0067342XXXX

VILLANOVA COLLEGE LIBRARY
Villanova, Pennsylvania

This book was donated
3-4-49
by
Rev. M. Sullivan, O.S.A.

ACTA
SANCTORUM

PARISIIS. — EX TYPIS V. GOUPY, VIA GARANCIÈRE, 5.

PARISIIS & ROMÆ, APVD VICTOREM PALME. M. DCCC. LXVI.

ACTA SANCTORUM

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur

EX LATINIS ET GRÆCIS, ALIARUMQUE GENTIUM ANTIQUIS MONUMENTIS

COLLECTA, DIGESTA, ILLUSTRATA A

GODEFRIDO **HENSCHENIO** ET DANIELE **PAPEBROCHIO**,

E SOCIETATE JESU.

EDITIO NOVISSIMA, CURANTE JOANNE CARNANDET

APRILIS TOMUS TERTIUS

QUO ULTIMI XI DIES CONTINENTUR

PRÆMITTITUR EXEGESIS PRÆLIMINARIS DIATRIBAM DE TRIBUS DAGOBERTIS OLIM EDITAM INNOVANS ET STABILIENS
SUBJUNGUNTUR ACTA GRÆCA AD EOSDEM DIES PERTINENTIA.

PARISIIS ET ROMÆ

APUD VICTOREM PALMÉ, BIBLIOPOLAM.

1866

BX 4655 .A2

AMPLISSIMO AC REVERENDISSIMO DOMINO

MACARIO SIMEOMO

CELEBERRIMÆ ECCLESIÆ

S. MICHAELIS

CANONICORUM ORDINIS PRÆMONSTRATENSIS

ANTUERPIÆ

ABBATI

Dum continuus Tuus erga nostram JESU Societatem affectus AMPLISSIME AC REVERENDISSIME PRÆSUL, et ad historiæ sacræ elucidationem promovendam zelus singularis, finem nullum faciunt bene merendi de hac nostra Antuerpiensi Domo, in propriis Societatis muneribus si qua uspiam occupatissima; deque studiis nostris, ad Sanctorum Vitas eruderandas destinatis : æquum profecto est, ut neque nos prætermittamus ullam testandæ gratitudinis occasionem; quando hoc demum solum est pulchrum inter Patronum clientesque certamen, quo pars utraque contendat vincere, vinci gaudeat. Ergo Aprilis mensis, novus laboris nostri fructus, in publicam proditurus lucem, honorem ambit Patrocinii Tui ; majori etiam quam Martius prægressus fiducia, quod non solum Præmonstratensium Beatorum ac Beatarum numerosiorem complectatur chorum; sed titulo etiam signatiori, quod inter seo censeat HERMANNUM-JOSEPH, illum AMPLITUDINI TUÆ REVERENDISSIMÆ pene domesticum Sanctum : cujus ipse Reliquias, Steinfeldia olim acceptas, ad tutamen solatiumque carissimi Parthenonis, liberaliter divisisti : ut lectissimarum Virginum cœtum, quem corporalibus subsidiis multipliciter fovisti, spiritualibus etiam cumulares ornamentis. Meminit adhuc Urbs Antuerpiensis universa, quanto cum publicæ pietatis incitamento, certantibus Præmonstratensium utrimque Tuorum, hinc Religiosorum, inde Virginum studiis, peracta solennitas sit : cujus ut memoria cum Actis ipsius Sancti perennaret in opere

nostro, brevi sed dilucida narratione, præstare curavimus. Belgium, orbis Annulum, vocavit nonnemo ; et Annuli illius Gemmam, Antuerpiam. Præmonstratensem Ordinem Annulum esse, quo Cœlorum Reginam, Regis cœlestis Matrem MARIAM, obstrictam sibi habet Ecclesia, si dixerit aliquis ; dicam ego, Annuli istius Gemmam esse HERMANNUM-JOSEPH. Dicam autem eadem loquendi formula, qua usus Joannes Cassianus, quando de eximio Ecclesiæ Doctore Ambrosio lib. 7 de Incarnatione cap. 25 asseruit, quod *a manu Domini non recedens, in Dei semper digito quasi gemma rutilavit.* Rutilavit videlicet in Dominæ digito, quasi candoris præcipui gemma, HERMANNUS-JOSEPH ; cui jus secundi istius nominis Deipara Virgo dignata est confirmare, quem pridem habuerat carissimum filium, adlegendo sibi in castissimum sponsum. Hanc Tu Gemmam ipsi Annulari orbis Gemmæ Antuerpiæ tam solerter apteque conjunxisti, ut plus fere honoris hic recipiat in parte, quam alibi in totius corporis sanctissimi compage ; et Virgineo Sanctimonialium Tuarum contubernio, ita proprium dedisti Patronum, ut comparaveris grande præsidium Civitati universæ, quæ Dei Genitricis potentissimo Patrocinio fulta, eidem tanto magis curæ futuram sese deinceps sperat, quanto impensius colet MARIÆ Delicium, HERMANNUM-JOSEPH. Nunc autem ejus honori, in celeberrima tua S. Michaelis Basilica, novum ex marmore altare moliris, quo magis domesticum ipsum Tuis facias, alteram prædictarum Reliquiarum partem in eo veneraturis. Ipse vero, uti Tibi acceptum refert novum cultum, sibi Antuerpiæ deferri tam magnifice cœptum, ac porro magnificentius deferendum ; ita libenter videbis e cœlis, sua quæ gessit in terris Acta novam lucem accipere sub auspiciis Tuis. Ipsius igitur justissimæ voluntati parere nos credimus, cum REVERENDISSIMÆ AMPLITUDINI TUÆ partem offerimus operis : quod totum poteris vocare Tuum, quatenus omne id quod difficilioris inquisitionis aut disputationis prolixioris fuit, prius quam manum apponeremus extremam, dignatus prægustare legendo, socium quodammodo pii æque ac curiosi studii Teipsum nobis commodasti ; maturo discernens judicio, et indicio sincero notans, si quid minus clare probatum, vel obscurius scriptum invenisses, aut alia quavis causa refingendum. Ea Dignationis Tuæ comitas, ad nostros conatus adjuvandos tam familiariter dimittentis sese, opportunissima sane huic Mensi fuit ; in quo non tantum occurrebant multa perplexæ indaginis argumenta; sed aliqua etiam tractatu aspera, propter nimis incensa quorumdam studia, modis omnibus satagentium, ne cui liceat libeatve scribere diversum aliquid ab opinationibus, inter ipsos affectu magis quam ratione firmatis. Indignum erat vim inferri veritati, ne comperta eloqui palam posset : indignius eam inferri ab hominibus

bus

bus, qui ipsam ex nobis se requirere asserentes, scriptum bene longum implerant querelis, de nostro non tam judicio quam silentio; quasi non etiam amoris sit tacere quæ displicitura creduntur, cum apparet dici non posse placentia. Etenim hoc curavimus semper, ut lucubrationes nostræ quam longissime recederent a falsitate, caritati vero apud alia sentientes incommodarent quam minime. Ab hoc animi proposito ne abduceret manifesta indignitas fallacium rationum, ad claræ veritatis purissimos radios deprehensa; neve aliis quibusvis respectibus negaremus oculos, plenæ luci affixos; adhibenda moderatio fuit, quantam vix tolerasset forma defensionis, licet justæ ac necessariæ. Itaque consilio usi Tuo, elegimus inhærere argumento, ultro se ingerenti, nec sine nota prætereundo; ipsumque pertractare consueta nobis methodo, quasi provocasset nemo, nemo læsisset; rati quæ in eo solo comperissemus vera, deprehendissemus falsa, satis fore, ad cuivis non hebeti, et litis nobis intentatæ conscio, probandam rationem prioris in Martio silentii de similibus argumentis. Hujus temperamenti, diligenter servati, uti habuimus auctorem et laudatorem Te, ita et defensorem speramus; si quem forte præjudiciis occupatus animus abriperet ad querelas, prioribus similes, et indignas viris litteratis, nedum religiosis, unamque veritatem spectare professis. Neque difficile Tibi erit, ut queri volentibus notum facias, quam promptos nos inveneris semper, ad mutandam in rebus controversis sententiam, quantumvis alias prudenter fundatam, statim ac solidior aliqua auctoritas mutandam persuasit, undecumque ea vel quocumque animo aut modo nobis esset oblata; proinde curandum iis potius ut meliora proferant ipsi si possint, quam ut scripturis ea sola quæ vera probaverimus molestias objiciant, nihil profecturas. Hanc animi nostri præparationem, prompti ad eam tenendam partem a qua steterit veri similitudo major, si necdum in prioribus mensibus satis agnoscere potuerunt, convincet eos posita in limine tertii hujus tomi Exegesis Diatribam olim editam, de tribus Dagobertis Francorum Regibus eorumque Genealogia, ita innovans atque stabiliens, ut antea nihil statuisse nos temere, nihil nunc sustinere pertinaciter appareat. Exegesim porro istam vel ideo præmitti oportuit huic tomo, Tuæ Amplitudini dedicando; quod sit veluti continuatio quædam ejus Tractatus, quem Nomini Tuo adscripsimus in Martio. Qui si approbationem a Te haud modicam retulit, quamvis opus necdum perfectum afferret; majorem merito nunc sperare audet, quando res eo perducta videtur, quo sincerus veritatis amor, conjunctus diligentiæ summæ, eniti potuit. Suscipe igitur tot modis debitum obligatissimæ affectionis obsequium, unaque nostrum ac Societatis Antuerpiensis commune votum, ut qui Sanctorum Acta tam efficaciter promoves, tam libenter legis, tam studiose imitaris;

sero,

sero, nec nisi annorum ac meritorum plenissimus, eorumdem consortiis socieris. Audiant Deus et Sancti pia vota, quæ iterum iterumque et millies facimus Antuerpiæ MDCLXXV die VII kal. Aprilis.

REVER. AMPLITUDINI TUÆ

Obligatissimi famuli

Godefridus **HENSCHENIUS**,

Daniel **PAPEBROCHIUS**.

Societatis Jesu.

EXEGESIS PRÆLIMINARIS

INNOVANS ET STABILIENS DIATRIBAM OLIM EDITAM

DE TRIBUS DAGOBERTIS

FRANCORUM REGIBUS

ET EORUM GENEALOGICO STEMMATE.

CAPUT I.

Introductio ad hanc innovationem. Synopsis Chronologica Diatribæ prædictæ.

Trium Regum Dagobertorum distinctio,

Cum post edita in lucem Acta Sanctorum mensis Januarii, incumberemus Actis Sanctorum Februarii prælo parandis, eorumque pars excusa esset; ob quasdam oblatas occasiones, seorsim edidi duplicem Diatribam: priorem anno MDCLIII de Episcopatu Trajectensi, Episcoporum Regumque Franciæ iis coævorum Chronologia, et populis diœcesi illi subjectis : *posteriorem vero* de tribus Dagobertis Francorum Regibus, in qua horum Regum ac successorum genus, tempus, acta indicantur; Dagoberto II, S. Sigeberti filio, regnum Austrasiorum vindicatur ; et Chronologia ex Conciliis et Episcoporum gestis stabilitur. *Hujus posterioris Diatribæ imprimendæ facultatem concessit anno* MDLIV *R. P. Thomas Dekens per Flandro-Belgicam Societatis nostræ Præpositus Provincialis : qui deinde accipiens libri excusi exemplum, sibi cum debito grati animi affectu oblatum, atque in ejus fronte legens verba tituli jam indicata, velut solicitus de futura eruditorum approbatione, multa ibi promitti dixit, interogavitque num etiam securus essem de rei successu. Ego vero sub hac similitudine respondi : Iter primus confeci, per viam nullis antecessorum signatam vestigiis, asperam, inaccessam ; per nivem, per lutum ; atque ad terminum perveni desideratum, multo cum labore nec absque pulvere : si vestes alicubi inquinavi aut calceos, id nemini mirum videri debebit; neque ipse omnino speravi de me, fore ut nuspiam pes impingeret. Terminum viæ statui, et, sicut confido, attigi, tres Dagobertos Reges, quos licet primus securus tamen, post mille fere annos distinguendos doceo. Hoc dum ago et perago, merebor veniam, si non omnia primo conatu illustrata explicatave habens, ad aliquam temporis alteriusve rei circumstantiam offendi. Iter ipse Deo Opt. Max. favente relegam sæpius, et alia monumenta hactenus non visa, quæ frustra ex Anglia expectavi, forsitan postea obtinebo, aut ab aliis producta discutere potero, et excutere pulverem hac vice contractum ; neque, mihi tantum, sed aliis etiam, quam nunc aperio viam, facilem reddere et expeditam. Placuit similitudo : et ecce, quod præsagiebam, evenit. Tres Dagoberti Reges ubique, et potissimum in Galliis, apud viros eruditos cum approbatione excepti sunt; neque his totis viginti annis inventus fuit ullus, qui regnum Austrasiorum, Dagoberto II vindicatum a me, vocare vellet in controversiam : quin etiam antiquos nummos sub eo cusos invenerunt alii, ectypo mihi submisso. Interim multa ad rem eamdem spectantia proprio eruderavi labore, nonnulla alii suggesserunt, quibus bene cœpta stabiliri ac perfici, minus recte definita corrigi et emendari possent ; quod nunc facere aggredior, et reipsa comprobare quam verum sit vulgare proverbium.* Δεύτεραι φροντίδες σοφώτεραι

a nobis nullo prævio auctore constituta,

ab omnibus admittitur :

Nunc quædam circumstantia innovantur in Dagoberto I.

2 *In singulis autem trium Dagobertorum innovo et immuto aliquid, tribus consequenter capitibus explicandum ac comprobandum. Dagoberti primi tempora novo modo digero, ex consideratione diei, quo triennio post ejus mortem consecrati simul sunt SS. Audoenus et Eligius,* XIV *Maji, anno* DCXL. *Secundi Dagoberti, ad regnum reducti aliquod argumentum desumpseram ex Vita S. Wilfridi Archiepiscopi Eboracensis : sed ipsam non habebam, nisi qualis citato Heddio Stephano, auctore coævo, a Malmesburiensi exhibetur. Multis igitur litteris instititi apud nostros Patres in missione Anglicana degentes, ut ipsa originalis Vita in Anglicanis bibliothecis mihi quæreretur et transcriberetur. Verum illis ob tyrannidem Cromwellianam vix audentibus prodire, nedum cum bibliothecarum custodibus heterodoxis tractare negotium, impetrari potuit nihil. At restituto in regnum paternum Carolo et pacatis magis rebus, inventa est dicti S. Wilfridi Vita per Eadmerum scripta, quam infra* XXIV *Aprilis damus illustratam prout recenter edita est in Actis Sanctorum Ordinis Benedictini, cum fragmento Vitæ metro heroico a Fridegodo tempore Odonis Cantuariensis Archiepiscopi scriptæ ; cujus ordinem ac methodum ita sequitur Eadmerus, ut solum videatur in solutam vertisse orationem, ac planiore stylo elucidasse, quæ ille metri legibus illigarat. Utinam etiam prior per Heddium inveniatur! Interim ex jam allegatis auctoribus, quod hactenus nesciebatur, eruitur tempus, locus et genus mortis dicti Dagoberti II. Denique Dagobertum III et ultimum alias censuimus, et adhuc sustinemus, parvulum et impuberem obiisse, ultimosque Reges stirpis Merovingicæ non ab hoc*

AUCTORE G. H. et III

Dagoberto III, sed a priore Dagoberto II fuisse progenitos, quod novis probationibus, contra recentiores quosdam adhuc dubitantes, stabilietur magis.

3 *Hoc autem loco operæ pretium videtur, ut quæ nobis ratio temporis hactenus in Actis Februarii et Martii usitata fuerit, paucis exponam.*

Chronologiæ prioris fundamentum fuit

Fundamentum totius Chronologiæ Dagobertinæ desumptum fuit ex anno et die, quo consecrati fuerunt Episcopi SS. Eligius et Audoenus; quod optime potuit scire ipse Audoenus, qui in Vita S. Eligii a se scripta testatur, ambos se Apostolicam benedictionem meruisse eo tempore, quo apud Gallias a cuncto populo Rogationes celebrabantur. *Tum, inquit,* convenientes simul in civitate Rotomagensi, decimo quarto die mensis tertii, *id est Maji,* die Dominico ante Litanias, inter catervas populi, inter agmina Clericorum, inter choros psallentium, consecrati sumus gratis ab Episcopis pariter Episcopi, ego Rotomago, ille vero Noviomo. *Hæc S. Audoenus. Edidit hanc Vitam Lucas Acherius tomo 5 Spicilegii e vetustis codicibus Corbeiensi et Conchensi, quam et nos habemus ex quatuor antiquis MSS. suo tempore edendam. Eadem confir -matur e Actis MSS. S. Audoeni, ad diem* XXIV *Augusti illustrandis : in quorum aliis, quæ Fridegodo tribuuntur, a Cointio, ista traduntur ;* Perveniens Audoenus Rotomagum, Ordinem Pontificalem, secundum Ecclesiasticum et Canonicum dogma, una cum beatissimo Eligio suscepit. Siquidem sub uno die apud Rotomagum ambo pariter ordinati sunt, S. Audoenus ejusdem urbis Archiepiscopus, Eligius vero Noviomagensis Episcopus... Chlodovei Regis, filii Dagoberti, qui tunc regni Francorum apicem tenebat, anno tertio, pridie Iduum Majarum, die Dominico ante Letanias *,Hæc ibi. Alia ejusdem S. Audoeni Acta habemus antiquiora, ex pervetustis etiam codicibus MSS. in quibus Auctor præfatur, se* antiquam Vitæ ejus historiam intactam reliquisse, et obsecutionis studium in suæ locutionis serie non indevotum exhibuisse. *At deinde tempore ordinationis ista habet :* Ubi tempus sacris adfuit Ordinibus opportunum, urbe in eadem Rotomagensi, una cum venerabili Eligio, Pontificalem suscepit honorem... regente regnum Francorum Chlodoveo Dagoberti Regis filio anno tertio, pridie Idus Majas. *Hæc ibi : ad quæ advertat lector, ubique notari* diem decimum quartum Maji, *seu* pridie Idus Maji *: eumdemque confirmari in eisdem utrisque Actis, dum ista dicuntur :* Rexit autem beatus Pontifex Audoenus Rotomagensem Ecclesiam annos tres et quadraginta, menses tres et dies decem. Nonagenarius migravit ad Christum, sub die nono Kalendarum Septembrium. *Is est dies* vicesimus quartus Augusti, *qui a decimo quarto Maji distat intervallo* trium mensium *et* decem dierum, *atque hac ratione certissimum est eos fuisse ordinatos* die XIV Maji, *neque hunc diem expungi posse, aut separari a die consecrationis : quod nuper Hadrianus Valesius et Carolus le Cointe tentarunt, asserentes eos die* XXI *Maji consecratos; quidni et S. Audoenum mortuum esse* XXXI *Augusti ; contra fidem etiam omnium Actorum et Martyrologiorum tam manu exaratorum, quam typis excusorum, in quibus ad* XIV *Maji ordinatio utriusque, et* XXIV *Augusti depositio S. Audoeni assignatur?*

concursus Dominicæ ante Rogationes cum 14 Maii et an. 3 Chlodovei 2.

4 *Hoc ergo fundamento posito, inquisitum fuit, quonam anno dies* XIV *Maji, inciderit in Dominicam ante Rogationes ; sive ut censebant, ante Ascensionem Domini, cui posset aptari annus tertius regni Chlodovei II. Ac primo Auctor Chronici Fontanellensis, qui sub Ludovico Pio Imperatore floruit, respexit ad annum Christi* DCXXXV, *quando cyclo Lunæ* IX, *Solis* XXVIII, *littera Dominicali* A, *Pascha celebratum fuit die* IX *Aprilis. ac festum Ascensionis die* XVIII *Maji, adeoque Dominica præcedens requisito die* XIV *Maji : et huic annorum calculo aptavit fundationem Fontanellensis cœnobii, annos vitæ et mortis primorum Abbatum SS. Wandregisili, Lantberti, Ansberti et aliorum, non absque variis mendis per similes annorum characteres in illorum Acta intrusos : quod et ab eisdem Fontanellensibus factum est in jam citatis Actis S. Audoeni, in quibus annis ordinationis ejus legitur intrusus jam dictus* DCXXXV, *quod S. Wandregisilus a S. Audoeno sacris Ordinibus initiatus, in ejus diœcesi suum monasterium construxisset, ut tota methodus chronologica istarum ditionum cohæreret. Verum quia Dagobertus patri suo Chlothario II, anno* DCXXVIII *vita functo, successit, et diutius quam quinquennio regnavit, non videbatur aliis obitus ejus referri posse in diem* XIX *Januarii anni* DCXXXIII. *Hinc alii conjecerunt oculum in annum Christi* DCXLVI, *quando cyclo Lunæ* I, *Solis* XI, *littera iterum Dominicali* A, *Pascha, ut supra, convenit in diem* IX *Aprilis, festum Ascensionis in* XVIII *Maji, et Dominica præcedens in* XIV *Maii, et consequenter obitus Dagoberti I in diem* XIX *Januarii anni* DCXLIV. *Hunc calculum annorum assumpserunt præcipui et exactiores hujus seculi scriptores, Ægidius Bucherius, ad Gesta Pontificum Tungrensium, Trajectensium et Leodiensium ; Jacobus Sirmondus, in antiquis Galliæ Conciliis ; Dionysius Petavius, in Doctrina temporum et Rationario temporum, tertium ab ipso recognito; Andreas du Chesne, in Scriptoribus Historiæ Francorum et aliis operibus, Philippus Labbe, Autbertus Miræus, Joannes Buzelinus, Christophorus Browerus. At Sigebertus ac Baronius, nulla habita ratione Actorum SS. Eligii et Audoeni, retulerunt obitum Dagoberti, ille ad annum* DCXLV, *hic ad annum* DCXLVII. *Ego circa annum quo mortuus Dagobertus I plurimum dubitavi, et cum nonnullis viris eruditis consultavi, eo quod priores auctores annos* XVI *regiminis Dagoberti assumerent ab obitu Chlotharii patris, ac necessario inducerent annos sex in Fredegarii Chronico obliteratos et plane omissos. Hac tamen dubitatione, et dubitandi causis non obstantibus cum non occurreret certior progrediendi methodus, et successorum tempora suffragarentur, eamdem quam isti viam inivi, et diem* XIX *Januarii anni* DCXLIV *etiam assignavi morienti Dagoberto primo. Cui in Neustria et Burgundia successit ejus filius Chlodoveus II regnavitque annos* XVIII, *quos ex Chronico Fredegarii suppleto, testamento Leobadi Abbatis S. Aniani, aliisque monumentis firmavi. Consequens igitur erat, ipsum vita functum esse anno* DLXII, Chlothariurn *autem,* filium natu majorem, illico

ab aliquibus relatus ad an. 635

a plurimis ad an. 646.

ex illo fundamento mors Dagoberti I notabatur an. 644,

Chlodovei an. 662,

Chlotharii 3 circa annum 676.

illico suscepisse regnum sub tutela S. Bathildis matris, *tradit in hujus Vita auctor antiquissimus. Hujus porro Chlotharii tertii in Neustria et Burgundia regno vindicavimus (et quantum scimus, omnino primi) annos quatuordecim, cum passim solum quatuor tribuerentur : statuimusque vixisse usque ad finem anni* DCLXXV *aut initium sequentis.*

S. Sigeberti apud Austrasios anno 663,

et consequenter ordinabantur regna Childerici

5 *Hanc temporum rationem confirmabant anni Regum, qui tunc imperabant Austrasiis : ex quibus primus erat S. Sigebertus, Dagoberti primi filius natu major, cujus Vitam auctore Sigeberto Gemblacensi dedimus primo die Februarii, in qua dicetur* obiisse Kalendis Februarii anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo sexagesimo secundo, *qui nobis annum a mense Januario inchoantibus est annus sequens* DCLXIII. *Erat Sigeberto filius Dagobertus II, qui in Clericum attonsus, per injuriam ab Optimatibus in Hiberniam ablegatus fuit, in ejusque locum assumptus in Regem Austrasiorum filius Grimoaldi Majoris-Domus, nomine Childebertus. Verum hoc Rege expulso, creatus statuebatur anno* DCLXIV *Rex Austrasiorum Childericus, secundo genitus Chlodovei II, et frater Chlotharii III, tum in Neustria et Burgundia regnantis. Interim adjuvante S. Wilfrido reversus est Dagobertus II, et partem regni Austrasiorum adeptus, pacifice cum patruele suo Childerico regnavit, et ambo cum Chlothario III in Neustria et Burgundia regnante. Primus horum trium Regum mortuus est Chlotharius, non relicto legitimo herede : ad cujus sceptrum assumptus est Theodoricus tertius et junior, Chlodovei II filius ; qui, propter Ebroinum Majorem-Domus Francis odiosum, amotus est et monasterio inclusus : in ejusque locum subrogatus Childericus, tunc frater senior cum anno* XII *regnaret apud Austrasios : atque ita, ex jam statuto hujus regni initio, necessario inferebatur annus Christi* DCLXXVI, *ejusque cædes, cum triennio monarchiam tenuisset, ad annum* DCLXXIX *adscribebatur. Favebant* Theoderici, *fratris tunc assumpti,* anni regni quatuordecim, *assignati in Historia jussu Childebrandi scripta et ad Chronicon Fredegarii subnexa capite* 101. *Illi autem* anni quatuordecim *exprimuntur in dicto Chronico ex bibliotheca Laurentii Bochelii Parisiis anno* MDCX *excuso, item in corpore Historiæ Francicæ typis Wechelianis anno* MDCXIII *Hannoviæ impresso, ac tandem ab Andrea du Chesne tomo primo Scriptorum historiæ Francorum, et sic statueramus Theodoricum regnasse ab anno* DCLXXIX *usque ad annum* MCXCIII *Porro cum regnum Neustriæ et Burgundiæ a cæde Childerici accepit Theodoricus, totum Austrasiorum regnum delatum est ad Dagobertum II, sed invito Theodorico : unde inter utrumque exortum est bellum civile : hinc aliquamdiu simul eos regnasse constabat. Distuli ergo obitum Dagoberti in annum* DCLXXXVII, *quod dicto anno incipiant* anni viginti septem, *quibus* Pippinus Herstallius rexisse populum Francorum, *potissimum Austrasiorum, traditur in Annalibus Fuldensibus, Metensibus et aliis. Ad hunc ergo annum* DCLXXXVII *retuleram obitum Dagoberti Regis, quia certiorem hujus mortis notam nusquam tunc potui reperire.*

tum Childerici in Neustria regnantis cædes.

et Dagoberti,

Theodorici Regis anni quatuordecim,

obitus Dagoberti II,

et ultimorum Regum Merovingicorum successio.

6 Theodoricus *ergo Monarcha factus, a morte sua habuit successores filios suos, primo* Chlodoveum III ; *eoque anno* DCXCVIII *mortuo,* Childebertum ; *cui anno* DCCXI *successit filius,* Dagobertus III juvenculus Rex, *quo sine herede mortuo, subrogatus est* Chilpericus *filius Childerici : isto vero* anno DCCXX mortuo, a Carolo *Martello* in Sedem regni constitutum fuisse Theodoricum, *traditur in Annalibus Fuldensibus. At quo patre hic natus fuerit plurimum dubitavimus, et forsan patre Childerico natum fratri Chilperico successisse insinuavimus : sed postmodum in Exegesi præliminari de Stemmate Dagobertino, ante tomum* 3 *Martii edita, statuimus dictum Theodoricum, patre Dagoberto II Rege Austrasiorum prognatum fuisse, quod infra confirmabimus. Denique ab hoc Theodorico natus traditur ultimus stirpis Merovingicæ Rex Childericus, cum filio Theoderico abdicatus : in cujus locum assumptus est Pippinus pater Caroli Magni Imperatoris.*

In his aliqua mutanda.

7 *Hæc digerendi temporis ratio, nobis eatenus constituta, multos habuit sectatores, eamque Philippus Labbe ita approbavit ut secundum illam direxerit annos in Conciliis Generalibus, ab eo et Gabriele Cossartio editis, eosque annos in Synopsin Chronologicam historiæ sacræ et profanæ, quam quatuor partibus non diu ante obitum suum anno* MDCLXV *Gallico idiomate vulgavit ad amussim transtulerit. Verum hoc non obstante aliqua occurrunt innovanda, mutanda, et ad meliorem methodum redigenda : quæ exemplo omnium scriptorum, imo et quorumcumque tribunalium, de quæstione facti judicium ferentium, hic proponimus, desideramusque ab eruditis lectoribus legi conferrique. Quod ut facilius possit fieri in adjuncto schemate stemma Dagoberti gennalogicum exhibemus : prout ante tomum tertium Actorum mensis Martii dedimus, annis dumtaxat quorumdam Regum paulo aliter notatis : quo facilius possit Lector Acta Sanctorum in tribus primis mensibus edita ad debitam Chronotaxim et hic stabiliendam dirigere.*

STEMMA

STEMMA GENEALOGICUM
POSTERIORUM REGUM STIRPIS MEROVINGICÆ,
novissime recognitum et emendatum.

1 DAGOBERTUS I A

REX IN AUSTRASIA CONSTITUTUS AN. DCXXII, IN NEUSTRIA AN. DCXXVIII, FRANCICI IMPERII MONARCHA AN. DCXXX, MORTUUS AN. DCXXXVIII.

Ab hoc procreati fuerunt

Ex Nanthilde anno 633 — Ex Ragnetrude circa an. 629

2 CHLODOVEUS II

a morte patris Rex in Neustria et Burgundia : obiit anno 656. *post hunc regnavere filii* ex S. Bathilde

3 CLOTHARIUS III *a* 656 *ad* 670

E CHLODOVEUS *creditus Clotharii filius assumitur ab Austrasiis anno* 675.

4 D CHILDERICUS II *Rex in Austrasia circa* 659, *in Neustria et Burgundia ab an.* 671, *occisus an.* 675.

DAGOBERT. *cum patre occisus et sepultus Rotomagi a S. Audoeno.*

9 CHILPERIC. II *Ex Clerico Rex an.* 716 *ad* 720 ἄπαις.

5 B THEODORICUS III *anno* 671 *monasterio inclusus, receptus an.* 675. *monarcha ab an.* 680. *mortuus an.* 693 *hujus filius alter, Dagoberto III suffectus, hujus filii, pueri ac parvuli,*

6 CHLODOV. III *parvulus ab an* 693 *ad* 698 ἄπαις

7 K CHILDEBERT. III *succedit mortuo Fratri usque ad an.* 711 *hujus filius*

8 L DAGOBERTUS III *Rex juvenculus a* 711 *ad* 715 ἄπαις

MAJORES-DOMUS,
ex quibus Reges secundæ stirpis.

B. PIPPINUS DE LANDIS I
mortuus circa annum 640 *huic nati* ex B. Itta sive Iduberga

GRIMOALDUS *ob Dagobertum* II *ablegatum, et intrusum illius loco filium, occisus circa an.* 659.

C CHILDEBERT. *Rex Austrasiis obtrusus a patre cum eoque dejectus.*

S. Gertrudis *Abbatissa Nivellensis obiit anno Christi* 659, *colitur die* 17 *Martii.*

S. Begga *nupta Ansigiso Duci, filio S. Arnulphi Ep. Metensis, obiit* 695. *colitur* 17 *Dec.*

3 PIPPINUS Herstallius *ab an.* 687 *ad* 714. *filii ejus*

Ex Alpaide — Ex Plectrude

5 CAROLUS MART. *ab an.* 716 *sub Rege, sine Rege ab an.* 737, *mortuus* 741.

6 PIPPINUS, REX *Zachariæ Papæ permissu an.* 752,

CAROLOMANNUS *dimisso seculo factus monachus Casini.*

Drogo Dux *Campaniensis dictus, obiit* 708. *Ex quo nati*

6 Arnulph, Dux, *S. Hugo Rotom. et alii.*

Grimoaldus *ante mortem patris occisus an.* 714. *ex quo natus.*

4 THEODALDUS *mortuus* ἄπαις *an.* 715 *aut sequenti.*

S. SIGEBERTUS III B

ab anno 632 *Rex in Austrasia constitutus : obiit an.* 658. *Hujus filius fuisse demonstratur* ex Imnichilde.

F DAGOBERTUS JUNIOR II *a morte patris per Grimoaldum Majorem-domus in Hiberniam ablegatus, intruso in ejus locum Childeberto filio ipsius Grimoaldi. His dejectis et Childerico Rege constituto, revertitur ex Hibernia, ope S. Wilfridi* 661. *regnatque in Provinciis Adrhenanis ; dein an.* 675, *occiso Childerico in reliqua Austrasia, et occiditur ipse an.* 680. *Idem verosimiliter qui ut Martyr colitur Sathanaci. Filii ex Mathilde, aut, siqua fuit, secunda uxore*

G SIGEBERT IV *moritur cum patre vel paulo post.*

M CLOTHAR IV *anno* 718 *Rex ad breve tempus.*

10 N THEODORIC. IV *extinctis Clodovei posteris a* 720 *ad* 737.

11 O CHILDERICUS ultimus *Regum Meroving assum.* 743 *abdic.* 751, *obit* 754. *filius* Theodoricus *in monast. Fontanellæ attonsus anno* 751.

Ab Horrensis

S. Irmina

Adela nupta N

Albricus

S. Gregorius *Administrator Eccl. Ultraject. a* 754 *ad* 776

S. Albricus. *Ep. Ultrajectinus obiit anno* 784 5 *Augusti.*

N

alii a latronibus occisi.

Ragentrudis

Rotildis

Alii ex eadem matre.

GENERATIO PRÆTERIT.
ET GENERATIO ADVENIT.
Eccle. 1. 4.

ADVERTAT LECTOR,

Ordinem, quo regnatum est apud Austrasios, signari litteris A, B, C, *Regnum vero Neustriorum seriem a Dagoberto primo et Majorum-domus cyfris* 1, 2, 3, *denotari.*

CAPUT III.

Calculus annorum regni Dagoberti I et filiorum Sigeberti atque Chlodovei innovatur. Dominica ante Rogationes et Canon Paschalis pro consecratione SS. Eligii et Audoeni, examinantur.

Chronologia olim stabilita in majoribus Dagoberti I servatur:

Initium *novæ deductionis sumpturus a regno Dagoberti primi, paucis indico Chronologiam majorum ejus Regum, recte stabilitam ad Vitam filii ejus S. Sigeberti, Kalendis Februarii; ubi imprimis statui et comprobari, quod Dagoberti avus Chilpericus patri suo Chlotario I, anno* DLXI *defuncto, successit, et cum tribus fratribus Chariberto, Gunthramno ac Sigeberto, et dein cum hujus filio Childeberto regnavit. istorumque omnium Regum anni inter se et cum annis Christi firmantur* §. 9, *ex variis hebdomadæ feriis, cyclis Paschalibus, et Solis Lunæque eclipsibus : confirmaturque ad Vitam S. Gunthramni Regis,* XXVIII *Martii illustratam. Ibidem notatur discrimen unius anni inter Gregorium Turonensem et Fredegarium, quod ille annum* DLXI, *quo Chlotharium vita functum diximus, totum illi relinquat, ac filiorum Chilperici et aliorum annum regni primum auspicetur a Januario anni sequentis* DLXII ; *quem regni illorum secundnm statuit Fredegarius, primum cum fine anni præcedentis absolvens :quod et in sequentibus Regibus observandum. Chilperico successit Chlotharius secundus, pater Dagoberti, anno dicti Childeberti* IX *Christi* DLXXXIV, *quem Chlotharii primum numerat dictus Fredegarius, ejusque dein annos accurate observat , potissimum abanno regni* XXX, *quo factus Monarcha solus regnavit.*

hic creatur Rex Austrasiorum anno 622,

9 *Hic Dagoberto filio suo dedit regnum Austrasiorum, cui an initium* annus octavus *an* nonus supra trigesimum, *varie apud Auctores legitur.* Annus XXXIX *habetur apud Monachum S. Dionysii de Gestis Dagoberti cap.* 12 *et Aimoinum lib.* 4 *cap.* 8, *interim ambo verba Fredegarii describunt ; apud quem ubique in libris excusis* annus XXXVIII Chlotharii *habetur, etiam juxta Andream du Chesne, asserentem se usum* duobus vetustissimis codicibus MSS. *quorum* unus servatur in bibliotheca Alexandri Petavii Senatoris Parisiensis ; alter, uncialibus litteris exaratus, est Jacobi Sirmondi Societatis Jesu. *Verum postmodum codicem Petavianum, cum esset Serenissimæ Christinæ Reginæ Sueciæ ipsi contulimus cum editione Chesniana, et reperimus* annum XXXIX Chlotharii *ibidem exaratum. Prælerea Valesius lib.* 18 *Rerum Francicarum testatur, se in tribus codicibus MSS. reperisse notatum* annum Chlotharii XXXIX, *quem propter tot convenientia testimonia plane retinendum nunc arbitramur : quo anno, inquit Fredegarius,* Chlotharius filium suum Dagobertnm consortem regni fecit eumque super Austrasios Regem instituit. *Est hic* annus Christi DCXXII, *et cum illo primus regni Dagoberti absolvitur. Anno dein Chlotharii* XLII, *Christi* DCXXV, *Dagobertus anno regni* IV *duxit in uxorem Gomadrudem, sororem Sichildæ novercæ suæ. Denique* anno regni sui XLV Chlotharius moritur. *Ita Fredegarius cap.* 56.

ducit Gomadrudem in an. 625

10 *Erat hic annus Christi* DCXXVIII, *regni Dagoberti* VII. *Tunc, inquit idem Fredegarius cap.* 58. Dagobertus, cum jam anno VII regnaret, maximam partem regni patris obtinuit, *relicta Chariberto parte provinciæ Aquitaniæ. Atque ita consequenter annos Dagoberti, prout illi cœperant apud Austrasios numerari, usque ad obitum ejus continuat idem Fredegarius auctor coævus; qui Chronicon suum cum anno Chlodovei* IV, *Christi* DCXLI *finit. Eodem* anno VII regni sui Dagobertus, *post mortem patris sui,* Gomadrudem, eo quod esset sterilis, reliquit, et Nanthildem in Reginam sublimavit. Anno VIII regni sui Ragnetrudem stratui suo adscivit : de qua eo anno, *is est Christi* DCXXIX, habuit filium, nomine Sigebertum. *Anno* IX *Dagoberti, Christi* DCXXX, Charibertus, *qui* Sigebertum de sancto lavacro susceperat, mortuus est ; nec post moram Chilpericus filius defunctus est ; et omne regnum ditioni suæ subegit Dagobertus, *factus monarcha.* Anno XI, *Christi* DCXXXII, cum Winidi regnum vastarent,Sigebertum filium in Auster regnum sublimavit... Anno XII, *Christi* DCXXXIII, ei filius Chlodoveus de Nanthilde natus est, et pactio cum Austrasiis firmata, ut Neptricum, *id est Neustria,* et Burgundia ad regnum Chlodovei respicerent, Auster vero adregnum Sigeberti in integritate deberet respicere. *Factum id forte* Moguntiæ, *ubi* pridie Nonas Aprilis, anno regni XII *diplomate suo confirmavit et auxit possessiones monasterii S. Maximini, quod diploma illustramus in Propylæo Antiquario ante tomum præcedentem cap.* 2. *Denique* anno regni sui XVI, Dagobertus profluvio ventris ægrotare cœpit, exindeque ad basilicam S. Dionysii delatus, post paucos dies emisit spiritum. *Hæc Fredegarius cap.* 79. *Addunt Monachus S. Dionysii et Aimoinus cap.* 43 humanis rebus exemptum esse XIV Kal. Februarias, *scilicet anni* DCXXXVIII.

AUCTORE G. H. *regnat in Neustria et Burgundia ab an. 628,*

an. 629 natum Sigebertum,

statuit Regem Austrasiorum an. 632

et moritur an. 638.

11 Post Dagoberti discessum, *inquit Fredegarius,* filius suus Chlodoveus sub tenera ætate regnum patris adscivit. Æga vero cum Regina Nanthilde, quam Dagobertus reliquerat, regebat palatium. *S. Audoenus in Vita S. Eligii* Clodoveum *appellat* juvenculum Regem, *natum anno* DCXXXIII, *qui jam* XIX *Januarii anno* DCXXXVIII, *necdum quinque annos videtur complevisse. Hujus dein* anno III regni, *Christi* DCXL, SS. Eligius et Audoenus pariter consecrati fuerunt Episcopi die XIV *Maji* et Dominica ante Rogationes *sive* Litanias. *Qui characteres simul juncti hactenus torserunt ingenia virorum eruditorum, adeo etiam ut Hadrianus Valesius, libro* 20 *Rerum Francicarum, ex dictis Actis a S. Audoeno scriptis expunxerit diem* XIV *Maji; Carolus le Cointe vero, ad hunc annum* DCXL, *dictum* XIV *Maji separarit a die consecrationis. Sed verendum est, ne, dum moliuntur ædiculam construere, basilicam destruant. Alii, ut supra late deduximus, retulerunt horum Episcoporum ordinationem ad annum* DCXXXV, *alii denique iique viri doctrina præstantes, elegerunt annum* DCXLVI. *Verum ut omnia in sua integritate serventur et componatur annus tertius Chlodovei Regis cum ordinatione dictorum Episcoporum in annum Christi* DCXL, *prout in Chronico Fredegarii et citatis Actis exigitur; duplex occurrit methodus, quam benevolo Lectori proponimus.*

succedit Chlodoveus II,

hujus anno 3, Christi 640 consecrantur Episcopi SS. Eligius et Audoenus,

12 *Prior est quod* Dominica Rogationum *sive* Litaniarum

Aprilis T. III 3

AUCTORE G. H.

Litaniarum *sit distinguenda* a Dominica ante Rogationes *sive* Litanias. *Guillelmus Durantes, sive Durandus, ex Nuntio Apostolico in Umbria et Decano Ecclesiæ Carnotensis, creatus anno* MCCLXXXVI *Episcopus Mimatensis seu Gabalitanus in Aquitania prima, ac proinde vir optime intelligens usum Ecclesiarum Gallicanarum, inter alia opera edidit Rationale Divinorum officiorum, libris octo comprehensum, quod habemus anno* MCCCCLXXVIII *impressum, ac deinde sæpius recusum : ubi cum libro* 6 *egisset de solennitate Paschali ejusque feriis ac quatuor Dominicis proximis, dein proponit Rubricam :* De Dominica Rogationum, *ita illi dicta*, propter dies Rogationum, quæ ante Ascensionem Domini fiunt. *En* Dominica *sive* hebdomas Rogationum, *sive* Litaniarum, *quæ aliter* quinta post Pascha *appellatur : in qua Evangelium cum reliqua Missa Rogationem satis indicat. Imo quod ipsa Dominica inchoaretur solennitas Rogationum in diœcesi Rotomagensi traditur apud Rigordum, Robertum Antissiodorensem, et Martyrologos; dum* S. Guillelmus apud Pontisaram die X Maii *dicitur* subito defunctus, cum populo Litanias ante Ascensionem Domini peragens, anno MCXCII, *quo Pascha fuit celebratum die quinta Aprilis, et festum Adscensionis* XIV *Maii, et Dominica præcedens dicto* X *Maii : ad quem diem hæc latius exponimus. Præterea videtur in more fuisse, ut jam dicta Rogationum solennitas, inchoanda Dominica quinta post Pascha, annuntiaretur populo Dominica præcedenti, id est quarta ; quæ proptera fuerit,* Dominica ante Rogationes *seu* Litanias *nuncupta, et a qua indictione, quia animi populorum ad eas rite celebrandas præparabantur, censebantur* Rogationes *seu* Litaniæ *inchoari : eo plane modo, quo etiamnum Dedicationes ecclesiarum, quæ potissimum in Dominicis celebrantur, a Dominica præcedenti solent indicari : quando etiam vexilla cum assutis tintinnabulis e summitate turrium exponuntur : et ab omnibus circumquaque dicitur ibidem Dedicatio ecclesiæ celebrari, licet solennitas ipsa post octiduum inchoetur. Simili etiam modo pro nundinis annuis, integro ante earum initium octiduo, publicatur libertas fori, cum immunitate debitoribus concessa. Sic ergo* Dominica quarta post Pascha, *ob præviam denuntiationem* Rogationum, *dicebatur* Dominica ante Rogationes *quæ tunc velut inchoari censebantur. Et hæc* Dominica quarta post Pascha, *sive* Dominica ante hebdomadam Rogationum *sive* Litaniarum *dicto anno* DCXL *conveniebat* in decimum quartum mensis tertii, *qui aliis dicitur* pridie Idus Maii *sive* dies XIV Maii, *et erat* annus tertius Chlodovei Regis filii Dagoberti. *Atque ita habentur omnia requisita in Chronico Fredegarii, Actis antiquis SS. Eligii et Audoeni, et vetustis Martyrologiorum tabulis Ecclesiasticis : ideoque hæc ratio maxime placet.*

distinta a Dominica Rogationum,

fuit 14 Maji

13 *Altera methodus omnia conciliandi foret, si dicto anno* DCXL *apud Turonenses, Rotomagenses et vicinos Neustriæ populos diceretur solennitas Paschalis fuisse celebrata octiduo citius, quam Romani et alii Galli circa Lugdunum potissimum eam observarint : eo scilicet modo, quo factum fuisse constat anno* DLXXVII, *quando Romani cum aliis Orientalibus Pascha celebrarunt die* XXV *Aprilis :* In Galliis *vero* Turonenses cum multis civitatibus sanctum Pascha celebrasse XIV Kalendas Majas, *id est* XVIII *Aprilis et octiduo citius, testatur Gregorius tunc Episcopus Turonensis, lib.* 5 *Historiæ Francorum cap.* 17. *Eodem modo, quia anno* DCXL *Romani cum variis populis, etiam Lugdunensibus in Gallia celebrarunt sanctum Pascha* XVI *Aprilis, si Turonenses cum Rotomagensibus dicantur celebrasse octiduo citius, die* IX *Aprilis, tunc Acta SS. Eligii et Audoeni cum antiquis Martyrologiorum tabulis manerent inconvulsa, et forent dicti Episcopi consecrati anno tertio regni Chlodovei, die* XIV *Maji, et Dominica Rogationum. Notandum autem est, ab Ægidio Bucherio, sub finem capitis* X *in suis Commentariis ad Victorii Canonem Paschalem, observari, quod aliqua Galliæ pars non ante tempora Pippini Regis aut Caroli magni in Alexandrinorum placita concesserit.*

aut forte Pascha octiduo citius celebratum.

14 *Videant eruditi viri, quorum ulteriori discussioni hæc offerimus, utram rationem probent retinendæ diei* XIV, *qua anno Chlodovei II tertio, consecrati simul sint SS. Eligius et Audoenus : utravis recipiatur, subsistet quod diximus, quodque eatenus jam certa Chronologia exigit, de morte Dagoberti I, obita die* XIX *Januarii anno* DCXXXVIII*; et successione filii ejus Chlodovei II, cujus regni quoque anno tertio, Christi* DCXL *inquit Fredegarius,* Æga Major-Domus in Clippiaco villa vexatus a febre, mortuus est.... Post cujus discessum Erchinoaldus, qui consanguineus fuerat de genere Dagoberti, Major-Domus palatii Chlodovei efficitur. *Eodem etiam anno videtur Dux Pippinus Major-Domus S. Sigeberti apud Austrasios obiisse* XXI *Februarii, quo die ejus Vitam dedimus, et hinc ibi signatum annum mortis corrigi cupimus. Erat is pater SS. Gertrudis et Beggæ, quorum illa in sua virginitate ex correcto jam computu sancte mortua est anno* DCLIX, XVII *Martii, ad quem diem Acta ejus illustravimus. At soror ejus S. Begga, nupta Ansigiso, filio S, Arnulphi, peperit ei Pippinum Herstallium, et tandem anno* DCXCIII *die* XVII *Decembris ad æternam gloriam migravit. Harum frater Grimoaldus Major-Domus Pippino patri successit. Anno regni Chlodovei* XI, *Christi* DCXLVIII *cœpit S. Wandregisilus monasterium Fontanellense, dicto Erchinoaldo locum donante, construere die Kalendarum Majarum, prout eam Chronologiam latius deducimus* XIV *Aprilis ad Vitam S. Lantberti secundi Abbatis, qui dicto S. Wandregisilo subrogatus fuit. Eodem aut sequenti anno Rex Chlodoveus in uxorem assumpsit S. Bathildem, ex qua genuit Chlotharium, Childericum et Theodericum, postmodum successive Reges. Erchinoaldo mortuo successerunt Majores-Domus Rudobertus anno regni* XVI, *Christi* DCLIII, *et dein Ebroinus. At Chlodoveus Rex cum annos octodecim regnasset, vita functus est anno* DCLVI, *nescitur quo mense aut die; nec etiam an et quot menses ultra dictos annos fuerit superstes. Solum ex Vita S. Wandregisili videmur posse colligere quod ante* XXII *Julii, quo hic obiit regnum auspicatus sit Chlotharius III, tunc circiter annos sex natus, sub tutela matris S. Bathildis Reginæ. Nam dictus* S. Wandregisilus mortuus *traditur* anno regiminis decimo nono, mense quarto, die primo

Ægano succedit Erchinoaldus Major-Domus.

Pippino Grimoaldus.

Erchinoaldo Rudobertus et Ebroinus.

Chlodoveo anno 656 succedit Chlotharius III.

et

et vicesimo, et Chlotarii tertii undecimo, *qui est Christianus* DCLXVI. *Anni octodecim, quos numeravi et Chlodovæi regno attribui, exprimuntur a Monacho Sandionysiano in Gestis Dagoberti cap.* 51 *et* 52, *Continuatore Fredegarii cap.* 91, *Hermanno Contracto aliisque. Hos autem* annos XVIII, in regni administratione completos *fuisse, tradunt auctores Chronicorum Divionensis S. Benigni, Besuensis Abbatiæ, et aliorum. Nec dubitamus quin hi anni* XVIII *legendi sint in Vita S. Bathildis, licet ex incuria scriptorum unico numero omisso, ut sæpius advertimus legantur anni* XVII. *Porro* anno regni Chlodovei XVIII, Leodebodum, Abbatem S. Aniani et fundatorem monasterii Floriacensis, laudabilis Vitæ cursum sancto fine conclusisse, *legitur in antiquis monumentis editis a Carolo Saussayo lib.* 4 *Annalium Ecclesiæ Aurelianensis cap.* 1 *num.* 14.

CAPUT III.

Dagoberti II exilium et reditus. Regnum ejus Adrhenanum, dein totius Austrasiæ. Cædes ejus et martyrium Tempus. regni Childerici.

S. Sigeberto anno 658 mortuo,

P*arentes Dagoberti II fuerunt S. Sigebertus Rex Austrasiorum, et Imnechildis, ab anno circiter* DCXLV *conjugati. Ex his prius e vita decessit Sigebertus; cujus obitum Sigebertus Gemblacensis in Chronico retulit ad annum* DCLVI, *in Vita autem S. Sigeberti ad annum* DCLXII. *Neuter annus modo placet, at placet annus* DCLVIII, *quo Kalendis Februarii obiisse eum infra ex successorum tempore confirmatur. Filius ejus et heres regni supererat Dagobertus II, annos circiter duodecim natus. Verum hic ex insidiis et factione Optimatum regni Austrasiorum in Clericum attonsus est, et procul in Hiberniam amandatus: inque ejus locum Childebertus, filius Grimoaldi Majoris-Domus intrusus, et Rex Austrasiorum proclamatus; duplici per ditiones Austrasiorum sparso rumore, scilicet Dagobertum mortuum esse, et dictum Childebertum a S. Sigeberto successorem regni in simili casu adoptatum fuisse. Tum Imnechildis vidua, orbata marito, et in exilium abducto filio, videtur Parisios fugisse, opem contra regni invasores imploratura: et plurimi ex Optimatibus regni cum ea conspirarunt. Hinc anno* CDLIX *Grimoaldus captus, Parisios deductus, carceri inclusus, perque varios cruciatus vitam finivit, et in locum Childeberti, forsan occisi, substitutus est Rex Austrasiorum Childericus, octo circiter annos natus, frater secundo genitus Chlotharii III; et quemadmodum hic regnum Neustriæ et Burgundiæ sub tutela matris suæ Bathildis administrabat, ita et Childericus sub tutela Imnechildæ Reginæ et amitæ regimen Austrasiæ suscepit: qui mox anno regni* II, *Christi* DCLX *sub die Kalend Augusti concesserunt S. Amando Barisiacum in agro Laudunensi, cujus donationis diploma incipit:* Childericus Rex et Imnechildis Regina, *et sub finem ista addit Childericus:* Ego, dum propter imbecillam ætatem minime potui subscribere, manu propria subtersignavi et Regina subtersignavit. Signum Childerici Regis. Imnechildis Regina subscripsi.

Dagoberto in exilium misso et Childeberto expulso,

Childericus fit Rex Austrasiæ an. 659

16 *Et hæc de perturbatione regni Austrasiorum dicta sufficiant: circa quæ tempora in regno Neustriæ et Burgundiæ Ebroinus Major-Domus tyrannidem exercebat, quando S. Annemundus, cognomento Dalfinus Archiepiscopus Lugdunensis, jussu dicti Ebroini occisus est: cujus interim cædes S. Bathildi, tunc pro filio regnum gubernanti, fuit perperam tributa. Huic Archiepiscopo S. Wilfridus Roma redux tribus annis fida societate adhæserat, atque interemptum debito cum honore sepelierat. Inde ergo in Angliam rediturus, evitavit quantum licuit regnum Chlotarii et dominatum Ebroini, et per regnum Austrasiorum iter confecit, atque cum plurimis Optimatum familiarem amicitiam contraxit. Unde aut tum coram, aut postea per litteras vel submissos nuntios rogatus ut* Dagobertum heredem regni *curaret tuto submitti, illud diligenter præstitit: eumque ut Acta ejus* XXIV *Aprilis habent,* ex Hibernia adductum, magna benevolentia secum aliquamdiu tenuit, ab omni periculo protexit, atque nativo solo incolumem ac tutum restitui posse donavit. *Factum id arbitramur circa annum* DCLXI, *quo tempore S. Wilfridus erat carus Regi Oswio, ejusque filio Alfrido ac reliquis regni Proceribus, ut facilius potuerit Dagoberto auxiliari. Reversus ergo Dagobertus, annorum circiter quindecim adolescens, secessit ex directione matris in Thuringiam. Tunc illa apud Childericum, quinque fere annis Dagoberto juniorem, qui Neustriorum gratia subnixus cum ea regebat, ita egit, ut Alsatiam et provincias Transrhenanas Dagoberto patrueli suo ac legitimo regni heredi cederit. Quod et factum est, et ambo pacifice inter sese regnarunt, et cum Chlothario III, qui in Neustria et Burgundia imperabat.*

AUCTORE G. H.

A S. Wilfrido Archiep. Eboracensi

Dagobertus remittitur anno 661

Rex Adhrenanus creatur.

17 *Dagobertus ergo in regno stabilitus circa annum* DCLXII *in uxorem duxit Machthildem Saxonum Ducissam, ex eaque genuit S. Irminam et alios liberos, de quibus infra agemus. At mater Dagoberti Imnechildis permansit cum Childerico, et ab hoc etiam conjugem Bilichildem duci vidit aut forte curavit. Illustre hujus rei testimonium apparet in diplomate, quo donationes monasteriis Stabulensi et Malmundariensi a S. Sigeberto factæ confirmantur. Illud diploma dedimus ad Vitam S. Sigeberti pag.* 235 *ejusque pars aliqua extat in Diatriba Dagobertina lib.* 2 *cap.* 3. *exordium est hujusmodi:* Childericus Rex Francorum, Emnechildis Regina et Bilihildis Regina, *et sub finem ista habentur:* Ut hæc perceptio nostra in membranis conscripta, firma et immobilis perseveret, manu nostra subter eam decrevimus adfirmare. Signum gloriosi Domni Childerici Regis. Signum Imnechildis Reginæ, Signum Bilihildis Reginæ, Signum Gundoini Ducis. Data quando fecit mensis September dies VI, anno VIII regni Domni Childerici Regis. Trajecto feliciter. *Annus dictus* VIII *convenit in annum Christi* DCLXVI, *quo Childericus annos sedecim circiter ætatis habebat. Hujus donationis meminerunt tum Childerici frater Theodericus Rex, ejusque filius Chlodoveus III, tum Imperatores Ludovicus Pius, Otto II, et Henricus II, ac Pontifex Romanus S. Leo IX, cujus Acta dedimus die* XIX *Aprilis.*

ducit uxorem anno 662

uxorem ducit Childericus an. 666

18 *Cum deinde* Chlotharius III, *uti Acta S. Wandregisili habent,* annis quatuordecim rexisset populum Occidentalium Francorum, consortiis

an. 670 regnat Theodericus,

AUCTORE G. H.

A subito caruit humanis : *et quidem ex calculo jam subducto id factum foret labente anno* DCLXX. *Huic tunc subrogatus est junior frater* Theodericus, *permansitque ejus Major-Domus* Ebroinus, *sed* Francis odiosus, quia quod per eumdem sub Rege Chlothario sustinuerant ponderis jugum, *iterum et forsan gravius* metuebant, *uti in Vita S. Leodegarii Ursinus auctor coævus exponit. Tunc teste Balderico in Chronico Cameracensi et Atrebatensi lib.* I *cap.* 20, B. Vindicianus ejusdem Ecclesiæ Sedem regendam suscepit, temporibus Theoderici Regis, qui post Chlotharium fratrem summam regni suscepit, renitentibus plurimis ex Francorum Principibus, maxime propter Ebroinum, qui Major-Domus regiæ, illis permolestus erat. Unde utrosque monasterio recludunt, et Childericum fratrem, qui in Austrasiis partibus imperabat, super cunctum regnum suscipiunt. *Hæc ibi. Vitam S. Vindiciani dedimus* XI *Martii, sed chronologia ex calculo hic posito est reformanda. Annum Childerici assumpti in regnum Neustriæ et Burgundiæ statuimus* DCLXXI, *cum annum* XII *ageret in regno Austrasiæ, quo anno* XV Kalendas Aprilis *dedit S. Humbertus Maricolensi cœnobio a se fundato varias possessiones : cujus diploma, cum originali ejusdem Humberti sigillo munito collatum, edidimus ad Vitam S. Humberti* XXV *Martii, ubi inter stipulationis testes idoneos adhibetur memoratus Episcopus Vindicianus. Hunc autem annum* XII *Childerici in regno Austrasiæ, esse ejusdem primum in regno Neustriæ et Burgundiæ, ostendimus ad Vitam S. Lantberti, Abbatis tunc Fontanellensis* XIV *Aprilis. Rex ergo Childericus triplici regno potitus, postmodum* super omnem domum S. Leodegarium Pontificem sublimavit, et majorem Domus in omnibus fecit. *Ita Ursinus in illius Vita, addens* tribus pene annis Regem *sub ejus directione imperasse, universim* non plene quatuor annis *in Neustria regnasse, uti legitur in Vita S. Waningi tomo 2 Actorum Sanctorum Ordinis Benedictini pag.* 974. *Erant autem* solennes vigiliæ Paschæ, *anno Childerici in regno Neustriæ quarto, Christi* DCLXXV, *quando S. Leodegarius, advertens Regis animum mutatum, secessit Luxovium. Qua adhuc æstate* Childericus Rex, cum conjuge sua Bilihilde filioque nomine Dagoberto, vita et regno privatus *legitur in citata Vita S. Lantberti. Horum corpora a S. Audoeno fuisse Rotomagi sepulta traditur in Vita posteriore S. Audoeni, sed loco* Dagoberti filii Childerici, *intrusum est nomen* Dagoberti filii Sigeberti : *uti plura alia inserta sunt, quæ in antiquiore Vita desunt. Mabillon e contra ad Vitam S. Lantberti notat,* Childericum in Parisiaca basilica S. Germani sepultum fuisse et detectum fuisse anno MDCLVI tumulum ipsius et Bilihildæ uxoris, cum urnula haud dubie filii Dagoberti, *forte corporibus postea Parisios translatis.* Childerico occiso, *ut in Vita S. Leodegarii legitur,* frater ejus Theodericus ad sceptra regni pervenit. Tunc Ebroinus Austrasios sibi amicos ascivit, immanissimamque exercens tyrannidem de quodam Chlodoveo, quem, falso quasi Chlotharii III filium, Regem fecerat, ad Theodericum reversus, in pristinum statum restituitur.

et eo pulso Childericus anno 671,

occisus cum filio Dagoberto anno 675,

B

19 *His interpositis ad Dagobertum II regredimur : cujus filius, a S. Arbogasto Episcopo Argentoracensi ad vitam revocatus dicitur, sive is vere mortuus fuerit, sive saltem lethali morbo laborarit. Tunc etiam varia a Dagoberto Ecclesiæ Argentoratensi et monasteriis Schutterano et Saraburgo fuerunt donata. Præterea etiam filiæ ejusdem Dagoberti, ope S. Florentii, visus ac loquela reddita traditur, ac Kirchemium aliaque loca monasterio Haselacensi attributa. At post cædem Childerici, et Chlodoveo fictitio Rege amoto, integrum Austrasiorum regnum ad Dagobertum II fuit delatum. Hinc nata occasio belli, quod inter ipsum et Theodericum Regem gestum refertur in Vita S. Salabergæ* XXII *Septembris. Inter loca porro Regibus Austrasiorum subjecta fuerunt Ducatus Campaniæ, et in hoc diœceses Remensis et Catalaunensis : in hac vero diœcesi primus Episcopus fuit S. Memmius, cujus Vita MS. danda* V *Augusti insignem memoriam continet Dagoberti.* Postquam, *inquit auctor,* tantis effulsit signis et miraculis Deus per servos (*Memmium scilicet, Donatianum et Domitianum, de quibus actum erat*) claruit quoque novissimo tempore, in anno secundo sub Imperio Dagoberti (ipse est, qui post longam pressuram reversus est ad propria regna) in mense quinto, *sive Julio,* in quinta die mensis, secunda vigilia noctis. *Narratis dein miraculis scaturientis ex S. Memmii sepulcro fontis, et aliis subsecutis, concludit istis verbis* : Verum ea quæ vidimus hæc scripsimus et narramus. *Videtur dictus Imperii annus* II *mense Julio, spectare ad annum Christi* DCLXXVII.

Post hæc fuit Dagobertus II Rex totius Austrasiæ

20 *Annis sequentibus* S. Irminam filiam Regis Dagoberti in primæ ætatis flore Hermannus Comes sibi desponsaverat, sed ante immatura morte præreptus. Tunc illa Christum in sponsum elegit.... Unde Treviri, in loco qui dicitur Horreum, ædificato monasterio aggregavit sibi cœtum sanctimonialium, quarum facta est Abbatissa. *Ita Theofridus Epternacensis in ejus Vita* XXIV *Decembris. Quæ pleraque arbitramur peracta anno* DCLXXIX *aut sequente ante obitum Dagoberti sub finem anni* DCLXXX, *ut mox dicetur, occisi ; cum S. Irmina annorum circiter ætatis septemdecim esset* Diligebat ea, *teste eodem Theofrido,* præcipue sanctissimum Dei virum Wilibrordum, *qui ejus liberalitate provocatus, Epternacense monasterium construxit. Donationem diplomata signata fuerunt* Kalendis Novembris *et* Kalendis Decembris anno IV Childeberti Regis, *id est Christi* DCCI, *cum S. Irmina esset annorum octo et triginta. Soror S. Irminæ fuit Adela, alia Dagoberti II filia, quæ post mariti obitum, Irminæ exemplo Palatiolum monasterium ad Mosellam construxit ibique Abbatissa Palatiolensem Ecclesiam heredem instituit*; *idque* (*si credi in hoc potest supposititio illius Testamento*) Kalendis Aprilis anno XII Theoderici Regis, *Christi anno* DCCXXXI, *a morte Dagoberti II patris sui* LI. *Et hæc quidem ante tomum* II *Aprilis plenius deducta sunt ; hic vero solius chronotaxis causa sufficit ita breviter percurrisse. At quæ de adventu S. Wilfridi, accessu ad hunc Dagobertum et hujus misera nece apud Fridegodum, et Eadmerum in Vita S. Wilfridi* XXIV *Aprilis*

ejus filia S. Irmina monasterium Horrense construit circa an. 679.

benefacit S. Willibrordo anno 701.

Adela soror Palatiolum dotat anno 731.

AUCTORE G. H.

Aprilis traduntur, explicanda sunt latius.

S. Wilfridum Sede Eboracensi expulsum

21 Beatus igitur Wilfridus (*verba sunt Eadmeri*) Episcopalis Cathedræ Eboracensis dignitate privatus *anno* DCLXXVIII, Romam iturus, mutato vento pulsus est Fresiam, ubi a barbaris ac Rege Aldgislo honorifice susceptus, multa millia verbo veritatis instituit, ac fonte salutari a suorum peccatorum sordibus liberavit, in ipsa provincia totam cum nova Dei plebe hiemem feliciter exigens. Deinde *anno* DCLXXIX pergendi Romam iter repetiit, et Galliam perveniens, nota sibi Regis Dagoberti mœnia subit. Quem ipse Rex mox recognovit, eumque multa cum lætitia hospitio suscepit, et vocatis hominibus suis,* hac voce alloquitur : Virum hunc magnopere commendo..... Hujus etenim probitate et industria vobis redditus, vobisque regia sum dignitate prælatus. *Explicata dein sua expulsione, cujus supra meminimus,* Sedes, dignitates et varia dona ei offert.... Sanctus autem sui propositi memor, sociato sibi quodam Præsule, Deodato nomine, a Curia discessit. *Hæc ibi. Curia Dagoberti tunc in urbe vel Metensi vel Trevirensi fuit : sub Trevirensi autem metropoli degebat Deodatus Episcopus Tullensis, qui Romæ, ut mox dicetur, Conciliis hoc et sequenti anno habitis interfuit.* Inde Vilfridus Campaniæ Ducem, vocabulo Bertherium adiit, et ab eo nobiliter susceptus est : sicque multiplicatis rebus ac sociis gratiosus discessit. *Hæc ibi Eadmerus.* Campaniæ Remensis *sæpius meminit Gregorius Turonensis, et Drogo seu Drocus filius Pippini Herstallii fuit Dux Campaniæ, sed post tempora dicti Bertherii. Iter autem Romanum Treviris ac Metis, per dictam Campaniam Dagoberto Regi subjectam, optime deducitur.*

Dagobertus benigne excipit an. 679

qui obtenta Romæ causa

22 Romam vero perveniens Wilfridus *dicto anno* DCLXXIX, adductus est ad Agathonem Papam, in cujus ac plurimorum Episcoporum præsentia causa ejus est ventilata. *Fuit id Concilium* mense Octobri, *in quo fuerunt* Episcopi XVI, Presbyteri XXXV ; *Malmesburiensis appellat* Concilium quinquaginta tam Episcoporum quam Abbatum. *Huic ab initio interfuit* Deodatus Episcopus Tullensis, *ac deinde admissus* S. Wilfridus, universorum judicio, Episcopatu dignus esse comprobatus est. *Missus tunc in Angliam Joannes Abbas monasterii S. Martini, et citatus Theodorus Archiepiscopus Cantuariensis, ut cum suis Concilio Romæ celebrando interesset; cujus adventum diu expectatum fuisse indicatur in epistola Agathonis Papæ et* CXXV *Episcoporum, inserta actioni quartæ Concilii OEcumenici Constantinopolitani. Fuit autem habitum Romæ Concilium in æstate anni* DCLXXX , *unde tarditas Missorum Constantinopolim excusatur : quo isti venerant die* X *Novembris; et mox die* XVIII *discessum est Blachernas, cœptumque Concilium OEcumenicum. At Romæ in Concilio inter* centum viginti quinque Episcopos *sedit quadragesimus nonus* Adeodatus Episcopus Leucorum *supra* Deodatus Episcopus Tullensis , *et quinquagesimus* Wilfridus insulæ Britanniæ Legatus. Apostolico igitur, *inquit Eadmerus* et Synodali decreto in Episcopatum restitutus Wilfridus, iter Angliam veniendi repetiit.

cum ibi an. 680 Concilio 150 Episcoporum interfuisset,

27 Ecce autem, extra quam putabatur, latronum manus ad interficiendum parata, viro Domini haud grata processione occurrit. Erant etenim, qui Regi Dagoberto insidias tetenderant, et gladio in inguine merso necaverant. Hi ergo viro Dei occurrunt... quorum unus militi Christi convitiabatur. Delator, inquiens, patriæ petulans et moribunde viator, tu Gallicam libertatem in servitutem redegisti, cum tyrannum, a nobis jam olim exiliatum, tua instantia in regnum constituisti. At ipsius quidem credulitas justissima morte punita, te quoque utpote maximum suæ mortis auctorem, te, inquam, eadem morte puniendum esse declamat *etc. Eadmero prævit Fridegodus, dum accedentem Wilfridum ita salutatum cecinit,*

reperit Dagobertum occisum :

Conglomerata suis furunt collegia signis
Noxia, Regali (ceu fertur) sanguine fuso
Civiles etiam Dagobertus Marchio * dextras
Senserat, et rigidum capulo tenus inguine ferrum.
Prælia vibratis intentant cominus hastis,
Arduus excusso quorum convitia telo
Unus Pontifici, fœdo, sic ingerit ore :
Delator patriæ petulans, moribunde viator,
Gallica tu pridem violasti sceptra, relato
Qui periit cæsus, quem jure sequere , tyranno.

* *id est Rex*

28 *En Dagobertum II sub finem anni* DCLXXX *a suis, in suo regno, ex insidiis, gladio in inguine merso, occisum : et quod olim, sed multum dubitando, non ausi fuimus asserere ; jam multo securiores et ex certiori multo conjectura audemus pronuntiare, hunc ipsum Dagobertum Regem, videri martyrem coli Satanaci, de quo MS. Martyrologium Adonis, quod auctum extat in monasterio S. Laurentii juxta Leodium ista habet* XXIII Decembris : Eodem die passio S. Dagoberti Regis Francorum, qui quadam die pergens venatum in saltu Vaurensi, plenus Spiritu sancto, in loco qui dicitur Scortias, tribus milliaribus distante a fisco Sataniaco, in quo ipse morabatur, afiliolo suo, nomine Joanne, X Kalendas Januarii martyrizatus est, et ab Angelis deportatus est ad societatem Martyrum. *Hæc ibi. Ac primo locus cædi accommodatus assignatur in ejus regno* Scortias, in Saltu Vaurensi, *prope* Sataniacum *sive* Sathanacum *aut* Stenæum, *vulgo* Stenay, *urbem etiamnum munitam cum arce, ad Mosam fluvium, in qua propter bella cum Theoderico Rege, videtur etiam subinde moratus; ibique inter venandum ex insidiis a Joanne filiolo ad id ab aliis conducto, cum de illo minorem perfidiæ suspicionem haberet, gladio in inguine merso, interemptus; cumque deinde miraculis clareret, inter Martyres cultum Ecclesiasticum obtinuisse. Dies* passionis *habetur* XXIII Decembris, *Imo in vita ejusdem apud Alexandrum Wilthemium,* præceperunt Episcopi per singulos annos celebrari solenniter diem martyrii X Kalendas Januarii : et celebratur alacriter a circummanentibus fidelibus Christianis. *At dictus Wilthemius advertit* jam celebrari IV Nonas Septembris Sathanaci, Longwici et in tota diœcesi Verodunensi, et varias illi dicatas esse ecclesias. *Fortassis ob aliquam corporis reliquiarumve elevationem, cujus distinctior memoria non supersit.*

forte 23 Decembri

et eum qui Martyr colitur Sathanaci

2 Septembris.

25 *Hæc sunt tempora de quibus in Historia jussu Childebrandi scripta et Fredegario annexa cap.* 97 *ista leguntur :* In Austria, mortuo Wlfoaldo

AUCTORE G. H. Eodem tempore videtur Sigebertus filius obiisse.

foaldo Duce, Martinus Dux et Pippinus, filius Ansigisili quondam Franci nobilis, dominabantur. Defunctis Regibus, commissis invicem Principibus, Ebroino Martino atque Pippino, adversus Theodericum Regem excitantur ad bellum. *Hæc ibi ubi inter defunctos Reges arbitramur censeri dictum Dagobertum ejusque filium Sigebertum, forsan, cum integra Austrasia esset patri subjecta, in Regem coronatum, uti alibi latius diximus ; scilicet* Sigebertum Dagoberti Regis ex Machthilda Saxonum Ducissa filium S. Arbogasti orationibus a mortuis suscitatum: *eumdemque videri esse, qui in Vita S. Aldegundis antiquiore Rex appellatur, sub quo et S. Adeltrude corpus dictæ Aldegundis Malbodium fuit translatum. Consule dicta in Exegesi II præliminari ante tomum Martii num.* 24 *et* 25.

CAPUT IV.

Tempora Theoderici Regis ejusque filiorum et nepotis Dagoberti III. Hujus successores ex Childerico et Dagoberto II Regibus.

Sub Theoderico Rege et Ebroino Majore-Domus,

H*isce de regno, nece, et veneratione Dagoberti II relatis, ad Theodericum ejus patruelem regredimur, post cædem Childerici fratris in Regem Neustriæ et Burgundiæ, ut diximus anno* DCLXXV *assumptum. Huic Major-Domus adhæsit Ebroinus, cujus machinatione S. Leodegarius captus est, et oculis evulsis apud Waymerum Ducem Campaniæ adservatus : sed ab eo ad Ebroinum, in Neustriam fugientem, abductus, in quodam monasterio per annos circiter duos latuit, usque ad annum* DCLXXVIII, *quando lingua etiam execta traditus est S. Waningo : in cujus monasterio Fiscano per biennium fere in Dei laudibus resedit, usque ad annum* DCLXXX, *quo capite plexus est die secunda Octobris, uti legitur in gemina vitæ ejus historia, exacte descripta ab auctoribus coævis, quibus hanc temporum correctionem aptare memineris. At Dagoberto II sub finem anni* DCLXXX *occiso, non continuo potuit Theodericus Austrasiam obtinere , sed* Pippinus *Herstalliuset* Dux Martinus adversus Theodericum Regem excitantur ad bellum, *anno* DCLXXXI, *quando* perfide Martinus cum sociis ab Ebroino interfectus est : *sed non diu post* Ebroinus pœnas luit, ab Ermenfrido confossus, *uti pluribus in historia jussu Childebrandi scripta habetur cap.* 97 *et* 98, *ex quo et sequenti capite sequentia constant. In locum ergo Ebroini successit* Warado, *sive* Waratto, *in Neustria Major-Domus, inter quem et Pippinum pax aliqua datis obsidibus firmata est. Postea Warato a Gislemaro filio supplantatur, sed eo non diu in vita persistente, pater priorem dignitatem recepit. Tunc S. Audoenus ut sinceræ et pacificæ concordiæ auctor esset Coloniam profectus, ac pace stabilita ad Regem Theodericum et Waradonem anno* DCLXXXIII *regressus, in villa regia Clypiaco prope Parisios mortuus est. Hunc* anno DCXL *diximus* XIV Maji Episcopum ordinatum, rexisse Ecclesiam Rotomagensem annos tres et triginta, menses tres, et dies decem, ac nonagenarium migrasse ad Christum, sub die nono Kalendarum Septembrium, *sive* XXIV *Augusti, ergo jam dicto anno* DCLXXXIII.

S. Leodegarius an. 680 occiditur.

Ebroino succedit Warado an. 681

S. Audoenus obit an. 683.

26 *Mortuo anno sequenti Waradone, honorem Majoris-Domus suscepit gener ejus Bertharius, homo levis et suorum contemptor. Contra quem vicissim Franci Pippinum concitarunt. Commotis ergo exercitibus, anno* DCLXXXVII *commissum est prælium Textricianum, inter Quintinopolim et Peronam, in quo victi fugatique fuerunt Rex Theodericus et Bertharius Major-Domus, qui dein ab adulatoribus falsis amicis interfectus est : et Pippinus victor Majoratum Domus regiæ exercuit in universa Francia, ejusque tribus regnis, scilicet Austrasiæ, Neustriæ et Burgundiæ, et ab hoc anno* DCLXXXVII *et mense Junio, initium sumunt anni viginti septem ejus Principatus, finiendi cum obitu ejus ad annum* DCCXIV. *Pippinus igitur victor in suam Austrasiam reversus,* bella multa cum Saxonibus, et maxime cum Ratbodo Frisionum Rege fortiter gessit ; *et , uti habet Paulus Diaconus lib.* 6 *Historiæ Longobardorum cap.* 37, *et teste Beda lib.* 5 *cap.* 11 citeriorem Fresiam, expulso inde Radbodo Rege, cepit. *Hinc* SS. Willibrordus, Svitbertus *et eorum socii, in Frisia non admissi,* divertentes ad Pippinum Ducem Francorum, gratanter ab illo suscepti sunt *: quæ latius explicamus ad Kalendas Martii in Vita S. Sviberti, ubi* § 6 *pietatem Pippini deducimus, ostendimusque ab eo Plectrudem numquam divortio separatam fuisse. Hisce addi potest charta munificentiæ erga tumulum S. Arnulphi avi sui, signatam* x Kalendas Martii anno XII, regni Domni Theoderici Regis, *cujus prima verba sunt,* Ego Pippinus et uxor mea Plectrudis cogitantes de salute nostra *etc. Reliqua possunt legi apud Meurissium Madaurensem Episcopum in Historia Episcoporum Metensium lib.* 2 *cap.* 29. *Annus is erat Christi* DCLXXXVIII, *cum jam tum Theodericus Rex trium regnorum monarcha haberetur, sicut Pippinus in eisdem Major-Domus erat. Plura his similia dedimus lib.* 3 *Dagobertino cap.* 2. *Hic autem Rex Theodericus pluribus regnavit annis quam* quatuordecim, *prout supra ex Historia jussu Childebrandi scripta et Fredegario annexa diximus haberi in omnibus codicibus impressis, etiam apud Andream du Chesne, testantem se usum antiquissimo codice MS. Alexandri Petavii, postea ad Serenissimam Christinam Reginam Sueciæ translato, in quo tamen nos postmodum reperimus annos Regni ejus tribui* septemdecim *; et hoc posito calculo statuimus Theodericum obiisse sub finem anni* DCXCII *aut initium sequentis.*

Pippinus an. 687 prælio victor

annos Principatus inchoat :

S. Willebrordum excipit :

Theodericus regnat non annos 14

sed 17. obit an 692 aut seq.

27 *Quæ ejus uxor fuerit disputant auctores. Anonymus fabulator de gestis Francorum* Chlothildem *appellat. In epitaphio, quod in monasterio S. Vedasti Atrebati ipsi ac marito positum legitur, vocatur* Doda. *Utrimque sane auctoritas exigua. Nam quam falso iste se Regibus hisce synchronum fingit ; tam certo prædictum epitaphium temporis est multo recentioris, et componitur octo versibus Leoninis, ob insignes hemistichiorum rythmos adeo excellentibus, ut post ætatem Leonii, Regularis ante annos quingentos in monasterio S. Victoris prope Parisios Canonici, exaratum fuisse merito censeat le Cointe. Potest tamen utrumque nomen duarum successive conjugum fuisse ; nec refert ex utra filios natos dicamus, modo eos qui successere fateamur in obitu patris fuisse parvulos.*

Chlodoveus parvulus succedit:

obiit an. 697

27 *Nam, ut legitur in dicta Historia jussu Childebrandi scripta cap.* 101, mortuo Theoderico, Chlodoveum ejus filium Parvulum elegerunt in regnum. Non post multos vero annos prædictus Rex Chlodoveus ægrotans mortuus est. Regnavit autem annos quatuor. *Observet lector* Chlodoveum *ab auctore coævo non* parvum, *sed* parvulum *appellari, et non multis annis ante obitum patris natum. Annos etiam regni quatuor passim historici admittunt. Additur in MS. Tiliano apud Chesnæum* : Obiit in quinto, *adeoque anno Christi* dcxcvii. *De eo in Annalibus Metensibus ista leguntur* : Theoderico mortuo, filius ejus Parvulus, nomine Chlodoveus, a Pippino ordinatur in Regem, qui dum quartum in regno complesset, innocentem vitam finivit. *Extant effigies Regum Francorum a Jacobo de Bie Chalcographo ex monumentis sepulcralibus, aliisque cimeliis regiis collecta ex æri insculpta, in quibus dictus Chlodoveus III et gazophylacio Regis exhibetur formosa facie instar adolescentuli octo aut summum decem annorum, cum corona regia capiti imposita. Quod argumentum aliis adjunctum aliquod saltem pondus addit.*

hujus frater Childebertus regnat usque ad an. 711

filium relinquens Dagobertum III:

sub hoc Pippinus anno 714 moritur

28 *Sed esto in morte attigerit annum ætatis duodecimum, tum frater ejus junior et regni hæres Childebertus potest censeri habuisse annos ætatis decem; De cujus regno et obitu in dicta Historia Childebrandina ista leguntur* : Grimoaldus filius Pippini cum Childeberto Rege Major-Domus palatii super Francos electus est... Mortuus est Childebertus Rex et sepultus Cauciaci in basilica S. Stephani Martyris. Regnavit autem annos tredecim. *In Chronico Medardensi* mortuus *traditur* xviii Kalendas Maji feria iii Paschæ, *ubi facili librariorum errore* feria ii *legitur. Est is annus* dccxi, *quo Childebertum e vita decessisse referunt Annales Metenses, et varii Annales breviores, tomo 2 Historiæ Francorum ex diversis MSS. ab eodem Chesnæo vulgati. Annos is tum ætatis habuisse videtur circiter viginti tres, et ducta uxore reliquit filium regni hæredem* Dagobertum III, *quem* a Pippino solita pietate in Regem ordinatum *anno* dccxi *referunt Annales Metenses. Tum Grimoaldo mortuo,* Theudoaldus filius ejus parvulus Major-Domus effectus est : *et regnante Dagoberto* Princeps Pippinus, e morbo decumbens, S. Willibrordum Suestra prædio donat, atque ut in nepotum, Grimoaldi et Drogonis filiorum, sit tutela cavet. Cum autem propter morbi magnitudinem subnotare non potuisset ipse, Plectrudi conjugi dat negotium ut ipsa donationem subscribendo corroboret. *En Plectrudis, uti semper, ita ad extremum spiritum cohabitans suo marito. Nulla etiam Carolo Martello, sed filiis Grimoaldi et Drogonis tutela commissa. In* pace *dein* obiit Pippinus Princeps anno dccxiv, xvii Kalendas Januarii. Rexit autem populum Francorum annis xxvii et mensibus sex. *Ita Annales Metenses, iisque consentiunt Annales Fuldenses et passim alii.* Post obitum ejus Plectrudis matrona suo consilio atque regimine omnia faciebat : *sed* Theudoaldus *aliis* Theobaldus, adhuc puer, minime tantum regnum digne gubernare prævalebat. *Hinc Franci Neustrasi cum Burgundis ejus jugo excusso,* Raginfridum Majorem-Domus elegerunt, *et* Carolus *Martellus* a Plectrude sub custodia detentus, liberatus est.

et Dagobertus III anno 715.

juvenculus, ultimus in linea Theoderici Regis:

29 Eodem tempore Dagobertus Rex obiit regnavitque annos quinque. *Ita citata Historia Childebrandina et alia Chronica, in quibus dicitur* mortuus anno dccxv, *atque ita in Chronico brevissimo ex MS. Tiliano traditur* regnasse annos iv, obiisse in quinto. *In Chronico Fontanellensi cap.* 6 *summatim indicatur* donatio, *qua* Dagobertus Rex junior Benigno Abbati largitus est quartam partem de Arlauno foreste, anno quinto regni sui suggerente Theobaldo majori-domus regiæ *cujus donationis diploma, licet minime genuinum, quoad chronologiam tamen rectissime procedit, dum editum dicitur* a præfato Rege Dagoberto anno Incarnationis Dominicæ dccxv, Indictione xiii, quinto Iduum Juniarum die Dominica; *et mox additur.* Eodem anno ipse Dogobertus Rex mortuus est : *congruunt enim optime characteres, scilicet cyclus Solis* xxiv *et littera Dominicalis F. Dixi tamen minime genuinum fuisse quod chronicæ auctor præ oculis habuit, quia ex eo fundi donati fines omnes accuratim quam pro Merovingicorum Regum consuetudine designavit, et temporis notas illis nequaquam usitatas expressit. Quod autem in Chronico S. Petri-vivi dicatur* Dagobertus Rex junior qui regnavit in Francia annis quinque, *obiisse* xv Kal. Februarii, *perperam ad hunc translatum est a Dagoberto I, tali die defuncto. Qua ætate obierit ultimus, nemo quidem definite expressit; in jam dicto tamen Fontanellensi chronico cap. 7, pro anno regni sui primo, appellatur* Dagobertus juvenculus Rex : *itemque in Vita Benigni Abbatis tom. 3 Sanctorum Ordinis Benedictini parte 1 pag. 443. Liquet etiam ex supra dictis, quod licet pater ejus, ætatis anno* xvi, *duxisset uxorem; filius tamen hic illius obitu non potuerit fuisse nisi* juvenculus, *octo circiter annorum; adeoque anno regni sui quinto debuerit adhuc cœlebs imo impubes obiisse.*

cui si proles fuisset, more majorum successisset:

30 *Profecto si ei filius obvenisset quantumcumque parvus, hic fuisset a Proceribus regni in Regem sublimatus, more semper apud præcedentes Reges observato. Ita* Sigeberto I Rege Austrasiorum mortuo, Childebertum ejus filium, vix lustro ætatis uno peracto, die Natalis Dominici regnare cœpisse, *testatur Gregorius Turonensis lib. 5 cap. 1, quamvis tres Reges ejus patrui potuissent sibi regimen assumere. Ita etiam Chilperico mortuo subrogatus est ejus filius* Chlotharius II, *licet solum* quatuor mensibus *natum asserat idem Turonensis lib. 7 cap. 7, et regimen potuissent assumere Gunthramnus patruus et Childebertus patruelis. Præterea Dagobertus I filio suo Sigeberto, ætatis anno secundo, tradidit regnum Austrasiorum, et Chlodoveo II alteri filio successit* juvenculus Chlotharius III, *in regno Neustriæ et Burgundiæ, et fratri ejus* Childerico, *etiam* parvulo, *datum est regnum Austrasiæ. Denique* Chlodoveus III parvulus *electus est in Regem, uti et* juvenculus Dagobertus III, *de quo jam egimus. Huic ergo si filius fuisset, eum Regem Proceres creassent, etiam* parvulum *et* juvenculum, *imo et si vix lustrum ætatis unum peregisset, aut quatuor tantum menses natus fuisset : et ipsi interim Proceres tutelam ejus et regimen Neustriæ atque Burgundiæ, cum Regina*

matre et Raganfrido Majore-Domus, suscepissent. Cum igitur id factum non sit, oportet ut fateamur in Dagoberto III extinctam fuisse stirpem Theoderici : et quia ex Theoderici fratre majore Childerico, supererat Chilpericus, ideo hunc, tamquam sanguine proximum, e monasterio eductum ut regnum capesceret.

sed ea deficiente assumptus a Neustriis est Chilpericus,

31 *Huic argumento infirmando mirum est objici ab le Cointe Dagobertum II et jam dictum Chilpericum, nequaquam immediate suffectos parentibus : Quid enim in his actum legitime ac more majorum ? Dagobertum tutor Grimoaldus amandavit in Hiberniam mox atque obiit S. Sigebertus pater, vel paulo ante; et sparsa mortis ejus fama filium suum Pseudo-Childebertum substituit, id se facere dictitans ex suprema Regis defuncti voluntate. Non tulerunt quidem rei indignitatem Francici proceres : sed vero herede amisso, quid æquius facere poterant quam proximum agnatum in regnum evehere ? nec mirum si hoc jam pacifice regnante, non statim se commoverint ad famam Dagoberti ex Hibernia post annos tres regressi, atque a matre sua quæ Childericum receperat facile persuasi ut tantisper hereditatis aliqua parte contentus viveret in provinciis Adrhenanis. Quid autem Chilpericus ? Hic Childerico patre, matre, ac fratre Dagoberto occisis, ne et ipse pariter occideretur cum illis, ab avia sua S. Bathilde abditus in cœnobio, ibi inter monasterii pueros tamquam unus eorum delituit et servatus fuit. Itaque quamvis illi, mortuis qui sibi fuerant substituti, tandem recepti sunt in debitum sibi regnum; eorum tamen memoria usque adeo apud posteros obscurata fuit, ut alterum omnino regnasse sciverit nemo, donec id primus ego in Diatriba demonstrassem : alterum Childerico patre natum fuisse ignoraverint diligentissimi alii Francicarum rerum scriptores Sirmondus, du Chesne, Petavius aliique donec id recenter ex diplomatis apparuit. Tale quid Theoderico ultimo accidisse, si fuit filius Dagoberti III, quo minus patri mortuo statim succederet, ostendat necesse est, qui duorum per vim aut metum latentium exempli contra nos utitur; ut habeatur similitudo. Dum autem nihil ejusmodi probatur nec probari potest, audacter affirmo, quod deficiente cum Dagoberto III stirpe ac linea Theoderici, propinquior aliquis ad jus successionis quam esset Theodericus IV quæsitus inventusque fuerit, scilicet præmemoratus Chilpericus hujus nominis II, Theoderici III ex fratre Childerico nepos; qui ne cum patre, matre ac fratre ante annos quadraginta occideretur, ab avia S. Bathilde in monasterio Calensi per eam constructo, occultatus, in Clericum attonsus, et mutato nomine Daniel appellatus, inter monachos tamquam monachus vixerat et adoleverat. Hunc ergo Franci Neustrasii et Burgundi* in Regem, capitis cæsarie crescente, elegerunt, atque Chilpericum nuncuparunt. *Hujus plurima extant diplomata, in quibus agnoscuntur* proavus Dagobertus I, avus Chlodoveus II, genitor Childericus, avunculi, *id est patrui*, Chlotarius III *et* Theodericus *etiam III*, consobrini *sive patrueles* Chlodoveus III Childebertus III, et decessor Dagobertus III.

ex stirpe Childerici,

32 *Hic ergo Rex Chilpericus cum Raganfrido Majore-Domus continua fere bella contra Austrasios et Carolum Martellum gessit, ab hoc* devictus Vinciaci in pago Cameracensi, die Dominica in Quadragesima, XII Kalendas Aprilis, anno DCCXVII. *Contra Hunc* Carolus in Austrasia anno DCCXVIII Chlotharium Regem opposuit, potius nomine quam potestate. *Quæritur, quo patre natum ? Le Cointe, nescio quæ posteriorum ignota scripta sequens, vult Theoderici filium fuisse : sed contra id redit argumentum, quod supra militavit contra filium Dagoberto III male tributum. Sicut enim eo præterito non fuisset Rex constitutus Chilpericus, solum ex Theoderici fratre natus, sic nec fuisset Rex constituendus, moriente quamvis absque liberis Dagoberto, si patruus ei fuisset Chlotarius præmemoratus, adeoque regiæ successioni propinquior. Quid igitur ? Censemus potius Dagoberti II filium fuisse; quem eo justius potuerit Carolus Regem offerre Austrasiis, contra Neustrios et Chilpericum, quo æquius videbatur ut, saltem post mortem Theoderici, et totam illius stirpem extinctam, Austrasiæ regnum, Dagoberto II una cum vita per nefas ablatum, alicui filiorum ejus redderetur, potius quam filio Childerici Chilperico ; nam Childericus, licet ipse quoque rex Austrasiorum fuerat, id tamen solum factum erat propter famam sparsam de Dagoberti exulantis morte, quem ubi vivere compertum est et Childericus occisus, in paterni juris solidam integramque possessionem Austrasii susceperant; sic enim honestissimus Carolo esse potuit prætextus repudiandi Chilpericum. Sed Brevis Chlothario huic vita in regno fuit, siquidem eodem quo evectus est anno obiit : nec diu post, anno scilicet* DCCXX *etiam Chilpericus excessit, in quo lineam Chlodovæi II funditus extinctam arbitramur.*

a Carolo Martello devictus,

et contra eum Chlotharius creatus.

33 *Regem igitur, ex regia stirpe, et sceptro proximum, volentibus Francis; confugiendum necessario fuit ad posteros, si qui erant, Sigeberti Regis, eodem quo Chlodovæus II patre, scilicet Dagoberto I nati : ex cujus filio Dagoberto II videtur, superfuisse filius alius, æque præmemoratus Chlotharius apud Austrasios, enutritus, quem non Neustrii aut Burgundi elegerunt, sed Carolus Martellus Regem fecit, sicut ante Chlotharium. De eo ita Annales Fuldenses :* Anno DCCXX mortuo Hilprico, Carlus Teotricum in Sedem regni constituit. *Historia Childebrandina cap.* 107, Chilperico mortuo, Theodericum Regem statuerunt, qui nunc locum solii regalis obtinet, et annos vitæ simul præstolatur, *prout ea in MS. Reginæ Sueciæ leguntur : et mox adduntur bella Caroli, non contra Theodericum Regem (quem a se constitutum defendebat) sed contra Raganfridum et Neustrios, Eudonem et Aquitanos; et, si Francicis variis scriptoribus fides esset habenda, contra evocatos in Gallias Saracenos. quos anno* DCCXXVI *Carolus prostravit : anno sequenti Burgundiam petens Lugdunum et civitates reliquas suæ ditioni subegit : ac postmodum Eudone mortuo, Aquitaniæ provinciam sua ditione recepit. Quæ aliaque ejus encomia celebrantur in sæpius citatis Annalibus. Interim Theodericus Rex confirmavit varias monasteriis et ecclesiis donationes factas, ac tandem anno regni* XVII, *Christi* DCCXXXVII *vivere desiit. De ejus genitore quæsitum a variis : et quia* Dagoberti

His mortuis Theodericus Rex factus anno 820 filius Dagoberti II,

mortuus an. 737.

berti junioris *censebatur filius, neque agnoscerentur nisi duo Reges Dagoberti, continuo absque ulla ætatis congruentia considerata, conclusum est esse Dagoberti ultimi filium : quem ostendimus supra cælibem et impuberem mortuum esse. Debebant illi animadvertisse quod inter Dagobertum III et hunc Theodericum Chilpericus solum quinque annos regnavit ; ac proinde, si aliquanto senior fingeretur Dagobertus, et ab eo progenitus Theodericus ; plane puer et juvenculus regnum hic adeptus fuisset, quod tamen antiquorum nullus dixit, neque dicere potuit, si vera sunt quæ de grandi filii Childerici ætate quando anno* DCCLIV *ipse filium adultum habens attonsus in monachum est, dixerunt auctores infra nominandi. Grandiori quoque ejusdem Theodorici ætati confirmandæ credidimus aliquando suffragari sigillum quod ex Sandionysiano archivio exhibet præcitatus de Bie, fronte adeo rugosa et specie tam virili, ut ipsius Dagoberti non filius sed pater aut etiam avus censeri debeat qui ibi re præsentatur. Verum cum animadverti quod inter Sandionysiana diplomata apud Doubletium nullum ultimi Theoderici sit diploma, sed ejus dumtaxat qui vere Dagoberti pueri avus fuit, pro anno regni ejus* VI *id est Christi* DCLXXX ; *vereri cœpi, ne ejusdem quoque sit ipsum sigillum potius quam postremi: cumque illud referat melius, quam Vedastina monumenta una cum epitaphio circa seculum* XII *sculpta. Hoc igitur dimisso argumento, chronologicis rationibus solis inhærens, auctorumque de Dagoberti pueritia consensu, pergo negare filium ex eo ullum esse natum, aut nasci potuisse.*

Non obest anonymus fabulator de Gestis Regum.

34 *Objiciuntur verba auctoris, qui Gesta Regum Francorum edidit, et sub finem scribit,* Theodericum, Cala monasterio enutritum, et filium Dagoberti junioris : qui usque nunc in regno subsistit. *Verum ea, quæ ex supra citata Historia Childebrandina, Theoderico vivente scripta, desumuntur, indubitata sunt : et hujus imitatione se etiam tunc vivere auctor iste finxit, quem viri eruditi non immerito* anonymum fabulatorem *appellant. Hic omnem luxuriæ et incontinentiæ infamiam* a Dagoberto I in Chlodoveum filium, *maritum S. Bathildis, transfert. Hic* S. Sigebertum et Chlodoveum *facit fratres germanos et uterinos, ex eadem* Nanthilde *natos. Hic tradit* Dagobertum regnasse annos XXXIV *et quidem* Monarcham in totis tribus regnis. *Hic* Theodericum filium Chlodovei *asserit* in Austrasia in regnum elevatum, *quod fratri eo seniori Childerico contigit. Hic Chlotarium III solum* annos quatuor regnasse *scripsit, et habuit hactenus asseclas plurimos, cum luce clarius constet* annos quatuordecim imperasse. *Hic denique Francos, repetita inde a Trojanis origine gentis, per Tanaim flumen paludesque Mæotidas ad confinia Pannoniarum deducit, ibique dicit ædificasse Sicambriam, indeque a Valentiniano Augusto pulsos in finibus Rheni fluminis habitasse. Quæ omnia, licet a multis deinceps transcripta, cum fabulosa judicet ipse le Cointe, et quotquot cum eo faciunt ; mirum est ipsos non observasse quod simili prorsus personarum confusione et fabulandi licentia, ea quæ contigerunt Danieli Clerico, in monasterio Calensi apud S. Bathildem aviam enutrito, per scriptorem istum afficta sint ejus successori.*

AUCTORE G. H.

Mortuo Carolo Martello,

35 *Obiit hic anno* DCCXXXVII, *et Carolus Martellus per reliquum vitæ tempus absque ullo Rege imperavit, usque ad mensem Octobrem anni* DCCXLI *quo Parisiis mortuus est, et apud S. Dionysium sepultus : cui monasterio,* XVII *Septembris* anno quinto post defunctum Theodericum Regem, *privilegium indulsisse creditur, quod recitat Doubletius pag 690. Unde (si ipsum genuinum ac sincerum est, de quo merito ambigimus) consequeretur Theodericum ante medium Septembrem anni* DCCXXXVII *e vita decessisse. Ceterum nomen Caroli Martelli, cui turpissimam æternæ damnationis notam affinxerant aliqui, vindicavimus* XX *Februarii ad Vitam S. Eucherii Episcopi Aurelianensis* §. 3, 4 *et* 5. *Post ejus autem obitum* filii ejus Carolomannus et Pippinus, sub obtentu Majordomatus, totius Franciæ regnum suscipiunt et inter se dividunt. *Ita Annales Fuldenses. Ab his, dominationem suam regii nominis umbra palliandam ratis, sub initium anni* DCCXLIII *assumptus in Regem fuit Childericus, cujus annum secundum die* VI *Martii convenisse in annum* DCCXLIV *traditur in Concilio Suessionensi tunc habito.* Patrem Childerici Regis novissimi ex genere Merovingorum fuisse Theodericum Regem *affirmatur cap.* 8 *Chronici Fontanellensis, in Vita S. Hugonis Archiepiscopi Rotomagensis, a nobis illustrata ad diem* IX *Aprilis : et idem confirmatur in Genealogia Francorum, apud Chesnæum pag.* 793, *ubi dicitur,* Theodericus genuisse Hildericum, qui in Sithio monasterio constitutus est. *Sequuntur passim alii et novissime Carolus le Cointe sub finem tomi quarti Annalium Ecclesiasticorum Francorum, asserens* Childericum a Theoderico in obitu relictum in tenerrima ætate. *Verum unde hanc* tenerrimam ætatem *habet? nisi ex supposito figmento, quod* Theodericus *fuerit* filius Dagoberti ultimi, *quo moriente anno* DCXV *scripserat* eum in cunis relictum, *adeoque mortuum anno ætatis* XXII *aut* XXIII ; *neque potuisse habere filium nisi* tenerrimæ ætatis *cum ipse moreretur. Ex eodem figmento Hadrianus Valesius, lib.* 25 *Rerum Francicarum, scribit* Childericum, puerum admodum et vix decennem, nomen Regium esse consecutum. *Verum hisce oppono Iperium Abbatem Sithivensem, qui ex monumentis sui monasterii Chronicon confecit Bertinianum, et Capitulo* 6 *asserit,* Hildericum Regem, SENEM in monachum attonsum, in monasterium istud S. Bertini in Sythieu detrusum, et a Nanthario Abbate susceptum in monachum ; et sub eo, tempore secundæ coronationis Pippini Regis, Hildericum monachum hujus Ecclesiæ obiisse. *Hæc ibi. Magna etiam ejus ætas colligitur ex Chronico Fontanellensi, ex cujus cap.* 13 *seculo* 3 *Benedictino par.* 2 *in Vita Austrulfi Abbatis, a Mabillone ista repetuntur :* Hildericus Rex, Merovingorum ex genere ortus, depositus tonsusque ac in monasterio S. Audomari, quod dicitur Sithiu, trusus est. Cujus filius, nomine Theodericus, in hoc monasterio Clericus effectus, collocatus fuit. *Hæc in dicto Chronico Auctor tempore Ludovici Pii Imperatoris scripsit. Iterum Mabillon ad Vitam S. Lamberti Episcopi Trajectensis, asserit et* Childericum et Theodericum in monasterio

Rex fit Childericus Theoderici filius anno 743.

tunc minime puer,

et senex intrusus in monasterium

filium habuit Theodericum Clericum effectum,

AUCTORE G. H.

in monachos attonsos. Quid ad hæc Cointius tomo 5, quem propter suborta bella a nobis emptum necdum potuimus obtinere, libenter videbimus. Forte cum Valesio hunc filium Theodericum silentio involvet, ac dicet etiam cum illo, Childerico, Merovingorum Regum ultimo, cœlibi adolescentulo, circa anni DCCLI finem initiumve insequentis regnum abrogatum, tonsoque eum capite monasterio inclusum. Quo egregio figmento concludit suam Historiam Valesius.

Chronotaxis ultimorum Regum,

36 Hisce statui finem huic tractatui imponere, ac proinde moneo lectorem, si alia in lucem prodierint monumenta, ex quibus alia judicandi ratio constabit, semper fore retractandi locum. Nec dubitamus, quin idem libenter præstabunt Carolus le Cointe, et Hadrianus Valesius, aliique antiquarum historiarum scrutatores : in quorum gratiam synopsim temporum et ætatem filiorum Theoderici anno DCXCII aut sequenti mortui repeto. Diximus Chlodoveum III, filium ejus, in morte patris fuisse puerulum; et adduximus testem coævum scriptorem Historiæ Childobrandinæ, eique consentientem Auctorem Analium Metensium. Opponit le Cointe anno 715 num. 32, Theodericum post regnum Neustriæ et Burgundiæ (quod eum anno DCLXXV assecutum asserimus) potuisse, uxore mox ducta, filios suscipere, Chlodoveum anno proximo, Childebertum deinde. Respondeo, omnino potuisse fieri ut mox duxerit uxorem ; sed non constare quod ita fecerit; aut si fecit, quod ex ea continuo susceperit liberos; aut si suscepit, quod hi parenti superstites fuerint, ipsi ejus successores Chlodovæus et Childebertus; quorum iste XVIII annorum adolescens perveniens ad regnum, nequaquam puerulus vocari potuisset. Cur autem, etiam posito tam maturo matrimonio liberisque ex eo susceptis sed præmortuis, negabimus post genitos puerulos successisse? Numquid non hac nostra ætate Leopoldus Imperator et Carolus II Hispaniarum Rex, clementissimus Dominus noster, quibus diuturnam ac felicem vitam copiosamque posteritatem utinam concedat Deus! post plures ante se natos et mortuos fratres successere, ille juvenis, iste in puerili ætate?

male confusa ab aliis, sine causa Chlodovæum puerum fuisse negantibus,

37 Neque dicas diversis uxoribus genitos hos et istos : fatetur enim ipse le Cointe ad an. 692 num. 2 duplex ab aliquibus Theoderici conjugium statui, unum cum Chlothilde, cujus mentio fit in gestis Francorum, alterum cum Doda, cum qua in epitaphio apud Atrebatum sepultus legitur. Quid igitur si prior sterilis fuerit, ideoque repudiata, vel saltem absque liberis mortua, et post hanc ducta Doda parvulos filios ex marito servarit? Si parva est epitaphii auctoritas, parva est etiam auctoris Gestorum ; fieri tamen potest ut utrobique verum diversarum et successive ductarum uxorum nomen habeatur. Sed demus fuisse unicam et hanc Chlothildem appellatam, ut vult le Cointe; nihil tamen ex hoc contra antiquitatis consensum sequi, probabit recens in ipso Franciæ regno exemplum. Duxit Ludovicus XIII Rex venerandæ memoriæ anno MDCXV Annam Mariam Philippi Hispaniarum Regis filiam, ex eaque suscepit primogenitum Ludovicum XIV Regem, cui omnia felicia exoptamus : sicut tamen inde non recte concluderetur hunc anno sequenti a nuptiis fuisse genitum, cum solum anno Christi MDCXXXVIII et sterilis eatenus conjugii anno XXV fuerit prognatus; ita etiam hic credimus immerito negari fidem auctoribus coævis, asserentibus a morte Theoderici Chlodoveum fuisse puerulum, quem etiam Anonymus de gestis Regum, cui ipsi adhibent fidem, puerum nuncupat. Hinc porro deduximus ætatem Childeberti fratris, cui successit Dagobertus juvenculus, in quo adolescente defecit linea Theoderici, et successit e linea Childerici istius fratris Chilpericus : quo etiam sine prole extincto, successit Theodericus a Carolo Martello ex Austrasiis assumptus, habitus Dagoberti filius, sed ex stirpe S. Sigeberti plane dicendus; qui jam tum vir senex filium habebat Childericum, ultimum Regem creatum, cum et hic esset maturus ætate; utpote qui etiam filius erat satis adultus in Clericum attonsus, anno VII regni ejus. De anno Pippini in Regem assumpti, accurate egimus in Propylæo ante tomum II Aprilis.

quod ab antiquis asseritum hodiernis confirmatur exemplis

38 Porro innovata in hunc modum trium Dagobertorum ac successorum chronotaxi, innovatur consequenter etiam ea quæ Majores-domus attinet, ex quibus secundæ stirpis Reges fluxere. Ergo sicut jam diximus B. Pippinum de Landis obiisse circa annum DCXL ; ejusque filium Grimoaldum anno DCLIX : ita quoque dicendum de ejus filiabus Sanctis Gertrude et Begga; ambas scilicet matre sua Itta, quæ migravit post obitum viri anno XII, orbatas fuisse patre anno Christi DCLII : et Gertrudem quidem, quæ patre moriente attigerat annos ætatis XIV, et obiit ætatis suæ anno XXXIII die Dominica XVI Kalendas Aprilis, eodem quo frater Grimoaldus anno excessisse, quando Cyclo Lunæ XIV, Solis XXIV, littera Dominicali F. Pascha celebratum est XIV Aprilis, et Dominica III Quadragesimæ cum XVII Martii concurrit. Corrigi autem debet in Vita num. 8 librarium sphalma, quo S. Ultanus, de die quo erat Sancta obitura consultus, dicitur respondisse, Hodie decimus sextus Kalendas Aprilis est dies, crastino autem die... est migratura : legendum enim est decimus septimus Kalendas Aprilis. Ad S. Beggam quod spectat, venit ea Nivellam anno XXXIII post obitum B. Gertrudis, adeoque anno DCXCII : anno autem secundo post reditum ad propria, perfectis omnibus et bene dispositis, circa monasterii exstructionem et ordinationem, per Sorores Nivella adductas, puta anno DCXCV exeunte migravit ad Dominum. Post non multos vero dies venit ad idem monasterium Adula, et interroganti; quali die erat festivitas S. Gertrudis, respondetur Quinta hebdomada in Quadragesima feria sexta, utique anno DDXCVI bissextili, quando litteris Dominicalibus B A cyclo Lunæ XIII, Solis V, Pascha celebratum est XXVI Martii et festum S. Gertrudis in feriam VI ante Dominicam Palmarum cadebat, ut nihil corrigendum sit (quemadmodum nobis antehac visum, aliter tempora ordinantibus, in Vita S. Gertrudis ad num. 19, sed omnia apte cohæreant et sequantur, in hac innovata chronotaxi.

Ex illa quædam corriguntur circa SS Gertrudem et Beggam

39 S. Beggæ filius Pippinus Herstallius, anno DCLXXXVII, successit defuncto Wulfoaldo Majori-Domus : ut dictum in Diatriba lib. 2 cap. 15 et in Exegesi Dagobertina ante tomum 3 Martii num. 32, quod hic denuo volui inculcatum, si forte

circa Drogonis filios

forte in aliquo Schematis genealogici exemplo non satis correctus esset typographicus error, a nobis jussus ante editionem mutari, quo legitur notatus annus 676. *At quod in eodem Schemate Pippini jam dicti ex Plectrude conjuge filius Drogo, mortuus* ἄπαις *dicatur, non typographo sed lapsui memoriæ nostræ imputandum venit: quem errorem corrigendum esse, monuit S. Hugonis Primicerii Metensis postea Archiepiscopi Rotomagensis testamentum, signatum anno* v *Dagoberti Regis juvenculi seu ultimi, et illustratum ad diem* IX *Aprilis, ubi is avum Pippinum, patrem Drogonem nominat, Ducem vero Arnulphum suum fratrem, nec non Pippinum et Godefridum, quos etiam Hugonis fratres censent plerique. Denique circa Pippinum Regem, Herstallii ex Carolo Martello nepotem, non tantum confirmamus, quod in Exegesi præcitata evidentibus coævorum auctorum testimoniis probavimus, ejus primum annum numeratum fuisse eum qui erat Christi* DCCLII, *sed alteram epocham, in anno* DCCL *positam a vulgatis Chronicarum auctoribus multis, quam putavimus aliquo sensu posse teneri, inducti quarumdam monasticarum chartarum testimoniis, omnino rejicimus in Propylæo antiquario ad hujus mensis tomum* 2, *agnita fraude et suppositione manifesta earumdem chartarum. Si quid aliud post hac occurrerit emendationis indigum, sciat lector eadem qua hæc scripsimus ingenuitate declaraturos, quippe qui omni alio respectu posthabito uni studemus veritati.*

et Regem Pippinum

AUCTORE G. H.

INDEX SANCTORUM

AD IX ULTIMOS DIES APRILIS.

A

Abdas Persa Ep. M. sub Sapore 19 *ex Sozomeno* 21 d

22 Abdiesus Persa Ep. M. sub Sapore 19 *ex Sozomeno* 21 d

22 Abdiesus Persa Diac. M sub Sapore 19 *ex Sozomeno* 21 c

22 Abrahamius Persa M. sub Sapore, an Ep. Arbelorum ? 19 *ex Sozomeno* 21 d

22 Abrunculus sive Aprunculus Ep. Trevir. Tempus Sedis, Sepultura, Reliquiæ variis locis 30

22 Acepsimas Persa Ep. M. sub Sapore 19 Acta martyrii *ex Sozomeno* 20 a, Alia Auctore Simeone Metaphraste 21 *Cap.* 1. Virtutes, captivitas, intermenta constantia,.... 423 *cap.* 3 Novæ quæstiones et tormenta. Inedia triennalis. Martyrium 25. Acta Græca *ex MS. Medicæo Regis Galliæ* 11

23 Achilleus Diac. M. Valentiæ in Gallia 98. Vita auctore coævo 99

23 Adalbertus Episcopus Pragensis Martyr in Prussia § 1 Tempus vitæ et martyrii. Corpus Gnesnam delatum ad illud peregrinatus Otto 3 Imp. 176. §. 2 Acta vitæ et martyrii duplicia edita : alia varia indicata 167 §. 3 Reliquiæ variis in templis, memoria in sacris Fastis 179 et 999 f Vita *auctore monacho Coævo. Cap.* 1 Ortus, educatio, studia Magdeburgi peracta. Reditus Pragam. 180 *cap.* 2 Episcopalis dignitas : exercitia virtutum 182 *cap.* 3 Iter Romam, Casinum et ad S. Nilum. Monastica vita Romæ. Miracula 183 *cap.* 4 Reditus ad Episcopatum. Resumpta vita monastica Romæ 185 *cap.* 5 Ultimus reditus ad Episcopatum. Instructio Ottoni 3 data. Ob sævitiam Bohemorum discessus ad Polonos 186 *cap.* 6 discessus in Prussiam : martyrium 187. Alia Vita *auctore altero monacho coævo. Cap.* 1 Natales, educatio electio in Episcopum 189 *cap.* 2 Dignitas Episcopalis, exercitia virtutum 190 *cap.* 3 Iter Romam, Casinum et ad S. Nilum. Vita monastica Romæ 192 *cap.* 4 Reditus ad Episcopatum. Hungari instructi. Resumpta vita monastica Romæ 193 *cap.* 5 Remissio ad Episcopatum : peregrinatio ad pia loca. Cædes quinque fratrum 195 *cap.* 6 Iter in Prussiam : martyrium 197 *cap.* 7 Martyrium completum. Corpus Duci Polonorum venditum 199. Miracula *ex Annalibus Bohemorum et Chronico Hagecii excerpta a Bohuslao Balbino* 200. Historia Translationis *ex Historia Cosmæ Pragensis* 203. De Relatione corporis Pragam *dissertatio Balbin* 204 et 1000 a.

22 Adelbertus Comes Austrobanciæ in Belgio 73 Vitæ compendium *ex lectionibus Ecclesiæ Donoiensis* 73

30 Adjutor Monachus Tironensis Ord. S. Benedicti in Normannia 823 Vita *ex Lectionibus Officii proprii* 82 ; Miracula *ex Gallico Joannis Theroude* 825

23 Ægidius Assisias tertius socius S. Francisci Ord. Minorum Perusii in Umbria 220. Actorum Pars 1 *ex MSS. Perusinis. Cap.* 1 Vitæ Religiosæ exordia et peregrinationes. Victus manuum labore quæsitus 222 *cap.* 2 Gesta Fabriani, Reate et ad Castrum-Diratæ 224 *cap.* 3 Spirituales consolationes et raptus. Obitus pius 226. *Pars* 2 Aurea verba B. Ægidii *ex MSS. Cap.* 1 Collationes quas cum Fratribus habuit 228 *cap.* 2 *Altera pars* 231 *cap* 3 Alia dicta 234 *cap*. 4 Dicta ex solo MS. Antuerpiensi 235 *cap* 5 Reliqua dicta ex MS. Silesitico 237. *Pars* 3 Facta et consilia ædificativa *ex MS. et aliis. Cap.* 1 Prudentia ejus consilia 238 *cap.* 2 Dona prophetiæ, intelligentiæ et sapientiæ 240 *cap.* 3 Extaticæ contemplationes et pius obitus 243 *Pars* 4 de signis et miraculis *ex MS. Perusino. Cap.* 1 Variæ infirmitates curatæ : mortua suscitata, energumena liberata, puerpera adjuta 244 et 996 d *cap.* 2 Variæ sanitates atque etiam mors ex voto impetratæ 246 et 996 e. *cap.* 3 Moribundi servati in vivis : Alia beneficia 218

30 Æmilianus miles M. in Numidia 754 Visione cœlesti recreatur. *ex Actis* 757

28 Afrodisius, Carilippus Agapius, Eusebius, Martyres Tarsi in Cilicia. *Cap.* 1 Notitia ex antiquis Martyrologiis 573 *cap.* 2 Qua ratione sint urbi Biterrensi in Gallia adscripti 574 *cap.* 3 Iidem Hispaniæ nuper adscripti et Officio Ecclesiastico honorati 575

22 Agas Persa Ep. M. sub Sapore 19 *ex Sozomeno* 21 d

30 Agapius Ep. M. in Numidia *ex Actis et Martyrologiis* 574

28 Agapus Lector M. Tarsi in Cilicia *ex Martyrologiis* 573 Galliæ et Hispaniæ cum Afrodisio adscriptus 754

5 Agathopodes, Diaconus Antiochiæ, *ex Epistolis S. Ignatii et Mroll. Romano* 362

22 Agdelas Persa Ep. M. sub Sapore 19 *ex Sozomeno* 21 c

22 Aithalas Persa Presb. sub Sapore 19 *ex Sozomeno* 21 c Acta auctore Metaphraste... *cap.* 2 Captivitas, constantia inter verbera institutio data 24 *cap.* 3 Novæ quæstiones et tormenta. Inedia triennalis 25 *cap.* 4 Constantia inter tormenta Abductio Arbelam et incarceratio 6 mensium 26 *cap.* 5 Inter nova tormenta constantia 27 *cap.* 6 Flagellatio iterata, martyrium, sepultura, miracula 28 Acta Græca *ex MS. Medicæo Regis Galliæ* 11

26 Alda sive Aldobrandesca vidua Senensis, tertii Ordinis Humiliatorum 471 Vita *ex Italico Gregorii Lombardelli. Cap.* 1 Natales, matrimonium, viduitas, 472 *cap.* 2 Pœnitens vita in suburbana solitudine, cœlestibus favoribus cumulata 473 *cap.* 3 Extrema vita in hospitali Senensi, miracula, sepultura 474

22 Alexander M. Lugduni 7 Acta *ex pervetusto MS.* 7

24 Alexander M. in Africa *ex Martyrologiis* 268

28 Alexander M. Lesinæ in Apulia. Inventionis et translationis Acta 581

30 Alexander Diac. M. *ex Martyrologiis* 758

27 Alpinianus Presb. in Aquitania 485. Vita *ex MSS.* 486

30 Amator Presbyter Cordubæ Mart. *ex S. Eulogio* 8

gio et Martyrologiis 815
27 Anastasius I Romanus Pontifex. *Cap.* 1 Exordium Sedis. Zelus pro fide contra Origenistas 496 *cap.* 2 Afri adjuti contra Donatistas. S. Paulinus recreatus, aliæ res gestæ. Obitus, sepultura, Reliquiæ 497
23 Anatolius M. apud Græcos *ex Menæis et Actis S. Georgii M.* 165
25 Anianus Episc. Alexandrinus *ex Martyrol. Eusebio et Eutychio Patriarcha* 361
27 Anthimus Ep. M. Nicomediæ 487. Acta *ex MS. Græco* 489
24 Anselmus Maconensis Polymartii in Etruria, *ex Ferrario et Brautio* 318
27 Antipater M. Cyzici *ex Menol. Basilii Imp. et Græcis* 624
30 Antonia V. M. in Numidia *ex Martyrologiis* 754 *et ex Actis* 757
26 Antoninus M. Romæ *ex gestis S. Marcellini Papæ et Martyrologiis* 416
27 Antonius Presb. Eremita Lucæ in Italia 476 Acta *ex MS.* 481
30 Antonius Ordo Eremit. S. Augustini Monticiani in Etruria. 841. Vita et Miracula *ex MS.* 842 Appendix de cultu et beneficiis collatis *ex MS. Italico* 843
22 Apelles Ep. Smyrnæ ex LXX discipulis Christi, *ex Fastis Græcis* 4
30 Aphrodisius Presb. M. Alexandriæ *ex Mroll.* 753
26 Apollonius M. in Africa *ex Martyrologiis* 420
28 Aquila M. *ex Mroll. Cassinensi* 577
22 Arator M. *ex Martyrologio Hieronymiano* 10
29 Artemas M. Cyzici *ex Menol. Basilii Imp. et Græcis* 624
28 Arthemius Ep. Senonen. in Gallia *ex Greg. Turon Saussayo et aliis* 584
23 Athanasius ex mago Christianus et Mart. *ex Menæis et Actis S. Georgii M.* 165
29 Atticus M. apud Græcos *ex MSS. Menæis* 624
27 Attus Diac. M. Antiochiæ : *ex Martyrologiis* 493
29 Ava Virgo Dœnoniі in Hannonia. *ex Balderico et Molano* 635
29 Augustus M. Perusii *ex Martyrologiis* 623
26 Aurelius M. Romæ *ex Martyrologiis* 419
22 Azades Persa Eunuchus M. sub Sapore *ex Mroll.* 19 *et Sozomeno* 20 f
22 Azes seu Azadanes Persa Diac. M. sub Sapore *ex Mroll.* 19 *et Sozomeno* 21 c

B

Barachus M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 267
22 Barbasymes Persa Ep. M. sub Sapore 19 *ex Sozomeno* 21 d
22 Basilia M. *ex Martyrol. Hieronymiano* 10
26 Basileus Ep. Amaseæ in Cappadocia. M. Nicomediæ 420 Pars encomii *ex MS. Græco* 427. Acta Martyrii auctore Joanne Presb. Nicomediensi *ex MS. Græco* 422 Acta Græca LVI
29 Basilius M. Nicomediæ *ex Martyrologiis* 622
22 Bochres, alias Bicor, Ep. M. sub Sapore *ex Mrol.* 19 *et Sozomeno* 21
29 Bonosus seu Benignus M. Perusii *ex Mroll.* 623
24 Bova Abbatissa Remis in Gallia 285. Vita *ex MS.* 286 *Cap.* 1. Ortus nobilis, educatio, vita monastica : monita ab ea Abbatissa sanctimonialibus data 287.... *cap.* 3 Documenta varia tradita 290 *cap.* 4 A S. Balderico fratre confortata, luget in ejus obitu 290 *cap.* 5 Pius S Bovæ obitus 292
30 Bubatus Martyr *ex Martyrologiis* 758
29 Budentius M. Nicomediæ *ex Martyrologiis* 622

C

Caius Papa Mart. *Cap.* 1 Elogia antiqua, Gesta circa SS. Sebastianum, Tiburtium et alios Martyres 13 *cap.* 2 Gesta circa S. Susannam neptem et alios Martyres 14 *cap.* 3 Cultus sacer Reliquiæ 16 et 982 b.
26 Calendinus M. in Africa *ex Martyrologiis* 420
25 Callista M. Syracusis *ex Menæis et Mroll.* 362
27 Captus seu Castus Diac. M. in Castello-Ajoviæ *ex Martyrologiis* 492
22 Carilippus Presb. M. Tarsi in Cilicia *ex Martyrologiis* 573. Galliæ et Hispaniæ cum Afrodisio scriptus 574
27 Carpus seu Cyprus M. in Castello-Ajoviæ *ex Martyrologiis* 492
29 Carus Ep. M. Atini *ex Ughello et aliis* 621
30 Cassius M. in Numidia *ex Martyrologiis* 754
27 Castor M. Tarsi in Cilicia *ex Martyrologiis* 487
30 Catharina Senensis, Virgo de Pœnitentia S. Dominici 861. Vita auctore Raymundo Magistro Generali, ejus Confessario, *ex MS. et antiqua editione* 1 Prologus 862 Prologus alter 867 Pars I. *Cap.* 1 Natales, pueritia pia, Christus spectatus, solitudo petita, votum virginitatis emissum 868 *cap.* 2 Mater modeste correcta, ornatus muliebris admissus, et deploratus : nuptiæ repudiatæ capillitium resectum, molestiæ idcirco toleratæ 872 *cap.* 3 Habitus S. Dominici promissus : libertas vitæ cœlibis indulta, et cum pœnitentiæ rigore instituta 875 *cap.* 4 Habitus Sororum de Pœnitentia concessus 879 *cap.* 5 Discretio spirituum a Christo tradita ; Auctor certior factus de Veritate mirabilium ejus 882 *cap.* 6 Doctrina de notitia sui ac Dei hausta a Christo. Fiducia in Deum ; judicium de amore Dei et odio sui 885 *cap.* 7 Tentationes superatæ. Commercium cum Christo, B. Virgine et Sanctis, desponsatio cum Christo 883. Pars II. *Cap.* 1. Vocatio ad vitam activam, officia humilitatis obita, raptus mentis, ignis innoxie toleratus 891 *cap.* 2 Valetudo divinitus reddita ad eleemosynam ferendam : Christo mendicum simulanti propriæ vestes datæ : ova divinitus illæsa et vinum auctum 895 *cap.* 3 Lepra contracta et depulsa : ægra Deo conciliata, donum noscendi arcana 898 *cap.* 4. obsequium cancro laboranti impensum. Spinea corona a Christo oblata : caput cœlesti luce irradiatum : potus ex latere Christi præbitus 900 *cap.* 5 Usus frequens Communionis. Vita sine alio cibo traducta, calumniæ ideo toleratæ 903 *cap.* 6 Cor cum corde Christi commutatum : mira circa sumptionem Eucharistiæ facta 907 *cap.* 7 Stigmata vulnerum Christi impressa variæque extases 910 *cap.* 8 Vita prolongata sensus dolorum Christi communicatus : mors pro tempore ex vehementia amoris obita : aliquis a sputo sanguinis liberatus 913 *cap.* 9 Insignia misericordiæ spiritualis miracula proximis impensa 916 *cap.* 10 Aliæ singulares peccatorum conversiones 920 *cap.* 11 Miracula juvandis corporibus impensa 922 *cap.* 12 Alia sanitatum impetratarum exempla 925 *cap.* 13 Potestas contra dæmones exercita 928 *cap.* 14 Donum prophetiæ ad proximi commodum 931 *cap.* 15 Spiritus ejus propheticus defensus et aliis experimentis probatus 933 *cap.* 16 Panes et vinum divinitus multiplicata 936 *cap.* 17 Eucharistia frequenter sumpta, a Christo porrecta et ultro delata : favores ad Corpus S. Agnetis de Monte-Politiano

tiano accepti 939. Pars III. *Cap.* 1 Cum Catharina Romam profectus Raymundus, indeque ablegatus, enumerat quos beatæ mortis testes habuit 944 *cap.* 2 Efficacia precum pro Ecclesia et Pontifice orantis : ingens desiderium æternorum 948 *cap.* 3 Suprema morientis monita : lucta cum dæmone, mors 752 *cap.* 4 Felix transitus ad Superos revelatus auctori et matronæ cuidam 954 *cap.* 5 Miracula ante et post sepulturam 956 *cap.* 6 Patientia in tolerandis impedimentis, in via spirituali objectis 959 *cap.* 7 Patientia in obsequiis ægrotantium, in injuriis, in doloribus, et vexationibus dæmonis 962 *cap.* 8 Labores pro pace Ecclesiastica componenda suscepti 964. Epistola Barducci de morte Sanctæ 967 Epistola Stephani Carthusiani *Cap.* 1 Notitia cum Sancta inita, et directus ad Ordinem Carthusianum 969 *cap.* 2; Extases Catharinæ. Morbi depulsi 971 *cap.* 3. Efficacia sermonum et mirabilis abstinentia 972 *cap.* 4 Scientia rerum spiritualium infusa, probata a Theologis : liberalitas in pauperes 974 Analecta. *Cap* 1 Apud Mombritium *ex vita per Fr. Thomam collecta* 975 *cap.* 2 Auctore Bartholomæo Senen. *ex Vita B. Stephani Macconi* 976 *cap.* 3 Reliquiæ variis in locis 979 *cap.* 4 Bulla Canonizationis a Pio 2 factæ 981 Miraculum *ex MS. Ultrajectino* 985 Aliud a Nicolao Burgensio cui contigit descriptum *ex editione Veneta.*

23 Catulinus, M. in Africa *ex Martyrologiis* 166

29 Cercyra, V. M. Corcyrensis *ex Menol. Basilii Imp. et Menæis* 620

22 Chrysotelus Presb. M. Cordulæ in Perside *ex Mroll. et Actis S. Laurentii* 11

23 Chorus, M. in Africa *ex Martyrologiis* 166

25 Clarentius, Ep. Viennensi in Gallia. Cultus *ex Mroll. et Breviariis.* Tempus Sedis, Reliquiæ Pragæ 376

26 Claudius, M. Romæ *ex Actis S. Marcellini Papæ et Martyrologiis* 416

30 Claudius, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 753

22 Clemens, Ep. Sardibus, ex LXX discipulis Christi, *ex Fastis Græcis* 4 b

30 Clemens, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 753

30 Clemens, M. Aphrodisiæ *ex Martyrologiis* 759

30 Clemens, poeta et Confessor apud Græcos *ex Menæis et Leone Allatio* 796

29 Clerius Thaumaturgus, apud Græcos *ex Menæis* 618

26 Cletus Papa *Cap.* 1 SS. Cletus et Anacletus diversi Pontifices. Prioris veneratio sacra 413 *cap* 2 Tempus Ordinationis in Episcopum. Pontificatus : alia ejus gesta : Reliquiæ 415

29 Codomanus M. Nicomediæ *ex Martyrologiis* 622

30 Celsus, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 753

30 Concordius, M. in Numidia *ex Mroll.* 754

24 Corona V. M. Alexandriæ *ex Mroll.* 267 et 1004 e

30 Cotidia, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 753

28 Cronanus, Ab. Roscreensis in Hibernia 585 Vita *ex MS. Cap.* 1 In Cœnobio vitam religiosam cum discipulis ducens claret miraculis 586 *cap.* 2 Alia alibi miracula. Roscreensis monasterii fundatio 587 *cap.* 3 Reliqua vita Roscreæ acta 588

30 Crispinus, M. in Numidia *ex Martyrologiis* 754

30 Crispinus alter, M. in Numidia *ex Mroll.* 754

28 Cyrillus M. *ex Mrol. Casinensi* 577

26 Cyrillus, M. Axiopoli in Mysia *ex Mroll.* 419

D

Dagarus, M. Aphrodisiæ *ex Martyrologiis* 759

24 Daniel Anachoreta, M. Gerundæ in Hispania 269 Vita quadamtenus fabulosa aut suspecta 270

22 Daniel, M. Laude Pompeia in Italia *ex Ughello et Ferrario.* 17

22 Dausas Persa, Ep. M. sub Sapore 19 *ex Sozomeno* 21 e

24 Deodatus, Ab. Blesensis in Gallia 275 Compendium Vitæ *ex MS.* 276 Alia Vita *ex MS.* 277

30 Desideratus, Presb Cabilone *ex Gregorio Turonensi* 787

30 Demetrius, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 753

30 Demetrius, M. in Numidia *ex Martyrologiis* 754

30 Desiderius, Ep. Cabilon. *ex Vita S. Arigii* 787, 788 c d

30 Diodrus Martyr *ex Martyrologiis* 758

27 Dioscorus, M. Nicomediæ *ex Martyrologiis* 493

28 Didymus et Theodora, Martyres Alexandriæ 578 Passio *ex Actis Proconsularibus* 579

24 Doda sanctimonialis, Remis in Gallia 285 Vita *ex MS.* 286... *cap.* 2 Ortus, educatio, et spretis nuptiis vita monastica 288... *cap.* 4 A S. Balderico confortata, in ejus obitu luget 289 *cap* 5 Pius S. Dodæ obitus 292

28 Domitiana M. *ex Mrol. Casinensi* 577

30 Donatus, Ep. Eurœæ in Epiro *ex Vita MS. Menæis et Sozomeno* 773

23 Donatus, M. apud Græcos. *ex Menæis et Actis S. Georgii M.* 166

24 Donatus, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 267

24 Donatus alter, M Alexandriæ *ex Mroll.* 267

28 Donatus, M. in Numidia *ex Martyrologiis* 577

30 Donatus, M in Numidia *ex Martyrologiis* 754

30 Dorotheus Presb. M. Alexandriæ *ex Mroll.* 753

30 Dugdus, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 753

E

Egbertus Presbyter Anglus, post vitam in Hibernia actam mortuus in insula Hyensi 315 et 1004 f Vita *ex Historia Eccles. Bedæ* 315

24 Elisabetha, Virgo Thaumaturga apud Græcos *ex Menol Basilii Imp. et Odis.* 275

27 Elpidius, M. in Lydia *ex Martyrologiis* 492

30 Enelianus, M Aphrodisiæ *ex Martyrologiis* 759

30 Emilianus, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 753

22 Epipodius, M. Lugduni 7 Acta *ex pervetustis MSS.* 7

27 Eppeus, Presb. M. Melitinæ *ex Martyrologiis* 492

30 Erconwaldus, Ep. Londinen. et Ab. Cherteseyensis in Anglia 789. Vita *ex Capgravio. Cap.* 1 Natales ejus et S. Ethelburgæ sororis. Quædam miracula 790 *cap.* 2 Mors et sepultura. Sepulchrum ab igne divinitus servatum. Translatio corporis 791 *cap.* 3 Incendium restinctum, morbi sublati. Profanantes ejus festum puniti 793 *cap* 4 Alia quædam beneficia præstita 794

25 Erminus, Ep. et Ab. Lobiensis in Belgio 378 Vita auctore Ansone Ab. Lobiensi *ex MSS.* 378

26 Ethemia, M. in Africa *ex Martyrologiis* 420

27 Eusebius M. Nicomediæ *ex Martyrologiis* 493

26 Evasia, M. in Africa *ex Martyrologiis* 420

27 Eulogius, Xenodochus Constantinopolitanus *ex Menæis* 499

25 Evodius, M. Syracusis *ex Menæis et Mroll.* 362

29 Euphrasius cum aliis Latrone Martyr in insula Corcyra *ex Græcis* 620

24 Eusebius, M. Nicomediæ *ex Actis S. Georgii, Menologio Basilii Imp. et aliis* 265

28

28 Eusebius, Ep. Cibali in Pannonia 571 Acta passionis *ex MS.* 572
28 Eusebius Eunuchus, M. Tarsi in Cilicia, *ex Mroll.* 573 Galliæ et Hispaniæ perperam adscribitur 568
28 Eusebius, M. Corcyræ in Ionio mari. *Ex Menologio Basilii et Menæis* 574
26 Euthymia, M. Antiochiæ *ex Martyrologiis* 419
30 Eutropius, Ep. Santonensis M. Fabulosa multa rejecta Aliqua dantur *ex Gregorio Turonensis, et Petro de Natalibus.* Cultus : Reliquiæ 742 Miracula *ex MSS. Cap.* 1 Varii a submersione et igne liberati 744 *cap.* 2 Captivi ex carceribus liberati 746 *cap.* 3 Profanatores festi puniti : energumeni liberati 748 *cap.* 4 Alia beneficia 750
29 Eutychius, M. Cyzici *ex Menologio Basilii Imp. et Græcis* 624
27 Eutychius, M. in Lydia *ex Martyrologiis* 492
26 Exuperantia V. Trecis in Gallia *ex Mrol. Trecensi et aliis* 427

F

Fasilus, M. in Numidia *ex Mroll.* 754
29 Faustianus, ex latrone Martyr in insula Corcyra, *ex Græcis* 620
23 Faustinus, M. in Africa *ex Martyrologiis* 166
24 Faustinus, M. in Africa *ex Martyrologiis* 268
24 Faustus, M. in Africa *ex Martyrologiis* 268
26 Felicia, M. in Africa *ex Martyrologiis* 420
27 Felicia, M. Nicomediæ *ex Martyrologiis* 493
26 Felicissima, M. in Africa *ex Martyrologiis* 420
23 Felix Presb. M. Valentiæ in Gallia 98. Vita *auctore coævo* 98
23 Felix, M. Romæ *ex Martyrologiis* 166
23 Felix, M. in Africa *ex Martyrologiis* 166
23 Felix alter, M. in Africa *ex Martyrologiis* 166
24 Felix, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 267
26 Felix, M. in Africa *ex Martyrologiis* 420
27 Felix, M. Nicomediæ *ex Martyrologiis* 493
30 Felix, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 753
30 Felix alter, *M. Alexandriæ ex Martyrologiis* 753
25 Fidelis, Hispelli in Umbria *ex Annalibus Hispellensibus* 377
29 Filocastus, M. Nicomediæ *ex Martyrologiis* 622
29 Filocosus, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 623
24 Firianus, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 267
28 Firmianus, M. Lesinæ in Apulia. Inventionis et translationis Acta 581
30 Flavius, Ep. Cabilonen. a Joanne Papa VIII Sanctis adscriptus 787, 788 d e
25 Florebertus Ep. Leodiensis *ex Mroll. Chronicis et aliis* 380
30 Florentinus, in Numidia *ex Martyrologiis* 754
30 Florianus, M. in Numidia *ex Martyrologiis* 754
24 Florianus, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 267
30 Forannanus, Abbas Walcidiori in Belgio Ord. S. Benedicti 816. Vita auctore Roberto monacho Walciodorensi. *ex MSS.* 817 *Cap.* 1 Natalis, Episcopatus abdicatus : mare miraculo trajectum, Abbatialis dignitas suscepta, ægri sanati, mors etc. 817 *cap.* 2 Corpus ejus jussu de centius humatum. Energumeni et alii ægri sanati 810 *cap.* 3 Æger sanatus, naufragus servatus. Epilogus 822. Alia Acta *ex MSS. Chronico Walciodorensi* 823 *Cap.* 1 Monasterii S. Michaelis aliorumque cœnobiorum et demum Walciodorensis fundatio, et pia fundatoris vita 824 *cap.* 2 Adventus S. Forannani, sub quo monaterium Metensi Ep. subjectum, et Hasteriensis cœnobii accessione auctum 826 *cap.* 3 Testamentum et pia mors Eilberti Comitis ac S. Forannani 829
24 Forianus, M. in Africa *ex Martyrologiis* 268
24 Fortunata, M. in Africa *ex Martyrologiis* 268
23 Fortunatus Diac. M. Valentiæ in Gallia 98 Vita *auctore coævo*
25 Fortunatus, M. in Africa *ex Martyrologiis* 364
24 Fortunus, M. Alexandriæ *ex Mroll.* 267
24 Fortunus alter, M. Alexandriæ *ex Mroll.* 267
30 Fortunus, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 753
25 Franca V. Abbatissa Ord. Cisterciensis Placentiæ 383 Epistola Lanfranci Prioris de ejus gloria cuidam revelata 384 Vita auctore Bertramo Reoldo *ex MSS.* 386 *Cap.* 1 Natales, vita religiosa. Prælatura S. Syri : dispositio ad fundationem Cisterciensem 388 *cap.* 2 Cisterciensis parthenonis institutio, et in ejusregimine reliqua vita et felix obitus 391 *cap.* 3 Translatio corporis duplex et miracula 393 *cap.* 4 Alia micula 396 *cap.* 5 Aqua ex ossibus scaturiens : cæcis visus, infirmis sanitas reddita 398 *cap.* 6 Reliqua miracula 399 Sermo de Monasteriis ex hoc prodeuntibus 402 *Appendix* 1 de postrema translatione, cultu, sacellis, et miraculis posterioribus 403. *Appendix* 2 Gratiæ recentiores *ex MS. Italico* 405
22 Franciscus, Ord. Minorum, Fabriani in Piceno 89 Vita *ex Annal. Francisc. Cap.* 1 Vocatio ad religionem et in ea profectus 89 *cap.* 2 Miraculain vita, pius obitus 91 *cap.* 3 Miracula post mortem et variæ corporis translationes 93 Alia Vita auctore Nepote *ex MS.* 992 *Cap.* 1 Synopsis Vitæ et virtutum 992 *cap.* 2 Miracula in Vita patrata 994 *cap.* 3 miracula post mortem et translationem 996 Hymni 999
24 Fuscinus, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 267

G

Gaber, M. in Numidia *ex Martyrologiis* 754
30 Gajanus, M. in Numidia *ex Mroll.* 754
27 Gennosa, M. Antiochiæ *ex Martyrologiis* 493
27 Genesius, M. in Lydia, *ex Martyrologiis* 492
23 Georgius Megalo-Martyr, Liddæ seu Diospoli in Palæstina *Comment. præv.* §. 1 Acta vetustiora, Latina apocrypha, Græca melioris fidei 101. § 2 Acta recentiora et minus sincera tam apud Græcos quam apud Latinos 104. § 3 Pugna cum dracone SS. Georgio et Theodoro afficta, occasione imaginum exprimentium victoriam de diabolo 105. § 4 An S. Georgius fuerit primus decimæ persecutionis Martyr, ab Eusebio sine nomine commemoratus 108. § 5 Cultus statim ab initio diffusus, ædificatione templorum et Reliquiarum distractione 110. § 6 Hæreticorum contra existentiam ejus blasphemiæ confutantur 114. § 7 Posteriores translationes Reliquiarum, et templa ac monasteria iis locupletata 115. Acta *ex MSS. Græcis et Lipomano. Cap.* 1 Persecutio a Diocletiano excitata, Georgii generosa confessio, tormenta primæ diei 119. *cap* 2 Nova tormenta et miracula : victoria de Athanasio mago 121. *cap.* 3 Extrema de tyranno victoria 123. Acta Græca. *Ex bibliotheca Florentina Magni Ducis* IX. Alia Acta sola Græca auctore Metaphraste. *Ex MS. Vaticano* XV item Encomium Auctore S. Andrea Archiep. Cretensi. *Ex MS. Vaticano* XX. Encomium *auctore Georgio Cyprio Patriarcha CP. Ex MS. Græco* 124. *Cap.* 1 Patria, parentes, oblatio ultronea et prima coram tyranno tormenta 124. A supplicio rotæ et vivæ calcis fossa illæsus exit 126. *cap.* 3. Crepidis ignitis calceatus redarguit tyrannum 128.

128. *cap.* 4 Veneficia superata, mortui suscitati 129. *cap.* 5 Extrema de idolis victoria: capitis supplicium 131. Epilogus 132. Eadem Græce *ex MS. Vaticano* XXV.
Analecta. *Cap.* I Translatio capitis et brachii Venetias 123. *cap.* 2 Translatio aliarum Reliquiarum in Belgium 135. *cap.* 3 Miraculosa liberatio pueri Paphlagonis e captivitate Bulgarica. *Ex MS Græco, interprete Petro Possino S. J.* 137. Eadem Græce. *Ex MS. Vaticano* XXXV. *cap.* 4 Alia miracula vetustiora. *Ex Menæis Græcorum et Adam nano Scoto* 143, *cap.* 5 Saraceni injuriosi punitio, conversio, et martyrium 145. *cap.* 6 Violatores aræ divinitus puniti 147. *cap.* 7. Georgiani auxilii devote implorati efficacia variis exemplis demonstrata 150. *cap.* 8. S. Georgius Τροπαιοφόρος et Christianorum exercituum ductor 153. *cap.* 9 De Ordine S. Georgii in Austria 156 *cap.* 10 Ordo Periscelidis Anglicanæ sub patrocinio S. Georgii et alibi alii 159. 1 *cap.* 1 S. Georgii patrocinium et specialis cultus in Anglia 162. Aliud miraculum Græcum. *Ex MS. bibliothecæ Ambrosianæ* XXXIX.
23 Georgius, Ep. Svelli in Sardinia 215. Encomium *a Joanne de Arca* Vita *auctore Paulo* .. *Ex MS.* 216. Appendix de cultu in Sardinia. *Ex Dimu Serpis* 1000.
24 Georgius, M. Thebæus Pinaroli in Pedemontio. *Ex Ferrario et Bralio.*
23 Gerardus, Ep. Tullensis ad Mosellam 207 et 1000 d Vita *auctore Vidrico Abbate S. Apri* *Cap.* 1 Natales, profectus in virtutibus. Ordinatio Episcopalis 208. *cap.* 2 Virtutes Episcopales, templa erecta, translatæ Reliquiæ: iter Romanum: aqua in vinum versa 209. *cap.* 3 Farina et panes ob eleemosynas multiplicati: alia miracula et opera pia 211. *cap.* 4 Gravis persecutio tolerata . pius obitus duobus Sanctis revelatus 213. Appendix *ex Chronico Senonensi* 215
27 Germana, M. Nicomediæ, *Ex Martyrologiis* 493
28 Germana V. Corpus et cultus Henniac in Belgio 583
30 Gemini duo, MM. in Numidia. *Ex Martyrol.* 754 *et Actis* 757 f
27 Germanus, M. in Ægypto. *Ex Martyrologiis* 493
29 Germanus Presb. M. Alexandriæ *ex Martyrol.* 622.
29 Germanus, M. Nicomediæ *ex Martyrologiis* 622
27 Germelina, M. Nicomediæ. *Ex Martyrologiis* 493
26 Germanus, M. in Africa. *ex Martyrologiis* 420
23 Glycerius, M. apud Græcos. *Ex Menæis et Actis S. Georgii M.* 166
29 Gondebertus, M. Avennaci in Territorio Metensi 627. Vita *ex antiquis Lectionibus officii proprii* 630
25 Gramatius, Ep. Metensis. *Ex Martyrologiis et Warnefrido* 372
29 Gratus, M. in Africa *ex Martyrologiis* 623
24 Gregorius, Episcopus Illiberitanus in Hispania. *Ex Martyrologiis, S. Hieronymo, Eusebio Vercellensi et aliis* 272 et 1004 *f*
30 Gualfardus, solitarius Veronæ 836. Vita *ex MS Veronensi* 837. Translatio Reliquiarum Verona Augustam Vindelicorum *ex MSS.* 840
30 Gududus, M. in Numidia *ex Martyrologiis* 754
24 Guilielmus Firmatus, Moritonii in Normannia 336. Vita auctore Stephano Episcopo Redonensi *ex MS.* 336. *Cap.*1 Initia, secessus in eremum, peregrinatio in Orientem 337. *cap.* 2 Reversio in Galliam. Vita in solitudine acta. Miracula et prophetiæ 338. *cap.* 3 Habitatio ad Rhodanum. Reditus Mantileium. Obitus 341 *cap.* 4 Historia translationis et miraculorum 342. Rhythmus seu Sequentia 343.
26 Guilielmus Pater et Peregrinus filius, Antiocheni, Foggiæ in Italia 469. Vita *ex MSS. Ecclesiæ Foggiensis. Pars* 1 Ex lectionibus ad Matutinum recitatis 469. *Pars* 2 Ex hymnis, responsoriis et antiphonis 470.

H

Helena, vidua tertii Ordinis Eremitarum S. Augustini, Utini in Ducatu Foro-Julii 249. Vita auctore Fr. Simone Romano. *Ex MS. Italico.* 250 *Cap.*1 Marito viduata suscipit habitum S. Augustini, et vitam instituit austerissimam 251. *cap.* 4 Paupertas, taciturnitas, patientia in adversis 253. *cap.* 3 Visiones et miracula 255 *cap.* 4 Obitus et sepultura 256. Alia Vita auctore Jacobo Philippo Bergomensi. 257
22 Helimas Presb. M. Cordulæ in Perside. *Ex Martyrologiis et Actis S. Laurentii* 11
24 Heberactus, in Anglia. *Ex Martyrologiis* Inquisitum quis fuerit: num Abbas Wirensis? an Magister B. Alcuini? 253
25 Heribaldus, Ep. Autissiodori. *Ex Martyrologiis, Monacho Autissiodorensi et Lupo Ferrariensi* 382
27 Hermes, miles, M. Melitinæ. *Ex Martyrol.* 492
25 Hermemphius. M. in Africa *ex Martyrologiis* 364
25 Hermogenes, M. Syracusis. *Ex Menæis et Martyrologiis* 362
27 Hermogenes, M. Melitinæ. *Ex Martyrologiis* 492
24 Herus, M. in Africa *ex Martyrologiis* 268
30 Hildegardis Regina, uxor Caroli Magni. § 1 Vitæ sanctitas, inventio ipsius et filii Ludovici Pii 797. § 2 Matrimonium SS. Caroli et Hildegardis: hujus maternum genus ex Suevis: paternum an ex Francis? 799. § 3 Fundatio et restauratio Campidonensis cœnobii 801. Acta a monacho Campidonensi 15 seculo collecta. *Ex MS.* 802. *Cap.* 1 Matrimonium. fundatio Campidonensis. mors pia. Ludovicus Carolo patri succedit 802. *cap.* 2 Inventio Sanctorum corporum, post varia ad invocationem eorum miracula 80 5. *cap.* 3 Cæci, surdi, muti, paralytici sanati 8 06. *cap.* 4 Energumeni liberati, hydropici et contracti sanati, mortui suscitati 809 Appendix *ex Annalibus Suevicis Martini Crusii* 811.
27 Hilpidius, M. Melitinæ *ex Martyrologiis* 492
22 Honofria V. M. Romana. Corpus Antuerpiæ. *Ex Bullis translationum* 17
30 Honoratus, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 753
30 Honoratus alter, M. Alexandriæ. *Ex Martyrol.* 753.
24 Honorius, Ep. Brixien. 279. Vita *a Bernardino Fayno Italice scripta* 280 *Cap.* 1 Genus nobile, Vita eremitica. Alachis Ducis et Longobardorum conversio 280 *cap.* 2. Gesta in Episcopatu 281 *cap.* 3 Translationes corporis et veneratio apud Brixianos 282
30 Honorius, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 753
22 Hormisdas Persa, Ep. M. sub Sapore 19 *ex Sozomeno* 21 d
30 Hoyldis Virgo Deo devota, Trecis in Campania 782 Vita *ex MS. cœnobii S. Hoyldis* 783
29 Hugo, Abbas Cluniacensis. §. I Decessores ejus, ætas, discipuli, ici memora mabiles 636 §. 2 Imperatorum et Regum, erga eum observantia 637 §. 3 Fundatio Marciniacensis, cultus S. Hugonis, scriptores Vitæ 640 Vita auctore Hildeberto Ep. Cenomanensi 641. *Cap.*1 Natalis, susceptio habitus monastici, dignitas Abbatialis:

Abbatialis : virtutes in ea 642 *cap.* 2 Gratia apud Henricum II Imp. Legatio in Hungaria. Concilium Remense Alphonsus R. Hispan. liberatus. Cœnobium Marciniacense 644 *cap.* 3 Arcana animorum inspecta et futura prædicta 646 *cap.* 4 Morbi curati 648 *cap.* 5 Angelorum tutela mala, depulsa. Liberalitas compensata 650 *cap.* 6 Multi ad vitam monasticam adducti. Templum amplificatum 652 *cap.* 7 Mors præscita et pie obita : receptio in cœlum revelata 653. Alia Vita, Auctore Raynaldo Ab. Vezeliacensi, dein Archiep. Lugdunensi *ex. MS.* 656. *Cap.* 1 Adolescentia pie transacta, tirocinium vitæ monasticæ, dignitas Abbatialis, liberalitas in pauperes, familiaritas cum Christo, potestas in dæmonia 656 *cap.* 2 defunctus a pœnis, ægri a morbis liberati : templa et cœnobia extructa aut reformata 67 *cap.* 3 Secreta animorum cognita, futura prædicta, morbi curati 659 *cap.* 4 Concilium Rhemense celebratum : schisma compositum. Pius obitus 660. Synopsis Vitæ metrica. Auctore eodem Raynaldo *ex MS.* 661 Epitome Vitæ ab Ezelone et Gilone ab obitu scriptæ *ex MS.* 663. Analecta. *Cap.* 1 Ex epistola Hugonis monachi 665 *cap.* 2 Ex vita per eundem Hugonem 667 *cap.* 3 Ex collectione anonymi 668

27 Husandus, M. in Castello Ajoviæ *ex Martyrologiis* 492

I.

Ibarus, Episcopus Hibernus, *ex Actis S. Abbani S. Patricii et aliis* 175 *et* 1000 e

30 Igneus Martyr *ex Martyrologiis* 754

30 Indaletius, Ep. Urcitanus in Hispania 731 Acta Translationis auctore Hebrethmo Cluniacensi 733 *Pars* 1 Perquisitio et inventio Corporis sub Abbate Sanctio 733. *Pars* 2 Translatio ad monasterium Pinnatense 737 Miracula *ex Hist. Pinnatensi Joannis Briz* 739

29 Ischyrolus, ex latrone Martyr, in insula Corcyra *ex Græcis* 620

22 Isaacus Persa, Ep. M. sub Sapore 19 *ex Sozomeno* 21 e

J

Jacobus, Ordinis Minorum observantium S. Francisci, Bitecti in Apulia 532 Processus de sanctitate et miraculis *ex MS. Cap* 1 Acta præliminaria anni 1628 et sequentis 533 *cap.* 2 Syllabus testium citatorum et auditorum 534 *cap.* 3 Responsiones ad IX articulos propositos 536 *cap.* 4 Miracula usque ad annum 1619 facta 540 *cap.* 5 Miracula usque ad annum 1623 inclusive 542 *cap.* 6 Reliqua miracula in judicio exhibita 545 *cap* 7 Mira. post conclusionem Processus descripta 547. Appendix *ex Scriptoribus recentioribus impressis* 549

22 Jacobus Persa, Presb. M.. sub Sapore 19 *ex Mroll. et Sozomeno.* 29 b

22 Jacobus Persa, Ep. M. sub Sapore 19 *ex Sozomeno* 21 d

30 Jacobus Diac. M. in Numidia *ex Actis et Mroll.* 754 dire cruciatus et visione animatus capite plectitur 756, 757

24 Januarius, M. in Africa *ex Martyrologiis* 268

29 Januarius, ex latrone Martyr, in insula Corcyra *ex Græcis* 620

22 Joannes Persa, Ep. M. sub Sapore 19 *ex Sozomeno* 21 c

27 Joannes Conf. Hegumenus monasterii Catharorum, sub Leone Armeno plurima passus, *ex Menologio et Menæis* 501

27 Joannes, M. Nicomediæ *ex Martyrologiis* 493

28 Joannes, Ep. Cabilonen. *ex Sidonio Apollinari* 778, 779 a b

22 Jocundus, M. in Africa *ex Martyrologio Corbeiensi* 364

30 Jocundus, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 753

22 Josephus Persa, Presb. M. sub Sapore 19 *ex Sozomeno* 21 e Acta Auctore Metaphraste. *Cap.* 2 Captivitas, constantia inter verbera, institutio tada 24 *cap.* 3 Novæ quæstiones et tormenta, Inedia triennalis 25 *cap.* 4. Constantia inter tormenta. Abductio Arbelam et incarceratio 6 mensium 26 *cap.* 5 Inter nova tormenta constantia 27 *cap.* 6 Flagellatio iterata, martyrium, sepultura, miracula 28, Acta Græce *ex MS. Medicæo Regis Galliæ.* 37

22 Julianus, Ep. Viennæ in Gall. *ex Mroll, et Officio Ecclesiastico* 39

26 Julius, M. in Africa *ex Martyrologiis* 420

27 Julius M. Nicomediæ *ex Martyrologiis* 493

30 Julius, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 753

26 Justa, apud Græcos *ex Menæis* 482

L

Lætissima, M. Nicomediæ *ex Mroll.* 493

30 Laurentius, M. Presb. in Cisalpinis *ex Novaria sacra Caroli a Basilica Petri, Officiis propriis, et Ferrario* 772

26 Lectissimus, M. in Africa *ex Martyrologiis* 420

29 Leo Episcopus, ex insula Samo Venetias translatus, *ex Petro de Natalibus et fastis* 633

22 Leo, Episc. Senonen. in Gallia. Tempus Sedis. Acta *ex Lectionibus Ecclesiæ.* 31

22 Leonides, pater Origenis, *ex Eusebio aliisque Græcis et fastis Latinis* 10

26 Leonides, M. Antiochiæ *ex Martyrologiis* 419

24 Leontius, M. Nicomediæ *ex Actis S. Georgii M. Menol. Basilii Imp. et aliis* 265

24 Liberalis, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 267

27 Liberalis, Altini in territorio Tarvisino 494 Vitæ synopsis *ex MS.* 494 alia *ex Ferrario* 495

29 Liberius, Ep. Ravennas, *ex Rubeo et aliis* 621

27 Lolion Junior. M. apud Græcos *ex Menæis* 494

24 Longinus, M. Nicomediæ *ex Actis S. Georgii M. Menol. Basilii Imp. et aliis* 265

22 Lucas Diac. M. Cordulæ in Ferside *ex Mroll. et Actis S. Laurentii* 11

28 Luchesius seu Lucensis, 3 Ord. S. Francisci in Etruria 600 Epitome Vitæ antiquioris *ex MS.* 602 Vita auctore Bartholomæo de Tolomeis *ex MS.* 604 *Cap.* 1 Ratio vitæ ante et post conversionem : caritatis officia proximis impensa 604 *cap.* 2 Orationes, extases, mortificationis et paupertatis studium 608 *cap.* 3. Humilitas et patientia, mors, miracula 610 *cap.* 4 Reliqua miracula 613.

28 Lucianus, M. in Numidia *ex Martyrologiis* 577

28 Lucianus, M. in Africa *ex Martyrologiis* 577

30 Lucianus, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 753

26 Lucidus, Ep. Veronensis *ex Historicis Veronensibus* 428

30 Lucius, M. Aphrodisiæ *ex Martyrologiis* 759

22 Lucius, Ep. Laodiceæ ex LXX discipulis Christi *ex Fastis Græcis* 4

24 Lucius, M. in Africa *ex Martyrologiis* 268

30 Ludovicus, M. Cordubæ *ex S. Eulogio et Mroli.* 815

30 Ludovicus puer, a Judæis occisus in Suevia

pag.

pag. 987
27 Lupicinus, M. in Lydia *ex Martyrologiis* 492

M

Maares Persa, Ep. M. sub Sapore 19 *ex Sozomeno* 21 d
25 Macalleus, Ep. in Cruadachia Hiberniæ *ex Vita S. Brigidæ et Mroll. Hibernicis* 369
25 Macedonius, Ep. CP. *Cap.* 1 Minus honesta initia purgata insigni confessione 372 *cap.* 2 Insidiæ structæ, exilium 373 *cap.* 3 Obitus, miracula, cultus 375
25 Machaldus, Ep. in insula Hiberniæ Mannia *ex Vita S. Patricii et Colgano* 369
29 Maculus, M. Perusii *ex Martyrologiis* 623
29 Magnus, M. Cyzici *ex Menol. Basilii Imp. et Græcis* 624
30 Majorica, M. Aphrodisiæ *ex Martyrologiis* 759
30 Majorica, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 753
28 Malina, M. Tarsi in Cilicia *ex Martyrologiis* 573
28 Manilius, M. in Numidia *ex Martyrologiis* 577
29 Manilus, M. Perusii *ex Martyrologiis* 623
22 Maureandes Persa, Chorep. *M.* sub Sapore 19 *ex Sozomeno* 21 e
25 Mansuetus M. *ex notitia Corporis Romæ allati in Gallias* 366
29 Mammius, ex latrone Martyr, in insula Corcyra *ex Græcis* 620
26 Marcellinus Papa M. *Cap.* 1 S. Marcellinus a S. Marcello diversus. Tempus Sedis, alia gesta 416 *cap.* 2 Illius lapsus, pœnitentia, martyrium: cultus Reliquiæ, tempus successionis S. Marcelli 417 *cap.* 3 Objecta contra lapsum ejus et pœnitentiam, et contra Pontificatum S. Felicis 2 Papæ rejiciuntur 999
24 Marcia, *M.* in Africa, *ex Martyrologiis* 268
26 Marciana, *M.* in Africa *ex Martyrologiis* 420
26 Marcianus, *M.* in Africa *ex Martyrologiis* 420
27 Marcianus, *M.* in Ægypto *ex Martyrologiis* 493
29 Marcianus, *M.* Alexandriæ *ex Mroll.* 623
29 Marcianus, *M.* Perusii *ex Mrtyrologiis* 623
25 Marcus Evangelista, Ep. Alexandrinus *M.* §. 1 Veneratio apud Latinos, Græcos et Ægyptios. Acta vitæ et martyrii varia 346 §. 2 Tempus vitæ et martyrii. Evangelium scriptum: alia illi tributa 347 Apostolatus Aquileiæ *ex 2 MSS.* 349 et 1005 Apostolatus Alexandrinus et martyrium *ex 12 MSS.* 350 Appendix *ex Vita S. Petri Ep. Alexandrini et M.* 352 Encomium Auct. Procopio Diac. et Charthophylace Interp. Jo. Francisco Albano *ex MS. Græco* 352 De cultu Venetus 354 Historia Translationis *ex MS.* Apparitio et miracula *ex MS. libri Petri de Calo* 358 Appendix *ex Breviario Carmelitano* 1495 *anni et aliis* 360 et 1007
28 Marcus Episcopus martyr Atini in Campania §. 1 Vita, passio ac sepultura; Corporis inventio 553 §. 2 Translatio et cultus Quædam figmenta rejecta 555 Acta Auctore Adenulpho Archiep. Capuano *ex MSS.* Epistola dedicatoria 557 Prologus 559. *Cap.* 1 Genus, religio, baptismus, prædicatio, Episcopatus, 558 *cap.* 2 Miracula: oratorium et Sacerdotes consecrati. Gentiles conversi. Martyrium, sepultura 560 Historia inventi et translati Corporis *ex MS. Cap.* 1 Templum Sancti extructum et dirutum: jumenta istic ponentes puniti. Corpus et caput repertum 563 *cap.* 2 Miracula dein patrata 565. Versus de eadem re *ex MS.* 566 Miraculum *ex MS. Italico* 566
22 Mareas Persa Ep. *M.* sub Sapore *ex Mroll.* 19 *et Sozomeno* 21 d
30 Marianus Lector. *M.* in Numidia *ex Actis et Martyrologiis* 754 dire cruciatus, visione animatus capite plectitur 756, 757
27 Marinus *M.* in Lydia *ex Martyrologiis* 492
30 Marinus, Presb. *M.* Aphrodisiæ *ex Mroll.* 759
26 Marius, *M.* Antiochiæ *ex Martyrologiis* 419
23 Marolus Ep. Mediolani *ex Breviario, Ennodio et aliis* 174
25 Martia, *M.* in Africa *ex Martyrologiis* 364
29 Martialis, *M.* Nicomediæ *ex Martyrologiis* 622
30 Martinus, *M.* Alexandriæ *ex Martyrologiis* 744
28 Martyres Presbyteri duo S. Marci Episcopi Atini *In hujus Actis* 553 *et seqq.*
29 Martyres duo Alexandriæ *ex Martyrologiis* 623
24 Martyres IV Nicomediæ, socii SS. Eusebii Neonis et aliorum *ex Actis S. Georgii, Menol. Basilii Imp. et aliis* 265
27 Martyres VI in Ægypto *ex Martyrologiis* 493
29 Martyres VI in Africa *ex Martyrologiis* 623
25 Martyres VIII Anachoretæ apud Græcos *ex Menæis* 377
30 Martyres XII Aphrodisiæ *ex Martyrologiis* 759
24 Martyres XXIV Alexandriæ *ex Martyrologiis* 267
30 Martyres XXIV *ex Martyrologiis* 758
22 Martyres XXXIV Lugduni, cum SS. Epipodio et Alexandro 8
28 Martyres LXXII in Numidia *ex Mroll* 577
28 Martyres CLXX Tarsi in Cilicia *ex Mroll* 573
22 Martyres Clerici Persæ CCL sub Sapore 19 ex *Mroll. et Sozomeno* 21 d
28 Martyres CCLXX in Africa *ex Martyrologiis* 577
22 Martyres Persæ XVI millia suis nominibus Deo nota, et alii innumeri sub Sapore 19 *ex Sozomeno* 12 f
26 Martyres, socii aliorum in Africa *ex Mroll.* 420
30 Martyres plurimi Clerici et Laici in Numidia *ex Martyrologiis* 754
29 Marsalius, ex latrone Martyr in insula Corcyra *ex Græcis* 620
30 Maternianus, Ep. Remensis in Gallia 766 Vita *ex MS. Cap.* 1 Natalis, educatio, ordinatio Episcopalis 768 *cap.* 2 Miracula 769 *cap.* 3 Accessus ad S. Hilarium. Pius obitus 771
24 Maxentius, *M.* Alexandriæ *ex Martyrologiis* 267
28 Maurilius, *M.* in Numidia *ex Martyrologiis* 577
24 Mauritius, *M.* Thebæus Pinaroli in Pedemontio *ex Ferrario et Bravio* 268
27 Mauros, *M.* Anthiochiæ *ex Martyrologiis* 493
27 Maurus, *M.* in Castello Ajoviæ *ex Mroll* 492
30 Maxentia, vidua Tridenti, mater S. Vigilii Ep. Vita *ex duplici MS.* 781
26 Maximus, *M.* in Africa *ex Martyrologiis* 420
27 Maximus, *M.* in Ægypto *ex Martyrologiis* 493
30 Maximus, *M.* apud Asiam 740 Acta Martyrii *ex 4 MSS.* 740
30 Maximus, *M.* apud Græcos *ex Menæis* 741
29 Meginus, *M.* Perusii *ex Martyrologiis* 623
22 Melanius, Ep. Trecis in Gallia *ex Camuzato, Des Guerrois et aliis* 29
24 Mellitus, Ep. Londinensis et Archiep. Cantuariensis 283 Vita *ex Histor. Eccl. Bedæ* 283 Miracula *ex Legenda Capgravii* 285
24 Memmerus, *M.* in Africa *ex Martyrologiis* 268
28 Memnon Thaumaturgus, Hegumenus apud Græcos *ex Menol. Basilii Imp. Menæis et MS. Synaxario* 584
30 Mercurialis. Ep. Forolivien, *Cap.* 1 Cultus, ætas. Vita scripta et examinata 760 *cap.* 2 Translationes corporis, Miracula recensita. Figmenta rejecta 762 *cap.* 3 Vita ex picturis antiquissimis adumbrata *ex MS.* 763
30 Meritus, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 753

24 Metrona, V. M. Perusii *ex Martyrologiis* 623
24 Meturus, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 267
30 Meturus, M. Aphrodisiæ *ex Martyrologiis* 759
30 Michael de Barga Ord. Minorum observantium prope Lucam in Hetruria *ex Wadingho et aliis* 988
30 Michomeres, Tornodori in Campania Gallicana *ex Officio Ecclesiastico et Vita S. Germani Ep. Autissiodorensis* 784
24 Milites LXX Martyres, cum Saba Gotho Duce *ex Menol. Basilii Imp.* 263
22 Milles seu Mellisius Persa, Ep. M. sub Sapore *ex Martyrologiis* 19 *et Sozomeno* 21 e
22 Mocius Persa, Ep. M. sub Sapore 19 *et Sozomeno* 21 d
30 Mommmus, M. in Numidia *ex Mroll.* 754
22 Mucius Diac. Condulæ in Perside *ex Mroll. et Actis S. Laurentii* 11
30 Mater cum duobus Geminis, M. in Numidia *ex Mroll.* 754 *et in Actis* 757 f
27 Multitudo universa gregis S. Anthymi, cum ipso martyrio affecta Nicomediæ. *In actis illius* 487

N

Nabor, M. in Africa *ex Mroll.* 166
23 Nabor, M. Romæ *ex Mroll.* 166
24 Nabor, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 267
22 Nearchus, M. in Armenia *ex Menæis et Vita S. Polyeucti* 12
24 Neon M. Nicomediæ *ex Actis S. Georgii M. Menol. Basilii Imp. et aliis* 265
28 Neon, M. Corcyræ in Ionio mari *ex Menologio Basilii Imp. et Menæis* 567
26 Nestor monachus, apud Græcos *ex Menæis* 428
25 Nice, M. apud Græcos *ex Menæis* 364
27 Nicephorus, M. Nicomediæ *ex Mroll.* 493
28 Nicia, V. M. in Numidia *ex Martyrologiis* 577
25 Nobilis seu Nubilis, M. in Africa *ex Mroll.* 364
30 Nomensis Martyr *ex Martyrologiis* 758
13 Nonna, M. Romæ *ex Martyrologiis* 166

O

Opportuna, Abbatissa Sagiensis in Gallia 62 Vita *auctore Adalelmo Episc. Sagiensi* 62 *Cap.* 1. Ortus, educatio. Vita monastica. Abbatissæ creatæ illustres virtutes 63 *cap.* 2 S. Godegrandi fratris peregrinatio et martyrium cum dolore S. Opportunæ 64 *cap.* 3 Miracula et continuæ preces. Morbus et obitus 66 *Appendix* 1 68 Liber miraculorum *eodem* auctore 68. *Cap.* 1 Miracula a scritore visa 68 *cap.* 2 Alia miracula potissimum a Translatione corporis facta 70. *Appendix* 2 Cultus variis locis et Reliquiæ depositæ 71
24 Orbinus M. in Africa *ex Martyrologiis* 268
30 Orimentus, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 753

P

Pades, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 623
29 Pagate, M. Nicomediæ *ex Martyrologiis* 622
28 Pamphilus, Ep. Sulmonensis et Cofiniensis in Aprutii 589 Vita *ex Officio proprio et MS. Italico* 590 alia *ex MS. Bodecensi* 591
22 Papus Persa, Ep. M. sub Sapore 19 *ex Sozomeno* 21 d
27 Papius, M. Nicomediæ *ex Martyrologiis* 493
22 Parmenius Presb. M. Cordulæ in Perside *ex Martyrologiis et Actis S. Laurentii* 11
26 Paschasius Ratbertus, Abbas Corbeiensis in Gallia 466 Vita auctore Jacobo Sirmondo Soc. Jesu 467 Alia ab Hugone Menardo *collecta* 468
30 Pastor, Ep. M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 753
22 Paulus Persa Ep. M. sub Sapore 19 *ex Sozomeno* 21 d
26 Paulus, M. in Africa *ex Martyrologiis* 420
27 Paulus, M in Ægypto *ex Martyrologiis* 493
29 Paulus, Ep. Brixiensis. Varia de Corporis translationibus 625
30 Peregrinus Latiozus Ordinis Servorum B. Mariæ Forolivii in Æmilia 845 Vita auctore Nicolao Burgesio Equite Senensi *ex MS.* 847 Processus de cultu et miraculis *ex archivo Foroliviensi. Cap.* 1 Processus institutio. Sacri corporis et arcæ inspectio 849 *cap.* 2 Testes auditi 851 *cap.* 3 Quædam miraculosæ curationes 853 *cap.* 4 Miracula postea publica auctoritate descripta 855 Appendix de cultu et miraculis Barcinone factis *ex MS. Hispanico* 857 Alia miracula *ex MSS. Hispanicis* 859
29 Petrus Martyr, ex Ord. Prædicat. §. 1 Patria, natales, ingressus in Ordinem Hæretici oppugnati et eorum origo 686 §. 2 Officium Inquisitionis demandatum : mors pro fide illata 687 §. 3 Canonizatio, cultus per totam Ecclesiam decretus, et quare in Ordine Servorum B. Mariæ 689 §. 4 Cultus in quibusdam urbibus singularis. Scriptores Vitæ 691 Vita scripta per Thomam de Lentino coævum postea Patriarcham Hierosolymitanum, aucta ab Ambrosio Taegio *ex MSS.* 694. *Cap.* 1 Natales, ingressus in Religionem, virtutes in tirocinio, abstinentia, colloquia cum Sanctis et Christo. Conciones 695 *cap.* 2 Muto loquela restituta, futura prædicta, oleum multiplicatum, morbum simulanti morbus immissus 698 *cap.* 3 Dæmon fugatus, hæretici Florentia pulsi, pes restitutus, solatium a Christo e cruce datum, præstigiæ hæreticorum dissipatæ 700 *cap.* 4 Muto loquela restituta. Sanctitas cœlo prodita. Sereno cœlo nubes inducta. Inquisitoris officium collatum et exercitum 702 *cap.* 5 Conspiratio in necem ejus : martyrium : gloria revelata. Miracula ante Canonizationem 705 *cap.* 6 Canonizatio 708 *cap.* 7 Festum et Officium canonicum ab Innocentio 4 præscriptum, corpus elevatum 710 *cap.* 8 Festum et vota ei facta, violantes puniti 712 *cap.* 9 Febri, hydropisi, aliique morbo laborantes sanati 712 *cap.* 10 Varii ad vitam revocati 716 *cap.* 11 Puer peris facilitas partus indulta : infantes a partu oculis et manu donati, quidam in periculo mortis servati 718 *cap.* 12 Febris, hydropisis, paralysis depulsa 720 *cap.* 13 Contracti, cancro, mania, epilepsia laborantes sanati 722 *cap.* 14 Morbi et difficultas partus per aquam, S. Petri Reliquiis sacratam, sublati in Hibernia energumeni liberati 723 *cap.* 15 Candens ferrum innoxie tractatum : incendium restrictum, tempestas sedata etc. 726
26 Petrus, Ep. Bracaræ in Lusitania et Martyr. *Ex Tamayo, Roderico da Cunha, Jacobo de Rosario et aliis* collecta nonnulla, rejectis fabulis 1001
26 Petrus Teutonicus, Eremita Camaldulensis in Etruria. *Ex variis.* 477
28 Petrus M. *ex Martyrologio Casinensi* 577
30 Petrus, M. Cordubæ *ex S. Eulogio et Mroll.* 815
26 Peregrinus filius et Guilielmus pater Antiocheni, Foggiæ in Italia 469 *Vita ex MS. Foggiens* 469
22 Pherbuta seu Tarbula Virgo, cum Sorore et ancilla M. sub Sapore 19. Acta martyrii *ex MSS. Latinis et Græcis* 21 Græca *ex MS. Va-MS.*

ticano 1
25 Philippus seu Philippinus, Ordinis Minorum, Montalcini in Tuscia *ex Vaddingo et aliis* 407
25 Philo, Diaconus Antiochiæ *ex Epistolis S. Ignatii et Martyrologio Romano* 362
23 Plenus, M. in Africa *ex Martyrologiis* 166
25 Phœbadius seu Fœgadius, Ep. Aginnensis in Aquitania *ex Sulpitio Severo, Saussayo et aliis* 683
30 Polychronius, Ep. *ex Martyrologiis* 760
26 Pollio, M. in Africa *ex Martyrologiis* 420
28 Pollio Lector, cum Eusebio Ep. M. Cibali in Pannonia. 571. Acta passionis *ex MS.* 572
30 Pomodianus, Diaconus *M. ex Martyrologiis* 758
30 Postumus, M. in Numidia *ex Martyrologiis* 754
27 Prianus, M. in Castello-Ajoviæ *ex Mroll.* 492
28 Primianus, M. Lesinæ in Apulia. Inventionis et translationis Acta 581
26 Primitivus, M. Romæ *ex Martyrologiis* 419
30 Primosus, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 753
30 Primosus, M. Aphrodisiæ *ex Martyrologiis* 759
22 Primulus, M. Cordulæ in Perside *ex Mroll.* 11
28 Proba V. M. Corpus et cultus Henniaci in Belgio 583
29 Prosdocus, Diac. M. Alexandriæ *ex Mroll.* 622
23 Protoleon, M. apud Græcos *ex Menæis et Actis S. Georgii M.* 165
28 Prudentius, Ep. Turriasonensis in Arragonia. *Cap.* 1 Ætas discussa, et certamen Cisterciensium montis Laturci et Nagerensium de ejus corpore 593. *cap.* 2 Acta fabulosa : ex quibus recentior ejusdem nominis Episcopus producitur 595. *cap.* 3 Excutitur fabula. Acta antiqua partim indicantur, partim requiruntur 596 *cap.* 4 Acta *ex MSS.* 598
29 Prudentius M. Nicomediæ *ex Martyrologiis* 622
24 Publius, M. in Africa *ex Martyrologiis* 268
25 Publius miles M. Nicomediæ *ex Menol. Basilii Imp. et Menæis* 364
29 Pudentius, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 623
23 Pusinna, V. in Gallia, translata Hervordiam in Westphalia 167 et 991 f Vita *ex MS. Bodecensi Cap.* 1 Parentes, sorores, institutio, votum virginitatis 167, *cap.* 2 Vita solitaria : eximiæ virtutes 169, *cap.* 3 Obitus præsente sorore S. Lutrude 271. Translationis historia *ex MS. Bodecensi* 172

Q

Quintianus, M. apud Græcos *ex MS. Menæis* 624
30 Quintianus, M. in Numidia *ex Martyrologiis* 754
22 Quiriacus M. *ex Martyrologio Hieronymiano* 10
30 Quirillus, Ep. Trajecten. ad Mosam *ex Florario et Chronico Belgico* 786
30 Quirinus Ep. M. in cœmeterio Romano Prætextati depositus *ex Martyrologiis* 759
26 Quirinus M. Romæ *ex Actis S. Marcellini Papæ et Martyrologiis* 416

R

Reductus, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 753
30 Remisurinus M. *ex Martyrologiis* 758
30 Revocatus, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 753
26 Richarius, Fundator et Ab. Centulensis in Gallia 445. Vita auctore Albino Alcuino Flacco *ex* 5 *MSS.* 446 *Cap.* 1 Ortus, conversio ad vitam piam. Sacerdotium. Proximi adjuti, etiam Britanni 447. *cap.* 2 Gesta cum S. Rictrude et Rege Dagoberto. Secessus in silvam Crisciacensem 448. *cap.* 3 Pius obitus. Corporis translatio Centulam : miracula 450. miracula auctore monacho Centulensi *ex MSS. lib.* 1 miracula ab anno 814 patrata. *cap.* 1 miracula sub Herico et Elizacaro Abbatibus facta 451. *cap.* 2 Alia sub Ludovico Abbate. Corpus alio delatum et relatum. Varia miracula 454. *lib.* 2 tempore culma scriptoris facta *cap.* 1 Altera irruptio Normannica. Corpus alio delatum et relatum. Varia miracula 456 *cap.* 2 Corpus thecæ argenteæ impositum. Varia miracula 459 Historia relationis *ex* 4 *MSS. cap.* 1 Corpus ablatum, relatum et iterum ablatum 461. *cap.* 2 Denuo anno 981 relatum 462. *cap.* 3 miracula postea facta 463. Eadem historia auctore Angelramno metrice descripta *ex* 2 *MS.* 464
24 Robertus, Abbas Casæ-Dei Ord. Benedictini in Gallia 318 Vita auctore Marbodo *ex MS.* 319. *cap.* 1 Ortus, educatio, Sacerdotium, desiderium vitæ monasticæ 320. *cap.* 2 Socii duo asciti : discessus in eremum 321. *cap.* 3 Eleemosyna data et accepta. Plures monachi admissi. Miracula patrata 322. *cap.* 4 Monasterium constructum : Miracula varia. Pius obitus 323. *lib.* 2 Miracula post mortem 324 liber tripartitus de Miraculis, auctore Bertrando monacho 328. Distinctio I Miracula in vita patrata 328. *Distinctio* 2 Miracula post mortem facta 330. *Distinctio* 3 Abbates et monachi Casæ-Dei virtutibus et miraculis clari 333
29 Robertus, primus Ab. Molismensis et Fundator Ordinis Cisterciensis. *Commentarius prævius.* § 1 Reformationes Ordinis Benedictini. Roberti exordia. Fundatio Molismensis 670. § 2 Initia cœnobii et Ordinis Cisterciensis, et transitus S. Roberti ad eumdem 672. § 3 Revocatio et reditus S. Roberti a Cistercio ad Molismum I Ejusdem ætas, cultus sacer et scriptores Vitæ 674 Vita Auctore monacho Molismensi sub Adone Ab. *ex MSS.* 676, *cap.* 1 Natales, tirocinium vitæ religiosæ et Præfectura quædam 676 *cap.* 2 Cœnobia Molismense et Cisterciense fundata 678. *cap.* 3 Mors ac sepultura. Miracula ad funus 680
25 Robertus, Ab. Syracusis *ex Octavio Cajetano* 381
30 Rodicianus, Diac. M. Aphrodisiæ *ex Mroll.* 759
30 Rodocianus, Diac. M. Alexandriæ *ex Mroll.* 753
30 Rogatus M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 753
30 Rogatus alter, M. Alexandriæ *ex Mroll.* 753
22 Romas Persa, Ep. M. sub Sapore 19 *ex Sozomeno* 20
30 Ropodianus *M. ex Martyrologiis* 758
24 Rufina, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 267
28 Rufus M. *ex Martyrologio Casinensi* 577
29 Rufus, M. Cyzici *ex Menol. Basilii Imp. et Græcis* 624
30 Rumetina *M. ex Martyrologiis* 758
25 Rusticus, Ep. Lugdunen. *ex Mroll. et Vita S. Epiphanii Ep. Ticinensis* 371

S

Sabas Gothus, militum Ductor. *ex Menol. Basilii Imp. et aliis* 263
29 Sabbatius, M. Nicomediæ *ex Martyrologiis* 622
22 Sabinus Persa, Ep. M. sub Sapore 19 *ex Sozomeno* 210
22 Sabor Persa, Ep. M. sub Sapore 19 *ex Sozomeno* 21 d
23 Salunus, M. in Africa *ex Martyrologiis* 166
24 Salunus, M. in Africa *ex Martyrologiis* 268
24 Sambacia, M. in Africa *ex Martyrologiis* 268
20 Saturnina, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 753

30 Saturnina, M. Aphrodisiæ *ex Martyrologiis* 759
23 Saturninus, M. in Africa *ex Martyrologiis* 166
24 Saturninus, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 267
29 Saturninus, ex latrone M. in insula Corcyra *ex Græcis* 620
30 Saturninus, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 753
30 Saturninus, M. Aphrodisiæ *ex Martyrologiis* 759
30 Saturus M. *ex Martyrologiis* 758
30 Secundianus, M. in Numidia *ex Martyrologiis* 754
30 Secundianus, Ep. M. *ex Martyrologiis* 758
30 Secundinus, Ep. M. in Numidia *ex Martyrologiis* et Actis 754. Alios Martyres animat 756
30 Secundinus, Ep. M. Alexandriæ *ex Mroll.* 753
24 Secundus, M. in Africa *ex Martyrologiis* 268
24 Secundus, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 267
29 Senanus, Conf. in Anglia *ex Martyrol. Anglic. et et Vita S. Wenefridæ* 627
22 Senorina V. Abbatissa Bastensis in Portugallia, Ordinis S. Benedicti 75 Vita *ex Legendario Conimbricensi* 75 *et* 983
24 Seranus, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 267
27 Serapion, M. Nicomediæ *ex Martyrologiis* 493
30 Severus, Ep. Neapolitanus 775. Vita *ex MS.* 776 Miracula auctore synchrono *ex MS.* 779
30 Severus, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 753
24 Silvanus, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 267
24 Silvanus alter, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 267
26 Silvanus, M. in Africa *ex Martyrologiis* 420
30 Silvanus alter, M. Alexandriæ *ex Mroll.* 753
23 Silvius, M. in Africa *ex Martyrologiis* 166
23 Silvius, M. Romæ *ex Martyrologiis* 166
26 Simia, M. in Africa *ex Martyrologiis* 420
26 Simplicius, M. in Africa *ex Martyrologiis* 420
26 Siricus, M. in Africa *ex Martyrologiis* 420
27 Sodalis, M. in Lydia *ex Martyrologiis* 492
27 Sodalis, M. Antiochiæ *ex Martyrologiis* 493
23 Solutus, M. in Africa *ex Martyrologiis* 166
30 Sophia, V. M. Firmi in Piceno *ex Ferrario et Ughello* 174
22 Soter, Pontifex Romanus. Tempus Sedis. Elogia. Translatio 4 et 982
30 Spinica, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 753
25 Stephanus, Ep. Antiochiæ et M. *ex Theophane, Nicephoro aliisque et Martyrologio Rom.* 365
27 Stephanus, M. Tarsi in Cilicia *ex Mroll.* 487
30 Svibertus, Ep. Verdensis in Saxonia inferiore *ex Krantzio et aliis* 811

T

Tarbula seu Pherbuta V. cum sorore et ancilla, M. sub Sapore 19 Acta martyrii 21. Acta Græca *ex MS. Vaticano* 1
30 Teleforus, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 753
30 Telesporus, M. Aphrodisiæ *ex Martyrologiis* 759
28 Tellurius, M. Lesinæ in Apulia. Inventionis et translationis Acta 581
30 Terentius Presb M. Aphrodisiæ *ex Mroll.* 759
30 Terentius, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 753
30 Tertulla V. M. in Numidia *ex Martyrologiis* 754 et Actis 757
27 Tertullianus, Ep. Bononiensis *ex Variis* 499
29 Thaumasius, M. Cyzici *ex Menol. Basilii Imp. et Græcis* 624
24 Theodestia, M. in Africa *ex Martyrologiis* 268
23 Theodora, M. in Africa *ex Martyrologiis* 166
28 Theodora V. M. Alexandriæ 578 Passio *ex Actis Proconsularibus* 579
29 Theodora V. M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 623
22 Theodorus Siceota, Episcopus Anastasiopoli, et Archimandrita cœnobiorum in Galatia 32. Vita *Auctore Eleusio, Georgio dicto, Presbytero et Hegumeno, et S. Theodori discipulo* 34. *cap.* 1 Patria, ortus, educatio, litterarum studia, jejunia, orandi consuetudo 34 *cap.* 2 Pia adolescentia, contemptus rerum caducarum, miracula 35. *cap.* 3 Energumenus liberatus. Vita arcta in spelunca. Sacri Ordines suscepti 37 *cap.* 4 Iter Hierosolymitanum. Habitus monasticus: rigor pœnitentiæ. Familiæ salus 38 *cap.* 5 Miracula in hominibus et bestiis præstita. Mors matris et aviæ: pericula mortis et morbus divinitus submota. 40. *cap.* 6 Varii ægri et energumeni sanati. Illustres ejus discipuli 42. *cap.* 7 Iter Hierosolymitanum alterum: Miracula. Episcopatus Anastasiopolitanus 44. *cap.* 8 Varia miracula tempore Episcopatus patrata. Tertium iter Hierosolymitanum 45. *cap.* 9 Colloquium cum B. Antiocho eremita. Abdicatio Episcopatus 48. *cap.* 10 Accessus ad Mauritium Imp. Varia Constantinopoli facta. 50 *cap.* 11 Reliquiæ S. Georgii acceptæ. Itinera ad vicinas urbes: varia miracula 53. *cap.* 12 Varii ægri sanati. Dæmones coerciti. 54. *cap.* 13 Variæ prædictiones aliaque miracula 56. *cap.* 14 Iter CP. ad S. Thomam Patriarcham. Varia miracula 58. *cap.* 15. Variæ virtutes et miracula. Obitus. Vita scripta 60
23 Theodorus, M. in Africa *ex Martyrologiis* 166
30 Theodorus, Presb. M. in Numidia *ex Mroll.* 754
29 Theodotus, M. Cyzici *ex Menol. Basilii Imp. et Græcis* 624
29 Theognides, M. Cyzici *ex Menol. Basilii Imp. et Græcis* 624
24 Theon Presbyter, M. Alexandriæ *ex Mroll.* 267
23 Theonas, M. in Africa *ex Martyrologiis* 166
24 Theonas, M. in Africa *ex Martyrologiis* 268
27 Theophilus, Ep. Brixiæ *ex variis* 499
23 Therinus, M. apud Græcos *ex Menæis et Actis S. Georgii M.* 166
29 Theostichus, M. Cyzici *ex Menol. Basilii Imp. et Græcis* 624
28 Tiballus, M. Cibali in Pannonia. *In Actis S. Eusebii Ep.* 571
24 Tiberius, M. Thebæus Pinarolii in Pedemontio *ex Ferrario et Brautio* 268
27 Timia, M. Antiochiæ *ex Martyrologiis* 493
24 Tonitus, M. Alexandriæ *ex Martyrologiis* 267
26 Trudpertus, M. Eremita in Brisgoia 429. Vitæ Epitome *ex Breviario Argentoratensi* et alia *ex Constantiensi* 430. Acta auctore monacho Trudpertino *ex MS.* 431. *lib.* 1 de vita et passione 431 *cap.* 1 Vita in Brisgoia. Oratorium constructum. 432. *cap.* 2 Cædes. Martyrii titulus 434 *cap.* 3 Sepultura. Translationes corporis et miracula 436. *lib.* 2. Miracula ætate auctoris facta *cap.* 1 Injurii puniti 439. *cap.* 2 Variæ sanitates obtentæ. Alia miracula 441
22 Tudianus M. Cordulæ in Perside *ex Mroll.* 11
29 Tychicus, discipulus S. Pauli. An Episcopus et quo loco? 619

U

Urbanus, M. in Africa *ex Martyrologiis* 268
29 Urbanus, M. Nicomediæ *ex Martyrologiis* 622
23 Ursus, M. in Africa *ex Martyrologiis* 166

V

Valentinus, M. Alexandriæ *ex Mroll.* 622

29 Valentinus, M. Perusii *ex Martyrologiis* 623
24 Valeria, M. in Africa *ex Martyrologiis* 268
28 Valeria cum Vitale marito, M. Ravennæ et Mediolani 568 Passionis Acta *ex MS.* 570
24 Valerianus, M. in Africa *ex Martyrologiis* 268
23 Valerius, M. apud Græcos *ex Menæis et Galesinio* 165
23 Valerius, M. in Africa *ex Martyrologiis* 165
24 Valerius, *M.* in Africa *ex Martyrologiis* 268
23 Venustus, *M.* in Africa *ex Martyrologiis* 166
30 Viator, *M.* Alexandriæ *ex Martyrologiis* 753
24 Victor, *M.* in Africa *ex Martyrologiis* 268
24 Victor, *M.* Alexandriæ *ex Martyrologiis* 267
26 Victor, *M.* in Africa *ex Martyrologiis* 420
27 Victor, *M.* in Ægypto *ex Martyrologiis* 493
30 Victor, *M.* Alexandriæ *ex Martyrologiis* 753
30 Victor alter, *M.* Alexandriæ *ex Martyrologiis* 753
27 Victorinus, *M.* Nicomediæ *ex Martyrologiis* 493
28 Victorinus, *M.* in Numidia *ex Martyrologiis* 577
24 Victurinus, *M.* in Africa *ex Martyrologiis* 268
26 Victurinus, *M.* in Africa *ex Martyrologiis* 420
28 Victurinus, *M.* Alexandriæ *ex Martyrologiis* 573
29 Victurinus, *M.* Perusii *ex Martyrologiis* 623
23 Victurus, *M.* in Africa *ex Martyrologiis* 166
26 Vindeus, *M.* Antiochiæ *ex Martyrologiis* 419
23 Vitalis, *M.* in Africa *ex Martyrologiis* 166
23 Vitalis, *M.* Romæ *ex Martyrologiis* 166
28 Vitalius, *M* Corcyræ in Ionio mari, *ex Menologio Basilii Imp et Menæis* 567
28 Vitalis et Valeria conjuges, Martyres Ravennæ et Mediolani 568 Passionis Acta *ex MS.* 570
29 Vitalis, *M.* Perusii *ex Martyrologiis* 623
26 Vitus, *M.* in Africa *ex Martyrologiis* 420

W

24 Wilfridus I Archiep. Eboracencis in Anglia 294 Vita *auctore Eadmero Cantuariensi monacho* 296 *cap.* 1 Ortus miraculis clarus. Secessus ad monasterium Lindisfarnum. Iter 1 Romanum. Varia acta Lugduni 296. *cap.* 2. Sacerdotium. Disputatio de Paschate cum S. Colmano Ordinatio Episcopalis. Varia per Angliam exercitia 298. *cap.* 3 Episcopatus Eboracensis. Exercitia virtutum et miraculorum 301. *cap.* 4. Ab Episcopatu expulsio. Iter 2 Romanum. Acta apud S. Agathonem Papam: Dagoberti 2 regnum et cædes. 303 *cap.* 5 Carceris et exilii miseria tolerata. Conversio Australium Saxonum cum incolis Vectæ insulæ. 306 *cap.* 6 Restitutio in Sedem Eboracensem et iterata depulsio. Acta in Concilio Eastrefeld 309. *cap.* 7 Iter 3 Romanum. Morbus in reditu. Restitutio in Sedem Eboracensem 311 *cap.* 8 Morbus obitus, miracula. Translatio corporis Cantuariam. 312. Epitaphium *ex Beda* 314
29 Wilfridus secundus, Archiepiscopus Eboracensis in Anglia, *ex antiquis scriptoribus Anglicanis* 638
22 Wolphelmus, Ab. Brawillerensis prope Coloniam 77. Vita auctore Conrado monacho, teste oculari 77. *cap.* 1 Ortus, studia, vita monastica, præfectura variorum monasteriorum 78. *cap.* 2 Hæresis Berengarii oppugnata 80. *cap.* 3 Allodium recuperatum. Inimicitiæ Hermanni Archiep. patienter toleratæ 81. *cap.* 4 Ecclesiæ ornatus. Lectio Scripturæ. Eleemosynæ, hospitalitas et aliæ virtutes 83. *cap.* 5 Fratris, sororis et familiarium virtutes. B. Wolphelmi miracula in vita 85. *cap.* 6 Præmonitio ad mortem, pius obitus, et post eum miracula 87.

Z

Zeno, Ep. *M.* in Lydia *ex Martyrologiis* 492
28 Zeno, *M.* Corcyræ in Ionio mari. *Ex Menol. Basilii Imp. et Menæis* 567
27 Zita Virgo, Lucæ in Italia 502 Vita Auctore coævo *ex MS.* 504. *cap* 1 Natalis, conditio vitæ, liberalitas in pauperes: conversio aquæ in vinum, annonæ multiplicatio 505. *cap.* 2 Cœlestes favores impensi: vitæ asperitas 506, *cap.* 3 Fervens et extatica oratio, favores alii eamdem consecuti 508. *cap.* 4 Custodia virginitatis, humilitas, mansuetudo, prudentia, animarum zelus 509. *cap.* 5 Extremus morbus, obitus, miracula 512. *Appendix*, Curatus epilepticus, et quidam post suspendium liberatus. 514. Miracula a Fatinello Notario coram testibus excepta. *Ex MS. cop.* 1 Facta et notata post elevationem mense Aprili. 515. *cap.* 2 Facta 1 Maji 517, *cap.* 3 Notata 2 et 3 Maji 520. *cap.* 4 Excepta 4 et 5 Maji 522. *cap.* 5 Descripta reliquo mense Majo 525. 6 Alia mensibus Junio et Julio excepta 527. *cap.* 7 Notata mense Augusto 529. *cap* 8 Reliqua illius anni cum appendice 531
24 Zotica *M.* Alexandriæ *ex Martyrologiis* 267
27 Zoticus *M.* in Lydia *ex Martyrologiis* 492

INDEX CHRONOLOGICUS.

SECULUM I

Anno 65 SS. Petri et Pauli Apostolorum martyrio traditur adfuisse S. Marcus Evang. 348 a
An. 67 S. Marcus coronatus Martyr Alexandriæ 344, 345 b 346 347 f
An. 76 S. Cletus, cedente S. Clemente, fit Pontifex Romanus 415 c
Sec. 1 SS. Appelles, Lucius et Clemens, ex LXX Christi discipulis, Episcopi Smyrnæ Laodiceæ et Sardibus 4
An. 82 S. Marcus Ep. et duo Presbyteri Martyres, Atini in Campania 553
An. 84 S. Cletus, Pontifex Romanus, obiit Martyr sub Domitiano . 415 c
An. 86 S. Anianus, Ep. Alexandriæ, obiit 361 c
Sec. 1 S. Tychicus discipulus S. Pauli Apostoli 619
S. Indaletius, Ep. Urcitanus in Hispania 731
S. Antonius Presb. Eremita Lucæ 481
Cir. 100 SS. Saturninus, Insischolus et alii V ex latronibus Martyres 620 Cercyra V. M. in Corcyra insula, 620
Sec. 1 *aut* 2 SS. Vitalis et Valeria Martyres obeunt 568

SECULUM II

An. 156 S. Mercurialis, Ep. Foroliviensis, traditur obiisse, an potius 4 *seculo?* 760
An. 162 S. Soter creatur Pontifex Rom. Rustico et Aquilino Coss. 4 f
An. 171 Idem moritur et colitur 22 Aprilis 5 b
An. 177 SS. Epipodius, Alexander et 34 socii, MM. Lugduni 7
Cir. 200 S. Liberius, Ep. Ravennæ 621

III SECULUM

Cir. 204 S. Leonides pater Origenis, item Arator, Quiriacus, Basila MM. Alexandriæ 10
Cir. 212 SS. Felix Presb. Fortunatus et Achilleus Diaconi, Martyres Valentiæ in Gallia 98, 99 b
Cir. 249 S. Carus Ep. Atini Martyr obit 621
Cir. 250 S. Maximus, Martyr apud Asiam 740
An. 251 SS. Parmenius, Helymas et Chrysotelus Presbyteri, Lucas et Mucius Diaconi, item Primulus et Tudianus MM. Cordulæ in Perside 11
Cir. 259 SS. Agapius et Secundinus Epp. Theodorus Presb. Marianus Lector. Jacobus Diac. et alii XX item femina cum 2 geminis et alii plurimi Cirthæ et Lambæsæ in Numidia 754
Sec. 3 S. Alpinianus Presb. in Aquitania floret 485
Cir. 260 S. Nearchus, M. in Armenia 12
An. 272 SS. Sabas Gothus Dux et LXX milites, Martyres Romæ sub Aureliano 263
An. 283 S. Caius creatur Pontifex Rom. 13 b
An. 296 Idem Martyr obit 13 b
S. Marcellinus creatur Pontif. Rom. 416 c

IV SECULUM

Sub Diocl. SS. Mauritius, Georgius et Tiberius MM. Thebæi Pinarolii in Pedemontio 268
SS. Eusebius Ep. Pollio Lect. et Tibullus Martyres Cibali in Pannonia 571
An. 303 S. Georgius Megalo-Martyr obit 101
SS. Eusebius, Neon, Leontius et IV socii, martyrio Nicomediæ cum S. Georgio coronati 265
Valerius, Anatolius, Protoleon et Athanasius: item Glycerius, Donatus, Therinus in martyrio illorum conversi, et ipsi Martyres 165 et 166
S. Anthimus Ep. M. cum universo grege Nicomediæ 487
SS. Didymus et Theodora, Martyres Alexandriæ 578
An. 304 S. Marcellinus Papa et SS. Claudius, Quirinus, Antoninus Martyres Romæ 416 d
An. 308 Marcellus, cum Sedes 4 annos vacasset, creatur Pontifex Rom. 418 d 1
An. 310 Idem obit Martyr 418 d
Cir. 322 S. Basileus, Ep. Amaseæ in Cappadocia, Martyr Nicomediæ obit 420 424 e
Post Const. M. S. Daniel anachoreta M. obit Arelate 270 c
An. 350 Martyres Persæ sub Sapore, Acepsimas et alii Episcopi XXIII, Manreandes Chorepiscopus; Josephus et alii duo Presbyteri; Azadanus et Abdiesus Diaconi, et 250 Clerici; Azades Eunuchus, Tarbula seu Pherbute V. cum sorore et ancilla, 16000 et alii innumeri 19
Sec 4 S. Laurentius, Presb. Novariensis, Martyr 772
Cir. 387 S. Donatus, EurϾ in Epiro obit 764, 766
An. 398 S. Anastasius I creatur Pontifex Romanus 496 b
Sub finem seculi 4 S. Melanius Episcopus Trecensis in Gallia 29
Cir. 400 S. Liberalis Altini in territorio Tarvisino floret 494
S. Maxentia vidua, mater S. Vigilii Ep. Tridenti obit 781

V SECULUM

Circa initium 5 *Seculi* S. Severus Ep. Neapolit. 775
An. 402 S. Anastasius I Papa obit 496, 490 b
Cir. 427 S. Paulus I, Ep. Brixiensis obit 625
Cir. 440 S. Michomeres, Tornodori in Campania Gallica, obit 784
Sec. 5 S. Pusinna V. in Gallia floret 167
S. Marolus, Ep. Mediolanensis 174
S. Phœbadius, Ep. Aginnensis floret 368
S. Tertullianus, Ep. Bononiensis 499
S. Theophilus, Ep. Brixiensis 499
S. Hoyldis, Virgo Deo devota, Trecis floret 775
Cir. 456 S. Maccaleus Ep. Cruadachiæ in Hibernia 369
Cir. 470 S. Joannes, Ep. Cabilonen. obit 788 c
An. 479 S. Stephanus, Ep. Antiochiæ, M. obit 365 f
An. 494 S. Rusticus, Ep. Lugduni, excipit S. Epiphanium Ep. Ticinensem 371 b c

Cir. 498 S. Machaldus creatur Episc. in insula Hiberniæ Mannia 371 d
S. Gregorius, Episcopus Illiberitanus in Hispania obit 272
Cir. 500 S. Rusticus, Ep. Lugdunen. obit 371 c

VI SECULUM

An. 516 S. Macedonius Ep. CP. obit 372
Cir. 532 S. Julianus. Ep. Viennensis in Gallia 30
An. 532 S. Abrunculus sive Aprunculus, Episcopus Trevirensis 30
An. 540 S. Leo, Ep. Senonensis in Gallia 31
Cir. 545 S. Gramatius, Ep. Metensis obit 372
Sec. 6 S. Desiderius, Ep. Cabilonen. 788 c
S. Ibarus, Ep. Hibernus 175
S. Deodatus, Ab. Blesis in Gallia, videtur floruisse 275 c
Cir. 570 S. Desideratus Presb. Cabilonen. obit 788 c
An. 586 S. Honorius, Ep. Brixien. in Italia, obit 24 Aprilis 279
Cir. 600 S. Arthemius Ep. Senonensis obit 584
S. Flavius Epis. Cabilonen. obit 788 d e

VII SECULUM

An. 604 S. Mellitus ordinatur Ep. Londinen. 283 f
An. 613 S. Theodorus Siceota, Ep. Anastasiopolis in Galatia, obit 32 33 d
An. 619 S. Mellitus creatur Archiep. Cantuariensis 284 f
An. 624 Idem moritur 24 Aprilis 285 a
An. 625 S. Clarentius, Episc. Viennensis in Gallia, obit 376
An. 634 S. Wilfridus I nascitur, postea Archiep. Eboracen. 296 f
Cir. 640 S. Cronanus, Ab. Roscreensiis in Hibernia obit 585
Post 643 S. Trudpertus, eremita in Brisgoia, occiditur 430 f
Sec. 7 S. Senanus Conf. in Septemtrionali Wallia 627
S. Gondebertus, M. apud Altisalios, sepultus Avennaci in territorio Remensi 627
S. Richarius, Fundator et Abbas Centulensis, floret, amicus Dagoberti R. 445
S. Pamphilus, Episc. Sulmonen. et Corfinien. in Aprutio 589
SS Bova Abbatissa et Doda sanctimonialis florent Remis in Gallia 285
Cir. 664 S. Wilfridus ordinatur Episcopus ab XI Episcopis 299 e
An. 664 Ob pestem in Northumbria grassantem migrat S. Egbertus Presb. in Hiberniam 315 f
An. 666 S. Erkonwaldus condit monast. Certeseyense 789 b
An. 675 Erconwaldus consecratur Episc. Londinensis 789 e
An. 693 Idem obit 789 e
Cir. an. 697 S. Liberalis corpus Torcellum transfertur 494

VIII SECULUM

An. 709 S. Wilfridus I, Archiepiscopus Eboracen. obit 24 Aprilis 294 313 c
An. 716 S. Egbertus migrat in insulam Hy 317 c
An. 729 Idem ibidem moritur die Paschæ 317 d
An. 737 S. Erminus Abbas Lobiensis et Ep. moritur 378 380 a
Cir. 744 S. Wilfridus junior Archiep. Eboracensis obit 633
An. 746 S. Florebertus Episc. Leodiensis moritur 381 d
Sec. 8 S. Opportuna Abbatissa Sagiensis in Gallia floret 62
Sub finem sec. 8 B. Adelbertus Comes Austrobandiæ in Belgio obit 32 Aprilis 73

IX SECULUM

An. 803 B. Hildegardis Regina, uxor Caroli Magni obit 798 a
Cir. 832 S. Joannes Conf. Hegumenus monasterii Catharorum, obit 502e
An. 845 S. Alpiniani corpus transfertur ad cœnobium Rolliacense 485 e
An. 851 S. Paschasius Ratbertus, Abbas Corbeiensis in Gallia, obit 466 468 c
Post an 854 B. Hildegardis corpus translatum Campedonam 798 d
An. 855 SS. Amator Presb. Petrus et Ludovicus, Cordubæ martyrio coronantur 815
An. 859 S. Heribaldus, Episc. Autissiodoren. moritur 382 383 a
An. 860 S. Pusinnæ V. corpus transfertur Hervordiam in Westphalia 167 c 173 c
An. 864 Caput S. Richarii thecæ argenteæ includitur 459 a

X SECULUM

Post. 800 S. Svibertus, Episc. Verdæ in Saxonia inferiore, obit 811
An. 918 Adolescens captivus in Bulgaria, invocato S. Georgio, in ictu oculi transfertur in Paphlagoniam ab 137 ad 142
An. 944 Walciodorense monasterium cœptum construi 825 d 826 d
Cir. an. 956 S. Adalbertus, postea Episcopus Pragensis, nascitur 176 b
An. 963 S. Gerardus creatur Episcopus Tullensis 207 c 209 l
An. 976 S. Marci Ecclesia Venetiis a Petro Urseolo restaurari cœpta 1005 d
An. 981 Corpora SS. Richarii et Walarici referuntur, agente et humeris deferente Hugone Capeto 462
An. 982 S. Forannanus, Abbas Walciodoren. obit. 816 819 a
S. Senorina V. Abbatissa Bastensis in Portugallia 75
An. 983 S. Adalbertus consecratur Episcopus Pragensis 29 Junii 176 b 182 190
An. 994 S. Gerardus, Episcopus Tullensis, moritur 23 Apr. 207 f
An. 997 S. Adalbertus, Episcopus Pragensis, in Prussia Martyr obit 176 e 188 199

XI SECULUM

Cir. 1017 S. Robertus, Abbas Molismensis, nascitur 670 f
An. 1024 S. Hugo nascitur, postea Abbas Cluniacensis 636 d
An. 1039 S. Adalberti corpus Pragam transfertur 204
An. 1043 S. Robertus construit monasterium Casæ-Dei 319 a
An. 1046 S. Marci Ep. Atinen. corpus transfertur in Eccl. Cathedralem 554 e
An. 1050 S. Gerardus, Ep. Tullensis, a S. Leone IX adscriptus Sanctis, et corpus ejus elevatum 207

An.

An. 1067 S. Robertus, Ab. Casæ-Dei, moritur 24 Aprilis 319 a

An. 1075 S. Robertus fundat Molismum monasterium 671 c

An. 1080 S. Indaletii Ep. Urcitani corpus transfertur ad monast. Pinnatense 733 a

An. 1084 S. Marci corpus invenitur Venetiis 355 a

Cir. 1090 S. Guilielmus Firmatus Montelei in Normannia 24 Aprilis obit 336

An. 1092 B. Wolphelmus, Brouwillerensis prope Coloniam 77

An. 1094 S. Marci Reliquiarum arca Venetiis ultro ostensa, ejusque manus extra arcam porrecta, et annulus inde abstractus 1005 f 1006 a

An. 1098 Cistercium cœnobium cœptum construi 673 b c

An. 1100 S. Georgii brachium Aquicinctum monast. Belgii delatum 136 137

XII SECULUM

An. 1109 S. Hugo, Ab. Cluniaci obit feria 4 adveсperascente, et sic refertur ad sequentem diem 29 Aprilis 636 d 641 a b

An. 1117 S. Georgius, Ep. Svelli. in Sardinia 215

An. 1120 S. Hugo, Ab. Cluniacen. canonizatur a Calixto II Papa 666 d

An. 1127 S. Gualfardus, solitarius Veronæ, obit 836

An. 1130 S. Maxentiæ viduæ corpus Tridenti transfertur 782 a d

Cir. 1131 S. Adjutor, monachus Tironiensis Ord. S. Benedicti, obit 832

An. 1148 S. Erconwaldi corpus transfertur 784 a c

Sec. 12 SS. Guilielmus pater et Peregrinus filius Patroni Foggienses florent 469

An. 1166 Cathari hæretici in diœcesi Coloniensi degunt 686 f

An. 1176 Iidem diœcesim Mediolanensem inficiunt 687 b

An. 1200 S. Antonii Presb. Lucensis corpus inventum 483 e

XIII SECULUM

An. 1201 Ordo equitum S. Georgii de Alfama institutus a Petro II Aragoniæ Rege 161 b

Cir. 1206 S. Petrus Martyr nascitur Veronæ 686 a

Ante an. 1212 S. Robertus Ab. Molismensis obit 675 e

An. 1218 S. Franca V. Abbatissa Ord. Cisterciensis, Placentiæ moritur 383

An. 1221 S. Petrus Martyr Ordinem Prædicatorum amplectitur 686 c

An. 1222 S. Robertus, Ab. Molismensis, Sanctis adscriptus ab Honorio III 676 a 685 d e

An. 1231 Corpus S. Probæ V. M. levatum Scalis in ditione Laudunensi 583 c

An. 1232 S. Mercurialis Ep. Foroliviensis corpus expositum 762 b c

An. 1252 S. Petrus Martyr Ord. Prædicatorum occiditur 686 689 a

An. 1253 Idem ab Innocentio IV Papa Sanctis adscribitur 689 f

An. 1260 B. Luchesius seu Lucensis, 3 Ord. S. Francisci in Hetruria, obit 601 a

An. 1262 B. Ægidius ab Assisio, tertius socius S. Francisci, obit 22 Aprilis 220 221 f 222 a

An. 1266 B. Franciscus Fabrianensis ingreditur Ordinem Minorum 993 a b

S. Francæ corpus ad altare transfertur 384 a

An. 1272 S. Zita Virgo Lucæ in Etruria obit 502 f

An. 1273 B. Luchesii cultus probatur a Gregorio X 601 d

An. 1278 S. Zita Sanctis traditur adscripta 502 c

An. 1279 S. Trudperti Eremitæ in Brisgoia vita conscripta est 429 b

An. 1296 S. Georgii brachium Venetias defertur 135 b

Cir. 1300 B. Philippus seu Philippinus, Ord. Minorum Montalcini in Hetruria, obit 407

XIV SECULUM

Post an. 1300 B. Antonius, Ord. Eremitarum S. Augustini Monticiani in Hetruria, obit 841

An. 1309 B. Alda sive Aldobrandesca, vidua Senensis, 3 Ord. Humiliatorum, obit 471 c

An. 1310 S. Severi Ep. Neapolitani corpus elevatur 776 c

An. 1322 B. Franciscus, Ordinis Minorum Fabriani in Piceno, obit 22 Aprilis 89

An. 1326 S. Francæ Vitam scribit Bertrandus Reoldi 383 b c

Post 1330 B. Peregrinus Latiozus, Ord. Servorum B. Mariæ, obit Forolivii 845

An. 1339 B. Francisci Fabrianensis corpus transfertur 998 d

An. 1340 S. Petri Martyris corpus transfertur Mediolani 690 d

S. Marcus annulum dedit piscatori in testimonium urbis Venetæ servatæ 1006 b

An. 1344 Ordo Garterianus seu Periscelidis, sub honore S. Georgii, institutus ab Edowardo II Rege Angliæ 160 e

An. 1354 Partem Evangelii S. Marci, Latine scriptam, ex Italia Pragam mittit Carolus IV Imp. 348 d e

An. 1359 Transfertur Corpus B. Francisci Fabriani 94 a

An. 1369 Ordo Equitum Montesiæ in Hispania instituitur 161 b

An. 1380 S. Catharina Senensis, Virgo de Pœnitentia S. Dominici, obit 861 954 a

S. Zitæ miraculorum 150 collectio describitur 503 b c d

An. 1384 S. Catharinæ Senen. corpus transfertur 980 c

An. 1398 Dedicatur ecclesia sub nomine B. Francisci Fabriani 992

XV SECULUM

An. 1458 B. Helena vidua, 3 Ordinis Eremitarum S. Augustini, obit Utini in Foro-Julii 249

An. 1462 S. Georgii caput ex insula Ægina Venetias defertur 133 134

An. 1468 Ordo equestris S. Georgii in Austria instituitur 156 e

An. 1472 Petrus Teutonicus Eremita Camaldulensis obit 477

An. 1479 B. Michael de Barga Ord. Minorum Observantium prope Lucam obit 988

An. 1485 B. Jacobus, Ord. Minorum Observantium Bitecti, obit 533 b

An. 1489 B. Aldobrandescæ corpus elevatur Senis 476 c

An. 1494 Confraternitas S. Georgii instituta et inscripti Alexander VI Papa et Cardinales item Maximilianus Imp. 158 f

An. 1498 S. Pauli I Ep. Brixiensis corpus transfertur ad S. Petri de Oliveto 625 c

XVI SECULUM

An. 1547 S. Francæ nova ecclesia fundatur Placentiæ 403 c

An.

An. 1552 S. Laurentii Presb. M. Novariæ Reliquiæ transferuntur 773 b
An. 1553 S. Catharinæ Senensis Vita, a Raymundo Confessario scripta, exculditur Coloniæ 861 b
An. 1557 S. Francæ corpus reponitur sub altari Placentiæ 403 d
An. 1576 S. Mercurialis Ep. Forolivii Corpus transfertur ad novum sacellum 762 c
An. 1579 SS. Maroli, Venerii, Glycerii et Lazari Epp. Mediolani transferuntur a S. Carolo Borromæo 175 e
An. 1580 S. Zitæ V. corpus Lucæ incorruptum 504 d
An. 1583 B. Aldobrandescæ corpus transfertur 476 d
An. 1590 Reliquiæ plurium Martyrum Roma Monachium ad Ducem Bavariæ delatæ, earumque variæ asservantur in ecclesia Societatis Jesu 990 991
An. 1595 SS Theophili et Gaudentii Epp. et Silviæ V. corpora Brixiæ translata 500
S. Laurentii Presb. M. Novariæ Reliquiæ elevantur 773 b
An. 1597 SS. Alexandri, Firmiani, Primiani, Tellurii Mart. corpora refodiuntur Lesinæ in Apulia 581 c

XVII SECULUM

An. 1602 S. Gualfardi Reliquiæ Verona translatæ Augustam Vindelicorum 840
An. 1606 Cultum S. Georgii Ep. Svellen. approbat Paulus V Papa 1003 d
An. 1608 Processus conditur de B. Peregrino Latiozo Forolivii 845 f 849 c ejus corpus ostenditur 850
An. 1614 Corpus B. Francisci Fabriani ad novum sacellum deportatur 94 f
An. 1622 S. Caii Papæ corpus inventum in S. Callisti cœmeterio 16 e
An. 1629 de B. Jacobo Bitectensi Processus formatur 532 c
An. 1630 SS. Guilielmi patris et Peregrini filii Patronorum Foggiæ corpora elevantur 469 b
SS. Sviberti et aliorum sex Episcoporum sive Abbatum Reliquiæ Verdæ inveniuntur 812 d
An. 1631 S. Caii Papæ ecclesia ab Urbano VIII reparatur. 16 f
An. 1638 B. Peregrini Latiozi corpus transfertur Forolivii 846 f
An. 1646 Corpus S. Honorii Ep. Brixiensis novo altari includitur 279 b
An. 1650 S. Mansueti M. corpus Roma in Galliam defertur 367 f
An. 1651 S. Petri Martyris caput solenniter transfertur 690 e
An. 1670 S. Petri Martyris cultus sub ritu duplici per totam Ecclesiam instituitur 691 a

ACTA SANCTORUM

APRILIS TOMUS TERTIUS

Si dierum æquali numero partiendorum potior nobis cura esset, quam tomorum pari fere mole componendorum; poterant tomis singulis aptissime comprehendi decem dies ter decaemeri Aprilis. Sed Sanctorum quorumdam, postremam mensis partem occupantium, prolixiora Acta aliter faciendum esse suaserunt, ne duorum primorum mensuram nimium excederet volumen ultimum. Itaque diebus undecim in secundo collectis, reliquos novem accipe in tertio. Hanc autem partem gratam tibi imprimis faciet Megalo-Martyr Georgius, ille Christianitati toti per annos plusquam mille trecentos celeberrimus cultissimusque, et idem disputatissimus his postremis seculis, felicibusne dicam, an infelicibus? quibus uti nullam avitæ religionis partem intentatam dimisit præsumptuosa novatorum sciolorum temeritas, quam in suspicionem erroris superstitionisve non conaretur adducere, ne reipublicæ ecclesiasticæ civilique turbandæ titulus speciosus deesset; ita studiosius laborat vere Catholicorum solida eruditio, ut quam certa fundataque sint singula, quæ de Deo illiusque Sanctis credit traditque universalis Ecclesia, fiat omnibus manifestum: quod et nos, in famosi istius Athletarchæ ac Tropæophori Martyris memoria illustranda, et antiqua veritate a novitiis fabulis secernenda, assecutos confidimus. Tu vero, Lector, et istum et ceteros, quorum honori hæc lucubramus, Sanctos precare; ut quibus dederunt tot suarum virtutum monumenta ex tenebris eruere ac producere in lucem; iisdem a suæ sanctitatis auctore Deo impetrent ipsos quadamtenus imitandi facultatem, ac denique secum et tecum cœlestis gloriæ beatam communionem.

DIE XXII MENSIS APRILIS.

SANCTI QUI X KALENDAS MAJI COLUNTUR.

Sanctus Apelles, Episcopus Smyrnæ.
S. Lucius, Episcopus Laodiceæ.
S. Clemens, Episcopus Sardibus.
S. Soter, Pontifex Romanus.
S. Epipodius,
S. Alexander,
Socii xxxiv, } Martyres, Lugduni in Gallia.
S. Leonides Pater Origenis,
S. Arator,
S. Quiriacus,
S. Basilia, } Martyres Alexandriæ, aut alibi.
S. Parmenius,
S. Helimas,
S. Chrysotelus, } Presb.
S. Lucas,
S. Mucius,
S. Primulus, } Diac.
S. Tudianus, } Martyres, Cordulæ in Perside.
S. Nearchus, Martyr apud Græcos.

S. Caius, Pontifex Romanus, Martyr.
S. Daniel Martyr, Laude-Pompeia in Italia.
S. Honofria, Virgo, Martyr Romana, Antuerpiæ in Belgio.
S. Acepsimas,
S. Barbasymes,
S. Paulus,
S. Gaddiabbes,
S. Sabinus,
S. Mareas,
S. Mocius,
S. Joannes,
S. D[illegible]as,
S. Papas,
S. Jacobus,
S. Romas,
S. Marres,
S. Agas,
S. Bochres,
S. Abdas, } Episcopi, } Martyres in Perside

S. Abdiesus

S. Abdiesus,
S. Joannes,
S. Abramius,
S. Agdelas,
S. Sabor,
S. Isaacus,
S. Dausa,
S. Milles, } Episc.
S. Maureandes Chorepiscopus,
S. Josephus,
S. Jacobus,
S. Aithalas, } Presbyteri,
S. Azes sive Azadanes,
S. Abdiesus. } Diac.
Sancti CCL Clerici,
S. Azades Eunuchus,
S. Tarbula seu Pherbute Virgo,
S. Soror, ejusdem
S. Ancilla, S. Tarbulæ,
Sancti XVI millia,
Et alii innumeri. } sub Sapore rege.

S. Melanius, Ep. Trecensis, in Gallia.
S. Julianus, Episcopus, Viennensis, in Gallia.
S. Abrunculus sive Aprunculus, Episcopus Trevirensis.
S. Leo, Episcopus Senonensis in Gallia.
S. Theodorus Syceota, Episcopus Anastasiopolitanus, Archimandrita cœnobiorum in Galatia.
S. Opportuna, Abbatissa, in Gallia.
B. Adelbertus, Comes Austrobandiæ, in Belgio.
S. Senorina Virgo, Abbatissa Bastensis, in Portugallia.
B. Wolphelmus, Abbas Brawillerensis prope Coloniam.
B. Franciscus, Ordinis Minorum, Fabriani in Piceno.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

Sancti Micheæ Prophetæ commemoratio, *refertur in duobus MSS. Synaxariis Parisiensibus, altero Collegii Claromontani, altero Complexionis: in pluribus pridie. Nos de eo egimus* XV Januarii.

S. Bodinus, *aliis* Bobinus, Episcopus Trecensis in Gallia, *memoratur in Martyrologio Gallicano, et iterum in ejus Supplemento. De eo egimus* XXXI Januarii.

S. Valentinus, Martyr Romanus, *Officio Ecclesiastico colitur Gandavi apud Flandros, in Ecclesia Societatis Jesu, ob corpus Roma eo delatum: quod magna cum solemnitate receptum est anno* MDCLI *cum corpore S. Cornelii, uti dictum est ad hujus annuam memoriam, die* XVI Februarii.

Vulricus, Confessor in Anglia, *indicatur a Ferrario in Catalogo generali*, ex Kalendario aut Martyrologio Anglico, *quale nos non potuimus videre: sed est nostro judicio* B. Ulricus, *sive* Ulfricus, Presbyter, eremita in Anglia, *cujus Acta illustravimus* XX Februarii.

S. Chorogandus, Episcopus et Confessor, *indicatur in scripto Carthusiæ Bruxellensis auctario ad Greveum. Est is Episc. Metensis, cujus Acta illustravimus* VI Martii.

Adelbertus Abbas Taroucæ in Lusitania, *memoratur in Kalendario Cisterciensi anno* 1617 *excuso et apud Chalemotum. Vide Prætermissos* XV Martii.

Altfridus, Episcopus Monasteriensis, *cum titulo* Beati *memoratur a Gelenio in Fastis Agrippinensibus. De eo egimus ad Vitam S. Ludgeri, quam scripsit* XXVI Martii.

S. Joannes eremita *celebratur in pervetusto MS. Casinensi. Videtur is Ægyptius esse; cujus Acta illustravimus* XXVII Martii.

S. Regulus, Episcopus et Martyr Silvanectis, *indicatur in MS. Romano Ducis Altempsii, et adjunctus est Bellino Parisiis edito. Vitam dedimus* XXX Martii.

Eustachii, Episcopi Constantinopolitani, translatio corporis Venetias, ad monasterium S. Georgii Majoris, *celebratur a Bellino, Maurolyco, Galesinio et aliis; item in MS. Florentino Senatoris Strozzi. Est hic S. Eutychius, uti pluribus ad ejus Vitam deducimus* VI Aprilis.

SS. Severinus, Tiburtius et Maximus, *referuntur in MS. Casinensi, in variis* XXI *Aprilis; sed loco Severini est* Valerianus. *De iis agimus* XIV Aprilis.

Theogerus, Abbas S. Georgii in Suevia, dein Episcopus Metensis, eaque Sede relicta, Cluniaci mortuus, *cum titulo* Beati *memoratur a Menardo, cum titulo* Sancti *a Saussayo. Eum* miraculis claruisse *dicitur cap. 1 Vitæ S. Herlucæ Virginis* XVIII Aprilis.

Joannes, Eremita Massacii, in Piceno, *apud Arturum in Martyrologio Franciscano. Obiit, quando de eo egimus* XX Aprilis.

S. Alexandra Augusta, *memoratur in MS. Florario, et a Greveno et Canisio. Nos cum Græcis egimus de eadem Imperatrice* XXI Aprilis.

Ducenti quinquaginta Martyres, Romæ cum S. Caio Papa passi, *memorantur infra in hujus Vitæ num. 14, de quibus nihil legimus nisi in uno ibi citato MS.*

S. Sevilianus, Martyr, *colitur Bruxellis in ecclesia Societatis Jesu, ad quam corpus ejus a Polonia delatum cum corpore S. Honofriæ, uti hoc die ad hujus memoriam dicimus.*

Raphaelis Archangeli, *Semiduupl. in Ecclesia et diœcesi Venetiarum. Habet proprium ibi Ecclesiam, Officium ut in libello, et Missam ut in folio: ita Ordo divinorum Officiorum pro Venetiarum diœcesi. Varii dies ab aliis assignantur ejus cultui. In Martyrol. Hispanico Tamayi refertur 7 Maji, quo die ipsum apud Cordubenses honorari asserit. Ast 8 die Maji, cum Apparitione S. Michaelis, memoratur a Petro de Natalibus lib. 4 cap. 141. In toto Ordine S. Mariæ de Mercede habet officium sub ritu Duplicis Majoris 18 Sept. Apud Molanum, Canisium, Ferrarium, et alios 20 Novembris: et alii apud alios dies citantur. Quod hic indicasse sufficit.*

Festum Patris Niti *indicatur in Kalendario Coptitarum sive Ægyptiorum apud Seldenum de Synedriis veterum Hebræorum, de quo alibi nihil legimus.*

Lucia, Vidua Lugduni, *cum titulo* Sanctæ, *legitur in Gynecæo sacro Arturi de Monstier. De ea infra sub finem Vitæ SS. Epipodii et Alexandri.*

Blatta,

Blatta, soror S. Theodori Siceotæ, ut Sancta *memoratur in dicto Gynecæo. De ea agitur infra in istius Vita num.* 26.

S. Evenici, eique constructæ ecclesiæ *mentio celebratur infra, in Actis S. Theodori Siceotæ, num.* 47. *Dies ejus cultui sacer nos hactenus latet.*

Priscus Episcopus, et Culdeus Dingwalli, *memorantur in Martyrologio Scotico Dempsteri et Catalogo generali Ferrarii, a Dempstero instructi. Desunt in Breviario Aberdornensi, et in alio Catalogo Sanctorum Scotiæ, ad nos transmisso.*

Alexander II, Pontifex Maximus, *ob plurima beneficia, monachis Benedictinis et maxime Casinensibus præstita, memoratur in Menologio Bucelini cum titulo* Beati : *sed ex proprio affectu.*

Hermannus, Episcopus Coloniæ Agrippinæ, *cum titulo* Sancti *profertur a Ferrario in Catalogo generali, citato in Notis Petro Canisio, cujus Martyrologii editionem duplicem habemus, sed nusquam memoratur dictus Hermannus. Ejus infra mentio fit in Vita B. Wolphelmi Abbatis.*

Hubertus, *sive* Humbertus, ex monacho Claravallensi Episcopus Nepesinus in Hetruria, *cum titulo* Beati *memoratur in Menologio Cisterciensi Henriquez, secutique cum Bucelinus et Chalemotus. Fuisse* virum sanctimonia vitæ præclarum *scribit Ughellus, sed a titulo* Beati *abstinet.*

Guilielmus, 10 Abbas Cisterciensis, *profertur ab Henriquez et Bucelino : ab illo citatur Kalendarium Cisterciense Divione excusum, in quo refertur* 3 *Januarii.*

Oswenda Virgo *inscripta est Gynecæo sacro Arturi du Monstier cum titulo* Sanctæ, *quod infra in Vita B. Wolphelmi Abbatis laudetur ut miraculis clara num* 32.

Radulphus Ord. Præmonstratensis, *in cœnobio Viconiensi in Hannonia, mortem obiit* variis decoratus miraculis, *ut scribit Chrysostomus vander Sterre, inter Natales Sanctorum sui Ordinis hoc die, titulum ei tribuens* Beati. *Nobis hactenus de eo nihil compertum, quo id probare possimus, neque audivimus quod ejus corpus honestiori quam cetera modo habeatur vel habitum aliquando fuerit.*

Stephani Hungari, Minoritæ, *insigne martyrium, inter Tartaros anno* 1334 *obitum describit Bartholomæus Pisanus, et ex eo tum alii tum Arturus in suo Martyrologio Franciscano ad hunc diem, ejus arbitrio (ut opinamur) delectum, cum alius nemo diem designet. Non existimamus ab eum Ecclesia vindicatum, ut possit cum titulo* Beati Martyris *commemorari.*

Philippus a Carponeto, Aquilæ anno 1490, Gabriela a Nozaio, Alenconii an. 1530, *vel circiter pie defuncti, absque alia probatione vel auctoritate hoc die adscribuntur* Beatis *in Martyrologio præcitato.*

ANIMADV. PAP. I

Stanislaus de Oporow, Ordinis S. Pauli primi Eremitæ, in monasterio S. Mariæ-Claræ-montis, opinione magnæ sanctitatis vixit et mortuus est, Oporoviæ in Polonia, hoc die anno 1524. Corpus illæsum permanere *testatur Martinus Baronius, ad Vitam B. Stanislai Poloni Canonici Regularis, ad cujus calcem alios* XX *Stanislaos enumerat, eosque* Beatos *appellat, inter quos jam memorutus est decimus sextus.*

Antonia de Orleans, *sive* de Aurelia, institutrix sanctimonialium Benedictinarum primæ regulæ, sub nomine Congregationis B. Mariæ de Calvario et S. Scholasticæ, mortua anno 1618, *inscripta est Menologiis Henriquez, Chalemoti et Bucelini sub titulo* piæ feminæ, *aut* religiosissimæ Principis, *at cum titulo* Beatæ *Sacro Gynecæo Arturi a Monasterio.*

S. Marolus, Episcopus Mediolanensis, *indicatur in Martyrologio Galesinii : In Romano et aliis* XXIII Aprilis.

Silvianus, in Africa, *primo omnium inscriptus est apographo Martyrologii Hieronymiani Corbeiensi Parisiis excuso. In Lucensi et Blumiano codice legitur :* In Africa Hierapoli natalis S. Philippi Apostoli, *Verum emendate in antiquissimo MS. Epternacensi;* In Frigia Hierapoli *etc. Hinc in codice Corbeiensi repetitum nomen* Silviani *ex die sequenti, ubi* Silvianus *bis est in eodem codice, qui in aliis est* Silvanus, *ut dicitur* XXIII Aprilis.

B. Ægidius Assisinas, Ordinis Minorum, et socius S. Francisci, *memoratur a Ferrario in utroque Catalogo. Vitam illustramus* XXIII Aprilis.

S. Eutropius Martyr *indicatur in Lætiensi MS. sed quis sit non liquet. Agimus de* S. Eutropio, Martyre et Episcopo XXX Aprilis.

S. Philippus Apostolus in Phrygia civitate Hierapoli, *memoratur in apographis Martyrologii Hieronymiani et aliis. Colitur* I Maji.

Triginta mille Martyres, Hierosolymæ, qui sub Cosroe Persarum Rege contrucidati, coronantur, *apud Galesinium : at solum* triginta monachi *indicantur a Ferrario, citato Menologio Græcorum, a quibus Galesinius etiam se accepisse ait. Verum non reperimus in Menologio, sive Basilii Imperatoris, seu Cardinalis Sirleti. Sæpe occurrunt varii Martyres sub Cosroa occisi, et ex iis* XL *monachos in Laura S. Sabæ prope Hierosolymam Martyrio coronatos dabimus* XIV Maji.

S. Ethelreda, Virgo in Coldingam, *profertur a Camerario in Menologio Scotico. Fuit hæc filia Annæ, Regis Orientalium Saxonum, et colitur* XXIII Junii.

S. Antonini Mart. *Roma in Bavariam ad Salighenthaliam, Ordinis Cisterciensis Parthenonem prope Landishutum, Translatio, facta anno* MDCLXVIII, *hoc die recolitur : de qua pluribus forsan acturi sumus ad Translationem S. Eugenii, eodem tempore et cum iisdem documentis traducti ad monasterium Ursiniense Ordinis S. Benedicti* X Julii.

S. Claræ Virginis *memoria inscripta est MS. Martyrol. Carmelitano. Est ea nobis ignota, nisi sit Assisiensis, quæ colitur* XII Augusti.

S. Agapitus, Papa Romæ, *memoratur in MSS. Vaticano S. Petri, Barberino, et aliis variis. In Martyrologio Romano* XX Septembris.

SS. Dionysii, Eleutherii, et Rustici inventio *annotata est in præcipuo codice Usuardi, Parisiis ad S. Germanum asservato, nec non in ejusdem Usuardi exemplaribus variis MSS. et nonnullis excusis. Dies natalis est* IX Octobris.

Philippus Episcopus, et socii Martyres, *memorantur in Auctario Greveni ad Usuardum. Sunt hi Hadrianopoli in Thracia sub Juliano passi, ab aliis relati* XXII Octobris.

Theodericus, Presbyter et Martyr, *memoratur in Auctario Greveni ad Usuardum. Videtur esse* Theodorus, Presbyter et Martyr Antiochiæ, sub Juliano, *a Floro et aliis* Theodericus *appellatus ad diem* XXIII *Martii, et iterum supra relatus* X *Aprilis; sed utroque loco inter Prætermissos : et cum Romano Martyrologio et aliis referendus* XXIII Oct.

S. Nathanael Apostolus, qui est Simon Zelotes, sive commemoratio cognitionis, qua in notitiam Christi venit. *Græci in Menæis et Menologio Sirleti. Et iterum* X *Maji colitur a Græcis* Simon Zelotes, qui et Nathanael cognominatur. *Poterunt ista discuti ad Vitam S. Simonis Apostoli* XXVIII Octobris, *aut ad Vitam S. Bartholomæi, qui ab aliquibus Nathanael est creditus,* XXIV Augusti.

S. Biristanus, Episcopus Wintoniensis in Anglia, *memoratur in utraque editione Martyrologii Anglicani; sed, ut videtur, quod alius isto die deesset Sanctus.*

Sanctus. Sequuntur more suo Ferrarius in Catalogo generali, et Alfordus in Annalibus Ecclesiæ Anglicanæ ad annum 934 *num.* 8. *Et nos quoque statueramus ad hunc diem de ipso agere, uti diximus die* XXIV *Februarii inter Omissos. Verum quia MS. Martyrologium Ducis Altempsii, olim in Anglia collectum, et Martyrologium Ultrajectinum ante annos sexcentos scriptum, et MS. Bruxellense Ecclesiæ S. Gudilæ majoris ponderis sunt; cum iis ipsum referemus* IV Novembris.

ANIMADV. PAP. 2

G. H.

DE SS. APELLE, LUCIO, ET CLEMENTE,

Episcopis, Smyrnæ, Laodiceæ et Sardibus.

SECULO I.

Apelles et Lucius in Martyrol. Rom.

Tabulæ *Martyrologii Romani de duobus hic propositis Sanctis ista habent :* Smyrnæ SS. Apellis et Lucii, ex primis Christi discipulis. *Ad quæ Baronius ista annotat :* Agunt de his Græci, etiam hac die, in Menologio, qui etiam optima ratione affirmant, Lucium hunc alium esse a Luca Evangelista : adduntque hunc Præfectum fuisse Ecclesiæ Laodicensi, Apellem autem Smyrnensi. *Verba Menologii citati, in quo tertius additur Clemens, sunt ista :* Eodem die sanctorum Apostolorum ex LXX Apostolis, Apellis, Lucæ et Clementis. B Hic Apelles non Heracleæ fuit Episcopus, sed Smyrnæ. Lucas autem iste, non fuit ille, qui scripsit Actus Apostolorum, sed Episcopus Laodiceæ Syriæ. Clemens vero, qui ex Gentibus conversus, factus est Episcopus Sardorum. Hi omnes cum ad Christi fidem multos conversos baptizassent, tentationes non paucas perpessi, migrarunt ad Dominum. *Hæc in dicto Menologio Sirletus habet ex Græcorum Menæis quorum verba, ut primum hujus solennitatis principium, expedit proferri, et sunt ista :* Eodem die sanctorum Apostolorum ex septuaginta, Apellis, Lucæ et Clementis. Hic Apelles non Heracleæ fuit Episcopus, sed factus est Episcopus Smyrnæ, ubi in prædicando Evangelio multum desudavit. Et Lucas, non qui Acta Apostolorum conscripsit, sed Laodiceæ in Syria Episcopus. Clemens vero, qui ex Gentilibus ortus credidit, et in Sardibus Episcopatum gessit. Hi ergo multis ad Dei veri cognitionem traductis, et baptismate ablutis, et ad Dominum traductis, et non cum paucis ærumnis conflictati, ad Dominum emigrarunt. *Additur in eisdem Menæis hoc distychon.*

Apelles et Lucius et Clemens in Fastis Græcis : fuerunt Episcopi, Apelles Smyrnæ, Lucius Laodiceæ, Clemens Sardibus

Τριὰς μαθητῶν, σαγήνη Λόγου πάλαι,
Πολλοὺς λαοὺς εἵλκυσεν ἐκ βάθους πλάνης.

2 *Quæ verba sic explicanda videntur.* Trias hæc discipulorum, jam olim facta est sagena seu rete C piscatorium Verbi, et attraxit ex profundo errorum multos populos. *Hæc in Menæis Græcis : a quibus singuli statuuntur Episcopi, uti etiam in Menologio a Baronio citato : sed hic, forsan visis difficultatibus Episcopatus omisit. In Commentario de Peregrinationibus SS. Petri et Pauli e Græco apud Surium* 29 *Junii edito,* Apelles, frater S. Polycarpi, a S. Petro Smyrnæ constitutus Episcopus *dicitur. Certe Pionius, antiquus scriptor, in Vita S. Polycarpi Episcopi Smyrnensis, quam dedimus* XXVI *Januarii, tradit,* postquam Smyrna discessit Paulus Apostolus, suscepisse munus docendi Stratæam, et quosdam alios cum ipso. *An ante hos censendus fuisse* S. Apelles, *qui ibidem potuit tunc docuisse, etiam Episcopus creatus ad instructionem Gentium, quas forsan cum diu alibi docuisset, tandem Smyrnæ in Domino quieverit? Ceterum primus stabilis Smyrnensium Episcopus censetur S. Bucolus, cujus Acta illustravimus* VI *Februarii, ejusque successor passim dicitur fuisse S. Polycarpus.* E *Eodem modo potuit* S. Lucas *aut* Lucius *fuisse Episcopus Laodiceæ in Syria, quæ appellabatur æmula Antiochiæ, et* Clemens *Sardorum in Lydia regione Asiæ, cujus urbis meminit S. Joannes in sua Apocalypsi; et Episcopum (qui potuit Clementis successor fuisse) monet quia non invenit opera ejus plena. Censentur etiam in Synopsi septuaginta Discipulorum Christi et* Apelles *statuitur apud Dorotheum* Episcopus Smyrnæ, *in alio Catalogo Episcopus* Eradiæ, *forte* Heracleæ, *et dicitur is cujus Apostolus Paulus meminit in Epistola ad Romanos cap.* 16, *quem versu* 11 *appellat* probum in Christo. *At* Lucius *appellatur* Episcopus Laodiceæ in Syria : *et* Clemens primus ex Gentibus credens Episcopus Sardicæ : *qui perperam in altero Catalogo statuitur* postmodum Pontifex Romanus, *hac de caussa forsitan omissus in Martyrologio Romano.*

ex LXX discipulis Christi.

3 *Georgius Cardosus, in Hagiologio Lusitano, tradit* S. Lucium *hunc,* discipulum Christi, coli officio Ecclesiastico sub ritu duplici Eboræ apud Carmelitas discalceatos, in ecclesia sacra Deiparæ Virgini de Remediis, *eo quod asservent ibidem* sacrum caput S. Lucii, *isti conventui donatum a* Domino Josepho de Mello Archiepiscopo Eborensi ; *qui illud Romæ, ubi pro regno Lusitaniæ fuerat agens, detulerat. Verum potuit esse caput alicujus Lucii Martyris, pro cujus veneratione hic* XXII *Aprilis electus fuit, quod S. Lucas sive Lucius dicto die refertur in Martyrologio Romano* F *et ibidem citato Menologio Græco. Certe sine documentis utcumque verosimilibus credi non debet Reliquias, quæ hisce seculis Roma adferuntur, esse aliunde illuc allatas : maxime quando educuntur recenter e Romanis cœmeteriis, quas nemo prudenter dixerit aliorum esse quam Martyrum Romæ coronatorum.*

Caput alicujus S. Lucii Eboræ in Lusitania.

S. J.

DE SANCTO SOTERE,

Pontifice Romano.

ANNO CLXXI.

De Pontificibus memoratis mense Aprili

Celebris est variorum Pontificum Romanorum memoria per mensem Aprilem dispersa : ex his seculo Christi primo floruit S. Cletus, ad cujus Acta XXVI *Aprilis, etiam stabilitur tempus Sedis SS. Lini, Clementis et Anacleti. Alter est S. Sixtus I, qui seculo Christi secundo successit S. Alexandro, ubi simul ex hujus Actis perantiquis confirmatur annus, quo S. Sixtus præfuit Ecclesiæ. Dies hujus natalis est sextus Aprilis. Tertius Pontifex est S. Anicetus,* XVII *Aprilis relatus, ad quem diem late discussa sunt tempora decessoris Hygini et successoris Pii, quem obiisse* duobus Augustis Consulibus M. Aurelio Vero et L. Ælio Vero *fratribus, anno* CLXI, *ex antiquis Catalogis Romanorum Pontificum demonstravimus. Huic tunc successit* S. Soter, *qui in antiquiore Catalogo dicitur sedisse* annis novem, mensibus tribus,

S. Soter sedit annos novem,

A tribus, diebus duobus : *reliqua, ob aliquem hiatum, spectant ad S. Eleutherium successorem. Dicti* anni novem *attributi sunt Pontificatui S. Soteris, seculo Christi tertio et quarto, quando prior Catalogus confectus est a S. Antero Papa, et dein ad S. Damasi tempora continuatus. Idem novem anni referuntur in altero Catalogo, qui seculo Christi sexto confectus est; nec non in tertio, qui est seculo octavo concinnatus, atque ad Stephanum III Papam deductus : neque ulterius Vitæ Romanorum Pontificum in altero MS. Frehert, et MS. pervetusto Bertiniani monasterii continentur. Postea Anastasius Bibliothecarius ad Nicolaum Papam sive annum* DCCCLXVII *continuavit Vitas Pontificum, easdemque Guilielmus Bibliothecarius et alii auxerunt usque ad Martinum V Papam sive annum* MCCCCXXXI : *ab omnibus autem* anni novem *Pontifici Soteri assignantur, uti etiam magno consensu fit apud Luitprandum de Vitis Pontificum Romanorum, item in libro Pontificali, et antiquis Breviariis Romanis manuscriptis et excusis anno* 1479, 1490, 1522, *et* 1524, *quæ penes nos habemus : ac demum in Breviario jussu Pii V edito in quo omissa paria Consulum, sub quibus Soter Pontificatum incepit et absolvit; quæ in aliis Breviariis et reliquis tractatibus, maximo iterum consensu, memorantur hisce verbis :* Fuit a Consulatu Rustici et Aqui-

B lini usque ad Cethegum et Clarum. *Diximus supra decessorem ejus S. Pium referri discessisse ex hac vita* duobus Augustis Consulibus : *quibus successerunt anno Christi* CLXII, Q. Junius Rusticus et Vettius Aquilinus. *Posteriores Consules,* Cethegus et Clarus, *fuerunt anno Christi* CLXX. *Et hæc duo paria Consulum* memorari a Damaso in Vita S. Soteris, *testatur Onuphrius in Commentario suo in librum 2 Fastorum, ad annum Urbis conditæ* 915 *et* 923. *Videtur autem S. Soter, ultra hos Consules, vixisse ad diem* XXII *Aprilis anni sequentis* CLXXI, *quando Consules fuerunt* Septimius Verus, *sive* Severus, et Herennianus, *quibus Consulibus adscribitur initium Pontificatus S. Eleutherii successoris. Sedit ergo in suo Pontificatu S. Soter annis novem, ab anno Christi* CLXII *usque ad* XXI, *aut* XXII *Aprilis, anni* CLXXI. *De die et mense, quo cœperit sedere, non æque constat. Anastasius præter dictos* novem annos, *tribuit* menses tres, *qui etiam in memoratis Breviariis omnibus signantur; absque mentione dierum, qui in Catalogo antiquiore solum* duo *adduntur, in codicibus MSS. Anastasii ex bibliotheca Regis Christianissimi, Mazarini et Freheri, item a Platina, Joanne Stella, aliisque,* dies viginti et unus *junguntur, ut sic ab initio Januarii aut die* XX *vel* XXII *ejusdem cœpisset Pontificatum. Verum in secundo et*

mortuus an. 171.

C *tertio Catalogo, et in MSS. Gestis, nec non apud Luitprandum et Abbonem Floriacensem,* menses sex : *in Libro Pontificali,* menses septem *exprimuntur. Tunc autem initium S. Soteris esset statuendum ad Septembris aut Octobris anni* CLXI, *quo traditur S. Pius obiisse* XI *Julii. Neglectis mensibus et diebus,* annos novem *S. Soteri tribuunt, e Græcis, S. Nicephorus Episcopus Constantinopolitanus, et Georgius Syncellus in sua Chronographia; e Latinis, Notkerus et alii in suis Martyrologiis, infra indicandis. Eusebius in Procemio ad librum quintum Historiæ Ecclesiasticæ scribit,* Soterem, Romanæ urbis Episcopum, post octavum Episcopatus annum vita functum esse. *Quæ fere cum aliorum sententia coincidunt. Sed quam parum fidendum sit Eusebio, in iis quæ spectant ad Romanos Pontifices, mox apparebit, cum de S. Caio Pontifice et successore S. Eutychiani agemus, et* XXVI *Aprilis in Actis S. Marcellini, ubi ostendemus S. Marcellum, qui tamen Eusebii ævo vixit, perperam ab eo omissum.*

Huic chronotaxi

2 In his ergo, quæ sunt Romanæ Ecclesiæ majorem fidem esse ejus alumnis quam ceteris adhibendam, *censemus cum Cardinale Baronio : a quo propter consensum communem omnium seculorum cogimur discedere, in eo quod* S. Soterem *statuat* sedisse annos quatuor minus diebus duodecim, ab anno CLXXV ad annum CLXXIX, *ad quem annum relato S. Soteris obitu, ista addit* : Si quis certiorem de annis Soteris invenerit Chronographiam, qua tamen Cletus e numero Romanorum Pontificum non ejiciatur, nec litterarum Martyrum Lugdunensium sincerum testimonium contemnatur; haud inviti assentiemur. *Hæc Baronius. Retinemus nos Cletum in numero Romanorum Pontificum, et ab Anacleto alium dicimus, uti ad ejus Acta,* XXVI *Aprilis illustrata, apparet; idque facimus secuti eosdem auctores, ex quibus tempus Sedis S. Soteris jam stabilivimus. Præterea litterarum Martyrum Lugdunensium testimonium cum omni veneratione admittimus, uti mox constabit ex Actis SS. Epipodii et Alexandri Martyrum Lugdunensium. Imo hoc testimonio nixi, arbitramur necessario S. Eleutherium a morte S. Soteris, ante motam in Galliis persecutionem, aliquamdiu præfuisse Ecclesiæ, ejusque virtutes innotuisse Christianis Lugdunensibus; qui deinde ob fidem in carcerem conjecti, ad eum epistolam miserunt,* rogantes ut pax et concordia Ecclesiæ conservaretur, Τῆς τῶν ἐκκλησιῶν εἰρήνης ἕνεκα πρεσβεύοντες, *uti legitur apud Eusebium lib. 5 Historiæ Ecclesiasticæ cap. 3 sub finem; et cap. 4 indicatur, litteras hasce Romam fuisse delatas a S. Irenæo, quem asserit Baronius anno* CLXXX *substitutum Episcopum Lugdunensem in locum S. Photini, qui anno superiore martyrio glorioso ex hac vita migrarat.*

D

AUCTORE G. H.

consentit testimonium Martyrum Lugdunensium

E

3 *Antiquissima S. Soteris est memoria in epistola S. Dionysii Corinthiorum Episcopi, relata ab Eusebio lib. 4. Historiæ Ecclesiasticæ cap. 23. Fuit illa scripta ad Romanos, quorum institutum vivendi laudatur his verbis :* Hæc vobis consuetudo est, jam inde ab ipso religionis exordio, ut fratres omnes vario beneficiorum genere afficiatis, et ecclesiis quam plurimis, quæ in singulis urbibus constitutæ sunt, necessaria vitæ subsidia transmittatis. Et hac ratione tum egentium inopiam sublevatis, tum fratribus, qui in metallis opera faciunt, necessaria suppeditatis : per hæc quæ ab initio transmittere consuevistis munera morem institutumque Romanorum, a majoribus vestris acceptum, Romani retinentes. Atque hunc morem beatus Episcopus vester Soter non servavit solum, verum etiam adauxit, tum munera Sanctis destinata copiose subministrans, tum fratres peregre advenientes tamquam liberos suos pater amantissimus, beatis sermonibus consolando. *Hæc ibi S. Dionysius, qui hoc ipso tempore floruit, uti dictum est* VIII *Aprilis, die ejus natali.*

A S. Dionysio Ep. Corinth. laudatur Romanorum et S. Soteris benevolentia in pauperes et peregrinos Christianos.

F

4 *Hisce addimus elogium ex secundo Catalogo, quem diximus seculo Christi sexto concinnatum, et ita habetur :* Soter natione Campanus, ex patre Concordio, de civitate Fundis, sedit annos novem, menses sex, dies viginti unum. Fuit temporibus Severi, a Consulatu Rustici et Aquilini usque ad Cethegum et Clarum. Hic constituit ut nulla monacha pallam sacratam contingeret, nec incensum imponeret intra sanctam Ecclesiam. Hic fecit ordinationes per mensem Decemb. Presbyteros XVIII, Diaconos VIII, Episcopos per diversa loca XI. Qui sepultus est juxta corpus B. Petri, X Kalend. Maii. Cessavit Episcopatus dies XI. *Hæc ibi, quæ fere eadem habent alii supra citati, potissimum Anastasius, cum parva differentia circa numerum consecratorum Episcoporum, Presbyterorum aut Diaconorum, et dies, quibus cessavit Episcopatus. Est autem patria S. Soteris Fundi, perantiqua Italiæ civitas, via Appia inter Formias et Terracinam, in Auruncis, olim Latio adscriptis, dein passim urbs Episcopalis Campaniæ habita, hoc tempore regno Neapolitano annumerata. Sedit S. Soter temporibus* M. Aurelii Antonini Veri, et fratris *ejus* L. Ælii Veri. *Galenus qui eo tempore Romæ vixit, in libro contra eos, qui de typis*

Elogium ex antiquis Catalogis Pontificum,

patria Fundi,

M. Aurelius Verus etiam Severus dictus

AUCTORE G. H.

A *typis scripserunt, non* Verum *sed* Severum *appellat, et habuerunt ambo proavum maternum* Catilium Severum *bis Consulem; itaque cum Galeno in dictis Catalogis dicitur* Severus.

An Martyr S. Soter?

5 *Denique, quia nulla fit apud antiquos mentio martyrii S. Soteris, arbitratur Onuphrius, in suis ad Platinam annotationibus, hunc et nonnullos alios Pontifices,* et si violenta morte non decesserint, multa tamen a furente plebe et iniquis magistratibus, qui perpetuum in Christianos odium retinebant, passos fuisse, sed ejusmodi a Cypriano Confessores appellari: et in libro vetustissimo bibliothecæ Vaticanæ, ante sexcentos annos scripto aperte et clare Confessores appellari, reliquorum partem Martyres; esse etiam aliquot, qui neque Martyris neque Confessoris adjectionem habent. *Memoria ejus sacra extat ad diem* XXI *et* XXII *Aprilis. Priori die Ado in pluribus MSS. Notkerus, auctor Bedæ supposititii et Molanus in prima editione Usuardi ista habent:* Romæ S. Soteris Papæ, qui sedit in Episcopatu annos novem, sepultus in cœmeterio Callisti. Hic constituit, ut nulla monacha pallam sacratam contingeret in ecclesia, neque incensum poneret. *In MS. Vaticano ecclesiæ S. Petri, et in variis aliis, ad diem hunc* XXII *refertur* natalis S. Soteris Papæ Romæ; *apud Bellinum et* B *Molanum, in posterioribus Usuardi, additur,* natione Campanus. *In nonnullis Martyrologiis, ante trecentos circiter annos scriptis et aliis excusis, dicitur* martyrio coronatus *aut* passus sub Marco Antonino *aut* Sub Aurelio Commodo *fratre ejus; quibus hodiernum Romanum assentitur, cum Breviario jussu Pii V. Pontificis edito.*

Memoria 21 et 22 Aprilis:

Ejus sepultura

6 *Sepultus est S. Soter, secundum Catalogum MS. Reginæ Sueciæ,* juxta corpus S. Petri: *at secundum Anastasium et alios,* via Appia in cœmeterio Callisti. *Ciacconius habet:* Romæ in pace quievit, et via Appia in cœmeterio quod ipse construxit, et Soteris de nomine suo appellatum est, fuit sepultus. *Verum cœmeterium istud sui nominis appellationem a S. Sotere Virgine et Martyre accepisse, diximus ad hujus Vitam* X *Februarii* § III, *et confirmat Anastasius in Vita Stephani III Papæ his verbis:* Restauravit et tegumen cœmeterii Sanctæ Soteris, quod ceciderat. *Consule Aringhum lib.* 3 *Romæ subterraneæ cap.* 19, *sed is per memoriæ lapsum Onuphrio ascribit, quæ ex Ciacconio produximus. Certe ille in Commentario de Romanis Pontificibus, et seorsim et cum Platina excuso, scribit S. Soterem Sepultum via Appia ad Catacumbas, quod postea Calisti est appellatum.*

NOT. I

Translatio in ecclesiam SS. Silvestri et Martini

7 *Corpus hujus sancti translatum fuisse a Sergio II* C *auctores colligunt passim ex Anastasio, qui in Sergii Vita ista habet:* Beatissimus Papa, pia devotione sollicitus pro desiderabili dilectione SS. Silvestri et Martini, ecclesiam, quæ sancto eorum fuerat nomini consecrata, quam ab exordio Sacerdotii sui, usquequo ad Pontificatus culmen deductus est, strenue gubernavit, quæque per oletana tempora defecta vetustate marcuerat, ruinisque confracta diu antiquitus lacerata manebat, Dei annuente clementia, in meliorem pulchrioremque statum a fundamentis perfecit. Absidam quoque aureis musivo perfuso colloribus ingenti amore depinxit. Et ad honorem omnipotentis Dei ejusdemque beatissimi Silvestri Præsidis, corpus cum beatissimo Fabiano atque Stephano et Sotere Martyribus ac Pontificibus... sub sacro altari decenter collocavit. *Hæc ibi. Vidimus ipsi inscriptionem ante pauca secula marmori insertam, cujus hoc erat initium.* Temporibus Domini Sergii Junioris Papæ recondita sunt in hoc sacro altari corpora B. Silvestri et Martini Pontificum, item corpora beatissimorum Fabiani Stephani et Soteris

Indulgentia et loco a quo concessæ?

D Martyrum ac Præsulum. *Integram inscriptionem edidit Joannes Antonius Filippinus, Libello de antiquitate et veneratione hujus ecclesiæ anno* MDCXXXIX *excuso Ante pauca secula sculptam diximus, convicti forma et integritate Latinorum characterum longeque diversissimorum ab iis, quorum usus erat ævo Sergii II; uti etiam judicarunt alii viri Romæ eruditi, et in talibus versatissimi. Quod ideo hic notamus, quia magnus alias et prudens scriptor elabi sibi est passus, ipso Translationis dictæ tempore marmor illud positum fuisse. Non tamen negamus ex antiquiori seu marmore seu membrana sumptam videri plenam Translationis præfatæ. Ast Sergium istum constituisse* omni anno in festivitatibus eorum, *qui nominantur, Sanctorum,* Indulgentiam trium annorum et trium Quadragenarum, omnibus ad ea *corpora* devote venientibus, *quod ibi consequenter dici videtur, nemo prudenter crediderit: quia multo posteriorem esse istam Indulgentiarum concedendarum formam certissimum est. Fuerit igitur concessio ista Pontificis alicujus, seculo* XI *sedentis, et fortassis Sergii IV, qui obiit anno* MXII. *Cujus cum diploma vel memoria haberetur in dicta ecclesia, non addito quotus ejus nominis Pontifex Indulgentiam decrevisset; nihil pronius fuit quam ut æadituorum quispiam, seculo* XIV *vel* XV E *innovandam curans antiquam inscriptionem, istud adderet de Indulgentiis, tamquam ab eodem, qui primum transtulerat corpora, concessis. Ita scimus S. Gregorio Magno nonnumquam attributas esse Indulgentias, quæ originem habuerunt aut a S. Gregorio VII istius nominis, aut etiam a X, magnæ pariter sanctitatis viro, et pro sancto apud Massilienses culto; aut aliquo inter utriusque medio.*

8 *Toleti in Hispania traditur esse* corpus S. Soteris: *ac propterea in officiis propriis, Madriti anno* MDCVII *excusis præscribitur ad hunc* XII *Aprilis,* officium duplex de SS. Sotere et Caio celebrandum in ecclesia matrice. *Verum in Officiis propriis Madriti anno* MDCCXXXVIII *recusis, præscribitur Officium duplex de solo S. Sotere, Translato Festo S. Caii in proximum diem. Tamayus Salazar eumdem* S. Soterem *suo Martyrologio Hispanico inscripsit, asserens* se in catalogo Reliquiarum sanctæ Ecclesiæ Toletanæ, in autographo visitationis, ab Eminentissimo D. Bernardo de Roxas et Sandoval S. R. E. Cardinali et Toletano Præsule anno MDC confecto, hæc invenisse verba, *num.* 3. Adest theca argentea, qua corpus S. Eugenii abs Rege Galliæ missum, translatum est; in ea reconditæ sunt Reliquiæ de cineribus S. Dionysii et Sociorum et ex ossibus S. Eugenii, et de omnium vestibus: et Corpus in pulvere S. Soteris Papæ et Martyris. *Ex quibus elicit Tamayus,* Cineres S. Sote- F ris ante annum MDLXV, quo corpus S. Eugenii translatum est, Toletum devenisse. *Antonius de Quintanaduegnas libro de Sanctis Toletanis agit de S. Sotere Papa; sed quando, aut qua occasione corpus fuerit delatum ad Ecclesiam Toletanam fatetur se non potuisse assequi. Antuerpiæ in ecclesia Domus-professæ Societatis* JESU *servatur* ossiculum crassum, cum particulis Soteris Papæ et Martyris, *quas una cum Reliquiis SS. Hygini atque Urbani Pontificum Martyrum, aliisque nonnullis P. Joannes Melander, hujus Flandrobelgicæ Societatis Sacerdos, anno* MDXLV *accepit a Didaco de Campo Pronotario Apostolico ac Basilicæ Principis Apostolorum Canonico, S. D. N. Pauli Papæ III Cubiculario intimo: ut patet ex attestatione, ipsius Didaci et Secretarii Angeli Corradi chirographo firmata. Servantur autem prædictæ Reliquiæ in Hierotheca perquam eleganti alba, cum aliis Sanctorum Martyrum Pontificum lipsanis, suo loco ac tempore opportunius commemorandis.*

Toleti dicuntur Reliquiæ adservari.

DE SS. EPIPODIO ET ALEXANDRO, AC SOCIIS QUATUOR ET TRIGINTA,

Martyribus Lugduni in Gallia.

ANNO CLXXVII.

Mota persecutio a morte S. Soteris Papæ, defuncti anno 171, sub ejus successore S. Eleutherio et anno IX Antonini Veri Christi 177,

Eusebius, *lib.* 5 *Historiæ Ecclesiasticæ, hanc persecutionem in Gallia notam descripturus, indicat tempus primo per Pontifices Romanos, et sic incipit Proœmium dicti libri :* Igitur Sotere, Romanæ urbis Episcopo, post octavum Episcopatus annum, vita functo ; duodecimus (*imo decimus tertius*) ab Apostolis Eleutherus in ejus locum successit. *Damus hoc ipso die Acta S. Soteris Papæ, quem, ex antiquissimis Catalogis Pontificum Romanorum, ostendimus sedisse* a Consulatu Rustici et Aquilini, usque ad Cethegum et Clarum. *Primi Consules fuerunt anno Christi* CLXII, *posteriores anno* CLXX. *At S. Soter hos ultimos Consules habuit integro vitæ suæ anno, et superfuit usque ad hunc diem* XXII *Aprilis anni sequenti* CLXXI : *et tunc,* a Consulatu Veri et Herenniani, *sedit S. Eleutherius Papa, usque ad* Consulatum Paterni et Braduæ, *qui eam dignitatem administrarunt anno* CLXXXV. *ultra quem videtur vixisse usque ad* XXVI *Maji anni sequentis, quod iste dies censeatur ejus Natalis. Alia ratio temporis, quo mota est persecutio, magis accurata indicatur ibidem ab Eusebio his verbis :* Quo tempore agebatur annus decimus septimus Imperii Antonini Veri, tunc violentior mota est persecutio, *et potissimum ut cap.* 1 *prosequitur,* in Gallia, in qua duæ præ ceteris insignes præstantesque urbium matres celebrantur, Lugdunum et Vienna. *Annus* XVII *Imperii Antonini Veri incidit in annum Christi* CLXXVII, *quando passi sunt Lugduni secunda Junii,* SS. Photinus Episcopus, Sanctus Diaconus, *Sancti alii quamplurimi, cum illustri heroina Balbina, quorum mox Acta martyrii ad Ecclesias Asiæ ac Phrygiæ fuerunt transmissa, ab Eusebio suæ historiæ inserta, et latius ad dictum diem secundum Junii illustranda. Erat tunc annus septimus Pontificatus S. Eleutherii inchoatus, cujus virtutes notæ erant dictis martyribus ; ideoque aliqui horum S. Irenæum, tunc temporis adhuc Presbyterum Ecclesiæ Lugdunensis, commendarunt memorato Pontifici per epistolam, et catalogum priorum Martyrum expresserunt : de qua epistola agit Eusebius cap.* 4.

B

an. 178 passi SS. Epipodius et Alexander.

2 *In hac eadem persecutione, sed anno sequente* CLXXVIII, *passi sunt Lugduni SS. Epipodius et Alexander, prior hoc* XXII *Aprilis, alter biduo post die* XXIV. *Utriusque Martyris antiqua Acta, plane conjuncta, sunt ab uno eodemque auctore conscripta, et in Lectiones ad usum Ecclesiæ Lugdunensis bifariam divisa, ut posset pars prior recitari* XXII *Aprilis, posterior die* XXIV. *Nos ea simul damus : nam pars prima et ultima spectat ad utrumque, secunda ad S. Epipodium, et tertia ad S. Alexandrum. Habemus autem dicta Acta in antiquo MS. nostro et partim in codice MS. Treverensi monasterii S. Maximini, partim ex Passionali Lugdunensi, ecclesiæ S. Justi Episcopi, nobis a Petro Francisco Chiffletio transmissa : eaque contulimus cum Actis a Laurentio Surio ad dictos dies editis, qui ea graviter conscripta censet, et testatur haberi in antiquis egregiis exemplaribus MSS.*

C

Acta dantur ex MSS. et Surio.

Cultus in Martyrologiis Flori Lugdunensis,

3 *Adstipulantur Actis antiqua Martyrologia, e quibus, primum locum merito obtinet Flori Ecclesiæ Lugdunensis Subdiaconi Auctarium ad Martyrologium genuinum Bedæ, et cum eo a nobis editum ante tomum secundum Martii ubi ad diem* XXIV *Aprilis ista habes ex MSS. Atrebatensi, Tornacensi et Lætiensi,* Gallia, Lugduno civitate, passio SS. Alexandri et Epipodi cum aliis triginta quatuor : quorum Alexander in crucem extensus, ita laniatus crudelitate verberantium extitit, ut crate soluta costarum, patefactis visceribus, secreta animæ panderentur, atque sic spiritum exanimatus emisit. Epipodius vero, toto ore plumbatis confracto, equuleo est suspensus, et postmodum gladio percussus : *Alter nobis testis sit S. Ado Archiepiscopus Viennensis, cui Lugdunentia erant valde perspicua. Is ad* XXII *Aprilis ita scribit :* Et Lugduno Galliæ natalis S. Epipodii Martyris, qui persecutione Antonini Veri, post gloriosos quadraginta octo Martyrum agones, qui in eadem urbe passi sunt, cum Alexandro carissimo collega tentus ; ipso interim in carcere truso, primo os diris pugnorum ictibus cæsus, deinde equulei extentione vexatus, martyrium capitis abscissione complevit. *Deinde ad* XXIV *Aprilis ista tradit :* Lugduno Galliæ natalis S. Alexandri, qui tertio post passionem B. Epipodii die productus e carcere, primo ita laniatus est crudelitate verberantium, ut crate soluta costarum patefactis visceribus, secreta animæ panderentur, dein crucis affixus patibulo, beatum spiritum exanimatus emisit. Passi sunt cum eo et alii numero triginta quatuor. Sepulti ambo ex utroque altaris latere, in crypta, quæ in colle superposito civitati, pulchro et antiquo opere extructa est. *Hæc Ado quibus similia habent Usuardus, Notkerus, Auctor Bedæ supposititii, Bellinus, Maurolycus, Galesinius, cum hodierno Martyrologio Romano : et ubique adduntur Socii triginta quatuor, una tunc martyrium passi, quorum tamen in Actis non fit mentio.*

Adonis Viennensis,

E

et passim aliorum.

elogium ex Gregorio Turonensi,

4 *Quæ de SS. Epipodii et Alexandri sepultura retulimus, ea desumpta videntur ex Gregorio Turonensi, qui libro de Gloria Martyrum c.* 50 *ita scribit.* Igitur Martyrio consummatus gloriosus Photinus Episcopus, qui Lugdunensi præfuit urbi Sacerdos, per certaminis nobilis meritum invectus est cœlo : cui et merito et sanctitate condignus Irenæus successit Episcopus, per Martyrium et ipse finitus. Hic in crypta basilicæ B. Joannis sub altari est sepultus : et ab uno quidem latere Epipodius, ab altero vero Alexander Martyr est tumulatus. De quorum monumentis si pulvis cum fide colligatur, extemplo medetur infirmis : magna enim claritas in crypta illa continetur, quæ, ut credo, meritum Martyrum signat. *Eosdem Martyres jam ante celebrarat S. Eucherius Episcopus Lugdunensis, homilia de eorum veneratione et cultu habita, quæ perperam Eusebio Emisseno reperitur adscripta.* Duplicia, *inquit,* Epipodii et Alexandri trophæa Ecclesiæ nostræ fides, interjecta bidui vel tridui distinctione, concelebrat, non adventitiis festa Reliquiis, sed intemeratis patrii sinus festa monumentis. Nos Beatorum illustre munus totum atque integrum possidemus ; et quod universo mundo possit sufficere, intra gremium civitatis hujus specialiter conclusum tenemus : et geminas palmas, triumphi æmulas Apostolici, urbi attollimus ; atque habentes et nos Petrum Paulumque nostrum, binos suffragatores, cum sublimi illa Sede certamus. Et quidem beati Martyres, quorum pretiosus pulvis per diversas usquequaque regiones in populorum disseminatur salutem, plenum quoque loci cultum de honore Dei impensa sibi religione suscipiunt : et quanto celebratum fuerit fide ditiori, tanto erit eis gratia celebritatis acceptior. Sed absque dubio multo eis gratius, multo jucundius est, si eos ibi potissimum

F

et S. Eucherio Lugdunensi

comparante eos cum SS. Petro et Paulo,

A mum fervor excolat pietatis, ubi super eos furor incubuit passionis; si illic eis supplicationum sacrificia deferantur, ubi in Dei sacrificium procubuerunt: si illic eis vota fundat prædicanda posteritas, ubi innocentem sanguinem feralis profudit immanitas: si denique eos ille Christiani nominis inimicus ubi credidit interemptos, illic videat consecratos. Dulcius, inquam, eis probatur obsequium, si ibi eos laudum concelebret benedictio, ubi super eos tribulationum desæviit magnitudo: Si inde invocentur ad suffragium, unde primo resurrectionis signo evocabuntur ad præmium. *Hæc aliaque plura S. Eucherius, circa annum* CCCCLIV *Lugduni ex hac vita vocatus. His addi possent elogia utriusque in Indiculo Sanctorum Lugdunensium Rainaudo Theophilo edita; verum quia recentiora sunt istic poterit ea Lector reperire.*

et excitante suos ad venerationem.

ACTA

Ex pervetustis MSS. codicibus recognita.

PARS I.

Si merito virorum fortium facta, ad incitamentum posteritatis, mandantur annalibus, qui pro terrena B libertate vel pro patria inani intentione ceciderunt, relinquentes carnalium virtutum brevia monumenta, dum pereunt; quantis præconiis celebranda mors Martyrum est, qui admirabili gloriosoque compendio, dum manus suas ad cœlum porrigunt, fidei et devotionis exempla terris relinquunt, propagantes hominum vitam mortibus suis. Neque enim pro Imperatore terrestri, sed pro Rege cœlesti *a* spiritum profundunt suum: non pro patria, quæ gignit et recipit; non pro *b* patria, quæ habetur et amittitur; sed pro illa Jerusalem cœlesti, patria sempiterna, quæ meritis est constructa Sanctorum, quæ culmina sua cœlo inserit; cujus incolæ mori nesciunt, cujus libertas jugum tartareæ captivitatis ignorat, cujus libertas cum immortali gloria et beatitudine perseverat. Et licet de præmiis Martyrum pauca perstricta sint; quia nequaquam condignæ sunt passiones præsentis seculi ad magnitudinem gloriæ cœlestis, quæ erit perpetua et sempiterna: attamen hi sunt perpetui Sanctorum triumphi, qui merito scriptis proditi mittuntur ad posteros; ut si eis non contingat occupatio passionis, succensæ tamen mentes æmulationis ardore, immaculatam vitam, et contritione corporis et imitatione martyrii illorum, consequantur. Itaque beatissimorum Epipodii et Alexandri conflictus atque victorias, Christo in illis triumphante, referimus: ut fides credentium præmissum et desideret et sequatur exemplum.

Martyrum triumphi scribendi ad posterorum incitamentum

a

b

SS Epipodius et Alexander

c

2 Igitur Principis Antonini Veri *c* decimoseptimo C Imperii anno, cum per provincias Gentilium furor desæviret, præcipue in Lugdunensi urbe debacchatus est: in qua pro sui magnitudine quanto majores degebant populi, tanto etiam Gentilium copiosior rabies æstuabat. Judices, Officiales, Tribuni, milites, vulgus, certatim, indiscreto etiam sexu, Christianos multiplici crudelitate laniabant: quorum plurimi, distinctis passionibus atque nominibus, ad succedentium memorias pervenerunt; innumeros vero, qui vel indiscreta cæde concisi sunt, vel vincti in ergastulis defecerunt, inscriptos cœlestis vitæ, liber tantum continet. Nam post vastissimam Martyrum stragem et *d* sævientium passionum crudelitatem, de qua etiam Christi famuli, quos tunc illustrissimæ urbes Vienna et Lugdunum tenebant, ad Ecclesias Asiæ et Phrygiæ scripta miserunt, cum pene ad integrum Christi nomen a Gentilibus crederetur extinctum; per proditionem domesticam Epipodius et Alexander occulte operam dare Catholico fidei cultui, Præsidi nuntiantur: quos ille indagine solicita, exosæ Religionis reliquias in illis extinguere cupiens, præcepit inquiri.

delati inquiruntur,

d

fide et caritate conjuncti:

3 Verum intermisso paulisper ordine passionis, D quanti qualesve fuerint, convenit vel leviter publicari. Et Alexander quidem natione Græcus fuit, Epipodius vero Lugdunensis civitatis indigena. Porro eos parvulos, scholæ contubernium; et caritas jam virilis, in primæva ætate conjunxerat: et ita litteris eruditissimi, concordia crescente, ad Deum profecti sunt; ut cum fuerint Christiani, et a clarissimis parentibus instituti, ad religionis tamen incitamenta se mutuo provocarent. Nam sobrietate, parcimonia, castitate, fide, opere misericordiæ, ita Deo sese hostias dignas præparabant, ut in consummationis meritum profuerit gloria illata martyrii. Erant ambo juventutis flore conspicui, neque adhuc conjugalibus nexibus implicati; sæviente autem persecutione, implentes Evangelica constituta, quoniam ad aliam vel etiam tertiam civitatem abire non possent, latebram ibi quæsierunt. Egressi vero occulte septa murorum, in eo vico, qui propter Incisam petram *e* situs est, tugurio se cujusdam religiosæ et fidelis viduæ, etiam sine ullis comitibus, abdiderunt. Cumque illic aliquamdiu, tecti fide muliérculæ et loci humilitate, latuissent: tandem sagax illos inquisitor E invenit; eosque, per angustum cellulæ aditum fugientes, manus infesta corripuit: qui ita trepidi inter insilientes irruperant, ut S. Epipodius calceamento pedis unius, dum pavidus prosiliret, privaretur: quod postea fidelis mulier, tamquam thesauro sibi reperto occultavit.

e

in latebris reperiuntur:

4 Itaque captos, etiam ante discussionem, carcer accepit: quia manifesti putabatur criminis nomen esse, ipsa appellatio Christiana. Deinde post triduum, vinctis post tergum manibus, ante Præsidis statuuntur tribunal: quos sævissimus Judex, adstante et *f* infremente Gentilium multitudine, de nomine et professione interrogavit. Illi vero et vocabula sua prodiderunt, et Christianos se esse perspicue testati sunt. Acccenditur ergo Judex, et popularis conclamatio attollitur, et in innocentes simul omnium insania *g* consurgit. Potestas eos increpat, furorem suum hujusmodi clamore testatur: Etiam nunc adversus Deos immortales humana temeritas perseverat? Etiam nunc convelluntur Principum sanctiones; et in uno eodemque majestatis crimine Imperator impugnatur et numina? Ubi sunt tormenta, quæ intulimus? ubi cruces? ubi gladii? ubi bestiæ? ubi ignitæ laminæ? ubi districtio, etiam ultra mortis terminos procurata? Extincti sunt homines, sepulcra non extant, et tamen Christi memoria perseverat. O puniendi, quo ausu in religione vetita perdurastis? Jam nunc pro vestræ præsumptionis temeritate pœnas dabitis.

f

in judicio Christum confessi,

g

minis terrentur.

5 Ne se invicem exhortentur, aut muniant sermone vel nutibus, ejecto Alexandro, qui erat ætate F firmior, Epipodius applicatur: quem scilicet singulariter destitutum, dum pro conjectura ætatis tenerioris *h* animo judicabat, serpentis antiqui usus calliditate, venenata blandimentorum arte sollicitat: Video enim te, ait, juvenem: et nefas est, ut in intentione pravi propositi perseveres et pereas. Nos immortales Deos colimus, quos universitas populorum, quos etiam nominibus propriis sacratissimi Principes venerantur. Nos deos colimus, lætitia, conviviis, cantionibus, ludis, commessatione et lascivia: vos vero hominem crucifixum cui placere non possunt, qui his omnibus perfruuntur: qui licentiam respuit, qui jejuniis delectatur, qui, damnatis voluptatibus, tristem et infœcundam diligit castitatem. Quid vero tribuere beneficii cuiquam valet, qui se tueri a vilissimorum infestatione non potuit? Quæ quidem omnia idcirco tibi contexui, ut cum oblectatione et cum gaudio, quasi juvenis, austeritatem refugiens, mundi hujus beatitudine perfruaris.

PARS II. S. Epipodius blanditus tentatus,

h

6

generose respondet;

6 Ad hæc B. Epipodius : Non ita me Christi ac fidei Catholicæ armavit affectus, ut sensum meum misericordiæ tuæ figmenta permoveant. Pietas enim ista, crudelitas est; vobiscumque vivere, mors est æterna : ceterum a vobis perire, gloriosum est. Sempiternum vero Dominum nostrum Jesum Christum, quem crucifixum commemoras, resurrexisse non nosti, qui ineffabili mysterio homo pariter et Deus, famulis suis tramitem immortalitatis instituit, et ad cœlestia regna perducit. Sed ut communiter tecum loquar, quia alta non recipis; numquid ita cæcata mens tua est, ut nescias hominem ex animæ et corporis duplici constare substantia? Animæ imperio, corporis servitio magis utimur. Turpitudines, quibus dæmones vestros colitis oblectant membra corporis, mentes interimunt. Quæ autem illa vita est, ubi partis potioris detrimenta proveniunt? Nos pro anima adversus corpus bella suscipimus : nos pro anima adversus vitia dimicamus. Vobis venter Deus est, et in morem pecudum, post ingluviem prodigam, finem vitæ præsentis, mortis judicatis occasum. Ceterum nos, quicumque vobis persequentibus interimus, *i* dum nos temporalia deserimus vitam ingredimur æternitatis.

ore pugnis eliso magis animatur :

gladio occiditur :

7 Judex vero, responsi hujus livore et admiratione defixus, iracundiaque stimulante commotus, admirabilis eloquentiæ domicilium, id est, os Martyris elidi pugnorum ictibus jubet. Ac deinceps S. Epipodius, illato dolore constantior, mixtis cruore dentibus, hæc verba profudit : Christum cum Patre ac Spiritu Sancto Deum esse confiteor, dignumque est, ut illi animam meam refundam qui mihi et Creator est et Redemptor. Ita enim mihi vita non tollitur, sed mutatur in melius. Nec interest, infirmitas corporea quo fine solvatur; dummodo anima, cœlis *k* invecta, ad suum revertatur auctorem. Cum hæc B. Epipodius constanti assertione loqueretur, imperio truculenti judicis eculeo suspenditur, circumstantibus hinc inde lictoribus, ut latera ejus impressis ungulis sulcarentur. Tunc subito populi terribilis clamor factus est, petentis, ut sibi detur aut obrueretur imbre saxorum, aut membratim divisus, sævientium insania carperetur. Ita furore omnium tarda erat crudelitas judicantis. Metuens autem Præses ne magis vim perferret, et per seditionem, potestatis ac judicii reverentia turbaretur, ad sedandum circumfusæ multitudinis præcipitem et insanum furorem, caussamque commotionis extinguendam, eductum extra tribunal, gladio raptim feriri jubet. Itaque quanto infestior fuit inimicorum tumultus, tanto citius, dispositione divina, consummatio accelerata est martyrii : ut puerum suum, de passione ac persecutoribus triumphantem, velocius Christus remunerator reciperet, qui est benedictus in secula.

suspensus ungulis laceratur

PARS III.

S. Alexander triduo post vocatus, triumphum et festum duplicat

8 Beatos *l* Martyres Epipodium et Alexandrum primum conjunxit infantia, deinde in timore divino instituit adolescentia, firmavit juventus; donec animis meritisque conjuncti, ad martyrium pervenerunt, quod tribuente Dei munere pariter susceperunt. Sed dum Dominus noster Jesus Christus ita militum suorum victrices dispensat coronas, ut qui ei jungebantur confessione temporali, dividerentur occasu, merito nobis præstitum judicamus, ut duplicata in illis solennitate fruamur. Nam dum et alternis diebus festa illorum veniunt, et illos inseparabili veneramur affectu; non singulis diebus, sed geminatis obsequiis utrumque bis colimus. Et sicut nudiustertiana solennitas cœlo insertum S. Epipodium celebravit : ita hodierna festivitate B. Alexandrum pervenisse ad regna cœlestia gaudemus. Idcirco autem nunc revertamur ad historiam passionis.

ex MSS. oblatus Præsidi,

9 Interempto ergo Epipodio Martyre, persecutor recenti adhuc cruore respersus, B. Alexandri sanguinem sitiebat. Quem receptum ex carcere, comperendinato examine, die interposito, furori suo præcepit offerri; ut ejus suppliciis non solum rabiem suam, verum etiam insaniam commoti et sævientis populi temperaret. Quem tamen etiam nunc hac percunctatione tentavit : Adhuc in potestate tua est ut evadas *m* prædecessorum exempla, videasque quæ teneas. Ita enim persecuti Christicolas sumus, *n* ut pene te solum arbitrer resedisse. Nam præter alias cæsorum catervas, etiam stultitiæ tuæ collega succubuit : atque ideo, si tibi consulis, immortales deos thuris accensione venerare.

ad defectionem tentatur;

refutat dicta Præsidis :

10 Beatus Alexander dixit : Gratias ago Domino, quod dum gloriosos Martyrum evolvis triumphos, et illata tormenta commemoras, ad devotionem me quoque confirmas exemplis. Putasne ergo extinctas animas, quas fudistis? Illæ quidem cœlum possident : sed versa vice persecutores in illo agone perierunt. Fallit enim te opinio tua : extingui nomen non potest Christianum, quod ita Deo fundante firmatum est, ut et vita hominum custodiatur, et mortibus propagetur. Deus noster cœlos, quos fecit, possidet; terram tenet, inferna moderatur : et animas, quas interemptas judicas, regnum cœleste suscepit : vos vero cum diis vestris inferna retinebunt. Et quia fratrem meum carissimum in summo gaudio collocatum scio, securior *o* viam devotionis ingredior. Ego namque Christianus sum, et fui semper, et futurus sum in gloriam Dei. Tu vero exerce corpus, quod pro imbecillitate terrena *p* sortibus mundi videtur addictum : ceterum animas nostras custodiat et recipiat ille, qui contulit.

inter dira verbera

11 Ad hæc præses, mixto pudore et furore desæviens, S. Alexandrum divaricatum ternis cædentibus præcepit verberari : qui nulla humili responsione inter tormenta dejectus, Dei semper præsidium flagitavit. Cumque longissimo spatio, cædentium succidua vicissitudine, non frangeretur; Præses interrogat, utrum etiamnum in hac confessione duraret. Cujus percunctationi inconcussa auctoritate respondit, deos Gentilium dæmonia esse, non numina : Deum vero omnipotentem, invisibilem, sempiternum, sui propositi esse custodem.

fidem animose profitetur :

in cruce Martyr obit

12 Tunc ergo Judex dixit : Christiani ad istam insaniam proruperunt, ut prolixitate pœnarum gloriam sibi existiment comparari, et persecutores suos vicisse se judicent, quos oportet celeri fine consumi. Quia ergo eos in pertinacia sua et audiri nefas est et videri, idcirco Alexander, fixus cruci, animam, sicut meretur, effundat. Post quam sententiam ministri sævique carnifices acceperunt B. Alexandrum, salutarique signo eum, extensis in diversa brachiis ac manibus, nexuerunt. Nec tamen diu beati Martyris tormenta porrecta sunt : ita enim laniatum fuerat corpus crudelitate verberantium, ut crate soluta costarum patefactisque visceribus, secreta animæ panderentur. Nam dum totus in Christo est, *q* eumque jam fessus supremis vocibus invocat, beatum spiritum exanimatus emisit.

PARS IV

Sepeliuntur ambo in spelunca vallis :

13 Hos itaque semper concordes et socios, quia mors diviserat, sepultura conjunxit, dum furantibus Christianis, educta occulte extra urbem corpora, absconsa conduntur. Erat enim in colle superposito civitati *r* concretis densatus stipitibus locus, ibique in modum speluncæ conclusa frutetis ac sentibus vallis latebat, et ut fit, ubi humor deciduus per naturale ministerium infunditur, inculta fœcunditas quo in recessu venerabilia corpora religiosa provisione demersa sunt, quia Gentilium furor, extremam denegans sepulturam, etiam in corpora exanimata sæviebat. Postea vero venerabilem locum religiosorum cultus servavit, et prodidit reverentia deducta

A per posteros, et virtutes plurimæ, quæ Sanctorum potentiam prodiderunt.

EX MSS.

per calceum S. Epipodii febris curatur :

14 Nam cum, tempore consequenti, populus Lugdunensis passim morbo sæviente corrueret ; adolescens quidam natu nobilis, vi febrium valde succensus, per visionem commonitus est, ut remedium a muliere, *s* quæ calceamentum Martyris habebat, expeteret. Illa vero se medicinæ nihil nosse respondit : sed Domino miserante, Martyris per exuvias hospitali ope allata, se plurimos curasse non negabat : statimque ei Lucia benedictionem, et hospitalis *t* calicem salutis, porrexit. Qui dum poculum et remedium sitis accepit, protinus ita extincto ardore convaluit, ut non ope humana, sed mirabili divinitatis auxilio, vitæ ac sanitati redditus diceretur

plurima miracula patrantur

Quæ virtus fidei atque Sanctorum per universam dispergitur civitatem, et innumera multitudo, dum sanitatem corporum recepit, fidei incrementa suscepit ; factaque est membrorum atque animorum præsens et æterna medicina. Sed et postea in locis illis mirabilia ista monstrantur, ejectio dæmonum, debilitatum curatio, restauratio sanitatum : quæ ita pene quotidiana et iis majora proveniunt, ut credulitas, etiamsi sit spontanea, existentibus miraculis B extinguatur. Itaque fidem dictis atque factis convenit applicari : quia amica Dei potentia, virtus, et dignitas, ut fideles et credulos diligit, ita deserit dubitantes. Idcirco non ambigamus vera esse, quæ et auditu manifesta duximus et videmus, regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est gloria in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *MS. nostrum*, Spiritum Sanctum profundente.

b *Surius*, morte.

c *MSS S. Max. et nostrum* decimo octavo, *scilicet quo hi Martyres occubuerunt : ast* decimo septimo *incepit persecutio.*

d *MS. nostrum*, sævitiam passionem. *MS. S. Max.* sævientium passionem victoriam.

e Petra incisa, vulgo Pierre encise, *seu magis corrupte* Berrecise, *castrum parvum urbis muris inhærens* D *in dextra Araris ripa supra præcelsam rupem, nominatum autem captivitate Ludovici et Ascanii Sfortiarum et Ducis Namurcensis. Sunt qui rupem istic incisam putent ut novus Arari cursus præberetur, indeque nomen mansisse.*

f *Surius*, imprimente. g *Idem* incurrit.

h *Idem* teneriorem animum judicabat.

i *Idem* tempora amittimus.

k MSS. cœlitus data,

l *Videntur hoc numero relata, postmodum fuisse inserta per modum alterius prologi, ut alio die ad Matutinum legerentur.*

m *MS. Lugdunense et nostrum* Præcesserunt exempla, quæ timeas.

n *Surius*, Ut pœniteat te solum arbitrum resedisse.

o *Idem*, deludit.

p *Idem*, fustibus, *MS. Lugd.* sordibus.

q *Surius*, eum, quem confessus est.

r *Surius*, concretis densatus vepribus. *MS. nostrum* stirpibus.

Sepultus Luciæ.

s *Greg. Turonensis de Gloria Confessorum cap.* 64 *ita inscribit :* de muliere quæ Epipodii Martyris calceamentum collegit, *et dein ista refert :* Requiescit E sub urbano urbis ipsius mulier, quæ dicitur collegisse calceamentum beati Martyris Epipodii, quod de pede ejus cecidit cum ad martyrium duceretur : ad cujus tumulum sæpius frigoritici ceterique infirmi sanantur. Erasum de tumulo ipso pulverem ipsum hauriunt, incolumesque discedunt. *Hanc mulierem*, S. Luciam viduam *appellat Arturus du Monstier in Gynecæo sacro, cui ad hunc diem inscripsit.*

t *Videtur mulier, intincto in aquam aut vinum calceo, potum, Reliquiæ illius tactu benedictum, porrexisse ; uti etiam nunc usurpat Ecclesia, et usurpasse semper deductis per secula singula exemplis poterit probari ab eo, qui hujus operis indices consulere voluerit.*

v *MS. nostrum* inimicos, *Surius*, Amicorum.

x *Surius* audita et visa semper diximus et manifestamur.

G. H.

C

DE SS. LEONIDE, PATRE ORIGENIS, ITEM ARATORE, QUIRIACO, BASILIA,

F

Martyribus Alexandriæ aut alibi.

CIRCA ANNUM CCIV.

Martyrium S. Leonidis ex Eusebio,

Jam bis in hujus diei principio laudatus nobis antiquus scriptor, Eusebius Pamphili, librum sextum Historiæ Ecclesiasticæ a persecutione Severi Imperatoris auspicatur his a verbis; Porro cum Severus persecutionem adversus Ecclesias excitasset per omnes quidem ubique locorum Ecclesias ab athletis pro pietate certantibus illustria confecta martyria Præcipue tamen Alexandriæ increbuerunt, cum ex universa Ægypto ac Thebaide lectissimi pugiles eo deducerentur, tamquam in amplissimum Dei stadium, et cujusque modi tormenta mortesque invicto animo perpessi, immortales a Deo coronas acciperent. Inter quos Leonides, qui Origenis pater fuisse dicitur, capite truncatus supradictum filium admodum adolescentem reliquit. *Hæc Eusebius, quem Nicephorus Callistus secutus est, et de hac Severi persecutione lib.* 5 *cap.* 2 *agens, ista de Leonide tradit :* Quo tempore et Leonidem, Origenis patrem, obito pro Christi nomine martyrio, e vita excessisse tradunt ; gladio videlicet cæsum, cum filium admodum puerum relinqueret. *Georgius Syncellus in Chronographia, agens de Imperio Severi, addit :* Leonides Origenis pater, orta Alexandriæ persecutione, martyrio vitam finivit. *Demum inter Græcos est Suidas, qui in suis Historicis, sub littera O secundo, sive ὠμέγα, ista habet :* Origenes Leonidem habuit patrem, Episcopum et Martyrem : floruit sub Severo Imperatore. *Verum de ejus Episcopatu altum alibi est silentium. Hæc Græci, quorum fastis necdum reperimus insertum nomen S. Leonidis.*

Suida,

S. Hieronymo,

2 *Inter Latinos S. Hieronymus libro de Scriptoribus Ecclesiasticis cap.* 54 *ista tradit :* Origenes, qui et Adamantius, decimo Severi Pertinacis anno, adversum Christianos persecutione commota, a Leonide patre, Christi martyrio coronato, cum sex fratribus et matre vidua pauper relinquitur, annos natus circiter decem et septem. *Annus decimus Severi, quando persecutio incepit, incidit in annum Christi* CCIII. *Elogium ex præcedentibus sumptum habent Ruffinus lib.* 6 *Historiæ Ecclesiasticæ cap.* 1 *et Petrus de Natalibus lib.* II *cap.* 23.

Ruffino et Petro de Natalibus.

3 *In quatuor apographis Martyrologii Hieronymiani*

eodem

Memoria in fastis, 4 Martyrum.

A *eodem plane tenore ista leguntur :* Et alibi Leonidis, Aratoris, Quiriaci, Basiliæ : *circa quæ incidit dubitatio, num forte loco hujus particulæ* et alibi, *non fuerit exaratum*, Et Alex. *quod si intelligendum*, Et Alexandriæ : *ut inde occasio fuerit sumpta a posteris, martyrium* S. Leonidis, patris Origenis, *adscribendi ad hunc diem. Nomen* Leonidis, *absque loco et sociis, insertum est Martyrologiis MSS. Augustano S. Udalrici, et Parisiensi Labbei. Grevenus in Auctario Usuardi, annis* 1515 *et* 1521 *excuso, ista habet* : Leonidis Martyris, patris Origenis. *Idem ex dicto Greveno transscripserunt, Molanus, in prima editione sui Auctarii ad Usuardum; et Canisius, in Martyrologio Germanico. Galesinius in suo Martyrologio hæc habet :* Hoc ipso die S. Leonidis Martyris. Hic Origenis

et solius Leonidis.

pater, patientissima cruciatuum tolerantia insignis, D demum pro Christi gloria capite mulctatur. *In hodierno Martyrologio Romano ista solum indicantur :* Alexandriæ natalis S. Leonidis Martyris, qui sub Severo passus est. *Dein in Notis dicitur* fuisse pater Origenis. *Si qui judicent alium Leonidem a patre Origenis cum tribus sociis collocandum, per nos licebit, cum sola simus probabili usi conjectura.*

AUCTORE G. H.

4 S. Leonides Martyr, pater Origenis *celebratur die* XI, *in Martyrologio Richardi Witfordi, olim Anglice Londini excuso : item* I *Martii a Canisio et Ferrario, et in MS. Bruxellensi S. Gudilæ, sed confusis rebus gestis hujus et alterius Leonidis, Martyris in Thebaide. De hoc late egimus* XXVIII *Januarii.*

hujus mentio II *Februarii et* I *Martii.*

DE SANCTIS MARTYRIBUS

PARMENIO, HELYMA ET CHRYSOTELO, PRESBYTERIS, LUCA SEU LUCIO ET MUCIO, DIACONIS; ITEM PRIMULO ET TUDIANO,

G. H.

B E

Cordulæ in Perside.

ANNO CCLI.

Antiquissimum *Martyrologii Hieronymiani apographum Epternacense, ante mille proxemodum annos exaratum, horum omnium Martyrum memoriam prodit his verbis :* Romæ Gaii Episcopi. Et in Cordua civitate, Parmeni, Elimar et Crisoli Presbyterorum, et Diaconorum Luci et Muci : Primuli, Turdiani. *In aliis tribus apographis ejusdem Martyrologii Hieronymiani, omissa plurima parte, ista referuntur :* Romæ in cœmeterio Calestini, *sive* Callisti, via Appia, depositio S. Gagi Papæ, *seu* Gaii Episcopi, Primoli, Turdiani *seu* Tierdiani. *Hinc etiam ultimorum Martyrum, absque mentione aliorum Presbyterorum et Diaconorum, memoria celebratur in MSS. Augustano S. Udalrici et Parisiensi Labbæi, et solius* Primoli, *in MS. Richenoviensi et Aquisgranensi. Verum quia nusquam conjunguntur* SS. Primolus et Turdianus *cum S. Caio Pontifice; arbitramur juxta antiquissimum MS. Epternacense relinquendos esse in societate prænominatorum Presbyterorum ac Diaconorum cum præpositis, licet ipsis neque in Actis mox proferendis, neque in aliis Martyrologiis juncti inveniantur, donec certior aliunde lux affulgeat.*

Memoria in Martyrologio S. Hieronymi,

C 2 *Genuinum Martyrologium Bedæ, a nobis ante tomum secundum Martii editum, de quinque Sanctis ista profert :* Eodem die in Cordula civitate Natalis Parmenii, Helymæ et Chrysoteli Presbyterorum, et Lucæ et Mucii Diaconorum, quorum primus præcisa etiam lingua loquebatur. Omnes in eculeo suspensi et nexibus arctati sunt, deinde laminis ardentibus circum latera appositis ustulati, et ungulis lacerati : ad ultimum gladio truncati sunt præsente persecutore Decio. Scriptum in passione S. Laurentii. *Hæc in dicto Martyrologio, accuratius recognito. His similia traduntur in Martyrologiis Usuardi, Adonis, Rabani, Notkeri, et aliorum recentiorum. Item in MSS. plurimis, et cum iis in hodierno Martyrologio Romano, sed magis contracte. In nonnullis pro* Elyma *legitur* Helima *et* Helimena, *et pro* Luca Lucius. *Fuisse hos Martyres Babylone, sub Polychronio Episcopo Presbyteros et Diaconos, Acta passionis S. Laurentii indicant : ex quibus uti ad* XVII *Februarii, quo die colitur S. Polychronius, dedimus quæ ad ipsum Episcopum spectabant; ita modo excerpimus ea quæ indicant gesta horum Martyrum, et sunt ejusmodi.*

Ven. Bedæ,

et aliorum.

Gesta horum excerpta ex Actis S. Laurentii,

3 In diebus illis orta tempestate sub Decio Cæsare, multi Christianorum in urbe Roma necati sunt. Præsidente in urbe Roma Galba, pergit Decius ad Persas, cum bellum urgeretur Persarum. Veniens in civitate, quæ cognominabatur Ponticum, sedit in ea : bellum tamen agebatur. Ascendit Decius in montem Medorum, et facto conflictu pugnæ, cum militia Romana fecit victoriam, et interfecit Persarum multitudinem, et obtinuit civitates has, Babylonam, Bactrianam, Hirciniam, * Cordulim, Assyriam : ubi etiam invenit multos Christianos, quos suppliciis et afflictionibus necavit. Eodem tempore invenit in civitate Babyloniæ Episcopum nomine Polychronium, cum Presbyteris Parmenio, Elyma et Chrysotelo; et diaconos hos, Lucam et Mucum. Quos cum comprehendisset, jussit eos duci ad sacrificandum idolis... Tunc jussit sibi præsentari Polychronium Episcopum, cum duobus Diaconibus et Presbyteris suis, quem sic interrogat dicens : Tune es Polychronius sacrilegus, qui neque deorum neque Principum præcepta custodis? Polychronius autem non respondit ei verbum. Dixit itaque Decius F ad Clerum ejus. Obmutuit Princeps vester. Respondit Parmenius Presbyter, dicens. Non obmutuit Pater noster, sed præcepto Domini nostri Jesu Christi æterni Creatoris utitur, ut non polluatur os sanctum, quod a Creatore nostro purificatum est quia sic præcepit Dominus noster Apostolis : Ne miseritis margaritas vestras ante porcos, ne conculcent eas pedibus suis, et conversi elidant vos. Justum tibi videtur, ut quod semel purificatur, stercore coinquinetur. Decius dixit : Ergo nos stercora sumus. Et jussit iratus, ut lingua ejus præcideretur. Cum autem præcisa fuisset lingua Parthenii, cœpit clamare, dicens : Beate Pater Polychroni ora pro me, quia video in te Spiritum Sanctum regnantem, et os sanctum tuum signantem, et mihi favum mellis in ore distillantem : *et occisus est Babyloniæ Polychronius.*

a Decio victore de Persis,

* *supra* Corduam.

Babyloniæ capti cum S. Polychronio Episc.

pro quo silente respondet S. Parmenius,

Matth. 7, 6

et abscissa lingua illius patrocinium implorat.

4 Tunc Decius ambulavit in civitatem Cordulam, et jussit Presbyteros et Diaconos vinctos secum adduci. Qui dum ducerentur sic, cadebant vincula de collis et manibus eorum. Veniens autem Decius in civitatem Cordulam, cum furore jussit sibi Presbytero

Abducuntur hi martyres Cordulam,

tero

A teros præsentari cum Diaconibus. Qui cum præsentati fuissent, sic eos aggreditur, dicens : Et vos stulti desideratis perire? ecce, commoneo vos sacrificate diis immortalibus. Respondens Presbyter Parmenius, cœpit clamare voce et dicere : O miser! Huic manufacto nos compellis humiliari? Infelix humiliari desiderare debes Christo Creatori omnium rerum, non manufactis diis. Nam peribis tu et dii tui tecum, quos injuste colis. Tunc Decius jussit omnes in eculeo suspendi. Qui cum attraherentur nervis, cœperunt omnes gratias agere Deo et dicere ad Parmenium Presbyterum : Orationem da super nos. Respondit Parmenius Presbyter : Det nobis Deus, pater Domini nostri Jesu Christi, consolationem Spiritus Sancti, qui regnat in secula seculorum. Et responderunt omnes clara voce, Amen. Tunc iratus Decius dixit : Hoc argumentum, hominem sine lingua loqui, magica ars cognoscitur esse. Respondit Parmenius dicens : Dominus noster Jesus Christus, qui mutum loquentem fecit, ipse mihi peccatori dedit sine lingua loqui. Nam tu dum loqueris, immutescis.

AUCTORE G. H.

suspenduntur in eculeo :

5 Eadem hora Decius jussit eos ignibus uri. Qui cum incenderentur, audita est vox de cœlo : Venite ad B me omnes humiles corde. Decius dixit : Vere magica D ars est istud. Et jussit laminas ardentes circa latera eorum poni, et unguibus lacerari. Eadem hora Decius jussit eos deponi de eculeo, et præcepit ut capite truncarentur. Qui cum decollati fuissent, jactaverunt corpora in publica via, ita ut custodirentur, ne quis eos sepeliret. Tunc audientes subreguli, viri religiosi, Abdon et Sennes, venerunt nocte, et collegerunt corpora Sanctorum Presbyterorum, Parmenii, Elymæ et Chrysoteli, et Diaconos Lucam et Mucium, et sepelierunt in prædio suo, Juxta civitatem Cordulam, decimo Kalendas Majas.

aduruntur laminis ardentibus, et ungulis lacerantur :

decollati sepeliuntur a SS. Abdon et Sennes.

6 *Hactenus Acta passionis horum Martyrum : post quæ subjungebatur captivitas SS. Abdon et Sennes, dein Olympiadis et Maximi, ex quibus hi ultimi Cordulæ etiam coronati sunt, de quibus egimus* XV *Aprilis. Verum Abdon et Sennes Romam abducti, istic* XXX *Julii interfecti sunt. Urbs autem* Cordula *in MS. Codice S. Hieronymi,* Cordula. *alias etiam* Corduba *scripta, non procul videtur distasse* Babylone, *ex qua urbe* Decius ambulavit Cordulam : *de qua et tempore martyrii actum est* XVII *Februarii ad Vitam S. Polychronii, et* XV *Aprilis ad Vitam SS. Olympiadis et Maximi.* E

situs urbis Cordulæ.

G. H.

DE SANCTO NEARCHO,

Martyre in Armenia.

CIRCA ANNUM CCLX

F*loruerunt seculo Christi tertio in Armenia duo milites, maximo amicitiæ vinculo conjuncti, ambo in confessione fidei palmam martyrii assecuti : horum alter gladio interemptus, est celeberrimus Polyeuctus, quem Græci die* IX *Januarii, Latini* XIII *Februarii celebrant : alter est S. Nearchus, quem igni consumptum Græci venerantur hoc* XXII *Aprilis. Uterque Martyr agnoscitur in elogio martyrii, quod profertur ad dictum* IX *Januarii in MS. Synaxario Græco Parisiis in collegio Claromontano Societatis Jesu item in Menæis excusis et manu exaratis, et apud Maximum Cytherorum Episcopum* ἐν βίοις ἁγίων. *Illud ad diem* XIII *Februarii relatum, licet potissimum de S. Polyeucto agat, hic repetimus et est ejusmodi.* Certamen S. Polyeucti Martyris. Hic Decio et Valeriano Imperatoribus Melitinæ in Armenia miles fuit, et C primus in ea provincia pro Christo Martyr occubuit. Erat namque impium edictum promulgatum, quo præcipiebatur, ut aut Christum ejurarent, aut non obedientes morte punirentur. Hic nihil territus, Christum libere professus est, et ingenti fiducia simulacra, quæ ab infidelibus colebantur, confregit. Quocirca cum neque soceri adhortationibus ac blandimentis flecteretur, neque uxoris lacrymis lamentisque commoveretur ; sed constans in fœdere cum Nearcho Martyre, amico suo, verente ne ipse a fide Christi descisceret, firmato, in confessione perseveraret : gladio vitam finivit : cujus celebritas in ipsius Martyris templo sanctissimo peragitur. *Hactenus, quæ plane eadem leguntur in Novo Græcorum Anthologio, ab Antonio Arcadio Archipresbytero Soletano, ex commissione et mandato Julii Antonii Sanctorii Cardinalis concinnato, et Clementi Papæ VIII dicato : et ubique in dicto elogio ita Græce continentur.* Τῷ δέ Μάρτυρι Νεάρχῳ φίλῳ ὄντι τὰς συνθήκας βεβαιῶν, δεδοικότι τὴν ἀπὸ τῆς πίστεως τοῦ χριστοῦ ἔκκλησιν.

Nearchus S. Polyeucti intimus amicus,

in hujus elogio

Martyr habetur :

2 *Dedimus die* XIII *Februarii duplicia Acta martyrii, S. Polyeucti, alia ex MS. Latino contractiora, alia ex MS. Græco bibliothecæ Vaticanæ : in quo capite primo describitur Polyeucti, adhuc Gentilis, et Nearchi Christiani amicitia ; et metus hujus ne ille, ob edicta in Christianos, ab ea resiliret. Tum capite secundo indicatur Polyeucti conversio, ejusque in fide instructio per Nearchum, et edictum Imperatoris et idola ab illo confracta. Tertio capite describitur invictus Polyeucti animus inter lamenta soceri et uxoris : qui tandem* amicitiæ Nearchi non oblitus, *sed eum intuitus,* Vale Nearche, *inquit,* et fœderis recordare. Hac voce instar ultimi doni amico generose relicta ; ad ensem procedebat, et per eum alacri animo mortem subibat. Cum igitur hoc modo vitam finivisset divus Polyeuctus, qui erant inter fratres diligentiores sacrum ejus corpus Melitenæ urbe Armeniæ deponunt, æternamque sibi hereditatem acquirunt. Inserviit istic quoque Nearchus, accepitque Martyris amici sanguinem, nitidoque impositum linteo portavit in civitatem Cananeotarum, conferens illis arma salutis et hereditatem vere beatam. *Hæc Acta Græca. At Latina finiunt his verbis :* Conversus tandem Polyeuctus ad Beatum Nearchum, ut ex condito sequeretur, monebat : et illi valefaciens, gloriosa morte consummatus est.

eum in fide instruxit :

in Martyrio adfuit :

accepto Sanguine in civitatem Cananeotarum abit, F

3 *At quænam sit dicta* Cananeotarum civitas, *in MS. Græco* ἡ Καννανεωτῶν πόλις, *nobis hactenus latet : in Armenia saltem fuisse, probabile videtur : et forsan istis Nearchus Martyr obiit. Ejus martyrium in Menæis excusis, et MSS. Chiffletianis, et apud Maximum Cytherorum Episcopum, attingitur his paucis verbis ad hunc* XXII *Aprilis :* Eadem die sanctus Martyr Nearchus, in igne vitam finit. *Constantia vero ejus in disticho adjuncto declaratur, dum ita Christum alloquens inducitur :* ob inflammatum ad te o Salvator, divinum desiderium, exclamat Nearchus, non me ignis a te separabit. *Si quis tamen hunc Nearchum, igne consummatum, distinguendum esse putet a socio sive amico S. Polyeucti, nolens definire, quod iste revera Martyr obierit ; et distinctionem duorum probaverit ex aliis documentis, libenter assentiemur. Hactenus non reperimus nisi venerationem unius, et onus nobis visus est hoc loco sufficere.*

DE SANCTO CAIO,

G. H.

Romano Pontifice Martyre.

CAPUT I.

Elogia antiqua. Gesta circa SS. Sebastianum, Tiburtium, et alios Martyres.

ANNO CCXCVI.

Ex Catalogo Pontif. elogium S. Caii *al. sex.

Tempus S. Caii in Pontificatu Romano explicatur aptissimo modo in Catalogo Pontificum Romanorum, deducto usque ad S. Liberium Papam, decessorem S. Damasi, sive ad annum circiter CCCLX, quem Catalogum a S. Damaso ad S. Hieronymum, ob hujus instantes preces, fuisse missum, alibi latius ostendimus. In hoc ergo ista leguntur: Caius annis duodecim, mensibus quatuor, diebus * septem. Fuit temporibus Cari et Carini, ex die XVI Kalendas Januarii Consulibus Caro II et Carino, usque in X Kalendas Maji, Diocletiano VI et Constantio Consulibus. *Hæc ibi. Decessor S. Caii fuit Eutychianus,*

B *cujus elogium ad clariorem explicationem addimus, et*

et Eutychiani decessoris :

ita habet : Eutychianus annis octo, mensibus undecim, diebus tribus. Fuit temporibus Aureliani, a Consulatu Aureliani III et Marcellini, usque in diem VII Idus Decembris, Caro II, et Carino Consulibus.

tempus Sedis ab anno 283,

Sedit ergo ab an. Christi CCLXXV, usque ad annum CCLXXXIII, *quo mortuus est* VII *Decembris, aut sequenti, nam utroque die in antiquis Martyrologiis refertur:*

ad 296.

cumque Sedes vacasset VIII *aut* IX *diebus (nam variant in hoc auctores) substitutus est S. Caius die* XVI *Decembris, et postquam sedisset annis* XII, *mensibus* IV, *diebus* VII, *mortuus est anno Christi* CCXCVI. *Hinc primo corrigendus est Eusebius (cui tempora Pontificum Romanorum non fuerunt satis perspecta) qui lib. 7 Hist. Eccl. cap. 32 ita scribit:* Qua tempestate cum Felix quinque annis Romanam gubernasset Ecclesiam, Eutychianus in ejus locum successit. Qui vix decem mensibus in Episcopatu transactis, Caio, qui nostra ætate vixit, Sedem suam reliquit. Hic cum annis circiter quindecim Ecclesiæ præfuisset, successorem habuit Marcellinum, in cujus etiam tempora incidit persecutio. *Hæc ibi. De S. Marcellino agimus* XXVI *Aprilis. Idem Eusebius in Chronico, cum vacasset Consules Probum Augustum et Victorinum, is est annus Christi* CCLXXXII, *ista scribit:* Εὐτυχιανὸς Ἐκκλησίας τῶν Ῥωμαίων ἐπίσκοπος κϛ′ ἔτη η′ μῆνας ι′. Μεθ' ὃν κζ′ Γάϊος ἔτη ιε′. *Quæ ita Latine reddidit S. Hieronymus:* Eutychianus XXVI Romanæ Ecclesiæ Episcopatum suscepit, mensibus octo, post quem XXVII Caius (*alias* Gaianus) mensis quindecim. *Eusebium sequuntur Georgius Syncellus in Chronographia, et Nicephorus lib. 6 Hist. Eccles. cap 34. Verum in his, quæ sunt Romanæ Ecclesiæ, ejus alumnis æque antiquis major fides adhibenda est, quam exteris.*

aliud ex posteriore Catalogo,

2 *Alter Catalogus, seculo Christi sexto concinnatus, et ex codice MS. Reginæ Sueciæ a nobis descriptus, cum Eutychianum decessorem dixisset* ad VIII Kalendas Augusti, *decessisse, ista subdit:* Caius, natione Dalmata, ex genere Diocletiani Imperatoris, ex patre Gaio, sedit annos XI, menses IV, dies XII. Fuit temporibus Cari et Carini, ex die XV Kalend. Januarii a Consulatu Cari II... Hic fugit persecutionem Diocletiani. In cryptis habitans Confessor quievit. Hic fecit ordinationes IV per mensem Decemb. Presbyteros XVI, Diaconos VII, Episcopos per loca quinque. Sepultus est in cœmeterio Callisti via Appia X Kal. Maji: cessavit Episcopatus dies XI. *Verum in*

et Anastasio,

Libro Pontificali ista sic explicantur: Hic fugiens persecutionem Diocletiani, in cryptis habitans Confessor quievit, martyrio coronatus post annos octo. *Hæc ibi, quæ magis conveniunt Catalogis posterioribus Anastasio tribui solitis, in quibus ista habentur:* Caius natione Dalmata, ex genere Diocletiani ex patre Gaio, sedit annos XI, menses IV, dies novem. Fuit temporibus Carini, a die XIV Kalend. Januarii a Consulatu Cari secundo et Carini, usque in diem X Kalendarum Majarum Diocletiano IV et Constantio II. Hic constituit ordines omnes, ut sic in Ecclesia ascenderentur. Si quis Episcopus fieri mereretur, ut esset Ostiarius, Lector, Exorcista, Acolythus, Subdiaconus, Diaconus, Presbyter, et exinde Episcopus E ordinaretur. Hic regiones divisit Diaconibus. Hic fugiens persecutionem Diocletiani in cryptis habitando, martyrio coronatur post annos octo. Hic fecit ordinationes quatuor per mensem Decembrem Presbyteros XXVII, Diaconos * VIII, Episcopos per diversa loca numero quinque qui post annos XI cum Gabinio fratre suo, propter filiam Gabini Presbyteri, nomine Susannam, martyrio coronatur: qui etiam sepultus est in cœmeterio Callisti via Appia IX Kalend. Maji; et cessavit Episcopatus dies XI. *Hæc ibi, quæ eadem habentur in Gestis MSS. Pontificum et in antiquis Breviariis Romanis, etiam manu exaratis. Sequuntur Luitprandus, Abbo Floriacensis, Platina, aliique: sed annos duodecim, ex priore Catalogo loco undecim substituimus cum Onuphrio, Baronio, aliisque recentioribus.*

*alias novem

3 *In Actis S. Sebastiani (quæ dedimus* XX *Januarii, arbitrati ea a S. Ambrosio scripta fuisse aut expolita) multa illustria de S. Caio Pontifice, ejusque supra indicata fuga habentur, quæ inde excerpta hic repetimus, et sunt ista capite* XVIII *et* XIX.

S. Caius Papa

Erat Papa Urbis Romæ, nomine Caius, vir magnæ prudentiæ, magnæque virtutis, imperantibus Carino, Diocletiano et Maximiano... Igitur Carino * cessante in civitate Maguntiaco, * Maximiano et Aquilino Consulibus facta est persecutio talis, ut nullus emeret vel venumdaret aliquid, nisi qui statunculis positis in eo loco, ubi emendi gratia ventum fuisset, thuris exhibuisset incensum. Circa insulas, circa vicos, circa nymphæa quoque erant positi compulsores, qui neque emendi darent copiam, aut hauriendi aquam ipsam tribuerent facultatem, nisi qui idolis libassent. Tunc S. Caii Episcopi consilio habito, Chromatius illustris vir omnes Christianos in domo sua suscepit, et universos ita fovebat, ut nullus omnino sacrificandi necessitati succumberet. Verum quia tanta vis persecutionis extiterat, ut opinio ipsa Christianitatis ejus celari non posset, meruit ex sacro rescripto Chromatius, ut medendi gratia in Campano littore moraretur, in quo erat lati cespitis dominus, tribuitque copiam omni Christiano ire volenti cum eodem ad persecutoris rabiem declinandam. Tunc orta est contentio inter S. Polycarpum et Sebastianum, quis horum duorum in Urbe remaneret, et quis iret cum Chromatio, qui tantum populum susceperat Christianum. Quibus altercantibus venerabilis Papa cujus dixit: Dum ambo passionis coronam quæritis, acquisitum Domino populum desolatis. Unde mihi videtur, ut tu, frater

** al.* ad Mulgum

** al.* Maximo

in persecutione Diocletiani

apud Chromatium cum Christianis latet,

quam contentionem SS. Polycarpi et Sebastiani dirimit

AUCTORE G. H.

suadet plurimis discessum ad Littus Campanum :

A frater Polycarpe, quia et Sacerdotii rectum tramitem tenes, et scientia Dei repletus es, pergas simul ad confortandas credentium mentes, et animos dubios ædificandos. At ille his auditis quievit, et blandum Papæ imperium æquanimiter tulit. Venit itaque dies Dominica, in qua Caius Episcopus agens quæ Dei sunt, intra domum Chromatii, hac omnes alloquitur voce : Dominus noster Jesus Christus, præscius fragilitatis humanæ, duos in se credentibus constituit gradus, confessionis scilicet et martyrii, ut hi, qui martyrii pondus se posse perferre desperant, confessionis gratiam teneant ; et dantes latus bellantibus, Christi militum, qui pro ejus sunt nomine pugnaturi, solicitudinem gerant. Pergant itaque qui volunt una cum filiis nostris Chromatio et Tiburtio, et mecum qui voluerint in hac urbe maneant. Non enim nos terrarum spatia divident, quos Christi caritas nectit ; nec absentiam vestram sentient oculi nostri, quia de interioris hominis vos intuemur adspectu. Hæc et his similia dicente Papa Caio, exclamavit Tiburtius vir clarissimus, dicens : Obsecro te, Pater et Episcoporum Episcope, ne me patiaris terga persequentibus dare. Mihi enim valde jucundum est et optabile, si possem millies pro vero Deo occidi ; tantum ut illius vitæ dignitatem inveniam, quam nullus mihi successor eripiat, cui nulla tempora finem imponant. Tunc S. Caius congaudens fidei ejus, lacrymas effundebat, orans ut omnes qui remanserant, certamine victores efficerentur, triumphum martyrii capientes.

ob fidem et zelum S. Tiburtii præ gaudio lacrymatur :

remanet in Urbe cum aliis XII

4 Remanserant autem cum venerabili Caio Papa hi, Marcellinus et Marcus, simul quoque et pater eorum vir clarissimus Tranquillinus, item B. Sebastianus, et pulcherrimus juvenis sed et mente pulchrior S. Tiburtius, et Nicostratus et Primiscrinio, cum fratre suo Castorio et cum conjuge sua, Zoe nomine ; item Claudius, cum Victorino fratre suo et cum filio suo Symphoriano, qui fuerat a morbo hydropis liberatus. Hi tantum, universis cum Chromatio proficiscentibus, cum Caio Episcopo remanserunt. Marcum et Marcellinum Diaconii honore sanctificavit ; Tranquillinum vero patrem eorum fecit Presbyterum ; S. Sebastianum autem, qui ad multorum profectum sub specie militiæ latebat, Defensorem Ecclesiæ instituit ; ceteros vero Subdiaconos fecit. Sed quia tutus nullus inveniri poterat locus ad latebram confovendam.... erant omnes hi morantes cum sancto Papa Caio apud Castulum Zetarium in ipsis superioribus palatii, et die noctuque gemitibus ac fletibus et jejuniis atque orationibus occupati, exorabant Dominum, ut digni haberentur tolerantia confessionis ejus in numero Sanctorum Martyrum sociari. Ascendebant autem ad eos occulte religiosi viri et religiosæ feminæ, et a Sanctis diversas sibi sanitatum gratias impetrabant. Corroboratos namque veræ fidei firmitate, et solidatos fundamento virtutum, sanitatum gratia prosequebantur. Nam et cæcorum oculi illuminabantur eorum precibus, et sanabantur infirmi, et ex obsessis corporibus dæmones pellebantur. *Ita S. Tiburtius juvenem ex lapsu exanimem sanavit, eumque et parentes convertit.* Tunc apprehendens manus eorum, segregavit eos a turbis, et indicavit eis virtutem nominis Christi. Et videns animum eorum fixum fortiter in timore Domini, perduxit eos ad Papam Caium, et dixit : Venerabilis Papa ac divinæ legis Antistes, ecce quos per me hodie lucratus est Christus, in quibus fides mea, velut arbuscula novella, primum prorupit in fructum. Tunc S. Caius Episcopus baptizavit eos, hoc est, juvenem cum parentibus suis, Deo gratias referentes.

omnes instituit piis .. operibus :

C

et miraculis patrandis :

juvenem exanimem a S. Tiburtio sanatum baptizat :

5 *Hactenus Acta S. Sebastiani, in quibus hujus et aliorum martyrium deinde describitur absque mentione S. Caii. Annus indicatur persecutionis factæ* CCLXXXVI, *Consulibus Maximo et Aquilino supra indicatis, ut videantur illo anno aut initio sequentis omnes occisi, quorum memoria exstat in Martyrologio Romano. Reliqua expleantur ad Acta S. Sebastiani. Unus ex* XII *Martyribus fuit S. Castulus, qui colitur* XXVI *Martii, e cujus Actis martyrii, ibidem ex vetusto codice editis, hæc describimus :* Fiducialiter et constanter ipse præcipuus Christi Martyr Castulus Dominum atque Salvatorem prædicans, multos quos diabolus sua fraude decipiens absorbuerat, et idolorum culturæ deditos ac mancipatos tenebat, ab ejus venenoso ore abstrahens, ad verum Christianitatis lumen perduxit. Quos occulte B. Castulus deferens in domum suam, B. Caio Papæ, qui ibidem cum ceteris Sanctis latitabat, præsentans offerebat, dicens : Ecce, venerande Pater, suscipe quos Dominus ac Redemptor noster per me exiguum famulum tuum lucratus est. Ipse vero venerabilis Papa cum magno eos suscipiens gaudio, protinus singulorum nominibus acceptis, omnes baptizans, numero Sanctorum sociabat. *Discesserat S. Polycarpus Presbyter cum aliis Christianis ad Littus Campanum, qui antea quam plurimos baptizarat, uti ad ejus Vitam* XXIII *Februarii legi potest.*

D

item alios a S. Castulo conversos.

CAPUT II.
Gesta circa S. Susannam neptem et alios Martyres.

E

I*nterim magna Dei providentia e domo S. Castuli et superiore parte palatii, dum hæc persecutio ferveret, ab aliis Christianis abductus est, S. Caius et sic fugit per*secutionem Diocletiani, et in cryptis habitans Confessor quievit, *ut supra ex priore Catalogo Pontificum indicavimus. Quæ autem in illa quiete peregit, ut plurimum latent, quod ejus gloriosa facinora non reperimus ab ullo digesta, eaque debeamus ex aliorum Sanctorum Actis colligere. Ex his possunt censeri Acta antiqua S. Susannæ Virginis et Martyris, neptis S. Caii Pontificis ex fratre Gabinio itidem Martyre. Pars præcipua horum Actorum ex tribus veteribus MSS. et Mombritio a nobis edita est* XVIII *Februarii, ad natalem SS. Maximi Comitis rei privatæ, Claudii ejus fratris, Præpedignæ hujus uxoris, et Alexandri atque Cutiæ filiorum : ex quibus hæc ad S. Caium spectantia decerpimus.*

In cryptis latitant :

7 Presbyter Gabinius de urbe Roma, frater uterinus Caii Episcopi urbis Romæ, frequens tractabat cum Caio germano suo : qui nobili ortus progenie famatissime cognoscebatur, eo quod esset de genere Diocletiani Augusti : nam et Caius ita vulgabatur... Ad Gabinium a Diocletiano missus Claudius dixit : Sancte frater, numquid tu filius non es Maximini, cujus et Caius, Episcopus vester, frater famatissimi Senatoris et Consulis, patrui nostri, et consobrini Dominorum nostrorum Augustorum ?..... Diocletianus Augustus præcepit, ut filia tua, in conjunctionem filio ejus tradenda, Maximiano Augusto copuletur. Tunc veniens Gabinius ad filiam suam Susannam, dixit ei : Desidero te ad sanctum Patrem et germanum nostrum, zium tuum, Caium Episcopum duci, ut quod in te contulit Spiritus sanctus non evacuetur. Eodem tempore rogavit ad se venire S. Caium Episcopum, et narravit primo ei omnia quæ gesta fuerant, et intrantes in domum dixerunt puellæ cum lacrymis : Diocletianus Augustus direxit ad nos Claudium consobrinum nostrum, qui veniens ad nos, te carissimam filiam filio suo Maximiano in conjugium petere declaravit. Respondit Susanna ad patrem suum et dixit : Ubi sapientia tua exclusa est, ut non scires me esse Christianam, sicut et vos Doctores ?..... Respondit Gabinius Presbyter : Ergo, filia, constans esto in fide, quam tenes. Respondit Caius Episcopus et dixit : Et nos mereamur fructum oblationis

est ex genere Diocletiani Imp.

F

vocatus a S. Gabinio fratre,

A oblationis offerre Domino Jesu Christo de constantia tua, quia scio pietatem ejus in omnes homines esse, et misericordem Dominum Jesum Christum. Respondit Susanna ad Caium Episcopum, Zium suum; et ad patrem suum, Gabinium Presbyterum; et dixit eis : Domini mei ego scio quia de ore tuo hoc sum erudita, ut castitatem studerem semper servare, et pudicitiam Domino Jesu Christo exhiberem... Caius Episcopus dixit : Ergo si jam semel tradita es Deo, custodi præcepta ejus, quia sic dignatus est nobis servis suis per Evangelicam doctrinam declarare vestigium, ut cum stabilis ante Principes et Præsides, non [velitis] præmeditari qualiter respondeatis : quia dabitur vobis in illa hora quid dicatis : quia non vos loquimini, sed Spiritus sanctus, qui loquitur pro vobis. Respondit Susanna cum lacrymis et dixit : Sec spero in Dominum Jesum Christum, quia orationibus vestris templum Dei efficiar.

S. Susannam confortat in fide et castitate :

Mat. 10, 19

8 Post tres dies venit Claudius et dixit : Cognovit sanctitas vestra pro quo gaudio venerim ad vos. Respondit Caius Episcopus et dixit ad eam : Si causæ aliæ sunt, tamen pro genealogia communi et genere nostræ conjunctionis, nos meremur præsentari cognationi. Claudius dixit : Ergo modo cognoscat Sanctitas vestra, quia Dominus noster Diocletianus Augustus amicitiam vestræ cognationis et affectum desiderat amplecti.... Tunc vocata est puella Susanna in conspectu Claudii et Gabinii Presbyteri et Caii Episcopi... Tunc Claudius videns Susannam, cum lacrymis amplecti eam voluit et osculari. Respondit Susanna : Noli contaminare os meum, quia Dominus meus Jesus Christus novit, quia numquam os ancillæ tuæ tetigit vir :... Non tantum ego recuso osculum tuum, sed recusabo, quia de sacrificiis idolorum pollutum est os tuum... Pœnitentiam agas et baptizeris in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Claudius dixit ad Caium Episcopum : Ergo purificate me, si melius est homo mundus, qui credit in Christo, quam in deos, quos colui et sacrificia obtuli, quibus et Principes nostri humiliantur. Caius Episcopus respondens dixit ad Claudium : Frater Claudi, audi me. Bonum est quod te commoneo : hoc autem est quod agere venisti. Dominus te redimere vult per puellæ petitionem, ut salvum sit genus nostrum : quia ipse Dominus dignatus est in Evangelio dicere : Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. Nullum onus peccatorum pejus est, quam ut idolis coinquinetur homo, quem Dominus Deus fecit : pro quo dignatus est ad terram descendere, et nasci per Virginem, et humiliari et mori propter hominem; quem resurgendo ipse Dominus de inferno relevare dignatus est, qui tenebatur vinculis peccatorum, hoc est, idolis servientium; et ut erectus ad cœlorum terminum perduceretur. Claudius autem cum gaudio suscipiens dixit ad Caium Episcopum : Vir reverentissime, omnia faciam, quæ nobis prædicatis : tantum ut petitio Diocletiani Augusti non tardetur. Caius Episcopus dixit : Tu frater, prius fac petitionem nostram, et omnia conceduntur tibi bene precanti.... Utere consilio meo et esto fidelis Deo, et age pœnitentiam de sanguine Sanctorum, quem effudisti; et baptismum percipe, et omnia ministrabuntur tibi : quia Dominus noster sic dignatus est nos admonere, dicens : Cum stabitis ante Præsides et Reges, ego dabo vobis os et sapientiam, cui non possunt resistere omnes adversarii vestri. Claudius dixit : Et dum baptismum percepero, delebuntur omnia facinora cordis mei? Respondit Caius et dixit : Omnia lavabuntur facinora, tantum tu fideliter crede. Eadem vero hora mittens se Susanna ad pedes Caii Episcopi, dixit ei : Domine per Christum te conjuro, ne tardes eum baptizare, sed

S. Claudium excipit :

B

et a Susanna ad osculum non admissum,

instruit :

Mat. 11, 28

hortatur ad detestandam idololatriam :

C

et pœnitentiam agendum,

Luc. 21, 15

D redime eum. Dicit ei Caius Episcopus : Inquisitionem quæramus, si ex toto corde credere festinat. Claudius dixit : In vestra pollicitatione credo, si omnia mihi laxantur delicta. Caius Episcopus dixit : In nomine Jesu Christi et Dei omnipotentis omnia tibi relaxantur peccata. Eodem die projecit se in terram ante pedes Caii Episcopi, et jactans se et aspergens pulverem terræ in caput suum, sic aiebat dicens : Domine Deus, lumen æternum, ignosce mihi omnia quæ in Sanctis tuis gessi, quia nesciens feci : et idola, quibus sacrificia obtuli miser, inanis et vacuus respuo. Reple me gratia tua, ut sciant omnes filii mei, vel uxor mea, quia tu salvas omnes sperantes in te. Tunc fecit eum catechumenum, et dedit ei medicinam, et dimisit eum.

AUCTORE G. H.

eum spe remissionis peccatorum paratum ad omnia,

catechumenum facit :

9 Claudius autem veniens ad domum suam, narravit omnia uxori suæ. Tunc uxor ejus Præpedigna venit ad domum Gabinii Presbyteri, et introivit sola ad Caium Episcopum. Videns eam Caius Episcopus gratias egit Deo. Quæ misit se ad pedes B. Caii Episcopi, et tenuit pedes ejus, et osculabatur cum lacrymis, dicens : Salva famulum tuum, et me, et filios meos. Audiens hoc Susanna, exiens de cubiculo, amplectitur Præpedignam cum gaudio. Subsecutus noctu et ipse Claudius, cum duobus filiis venit ad domum Gabinii Presbyteri, et misit se ad pedes ejus, dicens : Per Dominum Jesum Christum te conjuro, ne me tardes una cum uxore et filiis meis baptizare. Tunc fecit uxorem ejus et filios ejus Alexandrum et Cutiam catechumenos, et baptizavit Claudium.... Eadem hora B. Caius Episcopus linivit eum chrismate, et baptizavit uxorem ejus Præpedignam et filios ejus Alexandrum et Cutiam, quos tamen Gabinius Presbyter de baptismo suscepit.. Tunc obtulit pro illis sacrificium in eadem domo, et consecravit Corpus et Sanguinem Domini nostri Jesu Christi, et lac, et mel, et fontem, et participavit cum omnibus mysterium Domini...

ubi et uxorem et filios :

E

baptizat, confirmat

eisque [illegible] sacram [illegible] charistiam :

10 Claudius et frater ejus nomine Maximus, Comes rei privatæ venerunt ad Arcus portæ Salariæ juxta palatium Salustii, ubi manebat Gabinius Presbyter .. Et dum diu præ gaudio flerent, nuntiatum est S. Caio Episcopo, quia habitaculum ecclesiæ suæ, quam ipse fecerat, juxta palatium Salustii erat : eo quod ibi maneret. Et cito veniens ad Gabinium Presbyterum sperabat quod ad palmam martyrii ad eum ventum fuisset, et ideo concitus venit. Qui vero tanta ambitione ingressus est, ut in ingressu ejus omnes caderent in pavimento. Quibus dixit B. Caius : Animo constantes estote in nomine Domini Eadem hora dedit orationem dicens : Oremus Domine Deus, Pater Domini nostri Jesu Christi, qui omnibus ad salutem et vitam æternam misisti Dominum nostrum Jesum Christum, ut nos crueres a tenebris mundi; dona his servis tuis constantiam fidei, quia Tu regnas in secula seculorum. Et responderunt omnes uno animo, Amen. Et sedentes audiebant verba a Caio Episcopo. Susanna vero numquam voluit cum eis sedere sed stans orabat. Tunc Caius Episcopus dixit : Gratias ago Deo meo, Frater Maxime, quia dignatus es nos visitare... Puella hæc jam Christum accepit conjugem a Deo Patre omnipotente. Respondit Maximus et dixit : Quidquid a Deo datur, sempiternam est. Caius Episcopus dixit : Ergo accipe et tu semternam vitam.... Nos te commonemus, ut credas Dominum Jesum Christum, Deum, Dei Filium sempiternum. Quia sublimitas hæc quam videmus, temporalis esse cognoscitur : illa autem, quam nos prædicamus, sempiterna, innoxia detinetur et amabilis : .. Nosti, frater, omnia quæ dereliquimus, quæ vobis diximus, quanta vobis commisimus et nihil speravimus, quam Dominum nostrum Jesum Christum, per quem vivimus et gloriamur... Tunc indixit Maximo

evocatus spe martyrii accurrit

orat

F

alloquitur S. Maximum

A ximo jejunium et præcepit ut ambularet in domum suam. Veniens autem ad domum suam Maximus, tantum cupiditate amoris Caii Episcopi et Gabinii Presbyter, detinebatur, ut morte præposita Dominum confiteretur...

AUCTORE G. H. *hortatur ad fidem suscipiendam :*

11 Post quintam diem veniens mundus, misit se ad pedes Caii Episcopi, dicens : Adjuro te, Domine mi, per ipsum per quem illuminasti fratrem nostrum Claudium, ne me tardes illuminare, quia sensi compunctionem in corde meo Domini nostri Jesu Christi, quem tu prædicas, a die quo mihi dignatus es sermonem ædificationis donare. Dicit ei Caius Episcopus : Ergo inclina cor tuum in invocationem Domini nostri Jesu Christi. Respondit Maximus et dixit : Ego miser infelix oro sanctimoniam vestram, ut salvetis animam meam, et eruatis me de profundo idolorum tenebrarum, et ad veram lucem perducere dignemini. Caius Episcopus dixit, Audi me frater, si ex toto corde credis, et abrenuntias pompis angeli satanæ. Respondit Maximus : Ego semel abrenuntiavi, quia vestro exemplo vivere volo. Tunc catechizavit eum Gabinius Presbyter, et omnia sacramenta, manifestavit ei. Et S. Caius Episcopus fecit secundum consuetudinem ut moris est, et baptizavit eum, et levato de pelve linivit eum Chrismatis sacramento, et obtulit pro eo oblationem Domino, et participati sunt omnes, et cœperunt omnes ab eodem die simul habitare cum gaudio et hymnis.

petenti baptismum indicit jejunium :

et Christiana et Sacramenta confert.

B

12 Maximus autem omni nocte venumdabat facultatem suam, per quemdam amicum suum Thrasonem Christianissimum togatum, qui occulte assidebat publico, habens in corde suo cum reverentia religionem Christianam : quem ante multos annos Caius Episcopus baptizaverat : qui magis gesta sanctorum Martyrum colligens ornabat, et omnia nocturnis temporibus pauperibus Christianis erogabat, circumiens per vicos et carceres et custodias .. Post quindecim dies Arsicius, adjutor Comitis rei privatæ, Diocletiano Augusto quasi ad gloriam dixit... Maximus facultates suas transigendo venumdat; nam et Christianus esse cognoscitur factus a Caio et Gabinio... Tunc Diocletianus Augustus jussit Julio, pagano crudeli, ut ipse milites dirigeret et tenerent omnes, et tantum Caium Episcopum non tenerent... jussit incendio concremari, Claudium, Præpedignam, Alexandrum et Cuthiam ac Maximum et in rheuma jactari. Gabinium vero Presbyterum et Susannam fecit in custodiæ vinculo mancipari... Veniens autem Susanna cum duabus mulieribus in domum suam introivit... Tunc jussit Diocletianus Augustus, ut ibi intra domum suam, juxta domum Caii Episcopi, gladio puniretur : quæ percussa intra domum suam reddidit spiritum.... Ab eodem die cœpit Caius Episcopus in eadem domo introire ubi gladio fuerat percussa, et sacrificium Domino Deo suo offerre pro commemoratione B. Susannæ populo quia domus B. Gabinii Presbyteri jungebatur domui B. Caii Episcopi. Ab eodem tempore jam tale erat signum Christianis : Statio deputata est in duas domos, quod est usque in hodiernum diem. Factum est autem hoc Romæ in regione sexta, juxta vicum Mamurii, ante forum Salustii.

S. Thrasonem olim baptizarat :

accusatur apud Diocletianum quod Maximum Christianum fecisset :

C

post necem S. Susannæ in ejus ædibus celebrat sacra :

13 *Hactenus excerpta ex Actis S. Susannæ et aliorum Martyrum, quæ fere omnia dedimus* XVIII *Februarii cum sua explicatione. Auctorem exceptis ultimis lineis censemus coævum et testem oculatum, ipsum forsan* Thrasonem, *qui* gesta Martyrum colligens ornabat, *et postmodum et jam Martyr effectus colitur* XI *Decemb. In hisce Actis dicitur* Serena uxor Diocletiani, occulte Christiana, nocte corpus S. Susannæ Martyris collegisse, et sanguinem cum suo velamine detersisse, et posuisse in capsam argenteam in palatio suo. *An hæc a S. Caio instructa et baptizata fuerit, quod tempori et nobilitati consonum videtur, inquiri poterit ad diem ejus natalem* XVI *Augusti.*

an etiam baptizarit S. Serenam ?

D

CAPUT III.
Cultus sacer S. Caii. Reliquiæ.

Colitur 22 Aprilis,

De S. Gabinio Presbytero fratre S. Caii, dein Martyre, egimus cum Martyrologio Romano ad diem XIX *Februarii. Interim utriusque martyrium ita conjungitur in genuino Martyrologio Bedæ ad hunc* XXII *Aprilis :* Romæ depositio S. Caii Papæ, qui cum Ecclesiam duodecim annos, menses quatuor, dies duodecim rexisset, martyrio coronatur sub Diocletiano Principe cum Gabinio, fratre, *scilicet in eadem Diocletiani persecutione occiso, sed* XI Kalendis Martii, *uti additur apud Notkerum : qui Notkerus cum Usuardo, Adone aliisque idem fere elogium habet. Sed tam hi quam ille perperam solum* undecim annos *cum Anastasio Bibliothecario tribuunt Pontificatui Caii; quos* duodecim *fuisse supra probavimus. Ejusdem S. Caii depositio recolitur in antiquo Martyrologio S. Hieronymi, et passim aliis. Pridie seu* XXI *Aprilis nominatur S. Caius a Wandelberto et in nonnullis MSS. At cum S. Gabinio fratre refertur ad diem* XIX *Februarii in MS. Martyrologio Trevirensi S. Martini* XX *Februarii in Martyrologio S. Hieronymi iterum ista leguntur :* Romæ via Appia, in cœmeterio S. Callisti, depositio Gaii Episcopi : *quem etiam ad dictum diem habent Rabanus, et Notkerus cum variis MSS. et forte hæc est corporis in meliorem vel aptiorem locum repositio. Denique Martyrologium MS. Divionense, in adjunctis ad Martyrologium Bedæ ante Tomum* I *Martii, memoriam ejusdem recolit* XXIII *Maji his verbis.* S. Gaii Papæ et aliorum ducentorum quinquaginta Romæ. *Sed de his nihil potuimus invenire.*

21 Aprilis,

19 et 20 Februarii

E

23 Maji.

15 *S. Caii Papæ et Martyris Acta a Cæsare Becillo Urbinate, Presbytero Congregationis de Urbe, notis explicata excusa sunt Romæ anno* MDCXXVIII, *ex typographia Reverendæ Cameræ Apostolicæ in quibus ille auctor narrat : sacrum S. Caii corpus in dicto S. Callisti cæmeterio, anno Christi* MDCXXII *die* XXI *Aprilis, repertum fuisse; insculptum autem sepulcro erat nomen, hoc modo :* CAIO, cum duobus PP. in lateritio lapide, in faciem sepulcri mutato, cum palma, et signo consueto apud Christi fideles, incisis, cum lamina plumbea, sepulcri lapides connectente. Reperti cum corpore S. Caii, annulus illius, et inter ossa quidam nummi ærei Diocletiani. *Paulus Aringhus lib.* 3. *Romæ subterraneæ cap.* II. *addit :* Superioribus annis ab Urbano VIII perantiqua ejusdem S. Caii ecclesia, eodem plane loco est restituta, ubi domum ejusdem olim Diocletiani temporibus extitisse traditur, haud longe ab ecclesia B. Susannæ Virginis : ibidemque sanctissimi Pontificis ac Martyris corpus, religioso adservandum cultu repositum est, cum hoc inscripto titulo : Urbanus VIII Pont. Max. domum in Urbe S. Caii Papæ et Mart. in ecclesiam consecratam ac erectam, sacraque statione celebrem, vetustate collapsam, a fundamentis excitavit illatisque ejusdem S. Caii reliquiis, titulum ac stationem restituit anno Sal. MDCXXXI, Pontificatus IX.

S. Caii Corpus inventum an. 1622

F

ecclesia reparata an. 1631.

16 *Eadem in Breviario Romano dicti, Urbani auctoritate recognito, paucis attinguntur, et dicitur* Ecclesia reliquiis decorata : *quia jam citatus Becillus ait, corpus S. Caii cum aliis reliquiis, a Gregorio XV donatum fuisse Alphonso Gonzagæ Rhodiorum Archiepiscopo, et chartam donationis* XXXI *Julii anno* MDCXXII *a Joanne Ferrino Cameræ Apostolicæ Notario confectam se vidisse, et corpus Novelariam in Galliam Cisalpinam delatum fuisse : lateritium vero lapidem, in quo Caii Papæ nomen insculptum est apud Jacobum Crescentium, S. Equitii apud Nursiam Abbatem adservari : duos autem ex nummis æreis Diocletiani, qui in sepulcro una cum*

Corpus Novelariam delatum.

A *cum corpore S. Caii reperti fuere, extare apud suos in Congregatione Oratorii cum nonnullis particulis reliquiarum. Utinam Novelaria nobis aliquis curet mittere, historiam et documenta Translationis a Becillo indicatæ, ut saltem Supplemento operis post faciendo inserantur. Dicuntur etiam Reliquiæ aliquæ S. Caii esse Bononiæ, Bambergæ in monasterio Bavariæ Andecensi, et alibi. Sed non temere credimus esse S. Caii Papæ Romani; quia quamplurimi fuerunt Martyres, Caii nomine appellati, quorum quidam etiam Romæ et Bononiæ passi sunt. Tamayus Salazar Sanctis Hispaniæ annumerat SS. Gabinium et Caium, quasi essent nati matre Serena, filia Philippi Imperatoris, origine Hispana. De qua re actum* XIX *Februarii ad Vitam S. Gabinii. Georgius Cardosus in Hagiologio Lusitano asserit anniversaria solennitate celebrari festum ejus in* monasterio S. Claræ de Pinhel na Beira : *quod istic adservatur corpus ejus, a Paulo V Papa donatum nobili vero Lusitano, nomine Hectori da Sella Falcao, atque ab eo in dicto conventu depositum. Quæ arbitramur de aliquo* Caio Martyre *intelligenda esse.* D

alibi reliquiæ, NOT. 2

AUCTORE G. H. *alterius Caii Mart. corpus in Lusitania.*

DE S. DANIELE MARTYRE,

G. H.

Laude-Pompeia in Italia.

XXII APR

Laus Pompeia, *vulgo* Lodi, *urbs antiqua est, et Sede Episcopali exornata, media inter Placentiam et Mediolanum, ad cujus Ducatum attinet. Ferdinandus Ughellus tomo 4 Italiæ Sacræ ejus Episcopos recenset, ubi in Præfatione ista habet :* S. Bassianum Episcopum pro Tutelari Divo veneratur, SS. Julianum, Titianum, Albertumque B Præsules, Martyrem vero Danielem, et Gualterum Confessorem, cum aliis Beatorum nomine habitis, honorat. *S. Bassiani Acta dedimus* XIX *Januarii, de aliis suo tempore acturi. Philippus Ferrarius in Topographia ad Martyrologium tradit*, S. Danielem Martyrem coli ad diem x Aprilis. *Verum idem, in Catalogo generali*, S. Danielem Martyrem Laude Pompeia *refert ad hunc* XXII Aprilis : *additque se* legisse ipsius Acta MSS. Laude, sed brevia : *ex quibus, in Catalogo Sanctorum Italiæ, hoc compendium contexuit.*

Cultus sacer,

10 et 22 Aprilis,

2 Daniel sub * Carolo Magno egregius miles, quo tempore Pius Imperator Paganos et infideles insequebatur, illos e Christianorum finibus expellens, apud Laudem-Pompeiam in Vico Cassino, qui nunc Rocca-bruna appellatur, prælio cum hostibus fidei conserto, cum multi ex utraque parte corruerent, et ipse lapide percussus pro Christo Martyr occubuit. Cujus corpus cum ignotum diu jacuisset, a Carolo Magno miraculo quodam inventum, mirum suavemque odorem emittens, ibidem sacra æde ei extructa, sepelitur. Cum vero locus habitatoribus desertus fuisset corpusque Martyris aliquamdiu latuisset, novo miraculo detectum, Laudem-novam in basilicam S. E Bassiani translatum est, ibique honorifice conditum. *Huc usque Acta, ad quæ idem Ferrarius ista annotat.* Quod de Paganis hic dicitur parum verisimile est : neque enim idololatræ Carolo Magno Imperatore in Italia, in his præsertim regionibus erant : nisi nomine Paganorum hæretici (ut aliquando in Historiis Sanctorum animadvertimus) intelligantur. *Hactenus Ferrarius : ex quibus omnibus indicamus, certum nobis videri* S. Danielem *ibidem* Martyrem coli, *ejusque* corpus in Basilica S. Bassiani asservari : *quod etiam ex ruderibus antiquæ urbis erutum cum certis signis potuit agnosci : imo et ibidem oratorium eidem extructum fuisse, tempore Caroli Magni, cum* corpus ignotum diu latuisset, *ut supra dictum : et sic forsan sub Constantino Magno a Paganis lapidibus obrutus fuisse videretur posse dici. Sed hæc viris eruditis apud Laudenses exercitationis solum caussa proponimus : libenter ab iis clariorem lucem accepturi.*

* *an* Constantino,

cædes,

oratorium :

corpus.

DE S. HONOFRIA VIRGINE,

G. H. F

C Martyre Romana, Antuerpiæ in Belgio.

XXII APR.

Nicolaus Lancicius e Societate Jesu, vir eximia doctrina illustris, atque cum opinione sanctitatis mortuus, familiarem, dum viveret, cum Joanne Bollando, operis hujus de Actis Sanctorum auctore primario, coluit amicitiam, eique omnia sua opera typis imprimenda credidit, quæ hic duobus simul tomis curavit excudi, uti latius explicuimus in tractatu præliminari ad tomum primum Actorum mensis Martii de Vita, operibus et virtutibus dicti Bollandi. Ibidem cap. 5, deinde cap. 20 indicavimus, eumdem P. Bollandum, dono memorati Lancicii, obtinuisse sacrum corpus sanctæ Virginis Martyrisque Honofriæ, de qua hic agimus. Extat impressa Vilnæ relatio de supplicatione instituta cum eo allata essent multa Sanctorum corpora, quæ cum hoc Roma attulerat jam memoratus Lancicius; atque inter alia ibidem servatum est caput hujus Sanctæ : cujus reliquum corpus quomodo Antuerpiam cum aliis Sanctorum corporibus delatum fuerit, patet ex Gasparis Nemii, tunc Antuerpiensis Episcopi, inde postea ad Sedem Archiepiscopalem Cameracensem promoti, diplomate hic inserendo, quo una facultas data est exponendi dictas Reliquias in ecclesia Domus-Professæ Antuerpiensis Societatis Jesu : de cujus ecclesiæ splendore et variis in eam illatis reliquiis egimus III *Februarii, ad Acta translationis S. Fortunati Martyris Romani.*

Joannes Bollandus a Nicolao Lancicio obtinuit corpus S. Honofriæ,

capite Vilnæ servato.

Translationis et venerationis Bulla ab Episcopo Antuerpiensi concessa

2 *Cum ergo venerationi hujus S. Honofriæ assignata esset Dominica* Jubilate, *sive tertia post Pascha, quæ anno* MDCXLVI, *incidit in hunc* XXII *Aprilis, pridie hujus diei sacrum hoc corpus, in capsula eleganti, e Sodalitatis inferioris oratorio deportatum est ad templum, per aream interpositam, instituta hoc modo supplicatione. Præibant cum facibus ardentibus Fratres Coadjutores chlamydati, deinde Sacerdotes omnes linteati et stolis insigniti : quatuor habitu Diaconorum (e quorum numero unus fuit memoratus Bollandus) feretrum portabant : latera cingebant duodecim adolescentes habitu Angelico. Pone sequebatur R. P. Conradus de Gaure Præpositus, et duo alii Sacerdotes pluvialibus induti. Interim per templi fenestras sonantibus tubis, tibiis, aliisque musicis instrumentis Sancta honorabatur. In medio templo erectum erat pegma, in quo capsa deposita. Cantatum* Te Deum laudamus, *cum versiculo et oratione de Sancta, et in ejus honorem habita brevis concio a P. Henrico van Olmen, tunc ecclesiæ nostræ Oratore; qui postmodum Missionarius in urbe Bredana, ibidem inter*

2 Aprilis Corpus e loco Sodalitatis in ecclesiam delatum,

A *inter heterodoxos, cum pestilentiæ lues grassaretur, publice expositus, in obsequio eximiæ caritatis erga Catholicos, vitam finivit, ipsis etiam Acatholicis multos post annos laudatissimam.*

22 Aprilis in altari exponitur

et argenteæ capsæ includitur.

3 *Postridie capsa cum corpore S. Honofriæ exposita fuit in summo altari, cantatumque de ea est solenne Sacrum, uti et privata Sacra omnia cum Officio Ecclesiastico de eadem sunt recitata. A prandio post duplicem concionem, iterum de eadem Sancta habitam, concentu vario et Oratione solita conclusa solennitas fuit. Accessit deinde corpus* S. Rufinæ Virginis et Martyris, *cujus solennitas celebratur prima Dominica Septembris. Utrumque autem depositum, egregia Domicellarum Hout-appeliarum munificentia, argenteis duobus magni ponderis et artis ferculis inclusum, solennioribus festis exornat altare Mariani sacelli, quod ab eisdem memorabili ad posteros liberalitate fundatum, et exoticis totum convestitum marmoribus, inter augustiora et visu digniora Belgii sacraria numeratur. Hic ergo subjungimus diploma ante citatum.*

Post advecta e Polonia corpora

Episcopus Antuerpiensis,

legit epistolam Episcopi Vilnensis,

qua approbavit Reliquias varias,

et fidem facit de Originalibus scriptis:

legit etiam litteras P. Lancicii ad P. Montmorencium,

et cistas a Legato Polonico advectas aperuit,

4 GASPAR Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Antuerpiensis. Quoniam qui Sanctis deferuntur honores, in Dei Opt. Max. gloriam, atque universæ Ecclesiæ redundant utilitatem; propterea quæ B ad eorumdem Sanctorum cultum amplificandum faciunt, singulari studio nobis esse promovenda existimamus. Cum igitur Reverendi Patres Societatis Jesu, ad se corpora aliquot Sanctorum, Roma annis superioribus in Poloniam deportata, inde huc transmissa asserentes, cuperent (ut publicæ Fidelium venerationi exponi possent) ea nostra auctoritate examinari ac probari; eorum piis postulatis benigne annuentes, ad Domum Professam ejusdem Societatis Antuerpiæ, xx die Julii anni MDCXXXVI convenimus. Hic primum coram aliquot venerabilibus Collegii nostri Cathedralis Canonicis, atque dictæ Societatis Patribus, legimus Patentes litteras Illustrissimi et Reverendissimi D. Abrahami Woyvæ, Episcopi Vilnensis, datas Vilnæ XXI Septemb. anno MDCXXXV, quibus fidem facit, se varia instrumenta publica et authentica, Romæ et alibi rite ac legitime facta, omnique carentia suspicione, vidisse; ex quibus agnoverit multas Sanctorum Martyrum, et Sanctarum Virginum ac Martyrum Reliquias a R. P. Nicolao Lancicio, provinciæ Lithuaniæ Societatis JESU tunc Præposito, advectas ex Italia, esse veras ac legitimas Sanctorum Reliquias, rite ac legitime acquisitas, ideoque pro talibus per Poloniæ amplissi- C mum regnum; in variis Episcopatibus, ab Ordinariis locorum, atque a se tandem, ad publicum et in Sancta Romana Ecclesia usitatum cultum, esse receptas, et honorifice processionaliter a seculari ac regulari Clero portatas, et in variis ecclesiis depositas: et quoniam aliæ similes Reliquiæ eodem modo acquisitæ et advectæ, ad propagandum Dei in Sanctis suis honorem, ad alias quoque provincias ab eodem R. P. Nicolao Lancicio missæ essent, ad quas originalia instrumenta ad earum certitudinem mitti non possent; ideo ut illis quoque Reliquiis debita, ut par est, fides haberetur, et publicus cultus deferretur, id se testimonium dedisse, sigillo suo munitum ac manu signatum. Vidimus deinde varias ejusdam R. P. Lancicii litteras ad R. P. Florentium de Montmorency, ejusdem Societatis tunc Collegii Insulensis Rectorem, nunc Præpositi Generalis Assistentem nuper in Congregatione generali electum; quibus litteris et nomina exprimebat Sanctorum, et qua ratione eorum Reliquiæ in cistam ligneam compactæ, quibusque dignosci indiciis possent, significabat. Aperiri deinde coram nobis jussimus cistam ligneam oblongam, quam paulo ante Excellentissimus et Illustrissimus Joannes Zawaski, Capitanues Succensis (qui postmodum Palatinus creatus fuit) Potentissimi Regis Poloniæ ad Serenissimum In- D fantem Cardinalem, Ferdinandum Austriacum Belgii pro Catholico Rege fratre suo Gubernatorem, et Serenissimum Magnæ Britanniæ Regem Carolum, tunc Legatus, a Patribus Societatis Jesu Gedani acceperat, et huc fideliter secum devexerat. Erat illa eidem R. P. Montmorencio inscripta, clavis ferreis diligenter et firmiter compacta, duobus sigillis corio nigro tectis occlusa. Quæ omnia cum essent coram nobis resignata, reperimus rotundam pyxidem, apposito exterius atque interius numero 119, egregie clausam, charta etiam obseratis juncturis; qua discissa ac revulsa, reperimus cranium capitis, decenter gossypio involutum: quod ex signis omnibus, accuratissime cum epistola congruentibus, collegimus esse S. Florentii Romani Martyris. Deinde duæ aliæ pyxides minores, oblongæ, apertæ sunt; in quarum altera, numero 18 signata, S. Martinæ Virginis et Martyris Romanæ cranium, et pleraque ossa corporis; in altera num. 113 S. Honofriæ Virginis et Martyris Romanæ ossa præcipua inventa; quorum ex magnitudine colligere erat, utramque non fuisse admodum magnæ staturæ, nec forte ætatis. Tum duæ aliæ paulo his majores cistulæ reseratæ; una, num. 6 signata, S. Seviliani Martyris Romani; E altera num. 8, S. Anthimi Martyris Romani, corpora continebant. Neque his in rebus quidquam fuit quod non eximie responderet dictis litteris ac testimoniis. Ad majorem igitur Dei Sanctorumque gloriam, ut aut hic, si iisdem Reverendis Patribus videretur, exponi dictæ reliquiæ ad solennem venerationem possent; aut alibi ab Ordinariis ad eamdem publicam venerationem recipi; hæc omnia testati tunc sumus, chirographo nostro ac sigillo apposito Antuerpiæ in palatio nostro Episcopali XXI Julii anni MDCXXXVI.

reperit caput S. Florentii M. Romani:

cranium S. Martinæ Virg. Mart. ossa S. Honofriæ,

corpora SS. Seviliani et Anthimi,

et approbat.

Cum deinde, ut nobis dictæ Societatis Patres significarunt, S. Seviliani Martyris corpus ad templum Bruxellense S. Michaelis ejusdem Societatis deportatum esset; ibique solenni pompa honoratum; Sanctorum vero Florentii, Martinæ, Anthimi Reliquiæ in provinciam Gallo-Belgicam a R. P. Florentio de Montmorency supradicto devectæ, et variis Societatis collegiis donatæ; S. Honofriæ Virginis et Martyris corpus in Domo Professa Societatis in hac urbe hactenus asservatum est, majori postea celebritate proferendum ad publicam venerationem, cum Belgii nostri status esset tranquillior. Verum quoniam cœlestia illa pignora, non tam lætis Reipublicæ temporibus ornamenta sunt ecclesiarum ac urbium, quam in adversis præsidium ac munimen; nobis recens supplicavit R. P. Conradus de Gavre, F ejusdem Domus Professæ Præpositus, ut ex vi antea factæ a nobis approbationis, publicæ Fidelium venerationi exponere ejusdem sanctæ Virginis ac Martyris Reliquias sibi liceret; atque Ecclesiasticum Officium, Missæque sacrificium de Virgine ac Martyre celebrare, et reliquis Sacerdotibus ejusdem Societatis in ea Domo commorantibus celebrandum indicere: utque dictam Translationem sive Expositionem S. Honofriæ Virginis et Martyris, Dominica Jubilate, sive tertia post Pascha, quæ XXII Aprilis dies hujus anni MDCXLVI erit, peragendam; eademque Dominica Jubilate deinceps anniversariam illius memoriam recolendam, sanciremus. Nos igitur piæ ejus supplicationi annuentes statuimus, ut dictæ Reliquiæ S. Honofriæ Virginis et Martyris eo die publice exponi possint Fidelium venerationi, juxta ritum in sancta Romana Ecclesia receptum; utque eo die ab omnibus Sacerdotibus, in eadem Domo commorantibus, vel pro tempore existentibus, Officium et Missa de Virgine et Martyre recitari, atque anniversaria memoria Translationis sive Expositionis

Ablatis alio ceteris Reliquiis,

permittit corpus S. Honofriæ coli in Ecclesia Antuerpiensi,

Dominica 3 post Pascha

A nis ejusmodi deinceps eadem Dominica Jubilate annis singulis recoli possit, ritu duplici, secundum morem sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Ut autem populi nostri animos ad dictæ sanctæ Virginis honorandas Reliquias, opemque Divinam impensius hisce miserrimis temporibus, ejus intercessione, implorandam excitemus, omnibus Christi Fidelibus, qui ea Dominica ecclesiam dictæ Domus Professæ Societatis Jesu visitaverint, et ibidem preces pro hæresum extirpatione, pace Christianorum Principum, Sanctæ Matris Ecclesiæ exaltatione, fuderint, 40 dierum D Indulgentiam concedimus: iis vero, qui ceteris per annum diebus Sanctam Virginem Honofriam, pro iisdem Ecclesiæ necessitatibus, in eadem ecclesia, pie oraverint, septem dierum Indulgentiam impertimur. Actum Antuerpiæ, in palatio nostro Episcopali, XXVI Martii MDCXLVI.

ritu duplici:

AUCTORE G. H. adjungit Indulgentias.

Signatum erat. Gaspar Episcopus Antuerpiensis, *et sigillatum sigillo de cera rubra.*

DE SANCTIS MARTYRIBUS PERSIS,

ACEPSIMA, BARBASYME, PAULO, GADDIABBE, SABINO, MAREA, MOCIO, JOANNE, HORMISDA, PAPA, JACOBO, ROMA, MAARE, AGA, BOCHRE, ABDA, ABDIESO, JOANNE, ABRAMIO, AGDELA, SABORE, ISAACO, DAUSA, MILLE, EPISCOPIS; MANREANDE, CHOREPISCOPO; JOSEPHO, JACOBO, ÆITHALA, PRESBYT. AZE SEU AZADANE, ABDIESO, DIAC. ET DUCENTIS QUINQUAGINTA CLER. AZADE, EUNUCHO; TARBULA SEU PHERBUTE, VIRGINE; SORORE EJUS VIDUA ET EJUSDEM ANCILLA;

G. H.

E

B

ANIMADV. PAP. 3

XVI Millibus Nominatis et Anonymis innumeris.

ANNO CCC

Horum Martyrum plurimi videntur occisi an. 350

Retulimus die præcedenti, XXI *Aprilis, S. Simeonem, Episcopum Seleuciæ et Ctesiphontis, cum aliis centum, Episcopis, Presbyteris aut aliis Clericis, in Perside sub Sapore Rege coronatum martyrio: usque adjunximus Usthazanem Eunuchum, nutritium Regis Saporis, Abedechalam et Ananiam Presbyteros, et Pusicium Præfectum artificum Regis, et hujus filiam una cum aliis ob fidem Christianam interemptos, feria sexta hebdomadis sanctæ; indeque intulimus id contigisse anno Christi* CCCXLIX. *Quibus positis plurimos ex Martyribus jam in titulo propositos anno sequenti* CCCL, *eamdem martyrii coronam fuisse assecutos necesse est; postquam edictum Re-* C *gis Saporis crudelissimum, per universam Persidem mittendum, fuerat denuo innovatum, ipso die quo memoria passionis recoli solet, adeoque die* VI *Aprilis; nam dicto anno* CCCL, *cyclo Lunæ* IX, *Solis* XXIII, *litteræ Dominicali G, Pascha fuit celebratum* VIII *die Aprilis, et potuerunt plurimi e Christianis undequaque adducti, hoc* XXII *Aprilis martyrium subiisse: nisi malimus dicere, quod dies martyrii varii et incerti essent, eos postridie a Martyrologiis fuisse simul relatos.*

et forsan 22 Aprilis.

2 *Historiam martyrii horum omnium primo damus descriptam ab Hermia Sozomeno, in sua Historia Ecclesiastica ad Theodosium Juniorem Imperatorem lib.* 2 *cap.* 10 *et tribus sequentibus. Eamdem martyrii historiam, sed magis contractam, habet Nicephorus lib.* 8 *Historiæ Ecclesiasticæ cap.* 37. *Et qui S. Acepsimæ adjungitur apud Sozomenum* Jacob Presbyter, *illi* Joseph *dicitur, uti* Bocchoris *et* Mareades *alteri* Bochras *et* Manriandes *appellantur; et* Milas, *aliis* Milles, *cognominatur* mortuorum suscitator. *Cassiodorus etiam, lib.* 3 *Historiæ tripartitæ cap.* 2, *eosdem ex Sozomeno proponit; et quæ huic* Tarbula *est, isti* Tharbua *dicitur: et* Jacobus, Acepsimam secutus, *dicitur* Presbyter Ponti, *quasi legerit* ἐκ πόντου, *cum apud Sozomenum legatur,* Ἰάκωβος Πρεσβύτερος ἑκοντὴς εἵπετο τῷ Ἀκεψιμᾷ, Jacobus Presbyter sua sponte sequebatur Acepsimam. *Ex Episcopis duobus et viginti a Cassiodoro indicantur soli* Moreas *et* Bichor, *hic supra* Bochras *et* Bocchoris *nuncupatus.*

Historia martyrii omnium datur ex Sozomeno,

cum aliqua diversitate apud Nicephorum et Cassiodorum.

3 *Cassiodorum contraxerunt Latini in suis Martyrologiis ad hunc* XXII *Aprilis. Usuardus ista habet:* Apud Persidem sanctorum Martyrum, qui pro Christi nomine gladio jugulati sunt sub Rege Sapore, in quo fidei certamine passus Melisius Episcopus, Acepsimas Episcopus cum Presbytero Jacobo, Mareas et Bicor nihilominus Episcopi, cum Clericis fere ducentis et quinquaginta, Monachis etiam et sacratis Virginibus plurimis: inter quas et Simeonis Episcopi soror, nomine Tharbua, cum pedissequa sua, serra scissa est. *Eadem sed aliquanto latius deducta habet Ado in suo Martyrologio, et* tentos ac jugulatos *dicit* annuo die, quo passionis Dominicæ memoria celebratur. *Verum Sozomenus asserit eo die* exiisse edictum Saporis crudelissimum. *Adonem aut Usuardum passim alii describunt. In hodierno Martyrologio Romano ista leguntur:* Eodem die sanctorum plurimorum Martyrum, qui, sequenti anno post obitum Simeonis, annuo item die, quo passionis Dominicæ memoria celebrabatur, per totam Persidis regionem, pro Christi nomine, sub Rege Sapore, gladio cædi jussi sunt. In quo fidei certamine passus est Azades. Eunuchus Regi carissimus; Miles Episcopus, sanctitate et miraculorum gloria insignis; Acepsimas Episcopus, cum Presbytero suo Jacobo; item Aithala et Josepho Presbyteris, Azadane et Abdieso Diaconis, et aliis compluribus Clericis. Mareas quoque et Bicor Episcopi, cum aliis viginti Episcopis, et Clericis fere ducentis et quinquaginta, Monachis etiam et sacris Virginibus plurimis; inter quas et S. Simeonis Episcopi soror, nomine Tarbula, cum pedissequa sua, quæ stipitibus alligatæ, serraque scissæ, crudelissime necatæ sunt. *Hæc ibi, in quibus et* Jacobus *a Sozomeno, et* Josephus *a Nicephoro indicati, ut diversi referuntur.* Bicor *etiam est, qui aliis* Bachras *aut* Bocchoris *est. De Jacobo, diverso a S. Josepho, mox agemus.*

Cultus sacer in Fastis Usuardi,

Adonis, F

aliorum

et Martyrologii Romani.

A

AUCTORE G. H.

An ab his alius Abramius Episcopus Arbelorum et Martyr?

4 *Celebratur a Græcis die* IV *Februarii* S. Abramius *sive* Abrahamius, Episcopus Arbelorum in Perside, anno quinto motæ a Sapore Rege persecutionis martyrium passus, *occasione cujus multa ibidem de Sapore Rege ejusque persecutione, et urbe Arbele diximus, hic non repetenda. Est et dicti* Abramii *elogium* IV *Februarii in Menologio Basilii Imperatoris tom.* 6. *Italiæ sacræ ab Ughello editæ, sed hic quæri posset, num unus idemque sit* Abramius *hic inter alios Episcopos et martyres collocatus: hoc autem videtur probari posse ex eo, quod licet Sozomenus asserat, se nomina omnium Episcoporum indicare, quotquot repererit martyrio coronatos; non tamen videatur omnes assecutus; nam ab eo omissus est S. Sadoth, Episcopus Seleuciæ et Ctesiphontis ac successor S. Simeonis Martyris: cujus et sociorum centum viginti octo Acta martyrii dedimus* XX *Februarii: ex quibus constat. S. Sadoth Episcopum, proximo post martyrium S. Simeonis anno, adeoque eodem quo plerique hic recensiti cum suis sociis coronatum fuisse. Hac ergo moti ratione* Abramium Episcopum, *hic recensitum, inter alios Episcopos relinquimus, quia potest alius esse a S. Abramio Arbelorum Episcopo jam indicato.*

B

alibi mille Martyres censentur.

5 *Quæ apud Sozomenum infra num.* 1. *relata memoratur* multitudo Christianorum, quæ ne numerari quidem potest, securi percussa, *et inter illos* Azadas, eunuchus Regi longe carissimus; *in Menologio Basilii Porphyrogeniti Imperatoris, dicitur* corona sanctorum mille martyrum, *cum* Azath eunucho, *et post repetitam cædem S. Simeonis (nam ante relata erat) ista adduntur:* Deprehensi etiam sunt hi Sancti, et cum ipsis Azath eunuchus, qui dives erat et in palatio primus, dilectus plurimum atque in honore habitus a Sapore Persarum Rege. Hi itaque coram Rege adducti, et ab ipso interrogati, cum confidenti animo Christum confessi essent, fuerunt omnes interempti. Pœnitentia autem ductus Sapores ob mortem sancti Azath, juramento se obstrinxit, ex eo tempore nullum Christianum occidendum, et ad aliquod tempus custodivit. *Hæc ibi. At Sozomenus asserit jussisse eum* ut soli religionis nostræ Doctores trucidarentur. *Hi* mille Martyres *in Menæis Græcorum memorantur* Socii S. Simeonis, *uti die præcedenti diximus.*

Tarbula alibi Tarbua et Pherbuta

6 *Quæ apud eumdem Sozomenum infra num.* 2 *memoratur* Tarbula, sancta Virgo soror S. Simeonis Episcopi, *traditur cum sorore sua vidua et ancilla interempta; a Cassiodoro, Usuardo, Adone et aliis* Tarbua

C

dicitur, quibusdam et Therbuta *unde aliis* Pherbuta *nuncupatur: atque sub tali nomine nacti sumus Romæ in bibliotheca Vaticana in codice MS. signato numero* 6187, Martyrium S. Pherbuthæ Virginis, et sororis ipsius, et ancillæ; *quod post Acta omnium ex Sozomeno relata, infra damus: collatum cum MS. Græco ejusdem Bibliothecæ signato* 1660, *cumque ea relatione, quæ ex bibliotheca Reipublicæ Venetæ a Petro Francisco Zino descripta et latine reddita est, et ab Aloysio Lipomano tomo 7 Vitarum Sanctorum Patrum excusa. In hac, quæ aliis* Tarbula, *vel* Pherbuta *aut* Pherbus *dicitur,* Therme *appellatur; et in titulo soror ejus* Pherbuta *nuncupatur: et in utrisque Actis dicitur martyrium consummatum die* v *Aprilis: ad quem diem ex Lipomano eodem edidit Laurentius Surius, apud quem videri possunt. Dicto Aprilis coluntur in Menæis Græcorum, S. Thermus igne combustus item sancta Domina et ancilla, gladio occisæ. An hæ dederint occasionem nominandi S. Thermam, loco Pherbutæ aut Tarbulæ, cum Sorore et ancilla, ibidem inquirimus, Saltem* Thermus, *cum sociabus in partes serra scissus, ibidem non legitur: sed in MSS. Menæis Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ, et Menæis excusis inscriptæ sunt die præcedenti* IV *Aprilis* S. Pherbutha, pedissequa, et ejus sociæ; sorores S. Simeonis Episcopi, quæ sub Sapore Rege Persarum, religionis Christianæ et veneficii, quo tentassent Reginam inficere, reæ, serris dessectæ fuerunt. Post quarum mortem Regina, sub illis pendentibus transiens, a morbo relaxata fuisset. *Aliqua hinc translata sunt in Menologium Sirleti, et ex hoc in Catalogum generalem Ferrarii.*

hujus et sociarum Acta Latina,

alia Græca in quibus Therme est dicta,

relata et 2 Aprilis

D

Acta SS. Acepsim Josephi et Aithalæ ex Græco MS. 3 Novemb.

7 *Ultimo loco addimus longiora Acta SS. Acepsimæ Episcopi, Josephi Presbyteri et Aithalæ Diaconi, quæ Græce nacti sumus ex MS. codice Medicæo Regis Christianissimi, et contulimus cum eorumdem Sanctorum Actis ad diem* III *Novembris relatis, ab Aloysio Lipomano tomo* 5 *Vitarum sanctorum Patrum, quos Gentianus Hervetus Latinitate donavit. Leo Allatius, in sua de Simeonum scriptis Diatriba, Acta horum Martyrum censet pag.* 126 *esse genuinum fœtum Simeonis Metaphrastæ: ea Surius ex Lipomano retulit ad hunc diem* XXII *Aprilis. At citato* III *Novembris, horum Martyrum elogia continentur in Menologio Basilii Imperatoris, in MS. Synaxario Parisiensi collegii Claromontani et in aliis Græcorum Menæis; et eorum exemplo apud Molanum, Galesinium, Ferrarium. Interim in Actis num.* 20 *dicitur* Acepsimas x Octobris finem vitæ accepisse, *et num.* 40 Aithalas mense Junio consummatus. *Molanus in Auctario celebrat Kalendis Septembris memoriam* sancti Martyris Aithalæ, *et quidem ex Græcis.*

E

Aliqui 10 Aprilis relati.

8 *Colunt, die* X *Aprilis Aithalam, cum aliis sub eodem Sapore occisis, Basilienses in suo Martyrologio anno* MDLXXXIV *Friburgi excuso his verbis:* In Persia sanctorum Martyrum Aithalæ et Jacobi, Presbyterorum, Azadani et Abdiesi, Diaconorum: qui post longos carceres a Magis sævissime cæsi sunt. *At Græci in suis Menæis et apud Maximum Episcopum Cytherorum recolunt eodem die* X Aprilis, sanctos Martyres, Jacobum Presbyterum, et Aza Diaconum, sub Rege Persarum Sapore etiam occisos *cum aliquo elogio: quod exactius extat in Menologio Græco Basilii Porphyrogeniti Imperatoris ad diem* XIV *Aprilis, in quo primo loco exponitur certamen S. Simeonis Episcopi et sociorum; dein S. Phase sive Pusicii, Præfecti artificum Regis cum filia, de quibus egimus præcedenti die; postea agitur de mille Martyribus cum Azade Eunucho, uti jam monuimus: at denique additur,* certamen sanctorum Martyrum Jacobi Presbyteri et Azis Diaconi, *cum hoc elogio:*

potissimum S. Jacobus et Azas

iterum 14 Aprilis.

9 Etiam hi sancti Martyres, Jacobus Presbyter et Azes Diaconus, in Perside fuerunt tempore persecutionis impii Saporis. Cum autem Christum palam profiterentur et prædicarent; deprehendi eos jussit Præfectus Magorum, et in carcerem conjecit, fameque per dies plures eos vexavit. At post hæc cum e carcere eos educi jussisset, et coram se adduci; mandavit ut Christum abnegarent. Cum vero non obtemperassent; primum quidem sinapi et acetum in ipsorum nares injici jussit, deinde ipsos denudans et in ligno suspendens, per totam noctem frigore excruciavit: mane autem suspensos adhuc et nudos virgis cædi mandavit, et demum in carcerem detrudi. Postea iterum e carcere educti, capite truncati sunt. Cum vero deinde ad proximam adjacentem paludem descendisset lictor, atque ibidem ensem abluisset, illico ipsius paludis aqua in sanguinem versa est, atque ita diu permansit, et demum exaruit. *Hactenus Menologium Basilii Imperatoris. An Azes Diaconus et Azadanes Diaconus supra relatus, sit unus idemque Martyr, non satis liquet: quia de Azadane nulla Acta habemus.*

F

Elogium ex Menol. Basilii Imper.

ACTA MARTYRII

Ex Historia Ecclesiastica Sozomeni lib. 2. cap. 10 et tribus sequentibus.

Post occisos Simeonem Episcopum Seleuciæ et Ctesiphontis,

CAP 10 Edicto Saporis feria 6 in Parasceve dato, innumeri martyrio coronantur.

A Ctesiphontis, et alios sequenti anno eo ipso die, quo memoria passionis Christi recoli solet, cum jam celebris dies festus Resurrectionis expectaretur; exiite dictum Saporis crudelissimum in universam Persidem, quod jubebat ut omnes, qui se confiterentur Christianos, morti addicerentur. Quo quidem tempore multitudo Christianorum, quæ ne numerari quidem potest, securi percussa est. Siquidem Magi eos ex urbibus et vicis, in quibus latitabant, summa cum diligentia eruerunt. Nonnulli autem sua inducti voluntate, nemine eos ducente, se ipsi ideo indicarunt, ne silentio Christum denegare viderentur. Ac dum omnes, qui erant Christiani, morte mulctarentur, plurimi etiam qui in ipso palatio ætatem egissent mactati sunt: in quorum numero erat Azades Eunuchus, Regi longe carissimus. Quem cum Sapores interfectum intellexisset, incredibilem animo dolorem hausit; hancque communem cædem sedavit, atque solos religionis nostræ Doctores trucidari jussit.

et Azades eunuchus,

a CAP 11 et S. Tarbula Virgo, ejus soror vidua, et ancilla, serra dissecantur.

2 Per idem tempus Regina in morbum delapsa, *a* Tarbula soror Simeonis Episcopi sancta Virgo, simul cum ancilla, idem vitæ genus colente, et sorore quæ post viri mortem abstinuit a nuptiis, et eamdem vitæ rationem tenuit, comprehenditur. Causa autem, cur hæ mulieres fuerint comprehensæ, fuit B falsa criminatio, a Judæis in eas conficta: quod videlicet ob mortem Simeonis iratæ, venena Reginæ insidiose parassent. Regina vero (solent enim ægrotantes malis omnibus facile aures accommodare) calumniam veram esse, et maxime quidem, quod erat a Judæis objecta, existimavit. Nam ejusdem erat cum Judæis opinionis, ad eorum morem vitam instituebat, et veraces illos sibique maxime benevolos putabat. Magi igitur Tarbulam et reliquas duas arreptas morte condemnant. Ac cum serra dissectas patibulis suffixissent, effecerunt, ut Regina spatium inter patibula intermissum transiret, perinde quasi morbus eo pacto pelleretur. Fertur hanc Tarbulam forma valde liberali et honesta fuisse: Magum quemdam eam deperisse, mercedemque, uti cum illa rem haberet, clam misisse; promisisse denique, si vellet ipsius parere libidini, tum eam tum socias salvas fore. At illam hanc turpitudinem, ne audire quidem voluisse: sed nuntios verbis contumeliosis excepisse, intemperantiæ crimen cum probro illis objectasse, se multo libentius velle mori, quam virginitatem prodere respondisse.

Episcopi et Sacerdotes inquiruntur:

C 3 Porro cum edicto Saporis ratum esset, uti supra demonstratum est, ut soli Sacerdotes et Doctores fidei Christianæ comprehenderentur, Magi et eorum Principes totam Persidem obeuntes, Episcopos et Sacerdotes gravibus afficiunt incommodis, cum in aliis locis, tum maxime omnium in *b* Adiabenorum regione, quæ est pars Persidis, tota fidei Christianæ dicata.

b

CAP 12 c coronantur Acepsimas Episcopus d

4 Sub idem tempus Magi *c* Acepsimam quoque Episcopum et complures ex ejus Clericis una quidem comprehendunt: sed cum Antistitem, velut prædam, per insidias cepissent; eo contenti, ceteros, direptis eorum bonis, dimiserunt. At vero *d* Jacobus quidam Presbyter Acepsimam sua sponte sequitur: et potestate a Magis postulata, in eumdem carcerem cum eo concluditur, eique, utpote ætate valde provecto, lubens inservit: sublevat quantum potest ejus calamitates, et plagarum vibices sanat. Nam paulo postquam erat comprehensus, Magi l•ris crudis, quo solem adorare cogerent, eum acerbe verberarant: sed ubi non cessisset, rursum conjiciebant in vincula. Per idem tempus Æithalas etiam et Jacobus Presbyteri, Azadanes et Abdicius Diaconi, ob Christianam religionem in carcere jacuerunt, crudelissime a Magis cæsi. Multo autem jam dilapso tempore,

Æithalas et Jacobus Presbyteri, Azadanes et Abdicius Diaconi,

Princeps Magorum, cum Rege de illis communicat: D atque nactus potestatem eos pro arbitrio suo torquendi, nisi solem adorarent, mandatum Saporis illis qui in carcere erant significavit. Atque simul ut respondissent, se numquam udituros Christum, neque solem adoraturos adeo crudelibus tormentis illos cruciavit, ut Acepsimas in fidei confessione fortiter perstans mortem obierit. Cujus Reliquias quidam ex Armenia, qui obsides erant apud Persas, tumulo condidere. Alii autem, licet non minus acerbe quam ille verberati, præter omnium opinionem in vita manserunt; qui cum in eadem perseverarent sententia, in carcerem denuo compinguntur. Quorum de numero fuit Æithalas, cujus brachia inter vapulandum sic usque ab humeris violenta extensione divulsa et enervata fuere, ut manus tamquam mortuæ inde penderent.

AUCTORE SOZOM.

5 Isto Sapore regnante infinita multitudo Presbyterorum, Diaconorum, Monachorum, sanctarum Virginum et aliorum, qui in ecclesiarum ministerio versabantur, et erga religionem præclare animo affecti erant, egregia piæ vitæ testimonia dederunt. Episcopi autem, quos accepi mortem in hac persecutione oppetivisse, sunt Barbasymes, Paulus, Gaddiabes, Sabinus, Mareas, Mocius, Joannes, Hormisdas, Papas, Jacobus, Romas, Maares, Agas, *e* Bochres, Abdas, Abdiesus, Joannes, *f* Abramius, Agdelas, Sabores, Isaac et Dausas: qui a loco quodam, qui Zaudæus dicitur, a Persis captivus abductus fuerat, et illo tempore pro fide Christiana morte multatus una cum Maureande Chorepiscopo et Clericis, qui in ejus diœcesi erant, numero plus minus ducentis quinquaginta, qui comprehensi a Persis et captivi abducti fuerunt.

Episcopi nominibus expressi 22,

e

F

250 Clerici,

6 Per id temporis etiam Milles martyrio occubuit; qui primum apud Persas militaverat, postea autem, relicta militia, vitæ genus plane Apostolicum excolere cœpit. Fertur illum, cum esset Episcopus urbis cujusdam in Perside creatus, multos sæpenumero cruciatus perpessum esse, verbera etiam et distractiones membrorum pertulisse. At cum neminem in ea civitate posset ad fidem Christianam perducere, ægre et iniquo animo ferentem, civitatem execratum esse, indeque discessisse. Non longo post tempore, cum primarii viri illius urbis in Regem peccassent, exercitum cum trecentis elephantis eo profectum, urbem evertisse, et velut agrum colentes in ea sementem fecisse. Millem vero peram solum, in qua sacratum Evangeliorum librum habebat, secum gestantem, Hierosolymam precatum se contulisse; indeque in Ægyptum ad visendos monachos, qui ibi ætatem degebant, concessisse. Quæ autem, quamque admirabilia et quam divina facinora ab isto Mille edita fuerint, testes sunt Syri, qui ejus res gestas et vitam *g* litteris prodiderunt.

CAP. 13 et Milles ex milite Episcopus.

F

g

7 Mihi certe satis visum est hæc de eo et de his, qui in Perside, regnante Sapore, martyrio obierunt, hactenus disseruisse. Non tormenta illis inflicta aut quinam fuerint ex quove loco, aut quo genere cruciamentorum martyrio defuncti sint, aut quibus suppliciis affecti, vix a quoquam percenseri potest: quippe cum tam varii cruciandi modi a Persis, tanto cum studio, ad crudelitatem inventi fuerint. Verum ut summatim dicam, fertur viros ac mulieres, quorum nomina recensebantur, martyrium id temporis pertulisse ad numerum sedecim millium; at multitudinem eorum, qui præter hos trucidati sunt, ne numero quidem comprehendi posse: et propterea perdifficile visum esse Persis, Syris et incolis Edessæ, qui multum de hac re laborabant, illorum nomina percensere.

XVI millia præter nomina nota, et alii plurimi.

ANNOTATA

D

ANNOTATA.

a *Tarbula, aliis Pherbutha dicta: cujus Acta alia sequuntur.*

b *An hi Martyres colantur* 6 *Aprilis, ibidem inquirimus, ubi et de Adiabenorum regione agimus.*

c *Acepsimæ et Sociorum Acta ex Metaphraste subjunguntur.*

d *Hic in Actis et apud Nicephorum* Joseph *dicitur.*

e *Hic Cassiodoro et aliis* Dicor *nuncupatur.*

f *An hic fuerit Episcopus Arbelorum et* 4 *Februarii occisus, supra inquisivimus.*

g *Utinam ea adhuc uspiam extet, nobisque communicata augere possit saltem Supplementum operis.*

ACTA MARTYRII.

DE ACTA GRÆCA PAG. 1.

SS. Pherbuthæ seu Tarbulæ Virginis, et ejus Sororis viduæ, atque ancillæ.

Ex MS. Latino bibliothecæ Vaticanæ collato cum MSS. Græcis ejusdem et Venetæ bibliothecæ.

B

Pherbuta cum sorore et ancilla comprehenditur:

Tempore persecutionis nostræ, subito Regina ipsa ægrotare cœpit. Quoniam vero ejus animus in Judæos, crucis Christi inimicos, admodum erat propensus, ac libenter quæcumque illi dixissent audiebat; Reginam cum Judæi audissent, illi suggesserunt, quoniam Episcopus Simeon, cognomento *a* Gnapheus, interfectus fuerat, propterea illius sorores venena Reginæ commiscuisse, quo ipsa mortem obiret. Ut vero sermo hic ad aures Imperatoris pervenit; statim *b* S. Pherbuthe cum sorore et ancilla sua, comprehensa fuit. Erat autem Pherbuthe illa virtutis exercitatione præstantissima: quin *c* imo non minus ejus soror, quam ipsa, vitæ institutionem in Christo Jesu pulcherrimam adepta fuerat. Ductæ igitur illæ sunt ad palatium, ut de re illa interrogarentur. Exiit igitur Imperatoris jussu Mauptes, cujus nominis interpretatio est, Pontifex Magorum, et duo una cum illo magistratus, ut eas mulieres audirent. Ut vero coram illis stetit S. Pherbuthe una cum duabus feminis, quæ cum ipsa erant, viderunt ejus pulchritudinem (erat enim revera sancta illa Virgo specie admodum egregia) statimque suo quisque pravam animo concepit libidinem, inter se tamen talem libidinosam cogitationem occultabant. Illis igitur dixerunt: Quare vos machinatæ estis veneficia Reginæ et Dominæ totius orbis terrarum: ob id nunc morti estis obnoxiæ. Quibus sancta Pherbuthe respondit: Quare eam cogitationem sathanas vobis in mentem conjecit, quæ a veritate multum abhorret? et quare injuste vultis nos calumniari? si nostrum sanguinem sititis, quisnam est qui prohibeat vos eum bibere? si nostram cædem cupitis ecce singulis diebus vestras manus coinquinatis? nos vero propter Deum nostrum, ut Christianos decet *e* morimur, non eum negantes quoniam ipse est vita nostra, quemadmodum scriptum est, ut unum Deum adoremus, et illi soli serviamus, ita enim et facimus. Quin et alibi scriptum est, Veneficus per manum populi sui moriatur. Quomodo igitur nos veneficia machinatæ sumus, cum non minus malum hoc sit, quam si Deum nostrum negaremus? Etenim pro utriusque peccati pœna, illis qui hujusmodi criminibus obnoxii sunt, mors proposita est.

Sancta Virgo, et pulcherrima,

C *calumniam de veneno Reginæ parato refutat,*

et fidem Christi profitetur: Deut. 6. et 10 Exodi 22

2 Cum hæc Pherbuthe Virgo diceret, libenter eam uterque audiebat. Cumque ejus pulchritudinem et sapientiam illi obstupescerent, loqui non poterant: sed quisque secum ita cogitabat: Ego Regem precabor, ut liceat a morte illas eripere; itaque hanc uxorem ducam. Tandem Mauptes illi hoc dixit: Quamvis ut ipsa dicis, non liceat vobis veneficia commiscere, ne legem vestram violetis; tamen fratris vestri mortem dolentes, hoc fecistis. Et quodnam malum, inquit Pherbuthe, frater passus est, ut ejus causa vitam illam, *f* quæ a Deo vivente proficiscitur, nos perdere vellemus? Nam etsi vos propter vestram pravitatem atque invidiam eum interfecistis, ille tamen vivit, et in cœlesti regno exultat: quod regnum vestro imperio ac potestati sic præstat, ut præ illo vestrum istud inane quiddam sit. Hæc cum illa dixisset, jussit illas in carcerem duci et custodiri.

addit se ob S. Simeonis fratris necem non dolere,

D

3 Cum autem dies illuxisset, Mauptes ille clam ad Pherbutem misit, qui dicerent se paratum esse Regem precari, et a morte illam, et quæ cum ipsa erant liberare; modo ejus uxor esse vellet. Virgo autem illa ἀθλοφόρος fortis et victrix, cum hæc audisset, obstupuit. Ad eum autem *g* [qui hæc nuntiaverat conversa] Comprime, inquit, os istud, canis impurissime, Dei et omnis veritatis inimice, neque amplius perge impura ista verba ad aures meas loqui, neque enim animus meus illa patitur. Deus avertat ne hoc unquam fiat: quoniam semel copulata sum cum Domino meo Christo, et virginitatem meam ipsi custodio, fidemque et veritatem ei præstare studeo. Ille enim, qui solus a peccato liber est, me potest eripere ex impurissimis vestris manibus et sordidis cogitationibus, quas contra me cogitastis. Equidem mori non timeo, neque cædem formido. Hæc enim via, in quam me vultis immittere, ducet me ad fratrem meum et Episcopum dilectum Simeonem, ut illic gemitus et ærumnarum mearum consolationem inveniam: quibus ærumnis anima mea post ejus obitum affecta est. Similiter autem et duo magistratus ad eam miserunt illud idem significantes, quibus irato animo, et asperis verbis respondens eos a se repulit.

ut liberetur, ad nuptias sollicitata

ait se Christo desponsatam, E

et paratam mori:

4 Cum igitur uterque se victum sensisset ac suam libidinem non id assecutam, quod frustra tentaverat, animadvertisset; tres illi consilio inito adversus eas feminas locuti sunt, et injustum testimonium dixerunt, quod mulieres illæ essent veneficæ. Cum Imperator hæc audivisset, præcepit ut si solem adorarent mortem evaderent. Ut autem nuntiatum illis fuit quod Imperator jusserat ut solem adorarent; sanctæ illæ feminæ hoc responderunt: Nos effectorem cœli et terræ adoramus, ejusque honorem soli offerre nolumus; quippe qui ejus Dei opus est, quem nos colimus: quin etiam minæ vestræ numquam facient, ut a caritate Salvatoris et Domini nostri Jesu Christi unquam separari possimus. Ut igitur hæc illæ eodemque animo dixerunt; Magi voce magna clamantes, Dispereant, inquiunt, istæ de terra, quæ Reginæ venena pararunt, ut in morbum illa incideret et ineriret. Statimque talis sententia contra illas lata est, ut qua morte vellent Magi, feminæ illæ morerentur. Dicebant enim nefarii atque impuri homines, quod nisi earum corpora in duas partes secta fuerint, et Regina ipsa per medias illas partes transierit, curari non poterit. Ut igitur eas ejecerunt interficiendas, denuo Mauptes, dum mulieres abducerentur, mittens ad sanctam Virginem Pherbuthem; si vis, inquit, me audire, neque tu morieris neque puellæ quæ tecum sunt. Sancta vero Pherbuthe magna et aspera voce: Quare, inquit, impure canis, ea loqueris, quæ ego audire non possum? Ego enim perfecte mori cupio, ut æternam vitam habeam: numquam hujus brevis vitæ causa remissior fiam ne moriar morte sempiterna.

ipsa et sociæ recusantes solem adorare

F

morti adjudicantur;

5 Cum igitur ante urbis portas mulieres illas duxissent, singulis duos palos fixerunt: in quorum uno

secantur in duas partes:

A uno collum ligantes, in altero vero pedes, et earum unamquamque illis protendentes, fabrilem serram inferentes, in duas partes eas secuerunt. Cumque ligna tria magna hinc et alia tria illinc in terram fixissent, sancta illa corpora in eis suspenderunt. O terribile et horrendum spectaculum! o factum lacrymis, compunctione, stupore, et gemitibus plenum! si quis lacrymas desiderat, veniat, ejulet, et præ compunctione corpus lacrymis madefaciat. En ut corpora jucunda et sancta, velut triumphus quidam, in via proposita sunt. Corpora, inquam, illa, in quibus sanctæ feminæ per totum vitæ suæ tempus honestatem et *h* virginitatem servaverunt. Libertas data est in opprobrium earum, quæ mansuetudinem et justitiam in proprio thalamo exercuerunt. En ut gloria in ignominiam proposita est! O quantum Dei justum illud judicium patiens est! sed cum exurrexerit ut rationes inquirat non amplius condonabit, neque miserebitur. O quantum audet superbia! sed cum ceciderit non habet medicinam, neque consistit. Vere ligna hæc, quibus sancta corpora fuere suspensa, fructus justitiæ sunt: isti autem vere lupi illi Arabiæ, immisericordes, duri, et sanguinis voratores: illi inquam, qui ea secuerunt et suspenderunt.

B Talem sævitiam beatus ille Propheta considerans dicebat: forte vivos deglutissent nos. Et cum iratus esset, furor ipsius in nos viventes in infernum deduxit nos. Numquid aliquis re illa terribili lætatus est, aut æquo animo tulit spectaculum illud horribile? an aliquis ea sine lacrymis aspexit, aut videre potuit? Opinor certe nemo. Quod si quis ea videre potuit, illum humanæ naturæ *i* non opinor esse participem.

psal. 12. 3

Tulerunt igitur miseram illam Reginam in eam viam, feceruntque ut per casta et sancta illa corpora transiret, omnisque turma eam sequebatur. Illo enim die Imperator censum recipiebat. Consummata est S. Pherbuthe cum sorore et ancilla quinto die mensis Aprilis, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et imperium et honor et adoratio in secula seculorum. Amen.

per quas transit Regina.

ANNOTATA.

a *Lipomanus ex Græco*, cognomento Jombaphæus, *MS. Vaticanum Græcum* τὸν ἐπίκλην Ιογγοφῖον

C b *Idem Lipomanus* Sancta Therme, *quod supra et 5 Aprilis in* Sancto Thermo, *Martyri ignis condicto, rejecimus. Vatic.gr.* τῆς ἁγίας Φερβούθη *habet in titulo: in contextu vero nominatur* ἡ ἁγία Φερβοῦς.

c *Idem* Imo vero omnes erant in Jesu Christi fide optime institutæ, *quod supra Sozomenus etiam de ancilla dixit. Vatic.gr.* ἀμφότεραι *ambæ, scilicet sorores.*

d *Vatic. gr.* ὁ βασιλέως μάντις ὁ ἐστιν (*fortasse* ὅς ἐστιν) ἀρχιερεὺς τῶν μάγων. Erat Regis augur, quod (*vel potius* qui) est Pontifex Magorum: *infra autem nominatur* ὁ Μαυπτας.

e *Ibidem simpliciter*, Χριστιαναὶ ἀποθανούμεθα, Christianæ morimur.

f *Græce* ἵνα δι' αὐτὸν ἀπὸ Θεοῦ ζῶντος τὴν ζωὴν ἡμῶν ἀπολέσωμεν, *ac si diceret*, ut propter ipsum velimus a Deo vivo privari nostra vita.

g *Desunt in Græco contextu, forte supplendi sensus causa addita ab interprete.*

h *Pro suo scilicet singulæ statu: cum earum una vidua fuerit, uti aliunde constat.*

i *Græce*, Naturæ nostræ non est; neque genus ipsius ex Adam.

D

ACTA MARTYRII

SS. Acepsimæ Episcopi, Josephi Presbyteri, Æithalæ Diaconi.

Auctore Simeone Metaphraste, ex interpretatione Gentiani Herveti apud Lipomanum et Surium. Collata cum MS Græco Medicæo Regis Christianissimi.

VIDE ... GRÆC...

CAPUT I.

S. Acepsimæ Episcopi virtutes, captivitas, inter tormenta constantia.

Furebat in Christianos Saporius rex Persarum, et Magis qui erant pars Persarum jussit, ut eos persequerentur. Qui etiam acrius invadentes, eos quos persequebantur, cogebant colere ignem et solem. Qua de causa Beatus quoque Acepsimas ab eis comprehenditur: qui ortus quidem erat ex patria Naesson, sita in finibus Persarum: erat autem Episcopali ornatus dignitate, ætate senex, *a* ut qui esset octoginta annos natus: senex prudentia, mitis et moderatus, ab ira alienus, abstinenter vitam agens, egenos impertiens suis facultatibus, intentus orationibus, forma elegans, anima elegantior: et externis motibus, iis qui illos cernebant, significans internam constitutionem, et factis et verbis pietatem enuntians, et vitæ et rectorum dogmatum magister effectus Christianis. Quo factum est, ut totam adversariorum aciem, tamquam adversus fortissimum antagonistam, in se concitaverit. Circa quem quidem, etiam antequam comprehenderetur, fit tale quid prophetice.

2 Puer quidam demulcebat ejus caput, purgans a pediculis, qui ei afferebant molestiam. Id ergo amplexus, Beatum est, inquit, hoc calvum caput (erat enim glabrum) quod quidem propter Christum suscipiet martyrium. Ille autem hoc dicto fuit lætatus: et puerum statim vicissim complexus: Fiat mihi, o fili, inquit, secundum verbum tuum. Cum autem quidam familiaris et amicus Acepsimæ adesset, cum hæc dicerentur (erat vero is quoque vicinæ civitatis Episcopus) subridens rogavit puerum, dicens: Dic mihi, o fili, scisne de nobis aliquid? Puer autem a Deo inspiratus: Tibi quoque, inquit, ad tuam redeunti civitatem, non licebit eam videre: sed e vita excedes in pago, qui dicitur Æthradaran. Quæ quidem ambobus evenerunt, sicut puer prædixerat. Sed hæc quidem, antequam Martyr esset comprehensus.

Martyr futurus a puero prædictus.

3 Cum autem esset captus, et duceretur per domum suam, prope accedens quidam ex familiaribus: Dispone aliquid de domo tua, ei dixit in aurem. Ille vero: Hæc, inquit (illam manu ostendens) non est amplius domus mea: ego enim mox migro in domum supernam. Cum autem fuisset in civitate *b* Arbel, et productus esset ante Principem Magorum (erat vero ei nomen Adrachus) rogavit eum, an esset Christianus. Postquam autem magna voce hoc fuisset confessus: Suntne ergo, inquit, vera quæ fama celebrantur, quod contemnas jussa regia: et quod unum prædicas Deum contra edictum regium? Beata autem illa senectus nullo timore affecta, Quæcumque, inquit, talia de nobis audivisti, sunt vera. Unum enim Deum prædico, convenienter iis, quæ sunt apud nos, Scripturis: et eis, qui ad me ventitant, consulo ut hoc dogma teneant et tueantur. Magus autem, Audivimus, inquit, te aliis præstare prudentia, quæ longo tempore et experientia comprobatur: nunc vero non, sicut audivimus, licet nobis intueri: nihilo enim melius es affectus, quam puer

Coram Principe Magorum profitetur fidem:

AUCTORE METAPHR. EX MS. GR. irridet cultum solis et ignis :

A puer insipiens. Cujus est enim sapientiæ aut sanæ mentis, decreta regia despicere, et solem splendidissimum et ignem nolle adorare, quæ quidem ipse quoque Rex adorat ? Respondit Christi Pontifex ; Valde mihi videtur desipere imperium Persarum, quod dimisso Creatore, statuerit colere res creatas. Quis enim sanæ mentis in animum induxerit, Dei honorem tribuere iis, quæ facta sunt a Deo, sicut vos facitis, vos impie gerentes, et hic ipse Rex vester ?

4 Ille autem : Nos impia, inquit, facere audes dicere, qui tale elementum adoramus et solem vivificum colimus O tu vere impie et nugator, et vanæ defensor religionis ? Sed nisi tu cesseris jussui Imperatoris, et adoraveris eos, quos ipse adorat ; ne senectus quidem te liberabit, quo minus patiaris gravissima, neque quem colis, Deus crucifixus. Deinde divinus senex : Tibi obstruatur os scelestum, o execrande, si putes te tuis minis mihi posse persuadere, ut deficiam a patrio dogmate, quod didici ab ineunte ætate, et ad hanc conservavi canitiem. Si autem neque me, ut dicis, eripiet senectus, neque Deus, quem colo, a vestris manibus : non ideo id, quod est præstantius, mutabo deteriori. Quid enim mea interest vivere hos paucos dies ? Nam paulo post etiam absque vobis a me exigetur commune B hoc naturæ debitum. Non adorabo solem : non colam ignem. Nemo meam irridebit senectutem : nemo mihi dabit vitio, quod sim vitæ cupidus, ut qui brevi vita vendiderim tantorum bonorum beatitudinem. Propter hæc ira repletur sceleratus, et sacrosancta senectus statim flagris cæditur adeo graviter, ut sanguine quidem totum solum restagnaret, nullus autem relictus esset locus corporis illæsus.

constans in fide, non terretur :

dire flagellatur :

5 Cum vero parum relaxatus esset a plagis, jubet eum rursus vinctum catenis sisti ante tribunal. Dicebat autem : Ubi est Deus tuus quem colis, o Acepsima ! Veniat et te e meis manibus eripiat. Deus meus, inquit ille, o sceleratissime, qui cœlum implet et terram, potest me e tuis manibus eripere. Tu autem, cum sis terra et cinis, in quem audes superbire ? sub quo sternetur putrefactio, cui vita est morte gravior, qui viventem Deum non cognoveris ? propterea tamquam flos agri exsiccaberis, et vita miserabiliter eversa traderis igni, qui non potest extingui : ut quem nunc adoras, illic re ipsa penitus sentias, non esse ignem Deum ; sed ipsum quoque alium nosse opificem, qui est etiam Deus omnium, C quæ cadunt sub aspectum. His majore ira incenso Mago, graviores catenæ Sanctum circumligarunt : et eum tunc interior accepit carcer.

instruit Judicem :

carceri includitur.

ANNOTATA.

a *Hæc de ætate octoginta annorum desunt in MS. Græco Medicæo.*

b Arbela *in Assyria, prælio Alexandri Magni et Darii, atque hujus clade nobilis, teste Q. Curtio lib. 4 de Dario. Plura diximus 4 Februarii, in Actis martyrii S. Abramii Episcopi Arbelorum sub Sapore etiam passi, num. 4*

CAPUT II.

SS. Josephi, et Æithalæ captivitas, constantia inter verbera : institutio data.

De autem sequenti comprehensus etiam fuit maxime venerandus Presbyter Joseph, ortus ex pago, qui vocatur Bethlabuba, quod exponitur, Recte scribentis : ipse quoque senex et jam intra terminos Davidicos, ut qui esset septuaginta annos natus. Senectuti autem decori erat quædem gratia, et species venerandos canos reddebat lætiores : cujus anima quidem zelum spirabat et dogma Christiano- D rum mirandum in modum defendebat. Summe vero is deditus erat temperantiæ, et continebatur cor ejus metu divino. Præterea autem comprehenditur etiam imprimis colendus Diaconus Æithalas. Eum pagus aluit Bethnoadara, vir et spiritu fervens, et qui Christi caritate valde accendebatur. Erant autem ei mores propensi ad arguendum, et pleni dicendi libertate instar magni Eliæ, ut qui vitæ, ut opinor, sequerentur libertatem et animæ puritatem. Florebat vero in eo quædem quoque gravitas, quæ ei conciliabat ab omnibus venerationem. Cum autem ambo producti fuissent ante judicem, is torvo oculo eos intuens : O genus, inquit, perditissimum ! cur in simpliciores homines irrepentes, et vestris doctrinis eorum oculos præstringentes, deducitis ad falsam Christianorum religionem ? Beatus autem Joseph dixit : Nos nec uti præstigiis, nec fallere didicimus : verum autem et stabile dogma defendentes, eos, qui errant circa religionem, deducimus ad veritatem, docentes adorare unum Deum, qui est cum aliis rebus Dominus solis et ignis.

Comprehenduntur S. Joseph Presbyter,

et Æithalas Diaconus,

7 Dixit vero Magus : Quodnam autem dogma est veritati consentaneum ? Idne, quod Rex totius terræ ipse et ejus Proceres defendunt, an quod viles et abjecti homines, sicut vos, qui decepti estis, prædicant ? Viles quidem et abjecti homines sumus nos, respondit Christi Sacerdos, hoc jubente Christi E præcepto, quoniam non in divitiis et superbia visum est Deo nostro viam hominis dirigere. Et ideo nos sæpe nostra sponte nos humiles reddimus, facultates nostras prodigentes pauperibus, pro iis nos accepturos æternas expectantes divitias, a et gloriam quæ numquam deficiet. Tu vero qui ob fluxas opes et vanam gloriam intumescis, ut fumus transibis, et ut pulvis a vento difflaberis. At Magus, Vos, inquit, desidiæ servientes, domos obitis mendici, miseri et in manus alienas intenti : et cujus rei debebat vos maxime pudere, ea re maxime gloriamini. Divitiæ enim a cunctis hominibus amore et studio dignæ censentur : quarum amore carere quis vos docuit ? Ad hæc vir beatus. Inertiam nobis exprobrasti, mendicosque indigitasti : a sciente et perito quod sciscitatus es discito, quod si in congregandis divitiis studium poneremus, tantum ex nostris manibus commodi percepissemus, et tantas opes collegissemus, quantas nec tibi quidem licet, qui eas colligis ex pauperibus, et metis alienos labores. Nos enim propriis manibus laborantes juste quæsitis pauperes impertimus : vos autem soli avari- F tiæ dediti et plura habendi cupiditati, non solum nihil ipsi operamini, sed præterea etiam aufertis aliena. Quoniam vero nos quoque dicis b amare divitias : quodnam in eis bonum inesse animadvertentes, nos ad eas parandas defigeremus ? Non sunt eæ fugitivæ et valde infideles ? non hodie quidem huic adsunt, cras vero migrant ad alium, priori domino quodammodo abnegato ? non magnam in eum, qui possidet, concitant invidiam ? non labores et bella aperte architectantur ? non latronum et furum attrahunt oculos ? Quod si dicis ex iis aliquam oriri voluptatem aut gloriam, magnum quid esse reputas ? quidnam ea differt a somniis et umbris ? Parva affecit voluptate : deinde cum adventarit vespera, extincta est et redacta in nihilum. Quod si etiam in præsenti vita parum manserit, mors tamen jam adveniens, eam quoque habet simul abeuntem : acerba autem supplicia eum, qui se his dedidit voluptatibus, tenebunt perpetuo.

S. Joseph docet inanes divitias et vanam gloriam mundi,

8 Hæc cum sic dicerentur, interpellans splendidissime Magus : Has, inquit, prolixas mittens nugas, maximo Deo soli et igni cultum, ut par est, exhibe. Ad hæc dixit Christi adorator : Ne erres, neque

negat cultum soli et igni,

A neque putes te hoc unquam tuis esse contemplatorum oculis : me, inquam, relicto effectore solis et ignis, illius opera adorare, et adeo repugnare meis verbis et doctrinæ. Crudelissimus autem Magus, postquam audivit hæc verba, ira accensus, jubet statim eum extensum verberari virgis mali Punicæ, cujus rami erant spinosi. Cum vero sacras illas carnes laniarent filii interitus, Ago tibi gratias, dicebat athleta, in cœlum extendens oculos, quod dignatus sis me meo sanguine tinctum, peccati sordes pure abluere. Lictores autem, propter ea quæ dixerat, in ipsum magis ira repleti, eum plagis ita consciderunt, ut vox quoque ei interrumperetur c. Deinde duabus catenis circumdatum, includunt in carcere, ei pulchrum vel inviti solatium dantes Acepsimam : illic enim fuerat prius inclusus.

crudelissime casus,

c includitur carceri.

9 Ad venerandum autem adspiciens Æithalam Judex, qui erat animo implacabilis : Tu vero dicis, inquit ? Implebisne jussum Regis, et adorabis maximum solem, et gustabis sanguinem, et cum muliere habebis consuetudinem, et liberaberis ab iis, quæ tibi impendent, malis ? an eris etiam, sicut alii, contumax et inobediens Christi ? autem Martyr Æithalas, vere semper florens et cœlestis planta pieta B tis : Tuæ, inquit, immundæ et caninæ appetitionis est hoc munus, sanguinem gustare, et pro Deo ea quæ Dei sunt colere. Absit autem, ut ego adeo cæcutiam corporis et animæ oculis, ut hunc videns solem, in ipsoque consistens, et Deum omnino putem id quod apparet, et non ulterius progrediar sinceriore oculo cogitationis : et Deum quidem, id quod movet ; rem vero creatam reputem, id quod movetur. Si autem mihi sic judicanti et plagas et mortem minitaris, non ideo mihi persuadebis, ut discam tuum dogma, et negem veram religionem.

S. Æithalas constans in abnegando cultu solis,

10 Propter hæc iratus impius : Sed nullus, inquit, sanæ mentis mortem vitæ prætulerit, idque propter stultam et minime consideratam constantiam. Quamobrem nec tibi credendum est, dicenti te paratum esse mori pro tuo dogmate et religione. Respondit Sanctus : Vestri, qui a vana spe pendent, et nullam æternæ vitæ habent expectationem, postquam hinc excesserint, jure existimari potuerint esse et vitæ cupidi, et amantes corporis : quorum autem spe vera et firma alitur anima, quod et ea sit immortalis, et sit rursus cum suo corpore coitura post mortis dissolutionem, et æternæ vitæ futura particeps, iis præsens vita res est parva et contem-C nenda, et mors minime terribilis. Verax est enim Deus noster et magister, qui dicit : Nolite timere ab iis, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.

Luc. 12, 14

11 Tunc jubet vir ille ferus ejus quidem manus alligari poplitibus, et longum lignum in medio utrimque transadigi : sex autem viros robustos utrique stipitis extremo insistentes, fortiter premere sacrosanctum illud corpus, de industria factis saltibus, et ossa ejus confringere et dissolvere. Deinde etiam mali quoque *d* Puniceæ virgis eum verberari. Indomitus autem ille athleta, et cujus nulla re frangebatur spiritus, perinde ac si nullum dolorem sentiret a tam insigni cruciatu, magno et excelso animo dispiciens ad judicem : Ut videtur, inquit, corpora hominum, quæ discerpuntur, tibi aliquam afferunt voluptatem, instar canum aut corvorum eis impleri cupienti. Scias ergo, me nullam ducere rationem horum tormentorum, quæ a te inferuntur. Aut ergo nova excogita supplicia, aut scito me ea nihili facere.

supplicium immane subit :

d

12 Magus autem statim conversus ad lictores : Cur, inquit, misericorditer flagris cæditis impium ? Videte enim, quomodo dum ei parcitis, ad nos incessendos contumeliis maxima invehitur libertate. Illi vero, veluti quodam stimulo ejus sermone exci-D tati, tam fortiter invaserunt, ut ex gravitate eorum, qui ligno insistebant, et ex vehementia eorum, qui tendebant, et ex crudelitate eorum, qui flagellabant, compages quidem corporis ei fuerint dissolutæ ossa autem sint confracta, et carnes sint discerptæ. Eum ergo portantes, quoniam pedibus minime uti poterat, tamquam onus aliquod projiciunt vi in custodiam, in qua etiam inclusum erat illud par Sanctorum.

AUCTORE METAPHR. EX MS. GR.

projicitur in carcerem.

ANNOTATA.

a *Hic multa supplentur ex MS. Græco, quæ deerant apud Lipomanum.*

b *Videtur excidisse negatio* non : *quæsierat enim Magus, quis docuisset eos carere amore divitiarum.*

c *Sozomenus supra addit,* manus tamquam mortuas pependisse.

d *MS. Gr. Venetum et hic et infra num.* 34 Malum Persicam *nominat.*

CAPUT III.

Novæ quæstiones et tormenta trium Martyrum Inedia triennalis inter crudeles cruciatus, et martyrium S. Acepsimæ. E

Cum quinque dies præteriissent, eos e carcere eduxerunt, et duxerunt in locum, qui vocabatur Paradisus, prope quod erat templum ignis, qui ab eis colebatur. In quo cum præsedisset ille sceleratus, Ocyus mihi dicite, inquit Sanctis, an adhuc permanetis in eadem stulta cogitatione : an consilium mutaveritis in aliquid melius et salutare. Sancti tamquam uno ore protinus responderunt : Notum tibi sit Judex, quod quam ab initio habuimus cogitationem, in ea adhuc persistimus, et perpetuo persistemus, non minis, non tormentis, non donis, nullo denique alio omnino mutati : sed unum Deum adoramus, et eumdem solum esse Dominum omnium eorum, quæ sunt, cognovimus. Hæc cum audiisset Magus, aliud rursus novum excogitat tormentum, et jubet eos cingi funibus per axillas et lumbos et tibias, in uno quoque autem cingulo lignum injici et circumagi, et fune vehementer torqueri. Quod cum factum esset, erat acerbum spectaculum, et mitibus oculis lacrymabile. Nam ligna quidem circumagebantur : funes autem convertebantur et carnes inde premebantur, et ossa conterebantur. Erat vero valde gravis contritio : etenim iis quoque, qui procul erant remoti, audiebatur fragor ossium. F Erat autem id, quod eis dicebatur inter tormenta : Voluntati Regis nolite repugnare. Deinde id, quod e contrario dicebatur a Sanctis : Qui Regis vestri voluntati cedunt, Dei voluntati resistunt. Atque erat quidem hora tertia, quando cœpit tormentum, usque ad sextam autem sic patientibus athletis est productum.

Educti in templum Ignis

novis cruciatibus torquentur :

14 Despondens itaque animum Judex, jussit eos rursus abduci in carcerem. Quamobrem fuerunt abducti, non suis pedibus, sed, quod ii essent omnino mortui, portati ab aliis. Imperatum autem fuerat custodibus, ut si deprehensus fuisset aliquis, eos vel cibo vel potu vel indumento impertiens, is ultimo subjiceretur supplicio. In hunc ergo carcerem conjecti Christi milites, omnem afflictionem, omnem vexationem propter ipsum sustinentes, tres annos inclusi permanserunt : nullam aut famis recreationem, aut malorum quæ erant in custodia invenientes consolationem, nisi aliqui ex iis, qui erant simul vincti, eorum miserti, parum quid nutrimenti eis latenter præbuissent. Qui enim in carcere assidebant custodes, eorum quidem calamitatum miserebantur et senectutis : sed cum nihil possent facere, quod ad eorum pertineret curationem propter metum Judicis,

triennali inedia afflicti

 solum

A solum ex eorum malis dolorem accipiebant, et afferebant lacrymas commiserationis.

AUCTORE METAPHR. EX MS. GR. sistuntur ad tribunal :

15 Deinde post illam acerbam et diuturnam afflictionem, cum esset in eo loco Sapores, (is autem dicebatur Bithmada) eos educit e custodia is, cui fuerat commissum, ut eos castigaret. Dixisses, si vidisses, illos esse umbræ similes : longa afflictione adeo extabuerant. Deinde eos sistit ad tribunal Ardasabor : erat autem is princeps omnium Magorum, qui erant in Perside. Ille vero statim eis dixit : Quid autem, estis Christiani? Sancti vero, Certe, dixerunt, Christiani, et solum Deum vivum adorantes et ipsi soli servientes. Tyrannus autem : Videtis, dixit, quemadmodum quæ vobis illata sunt tormenta, attulerunt vobis magnam afflictionem? multo autem magis diuturna vexatio et inclusio : ea enim et formam vobis mutavit, et effecit ut ita extabesceretis. Quamobrem vobis suaserim, ut mihi pareretis, afferenti ea quæ sunt vobis conducibilia, et vobis parcatis, et solem lucidum adoretis. Sin minus, restat ut gravissimæ morti subjiciamini.

16 Respondit S. Acepsimas : Non me latet summo esse tibi studio dogma patrium : et hoc tibi esse propositum, si modo fieri posset, vel vi vel persuasione efficere, ut omnes attrahas ad eamdem religio-

B nem. Hoc autem de nobis numquam tibi veniat in mentem, ut putes vel blanditiis vel minis vel aliis intentatis malis posse nobis persuadere, ut deficiamus a dogmate nobis semel confirmato et a confessione : parati enim sumus omnia pati potius, quam a fide in Christum deficere. Non ignoro, inquit tyrannus, quod cum vobis Christianis mors putetur esse quies, omne studium a vobis ad hoc ponatur, ut iis fruamini, quorum spem concepistis : sed non licebit vobis cito consequi id quod desideratis. Nam cum prius vestras carnes paulatim consumpsero, acerbum vitæ finem vobis imponam. Cui Sanctus : Et jam prius, inquit, a nobis audisti, et nunc id quoque certo scias, quod neque tuorum tormentorum, neque minarum nos ullam ducimus rationem. Nam qui in præcedentibus malis nobis manum præbuit adjutricem, ipse nunc quoque nobis feret opem, et efficiet, ut non difficiliter feramus ea, quæ nobis intentabuntur : et si velis facere periculum nostræ in profundo senio fortitudinis, nihil obstat : scies enim te frustra laborare, et aggredi ea quæ sunt inutilia.

S. Acepsimas contemnit quæcumque tormenta et minas ;

17 Propter hæc ira repletus judex, jubet afferri flagella ex corio crudo confecta, et subjici eorum oculis. Deinde dicit Sanctis : Juro, inquit, per ipsum

C magnum Deum et inclytam fortunam Saporis, nisi imperio ejus obedieritis, his vestras carnes consumam, vestri nulla motus misericordia. Quod si etiam contigerit, ut vos citius moriamini, dum flagris cæduni, at ego sic quoque puniam vel mortuos : et membratim dissectos, projiciam avibus et canibus. Sanctus autem dixit Acepsimas : Cum per rem creatam, et non per Deum juraveris, et etiam per fortunam hominis, vereor ne non sit tibi curæ jusjurandum, et non serves ea, quæ sunt a te jurata. Si autem ea servare omnino constituisti, ecce tibi nostra corpora : iis utere ut lubet, nulla, ut dicis, nostri motus misericordia, neque nobis quidquam parcens.

18 Cum sic dixisset, jussit sceleratus judex eum, extensis manibus, valde verberari in dorso et in pectore. Eo vero crudelitatis processerunt, qui flagellabant, ut nihil omnino intermiserint, donec carnes avulsæ ab ossibus, simul cum sanguine in terram defluerent. Præco autem clamabat : Pare Regis voluntati, et vive. Dei vero Pontifex, donec erant ei vires, contra clamabat : Ego potius Dei mei voluntatem, viribus ab eo acceptis, exequar : vestri

et crudelissime cæsus

D autem Regis voluntatem ne extremis quidem auribus accipio. Cum autem et vox ei interrumperetur, et vires jam paulatim dissolverentur, et mors jamjam adesset : oculis in cœlum sublatis, cum in Deum confessionem conservare firmam et immobilem annuendo asseverasset, in ipsa rerum gravium et difficilium tolerantia, invictam illam animam tradidit Deo agonothetæ.

sancte moritur.

19 Adhuc autem iram spirantes acerbi illi tortores, in corpus jam mortuum sæviebant instar corvorum. Deinde cum præcipitem impulissent, et in plateam tamquam profanum aliquid scelerati projecissent, adhibent custodes, ut ne sepulturam quidem consequeretur ab ullo ex Christi amantibus, maximum metum dæmonum incutere contendentes, qui re vera erant illorum cultores promptissimi. Tribus autem diebus postea occupatis custodibus, propter adventum filiæ Regis Armeniorum, quæ ut esset obses pacis, tunc data fuit Regi Persarum, surripitur a Christianis revera thesaurus, qui numquam consumitur.

Corpus subripitur a Christianis.

CAPUT IV.

SS. Josephi et Æithalæ inter tormenta constantia. Abductio Arbelam et incarceratio sex mensium.

E

Cum sic ergo B. Acepsimas decimo Octobris, eo modo, quo dictum est, finem vitæ accepisset ; sanctissimus Joseph post eum fuit introductus. Ad quem se propius admovens judex profanus : Vidisti, inquit, quam acerba morte amicus tuus fuit vita privatus : et tu nunc quoque, nisi meis monitis pareas, similibus subjectus suppliciis, eamdem quam ille, mortem subibis. Divinus autem Dei Sacerdos : Quod, inquit, prius dixi ei, cui judicandi munus ante te obtigerat, hoc nunc quoque tibi dicam, quod numquam Creatori præferam rem creatam : neque id, quod est conditum, adorabo, sed Conditorem, quamdiu fuero compos mentis.

S. Joseph

21 His dictis, Præses correptus magno furore, jussit eum similiter extensum atque priorem, flagellari boum nervis : et acclamare præconem, eum fore salvum, si Regis pareat voluntati. Ille autem, Unus est Deus, exclamabat, et præter ipsum nullus alius, in quo et vivimus et movemur et sumus, cui etiam cultum offerimus rationalem, regia jussa parum curantes. Cum vero multas horas verberatus, fere jam esset morte affectus ; arbitrati eum esse mortuum, sustulerunt, et in forum projecerunt. Deinde cum cognovissent aliquas spiritus reliquias adhuc in eo manere, includunt in carcere. F

dire flagellatus,

carceri includitur.

22 Post eum autem tertius fuit introductus sapiens Æithalas. Cui Judex : Vita, inquit, et morte propositis ante tuos oculos, gloriaque et ignominia, ne eligas deterius, relicto meliori : nec eamdem ineas viam, quam ii, qui præcesserunt, qui sua stultitia dignum vitæ exitum acceperunt. Tu autem meum sequens consilium, et maximos honores consequeris, et munera a Rege accipies. Sin minus, cum tibi causa fueris suppliciorum innumerabilium, omnibus quoque jucundissima luce per vim privaberis. Divinus autem Æithalas : Me, inquit, puderet cœli et terræ, si cum mei amici, qui et premebantur senectute, et ætate præcedebant, fortissime decertaverint, ipse et vitæ cupidus, et tormenta extimescens conspicerer, qui sum ætate vegetiore. Non, per Christi mei mortem, ero vitæ hic agendæ cupidus. Non pro iis, quæ videntur, bonis, non pro asperis rebus prodam pietatem. Propter hæc magna extitit ira Præsidis : et in Sanctum illata sunt flagella. Ille autem ipsum sordidum canem vocavit et ignavum, et, Quomodo, inquit, mens tua est infirma et imbecilla, ita etiam

S. Æithalas

flagellis cæditur,

A etiam tormenta; quæ sunt infelicium et abjectarum animarum terricula, non vero fortium virorum, quorum animi desiderio Christi sunt inflammati.

23 His Judex obstupefactus, qui erat mente captus, Quid hoc, dixit assessoribus, sibi vult, quod isti, qui dicuntur Christiani, vitam præsentem despicientes, mortem tantopere sitiunt? Illi autem, Quoniam, aiunt, a Patribus traditas attendentes doctrinas, credunt alium esse mundum, præsenti longe meliorem et admirabiliorem, propter quem vitam quoque præsentem despiciunt. Interim autem dum hæc dicerentur, et temporis prolixitate, et ab iis, qui ipsum torquebant, vehementissima plagarum illatione, corporis quidem, quod multum decertaverat, dissolvebantur compages; carnes vero, quæ lacerabantur, cum ipso sanguine in terram defluebant. Cum eum autem jussisset parum relaxari Judex, tamquam ejus motus misericordia: Si volueris, inquit, parere jussui Regis, sunt apud nos medici, qui plagis tuis cito medebuntur. Cui statim Sanctus: Si solo verbo inquit, posses meis medere plagis, o tu, qui es mente et anima saucius; ne sic quidem tibi animum adhiberem, cum ea suadeas, quæ sunt plane stulta et remota ab intelligentia. Tentans dixi, inquit Judex.

et misere dilaceratur.

B Nam etiamsi tu velles parere jussui Regis, hoc tibi nihil prodesset, cum plagæ jam tibi mortem accersant. Quamobrem ego quidem efficiam, ut sis exemplo omnibus Christianis, ne tam secure magistratus afficiant contumeliis. Sed si in aliis, inquit sanctissimus Martyr, dixisti sæpe aliena et falsa, nunc, etiamsi nolles, dixisti vera, et quod est omnino propediem eventurum: me enim revera bonum posteris exemplum statues fortitudinis et animi magnitudinis, qui tamquam ad exemplar aliquod ad nostram intuentes tolerantiam, facile ferent tua et tui similium tormenta.

24 His, quæ dicta sunt, fuit obstupefactus Judex: et accersito quodam ex iis, qui apud eum multum poterant, qui dicebatur quidem Adesche, ortus autem erat ex civitate, quæ vocabatur Arbel: Hos, inquit, accipe, et duc ad tuam civitatem, Christianorum manibus obruendos lapidibus: volo enim tuam solertiam hoc mihi efficere: propter quam causam nec eis quidem gladio volui mortem afferre. Cum eos ergo onerariis jumentis, tamquam inanimum aliquid, imposuisset et alligasset, ille profectus est in patriam. Quoniam vero non poterant insidere jumentis, cum essent eorum membra omnino dissoluta;

Abducti ambo in urbem Arbel,

C idcirco humi jaciebantur in iis locis, in quibus eos oportebat diversari, tamquam mortua corpora: et cum adducti essent in civitatem Arbel, eos accipit carcer obscurus et tenebricosus. In hoc cum putrefactio carnium eis ex plagis orta esset, effluebat multa sanies: et Sanctos gravissimi dolores invadebant, et maxime, quod non permitteretur ulli ex Christianis ad eos accedere, et eorum ullam curam gerere.

carceri includuntur:

25 Quædam autem mulier pia et timens Dominum, quæ habitabat in finibus hujus civitatis, intempesta nocte venit ad carcerem: et multis pecuniis delinitis custodibus, effecit ut Sanctos latenter acciperet, et domum suam, quæ non longe aberat, servorum suorum manibus portatos duceret. Deinde iis productis, qui nec loqui quidem poterant, eis abstergit saniem: lenibus autem quibusdam medicamentis sedat eorum dolores, mundis alligat linteis, unguentis ungit pretiosis, et in omnibus ostendit quam esset pia et Christi amans, osculans quidem membra Martyrum, et eis illacrymans; sanie autem, quæ ex eis distillabat, seipsam inungens.

nocte in domo piæ mulieris foventur:

26 Cum vix tandem autem ad se rediisset Joseph: Tua quidem, inquit, in nos misericordia et munificentia, o sacrosancta mulier, Deo erit accepta et

et mutuo alloquio recreati

D nobis, qui pro eo decertamus: nos autem tam immodice deflere, est multum remotum a vera et certa spe Christianorum et nostra fide. Cui honestissima mulier: Mihi quidem animus est gaudio repletus, consideranti, quod Christus vobis tantam dederit fortitudinem, ut magno animo ferretis tantam dolorum acerbitatem: magis autem lætata essem, si vos vidissem martyrio consummatos: lacrymari vero est proprium humanæ naturæ, quæ movetur misericordia ejus, quod est sibi genere conjunctum. Sed non oportet te dolore affici, neque lacrymari propter nos, respondit divinus Joseph cum omnino scias, quod quæ propter Christum suscipiuntur afflictiones, æternam concilient lætitiam et regnum cœlorum. Die autem illucescente, rursus latenter restituuntur in carcerem.

AUCTORE METAPHR. EX MS GR.

reducuntur ad carcerem.

CAPUT V.

Inter nova tormenta Arbelæ illata utriusque constantia.

Cum sex autem menses præteriissent, deponitur quidem a magistratu is, qui Sanctos acceperat, ut lapidibus obruerentur: alius autem eo sævior, ei succedit, nomine Nazeroth: cui etiam Rex imperaverat, ut comprehensi Christiani, Christianorum manibus obruti, interimerentur. Cum ergo venisset ad civitatem, et Ignis templum esset ingressus ut ignem adoraret, dixerunt ei ignis adoratores: Sunt quidam hic jam longo tempore Christiani in tuta inclusi custodia, qui prius, ut nobis fuit significatum, gravissimis subjecti suppliciis ac tormentis, non potuerunt induci, ut suam abnegarent religionem. Hæc cum ipse audivisset, eos statim jubet sisti pro tribunali, et eis dicit: Cum Rex Sapores munitas quidem et validas everterit civitates, et multas gentes oppugnatu difficiles redegerit in servitutem; quomodo vos, qui estis quidem in ejus potestate ejus, autem terræ habetis usum fructum, perinde ac qui ab eo defeceritis, ejus jussa tantopere despicitis?

Post 6 menses, E

sistuntur Judici:

28 Ad hæc Joseph ille admirabilis: Si tyrannidem, inquit, et defectionem aliquam movissemus adversus Regem vestrum, oporteret omnino ipsum illatis armis et coacto exercitu nos invadere; aut alium certe adversus nos mittere, qui esset et manu fortis, et rerum experientia præditus, et ad ducendum exercitum idoneus: sed tantum abest, ut nos talia aggrediamur, ut non alium, sed te adversus nos emiserit, qui cum feminis potius, quæ degunt in thalamis, quam cum viris pugnare studuerit. Nos enim nosipsos tamquam oves tradidimus ad occisionem, ut qui didicerimus esse subjecti omnibus potestatibus.

S. Joseph amœne respondet:

F

29 Dixit Præses: Me ad iram, ut videtur, provocans, ut vitam tibi citius adimam, nos his infectaris contumeliis. Sed non assequeris id quod desideras: longo enim tempore et mora te protraham, et multis tormentis te paulatim consumam. Jubet ergo eum extremis pedibus fune vinctis, suspendi capite, exiccatis autem boum nervis ei plagas infligi. Sic ergo venæ apertæ tormentorum violentia, tamquam ex fonte præbebant fluxum sanguinis. Qui vero circumsistebat populus, Judicem accusans immanitatis, ad misericordiam movebatur et ad lacrymas, stupens sacrosancti senis tolerantiam.

suspensus nervis boum cæditur:

30 Quidam autem ex Magis, qui circumsistebant, secreto accedentes ad Martyrem, dicebant: Clam nobiscum ingredere in nostri Dei templum, si a multis aspici erubescis, et cum sacrificaris, liberare a suppliciis. Ille autem: Discedite a me, clara voce dixit: Discedite, qui operamini iniquitatem: quoniam Dominus exaudivit deprecationem meam. Deinde cum tres horæ jam præteriissent, jubet eum relaxatum a verberibus coram se sisti; Ecquid, inquiens,

Magorum fallaciam spernit:

A quiens, parens jussui Regis, et vitam morti præfers, an non? Respondit Sanctus : Absit, ut ego unquam eam vitam cupiam, in qua me sol viderit sibi potius, quam ejus effectori, tribuere adorationem. Quid autem, Estne tibi, inquit, mors vitæ præponenda? Sanctus dixit, Certe : hæc enim mors mihi vitam æternam conciliat, et est nobis causa multorum bonorum, quæ nec possunt cerni oculis, nec audiri auribus, nec mente comprehendi. Ad hæc derisor et cavillator ille, velut nuntiaturus mortem Martyri, Magnas ergo, inquit, nobis debes agere gratias, si tam multa bona tibi conciliavimus. Omnino autem efficies, ut eorum quoque simus tecum participes, ut qui tibi fuerimus adjutores ad acquirendam talem beatitudinem. Sanctus autem : Ne ironice inquit, nobiscum agas, o Judex : nam nos quidem et inimicos diligere, et iis, qui nos odio habent, benefacere, a divino præcepto didicimus : ceterum quamdiu sumus vivi in vita præsenti, Deum precamur, ut ab errore discedentes, discatis pietatem et veram religionem, ut vobis quoque sit pars et sors in futuro in Dei bonis, quæ dici nequeunt. Non est autem nobis datum vel a supplicio eripere, vel bona dare : hoc est enim in solius Dei positum potestate, qui habet etiam potestatem judicandi vivos et mortuos.

Auctore Metaphr. ex ms. gr.

et pro eorum conversione prat :

B 31 Dixit Præses : Ejusmodi contentionibus missis in præsentia, et iis bonis, quæ a te somniantur, pare Regis imperio. Te enim talibus et tantis subjiciam suppliciis, ut per te alii quoque persuadeantur Christiani, ea quæ tenent manibus nequaquam commutare, cum iis quæ spe apprehenderunt. Sanctus autem : Hoc, ut ipse quoque nosti, maxime cupio, quam citissime transmitti ad æternas mansiones. Quod si mihi alios innumerabiles intuleris cruciatus, aut etiam post te alius, consummatus inveniar in Christi gratia : habeo enim Deum me confirmantem, propter quem hæc pati constitui. Non ero autem, ut tu dicis, Christianis adhortatio ad negandam pietatem propter tua tormenta, sed incitamentum potius ad verum Dei cultum : ipsi enim me videntes in tali senectute tuos vilipendere cruciatus, habebunt pulchrum exemplar fortitudinis, nec deerit illis, quem imitentur. His auditis, Præses beati senis interrita constantia obstupefactus, jubet portatum ab aliquibus, quoniam ingredi non poterat, rursus includi in carcere.

non terretur minis :

32 Deinde aspiciens ad B. Æithalam : Tene quoque inquit, invasit, idem stupor, et maximi luminaris recusas adorationem? Respondet præco veritatis : Vivit Dominus Jesus Christus, vivi Dei filius, in quem speravi a juventute, quod immutabilem habeo
C cogitationem ; nec mihi ullus persuaserit, ut Dei honorem tribuam rebus ab ipso creatis. Postquam hæc audivit ille superbus et barbarus, jubet Sanctum alligari talis, et ligno appendi boumque nervis cedi. Ille autem magna voce prædicabat se esse Christianum. Magis erat defessus flagris cædendo impius, quum Sanctus aliquid loqueretur remissum et indignum ea, quæ pro Christo est ostendenda, fortitudine.

S. Æithalas suspensus flagellatur :

33 Jubet ergo eum de ligno deponi, et in medium adduci Manichæum, qui rerum quarumdam turpium damnatus fuerat, et Vide, ait Martyr hunc aperte suam abjurare religionem : jubens ergo torquere Manichæum, cogebat ad negandum. Ille autem primum quidem resistebat, et adversus plagas videbatur decertare : cum autem violentius verbera intentarent, qui flagellabant, et eum plagæ vehementer urgerent, victus a doloribus, statim abnegabat, et, Anathema Maneti et ejus dogmatibus, exclamabat. Afferunt itaque ad eum formicam, jubentes interficere. Ille autem eam statim accepit et interfecit. Propter quod Sanctus lætitia diffusus, et ob id, quod

Manichæo deficiente ridet :

factum fuerat, ridens propemodum : Gravia passus, D
inquit, defecit adorator Manetis, et cædem fecisse est convictus, ut qui Deum suum interemit : ego autem meipsum beatum existimo, ut Paulus ; quod Christi virtute aperte corroboratus, qui dixit, Ego vici mundum, conservo spiritum et animum invictum.

Joan. 16, 33

34 Propter hæc ira repletus insanus judex spinosis mali Puniceæ virgis jubet Sanctum verberari. Plagæ autem sic eum confecerunt, ut prope esset mutus, et nec sentiret quidem verbera, quæ infligebantur. Quamobrem cum eum traxissent, tamquam jam mortuum, foras ejiciunt. Quidam autem ex Magis, cum forte illud corpus vidisset nudatum, et naturæ contemplatione motus esset misericordia, panno eum operit. Qui vero erant ejusdem, cujus ipse, religionis, cum adspexisssent quod ab eo factum fuerat criminantur eum apud Præsidem : qui acerbis statim cæditur flagellis, et ab immisericordibus eam accipit mercedem misericordiæ. Beatum autem Æithalam adhuc spirantem tradunt in custodiam.

iterum flagellatus, ut mortuus projicitur :

dein carceri includitur.

CAPUT VI.

Sub novo Præside flagellat iterata. Martyrium utriusque lapidibus obruti: sepultura : miracula. E

Cum vero accepisset judex, maximum quemdam Præsidem, nomine Saborium, in suum vicum advenisse, qui appellabatur Macellaria, ei Martyrum mandat examinationem. Ille autem non minus impius et sævus, quam præcedentes, aspiciens Sanctos : Vestram, inquit, reveritus canitiem, et vestræ misertus afflictionis, suadeo, ut solem adoretis, et gustetis sanguinem sacrificiorum, ut a morte acerba liberati, omnibus jucundam vitam lucrifaciatis. Sancti autem tamquam uno ore dixerunt : Carnivoris canibus mos est sanguinem gustare, non hominibus : tibi vero potius convenit iis exatiari qui es instar canis rabiosus, et latras, et efferaris in eum, qui te fecit.

A novo Præside ambo examinati generose respondent :

36 Postquam autem jussit Sanctos flagris cædi, eorum misericordia moti, qui circumstabant : De coctione, dicebant secreto, gustata loco sanguinis, servamini, et liberamini ab iis, quæ vobis imminent, suppliciis. Illi vero responderunt : Absit, ut vel simulatione et in speciem, vel ullo alio modo inquinemus puritatem nostræ fidei, et hanc longævam senectutem dedecore afficiamus. Versutus autem ille Præses et admodum malus : At si ad vos, inquit, F
pura caro fuerit allata, ne eam quidem gustabitis? Sancti dixerunt : Ex immundo quidnam mundum, et ex pollutis tuis manibus quidnam fuerit impollutum? Omnibus ergo missis his tuis machinationibus, in nos festina cito proferre sententiam : frustra enim laboras aerem verberans, et per inscitiam eum pulsans, qui non potest domari.

flagellis cæduntur :

37 Cum ergo communiter cum iis, qui considebant, consultassent, et tulissent sententiam, ut Sancti Christianorum manibus obruerentur lapidibus, congregant Christianorum multitudinem, cum quibus comprehenderunt etiam admirabilem illam Isdandul : et cum beatum Joseph rursus exportassent, sistunt eum in Prætorio. Sanctus autem annuit Præsidi, ut ad se accedat propius, ut qui arcanum aliquid esset ab eo auditurus. Cum is vero statim accessisset propius, Martyr os implens saliva, execrandum illum vultum conspuit : et, Non te pudet, inquit, o impudentisssime, tam immaniter et tam hostiliter in hanc communem insultare naturam et corpus jam morte affectum rursus producere ad examinationem? Ille autem ab iis quoque, qui considebant, propter hanc nimiam crudelitatem probris affectus,

S. Joseph in quæstionem vocatus, exspuit in vultum Præsidis :

A affectus, et mirandum in modum irrisus, ad suam cathedram redit pudore affectus.

cujus jussis renuit parere S. Isdandul.

38 Cum autem Sanctum paulo longius dimovissent, et manus post terga vinxissent, fossam ei fodiunt, et eum ad lumbos usque demissum, infodiunt. Deinde comprehensos circumsistunt Christianos : et pulsantes jubent eos virum inclytum appetere lapidibus. Cum quibus sacrosanctam quoque Isdandul, ut similia faceret urgentibus, dixit illa : Nihil unquam a seculo tale fuit auditum, ut cogatur femina extendere manum adversus viros sanctos, quemodo vos nunc facitis : qui adversus inimicos quidem non decertatis, in nos autem arma tollitis, et patriam, quæ degit in pace, sanguine et cæde impletis. Illi vero obelisco longæ arundini alligato, eo Sanctum pungere imperabant. Illa autem : Absit, inquit, ut ego id faciam : nam ego id prius libenter cordi meo affixero, quam per ipsum sanctum corpus vel minimum attingam. Sic illa quidem virilem ostendens constantiam, conspecta est potentior, quam cogitarant parricidæ. Sanctum autem tam densa lapidum grandine obruerunt, ut cerneretur solum caput, reliquo corpore obruto lapidum congerie. Quod quidem caput cum quidam ex impiis principibus vidis-

S. Joseph lapidibus obruitur :

B set adhuc moveri, jubet uni ex lictoribus, ut accepto lapide, quantum poterat manus capere, in id desuper immiteret. Quod quidem cum factum esset, et pondere lapidis caput esset contritum, beatus Christo tradidit pretiosam animam.

ultio custodes corporis subsequitur.

39 Atque venerandum quidem illud corpus, adhibitis custodibus, conservabatur tamquam thesaurus aliquis : cum autem tres dies præteriissent, et jam advenisset quartus, extitit magnus et terribilis terræmotus. Deinde cum sic apparerent fulgura, et maxima tonitrua cum eis erumperent, ignis e cœlo demissus, custodes quidem redegit in cinerem : lapidum vero congeriem eduxit tamquam pulverem, Deo omnibus reddente manifestum honorem in Martyrem : corpus autem non apparuit, seu quod Deus providisset, ut id transferretur iis, quos ipse novit, modis; seu quod hominum manus id sustulissent.

E

AUCTORE METAPHR. EX MS. GR.

S. Æithalas lapidatus

40 Venerandum autem Æithalam cum in vicum, qui dicitur Patrias, abduxissent; efficiunt ut Christianorum manibus ipse quoque obruatur lapidibus. Cujus corpus monachi quidam, ex iis, qui illic habitabant, noctu advenientes, inscientibus custodibus id auferunt, re vera furtum laudabile facientes, et rem luce dignam non tenebris. Deinde cum ei justa fecissent, deponunt in quodam loco insigni. Quo autem in loco Sanctum contigit interimi facit Deus admirabiliter quiddam, dignum et sua potentia et gloria Martyris : Planta siquidem myrti illic enata, efficitur omne genus morborum liberatio. Cum quinque ergo annis per hanc plantam sic fierent miracula, qui gentium falsam tenebant religionem invidia moti, et non ferentes intueri hæc miracula, ad confutandam falsam eorum religionem, plantam exscindunt radicitus, ignique tradunt. Multi vero ex iis, qui erant animo purgati, longo tempore videbant lucem in eo loco, et divinas virtutes ascendentes, et gloriam emittentes ei, qui Sanctos suos glorificat. Consummatus autem fuit Christi martyr Æithalas mense Junio, eamdem constantiam et fortitudinem, quam ii, qui ante ipsum fuerunt consummati, ad mortem usque ostendens, auxilio et gratia Christi veri Dei nostri. Quem decet gloria et honor, cum principio carente ejus Patre et sanctissimo et vivifico Spiritu, nunc et semper, et in secula seculorum. Amen.

claret miraculis.

E

DE SANCTO MELANIO,

Episcopo Trecensi in Gallia.

G. H.

SUB FIN. SEC. IV.

Nicolaus Camuzatus, in *Promptuario sacrarum antiquitatum Tricassinæ diœcesis, præponit Catalogum Episcoporum Trecensium : inter quos censetur* quintus S. Melanius qui tamquam inter Cœlites receptus, et in Sanctorum Ordinem

C cooptatus, in monasterio Cellensi, communibus votis et precibus appellatur : in quo corporeæ ejus reliquiæ in ligneam thecam reconditæ asservantur. De quarum translatione solennis memoria ibidem agitur die XXII mensis Aprilis. Sed ipsius Sancti natalis dies, nec in ipso loco, nec alibi, quod sciam, celebratur. *Hæc Camuzatus, quem secuti alii : ac Joannes Chenu etiam* Sanctum *appellat. Claudius Robertus ista habet :* Quintus S. Melanius. Ejus reliquiæ in monasterio Cellensi asservantur et coluntur XXII Aprilis. *Eadem repetunt Sammarthani. De memorato Cellensi monasterio apud Trecenses late egimus* VIII *Januarii, ad Vitum S. Frodoberti primi Abbatis. Nicolaus Des-Guerrois statuit eum floruisse circa annum* CCCXC, *asseritque se legisse in valde antiquo Kalendario monasterii Cellensis*, S. Melanium relatum inter Sanctos, quorum celebritas agitur in dictæ Abbatiæ ecclesia ac die XXII Aprilis festum ejus devote peragi, cum Officio Ecclesiastico de Translatione reliquiarum dicti Sancti. Asservari autem ejus Reliquias in theca valde antiqua et depicta, deposita retro post magnum altare, in secundo nido versus claustrum ad Septemtrionem; at sacrum ejus caput, inclusum ligneo capiti picto et deaurato, seorsim cultui exponi.

Cultus 22 Aprilis,

Reliquiæ ejus

2 *Idem Des-Guerrois scribit* Translationem SS. Melanii et Bobini *referri in MS. Kalendario ejusdem Cellensis monasterii, et MS. Martyrologio S. Lupi Trecensis; et in vetere membrana Prioratus Gannayensis S. Georgii ista legi :* Tria brachia, una costa, duæ coxæ S. Bobini sive Melanii. Simul enim inveni eorum corpus, ego Petrus Abbas. *Saussayus etiam in Supplemento Martyrologii Gallicani utrumque celebrat, uti latius exposuimus die* XXXI *Januarii ad Vitam S. Bobini.*

et S. Bobini.

atas,

DE

DE SANCTO JULIANO,

G. H.

Episcopo Viennensi in Gallia

CIRCA AN. DXXXII

Inter plurimos *Episcopos urbis Viennensis in Galliæ, Sacris fastis adscriptos, est* S. Julianus XX Episcopus, *qui seculo Christi sexto floruit, ac Concilio Aurelianensi.* IX Kalendas Julias, anno XXII Domini Childeberti Regis, *subscripsit; adeoque anno* DXXXI, *uti alibi a nobis probatum est. Successit*

Tempus Sedis.

S. Avito, quem vita functum esse circiter annum DXXV *probavimus ad ejus Acta, die* V *Februarii illustrata Comment. prævii num.* 6 *Imperabat tunc Justinus senior, anno* DXXVII *mortuus; sub cujus Imperio* Julianus Viennensis Ecclesiæ Episcopus floruit, *teste Adone Episcopo Viennensi in Chronico Successit Justino in Imperio Justinianus, sub quo apud eumdem Adonem* Viennensis Episcopus Domninus floruit, *cui successit* S. Pantagathus, *etiam* Viennensis Ecclesiæ Episcopus, *qui Concilio Aurelianensi* III, *anno* XXVII *Domini Childeberti Regis, subscripsit. Is est annus Christi* DXXXI.

B *Vitam S. Pantagathi elucidavimus ad diem* XVII *Aprilis. E quibus colligimus non diu post annum* DXXXI *superfuisse S. Julianum, forsan mortuum anno* DXXXII *hoc* XXII *Aprilis.*

Nomen Fastis inscriptum

2 *Hoc certe die Ado, Viennensis ecclesiæ Episcopus etiam ipse, cum suo Martyrologio inscripsit his verbis :* Viennæ S. Juliani Episcopi et Confessoris : *quæ verba ad alia plurima Martyrologia MSS. et excusa translata sunt, et repetuntur in Martyrologio Coloniæ et Lubecæ anno* MCCCCXC *impressa ; in Auctario etiam* ***Greveni ad Usuardum et in MS. Florario ; in quibus*** *duobus ultimis eadem verba etiam pridie, sive* XXI *Aprilis repetuntur, sed apud Grevenum est nomen* Luciani, *pro* Juliano, *vitio amanuensium positum, cum nullus fuerit inter Episcopos Viennenses* Lucianus *appellatus.*

Officium Ecclesiasticum.

3 *In Breviario Ecclesiæ Archiepiscopalis S. Mauritii Viennæ, excuso ibidem anno* MDXXII, *præscribitur Officium Ecclesiasticum de S. Juliano Episcopo et Confessore, et recitantur omnia de communi, cum oratione,* Da quæsumus omnipotens Deus *etc. et in Kalendario indicatur dies* XXII *Aprilis. In Catalogo MS. Sanctorum Episcoporum Viennensis Ecclesiæ, a nobis Viennæ anno* MDCLXII *descripto, indicatur* S. Julianus sub Justiniano Imperatore. *Habemus duplex Martyrologium Viennense manuscriptum, in quo ista continentur :* XXII Aprilis, Viennæ natalis S. Juliani Confessoris vigesimi Archiepiscopi, qui tempore Theodorici Francorum Regis, sedente Joanne Papa primo, rexit Ecclesiam Viennensem ; ac plenus virtutibus quievit in pace, cum majoribus tumulatus. *In altero MS. dicitur* plenus miraculis quievisse. E

Creatus est S. Julianus tempore S. Joannis I Papæ, Ravennæ in carcere defuncti anno DXXVI, *die* XXVII *Maji : verum Theodoricus, qui tunc vivebat, non erat aliquis Rex Francorum, sed Ostrogothorum, qui tunc in Italia et Provincia regnabat, mortuus eodem anno, quo Joannes Papa, sed aliquanto serius, ipsis scilicet Kalendis Septembris.*

G. H.

DE S. ABRUNCULO. SIVE APRUNCULO,

Confessore et Episcopo Trevirensi.

ANNO DXXXII,

Christophorus Brouwerus, libro quinto Antiquitatum et Annalium Trevirensium sub finem, ista habet num. 137, *ad annum* 528, Vibicius Trevirorum Pontifex, terra relicta, Cœlestium numerum auxit, quinto Novembris. Ejus loco suggerunt Antistitem veteres Episcoporum indices

Creatur Episcopus circa annum 522.

Apprunculum : cujus nominis plures in Gallia floruerunt Episcopi. *Deinde num.* 140 *ad annum* 532,

C

mortuus circa an. 532 ;

Apprunculus, *inquit*, cum ad vigesimum secundum Aprilis, quem ille sibi diem in fastis assignatum habet, in lucem sempiternam emigrasset, de novo substituendo Pontifice concilium habitum est. *Quod S. Gregorius Turonensis in Vitis Patrum, in elogio S. Galli, post relatum obitum S. Quintiani Episcopi Arvernorum, cujus dies natalis incidit in* XIII *Novembris, ita exponit* . Tunc etiam et Apprunculus Trevirorum Episcopus transiit : congregatique Clerici civitatis illius ad Theodericum Regem, S, Gallum petebant Episcopum : quibus ille ait : Abscedite et alium requirite : Gallum enim Diaconum alibi habeo destinatum. Tunc eligentes S. Nicetium, Episcopum acceperunt. *Hæc ibi. Coluntur* S. Gallus, *dein* Arvernorum Episcopus, *Kalendis Julii; et* S. Nicetius, V *Decembris.*

2 *Doctor Joannes Enen, in Medulla Gestorum Trevirensium, libro* 3 *titulo* 2 *de Ecclesia Collegiata S. Paulini Episcopi Trevirensis et Martyris ista scribit.* Ibidem, ferme subtus altare S. Clementis Papæ et Martyris, in fronte chori (quod specialibus prærogativis et indulgentiis insignivit Leo Papa IX) requiescunt tres sanctissimi viri, Archiepiscopi Trevirenses, Bonosius, Leguntius, Abrunculus. *Hæc in dicto libello anno* MDXVII *excuso. Alium antiquum libellum habemus de Reliquiis et Indulgentiis Ecclesiæ Collegiatæ S. Paulini, in quo ista traduntur :* Abrunculus almus Trevirorum XLVI Præsul, successor S. Vibicii Archiepiscopi, quondam cœnobii Divi Maximini Abbatis, sub altari sanctissimi Martyris Christi Clementis Papæ, a læva B. Leguntii, sepultus quiescit ; sed ex parte. Nempe principaliora corporis membra hinc ad monasterium, quod vulgo Sprengerszebach vocatur, sunt translata : quæ Abrunculum cœlo triumphare, signis et virtutibus variis declarare non cessant. Abrunculus sacer, vitam adhuc agens mortalem, abrenuntiavit seculo et pompis ejus : non ut assolet humana fragilitas, per abrupta vitiorum incedebat; sed ab isto seculo nequam mente et actu abruptus, velut carbunculus nocte lucens, et instar solis mane rutilantis, sic ejus vita sanctissima. Carne exuitur decimo Kalendas Maji.

F

Reliquiæ translatæ Sprengersbachum.

sepultus in ecclesia S. Paulini,

Hæc ibi. Epitaphium ejus in ara S. Clementis positum est hujusmodi. Hic jacet sanctæ recordationis Abrunculus, hujus sanctæ sedis Archiepiscopus cujus depositionis dies x Kalendas Maji observatur. *At contra in MS. Florario Sanctorum ad hunc diem dicitur,* Translatio S. Abrunculi Trevirensis Archiepiscopi et Confessoris. *In Martyrologio Coloniæ et Lubecæ anno* 1490 *excuso ista leguntur :* Treviris S. Abrunculi

mortuus 22 Aprilis.

A culi Episcopi Confessoris, qui nunc in monasterio, quod vocatur Sprenckghersbach, requiescit. *Quæ fere eadem leguntur apud Molanum in additionibus ad Usuardum; apud Canisium, in Martyrol. German. et apud Ferrarium in Catalogo generali. Saussayus in supplemento Martyrologii Gallicani ad diem* XXII *Februarii ista habet :* Treviris reseratio S. Apruneuli Episcopi; qui cum post mortem miraculis renideret, ex ecclesia S. Paulini, ubi sepultus fuerat, ad Springeburiense monasterium translatus, gloriæ suæ ampliavit indicia. Colitur præcipuo honore die XXII Aprilis : *quo tamen die ejus id non meminit idem Saussayus. Ad dictum autem* XXII *Februarii celebratur in Catalogo Ferrarii.*

ejus epitaphium :

memoria in Fastis,

etiam 22 Febru.

3 *In Additionibus per Carthusianos Bruxellenses ad Grevenum appositis, ad diem* XVI *Februarii, refertur* S. Apponoculus, Episcopus Trevirensis Confessor, *quem ibidem diximus nobis ignotum, nisi sit* S. Aprunculus *vel* Abrunculus. *Browerus citato lib.* 5 *num.* 139 *de hac controversia ista habet :* Ecce concurrunt Aprunculus et Aponoculus : quos equidem per sæpe diversos non esse tum ita gemina litterarum similitudine, tum obvia passim ejusmodi depravandi copia permotus imbiberam : sed quia tabularum nonnullæ B tamen Aponoculi nomen retinebant, sustinere me, nec litem perorare volui, donec clarior aliunde testificatio vel fides alluceret. *Descripsimus et nos, ex veteri codice MS. Serenissimæ Christinæ Reginæ Sueciæ,* nomina Pontificum Trevericæ urbis, *ubi illi, quod huc spectat, hoc ordine recensentur :* Vibicius, Abrunculus, Rusticus, Aponoculus, Nicetius. *Claudius Robertus in Gallia Christiana loco* Aponoculi *posuit* Aprunculum II, *quem omiserunt Sanmarithani : et* S. Nicetium *successorem faciunt* Rustici; *quod ex Gregorio Turonensi improbamus. Browerus post* S. Nicetium *reponit* Rusticum, *quod Acta S. Goaris per Wandelbertum Abbatem Prumiensem, illustranda ad* VI *Julii, plena exigunt. Ipse* Rusticus *cultum Ecclesiasticum habet* XIV *Octobris, et* Vibicius V *Novembris, At de supra memoratis* Bonocio *et* Leguntio *egimus* XVI *et* XIX *Februarii.* D

an idem S Apponoculus ?

AUCTORE G. H.

4 *Habemus similiter MS. Historiam Translationis S. Modoaldi Trevirorum Archiepiscopi, dandam* XII *Maii : in qua etiam agitur de sanctis Reliquiis B. Auctoris et SS. Abrunculi et Bonosii Archiepiscoporum, translatis anno* MCVII *sub Brunone Archiepiscopo ad monasterium Helmwardeshuisen, in diœcesi Paderbornensi situm. Fuerunt autem ex reliquiis,* S. Abrunculi mandibulæ cum dentibus. B. Auctoris caput, et S. Bonosii brachium; *quæ sunt, una cum* Reliquiis S. Modoaldi, inclusa arcæ, et cum decenti reverentia deposita supra altare Dei Genitricis Mariæ et a venerabili Tietmaro, sexto Helmwardusensi Abbate. *Sunt præterea memorati* SS. Abrunculus et Bonosius Patroni Ecclesiæ collegiatæ Bruchsalæ, olim monasterii Benedictini in Odenheim, *uti nos suis litteris docuit Joannes Gamansius noster, vir in similibus rebus observandis admodum diligens, Philippus etiam Scouville, Societatis nostræ vir apostolicus, et per Luxemburgensem agrum circumjectasque diœceses zelosissimus divini verbi prædicator ac Christianæ doctrinæ propagator; in suis adversariis adnotatum habebat,* in Itzich *quoque Patronum coli solenni festo S. Abrunculum.*

Reliquiæ aliquot in Helmwardeshusen

Patronatus in Bruchsal

et Itzich

DE SANCTO LEONE,

G. H.

Episcopo Senonensi in Gallia.

CIRCA AN. DXL.

Sacra memoria in Martyrol.

Antiquam S. Leonis venerationem Ecclesiasticam demonstrant vetustiora Martyrologia, etiam quæ ante mille circiter annos et deinceps exarata habemus : ea enim, post Martyres a S. Hieronymo collectos, hac in re sub finem aucta, ipsum proponunt. Secuti deinde Usuardus, Bellinus, Maurolycus, Galesinius, Ghinius cum Martyrologio Romano. Saussayus in Martyrologio Gallicano præcipuas C *res ab eo gestas hoc complectitur elogio.* Eodem die, XXII *Aprilis,* Senonis S. Leonis Episcopi et Confessoris : qui vir misericordiæ S. Paulo suffectus, serie decimus septimus ea in Cathedra sedit : sermoneque et opere potens, postquam diversis Galliæ Conciliis interfuisset; Childeberto Regi, sibi in sacris rebus potestatem aliquam mire licite usurpanti, et prudenter et fortiter obstitisset; S. Aspasium Melodunensibus, qui Episcopum proprium modis omnibus appetebant; Chorepiscopum præfecisset (per cujus subsidiariam operam, reliqua quæ erant ibi impietatis semina penitus evulsit, et totum oppidum Christi placitis et obsequiis subdidit) demum ætate in omni sanctitate confecta, Ecclesia fideliter administrata, transiit ad præmium. Mortuum miraculorum gloria, qua in vita emicuerat, comitata est. Sepulturæ etenim traditus est in ecclesia SS. Gervasii et Protasii, ubi ad ejus invocationem multæ morborum curationes cœlitus sunt peractæ : ob quarum gratiam ea ecclesia ipsius nomine demum fuit appellata : quæ quondam monachorum habitationi cessit, nunc vero in parœcialem titulum evasit, ipsius Sancti Confessoris et tutelam retinens et nuncupationem. *Hæc Saussayus.*

Elogium ex Saussayo.

2 *Decessor S. Leonis assignatur S. Paulus, qui Officio Ecclesiastico, sed de Communi Confessoris Pontificis sumpto, sub ritu duplici in Ecclesia Senonensi die quinta Julii colitur, ac post fratrem S. Eraclium (qui adstitisse traditur baptismo Chlodowæi primi Francorum Regis, sub ejusdem Regis ultimis annis rexisse Ecclesiam Senonensem dicitur. Egimus* VI *Februarii ad Vitam S. Vedasti* §3 *de anno obitus SS. Remigii et Vedasti, ibique retulimus a S. Remigio post obitum Chlodovæi, circa annum Christi* DX, *scriptam epistolam ad tres Episcopos, Leonem (quantum colligimus) hunc Senonensem, Heraclium Parisiensem, et Theodosium Autissiodorensem, de Claudio Presbytero, in cujus causa spretum se ab illis conqueritur. Extat ea epistola apud Sirmondum tomo* I *Conciliorum Galliæ pag.* 204. *Interfuit S. Leo Concilio Aurelianensi* II, *sed per substitutum Optatum Presbyterum, anno Regis Childeberti* XXII, *id est Christi* DXXXI, *At Concilio Aurelianensi* III *adfuit per se et tertio loco. Subscripsit, anno dicti Childeberti* XXVII, *Christi* DXXXVI. *Eo tempore, quo Childebertus præerat Regno Parisiis, successit frater ejus Theodericus in regno Metensi, dein Austrasiorum dicto, et huic anno* DXXXIII *successit filius ejus Theodebertus, vita functus anno* DXLVIII.

S. Pauli successor.

de aliqua controversia admonitus a S. Remigio,

interfuit Conciliis, anno 531, et 536

3 *Erat urbs Senonensis subdita huic Regis Theodeberto, sed non illius diœcesis universa : nam Melodunum, urbs ad Sequanam inter Parisios et Senones, suberat in jurisdictione Ecclesiastica Episcopo Senonensi et in regimine politico Childeberto Regi qui ea de causa Episcopatum Meloduni erigere volebat : ad quem S. Leo Episcopus Senonensis epistolam misit, deprecans ne Meloduni in diœcesis suæ parochia, ubi, numquam fuit novus fiat Episcopus. Eam epistolam ex MS. codice Corbeiensi eruit Sirmondus, ediditque tomo* I *Conciliorum*

Galliæ

agit apud Childebertum Regem ne Meloduni Episcopatus erigeretur,

A *Galliæ pag.* 258, *quam hic subjungimus, et est hujusmodi.*

AUCTORE G. H.

hac ad eum missa epistola

4 Domno illustri, gloriosissimo Domino et in Christo filio, Childeberto Regi, Leo Episcopus. Litteras Celsitudinis vestræ honore, quo dignum est, nos in die suscepisse, ubi speravimus gratanter, ad ordinandum Medelonensem Episcopum, aut præsentia nostra, adesse debeat aut consensus. Quam rem valde admirantes nos gloria vestra cognoscat: quod primum sine jussu gloriosissimi Domni Principis nostri, filii vestri Theudoberti Regis, cujus sumus regni ordinatione subjecti, injungitis, ut ea quæ anteacto tempore facta non sunt, nunc præsentia nostra aut consensu debeant inchoari. Præcipue numquam nec suspicari nec credere potuimus, quod hanc aut ordini nostro aut etiam temporibus vestri velletis injuriam generari: ut diœcesim nostram a Deo nobis commissam, et usque Pontificali ordine Deo propitio custoditam, tamquam neglegentes ac desides, ad alterius permittamus potestatem transire, aut solicitudinem irrationabili deliberatione transferri. Unde salutantes, digno ac debito in Deo caritatis affectu, rogamus et contestamur, ne ullus Pontificum contra statuta Patrum audeat facere, unde posset Synodali examinatione B convictus, de illicita præsumptione culpari. Illa tamen vestris debent fieri Deo inspirante temporibus, unde et pax inter Sacerdotes esse possit, et plebs non permittatur a Pastoris proprii custodia, per novam et illicitam ordinationem, divelli. Custodite, quæso, statuta Patrum; et canonum severitate constricti, non patiamini, sicut scribitis, ad petitionem ejus plebis, superstite proprio Sacerdote, alterum Episcopum ordinari. Quia si hoc petunt, quod nefas est credi, desertores potius judicandi sunt quam fideles: et non facile eorum preces audiri debent a Principe, quorum petitionibus potius generentur scandala, quam pax Deo amata servetur. Quia sic ut beati sunt pedes pacem portantes, ita Væ his dictum est, per quos venit scandalum. Qui si fortasse ob hoc alterum Episcopum sibi fieri rogant, quia nos interclusis itineribus ad eos nec Visitatorem mittere possumus, nec venire; ista culpa nos non respicit: quia si iter a vestra parte, sicut optime nostis, interclusum tanto tempore non fuisset, quamvis senes aut infirmi, populum nobis ecclesiastica disciplina commissum requirere potueramus, aut certe Visitatorem, sicut canones statuunt destinare. Nam gloria vestra optime debet et credere et scire, quia si contra statuta canonum quicum- C que Episcoporum sine consensu nostro Mecledone Episcopum voluerit ordinare, usque ad Papæ notitiam vel Synodalem audientiam, tam hi qui ordinaverunt, quam qui ordinatus fuerit, a nostra erunt communione disjuncti. *Hactenus dicta S. Leonis epistola, quæ quo anno fuerit scripta non liquet: quia autem in ea S. Leo senem se dicit atque infirmum, non videtur diu postea vixisse. Qui ejus statuitur successor, nomine Constitutus, subscripsit Concilio Aurelianensi* v, *anno Childeberti Regis* XXXVIII, *Christi* DXLVII *habito.* D *Habemus Breviarium Senonense anno* MDCXXV *excusum in quo hæc panegyris, in tres Lectiones ad Matutinum recitandas distincta, præscribitur.*

5 Hodie pretiosus Domini Leo, quondam Senonensis Ecclesiæ Antistes præcipuus, nunc totius patriæ apud Deum protector eximius, glorioso transitu terram derelinquens, cœlos penetrans, præsentiæ Dei redditus est. Quam beati Patris nostri diem non dicamus funebrem sed celebrem; non lugubrem sed salubrem; in qua longo finem imponens certamini, calcato mundo, prostrato diabolo, gloriosus victor emicuit. Et tamquam alter Helias, curru provectus Angelico, cœleste Capitolium athleta triumphalis, totus singularis, ascendit, non immerito Mater Ecclesia hujus exultat triumphis: cujus singularibus ornatur exemplis. Et universaliter quidem in omni commemoratione Sanctorum exultandum nobis ratio persuadet: Sed in hujus Patris excellentia copiosius merito gloriandum, qui nostra Pastor in urbe, toto Doctor in orbe, in corpore illo, cui Christus caput est, tantum dignitatis obtinuit, ut inter ejus ejus membra præcipua et nomine et merito consecretur. Quamobrem licet ejus eximia sanctitas toto terrarum orbe promeruerit claritatem; apud nos tamen, et a nobis est propensius venerandus: quos sacri ejus corporis præsentia magnificat, beneficiis gratificat, intercessione conservat. Iste enim vir, per quem tibi lumen Evangelicum, o Gallia, coruscavit, et per quem sanctitatis et miraculorum tibi jubar effulsit: de cujus gloria, quia nil dignum dicere possumus, jam ad eum voces et vota vertamus, sanctitatem ejus submissis animis ambiamus, fœcundis precibus interpellemus. Memento Pater splendidissime Leo, memento tuorum per secula filiorum, nec obliviscatur gregis pervigil cura Pastoris. Posce correptionem moribus, veniam peccatorum et æternorum præmia gaudiorum. E

Lectiones in ejus festo recitari solitæ.

6 *Hæc ex dicto Senonensi Breviario, quod deinde recusum est, et lectiones de S. Leone aut auctæ aut immutatæ, ex quibus Carolus le Cointe in Annalibus Ecclesiasticis Francorum ad an.* 538 *num.* 71 *hæc citat:* Melodunenses, nondum plenæ conversos, per S. Aspasium, Elosanum Episcopum, Christo acquisivit. *De Aspasio Patrono Meledunensi egimus* II *Januarii, et observavimus eum solum Confessorem dici, non Episcopum; adeoque alium esse ab Aspasio Episcopo Elosano; quod dictus le Cointe, Parisiis haud procul Meleduno degens, potuit melius examinasse. Secundo ad annum* 541 *num.* 71 *ista ex Breviario Senonensi allegat:* Episcopali officio digne functus et præmia F æterna consecutus, sepultus est in ecclesia SS. Gervasii et Protasii in suburbio Senonensi: ad cujus invocationem multas ægrorum curationes et miracula Deus operatus est. Unde factum est, ut ea ecclesia in parœcialem titulum evadens, ipsius S. Leonis nomine fuerit deinceps appellata: *quo confirmantur supra relata ex Saussayo, neque aliunde audemus sperare plura circa hunc Sanctum.* NOT. 3

Ecclesiam S. Leonis parochialis Senonibus.

DE S. THEODORO SICEOTA EPISCOPO ANASTASIO POLITANO,

G. H.

Archimandrita cœnobiorum in Galatia.

ANNO DCXIII.

Galatiæ metropolis Ancyra

Galatia, *regio Asiæ olim fertilissima, et vicis, oppidis, urbibusque refertissima fuit: ex illis plurimæ Episcopali dignitate eminuerunt, quarum Metropoles erant* Ancyræ *Galatiæ primæ*, et Pessinus *Galatiæ secundæ. Hujus mentio fit infra num.* 112 *et sequenti, diciturque* Pesinuntium metropolis, *ejusque erat* Georgius Metropolita. *Ast num.* 71 Ancyræ metropolis Archiepiscopus Paulus ordinavit

Anastasiopolis urbs Episcopalis,

A ordinavit S. Theodorum Episcopum Anastasiopolitanum, *et iterum num.* 91 *post annis fere undecim administratum Episcopatum, ab eo permisit liberari. Ad Anastasiopolitanum Episcopatum spectavit oppidum* Siceon, *ab ipsa civitate duodecim millibus distans; in quo* plures *erant* ecclesiæ, *quas S. Theodorus adolescens omnes frequentasse dicitur num.* 5 *videlicet num.* 9 templum S. Joannis Baptistæ, *num.* 12 S. Gemelli Martyris, *et potissimum* S. Georgii Martyris in monte vicino, *ubi postea celeberrimum monasterium construxit; addito altero S. Michaelis templo, quod ibidem centum degerent monachi. Prope hunc montem aliud inferius monasterium conditum est, ad honorem sanctæ Dei genitricis Mariæ; et tertium fuit monasterium S. Christophori, in quo degebant Deo sacratæ feminæ ac Virgines. Præcipuum S. Georgii monasterium præterfluebat amnis Siberis, qui videtur, non adeo procul inde, in Sagarim sive Sangarium fluvium illapsus, cum eo per Bithyniam in Pontum Euxinum effluxisse: per eum autem* ex longinquis regionibus naves Cypriæ, *ut dicitur num.* 116, farina onustæ, appulerunt.

Siceon oppidum,

et varia in eo monasteria,

prope fluvium Siberim.

S. Theodori Vita Latina ex Græco:

2 *Et hæc de oppido, et monasteriis Siceorum, unde* Siceota *fuit appellatus Sanctus, de quo agere instituimus, Theodorus; et unde per reliquos vicos, castella,* B *urbes peregrinatus, virtutes ac miracula patravit: quæ plurima narrantur in Vita ipsius, quam in Bibliotheca Reipublicæ Venetæ repertam Latine transtulit Petrus Franciscus Zinus, et Aloysius Lipomanus edidit par.* I *tomi 7 Vitarum Sanctorum Patrum, et ex eo Laurentius Surius ad hunc* XXII *Aprilis. Originalem textum Græcum ut Venetiis impetraremus quanto non molimine actum est a nobis, nunc hunc, nunc illum sollicitantibus per litteras, quem juvare et posse et velle credebamus! Quanto illa apparebat esse præstantior, eo et habendi cupiditas et postulandi assiduitas fuit major: sed hactenus profectum est nihil, nonnullis opponentibus sese, qui intelligere aut nolunt aut nequeunt, non esse ex Serenissimæ Reipublicæ honore, quod monumenta, quorum etiam in aliena lingua utilitas tanta est, blattis tineisque derelicta apud se pereant, dum transscribendi negatur facultas, quam summus Pontifex, Reges et Principes ceteri, de hujus operis dignitate edocti, promptissime præstiterunt. Speramus, etiam ibi, æquiores rerum nostrarum æstimatores aliquando reperiendos, neque semper frustra postulanda pauca Sanctorum Acta, quæ Romæ non reperta Græca, Venetiis adhuc expetuntur et expectantur. Interim, quod solum possumus in fide aliena damus Latine redditam.*

desideratur ipsa Græca,

scripta ab Eleusio Georgio, dicto ejus discipulo, teste oculato, aut edocto ab oculatis vel ab ipso S. Theodoro.

3 *Auctor ejus fuit* Eleusius, *a S. Theodoro Georgius appellatus, qui num.* 160 *asserit se a parentibus* C *antea sterilibus, post eorum zonas a S. Theodoro benedictas, natum fuisse, et huic oblatum, in ejusque monasterio enutritum litteras didicisse, ac postmodum monachum factum duodecim annos apud eum vixisse, quorumdam miraculorum patratorum inspectorem. Ita num.* 139, *ait se adfuisse sacrificio ejus, et vidisse cum admiratione et timore sacram hostiam ultro moveri, ascendendo et descendendo. Et num* 154 *adfuit cum S. Theodorus Bonosum Proconsulem apprehensis capillis deorsum traheret, et officii sui moneret. Alia vero, quæ a S. Theodoro ante sua tempora fuerunt gesta, profitetur se a ministris, qui spectatores fuerant, vel ab eisdem qui curati sunt, accepisse. Et num.* 27, *quæ in adolescentia S. Theodori, contigerant, ait se accepisse ab eis, qui æquales ipsius ac condiscipuli cum eo vixerant, et oculis suis perspexerant. Plurima autem ab ipso Sancto audivit, cum ea de se modeste narraret, ut ad æmulationem suos incenderet. Post obitum autem Sancti scripsit, Presbyter et Hegumenus seu Præfectus monasterii, ab eo fundati.*

Natus hic est sub Imperio Justiniani,

4 *Natus est S. Theodorus imperante Justiniano; qui regnavit ab anno* DXXVII *usque ad annum* DLXVI. D *Justiniano successerunt Justinus Junior, Tiberius, Mauritius, Phocas, atque Heraclius, qui imperare cœpit a die* V *Octobris anni* DCX, *cujus anno tertio cœpit,* die XXV Decembris, prima Indictione, Heraclius Heraclii filius, novus Constantinus, Imperii collega coronatus est, *uti apud Theophanem legimus, nec non sub finem hujus Vitæ, ubi additur tum* XXII Aprilis S. Theodorum e vita decessisse, *id est, anno* DCXIII. *Inscriptus est dicto* XXII *Aprilis Menologio Basilii Porphyrogeniti Imperatoris, et appellatur* Thaumaturgus, *ob* innumera ab eo edita miracula. *Eadem habentur in Græcorum Menæis, cum longissimo encomio, et in aliorum Græcorum fastis. Secuti Molanus, Canisius, aliique Latini cum hodierno Martyrologio Romano. Constantinopoli celebrabatur olim ejus festiva solemnitas in æde Magni Martyris Georgii, quam ædificarat (forte ex ejus consilio) Sergius Patriarcha, de quo infra agitur n.* 148. *Eumdem in habitu Archimandritæ exhibent tabulæ Kalendarii Moscovitici, unde intelligas etiam apud Russos celebrem ejus cultum esse: et cum titulo* sancti Patris *inscribitur Kalendario Ruthenico apud Possevinum in Apparatu, et Martyrologio Arabo-Ægyptiaco, a Gratia Simonio translato.*

AUCTORE G. H.

mysteria fidei Catholicæ in ea stabiliuntur:

4 *Nos hanc Vitam more nostro distinximus et illustravimus, et quidem cum magno voluptatis sensu, quod perciperemus præcipua fidei Catholicæ mysteria in ea attingi; ut sunt, Hierarchia Ecclesiastica, cum debita* E *subordinatione ad Episcopos, Archiepiscopos et Patriarcham; et cum sacra ordinatione Subdiaconorum, Diaconorum, Presbyterorum et Episcoporum: Sacrificium Missæ, cum præsentia Corporis et Sanguinis Christi, et elevatione sacræ hostiæ: cultus et veneratio Crucis Christi, hujus erectio contra dæmones et tempestates: signo Crucis et nomine Jesu dæmones pulsi et miracula patrata: cultus, veneratio et invocatio Sanctorum: ex imagine Deiparæ Virginis oleum Sozopoli manans, quo morbi pelluntur: templa, altaria et monasteria ad illorum honorem erecta, consecrari solita ab Episcopis. Supplicationes publicæ, etiam singulis annis habitæ, ad ecclesiam Deiparæ Virginis: Cruces in iis prælatæ: apparitiones Sanctorum: psalmodia in ecclesia: jejunium Quadragesimale; carnis abstinentia in monasterio: oratio pro matre defuncta. Cultus Reliquiarum: peregrinationes in Terram sanctam, et ad alia loca sacra: multiplicia monasteria sub suis Hegumenis et Archimandritis: demum benedictione ejus, aut aqua seu oleo benedicto, patrata miracula: et his similia, quæ benevolus lector reperiet.*

An antiquus cultus in Gallæcia?

5 *Tamayus Salazar, in Martyrologio Hispanico,* F S. Theodorum Siceotam *refert die secundo Aprilis, quod in Adversariis sub nomine Luitprandi editis ista legantur:* Muris oppido in Gallæcia S. Theodorus cultus est, vita et miraculis clarus, secundo Aprilis: *ubi arbitratur Tamayus* XII Aprilis *legendum esse. Videntur hæc excogitata, ut pro* Galatia *substitueretur* Gallæcia. *Masinus in Bononia perlustrata* S. Theodorum Confessorem *celebrat hoc* XXII *Aprilis, eo quod in* ecclesia S. Martini apud Patres Carmelitanos adserventur aliquæ Reliquiæ hujus Sancti. *Lezana etiam tomo* 3 *Annalium Ordinis Carmelitici pag.* 276 *hunc Theodorum suo ordini adscribit, quæ non merentur refutari.*

an fuerit Carmelita?

A

VITA

Auctore Eleusio, Georgio dicto, Presbytero et Hegumeno et S. Theodori discipulo.

Ex MSS. Græcis a Petro Francisco Zino Latine reddita.

PROLOGUS.

Sicuti Sanctos utriusque Testamenti

Benedictus Deus et pater Domini nostri Jesu Christi, qui ab antiquis temporibus servos suos, tamquam stellas, accendit in terra, ut populum suum regerent, et quæ ad virtutem pietatemque pertinent, edocerent : quos nunc etiam, tamquam lucidos Solis justitiæ radios, ex dulcissima sanctarum Scripturarum lectione veneramur : ut primum innocentiæ typum Abel, Enoch virtute præstantem justum Abraham, Isaac fidelissimum et Christi figuram exprimentem, Jacob simplicem, castum Joseph, Job patientissimum, Mosen legislatorem, supplicem Samuelem, David mansuetissimum, zelantem Eliam, Elisæum rerum mirabilium effectorem, Esaiam eloquentissimum, venerabilem Hieremiam, Ezechielem Cherubim descriptorem, Danielem ora leonum obstruentem, tres pueros ignem extinguentes ; Zachariam sacerdotem in omnibus Dei mandatis justificationibusque sine reprehensione incedentem ; Simeonem senem, et mundi Lumen in ulnis suis gestantem ; Joannem Baptistam, solitudinis incolam et Prophetis antecellentem ; duodecim chorum Apostolorum, in omni regione ac civitate fidem a Christo traditam disseminantium ; Martyrum cœtus, qui eam sanguine suo ædificarunt ; sanctorum Patrum Concilia, a quibus Apostolicæ doctrinæ dogmata sunt confirmata ; et alios complures, qui in veteri et novo testamento extiterunt, quorum in sacris libris fit mentio, quosque ego propter multitudinem silentio præterivi, magis insignes tantum vobis in medium proferens. Omnes igitur Sanctos, qui certamina subierunt et ediderunt miracula, Deus mundo largitus est, ut in singulis hominum ætatibus disseminati, tamquam stellæ quædam, virtutum et certaminum et miraculorum splendore fulgerent ; ut eorum doctrina omnes eruditi, et certaminibus roborati, miraculisque confirmati, impiorum institutorum perniciem effugerent, et in Christi regnum et gloriam ingrederentur : ubi promissa ab ipso recondita sunt illa bona, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus se.

ad exemplum hominum dedit Deus :

B

C

ita et hunc S. Theodorum.

2 Sic et in hac ætate benignus ipse Deus noster, quasi splendidam quamdam stellam, radios suos emittentem, Beatum nobis Theodorum ostendit : qui fugavit dæmones, ægrotantibus reddidit sanitatem, pater extitit pupillorum nutritor pauperum, nudorum indumentum tutus periclitantium, portus, perfugium miserorum, peccatorum dux ad pœnitentiam, baculus inopum, consolator afflictorum, socius Apostolorum, Sanctorum particeps, incola regni cœlorum, templum Spiritus sancti : qui multos in cœlum duxit, omnibus virtutibus excelluit, uberem habuit fontem, ex quo sanitates emanabant : qui ab ætatis initio ad Deum accessit, eique ad finem usque vitæ gratus fuit, vereque Theodorus nomine et factis extitit. Quamobrem oro vos, Patres et Fratres, ut dum vitam ejus expono, benignas mihi aures vestras præbeatis. Præclara profecto sunt, et admodum utilia, quæ pro viribus accurate sum explicaturus : incipiam enim ab iis, quæ puer gessit ; nam illa quoque sunt optimæ frugis plena. Vos igitur, qui ad audiendum accessistis, etiam atque etiam obsecro, ut meam imbecillitatem aspicientes, me studiis et precibus vestris adjuvetis : ut munificus et pater luminum Deus, peccatorum meorum oblitus, mihi indigno tantum gratiæ et benignitatis et sapientiæ suæ tribuat, ut divina et admirabilia hujus sancti viri facta valeam enarrare. D

CAPUT I.

Patria, ortus, educatio, litterarum studia, jejunia, orandi consuetudo.

In Galatia natus

In Galatarum regione est oppidum, quod Siceon appellatur, subjectum Anastasiopoli primi Ancyrensium principatus : distat autem Anastasiopoli duodecim passuum millibus. In hujus oppidi medio est publica regii cursus via, in qua diversorium erat ubi puella formosissima, nomine Maria, commorabatur cum matre Elpidia, et sorore Despenia : quæ quidem ibi commorantes, quæstum, corpore faciebant. Eo tempore, imperante piæ memoriæ Justiniano, contigit ut inter magistratus vir quidam, nomine Cosmas, in equestribus certaminibus clarus, ad partes illas judex mitteretur : qui cum in diversorium illud venisset, perspecta Maria, amore illius captus est, et cum ea concubuit. Concepit mulier ex eo, et in quiete stellam vidit ingentem et claram, e cœlo in uterum suum descendere : experrectaque ac timoris plena, ipsi Cosmæ visum narravit. Qui, serva te, inquit, mulier, si forte te Deus aspiciat, et tibi det fructum, Episcopatus sorte dignum. Et egressus mane, lætus discessit. At mulier cum ad sanctum quemdam senem, in loco, sex millibus passuum distante, habitantem venisset, narravit somnium quod viderat. Qui, Magnus profecto vir, inquit evadet puer, qui ex te nascetur, et plurimum valebit non apud homines, sed apud Deum : lucida enim stella regiam significat gloriam, ut judicant sapientes viri, qui somnia interpretantur. Verum hoc de te dicendum non est : sed splendida virtutum et gratiarum gloria tibi per stellam abs te perspectam significatur, quam Deus in tuum fœtum infudit : solet enim servos suos, antequam edantur in lucem, in utero adhuc existentes sanctificare. Hoc cum audisset et Theodosius, Anastasiopolis Episcopus, idem judicavit.

ex matre de futura filii sanctitate per visum edocta :

E

et a S. Georgio prohibitus ad militiam educari,

4 Expleto igitur partus tempore, Dei servum peperit, et paucis post diebus, ut Christianorum mos est, tulerunt eum ad sanctam Orthodoxorum ecclesiam ; et a Sacerdotibus baptizatus est, in nomine sanctæ Trinitatis, et Theodorus appellatus est ; ut ex nomine perspicuum fieret, eum Dei donum futurum. Cum autem sextum ageret ætatis annum, cupiebat mater ejus, ut in regia civitate ad militiam educaretur. Itaque cum zonam illi auream, et vestes pretiosas, et res alias necessarias parasset, de itinere cogitabat. Verum qua nocte profectura erat, sanctus ei Dei Martyr Georgius apparuit : et Quodnam, inquit, mulier de puero consilium cepisti ? Ne frustra laborem suscipias, Rex enim, qui in cœlis est, ipsum sibi requirit puerum. E somno mulier mane excitata, somnium suum cum lacrymis enarravit : Appropinquat, inquiens, mors filii mei : atque ita labore itineris supersedit. Et cum octo esset annorum puer, eum magistro litteris imbuendum tradidit. Is cum Dei gratia maxime omnium esset ad discendum aptus, multum profecit in litterarum sapientia : et ab omnibus diligebatur : in iis autem quæ agebat, probabatur. Nam et cum pueris ludens, eos vincebat : jurare tamen, aut maledicere, aut aliud quidquam absurdum facere, nec sibi ipse, nec alii cuipiam permittebat : quod si ex rebus ludicris lis aut pugna aliqua oriebatur, eam statim dirimebat.

F

5 Erat autem domi ejus vir quidam pius, nomine Stephanus,

A Stephanus, qui cibos artificiose conficiebat nam mulieres illæ postea, relicta vita meretricia, ad bonam frugem redierant, et pie casteque vivebant multosque Principes et in dignitate constitutos hospitio suscipiebant et honorem hunc Stephano, qui in arta illa peritus erat, acceptum referebant. At ille quidquid præmii vel a feminis ipsis vel ab hospitibus accipiebat, in ecclesiis impendebat : et mane ac vespere precationibus vacabat, et in sanctis Quadragesimæ diebus, cum omne cibariorum genus mulieribus ministraret, ipse præter pauca panis frustula et aquam, eaque ad vesperam, nihil gustabat. Amabant hunc virum mulieres, et propter ipsius modestiam et humanitatem colebant ut patrem. Puer autem videns eum ita continentem, divino

abstinentiam et pietatem octennis sectatur,

amore inflammatus, vitam ejus cœpit imitari. Sic enim jubet Apostolus : Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei : quorum intuentes exitum conversationis, imitamini fidem : optimum est enim gratia stabilire cor, non escis, quæ non profuerunt ambulantibus in eis :. esca enim non commendat nos Deo.

Hebr. 1, 37

6 Hunc animi ejus zelum ignorantes mater et aliæ mulieres, cum e ludo litterario domum hora prandii rediret, cogebant eum ut secum ederet. At

ad vesperam usque jejunus in scholis,

B ille amplius hora prandii non revertebatur, sed ad vesperam usque jejunus in ludo litterario manebat : et vespere, cum esset domi suæ, ad ecclesias cum viro pio Stephano se conferebat : et precationibus incumbens, Christi Corpus et Sanguinem percipiebat : atque ita domum revertens, nihil aliud, nisi jam dicta panis frustula et aquam, sumebat. Cumque multum et a feminis et a Stephano moneretur, ut ederet, monitis eorum noluit acquiescere. Oravit autem mater magistrum ipsius, ut hora prandii puerum dimitteret : volebat enim illi persuadere, ut exiguum saltem leguminum cibum sumeret, quoniam propter inediam, et quia tardius vescebatur, nimium gracilis evadebat. Magister igitur, intellecta matris voluntate, dimisit eum cum reliquis pueris. Ipse vero, quasi canticum illud Davidis exaudiret : In Domino confido, quare dicitis animæ meæ, Transmigra in montem sicut passer : cum e scholis discederet, in asperum montem vicinum se conferebat, ubi sancti Martyris Georgii templum erat.

Ps. 10, 3

7 Perspicue vero ab ipso Sancto, tamquam ab aliquo adolescente, eo ducebatur : et in oratorium ingressus, divinarum Scripturarum lectioni vacabat. Post meridiem autem ad scholas revertebatur. Et

aut oratorio S. Georgii,

C adveniente vespera, domum petebat : matrique interroganti, cur hora prandii ad se non venisset, ipse se excusans respondebat, coactum esse in scholis manere, quoniam quæ oportebat, non didicisset, et quia languenti stomacho ita fuisset, ut nulla edendi cupiditate teneretur. Itaque mater rursus magistrum monuit, ut filium cum ceteris pueris dimitteret : ille vero respondit, se id semper fecisse, ex quo primum ab ea fuisset monitus. Cum autem accepisset eum ad sancti Martyris Georgii ecclesiam sese conferre, misit quosdam e servis suis, qui eum inde abstraherent. Illi puerum ad matrem adduxerunt : quæ comminata est illi atque præcepit, ut recta ad se e scholis rediret. At ipse pristinam consuetudinem servavit, a qua mater eum nec admonitionibus, nec minis, nec verberibus potuit avocare, nec initam ab eo abstinentiæ rationem interrumpere. Cum autem decimum ætatis annum impleret, quodam morbi genere, quod regionem illam invaserat, ipse quoque correptus est, adeo ut in vitæ discrimine versaretur. Tulerunt igitur eum in templum S. Joannis Baptistæ, quod non longe aberat, et ad altaris introitum collocarunt. Supra autem, in ipso Crucis receptaculo, erat imago Domini nostri Jesu Christi,

frustra ob id increpatus a matre,

ex qua duæ super ipsum morbo laborantem roris D stillæ deciderunt : statimque Dei gratia sublevatus convaluit, et rediit domum.

8 Cum autem inter matrem et reliquas mulieres dormiret, accedens Christi Martyr Georgius, puerum, illis profundissimo interim somno oppressis, excitavit, primum quidem sub Stephani specie, deinde sub propria persona : Surge, inquiens, puer Theodore, illuxit aurora : ad precandum in S. Georgii oratorium ingrediamur. Surgentem autem cum lætitia et alacritate, cum essent adhuc tenebræ, domo deduxit ad sanctum oratorium. Ac multis quidem in via dæmonum dolis terrebatur (improbi enim illi ac veritatis inimici, sub luporum aliarumque ferarum forma, puerum territantes, et undique eum invadentes, ut devoraturi, a bono proposito abducere conabantur) verum Christi Martyr illum educto gladio defendebat, ut ab ipsis feris lædi non posset, alacriusque deinceps reverteretur. Hoc autem cum puer quotidie frequentaret, mater et reliquæ feminæ, quæ cum illa erant, cum eum in lecto mane non cernerent, suspicatæ sunt illum in templo pernoctare. Et mirabantur, quomodo in medio ipsarum dormiens, repente posset, nemine sentiente, surgere. Metuentes igitur, ne a feris devora- E retur (lupus enim tunc illac vagabatur, qui pueros devorabat) ipsum territabant, ne ad oratorium iret, præsertim ante solis exortum, propterea quod locus ille desertus et periculosus esset. Quarum ipse consiliis non acquiescens, præfinita hora a Martyre excitatus, ad oraculum se contulit.

utpote ducem ad ea habens S. Georgium

9 Mulieres vero diluculo puerum non invenientes ira commotæ, capillis eum inde abstraxerunt. Mater autem verberatum filium ad lectuli spondam alligavit, nec cibum illi dedit. Verum nocte illa sanctus Dei Martyr Georgius gladio accinctus feminis apparuit, strictoque gladio irruit adversum illas minabundus, et, abscindam, inquit, vobis capita, quia puerum cæditis, et ad me ire prohibetis. Jurantibus autem illis, sed id amplius non effecturas, remisit minas, atque discessit. E somno igitur excitatæ solverunt puerum, blandis eum verbis orantes, ne sibi succenseret, quod vapulasset : et ex ipso quæsierunt, cujus fretus auxilio, sic ante lucem prodiret. Quibus ille : Primum, inquit, cum Stephano egrediebar : nunc autem formosissimo ac venustissimo juvene comite egredior. Et ipsæ agnoverunt eum esse Martyrem Georgium, quem in quiete conspexerant, cujus præsidio munitum puerum amplius non prohibuerunt, dicentes : Dei voluntas fiat. Ha- F bebat et sororem parvulam, nomine Blattam, quæ magno ipsum amore complectebatur, et adjuvabat ad opus Dei, et cum ipso ad oratorium sæpe interdiu ventitabat, studebatque laborem ipsius sublevare.

ab eoque defensus.

CAPUT II.

Pia adolescentia : contemptus rerum caducarum : miracula.

Quodam die, cum jam multum in litteris profecisset, in sancti Martyris a Gemelli templum, domui suæ propinquum, ingressus, in eo noctem transegit, viditque se quodammodo apud Regem adstare, cum magna interesset militum copia, et mulier adesset purpura ornata : audivit autem ipsum Regem ita se alloquentem : Strenue pugna, Theodore, ut perfectam in cœlesti militia mercedem accipias : ego insuper in terra quoque te coram hominibus gloriosum et illustrem reddam. His auditis, somno solutus est, et cum duodecim esset annorum, propter Christi Regis, quem viderat, adhortationem incitatus, cœpit ad præstantiora salutique conjunctiora

a visione cœlesti recreatur,

A ctiora contendere, seque in una domus suæ cellula
AUCTORE GEORGIO DISCIP. continere ab Epiphania usque ad Ramos olivarum. Et duabus Quadragesimæ hebdomadibus, prima nimirum et media, neminem prorsus alloquebatur, sed soli Deo vacabat : abstinentia autem pristina utebatur.

a diabolo provocatur ad præcipitium, 11 Ceterum cum veritatis hostis diabolus cerneret eum spiritalia et præclara contra se arma possidere, ut eum perderet, cogitabat. Quodam igitur die Gerontii condiscipuli ipsius personam induit, et super asperam quamdam rupem, quæ Tzidrama vocatur, eum adduxit : et cum in locum excelsum conscendisset, Salvatoris illi tentationem objiciens : Si vis, inquit, optime Theodore, virtutis tuæ specimen dare, deorsum desili. At ille loci altitudinem intuitus, respondit : Loci me terret altitudo. Atqui, diabolus inquit, tu solus inter omnes pueros me fortior jam eras, vincebasque me : nunc autem hoc ego non metuo, sed me deorsum projiciam. Cave, respondit Theodorus, ne id facias, ne præceps labaris, et pereas. Illo autem confirmante, se id sine periculo facturum : Si tu, inquit Theodorus, id feceris, ego item faciam. Stans igitur diabolus super petram, desilit : et rectus ad Theodorum clamavit : Ecce, inquiens, ego saltavi : si vales, et tu
B idem effice, ut videam, utrum hac item in re, quemadmodum in ceteris, sis generosus. Puer autem saltus magnitudine territus, considerabat Gerontium numquam antea tam audacem fuisse. Præsto interim fuit Christi Martyr Georgius, apprehensaque pueri manu, illinc eum abduxit : Veni, inquiens, sequere me, et ne audias tentatorem illum, qui animam tuam quærit : neque enim Gerontius est, sed nostri generis inimicus. Atque sanctus Martyr in oratorio suo puerum constituit.

12 In quo ille diu moraretur, mater ejus et avia
Jac. 4, 4 quodam die multis eum blanditiis cohortabantur, ut
Luc. 16, 14 domum suam reverteretur, dicentes, se multos præclaros amicos expectare. Sed puer ea Scripturæ
contemnit ornatum corporis, et divitias : verba non ignorans, Amicitia hujus mundi inimica est apud Deum, et, Qui vult hujus mundi amicus esse, inimicus Dei constituitur; non enim potest quisquam Deo amicus esse, et Mammonæ; noluit illis obsequi, ut inde discederet : sed mundi divitias spernens, easque abjicere cupiens, zonam sibi et torquem atque armillas adimens, ea projecit in conspectu ipsarum : Scio, inquiens, vos vereri, ne hæc amittam, et idcirco me observatis : accipite igitur, ac discedite : ego enim hinc non recedam. Quibus illæ sumptis, cum eum flectere non possent, abie-
C runt : totus enim animo defixus erat in Domino, cujus imitator et ejus vestigia sequens, parentes fugiebat; et ad Deum accurrens, divitias et domos relinquebat, ut centuplum acciperet, et vitam æternam possideret, quemadmodum, qui hæc promisit, Dominus ait, Qui vult, inquiens, venire post me,
Luc. 9, 23 abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me. Recte enim puer justissimus corpus suum abnegavit, et animæ tamquam adversarium affligens ac subigens, crucem in fronte gestabat : atque ut Petrus, et Jacobus, et Joannes, et reliqui Apostoli, relictis omnibus rebus, secuti sunt Jesum : sic et puer hic, Scripturarum testimoniis fidem habens, eas implere studebat.

13 Volens igitur Davidem in canticis imitari, cœpit Psalterium ediscere. Magno autem cum labore usque ad sextumdecimum psalmum edidicit : sed decimum septimum nullo modo percipere poterat. Quamobrem cum in oratorio propinquo S. Christophori meditando commoraretur, et non posset ediscere, humi prostratus, Dominum obsecrabat, ut se ad psalmos facile memoriæ commendandos idoneum
Matth. 7, 7 redderet. Clemens autem Deus, qui dixit, Petite et dabitur vobis, id illi concessit quod flagitabat. Cum D
enim surrexisset, et Salvatoris imagini supplicaret, dulcedinem melle suaviorem sensit in ore suo : et Dei munus agnoscens, dulcedinemque degustans, et Christo gratias agens, deinceps facile et commode paucis diebus totum Psalterium memoriæ commendavit. Atque ita omnes ecclesias frequentabat, psal- *Psalterium memoriæ tradit :*
mis et hymnis et canticis spiritualibus canens et laudans Dominum. Et ubicumque Sanctorum memoria celebrabatur, eo se prompte conferebat. Unde in pervigilio sancti Martyris [b] Eureti Jopolim, b
quod oppidum quindecim passuum millibus distabat, hora cœnæ profectus jejunus, cum et precationibus incubuisset, et divina Christi mysteria percepisset, cursu circa mediam noctem rediit, necessariaque comedit. Sic enim erat in cursu velox, ut, facta sponsione, tribus passuum millibus cum equis currendo certaret, et vinceret.

14 Jam cum ex Proverbiis didicisset, Ubi audieris esse virum prudentem, vigila ad eum : Cum Psal. 17, 27
sancto enim sanctus eris, et cum electo electus eris : maximo Dei servorum desiderio tenebatur. Et ubi audiebat esse virum justum, eum invisebat, ut institutam ipsius vitæ rationem disceret. Et apiculæ E
instar, virtutum ejus flores legens, tamquam viaticum quoddam domum reportabat. Erat igitur sanctus quidam Pater, nomine Glycerius, in loco, qui *a Glycerio monacho excipitur :*
Trapezas appellatur, decem passuum millibus distante : ad quem Theodorus accessit, ut ab eo benediceretur, atque ut, quemadmodum Elisæus ab Elia benedictus, duplicem spiritus gratiam accepit, sic et ipse per ejus benedictionem majoribus virtutibus et gratiis dignus efficeretur : nam Patris benedictio domum et filiorum labores confirmat. Hunc vir sanctus cum aspexisset, et florentem in ipso virtutem divinitus agnosceret, hilari eum vultu suscepit, et subridens : Amas, inquit, fili, monachorum habitum? Et vehementer eum amo, mihi crede, pater, respondit, cupioque dignus illo fieri. Et cum ibi magna esset siccitas, egressi ambo sub dio, constiterunt ante concham illic sitam prope templum S. Joannis Baptistæ. Et beatus ad puerum : Flectamus, inquit, *cum eo orans pluviam impetrat*
genua, fili, et oremus Dominum, ut pro clementia sua pluviam in terram demittat : ex quo intelligemus, utrum simus in numero justorum. Precantibus illis, contractum est nubibus cœlum : et cum a precatione surrexissent, magnam pluviæ copiam Deus emisit in terram. Qua Domini benignitate lætatus est senex : et puero subridens : Posthac, inquit, quidquid poposceris Dominum, largietur tibi. Imple igitur id, quod cupis, et Dominus Deus erit tecum, F
ut corporis ætate simul et virtutibus crescas. Cum igitur puer a sene benedictionem accepisset, et eum salutasset, domum suam reversus est.

15 Sed quartum decimum jam agens ætatis annum, decrevit omnino domui suæ renuntiare, et in *In oratorio tenui cibo victitat :*
oratorio vivere. Qua quidem re cum mulieribus constituta, se contulit in oratorium, et in eo commorabatur. Verum mater ejus ceteræque mulieres, cum beatam institutæ ab eo vitæ rationem ignorarent, a qua ille, quamvis puer adhuc esset, nullo modo recedebat, ei panes puros, et varias volucrum carnes, tum elixas, tum assas, afferebant. Quæ ipse quidem omnia suscipiebat, ne pium ipsarum animum videretur aspernari, et quia jejunium ejus erat in abscondito; eis tamen non vescebatur; sed illis discedentibus exibat ex oratorio, et omnia super petram collocabat, et rursum ingrediebatur. Veniebant autem aves et feræ, atque etiam homines iter facientes, et comedebant. Cibus vero pueri ex iis, quæ in oratorio offerebantur, constabat : quod si nihil offerretur, panis illi solus erat satis.

16 Cum autem audisset locum quemdam, inde octo

A octo passuum millibus distantem, qui dicitur Area, sic a Diana et multis dæmonibus, qui illic habitabant, occupari, ut nemo illuc, præsertim in meridie, sine certo mortis periculo posset accedere; ipse Julii Augustique diebus, posteaquam Horæ tertiæ preces absolverat, ad eum locum celeriter contendebat, et toto meridie illic morabatur, ubi Dianæ domicilium esse dicebant. Sed cum auxilio Dei nihil adversi reperiret, ad oratorium redibat, ubi sub altaris gradu specum sibi defodit. Ea vero nocte, qua Christi ortus celebratur, cum ad eum Clerici quidam et laici convenissent, cum illis ab oratorio ad flumen transeundum descendit: ipse autem solus in aquam ingressus, tamdiu in ea stetit, quoad omnis Prophetica, et Apostolica, et Evangelica lectio cum toto sacrificio fuit absoluta. Post autem vix poterat pedes extrahere, sic erant cum luto glacieque compacti: atque ita psalmos concinens, ad oratorium rediit: et cum dies advenisset, celebritatem peregit, et in specum descendit, ibique ad Ramos usque Palmarum conquievit. Quamobrem omnes, qui hæc conspiciebant et videbant, sublatis in cœlum manibus, dicebant: Confitemur tibi pater, Domine cœli et terræ, quia abscondisti hæc a sapien-
B tibus, et revelasti ea huic parvulo: quoniam sic fuit placitum ante te.

in loco a dæmonibus infesto illæsus,

in aqua gelida diu consistit.

17 Jam avia ejus Elpidia vehementer eum commiserabatur: magis enim illum, quam ambas filias suas diligebat. Itaque veniens ad oratorium, ei, dum quietem silentiumque servaret, cibum ministrabat, fructus nimirum, aut olera, idque Sabbato, et die Dominica: nam reliquis diebus nihil omnino gustabat. Hæc autem Anastasiopolis Episcopus Theodosius cum audivisset, valde gaudebat, eumque apud omnes laudabat, dicens illum Dei instinctu commotum ea facere. Quodam autem die honestatis inimicus diabolus fecit, ut ex frigore in morbum incideret, et moveri non posset: verum ei dormienti sanctus Christi Martyr Georgius adstitit, et dixit ei: Quis causa fuit, fili, ut in morbum incideres? At ille, considerans immundum coram se stantem dæmonem: Iste, inquit, impurus ac detestandus me in morbum conjecit. Martyr vero vehementer dæmonem torquens, in fugam convertit: et apprehensa Theodori manu, Surge, inquit, et convalesce: neque enim amplius execrandus iste dæmon apparebit in conspectu tuo. Statim igitur puer excitatus surrexit sanus.

arcte jejunat:

æger sanatur a S. Georgio.

ANNOTATA.

C

a S. Gemellus Ancyræ sub Juliano in crucem actus, *colitur 10 Decemb.*

b S. Euretus Martyr *hactenus nobis incognitus. Est Euresus Martyr Pamphyliæ in apographo Corbeiensi Martyrologii Hieronymiani ad diem 28 Maji.*

CAPUT III.

Energumenus liberatus. Vita arcta in spelunca. Sacri Ordines suscepti.

Sed Deus clemens, qui sanctis suis Apostolis potestatem dedit, ut dæmones ejicerent et morbos curarent, dedit et illi gratiam adversus dæmones, ut eos ab hominibus expelleret et ægrotantibus mederetur. Nam post sanctam Paschæ celebritatem quidam homo tulit ad eum quodam die filium unicum, a spiritu immundo vexatum; et fide ductus, orabat sanctum puerum Theodorum, ut filiolum suum curaret. Verum ipse nesciebat, quid ei faceret: sed excusabat se, quod esset juvenis. Pater autem illius vexati lacrymans, dedit illi flagellum, et dixit: Hoc accipe, Domine mi serve Dei, et minans filio

Puerum a diabolo obsessum flagellat:

D meo, percute illum, dicens: Exi, exi, spiritus immunde, ab hoc puero, in nomine Domini mei. Fecit, ut erat edoctus, S. Theodorus: et turbatus dæmon cœpit eum irridere, et tamquam insanum prædicare; et si quid ab illo audiebat, idem ille resonabat: et bidui spatio nihil ille respondit. Tertio autem die idem puero fecit Christi puer Theodorus: tunc dæmon rursus commotus, cœpit vociferari: Exeo, puer, exeo, nec amplius resisto; da mihi horam. Illo autem ad altare ascendente, dæmon clamavit ad hunc modum: O magna vis Nazaræi, hæc adversum nos excitantis! ex quo enim in terram descendit, homines in nos armavit: et nunc scorti filio concessit ejiciendi nos potestatem. Heu mihi misero, a quo puero expellor? neque enim gratiam illi e cælo demissam ferre possum. Magna enim naturæ nostræ ab hoc meretricis filio calamitas imminet: multos enim e nostro grege ex hominibus extrudet. Doleo autem, quod hic in me exercet imperium: nec audeo redire ad patrem meum diabolum, cum a tali puerulo sim expulsus: nam si id mihi a sene aliquo contigisset, haud ita magnum dedecus arbitrarer. Execranda dies, in qua genitus es. Hæc illo dicente, sumens puer Dei Theodorus ex lucernæ oleo, vexati E caput unxit, et signo Crucis adhibito, increpuit eum, dicens: Exi jam, spiritus impurissime, et noli amplius nugari. Et vociferans dæmon projecit puerum ante pedes ejus, et exivit ab eo: jacebat autem tamquam mortuus. Ex quo turbatus puer, defunctum illum existimabat: sed dixit ei pater illius: Manum illi porrige, atque jacentem excita. Quo facto, statim in se rediens puer ille, surrexit: itaque Dei gratia sanum reddidit patri. Res autem vulgata fuit per totam illam regionem: quamobrem omnes Deum collaudabant, qui intellectum dat parvulis et gratiam.

AUCTORE GEORGIO DISCIP.

et liberat.

19 Christi igitur præcursorem et Baptistam Joannem in hoc item imitatus est, manens in solitudine, quoad populo demonstraretur; et illa Apostoli Pauli verba in se expressit, Sancti omnes per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones; abjecti, vexati, in solitudinibus et in cavernis terræ. His salutaribus Scripturis incumbens, non auditor earum tantum, sed effector extitit, adjuvante Christo, qui bonum eligentibus semper favet. Superiorem igitur montis partem ascendit; et petram intuitus ad se tegendum idoneam, suffodiens sibi speluncam amplam fecit: obstructoque aditu, in ea latitabat. Tunc autem accidit, ut milites illac F iter facerent. Quare cum a propinquis puer, tum in oratorio, tum alibi perquisitus, non inveniretur; suspicabantur, eum a militibus ablatum esse, commoveruntque principem, ut milites comprehendendos curaret, quo puerum restituerent. Verum cum nec sic quidem inventus esset, a feris devoratum fuisse judicarunt: et luxit eum diu mater cum reliquis feminis et propinquis, uti jam mortuum. Duos in ea spelunca Christi puer Theodorus annos transegit: et clericus quidam religiosus Diaconus solus rem noverat, qui et proprium illi vestimentum asperum dedit, (nam antea lineis vestibus induebatur) et paululum cibi ex oleribus, et aquæ pusillum (sic enim inter ipsos convenerat) subministrabat. Promiserat autem eum se nemini indicaturum.

Hebr. 11, 33

Latitat biennio in spelunca.

20 Ceterum videns bonus Deus, qui servorum suorum curam gerit, labores ipsius; ut verum esse ostenderet, quod dixerat, non potest civitas abscondi supra montem posita: neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt; omnibus eum patefecit. Cum enim propinquæ ipsius mulieres animadvertissent, pium Diaconum super montem frequentius ascendere; suspicatæ id quod erat, eum domi suæ jurejurando obtestatæ sunt, ut quidquid de

Matt. 5, 15

AUCTORE GEORGIO DISCIP.

A de puero sciret, sibi significaret. Ille vero tum jurejurando coactus, tum aspero pueri vitæ instituto commotus, et metuens ne moreretur, rem aperit; et locum ubi morabatur, indicat. Tunc lætitia plenæ accedentes, reperiunt illum prope mortuum, et ad sancti Georgii oratorium deducunt. Qui aere conspecto, sine voce diu mansit. Caput autem ejus sordibus fœtebat, et pediculis abundabat, et ossa illius erant nuda, et coma vincta, nec ad eum quisquam præ fœtore vermibusque scatentibus poterat appropinquare : et aspectus ejus erat tamquam mortui : quamobrem novus quidam Job esse, propter ejusmodi calamitatem, putabatur. Plorabat mater ejus, et avia, et reliquæ mulieres : et cum esset paulisper recreatus, volebant ut domum suam descenderet, et corpus curaret : quibus ipse noluit assentiri.

indeque educitur pene mortuus:

21 Cum autem hæc religiosissimus Anastasiopolis Episcopus Theodosius accepisset, statim ad eum in oratorium accessit, et conspecto capitis ejus ulcere, contremuit : et cum illum salutasset, Lectorem declaravit. Magno autem labore sordes ejus abluerunt; et pannis lineis ulcera ejus abstergentes, capitis comam totonderunt. Postridie vero Subdiaconum, Diaconum, et Presbyterum instituit : Ecce, inquiens, B Dei munere omnes Cleri ordines consecutus es, ut divina possis mysteria peragere, ad eorum qui accedunt ædificationem. Dominus Deus, benignus munerum suorum elargitor, dignum te faciat, qui et gregem ipsius recte gubernes et regas : hæc enim quatuor gratiarum munera adeptus, et habitum etiam monasticum accepturus, hujus tantum unius expers videris esse, quod tibi Dominus post virtutum tuarum argumentum elargietur. Cresce igitur fide atque virtutibus et ora pro me. Et cum et benedixisset et eum salutasset, rediit in civitatem suam. Tunc Christi servus Theodorus duodeviginti annos impleverat : quapropter multi Episcopum incusabant, quod eum ante legitimam ætatem ad Presbyterii dignitatem provixisset. Sed religiosissimus Episcopus Theodosius respondebat, se non ignorare, Canones non permittere, ut quisquam ante legitimum ætatis tempus, et sine testimonio Presbyter instituatur, cum Apostolus sic ad Timotheum scribat : Non neophytum, ne superbia elatus, in judicium incidat et laqueos diaboli. Sed quemadmodum ipse Paulus Timotheum ætate juvenem, Episcopum constituit; et ego (aiebat) in nomine Domini hunc, propter ejus probitatem, Presbyterum institui : significavit enim mihi Deus, eum esse dignum hoc munere. Et profecto hic juvenis est a Deo. Quare C ne teneram ejus ætatem, sed animi nobilitatem attendite : Quemadmodum et de Davide Samueli dictum est : non enim sapientes sunt, ætate provecti, nec senes judicium norunt, ut Eliud in Job declarat; sed Dei spiritus est in mortalibus, et Omnipotentis spiritus adolescentes erudit atque adjuvat, et piam ac rectam vivendi rationem præcipit. His verbis Episcopi omnes assenserunt. Novus autem Christi miles Theodorus proficiebat sapientia et prudentia spirituali, et gratia Dei erat cum illo.

initiatur sacris Ordinibus :

anno 18 Presbyter creatus ab Episcopo diu invitus ad id moto :

1 Tim. 3, 8

Job. 32, 9

22 Hæc pueritiæ Theodori instituta ego, indignus illius servus et discipulus Georgius, ab eis accepi, qui æquales ipsius ac condiscipuli cum eo vixerant, et oculis suis ea perspexerant. Plurima etiam ab ipso pio et sancto viro audivi, cum ea ipse de se modeste narraret, ut nos ad æmulationem incenderet. Post obitum autem illius ea conscripsi, ut pueri et adolescentes Angelicam ejus vitam et ab omni crimine remotam imitarentur, et digni evaderent regno cœlorum, per gratiam Christi Dei nostri, cum quo Patri gloria simul cum sancto Spiritu in secula seculorum. Amen. Dominus Jesus Christus verus Deus noster, qui est justitiæ sol, lumen ineffabile, perennis fons immortalitatis, vita sempiterna, D salus animarum nostrarum et sapientiæ largitor, det etiam mihi peccatori Georgio servo vestro tantum virium, et ad dicendum facultatis, ut onus susceptum perferre valeam : et vobis eum amantibus sic animos ad audiendum inflammet, ut præclaram et admirabilem sancti, magnique patris nostri Theodori vitam, ad finem usque libenter audiatis : jam enim aggrediar ea, quæ pertinent ad ejus adolescentiam, precationibus vestris confisus apud Dominum Deum, qui dux ejus adjutorque fuit.

unde hactenus scripta auctor acceperit?

CAPUT IV.

Iter Hierosolymitanum : habitus monasticus : rigor pœnitentiæ. Familiæ status.

Sanctissimus igitur Dei servus Theodorus, duodeviginti annorum cum esset, ita Salvatore nostro Deo volente, ad Presbyterii gradum provectus, divinæ philosophiæ vacabat : ut se viro prudenti similem declararet, et ex laudabili consilio Domini, relicta patria domo, super arena exædificata, et quæ in illa erant terrenis rebus, decrevit in eam nullo amplius modo reverti; seque totum Domino in cordis veritate et fidei plenitudine consecravit; fundavitque sibi E domum super firmam petram, sive animo, sive etiam sensu velis intelligere. Erat enim locus arduus et venerandus, in quo sancti et gloriosi Martyris Georgii oratorium construxit, ut facile alienorum ventorum et futurarum procellarum, instar aquarum insurgentium, impetus, tum fide in Christum confirmata, tum ipsius sancti Martyris auxilio fultus, evitaret atque propelleret. In omnibus divinis Scripturis, vitam nobis æternam propinantibus, versabatur : et sanctum Evangelium semper animo volvens, valde movebatur, præsertim dum considerabat, quomodo Dominus et Salvator noster Jesus Christus e cœlis descendisset, quomodo induisset hominem, quomodo cum hominibus versatus esset, sibique Hierusalem elegisset, in qua cruciatuum ferret acerbitatem, ageretur in crucem, sepeliretur et resurgeret. Hæc ille admirans, et terra sublimiora suspiciens, incensus est cupiditate visendi et adorandi loca illa sanctissima, ubi Christi pedes stetissent : cum et Zacharias Propheta gentem et tribum omnem execretur, quæ non adeat et adoret ea. Zach. 14, 17

Statuit patriam relinquere,

et Christi vestigia imitari :

24 Cum igitur ad eum venisset mater ejus, cum sorore et ambarum parente, communicato cum illis consilio, et invento ex providentia Dei itineris duce, iter suscepit : et præ animi desiderio laborem itineris non sentiebat. F Pervenit tandem ad optatam sanctorum locorum civitatem Hierusalem, et Crucem salutiferam, sanctamque Resurrectionem, et almum Præsepe, atque gloriosam Ascensionem, et reliqua omnia salutaris mortis et conversationis magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi monumenta adoravit; invisitque cuncta monasteria, et omnes passim in cellis inclusos Patres, eos quoque, qui interiorem solitudinem incolebant : et ab illis benedictionem accipiens, præstantiorem vitæ rationem et instituta perdiscebat. Sed cum ad Jordanem, in quo Salvator et Deus noster baptizatus est, descendisset; ingressus est in propinquum Dominæ nostræ Dei genitricis templum, quod *a* Chuzoba vocatur : cumque ibi d precatus esset, et Archimandritam, et qui cum illo erant Patres consalutasset, habitum ab eis monasticum atque Evangelicum flagitavit. Archimandrita vero, cum sciret divinitus quis esset, nulla interjecta mora, habitum illi concessit, et simul cum reliquis Patribus Deum obsecravit, ut coram ipso et coram hominibus probaretur.

Terram-sanctam adit ;

habitu monastico induitur :

25 Expleta celebritatis ejus lætitia, omnibusque consalutatis, et accepta ab illis benedictione, e monasterio

redux in patriam :

A nasterio in Galatiam ad patriam suam reversus est, repetiitque S. Georgii Martyris oratorium: ubi magna cum lætitia habitabat, Mosaicæ gloriæ gratia splendens; et jejunando, et humi cubando, vigilandoque et psallendo se magis in dies ædificabat; majoraque a Deo munera, tum in dæmonibus ejiciendis, tum in morbis curandis, accipiebat. Mater autem ejus cum ea quæ carnis, non autem Domini sunt, saperet; nec amoris ardorem, quo matres accendi solent, erga filium suum sanctissimum retineret; eo relicto, et ea bonorum parte, quæ sibi conveniebat, assumpta; viro cuidam, nomine Davidi, in Ancyranorum metropoli claro nupsit. At soror ejus Despenia, et mater ipsius Elpidia, et sancti soror Blatta ab eo sejungi se non sunt passæ: sed sanctam ejus vitam contemplantes, omnique se modestia et castitate, eleemosynisque et precationibus expurgantes, eum pro viribus studebant imitari. Ac Despenia quidem moriens, eum hæredem instituit, et ab ipso sepulta est in templo sancti Martyris Gemelli. Blattam autem sororem suam Virginem, cum duodecimum ageret ætatis annum, duxit ipse sanctissimus in Ancyranorum Metropolim, et in gravium Virginum monasterio, quod Petrin appellatur, collocavit:

matre denuo nupta,

sororem in monasterio collocat;

B ubi monasticum habitum sumens, Deo consecrata est, vixitque sanctissime. Theodorus autem ad proprium locum reversus, cum triennio post beatam hanc sororem in cœlestem thalamum ad sponsum suum Christum, cui ipse eam dicarat, bonis operibus plenam migrasse accepisset, Deo gratias egit.

26 Beata vero avia ejus Elpidia vehementer eum diligebat, et compatiebatur ei, et sæpe ad eum proficiscens, et vitæ ipsius instituta certaminaque considerans, collaudabat Deum, qui ex meretriciis spinis ramum, rosas et fructus ejusmodi proferentem, eduxisset, et ex inutilibus lapidibus Abrahæ filium suscitasset: sublatisque in cœlum manibus, Deum obsecrabat, ut mentem ejus ab omnibus perturbationibus et cupiditatibus remotissimam, in studio pietatis et fide ad finem usque firmam et stabilem, conservaret. Relictoque hospitio, in quo vivebat, et collectis bonis suis omnibus, ut majore lætitia frueretur, semper cum ipso versari volebat, eique ministrare. Quod ipse non permisit, sed monuit, ut in sancti martyris Christophori monasterio maneret: ad eamque puellas ab immundis spiritibus vexatas mittebat, ut earum curam haberet et institueret, et si post curationem manere vellent, eas in sanctis institutis exerceret. Ipse vero hominem quemdam mercenarium, ex oppido propinquo, nomine Mari-

Elpidiam aviam

sibi ministrare non sinit:

C num, qui sibi ministraret, accepit. Providentia autem Dei, qui dixit; Ne timeas, posthac eris homines capiens, faciam enim te piscatorem hominum; factum est, ut quidam pio Dei incensus studio, ex oppido Paninorum ad eum accederet, supplicans ut se in contubernium suum reciperet. Quamobrem gaudio plenus, quod se Deus solum non relinqueret, eum recepit et monastico illum habitu induit, atque ita studiosum reddidit, ut quemdam a dæmone vexatum is liberaverit. Mulier item ex oppidulo Conchate ad eum se contulit, quæ uteri morbo laborabat: et precibus ejus liberata, cum in vicum Enistratum ad filium suum Philumenum adolescentem, qui tunc litterarum studiis incumbebat, venisset, illinc eum abduxit, et sancto obtulit Theodoro, ut eum secum in eisdem vitæ institutis erudiret.

accipit socios duos:

Desunt hic nonnulla in Græco exemplari.

27 Erat autem in loco illo probatissimus quidam faber ærarius, cui S. Theodorus commisit, ut sibi cellulam *b* angustissimam faceret, ut in eam ingressus et stans jejunii dies transigeret: incolæ autem illius loci, fide impulsi, arma rustica ad opus illud conficiendum contulerunt: atque cellula illa perfecta, est sanctitati ejus accommodata. Verum cum

curat sibi caveam ferream fieri,
b

D eam vellet statim ad locum suum transferri, rogarunt homines illius loci, ut eam illic tantisper esse permitteret, donec alteram ligneam illi similem faciendam curarent, in qua hieme insequente quiesceret, ut illius formæ exemplum haberent, et postea ipsam ferream cellulam ipsi traderent. Annuit illis S. Theodorus. Demum assumentes eam, cum supplicationibus perduxerunt in locum sanctum ipsius; et in magna salutiferæ Passionis hebdomada, cum in ea ipsum collocassent, in loca sua reversi sunt. Cum igitur alteram ligneam cellulam confecissent, insequenti hieme ad eum cum supplicationibus accedentes, ipsam illuc tulerunt. Ingressus igitur in cellulam ligneam, in templo S. Joannis Baptistæ abstinentiam suam observavit a Natali die Christi usque ad Ramos palmarum. Unde egressum eum, ac ferrea cellula inclusum ante illam celebritatem, in locum ejus reduxerunt: et accepta ab ipso benedictione, ad loca propria reversi sunt.

VICTORE GEORGIO DISCIP.

28 Stabat autem ejusmodi cellula sine tecto, supra speluncam ipsius, sub dio: et jussit, ut bini ex ferro sibi fierent ad pedum mensuram calcei, binæque manicæ pro manuum mensura, et crux decem et octo palmarum, et zona circa lumbos suos. Præterea cum gravissimam tunicam habere cuperet, providentia Dei quidam triplicem loricam attulit, decem et octo librarum: hanc ipse sanctissimus accipiens, gratias egit Deo, qui tam celeriter cum fide petentium desiderio satisfacit. Verum cum seipsum metueret, propterea quod corpus ejus nimis cresceret; ut cupiditatibus resisteret, vinculum quoddam perpetuum sibi memoriæ causa reperit, et bina vincula pedibus suis circumposuit; decrevitque illa numquam abjicere, sed ad tumulum usque retinere. Cum autem advenisset dies, in qua Dominus noster Jesus Christus ex sanctissima Dei genitrice Maria nasci dignatus est, vestimento solito loricam imposuit, et zona ferrea se cinxit, et super collum suum crucem accepit, et manicas induit, deinde in ligneam cellulam ingressus, abstinentiam usque ad tempus Palmarum celebritatis servabat. Egressus deinde, se in ferrea includebat, affligens corpus suum, et in servitutem redigens, tum angustia loci, tum etiam jejunio et ferreis oneribus, atque ita confundens diabolum, et varios illius impetus frangens. A Christi autem ortu usque ad Ramos palmarum, nec pane, nec leguminibus omnino vescebatur; sed pomis tantum et oleribus, idque Sabbato solum et die Dominica. Hanc in psalmis canendis regulam observabat, ut paulisper cessaret, deinde eosdem repeteret.

induit se ferreis calceis, manicis, zona, lorica:

E

29 Porro labor ejus per hiemem erat incredibilis. Cum enim nives terram operirent et venti regnarent, ventorum impetu nive contegebatur, et aqua per collum ejus intra tunicam penetrans, ad pedes usque descendebat, et calcei replebantur ac vestimenta: cumque glacie rigerent, non parum illi doloris afferebant: pedes enim ejus congelabant. Nam eam sibi legem præscripserat, ut a galli cantu ad vesperam usque, pedes non moveret e gradu in quo stabat, neque ullo modo se ad aliquam cellulæ partem inclinaret. Quamobrem cum duobus annis prioribus magna vis frigoris fuisset, arboresque et dolia conglaciarent, ita pedes ejus rigebant, ut eos extrahere non posset. Quare minister ejus aqua tepida pedes ejus perfundebat, atque ita paulatim e glacie extractos, e gradu præfinito dimovebat. Cum autem anno quodam, Paschæ celebritas in Aprilis *c* mensis finem incideret, et Quadragesimæ diebus sol esset vehementior, accidit, ut tum abstinentia tum solis ardore, tamquam exanimis in cellula concideret: quo animadverso, pius Philumenus sacco cellulam contexit,

perfert acerrimum frigus,

c
et ardorem solis.

AUCTORE GEORGIO DISCIP.

A contexit, ut umbram pararet. Verum cum Dei miles se collegisset, videretque umbram, rem ægre tulit, prohibuitque, ne quid amplius ejusmodi fieret.

ANNOTATA.

a *Alibi* Choziba : *de qua Laura (Laura enim fuit non cœnobium) plenius agi poterit* 3 *Oct. quando colitur illius institutor S. Joannes Episcopus Cæsariensis, itemque in Supplemento Januarii, quando danda erit amplissima Vita S. Georgii Chozibitæ, cujus vix tenuem notitiam hactenus dedimus ex Menæis.*

b *In Græco forsan est κλωβὸς, cavea, de qua voce plenius egimus die* 13 *Martii, loquentes de S. Urpasiano Martyre Nicomediæ in Bithynia, caveæ ferreæ incluso : quæ tamen istic κλωβὸς scribitur, alibi κλουβὸς, unde κλουβομαχεῖν* in cavea decertare, *et περικλουβίζειν lineis cancellatim ductis cassare scripturam aliquam.*

c *Toto sexto seculo usque ad Imperium Mauritii anno* 583 *(ante quod tempus res debuit contigisse) numquam Pascha fuit celebratum* 25 *Aprilis, nisi anno* 577 *Annus quoque* 550, *quando junior Theodoro accidisse hoc potuit, habuit Pascha die* 24 *Aprilis.*

CAPUT V.

B *Miracula in hominibus et bestiis præstita. Mors matris et aviæ pericula mortis et morbus divinitus submota.*

Mansueti accedunt ursa et lupus:

Deus autem, qui eos a quibus honoratur honorat, hæc ab ipso non ambitione geri, sed animo simplicissimo Deique studiosissimo, multis rationibus omnibus indicavit. nam et animalia fera mansuete cum ipso versabantur, et multa ab eo in homines fiebant miracula. Ex quo enim in ferrea cellula se incluserat, terribilis ursa per triennium ad eum accedebat continue, acceptaque de manu ejus benedictione, neminem lædens discedebat. Lupus item ad ostium cavernæ, in qua Sanctus erat inclusus, cum accessisset, illic expectabat. Quamobrem egressus minister ejus Marinus, visa repente fera, pertimuit; et intro rediens, rem Sancto significavit. At ille cum gravitate subridens : Ne verearis, inquit, homo timide : neque enim venit, ut injuriam faceret, sed ut ipsi cibus subministraretur. Da igitur ei aliquid, frater, ut non solum in homines, verum etiam in feras Dei mandatum illud, Omni poscenti te tribue, expleatur. Accepit igitur minister panis frustum et poma, ex quibus solebat Sanctus cum benedictione
C aliquid accedentibus impertiri, exiitque, et poma tantum objecit feræ, eam propellens. Quæ cum objecta comedisset, rursum stabat, et non discedebat, tamquam aliquid aliud expectaret. Tunc ei etiam panis frustum objecit; quo arrepto, lupus statim discessit : ingressus autem minister, Sancto rem narravit.

mundat leprosos duos :

34 Rursus cum in cellula ferrea esset inclusus, accessit ad eum quidam lepram habens in toto corpore, ac obsecrans, ut pro se precaretur : ipse autem precibus adhibitis, jussit ut exueretur; et accepta aqua, precatus est ad hunc modum : Domine Jesu Christe Deus noster, qui per Elisæum Prophetam mundasti Naaman Syrum a lepra, quique, cum ad nos b nigritate tua descendisses factus homo, antequam mortem subires, verbo leprosum curasti; adspice aquam hanc, et benedicens ei concede, ut valeat ad emundationem præsentis servi tui, ut sanus recedat ad gloriam et laudem sancti nominis tui. Peractis precibus et extensa manu, et signans eum figura Crucis, aquam illam in caput ejus effudit : et statim ab eo lepra discessit, et totum ipsius corpus mundatum est : et abiit laudans Deum. Eodem morbo cum esset oppressus Presbyter quidam præclarus, nomine Colluras, accessit ad eum, cum adhuc teneretur inclusus; et cum sancti tunicam induisset, mundatus est. D

aviam post monasterium constructum,

32 Beata autem ejus avia Elpidia cum omni lætitia et tranquillitate optimis ipsius vitæ institutis et miraculis gaudebat, et puellas diligenter gubernabat, quæ vel liberatæ erant, vel vexabantur : jamque pulcherrimum monasterium ædificarat, cum ad optatum vitæ finem pervenit; quem ipsa præviderat ex viso quodam, quod S. Theodoro narravit : Videbam, inquiens, fili mi dulcissime et lumen oculorum meorum, adolescentem valde formosum, splendidis vestimentis ornatum, aurea fulgentem coma, et illi similem, quem pro S. Georgio in ejus historia pictum cernimus. Hic cum ad me appropinquasset, vitæ tuæ rationem et psallendi regulam cupiebat intelligere : quam ego illi cum exposuissem, dixit mihi : Cum psallitis, hæc dicite : Benedicite Dominum montes et colles. Deinde subjecit : Magnam profecto gratiam, mulier, consecuta es, quæ nepotem tuum tali in ordine conspexisti Posthac vives sine solicitudine, cum recta ejus vivendi ratione satiata sis. Mihi autem, ut ejus adjutori, multum debes : imo vero gratia omnis debetur communi Domino et procreatori Deo, qui dignum eum fecit, ut esset in nu- E mero Sanctorum servorum ipsius. Jam igitur quiesce nam adhuc laborasti. Hæc illa cum narrasset, in morbum incidit, et in pace requievit honorificeque ab ipso sepulta est.

et S. Georgii visitationem mortuam, sepelit :

orat pro matre defuncta :

Jam de matris suæ Mariæ obitu, cum ad eum quidam ex Ancyranorum civitate, nuntium attulisset, ac diceret, ut ad dotem repetendam mitteret, quoniam sine filiis defuncta esset, ipse nullo modo assentiens : illi respondit : Falleris : nam mater mea defuncta non est. Cumque is propriis se illam oculis mortuam affirmaret conspexisse, rursum respondit : Falleris, ut dixi : nam mater mea nec mortua est, nec morietur, sed mihi superest, ac vivit, et manet in secula. Preces tamen pro illa effudit ad Dominum, unius hebdomadæ spatio jejunans, ut veniam ei Dominus concederet peccatorum.

fugitivum cum furto servum a precibus sistit:

33 Accessit ad eum in speluncam involutum et quiescentem quodam die sanctissimæ Ecclesiæ a Heliopolis procurator Theodorus, cognomento Tzutheus, et per ministrum nuntiavit ei cum lacrymis : Miserere, inquiens, mei, serve Dei, qui in magna versor calamitate : misi enim ministrum meum ad ecclesiæ proventus exigendos, ille vero, proventibus exactis, fugam arripuit : at ego huc illuc cursitans, et ubique conquirens, eum reperire non potui. Supplico igitur sanctitati tuæ, ut Deum obsecres pro F me, quo possim illum invenire. Omnes enim facultates meæ non sunt satis ad id, quod ille abstulit, ecclesiæ persolvendum. Sanctissimus Theodorus huic respondit ad hunc modum : Si promittis, te illum sine verberibus dimissurum, et nihil ei amplius, quam quod eripuit, ablaturum; te Deus consolabitur, et tradet eum tibi : sin id recusas, non invenies eum. Ille jurejurando se id facturum promisit, et ex bonis suis aliquid etiam largiturum, modo proventus ecclesiæ restitueret : alioquin sibi vel filios esse nudos relinquendos, ut ecclesiæ satisfaceret. Tunc oravit Dominum sanctissimus Theodorus, ut minister ille fugitivus, quocumque in loco esset ita retineretur, ut inde non posset discedere : deinde supplici respondit : Vade domum tuam, ibique mane sine ulla solicitudine : confido enim Deum, si id quod promisisti perfeceris, celeriter eum tibi redditurum. Lætus ille discessit, tamquam ex Sancti verbis magnum pignus accepisset : fugitivus autem precibus ejus prope oppidum Nicaensium coercebatur, nec inde se poterat extricare : cumque putaret se magnum itineris spatium confecisse, nihil omnino promoverat. Itaque cum ibi essent homines quidam, qui

A qui et illum noverant et procuratorem, et quid esset ab eo factum acceperant, viderentque eum frustra se labore itineris defatigare ; et cum ex eo quæreretur, quare, aut quo proficisceretur, inepte respondere ; comprehenderunt eum, et rem procuratori detulerunt. Qui cum cito sublatum aurum recepisset, rediit ad S. Theodorum Deo gratia agens.

dæmonem ad tempus cohibet,

34 Vir autem quidam ad eum duxit uxorem in diebus Pentecostes, a dæmone vexatam ; qui cum a Sancto increparetur, clamavit : O magna vis ! Ne mihi irascaris, ferrivore serve Dei altissimi, neve me in ignem ultionis mittas : neque enim ego sum causa, sed invitus in hanc ingressus sum : misit enim me Theodorus, cognomento Carappus, ex oppido Mazameæ. Ecce, inquit Christi servus, præcipio tibi in nomine Jesu Christi filii Dei, ne illam impedias, quo minus negotia gerat sua, donec rursum huc revertatur. Dæmone igitur quiescente, marito dixit, ut cum uxore discederet, fructusque agrorum colligeret, ac deinde reverteretur. Ita fecerunt : discedentes enim, fructus suos collegerunt, et ad monasterium reversi sunt. Verum cum in templum ingrederentur, ut Sanctissimi vultum aspicerent ; cœpit mulier acerbe a dæmone vexari : quamobrem maritus ejus jurabat, ipsam usque ad horam a Sancto

deinde expellit :

B præfinitam, non fuisse vexatam. Verum cum illic uni essent hebdomada commorati, non ferens dæmon servi Dei increpationem, mulierem, ad pedes ejus projiciens, discessit : et mulier liberata est, domumque læta cum marito rediit.

impetrat mortem locustarum :

35 In loco Mazaniæ, qui est ad Siberim superiorem, sub climate Mnozeniæ, ingruebat mense Junii tanta locustarum multitudo, ut nebulæ instar totam regionem operiret, frugesque et fructus omnes devoraret. Quam quidem calamitatem incolæ conspicientes, audientesque miracula, quæ S. Theodorus effecerat ; supplices ad eum accesserunt, et ad pedes ejus prostrati, rogarunt ut veniret, et precibus suis tantam a se calamitatem expelleret. Profectus cum illis, pervenit ad Catholicam ipsorum ecclesiam S. Evenici, in eaque de more mansit : postridie vero supplicem populum in agros dimisit, præcepitque, ut quodam in loco consisteret, et Dei misericordiam imploraret. Ipse vero tres accipiens locustas in manu sua, pro populo Dominum obsecrabat : atque interim tres illæ locustæ in ejus manu mortuæ sunt : et gratias agens Deo, dixit ad populum : Revertamur in ecclesiam, filii : Deus enim celeriter misericordiam suam nobis ostendet. Reversi igitur in S. Evenici templum, divinum sacrificium peregerunt.

C Postero autem die in agros egredientes, locustas omnes mortuas invenerunt, et Deum collaudaverunt.

Theodorum veneficum

36 Improbus autem ille, qui bonis operibus et viris bonis ac Dei servis semper invidet, ad hujus miraculi invidiam, proprium ministrum movit, et ad sancti viri, qui illud effecerat, mortem inquirendam incitavit. Hic erat maleficus quidam, nomine Theodorus, de quo supra meminimus, malarum artium peritissimus, qui eodem in loco habitabat : sed artes illi suæ nihil adversus sanctum Dei servum erant profuturæ. Cum igitur homo scelestissimus miraculum a viro sanctissimo factum aspexisset, recordareturque improbum dæmonem suum, quem ipse immiserat, paulo ante ejectum, re infecta discessisse ; inflatus a superbo inimico, subjectique sibi dæmonis nequitia inflammatus, misit qui sanctum Dei servum tentarent, et ad mortem usque affligerent. Verum qui missi fuerant, non audentes eum vigilantem adoriri, somni tempus tamquam latrones expectarunt. Ceterum cum divina virtute, quæ illum protegebat, fugarentur ; audaciores ex ipsis ad nequitiam, viro sancto rursus appropinquaverunt : sed eadem gratia Dei, tamquam ignis ab eo progrediens,

D ipsos adurebat et persequebatur. Quare cum idem sæpius frustra, imo vero cum detrimento suo tentassent ; ad eum, a quo missi fuerunt, confusi reverterunt. Cumque illos interrogaret, cur re infecta rediissent, acriterque objurgaret : Nulla, inquiens, est vestra vis : cum enim ad ipsum dormientem accedere, et injuriam inferre nequeatis, quomodo vigilantem superabitis ? Et nos respondebant illi, multo magis quam tu, probati invictique cupimus, in iis ad quæ nos mittis exequendis, reperiri : verum cum ad eum accedimus, magna ex ore ejus egreditur flamma ignis ; non hujus qui sensu percipitur, quem nos contemnimus ; sed divini, in eo habitantis, a quo comburimur : et idcirco, re infecta, discedimus. In cibo item et potu ejus vim nostram miscuimus : sed eam ipse, utens benedictione, inutilem reddit.

VICTORE GEORGIO DISCIP.

frustra sibi et per dæmones

et per venena insidiatum,

37 Cum igitur se Theodorus toties victum doleret, et invidia magis indies accenderetur, letale venenum, magno paratum artificio, in piscem conjecit, et per alios quosdam ad Sanctum misit. Ex quo cum Dei gratia, adhibita benedictione, nihil accepisset detrimenti ; Theodorus ille confusus, quod tam mortifero veneno nihil egisset, consideransque quam imbecilla esset potentia diaboli, et quam magna Dei

E virtus atque admirabilis, quæ et dæmonum et veneni vim infregisset, et locustas interemisset : ex diabolica resipuit ebrietate, et ad virum sanctum supplex accessit, et ad pedes ejus prostratus lacrymans obtestabatur, ut sibi Dei misericordiam impetraret. Vir autem sanctissimus tanti luctus et supplicationis causam requirebat. Cui cum Theodorus suas in eum insidias, et dæmonum responsa, artificiumque diabolicum quod in multarum animarum perniciem exercuerat, exposuisset oraretque ut se a tali nequitia liberaret, et sanctissimum sibi baptismum impertiret ; respondit S. Theodorus : Si vis a Deo veniam impetrare primum omnia peccata tua confitere, et si quos habes libros maleficos in medium profer : et quoscumque homines, aut domos, aut animalia maleficiis tuis obstrinxisti, dissolve, nec amplius ea in quemquam exerce ; sed pœnitentiam age : et ego Deum, qui vult omnes homines salvos fieri et ad cognitionem veritatis venire, precabor, ut ea tibi, quæ hactenus admisisti, condonet. Hæc ille omnia cum se perfecturum jurejurando promisisset, omnes libros maleficos protulit, et coram illo combussit. Sanctus autem Theodorus eum prius in religione instituit, et jejuniis atque eleemosynis purgavit ; postea ad salutare lavacrum admisit, et ad nonagintanovem numerum adjunxit, seque doctrinæ Jacobi fratris Domini ministrum declaravit, peccatorem ab errore viæ ipsius convertens, et liberans animam ejus a morte, et operiens multitudinem peccatorum.

ideoque pœnitentem,

instruit et baptizat.

F

Jac. 5, 20

Ad mortem æger

38 Accidit autem, ut, posteaquam ad mansionem suam reversus est, in morbum gravissimum incideret, et sancti Angeli ad eum miserandum accederent : ipse vero cœpit flere ac tristis esse. Erat autem super ipsum imago Sanctorum Cosmæ et Damiani, miraculis illustrium : qui tales se illi secundum quietem conspicuos obtulerunt, quales ea pictura exprimebantur ; et accedentes ad eum, quemadmodum solent medici, venarum pulsum explorabant, atque inter se ita colloquebantur, ut de salute ejus, propterea quod vires ipsius concidissent, desperare viderentur ; et ad eum conversi dicebant : Quid fles, frater? cur tristis es? Ipse vero respondebat : Quia non egi pœnitentiam, Domini mei, et quia relinquo pusillum hunc gregem, qui nondum est perfecte institutus, et magna indiget diligentia. Tunc illi : Vis ut pro te supplicemus, ut tibi paululum adhuc ad vivendum spatii concedatur? Si hoc, inquit,

A inquit, feceritis, et tempus mihi ad resipiscendum impetrabitis, et pœnitentiæ meæ, et omnium quæ recte posthac egero, mercedem lucrabimini. Sancti autem ad Angelos conversi, rogabant eos, ut illius tantisper curam gererent, dum ipsi supplicatum pro illo ad Regem irent. Et cum Angeli se id facturos dixissent, Sancti Cosmas et Damianus profecti sunt, et pro Theodori salute omnipotenti Regi Christo Deo nostro, qui in cœlis est, quique Ezechiæ quindecim vitæ annos adjunxerat, supplicabant. Itaque voti compotes reverterunt, in medio ipsorum habentes adolescentem, Angelis, qui aderant, adspectu quidem similem, sed gloria præstantiorem : qui præsentes Angelos sic allocutus est : Ab eo recedite, placatus enim est communis omnium Dominus et gloriæ Rex, et permittit, ut adhuc in carne maneat. Qui statim una cum ipso in cœlum redierunt Sancti vero Cosmas et Damianus : Surge, inquiunt, frater, et attende tibi ac gregi tuo : benignus enim et clemens Dominus noster preces nostras pro te suscepit, et largitus est tibi ut vivas; paresque cibum, qui non perit, sed manet in vitam æternam, et multarum animarum salutem cures. Hæc locuti, etiam ipsi discesserunt.

AUCTORE GEORGIO DISCIP.

per SS. Cosmam et Damianum sanatur.

ANNOTATA.

B

a Heliopolis, *infra num.* 92 regio *seu diœcesis* Heliopolis, *urbs Episcopalis Galatiæ primæ in utraque Notitia Græca apud Carolum de S. Paulo in Geographia sacra.*

CAPUT VI.

Varii ægri et energumeni sanati. Illustres ejus discipuli.

Sanctus vero Theodorus, confestim viribus recuperatis, surrexit sanus, et laudabat Deum, majoreque studio abstinentiæ et psalmis decantandis incumbebat; pro gratia sibi a Deo concessa, multa miracula faciebat, tum in curandis omnibus morbis et languoribus, tum in expellendis spiritibus immundis : sola enim ipsius increpatione aut jussu ab hominibus discedebant. Quibus miraculis multi commoti, domos suas relinquebant; et ad eum accedentes, habitum monasticum et vitam quietam complectebantur. Quidam etiam ex iis, qui curabantur, nolebant ab eo discedere, sed manebant apud illum, et necessaria ministeria exequebantur. Quamobrem cum S. Georgii Martyris oratorium esset angustius, quam ut eos qui sacrificium peragebant, et qui ibi C commorabantur, quique ad precandum conveniebant, capere posset; ad dexteram ipse partem ædem pulcherrimam sancti Angelorum principis Michaelis, tam æstati quam hiemi commodam, exædificavit. Hæc ad lævam habebat parvum S. Joannis Baptistæ oratorium, ad dexteram autem oratorium sanctissimæ Dei genitricis semperque Virginis Mariæ : in quo et fratrum regulam constituere decrevit, propterea quod ægroti et a malis spiritibus vexati, qui ut curarentur adducebantur, et qui ad precandum accedebant, in Archangeli Michaelis oratorio, quod die ac nocte apertum erat, manebant. In his autem sanctissimus Dei servus Theodorus, tamquam fructifera olea in domo Dei, et veluti palma inter spinas versabatur : et monachorum circumdatus choro, in Dei laudibus excellebat. Misit autem socium suum Philumenum ad Anastasiopolis Episcopum, ut eum Presbyterum faceret, fratrumque Præfectum : quoniam inter alios constantia et mansuetudine præstabat.

Multis ad eum accedentibus,

monasterium extruit :

40 Jam cum sanctus ac venerandus ille mansionis locus Dei gratia auctus esset, sed argentea supellectili careret, et vasa tantum marmorea in mysteriis adhiberentur; misit sanctissimus Theodorus D Archidiaconum suum ad regiam civitatem Constantinopolim, ut argenteum vas ad sacrorum mysteriorum usum emeret. Ille autem eo profectus vas emit a quodam opifice, tum materia tum artificio singulare, et ad monasterium tulit. Cum igitur postridie peragenda essent mysteria, ostendit Archidiaconus vas illud sanctissimo Theodoro ut in eo fieret sacrificium. Quod ille mentis oculo contemplatus, ut sordidum atque inutile contempsit. Cumque Archidiaconus fabrefacti vasis integritatem pulchritudinemque commendaret, quippe qui nihil amplius quam speciem extrinsecus poterat intueri: Novi ego quoque, fili, inquit vir sanctissimus, vas esse pulcherrimum, quantum ad materiam atque artificium pertinet : sed aliam ob causam, quæ oculis non cernitur, coinquinatum est : usus nimirum, ut arbitror, illud infecit : quod si dubitas, dic psalmi versiculum, ut precemur, atque illud intelliges.

calicem argenteum sibi emptum

e meretricio vase confectum

Quod ille dum faceret, et vir sanctissimus inclinato capite, precaretur, sic evasit ipsum vas, quale solet argentum, cum ex camino ignis nigrum educitur. Quo perspecto, fratres Deum collaudarunt, qui per servum suum id, quod occultum erat, patefecisset : verum cum Archidiaconus illud rursum in E manus accepisset, argentum et splendidum apparuit. Quamobrem Constantinopolim revertens, reddidit illud opifici, et causam narravit : opifex autem secum ipse considerans, meminit vas ipsum ex argentea meretricis situla fuisse conflatum, rem Archidiacono indicavit, veniam petens, et rogans ut pro se Deum obsecraret. Alia autem illi vasa pura dedit atque pulcherrima, quæ Archidiaconus ad sanctissimum Christi servum attulit, priorisque vasis causam ipsi et Fratribus patefecit : qui Deo gratias egerunt.

agnoscit et remittit.

41 Jam in a Buzæorum loco, sub Gratianopolim sito, cum torrens sic imbribus excresceret, ut trajici non posset, cupiebant incolæ pontem ædificare. Cumque adhibitis artificibus opus prope confecissent, deerant tabulæ quædam lapideæ, ad quas excidendas (licet multi dicerent, ad thesaurum auferendum) in collem quemdam propinquum se contulerunt. Verum magna inde spirituum immundorum exiit multitudo, quorum pars invasit viros et feminas illius loci, eosque acerbe cruciabat; pars ceteros in varios morbos conjecit : complures autem vias et loca finitima occuparunt, et homines ac bestias, illac iter facientes, injuriis afficiebant : quamobrem regio illa magnis tum internis tum externis calamitatibus laborabat. F Cumque illis in mentem venisset servi Dei Theodori, decreverunt illius precibus immundos spiritus adjurare ex quo cœperunt ipsi spiritus non mediocriter formidare, et, nomine ejus audito, mitius ac lenius agere.

a Buzæis infestos dæmones

Ad monasterium igitur profecti tantopere supplicarunt, ut cum illis tandem abierit : appropinquante autem illo ad regionem ipsorum, sentientes spiritus præsentiam ipsius, et homines obsessos corripientes, occurrerunt ei, et cum ululatu vociferabantur ad hunc modum : Proh vis! Cur venisti huc, o ferivore? Cur Galatiam reliquisti, ut b Gordianam peteres regionem? Non erat opus, ut terminos transires : causam enim, quamobrem te huc contulisti, non ignoramus. Verum nos non parebimus tibi, quemadmodum parent Galatiæ spiritus : nos enim asperiores sumus et astutiores. Sed cum eos vir santus increparet, obmutuerunt. Postridie autem, cum essent omnes congregati, et illi qui vexabantur circa virum sanctissimum essent; supplicationem emisit, et totam regionem lustravit, pervenitque ad collem unde dæmonia exiisse dicebantur : atque illa torquens

expellit, b

A quens divina Christi gratia venerandæque Crucis signo, tunsionibus in pectus adhibitis, diu precationibus incubuit , jussitque ut ex hominibus egrederentur et in locum suum redirent. Quæ valde clamantia, scissis vestimentis, obsessos ante pedes ejus prostraverunt, et egressa sunt.

42 Pessimus tamen spiritus, qui mulierem vexabat, resistebat, et nolebat egredi. At vir sanctissimus, coma ejus apprehensa, vehementerque premens, adhibito Crucis signo, et fusis ad Christum precibus, increpabat eum : Hinc inquiens, non discedam prius, quam ab illa fueris egressus. Tunc clamare spiritus *et recludit ;* cœpit, ac dicere : Magna est, o ferrivore, vis tua etiam in me : jam egredior, et non repugnabo : da nobis tantum aliquid ex iis, quæ fers. Solvit ille calceamentum, conjecitque in foveam collis, unde exierant. Projecta igitur muliere ante pedes ejus, exivit ab ea. At vir sanctissimus stans, rursum Dominum precabatur, ut spiritus item illos omnes, qui loca finitima et vias obsidebant, atque iter facientes vexabant, compelleret in locum, unde egressi fuerant, regredi. Deique gratia omnes sub muscarum, et leporum, ac murium specie, ut quibusdam videbantur, coacti in foveam illam redierunt. Tunc eam vir sanctissimus, precibus fusis, signo Crucis obsignavit, B jussitque ut foramen illud obstrueretur, et in pristinam formam redigeretur : et supplicationem ad locum suum reduxit. Nec unquam postea locus ille sensit eam calamitatem ; nec loci finitimi, nec viæ, nec homines ulli injuria ejusmodi affecti sunt, ad gloriam Christi Dei nostri, curationum largitoris. Vir autem sanctissimus ad monasterium suum reversus est.

43 Ex Ponti autem oppido *c* Heraclea Theodorus, *idem facit Heracleæ. c* cognomento Latzeas, dives et claro loco natus, ad pium virum accessit ; et ad pedes ejus prostratus, lacrymans supplicabat, ut ad urbem suam veniret, ac in sacra æde sanctissimæ Dei Genitricis pro domesticorum suorum salute precaretur. Cum enim domi suæ foderetur, ex ea fossione contigit, ut magna spirituum immundorum multitudo tum familiares suos tum alios cives invaderet, et acerbe vexaret. Beatus igitur vir, cum in æde illa sanctissimæ Dei Genitricis precari cuperet, abiit cum illo, et desiderio suo satisfecit : familiamque præclari viri Theodori, et reliquos ab immundis spiritibus vexatos, precibus et supplicationibus liberavit : multaque alia curationum miracula tam in ipsa urbe, quam in tota illa regione, revertendo fecit, ad gloriam Salvatoris nostri Dei.

C 44 Cum in Ancyranorum metropoli magna lues *Ancyræ pestem tollit :* in homines armentaque desæviret, ejus metropolis curatores ad Dei servum accedentes, secum abduxerunt. Cumque filias haberent monachas in sanctissimo Dei Genitricis monasterio, quod Becia vocatur, rogarunt eum, ut ibi commoraretur, et pro illis Deum obsecraret. Constituto autem supplicationis die, omnes cives et agricolæ convenerunt ad supplicandum : et ipse cum illis Deum obsecrans, ab ea peste ipsos liberavit. Aquam præterea benedixit, qua conspergebantur armenta, et libera erant. Quamobrem gratias agentes Deo metropolitæ, virum sanctum ad ejus mansionem reduxerunt.

45 Porro cum Siberis amnis, qui prope monasterium fluit, Sicæorum sata atque adeo agros ipsos auferret, vir sanctissimus accessit, amnique *Sibariam fluvium compescit :* præcepit in Christi nomine, ut in alveum suum rediret, nec agris amplius appropinquaret : ligneaque cruce defixa, et precibus fusis, impetum ejus medium accessit. Cumque eodem in flumine trajiciendo multi periclitarentur, vir iste memorandus ad ejus medium accessit ; fusaque bene longa ad Deum precatione, reddidit ipsum mansuetum, ut nullum amplius in illius trajectu periculum foret.

46 Ductus est ad eum puer e quodam monasterio, D nomine Arsinus, qui a spiritu immundo vexabatur. *AUCTORE DISCIP. GEORGIO.* Hunc vir sanctissimus cum accepisset, non festinavit curare eum, quod illi talem disciplinam haud inutilem *Arsinum energumenum* esse diceret : verum cum perfectæ jam esset ætatis, et vir sanctissimus pro omnibus accedentibus precaretur, oravit et ille, ut pro se quoque idem faceret. Cui si promittis, inquit, te rectam et exquisitam vitæ rationem amplexurum, celeriter id quod flagitas, impetrabis. Promisit ille. Itaque cum vellet Christi servus sancti Martyris Christophori mulierum monasterium invisere, secum Arsinum duxit : *liberat,* et cum essent in valle Xeroniaca, et tempus foret opportunum ; stans vir sanctissimus, Deum pro illo precabatur. Commoto igitur dæmone, cœpit affligi, et in sublime tolli : dæmon autem suspensus, dicebat : Egredior, ferrivore : tantum solve me, et statim discedam. Et hæc dicens, vidit sanctum Christi Martyrem Christophorum Dei servo obviam venientem : et vehementius ululans dæmon, prostravit illum ad pedes ipsius, atque discessit. Cumque se collegisset, duxit eum vir sanctus in ipsius Martyris monasterium : ubi admonitionibus et gravibus præceptis et obsecrationibus Virgines in eo degentes ad modestiam, et timorem Dei, et humanum pudorem instituit : valde enim eum Virgines venera- E bantur.

47 Postquam autem ad virorum monasterium Sanctus ipse rediit, parvam cellulam ab eo accepit *et in discipulum accipit :* Arsinus, in qua inclusus, quietem colens se exercebat : et tribus hemdomadæ diebus pane cum oleribus aut pomis vescebatur ; tempore autem Quadragesimæ idem illi quidem erat cibus, sed sabbato tantum et die Dominica. Erant et alii duo qui asperum ejusmodi vitæ genus colebant, Evagrius et Andreas, qui prope Arsinum in cellulis degentes, animarum suarum saluti vacabant. Horum studio magnus Dei servus lætabatur, et Deum laudabat. Aliquanto autem post magno effecti sunt desiderio *idem Evagrium et Andream,* sanctam civitatem invisendi, et sancta illius loca adorandi. Quod cum inter se contulissent, supplices virum sanctum obsecrarunt ne desiderium suum impediret, sed precibus illud adjuvaret. Cum igitur ab eo dimissi iter suum confecissent, et voti jam compotes essent, Evagrio placuit illic commorari. Ingressus igitur in *d* Lauram Abbatis Sabæ, sanctæ *d* vitam instituebat, factis ipsis declarans, se divini et sancti patris Theodori esse discipulum. Arsinus autem et Andreas in G lauram ad virum sanctissimum F redierunt, eumque rogarunt, ut pro se Deum obsecraret, sibique permitteret ut alia in loca sese conferrent, ubi separatim in quiete vitam traducerent. Cum igitur pro illis Deum obsecrasset, et quod petebant concessisset, abierunt quo utrique libuit. Andreas procul a monasterio passuum millibus octo in Brianeæ collem ivit ; ubi in lignea cellula inclusus, sancte vivebat, et a Christi die natali usque ad Ramos olivarum eamdem, quam in monasterio coluerat, abstinentiam exercebat. Arsinus vero, cum in partem superioris Potamiæ se contulisset, Galenirum, locum ab hominum celebritate remotum, in quo dæmones considebant, sibi elegit, et stans Deum orabat, dicens : Domine Deus patris mei Theodori, precibus ejus placatus, serva me peccatorem, et adjuva me atque defende, ut tibi serviam et placeam in hoc loco. Statimque se in lignea cellula inclusit, ibique hiemem illam transegit. Postea vero altiorem sibi columnam fecit, in eamque conscendit : et solitam abstinentiam, et reliquarum virtutum studium coluit. Cumque quadraginta jam annos ita transegisset, patientiæ corona redimitus, et discipulus Theodoro præceptore dignus, in pace requievit.

48 Multi præterea a sancto et præclaro Patre nostro

AUCTORE GEORGIO DISCIP.

A nostro Theodoro instituti, vel apud ipsum vitam traduxerunt, vel aliis in locis excelluerunt. Inter quos et Reparatus, claris ortus parentibus, cohortationibus ejus et miraculis commotus, monasticum ordinem suscepit : et ab eo institutus, in parvam se cellulam inclusit in Colonossi regione Lycaoniæ, recteq e vixit ad exemplum præceptoris. Et Elpidius, qui cum annos aliquot in monasterio recte vixisset, deinde ad Orientem profectus, prope montem Sina constitit, ibique se exercuit. Hunc propter quietem et religionem, patres illis in locis commorantes, Elpidium quietum appellabant. Et Leontius, qui diu sub disciplina servi Christi institutus, prope locum Permataiæ separatim vixit, tam honeste ac pie, ut cum alia multa vaticinatus sit, tum iniquorum Persarum impetum prædixerit, seque ab illis interfectum iri. Quod et factum est, cum e cellula ipsa sua egredi, et quietem suam nollet intermittere. Et Theodorus, qui in monte Draconis piam vitæ rationem coluit, ab ipso institutus est, et habitum accepit, et postea mansionis ipsius sancti Præfectus fuit. Et Stephanus, qui prope Psilim fluvium S. Theodori mansionem rexit, ab eo pariter fuit institutus, et habitum accepit. Et alii plurimi, quos pro-

Reparatum, Elpidium, Theodorum. Stephanum,

B pter multitudinem prætereo; ne, dum in eorum historia moror, quæ ad magnum ipsorum et nostrum Pastorem pertinent, imperfecta relinquam et prætermittam. Vita quidem ipsorum satis eos commendat, sed talis magistri disciplina multo magis : non potest enim ut ait Dominus, arbor bona fructus malos facere. Hujus igitur arboris, omissis interim ramis, altitudinem pro viribus consideremus.

Matt 7, 17

ANNOTATA.

a *Sunt hæc loca in Phrygia magna, in regione ut mox dicitur Gordiana.*

b Gordium *urbs Phrygiæ magnæ prope Sagarim aut Sangarium fluvium, ubi Alexander Magnus Gordium nodum, cum dissolvere non posset, discidit, oraculo deluso.*

c Heraclea *urbs Episcopalis ad Pontum Euxinum: de qua actum ad Vitam S. Theodori Ducis et Martyris* 7 *Februarii.*

d *De* Laura S. Sabæ *consule dicta* 20 *Martii ad Acta monachorum Joannis, Sergii et aliorum istic occisorum. Colitur* S. Sabas 5 *Decemb.*

CAPUT VII.

Iter secundum Hierosolymitanum : miracula quædam, Episcopatus Anastasiopolitanus.

C Eum rursus desiderium incessit revisendi sanctam civitatem Hierusalem : quare cum duobus comitibus iter suscepit. Tunc autem Hierusalem magna siccitate laborabat : cumque et lacus et cisternæ exaruissent, magnis omnes in angustiis versabantur : cives enim et monasteria aquas pluvias in lacus cisternasque colligunt, cum fontes non habeant. Homines igitur et jumenta aquæ penuria affligebantur : nec supplicationibus quidquam proficiebant, quoniam eam gratiam Deus servo suo reservabat. Erant porro illic quidam ex Galatiæ regione, qui magnum Dei servum et ejus miracula cognoscebant, et de ipso in sancta civitate et in monasteriis, quoties occasio id ferebat, loquebantur. Novimus, inquiebant, sanctum Patrem in nostra regione, qui unica precatione queat aquis universum orbem explere, quemadmodum Eliam Prophetam tempore Achab regis Israel fecisse legimus. Cum igitur in sanctam civitatem Hierusalem ingressus esset, et salutiferam Crucem et sanctum Christi sepulcrum adorasset; et omnia loca sacra atque monasteria inviseret; videntes eum

Hierosolymam adit siccitate afflictam : loca sacra invisit :

D monachi, qui de illo locuti fuerant, præsentiam ejus tam in civitate quam in monasteriis divulgarunt. Quamobrem Patriarchæ Hierosolymitani nomine, Clerici et monachi ad eum accesserunt, rogaruntque ut precibus suis Deum sibi propitium redderet, et pluviam impetraret. Tunc ille se excusare, quod indignus esset. Sed cum illi responderent, se confidere si suas ipse preces cum aliorum Patrum precibus conjunxisset, fore ut Deus pluviam largiretur; Quando, inquit, dicitis, vos fidem habere : sicut creditis, ita fiet vobis. Constituta igitur supplicatione, dixit militibus : Deponite, filii, stolas vestras, ne madefiant, et vos defatigemini : celeriter enim, mihi credite, pro fide vestra Deus misericordiam suam vobiscum faciet. Cum igitur supplicando procederent, et quodam in loco ex mandato ejus precandi gratia constitissent; sublatis in cœlum manibus, vir sanctissimus satis diu Deum obsecravit, et obsecrante illo, parva nubes apparuit ab Occidente : facto autem obsecrandi fine, præcepit, ut supplicantes progrederentur. Tunc nubibus totum obtectum est cœlum, et ingens cœpit pluvia descendere, adeo ut madefacti cursim reverterentur, et Deum collaudando, supplicationi finem imponerent.

supplicatione instituta pluviam copiosam a Deo impetrat :

E Omnes autem cisternæ et lacus, pluvia, fluminis instar defluente, completi sunt, ob servi Dei precationem : qui ne propter miraculi amplitudinem turbaretur, statim ad monasterium rediit.

50 Multis item aliis in locis monasterio propinquis ejusmodi miracula, siccitate premente, per ipsum effecta sunt. In loco autem, qui Reace nuncupatur, sæva quædam nubes statutis temporibus regionem occupabat, et maturos vitium fructus grandine dejiciebat. Quamobrem incolæ, cum ea calamitate, multis jam annis assidue afficerentur, ad monasterium accesserunt, et multis precibus virum beatum secum abduxerunt. Qui, constituta supplicatione, regionem lustravit, et Cruces quatuor ad regionis fines constituit, et ad monasterium reversus est : ex quo factum est, ut sæva illa nubes numquam amplius regionem invaserit. Cujus beneficii memores loci illius incolæ, quotannis monasterio aliquot vini mensuras et varias uvas offerunt.

tempestatem grandinis avertit :

51 In *b* Caria fluvius, qui dicitur Copas, exundans domos dejiciebat, et omnia paulatim evertebat. Quare Christi servus, incolarum precibus adductus, illuc se contulit : et adhibita precatione, ad fluvii ripam, intra quam cum parvus esset solebat contineri, Crucem statuit. Et Dei gratia sanctique viri precationibus factum est, ut quamvis solito etiam magis excresceret, nunquam tamen terminum Cruce præfinitum transilierit, neque incolarum loca suffoder i.

fluvium cohibet :

F

52 Eo tempore piæ memoriæ *c* Tiberius imperio potiebatur : qui cum Mauritium sibi a secretis Comitem fecisset, *d* misit eum adversus Persas : cumque vicisset illos, in urbem ab Imperatore revocatus est. Hic igitur cum per Galatiam iter faceret, auditis quæ de Christi servo dicebantur; ad eum qui tunc in spelunca quiescebat, cum fratre Petro et sociis accessit : et ad pedes ejus prostratus orabat, ut pro se Deum precaretur, ut iter suum ad Imperatorem fortunaret. Beatus autem vir, cum ut surgeret, præcepisset, et pro illo Deum obsecravit, et, Deo sibi patefaciente, dixit ei : Fili, si sancti Martyris Georgii memor extiteris, haud ita multo post cognosces qua in gloria Imperii collocaberis : quod cum evenerit, memento, ut pauperes alas atque sustentes. Et cum Mauritius hæsitaret, qua in Imperii gloria se collocatum iri *e* diceret, seduxit eum : et remotis sociis, aperte significavit, ipsum futurum Imperatorem. Mauritius igitur cum sociis, accepta benedictione, lætus discessit, et Constantinopolim pervenit: defunctoque

c d Mauritio prædicit Imperatorem fore : e

A defunctoque Tiberio, ut vir sanctus prædixerat, Imperium obtinuit : et ejus verborum memor, epistolam ad illum misit, rogans, ut Deum pro se precaretur, ut Imperium in pace tueri posset et ab hostibus defendere : addiditque, ut peteret, si quid a se vellet. Sanctus autem Theodorus beatum Philumenum misit, et rescripsit Imperatori, ut in usus pauperum aliquid frumenti monasterio tribueret. Addixit igitur Imperator monasterio singulis annis tritici modios sexcentos, et poculum illi pro munere misit.

templum amplum struit,

Ps. 51, 10
Ps. 91, 13

53 Cum autem majoribus in dies virtutibus atque miraculis floreret, et fama ejus ubique magna cum laude celebraretur; impletum est monasterium viris bonis : inter quos ipse, ut David cecinit, erat tamquam Oliva fructifera in domo Dei : ut de ipso id, quod in Psalmo prædictum est, impleretur, Justus sicut palma florebit, et sicut cedrus Libani multiplicabitur. Jam cum cerneret vir beatus multas turbas congregari, et S. Georgii oratorium angustius esse, quam ut omnes capere posset; templum sancti Martyris amplum faciendum curavit, ut dextrum ejus templi latus, sancti Martyris oratorium teneret; sinistram autem, sanctorum Martyrum Sergii et B Bacchi. Ubi cum pro jaciendis fundamentis effoderent, et varias petras igne acetoque perfringerent atque devolverent (erat enim agrestis petrosusque locus ille) contigit ut saxum miræ magnitudinis invenirent : quod cum demolirentur, quemdam in locum impulerunt, unde nullo modo poterat dimoveri. Multis igitur operariis frustra laborantibus, accessit vir sanctus, et saxum attingens : Benedictus Deus, inquit, hinc demum movearis, ut hoc loco uti possimus; et dicto citius emotum est saxum, et facillime volvebatur. E regione vero cum esset arbor mali, quæ a saxo evertenda videbatur, Ideas vir beatus, exclamavit : Ita pertransi, ut nulla malum injuria afficias : et statim tamquam esset homo prudens et intelligens, sic extra arborem transiliit, ut eam nihil omnino læderet.

saxum ingens oratione movet,

54 Cum ex loco, qui dicitur Evarzia, millibus passuum octo a monasterio distante, quidam pro templi ædificatione calcem in curribus veherent, præsente viro sancto; contigit, ut magna nubes super ipsos incumberet, et ingentem imbrium vim incipere demittere. Quamobrem cum homines illi perturbati, metuerent, ne currus atque jumenta, propter calcis incendium imbribus excitatum, comburerentur, magnis vocibus virum sanctum advenientem compellabant, dicentes : Curre, domine, citius peribimus una cum jumentis nostris. Et cœperunt celeriter

et pluviam dissipat.

C jumenta dissolvere, et a plaustris removere. Sed vir sanctus prohibuit, ne id facerent : qui stans, atque manus suas extollens, Deum precabatur, et ad præcedentem currum accedens, insedit et psallens eum dirigebat : statimque nubes duas in partes discissa est, et imbribus magnis utrimque defluentibus, ne gutta quidem super plaustra decidit. Sic igitur ad monasterium incolumes pervenerunt, Deum collaudantes, qui res admirabiles per servum suum efficiebat. Alia item miracula, dum templum ædificaretur, ab ipso facta sunt.

Prædicit se Episcopum fore.

55 Post ædificationem autem templi quæsivit ex eo discipulus ejus Deo carissimus Joannes, quis esset illud consecraturus. Cui respondit : Ecce dico tibi, templum hoc ab Episcopo hujusce loci consecratum iri. Et vaticinatus est. Nam Deus, servos suos claros et illustres reddens, qui cum quinque talenta servo suo dedisset, et ea ipse duplicasset, aliud ei munus largitus est; beatissimo item atque sanctissimo huic viro priores gratias et munera cumulavit, quoniam ea ipse recte factis duplicaverat : pastoris enim eum honore decoravit. Namque de-

electus ab Anastasiopolitis

D functo Timotheo, Anastasiopolis Episcopo, cives et Clerici ad beatissimum Ancyræ metropolis Archiepiscopum convenerunt, et magnum Dei servum Theodorum, Siceorum mansionis Archimandritam, in sanctissimæ Ecclesiæ suæ Episcopum efflagitarunt. Quorum ille lætatus studio et voluntate, præcepit, ut eum ad se adducerent. Erat autem tempus, quo S. Theodorus in spelunca inclusus, precationi vacabat et quieti. Accesserunt igitur Anastasiopolis Clerici et cives ad monasterium atque speluncam, et supplicarunt, ut se Pastorem ipsis concederet. Quod ille cum ne audire quidem vellet, nedum concedere, ipsi, vi quadam pia illata, eum e monasterio extulerunt, et in lecticam conjectum abduxerunt. Cujus discessu cum et monachi, et ceteri qui illic commorabantur, mœsti essent, vir sanctissimus eos per Fratrem consolatus est : Omittite, inquiens, mœrorem filii : nam si mihi credideritis, non dimittam vos. Nihil enim est in terra, quod me a consuetudine vestra possit separare.

AUCTORE GEORGIO DISCIP.

pertrahitur Ancyram.

56 Ancyram igitur Metropolim ingressus, a beatissimo Archiepiscopo Paulo cum lætitia susceptus est, et Episcopus constitutus. Viderat autem quidam in quiete, stellam ingentem e cœlo delapsam, super E ecclesiam illius civitatis constitisse, quæ radiis suis tum civitatem ipsam, tum regiones finitimas illustrabat. Egressus igitur e metropoli Ancyra S. Theodorus, Anastasiopolim venit cum religiosissimo Cinaræ civitatis Antistite : a quo in Sede constitutus, instar stellæ, quæ visa fuerat, divinis curationum gratiis præfulgebat : assiduisque jejuniis, et precibus, et eleemosynis, et omnibus denique virtutibus et officiis civitatem sibi creditam exornabat, et reliquas ad ejus æmulationem inflammabat. Sic namque ad virtutem et pietatem excitata surrexerat, ut nomini suo plane responderet : neque enim tam civium multitudine et divitiis, et Imperatorum muneribus propugnaculisque munita præstabat, quam divini Episcopi sui virtutibus et recte factis; nec ab hominibus solum, sed ab Angelis habitabatur, a cœlestique Imperatore Christo semper invisebatur, et custodiebatur, et muneribus omnibus abundabat. Excurrens autem ad monasterium suum, templum S. Georgii Martyris, a se ædificatum, cum lætitia et gaudio consecravit. Quamobrem omnes collaudabant Deum, cujus providentia factum esset, ut sancti viri laboribus non alius, sed idem ipse in Episcopali Sede constitutus, frueretur, quemadmodum scriptum est, Labores manuum tuarum manducabis.

et non sine prodigio ordinatus,

templum S. Georgii consecrat.

Psal. 127, 2

F

ANNOTATA.

a *Hic erat* Joannes *ejus nominis quartus, qui annis* [illegible] *sedit.*

b Caria, *satis distans regio, inter Ioniam et Lyciam, versus Rhodum insulam.*

c Tiberius *imperavit a* 26 *Septemb. anni* 578, *mortuus anno* 582.

d *Tunc, teste Theophane, illæ urbes et provinciæ Persis fuere ablatæ, quas sub Justiniano et Justino ceperant.*

e *Imperare cœpit a die* 13 *Augusti anno* 582.

CAPUT VIII.

Varia miracula tempore Episcopatus patrata. Tertium iter Hierosolymitanum.

Post templi consecrationem vir beatus Anastasiopolim reversus est, Deique gratia multa fecit miracula curationum, adeo ut in lectulis et grabatis infirmi ad eum gestarentur, ut eos tangeret : quos cum illis, qui ab immundis spiritibus vexabantur, precibus suis liberos dimittebat. Talem enim a Domino

Sanat ægros et energumenos.

mino

A mino nostro Jesu Christo gratiam habuerat adversus immundos spiritus, ut non solum, si eos ipse increpuisset, verum etiam si id per alios fecisset, statim ab obsessis corporibus fugerent. Sic enim accidit quodam die, cum in oratorio esset inclusus, ut quædam mulier vexaretur, et cereos qui illic erant confringeret, nec vir ejus poterat eam cohibere. Quidam igitur e ministris ejus in oratorium *a* S. Platonis ingrediens, ubi erat sanctus Episcopus, rem illi significavit : verum cum ipse nollet quietis terminum interrumpere (decreverat enim in præsepi stare et considere, nec mulierem volebat illuc ingredi) oleum benedixit, et dedit illud nuntio, dicens : Hoc oleo mulieris frontem unge, et manus, et aures : et dic dæmoni, ut ab illa exeat. Quod cum a ministro factum esset, conquievit spiritus immundus atque discessit : et mulier liberata est, nec amplius a dæmone vexata fuit.

58 Cum autem multa quotidie miracula ejusmodi fierent a sancto Episcopo, per gratiam Dei in ipso inhabitantem, erat quidam magnæ ecclesiæ Diaconus, nomine Domitianus, incredulus qui animo erat alienus et scandalizabatur. Quadam igitur die Dominica vir quidam accessit ex metropoli Ancyra cum filio B muto. Qua quidem hora cum divinorum mysteriorum communio in ecclesia Catholica S. Sophiæ distribueretur, et ipse puer os aperiret, dixit vir sanctus : Dic, Amen : et puer statim clara voce pronuntiavit, Amen. Quare pater ejus cœpit Deum laudare, et miraculum patefacere. Omnibus igitur admirantibus, et Deum collaudantibus, Domitianus humi statim concidit. Quamobrem Clerici quidam accurrentes, eum trementem excitarunt. Quærentibus autem, quid ei contigisset, respondit : Cum puer ille pronuntiaret, Amen, et pater exclamaret, quod soluta esset lingua ejus; ego non credebam id esse verum, sed fictum gloriæ causa existimabam : et vidi quasi flammam ignis ex ore pueri egredientem. His dictis ad sanctum virum accessit, et procidens ad pedes ejus, rogavit, ut pro se Deum obsecraret, ne vis diabolica a puero egressa, et divina indignatio in se recideret. Vir sanctus audiens id quod acciderat : Hoc, inquit, fili, contigit tibi propter incredulitatem animi tui, qua depulsa fidelis esto : hæc enim miracula non facimus nos : sed Deus hoc etiam tempore; ne possimus dicere, Deum temporibus nostris nullum miraculum effecisse : sed quæ ante nos per sanctos viros effecta sunt, credamus esse vera; atque ita semper in fide crescentes, Deum adoremus. Hæc beato viro loquente, Diaconus incredulitatem suam confessus, accepta benedictione, ab C horrore et metu liberatus est, sanatusque discessit, et fide deinceps animum suum cumulavit.

59 Porro cupiditate revisendi sanctam civitatem accensus beatus vir, ibique tertiam obsecrationem absolvendi, fratribus duobus assumptis, Joanne Archidiacono monasterii sui, et Martino, ex loco qui dicitur Dugaria, a quo dæmonum legionem ejecerat, ad sancta loca profectus est, et Crucem salutarem Christique sepulcrum, et omnia quæ illic sancta sunt adoravit. Invisit et monasteria, et in patriam non redire decrevit amplius, sed illic in aliquo monasterio quiete vivere : putabat enim se, suscepto onere Episcopali, a moderatione monastica defecisse, et curis atque solicitudinibus obrui. Profectus igitur in Lauram Sabæ Abbatis, vivebat ibi in cellula pii cujusdam monachi, nomine Andreæ. Et cum quietis et silentii sui tempus advenisset; fecit illi sellam frater, apud quem morabatur : in qua vir beatus sedens, abstinentiam suam a die Christi natali ad Ramos usque palmarum transegit, ne pedem quidem inde movens, adeo ut patientiam ejus omnes illi Patres admirarentur. Post Paschæ autem celebrationem, duo illi fratres, quos secum adduxerat, illum assidue D cohortabantur, ut in patriam rediret : sed eos ipse noluit audire, dicens, se illic quietam et pauperem vitam agere. Verum nocte quidam illi sanctus Dei Martyr Georgius in somnis apparuit, tradens illi baculum, atque dicens : Exi celeriter, ut in patriam revertamur : neque enim licet te, illa relicta, hic commorari. Cumque vir sanctus responderet, se id facere non posse, quoniam Episcopatum recusasset; pollicitus est ei Martyr, et affirmavit, se eum etiam ab illa afflictione paulo post liberaturum, modo ne patriam desereret; Surge igitur. inquit, et vade : multi enim, longis susceptis itineribus, illuc profecti, propter absentiam tuam afflicti tristesque discedunt : quamobrem ego quoque tibi succenseo. Hæc locutus Christi Martyr, e manu ejus pignus accepit, quod id, nulla interposita mora, esset effecturus. Expergefactus igitur vir beatus, somnium duobus Fratribus narravit, et ex Patrum illius mansionis consilio cum duobus disciplulis suis discessit.

60 Cum autem ad Galatiæ partes pervenissent, apud Druinorum monasterium Fratribus suis præcepit, ne cui se patefacerent : incolis enim erat ignotus. Ingressus igitur est in monasterium, ut ab itineris labore conquiesceret. Monachi vero illi famam E ejus audiverant, et magno ipsius desiderio tenebantur, cupiebantque ab eo sibi benedici. Suscepit igitur eum hospitum custos Anicetus, vir religiosus; et Præfectus S. Theodori comites interrogavit, quis esset ille Pater. At illi e longinqua regione esse respondentes, veram ejus notitiam celaverunt. Cum autem ad mensam accumberent, dixit vir sanctus : Profecto, filii, comedimus ut Galatæ. Cumque paulo post idem repeteret, custos Anicetus cœpit vehementer dubitare, quisnam esset, et suspicabatur, Fratres haud vere de ipso respondisse. Cum igitur a mensa consurrexissent, et beatus Theodorus humi, ut erat solitus, requiesceret; Fratres, separatum in locum abducens eos obtestabatur, ut sibi dicerent, quis et unde Pater ille esset. Tunc illi responderunt, eum esse clarum miraculis Theodorum, mansionis Siceorum Archimandritam, Anastasiopolis Præsulem. Anicetus vero, quæ audiverat, Præfecto et Fratribus cum gaudio nuntiavit. Quare cum ad officium nocturnum surrexissent, surrexit et vir sanctus : sed cum in oratorium S. Pauli Apostoli ingrederetur, obviam cum cereis exeuntes monachi atque Præfectus, ad pedes ejus prociderunt; et eum consalutantes, in proprium cœnaculum adduxerunt; et magna cum lætitia rogarunt, ut apud se diebus pluribus F maneret, ut et ipse de via fessus quiesceret, et majorem sibi benedictionem impertiret. Petiit autem econtra ille ab eis, ut sibi ministerium, quamdiu ibi maneret, assignarent. Et illis recusantibus, illud sibi ipse onus imposuit, ut Fratrum cubilia mane vesperique curaret.

61 Ceterum cum ejus fama divulgaretur, multi, ut ab eo benedictionem acciperent, ad monasterium ventitabant, et ægrotos suos afferebant. Inter hos mulier accessit, et filium mutum adduxit, ut pro eo vir sanctus precaretur : qui os suum aperiens in eum insufflavit, et puer confestim locutus est. Mater igitur assumpto filio, læta discessit et laudans Deum. Alius puer, qui nullo modo poterat ambulare, a matre oblatus est S. Theodoro : qui pro illo Deum obsecrans, paruniper ab illa discessit, et advocavit eum, dicens, Veni puer ad me in nomine Domini. Puer autem relicta matre, statim ad virum sanctum accessit : et reddidit eum matri sanum, laudanti Deum. Propinqui autem monasterii S. Stephani Præfectus venit, rogavitque Præfectum monasterii Druinorum, ut per eum sibi liceret B. Theodorum abducere, ut monasterio suo benediceret. Hoc audito, sanctissimus

Victores Georgio discip.

et puerum mutum :

Diaconum incredulum corrigit :

adit tertio Hierosolymam :

in Laura S. Sabæ manet :

jussus redire ad Episcopatum :

in Druinorum monasterio innotescens,

cum cereis salutatur :

sanat mutum et claudum :

A mus [Antistes] *b* Cinnæ civitatis Amiantus venit ad S. Stephani monasterium, ubi Dei servus erat, et duxit eum in civitatem suam, ut illi benediceret. Processerunt ei obviam cives cum supplicatione, læti propter ejus præsentiam. Atque ita ingressus beatus Dei servus, cum eis benedixisset, et Episcopum salutasset, ad Druinorum monasterium rediit. Atque inde rursus, Præfecto et Fratribus comitantibus, discessit, ut Anastasiopolim reverteretur. Et omnes famam ejus audientes, concurrebant, ut benedictionem acciperent.

b

expetitur a variis :

62 Unius autem oppidi, haud procul a via distantis, cives, illi supplices occurrerunt, obsecrantes, ut in oppidum suum ingrederetur. Erat illic adolescens oris titubantia prope mutus et elinguis. Ingressus autem vir beatus in oppidum, jussit, ut se in ecclesiam sequeretur : et cum divina mysteria distribuisset, præcepit, ut adolescens accederet : et pro illo precatus Deum, os illi aperuit, et ter insufflavit : cumque illum signo Crucis obsignasset, sanctum Christi corpus impertivit : In nomine, inquiens, Domini Jesu Christi loquere : et Dei gratia statim locutus est, dicens : Amen. Quod homines conspicati, Deum collaudarunt. Illinc igitur ingressus Anastasiopolim venit, ejusque reditu omnes lætati B sunt. Quidam ad eum mulierem paralyticam jumento impositam adduxerunt : qui jussit ut illam in monasterio deponerent : biduoque post ad monasterium profectus, et in Archangeli templum ingressus, jussit, ut ad se mulier adduceretur, manusque suas ad gradus cancellum extenderet. Et diu pro ipsa precatus, accepit oleum lucernæ semper ardentis, et paralyticæ frontem unxit, et manus ac pedes; In nomine, inquiens, Domini nostri Jesu Christi, morbos omnes expellentis, convalesce, et domum tuam læta revertere. Et statim sponte sua deambulavit, laudans Deum. Suscipientes igitur illam viri, a quibus ducta fuerat, et gratias agentes Deo, discesserunt.

Anastasiopolim reversus sanat paralyticam :

63 Fabris quibusdam mandavit beatus vir, ut ad usum monasterii, pro frumento et fructibus conservandis, domum ex tabulis ædificarent; vetuitque, ne carne vescerentur, antequam opus absolverent; aut si vesci vellent, in oppidum irent : neque enim edebatur caro in monasterio, nisi in tribus Sanctorum celebritatibus, ut turbæ satisfieret. Verum cum abesset vir sanctus, fabrorum præfectus paucis post diebus carnem comedit, et statim in febrem incidit, jacebatque semimortuus, et de vita illius nulla jam erat spes. Quod cum ex fratre, qui ex monasterio C advenerat, vir sanctus accepisset : Verus profecto, inquit, est sermo Scripturæ, dicentis : Ab obedientia vitam, ab inobedientia mortem proficisci. Ille enim a mandato meo recedens, carne vesci voluit in meo monasterio : et idcirco in morbum incidit. Et eo profectus, ubi ægrotus jacebat, dixit ei : Quod verum est, frater, ne me celaveris. Ille autem aperuit id quod erat. Ecce igitur, inquit beatus vir, Deus, ut experiris, indignationem suam non affert nobis, sed ipsimet nobis eam comparamus. Crede ergo, frater, me non ex avaritia carnem tibi non subministrasse, sed ut mundum et purum atque castum locum hunc conservarem. Surge igitur in nomine Domini nostri Jesu Christi, et opus perfice, et deinceps mandatis obtempera. Precante igitur sancto viro, et manus suas super ægrotum imponente, statim convaluit : et eadem die surgens, cœpit reliquum opus absolvere.

prohibet a fabris carnem comedi in monasterio:

64 Cum autem sanctus Episcopus Anastasiopolim rediisset, venit homo quidam ad monasterium, et a Præfecto impetravit, ut maneret in templo sancti Martyris Georgii : neque enim omnes in eo, sed et in templo Archangeli commorabantur : hic autem homo habebat carnes suillas in pera. Nocte igitur D illa Christi servo Martyr Georgius apparuit, atque illi rem indicavit : quamobrem dolore affectus vir beatus, diluculo nuntium misit ad Philumenum Præfectum qui eum coargueret. Cum igitur quæsissent in templo sancti Martyris Georgii carnem apud hominem illic manentem repererunt : et omnes gratias egerunt Deo, qui res occultas servo suo patefecisset.

novit carnem illuc illatam :

AUCTORE GEORGIO DISCIP.

65 Cum vero sanctissimus civitatis *c* Germiorum Episcopus Æmilianus cuperet B. Theodorum videre, atque ab eo impetrare, ut pro se Deum precaretur; multis precibus eum in suam civitatem adduxit, honorificeque in venerabili templo Archangeli suscepit. Eo tempore instabat celebritas Dominæ nostræ Dei genitricis Mariæ, quæ in Musgi oppido colitur, ad quam singulis annis cum supplicatione conveniebant duarum civitatum, Germiorum et *d* Eudoxiadis, Episcopi, Æmilianus igitur Episcopus, assumpto Christi servo Theodoro, venit ad celebritatem. Cum autem in oppidum ingressi, cum supplicatione in templum Dei genitricis introirent; mulier quædam ejusdem oppidi, nomine Irene, ab occultis spiritibus diu vexata, et idcirco multis morbis et calamitatibus obnoxia, nec causam agnoscens, tunc extra templum stetit juxta portam : et, per- E specta supplicatione et beatis Episcopis, cœpit a spiritibus vexari, rejectoque velo, et aperto capite, et turba disjecta, magnis ululatibus adversus S. Theodorum latrabat, cum ei dæmones maledicerent, quoniam ipsius præsentia turbarentur. Quod cum populus adspiceret, cœpit clamare, Domine miserere : Suspensa autem mulier a terra, manibus vinctis, per aera ad cancellos usque ferebatur, vociferantibus dæmonibus, quod B. Theodorus contra se Deum precaretur. Post Evangelii autem lectionem in terram delapsa, jacebat ad altaris introitum, et lingua sua pulverem lambebat. At Christi servus Theodorus ad eam conversus, et coma ejus apprehensa, increpuit spiritus qui in illa erant, dicens : In nomine Domini Jesu Christi præcipio vobis, ut ab illa exeatis. Quo dicto, dæmones statim ululantes ab ea discesserunt : et mansit incolumis. Paulo post autem, marito et filiis defunctis, a sancto viro instituta est: et in cellula ædi Dei genitricis propinqua, inclusa sancte vixit. Episcopi vero et populi miraculum aspicientes, dederunt gloriam Deo, et ad loca sua cum gaudio reversi sunt. Beatus autem vir, Episcopo et civibus comitantibus, discessit, et Anastasiopolim profectus est.

c

liberat energumenam : d

66 Venit ad eum oppidi *e* Arauniæ Archipresbyter Andreas : qui cum apud eum dies aliquot maneret, contigit, ut filius ejus Comitas in morbum gra- F vissimum incideret. Cum igitur, desperata salute, vocem amisisset, et neminem agnosceret, parato jam sepulcro, misit mater ejus Joannem Presbyterum Anastasiopolim, qui marito nuntiaret, ut ad filii funus celeriter accederet. Tunc autem B. Theodorus, cum sacrificium peregisset, cibum capiebat, et pueri patrem secum habebat. Nuntius igitur Andreæ causam, quamobrem venerat, indicavit. Qua cognita B. Theodorus non permisit ut discederet : Et ego, inquiens, tecum veniam : volo enim monasterium et fratres meos invisere; sed prius muneribus nobis a Deo datis fruamur : spero autem, Deo favente, nos puerum vivum inventuros; nunc enim non moritur, sed adhuc vivet, et gratulabitur tibi. Et hæc locutus, præcepit etiam nuntio, ut cum ipsis cibum caperet. Cum autem surrexissent, profectus est vir beatus in oppidum, et omnes cum facibus et thure obviam illi processerunt. Et cum esset vespera, in ecclesiam ingressus est, et populo benedicens, vespertinas preces pronuntiavit : atque ita domum Andreæ Archipresbyteri se contulit. Videns autem

e

puerum moribundum prædicit victurum :

AUCTORE GEORGIO DISCIP.

A autem puerum morientem, Christum Deum nostrum, vitæ mortisque Dominum, obsecravit, ut animam in ipso retineret, eumque parentibus vivum et incolumem largiretur. Et cum obsecrandi finem fecisset, aspexit puerum, et allocutus est. At ille oculos aperuit, et intendit eos, sed respondere non potuit, quoniam lingua ejus erat impedita. Rursum igitur caput inclinans Dei servus Dominum precabatur, ut integram puero sanitatem daret : et facto precandi fine, allocutus est puerum ; Comita inquiens, adspice, et dic, quomodo te habes, et patri tuo responde, ne propter te dolore affligatur. Aperiens igitur oculos iterum puer, et eos intendens, respondit ad interrogata. Tunc signans illi frontem, et manus, et pedes, dextera illum apprehendit ; In nomine, inquiens, Domini Jesu Christi, qui Centurionis morientem puerum suscitavit, surge et sta sanus : idem enim tibi quoque vitam nunc elargitur. Jussit autem, ut illi daretur cibus et comedit. Vocatus autem vir sanctus a pueri parentibus ad cœnam præcepit Joanni Presbytero ut puerum item ad cœnam adduceret : quem Joannes cum adduxisset, eique ministraret ex iis quæ erant apposita, plus quam alii comedit. Quod omnes aspicientes magna lætitia, cum parentibus

eumque sanat

B gloriam dederunt Deo, qui mortuis etiam, per servos suos exoratus, largitur vitam. Postridie autem puer sanus ambulabat, et vir beatus ab oppido profectus est ad monasterium.

ANNOTATA.

a S. Plato est celebris Martyr Ancyræ passus : cui etiam Constantinopoli erexit templum Justinianus imperator, collapsum restauravit Basilius Imp. Acta ejus erunt illustranda ad diem 22 Julii.

b Cina, urbs Episcopalis Galatiæ primæ, collocatur sub Metropolita Ancyrano in Notitia Patriarchatus Constantinopolitani, ex codice MS. Vaticano edita in Geographia sacra Caroli a S. Paulo Episcopo Abrincensi, pag. 10.

c Germorum civitas Episcopalis, Galatiæ secundæ, sub Metropoli Pisinuntiorum ; in prædicta Notitia scribitur Germocloma, in altera sequenti Germia pag. 32, alias Germa, et ad fluvium Sangarium collocatur.

d Urbs hæc Eudoxiadis in utraque jam citata Notitia collocatur in Galatia secunda, et ut hinc apparet, haud procul ab urbe Germorum.

e Araunia quinque millibus passibus a Siceone distare dicitur infra num. 135.

C

CAPUT IX.

Colloquium cum B. Antiocho eremita. Abdicatio Episcopatus.

Invisitur a Sancto, eremita Antiocho,

Eo tempore suscepit hospitio divinum et sanctum virum eremitam Antiochum, qui Constantinopoli in Orientem revertebatur : venerat autem Legatus ad Mauritium Imperatorem, ut illi Synophrium oppidum, a Barbaris direptum commendaret. Erant huic supercilia densa atque conjuncta, cana barba, et capitis coma lanæ instar candida, et ad ilia usque protensa ; similiter et barba et ungues prælongi : ad centesimum annum pervenerat : sexaginta annorum spatio, nec vinum, nec oleum, nec aliud ejusmodi gustaverat : triginta jam annis panem non comederat : oleribus crudis cum sale et aceto vescebatur, et aquam bibebat. Hujus fama ad Theodorum, et Theodori pariter fama ad ipsum, Deo patefaciente, pervenerat. Et justus ille quidem dicebat discipulis suis de sancto Episcopo Theodoro, se talem virum sanctum ad eum usque diem non invenisse : sibi enim vitæ ipsius instituta esse a Deo patefacta. Beatus Theodorus vicissim ita de ipso cum Fratribus loquebatur, ut in tota Orientis eremo tam dignum Dei servum vidisse aut audivisse se diceret neminem. Qui autem hæc audiebant, ex fimbria vestimentorum ejus aliquid religionis gratia capiebant. Cumque mansionis Fratres ad eum venerandum accederent, eos reprehendebat, et per interpretem recusabat : Cur, inquiens, cum talem stellam, et sanctum Christi Apostolum habeatis, ad me agrestem et vilem atque nullius pretii hominem venerandum accedistis ? ad ipsum vere laudabilem et admirandum sanctumque virum colendum vos convertite, qui divinam in mundo vitam agit, et cupiditates in se proterit, et doctrina sua multos ad Deum convertit. Cum autem vespera advenisset, facto divino Sacrificio, accubuerunt, ut parvo et solito cibo vescerentur. Postea voluit S. Theodorus, ut erat solitus, hospiti pedes lavare : sed ille non permisit. Mutuo igitur manus lavarunt. Postridie vero mane festinabat Dei servus exire, et iter suum perficere. Quod cum B. Theodorus animadverteret, et obitum ejus propinquum esse divinitus sciret, idque apud se fieri cuperet, rogabat eum, ut itineris labore fessus conquiesceret. Ille contra obsecrabat, ut se dimitteret : Instat, inquiens, mihi e corpore migratio, et idcirco festino, ut in cellula mea naturæ concedam. Egressus igitur B. Theodorus, comitatus est eum Anastasiopolim usque : et afflictiones ac solicitudines, quas in Episcopatu sustineret, patefecit, quibus instituta vitæ ratio, et monasteriorum suorum cura interrumperetur ; rogans eum, ut quod sibi agendum esset, consuleret, et utrum relicta Episcopatus dignitate, monastico tantum ordini deberet incumbere. Ille vero id quam celerrime faciendum censuit, ne apud Deum damnandus esse videretur. Sanctus autem Theodorus suum illi jumentum, Fratremque dedit, qui illum quousque vellet comitaretur. Mutuo se igitur salutantes et complectentes, discesserunt. Et sanctus Theodorus in Episcopium reversus, dixit eum celerius e vita migraturum, quam ut ad locum suum posset pervenire : quod et factum est : paucis enim post diebus nuntiatum est, eum in via mortuum esse *a*.

D *ab hoc ut Sanctus habetur :*

præscit ejus mortem :

E

ejus consilio Episcopatum cogitat relinquere,

a

68 Quoniam igitur plurima B. Theodori miracula, posteaquam Episcopatum recusavit, visa fuerunt, hæc ego commemorans, omittam ea quæ in ipsa civitate gessit Episcopali, quia sunt omnibus nota ; illa dumtaxat attingens, quæ aliqua ex parte causas et afflictiones indicant, quamobrem recusavit Episcopatum. Cum enim necessario cogeretur involvi variis Episcopatus negotiis et solicitudinibus, magnis molestiis et angustiis afficiebatur : nolebat enim terrenis curis a rerum cœlestium distrahi contemplatione. Nam, ut inquit Dominus, nemo potest duobus dominis servire : aut enim unum odio habebit, et alterum diliget : aut uni adhærebit, et alterum contemnet. Cum igitur necesse esset prædia ad Ecclesiam pertinentia per procuratores administrare, et ipsi procuratores injuriis agricolas afficerent, non poterat vir pius non vehementer angi et cruciari. Nam cum id munus civi cuidam, nomine Theodosio, dedisset, et ab eo agricolæ injuria essent affecti, ad Christi servum lugentes confugerunt : qui eos commiseratus (neque enim sanctus et pius ipsius animus poterat sine dolore quemquam afflictum et calamitosum aspicere) Theodosium accersendum curavit, monuitque ut ab agricolarum injuria desisteret. Ille vero, inventa occasione, ab injuria non destitit. Quare cum eos quodam in loco, qui Euchraes dicitur, pergeret lædere ; uno omnes animo congregati, et gladiis ac fundis instructi, contra ipsum constiterunt, cædem illi comminantes, nisi recederet. Qui eos ad pugnam paratos intuitus, et veritus ne ab ipsis superaretur, discessit, et Anastasiopolim se contulit,

ob molestias et solicitudines :

F

Mat. 6, 24

ob rixas inter procuratorem et agricolas :

A tulit, ut majore munitus auxilio adversus illos rediret. Id cum audisset vir sanctus, totum illum diem cum lacrymis gemitibusque traduxit, considerans, si impetus ille ad exitum perveniret, et cædes aliqua fieret, id sibi tamquam auctori, crimini datum iri, seque animarum periclitantium reum fore. Humi igitur prostratus et Deum adorans, enixe rogabat, ut illius furoris motum compesceret, antequam ad finem perduceretur. Et accersito Theodosio præcepit, ne ad ea loca se amplius conferret, ne mali quippiam accideret. Tunc ille, dicens sancti viri hortatu impetum illum agricolarum adversum se fuisse factum, multa in eum convitia conjecit, et nefariæ contumeliæ vim addens, sedem, in qua sedebat, pede commovit : ex quo beatus vir coram omnibus supinus concidit. Cum autem surrexisset, mitiori voce juravit, se apud eos Episcopum non moriturum, sed ad monasterium suum rediturum. Quibus verbis Theodosius minime placatus, binas se illi auri libras expensas laturum dixit, propterea quod a prædiorum procuratione ante diem constitutam repelleretur. Uxor autem marito adversabatur : Nihil, inquiens, sit tibi controversiæ cum sancto Episcopo, ne pro benedictione, quam ab illo accepimus, in maledictionem incidamus. Sed ille uxorem non audiens,

et ob injurias ab illo sibi illatas.

B rursum in Episcopium accessit, ut cum sancto viro altercaretur, in judicioque contenderet. Verum dum ostiarius adventum ejus sancto Episcopo nuntiaret, repente magnus eum timor invasit, et apparuit ei juvenis aspectu terribilis et splendide indutus, qui cum indignatione minatus est illi : Vir, inquiens, pessime, sic magno Episcopo adversaris, nec desinis ei molestiam et dolorem afferre? Ecce, prædico tibi, nisi desistis, magna super te ira deveniet, et misere vitam finies. Et hæc locutus, discessit : Theodosius vero, cum diu fuisset exanimis, se tandem colligens, et a viro sancto vocatus, introivit; ac procidit ad pedes ejus, cum lacrymis supplicans, ut injurias, quibus a se esset affectus, sibi condonaret, non amplius auri libras pœnæ nomine repetituro.

Veneno petitus a Deipara sanatur,

69 Veneno iterum, nescio quomodo, tentatus est, et in cella illa sua in Episcopio mutus atque immobilis jacuit tribus diebus, adeo ut rumor de morte ejus jam increbresceret. Post tertium autem diem apparuit ei Domina, sanctissima Dei genitrix Maria: quæ sceleratis hominibus exitium comminata, et morbi causam aperiens, et insidiatores patefaciens, e manu sua tria illi colococca *b* dedit : Hæc, inquiens, comede, et nihil tibi erit mali. Somno solutus vir sanctus, Salvatori Christo gratias egit, et

b

C immaculatæ matri ejus Virgini Mariæ : et causam quidem morbi significavit, auctores autem reticuit, et pro illis Deum precatus est. Præterea in distribuendis eleemosynis, et in monasteriorum frequentatione et cura, quam de Fratribus quos lucratus fuerat, habebat, incusabatur quasi ecclesiam negligeret; cum tamen ex trecentis sexaginta quinque aureis nummis, mensæ suæ adscriptis, quadraginta tantum singulis annis consumeret, reliquos omnes ecclesiæ largiretur. Ad hæc a psalmorum cantu et precatione negotiis distrahebatur. Quibus rebus afflictus, et videns cives quidem nihil inde proficere, sed in vitæ flagitiosæ miseria permanere, eos autem, qui in monasteriis degebant, absentia sua negligentiæ desidiæque vacare, et de migratione e monasteriis cogitare, de quibus sibi in die judicii ratio reddenda esset; gloriosi Christi Martyris Georgii opem imploravit, ut se proprium in locum restitueret : et multis precibus Deum oravit, ne sibi crimini verteret, quod Episcopatum recusaret. Cum igitur eam veniam se a Deo impetrasse certo sciret, Clero et civibus convocatis, hanc habuit orationem : Vos me, Fratres, invitum, ut scitis, et abstractum, hoc jugum subire coegistis. Et quamvis me, ut ad illud D ferendum minime aptum, excusarem, vos tamen audire me noluistis, sed vestræ cupiditati maluistis indulgere. Undecimus igitur jam annus est, ex quo ego vos affligo, et affligor a vobis. Quamobrem obsecro vos, ut Pastorem vobis paretis, qui et vobis placere, et res vestras curare possit. Ego enim posthac Episcopus vester non ero : sed, ut abjectus monachus, ad mansionem revertar meam, ubi in omni mea vita Deo servire constitui. Hæc locutus, et assumpto monasterii sui Archidiacono Joanne, ad Ancyranorum metropolim se contulit. Nocte vero illa civis quidam in quiete vidit splendidam stellam e summa ecclesia radiis suis totam civitatem illustrantem tam longe illinc discessisse, ut vix perspici posset. Quo quidem viso beati viri discessum significatum esse, non est dubium.

AUCTORE GEORGIO DISCIP.

coram Clero et populo renuntiat Episcopatui

et absolvitur :

70 Cum igitur ad Metropolitanum Ancyranorum Archiepiscopum Paulum pervenisset, rogabat ut sibi successor daretur : at ille tam bono viro dari non posse respondebat. Cumque magna inter eos contentio esset exorta, convenit inter illos, ut ea res ad beatissimum Constantinopolis Patriarcham *c* Cyriacum rejiceretur, et quod ille constituisset, ratum foret. Beatus igitur Theodorus piæ memoriæ Imperatori Mauritio, et beatissimo Patriarchæ Cyriaco E supplicavit, ut decernerent, sibi dandum esse successorem : Metropolita vero recusationi ejus rationes suas opponebat. Sed beatissimus Cyriacus Patriarcha, ita etiam jubente Imperatore, Metropolitano respondit, ut Beati Theodori preces admitteret, et insignia ei propter vitæ sanctitatem et innocentiam relinqueret Episcopatus. Mandato igitur parens Metropolitanus ab Episcopatus onere B. Theodorum liberavit, et Episcopatus reliquit insignia. Consuluit autem illi, ne longius discederet, priusquam in ejus locum alterum constituisset. Egressus igitur ex Ancyranorum metropoli, in Heliopolis regionem se contulit, prope oppidum Pidri, in oratorium Archangeli, quod est in Ambrena, et seipsum abscondebat. Quodam die, cum in hoc Archangeli oratorio sacra mysteria celebraret, facta est facies ejus hilaris et læta, et magna gloria gratiaque splendens : et unus e Fratribus, nomine Julianus Presbyter, vir admodum pius, cum faciem ejus tam hilarem et lætam aspexisset, prostratus ante eum ; Unum, inquit, oro, Pater, ut respondeas mihi. Cumque S. Theodorus ei benedixisset, et præcepisset ut surgeret et exponeret id quod vellet; tunc ille : Dum sacrificas, inquit, Pater aliquando nulla fit in vultu tuo commutatio; sæpius autem vultum videmus tuum magno splendore gratiaque fulgentem : quamobrem nos item hilaritate perfundimur et gaudemus, quemadmodum et hodie contigit. Obsecro te per Dominum, ut mihi hujus rei causam exponas. Tum Christi servus se excusare et narrationem subterfugere : ille contra supplex et obtestans instare. Tandem beatus vir : Promitte, inquit, mihi, te nemini, quod dicam, patefacturum, et causam explicabo. Cum igitur jurejurando se obstrinxisset, quod dum ipse viveret, nemini rem patefaceret : Quando, inquit beatus vir, me sacrificantem lætiorem cernis, scito me visionem videre. Video enim tamquam verum et splendidissimum velum, super sancta munera descendens inter sacrificandum : et quoties hoc cerno, lætor et exulto : neque enim semper id video, et idcirco haud semper vultus est hilaris. Cum autem ad horam non aspicio, rem protraho, expectans dum videam id, quod et hodie mihi demonstratum est. Hæc cum audisset Presbyter Julianus, non prius patefecit, quam vir sanctus e vita decessit.

c

celebrans Missam apparet facie illustrata :

F

71 Porro cum beatus vir accepisset, Episcopum esse Anastasiopoli, gaudens et laudans Deum, ad monasterium

AUCTORE GEORGIO DISCIP.

reversus in monasterium, Presbyterum distortum

A monasterium rediit, et Dei gratia multa fecit miracula in ægrotos, qui accedebant. Presbyter quidam, nomine Paulus, jumento ad eum vectus est e Lycaoniæ monasterio : erat enim sinistrum ejus latus in dexteram viscerum partem contractum ; dextera autem ipsius coxa jamdiu luxata, et caput ejus in partem lævam ad pedem appropinquabat : quamobrem nec stare, nec in lectulo extendi poterat : sic enim erat distortus, ut miserabile spectaculum exhiberet. Hic multis lavacris et medicinis adhibitis, nihil profecerat. Cum igitur B. Theodori mandato tribus diebus in monasterio mansisset, et miseriam suam exposuisset, hæc ab eo audivit : Si vis convalescere, in patriam redi, et adversario tuo reconciliare, et ante hiemem ad me revertere, et dabit tibi Deus sanitatem. Neganti autem sibi cum ullo esse inimicitias : Vide, inquit vir sanctus, ne mentiaris : inimicitias enim exerces cum Præfecto tuo. Quo ille audito, cœpit B. Theodorum lacrymans obsecrare, ut pro se Deum precaretur, ut dolore mitigato, posset expeditius incedere. Jussit igitur illum exui : et corpori ejus manus imponens, infirma ipsius membra palpavit; et pro illo precibus fusis, totum ejus corpus medicamento perunxit : statimque dolore liberatus est, sed adhuc distortus mansit. Ju- B

precibus sanat.

mento igitur impositum in patriam reduxerunt, et cum Præfecto suo in gratiam rediit : post autem ad monasterium reversus est, quo quidem tempore B. Theodorus in angustissima templi sanctæ Dei genitricis cellula quieti silentioque vacabat ; et fusis pro eo precibus, a morbi vinculo dissolvit, atque præcepit, ut prope se deambularet, et precationem quotidie perciperet : dedit etiam baculum, quo se sustentaret : et illo accepto, melius se habebat. Ad correctionem autem ipsius longius baculum tradidit ; et post Paschæ celebritatem aliud illi baculum dedit; Hoc, inquiens, manu tua apprehende, et eo unde venisti, revertere : brevi enim perfectam sanitatem assequeris : cum autem baculum istud ceciderit e manu tua, ne sustuleris illud amplius. Accepta igitur viri sancti benedictione, Presbyter Paulus domum reversus est : et cum die quodam iter faceret, baculum e manu ejus elapsum est. Qui S. Theodori sermonem recordatus, illud non sustulit, et plane convaluit, atque miraculum omnibus patefecit. Hic autem Paulus, sancti viri studio, Constantinopoli Presbyter est constitutus : et deinde unius civitatis Isauriæ factus Episcopus.

C

ANNOTATA.

a *Forsan hic* eremita Antiochus *colitur* 24 *Decembris in Menæis, ubi dicitur contempsisse mundum, et suaviter tempore vitæ peracto in pace quievisse.*

b Κόλος *magnus,* Κοκκος *granum est; et forte hic intelliguntur grana mali Punici.*

c Cyriacus *creatus est Patriarcha CP. secundum Chronicon Alexandrinum anno Imperii Mauritii* 12, *Indict.* 12 *ergo anno Christi* 593 *aut sequente, mortuus anno* 606 *Sabbato* 29 *Octobris, sepultus die Dominica* 30 *Octob. quo die inscriptus est nonnullis Fastis Græcorum. In Menæis excusis refertur* 27 *Octobris.*

CAPUT X.

Accessus ad Mauritium Imperatorem. Varia Constantinopoli facta.

Invisit Mauritium Imperat. et Cyriacum Patriarcham CP.

Eo tempore pius Imperator Mauritius, et B. Patriarcha Cyriacus, et Principes, litteris suis sanctum Christi servum Constantinopolim accersierunt, ut eis benediceret. Quamobrem cum eo se contulisset, et beatissimum Patriarcham Cyriacum, et Imperatorem atque Senatum consalutasset eisque benedixisset, apud eos commoratus est. Magno autem eum D studio et honore Imperator et Augusta et omnes familiares complexi sunt; et monasteriis ejus immunitates tributæ, illudque concessum, ut nulli alii Episcopatui subjecta essent : sed sanctissimæ tantum et magnæ ecclesiæ Apostolicæ regiæ ipsius civitatis, ita providente Deo, et sancto Martyre Georgio opitulante, propter benevolentiam in eos, qui in illis degebant et sacrificabant. Parvo autem illo tempore, quo mansit in civitate, magna per illum Deus fecit miracula.

illuminat cæcum, sanat paralyticam :

73 Mulier enim, quæ apud illud habitabat, cum filium quadriennem cæcum haberet, in ulnis eum suis ad virum sanctum gestavit, et multis lacrymis ante illum prostrata, puerum ad pedes ejus deposuit, supplicans, ut lumen oculorum illi largiretur. Vir beatus, cum pueri oculos obsignasset, eique benedixisset, aquam benedictam matri dedit, præcipiens ut aqua illa quotidie mane filii oculos lavaret. Quod cum ter egisset mater, quarto die filium sanum ad sanctum virum adduxit, laudans Deum. Eadem femina, cum septem menses paralytica jacuisset, qua hora viri sancti benedictionem accepit, statim convaluit. E

patefacit puellam esse obsessam :

74 Puella quædam, Principis cujusdam ancilla, annis jam octo et viginti dæmonium occultum habebat : quamobrem assidue jacebat ægrota, et morbi causam ignorabat. Audita igitur beati viri fama, dominus ejus duxit ad eum puellam, rogans ut pro ipsa Deum obsecraret, ut ei vel mortem vel sanitatem elargiretur. Tum Christi servus extensa manu caput ejus apprehendit, et precatus est Deum ut sibi morbum ejus patefaceret, et eam liberaret.

eamque liberat :

Statimque dæmonium eam perturbare cœpit et vexare. Atque ita clamabat : Etiam in me, o ferrivore, vim tibi a Deo datam exerces ? Abstine a me, quæso, dæmonum insectator. Beatus autem Theodorus præcepit ei, ut taceret. Et cum esset dies hebdomadis quarta, dimisit eam : et mandavit ejus domino, ut quarta item proxime sequentis hebdomadis die eam ad se reduceret. Quæ cum ad diem constitutam revertisset, et virum sanctum aspiceret, rursus dæmonium in ea turbatum clamare cœpit, et virum sanctum detestari : O vis ! inquiens, quæ nunc adversum nos a spurio et e scorto genito proficiscitur. Vigesimus octavus jam annus est, ex quo mulierem istam obsideo, et Sanctorum nemo patefecit me : hic autem meretricis filius advenit, ut me F patefaceret, ac cruciatui supplicioque traderet. Execrabilis dies, in qua genitus es, et in qua te huc contulisti. At Dei servus Theodorus ipsum signo Crucis increpuit, et dixit : Quamvis meretricis filius sim, ut ais; tamen ad gloriam Domini nostri Jesu Christi filii Dei, præcipio tibi in nomine ejus, ut recedas ab hac muliere, nec amplius in illam ingrediaris. Dæmon autem magna voce dixit : Jussa tua equidem faciam, et egrediar : attamen hæc tertio ab hinc die morietur. Tu, inquit beatus vir, exi, et Domini voluntas fiat : neque enim licet homini Christiano vobis credere, cum verba vestra sint improba et falsa. Laceratam igitur mulierem dæmon ante sancti viri pedes projecit, et magna voce edita, discessit : illa vero cum se collegisset, Ego, inquit, sanctis precibus tuis, Pater, assecuta sum sanitatem : vidi enim improbum ex ore meo, tamquam serpentem egredi. Dimisit igitur illam vir sanctus cum benedictione, jussitque ut diebus septem apud ecclesiam maneret. Quod autem dæmon de morte illius prædixerat, falsum fuit : nam mulieris dominus simul cum illa paucis post diebus ad virum sanctum rediens, magna cum lætitia gratias egit Deo, qui talem servis suis in spiritus immundos dedisset potestatem.

75 Alia mulier nobilis paralytica, ab ancillis suis

ad

A ad virum sanctum gestata, multis cum lacrymis lamare cœpit : Miserere, inquiens, mei : serve Dei altissimi : Deum, qui tibi sanitatum gratiam largitus est, deprecare pro me, ut incolumis discedam. Jussit vir sanctus eam humi deponi, et manu sinistra caput ejus apprehendens, dexteram ad Orientem extendit, et obsecravit ad hunc modum : Deus sanitatum elargitor, et ægrotantium medice, qui paralyticum curasti, medere et huic ancillæ tuæ, et ab ea paralysim expelle, ut sana discedat ad gloriam et laudem sancti nominis tui. Et signans illam excitavit, oleoque induxit : statimque cœpit deambulare, Deum laudans ; et divinorum Christi mysteriorum particeps effecta, discessit incolumis, atque omnibus miraculum nuntiavit.

sanat iterum paralyticam :

76 Quidam cauponis filius, nomine Petrus, a dæmone invasus, corde conficiebatur nec se a dæmone vexari cognoscebat. Pater ejus duxit eum ad virum sanctum, ut pro illo Deum precaretur, quo cordis ipsius dolor desineret, et a morbo continuo liberaretur. Sed vir sanctus, cognita morbi causa, duxit eum in cellulam suam, et lateri ejus inhærens, Crucis signo faciem ipsius obsignavit, percussitque illum juxta cor : Ne celes te, inquiens, immunde spiritus : manifesta enim sunt opera tua. Dominus
B Jesus Christus scrutator cordium imperat tibi ut ab eo exeas. Confestim commotus dæmon, clamare cœpit : Exeo, ferrivore ; nec adversor tibi : neque enim minas tuas perferre possum : nequeo ignem ex ore tuo egredientem meque exurentem pati. Hæc et his plura locutus, ad viri sancti pedes Petro projecto, magna voce ululans discessit. Puer autem in se rediens, et ante illum prostratus ; Piis, inquit, precibus tuis, Pater, a dæmone liberatus sum : vidi enim illum, feminæ nigræ speciem gerentem, a me sejungi, et per fenestram abs te ululantem excludi. Beatus autem Theodorus, jussit, ut diem apud se maneret : et postridie sanum patri reddidit.

dæmonem latentem patefacit et pellit :

77 Nauta quidam a dæmone vexatus, doloribus et membrorum tremoribus, et multis calamitatibus cruciabatur, et in egestatem inciderat. Accessit ad virum sanctum, et lacrymans supplicavit, ut a tot miseriis per ejus preces liberaretur. Cum igitur pro illo Deum obsecrasset, oleo benedixit, et dedit illi, ut eo se ungeret, et dimisit eum. Qui paucis post diebus ad virum sanctum rediit, seque convaluisse, et prospere agere nuntiavit ; atque animi grati ac memoris causa, navigii velum obtulit ; et multis tandem precibus vix impetravit, ut illud acciperet.

liberat a dæmonio Nautam,

C 78 Luctator quidam, ab immundo spiritu vexatus, et capite et membris omnibus dolebat. Hic ad virum sanctum accessit, supplicans, ut pro se Deum precaretur. Quod ille cum fecisset, vinoque et oleo benedixisset, dedit ei : Abi, inquiens, fili, domum tuam : et cum te vesperi cubitum conferes, unge te his : et quod in quiete videris, mihi nuntia. Abiit, et fecit id quod vir sanctus præceperat. Postridie autem ad eum rediit, dicens : Vidi, Domine mi sanctissime, secundum quietem, juvenem quemdam abs te profectum ad me, qui capitis mei comam apprehendit, et ad se traxit : et statim dolor omnis ab articulis et ossibus et membris meis discessit, et tamquam ventus quidam violentus per capillos capitis mei egressus est. His auditis, Dei servus benedixit ei : Ecce, inquiens, nunc Dei gratia sanus effectus es. Juvenis autem, quem in somnis adspexisti, gloriosus est Christi Martyr Georgius. Et dimisit eum, gratias agentem Deo.

alium sanat ope S. Georgii,

79 Clarus quidam vir, nomine Mennas, occulto et gravi quodam morbo ex diabolica vexatione laborabat. Hic ad virum sanctum accessit : sed ei morbum suum erubuit aperire. Quodam igitur die vir sanctus, cum ad se Mennas de more venisset, eum

morbum internum cognoscit,

D remotis arbitris in cellulam suam vocavit, et humaniter sic est allocutus : Sæpe te huc fili, contulisti, ut mihi arcanum aliquid nuntiares, et pudore deterritus es. Cur id tibi contigit, fili ? cur non aperte significas id quod celas ? Tunc ille procidens ad pedes ejus, omnia patefecit, orans ut pro se Deum precaretur, et morbum a se depelleret, dignareturque domum suam venire, eique benedicere atque omnibus habitantibus in ea. Sed id facturum promisit vir sanctus : et biduo post domum ejus se contulit, et a viro pio benigne susceptus est. Nocte autem illa idem ei contigerat quod solebat, et afflictus vehementer fuerat. Tum vir beatus precibus incubuit, et Deum obsecravit, ut hominem ab illa miseria liberaret. Eadem igitur nocte, absolutis psalmorum precibus, unus ex discipulis ejus, nomine Julianus, in somnis vidit virum beatum stantem ad maris littus ; Mennamque ad ipsum accedentem, et in ulnis gestantem suis monstrum quoddam triceps, immane vociferans : quod cum vir sanctus apprehendisset, projecit illud in mare. Postridie igitur, cum, post sacrificium accubuissent, ut pranderent, Christi servus Theodorus ad Mennam dixit : Confide, fili, et Deum lauda : Dei enim bonitate confisus spero calamitatem tuam abs te discessisse, nec ea te amplius afflictum iri. Et cum hæc dixisset, somnii sui discipulus recordatus, illud explicavit. Cum igitur vir sanctus Mennæ, et fidelissimæ ejus uxori, et omnibus ipsius domesticis benedixisset, discessit : Mennas autem numquam amplius ab eo morbo vexatus est. Jam uxor ejus, femina gravissima Christique amantissima Theodora, oravit sanctum virum, ut sciret, utrum ipsa, an maritus ejus ex hac vita prior esset discessurus. Vix igitur tandem exoratus, Deum precatus est, ut id sibi patefaceret : responditque, maritum ejus prius e vita discessurum. At illa multis cum lacrymis eum quotidie rogabat, ut Deum precaretur, quo se ex hac vita celerius evocaret. Ejus flagitationibus victus beatus vir, Deum obsecravit, ut id ei, quod optabat, concederet. Et divinitus monitus, dixit illi : Dedit tibi Deus, quod flagitasti : res igitur tuas constitue, nam paucis post diebus morieris. Hoc responso mulier læta discessit, et rebus suis constitutis, quadragesimo post die mortua est.

AUCTORE GEORGIO DISCIP.

et sanat :

E

mulieri impetrat ut ante virum moriatur :

80 Eutychius, beati Theodori ostiarius, cum in via dormiret, sic a dæmone vulneratus est, ut manus ipsius cum toto brachio obstupuerit : quamobrem eam tumidam et obligatam, atque collo suspensam gestabat. Hic de more venit ad S. Theodorum, ut benedictionem acciperet : et interrogatus ab eo, cur ei doleret manus ; Dormiebam, inquit, Domine, quodam in loco, et cum somno solutus essem, mihi manus obstupuit, tumoremque contraxit. Cum igitur beatus vir manum ejus nudatam, precibus adhibitis, contrectaret : dæmonium cœpit per ipsius manum decurrere. Tunc vir sanctus humerum signavit, ne sursum curreret et interimeret eum. Cœpit igitur manus ejus a dæmone huc illuc volvi ac distorqueri, adeo ut eam non posset ostiarius regere et sustinere : verum sancto viro tangente, et spiritum immundum increpante, statim cessavit. Et accepto ostiarius oleo, cui vir sanctus benedixerat, manum unxit, triduoque convaluit.

dæmonem manui insidentem pellit :

81 Servus quidam mente a dæmonio vexabatur. Hunc ejus domina ad virum beatum duxit, et statim spiritus commotus eum lacerabat, nec volebat exire. Quem cum vir sanctus increpuisset, vetuit ei, ne e graduum termino discederet, ut eo modo torqueretur : Benedictus, inquiens, Deus, non discedet hic homo, ab ipso procreatus, e domo hac prius, quam tu ab illo exieris. Hæc cum dixisset vir sanctus, in cellulam ingressus est suam, et præfinitum a regula

diabolum in corpore obsesso ligat :

[illegible]

Auctore Georgio discip.

A Psalmorum numerum pronuntiavit. Verum cum multis jam horis servus ille vexatus maneret illic, et spiritus ibi religatus cruciaretur, miserabili voce clamare cœpit ad hunc modum: Exeo serve Dei: neque enim supplicium hoc ferre possum. Veni, solve me, et egrediar: noli me diutius torquere. Egressus autem vir sanctus e cellula sua, dixit ei: Nolo, immunde, ut nunc exeas. Dæmon vero clamabat: Heu me miserum, oro te, ut me solvas: satis supplicii pertuli. Quando permittis, ut egrediar? Volo, inquit vir sanctus, ut media noctis hora discedas. Nunc vero solutus es a præscripto termino: quamobrem huic homini per te jam liceat mentis esse compoti. Projecit igitur eum ad pedes ejus: media vero nocte, cum vir sanctus ad preces nocturnas exolvendas surrexisset, resiliens homo, qui vexabatur, cœpit pati; et dæmonium, quod in illo erat, clamabat; Venit hora. Exi, ferrivore, permitte mihi, ut recedam. Egressus igitur una post hora Dei servus, increpuit ipsum in nomine Domini Jesu Christi, atque imperavit ut discederet. Et statim, projecto ad pedes ejus homine, quem vexarat, exivit, et servus ille relictus est sanus: quem domina ejus cum suscepisset, magno cum gaudio domum suam se

et præscribit discessum:

B contulit, laudans Deum.

82 Mulier quædam serva, quæ dæmonium occultum habebat, beatum adiit Theodorum, ut ab eo benedictionem acciperet. Qui cum acerbe adversus eam, ut adversus dæmone vexatam, aspiciens, Deum pro illa rogasset; dæmon commotus statim exiit, et mulier effecta est sana. Quodam die tres ad eum accesserunt, qui in ejus cellula gravissime vexabantur, cum a Patriarcha Cyriaco eadem hora accersitus est. Quamobrem beatus vir ire festinans, duobus præcepit, ut liberi essent, et statim humi ad ejus pedes, ut mortui, prostrati sunt. Tertium permisit pati: dæmon enim in illo existens, durus erat, et facile expelli non poterat. Quare vir sanctus fremens: Quoniam, inquit, sanctissimus Patriarcha noster accersivit me, et in præsentia non possum id agere, quod ad te pertinet, sta hoc in loco, et torquere; neque hinc discede, donec rediero. Et hoc dicto, ad sanctissimum Patriarcham se contulit.

3 energumenos liberat,

quartum sistit immobilem;

83 Sergius autem, pius sanctissimæ ecclesiæ magnæ Diaconus et sanctissimi Patriarchæ familiaris, sororem habebat, quæ cum triennium cum marito vixisset, numquam concipere poterat. Utrumque conjugem Sergius in vestibulo collocavit; et cum sanctus Christi servus Theodorus a Patriar-

interim conjugio sterili prolem impetrat,

C cha discederet, Joannem Hypodiaconum ejus comitem rogavit, ut illac sanctum virum perduceret. Quod cum esset factum, Sergius Diaconus eos ad virum sanctum adduxit, et simul cum illis ad viri pedes procidit, supplicans, ut eis liberos concederet. Quibus Sanctus: Non ad me, inquit, filii, sed ad Deum accedite. Verum, cum illi non desisterent obsecrare, utriusque zonas accepit, atque inter illas utrimque collocatas, genibus flexis, Deum precatus est: post autem zonas illis restituit, ut se cingerent. Et Dei gratia factum est, ut post novem menses mulier filium pepererit. Cum autem discessisset, Joannem præmisit, ut videret an vexatus ille extra præscriptos terminos esset egressus. Invenit igitur eum in loco præfinito, et a terra suspensum. Sic autem clamabat dæmon: Opportune adversum me, serve Dei, venisti, majorem contra me gratiam assecutus: ferre te amplius non possum, quoniam exuris me. Exeo, per Altissimum; tantum parce mihi. At Dei servus, pectus ejus percutiens: Sæpe, inquit, mihi promisisti, et mentitus es: non parcam tibi. Tunc dæmon jurejurando promisit, se nocte illa, cum in sanctissima magna ecclesia precandi signum daretur,

et postea dæmonem pellit:

discessurum. Cum igitur illi supplicium esset remis- D sum, ad horam præfinitam discessit.

84 Et post aliquot dies, Theodori, Diaconi sanctissimæ Dei genitricis, serva quædam, nomine Theodora, repente a spiritu muto capta est. Cum autem dominus ejus per Joannem Dei servo rem indicasset, jussit ut eam ad se adducerent. Quæ cum vexaretur atque concideret, sublatam conservi ejus ad viri sancti pedes gestarunt: et sex dierum spatio liberata est, atque discessit incolumis. Alia puella annorum octo, Deo dicata in magnæ ecclesiæ monasterio, triennio muta permansit. Magistra igitur ipsius duxit illam ad servum Dei, acerbe clamans, et cum lacrymis supplicans ut ei sanitatem impetraret. Cum igitur pro illa Deum obsecrasset, præcepit, ut quotidie mane et vespere ad se veniret. Quod illa cum faceret, et ipse pro ea precaretur, quo die curanda erat, jussit, ut os aperiret: et apprehensa lingua ejus, signo Crucis obsignavit, et ter insufflavit, præcipiens ei, ut deglutiret. Deique gratia statim locuta est, magna inquiens voce: Deglutivi, Domine. Quare turba, quæ adstabat, et rem videbat, diu clamavit, Domine miserere. Atque ita puella cum ejus magistra dimissa est incolumis.

curat obsessam,

mutam,

85 Alia porro mulier, quæ decem annos sanguinis E fluxu laboraverat, magno cum desiderio accessit, ut ab ipso benedictionem acciperet: allatoque unguenti alabastro, cum multam turbam vidisset circa ipsum, clam accessit, ut unguento pedes ejus inungeret. Quo animadverso, Dei servus pedes ad se contraxit, et clamans, dixit ad eam: Desine mulier: quid facere conaris? Molesta mihi res est, quam moliris. Territa mulier unguentum illi tradidit, rogans ut pro se Deum precaretur. Tunc vir sanctus ita precatus est: Dominus Jesus Christus, qui rerum occultarum cognitor est, precibus S. Georgii Martyris exoratus, secundum fidem tuam id tibi, quod petis, elargiatur. Statimque gratia Dei, sanguinis ejus fluxus stetit: quo miraculo animadverso mulier, Deum laudans, cœpit rem omnibus indicare. Contigit, ut unus ex filiis Mauritii Imperatoris lepræ morbo laboraret: cui cum medici nullam possent opem afferre, Imperator virum sanctum accersendum curavit. Qui in palatium ubi puer jacebat ingressus, et pro illo preces ad Deum fundens, aquam benedixit: cumque illum aspersisset, reliquum aquæ dedit, ut rursum conspergeretur: et sancti viri precibus puer sanus effectus est. Imperatoris autem et Augustæ precibus adductus, inter ipsos consistens, Deum pro illis obsecravit: et cum bene- F dixisset eis, discessit in patriam, ad monasteriumque pervenit.

laborantem profluvio sanguinis,

leprosum filium Imperatoris.

86 Quidam paterfamilias ex oppido Alectoria, ferum bovem habuit, qui jugum detrectabat. Duxit igitur illum ad monasterium, et rogavit beatum virum, ut signo Crucis bovem obsignaret, quo feritatem deponeret. Et cum vir sanctus ad eum venisset, bos huc illuc caput movens anhelabat: cujus ille cornua comprehendens, precatus est Deum, ut bos feritate deposita mansuesceret: et signans eum, dixit: Præcipio tibi in Christi nomine, ut ab ira desistas tua, et subeas jugum in mansuetudine, quam tibi Deus tribuit, et domino tuo pareas. Cum hæc dixisset vir sanctus, bos statim iram feritatemque deposuit: et cum inde esset abductus, collum jugo facile subjecit. Mulier item quædam mulam habebat, quæ nec frænum nec sellam admittebat, sed se pedibus sublatis erigens, mansuefieri nullo modo poterat. Hanc mulier duxit ad monasterium: cui vir sanctus, signo Crucis adhibito, dixit: Benedictus Deus, ne posthac amplius fera perversaque sis: sed fræno suscepto, heram tuam insidentem admitte cum omni mansuetudine: ad hoc

Bovem ferum mansuetum reddit:

item mulam et alia animalia.

A hoc enim ministerium te Deus creavit. Et statim illi mulier insedit : neque enim parere amplius recusavit. Idem et in equis, et in aliis animalibus effectum est.

CAPUT XI.

Reliquiæ S. Georgii acceptæ. Itinera ad vicinas urbes : varia miracula.

Cupiens reliquias S. Georgii evocatur Germiam :

Cupiebat vir beatus aliquid ex gloriosi Martyris Georgii reliquiis habere, et rogabat eum, ut se voti compotem faceret. Pius autem Æmilianus, Germiorum Episcopus, sancti capitis ejus particulam, manusque digitum, et dentem unum, aliamque particulam ejus corporis habebat. Huic Martyr apparuit, jussitque, ut eas servo suo Theodoro in templum, quod sibi exædificarat transferendas traderet. Misit igitur Episcopus nuntium ad beatum virum, qui eum nomine suo hortaretur, ut se ad precandum in templum sancti Archangeli conferret : cupere enim se illum salutare, optatasque illi sancti Martyris reliquias dare. Hic lætus postulatione ex monasterio exiit, et in Germiorum civitatem ingressus, in Archangeli templo precabatur. Amanter
B suscepit eum sanctus Episcopus Æmilianus, et in monasterium sanctæ Dei genitricis, quod vocatur Aligetes, perduxit.

a iturus Pesinuntem,

88 Eo tempore magna erat in *a* Pesinuntium metropoli siccitas, et fruges ac fructus omnes exaruerant. Quamobrem cum incolæ intellexissent, Christi servum Theodorum apud Æmilianum Episcopum divertisse, celeriter ad eum omnes cum Clericis in sanctæ Dei genitricis templum convenerunt : permittenteque Episcopo Æmiliano, in civitatem suam eum adduxerunt, ut facta supplicatione, per ejus preces e cælo pluviam impetrarent. Procul ab hac civitate sex passuum millibus erat hortus, quem magna locustarum occuparat multitudo, et totum prope devastarat. Hujus horti dominus cum B. Theodorum adesse intellexisset, processit illi obviam, et ad pedes ejus prostratus, calamitatem in hortum suum a locustis illatam indicavit. Cum vir sanctus : Abi, inquit, fili, et affer aquam in vase. Cucurrit

hortum a locustis liberat :

ille, et e propinquo flumine aquam attulit. Quam Dei servus, cum benedixisset, dedit ei, dicens : Hac aqua quatuor horti tui angulos consperge, et dabit tibi Dominus id quod exoptas. Ad hortum reversus homo, studiose fecit quæ vir sanctus præceperat : cumque ad locum, quem primum adsperserat, revertisset, ne unam quidem locustam reperit. Paulo post item invisens, omnes plane locustas deletas invenit :
C quamobrem cum manus suas oleribus implesset, currens ad B. Theodorum miraculi effectorem contendit. Tunc autem obviam illi trium millium passuum a civitate processerat supplicatio. Cum illa igitur ingredientem sanctum virum olitor assecutus, procidit ad pedes ejus, eique olera quæ in manibus ferebat, obtulit, nuntians miraculum, quod factum fuerat.

pluviam impetrat :

89 Beatissimus vero Georgius Metropolita, cum lætitia S. Theodorum suscepit, qui in diem sequentem supplicationem indicendam mandavit. Postridie igitur mane, cum universa civitas in Catholica ecclesia sanctæ Sophiæ esset congregata, B. Theodorus et Metropolita Georgius cum universo populo supplicantes, ad venerabile sanctorum Angelorum templum extra muros convenerunt, atque inde ad sanctam Sophiam reversi sunt. Ubi cum sanctus Christi servus Metropolitæ rogatu sacrificasset, omnesque sacra mysteria percepissent, nubibus contractum est cælum, et tanta pluviæ copia in totam illam regionem descendit, ut aquarum fontes et flumina in tertium usque diem exundarint. Omnes igitur lætitia pleni, Deum collaudabant, qui servi sui precibus motus, misericordiam suam ostendisset. Metropolita autem et populo comitante, S. Theodorus illinc discessit : et cum ad Episcopum Æmilianum venisset, ab eoque optatissimas sancti Martyris Georgii reliquias accepisset, ad sanctum monasterium suum cum gaudio reversus est. D

AUCTORE GEORGIO DISCIP.

accipit reliquias S. Georgii :

b morbum articularem Episcopi Cadosiæ curat :

90 Illis diebus *b* Cadosiæ Episcopus ad eum in lectica vectus est, qui manus dolore, et articulorum omnium solutione laborabat, nec manibus suis ori poterat cibum admovere. Hic in Archangeli templo ad B. Theodori pedes prostratus, magna voce, Miserere, inquit, mei, serve Dei altissimi : et me quoque tuorum fac miraculorum participem : scio enim Deum tibi, quæcumque poposceris, largiturum. Cum autem Christi servus illum esse Episcopum intellexisset, ægre tulit eam adorationem, et eum fecit excitari ; precationique incumbens, orabat Deum, ut morbum ejus expelleret. Absoluta autem precatione, jussit, ut in dextera parte templi S. Georgii Martyris collocaretur, ad sancti Martyris Platonis oratorium, ubi et cellula ejus sita est : sic autem Episcopum est allocutus : Bono sis animo, magne Domine : E
Dei enim benignitate confisus, te brevi a morbo liberatum iri spero. Et cum oleum benedixisset, dedit ei, ut eo se ungeret. Duarum igitur hebdomadarum spatio convaluit Episcopus, monasterioque discessit, ambulans, et saliens, et laudans Deum.

tres a spiritu immundo liberat .

91 Cerericus quidam, nomine Salomon, ab immundo spiritu vexatus, ad sanctissimum virum accessit cum uxore sua, quæ ipsa quoque pariter vexabatur. Hi quotidie benedictionem ejus accipientes, a spiritibus immundis brevi temporis spatio liberati sunt, ut ex depicta tabella, quam in vestibulo templi Archangeli, ubi dormiebant, testem miraculi reliquerant, intelligi potest. Quidam e Salarama vico graviter ab immundo spiritu vexatus, ad monasterium se contulit, quem vir sanctus, propter dæmonis importunitatem, in angustam cellulam conjici mandavit : et illuc se quotidie ad precandum conferebat : quamobrem duarum hebdomadum spatio liberatus, discessit.

deficiente annona copiose advehendam spondet.

92 Accidit ut eodem tempore regio illa universa fame laboraret. Monachi igitur et pauperes ægroti, consumptis omnibus cibariis, magnis in angustiis versabantur. Erat autem Quadragesimæ tempus : quo quidem tempore beatus vir in Dei genitricis monasterio quietem et silentium observabat. Biduo igitur ante Ramos palmarum, Dionysius horrei custos ad eum venit, eique se ne pro monasteriis qui- F
dem, nedum pro multitudine alenda, cibos habere nuntiavit : Palmarum enim die e cellula sua solitus erat exire, et biduo illo ingens multitudo conveniebat. Abi, inquit B. Theodorus, in horreum, et farinæ reliquias ex arcis in vasculum collige, et affer ad me : quod cum ab illo factum esset, vir sanctus Deum precatus est, ut victui necessaria monasteriis suis suppeditaret. Absolutaque precatione; Accipe, inquit, Frater, farinæ vasculum, et illud super altare sanctæ Dei genitricis impone, et Deus bona copiaria subministrabit. Fecit ille quod vir sanctus præceperat : postridie vero quidam viri pii ex longinquis regionibus triginta naves Cyprias farina onustas advexerunt. His et aliis innumerabilibus rebus admirandis, quibus, tamquam floribus et margaritis, quotidie Sanctus coronabatur, magnæ ab omnibus gratiæ agebantur Deo; multique, relicto mundo, jugum monasticum, non solum in ejus monasteriis, sed etiam aliis in locis suscipiebant. Itaque verba illa Evangelica implebantur : Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est.

Matt. 5. 16

AUCTORE GEORGIO DISCIP.

A

Morbis obnoxius etiam ipse

93 Quoniam igitur et hic vir, quemadmodum et Apostolus Paulus, corporis afflictionibus erat obnoxius, non alienum erit, ut ad utilitatem nostram eas persequamur, ne, quoties in ejusmodi morbos et calamitates incidimus, animis concidamus : præsertim cum Deus nobis ea ratione præmium paret : et idcirco viris justis, orantibus ut a miseriis liberentur, nonnumquam adversetur, et dicat : Sufficit vobis gratia mea : nam virtus mea in infirmitate perficitur. Ut igitur in hoc sancto Christi imitatore, Dei virtus per infirmitatem perficeretur, corpus ejus vulnere affectum erat : quod si quando per se cicatricem obduxerat, indumenti asperitate rursum exulcerabatur. Hoc ille vulnere ad obitum usque laboravit, sibique illud a Deo datum fuisse dicebat, ut ei assidue gratias ageret. Oculorum item morbo singulis annis æstatis tempore per sesquimensem laborabat, et majorem in modum gratias agebat Deo. Impediebatur tamen, quo minus turbas posset suscipere. Quamobrem divinitus incitatus, ad templum Dominæ nostræ Dei genitricis, quod est c Sozopoli, constituit proficisci : divinum enim munus, quod illic est, jampridem videre concupierat.

2 Cor. 12

c

94 Cum igitur ad pontem, qui Tantaendia dicitur, pervenisset, Phentinus quidam caupo obviam illi misit, qui eum rogarent, ut in hospitium suum ingredi vellet, sibique benedictionem suam relinquere : jacebat enim semimortuus multo jam tempore, et facies ejus post tergum erat distorta. Ad eum igitur S. Theodorus ingressus, causam quæsivit, quamobrem id ei contigisset. Cui ille respondens : Cum essem, inquit, extra diversorium, venit canis quidam niger, et coram me hiavit : quamobrem ego quoque invitus idem feci. Cumque ipse statim evanuisset, ego in febrem incidi, faciemque distorsi. Verum si tu, serve Dei, aliquid potes, adjuva me : nam cum et greges armentaque mea interirent, posteaquam tu pro me preces fudisti, ne unum quidem animal periit. Hæc ille cum dixisset, pro ipso precatus Deum beatus vir, ter in ejus faciem insufflavit : et aquam benedicens, dedit ei : Accipe, inquiens, et hac te aqua consperge : quod enim vidisti, dæmonium erat. Sed in Christi nomine, cum revertemur a precatione, te sanum et incolumem inveniemus.

B

distortam faciem,

95 Egressus igitur e diversorio, itinere suo progrediebatur : cumque ad d Amorium civitatem appropinquasset, salutaris ejus adventus omnibus innotuit : et cives universi supplicantes obviam illi extra muros processerunt. Et oblatus est illi puer a patre, pedibus adeo distortis, ut nullo modo posset incedere, qui, sancto viro Deum obsecrante, curatus est. Et ecce vir quidam illustris ex eadem civitate, nomine Joannes, filium suum duodeviginti annos natum, qui triennio paralyticus jacuerat, ad virum sanctum gestandum curavit, et multis cum lacrymis rogavit eum ; Miserere, inquiens, istius infelicis et calamitosi, serve Dei, et Deum pro illo deprecare, ut a morbo eum curet, et incolumem mihi largiatur : aut certe celerem illi ex hac vita exitum tribuat, ne videam ipsum tam misere a morbo consumi. Quomodo, inquit S. Theodorus, in morbum hunc incidit? Cui ille respondit : Cum ad venandum profecti essemus, in leporem hic miser incurrit : quem cum jaculo transfixisset, in paralysim incidit, eaque triennio jam laborat. His auditis Christi servus jussit eum Anastasii viri pii domum portari, et in oratorio sanctissimæ Dei genitricis, ubi erat ipse mansurus, constitui : mox in urbem ingressus, totam supplicando lustravit. Cum autem ad catholicam et primam civitatis ecclesiam esset perventum, obviam illi factus est Episcopus : longius enim cum [illegible] procedere propter valetudinem non

et pedes restituit :

d

C

Paralyticum unum Amorii,

D

potuerat. Quamobrem et ipsius Episcopi rogatu, sacrificium obtulit S. Theodorus, et populo benedixit : discedensque, ad Anastasii domum extra muros se contulit : et in oratorium Dei genitricis ingressus, adolescentem illum paralyticum jacentem invenit. Cumque benedixisset oleum faciem ejus et manus, et pedes, et reliqua omnia corporis ejus membra dissoluta inunxit, et sic eum allocutus est : Tibi dico, adolescens, in nomine Domini nostri Jesu Christi surge, et sta sanus, ne propter te pater tuus doleat. Cumque ille caput sustulisset, manum ei vir sanctissimus porrexit, et excitavit : precibusque super ipsum adhibitis, sanum patri reddidit.

alterum Sozopoli,

96 Cum in Dei genitricis templum esset ingressus, ecce quidam alius, paralysi laborans propter dæmonem, qui ipsum occulte multis jam annis vexabat, eadem hora surrexit, cœpitque ab immundo spiritu vexari, et Dei genitricis servo, cui ab ea miraculum hoc servatum fuerat, occurrens atque vociferans : O vis! inquit, Cur venisti huc, ferrivore, cum Georgio Cappadoce, ut me torqueres atque configeres? Tot annis latui, et per te tunc indicor. Tunc omnes spectatores obstupuerunt. Beatus autem vir spiritum immundum increpans, signo Crucis et precibus adhibitis, paralyticum curavit. Et in sanctissimæ Dei genitricis Mariæ venerabile templum ingressus, ubi divino munere oleum manat, manibus in Crucis speciem extensis precans, oculos in admirabili imagine defigebat; cum oleum divino nutu effervescens, in oculos ejus insiliit, eosque conspersit. Quamobrem omnes, qui divinum illud testimonium aspiciebant, dixerunt : Vere magnus est hic Dei servus. Cum autem de ejus adventu beatissimus Episcopus Zoilus intellexisset, statim honorifice duxit eum in Episcopium suum, amiceque tractavit. Postea vero quam diebus quadraginta precibus incubuit, relicta Sozopoli, ad urbem Amorium appropinquabat : ubi saliens obviam illi processit puer, qui distortis jam pedibus existens, ab eo benedictionem acceperat, et Dei gloriam, quæ in se extiterat, nuntiavit. Die vero ad vesperam inclinante, urbem ingressus, apud virum illustrem Joannem, cujus filium paralyticum precibus curaverat, divertit. Et postridie mane discedens, in Germiorum civitatem ad Episcopum Æmilianum pervenit : a quo dimissus, ad monasterium suum proficiscebatur. Cumque ad prædictum pontem venisset, audito Phentinus ejus adventu, processit illi obviam sanus et laudans Deum, qui se servi sui precibus a tali periculo liberasset : animique grati munus obtulit, equum ex armento suo.

ubi et ipse a D. V. sanatur,

E

atque ad sua revertitur.

F

ANNOTATA.

a Pessinus *metropolis Galatiæ secundæ prope Sangarium fluvium.*

b Cadosiæ *seu* Cadorum urbs Episcopalis *in Phrygia Pacatiana, sub metropoli Laodicea, in altera Notitia Græca* Calosiæ *scribitur, forsan errore typographico.*

c *Sunt plures urbes* Sozopoles *dictæ, ex his Episcopales fuerunt in Thracia et Pisidia : sed situs hujus, templo et miraculis Deiparæ Virginis claræ, ex vicinitate Amorii et Germiæ cognoscitur.*

d Amorium, *urbs Phrygiæ Episcopalis, Galatiæ vicina, de qua egimus* 6 *Martii ad Acta Sanctorum* XLII *Martyrum, ibi captorum et in Syria occisorum.*

CAPUT XII.

Varii ægri sanati. Dæmones coerciti.

Cum igitur vir pius et sanctus ad monasterium pervenisset, duæ claræ mulieres e metropoli Epheso, cum lecticis et magna supellectili, ad eum se contulerunt. Erat uni ex illis filius annorum viginti, An-

Sanat paralyticam,

AUCTORE GEORGIO DISCIP.

A dreas nomine, mutus : alteri autem filiola annorum octo paralytica. Hæ feminæ, cum filiis et domesticis suis, ad sancti viri pedes procidentes, magna voce multisque lacrymis supplicabant, ut filiis suis sanitatem largiretur. Quibus Christi servus Theodorus præcepit, ut surgerent : et cum precatus esset Deum, jussit, ut dies aliquot ibi manerent. Quadam autem die a psalmis canendis circiter horam nonam de more egressus, ut populo benediceret eumque dimitteret, puellulam jacentem invenit : et accedens, signavit eam, et Deum obsecravit : ab eaque recedens, ad altaris introitum ascendit, et populo benedixit, et puellæ paralyticæ præcepit, ut ad se veniret. Quæ repente, solutis diaboli vinculis, surrexit et ad eum venit. Turbæ vero adstantes, cum matre puellæ, pro tali miraculo cum lacrymis gratias agebant Deo. Atque ita mater accedens, filiolam suam e manu ejus sanam accepit. Quin etiam adolescentem mutum beatus Theodorus cum signasset, dixit matri ejus, ut cum aliis discederet : fore enim, ut in ipso itinere loqueretur. Suscepta igitur viri sancti benedictione, in civitatem suam omnes redierunt. Et paulo post quidam ab illa veniens civitate, adolescentem locutum esse nuntiavit. Oppidi Sandi Presbyter, B nomine Florentius, habebat fratris filium, cui cancer os exedebat. Eo igitur super jumentum suum imposito, magno studio ad monasterium contendit : et ad beati viri pedes procidens ac lacrymans, supplicabat, ut pueri morbum, cui nulla medicorum remedia proderant, curaret. At ille, fusis precibus locum morbo exesum contrectans, ter in os ejus insufflavit, et aquam, cui benedixerat, dedit, ut ex ea acciperet, et statim cœpit morbus esse levior. Et cum egressi essent e monasterio, priusquam domum pervenirent, prorsus evanuit.

mutum,

cancrosum,

98 Cum totius populi supplicatio, post Domini nostri Jesu Christi resurrectionem die sabbati, ut quotannis fieri solet, ad monasterium convenisset, erat in loco demisso lebes ebulliens juxta viam. Peracto autem sacrificio, cum universus populus ad epulas properans, e monasterio egredi festinaret, puer e templo sancti Martyris Georgii exiens, diabolo impellente, in lebetem ferventem incidit. Accurrentes autem parentes, pedibus eum inde extractum, in templum sancti Martyris, ubi vir sanctus populo benedicebat, intulerunt, et semimortuum ad ejus pedes cum lacrymis deposuerunt. Tum Dei servus puerum juxta sanctum altare collocavit, et inclinato capite, pro ipso precatus est Deum : et C cum illum oleo semper ardentis lucernæ inunxisset, Dei gratia excitavit, et sine ullo detrimento parentibus incolumem reddidit. Forte cum supplicatione monasterii S. Theodori ex Briania Præfectus Anicetus venerat. Hic cum id, quod puero contigerat, audivisset, eumque sanum et nulla in parte combustum aspiceret, lebetis aquam eese frigidam existimavit. Itaque cum eadem hora supplicando illac iter faceret, manum in lebetem injecit, ut cognosceret, utrum aqua calida esset an frigida : et statim manus ejus exarsit. Cum igitur beatus vir, peracta supplicatione, populo benediceret, eumque dimitteret, accessit ad illum Anicetus, et manum ostendit; obsecrans, ut eam signo Crucis obsignaret. Cui subridens S. Theodorus; Crede, inquit, Frater : et manum, quam in lebetem ultro conjecisti, Dominus curabit. Signo autem Crucis adhibito, Anicetus dolore levatus est, et sanus discessit, laudans Deum ob ea quæ audierat et viderat.

in aquam ferventem lapsum,

et manum eadem adustam,

99 In oppido Sandi quidam paterfamilias, nomine Eutolmius, aream suam cupiebat ampliorem efficere : angustior enim erat, quam ut frugum posset copiam capere. Porro collis quidam adjacebat, in quo multa inerant dæmonia. Cum igitur undique D aream amplificans foderet, etiam collis ipsius lapidem amovit : unde immundi spiritus exeuntes, greges et armenta atque etiam homines invadebant et excruciabant. Ex iis autem clamabant nonnulli, se ideo vexari, quoniam collis ille fuisset effossus. Incolæ igitur, calamitate sua perspecta, et existimantes id propterea contigisse, quod Eutolmius inde pecuniam sustulisset ; ex eoque fore, ut loci Præfectus Euphrantas adversum se, tanquam ejus criminis reos, veniret; contra Eutolmium impetum fecerunt, comminantes ei, se illum, uti totius perturbationis auctorem, cum universa ejus familia combusturos. Quo tamen tumultu per viros senes et graves sedato, ad sanctum Christi servum nuntios miserunt, qui supplicarent, ut ad oppidum proficisceretur, et tot molestiis est calamitatibus incolas liberaret. Profectus est cum illis beatus vir, et cum ad locum effossum pervenisset, dixit eis : Confidite filii : neque enim hoc in loco id, quod suspicamini, factum est : quod ut facilius intelligatis, altius effodite. Paruerunt illi, et nihil prorsus invenerunt. Postridie vero supplicationem indixit : et cum locum universum, illis etiam qui vexabantur comitantibus, lustrasset, ad collem effossum pervenit : ubi cum preces, incli- E nato capite, fudisset ; omnes spiritus immundi qui inanimantia et diversa loca introierant, illuc redierunt. Obsecrans autem Deum et pro hominibus illis qui vexabantur, spiritus immundos increpuit ; et Domini Jesu Christi invocatione depulsos, adjuvante Spiritu sancto, ibi eos inclusit. Et cum lapidem emotum reposuisset, fossamque complesset, almæ Crucis signum imposuit, totamque noctem psallens et laudans Deum illic transegit.

dæmones ex suo latibulo progressos,

eodem redire compellit.

100 Postridie autem, peracto Sacrificio, cum ad monasterium redire vellet, accesserunt ad eum principes oppidi Permetaniæ, et ad pedes ejus prostrati, cum lacrymis rogarunt, ut etiam in oppidum suum ingrederetur : quoniam illic quoque, cum ex quodam loco tabula esset sublata, multi dæmones egressi, sex viros et septem feminas invasissent. Discedens igitur Christi servus Theodorus, cum illis profectus est. Verum cum ad Æantium oppidum appropinquaret, dæmonum, ad quos ejiciendos proficiscebatur, opera factum est, ut jumentum quo vehebatur concideret, et ipse e tergore ipsius delaberetur, et duo acuta ligna in ventrem ejus defixa sint, triplicique vestimento conciso, carni sic inhæserint, ut sanguinis multum effluxerit. Panno igitur lineo in plagam injecto, jumentum rursus conscendit, et ad comites subridens : Vere, inquit, F filii, Dei nos auxilium protegit adversus dæmones, qui nos injuria conantur afficere. Cum autem in oppidum pervenisent, putabant comites ejus, eum propter grave vulnus, quod acceperat, ægrotaturum. At ille Spiritus sancti gratia confirmatus, tamquam ferrea statua, noctem illam Deum laudando insomnis transegit. Postridie igitur oppidum supplicando lustravit, jussitque tabulam in locum suum reponi : et illuc ipse quoque cum supplicatione accessit : invocatoque sanctæ atque coessentialis Trinitatis nomine, spiritus, a quibus homines vexabantur, ejecit ; et omnes, qui inde abierant coegit : atque ita religavit in eo loco, ut nemini amplius injuriam facerent. Habebat enim et magnum Christi Martyrem Georgium sibi opitulantem, cujus auxilio jam inde ab ipsa pueritia fultus fuerat. Cum igitur sanctæ Crucis signo locum obsignasset, inde cum comitibus discessit, et ad monasterium reversus est. Misit etiam Epistolam ad Euphrantem principem, cohibuitque impetum ejus, docens, non inveniendæ pecuniæ gratia, sed astutia Satanæ locum illum fuisse effossum : domumque dimisit eos, qui se ex oppido Sandi fuerant comitati.

idem Permetaniæ facit,

101

AUCTORE GEORGIO DISCIP.

A 101 Alias item cum in ejusdem oppidi Sandi regione vites a locustis devastarentur, et in oppidi Permetanis regione vites item a vermibus exederentur, vir sanctus eas præsentia sua precibusque delevit, ad gloriam Christi Dei nostri, eam ipsi gratiam elargientis. In Evraensium oppido cum agricola quidam, nomine Timotheus, collem quemdam, seu pecuniæ reperiendæ gratia seu alia ob causam, suffoderet; magna spirituum immundorum multitudo sic incolas invasit, ut complures ex illis tum viros, tum feminas, tum pueros vexarent. Quamobrem Euphrantas, qui tunc Ancyrana in metropoli Præfectus erat, agricolam illum comprehendi jussit, et quosdam etiam ex illis qui vexabantur, virgisque cædi. Verum ii magno clamore precabantur, ne se pluribus verberibus afficerent: dimissi vero majores tumultus excitabant. Congregati enim, primum Timothei, qui mali auctor extiterat, villam succenderunt: deinde conquirebant eum, ut occiderent; et aliorum item villas exurebant: quidquid autem in suis inveniebant, devorabant ac dissipabant, et suppellectilem confringebant: quod si quis eos vellet cohibere, male ab illis mulctabatur.

et prope Everaam,

ubi similiter homines et animalia vexabantur,

B Neque vero homines solum ab ipsis dæmonibus vexabantur, sed etiam animalia rationis expertia partim interficiebantur, partim reddebantur fera et intractabilia. Quin etiam regionis fines obsidentes, iter facientibus magnum detrimentum afferebant. Cum igitur tota illa regio in his calamitatibus versaretur, pauci patres familias, qui sani permanserant, cum Clero ad monasterium confugerunt, supplicesque se ad viri sancti pedes abjicientes, obtestabantur, ut infelix oppidum suum ex tot miseriis eriperet. Horum precibus exoratus Vir sanctus, cum ipsis profectus est: obviam autem illi prodierunt omnes oppidani, tum animo valentes, tum a dæmonibus vexati, a quibus beatus vir contumeliis afficiebatur. Cum autem in sancti Archangeli ecclesiam esset ingressus, totam noctem hymnis precibusque transegit, Deum clementem obsecrans, ut ab omnibus et jumentis totiusque regionis finibus dæmonum multitudinem, in locum unde exierant, compelleret. Mane vero populus universus ad eum concurrit: et eorum, qui vexabantur, spiritus clamabant, sibi ab eo vim afferri, ut qui contra ipsos venisset, et Deum precaretur. At vir divinus eos increpans, et divina confisus gratia, tamquam pueros castigans, et in servitutem redigens; imperabat eis, ut in locum, unde exierant, reverterentur, ibique sine cujusquam injuria permanerent. Et quoniam illuc ipse tum pro-

C pter infirmam valetudinem, tum propter nimiam vigiliam proficisci non poterat; uni ex Fratribus Presbytero, nomine Juliano, qui cum ipso erat, mandavit, ut nomine suo iret, et ad collem illum Clerum duceret supplicantem, Evangeliumque super homines vexatos legeret. Cumque Julianus sibi ut ignosceret, precaretur: nihil enim profuturum aiebat, nisi ipse accederet: indignatus Vir sanctus, eumque, ut contumacem et incredulum reprehendens; Celeriter, inquit, supplicationem educito, et esto obediens ac fidelis, et non incredulus. Deus enim illis omnino misericordiam suam et sanitatem, etiam me absente, largietur. Cum igitur omnes ad collem cum supplicatione profecti essent, et Evangelium recitarent, ipse mansit in ecclesia, Deum obsecrans pro omnium curatione: quamobrem spiritus, qui circa collem erant, vociferabantur se precationibus viri sancti convinci et superari: item illi, qui vel homines vel jumenta vexabant vel loca finitima obsidebant, illic, tamquam ab Angelicis virtutibus, coacti atque compulsi sunt. Et dum Evangelium pronuntiaretur, omnes cum ululatu, projectis hominibus, in tumulum illum reversi sunt, Salvatoris

misso pro se discipulo

sanel

D nostri Dei virtute per servi sui preces ita rem moderante. Obstrusa igitur tumuli fossa, omnes cum supplicatione ad ecclesiam redierunt: peractoque sacrificio, cum vir sanctus in eo loco, precibus fusis, Crucem collocasset, ab incolis ad monasterium reductus est; Deique gratia factum est, ut illi dæmones, neque in homines, neque in animalia rationis expertia, quidquam amplius egerint.

102 Rursum contigit, ut, cum ejusdem oppidi regione esset area quædam, et vas cum taberna ulis veterum Græcorum virorum, quæ a dæmonibus observabantur; quidam ipsius loci domini arcam aperuerint, et fastigium sive operculum ejus in oppidum ad excipiendam aquam importarint. Quapropter dæmones, et homines, et animalia et loca quædam finitima rursus occuparunt. Cives igitur interim Dei servum adduxerunt, qui precibus suis et homines, et animalia et loca finitima ab immundis spiritibus liberavit, et spiritus ipsos eodem ubi erant, compulit: nec permisit, ut arcæ fastigium ipsis, ut flagitabant, redderetur; sed voluit, ut aquæ usui deserviret quemadmodum nunc item est pro monumento miraculorum ipsius. Cum Bunam, et Peton, et Hyniam,

iterumque,

E loca quædam finitima, cantharorum multitudo sic opprimeret, ut omnes agrorum fruges interciperet; incolarum precibus exoratus ad ea loca se contulit, et cum pro illis Deum obsecrasset, statim omnis illa cantharorum multitudo deleta est. Atque ejusmodi quidem miracula diversis in locis ab ipso sæpe facta sunt ad gloriam Salvatoris Christi Dei nostri, qui gratiam hanc viro sancto largiebatur.

cantharos extinguit.

CAPUT XIII.

Variæ prædictiones aliaque miracula.

Antequam Mauritius Imperator occideretur, cum in Dei Genitricis monasterio Vir sanctus præfinitum psalmorum numerum legeret, in sanctuario recens exædificato, lucerna, quæ semper ardet, extincta est: quapropter uni ex Fratribus annuit, ut eam iterum accenderet. Sed cum statim rursus extincta esset; Frater rediit, et cum precibus eam iterum accendit. Repenteque ea rursus extincta, vir sanctus illum reprehendens, tamquam inepte id fecisset, accessit ipse, et manu sua illam accendit. Sed cum illic adhuc staret, similiter rursum extincta est. Tunc Fratribus omnibus congregatis, severe locutus est ad hunc modum: Signum hoc, Fratres, non simpliciter, mihi credite, nec temere contigit. Vos ergo diligenter explorate, quid egeritis, et in conspectu

Post lucernam quarto extinctam,

F Dei peccatum vestrum confitemini. Licet enim vos illud celare conemini, Deus ipse patefaciet. Cum autem Fratres sibi nullius esse culpæ conscios responderent, ad obsecrandum Deum accessit, ut sibi rem indicaret. Cumque, re divinitus patefacta, tristis esset, et cum gemitu diceret. Vere tu, Esaia, naturam hominum expendisti, cum diceres: Omnis homo Esai. 40 6 fœnum, et omnis gloria hominis tamquam flos fœni: aruit fœnum, et flos ejus decidit. Et cum hæc ipse loqueretur, Fratres rogabant eum, ut rem omnibus patefaceret. Quibus cum præcepisset, ut nemini rem indicarent, prædixit eis, quo mortis genere Mauritius Imperator esset interiturus. Fratribusque merito id illi eventurum respondentibus, ob ea quæ improbe gessisset; sic ipse quidem, filii, inquit S. Theodorus, morietur: sed post eum multo deteriora contingent, quæ hæc ætas non expectat.

prædicit Mauritii Imp. cædem,

104 Paucis igitur post diebus *a* interfectus est Mauritius Imperator, et imperio potitus est Phocas. a
Qui cum in Orientem misisset *b* Domitium consobrinum, ut exercitum duceret adversus Persas, qui b
regiones nostras vastabant et prædabantur; ipse Domitius, de hostium impetu qui Cappadociam usque pervenerant

A pervenerant, deque Sergii Patricii Imperatoris propinqui interitu intelligens, magno in mœrore et metu versabatur, nec iter susceptum audebat perficere. Audita igitur servi Dei fama, ad eum se in monasterium contulit, seque ad ejus pedes abjiciens, supplex rogabat, ut pro se Deum precaretur, ut scire posset, quid sibi agendum esset: in dubio enim se propter hostium incursum versari. Respondens illi Dei servus: Abi, inquit, fili, in nomine Dei, et susceptum iter perfice: incolumis enim ad exercitum pervenies. Verum cum in acie stabis adversus Persas, et prælium inibis, in magno discrimine versaberis: sed commendo te Deo et sancto ejus Martyri Georgio, ut te a periculo integrum conservet. Cum igitur te periculum premet, memor eris hujusce precationis, et Deus te a periculo eripiet. Hæc et alia multa tempori congruentia locutus, benedixit ei, atque abire permisit. Pervenit igitur incolumis ad exercitum, ut vir sanctus prædixerat: cumque, inito cum Persis certamine, insidiis peteretur, magnoque esset in discrimine cum universo exercitu; meminit verborum sancti viri, cujus precibus Deo fuerat commendatus: et pedes in cannetum ingressus delituit, atque ita periculo sese subduxit: collectoque exercitu, in Romanorum loca se contulit, et ad Imperatorem pervenit. Quo quidem in itinere virum sanctum invisit, et magna cum fide ad pedes ejus prostratus, gratias egit Deo qui se precibus ipsius e tanto periculo eripuisset: et confessus est, omnia, quæ beatus vir prædixerat contigisse. Solenni igitur Dominico die celebrato, et suscepta viri sancti benedictione, ad regiam urbem profectus est: et ex eo tempore magna in veneratione habuit beatum Theodorum, et sanctam ejus mansionem: et semper cum ab Oriente ad regiam urbem iter faceret, ad sanctum virum divertebat, multaque munera ejus mansioni et S. Georgii templo et oratoriis relinquebat.

futura alia Domitio Duci:

B

105 Venit quidam vir ab urbe regia, nomine Phocas, qui intestino quodam morbo graviter laborabat, assidueque multum sanguinis ex ore et ventre emittebat, neque stare, neque jacere valens. Hic virum sanctum nactum in monasterio sanctissimæ Dei Genitricis, procidit ad pedes ejus, obsecrans ut pro se Deum precaretur, ut a tanta se miseria liberaret. Multa enim se medicorum remedia frustra expertum esse. Præcepit autem vir sanctus, ut in sanctissimo Dei Genitricis oratorio maneret. Et mane dixit illi: Nunc, fili, abi in pace. Ipso vero cum clamore cœpit dicere: Itane, pater, me, qui tam longinquis e locis ad te veni, dimittis incuratum? Ægroti omnes, qui C ad te confugiunt, recedunt sani, et ego solus miser negligor? Non discedam profecto ex hoc loco, nisi a morbo liberer. Obtempera, inquit beatus Vir, fili, et cum fide proficiscere: preces enim tuæ acceptæ sunt. Nec longe hinc abieris, cum integram morbi curationem senties: quod si totum vitæ tuæ tempus hic consumpseris, nullam propterea, mihi crede, levationem accipies. His ille auditis, multis cum lacrymis clamans; Novi, inquit, serve Dei, quod me persequeris, ut indignum qui hic maneam et curer. Ecce discedo, uti jubes. Tu saltem Deum, quem pure colis, pro me roga, ut sanus revertar domum. Abi, inquit vir sanctus, fili: spero enim, Deum brevi misericordiam tibi suam ostensurum. Cum igitur inde egressus, ad Siberis fluvii pontem appropinquasset, naturali necessitate coactus e lectica descendit; et, quemadmodum illi qui haustis medicamentis purgantur, fœtidum corporis onus cum morbo deposuit, nuntiumque misit ad servum Dei, qui curationis munus sibi divinitus datum indicaret, peteretque ut sibi per eum liceret reverti, quo Deo gratias ageret. Respondit B. Theodorus, ut Deum animo laudaret: quamobrem ad regiam urbem Deum laudans reversus est.

intestino morbo laboranti curationem,

106 Alius quidam *c* Sebastæ civitatis gubernator, D oculis captus, ad virum sanctum in monasterium venit. Et cum intellexisset, eum esse in inferiori monasterio sanctissimæ Dei Genitricis, ab uno e comitibus ductus, humi prostravit se, et lacrymans Deum precabatur. Quem cum vir sanctus, qui tunc præfinitum psalmorum numerum in Dei Genitricis oratorio persolvebat, ita precantem aspexisset, Fratribus qui secum erant; Vir, inquit, ille obtinuit id, cujus gratia profectus est: fidem enim secum attulit: fides autem valet plurimum. Cum autem ingressus, se ad sancti viri pedes supplicem abjecisset, petens videndi facultatem: Deus, inquit B. Theodorus, tibi profecto tribuet, quod flagitas. Biduum hic mane cum tuis comitibus, teque itineris labore fessum recrea: postea vere discedes. Tertio igitur die cum illi benedixisset, præcepit ut abiret. At ipse supplex et lacrymans; Obtestor te, inquit, vir sanctissime, per Deum, qui tibi largitus est munus curationum, ne me ita cæcum dimittas, ne civibus meis labor et supplicatio mea inanis fuisse videatur. Hæc et alia multa magna voce cum diceret; Crede mihi, inquit vir beatus, non erit inanis labor tuus: preces enim tuæ susceptæ sunt a Deo; et celeriter, si discesseris, recipies videndi facultatem; quod si re- E cusaveris obtemperare, cæcus permanebis. Hoc ille audito, discessit, et in oppido Araunia, quod quinque millium spatio aberat, divertit. Mane vero, cum sibi manus et faciem ablueret, adspexit, et cœpit Deum collaudare. Cumque ad virum sanctum reverti vellet, nec sine ejus permissu auderet id facere, misit unum e comitibus suis, qui rem illi nuntiaret, peteretque, ut sibi per eum reverti liceret. At vir sanctus illi jussit significari, ut in pace iter suum conficeret, et Deo gratias ageret. Sanus igitur in patriam reversus, per quosdam, qui ad S. Theodorum se conferebant, salutem ei nuntiavit, et Deo gratias egit.

AUCTORE GEORGIO DISCIP.

et illuminationem cæco.

c

107 Naviculator quidam, nomine Theodorus; cum e Callensium Ponti mercatu navigaret, a dæmone vulneratus est, et ad virum sanctum se contulit: quem cum in inferiori sanctissimæ Dei Genitricis monasterio reperisset, ad pedes ejus procidens, plagam illi suam ostendit. Spiritus erat nobis conspicuus sub corporis cute, tamquam mus. Cui vir sanctus cum manum imposuisset, aufugiens per ejus membra cursitabat. Sed vir sanctus cum illum in brachio, ne cursitaret, conclusisset, homini jussit, ut in ipso diverteret monasterio, seque itineris labore fessum recrearet. Mox autem, precibus adhibitis, F brachio Crucis signum imposuit, expulsoque dæmone liberum dimisit.

Dæmonem pellit:

108 Antipater, ex Æantium oppido Procurator; et Demetrius Presbyter pietatis studiosissimus, ex oppido Silindiconensi; et Ætius, ex oppido Alectoria procurator, viri præclari, ad S. Theodorum, cum esset in mulierum monasterio S. Christophori, sese contulerunt. Tunc autem ille cœnabat: quamobrem ipsos quoque vocavit ad cœnam. Porro cum sine operculo lebes esset, dæmonis opera factum est, ut chlorosaura, in olera quæ coquebantur, incideret. Cumque minister olera apposuisset, eaque omnes, adhibita viri sancti benedictione, comedissent, præcepit ministro vir beatus, si quid adhuc olerum reliquum esset, ut illud apponeret. Quod cum ille fecisset, et ipsi comederent, chlorosauram offenderunt, eaque cognita, cœperunt clamare: Perimus, pater sancte, perimus. Quidnam egimus? Chlorosaura enim est serpens venenatus. Cum igitur conquererentur et dolerent, quod uxores et liberos non essent amplius visuri, dixit eis Christi servus: Ne timeatis, filii: si enim Deo creditis, et mihi credite humili servo ejus; nihil omnino detrimenti accipietis. Qui enim

cibo veneno pastos

AUCTORE GEORGIO DISCIP.

A enim ab Eliſæo Propheta invocatus est Deus, cum mors esset in olla, idem vera pollicetur; Et si mortiferum, inquiens, quid biberitis, non vobis nocebit. Et cum populo benedixisset, dedit eis bibere: nec eorum quisquam ulla affectus est injuria. Postridie igitur dimisit eos collaudantes Deum.

Marc 16, 18 præstat indemnes.

Georgium ad supplicium ductum

109 Georgius Cappadox, cum magna militum manu, catenis collo manibusque ac pedibus injectis, vinctus traheretur ad Phocam Imperatorem, tamquam imminutæ majestatis crimini obnoxius, cupiebat S. Theodorum invisere, et ejus se precibus commendare. Eodem et custodes desiderio tenebantur: quamobrem ad eum se contulerunt, et accepta ejus benedictione, illum rogarunt, ut Georgium vinctum admoneret, ut animo sincero se duci sineret, nec sibi aut ipsis insidias faceret, ne in capitis periculum apud Imperatorem incurrerent. Id fecit sanctus pater: Divinarum enim Scripturarum utens testimoniis, monebat eum, Hæc inquiens, fili, quæ sunt in hac vita, brevia caducaque sunt: quæ vero in altera vita nos manent, stabilia et sempiterna. Cave igitur, ne tibi ipse mortem consciscens, in æternum supplicium incidas: illudque considera, fili, et tibi ipse propone, ut sive hoc sive alio crimine jure damnatus, capite plectaris, libenti animo supplicium subeas, ut in vita futura B liber sis et absolvaris. Quod si nullius es tibi criminis conscius, multo libentius, si condemneris, supplicium adi; ut coronam eamdem accipias, quam Sancti omnes, qui injuria interfecti sunt perceperunt. Expedit enim, vim injuste patientem mori: quemadmodum et Sancto Abel, et innocenti contigit Zachariæ, et Sancto Joanni Baptistæ, et sanctis Apostolis, et Christi Martyribus. His et aliis multis divinarum Scripturarum testimoniis Georgius animo confirmatus, petiit, ut divinorum mysteriorum particeps fieret. Tunc B. Theodorus ad custodes: Veneramini, inquit, filii mysterium Domini, et solvite hunc, dum illud accipit: neque enim æquum est, ut quisquam vinculis obstrictus Christum suscipiat, qui pro nobis passus est, ut nos ab inferni vinculis liberaret. Cum autem illi excusarent se, dicerentque, id sibi non licere: Georgium enim esse virum nobilem ac strenuum qui solutus si vellet ingratus esse et aufugere, nullo modo comprehendi posset: B. Theodorus, sumpto divinæ Communionis poculo, ut id illi impertiret, suspirans ad Deum suspexit, et illico vincula humi cum strepitu conciderunt. Quamobrem cum milites tumultuarentur, et ad fores claudendas currerent, ne Georgius fugeret: C Nihil, inquit S. Theodorus, timeatis: ego enim gratum et sincerum hujus viri animum plane novi. Cum igitur illi divina mysteria tribuisset, voluit etiam, ut simul cum custodibus apud se cibum caperet. Post autem, vinculis rursum injectis, discesserunt.

animat ut illud patienter ferat

et sacram communionem impertit.

110 Cum XVI Kalendas Augusti solennis sancti Martyris Antiochi dies in ejus templo celebraretur, et B. Theodorus sacrificaret, dum, ut regionis est mos, discum in sublime tolleret, ut sanctum panem ostenderet; sanctus ipse accepti sacrificii panis super disco per se cœpit sublimis extolli, et tamquam exsultans et saliens sursum deorsumque, cunctis spectantibus, ita moveri, ut omnes qui aderamus, illius ascendentis descendentisque motum et sonitum videntes audientesque, admiratione et timore propter miraculum repleremur. Ipse vero Sanctus, compunctionis lacrymis et incredibili gaudio plenus, immensam Dei nostri bonitatem nobiscum collaudabat.

quid sacrificanti acciderit?

ANNOTATA.

a *Anno* 602 *die* 27 *Novemb. feria* 3 *cum quinque filiis.*

b *Theophanes* Domentziolum *vocat*, et proprium D nepotem, τὸν ἴδιον ἀνεψιόν, quem Curopalatem creavit, *et* Ducem exercitus instituit Phocas, *anno* 603.

c Sebaste, *alias* Sebastia, *urbs Episcopalis, aliis Armeniæ, aliis Cappadociæ tributa De qua egimus* 3 *Febr. ad Vitam S Blasii Episcopi, et* 10 *Martii ad Acta* 40 *Martyrum, et alibi.*

d Antiochus Martyr *fuit frater S. Platonis Martyris, de quo cap.* 8 *actum: refertur hic in variis Menæis MSS. ad* 16 *Julii seu* 17 *Kalendas. Augusti.*

CAPUT XIV.

Iter Constantinopolitanum ad S. Thomam Patriarcham. Varia miracula.

Cum in oppidis finitimis supplicationes fierent, et Cruces, quæ gestari solent, horribili miserandoque spectaculo per se concuterentur et commoverentur, interrogatus Vir divinus, quid sibi id vellet, respondit: Deum, o filii, precibus placate, quoniam magnæ mundo imminent calamitates. Domitius autem Patricius, vir clarissimus, promiserat se auream Crucem ad supplicationis adorationisque usum effecturum. Itaque misit vir sanctus Epiphanium Diaconum ad illum Qui cum aurifici aurum dedisset, Diaconum rogavit, ut tantisper moraretur, dum aurifex opus conficeret. E Et sanctissimus Patriarcha *a* Thomas, qui post beatæ memoriæ Cyriacum in Pontificia regiæ civitatis Sede successerat, laudata viri gloriosi pietate, dedit etiam ipse particulam venerandi ligni sanctæ Crucis, et particulam sancti sepulcri Salvatoris nostri Dei, et veli particulam sanctissimæ Dei Genitricis, conjiciendas in umbilicum illius Crucis, quæ ex auro conflabatur. Quæsivit autem ex ipso Diacono, utrum verus fuisset ille Crucium motus, qui in regione Galatarum factus fuisse dicebatur. Cumque Diaconus id affirmasset, valde timuit beatissimus Patriarcha et solicitudine plenus, epistolam scripsit ad servum Dei, rogans eum, ut quam celerrime ad se in civitatem regiam proficisceretur. Tunc venit ad eum ex portis superioribus Theodorus Dux regius, qui olim dæmonis dolo mente captus, viri sancti precibus mentis compos factus fuerat, et rogabat eum, ut si ad regiam urbem iret, per superiores portas iter faceret, et domum suam ab immundis spiritibus liberaret: id se facturum respondit beatus vir, et dimisit eum.

Crucibus prodigiose motis

a

evocatus Constantinopolim,

112 Contigit, ut Deo carissimus Philumenus Præ- F fectus, laudabilis vitæ suæ cursu confecto, in senectute bona diem obiret extremum. Hunc Dei servus cum honorifice sepeliendum curasset, Joannem Presbyterum, eidem probitate et moribus similem, hortatus est, ut monasteriorum ipsius curam susciperet. Quod ille munus cum recusaret, ad Orientisque secessum spectaret; Si, inquit in hoc non obediveris, ut Fratrum tuorum curam suscipias, non habebis partem mecum. Quibus verbis commotus, onus suscepit. Cum autem ad regiam urbem proficisci decrevisset, a Dorylei oppidi incolis, et a monachis et discipulis suis Photio et Cyrico mansionis sancti Georgii, quæ Fontium dicitur, exoratus, illac iter habuit: et turbis undique e locis vicinis cum supplicatione obviam procedentibus, in oppidum ingressus est: ubi peracto Sacrificio, benedixit eis. Invisit etiam Fontium monasterium: et cum monachorum animos divinis documentis in religione confirmasset, discessit. Appropinquanti autem ad sanctissimæ Dei Genitricis monasterium, obviam venit illi Theodorus ille Dux regius, de quo paulo ante mentionem fecimus, et domum suam, ad portas superiores sitam, duxit virum sanctum, ut eam a magna dæmonum vexatione liberaret. Et homines enim et animalia rationis

Philumeno mortuo substituit Joannem.

A rationis expertia ab immundis spiritibus vexabantur: et cum domestici oranderent aut cœnarent, lapides super mensas jaciebantur, ex quo magnus omnes terror invadebat; et mulierum telæ rumpebantur; et tanta murium et serpentium multitudo domum occupabat, ut præ formidine in eam ingredi nemo auderet. Domum igitur Dei servus ingressus, totam noctem psallendo et Deum obsecrando traduxit; et aqua, cui benedixerat, totam domum aspergens, eam a spiritibus immundis liberavit.

ædes a dæmonibus infestas liberat,

113 Inde autem discedens, in navim ascendit, ut ad regiam urbem navigaret. Ei vector quidam in navi proxime assidebat, multis jam annis ab immundo vexatus spiritu: qui cum in medio mari sanctitatis ejus gratiam ferre non posset, concuti cœpit, et contumeliis virum sanctum afficere. Quamobrem qui in navi erant, cum nescirent, cujus ille impulsu malediceret; eum reprehendebant, ne in Dei servum debaccharetur. At vir sanctus præcepit eis, ut homini ignoscerent: et apprehendens illum, et pectus ejus percutiens, ac signum Crucis adhibens, dæmoni occulta convitia jactanti jussit ut exiret. Qui tamquam mus, illis qui in navi erant, ex ore ejus visus est egredi. Homo vero qui vexabatur, tamquam B mortuus humi jacuit: sed paulo post a viro sancto excitatus est, et sanus extitit, omnibus admirantibus et collaudantibus Deum.

et nautam energumenum:

114 Ingressus igitur in urbem regiam, a beatissimo Thoma Patriarcha honorifice et magno cum gaudio susceptus est. Et cum inter se consalutassent, obtulit ei discipulum suum Joannem, et vitæ sanctitatem ac mores ejus commendans, petiit ut eum monasteriorum Præfectum constitueret. Quod statim fecit sanctissimus Patriarcha, palliumque tribuit, et præmisit ad sancta monasteria. Phocas etiam Imperator eum accersendum curavit: manuum enim ac pedum doloribus excruciatus jacebat. Sancto igitur viro ingresso, et manus suas illi imponente atque precante, sublevatus Imperator, rogavit eum ut pro se proque Imperio precaretur. Quamobrem admonuit eum vir sanctus, ut ab hominum afflictione et sanguinis effusione temperaret, si preces suas a Deo vellet exaudiri. Cum autem ab Imperatore discessisset, ragavit eum beatissimus Thomas Patriarcha, ut pro sua in illum benevolentia apud se diverteret, et Deum obsecraret, ut in cœlesti vita simul invenirentur. Et quæsivit ex eo, an verus fuisset admirabilis ille Crucium in supplicationibus motus: quod cum verum fuisse intellexisset, cœpit orare virum sanctum, ut indicaret, quid signum illud portenderet. C Tum Sanctus recusare, seque abjectum atque humilem dicere, nec scire quid responderet ad interrogata. Prostratus ille ad pedes ejus, se surrecturum negavit, nisi in ea re sibi morem gereret: Scio enim, inquit, tibi non signum hoc solum, sed alia multa esse nota: neque enim illud ad hunc usque diem neglexisti: quod si neglexisses, tamen patefiet tibi, si petieris a Deo. Cum igitur se desiderio ejus satisfacturum promisisset Christi servus, eum surgere coegit, et lacrymans, Nolebam, inquit, te affligi: neque enim expedit, te hæc scire. Verum, quando ita vis, scito ea Crucium concussione multa nobis gravia molestaque prænuntiari. Significat enim plurimos a religione nostra defecturos; et barbararum gentium incursiones, et magnam sanguinis effusionem, et ingens exitium, et in universo orbe seditiones fore, et sanctas ecclesias desertum iri, et divini cultus atque imperii interitum, et adversarii adventum appropinquare. Reliquum est, ut tamquam gubernator Ecclesiæ et populi pastor, Deo totis viribus assidue supplices, ut ignoscat populo, et pro misericordia sua hæc omnia moderetur.

a S. Thoma Patriarcha excipitur:

Phocam Imp. sanat:

prædicit clades futuras:

115 His auditis, beatissimus Patriarcha, magno timore mœstitiaque correptus, cum lacrymis cœpit D rogare sanctum virum, ut Deum obsecraret, quo animam suam tolleret, antequam ab illis calamitatibus opprimeretur. Cumque vellet sanctus Theodorus in patriam redire, quoniam quietis et silentii sui tempus adventabat, id illi non permisit beatissimus Patriarcha: increbuerat enim rumor, civitatem haud ita multo post absorptum iri: quamobrem voluit ut apud se hiemem traduceret. Namque dicebat se precibus ejus apud Deum pro populo indigere, ut saltem mala differat, quæ comminatur. Cum autem vir sanctus locum proprium ad habitandum postularet, jussit ut in sancti Stephani *c* monasterio, quod Romanorum dicitur, habitaret. Natali igitur die Salvatoris nostri Dei illic sese inclusit, ut quietem et abstinentiam solitam observaret. Quo tempore contigit, ut sanctissimus Patriarcha in morbum incideret: itaque nuntium misit ad beatum Theodorum, rogans eum, ut Deum precaretur, ut sibi daret vitæ finem. At Christi servus respondit; quamvis ipse, ut sanctus olim Apostolus Paulus, dissolvi et esse cum Christo cuperet; tamen cum magis esset necessarium, ut pro populi salute in corpore maneret, oraturum potius, ut illi vitam et sanitatem elargiretur. Sed E nuntium rursus ad Dei servum misit sanctissimus Patriarcha; Per Dominum, inquiens, obtestor te, Pater, si diligis me, ut pro mutua et fraterna inter nos benevolentia, Deum obsecres, ut depositum pignus suum recipiat e corpore meo, meque ab imminentibus periculis liberet: neque enim spectare possum, quæ tu prænuntiasti. Tunc Dei servus, flexis genibus, et fusis pro ipso precibus, nuntiavit ei per Epiphanium ministrum, se quidem vitam ejus pro salute omnium exoptasse; verum quoniam tantopere flagitasset pro se preces fundi, ut dissolveretur et esset cum Christo, jussis ipsius obtemperasse, et Deum illi quæ cuperet concessurum, et petitionem ejus eodem die impletum iri. Quamobrem si jubes, inquit, ut veniam ad te, statim id faciam: sin minus, nos tamen vicissim apud Christum Dominum conspiciemus. Hoc audito, beatissimus Patriarcha gavisus est gaudio magno, et Deum laudans, monuit servum ejus ne exiret, neve a quietis et abstinentiæ suæ discederet instituto: contentum enim se esse promisso ejus, quod se vicissim apud Christum essent conspecturi. Hoc et Imperator cum intellexisset, sanctissimum Patriarcham invisit. Qui cum omnibus benedixisset, ante Horam vespertinam, cum prudentia atque constantia mirabili, ad Dominum *d* migravit. F

AUCTORE GEORGIO DISCIP.

c *manet inclusus in S. Stephani:*

impetrat S. Thomæ mortem:

d

116 Hujus obitu cum servi Dei familiares angerentur, quod tam amicum atque benevolum Patriarcham amisissent: Nolite, inquit vir sanctus, modicæ fidei homines et pusilli animi, dolere et conqueri: qui enim futurus est Patriarcha, non minus nos diliget. Quod et factum est. *e* Sergius enim, qui creatus est Patriarcha, venit ipse ad Dei servum, nec permisit, ut prius a quoquam certior fieret: sed de improviso eum psalmos canentem offendit, et ad pedes ejus prostratus, rogavit illum, ut pro se Dominum precaretur, quo divina ipsius gratia dignus effectus Episcopatu et Apostolica Sede, ex voluntate ejus populum in pace regeret et gubernaret: se enim juniorem esse et imperitiorem, quam ut sine præcipuo et singulari Dei præsidio id præstare posset. At Dei servus, precibus fusis, ipsumque complexus: Idcirco, inquit, tibi juveni tantum Deus onus imposuit, ut majore virtute viribusque sustineas calamitates et molestias impendentes: id quod præcessor tuus sibi præstare non posse videbatur. Confirma igitur te et robustus sis, atque viriliter age: Deo enim confisus, spero administrationem tuam et diuturnam et præclaram fore. Ex eo tempore majores

e *a Sergio creato Patriarcha invisitur:*

vires

A vires suscipiens Patriarcha, in suo munere administrando se recte gessit, et majore, quam præcessor ipsius, benevolentia virum sanctum est prosecutus.

AUCTORE GEORGIO DISCIP.

reprehendit a percepta Eucharistia currentes ad balnea :

117 Reprehendebat vir sanctus illum morem, quo multi, præsertim in dignitate constituti, post mysteriorum perceptionem ad lavacra se conferebant. Quamobrem Clericorum cœtus sanctissimæ magnæ ecclesiæ ad eum se contulit, et sic eum est allocutus : Quoniam audivimus, Pater sanctissime, te eos reprehendere, qui post mysteriorum perceptionem se
1 Joan. 2, 23 lavant; ad te confugimus, ut intelligamus, utrum id
Psal. 1, 7 ex sacræ Scripturæ lectione, an aliunde didiceris. Vir divinus ita respondit : Legimus in Scripturis sanctis, Omne mendacium a malo est; et, Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Scitote igitur, filii, Deum mihi indicasse, eos valde peccare, qui post sanctam communionem ad balnea se conferunt, ut corpus lavent et curent. Quis enim unguento delibutus et aromatibus, eorum abstergit suavitatem? Quis simul ac cum Imperatore pransus est, ad balneum currit? Cum autem adhuc in eodem monasterio moraretur, multæ turbæ eo concurrebant, ut benedictionem susciperent. Et cum ad eum quidam vexatus accessisset, et multa vociferaretur, increpans eum, et pectus ejus manu percutiens, spiritui B immundo, qui in illo erat, imperavit, ut exiret : et statim egressus est, cum aliis Fratribus spectantibus, tum Zoilo Dei studiosissimo, qui eorum Præfectus postea factus est. Alia item complura miracula fecit, dum illic esset, per gratiam Christi Dei nostri.

dæmonem ex obsesso pellit :

Quare pietatis colentissimus Christophorus monasterii Præfectus et Fratres omnes, cupientes imaginem ipsius apud se manere, pictorem accersiverunt, qui, perspecta ejus facie, effigiem illius exprimeret. Cum igitur eorum desiderio pictor satisfecisset, antequam virum sanctum dimitterent, duxerunt eum, ubi imago illa erat, ut ei benediceret. Qui cum gravitate subridens : Vos, inquit, fures estis. Cur enim hoc fecistis, nisi ut aliquid aliquando furemini? Et cum ei benedixisset, discessit.

depingitur :

data benedictione sterilibus, prædicit filios :

118 Domitius vero patricius, vir clarissimus, domum suam, quæ in Arcadianis est, virum sanctum adduxit, ut familiæ suæ benediceret. Cumque Irenen conjugem suam, feminam pietatis amantissimam, adduxisset : Benedic, inquit, Domine huic conservæ meæ, ex qua ego, cum simul diu vixerimus, nullos adhuc liberos suscepi : quamobrem in mœrore versamur. At vir sanctus, cum ei precibus fusis bene- C dixisset; Dei gratia, inquit, hæc tibi filios mares pariet. Adduxit denique familiam universam, et famulos et ancillas, ut omnibus benediceret : inter quos ancilla quædam post omnes sequens, occultum dæmonium habebat, et magno cum dolore tunc e lectulo surrexerat. Hanc vir vere divinus procul conspicatus, jussit ut ad se adduceretur. Et cum illam sinistra manu comprehendisset, cœpit dextera manu pectus ejus percutere, et vexantem dæmonem increpare, ne occultus maneret, sed patefieret. Statim igitur dæmon moveri cœpit, et tamquam vim patiens vociferari. At vir sanctus, ea humi projecta, et pede super collo ejus imposito, ad Orientem conversus, tacite precabatur, ut labia tantum moveret, nec vox ejus exaudiretur. Cumque ad precationis finem pervenisset, clara voce, ut omnes possent intelligere, laudem et gloriam subjecit sanctissimæ Trinitatis. Mansit igitur puella diu muta : sed cum interim reliquis omnibus benedixisset, ab eo excitata, surrexit incolumis, et in omni vita sua sana permansit. Porro Domitii conjux Irene, ut vir divinus prædixerat, tres filios peperit, cum statim post ejus benedictionem primum filium concepisset. Dimissus ergo Christi servus ab Imperatore et a Patriarcha, ad monasterium suum reversus est.

energumenam liberat.

D

ANNOTATA.

a S. Thomæ *Patriarchæ CP. Acta dedimus* 20 *Martii, et diximus,* 23 *Januarii anni* 607, *creatum fuisse.*

b Doryleum *urbs Episcopalis Phrygiæ in confiniis Bithyniæ.*

c *Non dubitamus quin Græce sit* μονή, *quod proprie significat* Mansionem, *uti vertit Interpres; medio tamen ævo et in Sanctorum Vitis semper significat* monasterium : *quare hic et deinceps hanc vocem mutavimus.*

d *Mortuus est* S. Thomas 20 *Martii anno* 610.

e Sergius *item Patriarcha CP. sedit annos* 29, *mortuus anno* 639, *cujus priora uti fuerant laudabilia, ita posteriora pessima, quando est in hæresin Monothelitarum delapsus.*

CAPUT XV.

Variæ virtutes et miracula. Obitus. Vita scripta.

In oppido Scudris, juxta sancti Archangeli monasterium, statis temporibus nubes ingruebat, et in sub- E jectos agros ingentem grandinis copiam demittebat, et magnis imbribus torrens sic excrescebat, ut in oppidum ingrediens, domos everteret, et villas atque agros absportaret. Certe cum sæva illa nubes quodam tempore, solito etiam vehementius irruisset; violento atque intolerabili impetu torrens intumuit, et oppidi domos, et animalia rationis expertia, et viros et feminas cum filiis, et parvos infantes in cunis vagientes, et volucres, miserabili spectaculo in Sagarim vicinum fluvium exportavit, cum afferri nullum posset auxilium. Incolæ igitur, qui superfuerant, cum lacrymis ad virum sanctum supplices accedentes, eum ad oppidum adduxerunt. Qui in ea parte, in quam solebat nubes desævire, constitutus; fusis ad eum precibus, Crucem ibi collocavit : et Dei gratia factum est, ut numquam amplius sæva illa nubes ingruerit. Et si quando aut nivium aut aquarum copia torrens auctus est, numquam tamen alvei sui fines transiliit, nec damnum ullum incolis importavit.

Cruce collocata impedit tempestates :

120 a Bonosus homo immitis, cum in Orientis partes Proconsul iret, et ad monasterium appropinquaret, audita viri divini fama, nuntium ad eum misit, rogans, ut ad oratorium S. Gemelli veniret, F quoniam illic ipse Deum adoraturus, cuperet viri sancti benedictionem accipere; cum non posset ad monasterium accedere, quia festinaret proficisci. Ad eum igitur venit S. Theodorus, cumque pro illo precaretur, et ipse staret nec cervicem inclinaret, vir sanctus, apprehensis frontis ejus capillis, eum deorsum traxit. Ita virtus fiduciam sumere consuevit, nec humanam metuere potestatem : Justus enim, ut scriptum est, confidit ut leo. Prov. 28, 1 Nos autem, qui cum viro sancto eramus, valde timebamus, ne Proconsul, ut erat vir ferus et crudelis, contumelia se affectum existimans, indignaretur. At ipse humaniter et precationem et reprehensionem suscipiens, virum sanctum veneratus est : et manum ejus deosculans, pectori suo admovit; obsecrans eum, ut pro se Deum oraret, ut a dolore quodam, quo pectus ejus laborabat, liberaretur. Quare vir sanctus digitis pectus ejus leviter percutiens : Tibi prius, inquit, orandum est, ut interior homo corrigatur, et convalescat : illo enim curato, facile exterior liberabitur. Hoc ego quoque pro me Deum rogo. Quamobrem da te lenitati, et Deum time, ut preces meæ exaudiantur : nam si ego quidem pro te orem, tu autem pietatem et virtutem negligas, inanis erit mea precatio. Esto igitur

a Bonosum Proconsulem adit :

admonet officii sui :

A igitur clemens et misericors in homines Christianos. In magistratu tuo ne te crudelem, inhumanumque præbeas : sed peccata tua considerans, in aliorum peccatis vindicandis sis mitis ac benignus. Cave, ne unquam effundas sanguinem innocentem : si enim is, qui fatuum aliquem tantum appellarit, reus futurus est : quanto magis punietur a Deo, qui injuste sanguinem effuderit? Hæc pietatis semina in ejus animo, tamquam in terra fœcunda, cum vir sanctus conjecisset; ille nummos aliquot protulit, quos viro sancto religionis gratia daret : recusantemque coegit accipere, rogans, ut singulos singulis Fratribus distribueret. Cui vir sanctus, antequam eos conspexisset : Quomodo, inquit, cum sint quinquaginta nummi, ita distribui poterunt, ut singuli Fratres, qui sunt centum, singulos accipiant? Tunc ille viri divini verba admiratus, respondit : Quinquaginta profecto sunt, ut ore tuo sancto, venerande Pater, pronuntiasti : mox igitur totidem alios mittam, ut omnibus satis esse queant : quod et fecit. Sic justorum virtus solet homines, etiam superbos, mites ac mansuetos reddere.

plurimos ægros sanat :

121 Apocomensis vici incolæ bovem occiderunt, ut carnibus ejus vescerentur. Contigit autem, ut omnes, B qui ex illis carnibus comederant, in morbum inciderent, et jacerent ut mortui : et quidquid carnis reliquum fuit, nigrum evasit ac fœtidum. Qui igitur ex carne illa non gustarunt, id, quod acciderat, viro sancto nuntiaverunt. Qui respondit, exitium illud a phalange dæmonum, qui per lebetes pertransierant provenisse. Et cum eo tempore non posset cum illis discedere, benedixit aquæ, quam per unum e Fratribus misit, ut periclitantes conspergeret, eisque bibendam propinaret. Quo facto, cuncti tamquam e somno surrexerunt, præter unum, qui mortuus est. Joannes enim procurator, cujus Fratri ea calamitas contigerat, non expectans viri sancti benedictionem, accurrit ad mulierem veneficam : et dum ejus incantationes adhiberet fratri, ille animam egit. Eodem in loco nubes immanis vindemiæ tempore tantam grandinis copiam demittebat, ut vites etiam multos in annos devastaret. Sed cum vir sanctus eo profectus, precibus fusis, Crucem defixisset; nubes eodem quidem tempore deinceps venit, verum ita pertransiit, ut damni nihil intulerit. Quamobrem incolæ, Deo gratias agentes pro tali beneficio, vinetum monasterio ejus addixerunt.

quæcumque adversa benedictione repellit :

122 Et aliis in locis talia miracula a S. Theodoro facta sunt adversus cantharos, et locustas, et vermes, et mures, a quibus segetes et vites devorabantur. C Ubi enim tale quippiam accidebat, statim ad virum sanctum confugientes, vel ipsum secum adducebant, vel aquam, cui manu sua benedixerat, ferebant; ut devastata loca conspergerent : et statim quod optabant, assequebantur. Si nubes immanes, et sævæ grandines regionem aliquam obruebant, aut si torrentes et flumina cum populorum detrimento nimium excrescebant, incolæ statim ad eum concurrebant ; et vel ipsum adducebant, vel Crucem de manu ejus sumebant, defigebantque in locis quæ obruebantur ; et nullam amplius ejusmodi calamitatem accipiebant. Si lues invadebat boves aut oves, aut alia genera quadrupedum aut volucrum, aut etiam homines ; similiter assumebant ipsum, aut ejus benedictionem, et aquam cui benedixisset; vel etiam capistra aut tintinnabula ad eum afferebant, ut illis benediceret : et optatam curationem consequebantur. Qui erant ab immundis spiritibus vexati, precibus ejus curabantur. Si inter conjuges odium inciderat, viri sancti precatione pellebatur. Qui filios suscipere non poterant, ad B. Theodorum confugiebant; vel zonas, quibus ipse benedixerat, assumebant : et precibus ipsius fiebant voti compotes. Quoties aliquis ægrotabat, propinqui aut amici oleum aut aquam, cui vir sanctus benedixerat, adhibebant ægroto, et curabatur. D Qui medicorum remediis aut opera et manu aut balneis indigebant, eis vir sanctus consulebat, quibus et medicis et medicamentis et balneis uti deberent; et omnes consilio ejus obtemperantes, curabantur. Qui vero, neglecto illius consilio, ad alios medicos vel ad alia remedia aut balnea confugiebant, gravius et periculosius ægrotabant. Qui occultas animi ægritudines viro sancto patefaciebant, opportuna remedia accipiebant : tempus enim pœnitentiæ præfiniebat, quo se vel jejuniis, vel precationibus, vel eleemosynis expurgarent. Eos vero, qui animi ulcera obtegebant, et occultabant admonebat, ut resipiscerent et pœnitentiam agerent. Eos autem, qui sese perjuriis et blasphemiis obstringebant, gravi obtutu reprehendebat, ut ab impia consuetudine desisterent, multisque lacrymis et obsecrationibus et bonis operibus divinam iram placarent. Si enim eos, aiebat, qui tantummodo loquuntur mendacium, ut David ait, Dominus perdet : quanto magis illos æternis afficiet suppliciis, qui mendacia perjuriis cumulant? Reddes, divina inquit Scriptura, Domino juramenta tua ; et de omni verbo otioso, quod homines dixerint, reddent rationem in die judicii. Quod si verbi otiosi rationem sumus reddituri, quomodo Dei minas adversus perjuros, et maledicos, et flagitiosos sustinebimus?

AUCTORE GEORGIO DISCIP.

curat animi morbos :

Ps. 5, 7

Matt. 12, 36

E

inimicitias tollit :

123 Eos porro, qui inter se gerebant inimicitias, reconciliabat : qui in judicio contendebant, eos, ut lites et controversias transigerent et componerent, hortabatur ; monens illos, ne se mutuis afficerent injuriis, sed ut res istas caducas negligerent et aspernarentur, et divitiis omnibus anteponerent præceptum illud, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Dilectio enim, ut inquit Apostolus, malum non operatur; et, Qui diligit fratrem diligit Deum. Omnes autem cohortabatur, ut hospitales essent, et benigni erga pauperes, atque ita peccata sua redimerent, et sibi cibum in futurum reponerent. Erat autem B. Theodorus valde clemens et misericors erga omnes. Et si quis apud Principem aut Magistratum opprimebatur, accedebat ad eos vir beatus, et divinæ parebat Scripturæ, ita præcipienti : Eripite pauperem, et egenum de manu peccatoris liberate : In quo virtutem etiam Job imitabatur, qui pauperem de manu potentis liberabat. Aliis autem in rebus cum sanctis versabatur, ad gloriam summæ ejusdemque essentiæ et almæ Trinitatis, quæ veros et sanctos sui adoratores ad finem usque tuetur et exornat.

Rom. 13, 10

Ps. 81, 4

Job 29, 12

F

Auctor vitæ e sterilibus parentibus natus,

124 Hæc ego Eleusius, qui et Georgius a S. Theodoro vocatus sum, omnia, Deo adjuvante, conscripsi. Neque vero miraculorum ipsius expers fui : sed ea maxime omnium expertus sum. Cum enim parentes mei, ex oppido Adigermaro oriundi, diu simul vixissent, nec ullos possent liberos suscipere; ad sanctum virum accesserunt : cumque zonas, quibus ille benedixerat, accepissent; ego conceptus sum, et in lucem editus, et infans ipsi oblatus, qui et in ejus sancto monasterio enutritus, a religiosissimo Præfecto litteras didici. Cumque parentes mei filium alterum S. Theodori precibus suscepissent, ejus illi nomen imposuerunt. Duodecim igitur annorum spatio, quo apud illum vixi, multorum miraculorum quæ ab ipso facta sunt, inspector fui : quæ autem ab illo superioribus temporibus gesta fuerant, ea vel a ministris ejus, qui spectatores extiterant, vel ab eisdem, qui curati sunt, accepi. Quamquam et multa me oblitum esse confiteor, et nonnulla propter imbecillitatem meam prætermisisse. Pauca igitur e plurimis attigi : nam si omnia persequi voluissem, me tempus et vires plane defecissent.

12 annis cum illo vixit :

125 Decessit e vita sanctissimus et beatissimus ac

AUCTORE GEORGIO DISCIP.

S. Theodorus anno 613 22 Aprilis obiit

A ac fidelissimus Christi servus Theodorus, tertio Imperii anno pietatis et Christi studiosissimi Imperatoris Heraclii, quo quidem anno filius ejus Deo charissimus Constantinus creatus fuit Cæsar, indictione prima, die XXII mensis Aprilis. Cujus precibus utinam ad Christi Dei nostri tribunal misericordiam consequamur, et simul cum ipso cælesti regno potiamur, et cum illis omnibus, qui memoriam ejus colunt ad gloriam salvatoris nostri Jesu Christi: cum quo Patri gloria cum sancto Spiritu, nunc et semper, in secula seculorum. Amen. D

ANNOTATA.

a Bonosus, Orientis, Comes, *Imperio Phocæ, post atrocia scelera Antiochiæ patrata, reversus Constantinopolim, ictus vulnere gladii in mari periit 4 Octobris anno* 610. *Postridie, Phoca occiso fuit coronatus Heraclius.*

DE SANCTA OPPORTUNA,

ABBATISSA SAGIENSI IN GALLIA.

C. H.

SEC. VIII

Saginum, *seu* civitas Sagiorum, *caput Episcopalis esse, Oximo vicino deleto; uti præclare observat Jacobus Sirmondus, tomo* I *Conciliorum, in Notis ad Aurelianense* I *Concilium. Sita hæc loca sunt in hodierna Normannia inferiore. Inter Sagienses Episcopos floruit seculo Christi* VIII S. Godegrandus, *martyrio coronatus die* III *Septembris. Hujus Soror fuit* S. Opportuna Virgo, Abbatissa *Sanctimonialium, in loco Sagiensi civitati vicino, ac* Monasteriolo *appellato, quod postmodum a Normannis excisum creditur. Ibi S. Opportuna infra annum post obitum fratris sui* S. Godegrandi, *mortua est hoc* XXII *Aprilis; et miraculis clara, publicam ibidem promeruit venerationem. Vitam ejus et miracula, in dicto Monasteriolo patrata, Scripsit* Adelhelmus, *sive* Adahelmus, *aut* Adelinus *e monacho Anisolensi sive monasterii S. Carilephi in agro Cenomanico factus Episcopus Sagiensis, et passim Sanctus habitus; Cujus meminit Saussayus post Appendicem Martyrologii Gallicani in Catalogo Sanctorum, qui proprias historias vel natales non habent, et ista scribit:* S. Adelinus, Sagiorum Episcopus, qui S. Opportunam ægrotantem visitavit, divinoque Corporis Christi refocillavit Sacramento. Is ipse gesta Sanctæ illius Virginis insigni monumento posteris consignavit. *Hæc ibi quæ ad hunc* XXII *Aprilis ab eodem repetuntur. Verum ea non satis consonant Actis ab ipso Adelhelmo scriptis: in quibus num.* 22 S. Opportuna, *ultimo die vitæ suæ,* præcepit Sacerdotibus pro animæ suæ commendatione Missarum solennia celebrari, et Dominicum corpus afferri, et sibi dari: *et in Prologo ostendit auctor se scribere,* pro utilitate diem festum B. Opportunæ celebrantium: *utque ea in ipsa festivitate prælegerentur. Sammarthani in Episcopis Sagiensibus reponunt cum Hildebrando II. cujus tempore corpus sacrum est Monciacum translatum, ubique miraculis claruit, quæ postmodum alius scripsit. Nam Adelhelmus in Prologo ad Miracula, asserit se narrare* ea, quæ in eodem loco, ubi nunc Sanctum corpus quiescit et veneratur, qui vulgo dicitur Monasteriolum, operata est. *Arbitramur Episcopum consecratum circa annum* DCCCXI, *et tunc a Normannis captum et venditum, uti scribit cap.* I *historiæ miraculorum. Acta hæc accurate edidit Parisiis anno* MDCLIX *Nicolaus Gossetus Doctor Theologus, et Ecclesiæ S. Opportunæ Parisiis Parochus, et dein Lucas Acherius inter Acta Sanctorum Ordinis S. Benedicti, seculo tertio. Edidit etiam Surius Vitam S. Opportunæ; sed in miraculis fatetur* se stylum mutasse, et causa prolixitatis vitandæ quædam omisisse; *addo, sub eodem titulo, etiam quæ post translationem contigerunt, uni eidemque Scriptori perperam tribuisse.*

S. Opportuna seculo 8 mortua

B

Vita scripta ab Adelhelmo Episc. Sagiensi

non plane coævo,

C

seculo IX ... corpus ... hic esset ... Monasteriolo

2 *In Breviario Sagiensi (quod habemus anno* MDLXXXII *excusum) præscribitur solenne officium S. Opportunæ Virginis novem Lectionum. Ast trium Lectionum officium præscribitur in Breviario Bellovacensi anni* 1554. *Commemoratio, cum unica sed prolixissima Lectione de Vita, invenitur in Parisiensi Breviario anni* 1584 *et* 1636, *nec non in Meldensi anni* 1640. *In veteri Leonensi simplex fit Commemoratio de S. Opportuna. Fuisse venerationem ejus olim cum Normannis in Angliam translatam colligimus ex antiquo Martyrologio, olim in Anglia conscripto, sed nunc Romæ in celebri bibliotheca Ducis Altempsii asservato: in quo ad hunc* XXII *diem Aprilis memoratur* S. Opportuna Virgo. *Eadem leguntur in Martyrologio Parisiis anno* MDXXXVI *excuso, item apud Grevenum et Molanum in Auctario Usuardi, et cum longissimo elogio apud S. Saussayum in Martyrologio Gallicano. Eamdem celebrant Wion, Dorganius, Menardus et Bucelinus in Martyrologiis monasticis, Canisius, Ferrarius et alii. In Abrincensi apud Normannos diœcesi, in Officio hodierno SS. Soteris et Caii, præscribitur* commemoratio S. Opportunæ Virginis. *De ecclesia Monciaci ad ejus honorem erecta, et de Prioratu S. Opportunæ in Monciaco novo, infra agitur. Servatur etiam* capsa deaurata B. Opportunæ in cœnobio S. Lupi de Esserento, oppidulo ad Ysaram, ordinis S. Benedicti, in diœcesi Bellovacensi, eaque in processione publica ad hunc diem XXII Aprilis circumfertur, *uti Gossetus testatur: qui late agit de Collegiata ac parœciali ecclesia Parisiensi S. Opportunæ, in qua tradit esse* novem altaria, novem campanas, et novem Canonicos, *et varias* reliquias S. Opportunatæ, cistulæ inauratæ inclusas; et aliquam ejus costam, reliquiario argenteo inaurato insertam, *quam anno* MDCLXII *Parisiis venerati sumus, cum illam dictus Gossetus ad ægrum detulisset. Ex reliquiæ, una cum brachio dextero ejus, exponuntur hoc* XXII *Aprilis et per totam Octavam. At festum susceptionis brachii et aliarum reliquiarum celebratur Dominica infra Octavam Epiphaniæ Domini, uti latius ex Lectionibus Officiis infra traditur.*

Veneratio sacra:

E

Reliquiæ.

F

VITA

Auctore Adalhelmo Episcopo Sagiensi.

PROLOGUS.

Gloriosæ ac Deo dilectæ Virginis Opportunæ hodie festivitatem celebrantes, redemptorem nostrum Jesum Christum collaudemus, qui in Sanctis suis semper mirabilis esse dignoscitur: et non solum per viros, viam justitiæ nobis patefecit; verum etiam per feminas et juvenilis ætatis puellas, exempla religionis et bonæ imitationis cunctis se amantibus ostendit. Deo enim nostro semper cura est de omnibus: et neminem horum vult perire, quos redemit proprio sanguine. Nam Sanctos in sanctitate hortatur permanere, et peccatores a malis operibus discedere et bonis actibus inhærere, ut possint ad cœlestem patriam pervenire. Quod Virgo sacratissima Opportuna intelligens, divina gratia inspirante ab ipsa infantia Domino servire constituit: ut mereretur

Invocat Auctor Sanctam

et Deum;

A tur cum electis et prudentibus Virginibus in cœlo regnare, quæ posita in hujus terræ peregrinatione, semper plus cœlestia quam terrena studuit diligere. Ejusdem igitur Dominæ nostræ Opportunæ intercessionem unanimiter deprecari debemus, antequam de vita et conversatione morum ejus aliquid tractemus, sive antequam quidquam de miraculis, quæ per merita ejus Dominus operatus est, disputemus : ut Christi adjutorio et ejus assiduis precibus, ab omnibus malis eruamur, videlicet ab insidiis diaboli, et a laqueis ac variis hujus seculi impedimentis : et vita nostra, intercedente B. Opportuna, maneat secura inter prospera hujus vitæ et adversa, quæ affligitur gravium peccatorum conscientia. Concedat etiam nobis Domini nostri pietas, actus jam dictæ Dominæ nostræ Opportunæ, et virtutum ejus magnificentiam scribendi facultatem, ad præsentium futurorum utilitatem : qui aperit os mutorum, et facit disertas infantium linguas : quique temporibus Balaam ad loquendum, Angelicis terroribus os aperuit tremefactæ asinæ, repleat parvitatem nostram eloquio miserationis suæ, et donet mihi indigno suo famulo aliquid digne narrare in laudem dilectæ suæ, Dominæ nostræ Opportunæ : et si non pro meis
B meritis, tamen pro utilitate diem festum B. Opportunæ celebrantium, distillet in nobis vel parvissimam sui roris guttam, qui temporibus Moysi de petra jussit exire largissimam aquam : ut sicut tunc populus sitiens satiabatur aquis illius petræ, ita et hæc plebs, quæ modo hunc advenit, pro amore Dominæ nostræ Opportunæ, gaudens recedat cum sua jucunditate, audita virtutum ejus revelatione. Nunc vobis dilectissimi filii, prout Dominus ministraverit, narraturi sumus, quanta divina gratia in famula sua, Virgine Opportuna, operari dignata est mirabilia. Sed vos non pigeat audire, quod in ea Dominus perficere voluit : quia dum ancillam suam glorificat, nos ad ejus invitat exempla : ut operum illius imitatores effecti, ei mereamur in cœlestibus sociari, et vestigia Virginis imitando, atque præcepta Dominica observando, possimus cum illa cœlestis regni perfrui gaudio. In paucis, quæ dicuntur, majora intelligite : quia quibus pauca non sufficiunt, plura prodesse non possunt : majora enim de Domina nostra Opportuna oportet credere, quam possit nostra locutio demonstrare.

ejusque Acta ad imitandum proponit.

CAPUT I.

C

Ortus, educatio, Vita monastica; Abbatissæ creatæ illustres virtutes.

Illustri stirpe prognata,

Sancta igitur Opportuna, meritis et nomine digna, vitam diligens servare Angelicam, Domino Deo vovit virginitatem suam. Atque ut liberius Domino deserviret, et ab omnibus seculi curis vacare posset, pompas et divitias mundi abjiciens, quarumdam sanctimonialium feminarum collegio, eo quo infra dicturi sumus, juvante Domino sociata est modo. Nam parentes ejus nobilitatis genere pollentes, et regalis prosapiæ apice florentes, inclyti *a* Oximensis pagi, super omnes qui ibidem morabantur homines, duo luminaria mundo genuerunt, Beatum videlicet Godegrandum, Sagiensis Ecclesiæ (cui ego, Domino disponente, deservio) Episcopum, et Dominam nostram Opportunam, cujus hodie patrocinia veneramur, sororem ejus almifluam. Beata autem Opportuna in annis puellaribus constituta, nobilis erat genere, sed nobilior fide : decora et pulchra facie, sed pulchrior mente et operatione : castissimum semper retinens vultum, habitu manebat pudica supra omnes coævas quæ tunc morabantur in terra.

a

Cumque esset mentis et corporis elegantia adornata D et omnibus gratissima ; multi præpotentes viri, divitiis et variis opibus referti, in matrimonium eam sibi conjungere satagebant. Promittebant ei auri et argenti immensa pondera, demonstrabant delectabilia mulierum ornamenta, gemmis et margaritis radiantia ; offerebant servos et ancillas, et diversæ facultatis prædia, quæ illicere potuissent animum puellæ, nisi illustrata fuisset cœlesti gratia. Has omnes promissiones ipsa, ceu quisquilias quasdam et purgamenta mundi, contempsit, ut munda et casta posset pervenire ad thalamum cœlestis Sponsi. Nam quanto majora illi promittebant dona, tanto magis animus puellæ ab amore illorum recedebat : considerans in Deo pretiosiora esse munera, quæ summo studio quandoque obtinere desiderabat.

AUCTORE ADALHELMO EP. SAG.

3 Enimvero intantum fixa in obsequio divini amoris manebat, et paulatim adeo in bonorum operum crescebat exercitiis ; ut si adfuisset gladius persecutoris, sponte pro Domino bibitura fuerit calicem passionis. Quia vero duo sunt martyrii genera, unum in occulto et alterum in publico ; non deerat illi corona martyrii, quæ quotidie in corpore crucem perferens Christi, sapienter devicit oblectamenta carnis, mundi et diaboli. Fortis enim bellatrix Christi, armis Dominicis munita incedens, videlicet scuto fidei, et lorica justitiæ, et gladio Spiritus sancti, noluit aliquando ea deponere, donec virtute divini adjutorii omnes hostis antiqui insidias devinceret, et cum triumpho victoriæ, laureata serto justitiæ, Deum deorum in cœlesti Sion videret. Noluit apparere inermis, ne sauciaretur diabolicis sagittis. Numquam in ea diabolus quod voluit, invenit : quia Rex fortis et potens in prælio Dominus, cui toto corde servivit, et quem totis visceribus dilexit, ab omnibus inimici insidiis eam illæsam custodivit : quia a mandatis ejus numquam recessit, frequenter cum Psalmista decantans : Judica Domine nocentes me, expugna impugnantes me. Apprehende arma et scutum, et exurge in adjutorium mihi.

Crucem Christi amplexa, censetur Martyr voluntate : E

Psal. 34, 1

4 Quadam autem die, ipsa dilecta Dei Opportuna, cum multa fidelium turba, patre quoque et matre secum pergentibus, ecclesiam intrans, audivit Dominum in Evangelio dicentem : Vade, vende omnia quæ possides, et da pauperibus : et veni, sequere me : et habebis thesaurum in cœlo. Quæ omnia diligenter auscultans, et secum velut mundum animal ruminando pertractans, ad genua patris et matris provoluta, in hæc verba prorupit : Eia, mi dulcis pater et amabilis mater, per tremendum et amandum ejus nomen, cujus verba modo sonuerunt in auribus nostris, attestor, ne mihi amplius quæratis sponsum in terris, quia jam sponsum habere cupio Dominum meum Jesum Christum in cœlis. Sequar jam vestigia Dominæ meæ, B. Mariæ Dei genitricis, nec ullius filii admittam copulam, nisi illius quem Virgo concepit, Virgo peperit, et Virgo permansit. Hujus ego matris deprecabor gratiam, ut me ancillam suam nuptiis filii sui faciat dignam : ut cum filio suo conjuncta fuero, matri et filio, sponso et Domino meo, sine alicujus perturbationis obstaculo, serviam in æternum. Multum pater et mater B. Opportunæ super his mirabantur, et tandem pro constantia filiæ suæ læti existentes, Deo gratias egerunt immensas, qui in filia ipsorum radicem hujus bonæ voluntatis plantare dignatus esset : deprecantes unanimiter, ut quod plantavit, ei etiam incrementum donaret. Cumque fideles, qui aderant, dixissent, Amen ; B. Opportuna ab oratione erecta, læta patrem respiciens, dixit : Jam filia Christi facta, audiam vocem ejus, et inclinabo aurem meam ad eum, et obliviscar populum meum et domum patris mei : quia concupivit

Matth. 19, 21

indicat parentibus, Christum a se in sponsum electum : E

et impetrat consensum :

A pivit Rex speciem meam, et ipse est Dominus meus, et adorabo eum.

AUCTORE ADALHELMO EP. SAG.

5 Interea appropinquat dies, quo B. Opportuna Episcopali benedictione velamen consecratum capiti suo imponat; et abjectis jucunditatis et secularibus ornamentis, induatur vestibus sacræ religionis. Itaque deposita regia purpura, multum lætatur, vili circumamicta tunica. Tunc stipata multitudine parentum, et frequentia sequentium hominum, pervenit ad quoddam cœnobium, Sagiensi urbi vicinum, quod est in saltu Algiæ situm, et vulgo usitato nomine nuncupatum Monasteriolum. In eo itaque loco digna Deo puella Opportuna, omnibus seculi rebus valefaciens, et soli Deo vacare cupiens, accepto sanctæ conversationis habitu, cœtui sanctarum conjuncta est feminarum, Domino ibidem famulantium. Videbatur autem quibusdam sanctimonialibus, quod dum B. Opportuna idem cœnobium ingrederetur, Angelus Domini eam custodiens præcederet. Dignum quippe erat, ut quorum vitam imitari disposuerat, ab eis custodiretur. Habitans autem inter sacratas Virgines, non sicut rudis, sed ut perfecta conversabatur: et omnibus diebus vitæ suæ talis fuit conversatio illius, ut a nemine posset repre- B hendi. Brevi autem tempore repleta est Scripturæ sacræ doctrina: quia die ac nocte meditabatur in lege Domini. Humilitatis et obedientiæ gratia super omnes eminebat: quia majoribus serviebat, ut matribus: minores diligebat, ut sorores. Erga omnes erat obediens et mitis, secum revolvens divinum præceptum: Discite a me, quia mitis sum et humilis corde. Quanto enim clarior erat nobilitate generis, tanto magis se cunctis subdebat humilitate, sciens scriptum: Quanto major es, humilia te in omnibus, et coram Deo invenies gratiam.

Ingreditur Monasteriolum, Angelo viso præcedere:

humilis et obediens

Matth. 11, 29

Eccl. 3, 20

6 Cumque his et aliis abundaret virtutibus, accidit ut Mater, quæ cæteris præerat sororibus, migraret ad Christum. Tunc sanctimoniales omnes, uno consensu et pari voluntate, elegerunt Dominam nostram Opportunam, ut inter eas culmen prælationis obtineret. At illa, cum multum contradicere vellet, sed pro veneratione obedientiæ non valeret, petiit trium dierum inducias, ut pro hac re Dominum deprecaretur. Quod cum factum fuisset, revelatum est illis, quod B. Opportuna digna esset honore prælationis. Deinde Mater et Abbatissa super omnes constituta, majori corpus suum cœpit domare abstinentia. Nam frequenter tota nocte in Dei laudibus vigilabat, et sæpe in die a cibis omnino abstinebat. Feria quarta et sexta nihil manducabat: aliis diebus ad vespe- C rum, panem hordeaceum cum aqua et aliquo cibo vilissimo sumebat. Die Dominico parvissimis pisciculis vescebatur, non propter ventris ingluviem, sed propter diei Dominici venerationem: nec tamen ipsos sumebat usque ad satietatem, sed tantum ad corporis sustentationem. Si quando quæpiam ex sororibus eam interrogaret, dicens: O dulcis Mater, quare tam frequenter abstinendo corpus maceras, sic respondebat: Adam de paradiso ejectus est, quia pomum vetitum manducavit: et nos illuc redire debemus jejunando. De potu vini et esu carnium non oportet nos quidquam dicere, quæ ipsa nolebat attingere. Et tamen cum ab his ipsa abstineret, sanctimonialibus omnia sufficienter ministrabat: ipsas enim et spiritualibus et corporalibus cibis decenter alebat.

Creata Abbatissa, vivit in summa abstinentia

7 Super omnia infirmos et pauperes diligebat, et eis tamquam Christo ministrabat, reminiscens verbi Evangelici: Infirmus fui, et visitastis me: et, Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Balneis non utebatur, cilicium semper occulte ferebat. Ita erat vestita hieme, sicut æstate: nec pro frigore adjiciebat, nec pro calore detrahebat. In lecto quando jacebat, unum sagum tantum habebat, et illud cilicinum: sed in D die, propter frequentiam hospitum supervenientium, pretioso tegebatur opertorio lectulus ejus. Fluxu madebat lacrymarum, dicens cum Psalmista: Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo. Nullus eam vidit iratam, sed semper tranquillam et blandam. Delinquentes sorores, verborum castigatione et exempli sui proponenda imitatione, emendabat: quod si aliqua in duritia mentis permaneret, tamdiu pro ipsa Dominum deprecabatur, donec ad emendationem adduceretur. Neminem cædebat, sed dulciter omnes regebat, et clementiam sui pectoris declarabat suavitate sermonis: ipsa enim quæ proferebat verba, sale sapientiæ videres esse condita. Non est æquum audientibus longa narratione adferre fastidium: nam si bona omnia et virtutes, quas B. Opportunæ divina pietas conferre dignata est, dicere voluerimus, ante dies iste, quam oratio nostra, finem habebit. Inter cetera vero talem illa habebat consuetudinem, ut si quid impetrare voluisset, orando apud Dominum obtineret: et si ab aliquo lædebatur, aut aliquis ei molestiam fecisset, orando cuncta mitigaret. Quod si latro de ditione vel rebus ejus aliquid furtim abstulisset, tamdiu eum oratione sua ligabat, E donec ablata restitueret: si autem lupus aut vulpecula sive aquila aliquam bestiarum raperet, sola jussione restitui faciebat. Et quod tunc manens in corpore operabatur, hoc nunc vivens cum Christo, eodem favente, operatur: quod multis modis experiens, modo cognoscit et narrat Gallicana et [b] Neustria terra: quæ gaudent, mirantes virtutum ejus insignia, quæ per famulam suam operatur Divina clementia.

Mat. 25, 40

et austeritate,

Ps. 6, 7

Blande corrigit delinquentes.

Miraculis claret.

ANNOTATA.

a Oximum *oppidum*, 5 *Leucis Sagio distans, vulgo* Hiesmes; *hinc regiuncula, hic* pagus Oximensis, *vulgo* le pays d'Hiesmes, *in Vice-comitatu Argenaniensi.*

b *Gallia Francica olim dividebatur in* Austrasiam, Burgundiam *et* Neustriam: *atque tunc* Neustriæ *caput erat Lutetia Parisiorum; postea cœpta sumi* Neustria *pro* Normannia *hodierna.*

CAPUT II.

S. Godegrandi peregrinatio et martyrium, cum dolore S. Opportunæ.

Porro cum esset in jam dicto monasterio et præ- F esset ibi sanctimonialibus; factum est, ut venerabilis frater ejus Godegrandus, Sagiensis Ecclesiæ Episcopus, ob amorem cœlestis patriæ, Romam, ad limina beatorum Apostolorum Petri et Pauli et diversa loca Sanctorum, causa orationis vellet peragrando circumire. Cumque secum isthuc deliberaret, velletque tali in opere septem annorum curricula transigere, ut laborando, peregrinando et orando, posset delictorum veniam et gaudia æterna obtinere; disposita Ecclesiæ suæ administratione, cœpit misericordiam Dei invocare, ut custos ejus esse dignaretur in concepto itinere. Accersito itaque quodam viro, diaboli amico, pleno totius nequitiæ dolo (qui pristinus amicus esse putabatur, et erat ei affinitate conjunctus, Præsesque erat Oximensis pagi, et vocabatur Grodobertus) videntibus cunctis qui aderant, commendavit ei defendendum omnem locum et Episcopium suum, ita cum eo loquens: O dulcis amice Grodoberte, committo fidei et amicitiæ tuæ omne officium Ecclesiæ meæ, et omnem facultatem et supellectilem substantiæ meæ, donec Domino volente redire potero: ut Domini miseratione et mea oratione simulque tua defensione, grex

S. Godegrandus, peregrinatum abiturus;

Episcopatum commendat Grodoberto.

A grex mihi commissus ab inimicorum hominum servetur incursione. Benedicens deinde Dominus Godegrandus omni plebi, et exhortans ut in mandatis divinis persisteret, valedicens etiam simulatori Grodoberto, perfusus lacrymis, cœpit iter agere longæ peregrinationis.

Job. 36, 13 Prov 11, 9
9 Sed quia scriptum est, Simulatores et callidi provocant iram Dei : et, Simulator ore decipit amicum suum : post recessum Domini Godegrandi, noluit prædictus Grodobertus esse defensor loci, sed magis invasor et deprædator populi. More namque luporum cœpit commendatas sibi oves, non defendere, sed dilaniare : cœpit substantiam earum auferre, et neminem sinebat quiete vivere. Postponens itaque omnem amicitiam, et pro nihilo ducens affinitatem ; postquam res Ecclesiæ cunctas crudeliter diripuit, contra decreta antiquorum Patrum et instituta omnium canonum, dum adhuc Dominus noster Godegrandus viveret et Domino in peregrinatione deserviret, eidem Ecclesiæ Sagiensi fecit se Episcopum ordinari. Tum vero, non accepta justa benedictione, sed repletus divina maledictione, non sicut pastor agebat, sed ut mercenarius iniquus, sola lucra terrena quærens, animarum salutem parvipen-
B dens : ardentius enim Mammonæ, quam Domino, serviebat.

rapaci ac violento :

10 Cum hæc agerentur, soror beati Antistis, miseriis et calamitatibus afflictæ Ecclesiæ condolens, assidue Dominum deprecabatur, ut ab hac oppressione Sagiensem familiam liberaret, et fratrem suum ei sanum videre concederet. Superna itaque pietas, quæ clamantes ad se exaudit, cito, quod S. Opportuna precabatur, ad effectum perduxit. Nam veniente anno septimo peregrinationis Domini Godegrandi et incolumem sorori suæ eum ostendit, et ab omni peccatorum contagio mundatum, per martyrii palmam ad cœlestia regna evexit, et de manu tyranni Grodoberti plebem suam liberavit. Nempe cum rediret B. Godegrandus, multorum relatione didicit tyrannidem scelerati Grodoberti. Cognita igitur illius nimia cupiditate et crudelitate, memor Dominici præcepti, dicentis : Diligite inimicos vestros, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos ; obnixe Dominum precatus est, ut peccatis Grodoberti parcendo veniam daret : postea vero eumdem per nuntios blande admonuit, ut a nequissima invasione et inaudito scelere animum revocaret. Noluit enim primum ad Sagiensem Ecclesiam pergere : sed, ne locum daret diabolo, divertit ad jam dictum Monasteriolum, ubi soror ejus solerter Domino serviebat.
C Cum venisset autem nuntius digni Deo Præsulis ad jam dictum tyrannum, ille simulans se gaudere de reversione amici, fraudulenter talia remisit ei mandata :Noveris, dulcissime Pater, quoniam viri de longinquis patriis advenientes, te ab hac luce migrasse dixerunt : sed quia sospes reversus es, omni tuæ Sedis et Pontificatus potestate recepta, utere ea longo tempore feliciter : non enim in uno Episcopio decet duos Episcopos residere. Precamur itaque, ut simul loquentes pristinis utamur amicitiis, sicut expetit ordo caritatis et mutuæ dilectionis. Festinabat nuntius dicta impii Grodoberti nuntiare auribus Domini Godegrandi : sed ubi Episcopus cum sorore sua verba audivit fraudulenta, talem B. Opportuna, spiritu prophetiæ repleta, responsionem dedit : Scias frater, quia molliti sunt sermones ejus super oleum, et ipsi sunt jacula. Cognoscentibus autem illis quia appropinquabat tempus vocationis B. Godegrandi, et quia Deus vellet eum numero sanctorum Martyrum et Episcoporum per effusionem sanguinis conjungi ; cœpit tamquam pius pastor iter arripere, ut animam suam pro ovibus sibi a Domino commendatis posset ponere.

orante Opportuna reversus,

Mat. 5, 44

mittit nuntios ad Grodobertum :

a quo fallaciter invitatus,

11 Sed lupus rapax Grodobertus, secum pertractans, quia si Pastorem interficeret, secure postea oviculas dilaniaret ; cœpit more Pharisæorum et Judæorum, qui Dominum crucifixerunt, intra se quærere, quomodo sanctum Episcopum posset sic interficere, ut immunis populo videretur ab ejus sanguine. Nec defuit ei consilium traditoris Judæ : quia, ut Judas, plenus erat diabolicæ persuasionis suggestione. Habebat siquidem secum virum malignum, qui fuerat B. Godegrandi filius spiritualis, quem de unda baptismatis sacri levaverat : loculos ipsius, sicut Judas Domini, deferebat : et eumdem scelestum virum divitiis et honoribus alliciebat, ut si B. Godegrandum interficeret, majorem gratiam præ ceteris sibi adstantibus obtineret. Acceptis itaque auri et argenti, terrarum equorumque muneribus, jurando promisit, se B. Godegrandum interfecturum. Hoc ergo Grodoberto magnum peperit gaudium. Quadam igitur die, cum B. Godegrandus vellet *a* Alemannicas cœnobium pergere, ut cum venerabili Lanthilde, sibi affinitate conjuncta, de divinis sermonibus colloqueretur ; dum transiret per Novantium prædium, vidit eum filius diaboli Grodobertus per fenestram cœnaculi. Tunc advocato S. Godegrandi filiolo, præcepit ut ad necem sancti Pontificis properaret, si dicta munera obtinere vellet. E

D

AUCTORE ADALHELMO EP SAG.

a

12 Qui sponte properans, ad S. Godegrandum accessit, et repletus diri draconis astutia, torvis et crudelibus oculis sanctum virum aspiciens, mortiferum venenum sub lingua aspidea et antro cordis retinebat. Quod videns B. Godegrandus et calliditatem animadvertens, senero vultu dixit : Quid ést hoc, fili ? Ut quid pestiferæ cogitationes virulentum animum tuum conturbant? An ignoras, quia ego sum spiritualis pater tuus Godegrandus? Quid moraris ? Fiat, quod permittit Domini voluntas. Ipse autem truculentus et audax, osculari se ab Episcopo petit. Tunc gloriosus Godegrandus elevans oculos in cœlum, et sciens jam imminere horam mortis, oravit ad Dominum, et dixit : Domine Jesu, piissime Redemptor, suscipe spiritum meum, quem dedistis ; et custodi gregem, quem commendasti mihi peccatori. Utinam merear cum eis regnare in cœlis, pro quibus non dubito sustinere passionem in terris. Cumque de cœlis exauditam esse deprecationem suam audiret, mox percussori suo in simplicitate cordis osculum dabat libentissime. Ille autem evaginato gladio, sanctum Dei Pontificem bis in sincipite percussit : cujus venerandi capitis percussionum cicatrices, quasi a medicis sanatæ, modo nobiscum, F Domino donante, manent et apparent. Sic dilectus Deo Pontifex et pastor bonus, noster Godegrandus, vitam in terris finivit, et Angelicis cœtibus spiritus ejus in cœlis conjunctus est *b* tertio Nonas Septembris : qui quia in modico fidelis fuit, nunc in gaudium Domini ingressus, supra multa est constitutus. Qui autem eum interfecit, in eodem loco a dæmone arreptus, nec data munera obtinuit, et ad inferna, heu proh dolor! celeriter descendit. Grodobertus quoque, auctor miseræ calamitatis, divinæ percussionis ultione turpiter et quidem brevi vitam finivit : quia non potest bene mori, qui male vixerit.

perfide occiditur.

b

13 Quidam autem hæc videntes religiosi viri et vicini, cum psalmis et cereis conati sunt corpus S. Godegrandi proprii Episcopi de terra erigere, ut juxta consuetudinem Ecclesiasticam illud mandarent sepulturæ. Sed tanto pondere hæsit in terra, ut a nemine illorum posset moveri. Quo comperto, S. Lanthildis, cum sanctimonialium agmine, acriter lugendo et flendo, cœpit illuc pergere. Cui similiter contigit : nam nulla ratione corpus sanctum potuerunt de terra levare. Relatio igitur tanti doloris ad B. Opportunam pervenit, quod scilicet frater ejus injusta

Ne moveri corpus possit

AUCTORE ADALHELMO EP. SAG.

A injusta factione Grodoberti jugulatus jaceret in terra, et a nullo posset inde levari. Quæ in ecclesia existens, cum omnibus sanctimonialibus sibi subditis, Domino commendabat animam fratris: et a Sacerdotibus Missarum officiis celebratis, Deo obtulit sacrificia sincerissimæ orationis. Didicerat enim Spiritu sancto sibi revelante, jam fratrem suum ad cœlum migrasse cum palma martyrii. In ipsa quoque divina revelatione Dominum deprecata fuerat, ut corpus fratris sui tam diu immobile in terra jaceret, donec pro ejus anima congruas Domino preces funderet, et dehinc propriis ulnis in ecclesiam ad locum sepulcri deportaret. Orabat amita S. Lanthildis, ut corpus S. Godegrandi Episcopi et Martyris a terra elevaretur: precabatur neptis B. Opportuna, ne corpus fratris moveretur. In ambabus erat sanctitas, sed in Domina nostra Opportuna fervebat caritas fraterna. Vicit itaque S. Opportunæ orationis assiduitas, ut sciamus, quoniam omnia præcellit caritas. Dignum namque erat, ut B. Opportuna, quæ fraternæ mortis dolore torquebatur, gratia exauditæ deprecationis a Domino consolaretur.

S. Opportuna precibus impetrat:

cupit cum fratre mori,

14 Suscepto itaque nuntio tanti doloris, mortem fratris referentis, amarissimis B. Opportuna per-
B fusa lacrymis, dixit: Domine mi Jesu Christe, amator et dispensator fraternitatis, permitte me simul gaudere cum fratre meo in cœlestibus regnis: bonum est enim et jucundum, habitare fratres in unum. Precor Domine, ut quos conjunxit in terris fraterna nativitas, tua nos in cœlis conjungat benignissima pietas. Deinde oratione completa, ad fraterna perrexit funera. Et respiciens exanimem fratrem, semiviva cecidit in terram: et sanctis manibus crebro percutiens pectus, infelicem se clamabat et miseram, dilectione fraterna destitutam: dirumpensque capitis crines, scindebat vestimenta corporis, ostendens cunctis acerbitatem sui doloris. Cumque lingua taceret præ dolore nimio, volutabatur in humo: dehinc ejulando, has voces dabat in cœlum: Væ mihi miseræ! circumdant me ex omni parte angustiæ, quia destituta sum fraterno solamine. Heu me! quid modo faciam? Heu me peccatricem! quo me vertam, aut quid dicam? Subveni, Christe. Ubi erit deinceps consolatio mea? Nimirum ipse mihi frater, ipse pater, et mater, et dominus meus existebat, et in omnibus adjutor meus erat. Inter acerbos dolores et luctus varios, venerabilis Lanthildis et omnes qui aderant, S. Opportunam mœrentem dulcibus verbis consolari studebant, dicentes: Cessa, dilecta
C Deo Opportuna: desine jam Martyrem Christi fratrem tuum flere, quem citissime, sicut desideras, videbis cum Christo feliciter regnare. Intermitte modo pro illo lacrymas fundere, cujus sacra intercessio nobis poterit apud Deum prodesse. Nulli enim dubium, quia qui pro inimicis et interfectoribus suis oravit, nostri quoque memoriam habebit. Quanto enim Christo plus adhæsit, tanto majora nobis beneficia præstabit: quia licet sit nobis absens corpore, tamen suis amatoribus non deest sancta intercessione.

consolante eam S. Lanthilde,

sola corpus elevat et sepelit.

15 Hæc B. Opportuna audiens, corpus fratris inter ulnas suscepit: et quem multi et fortissimi viri nequiverunt a terra levare, ipsa cœpit sola sine labore portare. Igitur B. Godegrandi corpus cum multitudine populi, diversi ordinis Clericis, et lamentantibus Virginibus, cum cereis et resonantibus psalmis, perducitur ad jam dictum Monasteriolum; ibique debito honore, agente B. Opportuna, conditum sepelitur. Ubi etiam per multa annorum curricula, per ejus merita, multa virtutum insignia operata est divina clementia: cui est laus et honor, per infinita seculorum secula. Amen.

D

ANNOTATA.

a Alemanica *vulgo* Almenesches, *inter Sagium et Argentanum, haud longe a Nonento oppidulo extat, et describitur in Neustria pia Arturi de Monstier pag.* 364 *et seqq.*

b *Est eo die* S. Godegrandus *inscriptus Breviario Sagiensi anni* 1581. *Sed omnia recitantur de Communi præter orationem, in qua* Martyr et Pontifex *nominatur. Ejus* caput *asservatur* Parisiis in ecclesia S. Martini de Campo, *et* reliquum corpus in Prioratu insulæ Adamæ, *vulgo*, Isle Adam, *ad Æsiam fluvium supra Pontisaram.*

CAPUT III.

S. Opportunæ miracula et continuæ preces. Morbus et obitus.

Post obitum igitur sancti Martyris et Pontificis Godegrandi, Dominus noster Jesus Christus cœpit famulam suam Opportunam insignibus virtutum miraculis glorificare. Quis enim digne valeat expli- E
care, qualis et quam fervens demum in Dei servitio permanserit? Nam in lege Domini sine fatigatione quiescebat, et nulla turpi conversatione inquinabat corpus suum. Et quia a consuetudine peccandi omnimodis se retrahebat, maximam, a Domino in curandis infirmis est gratiam adepta. Nam multi ad eam variis modis oppressi venientes, per orationes ejus a Domino sanitatem recipiebant: claudis per invocationem gressus restituebat, cæcis visum reformabat, et ab obsessis corporibus dæmonia ejiciebat. Cum flentibus flebat, et omnibus quibuscumque poterat consolationem adhibebat: omnes quippe, qui ad eam aliqua oppressi calamitate, aut gravati adversa valetudine, vel furis aut raptoris damno afflicti veniebant, gaudentes, desideriorum suorum vota consecuti, revertebantur. In ipsa semper erat jugis oratio, et assiduus gemitus. Corpore integra persistens, mente et operatione semper in cœlum tendens, B. Pauli Doctoris gentium imitatrix effecta, dicentis, Nostra autem conversatio in cœlis est, tota mentis virtute spernebat gaudia hujus vitæ, et cuncta delectamenta secularium voluptatum; modis omnibus desiderans conjungi agminibus cœlestium virtutum: orabat namque, ut posset dissolvi et esse cum Christo.

Orat assidue:

Phil. 3, 20

F

cupit dissolvi:

17 Antequam autem anniversarius dies obitus fratris sui appropinquaret, nimiis vigiliis et jejuniis corpus affligens, suppliciter Dominum deprecabatur, dicens: Redemptor mundi, cui ab infantia deservivi, quique me hucusque custodisti, fac me ancillam tuam cum Martyre tuo, fratre meo Godegrando, velociter in cœlum suscipi, ut tecum gaudeamus in æternum, cui servivimus in hac mortali peregrinatione. Intelligens autem se a Domino exauditam, et sciens imminere diem optatæ vocationis suæ, convocavit Sorores (quibus non tantum præerat, quantum proderat) et talibus eas allocuta est verbis: Dulcissimæ Sorores et amantissimæ filiæ, satis dignum et congruum videtur, ut pro concessis nobis a Domino beneficiis gratias illi pro virium nostrarum facultate agamus, et pro negligentiis et multimodis peccatis nostris veniam ab eo implorare satagamus. Quidquid enim boni in nobis est, ab illo accepimus: quia sine illo nil boni facere aut cogitare possumus: illo namque vivimus, movemur et sumus. Quid autem nos sumus, nisi corruptibiles creaturæ? et quid post mortem erimus, nisi pulvis et cinis? Certe caro nostra (quam modo nimis diligimus, et cui quantum possumus, divitias et delicias præbemus) cum in terra

adhortatur Sanctimoniales:

inculcat memoriam novissimorum:

A terra sepulta fuerit, a vermibus consumetur. Jam floremus et superbimus in mundo : post mortem erimus putredo et vermis : et quod cum dolore nimio profiteor, impiis erit in inferno perpetua damnatio.
Eccl. 7, 40 Hæc, dilectissimæ filiæ, convenit omnibus Christi sanguine redemptis in memoria habere, quia exhortatur nos Scriptura, dicens : In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in æternum non peccabis.

petit veniam delictorum : 18 Deinde ante pedes filiarum prosternens se, ream se et peccatricem confessa est, dicens : Noveritis, Sorores, quia appropinquat hora temporalis mortis meæ : et ideo cum omni humilitate benignitatem vestram deprecor, ut mihi pro amore Dei dimittatis, si aliquam ex vobis læsi, aut si vobis molesta fui, et si aliquid indecenter contra regulam de rebus vestris, quas mihi commendastis, egi. In his enim
Mat. 6, 14 et aliis multis me peccasse agnosco : et idcirco pro illius amore parcite mihi, qui dixit : Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet et vobis Pater cœlestis peccata vestra. Talia B. Opportunæ verba audientes Sorores adstantes, diutissime præ repentino dolore conticuerunt : et deinde eam a terra levantes, et sermoni singultus varios et lacrymas in-
B termiscentes, Mater, inquiunt, dulcis Opportuna, nobis multa bona præstitisti, et nos numquam læsisti : si autem in aliquo deliquisti, parcat tibi et indulgeat pietas Christi ; quem semper amasti.

commendat fidem, spem, caritatem, 19 Postquam autem illa cunctis Sororibus secundum petitionem earum indulsit, taliter residens inter illas cœpit loqui : O Sorores carissimæ, diligenter attendite verba exhortationis meæ novissimæ. Sicut duplicia sunt opera, bonorum scilicet et malorum ; ita duo sunt retributionum loca, justorum et impiorum. Attendite ergo, ut bona operantes, et a malis caventes, in retributione justorum inveniamini. Cujus bonæ operationis radices tres sunt præclaræ et magis insignes, fides, spes et caritas : et ipsa tantum caritas fidem præcellit et spem, ut ipse Deus
1 Joan. 4, 8 caritas sit, dicente B. Joanne : Deus caritas est : et qui manet in caritate, in Deo manet, et Deus in eo. Si ergo vultis ut caritas, id est, Deus maneat in vobis, omni tempore discordiam, id est, diabolum expellite a vobis. Observate, quod promisistis in baptismate : scilicet, renuntiate hosti antiquo et omnibus pompis ejus : Deum ex toto corde diligite, et mandata ejus observate. Unum quemque Christianum, tamquam vosmetipsas, diligite : quia qui odit fratrem vel sororem suam, homicida est. Facite
C aliis, quod vobis fieri vultis. Si spiritus Dei habitat
humilitatem et alias virtutes : in vobis, templum Dei estis : et templum Dei sanctum est, quod vos estis. Nolite ergo polluere templum Dei : quia ad imaginem Dei creatæ estis : qui autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Sit in vobis vera et perfecta humilitas. Prælatis vestris obedite, omnes diligite, per caritatem invicem servite. Nolite esse verbosæ : quia in multiloquio peccatum non deerit. Omnia cum discretione agite. Ne sitis bilingues, neque edaces, neque violentæ, neque somnolentæ. Sanctæ lectionis et boni operis studium habete : quia inimica est animæ otiositas. Peccata nolite perpetrare, sed perpetrata per pœnitentiam delete. Laus Dei ab ore vestro non recedat. Mementote, quia diabolus fideles Christi semper supplantare nititur. Infirmis necessaria ministrate : pauperibus eleemosynam date : quia eleemosyna a morte liberat : etsicut aqua extinguit ignem, ita ipsa peccatum. Omnibus, quibus potestis, adjutorium impendite. Ab omnibus malis declinate, et in bonis omnibus vos exercete, ut heredes efficiamini patriæ cœlestis. Precor, ut cum ab hac luce post diem duodecimum migravero, sepeliatis me juxta sepulcrum Martyris Christi, Domini Godegrandi Episcopi.

20 His et aliis sanctis alloquiis confortans Sorores, cœpit B. Opportuna gravi corporis infirmitate D detineri, et febris molestia prægravari. Cumque *AUCTORE ADALHELMO EP. SAG.* membra corporis lectulo dedisset, et omnes artus ejus vis morbi infestaret, tamen ab ore ejus laus Dei nullatenus recedebat. Exacta autem quadam nocte, dum jam aurora diei sequentis inciperet, in domo, ubi quiescebat, maximi luminis splendor apparuit, et suavissimi odoris mira fragrantia efferbuit. Tunc dilecta Deo Virgo, vidit B. Cæciliam et S. Luciam causa visitationis ad se venire. Quas *invisitur a SS. Cæcilia et Lucia :* cum vidisset, blando sermone ita salutavit : Avete sorores Cæcilia et Lucia : quid præcepit ancillæ suæ gloriosa Virgo Maria, cœlestis Regina, et omnium Virginum Domina ? Respondentes sacræ virgines Cæcilia et Lucia, dixerunt : O splendidissima sponsa Christi Opportuna, expectat adventum tuum intacta Virgo Maria, ut filio ejus conjungaris in cœlo, quem totis visceribus dilexisti in mundo. Ornata corona gloriæ tuæ, et accensa lampade, debes ire obviam sponso et sponsæ.

21 Post lætitiam autem tam præclaræ visionis et visitationis, ecce in sinistro angulo domus adstitit terribilis dæmon et nimis ferox, in specie nigerrimi E Æthiopis, cujus capilli et barba distillabant quasi picem calidam et liquidam : oculi ejus erant quasi ferrum ignitum, quod de fornace multis scintillis emicans producitur : de ore et naribus ejus flamma exibat et vapor sulphureus. Quem videns B. Opportuna, imperterrita dixit : Præcipio tibi, diabole, *dæmonem apparentem imperterrita sistit et abigit.* auctor totius malignitatis, ne ab hoc loco movearis. Tunc omnes sanctimoniales advocans, et denuntians eis, quam terribilis ibi adesset inimicus, dixit eis : Ecce spiritus immundus et totius malitiæ repertor, qui omnibus diebus nos impugnabat, Domino adjuvante, ab ancilla Christi victus confunditur. Precor itaque, amantissimæ Sorores, ne ejus suggestionibus et incentivis cogitationibus acquiescatis. Tunc conversa ad eum, dixit : In nomine Domini recede a me, ferox et truculente inimice Christi : quia non me ancillam Christi superabis, sicut Evam primam feminam superasti. Ex hac ergo visione et S. Opportunæ admonitione de cetero sanctimoniales ferventiores in Dei servitio extiterunt.

22 Cumque jam prægravante corporis infirmitate, duodecimo die, sicut ipsa Domina nostra Opportuna prædixerat, sciret adesse horam vocationis suæ ; præcepit Sacerdotibus pro animæ suæ commenda- F tione Missarum solennia celebrare : jussit etiam, ut *Sacro viatico munitur :* omnes sanctimoniales, a majore usque ad minorem, Domino offerrent libamina. Quod cum factum esset, jussit Dominicum Corpus afferri et sibi dari : quo accepto, dixit : Corpus tuum, Domine, proficiat mihi ad salvationem, animæ meæ. Et dum Clerus, in exitu sanctæ illius animæ, et adstantes sanctimoniales psalmos decantarent, et ipsa cum eis decantaret, respiciens ad ostium domus, dixit his, qui psalmos decantabant : Ecce advenit Domina mea beata Virgo Maria, cui vos commendo, quos in hoc *apparente S. Maria expirat :* seculo amplius non videbo. Extendente autem ea brachia, quasi matrem Dei vellet amplexari, sancta ejus anima carne est soluta, et vivit cum Christo per æterna secula. Cumque omnes unanimiter quasi propriam deflerent matrem, sepelierunt eam juxta sepulcrum fratris sui, sicut ipsa vivens deprecata fuerat. Ibique Dominus noster Jesus Christus per merita amborum multa miracula operatus est longo tempore, quamdiu corpora eorum ibidem quievere. Posteaquam vero corpus beatæ et admirandæ Opportunæ ab eo loco a fidelibus viris translatum est, *claret miraculis.* quocumque in loco, prædio, quocumque accessit, et quocumque in loco, prædio, castello aut villa depositum fuit, permultæ virtutes per ejus intercessionem effectæ sunt, præstante Domino

AUCTORE ADALHELMO EP. SAG.

A mino nostro Jesu Christo, cui est laus, honor, virtus et potestas cum Patre et Spiritu sancto per infinita secula seculorum, Amen.

Ego humilis Adalhelmus, Sagiensem supra plebem Episcopus, adjuvante Domino, descripsi Vitam B. Opportunæ.

APPENDIX I

Ex MS. codice Ecclesiæ collegiatæ S. Opportunæ.

Asinum monasterii incarceratum

Eo tempore, quo Domina nostra Opportuna sanctimonialibus præerat Abbatissa, contigit quadam die famulum cum asino, qui ejusdem loci negotiis deserviebat, silvam, quæ ipsi Abbatiæ et circumjacentium et vicinorum oppidorum incolis ad ligna dumtaxat igni deputanda, quotquot quique volebant, communis erat, aggredi : hic cum solito more, asino onusto, regredi vellet, quia (ut vulgo dicitur) mali nituntur semper nocere bonis ; ecce ipsius silvæ custos, quem lucarium vocant, advenit ; qui invidiæ et præsumptionis spiritu, aut certe turpis lucri cupiditate agitatus, eumdem asinum inique comprehensum incarcerat, et per aliquot dies custodiri B mandat. Quo comperto beata Virgo Opportuna ad eum festinavit, quem in quodam prato ad eumdem pertinente, ipsiusque Abbatiæ proximo, repertum humillime (ut ei consuetudinis semper erat) his verbis affata est. Cum nihili obnoxius, in lignis usui nostro deferendis, noster asellus censeatur, non est æquum eum carcerali custodiæ mancipatum teneri : quamobrem obsecro, ut liberum illum digneris nobis reddere. Ad quam ipse stolidus ridiculose respondit : cum pratum istud sale in superficie undique fuerit respersum, reddetur vobis. Quod audiens beata Virgo, aliquantisper propter injustitiam commota, rediit ; non tamen solitum in talibus auxilium, divinum scilicet, oblita est invocare : in quo fiduciam habuit et non in homine, sed aures Dei cœpit illico pulsare. Et quia scriptum est, si quis fecerit voluntatem Dei, hunc exaudit Deus, quod prius ut impossibile illusio negaverat, veritas ipsa ad exitum perduxit : etenim idem pratum divinitus sale aspersum est. Itaque ut in crastino, qui hoc spectaculum viderant ipsi lucario retulerunt, non acquievit dictis eorum : sed rem ipsam visurus, pratum usque perrexit ; ibique quod audierat oculis conspexit : stupore quoque territus cogitabat qualis C esset ista visio. Tandem vero animadvertit, quod dixerat beatæ Virgini Opportunæ, se pro asino roganti, et illico se reum iniquæ detentionis ipsius asini cognovit, atque satisfacere quamprimum studuit : asinum enim mox ad cœnobium remisit, et pratum quod sale coopertum viderat, Sororibus ipsius cœnobii in jure hereditario perpetuo legavit, veniamque pro præsumptione sua humiliter postulavit. In hujus autem rei memoriam, ipsum pratum ab incolis usque hodie apud nos pratum salsum vocatum est.

repetit S. Opportuna.

Joan. 31

nec sine miraculo recipit :

Sequebatur miraculum, de ave resuscitata, et aliis avibus claudis effectis : cui similes historiæ sæpius in Actis Sanctorum leguntur. In Vita S. Wereburgæ Virginis, filiæ Regis Merciorum in Anglia III *Februarii, etiam ejusmodi miraculum narratur, ubi in Notis citatus Malmesburiensis asserit, etiam avem illam comestam, et simili modo resuscitatam fuisse, quod ibi minus probarimus. Appellantur ibidem aucæ sive anseres silvestres.*

D

LIBER MIRACULORUM

Auctore eodem Adalhelmo Episcopo Sagiensi.

PROLOGUS.

Domino miserante Adalhelmus, Sagiensium plebium humilis Episcopus, necnon B. Karilefi Monachus et servus, omnibus Christi sanguine redemptis gaudium vitæ præsentis et gloriam æternæ beatitudinis. Adjuvante Domino descripsi Vitam Dominæ nostræ Opportunæ et conversationem et obitum ejus : nunc vero per auxilium Sanctæ Trinitatis narrare cupimus miracula, quæ in diversis locis per eam operata est pietas superna. Partim ergo de iis scribemus sicut vidimus, et partim quæ ab aliis audivimus. Vivunt enim adhuc multi, qui cæci et claudi, muti et dæmoniaci, per intercessionem et merita ejus a Domino curati sunt : quorum narrationi satis fidem credulitatis adhibere possumus : quia cicatrices infirmitatis ostendunt signa sanitatis. Sciat autem omnis Lector, quia non sequemur ordinem narrationum in expositione virtutum : sed prius ea quæ E vidimus, et quæ in eodem loco ubi nunc sanctum corpus ejus veneratur, qui vulgo dicitur Monciacus, operata est, narrare disponimus. Quare itaque ego hebes et insipiens, ausus sum incipere : si placet, audite.

Auctor visa et audita narrat.

CAPUT I.
Miracula a scriptore visa.

Antequam Episcopatum hujus Ecclesiæ obtinerem, narrabantur miracula ejus, et a nullo scribebantur. Vocatus autem Episcopus et nondum effectus, cum quidam offerrent munera, ut decus ostensæ benedictionis a me auferrent, et locum honoris sibi vindicarent ; humiliter votum vovi eidem Dominæ S. Opportunæ, quod studerem miraculorum et vitæ ejus pisticus scriptor existere, si mihi dignaretur auxilium impendere, quo possem insurgentes æmulos devincere. Dominæ itaque Opportunæ intercessionis auxilio, potitus sum optatæ benediotionis privilegio : sed gemens fateor, et pœnitens confiteor peccatum negligentiæ meæ. Accepta namque benedictione, pro nihilo duxi votum promissionis meæ. Quia vero omnipotens Deus peccata F nostra aut in præsenti punit, aut in futuro reservat punienda ; propter peccatum commemoratæ negligentiæ meæ, in ipso anno ordinationis meæ traditus sum manibus crudelissimæ gentis Normannicæ : qui me captivum ligantes, quasi vile mancipium, vendiderunt trans marinas regiones. Hoc igitur factum est exigentibus peccatis meis, ut scirem quia non debet superbire terra et cinis : et quia melius est non vovere, quam vota non reddere. Post multa itaque Normannorum ludibria, et quæ mihi intulerunt creberrima verbera, post diversa maris fluctuantis et procellosi pericula, post nimii frigoris et nuditatis et diræ famis, necnon longioris itineris impedimenta, cum placuisset pietati et misericordiæ Domini et Redemptoris nostri, quæ peccatores solita est confortare, ut mihi concederet redire in terram nativitatis meæ ; scire convenit fraternitati vestræ, quantum mihi profuit intercessio B. Opportunæ. Super fluvium Somonæ, ad oppidum quod dicitur Valeria, cum voluissemus devenire violentia marinæ accessionis anticipati et oppressi qui mecum erant, in jam dictum fluvium Somonæ de equis ceciderunt, inter quos et ego miserulus cecidi. Cumque mihi jam nulla spes esset vivendi, taliter clamare cœpi : S. Opportuna et B. Karilefi, liberate pereuntem

Scribit ex voto obligatus,

quod negligens efficere,

Normannis venditus exulat :

a submersione per Sanctam eripitur.

A tem servum vestrum. Quorum adjutorio, cum non haberem peritiam natandi, ad ripam fluminis, adjutrice ipsa B. Opportuna, ut mihi visum est, deveni. Hujus itaque S. Opportunæ insigne miraculum dignum judico scribere primum.

Contracta erigitur :

3 Deinde aliud quod mecum multi viderunt, scribere non tardo. Quidam vir nomine Adalbodus, uxorum suam debilem ad ecclesiam B. Opportunæ deportabat : cujus miseræ feminæ genuum poplites gressus ambulandi denegabant, quia nervis siccatis crura coxis adhæserant, et extendere tibias ad usum eundi nullatenus poterat. Quodam die cum inundatio pluviarum fecit magnum lutum platearum, et ministri ecclesiæ depulsarent signa ad officium vespertinale ; illa miserabilis femina, quasi reptando et genua vix trahendo, per medium lutum, ad ecclesiam, ut poterat, festinabat : quam qui aderant videntes taliter incedere, lacrymas cœperunt pro illa fundere. Cumque eam vellent inter brachia ad ecclesiam deferre, dixit eis : Sinite me ita incedere, ut Domina mea videat Opportuna afflictionem ancillæ suæ. Quæ ingressa ecclesiam, in ipsa nocte per virtutem S. Opportunæ a Domino recepit sanitatem : tamen diutissime decucurrit a capite ejus B immensitas sudoris, ostendens eam habuisse acerbitatem gravissimam doloris. Statimque concursus factus est populorum, Dei laudantium misericordiam, qui sic magnificare dignatus est Virginem suam Opportunam. Vocatur autem eadem femina Aldecndis, quæ nunc recte ambulat et glorificat Deum.

paralyticus sanatur :

4 In villa quæ dicitur Vituriacus, erat vir quidam, nomine Otolgrinus, qui ita erat omnium membrorum officio destitutus, ut neque manus posset ad os ducere, neque etiam salivam de ore sine adjutorio alterius projicere. Qui cum rogaret se perduci a parentibus et amicis ad B. Opportunæ oratorium, videntibus cunctis qui ad celebrationem Missæ Dominica die convenerant, quasi semivivus in ecclesia est positus. Præcepimus autem ut pro recuperanda ejus sanitate Domini misericordiam deprecari studerent. Post paucos autem dies sanus effectus, orationibus S. Opportunæ adjutus, gratias egit, deferens vota sua devotus.

energumena ad varia Sanctorum loca deducta,

5 Illud quoque signum non debemus tacere, quod per eamdem dominam nostram Opportunam Jesus Christus nobis præsentibus dignatus est perpetrare. Hostis generis humani diabolus quamdam feminam invasit, cujus membra per singula diei et noctis momenta diversis modis, heu, pro dolor! torC quendo dilaniabat. Vir autem ipsius feminæ eam valde diligens solerter custodiebat, et per multa Sanctorum loca eam deducebat, ut per deprecationem Electorum Dei ab oppressione inimici mereretur liberari. Cum diutius inimicus jamjamque quasi hereditarium vas possideret, et variis cruciatibus miserrimam feminam turpiter (quod dici dolendum est) affligeret ; vir ejus audita opinione gloriosæ Virginis Opportunæ, scilicet quod illius intercessio vim soleret effugare dæmoniorum ; devotus cum prædicta uxore auxilium virtutis ejus expetiit. Quo

in oratorio S. Opportunæ,

perducta cum esset, sentiens diabolus quod per merita B. Opportunæ Dominus vellet nequitias ejus conterere ; per os illius feminæ taliter cœpit clamare : Væ, væ, Opportuna, væ mihi, inveterata Opportuna, quæ mihi in Gallia et in Neustria sem-

præsente scriptore,

per fuisti contraria : sæpe oratio tua destruxit machinamenta mea : insidiabaris enim mihi, et prius vivens, et nunc mortua. Mihi quoque qui inter ceteros dolens et orans adstabam, per os ipsius mulieris multa convitia dicebat. Noli sperare, rudis et neophyte Episcope, quod tua virtute ab hac mea egrediar potestate. Nihil enim te timeo : sed virtutem adversatricis meæ Opportunæ formido, et te D inutilem servum esse ejus cognosco. Adstantes autem Sacerdotes et Clerici et vulgaris populus, qui ad hoc lugendum spectaculum convenerant, nullatenus ab oratione cessabant : sed sine intermissione cum lacrymis Dominum deprecabantur, ut precibus placatus famulæ suæ Opportunæ, cum virtute suæ potentiæ elideret apertas inimicitias fraudis diabolicæ. Infusa autem ipsa femina benedictæ aquæ aspersione, et signata signo Crucis Dominicæ, cum

AUCTORE ADALHELMO EP. SAG.

præmissis exorcismis :

legerentur super eam orationes huic operi congruentes, et perventum fuisset ad locum ubi dicitur, Adjuro te, draco, in nomine Agni qui ambulat super aspidem et basiliscum, qui conculcat leonem et draconem ; mox spiritus immundus crudeliter eam vexans, ita ut ungulis et dentibus propria dilaniaret membra, terribili voce clamat : Scias, vetula Opportuna, quia nunc egrediar, sed cito revertar. Quod cum dictum fuisset, ipsa femina pacifice resedit, et oculos cum manibus ad cœlum erexit, et ad cornua altaris acce-

et voto continentiæ facto, liberatur :

dens se in servitium B. Opportunæ permanere promisit, sumptoque benedictionis pane ad hospitium perrexit. Evolutis autem aliquibus diebus vir ejus eam optans perfrui sanitate, gaudio repletus voluit ad propria redire. Cumque jam a villa exiret, et E cœptum iter carperet ; ecce diabolus cum multitudi-

a dæmone rursus impetita sed non læsa,

ne satellitum, in specie luporum atque canum, super prædictam feminam irruit. Ipsa autem clamans : Domina Opportuna, libera ancillam tuam ; et usque subtus altare fugit, et dicebat, quia usque ad ostium ecclesiæ lupi et canes eam sequebantur : ibique diutius nobiscum orans, sine læsione reversa est. In tali itaque prosperitate quindecim dies permansit, et sine aliqua turbatione ubicumque voluit, absque vexatione perrexit. Cumque hoc vir ejus videret, obtulit pecunias Clericis ecclesiæ, ut licentiam haberet sociandi se uxori suæ. Quod ego audiens nec permisi, nec prohibui : ne si permitterem, viderer voluntati Sanctæ Opportunæ contraire : si autem contradicerem, arguerer a nescientibus, quod causa cupiditatis humanæ vellem disjungere amorem nuptialis copulæ. Ipse autem vir more solito volens ad eam ingredi, cognovit eam nequius quam prius a dæmonio vexari. Nam urgente diabolo, manus et

tertio ob violatum votum correpta,

brachia turpiter agitabat : tuncque lingua a faucibus exsiliens, ita ut terminum oris et labiorum claustra nimis excederet, et nuda tota ab hominibus videretur, inauditum contra Omnipotentem loquebatur blasphemium. Cum vero vir ejus non posset eam so- F lus adducere ad consuetum Oratorium B. Opportunæ Virginis, cives condolentes afflictionibus mulieris et ejus mariti doloribus, inter ulnas proprias quasi pene mortuam projecerunt ante Dominæ nostræ Opportunæ ecclesiam : ibique terræ diutius inhærens, neque vox in ea audiebatur, neque halitus

denuo liberatur,

sentiebatur, sed defunctam esse protestabantur. Lectis ergo orationibus quæ energumenis conveniunt, et postea inchoatis psalmis a quibusdam, qui psalluntur in agenda orationis mortuorum, post longa horarum spatia illa femina quæ putabatur mortua, quia illa morietur quæ peccaverit anima ; tunc magnas dare cœpit voces in ecclesia clamans : Domina Opportuna, adjuva me ancillam tuam, quia ero de cetero tua devotissima famula, resuscita me a morte corporis et animæ. Cum vir ejus blandis sermonibus eam deliniret, et interrogaret quid ei visum fuisset, respondit dicens : Domine mi Helberte, (sic enim vocabatur vir ille) modo a maximo et truculento lupo devorata fui : et cum me vellent integram ho-

voto iterum facto

mines per pannos cum ignitis tridentibus in foveam sulphuream projicere, per Dei gratiam liberata sum, adjutorio Dominæ meæ S. Opportunæ. Qualem vis uxorem, quia amplius me non poteris habere? Hæc autem

A autem femina Olbiregis vocatur : quæ quamdiu vixit, Domino cum omni devotione corporis et mentis puritate famulabatur, et longo tempore post superfuere multi, qui ea quæ narrare volumus se vidisse testabantur.

AUCTORE ADALHELMO EP. SAG.

CAPUT II.

Alia miracula potissimum a Translatione corporis facta.

Sagienses a Normannis vexati,

Plebs Sagiensis Ecclesiæ, exigentibus peccatis, a crudelissima gente Normannorum miserabiliter affligebatur. Ipsa enim ferocitas Paganorum assiduis deprædationibus et flammarum incendiis, virorum ac mulierum, pupillorum ac viduarum, infantium et senum jugulationibus cunctam regionem devastabat. Jam itaque inclytus Rex *a* Ludovicus, frater gloriosi et magni Domini Caroli nostri Imperatoris, Regis serenissimi (cujus beneficiis sumus quidquid sumus, cujus vita semper a Domino gubernatur) auditis insignibus B. Opportunæ virtutibus, causa refugii supradictum prædium *b* Monciacum condonaverat eidem Dominæ Opportunæ et illustrissimo viro *c* Hildebrando, Sagiensis Ecclesiæ Episcopo sanctissimo. Idem ergo Hildebrandus timore prædictæ persecutionis Normannicæ partem Clericorum in Monciacum villam venire jussit cum sanctissimo corpore Dominæ Opportunæ. Cumque Clerici victui necessaria non haberent, panem enim et vinum parumper habebant; timore famis et nuditatis tristabantur. Jussis itaque Pontificis obedientes, cum corpusculo sanctæ Opportunæ cœperunt pergere. Quod audientes diversorum habitatores locorum, virorum ac mulierum, occurrerunt Clericis, deprecantes ut sanctum corpus mererentur ferre propriis ulnis. Nondum ergo in prædicto Monciaco ecclesia erat constructa, sed in cujusdam hominis domo Gozlini quondam beatissimum corpus posuerunt. In ipso ergo die quidam homo cæcus adveniens, per orationem B. Opportunæ visum recepit. Quo etiam die ex diversis partibus infirmi advenientes, omnes sanitatem corporum receperunt. Nam quisquis ejus feretrum eo die potuit tangere, per merita B. Opportunæ sanus effectus est a quacumque teneretur infirmitate. Tradunt etiam multi qui tunc vivebant, quia a sexta hora illius diei usque dum sol occumberet, inter claudos et dæmoniacos, mutos et surdos plusquam sexdecim homines sanitatem recepissent. Quod videntes habitatores vicinorum locorum, prædictum locum venerari cœperunt. Et quanto magis C virtutes per intercessionem B. Opportunæ exercebantur, tanto majora dona a fidelibus viris in eodem loco offerebantur. Quorum sumptibus in honorem sacræ Virginis ecclesiam construxerunt, ubi nunc B. Opportunæ merita multi venerantur : quia præstante Domino quidquid ibi cum recta fide quæritur, invenitur. Ægri sanitatem recipiunt, et peccatores veniam consequuntur.

a — *b Monciacum deferunt corpus S. Opportunæ.* — B — *Cæcus lumen recipit :* — *plures alii sanitatem :* — *ecclesia illic constructa.*

7 Prætereundum quoque non est, qualiter B. Opportuna quamdam feminam, superbiæ et levitatis spiritu repletam, ad humilitatis viam et divini timoris convertit notitiam : siquidem ad laudem Dei pertinet quidquid in Sanctis suis operatur ; scriptum est enim : Mirabilis Deus in Sanctis suis. Erat quædam matrona nomine Altrudis, cujus ancillæ cum audissent a multis virtutes quas Dominus per B. Opportunam operabatur ; quodam die sabbato hora diei nona transacta ad oratorium ejus pervenerunt. Cum eas domina illarum perquirens didicisset quo abissent, stimulis iracundiæ percita taliter fertur dixisse : Quia vacant otio ancillæ meæ, ideo vadunt perquirere ossa mortuæ nescio cujusdam D feminæ. Cum eas redire in domum suam fecisset, et verberare voluisset; ut ostenderet Dominus, quantum B. Opportunæ meritum apud eum valeret, cito ancillis supradictæ Altrudis adjutorium præbere dignatus est. Nam immensus dolor viscerum Altrudem ita invasit, ut flagellum de manu ejus ceciderit, et tamdiu torqueretur, donec ad ecclesiam B. Opportunæ se portare fecit, ubi se culpabilem reddidit, et sanitate recepta multum postea Clericis ecclesiæ illius profuit, quia quæ necessaria illis fuerunt administravit. Hæc videntes circamanentes feminæ, promptiores fuerunt in servitio B. Opportunæ. Cum enim ea quæ dicimus vera sint omnia, credimus, quia neque nostra insipiens, neque alterius docilis lingua enarrare valet omnia, quæ per B. Opportunam Dominus operatus est miracula.

Ps. 67, 36 — *Mulier in Sanctam blasphema,* — *affligitur dolore viscerum,* — *ea invocata sanatur :*

8 Audite, si placet, qualis B. Opportuna contra obtrectatorem locum suum extiterit. Quia enim in hoc seculo mali permixti sunt bonis, ipsique mali semper invident bonis ; cum quidam vir, nomine Anastasius, videret ecclesiam in honore S. Opportunæ esse constructam, dolens potestatem ejus crescere, diabolica invidia permotus, cœpit familiam affligere. Cumque religiosi una ei dicerent, ut pro amore S. Opportunæ cessaret ab hac levitatis præsumptione, E cum juramento testatus est dicens : Sciatis omnes qui in hac habitatis villa, quia antequam moriar, illic ubi nunc est ecclesia S. Opportunæ constructa, ibi faciam fabarum sata, et erit ibi leguminum copia. Hujus blasphemiæ celeriter adfuit vindex intercessio S. Opportunæ. Statim enim ut a domo exiit, cum quodam juvene nomine Helboldo rixari cœpit : qui Helboldus inermis erat, sed tantum baculum, quem vulgus furcam vocat, in manu portabat. Cumque Anastasius in armis confideret, et his eum interficere voluisset; ab eodem juvene percussus cum ipso die moreretur, omnibus qui aderant dixit, quod ultione Beatæ Opportunæ interierit, et ipsa eum vulneraverat. Moriens itaque confessus est quod non bene fecerit, quod vivens electam Dei virginem, familiam ejus affligens, despexerit.

minatus destructionem ecclesiæ, — *eodem die vulneratus,* — *fatetur se ultione S. Opportunæ mori.*

9 Sæpius placet Beatæ Oppotunæ miracula referre, ut ostendamus, qualiter fideles suos et devotos et servientes sibi eadem Domina nostra studet defendere in præsenti vita, ut unanimes ejus laudanda beneficia deprecemur, ut hæc quæ manens et regnans cum Christo fidelium suorum non obliviscitur, in hac terra adjutorium nobis præstare dignetur, ut cum illa esse mereamur in æternæ beatitudinis gloria : et omnes qui ejus miracula diligenter audierint et firmiter crediderint, sive scribere jusserint, et ejus F vitam secum scriptam habuerint, defendat eos omnipotens Deus ab incursione cunctorum periculorum et ab insidiis visibilium et invisibilium inimicorum. Eo tempore *d* quo exercitus fortissimi Regis Bosonis circumquaque deprædationes faceret, contigit ut quidam miles ejus Monciacum villam ad prædandum invaderet, dum vixit ille S. Opportunæ servulus ad cujus domum primum devenit prædator rapacissimus : et ipse famulus vocabatur Erchenteus. Cumque prædator qui ceteris præerat, ad januam ejus venisset ; interrogavit cujus conditionis homo erat. Erchenteus respondit : Servus sum Dominæ meæ Opportunæ Virginis. Tunc jussit prædator omnem domum ejus perquirere, et substantiam ejus auferre. Cumque diceret Erchenteus : Noli : domine mi, familiam S. Opportunæ deprædari ; percussit eum prædator telo, quod in manu portabat. Cumque sanguis a capite ejus flueret, et Erchenteus auxilium Dominæ nostræ Opportunæ invocasset, dicens : Sancta Opportuna, si non me adjuveris, de cetero servus tuus non ero, statim prædator cæcus effectus cecidit de caballo in terram. Postea manibus fidelium

d — *Alius hospiti Sanctæ injurius lumen amittit,*

A fidelium suorum ad ecclesiam deportatus est, et se peccasse humiliter confessus est. Donavit quoque equum suum Clericis ecclesiæ et duas libras denariorum, et Erchenteo, sicut ipse dixit, solidos decem. Et post paullulum cum Missa celebraretur, subtus altare jacens visum recepit, adhuc tamen virtutem corporis non recepit. Tamen postquam promisit, quia ab omnibus sociis defenderet familiam S. Opportunæ, et de circumpositis villis omnes prædatores jussit exire ; tota corporis virtute recepta, sanus et lætus reversus est ad propria. Factus est itaque fortissimus defensor ecclesiæ S. Opportunæ, qui prius exstiterat prædator et afflictor ipsius familiæ.

pœnitens postea recipit.

10 De parvis etiam rebus dicenda sunt miracula, ut de minimis laudetur divina potentia. Quodam tempore furatus est latro boves hominis cujusdam rustici. Cumque rusticus boves suos quæreret, et inime reperisset, cum loris detulit boum juga in B. Opportunæ ecclesiam. Postquam vero vovit, quod si aliquando ipsos boves haberet, medietatem B. Opportunæ daret, et medietatem retineret ; egressus de ecclesia vidit boves suos accurrere cum ruptis vinculis ligneis, unde fuerant ligati : et B donans quæ promiserat, reversus est lætus sicut desiderabat.

alii homini boves restituuntur :

11 Dicunt etiam, quod si aliquis aliquod pecus ibi vovisset, illud pecus sponte veniat frequenter sine ductore ad ecclesiam B. Opportunæ. Quibus diebus et isto tempore multi quod perdiderant, promissis votis et equos et boves et vestimenta sua invenerunt. Hujus rei gratia multa a fidelibus viris ad prædictum locum deferebantur munera. e

12 Nec illud oporteret silere, quæ Parisius civitate per eam Dominus dignatus est perpetrare. Erat quidam homo nomine Adalardus, jam per triginta annos claudus effectus. Hic cum fuisset nobilis genere longa occupatus membrorum debilitate, pauper efficitur pecuniæ. Cumque Parisiaca plebs in nativitate B. Opportunæ ad ecclesiam ejus de nocte conveniret, inter alios prædictus Adalardus adfuit. Quem cum multitudo populi non sineret ecclesiam ingredi, virtute qua potuit ante altare pervenit. Qui postquam aliquamdiu oravit, sanus effectus divinam in B. Opportuna virtutem collaudavit. Quo viso f Ludovicus Rex cum supra scriptis donis prata juxta Montem-Martyrum et campellos insuper prope portam ejusdem civitatis, ecclesiæ attribuit. Quæ suspiciens bonæ memoriæ Hildebrandus Sagiensis Episcopus Ecclesiæ, qui g eo tempore ecclesiæ B. C Opportunæ Parisiensis regimen habebat, præfati Regis nutu in sustentamentum Canonicorum præfatæ ecclesiæ servientium stabilivit.

Parisiis claudus erigitur.

13 Revoluto anno cum rursus nativitas beatæ Opportunæ Parisius devotissime a fidelibus viris coleretur, omnipotens Deus evidens et clarum est dignatus perficere miraculum. Namque cum crastina die Missa solenniter celebraretur, inter plurimos infirmorum cuneos qui per merita Beatæ Opportunæ auxilium divinum exspectabant in recuperanda sanitate, adstabat ibi quædam femina quæ jam longo tempore oculorum lumen amiserat. Cumque adstantes homines secundum consuetudinem Christianitatis inter se pacis oscula darent, prædicta femina cæca quemdam hominem, quem palpando propius contingere potuit, osculata est. Post osculum autem statim visum recepit, et eidem homini cui osculum dederat, dixit : Rursum mihi præbe, frater, quia nunc quando me osculatus es eram cæca, et modo video per B. Opportunæ merita. Quo etiam die multi variis infirmitatibus oppressi, adjuvante Domino, sanitatem receperunt.

Mulieri cæcæ restituitur visus

14 Quodam igitur die multi congregati deferentes vota sua, veniebant ad oratorium S. Opportunæ: D inter quos pauperrima femina ambulans, cum nihil haberet quod secum ad ecclesiam deferret, vidit Aviculam nomine Acredulam, quam vulgus vocavit Alaudam : quam videns plena fide dixit : Domina Opportuna, si tibi placet, veniat hæc avis ad me, ut habeam quod tibi possim deferre. Statim avicula super eam resedit, et ipsa femina eam super altare posuit.

AUCTORE ADALHELMO EPISC. SAG. Alia offert aviculam manu captam

ANNOTATA.

a *Ludovicus Rex Germaniæ, Ludovici Pii filius, mortuus anno* 876, *fratrem habuit Carolum Calvum Regem Franciæ, qui Romæ coronatus est Imperator anno* 875 *exeunte. Hinc evidenter cognosci putaretur tempus hujus tam Translationis quam scriptionis, nisi mox num.* 5 *sequeretur mentio irruptionis factæ per Bozonem et utriusque tam Ludovici quam Caroli Calvi mortem secutæ. Itaque omnino judicamus, non* frater *sed* pater *legi debere, ut intelligatur Carolus Crassus, filius Ludovici prædicti Imperator coronatus anno* 880, *et anno* 884 *factus Rex Franciæ, qui obiit* 888.

b Monciacum *arbitramur extitisse in illa parte ditionis Lotharii Regis, quam a morte ejus, in divisione anno* 870 *inter Ludovicum et Carolum illius patruos facta, accepit Ludovicus Rex, qui locum donavit, uti infra dicetur.* E

c Hildebrandus *interfuit variis Conciliis ab anno* 853 *ad annum* 878 *habitis. Consule Sammarthanos.*

d *Hæc sunt illa tempora, quando, Boso* Rex Provinciæ *occupavit Burgundiam, et ejus Regem se coronari curavit Lugduni anno* 879, *die* 15 *Junii : sed anno* 881 *expulsus fuit, et anno* 882 *coactus se Carolo Crasso Imperatori subjicere.*

e *Addit Gossetus ex traditione,* caput S. Opportunæ ornatum auro, argento, et gemmis pretiosis, fuisse a militibus aut hæreticis spoliatum, et supra campanile ecclesiæ Montiacensis projectum, sed campanis sonantibus repertum.

f *Ludovicus Balbus, qui patri suo Carolo Calvo successit anno* 877, *mortuus anno* 879, *aut certe hujus filius, qui cum fratre suo Carolomanno regnavit, vita functus anno* 882.

g *Hildebrandus e Sede sua a Normannis pulsus, accepit, teste Gosseto, regimen hujus Ecclesiæ allatis eo aliquibus S. Opportunæ reliquiis.*

APPENDIX II F

Cultus S. Opportunæ in Monciaco novo et castro Silvanectensi. Reliquiæ ibidem depositæ.

In *agro Parisiensi versus Septemtrionem est duplex* Moussiacum, *sive* Monciacum, vetus *et* novum *vulgo* Moussy le vieil *et* Moussy le neuf. *In hoc, quod magis versus Silvanectum est situm, fuit celebris cultus* S. Opportunæ Virginis, *unde Gossetus et alii opinantur, illud esse* Monciacum, *in quo ob Normannicam persecutionem fuisset e Monasteriolo delatum. Sed non videtur locus satis tutus fuisse ab irruptione Normannorum, et quod maxime obest, dictum Moussiacum in agro Parisiensi non spectavit ad Ludovicum Regem Germaniæ, sed ad Carolum Calvum. Unde* Monciacum *arbitramur fuisse locum tutum, inter montes versus Germaniam, ubi defuerat hactenus ecclesia ; sed quia irruptioni Bosonis Regis subjecta fuit, potuit postea corpus delatum fuisse* Moussiacum-novum, *et inde refugii causa ad* castrum Silvanectense.

An Moussiacum novum sit diversum a Monciaco

an eo corpus S. Opportunæ delatum ?

2 *Martinus Marrier, in Historia monasterii Regalis S. Martini de Campis Parisiensis, Ordinis Cluniacensis, lib.* 4 *a pag.* 359 *describit Prioratum* S. Opportunæ

ibi Prioratus S. Opportunæ erectus

A portunæ de Monciaco novo, *e dono cujusdam Alberti*
AUCTORE G. H. B *militis erectum circa annum* MXC, *sub S. Hugone Abbate Cluniacensi, ex cujus charta donationis, istic relata, decerpimus ista*: Notum fieri volumus Christi fidelibus futuris et præsentibus, quod Albertus miles dedit ecclesiæ Cluniacensi (quæ fundata est in honore Apostolorum Petri et Pauli, sub qua est ecclesia B. Martini qui dicitur de Campis) ecclesiam de Monciaco, quæ dicitur B. Opportunæ, cum atrio et appendiciis suis, sicut Clerici habuerant, qui in ea deservierant. Hoc autem fecit Albertus in communi Capitulo cum Abbate suo Hugone, coram Domino Ursione Priore et congregatione, statimque coram cunctis qui aderant, donum posuit super sanctum altare. Hoc etiam fecit Albertus ille consilio Domini Hugonis Abbatis: nam litteras ejus libenter suscipiens, eisque mandatis obediens, epistolam sibi ab eo missam, in supradicta ecclesia S. Martini reliquit. *Colitur S. Hugo Abbas* XXIX *Aprilis. Idem* concessit Burchardus de Montemorentiaco de cujus *erat beneficio, et parochia Monciaci-novi est etiamnum in Ducatu Montemorentiaco.*

Postmodum Guarinus Episcopus Silvanectensis, anno MCCXX concessit, intuitu pietatis, dilectis in B Christo monachis S. Martini de Campis, apud Monciacum Deo servientibus, ut ipsi de quarreria, quæ est inter Capellam de Sorval et Capellam de Oriaco, capiant quandocumque voluerint, quantum habuerint necesse ad ædificandum suam ecclesiam, quam de novo construunt in nomine B. Opportunæ. *Est autem* quarreria *(ut hoc obiter indicem) latumia seu lapicidina, sic dicta Gallis quod inde eruuntur lapides quadri, vulgo* pierres quarrez, *Belgice* karreel. *Denique* in eadem ecclesia Prioratus S. Opportunæ de Monciaco-novo, diœcesis Parisiensis, fundavit Philippus Aluotus, anno MCCCLXXXVI, sacellum Deiparæ Virginis. *Hac de Monciaco-novo ex quo reliquias S. Opportunæ delatas fuisse ad castrum Silvanectense sequens miraculum, priori relationi Translationis olim annexum, innuit.*

cum nova ecclesia.

3 Cum jam finem narrandi facere voluimus in sacræ Virginis Opportunæ mirabilibus, a multis narrari audivimus, qualiter se vindicaverit de quodam Presbytero, nomine Alimaro, spiritu blaspemiæ repleto, in Silvanectensi castro. Nam cum per merita B. Opportunæ innumerabiles infirmi in castro Silvanectico, tempore Uboldi gloriosi Comitis, reciperent sanitatem, omnes Silvanectenses habitatores locum, ubi requiescebat corpus ejus, cœperunt venerari. Quod ægre ferens sacerdos Alimarus, zelo invi- C diæ stimulatus, dixit hominibus ad eumdem locum venientibus: Sciatis, quia in hoc loco nullum sanctitatis corpus Virginibus habetur, sed illusio et phantasma est hoc quod colitur. Quod audiens Deo religiosus et carus, nunc factus Episcopus, *a* Robertus, dixit. Eia infelix, quia temeritate talia dicere præsumpsisti, scias proculdubio, quod in proximo tibi a Domino monstrabitur, scilicet quod hoc loco vere corpus Deo amabilis Opportunæ colitur. Ipso die secundum verba Domini Episcopi Roberti divina ultio subsecuta est. Nam cum isdem blasphemator quoddam cœnaculum vellet ascendere, fractis cervicibus ipso die est mortuus. Nam spiritum ultimum trahens, deportatus ante altare, professus est se propter verba blasphemiæ animam reddere, ut ostenderetur a Domino meritum S. Opportunæ. *b*

Silvanecti Corpus S. Opportunæ claret miraculis:

ubi in eamdem blasphemus

fractis cervicibus moritur.

4 Nec oblivioni tradendum est qualiter anno gratiæ millesimo centesimo quinquagesimo quarto, Ludovicus Rex Francorum Christianissimus, et *c* Dux Aquitaniæ, ecclesiæ sanctissimæ Virginis Opportunæ, in urbe Parisiorum sitæ, census, viariam, et decimas pratorum juxta Montem-Martyrum et campellorum juxta portam ipsius civitatis (quos vulgus D *d* maresca vocat) ad eumdem dominum pertinentes *e* contulit; ipsi enim campelli ob aliud insigne, ut visum est, ipsi ecclesiæ fuerant donati. Quod ita contigisse narratur. Quidam siquidem illis diebus peregrinationis causa ad præsentem ecclesiam simul venerant: dum autem redire ad propria concito gressu optarent, et breviori via uti quærerent, per loca in ipsis campellis seu marescis hominibus invia descenderunt. Sed prout scriptum est, cor hominis disponit viam, domini autem est dirigere gressus; cum brevius iter quærerent, in longum incommodum inciderunt: in ipsius namque montis declivo obviaverunt *f* basilisco, qui alterum eorum solo visu, ut suæ naturæ congruit, occidit. Quem ad jam dictæ Virginis subsidium deferentes, atque pro eo vota cum precibus fundentes, vitam eidem reddi obtinuerunt. Cujus rei relatione Rex præfatus inductus, eosdem campellos ipsi ecclesiæ libere possidendos dereliquit.

Donatio facta

Prov. 16, 9

ob mortuum resuscitatum,

5 *Imo libere possessos permisit alienari, uti ex infra scriptis diplomatis apparet quæ Gossetus in Annotationibus producit, et mirum est non melius ab eo intellecta fuisse. Primum an.* MCLIV *datum incipit:* In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Ego Ludovicus Dei gratia Francorum Rex et Dux Aquitanorum. Regni E sedes principalis civitas Parisiensis, antecessoribus nostris Francorum Regibus semper grata, quanto nobis est acceptior, tanto amplius solicitudinem regiam ea, quæ ad honorem et suffragia civium pertinent, decet providere. Secus eamdem civitatem aquosa quædam terra est, quam mariscos vocant, in usum communis pascuæ constituta et S. Opportunæ propria. Notum sit igitur tam natis quam nascituris, quod nostro et venerandi Patris Episcopi *g* Theobaudi nostrorumque fidelium consilio, Canonici S. Opportunæ, propter ecclesiæ paupertatem et communem multorum utilitatem, mariscorum medietatem culturæ et curticulis faciendis dederunt, habituri censum in festo S. Remigii, de singulis videlicet agrippennis denarios duodecim, ex nostro assensu, decimis terræ illius et viaria retentis et consignatis in jure ejusdem ecclesiæ etc.

confirmata diplomate uno,

6 *Idem confirmavit et clarius expressit Rex prædictus, ex partibus transmarinis regressus, tempore Mauricii Episcopi, qui circa annum* MCLX *institutus, obiit anno* MCXCVI, *Regi Ludovico per annos sedecim superstes: quod hic notamus, quia annus diplomatis non exprimitur apud Gossetum, quod est ejusmodi:* In nomine sansæ et individuæ Trinitatis. Amen. Ludovicus Dei gratia Francorum Rex. Notum facimus universis, F præsentibus pariter ac futuris, quod Canonici S. Opportunæ, propter ecclesiæ suæ paupertatem, et communem totius civitatis utilitatem, mariscum, qui jacet inter Parisios et Montem-Martyrum, et protenditur a ponte Petrino, usque subtus villam, quæ vocatur Challoel, qui proprius ecclesiæ S. Opportunæ esse dignoscitur, ad excolendum dederunt, in festo B. Opportunæ de singulis *h* arpentis duodecim denarios annuatim recepturi, decimis marisci illius et *i* viaria retentis et assignatis in jure ejusdem ecclesiæ. Nos autem prædictæ institutioni, mandato Domini Papæ, et tam Senonensis Archiepiscopi *k* Guillelmi quam Parisiensis Episcopi Mauricii, aliorumque prudentum consilio inducti etc.

alteroque,

7 Carolo quinto Francorum Rege, coruscantibus in dies sacræ Virginis Opportunæ virtutibus, omnes illius opem in infirmitatibus implorabant, sacraque pignora possidere magis ac magis desiderabant. Qua pietate ductus vir venerabilis Hugo de Castro-Girardi, ejusdem S. Opportunæ Ecclesiæ Parisiis Capicerius, brachium illius dextrum a *l* Joanne de Puteo Abbate Cluniacensi impetravit: quod *m* Armericus de Magniaco Parisiensis Episcopus e Regis basilica

Parisiis brachium dextrum susceptum

A basilica seu turriculis, ut vocant, ubi modo Regalis platea visitur, Rege comitante, solenni supplicatione in præfatam ecclesiam, die Dominica infra Octavam Epiphaniæ Domini anno MCCCLXXIV, devote apportavit: (*an. 1374.*) in cujus memoriam statuit, ut quotannis dies festus duplex de S. Opportuna Virgine cum solenni brachii supplicatione in perpetuum fieret. Sacrum illius caput in Prioratu de Montiaco quiescit, dempta cranii aliquantula portione, quam Sanctimoniales Almaniscæ cum brachio sinistro possident. Altera maxilla colitur apud Insulam Adami in Prioratu S. Godograndi fratris sui. Lutetia Parisiorum costam ejus miraculosam cum brachio dextro et alia portione capsa inclusa veneratur: (*Aliæ Reliquiæ variis in locis.*) reliquum vero corpus apud castrum Vindocinense in S. Georgii sacra æde quiescit, illuc refugii causa, *n* Anglis Neustriam devastantibus, exportatum.

ANNOTATA.

a *Primus hujus nominis Silvanectensis Episcopus interfuit Calersi Synodo, sive anno* 997 *sive anno* 1008 *habitæ. Unde hæc ab aliquo juniore Amanuensi adjecta videntur. Si quis loco* Roberti *substituere desiderat* Autbertum, B *qui Synodis Pentigonensi et Trecensi interfuit anno* 876 *et* 877, *uti insinuat Mabillon, per nos licebit. Eodem modo aliquis diceret alium fuisse* Robertum, *sed hactenus in Catalogo Episcoporum omissum.*

b *Addebatur consueta formula lectionum,* Tu autem Domine, miserere nobis. *Quæ sequuntur sunt longe posterioris, quidni et auctorum diversorum.*

c *Est hic* Ludovicus VII, *vulgo* Junior *cognominatus, quod simul cum Ludovico Grosso patre suo regnarit. Hic ducta in uxorem Alienore, filia Guillelmi ultimi Ducis Aquitaniæ, eum Ducatum anno* 1137 *acceperat. Consule quæ in Commentario prævio ante Vitam S. Guillelmi eremitæ diximus* 10 *Februarii* §. 3, 4 *et* 5. D

d *Gossetus* Maresia *legit, et in diplomatis duobus sequentibus* Marisios: *non dubitamus tamen, quod vulgo* Maresce *dicebatur etiam* Marescum *Latine scriptum fuisse. Significantur autem eo nomine prata palustria, a radice* mar, mer, mour *palus locus, pro varia variorum dialecto: postrema Flandrorum est, quibus propterea ejusmodi prata uliginosa vocantur,* mourasche.

e *Imo pridem ad jus ecclesiæ istius pertinentes, permisit alienari.*

f *Diabolico spectro exanimatum hominem prorsus credo: nam quod de basilisco vulgo creditur, inter fabulas a naturæ peritioribus numeratur.*

g *Fuit* Theobaldus *Episcopus Parisiensis ab anno* 1140, *quo* Stephanus *decessor obiit, usque ad annum* 1158. *Successit ei* Petrus Lombardus, *vulgo dictus Magister sententiarum; sed ad breve tempus, ut notat Claudius Roberti in sua Gallia Christiana.*

h Arpennum *supra* Agripennum, *vulgo* Erpan: *quod licet hic ad originem Latinam detortum, vere totum Francicum, et Teutonicum est, compositum ab* ard *seu* erd *terra, et* pand, pend, *quadrum.*

i Neque *hanc vocem a Latina origine esse puto: sed esse a Teutonico* Weyen, *quod significat* pascere, *et* venari, *credo autem jus venandi intelligi: nam pascendi jus qui potuisset reservari, cum terræ hujus alia nulla esset utilitas? sit ergo* Viaria, *quasi Belgice dicas,* Weyerye. E

k *Creatus Guilielmus anno* 1168 *obiit ante Regem.*

l *Alius* Joannes de Pina *dictus, mortuus* 27 *Decembris anni* 1374.

m *Fuit hic Cardinalis titulo S. Eusebii, et executor testamenti Caroli* V *Regis, mortuus an.* 1384. *At Rex Carolus mortuus est an.* 1380.

n *Id bellum cœptum est sub Carolo* VI, *et fere per* 100 *annos duravit.*

DE BEATO ADELBERTO,

COMITE AUSTROBANDIÆ IN BELGIO.

AUCTORE G. H.

SUB FINEM SEC. VIII.

Austrobandia, sive Austrovandia, aut Ostrovandia, illustris ditio, fluviis Sancto, Scarpo et Scaldi, qua illi in hunc ad Buchainum et Mortaignam illabuntur, inclusa, nomen videtur sortita, quod limes fuerit Austrasiæ, cujus regno Cameracum cum vicina Hannonia subjiciebantur. C *Hujus Austrobandiæ Comes habetur B. Aldebertus,* (*B. Adelbertus maritus S. Reginæ,*) *cum uxore sua S. Regina, fundator monasterii Dononiensis ad Scaldim, in ditione Austrobandiæ, inter Valencenas et Buchainum: in quo monasterio S. Ragemfredis; earum filia, Sanctimonialibus præfuit Abbatissa. Arnoldus Rayssius in Hierogazophylacio Belgico pag.* 200 *de hisce tribus ista scribit.* (*pater S. Ragenfredis,*) Dononii, in celeberrima et nobilissima Benedictinarum Abbatia, prope Valentianas, quiescunt corpora B. Aldeberti Comitis Ostrovandiæ, qui obiit X Kalendas Majas B. Reginæ Aldeberti conjugis, hujus cœnobii fundatricis, quæ obiit ipsis Kalendis Sextileis (*corrige* Quintileis): B. Ragenfredis Abbatissæ, Beatorum Aldeberti et Reginæ filiæ, quæ obiit VIII Idus Octobris. (*horum sacra corpora Dononii*) Horum tria corpora in summo altari in argenteis feretris quiescunt: S. Ragemfredis in medio, B. Albederti in dextero latere, in sinistro vero B. Reginæ: fitque apud velatas Virgines de his tribus Officium sub ritu duplici. *Hæc Rayssius, Henricus Doutremannus par.* 3 *Historiæ Valencenianæ cap.* 5, *refert originem solennis processionis, quæ apud Valencianas instituta est anno* MXIII, (*in summo altari;*) *et quotannis habetur adductis undequaque sacris Reliquiis, quas prout circumlatæ fuerunt anno* MDLXIII *late describit, ac narrat* Dononio tunc apportatas fuisse quatuor insignes hierothecas: quarum prima erat S. Aldeberti Comitis Austrebandiæ; (*Valencenis in processione circumlata;*) secunda S. Reginæ ejus conjugis, fundatorum ecclesiæ et monasterii Dononiensis, ac parentum decem filiarum Virginum sanctarum. Tertia hierotheca continebat F corpus S. Regemfredis, primogenitæ dictarum decem Virginum, et primæ Abbatissæ Dononiensis. Quarta erat instructa variis reliquiis Ursulinarum Virginum. *Molanus in Auctario Usuardi posterioris editionis, ista scribit:* In Hannonia, Dononio monasterio, obitus S. Aldeberti Comitis Austrovandiæ et Confessoris, (*Memoria in fastis,*) non tamen canonizati: cujus corpus quiescit in summo altari in tumba argentea, *Gulielmus Gazet in Historia Ecclesiastica Belgica pag.* 154 *simili encomio celebrat* S. Aldebertum, Comitem Austrobandiæ, maritum S. Reginæ, qui in favorem decem filiarum, quas genuerant, construxerunt monasterium Dononiense, in diœcesi Atrebatensi, prope Valentianas, ubi corpora eorum sunt elevata. *Secuti sunt passim recentiores Martyrologi, Saussayus Willotius et alii.*

2 *Vitam aliquam, ex MS. Passionali cœnobii Bodecensis Canonicorum Regularium Paderbornensis diœcesis descriptam, submisit nobis Joannes Gamansius noster. Verum multa in ea controversa sunt, inter quæ est illud,* (*In Vita MS. hic omissa.*) *quod dicatur* fuisse electus in Episcopum Cameracensem, in qua dignitate constitutus, uno solo anno cum triduo supervixisset. *Quæ ad hunc*

Auctore G. H. *dicitur Episcopus Cameracensis,*

A S. Aldebertum *videntur translata* a S. Ableberto, Episcopo Cameracensi, *cujus Acta dedimus* XV *Januarii, ac diximus eum etiam appellari* Adelbertum, Albertum, Emebertum. *Alia controversia est quod dicatur* S. Aldebertus Tornaci longo temporis curriculo servivisse cuidam pistori, qui ipsum multum dilexit propter humile suum obsequium : *dein* in monte S. Trinitatis in magna austeritate vitæ degisse. *At Molanus de S. Ableberto ista scribit.* Apud Tornacum et Antonium est pagus S. Aldeberti, qui Mons-Sanctæ-Trinitatis vulgo appellatur. Pagum autem Pastor sic vocari asserit, quod S. Aldebertus Episcopus Cameracensis ibi habitasse creditur. Asseruit et festum sua in Ecclesia celebrari. *Hæc Molanus ad* XV *Januarii. Hæc autem controversa quia occupant præcipuam partem dictæ Vitæ S. Aldeberti Comitis Austrebandiæ, eam omittimus nostro operi inserere, dum major lux aliunde affulgeat. Proposuimus nostram dubitationem ad diem* VI *Februarii ad historiam translationis S. Vedasti, ex Vita S. Autberti auctore Fulberto, num scilicet S. Emebertus Episcopus Cameracensis sit alius a* S. Ableberto *sive* Adelberto, *quod dicantur* a die depositionis S. Vedasti, usque ad tempus B. Autberti sex fuisse Episcopi, quibus ipse septimus ad Pontificii culmen accessit : *qui sex in-*

et ante Tornaci et in Monte S. Trinitatis vixisse.

B *terpositi haberi nequeant nisi* Ablebertus *sive* Adelbertus *alius statuatur a* S. Ameberto, *aut certe aliquis alius interponatur. Verum iste* Ablebertus *ita distinctus quia septimo seculo vixit, ad hunc* Adelbertum Comitem Austrebandiæ, *qui seculo octavo floruit, nihil conferre potest. Eo tempore præfuit* XV *Episcopus* Albericus : *an ex eo nomine sit formandus* Albertus *et* Adalbertus, *et quæ hic dicuntur de* S. Adelberto Comite, *possint illi tribui, viris eruditis in diœcesibus Cameracensi, Atrebatensi et Tornacensi discutiendum relinquimus. Aliqui etiam interponunt* S. Theofridum, ex Abbate Corbeyensi Episcopum Cameracensem, *quem alii* Ambianensem, *alii* Albigensem *dicunt.*

Vita epitome ex officio proprio.

3 *Excusa sunt an.* MDCXXV *officia propria peculiarium Sanctorum Abbatialis Ecclesiæ Dononiensis, ante ex commissione Episcopi Atrebatensis a Mathia Navæo sacræ Theologiæ Doctore Duacensi approbata : inter quæ ad hunc* XXII *Aprilis proponuntur tres Lectiones* de S. Aldeberto *ad Matutinum in secundo Nocturno recitandæ : quas hic damus, sed collatas cum iis, quæ paulo uberius continentur in Annalibus Hannoniæ, extractis ex libris Jacobi Guise, et tribus voluminibus Gallice anno* MDXXXI *excusis : ubi volumine* 2 *a folio* 47 *de monasterio Dononiensi agitur : et aliqua hic in*

C *notis adjunguntur.*

VITÆ COMPENDIUM

Ex lectionibus Ecclesiæ Dononiensis.

Adelbertus et Regina conjuges Sancti,

Claruit tempore Pipini Regis Francorum, qui pater fuit Caroli Magni, inter Proceres aulæ Aldebertus Comes Austrovandiæ, ex genere Francorum non infimus, opibus et prædiorum copia locupletissimus : nec solum nobilitate sanguinis illustrissimus ; verum etiam omnimoda morum probitate et actuum clarissimorum splendore omnibus amabilis. Hic non luxuriæ fervens ardore, sed sobolis procreandæ provocatus amore, neptem dicti Pipini Regis, nomine proprio Reginam, in uxorem sibi expetiit, et Deo donante impetravit. In caritatis itaque copula sociati, erat eis juxta Apostoli præceptum honorabile connubium : in quo invicem ad bene vivendum cohortantes, castimonia conjugali, eleemosynarum affluentia et assidua erogatione, divino conspectui placere studentes, de die in diem devotionis sanctæ studium ampliabant : pauperes recreabant, nudos vestiebant, infirmos visitabant ; et universos quos indigentia angustiabat, et violentorum præjudicia opprimebant, pro posse sibi concesso, erogatione substantiæ et consiliis salutaribus, ab instanti miseria sublevabant. Quoniam autem universa, quæ prompta devotione indigentibus conferebant, Domino Jesu subministrabant ; benedictionem supernæ felicitatis sibi acquirebant, ut regnum Sanctis omnibus a mundi origine præparatum percipere mererentur, et in perpetuum hereditate immarcescibili remunerarentur. His itaque secundum timorem Dei in copula conjugii caste copulatis, et per exercitia dictarum virtutum, mandatis cœlestibus fideliter et assidue servientibus, ut liquido constaret, quantus et qualis fructus ex hac connexione resultaret, ex benedictione supernæ virtutis nata est eis propago et soboles veneranda, *a* decem videlicet virgines sanctæ, quas parentes secundum legem Domini erudierunt, disciplinis quoque *b* liberalibus et litterarum divinarum lectionibus institui curaverunt. Earum nomina hæc sunt : S. Ragemfredis, Cœlestina, Rosa, Ambrosia, Ava, Euphrosyna, Helena, Neptalina, Paulina et Carola. Ædificaverunt etiam ad Scaldim fluvium in loco diœcesis Atrebatensis, qui Dononium dicitur, cœnobium ad honorem Dei Genitricis, itemque ecclesiam in venerationem S. Martini. In eo loco numerosum sanctimonialium numerum, cui B. Ragemfredis filia præfuit, et Clericorum Dei gregem instituerunt, reditibus et prædiis decenter ad servitutem Dei legatis. Visuntur eorum sepulcra in parochiali ecclesia, sed corpora elevata sunt, et in monasterii summo altari in argenteis feretris quiescunt ; S. Ragemfredis in medio, B. Aldeberti in dextro latere, in sinistro vero S. Reginæ.

D Hebr 13, 4

dediti eleemosynis,

dicuntur procreasse decem filias;

E

ædificarunt monasterium Dononiense, ibidem quiescunt.

ANNOTATA.

a *In lectionibus S. Reginæ* I *Julii etiam* decem filiæ procreatæ *dicuntur, sed nomina non exprimuntur.*

b *Nomina in historia monastica aliquot tomis conscripta a La Barre Aquicinctino, sed hactenus inedita, tomo* 6 *par.* 2 *ita efferuntur,* Ragemfredis, Cœlestina, Rosa, Ambrosia, Anna sive Ava, Euphrasia, Efaina seu Faina, Neptalina, Paulina et Carola : *et citabuntur sub initium supra indicati Annales Hannoniæ in quibus desunt nomina. Sed dicuntur* hæ decem Virgines peregrinatæ Romam, ac dein ex illis quinque profectæ Hierosolymam, ubi inter Sancta pietatis exercitia e vita excessissent ; uti quatuor aliæ Romæ, quando S. Ragemfredis superstes, et in patriam reversa reperit Adelbertum patrem vita functum. *Hæc ibi, quæ optaremus antiquioribus monumentis confirmari. Valde etiam veremur ne sola S. Ragemfredis eorum filia fuerit : aliæ autem novem, primæ sociæ ejusdem sanctæ Virginis, atque adeo dictorum Comitum filiæ dumtaxat adoptivæ, ut sic loquar, quatenus tota BB. Adelberti et Reginæ hereditas in jus monasterii, pro ipsis fundati, transierat.*

F *Nomina 10 filiarum et obitus.*

DE

DE S. SENORINA, VIRGINE,

G. H.

ABBATISSA BASTENSI IN PORTUGALLIA ORD. S. BENEDICTI.

AN DCCCC-LXXXII

Floruit hæc nobilissima et sanctissima Virgo seculo Christi decimo, nata circa annum DCCCCXXIV *mortua anno* DCCCLXXXII, *hoc* XXII *Aprilis : quo die in Martyrologio Lusitanico, Conimbricæ anno* MDXCII *excuso, memoratur his verbis :* Inter fluvios Durium et Minium, in ecclesia Parochiali S. Senorinæ de Basto, ubi antiquitus monasterium fuit, celebratur festum S. Senorinæ Virginis; quæ fuit genere nobilis, ac professione Benedictina, in quo ordine vixit annos quinquaginta, exemplar magnæ sanctitatis, clara virtute miraculorum in vita et post mortem. Sacrum ejus corpus servatur in dicta ecclesia ad latus dextrum majoris altaris.

S. Senorinæ ecc'esia, festum, reliquiæ :

Vitam ejus ut possumus, damus ex antiquo MS. Legendario Conimbricensi monasterii S. Crucis, jam antea a Tamayo Salazar in Martyrologio Hispanico excusam ; quam Hispanice edidit Antonius Yepez tomo 5. Chronici Benedictini ad annum DCCCLXXVII, *Lusitanice Ludovicus ab Angelis in Viridario Portugalliæ cap. 55, et Georgius Cardoso in Hagiologio Lusitano ad hunc diem, sed contractam, uti latine extat in quatuor Lectiones divisa in Breviario monastico ordinis S. Benedicti regnorum Portugalliæ Conimbricæ excuso anno* MDCVII, *et apud Menardum in Notis ad suum Martyrologium ad diem sequentem, et passim apud alios scriptores Lusitanos, citatos tum ab aliis tum a Tamayo Salazar quem nihil de suo addidisse vel immutasse in contextu, sed ipsa antiqui Legendarii verba invariata proposuisse libenter crederemus ; nisi cognitam haberemus experimentis quotidianis exiguam hominis hoc in genere fidem ; non quidem malam, sed tamen infirmam, et nostræ scriptionis instituto parum accommodam ; dum quæ vel ab aliis vel a seipso persuasus vera esse credidit, conjecturis novitiis inædificata, inseruit Vitis, non tantum quas compilavit ex variis ; sed iis quoque, quas ex antiquis MSS. accepisse se profitetur : et antiquam phrasim plerumque mutavit, uti eum nunc quoque fecisse judicabit, qui ipsum ex suis scriptis nosse didicerit. Istud autem hic dictum, in iis omnibus valere volumus, quæ ex ipsius opere inseruimus hactenus aut inseremus nostro : rogamusque eos penes quos ipsa antiqua monumenta sunt, ut ea transcribere nobis verbotenus ac transmittere curent, fide meliori danda in lucem.*

Vita scripta.

B

C

VITA

Edita a Tamayo Salazar

Ex MS. Legendario Conimbricensi.

Senorina ex nobilissimis Sousarum orta natalibus, *a* Hufum Hufes, Belfayal seu Belfajer Comitem, et Dominum territorii de Vieira et do Basto, inter Minii et Durii flumina Braccarensis diœcesis, patrem habuit, et Soerium Belfajal avum ; matrem vero Tharasiam, sororem Comitis Gonsalvi Soarii strenui militis, qui Regibus Legionis opem detulit sæpe sæpius. E vita vero Tharasia discessit, relinquens filiam Senorinam puerulam fere lactentem : hinc Hufi patris dolorem et conjugis obitus et filiæ orbitas gravissime perangebant. At ut tantis Hufus occurreret infortuniis, Godinam Abbatissam in cœnobio S. Joannis de Vieira, ordinis Benedictini, puerulæ materteram, feminam et prudentiæ dono illustrem, generisque nobilitate conspicuam, et quod fortius est, vitæ sanctitate sublimem, elegit, ut de Senorinæ educatione tractaret, concurrentibus utriusque sanguinis conjunctionis vinculis, et sanctissimæ Abbatissæ ad hujusmodi educationis pensum suffragantibus officiis, etiam in externis virginibus. Nec electio Comitis animum decepit, quia B. Godina, accepta puerula cum ejus nutrice, sic assistentiæ necessaria ministravit utrique, ut post tempus infantiæ sacra Virguncula sanctissimæ Abbatissæ solertiam omnibus intuentibus propalaret. Cum ergo jam ad ætatem discretionis pervenit, ita virginem Godina validis virtutum fulcris, verbo et opere informare constituit, ut sancti Spiritus templum mereretur haberi, ideoque ad summam, timore et amore Dei præviis, perfectionis apicem devenire curavit. Hinc fere totam hebdomadis partem jejuniis explebat, cilicio induta teneræ carnis fomitem, nec non disciplinis macerabat, et reliquum temporis aut in oratione aut in verborum cœlestium auscultatione excursum feliciter transigebat.

a Parentibus illustribus prognata, datur Godinæ Abbatissæ nutrienda : educatur religiose :

E

2 His sic Senorinæ virtutum odoribus per illius regionis terminos diffusis, in aures ingenui et nobilis adolescentis ejus fama pervenit ; qua procaciter inescatus juvenis, omnem ponere operam curavit, ut ad speciosissimæ virginis auditum, ejus flagrantis amoris scintilla perveniret, ita ut illam sibi in matrimonium conjungeret. Quod ut beata Virgo cognovit, constanti animo, ut a proposito resiliret, juveni notificari mandavit. Sed cum sit immedicabilis amor, eo ipso quod Virginis contemptus significationem audivit, vi furoris multiplicata prolixius, in pervicacem desperationis affectum, blandum voluntatis desideratum tenaci apprehensione convertit. Sed quia frustra æstuantis adolescentuli solicitudo continuum temporis lapsum perdebat, sibi consulens, Comitem Hufum, Virginis parentem, adire compellitur : cui obortis lacrymis, ardentibus affectibus, meteoricis precibus et amantis suspiriis, omnia sui amoris accidentia patefecit ; ab eo flagitans ut filiam summe dilectam sibi in conjugium permittere dignaretur. Comes nobilissimi juvenis angustiam demirans, et illius dotes ab origine illustres et a natura præclaras contuens, illum, ut tempori pausam daret, benigne dimisit ; promittens se filiam, ut ad conjugii vinculum properaret, bono auspice allocuturum. Abstersit strenuus Comes solamine prudenti lacrymas juvenis perturbati, qui ejus salutem Comiti commendans, de ejus præsentia valde solatus discessit. Tum Comes *b* in cœnobium conscendens, Senorinam accersiri jubens, humanis et suavibus verbis, Proceris conjugium prudenti brevitate proposuit ; addens quanta amoris æstuatione, quanta sanguinis illustratione, eorum prosequeretur affectum. Audivit sacra Virgo patris propositum, cui tali supra ætatem constantia respondit : Ego D. N. Jesum Christum Sponsum accepi, quem despicere fœdum, cujus amplexus perturbare nefandum : ideo, in animæ sponsi disturbium, alium admittere, iniquum ; ita ut nec patris instantia, nec juvenis appetitus, nec mundi opes, nec vana nobilitas poterit me a Christi Sponsi, amantis, nobilis, et divitis separare conjugio. Tacuit pater, auditis beatæ Virginis verbis, vehementi fervoris spiritu prolatis : et ut sanctum propositum ad perfectionem perduceret invitavit ; Virgini promittens, ulterius de illo aut alio matrimonio exquirendo, se nusquam tractaturum.

a nobili viro ad matrimonium eligitur : a patre solicitato,

F

b

rogatur : vincit ipsa :

EX TAMAYO.

A 3 Hanc Hufi Comitis obsequelam, qua se cum filiæ placito conformavit, sic Virginis Sponsus gratam accepit, quod nocte sequenti resignationem Comitis plaudere satageret : ideoque illi in somnis Angelum dimisit, qui Numinis assensum referret, et quod protinus Senorina monasticam religionem acciperet, imperaret. Tantæ inspirationis decreto parens, adveniente die Comes monasterium adivit : et Godinæ Abbatissæ necnon filiæ Senorinæ Dei placitum recensens, et oraculum Angelica voce prolatum propalans, illico sacram virginem Benedictini Ordinis habitum induere destinavit. Quo facto nimia omnium lætitia, ad aratrum Senorina manum imponens, sic in perfectione concrevit, ut non solum exemplo sed et admirationi omnibus aliis extiterit sanctimonialibus. Exacte Martyrum acta legebat, in quorum studio et in æternorum pensitatione cruciatuum diu noctuque percurrebat, tanto lacrymarum imbre, quod et in martyrii desiderio exardesceret, et in pœnarum æternarum diffugio totis viribus laboraret. Hæc ergo voluntatis ad martyrium anxietas sic corporis attenuavit compaginem, eo maxime quia clausuræ status propositum prohibebat, ut in melancholicam incideret ægritudinem. Cujus causam, B ut agnovit B. Godina illa qua erat prædita sanctitudine prudentiali et solertia monachali, infirmam Virginem visitavit, et hæc inter alia solaminis vice verba profatur : Soror carissima, nostra hæc vita monastica, si in sua accipiatur severitate, quid aliud nisi verum martyrium est? Nam si Martyrum res gestas perpendis, in nobis prolixius, quam in illis martyrium inspectabis. Illi temporalem, nos continuum agonem suscipimus : illorum affectus attracti, nostrorum proculdubio voluntaria resignatione oblati feliciter. Ergo si martyrium, filia carissima, explere desideras; in palæstra es, in pulvere præsens agonista subjaces, age dum et ad satellitum, trium animæ inimicorum conflictum, strenua pugil arma defensionis exerce. Hic cruces et stipites invenies, quos superes : hic rotas, trochleas et torcularia, quæ vincas; hic equuleos, fidiculas, catastas, quas deprimas; hic denique alia instrumentorum genera cruciatuum, quæ comprimas, dubio procul reperies. Ergo ut quid aliud martyrium ambire præsumis? Dei voluntatem adimple, et omni benedictione frueris. His sacra Virgo suffulta consiliis, læta solamine et vallata præsidio, illud novum agonis piaculum variis pœnitentiæ exercitiis sedula quæritabat; in quorum continuatione sic vitæ terminum explevit, ut aliquando Martyr reputaretur ubique.

et habitum Ordinis suscipit :

anhelat ad martyrium :

Ordinis exercitia prosequitur :

C 4 His temporibus sanctissima Godina, cœnobii Abbatissa, Senorinæ matertera, et ejus bonæ indolis magistra, temporalem exuit vitam, et æternam virtutum sarcina onusta feliciter adivenit. In ejus locum et merito Senorina, convenientibus sanctimonialium suffragiis, successit. In hujus officii onere, sic sacra Mater se gessit, ut nec in minimo apice ab antiquæ severitatis pondere deviaret. Fuit in illa mirabilis gratia miraculorum : nam sæpius aquam in vinum vertebat, tempestates ex areis depellebat, et alia prodigia suis orationibus perficiebat. Cœnobium ex loco Vieira, ad Bastum transtulit, ubi cum panis Virgines laborarent inopia, interveniente sanctæ Abbatissæ oratione, brevi Deus saturavit famelicas. Quid magis? Cum aliquando iter perageret Abbatissa juxta Carrazedum, sociis aliquibus sacræ Congregationis Virginibus, et in loco divinum recitare officium statuisset amœno, sic a rauco ranarum strepitu ejus fuit impedita devotio, quod in oratione nec minimum persistere potuerit. Tunc Senorina garrulas animalium molestorum voces consopire disponens, ne in ceterum perstreperent imperavit : quod evenit, nam ulterius nullum hujus generis in termino illo conspectatur *c* entoma.

eligitur Abbatissa :

claret miraculis :

ranas oratione pellit :

c

5 Erat ergo sacræ Virgini carissimus *d* B. Rodesindus, et propter cognationis vinculum, et ob sanctitudinis piaculum, quæ in causa fuere, ut aliquando beatus vir Senorinæ frueretur alloquiis. Evenit autem, ut statuto tempore Rodesindus monasterium adiret, quatenus sacram Abbatissam visitando consuleret, et ab ea aliquid consulendo edisceret : ad quorum colloquium cum ambo accederent lætabundi, et de rebus spiritualibus loquerentur ad invicem; duo opifices, qui cœnobii tegumenta verrebant, Sanctorum colloquia in pessimam partem traduxere fallaces. Vix in eorum corde fuit exorta temeritas, quando in ipsorum corpore dæmonum est ingressa caterva, quæ miseros opifices pertorquens, e tecto in peristylium præcipites propulsavit, ita ut in partes homines contusi, miserabiliter protinus animas eructarent. Quod infortunium Rodesindus et Abbatissa intuentes, utriusque orationibus, et sancti Abbatis manuum impositione, alter et alter opifex, cum spectantium admiratione, vitam Deo miserante recepit. D

d

a S. Rodesindo invisitur :

mortuos resuscitat :

6 Demum transactis aliquot annis, cum Senorina quadam die cum suis sacris Virginibus in choro E Completorii officium integra devotione persolveret, concentus dulcissimi in aeris regione ab omnibus auditi magna cum animorum fuere lætitia : quos cum non caperet Virginum cœtus, ad Matrem post absolutum Officium convenit, ut de psallentium melodia causam exquireret ab Abbatissa. Quæ illis de obitu *e* Rodesindi in cœlum ab Angelorum agminibus translati, rationem felicissimam aperuit. Tunc sacræ Virgines horam et diem signantes, postmodum veritatis apicem invenerunt. His et aliis Sanctorum operum illustrationibus ad ultimum vitæ limitem sanctissima Virgo pervenit. Nam quadam die dum in oratione persisteret, dulcissimam hanc vocem audivit : Veni electa mea, quia concupivit Rex speciem tuam. Qua audita protinus se ad viam munivit, et acceptis devote Sacramentis, filiabusque in Dei amore et timore eruditis ille purus spiritus ad gaudia æterna placida dormitione transcendit, XXII Aprilis, anno Christi DCCCCLXXXII, cum LVIII esset annorum. Corpus juxta SS. Gervasii et Godinæ exuvias in cœnobii ecclesia sepultum, innumera quotidie patrare miracula novimus : ita ut ægri salutem, obsessi libertatem, debiles manus, claudi pedes, surdi aures, et cæci oculos reportarent. Quæ cum *f* F Pelagius Braccarensis Ecclesiæ Pontifex auscultasset, curiositate permotus, ad tumulum accedere, ejusque sacra pignora intueri proponens, cœnobium adivit : in cujus præsertia cum jamjam sarcophagum aperire destinasset, cæcus a nativitate visivæ lucis radios Virginis intercessione recepit. Tunc Præsul a proposito desistens, et miracula credens, sanctam Virginem in sublimiorem loculum elevavit, hoc illi *g* gravans in marmore Epitaphium :

obitum S. Rodesindi cognoscit.

e

Mortua,

illustratur miraculis :

f

corpus elevatur,

g

Hic Senorina jacet Christi sponsa et fide plena,
Quæ innumeros vivens tunc respiravit odores :
Et moriens plurimos quoque nunc per secula spirat.
Hæc fuit illustri (ut memorant) de sanguine creta :
Sed magis illustris dicta est pro stamine vitæ.
Illius agnoscens Pelagius agmina Præsul
Virtutum, posuit vovens in Tabulis Almam :
Qui inscripsit quoque lapidis hoc in tegmine metrum.

apposito epitaphio :

Sanctis adscribitur ipsa

ÆRA MCLXVIII.

Inter cetera memorabilium miraculorum a beata Virgine patratorum, illud ab omnibus celebre reputatur, quod *h* Sanctius, primus hujus nominis Lusitaniæ Rex, pro salute Alfonsi Primogeniti filii obtinuit. Nam cum is in ultimo vitæ termino computaretur

h

filius Regis sanatur

A retur ægrotus, Sanctius pater ad cœnobium convenit pro salute Principis consequenda. Qui cum novendiale devotus exequeretur votum, salutem Alfonso feliciter impetravit : cujus opis gratificatione innodatus plurima cœnobio munera obtulit; præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat, per infinita secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Yepez et Ludovicus ab Angelis* Comitem Adulfum *appellant : Lectiones Breviarii Benedictini,* Avulsum. *Sousarum familia an nominetur in MS. Legendario vehementer ambigimus.*

b *Hunc liqueret non fuisse in domo paterna a Godina instructam, uti apud Menardum legitur, si de fide Tamayi hæc ita velut ex antiquo MS. tradentis, non dubitaremus.*

c ἔντομα, insectum *Physicus Latinus diceret.*

d *Hic est* Rudesindus Episcopus Dumiensis, *cujus Vitam illustravimus ad diem* I *Martii, in qua num.* 8. S. Senorina *dicitur* ipsius consanguinea, *ac dein eadem visitatio cum subsecuto miraculo narratur.*

B e *Mortuus est* S. Rudesindus *anno* 977, *et num.* 11 *dicitur Angelos hymnum,* Te Deum laudamus, *cantasse.*

f Pelagius *a Roderico a Cunha, in tractatu de Primatu Bracharensis Ecclesiæ, laudatur* ut acerrimus libertatis Ecclesiæ defensor, *et dicitur* sedisse in Pontificatu annos 20, vel circa, obiisse anno 1130 die 4 Octobris.

g *Sanctius* I *regnavit ab anno* 1185 *usque ad* 1212, *quando hic memoratus Alfonsus successit.*

D h *Francice* graver *est sculpere. Lusitanis multa ex Gotthica retinentibus aut ex Francica lingua mutuatis,* EX TAMAYO. *similis vox in usu est. A Græco* γράφειν scribere *acceptam vocem plerique existimant : puto propiorem originem esse in lingua Teutonica, qua primi Franci et ante occupatam Galliam et diu post usi, quæque cum veteri Gotthica nonnullam habet affinitatem. In ea* Graven *est fodere, idque ad metallorum aut lapidum sculpturam metaphorice translatum, videtur; quomodo Latini pro* scribere *usurpant* exarare, *quatenus olim stylus faciebat in tabella cerea, quod aratrum in terra, lineas velut sulcos ducendo.*

DIPLOMA DONATIONIS SANCTII REGIS.

Regis Sanctii I Privilegium.

In nomine sanctæ, et individuæ Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus sancti. Ego Rex D. Sanctius, memor humanæ conditionis et mortalium casus; peragratis quibusdam partibus regni mei causa orationis, veni ad locum ubi corpus beatissimæ Virginis Senorinæ requiescit : in quo preces nostras prout decet Domino Deo fundens, ipsam Virginem gemitibus et suspiriis pulsavi, quatenus ipsa a Domino Deo suo precibus suis, salutem filio meo D Alfonso Regi impetraret. Qua dicta promisi me erecturum E munitionis lapides, quos Cautum vocant, in circuitu loci Sanctissimæ Virginis, si petita salus orationem secuta foret : imminebat enim periculum mortis; sed orationibus gloriosæ Virginis expulsum est. Igitur considerato termino loci per gyrum, pedibus meis ipsa loca perambulavi et ut competere vidi, petras erigere jussi per manus D. Gonsalvi Menendi, qui tum temporis Princeps erat. Primus lapis erectus est, ubi intrat in Basto rivulus ille de Moses.

vor 4.

G. H.

DE BEATO WOLPHELMO,

ABBATE BRAWILLERENSI PROPE COLONIAM.

ANNO MXCXXII

Monasterii Brauwillerensis Abbas I Evo,

Braunwiller, *seu* Brunovillare, *insigne Ordinis Benedictini monosterium, a Colonia Agrippina octo circiter millibus passuum abest ad occasum, in clivo silvæ ac montium, qui vulgo* Filha *appellantur; fundatum in honorem S Nicolai anno* MXXIV, *ab Ezzone sive Erenfrido Comite Palatino, ecclesiæ Coloniensis Vexillifero seu Primipilo, ejusque conjuge Mathilde, Ottonis II Imperatoris filia. Hunc primum* C *Abbatem Fuonem præfecit S. Poppo Abbas, uti in ejus Vita tradit Everhelmus* XXV *Januarii capite* IX. *Fundatorum filia Richeza, Poloniæ Regina, Coloniæ exul degens, dictum monasterium plurimis opibus auxit, et destructo veteri ædificio, novum validioribus fundamentis construxit : cujus ecclesiam S. Anno Coloniensis Archiepiscopus consecravit, anno* MLXI *sub Tegenone Abbate secundo. Tegenoni successit B. Wolphelmus, Abbas tertius; cujus ad hunc diem Acta edidit Laurentius Surius, a Conrado monacho Brawillerensi, ejus subdito et oculato ut plurimum teste, conscripta, cum titulo Sancti, quem etiam usurpat Gelenius in Fastis Agrippinensibus his verbis :* Item S. Wolphelmi Abbatis Brawillerensis juxta Coloniam, et ejusdem Metropolitanæ olim Canonici. *Ejusdem meminerunt Canisius in Martyrologio Germanico, Molanus in Auctario Usuardi, Wion, Dorganius, Menardus et Bucelinus in monasticis Martyrologiis. Et quia Gladbaci, agri Juliacensis monasterio, Abbatem egit, priusquam ad Brunovillare transferretur, amplum eidem ex Vita elogium texuit Theodorus Rhay inter Animas illustres Juliæ, Cliviæ etc, vulgatas anno* 1663. *His non contenti de cultu ejus inquisivimus, litteris Coloniam missis ad Hermannum Crumbach Societatis nostræ virum eruditum, et rerum Ecclesiasticarum Coloniensium peritum : qui respondit* XXIX *Maji anni* MDCLXXI *se bis convenisse Abbatem dicti monasterii, et intellexisse* eum censeri Beatum, non tamen honorari officio aut collectis propriis, neque Reliquias altari impositas, quod Sanctorum Catalogo nondum sit adscriptus. *Hinc* F *solum titulum* Beati *præfigimus.*

II Tegeno,

III B. Wolphelmus.

Vita hic datur.

VITA

Auctore Conrado Monacho Brawillerensi et teste ut plurimum oculato.

Ex Laurentio Surio.

PROLOGUS.

Dominici gregis Pastoribus, Rectoribusque vigilantissimis, *a* Everhardo videlicet cœnobii Brauwilerensis, et *b* Herimanno in Colonia B. *c* Pantaleonis, Conradus infimus omnium sub regulari proposito, coronam vigilantibus repositam a Domino. Hortamini, Patres excellentissimi, nos vitam B. Wolphelmi Abbatis scriptis depromere, secundum a Deo vobis collatam præscientiam, non modicam hinc fidelibus providentes ædificationis gratiam. Satagitis enim, ut virtutum ejus exempla ad notitiam legentium litteris deducta, bene vivendi piis mentibus pariant instituta. Sed quid, patres illustrissimi, id placuit injungere nobis, dum nec scientia suppetit, nec facundia sermonis suppeditat? Porro in jubendo

a

b c

Auctor rogatu Abbatum scribit

vestra

AUCTORE CONRADO COÆVO.

A vestra tanta est auctoritas, ut licet quod exigitis paveamus; omnino tamen negare vobis nefas esse ducamus. Liceat autem sub exemplo rei visibilis, plenius vobis declarare qua sumus hactenus suspensi dilatione. Nostis, quod absque dubio acies oculorum, solis succumbat reverberata splendore: quanto magis scintilla nostræ scientiæ, si altiora se præsumpserit attentare? Verum ne sanctitatis illius testimonium diutius differendo videamur subtrahere, quamvis mole videamur victi succumbere, vestris tamen votis pro virium nostrarum facultate statuimus obedire. Dat ausum etiam vel fiduciam istud præsumendi, quod quisque pro suo modulo in Domini legitur obtulisse tabernaculo; alius aurum et argentum, alius purpuram vel coccum bis tinctum, alius pelles rubricatas arietum. Bene autem agitur nobiscum, si pilos obtulerimus caprarum. Hæc autem omnia cum allegorica sint, ut Catholici Doctores tradunt, in diversis donariis gratiarum genera distinguentes, in pilis caprarum, quibusdam locis verba exprimi voluere laudationum. Unde, quoniam per scientiæ donum vel affluentiam meritorum, perfectionem illam attingere nequimus, auro figuratam et argento, purpura vel cocco bis tincto, ceterisque donariis; cupimus saltem pilos offerre caprarum, quod est, vitulos labiorum nostrorum: quatenus in tabernaculo Domini utcumque nos contingat utiles inveniri, ne vacui prorsus appareamus in conspectu Domini. Itaque virorum illustrium actibus vel triumphis traditis litterarum monimentis, triplex inesse commodum reperitur utilitatis, dum studio æmulandæ pietatis tot plerique modis illorum informantur exemplis. Sunt quippe instrumenta bonorum operum, errantium via, pœnitentium venia, perseverantium spes et corona. His tribus generibus differentiarum vim profecto patitur regnum cœlorum, dum errans corrigi, pœnitens justificari, perseverans contendit salvari. Laudes etiam divinæ attolluntur, dum ad exemplum fidelium, Sanctorum merita ad memoriam revocantur. Ne vero plura replicando fastidium legenti faciam, per hæc omnia ad illud tendit oratio, ut doceam Sanctorum merita, rediviva fidelium votis semper accipere incrementa: dum superna gratia illorum fœcunditatem mentibus præstat, et fructificandi gratiam subministrat. Igitur sancti ac beatissimi Wolphelmi Abbatis vitæ seriem explicaturi, nil aliud prorsus intendimus prosequi, quam quod ab idoneis testibus contigit audiri, seu quod aliquot annis ministrantibus vel adstantibus sibi, divina nobis gratia contulit intueri. De quibus si ullius hæsitaverit fides, tot nobiscum extant idonei testes, quot ex illius temporis collegio Fratres nunc usque manent superstites. C

Utilitas litterarum Sanctorum.

ANNOTATA.

a Everhardus 4 *Abbas et successor B. Wolphelmi.*

b Hermannus *aut* Hermannus, *ex Comitibus Zutphaniæ oriundus, traditur præfuisse annis* 39, *mortuus anno* 1121, 29 *Decembris: de eo infra sæpius agitur.*

c *Illustre et antiquum monasterium, in cujus ecclesia nobis corpus* S. Pantaleonis *ostensum est anno* 1660. *Colitur S. Pantaleon 28 Julii.*

CAPUT I.

Ortus, studia, vita monastica, et præfectura monasteriorum.

Igitur gloriosus Domini Confessor Wolphelmus, in *a* Ribuarensi pago ex illustri prosapia ortus, Dei omnem justum gratuito illuminantis præveniente gratia, lineam generosæ propaginis ornavit titulo sanctitatis. Qui merito juxta etymologiam vel idioma linguæ regionis illius. *b* Wolphelm dignoscitur appellatus: D b quoniam pro castris Domini contra immanissimum lupum, id est, diabolum, galea salutis munitus, erat congressurus. Quod quam efficaciter, quam strenue pro re, pro tempore, nomini contendens gestis congruere, studuerit exercere, loco suo lector plenius poterit invenire Pater vero ipsius, *c* Frumoldus c nomine, ut ex nominis ejus liquet expressione, probus modis omnibus floruit actione. Hic genere moribusque sibi competentem, Evezam nomine, sortitur uxorem: quibus, juxta Apostolum, honorabile Hebr 13, 4 connubium et torus extitit immaculatus: quoniam matrimonium non contraxere causa explendæ libidinis, sed gratia procreandæ sobolis. Qui genere clari, et inter suos quodam innocentiæ privilegio insigniti, erant Christianæ religionis devotissimi cultores, fidei dote pollentes, caritate ferventes, pie- Gal. 6, 10 tatis amatores, juxta Apostolum, bonum operantes ad omnes. Verum Domina Eveza, ut illustrem ex ponam familiam et alti sanguinis decus, ex cujusdam illustrissimi Comitis, Sicconis nomine, stirpe descenderat, quem et ampla prædiorum spatia, et utriusque sexus numerosa familia, sed et militaris animi commendabat audacia. E

a Illustri prosapia natus,

3 Hic, quod opibus et nobilitate sit celsius, justitiam æquitatemque sectatus, qua Deo nil invenitur acceptius, totis elaborabat nisibus, ut sicut propaginem magnificentia generis, ita et illustraret operibus pietatis. Unde procul dubio innuitur, hunc justum tamque præclari meriti virum, ex modestis et piis parentibus ortum: quamquam plerosque legamus justorum ex parentibus editos impiis, veluti rosæ gignuntur ex spinis. Genitricem vero ejus, quam exemplo Rachelis, pro filio doloris ac dexteræ, in benedictione seminis Abrahæ hunc constat peperisse, dubium non est, cum Anna Samuelis matre, vicem a Deo commodati fœnoris meruisse: pari quippe voto hæc filium invenitur obtulisse Domino. De qua etiam plane sentiendum, quod non minus placuerit in tabernaculo Domini propter commercium conjugii, quam si toro minime fuisset sociata virili. Hinc etenim potius laudis ejus videtur propagari titulus, quod tam bene redolentis floris fructum ad totius Ecclesiæ edidit statum, quam quod clarissimum stemmatis ramum, ab anteritate dignoscitur traxisse priorum. Magis denique Omnipotens uniuscujusque approbat mentem quam conditionem: dum liber ac servus unum profecto in Domino sumus. Ea vero solum, præter omnem mundi gloriam, Deo probatur grata libertas, eamque nobilitatem non eximet ulla vetustas, si quid F boni, si quid recti aut nos ipsi fecerimus, aut talium studiosos successores habere meruerimus.

vita sanctitate illustrior,

4 Primam itaque humani incrementi B. Wolphelmus ascendens lineam, auspice Deo, de infantia ad bonæ indolis transiit pueritiam: in qua ætate et liberalium artium disciplinam est professus, et suorum instantia, Coloniæ apud *d* ædem B. Petri d Apostolorum Principis, corpori congregationis sociatus. Quo temporis articulo, post juniorem Ottonem, sceptrum Imperii *e* Henrico secundo feliciter administrante, rebus quidem bellicis viro potentis- e simo, circa Ecclesiasticas vero disciplinas solertissimo; *f* S. Heribertus, toto jam orbi fama sanctitatis f notissimus, sanctæ Coloniensi Ecclesiæ præsidebat Episcopus. Qui beatissimus Pontifex, jam ultimæ ætatis senio fessus, famulum Dei Wolphelmum, tam corpore adhuc quam et malitia parvulum, more sibi Christianæ religionis oblatum, ut Evangelicum Dominus parvulum in medio statutum, benedixerat, et per sacri chrismatis unctionem sanctique Spiritus invocationem, in filiorum Dei transtulerat sortem. Porro ne inanis, aut vacua, vel certe fortuita in illo posset

in pueritia fit Canonicus ecclesiæ Cathedralis,

A posset æstimari tanti benedictio viri, sancti Spiritus attactus calore, ad contemplativam vitam toto jam mentis desiderio cœperat anhelare; satisque fecisset votis, si immaturitas id non impedisset ætatis.

Confirmatur a S. Heriberto :

Verum quanto naturali processu augmentum capiebat virium, tanto indies sancti fervoris illius crescebat desiderium. Fuit autem ut corpore castus, ita mente sobrius : tantam possidens gratiam vultus, ut quodammodo angelicus ejus putaretur aspectus. Præter hæc divinæ pietatis indicia, in eruditione Scripturarum tantam promeruit efficaciam, ut quod semel legendo adverteret perpetuo retineret : quod plerumque, ut credimus, occulto Dei agebatur judicio, ne beatissimo viro in aliquo scientiæ deesset plenitudo. Igitur exceptis divinorum voluminum paginis, quidquid poeta cecinit, orator facundus disseruit, philosophus excogitavit, quadam penna altioris sensus penetravit.

5 Quamquam vero tanta juvenis scientia præditus claruerit, numquam tamen hinc jactantiæ vitio elatus succubuit, memor dicentis Apostoli : Nolite seduci per inanem sapientiam hujus mundi. Tanta autem gravitas, tanta morum illi inerat maturitas, ut palam cunctis daretur intelligi, vas illum electionis

in virtute et scientia egregie proficit

B existere. Nullum vero pro carnali ingenuitate sibi patiebatur reverentiam exhiberi; utilius censens amore Christi se humilem exhibere personam, quam animum habere degenerem. Ineptas etiam fabulas juvenumque lasciviam declinabat; venenatas adulantium linguas abhorrebat : vaniloquium, levitatem oculorum, totiusque motus corporis, anchora cohibebat gravitatis. Considerans itaque et perpendens magister scholarum hunc illius in omnium virtutum disciplinis profectum, gaudebat doctrinæ illi impendisse studium, quem perfectionis cernebat attigisse fastigium. Arctius itaque sibi eum eligens annectendum, honorificentiusque servandum, assumpsit illum consortem participemque laboris, onus cum illo partiens regendæ disciplinæ scholaris. Fervebat itaque in eo magnifice studium jugi exercitatione Scripturarum : et quoniam scientiæ illius thesaurus non occultabatur absconditus, fiebat ubique, fama vulgante, celeberrimus. Hinc non minor de longinquo, quam ex proximo studiosorum illum Clericorum expetebat frequentia, præsenti auditu cupientium experiri, quanta in illo veri Salomonis vigeret sapientia. Verum sicuti nulla eum argumentatione concludere, sic nulla tam argutæ propositionis valebant documenta proponere, quæ concite non solverentur convenienti historica vel allegorica expo-

C sitione.

6 Itaque novorum iste ac veterum de bono thesauro sui cordis prolator, animadvertens quantæ impossibilitatis sit duobus dominis servire; ut uni Deo, cui servire regnare est, liberiori animo posset inhærere, seculo penitus deliberat renuntiare. Juxta illud ergo Gregorianum, pedem, quem quasi in ingressu mundi posuerat, retrahens; ruptis terrenarum voluptatum catenis, morarum impatiens, fugam iniit, latenter discessit, Sanctumque Maximinum in Treverica urbe expetiit, ubi sub venerabilis Patris *g* Bernardi regimine amplius et perfectius tunc temporis monachicam vitam fervere cognovit. Ibi præoptati diu voti compos effectus, se monachum est professus; senisque cum Seraphim alis amictus, Deum excelso gloriæ solio subnixum, tranquilla mentis acie contemplari lætatur. Quod ne abusive videatur prolatum, noverit lector Romana auctoritate decretum, illius ordinis habitu significantiam exprimi sex alarum. Duas alas illo, quo totius corporis velatur altitudo, duas quo brachiorum tegitur latitudo, duas vero superiores invicem sibi junctas capitis operimento. Quod quia priorum

Lib. 2. Dial.

fit monachus ad S. Maximini.

g

D sancta definivit auctoritas, nulla argumentatione refellere habet posteritas, cum videatur et crucis per omnia speciem genere ejusdem habitus inspecta qualitas. Quam crucem B. Wolphelmus, ut alter Paulus vel Antonius, non tantum exterius assumens, sed et interiori homini indissolubiliter adstringens, onere seculi expeditus; sequebatur Christi vestigia, expansis in suæ exaltationis ligno manibus ad se trahentis omnia.

AUCTORE CONRADO COÆVO.

7 Colonienses interea, quibus non leviter ferendum videbatur tantæ sanctitatis viro carere, ubi requisitum, tandem audientes Treveris Angelicæ conversationi studere, invicem contulerunt, qualiter eum possent repetere. Hinc *h* Herimannum, illis diebus Coloniæ currum Dei aurigantem, adeunt; quid habeant voti, palam faciunt illi; et cur alio translatum insigne urbis suæ non repetat, pie severa indignatione in eum conclamant. Erat tunc videre togatæ urbis primores, iterum Gregorii sui discessum conquerentes : quia non major illo discedente Romanorum confusio, quam hoc absente Coloniensium agitabatur quæstio. Nec id injuria. Sicut enim ille, suo nomini bonis operibus congruendo, suæ et proximorum saluti invigilabat; ita et iste

repetitur a Coloniensibus :

h

i

E fidei opera exequendo, cunctorum dilectione et veneratione dignissimus erat. Archiepiscopus autem juxta illud Sapientis, Qui a multis timetur, necesse est ut multos timeat; subjectorum importunitatibus obtemperare festinat : sed suspicatus Trevirenses difficile reddituros virum tam laudabilis vitæ, æstimavit eum repetendum facta in totius Ecclesiæ auditu vocatione. Eminebat tunc temporis inter præsentis regni cœlorum majores, *k* Henricus Abbas monasterii S. Pantaleonis, qui memorati et sæpius memorandi viri avunculus erat. Iste carissimi sui revocationem gratanter quidem suscipiens, sed illam æquanimiter ferre nequiens, Episcopi præsentiam expetiit; quid facto opus sentiret, exposuit. Pontifex sani consilii neglector fugiens apparere, litteras sigilli sui impressione bullatas, Treviros maturat dirigere, ad Patrem videlicet Bernardum, sub cujus conversabatur regimine. Ille perpendens nihil interesse, utrum ovem alienam de manu pastoris sui rapuisset, vel eo invito retinere contenderet; humilem tantæ legationi præbuit assensum, quamvis non sine gravi mœrore tantum gregis amitteret ornamentum.

k

revocatur ab Herimanno Archiepiscopo :

8 Talem adolescens, monasticæ vitæ desiderantissimus, Coloniensium passus violentiam, in sui

F Pontificis deducitur præsentiam; a quo ut filius, debito paternæ dilectionis affectu recipitur, et propter assumptum Angelicæ dignitatis habitum, Henrici avunculi sui providentiæ commendatur. Qui videns eum assuetæ solitudinis inhærentem studio, frequentiam audiendi et videndi causa undique concurrentium habere fastidio, urbe eductum, præposuit eidem sui regiminis Abbatiæ, nomine *l* Gladebaco. Cujus utilitatibus quam strenuam suæ sagacitatis curam impenderit, nemo eorum, qui præcesserunt, credulus dubitare poterit.

l

præficitur monasterio Gladbacensi :

9 Interea isdem vir Dei, cujus animus terrenorum appetitu peregre erat, et sine corpore velox ad supernorum civium societatem tendebat, dudum præconceptam aggressus est peregrinationem; Romamque petiit, causa solvendi vota precum apud Apostolorum confessionem. Quia vero in suis positus, unitam salutis nostræ hostiam singulis diebus assueverat immolare, ab hoc etiam inter eumdem noluit desuescere. Neque enim gravis videbatur itineris dilatio, quæ fiebat solo amore patriæ cœlestis. Factum est autem, ut nonnulli peregrinationis illius comites, humano more ad dulcia soli natalis arva suspirantes, eo paucis cum necessariis relicto, abirent,

peregrinatur Romam :

AUCTORE CONRADO COÆVO

A rent, quasi ex hoc expeditiorem et viam et reditum habituri essent. Sed frustra renisi sunt sententiæ Apostoli, qui omnem [profectum] non volentis neque currentis, sed miserentis ait esse Dei : ita enim occulta Dei voluntate profecit sancti viri dilatio, et ita illorum dilatio est acceleratio, ut unius horæ una omnium fuerit perventio. Nondum enim illi expediti viatores Apostolorum subintrarant limina, cum vir Dei subsequenti gradu pressit eorum vestigia : non tam verbis ostendens quam rebus, non esse in quoquam hominum viam ejus. Qui expertam in hoc rerum eventu Dei omnipotentiam admirati, transacto peregrinationis negotio, in sua sunt reversi ; ex illo tempore Dei hominem digno reverentiæ loco habituri. Rom. 9, 16

10 Herimanno autem, Pelegrini successore, cum vita Pontificatus infulis exuto, pari Coloniensium assensu substitutus est divæ memoriæ Archiepiscopus *m* Anno : qui cum, ut Sacerdos magnus in diebus suis, volens Deo placere, miro religionis ferveret amore; non minimum expendebat in constructione cœnobiorum, unde legis Dei æmulatores aggregans inhabitationi eorum. Cetera igitur piæ solicitudinis monimenta *n* Sigebergensis cœnobii B constructione decoravit ; virumque sæpedictum, accepta sanctitatis ejus notitia, loco præponere curavit. Sed studiosum divinæ contemplationis hominem, activæ vitæ, talibus initiis pernecessariæ, videns omnino expertem; eduxit eum ad locum solitudini ejus competentiorem : in proximo enim Abbatia Brunwilerensis erat, quæ quoniam viduata erat Pastore, curam ejus, sancti viri commendavit providentiæ, quam sine propositi detrimento facile posset explere.

m præficitur monasterio Sigeberg.

n dein Brunwilerensi.

ANNOTATA.

a Ripuari Franci, *olim ad ultramque ripam Rheni late distenti, eorumque metropolis et sedes regia erat Colonia, ut dictum ad Vitam S. Sigeberti Regis Austrasiorum* 1 *Februarii* §. 1. *At tunc Repuarii seu Ribuarii erant populi cis Rhenum, in agro potissimum Coloniensi et Juliacensi.* B. Wolphelmus *ex* illustribus Ripuariis Comitibus de Nieb prognatus *dicitur a Gelenio, de Magnitudine Coloniæ pag.* 365.

b Wolfhelmus *quasi galea lupi dicitur*, Wolf, *lupus et* helm *galea Belgis et Coloniensibus est.*

c Frumoldus, probus, *scilicet, quod* From *Germanis*, olde *vero* antiquus.

d *Hæc est ecclesia Cathedralis Electoris et Archi-* C *episcopi.*

e *Ottone* 3 *Imperatore sine prole mortuo in Italia, successit* S. Henricus *mortuus anno* 1024, 13 *Julii. Hic dicitur* secundus, *scilicet Rex Germaniæ, at primus istius nominis fuit Imperator.*

f *Vitam* S. Heriberti *illustravimus ad diem* 16 *Martii : in ea continentur multa de dicti Ottonis* 3 *peregrinatione in Italiam et ejusdem ibidem obitu, et successione S. Henrici. Mortuus est S. Heribertus anno* 1022.

g Bernardus *numeratur* 39 *Abbas S. Maximini, diciturque solum biennio præfuisse, et post obitum iterum habuisse successorem S. Popponem, qui ante præfuerat, et mortuus est anno* 1048, *die* 25 *Januarii.*

h Herimannus *sive* Hermannus, *sedit ab anno* 1036 *ad annum* 1055, *mortuus* 10 *Februarii.*

i S. Gregorii Magni *fuga explicatur* 12 *Martii in Vita priore ex MSS. edita num.* 12 *et in altera Vita auctore Joanne Diacono lib.* 1 *cap.* 6 : *ad cujus nomen,* ἀπὸ τοῦ γρηγορεῖν vigilando *ductum, mox alludit auctor.*

k Henricus *dicitur* frater Sicconis Comitis *supra memorati; et* cum præfuisset annis 14, mortuus anno 1066. *Ita Gelenius citata pag.* 365.

l Gladebacum, *seu* Gladbacum, *monasterium in* D *agro Juliacensi cum oppido adjuncto, cujus monumenta MSS. subinde citamus : quæ anno* 1648 *ibidem adhuc examinavimus, benevole excepti a Sibeno Abbate.*

m *Anno Christi* 1056.

n Sigeburgum *præclarissimum monasterium cum oppido adjuncto in Transrenana ditione et Montano Ducatu* x *millibus passuum Colonia dissitum.*

CAPUT II.

Hæresis Berengarii oppugnata.

Istis diebus Francia turbabatur per Berengarium Turonensem, qui asserebat Eucharistiam, quam sumimus in altari, non esse revera Corpus et Sanguinem Christi. Unde contra eum, et pro eo, multum a multis et verbis et scriptis disputatum est. Adversus quem etiam extat hujus beatissimi viri epistola, ad quemdam Meginhardum Abbatem Gladebacensem edita, firmiter undique veritatis assertione subnixa : qui quasi filius patrem scriptis consuluit super hujus quæstionis definitione. Quam licet attexere sit longum, utilitati tamen prospicientes legentium, non incongruum duximus præsenti inserere opusculo : ut ad notitiam translata posterorum, hinc E ejus cognita sinceritate fidei, caveant fideles aliquando hujusmodi erroribus implicari. Est autem hic modus vel textus epistolæ.

Contra hæresin Berengarii scribit,

12 Dei gratia Wolphelmus Abbas, Coabbati Meginhardo salutem. Lac doctrinæ spiritualis, quod a me rogasti, de cœlo tibi fide et humilitate largius accumulasti fide, quoniam quod in me non est, credis in me posse Deum omnipotentem operari ; humilitate vero, quia deficientibus meritis et sapientia, canitiem et ordinis dignitatem non abhorres in me venerari. O quam consequens est, ut dum nocet quod inebriat, pro remedio desideres quod debriat. Nocet autem quædam ebrietas hæresis Berengarii, cujus ebrietatis periculum declinemus, et ad ubera vino meliora appropiemus. Ex mox, ut eam assertionem juvante Christo possimus destruere, quæ clausis janius eum ad discipulos post resurrectionem non intrasse, nititur adstruere; ex matris Ecclesiæ manans mammis, lactet nos Evangelium Joannis. Cum esset, inquiens, sero die illo una sabbatorum, et fores essent clausæ, ubi erant discipuli congregati, stetit Jesus in medio. Et paulo inferius : Post dies octo iterum erant discipuli ejus intus, et Thomas cum eis : et venit Jesus janius clausis, et stetit in medio. Ecce inter Berengarium, quod non intraverit Dominus janius clausis; et inter Joannem, F quod intraverit, cum sit controversia; superat ille, cui, Scimus, inquienti, quia verum est testimonium ejus, omnis applaudit Ecclesia. Nam si gentilitas, dum libros claudit, his quos recipi judicat applaudit; multo verius huic Evangelio perhibet Ecclesia testimonium, pro quo, priusquam scriberetur, præmisit orationes et jejunium. Norit igitur Berengarius hæc sibi sufficere; quibus, cum a Deo sint, non possit homo contradicere.

Joan. 20, 19, et 26

Id. 21, 24

13 Itaque deinceps ad id quoque, Domino juvante, veniam, quod in Eucharistiæ sacramento loquitur blasphemiam. Sed quia Scriptura docet, stulto juxta stultitiam suam esse respondendum ; repressis interim ipsis blasphemiæ verbis, ad fontem ejus præcurrendum, ut si Dominus dederit nos eum obstruere, desinat inde sanies hujus blasphemiæ ad nos defluere. Est autem vena hujus scaturiginis, quod non recte sentit de sacramento Dominici Corporis et Sanguinis : et dum ad aspiciendum in eis panem et vinum oculos corporis habet; ad perspiciendum in eisdem Carnem et Sanguinem, oculos mentis non adhibet. Nos autem ut visum acuamus, et acuendo proficiamus,

Prov. 26, 4 5

Corpus et Sanguinem Christi esse in Eucharistia.

A proficiamus, quo hæc intuemur, ad obtinendam semel acceptam hujus veritatis traditionem nosmet hoc modo cohortemur : Si qui dixit et facta sunt et mandavit et creata sunt omnia ; si is, inquam, dixit de hoc pane, Hoc est corpus meum ; et de vino, Hic est sanguis meus ; necesse est omnino sic esse. Nam hæc sola mysteria non ab aliis sunt separata, quæ dicente Deo facta sunt vel mandante creata. Est autem unus atque idem Deus, primo mundum formans, deinde hoc, sacramento suam imaginem reformans. Sic enim alius faceret hominem, et alius redimeret; redimens plus honoris sibi assumeret : atque ita et Deus per se redempturus erat, et homo non nisi per se redimi poterat : quia videlicet nil homini jure redimendo proficeret, quidquid aliud quam hominem induendo Deus perficeret; ut ex hoc liquido constet, quod unus atque idem, Deus et homo, Redemptor hominis extet. Igitur omnino sic esse necesse est, quod, dicente Deo vel mandante, non esse non potest.

14 Ecce novi et veteris Testamenti non hæc auctoritate probamus : quibus Berengarius tertium addit, quod non minus, quam tertium de cælo cecidisse Catonem, reprobamus. Eia ergo post duo Testamenta, tertium hoc; et ideo tertium, quia ab eis B alienatur, verbis ipsius auctoris ita loquitur : Si mures consecratum Corpus Christi comederint, non ideo Christus in eis, et ipsi in Christo manebunt, nec vitam æternam habebunt. O si nunc apud inferos tortor Horatii desideat, dum hostem Ecclesiæ hunc verbis his derideat :

de Arte Poet. Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.

Putavimus hunc inter montes exaltatum, magnum quid parturire, dum ecce mures in adjutorium ejus conspicimus eum de cavernis accire. Jam autem mediam hanc ironiam abrumpentes, contra Berengarium et pro nobis nosmet cohortemur, ita dicentes : *nec a probis aut improbis comestum deficere ;* Si corpus hoc, unde agitur, ab Apostolis et ab omnibus electis comestum, qui soli sic illud comedunt, ut Christus in eis maneat et ipsi in Christo; et non Judas et omnes reprobi, ad quod post buccellam panis satanas intrat, et fit longe alia conglutinatio intrantis satanæ et reproborum, quam ea quæ est Christi et electorum (Nusquam enim Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit) Si, inquam, hoc Corpus ita ab electis comestum et eis conglutinatum, illis quoque conglutinatis eisdem, se sanum et incolume, vivum et integrum recepit ad C Patrem; multo magis a Juda et reprobis omnibus plus etiam a muribus et ab aliis mundi spurcitiis, recolligitur in regnum suum sine sui dimunitione vel contaminatione. Nam et sol hic invisibilis, creatus et non omnipotens radios suos in cloacas et alias mundi sordes emissos, rursus retrahit ad se sine aliqua pollutione. Hoc autem Corpus, post expletam more *sed hos ejus gratiæ non participare.* Catholico communionem, sanum et incolume, vivum et integrum se recipit ad Patrem. Sic enim testatur ecclesia Achaiæ B. Andream Apostolum dicere : Postquam omnis populus credentium Agni Carnes comederit et sanguinem biberit, Agnus, qui sacrificatus est, integer perseverat et vivus : et cum vere sacrificatus sit, et vere Carnes ejus comestæ sint a populo, et vere Sanguis ejus sit bibitus ; tamen, ut dixi, et integer permanet, et immaculatus, et vivus. Igitur Corpus hoc ab his, quibus ille participibus particeps est, se vivum et integrum et incolume recipiens, multo magis ab his [qui ejus gratiæ non participant] colligit in regnum suum. Hoc interim caritati tuæ puto sufficere, dum videamus, si sit opus his aliquid adjicere. Verum tamen et quod dixi, et si quid dicturus sum, tuis orationibus et omnium pie de me sentientium commendo : quoniam etsi mortui sunt obtrectatores Hieronymi, auctorem obtrectationis hujusmodi vivere perpendo. Taliter D hic miles emeritus, armis justitiæ, fide scilicet, spe *AUCTORE CONRADO COÆVO* et caritate munitus, perfidiam Berengarii, in acie Domini constitutus, suo loco expugnavit invictissimus. Quod quanta fecerit devotione, testantur, quas fundebat, orationes et lacrymæ : quatenus seducti resipiscerent, Catholica fides intemerata consisteret, et a recto tramite nulla pravitate infecta deviaret.

CAPUT III.

Allodium Cloteno recuperatum. Inimicitiæ Herimanni Archiepiscopi patienter toleratæ.

His ita prælibatis, vertatur stylus ad describendum, quales pro bono Ecclesiæ suæ, Cloteno videlicet nomine, pertulit labores, immo, si dici fas est, *Allodium Cloteno* persecutiones : quod qualiter ecclesiæ collatum fuerit et ablatum, paucis videtur intimandum : quoniam non pleniter advertitur ratio, cujus ignoratur origo. Domina Richeza, cujus genitores Bruwilerense a fundamentis extruxerunt cœnobium, fidei ac devotionis illorum æmulatrix existens, terrenarum possessionum suarum ecclesias Dei fecit heredes, ut regni cœlestis ipsa compos effici mereretur et heres. Tradidit itaque B. Petro in Colonia Comburg et Saleuelt, cum universis appendiciis suis : Sancto vero E Nicolao in Bruwilere villam, quæ dicitur Cloteno, cum omnibus redditibus suis. Quam traditionem, sub multarum probabilium personarum testimonio factam, præsens Domnus Episcopus Anno sua auctoritate corroboravit, auctorizavit, et ut per secula inconvulsa consisteret, violatores, raptores, perpetuo anathemate damnavit. Solvente vero Domna Richeza Regina mortis *a* debitum dum deferretur tumulanda in Bruwilerensi cœnobio, uti ipsa vivens constituerat, *a* (nam et locum sibi sepulturæ ibidem designaverat) jussu prædicti Archiepiscopi Annonis; corpus ejus vi retinetur, et in *b* ecclesia, quam ipse in honorem *b ad ecclesiam B. Mariæ translatum,* beatæ Dei Genitricis semper Virginis Mariæ a fundamento erexerat, sepelitur. Quo facto, memoratum allodium Cloteno eidem contulit ecclesiæ, contradicentibus illis, quibus ardore justitiæ hæc erat ad videndum violentia gravis. Adeo tunc vir prudens et solertissimus pravorum fuerat consiliis circumventus : nec repente poterat animus ab incepto revocari ; quippe cujus nutu etiam tunc disponebantur negotia regni.

16 His ita patratis, imminente jam ejus mortis F articulo, gravi cœpit anxiari infirmitatis incommodo. *repetit a S. Annone ægro,* Tunc vir B. Wolphelmus visendi eum gratia adiens, inter consolationis verba hujus rei mentionem ingerens, monuit eum pia solicitudine hoc piaculum expiare, hanc injustitiam eliminare; addens, nisi emendatione mutasset commissum, perniciosum ejus animæ imminere periculum. Cujus ille, ut erat vir mentis ingenuæ benigne suscepta admonitione; sciens eum virum justum et sanctum, humiliter ejus se commendat orationi, spondens in proximo aut idem bonum redditurum, aut aliud reciproca vicissitudine pro eodem restituturum. His exhilaratus promissionibus, gaudens remeat ad propria Domini servus. Sed, proh dolor, secus quam promiserat, accidit : nam immatura *c* morte præventus obiit, et *c* cum vita in medio, quod promiserat, imperfectum dereliquit. Igitur quæ a majoribus nostris, coævis videlicet vel discipulis beatissimi viri, comperimus, fideliter stylo percurrente digessimus : nunc quæ nostris sunt acta temporibus et ipsi vidimus, in gestorum illius ordinem referamus.

17 Post excessum itaque venerabilis Archiepiscopi Annonis, Domnus Hildolphus, non absque *ejusque successore Hildolpho,* Coloniensium injuria, Præsulatus obtinuit insignia : qui super hac eadem re sæpius est conventus a venerabili

A nerabili Patre. Qui præmonitus a prædicti loci congregatione, respondit se nulla ratione id sanctæ Dei Genitrici adimere, quod tanti meriti vir pro sua contulerit devotione. Tunc vir Domini apud Archiepiscopum minime se cernens proficere, per suos legatos Regiam magnificentiam studuit adire, omnemque gestæ rei ordinem proclamare. Tunc quartus *d* Henricus Rex, postmodum Romanorum Augustus, qui illo tempore regni monarchiam strenue gubernabat, hujus rei comperta proclamatione, spondet se omnimodis affuturum juvamine: factum quidem graviter ferre, numquam vero, quoad viveret, permissurum stabile. Animadvertens etiam famam bonitatis Domni Archiepiscopi Annonis hac prævaricatione legum vel justitiæ non mediocriter posse obfuscari, memor veteris amicitiæ viri (ab illo quippe educatus vel nutritus fuerat) mandat Domno Hidolpho, ejus successori Cloteno celerius restitui cœnobio Bruwilerensi. At illo nil certi ad hæc respondente, sed potius de die in diem differendo tempus redimente, non ex voto consulti, sed ipse frustrati, rediere legati. Tunc vir Domini, omni humano destitutus consilio, quid ageret, quo se verteret, dubius fluctuabat: sed ab eo sibi opem vel consilium flagitat, qui solus novit in periculis et necessitatibus B subvenire.

[Margin: AUCTORE CONRADO COÆVO. — d — etiam interposita auctoritate Henrici Imperatoris]

18 Tunc ejus incidit animo, nil præstantius, nil consultius fore, quam Pontificem Sedis Apostolicæ super hac re interpellare. Qua inspiratione animæquior factus, destinat velociter legatos ad Apostolicum, tunc forte consistentem in confinibus Alpium. Qui ubi coram Senatus Primoribus et Romanæ Ecclesiæ Judicibus ad liquidum verbis Papæ exposuere singula quæ ab Archiepiscopo Annone de Cloteno sæpius memorato gesta fuere; omnium mentes et corda stupor apprehendit cum admiratione non modica. Tunc Domnus Papa Hildebrandus, qui et Gregorius, ex auctoritate B. Petri Apostoli per epistolas suas denuntiat Domno Hildolpho, ejus successori, ne sub specie pietatis, defensor existens impietatis, Cloteno, Bruwilerensi ecclesiæ violenter ablatum, diutius patiatur irrevocatum. Non eget, inquiens, o fili, Deus offerri quidquam ex injustitia sibi: quia, ut legimus, sic ei fiunt victimæ ex rapina, quomodo si mactet quis filium in patris præsentia. Patratorem quidem multorum bonorum agnovimus fratrem nostrum Annonem Archiepiscopum: sed tamen in hac parte minime defendendus est non errasse, dum quod B. Nicolao præripuit sanctæ Ge-C nitrici Dei gratum holocaustum æstimavit, dicente Domino per Prophetam: Quia ego Dominus diligens judicium, et odio habens rapinam in holocausto. Nec fas est a fidelibus credi, matrem discrepare a voluntate filii: dum id prorsus constet utrisque proprium atque commune, eadem velle et eadem nolle. At tu, ne defendendo injustitiam videaris offendere Deum, tolle de medio; quod, alias licet bonus, hic male consultus commisit Episcopatus Anno: ne et illius detrimentum sit coronæ, et tibi occasio culpæ.

[Margin: et S. Gregorii VII Papæ, — missis ad Hildolphum litteris: — Eccl 34, 2 — Esai 61 3]

19 Hujusmodi paternis admonitionibus a Sedis Apostolicæ auctoritate susceptis, prædicti Pontificis Hildolphi magis in furorem versus est animus, quam ad justitiam vel misericordiam provocatus. Denique convocat ecclesiæ Coloniensis Primores, se diffamatum et accusatum per virum Dei conquerens apud Apostolicum. Tunc vir mitissimus, his humiliter renitens objectionibus; Proferatur, inquit, o Domine in medium, si placet, accusationis testimonium: si nequeo me excusare, de quibus criminor a te, tunc demum digne convincar offensam meruisse Episcopus itaque Domni Apostolici epistolam tenens præ manibus, legendam tradit in publico, æstimans per ejus relationem cunctos in servi Dei armari D contradictionem. Qua recitata, plures assensere nil actum dignum offensione. Quidam vero Bezelinus, domus B. Petri Apostoli custos, cum aliis, quibus erat animus rem potius perturbare, quam ex æquo determinare; cum aliud non invenirent quod obtenderent, non absque suo consultu Papam super hac re asserunt licuisse expetere. Dum facili responsione hanc Domini famulus objectionem quivisset refellere, Episcopi magis furentis odio, quam justo judicio, injuriatur, calumniatur; convitiis quoque et contumeliis, secus quam pati dignum fuerat tantæ reverentiæ virum, attrectato, postremo etiam terribilibus sacramentis pastoralis curæ baculum adempturum minatur. Tunc vir beatus, in injuriis patientissimus, virtute constantiæ roboratus, timore nudus, adversariorum conatibus respondit intrepidus (Nesciebat quippe mens justi pavere, quæ nulla torquebatur conscientia culpæ) Divina nos comitante clementia, non hic hodie præjudicium veremur incurrere, puram gerentes conscientiam, totius prorsus criminationis innoxiam. Hic sermo videtur completus, ubi dicitur, ut leo, confidere justus.

[Margin: incurrit majorem indignationem: — injurias fert patienter: — Prov. 28 1]

E 20 Dum hæc et his similia vir Deo plenus efficacissime loqueretur, oris gratiam mentisque constantiam omnes æmuli mirabantur, et veluti nox quædam et tenebræ mentibus eorum sunt infusæ. Quid agerent, quo se verterent, dubii mutabant; dolentes se casso consumptos labore, non invenientes, qua parte eum caperent in opere et sermone. In his perturbationum angustiarumque pressuris ex primoribus præcipue favebant beato viro, Bertulphus, vir probus, ecclesiæ B. Andreæ Apostoli Præpositus; et quidam Wigmannus de Heversbach, vir militaris et nobilis, sed et eloquentia insignis. Hi duo medium habentes eum, ut olim cœlitus directi Machabæum, pro defensione justitiæ non sunt veriti injustitiam oppugnare; adeo ut nec minis, nec terroribus concuti, nec a proposito possent aliquo munere frangi. Instabant igitur viriliter ex Apostolica auctoritate, precantes judicium ecclesiæ Bruwilerensi fieri, juxta mandatum et legationem Apostolici. Quorum vocibus et instantia non mediocriter exacerbatus Episcopus, cum gravi indignatione inquit: Habetote vobis Cloteno: meum erit, tam et injuriam meam vindicare, quam et utiliora pro Cloteno data recipere. Itaque raptum ex ore ejus verbum, et cum velocitate diriguntur legati, idem bonum vendicaturi.

[Margin: recipit Cloteno:]

F 21 His ita patratis, jubet Episcopus virum Domini apud *f* Nussiam castrum sibi occurrere, ea omnimodis intentione, ut nullo ejus obsistente adjutore vel defensore, facilius eum valeret pro voto deponere. Sed non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum. Quamdiu vero ista incubuit adversitas, tamdiu Fratrum non destitit votiva caritas, septem psalmorum et litaniæ supplicatione Dominum incessanter exorare, ut de mœrore gaudium, de tribulatione lætitiam concederet invenire. Vir itaque Domini sciens tutam defensionem constare non posse per hominem, Psalmista dicente, Bonum est sperare in Domino, quam sperare in principibus; de adjutorio Domini confisus, hilaris et gaudens iter aggreditur, quo fuerat imperatus. Perveniens igitur ad locum, non modica inopum collecta multitudine, per opera pietatis et misericordiæ se Deo cœpit attentius commendare. Cumque in solario cujusdam domus resedissent, et vir Domini cum suis necessaria ministrans, solicitus circuiret, ex improviso solarium corruit, totaque illa multitudo cum viro Dei in cellarium subterraneum cadendo devenit. Quos e vestigio pars non minima domus subsequens oppressit: sed ex Dei providentia,

[Margin: evocatur ad Novesium, — Ps. 117, 19]

A providentia, servi sui meritis, nulli læsionem intulit. Itaque exciti cives tanti sonitus fragore, ocius advolant undique, et non sine grandi admiratione sospites extrahunt, quos jamjamque periisse crediderant. Quidam vero præ ceteris lapsus oppressusque periculosius, dum jam acsi mortuus defleretur ab omnibus, eductus nulla reperitur parte corporis læsus. Sed et pincerna hominis Dei, Godecho nomine, ipsa hora bina vasa testea vino repleta præ manibus tenens, cum ruentibus pariter ruit : sed, mirum dictu, nec sui vel vasorum vel vini pertulit effusionem. Quod factum mirabile idcirco divinæ clementiæ placuit demonstrare, ut panderetur mortalibus, quanti apud se meriti vir sanctus iste fuerit.

in ruinam domus illæsus cum aliis invenitur,

22 At vero Episcopus, qui eo illum advenire compulerat, divinitus, ut creditur, refrænatus, in nullo tunc ei valuit esse contrarius. Egit quippe hoc miro modo circa famulum suum divina provisio, ne mortalis hominis premeretur judicio, quem tanto magnificare disposuit prodigio. Hinc non sopitum sed acrius accensum est prædicti Episcopi furoris incendium. Nam quamvis tunc eum siverit abire, rursus tamen Coloniam statuto die ad se jubet redire. Interea Fratribus, ut supra meminimus, pro eo solicitis in vigiliis et orationibus, adest vir Domini
B improvisus. Quis, quæso, fluctus eloquentiæ, quæ lingua potest evolvere gaudium tunc factum in commune? Gloriabatur quippe non immerito humilitas gregis ex præsentia sui Pastoris; quem Dominus glorificaverat admirandæ protestatione virtutis.

et redire permittitur :

23 Ea tempestate quidam *g* Hartmannus, Abbas *h* Tuitiensis, dum nocte quadam somno indulsisset, tale vidit somnium, præsagium utique futurorum. Vidit igitur per visum, virum quemdam forma egregium, vultu reverendum, Episcopalibus infulis decenter ornatum a Bruwilerensi ecclesia prodeuntem, et iter Coloniam dirigentem. Quem præcedentem, B. Wolphelmum Abbatem cum Fratrum caterva cernit e vestigio subsequentem, septem psalmos cum litaniis sæpius modulatis vocibus iterantes. At ubi ad fores perventum est cubiculi Episcopi quiescentis fores obseratæ, virga præcedentis impulsæ, dictu velocius sunt apertæ. Quibus taliter intromissis, dux prævius stratum adiens recubantis, cum gravi requirit animadversione, cur tanta contra se temerarius præsumpsisset exercere. Expleto sermone, virga, quam manu gestabat, ad ultionem injuriæ graviter illum percussit in vertice. Itaque somno excitus Abbas præ pavore, virum Domini certum reddit ex divina protectione, et B. Nicolai consola-
C tione. Nec falsum prorsus somnium extitit vel inane, dum, quod Fratres in psalmis et litaniis constitit egisse, hoc illi Dominus per visum dignatus sit revelare. Adhibet etiam certam fidem visioni exhibitio operis: nam uno eodemque momento, ut hic illum vidit percuti, se sensit Episcopus morbo gravari. Tali ergo modo divinitus retusa, nisu frustrata illius adversatrix intentio est : morbo quippe invalescente, post dies paucos *i* obiit, et cathedram Præsulatus *k* Segninus vir pius obtinuit. De his ita meminisse sufficiat : nunc se ad gestorum ejus sequentia describenda articulus vertat.

g h ab Hartmanno Ab. per visum monito

intelligit cito moriturum Hildulphum. i k.

ANNOTATA.

a Richeza *Regina mortua traditur anno* 1057. *Multis de ea egimus inter Prætermissos ad* 19 *et* 20 *Martii.*

b *Hæc est Ecclesia B. Mariæ ad Gradus, quæ dicitur construi cœpta ab Herimanno decessore, perfecta a S. Annone. Consule Gelenium pag.* 305.

c *Mortuus est* S. Anno *an.* 1075 *die* 4 *Decembris et Sigebergæ sepultus.*

d *Hic est* Henricus, IV *Rex Germaniæ, ab obitu* patris *Henrici, anno* 1056 *mortui; et Imperator* III. *ab anno* 1084. D

AUCTORE CONRADO COÆVO.

e *Sedit* S. Gregorius VII *ab anno* 1073 *usque ad an.* 1086 *mortuus* 25 *Maji.*

f Nussia, *alias* Novesium, *urbs ditionis Archiepiscopalis, in inferioris diœcesis parte : de ea egimus* 30 *Martii ad Vitam S. Quintini Martyris.*

g Hartmannus, *quintus Abbas floruit circa an.* 1077 *et sequentes.*

h Tuitium *e regione Coloniæ ultra Rhenum, de quo late egimus* 16 *Martii ad Vitam S. Heriberti fundatoris.*

i *Anno* 1079 k *Aliis Segewinus.*

CAPUT IV.

Ecclesia ornata. Lectio Scripturæ. Eleemosynæ hospitalitas et aliæ virtutes.

Hic itaque Domini famulus, quæ retro sunt oblitus, in anteriora se extendens totis viribus, exemplo David Prophetæ, dicentis, Domine, dilexi decorem domus tuæ, et locum habitationis gloriæ tuæ domum Dei aggressus est adornare omni decoris varietate : quod quia devotissima mente concepit, mirifico effectu consummavit. Denique, ut breviter cuncta perstringam, ejus instantia vel tempore, in varios ornatus picturæ vel fabricæ, seu etiam musivi operis decore, intus et extra se status extulit Bruwilerensis ecclesiæ. Textum præterea cujusque operis versibus expressit egregiis, ut liquido pateret inquirenti totius plenitudo materiei. Operæ pretium est, illud etiam non reticere, quod singulis annis vir Domini novi ac veteris Testamenti paginas ex integro faciebat legendo revolvi : quatuor vero Evangeliorum libros, quoniam non eo loco vel ordine, quo reliquos, competebat expleri, statuit quatuor temporibus recurrentibus anni, in quatuor plagis claustri, singulos a singulis Diaconibus recitari. Quod cujus fecerit utilitatis intuitu vel devotionis affectu, ex subjectis ejus, super utrumque Testamentum compositis, liquet versibus. In quibus singulis annis utrisque explendis non parvipendendam annectit causam utilitatis, plurima etiam necessaria tangens, nunc personas subito decenter immutans, nunc electorum per verbera salutem denuntians, nunc Scripturarum suavem gustum commendans, postremo geminam in Christo naturam generis humani medicinam declarans. Hæc idcirco prælibavimus, ut cum ad talia ventum fuerit loca, intrepidus lector percurrere possit, quod se jam didicisse meminerit. F

Psal. 25, 8

Ecclesiam exornat : l.

Biblia quotannis curat legi, Evangelia quater :

Late diffusus sic Ecclesiasticus usus
Se Testamentis exercet in Omnipotentis,
Ut legat hæc ambo, sed et omni compleat anno,
Sicut in hebdomada Psalmorum clauditur oda.
Ast hinc psallendi cum stet status, inde legendi,
Lectio quo prosit, numquam præfatio desit,
Qua clavi limen patet ad quodcumque volumen :
Pandat ut admisso quod clamet abyssus abysso.
Admitti vero dedit ejus gratia Clero,
Qui populis ipso parat hinc documenta ministro :
Sed cunctis æque non detegit intima quæque.
Quis tamen interea non abnuit interiora.
Angelus hinc ensem suspendit percutientem,
Altius inflictus non lædit fulminis ictus,
Non ignis torrens, non vultus dæmonis horrens,
Captivis diræ discedunt sensibus iræ.
Vasta lues morbi, quæ sæpe supervenit orbi,
Aut non accedit, citiusque precando recedit.
Exceptos natos quod vult pater esse paratos,
Verberibus tangi, pœnisque fugacibus angi,
Queis absterrendi nocuo sunt fœdere mundi ;

de utilitate talis lectionis poema componit.

Sed

AUCTORE CONRADO COÆVO.

A Sed non donórum Deus usum subtrahit horum,
Quin patrem sese per verbera comprobat esse.
Si sit eis ritus legaliter hic stabilitus,
Ut sic psallatur, ceu diximus, atque legatur,
Utilitas extra patet hæc, latet altior intra.
Huc introductus gustabit munera fructus.
Cui donat mentem Dominus, gustare scientem
Fructus majoris, quam pandat lingua, saporis.
Sed nec erit, gustum qui scriptis exprimat istum :
Gustans ipse magis scit, quam sit gratia suavis,
Quam Scripturarum conservat cella sacrarum,
Et quæ diffundi se vult per climata mundi :
Quo genus humanum sit in hoc medicamine sanum.
Quod naturarum peragit compago duarum :
Dum Deus inde pater parit, hinc parit innuba ma- [ter :
Nil cœlis illinc, nil terris clarius est hinc;
Qua specie bina componitur hæc medicina.
Christus patre satus Deus : ast homo Virgine na- [tus.
Qui cum Patre Deus, sed et almo Pneumate, verus,
Ad nos indultis pandat pia viscera culpis,
Secla per examen dum juste discutit. Amen.

26 Hos versiculos beati viri ideo huic operi inserendos utile duxi, ut quomodo simpliciores, plane B currentis prosæ delectantur pastu; ita perfectiores, enucleatius spiritualiter dicta indagantes, eorum spirituali gustu pariter reficiantur et fructu. Sæpius autem in conventu Fratrum de salute disputans et suadens animarum, inter multimodas virtutum propositiones hoc modo plerumque eleemosynarum vel hospitalitatis commendabat gratiam. Oportet, inquit, ut scriptum est, et testimonium habere bonum ab his, qui foris sunt : et hospitalitatem non oblivisci, dum et quosdam placuisse legamus, Angelis etiam hospitio receptis. Unde magnopere vos, Fratres, pauperum vel hospitum susceptioni curam impendere admoneo : quia profecto quidquid illis fideli devotione confertur, Christo nimirum, qui se in paupere suscipi, in hospite colligi vult, impenditur. Ideoque maxime necessariam hospitalitatis vel eleemosynarum intuli gratiam; quia nec locum propagari perpendo vel inhabitantes, nisi per eleemosynas et assiduas preces.

Commendat eleemosynas, hospitalitatem,

1 Tim. 3, 7

Hebr. 13, 2

27 Verum, carissimi, dum alicujus in vobis boni scintillam videritis ignescere, ne vestris, quæso, meritis velitis adscribere : quoniam, ut scriptum est, Neque volentis, neque currentis, sed Dei est miserentis. Omnipotens quippe Deus adspirando nos prævenit, ut bona velimus : et adjuvando subsequitur, C ut possimus. Inanis enim aliter esset conatus noster, nisi divina cooperaretur et virtus. Taliter autem gratia præcurrente, et bona voluntate subsequente, quod Conditoris est doni, nostri fit meriti. His et hujumodi exhortationibus corda Fratrum irrigans frequentius, ad sectandam provocabat pietatem. Lucrandis autem sedulus invigilans animabus, satagebat nil promere verbis, quod non roboraret exemplis, ne vitæ munditia prorsus discreparet a lingua. Hoc ordine nimirum hypocritarum declinabat consortium, qui verba quidem Sanctorum habent, sed vitam non habent : et quos sermonibus generant, non fovent exemplis : et quos verbis ædificant, moribus et vita destruunt. Namque vir beatus non solum lingua sua suasit, sed et exemplis, moribus et vita subjectis ostendit, quæcumque fidelibus suis omnipotens Deus observanda mandavit.

et humilitatem

Rom 9, 16

28 Pauperum vero illi semper fuerat maxima cura. Unde dispensatione provida xenodochio superaddidit decimas atque vineta, ut absque pecunia victus eis præberentur necessaria. Jugiter illi adversus vitia pugna : quia mens ad virtutes erecta, non erat proclivis ad vitia. Radicem omnium malorum cupiditatem vel avaritiam adeo perhorrebat, ut præter D communem simplicemque victum, nil sibi prorsus quod speciale foret, assumeret. Pietatis effectu potius amari, quam timeri satagebat : unde jactantiam et elationem proculdubio respuebat. Nulli vero detrahere, nullum volens odire, extinctis facibus iræ vel invidiæ, elegit omnes fraterna dilectione diligere; semper hilaris, semper lætus, præferens hilaritate vultus, quam sincerus et purus et erga Deum et homines ejus esset affectus. Quamquam vero jugi esset contemplatione suspensus, erat tamen singulis compassione proximus, mente minime deflectens a contemplatione, dum pietas ferveret in opere. Sic nimirum in similitudine cœlestium animalium, ante et retro oculatus, utrarumque virtutum fuerat caritate devinctus : ut dum cuilibet earum videretur intentus, proprietate tamen non careret alterius.

Ipse aliis prælucens exemplo

variarum virtutum.

29 Taliter se agebat, qui Deo nil carius possidens præferebat, ex omni cordis et animi affectu diligens Deum, omnem vero Christianum tamquam se ipsum : servans in simplicitate innocentiam, in caritate concordiam, in humilitate modestiam, in disciplinæ severitate censuram. Erga bene agentes apparere Prælatus noluit, sed ut coæqualis et socius : adversus vero vitia delinquentium, promotionis suæ exer- E cebat privilegium. Quis autem verbis valeat exprimere, quanta discretione omnia judicia sua studuerit temperare, quantave Justitia moderari? Cum etenim pro quovis delicto alicui foret inferenda correctio, primitus in se descendens, juxta illud Apostoli, Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, instruite hujusmodi in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne et tu tenteris; tamquam proprii reatus delictum deflebat alterius. Ita nimirum mens Deo devoti pectoris, omni se excoluit genere pietatis, satagens gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus, vir plane mitis et justus, sic omnibus omnia factus. Quo enim dolente non condoluit? quis ad illius adspectum mœrorem non mutavit in gaudium? quis ira inflammatus, illius sermone non est mitigatus? quis iniqua cogitatione pulsatus, non illo est medente curatus? quis consolari petiit, et consolationem non invenit? quis vim verborum, quis efficaciam exprimat sermonum? quis pietatem evolvere, quis caritatem valeat enarrare? in qua adeo radicatus fuerat et fundatus, ut licet nullius expers esset virtutis, hujus tamen cultor existeret specialis. Non segniter etiam animo retinens, quod quanto subjectis prælatus, tanto curis F majoribus esset occupatus; studebat omnimodis Deo per contemplationem placere, exteriorum curas per idoneas quasque [personas] solenniter administrare.

Excellit caritate Dei et proximi :

lenis in correctione,

Gal 6, 11

omnibus succurrit :

30 Taliter ex voto liberius vacans Domino, utrobique providus, gregi prospexit, intus propria vigilantia, exterius congrua providentia. At quoniam fuerat miræ mansuetudinis et discretionis, sciens quod districtio, si modum excedit, sævitiam gignit; et nimia pietas dissolutionem disciplinæ parturit : tanta inter utrumque usus est discretione, ut nec indiscreta districtio subditis, recusandi laboris fieret occasio; nec nimia pietatis exhibitio, disciplinæ foret immoderata remissio. Ita nempe exemplo sanctorum Patrum gressus suarum instituit actionum, ut nullatenus extra limitem justitiæ propriam sineret effluere actionem. Hinc profecto felicem ac jure beatum talem dixerim virum, qui et ecclesiasticæ disciplinæ vigorem fortiter tenuit, et tamen matrem virtutum discretionem numquam deseruit.

magna usus discretione,

31 Cujus ut mores vel actus summatim perstringam, fuit vita laudabilis, verbo discretus et utilis, consilio providus, moribus ornatus, affabilitate mellifluus, misericors et benignus; pronus ad veniam, tardus ad iram : per pietatis affectum, omnium condescendens

in omni genere virtutum.

A descendens necessitatibus miserorum, juxta Beatum Job, pater erat pauperum, mœrentium consolator, pupillorum adjutor; non despexit inopem, nec dimisit absque operimento pauperem; alios refovens verbo consolationis, alios ope relevans pietatis. Ab infantia Deum timere didicit : ex utero enim secum egressa miseratio, crevit. Arca cordis jugiter referta bona voluntate, numquam vacua manus extitit munere. Pauperum sibi apud Deum hic conciliabat patrocinia, faciens sibi amicos de iniquo Mammona, qui eum quandoque reciperent in æterna tabernacula. Ne autem mundum plus justo videretur diligere, mundo solummodo usus est ad necessitatem, non ad superfluam delectationem. Noxias quippe ab animo excludens delectationes, Apostolicas æmulabatur traditiones, corpus videlicet castigare et in servitutem redigere, ut extenuatum cœlestibus disciplinis, vas aptum fieret sanctificationis : noverat enim in animum non posse legitimo imperio perfrui, nisi carnis motus penitus essent subjugati. Hoc denique ritu sacrificii in sui cordis penetralibus hostiam vivam, sanctam, Deoque placentem se exhibuit; dum singulis diebus, cum sacrosanctis Corporis et Sanguinis Christi mysteriis, per compun- B ctionis gratiam sese in holocaustum mactavit.

Job. 29, 25 et 31, 19

1 Cor. 9, 27

CAPUT V.

Fratris et sororum ejus et cujusdam Burchardi familiaris virtutes. B. Wolphelmi miracula in vita.

Extiterat huic beatissimo viro frater germanus, *a* Frumoldus nomine, sorores sanctimoniales duæ, quarum una Oswenda nomine, miræ simplicitatis et innocentiæ fuit femina : altera vero Berta nuncupata, litterarum plurimum emicuit scientia. Hæc *b* Vitam B. Adelheidis, primæ Vilecensis Abbatissæ, eleganti satis admodum stylo conscripsit, et plurimum religionis vel scientiæ suæ fructum in eodem loco dereliquit. De cujus prædicta sorore, Domna videlicet Oswenda, nostris temporibus factum libet referre miraculum, omni sane laude, memoria, et veneratione dignissimum. Quidam Frater ex cœnobio Bruwilerensi, Udo nomine, adeo pessima laborabat infirmitate, ut omnes cogerentur de ejus desperare salute, denique toto miserabiliter intumescente corpore, omnium membrorum amissa sanitate, trunco potius, quam humano corpori, videbatur similis. Quodque maxime mortis indicium solet existere, C nullum remedium illi adhibitum valuit proficere; volente, ut credimus, Domino demonstrare, quod quanto gravior morbus, tanto potentior Omnipotens credendus est medicus. Cumque de solis ejus ageretur exequiis, lento sopore corripitur, videtque per somnium Domnam Oswendam, jam immortalitatis luce potitam, sibi assistere, compatientisque affectu manu totum corpus permulcendo, vim doloris lenire : inde oratorium, jacentis lecto contiguum ingressa, tertio flexis genibus adoravit, sicque super ægrotum signum sanctæ Crucis exprimens, disparuit. Illico virtus divina est subsecuta : nam post paucos dies convaluit, integra sospitate recepta. Unde nec dubium extitit, illo visa pandente, ipsius suffragantibus meritis, erutum illum de confinio mortis. Fuerat autem tam immanissimus languor, ut a planta pedum usque ad verticem in eo non esset sanitas : sed tota corporis cute subtracta, ac si vetere homine exutus, recenti corio cum salute est superindutus.

a Berta soror scribit Vitam B. Adelheidis, b

Oswenda soror altera ægrum desperatum sanat :

33 At vero prædictus B. Wolphelmi germanus, Domnus videlicet Frumoldus, armis terrenæ militiæ exutus, se illis implicari recusavit ulterius, ut Deo servire posset expeditius. Studium itaque peregrinationis arripiens, ne exul cœlestis fieret patriæ, omni reliquo vitæ suæ tempore longe lateque, ad promerenda Sanctorum patrocinia, se studuit exiliare, uno D tantum contentus servulo comite : cui tamen versa vice, ut alter Martinus, hic sæpius consuevit ministrare. Quod genus divinæ propitiationis illo pedibus jugiter exequente nudis, adeo sæpius vidimus eum liventes plantas habere, ut nulla ratione calceamenta valeret admittere. Erat etiam ei solennis consuetudo, quamdiu ad divinum in ecclesia assistebat officium, omnimodis alicujus vitare colloquium : sed stans, vel humi prostratus orans, tanta lacrymarum potiebatur ubertate, ut velut imbre perfusum, madidum reliquerit pavimentum. Hanc compunctionis gratiam per divinam possidens clementiam, custodem in se reliquarum deputavit esse virtutum : quia nullum penitus ei dominari novit delictum, cujus mens sedulo compungitur ad lamentum. Quis hunc fidelissimum Domini dubitaverit servum, cujus executio mandatorum, tam evidens meritis illius præbet testimonium? Quamvis etenim in pace præsentis vitæ consummaverit cursum, explevit tamen martyrium, satagens crucifixum habere mundum, dum carnem suam cum vitiis et concupiscentiis crucifixit, et Dominum fideliter sequens, mundo pere- E grinus extitit. Hic cœtibus justorum, ut confidimus, conjunctus, in ecclesia propriæ possessionis quiescit sepultus. Hæc pauca prolata sufficiant ad sanctitatis testimonium beatissimi Patris Wolphelmi et Frumoldi germanorum.

Frumoldus frater peregrinatur,

AUCTORE CONRADO COÆVO.

in magna vitæ sanctitate.

34 Erat tunc temporis vir quidam genere nobilis, sed moribus nobilior, Burchardus nomine, præfectoriæ dignitatis, sed et præpotens armis, qui germanus extitit illustrissimi viri *c* Emehardi Wirceburgensis Episcopi. Hic Evangelii non surdus auditor, Si vis perfectus esse, vade; vende omnia quæ habes, et da pauperibus; et veni, sequere me; relictis omnibus, quæ temporaliter videbatur possidere, Kanerberch, castellum suæ munitionis, Domino consecrari fecit locum orationis. Taliter cum dives esse posset in mundo, pauper elegit esse cum Christo : plebeio habitu amictus, Sanctorum perlustrabat loca, servorum Dei solerter requirens alloquia. Unde et ad notitiam famuli Dei Wolphelmi deductus, maximæ ab eo loco venerationis est habitus : et ut quondam animæ David colligata est anima Jonathæ, sic amor Dei confœderavit utrosque. Ex hac itaque mutuæ caritatis affectione, frequenter eum solitus invisere, dulcissimos gaudebat verbi divini favos ex ore ejus percipere. Mirabatur autem supra modum tan- F tam illi cœlitus concessam divini affluentiam verbi, ut quomodo ex supercrescente fluvio rivus, ita ex illius mellito gutture manaret sermo divinus. Sed quid mirum, quod semper animus fixus in cœlestibus, de divinis tractare valebat subtilius? Ut ergo rei ordinem prosequamur, volens Dominus pio revelare discipulo, quanta perfectio lateret in magistro, talis ei nocturno silentio divinitus declaratur visio. Vidit igitur illum, quem tremit tartarus, colit abyssus, cœlorum adorat exercitus, in quem desiderant prospicere ordines dignitatis Angelicæ : hunc, inquam, vidit balneo impositum, manibus et officio beatissimi Wolphelmi reverenter foveri, ablui et detergi : ubi etiam circumstantes duodecim Apostoli, adminiculum ferre videbantur ministranti. Ille igitur vir præclarissimus cœlitus sibi ostensam visionem per quemdam, Meginhardum nomine, monachum, fratrem sibi satis familiarem, ad viri Dei properavit transferre notitiam. Qui sagaci animo vim somnii discutiens, cœpit diligenter investigare, quid visio hæc videretur portendere. Intellexit itaque patenter, se commoneri, vigilanter boni servare tenorem propositi; Christo in suis omnimodis membris ministrari, juxta ipsius dicentis vocem : Quod uni ex minimis meis fecistis,

c Burchardus vir nobilior, Matt. 19, 21

instruitur a S. Wolphelmo,

in eoque videt Christum foveri

AUCTORE CONRADO COÆVO
Matt. 25, 45

A fecistis, mihi fecistis. Gaudebat autem vir Deo amabilis, summo electorum capiti se operibus placuisse pietatis : sed seriem actibus exequi cupiens visionis, vice Domini balneum præparatur egenti, in cujus singula peraguntur obsequio, quæ visionis poposcerat ordo. Quibus rite completis, toto corpore mundus et sanus egressus, ex integro novis est vestibus ornatus. A quo tempore tantam gratiam meruit obtinere, ut mirabilium quoque patrator operum mereretur existere.

ab eodem illuminatur cæca.

35 Ipso namque tempore fuit quædam mulier in territorio Bruwilerensi, Golda nomine, quæ utrorumque luminum cæcitatem se doluit incurrisse. Cumque omnium illuminatori placuisset per famuli sui merita illi subvenire, sub nocturno silentio tali perfuitur visione. Videbatur illi leviter dormienti, viro Dei Wolphelmo, Missarum solennia celebranti, assistere ; et post expletionem manuum ejus ablutione oculos suos diluere, extersosque fimbriis vestimentorum ejus diu optatum lumen recepisse. Quam visionem ad nos perlatam, famulo Dei, ad divina mysteria properanti, humiliter suggessimus ; et ut pauperculæ mulieri compateretur, exoravimus. Qui non assensit, hoc sui non esse referens meriti, et B somniis sæpe fallentibus fidem non leviter adhibendam : sed si est, inquit, hæc visio ex se, secundo ac tertio Dominus eam dignetur revelare. Itaque corde contrito et humiliato, in jejuniis et orationibus eo constituto, eadem visio, quæ mulieri primo, apparuit secundo ac tertio. Quid plura ? Tandem vir Domini nostra victus est instantia, et secreto admittitur illa, ante fores ecclesiolæ jussa consistere : quia non ei usus fuerat facile, nisi certa ex causa frequentiam mulierum admittere. Itaque rite peractis Missarum solenniis, ut docuit visio, abluit, extersit, mox clare videns remeavit. Tunc vir sanctus, nolens virtute facti hujus humanis favoribus attolli, memor Dominicæ, præceptionis, jubentis discipulis, ne quoadusque tempus compleretur resurrectionis, ordinem cuilibet panderent visionis ; interdixit summopere nobis, id illo in vita superstite nulla ratione prodere, nulla necesitate detegere.

Ipse aspirat ad cælum :

36 Vir itaque Domini, de die in diem virtutum exuberans copia, indesinenter ad vitæ cœlestis suspirabat gaudia, quæ jam promeruisse gaudet felix ejus spiritus in Domini sui præsentia. Nam quamdiu in corpore vixit, nundum corpore non mente inhaC bitavit : ibi magis habere fixum appetens animum, ubi gaudium noverat sine fine mansurum. Unde et merito dicere valebat cum Apostolo : Nostra conversatio in cœlis est. Et illud : Non habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus. Cœlestis ergo patriæ incessabili flagranti amore, inter alia atque alia virtutum exercitia, tanta ei erat orationis instantia, ut quamquam omnibus floreret virtutibus, hanc tamen possidere videretur principalius. Ex cujus assiduitate hæc etiam inolevit devotio, ut singulis annis, dum more sanctæ et universalis Ecclesiæ jejunium observaretur Quadragesimale, non solum circumjacentia, sed et Agrippinæ Coloniæ ubique Sanctorum orando inviseret loca.

Phil. 3, 20
Heb. 13, 14

e periculo submersionis,

37 At quoniam hujus rei nunc incidit mentio, libet referre grande periculum, immo miraculum, quod nobis contigit redeuntibus Coloniam e Tuitio. Beati et gloriosi confessoris Heriberti sepulcrum oratum petiveramus : redituri, puppim ascendimus : soluti a littore, admodum prospere navigabamus. Introrsum nos unda jam longius rapuerat, dum ecce repente intolerabili exorta tempestate, rupta quies Rheni ab imis sedibus perturbatur : undæque in se redundantes, ad instar prominentium rupium, capitibus imminere videbantur in navi residentium. Sicque navis huc illucque vagis dilabitur undis et nunc summo in fluctu pendens, nunc unda dehiscens terram inter fluctus aperit, turbatisque nautis præ pavore mortis, sonus hæsit in gutture vocis. Tanto nobis vallatis periculo, virum Domini, in posteriori navis parte residentem, et suo more nescio quid secreti meditantem, et eorum quæ nobis evenerant prorsus ignarum, adii, et mortem omnimodis imminere nuntiavi. Qui protinus ad orationum convolans nota præsidia, Sanctorum devotissime implorat suffragia, litaniæ supplicatione imposita. De hinc cum crebra sanctæ Crucis objectione, Salvator mundi salva nos, cœpit canere : qui per crucem, inquiens, et sanguinem redemisti nos, auxiliare. Hortatur dehinc, resumptis viribus constanter remigare viros, nullo metu mortis concuti, nullum ex eis asserens periturum providentia Dei. Hac exhortatione animati, et quoniam res pro anima fuerat illis, dum fortiter ad litus tendunt, viriliter æquora scindunt. Interea miserabilis clamor utriusque sexus super littus consistentium attollitur in cœlum, periculum nostrum eminus intuentium. Quid multis morer? Inter confinia positi mortis et vitæ, tandem perlabimur ad locum, ubi multitudo navium latius Rheni occupaverat sinum. Quas attingentes, et ex altera in alteram transmigrantes, juxta viri Dei vocem, præter spem evasimus omnes. Verumtamen ne E dubitaretur ullo modo, illius nos salvatos merito, concite id rabies Rheni fluminis divino declaravit indicio. Denique ut ille beatus pedem extra puppim extulit, paulo ante divinitus suspensis fluctibus prædæ fuit : et quæ prius onusta mergi non potuit, subsistere tanto viduata Patrono nequivit ; sed protinus, nobis cernentibus, submersa disparuit. Taliter per immensi mœroris præcipitium, meritis servi sui, maximi nobis gaudii Dominus contulit beneficium, dum et virtutum ejus gratiam extulit, et quod verebamur avertit.

liberatur cum suis.

Novit in spiritu deesse Reliquias in altari :

38 Per idem tempus quadam die, cum secretorum suorum consciis, oratorium, ut tunc falso credebatur, Bruwilerensis parochiæ, in villa, Kyrchedoro nomine, oratus intravit : et ecce solo prostratus, carere locum Sanctorum patrocinio, Spiritu sancto revelante, didicit. Qui surgens ab oratione, cum secum consistentibus accessit ad altare ; et velamine subducto, eum omnia diligenti intuitu perlustrasset, nihil omnino vel sub sigillo, vel rimarum fissuris, præter nidificationes vespertilionum et telas reperit aranearum. Unde nimirum, ut par erat, mente consternatus, absque morarum dilatione Coloniensis F Ecclesiæ Præsulem adiit ; illi, quæ gesta fuerant, ordine exposuit. Cujus mentis dolori ille condolens, datis etiam Sanctorum reliquiis, evocatum ad se direxit cum eo quemdam Hezelinum, *d* Scarnensis sedis Antistitem, ut sua vice prædictum locum, qui Episcopii sui diœcesis erat, Deo consecraret ; et ejus servitiis manciparet. Qui libenti animo ejus obtemperans imperio, congregata multitudine fidelium, divinæ religioni dedicaverunt idem oratorium : statuentes ibi duo altaria, superius quidem in honore Archangeli Michaelis, inferius vero in veneratione habenda B. Martini Christi Confessoris. Hoc in facto illi nimirum cum B. Martino similis extitit proportio virtutis, qui pari modo similiter illustratus divina revelatione populum absolvit a diabolicæ fraudis seductione, ara destructa latronis, qui in vice venerabatur Martyris. His ita rite celebratis, redierunt uterque ad propria, Deum collaudantes in jubilo.

illudque curat dedicandum.

mulier partim implorato S. Nicolao.

39 Illud etiam non reticendum arbitror rei gestæ miraculum, quod vidimus fieri sub testimonio omnium Fratrum, et est, fama vulgante, circumquaque notissimum. Mulier quædam, Adelheidis nomine, variis omnium membrorum languoribus oppressa, ad

A ad B. Nicolai in Bruwilerensi cœnobio limina, recuperandæ salutis gratia, est perlata. Quæ cum detrimento omnium membrorum, occultis etiam viscerum doloribus ac non ferendis cruciatibus quatiebatur, ita ut omnis generis annonæ panem adeo fastidiret, ut non solum gustare, sed et vitaret attingere. Hæc quidem B. Nicolai meritis celerem sospitatem recepit in membris : verum tamen occulto Dei judicio, omnimodis, ut prius, panis abstinuit edulio. Dum vero post aliquot annos divinæ clementiæ ab hac illam placuisset infirmitate absolvere ; intempestæ noctis silentio tali perfruitur visu. Videbatur illi, beatissimum virum Wolphelmum panem benedixisse, et illum susceptum ab ejus venerabili manu se avide comedere. Quæ fidem adhibens visioni, sciens per eum his majora posse fieri, flebilibus vocibus panem sibi ab eo obsecrat benedici. Qui renitens totis viribus, indignum se proclamat ministrum operis hujus. Tunc videres animum viri Dei anxie perturbari : velle quidem misereri, sed palam id, propter jactantiam favoremque, nolle fieri. Attamen ne diutius videretur protrahere, quod divinitas per eum disposuerat adimplere, allatum panem benedixit, mulieri porrexit, præsentibus nobis illa comedit. Quæ viri Dei meritis ex integro sanitati restituta, omni quoad vixit tempore ibidem

partim pane a S. Wolphelmo benedicto

B ecclesiæ usibus tanto commodius ac devotius studuit deservire, quanto præ aliis multiplicius ac differentius gratias sanitatum meruit obtinere. Vir autem Domini, quamquam tam præclaris et eximiis polleret virtutibus, numquam tamen illius elationi succubuit animus ; non gloriandum recolens ex virtute signorum, sed ex consortio collegii electorum. Quis vero singulatim queat referre sanitatum genera, in diversis per illum languentibus exhibita, miseratione divina ? Sæpius enim illo visitante, est indulta ægrotantibus salus ; quod tamen ab aliquo sibi imputari prorsus non patiebatur. Sufficiant e pluribus ista fidelibus, ex illius memorata virtutibus. Nunc ad referendum, qualis ei fuerit de hac vita transitus, dirigatur articulus.

sanatur.

ANNOTATA.

a *Frumoldus et Osaccnda referuntur hoc die ut Beati in Fastis Coloniensibus Gelenii.*

b *Hanc* B. Adelheidis *Vitam illustravimus ad diem 5 Februarii.*

c Emehardus, *aliis* Aynhardus, *e Comitibus Rotenburgensibus ad Tubaram, traditur sedisse ab anno*

C 1088 *ad an.* 1104.

d *Imo* Seardensis *vel* Scardonensis : *nam* Scarna *in notitiis antiquorum Episcopatuum nulla est :* Scardo, *autem vel* Scardona *fuit olim civitas Episcopalis in Dalmatia sub Archiepiscopo Spalatensi, a qua huic Coloniensi Chorepiscopo titulus fuit.*

CAPUT VI.

Præmonitio et præparatio ad mortem · pius obitus et post eum miracula.

Post innumera divinæ per illum operationis patrata beneficia, volens pius Dominus servi sui consolari gemitus et suspiria, crebro dicentis cum Propheta : Quando veniam, et apparebo ante faciem Dei mei ? satiabor, dum manifestabitur gloria ejus ; placuit ei hoc ordine dissolutionis suæ tempus revelare. Quodam die, tempore meridiano, pro consuetudine, illo, non jacendo, sed sedendo dormiente, speciosissimus per visum juvenis ei adstitit, et ut se quantocius sequi festinaret, admonuit. Qui comitatus euntem, Angelico ductu ad loca perducitur amœnissima, omni decoris varietate vernantia, incomparabili lucis splendore emicantia, totius etiam suavitatis odore redolentia. Ibi ostensis illi diversarum habitaculis mansionum, fidelibus nimirum a Domino promissarum, tandem in quoddam illum Angelus magnæ venustatis et proceritatis introduxit ædificium, cujus intus et extra contemplari jubetur diligenter ornatum ; hunc sibi mansionis locum divinitus esse prænuntians destinatum : quem, inquiens, quanto studiosius ac venustius exornaveris, tanto jucundius ac felicius in perceptione illo frueris. Taliter Angelico affatu de perennis gloriæ felicitate commonitus, evigilans, seorsum quibusdam visum indicat Fratribus, annectens procul dubio se quantocius dissolvendum, Unde miro modo animo consternati, utpote cujus semper fuerant beneficia pietatis experti, de illius merito amissione intolerabili torquebantur afflictione. Verum certius hinc colligere cupientes, diem signant, eum cum visione notantes : quem anni revoluto circulo, ipsa die carnis solvi contigit ergastulo, quo cœlitus ei fuerat visio oblata. Unde patuit, non phantasticam illusionem, sed veram fuisse visionem, quæ tam evidenter et viri Dei dissolutionem, et cœlestem ei designari mansionem.

Psalm. 41, 3

visione cœlestis habitationis

D

mortem præsagit, ipso die anni sequentis obitam

E 41 Per continuum itaque illius anni spatium, non segniter dormiendo, sed solerter bonis operibus invigilando, Domini sui adventum expectabat, atque conservis suis talentum sibi creditum erogabat. Tanta autem vis divini amoris cor ejus penetraverat, ut etiam si nollet de Deo loqui, silere non posset. Cumque id solito instantius atque ferventius ageret, proinde nonnulli cœperunt fastidire, minusque libenter audire. Quod ille perpendens, non se a bona subtraxit intentione : sed volens eos resipiscere, illud Apostoli crebra inculcabat repetitione : Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. Hæc quippe dicebat, quia quos jam prædicando pepererat reformando gemens iterum parturiebat, illud subjungens, Mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium. Dum vero quadam die paterna se minus cerneret admonitione proficere, Spiritum sanctum tota concipiens mente, in hæc verba prorupit Amos Prophetæ; imo, ut potius postmodum rerum probavit eventus, ipse spiritu tactus prophetiæ : Venient, inquit, dies, dicit Dominus, et mittam famem in vos : non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Dei. Noverat procul dubio, quod sicuti fames est carnis,

ad eam se præparat colloquio de Deo :

Gal. 4, 19

Phil. 3, 1

Amos 8, 11

F subtractum subsidium corporis ; ita fames est mentis, silentium vel amissio divinæ collocutionis. Unde futura eis quasi jam præterita narrans, Noveritis, asserebat, quod absque dubio in quibus nunc vobis onerosus existo vel fastidium genero, summo ex vobis quandoque, non tamen effectum habituris, futura desiderio. Ego enim jam delibor, et tempus resolutionis meæ instat. Hæc idcirco non prætereunda putavi, ne incassum prolata hæc verba credantur hominis Dei : dum omne, quod locutus est, verbum, aut impletum, aut in futuro non ambigamus implendum.

adhortatur nauseabundos

42 Licet autem jam ultimam duceret ætatem, nullatenus tamen propositi sui passus est infirmari rigorem, indulgentius vivendo, labore remisso. Exiguum quippe reputabat præsentis temporis laborem, ad superventuræ gloriæ recompensationem. Quapropter nec longævitatem temporis, nec difficultatem causabatur laboris : sed potius omnimodis apponens labori laborem, Angelicam exequi studebat exhortationem. At vero imminente jam ejus migratione, ubi se sentit repente viribus destitui, infirmitate gravari ; evocatum reverendissimum Abbatem cœnobii B. Pantaleonis Martyris, nomine Herimannum, totius honestatis et religionis virum, olei sacrat.

Ægr[illegible] inungitur [illegible]

AUCTORE CONRADO COÆVO

A crati se fecit liquore perungi. Paucis dehinc evolutis diebus, primo lucis crepusculo, decimo Calendas Maji, viam universæ carnis ingressus obiit, et gaudium Domini sui felix feliciter introivit. Floruit autem temporibus secundi Henrici Imperatoris, qui monarchiam regni obtinuit post decessum tertii Ottonis, tempore beati Heriberti, sanctæ Coloniensis Ecclesiæ Archiepiscopi: et vixit usque ad tricesimumtertium annum quarti Henrici Imperatoris, cujus pater extitit tertius Henricus, avus Imperator Conradus. Transiit autem, plenus dierum, omniumque profectibus operum bonorum, anno millesimo nonagesimo primo Dominicæ Incarnationis.

moritur 22 Aprilis *anno 1091,*

43 Cujus obitu comperto *a* Herimannus, tunc temporis Archiepiscopus Coloniensis, exequiis ejus summopere satagens devotionis obsequium impendere, ad sepeliendum eum devotus occurrit. Cujus exemplo religiosorum virorum etiam turba confluxit, inter quos præcipui et illustriores habebantur *b* Abbates, Herimannus videlicet, supra memorati cœnobii S. Pantaleonis, et Reginhardus bonæ memoriæ Sigebergensis: qui utrique famulum Domini summo semper coluere studio pietatis. Expletis B itaque ab Archiepiscopo pro ejus veneranda memoria Missarum solenniis; ubi sacrosanctum corpusculum deponi debuit in sepulcrum, accedens per se, amictum amovit quo sacer ejus velabatur aspectus: et ecce, mirum dictu! cum esset jam triduanus mortuus, apparuit non defuncti more pallidus, sed roseo colore perfusus, gratia plenus, et veluti roscidulis guttis sudore respersus. Quo præclaro viso miraculo, plerique flevere præ gaudio. Ad circumstantes vero conversus Episcopus, En, inquit, Patres dilectissimi, quam devotus hic fuerit Domini servus, quem tanta ac talis commendat gratia vultus. His a Præsule peroratis, cum debita veneratione secus B. Petri Apostoli altare decenter traditur sepulturæ. Ibi suffragantibus meritis ejus, fidelium exaudiuntur vota, infirmis impenduntur beneficia, præstante Domino nostro Jesu Christo, cui una cum Patre et Spiritu sancto est honor, potestas et gloria, per infinita secula seculorum. Amen.

a *sepelitur ab Archiepiscopo et Abbatibus,* *b* *facie roseo colore perfusa:* *claret miraculis.*

44 Itaque veluti magno mari, emenso præsentis historiæ pelago, jam quasi littus cernentes respiramus, dum quædam solum de miraculis ejus referenda superesse videmus. Satagendum est ergo, ut portum teneamus, cursum consummemus: quoniam sicuti solent solem obducere nubes, sic pigri desidesque scriptores utilium rerum sæpe subtrahunt co- C gnitiones. Aggrediamur itaque referre miracula, quæ post obitum ejus divina per eum sunt celebrata virtute. In territorio Bruwilerensi mulier quædam, Wazela nomine, dum quadam die ad opus concedisset textile, tam crudeli ex improviso utrarumque manuum torqueri cœpit vexatione, ut clamore diræ vocis cives cogeretur excire. Ex cujus immanitate doloris, paralysis obnoxia credebatur passioni: subito namque adeo inutilis est reddita manibus ut ad nullos eas valuerit usus applicare. Quo magis magisque ingravescente morbo, præ nimia doloris contritione inter manus tenentium obdormivit, et hujusmodi lenis vocis sonum dulciter audit: Quid sopore deprimeris? Si præsenti passione carere volueris, surge velocius, et cum oblatione cerei Domini Wolphelmi adito sepulcrum: illius enim meritis es gaudio potitura salutis. Quæ alacri fide promptaque devotione jubenti satagens obedire, ardente sepulcrum invisit cereo, nec beati Patris diffidens meritis, nec dictis credere cunctata monentis. Quæ ubi ad orationem procubuit, post pusillum sana surrexit; et gratias agens Deo, sospes ac læta recessit.

Paralytica curatur:

45 Frater quidam ex cœnobio Bruwilerensi, Heribertus nomine, post obitum B. Wolphelmi in *c* D Daciam provinciam fuerat transmissus, cum aliis quibusdam Fratribus religionis monasticæ gratia. Ubi cum aliquantisper commoratus esset, et jam reditum ei persuaderet animus, comitantibus secum viris honestis ac religiosis, iter est aggressus. Cumque ad mare pervenissent, piratis insidiantibus, et die noctuque maris sinum occupantibus, ferme per dies novem negabatur transitus. Unde nimia cordis contritione omnes pariter afflicti, ut propitius adesse dignaretur Dominus se invocantibus, intimis precabantur visceribus. Nec distulit pius Dominus suorum vota fidelium, concite largiendo subsidium. Adest namque prædicto Fratri sub noctis silentio B. Wolphelmus per visum, in crastinum jubens accelerare transitum; mare pacatum, hostium denuntians impetum refrænatum: in memoriam vero suæ liberationis ter ternis psalmis cultor ille sanctæ Trinitatis, Domino vota persolvi jussit jubilationis. Taliter hostium sublata formidine, non modicum gaudium sumpsere ex divina revelatione: et marinis se læti ingerunt fluctibus, piratis minime nocere valentibus. Hoc ordine per servi sui merita ab imminentibus malorum procellis eruti, divinæ gratias agunt liberationi. Quod ut ab ipso Fratre, qui pertulit agnovimus, fideli narratione retulimus. E

c *apparente S. Wolphelmo* *evitatur piratarum et tempestatis periculum:*

46 Eodem tempore claudus quidam, Willemannus nomine, ex villa, loco Bruwilerensi contigua, Polheim videlicet nuncupata, obtentu B. Wolphelmi, diu negata membrorum recepit officia. Tempore quippe Quadragesimali ad locum accedens sepulcri, quo salutis arderet desiderio, cordis promebat gemitu; quo salutis ducebatur gemitu, cordis illius declarabat afflictio. Denique ad Deum tota intentione conversus, lacrymosis precabatur suspiriis, ut servi sui meritis sospitatem mereretur in membris. Nec spes fefellit, cui fides incitamentum præbuit: citius enim dictu claruit, cujus sanctitatis vel meriti vir beatus extiterit. Repente enim diu contracti se cœperunt extendere nervi, et venarum meatus vitalis sanguinis infusione repleri, et membra prius præmortua in pristinum vigorem restitui. Quid longius morer? Sentiens homo divinam in se operari virtutem, lento conamine assurgere nitens, quamquam adhuc nutante gressu, in pedes constitit, et quæ circa se acta fuerant, præsentibus fideliter disseruit. Quorum manibus sustentatus, et huc illucque deductus, ut res innotuit Fratribus, magnifice laudatur et glorificatur Deus, qui in Sanctis suis mirabilis est et gloriosus, faciens mirabilia solus. Ad indicium vero tanti miraculi, sustentatorii illius baculi, super sepulcrum beatissimi viri, multo tempore mansere suspensi. F

misere contractus, *sanitati restituitur,*

47 Alio ferme tempore huic miraculo accidit consimile, quod quando qualiterve sit factum, libet referre. De villa Geroldeshoven mulier omnimodis contracta, ad sæpe memoratum locum ab amicis est deducta. Hæc sedulo ibidem incubans precibus, templi limina frequentabat attentius. Existente autem sacratissima B. Petri Apostolorum Principis solennitate, et hanc cum reliquo vulgo tantis contigit interesse solenniis. Quæ largiter flens, et longa suspiria trahens, ante sepulcrum beati viri prosternitur, miseram se ac infelicem nimium conqueritur, cujus nec preces mererentur admitti, nec corporis incommoda solvi. Sed qui quondam mulieris Chananææ, et hujus voluit preces differre; ut importunum illius desiderium, fidei esset experimentum. At vero quoniam beati viri meritis salvari posse non hæsitavit, sed in fide postulans perseveravit, effectum meruit: erecta quippe divinitus, exclamavit, omniumque silentium clamoribus rupit. Ubi enim ossibus ossa se conjunxere disjuncta, et nervorum contractio

alteri contractæ redditur sanus:

A contractio juncturarum fiebat connexio, non est mirandum, quod fragilior muliebris sexus expavit animus. Exurgens itaque a pavimento, recepto vigore, incolumis prævaluit ad propria remeare. Talibus miraculorum effectibus veraciter cum Christo se vivere mundo testatur vir iste beatus. Amen.

ANNOTATA. D

AUCTORE CONRADO COÆVO.

a *Iste est* Herimannus III, *qui Segewino anno* 1089 *successit, mortuus anno* 1099.

b *Reginhardus deest apud Bucelinum in Catalogo Abbatum Sigebergensium.*

c *Daniam intelligit ejusque insulas mari circumsitas.*

DE BEATO FRANCISCO,

D. P.

ORDINIS MINORUM, FABRIANI IN PICENO.

ANNO MCCCXXII.

Antiquæ Legendæ ex MSS.

Sanctissimi Patriarchæ Romualdi corpus, ad Fabrianenses translatum anno MCCCCLXXXI, *occasionem nobis dedit* VII *Februarii, ad agendum pluribus de ipso Fabriano. Hujus nunc aliud decus insigne, hoc* XXII *Aprilis commemorandum occurrit, Beatus, inquam, Franciscus Fabrianensis, intra ecclesiam suo nomine specialiter consecratam requiescens, idemque et nunc et olim miraculis celeberrimus: quapropter jure, si quis alius, meritissimo inscriptus est Martyrologio Franciscano. De eodem in suis Annali-* B *bus exorsus scribere Lucas Waddingus ad annum quo natus est* MCCLI, *scriptores enumerat, qui de eo aliquid litteris mandarunt: et eorum* primus fuit, *inquit ille,* Fr. Dominicus, Bonaventuræ, Fessi et Joannæ, ipsius B. Francisci Fabrianensis sororis, filius: secundus Fr. Dominicus Mariani Crissi, in Theologia Baccalaureus (*quorum esse existimo duas Legendas MSS identidem in margine citatas a Waddingo*) tertius Andreas Gillius Canonicus S. Venantii I. V. D et Dominicus Scevolinus, Ordine Prædicatorum Theologus, plura de rebus Fabrianensibus congessit, in quibus præcipuas res gestas hujus Sancti viri complexus est. Sed et ipse B. Franciscus plura de rebus patriis chronologice adnotavit, inter quas obiter res proprias admiscuit.

hactenus frustra expectatæ;

2 *Tot tamque illustribus monumentis cum testatæ fuerint præclaræ hujus virtutes atque insignia miracula; intolerabili prorsus Fabrianensium Franciscanorum socordiæ imputandum est, quod Philippo Ferrario, post editum, Sanctorum Italiæ Catalogum et præteritum in eo B. Franciscum, texenti catalogum Generalem eorum qui in Romano Martyrologio non sunt, aut alia quædam opera vulgaturo, nemo curaverit indicare nomen et sanctitatem B. Francisci. Sint illi tamen quadamtenus excusabiles; si neque Ferrarius nec alius pro* C *eo quisquam ipsos requisivit: nostri operis Lectoribus, monumenta prædicta requisituris, quomodo se poterunt excusare? quandoquidem per nostros Lauretanos Pœnitentiarios, Hectorem ab Albada Belgam, et Christophorum Grinum Anglum, strenuam in partibus Piceni atque Umbriæ operam navare nobis solitos, diu multumque sollicitati, hactenus negligunt justissimis nostris pro ipsorummet honore et gloria votis facere aliqua saltem ex parte satis: interim dum antiqua illa MSS. in angulo quopiam abdita jacent, præda blattarum et tinearum: quia, ut ipsimet fatentur et hanc negatæ descriptionis causam adferunt, neminem habent qui possit legere characterem, nec tamen volunt permittere ea scripta aliorum qui legere possent manibus. Erit fortasse ex posteris zelosior aliquis, qui justissima hac querela perlecta, eluet maculam ab aliis contractam, et quidquid supra ex Waddingo est indicatum, pro futuro operis supplemento, transmittat: nunc, dum aliud non licet, vitam ex Waddingho collectam damus.*

pro iis datur epitome ex Waddingo.

Vita B. Joannis de Baculo servanda pro supplemento Martii.

3 *Ceterum non est quod nos pœniteat operæ, apud Fabrianenses Franciscanos frustra impensæ: hac enim occasione excitatus Reverendissimus D. Silvester Jenantius, Abbas Generalis Silvestrinorum, misit nobis Vitam S. Joannis a Baculo, ex originalibus membranis descriptam, una cum aliis ad elevationem et cultum spectantibus documentis. Quæ quoniam ad* XXIV *Martii jam editi spectant, servarique debent ad Supplementum, non nisi post multos annos absolvendi operis, congruum fuit hoc loco, ubi de aliorum lentitudine querimur, illius promptitudini debitas referre gratias; eique qui suam pro nobis auctoritatem apud Prelatum sibi amicissimum interposuit, Illustrissimo et Reverendissimo D. Antiocho Honophrio, Patricio Auximano, Civi Romano, I. V. D. Protonotario Apostolico, sanctæ* E *Auximatis Ecclesiæ Canonico Decano, ac sacrosanctæ Papalis Lateranensis Basilicæ in Piceni Provincia Vicario, amantissimo quondam hospiti nostro. Gratiæ autem iisdem etiam sunt habendæ, quod pro ipsis antiquis B. Francisci actis adhuc pergant pulsare. Cum enim præmissa hactenus essent sub prælo, opportune advenerunt Laureto litteræ, quibus significatur, iteratis præfati Generalis conatibus, et expressis ab ipsomet Franciscanorum Provinciali mandatis, videri frangendam Guardiani pertinaciam; ideoque fieri posse, ut quæ desideramus monumenta perferantur ad nos, in fine tomi subjungenda; interim Guardianum, ne omnia negare videretur, transmittere relationem Italicam de Vita et miraculis Beati: cujus tota fere substantia, cum in Annalibus Waddingi contineatur, imo ex ipsis recens excerpta sit; apparet bonum Patrem magis ignorare operis nostri rationem, quam negare auxilium.*

VITA

Ex Tomo II et III Annalium Francisc.

CAPUT I.

Divinitus vocatus ad Religionem in ea egregie proficit Franciscus. F

Piissimis parentibus procreatus,

Anno MCCLI die II Septembris natus est B. Franciscus Fabrianensis, cognomento della Libra, honestis et piis parentibus, Compagno de Veninbene medico, et Margarita, Fabrianensibus. Horum vitam valde laudant, qui de B. Francisco scripserunt, a caritate erga proximos, a pietate erga pauperes, a sacrorum frequentatione mysteriorum, a vigiliis et pœnitentiis, a sanctimonia. Vere arbor bona fructum bonum fecit: cujus futura mox sanctitas exordium habuit a teneris unguiculis; atque manifeste, sed miraculose, indicata est intra ipsa claustra naturæ. Etenim neque pia genitrix sui uteri pondus sentiebat; neque tacitis incrementis coalescens fœtus, dolores aut molestias, prægnantibus familiares, advexit: per quod designabatur, nulli onerosum, nulli fore molestum. Quando oratura mater pergebat ad templum, videbatur sibi gestientem sensisse infantulum, in ipso templo hærenti placidum et suavem se præbuisse, sed recedenti aliquanto graviorem; quasi in ipso vitæ exordio monstraret, quam assiduas acturus erat in templo vigilias.

ex utero dat præsagia sanctitatis:

2 Ex utero diffusus in lucem, non lacrymas, sed risum

AUCTORE WADINGO

ridens nascitur :

risum emisit : non flevit aliorum more natorum, sed singulari modo gestivit ; ut qui mox, sordidati generis servitute et peccati vinculis excussis, ad gratiæ dignitatem et Christianam libertatem erat renasciturus. Vel an non ob id fortassis, in mundum adveniens, ridebat ; quia quidquid in mundo erat irrisit, et stultitiam esse præsensit? Non dissimilis mirabili ortui atque infantiæ pueritia et adolescentia : quam placide, modeste et pie transegit, humaniores ante decimum annum plene addiscens litteras, rebus sacris solerter intentus. Ægrotante puero ad mortem, mater vovit se eum delaturam ad visitandum S. Francisci sepulcrum : quod dum *a* faceret, occurrit ei B. *b* Angelus Tancredus, olim S. Francisci socius familiaris ; qui narratis Margaritæ plurimis ejusdem sancti Institutoris mirandis operibus, ingenuum pueruli attente contemplatus aspectum, asseveranter prædixit, suum futurum consodalem : quo nihil jucundius genitrici poterat narrari, quæ cum viro suo nihil tam curabat, quam ut secundum Dei leges enutritus adolescentulus, Dei manciparetur obsequio : huc omnes conatus, huc frequentes et repetitæ matris orationes tendebant ; donec opere vidit completum, quod Angelus prædixerat.

prædicitur matri futurus Minorita :

3 Factum id anno MCCLXVII, quando cœlesti monitus oraculo B. Franciscus, Minorum subiit vitam. Nam cum solitarius in cubiculo lectiones philosophiæ naturalis, a magistro acceptas, serius studeret ; facta ad eum hæc vox III Kal. Septembris. Francisce, surge, quære Fr. Gratiam *c* Ordinis Minorum : et quidquid tibi præscripserit protinus exequere. Circumspiciens, an adesset qui hæc verba proferret, neminem vidit : sed dum iterum studiis intendit, secundo et tertio ipsa eadem vox cœlestis intonuit. Prudenter judicavit contra stimulum non esse calcitrandum, sed divinis monitis obtemperandum : quare continuo prædictum adiit Gratiam, Minorum tunc Guardianum, cui rem omnem sincere expandit, et vitæ suæ universam seriem narravit. Præmonitus ille cœlitus de superventuro adolescente, amice excepit : ut sub Minoritarum instituto sedulo Deo inserviret, hortatus est ; et ut in Dei obsequiis viam mandatorum ipsius curreret alacriter, pie consuluit. Ad amussim instructoris sui, sibi cœlitus præscripti, consilia amplexus, valedixit parentibus, initiatus a Ministro Provinciali Fr. Monaldo de S. Elpidio : ita ipse sub his verbis in suis chronicis Fabrianensibus scriptum reliquit. Anno Domini MCCLXVII Ego Fr. Franciscus veni ad Ordinem, receptus a Fr. Monaldo a S. Elpidio, virtute et efficacia orationis matris meæ, meritis matris meæ, et instantia precum earumdem.

ad quod divinitus vocatus,

admissusque,

egregie proficit,

4 Magistros habuit in tirocinio ipsum Fr. Gratiam et Raynerium, senem *d* Plebanum, S. Francisci discipulum. Multa etiam didicit virtutis incrementa, sub ipso ingressu, a S. Silvestro *e* Auximensi, Silvestrinæ, a suo nomine ita dictæ, congregationis primicerio, apud Fabrianenses tunc sanctitate celebri, qui hoc ipso anno terram cœlo commutavit. Sub tirocinii anno missus est Assisium ad lucrandam Indulgentiam celebrem Portiunculæ : ubi familiare habuit colloquium cum B. Leone, *f* S. Francisci socio, confessario et secretario, circa ejusdem sancti viri stigmata et modum obtentæ hujus Indulgentiæ : quorum ipse testimonium perhibet in libello a se conscripto, *g* de veritate et excellentia hujus sacræ Indulgentiæ. Postea vitam hanc et institutum professus, addictus est per Superiores sacræ Theologiæ studiis : in quibus adeo mirifice profecit, ut celebris evaserit prædicator, animabus valde proficuus, propterea a nostris scriptoribus commendatus. Pisanus ita eum laudat : Custodia Æsina habet locum de Fabriano, in quo jacet prædicator devotus Franciscus, miraculis clarus. Marco vero Ulisipponensi dicitur, homo doctissimus et magnus prædicator.

etiam in litteris.

librorum copiam collegit :

5 Ultra pietatem et orationem, adhibuit etiam litterarum humaniorum et divinarum studium, ad mysteria enodanda, ad res docte et profunde explicandas. Neque exiguus ei librorum cumulus ; quippe inter monumenta, quæ morienti supererant, *h* et apud Minores Fabrianenses servantur, habetur etiam indiculus librorum, quos emi fecit pecunia, a patre suo ultimis tabulis in hunc finem legata. Graviores quosque habuit ex sanctis Patribus, primos et notiores omnes Theologiæ Magistros, expositores utriusque Testamenti, philosophos plures et mathematicos, et sui seculi optimos concionatores. *i* ... Ultra conciones, docendo et legendo, suo instituto et urbi nativæ fuit splendori. Virtutes omnes continuo conatu assecutus est, et in Altaris ministerio obeundo devotionem multam et curam impendit. Cum aliquando Missam pro defunctis celebraret affectuosius, vehementerque compateretur animabus dura tormenta patientibus, et in fine sacrum mysterium clauderet illa deprecatiuncula, Requiescant in pace; multorum exaudita est vox alacriter respondentium, Amen : quos vel Angelos ministrantes sacrificanti, vel animas, ad preces sancti viri a purgatorii ergastulo liberatas, judicare licebit.

pro defunctis impensius orat :

6 Insigni virtutum exemplo ad sodalitium allexit duos nepotes, Antonium et Dominicum, Bonaventuræ de Festo et Joannæ sororis filios : tertium Petruccium, Frederici fratris filium. Patrui imitati sunt vestigia, sancte et humiliter in Ordine viventes : Dominicus ceteris celebrior, quippe qui inter Ordinis scriptores communiter annumeratur. Porro crescente quotidie B. Francisci opinione et reverentia, oppidani, inito consilio et rem promovente D. Mazzocchio nobili Pisano, tunc oppidi Potestate, statuerunt jam *k* secundo transferre ædem Minorum in capaciorem et commodiorem locum, juxta forum et palatium publicum, et ex publico ærario solverunt anno MCCLXXXII die XX Maji, Tursello, filio quondam Bonacursi de Rembaldo mille liras vetustæ monetæ Ravennatis, pro quadam domo, turre, et horto contiguis ; remittente eodem Tursello, pro S. Francisci, inquit, et Fratrum ejus amore, alias mille liras, ad quas pretium ascendisse æstimabatur. Dominica proxime sequenti, numerosa instituta processione, ad illas ædes deducti sunt Fratres, solennibusque sacris in contiguo sacello decantatis, prædicavit circumstanti populo B. Franciscus, gratiasque reddidit pro tanto beneficio.

tres nepotes ad ordinem adducit :

novum Conventum recipit

7 Mortuo genitore, facultates suo arbitrio relictas, pie in pauperes distribuit : quibus cibos emi quotidie curabat : ipse vero præparabat in culina, et propriis manibus ingenti distribuebat multitudini. Bibliothecam libris instruxit, dicens eam totius domicilii optimam officinam ; in qua otiositas, animi inimica honesto et utili propellebatur exercitio ; et arma erant in promptu adversus hæreticorum insultus et promptuarium aderat, ex quo hauriri poterant populis instruendis documenta salutaria. Cibi et potus non solum gustum, sed et usum sibi penitus interdixit, semel dumtaxat in die panem frigida dilutum admittens ; aliquando ad pauperum, quibus inserviebat, consolationem cum illis manducans. Unica eaque rudi et hispida tunica, cilicio haud absimili, carnem operiebat. Duro lecto paucis cubabat horis, reliquis in divina laude et contemplatione consumptis. Creberrimis flagris in se animadvertebat : præter ternas in qualibet hebdomada pro sui instituti consuetudine, alias secretas usque ad sanguinis effusionem sumebat disciplinas. Adeo severe secum agebat, et tot verberibus corpus flagellabat, ut

bibliothecam instruit :

austere vivit

A ut communem hominum fidem superaret, et dubitaret quidam ejus socius, Fr. Nicolaus de Roccacontradæ, ad ea quæ de his narrabantur. Sed dum periculum fecit, secreto se abscondens in angulo, longius immoratus est Franciscus in sumendis verberibus, quam ille potuerit in recensendis vel audiendis.

ANNOTATA.

a *Hæc de re ita ipsemet notavit in Chronicis Fabrianensibus.* In puerili mea ætate, mater ipsa vadens ad Assisium, propter votum quod de me fecerat, secum me portari fecit : postea virtute et efficacia orationis dictæ matris meæ, a Deo inspiratus et vocatus, recessi a mundo, et veni ad Ordinem B. Francisci.

b *Arturus in Martyrologio diem* XIII *Februarii* Fr. Angelo Tancredo *pro suo arbitrio consignavit : et fuit vir eximiæ sanctitatis, unus ex tribus qui S. Francisci vitam scripsere.*

c *Quod ea hic legerentur de* Fr. Gratia, *id Arturo suffecit, ut eum* Beati Confessoris *titulo ornaret ad diem* 2 *Augusti, a se delectum : ita more suo Pontificem agit,*
B *cum visum fuerit : ut merito subeat mirari, cur non etiam Provincialem, a quo mox dicitur admissus Franciscus, Beatis adscripserit.*

d *De hoc ita in suis Chronicis ipse B. Franciscus,* Anno 1268, quando eram novitius, obiit Fr. Raynerius, qui fuit Plebanus plebis Civitæ (*est oppidum Umbriæ et ad aliorum synonymorum distinctionem dicitur Civita di Cascia*) cui S. Franciscus fuit pluries confessus quando erat Plebanus, et dixit sibi in spiritu Dei, Fili, tu eris de nostris. Iste fuit sanctus homo et verus Frater Minor : *propterea adscribitur Beatis Ordinis; et, ne quid desit, Arturus assignat ei diem* 5 *Septembris.*

e *Colitur B. Silvester de Auximo* 36 *Novembris.*

f *Inscriptus est hic* Fr. Leo *Martyrologio Franciscano* 15 *Novembris.*

g *Hujus libelli initium et conclusionem habes in Waddingho, an.* 1267. § 5.

h *In his est Nænia, in obitu S. Bonaventuræ, quam idem Waddinghus habet an.* 1279 § 14.

i *Excurrit hic Waddinghus, ostendendo quam sit prædicatoribus necessaria et paupertatem minime dedecens, librorum copia.*

k *Narrat Waddinghus ad an.* 1215 *num.* 19 *habitasse Fratres Fabriani usque ad an.* 1207 *extra portam*
C *eo in loco, ubi modo est ecclesia S. Angeli, inde translatos ad locum, cui quia nomen erat Vallis pauperculæ, ibidem pauperculos suos aliquando ædificaturos prædixerat ante annos* 90 *S. Franciscus.*

CAPUT II.

Miracula quæ vivens Franciscus patravit. Ejus pius obitus.

Utriusque misericordiæ operibus intendens,

Proximis juvandis se totum addixit, maxime in rebus quæ ad animæ profectum spectabant, omnes exemplo alliciendo, verbo exhortando, variis modis instruendo : in suggestu indefessus, in sacris confessionibus audiendis assiduus ; indicibili ardore errantes oves ad verum pastorem reducendo : neque quidquam arduum aut laboriosum præteribat, quod saluti animarum conducere posset. Opera etiam misericordiæ corporalia summa exercebat caritate : præsertim infirmos invisebat libenter, ut ad veram commoveret pœnitentiam ; et morientibus assistebat amice, ut præmitteret ad gloriam. Hanc ejus caritatem sanctumque subsidium Deus multis miraculis commendavit. Etenim honestam feminam, Nutam nomine, quæ male habebat et per dies octo obmutuit, dum sua dignaretur præsentia, et manum ori apponeret, subito solutum est vinculum linguæ, et ex integro convaluit. Altera, Divitia nuncupata, ex villa Mascani *a* ditionis Fabrianensis, multis malis, maxime periculosi cujusdam tumoris morbo aggravata, rogavit ut se visum veniret B. Franciscus. Accessit : sed in ipso ingressu sensit infirma adeo mirificum et suavem odorem, ut ultra modum reficeretur. Suos reatus confitentem absolvit, et impositione manuum ab omni liberavit infirmitate.

sanat mutam,

D *AUCTORE WADINGO.*

a

periculosum tumorem,

9 Cassidonii Fabrianensis uxor, fœdo et periculoso laborans apostemate, ex vicinis civitatibus Perusii et Eugubii vocari jussit medicos ; qui simul cum Fabrianensibus dixerunt malum jam esse insanabile, et redeuntes ad propria admonuerunt ut disponeret domui suæ, quia brevi moreretur. At illa videns remedia defecisse humana, se convertit ad divina, misitque qui B. Franciscum accerseret. Nuntium, antequam loqueretur, ille prævenit, dicens, se optime scire in quo statu laboraret hera, et propterea missum ut ipsum vocaret : et subjunxit : Redi domum, et dic dominæ tuæ ut bono sit animo, quia ex hoc morbo non morietur. I præ : sequar statim. Nihil immoratus abiit : et ad bonum nuntium gaudentem, positis in Crucis modum manibus, signavit E in capite : et confestim ulcus erupit, et illa lætabunda e lecto exilivit.

fœdum apostema,

10 Juvenem uno latere dolentem, membrorum motu et sensu carentem, signo Crucis repente sanavit. Ut recessit, parentes, multo comitante populo et Deum glorificante, ad templum S. Francisci duxerunt, gratias acturum Deo et Fr. Francisco sanitatis auctori. Ille vero longius fugit, nec voluit per dies multos in publicum prodire, auram fugiens popularem, et Deo bonorum omnium auctori miraculum adscribens. Mita, filia Gillioli Benevenisti Fabrianensis, duxit ad eumdem puerulum suum filium, gutture male habentem, collo scrofis et glandibus tumente : cui dum ille benediceret et partem læsam digitis attrectaret, tumor recessit, et ante triduum integræ restitutus est sanitati. Conradutius Conradi Fabrianensis, filium suum triennem, nomine Georgium, herniosum, eidem in ulnis matermis præsentavit. Vir Dei, oculis in cœlum elevatis, oravit, ingemuit, Cruce signavit, sanum dimisit. Similiter puerum alterum, eodem malo affectum, Thomasuccium nomine, signo Crucifixi, ex altari assumpti et puero impositi, benedictum, genitrici incolumem F restituit.

paralysim,

scrofulas,

herniam,

11 Prædicti Conradutii uxor Salvitia, filiam enixa Oradiam, continuo capitis tremore laborantem, valde dolebat. Accersivit undique quos potuit medicæ artis peritos, nec quidquam profecit. Tandem recurrit ad benigni Patris pietatem, tribus antequam ex hac vita discederet mensibus, oravitque ut misere trementem consolidaret cervicem. Oravit paulisper, et signo Crucis capiti obducto, sanam effecit. *b* Marcutius Marcatutii uxorem duxit Nutam, quam post aliquot menses odio cœpit habere, cogitabatque repudiare. Illa ad sanctum virum abiit, dolorem expressit, miserum in quo remaneret statum a viro rejecta declaravit, et summis precibus oravit ut suas ille apud Deum interponeret, ne viri privaretur consortio. Ille parumper hæsit, oculis in cœlum elevatis ; quibus modeste dimissis, blande consolatus est lugentem, jussitque ut bono animo esset, prædicens ei ante duos menses oriundum ex se pulchrum puerulum, cujus aspectu et amore adeo patris oculi caperentur, ut sponsam deinceps impense diligeret. Ita evenit ; peperit bellum infantulum, mutui pignus amoris : per quod patris animus ita immutatus est, ut ex illo tempore uxorem debito sit prosecutus amore.

et tremorem capitis,

b

prædicit restitutum mariti amorem.

AUCTORE WADINGO.

A 12 In oratione assiduus intensissimo in Deum ferebatur affectu, et Christi Passionem mira contemplabatur dulcedine; aliquando gratias agens immensas, propter ingentia quæ ex illa populo Christiano evenerunt beneficia; aliquando summa teneritudine collacrymans, propter Christi dolores, et indignas tot pœnarum causas, ingratorum hominum peccata. At dum semel ista meditaretur in ecclesia, *hirundinibus silentium indicit :* hirundines multo garritu mentis turbabant quietem : jussit ille ut evolarent, neque amplius in templum aut domum illam ingrederentur : præcepto obedientes, tamquam rationales creaturæ, statim abierunt, neque per integrum illum annum sunt regressæ.

scorpionem ex sacro calice haustum, 13 Dum aliquando in ecclesia S. Francisci Fabriani rem faceret divinam, et Sanguinem sumere intentaret; ecce videt in calice aliunde dilapsum scorpionem. Hæret paulisper, quid agat, considerans. Potuit juxta regulas, in his periculis præscriptas, malum avertere : sed dum recordaretur Christi doctrinæ et datæ discipulis fidei illis verbis, (*Mar.* 16, 18) Si mortiferum quid biberint, non eis nocebit; absque timore et horrore deglutivit animalculum. Expleto sacrificio jussit ad se vocari qui venam secaret, misso nuntio Andrea Andreutii Vanni. Venit ille, Angelus nomine, et invenit in choro orantem atque B illa proferentem verba, Auxilium meum a Domino, *aperta vena vivum educit :* qui fecit cœlum et terram. In cellam recedenti venam dexteri aperuit brachii, ex qua mirabiliter scorpio prodiit vivus, absque ullo sancti viri dolore. Ita qui honorem curant divinum, a cunctis eruuntur periculis : et qui quod Dei in seipsis est honorant, etiam illi a Deo facti honorabuntur a Deo.

energumenam liberat : 14 Non minorem habuit potestatem super aereos spiritus et rectores tenebrarum harum, qui corpora cruciant humana, quam super infirmos et languidos. Etenim Energumenam, decem annis oppressam, Fabrianum a Saxo ferrato *c* deductam ut Cruce persignaret, post aliquot dies quibus id facere detrectavit, judicans se indignum cui spiritus obedirent, signo Crucis sacravit et sanavit, recedente confestim ad ejus imperium spiritu maligno. Ab omni fastu, superbia et ambitione alienus, dignitates quasque intra et extra suum Ordinem abhorruit nec induci potuit ut propter has verbi divini prædicandi ministerium dimitteret. *Guardianus constitutus* Oportuit tamen Superioribus obedire, in suscipienda cura monasterii suæ patriæ, et Custodem seu Guardianum agere Fabriani per integrum quadriennium. Quo tempore, ultra materiale domicilii incrementum, multa erga Religiosos præstitit boni Superioris officia; pietatis, mansuetudinis, hu- C militatis et patientiæ in omnibus præbens exempla, et disciplinæ regularis renovans instituta.

recipit Fabriani Capitulum Provinciæ : 15 Sub ultimo anno suæ Præfecturæ, qui millesimus tercentesimus decimus nonus Christianæ censebatur salutis, comitia provincialia voluit in sua celebrari domo : quibus abunde in omnibus providit, et summo caritatis affectu fatigatos ex itinere, senes, languidos vel male habentes, excepit hospitio. Pietati et caritati ejus non defuerunt potestas et consilium : et populus Fabrianensis aliarumque Religionum Superiores quam plurima ei præstiterunt subsidia, et largissimas erogarunt eleemosynas. Patres etiam Capitulares, ejus laboribus et industriæ præmium adhibituri, Visitatorem totius instituerunt *et Visitator eligitur :* Provinciæ : quam curam renuit accipere, humiliter rogans Superiores, ut alteri conferrent digniori, dicens se nescire quomodo alios visitare audeat, qui visitationis munus erga semetipsum non prius exercuit.

extremo decumbens morbo 16 Accedente suæ peregrinationis termino, quo ad patriam cœlestem placuit Altissimo suum famulum evocare, lenta correptus febri, jacuit per dies aliquot infirmitate gravatus. Optimi quique proceres, eccle- D siastici et secularis status, lectulum quotidie circumdabant, audientes ab eo monita salutis, dolentes sibi eripi optimum magistrum. Accessit etiam pridie antequam moreretur adolescentulus, Thomasuccius nuncupatus, qui in genua procumbens et manum exosculatus, profusis lacrymis rogavit, ut eum ab occulto morbo, quem per annos aliquot patiebatur, suis precibus liberaret. Juvenculo compassus, oculis *juvenem ob occulto morbo sanat :* in cœlum elevatis, oravit paulisper, mox eum signo Crucis benedixit, et repente ab omni malo liberavit. O beatam animam, quæ dum ad certamen properat, aliis benefacit; et sub mortis agone, alienos morbos repellit! Pacatissima illa anima non tam res suas quam alienas curabat, præscia futuri transitus et gloriæ superventuræ : etenim inventa est in cubiculo viri sancti Chartula, in qua descripsit revelationem sibi ante aliquot annos factam, quo die et hora debuisset ex hoc mundo transire ad Patrem.

mortui corpus triduo expositum : 17 Adveniente itaque die XXII Aprilis, anno MCCCXXII, placide obdormivit in Domino ætatis suæ LXXI, mense VII, die XX, vitæ in Religione transitæ LV, Fratribus et populo collacrymantibus. Oportuit per triduum corpus fidelium exponere contactui et venerationi *d* quo tempore multa patravit miracula, publici Notarii testimonio signata. Triduo transacto E sanctum corpus, aromatibus conditum, sepultum est *natalis festive colitur.* in concavo chori muro, ex illa parte quæ vergit ad plateam : unde post annos septemdecim integrum et illæsum, translatum est ad honorificum sepulcrum, in ecclesiæ medio constructum. Festive colunt Fabrianenses ejus diem natalem. et summa in veneratione habent ejus sepulcrum : ad quod ex multis urbibus concurrunt populi, in suis necessitatibus sanctum virum deprecaturi. Episcopi Camertes, in quorum diœcesi situm est Fabrianum, *e* plures Indulgentias concesserunt, ejus corpus, quod adhuc integrum et illæsum est, visitantibus. Ejus imagines, tamquam viri sancti, ubique circumferuntur et in reverentia habentur. Universitas Fabrianensis in ejus natalitiis varia offert ex instituto munera, ob plurima per ejus merita a Deo recepta beneficia. *f*

ANNOTATA.

a *Abest Fabriano* Mascanum *ad* 4 *circiter m. p.*

b *Dominicus Scevolinus in Historia Fabrianensi ad an.* 1231 *num.* 31 *hæc viventis miracula enumerat apud Waddingum ad an.* 1322 *num.* 12. Tribus cæcis visum restituit, paralyticum unum consolidavit, claudorum quatuor gressus firmavit, duobus surdis au- F ditum aperuit, matrem et filiam a lepra mundavit, et alia pene innumerabilia miracula in vita perpetravit.

c Saxum-ferratum *Piceni oppidulum distat* 8. *p. m. trans Sentinum fluvium.*

d *Plenius Dominicus præfatus.* Post mortem ad ecclesiam S. Francisci innumerus concurrebat populus, corpus ejus veneraturus, et neque diebus neque noctibus ab ejus conspectu voluit recedere; et *Concursus ad ejus corpus* beatum felicemque se judicabat, qui manum vel pedem posset attingere : sed feliciorem se existimabat, qui vestis exiguum licet segmentum aut minimam posset abscindere particulam. Unusquisque prout potuit pie aliquid decerpsit, ita ut necesse fuerit alias vestes corpori contegendo adhibere.

e *distans a Gamacino circiter* 15 *p. m.*

f *Hic atteritur a Waddingo elogium B. Francisci, ex Dominici præcitati historia, ejus jam partes præcipuas dedimus : potius hic adjungatur ex MS. Epitome Italico, quod* Communitas Fabrianensis, pro æstimatione expertæ ac notæ sanctitatis, decrevit corpus defuncti balsamo condiendum : in eumque finem numerandas Fratribus libras quadringentas probatæ

monetæ

A monetæ, quibus balsamum aliaque ad rem opportuna emerentur : ad ipsum vero actum deputatus est expertissimus medicus Mag. Mercatus Cancelloni cum suis filiis Mag. Francisco et Mag. Urbano : item Mag. Thomas de S. Michaele Comitatus Fabrianensis : qui ne indignis manibus contrectarent sacrum corpus, multa spirituali præparatione atque oratione apparati, Sacramenta Pœnitentiæ et Eucharistiæ susceperunt.

CAPUT III.

Miracula post mortem et variæ corporis translationes.

Mortuus stringit applicatum sibi rosarium:

Diximus huc usque quæ ad vitam B. Francisci spectabant, vel quæ ille vivus effecit : nunc adjungam quæ post mortem, propter illius merita Dominus operatus est mirabilia. Dum jaceret illo triduo in feretro, accessit pia femina, sanctum corpus veneratura, et rosario, ut solet, tactura, hærentis cingulo rosarii partem extremam elevavit, et super sancti viri manum collocavit. Cepit ille et manus strinxit, dum mulier, in vultum ejus intendens, orabat : ut recedere voluit, sensit se detineri, rosario a sancto B viro apprehenso ; et repente clamavit, muliebri timore expavescens ad motum aut sensum viri defuncti. Accurrit frequens populi multitudo, viditque palmam contractam et fortiter adstrictum rosarium : quod dum illa post aliquot preces devote petiit dimitti, aperta manu restituit, obstupescentibus omnibus ad mortui cadaveris motum mirandum : quo significatum voluit, Deo gratum esse cultum suorum servorum. Eodem tempore ad feretrum accessit Augustinus Ægidius e regione S. Venantii, longo tempore contracto dolens brachio : et osculatus manum viri sancti, eam læsæ admovit parti. Ad contactum statim convaluit, exilivit, gaudens domum rediit; narravit uxori, Netæ nomine, quæ decem annis in lecto decumbebat ex gravi infirmitate : spe salutis obtinendæ fecit se in templum vehi, ubi post multas preces tandem impetravit ad feretrum admitti, multo populo comprimente. Osculata viri sancti manum, domum rediit : ubi paulo post, repentino motu, recto surrexit corpore, sanitate restituta.

sanat contractum,

et uxorem ejus,

a liberat energumenam,

19 Ipso eodem die quo mortuus est, Joanna de Chiozzano comitatus *a* Nucerini, a malignis spiritibus obsessa per integrum septennium, cum ceteris ad ecclesiam S. Francisci concurrens et corpus attingens, perfecte et repente liberata est. Alia, nocte C sequenti, dum Fratres pulsarent ad Matutinum, miraculose, post multos dolores et tormenta a malignis spiritibus illata, incolumis evasit : acclamante ex dæmonibus uno, se a Fr. Francisco depelli, neque amplius sibi licere in illud regredi hospitium. Ad tantum beneficium se gratam ostendit mulier, per annos octodecim continuo invisens sancti viri sepulcrum, et oleo fovens lampadem appensam. Clarella Circuli, Assisias, quæ tunc morabatur Fabriani, dum pannos lavaret et prope jaceret infantulus ; immisit ille in caccabum aquæ bullientis brachiolum. Decocta tenella carne mater videns vitæ vel brachii abscindendi imminere periculum, votum emisit se visuram sancti viri sepulcrum, et cereum brachium oblaturam. Reposuit in lectulo flentem, et ad dolores stridentem ; sed somno correptum sereno, dum paulo post brachiis excipit, sanum conspicit et incolumem, nullo relicto cocturæ vestigio.

restituit brachium aquæ immissum

sanat fœdum apostema,

20 Dica, uxor Palamidetis de Conerzato, Bisonosam filiam, apostemate in vultu deformem, ad sancti viri feretrum duxit : corpus venerata, preces effudit, ut deformi illo malo filia liberaretur, promittens ceream effigiem se daturam et per biennium aliquot modios frumenti Fratribus illius cœnobii largituram. Domum rediit, certo sperans se obtenturam quod petebat : atque ita factum est, ut dum filia die sequenti e lecto surgit, appareret tota pulcra et formosa. Cæcilia Frontonis, comitatus Callii, per menses aliquot brachio dolens sinistro ita ut moveri non posset ; ad sancti viri sepulcrum orans, repente salva facta est. Lætitia Petri de Ceneto, magnos per annum passa dolores ob immissum casu auriculæ paxillum, quod nullo modo potuit extrahi ; commendavit se sancti viri meritis ad ejus sepulcrum ; et die sequenti expergefacta invenit super cervical lignum putrescens et sanguinolentem, ablato et procul facto omni dolore.

D

AUCTORE WADINGO

brachium male affectum

oculos squammis obductos,

21 Marcutius, Gulielmi Æsini filius, obducta oculis nubecula nihil videns, oblatus est a parentibus sancti viri pietati, emisso voto de vitando sepulcro et offerenda cerea imagine : paulo post ceciderunt squammæ de oculis ejus, et vidit perfecte : venitque Fabrianum cum genitoribus, votum redditurus. Similiter curatus Joannes, Floruitæ comitatus Fabriani filius, restituto unius oculi, quem dolebat aspectu. Joannæ, Corradutii de Rinaldo, filium, stricto gutture et apostemate laborantem, sanavit : quem deinceps, ad sui benefactoris memoriam, vocarunt Franciscum. Philippuccium, Bonaventuræ Ponii filium, cruribus et pedibus infirmum, ita ut gressus figere nullatenus posset, ad feretrum, in quo corpus jacebat, simul cum parente Padovesa vigilantem, ita consolidavit, ut nullo juvante domum læta redierit.

guttur strumosum,

E

pedes debiles :

liberat occidendum ab inimicis :

22 Milutius Guillelmutii ex Rupe Fabri comitatus Assisii, incidit in manus inimicorum tractus Nucerini ; quibus viriliter restitit, donec socii omnes, solo relicto, fugerunt. Non potuit unus omnium impetus sustinere, quin vulneribus tredecim acceptis oportuerit succumbere. Sed ne omnino periret, aut in hostium veniret potestatem, commendavit se obnixe meritis B. Francisci, promisitque ejus invisurum sepulcrum, iterque confecturum nudis pedibus, et ceream oblaturum effigiem. Mira res ! Illico, ut vovit, arma deposuerunt inimici, vulnera ligarunt, et multo emisso sanguine languentem domum suis humeris portarunt ; neque recesserunt, donec medici adhibita ope melius cœpit habere. Convaluit tandem, et votum implevit.

miraculis suis detrahentem punit :

23 Eodem anno quo mortuus est vir Dei, Joannes Gutius Bonagara Fabrianensis, dum infirmus jaceret in lecto, rogavit uxorem ut obtineret a Fratribus particulam aliquam tunicæ B. Francisci : obtinuit et languenti imposuit marito, nec tamen ille convaluit, sed maligna febre decessit. Recurrente F die festo sancti viri, abiit cum reliquo populo ad templum Minorum, ubi venerantibus ceteris ejus sepulcrum, illa stetit a longe dixitque, nihil se esse expertam propter quod Sanctum fuisse putaret. Domum regressa operari cœpit servilia, absque ulla diei solennis observantia : sed repente tulit supplicium. Cecidit in terram tanquam mortua, absque ullo motu aut sensu, colore mutato et facie deturpata : intellexit tamen et sensit angustias, easque datas in pœnam suæ incredulitatis judicavit. Oravit itaque virum Dei ut ignosceret, vovitque se in perpetuum festive ejus natalitia celebraturam, et alia in ejus honorem obsequia præstituram, si inflictam pœnam remitteret. Fecit, et illa quod promisit implevit. Sub eodem tempore adolescentem Fabrianensem, multis annis herniosum, in conspectu omnium ad sepulcrum orantem, et turpem molem ostentantem, sanavit. Et Luciam, filiam Philippi Bartholi de Certo duodennem, septem annis fœde claudicantem, curavit ; dum illa ad ejus sepulcrum juravit, se diem natalem celebraturam, et in vigilia solum panem et aquam manducaturam.

pœnitentem sanat :

item herniosum,

et claudum,

24 Anno MCCCXXXV, die I Junii, solenniter examinatum

A minatum, approbatum et scriptum a Notario publico fuit subsequens miraculum. *[illegible] duos pue infantes moribundos.* Franciscus, filius Agnesucciæ Nicolai, infirmabatur ad mortem, non manducans neque bibens per triduum, Joanna Bartolina, genitricis amica et vicina, abiit ad sancti viri sepulcrum : oravit pro infirmo, promisitque matrem oblaturam simulacrum cereum ad pueruli mensuram. Domum regressa, dixit quæ fecit : mater factum probavit, votum firmavit. Accesserunt ad lectum, infantulum exsuscitarunt, in somno mortis languentem ; qui statim cibum sumpsit, et paulo post integre convaluit. Simili ferme eventu curatus est infantulus, filius Mitæ et Ragutii de Apiro, qui nullum admittebat cibum aut potum.

in 1339 transfertur corpus :

25 Anno MCCCXXXIX, die XII Aprilis, quo natalis ejus recurrit dies, ex ductis Assisio egregie dolatis lapidibus marmoreis et pulchris columnis, ære communi Fabrianensis populi emptis, anno decimo septimo ab ejus obitu, magnifico præparato mausolæo in medio ecclesiæ muro transtulerunt e primo sepulcro, in choro (uti diximus) constructo, corpus sanctissimi viri, et arca condiderunt marmorea, columnis et crate ferrea circumdata, vario et nobili opere exornata. Translationi interfuerunt multi Prælati, viri proceres, et ingens hominum multitudo : B quibus expositum est sacrum pignus, omnino integrum et illæsum. Tunc etiam ad commendandam optimi viri sanctitatem operatus est Dominus miracula, quorum periit memoria : per quæ amplius ejus fama est divulgata.

sanatur pestilens apostema,

26 Post hanc Translationem, Bartolina Bononiensis, uxor Aldobrandi Fabrianensis, gravi febre et pestilenti gutturis apostemate ad ultimum vitæ terminum deducta, perdidit loquelam. In vigilia diei festi B. Francisci, dum pro Vesperis solenniter decantandis pulsarentur campanæ in ecclesia Minorum, feminæ lectum circumdantes, alta voce Bartolinam evocarunt, dixeruntque profestum esse B. Francisci, miraculis gloriosi : jam pulsari campanas pro Vesperis, et opportunum esse tempus ut vitam et angustias suas eidem commendaret. Sensit illa monentes, et ex corde rogavit virum Dei, ut suam causam ageret in cœlis. In prima noctis vigilia apparuit ei totus gloriosus, jussitque ut os aperiret : immissaque Cruce, quam manu gestabat, erupit apostema. Expuit illa pus et marcidum sanguinem, magnoque clamore vocavit domesticos, dicens sibi apparuisse B. Franciscum et perfecte sanasse. Judicarunt illi phreniticam effectam, et insanæ fuisse clamores : sed reipsa compererunt, e periculoso C morbo et mortis faucibus sancti viri meritis liberam evasisse.

morbus regius,

27 Ludovicus, Cissi Salutii Fabrianensis et Lionoræ filius, regio laborabat morbo, anno uno, mensibus octo : neque ulla medicorum ope meruit curari : sed matre et filio ad sepulcri viri sancti deprecantibus, integræ restitutus est sanitati. *vulnus in oculo,* Quidam inopinato ictu in oculo læsus, multo profluente sanguine, se commendavit sancti viri meritis : et statim sensit se manu blande pertractari, atque malum omne repelli. *curvitas dorsi,* Paupercula femina filiolum, in dorso fractum et incurvatum, ad sepulcrum adduxit : erectumque et sanum mox domum reduxit. *vir moribundus,* Divitia Marci, ex villa Mascani, oravit pro amico ad mortem ægrotante, et emisso voto ad sancti viri sepulcrum, domum regressa sanum invenit. *guttur exulceratum,* Bartolus Ferri Fabrianensis, tribus ulceribus gutture putrefacto, in vanum adhibita plurima opera medicorum, tandem ad viri sancti sepulcrum convaluit. *gravi lapsu attrita :* Nutia, Marcutii uxor, lapsa ex alto muro ; toto confracta corpore, medicorum judicio valde periclitabatur. Oravit B. Franciscum ut opem ferret, promittens plura in sancti viri cultum et honorem. Obdormivit paulo post, D et vidit coram stantem ; ampullam olei manu tenentem, fascias quibus involvebatur dissolventem, et læsas partes ungentem : audivit deinde dicentem, ut ex lecto surgeret, et arrepto baculo, quem ipse porrexit, per cubiculum deambularet. Ita sibi visa est fecisse : et vere fecit. Nam expergefacta comperit non in lecto infirmam se jacuisse ; sed in cubiculo stantem et baculum habentem, perfecte convaluisse.

liberatur captivus emendationem pollicens :

28 Franciscus Anselmi, adolescens vitæ effrænis, propter varia crimina sæpius conjectus in vincula, tandem rigoroso carcere et ferreis compedibus obstrictus, a parentibus et amicis destitutus, vovit Deo et B. Francisco se vitam in melius commutaturum, et sancti viri sepulcrum veneraturum, donis cohonestaturum, et vincula quibus detinebatur appensurum, si ab illo liberaretur ergastulo. Mira res ! ut dixit, reserato ostio patefacta est via ad aream exteriorem. Hic vidit aliam superesse portam : sed solutis vinculis B. Francisco iterum se commendavit : deinde minimo negotio per muros evasit, sepulcrum mox invisit, et mores fecit meliores.

ecclesia sub B. Francisci nomine dedicatur.

29 Ad majorem hujus sancti viri commendationem et honorem, curavit populus Fabrianensis consecrari ecclesiam Fratrum Minorum, in qua sacræ E ejus reconduntur exuviæ. Anno itaque MCCCXCVIII, die Dominica aute Nativitatem B. Joannis Baptistæ, selenniter consecratum est templum, innumera concurrente hominum multitudine, et convenientibus totius Marchiæ Fratribus ad Comitia provincialia ; per Episcopos tres, Joannem Offedanum, Antistitem Nicopolitanum ex Ordine Minorum assumptum ; Benedictum, ex Ordine Eremitarum S. Augustini, *b* Asculanum ; etc.... Episcopum *c* S. Natariæ. Amplas dedit pro hac solennitate Indulgentias Nutius *d* Episcopus Camerinas loci diœcesanus, statutis diebus quibus eas lucrari deberent fideles, adjunctis in fine his verbis : *Indulgentiæ conceduntur :* Has Indulgentias, nuper nostra auctoritate concessas, volumus [appendi] in sepulcro B. Francisci de Fabriano, specialiter a septuagesima usque ad Octavam Paschæ annis singulis valituras.

invocatur in caritate :

30 Multa celebrata sunt in hac æde Comitia provincialia, propter majorem reverentiam sancti corporis ibi jacentis. Universitas et populus Fabrianensis, solenni indicta supplicatione, ad ejus sepulcrum recurrit, in summa quadam totius Italiæ egestate et annonæ caritate ; seque obstrinxit solenni voto per annos duodecim, in die natalis ejusdem, eo processionem totius populi ducere et donaria offerre. F Illud peculiare est, quod in festivitate hujus sancti viri, genitrices suos portent infantulos in conspectu sepulcri, ut meritis ejusdem et magna quam super dæmonia vivens ostendit potestate, liberentur illo *infantes ad ejus tumulum adducuntur :* anno ab incursibus et insidiis satanæ, quas solet in illa ætatula præstruere. In magna habetur veneratione viri sancti caputium, quod ad infirmos, partu laborantes, et variis calamitatibus oppressos ferunt, non absque lucro cœlestis beneficii. Quotidianis favoribus amplius obstricti Fabrianenses, decreverunt ei insigne sacellum extruere, et fecerunt : ad quod corpus transferri voluit, Reverendissimus Pater Jacobus Bagna-caballensis, Magister Generalis Ordinis Minorum Conventualium, ad quos hic spectat conventus, dum anno MDCXIV ibidem visitationis exerceret officium : *corpus transfertur an. 1614.* et arcæ, qua sanctum deponeretur pignus, tres esse voluit claves, quarum primam Guardianus, secundam Syndicus conventus, tertiam Fabriani teneret Magistratus. Scripsit B. Franciscus inter alia opuscula, tractatulum de officio et dignitate Prælati et Sacerdotis Evangelici, qui manuscriptus extat in Isidori bibliotheca. *e* e

ANNOTATA

A

ANNOTATA.

a *Umbriæ civitas* Nuceria *est, unde transito Appennino distat Fabrianum* 16. *p. m. circiter.*

b Benedictus *primum Acerrensis, mox Castellenatensis, inquit Ughellus, an.* 1397 *Asculanus Episcopus factus est, anno* 1399 *rursus ad ecclesiam Castellenatensem reversus.*

c *Nomen Episcopi Waddinghus legere non potuit, Episcopatus autem nomen æque vitiose scriptum apparet cum nulla ejus nominis Sancta, aut civitas sit, nedum Episcopalis. Suspicor in Legenda MS. nominative dici quod interfuerint* Joannes de Offida Nicopolis Benedictus Asculi, et Joannes Noceriæ Episcopi : *et a se autem* Joannis *nomine superfuisset olim, S. quod visum Waddingho sit titulus esse* Sanctæ, *sequenti nomini haud satis commode scripto applicandus. Addit autem idem Waddinghus, missos fuisse hos tres Episcopos Fabrianum,* ad videndum sepulcrum et corpus B. Joannis de Baptista, Abbatis Auximani, conditum in ecclesia S. Benedicti. *voluit* B. Joannem de Bastone *Waddingus designare : sed Lugduni imprimentibus tomum* 3 *Annalium non potuit ita intendere absens, et non multa præter ejus mentem peccarent typothetæ eorumque præfecti.*

d *Ughellus in hoc Episcopo Waddinghum citat,* D *quasi ex eo haberetur* Nucium de Salimbenis *interfuisse consecrationi præfatæ : sed apparet hoc loco nil tale dici. Fuit autem Nuccius tunc temporis ætate decrepitus et forte etiam cæcus, utpote qui eo titulo jussus fuerit coadjutorem acceptare a Bonifacio IX, ut scribit ipse Ughellus: qui Coadjutorem designatum cum spe futuræ successionis nominat Gentilem Camerinensem : sed nihil amplius de eo reperisse ait, successisse autem Nuccio Joannem tunc Rectorem ecclesiæ S. Stephani. Quid si vel mortuo Gentile vel non admisso, receperit idem Nuccius Coadjutorem* Joannem *cum titulo Episcopi Nicopolitani? certe Nicopolitanus a Waddingho hic nominatus, quisquis fuit, non alio jure potuit primas in consecratione aut visitatione prænotatis tenere, quam quod vices gereret ipsius diœcesani Episcopi, non valentis interesse.*

AUCTORE WADINGO

e *Scripsit item* Sermones multos, et Artem prædicantium, *de quibus Waddinghus in Scriptoribus Ordinis.*

Item Næniam in obitu S. Bonaventuræ quæ in MS. Fabrianensi extat, et nobis inde transcripta fuit pro die XIV *Julii.*

XXIII APRILIS.

SANCTIS QUI IX CALENDAS MAJI COLUNTUR.

Sanctus Felix Presbyter,
S. Fortunatus, } Diaconi,
S. Achilleus, }
Martyres, Valentiæ in Gallia.
S. GEORGIUS Megalo-Martyr Nicomediensis, Lyddæ seu Diospoli in Palæstina.
S. Valerius,
S. Anatolius, } Martyres apud Græcos.
S. Protoleon,
S. Athanasius,
S. Glycerius,
S. Donatus, } Martyres, apud Græcos.
S. Therinus,
S. Catulinus,
S. Saturninus,
S. Chorus,
S. Felix,
S. Theonas,
S. Theodorus,
S. Victorinus, } Martyres,
S. Venustus,
S. Victurus,
S. Nabor,
S. Solutus,
S. Plenus,
S. Silvius,
S. Felix, alter,
S. Vitalis,
S. Theodora, } in Africa.
S. Faustinus,
S. Salunus,
S. Valerius,
S. Ursus,
S. Nabor,
S. Silvius, } Martyres, Romæ.
S. Vitalis,
S. Nonna,
S. Pusinna, Virgo, Deo devota, Hervordiæ in Saxonia inferiore.
S. Marolus, Episc. Mediol. in Italia.
S. Ibarus Episcopus Hibernus.
S. Adalbertus, Episcopus Pragensis, Martyr in Prussia.
S. Gerardus, Episcopus Tullensis, ad Mosellam.
S. Georgius, Episcopus Suellensis, in Sardinia.
B. Ægidius Assisias, tertius socius S. Francisci, Ordinis minorum, Perusii in Umbria
B. Helena, tertii Ordinis Eremitarum S. Augustini, Utini in Ducatu Foro-julii.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

Sancti Bernardi, Episcopi Viennensis, hac die Translatio *facta est, uti diximus ad ejus Vitam* XXIII Januarii.

S. P. Gregorii Magni *nomen hunc diem occupat in Kalendario Ruthenico apud Possevinum. Non est credibile* S. Georgium Megalomartyrem, *omnibus aliis Kalendariis communem, huic soli fuisse prætermitum: itaque errorem aliquem scriptoris aut interpretis esse opinamur. Colitur alioqui Sanctus ille Pontifex* XII Martii.

Vulfrannus, Episcopus Senonensis, Fontanellæ mortuus, *refertur hoc die ab Adone, Notkero, Maurolyco, Greveno, et in pluribus MSS. Vitam ejus et varia miracula illustravimus,* XX Martii.

S. Regulus Episcopus, Silvanectis castro, *memoratur hoc die in Usuardi primario MS. et pluribus aliis. Vitam dedimus.* XXX Martii.

S. Alexandra Augusta, uxor Diocletiani *memoratur in Gynæceo sacro Arturi de Munstier. Vitam ejus dedimus.* XXI Aprilis.

S. Leo, Episcopus Senonensis, *indicatur a Bellino, Molano primæ editionis, et Canisio. De eo egimus.* XXII Aprilis.

S. Senorina, Virgo et Abbatissa in Lusitania, *indicatur a Menardo et Bucelino. De ea egimus* XXII Aprilis.

Nigunda Virgo, *inscripta est MS. Florario et Auctario Greveni ad Usuardum. Nobis hactenus incognita. Forsan est ex Ursulanis.*

Ludgeri Episcopi depositio, apud Trajectum inferius, *cum titulo* Sancti *inscripta est MS. Florario et Auctario Greveni ad Usuardum, qui titulo* Confessoris *quoque eum honorat. Verum de aliquo cultu Ecclesiastico nullum vestigium in antiquis aut recentioribus officiis propriis, Missalibus, Breviariis, aut apud Molanum, Miræum, Bedam, Bekam, aliosque reperimus.*

Ethelredus, Rex occidentalium Saxonum, *ut* Sanctus et Martyr *inscriptus est Martyrologio Anglicano Wilsoni et Ferrarii Catalogo, approbante Alfordo in Annalibus Ecclesiæ Anglicanæ ad annum* 871 *num.* 24. *Allegantur verba Cambdeni in descriptione Comitatus Dorcestriæ, asserentis* ad ejus tumulum, qui non ita pridem restauratus, *hanc* legi inscriptionem. In hoc loco quiescit corpus S. Etheldredi Regis Westsaxonum Martyris, qui anno Domini DCCCCLXXII per manus Danorum Paganorum occubuit. *Quæ ultima videntur plane conficta. Nam absque ulla mentione vulneris, traditur, non dicto anno* DCCCLXXII, *sed præcedenti* DCCCLXXI, *ab auctore Chronologiæ Saxonicæ, circa annum millesimum scriptæ,* æstiva luce obiisse, *ab Assero Menevensi et Florentio Wigorniensi,* viam universitatis adiisse; *a Wilhelmo Malmesburiensi,* multis infractus laboribus abiisse; *a Simeone Dunelmensi,* plenus ætate abstractus ab hoc seculo; *ab Henrico Huntindoniensi, Rogerio Hovedeno, Ethelwerdo et Ingulfo,* post Pascha obiisse; aut defunctus esse; *a Mattheo Wesmonasteriensi,* diem clausisse extremum

mum. *Interim quam plurimi narrantur utrimque in pugna Danica occisi. Unus Joannes Bromion figmento Cambdeni dedit occasionem, dum ab eo* Ethelredus *dicitur* in prælio lethaliter vulneratus, post multos agones IX Kalendas Maji obiisse. *Sed esto sic vulneratus obierit : non video dicendus mox*, martyr *et* Sanctus, *quia hos titulos a nemine illi datos reperimus, neque ulli antiquiori Martyrologio nomen insitum. Quod tamen absque præjudicio dictum volumus, optaremus autem ipsum Martyrologium Wilsoni non aliquando nimis facile secutos nos fuisse, priusquam exiguam ejus accurationem experientia cognoveramus.*

Gerardus, ex Abbate Floriaceno Ordinis Benedictini, monachus Cisterciensis in Signiacensi monasterio, *memoratur in Kalendario Cisterciensi, Divione excuso, et in Menologiis Henriquez, Bucelini et Chalemoti cum titulo* Beati. *Saussayus inter* Pios *collocat.*

Adalbertus, ex Canonico Strahoviensi Ordinis Præmonstratensis, Archiepiscopus Salisburgensis, *refertur a Chrysostomo Vander Sterre in Natalibus Sanctorum Ordinis Præmonstratensis, cum titulo* Sanctæ memoriæ.

Rogerius, Abbas Trium-Fontium in Gallia, Ordinis Cisterciensis, *cum titulo* Beati *indicatur ab Henriquez, Bucelino et Chalemoto : inter* Pios *censetur a Saussayo.*

Richardis seu Richarda, Udalrici Dynastæ Eberspergensis conjux, admonita a Deipara Virgine de sua morte, obiit hoc XXIII Aprilis anno MXIII, *inscripta tomo* 2 *Bavariæ sanctæ Raderi cum insigni elogio et titulo* beatæ memoriæ : *quam etiam inscripsit Gynecæo sacro Arturus du Monstier, ac* Beatam *compellat.*

Maria, *ante* Mlada *dicta*, Boleslai Pii Regis Bohemiæ filia, *memoratur ab Arturo de Monstier in Gynecæo sacro, cum titulo* Beatæ, *a quo abstinet Dubravius, lib.* 6 *Bohemicæ historiæ, ubi eam laudat.*

Arnulphus, Patriarcha Hierosolymitanus, *indicatur in MS. Bruxellensi S. Gudilæ. Est is nec satis laudatus, de quo agitur ante Tomum primum Maji.*

Dionysius a Ponte, Ludovicus Grippius, Franciscus de Linari, } *Horum duo priores, Ebroicis in Gallia, ab Hugonottis crudelissime interfecti anno* 1565, *sed necdum ab Ecclesia vindicati ut Martyres, hodie inscribuntur Martyrologio Franciscano : Tertius Senis vixit pie sub annum* 1460.

S. Corona, Martyr Alexandriæ, *indicatur in quatuor apographis Martyrologii Hieronymiani, et apud Notkerum : de ea agimus, ubi iterum cum aliis Martyribus Alexandrinis refertur,* XXIV Aprilis.

S. Floreberti Episcopi Translatio apud Leodium, *indicatur in MS. Florario. Dies depositionis celebratur* XXV Aprilis.

Robertus Abbas *memoratur in MS. Florario, videtur esse* Abbas Casæ-Dei, *qui colitur* XXIV Aprilis.

S. Artemii, Episcopi Senonensis, Ordinatio *celebratur in Martyrologio Gallicano Saussayi : et ejus depositio* XXVIII Aprilis.

Germanius, Abbas, Martyr, *profertur in Auctario Greveni ad Usuardum. Forsan est Germanus Presbyter, Martyr Alexandriæ, infra referendus* XXIX Aprilis.

S. Renobertus, Episcopus Bajocensis in Gallia, *indicatur hoc die in MS. Florario, item a Greveno et Canisio. Verum ab aliis* XVI Maji.

S. Guibertus, Abbas et Fundator Gemblacensis, *indicatur in MS. Florario. Vitam daturi sumus* XXIII Maji.

S. Victor et Corona, Martyres sub Antonino Principe, in Ægypto, *memorantur in Martyrologio Flori. De his nonnulla attingimus sequenti die, et remittimus ad diem* XXIV Maji.

S. Richardi, primi Andriæ Episcopi, Translatio *inscripta est Ferrarii Catalogo generali. At natalis celebratur in Martyrologio Romano* IX Junii.

Adelinus Martyr, *ut socius S. Kiliani indicatur in Menologio Scotico Camerarii. De* S. Kiliano et sociis *agendum erit* VIII Julii.

Jolenta, Vidua Boleslai Pii Ducis Calisiensis, *inscribitur hoc die Martyrologio Franciscano et Gynecæo sacro Arturi, ut* Beata : *si quid de ejus cultu nobis constiterit, poterimus de ea agere ad diem quo obiit ejus soror B. Kinga, quicum in monasterio S. Claræ Sandeciæ vixit,* XXIV Julii.

S. Pantaleemon, *seu* Pantalimon, *memoratur in apographis tribus Martyrologii Hieronymiani, et* 21 *Aprilis in MS. Reginæ Sueciæ dicitur,* Pantaleon Nicomediæ monachus, *dicendus* medicus, *et colitur* XXVII Julii.

S. Lupi, Episcopi Senonensis, Translatio *inscripta est martyrologio Gallicano Saussayi, ejus dies natalis celebratur* I Septembr.

S. Agapitus Papa *refertur in MS. Usuardi Reginæ Sueciæ et apud Maurolycum. In Rom. Martyrol.* XX Septembr.

S. Luttridis Virginis, Essendiæ, nobili Canonicissarum cœnobio in Marchia, cultæ, *nomen et elogium hoc die ponit Theodorus Rhay inter Animas illustres Juliæ, Cliviæ Marchiæ ex citatis loci ipsius tabulis : ceteri referunt ad diem, quo Vitam dabimus,* XXII Septembr.

S. Liberius Papa, *in Catalogo Pontificum apud Ughellum tomo* I *Italiæ sacræ, dicitur* in bona senectute defunctus sepultusque *in cœmeterio Priscillæ* 23 *Aprilis, alii sequenti die referunt, uti diximus in antiquo Catalogo Reginæ Sueciæ tradi sepultum* V *Idus Septembris, sed in vetustis Martyrologiis referri ad diem* XXIII Septembr.

S. Symperti Episcopi Augustani Translatio *indicatur a Canisio et Ferrario. Dies natalis incidit in* XIII Octobris.

S. Maximi Diaconi *fit hoc die commemoratio Aquileiæ : et festivitas primaria celebratur* XIX Octobris.

S. Responsæ et sociæ, ex Ursulanis, reliquiæ honorantur in Conventu Minoritarum S. Antonii de Alcacer do Sal : *ita Cordosus in Hagiologio Lusitano. Colitur* S. Ursula *cum suis* XXI Octobris.

S. Benedictus, S. Joannes, S. Mathael, S. Isaacus, S. Christinus, } Monachi Martyres *indicantur a Dorganio in Kalendario Benedictino. Horum dies natalis censetur* XII Novembris.

G. H.

DE S. FELICE PRESBYTERO,

FORTUNATO ET ACHILLEO DIACONIS,

MARTYRIBUS VALENTIÆ IN GALLIA.

CIRCA AN CCXII

Acta martyrii ab auctore Coævo :

Valentia, *antiqua Galliarum urbs, Rhodano flumini post Isaræ amnis confluvium imposita, fidei Christianæ præcones, eosque aut primos aut inter primos, agnoscit* SS. Felicem Presbyterum, Fortunatum et Achilleum Diaconos, *a S. Irenæo Episcopo Lugdunensi commissos. Acta missionis et martyrii erudite conscripta sunt ab eo, qui a se potius* contemplata evidenti fide præferre, quam audita et ambigua agnitione recipere, *sub initium attestatur. Edidit ea Laurentius Surius ad hunc diem, qua nos insuper damus ex antiquo codice Treverensi Imperialis monasterii S. Maximini.*

2 *Prologus, quem præfixum fuisse indicat initium Actorum a voce* Igitur *incipientium, ut alias sæpe, omissus a librariis, Legendaria seu Passionalia compi-* B *lantibus, hactenus desideratur. Actis, quoad locum*

Martyrologia antiqua adscribunt Valentiæ in Gallia,

Passionis, consentiunt antiquissima quæque Martyrologia. Quod S. Hieronymo tribuitur, in quatuor apographis ista habet : Valentia civitate in Gallia, Felicis Presbyteri, Fortunati Diaconi, Achillei Diaconi. *Eadem, sed Achilleo omisso, leguntur in MSS. Richenoviensi, et altero Serenissimæ Christinæ Reginæ Sueciæ. In MS. Romano Cardinalis Barberini ista traduntur :* In Gallia SS. Felicis Presbyteri, Fortunati et Achillei Diaconorum. *Cum elogio ex Actis de-*

item Usuardus,

sumpto ita scribit Usuardus : In Galliis civitate Valentia, natalis SS. Felicis Presbyteri, Fortunati et Achillei Diaconorum : qui cum maximam partem supradictæ urbis ad fidem Christi convertissent, a Duce Cornelio in carcerem trusi sunt : deinde diutissime verberati, cruribusque confractis circa vertiginem rotarum astricti, fumum quoque in eculei suspensione perpessi, ad extremum gladio consummati sunt. *Ado etiam aliquanto latius eadem describit,*

Ado,

quæ lubet addere. In Galliis, *inquit*, civitate Valentia, natalis SS. Felicis Prebyteri, Fortunati et Achillei Diaconorum, qui a B. Irenæo, Lugdunensi Episcopo et Martyre, ad prædicandum verbum Dei missi, cum maximam partem supradictæ urbis ad fidem Christi convertissent, a Duce Cornelio in carcerem C trusi : dein durissima nervorum flagellatione diutissime verberati, post etiam revinctis post terga manibus, cruribusque confractis, circa rotarum vertiginem adstricti, fumi quoque amaritudine supposita, die ac nocte continuata eculei extensione suspensi, ad extremum gladio consummati sunt. *Hæc ibi : quibus similia habent, et* Valentiæ in Galliis passos

et alii.

tradunt passim omnia Martyrologia MSS. cum usque Notkerus, auctor Martyrologii sub nomine Bedæ aucti, Bellinus, Maurolycus, Galesinius, Canisius, Molanus, Grevenus, et alii cum hodierno Martyrologio Romano.

Hispaniæ affinguntur a Petro de Natalibus

3 *Unam miramur oscitantiam Petri de Natalibus, qui lib. 4 Catalogi cap. 83. elogium horum Martyrum ex Adone (ut alias sæpissime) accepit, suisque verbis hinc inde dilatavit, et* Valentiam civitatem Hispaniæ *scripsit ; forsan inscius extare in Galliis aliam urbem, etiam* Valentiam *dictam. Hac occasione usus, qui nu-*

et in Chronico Dextri.

per confinxit Chronicon sub nomine Flavii Dextri, ad annum 255 num. 5 ista excogitavit : In Lusitania, urbe Vectonum Valentia, passi sunt sancti Christi Martyres, Felix, Fortunatus et Achillæus, a S. Irenæo missi ad prædicandum contra hæreticos Gnosticos XXIII Aprilis. *Ea mox ut certissima, arripuerunt Tamayus Salazar, Rodericus Carus, Franciscus Bivarius, et alii. Verum aliqui, figmento Dextri antiquiores, ob verba Petri de Natalibus, attribuerunt Valentiæ, in Hispania Tarraconensi regni Valentini metropoli : sed an in istis partibus constituerint etiam Vesuntionensem urbem, unde SS. Ferreolus et Ferrutio ad S. Felicem et socios miserunt nuntium, necdum legimus. Theophilus Ramaudus in indiculo Sanctorum Lugdunensium primo loco de S. Achilleo ejusque sociis agens, ægre fert* convelli aut etiam in dubium verti, quæ apud Valentinos in Gallia rata sunt et luce clariora.

Corpora translata ad ædem majorem :

4 *Joannes Columbus, lib. 1 de Rebus gestis Valentinorum Episcoporum, asserit,* eo loco hos Martyres gladio cæsos, ubi deinde fuit Prioratus S. Felicis ; E dicique, Remegarium corpora transtulisse in templum, sanctis Martyribus Cornelio et Cypriano dicatum, quod nunc est Princeps urbis ecclesia, ab S. Apollinari olim Antistite appellata. *Saussayus in Martyrologio Gallicano, post longum ex Actis encomium, addit ista :* Quorum corporum portio non modica, Valentia demum Arelatum translata, atque omni reverentiæ testificatione a Joanne Archiepiscopo

aliqua portio Arelatum

suscepta, in æde sanctissimæ Trinitatis, ordinis Redemptionis captivorum, eximio cultu collocata est : unde contigit ut Martyres isti inter Arelatensis etiam diœcesis Tutelares connumerentur : iisque debitus hodie, celebris Liturgiæ in matrice ipsa ecclesia peractione, et gloriosi natalitii sacro per totam diœcesim anniversario, venerationis cultus rependatur. *Hæc ibi. Quia vero Arelatenses sub ritu duplici ad diem* XXIII *Aprilis celebrant festum S. Georgii Martyris, in secundis Vesperis fit officium a capitulo de* SS. Felice, Fortunato et Achilleo Martyribus, *quorum festum sub ritu etiam duplici celebrant* XXIV *Aprilis, et ad Lectiones secundi Nocturni, ex Actis de-*

ubi celebrantur 24 Aprilis.

sumptas, ista ex Chartulario Arelatensi adduntur : Quæ sunt Arelate horum sanctorum Martyrum reliquiæ, illustris Comes Walfridus Mengrius, Marescallus Franciæ, a Clero Valentino in Gallia acceptas, F Joanni Archiepiscopo Arelatensi in æde sanctissimæ Trinitatis, Ordinis Redemptionis captivorum, obtulit collocandas. Ut enim dotalium bonorum Xenodochio (quod ipsi contiguum instituit) sic sacri hujus muneris accessionem, ecclesiæ fieri voluit.

An aliquæ reliquiæ sint Valentiæ in Hispania ?

5 *Sanctus Davila, Episcopus Giennensis lib. 3 de Veneratione sacrarum Reliquiarum cap. 8, tradit* in ecclesia majore Valentina asservari corpus S. Ludovici Episcopi Tolosani in Francia, et S. Felicis Presbyteri ejusque Diaconorum S. Fortunati et S. Arquilogi, aliis Achillei Martyrum. *Corpus S. Ludovici, expugnata et direpta Massilia, Alphonsus Rex Aragoniæ et Neapolitanus surripuit et Valentiam detulit. De aliis videtur Davila credidisse, quod ibidem passos opinaretur. Verum quia Alphonsus Solorianus in Sacrario ecclesiæ Valentinæ, et Gaspar Escolanus in suis decadibus, non meminerunt S. Felicis et sociorum, id quod de eorum Reliquiis, ut ibi existentibus dicitur, merito rejicit Tamayus Salazar. Antonius de Yepez, Centuria 6 Chronici Benedictini ad an.* 1052 *cap.* 10 *asserit, apud Navarram in cœnobio S. Georgii*

an in cœnobio S. Georgii in Navarra ?

Azuelensi asservari caput S. Georgii, et quatuor corpora sanctorum Martyrum Eulogii, Felicis, Fortunati

A tunati et Achillei : duabus arcis artificiose elaboratis inclusa, una cum instrumentis martyrii, et linteis quibus fuerunt involuta. *Ubi antiqua monumenta et testimonia, ejusmodi translationem confirmantia, si extant aliqua, producta fuerint, historiæ huic forsan lux clarior affulgebit.*

Missi a S. Irenæo Episcopo :

6 *Tempus quo Sancti hi martyrium passi sunt, hac ratione videtur posse investigari. Primo misit eos Valentiam* S. Irenæus, Episcopus Lugdunensis, consequenti tempore Martyr. *Hic S. Photino, martyrio coronato anno* CLXXVII, *subrogatus, præfuit dictæ Ecclesiæ usque ad annum* CCII, *tunc* XXVIII *Junii in persecutione Severi martyrii lauream adeptus. Secundo fuerunt tres Martyres aliquamdiu Valentiæ, utpote* qui tertiam fere partem populi ad cultum Christi traxerunt. *Tertio miratur Dux Cornelius,* post Severi Principis severam Lugdunensium trucidationem in his locis, *adeo scilicet vicinis,* Christianitatis aliqua indicia remansisse. *Ex his indiciis colligimus,* Severum *Imperatorem tunc mortuum fuisse, quod contigit anno* CCXI, *die* IV *Februarii, relictis duobus filiis, Septimio Geta Cæsare et Antonino a posteris Caracalla cognominato, pari jure ad Imperium evectis; sed Geta, anno proxime sequente, in sinu matris occisus est a fratre* B *Antonino, viro truculento et nimio furore præcipiti. Cæsa postea ad plura millia ingens multitudo fautorum Getæ, et in his celebris Juriconsultus Papinianus. Ergo solum regnabat Antoninus, quem teste Ælio Spartiano, parens* Severus in somnis viderat sibi successurum. Quare statim ad milites processit, et Bassianum filium natu majorem M. Aurelium Antonium appellavit : *deinde ut idem explicat,* cum iret Severus contra Albinum in itinere apud Viminatium, filium suum majorem Bassianum, apposito Aurelii Antonini nomine Cæsarem appellavit. *Hinc non dubitamus, quin in Actis* Aurelii Principis persecutio *intelligatur a Severo patre mota, sub filio M. Aurelio Antonino Caracalla continuata, et sic hi Martyres passi videntur circa annum* CCXII.

diu laborant : post obitum Severi, sub Antonino Caracalla dicto Aurelio, occisi circa an. 212.

ACTA VITÆ ET MARTYRII

AUCTORE COÆVO.

Ex MS. Trevirensi S. Maximini, collato cum editione Surii.

A S. Irenæo Valentiam missi,

Igitur beatissimus Irenæus, Lugdunensis urbis Episcopus, consequenti tempore Martyr, in quo, dispositione divina, instituendæ fidei fundamenta C mirabili locata firmitate constabant; Felicem Presbyterum, tam conversatione quam nomine dictum, Fortunatum, in quo consummationis divitias adfuturas rei jam vocabulum promittebat; et Achilleum Diaconum, Valentinæ urbi, pro imbuendæ prædicationis seminario, destinavit. Quos illic gentilium posita multitudo spiritalis gratiæ suscepit studio, mirabili excoluit honore, venerationis dilexit affectu. Ubi dum impositi tam oneris quam honoris munia terreno labore, cœlesti militia exercere jugiter desiderarent; tanta in eis brevi tempore miraculorum emicuit fortitudo, ut quosque spiritalis nequitiæ infestatione vexatos, a membrorum enormitate compressos, variarum ægritudinum debilitate præmortuos supernæ opitulationis armati potentia, pristino vigori mentis et corporis viribus restaurarent. Quæ cuncta signorum virtutibus, tam gratiarum quam præconiorum suffragiis, dilata nequeunt sufficienter narrationis tramite reserari : cum potius dignum sit, contemplata, evidenti fide præferre, quam audita et ambigua agnitione recipere.

clarent miraculis.

Tugurium excitant :

2 Ergo memorati viri, jam ex magnis ad meliora tendentes, haud procul a Valentina civitate ad Orientem, scilicet eam partem, quæ divinitus evocati venerant, elegerunt exiguum tugurium, per D quod essent cœleste habitaculum consecuturi; et humili sedulitate, sed devotione sublimissima se locaverunt. Ibique jugiter continuata psalmorum modulatione instructi, vigiliarum laboribus muniti, jejuniorum parsimonia pasti, maxime a Domino roborati, Gentilium multitudinem ad baptismatis gratiam exhortationis ac fidei pia laudabilique violentia rapiebant.

AUCTORE COÆVO. EX MS.

multos convertunt,

visione S. Felicis :

3 Succedente itaque tempore, cum S. Felix artus, excubiarum assiduitate defessos, aliquantulum in sopore quiescere permisisset, visionem, cœlestis indicii assignatione monstratam, fratribus enarravit, dicens : Vidi locum, siderei splendoris coruscatione micantem, ineffabilium florum diversitate vernantem, fragrantibus quoque aromatibus redolentem : tabernacula etiam stellantibus gemmis insignia, fulgentis auri decore radiantia : in quibus quinque agni, niveo candore nitentes, *b* albentium foliorum flores depictos croco, pastu delectati invitante insigni amœnitate carpebant. Quæ dum magnitudinis immensitate perterritus, et virtutis admiratione gavisus, intenderem; audivi hæc dicere, divinæ vocis reseratione prolata : Euge servi, fidei devotione probati, Irenæi famuli mei discipuli, qui talenta exigua, multiplici locupletatione ampliata, parastis ; introite in gaudium Domini vestri, quo vos faciet perpetuæ lætitiæ exultatione gaudere, fratrum vestrorum societati conjunctos. Dum ergo hujus delectabili narratione fruuntur, Fortunatus et Achilleus, spiritalis gratiæ ardore succensi, aiunt : Gloria tibi cœli fabricator, mundi conditor, ineffabilium munerum tuorum ostensa largitate promissor, quia per famulum tuum Felicem, nobis indignis immerentibusque cœlestium thesaurorum arcana demonstras, ac nos *c* propriæ vocis adhortatione solicitas tantæque remunerationis invitatione corroboras ; annue, ut contra imminentem adversarii infestationem protectionis tuæ auxiliatione muniti, ejus sævientis furoris jacula contemnere, et ad consummatæ passionis coronam, te in nobis vincente, pervenire suffragii tui munimine mereamur : quia cum tuum sit, quod pro pietate mens humana superare aggreditur, ipsius tamen facis esse pro retributione, in concertatione quod gesserit.

b

invitantur ad cœleste gaudium :

laudant Deum

c

Corroborantur litteris SS. Ferreoli et Ferrutionis,

4 Hujusmodi itaque oratione completa, quidam frater cum litteris adfuit, a SS. Ferreolo et Ferrutione directus, quos memoratus beatissimus Antistes destinaverat ad Vesuntionensis civitatis ecclesiam *d* instruendam. Quæ litteræ hujusmodi scripti seriem continebant : Dominis piissimis, in Christo fratribus, Felici, Fortunato et Achilleo, Ferreolus et Ferrutio in Domino salutem. Seculorum moderator, animarumque Redemptor, Confessorumque suorum uberrima largitate remunerator, quædam mihi famulo suo arcanorum suorum occulta dignatus est reserantis visionis declaratione monstrare, quæ etiam festino desiderio studui ad sanctæ fraternitatis vestræ notitiam pervenire. Cum ego, transactis vigiliarum excubiis quieturi corpusculi membra, sopore paululum reparanda laxarem ; vidi patefacta cœli compagine, Angelicis manibus, prætento Crucis vexillo, quinque coronas prolatas, auri splendore fulgentes, ac gemmarum coruscatione micantes. Audivi etiam vocem, tam mirabili stupore terribilem, quam ambiendæ invitationis pollicitatione jucundam, ita dicentem : Irenæi discipuli, qui ejus suscepitis prompta devotione præceptum, percipite cœlestis gloriæ regnum, mea remuneratione promissum. Credo itaque, sanctissimi fratres, quod hujus visionis miraculum vos ad martyrii solicitet triumphum. Et quia fortior debet semper præparari animus, ubi altioris decertationis *e* speratur eventus, divinæ opitulationis

d

et alia visione ad martyrium provocantur :

e

AUCTORE COÆAO EX MSS

A opitulationis suffragio, nos mutuæ exhortationis munimine roboremus : quatenus cum ingruentis persecutionis tentamenta advenerint, paratam valeamus habere ad suppliciorum cruciatus fidem, si volumus adeptæ exultationis obtinere victoriam. Hic rursum B. Felix, quæ ei fuerant revelata, quæque fratribus suis Fortunato et Achilleo fideli relatione patefecerat, Ferreolo et Ferrutioni scriptorum pagina declaravit.

psalmis et hymnis se præparant : 5 Tum vero viri, quos manifesta præmia accenderant, ad tanti triumphi insignia capessenda, jugiter psalmis hymnisque, continuata modulatione replicatis, animos præparabant. Igitur eo tempore *f* Aurelii Principis, persecutionis furore sæviente, Dux Cornelius Valentinam ingreditur civitatem. Unde cum jactandi gratia, potentiæ dilatatione sublimis, arrogantiæ tumore terribilis, populi copia circumseptus procederet; audivit SS. Felicem, Fortunatum et Achilleum assuetæ deprecationis invocatione psallentes. Quorum voces audientes quosque tantæ dulcedinis oblectatione mulcebant, ut quasi Angelicis choris concinentibus, intonare modulatione

f auditi a Duce Cornelio,

Psal. 65, 4 canora clarissima organa crederentur. Locus vero Psalmi hic erat : Omnis terra adoret te Deus, et psallat tibi, psalmum dicat nomini tuo Altissime,

B alleluia. Cornelius hæc auditu denuntiante cognoscens, tam stupore attonitus, quam diræ mentis furore succensus, ait : Quisnam sonus aurium mearum secreta percussit? Numquid post Severi Principis severam laudabilemque Lugdunensium trucidationem, in his locis Christianitatis aliqua indicia remanserunt, quæ et sacrilege numina despiciant, et audacter Principum decreta contemnant ? Cui præeuntes milites dixerunt : Sunt hic tres viri, sublimissimi seductores, qui *g* tertiam fere partem populi ad cultum Christi sua indesinentis allocutionis persuasione traxerunt, deorum quoque nostrorum fana, antiqua operositate sublimia, et ceremoniarum nostrarum religione sanctissima, profanæ auctoritatis viribus subverterunt.

g

mittuntur in custodiam, objurgantur a judice : 6 Tunc Cornelius, diabolicæ vesaniæ æstuatione inflammatus, præcepit eos ardui claustris carceris mancipari. Qui etiam, cum redeunti fuissent custodum officiis præsentati, dixit eis : Non reliquorum, qui se Christianæ religionis superstitione jactabant, vos exempla deterrent, qui ut Deum colere præsumebant eum, quem constat Judæorum stirpe progenitum, atque eorum justo urgente furore, verberibus flagellatum, patibulo affixum, mortis ultione damnatum, humana vel communi conditione sepul-

C tum ? Et adhuc reverenda deorum numina, profana abusione despicitis, simul et invictissimorum Principum decreta contumaci protervia contemnitis ; ac populum, priscis temporum ceremoniis famulantem, novi erroris subversione disperditis?

constanter respondent 7 Felix vero, auctoritate susceptæ confessionis armatus, constanti fide et mente respondit : Nefandæ persuasionis sensus, dolenda perditione damnatos, ideo profundæ ignorantiæ error obtenebrat, quia cœlestium mysteria non recipiunt arcanorum, nec eosdem ullius veritatis splendor illuminat. Reseranda est ergo potius contemplatio animarum fidei claritate, quam corporum : et intelligendum, deos istos, quos tanto præconio et assertione falsitatis extollis, omnino deos non posse dici, quippe qui fabricati manuum vestrarum effigiatione noscuntur. Dic mihi, quodnam valebunt precantibus medelæ adhibere præsidium, a quibus sumpsisse probantur exordium ? Et cum auctores eorum, in aliis assiduæ

De natura exponunt : fragilitati succumbant, ipsi cujus deitatis æternitate subsistunt ? Est enim Deus, omnipotens, præteritorum initiator, præsentium rector, futurorumque dispositor : qui humanum genus, imaginis et similitudinis suæ procreatione plasmatum, sibi præcepit D famulari. Idcirco indignum est, ut creatura, creaturæ serviens, proprium ignoret auctorem. Quem si plena fidei mente receperis, numinum tuorum irridenda veneratione neglecta, facile poteris æternæ vitæ præmia promereri, atque ad cœlestis habitationis ineffabilium munerum beatitudinem pervenire.

8 Ad hæc Cornelius in pertinacis perditionis deliberatione persistens, ait : Salubrius namque deberetis habere consilium, ut auri argentique talentis liberalitatis meæ perceptis largitate, salutis vos securitas vendicaret; quam pro tanti sceleris facinore perpetrato, multiplicium suppliciorum pœna consumeret, et nec corpora vestra ad solitam vel communem perveniant sepulturam. Felix, Fortunatus et Achilleus dixerunt : Qui Christi potentiam abnegare proditione damnata perseverant, æterni interitus mancipatione peribunt. Nos vero nec *h*

h contemnunt terrentem æque atque blandientem : credula pietatis tuæ pollicitatio oblata solicitat, nec pœnarum cruciatio interminata conturbat : quia Deus noster semper servis suis præstat in congressione fidem, in decertatione virtutem, in consummatione victoriam. Gloriosius namque est, æternæ beatitudinis vitam perpetuam obtinere, quam diabolicæ persuasionis errori mortifera credulitate succumbere : quia quisquis recti cursus gubernaculum derelinquit, merito in scopulos naufragii illisus collabitur. E

9 Tunc Cornelius virosa animi indignatione succensus, nervorum durissima flagellatione eos præcepit lictorum instantia verberari. Qui inter ipsa beata supplicia propheticæ lectionis instructione psallebant : Confundantur superbi, quia injuste iniquitatem fecerunt in nos : nos autem exercebimur in mandatis tuis. Cornelius vero ait : Ecce dii nostri, quos adorare profana resultatione contempsistis, ultricis in vos iræ suæ supplicia intendunt. Ubi jam est Christus vester, qui vos non aut virtutis suæ præsidio adjuvat laborantes, aut potentiæ suæ munimine eripit liberatos? S. Felix ita respondit : Si mentem tuam non letiferi erroris cæcitas detineret, cerneres quod nos, quos credis flagellorum tuorum dilacerationem sulcatos, nec impressæ vibicis vestigia designata commaculant. Cornelius præsentis virtutis admiratione confusus, ait. Quia *i* vos tot flagellorum cruciatibus afflicti, diis nostris invictissimis non cessatis convitiari, peritura corpora vestra teterrimi carceris claustra suscipient, postmodum tractatus F mei deliberatione librante, severiori ultione intente trucidanda.

cæduntur nervis inhumaniter,

Ps. 118, 78

sed manent illæsi :

i

10 Itaque beatis viris intra ferales carceris tenebras constitutis, et solitæ modulationis exultatione roborante concinentibus; medio fere noctis tempore Angelus adfuit, exterritisque custodibus, munitissimæ objectionis claustra perfringens, et multiplicium tenebrarum tetra obscuritate condensa, ardentis luminis coruscatione, dirumpens, ait eis ; Ite nunc fideles confessores Dei, non terrenæ protectionis defensati scuto aut galea, sed divinæ virtutis armati fiducia : et muta simulacra, perditionis arte effigiante composita, subversa vel comminuta, fide non ficta cito dispergite. Qui maturantes devota mente cœlestia complere præcepta, templorum obstacula reserantes, Jovis statuam, electri pretiositate fulgentem, in pulverem arrepto fabrili malleo redegerunt : similiter Mercurii et Saturni statuas confregerunt.

ab Angelo educti,

statuas deorum confringunt :

11 Quapropter Cornelius nimis iratus, jussit milites Christi iterum comprehendi, et in eis omne genus tormentorum impendi. Ad quos ad se adductos dixit : *k* Dicite mihi virtutem Christi vestri, in quo tantam fiduciam habetis, ut deos nostros confringere non

k explicant Dei Christi virtutem :

A non dubitaretis. Martyres Dei, quasi ex uno ore respondentes, dixerunt : Quamvis indignus sis audire mysterium Deitatis ; tamen propter populum fideliter astantem ad Dei prædicationem, de Christo, qui est veritas, proferemus sermonem. Christus Dei filius, Dei est virtus, et Dei sapientia ; per quem facta sunt omnia, et sine quo factum est nihil : qui tantum condoluit super una ove perdita, ut eam in deserto quæreret, et inventam in humeris suis imponeret, et ad gregem reportaret, et diceret gaudens ad amicos et vicinos : Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam quam perdideram. Tu vero, si volueris in eum credere, poteris virtutem ejus animadvertere : qui probatur tantæ potentiæ habuisse virtutem, ut Lazarum, quatriduanæ sepulturæ jam fœtore torpentem, ad spiramen pristinæ vitæ revocarit : maria quoque super ambularit sicco vestigio; quinque etiam millia mortalium ex quinque tantum panibus geminisque piscibus, immortalibus pastos epulis saturarit; sævientium ventorum tempestates imperantis verbi tranquillitate frænarit. Hic namque merito tantorum signorum miraculis adoratur, qui aurium meatus, crassitudinis damnatione obstructos, præcepit sua medela prisco reformari auditu ; cæcorum oculos, inflictæ obdurationis nube conclusos, reseratæ novæ lucis fruendis usibus restituit : pedum gressus, debilitatis confractione sublatos, divinæ auxiliationis misericordia reformavit : lepræ etiam squalore perfusos, computrescentis squama tabe detersa, jussit redivivæ carnis reparatione nitescere. Hic namque Deus digne et divinitatis suæ et majestatis solus creditur, et cunctis affectibus cordis et viribus corporis diligitur, et insignium miraculorum testimoniis formidatur.

et miracula,

B

12 Tunc Cornelius, veritatis serie superatus, atque ob hoc magis magisque succensus, jussit eos revinctis post tergum manibus, renibus cruribusque confractis, circa vertiginem rotarum adstrictos, fumi quoque amaritudine vel nube supposita, die ac nocte continuata eculei extensione suspendi. Quos etiam, vesana urgente crudelitate, lictores increpabant, dicentes : Qui deos comminuere procaci temeritate præsumunt, talibus debent suppliciis nefandam amittere vitam. Si tamen Christus ille hac deitate pollet, qua vos eum nominis sui magnitudine jactatis, virtute sua vos eripiat, tormenta submoveat, vincula dirumpat.

crudelissime torquentur ;

13 Sequenti vero die Cornelius jussit eos a ligaminum nexibus, paululum impertita absolutione, laxari : quibus ait : Sacrificate diis, quos confringendo audacter temerastis : forsitan eorum indulgentiam obtinebitis, ut collato medicorum studio ad incolumitatem pristinam pervenire possitis. At illi responderunt dicentes : Si in diis istis aliquid existere nosceres, sibimetipsis protectionis necessariæ juvamina præbuissent ; et crederentur magni censendi remedio alieno, si *l* agniti fuissent interitu sese liberasse proprio. Satius itaque ducimus æternæ vitæ præmia mercaturi pro Dei nostri confessione succumbere, quam perditionis vestræ ceremoniis deservire. Tunc imminente jam gloriosioris certaminis victoriali triumpho, jussit eos Cornelius gladii obtruncatione percelli. Qui a ministris juxta præcepta Ducis extra civitatem educti, et tamen circumfusæ populorum multitudini prædicantes, in loco orationis, quem sibi condideratat, et qui persecutorum fuerat infestatione *m* temeratus, consummati martyrii sunt præmium assecuti : nocturnoque tempore, Christianorum fide vel studio, digna sunt celebritate sepulti : ubi divinæ remunerationis testimonio assidue existere miracula comprobantur. Ibidem fletuum nostrorum exoratione obtinente, dignentur, nobis superno adminiculante suffragio, urbem propriam protegere, indigos misericordiæ auxilio roborare, populi quoque multiplicium delictorum vincula adstricta laxare, annuente Domino nostro Jesu Christo, cui est honor, potentia et virtus, cum Patre et Spiritu Sancto, *n* in Trinitate perfecta, in secula seculorum. Amen.

constanter perseverantes

C

D

AUCTORE [illegible] EX MSS.

l

gladio obtruncantur

m

sepulti clarent miraculis.

E

Invocantur a scriptore

n

ANNOTATA.

a *Surius*, morborum b *Idem*, albentia lilia flore depicta croceo, pastu delectabili invitante.

c *Idem*, piæ, d *Idem*, instruendi fundaminis constructione locandam. e *Idem*, superatur.

f *Hunc esse M. Aurelium Antoninum Caracallam supra probavimus.*

g *Usuardus et Ado habent* maximam partem.

h *Surius*, crudelis.

i *MS. Trevir.* Quia vos aliquid obtinere non Dei vestri virtute convincitis, sed potius magicis artibus approbatis.

k *Plurima ex sequentibus desunt apud Surium.*

l *Surius*, uti crederentur tunc posse subvenire aliorum supplicio, si ipsi sua potentia sese de proprio liberassent. m *Idem*, crematus.

n *Forsan similes clausulæ a posteris additæ sunt.*

F

DE S. GEORGIO MEGALO-MARTYRE,

LYDDÆ SEU DIOSPOLI IN PALÆSTINA.

ANIMADV. PAP. [illegible] D P

Commentarius prævius.

§ I Acta S. Georgii vetustiora : Latina apocrypha Græca fidei melioris.

ANNO CCCIII

Georgii cultus ab Ecclesia Romana probatus

*M*agni hujus Martyris et toto Christiano orbe [illegible] [illegible] sionis ejus inter apocryphas connumerentur scri[illegible] [illegible] S. Gelasius Papa [illegible] in Romano Concilio [illegible] Episcoporum cœtu, libros sacros et authenticos ab apocryphis discreturus, post divinas Scripturas, Concilia, *Patres, atque Pontificum* decretales epistolas vene[illegible] cruciatibus et mirabilibus confessionum triumphis [illegible] tur; sicut cujusdam Cyrici et Julittæ, sicut Georgii [illegible]

perhibentur

AUCTORE D. P.

A perhibentur conscriptæ; *hæc, inquam cum monuisset Gelasius, paulo post subjungit:* Nos tamen cum prædicta ecclesia omnes Martyres, et eorum gloriosos agones (qui Deo magis quam hominibus noti sunt) omni devotione veneramur.

2 *Quænam illa sit* Passio Georgii apocrypha, *quæ quia ab hæreticis perhibeantur conscripta,* Notitiæ librorum apocryphorum qui non recipiuntur *inseritur a Gelasio, operose indagavit Baronius, tandemque invenisse sese arbitratur in sua Vallicellana* Bibliotheca, in antiquissimo ac pene vetustate consumpto codice pagina 159, *multis procul dubio refertam mendaciis.* Ibi, *inquit ipse in suis ad Romanum Martyrologium Annotationibus,* portentosa quædam et ab omni miraculorum ratione aliena referuntur, quæ quidem (ut sextæ Synodi verbis utar) non ad pietatem legentes, sed ad infidelitatem adducant... Leguntur in iisdem alia nonnulla indigna Martyre, ut suspectum contubernium viduæ, ars dolosa ejusdem ad perdendos gentilium magos atque enecandos gentiles quosque, innumera præterea tormentorum genera, quibus agitatus Georgius nec mori potuit; ut, præter equuleos, ungulas ferreas, crates ignitas, rotamque mucronibus undique præfixam, calceosque

referta fabulis,

B armatos clavis (quæ et in aliis leguntur Actis) etiam arca ferrea, clavorum cuspidibus intus ad feriendum aptata, præcipitium, contusiones malleis ferreis iteratæ, columna ingentis ponderis super eum posita, ingentisque molis saxum super caput revolutum, ferreum ignitum stratum, liquens plumbum superetfusum, mersio in puteum, quadraginta igniti clavi quibus est confossus, æneus bos candens, mersio in puteum, ponderis ingentis saxo ad collum alligato. Ad hæc fingitur ibi Dacianus quidam Imperator, qui Persis dominetur, et septuaginta quinque Regibus imperet, sub quo Georgius passus sit; et alia multa, quæ potius delirantium somnia quam sinceram historiam Martyris præseferant. *Hactenus ille.*

3 *Nos quoque in dicta bibliotheca tomo ac folio citato reperimus eadem Acta, characteribus exarata longobardicis, ut sexcentorum et amplius annorum codex videri posset, quales in Bibliotheca Cassinensi, plurimi; et censuræ Baronianæ memores, transscribenda curavimus, ad maturius certiusque de illis judicandum: est autem eorum hoc principium:* Regnante impiissimo Daciano Imperatore cive Persarum, et ipse præerat super quatuor seculi partes, quia prior erat super omnes Reges Græciæ etc. *Sunt ea sane non tantum fide, sed*

quorum epitome in MS. Vallicellano,

C *etiam lectione indignissima; verum, quantum possumus dijudicare ex stylo verbisque ætatis longe posterioris et versibus sub finem insertis, ipsius in quo descripta sunt codicis ætatem haud potuit auctor excessisse. Cui enim, quamtumcumque ridiculo fabulatori, seculo* IV *aut* V *(quo ista debuissent fuisse ab hæreticis ut præsumitur conficta) potuissent vel per somnium incidere* septuaginta quinque Reges Græciæ, *intelligendo per* Græciæ *nomen vel Romanum Imperium universum, vel illius portionem Orientalem?*

4 *Quisquis ergo illa scripsit versibus et stylo seculi* XII, *præ oculis habuit aliam longe vetustiorem Legendam, cujus exemplar videmur nobis habere in antiquissimo codice Gallicano, annorum, ut minimum, nongentorum hoc principio:* In illo tempore arripuit diabolus Regem Persarum, regem super quatuor cedros seculi, qui prior erat super omnes Reges terræ: et misit edictum ut universi Reges convenirent in unum: et dum congregati fuissent numero septuaginta duo Reges. *Sequuntur cetera eodem ordine, sed verbis subinde antiquioribus quam in MS. Vallicellano, in quo præterea multa contracta, multa etiam omissa deprehendimus; ipso scilicet scriptore recentiori ad tantam rerum incredibilium farraginem nauseabundo,*

plenior contextus in MS. Nostro,

ideoque non paucas tormentorum, mortium ac portentorum species transeunte. Finguntur autem omnia geri sub Daciano Imperatore, *utique Persarum; atque in ipsa Perside sive Armenia minore, Persico imperio finitima ac sæpe subjecta, quæ et Cappadociæ nomine continetur; idque Melitenæ, Sancti patria, ad Euphrotem sita, in confinio Mesopotamiæ. Daciani nomen suggerere potuit crudelis ille Præses, Christianorum laniena infamis in Hispania Gallisque, eodem ferme tempore, quo passus, ut infra dicemus, Nicomediæ est S. Georgius, initio persecutionis ultimæ a Diocletiano et Maximiano suscitatæ. Neque magnum est visum septuaginta duos Reges subjicere tanti Imperii domino, quando solius Chananeæ Rex Adonibezec lib.* 1. *Judicum, gloriatur habuisse septuaginta Reges sub mensa sua, colligentes ciborum reliquias. Si autem fabulatori illi cordi fuisset alicujus Persici Regis verum nomen ex historia discere, potuisset nominasse Narsetem, Diocletiani coævum, partaque de Romanis victoria et clade ab iisdem recepta notum.* D

5 *Finit fabulosa istæc Legenda in nostro MS. et quasi obsignatur hac notabili clausula.* Ego Passecras, servus Domini mei Georgii, qui in omni passione sua annis septem præsens fui, in quibus judicatus est ab Imperatore Daciano et septuaginta duobus Regibus, per singulos annos et menses et dies excepi quæ E passus est, et scripsi omnia per ordinem quæ gesta sunt cum Domino Georgio. Novit Dominus cœli et terræ qui judicaturus est vivos et mortuos, neque apposui neque subtraxi de passione ejus: sed quomodo passus est ita scripsi. Complevit autem martyrium suum S. Georgius VIII Kalendas Maji, sexta feria, in bona confessione: omnes etiam qui crediderunt per S. Georgium in Christum Jesum Dominum nostrum, et est numerus eorum quadraginta millia nongenti, coronati sunt in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti; et Regina Alexandra, quæ a Deo coronata est; cui est honor, perpetuitas et laus et magnificentia et victoria in secula seculorum. Amen. *Hactenus fabula, quam tamen ne in nostro quidem MS. haberi integram eo persuadeor, quod inter tam multa absurda nihil reperiam unde eorum auctor hæreseos debeat haberi suspectus. Quod igitur de pariter rejectis a Gelasio Cyrici et Julittæ Actis, etiam de istis melius pronuntiasset Baronius,* intercidisse: *sicut interciderunt aut potius pio Catholicorum studio abolita fuerunt, omnia fere Evangelia supposititia; Actus Apostolorum; libri de Christo, de Deipara, de Patriarchis fabulosi; opuscula pseudepigrapha aut hæretica, quæ in sat longo Apocryphorum a Damaso rejectorum catalogo continentur, quæque in rerum natura fuisse nesciremus, nisi ibi legerentur nominata.* F

abolitis tamen iis quæ hæresim sapiebant.

6 *Verum quia veneratio S. Georgii, a primis Christianæ pacis initiis, etiam Romæ suscepta, indeque per Occidentem diffusa, pro fundamento habebat certissimum, magni Martyris in Palæstina cultum: ideo per Actorum istorum fabulosorum in Latina Ecclesia damnationem, non modo non refrixit fidelium Christianorum erga eumdem veneratio, sed efferbuit magis; cum passim* Τροπαιοφόρος *seu* Victoriarum largitor *audiret. Igitur Ecclesiæ pleræque Latinæ, quibus consuetudo erat Gesta Martyrum in sacris legere, ne nihil haberent quod de tam antiquo ac celebri Martyre populis recitaretur, prædictam passionem expurgandam denuoque scribendam curavere: qua in re alii quidem simpliciores sic versati sunt, ut sola puncta hæresim redolentia expungerent vel mutarent, ut factum in nostro MS. quale secutus est Vallicellani MS. compilator: alii prudentiores, ex longa illa tormentorum miraculorumque Iliade ea sola retinuere, quæ de S. Georgio credebantur legebanturque apud Græcos, quos merito judicabant certiorem habere notitiam Sancti in Oriente passi: itaque hæc fere sola, sed ipsis plerumque apocryphæ*

Deinde ad Græcorum exemplar decurtata Latina sunt;

A *phæ illius Legendæ verbis, invenimus in pluribus MSS. quorum nonnullorum habemus ecgrapha; videlicet ex MS. S. Salvatoris Ultrajectino, ex Trevirensi S. Martini collato cum Codice 482 Reginæ Sueciæ; ex vetustissimo MSS. Marci Velseri, collato cum MSS. Duacensi, Marchianensi et San-maximianino. Eadem habemus in Musæi nostri MSS. membranaceis tribus, unoque chartaceo, vario nonnihil principio, sed verbis pene per contextum similibus, re autem omnino eadem cum Actis Græcis, de quibus infra, nisi, quod pleraque retineant* Imperatorem Dacianum; *et* Melitonæ *adscribant, non solum sancti Natalem in terris, sed etiam gloriosiorem illum quo cœlis natus Martyr est.*

non tamen sine erroribus,

7 *Ad Dacianum quod attinet, in hoc circumspectiores quidam agnovere errorem, eumque solum fecere Præsidem, ad Christianos persequendos ab Imperatoribus Diocletiano et Maximiano constitutum; et dubio nonnulli quid agerent de Alexandra, Imperatrice mne eam facerent an Daciani Præsidis uxorem, totam ejus historiam resecuerunt: abstinuerunt etiam a nominando loco martyrii. Ita passio S. Georgii apud nos est in vetustissimis membranis, a Domino Gaule Cancellario Geloriæ donatis, et collatis cum cod. 81 Reginæ Sueciæ, aliisque recentiori accepto a Cornelio Dugnio*

et sic in variis MSS. extant.

B *Amstelodamensi, hoc principio:* Tempore quo Diocletianus Romani orbis gubernandum suscepit Imperium, cum undique respublica multis ac diversis quateretur incommodis. *Ibi, enumeratis hostibus per varias regiones exortis, quorum causa Maximiano Herculio communicandum Imperium Diocletianus censuerit, et quomodo Daciano fuerit commissum ab eis Christianitatis exterminium, tandem sic incipit ipsa de Georgio narratio:* Contigit eodem tempore illuc advenisse de partibus Cappadociæ quemdam virum illustrem, nomine Georgium, qui in sua civitate aliquantæ dignitatis honore pollebatur: *expositisque tormentis pro fide toleratis, aliquanto pluribus quam Græci recitant, et martyrii per gladium consummati triumpho, eadem MSS. finiunt cum supplicio ipsius Daciani, quem, una cum suis ad amphitheatrum abeuntem, igneus turbo involverit abstuleritque, quod alibi nusquam reperitur. Tale MS. habuit secutusque est seculo* XIII *exeunte Jacobus de Voragine, Januensis Episcopus in suis sanctorum Legendis: ubi post aliunde acceptam fabulam de Libyco dracone, sic vere Georgii exorditur historiam:* Eo tempore, Imperantibus Diocletiano et Maximiano, sub Præside Daciano tanta persecutio Christianorum fuit, ut infra unum mensem sedecim millia martyrio coronarentur.

C *Ceterum tam hic auctor quam omnia prædicta MSS. sic recitant ordinem passionis, ut videantur totum S. Georgii agonem spatio septem aut octo dierum circumscribere, ubi Pseudo-Passecras sive Pasicrates septennium fingit.*

8 *Nos omissis his omnibus, quæ ex impurissimo hausta fonte numquam satis defæcari potuere nec poterunt, sequemur consilium S. Andreæ Cretensis, datum in illustri S. Georgii encomio:* Si quis, *inquit ille,* cupit omnia Georgii beatissimi viri facta cognoscere, historiam de martyrio scriptam legat, et ex illa ediscat certaminum magnitudinem, et illius optimi bellatoris altum animum. *Quamnam autem illam? Eam utique quam seculus ipse in omnibus invenitur; quæque tunc passim nota Græcorum ecclesiis, materiam præbuit odis, contaciis, elogiis concinandis, qualia nunc in Menæis et Synaxariis aliisque ritualibus Græcorum libris, aut typis excusa aut manu exarata leguntur, etiamque in Menologio Basilii Imperatoris. Floruit S. Andreas Cretensis circa finem septimi et initium octavi seculi: unde conficias historiam illam censeri posse compositam quinto sextove seculo, idque vel ex succinctiori commentario per quemdam sancti Martyris famulum conscripto, suisque Diospolitanis civibus ad memo-*

Puriora sunt Acta Græca,

S. Andrea Cretensis citata,

D *riam relicto (si verum est quod in nonnullis exemplaribus additur num. 21 tale quid a famulo esse factum) vel ex sola Diospolitanorum civium, a famulis quasi per manus accipientium continuata traditione: proindeque in ea non tam sunt consideranda verba singula, quam rei substantia. Certe longum illud proœmium. de persecutionis decimæ acerbitate, non ex antiquis de S. Georgio membranis acceptum, sed ex auctoris ingenio totum sumptum videtur. Etsi enim non dubitemus, sitque apud omnes testatissimum, quod persecutio illa fuerit omnium acerbissima; non tamen talis fuit statim a primis suæ indictionis diebus. Constat enim ex Eusebii historia Ecclesiastica, primum adversus Christianos decretum, quod universæ eorum religioni extirpandæ suffecturum sperabatur, non fuisse de tormentis ipsaque morte inferenda constantibus in fide: sed de evertendis ecclesiis omnibus, libris sacris comburendis, et Christianis qui nollent idolis immolare, aut honore mulctandis, si nobiles forent; aut libertate, si plebei. Atqui ex ipsis Actis constat, S. Georgium,* primo statim die *quo publice affixum pependit decretum, concepisse animo martyrii experiundi voluntatem. Igitur promiscua illa Christianorum laniena, quæ in exordio exaggeratur, nondum exercere cœpta erat quando pro fide certavit Georgius; sed ejus passionem est subsecuta, et quidem*

AUCTORE D. P.

licet non omnino accuratissima,

et non parum abbreviata,

E *mensium aliquot intervallo. Importunius accidit, quod hæc qualiacumque Acta non omnino integra ad nos pervenerint, sed mutila insignibus plurium Martyrum, tunc pariter passorum, confessionibus, quas tamen in Georgiana historia a se lectas indicat S. Andreas Cretensis, dum enumeratis nominatim præcipuis, quorum nomina et mortes in Actis adhuc leguntur, dum inquam sic concludit.* Missos facio singulos, quos Christi miles ad ejusdem certaminis rationem adduxit, cum quibus et Reginam Alexandram. *Atqui eorum plures nominatim protulimus ex Menæis ad* XX *et* XXI *hujus mensis diem: quod sane fieri non potuisset, nisi Acta magis quam nos integra habuissent elogiorum istorum, quæ Menæis inserta sunt, compositores.*

9 *Non est igitur historia illa, ut modo extat, numeranda inter primæ notæ authenticas. Quia tamen errata ipsius pauca sunt, et ibidem continetur tota Georgianæ Passionis substantia; judicamus ipsam esse talem quæ mereatur ab omnibus recipi, et propter prærogativam antiquitatis ac sinceritatis majoris ceteris longe præferri. Eam ergo hic damus, qualem Aloysius Lipomanus in probatissimo Cardinalis Bessarionis codice Venetiis reperit, et a Francisco Zino Latinitati dandam curavit. Habuit hæc Acta, et partim Latine reddidit partim*

dantur ea ex Lipomano,

F *paraphrastice amplificavit, seculo* XI *monachus Aquicinctinus in Belgio, occasione delatarum ad suum monasterium Reliquiarum S. Georgii, sub Aymerico Abbate et Roberto Flandriæ Comite sic incipiens.* Cum Diocletianus Romani culmen imperii nullis virtutum arripuisset meritis, nec parum sub immodico depressus onere ac pene succumbens, tribus in amicorum numero præcipuis, ad sustentationem oneris in honoris consortium vocatis, constructam undequaque utili prædecessorum labore monarchiam, in polyarchiam destructionis matrem relaxare non timuit. *Talem versionem non censemus operi huic nostro adjungendam, strictioris autem interpretationis curatori Lipomano ignoscimus, quod ex suo nescio unde accepto præjudicio, quidquid fere Græcarum Vitarum reperiebat Metaphrasti adscribens, Georgianam etiam Passionem eidem tribuerit: cum illa tribus ut minimum seculis ante Metaphrasten sic lecta fuerit in ecclesiis, qualem ipsi Florentiæ ex Græco Codice Mediceo descripsimus, et ad hujus tomi finem daturi sumus. Non tamen nihil præstitit in hoc argumento Metaphrastes, sed ut alias plures antiquas Sanctorum historias, minus ad gustum seculi sui scriptas, novo exornavit stylo, sic exorsus:* Ἄρτι τοῦ τῆς εἰδωλομανίας νέφους τὴν οἰκουμένην

præterita vetustiori sed laxiori versione

Alia scripta a Metaphraste.

A *μένην ὅλην διαλαβόντος*, Cum idololatriæ caligo adhuc universo terrarum orbi incumberet. *Hanc Metaphrastis esse judicavit in Diatriba de Simeonum scriptis pag.* 85 *Allatius, et facile persuadebit ei qui plurium Metaphrastis scriptorum pene simile exordium considerabit: sed ubi ea deliteat aut ab Allatio visa sit necdum potuimus reperire. Porro ex Actis jam laudatis, non tantum suam compositionem formavit Metaphrastes, sed iisdem usi sunt omnes ii qui scribendis Sanctorum encomiis stylum consecrantes suum, magni hujus Martyris laudes attigerunt. Horum quos quidem noverim primus est Andreas Cretensis, cujus quoniam apud Lipomanum ac Surium Latine edita extat oratio satis esse putamus in fine hujus tomi ipsam Græce dare ex MS. Vaticano: hic vero simili MS. ejusdem Bibliothecæ, post Acta Martyrii jam sæpe dicta, exhibebimus encomium multo recentius auctore* Georgio *sive* Gregorio Cyprio, *assumpsit enim hoc posterius nomen, cum anno* MCCLXXXIII, *ita volente Andronico Imperatore, factus est e laico monachus, e monacho post sacrorum Ordinum graduum susceptionem mox consecrandus Constantinopolitanus Patriarcha: quam tamen dignitatem abdicavit paulo ante mortem, obitam anno* MCCXC. *Plura de eo videri possunt in Pachymeris historia nuper vulgata per Possinum: satis habemus ætatem ejus notasse: ut duo* B *jam dicta encomia inter se atque cum Actis conferens Lector, certus sit, a seculo* VII *usque ad seculum* XIV, *eadem et non alia fuisse apud Græcos credita de S. Georgio, quam quæ ex Actis credenda proponimus.*

AUCTORE D. P.

Variorum encomia de S. Georgio, duo hic dantur.

§ II Acta S Georgii recentiora et minus sincera, tam apud Græcos quam apud Latinos.

Est *et alia apud Lipomanum et Surium S. Georgii Passio ex MS. Græco, velut ab ipsomet sancti famulo concinnata (nam et in principio ubi nominatur* Georgius, *statim additur,* qui fuit Dominus meus; *et tota historia sic finitur:* Ego vero S. Georgii servus, nomine Pasicrates, secutus Dominum meum, omnia hæc vera in commentarios collegi) *sed exordii formam atque materiam, et stylum minime strictum simplicemque attendenti, nequaquam probabile videri potest, vere hæc sic scripta esse a famulo. Quid enim attinebat Diocletiani edictum describere iis, qui ipsum nimis quam bene norant, et adhuc sub illius immanitate gemebant, cum exempla per omnes urbes affixa identidem renovarentur? Quis deinde credet hoc Diocletiani genuinum esse edictum, qui nihil ibi legerit de abolendis sacris libris, nihil de Episcopis potissimum capiendis: quæ* C *duo, teste Eusebio, præcipua fuere capita edictorum contra Christianos successive latorum. Plane igitur opinamur, eo in scripto historicam quidem veritatem subsistere, quoad substantiam rei, utpote ex prælaudata Passione acceptam, et cum ea fere convenientem; quod autem ad auctorem pertinet meram esse fictionem, ei similem qua sub nomine Chæromeni Syracusani, qui S. Niconi ac sociis in carcere servisse præsumitur, eorumdem Sanctorum Acta habentur* XXIII *Martii edita a nobis, non tamen sine animadversiuncula alia, ad num.* II *litt.* f *unde doceretur lector, eadem pro interpolatis et recentiori stylo exornatis habere. Plures alius Sanctorum vitas Græci in Sicilia monachi, licentia quadam poetica sic amplificavere, scribentes seculo* X *aut* XII *et auctorem Sanctis coævorum atque familiarium nomina assumentes, quæ non tam molli manu deinceps a nobis tractabuntur. Nunc satis fuerit hic indicasse, Pasicratem istum non aliunde acceptum videri quam ex Apocryphis Latinis, quibus, ut nimium fabulosis et honorem Sancti haud leviter atterentibus, remedium crediderim paratum ab auctore Græco, ex iis quæ apud Græcos legebantur Actis, idque sub ejusdem sub quo Latina conficta erunt Pasicratis nomine; ut ad verioris historiæ* D *cognitionem etiam ii allicerentur, quibus oculati testis assumpta auctoritas forte persuaserat, Latina Acta esse præferenda Græcis.*

Acta sub nomine Pasicratis famuli,

quando et quomodo fabricata?

11 *Habemus tertiam Georgianæ Passionis descriptionem Græcam, in qua vetusta Græca augentur variis circumstantiis, miraculis atque tormentis, quæ in solis Latinis apocryphis antea legebantur, Latine redditam a Francisco Humberto, nostræ dum vixit societatis Sacerdote Lotharingo, prælucente sibi ecgrapho, quod jam olim Rosweydus Parisiis acceperat ex MS. Medicæo Regis Franciæ num.* 148 *παρὰ ἀνδρὸς φιλοπόνου καὶ πνευματικοῦ*, a viro studioso et spirituali *compositam, ut præfert titulus, hoc exordio:* Diocletiano tyranno Romanæ urbis sceptra moderante, et Nicomediæ imperante Maximiano, Narsæus ille Persarum Dux, assidue Nicomediæ fines incursans, atque e Palæstina et Armenia magna vi prædas agens, vastata etiam Cappadocia, in patriam, magna sui opinione inflatus, se recipiebat; ubi victor magnanimus, domitorque hostium invictissimus proclamabatur. Semel igitur iterumque congressus cum ipso Maximianus, nullo alio fructu quam quod aperto marte victus, magno suo cum dedecore a pugna recesserit, in magnas redactus angustias; nec sciens quo se verteret, id cepit consilii, ut Diocletianum sibi tutorem assisceret, spe Romani exercitus robur ab ipso E in auxilium recipiendi. Actutum igitur Romam litteræ ipsius perferuntur, quibus ad ferendas Imperatori suppetias vocabatur Diocletianus. Ille partim Maximiano gratificaturus, partim Romani imperii fastigio elatus, quam potuit maximo validissimoque collecto exercitu, Roma egressus, Nicomediam pervenit, suam secum uxorem ducens, Alexandram nomine, ut ambo videlicet filiam suam, Maximiani conjugem, coram possent aspicere. Adjunxere se comites Magnentius, Theognis et Dadianus, nepotes Maximiani ac provinciarum Præfecti; primus quidem Libyæ, secundus Ægypti, tertius denique Syriæ. Hoc subsidio proprioque exercitu Maximinianus confirmatus, movet in Narsæum, validaque in Persarum ditionem facta irruptione, eam vastatam subjugat; Narsæoque et cunctis qui ipsum sequebantur in potestatem redactis, Diospolim ad Diocletianum, quam maxima dici potest animi voluptate revertitur: eo enim loco hic cum copiarum parte constiterat, Maximiano, si forte terga verteret, iturus subsidio. Ipso igitur ingenti cum lætitia excepto, dæmonum cultor ille e Palestina Nicomediam, una cum eo se recepit, falsorum numinum auxilio victoriam adscribens etc. F

Alia extant in MS. Regis Franciæ:

12 *Ab his ad decretum persequendorum Christianorum, confessionem Georgii, tolerata tormenta, prodigia patrata, mortem Nicomediæ obitam progreditur auctor, pari libertate varias circumstantias a Latinis accipiens aut ex suo addens ingenio; quod ut melius cognoscere tur, prolixum istud exordium proponere hic voluimus. Etenim si illud conferas cum Chronographia Theophanis, ad annum Diocletiani* XVII *(qui seculi Christiani* IV *primus est, describentis res gestas in Perside a Galerio Maximiano, non Imperatore, sed Cæsare dumtaxat, ductaque Diocletiani filia Valeria hujus genero; facile agnosces istius Græci scripti auctorem, neque prorsus imperitum fuisse historiæ Augustæ, neque exacta illius cognitione prædictum, certis incerta, imo fabulosa miscuisse; non tantum quando Roma Diocletianum accersit, deducitque Diospolim in Palæstinam (quem constat, et cum vinceretur et cum vinceret gener, in Mesopotamia egisse) sed maxime quando Diocletiani nepotes fingit tres personas, in motu contra Christianos persecutione utcumque famosos, eisque distribuit Provincias, quas numquam credibile est gessisse. Si quidem in Palæstina tunc agebat Constantinus, Constantii Chlori Cæsaris filius, eidemque præsidebat Flavianus quidam, ex Eusebio*

varie, nec satis prudenter, interpolata,

A sebio notus. Theotecnus, qui hic videtur Theognes dici, non magis quam Datianus, quem diximus in Hispaniis Galliisque præsedisse, ad familiam pertinebat Imperatoriam: sed erat magus atque præstigiator, falsoque oraculo Galerium Maximianum impulerat, ut Diocletiano, satis per se contra Christianos animato, acriores stimulos subjiceret ad ciendam persecutionem. Maxentius denique, Imperatoris Maximiani Herculii filius, postmodum Romæ tyrannus ac tertium Consul dictus, si tunc fuerit in Diocletiani comitatu Nicomediæ (non enim est incredibile, quod eumdem, velut paternæ fidei pignus, apud se honoris causa manere voluerit Imperator) poterit is sane nomine Magnentii intelligi, cui omnia S. Georgii Acta dederint locum primum in amicitia Diocletiani, et titulum Consulis per prolepsim: sed qui Libyæ Præfecturam eidem assignaverit, nemo quod eumdem sciam, fuit hactenus. Atque hæc satis sunt ut auctoris illius cognoscatur ingenium non usquequaque secernentis certa ab incertis, multaque per proprias conjecturas forsitan definientis ut non prorsus insulse videretur Acta Græca ex Latinis apocryphis supplevisse.

seculo Latinitatis donata quædam istis similia,

13 Ejusdem cum præcitata Græca recentioris ætatis, nec fidei majoris, Legendam aliam Græcam, nobis necdum notam præ oculis habuisse videtur Petrus Parthenopensis Ecclesiæ Levita, qui ante annum MCCII, B quo obiit Neapolitanus Archiepiscopus Petrus de Sorrento, postquam XXXV annos in eo gradu perstitisset, ejusdem Archiepiscopi hortatu, tum alias aliorum Sanctorum historias puta Christophori, Quirici et Julittæ, cultiori stylo exornavit, tum nominatim B. Georgii Martyris Passionem, a variis translatoribus vitiatam, emendare studens, plurimis incongruis amputatis, solicite componere curavit, uti præfatur in Prologo, qui incipit: Plerique illustrium cœlestis patriæ amatores. De utroque Petro pluribus agit Bartholomæus Chioccarellus, in libro de Episcopis et Archiepiscopis Neapolitanis; et ex eo Ferdinandus Ughellus, tomo 6 Italiæ sacræ: apud quos legere est hujusmodi versus, ad calcem ipsius Legendæ descriptos:

a Petro Neapolitano,

Hæc tibi gesta dedit, Georgi, Martyr opime,
Petrus; amore tuo sentes pellendo malignas,
Præsulis egregii Petri præcepta secutus.

sequuntur mox alii versus in eumdem sensum ad jam dictum Archiepiscopum, quibus ei offertur opus, jussu ipsius susceptum. Habemus ipsum stylo luxurianti, soluta ligataque oratione, more seculi, compositum, curante Silvestro Ayossa transcriptum ex Codice Longobardico MS. monasterii S. Joannis de Capua; iterumque, sed absque Prologo, ex MS. Rebdorffii, hoc principio: Postquam Dominus ac Salvator noster, C sua sancta præsentia ac gloriosa Incarnatione, mundum visitare atque illuminare dignatus est. Idem haberi in quodam Bibliothecæ Mazarinianæ Codice significavit nobis R. P. Franciscus Combefis, censuitque videri Acta luce digna, in rulloque apocrypha. Sed profecto neque apocrypha haberi debent, quæ Petrus reseruit, de Athanasii magi et Alexandræ Imperatricis aliorumque in Actis primis nominatorum conversione atque martyrio; neque non possunt non accenseri apocryphis conversio Magnentii, Græcis omnibus antiquioribus ignota, et præsentia Diocletiani Mellinæ, seu rectius Melitinæ in Cappadocia, unde istic (ut ex apocryphis Latinis accipitur) Martyrio defungeretur Georgius. Omitto errorem Chronologicum, quo persecutionem captam ponit anno Christi CCXC, et quidem sub Pontificatu Marcelli, cum dicto anno sederit Caius, decreta autem promulgata sint ultimo anno Marcellini, a nonnullis perperam cum successore Marcello confusi.

deinde post an. 1472 elegantiori stylo contracta,

14 Seculis post Petrum prænominatum duobus, floruit Venetiis in monasterio S. Georgii Hilarion monachus, et conscripta historia Translatorum illuc anno MCCCCLXXII Reliquiarum sancti sui Patroni, quam infra dabimus ex duplici MS. videtur etiam novo stylo exornavisse ipsam S. Georgii passionem, quæ utrobique D ante dictæ Translationis historiam legitur, sub hac præfatione: Historiam D. Georgii, licet inter apocryphas Patrum decreto sancta Romana ecclesia numerandam acceperit. Secutus est autem Hilarion iste pene in omnibus Petrum (quem tamen nusquam nominat) et laciniosum illius contextum elegantius constrinxit; multum tamen suo etiam ipse indulgens genio, quoad ornatum rhetoricum, ex sacra profanaque disciplina acceptum. Sed quoad martyrii locum, quem Petrus Melitinam nominaverat, ausus non est sequi eumdem, contra concordem sed nihilo veriorem Latinorum Martyrologiorum assertionem, In Perside civitate Diospoli Georgii Martyris passionem prædicantium. Primus ita scripsisse videtur Usuardus; hunc secutus Notkerus, tum alii aliique scriptores anonymi, qui vel Bedæ martyrologium suppleverunt, vel proprium ex Adone, Usuardo et aliis concinnaverunt.

AUCTORE D. P.

15 Nomen Diospolis in antiquis Apocryphis nusquam legitur; quia tamen sciebatur in ea coli sanctum Martyris sepulcrum, et ex dictis Apocryphis passim credebatur sub Persarum Imperatore aut Rege passus Sanctus; hinc sumpta a Martyrologiis errandi causa, idque jam pridem. Nam in eo quod Romæ missum, Aquileiæ reperit et descripsit Ado Viennensis, ad IX Kal. Maji E prænotata verba legebantur, ipsaque inde in suum quoque Martyrologium transtulit Notkerus, addito prolixo ex Apocryphis elogio: et Usuardi exemplaria, toto postmodum Occidente vulgata, præferunt initio eadem verba. Quin etiam in nonnullis et quidem perquam vetustis Hieronymiani Martyrologii exemplaribus, post aut inter Martyres ad VII kalendas relatos, legebatur, In Persida S. Georgii, Ita in suo quo usus est exemplari invenisse se profitetur Notkerus, ad eumdem diem S. Georgii memoriam iterans. Ita nos quoque reperimus in antiquissimo Epternacensi, quo usum S. Willibrordum credimus: sed absunt ea verba ab aliis item antiquis exemplaribus, Blumiano, scilicet atque Lucensi. In Corbeiensi solum legitur Et Passio S. Georgii. Quare nihil dubitamus quin a S. Hieronymo, Eusebium secuto, prætermissus omnino Georgius fuerit, et illo die, quo in multis ecclesiis colitur, fuerit sic adjectus; addita etiam ab aliquibus Perside. Sapientior Beda in suo genuino Martyrologio solum scripsit, Natale S. Georgii Martyris; nec addere quidquam præsumpsit Florus. Eamdem moderationem videmus servatam in hodierno Romano, ubi ad verba Bedæ solum apponitur ex Usuardo, cujus illustre martyrium inter coronas Martyrum Ecclesia Dei veneratur.

non absque notoerrore de loco martyrii,

qui ex Apocryphis Latinis acceptus.

F

§ III Pugna cum Dracone SS. Georgio et Theodoro afficta, occasione imaginum, exprimentium victoriam eorum de diabolo.

Quæ hactenus de omnigenis S. Georgii Actis Græcis Latinisque satis operose deducta vides, Lector, eo faciunt, ut intelligas, multis seculis post martyrium Sancti fuisse neminem, qui scripto, tradiderit pugnam, quam idem Sanctus Martyr pugnasse cum dracone dicitur, atque ita regiam virginem lanienæ devotam liberasse a morte. Tot Græca Latinaque MSS. perscrutati, non nisi Græcum unicum invenimus Mediolani in Bibliotheca Ambrosiana, signatum N num. 158 in folio, in quo legebantur miracula quædam in templis S. Georgii aut per ejus invocationem patrata, de quibus infra; eisque, loco prorsus non suo, intermiscebatur commentum illud pleleium quod ad meliora properantes describendum nobis non putavimus. Chartaceus erat liber, non membranaceus; adeoque nec seculis tribus antiquior, nec in Græcia scriptus, sed in aliquo Basilianorum monasterio, forte Italico Siculove, cujusmodi Europicorum monasteriorum Synaxaria deprehendimus non esse pure ex Græcis fontibus, sed multa habere Græce reddita ex

Fabula hæc abest a Græcis et Latinis MSS. antiquis.

AUCTORE D. P.

videturque sec. 12 allata ex Syria,

A Latino: et talem etiam esse arbitramur collectionem miraculorum in isto Ambrosiano MS. inventam, Latinis certe, ex Syria in Europam post recuperationem Terra-Sanctæ remeantibus, et Surianorum deliros narratiunculas de SS. Georgio, Christophoro aliisque vernacula poesi, more istius ævi, adornantibus, adscribi debere, quod fabula de dracone ita, generaliter fuerit, a vulgo per totam Europam recepta, vix dubitamus.

et per Legendam auream late diffusa;

17 Quandonam ea primum cœperit scriptis tradi, difficile est indagando assequi. Ante annum millesimum centesimum, nihil ejus fuisse in Europa scitum, probat scriptorum omnium antiquiorum silentium. Seculo XIV et deinceps sic ueda fuit, ut quicumque Georgii res attingebat, nihil fecisse videretur, nisi hanc eis gemmam insereret. Prolixe id fecit Jacobus de Voragine, in suis Sanctorum Legendis hoc principio. Georgius Tribunus, genere Cappadox, pervenit quadam vice in provinciam Libyæ, in civitatem quæ dicitur Silena, juxta quam civitatem erat stagnum ingens, in quo draco pestifer latitabat: quod haud dubie totum accepit ex aliquo MS. Hic liber cum subito divulgatus esset, et in omnibus monasteriis certatim transscriptus legeretur; mirum nihil est, si S. Vincentius Ferrerius aliique de S. Georgio verba facturi ad populum, istam contra
B Draconem pugnam attigerint, velut passim creditam. Eadem de causa factum est, quod plerique de ipsa egerint velut gesta in Lybia, monstris generandis infami, idque juxta urbem Silenam, quod nomen ex antiqua Cyrene detortum videtur. Inter hos Hilarion præmemoratus vitam S. Georgii sic orditur: Georgius Melitina Cappadociæ urbe exortus, ex eo pugnatorum illustrium numero fuisse traditur quos Græci Ἀνικήτους, Latini invincibiles vocant. Hic etiam clarus genere et Tribunitia potestate insignitus, Palæstinam devicit, draconemque immensa magnitudinis apud Silenam Libyæ civitatem, Rege et civibus ad Deum conversis, interfecit: claruit autem Diocletiani et Maximiniani temporibus; in Perside, civitate Diospoli, IX Kalend. Majarum, Martyrio coronatus.

eam novo figmento auxit Mantuanus,

18 Iisdem vestigiis insistens Baptista Mantuanus Carmelita, haud multum Hilarione monacho junior, lib. 4 Fastorum, ita de S. Georgio cecinit:

In Libyam missus renovavit Persea, quando
Regia ab interitu servata virgine, monstrum
Sustulit ad trepidæ stagnum lugubre Silenæ.

Sed quoniam versamur in fabulis, et rursum hic mentio incidit Palæstinæ, velut per S. Georgium Romano imperio restitutæ; quod nemo historiæ Cæsareæ vel modicum peritus absque indignatione legere poterit; vide quo-
C modo Mantuanus, Poeta melior quam historicus, antiquiori fabulæ recentiorem intexuit aliam, ad commendandam sui Ordinis vetustatem, poema suum sic prosecutus.

Inde Palæstinam veniens, ea regna Latinis
Regibus intrænans, gentem crudam atque rebellem
Restituit: juga Carmeli conscendit, et alto
Repperit in saltu nostros habitare Parentes.
Hi suasere Duci penitus deponere sumpta

Arma toga — Quali autem toga? Non satis expresse Carmeliticam dixerat; ergo prosequitur, narrans quomodo Christianorum in tormentis animandorum causa per urbes Assyrias cucurrerit — Pullo, inquit, usus amictu:

Quem nostri, posita armorum ferugine, Patres
Tradiderant.

alii in Libya, alii in Cappadocia rem gestam finxere;

19 Ad draconem Georgianum redeo. Hunc male ablegatum in Lybiam credentes quidam, quod de ea nihil in ullis S. Georgii Actis legeretur; Cappadociæ, natali solo sancti Martyris, gloriam fidei post tale miraculum ibidem fundatæ maluerunt attribuere. Ita meminimus in Mediolanensi MS. Græco nos legisse: ita habet narratio, per modum sermonis ad populum, inserta amplissimo Passionario monasterii S. Meynulphi in Bo- D
decheim diœcesis Paderbornensis, quod arbitramur ab ipsis Canonicis Regularibus, illuc sub annum MCCCCVIII introductis, compilatum ex antiquioribus exemplaribus. Ita denique Jacobus Tit. S. Georgii Cardinalis Stephaneschius, an. MCCCXLIII vita functus, in S. Georgii Legenda a se composita teste Laurentio Finicchiaro. Scribitur autem ab his omnibus, in jam dicta Cappadociæ provincia fuisse civitas quædam metropolis, decora nimis et innumerosa populorum multitudine referta, et tam ædificiis quam ipsius loci natura munita, nomine Lasia (Lyciam scribit Stephanescius) in qua regnabat quidam Rex, nomine Sevius. Regiæ Virginis nomen nemo expressit: sed vulgus, more suo cuncta permiscens, S. Margaritam nominat; quia scilicet huic Sanctæ, ob insignes relatas de dæmone victorias, draco appingitur; eadem prorsus ratione, qua S. Georgio appingendum eumdem antiqui Christiani instituerunt.

20 Atque hæc alterutro modo non tantum tradita, sed a plerisque etiam credita fuere; usquedum aliud fingere in mentem venit Syro-Turcis, hominibus indoctissimis pariter ac mendacissimis: qui peregrinis, undequoque in Palæstinam advenientibus, per loca sacra deducendis E
operam locant; quique de antiquitatibus Terræ-sanctæ tam fidenter enuntiant, quam Puteolani littoris plebs rustica de Cumano Sibyllæ antro aliisque similibus garrit, non sine supercilio, ut si verbo interpellare præsumas, pene sacrilegus videaris. His credulus Fr. Anselmus Ordinis Minorum de observantia, seculi XV scriptor apud Henricum Canisium tomo VI in descriptione Terræ sanctæ ait: Circa Beryth S. Georgius circa mare fertur occidisse draconem: alii dicunt quod circa Georgiam vicinum Lyddæ castellum, ubi natum quoque S. Georgium esse iidem Syro-Turci volunt; qua de causa putant huic loco nomen factum, ubi templum eidem Divo erectum. Ut autem hæc conciliarentur cum Legenda, visum fuit Cappadociam novam in Phœnicia fingere. Patet hoc ex Bredenbachio, quem secutus Adrichomius in Theatro Terræ-sanctæ, sic loquitur: Hoc loco, qui ab incolis Cappadocia dicitur, non longe a Beryto, memorant inclytum Christi militem D. Georgium, Regis filiam ab immanissimo dracone asservasse. Similiter Joannes Eckius, Inter Baruth et aliam quæ vocatur Cappadocia, ferunt S. Georgium occidisse Draconem. Gonzaga autem in Originibus Franciscanis, Apud Barutum, quod Cappadocia dicitur.

alii denique circa Berythum in Syria;

Ita vidimus die XV Martii egisse Mantuanos: qui cum S. Longinum, communi Martyrologiorum sententia Cæsareæ in Cappadocia cæsum, viderent difficulter posse suæ urbi vindicari, in qua corpus illius asservabant; ante centum circiter annos jactare cœperunt, Mantuam antiquo nomine Cappadociam fuisse appellatam. Neque hic substiterunt Syro-Turci, sed peregrinorum pietati novo figmento illusuri, extra portam Damascenæ urbis cœperunt ostendere lapidem, de quo in equum suum insiliisset Georgius contra draconem iturus: quem lapidem vide descriptum verbis cujusdam Aquilantis Rocchettæ, apud Finicchiarum pag. 36. F

cum fabulositatis augmento.

21 Veniamus ad fabulæ totius originem, picturam scilicet vel statuam S. Georgii; in qua aliquando pedester, sæpius equester conspicitur, gladio aut lancea draconem conficiens, inspectante rem eminus persona muliebri, regio habitu adornata. Ejusmodi imagines quin antiquissimæ sint nolim equidem dubitare: cum ipse Constantinus magnus, in tabula, quam sublimem ante palatii vestibula suspenderat, prout scribit in ejus Vita lib. 3 Eusebius, ita seipsum omnium oculis contemplandum proposuerit, ut salutare passionis insigne supra caput locatum, inimicam autem belluam, quæ Ecclesiam Dei impiorum tyrannide oppugnasset, in altum demersam, draconis specie et figura describendam curarit, et quidem ut mox additur, sub pedibus suis concultatam, et medio ventre transfixam. Præiverat in

Quo modo Constantinus M. draconem pingi fecit sub pedibus suis,

A *in Apocalypsi sua S. Joannes Evangelista, a quo describitur Mulier, Ecclesiæ typum gerens, cui parituræ imminebat* Draco; Draco, *inquam* ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus. *Quin et ex ipsa sacra Genesi, ubi prædicatur serpenti conculcandum a muliere caput, sumpsere occasionem Christiani, Deiparam Virginem sic depingendi, ut non modo lunam sub pedibus haberet, sed etiam contritum caput serpentis. Quæ tamen omnia nihil ad historiam faciunt, nisi cortinam reducas, et symbolicæ expressionis involucrum auferas : et talem esse S. Georgii imaginem omnino credimus, cum Eminentissimo Cardinali Baronio ac plerisque prudentioribus : ut autem in ea non solus cum dracone Sanctus exprimeretur, factum credimus occasione Alexandræ Imperatricis, a diabolica servitute idolorum, exemplo S. Georgii meritoque ereptæ.*

ita idem pictus sub SS. Georgio et Theodoro,

22 *Sane cum non solus S. Georgius, sed etiam S. Theodorus, Miles etiam ipse et Martyr celeberrimus, militari in habitu draconem interficiens, soleret effingi (quomodo cernere est in ejus veteri statua in foro S. Marci Venetiis super columnam erecta, postquam istuc translatum fuit sacrum corpus) necesse fuit distinctionis causa addi adhuc aliquid, quod ita esset S. Georgio proprium, ut alteri non conveniret. Sed quæ addita est Alexandra,* B *ea cum Andromeda Persei collata, labentibus paulatim seculis veraque historiæ memoriam oblitterantibus, argumentum præbuit hanc absimilis fictionis. Quod autem de S. Theodoro indicatum hic est, ne velut in transitu dictum videatur, memores esse Lectores velim, nos Februarii die* VII *de illo egisse dedisseque Acta, velut ab Augaro famulo conscripta, posteaque a Metaphraste interpolata ; ac deinde in appendice magis simplicem eorumdem Actorum versionem, veluti Metaphrastis scripto priorem, edidisse inter addenda ad dictum diem : quæ omnia nunc mutata vellemus. Quod famulorum aliquem vel in carcere, vel inter tormenta alloqui subinde potuerit Theodorus, eique mandare quidpiam, non est absimile vero : quod autem, tali famulo licuerit in publica quæstione palam excipere in codicillos cuncta quæ gerebantur, ut ibi supponitur, probari difficulter poterit in istis circumstantiis. Idem famulus, Euchaitas reversus cum corpore, potuit simplici stylo notavisse aliquid æque ac puer S. Georgii, ab eoque breviter narrata vel scripta, amplificasse alius, et ejus vero aut ficto nomine evulgasse post plurium seculorum decursum, prout Latine reddita nos invenimus in MS. Reginæ Sueciæ : sed quod ea versio sit Metaphraste antiquior, non modo nunc non credimus; sed ne ea quidem Græca, quæ in manibus sunt, Metaphrastis esse concedit Allatius, in genuinis auctoris istius scriptis secernendis oculatissimus.*

occasionem dedit fictioni

C 23 *Quisquis tamen sit auctor Passionis istius, hoc omnino pro certo audemus affirmare, narrationem de dracone illic insertam, velut diversæ omnino texturæ assumentum, ipsa commissuræ incongruitate se prodere quale sit. Ecce quomodo se partes utrimque habeant. Numerus 3, juxta antiquam versionem, sic incipit :* Tunc nuntiatum est ei (*scilicet Licinio Imperatori, qui, ut ibi dicitur*, consilium habuit, ut omnes honoratos seu milites de diversis civitatibus suis, qui in Christum credebant, apprehenderet et cogeret immolare) nuntiatum tunc, *inquam*, Licinio est de quodam ductore nomine Theodoro, qui multum pulcher visu et velox in sensu factus erat judicator Imperialis vacantiæ.... *Subjunge immediate, aliis omnibus rejectis, hæc verba, quæ habentur initio fere numeri* 7, Et misit ad eum a Nicomedia in Heraclia, ubi tunc erat B. Theodorus.... ut cum honore magno deducerent eum. At illi venientes Heracliam, festinabant ad B. Theodorum : et ut viderunt eum, dixeruntque ei : Veni, Princeps militiæ, quia Imperator cupit te videre : multa enim dicta sunt illi de te, et pulchritudinem tuam videre desiderat. *Nonne tam apte hæc se invicem consequuntur, ut plane præter auctoris mentem intrusa*

Actis antiquis infarciendæ,

uti factum in Actis S. Theodori ostenditur

ideatur prolixa illa integri capitis digressio de dracone ? D *Certe in Menæis sic connexa leguntur, ut nihil videatur posse interjici. Cur igitur non judicabimus librarium Græculum, popularis fabellæ imagine occupatum, totam illam laciniam inseruisse Actis istis, nihil pensi habentem, quam fœde contextus divelleretur. Quia autem hoc factum fuit ante seculum* XII (*nam Bonitus Diaconus, Latinam suam versionem tunc adornans, Græcum textum non habuit nisi sic interpolatum et quia de S. Georgio similis fabula aliquanto serius cœpit jactari; ideo suspicari quis posset, a S. Theodoro ad S. Georgium transiisse fictionem, propter prænotatam imaginum similitudinem.*

AUCTORE D. P.

24 *Scimus multa de serpentibus narrari a scriptoribus ethnicis, quæ forte non omnia sunt conficta : scimus etiam diabolum, sive ad terrendum sive ad nocendum, sæpe usum aut veri draconis invesso a se corpore, aut adumbrati aeria specie; et in eadem a viris sanctis non raro victum arbitramur : sed propterea non adducimur, ut substratum SS. Georgio aut Theodoro draconem, credamus aliter quam figurate considerandum, deficientibus quæ id suadeant Actis aut antiquis satis aut satis sinceris. Ut autem hoc persuaderi nequeamus facit alia quoque consideratio, videlicet, quod omnes fere antiquarum in Italia Sedium Episcopi primi, aliique ad ethnicos præcones fidei, serpentem seu draconem aliquem vel Crucis* E *signo extinxisse, vel alligasse vel in mare expulisse legantur credanturque, propter Acta conscripta per auctores, non coætaneos ex certa scientia, sed seculorum plurium intervallo dissitos ex vulgi fama, seu ex picturam sculptarumve imaginum monumentis. Ut enim id factum fuerit aliquando ab aliquo eorum, de tam multis tamen non videtur aliter credi cœpisse, quam quia eorum pedibus appingebatur substratus draco, in signum idololatriæ extinctæ expulsæque. Eodem prorsus modo, quo alibi diximus de antiquis in Gallia Martyribus (quorum omnia fere Acta temporis longe posterioris sunt) ideo plerosque dici rescissum ab humeris caput tulisse manibus ad locum sepulturæ, quia imagines eorum, ad exprimendum mortis seu martyrii genus, depingebantur aut sculpebantur erecto corpore, caput habentes ante pectus; sicut exprimere volentes S. Agatham, mamillam abscissam lanci imponimus, damusque in manus; aut (ut in re magis symbolica quam historica exemplum ponatur) sicut S. Cæciliam pingimus pulsantem organa, ad exprimendum quod in ejus Actis legitur metaphorice dictum,* Venit dies in quo thalamus collocatus est, et cantantibus organis illa in corde suo soli Domino decantabat dicens : Fiat cor meum et corpus meum F immaculatum, ut non confundar.

Idem in aliis quibusdam Legendis accidit,

et accidet sæpius,

25 *Neque diffiteor omnibus universim Martyribus convenire, quod diabolum in Dracone signatum superarint; non omnes tamen pingi cum dracone sub pedibus, imo nullos præter SS. Georgium ac Theodorum. Hoc enim ultimum falsum esse docebunt Massilienses, qui suum S. Victorem similiter equitem pingunt, prostrati draconis colla calcantem, nec tamen quidquam de eo narrant quod victoriam de corporeo dracone contineat. Quam antiqua consuetudo apud eos sit ita exprimendi S. Victorem necdum nobis vacavit discere : ita exprimi didicimus ex frontali Annalium Massiliensium a Guesnaeo compositorum, tabula, omnes sanctos Massiliæ Patronos repræsentante, quæ alteri operi antea inserta erat. Deinde quod multa omnibus aut plerisque Martyribus, Confessoribus, Virginibus communia, facta sint usu et institutione propria quorumdam, in unaquoque Sanctorum classe singularium, apparet in S. Margarita, quæ similiter cum dracone pingitur, quod multiplicia diaboli machinamenta virtute Crucis superarit. Ita S. Catharinæ Virginis et Martyris pedibus substrata semper aspicitur tyranni Imperatoris effigies, cujus blanditias minasque vicit; et S. Dymphnæ, ob mortem toleratam pro pudicitia contra incesti patris libidinem retinendi,*

si omnes Sanctorum imagines eque crude accipiantur.

subjicitur

A *subjicitur species fœdissimi dæmonis. Hoc igitur modo Sanctorum istorum certamen contra eumdem dæmonem expressere antiqui, nec aliter intelligi voluere, quam intellexere auctores Græcorum Canonum, in eorum festis recitandorum; quorum unus cum S. Theodorum laudasset in stichario 2, ut* qui suæ fortitudinis seu patientiæ lancea draconem interfecisset; *in Contacio prædicat, quod* fidem pro thorace habens, et Dei verbum pro lancea, inimicum contrivit: *Anatolius vero (Patriarcha, ut arbitror, Constantinopolitanus) in uno versiculorum de S. Georgio eidem gratulatur, quod* invisibilem inimicum, ut clamat Paulus, tanquam visibilem fortiter aggressus superarit, et vicerit ejus deceptiones: *et alius in priori aliquo stichario, quod* thorace fidei, clypeo caritatis, Crucis lancea instructus et adversariis insuperabilis factus, dæmonum phalangas in fugam egerit. *Andreas autem Cretensis in Encomio,* Dexter, *inquit,* Christi miles Georgius, cum semel omnium hostem devicerit, semper victoriam quam de illo reportavit recentem habet, omnes simul dæmonum turmas Crucis telo ab humano cœtu expellens. *Non tamen hic modus pingendi SS. Theodorum atque Georgium ita universalis est ut non quandoque aliter picti inveniantur: nam in tabulis Kalendarii Moscovitici, ad Constantinopolitanorum Kalendariorum formam factis, iidem pinguntur in habitu militari,* Theo-

B dorus *dextra gladium, sinistra lanceam tenens,* Georgius *vero dextra gladium evaginatum efferens, sinistra ipsam vaginam continens.*

AUCTORE D. P.

Non ita eas accepere antiqui.

§ IV An S. Georgius fuerit primus decimæ Persecutionis Martyr ab Eusebio sine nomine commemoratus.

Passus Nicomediæ initio persecutionis 10,

E*clusis fabulis, per quas nomen S. Georgii ita obscuratum fuit, ut, non obstante frequentatissimo illius pariter et antiquissimo cultu per universam Ecclesiam, aliqui præsumpserint in dubium revocare, an ullus unquam S. Georgius sub Diocletiano miles et Martyr de diabolo triumpharit; fabulis, inquam veteribus recentioribusque seclusis, non difficile erit statuere, quid de S. Georgio certo secureque credi possit, aut etiam debeat. Videlicet passum esse initio persecutionis, sub Diocletiano et Maximiano motæ; idque non Melitene in Armenia, quæ perperam in Latinis Actis adscribitur Cappadociæ; sed eo loco, ubi concepta et publicata primum fuere edicta, ubi Senatus aderat, ubi aulam et uxorem Diocletianus habebat, atque adeo Nicomediæ: hæc enim omnia constant ex Actis mox dandis, et confirmantur ex situ locorum. Nam defuncti corpus, a Nicomedia Propontidi adsita, navi devehere per mediterraneum mare usque in Joppen, indequead locum præscriptum portare, erat facillimum: econtra autem Melitene illuc accedere cum sacro deposito, tum cum persecutio ubique suscitabatur, idque itinere terrestri plusquam quingentorum milliarium, aut omnino impossibile fuit, aut molestiæ periculique plenissimum opus. Vidit hoc Actorum Græcorum, quæ in MS. Regis Franciæ haberi diximus, auctor recentior, aut in Actis quibusdam antiquioribus perfectioribusque, necdum ad nos perlatis (nam quæ habemus nomen loci non exprimunt) sic forte reperit; ideoque ab initio tyrannum, de persequendis Christianis consultaturum, reducit Nicomediam, eoque adducit Georgium pro fide certaturum; omnem autem historiam sic concludit:* Venerandæ Reliquiæ Nicomedia Diospolim, Palæstinæ urbem (quæ matri ejus patria fuit) postea exportatæ sunt III Novembris. *Quo anno id factum videatur, dicemus infra.*

unde corpus revectum per mare in Palæstinam:

27 *Ad mensem et diem obitæ a Georgio mortis quod attinet, ipsumque illius annum, Eusebius in Chronico ad annum Diocletiani* XIX, *qui est vulgaris Æræ* CCCIII *his verbis notat Persecutionem decimam:* Ἐκκλησιῶν καθαίρεσις, μηνὸς Δύστρου ἐν ἡμέραις τοῦ Πάσχα. Ecclesiarum subversio contigit mense Dystro, in diebus Paschæ: *quod auctor Chronici, jam passim vocati Alexandrini, licet Constantinopolitanum revera sit, de affixione edictorum intelligens, factam eam ait* Mensis Dystri κέ, *id est* XXV, in die festivitatis Paschalis. *Audaci sane et imperita interpolatione: cum neque isto, neque alio vicino Dio letiani anno tali die Pascha fuerit; sed nec omnino mense Martio, præterquam anno* CCC *vulgaris Æræ, Diocletiani autem* XVI. *Erravit igitur in Chronico Eusebius: erravit etiam in Historia Ecclesiastica lib.* 8 *cap.* 2. *ubi inquit,* Nonus decimus agebatur annus Imperii Diocletiani, cum mense Dystro (quem Romani Martium vocant) appetente die festo Dominicæ Passionis, proposita sunt ubique Imperialia edicta. *Sed suum ipse videtur agnovisse errorem, et propria manu in aliquibus exemplaribus correxisse. Nam Henricus Valesius, qui ex quatuor Codicibus MSS. Græcis ejus Historiam emendavit, Latine vertit, et notis illustravit, totum illum locum in uno suorum codicum sic scriptum reperit.* Ἔτος τοῦτο ἦν ἐννεακαιδέκατον τῆς Διοκλητιανοῦ βασιλείας, Ξανθικὸς μὴν, ὃς λέγοιτ' ἂν Ἀπρίλλιος κατὰ Ῥωμαίους, ἐν ᾧ, τῆς τοῦ Σωτηρίου πάθους ἑορτῆς ἐπιλαμβανούσης, ἡγεῖτο μὲν Φλαβιανὸς τοῦ τῶν Παλαιστινῶν ἔθνους, ἥπλωτο δ' ἀθρόως πανταχοῦ γράμματα. Xanthicus *inquit* erat mensis, qui Romanis Aprilis diceretur; quando instante Dominicæ et salutiferæ Passionis solennitate, Flavianus quidem Palæstiniorum genti præsidebat, edicta vero ubique et subito explicata cernebantur.

D

passus autem tempore Paschali,

non in Martio,

sed Aprili,

E

28 *Sane illius anni Pascha, in* XVIII, *Dominicæ Passionis dies, in* XVI *dicti mensis cadebat: ut si hebdomadæ Sanctioris Feria* II *aut* III *cum se Christiani ad celebrandam Dominicam Passionem pararent, propositum edictum fuit, et tertio post die ipsa magna Parasceve Georgius coram tyranno stetit, atque post octiduanam torturam capite plexus est; plane mors ejus debuerit cadere in* XXIII *Aprilis, qui dies æque fuerit* sexta feria, *ut habent Acta Latina apocrypha: quæ secutus Græcus auctor Actorum Pasicrati adscriptorum,* Parasceven *dixit, juxta consuetudinem Græcorum,* Parasceven *vocantium quamvis* feriam sextam. *Quid si igitur hic ille sit egregius Martyr, quem lib.* 8, *cap.* 5 *laudavit Eusebius, ante omnes tulisse palmam imperterritæ pro religione libertatis, hisce verbis ejus certamen describens?* Simul ac edictum contra ecclesias propositum est Nicomediæ, quidam minime obscurus, sed secularium honorum prærogativa imprimis conspicuus, zelo quodam divino commotus et ardore fidei incitatus, edictum illud, in publico et illustri urbis loco affixum, detraxit, et tamquam impium ac scelestum manibus suis discerpsit: idque duobus Imperatoribus in eadem urbe commorantibus, quorum alter senior Augustus *(scilicet Diocletianus)* primum inter omnes Imperii gradum; alter vero *(Galerius Maximianus)* quartum obtinebat. Hic igitur cum primus omnium in ea civitate hujusmodi facinore inclaruisset, statim ea supplicia perpessus, quæ post tantam audaciam ei infligenda esse credibile erat, lætitiam ac tranquillitatem animi usque ad ultimum spiritum conservavit. *Scio hæc omnia passim applicari Joanni cuidam, de quo ad* VII *Septembris ita loquitur Ado, ut, præterquam quod Martyris nomen exprimat, ipsum locum videatur voluisse copiosiori aliquantum phrasi Latine reddere, nihil quoad sensum varians: sic enim loquitur.* Natalis B. Joannis, apud Nicomediam, sub Diocletiano Imperatore: qui de nobilibus ortus, honore et dignitate illustris, ut vidit adversus cultores Dei in foro crudelia edicta pendere, calore nimio fidei ignitus, publice populo inspectante injecta manu librum iniquæ legis detraxit ac minutatim discerpsit, Augusto Diocletiano in eadem urbe simul cum

feria 6.

Videtur hic lacerasse edicta,

F

non alius quidam 7 Sept. passus,

A cum Maximiano Cæsare constituto. Ad quos cum relatum esset religiosi et illustris viri factum, continuo omni in eum crudelitatis genere desævientes, ne hoc quidem solum efficere quiverunt, ut eum mœstum aliquis videret in pœnis : sed læto atque hilari vultu, cum jam viscera in suppliciis defecissent, spiritus tamen lætabatur in vultu : ex quo tortores sui gravius cruciabantur, quod omnia suppliciorum genera consumebant in eum, quem ne tristem quidem ex his reddere poterant. *Eadem fere habet Usuardus, sed more suo contractius, nec sine mendo, cum de edictis laceratis relatum ait* Diocletiano et Maximiano Augustis : *Usuardi verba syllabatim fere retenta sunt in hodierno Martyrologio Romano, ad quæ Baronius notavit, certum esse quod de hoc Joanne agant Eusebius et ex Eusebio Nicephorus, licet nomen non explicent.*

cui verba Eusebii perperam optata,

29 *Nobis econtra certum est Eusebium agere de edictis imminente Paschali festivitate latis, et mox secuto ejus qui ipsa laceraverat supplicio : quod intelligi nequit de eo qui solum in Septembri martyrium fecerit. Præterea suspectus valde est Joannes iste : quia nullis Græcorum fastis, nullis antiquioribus Latinis notus, tacentibus de eo Hieronymo, Beda, Floro. Quin etiam* B *in supplemento Bedæ Divionensi perquam antiquo, ad dictam diem hæc solum leguntur* Et B. Joannis apud Nicomediam Diaconi Martyris. *Huic igitur, nescio quo consilio, aptaverit aliquis quæ apud Eusebium absque nomine legerat, parum considerans quam ea minime in talem mensem conveniebant : et hoc secuti Ado atque Usuardus, aliis occasionem errandi dederunt. Interim nostram pro Georgio conjecturam valde confirmant, tum Acta illius Græca, quatenus* primo statim die *martyricum ardorem divinitus eidem inspiratum indicant : tum etiam ipsius cultus in ecclesia Orientali, non tantum antiquissimus, sed etiam præ ceterorum Martyrum festivitatibus celeberrimus, uti apparet ex prolixissimo illius diei officio. circa solum S. Georgium versante : tum denique Rubricæ, tam ibi quam alibi legendæ in Menæis, ubi præscribitur, quomodo festum istud agendum sit, si incidat in ipsas Paschales ferias vel etiam earum Octavam, quæ nobis Dominica in Albis dicitur tamquam unum ex maximis et nullo casu dimittendum. Præcipue autem huc faciunt singulares prorsus tituli, quibus hic* Μεγαλομάρτυρ *condecoratur, insignem inter cunctos alios Martyres prærogativam significantes : ut cum in Stichario 2 vocatur,* Τῶν ἀθλητῶν ὁ μέγας Ταξιάρχης, Magnus athleticorum ordinum ductor. *Quis enim non judicet Athletarum nomine designari non secularis militiæ professores, sed Christo* C *auctoratos milites, et pro ejus fide multa certamina expertos? Vin' amplius aliquid clariusque? Primi Canonis (nam præter morem duos Canones habet Georgius) primi, inquam, Canonis Ode δ' appellat eum,* Πρωταθλητάρχην Primum inter duces athletici agminis : *unde et Nicephorus Callistus l. 7 cap. 15 vocat* Martyrici agminis Coryphæum.

quæ in Georgium melius quadrant

Nomen tamen ejus tunc ignoravit Eusebius :

30 *At inquies, si adeo famosus ac celebris Martyr Georgius fuit, si Martyrum persecutionis decimæ Primipilus; quomodo ejus nomen potuit ignorasse Eusebius, qui magnam vitæ partem in eadem egit Palæstina ; in qua ipsius Eusebii ætate, statim post redditam Ecclesiæ pacem, sic inclaruit S. Georgii nomen miraculis atque prodigiis, ut in ecclesiam ejus honori extructam juxta Diospolim, illatum sit corpus ejus, solenniter ex eo ubi latebat loco sublatum? Certe ea actio minime fuit obscura, quandoquidem etiam nunc tota Ecclesia Orientalis annuam ejus memoriam solemni valde Officio agit, die* III *Novembris. Gravis objectio, nisi nobis chronologia succurrat.*

ante an. 325 scribens.

31 *Sciendum est igitur, quod Eusebius suos illos decem Historiæ Ecclesiasticæ libros compleverit ante secundum pacis ecclesiasticæ annum, qui fuit Christi* CCCXXV, *statim post Licinium superatum extinctumque.* D *Nam cap. 9 et ultimo libri 10, in Constantini patris et Crispi filii laudes effunditur, atque hæc inter alia gratulabundus habet :* Et hic quidem, *scilicet Licinius,* ad hunc modum victus occubuit : Constantinus vero, omnibus religiosis virtutibus ornatus et victor maximus, una cum filio Crispo, Cæsare Deo carissimo et patri undequaque simillimo, Orientem suum recepit. *Quod sane non scripsisset Eusebius post Crispi indignissimam mortem, ab ipso Constantino imperatam, prætextu fœdissimi criminis et detestandæ machinationis adversus patrem. Cavit quippe studiosissime, in iis quos postea scripsit libris, in quibus multa de Crispo dicenda erant, ne ejus nomen usurparet, parcens dolori aut ignominiæ Constantini. Quod igitur scripsit de præclaro D. Georgii facinore Nicomediæ patrato, scripsit ex relatu Nicomediensium Christianorum, quibus ignotum fuisse S. Georgii nomen, genus, ac patriam (utpote istic peregrini et tunc primum cum decretum affigeretur advecti) non magis est mirum, quam eosdem ignoravisse quid factum esset victorioso inclyti pugilis corpore, quod famuli sui (homines utique advenæ, et Nicomediensibus æque aut magis ignoti quam dominus eorum) curaverunt furtim terra obruere, ut tempus et occasionem nacti, ipsum, absumptis interim carnibus, in ossa solutum, securius refodere atque in Palæstinam possent devehere.* E

quæ Nicomedia acceperat ;

AUCTORE D. P.

32 *Menæa ad* III *Novembris non solum celebrant* Τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου ἐν Λύδδῃ, ἤτοι τὴν κατάθεσιν τοῦ ἁγίου σώματος αὐτοῦ, *ut dicitur in titulo,* Encænia sive Depositionem sacri corporis, *scilicet in novum loculum locumque decentiorem; sed etiam (ut est in contextu historiæ)* Τὴν ἀνακομιδὴν Relationem *ejus in Palæstinam. Quid autem si neque post abdicationem Diocletiani et Maximiani, anno post mortem S. Georgii sequenti, factam teste Idatio ipsis Kalendis Aprilis, neque annis aliis huic propinquis, relatum est in Palæstinam corpus S. Georgii; idque ob metum Maximini, Christianorum persecutionem ab istis duobus cœptam acerrime continuantis in Oriente? Tunc sane verosimile foret, famulos in Syriam regressos, Domini quidem sui testamentum executos esse, abstinuisse autem ab ejus corpore requirendo usque dum Constantinus, anno Christianæ Æræ* CCCXII divino fretus auxilio *sicut scribit Theophanes et minus jam Maximinum metuens,* collectas sanctorum Martyrum Reliquias sacræ sepulturæ mandari jussit; *quod edictum etiam in Palæstina innotuerit, et famulos Sancti admonuerit officii diutius dilati. Denique relato jam ad propria corpore, propter persecutionem Licinianam, pridem formidatam ac denique palam sentiri cœptam, debuit inter paucos aut saltem inter solos Lyddenses Christianos, factæ translationis conscios continuisse se magni Martyris notitia et veneratio; nec ita facile potuit ad Eusebii aures penetrasse fama, necdum crebrescentibus miraculis dilata. Cœperint igitur hæc, pace reddita Christianis per Licinii dejectionem, primum in Palæstina clarescere; an debuit eorum statim meminisse Eusebius, etiam prius quam essent scripta Martyrii Acta? Atqui hoc solum videtur esse factum diu post, idque ex sola Lyddensium traditione, ea commemorantium quæ vel oretenus retulerat servus, Georgianæ Passionis testis, vel in pugillaribus scripserat, breviter ad memoriam, non vero ad laudationem diffuse.* F

cum in ipsa Palæstina pene adhuc ignota esset sepultura Sancti.

et illius Acta necdum conscripta :

33 *Sed quoniam Acta hæc tacent id quod hoc loco potissimum laudamus; quæret aliquis merito. quomodo illa edicti laceratio, non æque distincte ac martyrium ipsum, Lyddæ innotuit per famulos Nicodemia reversos? Suspicor ego egregium pugilem suo solius periculo rem agere voluisse, ideoque familiarium neminem habuisse conscium aut præsentem : ipsos vero cum Dominum suum teneri ex vinculis atque cruciari intellexissent, magis solicitos*

in his cur dissimulatum laceratum edictum ?

A *sollicitos de fuga aut latibulis quam requirenda tragediæ* AUCTORE D. P. *totius origine, non adeo distincte cognoscere curavisse, quid egisset antequam Imperatori sisteretur: aut si id postea intellexerint, dissimulasse tamen apud suos Lyddenses; ne non fidei causa, sed læsæ majestatis crimine cæsum Georgium calumniarentur pagani, quorum haud dubie maximus erat Diospoli numerus, præ exigua manu Christianorum. Satis fuit, id quod Acta non ret cent, indicasse; quod martyrii causa fuerit admirabilis quædam animi fortitudo, ad primum edicti conspectum stimulata, tertioque ab ejus affixione die palam probata. Rem autem totam sic gestam arbitror. Ipso affixi edicti die Nicomediam venerit Georgius, eoque consternatos videns Christianorum animos, pulcherrimum mente conceperit facinus: ad cujus executionem pauculis diebus se disposuerit, testamentum condendo, et facultates quæ ad manum erant distribuendo in pauperes. Tum sacrilegum edictum*, quo ecclesiæ dirui, libri sacri comburi, Christiani honoratiores notari ignominia, plebeii libertate privari jubebantur, *palam refigens discerpserit;* *et quale ipsum fuerit?* *neque expectarit dum comprehenderetur a ministris, sed ultro se stiterit Imperatori, coram Senatu tractanti de promulgatione novi edicti; quod non multo post primum supervenisse scribit Eusebius, mandante Diocletiano* ut omnes ubicumque Ecclesiarum quidem Antistites primum B conjicerentur in vincula, deinde vero diis sacrificare omnibus modis cogerentur. *Fortassis tamen prius quam hoc promulgaretur, martyrio coronatus fuit Georgius; prius certe quam promulgaretur edictum tertium, cujus idem Eusebius meminit cap. 6*, quo præcipiebatur ut carceribus inclusi (*fuerat autem ex vi priorum edictorum* innumerabilis ubique hominum multitudo custodiæ mancipata) siquidem sacrificassent, liberi abire sinerentur; si vero id renuerent, tormentis gravissimis cruciarentur: *ex quo tot Martyres in singulis provinciis esse cœperunt; ut numerus iniri jam amplius non posset. Quæ igitur de persecutionis atrocitate dicuntur in Actis, intelligenda sunt ad S. Georgium non aliter pertinere, quam quatenus istius initia suo sanguine consecravit. Cur autem nusquam in iisdem Actis nominetur Maximianus Galerius, tunc pariter, ut notavit Eusebius, Nicomediæ præsens? An quia suum ipse proprium habebat in urbe palatium, aut certe tribunal; et minus ad ipsum hæc causa spectabat, quia solorum Imperatorum non etiam Cæsarum nomine promulgata erant edicta?*

§ V Quam antiquus et statim a principio late diffusus fuerit S. Georgii cultus ædificatione templorum et Reliquiarum distractione.

C

S. Georgius non in Phœnicia,

Quidquid sit de conjectura, superiori Paragrapho exposita, fuit S. Georgius, si non tempore, dignitate certe et Christiani populi veneratione primus eorum, quos sub immani Diocletiani persecutione martyrio coronatos commemoramus. Si vera esset Surianorum traditio quod oppidum Rama *sive* Ramula, *ab Accone seu Ptolemaide solis quinque leucis versus Orientem dissitum, ideo vocetur* Casale S. Georgii *sive* Georgia, *quia Sanctus ibi, non dico natus sit, quod illi volunt, sed saltem maternæ hæreditatis fundos habuerit; consequens foret eam navim, quæ sacrum corpus attulit, Ptolemaidem appulisse; Sanctumque sepultum fuisse, non in Palæstina, sed in Phœnicia: hoc enim nomine censetur totus maritimus tractus a Cæsarea usque Tripolim. Ast longe videtur vero similius esse, quod tali appellationi primam dederit occasionem insigne S. Georgii templum, eo loci ædificatum et miraculis illustratum, de quo post Acta Passionis dicturi sumus: et ab hoc factum quoque esse, ut tota vallis* S. Georgii *nomine censeatur. Constantior certiorque traditio Diospolitanorum sive Lyddensium est, in sua scilicet regione,*

sed in Palæstina natus et sepultus:

uti sepultum, sic etiam natum S. Georgium fuisse: in D *quam ex Joppe Hierosolymam versus progrediens Willebrandus ab Oldenborgh anno* MCCXI, *scribit transiisse* terram, verissime lacte et melle manantem, et peragrasse Ramam (*id est reguncula et oppido tribus leucis Lydda dissito nomen est*, Ramplea *apud Joannem Phocæ, apud Epiphanium Hagiopolitam* Rambla *dictis*) de qua tempore Græcorum, qui tunc terram manu tenebant, *paganorum videlicet*, B. Georgius (*sic enim legendum, non ut edita habent*, Gregorius) oriundus fuit, unde et hodie a Gallicis San-jorge de Ramas (*male impressum* Sanjorge de ramnus) solet appellari: cujus corpus in quodam cœnobio Surianorum juxta illam sito requiescit.

35 *Inter Ramulam nempe et Diospolim situm fuit illud olim amplissimum celeberrimumque S. Georgii templum, et apud scriptores nunc ab hac nunc ab illa cognomentum accepit: sed apud recentiores ab illa frequentius, propterea quod sub adventum Latinorum ut ait lib. 7 cap. 22 Guilielmus Tyrius*, Ramula esset civitas nobilis, *cujus incolæ Saraceni*, timentes ne trabes ecclesiæ, ubi egregii Martyris Georgii gloriosum usque hodie sepulcrum ostenditur, in quo secundum hominem in Domino creditur requiescere, quæ multæ procer tatis erant, in tormenta et machinas ad expugnandam urbem vellent nostri convertere, ipsam paulo ante eorum adventum solotenus dejecerant. *Id est, uti accuratius explicat antiquior auctor Glaber Rodulphus, lib. 3 cap. 7 circa annum* MIX, *instigantibus Judæis Aurelianensibus. Sed cum appulsis post annos* LXXXVI *Latinis, cum se locum se posse tueri diffiderent, et urbem vacuam reliquissent, Latini, completis ad sepulcrum S. Georgii orationibus, accedentes ad ipsam*, ibi in omnimoda commoditate frumenti vini et olei continuum triduum exegerunt. Episcopum eidem ecclesiæ constituentes, quemdam Robertum, Normannum genere, de Episcopatu Rothomagensi; cui utramque urbem, Liddam videlicet et Ramulam, cum adjacentibus suburbanis, jure perpetuo possidendam contulerunt, primitias laborum suorum cum omni devotione glorioso Martyri dedicantes. *Ex hinc restauratum super antiqua fundamenta templum ipsum est, exornatumque sepulcrum, prout infra in Analectis num. 88 ex relatu Joannis Phocæ audiemus, quod collapsis postea Latinorum rebus versum fuit in cœnobium Surianorum; adeoque amplum erat, ut teste Joanne Cottovico lib. 2 Itinerarii pag. 137 tectorum ac ruderum pridem labantium pars, hodie sufficiat Turcis ad Mesquitam, et Caloyeris Christianis ad habitationem atque ecclesiam.* Et quamquam, *inquit*, omnia nunc fere procumbant; ipsæ tamen quæ manent Reliquiæ tam Christianis quam Mahometanis maximæ venerationi sunt. Nam quicumque ex Mahometanis Mecham peregrinantur, si per Palæstinam reditus sit, devotionis ergo huc veniunt, precibusque Deo factis largas erogando eleemosynas Martyris sepulcrum honorant: *quod utique ne nunc quidem, post distractas in omnem regionem Reliquias omnino vacuum esse putatur.*

ubi amplissimam ejus ecclesiam Saracenis eversam,

E

restaurarunt Latini.

F

36 *Guilielmus Tyrius, loco præcitato loquens de hac ecclesia, dicit, quod eam*, ad honorem ejusdem Martyris, pius et orthodoxus Princeps Romanorum Augustus, illustris memoriæ D. Justinianus, multo studio et devotione prompta ædificari præceperat. *Hoc sequens Finichiarus Justinianum Lyddensis templi, non quidem fundatorem primum, sed restauratorem et præcipuum locupletatorem agnoscit. Nobis quam est magna auctoritas Guilielmi Tyrii circa res sui temporibus, tam est exigua circa antiquiores. Procopius Cæsariensis integro sex librorum tractatu, quem de Ædificiis Justiniani Imperatoris auctor coævus scripsit, libro 2, ubi proprius erat locus commemorandæ magnificentiæ erga S. Georgium in Syria exercitæ, nihil horum tangit;*

Ea primum non sub Justiniano Imperat.

A *git : sed libro* 3, *ubi de factis in Armenia sermo*, Nicopoli, *inquit*, Sanctorum XLV monasterium, et Bizanis Georgio Martyri templum condidit. *Hic locus, sicut non nemini dedit occasionem exerrandi, et templum hoc Byzantio, id est Constantinopoli tribuendi (quia in Annotationibus Baronianis ad Romanum hujus diei Martyrologium, pro libro* 3, *invenerat notatum librum* I, *in quo de Constantinopolitanis templis agit Procopius, sed de Georgiano aliquo verbum nullum habet) ita potuit alios decepisse, ut quod in Armenia Justinianus fecerat, fecisse in Palæstina putaretur: ubi liberalitatis ejus etiam varia monumenta extabant.*

sed Constantino M. ædificata fuit,

37 *Nihil sane est causæ cur Justiniano in Georgiani templi amplificatione partem demus aliquam : tutiusque credemus Græcorum Menæis, Dedicationem loci ad diem* III *Novembris commemorandam proponentibus velut sub Constantino magno factam, et narrata Martyrii historia sic porro de famulo, cui ipse Martyr corporis sui curam mandaverat prosequentibus*, Igitur famulus iste antea memoratus, illud maximopere venerandum corpus Sancti cum ejus testamento suscipiens, in Palæstinam discessit, ubi Martyricum hoc tabernaculum ipse et alii Christiani religiose atque honorifice tumulaverunt, et quæcumque alia ordinaverat Sanctus prudenter exacteque curata sunt. B Non multum temporis intercessit, quando efflorecente religione, et Constantino magno multumque venerando et Apostolis comparando Cæsare Imperium adepto, usi occasione amantes fidei Martyrisque cultores, templum speciosissimum circa Lyddam extruxere Sancto, et corpus illius tot certaminibus perfunctum, ex obscuro in quo jacebat loco efferentes, in alium magis conspicuum transtulere ipsum, quantæ vis lucis claritate dignissimum. Atque ex illo die, quæ fuit III Novembris agunt encænia extructi recens ab ipsis templi, ubi indesinenter coruscant miracula, in favorem omnium illuc cum fide accedentium: quia novit Deus honorificare eos qui se honorificant. Quin etiam ipsa Dei ecclesia annue eamdem diem, translati corporis commemoratione, jubet haberi festivam, ad laudem et gloriam Christi veri Dei nostri et magni ipsius Martyris Georgii. *Ne autem me Justiniano detrahere putet quispiam, et erecti primum templi laudem ad Constantiniana tempora referre ex solis Menæorum fide; non semper maximi facienda quæro utrum credibile sit, alicubi prius quam Lyddæ extructum esse Sancto Martyri templum? Atqui ipsemet Constantinus, teste Codino, cultum S. Georgii, uti jam in Palæstina cœptum, promoturus etiam Constantinopoli, ædem eidem dedicavit in Heræo, antiquo* C *Junonis templo, cui insignia palatia, Heræa dicta adjunxit postea Justinianus. Et hæc forsitan causa fuerit Tyrio, memoria lapso, Dispolitani templi fundatorem ipsum faciendi,*

et dedicata 3 Novemb.

Videtur caput Romam missum ab Helena,

38 *Porro sicut credibile est de corpore S. Georgii, cum illud exhumaretur, servatam seorsim esse partem aliquam notabilem; donandam Sanctorum istiusmodi pignorum studiosissimæ Imperatrici Helenæ, sua procul dubio liberalitate opus adjuvanti : ita etiam vero simile fit utramque Romam, veterem ac novam, participasse de hoc thesauro, et hanc fuisse primam causam templorum utrobique ædificandorum. Caput certe Sancti quo jam olim gloriatur Urbs orbis caput, ab antiquissimis omnino temporibus allatum fuisse oportet ad Lateranense sanctuarium, ut potuerit penitus in oblivionem totius Cleri Romani venisse, prius quam Zacharias Pontifex fieret anno* DCCLI. *Nec enim uno alterove seculo perire solet talium rerum memoria : sic autem scribit Anastasius Bibliothecarius :* Hujus temporibus magnum thesaurum Dominus Deus noster in hac Romana urbe ostendere dignatus est (*apparet ut de re insperata ac nemini tunc nota eum loqui*) In venerabili namque Patriarchio sacratissimum B. Georgii D Martyris, isdem sanctissimus Papa, in capsa reconditum reperit caput : in quo et pictacium invenit pariter, litteris exaratum Græcis, ipsum esse significantibus. Qui sanctissimus Papa, omnino hilaris et satisfactus, illico aggregato Romanæ urbis populo, cum hymnis et canticis spiritualibus, in venerabili Diaconia ejus nominis sita in hac Romana civitate regione secunda, ad Velum aureum, illud deduci fecit ubi immensa miracula et beneficia omnipotens Deus, ad laudem nominis sui, per eumdem sacratissimum Martyrem operari dignatur. *Hoc porro* Caput S. Georgii, ab Urbe a Joanne Episcopo translatum est anno MDC, concessum a Clemente Papa VIII, *uti sculptum in basi argentei capitis, cui inclusum, Ferrariæ colitur teste M. Antonio Guarini in Compendio historico ecclesiarum Ferrariensium. Prædicta vero Diaconia Romana auctorem agnoscit S. Leonem Papam, hujus nominis secundum, de quo idem Anastasius scribit, quod* ejus jussu ecclesia juxta Velum aureum in honorem B. Sebastiani ædificata est, nec non in honorem Martyris Georgii. *Sunt qui existiment longe antiquiorem eam ecclesiam esse nec ego velim ire inficias, aliquam ejus nominis Romæ fuisse ante Pontificatum Leonis II : nolim tamen id absque teste asserere, neque probare possum, quod quidam ad hoc probandum adducant S. Gregorii Papæ Epistolam 68 lib. 9, datam* E Mariano Abbati, *qua cognoscens* ecclesiam S. Georgii, positam in loco qui dicitur ad sedem, minorem quam oporteat diligentiam habere, *eamdem ipsius et successorum ejus curæ committit* : et quia, *inquit*, ecclesiam ipsam reparatione certum est indigere, volumus ut quidquid illuc accedere potuerit, ipse accipere et ad ejus reparationem debeas erogare. *Sed bene observat Finicchiarus, alibi Marianum dici* Abbatem de Panormo : *et sicuti nullus umquam locus fuit Romæ, qui sciatur dictus fuisse* ad Sedem ; *ita videtur quod de ecclesia Romæ posita, Abbati similiter Romæ degenti, non fuisset sanctus Papa per epistolam mandaturus. Quandoquidem tamen ecclesia illa, jam tum, id est anno* DCI, *reparatione egebat tanta, ut ejus curam sibi non negligendam ipse Pontifex Romanus censeret; vel hinc cognosci datur, quod ea, ubicumque sita, fuerit perquam antiqua, ac verosimiliter ipso quo S. Georgius passus est seculo ædificata. Idem de sua S. Georgii Majoris basilica sentiunt Neapolitani, dum ejus conditorem asserunt fuisse Constantinum Magnum : sed non satis probant hanc primam illius appellationem fuisse. De S. Severo, ante annos nongentos huc translato, agens Joannes Diaconus in Chronico;* Prius, *inquit*, foris urbem jacuit, nunc vero quiescit in ea ipsa ecclesia, quam alii Severianam, alii propter oratorium S. Georgii ibi factum, S. Georgium vocant : *quæ ultima appellatio cum hactenus perseverarit, indicio nobis est, posteriorem ipsam esse : probat tamen saltem a seculo* VI *aut* VII, *Neapolitanis in veneratione fuisse Sanctum.*

AUCTORE D. P.

an et tunc fundata ecclesia in Velabro?

alia Panormi.

et Neapoli

38 *Verum utcumque se habeant ista, extra Romam posita; certum est in ipsa Romana Ecclesia vetustissimam esse, non venerationem tantum, sed etiam festivitatem S. Georgii. Etenim D. Gregorius Magnus, in cujus Pontificatu finitur sextum Æræ Christianæ seculum, in libro Sacramentorum colligens omnes Orationes, per totum anni cursum ex more Romano inter Missarum solennia recitandas, eas etiam posuit, quæ sunt dicendæ ad* Natale S. Georgii Martyris : *quas esse genuinas nec aliunde posterius adscitas, judicavit Grimoldus Abbas, qui dictam Gregorianum Sacramentarium accuratissimo studio ad veterum exemplarium fidem correxit, et quas aliunde adscitas deprehendit* [] virgulis ante positis singulavit, *ac deinde secundum de eadem materia librum adjunxit, ipse coævus, sive ... senior Carolo Magno, cujus Magister Alcuinus ... de Sacramentis librum collegisse creditur a Jacobo Pamelio Liturgicon Latinæ ecclesiæ evulgante tom. ...*

S. Georgii ... san- ... passimus

A *quorum postremus dictos tres libros de Sacramentis complectitur, uno cum Lectionario D. Hieronymi, Antiphonario D. Gregorii, et antiquarum Præfationum libello: in quibus similiter Antiphonæ de S. Georgio et Præfatio hujusmodi,* Omnipotens æterne Deus, pro cujus nominis veneranda confessione Beatus Martyr Georgius diversa supplicia sustinuit, et ea devincens perpetuitatis meruit coronam, per Christum D. N. *Quæ licet Pamelius [] virgulis notet, velut non certo Gregoriana, antiquissima tamen esse fatetur.*

AUCTORE D. P.

probatur ex Sacramentario S. Gregorii,

39 *Extat præterea collectio opusculorum variorum, ab antiquis Patribus scriptorum, de divinis Catholicæ ecclesiæ Officiis; cujus collectionis auctor Melchior Hittorpius, agens in præfatione de Ordine Romano in fronte posito, ostendit eum antiquissimum esse, et ut minimum tempore Caroli magni sub Pontificatu Stephani I conscriptum, si non et multo vetustior sit, prout ipse conatur verosimile facere. Istud porro, ut sic loquar, Ordinarium terminatur ritu, ad armandum Ecclesiæ Defensorem aut alium Militem instituto, cui inter plures alias hæc miscetur Oratio:* Domine Deus, qui conteris bella et adjutor et protector es omnium in te sperantium, respice propitius invocationem nostram, et per merita Sanctorum Martyrum tuorum et Militum Mauritii, Sebastiani, Georgii, præsta huic viro victoriam de hostibus suis, et salva eum tuo gratuito munere, qui dignatus est hominem redimere pretiossimo tuo sanguine.

et Ordinario Romano :

B

40 *Sunt qui ad probandam cultus Georgiani vetustatem alleqent librum Præfationum S. Ambrosii, quamvis eum existiment periisse: quorum neutrum admittimus: quascumque enim Præfationes S. Ambrosius composuit, vel ab aliis antiquioribus compositas in sua Mediolanensi ecclesia recitandas collegit, eæ omnes quidem extant in Ecclesiasticis Missalibus, non tamen omnes quæ ibidem sunt, ad S. Ambrosii ætatem possunt assurgere; cum sint multæ de Sanctis posterioribus successive adjectæ. Quamvis autem S. Georgius satis antiquus sit Sanctus, ut de eo Mediolani colendo ordinasse aliquid credi debeat Ambrosius; ægre tamen concessero ab eo esse illam Præfationem, cujus argumentum sumptum fuisse ex apocrypha Legenda satis apparet, tum aliis argumentis, tum eo quod* Alexandra *per S. Georgium conversa, appelletur* Reginam Persarum : *ecce ipsum contextum Præfationis, quam S. Ambrosio posteriorem esse, antiquam tamen judicamus.* Per Christum D. N. qui ita humano generi mysticæ salutis remedia contulit moriendo, ut et totius doli artificem sua passione destrueret, et suo exemplo fidelibus suis exemplum suo pro nomine tribueret moriendi : unde et non surdus auditor, fidelissimus miles ac testis Christi Georgius, dum pene tribus exactis mensibus Christianitatis professio silentio tegeretur propbano, solus inter Christicolas intrepidus Dei filium est confessus : cui et tantam fidei constantiam gratia divina concessit, ut et tyrannicæ potestatis præcepta contemneret, et innumerabilium non formidaret tormenta pœnarum. O felix et inclytus Domini præliator, quem non solum temporalis regni blanda non persuasit promissio, sed persecutore deluso simulacrorum ejus in abyssum portenta dejecit. Ob hoc et gentium Regina Persarum, crudeli a viro dictata sententia, nondum baptismi gratiam consecuta, gloriosæ passionis meruit palmam : unde nec dubitare possumus, quod rosea perfusa sanguinis unda, reseratas poli januas, præcedens beatissimum Christi Martyrem Georgium, ingredi meruit, regnumque possidere cœlorum. Hæc tua est, Domine, bonæ voluntatis operatio, qui salvas omnes nec pateris ullum perire, et magna cum pietate mirabiliter cuncta disponis. Et ideo... *Hæc est Præfatio Missalis Ambrosiani, sed uti eam Ambrosii esse non libenter admittemus, ita libenter credimus, non minus Mediolani celebratum fuisse Georgium quam Romæ, ubi, secundum olitanam traditio-*

non æque efficaciter ex Missali Mediolanensi,

C

ubi Præfatio est S. Ambrosio non adscribenda,

nem. a Notario sanctæ Romanæ Ecclesiæ in ecclesia B. Georgii Christi Martyris, in ejus natali, *(tamquam festo proxime præcedenti) in diem* XXV *Aprilis* Litania Major prædicari *solebat, ut habetur ex Vita Leonis III, indicendo scilicet locum, tum eum quo omnis Clerus ac populus debebat congregari, tum eum quo debebat Litania procedere. Ferdinandus Ughellus tom. 2 Italiæ col. 546. et seqq. amplum diploma recitat de institutione Ferrariensis Episcopatus in ecclesia S. Georgii, idque sub nomine Papæ Vitaliani, qui an.* DCLV *sedere cœpit. Sed hoc quam merito supposititium haberi indicat (et patet verba singula attendenti, cum ibi in omnibus appareat modus et stylus seculi* XIII) *tam merito poterat dubitare, an ex vero sibi relatum fuerit, civitatem illam gloriari* integro S. Georgii Protectoris sui corpore. *Nos tale nihil apud Ferrarienses scriptores legimus : sed bene de aliqua parte Reliquiarum. Primi autem Episcopi Vico habentia Ferrariolam (est ea Ferrariæ trans Padum objecta) translati, non ante annum* MXVI *inveniuntur seipsos intitulasse* Episcopos S. Georgii : *et civitate ad Padum crebrescente ædificata ibi quoque est sub annum* MCXXXV *et nova Cathedralis, sub ejusdem Sancti nomine : in eamque illatum est ipsius brachium, quod credunt a Roberto Flandriæ Comite donatum fuisse Comitissæ Mathildæ, et anno* MCCCLXXXVIII *fuit argenteo brachio inclusum per D. Thomam de Marca-piscis Ferrariensem Episcopum uti docet epigraphe circum basim legenda, apud Marcum Antonium Guarini pag. 14, qui nec ipse usquam integri corporis mentionem facit.*

D

aut ex institutione Episcopatus Ferrarien.

E

41 *Pro asserenda antiquitate cultus S. Georgii in Gallia, nolumus adducere testem Aimoinum, quasi is cap. 9. lib. 3 sic scripsisset :* Beatissimus quoque Germanus, Præsul Parrisiacæ urbis ad sancta loca Hierosolymam pergens, indeque rediens, Justinianum adiit, a quo et honorifice est susceptus : cumque eum plurimis vellet honorare muneribus, vir Deo plenus, auri argentique spernens munera, ab eo Reliquias tantummodo Sanctorum expetiit. Cujus devotioni præfatus congaudens Princeps, de Domini nostri Jesu Christi Corona spinea, simulque Reliquias Innocentum, unaque brachium S. Georgii Martyris, pro magno munere contulit : quæ vir Dei gustanter suscipiens ad propria rediit, et prædicta sanctorum pignora in ecclesia sanctæ Crucis Sanctique Vincentii *(nunc S. Germani de pratis dicta)* condidit. *Etenim totus hic locus interpolatoris ignoti est, et abest a sincerioribus Aimoini exemplaribus MSS. ex quibus Franciscus du Chesne auctorem istum inseruit tomo 3 Scriptorum Historiæ Franciæ : addit Carolus le Cointe in Annalibus ad an.* 566 in antiquis monumentis nullum esse vestigium peregrinationis in Orientem a Germano susceptæ. *Fueritne tamen Hierosolymam peregrinatus (ut alii forte plurimi magni nominis Sancti de quibus id scribere neglexerunt auctores Vitæ, sicuti multa ad historiam pertinentia neglexit is, qui Acta S. Germani conscripsit, totus coacervandis miraculis intentus) an inde fiet probabile eumdem circuitu maximo, et peregrinis ejusmodi prorsus insolito, excurrisse Constantinopolim? Hoc tamen necessarium eis est, qui in hoc loco solo fundati, putant notabilem sacri corporis partem fuisse ab Justiniano Imperatore devectam Constantinopolim. Potuit in Syria dictas Reliquias omnes accepisse Germanus, et quidem ab ipso Justiniano; si eodem tempore utrumque istic fuisse, volumus absque probationibus credere.*

S. Germanus, licet non probetur Parisios tulisse Reliquias S. Georgii,

F

42 *Certius est, quod in Vita S. Droctovei Abbatis* X *Martii scribit auctor antiquior Aymoino, quod idem S. Germanus, circa annum* DLIX, *in dedicatione prædictæ ecclesiæ,* aram illam, quæ ad Occidentem *spectat,* Domino in honorem SS. Gervasii et Protasii et Celsi pueri, Sanctique Georgii consecravit : *Additur in diplomate fundationis,* quorum Reliquiæ sunt ibi consecratæ

probatur tamen ei consecrasse altare,

A secratæ, *et specialiter* Beatissimi Sancti, *cum alii simpliciter vocentur* Sancti. *Os brachii esse atque adhuc servari tradit du Breul in annotationibus ad Aimoini lib.* 2 *cap.* 20 *cui diploma istud inseruit interpolator. Nos uti de Reliquiis tunc ibi undecumque habitis, non negamus; ita si credimus, non credamus ob fidem hujus diplomatis, quod supposititium esse jam pridem judicamus, et alibi, quantum satis est demonstramus. Duobus ut minimum seculis, antequam S. Droctovei Vita scriberetur scripta est Vita S. Bathildis ab auctore coævo, quam* XXVI *Januarii secundo loco dedimus. In hac num.* 21 *laudatur S. Clotildis Regina, quod* cœnobium in honore S. Georgii sacrarum Virginum in Cala primum construxit, *sed hoc* postea, quia ambitus ecclesiæ strictior erat ad capiendum plurimum gregem sanctimonialium, a Domina Bathilde eversum et basilica constructa, cujus medium altare in honore sanctæ-Crucis, atque illud in parte dextra in honore S. Georgii, quod vero ad lævam est in veneratione S. Stephani Protomartyris titulatur consecratum. *Cum autem primæ ecclesiolæ constructio necessario antecesserit mortem Chlodovei, primi inter Francos Christiani Regis, obitum anno* DIX, (*quod enim exinde vitæ habuit reliquum sancta Regina, Turonibus ad S. Martini sepulcrum egit*) *apparet Francos, una cum Christianæ fidei rudimentis, suscepisse cultum S. Georgii, tamquam inter Martyres celeberrimi. Idem confirmat in Cameracensi et Atrebatensi Chronico Baldricus, Episcopus Noviomensis ac Tornacensis. libri* 2 *Caput* II *sic exordiens,* In vico etiam qui Barala ab incolis nomen accepit *(est is juxta Marquion, medio fere inter Atrebatum et Cameracum itinere positus)* monasterium canonicæ Congregationis extitit, a Clodoveo quidem Rege, ut fuerunt, conditum, et a B. Vedasto in honore S. Georgii consecratum : illic enim brachium ejusdem Martyris habebatur : *de quo, circa finem seculi* IX *Cameracum perlato, agetur inferius. Obiit autem S. Vedastus, ad* VI *Februarii Commentario luculento illustratus circa annum* DXL.

sub ejus nomine condita esse monasteria a S. Clotilde,

B

Sidonium Moguntiæ ædificasse basilicam,

43 *Eodem sexto seculo floruit Venantius Fortunatus, qui de templo, quod Moguntiæ Sidonius Episcopus construxerat, ita cecinit lib.* 2 *Carm.* 13.

Martyris egregii pollens micat aula Georgi :
Cujus in hunc mundum spargitur altus honos.
Carcere, cæde, fame, vinclis, site, frigore, flammis,
Confessus Christum duxit in astra caput :
Qui virtute potens, Orientis in axe sepultus,
Ecce sub Occiduo cardine præbet opem.....
Condidit Antistes Sidonius ista decenter,
Proficiant animæ quæ nova templa suæ.

C *Libro item* 10, *Carm.* 10 *idem socer Poeta, agens* de oratorio Artonensi *(sic enim legendum existimo non* Artanensi, *cum* Arthonam *nominet ipse oratorii fabricator Gregorius Turonensis) et enumerans Sanctorum pignora quibus ad Arvernorum pietatem excitandam locupletatur,*

S. Gregorium Turonen. oratorium,

Hic quoque, *inquit,* Relliquiis micat ille Georgius [almis,
Qui probus igne redit, nec pice mersus obit.

Quæ licet ad apocryphum S. Georgii Legendam, necdum ubique aut integre abolitam, videantur referenda; probant tamen quod hic intendimus, quomodo diffusus ac celebris per Gallias primis sex seculis fuerit ejusdem sancti Martyris cultus.

Reliquias seculo 6 claruisse miraculis,

44 *Eodem reduci debent, quæ lib.* I *de Gloria Martyrum cap.* 101 *scribit æqualis Venantio prælaudatus S. Gregorius Turonensis* de insigni et glorioso Martyre Georgio, *his verbis :* Multa et de Georgio Martyre miracula gesta cognovimus, de quibus pauca locuturus sum : hujus enim Reliquiæ cum quorumdam Sanctorum a quibusdam ferebantur : sed cum portitores ad locum quemdam Lemovicini termini advenissent, ubi jam pauci Clerici, conserto ligneis tabulis oratorio, Dominum assidue precabantur, D mansionem postulant; susceptique benigne, noctem cum ceteris Fratribus psallendo deducunt : mane autem facto apprehensam capsulam levare penitus non valebant. Denique cum iter agere sine pignore sancto nequirent, et eis maximus dolor animi insedisset, intelligunt inspirante Deo sibi, aliquid ex his in loco relinquere oportere. Tunc inquisitis ligaturis divisisque particulis, Seniori qui cellulæ præerat largiuntur, relinquentes partem patrocinii, sumentes facultatem quo voluerant abeundi. Habentur etiam ejus Reliquiæ in vico quodam Cenomanensi, ubi multa plerumque miracula ostenduntur : nam cæci, claudi frigoritici, vel reliqui infirmi, sæpius ibi sanitatum gratia munerantur.

AUCTORE D. P.

45 *Hactenus illa quæ spectant ad* VI *seculum Æræ vulgaris. Septimo seculo, Rex Francorum Clotharius III, primis regni sui ab anno* DCLVI *cœpti initiis, tradidit S. Godobertæ (ut ad Vitam ejus* XI *Aprilis dictum est)* cum oratorio S. Georgii, suum quod Noviomi habebat palatium, *adeo ut huic illud conjunctum fuisse videatur. Clotharii autem frater junior Childericus II (qui ab anno* DCLIX *apud Francos Austrasios, in locum Dagoberti II exulantis, regnavit usque ad* DCLXXV) monasterium Alsatiæ in valle S. Georgii E *condidit, uti invenimus in Historiæ monasticæ MS. per D. le Bar Priorem Aquicinct. tomo 4 Saussayus in Martyrologio Gallicano ad hunc diem scribit :* Hujus inclyti pugilis brachium, Caroli Magni munere apud regale monasterium S. Dionysii repositum, ibidem magna cum veneratione haberi. *Sed et post Agobardi opera legitur epistola Leidradi Archiepiscopi Lugdunensis, ad Carolum Magnum, enumerans ecclesias ab ipso restauratas, inter quas* una in honorem S. Eulaliæ, ubi fuit monasterium puellarum in honorem S. Georgii, quam, *inquit,* de novo operui, et ex parte macerias ejus a fundamentis erexi. *Unde intelligimus valde antiquum fuisse monasterium, quod jam esse desierat. Quemadmodum autem Franci in Galliis una cum Christiana fide susceperunt cultum et venerationem S. Georgii, sic et in Italia Longobardi, et in Britannia Anglosaxones, primis statim initiis prædicati apud se Evangelii. De Anglosaxonibus videbimus infra in Analectis, ubi de S. Georgii Patronatu. De Cuniperto Longobardorum Rege testatur eorum Historiographus Paulus Warnefridi, Diaconus Forojuliensis, lib.* 6 *cap,* 17, *quod* in honorem B. Georgii Martyris monasterium construxit in campo Coronatæ, *prope Adduam flumen, inter Cremonam et Placentiam,* ubi bellum contra Alachis gessit, *anno* DCXCI, *et victoriam gloriosissimam reportavit, quam eo facto videtur sancto Martyri relatam voluisse.* F

et seculo 7 fuisse ecclesias S. Georgii,

et monasterium in Lombardia,

46 *De templis, monasteriis, oratoriis S. Georgio per universum Orientem erectis, dubitandum non est quin fuerint plurima et antiquissima. De variis agetur infra in Analectis, propterea quod miracula ibi patrata in eorum cognitionem nos adducant; cetera persequi inanis labor et immanis foret, propter multitudinem et locorum præsentem obscuritatem. Cum S. Theodorus Syceota nasceretur, cujus Vitam dedimus die præcedenti, id est circa initia seculi* VI, *notum in Galatia prope Syceonem erat sancti Martyris templum, cui monasterium deinde ipse sanctus Archimandrita addidit : alia, alibi ædificata fuere. Ad urbem Constantinopolitanam quod attinet (lubet enim enumerationem antiquiorum ecclesiarum S. Georgii extra Syriam ibi finire unde cœpimus)* Mauritius Imperator oratorium S. Georgii ædificavit, *teste prælaudato Georgio Codino, in libro de originibus Constantinopolitanis. Factum id circa initium seculi* VII, *quando multis contra barbaros felicibus præliis dictus Imperator inclaruit. Deinde circa seculi ejusdem annum* XXVIII, templum S. Georgii cognominatum Chalcidæ Sergius Patriarcha constru-

multa templa in Occidente,

  xit,

A xit, *ut auctor est idem Georgius Codinus. Synaxarium vero Claromontanum Passionis Georgianæ epitomen sic finit,* Τελεῖται δὲ ἡ αὐτοῦ σύναξις, ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ μαρτυρείῳ, τῷ ὄντι ἐν τῷ Δευτέρῳ. Agitur vero ejus festum in sancta ipsius Confessione, quæ est in Secundo, *sic dicto loco per Justinianum Rhinotmetum, quod Imperio pulsus istic secundum cœperit imperare, in urbem per aquæductum via occulta ingressus, ut docetur a prælaudato Codino. Utrum num ista Confessio in Secundo, una sit ex tribus ædibus, quas diximus fuisse Constantinopoli S. Georgio sacras, an ab illis omnibus diversa, nolo operosius indagare: potius addo quartum locum ex Menæis ad* XXVI *Novembris, ubi notantur* Ἐγκαίνια τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἐν τῷ Κυπαρίσσῳ. *Non significari urbem hujus nominis, quales apud Ortelium variæ notantur, argumento est articulus* τῷ, *qui non solet ante urbium nomina in simili constructione poni, sed ante nomina locorum particularium: et hunc quidem locum* Cyparissi *seu* Cupressi *appellatione notum, puto Constantinopolitani aut circa eam requirendum.*

AUCTORE D. P. — *alia CP. structa.*

§ VI Hæreticorum contra veram S. Georgii existentiam blasphemiæ ex dictis confutantur.

B Georgiani cultus antiquitate et martyrii veritate in hunc modum probata, per successionem quatuor seculorum, quæ mortem sancti pugilis secuta sunt, incipiendo ab ipso Magno Constantino, et procedendo per Orientem et Occidentem, liquido apparet, contra hagiomachorum imperitam maledicentiam, quam fundata sit ejusmodi religio; minimeque verendum, ne Georgius Arianus, pseudo-Episcopus Alexandrinus, S. Athanasii adversarius, propter avaritiæ intolerabiles sordes ab ethnicis discerptus, occasionem dederit nomen hoc Sanctorum fastis adscribendi. Tulit impius iste Georgius quo dignus erat supplicium, anno CCCLXII sub Juliano Apostata; quando jam pridem ecclesias suo nomine dicatas habebat sanctus Georgius, Christi martyr, fortassis etiam Alexandriæ; ubi inter tres, quas Christianis reliquas fecit Saracenorum et Turcarum tyrannis,* tertia, nomine Martyris magni S. Georgii, extra urbem ad littus maris falsi, *numeratur ab Joanne S dis Alexandrina Discipulo, id est Vicario seu Chorepiscopo, ad Clementem VIII scribente apud Baronium ad calcem tomi* 6.

Præostensa cultus Georgiani antiquitas.

48 *Confundatur igitur Isaaci Pontani blasphemus spiritus, quo in historia Rerum et urbis Amstelodamensium lib.* 2 *cap.* 4, *cum de Aula D. Georgii ejusque loci apud Amstelodamenses œconomia, antiquitate,* C *translatione aliqua dixisset, non dubitavit asserere, ab Arrianorum commentis fluxisse S. Georgium; et hæreticorum consueta petulantia insultat Bellarmino, contendenti lib.* 4 *cap.* 20 *de Ecclesia triumphante,* Sanctum Martyrem esse habendum Georgium, etsi draconem non occiderit, quod hoc approbet consuetudo universalis Ecclesiæ, cui semper Georgii memoria celeberrima fuit. *Jactat ille se fecisse cuivis manifestum, Georgium Cappadocem haud alium fuisse, quam Arianum, Athanasii et ecclesiæ hostem: idque confecisse gloriatur, eo quod de Georgio Alexandrinæ Sedis invasore querantur Athanasius et Nazianzenus, eumdemque pro Martyre a suis laudatum arguat Epiphanius: ac denique insolenter sciscitatur, an etiam istorum ævo celeberrima fuerit memoria alterius Georgii, quam quem ipsi damnarunt; et in talibus sese, ut qui grande Papatus arcanum retexerit, magnifice circumspectat. Sed hæc dum ita temere effutit, dignum se ostendit, cui regeratur in os iste suus adversus Bellarminum triumphalis Pæan,* En verba lipsantia et vaga! en argumenta gigantis plumbea!

confundit Pontanum,

blasphemantem non alium fuisse Georgium,

49 *Ain, tu Pontane, deludi in Georgio Catholicos hoc argumento,* quod hodieque Alexandrini præter Michaelis Archangeli et Marci Evangelistæ ædem, D habeant etiam vetustam et ruinosam ecclesiam S. Georgii extra urbem ad littus maris; eo nimirum loco positam ubi Georgii Cappadocis Arriani cadaver crematum cineresque projectos in mare ex Ammiano retulisti? *Demus sane, eodem positam loco et quidem neque diu ante neque diu post cædem istius Georgii (quæ tria non assumenda gratis, sed probanda fuerant, ut aliquid concluderes; nam vel una ex tribus partibus deficiente, corruit conclusio) demus, inquam, vera esse omnia, et quem Ammianus expresse dicit fuisse Cilicem, sinamus etiam Cappadocem dici, quia Alexandriam venit ex Cappadocia, teste Athanasio; numquid cum Georgii istius corpus crematum, cineres in mare projectos dicis, evidenter convinceris non esse hunc S. Georgium Catholicorum, cujus sacrum depositum prope Diospolim sepultum, sub Constantino magno refossum, per mille et amplius annos ibidem fuit honoratum; sicut et alibi notabiles quædam illius portiones? Quid quod mala fide allegetur Epiphanius, quasi is hæresi* LXXVI *asseruisset, sceleratissimum Georgium,* a nonnullis pro martyre cœli receptum. *Ecce verba Epiphanii.* Dixerit autem fortassis aliquis de eo qui sic mortuus est; Igitur Martyr factus est, qui a Græcis hæc passus est. Et si quidem pro veritate fuisset ipsi hoc certamen, et hæc accidissent ei a Græcis propter E invidiam et confessionem in Christum, revera inter Martyres, eosque non parvos, locatus fuisset: non erat autem causa propter confessionem in Christum, sed propter multam violentiam, quam in suo appellato Episcopatu in civitatem et populum exercuerat. *Fuerunt tamen sic stolidi Arriani, ut eum habuerint aliquando pro Martyre; an est credibile Alexandrinum populum, fidei Catholicæ zelantissimum et Athanasii studiosissimum, vel ipsum Sedi suæ restitutum Athanasium, aut illius successores orthodoxos, permissuros fuisse, ut hominis tam vulgo exosi infamisque memoriæ, ipso quo in cineres redactus est loco, ecclesia poneretur? Utique exspectandus fuit per mille trecentos annos Isaacius iste, qui* Antichristum, id est inscitiæ ac tenebrarum regnum, in aperto poneret, cuncta paulo accuratius enucleando, atque ad veri cubilia perveniret *primus, aliosque deduceret. Notandum autem non perfunctorie est, neque hæc tam absona ita præcanter dici ab hæreticis potuisse, nisi in Baroniana vitula arassent, et antidotum quod vir ille sapientissimus paraverat quibusdam Georgianæ Passionis circumstantiis sibi non usquequaque probatis, convertissent in venenum; eodem argumento totum S. Georgium exsufflatum a se gloriantes, quo ille motus dubitabat de Athanasio mago, per ipsum, ut scribitur, superato atque confuso.* F

quam pseudo-Episcopum a gentilibus Alexandriæ discerptum,

quem Arriani pro Martyre habuerint.

50 *Quo vero spectat hæc postrema Appendicis ineptissimæ clausula? qua monet,* Animadvertendum denique, summum fuisse inclinantis jam Ecclesiæ in Sanctis contingendis cacoethes: et in primis in hunc classem referendum Voraginensem, quem profundissimarum tenebrarum vere voraginem dicere liceat: utpote cujus ex cerebro, ut olim Jovis, plurimi tales dii deæque Ecclesiæ Romanæ mirabili fœcunditate pullularunt. *Hactenus in toto Calvinisticarum tabularum grege inventus est nemo, qui vel unicum Sanctum fictitium probaverit ab Ecclesia Romana coli: interim integra eorum agmina a se difflata jactant:* et ne res ignorasse videantur, *prolis tam copiosæ parentem etiam digito signant, Jacobum de Voragine. Quem dum non ignorat Pontanus anno* MCCXC *claruisse, fateatur necesse est profundam rerum antiquarum, de quibus tanto cum supercilio scribit, vel ignorantiam vel negligentiam: cum passim videre et legere sit templa iis, quos ipse deridet et ex Jacobi cerebro prognatos fingit, Sanctis dicata, multis ante Jacobum seculis. De veris Sanctis falsa quædam successu temporum credita et scripta, nimiumque facile a Jacobo recepta, non diffitemur,*

et Sanctis miscuerit Jacobus de Voragine.

A *mur, imo ipsi sæpe primi ostendimus: sed dignum negamus virum, professione religiosum, moribus inculpatum, gradu Episcopum, qui a sciolis et novatoribus sic proscindatur ob librum, magno illius seculi commodo, licet, delectu non maximo, stylo non latinissimo, scriptum.*

objectus multitudinem Reliquiarum S. Georgii,

51 *Maneat ergo fixum ac firmum, S. Georgii celeberrimum cultum, non in aliquo errore ab hæreticis derivato, sed in verissimo invicti Pugilis martyrio esse fundatum priusque cœpisse ecclesias eidem extrui, quam Ariana hæresis invalesceret. Hujus cultus jugem atque perpetuam successionem priusquam pergo sequenti Paragrapho comprobare; ne piis hominibus ingeratur solicitudo importuna, et impiis cavillandi augeatur materia, audituris tot loca Sancti hujus brachium, aut caput, aut aliam notabilem portionem monstrantia; occupandi utrique sunt, monendique, receptissimam esse consuetudinem, ut caput, brachium, scapula et cetera membra pro qualibet ipsorum parte nominentur; imo corpus pro parte corporis; nimiumque severi ac parum humani ingenii accusationem mereri, qui vulgo receptos loquendi modos immutatos correctosque volunt, ideo tantum quod brevitas obscuritatem, obscuritas errandi quandoque occasionem pariat imperitis. Sapientior illis Gregorius Nazianzenus contra Julianum scribens,* Venerantur,

respondetur sæpe partem pro toto sumi,

B *inquit,* fideles pie sancteque corpus integrum, ubi vel tenuis tantum pulvisculus habetur alicujus Sancti; quod ejusdem est virtutis cujus est integrum corpus.

nec omnes ejusdem S. Georgii esse:

52 *Sed neque dissimulanda est alia, eaque inter tot humanarum rerum casus nequaquam evitabilis causa multiplicandarum sub unius Sancti nomine Reliquiarum, sæpe plurium, quam uniusc corporis mensura potuerit elargiri; videlicet, quod evanescente paulatim distinctiva memeria synonymorum Sanctorum, necessario quoque fieri debuerit successu temporis, ut quotquot sub eodem nomine sic habebantur Reliquiæ, crederentur ejusdem quoque esse Sancti, ejus videlicet qui omnium tali nomine appellatorum vulgo notissimus et celeberrimus est. In Reliquiis porro, per viros seculares militaresque, ab Oriente in Europam reversos, huc allatis, speciales quædam difficultates sunt, et justa causa suspicandi, illis, impotenter injurioseque in Asia agentibus, et immodico Reliquiarum auferendarum desiderio haud levem tribulationem inferentibus, sæpe unas pro aliis oblatas esse ab iis, qui suos speciales Patronos nolebant dimittere, et tamen volebant a molestis exactoribus quomodocumque liberari. Accedit quod similes thesauri, in locis occultis abditi, non raro a curiosis scrutatoribus eruebantur, absque alio indicio cujus essent, quam solius nominis aureis argenteisque vasis inscripti; de quibus si quæ extitere monumenta, ea vel propter Grææ*

quia tamen distincta singularum notitia periit,

C *linguæ imperitiam neglecta, vel omnino nusquam inventa fuere. Quid? quod præ istæ, ut vocabantur, rapinæ, Principum atque Antistitum eas prohibentium respectu occultæ habebantur, donec essent in tutum locum allatæ; et sacra ossa plerumque suis spoliata thecis, ad possessorum egestatem per iter sublevandam, privata quoque fuerint argumentis variis, per quæ in pleniorem notitiam veniri forsitan potuisset, atque discerni, quod cujus Sancti membrum esset.*

unum notiorem in iis omnibus recte honorari,

53 *Inutilem omnino, ne dicam noxiam, solicitudinem æstimabit, quisquis de hisce rebus prudenter sentiet, scrupulosius versari circa qualitatem quantitatemve, tum aliarum, tum earum reliquiarum quæ S. Georgii nomine titulatæ venerationem obtinent; quamvis plures hoc nomine Sancti vixerint, magnoque in honore post mortem fuerint apud Orientales. In illis qualibuscumque particulis agnoscimus magni Martyris unius gloriam, toto orbe per omnia secula successive propagatam; neque dubitamus quin alii posteriores Sancti Georgii, sicut gloriantur nomen ab illo traxisse, qui primus istud suo sanguine consecravit; ita gaudeant eidem transcribi partem honoris, qui sibi deferendus erat, si quam constanter per-*

esto forte sint alterius S. Georgii,

severavit sacrarum reliquiarum religiose venerandarum usus, tam distincta quoque mansisset notitia singularum. Esto ossa aliqua non hujus sed alterius S. Georgii sint; non frustrabitur suo intento religio venerantis Sanctum, quem solum novit; imprudenter autem commovebitur ab eo, qui dubitationem ciere tantum, non vero et tollere poterit, probabiliter definiendo, quid cujus sit. Maneat D

pietas, *inquit auctor Florarii, a nobis in simili casu ante Vitam Scholasticæ num. 37 citatus,* et revelabitur veritas, quando in regeneratione mortuorum, quod suum est singulis absque confusione reddet, et quod in multas divisum est partes, absque imminutione redintegrabit, corporum resuscitator idem qui conditor Deus. *Idem suo vindicabit judicio quidquid in sacrarum Reliquiarum translationibus (quales multas infra referemus ad S. Georgium spectantes) violenter, irreverenter, aut etiam sacrilege et avare est actum; interim providisse contentus, ut qualiscumque injuria, locis sacris et Sanctorum pignoribus illata, compensaretur auctiori ac religiosori apud exteros vereque orthodoxos cultu. Quod si quandoque aliqui turpem quæstum captarere, non tantum veras Reliquias indigne tractando,* E *sed etiam falsas pro veris venditando, an ideo promiscue omnium honor abrogandus est? Non magis certe, quam negandæ pauperibus omnibus eleemosynæ, quia egestatem mentiantur aliqui. Sicut autem nimiam curiositatem circa hos refugit caritas Christiana, ne dum scrupulose quæritur pauper, Christus in paupere vacuus dimittatur: ita nec prudens religio ad examen revocat, quæ bona fide acceperunt a majoribus posteri, nec ulla certa ratio cogit habere specialiter suspecta; maxime quando piam fidelium credulitatem signis et miraculis confirmari videt, aut summorum Principum vel virorum Sanctorum attestationibus niti, pluriumque ex ordine seculorum indubitata persuasione.*

aut alius aliquis error lateat.

§ VII. Posteriores translationes Reliquiarum S. Georgii, et templa ac monasteria iis locupletata.

P*aulus Muscia, Canonicus Panormitanus, omnes ingenii sui nervos intendens ad augendum honorem magni Martyris Georgii, nulli pepercit diligentiæ, qua posset venire in notitiam eorum locorum, quæ speciali istius Sancti Patrocinio vel etiam Reliquiis gloriantur: in hoc unum intentus, ut qui ubique regionum colitur, sic coli etiam sciretur. Litteras ergo quaquaversum dedit, quarum aliquæ apud nos extant, ad omnes, quos cumque putabat posse et velle quidpiam conferre ad laudem communis Patroni; et quæ nancisci potuit omnia tradidit Laurentio Finicchiaro, nostræ Societatis Sacerdoti, librum de S. Georgio Italice scribenti, quem anno* 1658 *publicavit. Continet is prolixam enumerationem earum omnium ecclesiarum quarum notitiam habuit, tamquam Georgiano cultu aut reliquiis insignium. Sed in hoc quantumcumque labor diligentiaque certarint, collectoris tamen et scriptoris facultatem adeo superavit materiæ copia, ut nullo modo dubitem affirmare, incomparabiliter plures ejusmodi ecclesias esse quas prætermisit, præ iis quas nominavit. Neque tamen est animus defectum istum supplere, subsequendo præeuntem per singulas regiones Finicchiarum: sed de iis solum proposuimus hoc Paragrapho agere, quibus addita distinctior nota temporis, magis facit ad intentum nostrum, ordiendo ab octavo seculo, quoniam in fine septimi desinunt exempla, superius ordine regionum digesta.*

Quod circa hanc rem præstitum nuper in Sicilia sit,

quomodo eadem hic tractanda.

55 *Fontanellense monasterium, a S. Wandregisilo ædificatum in ea Galliæ parte, quæ nunc Normannia dicitur, habet historiæ suæ Chronicon, ultra dimidium seculi* XI *deductum, et in secundo tomo Spicilegii Acheriani impressum juxta seriem Abbatum, quorum decimus quartus fuit S. Austrulphus, anno* DCCX-

Circa an. 750

LVII

AUCTORE D. P.

A lvii *exorsus regimen, quod tenuit usque ad* dccliii, xiv *Septembris commemorandus.* Hujus tempore, *inquit Chronici auctor*, magnum miraculum conditor mundi omnipotens Deus ac pretiosum thesaurum populis illis, in pago Coriovallensi residentibus, ostendere dignatus est. Nam Comitatum ejusdem pagi tenente Ribwino Comite, vas quoddam ad instar parvi fari in medio maris, juxta locum qui vocatur Portus-balliu, super aquas ferri visum est: sicque paulatim appropinquando, in ipso emporio constitit. Quod cernentes vicini more vulgi mirari cœperunt, quidnam hoc fore vellet: deinde ad Comitem accedunt, rem novam pandunt: sicque una cum Comite, religiosos quoque viros ac Sacerdotii dignitate fulgentes, ad hoc inauditum spectaculum invitant. Qui propius accedentes, cum grandi pavore, fide tamen majori, inspiciunt in latere ejusdem turriculæ ostiolum sera firmatum: quod reseratum introspicientes, repererunt Codicem Evangeliorum pulcherrimum, quatuor Evangelia continentem, Romana littera optime scriptum, membranis mundissimis honestaque forma confectum. Juxta quem inveniunt et capsam: quam aperientes repererunt partem ex pretiosissima maxilla B. Georgii Martyris, cum

turricula lignea appellit ad Portum-ballii,

continens Reliquias S. Georgii;

B aliis plurimis pignoribus diversorum Sanctorum; insuper et salutiferi ligni Crucis Dominicæ: quod in eadem capsa litteris sigillatim declaratum erat. Deinde indicto jejunio, quid agendum sit deliberant.

56 Expleto namque ipso jejunio plaustrum præparant, cui prædictum farum imponerent, ut quo Domini decrevisset voluntas perferretur: duabus quoque vaccis eidem plaustro applicitis, summi Arbitri præstolabantur nutum. Nec mora, eædem vaccæ concito gradu cum ipso plaustro, populis exspectantibus atque prosequentibus; sine ductore ac ullius bubulci administratione, ad eum locum, qui usque nunc Brucius vocatur, pervenerunt. Erat autem possessio cujusdam illustris viri: ibi namque ut ecclesia construeretur in honore B. Georgii Martyris omnibus placuit. Comes tamen prædictus primus in hoc negotio erat: qui una cum populis sibi subditis, condidit in eodem loco basilicam in honore B. Georgii Martyris: duæque aliæ ecclesiæ, id est, una in honore beatissimæ matris ac perpetuæ virginis Mariæ, altera in sanctæ Crucis est fabricata honore. Ubi divina præstante clementia, obtentu Sanctorum (quorum pignora sacratissima cum particula pretiosi capitis S. Georgii Martyris Christi servantur) tanta fiunt usque ad præsens miracula, ut, nisi [suscipiantur] a fidelibus, qui noverunt Do-

quæ miraculose perferuntur ad locum,

ubi mox constructa illius ecclesia

C minum plurimas in Sanctis suis operari virtutes, fidem excedant. Est autem idem vicus in ardui montis planitie situs, cui ab Australi plaga fluvius adjacet qui vocatur Undua, distans ab eo loco plus minus duo millia. Turriculæ autem illius formam, in qua conclusæ erant, quia vidi, etiam descripsi. Est autem formæ quadratæ, ex quatuor videlicet angulis ab imo assurgens; et ita opus omne, paulatim minuendo in latitudine, in summo angustum redditur, ut pyramidem in altitudine reddat, uniusque mali parvi conclusione solidetur. Habet quoque in medio sui solariolum, in quo codex ille Evangelicus cum capsa servabatur, cui desuper aptum laquear, eminet in altitudine pedum circiter octo, in latitudine trium.

57 De qua vero parte aut loco, aut qualiter in ipsum pagum pervenerit, ab universis incolis ejusdem loci usque ad præsens habetur incertum. *Hactenus auctor Chronici, qui deinde ex Gestis Pontificum referens eodem tempore factam inventionem Capitis S. Georgii Romæ sub Zacharia Papa, suspicari se ait,* aliquos venerabiles viros, aut de Britannia, id est gente Anglorum, qui maxime familiares Apostolicæ

Undenam ea accepta videantur,

Sedi semper existunt, vel de quacumque provincia, ad quam intrandum mare transeundum est, tunc temporis in Romana affuisse urbe; præfatasque Reliquias, ab ipso Pontifice acceptas, dum domum redire vellent, in mari correptos naufragio aut qualicumque discrimine; sicque ipsa pignora amisisse, nutuque Dei in ipsum territorium advecta fore, ubi usque nunc a fidelibus populis summa excoluntur veneratione. *Quid ni potius ecclesia aliqua Italica aut Gallica, mari vicina (nam Romanis litteris, uti legibus, subditæ Romano Imperio provinciæ utebantur) ejusdem maris alluvione aut turgidi præter morem fluminis impetu dejecta, mediis in aquis destituerit turriculam sive tabernaculum, molis longe grandioris, quam ut credi possit ad transferendas Reliquias comparata, etiamsi solum octo pedes alta fuisset, sicut eum locum intellexisse videtur Acherius sic interpungens.* Habet quoque in medio sui solariolum... cui desuper aptum est laquear. Eminet in altitudine pedum circiter octo, in latitudine trium. *Si autem nostram interpunctionem, qua sensus longe clarior fit sequare, credes hanc, non totius turriculæ, sed illius cavitatis esse mensuram, quæ capsam et codicem continebat; universi autem operis altitudinem duplo aut triplo majorem fuisse:* E *qualis et in ecclesiis solebat usurpari, et super mare paulatim allabens procul ac diu conspici poterat.*

an ex naufragio redeuntium Roma?

58 *Ut ut sit*, consequenti quoque tempore, *inquit idem auctor*, quidam paterfamilias, nomine Bernehardus; quia possessio ejus erat, in qua ipsa basilica prædicti Martyris sita videtur; huic *Fontanellensi* cœnobio eam contradidit: sicque in ditionem hujus loci pervenit. *Quod autem ad situm attinet*, Comitatus Corro-vallensis *nomine, arbitror intelligi debere eum terræ tractum, qui nunc* le Pays de Caux *nuncupatur: nomine forsitan contracto ex* Corvaux, *potius quam ab antiquis* Caletibus *Galliæ Belgicæ populis. Hujus certe regiunculæ extremum cornu, qua amplissimum Sequanæ æstuarium Oceano Britannico commiscetur, insidet oppidum hodieque non ignobile, quodque antonomastice* le Havre, Portus, *aut cum addito*, le Havre de Grace, Portus-gratiæ *dicitur, quale hic indicatur fuisse* Portus-Balii, *tunc quoque* emporii *nomine dignum. Hinc vero Rotomagum versus ascendentibus, trans parvum fluvium, in tabulis Geographicis designatur vicus* S. Georgii, *sex leucarum Gallicarum intervallo a* Portu, *singulari scilicet accolarum devotione erga Sanctum, veterem appellationem paulatim immutante. Sed hæc hactenus rei explicandæ causa deduxisse sufficiat, prolixiora sane quam hujus Paragraphi scopus postulabat, propter excellentiam miraculi, in ista Reliquiæ Georgianæ deportatione mari terraque patrati;* F *transeo ad cetera simili patrocinio illustrata loca celerius percurrenda, servato tamen temporis potius quam situs ordine.*

Portus Ballii quis et ubi?

59 *De S. Angilberto Abbate Centulensi egimus die* xviii *Februarii, et exposuimus obitas ab eo ad Apostolicam Sedem legationes, an.* dccxcii *et* xciv *sub Hadriano Papa; iterumque sub Leone III, anno ejusdem seculi* xcvi; *quando et ab Alcuino magistro suo datum in mandatis vidimus, ne oblivisceretur acquirere* patrocinia Sanctorum *et* res ecclesiasticæ pulchritudinis: *quod etiam credimus eidem curæ fuisse, cum anno* dccc *Carolum Romam est comitatus, et monasterii sui exemptionem obtinuit. Hic in libello quem conscripsit de ædificiis, reliquiis, vasis et ceteris ornamentis ecclesiæ Centulensis a se curatis, inter Reliquias, quas fatetur accepisse* de sancta Romana ecclesia, largiente bonæ memoriæ Adriano summo Pontifice et post eum venerabili Leone Papa Romano, de Constantinopoli vel Hierosolymis... deinde de Italia, Germania, etc. *nominat Reliquias* S. Georgii, *usque et aliis iisdem recensitis* præparavimus inquit, capsam majorem auro et gemmis, quam... subtus cryptam S. Salvatoris ponere studuimus. *Fuit autem ecclesia S. Salvatoris una*

delata Reliquiæ Centulam

ex

a S. Angilberto,

A *ex tribus Centulæ ædificatis a S. Angilberto (ut dicitur § 5 Comment. prævii, ex Joanne Capella, Chronici Centulensis auctore) et habebat inter alias capellam S. Petri dictam, in qua erant ossa BB. Petri et Pauli etc. et nunc dicitur CAPSA SANCTÆ PRIMÆ*, id est (*ut postea idem Capella explicat* primitivæ fundationis ecclesiæ militantis : quia in eadem requiescunt quamplura corpora (*seu partes corporum*) Petri, Pauli, Joannis Baptistæ et aliorum Confessorum atque Sanctarum Virginum ; *quarum scilicet et quorum nomina sigillatim fuerunt ab ipso Angilberto litteris consignata : unde apparet inter primitivæ ecclesiæ Martyres ibi habitum fuisse S. Georgium.*

fundatur monasterium in Hercynia :

60 *Anno* DCCCXIII, *ut scribit Gabriel Bucelinus parte 2 Germaniæ sacræ pag.* 38 in Hercinia sylva apud villam Neartikirchung fundari cœpit egregium cœnobium S. Georgii, ab Hezilone et Hessone viris illustribus, *ipsum probabiliter, quod Ludovicus Pius in decreto de monasteriis Francorum anno* DCCCXVII, *tomo 2 Francicorum du Chesne pag.* 323, *recenset inter* LIV monasteria, quæ nec dona nec militiam dare debent, sed solas orationes pro salute Imperatoris vel filiorum ejus et stabilitate imperii : *quamvis errore typographi, sed per indicem correcto,* S. Gregorii B *nomen pro* Georgii *obrepserit. Nempe tenuibus adhuc initiis surgebat monasterium, nec nisi anno* XXIV *istius seculi absoluta ædificatio fuit, eaque primitivæ novellorum monasteriorum paupertati conveniens* rudi, *scilicet* opere, donec paulatim in magnum splendorem excresceret. *Quæ* in Castro Cabillono, *fuit* parva basilica, consecrata Deo in honore B. Georgii Martyris, *quo seculo primum sit extructa nusquam invenitur : de ea auctor Vitæ Ludovici Pii pene coævus scribit, quod, cum civitatem occupasset anno* DCCCXXXV *Lotharius, rebellis parenti filius, et crudelium victorum more direptam passus esset incendi; illa quidem* hinc inde cincta fuerit lambentibus et sævientibus flammis, stupendo tamen miraculo non potuit aduri, *sola reliquæ urbi combustæ superstes.*

ecclesia Cabillone incombusta servatur :

61 Anno ab Incarnatione Domini DCCCXXXVII, die V mensis Aprilis, Clericus quidam Italicus, nomine Felix, *Fuldam* attulit, *cum aliis Reliquiis variis, etiam particulam ex ossibus* S. Georgii, *uti scribit Trithemius in vita B. Rabani Mauri, tunc Abbatis Fuldensis, postea Moguntini Archiepiscopi, edita ad* IV *Februarii, num.* 29. *Anno* LV *istius seculi Lotharius Imperator, diviso in filios Imperio, ad Prumiense monasterium se recepit, quod variis Sanctorum Reliquiis a se locupletatum testatur ipse, eo diplomate quod apud Browerum lib.* 8 *Annalium Treviren. num.* 114 *legere est; atque* C *inter alia numerat* Brachium S. Georgii. *Eodem seculo usque ad annum* LXXXVIII *deducto, in diœcesi Constantiensi creatus est Abbas Augiæ-divitis Hatto ejus nominis tertius, et ibidem, teste Bruschio in Chronologia monasteriorum Germaniæ,* construxit cellam sive templum S. Georgii, ad quod Arnolphus Imperator multos pagos contulit. *Anno* DCCCXCIV, *cum corpore S. Rigoberti Remensis Archiepiscopi, ut habetur in historia Translationis num.* 14, *die* IV *Januarii, in villam pagi Veromandensis Nemmicum,* delata est copia pretiosarum reliquiarum, positaque ad caput ejus in Basilica S. Martini, *ubi inter alias Sanctorum Martyrum nominantur* Reliquiæ S. Georgii. *Circa idem tempus Cameracensem Sedem tenente Dodilone, qui in ea ab anno* DCCCLXXXVII *ad* DCCCC *perseveravit, Baralenses inter Atrebatum et Cameracum Canonici (de quorum ecclesia, a S. Vedasto in honorem S. Georgii consecrata, actum supra num.* 42) videntes Normannorum barbariem circa istam provinciam ubique desævire, sacras Reliquias in sacram ecclesiam detulerunt, *inquit Baldricus lib.* II *cap.* 2. *Chronici Cameracensis. Hos præpropere festinantes regredi ad sua, cum nullis dissuasionibus posset retinere Episcopus præ-*

Reliquiæ allatæ Cameracum

nominatus, Cum hæc, *inquit,* ita sit vestra sententia; D esto : in manu vestra deliberationem constituo : illud tamen pignus pretiosi brachii (*Georgianum erat*) apud me retinebo. *Prudenter sane; tertio enim ab urbe milliario a barbaris deprehensi periere, et locus redactus in solitudinem est;* illudque sacrum brachium *inquit idem Baldricus,* apud nos taliter hodie usque remansit, *id est, usque ad finem Seculi* IX; *et nostro* XVII *seculo inchoato scribens Georgius Colvenerius Notas ad Baldrici Chronicon,* Etiamnum, inquit, idem brachium seu reliquiæ S. Georgii, inclusæ brachio argento obducto, in dicta Metropolitana ecclesia Cameracensi religiose asservatur.

Seculo 10 erecta monasteria Venetiis,

62 *Quam antiquæ apud Venetos appellationis sint* insula et capella S. Georgii, *nemo est qui docere me possit ; hoc certum, eas an.* DCCCCLXXXII, *Ducis et Senatus Veneti munificentia, Joanni Mauroceno sociisque donatas esse, ad condendum ibi monasterium, quod hodie ornatissimum nobilissimumque sub titulo* S. Georgii Majoris *visitur. Litteras donationis hujusmodi integras habet Ferdinandus Ughellus Italiæ sacræ tomo* 5 *col.* 1272, *ubi dicitur quod ecclesia illa fuerit* pertinens ad dominium basilicæ S. Marci *: quomodo antem illuc anno* MCCXCVI *allatum sit ex Florensi Calabriæ monasterio, os brachiale ejusdem S. Martyris ; et anno* E MCCCCLXII, *pars capitis ex Ægina insula ; infra in historiis Translationum dictarum apparebit. Eodem tempore, quo istud viris in urbe Veneta, alterum in urbe Praga virginibus ejusdem Benedictini instituti fundavit dotavitque Mlada, Boleslai crudelis filia, anno scilicet* DCCCCLXXXVI, *ut scribit Bucelinus Parte* 2 *Germaniæ sacræ pag.* 39.

atque Pragæ

item seculo 11 in Turingia,

63 *Post annum a Christo nato millesimum vix biennium fluxit, quando Suanhildis, Uxor Ekhardi I Marchionis Misniæ et Turingiæ, teste ubi supra eodem Bucelino, prope Nuenberg sive Naumberg, fundavit illustre instituti Benedictini cœnobium, S. Georgii dictum Seculo* XI *ultra medietatem decurso Herribertus Veromanduorum Comes cum Hildebranta conjuge ecclesiam antiquam S. Georgii in oppido Roya, ditavit proventu opulento, ubi quæ sunt patrata miracula infra dabuntur ex MS. Eodem circiter tempore Gofridi Martelli Andegavensium Comitis uxor Agnes* , apud Vendocinum castrum... in supercilio montis, *ubi tunc aula eorum erat,* ædificavit ecclesiam S. Georgii, Canonicosque posuit, et capellam Consulis vocari præcepit; *uti in Gestis Consulum Andegavensium narrat Fulco, et ipse postea Consul Andegavensis ex Martelli sorore Ermengarde natus : quem legere est in tomo* X *Spicilegii Acheriani. Interim auctore Constantino Monomacho, Constantinopoli in Manganis, id est, in Armamentario per Constantinum Magnum extructo, surrexit una cum monasterio famosum illud* S. Georgii *templum* ad Mangana *dictum, et Bosphoro Thracio suo celebritate nomen dedit, quo teste Guilielmo Tyrio lib.* 2 *cap.* 7 *ipse Bosphorus* Brachium S. Georgii *appellatur. Insignibus multis Reliquiis templum hoc exornatum fuisse scribit Joannes Cantacuzenus lib.* I *cap.* 59 *: inter quas haud dubie fuerint illæ, de quibus, capta a Latinis anno* MCCXL *Constantinopoli, a Walone Sartonensi repertis, una cum capite S. Joannis Baptistæ, agitur in historia hujus Ambianum translati, diciturque quod* capite B. Georgii ecclesiam Majoris-monasterii decoravit ; Brachium vero misit ad Picquiniensem ecclesiam, cujus erat Canonicus ; et digitum ad Sartonem, unde extiterat oriundus. *Ubi* Majus monasterium *Gallice* Mormotier *in Turonia, perperam ab interprete scriptum esse pro* Morandi-monasterio, *Gallice* Mares-moutier *in Picardia, argute observat Carolus du Fresne in suo de capite sancti Præcursoris tractatu. Quid enim in mentem venisset Waloni, tanto labore quæsitum thesaurum tam procul a patria amandare?*

Royæ et Vendocini in Gallia,

F

64 *Urbe Constantinopolitana postmodum a Turcis*

capta

A *capta mansit sua ecclesiæ ad Mangana dictæ veneratio tanta, ut eam ferre non valentes barbari, Amaratho Imperatori suo, remedium contra grassantem pestilentiam quærenti, persuaserint, non aliter posse placari offensum Mahometi sui numen, quam illius ædis eversione. Quod cum ille fieri imperasset, nocte decretam ruinam præcedente, apparuit irato similis Georgius, et nisi a destinato desisteret flagitio, ipsumque locum in eadem veneratione haberet, in qua apud Principes Christianos fuerat, diressimam ipsi mortem comminatus est. Ea qua visione ita fuit consternatus barbarus ut ægre cohiberi a familiaribus potuerit, quo minus e fenestra sese præcipitem, daret iratum Sancti vultum non sustinens; mox autem ut illuxit, non modo mandatum prius revocandum curavit, sed etiam lampadem argenteam fieri, quæ cum annua pensione, Græcis Sacerdotibus ibidem famulantibus præstanda loco isti offerretur, quemadmodum narrat Laurentius Francilianus pag. 239, auctorem ea aureque citare oblitus. Idem pene ante annos 55 denuo accidisse, hujus utique qui modo regnat Imperatoris Turcarum patri aut avo, scribit Theophilus Raynaudus opusc. de S. Georgio num. 19, scilicet apparitione mortem minitantis Georgii, conterritum tyrannum, mox ut ex ea erectus est, revocato præcepto edixisse ut templum staret, et suis impensis lampas ibi-*

Veneratio D. P. ... ad Mangana.

B *dem aleretur : idque haberi ex relatu P. Francisci Canillac, nobilissimi pariter ac religiosissimi viri, revertentis Constantinopoli, ubi adfuerat cum res ageretur.*

65 *Christianæ Æra seculo* XII *ad finem vergente, suscepta a Latinis est insignis illa in Terram sanctam expeditio, cujus prospera initia insignibus S. Georgii patrociniis cum referentur accepta; plurimique tam duces quam milites publicis privatisque sancti Martyris beneficiis sese obstrictos faterentur, difficile dictu est quomodo ejus cum cultum illi promoverint, ad suas quique regiones urbesque reversi. Ex eo scilicet tempore factum est, ut in toto Belgio, (unde fiat de reliquis gentibus conjectura) nulla non dico civitas, sed nec urbecula sit, quæ non habeat vel templum vel sacellum vel saltem aram cum sodalitio, venerationi S. Georgii consecratam. Eo eodem tempore plurimæ societates, ad armorum tractationem et reliquarum aut patriæ defensionem institutæ, illius sibi patrocinium delegere; neque illæ tantum, sed integræ quoque nationes et regna, uti de Lusitania, Arragonia, Anglia aliisque docet Francilianus et pariter in omnibus notum est. Quam minime vana ea religio fuerit, demonstrabunt exempla auxilii divinitus collati per S. Georgium devotis illi cultoribus, terra marique, inter Analecta inferius proponenda. Quot no-*

Occasione expeditionum in Terram sanctam,

C *vis templis monasteriisque nobilibus eadem ex tunc testata fuerit, quam multis locis communicatæ Reliquiæ, quia infinitum foret explicare, finem huic paragrapho faciam pauca quædam exempla addendo.*

66 Anno MCXX celebratum est concilium *Bellovacense, ad quod pro Daimberto Archiepiscopo Senonensi ægro rogatus ire Arnaldus Abbas S. Petri-vivi, et ipse in itinere morbo correptus, substitit* ad ecclesiam S. Lupi, videlicet Naudo (*suspicor locum esse super Oesiam, Bellomonti vicinum, qui hodie* Villers S. Leu, *id est*, Villare S. Lupi *dicitur*) cum autem inde exire vellet, *inquit Clarius auctor chronici, tunc pro suo Abbate ad Concilium profectus*, accessit ad eum vir venerabilis, Alexander vocatus, ipsius ecclesiæ Capellanus, omni laude dignus multisque virtutibus honestissime decoratus; et quatuor phylacteria argentea deaurata, *quorum* quartum *erat* de S. Georgio, præsentavit; referens, quia cum esset Capellanus Comitis Stephani, *scilicet Blesensis*, ultra mare secum ivit *an.* MCI. *Qui Stephanus cum, optione sibi a Balduino Rege Hierosolymis data, ex regio sanctuario acciperet de sepulcro Domini et de Cruce ejus* et de corpore S. Georgii; effecit idem Alexander cum

Cultus D. Georgii valde propagatur.

Reliquiæ Senonas deferuntur.

summa sagacitate, sicut ipse referebat, per societa- D tem quam habuerat cum Arnulpho *tunc Regis Scriniario et Ecclesiæ Hierosolymitanæ Cancellario, atque post decennium a Comitis adventu tandem Patriarcha*, ut sibi de iisdem Reliquiis clam portiunculas daret; qui non negavit, quoniam antiqua societas eum hoc facere coegit..... Elevans autem Dominus Abbas tanta et tam magna munera (*in quibus pius ille Sacerdos protestabatur* cor et animam *dare, et pro quorum cultu annuo quamdam suam domum legabat monasterio*) reversus est ad propria. Receptæ sunt autem capsellæ sanctorum Reliquiarum a Clero et populo; ac monstratæ solemniter et deosculata II Kalendas Novembris *anni* MCXXI, *uti plenius in præcitato S. Petri-Vivi chronico legitur tomo* 3 *Spicilegii Acheriani*.

67 *Anno* MCXXXVIII *Reimbertus sive Regimbertus, ex Abbate S. Petri Salisburgensis, Salzonensis seu Bri-xinensis Episcopus, in sua diœcesi condidit cœnobium Benedictinum, cui Mons S. Georgii nomen fuit, a sacello, quod ibi ante annos non multos cognatorum ope condiderat sibi sociisque, ad vitam eremiticam aspero illo loco ducendam aggregatis, Ratholdus, ex Ablengensi Dynasta sanctissimus solitarius; ubi, inter alias quam plurimas Reliquias a Bucelino recensitas, haberi dicuntur* Tutelaris E Divi partes insignes, brachium scilicet tanti triumphatoris: *et ne integrum esse dubites, enumerantur brachii partes singulæ* pechys et radius, majus et minus os brachii, quæ auro omni et gemmis omnium æstimatione prævaleant. Hoc quoque seculo, uti divinæ benignitati placuisset suo occulto judicio, quo humilia sublevat, sublimia in ordinem dispensat et revocat, capellam S. Georgii de Dola, per aliquot tempora desolatam, gloria miraculorum misericorditer illustrare, per eum cujus meritis tantas Deus in eadem virtutes operatur, ut cæci videant, muti loquantur, dæmones a possessis corporibus ejiciantur, *eodem inquam, seculo, exorta est controversia super oblationibus ibidem affluentibus, compositaque per instrumentum, munitum sigillo Abbatis Balmensis nomine Guigonis, et Eberardi Thesaurarii ecclesiæ Bizuntinæ, et Decani in S. Mariæ Magdalenæ, apud quam in Archivio ipsum servatur*) *conditum vero ante annum* MCLXXI, *quo scilicet Eberardus prædictus factus est ibidem Archiepiscopus.*

Cœnobium conditur in Subalpinis.

Miracula crebrescunt in Burgundia.

68 *Gallicani Martyrologii auctor Saussayus, cum ad* XXIII *Aprilis dixisset, Tolosæ celebrem esse Natalem Sancti, ob* brachium dexterum ab Oriente cum aliis pretiosis spoliis adductum a Roberto Comite Flandriæ, Sanctique Saturnini sacrario, Cœlitum pignoribus ornatissimo, oblatum, *addit* ; At corpus ipsum sacratissimum ibi postea allatum, altarique S. Mar- F garitæ impositum, in argenteo feretro ibidem honorifice requiescit. *Ad brachium quod attinet, fuit illud pars istius ossis, cujus partem alteram dono Mathildæ Comitissæ habent Ferrarienses, alteram Abbas Aquicinctinus anno* MC *a prædicto Comite Roberto accepit, ut infra apparebit, quod autem corpus, dicitur potuerunt esse quædam Divi ossa, in monasterio prope Ramam inventa ab eo, qui primus brachium istud accepit, uti dicitur in MS. illo : sed quando aut qua occasione allata Tolosam, vellemus simili documento doceri. Idem vellemus scire de aliis Georgianis Reliquiis, quæ multis in locis asservantur; atque imprimis de Brachio, quod S. Anno Coloniensis Archiepiscopus divino admonitu quæsivit et reperit in templo S. Pantaleonis, transtulitque ad extructam a S. Georgii Basilicam, ut infra ex ejus Vita dicitur.*

Reliquiæ feruntur Tolosam,

69 *Finniacharus, inter loca Reliquiis Georgianis nobilitata, Pictavos in Gallia, Nanceium in Lotharingia nominat, Clerium in Liguria, et ibidem partes cranii asservari dicit; asserit etiam Valentinam in Hispania, Brixiam in Lombardia. Catanam in Sicilia ipsius Sancti brachio gloriari. In Genuensi Metropoli, præter brachium, etiam os crurale honorari; Varsii, diœcesis Dertonensis*

et similes in pluribus locis habentur.

A *tonensis oppido, similis Reliquiæ veritatem probatam miraculo, cum qui illud furto auferre nisus est, hæsit in aere ex brachio pendulus; Bononiæ, Neapoli atque Panormi mandibulam, seu mandibulæ partem; caput denique ait Syracusis haberi. Alias Reliquias innominatas de corpore ejusdem Sancti, quas in Hierogazophylacio Belgico Arnoldus Rayssius, Audomaropoli, Brugis, Bronchurgi, Duaci, Latus, Ogniaci, Quercucineti, Rutilæ sive Rettelia, Walciodori et Hunoci bergæ asservari scribit; Antonius Yepez in chronico Benedictino Centuria 6 ad an. 1052 cap. 10 agit de Cœnobio S. Georgii Axuelensi in Navarra, ibique ait ejusdem sancti Caput haberi. Rochus Pyrrhus in Notitia ecclesiæ Melitensis, ab eadem haberi ancit Brachium Sancti, idque confirmat Ughellus tomo 7 Italiæ sacræ, dicens illud in æde Metropolitana istius insulæ asservari: idem tomo 8 asserit de Metropolitana Brundusina. Omitto plura alia loca nominare, quæ simili protectione, sumptisque e corpore Protectoris sui particulis gaudent; aut tales sese habere existimant.*

ACTA

Ut extant apud Lipomanum et Surium. Interprete Francisco Zino ex MS. Græco Veneto. Collata cum MSS. Vaticano et Florentino.

B

EX MSS. GR. VIDE ACTA GRÆCA PAG. X

CAPUT I.

Persecutio a Diocletiano excita, Georgii generosa confessio, primæ diei tormenta.

Diocletianus Romanorum Imperator, sceptris indigne potitus, et primus eorum, qui sibi cum illo Romanum imperium vindicabant (tres enim erant) cum Augustus declaratus esset Cæsar, omniaque sibi tum adversus hostes, tum in subjectis populis e sententia cedere videret; magno studio, ut sibi quidem videbatur, in eam curam incubuit, ut divinam benevolentiam compararet. Summam enim pietatem et bonorum omnium finem, in eorum, qui dii vocantur, cultu sitam existimabat. Quamobrem assidua illis et magnifica sacrificia faciebat: imprimisque Apollinem, ut rerum futurarum peritissimum, venerabatur. Quem cum aliquando de quodam negotio consuluisset, ita respondisse ferunt, *a* ut eos, qui in terris justi essent, sibi impedimento esse diceret, quo minus vera prænuntiaret, eorumque causa fieri, ut tripodum vaticinia falsa deprehenderentur. Opinionis igitur errore deceptus miser, scire vehementer cupiebat, quinam illi essent in terris homines justi. Respondens autem e sacerdotibus quidam: Christiani sunt, inquit, Imperator. Hanc ille responsionem, tamquam escam, devorans, bellum adversus Christianos, quod jam quieverat, rursum excitavit. Statim igitur arma, quæ adversus scelera comparata sunt, in homines innocentes exerceri et in omnes provincias edicta cædis plena mitti cœperunt. Videre licebat carceres, adulteris, et sicariis et flagitiosis hominibus vacuos; eorum autem, qui Christum Deum ac Salvatorem faterentur, plenos. Videre licebat, veteribus et usitatis cruciatuum generibus, tamquam levioribus, repudiatis, graviora quædam excogitari, quibus plurimi quotidie Christiani passim afficiebantur.

a Diocletianus dæmonum cultor præcipuus,

C

sævit in Christianos,

2 Cum autem ad Tyrannum variæ criminum delationes adversus Christianos undique, imprimisque ab Orientis Procuratoribus *b* venissent, quod edicta ipsius contemnerent, qui se Christianos profitebantur, quorum numerus iniri non posset, adeo ut vel in propria religione vivere ipsis permittendum esset, aut bello repente nihil ejusmodi opinantes opprimi deberent; ille, his omnibus auditis, animi celans indignationem, et præ se ferens humanitatem, Præfectos omnes ad se, præcipueque totius Orientis Procuratores accersivit. Qui cum celeriter omnes convenissent, Senatu convocato, suam adversus Christianos sævitiam patefaciens Imperator, jussit, ut quid quisque de re proposita sentiret, in medium proferret. Cumque alii aliud dicerent, ad extremum ipse virus evomuit, Deorum religione nihil esse præstantius asserens. Cujus sententiam cum alii comprobassent, rursum, Si meam, inquit, benevolentiam magnifacitis, quando ita sentitis, studiose operam date, ut Christianorum religionem ex universo imperio meo prorsus expellatis. Quod ut facilius perficere valeatis, ego vobis totis viribus favebo. Omnibus autem approbantibus et collaudantibus, Senatui et ipsi Diocletiano visum est, ea de re iterum et tertio ad populum *c* referre.

b

C

EX MSS. GRÆCIS.

Senatu approbante.

c

3 Tunc in exercitu aderat etiam admirabilis Christi miles Georgius, qui in Cappadocia non obscuro loco e Christianis parentibus natus, in vera pietate jam inde ab ipsa pueritia fuerat institutus. Hic cum ad pubertatem nondum pervenisset, patrem *d* in certamine pietatis egregie pugnantem amisit, e Cappadociaque cum matre in Palæstinam, unde erat oriunda, se contulit: ubi multæ illi possessiones et ingens erat hæreditas. Ob generis igitur nobilitatem, cum jam et corporis pulchritudine et ætate ad militiam aptus esset, Tribunus militum est constitutus. Quo quidem in munere cum virtutem suam in bellicis certaminibus, seque strenuum militem ostendisset, Comes *e* a Diocletiano constitutus est, antequam Christianus esse cognosceretur. Cum autem eo tempore mater e vita discessisset, majoris cupidus dignitatis, maximam e divitiis sibi relictis partem accepit, et ad Imperatorem profectus est. Tunc autem vigesimum *f* ætatis annum impleverat.

d

E

S. Georgius Tribunus militum et Comes,

e

f

4 Cum igitur primo statim die tantam in Christianos crudelitatem animadvertisset, et Senatusconsultum mutari non posse, opportunum ad salutem tempus illud existimans, omnem pecuniam et vestem celeriter pauperibus distribuit, servosque præsentes libertate donavit, deque absentibus, quod sibi videbatur, constituit: et tertio concilii die, quo Senatus decretum confirmandum erat, et Principum crudelitatis auctorum sententiæ comprobandæ aut refellendæ; ipse, omni formidine humana rejecta et solum Dei timorem in animo conservans, hilari facie et mente tranquilla in medio consessu stetit, et ad hunc locutus est modum. Quousque tandem, o Imperator et Patres conscripti et Quirites, bonis uti legibus soliti, furorem vestrum in Christianos augebitis, legesque adversum illos iniquas sancietis, et homines innocentes persequemini? et ad eam, quæ vos an vera sit, ignoratis, religionem eos, qui veram didicere, compelletis? Hæc idola non sunt dei, non sunt, inquam, dei. Nolite per errorem falli. Christus solus est Deus, idemque solus Dominus in gloria Dei patris. Per ipsum facta sunt omnia, et Spiritu sancto ejus reguntur et conservantur. Aut igitur vos item veram agnoscite religionem; aut certe illos, qui eam colunt, nolite dementia vestra perturbare.

omnia sua dat pauperibus,

perorat pro Christianis,

h

5 His verbis attoniti, et inopinata dicendi libertate perculsi, oculos ad Imperatorem omnes converterunt, audituri, quidnam is ad ea responderet. Imperator autem, tamquam perstrictis tonitru auribus, iracundiæ impetum in se cohibens, Magnentio cuidam ex confidentibus amico, qui tunc erat *g* Consul, annuit, ut Georgio responderet. Hic propius ad se illum accersens: Ecquis, inquit, tibi istius audaciæ et magnæ in loquendo libertatis est auctor? Veritas, inquit Georgius. Tum Consul subjecit: Quæ est illa veritas? Respondit Georgius: Christus ipse, quem vos persequimini. Ergo tu quoque, Magnentius inquit

fidem Christi confitetur,

g

EX MSS. GRÆCIS

A quit, Christianus es? Ego servus sum Christi mei, respondit Georgius : eoque confisus, in medio vestrum *h* ultro constiti, ut veritati testimonium exhiberem. His verbis populo concitato, et aliis alia dicentibus, incertus quidam rumor exaudiebatur, ut fieri in tanta multitudine consuevit.

Diocletiano blandienti,

6 Tunc Diocletianus, silentio per præcones indicto, cum defixis in sanctum juvenem oculis, eum agnovisset, sic illum est allocutus : Et olim nobilitatem tuam admiratus, ætatemque honore dignam existimans, te ad majores provexi dignitatis gradus : et nunc, quamvis ad perniciem abutaris dicendi facultate, tamen quia prudentiam et fortitudinem tuam diligo, tibi quæ utilia sunt, consulo tamquam pater, hortorque te, ne rei militaris commoda deseras, neve ætatis florem contumacia tua cruciatibus subjicias : sed diis sacrificans, majora a nobis expectes præmia, qui pietatem tuam remunerabimus.

præclare respondet.

Sanctus autem Georgius respondit : Utinam potius tu ipse, Imperator, per me verum Deum agnoscens, ei sacrificium laudis ab ipso quæsitum offerres : præstantiori enim atque immortali te regno donaret. Siquidem illud, quo nunc potiris, cum sit caducum et fragile, celeriter corruit atque dilabitur. Quamobrem et ea quæ ex ipso proveniunt, cum sint fuga-
B cia, nihil possidentibus prosunt. Itaque nullum ex iis meam in Deum meum pietatem labefactare, nullum cruciatuum genus timorem illius ab animo meo excutere poterit, aut mortis formidinem injicere. Hæc vir sanctus dum loquitur, Imperator totus ira percitus, nec permittens, ut faceret dicendi finem,
i satellitibus jubet, ut eum e Concilio hastis *i* expulsum, in carcerem conjiciant. Celeriter illi faciunt imperata : sed cuspis, quæ viri sancti corpus attigit, instar plumbi reflectitur, et os martyris laudibus personat.

k
In carcerem conjectus, dire affligitur :

7 In carcerem igitur deductum, humi prosternunt, compedibus vinciunt, *k* et ejus pectori lapidem ingentem imponunt : utrumque enim Tyrannus imperaverat. At vir sanctus id patienter ferens, Deo non destitit usque ad sequentem diem gratias agere. Cum enim dies illuxisset, rursus eum Imperator ad quæstionem vocavit. Et cum videret illum lapidis pondere defatigatum : Resipuistine, inquit, Georgi, an adhuc in errore permanes obstinatus? Cui graviter vir sanctus respondens : Adeone, inquit, Imperator, ignavum me putas evasisse, ut tam parvo ac puerili supplicio a religione deficerem, et pietatem abnegarem? Prius ipse torquendo defatigaberis, quam ego tortus. Ego te, inquit Diocletianus, suppli-
C ciis ita puerilibus afficiam, ut tibi celeriter vitam eripiant. Jubet igitur rotam prægrandem afferri, mucronibus undique præfixam, ad eamque virum sanctum alligari, paratisque in ea gladiis dilacerari. Pendebat in aere rota, inferius autem aderant tabulæ, in quibus densissima erant spicula præfixa, gladiis similia, partim rectas habentia cuspides, partim aduncas ad hamorum similitudinem, partim cultros coriarios imitantia. Cum igitur rota per

per rotam laceratus,

gyrum tabulis appropinquaret, et vir sanctus, tamquam agnus, tenuioribus loris et funiculis ita constrictis, ut intra carnem absconditi inhærerent, vinctus esset ; et per gladios, volvente rota, transire cogeretur, acutissima eorum acie corpus exceptum dilaniabatur, et scorpii more contortum dissecabatur. Hoc ille supplicii genus strenuus perferens : primum quidem magna voce precabatur, deinde secum ipse tacite gratias agebat Deo, nec suspirium quidem ullum edebat. Mox bonum temporis spatium, tamquam dormiens, conquievit.

divinitus sanatur :

8 Diocletianus igitur eum mortuum existimans, lætus deosque collaudans : Ubi est, inquit, Deus tuus, Georgi? Cur te ex hoc ludicro supplicio non liberavit? Cum autem jussisset eum ab illa machina D
solvi, ipse sacrificandum Apollini profectus est. Ceterum magna nube statim exorta, et maximo tonitru erumpente, vox desuper emissa est, quam multi exaudierunt ita disserentem : Ne timeas, Georgi : tecum enim sum. Paulo post autem, qualis numquam antea, serenitas successit : et vir candidis vestimentis indutus, rotæ assistere visus est, qui facie coruscanti manum Martyri porrexit, et ipsum complexus salvere jussit. Nemo autem audebat ad eum propius accedere, neque ex iis, qui missi fuerant, ut ipsum a rota solverent, quoad is qui apparuerat, ex eorum conspectu discessit. Tunc a machina solutus visus est sanctus Martyr, et præter omnium expectationem incolumis constitit, et Deo gratias agebat ac Dominum invocabat.

Imperatori sistitur :

9 His perspectis, milites ingenti stupore correpti, rem Imperatori, adhuc in templo sacrificanti, denuntiant, sancto etiam Georgio coram constituto. Quem cum adspiceret Imperator, primum quidem ita se rem habere non credebat, et illum Georgium negabat esse ; sed alium ei similem esse dicebat, aut ejus certe simulacrum, quod spectatores deluderet. Verum cum accuratius illum contemplantes, qui assistebant, agnovissent, et Martyr ipse se Georgium esse diceret, obmutuerunt. *l* Porro ex adstan- *l*
tibus duo, dignitate Prætoria decorati, quorum unus E

Duo Prætores Christum confitentur :

Anatolius, alter Protoleo vocabatur, cum antea in Christi religione essent initiati, re admirabili conspecta, plenam fidem conceperunt, et sublata voce dixerunt : Unus est Deus magnus et verus Christianorum. Hos igitur confestim Imperator extra civitatem duci, atque indicta causa jubet obtruncari.

Imperatrix credit.
m

Multi præterea ad Dominum se converterunt, in seipsis fidem continentes, qui libere loqui non audebant. *m* Sed et Imperatrix Alexandra veritatem agnovit : quam libere loqui incipientem Consul abduxit, ac priusquam de illa rem intelligeret Imperator, domum dimisit.

ANNOTATA.

a *Græce additur :* ex antro quodam et tenebroso recessu Phœbum responsa dare, quia etc.

b Ἄρχοντες *id est,* Præsides *sive* Regentes *in Græco appellantur, et paulo post,* Ἐπιτροπεύοντες *quod etiam significat* Procuratores.

c Εἰς δευτέραν καὶ τρίτην ἐκκλησίαν περὶ τούτου συνιδεῖν καὶ ψηφίσασθαι, In secundum ac tertium conventum cousultationem suffragationemque circa hoc differre *nulla facta populi mentione : non magis quam supra, ubi hic vertitur* Senatu convocato, *Græce legitur,* ἐκκλησίαν ἐγείρας. F

d *Novissima Acta in MS. Regis Franciæ, citata in Comment. prævio num.* 10. *addunt, Patri nomen* Gerontii, *dignitatem* spectatissimi copiarum Ducis.

e *Eadem* Primi scholarum agminis Comes, *ipsumque Georgium inserunt* illustri ordini Aniciorum *seu* Invictorum.

f *Eadem* viginti duos annos *faciunt.*

g *Romanum Consulatum hoc anno* 303 *gerebant Diocletianus* VIII *et Maximianus Herculius* XIII. *Quod suos præterea urbes singulæ Consules habuerint, et talis fuerit hic Magnentius, non audemus absque idonea auctoritate statuere : magis propendemus, ut credamus* Consulem *dici, pro* Consulari *seu* Proconsule, *prout* 13 *Aprilis ad Acta SS. Maximi, Quintiliani et Dadæ factum ostendimus. Si quis autem opinari etiam velit,* Magnentium *pro* Maxentio, *Maximiani Herculii filio, positum ; poterit dicere, Consulis titulum, quem tertio abhinc anno primum accepit, eidem hic per quamdam prolepsim datum.*

h *Græce* αὐτόκλητος, per meipsum vocatus, *id est* a nomine accersitus.

i

A i *Ibidem* κόντοις *quod ita acceperunt encomiaste, quasi revera fuerit vulneratus Sanctus, sed mox divinitus sanatus : malim credere transfigi jussum, cedente ferro læsum non fuisse : nam alius non esset locus huic miraculo ab omnibus relato.*

k *Græce additur*, ἐν τῷ ξύλῳ, in ligno.

l *MSS. nostra* Στρατιλάτας Duces, *appellant.*

m *Eadem* in quibus *scilicet occultam veritatem tenentibus*, erat Alexandra Imperatrix : quam deinde volentem confidenter profiteri etc.

CAPUT II.

Nova tormenta et miracula, victoria de Athanasio mago.

a
In calcis foveam demersus S. Georgius;

Hæc Diocletianus indigne *a* ferens, cum ratione nihil agere posset, jussit sanctum virum, statim in foveam calcis recens extinctæ conjectum, in tertium usque diem asservari, ne qua ex parte excogitari auxilium posset. Cum igitur vinctus ad ejusmodi supplicium duceretur, magna voce sic precabatur : O conservator afflictorum, o præsidium eorum, qui persecutione vexantur, o spes illorum de quibus nulla est spes. Domine Deus meus, exaudi preces servi tui, et aspice me ac miserere mei. Libera me, Do-
B mine, ab insidiis adversarii, et concede mihi ut ad finem usque nominis tui confessionem immutabilem conservem. Ne derelinquas me, Domine, propter iniquitates meas, nequando dicant inimici mei, Ubi est Deus ejus? Ostende potentiam tuam, et nomen tuum illustra in me inutili servo tuo. Mitte Angelum tuum indignitatis meæ custodem, qui Babylone fornacem in rorem commutasti, et sanctos pueros tuos incolumes conservasti, quoniam benedictus es in secula. Amen. His dictis ac toto corpore Crucis signo munito, in foveam, gaudens et laudans Deum, ingressus est. Ministri autem, qui missi fuerant, omnibus ut jussum erat peractis, reversi sunt.

inde illæsus educitur :

11 Diocletianus vero, cum tertius adesset dies, accersitis dixit : Infelicis illius Georgii, quem propter ejus perversitatem et contumaciam in calcis foveam conjecistis, ne monumentum quidem volo sectatoribus *b* ejus extare; ne dum ab illis colitur, gloriosæ insaniæ capti cupiditate, in perniciem ruant. Ite igitur, et si quid ex miseri illius ossibus adhuc reliquum est, defodite, atque in perpetuum abolete. Hæc milites mandata cum accepissent, quanta potuerunt celeritate profecti sunt, sequente magna populi mul-
C titudine, ut quid factum futurumve esset perspicerent. Expurgata igitur calce, intus repertus est vir sanctus, habitu splendido, tamquam e convivio veniret : qui manibus in cœlum sublatis, Deo pro universis beneficiis ejus agebat gratias. Egresso autem illo, et nullum læsi corporis vestigium circumferente, tam admirabili spectaculo qui convenerant obstupescentes, uno omnes ore Georgii Deum collaudabant, et magnum esse dicebant.

b

12 Interea dum morantur milites ac tempus terunt, rumor ad Diocletianum pervenit : qui cum S. Georgium statim accersisset, stupore attonitus, sic eum est allocutus : Aperi nobis, Georgi, unde tibi hæc adsint, et quibus abs te artibus fiant. Arbitror enim te, ad magicæ artis ostentationem, Crucifici religionem simulare, ut præstigiis ad stuporem omnes adducas, et te magnum ostendas : ac Deum tuum, quisquis est, deorum omnium præstantissimum prædices. Ego quidem, respondit vir sanctus, existimabam, Imperator, ne os quidem posse vos aperire in ejus Dei contemptum, qui nulla in re non potens est, et ex hujusmodi angustiis in se sperantes liberat. Verum, quando in tam profundum erroris barathrum, urgente diabolo, decidistis, ut ne illa quidem, quæ vestris oculis cernitis, miracula cre-

Imperatori insultat :

datis, sed præstigias appelletis; vestram equidem D
cæcitatem deploro, ac vos miseros censeo; sed indignos tamen, quibus respondeam, puto. Nunc, inquit Diocletianus, cognoscam, an, nobis cernentibus, res facias admirabiles; et nos, quibus respondeas, indignos putes. Sed vel invitus habebis, qui medeantur tibi. Tunc jubet ferreas crepidas afferri, oblongis clavis præfixas, easque in conspectu suo accensas ardentesque in utrumque ipsius pedem induci, ipsumque vapulantem usque ad carcerem trahi. Irridensque dicebat, Quam velox cursor es, Georgi. At Martyr, cum tam acerbe traheretur et vapularet, secum ipse exultabat : Curre, inquiens, Georgi, ut apprehendas. Sic enim curris, ut non incasssum, Deinde Deum suum invocans, dicebat : Respice de cœlo, Domine, et vide laborem meum, et audi gemitum compediti servi tui : quoniam multiplicati sunt inimici mei, et odio iniquo oderunt me propter nomen tuum. Sed tu ipse sana me, Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea; et da mihi patientiam usque in finem, ne quando dicat inimicus meus, Prævalui adversus eum. Ita precabatur, dum ad custodiam, in quam conjectus fuit, perveniret, afflictus ex vulneribus, quæ ardentes crepidarum clavi pedibus ejus inusserant. E

EX MSS. GRÆCIS.

ferreas ardentes crepidas indutus,

13 Cum autem totum illum diem ac noctem, quæ subsecuta est, Deo gratias agens transegisset, postridie accitus, in conspectu adstitit Imperatoris qui juxta publicum theatrum sedebat. Aderat et Senatus universus. Sanctum igitur virum Imperator conspicatus ita recte incedentem, ut si ex crepidarum molestia nihil acciperet impedimenti, magna cum admiratione : Quid est, inquit, Georgi? Num ad voluptatem et gratiam crepidæ tibi repertæ sunt? Sane quidem, sanctus Georgius respondit, Imperator. Tunc ait Diocletianus ; Audacia deposita, modeste obtempera; et magicis artibus rejectis, accede, ac diis propitiis sacrifica : alioquin multis aliis cruciatibus affectus, hac dulci vita tandem spoliaberis. Quam stulti, Georgius inquit, videmini! qui Dei mei potentiæ præstigiarum nomen imponatis; ejusque præsidia magicis artibus comparantes, ludicras dæmonum, qui a vobis coluntur, fallacias tam impudenter jactetis. Acri voce, trucique adspectu Diocletianus Martyris orationem interpellans, adstantibus imperavit, ut os ejus cæderent : Sic, inquiens, doceatur, Imperatores non esse contumeliis afficiendos. Deinde jussit, ut nervis bubulis tandiu vapularet, dum caro ejus cum sanguine terræ agglutinaretur.

commode incedit :

in os cæditur, vapulat nervis bubulis.
F

14 Cum autem sanctus Martyr ita crudeliter excruciatus, nihil hilaritatem vultus immutaret; Imperator admiratione plenus, ad eos, qui proxime aderant, conversus : Equidem, inquit, hæc non virtutis et fortitudinis, sed magicæ artis opera dixerim. Magnentius autem ad eum ait : Est hoc in loco, Imperator, vir quidam magicæ artis peritissimus, quem si jusseris accersiri, Georgius celeriter victus, oraculis tuis succumbet. Statim igitur accersitus magus, adstitit coram Imperatore. Ad quem Diocletianus : Quæ, inquit, homo iste nefarius egerit, præsentes omnes sciunt : quomodo autem illa perfecerit, vestrum tantum est intelligere. Aut igitur præstigiis ejus dissolutis, modestum et temperantem hunc nobis redde : aut magicis medicamentis ex hac vita celeriter extrude, ut propriis tandem artibus captus, debitam mortem experiatur. Id enim cum jam statuissem, vivere tamen adhuc permisi, Athanasio autem (hoc enim illi mago nomen erat) omnia se facturum postridie promittente. Imperator virum sanctum in vinculis custodiri jubens, e tribunali descendit. Ipse vero custodiam rursus ingressus, Deum vocabat dicens : Admirabilis sit misericordia tua,

Commissus cum mago Athanasio,

 Domine

A Domine, super me : et dirige gressus meos ad confessionem tui, et perfice cursum meum in fide tua, ut in omnibus laudetur nomen tuum.

EX MSS GRÆCIS

15 Postero autem die, cum Diocletianus in altiori loco pro tribunali sederet, magum adesse jussit. Ille autem præsto fuit, prudentium gravitatem præ se ferens : et medicamenta quædam in testaceis vasculis ostendens, ait Imperatori : Adducatur nunc reus, et sentiet omnino, diis coadjuvantibus, medicamentorum meorum vires. Si enim insanum hunc vis in omnibus, quæ jubes, dicto audientem efficere, hanc sorbeat potionem. Et pariter proferebat unum medicamenti vasculum. Sin apud tribunal tuum amaram hujus mortem mavis videre, hoc bibat. Et parvulum alterum vasculum demonstrabat. E vestigio S. Georgium adduci jubet Imperator, et adstanti ipsi : Jamjam, inquit, Georgi, magicæ artes tuæ aut omnino dissolventur, aut desinent : ac jubet ipsum per vim sumere paratum pharmacum. Ille autem hauriens ipsum intrepide, nihil ex illo sensit incommodi. Denique nulla rei novitate secuta, gaudens adstabat, dæmonum fraude illusa. At Imperator insaniens, alteram quoque ipsi potionem jussit dari, atque ut biberet cogi. Divus autem Georgius, vi non expectata ac sorbens, eodem modo incolumis auxilio B divino et gratia servatus est. Obstupuit autem Imperator pariter cum toto Senatu, sed et ipse Athanasius spectaculo rei. Ac non multo post dixit Martyri : Quousque tandem nos factis tuis ad stuporem adducis? Quamdiu nobis verum non fateris; qua scilicet ratione, quæ tibi admota sunt tormenta contempseris, et medicamentorum, quæ in manibus sunt, injuriam effugeris ? Agedum pande nobis omnia, clementer audituris.

oblata ab eo veneficia innoxie bibit.

16 Tunc B. Georgius respondebat : Ne nos existimes, Imperator, humanis servari consiliis, sed Christi invocatione, ejusque potentia : quibus etiam freti, cruciatus nihili facimus, juxta arcanam illius disciplinam. Diocletianus autem : Quænam, est, inquit, isthæc Christi tui disciplina? Divus Georgius respondit : Cum provideret vestram in pejus diligentiam, suos ille domesticos confirmans instituit, ne timerent eos qui corpus occidunt, et supervacanea ne curarent : Capillus, inquiens, de capite vestro non peribit : et quamvis mortiferum quid biberitis, vobis non nocebit. Denique ausculta, o Imperator : hæc est vera ejus promissio, ut breviter declarem : C Qui in me crediderit, opera, quæ ego facio et ipse faciet. Diocletianus, Quæ autem, inquit, vos opera ejus esse dicitis! Divus Georgius respondit, Cæcos illuminare, leprosos curare, claudos dirigere, surdis aures aperire, spiritus ejicere, mortuos in vitam revocare, atque his similia. Conversus ad Athanasium Imperator : Tu, inquit, quid dicis ad hæc? Respondit Athanasius : Miror quomodo hic mansuetudinem tuam mendaciis refellens, fallere imperium tuum sibi posse persuadeat. Nam multa quidem beneficia a diis immortalibus quotidie consequimur, et ipsorum bonitate multis bonis fruimur : sed mortuos ad vitam revocari hoc tempore nequaquam vidimus : hic autem mortali fidens homini, et Crucifixum Deum colens, maximorum signorum impudenter ipsi testis est. Verum quando coram nobis omnibus fatetur Deum suum talia fecisse; et veram ejus promissionem experiri sperantes in eum, ac quæcumque ipse fecerit, eos quoque facturos; mortuum ipse excitet coram te, et tunc nos quoque illius Deum, ut magnipotentem, venerabimur. Ecce igitur mortuus in arca ex adverso posita, quem ego noveram, paulo ante sepultus est. Hunc si Georgius excitaveris, revera vicerit.

et Christi potentiam prædicat :

Matt. 10, 28
Luc. 21, 18
Mar. 16, 18
Joan. 14, 12

ad mortuum suscitandum provocatur,

17 Admiratus Imperator consilium Athanasii, id ut tentaret, annuit. Erat autem arca magna, e regione stans tribunalis, c dimidii stadii intervallo. D Tunc Magnentius assistens Imperatori, petiit divum Georgium, quibus adstringebatur, vinculis relaxari : et ad ipsum : Nunc, inquit, Dei tu mirabilia opera ostende, et nos cunctos ipsi per fidem conciliabis. S. Georgius : Consul mi, inquit, Deus, qui de nihilo creavit omnia, nec impotens est per me mortuum hunc suscitare. Sed mentibus vestris per errorem deceptis, quid verum sit, intelligere non potestis. Tamen propter adstantem populum id, quod tentandi gratia petitis, per me Deus efficiet, ne hoc quoque magiæ asscribatis. Ecce enim in vestro omnium conspectu magus, quem adduxistis, nec incantatione ulla, nec cujusquam deorum vestrorum potentia hoc fieri posse, vere confessus est. Sub oculis igitur et auribus omnium vestrum circumstantium, Deum meum invoco. Cum hoc dixisset, genibus flexis, propemodum lacrymans Deum rogabat; et surgens, voce magna sic precatus est : O æterne Deus, Deus misericordiæ, Deus omnium virium, atque omnia potens, qui spes in te sperantium non confundis; Domine Jesu Christe, exaudi me miserum servum tuum in hora hac, qui sanctos Apostolos tuos in omni loco et in omnibus prodigiis et signis exaudisti : et da huic E generationi malæ signum ab ea petitum, et suscita mortuum in urna positum, in confusionem non colentium te, in gloriam tuam, et Patris, et Spiritus sancti. Obsecro, Domine, demonstra iis, qui circumsistunt, te esse Deum solum altissimum super universam terram, et ipsi cognoscant te esse Dominum potentem, et tuo nutui omnia subjacere, et tuam esse gloriam in æternum. Amen. Et Amen ab eo prolato, sonus factus est magnus, adeo ut contremuerint omnes. Tum retecto loculo, atque humi tegumento lapso, resurgens mortuus, cunctis videntibus de urna exilivit.

non detrectat, sed Deo fretus, c

fusis precibus rem peragit :

18 Statim igitur exorto populi tumultu, plerisque plaudentibus et Christum summum Deum extollentibus, Imperator ejusque familiares obstupescentes et incredulitatis pleni, primum quidem adhuc magum esse Georgium dicebant, et spiritum, introducere in fraudem spectatorum. Ut vero eum, qui a mortuis resurrexerat, hominem vere agnoverunt Christum invocantem, accurrentemque ad divum Georgium, atque ipsi adhærentem, prorsus consilii inopes obmutuere. Athanasius autem accurrens, ad sancti pedes procidit, Christum clara voce vocans Deum omnipotentem, ac Martyrem obsecrans pro seipso, ut sibi eorum, quæ per ignorantiam commi- F sisset, veniam deprecaretur. At longo post temporis spatio Diocletianus silentium populo indicens, ita locutus est : Videtis fraudem, viri? Cernitis horum malitiam præstigiatorum? Pessimus hic Athanasius, sui simillimo et ejusdem artis studioso occulte favens, pharmaca, quæ nobis pollicitus est, non propinavit; sed potius incantamentorum vim habentia, ad nosipsos decipiendos. Quocirca Georgius illis offensus minime est : quin potius impudentior factus, mortuum se suscitaturum pollicitus est : quem ipsi fictæ d mortis specie defunctum, ad pravi consilii sui exitum excitare finxerunt.

quo viso convertitur magus,

d

19 His dictis, tyrannus illico Athanasium jubet, una cum eo qui revixerat, indicta causa, securibus cædi, ut qui clara voce Christum Deum solum prædicassent : sanctum vero Martyrem Georgium carceri inclusum, in vinculis esse, donec a muneribus publicis vacans, quid de illo faciendum sit, deliberet. Hisque constitutis, in regiam se recipit. Sanctus autem Georgius carcerem ingressus, spiritu exultabat, et gratiarum actione Deum prosequebatur : Gloria, inquiens, tibi Domine, qui non confundis sperantes in te. Gratias tibi ago, quod mihi adjutor ubique extitisti, quod majoribus me quotidie beneficiis af-

et capite plectitur.

ficis

A ficis, et indignitatem meam exornas. Dignum me fac, Deus, Deus meus, qui celeriter videam gloriam tuam, diabolo tandem confuso.

ANNOTATA.

a *Græce* εἰς λάκκον ἀσβέστου, *quo nomine intelligitur* viva calx, *uti a fornace educitur, antequam super infusa aqua extinguatur internus fervor : dicitur tamen* recens extincta, *id est, non amplius ardens.*

b *Ibidem* συμμύσταις, eorumdem sacrorum consortibus.

c *Oportet tribunal positum fuisse, vel in porta civitatis, unde conspectus erat in pomœrium; vel extra urbem ad publicum theatrum, uti mox infra dicitur : nec enim moris erat Romanis aut Græcis intra urbes sepelire mortuos.*

d *Græce.* Quem ipsi ad mali sui executionem propositi excogitarunt morbo quodam sensus vinciente occupare.

CAPUT III.

Extrema S. Georgii de tyranno victoria.

B *Curato post alios ægros,* Dum autem ipse esset in carcere, quicumque Christi fidem imbiberant, propter ea quæ peracta erant, ad ipsum profecti, tradita custodibus pecunia, ad ejus procidebant pedes, et apud eum manebant : ex quibus multi etiam ægrotantes, per Christi signum et nomen ab eo curati sunt. Inter quos etiam vir quidam, Glycerius nomine, privata fortuna, arans, *moribundo bove Glycerii,* altero ex bobus (ut sæpe contigit) humi collapso et abjecto, et tantum non expirante, posteaquam de sancti viri fama a quibusdam didicit, currens in carcerem, bovis jacturam deplorabat. Tandem arridens huic S. Georgius : Abi, inquit, lætus : Christus enim meus bovem tuum ad vitam revocavit. Ille autem verbis credens et currens, invenit, sicut dixerat ei vir sanctus. Mox vero ne paululum quidem moratus, reversus est; et ad Martyrem accurrens, per civitatem voce magna clamabat : Magnus est certe Deus Christianorum. Comprehendentes igitur ipsum milites quidam, qui ipsi forte occurrerant, per *a* satellites rem Imperatori nuntiavere. Is autem furore plenus, et ne ipsum quidem aspiciens, nec dignum quem interrogaret existimans gladio obtruncari extra urbem jussit. Hic ergo Glycerius *denuo accusatur Sanctus :* gaudens, et tamquam ad convivium aliquod vocatus, currebat ante milites a quibus ducebatur, et magna C voce Dominum invocabat, orans, ut martyrium sibi baptismatis loco poneretur : atque ita vitam finivit. Tunc quidam e Senatoribus apud Imperatorem sanctum Georgium accusabant, quod in carcere sedens, fama populum commoveret; multosque a diis abducens, ostentis magicis Deo adjungeret crucifixo. Itaque ad quæstionem rursus ducendum videri, et si resipisceret, absolvendum; sin in eadem permaneret insania, e vita tollendum.

21 Imperator igitur, adhibito in consilium Magnentio, jussit in diem posterum juxta Apollinis templum tribunal sibi parari, ut publice de Sancto quæstionem haberet. Nocte autem illa orans Martyr in carcere, ac paulum obdormiscens, vidit in *qui confirmatus a Christo,* somnis Dominum, propria manu se sublevantem et amplectentem, et corona capiti suo imposita dicentem : Ne time, sed bono animo esto. Ecce enim jam dignus factus es, qui mecum regnes. Ne igitur tardaveris, sed propere ad me veniens, paratis fruere. Experrectus autem, et gratias Deo alacrius agens, carceris custodem ad se vocavit, ipsumque rogabat : Hoc, inquiens, unum abs te, frater, peto : concede, ut puer meus ad me ingrediatur : habeo enim, ipsi quod dicam. Annuente autem custode, ingressus est puer, qui extra carcerem expectabat, *b* et dominum D suum in vinculis veneratus, flens humi jacebat. Sed *Ex MSS. Græcis. b* Sanctus illum erigens lacrymantem, ut bono animo esset, hortatus est, visaque nuntiavit : Celeriter, inquiens, me, fili, Dominus meus vocabit. Postquam *rebus suis disponit,* igitur ex hac vita migravero, accepto hoc meo misero corpore, quemadmodum ante discessum meum statui, itineris tui duce Domino, domum, quam habitare soliti sumus, prope Palæstinam, contende : omnibusque peractis, quæ ibi præscripta sunt, Dei timorem habeto, a Christi fide non deficiens. Illo vero promittente, non sine magna vi lacrymarum, se Deo adjuvante studiose omnia curaturum, vir sanctus illum amplexatus dimisit.

22 Atque postero die sedens Diocletianus in tribunali sibi parato, in ipso solis ortu Martyrem ad se *et blanditiis sollicitatus,* venire jussit; iramque compescens, cœpit omni cum mansuetudine eum sic alloqui : Nonne tibi videor, Georgi, maxima humanitate et amore plenus esse, qui erga te tam mitis sim? Nam mihi dii omnes testes sint, ut me valde tuæ tædet adolescentiæ, tum propter florem pulchritudinis tuæ, tum propter pru- *illudit Imperatori,* dentiæ gravitatem animique constantiam. Ac volebam quidem, si resipuisses, ut mecum pariter habi- E tares, et secundas a nobis obtineres. Dic igitur nobis; ad hæc tu quoque quid sentias. S. Georgius, Oportebat, inquit Imperator, hoc tuo erga nos studio declarato, non tam multa in nos per iracundiam mala facere. Hæc ille verba libenter audiens, subjecit : Si velles mihi, ut patri, amanter obsequi, omnes istos, quos pertulisti, cruciatus maximis honoribus compensarem. S. Georgius : Si vis, inquit, posthac in templum ingrediamur, deos qui a vobis coluntur, aspecturi. Ilico igitur Imperator exurgens magna cum lætitia, Senatui et omni populo per præconem edicit, ut in templum eant. Simul vero extollebat populus Imperatorem, et diis suis victoriam, dum iter in templum faceret, asscribebat. Ubi vero omnes ingressi sunt, indicto silentio et sacrificio jam parato, intuebantur omnes Martyrem, sperantes proculdubio ipsum sacrificaturum. Ipse autem ad Apollinis statuam accedens, extensa manu; Ecquid, inquit, a me sacrificium vis suscipere ut Deus? Atque eodem tempore signum Crucis expressit. Dæmon vero statuam inhabitans, hujusmodi vocem emisit : *cum insigni dæmonis confusione.* Non sum Deus, non sum; sed neque mei similium quisquam. Unus est Deus solus, quem prædicas : nos autem ex Angelis ipsi ministrantibus apostatæ facti, F ob invidiam homines decipimus. Tum Sanctus respondit : Quo pacto igitur hic manere audetis, me cultore veri Dei præsente? Atque, hoc dicto, sonus quidam ac fremitus luctui similis ex statuis emittebatur : omnes autem simul ad terram lapsæ, contritæ sunt. Tunc conversi quidam de populo, tamquam furore concitati, sacerdotibus incitantibus, correptum sanctum virum vinculis constrinxerunt, atque inter verberandum clamabant, dicentes : Tolle magum hunc, Imperator, tolle antequam nostra nobis ingrata sit vita.

23 Hoc igitur tumultu concitato, et fama per ur- *Alexandra Imperatrice palam suam fidem testante,* bem brevi discurrente, Imperatrix Alexandra, cum fidem Christi occulte apud se habere amplius non posset, celeriter prodiit : et cum populi tumultum, et S. Georgium procul vinctum cerneret, nec ad eum præ turba posset accedere, clamans dicebat : Deus Georgii, adjuva me, quoniam tu es Deus solus omnipotens. Sedato autem populi tumultu, Diocletianus sisti coram se virum sanctum jussit : et insanienti similis, ad ipsum; Tales, inquit; benignitati meæ gratias rependis, fœdissimum caput? Sic diis sacrificare solitus es? Cui S. Georgius : Ita plane sacrificare didici, Imperator insane, et sic deos tuos colere novi. Erubesce in futurum diis talibus acceptam referre

Ex MSS. Gr. commotior Diocletianus

A referre salutem tuam, qui ne sibi ipsi quidem afferre opem possunt, neque servorum Christi præsentiam valent sustinere. Dum vero hæc diceret Sanctus, ecce Imperatrix quoque in medium procedens, eumdem, quem antea, coram Imperatore sermonem habebat: et ad pedes viri sancti procumbens, tyranni dementiam conspuebat, maledictis deos lacerans eorumque cultores detestans. Imperator autem ad eam: Quid tibi, inquit, accidit, Alexandra, quod huic mago et incantatori adhærens impudenter, a diis recessisti? Illa vero acriter eum repellens, ne dignum quidem censuit responsione.

sententiam fert in ipsam et S. Georgium:

24 Impius igitur Diocletianus furore repletus, de Santo nihil amplius quæsivit, sed ab eo irritatus, et, dum sacrificium sperat, subversos ab eo deos suos videns, ad hæc Imperatricis mutationem animadvertens, atque illius causa iracundior factus, hujusmodi sententiam contra Martyrem et nobilissimam tulit Imperatricem: Pessimum Georgium, Galilæum sese dicentem, et qui tum deos, tum meipsum conviciis multis affecit, denique qui contra illos arte sua magica usus est, cum Alexandra Imperatrice, veneficiis ejus corrupta, et pari dementia in deos ipsos quoque maledicta conjiciente, gladio obtruncari jubeo. B Statim igitur ii, quibus hoc demandatum erat, Sanctum corripientes, vinctum extra civitatem ducebant. Tracta pariter cum eo nobilissima est Imperatrix: quæ dum abduceretur, alacri animo orabat, labra movens, et oculos in cœlum frequentissime intendens. At ubi ad locum quemdam venit, c ut consisteret petivit. Iisque qui trahebant, concedentibus, super vestem sedens, et caput in genua reclinans, spiritum Deo reddidit. Hujus rei causa Martyr Christi Georgius Deum extollens, ipsique gratias agens, multa cum alacritate incedebat, orans, ut suus quoque cursus recte perficeretur: et postquam ad præfinitum locum appropinquavit, clara sic voce precatus est:

illa placide expirat:

Georgius capite plectitur.

25 Benedictus es, Domine Deus meus, quoniam dentibus quærentium me lacerandum non permisisti, nec inimicos meos super me lætos esse passus es: et quoniam liberasti animam meam ut passerem, de laqueo venantium. Nunc item exaudi me, Domine, et mihi assiste servo tuo in hac ultima hora mea: et libera animam meam ab iniquitate aerei hostis maximi, et spirituum ejus: et ea quæ isti in me per ignorantiam peccaverunt, ne vertas crimini; sed veniam tuam et amorem tuum illis concede, ut et ipsis contingat pars in regno tuo cum electis tuis. Suscipe etiam animam meam cum iis, qui a seculo placiti sunt tibi, obliviscens omnium, quæ tam scienter C quam inscienter commisi. Recordare, Domine, invocantium magnificum nomen tuum, quoniam benedictus es et gloriosus in secula, Amen. Hæc deprecatus, et cum gaudio collum proferens, beato capite detruncatus est, vigesimotertio die Aprilis, egregiam confessionem perficiens, cursum consummans, fidem servans impollutam. Unde etiam coronam justitiæ repositam habet.

26 Hæc sunt maximorum certaminum strenui victoris trophæa: hæc sunt contra inimicos ejus præclara facinora et prælia gloriosa. Qui sic certaverit, incorrupta atque æterna corona donabitur. Cujus precibus utinam nos quoque partem justorum assequamur, collocemurque ad dexteram Domini nostri Jesu Christi, cui gloria, honor et adoratio in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Græce* διὰ τῶν σωματος φυλάκων, per Custodes corporis.

b *Utrumque MS. Græcum addit:* Qui memorialia de Sancto cum omni diligentia composuit: *et hæc* D *verba videntur occasionem dedisse, quædam S. Georgii Acta comminiscendi sub nomine Pasicratis famuli.*

c *Addunt MSS.* ὡς ὀλιγοθυμοῦσα, velut animo deficiens. *Colitur autem hæc* S. Alexandra *die* 21 *Aprilis, ubi pluribus de ea egimus. Pseudo-Pasicrati attributa Acta, revera capite minutam fingunt. Acta S. Georgii Græca recentiora complures Patricias aliasque illustres feminas, Alexandræ exemplo Christi fidem amplexas dicunt.*

ENCOMIUM S. GEORGII.

auctore Gregorio Cyprio, Patriarcha CP.

ex MS. Græco Vaticano.

VIDE ACTA GRÆCA PAG. XXV

PROLOGUS.

Excusat argumenti dignitatem,

Solent oratores fere singuli æquum censere, ut labores sui magni videantur, quia expeditu illustres simul et difficiles; idque ut vel in eo quod deliquerint veniam; vel ex eo quod recte peregerint, laudem sibi demereantur. Ego autem, orationem habiturus de Georgio, magno illo Athletarum nomine, tantumque argumentum, quanta est ipsius laudatio, assum- E pturus, nescio utrum justius aliquis, alicui materiæ suum applicaturus studium, præfari possit, magnum esse laborem, quem aggredi timeat, et cujus suscepti postulet sibi veniam dari. Igitur animum in eum intendens sic plane angor, ut mihi videar, eum vel primis attingendo digitis idem pati, quod ii qui ex imperitia cupiunt mare conscendere, conscendentes autem in adversum littus protendunt desideria, experiendo discentes sævitiem pelagi, ejusque procellas et tempestates et quæcumque alia solent cogere, ut quis optet inde abesse longius. Quod sane haud multum abest a me, nisi ab ejusmodi voto faciendo prohibens necessitas quædam violenter huc traxisset, ad orationem aliquando tandem Martyri pertexendam.

et suam tenuitatem

sperato Sancti auxilio subnixam.

2 Quoniam vero solutionis spes neque effugii locus mihi est, propriis constricto vinculis; inclamo, uti solent in angustiis deprehensi, Martyris gratiam; tum quia consuevi ipsum invocare, tum quia semper ipsius promptum auxilium sum expertus; maxime autem, quia, cum hoc argumentum ipsi sit proprium, ipsum hunc sermonem muneris loco eidem afferimus. Si enim quotiescumque aspirat mihi eam, cujus ipse apud Deum dives est, gratiam, toleraret aliquid ea patiens quæ non posset sustinere natura; aut ejusdem naturæ fines deberet transgredi operando; ta- F men ne sic quidem dubitarem ad finem adducere quod proposui; neque fiduciam bonam dimitterem; quanto magis nunc, cum sufficiat, si nobis in ipsius auxilio confidentibus, loquendi tribuat facultatem?

CAPUT I.

S. Georgii patria, parentes, oblatio sui ultronea et prima coram tyranno tormenta.

Quamvis non sit opus S. Georgium laudare a patria,

Si liceret mihi pro arbitratu orationem disponere, non obligato ei quæ ut plurimum observatur legi: non utique patriæ vellem meminisse, velut magnæ atque speciosæ, neque externorum quorumcumque decorum; sed statim a principio ea apprehenderem, quæ ad laudationem præcipua sunt. Etenim minutulorum opus mihi esse videtur, in eis argumentis, quæ omnem superant commendationem, digredi ad infima, ex iisque captare encomiorum materiam, tamquam sine his subsistere non posset, aut saltem minus perfecta foret gloria Martyris apud Deum hominesque. Ex quacumque enim parte hanc velimus dicendo majorem facere, rem egerimus incon-

cinnam

A cinnam omnia requirendo, nec tamen in medium adducendo. Nam ea quæ ex Deo est gloria, cum ratiocinio nostro subjecta non sit, nullo modo potest augmentum qualecumque a nobis accipere; quæ autem ab hominibus provenit, cum jam pridem in omnium animis perfecta sit, non eget expositore aliquo, ut recipi possit. Sicut enim non expectant homines luminis solaris cognoscendi magistrum, utpote quod luminum omnium est clarissimum; ita nec de istius claritate, ut quæ sermonem omnem cogitatumque excellat, indiget quis aliunde doceri, Quod igitur erit operæ in talibus ponendæ pretium, quando congrue omitterentur illa quæ dixi, externa; nisi aliorum quoque auribus oratio subserviret?

illustrem tamen habuit,

4 Si tamen tanti Sancti patriam omnino vellem in sermonem inducere, cœlum utique inducerem, felicem illam et incommutabilem regionem, Angelorum inquam patriam : nec enim aliam in ipso laudare convenit, qui istuc conversationem suam immaculatam sic transtulerat, ut neque parum quid distare ab Angelis videretur. Quoniam nihilominus omnes fere eam quoque requirunt, quæ in terris a nascendo obtinetur; et æstimant, sermonem ab ea ductum sua ire via : hæc etiam ei fuit haud facile cui

B quam alteri cessura in claritate, et quam sine multa admiratione neque percurrere valeat aliquis. Cappadocum enim regionem, quæ Sanctum hunc tulit, merito quidem laudarit quispiam ex hoc capite, quod situm nacta opportunum, et a confinium regionum alieni excessibus, valeat ad omnem genituram, proferens pulcherrima quæque terræ germina, id plane minime parce, sed quam multa ad vitam humanam conducunt. Nihilo minus juste eam commendaverit aliquis, quod incolas habeat ab origine Græcos, genus hominum peculiari pollens dicendi facultate, et propter continuam ejus rei exercitationem, egregie ornans matrem naturam, ipsiusmet fines supergrediendo. Sed non tam hoc omnium ejus decorum præstantissimum quis dixerit, quam quod pietatis fundamentum habeat præ ceteris solidum, unde et martyrum et magistrorum veritatis consueto semper abundavit proventu. Etenim superiori ætate, cum persecutiones fervereut, nulla plures aut illustriores pugiles objecit errori; postea autem, cum turbo hæreseon incubuit, et tota pene ecclesia eidem timeret involvenda, sola inter omnes et supra omnes excitans communis fidei propugnatores, per ipsos totius universi inundationem repressit. Quæ

Cappadociam scilicet:

C cum sint præclara, quomodo non possint illam idonee exornare? Laudum tamen ejus omnium præcipua et universus speciei ornatus is est, quem modo prædicandum suscepimus.

patrem Martyrem

5 Nunc vero cum ad gloriam conferre ducam, si qui parentes habuit, eosdem fuerit æmulatus; proponere convenit quod ejus genitores, nobiles quidem fuerint genere, sed nobiliores pietate; opibus transeuntibus divites, sed manentibus opulentiores: hinc præsentia recte dispergendo, futura sibi compararunt. Ex his pater, suæ secundum Deum conversationis adeptus est præmium, quod vitam Martyr consummavit : mater vero, pares viro coronas consecuta, incruentas tamen, eamdem quidem quam vir suus habuit voluntatem, ad pugnam autem admissa non est, imbecilliori sexui parcentibus persecutoribus : uterque autem exempla reliquit filio, semina præbens religionis erga Deum, misericordiæ in pauperes, et constantiæ usque ad sanguinem contra idolatriam pugnaturæ. Quæ ille suscipiens, velut meliorem hereditatem, et omni spiritus disciplina probe excultus; non solum centum ex uno amplificans protulit, sed quamdam incrementi rationem suscepit, cui superaddi nihil posset. Omnia enim sua, tamquam optimus dispensator, e terris in cœlum

et matrem æque piam :

a quibus ad virtutem educatus,

transtulit; nec ipsi quidem parcens corpori, quominus ex hoc fructificaret Deo; idque non tantum per castitatem puritatemque, sed etiam per sanguinis effusionem, inter multa maximaque discrimina. D

AUCTORE GREG. CYPRIO EX MS. GR.

primum miles

6 Militabat ille primum terreno Regi et arma ferebat, juvenis aspectu grandis atque decorus, congressu formidabilis, insuperabilis hostibus visibilibus; contra dæmones vero, ubi cum iis rem habere cœpit, nihil ab eis patiens, multo adhuc magis constans et invictus apparuit. Tandem militiæ genus mutavit, seque a Cæsareis castris ad Christi signa transtulit : non quasi ab initio non fuisset eisdem addictus, sed tunc perfectiori longe modo id fuit, quando nihil mundo, nihil mundano Imperatori donans, omnia detulit obtulitque Deo. Itaque Christianitatis titulum non habebat occultum, aut quadam ratione dissimulatum; sed publice eum vulgans, fidenter profitebatur. Principium autem experiundæ constantiæ ipsi fuit, quod videns persecutionem instar procellæ ferri vehementius, et paucis exceptis omnes pene ab ea comprehendi atque persecutoribus subjici; pietatem vero per tyrannidem premi, idque agi ut non tantum corporibus vis inferretur, sed etiam mentes, quas sui arbitrii esse voluit Deus, E pertraherentur in servitutem; indignatione justa ac zelo impletus sit : quapropter, velut luctam pugnamve ingressurus, magno animo cuncta abjecit externa, aut verius per manus pauperum transmisit in paradisum, ut solum sibi corpus servaret, quod nudum erat expositurus certamini.

postea omnibus se expolians,

et zelo religionis æstuans,

publice se tyranno obtulit :

7 Deinde ut theatrum quoque se dignum haberet, et magis illustre stadium; observavit diem, qua oportebat publicum agi festum, ipsumque Diocletianum adesse multitudini, festivæ hilaritatis participem. Tunc scilicet leonis instar, fronte, oculis, incessu magnanimitatem ostentantis atque ignem spirantis, et torve circumspectantis, ingressus est mente imperterrita, et clara voce Christum prædicans, dæmonesque subsannans. O animam divino æstuantem zelo! o amorem Dei sic urentem, sic moventem amantes! Quis umquam ita elatus est videns idololatrarum amentiam : quis talem pro tempore prætulit sapientiam? quis pro ratione egit tam generose? Nihil erat quod animi laxare intentionem, nihil quod aciem posset obtundere : non horribiles minæ contra pietatis sectatores promulgatæ; non species variæ tormentorum, oculis objectæ; non memoria cruciatuum, adversus Sanctos antehac excogitatorum, qui etiam ipsi erant subeundi; non ipsa eorumdem tolerantia : non mortes diversimodæ, quibus fideles ab hac vita expellebantur violenter : omnibus enim istis altius mentem F extulit, velut si extra corpus positus, adversus culturam dæmonum initum esset generosum certamen. Hanc animi fortitudinem exhorruerunt dæmones, et omnes dæmoniorum cultores; in hac sibi complacuerunt de cœlo Angeli, et desuper spectatores agonis ejus facti, beatam prædicaverunt; hæc Diocletianum confudit, qui fiduciam tantam suum esse despectum interpretatus, furore et indignatione repletus est.

nihil reformidavit,

8 Quæ porro consecuta sunt, majoris cujusdam quam humanæ virtutis eguere, ut certamen suum posset Sanctus usque ad finem exequi. Quis enim verbis sufficienter explicaverit aut immanitatem torquentium, aut fortitudinem Martyris, qua obfirmabatur ad pericula, iisque resistebat supra naturæ communis mensuram. Beatus Job prædicatur tamquam hominum patientissimus generosissimusque : sed tentatio contra quam depugnavit fuit involuntaria; requisitus enim et traditus fuit : qui autem ista sustinuit, seipsum in manus tortorum dedit, inventus et oblatus neque quærentibus neque petentibus eum.

et majorem quam Job patientiam probavit :

A eum. Ad extremum vero laborum ejus, non paulatim inflicta est plaga, veluti si ad patientiam præliis levioribus exerceretur; sed tamquam generosissimus atque expertissimus miles, maximis statim a principio discriminibus est objectus; ut inde experimentum sumeretur, utrum homo esset vel communis nobiscum naturæ particeps.

Mut. gr. experto ex MS. gr.

9 Diocletianus vero intra se habebat dæmonum integram legionem, a quibus, licet Martyris constantiam ipsimet obstupescerent, furiosius commovebatur, ut suspendi eum, et dirissima quæque juberet perpeti : quidquid autem jussit, continuo executioni mandatum est. Suspendebatur in conspectu omnium, verberabatur; laniabatur; conto denique per ventrem acto vulnerabatur : quorum ista quidem eo faciebant ut dolores incuterentur Martyri, hoc vero etiam ut mors subsequeretur; non enim intendebant eum de medio tollere per necem, cui brevis esset cruciatus conjunctus. Sed neque ista, quantumvis vehementia, potuerunt eum contristare, prohibente id Deo; neque contus quidquam omnino nocuit, tamquam a solidiori materia, ferrea videlicet aut adamantina, repulsus atque retusus; fortassis et Martyris corpus reveritus, et insensibilitatem B tyranni redarguens : siquidem ipse, ferreus existens, absterrebatur ab inferenda noxa; ille autem, animam habens rationalem, non erat placabilis; uti nec placatus fuit, nec impeditus, quo minus eum amplius vellet torquere; sed econtra impensius etiam vehementiusque in id incubuit. Itaque auctior semper illius malitia præbuit Martyri majoris miraculi occasionem : incurabilium enim est, quod ipsa natura ex insita malignitate in proprium convertat nocumentum, si quod applicetur salutare pharmacum : et propterea nitebatur Martyrem gravioribus ac gravioribus semper suppliciis conterere; adeo ut nec deficiente quidem lumine, verecundaretur supra dorsum Martyris, ut Psalmista loquitur, fabricare.

varie tortus

sed post tormenta semper illæsus,

Ps. 128, 3

10 Sed tandem superveniens nox coegit ab incepto desistere; quod Diocletianum ægerrime habuit, qui maximum sibi reputabat supplicium, si ille vel modicis frueretur induciis. Non tamen neque per tale tempus remisit propositum, neque cruciatus differre sustinuit (non enim patiebatur effera ejus anima ut tempori tantisper obsequeretur) sed Sanctum includi jussit carceri, eique omnium molestissimo, ut qui fœtidus esset et tenebrosus, atque umbræ mortis assimilandus. Atque hoc quidem ad istum modum se habuisset, nisi et secundum et ter- C tium addidisset, velut quosdam malorum gradus disponens; humanitas enim quædam fuisset, usque dum nox transiret, videri supplicia divisisse. Ergo et ligno pedes adstringente cruciatus est, et lapis magnus, quem vix machinæ, nedum manus, movere poterant supino jacenti supra pectus est positus, nimio pondere comprimens subjectum corpus, illudque cogens simul et contritionem ossium sustinere; quamvis ipse, sicut quoad animam nihil suscipiebat impiorum mandatorum, ita et quoad corpus insuperabilis erat, nullam omnino exinde patiens violentiam. Enimvero in certaminibus illis, quæ pro pietate excipiuntur, corporis firmitas manifeste videtur ab animi generositate pendere; ut quantum hæc sibi per promptam constat voluntatem, tantum huic robur ad patiendum conferat; aut potius animæ quidem robur Deus inspirat, anima autem corpori, et utrique Deus; a quo confirmatus Sanctus, etiam istud periculum superavit.

per noctem carceri inclusus,

ligno saxoque gravatur,

D

CAPUT II.

A supplicio rotæ et vivæ calcis fossa illæsus exit S. Georgius.

Talia fuerunt noctis illius certamina, nihil ut arbitror leviora diurnis : quæ vero, mox ut dies illuxit, sunt secuta, fuerunt tamquam in mari tempestas quædam, quando quem fluctus unus habuit, comprehendit alter, et imminet tertius : sic enim illa fuerunt graviora prioribus, tam varietate quam virtute nocendi; adeo ut votum mihi sit ea posse vel mediocriter dicendo explicare. Educebatur ergo e custodia, quem nec vivum illi sperabant se inventuros; et quoniam vivere præter spem deprehensus est, videbatur impassibilis omnino esse. Quomodo indignabatur dissecabaturque tyrannus, non valens eum ulla ratione vincere; quos item sermones ad eum habuerit, nunc quidem comminans, nunc palpans et et blandiens, dicere supersedeo : sed ut vidit, omni sua industria effectu frustrata, repulsum se risuique expositum; tunc, velut in turrim firmissimam et immobilem, magnam illam et præcipuam diaboli machinam erexit, rotam videlicet. Hæc vero (dicendum est enim ad explicandum tormenti genus, E quamvis nec hoc facile explicatu sit) hæc, inquam, ex lignis componebatur, dorsum quidem circumferentiæ habens modice latum, latitudinem vero maximam in eo quod circa centrum erat spatio; introrsum discreta quatuor radiis, a summo ad summum sibi occurrentibus, seque invicem utrimque per medium directa intersecantibus : axis porro, inter radios trajectus, utrimque procurrebat, habens universum rotæ circulum, non circum se ducendum, sed secum versatilem : duo denique crura hinc et hinc aptabantur arte fabrili, quorum summitas axem sustinens, ita ipsum sublimem faciebat pendere, ut posset rota circumferri celerrime. Et in hunc quidem modum composita erat rota : subtus vero sternebantur tabulæ, accurate compactæ ad invicem, sic ut simul omnes junctæ unica tabula viderentur : quæ firmiter affigebantur pavimento, ut essent undequaque immobiles, uncis violenter et fabrili industria impactis : tum iisdem infigebantur acutæ cuspides, et cultri, et enses, et quæcumque species gladiorum; quorum acies erant conversæ ad circumferentiam rotæ : quas hæc propemodum attingere debebat, sed non prorsus contingere cum vertebatur, nisi aliquo exterius alligato.

Eductus e carcere,

damnatur ad rotæ supplicium,

omnium immanissimum :

F 12 Talis erat machina universa, terribilis auditu, visu vero longe terribilior; qualis autem fuerit experienti, quid opus est dicere? Mihi sane videtur multos præsentium exanimes corruisse, ex eo solum quod tantos cruciatus intueri cogebantur. Non tamen generosus ille, atque, ut ita loquar, adamantinus, despondit animum; sed totus divino amore plenus, mentemque et animam, atque ipsos etiam quodammodo sensus beatæ applicans pulchritudini, seque signo Crucis muniens, omnibus audientibus invincibilem Christi potentiam precibus invocabat, cum Davide canens, Non timebo mala quoniam tu mecum es, etsi ambulavero in medio mortis. Itaque decore omni ornatus veniebat gradu decenti ad machinam quasi eam non experturus, sed contemplaturus dumtaxat, sicut olim Elias hilariter igneum currum conscendit, nisi quod iste ascensum haberet in cœlum, hic vero ad mortem ambularet. Tunc nudatur vestibus, supra rotam curvatur, tenuibus simul et fortibus vinculis super eam ligatur. Tunc (sed o! quis possit audire absque sensu doloris, quis narrare sine lacrymis?) tunc, inquam, fertur versus gladios rota circumacta celerius carnificum impellentium manibus et machinis adnitentium. Tunc omnes

ad quam hilariter veniens,

Ps. 22, 4

et in ea toto corpore proscissus,

A omnes simul gladii suum opus agebant: proscindebantur membra cuncta, rivi profluebant sanguinis, et irrigabantur cruore, rota, aer, pavimentum; carnesque et nervi atque ossa ipsa, eadem violentia divulsa ac laniata, in aerem quaquaversum spargebantur.

cum mortuus putaretur,

13 Ipse vero instar victimæ sic conscissus laniatusque, nec vocem, nec gemitum emittebat, nec aliud ullum signum dolentis animi; neque enim cum ferrum dissolveret compagem corporis, magis pati aliquid videbatur, quam qui profundo somno tenetur. Quoniam autem propterea credebatur jam obiisse, haud facile dictu est quantum de se præbuerit gaudium impietatis studiosis, mortem ejus pro re festivissima habentibus. Itaque statim atque satis clara necis indicia se habere crediderunt, festinarunt certatim ad Imperatorem, alius alium prævertentes, dicentesque, Vicimus, superiores evasimus; victus est, extinctus est: dignam pro illata rebus optimis contumelia retributionem accepit. Ille autem quanto præ ceteris magis Martyris sanguinem sitiebat, tanto majori præ aliis replebatur gaudio, exultabatque, ipsum se continere nequiens; et tamquam super admirabili quadam incredibilique victoria B festum et sacrificia populo indicens, ad fana, ad aras properabat, oblaturus dæmonibus triumphales hymnos.

post cælitus emissam tempestatem,

14 Ira jucundabatur demens ille super re acta, quamvis haud diu gavisurus aut fruiturus morte insipienter credita, quin confunderetur juxta Prophetam, et repelleretur ab altaribus suis. Dum enim hæc ageret, rursum Christus mirificavit Crucis suæ mysteria, et omnia subito versa sunt in horrorem; cum procellæ nubium, caligo aeris, nocturnæ medio die tenebræ, motus terræ, mugitus cœli, fulminum jactus, multo terribilius quam in Ægyptiacis plagis concurrerent; idque non ex ordine naturali aut casu aliquo (quemadmodum forsitan visum est impiis, excæcatum habentibus intellectum) sed ex Dei mandato, glorificantis famulum suum signis atque prodigiis, quemadmodum in Ægypto Moysem, et Danielem inter Assyrios, et alios alibi, secundum inscrutabilem voluntatem suam. Quin etiam custodes et quotquot aderant alii cultores dæmonum dispargens, misso lucis Angelo consolabatur athletam, simulque et vincula dissolvit, et corporis integritatem restituit curatis vulneribus; jubens ut se tyranno sisteret, ad stuporem testimoniumque; et C robur atque auxilium, ut nunc, sic et in posterum pollicens.

sanatis vulneribus,

illæsum se exhibet Imperatori,

15 Fuit profecto grave Diocletiano atque intolerabile hoc nuntium, priori famæ contrarium; hoc gaudia dissolvit, festa cohibuit, triumphalia et gratulatoria sacrificia evertit; quin etiam propter miraculi magnitudinem incredibile videbatur: et vere non erat ulla ex parte verisimile, quod post ejusmodi dissolutionem adhuc in vivis Martyr ageret. Cum autem præsens adstitit, et videri, interrogari, audiri loquens potuit, seque per omnia Georgium probavit sensibus atque responsis; tunc credi cœpit miraculum, multique ad Christum transierunt: quorum aliqui latitare volentes satis habebant corde credere: aliqui non dubitaverunt etiam ore confiteri fidem, et e vestigio confidentius agere: qui gladio percussi ad mortem, suæ tam publicæ confessionis mercedem receperunt. Sed neque Alexandra Imperatrix spectaculi novitati resistere potuit, quin ipsam quoque miraculum tangeret, persuaderetque idolorum ac dæmonum culturam abominari, atque ad Christum transire.

sequente plurium conversione,

16 Solum Diocletianus, antiquo isti Pharaoni propter animi perversitatem similis fuit obdurando cor magis etiam quam ille: quoniam, hic quidem D flagellantem se virtutem confitebatur, et respiciebat, et surgebat mane, et rogabat Deum ut cessarent plagæ, donec tandem animum obstinavit: iste vero neque respiciebat neque sentiebat majoris se domi natum; et virtutem quamdam rationis expertem ad torquendum ac urendum (quam scimus æque idem igni ad urendum esse, et glaciei ad frigefaciendum) nec ad modicum quidem cohiberi poterat, quin suæ obsecundaret malitiæ, semper ad tormenta respiciendo, novaque suppliciorum genera conquirendo, et vero etiam adinveniendo: erat enim ad malefaciendum sapiens, bene autem facere omnino nil noverat. Itaque exhibetur tormenti genus, absque cujusquam opera aut labore, sed suo ipsius motu peragendum; idque omnium gravissimum, et quale nec multa quidem industria posset a quoquam elaborari: neque scio an alius quispiam omnibus retro seculis tale quid sustinuerit; nihil certe umquam simile audivimus. Jeremias enim in lacum conjectus est, sed lutosum: Daniel in lacu fuit, sed leonum: Georgius autem etiam in lacum est missus sed igneum. erat enim plenus viva calce, quam desinens tunc primum E urere ignis, ignem in eo reliquerat alium, tanto efficaciorem quam est flamma ad animalium corpora destruenda, quanto plus materialis crassitiei et soliditatis habebat admixtum: quæ enim sunt talia, hæc et ratione et experientia probantur etiam esse ardentiora; cum non contineant ignem accensum et in transitu urentem, sed quodammodo permanentem, et iis quibus approximatur adhærentem. Imitatus est utique Diocletianus Babylonium Nabuchodonosor, quoad fornacem quam accendit sociis Azariæ, recusantibus adorare creaturam contra mandatum Creatoris. Præcepit autem jaci Georgium tyrannus, quia sicut illi, Deo vivo adhærens, mutis et insensatis simulacris nolebat appropingare.

jussus vivæ calci immergi,

sub ea suffocandus,

17 Tunc ille dixit verba hæc Davidis ad Deum, Ne longe facias miserationes tuas a me quoniam circumdederunt me mala quorum non est numerus; usurpavit etiam verba puerorum, In animo contrito et spiritu humilitatis pronuntiata simili occasione: Ne tradas nos in perpetuum; et erue nos in mirabilibus tuis Quod autem petiit consecutus est, neque confusus in expectatione sua; salvatus cum Jona, Jeremia, Daniele; ipsum quoque custodiente eadem virtute, qua illi indemnes in ventre ceti, in lacu cœni, et leonum sunt custoditi. Quam multa nova designat Deus, ineffabilibus dispensationis su- F pernæ rationibus, aut Sanctos suos glorificans, aut infideles confundens, vel ad sese vocans! Quam multa transvertit et transmutat, hominum saluti prospiciens! Ignem extinguit, fluxum aquæ sistit, aut ut verius dicam operationem ignis in operationem aquæ transfert, et rursum aquarum virtutem in virtutem ignis commutat: armat in ultionem inimicorum creaturam; et elementa convertit, volens servos suos admirabiles reddere, quemadmodum et nunc fecit.

Ps.

Dan. 3, 1 et 13

virtute Crucis

post triduum exit sanus ac lætus.

18 Jam lacus, intus habens athletam, clausus erat atque signatus; jam cursus ejus putabatur consummatus (quid enim aliud?) ordinem naturæ metientibus, et Dei potentiam non recogitantibus. Denique tertius dies adfuit, ex quo illuc immissus erat Sanctus: præceptumque est, ut exportata calce dissiparetur, si quid ossium erat super; Ne vel hoc ipsum, inquiebat, postea animos daret aliquibus ad rejiciendum Deorum culturam. Aderant igitur quibus id mandatum, aderat et multitudo ingens alia: egerebant calcem, expurgabant lacum, et quæ insuper imperata erant perficere meditabantur; quando manifestari cœpit miraculum ingens. Stetit Georgius erectus in pedes, sursumque veluti orabundus oculos extulit, illæsus omnino, et tunc magis quam prius refulgens,

AUCT. GR. CYPRIO EX MS. GRÆCO

A effulgens, tamquam si fuisset melioris alicujus naturæ quam humanæ simulacrum; et ignis illum non perdendum, sed reformandum suscepisset. Exinde quanta conclamatio populi, collaudantis Deum, magnum et unicum, et Christum Georgii invocantis! quantæ ex hinc tyranni plagæ non dico in futurum recipiendæ, sed et in præsenti, propter verecundiam irriti conatus! quanta animi desperatio et ægritudo, cum vir unus superaret tantopere satagentem vincere, suaque expectatione frustraret!

CAPUT III.

Crepidis ignitis calceatus Georgius tyrannum redarguit.

Inops consilii Diocletianus,

Grave erat Diocletiano, quia insolens, nec persuadere posset Georgio, nec a proposito dimovere: gravius tamen nec occidere quidem posse, cum id in manibus suis habere videretur, et maximis periculis quotidie illum committeret. Sed quando proprios suos gentiles ad Christum transiisse videbat, quid dices? Numquid non ipsa morte acerbius hoc fuit homini, usque adeo incensum pro idolatria zelum habenti? Nuntiabatur neque hoc supplicio actum B esse quidpiam: superstitem illum vivere; seque ipso pulchriorem ac lucidiorem, velut aurum ex igne prodiisse; multitudinem autem vacillare in avita religione. Hinc tamquam tonitruo perculsus, obstupuit obmutuitque; non tamen resipiscens abstulit indignationem suam ab eo, sed adhuc manum extentam habens, eamdem ad nova supplicia armavit. Rursum autem eum jubens coram se statui, eidem loqui voluit, licet nil haberet quod rationabiliter diceret, omni recti sermonis facultate destitutus. Et primum quidem ad interrogationes, nihil omnino ad rem facientes, convertebatur: Unde inquiens, tot tantasque incantationes didicisti? quibus utens tormenta effugis, quæ tibi per leges et per nos inferuntur; et imprudentiores partim in admirationem rapis, partim etiam seducis, Christum quemnam prædicans unicum esse Deum, et novum hoc insolensque præconium habens pro velamento veneficiorum tuorum.

denuo Sanctum interrogat;

20 Postquam autem indignum responso Georgius censuit, quem ipsa opera sapientiorem non facerent; minatus est Diocletianus per seipsum experimentum sumere, utrum non essent illa magicæ artis portenta. Dixit: et cruciatum cruciatui conjungens, atque duo simul supplicia congerens, eo quod iis sigillatim uti judicaret temerarium esse; ignem accendit, ferreas crepidas eidem injecit, ipsasque longis et acu- C tis clavis transfixit; his, tamquam perfectissimis mortis laqueis, Martyrem induens. Ipse autem, nihil ad hæc conterritus (quod nobis vel ex solo auditu usu venit, quamvis ab experientia tam longe remotis) neque ab ea confidentia, quam in principio pro pietate monstraverat, quidquam desciscens; sed quæstioni applicitus, verberatus, pulsatus, magis alacer quam advenerat in carcerem rediit; nequaquam interim in his omnibus desistens ab oratione ad Deum facienda. In solo enim illius intuitu, qui solus immobilis est, alienationem animi a cruciatibus naturæque depravationem sistebat; et intra seipsam inordinate commotam, periclitantemque ne deficeret, reducebat; manifeste demonstrans, quod licet tyrannus, imo homines universi, superare eum contenderent, invanum laborantes refutarentur, quando eum liberare vellet virtus a Deo procedens.

crepidas ignitas parari jubet:

iisque indutum et illæsum,

21 Atque ita se habuerunt ea quæ circa Martyrem acta sunt: gravia sane quoad cruciatus, et plus quam gravia: quis enim non dixerit vel auditu intolerabilia esse? Sed majora e contra oportet fuisse ea, quæ pro ipsius defensione sunt gesta, ut nec vestigium quidem injuriæ in ejus corpore, post visitationem divinam, remaneret. D Quoniam, si non magnum mihi est vel sic contendere; valuit malitia adhuc amplius in iis quæ partium suarum erant; sed numquam tantum nocere potuit, quantum potuit benefacere Deus. Diocletianus vero neque hic substitit, neque in his finem fecit suppliciorum, quamvis omnes tormentorum species exposuisset: sed, quemadmodum qui circum globum currunt, ad idem semper principium redeunt; sic et ipse, cum amplius ei non superesset quod ageret, non despondit animum, tormenta congeminans; sed rursum ad flagella rediit, impietati impietatem apponens, et sanguini sanguinem commiscens. Tamquam enim si unus hic labor præ ceteris omnibus ei maximus esset, et ante omnes necessarius; tantisper abstinens ab aliis negotiis, quamvis gravius incumbentibus et ad se trahentibus; non publicas curans administrationes, non politicas dirigens solicitudines, non seditiones coercens aut bella apte ordinans, totum se contra unum collegit Georgium, omne in eo tempus, omnem industriam consumens.

rursum flagellari et torqueri:

22 Hoc autem manifestum fiet considerantibus E assiduitatem et intensionem studii rebus istis impensi. Illa enim die in carcerem eum misit; noctu autem, ut assolet, iniquitatem meditatus in cubili suo, mox ut dies illuxit pro tribunali sedens, multis circumstantibus ad eorum qui advenirent, susceptionem, stipatusque satellitis et omnium in se oculos conjectos habens, adesse Georgium jubet. Adfuit autem, et stationem, quando opus fuit; et incessum, quando conveniebat faciens; in utroque fortis, et nihil omnino impeditus crepidarum molestia. Quæ res præter omnem expectationem fuit. Quis enim existimasset, si non omnino privaretur vita, fore ut ita libere aliquando posset seipso uti? nunc vero ita se habebat, auxiliante Deo, et ipsi Diocletiano vulnus faciente majus, quam quæ putabat se intulisse. Quoniam tamen adstabat; Forte, inquit, lætitiam et gratiam crepidæ attulerunt? aut quid ais? Cui Georgius, Quomodo, inquit, o Imperator, non afferrent lætitiam, cum quibus iter ad Deum ingressus sum?

cum iisdem crepidis ad tribunal reductus Georgius,

sed contumaciæ atque magiæ accusatus,

23 Hæc vero audacia, inquit Diocletianus, et hæ magicæ artes quid tandem sibi volunt? Numquid his valedices, et istam depones; vel sero edoctus, quantum bonum animi moderatio, malum autem contumacia adferat? Qualem tu, reponit Georgius, contumaciam appellas? an forte tuendæ veritatis fiduciam? Hanc vero sic nemo appellaverit, sed justitiam, et fortitudinem, et si qua alia virtutum pul- F cherrima. Maxima enim virtus est, nolle pati ut falsitas in medium adducatur extincta veritate: quam suam partem numquam videbis deserere Georgium; aut ex animi circa eam pusillanimitate injuriam irrogare Deo, illam servare præcipienti. Necesse enim omnino est potius Deo quam hominibus obedire. Quoniam vero etiam magicarum artium meministi, vulgari quidem proverbio dicitur, pueris et piscatoribus ex primo jactu dandum: tu vero ubi aut inter quos teipsum debes censere, in eadem offendicula impingens post millenas experientias? Etenim sermones de veritate audiens, eorum certitudinem quæris ipsis rebus experiri: ab his autem sumpta experientia, recurris ad verba, tamquam sola idonea ad magisterium. Quis demum medebitur contritioni tuæ? quæ oratio refellet tantam tuam pervicaciam? Christum, o Imperator (Quid autem Christum dico?) Christi nomen non sustinent dæmones, sed formidant illud et contremiscunt, eoque vel leviter audito tamquam fumus deficiunt. Veneficorum opera, dæmonum sunt illusiones: quæ vero nobis accidisse nosti, Christus est operatus; quid igitur

constantiam in fide negat esse contumaciam

aut Christi miracula magiæ tribuenda,

A igitur ipsi et dæmonibus? quid nobis Christianis et magis commune est? Quomodo non rebelles Deo ac prorsus fatui æstimandi sunt, qui his impudenter adscribunt virtutem in nobis ostensam?

24 Quod si magna tibi illa ideoque incredibilia videntur; et in tua persistens incredulitate, perseveres etiam in voluntate torquendi cruciandique me, majora etiam videbis. Quid enim impossibile ei, qui quæ non sunt, vocat sicut ea quæ sunt? Quid timeamus nos ei servientes? An vulnera? an mortem? Abunde ea sanat, et ab inferno reducens vitam donat æternam. Quæ autem mors attinget nos, ipso non permittente? aut quocumque eorum, quos tu sæpe adhibes, modorum inferetur? Numquid non sustinuimus ungulas, lapides, rotas, gladios, ignes? mortifera quidem omnia, sed per Christum retudimus ipsa et vicimus; itaque per omnia ostensa est salva religio et firma spes nostra? Sed quid ego hæc tibi, auditu gravia? Admove aurum igni, et rursus aurum videbis educi; applica nos iterum iterumque torturis, et videbis quantum Christianorum opera superent virtutem magorum dæmonumque.

sed illius omnipotentia.

25 Hæc quidem Georgius: Diocletianus vero, quoniam, secundum quod scriptum est, veritas non B erat in eo, et nolebat intelligere; vim autem verborum non-magis sustinebat, quam debilis oculus solarium radiorum incursum; multo magis corde exæstuans, assurgebat in iracundiam. Et primum quidem, ut non videretur tormenta innocenti inferre, petulantis linguæ peccatum esse dixit, quod ipso jubente nollet veritatem adulando obumbrare. Deinde os contunditur Martyr, postea suspenditur, ad principia toleratorum hactenus tormentorum reductus: tum flagellatur, et nervis cæditur. Fluebant per terram rivi sanguinis, et carnes cum ipsis miscebantur: gratiosissimum autem in his omnibus erat, quod pateretur Georgius, doleret autem Diocletianus, eum videns absque dolore manere. Jucundus lætusque et sereno vultu erat Georgius, ea quæ maximis beneficiis affecti solent cum gratiarum actione ad Deum loquens atque ostendens: Diocletianus vero amaro erat mœrentique animo, veluti si ab illo in ipsum transirent verbera; et furor eum recentior circumdederat, cum carnifices, velut inter se commissi, invicem se viderentur devorare; ipse vero alienas carnes palam conficiens, seipsum sentiret dirissima perpeti.

Os contunditur,

et dire laniatur.

CAPUT IV.

Veneficia superata, mortui suscitati.

C Ergo consilii inops ac desperabundus, id quod canibus usuvenit patiebatur, atque ad proprium redibat vomitum; rursum veneficium nominans quod fiebat, non animi generositatem, non fortitudinem, non divinæ opus virtutis; iterumque maleficas magorum artes in crimen adducens. Neque quievit hæc clamans asseveransque, donec accersitus homo in arte magica versatissimus, insanum et calumniosum esse talia affirmantem convicit, non ad hoc vocatus neque adductus. Sed idem quadamtenus hic accidit quod olim Balaamo, quem a Rege Moabitarum accersitum execrari filios Israel, idque agere studiose volentem, contraria quædam virtus pro maledictione coegit benedictionem inferre Nam adveniens veneficus magus ad convincendum Georgium, ejusque incantationes dissolvendas, et in his omnem operam collocans, prorsus contrarium fecit; demonstrans quod Georgius esset homo divina manu gubernatus, cui tantum aberat ut posset merito veneficii crimen impingi, quantum absunt crimina tenebris gaudentia ut juste possint lucem hereditare. Demonstravit autem non verbis ista, ex opposito clamans (quamvis etiam hoc postea fecit) sed operibus, quorum longe D major est quam verborum vis.

Ad confundendum Georgium adductus magus,

25 Mox enim ut advenit, suscepit in se, vel persuadere Martyri ut gentilium Deos pro Christo adoraret, vel persuaderi renuentem occidere, ne aliis quoque in exemplum esset, ut aiebat, infidelitatis et blasphemiæ: quibus peractis promittebantur ei munera, gratiæ atque honores, eaque omnia quæ ab Imperatore data falso putantur beatos facere. Et hæc quidem se facturum recipiens, tam facile quam quidquam aliud, ad quærenda præparandaque veneficia se convertit, in diem proximum pollicens dandum suæ artis experimentum, et abiit: dissolutus vero est conventus, et Sanctum denuo carcer excepit. Venit ergo explendæ sponsionis dies, et omnes rursum præsentes adfuere. Comparuit veneficus, duplici potione fretus, velut qui paucis totum certamen circumscripserat: comparuit et Martyr, ut ipsi dicebant, morti tradendus. Diocletianus quoque magna spe plenus advenit, et populus multus; omnes suspensi expectatione futurorum, quem ea essent exitum habitura. Ex una ergo parte producitur pharmacum, quod erat tale, ut ipsum bibens extra usum fieret rationis, seque præberet agendum ferendumque prout quis voluisset: alterum vera vas mor- E tiferum, erat pro secunda potione paratum. Sed neque istud epotum, mentis statum commovit; et quod potatum dicebatur esse letiferum, haud vero nomine se appellari probavit, nihilo plus Georgio nocens quam iis qui ipsum non biberant: aut potius utraque potio obstupescere et obmutescere fecit, non qui gustaverat, sed qui propinarant. Obstupuit enim qui pharmaca præparaverat magus, obstupuit et Diocletianus: populus autem et qui forte ex Senatu tunc aderant, non erant admirationis consternationisque expertes.

AUCT. GR. CYPRIO EX MS. GRÆCO duplici veneficio frustra applicato,

confunditur a S. Georgio utrimque nil passo.

26 Et hæc quidem sic acta sunt: Diocletianus autem festinavit inire tormentorum rationem (omnes enim cruciatus suos exuperabat rabie) ut aliquod inveniret, quod non adferret citam mortem. Postquam autem vidit defecisse frameas suas in finem, et jacula esse exhausta; et quæcumque facta erant non magis profecisse, quam si contra statuam vel umbram fuissent adhibita; mutata pugnandi ratione; veluti priorem improbans, inivit aliam: ne tunc quidem ab immanitate sua quidquam deflectens, sed eam industrie malitioseque dissimulans. Cogitabat enim intra se, quod si quis generosioribus animis sævitiam admoverit, eo ipso fidentiores eos reddat; si vero mansuetudine quadam ac lenitate temperati sermones fuerint, emollitos illos tandem sibi habebit obsequentes: nam etiam ferrum oleo F lævigari; quamvis hoc mollissimum, istud durissimum sit. Quid igitur? Larvam assumit lenitatis; ex severissimo in mellifluum blandumque transformatur; tum benignius solito eum intuitus, et vocis feritatem dimittens: Tu, inquit, o homo, difficultates difficultatibus innectens, ad extremam nos desperationem adduxisti. Quousque autem ista? et quando quiesces? An ergo nos oportet lassari per omnia, molestiam tibi ex ignorantia facescentes, et tibi alias conciliari volentes? Doce quæ sit illa tibi assistens virtus, per quam tot tantaque evasisti discrimina. Doce, inquam, vel nunc; licet, ante nolueris: et nos a perplexitate exime, teipsum ab inquietudine et tumultu. An existimas nos provocandos ad iracundiam audita veritate, tibique eam exponenti graves futuros? Ne tibi quæso hoc persuaseris: audiemus te quam clementissime jucundissimeque, quin et gratificabimur tibi quantum fas erit, si nos ab inveterato errore abduxeris.

Diocletianum a tormentis ad blanditias versum,

et ad interrogationes similes prioribus,

27 Hæc ille, mentem verbis occultans, non veritatem requirens: jam enim millies et palam ei dictum erat a Martyre, Christi virtutem adesse iis qui

ipsum

AUCT GR. CYPRIO EX MS. GR. *Georgius ad omnia invictus,*

A ipsum confitentur esse Deum: atque ita eos fieri omni periculo fortiores, potentesque ad facienda signa atque omnigena miracula in demonstrationem veritatis. Verum simulatio hæc erat atque adulatio, et via quædam, ut aptius loquar, qua ipsum in suam pelliceret voluntatem, pertraheretque, ut ei, qui tam comiter familiariterque agebat secum, pari quoque familiaritate se conjungeret Georgius, gauderetque ab ipso honorari: nesciebat autem quod seipsum deciperet, magnum veritatis propugnatorem iis verbis aggressus, quibus mancipia demulcentur. Quomodo enim posset illius sapientia talibus sermonibus decipi, aut tantus pro religione zelus aliud quidpiam pati, quam quæ decet in hac causa et cogitare et loqui? Amorem vero illius, quo anima ejus ardebat ad Christum unice formosum diligendum, quomodo alterius cujusdam cupiditatis causa possibile erat præcipitare deorsum? Neque enim animalia umquam alia consueverunt per se vivere in regione ignis; neque possibile erat, ut anima illa, jam facta divini ignis receptaculum, cogitatum admitteret, quacumque ratione ad terrena inducentem: idque tum operibus patuit, tum tolerandis tormentis, tum verbis ad tyrannum productis.

simili responso confutat;

B 28 Quomodo inquit, o Imperator, iis quæ a triduo, imo ante dies duos audivisti, oblivione præteritis, eamdem semper de eisdem rebus interrogationem prætendis? siquidem et nos omnino novimus veritatem tenere, neque eam per partes edicimus, membratim eam loquentes; neque modo sic, modo aliter, interrogantibus respondemus, ut nos illis accommodemus, veritatem adulterantes. Si vero et tu eam amas, quomodo tantum discrepas ab illis, qui ipsam solam colunt omni tempore, et eamdem erga omnes esse sciunt, ut suadeas ab ea discedere? Non profecto, non discedimus. Si tamen vere dicis quod veritatem amas, audi ex nobis verba veritatis; iterum et iterum eumdem sermonem loquimur: Christus nos confortat, Christus nos liberat, Christus per nos signa operatur. Id si velis operibus comprobatum, quamvis experimentum jam sumpseris, aliud tamen rursum sumere licebit. Ecce enim paratos nos pati omnia: veni rursum ad opera, et manibus utere, nihil formidans: ut cognoscas iterum quia Deus nobiscum est, tua contra nos consilia dissipans.

et offerens virtutem Christi probare miraculis,

29 Hæc eo dicente, non erat ille intelligens aut requirens Deum: homo erat consilio privatus, notitiam autem Dei nec habens nec suscipiens, similis factus Judæis antiquis: nam illi quidem per seipsos videbant audiebantque ab aliis Christum facientem C miracula, signa et virtutes; et tamquam si nihil vidissent audivissentque, veniebant eadem requirentes. O stupidi! Adhuc videtis, et heri vidistis, et nudius tertius et diu antea cognovistis eadem; et in eadem consilii ambiguitate desinentes, venitis? Hos igitur imitatus Diocletianus, post demonstratam sibi sæpius Christi virtutem, rursum quærit: quærit autem, non ut accepta demonstratione rectificet cor suum et fidelis efficiatur; sed tentandi dumtaxat causa quærit, quia, sicut et illi, generatio erat prava et exasperans, spiritus vadens et non rediens.

ab incredulo tyranno

30 Ergo ceteras omnes miraculorum species prætermittens, et ad id quod omnium est maximum mortuorum resuscitationem transiens, hoc ipsum, non aliud, operari jubet; velut regenerationem, in uno aliquo mortuorum factam, habiturus pro testimonio totius virtutis et divinatis Christi; ignorans tamen quam parum utilis sibi futura esset hæc experientia, qui statim a patrato miraculo replendus esset indignatione. Qui enim priora miracula fuerat circa Martyrem operatus, circa hoc unum nihilo minus erat potens: quamvis non ita judicaret Diocletianus, neque sibi id persuaderet, certo credens D impossibile fore quod imperaverat. Quare monumentum demonstravit, et in eo defunctum ab annis multis, ipsumque jubet excitari: Age, inquiens, vivum hunc siste, ambulantem, sentientem, et alia quæcumque nos facimus facientem: et abi, nobis de veritate persuasis, nihilque de cetero habituris circa alia dubitare, postquam id factum fuerit, quod majus est omnibus. Quis enim tergiversari et refragari vellet amplius, tam evidens argumentum habens sibi oppositum? Sic ille. Quæ autem secuta sunt, quomodo digne quis explicet? aut potius, quomodo satis miretur? nec enim vel hoc est facile, eo quod rei magnitudinem capere nequeat intellectus.

jubetur mortuum suscitare

quo facto,

31 Sustulit Georgius in cœlum oculos tam mentis quam corporis, et audientibus universis Dei magnalia glorificans atque concelebrans, simulque eum commonefaciens mirabilium suorum, et maxime illius triumphi quem duxit de morte per suscitationem vita functorum; oravit, ut quod propositum nunc erat miraculum, ad finem adducere dignaretur. Etenim fidenter poterat ejusmodi petitiones et facere et sperare: facere quidem, quia fidem habebat montes transferentem; sperare autem, tum propter E discrimina quæ illius causa subierat, tum propter infallibilem Christi promissionem, qua fidelibus suis firmiter est pollicitus, quæcumque petierint accepturos. Factæ in hunc modum orationi annuit Deus, et desuper vox grandis erupit, quantam ægre sustinere aures poterant, suaque vehementia cunctos attonuit. Tum invisibilis quædam virtus sepulcri operimentum abstulit, et aridis illis ossibus spiritum vitæ infudit, simulque et mortuus surrexit, et totius populi conclamatio, magnificantis, laudantis glorificantis Christum, eumque verum Deum confitentis. Denique qui a mortuis resurrexit confiteri cœpit ac prædicare in omnium auribus, atque Apostolico fungi munere: nunc ad sequendum Christum exhortans, nunc idolorum cultum dissuadens, utque se susciperent dignum testem, qui corporea exutus caligine didicisset, quantum in Christo sit lucrum, quantaque infelicitas æterni ignis, et caliginis, et vermis, et cujuscumque alterius mali, iis præparati qui dæmonibus se conjungunt.

et qui surrexerat Christum confitente,

32 Scio miraculum hoc non suscipi ab auribus incredulorum, nihil enim eorum quæ pulchra sunt ipsis videtur fide dignum: sed eam facile apud pios inveniet. Si enim verax est Christus, promittens quod majora signa quam faciebat ipse, facerent credentes in se; Christus autem ejusmodi signa millena fecit; quis Christianorum umquam de illo dubitaverit, audiens primum Eliam et Elisæum, deinde Christi Discipulos talia esse operatos? Ipsi autem gentiles, quantumvis de diis dæmoniisque suis quanta possunt deliria commenti, eorum virtute majus hoc esse confitentur. Itaque et multitudini majorem de Christianæ religionis veritate æstimationem miraculum hoc ingessit, quam cetera omnia; et quamplurimos traxit ad Christum, persuadens turmatim et absque certo numero accedere ad illum: quibus etiam continuo datæ sunt arrhæ maximorum præmiorum, tali confessioni propositorum. Quis enim recensuerit quanta post hæc secuta miracula sint, quam multi quamque diuturni morbi sanati, et quantum sese exeruerit virtus naturæ ordinem supergrediens? Quomodo cæci videre cœperint, post receptum interioris oculi lumen? quomodo claudis confirmati sint pedes? quomodo genus omne ægritudinum sit curatum? quod autem ad dæmonum violentiam attinet, hæc quoque non poterat ulla ratione subsistere, si quis dumtaxat cum fide accedebat.

plurimi convertuntur,

F

sequentibus eorum fidem miraculis:

33 Sed quomodo præteriero, quod factum est Glycerio, miraculum? Agricola hic erat et circa terram

inter quos Glycerius

A terram semper occupabatur, quam junctis ad aratrum bobus tunc proscindebat : cumque non esset expers miraculorum a S. Georgio patratorum, et suorum subjugalium alter deficiens mortuus esset, confestim cucurrit; et quid accidisset annuntians, bovem quoque suum suscitari petiit. Obtento autem eo quod postulaverat, gratus admodum pro beneficio, cum nullum alium quam de Christo sermonem haberet, eumque privatim ac publice, sursum ac deorsum prædicandi finem nullum faceret; capite plexus fuit, jubente tyranno, et Martyr ad Christum accessit. Huic appositus est secundus, ille qui fuerat suscitatus a mortuis, et palam loquens factus erat magister pietatis. Tertius denique eamdem Martyrii viam ingressus est, is qui heri et antea magus, nunc præco Christi, fidem confessus erat, et dæmonum culturam tamquam perniciosam ejurarat. Atque hæc ea sunt quæ circa patratum in mortuo miraculum acciderunt, quorum quidem pars memoriæ tradita est, altera prolixitatis vitandæ causa involuta silentio : quæ vero postmodum consecuta sunt necesse etiam est enarrare.

una cum mago et suscitato Martyr effectus.

CAPUT V.

B *Extrema Georgii de idolis victoria : capitis supplicium toleratum.*

Conspiciens Diocletianus Christianismum instar ignis jam accensum, tamquam ex scintilla a Martyre profecta, eumque a multis jam susceptum, a multis suscipiendum, nisi quis impediret; hoc autem futurum difficillimum. Hæc, inquam, videns, nihil sibi prius faciendum judicavit, quam ut de medio tolleret Georgium : verebatur tamen ne frustraretur proposito et formidabat rem aggredi, meticulosus effectus priorum experientia : rursum autem, ut liber abire permitteretur, pati non poterat; cum utique Diocletianus esset, et suam ipsius fore calamitatem crederet, si idola spernerentur. Media igitur via ingressus, carceri inclusit Georgium, existimans impediendam miraculorum frequentiam, quando nemo auderet ad vinctum accedere; itaque cessaturam propensionem multitudinis ad religionem. Potuit sane executioni mandare consilium quod cœperat; traditus enim in custodiam est Sanctus : sed id cujus causa hoc factum est, effectum tyrannus dare non potuit; Verbum enim Dei, ut Paulus loquitur, non est alligatum; quin imo jam magis libere quam antea miracula sequebantur; et C audientium fideliumque quotidie augebatur numerus.

In carcerem retrusus S. Georgius,

2 Tim 2,

35 Interea dicitur, et dicitur vere, quod a Christo acceperit Martyr suæ ad eum dissolutionis signum. Accepit autem hoc modo. Apparuit ei per somnum Christus, multaque ei dixit ex quibus magno gaudio fiduciaque repletus sit : proximam autem migrationem indicare volens coronis quibusdam splendidissimis, incomparabilem decorem habentibus, ornavit caput Martyris, quod erat signum ejus quam apud ipsum accepturus erat claritatis; promisit autem eum victurum et regnaturum secum quoniam sui causa mortificatus fuerat tota die, factus velut agnus occisionis. Sic ista narrantur. Diocletianus autem audiens, contrarium prorsus quam sibi promiserat, exitum habuisse suum circa Martyrem consilium, haud diu perstitit in sententia ipsum captivum detinendi : sed pro tribunali sedens assidente magno numero Senatorum, et multo populo circumstante, induci eum ad se jussit.

visitatur ab Angelo :

37 Rursum igitur simulatio assumitur, personaque clementiæ et mansuetudinis : rursum dolosa scena et comœdia instruitur; neque enim aliud agere poterat repulsus in omnibus, et omnia tormentorum genera frustra expertus, tamquam si cum immortalium aliquo rem habuisset. Instruxit autem ridicule D scenam, quasi crederet per eam omnia conficienda : cui enim, tamquam cum viro congressus cum omni sua potentia, victoriam de se reliquerat, huic, tamquam cum juvenculo acturus, cum blanditiis appropinquans (vide obsecro nequitiam hominis) quali quantoque artificio usus non est? Primum igitur laudes ejus, qualibus humanæ mentes maximæ capiuntur, efferre cœpit; et quis dixerit quantas? Nobilitatem extollebat, admirabatur corporis decorem et pulchritudinem cum fortitudine atque animi generositate conjunctam, tum ingenii acumen ac prudentiæ firmitatem. Neque enim, inquiebat, vel in extrema senectute talem facile inveniet aliquis, nedum in corpore tam delicato et ætate tam tenera. Deinde sibi ipsi convitiabatur, quod non puduisset, nec miserrus illius esset, nec mansuete humaniterque illo usus, sed instar feræ bestiæ crudeliter immaniterque. Post hæc supplicabat, et ignosci sibi omnia postulabat, tamquam filium pater. Quid enim, inquiebat, attinet me dicere quam multa alia tibi sint ex me parata? Non tamquam familiariter notus haberis, sed filii loco mihi eris; et honores recipies, quibus nulli præterquam nobis inferior eris : hæc autem quanta apud homines esse reputetur felicitas, E quis ignorat?

deinde blandienti iterum Diocletiano,

AUCT. CYPRIANO EX MS. GR.

38 Hæc verba illius, imo laquei erant, non quidem ei contra quem tendebantur; sed ipsimet qui ea excogitaverat. Captus enim in illis est tamquam in propriis retiis, ut habet parœmia : callidusque ad faciendum male, pari calliditate deceptus fuit; et sicut Psalmista loquitur, in operibus manuum suarum Ps. 9, 17. (quod tantum valet, ac si transferas in consiliis suis) comprehensus est peccator. Id autem quomodo? Arripuit verba tyranni Georgius, et novam quamdam adversus dæmones pugnandi rationem meditatus, qua sibi perfectum clarissimumque de illis trophæum constitueret, simulavit se acquiescere dictis, omni deposita mentis constantia, usque adeo ut vellet statim cum ipso ad delubra progredi, et ad honorandos Deos festinare. In quo quidem dolus aliquis et calliditas fuit : sed non est alienum a ratione cum versuto oblique agere, et dolose incedenti in dolo quoque obviare : omnis enim modus, quo quis iniquitatem effugit, rectus censeri debet; et quamcumque quis contra dæmones inierit viam, virtutis via est, absque diverticulo ductura ad Deum.

obsequi simulans

39 Quis posset explicare verbis Diocletiani et F idololatrarum super hisce lætitiam, plaususque et gratulationes ac præconia publica, quibus omnes convocabantur ad sacrificium? Cum autem plenus esset conventus, et esset tempus sacrificandi, atque omnes in Martyrem sacrificaturum intenti; tunc subito conversa est alea, et omnis illa lætitia, festivitas omnis, dissolutæ sunt, et gaudio luctus successit, ut appareret quod prior illa voluptas non nisi merum fuisset somnium. Non enim præsentiam Martyris sustinebant simulacra, sibique appropinquantem non tulerunt, sed tamquam umbræ evanuerunt sole transeunte. Interrogavit eos num essent dii : et illi gestu ac voce responderunt, Non sumus. Sacrificari eis jussit, at non susceperunt sacrificia; sed gementes trementesque dæmones subterfugiebant ac subtrahebant se. Et hæc quidem antequam eis comminaretur : ut autem comminari eis cœpit, non erat amplius subsistendi locus, sed tumultus quidam excitabatur, et lamentabilis sonus deorum quiritantium; ac veluti in nocturna pugna vel ebriorum conflictu, collidebantur cumulabanturque sibi invicem simulacra simulacris, et dii diis; aurei æneis, et utrisque lapidei : cum hisque miscebantur argentei ac lignei, simul prostrati atque contriti. Erat autem videre commista deorum quacumque ex materia

ducitur cum magno plausu ad idola,

quæ fassa se non esse Deos

A teria formatorum fragmina, humero scilicet ligneo æneam dexteram fortuito compactam, aureumque caput cruribus ligneis incumbens. Forsitan autem (tanta erat membrorum divinorum confusio) Martis Vulcanique partes alicui Jovis parti committebantur, adeo ut mancorum crurium basis fieret caput aureum, quo totus Olympus juxta Poetas convertitur. Ita tunc membratim complodebantur dii, miserabile spectaculum idololatris facti; et chorus ille in luctum est mutatus, simulacris ipsorum inutilibus redditis.

AUCT. GR. CYPRIO EX MS. GRÆCO *inter se collisa confringuntur,*

40 Hinc porro manifeste apparet quam difficulter superabilis malitia sit atque inexcusabilis, cum semel animam inhabitatam possidet, adeo ut sui illa potens non sit, amisso ratiocinii fræno, facta mancipium pravitatis. Quomodo enim ad Christum non transierunt gentiles, statim atque ex istiusmodi signo tum eximiam ejus potentiam tum dæmoniorum summam imbecillitatem didicerunt? Quomodo non crediderunt? Numquid non levissimum hoc est, quodque vel irrationalis natura agere posset? Quomodo igitur mortuorum idolorum impotentiam cognoverunt, et cognoscentes non repudiarunt? An forte insensibiles erant aut rationis usu privati? aut non cognoscebant ea quæ in suis ipsorum oculis gerebantur? Sed, B ut dixi, cum malitia in eos tantum obtineret dominatum, nulla boni cognitio prodesse iis potuit, usque adeo obstrictis pejorum servituti. Oportebat enim omnes tunc præsentes infirmitatem erroris cognoscere; illi autem prorsus contrarium fecere. Incensi zelo, propter idola prostrata, insurgunt in vindictam: et alii quidem verberabant Georgium, alii trahebant, alii invicem contra eum exhortabantur; nec deerant qui parati essent suis eum dentibus laniare; fecissentque, nisi ab ipso tyranno profectum mandatum, ipsorum repressisset impetum; Sanctum vero coram illo stitisset, non ut patienti parceretur, sed ut majoribus tormentis et morte gravioribus afficeretur.

insanientibus ad spectaculum gentilibus,

et Sancto mortem machinantibus:

41 Igitur rursum agones, rursum certamina ex intlatis paria subeunda fuissent; nisi Deus adfuisset, athletam suum ad se evocans. Sed hoc paulo post; nunc autem primum eidem, velut ingrato, illudebat tyrannus, quod in risum ac jocum convertit suam erga ipsum humanitatem; deinde impium audacemque vocabat, nullo in eum convitio abstinens. Quæ cum omnia frustra essent et Martyr idolorum impotentiam eidem e contra exprobraret; quodque dii non essent, qui suam sustinere nequiverant præsentiam, addens eorumdem planctum et casum et contritionem; ac denique obdurationem animi, per C quam lignis lapidibusque insensatior esse perseverabat, quamvis externis sensibus uteretur. His inquam reprehensionibus vehementissime pulsato tyranno fel draconum accensum est, et venenum aspidum insanabile, symbola cordis supra modum æstuantis. Aspectus ejus, ut cum divino Nahum loquar, quasi lampades ignis, et quasi fulgura discurrentia; vox autem erat quam ferarum truculentior: qua lictores adesse jussos, tormenta, manicas et compedes adferre; ignem, gladium, rotam, et omnia suppliciorum genera jubebat exponere.

objurgatur ut ingratus,

sed frustra:

Nah. 2, 4

42 Sed hæc omnia cum essent adducta in medium, et in corpus Martyris denuo exerenda, evertit Deus et inutilia reddidit: idque non cæcitate tyrannum percutiens, non fulmen desuper in eum jaciens, quibus suppliciis jam pridem dignus erat; verum ad sui agnitionem adducens per Georgium propriam illius uxorem, omnesque ejus curas contra ipsam convertens. Non enim, quemadmodum plerumque is qui impetitur, manus convertit in impetentes, sic et Diocletianus; sed, stimulos eidem aliunde suggerente Deo, totus a proposito raptus est, totusque in eo esse cœpit, ut suam sibi servaret uxorem. Magnum sane studium huic rei impendit; sed omnia facienti dicentique nihil prodesse potuit: quodcumque autem pharmacum adhibebat, impedimentum erat ad persuasionem, aut potius incitamentum ad Christum, cum adversantia omnia piæ mulieri cooperarentur in bonum, quemadmodum Paulus loquitur de diligentibus Deum. Igitur ex hac etiam parte repulsus, nec nisi confusionem ac risum referens ex omnibus quæ Martyri debebat, hinc in omni certamine victus, inde illusus, atque multis suis familiaribus ipsaque uxore privatus, non amplius interrogatione Martyrem dignabatur vel alloquio. Qnoniam vero jam emanarat edictum de discessu, ceteris omnibus prætermissis, extremam contra Georgium sententiam protulit: videlicet ut capite plecteretur. Protulit autem illam, non magis ipsum fugiens quam præsentes, planeque desperabundus præ dolore et amaritudine spiritus, ex eo quod superare non potuisset Martyrem, ipse qui omnes ferme homines habebat sibi ad nutum famulantes.

itaque cum etiam Imperatrix Christo accessisset,

D

Rom. 3, 28

capitis supplicio punitur Georgius.

EPILOGUS.

Hoc modo finem acceperunt agones S. Georgii: sicque decertans et spectaculum Angelis atque hominibus factus, excessit coronandus ad agonothetam E et Christum; cujus stigmata portans ac palam ostentans, socius extitit passionis, et coheres gloriæ nominatus est. Constantiam ejus exhorruerunt dæmones, victique et confusi recesserunt, adeo ut seipsos culparent, quod a principio essent cum invicto congressi; culparent quoque Diocletianum, quod ipsis instrumentum factus contra Martyrem, per ea quibus usus erat ad eorum intentum, factus esset ipsis instrumentum cladis et ignominiæ; idque tanto magis, quanto magis vincere contendebat. Patientiam ejus obstupuerunt Angeli, quod, cum homo esset corpore materiali circumdatus, et grave hoc onus necdum deposuisset; non tamen elanguit ad tormenta, non formidavit, non tradidit seipsum doloribus, nihil materiæ consonum passus est, nec a proposito alienatus abductusque; non hæsitavit in partem alterutram, non humi respexit formatus ex humo, non denique suum unde sumptus erat requisivit locum; sed totus in eorum quibus fruuntur ipsi Angeli contemplatione defixus, ipsisque assimilari contendens, vim sibi intulit, veluti si naturam communemque massam ejurasset.

Dæmonum terror,

stupor Angelorum,

44 Admiratus est eum Sanctorum chorus, medium excipientium considerantiumque singulos se F ab uno illo superatos; ipsumque reveriti beatum prædicaverunt. Agnovit in eo Abraham fidem suam, per quam salvatus et amicus Dei factus est. Agnovit Job, et plagam et patientiam; uterque autem ejus erga pauperes liberalitatem laudavit. Consideravit in eo Moyses, amorem erga proximum, sed longe quam habuerat ipse subliniorem diviniorem que: æstuavit enim zelo Martyr pro animabus tyrannidem patientibus, non pro corporibus in luto et latere ærumnose occupatis; signis autem flagellavit, non Ægyptum, sed corda impiorum; et invisibilem Pharaonem, cum omni sua virtute, non in aquis marinis, sed in suo demersit sanguine; labores vero et prælia alia, non adversus terræ hujus potentes pro modica sustinuit hæreditate, ut in eam induceret carnalem Israel; sed pro regno cœlesti, adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum. Elias, zeloten eum agnovit, æque ac seipsum, in coarguenda impietate: sed quando propius eum aspexit, non potuit visum intendere in eum. Non enim fugit Martyr a facie persequentium, non in solitudine abditus privatim lamentabatur impietatem Israelis: sed media in pericula sese inferens

et Beatorum,

imprimis Moysis,

Eliæ zelotæ,

A rens, illata sustinuit, secundum promptitudinem spiritus corpus suum illis exhibens. Socii Azariæ, et Daniel, in lacu non nisi comprehensionem et circumstantem ignem in seipsis invenientes, reliqua omnia in ipso superiora confitebantur. Quid vero attinet commemorare ceteros? Discipuli Christi, qui totum mundum Evangelio complexi sunt, magnum *et Apostolorum;* hoc suæ confessionis germen intuentes, sic ferentem Christi nomen coram regibus et tyrannis, coram millibus hominum, in maximo theatro; sic fidenter prædicantem, tantoque erga eum quem prædicabat amore incensum, ut minime cunctaretur aut ambigeret amori obsecundare per omnia; deinde propterea patientem solum ipsum, quantum simul omnes passi fuerant; exultabant gaudio, et veluti suarum coronarum atque beatæ jucunditatis incrementum accipiebant, ex tanta plenitudine; discipuli gloriam, suam esse existimantes.

45 Sic ille, et cum tantis beatæ mortis monu- *nunc gloriosus in cælis,* mentis apparuit, post Apostolos Prophetasque et veteris Testamenti Justos, princeps in choro Martyrum, primamque pulchritudinem facie ad faciem, non jam per speculum in ænigmate, contemplans, B vivit coram Domino. Impletur enim in eo Isaiæ va- Isa. 30. et 60, 20 ticinium dicentis; Et mundabitur plaga ejus, et vivet, et misericordiam consequetur, et glorificabitur in secula. Ac postea, Et erit ipsi Dominus in lucem sempiternam, et complebuntur dies luctus ipsius. Propterea etiam in cœlis est noster apud Deum mediator et pacificator; in terris autem suæ apud Deum *est communis omnium advocatus.* gratiæ atque intercessionis præbet indicia luculenta. Cui enim ad virtutem anhelanti non subvenit, laborem sublevans? cui periclitanti auxiliator non adest, invocatus? Ex quibus necessitatibus non eruit? quibus in occasionibus cuiquam defuit? medicus in morbis, in mari gubernator, propugnator in bellis, in adversis consolator: verbo uno communis apud Deum omni tempore benefactor in hac vita, communem erga nos gerit solicitudinem. Quapropter etiam Id 29, 7 istud Scripturæ in eo manifeste cernitur impleri; Reges vident ipsum vel in imagine propositum, et consurgunt, conscii sibi maximorum auxiliorum per eum obtentorum: gentes quæ eum non noverunt, eum invocant et populi qui non intelligunt eum, ad ipsum confugiunt; propter gloriam, qua ipsum omnium Dominus glorificavit: quia decet eum gloria, in secula seculorum. Amen.

ANALECTA

C *De Reliquiis, Miraculis, et Patrocinio S Georgii Megalo-martyris.*

CAPUT I.

Translatio Capitis et Brachii Venetias

Cum monasterio S. Georgii majoris an. 1462 E*gimus num.* 53 *Comm. præv. de insigni S. Georgii monasterio Venetiis, ab amplitudine cognomen Majoris accepto. Abbates ejus deinceps Ferdinandus Ughellus, tomo* 5 *Italiæ sacræ col* 1276 *et seqq usque ad Gabrielem Cardinalem Condelmerium, qui Abbatiam istam ex pessimo illorum temporum usu commendatam habuit, eamdemque jam Pontifex Eugenius IV Congregationi S. Justinæ uniendam curavit anno* M.CCCXLI. *Exinde suos Regulares Abbates iterum habere monasterium cœpit, sed de more istius Congregationis temporaneos, inter quos Theophilus Beaqua Mediolanensis, teste Laurentio Finicchiaro pag.* 299, *regimen tenuit anno* MCCCCLXII, *quando allatum illuc ab Ægina insula est sancti Martyris caput, sive pars capitis ut explicat Finicchiarus, cavere volens, ne dubia reddatur capitis sub Zacharia Papa Romæ inventi veritas, quod ipsum similiter integrum non esse asserit. Aliæ ejusdem Martyris reliquiæ, per ampliationem jam sæpius indicatam et excusatam pro corpore toto habitæ, servantur in sacra* D *S. Viti æde teste Ughello, Italiæ sacræ tom.* 5 *col.* 1260, AUCT. HILARIONE EX MS GR *idque cum veneratione tanta, ut ejus ibi* aram quotannis stato die Princeps cum bona parte Patrum, quasi Divo gratulaturus ob civitatem a periculosa conjuratione servatam, structo ad tempus super rivum maximum ponte, invisat. *Ita Ughellus, sed tempus aut allatarum istuc reliquiarum, aut dissipatæ conjurationis notare omittens, nobis præscidit plura quærendi voluntatem, in materia per se undique sic affluenti. Istis ergo omissis, transeo ad modum atque ordinem translati capitis jussu Theophili Abbatis descriptum a monacho Hilarione: qui etiam conscripsit* Martyrium gloriosi Militis Georgii; *et utrumque commentarium habemus ex Codice MS. Serenissimæ Suecorum Reginæ Christinæ, qui antea Pauli Rhamnusii et amicorum fuerat. Martyrium, de quo satis actum in Commentario num.* 14. *hic prætermittimus: Translationem damus, cum suo quem auctor præfixit Prologo, et est talis*

2 Cogis me, Pater Theophile, id ipsum quod datur otii tecum impartiri, ejusque quasi alter Cato *præsideret Abbas Theophilus,* rationem exposcis, dum me translationem capitis S. Georgii, ab Ægina insula Venetias, historiæ E mandare jubes, ut hoc muneris ab Hilarione posteritas fida et non ingrata recognoscat. Hoc licet quod posceis majoris ingenii vires desideret, majorem orationis copiam efflagitet, majorem ornatum; tu tamen qui petis, apud me tanti es, cum sæpissime de me bene meritus sis; ut quidquid teneris humeris imposueris, id, quamquam magnum et difficile videatur, recusare tamen nullo modo vel audeam vel debeam, malimque a ceteris omnibus prudentiam meam, quam abs te non dicam benevolentiam, sed observantiam desiderari. Elaboravi itaque pro virili parte, ut tuæ morem gererem voluntati, atque in lucubratiuncula hac desudare ingenium meum coegi. Tui erit postea eruditissimi prudentissimique judicii, ut voles, illi vel detrahere vel adjicere

3 Ægina insula, quam ita Æacus in ea regnans Matris nomine vocavit, non longe a Peloponneso *Intelligentes Veneti de capite S. Georgii in Ægina,* ad Orientem abest: quæ Divi Georgii capite, quod in ea per annos fere centum fuit, admodum est illustrata. Dum autem Venetorum classis Jonium et Ægeum ab incursionibus piratarum tueretur, cujus Imperator erat et Dux strenuissimus Victor Capellus; auditum est, in ea insula venerabile Martyris caput haberi. Cujus habendi et Venetias transferendi, statim cupidissimi facti classis nobiliores, ardorem tantum devotione mira excitante, communi consilio Venetias litteras ad Abbatem monachosque F monasterii S. Georgii dederunt, ut illorum vota cognoscentes, sacratissimum caput, vel prece, vel vi asportarent. Responsum est eis a monachis et Abbate, negotium tam egregium, tam pium, tam sanctum non negligenter procurarent; nil sibi gratius, totique Reipublicæ jucundius futurum hoc munere. Ad augendam quoque hanc diligentiam et promptitudinem, Senatoriæ Ducalesque litteræ accesserunt, quæ hoc negotii Imperatori classis diligentissime demandarent. Hoc ubi recognitum est; illico cum universa classe ad insulam Æginam Imperator contendit, jactaque anchora nuntios præmittit, qui Prætorem insulæ vocent. Paret statim Prætor vocatus, et ad littus e vestigio cum primoribus *Ipsum petunt ab insulæ primoribus:* insulanorum Imperatori occurrit, novo adventu et insolita classis facie territus et admiratus, quidque ferant et velint non sine timore efflagitans. Tunc omnibus in Imperatoriam triremem trajectis ac sedere jussis, exponit Imperator Abbatis et monachorum S. Georgii ardentia vota in sacratissimum caput: quod illi nuntium gratis sane auribus accipiunt. Postremo Senatus Veneti ducisque preces et imperium adjicit, quibus difficile erat resistere et repugnare

A repugnare. Exponebat etiam digniore templo, utpote in urbe florentissima fundato, et monachorum cœnobio venerabili, quorum mores sanctissimi et pudicissimi essent, Martyris Reliquias ut merebantur collocandas. Accedere et tutiorem locum, qui non piratarum latrocinia, non Turcarum insidias expavesceret. Hujuscemodi oratione non illepida flectere civium mentes, ut Reliquias sanctas exhiberent, nitebatur Imperator.

frustra jacturam talem deprecantibus,

4 Ad hæc ut responderent, templorum Sacerdotes, qui pariter convenerant, digniores ac magis idonei habiti sunt: quorum quidem oratio in hanc sententiam fuit. Urbem, virosque, omnia denique sua ditioni Venetæ subjecta esse, nec negare quippiam sese eis posse. Hoc tamen tanto munere privatum iri, in quo spes omnis, omne solatium, omne auxilium esset, quod Turcas immanissimos, piratas, prædones, omnes denique barbaras nationes arceret a littore; non posse non dolere, non mœrere, non lacrymare: nec tanti mœroris ullam esse dissimulationem; passurosque facilius omnes vita spoliari, quam tanto hospite: cujus patrocinio mille hostium insidias, mille dolos, mille pericula evasissent: spretumque olim maximum auri pondus, a Genuensibus pensitatum, ut venerabile illud munus acciperent: nunc quoque rogare, obsecrare, obtestarique omnes, ne Patrono tanto spolientur. Et hæc orantes ubertim cuncti collacrymabant, item et ceteri omnes qui astabant, tam viri quam feminæ. Hæc videns Imperator blanda illos oratione leniebat, et tristes animos demulcebat, aiebatque, spectare debere eos idem auxilii a Martyre licet absente, cujus Reliquias honorabiliores reddidissent. Hortabaturque ut Ducalibus Senatoriisque litteris, ac venerabilium monachorum votis obsequerentur, neutros in tantum beneficium futuros ingratos. Primum, ubi vident miseri nullum suis precibus locum relinqui; Quoniam, inquiunt, ita Domini nostri jubent, ad templum properate: et venerabile caput, si Martyr annuerit antiquam sedem mutare, vobiscum læti (ut optatis) auferte: nos illud vobis (quoniam ita vultis) non inviti exhibemus. Hoc autem dicebant quod sibi certo persuaderent, Reliquias has omnino tolli ab eis non posse. Superiori etenim tempore, cum a pluribus auferri tentatæ essent, tanto sunt pondere affixæ; ut nullo pacto tolli quirent: quod idem hoc quoque tempore eventurum sperabant.

tandemque annuentibus quod sperarent,

B

divinitus rem impediendam

5 Deliguntur ergo viri ex universa classe nobilissimi et ornatissimi, qui longo ordine, et celebri pompa Sacerdotes deducerent. Ita longo agmine urbem ingressi ad locum arcis, in quo sacratissimum caput servabatur, perveniunt: quod Protopresbyter, ceteris pro foribus expectantibus, multa cum veneratione extulit, mirantibus cunctis et dolentibus, quod nihil, ut antea recusaret; seque tam facile nunc præberet, quod olim immobile præ pondere fuerat. Cogitur plebs infelix, matres atque viri, pueri innuptæque puellæ: et jam spe omni destituti, carissimo spoliandi Patrono, clamoribus æthera complent. Excutiebat cunctis lacrymas tantus planctus mulierum pariter et virorum: festinabant Sacerdotes et qui eos sequebantur classem conscendere; sed præ multitudine quæ ad deosculandum venerabile caput confluebat, vix poterant. Ubi tandem in naves vi multa proruperunt, collocatis in loco ornatissimo Reliquiis: celeuma canentes a littore solverunt. Interim mœnia cives conscendentes, Patronum suum non siccis oculis, quoad potuere, prosecuti sunt. Post secundam et vigesimam diem, Venetum portum plenis velis tenuere carinæ: et ex iis quæ plurimæ fuerant, octo delectæ ad monasterium Martyris improvise pervenerunt. Clangunt continuo buccinæ, cantus lyræque resonant. Tanto territi clangore monachi cum Antistite suo egrediuntur: et cœleste munus, tanto gratius, quanto insperatius, cernunt, excipiunt, et meritis prosequuntur honoribus, sacello illud ornatissimo collocantes. His peractis omnes discessere, Deo summo atque optimo gratias agentes, cujus auxilio hæc omnia feliciter gesserant, anno Domini MCCCCLXII, idibus Decembris, Pio II Pontifice Maximo, Duce vero Venetiarum Christophoro Mauro, ad gloriam Dei omnipotentis, qui vivit et regnat in secula seculorum. Amen.

C

Effertur illud citra difficultatem,

et Venetias trans atum,

honorifice excipitur.

D

6 Non erit autem abs re duo Martyris ipsius miracula, post ejus translationem, exponere: quorum quidem alterum hoc notat, a profanissimis sceleratissimisque viris sacrosanctas Reliquias nullo pacto contaminandas; alterum in iis summam fidem et spem habendam esse. Pervenerat ad Alphonsi Aragonum Regis aures, Georgii caput sanctissimum in hac insula delitescere. Accensus igitur mira cupiditate in tam venerabile donum, ut illud habeat viam omnem pertentat, variamque artem et modum excogitat. Id tandem placuit consilium, ut precibus potius et pretio ageret quam vi. Deligitur igitur in hanc legationem Bernardus Villamarinus, piratarum nobilissimus: eique provincia hæc non negligenter tractanda committitur. Accepto Regis imperio, ad insulam properat. Ubi cognitus viri profanissimi adventus est; statim accolis omnes loci summus habere timor cœpit: ad prædam enim et stragem (ut consueverat) non ad legationem venisse credebatur: nec audebat civium quisquam ad ipsum descendere, dum pestem hanc cuncti formidarent. Tandem præstante eo pacis signa, et civium colloquium regio nomine efflagitante, ornatiores ad ipsum cives descenderunt. Quibus cum incredibile Regis desiderium in venerabile Georgii caput, quod apud eos esse ferebatur, exposuisset; Regis amicitiam et gratiam pollicebatur, simul et maximum auri pondus offerebat, ut tam gratas optatasque Reliquias non denegarent. Hæc audientes cives, inviti regiis votis annuerunt: non enim petita negare audebant, ne iratus pirata crudelissimus omnia diriperet, spoliaret, abduceret. Acceperunt ergo profanissimæ manus caput Martyris sacratissimum, eoque in trireme ornatiore composito solventes navigare cœperunt. Cum in altum ventum esset, subita tempestas exorta est; quæ statim cœlum et diem cunctorum ex oculis eripuit. Auditur clamor et gemitus virorum, omnia enim mortem minabantur. Ad Reliquias Martyris cuncti supplices salvandi confugiunt: quæsitæ suo loco Reliquiæ, mirantibus cunctis, nusquam repertæ sunt. Hoc cognito Æginam versus vela reflectunt: periculum suum et miraculum rei civibus exponunt. Ad audita omnes expavescunt, antiquamque Martyris sedem revisentes, in ea sanctissimum caput reperiunt. Stupent omnes tantæ rei miraculo, et lætitia stuporem superante, piratæ ostendunt, noluisse Martyrem vetustissimam sedem mutare. Facile credidit pirata, quia ultionem temerarii ausus vix evaserat: sicque vacuus recessit, Martyri antea supplicans, ut æquora tumida sedaret, veniamque temeritati et insolentiæ præstaret, neque id ipsum quod auri dederat repetere ausus est. Tempestate alia immanissimi Turcæ insulam obsidebant, hostilique et exitiali odio expugnando oppido insudabant. Quid agerent miseri cives, unde auxilia poscerent, quo se verterent, undique hostibus obsessi, nesciebant. Humano itaque præsidio destituti, divinam opem implorare cœperunt, et Patroni sui manus deposcere. Circumferentesque ornatissimum illius caput: et in mediis hostium oculis indignantibus ingerentes, sese ab instanti periculo liberari, precibus, lacrymis prebacantur. Non defuit precibus

Idem antea Alphonsi Aragonii jussu allatum,

E

miraculose in Æginam relatum fuerat,

F

et insulam a Turcis liberarat.

strenuissimus

A strenuissimus Miles: serenissimo enim cœlo (dictu mirabile) tot statim nubes coguntur, tot micant flammæ, tot cadunt fulgura, tantus imber ruit, ut secundi diluvii aquas crederes diffundendas. His telis, his machinis hostes repercussi terga verterunt, cognoveruntque suo periculo, Christianorum Deum, et pace et bello, cultoribus suis præsto esse. Nunc unde, et a quo hominum, quove ordine, quibus auspiciis, prodigiisque translatum sit brachium invictissimi Georgii hunc Venetias, hinc accipe.

Brachium Sancti in Calabria,

7 In ea ora Italiæ, quæ Calabria nuncupatur, monasterium est sub titulo S. Georgii de Flore (sic enim vulgus appellat) cui quidem inter ceteras ejus dignitates, eo maxime quod ibidem servaretur brachium gloriosissimi Martyris Georgii, accidit magis ad cumulum et gloriam. Sed quia plerumque Sanctorum Reliquiæ, occultissimo Dei judicio huc atque illuc transferuntur, et quasi miraculose commigrant; non id factum est locorum vitio, sed hominum pessimorum injuria. Nam cum sanctissimæ illæ Reliquiæ, quæ quadragesimo et uno ante anno, a quodam venerabili Abbate monasterii * Luexi nomine, simul et Reverendissimi cujusdam Cardinalis nepote, fuerant reconditæ, innumeras pertulissent insidias; B tandem profanæ gentis non sunt passæ ultra insanias: sic enim rei veritas habet. Igitur, temporibus felicis recordationis Cœlestini Papæ, factum est, ut dum vir nobilissimus quidam, Franciscus nomine, monasterium prædictum incoleret (nam summus Pontifex Apostolicis eum Litteris Abbati loci plurimum commendaverat) ibique velut in tranquillitatis portu vitam duceret; ecce non multo post tempore piratarum manus, qui Mugrachri cognomen est, viciniora quæque Littora occupat: discurrunt per loca profani, regionem omnem simul et monasterium sanctum diripiunt, non Deo neque hominibus parcentes. Quod simul ut conspexit vir optimus ac devotissimus, illico divino afflatus numine, ad sacellum in abditis templi se proripit; sumptoque pretiosissimo pignore, quo magis velocius potuit, abscessit. Intrat navem, quæ forte prima oblata est; et Venetias versus navigans, iterum (ut miracula miraculis adjicerentur) incidit in prædones. Spoliatur homo pecuniis et rebus ceteris: verum protegente se Deo ac Martyris gloriosi suffragiis, nusquam potuit munus pretiosissimum inveniri, ut raperetur: tandemque sic miraculose evadens, huc Venetias est appulsus. Habebat vir ille in Abbatia S. Georgii Majoris familiarem quemdam probatæ ac Sanctæ vitæ monachum, Marcum nomine. Huic itaque sanctissimum brachium in tutelam servandum C tradidit. Ille vero susceptum in contra S. Zachariæ monasterio occultavit.

** an Luxovii ?*

a quodam Francisco,

grassantibus piratis præreptum,

defertur Venetias

8 Sed quia lucerna non potest diu latere sub modio, res ipsa non multo post cognita est et aperta. Tum subito quid de cœlesti munere agendum sit in Senatu disputatum est. Omnibus in commune visum est, ut illud in S. Georgii majoris Abbatia, utpote in proprio fano, reconderetur. Unde certa die, tota pene urbs et populus ingenti apparatu ac pompa, in locum conveniunt: Clerus omnis, Serenissimus Dux, Amplissimo cum Senatu, Pontifices, Abbates, Primores, Monachi, Canonici, Religiosique ceteri, cujuscumque Ordinis ac professionis: inter quos (ut non nullos nominem) affuit inprimis, Reverendissimus D. Dominus Ægidius, miseratione divina Patriarcha Gradensis, Dominus Antonius, Reverendus Archiepiscopus Dyrachensis; deinde Reverendus D. Nicolaus Caprulanus Episcopus: Abbates vero venerabiles ejusdem S. Georgii Majoris Dominus Salatinus, Dominus Morandus: item monasterii S. Cypriani Pater, similiter et Salvatoris Prior, Domnus Benedictus; et alii quoque plures religiosi ac D sacri viri, qui accesserant, ut comportarent optatissimas Reliquias Martyris cum veneratione (ut dignum erat) in præsignatum et statutum locum. Itaque Antistites Reverendi omnes, omnisque Levitarum ordo, per suas turmas concinne dispositus, cetera omni turba in spectante, lustrato prius Senatu et populo, cum hymnis et obsecrationibus detulerunt sanctissimum brachium de contra S. Zachariæ in celeberrimam S. Georgii Majoris Abbatiam. Et in sacello convenienti ac præparato, exosculata prius manu ejusdem sacratissimi brachii, ex omni parte integra apparente cum suis digitis, ornatissime composuerunt: quod quidem usque in hunc diem, in ejusdem Martyris natali [a], notamus ab omni hominum cœtu ac feminarum magna cum frequentia invisitur et adoratur. Quare nulli mirum videri debet, si Reliquiæ S. Georgii Martyris deserta sævi ac truculentorum hominum sede, sese in tutissimam hujus almæ metropolis Venetiarum arcem collocarint; idque sub anno Dominicæ Incarnationis ducentesimo supra millesimum et nonagesimo sexto, septimo kalendas Septembris: ut idem invictissimus Martyr, hæc de cœlo prospectans, Rempublicam, Illustrissimum Senatum et Populum simul, indeficienti orationum brachio, apud omnium Regum Regem totius orbis Dominum et opificem, tueatur et protegat: cui est honor et imperium per infinita secula seculorum. Amen.

et ad S. Georgii, ex decreto Senatus

solenniter collocatur

alias Hilarione ex MS

anno 1296

CAPUT II.
Translatio aliarum Reliquiarum in Belgium.

Aquicinctinum in Belgio celeberrimum monasterium, nobili etiam parte Reliquiarum S. Georgii ditatum fuit exeunte seculo XI, *cujus res memoria in antiquissimo MS. Martyrologio ibidem his verbis annotatur, ad diem* XII *Kal. Julii.* Eodem die allatio Reliquiarum S. Georgii Martyris Aquicincti. *Ad calcem vero ejusdem Martyrologii habetur tabula Indictionum, Epactarum, Paschatum etc. ad multos annos expansa, atque e regione anni* MC *habentur hæc verba:* Allatio brachii S. Georgii XII kal. Julii. *Ita ad nos manu propria, vir in nostra Gallobelgica Societate eruditissimus nobisque amicissimus, Michael Seneschallus, cum transcriptam a se ex vetusto Aquicinctino MS. Translationis istius historiam mitteret, quæ ibi sub hoc titulo legebatur:* Narratio quomodo Reliquiæ Martyris Georgii ad nos Aquicinenses pervenerunt. *Factum autem id dicitur sub Haimerico Abbate, cujus electio in prædicta tabula sic notatur e regione anni* MLXXXVIII, Obiit Domnus Alelmus, secundus noster F Abbas, successit Domnus Haimericus: *et paulo post ejusdem Haimerici obitus notatur e regione anni* MCII. *Seraphinus Raissius, in suo Hierogazophylacio Belgico de prædicto monasterio agens, meminit altaris S. Georgii, supra quod reconditi sint loculi continentes ossa primorum Archimandritarum Aquicinctensium, tamquam Sanctorum, pannis ac mappis altarium involuta: quod altare prædictæ Translationis occasione dedicatum Sancto Martyri fuisse credimus. Quando autem aut qua de causa sacrum brachium translatum sit* in S. Georgii Præposituram, prope Hesdiniensem veterem civitatem, a cœnobio Aquicintensi dependentem, *nos latet. In hac, cum scriberet Raissius, id est anno* 1628, *ostendebatur* Brachium integrum S. Georgii Martyris eximii, argenteo brachio, magni sane pretii, condecoratum. *Sed unde illuc allatum? Suspicarer quod ex Monasterio Rama in Syria, cujus meminit Willebrandus ab Oldenborg, citatus in Comm. prævio num.* 35 *nisi qui ea descripsit ejusdem temporis Aquicinctinus monachus, expresse diceret, quod in aliquo* Romaniæ, *id est Constantinopolitani Imperii cœnobio fuerit inventum, eo tempore quo Cruce signatorum exercitus magna rerum*

Quomodo an item brachium allatum sit

quod nunc in Præpositura S. Georgii servatur,

AUCT. HILARIONE EX MS

A *rerum omnium conflictabatur inopia, quod maxime circa Nicæam Bithyniæ accidit anno* MXCVII. *Malbrancus, historia Morinorum lib. 9 cap. 28, non videtur hujus Translationis seriem legisse, cum scripsit, Brachium istud Roberto Comiti Flandriæ, qui illud Aquicinctum attulit, donatum fuisse ab Alexio Imperatore Constantinopolitano: ideo timemus ne æque parum fundatum sit, quod dicit eumdem Robertum illud dedisse Aymerico ad Hesdiniense Asceterium condecorandum. Sed his omissis transeamus ad historiam dictæ Translationis ex MS. Aquicinctino acceptam.*

describit monachus Aquicinctinus,

10 In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, paucis verbis, si possum, et humili Sermone, Fratres carissimi, libet perstringere, qualiter Aquicinensem ecclesiam, per Reliquias gloriosi Martyris sui Georgii, Oriens ex alto dignatus sit visitare. Si vero alicui, magis curiose quam religiose, quæ scripturus sum legere vel audire placuerit, non statim adversum me, quasi de viribus præsumentem, et tantam brevi incultoque sermone materiam perorantem, indignetur: immo, si novit quantum valeat obedientiæ virtus, in omnibus quæ eum offenderint, mihi pro subsannatione veniam largiatur. Non enim ut hoc aggrederer de ingenii mei viribus præsumpsi: sed Abbatis mei auctoritate coactus, sciens et prudens,

de mandato sui Abbatis,

B ut aiunt, manum in ignem porrexi. Commoneo iterum Lectorem meum, ne miraculis, quæ de Sancto per nos audiet, incredulus existat; per eum qui in Sanctis suis semper est mirabilis, vera esse quæ audierit, nobiscum credat. Et nos quippe non quibuslibet ignotis et vilibus personis de ea re credidimus; sed Roberto juniore Flandrensium Comite, qui sanctas ecclesiæ nostræ contulit Reliquias, multisque Religiosis, cum eo ab Hierosolyma redeuntibus, et non tam audita quam visa narrantibus, scribenda didicimus.

Gerbodo presbyter Insulensis,

11 Eo igitur tempore, quo, de universis fere mundi partibus, exercitus Christianorum Jerusalem petiit; quidam Presbyter Insulensis,, Gerbodo nomine, cum ceteris qui de hac patria cum præfato Principe suo profecti sunt, iter arripuit. Cumque in Romaniam omnes undique Christiani, zelo domus Dei (ut credimus) accensi, confluxissent; et omnibus quæ hostium fuerant, per agros et villas ferro igneque populatis, suis vero, quæ secum tulerant, pene consumptis, nimis egere cœpissent; tunc et ille Presbyter necessitate compulsus, relicto exercitu ad quoddam monasterium devenit. Ubi cum quodam laico, laboris, viæ, et egestatis suæ socio, a Fratribus loci benigne suscipitur, et, quamdiu voluit, ab

susceptus in quodam monasterio,

C eis cum omni humanitate sustentatur. Cumque esset ad loquendum promptulus, et ad simulandum quæ vellet satis callidus (noveram enim hominem a puero) cœpit se inter eos familiariter habere, eorumque utilitatibus quasi deservire; de singulis quoque vel omnibus, quæ intus vel foris habebantur, studiose inquirere. Fratres vero, sicut erant simplicis ingenii vel naturæ, nihil ab eo penitus absconderunt; sed sicut Presbytero, sicut peregrino, immo beneficiis sibi comparato, quæcumque habebant, etiam in thesauris vel sanctorum Reliquiis, nihil mali suspicantes, fraudulento narraverunt. Ostenderunt insuper loculum marmoreum, ubi, inter multorum pignora Martyrum, Reliquiæ B. Georgii, Martyris, scilicet brachium cum humero et costis, continebantur; quem loculum nemo reserare poterat, nisi crucem ad hoc ibi præparatam in manu teneret, quemadmodum postea Presbyter commemorabat.

primum frustra conatur auferre Reliquias,

12 Quid multa? Presbyter thesaurum in terra cœlestem intuens, concupivit; cupiens, auferre tentavit; dispositisque omnibus et prævisis quæ incepto apta esse poterant, ipse ad fores ecclesiæ excubans, socium suum laicum direxit ad furtum. Cui tentanti reserare scrinium, divino nutu semel et iterum crux D illa excutitur de manibus: quam, sicut prædixi, nisi in manu teneret, numquam ad Martyrum corpora pervenire valeret. Novo itaque et inaudito stupefactus miraculo, se in orationem prostravit, et multis votis precibusque præmissis, tremens et supplex, iterum accepta cruce, si posset reserare, tentavit; tentans, reseravit. *Hactenus MS. istud, cujus reliqua priusquam pertexo, monendum lectorem existimo, prætensum istud miraculum suspectum haberi debere, ne vel fictionis vel superstitionis plus quam veræ religionis contineat. Cum enim narratio de reserationis hujusmodi successu solum habeatur per quartam quintamve, ut dicitur, manum hominum laicorum atque idiotarum; nihil pronius fuit, quam aliquid ad rei veritatem affingi, quod inventionem mirabiliorem faceret: neque per hoc quidquam derogatur veritati ipsius inventionis translationisque hic descriptæ, quam auctor his verbis prosequitur*: Sic tandem voti compos effectus, aperuit loculum; et inter cetera, quæ festinanti occurrere potuerunt, B. Georgii reliquias auferens, lætus rediit ad Presbyterum. Quid plura? Presbyter a laico socio acceptis Reliquiis, eum secum invitavit ad fugam. Sed væ misero! ipsi, inquam Presbytero: qui Sanctis, ut credo, debitum non reddens obsequium, cæcitate mulctatus, post pauca non sponte ad eamdem rediit ecclesiam.

deinde iis potitus cæcitate mulctatur:

E

13 Tunc a sanctis Fratribus, melius quam sperabat, et non sicut promeruerat, benigne susceptus; ablata restituens et reatum confitens, veniam promeretur: eisque Domino pro pœnitente supplicantibus, non solum lumen, quod amiserat, recepit oculorum; sed etiam per Dei gratiam, jam nobis in hoc providentem, ab eisdem S. Georgii impetravit brachium. Tum gaudens et hilaris, cum tanto thesauro, ad exercitum remeavit. Sed cito obliviscens quæ perpessus fuerat, nullum sanctis Reliquiis, quarum erat bajulus, honorem deferebat. Quamobrem cum per Dei gratiam, eum ad pœnitentiam commonentem, nimis ægrotare cœpisset, Gunscelino Insulensi Canonico ad se vocato, de transactis negligentiis culpam dicit, veniam postulat; et quod pro sanctis Reliquis talia pateretur, flendo insinuat; et si veniam mereretur, de cetero religiosius se victurum votis omnibus pronuntiat. Promissa itaque emendatione, pristinæ sospitati cito redditur: sed citius obliviscens, vel potius negligens quæ promiserat, ad antiquam consuetudinem, sicut canis ad

mox visu recepto brachium a Fratribus dono accipit;

sed illud neglectim habens,

morte punitur:

F vomitum, ingratus revertitur. Vere sicut ait Propheta, universæ viæ Domini misericordia et veritas: quia quem sæpe peccantem, nec digne pœnitentem, divina misericordia diu toleravit, ad ultimum, vero Ps. 24, 10
Dei percussus judicio, in medio sociorum, morte subitanea præventus expiravit. Tunc quidam vir laicus Insulensis, Gerardus nomine, qui et in hac patria notus fuerat Presbytero, et in illa peregrinatione socius omnibusque familior, acceptis ad se Reliquiis cum similiter ægrotare cœpisset; præfatum Gunscelinum, virum scilicet honestum et Presbyterii honore sublimatum, ad se mandavit; eique Sancta tradens; et quod ea pollutis manibus contingere præsumpsisset, causam morbi protestans, veniam postulavit.

Gerardus quoque cui ipsum dederat,

14 Quid multis moror? sospes factus tradita repetiit, repetens accepit; accipiens vero, sed seipsum non corrigens, eadem, qua prædictus Presbyter, morte occubuit. O cæcitas! o præsumptio! o temeritas generis humani! quod per omnes generationes suas, dum noluit intelligere ut bene ageret, exceptis paucis Deum timentibus, congregavit super se flagella et ignoravit. Certe modo mihi occurrunt similia, etiam de veteri Testamento, omnipotentis Dei dexteræ judicia, a cujus cerimoniis vel ritu hostiarum

moritur ob eamdem causam,

A tiarum, tantum distat veritas, religio, et sanctitas Sacramentorum præsentia temporis, quantum dies a caligine noctis. Quid tamen ibi legimus? Cum filii Aaron, Nadab et Abiu, offerrent ignem alienum coram Domino, in sacrificium illius temporis, quod eis præceptum non erat; egressus ignis a Domino devoravit eos, et mortui sunt. De Oza quoque in libris Regum scriptum est, quia, propterea quod extendit manum ad Arcam Domini, et tenuit eam, bobus calcitrantibus et eam declinantibus, iratus Dominus percussit eum super temeritate, qui mortuus est ibi juxta Arcam Dei. Vere, Fratres, magnum peccatum est præsumptio, magna temeritas, dum et illos Pater eorum, scilicet magnus ille confabulator Dei Aaron, a tam horrenda morte non liberaverit; et iste interitum, quem quasi devotus propter obsequium incurrebat, omnino non evaserit. Quid vero dicam de Rege Ozia? de quo cum scriptum sit, quia exquisivit Dominum, et fecit quod erat rectum in oculis Domini, et quia egressum est nomen ejus procul, eo quod auxiliaretur ei Dominus, et corroborasset illum; tamen post tanta bona, elato corde negligens Dominum suum, cum ei voluisset adolere incensum, quod non erat sui officii, sicut B dicit Scriptura, pessimo vulnere lepræ fœdatus est, et mansit leprosus usque ad diem mortis suæ. Non est itaque mirum si et in hoc tempore, quando mundior et sanctior nostræ Religionis est cultus, qui inconcessa præsumendo similiter peccaverunt, non est, inquam, mirum si similiter perierunt; excepto quod illos, sub legis austeritate viventes, mox in initio peccati ultio divina prostravit; hos vero, sub gratia Evangelii commorantes, Dei patientia adducens ad pœnitentiam, diu toleravit.

sicut Nadab et Abiu, Lev. 10

2 Reg. 6

et sicut Ozias Rex 4 Reg. 15

15 Sed jam nunc ad narrationis nostræ ordinem redeamus, ne prolixiorem quam oportet digressionem fecisse videamur. Igitur Comes Robertus, audita morte et causa mortis viri sui Gerardi (de Insula quippe fuerat, sicut prædictum est) omnia quæ illius erant sibi vendicavit: sanctas vero Reliquias honorifice, sicut decebat, imo sicut poterat, in tentorio suo præ oculis collocavit. Verum, quia longum est enarrare quæ et quanta per Sanctum suum Dominus in via ostenderit; quomodo custodes, quibus eum Comes commendaverat, iterum infirmati custodiam a se dimiserint; et ad ultimum a Sannardo, Capellano suo, viro siquidem bene Catholico et religioso, vix multis precibus, ut eum custodiret, impetraverit; vel qualiter in redeundo ipse Comes cum suis omnibus, de profundo pelagi, et ut ita dicam, C de ipsius mortis faucibus per merita Sancti Martyris ereptus, et in quamdam insulam vi ventorum expulsus, Reliquias Sanctas, cum argentea theca, ubi repositæ fuerant amiserit; et quemadmodum ipse propter hoc usque ad animam contristatus, tandem per Dei gratiam a quodam barbaro, illius terræ accola, ultro ad portum redeunte et gratis reddente, eas rehabuerit: quia, inquam, hæc et alia multa, quæ per Sanctum suum in via Dominus ostendere dignatus est, sicut prædixi, longum est enarrare; ideo manu scribæ velociter scribentis ad finem rei cursum properemus. Diu est enim quod et incultus sermo noster silentium requirit, et auditor fastidiosus moræ impatiens et aures avertens aufugere cupit. Unde multum timeo ne illud Horatii de me dicatur:

Ipsum venit in potestatem Roberti Flandriæ Com.

qui post varios casus,

Non missura cutem nisi plena cruoris hirundo.

16 Igitur cum in patriam suam de servitio Dei Comes reverteretur, et ei causa honoris et amoris omnes occurrent, Domno Haimerico, Venerabili Abbati hujus Aquicinensis cœnobii, ei cum ceteris Abbatibus occurrenti, præfatas Reliquias, id est brachium S. Georgii Martyris tradidit. Ipse vero postmodum gregem nostrum visitans, et ejus se orationibus humiliter commendans, propriis manibus super altare Sancti Salvatoris Domini nostri illud obtulit. Ergo, quia, teste Propheta, Deum in Sanctis ejus laudare jubemur, non immerito laudis nostræ devotionem, ad impendendum nostræ servitutis obsequium, in honorem Dei et tanti Martyris et omnium Sanctorum ejus venerationem, sic exhibere debemus; ut et Dominum, mirabilem in Sanctis suis, glorificemus: et Sanctos ejus, per ipsum Dominum mirabiles factos, pro viribus nostris honoremus. Hoc quippe fidei pietas exigit, ut non solum affluentissimum gratiæ Largitorem dignæ devotionis laudibus extollamus; sed etiam ipsius gratiæ susceptores, et quodammodo divinorum operum consortes, diligere et honorare studeamus. Unde ipsi Salvatori nostro, Fratres carissimi, nos pusilli et humiles servi ejus, gratias referamus: et pro tantis beneficiis, Gloria in excelsis Deo, devote frequentemus, cui est honor et gloria, virtus et imperium, in secula seculorum. Amen.

ipsum donat Abbati Aquicinctino,

D

EX MS. AQUICINCT.

digne honorandum.

17 *Claudat hoc caput attestatio de alia quadam S. Georgii Reliquia, in nostram Brabantiam atque ad Commendatoriam Teutonici Ordinis domum Trajectum delata, quæ simul sit monumentum Arnoldi Comitis de Huyn, Gelein et Amstenraide, in quo nuper nobile Humorum extinctum est nomen: qui ut erat honorandorum Sanctorum, sacrarumque Reliquiarum privatim ac publice ornandarum studiosissimus, ita operi huic nostro afficiebatur tenerrime, et quod subjungimus documentum submisit; nepos ex fratre magni illius Godefridi, cujus bellicam fortitudinem, probatam in Cæsareis contra Suevos exercitibus ducendis, laudabunt hujus seculi historiæ; pietatem et religionem testabitur sequens scriptum, quod* Georgius Morbecius, Ordinis Teutonici Sacrista in Juncis, *in hæc verba signavit:* Sciendum, quod anno MCCCCXVI pagus de Groetraet, patriæ et diœcesis Leodiensis, emptus sit per generosum D. Juonem a Cortenbach, Baliviæ de Juncis Archicommendatorem. Erant in eo pago variæ Reliquiæ, a D. Comite Lossensi in Terram-sanctam profecto illuc olim allatæ, quæ post venditionem pagi factam ibidem permanserunt; et singulis septenniis, magno populi concursu et devotione, venerationi expositæ fuerunt, usque ad annum MDCVIII, quo ab Antonio Nuceo, ordinis Teutonici Presbytero et in dicto pago Pastore, ultimo monstratæ sunt; prout vivi adhuc et oculati aliquot testes a se visas fatentur. Postmodum, ob temporum iniquitatem, et deficiente (ut in F pagis solet) populi devotione, destitit solennis illa veneratio. Ut igitur in majore postmodum forent cultu, Excellentissimus D. Godefridus Comes de Huyn et Gelein, ejusdem Baliviæ de Juncis Archicommendator, eas Trajectum ad Mosam, ad ecclesiam suam de Juncis, transferri fecit; et confectis duabus pyramidibus pretiosis, de ebeno et laminis argenteis coopertis, septem ad minus pedum altitudinis, imponi fecit: ubi adhuc asservantur. Principalior earum pars est notabile os maxillæ S. Georgii, et alia notabilis pars de S. Elisabeth, matre S. Joannis Baptistæ. Hæc sunt quæ pro veritate dictarum Reliquiarum, et ceteris ad eas spectantibus, ex testimoniis et scriptis possum producere.

Godefridus Comes de Huyn et Gelein, E

S. Georgii Reliquias, diu in Groetraet cultas,

Trajectum ad Mosam transfert et ornat.

CAPUT III.

Miraculosa liberatio pueri Paphlagonis e captivitate Bulgarica, *a* Ex MS. Græco Vaticano. *b*

VIDE ACTA GRÆCA PAG. XXXV. *a* *b*

Interprete Petro Possino S. J.

Qui paribus donis dignari cupimus, sanctorum Martyrum memorias et solennitates inconcussa fide et caritate celebrare ne pigritemur: quoniam a nobis laudati,

Prologus auctoris,

EX MS. GR. VATICAN.

A laudati, glorificati, et memoria honorati Sancti, protegunt, providenter curant, efficaci patrocinio amplectuntur nos, dirigentes ad meliora et viciniora saluti. Proponitur ergo nobis hodie, universo celebris mundo et venerabilis, hæc memoria gloriosissimi Martyris Georgii, sacrum epulum, mensa inexhaustas largiter præbens delicias, saginansque animas et corda participantium fide ac desiderio spiritalem istam refectionem, certaminisque ipsius, fortitudinis, patientiæ ac generositatis præconium non tantum magnifice prædicans : sed et vim miram stupendorum, quæ operatus est ipse, prodigiorum nobis ob oculos exponens. Præsertim vero illius, ætate *c* nostra perpetrati ab ipso miraculi, plane portentosi et usitatæ admirabilitatis modum supergressi. Attende igitur quicumque adstas diligenter dicendis, oro te, ut et omnipotentis ac benignissimi Dei misericordiam omnes super-admiremini; et sancti Martyris providentiam, protectionem, mirificam potentiam, extollatis immensis laudibus; sicque utilitatis maximæ vestris fructum animabus decerpatis.

c cujus ætate res accidit.

Templum S. Georgii juxta Amastrim :

19 Scire igitur vos volo, Christi amans Congregatio, sacrum Auditorium, regionis Paphlagonum incolas maxima fide et caritate ardenti erga gloriosissimum Megalo-Martyrem Georgium dudum se B præditos monstrasse : adeo ut ei sacra et veneranda templa, qua sumptuose extruxerint, qua religiose frequentarint; in ea ferventi studio concurrentes, illicque perseveranti devotione immorantes, festaque illius et anniversarias solennitates fideliter ac rite prompto satagentes animo exequi. In qua religione se conspicuos maxime præbuerunt conterranei urbis Amastridos, *d* prout consequens significabit oratio. Apud hos in loco quodam nomen habente a flumine; amne *e* nimirum proprio et quasi domestico, templum ipsius exstructum est perelegans et venerandum, in quo omnes cum fide accurrentes, petitionum facile compotes fiunt. Homo vero erat quidam, nomine Leo, pius et Deum timens; idemque copia opum affluens, habuit uxorem honestissimam, vocatam Theophano, similium ipsi, hoc est laudabilium morum. Hi ambo, fide instincti viva et amore ardenti erga sanctum Megalo-Martyrem, in sanctissimo ejus templo assidue morantes, et ipsius anniversariam memoriam solenniter et devote celebrantes, omnium quæ possidebant custodem, curatorem, et provisorem sanctum Martyrem scriptis tabulis declarant. Erat vir militaribus Catalogis adscriptus, functionesque suarum vicium in expedio-C nibus, sine recusatione serviens, obibat. Natus porro ipsis puer masculus est : quem fide sincera in veneranda sancti Martyris æde sacro regeneratum baptismate, instinctu sui in Martyrem amoris, Georgium nominarunt. Ablactatum inde Georgium puerum ad sacram in litteris institutionem tradiderunt æditituo templi ejusdem augustissimi, juxta istud ad custodiam et quotidianum cultum habitanti, sic erudientes filium, juxta divinum Apostolum in disciplina et correptione Domini : quem ut surculum læte germinantem alentes, et hujus pudore prudentia, et modesta compositione delectati, orabant Sanctum, ne dedignaretur instruere, confirmare, dirigere ipsum ad meliora et salutaria. Puer autem Sancti intercessionibus roboratus, ingenii specimen præclari, dextræque ad percipiendas scientias indolis edens; et non modo meditationi litterarum quam oportebat moram operamque impendens; sed et usu præscriptis officiis precationum diurnarum et nocturnarum impigra devotione indefesse vacans, gratus omnibus et amabilissimus evasit.

d

e

huic devoti conjuges,

filium unicum Georgium nominant ;

Eph. 6, 4

20 His ita se habentibus contigit Occiduarum gentium in nos Christianos tumultuosissima commotio, *f* Bulgarorum videlicet et Ungarorum, Scytharum quoque Medorum ac Turcarum : qui non contenti confines ipsis incursando vastare regiones, etiam urbem nostram *g* regnatricem, Dei fretam protectione, deprædari atque exscindere constituerant : perfecissentque, nisi omnipotentis Numinis benignitas et misericors providentia successu cassas minas eorum et sæva cogitata reddidisset. At moderantes *h* tum Romana sceptra præcipiunt congregari undique adscriptos militiæ auctoratosque ab Imperio, ad memoratarum insultus gentium reprimendos, Leone *i* tunc Phoca Romanis exercitibus præposito. Hoc irrecusabili et gravi præcepto urgente, prædictus Miles Leo, ob ætatem jam provectam haud valens expeditionis istius et longinquæ profectionis laborem suscipere, summa necessitate invitissimus est coactus, unigenitum suum Georgium, teneræ adhuc ætatis adolescentulum, quippe haud multum pubere majorem, pro se in istius militiæ functionem substituere. Quem priusquam dimitteret secum ducens, uxore una comitante, processit ad sancti Martyris templum, ubi tales supplices et lamentabiles ambo ad Martyrem direxerunt voces : Tibi, Sancte Dei, unigenitum et carissimum nostrum filium commendamus, quem tui amore Georgium nuncupavimus : tu illum custodi, tu illum deduc via tota, tu E salvum ipsum incolumem, integrum, cum plena rursus valetudine nobis restitue; ut fidei nostræ in te veteris fructum tuis beneficiis capientes, causam habeamus longa te gratiarum actione venerandi, utique per omnia experientes provisorem te ac defensorem nostrum.

D

f emittendum contra Bulgaros,

g

h

i

Sancto commendant.

21 Hæc et plura his dolenter ac flebiliter precati, filium Georgium cum reliquis euntem militibus dimiserunt; in luctu ipsi et planctu perseverantes, nec desistentes noctu diuque a Sancto invocando orandoque instantissimis precibus, ut viam pueri dirigeret, vires roboraret, provideret ipsi salutaria, quo salvum aliquando ipsum ac sanum ejus gratia reciperent. Interim ex omni præfectura et regione Romano Imperio subjecta, congregatæ innumerabiles copiæ convenerunt, progressæque ad viciniam modo memoratarum exitialium gentium, acies direxerunt iniquo loco juxta *k* mare : in quas confestim irruentes barbari armati, consternatas improviso deleverunt. Sed heu me! quomodo sine lacrymis transigam lamentabilem hunc casum, remissæ in nos protectionis omnipotentis et misericordis Dei, propter inenarrabilia peccata nostra coacti juste nos derelinquere, qui prius legem ipsius dereliqueramus, et in ejus F judiciis non ambulaveramus, neque mandata ipsius observaveramus. Heu! quomodo subacti et substrati sumus alienis et impiis hostibus, qui sancto eramus obsignati baptismate! Nimirum quia justificationes illius profanavimus, et mandata non custodivimus, et propter hoc visitavit in virga iniquitates nostras, et in verberibus scelera nostra. Heu! quomodo absorpti sumus a sacrilegis et perfidis gentibus, qui triumphali et invicta armatura venerandæ Crucis secure muniti et cataphracti videbamur! Profecto quia non custodivimus testamentum Dei, et in lege ipsius noluimus incedere; sed obliti sumus mirabilium ipsius et misericordiarum illius quas ostendit nobis : propter hoc avertit auxilium suum ab armis nostris, et non protexit nos in bello : ut in nobis impleretur Propheticum illum dictum : Posuerunt mortalia servorum tuorum escas volatilibus cœli, Ps. 78, 2 carnes Sanctorum tuorum bestiis terræ : effuderunt sanguinem eorum velut aquam in circuitu Jerusalem, et non erat qui sepeliret, et quæ sequuntur.

Commisso prælio,

k

fit strages Romanorum :

22 Sed, oro vos, inclinate aures vestras, Fratres, ac placide dicendis attendite, et lamentum cum gratiarum actione et compunctione compatienter et amanter

A amanter resumite. Igitur propter infinitam multitudinem criminum iniquitatumque nostrarum, inpenetrabilibus et investigabilibus Dei judiciis, quorum solus iste causas novit qui nos condidit, et prout ei collibuit gubernat, contigit miserandam illic fieri Christianorum stragem : *l* quorum alii quidem gladiis perempti sunt; alii gurgitibus maris hausti, quidam suffocati compressu turbæ, non pauci obtriti ungulis equorum, nonnullis ruina ex impulsu vehementi duro solo aut saxo illisos confregit, alii alio multiformis genere mortis absumpti periere. Fuerunt et plurimi captivati, in tenebrosas vincti detrusi custodias; fameque illic ac siti, angustiis, ærumnis mori miserrime coacti. Aliqui abacti servituti acerbæ mancipantur. Vix paucos e multis viam nactos subtrahendi sese, fuga servavit salutaris. Puer inter hæc Georgius, Dei auxilio et providentia Martyris, parentumque precibus custoditus, salvus et illæsus servatur : nec vulnere gladii excepto, nec afflictus impulsu in ruinam noxiam, nec dolorem letalem passus ullum : sed captus a quodam gentis unius Principe, cum ei forma qua præcellebat puer, aspectu primo gratiam novi Domini parasset, sine vinculis et flagris, in mitem est separatus servitutem. Princeps B enim ille probum adolescentem intimis sibi quotidiani victus ac cultus ministrare obsequiis voluit : ea illum gratia abducens secum ad gentem suam, operaque illius ibi utens. Hic juvenis Deo gratias agens et sancto Megalo-Martyri, pro tam insperatæ beneficio salutis, hero diligenter ac fideliter serviebat suo; gaudenti novi famuli prompto ac prudenti ministerio, plenamque illi fidem ac favorem præcipuum præstanti.

Adolescens captivus abducitur, præter spem servatus.

23 At Georgii parentes, postquam longa illum solicitudine quæsitum et expectatum diu, comparere nusquam viderunt; hausta inde opinione casus exitialis quo is esset irreparabiliter perditus, naturalibus affectibus paternæ caritatis, in luctum inconsolabilem exardescentis, indulserunt. Et patris quidem hæ audiebantur voces : Eheu unigenite fili, longe dulcissime! eheu solatium senectutis meæ! quo, malum, imprudens consilio te mei vicarium in ista pericula submisi; qui utinam, senex licet atque invalidus, hancquoque ut alias per me militiam obiissem; et fato ut decuit meo functus, te superstitem reliquissem, stirpem familiæ, columen afflictæ domus, matris miseræ solatium et requiem, patrimonii heredem, surculum generis. Heu me! quid agam? quo me vertam? quam consolationem gravis ætatis inveniam? cui transmittam possessionem horum, C quibus affluo, bonorum? quis me jam invalidum et annis fractum fido et jucundo curabit obsequio? quis mortuo justa funebria persolvet? quis memoriam defuncti duratura monumenti mole honorabit? Heu me infelicem, cujus senectuti miseræ hæc tristis sors obtigit; ut descensura cum dolore in ultimum casum sit. Mater autem, pro sexus infirmitate adhuc lugubrius lamentans, hæc dicebat : Heu fili dulcissime! heu consolatio meæ animæ! heu lux oculorum meorum! quomodo te lugebo, quibus lacrymis tui jacturam exequar? An gladiis interemptus es? an equorum pedibus conculcatus? an mari absorptus? an præcipitatus in ruinam, turba in cumulum acervata es obrutus? Utrum carcere arctisque ergastulis conclusus, fame illic ac siti absumptus exspirasti? An vivis te adhuc accensebimus? an memoria solum uti jam defunctum te fas est prosequi? Quis dabit mihi columbæ alas, quibus volans ad te perquirendum ferar? Me conferam in campum infausti prælii, scrutabor cadavera cæsorum, reperiam vel particulam quampiam carissimorum artuum vel ossium, et tollam sepeliendam mecum, ubi fatalis mihi dies advenerit. Si enim hic esses mortuus, o fili, tolerabilior me pupugisset dolor, componere te D valentem propriis manibus, ornare funebri vestitu, fungi præficæ officio ad sepulturam, tum sepulcro assidere, quotidianisque illud rigare lacrymis. Nunc tuum, nate dilectissime, trucidati cadaver an fuerit qui colligere, qui libitinarii officio comere, producereque funebriter ornatum ad sepulturam curarit? quin tua, ut verisimilius autumandum est, tua ista, inquam, desideratissima mihi membra discerpserunt diræ volucres, et feræ bestiæ vorarunt. Hæc et his plura mater insolabiliter ejulans aiebat; qualia genitricem in irreparabili jactura unigeniti dilectissimi filii lamentari consentaneum fuit.

Amissum lugent pater, ac mater,

EX MS. GR. VATICAN.

24 Ambo autem, pater ac mater, non singillatim solum aut apud se domi, solis familiaribus consciis, talia flentes vociferabantur; sed festinato procurrentes ad sancti Martyris templum, illic palam audientibus cunctis in hunc modum expostulabant : In talesne spes, Sancte Dei, nostram tibi unicam carissimam credimus prolem, ut in avium et bestiarum pastum cederet? hujusmodi nobis rependis vices precum ac votorum, quotidiana iteratorum instantia? Quod si nostræ in senio solitudini haud tanti duxisti compati; cœpisset te saltem aliqua teneræ illius et innocentis miseratio ætatis : ejus E utique qui sacro baptismate in tuo sanctissimo templo initiatus, tibi a nobis oblatus est, a nobis tuo venerando insignitus nomine, ab iisdem nobis quotidie per ardentes tibi commendatus preces. Quare nostram miseriam despexisti, Magne Martyr Georgi? Maxime autem mater, cernens æquales filii sui pueros intrantes et exeuntes e sanctissimo templo beati Martyris, psallentesque ac legentes illic, ejulabat impotentius dicens : Utrumnam solus inter omnes meus filius pondus erat terræ inutile : an ego matrum una omnium nequissima, peccatis obruta innumerabilibus, indigna fui, cui salvum filium servares? Si haberem aliam prolem, exiguum forsitan ex ejus aspectu domi potuissem solatium capere : nunc quo vertam oculos, unde aliquod traham levamentum doloris, non suppetit. Compatimini mihi amici, collacrymamini mecum cognati, vicini, affines : ne invidete infelicissimæ mihi modicam saltem consolationem hujus tanti me aggravantis luctus. Hæc et his similia parentes inter se mutuo et ad Sanctum lamentantes, non modo familiares, amicos, et vicinos in planctum movebant; sed e lapidibus prope dixerim ipsis consensum aliquem doloris et fletum extundebant.

et filium reposcunt a S. Georgio :

F 25 Nec tranquillius puer Georgius captivitatis suæ ac servitutis mala ferebat : quin paria et ipse modo auditis, quoties arbitrorum absentia ægri cordis planctu libero levandi facultatem dederat, clara voce lacrymans expostulabat, Sanctum his verbis alloquendo Martyrem. Nonne tibi, Sancte Dei, parentes mei depositi fide me commiserunt? non in tuo sancto templo baptismi gratiam percepi? non ex tuo nomine appellor? non apud te tuis auspiciis sacrarum elementis litterarum imbutus sum? Cur ergo meorum genitorum preces et supplicationes sprevisti? Cur passus es in servitutem abduci me? Cur detineri sinis in hac terra longinqua et barbara, inter gentem feram, infidam, immanem? Cur meorum lacrymas parentum, cur meæ tantam calamitatem adolescentiæ despicis, nullo compassionis sensu, securus officii Patronalis erga tam addictos clientes? Verum hæc hactenus fuerint : verte deinceps rationem, meque jam hinc curare incipe. Ne, inquam, ne me nunc neglige, ne derelinque; sed juva et vires suffice, ad gratiam saltem promerendam dominorum meorum, inflectens ac deliniens mentem illorum feram, in quemdam favorem mei : tum miserrimos parentes meos, quorum quantus sit de me perdito

ipse quoque se ei commendat.

A perdito dolor facile absens suspicor, consolatione aliqua dignare. His ita se habentibus, redibat anniversaria solennitas Martyris : quam sentientes adventare, atque ad eam cum fide ac studio solitis celebrandam se comparantes, pueri Georgii parentes, quo plus in talem incumbebant curam, eo minus refrænare luctum poterant, excitata videlicet luculentius per talem cogitationem amissi memoria et desiderio filii. Vim tamen naturæ facientes, magno conatu studuerunt Sancti festum consueto ritu quam possent religiosissime agere. Jam ad vesperam sacræ diei pridianam, qua memoria sancti Martyris incipit coli, perventum erat; quando post Lucernarii *m* Psalmodiam, prout mos est ejus regionis incolis mensam instruere, qua propinquos et necessarios excipiant, idipsum et illi copiose facere; larga ciborum optimorum abundantia, amicis, cognatis, prætereaque pauperibus, et quibuscumque forte illic repertis epulo dato. Convivis porro ad mensam sedentibus, non aliud fuit sermonum argumentum quam Georgius puer. Pater quidem ejus et mater mœsti ac flentes hæc memorabant : nempe in proxime *n* transacta S. Martyris memoria carissimus noster filius Georgius hic erat, ministrans B epulas amicis, ipse particeps convivii. Quibus consanguinei auditis, pariter lacrymabantur, amici mœrebant, tristitia omnes et luctu tabescebant, jacturam pueri reputantes et compatientes genitoribus.

EX MS. GR VATICAN. Ii is vertente anno votivas epulas præbentibus,

m

n

26 Ipsius quoque pueri Georgii peregre captivi, obversabatur præsens animo, quæ qualisque vespera eadem celebraretur in patria solennitas. Forte autem tunc illum ad culinæ focum servilis detinuit usus quotidiani occupatio, in temperando ac condiendo jusculo, quod ipse, de more manu erat ministraturus propria cœnanti mox hero. Stabat igitur tristis et plenus lacrymis; hæc utique tacitis cogitationibus reputans : En dum hic fuliginoso miser deteror officio, eadem hac nimirum hora pervigilii Sancti mei Patroni Martyris, in paternis meis ædibus mensæ stant positæ, circum accumbente corona nobili amicorum et vicinorum, cujus et me participem pari die superioris anni fuisse memini; et piget meminisse; tali recordatione miseriæ mihi meæ sensum admovente acriorem. Idem Ego nempe nunc in istis squallens sordibus, nocte hac ipsa festa, quam vertens refert annus, celebrabam gaudens anniversarium epulum in natali magni Martyris ; riteque libatis sacris dapibus in templo sanctissimo ejusdem, turbæ immistus densæ concurrentium undique ad eum C venerandum, Psalmos simul canebam, simul aliis certatim religiosis ministeriis vacabam. At modo in regione longinqua et barbara captivus servio. An me unum omnium, Sancte Dei, ducens indignum aditu sacri tui templi, huc me exterminatum ablegasti! Miseror vos, infelices genitores, facile suspicans quantus vos, hujus nunc ceremoniis solennitatis annuam navantes operam, ex mei desiderio mœror opprimat. Circumfertis videlicet oculos, meque requiritis : ac invento nusquam, ex conscia memoria locorum quæ me ante annum habuerunt, luctu recrudescente tabescitis. Urit me præsertim, istinc usque ad cor meum consensu pertingens, dolor afflictissimæ materculæ. Ut æstuare illam ringique intime consentaneum est, spectantem cognatos, notos, amicos, undique congregatos ad panegyrim Martyris : at meam, illic nusquam visi, speciem desiderantem, nusquam auditu vocem requirentem ? Profecto non moderatius ejulat, quam juvenca mugiat cum suus fuerit ablatus vitulus : non remissius gemit, acutos huc atque illuc obtutus evibrans, aures omnem in partem arrigens, irrito conatu, ad me nempe videndum et audiendum, qui tam procul miserrimus detineor. Quid autem ei putem esse animi, meos in templo æquales et condiscipulos cernenti, psallentes, dictata magistrorum concertando reddentes, et quæ generis ejus me sæpe gaudens actitare cum iis vidit, nunc agentes sine me? Dissilit utique illi ac discerpitur cor, configuntur viscera penitus diris, aculeis letali haud dubie pectus ipsi plaga confoditur. Quis jam mei quoque patris suspiria referat? quis matris fluentes lacrymis oculos abstergat? Ego vero quos Hymnos Patrono Martyri luce sua offeram? quos Psalmos modulabor? Pro hymnis fletus inutiles, pro psalmis æstuantia intus et metu ne se prodant præfocata intra ægri cordis angustias suspiria parturientis animi. Vale pater, vale mater, valete amici, noti, cognati ; recordamini mei captivi, et sive adhuc vivam, orate pro me ; seu jam creditum mortuum, luctu pio prosequimini. Salve et tu mihi veneratissime Sacerdos, Æditue templi sanctissimi qui erudivisti me, a quo sacras percepi litteras, meique memento in tuis ad Deum precibus. Salvete vos quoque pueri æquales mei ac condiscipuli, cum quibus una canere, disputando concertare, simul orare consueveram : et ne quæso in hoc Sancti festo vestri quondam sodalis obliviscamini, procul exulantis in terra barbara, peregrini, captivi, et servi.

carum recordatus captivus,

suam deplorat calamitatem :

D

E

27 Talia eo tempore puer Georgius cum inenarrabilibus cordis angustiis mente revolvens, inter crebra suspiria et lacrymas amnium ritu erumpentes ex oculis, has tamen et illa nisu magno compescens, questusque subsultim exitum molientes e pectore opprimens, ne indicia extarent doloris intimi, quietus, ut poterat, circa suum satagebat officium, in proxima expectatione horæ instantis, qua illum oportebat consueto fungi ministerio. Vos vero aures arrigite, qui adestis, quibus excipiatis majus omni admiratione prodigium. Admonitus a conservis Georgius puer, adesse tempus deportandi e camino coquinæ vas ferventi plenum jure ad accumbentem jam Dominum; surgens abstergit e genis lacrymas, arreptoque juris calidi vasculo, quale in illis Papalagoniæ partibus *o* cucumium vulgo appellant, expedit ad mensam gressum. Quod agentem puerum ecce in ictu oculi sublimem per aera stitit Sanctus in ipsa domus paternæ aula, ubi convivium celebrabatur, et mensæ amici assidebant, cucumium jure plenum, quale fervens e camino extulerat, in manu habentem. Id inexpectatissime cernentes cum parentes Georgii, tum quotquot aderant alii, notissimum nempe adolescentis vultum, vestitu ornati barbarico, dextraque cucumium fervens portantis ; F obstupuere visu primo, exclamaruntque vocibus maximis. At pater quidem materque ex subita vehementia inopinati gaudii in terram muti prociderunt: reliqui vero circumfusi amplexabantur et exosculabantur puerum, cœperuntque percunctari, quo modo rediisset? At puer agnita domo propria, videns parentes et notissimas facies familiarium, incredibiliter ipse mirabatur, resne vera id esset an somnium, quasi dubitans. Tandem continuata experientia fidem veri faciente, confirmato animo, referre quid sibi accidisset his verbis cœpit.

et sorbitiunculam hero prandenti laturus,

o

subito transfertur et redditur suis,

28 Quod ex me quæritis, ne ipse quidem satis habeo compertum. Unum scio : me hoc ipso monumento, hac eadem hora, hoc puncto temporis, modo in Bulgaria fuisse captivum et servituti mancipatum : et hoc quod videtis cucumium modo ex herilis culinæ foco bulliens sublatum inferre voluisse mensæ, accumbentis ad cœnam mei Domini. Superatis eo studio aliquot jam gradibus, quibus in triclinium ascendebatur, in ipso conatu scandendi ulterius, obvium repente invenio quemdam cataphractum in armis equitem, paludamento velut Imperatorio tectum,

S. Georgii beneficio.

A tum, nisi quod vestis splendor solis fulgorem vincens, longe omnes triumphales Cæsarum superabat ornatus. Is manu me arreptum extulit : mox mecum ritu fulguris avolavit : nec laborem nec motum ullum sentiente me. nisi quod, quando super mare transibamus, videbar mihi audire sonitum quasi calcati equinis pedibus æquoris, ac pulsu illo subsultantium aquarum. Statim post hoc nictu oculi terram attigimus, qua volare pergentes inter lucis amœnæ serenissimos splendores, citra nisum, ærumnam, aut contentionem ullam, ignarum ubi essem, aut quo irem, me huc per sublime, ut videtis, intulit ; vestrumque in medio deposuit, cucumium hoc manu gestantem. His illi pueri verbis auditis, eo quo par est credere stupore, raptim erumpunt domo, mirificum sospitatorem, si possent, invenire ac meritis venerari honoribus studentes. Sed nemine reperto, ad puerum se intro recipiunt, rapti plane extra sese tam inusitati visu præsenti miraculi. Tenebat oculos cucumium in manu pueri, cujus liquor conceptum igne Bulgarico fervorem, adhuc bulliens (quod sonus prodebat æstuantis) in Paphlagonia servabat, manifesto indicio pernicitatis, qua erat ex tanto intervallo *p* momenti nictu properata translatio.

cum eadem quod manu ferebat cucumio :

p

B Interim e deliquio animi restituti ad usum sensuum Georgii parentes, collum filii amplexibus stringebant, suaviabantur dulcem vultum, attente inspectantes et quasi dubitando an is esset, antiquam insculptam menti speciem lineamentorum ejus in nova facie quærebant. Tum exacte constare similitudinem cernentes, in hæc prorumpebant verba : An hic vere noster est filius ? num mendacio ludimur ? Non somnium, sed res est. Te profecto, te nate dulcissime videmus et tenemus, ipsum quem genuimus, aluimus, amiseramus. Quæ his adjunxerint, quid præterea egerint, dignas, quoad poterant, Deo ac sancto Martyri, pro tam admirabili favore, pro tam insolitæ protectionis beneficio, tam prodigiosæ liberationis miraculo gratias reddentes quia exprimi dicendo nequeunt, æstimanda prudenti relinquimus.

29 Exuberante post hæc in cunctis gaudio, quale solet e magni confinio mœroris vehementius exsurgere ; post lætam Dei mirabilium prædicationem, encomiis magni Martyris admistis, salivam convivis movit exhalans e cucumio fumante pellacis odoris vapor : quin et partem religionis arbitrati, quasi missum peregre a Sancto indigete ad sibi sacras epulas gustare ferculum Enimvero, aiunt, poscimus et nobis propinari e Bulgarica captivitate divinitus ad nos perlatum jusculum. Æqua cupere visis minis-

ex quo mirabiliter multiplicato

C tratur e cucumio. Cumulatum miraculo miraculum audite. Erat id cucumium vas plane parvulum ; quippe modicæ unius sorbitionis capax : convivarum porro cum ingens assideret mensæ numerus, inde omnes afflatim hauserunt. Superabat tamen in vase liquor : quare vocantur qui sacras in templo vigilias obibant, densa utique hominum turba. Et his expletis, abundavit unde famulis, ministris, infimis domesticorum, advenis forte repertis, et quotquot undecumque ad Sancti memoriam confluxerant, propinaretur. Nec tanta mora tot invicem succedentium jus tepuit : fervore utique ignis Bulgarici adhuc flagrante ad extremum et irremisse servato. Nam ut apud hospitam Eliæ pauperem viduam pugillus farinæ et lecythus olei non minuebantur, crebro hausto quotidiani per longum usus ; sic hujus quoque angustissimi cucumii liquor exiguus, large licet singulis affusus, tantæ tamen multitudini inexhaustus suffecit. Et sicut ejusdem jussu Eliæ copiose superfusa lignis aræ impositis aqua, non extinxit præter naturam accensum a Propheta eodem ignem, sed ejus vim potius adauxit ; sic et nunc per sancti Martyris potentiam calor in

cum plurimi gustassent,

D dicto vase perstitit, nec locorum nec temporis spatiis remissus. O Novum et inopinatum miraculum ! o prodigiosum portentum ! quis audiens talia non obstupescat et glorificet gloriosum in Sanctis suis Deum ?

EX MS. GR. VATICANO.

30 Cum igitur bibissent, in Sancti Thaumaturgi honorem, ad satietatem omnes, ex vasculo mirabiliter inexhausto ; longum spatium in gaudii significationibus insolitis una simul perstiterunt, laudes Christo Deo et gratias reddentes. Tum abducunt secum puerum in sanctissimum Martyris templum, lætantes simul et flentes, et lætitiæ indicibus lacrymis pavimentum irrigantes. Nam ut dolor vehemens, ita et ingens gaudium ex insperati adeptione boni, communem habere solent lacrymas effectum. Parentes præsertim pueri sensus suæ mentis erga Sanctum his vocibus alte prolatis testabantur. Gratias Tibi agimus, Sancte Dei, ob tam efficaciter nobis impensam intercessionem tuam : sic apparuit quam non despexeris orationes nostras ac lacrymas ; quaque fide commissum tibi a nobis depositum curaveris ; filio nobis nostro sano atque incolumi reddito. Ceterum ignosce nostris illis prioribus de te querelis, et inconsultis quas dolor tunc urgens miseris expressit expostulationibus : qua filium nostrum in

ipsum vasculum Sancto consecratur,

E sua calamitate miseratus es clementia, eadem te par est nostris quoque nimiis affectibus compati, atque in partem interpretari meliorem, vel potius indulgenti prosequi venia, quæ nos in flagranti paterni doloris sensu, dum noster unigenitus tam desperato urgeretur malo, effutivimus irreverenter adversum te, accusantes quasi cessantem in suscepto erga puerum Patroni officio nosque tuos supplices in tam acerbo casu negligentem. Ita illi purgabant prius expositas murmurationes, easque repensantes iteratis Sancti laudibus et gratiarum actionibus sine modo cumulatis. In his hilares gratulantesque noctem illam consumpserunt : indeque cum re sacra peracta discederent, allatum a puero cucumium templi curatoribus donarunt, in usum excipiendæ mixtionis immaculati Corporis Christi Dei nostri cum pretioso ejus Sanguine, quoties illa juxta sacros Ecclesiæ ritus invicem admoveri opus esset. Hoc illi vas in Sacrario tamquam sacrum anathema repositum voluerunt, ut monumentum esset æternum excedentis fidem omnem miraculi : in oculis tot tunc præsentium perpetrati, ut eo qui non adfuerant minus laborarent in credendo, quod ab oculatis testibus audirent affirmari.

ad perpetuam rei memoriam

F 31 Puer porro Georgius, tunc ita mirabiliter liberatus, eo quidem tempore teneræ adhuc erat ætatis ; hodie senex jam factus narrat ipse fuse ac distincte quam expertus olim est miram sibi exhibitam sancti sui Patroni protectionem, prodigiose servatus, liberatus, translatus, et suis redditus a magno Martyre Georgio. Nec ullus esse potest locupletior fideque dignior talis auctor rei ; qui utique quod sensit, refert. Ex hujus acceptum ore stupendum hoc portentum, per universum istius viciniæ tractum, quam latissime patet, fama celebri percrebuit : concurrentibus quotidie undique ad superstitem adhuc Georgium, istum ipsum tot ac tantis miraculis servatum, cuncti illorum finium accolis ; et ex ejus, quæ sibi contigerunt referentis, ore pendentibus : pignusque insuper cernentibus ac contrectantibus prodigii narrati cucumium, ab ipso dum transferretur ex herili ubi serviebat domo portatum, nunc inter vasa ministerii sacri repositum in templo Magni-Martyris. Quod audientes et videntes glorificant Deum, facientem voluntatem ipsum timentium ; et cum stupore ac veneratione ingenti gratias omnipotenti et benignissimo agentes Numini, vere mirabili in Sanctis suis, ut Propheta David cecinit. Verissime,

cujus etiam testis adolescens vivebat.

Psal. 67, 36

A me, inquam, Sanctos qui sunt in terra ejus mirificavit Dominus. Liceat et huc adaptare illud quoque Apostoli oraculum aientis : Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Euge miraculum maximum! Macti estote Georgii pueri genitores fide tanta! Proh ineffabilem et nullis umquam satis encomiis laudatam Martyris protectionem, misericordiam, beneficentiam! Quid pro magis inusitato quondam est habitum quam miraculum de Abacuc narratum? Is quippe raptus ab Angelo ex regione Judæorum, q prandium in Babylonem Danieli subito portavit in lacu leonum, et rursus momento in patria restitutus est. At noster trophæis inclytus, coronatus, cœlesti fulgens armatura victor, præmiis certaminum opimis dives, Christi Martyr Georgius, puerum suum clientulum, procul peregre captivum, servituti mancipatum barbaricæ, ex herili domo, ex ipsa functione servitii sordidi ereptum, liberatione gratuita gentis immanis subtractum feritati, sublimem per aera præter spem, in nictu oculi, propriæ domui, propriis parentibus lugentibus et flentibus incolumem, salvum, illæsum, prodigiose servatum, sanum ac valentem restituit ; vas plenum jure

B ferventi portantem manu, obstupefacientem, insuetissimi spectaculi portento audientes et videntes. Nimirum ut olim Salvatoris Confessores r Gurias, Samonas, et Abibus abductam detentamque in terra Gotthia puellam, et ibi vivam sepultam, e sepulcro arripientes, in suum ipsorum templum sanctissimum portarunt, et eam ipsius matri salvam reddiderunt : sic intercessor efficacissimus, protector et patronus optimus Georgius, fide parentum et supplicatione flexus, captivatum puerum et ex belli casu illæsum incolumemque custodivit, et e barbarica servitute liberatum inopinatissime servavit.

32 At o Martyr toti Mundo beneficus et venerabilis, cunctis desiderate, amabilissima simul et augustissima re et nomine Dei agricultura ac vivificum germen, florens et fructuosa planta palmarum plurimarum, nutriens vota et corda invocantium te. O Martyrum decus, victorum coronatorum gloria, fidelium periclitantium salus. O qui ubique tuis ades, e malis eripiens, custodiens, protegens, fovens fide firma te appellantes et vera caritate implorantes; efficacem intercessionem et protectionem tuam nobis quoque festinus adverte, cum fide ac caritate invocantibus te, lætamque ac sanctam memoriam tuam celebrantibus, liberans nos a visibilium et invisibilium hostium insidiis, oppugnationibus, insultibus. Nam te omnis fidelis invocat, omne os glorificat,

C omnis lingua prædicat, augustum, divinum, desideratum nomen tuum in orbe universo canitur, adoratur, beatificatur. Te omnes Christiani, post Deum et Sanctissimam ipsius Matrem Dominam nostram, indesinenter invocant, et adjutorem, defensorem, protectorem paratissimum experiuntur, intercessoremque efficacissimum eventu votorum sentiunt. Tu ergo inclyte, illustrissime, corona insignis splendidissima Georgi, pro ea quam præcipuam obtines apud præmiorum dispensatorem, coronarum datorem, bonorum auctorem omnium Dominum nostrum gratia, nos adjuva per te aliosque, societatem orandi pro nobis iniens cum Collegis et Commartyribus tuis, et ipsis Protectoribus Christianorum; movens, inquam, ac tecum trahens ad nostram coram Deo causam agendam Protomartyrem injuriarum condonatorem Stephanum, gloriosissimum et ter maximum Theodorum, patientissimum et illustrissimum Eustachium, generosissimum atque inclytum Procopium, ubique laudatum et passim celebrem Demetrium, sapientissimum et splendidissimum Eustratium, multorum certaminum victorem fortissimum Pantaleemonem, constantissimum et sospitatorem

D Mercurium, famosissimum et fulgentissimum Artemium, speciosissimum et pulcherrimum Thalelæum, quadragenarium Coronatorum quater decem Martyrum chorum, compatientissimos Christi Confessores et Martyres Guriam, Samonam, et Abibum ; omnesque consequenter alios triumphantes Christi Milites et Martyres; ut juncta tecum opera simul incumbentes in auxilium nostrum, a coronatore, muneratore, victoriarum præbitore Christo Deo nostro, nobis cunctis exorent quæ sunt cuique ad salutem utilia ; ægris medicinam, captivis liberationem, tribulatis consolationem, necessitate pressis auxilium, vinctis solutionem, calumniose accusatis absolutionem, periclitantibus opem, gravatis multitudine iniquitatum et pondere scelerum depressis remissionem ; defendentes, custodientes, dirigentes omnes ad salutem et observationem mandatorum et justificationum Christi Dei nostri. Hæc igitur nos peccatores et indigni conscripsimus quæ nostris spectavimus t oculis, et propriis auribus audivimus, in gloriam et laudem Dei, ne temporum decursu in oblivionis et ignorantiæ profundum abeat adeo prodigiosus eventus miraculi a gloriosissimo Magno-Martyre Georgio nostra ætate perpetrati ; sed in E posterorum quoque notitiam transmittatur : omnesque qui legerint, et audierint, laudent, benedicant, glorificent Christum verum Deum nostrum, facientem voluntatem timentium ipsum et glorificantem eos a quibus glorificatur : quoniam ipsum decet gloria, gratiarum actio, adoratio, nunc et semper et in secula seculorum. Amen.

Ex MS. Gr. Vaticano

Psal. 15, 3

Rom. 8, 28

cum hæc scriberentur ab eo qui ipse coram vidit.

et S. Georgii patrocinium

aliorumque sanctorum Martyrum implorat.

ANNOTATA.

a *Titulus MS. Græci hic erat :* Narratio stupendi miraculi Sancti et Gloriosissmi Megalo-Martyris Georgii, exerciti ab ipso in puerum captivum, u ltra omnem spem servatum.

b *Hujus miraculi epitomen aliquam etiam in MS. Ambrosianæ bibliothecæ invenimus Mediolani atque transcripsimus : desiderabatur in eo nomen loci unde puer abductus erat.*

c *Scripta est igitur hæc narratio seculo* 10 *circa annum* 960 *aut* 970, *cum adhuc viveret senex, cui adolescenti anno* 918 *contigerant quæ narrantur, ut patet ex num.* 17

d *MS. Græcum* ᾿Αμαυρίδος *quod merito corrigendum censuit eruditissimus Interpres ; cum nullam Geographi in Paphlagonia* Amaurim, Amastrim *vero omnes celebrent. Fuit autem urbs magna, in ora Ponti* F *Euxini, ab Heraclea Pontica. p. m.* 68 *distans.*

e *Idem Interpres arbitratur* Parthenium *flumen intelligi, qui, ut libr.* 12 *scribit Strabo,* Ἐν *αὐτῇ τῇ Παφλαγονίᾳ πηγὰς ἔχων,* fontes suos in ipsa Paphlagonia habens, *certe Amastrinæ urbi proximus secundum ejus latus Occidentale in Pontum influit. Idem Interpres suspicatur ipsum hoc templum dictum fuisse* Parthenium : *infra num.* 36 *mentio fit Georgiani templi in Paphlagonia, cui nomen fuerit* Pharenum.

f *Curopalates et Leo Grammaticus bellum hoc Bulgaricum describunt.*

g *Hinc videtur intelligi, Constantinopoli hæc fuisse pro concione exposita.*

h *Scilicet* Constantinus *Leonis Philosophi filius; ejusque Tutores, ac mater Zoe.*

i Leonis Phocæ, *Magni Domestici, et eo bello Ducis, uterque laudatorum auctorum meminit.*

k *Iidem paulo aliter cladem hanc Bulgaricam narrantes, Romanos primo victores, casu quodam a Bulgaris victos aiunt. Locum pugnæ Curopalates ponit ad* Archeloum oppidum, *Leo ad* Acheloum amnem *: noster autem mari vicinum statuit : unde conjectare licebit, inter fluvium et sinus Ambracii littus esse pugnatum.*

A *tum. Accepta autem hæc clades est anno Constantini prædicti* 6, *Christi* 917 *Indict.* v *die* 6 *Augusti, ut Curopalates; vel, ut Leo, die* 20.

l *Curopalates*, Fuitque ea fuga terroris plena atque horribilis, dum partim sese mutuo conculcant, partim ab hostibus cæduntur. *Leo*, Facta est fuga et ululatus horrore plenus, aliis alios conculcantibus, pluribus etiam ab hoste interfectis; eaque strages hominum edita, qualis a seculo nusquam audita est.

m *Pars est* Lucernarium *officii Vespertini, pridie festorum solita persolvi, lucernis accensis, unde et nomen habet* Λυχνικόν. *Vide indiculum declaratorium ad calcem Codicis Regularum ab Holstenio editarum, eoque mortuo publicatarum Romæ an.* 1661.

n *Hinc intelligitur miraculum hoc contigisse die* 22 *Aprilis, nocte præcedente festum S. Georgii, anno Christi* 918, *quod et infra confirmatur.*

o Cucumium *fuisse vocem etiam Romæ usitatam, probari potest ex Arriano lib.* 3 *Dissert. Epicteti cap.* 22. *Quin et Teutonice* Comme *dicitur vasculum seu lanx profundior, quo fervens jusculum ministratur accumbentibus.*

p *Ponamus in media Bulgaria captivum puerum servivisse : unde Amastrim itinere recto emetienda fuere* 500 *p. m. ex quibus* 200 *p. m. supra Euxinum transeunda, quantum scilicet inter Mesembriam Thraciæ urbem et Heracleam Ponti interjacet spatii.*

B

q *Ita constat ex cap.* 14 *Danielis versu* 32 : *per oscitantiam autem librarii* Medorum *irrepserat, quod correximus.*

r *Coluntur* 15 *Novembris, quando eorum Acta et Miracula dabimus.*

s *Hi quoque omnes celeberrimum habent cultum*, S. Stephanus 26 *Dec.* S. Theodorus 7 *Febr.* S. Procopius 8 *Julii*, S. Demetrius 8 *Oct.* S. Eustratius 13 *Dec.* S. Pantaleemon 27 *Julii*, S. Mercurius 25 *Nov.* S. Artemius 20 *Oct.* S. Thalelæus 20 *Maji*, sancti Quadraginta Martyres Sebasteni *olim* 9, *nunc* 10 *Martii.*

t *Non quidem sic ut auctor intelligatur fuisse præsens convivio, cui supervenit puer : sed ipsum postea coram allocutus, et ex ejus ore habens quæ scribit.*

CAPUT IV.

Alia miracula vetustiora, ex magnis Menæis Græcorum et Adamnano scoto.

S. Georgii miracula in Menæis pauca :

Quorum Sanctorum Officia habes in excusis Græcorum Menæis, eorumdem etiam Vitam seu Passionem compendio relatam ibidem invenies; ejusmodi autem synopses Actorum prolixiorum seorsim collectæ, conficiunt libros quos Menologia vel Synaxaria solemus nominare, aliorum exemplum secuti. Miracula, ad ipsorum Sanctorum invocationem patrata, in talibus libris reperias rarissime. Cum igitur post relatum breviter Megalo-Martyris agonem, in eo non sistant, sed præter morem ad miraculorum partem enarrandam transeant Menæa; possumus ex rei insolitæ novitate intelligere, quam supra ceteros Martyres solennis et eximia fuerit S. Georgii festivitas. Oportet, *inquiunt in Rubrica*, ex multis sancti miraculis partem aliquam enarrare. *Nobis necdum ea felicitas obtigit, ut aliquem Græcum codicem inveniremus, in quo plenior eorumdem collectio contineretur; non tamen possumus dubitare, quin ejusmodi collectiones plures olim conscriptæ sint, atque ac de aliis plurimis, nominatimque de S. Demetrio Thessalonicensi Martyre, de quo* XXVI *Decembris agetur. Quod autem hujus quam illius plura miracula reperiantur in bibliothecis Europæis, ideo fieri credimus, quia librorum, ex Græcia allatorum, magna est in dictis Bibliothecis copia; eorum vero, qui ex Syria allati sint, ingens raritas. Quibus enim temporibus Terram-sanctam nostri recuperavere, litterarum Græcarum in militari-*

C

alia cur minus inveniantur.

bus illis animis æstimatio nulla erat : ast ubi posterioribus seculis cœptum est agi de Græcæ Latinæque Ecclesiæ unione, eademque demum in Florentina Synodo conclusa fuit; viri inter Græcos eruditi quidam, Latinis sese adjungentes, interque alios nominatissimus Bessarion, effecere, ut quibus colligendorum antiquorum codicum cura erat aliqua, etiam Græca MSS. habenda sibi ac requirenda putarent : ea autem tunc vix aliunde haberi potuere, quam ex Constantinopolitano Patriarchatu. Nos certe in tot illustribus Bibliothecis, unicum tantum codicem hactenus vidimus, qui Palæstinorum fere Sanctorum gesta continens, ex Antiocheno Patriarchatu allatus videbatur; scilicet apud Franciæ Cancellarium Paulum Seguierum, unde ad diem XX *Martii dedimus Acta Sanctorum Martyrum Sabaitarum. Porro hæc monere placuit, partim ne miretur Lector, ex infinitis propemodum, quibus in Syria clarificatus est S. Georgius miraculis, exhiberi tam pauca; partim ut eruditi viri maximo in pretio habeant codices e Palæstiniorum monasteriorum ruinis servatos, si qui forte ad eorum manus deveniant.* D

EX MSS. D P.

34 Est in Syriæ partibus castrum, Ramel dictum, in quo templum sancto Megalo-Martyri Georgio ædificabatur, quo in loco nullæ erant, ad columnarum apparatum, lapidum fodinæ, ita ut essent ab longo intervallo itineris petendi, et columnæ ad templum deportandæ. Cum ergo multi convenissent super hac re, et concursus non modicus esset factus ad lapides conquirendos ac devehendos; venit et mulier valde religiosa ac pia, quæ plena certæ et inconcussæ fidei erat erga S. Georgium. Hæc unam quoque columnam, aliis jam expolitis et elaboratis similem, coemerat, et ad littus maris deferri curarat : et præfectum curatoremque reliquarum rogarat, ut a se quoque coemptam columnam cum reliquis per mare deveheret ad templum. Sed præfectus, rejectis feminæ precibus et columna, suas unas et solas in navi compositas per mare deportavit. Tum vero mulier desperabunda in terram se abjecit, et lamentabunda rogabat Sanctum, ut sibi ferret auxilium ad columnam deportandam. Hæc dum femina precatur, correpta somno, videt quemdam per somnium venire ad se, in habitu Ducis militaris; qui levatam e terra interrogans, Ecqua tua, inquit, est afflictio, mulier? dic mihi. Et hanc respondisse, causamque doloris aperuisse, sanctumque ex equo descendisse, et rursum compellasse feminam : Et, ubi, inquit, vis columnam collocari? et hanc respondisse; ad dextrum templi latus.

Ædificando templo Ramelensi,

E

per piam viduam empta columna,

neque cum ceteris in navem recepta,

Sancti viduam per somnium solantis,

digito inscribitur :

F

35 Tum statim Sanctum digito in saxo scripsisse : columna hæc viduæ in dextro latere templi secundum locum occupet, simulque levasse partem columnæ, versumque ad mulierem dixisse, adjuva, sodes, et tu : ita levatam ab utroque columnam projectam in mare; sanctique Georgii ope ante omnes alias translatam, et postridie mane jacentem in ora portus esse repertam. Secutus sane curator Palatinus ubi eam sic vidit, illico obstupuit, ac multo magis postquam legit scripturam, quæ docebat quo loco illa columna in templo esset collocanda. Gratiis ergo Deo actis, petivit a Sancto ut sibi peccatum inclementiæ erga viduam remitteretur, impetravitque misericordiam, et columnam viduæ in æde S. Georgii eo loco collocavit, quo inscriptio jubebat : quæ columna hodieque, ad sempiternam feminæ memoriam et Sancti gloriam, cum admiratione tanti prodigii ibi collocata visitur. *Hoc est illud templum, cujus in Phœnicia positi meminimus in Comment. prævio num.* 34, *diximusque illius occasione factum, ut Ramulenses successu temporis cœperint gloriari, apud se vel natum fuisse S. Georgium, vel saltem adolevisse. Fortassis ex simili omnino causa irrepsit in Acta Latina apocrypha, inque omnia alia ex his accepta,*

et miraculose transfertur.

EX VARIIS D P.

A *cepta, ut Melitinæ natus et passus diceretur Sanctus; quæ tamen non est Cappadociæ sed Armeniæ civitas: consentiunt autem omnes Cappadocem fuisse S. Georgium. Ut ut est, distinguenda est Melitina a Mitylene civitate in Lesbo primaria, ubi hic consequenter in Menæis narratur fuisse famosum S. Georgii templum, in quod ipso Sancti pervigilio irrumpentes piratæ Saraceni ex Creta (adeoque post annum DCCCXXIII, quo primum occupata ea ab ipsis est) cum cetera captivorum turba abduxerunt juvenem: qui Saracenorum Amiræ in jam dicta Creta donatus, eique pincernæ obsequium exhibens, recurrente anno ad preces matris relicto convivii loco ad Martyrem pro filio orandum in templum profectæ, fuerit eodem prorsus modo restitutus, quo is de quo supra egimus puer Paphlagonius, allato secum scypho quem Amiræ porrigendum miscuerat. Nihil quidem prohibet, intra centum annos et locis diversis, ejusdem generis miraculum bis fieri, cum modica circumstantiarum differentia: contextum tamen Menæorum interrumpere hic maluimus quam in hoc tam prolixo argumento gravius fatigare Lectorem, rerum si non earumdem certe similium narratione.*

Saraceni, in Lesbum festo S. Georgii ingressi.

36 In Paphlagoniæ provincia, magnifica et illustris ædes est sancti Megalo-Martyris Georgii, quam incolæ Pharenam nominant. Hæc primum nimis B angusta et parva erat, et jam ruinam minabatur, nec sua plus erant in promptu, quibus vel um enendaretur, aut potius tota sacra domus a fundamento instauraretur. Itaque ejusmodi prodigium accidit. Pueris illius loci concurrentibus et ludicræ rei cuipiam operam dantibus, unus ex illis victus et ab aliis explosus atque convitiis oneratus, versis ad templum oculis, Sancte Georgi, inquit, si feceris ut vincam, offeram tibi pulcherrimum sphongatum. Repetito ludo, mox vicit, nec semel, sed iterum, ac tertium, et sæpius. Regressus inde domum puer, matri exposuit, quod Sancto munus promisisset; petiitque a matre, ut S. Georgio votum solveret. Femina, et filii amans et singularis S. Georgii cultrix, statim dedit quod filius promiserat. Filius acceptum munus intra templum ante altare collocavit, indeque recessit. Eodem tempore per templum transiere quatuor mercatores, qui viso sphongato, gratissimum odorem spirante, Comedamus, inquiunt, hanc tortam; Sanctus illa non indiget, et pro illa reponamus thymiama. Accepto sphongato et thymiamate in vice reposito, volebant exire: sed occulta et cœlesti vi detenti, pedem efferre non potuerunt. Oblato deinde Miligrisio seu denario abire conati, nec dum egredi potuerunt. Rursum apposito numismate in-C tegro, rogarunt Sanctum, uti potestatem abeundi faceret: sed nec tum efferre pedem templo, occulta vi prohibiti, potuerunt. Tum omnes quatuor, singuli singulos nummos Sancto obtulere, suppliciterque rogarunt ut abitum ipsis indulgeret. Tunc demum impetrata missione libere omnes exierunt, abeuntesque dixerunt, Sancte Georgi, nimis care vendis placentas tuas, deinceps abs te nullas amplius ememus; sed et hunc jocum nobis ignosce. In hoc ergo templo innumera miracula patrata sunt, hodieque patrantur: nec in hoc tantum, sed et in illo quod Equicaput appellatur, et in aliis S. Georgii ecclesiis et oratoriis. *Videtur significari quod a septem istis nummis cœpta sit collectio pecuniarum, quæ deinceps, miraculis ibidem crebrescentibus, ubertim collatæ suffecerunt ad collapsam ædem satis splendide reparandam.*

Oblatam e puerili voto placentam,

abeuntes aliqui, nequeunt recedere,

37 *Ad hujus capitis conclusionem accedat quadamtenus simile postremo ex Menæis relato, quo caput 4 libri tertii de locis sacris concludit Adamnanus Scotus, notus Venerabili Bedæ tantique æstimatus auctor, ut ipse tres ejus de dicta materia libros dignatus fuerit in epitomen contrahere, quæ inter opera ejus extat; integer autem Adamnani contextus, una cum dicta epitome, vulgatus est a Gretsero nostro præmissis eruditis Prolegomenis, quorum cap. 3 testatur, ipsum ad se ex intima Hollandia pervenisse, Heriberti Rosweidi beneficio. Est autem miraculum, quod promittimus, tale.* Aliam D quoque de Georgio martyre certam relationem nobis S. Arculfus intimavit, quam expertis quibusdam satis idoneis narratoribus in Constantinopoli urbe indubitanter didicit, qui hoc modo de illo sancto Martyre pronuntiare soliti sunt, dicentes. Quidam homulus secularis, Diospolim civitatem in equo sedens ingressus, eo in tempore quo ad expeditionem faciendam multa hominum millia conveniebant collecta, illam accedens intravit domum, in qua marmorea extat columna, in se Martyris Georgii habens depictam imaginem: ad quam, quasi ad præsentem Georgium, loqui cœpit, dicens: Me tibi, Georgi Martyr, et meum commendo equum, ut orationum virtute tuarum, ab universis bellorum atque morborum aquarumque periculis liberati, ambo usque ad hanc urbem, post expeditionis tempus, incolumes reversi perveniamus: et si tibi ita Deus misericors nostram reversionem donaverit prosperam, secundum optionem nostræ parvitatis, ego hunc meum, quem valde diligo, equum, tibi pro munere donandum, offeram, ipsum in conspectu tuæ assignaturus formulæ. E

Equum suum vovens si salvus e bello redeat,

38 Quibus sermunculis ocius terminatis domum egressus, inter exercitus multitudinem cum ceteris contubernalibus commeans idem homuncio, in expeditionis comitatu emigrat. Qui post multa et diversa bellica pericula, interque misella plurimorum millia homunculorum quæ constrata perierant, ipse in eodem suo sedens dilecto equo et ab omnibus infestis casibus juxta memoratam exemptus commendationem, Christicolæ Georgio Deo condonante, ad Diospolim propere revertitur; illamque domum, in qua illius sancti Martyris habebatur imago, secum deferens aurum in equi sui pretium, gaudenter intrat; Sanctumque Georgium ac si præsentem alloquitur, dicens: Sancte Martyr, Deo æterno grates refero, qui me, per tuæ celsitudinem firmitudinis et orationis, sospitem reduxit: propterea hos tibi viginti solidos auri affero, equi mei pretium, quem tibi primule commendatum, mihi usque in hodiernum conservasti diem. Hæc dicens supra descriptum auri pondus ante pedes sanctæ formulæ Martyris deponit, plus equum amans quam aurum.

pro eoque solidos 40 offerens,

non permittitur eum abducere.

39 Et egressus foras, ingeniculatione expleta, jumentum supra sedens, ad emigrandum instigat quidem; sed nullo modo movere potuit. Quod ille F homunculus videns, descendit de equo, reversusque, domum intrat; aliosque decem affert solidos, inquiens: Sancte Martyr, mansuetus quidem mihi equiti in expeditione inter pericula fuisti; sed, ut video, durus et avarus es in commercio equi. Hæc dicens, decem super viginti solidos adjiciens, ad sanctum dicit Martyrem: Et hos tibi addo solidos, ut mihi, placabilis fias, et meum ad ambulandum resolvas equum. Hoc dicto egressus, iterum ascendens equum, ad mejandum incitat: qui quasi infixus, in eodem stabat loco, nec etiam unum poterat movere pedem. Quid plura? Post equi ascensum descensumque, per quatuor singulas vices intrans domum, decem secum solidos afferens, et ad immobilem reversus equum, huc atque illuc currebat: et tamdiu illum nulla instigatione removere poterat, usque quo numerus solidorum sexaginta congregatorum adimpleretur: tum deinde commemoratum supra repetit sermonem, de sancti Martyris mansueta humanitate, et tuta in expeditione custodia, et de ejus duritia vel etiam in commerciis avaritia commemorans.

Addito alios,

iterumque et iterum alios usque ad 60,

40 Qui talia verba, ut fertur, per quaternales singulas

nec dimittitur, donec ipsum equum offerat.

A gulas vices in domum reversus, repetebat : ad ultimum autem hoc modo sanctum alloquitur Georgium, dicens : Sancte Martyr, nunc tuam pro certo cognosco voluntatem : hoc itaque, juxta id quod desideras, totum auri pondus, videlicet sexaginta solidos, tibi munus offero : ipsum quoque meum equum, quem tibi promiseram prius propter expeditionem condonandum, nunc tibi, licet invisibilibus alligamentis vinculatum, condono ; sed mox ut credo resolvendum per tuam honorificentiam. Hoc terminato sermone egressus domum, eodem momento horæ absolutum reperit ipsum ; quem secum deducens in domum, Sancto donatum assignavit Martyri in conspectu imaginis ipsius : indeque lætabundus, Christum magnificans, discessit. Hinc manifeste colligitur, quodcumque Domino consecratur, sive homo erit sive animal (juxta id quod in Levitico scriptum est) nullo modo posse redimi aut mutari : nam si quis mutaverit, et quod mutatum est et pro quo mutatum est, sanctificabitur Domino et non redimetur.

Lev: 27

Aliud miraculum in MS. hic omittitur.

41 *Potuisset ex præcitato MS. Bibliothecæ Ambrosianæ Mediolani, cujus facta est superius mentio, miraculum addi de Theopisto et Eusebia agricolis, tempore Theodosii magni ; quorum boves cum die* XX *Maji*

B *periissent, eorum alterum (si perditos reperisset) Georgiano convivio, convicaneis suis præbendo, devovens Theopistus, et votum exolvere tenuitatis suæ prætextu detrectans, multiplici apparatione et graviorum malorum comminatione coactus fidem præstare, habuerit ipsum Sanctum convivam ; ab eodemque, post restaurata mirabiliter omnia quæ usque ad ossa absumpta fuerant, supra modum crescente substantia locupletatus, anno a patratione miraculi vigesimo secundo, cum uxore obierit; jam attonsus in Clericum, et deserviens templo, quod in honorem Sancti extruendum curarat, in quo etiam fuerit tumulatus. Hæc, inquam fusius addi ex dicto MS. potuissent, nisi quæ ibidem habentur, de fabulositate nobis suspecta redderentur, tum propter codicis illius exiguam antiquitatem, tum propter adjunctam de Dracone narrationem; quæ facit ut collectionis istius auctorem non tantum novum esse judicemus; sed etiam incuriosum veritatis a falsitate secernendæ.*

CAPUT V
Saraceni injuriosi in S. Georgium, punitio, conversio et martyrium.

Quam modo daturi sumus historiam, ut rem suo tem-

C *pore gestam, insigni sermone descripsit S. Gregorius*

In Thebaide pos an. 800,

Decapolita; quem sermonem Græco-Latinum Romæ vulgavit Fr. Isidorus a S. Joseph Carmelita, anno 1642, *ex cujus eruditis ad eumdem sermonem annotationibus, ad calcem breviter delibandis, habemus; in Thebaide, paulo antequam Gregorius Decapolita floreret a Saracenis occupata, existere etiam nunc oppidum,* et Carme *dictum, (quod* Ἄμπελος *Græce, Latine* Vinea *redderetur) et ostentare ingentes ruinas templi monasteriique, quod filio, monasticum habitum suscipienti, quondam aliquis toparcha construxit, et quod sub Saracenis inviolatum superiori seculo Turcæ destruxere. Hoc templum S. Georgii fuit, qui ipsum quemadmodum jam lecturi sumus, sic violari prohibuit ; ut sacrilegii ultio, salutem animæ attulerit Saraceno, illam in suis jumentis experto. Ipsum S. Gregorium, qui seculo nono floruit, audiamus, rem, ut sibi narrata est explicantem.*

43 Dux exercitus Nicolaus, cognomento Julas, narravit mihi, quod in suam civitatem, quam Sarraceni proprio idiomate vocant Ampelon, destinavit

a *a* Amerumnes Syriæ suum ipsius nepotem, ad quædam peragenda ac disponenda in jam dicto castello.

D Visitur eo loci templum amplum, vetustum atque admirandum, sancti et gloriosissimi Martyris Georgii. Quod ut Sarracenus eminus est conspicatus, servis edixit, sarcinas inferre templo, deinde et camelos inducere numero duodecim, ut eos pabulantes aspiceret.

ex variis d. p. S. Georgii templum,

14 At vero venerandi illius templi Sacerdotes, supplicabant Sarraceno, dicebantque : Cave ne feceris, Domine, quia templum Dei est, quod noli vilipendere; nec camelos ad sacrum altare permittas accedere. Sed Sarracenus, utpote temerarius ac crudelis, precibus Presbyterorum aures præbere renuit, et Arabica lingua ministris inquit : Non adimpletis ea quæ vobis sunt injuncta? Confestimque perfecerunt servi, quæ Dominus imperaverat. Et ecce cameli, templum ingressi, divino nutu corruentes, subito, ad unum omnes interfecti sunt. Quod inopinum miraculum cum Sarracenus intuitus esset, consternatus animo, jussit interemptos camelos procul ejici templo : quod imperium velocius servi compleverunt. Quoniam vero dies ille festivus erat, et appropinquabat hora sacri ministerii : Sacerdos divinam oblationem incepturus, vehementer formidabat in conspectu Sarraceni contingere incruentum sacrificium : sed alius Sacerdos, celebraturi collega, sic eum allocutus est : Ne timeas. Nonne vidisti stupendum miraculum ? Quid metuis ? Sacerdos igitur, excussa formidine, sacram oblationem est aggressus. E

inductis jumentis violans Saracenus,

ipsumque iis mortuis ingressus,

45 Interim operiebatur Sarracenus, ut videret quid deinceps facturus esset. Cum ergo Sacerdos inchoasset sacram oblationem, et panem accepisset ad peragendum incruentum Sacrificium, vidit Sarracenus Sacerdotem, manibus accipientem puerulum, et mactantem, ac sanguinem ipsius fundentem in calice, et corpus ejus frangentem ac ponentem in disco. Quæ cum intueretur Sarracenus, furore multo percitus, iraque in Sacerdotem exæstuans, eum interficere meditabatur. Cumque advenisset hora sancti *b* Introitus, rursus manifestiusque vidit Sarracenus puerulum, in disco membratim concisum in partes *c* quatuor, ejusque sanguinem in calice; et denuo vehementer obstupuit. Cumque jam finis instaret divinæ Liturgiæ, et nonnulli Christianorum communicare cuperent divinis mysteriis, et Sacerdos dixisset, cum timore Dei ac fide accedite; omnes etiam Christiani capita sua reverenter admodum inclinassent ; accesserunt quidam ex ipsis ad communionem divinorum mysteriorum. Jamque tertio vidit Sarracenus, Sacerdotem, ex corpore et sanguine pueruli, *d* fuscinula partem impertiri communicantibus. Postquam vero Christiani inclinato *e* capite participarunt divinis mysteriis, viditque Sarracenus eos de corpore et sanguine pueruli sumpsisse; ira ac furore repletus est adversus omnes.

dum sacrificium peragitur,

b videt infantis specie Christum fidelibus dividi,

c

d

F

e

46 Peracto denique divinæ Missæ sacrificio, distribuit *f* Antidorum Sacerdos cunctis Christianis, et exutus est sacerdotalibus *g* vestibus. Ipsi etiam Sarraceno elargitus est partem panis pulcherrimæ formæ. Ille vero lingua Arabica vociferans, Quidnam est hoc ? inquit. Cui Sacerdos, ex pane quem sacrificavimus. Tum Sarracenus vehementer excandescens. Ex his sacrificasti, canis sceleste, contaminate, homicida? Nonne ego vidi quemadmodum puerulum accepisti et mactasti, ac sanguinem ejus in poculo miscuisti, et cum corpus ejus concidisses membratim, posuisti in disco? Numquid ego hæc omnia contuitus sum, sceleste, impure, et homicida? Nonne ego te vidi comedentem et bibentem ex infantis corpore et sanguine ? Insuper præsentibus impertitus es, et adhuc cruentas carnes versant in ore suo. His auditis Sacerdos obstupuit, dicens, Domine,

f

g

et Sacerdotem sceleris arguit :

A ne, Peccator ego sum, et non mereor videre tantum mysterium. Quia vero dominatio tua tale mysterium conspexit, credo Deo meo te magnum virum esse. Sarracenus inquit : Non est hoc tale, quale oculis meis spectavi? Et Sacerdos, Certe sic sese habet, Domine mi : sed ego, quia peccator sum, mysterium hoc videre nequeo; sed solummodo panem et vinum. Et hunc quidem panem et vinum credimus, servamus, et sacrificamus, in typum corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi. Etenim magni et admirandi Patres, Ecclesiæ luminaria et Doctores, qualis erat divinus magnus Basilius, et celebris Chrysostomus, et Gregorius Theologus, metuendum hoc ac tremendum mysterium non viderunt : et ego qualiter id ipsum cernere merear?

EX VARIIS D. P.

deinde mysterii veritatem edoctus,

47 Auditis his Sarracenus obstupuit, jussitque servos suos, et quotquot aderant, excedere templo : et apprehensa Sacerdotis manu, Ut video, inquit, ac certissime comperio, magna est fides Christianorum : et siquidem tibi placuerit, baptiza me, o Pater. Respondit Sacerdos : Domine, Nos credimus ac confitemur Dominum nostrum Jesum Christum filium Dei, qui propter nostram salutem venit in mundum. Credimus sanctam, consubstantialem et B individuam Trinitatem, Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, unam deitatem. Credimus quoque Mariam semper Virginem, lucis matrem, quæ peperit nobis fructum vitæ, jam antedictum Dominum nostrum Jesum Christum, virginem ante partum, virginem in partu, et post partum virginem. Credimus etiam omnes sanctos Apostolos, Prophetas, Martyres, et Justos tamquam Dei ministros. Denique, Domine mi, non agnoscis fidem orthodoxorum Christianorum reliquas omnes antecellere? Sarracenus denuo instabat, Supplico tibi Pater, baptiza me. At Sacerdos restitit, dicens : Nequaquam hoc fiat : non enim possum ego tale facinus perpetrare : et si ego id auderem, ac tuus patruelis Amerumnes factum rescierit, interficiet ille me, et templum hoc destruet. Sed siquidem baptizari desideras, proficiscere ad illum locum in monte *h* Sina; nam illic Episcopus degit, ille te baptizabit. Facta ergo Sacerdoti reverentia egressus est templo Sarracenus. Post primam deinde noctis horam venit ad Sacerdotem, et exutus aurea regni vestimenta, indutusque vili sacco cilicino, fugit incognitus eadem nocte; profectusque est in montem Sina, et ibidem ab Episcopo sacrum baptisma suscepit. Didicit quoque psalterium, et illud quotidie recitabat versiculatim.

in fide Christiana instruitur,

et baptizandus in Sina mittitur.

h

48 Elapsis autem tribus annis, in una dierum ait C Episcopo : Permitte mihi, Domine, ut videre valeam Christum. Episcopus respondit : Ora cum recta fide, et in una dierum visurus es Christum, quemadmodum desideras. Et rursus qui fuerat Sarracenus dixit : Permitte mihi ut proficiscar ad Sacerdotem, qui me fidem edocuit, quando visionem admirabilem vidi in templo gloriosissimi Martyris Georgii. Respondit Episcopus, Vade in pace. Sicque ad Sacerdotem profectus, prostravit se adoravitque, et inquiebat Sacerdoti : Nosti, Pater, quis ego sim? Respondit Sacerdos : Hominem, quem numquam viderim, quomodo cognoscam? Qui quondam fuerat Sarracenus aiebat : Nonne ego sum patruelis Amerumnis, cujus cameli, cum in templum adacti fuissent, omnes interfecti sunt; et in divina Missa tremendam spectavi visionem? His auditis Sacerdos obstupuit, et glorificavit Deum, videns eum, qui quondam lupus Arabicus fuerat, factum ovem Christi mansuetissimam; et affectuose amplexatus est, invitavitque in cellam suam ad manducandum panem. Tum qui quondam Sarracenus fuerat dixit : Permitte mihi, Domine Pater; nam incessit voluntas, et summopere cupio videre Christum; quid faciam? D Sacerdos ait : Siquidem Christum Dominum videre desideras, ad tuum pergens patruelem ei prædica Christum, et maledic atque anathematiza superstitionem Sarracenorum, et Mahomet pseudoprophetam ipsorum, et constanter annuntia rectam veramque Christianorum fidem, et ibidem visurus es Christum.

Inde remissus ad Sacerdotem, a quo erat instructus,

cum spe iterum videndi Christum,

jubetur prædicare Sarracenis.

49 Qui quondam Sarracenus fuerat, avide profectus, nocturno tempore Sarraceni fores vehementer pulsavit. Custodes vero portarum ac domus Amerumnis, Quis est inquiebant, iste qui vociferatur et verberat fores? Ille respondit : Ego sum patruelis Amerumnis, qui quondam fugi et incognitus latui : nunc meum patruelem invisere volo, et ei quidpiam indicare. Mox forium excubitores Sarraceno renuntiarunt, dicentes : Domine, patruelis tuus, qui fugit olim, et incognitus latuit. Amerumnes suspirans dixit : Ubi est? Ad portam, inquiunt, palatii. Et confestim jussit famulos, cum facibus et lampadibus, obviam ei procedere. Qui omnes jussa Regis Amerumnis peregerunt, et monachum, qui prius fuerat Sarracenus, manu apprehensum deduxerunt ad Amerumnem ejus patruelem. Quem cum vidisset Amerumnes, supra modum gavisus est, et cum lacrymis amplexatus ait : Quid hoc rei est? Ubinam usque modo commoratus es? Nonne tu meus es patruelis? Ait monachus, Annon agnoscis E me tuum consobrinum? Nunc enim Christianus effectus sum et monachus, ut vides, gratia Dei altissimi : et deserta incolui loca, ut heres fierem regni cœlorum, quemadmodum spero, per ineffabilem misericordiam omnipotentis Dei, me regnum illius hereditate consecuturum. Quod indicium das mentis tuæ? Suscipe sanctum Baptisma orthodoxorum Christianorum, ut vitam consequaris æternam, ut et ego spero. Ad hæc Amerumnes in risum versus, et moto capite, Quid nugaris, o infelix inquit, quid nugaris? Quod malum tibi accidit : Væ tibi miser, væ tibi. Quomodo pristinum vivendi morem deseruisti, sceptrumque regni? et tamquam unus de mendicis circumvagaris, amictus fœtenti cilicio? Cui responsum reddens monachus, infit : Dei gratia. Quæcumque, dum Sarracenus essem, possidebam, lex *i* erant et hereditas diaboli, sed quibus me cernis indutum, honor sunt, et gloria, et pignus futuræ vitæ æternæ. Ego enim anathematizo Sarracenorum superstitionem et pseudoprophetam ipsorum. Amerumnes ait. Ejicite eum foras, nescit enim quid garriat. F

Ad Amerumnem introductus,

seque Christianum et monachum profitens,

ab eo irridetur.

i

50 Mox ejectum constituerunt in aliqua parte palatii, dederunque ei cibum et potum. At ille dies tres exegit, neque manducans neque bibens; sed recte fideliter orabat ad Dominum, et flexis genibus dicebat : In te Domine speravi, non confundar in æternum, neque irrideant me inimici mei. Et rursus, Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam et secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam. Et iterum, Illumina oculos meos, Domine Deus, ne quando dormiam in morte, ne quando dicat inimicus meus, Prævalui adversus eum. Confirma cor meum, Domine, ut expugnem sensibilem seductorem hunc Sarracenum, ut non conculcet me nequam ille Diabolus, neque timeam mortem propter nomen sanctum tuum. Cumque se signasset signo Crucis, dixit : Dominus illuminatio mea, et salvator meus, quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, a quo trepidabo? Et rursus adversum Amerumnem vociferabatur : Accipe sanctum Baptisma, ut lucreris immensum Dei regnum. Et iterum Amerumnes imperavit eum adduci coram se, et præparatis pulcherrimis vestibus in hunc modum affatus est : Lætare, miser, lætare, et ob regnum quod te manet, exulta; vitamque

petit a Deo perseverantiam,

Frustra tentatur blandimentis,

A vitamque ac juventutem tuam speciosissimam noli contemnere; nec deinceps, tamquam mendicus ac pauper, insipienter incedas. Væ tibi infelix, quidnam animo volvis? Monachus subridens, Amerumni respondit: Ne super hac mente mea tristeris: nam ea ego perpendo, quomodo impleam facinus mihi demandatum a Deo et a Sacerdote, patre ac magistro meo, qui me misit. Vestes autem, quas præparasti, vende, et da pauperibus, et tu quoque temporalia regni sceptra dimitte, ut æternæ vitæ sceptra consequaris: nec in iis quæ præsentia sunt fiduciam colloces, sed futura speres: neque in pseudoprophetam Mahomet credas, scelestum illum et abominabilem ac filium perditionis; sed crede in Jesum Christum Nazarenum crucifixum. Crede consubstantialem Trinitatem, unam divinitatem, Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, Trinitatem consubstantialem, et inseparabilem. Amerumnes risu dicta excipiens, Magnatibus in palatio congregatis inquit: Hic mentis impos est, quid ei faciamus? Ejicite eum foras, et quanto citius expellite.

ipsique Amerumni fidem Christi suadet;

51 At vero, qui assidebant, dixerunt Regi: Voluit hic polluere ac destruere Sarracenorum religionem. Non audis quemadmodum blasphemet et anathematizet magnum prophetam nostrum? B Monachus, qui Sarracenus fuerat, intenta voce clamabat: Plurimum super te doleo, o Amerumnes, quia salvari non vis, infelix, Crede in Dominum nostrum Jesum Christum crucifixum, et anathematiza superstitionem Sarracenorum et eorum pseudoprophetam Mahomet, sicut et ego facio. Sarracenus Amerumnes dixit: Ejicite eum foras, ut ego jubeo; quia mente captus est, nec quod loquitur intelligit. Qui vero considebant ipsi dixerunt: Ergo Sarracenorum religioni maledicentem, et in nostrum prophetam blasphemias jacientem, audis, et dicis, Ignorat quod effutit. At si eum morti non tradideris; eamus et nos, et efficiamur Christiani. Quibus Amerumnes, Ego ipsum interficere non valeo, ipsique condoleo, quia meus patruelis est: sed accipite eum vos, et quidquid libitum fuerit facite. Igitur acceptum Monachum furore multo traxerunt extra palatium, et multis affecerunt tormentis, ut ad pristinam Sarracenorum fidem reverteretur. Sed ille, non consentiens, instruebat omnes in nomine Jesu Christi Nazareni, ut crederent et salvarentur. Sarraceni vero traxerunt eum extra civitatem, et ibidem sanctissimum hunc Monachum, cui nomen erat Pachomius, lapidibus *k* obruerunt. Atque eadem nocte, stella, C cœlo descendens, super sanctissimo Martyre quievit; eamque per dies quadraginta cuncti conspicati sunt, ex quibus multi crediderunt, *l* deprecationibus beatissimi Martyris et purissimæ Dei genitricis Mariæ semper Virginis, et omnium Sanctorum in remissionem peccatorum nostrorum. Amen.

et contemnitur;

atque a Saracenis ad necem petitus,

lapidibus obruitur. k

l

ANNOTATA.

a *Leunclavius in Onomastico primam post Califatum dignitatem interpretatur: sed ostendit Fr. Isidorus, pro eo saltem quo hæc gerebantur et scribebantur tempore,* Amerumnis *et* Califæ *nomen unius ejusdemque fuisse: qui respectu suorum subditorum vocaretur* Amerumnes, *id est,* Princeps recte credentium; *respectu autem Mohometi, ad Deum (ut credi volunt) translati,* Califa, *id est,* Vicarius. *Dicitur autem* Amerumnes Syriæ, *quia hoc tempore divisum bifariam erat Saracenorum imperium, et una pars Babyloniam Mesopotamiæ, altera Damascum Syriæ, regni sui sedem habebat.*

b *Idem Fr. Isidorus notat geminum Græcanicæ Missæ* Introitum *esse: eum vero de quo hic agitur,* Magnum *vocari.*

c *Ex ritu scilicet Orientalium sacram Hostiam* D *quadrifariam dividentium, fortasse cum respectu ad quatuor orbis plagas, significare volentium pro totius mundi salute eam immolari. Occidentales ecclesiæ instituerunt eamdem trifariam esse partiendam, ut totius sanctissimæ Trinitatis operatione Incarnationem Verbi factam insinuarent,*

d *Enumerat hic Fr. Isidorus vasa seu instrumenta Sacrificii divini: in quibus, præter ea quæ sunt etiam Latinis usitata, Græcis propria sunt,* Λαβίς Fuscinula, *ad communionem sumendam porrigendamve e Δίσκῳ seu Patena.* Ῥιπίδιον Flabellum, *ad muscas ab Oblatis abigendas, de quo alibi plantus.* Ἀστήρ Stella, *Oblata supra Patenam posita sic operiens, ut non tangat sacram Hostiam, et immediatum* Εἰλητοῦ *seu* Corporalis *desuper replicati contactum arceat.* Λόγχη Lancea, *ad usum scissionis seu divisionis faciendæ, quam Latini Sacerdotes manibus facere consueverunt.* Σφραγίς sigillum, *quo parti consecrandæ crux imprimitur: quod in altari non faciunt Latini, sed panem ad Missam paratum habent, Christi effigie aut Cruce insignitum.*

e *Græce* Μετανοοῦντες; *quod Interpres vertit,* pœnitentes: *sed in notis observat, capitis inclinationem significari: alii dicunt* Μετάνοιαν λαβοῦντες; *Latini* Veniam facientes: *quæ omnia designant unum eumdemque corporis gestum, pœnitentibus familiarem, et in sacris frequentatissimum.* E

f *Antiquitus communicabant omnes sacrificio præsentes: hoc usu cessante, inductum apud Græcos est, ut inter eos qui non communicaverant, distribuerentur frusta ejus panis, qui fuerat oblatus ad sacrificium, et ex quo partem consecrandam Sacerdos resecuerat: quæ frusta ex re nomen habebant* Antidori, *quia vicem cœlestis doni, id est, Corporis Christi quadamtenus supplebant.*

g *Sunt illæ,* Στοιχάριον, Tunica, Ἐπιμανίκια *Manipuli,* Ἐπιτραχήλιον Stola, Ὑπογονάτιον Subgeniculare, Φελώνιον *Casula.*

h *Habemus ex Procopio, Justinianum Imperatorem in* Monte Sina *constituisse firmissimum præsidium et militum custodiam famosissimam, adversus barbaros Saracenos: quare mirum non est, si istic potius quam alibi residere Episcopi elegerint, temporibus tam periculosis.*

i *Dubitavit Fr. Isidorus legendumne esset* Νόμος lex, *an* Νομός pabulum: *et maluit primum, ego secundum præeligerem: quod volet lector accipiat.*

k *Idem observat juxta præceptum Alcorani, in hoc legem Judæis datam Levit.* 24 *imitantis, ita solitos blasphemos contra Mahometh puniri a Saracenis, eumque morem etiam nunc servari a Persis, contra eos qui deserunt legem Mahometicam. Turci supplicium ignis adhibere consueverunt.* F

l *Idem addit. Apud Copthos in Ægypto extare ecclesiam Pachomii Martyris, in qua festum ejus ab antiquis temporibus solenniter celebretur. Utinam diem quoque apposuisset! Non tamen credimus hujus Pachomii illud esse: nec enim positi sub Saracenorum jugo Christiani, ausi fuissent eum, quem ipsi ut legis suæ apostatam occiderant, publici templi honore prosequi: fortassis nec nova ulla templa exinde ab illis erecta sunt, quibus ægre suppetebat unde vetera conservarent. Antiquior ergo et sub Ethnicis Imperatoribus Martyr fuerit, cujus ecclesiam Cophti retinent.*

CAPUT VI.

S. Georgii violatores alii divinitus puniti.

Sæpe alias, eventu simili, de suis ac fidei Christianæ inimicis S. Georgius triumphavit; sæpe inflictam corpori pœnam secuta est mors animæ miserabilior. Utriusque rei exempla hic dabimus: quorum primum suppeditabit Bibliothecæ Laurentianæ Magni Ducis Hetruriæ codex 31 *Plutei* 20, *quod ex Græco latine redditum*

a

EX VARIIS D. G. *Saracenus in Sancti imaginem jaculatus,*

A *a P. Hugone Bollio Carthusiano, tale est* : In templo Sancti et magni Martyris Georgii, inter alia multa, hoc quoque miraculum contigit. Sacerdote sacris operante, ingressus illuc quidam de illustrioribus Sarracenis, et Sancti imaginem conspicatus depictam in tabula ; Ecce, inquit, dialecto proprio subsequentes alloquens, egregium illum, quomodo orat, et tabulam pictam invocat (fundebat enim tunc mýsticas preces flexis genibus Sacerdos) Ite, et arcum mihi atque sagittas afferte. Qui cum mandato paruissent; intendit arcum, sagittamque in sanctam iconem jaculatus est : ipsa vero sagitta, sancti Martyris virtute ex alto retorta, in jaculantis manum decidit, eamque vulneravit.

retortaque in ipsum sagitta læsus,

53 Abiit igitur dolore urgente in domum suam ; ubi cum magis magisque intumesceret manus, et cruciatus augeretur; ancillas quasdam Christianas, apud se ministrantes, accersivit et dixit : Fui in æde S. Georgii, et in ejus iconem sagittam jaculatus, ipsa in manum meam retorta, morior præ dolore intolerabili. Cui ille, Rectene, inquiunt, fecisse te putas, quod sancti Martyris imaginem violare tentaris? Ecquam enim, reposuit Saracenus, virtutem habet imago illa, ut me in hunc adducat statum? Nos, inquiunt famulæ, illitteratæ sumus, nec habemus quid tibi respondeamus ; sciscitari certius si volueris, Presbyterum venerandæ ædis accerse, ille edisseret quæ percunctaris a nobis Paruit barbarus, et accersito ad se Presbytero dixit : Quid virtutis isti quam adorabas tabulæ, vel iconi in ea depictæ insit, velim edisseras. Ego, reponit Sacerdos, factorem cœli ac terræ Deum omniumque rerum opificiem invocabam, non tabulam, ut ais : icon vere, in ipsa expressa, S. Georgii Martyris est. Qualisnam autem, inquit barbarus, Georgius est, qui Deus non est, et tamen per suam imaginem talia operatur.

et qua ratione imagines colantur edoctus,

54 Respondit Presbyter : Sanctus Martyr Georgius, Deus non est, sed servus Dei et filii ejus adorandi Domini nostri Jesu Christi, homo similis nobis passibilis ; qui multa tormenta pertulit a Gentilibus, eum ad ejurandum Christi nomen cogentibus : sed ipse iis generose toleratis, in pulchra consummatus confessione, a Deo universorum accepit gratiam patrandi signa atque prodigia : et nos pro ipsius amore sanctam ejus reveremur imaginem, ac veluti ipsum in ea contuentes amplectimur atque adoramus. Eodem prorsus modo, quo tu consanguineorum tuorum vita functorem, puta patris aut matris vel dilecti fratris, vestimentum vel indumentorum ejus quidpiam exoscularis, illacrymansque ponis C super oculos, velut ipsum desideratum tibi ante eos repræsentans. Igitur Sanctorum icones, seu pictas in tabulis sive expressas in linteis, seu effictas in statuis, adoramus atque amplectimur, non ut Deorum (absit hoc) sed ut servorum Dei effigies. Sancti enim per venerandas icones suas signa et prodigia patrant ; uti etiam tibi contigit in aliorum exemplum experiri, qui in imaginem sancti Martyris ausus es sagittam mittere.

eam ad se inferri et lampadem accendi jubet.

55 Hæc audiens Saracenus, Quid faciam? inquit. Vides manum hanc meam, inflatam ad modum utris, et sanie fluentem : unde intolerabili cruciatus dolore, morti appropinquo. Cui Presbyter : Jube huc inferri imaginem S. Georgii, eamque supra stratum colloca, sic ut ante eam lampas succensa per totam ardeat noctem : mane autem facto, de oleo istius lampadis manum perunge, et crede quia sanitatem consequeris. Tum moræ omnis impatiens barbarus, jubet inferri ad se imaginem, et lampadem accendi : postero autem die manum inungens, subito ab omni vulnere sanam sensit; et miraculo tam præsenti grandique attonitus, quæ sivit ex Presbytero, numquid de Sancto scriptum haberet : eoque affirmante, afferri D et legi sibi jussit. Quod cum fieret, ipse sanctam iconem manibus tenens, audiebat legentem Presbyterum, atque dicebat imagini : Tu juvenis cum sis, sapientia præstas ; ego vero, senex quamvis, levis sum atque delirus : sed præstat ut ego quoque prudens evadam. Talia vero non cessabat dicere, quamdiu S. Georgii legebatur martyrium : absoluta autem lectione, ad genua Presbyteri se provolvens, rogabat sanctum baptisma consequi. Detrectante autem Presbytero, atque ne palam res fidei ipseque periclitaretur metuente; adjuravit eum per ecclesiam Seracenus, et baptizatus est. In crastino autem magna cum fiducia progressus in medium Saracenorum, cœpit prædicare Christum verum Deum, et eorum impiam detestari religionem. Qui talia ex eo audientes, concursu facto, tamquam silvestres feræ discerpserunt eum : itaque in pulchra confessione consummatus etiam ipse est, per sancti Martyris Georgii interventionem.

unde sumpto oleo sanatur

acceptoque baptismo martyr obit.

56 *Quo loco id factum nusquam describitur in isto Codice, suspicari tamen licet accidisse Diospoli ; istic certe contigisse aliud simile*, a quibusdam expertis civibus *Constantinopolitanis, relatum est Arculfo Episcopo Gallo, ex cujus ore ipsum Adamnanus Scotus descripsit, lib. 3 de locis sanctis cap. 4.* In Diospoli civitate, in quadam Martyris Georgii domo, in columna E marmorea, ad quam persecutionis tempore est flagellatus, formula depicta est. Quadam vero, die, cum quidam duri cordis et incredulus homuncio, in equo sedens eamdem intrasset domum, et vidisset marmoream columnam ; ab his qui ibidem erant interrogat, dicens. Cujus est hæc imago in marmorea columna formata? Quibus respondentibus ac dicentibus, Georgii Martyris hæc figura est, qui ad hanc vinculatus et castigatus est columnam ; quo audito, ille stolidissimus homunculus, valde iratus contra insensibilem rem, sancti Martyris formulam lancea percussit. Quæ videlicet ejusdem adversarii lancea, quasi per globum nivis mollem, mirum in modum facile penetrans, lapideam illam perforavit columnam exteriore parte ejus ; cujus ferrum interius inhærens retentum est, nec umquam ullo modo extrahi potuit : hastile autem ejus, ad sancti Martyris collisum marmoream formulam vel columnam, confractum est.

Alterius lancea imaginem marmoream penetrat

57 Illius quoque miselli hominis equus, in quo sedebat, eodem momento sub eo in pavimento domus cecidit mortuus : ipse autem simul misellus in terram cadens, manus in illam marmoream misit co- F lumnam ; ejusque digiti, quasi in mollitiem vel lutum intrantes, in eadem impressi inhæserunt columna. Quod videns miser, qui retrahere denos duarum digitos manuum ad se non poterat, et in marmorea sancti Martyris inhærentes formula atque insertos, nomen Dei æterni ejusdem Martyris invocat; agens pœnitentiam, et ut absolveretur ab eodem vinculo, cum lacrymis precatur. Quam ejus lacrymosam pœnitentiam misericors Deus suspiciens, qui non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat ; non solum ab ipso præsenti marmoreo visibili absolvit vinculo, sed etiam a peccatorum invisibilibus alligamentis fide salvatum misericorditer liberavit. Hinc itaque manifeste ostenditur, quantæ et qualis fuerit honorificentiæ apud Deum Georgius inter tormenta, cujus thoracidam, in re natura impenetrabili, penetrabilem divina potentia fecit ; lanceamque adversarii, æque impenetrabilem, mirabiliter fecit penetrabilem ; digitosque ejusdem hominis infirmos, in eadem natura impenetrabiles, potenter penetrabiles fecit ; quos in marmore vinculatos, primule et ipse durus, retrahere non potuit ; sed eodem momento valde perterritus et exinde mitigatus, Deo miserante retraxit.

ipseque digitis columnæ impressis inhæret

sed pœnitens dimittitur,

remanentibus in columna digitorum vestigiis.

58

prout vidit Arculphus,

A 58 Mirum dictu! usque in hodiernum diem eadem bis quinorum vestigia digitorum apparent, usque ad radices in marmorea insertorum columna: in quorum loco S. Arculphus suos denos proprios inseruit digitos, similiter ad radices intrantes. Ejusdem quoque homunculi sanguis equi, cujus coxa in pavimento mortui cadentis in duas confracta est partes, nullo modo ablui aut deleri potuit, sed indelebilis in pavimento domus usque ad nostra permanet tempora idem equinus cruor. *Hæc ex ore Arculfi Adamnanus, utique credibiliora multo, quam quæ in sua descriptione Syriæ locorumque in ea Sanctorum Epiphanius Hagio polita refert, de hac ipsa Diospolitana ecclesia agens, atque de suo tempore ita narrans:* Juxta sacram mensam jacet rota, *quali scilicet illigatum Sanctum docet historia Passionis;* in dextra autem templi parte est columna, in qua rota alligata fuit, quæque ad Sancti memoriam per tres horas fluit sanguine. In eadem columna (*ingentem pilam videtur significare, qualis sustinendo templi tholo substrueretur*) marmor est pertusum, edens mira signa; ut si confessus peccata fueris, pertransire possis absque impedimento; sin autem, nequeas pertransire. *Anilibus hæc fabellis et nimium facile citraque experientiam levi vulgo creditis traditiunculis annumeramus; docti ex iis, quæ similia alibi jactari sic novimus, de miraculosa ista emundatæ conscientiæ probatione non facile credere scriptori Syro. Quare omissis talibus redeo ad exempla Georgianæ sanctitatis, non impune violatæ, atque antiquo isti quod Adamnanus subministravit, addo testimonium Glabri Rodulphi, circa annum* MXLV *scribentis. Hic cum lib. 3 cap. 7 narrasset quomodo anno* MIX *instigantibus Judæis Aurelianensibus et Christianorum de locis sacris recuperandis consilia indicantibus, Hierosolymitana sacri Sepulcri ecclesia, jussu Principis Saracenorum (quem in tractatu de Patriarchis ostendemus Achemum dictum) fuisset funditus destructa, hæc subjungit:* Tunc etiam B. Martyris Georgii ecclesiam in Ramula pariter subverterunt, cujus olim virtus Saracenorum gentem nimium terruerat: fertur enim crebro illuc eos ingredi cupientes, raptim cæcitatem pertulisse. *Locum hunc allegans Theophilus Raynaudus in tractatu quem de S. Georgio scripsit num. 19 memoria labitur, cum nominat* templum Hierosolymis S. Georgio dicatum. *Majori accuratione credo ab ipso referri exemplum similis vindictæ alterum, quia nostro fere ævo et in Gallia factum; de quo sic scribit prædicti tractatus num.* 18, Anno MDLXII, Franciscus a Ponte, cognomento Corrival, ortus C Mura oppido in Vocontiis, S. Georgii statuam Renini, oræ Belli-jocensis parœcia, templi vestibulo superpositam exturbare aggressus, ab incurrente in sinistrum oculum Martyris lancea, eo oculo effosso pœnas dedit impietatis: et stipem cogens, animo erro, et corpore cocles, excessit anno MDCII, æterna cæcitate multandus.

in hoc fide dignior quam in aliis admirandis Syri,

Saraceni olim cæcitate puniti:

imaginem depiciens oculo privatur.

59 *Laurentio Finocchiaro, magnalia S. Georgii undecumque colligenti, scripsit P. Octavius Missa Societatis nostræ, Rector Collegii Græcorum Romæ, accidisse Smurnæ anno* MDCXLVII, cum Turcicus quidam Præfectus, Eminellus dictus, ecclesiam S. Georgii, quæ ibidem inter parochiales censetur, vellet convertere in Meschitam; apparuit ei de nocte sanctus Martyr minaciter eum increpans de consilio tam scelerato. Cum vero nihilominus ille pergeret postridie, daturus initium operi; statim ut ad ecclesiæ januam accessit, mortuus corruit, cum magno eorum stupore, quibus nocturnam visionem sibi oblatam indicaverat. Addidit idem Rector, constanti civium traditione haberi, quod cum frequenti Christianorum ad templum istud concursu propter ingentia ac pene quotidiana miracula fieri solito, irritati Mahometani, ipsam solo æquandam decrevissent; nocte destinatam ruinam præcedente, præcipuo auctori consilii D istius similiter apparuerit Sanctus in equo, et lancea minax, mortem illaturus nisi desisteret. Ergo conventu operarum ad demolitionem decretam facto, supervenisse barbarum; et quid sibi acciderat, retulisse. Quare cum magno non solum Christianorum sed etiam Mahometanorum plausu excepta, manserit ædes inviolata, in qua hodieque spectantur duo grandes cerei albi, quos, cum bona quantitate olei, in lampadibus arsuri, obtulit barbarus iste, ad placandum sibi Sanctum. *Concludit denique relationem suam idem Rector his verbis:* Multa patrantur ubique ab eodem Sancto miracula: quæ recensere totus integer annus non sufficeret.

Cogitatam templi violationem

Turcus quidam morte luit:

AUCTORE D. P.

alter visu absterritus omittit.

60 *Addam his epistolam P. Roberti Saulger Societatis nostræ, primam quam ex Constantinopolitana residentia nostra, in Franciam unde illuc directus erat, anno* MDCLXIII *scripsit, eo digniorem fide, quod ex ore eorum, quibus res accidit, Turcorum habita narret.* In ea, *inquit,* quæ Constantinopolim me vehebat triremi, una vehebatur Turca, ex insula Chio oriundus; qui licet Jesuitam me esse sciret (notissimi enim tota Chio Patres nostri sunt) voluit ut sibi assiderem; et quoniam Græcæ atque Italicæ linguæ satis E peritus erat, cœpit mecum humaniter de rebus variis confabulari: atque inter alia mihi retulit, quod existenti sibi in Schiro insula, ubi uxorem duxerat, supervenerit infirmitas tam gravis, ut toto corpore languens, nullam diu noctuque quietem capere, neque aliud admittere nutrimentum posset, quam panis et aquæ pauxillum, idque difficillime. In eo statu cum permansisset totis undecim mensibus ad domesticorum omniumque notorum stuporem, et varia remedia diu frustra tentasset, adeoque esset emaciatus, ut sola sub cute ossa relicta viderentur; tandem consilium cœpit conferendi se ad templum S. Georgii, ea in insula miraculis celebre; ibique nocte una dormiendi, juxta Christianorum consuetudinem, remedium desperatis alias morbis quærentium. Itaque ingressus in templum, ibi se cubitum reclinavit. Post duas tresve autem horas vidit ad se venientem virum forma præstantem, qui manu apprehensum alloquebatur his verbis: Ego sum Georgius, ne timeas: volo tibi bene facere: assurge. Evigilavit ad hæc verba Turcus, appellatoque qui prope dormiebat famulo, Domum, inquit redeamus, quia per gratiam S. Georgii sanatum me sentio. Nec mora, domum rediit, cibum poposcit ac sumpsit, omnemque rem ex ordine uxori atque domesticis F enarravit, et exinde valuit perquam bene.

Tertius desperate ægrotans,

in templo S. Georgii dormiendo sanatur,

61 Non erat ille quidem genere Turcus, sed ab anno ætatis suæ decimo tertio, ejurata fide Christiana Mahometismum professus; videtur tamen eam gratiam promeruisse insignis cujusdam zeli demonstratione, in prohibenda injuria, quam Cadis sive judex Turcicus illius insulæ ante annos non multos, inferre tentabat imagini S. Georgii: cujus punitio haud minus memorabilis fuit, quam illa qua an. MDCLXI Turci amiserunt viginti septem triremes in Euxino, eo quod milites qui illis vehebantur, violassent et sacrilege expilassent ecclesiam S. Georgii, propinquam portui, quem ipsi Balo-velana appellant. Res autem cum prædicto judice sic acta est.

quia imaginem ejus spoliari prohibuit

62 Die S. Georgio sacra, processionali pompa circumferebant Christiani Scirenses imaginem ejus pictam, intra limbum multo circumdatum argento, quod partim ex voto collatum erat in monumentum receptarum gratiarum, partim ornatus causa recenter additum. Talem conspicatus Turcicus loci Judex, Quam bene, inquit ad circumstantes suos, argentum istorum canum converteretur ad ornatum Turcicarum framearum et pharetrarum! Oportet enimvero, ut

quo autem id facere voluerat,

A ut tam parata præda perfruar. Hæc audiens ille ex

AUCTORE D. P.

Chio Turcus, de quo primum dicere cœperam, Cave, inquit, ne feceris, haud dubiam Dei et Georgii indignationem incursurus. Ad hæc subridens Judex, ait : An etiam tu es canis (sic Christianos appellant) quod talia metuas? Non sum canis, reponit Turcus ; juro tamen quod si tu aut alius quispiam me præsente imaginem istam tentaverit violare, ventrem ei hoc pugione dissecturus sim. Ita commotum hominem, qui unus ex insulæ primoribus erat, cum videret Judex, continuit sese : sed quod semel conceperat animo, aliquanto post occulte executus, gaudebat præda sacrilege acquisita, interque amicos lætabatur, nihil mali formidans, et satis certus se propterea appellandum a nemine : atque ita eodem die bene pastus ac potus cubitum concessit, cum plenissima sanitate.

et postea fecit.

invisibili vulnere læsus extinguitur.

63 Verum post quartam aut quintam somni horam experrectus, et necessitatis cujusdam causa in plateam egressus, adversum se venientem vidit armatum equitem, qui lanceam pectori ejus infixit sub mamilla sinistra. Ipse letali vulnere saucium se existimans, suorum auxilium inclamavit. Accurrunt illi, prostratum inveniunt, domumque reportant; sed reductis vestibus nullum indicium repe-
B riunt vulneris, quo se mori querebatur. Adhibentur quæcumque poterant excogitari remedia, restituendo, non tam pectori, quam cerebro, ut videbatur, læso : sed frustra fuere omnia, non minus quam solatia amicorum. Itaque inter dolores, quos pati se dicebat intolerabiles, intra sex horas rabidus obiit : et re per insulam divulgata, communis fuit omnium, tam Turcorum quam Christianorum, vox, hanc esse manifestam S. Georgii ultionem. Hæc autem dum mihi narraret prædictus Turcus, audientibus duobus Patribus Capuccinis, qui mecum Smyrna venerant, addebat cavendam esse hujus Sancti offensam : plurima enim ejusmodi punitionem exempla a se visa et audita, ac passim etiam Turcis nota esse. Et tamen nihil horum efficere potest ut a sua infidelitate convertantur ; ac, ne si mortui quidem resurrexerint credent : ita enim persuasum habent, unos se veros esse Musulmannos, id est fideles, ut de Sanctis nostris, a quibus gratias aliquas recipiunt, imo de ipsomet Christo dicere non dubitent, eos fuisse ex suis. *Hactenus epistola illa, a P. Jacobo Machaut libris ad pietatis excitamentum utiliter editis noto, Parisiis subministrata.*

CAPUT VII.

C Georgiani auxilii in variis necessitatibus devote implorati efficacia, exemplis demonstrata

Inter 15 sanctos Auxiliatores,

Celebris per varias Occidentis Ecclesias, et seculorum aliquot usu confirmata religio est erga Sanctos quindecim Auxiliatores, ut vocant ; cujus tamen, ut origo, sic ipsa propemodum causa ignota est, nec alia videtur assignari commodius per conjecturam posse, quam quod singuli eorum specialius soleant pro variis necessitatibus invocari et coli ; quodque non immerito sperent fideles (quod in Missa pro festo Sanctorum omnium petit Ecclesia) fore ut desideratam nobis suæ propitiationis abundantiam multiplicatis intercessoribus largiatur *Deus. Joannes Baptista de Franchis, ex Ordine Prædicatorum, particulari libello, hac de re vulgato Panormi sub annum* 1657, *varias sui aliorumque Ordinum sacras ædes enumerat, in quibus tituli hujusmodi altaria, tituloque respondentes in altaribus tabulæ, quindecim istorum Sanctorum imagines complexæ, etiam hodie visuntur; existimatque, quindecim istos præ ceteris esse delectos, quod ii ante obitum suum petiisse et impetrasse legantur, ut suam memoriam facientibus speciali*

quorum sub hoc titulo cultus frequens,

auxilio bonitas divina succurreret ; conaturque probare recte ac pie id ab ipsis fieri potuisse, et reapse fecisse haud immerito credi : sed neque ejusmodi credulitas satis fundata est, propter exiguam auctoritatem Legendarum, ex sola traditione post plura secula scriptarum, in quibus id forte legitur ; neque legitur de omnibus, qui nominantur. D

65 *Propter ejusmodi tamen qualemcumque causam invenitur in quibusdam antiquis Missalibus, ac nominatim Ultrajectino excuso sub annum* 1514, Missa de quinque sanctis Privilegiatis *cum hac Collecta :* Deus qui Sanctorum tuorum Dionysii, Georgii, Christophori, Blasii, et Ægidii memoriam facientibus et eorum opem poscentibus auxilium in tribulatione promisisti, ipsorum nos quæsumus tuere præsidiis, sicut in omnibus fidelis es verbis; *ubi quod primum locum S. Dionysius teneat, datur occasio conjectandi, ejusmodi Missam e Galliis aut ex ipsa fors in urbe Parisina fluxisse. Quod autem inter Sanctos quindecim auxiliatores primas teneat S. Georgius, haud aliunde verosimilius petetur, quam a celebriori illius atque universaliori per omnes Occidentis ecclesias cultu, et præsentioris auxilii experientia. Est autem* de iisdem quindecim sanctissimis Auxiliatoribus, *tum in prædicto Ultrajectino Missali, tum in Missali Ordinis Prædicatorum de anno* 1550, Missa proficua, pro gratia aliqua vel liberatione a periculis et angustiis obtinenda, *cum tali Collecta* Omnipotens et mitissime Deus, qui electos Sanctos tuos Georgium, Blasium, Erasmum, Pantaleonem, Vitum, Christophorum, Dionysium, Cyriacum, Acacium, Eustachium, Ægidium, Magnum, Margaritam, Catharinam et Barbaram specialibus decorasti privilegiis, da ut omnes qui in suis necessitatibus eorum implorant auxilium, petitionis suæ salutarem consequantur effectum. E

et Missa olim specialis,

66 *Missam hanc in Italia primum institutam esse probabile faciunt Sancti Cyriacus, Eustachius, Acacius extra illum vix noti : abrogavit autem eam Urbanus VIII, non quia, (ut Baptista de Franchis hallucinando excusat) evulgata est absque approbatione sacræ Congregationis Rituum, cum ipsa Missa multo sit antiquior quam ejusmodi Congregationis institutio : sed quia dicta Congregatio, Missali Romano ad antiquam puritatem reducendo intenta, expungi jussit quidquid ex privato quarumdam Ecclesiarum particularium usu undecumque irrepserat; ipsumque talium singularitatum usum, partim abolendum partim restringendum censuit. Ita nunc usurpari desierunt Missæ de pietate Dominæ nostræ, de Compassione seu septem doloribus ejus, de recollectione omnium festorum ejus, de sororibus ejus Maria Jacobi et Maria Salomi, de S. Gabriele, de S. Raphaele Archangelis, de omnibus Sanctis existentibus, de Genealogia Salvatoris nostri; de sanctis Patriarchis Abraam Isaac et Jacob, de sancto Job, de S. Eliseo, de S. Daniele Prophetis, de S. Simeone justo, de SS. Sebastiano, Rocho, Antonio adversus pestem; pro prægnantibus, pro infantibus, aliæque plures inveniendæ in Ultrajectino Missali aliisque vetustis particularium ecclesiarum, quæ nunc Romano utuntur. Sed per quod nihil derogatur laudabili eosdem Sanctos privatim aut publice invocandi usui, etiam per Missæ sacrificium, adhibendo Missas vel communes vel proprias, in Missali Romano antiquitus et legitime ordinatas,* F

nunc cum aliis similibus abrogata,

67 *Atque hæc dicta sint occasione ejus loci, quem inter sanctos Auxiliatores, tamquam universalis Ecclesiæ adversus infideles Protector, primum tenet S. Georgius : nunc quædam auxiliatricis potentiæ ipsius exempla proponamus, præter ea quæ in Vita S. Theodori Sycæorum Archimandritæ multa et illustria* XXII *Aprilis legi satis est neque hic iteranda sunt, spectant autem ad seculorum Æræ vulgaris sextum. Recentius est, et ad finem seculi* XI *pertinet, quod habetur in Vita S. Ermenoldi Abbatis* XI *Januarii; qui, cum famis tempore omnia*

primus S. Georgius :

A

famis tempore opitulatur S. Ermenoldo ;

omnia *Prufleningensis sui monasterii promptuaria, in pauperum usus reserata, nuntiarentur evacuata,* nec jam frumenta ad unicum etiam prandium Fratribus superesse.... ad B. Georgium, ecclesiæ suæ patronum, sic oravit : Beatissime Martyr, ecce, præceptis salutaribus monitus, et divina institutione ac jussu formatus, dispersi, dedi pauperibus, quæ habebant qui Deo tibique in hoc loco deserviunt; nec habent jam quod manducent : et si dimisero eos jejunos, et non fuerint satiati, et murmurabunt adversum me; calices, et vestes, et libros, et alia ornamenta distrahere pro victu compellor. Tu ergo subveni, tu succurre; tibi enim revelavi causam meam atque necessitatem. Hujusmodi autem famuli sui clamores Deus exaudivit, B. Georgii quem mediatorum elegerat interventu, nec eum distulit consolari : nam statim in crastino nobilis quidam et dives, cujus Dominus cor tetigerat, supervenit; et honorans Dóminum de sua substantia, Fratrum inopiam copiose supplevit.

68 *Diximus in Comm. prævio num.* 62, *seculo* XI *ultra medietatem decurso, in oppido Roya et S. Georgii æde institutum fuisse Canonicorum collegium. Quanto, ipsa ædes antiquior ista institutione fuerit, nec definire licuit nec licuit indagare; solum promissa est ibi relatio*

B

miraculorum istic patratorum. Hanc habemus Latinam ex MS. Belfortii, acceptam, ut credimus, ex veteri ipsius ecclesiæ Royensis Legendario : quod qui ex vetustiori testis oculari autographo transscripsit, in notando tempore fundationis præfatæ, ex illius ævi usitatissimo sed perquam incommodo more, nomen tum adhuc viventis Veromanduorum Comitis scriptum inveniens per solam initialem litteram H, *pro* Heriberto *Otthonis filio, qui sub Philippo I Francorum Rege vixit in ea dignitate usque ad annum ferme* MLXXVII, *substituit* Henricum, *qualis inter Veromanduenses Comites nullus umquam extitit. Qui vero ex Latino transscripsit Gallice, novum addidit errorem,* Philippi *Regis nomini addens cognomen* Augusti, *qui fuit primi abnepos, nec post centum annos ob Heriberti morte caput regnare, Comitum Veromandensium stirpe virili jam penitus extincta, et additione ad Philippum Alsatium Flandriæ Comitem uxorio jure translata : quando non jam amplius dicebatur ecclesia S. Georgii, sed S. Florentii. Igitur corruptum locum ubi dicitur,* qua tempestate Philippo gloriosi Regis filio regnum Franciæ suberat, Henrico Ottonis filio Comite Veromandium existente, *sic correximus, ut* Henrici *nomen ad supplendum hiatum transferentes, posuerimus,* Philippo gloriosi Regis Henrici filio : et Heriberti *nomen restituerimus suo loco. Cetera nullo apice mutato nunc habe.*

Royæ in Picardia,

C

miraculis clarescit,

69 Ad commendationem vitæ Sanctorum, ad declarandam gloriam æternorum quæ possident præmiorum, ad incitandas etiam fidelium mentes ut eorum promereantur coronam, proferamus in lucem virtutes et signa, quæ per eos in oculis hominum operari dignatur omnipotentia divina. Vere namque dignum et humanæ saluti necessarium est, ut palam fiant et solenni veneratione celebrentur : quia nequaquam profecto totius boni Auctor ea ostendisset, nisi ipse in talibus laudari voluisset. Et ut Psalmista ait, testimonia Dei debent esse meditatio nostra : quoniam ipse opera in conspectu nostro mirabiliter facit, quæ testificantur eum ipsum esse misericordem, mirabilem, omnipotentem; quæ etiam certitudinem nobis ostendunt ipsorum pro nobis coram Deo intercessionis. Inter hæc ergo, quæ Sanctorum suffragantibus meritis sæpissime contingunt, dignum est invictissimi athletæ Dei S. Georgii virtutes prædicare, quas modernis temporibus declaravit. Quæ quidem satis congruo tempore, termino satis competenti, coram nobis, qui vidimus et audivimus, in lucem proruperunt : utpote ipsa die,

Ps. 118, 24

scriptis a teste oculato

D

EX VARIIS D P.

qua fideles Apostoli dona charismatum igneis linguis sub specie dilectionis acceperunt : ut quanto præfata dies in seipsa toto orbe terrarum sanctissima habebatur, tanto ex tot virtutum insignibus, ampliori devotione, dignis laudibus attolleretur. Denique, carissimi, dies ista tam salubris et clara, nobis specialiter sub patrocinio S. Georgii degentibus, laude multiplici est prosequenda : tum quia dat spiritum consolationis, donis spiritualibus exuberantem; tum quia tantum Patronum nobis visibiliter ostendit, miraculis coruscantem. Sed ne prolixiore stylo et verborum affluentia fastidium ingeramus, brevitati studentes, quando, ubi, et qualiter enituerint, pro modulo nostro designare incipiamus.

post mortem fundatum ibi collegium Canonicorum.

70 Ea ergo tempestate, qua Philippo, gloriosi Regis Henrici filio, regnum Franciæ suberat; Heriberto, Ottonis summæ prudentiæ viri filio, Comite Viromandensium existente; supernæ pietatis respectus, curam Fratrum ecclesiæ Royensis, sancto Martyri Georgio famulantium, gerens; res ad usus eorum pertinentes, satis tenues et strictas, voluit ampliare; et tam corporali quam spiritali beneficio repleri eos, qui ibi vellent perpetualiter devoteque servire. Erat itaque non longe a castello ipso Roya villa quædam, in sinistra parte subtercurrentis fluminis Amæ sita, S. Georgii vocabulo appellata; quod nimirum ibi ecclesia esset, ad honorem ejus consecrata. Ad hanc vero ecclesiam, tunc temporis satis modicam et brevem, ditiores quique et nobiliores Royenses, quos contingeret mori, ex antiqua consuetudine sepeliendi deferebantur. Consuetudinis etiam erat omnium circumquaque habitantium, Dominicis ac festis diebus ad locum ipsum convenire, et vigilias noctis in orationibus celebrare. Solebant præterea illuc venire, vel in lectulis deferri, qui variis languoribus detinebantur, et cum aliquamdiu ibi jacuissent, quidam eorum, prout erant constantioris fidei, sani regrediebantur. Quid plura? Crescentibus divinorum insignibus miraculorum, fama diffunditur per longe remotas regiones, et ex diversis partibus turbæ confluunt. Cæcis lumen redditur, mutis sermo reparatur, claudis gressus restituitur, et debilis quisque sanatur.

E

quibus increduli Peronenses,

71 Hæc et similia dum quotidie agerentur : Peronenses, vicini nostri et affines, dixerunt, numquam se credituros, nisi Hugonem prius viderent sanum ambulare. Qui Hugo Peronensibus idcirco notus erat, quia Manasses, Paganus cognomine, eum in domo sua, cum esset Royæ, assidue habebat, quotidiano victu pascebat, et dum singulis annis Peronam iret, suam ibi stationem facturis (utpote loci ejusdem casatus) se cum vehiculo deferri faciebat. Hujus itaque Hugonis poples popliti, pes pedi, diuturna paralysi, quasi quibusdam clavis, sibi cohærentes et confixi, sic obriguerant, ut si quando ad ignem accederet, a servientibus domus, experimenti causa, carbonibus plantæ ejus suppositis, concremari sese permitteret : cumque de loco ad locum per domum vellet ire, satis languido conamine, ad instar vermium repere videretur. Illis ergo diebus, Spiritus sancti adventu, ut diximus feriatis, quando miracula illa cœperunt pullulare; confluentibus undique ad S. Georgium turbis populorum, erat tunc temporis Hugo prædictus apud Royam in domo Manassis, non fortuito eventu, sed divina providentia, ut arbitror, e fenestra turbas prospiciens. Cui cum servi objicerent, quare misericordiam Dei, cum aliis immorando, non expectaret; respondit, se libenter iturum, si vehiculi, quo deferretur, præsto esset adjumentum. Protinus humeris illorum susceptus deportatur, et in quadam ecclesiæ parte, non longe a vestibulo altaris, collocatur. O quanti lacrymarum imbres, quanti cordium gemitus, ab iis qui

F

petunt contractum quemdam sibi notum sanari :

qui ad ecclesiam delatus,

EX VARIIS D. P.

A qui eum noverant, sunt profusi, ut superna pietas restituere illum dignaretur! Nolens igitur divina miseratio Peronenses seu alios diutius in hac fide vacillantes haberi, dignum duxit exaudire voces tam devotæ plebis quam Cleri. Cum enim se prædictus Hugo, in basilica illa, per dies aliquantos jacens, cujusdam noctis silentio quasi semidormiens recubaret; visum est ei sanctum athletam Dei Georgium assistere, et ut de lecto surgeret, imperiose satis præcipere. Ad cujus vocem expergefactus, mirabiles cœpit planctus emittere, utpote cujus nervi ad priorem statum redeuntes extenderentur.

in pedes erigitur :

72 Cum vero fere hora una quasi in extasi fuisset positus, sensit repente membra sua dissolvi, et in pristinum vigorem restitui. Cumque primitus do lecto surgere paululum addubitasset, tandem fide plenus surrexit, et per pavimentum ecclesiæ gradiendo ad altare usque perveniens, ipsum osculatus est, vidente Presbytero et ceteris qui tum aderant. It fama per Royam, Hamum, ac Peronam : fit a prima Cuce in vesperam concursus populi obstrepentis : occurrunt chori psallentium Clericorum cum cereis, crucibus, et vexillis : Clerum subsequitur plebs, studio debitæ devotionis : et quicumque Hugonem B videre potuerunt, Dei omnipotentiam mirabilem in Sancto suo Georgio devotissime laudaverunt. Cum per aliquantum tempus prædictus Hugo ecclesiæ deserviisset, modo lapides modo cæmentum portans, et hujusmodi alia ad restitutionem ejus pertinentia faciens, cœpit his omnibus post habitis voluptates corporeas sectari; demumque M[illegible]assis reversus, ejus servis, gaudentibus prædis et rapinis, adhæsit; et cum eis aggressor hominum et expoliator factus est. Cumque ab eisdem ipsis argueretur, cur talem a Deo misericordiam consecutus, talia peccaret; nolebat aures aliquo modo ut audiret inclinare. Quadam vero die, dum eos more solito præiret, timentes ne si cum eis non exiret, remanere conaretur; ad villam, quæ Tola dicitur, perveniens, cœpit, ut antea, omni membrorum virtute destitui, cæciditque in terram, quasi exanimis factus. Cujus socii, propius insequentes, ut ex improviso viderunt eum ma nere media via immobilem, cognoscentes divinitus esse factum, cœperunt mirabiliter timere et pavere. Postulat ille magnis clamoribus iterato ad S. Georgium deferri. Portatur itaque ad locum, stipatus caterva turbæ confluentis : reponitur ante altare Martyris : nec multo post statum recuperat pristi- C næ sanitatis. Hoc igitur miraculo geminato, lætitia in populo duplicatur : et ut de aliis taceam Peronenses crediderunt vera esse quæ de S. Georgio dicebantur.

rursumque ob maleficia percussus,

denuo convalescit invocato S. Georgio :

73 Hamenses interea, seu errore seu invidia detenti, commentitia esse dicebant quæ referebantur, nulloque pacto crédituros, nisi prius viderent sanam et erectam quamdam inter eos habitantem mulierem contractam, et omni membrorum officio destitutam, quæ in castello illo cunctis erat notissima. Quodam igitur facto vectorio instrumento, ad S. Georgium ipsa defertur : nec diu ibi morata, membrorum integram sanitatem adipiscitur : et quæ pedibus alienis fuerat advecta, propriis ad propria regressa est. Quo viso Hamenses apposuerunt et ipsi credere loci sanctitatem, per S. Georgii venerabilem interventum.

item mulier contracta,

74 Dum propter hæc et alia mira quæ accidebant, concursus populi fieret et recursus; contigit quemdam puerum, genere Britannum, in domo Alberici de Blerenglisia apud Montem-Desiderii biennio conversatum, cum incolis ejusdem loci advenisse. Qui mutus etiam ac surdus, postquam noctis unius spatio, fide, ut arbitror, judicante, cum eis in ecclesia vigilasset; cœpit audire qui numquam audierat, et lingua, non Britannica loqui, sed nostra, qui num- D quam ullatenus locutus fuerat. Mane autem facto, reversus ad propria, cum paululum sedisset; cœpit famulos domus alloqui, cœpit panem et alia necessaria postulare. Unde illi stupefacti currunt ad Dominum, quodque a puero audierant referunt. Qui accessit puerum, et gestæ rei ordinem intelligens, Deum qui fecit mirabilia solus, debite magnifi-

mutusque ac surdus curatur.

75 Erat et illo tempore in castello, quod Capy Gallice nuncupatur, miles quidam vocabulo Paganus, diuturna paralysi adeo percussus, ut totis pene membris stipitis in modum obrigescentibus, nec etiam digitum posset movere. Ad sæpedictum igitur locum est advectus : nec multo post, omni remota ægritudine, sanus et incolumis factus.

Item alius toto corpore rigidus,

76 Gerbertus quidam Clericus erat Ecclesiæ Royensis, quem a pueritia dolores et multimodas infirmitates contraxisse, cunctis notum habebatur. Nam ut de aliis taceatur, ægritudo quædam ceteris major, eum corripuerat, quæ quasi in globum corpus ejus contraxerat; eumque omni membrorum vigore amisso, quasi trunco immobili similem fecerat. Quin etiam singulis diebus quiddam mirum et inauditum ei contingebat, dum morbis ille determinatis horis plus solito invalescens, quasi ira permotus et furore, per artuum medullas se passim effundebat. E Quod ille sentiens, clamoribus ad cœlum usque emissis, funibus se super aliquam sedem positum strictissime ligari faciebat, et ut cuneis inter carnem et vincula interpositis fortius stringeretur rogabat : quanto enim vinculis habebatur strictior, tanto erat ab ægritudinis ira irruente securior. Laboravit hoc modo fere per triennium, nec solatium potuit habere ab ullo medicorum : donec parentum et amicorum consilio, illuc, unde infirmi quam plures sani regrediebantur, est delatus : ibique per aliquot dies misericordiam Dei expectans, a tam dira infirmitate est absolutus. Hæc sicuti ab iis qui viderunt vel audierunt mihi relata, stylo studui annotare, docente Spiritu sancto, qui meæ pervitati illud dignatus est inspirare, utpote in cujus adventu, ut superius dictum est, visibiliter sunt inspecta.

nec non Clericus ingentes dolores patiens :

77 Inter omnia ergo, dilectissimi, quæ nos condecet operari, nihil dignius possumus agere, quam si gratiarum actiones in Dei et S. Georgii præconiis studeamus cumulare. Virtutes enim S. Georgii, Ducis ac Patroni nostri, recolendo, largifluis donis nos videmus remuneratos, te ad præmium numquam deficiens confidimus invitatos. Digne igitur congau- F deat universus Clerus cum plebe, et prorumpat in hujusmodi laudes tam voce quam mente :

ob quæ Royensibus honorandus Georgius.

O Georgi preciose, miles invictissime,
Triumphali laureate palma decentissime,
Propter sanguinem effusum coram mundi principe,
Nos ab illo, ne subito moriamur, eripe.
Qui te facit coruscantem signis et miraculis,
Per te nobis det juvamen, tuis ut vernaculis.
Et culparum nos placatus abluat piaculis :
Recedentes ab hac vita societ cœlicolis.
Tui juris est hoc dare divina potentia,
Qui concludis terram palmo, regis et justitia.
Qua vestiris admirandæ claritatis infula,
Vivis, regnas, dominaris per æterna secula.

78 *Hactenus Royense MS. ante finem seculi* XI *conditum, prius scilicet quam vetus nomen mutasset ecclesia, et S. Florentii cœpisset. Nunc quid anno* MCCCXL *Venetiis acciderit, invenitur centum inter eventus miraculosos a Joanne Felice Astolfi descriptos Italice, et anno* 1604 *Comi impressos; unde id aggredimur Latine exponere, libentius ipsis antiquæ relationis verbis rem daturi, si ipsam habere potuissemus; aut saltem ex Bernardi Justiniani historia Veneta, qui uno post rem gestam seculo floruit, ex quo accepisse se fatetur Astol-*

Idem cum SS Marco et Nicolao

gestam

A *fius : sed neque hic ad manum nobis est. Eam igitur sic habe, et quomodo S. Georgius visus sit, una cum S. Marco et S. Nicolao, extremum ab urbe Veneta exitium avertere, paucis disce.* Agebatur *jam dicti anni* mensis Februarius, quando die ipsius mensis decimo quinto, nocte media, ingens ventorum tempestas incubuit, quæ tectis omnibus ruinam, toti urbi submersionem, cumulatis alte aquis, minabatur. Periculo subductu-rus sese piscator senex, cum filio in cymbam se receperat; sub eoque ponte, cui a palea nomen, latitabat. Istuc ab ecclesia sua procedens S. Marcus hominem adit, secumque trajicere jubet ad insulam S. Georgii. Nequidquam excusat ille præsens discrimen, et dicto tandem parens appellit ad insulam in cujus ora Sanctum invenit Tutelarem; indeque ad S. Nicolai Littorei jussus trajicere, ibi quoque eumdem in cymbam suscipit: deinde geminum castellum prætervectus, vidit navem ingentem plenam dæmonibus, per quos, cujusdam magi incantationibus adactos, procella ista suscitabatur. Postquam autem dicta navis, ad præsentiam imperiumque Sanctorum, profunda pelagi petiit; et piscator ad sua unde exceperat, loca revexit SS. Georgium atque Nicolaum; etiam ad aream S. Marci ipsum, qui ultimus restare videbatur, applicuit; et ab eo nauli vice accepit annulum. Cum hoc postero die mane, ut Sanctus jusserat, Ducem atque Senatum adiens, et quæ viderat exponens, exhibito eodem annulo facile persuasit, servatam ab istis Sanctis fuisse civitatem; ad quorum templa edicta mox solennis supplicatio est: et annulus quinque ducatis a piscatore redemptus, sacroque thesauro adjunctus, intra crystallinam magni pretii thecam hodieque monstratur ad perpetuum tanti beneficii monumentum.

urbem Venetam defendit ab exitiali tempestate:

B

79 *Eodem circiter, quo hæc Venetus agebantur, tempore, Joannes Cantacuzenus Græcorum Imperator, præsentem D. Georgii opem expertus est, uti narrat ipse historiæ suæ lib. 3 cap. 91. Cum enim Hieracem detulissent amici necem moliri Imperatori, ipseque ab ea suspicione se purgatum cupiens,* imaginem præclari Martyris Christi Georgii, fidei suæ sinceræque erga Imperatorem voluntatis pignus, obtulisset; *tanti hoc fuit, ut omnem mox suspicionem Imperator deposuerit. Ille autem nihilominus cogitata prosequens, jamque securo certius inferendam a se necem sperans, interim tumultuario cuidam conflictui se miscuit, ubi* nec de Romanis nec de Latinis quisquam cecidit aut vulneratus est; solus Hierax duobus acceptis vulneribus equum amisit: ad cujus tabernaculum accedens Imperator, videret admonuit, ne forte Georgius Christi Martyr, quem fidei sponsorem dederat, ejus in se temeritatem castigans, vulnerari eum permisisset. Qui sequenti nocte (quoniam manifestæ proditionis reum se teneri videbat) Byzantium fugiens, ibique interrogatus cur promissa non perfecisset, respondit, conatum quidem numquam, opportunitatem, semper defuisse, Imperatore non secus sibi cavente, quam si omnia ejus cogitata perspiceret. *Porro ut cum recentissimæ memoriæ miraculo finiatur hoc caput, ex relatione Reverendissimi Abbatis Joannichii Carrarii, Vicarii Generalis Patriarchæ Hierosolymitani, narrat Laurentius Finichianus pag.* 185, in urbe Hierusalem esse cœnobium Sanctimonialium, D. Georgio sacrum; ubi cum anno MDCXXXVII Abbatissæ munus gereret quædam nomine Melania, ex infirmitate cruris unius claudicans, et nescio qua ratione in descensu scalarum domesticarum fallente vestigio, devolveretur in præceps; sanctum sui parthenonis Protectorem invocavit; et non tantum nihil læsionis passa est per scalarum gradus viginti quatuor, et in pedes surrexit ad stuporem omnium; sed ipso quoque claudicationis inveteratæ incommodo libera apparuit.

Jo. Cantacuzenum Imp. tutum servat ab insidiis

C

D

EX VARIIS D. P.

CAPUT VIII
S. Georgius Τροπαιοφόρος et Christianorum exercituum ductor.

Gloriosum hunc Tropæophori titulum sancto Martyri adscribunt Menæa, tamquam inter Græcos usitatissimum. Eum quia meruerit multis maximisque beneficiis auxilii inter bellica discrimina lati, nihil ambigimus; dolemus tamen apud auctores non extare prima appellationis ejusmodi argumenta: vix enim ex Græcis scriptoribus quidquam habemus, quod huc faciat. Interim præcipuis Imperii Constantinopolitani Protectoribus accensum fuisse S. Georgium, vel ex hoc colligas, quod inter sex flammula seu vexilla, quæ in majoribus festis rei divinæ assistenti Imperatori præferuntur a Proceribus, quartum, repræsentans S. Georgium equestrem, *nominetur a Codino cap. 6 de officiis Constantinopolitanis. Capite autem 17 idem auctor exponit, quod Imperator, postridie coronationis suæ,* in Aula se confert ad eum locum ubi est imago magni Martyris Georgii, aureamque monetam dispergit in circumstantes Proceres et honorarios pueros. *Joannes autem, Cantacuzenus, Imperator Thessalonicæ coronatus, uti narrat ipse de se in historia rerum suarum lib. 3 cap.* 27, post applausum equo insidens, aliis omnibus quotquot aderant in equis prosequentibus, templum magni Martyris Georgii, Palæocastritæ dicti, petivit; eumque veneratus est, *utique* ut felicibus ejus auspiciis coronam accepisse videretur, *quemadmodum interpretatur Codini scholiastes Gretzerus. Legitur etiam apud Nicephorum Gregoram c. 8, quomodo Andronicus Senior Imperator, improvisum insolitumque hinnitum audiens semel iterumque et intelligens eum processisse ab imagine equi Georgiani, ante Deiparæ Nicopœæ sacellum palatinum picti; qualiter olim accidisse Balduino Imperatori recordabatur, prius quam urbe pelleretur a Græcis, similem sibi fortunam præsagiit, velut ab Imperii Protectore admonitus.*

Inter præcipuos Imperii CP. Patronos habitus,

E

81 *Sed omissis Græcis transeamus ad Latinos, quibus in Asia Europaque adversus infideles pugnantibus S. Georgii patrocinium utilissimum fuisse, certum est. Hinc Ferrariensis Ecclesia proprias de hoc Sancto Lectiones ita finit:* Ipsius Martyris nomen non solum in Oriente ubi passus est, sed etiam in Occiduis oris ubique clarissimum est: quomodo autem implorantibus ejus auxilium propitius adesse consueverit, Reges præsertim et Principes sæpius in militari conflictu experti sunt. *Similia fere sacer Ordo Prædicatorum in Officio dicti Sancti commemorat, et addit:* Romana quoque Ecclesia, inter Sanctos, quos præcipue adversus fidei hostes invocare consuevit, S. Georgium cum primis, ut singularem Patronum, veneratur. *Quanto id jure faciat, juvat ex ea visione discere, quam offerri solitam Turcis Antiochenam arcem insidentibus, cum urbem an.* MXCVIII *die Junii captam tenerent Christiani, fassus est quidam eorum Admiraldus. Hic, ut lib. 5 Historiæ Hierosolymitanæ narrat Robertus monachus, induciarum tempore frequenter et familiariter colloqui solitus cum Principe Boamundo,* inter cetera quodam die requisivit ab eo, ubinam castra posuerit ille candidatorum exercitus innumerabilis, quorum auxilio in omnibus bellis fulciebantur Christiani. Dicebat enim, quia adventum illorum numquam poterant sustinere Turci, sed statim ut videbant illos incipiebant pavere: illi vero ipsos ut ventus turbinis opprimebant, et isti vulnerabantur; illi obruebant, et isti occidebantur. Cui Boamundus ait, Putasne alium exercitum esse, quam hunc, quem vides, nostrum? Cui ille: Per Machomum meum præceptorem juro, quoniam si hic adessent, tota hæc planities eos non caperet: omnes habent equos albos miræ celeritatis, et vesti-

contra infideles præsertim honoratur:

F

a quibus, cum exercitu candidatorum militum,

 menta

EX VARIIS D. P.

A menta et scuta et vexilla ejusdem coloris. Sed, per fidem, quam habes in Jesum, ubi castra eorum locata sunt?

visus Christianis ad Antiochiam assistere

82 Boamundus itaque spiritu Dei illustratus, illico sensit, hanc quam viderat Dei visionem esse; nec quod quærebat ex tentatione, sed ex bona voluntate procedere, et respondens inquit: Licet sis extraneus a lege nostra, quia te video bona erga nos voluntate bonoque spiritu animatum, aperiam tibi aliquod fidei nostræ sacramentum. Si tantum profundi intellectus haberes, gratias Creatori omnium referre deberes, qui tibi ostendit exercitum candidatum: et scias, quia in terris non conversantur, sed in supernis mansionibus regni cœlorum. Hi sunt qui pro fide Christi martyrium sustinuerunt, et in omni terra contra incredulos dimicaverunt. Horum præcipui sunt signiferi, Georgius, Demetrius, Mauritius: qui in hac mortali vita militaria arma gestaverunt, et pro Christiana fide capite plexi sunt. Hi quoties nobis expedit, jubente Domino Jesu Christo, nobis suffragantur, et per hos inimici nostri præcipitantur. Et ut me verum cognoscas profiteri, inquire et hodie, et cras, et in die altera, an in tota regione hac eorum castra poterunt inveniri: quod B si inveniuntur, redarguti in conspectu tuo a mendacio, erubescesmus. Et cum in tota regione nequiveris illos invenire, si nobis necesse erit, in crastinum videbis adesse. Unde igitur tam cito veniunt, nisi a supernis sedibus, in quibus morantur? Cui respondit Pyrrhus (sic enim erat nomen ejus) Et si de cœlo veniunt, ubi tot albos equos, tot scuta, tot vexilla inveniunt? Cui Boamundus: Tu magna et super sensum meum requiris; propterea, si vis, accedat meus Capellanus, qui tibi super his respondebit. Ad hæc Capellanus: Cum omnipotens Creator Angelos suos sive Justorum spiritus mittere disponit in terram, tunc assumunt sibi aerea corpora, ut per ea nobis innotescant. Ideo autem nunc armati apparent, ut indicent quod in bello laboraturis auxilio veniunt. *Eodem quo hæc isti inter se collocuti sunt mense, apparuit evidentius, ipsisque obtutibus Christianorum patuit visionis istius veritas. Quamvis enim pauci a multis intra urbem Antiochenam tenerentur obsessi, iidemque diuturna fame propemodum enecti; receptis tamen divinitus animis, die* XXVIII *Junii in hostem egressi, nobilissimam illam reportarunt victoriam, quæ illis ad Hierosolymas ipsas totamque Terram sanctam recipiendis aperuit aditum.*

C

et insignem victoriam præbere de Turcis,

83 *Rem gestam plures auctores narrant; unus, qui præsens adfuit Petrus Tudebodus Sacerdos, circumstantiam valde memorabilem et in rem nostram maxime congruam addit, his verbis:* Cœperunt turmæ Turcorum ex utraque parte exire, nostrosque undique circumcingebant, jaculando et sagittando et vulnerando. Exierunt quoque de montaneis innumerabiles exercitus, qui ducebant equos albos, quorum vexilla omnia alba erant, videntes itaque nostri hunc exercitum, ignorabant qui essent; donec cognoverunt, esse adjutorium Christi, sicut mandavit illis per Stephanum Sacerdotem; quorum ductores fuerunt S. Georgius et B. Theodorus et S. Demetrius. Hæc verba credenda sunt, quia plures ex nostris viderunt hoc. *Hactenus Itineris Hierosolymitani historia, sub ipsius quidem Petri Tudebodi nomine edita tom. 4 Francicorum du Chesne, sed quam credere malumus verbotenus fere ex illius commentariis acceptam ab altero, per aliam occasionem utente his verbis,* Credendus est qui primus scripsit, et oculis carnalibus vidit, Petrus Sacerdos Tudebodus Siuracensis. *Quæ sane non ipse de se Petrus sed alius de eo dicere censendus est. Non tamen propterea minus fidei eis damus, quam si ipsos Tudebodi commentarios in manibus haberemus.*

84 *Etenim Robertus monachus, historiæ prælaudatæ lib. 7. narrat eamdem militum albatorum visionem:* D quos, *inquit, ille,* ut primum vidit Podiensis Episcopus, *Aimarus seu Ademarus, postea Patriarcha Antiochenus,* exclamavit voce magna dicens: O milites, ecce venit auxilium, quod vobis promisit Deus. Et certe nostri valde expavissent, nisi fuisset spes quam in Domino habebant. Tunc tremor maximus irruit in hostes; et versis vultibus, scutis terga cooperiunt; et fugam, quo unicuique locus dabat, arripiunt. *Audiendus hic quoque Baldricus, Dolensis Archiepiscopus cum ista agerentur: qui iisdem strictius narratis, ipsa sic confirmat:* Hoc qui affuerunt multi testati sunt, nec tamen omnes id videre potuerunt, sed quibus Dominus voluit arcanum suum revelare: revelavit autem aliis ad confusionem, aliis ad instantis triumphi ostensionem. Porro mendacii nemo nos arguat: quia nihil ex corde nostro fingimus, sed quod audivimus id testamur: et testimonium nostrum, ex ore eorum qui affuerunt, verum est. *Similiter Guibertus, Abbas monasterii S. Mariæ Novigenti in agro Laudunensi, temporis ejusdem scriptor:* Hæc, *inquit,* a nostrorum pluribus visa, et cum aliis retulissent, plena, ut par est, fide credita sunt. Etenim si Machabæis, olim pro circumcisione pugnantibus, evidens apparuisse legitur cœleste suffragium; E quanto amplius his debuit, qui pro repurgio ecclesiis adhibendo et statu fidei propagando, fusi sanguinis Christo detulere servitium?

qui referunt varii auctores coævi.

Quin ipsis quoque Mahometanis venerabilis,

85 *Porro in hac cælestium Ducum Triade, de cujus præsenti auxilio gloriabantur Christiani, primus semper locus datur S. Georgio, qui et ceteris duobus celebrior atque famosior erat, et solus pene notus infidelibus Turcis; adeo ut Robertus Flandriæ Comes, rebus in hoc bello fortissime gestis nominatissimus, cum,* ob invincibilem animi constantiam, *glorioso præ ceteris agnomine dignus videretur;* ab ipsis Turcis et Arabibus Georgii filius scribatur appellatus, *quemadmodum in consobrini ejus, Caroli, inquam, Boni Vita, parte.* 1 *n.* 6, *testatur coævus auctor Gualterus, Morinensis Ecclesiæ Archidiaconus, ad diem* 11 *Martii. Durat autem ex illo tempore usque in hodiernum diem inter Turcos singularis S. Georgii veneratio, quem, ut scribit Joannes Cottovicius, in suo Itinerario Hierosolymæ et Syriæ,* Descletatozatil, id est, candidi equi militem vocant, et in summo honore habent; ut quem suæ sectæ protectorem eximium (*si Deo placet*) existimant: quod vel inde, *inquit idem Cottovicius,* facile quis F colligat, quod Christi Divorumque imagines ubicumque repertas lacerant, deleant deturpent; ab unius tamen Georgii imagine abstineant. Cujus rei occulati testes sumus: dum enim Arnicæ (*quod Cypri est oppidum*) moras per dies aliquot traheremus, omnes quidem imagines, in Minoritarum sacræ ædis parietibus depictas, vel oculis vel faciebus vel alia parte defœdatas, inutiles aut laceratas omnino offendimus: at solam Georgii, equo insidentis et tulipanto ornati, imaginem, Turcas illæsam reliquisse, comperimus. *Iidem boni ominis causa exercitum classemve festa S. Georgii luce solent educere, velut sub ejus auspiciis militaturi. Iidem a visitato pseudoprophetæ sui sepulcro revertentes, magnæ religioni sibi ducerent non transivisse per templum, quod inter Bethlemum ac Hierosolymam ad radices montis, Pesale dicti, extructum, servat monstratque catenas, quibus sanctus Martyr olim vinctus fuisse creditur; venerationem autem loco auget, quod furtum qualecumque ibidem aut in pratis adjunctis fecisse, crimen sit, subitanea morte illico plecti solitum, uti latrunculorum plurium crebra experientia innotuisse asserunt, præfato Cottevicio teste. Similis eidem Sancto etiam apud Ramulam et apud Berythum honos defertur ab infidelibus illis. Merito igitur Joannes Cantacuzenus, Eximperator Byzantinus, in Apologia 3 contra Mahometanos, apud Theophilum Raynaudum et in quodam*

maxime apud eos honoribus colitur,

et solus ad ipsos confutandos sufficit.

nostro

A *nostro MS. citato, argumentum ducens a fortitudine Martyrum, omnes communiter laudat, nominatim autem S. Georgium;* qui, *inquit*, et a nobis Christianis colitur, et ab ipsis Musulmannis honoratur, Chetir-Eliaz dictus. *Deinde pergit specialia multa ex S. Georgii historia delibare, haud satis ab apocryphis infinitorum pene tormentorum exaggerationibus abstinens; ac demum verissime concludit, Ecclesiam Christianam in hoc sancto habere splendidissimum exemplum Martyrii, ipsumque unum in hoc argumenti genere sufficere confutandæ Musulmannorum infidelitati, et apologiæ pro Christiana fide instruendæ.*

Christianis Hierosolymas tendentibus,

86 *Revertor ad Latinos quibus ad Hierosolymitanam obsidionem tendentibus, quomodo ducem se præbuerit S. Georgius, narrabit qui interfuit* Raymundus de Agiles *sive* Aguillers *Podiensis Canonicus, in sua Hierosolymitana Historia.* Cum proficisci vellemus ab Antiochia, venit Petrus Desiderii Sacerdos ad me Raymundum, et dixit mihi: quod quidam sibi in visione apparuerit, qui dixit ei: Vade in ecclesiam B. Leontii, et invenies ibi de Reliquiis quatuor Sanctorum, et tolles eas tecum atque portabis in Hierusalem. Et ostendit ei in ipsa visione Reliquias et Reliquiarum loculos, et docuit nomina Sanctorum.
B Adstitit ei idem Sanctus in visione post aliquot dies, quæ multum comminatus est, quod mandatum a Domino neglexisset; et nisi usque ad quintam feriam sustulisset illas Reliquias, esset sibi grave damnum... Cum hoc mihi Raymundo narasset Sacerdos, retuli ego ad Aurasicensem Episcopum et ad Comitem S. Ægidii et ad quosdam alios: qui acceptis candelis venimus ad ecclesiam S. Leontii; et obtulimus candelas et vota Deo et Sanctis ejusdem ecclesiæ, ut Deus omnipotens, qui eos sanctificaverat, nobis eos consortes et coadjutores donaret; et Sancti illi peregrinorum et exulum pro Deo non spernerent consortium, sed magis nobis conjungerentur, et nos Deo conjungerent. Mane autem facto venimus cum Sacerdote ad sanctarum Reliquiarum loculos, et sicut nobis prædictum fuerat invenimus: sunt autem nomina Sanctorum istorum, Cyprianus, Omesios, Leontios et Joannes Chrysostomus. *Primus videtur esse Antiochenus ille magus, qui a virgine Justina conversus, cum eaque Nicomediam ad supplicium ductus, colitur* XXVI *Septembris: ex cujus Reliquiis partes aliquas Antiochiam relatas, verosimillimum est. Secundus* Omesios, *vero et integro nomine, merito putabitur esse* S. Dometius, *primum Nisibi id Perside, ac deinde in Syria monachus ad SS. Sergii et Bacchi, tandemque gloriosus ibidem sub Juliano Apostata Martyr, referen-*
C *dus die* VII *Aug.* Leontius, XVII *Junii recolendus Dux exercitus fuit, cum Hypatio atque Theodulo Tribunis, Tripoli in eadem Syria passus.*

revelantur quorumdam Sanctorum Reliquiæ :

87 Inter ipsos autem loculos, *inquit, idem qui supra Raymundus*, capsulam quamdam reperimus cum Reliquiis, de quibus cum quæreremus a Sacerdote, cujus Sancti essent Reliquiæ illæ; se nescire respondit. Cum vero ab incolis quæreremus, si scirent cujus Sancti esset, se nescire dicebant; alii S. Mercurii, alii Sanctorum aliorum. Sacerdos vero levare eas et colligere cum aliis Reliquiis volebat: cui ego Raymundus, coram omnibus Sanctus Jerusalem, nomen suum et voluntatem manifestet; alioquin remaneat hic. Cum sacerdos alias Reliquias collegisset, et pannis eas involvisset, ossibus honorabimus? Itaque illo die dimissæ sunt et nocte quæ secuta est, adstitit ei vigilanti quidam juvenis, quasi quindecim annorum, pulcherrimus valde, et dixit ei: Quare hodie non accepisti Reliquias meas cum ceteris? Et Presbyter ad hæc: Et quis es tu Domine? Et ille: An ignoras quis sit vexillifer hujus exercitus? Et respondit Presbyter: Nescio, Domine. Cumque secundo eidem quærenti, eadem Sacerdos

ab iisdem suas quoque assumi jubet S. Georgius,

respondisset, terribiliter comminatus est ei dicens, D
Tu revera mihi dices, et tunc ait Sacerdos: Domine, dicitur de S. Georgio, quod sit vexillifer hujus exercitus. Et ille Bene dixisti: ego sum. Accipe igitur Reliquias meas, atque seorsim cum aliis pone. Cum autem Sacerdos per aliquot dies hæc facere distulisset, advenit idem S. Georgius, et præcepit Presbytero graviter, dicens Nullatenus dimittas, quod mane Reliquias meas non tollas: atque juxta invenies in ampullula de sanguine sanctæ Virginis et martyris Theclæ, quam pariter tolles, et post hæc Missam cantabis. Hæc atque omnia quæ ei dixerat, reperit Sacerdos et fecit.... *Tali comitatu roboratis castris Christianorum, seque Hierosolymam versus, dimissis tantisper Tripoli atque Accaron, moventibus;* cum audissent Saraceni, qui habitabant in Ramulis, quia transieramus fluvium qui prope est; deseruerunt munitionem et arma, frumentum multum in areis, et messes quas collegerant. Cum autem venissemus eo altera die, cognovimus quia Deus revera pro nobis pugnaret: itaque obtulimus vota S. Georgio: et quoniam se ducem nostrum professus est, visum est a majoribus et omni populo, ut Episcopum ibi eligeremus, quoniam illorum ecclesiam in terra Israel primam inveneramus; ac simul ut S. Georgius pro nobis Deo supplicaret, et per terram incolatus sui nos fideliter educeret. Sunt autem Ramulæ prope ab Jerusalem quasi sedecim milliaria.

EX VARIIS D P. *professus se eorum vexilliferum esse;*

quare primitias victoriæ eidem consecrant,

88 *Hactenus Raymundus prælaudatus, cui quoad distantiam ab Jerusalem, ferme consonat Joannes Phocæ in descriptione Terræ sanctæ anno* MCLXXXV *a se visitatæ; ipsius autem templi, super priores ruinas a Christianis restaurati formam sic describit:* Templum dromicum est, *sive (ut ego interpretor) in longum procurrens*, et intra sacræ tribunæ concham sub pavimento altaris videtur sepulcri ostiolum, candido marmore circumseptum. Verum necesse arbitror enarrare quam magna sint, quæ ante paucos annos ibibem fuisse patrata, ex ipsius templi Clericis audivimus. Dicebant namque, quod cum is qui nunc præest superinductus Latinorum Episcopus, tentasset aperire sepulcri ostiolum, tabula marmorea quæ illud obtegebatur sublata, ingentem speluncam invenisset, et in ejus interiori parte Sancti tumbam: cumque etiam hanc reserare conarentur; unum ex iis qui id aggressi fuerant, flamma exinde prorumpente semiustulatum, alterum penitus extinctum fuisse. *Nolim spondere de hujus narrationis veritate, quæ utique Syros auctores habuit, pessime tunc erga omne nomen Latinum affectos: verosimilem tamen eam facit* F
multorum ad eruendas transvehendasque in Europam Reliquias sacras non satis religiosa licentia, quam cohiberi hic voluerit Deus, ne eo quod supererat prorsus ablato, tolleretur antiqua reverentia loci. Sed si his male cessit irreligiositas sua; priores illi qui templum a Saracenis eversum restaurarunt, et titulo Episcopali ornarunt, fructum suæ erga S. Georgium liberalitatis, positæque in ducatum illius fiduciæ talem retulerunt, qualem annue recolere soliti Patres Carmelitæ suas de Sancto Lectiones matutinales sic finiebant: Cum autem Jerusalem obsedissent, et Saracenis eis resistentibus per scalas ascendere non auderent, B. Georgius indutus armis albis, cruce nivea insignitus apparuit, innuens ut post eum securi ascenderent, et civitatem obtinerent: qui ex hoc animati civitatem ceperunt, et Saracenos occiderunt, *anno* MXCIX, XV *Julii. Ita Patrum istorum antiquissimum Breviarium, initio typographicæ inventionis excusum Venetiis apud Lucam Antonium de Giunta Florentinum*, extractum et excerptum et approbato usu Dominici sepulcri Hierosolymitanæ sanctæ ecclesiæ: *unde nihil dubitamus, quin ibidem et hæ Lectiones fuerint usurpatæ, et prænotata visio pro certo credita, etsi ab auctoribus supracitatis prætermissa;*

et templum ad sepulcrum restaurant,

Divumque in ascensu murorum adjutorem habent :

EX VARIIS D. P.

A *prætermissa, quemadmodum et aliæ multæ circumstantiæ particulares hujus pulcherrimæ victoriæ, in qua, explicanda auctores omnes, quamvis prolixi alibi, brevissimi præter morem sunt.*

89 *Uno ferme seculo post ista exacta, Fredericus Imperator Barbarossa, sæpe Christiani orbis vota spemque frustratus, serio tandem ad Terræ-Sanctæ auxilium profectus est, anno* MCXC. *Cujus milites multis cum incommodis et grandi fame conflictati circa Iconium, ejus urbis Soldanum variis affecerunt cladibus: de quarum una sic loquitur, qui interfuit et totam rem in epistola descripsit, auctor Anonymus:* Post sanctum diem Pentecostes (qui tunc in XIII Maji cadebat) invenimus Melech magni Soldani filium, et acies contra nos dispositas, et Turcorum multitudinem, circa quadringenta millia equitum; qui totam sicut locustæ oppleverant terram: contra quos victrices aquilas in nomine Christi a fronte ereximus, nec famem nec vulneratorum defectum sentientes. Et cum vix sexcenti equites essemus, sub signo vivificæ Crucis eos vicimus et convertimus in fugam. Ubi Melech filius Soldani ab equo dejectus est, et quatuor nominatissimi principes ejus occisi sunt, et alii quam plurimi. Ibi etiam quiddam accidit dignum

idem ad Iconium pugnantibus victoriam parit:

B memoria. S. Georgius eadem die, sicut et prius, quasdam acies nostras a Ludovico Heffenstein præcedere visus est, impendens auxilium exercitui nostro: ipse enim Ludovicus sub jure jurando publice confessus est, et sub religione suæ peregrinationis coram Domino Imperatore et exercitu. Sed et ipsi Turcæ postmodum nobis retulerunt, se quasdam acies vidisse candidis amictas vestibus et equis albis. *Fidem vero referentibus sequentes victoriæ, quibus Iconium civitatem,* quæ in magnitudine æquatur Coloniæ, Dux Sueviæ, cum sibi adjunctis sex (quod mirabile et incredibile dictu videtur) occupavit in ore gladii, habitatoribus ejus occisis: et Dominicus Imperator, interim manens a tergo, contra alios Turcos pugnavit in campo; et cum essent circiter ducenta millia equitum, virtute Altissimi eos expugnans fugæ reddidit; *licet vix quingentos milites haberet in equis, et hos propemodum fame enectos.*

90 *Eodem tempore quo talibus tamque prodigiosis successibus per S. Georgium, Christianorum exercituum Ducem seu vexilliferum, de suis hostibus Turcis in Asia triumphabat religio Catholica; paribus detrimentis apud Hispanos decrescebat Mahometanæ perfidiæ potentia, in regnis Arragoniæ, Valenciæ, Catalaniæ atque Majoricæ. Frequentes illi maximasque victorias, de*

C *superbissimo Mauro relatas, gentium illarum scriptores commemorant; nec pauci iisdem admiscent. S. Geogium, visibili auxilio adversarios proterentem agentemque in fugam. Idem in Calabria Siciliaque pugnantibus contra Saracenos Normannis factum scribunt alii. Utrique veritatem popularis traditionis de Georgianis ipsa in pugna apparitionibus, satis verosimilem faciunt, declarata singulari dictorum regnorum erga S. Georgium devotione, et ostensis templis in ipso certaminis loco aut alibi, ad memoriam rei vel ab beneficii agnitionem, uti fertur, erectis Sancto propugnatori et bellantium Christianorum Patrono. Sed dolendum est istarum provinciarum res memorabiles non fuisse a coævis auctoribus scripto traditas, unde simili certitudine potuissent istiusmodi apparitiones in Europa factæ comprobari, atque comprobatæ sunt illæ de quibus hactenus. Unicum a Tamayo de Salazar proponitur belli Alcoracensis summarium, ad Oscam Arragoniæ urbem, idque sub nomine Aymerici tunc Abbatis S. Joannis Pennatensis. Sed minime antiquum illud scriptum esse nuperque ad quarumdam fabularum fulcimentum fuisse excogitatum non sine mendis chronologicis prorsus inexcusalibus ostensur liaquando sumus.*

et contra Saracenos in Europa dicitur sæpius visibiliter depugnasse,

91 *Certiori testimonio constat nobis, Guilielmi, Ro-* D *manorum Regis auxilio cœlitus adfuisse S. Georgium: siquidem in Vita S. Bonifacii Lausanensis Episcopi, ad* XIX *Februarii num.* 14, *sic legitur:* Tempore quo *Rex* Allamaniæ Willelmus, *contra schismaticum et abdicatum ab Ecclesia Fridericum,* obsidebat civitatem Aquensem, *consuetam Coronæ capiendæ sedem et valido præsidio Fridericiano munitam, id est anno* MCCXLVIII *vel sequenti;* erat Episcopus Magister Bonifacius apud Cameram S. Mariæ in oratione, et vidit in spiritu militem armatum, albis armis indutum, sedentem super equum album, habentem lanceam in manu sua; et alii milites sequebantur eum eisdem armis induti. Tunc cogitavit Episcopus in corde suo dicens: Deus! quis est iste? et quo iturus est? Tunc venit Angelus Domini et respondit cogitationibus suis: Iste est S. Georgius, quem misit Dominus in adjutorium Regis Willelmi; quia hodie obtinebit victoriam, et ipse introducet Regem Willelmum in civitatem, et ita factum est, *sexto obsidionis mense, die* XXXI *Octobris. Vita illa habetur ex MS. Monasterii Camerensis prope Bruxellas, ubi Sanctus iste vixit et obiit: habetur autem composita a quodam monacho Cisterciensi, qui vel coævus Sancto* E *fuit vel ex sanctimonialium eidem familiarium schedis accepit singula, proinde quæ istic refertur visio, vero promissæ victoriæ exitu comprobata, est omni acceptione dignissima. Similias si de aliis alibi victoriis et apparitionibus proferantur, libenter iis augebimus hoc caput, quod alias prolixum satis jam finem spectat.*

visus mitti in auxilium Wilielmi R. Aquisgranum obsidentis.

CAPUT IX.
De Ordine S. Georgii in Austria.

F*allunt aut volentes falluntur, adulatorio studio placendi abrepti, quicumque militarium Religionum principia ante* XII *seculum requirunt, Nam quæ Romæ inventa dicitur marmorea tabula, Magnum Constantinum repræsentans in solio, septum multitudine Militum Cruce signatorum, ea, si vere refossa est umquam, haud ita pridem defossa fuerat, sculptaque ante annos non admodum multos. Clarum id facient, cuicumque Romanarum inscriptionum studioso, verba relata apud Finichiarum pag* 18 *quæ dicuntur sola potuisse legi, ceteris scilicet studio extritis ad fidem faciendam commentitiæ antiquitati; hæc nempe.* Constantinus Maximus Imperator, postquam mundatus a lepra per medium baptismatis, Milites sive Equites deauratos creat in tutelam F Christiani nominis. *Tota phrasis ac pene verba singula hujus aut præcedentis seculi novitatem sapiunt, et pro antiquis hæc recipiat aliquis? Nihilo plus probat sigillum quoddam appensum chartis illius familiæ, quæ militiæ cujusdam Georgianæ, Constantinopoli adductæ, Præfecturam obtinuit et forsan etiam nunc Venetiis obtinet, dum in eo repræsentatur Georgius equestris cum hoc lemmate.* S. Georgius Militiæ Constantinianæ protector et tutelaris, *uti scribit idem Finichiarus. Denique numi Imperatoris Majoriani, quos jactat Gonsalvus Argotes de Molina, scribens de Nobilitate Bæticæ, purum ac putum figmentum sunt, uti ex eorum, descriptione apparet, dum dicitur, antica parte insculptam fuisse Crucem cum his circumeuntibus verbis:* Gloria Cæsarum Augustorum Georgianorum: *in postica,* A ☧ Ω *cum hoc lemmate* Salus Dominorum nostrorum Augustorum.

Ordinum equestrium initia.

non debent a Constantino M. peti,

101 *Si vera magis libet quam placentia scribere, dicendum omnino est, saluberrimæ istius institutionis laudem iis deberi, qui cum Godefrido Bullionio restituerunt Hierosolymitarum regnum, initaque ad colligendos tutandosve peregrinos societate, votis quibusdam adstricta, originem dedere Ordinibus Hospitalariorum Templariorumque, toto postea orbe celeberrimorum. Ad horum*

sed ad seculum 12 revocari.

A *horum enim imitationem sub aliis aliisque titulis, patronis, atque constitutionibus, erecti sunt postmodum per omnes Christianorum ditiones varii equestres Ordines, de quibus consuli possunt auctores. Nobis propositum est agere dumtaxat de illis qui sub patrocinio S. Georgii militant : quos inter Imperatoriæ institutionis prærogativæ primatum is obtinet, de quo Joannes Bollandus noster accuratam tractionem conscripserat, ad* V *Februarii inserendam erudito commentario de S. Domitiano, nisi prolixior digressio isto loco importuna, visa esset in hunc oportunius rejici. Cujus judicio, et simul ut viri eruditissimi labor non pereat, ipsam hic integram damus. Ita autem scribit :*

102 *Quod* V *Februarii ad Vitam S. Domitiani descripsimus Milstadiense cœnobium, id deinde* Fridericus III Imp. in regiam Generalis Magistri Duci Georgii ordinis, assensu habito summi Pontificis, commutavit, *uti Lazius lib.* 6 *de migrationibus gentium scribit. Eum Ordinem Fredericus III, ut Julius II Pontifex Maximus testatur* erexit, et auctoritate sanctæ Sedis Apostolicæ primus fundavit : *aut potius, ut habetur in ea sanctione, quam Paulus II anno Christi* MCCCCLXVIII *tulit, per Sedem Apostolicam* erigi atque institui postulavit. *Quid autem in illius Ordinis institutione præcipue spectarit Fredericus. indicat filius ejus Maximilianus Imp. in diplomate dato Oeniponte,* XVII *Septembris, anno* MCCCCXCIII; ad reprimendas *nimirum* Turcorum quotidianas incursiones *Et plenius idem Paulus II his verbis :* Sane carissimus in Christo filius noster Fridericus, Romanorum Imperator semper Augustus, qui fervore devotionis accensus nuper ad visitandum sacratissima BB. Petri et Pauli Apostolorum limina, et alia Deo dicata loca, ad almam Urbem ex voto personaliter se contulit, nobis humiliter explicavit, quod ipse ad laudem et gloriam omnipotentis Dei ac gloriosæ Virginis Mariæ, pro exaltatione quoque Catholicæ fidei, animæ suæ salute, ac domus Austriæ (a qua originem traxit) commemoratione et decore, unum militarem Ordinem sub invocatione S. Georgii Martyris, per nos erigi atque institui tota mense desiderat. *Quæ totidem fere verbis repetit in bulla, de qua infra, Leo X.*

Milstadium datum Magistro Ordinis S. Georgii,

a Friderico III erecti,

B

ad exaltationem fidei,

103 *Julius II in bulla supra citata sic loquitur :* Spiritu sancto inspirante, carissimus in Christo filius noster felicis recordationis, Fridericus III Romanorum Imperator, ad huc in vita præsenti existens, et radio Divini luminis illustratus, altitudine sapientiæ suæ, tamquam specialis Ecclesiæ, Christi Advocatus et Defensor, videns oculis prudentiæ suæ sibi a Deo collatæ, Ecclesiam ipsam et Imperium ab infidelibus in dies magis ac magis lacessiri, terminosque ac limites Christianitatis quotidie diminui, ac proinde Christianitatem totam ad extremum periculum deduci; infidelesque e contra fortificari et crescere, in maximum fidei nostræ Catholicæ ac Ecclesiæ et Imperii periculum et exinanitionem, nisi de remedio opportuno citissime provideatur : quod ipse radio divini luminis, ut præmittitur, illustratus providere prudenter volens Ordinem Divi Georgii Martyris erexit, et auctoritate sanctæ Sedis Apostolicæ primus fundavit, in clypeum, tutelam, et defensionem prædictæ nostræ fidei Catholicæ, ac Ecclesiæ et Imperii Christiani augmentum et amplificationem; in perfidorum vero Crucis Christi inimicorum terrorem, tremorem et devastationem. *Atque hinc refellas quod Lazius rer. Viennensium lib.* 3. *scribit,* hæc omnia videri instituisse *Fredericum,* ut Orientalis quondam regni dignitatem, a Francorum Regibus instituti, in Austriam illique circumpositas provincias postliminio referret, sicut antea hac terrarum intercapedine comprehensum erat. *Verum neque usquam legi, Noricum Ripense, quæ nunc Austria est, ad Austrasiæ regnum (quod Lazius. Teutonicam etymologiam secutus, Orientale appellavit) pertinuisse; neque tam decus provinciæ illius, quam præsidium ejus ac vicinarum, propositum habebat Fredericus. Rectius alii forsitan, motum eum arbitrantur aliqua æmulatione ordinis Aurei velleris, cui ab Ducibus Burgundionum apud Belgas erecto, plures jam Reges ac supremi Principes nomina dederant.*

C

et præsidium contra Turcos

non ad solum Austriæ decus.

D

EX VARIIS D. P.

104 *Quæ sedes primaria Ordinis, quæ disciplina domi atque in templo publice, qui habitus, quæ votorum obligatio, quæ concipiendæ in commune preces, exponit Paulus II, atque ex ejus diplomate Leo X. Voluisse nempe Fredericum,* quamdam domum militarem in monasterio Milstat, Salzburgensis diœcesis, loco ad hoc accommodo, cum ecclesia, claustro, dormitorio, aulis, cameris, et aliis necessariis officinis, de suis propriis facultatibus fundare ac ædificare, pro usu et habitatione perpetuis quorumdam Fratrum ipsius militaris Ordinis, laicorum Militum, ac etiam Sacerdotum sive Clericorum : quorum unus, per præfatum Fridericum Imperatorem, hac prima vice, ad hoc eligendus et deputandus, Magister Generalis existat : et deinde eo sublato de medio, cum ipsius domus Magistratus vacatio occurrerit, per Milites (de consensu tamen ipsius Friderici Imperatoris, aut antiquioris ejusdem Domus Austriæ Ducis) successor, seu Magister prædictus successive eligatur. Presbyteri vero vel Sacerdotes dictæ Domus, quorum unus, per alios Sacerdotes eligendus, sit Præpositus et caput Presbyterorum et Clericorum eorumdem : et tam Milites, Præpositus, quam Sacerdotes, prædicto Magistro Generali pro tempore existenti subesse censeantur. Ac prima camera Magistro, secunda Præposito, tertia antiquiori Militi, quarta Seniori Sacerdoti, et sic deinceps, assignari debeant : ita quod inter duos Milites unus Sacerdos, et inter Sacerdotes unus Miles sit. In choro vero Magister primum habeat locum, ac demum in illo Sacerdotes Milites omnino præcedant.

Magistri electio,

E

et Præpositi :

Militum cubicula et ordo in templo :

105 Et tam Magister et Milites, quam Præpositus et Sacerdotes, castitatis et obedientiæ vota sponte emittant. Ad paupertatis vero votum emittendum nullatenus adstringantur inviti : sed bona et proprietatem cum sui Superioris licentia habere, et patrimonium seu alia bona, quæ ante religionis ingressum possidebant, licite retinere, ac fructus exinde provenientes, quoad vixerint (alienandi tamen bona post ingressum hujusmodi potestate eis penitus interdicta) in suos usus convertere possint : ipsaque bona, tam mobilia quam immobilia, ad domum ipsam, seu ab ea dependentem, in qua professionem emiserint, post eorum obitus devolvantur, et ad eam omnino pertineant. Quodque Magister, Milites, Præpositus et Sacerdotes prædicti, vestes talares cujuscumque coloris, præterquam rubei, viridis et crocei, continuo; in vigiliis autem et festivitatibus ejusdem Virginis gloriosæ, necnon singulis diebus Sabbati, desuper vestem albam cum cruce rubea, æqua longitudine cum veste anteriori et latitudine, usque ad brachia protensam, juxta formam inferioris designatam, deferre teneantur.

vota castitatis et obedientiæ,

non paupertatis.

F

habitus :

106 *Recensito deinde penso precationum, quotidie ab Sacerdotibus laicisque accurando, possessiones enumerat, iis ab Imperatore assignatas, et confirmat Paulus, atque ex eo Leo paulo brevius his verbis :* Dictum monasterium, et domum seu præceptoriam Morperg, S. Benedicti et S. Joannis Hierosolymitani Ordinum, Salisburgensis et Pataviensis diœcesis; ac hospitale et monasterium nuncupatum S. Martini, nunc Viennensis, tunc vero ejusdem Pataviensis diœcesis; et capellam B. Mariæ novæ fundationis; ac parochialem ecclesiam in monte Straden Salisburgensis diœcesis, quæ de jure patronatus ipsius Friderici Imperatoris existebant; S. Benedicti et S. Joannis

bona Ordini addicta :

A S. Joannis Jerosolymitani ordinibus, et domo seu præceptoria hujusmodi, prius suppressis, cum illa per cessum vel decessum, seu quamvis alia dimissionem, simul vel successive vacare contingeret, eidem domui, postquam fundata foret, perpetuo annexuit et incorporavit; *idem scilicet Paulus II Papa. Alia iisdem Militibus tributa bona recenset Lazius, quæ mirum est ab utroque Pontifice prætermitti; quamquam plura eos, quam quæ illi enumerant, possedisse certum sit: quædam etiam ab illis relata, ostendit idem Lazius numquam omnino ad eos devoluta:* Et ne quid ad splendorem deesset, *inquit*, dominorum a Cranichberg (recens cum familia extinctorum) castra, in vitæ aulæque subsidia liberaliter addidit *Fridericus;* quæ *et nostra* memoria in fide retinuerant; Trautmanshof, Scharfenekh, et S. Petronellæ prædium, in quo Carnunti ruinæ extant. Voluit et Elbingen præposituram apud Francos, et in Austria Maurberg Rhodiensium Equitum adjicere regiam, si morte præventus non fuisset. *Lib. 12 reip. Rom. sect. 6 cap. 3 art. data quoque iis* proxima *Milstadio* castra ac dominia Sternburg et Landfcron.

EX VARIIS D. P.

alia ab iis possessa:

107 *Quid autem monachis Milstadiensibus factum fuerit, conjicere licet ex citata Pauli II sanctione, ubi ita loquitur:* Abbati venerando et monachis ejusdem monasterii, ad quodcumque aliud ejusdem ordinis S. Benedicti monasterium, in quo benevolos invenerint receptores, se transferendi, si voluerint sponte, ita tamen quod eorum cuilibet de ipsius monasterii fructibus, reditibus et proventibus, congrua per Magistrum, Milites et Sacerdotes, de qua se congrue sustentare valeant, portio debeat assignari; plenam et liberam eadem auctoritate concedimus facultatem: præmisso, quod propter unionem, annexionem et incorporationem prædictas, si vigore præsentium fiant et effectum sortiantur, monasterium ipsum ad profanos usus veluti hereditas non redigatur: sed inibi et in ecclesiis prædictis divina celebrentur officia, in hospitali vero solita hospitalitas et ecclesiis prædictis nullatenus negligatur; sed illorum omnium supportentur onera consueta.

B

Benedictini alio missi,

sustentatione assignata

108 *Hisce ita constitutis, idem Paulus II Papa, Ordinem hisce verbis confirmavit.* Nos igitur attendentes maximum ex præmissis decorem in ecclesia Dei proventurum, ipsique fidei Catholicæ contra illius hostes præsidium posse verissimum succedere, pium et laudabile Imperatoris propositum in animo privatim commendantes, hujusmodi supplicationibus inclinati, Militarem Ordinem S. Georgii supradictum, adinstar B. Mariæ Teutonicorum Ordinis Militarium, eum honoribus, insigniis et qualitatibus supradictis, auctoritate Apostolica, tenore præsentium, et ex certa scientia, erigimus, instituimus, facimus, et creamus; ipsumque inter alios Militares Ordines annumeramus et pariter approbamus. *Dein Sixtus IV, qui Paulo II,* XXVI *Julii anni* MCCCCLXXI *defuncto,* IX *Augusti suffectus est, eumdem Ordinem approbavit; uti Alexander VI, in diplomate mox citando, auctor est. At Maximilianus Cæsar cum Ordinem non tam collapsum restituit, ut scribit Andreas Favinus Parisiensis in Theatro honoris, quam ampliavit, addita confraternitate S. Georgii. Nam* cum *Milites S. Georgii, ut testatur idem Maximilianus in diplomate dato Oeniponte,* XVII *Septemb. an.* MCCCCXCIII, ob Turcorum, nec non Matthiæ quinti Regis Hungariæ, hostiles incursiones, maximas clades passi essent, eorum villæ et civitates depopulatæ, concrematæ ecclesiæ, virorum et feminarum monasteria destructa, desolataque prædia, et fere omni cultura destituta essent, paucique cultores terras illas inhabitarent; et demum ad eam egestatem et desolationem redacti existerent, ut suis viribus Turcorum ipsorum conatibus nullam resistentiam facere valerent etc. *Quas clades enumerat quoque Alexander VI in Constitutione lata idibus Aprilis, anni* MCCCCXCIV; *magisque exaggerat idem Maximilianus in diplomate dato Antuerpiæ, die SS. Simonis et Judæ, anno* MCCCCXCV.

Ordo a Paulo II confirmatus,

C

et Sixto IV.

eidem per Turcas attrito,

D

109 Tunc igitur erecta est utriusque hominum sexus confraternitas secularis, libera, et ad nullam observationem adstincta: *quorum alii, minimum anno uno, adversus Turcas militarent, vel propriis expensis, vel certe media stipendii parte per Imperatorem repræsentanda contenti; alii pias largitiones et eleemosynas erogarent, ad locum quempiam Turcis vicinum, viris armisque muniendum, eorumque reprimendas quotidianas incursiones. Eam Confraternitatem primus instituit* Joannes Sibenhirter *Ordinis S. Georgii Magister Generalis: approbavit Imperator, Pontifex Alexander VI confirmavit, statuitque, ut* dictæ confraternitati duo Vicarii Generales, videlicet Magister dictæ Militiæ et Episcopus Gursensis, pro tempore existentes, præficerentur, qui rebus spiritualibus ad spiritualitatem spectantibus præessent *etc.* et a præfato Maximiliano Rege, et eo vita functo, ab heredibus et successoribus suis, Ducibus Austriæ, Stiriæ, Carinthiæ et Carniolæ etc. pro tempore existentibus, duo vel plures Capitanei Generales ordinarii militibus ac stipendiariis præfatæ confraternitatis præficerentur, qui rebus bellicis præessent, et ab omnibus tamquam Patricii et veterani haberentur ac venerarentur, eisque, nomine et vice dictæ confraternitatis, fidelitatis et obedientiæ juramentum, juxta morem et ritum in talibus observari solitum, præstarent.

addita S. Georgii confraternitas libera,

cui præfecti Magister Ordinis, Ep. Gurcensis,

et duo Capitanei Generales:

E

110 *Insigne Militum hujus confraternitatis constituit idem Imperator,* Crucem auream cum corona, in circulo etiam aureo, *quam, solenni ritu, dextero novi Militis brachio circumligaret Episcopus; eamque* Miles ipse pro suæ voluntatis libito, auro, margaritis, aut aliis lapidibus pretiosis ornare, ac in gloriam et laudem magnanimi propositi et intentionis suæ, coram cunctis Regibus et Principibus ac omni populo, pileo et birreto, vel ubi magis placeret, appensam palam et publice gereret, et omnes alios Milites antecederet. *Plura iis Militibus decora et ornamenta impertivit in dicto diplomate Antuerpiæ lato Maximilianus, sancivitque ut* Coronati Milites *appellarentur, utque eorum liberis ac posteris,* super galea coronam *gestare liceret. Quibus vero ceremoniis novo Militi ab Episcopo tradi gladius, cereus ardens, et crux solerent, et calcaria ab adstantibus nobilibus apponi, inter solennes precationes; in Statutis illius Militiæ, Cæsarea Pontificiaque auctoritate firmatis, describitur. Profitetur Alexander VI in citata jam bulla, se* S. Georgii confraternitatem ipsam in propria persona assumpsisse, et ad eam inscribi voluisse, prout etiam, *inquit,* venerabiles fratres nostri sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, ex eorum pia devotione, illam assumpserunt, et ad eam inscribi voluerunt. *Dedit idem Pontifex ad omnes Germaniæ Episcopos Breve Apostolicum, in ejusdem Militiæ commendationem et promotionem, magnas elargitus indulgentias et pœnarum pro peccatis luendarum condonationes. Unde illa in quodam Joannis Sibenhirteri Generalis Magistri edicto præscribitur oratio:* Confratres, oremus pro sanctissimo Domino nostro Alexandro Papa VI, confratre nostro, ut omnipotens Deus pro glorioso martyrio suo ipsum pro fidei Catholicæ conservatione feliciter regere et conservare, et post obitum ejus ad cœlestem gloriam perducere dignetur.

ejus insignia:

Militum qui Coronati dicti, initiamentum.

F

Confraternitati huic inscriptus Alexander VI Papa, et Cardinales;

111 *Ipse quoque Maximilianus in citato jam sæpius Antuerpiensi diplomate, ita de se ait:* In eaque *confraternitate* pariter cum ceteris confratribus inscribi et annumerari voluimus: ac in brevi temporis spatio, communi Christianorum auxilio, expeditionem, ad minus biennio duraturam, in ipsos Turcos, Crucis Christi hostes, movere, ac pro ea, et communi omnium

ac Maximilianus Imperat.

A nium fidelium salute ac pace, nobis a Deo largitas facultates exponere deliberavimus. *Idem in litteris ad Joannem Navarræ Regem datis* XVI *Octobris anno* MDXI, *patrem suum Fridericum ait*, eumdem Ordinem et militiam, pro sua singulari devotione ad eumdem gloriosum Martyrem *S. Georgium*, suscipere intendisse : *de se autem subdit* : Nos vero qui ab ineunte ætate etiam non minori devotione eumdem gloriosissimum Martyrem D. Georgium semper prosecuti sumus, utpote illum, cujus ope et suffragiis frequentes gloriosas victorias ex hostibus nostris consecuti sumus; inhærentes vestigiis ejusdem genitoris et prædecessoris nostri, ex fervore fidei et devotionis quam habemus ad omnipotentem Deum, ejusdem S. Georgii Ordinem conservare, et eum redditibus augere et ampliare, ac etiam nos ipsi, in honorem omnipotentis Dei et ejus gloriosi Martyris S. Georgii, sumere certo modo intendimus *etc. Julius item II Papa, qui a die ultimo Octobris* MDIII *ad* IX *Kal. Martii anni* MDXIII *Ecclesiæ præfuit, de Maximiliano ita loquitur :* Ipsum ordinem sæpe dictum decrevit personaliter assumere, et vitam suam inibi Deo devote et sancte serviendo dedicare, et contra infideles hujusmodi, vineam Domini devastare et demo- B liri cupientes, se murum et defensorem fortissimum opponere, et una cum dicti Ordinis Fratribus usque ad animam et sanguinem continue et fortiter pugnare, Ecclesiæ et Imperii fines dilatare, et Deo duce Hierosolymam et Constantinopolim ceteraque nobilissima Christianitatis loca et dominia recuperare. *etc.*

erga S. Georgium pius,

cogitans expeditionem contra Turcas.

112 *Idem Julius II Ordinem hunc et militiam confirmavit, addita hac indulgentiarum formula :* Et in præsentiarum de fratrum nostrorum consilio et voluntate approbamus, laudamus et confirmamus; dantes omnibus et singulis Christi fidelibus utriusque sexus, Ordinem ipsum intrare volentibus, omnium peccatorum suorum remissionem, ita quod mox cum habitum ejusdem induerint, professionemque intra terminum ipsis a Superiore suo statuendum fecerint, confessi et contriti, a pœna et a culpa et carcere Purgatorii et pœnis ejusdem, mox et penitus absoluti et quittati esse debeant, plene et libere (secundum professionem Salvatoris nostri Jesu Christi Petro factam, Quæcumque solveris super terram, soluta erunt et in cœlis) paradisum et regnum intraturi. *Tandem Leo X, qui* V *Idus Martii anni* MDXIII *Julio II successit, obiitque anno* MDXXI *mense Decembri, eumdem Ordinem a Paulo II institutum, et adjectam deinde confraternitatem, auctoritate Aposto-* C *lica constabilivit, atque indulgentiis et privilegiis, quibus alii quivis militares Ordines gaudent ac fruuntur, atque aliis quoque immunitatibus decoravit.*

Indulgentiæ Ordini datæ a Julio II

Mat 16, 19

et Leone X,

aliaque privilegia.

113 *Hæc omnia ex diplomatis citatis, quæ in bibliotheca* V. CL. *Joannis Jacobi Chifletii, Regiorum archiatrorum Comitis, Bruxellæ extant, fusius ideo deduximus, quod multa sunt parum solide a variis scripta de hoc Ordine. Citat illa Pontificum Imperatorumque diplomata Bernardus de Lutzenburgo Ord. Prædicatorum, in libello de Ordinibus Militaribus, Coloniæ anno* MDXXVII *apud Stephanum Cervicornium excuso, ita scribens cap.* 20. Novissimus Ordo Militaris institutus per Dominum Alexandrum VI et Illustrissimum Maximilianum Imperatorem, dicitur Ordo vel confraternitas S. Georgii ad debellandum contra rabiem Turcarum. Hic Ordo habet pro intersigniis Crucem auream cum corona in circulo aureo : et Milites præstare habent juramentum, quod pro fide Catholica debent militare, sive per terram sive per aquam, et habent diversas prærogativas spirituales et temporales : prout continetur clarius in Papalibus et Regalibus litteris, et Ordo habet Magistrum Generalem, et diversa statuta. *Hæc Bernardus, quæ succintius, eum citans, retulit Miræus in originibus Ordinum* D *equestrium cap.* 15, *atque ipsis Miræi verbis, licet eum non citet, Franciscus Mennenius Antuerpiensis, in Militarium Ordinum originibus et symbolis.*

Alia de Ordine scripta.

EX VARIIS D. P.

114 *Wolfgangus Lazius rerum Viennensium libr.* 3, *de Friderico III agens, ita scribit :* Auspicatus est et Divi Ordinem, cujus Magistro Generali regiam sedemque in Millestadio, Carinthiæ amœnissimo loco, designavit, et Principis honorem adjecit. *Metuo ut verum sit, quod subdit Favinus, cum ejus ne tenuissimum quidem argumentum e citatis imperatorum Pontificumque diplomatis eruere sit.* Huic, *inquit, Generali nimirum Magistro*, et Episcopum subjecit et Canonicos, ea de causa in castrum postea translatos, eademque Divi Georgii cruce signatos. *Suspicamur eos non aliter quam Alexandrum VI et Cardinales aliosque Antistites, confraternitati inscriptos, et Cruce insignitos; in arcem fortassis translatos, ut longius abessent a militari insolentia, si in hostium potestatem urbs veniret. Favinum hic, ut sæpe alias, fefellit ratio, dum Lazi sententiam minus assecutus, et Millestadium de se firmum, valida munitum arce scribit, et collegium Canonicorum, qui ad S. Augustini regulam vitæ rationes instituerent, isthic a Frederico constitutum, additumque Episcopum,* E *qui ex ipso Canonicorum cœtu lectus, jurisdictionem spiritualem in Ordinem totum obtineret. Tradit quidem Lazius tres constitutas, curante Frederico, episcopales diœceses, in Austria Viennensem et Novæ civitatis, ac Labacensem in Carniola. At Nova illa civitas non Millestadium est, sed Neostadium, sive Neapolis, Austriæ urbs. Hactenus p. m. Bollandudus noster.*

In Magistro ejus subjectus Ep. Neostadiensis ?

Nullus Millstadii Episcopus, aut Canonici regulares

CAPUT X.

Ordo Periscelidis Anglicanæ sub patrocinio S. Georgii, et alibi alii.

Inter plurima de S. Georgio MSS. ad nos undique transmissa ab iis, qui de nostro edocti instituto symbolam quoque suam apponere voluerunt, tractatus prolixus anno MDCXLIX *Macloviopoli advenit ex Britannia Armorica a quodam D. Prichart : qui an ipse interpres sit, an ab interprete rogatus eum nobis communicarit, cum nusquam notatum inveniam, nolo curiosius indagare; uti nec primi auctoris nomen. Prius tamen quam inde excerpam, quæ nostro usui servire possunt, interpretis præfationem exhibeo, quæ talis est.* Dissertatio hæc de S. Georgio, una est ex multis, quam vir doctus et ex aliis scriptis bene notus lingua patria edidit. Cur nos eam præ cæteris e majori opere selectam Latine verterimus, ea fuit ratio, quia hanc F nosse etiam peregrini forte concupiverint; reliqua ejus domi et in patria, cui ea fere omnia auctor ipse dedit, manere possunt nulla Latini Orbis injuria vel invidia. Verum enim vero cum ego ista verterem, ita otio abundabam, ut aliquid ultra interpretis aut paraphrastæ operam potuerim conari. Et feci sane. Quid illud vero? Ita libere in alieno opere pervagatus sum, ut de meo aliquid addiderim. Hæc me præmonere oportuit, ne alieno indicio deprehensus, plagii reus traducerer. Quamvis in nostra causa plagii lex frustra fuerit, ubi non proditur neque qui sua vindicet, neque qui aliena rapuerit. Et certe qui hæc primus scripsit, ita nuper in Deum patriamque peccavit, ut queri non possit, etiamsi vita ipsa, quæ scriptis ei carior est, spoliaretur. Mihi vero, qui verti, ita nulla est de eo quod feci cura, ut palam edicam : Impune mea tollas, lector, et valeas : vel certe, si bonus et doctus es; sublatis nostris, ipse reponas meliora. *Hactenus Præfatio illa, quam consequitur tractatus de existentia, actis et cultu S. Georgii : in quo pleraque sic deducuntur, ut multa quæ sunt a nobis in Commentario prævio plenius solidiusque disputata attingantur, nullum novum et non aliunde cognitum argumentum*

Sequentia unde accepta sunt.

EX VARIIS D P.

A *argumentum proferatur, omnia autem cum nostro sensu præclare conveniunt. Tam de speciali cultu S. Georgii in Anglia ea proponuntur, quæ nos infra dabimus: ac denique tractatus universus concluditur disputatione erudita de Ordine Garteriano seu Periscelidis aureæ hoc modo.*

Ordo Garterianus sub titulo S. Georgii,

116 *Militat* Ordo Garterianus *sub auspiciis* Magni Martyris S. Georgii: *quod ita notum est omnibus, ut non magis ille cognoscatur nomine* Garterii seu Periscelidis, *quam istius Divi titulo. Id passim deprehenditur ex statutis ejus, sub Henrico VIII recognitis: idem indicavit Chaucerus in Carmine parænetico Anglicano, dum Milites Ordinis alloquitur versibus, Latine sic reddendis:*

Si Christi cultus, si gloria Virginis almæ,
Tessera si Sancti quidquam vos sacra Georgi
Tangit, agat digne tanto Duce quisque, sciatque
Militis ignavi sub magno Principe nullum
Esse locum.

Et si qui cui accretur de ceremoniis, de vestitu, et rebus aliis, quæ tunc fiunt cum novi Milites sacris istius Ordinis initiantur; si officia item, ad quæ ex Ordinis legibus tenentur Milites, recensere mihi propositum esset; possit id fieri ex Cambdeno, Lelando, Po- B *lydoro, Segaro, Glovero, Farnio fieri. Echardus quoque Collinus, qui Ducis Holsatiæ admissionem sub Jacobo Rege; Joannes Olerius, qui Principis Palatini, demque Principis Auriaci, sub eodem Jacobo Rege, ad Ordinem admissionem descripserant; aliique item perplures; quod hic diceremus, abunde ministrarent. Si quis præterea omnium istorum quæ sit allegorica expositio scire avet, perlegere poterit Tractatum his omnibus antiquiorem Mendocii Belvaleti monachi Cluniacensis (qui legatus hic in Anglia aliquando egit) inscriptum* La Garretiere *sive* Speculum Anglorum, *quem nuper edidit Philippus Bosquierus sub Titulo* Catechismi Ordinis Equitum Periscelidis Anglicanæ. *Hæc quia omnibus patent, nos declinamus; sed alia duo quæsita proponemus, quæ a vulgi notitia reductiora sunt, vel parum clare explicata; quo videlicet tempore Ordo iste cœperit, et quis occasio illius instituendi fuerit. Ceterum revera, an lectoris gratiam hic mereri possim, jam nunc dubito. Hominis diligentis est studiose quærere, felicis invenire.*

forte Richardo I designatus,

117 *Quamvis Ordinis hujus prima institutio Edwardi III cœptum opusque fuerit, atque ita merito ab omnibus judicetur; tamen propositum et destinatio quædam illius instituendi Edwardo prior et antiquior fuisse putatur. Ita tradit auctor quidam MS. qui sub Henrico VIII vixit, scripsitque Commentarium, cui hunc titulum* C *indidit:* Institutio clarissimi Ordinis militaris a prænobili subligaculo nuncupati. *Hic auctor declarat Richardum I in bello propositum sacro Ordinis instituendi concepisse. Nam cum in Terra-sancta obsidio quædam ille in longum traheretur,* Tandem *(inquit auctor iste)* illabente per Divi Georgii, ut opinatum est, interventum spiritu, venit mentem ut quorumdam electorum militum cruribus coriaceam subtilbulam, qualem ad manus tunc solum habebat, indueret, quo futuræ gloriæ memores, ad rem fortiter ac strenue gerendam expergefierent; imitati ne Romanorum, apud quos in usu fuit illa varietas coronarum, quibus variis de causis donari solebant et insigniri milites: ut his velut irritamentis excussa væcordia, virtus animi fortitudoque pectoris fervidior exurgeret atque exiliret. *A quo veterum testimonio vel traditione ista veniant, ignorare me fateor. Sed quæ de Edwardo III, ut Ordinis hujus primo institutore, passim referuntur, ea omnium calculis probantur. Ipsa etiam Ordinis statuta MS. sub Henrico VIII recognita, expressis verbis pronuntiant,* Edwardum III, ad honorem Omnipotentis Dei, et Beatæ atque Immaculatæ Virginis Mariæ, atque Beati Martyris Sancti Georgii, vere nobilissimi Angliæ regni Præsidis et Patroni, Sancti que Edwardi Regis et Confessoris atque ad sanctæ Catholicæ fidei exaltationem ordinasse, stabilivisse instituisse, atque fundasse, Ordinem etc. D

ab Eduardo III institutur,

causam varii variam afferunt:

118 *Ratio temporis et anni, quod istud aggressus est Edwardus III; causæque, quæ eum ad hoc impulerint, non ita perspicuæ sunt. Aliqui tradunt id factum post bella feliciter contra Gallos gesta, circa annum Domini* MCCCL, *qui est* XXIV *Edwardi III; et* Garterium *sive* Periscelidem *in tesseram Ordinis receptam, quia in prælio, quod tunc Anglis gloriæ et victoriæ plenum fuit, signum pugnæ vox* Garterium *fuerat: eoque impensius auctores isti huic sententiæ favent, quia isto tempore, anno videlicet Domini* MCCCXLIX, *cum ad Caletum pugnatum est, Walsinghamio referente, legunt, Regem ipsum stricto gladio et elata voce S. Edwardum atque una S. Georgium ad vota vocasse. Alii aliam occasionem huic Ordini initium dedisse tradunt; Joannæ videlicet Cancii et Salisburiæ Comitissæ periscelidem, quam solutam et a tibia ejus delapsam, dum choreas duceret, a terra sustulisse Regem, et quo erat in Comitissam amore suæ ipsius tibiæ aptavisse dicunt; cumque sive Regina, zelotypia tacta, paulo indignius id ferret; sive aulicorum quidam joco in principem luderent, in quo* E *amor plus quam Majestas valuisset; illum palam præfatum fore brevi ut amplissimus foret periscelidis honor, proverbiale illud effatum Francicum in annulos intersisse,* Hony soit, qui mal pense; *quod Latine diceretur* Opprobrium ei qui suspicatur male: *quæ vox postea Regio scuto et Equitum Garterianorum tesseris perpetuo adhæsit. Eamdem alii historiam narrant sine variatione, nisi quod quidam Reginæ, non Comitissæ, periscelidem fuisse volunt. Cambdenus, cum breviter varias de institutionis occasione opiniones recensuisset, ad amores regios potius quam ad aliud quidpiam factum referre maluit, Polydorus quoque Virgilius in eamdem propendet sententiam.*

factum id ann. 1344

119 *Quantum vero ad institutionis tempus spectat, jam diximus, visum quibusdam fuisse, ad Christi annum* MCCCL *institutionem Ordinis hujus referri debere, cum jam Edwardus Gallicanis triumphis inclaruisset. Nobis magis probatur in hac quæstione Froissardus, scriptor Gallicus, qui indubitanter Ordinis Garteriani institutionem apud Castrum Windesoriam Christi anno* MCCCXLIV, *Edwardi vero* XVIII *assignat. Nam quamvis Froissardus circa numerum Militum ad Ordinem primo allectorum erret (quadragenarium enim ille seu operis ejus exemplaria, habent) non tamen propterea ambigendum putamus, quin de institutionis tempore tutius ei* F *credatur. Poterat Militum numerus, alius quam qui re vera esset, Froissardo tradi; vel Froissardo recte semel traditus, corrumpi amanuensium ignorantia in exemplaribus, cum in numeris ponendis facillimus sit error. Sed quod verum institutionis tempus illum fugerit, qui ea ætate vixit qua gesta res est, et de qua non dubia fama erat (ut esse potuit de Militum numero) id parum credibile est. Atque eo lubentius in temporum computationem a Froissardo traditam concedimus, quod scriptores nostri domestici ad eumdem annum* MCCCXLIV, *factum quoddam Edwardi Regis commemorant, quod Ordinis Garteriani institutioni convenientissimum fuerit, imo quod ipsa Ordinis institutio videri possit. Scribunt enim illo anno a Rege magnum et solennem Equitum panegyrim apud Windesoriam castrum indictam, ad Rotundæ Mensæ (ut appellant) erectionem seu dedicationem. Tanta vero Edwardiani hujus cœpti celebritas fuit, ut veritus Rex Franciæ ne hac provocatione ex aliis orbis Christiani partibus quamplurimi Milites, gloriæ et armorum studio; ad hostem confluerent; condixerit etiam ipse celebrem armatæ gentis conventum, quo ad se etiam ex peregrinis partibus aliquem Militiæ florem traduceret. Atque hæc, ut mihi videtur, Ordinis Garteriani primordia fuerunt. Cum enim Windesoriæ instauraretur*

post profanum Mensæ rotundæ conventum

A *staurarctur priscæ et fere fabulosæ Militiæ imago, in mentem Edwardo Regi venit comminisci aliquid, quod veræ et Christianæ gloriæ plenum esset. Itaque eodem anno ludicræ militiæ, quæ in Arthuri nominatissimi Regis memoriam celebrabatur, successit Equestris hujus Ordinis institutio : in quo vere nobilem et religiosam Militiam profitebantur viri, ex natalium claritudine et rebus in bello fortiter gestis insignes; et quo perennitas quædam novo instituto acquireretur, dies S. Georgii (ut ex eodem Froissardo patet) destinatur, quo, illo et sequentibus annis, in perpetuum convenirent Equites Garteriani, Ordinis sui festum celebraturi. Hos fuisse Ordinis Garteriani veros natales ego prorsus arbitror : nec tamen penitus rejicienda puto quæ alii de periscelide sive Reginæ sive Comitissæ Salisburiensis tradiderunt. Quid enim prohibet Garterium seu periscelidem occasione quam isti produnt, in denominationem et tesseram transiisse Ordinis; ipsum vero Ordinem ex Rotunda Mensa, quasi ex suo quodam Seminario seu exemplari, præcipue natum? Maximus certe illo seculo fuit Rotundæ sive Orbicularis Mensæ usus, ad Militum excitanda studia. Nam ad illam conveniebat quicquid esset in Martia pube generosum, et quicquid in feminis præclaræ formæ. Hinc Chaucerus, dum sui Militis excellentias quasdam prædicat, de illo hæc canit Latine* B *redditus :*

Sæpe alios pugnans certamine vicerat, atque
Sæpe etiam primo conviva resederat Orbe.

Hactenus auctor iste : qui etiam notat Windesoriensis castri capellam Regiam, cum institueretur Ordo, in honorem et nomen S. Georgii transivisse.

A ii Ordines S. Georgii,

120 *Ascanius Tamburinus de Marradio, Ordinis Vallumbrosani Abbas, in suo utilissimo opere de Jure Abbatum tom.* 2 *disp.* 14 *qu.* 5 *dicit, quod* Ordo equitum S. Georgii de Alfama initium sumpsit, sub Regula S. Benedicti et Constitutionibus Cisterciensibus, anno Domini MCCI, a Petro II Arragoniæ Rege, apud Alfaniam arcem, in littore maris Balearici, in Principatu Calatravæ. Historici hunc Ordinem, utpote non approbatum nec confirmatum, non distinguunt ab Ordine Equitum Montesiæ, qui anno MCCCLXIX per Benedictum XIII, quem tota Hispania tamquam legitimum Pontificem colebat, unitus et tamquam unus et idem cum ipso approbatus est. *Idem quæst.* 9 *num.* 39, S. Georgii apud Genuenses Equitum Ordo, quo insigniuntur honorarii illius Reipublicæ cives benemeriti; floret in prædicta Republica, illiusque Equites tessera, quæ est Crux plana rubei coloris, condecorantur. *Et num.* 41 Paulus III alium Ordinem S. Georgii erexit, cujus Equites, C Cruce aurea et corona in circulo aureo insignitos, ad littora Adriatici sinus custodienda destinavit. *Hæc vir iste eruditus, et peculiari studio circa equestrium Ordinum origines historiasque versatus : apud quem anno* MDCLXI *invenimus prælo paratum insigne duorum grandium voluminum opus, in quo vivis coloribus expressi cernebantur singulorum Ordinum Equites in suo habitu, documentis et imaginibus undique conquisitis; solum restabat inveniendus qui necessario tot laminis sculpendis sumptus in se susciperet.*

in Hispania et Italia,

Post Latinos CP. pulsos,

121 *Quod attinet ad Magnum Constantinum, jam supra diximus, hunc non nisi per meram fictionem jactari auctorem Militiæ sacræ, qualem jam dicti Ordines profitentur; quin imo judicamus, ante occupatam a Latinis Constantinopolim, nullam apud Græcos extitisse similitudinem ejusmodi institutionis. Non autem omnino negaverim post Latinorum ejectionem, succedentes iis Imperatores Græcos aliquid tale imitatos : qui tamen, ne vel in hoc primas cedere viderentur Latinis, maluerint Georgianæ ejusdemque Constantinianæ militiæ non tam institutores quam restauratores videri. Talibus forte ceremoniis initiatus fuerit Hierax ille, Joannis Cantacuzeni amicus, non una vice perfidus, quem diximus diluendæ suspicionis de se concepte causa, tamquam rem* D *sacerrimam et fidei suæ certissimum pignus obtulisse Imperatori, quam gestabat S. Georgii imaginem, utique eo modo quo eam gestare e collo solent Equites Garteriani. In hanc etiam partem trahi potest quod idem Cantacuzenus scribit, quod post suæ coronationis solennia, Thessalonicæ ivit ad Ædem S. Georgii Palæocastritæ, ita (ut opinamur) dicti, quia in veteri castro urbis ædificata erat, ibique* τισὶ, ἐκ τῆς Λατινικῆς στρατιᾶς, τὴν Καβαλλαρίων παρεῖχε τιμὴν πάντα ἐπ' αὐτοῖς εἰθισμένα πράττων, quibusdam ex Latina militia Cavalariorum, *id est, Equitum,* contulit dignitatem, cuncta faciendo, quæ pro talibus consueta sunt. *Sed hoc, si facit ad argumentum præsens (non enim quotquot creantur Equites, ad aliquem particularem Equitum Ordinem spectant; neque de aliis hic quam Latinis est sermo, cum quibus assuetos ipsis ritus usurparit Imperator, si tamen hoc ad rem facit aliquid, profecto probat manifeste, rem una cum nomine a Francis accepisse Græcos,* Καβαλλαρίους *vocando, quos Franci* Cavaliers *dicunt.*

EX VARIIS D. P.

instituitur eorum imitatione Ordo,

initiis Constantino M. affictus,

122 *Ut ut sit, fuit ultimus Constantinopolitani Imperii temporibus aliquis in Oriente Ordo Equitum, a S. Basilio habentium instituta seu Regulam, a S. Georgio tutelam et patrocinium, pro insigni autem* E *crucem rubram, in qua aureis litteris hæc verba Latine aut Græce ducuntur* ΕΝ ΤΟΥΤΩ ΝΙΚΑ, IN HOC VINCE, *quemadmodum testatur Anglus auctor supra laudatus, additque :* Vendicat sibi Comnenorum familia Imperatoria supremam hujus Ordinis præfecturam, ita ut sola ipsa ejusmodi Cavalieros (sic enim appellant) eligere et electos regere possit; id autem facere se ait ex privilegio signato per Michaelem Palæologum Græcorum post amissam Constantinopolim Imperatorem, ab anno MCCLX ad MCCLXXXIII, et facto in favorem Michaelis-Angeli et Andreæ fratrum Comnenorum ac liberorum ab ipsiis procreandorum. *A Michaele-Angelo, Isaacii-Angeli sub annum* MCLXXXV *Constantinopolitani Imperatoris herede, genus suum ducens hoc nostro ævo Don Joannes Andreas Angelus Flavius, suum istud privilegium per manum et signaturam Notarii Apostolici recapitulari et in acta referri petiit Romæ anno* MDCX, *Venetiis vivens, et Imperii Constantinopolitani coronam, velut natalium jure sibi debitam, usurpans. Litteræ autem desuper Roma obtentæ multam et venerandam titulorum majestatem, tum Ordini ipsi tum ejus Præfecto tribuunt per verba, quæ ex Italico Latine reddita sic sonant :* Senior Don Joannes Andreas Angelus Flavius, Princeps Macedoniæ et Moldaviæ, Dux et Comes Drivastensis et Dyrrachiensis, magnus supremus et Magister mili- F tiæ seu Religionis Aureatæ Angelicæ Constantinianæ, institutæ per apparitionem divinam factam Constantino Magno sub Regula S. Basilii et invocatione S. Georgii Martyris, qui fuit Capitaneus sub Constantio, patre Constantini Magni prænominati : postea autem ab Heraclio Constantinopolitano Imperatore Græco, eo tempore quo victoriam retulit de Chrosroe Porsarum Rege, amplificatæ et dilatatæ. *Sequebantur privilegia, in favorem Equitum ad eam militiam receptorum recipiendorumve, concessa ab Hispaniæ Regibus et Italiæ Principibus variis, qui istud Comnenorum jus ab antiquissimis temporibus deductum mulnerunt indiscussum recipere, quam ad probationes exigere : atque ita excusa sunt Romæ omnia anno prænotato.*

cujus Præfectura durat in familia Flavia,

ab judicata Jo. Georgio Cephalonio.

123 *Inter alia quæ prædicto libello continentur, invenitur sententia magni illius Jurisconsulti Prosperi Ferrinacii (cujus multæ Decisiones postea in lucem prodierunt) tum sub Camillo Burghesio Cameræ Apostolicæ Auditore Vicarii in criminalibus, lata in Joannem Georgium de Cephalonia, qui se falso jactaverat hujus juris heredem contra Petrum-Angelum, Joannis-Andreæ*

A *Andreæ Angeli Patrem. Quæ sententia cum a Ferrinacio pronuntiata esset anno Domini* MDXCI, *postmodum anno* MDXCIV *per Pompeium Mollelam, Francisci Aldobrandini a Clemente VIII ad hanc quæstionem specialiter deputati Vicarium, confirmata est. Fuit autem gravis admodum sententia, ut scilicet damnaretur dictus Cephalonius exilio perpetuo, nec umquam ei liceret accedere propius ad Pontificias ditiones, sed reliquam omnem vitam in triremibus ageret. Neque lata tantum, sed et perlata executionique data sententia est, mansitque in triremibus miser Cephalonius usque ad annum* MDXCVII *: tunc enim grandioris ætatis reverentia exsolutus supplicio est; ea tamen, ut capitali supplicio obnoxius foret, si umquam alias præsumeret creare Equites.*

CAPUT XI.

S. Georgii Patrocinium et specialis cultus in Anglia.

Regnorum variorum Patronus Georgius:

Non tantum templa et oppida toto occidente plurima in S. Georgii nomen et patrocinium concessere, quædam etiam vetustiori appellatione deposita; sed etiam provinciæ et regna integra ipsum ut Patronum speciali officii Duplicis ritu cum Octava colunt, puta Melitensis insula, Genuensis Respublica, Barcinonensis Comitatus, B *Regna Valentiæ, Arragoniæ, Angliæ. Et de omnibus quidem illis longum esset asserere, fortassis etiam documentis et fidelibus deficitus definire, quibus modis et gradibus singula processerint, ad augendum apud se sancti hujus Martyris cultum. Ast de Anglia cum sit ad manum magno studio digesta dissertatio, unde jam bis notabilem partem accepimus, nefas puto non ea quoque huc transferre, quæ ibi accuratissime digesta invenio; idque eo magis congruum esse æquitati existimo, ut vel sic S. Georgio quadamtenus restituatur honor, per schismata et hæreses jam pene extinctus, aut in profanam omnino ceremoniam conversus. Neque enim extingui omnino potuit, nisi pariter extingueretur Ordinis Garteriani splendor, quo tamen ita se jactat Anglia, ut non ignobilis sub regno Elisabetæ Poeta apud Cambdenum in Atrebatus, Tamæ et Isidis connubia celebrans heroico versu, natum ex his Tamesim indicat sic immodeste gloriantem.*

sed specialiter Angliæ,

Aerias moles gradibus surgentia templa,....
Et quæcumque refers, nunc, Windesora, referre
Desine : Cappadocis quamquam sis clara Georgi
Militia, Procerumque cohors chlamydata, nitenti
Cincta Periscelidi suras, te lumine tanto
Illustret, tantis radiis perstringat et orbem,
Ut jam Phryxæum spernat Burgundia vellus,
C Contemnat cochleis variatos Gallia torques,
Et Cruce conspicuas pallas, Rhodus, Alcala et [Elba.

125 *Porro in S. Georgii per Angliam Patronatu, ad suam originem qua licet adducendo, et saltem probanda cultus celebrioris antiquitate, auctor noster elegit incipere a posterioris ævi testimoniis, inde ad altiora et antiquiora ascensurus, per testes, ubi liceret; per verosimiliores conjecturas, ubi aliter non posset : atque ita incipit. Richardus Scropus Archiepiscopus Eboracensis in MSS. articulis seu accusationum Capitulis, quæ Henrico IV intentavit, S. Georgium apellat* Martyrem et Militem, Regni Angliæ specialem Protectorem, Defensorem, atque Advocatum. *Eodem modo, sed aliquot ante ista annis, sub ultimis Edwardi III temporibus, hoc est anno regni ejus* XLIV *in MSS. Constitutionibus, quas Gilda seu Soldalitium quoddam, in vico ad Occidentalem partem urbis Cicestrensis erectum, sibi fecerant,* S. Georgius Anglorum Protector et Patronus dicitur. *Proloquium quod dictis Constitutionibus præmittitur ita habet :* In anno Domini MCCCLXVIII indicatione VIII, Pontificatus sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri Urbani Divina providentia Papæ V anno XVII, mensis Augusti die XXIV, ad honorem sanctæ Trinitatis, suique gloriosi Martyris Georgii, Anglorum Protectoris et Patroni; quidam de Westrata Cicestriæ, devoti ad ipsum Sanctum, summa devotione excitati, imaginem ipsius in ecclesia Cicestriæ honorifice erexerunt, fraternitatem quamdam inter eosdem statuentes etc. *Ceterum candide profiteri debeo, non posse me exacte atque definite designare, quo primum tempore apud nos decreto gentis, Ecclesiæ, vel Principis, quasi publico quodam patriæ suffragio, peculiaris veneratio et cultus S. Georgio, ut Anglorum Patrono, delatus sit; nisi forte velim tabulas et testes lectori obtrudere, quos ipse non probem. Ausim tamen constanter dicere, quæ Scropus et quæ Cicestrenses cives hic pronuntiant, non initia quædam cultus, sed professiones esse priscæ venerationis et avitæ pietatis, qua jam dudum nostrates S. Georgium, ut gentis Patronum, prosequebantur. Nam quod Scropo quod Cicestrensibus (hominibus scilicet privatis) S. Georgius regni Anglicani Patronus, Protector, Defensor, et Advocatus dicitur, id patriæ sensus fuit, non ipsorum nunc primum decretum. Erat ergo ante Henrici V, ante etiam Edwardi III tempora, S. Georgius Tutelaris Angliæ Præses : atque ad hanc sententiam fulciendam alia aliis locis subsidia forte adducemus.*

Protector appellatus.

idque a tempore vetustiori :

E

seu seculo 12

126 *Hic, si conjecturæ locus sit (et quidni sit, ubi aliæ non suppetunt probationes ?) ego putaverim S. Georgium, circa illa tempora in Patronum Anglis adscitum, cum bellum Sacrum in Oriente Latini contra Sarracenos gererent, et Angli illuc frequentes confluerent, sive belli sive religiosæ peregrinationis causa : jam enim ferro fecerant sibi viam Latini ad loca Sancta, in quibus et illa erant, ubi S. Georgius conditus jam olim a Martyrii sui primis temporibus religiose colebatur. Supra ex Cotovicio notavimus Lyddense S. Georgii templum a Richardo Angliæ Rege instauratum. Ex hoc Richardi facto quid docemur? Eum Principem fuisse S. Georgii cultorem? Id quidem per se patet; sed non patet ex Regibus nostris hunc primum fuisse, qui S. Georgii honoribus et cultui faverit. An vero forte hinc docemur, S. Georgium Patronum nostræ gentis etiam sub Richardo I fuisse? Sane non fuerit illa nisi sobria præsumptio : sed tu forte mihi non concedes. Nec ego tibi aliud vicissim concedam, quod scilicet hoc Richardi Regis factum primum fuerit singularis nostratium in S. Georgium pietatis principium; ut nec item concessero illud aliud, quod propius ad quæstionem hanc spectat, ante Edwardi III tempora Angliam sub S. Georgii auspiciis non fuisse; quia scilicet Rex ille Magnus et multarum victoriarum, honores eximios S. Georgio vovit et decrevit, dixitque eum alicubi patriæ Præsidem.* F

127 *Paucis accipe sententiam nostram.* I. *Bonis testibus affirmamus, ante Angliam per Normannos triumphatam, hæc est sub Anglo-Saxonibus, S. Georgium in magna veneratione et celebri cultu apud nos fuisse.* II *Fortiter suspicamur, eumdem inter imperii Normannici principia (quæ eadem sunt cum belli Sacri temporibus) adscitum solenniter in patriæ Tutelarem Divum.* III *Clare nobis constat, sub Edwardo III vulgarissime eum agnitum pro patriæ Patrono (neque id novum tunc erat) atque insuper pro Nobilissimi Ordinis, qui tunc cœpit, Præside. Tres istæ positiones passim notæ, et (ut vel testimonia vel bonæ conjecturæ occurrunt) probatæ sunt vel probabuntur. Ad primum quod attinet, est apud nos vetustissimum Martyrologium, quod Angliæ nostræ proprium ac gentile fuit. Id lingua Saxonica seu veteri Anglica conceptum, necdum typis subjectum, sed Manuscriptum servatur in Bibliotheca Collegii S. Benedicti Cantabrigiæ. Idioma ipsum atque insuper scriptura seu characterum formæ, ante sexcentos annos, hoc est circa Sancti Dunstani tempora et ante nos a Normannis devictus, exaratum innuunt. Martyrologium*

imo etiam ante Normannicum imperium,

ut colligitur ex Martyrologio,

A *logium hoc (si illud dempseris quod vernacula lingua sit conscriptum) cetera cum aliis Martyrologiis convenit, legesque servat quas communiter Martyrologiorum Auctores sibi proponunt: uno tantum die,* XXIII *scilicet Aprilis, qui Divo Georgio Sacer est, tamquam singulari gaudio exultans (quod nec Græca Martyrologia, nec Latina faciunt, nec ipsum hoc alibi Anglo Saxonicum) totum istum diem S. Georgio donat, omissis omnibus aliis qui in istum diem S. Georgio coincidunt. Ita etiam prolixe idem Martyrologium se in S. Georgii historiam et laudes, præter Martyrologiorum leges, effundit; ut justæ fere vitæ auctor videatur. Deinde ex Arculphi libro (ita enim Adamnani opus, quod ille Arculpho tradente et narrante scripsit, hic appellatur) testimonium producitur miraculorum, quæ S. Georgius plurima patraverat.*

et aliis MSS. Anglo-Saxonicis.

128 *Quid hoc novum in opere Martyrologico, ut aliis prætermissis Sanctis, uni totus dies detur? nisi quod ille unus genti illi, cui hoc Martyrologium parabatur, omnibus vel saltem plerisque aliis Sanctis carior esset et venerabilior? Ultra non pertendo, tantum addo, extare apud nos ejusdem temporis Poemata Anglo Saxonica, de præcipuis quibusque et nobilioribus in hoc regno Sanctis scripta, et eorum Vitas rythmo vernaculo adstringentia: in quibus prolixum unum de S. Georgio.* B *Addo etiam Alfricum, ante annos circiter mille Cantuariensem Archiepiscopum, in festa aliquot Sanctorum reliquisse homilias Anglo-Saxonicas, quæ adhuc extant in MSS. earumque una totam S. Georgii legendam contineri, rejectis tamen fabulosis et supra fidem portentosis suppliciis atque miraculis. Hactenus Auctor noster cujus deductionem, usque ad prima Anglo-Saxonici dominatus principia, putamus attolli posse per Venerabilem Bedam, qui eodem modo quo Christi et Apostolorum festa, festum quoque S. Georgii simplicissime indicavit in suo genuino Martyrologio, quod apud nos extat ante tomum 2 Martii his verbis,* IX kal. Maii natale S. Georgii Martyris. *Sed et sub nomine Bedæ antiquus actor in opusculo, quod recentissime in tom.* X *specilegii Acheriani invenitur excusum, singula singulorum mensium festa solenni proprioque Officio in Clero ac populo Anglicano recolenda enumerans, post expleta sex heroicis versibus quinque festa Martii scilicet Gregorii Magni, tamquam Anglorum Apostoli, Patricii, Cuthberti. Benedicti ut patris monachorum et Conceptionis Dominicæ; mensis Aprilis festa sic exorditur enumerare.*

atque imprimis ex Beda.

Atque Georgius hinc evectus ad astra volavit,
Carnifices nonis Maio vincente kalendis.

sequuntur Egbertus, Wilfridus, Letania Major, Dedicatio templi cui ministrabat auctor, et Wilfridus II; C *quæ omnia nationi isti sunt propria et solenniora festa, ut nihil certius esse possit, quam quod jam tunc solennissimum Angliæ fuerit festum S. Georgii. His ex occasione interjectis ad Auctorem nostrum redeo; qui ex prædictis colligi jubet, non fuisse primos Normannos, qui redacta in suam potestatem Anglia, præclaram de S. Georgio opinionem huc ex Neustria sua attulerint, et per Angliam sparserint, sed partim hic insignem religionem et celebrem erga S. Georgium cultum comperisse, partim ex Oriente (ut suspicamur) cum Reliquiis forte quibusdam ejus Sancti delatum auxisse: constat enim armorum aliquid, quod S. Georgii fuerat, in Capellæ Windesoriensis sacris armariis reconditum, quod ibi in publicis processionibus usque ad Henrici VIII tempora circumferri moris erat.*

Ut festum ejus agatur solennius,

129 *Ceterum sub Anglo-Normannico Imperio, cum florentissimus Ordo aureæ Periscelidis sub Divi Georgii auspiciis cœpisset; crescente in ipsum Sanctum cultu, crevere etiam honores festo seu diei ei sacro, rogatis atque etiam perlatis ea de re Legibus. Nam cum antiquitus festum S. Georgii in istis tantum feriis fuisset, quæ Duplicia Minora vulgo dicebantur; in convocatione quadam Cleri (ita enim nos Ecclesiasticam Synodum vocamus) quæ anno primo Henrici V sub Arundelio Cantuariensi Archiepiscopo convenit, propositum petitumque fuit* D

EX VARIIS D. P.

quod festum S. Georgii Martyris, qui totius Militiæ Anglicanæ specialis est Patronus, et penes quam in actibus armorum præ ceteris Sanctis habetur devotius et confidentius memoria, instituatur per totam Angliam festive ac solenniter feriandum et colendum, sicut ceteræ nationes suorum Patronorum festa colunt. *Ita Archiepiscopi istius Registrum MS. parte 1 fol.* 53. *Sed ista in simplicis propositionis sive petitionis conditione tunc remansere, neque enim effectum ulteriorem consecuta sunt. Nam cum Joannes Maidenhetbus, nomine totius Cleri Provinciæ Cantuariensis, Arundelio reliquisque Episcopis propositionem prædictam de festo S. Georgii permixtam multis aliis propositionibus (quæ difficiliores forte et minus gratæ erant) in unum libellum supplicem conjecisset; factum est, ut repulsis illis quæ displicuerant, etiam illa de S. Georgii festo non processerit, quasi pœnam malæ societatis lueret. Verum paulo post, instante et negotium promovente Henrico V, qui expeditionem tunc in Gallias parabat, in convocatione, quam clerus Provinciæ Cantuariensis mense Novembri anni Domini* MCCCCXV *tenuit, conditus est Canon, ut dies S. Georgii esset* festum duplex, ad modum festi duplicis Majoris. E

postulatur an. 1415

130 *Nec moramur quod Thomas Walsinghamus hunc Canonem seu constitutionem ad annum Domini* MCCCCXIII, *qui Henrici V primus est, referat, in ejus anni gestis ista ponens:* Eo tempore decretum fuit per cleri Concilium, Londoniis apud S. Paulum celebratum, ad instantiam maxime Regis (*Henricum V intelligit*) ut festivitas S. Georgii Martyris ut duplex festum de cetero celebretur. *Nos, reliqua in Walsinghamo probantes, temporum tantum supputationem, quam ille ponit, non admittimus; sed magis ad Gulielmum Lindwod provocamus, qui expresse pronuntiat:* Hæc Constitutio fuit Henrici Chichele Archiepiscopi Cantuariensis moderni, qui hanc constitutionem specialiter edidit, ad excitationem regis Henrici Angliæ Quinti, in partes Normanniæ transituri. *Chichelæus autem anno primo Henrici V nondum ad Cathedram Cantuariensem ascenderat. Ipsum denique Registrum MS. Convocationis prædictæ pro nobis evidentissime stat, ubi litteræ Archiepiscopi datæ ad Episcopum Londinensem (ut in ejusmodi rebus moris erat) de festo ad novæ legis seu Canonis præscriptum observando, mense Januario annoque Domini* MCCCCXV, *qui Henrici V tertius est, scribuntur et consignantur. Ipsæ vero litteræ ita habent:*

non. 1413.

et ab Archiepiscopo decernitur,

F

131 Ineffabilis est inperscrutabilis potentiæ Dominus, cujus altitudo prudentiæ nullis inclusa limitibus, nullis terminis comprehensa, recti censura judicii cœlestia pariter et terrena gubernat; etsi cunctos ejus ministros magnificet, altis decoret honoribus, et cœlestis efficiat beatitudinis possessores; nonnullos tamen, apud diversarum Christianismi regionum incolas, laudis et præmiorum uberiori retributione prosequitur, quos ipsarum regionum habitatoribus Patronos et intercessores speciales disposuit; ut sic ipsos merito collaudet ingentior devotio populi, sub tanti Patrocinii et intercessionis præsidio per Dei clementiam assidue stabiliti. Hujus itaque dispositionis, ex clementissima et benignissima Dei Salvatoris misericordia procedentis, consideratione, nationis Anglicanæ plebs fidelis, etsi Deum in Sanctis suis omnibus laudare ex debito teneatur, ipsum tamen (ut orbis effatus, ipsaque gratiæ desuper concessæ experientia, rerum cunctarum interpres optima, attestantur) in suo Martyre gloriosissimo B. Georgio, tamquam Patrono et Protectore dictæ nationis speciali, humanis tenetur attollere vocibus, laudibus personare præcipuis; et specialibus

EX VARIIS D. P.

A specialibus honoribus venerari. Hujus namque, ut indubitanter credimus, interventu, nedum gentis Anglıgenæ armata militia, contra incursus hostiles bellorum tempore, tuta reperitur; sed et Cleri pugna militaris, in sacræ pacis otio, sub tanti Patroni suffragio celebriter roboratur. Hinc est quod nos, qui Dei laudem in Sanctis suis, in quibus gloriosus existit, in nostra provincia cupimus ampliari; Regis et Regni incolarum ad hoc hortatibus excitati, Confratrumque nostrorum et Cleri Provinciæ nostræ ducti consiliis, quinimo et nostri Provincialis Concilii robore ac decreto suffulti; antiquorum Patrum pium erga Sanctos Dei devotionis affectum prosequentes, festum B. Georgii Martyris, sub Officio duplici et ad modum Majoris duplicis festi, tam per Clerum quam per populum dictæ provinciæ, per universas ecclesias ejusdem, de expresso consensu nostrorum Fratrum Cleri antedicti, volumus, statuimus, et præcipimus annis singulis, perpetuis futuris temporibus, solenniter celebrari; et in ipso festo ab omni servili opere, per omnes civitates et loca ipsius Provinciæ, sicut et prout in festo Natalis Domini, præcipimus feriari: quo magis in ipso festo plebs fidelis ad ecclesias conveniant, Deum laudent et ipsius Sancti et omnium Beatorum patrocinia de- B votius implorent et pro Rege ac Regni salute instent frequentius et exorent.

estque etiam festum in populo.

132 *Ante istos honores S. Georgii festo decretos, exstabat apud nos canon seu sanctio ecclesiastica, sub Archiepiscopo Islepio anno Edwardi Tertii* XXVII *de feriis lata, in qua dies feriati, seu quibus ab opere servili cessaretur, admodum pauci notabantur; ita ut illorum temporum pietas cum nostris temporibus (ubi magna feriarum diminutio facta est) pene certare possit. Nam nisi quod tunc jubebatur, ut suarum quique ecclesiarum dedicationes et festa Patronorum, qui eisdem ecclesiis singulares erant, celebrarent (quod nunc etiam passim, convivandi et bacchandi studio, servatur) sufficiebant nostratibus feriæ, quas per Orbem Latinum universa indixerat Ecclesia. Ceterum Linwodo, in nostræ Angliæ Jus Ecclesiaticum commentanti, ubi Islepiana hæc isti occurrisset Sanctio, bene ille memor posterioris legis sub Chichelio latæ, ad Islepianam istam annotavit:* Excipe festum Sancti Georgii. *Itaque in aliis festis, quæ post Islepiana tempora in Kalendarium ecclesiæ Anglicanæ primum recepta sunt; vel, cum ibi jam essent, augustiora tamen novis Decretis facta; liberum mansit plebi, ut quotidianis suis rebus et operibus intenderet: uno tantum S. Georgii festivo die id non licuit. Sed quamtumvis instarent Reges, populus peteret,* C *ac tandem decretum Ecclesiasticum prodiisset, illud tantum obtineri potuit, quod diximus, ut in festo S. Georgii feriæ essent, et ab opere cessatio; non autem ut in Kalendario et officio Ecclesiastico cresceret ad dignitatem duplicis Majoris, imo nec Minoris; sed in inferiorum tantum duplicium (qui tertius est festorum gradus) classe remansit.*

Ritus duplicis majoris in choro non recipitur.

133 *In Ordine quidem seu Pica (ut nos vocamus) Salisburiensi, festum hoc S. Georgii frequenter venit duplicis minoris nomine, sæpius nomine Duplicis inferioris. Est autem Pica ista (quæ etiam alias Directorium Sacerdotum dicitur) Regulatio quædam Officii Ecclesiastici, secundum usum ecclesiæ Salisburiensis, a qua maxima pars Cleri Anglicani exemplar Officii Ecclesiastici sumebat; et unde discebant Sacerdotes, quæ festa et quando celebrare deberent, et totam denique sacrorum rationem. Hanc Picam anno Domini* MDVIII, *circa initium regni Henrici VIII ex consilio Academiæ Cantabrigiensis, Magister Clerkus seu Clericus, Collegii Regii in eadem Academia Cantor, accurate recognovit et edidit. Sed vulgus Clericorum, sui moris magis tenax quam hujus Picæ, quæ S. Georgii festum duplex Minus aliquoties pronuntiaverat; vel legum, quæ idem* D *festum in altiora evexerat; satis habuit feriationem observare, in Choro vero et Officio ecclesiastico festum S. Georgii in inferioribus Duplicibus, ut antea, habuit. Id patet ex Tabula quadam de festorum divisione, addita ad calcem Psalterii secundum usum Sarum seu Sarisburiensis ecclesiæ: ibi enim in majoribus Duplicibus, hæc numerantur: Purificatio Beatæ Virginis, festum Corporis Christi, festum omnium Sanstorum et alia non ita multa (nam Nativitas Domini, Pascha, et his non absimilia in gradu ponuntur Duplicium principalium, qui gradus est omnium eminentissimus) in minoribus Duplicibus sunt, dies S. Stephani, S. Joannis, SS. Innocentium, Annuntiatio, septimana Paschæ et Pentecostes, et alia nonnulla: in inferioribus Duplicibus festa Sanctorum Andreæ, Thomæ Apostoli, Matthæi, Gregorii, Ambrosii, Marci, Augustini Anglorum Apostoli, Michaelis, et alia plura, inter quæ et festum Sancti Georgii recensetur. Sed vide quasi pænitentiam hominis, qui sibi conscius, præscripsisse se istam festorum seriem, magis ex vulgi consuetudine quam legum norma, addidit istam annotationem;* festum S. Georgii secundum *Constitutionem* Provincialem est majus Duplex: et consulo ut ita observetur, licet hoc non habeat consuetudo. *Unde manifestum fit, honores festo S. Georgii in Synodis decretos, in Chorum tamen non inductos, Cleri vel secordia vel pervicacia.* E

varie transfertur officium in concursu cum Paschate.

134 *Hoc vero nos in patribus nostris magis miraremur, nisi nostris diebus, quibus summi ecclesiæ Antistites maxime laborarunt decentem ordinem et consensum in Sacris introducere, videremus ecclesias quasdam non solum a legibus, sed secum etiam dissentire, cum festa celebrant magno Chori et fori (ut dicitur) discrimine; quasi scilicet Ecclesia Dei modo probaret in suis Clericis, quod damnavit olim in sapientibus seculi, qui de diis suis aliter in templis, aliter in scholis philosophabantur. Cum vero in Anglia duæ sint Provinciæ, in quas totius patriæ divisum est regimen Ecclesiasticum, Cantuariensis videlicet provincia et Eboracensis; de festo S. Georgii si illud incidisset in Pascha vel in solemniores illas ferias, quæ Paschalem diem vel præcedunt vel consequuntur, quia necessario tunc cedere et suo die abire S. Georgius debebat, uno modo Cantuariensis, alio modo Eboracensis Provincia isti festorum collisioni medebatur. Nam in hoc casu Ordinale Cantuariense festum S. Georgii jubebat differri seu transferri in diem, qui proxime post ferias Paschales vacasset; Eboracense vero Ordinale mandabat præverti idem festum, hoc est celebrari die illo, qui proxime ante ferias prædictas vacasset.* F

duratque etiam sub hæreticis,

135 *Henricus VIII, cum summam in res ecclesiasticas auctoritatem sibi vindicasset, de festis etiam statuendi potestatem ad suam voluit curam pertinere. Multitudinem itaque feriarum, quibus majores sui opera servilia inhibuerant, ille ad pauciora reduxit: nam in Henriciani Psalterii seu libri Horarii initio, retentis tantum Apostolorum, Beatæ Virginis, Quatuor Evangelistatarum, S. Georgii, S. Magdalenæ et aliis Domini festis longe venerabilioribus, cetera resecuit, seu (ut tunc dicebatur) reformavit. Sic quamdiu Henricus præfuit, cum plures alii Sancti ad subsellia rediissent, mansit tamen S. Georgio festum suum, et in festo feriatio seu ab opere vacatio per totam Angliam. Sed rerum summa ad Edwardum VI, Henrici filium, devoluta, his puerulus, vel potius sub illo P[illegible]ntium, S. Georgii ferias sustulit et pene extinxit: lata enim est tunc de feriis lex, quæ etiam hodie per Angliam obtinet, in qua residuum locustæ comedit bruchus, et gloriosus Christi Miles S. Georgius de equo (ut aiunt) ad asinos, per istos traductus est. Isti itaque nec feriationem ab operibus, quam ecclesia Catholica, vel alteram quam Henricus VIII ordinavit, ferunt; nec tamen ex alia parte, feriis omnibus rejectis, liberam et Evangelicam suis Protestantibus adiaphoriam permittunt; sed* edicunt et mandant.

qualiscumque festivitas.

Quid

A *Quid vero? In alios quidem Divos satis pro imperio, in Divum vero Georgium paulo mitius (vide enim specialem de ejus festo solicitudinem)* Proviso, *inquiunt,* quod Equitibus Garterianis et eorum singulis solenniter servare et quotannis celebrare liceat sui ordinis festum, quod vulgo S. Georgii festum dicitur, die Aprilis XXII, XXIII vel XXIV, vel alio quocumque tempore vel temporibus, Regiæ Majestati, ejusque heredibus et successoribus, et ipsis ejusdem honorabilis Ordinis Equitibus, qui vel nunc sunt vel posthac erunt, visum fuerit : non obstante quocumque quod in hujus edicti prioribus partibus positum sit in contrarium. D

AUCTORE D. P.

ANIMADV. PAP. 5

DE SS. VALLERIO, ET ANATOLIO, PROTOLEONE ET ATHANASIO,

D. P.

MARTYRIBUS APUD GRÆCOS.

AN. CCCIII

Hi quatuor simul recoliti,

Quatuor *hos Martyres, ex Græcis tabulis desumptos, conjungit Galesinius his verbis :* In Græcia beatorum Martyrum Valerii, Anatoli, Protoleonis, Athanasii et aliorum, qui variis exantlatis concertaminum laboribus, fidei testimonium nece perhibuerunt. *De aliis mox seorsim agemus. Græci in Magnis Mænæis de singulis distichon habent, quod de Valerio est ejusmodi.*

et seorsim S. Valerius,

B Θείαν κεφαλὴν ἦρεν Οὐαλλερίου
Κακὸς κεφαλὴ δήμιος διὰ ξίφους
Vallerii ense sustulit sacrum caput
Lictor cruentus, pessimum ipsiusmet caput.

Eum gladio percussum testantur etiam Menæa MSS. Divionensia, quæ ibidem apud Chifletium nostrum servantur.

SS. Anatolius et Protoleon,

2 *Sanctos Anatolium et Protoleonta Tribunos militum conjungunt eadem excusa Menæa additis his versibus :*

Λύσας Ἀνατόλιος ἐκτομῇ κάρας
Ἔδυνον εἶδε φῶς τὸ νόντον Κυρίου.
Dum capite plexus occidit Anatolius,
Ipso in occasu lumen auroræ videt.

Auroræ scilicet spiritualis illius ac gloriosæ in cœlis, prout Græci versus proprietas innuit : in quo lusus est circa nomen Anatolii, *deductum ab* Oriente *Græce* Ἀνατολή, *et huic ex adverso respondens verbum* occidendi, *quod etiam ad solem transfertur usitata Metaphora. Alterum distichon correctione aliqua eget, sensumque non inconcinnum habebit, si pro* ἀλκέας *(quid enim ad rem hic facit herbæ aut floris nomen, ut est* ἀλκέα? *substituas* ἀλκαεὶς robustus, generosus. *Tunc autem ipsum sic interpretaberis.*

Ὁ Χριστομάρτυς τέμνεται Πρωτολέων,
Χριστῷ πεποιθὼς ὥσπερ ἀλκαεὶς λέων.
C Protoleo Martyr obtulit ferro caput,
Christum ducem secutus, ut fortis leo.

et S Athanasius :

3 *De S. Athanasio Mago a S. Georgio ad fidem converso ista habentur :*

Ἀθανάσιος τὴν ἐκτομὴν τῆς κάρας
Ψυχῆς νοσούσης εὗρε φάρμακον νέον.
Abscissionem capitis Athanasius ferens,
Languentis animæ pharmacum invenit novum.

Quomodo cum hoc Athanasio mago commissus S. Georgius fuerit, nec modo non victus illius veneficiis, sed etiam de eo ad Christum per ingens miraculum converso victor extiterit, non invenitur quidem in Codice Veneto, unde Acta Pasicrati imputata desumpsit Lipomanus : sed legitur in aliis omnibus Græcis Latinisque Actis, neque in his tantum ; sed etiam a S. Andrea Cretensi in sæpe laudato S. Georgii encomio eadem historia attingitur his verbis, in quibus et Anatolii et Protoleontis, de quibus supra, et Glycerii, de quo infra, sic meminit : Ad hæc qui studiose ac diligenter historiam leget, discet quemadmodum non sibi soli Martyr ille, verum et plurimis aliis suo labore salutem conciliavit. De his loquor, quibus persuasit, ut et ipsi parem cursum transigerent, proprium sanguinem Deo libantes. Anatolio enim et Protoleoni, ut hoc facerent, persuasit, duobus illis militibus : qui, cum ea, quæ in certamine illo effulsere, miracula obstupuissent, et ipsi Martyris Georgii fortitudinem æmulati sunt. Necnon et Glycerium, ex bovis illius redivivi prodigio celebrem, novimus a stulta idolorum superstitione liberatum. Quos omnes ex ipsis (ut ita dicam) draconis faucibus extractos, sacrificia perfecta et proprio Domino accepta obtulit. E

Duo priores expressi in actis S. Georgii

4 Quid quod et miracula maxima et ingentia, partim iis qui fideliter ea petebant, abunde per illius operam Deus largitus est ; partim ab adversariis non fideliter petita, reipsa per Martyris preces ita ipse perfecit, ut et mortuum hominem e tumulo exsuscitaverit, ad eorum qui illud petierant, amentiam redarguendam, et veritatis cognitionem manifestius aperiendam ? Quam assecuti fuissent, qui eam rem postularant, si æquiores oculos habere voluissent : Illi enim ipsi partim miraculorum eventis fidem non adhibentes, partim spectra quædam et inania visa illa esse credentes, rursus in eumdem errorem revoluti sunt. Cum enim ipsi omnes tormentorum machinas consumpsissent, et Martyris patientia victi fuissent, ad eorum signorum, quæ fieri numquam posse illis videbantur, petitionem, Judaico more, confugerunt. Postea vero et ex eadem illa re convicti, et in ruborem conversi sunt : multis enim miracula illa salutem conciliarunt, ex illis ipsis Georgii Deum agnoscentibus. Cum autem non possent amplius immensis illis, quæ per Martyrem facta erant, miraculis repugnare, neque tamen ab ea, in qua erant, superstitione se abduci paterentur : cumque excæcati essent et obtusi corde auribus atque oculis, ut est ab Esaia dictum ad patrios errores necessario revolvebantur, et machinis quibusdam veritatem ipsam se eversuros putabant. Athanasium enim quemdam in medium produxerunt, qui in magicis artibus multum existimationis habebat : cujus fama longe magis celebrabatur, quam eorum, qui olim apud Ægyptum adversus Mosem ipsum se aliquid effecturos opinabantur. Sed non diutius et hoc loco omnis illa magicæ artis fallacia vim habuit : mendacium enim ipsum a veritate superatum fuit : et illius magi præsentia utilior tunc apparuit, quam quo tempore Ægyptii magi Mosi restiterunt. Illi enim cum Dei digitum esse cognoscerent, qui eorum artem evertebat, verbis tantum id confitebantur : at hic fidem ipsam per Georgii opera sibi patefactam amplexatus gladio percussus, pro veritate mortem sustinuit, vitæque nomini suo congruentis hereditatem percepit. F

velut per ejus miracula conversi ad fidem :

uti et Athanasius magus

5 *Hæc S. Andreas, quæ distinctius diffusiusque leguntur in historia S. Georgii quam præ oculis ille habuit. Neque nos ab Athanasio isto inter Sanctos referendo, absterrere debet suspicio Baronii, metuentis ne forte calumnia Arianorum, S. Athanasium Alexandrinum Episcopum magiæ accusantium, suumque Pseudo-episcopum*

minime interpolatus habendus.

A *scopum Georgium laudantium quod illum derisisset, occasionem dederit affingendi S. Georgio Martyri victoriam de Athanasio mago. Accidit enim eminentissimo scriptori, quod densa vepreta exscindentibus, qui eadem quandoque falce imprudenter succidunt eisdem permixtam generis melioris arbusculam, dignamque infelicium stirpium communi exterminio non involvi. Sane quæ disputavimus §. 4 Commentarii ad Acta Georgiana prævii, quæque de Græcorum Actorum meliori fide ibidem §. 1 diximus, satis declarant suspicionem istam, quam leviter ex nominum identitate susceptam, tam facile fuisse deponendam, nisi adversus fabulas in apocryphis Latinis lectas commotiorem Baronium pepulisset, ex Græcorum collatione discernere, quid cum his congruens, adeoque non reprobandum, ista haberent.* D *Pontanum, gloriosum militem, qui ex Baronii suspicione inevitabile telum, contra ipsam S. Georgii Martyris existentiam, procudisse sese maniter jactarit, satis supra redarguimus, ipsismet armis in caput suum versis, neque opus est iterum hic eadem inculcari.*

AUCTORE D. P.

DE SS. GLYCERIO, DONATO ET THERINO,

G. H.

MARTYRIBUS APUD GRÆCOS.

AN. CCCIII

Menæa Græca hos etiam Martyres nobis suggerunt, ac S. Glycerium agricolam fuisse tradunt, et hoc eum disticho celebrant.

Memoria S. Glycerii,

Λαιμὸν δοκῶ σου γῆν, ὡς ὕννιν δὲ τὴν σπάθην,
Γεωργὲ Γλυκέριε, προσφυέστατα λέγω.
Agricola Glyceri, simile telluri tuum,
Recte esse guttur, vomeri gladium reor.

B 2 *Eadem Menæa de aliis duobus hos versus habent :*

et SS. Therini et Donati,

Ξίφει Θηρῖνε σὺν ... Δονάτῳ,
Ἀγρῷ Θεοῦ γενέσθε δράγματα νέα.
Gladio, Therine, mortuus es cum Donato;
uterque Domino factus manipulus novus.

Facta fuit allusio ad nomen Therini, *quod messorem seu messorium significat. Est horum etiam memoria apud Maximum Episcopum Cytherorum.*

3 De S. Glycerio a S. Georgio ad fidem Christi converso *omnia S. Georgii Acta et Encomia meminere, nominatim autem S. Andreas Cretensis, eum dem celebrans a* stulta idolorum superstitione liberatum; *addit S. Georgium* plurimis aliis suo labore salutem conciliasse : *inter quos censemus fuisse* SS. Donatum et Therinum, *uti et die sequenti* SS. Eusebium, Neonem, Leontium, Longinum, et alios quatuor, *quos similiter a S. Georgio conversos tradunt* E *Menologium Basilii Imperatoris et Mænea, imo et Synaxarium MS. Græcum, quod spectat ad Collegium Claromontanum Societatis Jesu Parisiis, in quo dictis Martyribus a S. Georgio conversis adjunguntur hic relati* Donatus et Therinus, *uti etiam in duplici MS. Taurinensi Ducis Sabaudiæ. Omnium verba damus sequenti die* XXIV *Aprilis : sed ut ibidem diximus eo ex die* VI *Maji vincentur translati, quia illi ab his diversi dicendi sunt, utpote cum aliis Sociis* telis transfixi.

Fuerunt hi tres a S. Georgio conversi.

DE SANCTIS MARTYRIBUS AFRIS.

CATULINO, SATURNINO, CHORO, FELICE, THEONA, THEODORO, VICTORINO, VENUSTO, VICTURO, NABORE, SOLUTO, PLENO, SILVIO, ITEM FELICE, VITALE, THEDOORA, FAUSTINO, SALUNO, VALERIO, URSO.

G. H.

XXIII AP.

Quatuor antiqua apographa martyrologii Hieronymiani auspicantur hunc XXIII *Aprilis his verbis :* IX Kalendas Maji In Africa natalis SS. Catulini, Saturnini, Chori, Felicis, C Theonæ, Theodori, Victorini, Venusti, Victuri, Naboris, Soluti, Pleni, Silvii, item Felicis, Vitalis, Theodoræ, Faustini, Saluni, Valerii, Ursi. *Ex his solus* Salunus *deest in uno apographo, et contra in altero erat* S. Georgius *adjunctus, de quo seorsim agimus. Aliqua est in paucis circa scriptionem diversitas : nam loco* Chori, *legitur etiam* Cori et Chori; *loco* Naboris, Navoris; *et loco* Theodoræ, Theodori. *Nonnullorum ex his mentio quoque invenitur in aliis Martyrologiis, et quidem in dupli i MS. Trevirensi S. Maximini et alio Barberiniano ista leguntur :* In Africa natale SS. Catulini, Felicis, Theodori, Venusti. *MSS. Richenoviense et Richenoviense habent :* In Africa Catulini, Saturnini, Felicis. F *MSS. Augustanum et Labbæanum :* in Africa Catulini, Victoris, Ursi. *Palæstra omissa, in MS. Aquisgranensi sic habentur :* Catulini, Victoris, Ursi, Naboris, Dilenni, *pro hoc forsan* Pleni, *superius legitur. Tres priores memorantur etiam apud Grevenum in Auctario Usuardi.*

DE SANCTIS MARTYRIBUS ROMANIS.

NABORE, SILVIO, VITALE, FELICE, ET NONNA.

G. H.

XXIII AP.

Altera est hæc classis Martyrum, in antiquis apographis Martyrologii Hieronymiani proposita, et quia iidem sunt in priore classe Martyrum Afrorum memorati, interponitur tertio particula item, *qua indicatur hos a prioribus esse distinctos. Ista vero leguntur :* Romæ Naboris, item Silvii, item Vitalis, item Felicis. *Deest* Silvius, *in MS. Lucensi, refertur in tribus aliis, et additur memoria* Nonnæ *in MS. Corbeiensi, Parisiis excuso. MS. Vaticanum Ecclesiæ S. Petri ista habet :* Romæ Naboris, Vitalis et Felicis. *In MSS. Augustano S. Udalrici et Parisiensi Labbæi, nomine* Romæ *transposito, ista leguntur,* Romæ Georgii Martyris, Naboris, Vitalis : *quod idem, sed in solo* Nabore, *fit in MS. Richenoviensi. Accuratius id fit in MS. Romano Cardinalis Barberini his verbis :* Natale S. Georgii Martyris

A tyris, Romæ S. Naboris. *Quæ eadem, de S. Nabore* Martyre Romæ, *memorantur in Martyrologiis Notkeri et Galesinii, qui cum primo loco ante S. Georgium veneratur. Ast urbe Roma omissa, ita inveniuntur in MSS. Casinensi et Altempsiano, etiam primo loco :* Natalis SS. Naboris, Salvii, Vitalis, et Felicis, *ac dein sequitur,* S. Georgii Martyris. *Nec plura de hisce Martyribus Romanis occurrunt : a quibus diversos arbitramur SS.* Felicem et Naborem, *qui Mediolani die* XII *Junii coluntur.* D

DE S. PUSINNA VIRGINE,

HERVORDIÆ IN SAXONIA INFERIORI.

P. P.

SECULO V

Colitur 23 Aprilis

Pusinnæ Virginis mentio communiter in Martyrologiis ad* XXIII *Aprilis fit : de ea Grevenus, Molanus, Ferrarius, Wion, Martyrologium quod anno* 1490 *Coloniæ est editum, Florarium Sanctorum, appendix Adonis, et Saussayus meminerunt. Molani verba sunt :* Ipso die S. Pusinnæ Virginis, quæ tempore Caroli Magni Herwordiam est translata : *Greveni,* in Hervordia Pusinnæ virginis. *Merito autem Hervordiæ illam tribuunt, quia ibi et corpus et præcipuus illius cultus fuit. Cujus cultus testimonium etiam præbet antiqua Vita S. Waltheri, fundatoris Herefordensis,* XVI *Novembris danda ; ubi narratur casus, qui a* festo B. Pusinnæ, Herevordiæ evoluta festivitate *revertentibus accidit. Hervordia est civitas, inferioris Saxoniæ in Westphalia, pertinens ad Comitatum Ravensbergensem, inter Osnabrugam, Paderbornam et Mindam.*

Hervordiæ in Westphalia

B

et in Gallia

2 *Florarium Sanctorum ad* XXI *Septembris Galliæ illam adscribit : quia scilicet ibi vixit, mortua et condita primum fuit. Idem faciunt Ferrarius, Wion, Saussayus, et distinctius quidem, nam locum exprimunt. Saussayus hæc refert :* Eodem die Corbejæ S. Pusinnæ Virginis Deo sacratæ, quæ ex pago Partensi, Catalaunensis diœcesis, claris parentibus orta, patre Sigmaro, matre Lutrude, a tenera ætate florem suæ integritatis cum sorore Lutrude Christo dedicavit; a qua post parentum obitum loco, non voto, sejuncta : in monasterio vici Basionensis, qui Corbejæ vicinus erat, velamen sacrum assumpsit. etc.

an vixerit in monasterio ?

3 *Quo fundamento Saussayus illam monasterii alicujus. (quod Wion S. Mauritii, Ferrarius S. Laurentii vocat) sanctimonialem faciat, nobis non liquet; nullam hac de re mentionem invenientibus in Vita ejus : ex qua et Actis Sanctarum sororum ejus* Hoyldis XXX *Aprilis, atque* Lutrudis XXII *Septembris dandis, hoc solum habemus, quod voto virginitatis cum ceteris sororibus obstricta, a S. Alpino, Catalaunensium Episcopo, sacrum velamen acceperit, atque deinde usque ad obitum patris, in domo paterna habitaverit; illo autem e vivis sublato in vicum Bansionensem, qui in portionem hereditariam illi obtigerat, concesserit; ubi ita solitudinem amavit ut raro in publicum prodiret, nec nisi adeundi templi causa. Ibi vero non diu superstes mansit : nam in eodem loco, posteaquam non longo annorum spatio in culmen perfectionis ac sanctitatis evaserat, desiderio cælestis patriæ plena, ultimum obiisse diem dicitur.*

velata a S. Alpino Ep. Catalaun

C

corpus transfertur Hervordiam an. 860.

4 *Corpus ex Gallia in Abbatiam Hervordiensem translatum fuit tempore Caroli Regis Franciæ, anno, ut Acta de ea loquuntur, Domini* DCCCLX ; *non vero anno* DCCCVIII, *ut habet Vita ejus ex Antonio Libero Susatensi, et Legenda impressa Lovanii, ac Molanus supra. Hervordiense enim cœnobium tempore primum Ludovici Imperatoris, Carolo jam defuncto, fundatum est. De anno quo S. Pusinna vixerit, nihil certi habetur ea Vita ejus aut Sororum : hoc scimus, a S. Alpino velatam fuisse, quem San-Marthani in catalogo Episcoporum Catalaunensium sedisse aiunt, cum Attila Hunnorum Rex viribus Aetii et Visigothorum victus occubuit anno* CCCCLIII *vel sequente. Iidem dicunt quod S. Alpinus proxime in Episcopatu Amandinum præcessit, qui anno* CCCCLXI *primo Concilio Turonensi interfuit, evocatus cum aliis Episcopis a S. Perpetuo, Episcopo Turonensi; ad cujus Acta, supra die* VIII *Aprilis illustrata, ostendimus dictum Concilium Turonense citato anno* CCCCLXI, *Consulibus Severino et Dagalaifo, celebratum esse ; adeo ut oporteat S. Pusinnam floruisse seculo Christi quinto.*

NOT G

5 *Post mortem miraculis claruit, primum in Gallia, ubi humata ; deinde in cœnobio Hervordiensi, quo translata. In Legenda Coloniæ an.* MCCCCLXXIII, *et biennio post Lovanii excusa, exstat Vita S. Pusinnæ, quæ eadem est cum illa, quam Coloniæ ex Antonio Libero Susatensi P. Joannes Grothaus Societatis Jesu ad nos misit; mittens etiam aliam ex MS. cœnobii Bodecensis Canonicorum Regularium S. Augustini in diœcesi Paderbonensi. Postremam hic damus, quia reliquis duabus auctior est, et totam de ejus translatione narrationem adjunctam habet; quæ a Canisio et Greveno in Additionibus ad Usuardum die* XXIV *Januarii consignatur : quo die a Theodoro Rhay refertur inter Illustres animas Juliæ, Cliviæ, Montium, Marchiæ, Ravenspurgi annexarumque provinciarum. Ista porro, quam damus, Translationis historia, scripta esse videtur uno alterove postquam illa facta est seculo, aut etiam serius, quando miraculorum Hervordiæ patratorum nulla distincta memoria supererat. Eodem modo videtur dicendum, de Vita seu potius Encomio vitæ, scriptum illud fuisse aliquantis seculis post obitum Sanctæ ; fortassis a monacho quodam Corbeiensis monasterii, ad cujus, anno* 662, *extructi proprietatem additus fuerit vicus Bansionensis, sacri istius corporis sepultura olim nobilitatus, sed vitæ atque miraculorum nulla servans monumenta, utpote* igne conflagrata, *ut in fine queritur auctor encomii, quod rhetorica amplificatione dedit, ut esset quod loco historiæ in die festo legeretur. Quæ autem hujus Vitæ illustrandæ addi possent circa sorores, ea lector inveniet post Vitam S. Hoildis* XXX *Aprilis.*

Vita ex MS. Bodecensi.

E

Translatio 24 Jan.

F

VITA

Ex MS. Cœnobii Bodecensis.

CAPUT I.

S. Pusinnæ parentes sorores, institutio, votum virginitatis.

Beata igitur Virgo Pusinna, in pago *a* Pertensi ex religiosis parentibus nata est. Pater ejus Sigmarus dictus est : mater vero Luttrudis vocata : utrique magna generositas, magna claritudo, magna opulentia rerum fuit. Si patrem attendas, nullum quem præferre possis invenias ; ita splendor generis in eo, ita claritudo dignitatis, ita copia rerum exuberabat. Parva sunt ista, quæ dixi : quia terrena, fragilia, fugitiva. Prudentia, quæ aut raro aut vix in divitibus invenitur, quandoquidem mens eorum curis terrenis prægravata torpescit, tanta in eo erat, ut stuporem sui considerantibus faceret. Ad hæc, quod multo præstantius est, acccesserat religionis multa et perpetua devotio, quæ animum illius, etiam cum

a

Patre Sigmaro, nobili ac pio,

A cum videretur secularibus curis obligatus, unica et privata quadam meditatione possidebat. Non ecclesiam quamlibet, sine orationis gratia; non servum Dei, quem vere cognovisset Domino famulantem, præterire: non indigentibus aliquid pro facultate subtrahere, sed quæcumque potuit [solebat] exhibere. [Aderat ei] jugis devotio in laudibus Dei, et honor competens erga Sacerdotes.

Lutrude mater religiosissima,

2 Hæc velut in speculo quodam conjugi proponens, non minorem illius in [divinis] rebus effecerat voluntatem: siquidem et ipsa nihilo spectabilitate generis impar, aut prudentiæ vigore dissimilis, aut religione segnior, aut eleemosynarum largitate minor erat. Agebant ergo vere laudabilem et innocentem vitam; et quamquam seculi actibus impliciti, cœlestia toto mentis ardore suspirabant. Erat eis quotidiana meditatio, voluntarie Domino sacrificare contriti cordis et humiliati sacrificium; quod videlicet, carnis fragilitatem formidantes, conjugalem copulam delegissent. Videbant enim illud Apostoli de se dici: Qui sine uxore est, solicitus est quæ (1 Cor. 7, 35) Domini sunt, quomodo placeat Deo: qui autem cum uxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, et divisus est. Et mulier innupta et virgo cogitat quæ Domini sunt ut sit casta corpore B et spiritu: quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt (Ib. v, 29) mundi, quomodo placeat viro. Studebant ergo id imitari quod idem Paulus superius dixit, Qui habent uxores, tamquam non habentes sint. Reddebant omnibus debita, et contendebant (ut Vas electionis loquitur) nemini quidquam debere, nisi ut invicem (Rom 13, 8) diligerent omnes: omnes enim sub uno patre fratres esse cogitabant; et noverant, fide et operibus heredes Dei, coheredes fore Christi.

ab Eugenio Presb. sancto institutis,

3 Addebat his studiis sanctæ religionis non minimum emolumenti Eugenius, Sacerdos Christi, qui non longe ab eis ecclesiam regebat: cujus et sapientia et justitia in divinis rebus spectata erat. Hujus et moribus et prudentia et religione maxime provocati, imo inflammati, eum speciali familiaritate sibi sociaverant, monita ejus libentissime audientes, et consilia suæ salutis inter mundi discrimina ab eo flagitantes: cujus et orationibus muniti et instituti dogmatibus, quotidiano meritorum cumulo augebantur. Crescebant opera veritatis, fides roborabatur, spes cœlestis gratiæ magis magisque pollebat. Quæ suis suorumque necessitatibus subtrahere poterant, ita ut ipsis non esset tribulatio, egenis cum ingenti caritate et hilaritate aut ipsi largiebantur, aut per manus dicti Sacerdotis distribuebant. Ita enim Apo- C stolus dicit, Non ut aliis sit remissio, vobis autem (2 Cor 8, 13) tribulatio: sed ex æqualitate, in præsenti tempore, vestra abundantia alienæ inopiæ sit supplementum.

genita cum sex sororibus Pusinna,

4 Vere meritorum tantorum dono felices, felicem etiam sobolem meruerunt munere divino; septem videlicet filias, quæ virginitatis gratia vernarent, quam ipsi servare corpore, non animo, nequiverant. Harum Ymma prima fuit: huic Othildis successit: hanc subsecuta est Luttrudis: post quam Pusinna est nata, cujus memoriam recensemus: huic [proxima] Francula in hujus luminis auras processit: inde Libera edita est: Magenhildis novissime genita, chorum sanctæ virginitatis complevit, Spiritus sancti gratia septiformi rutilantem. Jam videre erat in hujusmodi numero, quod divinitus præsignaretur et mystice, virginitatem carnis sine integritate fidei nihil valere. Fidem dico illam, quæ per dilectionem operatur: nam fides sine operibus mortua est: hac ergo conjungimur Christo, qui est Sponsus Ecclesiæ sanctæ. Vera itaque virginitas est fides incorrupta cum intemerata carne, qua nunquam, quoad possibile est, animus fornicatur a Deo, sequendo concupiscentias carnis.

sub Eugenii disciplina, b

5 Igitur religiosus pater et devota genitrix, cer- D nentes desideria sua, in suscipienda prole numerosiore quam opinabantur, esse completa, decreverunt eam lacticiniis *b* divinis informare: ad quam rem, quia esset sanctitate et scientia præditus, Christi Sacerdotem elegerunt Eugenium, quo videlicet in teneris annis religionis norma inolesceret, sanctitatis vestigia earum cordibus imprimerentur: jam enim meditabantur eas Christo Domino devovere, si eis voluntate sua consentirent. Cogitabant quippe, virginitatis propositum non cogi debere, sed eligi sponte; sicut Apostolus dixit, De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do. Do- (1 Cor. 7, 25) minus quoque cum de hac re loqueretur: ait; Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. (Mat. 19, 11) Sed exequamur quod promisimus.

per decennium erudita,

6 Positæ in schola doctrinæ cœlestis, non, ut illa ætas solet, ad discendum minis cogebantur, quin imo ultronee sese studiis mancipabant; ut jam tum daretur intelligi quod in maturiori ætate electuræ erant. Loquitur Sapiens, Ex studiis suis intelligitur puer, si munda et recta sunt opera ejus: quod manifesto constat, quia unusquisque ad quod tenditur mente, ducitur imo trahitur; neque eligit quis quod odit, sed trahit sua quemque voluptas. Totas igitur E in istis annis jam trahebat gratia sancti Spiritus, ut eligerent bona et reprobarent mala, sicut loquitur Propheta, super Domini Salvatoris persona. Sed (Is. 7, 15) quid plura? Per decennium continuo studio eruditæ, jam provectæ ad nubiles annos, paternis denuo continuatim foventur aspectibus: tanta autem diligentia ab eo infra domum sunt custoditæ, ut nulla personis minus religiosis, ne dicam suspiciosis, sociaretur: noverat enim, quia corrumpunt bonos mores colloquia mala: et qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. Hac diligentia patris ita profecerunt, quod tunc temporis ab omni labe immunes forent, et postmodum id sua sponte sibi indicerent, quod tunc alieno studio tenuissent: bonis quippe assuetis pudori est absuescere.

postea in paterna domo servata,

cum iisdem cupida virginitatis tenendæ,

7 Sic ergo informatæ, et in amorem Conditoris quotidianis votis proficientes, animo sibi proponebant, integritatis sanctæ quanta dignitas, quantaque esset remuneratio: quoniam Angeli sancti, qui omni beatitudine fruuntur, hac vel maxime a Salvatore (Mat. 22, 30) commandantur, ita dicente: In resurrectione non nubent neque nubentur, sed erunt tamquam Angeli Dei in cœlo. Cogitabant igitur et desiderabant propositum sanctitatis, et formidabant fragilitatem carnis. Videbant, (Apostolo dicente, Hæc est voluntas F Dei, sanctificatio vestra, ut abstineatis vos a fornica- (1 Thes. 4, 3) tione, ut sciat unusquisque vestrum suum vas possidere in sanctificationem et honorem) quasi privilegio quodam, castitatis gratiam, sanctificationem vocari. Et, si eam sanctificationem dicit, quæ in abstinentia est fornicationis (nemo enim fornicationem vocat opus conjugale) quanto germanius virginitatem, non modo sanctificationem, sed sanctitatis sanctificationem dici posse. Virgines quippe sequuntur Agnum, quocumque ierit: quia Christum, Virginis filium et Virginum sponsum, virginem prodeuntem ex matre, virginem redeuntem ad Patrem, virginitas carnis etiam immaculata glorificat: sicut ait Apostolus: Empti enim estis pretio magno, (1 Cor. 6, 20) glorificate et portate Deum in corpore vestro.

c a patre suo offertur S. Alpino Ep.

8 Dum igitur hac meditatione magis magisque inflammarentur, contigit Episcopum memoriæ venerabilis, Alpinum *c* nomine, qui tunc Catalaunensium regebat ecclesiam, ex more Pontificali circumeuntem parochiam, prædicatione et confirmatione sancta populos instituere atque confirmare. Erat nempe voluntas Dei ut propositum sanctimoniæ, quod et parentis mentem, in filiabus devovendis Deo

A Deo, et ipsarum possederat, jam propalaretur, ad laudem Domini omnipotentis. Sic enim Dominus dicit : Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est. (Matt. 4, 19) Unde vero Deus magis glorificetur quam integritate virginali, quæ respondet ad sanctimoniam cœlestis Sponsi? Tunc vero videns beatus pater aptum tempus suis filiarumque votis, omnes simul obtulit Antistiti consecrandas; non spem in eis terrenæ posteritatis, sed cœlestis gratiæ desiderans fœcunditatem. Mirabantur omnes, nobilem clarissimumque virum, claram domum et opulentam amore Domini deperdere, et quasi abjurata posteritate, spem splendidissimis natalibus propagandæ sobolis denegare. Neque deerant fautores quibus factum probaretur, et quasi consultores quibus factum improbaretur : sed ille, plus futura quam præsentia, plus cœlestia quam terrena meditans, magis cœlesti gratia fœcundari filias, quam terrena prole cupiebat. Unde et eas obtutibus beati præsentavit Præsulis, dicens propositi sui fore et ipsarum electionis, quod castitate perpetua solenne virginitatis votum implerent.

d et consecratur, 9 [Admirans hæc] *d* venerabilis Præsul (si dicere fas est, quandoquidem non est mirari institutis B lege divina; cum noverimus Spiritus sancti donum nulla lege teneri, sed dividere singulis prout vult) quasi stupore quodam perculsus est, et pro ardore fidei parentis, et pro studio ac devotione Virginum beatarum. Denique ab eo interrogatæ, utrum desiderio suo, an devotione parentis, cohiberentur; non modo id se consentire, sed etiam pene ineffabili voto deposcere dixerunt. Lætatus tanta devotione Pontifex memorabilis, eas benedixit, et earum propositum suis precibus commendavit; orans Majestatem divinam, primo ab illecebris seculi eas immunes reddere, deinde virtutum sanctarum eis dona largiri; inde virginitatis splendore has divinitus illustrari, deinde perseverantiam eis concedi, qua et in præsenti, templum Conditoris fore; et in futuro, beatitudine sempiterna remunerari possent. Benedictione peracta, patrem cum filiabus Sanctis dimisit, monens gratiam perceptam non negligendam, sed omni diligentia conservandam : ne forte mittentes manum in aratrum et respicientes retro, non essent aptæ regno Dei.

eandemque semper utiliter occupata cum iisdem, 10 Igitur tam sancti dogmatis memores, domum cum patre redeuntes, ejus animum religionis eximio fervore lætificabant, non inertiæ submittentes animos, et ignaviæ dantes operam, et torpori indulgentes : C sed omni fere momento manibus operantes, et orationi pariter servientes, sanctæ propositum virginitatis, quod devote susceperant, illustrare conabantur. Audierant enim quomodo sapientissimus Salomon fortem descripsit mulierem, quæ sub persona sanctæ Ecclesiæ accipitur, dicens : Quæsivit lanam et linum, et operata est consilio manuum suarum : (Prov. 31, 13 et 19) facta est quasi navis institoris, de longe portans panem suum. Item post pauca, Manum suam misit ad fortia, et digiti ejus apprehenderunt fusum. Sciebant non posse corporis castitatem animique se possidere, nisi occupatione laboris et meditatione continua. Sciebant verissime dictum, In desideriis est omnis otiosus. Recolebant illud Ecclesiastis, Quodcumque potest manus tua facere, instanter operare. (Eccl. 9, 10) His itaque atque aliis invitatæ exemplis sive testimoniis (quæ consulto præterimus, tædio legentium consulentes, si qui tamen legere velint) constantissime orationi et labori instabant, orantes et optantes Sponso cœlesti occurrere cum lampadibus bonorum operum. Et quamquam sanctimoniæ gratia resplenderent, utpote quæ sua corpora exhibebant hostiam vivam, sanctam, Deo placentem; et quæ glorificabant et portabant Deum in corpore D suo : tamen tanta humilitate parenti subdebantur, ut pene miraculo videntibus essent; imitantes sponsum et Dominum suum, qui parentibus suis subditus erat. *EX MS.*

parenti morituro ministrat. 11 Interea memorabilis merito pater, utpote qui tantæ virginitatis decus edidisset Deoque obtulisset, cogitans humanæ conditionis sortem, omniaque incerta et mutabilia cernens, dividere statuit hereditatem Virginibus beatis, ne quid eis deesset, quo minus proposito sanctitatis vacarent. Hoc de more facto, beatus pater non multo post decessit, meritorum suorum præmia recepturus. Quis narrare posset, qui animus fuerit venerando parenti tempore suæ dormitionis, cum videret chorum virginitatis pro se insistere venerandis precibus? Quid formidaret jura mortis, qua differri beneficia Dei, non evitari [judicia] possunt; et optatur a justis, quoniam veræ adfert primordia vitæ? Poterat lætus aspicere mortem, qui meminerat se Domino tanto pollentes privilegio devovisse, quarum meritis et sua et aliorum delicta solverentur. Itaque memorabili parenti, ut par erat, officia funeris persoluta sunt.

ANNOTATA.

E a *Distat* Pertensis pagus *ab urbe Catalaunensi circiter undecim leucis horariis, vulgo* le Pertois.

b *Ecgraphum nostrum* lacrymis, *quod ex conjectura vero simili correximus.*

c S. Alpinus *aliis* Albinus, *in numero Episcoporum Catalaunensium octavus, colitur 7 Septembris.*

d *Hæc aliaque nonnulla* [ ] *inclusa, supplendi sensus causa, addidimus ad verba in ecgrapho nostro inventa.*

CAPUT II.

S. Pusinnæ solitarie degentis virtutes eximiæ.

Latentibus ejus miraculis a Hactenus sufficiat communi narratione de omnibus dixisse; nunc B. Pusinnæ privatim prosequamur vitæ morumque insignia : cujus quidem multa feruntur extitisse signa in vico *a* Bansionensis, in loco qui sibi a patre sortito contigerat, quibus merita ejus manifesta forent. Sed his non satis diligenter a nobis compertis, sanctitatem vitæ exequamur : signa vero, quæ veluti meritorum lumina micuerunt, [paucis] expediemus. Post obitum recolendi parentis, cujus solicitudine ad normam felicis propositi incitabatur; F cum se cogitaret tanto contubernio destitutam, cui videlicet *b* etiam beatissimarum sororum deerant emolumenta mutuæ provocationis; ad cetera studia sanctæ religionis addidit, ut multo majoris districtionis sibi fingeret formam, non prodire usquam, nisi ad ecclesiam, citra necessitatem summam, quæ non tam repellenda quam admittenda foret. *claret in ea amor solitudinis,* Siquidem castis moribus quies et jugis meditatio mortis inest; et corruptis animis curiositatis vitium, quod evagatione intenditur, fovetur, ac roboratur, vel maxime cohæret. Quod cernens Propheta Domino dicit, Averte oculos meos ne videant vanitatem. (Psal. 118, 37) Denique Dina, sanctissimi Patriarchæ filia, quæ egressa est ut videret mulieres regionis in qua morabatur, adamata et violata est. Hoc exemplo erudita Virgo sanctissima, nisi vel maxima stimulante causa, nusquam procedere sibi proposuerat, et veluti cogente imperio custodiebat.

assiduitas orationis, 13 Sed non segnis aut ignava domi residebat, quin aut operi aut orationi aut lectioni operam daret, et si esset dispositio rerum domesticarum [curanda, tamen] inter operandum frequentius meditabatur :

A tabatur : verebatur enim ne vel horæ momentum EX MS. aliquod animæ utilitati deperiret, cujus alimenta studia sancta sunt, cujus vita Deus est, qui non nisi Eph. 3, 17 sanctitate obtinetur ; habitat quippe, ut Apostolus dicit, per fidem in cordibus nostris. Humilitatis sanctæ, quæ virtutum custos est apprime et virtutem et formam diligebat, et in se retinebat, et in aliis venerabatur; illud in mente habens, Omnis *humilitatis studium,* qui se exaltat humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur. Proponebat sibi præ oculis illum qui dixit : Ponam sedem meam ad Aquilonem : similis ero Altissimo ; quem irreparabiliter de cœlo corruisse manifestum est, qui tantæ dignitatis conditione extiterat, ut signaculum similitudinis Dei ab Ezechiel Ez. 28, 12 diceretur. Si ergo tam perfecta similitudo, quæ veluti cera annulo impressa redditur, præcipitari meruit ; quid fragilis et lutea carnis conditio mereatur, attentissimo revolvebat corde. Propter quod Psal. 130, 1 humiliabat in jejunio animam suam, et omni custodia servabat cor suum, quoniam ex ipso vita procedit ; cantans cum Propheta, Domine, non est exaltatum cor meum. Quid proficeret corpus sanctificare Deo, animam litare diabolo? quando virginitas carnis sine animi integritate non sufficit : nam fatuæ virgines a Domino repelluntur.

B 14 Non ergo se merito castitatis extollere, non *delectus sodalium,* aliena consortia superciliose devitare, non inani favore patiebatur laudari : gaudebat vero summopere si lucri facere quoslibet posset, cum eorum colloquia justa necessitate nequibat devitare. Eorum vero amicitias religiose colebat, quorum mores cœlestibus deditos invenisset ; nec immerito, quippe quæ sibi jugiter esset intenta : horrebat autem studia eorum, qui præsentibus tantum dediti forent, et ab eis se subducere honeste nitebatur. Speculum quippe animi est conformatio societatis alienæ ; et humilitatis veræ indicium est, non alta appetere, non humilia spernere vel devitare. Caritatis officia *exercitium caritatis,* sic exercebat, ut magis quam facultas esset facere desideraret. Noverat eam plenitudinem legis fore ; noverat dimittenda peccata ei qui dilexisset multum : noverat, quia Deus caritas est, thesaurizare in cœlestibus : cupiebat etiam facere sibi amicos de mammona, qui eam reciperent in æterna tabernacula : optabat omnibus exhibere omnia, ut verbo suppleret quod opere non valebat : est enim voluntas sancta opus animi, sicuti exhibitio opus corporis : et ideo divina lex intima mentis damnanda atque salvanda fore prænuntiat : operatur enim quodammodo qui meditatur facienda, sicut in artifi- C cibus magis intelligimus animum operari ductantem, quam manus efficere operantes : siquidem illo cessante manus vacant, cum non videatur animo quid agatur. Quomodo enim moveatur manus, nisi videatur interius? Id ergo magis quodammodo agit, quod movet, non quod movetur. Itaque beata Virgo omni intentione servabat cor suum, et quod non poterat opere, implere, contendebat voluntate. Noverat dictum, Beati misericordes quoniam ipsi misericordiam consequentur. Recolebat etiam illud, Benefacit animæ suæ vir misericors.

15 Fides in Deum tanta illi erat, ut cogitaret ni- *fides in Deum,* hil sibi defuturum, si indigentibus omnia largiretur. Habebat igitur in mente, Nolite soliciti esse de crastino, sufficit diei malitia sua; et illud, Primum Matt. 6, 34, et 33 quærite regnum Dei et justitiam ejus, et omnia hæc adjicientur vobis. Inquisitio igitur regni Dei et justitiæ ejus adjectio est spiritualium corporaliumque Psal. 104, 3 bonorum : non enim fortuito dicitur, Lætætur, cor quærentium Dominum; sed intelligere datur, sicut terrenis emolumentis lætantur animales homines, ita spiritualibus augmentis exultare spiritales. Inde Psal. 33, 16 est, Gaudete justi in Domino. Quid ergo vereatur fidelis sibi deesse, cum Propheta dicat, Oculi Do- D mini super justos, et aures ejus in preces eorum, item e contrario, Qui avertit aurem suam ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis. Ergo bea- Prov. 28, 9 tissima virgo omnia a Deo sperabat, secum meditans, quomodo Deus, securitatem volens facere fidelibus, corvos in medium produxerit, inquiens, eos non seminare neque metere, nec cellarium eis fore, et Deum pascere illos : itemque lilia proposuerit Luc. 12, 24 omni venustate crescendo vernare, non tamen laborando, sed vivendo : neque hic solum sententiam stare, sed dixisse, nec Salomonem, potentissimum quidem et opulentissimum Regem, in omni gloria sua ita vestitum esse, sicut unum ex illis.

16 Crescebat quotidianis successibus bonorum *et spes:* operum spes in ea robustior : non immerito : siquidem conversationem suam in cœlestibus collocabat, et illud irrefragabiliter revolvebat, Mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo Psal. 72, 28 spem meam, itemque, Domine virtutum, beatus Psal. 83, 13 homo qui sperat in te. Non dubitabat super sponsi sui et Domini pollicitatione dicentis, Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis. Joa. 15. 14 Sentiebat magnum esse, vocari servum Domini, quanto magis amicum, in quo summa dignitas est? E quocirca Propheta dicit Domino, Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus, nimis confortatus est prin- Psal. 138, 17 cipatus eorum.

17 Erat ei gaudium, non in his quæ seculi sunt, successibus videlicet terrenis, sed in Domino ; et *gaudium spiritus,* omne gaudium existimabat juxta Jacobum, cum in tentationes varias incidisset. Jac. 1, 2 Non enim sunt condignæ, ut ait Apostolus, passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis. Rom. 8, 18 Gaudebat ergo, quia de Domino præsumebat nomen suum in cœlis fore conscriptum : sed lavabat per singulas noctes lectum suum, lacrymis suis stratum suum rigabat, suspiriose ingeminans ; Heu mihi! quia incolatus meus prolongatus est nimis.

18 Quid de animi illius patientia dicam, quæ tanta erat ut nulla pene moveretur injuria. Non de- *patientia in adversis,* tractione morum sive factorum suorum lædebatur, quia sciebat se quotidie delinquere, et ideo quotidie orare, Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Item illud Apostoli Joannis, Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non 1 Joa. 1, 8 est. Malebat quoque vitam suam moresque vituperari quam laudari, quorum alterum cautelam et emendationem præstat, alterum negligentibus desi- F diam et inanem gloriam suggerit.

19 Erat vero jugibus jejuniis, orationibus, elee- *vigilantia adversus dæmonem* mosynis, vigiliis atque virtutibus roborata, ita ut cum Apostolo dicere posset, non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores te- Ephes. 6, 12 nebrarum harum, contra spiritalia nequitiæ in cœlestibus. Cum enim septem sint principalia vitia, quæ pestifera ex radice superbiæ pullulant ; quinque spiritualia, duo corporalia sunt, quæ videlicet nomine carnis et sanguinis jure censentur, id est, gula et fornicatio, de quibus dicitur, Caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt, neque corruptio 1 Cor. 15, 50 incorruptionem possidebit. Illa ergo spiritalia, quæ ab immundis spiritibus orta sunt, etiamsi ea quæ sunt carnalia conterantur, usque in finem impu- Rom. 16, 20 gnare persistunt. Proinde dicit Apostolus, Deus autem pacis conteret sathanam sub pedibus vestris : tunc erit in pace locus ejus. Ps. 83, 3 Beata autem Virgo ad tantam pervenit puritatem, dono superni muneris, ut cum Propheta dicere posset, Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum.

20 Eam sibi a principio sancti propositi statuerat devotionem,

orandi frequentia,

A devotionem, ut horis specialibus, divino Volumine memoratis, vespere, mane, meridieque, præter generalem consuetudinem, crebriores Deo funderet preces ; ut quidquid interdiu sive noctu deliquisset, largis precibus et lacrymis expiaret ; neque dabat somnum oculis suis et palpebris suis dormitationem, donec oculis cordis illustraret omnia pene momenta diei, utrum recte secusve decursa forent. Proponebat jugi meditatione sibi eos, quorum meritis, veluti stellis quibusdam micantibus, divinarum Scripturarum pagina illustratur ; nitens in omnibus, prout sibi Dominus largiretur, emicare, in quo diligentissime laborans, adepta est devotionis suæ fructum.

quibus brevi ad cu men perfectionis adscendit.

Denique hujusmodi diligentia sic profecit, ut in brevi explicaret, imo consummaret tempora longa, et perfectionis summæ apicem conscenderet, Domino adminiculante : quid quid enim annosa quorumdam ætas addiscit exercitatione diutina, imo perpetua, totum ista donis divinæ miserationis, non prolixo valde spatio, sed continuato studio consecuta est. Dies prius quam sermo deficiet, si voluero singula virtutum ejus insignia singulatim expedire ; neque vero aut tanto sumus ingenio, aut tanta eloquentia, ut hoc agere nos posse credamus sive conemur : B quo circa transitum ejus explicare conabimur, qui quamvis divina vocatione sive dispositione contingat universis, tamen virginibus beatis, quasi privilegio quodam respondente ad sanctimoniam sui Domini, felicius venire creditur.

ANNOTATA.

a *Saussayus in Martyrologio Gallicano ad* 23 *Aprilis ait* Bansionem *pagum Corbeiæ Gallicæ vicinum esse.*

b *Ecgraphum nostrum* Ejus videlicet atque beatissimarum sororum deerant emolumenta : *quod modica per conjecturam mutatione conati sumus ad sensum aliquem idoneum adducere.*

CAPUT III.

Pius sanctæ virginis obitus præsente S Lutrude sorore.

Ad cœlum aspirans
Ps 119, 5
Ps. 38, 13

Posita igitur inter discrimina mundi, cupiebat dissolvi et esse cum Christo, et momentis pene omnibus illud resolvebat, Hei mihi ! quia incolatus meus prolongatus est, et illud, Advena ego sum apud te, sicut omnes patres mei. Itaque misericordia divina devotioni ejus adesse dignata est, quæ eam necessitatis corporeæ vinculis exolveret : nam C incidit in languorem, quotidianis successibus ingravescentem. Quo tempore beata Virgo non deponere animum a sanctis precibus, non ab eleemosynarum executione patiebatur. Videns vocantis Domini et Sponsi gratiam sibi adesse, et fructus beatitudinis æternæ inchoari, alacriori fiducia replebatur, conscia sui voti, conscia operum suorum, conscia promissionum cœlestium : sed summe consolabatur, videns se spiritualibus foveri colloquiis, et inter manus transire eorum qui possunt dicere, non suo merito, sed Domini gratia, Nostra autem conversatio in cœlis est : et, Vivo ego, jam non ego, vivit vero in me Christus.

extremo corripitur morbo :
Phil 3, 20
Gal. 2, 20

a sororem Lutrudem accersit,

22 Sororem autem suam venerabilem *a* Lutrudem ad se venire petivit, quo et divinis sese confoveret colloquiis, prælibando dulcedinem sequentis vitæ ; et ei justa funeris expediret. At Virgo beata, diligentissime sibi conditionis humanæ sortem proponens, cœpit formidare, ne vel privaretur officio linguæ priusquam veniret ; vel certe, quod erat multo magis metuendum, debitum naturæ compleret . non quidem idcirco quod illa non feliciter migraret, sed quia luctuosum sibi suisque foret, acerbumque bonis et fidelibus viris, qui ejus supremis interesse desiderabant. Habebat enim divinæ sanctitatis famam, et moribus et operibus justitiæ, pietatis ac virginitatis illustrem. Sed quid erat quod opitulari posset, quandoquidem omnis creatura Auctoris sui famulatur imperio? Quis enim audeat aliquid moliri contra voluntatem omnipotentis. Attamen ejus pietas tanta est, ut aliquando votis et precibus se timentium adesse dignetur. Quocirca fidei et spei sanctæ armis munita, cordis contriti et humiliati sacrificium Deo offerre instituit ; indutaque cilicio et conspersa cinere, exegit noctem vigiliis et lacrymosis precibus, divinæ miserationis adjutoria supplicans : mane autem facto acceleravit iter, assumens venerabilem Eugenium Presbyterum, qui, ut in superioribus ostenditur, eas a primis fere annis instituerat divinis dogmatibus et moribus sanctis. D

EX MSS. qua confestim accurrente,

ipsa per quinque dies loquela expers

23 Virgo autem Domini per quinque dies sine vocis officio manebat, omni fere membrorum parte præmortua. sed vivacitate sensuum nullo modo destituta. Denique innuit quomodocumque, ut adventantem sanctam sororem observarent : quod diligentissime animadversum, et ut par erat ab eis qui excubabant custoditum est. E Siquidem reverenter accepta Virgo cum Sacerdote sancto, ubi domum ingredi cœpit, elevatis oculis gratias Deo beatissima Pusinna agere cœpit, quod divina pietas eam non fraudasset visione sanctæ sororis, quodque eam maxime desideratam amplexari et affari concessisset. Cum alacritate cordis Domino confitebatur ; ipsius miserationi et pietati omnia collata, non suis meritis adscribens; et in laudibus Dei ineffabiliter inflammata, votorum suorum se compotem cum ingenti lætitia sanctæ devotionis, impenetrabilibus hominis interioris evidentibus indiciis propalabat, in hujusmodi verba prorumpens : Quis crederet exanimem denuo animari? quis putaret mortuam resuscitari? quis æstimaret substantiam luti revocatum iri ad lucem? quis in supremis constitutam iterum fieri redivivam? quis elinguem fieri eloquentem? quis mutam jam quinque dies, arbitraretur rursus linguæ impedimenta dissolvere? quis vocis officia recuperare post amissionem? quis verba formare, postquam habitudo oris resoluta est?

ad ejus præsentiam sibi redditur,

et idcirco gratias agit Deo,

24 Et conversa ad Dominum loquebatur : Nempe tuum est hoc, Domine, qui omnia verbo tuo fecisti ex nihilo ; qui cœlum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt fecisti. Quid magnum tibi facere, cujus magnitudinis non est finis? quid impossibile ei, qui omnipotens es? quid difficile tibi reformare, cui subest solo nutu formare? F Quid mirum si reddis vitam mortuis, qui creas omnes viventes? quid incredibile, si restituis sermonem mutis, qui creas loquentes. Ecce contemplor sororem, vehementissime diuque optatam; ejus complexibus hærens mutuis colloquiis delector. Quam suavis es in omnibus, Domine! ut sicut te petentibus ex toto affectu non negas ; ita nostros affectus nobis non neges. Concessisti reditum mihi ab extremis, ut eo quod summe optabam in præsenti non frustrarer. Quanta mihi, apud te Domine, spes æternorum bonorum, quorum intuitu tibi famulata sum, quando nec perfunctoria ob spem miserationis tuæ denegasti? Ideoque Domine, jam clementia manuum tuarum anima mea consolata, et in spem supernæ felicitatis accensa, desiderat venire ante faciem bonitatis, non judicii. Nulla enim creatura rationabilis, per se innocens est apud te Domine ; et ideo misericordiam non judicium optamus, Domine, sperantem in te misericordia tua circumdat, desperantem justitia tua ruinose præcipitat. Suspiramus ad te, Redemptor noster, quoniam

atque exitum suum commendat

A niam misericordia tua in æternum super timentes te. Dedisti nos sociari germanitate et proposito, fac nos in beatitudine sempiterna copulari. Imple in nobis dona clementiæ tuæ, quæ hic inchoare dignatus es. Indulsisti voluntatem sanctimoniæ, concede nobis perfectionem : liberasti nos a corruptione carnis, libera penitus a corruptione mentis. Itaque secundum misericordiam tuam memento mei tu : jam enim mortem læta contemplor, quia sororis dilectissimæ refota sum colloquio atque visione. *Ex MS.*

ac pie obit : 25 Cum repente hujusmodi sermonibus et affectibus intenta foret, paulatim cœpit palloribus obduci facies virginalis, et inter sancta suspiria et vota, beata anima assumpta ab Angelicis spiritibus cœlestia petivit. Mirabile sane ac jucundum fuit sperantibus ac desiderantibus sempiterna, quod viderunt animam ejus, consciam sanctæ devotionis, inter amplexus et colloquia cœlestia, sancti corporis consortia reliquisse. Hoc vere divino muneri adscribendum est, a quo omnium virtutum manant insignia. Gavisa est venerabilis soror, cum his qui confluxerant ad obsequia sanctæ dormitionis, quod talis fuerit cursus ac finis laudabilis religiositatis et meritorum ejus. *gaudium sorori relinquens,* Non luctus obsedit mentis intima,
B non lacrymosæ et flebiles voces strepuerunt, non plangentium agmina concrepuerunt : quid enim erat in quo dolori indulgeretur et lacrymis, ubi quodam quasi speculo futura beatitudo sublucebat ? Constantia et securitas migrantis, quid desiderandum foret præferebat : nam incertis nulla constantia, nulla vota adhibentur. Quæ profecto tanta constantia mortem subiit, certa de præmiis se vocantis Domini sui fuit : et nisi longe præstantiora nosset, quæ resolutione corpusculi sui conferentur, numquam tanto desiderio defungeretur.

mœrorem pauperibus : 26 Quomodo ergo mœstificari poterat fides sanctæ sororis, quando vidit eam sibi eripi et cœlestibus gaudiis sociari? quamvis enim destitueretur ejus solatio temporali, manebant precum et meritorum ejus solatia sempiterna. Quod diligentissime considerans, omni devotionis studio sanctissimam animam Domino commendari fecit, et suprema ejus summa veneratione tractavit. Ruit multitudo copiosa religiosorum virorum et devotarum feminarum ad exequias funeris beati : pauperes, debiles, orphani, viduæ, quasi parentem amisissent, dolebant, quamvis meritorum ejus conscientiam ferrent. Lætificabat quidem omnes, quod talis fuerat ejus vita, ut præmia mereretur : augebat vero cunctos, quod vi-
C sione ejus et consolatione privati forent : quocirca pugnabant in eorum cordibus tristitiæ vis et causa gaudiorum. Omnes etiam sentiebant jure beatam, quæ Domino, non seculo crederetur nata, et cœlesti mundo, non mundo transitivo : quæ ab ineunte ætate omni diligentia informata in famulatum Regis æterni, ipsique dicata, omne tempus vitæ suæ cœlestibus egerit institutis. Sed quid plura de his loqui nitimur; quæ nullo sermone pro sui merito explicari possunt : quis enim beneficia divina comprehendere possit?

sepelitur Bansione, 27 Communibus igitur votis exequias celebrantes, et beatissimam animam sanctis precibus Domino commendantes, in vico eodem Bansionensi, quo divinæ majestati vitam suam consecraverat, in loco satis celebri ejus sanctissimum corpusculum debito cum honore condiderunt. Hoc, ut oportebat, expleto, S. Lutrudis ad propria remeare festinavit : beatissima autem virgo Pusinna, cum in vita mirabilis extitisset, in loco eodem multis postea claruit signis, *et claret miraculis.* quæ partim descripta fuerunt, sed igne conflagrata sunt; partim etiam propter desidiam et inertiam minime litterarum monumentis sunt indita. Nos vero meritis ejus reverentissime deferentes, oremus ut ipsa nobis morum correctionem obtineat, D indulgentiam flagitiorum, et consortium beatitudinis sempiternæ. Amen.

TRANSLATIO S. PUSINNÆ

Ex MS. Cœnobii Bodecensis.

Salvatoris et Domini nostri promissio est, ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi. *Matt. 28, 20* Hoc ita esse, tam manifestum est, ut nulli facultas ulla dubitandi sit. Operatur enim nunc per famulos suos et Ecclesiam, quam acquisitam sanguine suo, non modo regit, sed etiam veluti propagando dilatat. Sunt exempla plurima, sed nos ad institutum intendamus. Nobilis et strenua, juxtaque dotem naturæ sagacissima gens Saxonum, ab antiquis etiam scriptoribus memorata, summi et gloriosissimi nostra memoria Imperatoris Caroli auspiciis varia forte bellorum vix per triginta annos Deo volente subdita, Verbi divini fœdera, et fidem in Deum, et spem beatitudinis suscepit æternæ. *Saxones a Carolo Imperatore convertuntur,* Hæc primo quidem duriuscule ad divinam fidem accessit, quoniam antiquis ritibus tenebatur, et nefas videbatur majorum ceremoniis errorem ascribere : E quod videlicet fiebat novorum sacrorum susceptione, et veterum rituum abdicatione. Qui enim ceremoniis a majoribus sibi traditis renuntiare contendit, errasse eos ; se vero veritatem invenisse, tacite confitetur. Sed illa sive duritia, sive pertinacia, sive perversitas dicenda est, sive alio quolibet nomine convenientius appellanda, prudentia naturali, et ingenio ad omnem subtilitatem nobilissimo et acutissimo, rationibus commodis et exemplis labefacta; post etiam argumentis et approbationibus validis, quasi quibusdam muralibus machinis, infracta et expugnata est. Neque temere dixerim nationem aliquam bono solertiæ et ingenita sibi subtilitate magis illa callere. Itaque, ut solet fieri, quo magis efficacia naturali abducebatur prius a religione Christiana, ita ferventissime demum eidem sese mancipavit. *inter quos propagata latius fide,* Denique pullulante devotione sancta, rebus suis ad monasteria constituenda collatis, divino suos filios cultui offerentes, ex integro cœlesti servitio sese manciparunt.

2 Fundata igitur duo nobilissima cœnobia sunt tempore augustæ memoriæ *b* Ludovici Imperatoris : quorum unum nominatur Corbeia, alterum *c* Heriford vocatur; unum Domino militantibus monachis, alterum sanctis virginibus Domino consecratis. *cœnobium novum Corbeiense et Hervordiense fundantur :* Quorum ædificatio a Reverendissimis viris, et summa laude celebrandis, *d* Adalhardo videlicet, ejusque fratre *e* Wala, qui et merito ei et regimine successit, instituta est. Nec alienum nostro proposito videtur F perstringere, propter ignorantium institutionem, quod hi duo, tam morum honestate et vitæ pariter sanctitate, quam etiam generositate præstantissimi fuerunt : fuerunt enim consobrini, *f* sua ætate maximi et celebrandæ memoriæ Caroli Imperatoris augusti; quod ideo prælibavi, ut ex conditorum dignitate locorum dignitas colligatur : hoc quippe non modo non postremæ laudis, sed summæ gloriæ apud majores fuit. Et ut superiora repetamus, quod ex Corbeia Franciæ hi duo monachi et Abbates fuerunt, Corbeiam ad ejus similitudinem nominari voluerunt. Quo in monasterio primus Abbas ab iisdem venerabilibus institutus est Warinus, *g* nobilissimo genere propagatus : Fuit enim genitus Echberto *h* clarissimo Comite et Duce; matre splendidissima, nomine Ida, tam naturæ muneribus et generositatis, quam elegantia morum, cujus fratres adæque clarissimi viri, magnis dignitatibus illustres et apud exteros, et apud domesticos enituerunt.

Abbatissa Hervordiensis, i

A 3 Horum ergo neptis, utpote ex eorum sorore genita, patre viro spectabili et valde inclyto, ad regimen Herifordensis Monasterii, venerabilis *i* Haduini divino nutu, promota, et divino amore et majorum suorum exemplis, tamquam quibusdam stimulis æmulationis, incitata; cum desideraret, tam sanctæ religionis devotione quam patrocinio Sanctorum monasterium, quod susceperat, illustrare, proposuit pia intentione, quamquam difficile impetratu videretur, excellentis Caroli *k* Regis super hoc auxilia flagitare : non enim aliter quolibet in loco regni ejus Sanctorum pignora forent, ea se consequi posse videbat. Erat autem aditus ad ipsum, sive consanguinitatis gratia, cum ei tertio quartoque cognationis gradu jungeretur, sive quod majores ejus multa familiaritate ac liberalitate memorati Principis usi essent; tum etiam quod frater ejus Cobbo, in palatio quotidianis ejus adhærebat obsequiis; et etiam quod pretiosissimis sæpe donata ab eodem fuerat muneribus, non minimum ejus animos accendebat, et ne titubaret in aliquo jus inolitæ familiaritatis effecerat.

provocata exemplis Einhardi, et Hilduini Abbatum, ex quibus hic relegatus in Saxoniam,

4 Provocabatur vero exemplis multorum, qui summo studio, etiam ab Romano solo, Sanctorum sibi patrocinia cum discrimine ingenti subripuis- B sent : quorum Einhardus quondam venerabilis Abbas Sanctorum Marcellini et Petri *l* pretiosissima corpora, summa difficultate et laboriosissimo conamine, etiam ipsis volentibus Sanctis, et quibusdam signis dantibus intelligi, opitulatione divina et ipsorum Sanctorum Martyrum consecutus est. Hilduinus etiam religiosus quondam et famosus Abbas, monasterii S. Dionysii Martyris et sacri Palatii ea tempestate Archi-capellanus : B. Sebastiani *m* Martyris a memorata regione, et S. Tiburtii, ut ferunt; sed et SS. Martyrum Cucufatis *n* et Innocentii, *o* qui fuerant B. Mauritii Socii, ab Hispanis Burgundiaque cum honore summo transferre curavit. Qui postea divino nutu, exigentibus quamquam non satis in Imperatorem Ludovicum manifestis culpis, in Saxonicam regionem exilio condemnatus est : et primo quidem ad Paderbornam aliquandiu commoratus; postea defervescente furore Principis, ad Corbeiam novam positus est. Ubi multa suæ humilitatis et benignitatis documenta præbens, tam ipsi Abbati quam omnibus factus est carus et venerandus. Unde processit familiaritas magna, ut fere fieri solet, cum ingenti fiducia : qua non dubitarent ab eo expetere S. Viti *p* Martyris pretiosissimi corpus; C quod idem venerabilis Abbas, ut erat fama, sub jure Monasterii, quod regebat, quando vim expertus est Imperatoris, esse credebat; sed profecto, quo in loco haberetur ignorabat : concessit tamen revocatus in pristinam dignitatem, majestate Imperatoria annuente.

corpus S. Viti Corbeiensi cœnobio impetrarat,

5 His igitur inflammata exemplis, extraneis videlicet atque domesticis, dum fidei lumine contemplaretur, quanti sit apud Deum Sanctorum merita venerari, atque eorum facta clarissima imitari, quantique sit præsidii eorum intercessio veneranda; omni studio annisa est a memorato Rege sibi Sanctorum sacrosanctas reliquias impetrare. Reliquias dico; non particulam cujuslibet corporis Sancti, sed totum quod remanet carne in pulverem resoluta. Directo itaque Presbytero quodam e latere suo, jam multis antea precibus flagitatum, S. Pusinnæ Virginis meruit venerabile corpus. Ad quod accipiendum debita veneratione directi sunt Episcopi cum Episcopo *q* loci ejusdem; quamvis propemodum pressi et inviti, non tamen resultare valentes vel audentes regiæ dominationi. Cujus potestate coacti, licet ægre admodum, corpus Sanctum summa cum veneratione levantes, ad palatium detulerunt

impetrat corpus S. Pusinnæ an. 860 q

Ex MS annuente Carolo Rege,

D 6 Agebatur eo tempore annus Incarnationis dominicæ octingentesimus sexagesimus, indictione octava, quando sacrum Virginis sanctissimæ corpus concessum est. Quod vix a loco, in quo conditum fuerat ab Episcopis levatum est, obstante populo, nunc precibus nunc etiam lacrymis, ne tanta amitterent ejusdem Virginis patrocinia quæ se hactenus in ea habuisse non dubitabant, propter frequentiam signorum, quæ in loco eodem antea crebro fiebant. Erat enim illuc concursus populi, veluti ad fontem quemdam beneficiorum Dei festinantis. Denique non immerito fontem dixerim, cum Cantica canticorum nobis occurrant, ita dicentia. Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus. Cant 4, 12 Iste enim fons signatus, pudoris signo, frontem beneficiorum Dei aperuit petentibus, et emanavit. Aperuit enim hæc beata Virgo cor suum pulsanti Sponso et dicenti, aperi mihi soror mea sponsa : et ideo meruit aperire beneficia Dei. Itaque sub frequentia Episcoporum, ut inchoata prosequamur, et multorum procerum, qui tunc aulicis observationibus tenebantur, sacrosancta beatissimæ Virginis membra præcipua veneratione tradidit præfatus Princeps, per manus venerandorum Antistitum, Presbytero ad hoc ipsum directo; sed etiam virum egregium, memoratæ Abbatissæ fra- E trem, cum eo direxit : qui rei gestæ cuncta, ut fuerant evoluta, intimaret.

quod Hervordiam transfertur magno undequaque hominum concursu,

7 Et Dei quidem omnipotentis favente clementia, sacrum corpus, quod susceperant, extulerunt; prosequentibus aliquantulum fere cunctis, quibus absentare vacabat. Hoc quoque omnibus in locis observatum est : ut multa plebis caterva undecumque conflueret. Sed illis succedentibus, vicissim qui prius sacras reliquias prosecuti fuerant, oratione celebrata revertebantur : sicque sanctissimum beatæ Virginis corpus usque ad loca delegata divino munere perlatum est. Quis vero sufficiat expedire concursus qui fuerit plebis, ut paulo superiora repetamus, omnia per loca, utriusque sexus, quo sacra pignora ferebantur? Videres ita stipatas vias, ut crederes nullum substitisse, qui non prodiret; ita ruentes ad officia devotionis, quasi moræ nulla daretur venia. Quantus ergo incaluerit fervor in pectoribus plebis nulla mens cogitare, nullus sermo explicare, nulla pagina potest continere. Putares cunctos speciali devotione flagrare, cum esset una in omnibus concordia mentis; et quod dirimebat causa, affectio copulabat. Vere F beata concordia, quæ diversa suscipiens, unitatis intentione connectit. Nil felicius illa, qua unum corpus in Christo efficimur omnes.

8 Interea, ut ad id, de quo digressi sumus, redeamus, quamvis summo desiderio teneretur, venerabilis Abbatissa mereri pignora sancta, tamen quia non revera credebat [affore] occasionis commoditatem, qua sui voti compos efficeretur, nil super hoc absolute ad notitiam venerabilis Episcopi ipsius diœcesis retulerat. Et profecto nisi vicinitas Principis, et frequentia Episcoporum ac procerum affuisset; neque Episcopus Parochiæ illius, neque populi multitudo pateretur cœlesti thesauro se spoliari. Ergo ut certissimo indicio declaratum est sancta pignora jamjamque propinquare; venerabilis, qui tunc erat, Antistitis voluntatis assensum, si res pateretur adventus, expetita fuit. Qui primo quidem vix animum induxit, ut assentiret, ne dicam, vellet, sed perpensa diligenter æquitate atque utilitate, non modo consensit, sed etiam auctor et administer factus est, condendo pignora sacra.

ad quod posita miracula patrata,

9 Quibus condigno juxta temporis facultatem honore compositis, divina favente clementia, signa postmodum declarata sunt, quæ minime claruerunt quando venerabile corpus portabatur : quod factum constat

A constat judicio Dei, nobis incognito quidem, sed omnino justissimo. Quod movet fortasse minus studiosos, quare beata Virgo inter ferendum nullis effulserit miraculis; quando in loco, quo memoria ejus fuerat, multis claruerit signis. Indigna prorsus hominis conquestio, in dispositionem sui creatoris. Manifestum quippe est, quod omnis vita Sanctorum, et in præsenti, et in futuro seculo Domino famulatur. Sed et illud luculentissimum est: quod virtus Sanctorum omnis ab ipso gratuita miseratione concedatur: denique Propheta dicit, in Deo faciemus virtutem. Item alibi, Domine in lumine vultus tui ambulabunt, et in nomine tuo exultabunt tota die, et in justitia tua exaltabuntur, quia gloria virtutis eorum tu es.

EX MS

Ps. 59, 14
Ps. 88, 18

10 Sed si aliquis dicat, magis ista ad præsens tempus referenda, quando sicut Apostolus loquitur, Deus est qui operatur in vobis et velle et perficere pro bona voluntate; tamen ille id perpendat, quia si Deus est omnia in omnibus in beatitudine sempiterna, ergo operatur Deus omnia in omnibus. Itaque in absoluto est, sicuti omne in Domino Sanctis esse, ita omne virtutis signum ab eo concedi. Denique non aliquid a se possunt, quandoquidem non a se, sed a Domino sunt: si autem a Domino sunt, a B quo habent esse, ab eo accipiunt posse; igitur quod possunt, a Domino possunt. Porro ab eo a quo accipiunt posse: ab eo habent etiam velle. Nam omnis beatitudo Sanctorum in eo consistit, ut voluntati Conditoris inhærescant: non ergo volunt aut velle possunt extra voluntatem sui conditoris. Præterea sapientia Deus est, a quo intelligentia rationabilibus infunditur cunctis: qui vero in claritate sui creatoris sunt, voluntatem ipsius intelligunt: intelligunt igitur, quibus signa exhibenda sunt.

Phil 2, 13

Deo illa operante,

11 Illud quoque sentiri potest, quod signa magis infidelibus quam fidelibus necessaria sunt. Nam eorum mentes qui infidelitatis veluti somno sopiuntur, signa suscitant; et quasi quadam solicitudinis manu, ut evigilent pulsant. Qui autem in soliditate fidei constant, illud fixum tenent, miracula sanctitatem plerumque ostendere, non etiam facere: vitam vero, sanctitatis operibus vernantem; quamvis sine signorum exhibitione, gloriosam fore. Plerumque ideo dixi, quoniam in Evangelio Salvator secundum Matthæum loquitur; Multi dicent mihi in illa die, Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in tuo nomine dæmonia ejecimus, et in tuo nomine virtutes multas fecimus? et tunc confitebor illis, quia numquam novi vos, discedite a me C qui operamini iniquitatem. Ecce liquido colligitur, quod signa virtute fidei etiam a non sanctis exhibeantur. Dicit quippe Apostolus, etsi habuero prophetiam, et noverim mysteria omnia, et omnem scientiam, et habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem non habeam, nihil sum.

et virtutem sic ornante.

Matt 7, 22

1 Cor. 13, 2

12 Quosdam vero invenimus, summæ auctoritatis viros, utpote magistros et doctores Ecclesiarum, qui nullis memorantur splenduisse miraculis, ut omittam eos quos fama obscura recondit, Beatum D Augustinum dico et Hieronymum, quorum doctrina Ecclesiæ omnes illuminantur. Multi quidem etiam mortuos suscitaverunt, sed multo pluris est animas a perpetuæ mortis suscitasse nexibus, quam corpus paulo post in pulverem redigendum. Horum dogmatibus quanti quotidie a morte spiritali resurgant; solus ille novit, cui omnia patent. Hæc itaque perstrinxisse sufficiat, ne apud imperitos secus aliquid, quam dignum est, super merita beatissimæ Virginis disputetur, sed illud semper consideretur, quod prælibavi, quia majestas divina Sanctorum merita prout expedire judicat, declarare dignatur. Amen.

licet testimonio non necessario.

ANNOTATA.

a *De bellis Saxonicis vide Eginhartum in Vita Caroli Magni 28 Januarii, et Annales Francorum varios, atque antiquiora Chronica, in quibus Saxonica bella fere per annos singulos digeruntur.*

b *Ludovicus Pius hic fuit, filius Caroli Magni.*

c *Martyrologium Germanicum perperam hic* Erfortum (*quod est civitas Thuringiæ*) *posuit pro* Hervordia *Westphaliæ.* E

d S. Adelardi, *Abbatis Corbeiæ Gallicæ noni, Vitam geminam dedimus* 2 *Januarii.*

e *Hujus quoque laudes vide in dicta Vita prima expressas num.* 32 *et seqq.*

f *Consanguinitatis modum explicat Gerardus Ab. in Vita* 2 *S. Adelardi num.* 4. *fuisse scilicet Pipini Regis ex fratre Bernardo nepotes.*

g *Joannes Letznerus in chronico Corbeiensi, edito Germanice anno* 1590 *primum Abbatem nominat Adelbertum, et* Warinum *sub eo Priorem.*

h *De* Egberto *Comite in Saxoniacis Visurgim diximus quædam, in Comm. prævio ad Acta S. Godefridi Cappenberg.* 13 *Januarii num.* 18. *Plura dicturi* 4 *Sept. ad Vitam* S. Idæ *conjugis ejus.*

i *Hilduinus Abbas S. Dionysii prope Parisios, ab anno* 826.

k *Fuit hic Carolus Calvus, regnavitque ab anno* 840 *ad* 878.

l *Coluntur SS. Marcellinus et Petrus* 2 *Junii, qua die etiam dabimus corporum Translationem Suessionem, ab Eginardo Abbate descriptam.*

m *Historiam hujus Translationis ad monasterium S. Medardi Suession. dedimus* 20 *Januarii post Acta S. Sebastiani: quibus insertum vide martyrium S. Tiburtii; hic autem colitur* XI *Augusti.* F

n *Celebris S. Cucuphatis cultus est in monasterio a se dicto Barcinone in Catalaunia,* 25 *Julii.*

o *De hujus ac sociorum Martyrum Agaunensium Martyrio agendum erit* 22 *Septembris*

p *De S. Viti martyrio et Translatione similiter agetur* 15 *Junii.*

q *Helmerardus Episcopus Ambianensis, sub quo locus erat, anno* 859 *adhuc interfuit Concilio Tullensi.*

DE SANCTO MAROLO

EPISCOPO MEDIOLANENSI.

G. H.

SECULO V

Cultus sacer in Missalibus et Breviariis,

C*elebris est ad hunc* XXIII *Aprilis veneratio S.* Maroli, *Episcopi Mediolanensis, indicata in antiquis Missalibus et Breviariis secundum institutionem et morem S. Ambrosii, auctis pro cultu Sanctorum qui post ejus obitum floruerunt. Ita amandato festo S. Georgii in diem sequentem, hic dies* XXIII *Aprilis tribuitur solennitati S. Maroli in Missalibus, quæ habemus anno* MDXXII *et* MDL *excusa, et in Breviario anni* MDXXXIX, *sed omnia dicitur de Communi Confessoris et Pontificis. Ast in Breviario Ambrosiano,*

A *no, jussu S. Caroli Borromæi edito, quod habemus recognitum et anno* MDCXXXV *excusum; et in Lectionibus propriis ad illorum usum qui in ea diœcesi utuntur Breviario Romano; una habetur Lectio propria, quam hic inserimus.*

Compendium Vitæ.

2 Marolus, Venerio Episcopo Mediolanensi successit, inclytus virtute, quam per quindecim annos in hujus Ecclesiæ administratione exercuit. Summa fuit austeritate vitæ, et præter alias Ecclesiastico homine dignas virtutes, quæ summæ in eo apparuerunt, tum in privata vita tum in Pontificatu ipso, jejuniis et orationi mirifice deditus fuit. Hujus sancti Episcopi mores et abstinentiam, præcipue singularem, laudavit carmine Ennodius. Magna sanctitatis fama mortuus, in basilica S. Nazarii sepelitur, ejusque merita etiam ante mortem miraculis claruere. *Hæc in prædicto Breviario, ubi festum indicatur* solenne, *et in officiis propriis, ubi præscribitur* sub ritu duplicis *celebrandum. Similia habent passim alii rerum Mediolanensium Scriptores, Franciscus Besutius, Joannes de Deis, Petrus Galesinius et Ferdinandus Ughellus de Archiepiscopis Mediolanensibus, Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, aliique: quibus accedit hodiernum Martyrologium Romanum, in quo sacra ejus memoria pro tota Ecclesia conservatur. At Galesinius*
B *ad diem præcedentem* XXII *Aprilis, eum retulit.*

Anni Sedis varie signati.

3 *Anni Sedis passim* quindecim *signantur, iique ab anno* CCCCIX *usque ad annum* CCCCXXIV. *At Panvinius, in sua Chronologia Ecclesiastica, solum annos* novem *ei tribuit, eosque ab anno* CCCCVI *usque ad annum* CCCCV, *Aliqui* annos tredecim *aut* quatuordecim *numerant. Quod alibi poterit exactius discuti. Tristanus Calchus, lib. 4 Historiæ Mediolanensis* Venerium, Marolum, Martinianum et Glycerium indistinctis temporibus posuit, qui ob discordiam scriptorum nihil, quod insereret, invenit. *Rexerunt ecclesiam Mediolanensem post S. Ambrosium SS. Simplicianus* D
et Venerius, quorum prior colitur XVI *Augusti, alter* IV *Maji: post S. Marolum* S. Martinianus, *cujus Acta dedimus* 11 *Januarii;* S. Glycerius *referendus ad* XX *Septembris; et* S. Lazarus, *de quo egimus* XI *Februarii Quod autem de eo cecinit poema Ennodius Ticinensis, est hujusmodi.*

AUCTORE G. H.

Poema Ennodii

Marolus extremæ potator Tigridis oræ,
Qui jubar in madidis viderat hospitiis,
Quem labor in proprio Syriæ solidaverat axe,
Orditur vatem dotibus innumeris.
Pervigil, intentus, jejunus, providus, ardens;
Quod morem tenuit, sat fuit officio.
Ostenerum quoties gustus contingit honesti,
Transit ad affectum quod fuit imperii.
Terra potens olim, Patribus fundata beatis,
Nobilibus mundum partubus irradiat.

Translatio facta 10 Maji anno 1574.

4 *Hactenus Ennodius, ob cujus poema S. Marolum, fuisse natione Syrum credunt Josephus Ripamontius, lib. 6 Historiarum Ecclesiæ Mediolanensis, et antea memoratus Ughellus. S. Carolus Borromæus,* X *Maji anno* MDLXXIX *fecit solennem translationem eorum sacrorum corporum, quæ in Ecclesia Nazariana requiescunt: inter quæ, præter corpus S. Nazarii Martyris,* E
fuerunt quatuor Sanctorum Antistitum Mediolanensium corpora, *scilicet* Venerei, Maroli, Glycerii, *et* Lazari: quæ cum altare præcipuum ex media Ecclesia tolleretur, inventa fuerunt in rudibus quibusdam lapideis labris posita. *Hæc aliaque* S. Carolus, facto Episcoporum Concilio, religiosa admodum celebrique pompa extulit, et congruo viarum ambitu portans ipse cum Episcopis sancta feretra, populo frequentissimo ad venerationem proposuit. Commemoratas Reliquias omnes collocavit sub novo magno altari. *Ita Carolus a Basilica S. Petri, lib. 5. Vitæ S. Caroli cap. 6 et passim alii.*

G. H.

DE SANCTO IBARO

EPISCOPO HIBERNO.

SECULO VI

Cultus sacer 23 Ap.

A*ntiquum monasterii Tamlactensis Martyrologium primo loco ad hunc* XXIII *Aprilis de hoc Sancto ista habet:* Ibarus Episcopus, cujus Ecclesia est in Beg ere, quæ insula est in alto mari ex adverso Kinn-selachiæ. *Quatuor-Magistri ex vetustissimis Annalibus Cluanensibus, Insulensibus*
C *et Senatensibus ista his verbis confirmant.* S. Ibarus in Beg-Erensi sua insula IX kalendas mortem obiit. *Eadem in Ultoniensibus Annalibus indicari tradit Usserius, de Britannicarum Ecclesiarum Primordiis pag.* 1062. *Illustre testimonium de ipso S. Ibaro habetur in S. Abbani ejus discipuli Actis, et est hujusmodi.* Innumerabiles sancti monachi, Clerici et sanctimoniales in diversis locis per totam Hiberniam tempore illo sub magisterio S. Ibari erant. Sed beatus Episcopus Ibarus in famosissimo et optimo suo monasterio, quod vocatur Beg-Erin plus habitabat quam in aliis locis, quia multum locum illum diligebat. Illud vero monasterium in Australi parte Hua-Kensalach est positum, in insula mari vallata, et insula et monasterium uno nomine dicuntur, id est Beg-Erin, quod interpretatur Latine Parva-Hibernia. In illo autem monasterio Reliquiæ beatissimi Antistitis Ibari jacent et honorifice coluntur: atque ipse locus honoratur ab Hiberniensibus pro nomine S. Ibari valde, quia ipse unus erat egregius dispensator divini dogmatis de prioribus prædicatoribus, quos elegit Deus, ut Hibernienses de gentilitate ad Christi fidem converterent.

monasterium et sepultura in insula Beg-Erin

2 *Hæc ex dicta Vita S. Abbani Usserius pag.* 794, *qui in Addendis pag.* 1062 *ex eadem Vita ista tradit:* Abbanus duodennis, ipso volente et parente utroque consentiente, traditus est educandus in litteris secularibus, et ad augmenta pietatis cœlestisque scientiæ capienda per quinquennium suo avunculo S. Ibaro F
Episcopo, ad quem ex omnibus Hiberniæ partibus, gratia discendarum litterarum sacrarum aliarumque artium liberalium, confluebat magna multitudo Clericorum, monachorum et aliorum, in famosissimo quondam et sanctissimo monasterio suo quod Beg-Erin, id est Parva-Hibernia vocatur, et situm est ad Australem partem regionis Hua-Kensellach, in provincia Laginiæ in littorali modica insula. *Hæc ibi ex dicta S. Abbani Vita Usserius, qui pag.* 794, *ex Vita Movennæ seu Moduennæ Virginis, insulam Beg-Erii collocat prope Wexfordiam, ubi scilicet mappæ geographicæ indicant* Beg-Ilant. *In Litaniis Æugussi dicuntur* invocari in auxilium per Jesum Christum terquinquageni sanctissimi monachi, sub disciplina S. Ibari instructi.

prope Wexfordiam.

An jussu S. Patricii suscitarit mortuum,

3 *Jocelinus in Vita S. Patricii ad diem* XVII *Martii a nobis illustrata num.* 73 *cum filius cujusdam Reguli esset a porcis laceratus,* injunxit Patricius duobus Episcopis Elbeo et Hibaro discipulis, quatenus defunctum puerum restituerent Superis, adjiciens, quod illos ad sic faciendum adjuvaret orationibus suis. Paruerunt Pontifices Patri suo Patricio præcipienti, ejusque adjuti precibus puerum discerptum

et

A et dilaniatum, non solum vitæ, sed etiam integræ sanitati restituerunt, et pristinæ pulchritudini et valetudini. Credidit ergo Regulus, et cum omni domo et plebe sibi subjecta est baptizatus. *Hæc ibi: et in aliis Vitis S. Patricii a Colgano editis etiam indicantur, et S. Ibaro, de quo hic agimus, ab eo attribuuntur, uti etiam quæ in Vita S. Brigidæ dicuntur, quod hæc S. Ibarum adierit, et ab eo appositum lardum comederit in Quadragesima, quod alius cibus deesset, et ejusdem horreum frumento Dei virtute repleverit. Quæ etiam ab Colgano attributa huic S. Ibaro ad Kalendas Februarii diximus et secuti fuimus. Habemus etiam aliqua Acta S. Ibari, sed nostro judicio multis fabulis conferta, neque quæ huic nostro operi inserantur, non satis congrua.*

Auctore G. H.

et S. Brigidam exceperit

4 *Ut omnia uni Ibaro tribuantur, tribus seculis vixisse traditur. Fuit S. Abbanus nepos ejus Romam ad Gregorium I Pontificem profectus, ut vel hinc possimus colligere seculo Christi sexto S. Ibarum floruisse. Consuli possunt quæ* XVII *Martii in Appendice ad Vitam S. Patricii* § I *dicta sunt: unde apparebit de supra citatis S. Abbani Actis, quibus S. Ibarus fingitur ante S. Patricium prædicasse in Hibernia, quam exiguam fidem mereantur: quæ proinde ad hoc solum allegata a nobis sunt, ut vel ex illis constaret notissima apud Hibernos S. Ibari sanctitas; licet ab ipsis obscurata multis fabulis et portentosæ nativitatis ac pueritiæ miraculis, a quibus utinam puræ essent Vitæ ipsorum SS. Patricii et Brigidæ. Sed et chronologiam omnem Sanctorum conturbaverunt istarum Vitarum collectores, dum nullum ex celebrioribus dimiserunt, cujus nomen iisdem Vitis non inseruerint, quasi prædictis Sanctis coævorum ac familiarium, vel certe ab iisdem præcognitorum, tamquam si intra annorum determinate signatorum numerum essent in hanc lucem venturi.* NOT. 7

Tempus vitæ.

D

DE SANCTO ADALBERTO

G. H. B E

EPISCOPO PRAGENSI, MARTYRE IN PRUSSIA,

Commentarius prævius.

§ I Tempus vitæ et martyrii. Corpus Gnesnam delatum : ad illud peregrinatur Otto III Imperator.

ANIMADV. PAG. 6

ANNO DCCCCXCVII,

Seculum Christi decimum, vita sancta et glorioso martyrio, illustravit S. Adalbertus, Episcopus Pragensis, nobilissimo sanguine prognatus, circa annum quinquagesimum sextum supra nongentesimum aut certe citra annos proxime sequentes, utpote qui anno DCCCCLXXII, cum Magdeburgum studiorum causa mitteretur, jam tum memoriter didicisse Psalterium traditur num. 5 in priore Vita: unde colligimus eum tunc annum egisse circiter decimum sextum. Si quis paucioribus eum tunc tribuerit annos, ac serius natum dixerit, per nos licebit. Annos ter ternos cum in arena studii palæstram exercuisset ingenii Magdeburgi, mortuus est Adalbertus, Archiepiscopus Magdeburgensis anno Christi DCCCCLXXXI. et S. Adalbertus, ad suos parentes in Bohemiam reversus assumpsit sub Episcopo Pragensi Christianæ militiæ arma. In hujus postea mortui locum electus successor, Episcopus Pragensis consecratus est ab Archiepiscopo Moguntino Veronæ, die Apostolorum Petri et Pauli anno DCCCCLXXXIII, coram Ottone II Imperatore, tunc ibidem præsente : unde annum ætatis eum tunc egisse vicesimum septimum ex supra dictis constat.

Natus circa an 956

reversus in Bohemiam an. 981,

consecratus Episcopus Pragensis an 983 29 Junii

C

2 *Episcopatu relicto Romam, profectus est anno* DCCCCLXXXIX, *cum ibidem esset Theophania, Imperatrix ac vidua Ottonis II; ibidemque, cum ante visitasset monasterium Casinense, ac paucul inde cum S. Nilo egisset, vitam monasticam auspicatus est in monasterio SS. Bonifacii et Alexii.* Quinquennio pleno in monasterio erat miles Christi, *quando Synodo Romæ habita a Joanne Papa XV remissus est ad suum Episcopatum circa annum* DCCCCXCIV, *Verum non diu ibidem potuit consistere persecutione in eum commota, Discessit ergo ad Hungaros, ibique magno cum fructu laboravit, ac S. Stephanum deinde Regem baptizavit.*

Romæ monachum agit an 989 :

remissus ad Episcopatum an. 994,

Hungaros docet.

3 *Inde Romam ad suum monasterium reversus, sub tem labente anno* DCCCCXCV, *ibidem permansit usque ad Pontificatum Gregorii V, electi* XIII *Julii anni sequentis* DCCCCXCVI, *et usque ad Ottonis III adventum in urbem Romanam cum Willigiso Archiepiscopo Moguntino: quo ibidem et in reditu per litteras urgente, a dicto Gregorio V remissus est Adalbertus ad suum Episcopatum, aut certe ad exteras nationes. Adivit tum in Gallia Turonenses, Floriacenses, Parisienses, et sacra lipsana S. Martini, Benedicti, Dionysii et aliorum veneratus est: dataque apud Moguntinos Ottoni III instructione, constituerat Pragam redire: sed audita crudeli nece fratrum ac propinquorum declinavit ad Boleslaum Ducem Poloniæ. Joannes Dlugloss seu Longinus, S. Casimiro datus olim institutor, in Historia Polonica scribit pag.* 112 anno Domini DCCCCXCVI Robertum Archiepiscopum Gnesnensem obiisse, eique Adalbertum Pragensem Episcopum successisse. *Longinum sequuntur passim historici Poloni cum Stephano Damalevicio in serie Archiepiscoporum Gnesnensium anno* MDCXLIX *Varsoviæ excusa. Silent antiquiora Acta. Potuit saltem munia Episcopalia ibidem exercuisse, dum iter in Prussiam pararet: et sic honoris causa inter dictæ Sedis Episcopos censeri. Anno* DCCCCXCVII, *desinente hiemis rigore, acceptis a Duce Boleslao triginta militibus, Gnesna ductus est ad Vistulam fluvium, indeque navi Gedanum primum, dein per Venedicum sinum ac lacum Habum in Sambiam Prussiæ provinciam descendit; ibique labores suos illustri martyrio complevit, hoc* XXIII *Aprilis dicti an.* DCCCCXCVII.

Reversus Romam an. 995.

remissus anno 996

abit Gnesnam,

an istic tunc Archiepiscopus ?

an. 997 discedit Gedanum et dein in Prussia Martyr obit.

F

4 Corpus Martyris sancti Dux Boleslaus redemit, et omnibus Pontificibus, Ecclesiasticis quoque et secularibus viris (*verba sunt Dlugossi*) accersitis in grandi et numerosa multitudine omnium statuum et ordinum, sancto corpori obviam processit : et dum illud offendisset, prosternitur cum Clero, populo et universo comitatu : deinde laudes concinendo, corde et ore excepit, et illud in cœnobium Trzemeszno, Ordinis Canonicorum Regularium B. Augustini (quod pater suus Miecslaus, Polonorum Princeps, in primordio assumptæ fidei fundaverat, et mirifica largitate dotaverat) deferens, illic collocavit. Deinde modici temporis intervallo elapso, volens S. Adalberti corpus amplius honorare, congregata magna Pontificum Ecclesiasticorum et secularium virorum multitudine, corpus sacrum ex Trzemeszno

Corpus redemptum defertur ad monasterium Trzemeszno,

et inde Gnesnam :

A Trzemeszno in Gnesnam, civitatem ea tempestate florentem et populosam, cum magna solennitate et pompa, XIII Kalendas Novembris, deduxit : et in ecclesia metropolitana Gnesnensi, cujus Sanctus ipse aliquanto tempore erat Archiepiscopus, honore excellenti collocavit. Pluribus post diebus sequentibus Gnesnæ in memoriam tanti beneficii festos dies egit, largissimas eleemosynas egenis distribuens, et universis pro necessitatibus suis illum interpellantibus munificum et gratiosum se demonstrans. Corpore autem sancti viri Dei Adalberti Gnesnam delato, frequenti et assidua cœpit vir Dei miraculorum operatione clarescere, et in variis languoribus supplicibus suis magnificus adjutor existere : propter quæ non solum ex Polonia, sed ex remotissimis Germanorum Pannoniorumque finibus, ad tumbam corporis sancti, populorum catervatim eam adeuntium, sanitatisque solatia recipientium, cœpit esse frequentia. *Hæc ibi.*

miracu'is claret :

5 *Ex accedentibus ad dictam tumbam fuit Otto III Imperator, cujus adventus deinde a Dluglosso describitur : sed malumus eum ex Ditmari Episcopi Merseburgici, auctoris fere coævi, chronico accipere, prout eum libro 4 proponit istis verbis :* Postea Cæsar auditis Romæ mirabilibus, quæ per dilectum sibi Martyrem Adelbertum Dominus fecit, orationis gratia eo pergere festinavit. Sed cum Ratisbonam veniret, a Gebehardo ejusdem ecclesiæ Antistite magnifico honore susceptus est, comitantibus secum Ziazone tunc Patricio, et Roberto Oblationario, cum Cardinalibus. Nullus Imperator majori umquam gloria a Roma egreditur neque revertitur... Cæsar ad Cicensem perveniens urbem, a secundo Hugone, ejusdem Sedis Provisore tertio, ut decuit Imperatorem, suscipitur : deindeque recto itinere Misnensem tendens ab civitatem a venerabili Egedo, hujus Ecclesiæ Episcopo ; et a Marchione Ekkihardo, qui apud eum inter præcipuos habebatur, honorabiliter accipitur. Decursis tunc Mulciem terminis, huic ad Diedesi pagum primo venienti Bolizlavus, (qui major laus, non merito, sed more antiquo interpretatur,) parato in loco, qui Ilua dicitur, suimet hospitio, multum hilaris occurrit. Qualiter autem Cæsar ab eodem tunc susciperetur, et per sua usque ad Gnesin deduceretur, dictu incredibile ac ineffabile est. Videns a longe urbem desideratam, nudis pedibus suppliciter advenit : et ab Episcopo ejusdem Ungero venerabiliter susceptus, ecclesiam introducitur : et ad Christi gratiam sibi C impetrandam, Martyris Christi intercessio profusis lacrymis invitatur... Perfectis tunc omnibus, Imperator a præfato Duce magnis muneribus decoratur, et quod maxime sibi placuit trecentis militibus loricatis. Hunc abeuntem Bolizlavus usque ad Magdeburg deducit egregio comitatu, ubi Palmarum solemnia celebri apparatu peracta sunt.

ad il'ud Otto 3 Imperator pereginatur,

B

honorifice ubique,

et a Bo'eslao Duce Po oniæ exceptus.

6 *Hæc ex Dithmaro. Quæ ad annum millesimum in antiquo Chronico Hildensheimensi ita confirmantur :* Imperator Otto III, causa orationis ad S. Adalbertum Episcopum et Martyrem, Quadragesimæ tempore Slaviam intravit : ibique coadunata Synodo Episcopia VII disposuit : et Gaudentium, fratrem B. Adalberti, in principali urbe Sclavorum * Gnesna, ordinari fecit Archiepiscopum, licentia Romani Pontificis, causa petitionis Bolizlavonis * Polonorum Ducis, ab amorem potius et honorem sui venerandi fratris, digni Pontificis et Martyris. Inde revertens Palmarum solemnitatem Parthenopoli festive peregit : Paschalia vero tempora votive Quidlingaburg celebravit : Pentecostes autem celebritatem digna devotione Aquisgrani feriavit. *Joannes Noppius, in Aquisgranensi Chronico, tradit tunc Aquisgrani jacta fuisse ab Ottone Imperatore fundamenta ecclesiæ S. Adalberti, uti infra latius dicetur.*

an. 1000 in Quadragesima

* *perperam erat* Praga

* *uti et* Boemorum,

Aprilis T. III

D

AUCTORE G. H.

7 *Historici Poloni pluribus enarrant adventum dicti Ottonis III in Poloniam, et præ ceteris Dlugossus, qui addit ista :* Cæsar donavit Boleslao unum clavum de Cruce, perforatione Dominici corporis nobilitatum ; et lanceam S Mauritii, Thebanæ legionis Principis... Boleslaus autem, Polonorum Rex, Cæsari brachium B. Adalberti condonavit, cum magna gratitudine et devotione a Cæsare susceptum : *quod brachium secum Romam (ubi Natalem Christi celebravit, et annum millesimum primum inchoavit) delatum, deposuit in insula Lycaonia in ecclesia S. Bartholomæi, ad quam parens ejus Otto II Imperator ossa dicti Apostoli Benevento asportata intulerat. Superfuit Otto III usque ad diem* XXVIII *Januarii anni* MII, *nulla relicta prole tunc defunctus in Italia, heredem autem nactus est S. Henricum, cujus et hujus Ottonis III proavus fuit Henricus Auceps Rex Germaniæ, succedentibus post Aucupem tribus consequenter Ottonibus, Romani Imperii Cæsaribus Augustis.*

Brachium S. Adalberti Romæ in æde S. Bartholomæi deponit

moritur 18 Janua. anni 1002.

NOT. 8

§ II Acta vitæ et martyrii duplicia eduntur : alia varia indicantur.

Non defuerunt eodem tempore, quo S. Adalbertus martyrium passus clarebat miraculis, qui ejus res gestas investigarent et perscriberent, ut darent materiam aliis, qui exactius essent Acta vitæ totius et martyrii illustraturi. Inter hos excelluerunt duo : quorum alter sub Imperio Ottonis III id executus est, alter sub hujus successore S. Henrico Imperatore idem præstitit. Utraque Acta hic damus, ex codice Metropolitanæ ecclesiæ Pragensis perantiquo, beneficio Bohuslai Balbini, viri e Societate nostra in antiquitate historica valde accurati, et ab Archiepiscopo et Capitulo dictæ ecclesiæ Pragensis delecti et nominati suæ Ecclesiæ Historiographi, ex cujus calamo post varios alios libros nuper prodiit Historia rerum Bohemicarum, qui fuit coactus propria manu cuncta describere, quod ea ob antiquitatem legere amanuenses nescirent. Liber est membranaceus totus, cum imaginibus, auro et coloribus, ut mos erat veterum, pulcherrime collucens : aforis signatur numero XII, *intra vero B.* XIII *cum titulo,* Chronica Bohemorum accurata. *In utrisque Actis displicet dicto Balbino, quod videantur scripta ab hominibus rerum Bohemicarum non satis gnaris, qui ipsi Bohemiam numquam viderint (quod nos de secundo auctore non audemus dicere) deinde observat hæc Acta in MS. Pragensi simpliciori et rudiori stylo edita et magis genuina esse, quam quæ ab aliis postmodum expolita sunt et interpolata. Auctor prioris Vitæ infra num.* 14 *indicat tempus suæ scriptionis his verbis :* Erat ipsis diebus Romæ Imperatrix Thophania mater ejus, qui modo regnat, tertius et Deo juvante Maximus Otto. *Auctor videtur Romæ fuisse monachus in monasterio SS. Bonifacii et Alexii, in quo S. Adalbertus abdicato Episcopatu vixerat primum* quinquennio pleno, *ac postea reversus pluribus saltem mensibus. In quo etiam monasterio Græci simul et Latini militabant, illi secundum regulam S. Basilii, isti ex præscripto S. Benedicti : hunc scriptor utrumque suum Patrem et Patronum agnoscit. Ita num.* 15 *asserit,* monachos S. Nili omnes propriis manibus victum quærentes, secundum regulam sancti Patris nostri Basilii cœlestibus desideriis innotescent : *et deinde num.* 25 *scribit,* Floriacum beatissimum corpus Confessoris et Patris Benedicti suo grege collocare meruisse. *Imo, cum eodem S. Adalberto in dicto monasterio vixisse, videtur indicari his verbis num.* 5. Quia secularis philosophiæ scientissimus erat, novimus omnes. *Dein num.* 17 *cum scriberet attactu manus sanatam* filiam Joannis, addit qui nunc Urbis Præfectus esse dignoscitur. *Præterea ista num.* 20 *continentur :* Dicunt Abbas et Fratres ejus de eo, quia in omni virtute ad unguem perfectus est. *Florebat tunc*

E

Acta duplicia,

ex MS. Pragensi

F

Priora scripta sub Ottone 3,

forsan a monacho SS Bonifacii et Alexii Romæ,

Auctore G. H.

A *prope Romam in Crypta-Ferrata* S. Nilus Abbas, qui *num.* 23 et usque hodie ita amore Christi ferventem non meminit se vidisse aliquem juvenem. *Denique tempore martyrii S. Adalberti, vivebat in Romano SS. Bonifacii et Alexii monasterio* Joannes Canaparius Conversus, qui in visione S. Adalbertum in Martyrum numero annotatum vidit, *uti (inquit auctor num.* 29) hodie meminit.

perperam tribuunta Cosmæ Pragensi Decano,

9 *Acta eadem, ex codice MS. monasterii Windbergensis in Bavaria in finibus Boemiæ, ediderunt Henricus Canisius, tomo* 6 *Antiquarum lectionum; et Marquardus Freherus, ad calcem Chronici Bohemorum Cosmæ, Pragensis ecclesiæ Decani, a quo etiam Vitam hanc cum martyrio descriptam censuit. Verum fallitur: quia Cosmas multo junior est, et Chronicon suum deduxit usque ad* obitum Henrici IV Imperatoris, III Kalendas Junii anno MCXXV defuncti. *Præterea librum primum Chronici, in quo egerat de S. Adalberti martyrio, finit ad annum* MXXXVIII, *cum hac clausula:* Quia aliter visa, aliter audita, aliter narrantur ficta; quæ melius scimus, melius et proferimus. Nunc, auxiliante Deo et S. Adalberto, ea fert animus dicere (quæ ipsimet vidimus, vel quæ ab his referentibus qui viderunt veraciter audivimus; *satis innuens se ante relata nec vidisse, neque ab oculatis testibus audivisse. Floruit tempore S. Adalberti Gerbertus mona-*

an rectius tribuantur Silvestro II Papa,

B *chus Aureliacensis in Arvernis, dein anno* DCCCCXCII, *creatus Archiepiscopus Remensis: unde ad ecclesiam Ravennatem promotus est anno* DCCCCXCVII, *ac tandem Pontifex summus Silvester II dictus, Ecclesiæ universæ præfuit, a die secunda Aprilis anni* DCCCCXCIX, *usque ad diem* XII *Maji anni* MIII, *ad quem annum num.* 6 *ista in Annalibus tradit Cardinalis Baronius:* Ejus quoque Silvestri Papæ nomine scriptam vidimus S. Adalberti Martyris, Pragensis Episcopi, Vitam, cujus est exordium: Est locus in partibus Germaniæ etc. Habetur in bibliotheca Casinensi. *Hanc Vitam, litteris Longobardicis conscriptam, ex dicta bibliotheca Casinensi erutam, edidit Romæ anno* MDCXXIX *Abrahamus Bzovius, Notisque illustravit, et, ut præfatur, suo auctori vindicavit. Verum pro suis vindiciis adfert nihil, præter verba Baronii, testimoniaque Spondani et Balduini Junii, qui Baronium secuti sunt, et Antonii a Neapoli Archivistæ Casinensis, attestantis cum suo originali concordare. Assentimur et nos Baronio, scilicet eam Vitam sub nomine Silvestri Papæ ibidem notatam; non tamen ipsius esse arbitramur: sed incitante et monente eodem Silvestro Papa, a monacho cœnobii SS. Bonifacii et Alexii fuisse conscriptam, ipsique dedicatam, et ideo forsan fuisse eidem ab aliis adscriptam.*

cujus hortatu videntur scripta.

C *Citatus supra Balbinus se variis in MSS. reperisse hæc Acta asserit, sed nusquam Silvestro II Papæ attributa.*

Alia Acta tempore S. Henrici Imper scripta;

10 *Secundo loco damus Vitam ejusdem S. Adalberti, tempore S. Henrici Imperatoris conscriptam. Porro auctor sub initium ait,* patrem ejus contingere Reges linea sanguinis: quem longe lateque jura dantem hodie tremit populus, adeoque Henrico Regi accessit proximus nepos. *Imo se vixisse tempore S. Adalberti testatur ipse scriptor sæpius; ita num.* 8 *cum in Episcopum eligeretur, a dæmone ut Sanctum proclamatum, testatus est* Willico, cujus, *inquit,* testimonium nos legimus, cum ad Abbatem nostrum hoc scripto filius mandaverat. *Et num.* 14 S. Adalbertus *in monasterio Romano* acutissime interrogavit de Scripturis sanctis, sedulo percunctatus de vitiorum vel virtutum naturis. Sed ad hæc, quod ante nescivit, quærenti illi recte Abbas respondit, ut ipse non semel ad nos ait. *Et num.* 17 *ista habet.* Memini dicentem, cum causa ædificationis aggressus essem, Joannem, Abbatem, *ubi in Notis ex Surio additur,* Adalbertus signorum operator adhuc in vita claruit. *Dein num.* 34, *cum auctor narrasset cædem fratrum, addit:* Hæc tunc: sed quando digna indigni scribimus, est mor-

ab auctore simul ter et coævo,

tuus furente gladio frater natu maximus, *et mox:* D Hoc anno maximi fratris mors est subsecuta. *Demum scribit num.* 28, *a Sociis ejus genus martyrii intellectum esse his verbis:* Aiunt qui illo agoni interfuerunt. *Auctor Romæ fuit, sæpius cum Abbate SS. Bonifacii et Alexii locutus, forsan dum rei scribendæ veritatem inquireret: nam et ex illius ore accepta memorat nonnulla, et apud eum videtur invenisse Vitam priorem: certe eam secutus in multis, ipsa quandoque verba descripsit. Non tamen appellat eum Abbatem suum, uti appellat eum coram quo num.* 8 *dixerat se legisse scripto missum testimonium Williconis, de B. Adalberti sanctitate, dum Episcopus eligeretur, per energumenum testata. Porro num.* 22, *post recitatas ipsius sancti Epistolas, quibus ex Hungaria remitti sibi petit* Clericum Radlam, Pappatem suum (*ea voce* Nutritium *intelligi putamus*) *jam tunc monachum; daturus auctor causam cur hic non paruerit,* ut enim, *inquit,* ipsum audis loquentem: *deinde sic concludit,* Memoriam vero viri (*scilicet Radlæ*) sæpe pono, cujus relatione hæc scribo, quem Martyris servum agnosci volo. *Ex ejusdem quoque, relatione tanquam a prima ætate Sanctum familiarius cognoscentis, accepisse videtur illos pueritiæ a discendo alienioris, et adolescentiæ minus compositæ nevos, quos num.* 3 *et* 5 *attingit, et nostri* E *Balbini judicio supra veritatem exaggerat. Quare cum hanc Vitam nulla habeant Italica MSS. sed sola Bohemica vel Germanica, omnino verosimili conjectura possumus suspicari, in Bohemico aliquo et forte Breunoviensi per S. Adalbertum fundato, aut saltem in vicino quopiam Germanico monasterio, in quo scilicet et ipse Radla degebat, vixisse atque scripsisse auctorem. Stylum ejus Laurentius Surius, locis aliquot, uti præfatur, modice correxit: nos primigenium damus ex dicta Pragensi bibliotheca: et quæ ibi festinantior librarius prætermisit, ex Surio, qui magis integrum contextum habuit, addimus inter Annotationes: non enim putavimus suo loco inserenda, dum quid in iis proprii, quid alieni styli sit, ignoramus.*

et monacho, in Bohemia aut Germania.

11 *Extat ibidem in eodem codice pergameno Vita S. Adalberti, carmine heroico veteri edita, hoc initio.*

Alia omissa carmine scripta,

Quattuor immensi jacet inter climata mundi
Terra potens, magnæ quondam Germania famæ:
In cujus parte locus est non infimus, arcte
Natura strictus, Boiemia nomine dictus,
Armis atque viris et rebus dives opimis.

Poema hoc desumptum est ex prima Vita a nobis indicata: in qua quia longe significantius et clarius omnia narrantur, non judicavimus operæ pretium esse illud F *huic operi inserere, quod post triginta folia, universim mille et centum circiter versus continentia, ita concluditur:*

Te sine nil dulce: tu nobis pocula mulce:
Ludrica verba, jocos, et sensus dirige nostros:
In te rite Deum trinum sapiamus et unum.

12 *Alia S. Adalberti Acta nobis submissa ex Bohemia ac potissimum Praga fuerunt, et quidem triplicia, sed fere ex prælaudatis desumpta, et frivolis narratiunculis exornata; quibus non sunt absimilia, quæ extant cum Vita S. Stanislai Cracoviensis Episcopi, in Legenda Sanctorum Poloniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Moraviæ, Prussiæ et Silesiæ Patronorum, Cracoviæ anno* MDXI *excusa. Aliud compendium, ex primis Actis fideliter desumptum habemus ex MS. Ultrajectino: quæ omnia hic nominamus, quia antiquam S. Adalberti venerationem magis magisque confirmant.*

et varia compendia MSS. et excusa,

13 *Alia rursum Acta habemus, ex monumentis et annalibus Archivii Warmiensis in Prussia et ex majorum traditione collecta, et nobis a Matthia Sarbivio Vilna, atque aliunde ab alio submissa. In iis, quæ ad martyrium spectant, amplificantur mirabili, figmento hic in pauciora verba contrahendo.* Cum in Sambiam Prussiæ provinciam venisset, Luxetum Ducem conatus est ad veram Christi fidem convertere, ab eoque tus

alia ex annalibus Warmiensibus

A permissus est ibidem consistere : sed obstante Kyrwardo, supremo idolorum Antistite cum suis sacrificulis jussus est ex Prussia discedere. S. Adalbertus gemebundus promittit se imperata facturum. Postero die sub dio Missam celebrat, valedicit variis, et sarcinulas colligit. Et ecce a sacrificulis, quos Waydelottos vocant, furenti impetu cingitur, caput illi amputatur, et reliquum corpus frustatim conciditur. Gaudentius ferro in viscera adacto contrucidatur : Benedictus fuga evadit. Sequenti die rustici quidam, frusta cadaveris S. Adalberti collecta, in subjectam planitiem (ubi ecclesia nomini ejus sacra est erecta) comportarunt, ut sepelirent. Et ecce corpus Martyris redintegratum surgit, induit se sacris vestibus, sumit caput ante pectus, et per terras et aquas, per quindecim milliaria Germanica, portat ad capellam, uno circiter milliario a Gedano sitam, nunc ad S. Adalbertum nuncupatam : in altare seipsum cum capite recondit, jacuitque sine honore totos tres annos. Postea apparens vectori Masovitæ, postulavit ut se Gnesnam veheret. Quod is in Masoviam avecturus, in cava quercu seposuit. Sed ob fornicationem nequivit inde amovere. Detentum igitur a Prussis, et a Boleslao Duce Polo- B niæ redemptum, non auro præponderante, sed duobus obolis inopis viduæ, delatum Gnesnam est, et in ecclesia Cathedrali depositum. *Hæc ex dicta relatione contraximus : in qua ex picturis seu statuis aliqua desumpta, scilicet quod capite plexi Martyres solerent pingi aut sculpi tenentes caput ante pectus suum. In Vita S. Romualdi Abbatis, auctore Hieronymo Camaldulensi num. 47 dicitur, etiam* corpus S. Adalberti virtute divina erectum ; et accepto proprio capite in manibus, eadem via qua venerat in Poloniam reversum, ac in civitate, quæ Gnesna dicitur a fidelibus honorifice tumulatum. *Quæ cum aliqua vulgi traditione accepta, ab omnibus antiquioribus monumentis absint. Quæ supra de Gaudentio occiso adduntur, in Warmiensi Breviario anno* MDXVI *excuso sic leguntur :* Sanctus quoque Gaudentius Capellanus, et prædicationis ipsius socius ; pariter eodem fato et loco Martyr Christi consecratur. *Erat* Gaudentius S. Adalberti carne et spiritu germanus. *Verum de nece illi tunc illata nihil tradunt antiqui ; sed dicunt eum a reditu ex Prussia creatum Archiepiscopum Gnesnensem, cum jam et S. Adalberti corpus redimeretur, et demum illud primum Tremesnæ ac postea Gnesnæ honorifice excepisse. At qua ratione dicta redemptio facta fuerit, variant plerique. Aliqui asserunt auxulum Dacis plus dicto corpore ponderasse : alii parvam pecuniæ summam præponderasse : quæ singulorum glossemata sunt, et forsan a poetis excogitata.*

non satis certæ fidei,

quasi caput ante pectus detulisset,

et Gaudentius una esset occisus.

Quomodo dicatur redemptum corpus?

14 *Agunt de S. Adalberto passim omnes scriptores rerum Bohemicarum, Polonicarum et Prussicarum etiam lingua Germanica Wenceslaus Hagecius, et Martinus Boreghus in Chronicis Bohemicis, et Gaspar Scutzen in historia rerum Prussicarum. Ad quæ omnia curiosum lectorem remittimus. Solum infra post Acta subjungimus quædam miracula S. Adalberti, quæ ex Annalibus Bohemorum pervetustis, et dicto Hagecii Chronico excerpsit, et Latine conversa ad nos misit prædictus Bohuslaus Balbinus, studiorum nostrorum amantissimus.*

Aliqua infra ex Annalibus Bohemicis dantur.

C

§ III Reliquiæ S. Adalberti, varia ei templa dicata. Memoria in sacris fastis.

S. Adalberto Gnesnæ chorus Ecclesiæ Cathedralis dicatus

15 *Memoratus supra Damalevicius, ante Seriem Archiepiscoporum Gnesnensium, ipsam urbem Gnesnam describit ; cujus, inquit,* basilica Cathedralis honori beatissimæ Virginis Mariæ in cœlum assumptæ, primitus dicata est : quam cum incendio per Bohemos illato deformem decori restitutam, sive etiam (quod alii volunt) longitudine auctam, Martinus Archiepiscopus anno Domini MXCIV consecrasset ; majorem, ut vocant, chorum patrocinio S. Adalberti Martyris Archiepiscopi Gnesnensis assignavit... Mausolæum S. Adalberti Martyris, et Patroni regni Poloniæ, Archiepiscopi Gnesnensis, est in medio ecclesiæ extra chorum eleganti et artificioso opere cæmentario ac marmoreo, ad magnificentiam elaboratum, ferreis cancellis septum. Lipsana sacra ejusdem sancti Præsulis et Patroni arca argentea magni ponderis, ab Angelis duobus argenteis non parvæ molis sustentata, continentur. Donarium hoc Divo Martyri Adalberto pientissimus Rex Poloniarum Sigismundus tertius largitus est. Mausolæum vero ipsum impensis piæ memoriæ olim Jacobi de Sienno, Archiepiscopi Gnesnensis, est constructum ; et ut epigraphe, in sinistra parte Mausolæi sculpta, legentibus exhibet, anno MCCCCLXXXVI consummatum. In dextera vero parte hi versus insculpti sunt.

D

AUCTORE G. H. mausolæum cum reliquiis,

Pannonios fidei, Prutenos atque Polonos
Qui dedit, et dederat regna Bohema prius,
Dissimili tantis meritis vitæque beatæ,
Sanctus Adalbertus, clausus erat tumulo.
Non tulit id pietas Jacobi, cognomine Senno,
Jamque sacris struxit ossibus istud opus.

16 Tres lampades argenteæ pendent ante sacrum monumentum, quæ festis et Dominicis diebus accendi solent : plurima alia donaria, utpote aureæ pretiosissimis gemmis graves tabellæ, ex votis diversorum oblatæ, diebus solenmioribus appendi solent. Caput inclyti Martyris in theca aurea, saphiris pretiosis rutillante, inclusum, populo ad osculum, in festo ipsius solenni et ejusdem reliquiarum Translatione, solet exhiberi, et publicæ venerationi exponi, per Canonicum lineo amictu indutum. *Hæc ibi.*

E

Caput in theca aurea.

17 *At contra Bohemi contendunt corpus S. Adalberti Pragam delatum fuisse : et ita supra indicatus Hieronymus Camaldulensis in Vita S. Romualdi de dicto sacro corpore scribit.* Pragam, metropolim Bohemiæ, magno cum honore deducitur, factoque locello ex auro et lapide pretioso, supra majus altare Martyr et hostia Christi digne collocatur. *Historiam translationis late describit Cosmas, Ecclesiæ Pragensis Decanus, sub initium libri secundi Chronici Bohemiæ : ex qua Lectiones efformatæ sunt, quæ in die Translationis solent legi, et infra dantur cum exactiore dissertatione a memorato Balbino Praga submissa. Rogamus porro tam Bohemos quam Polonos ne ægre ferant, omnia uti accipimus ita a nobis simpliciter narrari, absque præjudicio alterius narrationis. Venerentur utrique Sanctum Patronum Adalbertum, et Deum in suo Sancto glorificent, ejusque sanctas virtutes non tam pia æmulatione prædicent quam Sancta imitatione in seipsis exprimant. Celebrant autem S. Adalbertum tam Poloni quam Bohemi solenni ritu cum Octava. Moravi in Cathedrali et diœcesi Olomucensi sub ritu duplici Primæ classis. Solennitatem addunt. Silesii in diœcesi Uratislaviensi et sacri Ordinis Dominorum Teutonicorum et Crucigerorum cum Rubea stella. Habemus varia elogia ejusdem S. Adalberti nobis submissa ex antiquis Breviariis, et Missali Cracoviensi. Item sequentiam hoc exordio :* Hodiernæ lux diei, celebri Martyris Dei clarescit memoria *etc. Quæ omnia sufficit indicasse, ut solennis venerationis antiqua vestigia non penitus aboleantur a memoria posterorum.*

Historia reliquiarum Pragam delatarum infra datur

absque præjudicio

F

Cultus sacer in Polonia et Bohemia.

NOT. 9

18 *Inter varia ejus honori constructa templa.* S. Stephanus Rex Hungariæ, audita cæde Martyris, primus in ejus honorem templum in arce Strigoniensi condidisse *traditur a Damalevicio in elogio S. Adalberti. At Chronicon Aquisgranense ista habet :* S. Adalberti templi, quondam mœnibus exclusi, nunc iis circumsepti, in rupe adjacente Sacratissimus Cæsar Otto III primum fundamenta stravit, *scilicet anno millesimo, quo istic Pentecostem celebravit.* At Henricus ædificium

Templum ei a S. Stephano Strigonii erectum.

Aquisgrani ab Ottone 3 et S. Henrico.

AUCTORE G. H.

A cus secundus, Noricorum Dux, Romanus Imperator, ædificium consummavit, collegium Canonicæ institutionis ibidem fundavit. Hæc tabulæ fundationis habent, in quibus sic Imperator loquitur: Quoniam indubitanter scimus in conspectu Dei placere, Sanctorum loca instituere, et sublimare spe divinæ remunerationis; pro remedio animæ nostræ, conjugisque nostræ dilectæ Cunigundis, videlicet Imperatricis Augustæ, nec non parentum nostrorum, cum etiam pro confirmando sub Divina protectione regni nostri statu, ecclesiam in honorem S. Adalberti Martyris et Episcopi, in monte contermino Sedi nostræ Aquensi a nobis fundatam, omni libertate donamus etc. Anno MXVIII, Indictione I regni nostri XVII, Imperii V. Actum Aquisgrani feliciter. Amen. *Hæc ibi qua ad* XIV *pertinere probat Martyrologium Aquisgranense, ubi dicto die notatur* De licatio S. Adalberti in Aquis. *Addit Noppius tradi,* caput S. Adalberti ab Ottone III Imperatore dictæ ecclesiæ donatum, quod cum per varios bellicos tumultus delituisset, primum anno MCCCCLXXV die I Septembris in præsentia Friderici III Imperatoris, Nuntii Apostolici et multorum aliorum Principum et Dominorum in hac ecclesia inventum, et cum B magna solennitate fuit elevatum. *Inter sacras reliquias, quæ in dicta ecclesia collegiata S. Adalberti publice ostendi solent, septimo loco nominatur* Caput dicti Episcopi Pragensis et Martyris. *Ipsi fuimus ibidem anno* MDCLXVIII, *sacrum Reliquiarum thesaurum venerabundi conspeximus, et quæ in codicibus MSS. supererant, antiqua monumenta scrutati, aliqua etiam ex iis curavimus describi, ferentes nobiscum dictarum Reliquiarum indiculum, Latine et Germanice excusum.*

et traditur ibi caput esse.

19 *S. Otto Episcopus Babebergensis, in sua ad Pomeranos convertendos peregrinatione, affectum et venerationem S. Adalberti secum tulit, et ad ejus honorem varia ibidem templa erexit. Defecerunt dein Julinenses cum vicinis Stetinensibus a vera Christi religione ad priorem ethnicismum; sed Andreas Abbas lib. 3 Vitæ tradit, Julinenses hac ratione ad Christum denuo conversos:* Siquidem ludis et saltationibus, paganico more, omni populo occupato, subito ignis Dei cecidit e cœlo super apostatricem civitatem: tantaque violentia tota urbs conflagrare cœpit, ut nemo quippiam de rebus suis eripere valeret: sed animas tantum suas salvare cupientes, fuga pernici sævieus incendium vix evaderent. Tandem vero urbe sua ignis atrocitate deleta reversi, invenerunt ecclesiam S. Adalberti, per Apostolum suum Ottonem illic in meditullio, propter raritatem lapidum, firmo lignorum tabulato constructam, ex mediâ parte C flammarum vaporibus absumptam: sed mirum in modum sanctuarium, quod viliori schemate, id est arundineto, contectum fuerat, subter habens pannum lineum oppansum, propter vermiculos ab altari arcendos, omnino ab ignibus intactum remanserat. Quo ingenti viso miraculo, tota plebs in laudem Dei summa clamoris exultatione personabat; asserens procul dubio verum hunc esse Deum, qui in tanta ignis violentia, quæ etiam lapides comminuerat, arundinetum suo altari oppansum reservare potuerit illæsum sicque advocatis Sacerdotibus Christianis, publicam egere pœnitentiam; et abjuratis penitus idolis, urbeque sua, prout poterant, reædificata, jugo Christi cervices suas alacri devotione submiserunt. *Hæc gesta dicuntur Julini, ex cujus urbis ruderibus postea Volitua est erecta, in insula inter mare Balthicum et Stetinum; pro cujus etiam reductione S. Otto quondam solicitus, inibi* ecclesiam S. Adalberti cum fidelibus, zelo zelatis pro domo Dei, visitavit; ac præmissa inibi orationis solennitate, altare abominationis fregit, comminuit et ejecit, factaque reconciliationis emundatione, fracturas basilicæ suis impensis emendari fecit. *Hæc ibi, nec* D *dubitamus quin plura ad honorem S. Adalberti erexerit templa: nam* magnæ apud istos barbaros opinionis erant SS. Adalbertus et Wenceslaus, *ut ante idem Andreas scripserat. De ecclesiis prope Gedanum et alibi in Prussia, ubi fuerat martyrio coronatus, eidem erectis supra egimus.*

S. Otto Bambergensis dedicat ei templa in Pomerania,

Julini unum miraculo clarum,

Stetina,

et forsan alibi,

10 *Sacra ejus memoria inscripta, mox post obitum, est pluribus antiquis Martyrologiis, Casinensi, Romano Ducis Altempsii, Richenaugiensi prope Constantiam in Suevia, Trevirensibus S. Martini et S. Maximini, Coloniensi S. Mariæ ad Gradus, Leodiensibus S. Lamberti et S. Laurentii, Bruxellensi S. Gudilæ, et passim aliis cum Martyrologio Romano ceterisque recentioribus, etiam monasticis. Translationis meminerunt MS. Florarium, Martyrologium Coloniæ et Lubecæ anno* 1490 *excusum, Grevenus et Canisius ad diem* XXV *Augusti. Fratres S. Adalberti, popularium factione occisi, tunc cum Roma in Bohemiam reversurus Sanctus ex Italia discessisset; a Cosma Pragensi appellantur* Sobebor, Spitimir, Bohuslaus, Porey, Czaslaw: *quorum corpora ab Andrea Libicio Pragensi Præsule, cum totius regni supplicatione, Pragensi in altari anno* MCCXVI *recondita sunt, uti etiam hodie videri testatur nobis sæpe* E *memoratus Balbinus, qui et ab uno eorum Bohuslaum se vocari scripsit, et tam hujus quam aliorum ut Sanctorum nomini passim infantibus Bohemis imponi: Festum quoque eorumdem notari in Bohemicis kalendariis, et de ipsis officium recitandum præscribi in veteri Breviario Monialium ad S. Georgium, quod tamen inducto Romani Breviarii usu fieri cessaverit. Reperimus præterea in MS. bibliotheca Casinensi, litteris Longobardicis exaratam* homiliam venerabilis Adalberti Episcopi et Martyris in Natali S. Alexii Confessoris, *in cujus monasterio Romæ vixerat monachus, et indicatur* Lectio sancti Evangelii Secundum Matthæum *hujusmodi:* Dixit Simon Petrus ad Jesum: Domine ecce reliquimus omnia, et secuti sumus te quid ergo erit nobis? *Eidem homiliæ subjunguntur varia miracula, intercessione et meritis S. Alexii; patrata et forsitan ab eodem S. Adelberto descripta, de quibus ad diem natalem S. Alexii,* XVII *Julii, agendum erit.*

memoria in antiquis fastis.

Translatio die 25 Aug.

S. Fratrum corpora in altari.

Homilia S. Adalberti.

VITA

Auctore monacho coævo.

ex Codice MS. Pragensi collato cum variis editionibus.

CAPUT I.

Ortus, educatio, studia Magdeburgi peracta. Reditus Pragam. F

Est locus in partibus Germaniæ, dives opibus, præpotens armis, fortibusque viris, quem incolæ *a* Bohemiam cognomine dicunt. Hujus pars maxima, infidelitatis errore præventa, creaturam pro Creatore, lignum vel lapidem pro Deo colunt, plerique vero nomine tenus Christiani, ritu gentilium vivunt, quibus causa periculi fit res salutis: nonnulli tamen ex eadem gente et bene credunt, et pro spe futuræ mercedis bona opera agunt. Igitur in illis finibus, ubi Christianitatis Religio pulcherrima floruit, erat vir *b* Slawnik nomine, potens in honore et divitiis, amore justitiæ ac operibus misericordiæ percarus suis. Vir magnus inter cunctos ejus terræ habitatores, auro et argento locupletissimus, inter delicias seculi fidus *c* custos divinæ legis, ambulans solicite juxta præcepta Sacerdotum, carus populo toti, sed præcipue amicus Pauperum. Hic accepit uxorem dignam generis sui, ipsam honestis moribus plenam, quæ audiendo verbi vitæ plus sitivit, eademque operando famem non explevit, nec delectabatur Matronarum pompis, nec auro lapidibusque pretiosis;

a In Bohemia

b patre Slawnik divite et justo

c

matre honesta et sancta

AUCTORE COÆVO EX MS.

A pretiosis; omnia pro minimo ducens, quæ stulti maxima putant. Sancta erat moribus, sancta Sermonibus, fortis (ut dicunt) in jejunio, familiaris Deo in oratione, mater lugenti pupillo, peregrino et viduæ gratissima soror. Pro his ergo, et his similibus, quibus ambo florebant virtutibus, honoraverunt eos debiles et divites, et coluerunt maxime pauperum turbæ. Itaque cum de tam prænobili conjugio sancta proles merito foret nascitura, inter magnanimos juvenes quos procreaverant, natus est illis puer speciosior cunctis, cui post in sacri baptismatis lavacro datum est nomen *d* Woythiech, quod nomen sonat Consolatio exercitus.

nascitur, in baptismo Woythiech nominatus.

d

2 Iste quantus esset futurus cum ignoratum fuerit, parentes pepercerunt formæ ejus; et præ nimia pulchritudine quam habuit, destinaverunt eum seculo: quidquid autem pius error vel mala venia parentum in hoc deliquit, mox culpæ proditor cœlestis iræ gladius correxit. Cernentes namque infantuli corpusculum subita magnitudine excrevisse, et præ nimia inflatione ventrem toto corpore majorem, sicque in horas majore dolore addito periculum imminere; turbantur parentes, decurrunt ubertim lacrymæ patris, et curvis unguibus lacerat ora pallida nutrix; stant mœsti fratres, sævit dolor intra viscera matris; nec vox, nec animus, nec color certa B sede manent. Tandem sub ipsa morte confugiunt ad pium et misericordem Dominum, et quæ pro hominum necessitate plus omnibus Sanctis succurrere solet, Matrem Domini appellant. Inde veniunt ad templum cum magna humilitate ac dejectione cordis, ponentesque puerum supra altare S. Mariæ, votum placabile voverunt eum Domino. His ita actis aversa est indignatio Dei, et extenuato ventre puer pristinæ redditur pulchritudini.

destinatur secularibus negotiis,

ægrotat cum magno omnium dolore:

impositus altari S. Mariæ convalescit.

3 Parentes vero, qui causa hujus mali erant, pœnitentia ducti, glorificaverunt Dominum, qui pro melioratione hominum iræ suæ flagella disponere novit. Puer autem proficiens ætate et sapientia, ubi tempus erat, Christianis imbuitur litteris, nec egressus est domum Patris, donec memoriter didicit Psalterium. Proinde discendis liberalibus studiis, misit eum Pater ad Archiepiscopum *e* Adalbertum, qui ab eo quod verbis docuit, et moribus et vita nusquam recessit. Præerat autem sacræ urbi, quæ Latine Virginum-civitas, Græce Parthenopolis vocatur. Urbs quondam nota populis, et una ex magnis urbibus, cum primus Otto sceptra regalia rexit: nunc autem pro peccatis *f* semiruta domus, et ma- C lefida statio nautis. Ipso tempore erat Magister scholarum Octricus *g* quidam Philosophus, sub quo turba juvenum et librorum copia multa, nimis crescente studio, floruerunt. Ergo Archiepiscopus ille puerum cum magna caritate suscipiens, dat sibi Confirmationem sacrosancti chrismatis; et suo nomine Adalbertum appellans, tradidit scholis. Aderat sibi discenti Spiritus semper individuus comes, et currunt divite vena ingenium, oratio, et sensus.

Addiscit Psalterium

e

mittitur ad Adalbertum Archiep. Magdeburg.

f

g

in confirmatione appellatur Adalbertus

4 Toto autem tempore scholaris studii non æmulatus fuerat facientes iniquitatem, nec stetit in consilio eorum, quibus erant inutiles actus et puerilia negotia; sed mox ubi longius aliquantulum positus ei magister locum præbuit, occultis itineribus ad sanctorum Martyrum domicilia confugit; ibi secundum mensuram temporis orationum vota persolvens, rursum ante occursum magistri sui resedit. Noctibus quoque ut opus suum bonum ab humanis laudibus occultaret, circuit pauperes debiles et cæcos, quibus secundum modum amica solamina præstat. Verum ne a bonæ operationis studio cessaret, pater et mater ejus optima sibi omnia sufficienter dederunt; quin etiam magistro suo aurum et argentum, quæcumque oculis hominum [illegible] ille

studet litteris et pietati:

eleemosynas distribuit:

rentes, cari filii doctrinam magno pretio emerunt. D Ille vero indefesso cursu ad omne virtutis exercitium semetipsum semper extendens, inter suos collegas pulcherrimus processit. Recessu magistri, quando ceteri inanibus ludis et joco laborem legendi sibi minuerunt; ille, Davidici nectaris mella degustans, spirituali risu se solatur: quando illi prandentes in angulis scholarum, dulcia obsonia magistro furantur; ille furtivas orationes Dominæ suæ mittens, Angelicam dapem sibi mercatur.

5 Videamus nunc virtutes, quas habuerit. Inter alias Sanctæ simplicitatis quam ditissimus erat. Quadam die dum iret de scholis, unus qui erat socius itineris prætereuntem puellam humo prostravit, et causa ludi eum desuper projecit. Concurrunt scholares, et quidnam foret acturus cum ingenti cachinno expectant. Ille autem, quia vestitam virginem tetigit (o bona Stultitia!) jam se nupsisse verissime credidit. Inde erigens se de invisa virgine, dedit se bene simplex puer in amarissimas lamentationes, atque continuo imbre oculos humectans; Heu me miserum, inquit (et criminis machinatorem digito demonstrans) hic me nubere fecit. Hæc et his similia, Deo plenus infantulus, jam tunc agendo, multorum oculos in se defixit, mirantium ejus acta E ac dicentium: Benedicens benedixit hunc puerum Deus, qui intra limina pueritiæ adhuc positus, ad optima quæque sic arduus surgit! O terque quaterque beatus, si hæc humanitatis studia tota devotione adimpleverit, et arrepti operis cursum congruo exitu terminaverit! Quibus vero cognitus pater ejus et mirifica mater, non est mirum, aiunt, si tantus est de tantis parentibus ortus: patris justitia floret in eo, et maternæ pietatis imago in purpureo pectore vernat. Quot annis studuit, incertum est: sed quia secularis philosophiæ satis scientissimus erat, novimus omnes. Quem Dominus, credo, ad hoc humanæ philosophiæ studere voluit, ut post divinæ sapientiæ montes faciliori gressu scandere posset: aut potius seculi amara parvulus potare debuit, ut post vir factus Dei dulcia præcepta avidiori animo hauriret.

simplex et innocens,

præclarus philosophus

6 Post hæc magister scholarum *h* Imperatoris servitio ascriptus accessit in regiam curtem: at *i* Archimandrita Adalbertus, debitum naturæ persolvens, ex hoc pelago ad littora supernæ beatitudinis transvolarat. Alumnus autem illius, patriam carosque propinquos revisens, sub sacræ civitatis Pragæ Episcopo primo nomine Tetharato, arma Christianæ F militiæ militaturus assumpsit. Nec post multo cœpit languor pessimus eumdem Episcopum, et detestabili fine clausura vitam venit ei ultima dies: nam in extremo anhelitu, cum tamen adhuc magna pars animæ superstes foret, astantibus, quorum ille adolescens unus erat, hanc fabellam ægra voce retulit: *k* Heu mihi! qualis eram, et quantum diversus ab illo, qualem me nunc esse vellem! Heu me miserum! perdidi dies meos, jam pœnitentiæ fructus nusquam. Perii! Ubi nunc error meus: et inanes divitiæ? O caro putribilis et esca vermium! ubi nunc gloria et pulchritudo vanitatis tuæ! Decepisti me, decepisti fallax seculum, promittens mihi annosam ætatem: et ecce insperatæ mortis gladio male interemi animam meam! sed meum scelus utcumque veniale erga Pium Dominum foret, nisi commendatæ Plebis scelera ad cumulum miseriarum accederent: voluptates enim et desideria eis pro lege erant, nec prohibui furentem, nec prohibere potui sponte pereuntem populum, qui adhuc hodie nil sciunt, extra quod digitus sanatæ in eorum cordibus scripsit. Væ mihi! quia silui. Hoc est quod dolet, et dolebit in ævum. Nam ecce diræ mortis victima in infernum recta via proficiscor, ubi vermes mei non morientur, et ignis meus ardebit in æternum et ultra. Sic ait, et citius dicto

h

i

redit Pragam:

k

adest Episcopo in morte plurimum timenti,

AUCTORE COÆVO EX MS.

pœnitentiam agit.

A dicto obdormivit, factusque est planctus magnus super eum. Timuerunt autem omnes timore magno, sed præ omnibus adolescens Adalbertus, qui his diebus deliciosus miles erat, nocte eadem sacco indutus cilicino et caput cinere respergens, singulas circuit ecclesias, pauperibus quoque quæ habuit largæ dispergens, se et causam suam precibus Domino commendavit. Ipsi autem Episcopatus honorem jam tunc aliqui tacitis promissionibus, nonnulli publico sermone promiserunt.

ANNOTATA.

a *Bzovius e MS. Casinensi* Sclavoniam, *cujus scilicet regionis latissimæ provincia seu ditio est* Bohemia.

b *Idem*, Sclavonicus. *Is erat teste Dubravio*, Comes Libicensium, et vicariam Principis jurisdictionem regionatim per arces vel oppida administrabat. *Erat autem* Lubic, *uti docet Cosmas Pragensis*, metropolis, sita loco ubi amnis Cidlina nomen perdit suum, intrans in fluvium liberioris aquæ Labæ. *Addit dein Cosmas Principatus limites.*

c *Hæc bene notanda, eo quod in altera Vita mores longe alii indicentur.*

B d *Bzovius*, Vicentius *ex MS. Casinensi, et* Vincentius *ex MS. S. Cæciliæ.*

e *Dubravius*, Adalbertum primum omnium Otto Cæsar Metropolitem Magdeburgensem instituit, virum a commendatione virtutum celebrem.

f *Fuit* Magdeburgum, Parthenopolis, *Græco vocabulo dictum, sæpius ab Hunnis aliisque barbaris vastatum, aut incendiis deformatum : ac videtur aliquid simile tunc contigisse. Consule Meriani topographiam Saxoniæ inferioris pag.* 167.

g Oetricus, *aliis* Otheicus, Stericus, Astericus, Diethericus, *successit Adalberto, in Archiepiscopatu Magdeburgensi : quem Vita 2 num. 6 indicat a schola ad Regis Cappellam translatum fuisse : qui et videtur gratius ad Episcopatum extitisse.*

h *His est* Otto II *apud Bzovium indicatus : qui Ottoni I patri suo, anno 973 die 7 Maji Magdeburgi mortuo, successit; ante anno 967 Imperator a Joanne 13 Papa coronatus.*

i *Imo* Archiepiscopus *apud Bzovium*, *extremum autem diem clausit 21 Maji anno 981. Ita Strevesdorfius in Primatu Magdeburgensi.*

k *Alii* Dithmarum *et* Diethmarum *appellant. Balbinus auctorem arguit, quod nimia sit hyperbole usus : addens* nihil aliud fuisse, quam timorem etiam Sanctorum virorum, in morte judicia Dei perpendentium. *Certe Cosmas Pragensis de eo ista scribit :* Anno 968 Præsul Dithmarus ecclesias, a fidelibus in multis locis ad Dei laudem constructas, consecrat : et populum gentilem baptizans, quem plurimum facit Christo fidelem ; nec post multos dies, anno scilicet 969, IV Nonas Januarii, vinculis carnis solutus, talentum sibi creditum Christo reportavit centuplicatum. *Nihil etiam in eo vituperat Dubravius. Ast Hagecius cum* omnium virtutum exemplar obiisse cum magno Bohemorum luctu, *scribit ad annum* 969. *Æneas Silvius*, opinione sanctitatis insignem *appellat.*

CAPUT II.

Episcopalis dignitas: exercitia virtutum.

a

In Episcopum Pragensem eligitur,

Post mortem vero Episcopi, non longe ab urbe Praga, factus est conventus desolatæ plebis, una cum *a* Principe illius terræ : et fit diligens inquisitio, quem pro illo ponerent. Responderunt autem omnes uno ore : Ecquis alius nisi indigena noster Adalbertus? cujus actus, nobilitas, divitiæ, ac vita cum honore concordant. Hic quo ipse gradiatur, D optime novit : hic etiam ducatum animarum prudenter administravit. Eodem die Dominico, quando hæc electio facta est, quidam validissimo dæmone raptus fertur in ecclesiam, ubi sedes Episcopalis est : et cœpit palam confiteri mala sua, quorum sibi conscius erat. Tunc convenerunt Ministri Dominicalis Mensæ, orantes pro eo, et sacris verbis inimicum persequentes. Exclamavit autem per os illius impurissimus dæmon, dicens : Quid mihi et vobis? Venistis detrudere me de hoc habitaculo? sed quid prodest vobis jactare inania verba? Ego illum, qui sessurus est in ista sede, valde timeo : ubicumque eum video vel audio non ausus sum stare. Et continuo spumans dæmon, murmura et horrisona verba ingeminat; et diris dentibus diu infrendens, ad ultimum exivit, homine sano. Die postero ante ortum solis venit nuntius dicens; Quia heri Dominus Adalbertus consensu publico electus est in Episcopum. Concurrit populus cum Clero, glorificantes et gratias agentes Domino, quia volens nolensque nequam spiritus confessus est electionem illius.

eo tempore a dæmone ut Sanctus proclamatus :

8 Rediens interea de Saraceno *b* bello adiit Veronam Imperatorius Apex, scilicet Otto secundus : E cui fuit manus in prælio fortis, in parvo corpore maxima virtus, Augustus melior bono Patre, et ut fama meminit, per omnia Cæsar Christianissimus. Idem tunc victor et victus pro colligendo milite huc venerat, volens ultum ire damna victoriæ, sed nesciens quia *c* mors eum proxima pulsat. Ad hunc ergo Bohemica manus perrexit, ferens legationem de parte Ducis, et obtulit electum Episcopum, rogans ejus manu popularem confirmari electionem. Non minus Imperator, eorum digne petitioni acquiescens, dat ei *d* pastoralem Virgam; et, cujus suffraganeus erat, *e* Maguntino Archipræsuli in Episcopum direxit consecrandum. Consecratus ille festo Amicorum D. N. Jesu Christi Petri et Pauli, multo comitatu equitat in dulcem patriam. Equus autem cujus tergo insederat, non more fermentium equorum, nec properis cursibus gradiebatur, neque auro et argento portat fulgentia fræna; sed in rusticum morem torta cannabe ora strictus, incessit ad arbitrium sedentis. Ventum est ad sanctam civitatem Pragam, ubi Dux prædilectus *f* Wenceslaus quondam Regnum tenuit, ac in Dei servitio vivere suum egregie perduxit, postea vero sub impii fratris ferro nobile martyrium consummans, manifestis indiciis ac ingentibus usque hodie miraculis sua merita probat. Ibi tum novus ille Pontifex vincla pedum solvens, nudo pede intrat Urbem : hinc humili spiritu F et corde contrito orationis jura persolvens, magno gaudio civium Episcopalem Cathedram insedit.

Ab Ottone II pastoralem virgam accipit :

Ab Archiep. Moguntino consecratur 28 Junii :

ob reverentiam S. Wenceslai nudis pedibus Pragam ingreditur :

9 Erat autem cunctis diebus Pontificatus Episcopii sui pie ac fideliter serviens Domino, sed multo ac *g* inproficuo labore Christianitatis normam exercens in populo. Res Ecclesiasticas sub æqua divisione distribuit in quatuor partes : primam partem pro necessariis vel ornatibus ecclesiæ, secundam vero Canonicorum commoditatibus adscripsit, tertiam autem in agmina pauperum proflua miseratione expendens; ultimam partis summulam pro suis usibus servat. Præterea omni die festo plurimos pauperes ad opera misericordiæ vocat, quæ eis necessaria erant affluente copia ministrans. Item quotidianis diebus *h* terquaternos habere solitus erat, quos in Apostolici nominis honorem dape et potu satiabat. Raro autem, extra festum aliquod, vidit eum meridianus sol manducantem : et nunquam media nox somno indulgentem. Stat lectulus altis plumis et ostro rigidus, die oculos hominum pascens; nocte vero aut habuit fratrem Gaudentium, aut cæcum natum vel alterum (extra quos, suo cubili amicissima familiaritate

bona Ecclesiastica in 4 partes distribuit :

dormit humi aut in cilicio :

A familiaritate junctos, et se tertium, nemo quartus recubuit in una domo) ipsi vero nuda humus vel leve cilicium, et lapis pro capitis sustentaculo, somnum dabant. Numquam saturo ventre it vel vadit dormitum; et nondum expleto sopore, surgit ad solitæ orationis convivia. Corpus vero et corporis incentiva acerrimis attriverat jejuniis, nec unquam ulli voluptati animum dare volebat. Parva quies oculis, et nulla venia est defectis pedibus.

arcte jejunat :

10 Lustraverat etiam carcerem et in carcere positos, quorum longa series et infinitum agmen erat. Nulli plus nota propria domus, quam sibi erat, quis, quo nomine, et in qua parte cubaret infirmus, aut quot capita rediviva salus vitæ redderet, quot fatalis hora mitteret letho: quorum omnium post pia obsequia, si seminis tempus erat, ad campos decurrit; et satione peracta unde viveret, propriis manibus se laborasse gaudebat. Hinc viator intrepidus aderat sacris ædibus sæpius, Domino precator importunus cœlestes fores pulsat: nunc longis genuum flexionibus orationem protrahit, nunc suspiria cordis multo flumine rigat. De Completorio usque ad Primam non exiit verbum de ore ejus, et ad instar monachicæ professionis nocturna silentia servat. Post Primam Pastoralibus causis studia sua impendit, audiens B diligenter quid cum prædato paupere peregrinus et vidua ejularent. Quando autem exteriore cura vacabat, usque ad Missæ celebrationem Davidicis utitur alloquiis, homini non locutus est verbum, quamdiu Dominicæ mensæ infulatus astitit, et super Sancta Sanctorum immolans Angelicum panem. Post manuum autem opera laborabat, aut cum caris Capellanis sacræ lectionis cibaria degustabat. His otiis longum diem, talibus negotiis totam ducere noctem solebat: hi sibi mores, hoc studium, hæc erat meta vivendi.

invisit captivos et agros :

laborat manibus :

a Completorio usque ad tertiam silet :

dein audit pauperes, peregrinos, viduas,

pietati Religionum tempus impendit :

11 Post Completorium, cum solitis orationibus incubaret, quidam pauper, cui nihil præter vitam et membra impius latro reliquit, miseris ululatibus templi ostia pulsat. Quo audito, cum de erogatis opibus nulla superfuissent, cœpit curiosius excogitare quid illi dare posset; et cum nil aliud occurreret, ingressus cubile, quod solum habuit tulit inde sericum pulvinar; cui abstrahens sericum, plumas circumquaque per domum respersit, deinde ad jacentis mendici clamorem recurrens, inanem purpuram in rugas complicavit; et per coeuntium januarum foramina emittens, hoc fertili dono manum pauperis accumulavit. Cujus furti auctor cum lateret, cumque domus suæ præpositus hoc inter pueros asperius inquirere vellet; prohibuit eum, dicens: C Nequaquam inimicus homo hoc fecit, sed qui indigens erat forsan pro explenda necessitate assumpsit.

misero pauperi pulvinar donat :

12 Inter hæc sancta opera non desinebat pluere prædicationis verba, nec sibi solum bonus, nec nisi cum pluribus cœlestium gaudiorum particeps esse voluit; sic alta petens, ut proximorum infima non despiceret; sic infirmitati proximorum congruens, ut alta petere non desisteret. Singulis compassione proximus, et præ cunctis in contemplatione suspensus, sic discretionis artem servare novit, ut esset in eo et juxte consulens misericordia, et pie sæviens disciplina. Ipsi autem contraria voluntate ad carnalem sensum relapsi, bonum Pastorem sequi noluerunt: novo quippe modo, cum essent cœlestibus bonis pasti, peccatorum fæcibus explebantur. Ille spiritualibus adjutoriis caulas suas præmunire instat: illi destruere quod fecit, diabolicis impugnationibus festinant. Ille a captivitate dæmonum et vitiorum populum liberare parat: illi eo arctius se in omni peccato obligare non cessant. Vidit ergo Episcopus, quia divinis legibus adversum ire omnibus modis festinant: vidit quod obdurato corde in Dominum grandia quæque et nova scelera adimplere meditantur: vidit optimæ gubernationis frustrari lacertos, plus etiam obesse sibi, quam populo prodesse. Deflet ergo peccatum, et amarissimo luctu prosequitur damna perditæ gentis; ad ultimum cogitat melius esse relinquere, quam in cæco et sponte pereunte populo operam perdere. Quod maxime de tribus causis actum esse dicunt, qui hujus rei ordinem ipso narrante compererunt. Prima et velut primitialis causa propter plures uxores unius viri, secunda propter detestanda conjugia Clericorum, tertia propter captivos et mancipia Christianorum, quos mercator Judæus infelici auro emerat, emptosque tot Episcopus redimere non potuit. In somnis quoque apparuit ei Dominus suscitans eum, et de lento sopore surgere jubens. Cui inquit ille: Quis es ut tam imperiosæ auctoritatis, vel cujus rei gratia quietem frangere jubes? Respondit: Ego sum Jesus Christus, qui venditus sum, et ecce iterum vendor Judæis, et tu adhuc stertis? Ille expergefactus secum tacito corde pertractat, quidnam hæc visio vellet: admovet solvendæ quæstiunculæ socium, elegantem virum, Villiconem. Hic honore Præposituræ præerat ceteris, hunc vir sanctissimus omnium consiliorum suorum participem fecit: cui cum suam E visionem exponeret, respondit in propria verba et cogitationes ille mitissimus heros: Quando venduntur Christiani Judæis, hanc venditionem patitur ipse Christus, cujus nos corpus et membra, a quo movemur et sumus.

conciones utiles habet,

et contrarius carnalibus hominibus,

D

AUCTORE COÆVO EX MS.

quorum peccata deflet,

et Christianos vendi Judæis dolet.

ANNOTATA.

a *Is erat* Boleslaus II, Pius *cognominatus.*

b *Id bellum contra Saracenos in Italia anno* 982 *gestum est, quod in sequenti Vita latius describitur, sed non tam æquo calamo.*

c *Mortuus est Romæ* 7 *Decemb. anni* 983.

d *De hac* Pastorali virga, *ab Imperatoribus et Regibus contra voluntatem summi Pontificis tunc dari solita, late agitur in Vita S. Anselmi* 21 *Aprilis.*

e *Hic est* venerabilis Willigisus, *qui præfuit ecclesiæ Moguntinæ ab anno* 977 *usque ad annum* 1011.

f *Colitur* S. Wenceslaus 28 *Septembris, occisus anno* 938.

g *Bzovius* proficuo

h *Idem* quinquagenos eleemosynarios, *alii* pauperes plurimos.

CAPUT III.

Iter Romam, Casinum, et ad S. Nilum. Monastica vita Romæ. Miracula. F

Hæc sanctus Episcopus æqua lance perpendens, et ab imo cordis longa suspiria trahens, amplius stare timuit, sicque consilio doloris accepto venit Romam, et Apostolicæ sedis *a* Pontificem, quid in tanto suo populique discrimine foret acturus, gemebundis questibus inquirit. Commendatus, inquit, mihi grex audire me non vult, nec capit sermo meus [radicem] in illis, in quorum pectoribus dæmoniacæ servitutis imperia regnant; et ea regio est, ubi pro justo corporis virtus, pro lege voluptas dominatur. Ad hæc Apostolicus! Fili, inquit, quia te sequi nolunt, fuge quod nocet: operæ pretium est enim, si cum aliis fructum agere non potes, vel teipsum non perdas. Quare meo consilio arripe tibi otia contemplationis, et sede inter eos qui vitam quietam in studiis dulcibus et salubribus agunt. Hac itaque velut divina responsione animatus, cum ad futura Sanctorum gaudia ardenti desiderio anhelaret, statuit secum natale solum notioresque populos derelinquere: vult pro Domino peregre proficisci, atque velut

a Romam petit :

statuit Episcopatum deserere :

A velut sub alio sole inopem ducere senectam. Omnia dura et aspera pro dilecto Jesu dulcia sibi visa sunt: pro divite Christo angustam pauperiem pati, non tam labor quam ingens amor erat. Post hanc suæ mentis deliberationem, argentum pauperibus large distribuens, Episcopalem Cameram evacuavit.

AUCTORE COÆVO EX MS

largas facit eleemosynas.

b

c

A Theophania Imperatrice pecuniam oblatam pauperibus distribuit:

14 Erat autem ipsis *b* diebus Romæ Imperatrix Augusta Teophania, mater ejus qui modo regnat, tertius et Deo juvante maximus Otto: cui pia cura circa pauperes cum summatibus Viris, et bene quærentibus Christum sincerissima dilectio fuit. Hoc comperto, quod gratia orationis exulans ille usque Hierosolymam pergere vellet, clam venire illum fecit, et argenti tantum, quantum juvenis Gaudentius vix levare posset, pro viatico accipere fecit, quod eadem consequenti nocte pauperibus fideliter divisit; atque ab uno denario totum expendens, nihil sibi retinuit: deinde pueris remissis in patriam, mutat habitum, et asinum pro portandis oneribus mercatus, cum tribus numero fratribus sanctum iter assumpsit. Habens itaque animum Hierosolymis sepulcrum Domini visere, venit ad montem Casinum: in cujus cacumine monasterium sedet, quod in hoc loco primus construere cœpit beatissimus Pater, monachorum flos et gloria, *d* Benedictus:

iturus Hierosolymam, deflectit Casinum:

d

B ibi quoque, ut Gregorii mellifluum os sonat, ultimam partem vitæ deguit; et veræ religionis exemplar, omnibus qui in Christo pie vivere volunt, digito conscripsit. Hic tum, licet agnitus non fuisset, attamen Domino quod futurum erat providente, honorifice hospitio susceptus est. Post paucos autem dies, cum iter cœptum agere vellet, accessit ad eum illius loci *e* Abbas, et cum ipso admodum *f* illustres viri, hæc consilia velut a divina arce ferentes: Via, inquiunt, quam acquirendæ beatitudinis causa cepisti, longa est a recta via, et ab illa quæ ducit ad vitam: perplexitatibus quippe fugacis seculi carere magni est animi, sed quotidie loca nova mutare minus laudabile est; sicut enim hiberni maris inconstantia malum nautis, ita vagatio de loco in locum periculum suis sequacibus minatur. Stare autem uno loco, et supernis visibus eo liberius perfrui, non nos, sed præcepta majorum, virorumque fortium exempla tibi dicunt. Quod consilium providus heros, non secus quam divinitus datum accipiens, ibi finem laboris et errabundæ vagationis ponere cogitavit.

e

f

ibique persistere decernit:

15 Hæc eo cogitante frustratur eum Dominus, volens dilecti hominis desideria aliquantulum dilatare, ut quanto nunc amara primum, et labore parata, tanto post dulciora fuissent. Nam cum ibi monastica

C lege vivere vellet, repente attonitas horribile verbum ejus transverberat aures: Et bonum est, inquiunt, ut stes nobiscum, hic monachicum induas habitum, hic Deo placiturum vivere ducas, nostras quoque ecclesias novo opere constructas, *g* cum sis Episcopus, sacrare potes. Quo audito ille heros, jam dudum intra se turbatus, hæc ira dictante reddidit: Utrum me hominem an asinum putatis, ut cum amota filiorum cura Episcopi esse desisterem, nunc sub nomine Episcopi vestras domos consecrarem? Nec mora: it deorsum per montis convexa, et quasi duorum dierum itinere acto, ad magnum virum *h* Nilum perrexit, cujus nobile meritum in monastico ordine, velut novus Lucifer in æthereo axe, refulget: sub quo etiam duce ac divinæ artis magistro discipulorum plurima manus Deo militarunt. Hi vero omnes propriis manibus victum quærentes, secundum regulam sancti Patris nostri Basilii, cœlestibus desideriis innituntur. Hac fama ductus aggreditur sanctum senem, et provolutis genibus diu profudit lacrymas, quærens ab eo responsa et amica solamina. Quem intuitus Dominus Abbas Nilus, cujus meriti in conspectu Domini viveret, jam in primo sermone cognovit: qui et usque hodie ita amore

g

sed ut Episcopus agnitus,

h

ad S. Nilum profectus:

D Christi ferventem non meminit se vidisse aliquem juvenem. Et recepissem te, inquit, dulcis nate, nisi hæc susceptio mihi meisque nocitura, tibi tamen minime esset profutura. Etenim, ut iste habitus, barbæ, et pili testantur, non indigena, sed homo Græcus sum; terra autem quantulacumque est, quam ego et mei mecum incolunt, illorum quos tu bene fugis, propria est; si, quod Deo volente nimis vellem, una nobiscum cohabitaveris; tollent illi quæ sua sunt, ego cum caris filiis expellar totus, tu de incerta re plus incertus eris. Quin imo accipe Patris consilium, et unde digressus es repete urbem Romam: quo cum Angelo bono te ducente perveneris, Dominum Abbatem Leonem, nobis amicissimum, ex nostra omniumque persona salutes, atque epistolam nostram feras in hæc verba: aut te apud se, quod plus volo, retineat; aut si ei difficile apparet, ad Abbatem S. Sabæ mea voce commendet.

non admittitur ad monachatum,

sed cum litteris Romam missus,

16 Hac spe confirmatus regreditur ad sacratam arcem urbium, dominam et caput mundi, Romam; inde, cui monasterio Abbas Leo præfuisset, diligenter inquirens, ad Sanctorum limina *i* Bonifacii et *k* Alexii monstrante populo perductus est. Postquam ingressus est, et cum Abbate datur copia fandi, obtulit salutationem et litteras, quas miserat Abbas Nilus. Quibus perlectis, ut ex longo usu spiritum

i

k

ab Abbate SS. Bonifacii et Alexii,

E probare doctus erat priusquam recepisset illum, arguta arte cuncta explorat. Primum cœpit simulare indignationem: quis, qua mente prædit is esset, averso vultu indagare; aspera et dura illi prædicens, cunctaque arcana mentis ejus sagaci ingenio perquirens. Justum vero ac tenacem propositi virum, nec dura hominis responsio frangere valuit, nec venientium tentationum minæ a semel arrepta voluntate revocare potuerunt. Abbas vero Leo, ubi non solum avertere a suo proposito, sed etiam dura prædicendo plus accendere poterat, accepturum se fore illum pollicetur: statuit etiam Domnum Apostolicum cum humiliato Antistite prius convenire, ut quidquid agendum foret, tanti Patris sententia suorumque Cardinalium consilio deliberarent. Post hæc, rite peractis omnibus, qua die Dominus discipulorum suorum lavit pedes ac linteo extersit, monachalem habitum ille Episcopus accepit. Sabbato Sancto, quando baptizati catechumeni criminalibus vinclis solvuntur, soluta est et ipsi capite pendens cuculla. Hinc secundum regulæ morem Fratrum numero adjunctus, quærendum angusto calce cœpit ardentius cupere Christum. Duo ex Fratribus qui cum eo

ex sententia Pontificis,

induitur monastico habitu,

F erant, jamdudum videntes quia se monachum facere vellet, non bene projecto clypeo fugam dederunt; solus vero Gaudentius, exemplo constantis viri remanens, cum beato viro monachatum atque probabilem conversationem consecutus est: qui etiam sibi carne et spiritu duplex germanus, et ab infantia semper fidissimus comes adhæsit.

cum Gaudentio germano,

17 Ipse vero omni obedientia ac humilitate ambulans inter Fratres, contra bella tentantium vitiorum intrepidus tiro accingitur. In cogitationibus suis ad humilem confessionem semper confugiens, quassatæ mentis arcana spiritualibus viris pandere non cessavit: cessante vero tentationum imbre in novam messem floruit virtutum, ac post vitiorum victoriam subito clarior eluxit. Processit ergo ut lux splendens, et crevit usque ad perfectum diem. Obedientia, qua donavit eum suus Abbas, hujuscemodi erat, ut coquinæ Fratrum atque ad ministratorios usus aquam humero apportaret; manibus quoque eorum lavandis simile obsequium ageret: sic se cunctis Fratribus servire lætatur. Nec moratur interea æmulus hostis, nunc aperto bello, nunc latentibus insidiis hominem Dei impugnaturus: et cum

contra tentationes pugnat aperiendo illas:

aquam portat in culinam et lavacrum:

A cum testea vasa, nunc aqua, aliquando vino plena portaret; prædictus hostis callido astu lapsus parat; ac ut confracta in partes spargerentur efficiens, sacri viri faciem ingenti rubore perfudit. Hæc dum multotiens fierent, et ipse tot vicibus veniam prostrato corpore peteret; tandem ultor ejus confusionis respexit ad hæc negotia Deus: nam una dierum, cum Fratrum mensæ apportaturus foret merum, offenso pede corruit ipse super vas, et vas ingenti cecidit super marmora lapsu. Audiit a longe Pater monasterii cunctique Fratres per ordinem, quo modo labitur ille heros; nescientes quia hunc casum prosperrima adversitas comitaretur: ita enim vas sanum et vini pretium non minutum reperitur, ac si nulla facta foret ruina. Item Nobilis quædam *l* femina monasterium hoc causa orationis ingreditur et cum caritatem ibi facere jussa foret, jam septem annis panem se non gustasse profitetur: ille vero hunc abstinentiæ morem pro infirmitate ei adhæsisse recognoscens, allato pane salutiferæ Crucis signaculum impressit; ac deinde prandenti matronæ eumdem apponens, in nomine Domini mei Jesu Christi, filia, inquit, manduca panem; non licet tibi sanctam Christi caritatem violare: pro ejus enim amore hoc

confractis casu vasis veniam petit:

corruit vase integro relicto:

l

panem signans ægram matronam sanat:

B parum prandii accipere jussa es. Ad hanc vocem credula mulier, panis munera degustans, cum gratiarum actione regreditur in domum suam; ex hinc ergo communi cibo usa, rem novam sibi contigisse civibus narrat, ac glorificat vox omnium Dominum Deum. Nec prætereundum est, qualiter cujusdam Joannis filiam, qui nunc Præfectus urbis esse dignoscitur, atrocissimus febrium dolor vexare cœpit: quam cum homo Dei sacratissima sua manu tangeret, omnis languor corporis ejus imperio abscessit.

tactu febrim pellit.

ANNOTATA.

a *Is erat* Joannes XV, *qui sedit ab anno* 985 *usque ad annum* 996.

b *Venit* Theophania *Romam anno* 989, *ibique Natalem Domini celebravit. Ita Chronicon Hildenshei-mense.*

c Qui modo regnat *legitur apud Canisium, Freherum et Bzovium. Ast in MS. Pragensi*, Qui tunc regnabat. *Sed priorem lectionem ex aliis adjunctis supra protulimus.*

d S. Benedicti vitam *per S. Gregorium illustravimus* 21 *Martii.*

e Abbas Casinensis *tunc erat* Manso, *ordine* 28, *Pandulphi Capuæ Principis consanguineus, qui præfuit*

C *ab anno* 987 *usque ad annum* 997.

f Seniores plures, *aut* quosdam de Prioribus *fuisse scribit Leo Ostiensis lib.* 2 *Chronici Casinensis cap.* 17, *ubi reliqua, et forsan hinc desumpta, narrat.*

g *Addit Leo*, Et nostros Clericos ad gradus Ecclesiasticos promovere decentissime poteris: *observat autem Angelus de Nuce privilegium fuisse Abbatibus Casinensibus*, ut a quocumque mallent Catholico Episcopo suos Clericos promoveri facerent.

h *Addit item Leo*: Quem, *Nilum scilicet*, tunc apud Vallem-Luci cum aliquot Græcis Fratribus conversari perceperat. *In Vita S. Nili dictum* Valle-Lucei: *quod monasterium, mandata* Pandulpho Principe Capuano, Aligernus, Abbas Casinensis 27 *et decessor Mansonis, illi concesserat. Inde S. Nilus postea Tusculum veniens in monasterio, Crypta-Ferrata dicto, mortuus est et colitur* 26 *Septemb.*

i *Hic est* S. Bonifacius Romanus, *qui Martyr obiit Tarsi, et a morte ad hanc ecclesiam relatus colitur* 14 *Maji.*

k S. Alexius *ibidem est sepultus, unde jam ecclesia S. Alexii appellatur, uti latius dicendum ad hujus Vitam* 17 *Julii.*

Aprilis T. III.

l *In poemate* Constantia *appellatur.*

D

AUCTORE COÆVO EX MS.

CAPUT IV.

Reditus ad Episcopatum. Resumpta vita monastica Romæ.

Archiepiscopus vero Magontinus, beati Præsulis gregem sine Pastore ire conspiciens, misit legatos cum litteris, per quos Dommum Apostolicum de sancti viri reditu interpellat; factaque est Romæ *a* Synodus pro hac causa, et oritur utrimque litigium grande, ex una parte eorum qui monachum perdere timuerunt, ex alia eorum qui Pastorem suum cum auctoritate quæsierunt. Cumque invicem pugnantibus sententiis utraque pars diu decertarent, tandem dubiam nuntiorum *b* primas vix promeruit victoriam. Hic ipse primas frater erat Ducis, cujus terræ qui exigebatur Episcopus præfuit. Tum Apostolicus, non tam voluntate quam jure Dei permotus, talia respondit: Reddimus quod juste quærunt, quamvis de bono Patre jam degenerassent filii; et damus cum hac lege, si audierint eum, teneant cum benedictione Dei, faciantque sub eo fructum centuplum: si autem a consueta iniquitate sua recedere nolunt, hic noster absque periculo sui capitis malorum consortia declinet. Hæc ubi dicta dedit, finita est synodus, et soluto cœtu redierunt quisque in domum suam. Abscedunt legati, Monachis tristibus, læto animo ac magna exultatione: cumque emenso itinere Pragam veniret, eunt ei obviam omnis ætas et sexus, et quasi cum ingenti gaudio acceperunt eum: dant manus, ac promittunt emendare (velut qui de sua reversione oppido gauderent) secundum ejus præcepta priorem vitam plenissime.

Archiepiscopo Moguntino urgente,

a

b

a Pontifice remissus ad Episcopatum,

E

recipitur magno gaudio:

19 Sed paulo post cœpit eos ignava mollities, et neglectis prædicationibus itur in omne nefas: veterum quippe vitiorum recordationibus præventi, in carnalem partem relabuntur, et pereunt labor pastoralis et diligens cura boni Pastoris. Inter hæc luctuosum et miserabile crimen exoritur. Mulier cujusdam nobilis cum Clerico adulterasse publice arguitur. Quam cum more barbarico parentes dedecorati conjugis decapitare quærerent, fugit illa per celeres auras, donec voce et cursu usque ad optatum pervenerat Episcopum. Volens autem de illorum manibus mulierem liberare, clausit eam in monasterio sanctimonialium, quod vocabulo et veneratione S. Georgii consecratum firmissimis mœnibus vallatur: clavem vero Ecclesiæ custodi fideliter commendat, credens fore ut femina inter feminas solatia doloris, et sub altaris defensione vitæ securitatem haberet. Crimen quoque in se referre voluit, ut se sceleris auctore [credito] magnum aliquid fieret ut scilicet pro pœnitentiæ fructibus aut illam vitæ servaret, aut ambo simili jussu morerentur: qua voluntate patet quia martyrii coronam exposcens erat. Et adimpleret utique quod voluit, nisi eum prudenter Dominus Præpositus Wiollitona prohiberet. Impia manus interea absconsæ mulieri ferrum necemque parans, armato milite Episcopale forum irruperunt: quærunt minis et contumaciosis dictis Episcopum, qui contra divinum fas et legalia jura adulteram defendere vellet: quod ille, divinæ contemplationis otio vacans, ubi aure percipit, cum velut divisæ noctis hora esset, dicto versu fregit silentia, et in quo clusus erat, exivit de templo; deinde qui secum erant fratribus pacis oscula libans, Valete bene, inquit, et pro me misero ferte pia vota Christo. Inde totus ardore martyrii flagrans, non tardiore desiderio et cursu quam qui fugit hostem, sponte venit in hostem: ac medium agmen intrepido gressu incedens, Si me quæritis, inquit, præsto sum. Unus autem ex illis, cui minus semper læva voluntas erat,

Adulteram ad se confugientem collocat in monasterio:

F

ne illam prodat,

ultro se offert paratus mori:

A omnium ore talia respondit : Cassa spes martyrii te tenet, et nobilis gloria leti. Errat pro certo hæc sanctitas, quæ nostrum vult fieri peccatum, non implebitur voluntas tua; sed agetur aliquid quod plus dolebit : quia nisi hæc meretrix nobis citius reddatur, habemus fratres tuos, in quorum uxoribus, prole et prædiis hoc malum ulciscamur. Hæc dum furens nuntius contra Episcopum deblateravit, ecce corruptus aure proditor adest, qui excerpens eos clam ex agmine vocat, seque itineris ducem præbens, domum in qua clausa erat domusque custodem manifestat. Custos vero tentus ab illis, nunc minis nunc amicis affatibus, ut illam in manus eorum redderet diu probatur : ad ultimum mortis timore perterritus : sic sibi creditam cruentis hostibus prodidit feminam. Rapitur illa infelix frustra prensis altaribus, et sub manu conjugis capitalem jussa est subire sententiam: quod cum ille, velut vir justus, facere nollet; sub gladio vilis vernulæ truncata, pœnas male usi corporis capite exsolvit.

AUCTORE COÆVO EX MS. *sed frustra,* *adultera prodita et occisa,*

20 His atque horum majorum popularis nequitiæ studiis cum sermo docentis Episcopi contraire nequiret, flet bonus Pastor, quia in morbido grege signis salutis nulla inesse perspexit. Hinc pro spectandis sequentibus malis oculos claudere volens, dulcis B Romæ mœnia revisit, et navi monasterii mutat Pastoralia fræna. Congaudent illo redeunte monasticæ plebis sacra collegia, ac sanctitatis suæ amore pariter et utilitate perfruuntur. Dilexerunt eum omnes, sed præ omnibus Abbas suus, qui et post se totis cohortibus Fratrum præfecerat illum. Ille autem omni vilitate et extremitate contentus, quanto major erat tanto se cunctis inferiorem præbuit : quanto spiritualibus divitiis dives, tanto in oculis hominum parvus, pauper et despectus esse cupiverat. Dicunt autem Abbas et Fratres ejus de eo, quia in omni virtute ad unguem perfectus est, et extra monasterium vere Sanctus erat. Sic de die in diem semper novus et seipso robustior succrescens, ad divinæ contemplationis fastigia velut castissimus turtur evolaverat. Volens autem Dominus ostendere servo suo, cujus meriti viveret in conspectu suo, monstrat ei per visum duos ordines in cœlo : unum purpureo alterum niveo amictu, quibus sub diversa specie singulare meritum et propria merces; ambobus tamen esca et potus erat laus perpetua Creatoris : et vox facta est ad eum, Inter utrosque est tibi locus, convivatio mensæ, et aptissimus honor. Cujus rei visionem Abbati suo cum exponeret non hoc de se, sed C velut Sanctissimus Paulus, revelationis suæ mysteria de alio homine narrat, Scio, inquit, hujusmodi hominem, cui Dominus per visum talia ostendit, et hæc ipsa donaturum se promittit.

redit Romam et ad vitam monasticam : *locum gloriæ cœlestis in visione intelligit : 2 Cor. 12, 2*

21 Hoc ipso in tempore iter agit Romam Rex Francorum Otto tertius, pulchri Cæsaris pulcherrima proles : decursis quippe puerilibus annis, cum jam prima velut lanugine barbæ floreret, tempus et virtus major annis Imperatoriam sibi exposcebant dignitatem; Roma autem cum caput mundi et urbium Domina sit et vocetur, sola Reges imperare facit; cumque Principis Sanctorum corpus suo sinu refoveat, merito Principem terrarum ipsa constituere debet. Summus ipsis diebus *c* Pontifex acerrima febre correptus, corpus terræ, animam cœlo, utrumque in sua dimisit exordia. Rex autem Otto Alpium nives cum multo milite transmeans, juxta sacram urbem Ravennam regalia castra metatus est. Ibi in ejus occursum veniunt Epistolæ cum nuntiis, quas mittunt Romani Proceres et Senatorius ordo; primo illius adventum, velut toto tempore paternæ mortis non visum, totis visceribus desiderare ac debita fidelitate pollicitantur expectare : deinde in morte Domini Apostolici tam sibi quam illis non minimam D invectam esse partem incommodorum annuntiant; et quem pro eo ponerent, regalem exquirunt sententiam. Erat tum in Capella Regis quidam Clericus, nomine Bruno, scholaribus litteris egregie eruditus et ipse regio sanguine genus ferens; magnæ scilicet indolis, sed quod minus bonum, multum fervidæ juventutis. Hunc, quia Regi placuit, a majoribus electum Magontinus Archipræsul Willigisus et suus Collega *d* Adelbaldus Episcopus adduxerunt Romam; proinde a Romanis honorifice acceptum, ad hoc ordinati Episcopi Apostolico honore *e* promulgarunt. Superveniens etiam Rex Romano more egregie accipitur; deinde et magno gaudio omnium Imperatorium attigit apicem. Lætantur cum primatibus minores civitatis, cum afflicto paupere exultant agmina viduarum, quia novus Imperator dat jura populis, dat jura novus Papa. His temporibus Christianissimus ille Cæsar, cui circa servos Dei maximum studium semper et diligens cura fuit, crebro alloquitur S. Adalbertum, et habebat eum sibi familiarem, audiens libenter quæcumque sibi diceret.

interim Joanne 15 mortuo, *et creato Gregorio 5* *d* *e* *loquitur Romæ cum Ottone 3.*

ANNOTATA.

a *Synodus hæc habita circa annum* 994, *cum annis* 5 *in monasterio vixisset Adalbertus, ut in sequenti Vita* E *dicitur.*

b Radla *appellatus, uti ejus nomen in Poemate exprimitur : Vitæ* 2 *auctor vocat* sancti viri pappatem Radlam, *forte significare volens, quod fuerit a S. Adalberto ex sacro fonte susceptus. Surius pro* Radla, Radium *scripsit : neque Duci fecit* fratrem carnis, *ut habet eadem Vita* 2, *sed* fratre cariorem.

c Joannes XV *Papa mortuus est* 7 *Maji anni* 996.

d Udelbaldus *Borio, sed cujus loci Episcopus fuerit non indicatur.*

e *Electus est* 13 *Julii, et* 26 *ejusdem mensis consecreatus, et* Gregorius V *appellatus.*

CAPUT V.

Ultimus reditus ad Episcopatum. Instructio Ottoni III data. Ob sævitiam Bohemorum discessus ad Polonos.

Archiepiscopus vero Willigisus, veterem querimoniam canens, Dominum Apostolicum de sancti hominis reditu interpellat : congeminat vota cum votis, et ut reportaret illum modis omnibus instat : in Apostolica quoque synodo canonum testimonia revolvens, coram omnibus se justa petere clamat, peccatum esse singulis Ecclesiis maritatis, solam Pragam suo Pastore viduari. Justa inquiebat poscentibus F benevolam aurem indue, Ecclesiæ suum maritum præbe, libera mente postulans erat. Rursum ex itinere quo versus est ad patriam, continuis litteris hoc idem reiterare non cessat; nec dimisit prius donec pollicitus est Domnus Apostolicus, facturum se esse quæ vellet. Tristatus est autem homo Dei, quia relinquere cogitur monasterium : præscierat enim, quia populum, cui pastoralem curam debuit, a via sua mala nemo flectere quisset. Sed tristem ejus animum hoc valde solatur, quia si in commissis sibi animabus dignos fructus agere nequisset, extraneis et non baptizatis prædicator missus fuerat. Ergo multis lacrymis Fratrum dulce monasterium linquens, cum summæ discretionis viro Notherio Episcopo ultra Alpes proficiscitur.

Instanter urgente Willigiso *redire jussus,* *cum magno dolore discedit :*

23 Cumque velut duorum prope mensium iter agerent, venerunt Magontiam; ubi regressus ab Italicis oris Imperator commoratus est; cum quo vir Dei mansit bonum tempus, quia valde familiarissimus sibi erat, et nocte pariter ac die velut amicissimus cubicularius imperiali Curti vel Cameræ adhæsi. Hoc autem non sic velut aliquo amore seculi captus

Moguntiæ Imperatorem instruit.

A captus, sed quia dilexit ipsum, et dulcibus dictis ad amorem cœlestis Patriæ accendere voluit. Nam die sive nocte, cum turba locum dedit, sanctis alloquiis aggreditur illum; docens, ne magnum putaret se Imperatorem esse, cogitaret se hominem, moriturum cinerem, ex pulcherrimo putredinem et vermium escam esse futurum; viduis se exhiberet maritum, pauperibus et pupillis monstraret se patrem, timeret Deum ut justum ac districtum judicem, amaret ut pium veniæ largitorem ac misericordiæ fontem, solicite pensaret, quam angusta sit via quæ ducit ad vitam, et quam perpauci qui intrant per eam: bene agentibus esset per humilitatem socius, contra delinquentium vitia per zelum justitiæ erectus. Ad hunc modum plura subnectens, monet carum filium præsentis vitæ bona despicere, æternitatis electionem desiderare, mansura quærere, in rebus temporalibus et in transitoriis fiduciam non habere.

humillima obsequia præstat aulicis.

Cunctis qui in regia domo erant servitute serviens velut servus omnium; sic eorum vilissima quæque manibus tractat, et omni humilitate eorum servitia facit; noctibus quoque cum carpserant somnum, calceamenta eorum componere cura fuit. Ab janitore usque ad Principem Regiæ domus omnium caligas aqua abluit,
B et purgatis sordibus eas suo loco restituit. Ad hunc modum plurima servitia egit in camera, quanto quæque vilissima erant, tanto libentius ea pro humilitate ministrans. Sed serviminis auctor diu incognitus latuit, donec quidam Wolpharius Imperialis minister, et sibi dilectus cubicularius, sanctum prodidit furem.

24 Vidit quoque ibi somnium nocte una quod hujusmodi erat: putabat se fratris sui curtem adire, et in media curte stare domum, cujus structura aspectu erat delectabilis, parietes et tecta nivei candoris, intus duo lecti, unus sibi, alter Fratri suo deputatus erat, uterque scilicet ut decuit, multum honoris gerens; sed lectulus suus omnem gloriam alterius longe

visione in somnis habita

præcellens, totus purpureo splendore et sericis ornatibus amictus, ad caput vero aurei staminis linteo pulcherrime redimitus, sursum autem in capite erat aureis litteris scriptum: Munus hoc donat filia sponsa tibi. Cujus visionis ordinem cum aliquibus narrando exponeret, Vide, inquiunt illi, quia Christo Domino secundante Martyr eris futurus. Regis filia, quæ dat tibi regia dona, est Domina cœli, sacratissima Virgo Maria. Hoc audiens ille factus est lætissimo animo, et ingressus cubiculum cordis, egit

ad martyrium vocatur:

gratias Sancto Sanctorum, Angelorum Domino, et omnipotenti Christo: hinc Matrem gratiarum, quæ
C Regis solio proxima sedet prona cervice et gavisæ mentis jubilo adorat: Gloria tibi, inquiens, Virgo maris stella, quæ me, ut pia Domina, humillimum servum tuum respicere dignata es.

peregrinatur Turones et Floriacum,

25 Hac ipsa tempestate adiit Turoniam, quærens auxilio Sanctum senem Martinum; nec præteriit Floriacum, quæ beatissimum Confessoris corpus Patris Benedicti suo gremio collocare meruit, ubi etiam quis ille sit, Domino [concedente] cæcorum visus, claudorum gressus, surdorum auditus, et cœ-
a lestium miraculorum multa *a* millia protestantur. Horum duorum carissimorum Patrum sacris confabulationibus pastus, læto animo regreditur ad imperiale domicilium: inde quid sibi menti foret, quæ volente Deo agere vellet sub lucem proferens, cœpit

et versus Bohemiam abit:

cum dilecto Cæsare familiarem extremum sermonem habere. Finita locutione pacis oscula libant, et amplius numquam sociandos non absque dolore separant amplexus: Vir ergo sanctus, caram vitam carissimo Jesu multum commendans, secundum placitum Archipræsulis sui, ad apostatricem gentem pergere cœpit. Sapuit ipse quia consilio suo non obaudirent: sed ne inobediens esset, jussum iter adimplere ma-

D luit: hoc etiam ejus animo magnam spem tribuit, quia si non in filiis, in alienis et barbaris animarum lucra congregare poterit. Erant enim multæ nationes per circuitum, per quas aut sibi martyrium, aut illis baptismi gratiam conferre poterit.

AUCTORE COÆVO EX MS.

sed ob fratres et consanguineos occisos

Gens autem hæc sceleratissima, ad quam redire compulsus est, in odium sui nominis grande nefas peregerunt. Nam parentes suos, nobiles et præclaros viros, misero vulnere prosternunt: *b* fratres, fratrumque filios, masculum una cum insonte femina omnes morte sævissima damnarunt: civitates quoque eorum igne ac ferro devastantes, omnia eorum bona in captivitatem redegerunt. b

declinat ad Boleslaum Polonorum Ducem:

Unus autem ex suis fratribus, dum hæc mala domi geruntur, cum *c* Boleslavo Poloniorum Duce foras in expeditione Imperatoris erat. c Dux vero ille, pro amore sancti Fratris, magnis promissis de amissis opibus eum solatur. Ergo pro his sceleribus reditum sibi clausum esse putans ille sanctissimus heros, noluit frustrari aditum suum: sed declinavit ad præfatum Ducem, quia sibi amicissimus erat; et si se recipere vellent, per ejus *d* missas explorare petiit. d

26 Quo facto, e contra illi magna indignatione remittunt ei iræ et furoris plena verba, dicentes:

a Bohemis repudium passus,

E Sumus peccatores, populus iniquitatis, gens duræ cervicis: tu sanctus, amicus Dei, verus Israelita, et tibi omnia cum Domino: talem ac tantum non portant cohabitationes, et consortia iniquorum. Et tamen, unde hoc genus, ut totiens repulsos, totiens abjectos non unius, sed diversarum gentium requirat Episcopus? Agnoscimus, agnoscimus ingeminant, quod sub colore pietatis mendosum tinniat hæc sanctitas. Nolumus eum: quia si veniet, non venit pro nostra salute; sed pro puniendis malis et injuriis, quas de fratribus suis fecimus, et fecisse juvat: non est qui recipiat eum, non est usque ad unum. Hæc et his similia audiens illusus Episcopus, tanto lætitiæ risu exuberat, ut pene a solito rigore magnum aliquid excederet. Dirupisti, inquit, vincula mea, tibi immolo gloriam et sacrificium laudis: quia pastoralis curæ funes et vincula de collo meo ipsorum refutatio liberavit. Fateor me hodie, o bone Jesu, totum esse tuum! tibi dominator virtutis æterna laus, honor, et gloria.

Deo agit gratias.

Noluisti eos qui te nolunt, et qui a via veritatis in propria desideria declinant.

ANNOTATA.

F a *Nos miracula omnia, quæ haberi potuerunt a S. Benedicto Floriaci patrata, uti etiam, quæ Casini facta sunt, ubi Itali asserunt corpus asservari, collegimus ad honorem S. Benedicti et edidimus ad diem* 21 *Martii, relicta aliis longiore disputatione de corporis existentia. Quod an Franci aut etiam Itali ægre ferre possint judicet benevolus Lector.*

b Fratres 5 occisos *fuisse dicitur in sequenti Vita: quos ut* Martyres *haberi tradit Balbinus; non autem* parentes, *id est pater et mater fuerunt occisi, sed ut solet sumi vox illa, consanguinei, et dicuntur* viri præclari.

c Boleslaus *cognomento* Chobri *vel* Acer *filius Miecislai Ducis, quo jam tunc viro, erat iste in expeditione Cæsaris, dum anno* 999 *patri defuncto successit.*

d Per ejus missas *scilicet* epistolas, *aut potius sicut Bzovius* per suos missos, id est legatos.

CAPUT VI.

Discessus in Prussiam: martyrium.

Inde *a* adversus barbariem diram, profanasque idololatrias gladium prædicationis acuens et aptans, cum quibus primum post dimicare oporteret, animo deliberare cœpit: utrum *b* Luiticenses, quos Christianorum a
b

A stianorum præda miserorumque hominum damna pascunt; an Prusorum fines adiret, quorum venter Deus est, et avaritia juncta cum morte. Tandem alternanti potior sententia successit animo, ut quia hæc regio proxima et nota fuerat Duci prædicto, Prusiæ Deos et idola iret debellaturus. Dux vero c cognita voluntate ejus, dat ei navim, et ipsam pro pace itineris ter deno milite armat. Ipse vero adiit primo Urbem d Gidanic, quam Ducis latissima regna deprimentem maris confinia tangunt. Ibi divina misericordia adventum ejus prosperante, baptizabantur hominum multæ catervæ. Ibi Missarum solennia celebrans Patri immolat Christum, cui non post multos dies illos, seipsum pro hostia fuerat oblaturus. Quidquid vero de eo superfuit, quod ipse et novi baptizati communicaverunt; colligere jubet, et in mundissimo panno involutum servavit sibi pro viatico deportandum.

Aditurus Prussos, c

Gedani multos convertit: d

28 Postera autem die, salutatis omnibus, imponitur carinæ et pelago, et tollitur ab eorum oculis numquam postea videndus; hinc nauticum iter velocissimo cursu peragens, post paucos dies marinum littus e egreditur, et reversa est navis cum armato custode. Ipse autem pro præstitis beneficiis gratiam vectoribus et vectorum Domino agens, remansit ibi B cum geminis Fratribus, quorum alter Presbyter Benedictus, alter dilectus et a puero sibi comes Frater Gaudentius erat. Tunc magna fiducia Christum prædicantes, intrant f parvam insulam, quæ curvo amne circumjecta formam circuli adeuntibus monstrat. Venientes vero loci possessores cum fustibus et pugnis expulerunt eos: et quidam arrepto naviculæ remo adstitit Episcopo propius, et ut forte Psalmos in libro decantaverat, ingentem ictum inter scapulas dedit. Excussus manibus volat in diversa codex, et ipse extenso capite et membris jacet humo prostratus. Sed exterius afflicto corpore, quid pia mens intus ageret, risus cordis per vocis organum mox patefecit: Gratias tibi, inquit, Domine, quia etsi amplius non erit, saltem vel unum ictum pro Crucifixo meo accipere merui. Transiens vero in aliam partem fluminis stetit ibi Sabbato. Vespere autem facto Dominus villæ divinum heroa Adalbertum transduxit in villam. Congregat se undique iners vulgus, et quid de illo foret acturus, furibunda voce et canino rictu exspectant. Tunc Sanctus Adalbertus, quis et unde esset, vel ob quam causam illuc veniret interrogatus, talia e contra miti voce respondit: Sum nativitate Bohemus, nomine Adalbertus, professione mo- C nachus, ordine quondam Episcopus, officio nunc vester Apostolus. Causa nostri itineris est vestra salus, ut relinquentes simulacra surda et muta, agnoscatis Creatorem vestrum, qui solus et extra quem alter Deus non est; et ut credentes in nomine ejus vitam habeatis, et in atriis immarcescibilibus cœlestium gaudiorum præmia percipere mereamini. Hæc Sanctus Adalbertus. Illi autem jam dudum indignantes, et cum clamore blasphema verba adversus eum proclamantes, mortem sibi minantur. Extemplo terram baculis percutiunt, fustes ejus capiti apponunt, et infrendunt dire dentibus in eum. Magnum sit tibi, inquiunt, quod huc usque impune venisti; et sicut celer reditus spem vitæ, ita tibi parvæ moræ necis damna creabunt. Nobis et toto huic regno, cujus nos partes sumus, communis lex imperat, et unus ordo vivendi: vos qui estis alterius et ignotæ legis, nisi hac nocte discedatis, in crastinum decapitabimini. Ipsa nocte in naviculam imponebantur, et reducti manserunt quinque dies in vico quodam.

e navigat in ulteriorem Prussiam, — f — *Christum prædicat:* — *percussus inter scapulas,* — *transit ad aliam partem fluminis,* — *causam adventus indicat:* — *jubetur discedere.*

29 Hæc dum in illa parte geruntur, ecce in monasterio, ubi ille talis nutritus fuerat, cuidam converso Joanni Campanario talia Dominus per visum ostendit. E summo cœlo velut volantia deorsum veniunt usque ad terram duo linteamina, alba sicut D nix, et munda absque omni sorde et macula: ambo sua onera singulos quidem viros de terra levant, ambo felissimo cursu nubes et aurea sidera transnant. Unius nomen extra ipsum, qui hæc vidit, admodum paucissimi sciunt, alter vero erat, ut adhuc hodie ipse meminit, Domnus Adalbertus, cui Angelicus minister jam cœlestis mensæ convivia præparavit. At Pater Nilus ignotum est quid de eo viderit, sed dulcibus scriptis eumdem virum ita alloquitur: scias dulcissime Fili, quia amicus noster Adalbertus ambulat cum Spiritu sancto, et beatissimo fine vitam præsentem erit terminaturus. Item Fratri Gaudentio quæ opere futura erant, nocturna quies textis ambagibus dixit. Expergefactus ergo, si vellet audire somnium suum, interrogat dilectum Patrem. Respondente autem ipso; Dic si quid habes: Vidi, inquit, in medio altaris calicem aureum, et hunc vino semiplenum, custos vero ejus nemo erat. Me itaque volente bibere merum, opposuit se mihi minister altaris, et audacibus meis cœptis velut quadam imperiosa auctoritate contradixit, quia nec mihi, nec alicui hominum licentiam dare vellet, pro eo quod tibi in crastinum pro mystica refectione foret servatum. Hæc eo E loquente fugit somnus ab oculis, et occupat trementia membra torpor ingens. Deus, inquit, fili prosperet hunc visum; fallaci somnio neminem credere oportet. Jam exurgente purpureo die cœptum iter agunt, et Davidico carmine viam sibi abbreviant, et dulcis vitæ gaudium continuo appellant Christum. Inde nemora et ferdlia lustra linquentes, sole ascendente ad meridiem, campestria loca adierunt. Ibi Fratre Gaudentio Missam celebrante, sanctus ille monachus communicavit; et post sacram communionem, pro alleviando labore itineris, pauxillum obsonii accepit. Et dicto versu et sequenti Psalmo, surgit de gramineo cespite; et quantum jactus est lapidis vel missus sagittæ progressus, loco resedit. Hic tum cepit eum somnus, et quia diutini labore itineris fessus erat, pleno cornu perfudit eum soporifera quies.

Post varias revelationes martyrii — *a Gaudentio monetur de somnio suo:* — *sub illius Sacro communicat:*

30 Ad ultimum pausantibus cunctis, affluit paganicus furor, et irruerunt super eos impetu magno, et injecerunt omnes in vincula. Sanctus vero Adalbertus stans, contra Gaudentium et alium fratrem ligatum, Fratres, inquit, nolite constristari! Scitis qui, hæc patimur pro nomine Domini cujus virtus ultra omnes virtutes, pulchritudo super omnes decores, potentia inenarrabilis, pietas singularis: quid enim fortius, quid pulchrius, quam dulcem pro dul- F cissimo Jesu fundere vitam? Prosilit ex furibundo agmine igneus Siggo, et totis viribus ingens jaculum movens, transfixit ejus penetralia cordis. g Ipse enim Sacerdos idolorum; et dux conjuratæ cohortis, velut ex debito prima vulnera facit, deinde concurrunt omnes, et vulnera miscentes iram exaturant. Profluit purpureus sanguis per foramina utriusque lateris. Ille oculis ac manibus stat orans in cœlum: exiit rubens amnis divite vena et extractæ hastæ septem ingentia vulnera pandunt. h Ille solutis vinculis extendit manus in modum Crucis, et suppliciter fusis precibus pro sua et persecutorum salute ad Dominum clamat. Sic illa sancta anima carcere suo evolat, sic nobile corpus protenta Cruce i terram occupat: sic quoque multo sanguine vitam fundens, beatissed bus et semper carissimo tandem perfruitur Christo. O sanctum et beatissimum virum, in cujus vultu Angelicus splendor, in corde semper Christus erat! O pium et omni honore dignissimum, qui Crucem, quam voluntate semper et animo, tunc etiam manibus et toto corpore complexus est. Accurrunt undique cum armis dira barbaries, et nondum expleto furore auferunt corpori nobile caput, et separant exanguia membra: corpus vero loco dividentes, caput

comprehenditur cum sociis, — *pluribus hastis vulneratus,* g — *orans pro occisoribus obit,* h — i — *caput abscissum palo affigitur.*

A caput palo fixerunt, et læto clamore sua scelera laudantes reversi sunt unusquisque ad proprias sedes. Passus est autem sanctus et gloriosissimus Martyr Christi Adalbertus IX Kalendas Maii, imperante rerum Domino Ottonum tertio, pio et clarissimo Cæsare, *k* feria VI scilicet; ut qua die Dominus Jesus Christus pro homine, eadem die homo ille pro Deo suo pateretur, cui est honor et laus et imperium in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Sequentia etiam habemus ex antiquo Breviario excuso, nobis Praga submissa.*

b *Bzovius* Liuticenses : *citatum Breviarium* Linicenses.

c *Additur in Breviario*, Polonorum, *apud Bzovium*, Prussiæ, *sed perperam.*

d Gedanum, *alius* Dantiscum, *notissimum ad mare Balthicum emporium.*

e Littus Sambiæ provinciæ, *vulgo* Samland, *inter lacus* Habum *seu* Frische-haff *et* Curonensem *seu* Curisch-haff.

f *Prope oppidum Fischaussium haud procul Regio-* B *monte.*

g *Apud Bzovium ista interponuntur* : Sanctus vero Adalbertus in se senem irruentem conspiciens, miti voce dixit : Quid vis pater? aut cur manus innocenti sanguine polluis, atque cruentatas sponte diabolo tradis?

S. Adalberti moribundi oratio.

h *Sequentia longe aliter ita apud Bzovium describuntur :* Ille oculis ac manibus in cœlum erectis, ait : Domine adjuva me ; et vinclis solutis, extendit manus in modum Crucis, et suppliciter preces effundens pro sua, et pro persecutorum salute ait : Domine Deus omnipotens, exaudi propitius orationem meam, et ne attendas istorum facinora, quæ in me indigno propter sanctum nomen tuum commiserunt : quia nesciunt quid faciunt. Sed aperi januam cordis eorum, ut te factorem omnium agnoscant, et intelligant, et ad te revertantur : ut passio mea non sit infructuosa, nec istis, nec aliis qui mei memoriam fecerint; sed concede omnibus in præsenti seculo quietem et pacem, et in futuro vitam æternam condonare digneris, Salvator mundi, qui cum Patre, et Spiritu sancto cuncta gubernas in secula seculorum. Amen. Et dum complesset orationem, amputatum est caput ejus : sicque nobile corpus felici lapsu occupat terram : sic sancta anima migravit ad Christum, Discipuli autem rapientes Magistri cilicium, C sanguine aspersum, amaro planxerunt animo, dicenter! Heu consolatio nostra, et spes gaudii nostri! cur nos flentes non consolaris? Sed ubi cadaver sanctissimi Martyris et Pontificis Adalberti corruit, concurrit undique armis munita dira barbaries, et nondum expleto furore caput sanctissimi Martyris palo fixerunt, corpus vero dilacerandum bestiis loco ipso dimiserunt : et sic læto clamore laudantes sua scelera, unusquisque ad sedes proprias reversi sunt.

an corpus ab aquila custoditum ?

Sed ut ostenderet omnipotens Deus, cujus meriti esset tantus Martyr ; per triginta dies jussu Domini, ab aquila corpus ejus custoditur, ubi nulla fera, nulla avis accedere potuit. Eam divino judicio aquilam custodem discipuli aspexerunt. Post vero infidelis turba, necdum humano sanguine satiata, tollentes corpus ejus miserrime dilaceratum, in mare dimiserunt. Inde vero indicio fulgidæ columnæ, super corpus ejus in cœlum usque perrectæ, manifestatum est corpus ejus, discipulis ; et venientes cum multis Christianis abstulerunt corpus ejus, et conjungentes caput corpori honorifice sepelierunt, et dignam ecclesiam nomine ejus construxerunt : ubi merita, et virtutes ejus exuberant usque ad hodiernum diem.

In MS. Ultrajectino traditur corpus tribus diebus ab D aquila custoditum. *Quæ omnia desunt etiam apud Freherum, Canisium et in sequenti Vita.*

i *Est ibidem in littore sacellum S. Adalberti erectum.*

k *Ante Dominicam 4 post Pascha, quod illo anno* 997 *obvenerat in* 28 *Martii.*

AUCTORE COÆVO EX MS.

ALIA VITA

Auctore altero monacho coævo,

Ex codice MS. Pragensi cum editione Suriana collato.

CAPUT I.

S. Adalberti natales, educatio, electio in Episcopum.

Nascitur Woythiech dictus,

Nascitur purpureus flos Bohemicis terris : major filius ex parentibus magnis, aureum pomum exivit e nobilibus ramis : progreditur pulchra facie, sed pulchrior fide Woytiech puerulus, quod nomen interpretatum sonat, Consolatio exercitus. Pater suus E nomine Slawnitz, magnus et præpotens erat; substantia ejus integra, possessio diffusa est; cui mortalium felicitatum copia, sub se positorum hominum unda, familia multa perstrepens, argento et auro plena domus. Cum esset Dominus terræ, fuit tamen mediocris homo ; oratio rara, sed habitabat secum misericordia bona ; neglecta castitas, et larga pauperum cura. Mater ejus nomine Strziezislawa ex genere Bohemorum erat, nobilissima caro, digna jugalis juncta digno marito : marito videlicet qui regum tangit lineam sanguinis : quem longe lateque jura dantem hodie tremunt, *a* Henrico Regi accessit proximus nepos. Femina, aiunt casta moribus, plena eleemosynis, fidem loquens operibus, nobilitati suæ pulchrum responsum dedit; sed discipula virtutis pene fit rea castitatis : nam dum zelat zelo castitatis, dum fit familiaris famula orationis, dat viro *b* occasionem peccandi, non cum una sed cum feminarum turba. Bonus Pater, sed melior mater ; optimus, qui nascitur ex ipsis.

parentibus illustribus :

æger offertur Deo in Clericum :

2 Lacte plenus interea parvulus homo febricitat, mortem vicinam parentibus minatur, fletum movet oculis videntium suos sidereos vultus. Pater fecit spissum gressum ad puerum, quem amat præ filiis filium : testatur crebris lacrymarum stillis, quantum vivat amor pueri in visceribus patris. F Mors amara in foribus, ecce salus occurrit bene cogitantibus. Dixerunt enim territi parentes tremula prece : Non nobis, Domine, non nobis vivat puer iste, sed Clericus in Dei Matris honore portet jugum tuum pulchra cervice. Sic dicunt ponuntque super altare Virginis. Recessit in ictu oculi vis doloris, infantulus ad se redit sospes omnibus membris. Bona semper Angelorum Imperatrix Augusta sic ad se clamantium ad Deum portat hominum vota, dum negare nescit corde petentibus, dum cœlo fert opem ægris mortalibus, splendida stella maris, signasti jam servum Virgo Maria tuum.

impositus aræ Deiparæ convalescit :

traditur Presbyteris, imbuendus litteris,

3 Qui cum intra plenilunium sensibilis pueritiæ venisset, rudisque linguæ meatus ad loquelam extenderet, primis elementis inficiendus, Presbyterorum datur in manus. Tunc [impulsus timore] quodam, qui cunabulis pueri familiaribus adhæsit, arduum desperans iter, parandis litteris se comitem subtraxit, semelque et secundo concita fuga ad dulces parentes perrexit. Quo scito pater infrendens, diris ictibus et vitalibus plagis fugam correxit; et cum indignatione sequens, non ab re filium tradidit salutiferis scholis. Nam aperuit Deus puero aurem cordis

A cordis, et interjecto mensis spatio, tanta gratia perfudit, ut eximie parendo seniori, usque ad unguem Philosophiæ ejus, papas morum et magister sensuum foret.

bene proficit

4 Decursis itaque rudis infantiæ balbutientibus annis Davidico nectare Woythiech potatus, parvoque melle dulce canentis Gregorii pastus, ut partem suam comedit ad septem panes sapientiæ portatur: traditur, inquam, ad ingenium Parthenopolim, Teutonum novum Metropolim, liberalibus disciplinis imbuendus: quam urbem Rex maximus primus trium c Ottonum Imperator, in magnum Archipræsulatum erexit, et, ut hodie cernere est, in pulchro littore Albis fluminis S. d Mauritio pulcherrimam domum prope constraxit. Urbis Episcopus tunc erat Adalbertus ipse et primus; qui quem suo nomine Adalbertum vocavit, bonæ indolis puerum Woythiech Sancto Chrismate linivit. Hæc cum facta essent (parentes non noverunt; postea, quando finito scholæ studio domum rediit, recordata est mater pueri, quia Pragensis Episcopus gentium positus idem Adalbertus, cum super regnum patris iter ageret; deductum fuisse filium cum ungendis pueris ut primo Chrismate liniretur. Ecce prudens lector in e peccato cognosce

missus Magdeburgum in Confirmatione Adalbertus dictus:

B latens mysterium, si non gravat hoc dictum, ut in peccato David, et in aliis forte erratibus, bonum figurat vetus testamentum. Bis, dum Presbyter, dum fit Pontifex, unctus; homo mortuus quatuor dies, unguento Salvatoris ad vitam suscitatur. Baptizatus ter, dum fonte Christum induit, dum mente monachum, dum sanguine Martyrem facit, summæ Trinitati, invisibili Deo, aptus servus præparatur. Sumo baptismo ter factum, quaternam unctionem semel errantem, et colligam in sacrum septenarium; ubi vult puer iste per avia currat, invenio hominem Deo plenum, septies Spiritu sancto infusum.

atque ita per errorem, sed non sine mysterio septies ungitur:

5 Igitur ad frontem Scholæ hospes processit, januas timoris intrat, ubi plures epulas appositas cernebat, quas, pront cuique venæ in lævo pectore saliunt, amœna turba discipulorum avido ore carpunt. Scholis præerat tunc Ottricus quidam facundissimus, ætate illa quasi Cicero unus, cujus memoriale clarum usque nunc intra Saxoniam habetur: quem, quantus foret, discipulorum facies inspecta sine lingua sonat, et per vicinas urbes circumquaque diffusa sophia digito monstrat. Apponunt pædagogus et herus legem, sicut consuetudo erat domi discere; adest puero divina gratia, et currunt divite vena ingenium, sensus et ratio. Hoc autem asserunt mira-

studiis incumbit:

C bile in eo; si forte magister amoveret pedem, ut est proprium vagis puerorum animis, f aliquando pereunte ludo totum consumpserat diem; cumque perlecta lectione nec verbum saperet, et bene iratus magister flagellare inchoasset; Dimitte me inquit, legam. Et dimissus, ut rem notam, optime legit. Dicunt etiam tribus linguis g pro una locutum, Domine mi, magistro clamasse, cum scopæ tergum verrunt, et ferventia flagella dolentem carnem frangunt. Auditoribus enim tunc usus erat, Latialiter fari, nec ausus est quisquam ceram magistro lingua barbara loqui.

6 Annos ter ternos in arena studii, palæstram exercet ingenii, effodiensque terra cordis obrutos sensus, contra ignorantiæ densam noctem prendidit scientiæ diem. Post Capella-Regis Magistrum tulit: Schola dixit, sat prata biberunt: discipulorum divisa manus certas sedes domosque revisant. Repatriat novo nomine jam adolescens Adalbertus: portat secum dulces sapientiæ liquores: dat caris parentibus visus filius gaudium magnum. h Hoc toto tunc tempore adeo lascivus erat, ut homo: incubat terrenis deliciis, vacat puerilibus jocis: quærens cibum et potum, ut pecus curvat vultum, nescit cernere cœlum. D

post annos novem reversus,

a petulantia puerili,

7 Moritur Bohemiæ Provinciæ Episcopus, et sicut coram astantibus desperata voce testatur, ab nigris spiritibus ad tartareum chaos incaute portatur. Præsens erat tunc Adalbertus, unus extrema videntium, et verba morientis aure audientium. Quem, ut ipse post Abbati in monasterio dixit, visionis illius magnus horror invasit, et ad primam salutem direxit. Exinde emendare mores, fræna ponere animis, desideria carnis igne divini amoris excoquere cœpit.

intuitus mortem Episcopi emendatur.

ANNOTATA.

a *Hic est* S. Henricus Imperator *ab an.* 1002 *usque ad annum* 1024 *quo obiit die* 13 *Julii.*

b *Hæc temere injecta videntur, cum contraria legantur in priore Vita, et apud Cosmam, aliosque Bohemicos scriptores.*

c Otto I *imperavit ab anno* 936, *et sequente Aquisgrani coronatus, Magdeburgi sive Parthenopoli mortuus* 7 *Maji anni* 973.

d *Idem Otto in pugna contra Hungaros voverat, si victor rediret, se Cathedralem ecclesiam Deo et S. Mauritio ædificaturum. Colitur hic cum sociis Martyribus* 22 *Septembris.* E

e *Quodnam illud peccatum? Utique non aliud, quam ex ignorantia Confirmationis sacramentalis, puero olim in patria collatæ, ejusdem iterata susceptio Magdeburgi, præter morem usumque Ecclesiæ: quo fit ut triplici baptismate, aqua, flaminis et sanguinis delibutus, tum bis in Confirmatione (licet per errorem) rursumque dum Presbyter et Episcopus consecratur sacro inunctus Chrismate, unctionem consecutus fuerit Adalbertus septemplicem. Quid est autem quod additur* Homo mortuus quatuor dies unguento Salvatoris ad vitam revocatus? *Nemo id de extremæ Unctionis, conferri moribundis solitæ, sacramento intelligat, quia id numquam scitur suscepisse Adalbertus, sed ad immediate præmissam Sacerdotalem unctionem, per quam ad vitam gratiæ revocatus dicitur, qui fuerat per amorem seculi Deo mortuus, et Lazaro quatriduano similis, uti infra in sua conversione describitur, sed per hyperbolen nimium exaggeratam. Surius quia nullum sanum sensum dare huic loco obscuro potuit, totum prætermisit.*

f *Hæc puerilis ætatis delicta prudenter potuit ignorasse externus auctor* 1 *Vitæ.*

g *Puta Bohemica, Germanica et Latina lingua.* F

h *Hæc observat Balbinus plane improbabilia esse, tam de S. Adalberto, quam vel maxime de moribundo Episcopo, ut supra ex aliis prolatum. Possunt forte excusari per auxesim dicta, et tanto intervallo temporis obscuriori relatu fuisse cognita.*

CAPUT II.

Dignitas Episcopalis: exercitia virtutum.

Conveniunt Dux terræ et major populus, et pro levando Pastore varias sententias dicunt; omnes tamen ad ultimum manus levant, aera clamoribus implent, non habere meliorem nec similem quem oporteret esse Episcopum, sicut indigenam Adalbertum; cujus nobilitas, divitiæ, alta scientia, et a placabiles mores, cum tanto honore concordarent. Ergo in hæc verba levatur terra Episcopus, mutata mente pius Adalbertus. Hac ipsa die ubi accepit Episcopatum, audientibus multis, locutum est dæmonium, cum illum Presbyteri sacris imprecationibus urgerent, ut exiens de homine possesso daret honorem Deo vivo. Quid mihi molesti, inquit, estis? Væ satis est mihi: amplius hic stare non possum, quia

In Episcopum eligitur:

a dæmone vt Sanctus proclamatur:

A quia hodie electus est populo terræ Episcopus, quem valde timeo, Christicola Adalbertus. Sic ait, et citius dicto dæmon impudens Spiritui sancto locum dedit, et ut flagello fugatus exivit homine sano. Cui rei qui hora illa præsens erat, Willico quidam bonus et sapiens Clericus visibile testimonium asserebat: et nos legimus, cum ad nostrum Abbatem hoc scriptum filius, mandaverat. Ipsum Episcopus Adalbertus suæ Ecclesiæ Præpositum habuit: post super cordis arida stante Spiritu sancto, nobilem monachum mons Casinus recepit.

accipit ab Ottone II virgam pastoralem,

9 Igitur electus Episcopus auricomam Italiam vadit, quem *b* Clusæ arctas vias egressum, prima civitas Verona recepit, quæ in fauce Regni pulchre levat caput. Ibi eum pastorali Virga investivit Otho secundus; qui tum loco patris rapidis cruribus montem Imperii scandit; sed non dextro omine, nec vivo maturæque sapientiæ signo rem publicam rexit: et dum omne quod vult Regem oportere sequi non bene putat, collectum orbem amisit, et quam terror patris peperit pacem interfecit. Sensit Teutonum tellus mortuum nautam maris, sensit aurigam dormientem orbis, cum quo prospera Dei cucurrerunt, multa bona Christianæ Religioni accreverunt, migrans migravit Otho pius, Otho rigidus, fluxa gubernare doctus; cujus aurea tempora nunc cum gemitu memorat, cum pressa malis sancta Ecclesia absque ulla requie hostes insurgere dolet, duorumque oblita Ottonum, antiquum nominat: Vere, inquiens, meus felix mundus erat, Otho dum sceptrum gerebat. Ergo Archimandrita Maguntinus, gravis homo Willigisus, Adalberto, cui Deus interiori gratia benedixit, venerabile caput oleo unxit, et in præsentia Imperatoris ad Sacerdotis altitudinem provexit. Ea tempestate effræna gens *c* Lutici Pagani jugum Christianitatis deponunt, et, cum quo errore adhuc laborant, post Deos alienos erecto collo currunt, et qui fugientes fugere nequeunt Christiani multi gladio ceciderunt. Tunc peccato Othonis multa mala surrexere, maxima ubique et miserrima emerserunt naufragia, respublica turpitudines passa de solio descendit, Christiana Religio lacera iram Dei sensit.

B et consecratur coram infelici Cæsare,

a Polonis

10 Actum est bellum cum Polonianis: Dux eorum Misico arte vicit, humiliata Teutonum magna anima terram lambit, Otho pugnax *d* Marchio laceris vexillis terga convertit. Alia hora congregatus et optimus populus et exercitus grandis valde nimis, congrediuntur cum *e* Carolinis Francis, *f* cedunt hostes non ferentes virorum fortium impetum fortissimum; sed dum vino ventrique colla flectunt, regnante Othonis infortunio, victores in turpem fugam desinunt. Ultimum et lacrymabile bellum confecit cum nudis Sarracenis, quorum dum ultra credibilem modum numerus excrevit, cæde cadaverum lassa dextera defecit, et bellantium heroum virtus fracta succubuit. Stratus ferro occidit flos patriæ purpureus, decor flavæ Germaniæ, plurimum dilectus Augusto Cæsari; qui cum stupentibus oculis nefas exhorret, tandem pudet quia mulierem audivit; tandem sero pœnitet, quia infantilia consilia secutus, sententias majorum projecit. Qui putas color? quæ facies cernenti talia erat? quæ tibi, magnanime juvenis, dies illa erat? quando in potestatem Sarracenorum populum Dei traditum vidisti, sub pedibus Paganorum Christianum decus laceratum aspexisti. Vere ut quidam Spiritu canens Domino ait: Cum sis justus, juste omnia disponis: eum quoque, qui non debet puniri, recte condemnas. Ergo Rex puer, cernens caros ablatos, optimates occisos, nescius quo se vertat, irato Domino quo vadat, in maximam desperationem filiam criminum impegit; illud post miseriam sequens, quod quidam jacens in marmoreis hortis cantat,

C a Francis, a Saracenis cœso, Sap. 12, 15

Una salus victis, nullam sperare salutem.

D Auctore coævo ex Ms. Aug. I. En. nec unquam victore

Emisso equo dedit se in mare. Nat sonipes; ubi lassus est cessat: ipse Rex nandi peritus super undas diu natat, donec obvia navis Græcorum fessum levat, et extra spem caræ conjugi et superstiti populo incolumem reddit. Erat in eo, ut accepimus, vivida virtus, fervida et effræna juventus; manus prompta bello, sed raro unquam cum consilio. Multa bona fecit; sed ætas lubrica errare fecit, et plura præcipitatione peccavit. Prope semper perdidit diebus suis, ubi prælium cœpit: extra Teutonum consuetudinem, pugnantibus eis secutum omne infortunium est, cujus efficiens causa erat Regis contra Dominum tacita offensa.

Bona Ecclesiastica in 4 partes distribuit:

11 Retro sumit iter sanctus Episcopus; venit in terram suam, pulchre regens animam propriam, et post bene pascens optimis pascuis subditam plebem. De rebus autem Episcopii primam partem in agmina pauperum, secundam pro restauratione matris ecclesiæ, tertiam pro captivorum redemptione disposuit, quartam ipse cum suis cohærentibus ad necessarios sumptus recepit. *g* Quid non facit Omnipotens mirabilis in operibus suis, maxime in misericordiis suis? Una hora vertit impium, facit sanctum; in cujus virtute veteres pennas projecit, novos mores assumpsit, candida Adalbertus. Acerrimis jejuniis longos soles ducere, macris vigiliis incentiva carnis domare, continuis genuflexionibus veniam peccatorum impetrare, perdia et pernox cura erat. Quomodo sacra lectio in cordis palato sapiat, quantum frequens oratio corde fusa in Dei oculus valeat, experientia magistra didicit, quotidiano exercitio loquente cognovit. Sentiens sensit Dominum propitium, et intime gustat dulcem Salvatorem. Contra luctamen desideriorum, et labia insurgentium vitiorum omni studio, omni arte occurrit; donec malas consuetudines vinceret, terrenasque dulcedines evelleret, multa passus, proficuas difficultates ingentesque labores consumpsit. Caro pugnat, anima laborat, Dominus adjuvat: homo manus movet, Angelus vires ministrat, dæmon et mundus loquatur sive taceat. Venter nocere valet: fervens et frequens oratio apertam et occultam nequitiam sævientis hostis debellat. Calcat humanas felicitates, nec curat transitorios labores: penitus voluntatem carnis fugiens, quo caro trahit; *h* omni annisu festinans sursum, quo spiritus vocat. Bene vixit, bene docuit: ab eo quod ore dixit, numquam opere recessit. Populus autem duræ cervicis, servus libidinum factus, miscebantur cum cognatis et sine lege cum uxoribus multis. Mancipia Christiana perfidis Judæis vendebant: dies festos confusa religione observabant: dies vero jejuniorum voluptatibus vacantes, omnino non curabant: ipsi Clerici palam uxores ducebant: contradicentem Episcopum iniquo odio oderant, et sub tutela quinque suorum contra ipsum Majores terræ excitabant. Erat autem labor plurimus, et contradictio crescens: et cum emergentia mala emendare non posset, ubi piscatio sua nihil cœpit, sanctus Episcopus locum dare necessarium duxit.

E plurimum jejunat, vigilat, orat: passiones domat diabolum debellat: F sed subditorum libidinem et malos mores corrigere nequit.

ANNOTATA.

a *Si* placabiles mores, *quærit Balbinus, quomodo* lascivus *ante potuit dici, tantillo tempore interjecto? Videtur auctor externam dumtaxat morum urbanitatem, quæ virtus sane non est magna, hic intelligere; uti supra lasciviam vocavit, propriam ætati teneriori ad delicias propensionem, non valde redarguendam si mature frænetur.*

b Clusa, *ad Athesim fluvium locus munitissimus Veronensium*

AUCTORE COÆVO EX MS.

A *Veronensium, contra incursionem Tridentinorum et Germanorum.*

c Lutici *an hodierni* Lusatici, *aut* Lutmeritici *aut alii, inquirant Bohemi.*

d Mesico, Miesico, *et* Micislaus, *qui ducta filia Boleslai Ducis Bohemiæ, factus est Christianus et baptizatus anno* 965, *cum anno quinto cum patre regnaret Otto II*

e *Erat Carolus frater Lotharii et patruus Ludovici V ultimi Francorum Regis e linea Carolina, cui anno* 987 *mortuo successit Hugo Capetus, excluso Carolo proximo herede : qui dum armis regnum repetit, captus est anno* 990 *et sequenti mortuus, et Trajecti ad Mosam sepultus in æde S. Servatii, uti ante paucos annos reserato sepulcro docuit plumbeæ lamellæ celatura ad caput posita, quam ibidem vidimus inter manus DD. Canonicorum.*

f *Interponitur apud Surium :* Expectare non audent, qui in viribus regni iratum Imperatorem sciunt.

Grandis et subita morum conversio in S. Adalberto,

g *Iterum hæc longa digressio apud Surium legitur :* Cernere erat alium hominem : o qualem, o quantum mutatum ab illo, qui paulo ante post pulchra temporalia equorum cursu cucurrit, aut tota mente in terrenis actibus jacebat, vel desideriis errare
B sine magistro ductus erat. Rediit ad se ; recognovit quamobrem Deus hominem fecerit ; mutavit honorem, correxit pedem, divina concupiscens et sola cœlestia suspirans. Delicias ægre fert, divitias non vult, aurum ducit pro nihilo, argentum pro luto; et quæcumque humana vanitas usque ad mortem amplectitur et amat, alta mente despexit. Horum vero quidquid est, in pauperum usus et ornamenta ecclesiæ, ut dixi, et ad sola utilia convertere cura erat. Noluit regnum dare divitiis : intelligit se illarum non servum, sed dominum esse. Seculum et ejus pompam, quam Clericus tota mente quærebat, Episcopus tota mente fugere cœpit : una cogitatio, unum studium erat nihil concupiscere, nihil quærere præter Christum. Inter hæc, o Domine, quam bonus et suavis Spiritus tuus in omnibus ! Utique non volentis neque currentis, sed miserantis est Dei, cujus nunc spiritu compunctus, taliter orare cœpit Episcopus Voitechus, in digito Dei facere et docere Episcopalia potuit. Quid non potest omnipotens, cum vult, cum meliora cogitat Deus? qui vult neminem perire, immo suorum neminem patitur perire, pura bonitas, sana æternitas, una veritas, sola dulcedo, tota pulchritudo, secreta salus et beata præsentia, pulchra caritas et cara misericordia Deus, quem loqui, quam suave? sedulo meditari, o
C quam delectabile, felix et insatiabile? cujus lucis absentes radios non vere miseri, nos vivæ gloriæ exules, nos mortui et cæci patienter sustinemus : utique, quia quam suave et incomparabile bonum perdidimus, ad majorem cumulum miseriæ, merito ignoramus. Auribus nostris audivimus, quam mirabilis sis in operibus tuis, o maxime Domine, o dulcedo, vita et panis Angelorum : agnovimus te, in misericordiis tuis, cujus risus et sacer ludus esse solet, una hora vertere impium, et facere sanctum, sicut est. Respexit Dominus Petrum, ex publicano quoque dedit Apostolum, et ex lupo fecit optimum Paulum. Ita cuncta Dei valde bona, misericordia et redemptio salutaris Dei.

rigidum vitæ in Episcopatu institutum.

h *Hæc iterum interponuntur, aut nonnulla aliter explicantur :* Quantum ad exteriorem hominem, districtiorem et austeriorem vivendi rationem nunc in Episcopatu, quam prius in monasterio habuit. Refugit non solum quod suave est, sed ipsa etiam naturæ necessaria negavit, incurrens in illud beatæ memoriæ verbum :

O nimium felix, cui parcus sufficit usus!

Contra noxias voluptates et labia insurgentium vitiorum, omni arte, omni studio virtutum occurrit, D donec desideriorum spinas evelleret, terrenasque delectationes vinceret : multa passus, proficuum ingentemque consumpsit sudorem. Mirantur fervorem ejus omnes, qui eum ante noverant : et qui prope latus vadunt, amatores carnales rigidum vitæ genus odio habent : ita fame et siti non sine causa laborat : frigore nimio, vigiliis et hirsuta veste sine misericordia corpus affligit. Desiderium quippe ejus in Deo erat, et postpositis cogitationibus malarum curarum, quas amor vanitatis habet, animam semper in manibus habuit, nullum volens habere inimicum, nisi inimicum Dei. Debellat ejus apertas, et cavet ejus occultas insidias : cui utique tot colaphos dedit, quot opera bona fecit. Calcat mundum sub pedibus, subjicit libero animo terræ felicitates, habens spem in cœlo, nec sensit transitorios labores : semper deorsum fugiens, quo trahit caro.

CAPUT III.

Iter Romam, Casinum, et ad S. Nilum. Vita monastica Romæ.

Itaque ad Sanctam civitatem, ubi memoriale sanctum, ubi Sepulcrum Domini est, pedester venire affectans; matrem Martyrum, Apostolorum domicilium, auream Romam venit. Ibi tum, pulchrum lutum, Græca Imperatrix Augusta, quæ jam longos dies mortuum flevit, sepulti conjugis memoriam reparat, dulcem Ottonem eleemosynis et orationibus cœlo commendat. Non enim diu supervixit ille, postquam Reipublicæ talem errorem genuit, tot Christianorum mortibus Paganorum animos satiavit. Mira res! In tantis adversis illum circumfluentibus non resipiscit, quid contrarium ministro æterni Imperatoris egerit, quid pio *a* Laurentio peccaverit, non recognoscit : Episcopatum, quem pater in suum honorem pretiosissimo Martyri erexit, ambitione suorum in peccatum ductus filius destruxit, non faciens ordinate, sed quasi qui aquam in mare fundit : Episcopatum dejecit, ut plenum deliciis Archiepiscopatum ditaret. Tulit optimo Laurentio, posuit Parthenopoli Archi-præsulem S. Mauritio : factum est scandalum in Ecclesia Dei propter hoc peccatum, donec novus Rex veterem errorem correxit, et venit post tres Ottones secundus Henricus Christianissimus. *b* Velut pater Otto pugnante Laurentio, ubivis gentium victoriam fecit; ita filius læso Laurentio victoriam perdidit, et diebus suis omnem confusionem recepit. Avertente faciem Deo, quæ sit tua virtus, o homo, specta nunc in homine uno. Quid prodest bellicus ardor? quid valet virtus nescia cedere loco? Age fac cuncta cum consilio, quorsum venis aspiciens irato et invito Deo, sicut scriptum est, Non est consilium nec ratio contra Dominum. Quapropter audi bonum consilium, et omnes vires et cogitatum tuum jacta in Dominum, ipse te enutriet : spera in eum, et ipse faciet. Inspiciamus magnæ indolis virum Imperatorem Augustum. Ecce dum peccat, flagellatur, et non emendatur : plenus adversis, media vita moritur; jacet nunc ecce inglorius, o utinam et non reprobus, magnæ virtutis alumnus! Prius vero quam moreretur, ut ad pœnitentiam hominem stimularet, sicut est solus bonus semper clemens Deus, talem visionem cuidam sapienti ostendit : quam ut auditam recolimus, infra notare non absurdum putamus. Nocte intempesta, quando altus sopor solet occupare hominem, vidit ipsum, de qua agimus, Regem, aureo solio sedentem; sub pedibus ejus argenteum scabellum, Episcoporum, et adstantium procerum circa ipsum aspexit seriem longam. Intravit autem decora facie, ad instar ignis juvenis incognitus; quem

Iturus Hierosolymam, venit Romam, E

a

Ottone I tunc defuncto,

b

F *et ob violatam S. Laurentii ecclesiam,*

Prov. 21. 30

Psal. 54. 23

juxta quod ei sanctus erat per visum minatus,

A quem nivea vestis vestivit, purpurea stola in pectore cinxit. Nec stat : via vadit; argenteum scabellum cum indignatione subtraxit, et averso vultu januam petiit. Quod ægre ferens post illum cucurrit, tale somnium qui cernere meruit. Quæso, inquit, mi Domine, dedecus non facias, suppedaneum reddas, quisquis es qui tanta audes : obsecro Regem coram populo ne confundas. Hæc magna potentis Laurentii aurea persona erat, sicut illi Episcopo post agnoscere Deus concesserat. Imo inquit, si meum dedecus non emendat, majora faciam : subtracto scabello, ipsum solio deponam. Hujus visionis terrorem, minasque exitiales cum cognovisset Rex puer, facinus non correxit, sive stimulus hominis suasit, sive ira Dei ita jussit! In medio cursu, cum dulcissima vita et gratissima lux juvenibus hæc est, non adjuvat honor Regem, fit victima mortis, pulvis in pulverem redit. Videte quamtum gloriæ Cæsar reliquit. Sed peccatum quod vivens neglexit, mortuo marito emendare uxor superstes instabat : legatos mittit, eleemosynas et orationes multorum per quos propitium Redemptorem appellaret, peccatorem Regem ab incendio liberaret. Hæc tum, ubi sanctum virum adesse cognovit Adalbertum, nominatissimum Episcopum, quem Hierosolymam properare audivit, clam ad se vocat; oransque ut pro anima Senioris oraret, massam argenti obtulit ingentem. Accipiens vir Dei onus argenti, suo itineri aut necessitati nil providet, omnia secutura nocte pauperibus expendit.

in flore ætatis extincto :

pro cujus anima uxor Theophania dat eleemosynam S Adalberto :

B

13 Nec mora magnam Romam egressus, ad sanctam civitatam Jerusalem præter spem imperfectum iter assumpsit : nam ea via dictus Casinum usque pervenit, ubi B. Benedictus caram sedem postremo posuit, et multos filios Christo generans pulchram militiam pulcherrime finivit. Ibi Abbatis et Fratrum piis monitis hortabatur, ne inutili vagatione vitam expenderet, sed loco staret, ita melius virtutum fructus congregaret : Deum vero propitium, bene vivens, in omni loco inveniret, ut, illud in Psalmo : Omni loco dominationis ejus benedic anima mea Domino : Et rursus S. Hieronymi sententia bona, Non Hierosolymis fuisse, sed Hierosolymis bene vixisse, laus sive salus est. Animadvertit divinum animal, habens oculos ante et retro, probante munda discretione, ita esse ut dicunt; montem festinus descendit; et quem in philosophia Christi perfectiorem discipulum invenit, Patrem Nilum calida spe accensus petivit : sub quo parvulus factus jugum Christi ferre, et obedientiæ aureas litteras parare satagebat. Amplexus genua senis in hoc firmus hærebat. Non negat Pater Nilus, Ast, inquit, homo ego sum Græcus; melius conveniunt tibi cum quibus hæc agas monachi Latini. Redeas Romam, nutricem sanctorum filiorum : quære nobilem Abbatem amicum nostrum Leonem : dic me misisse te rudem discipulum ad talem magistrum. Hoc duce itineris, prælia Dei pugnaturus, fortiter incipe, ad servitutem Dei securus accede : sub hoc patrono, contra adversantia cuncta animæ ad Deum progredienti, salvus enatabis, et majore flamma, quæ nunc in te ardet, accensus excrescet tibi quotidie Dei focus. Fecit, ut homo Dei dixit : ad S. Bonifacium monachalem vestem accepit : sub Abbate, quo dixit, regula duce militavit : pedem junxit obedientiæ imperio; tamquam ad epulas ita ad complectenda jussa festinus; et si quis quid præcipit, eo magis lætus quo plus vile erat servitium omne, libens facit cuncta humilia : diligenti studio se informat, ut ad similitudinem Dei propius scandat.

qui monitus a Casinensibus,

Psal. 102, 22

dimittit iter cœptum,

C

et a S. Nilo Romam remissus,

habitum monasticum accipit :

14 Obliviscitur Episcopum, factus parvulus in medio fratrum : coquinas purgat, hebdomadas intentissime procurat, scutellas lavat, et ad necessaria cuncta cocorum cursu volat; manibus fratrum aquarum usus ministrat : mane ad claustra, vespere et meridie ad mensam aquam portat; ut hoc vespere et meridie integræ congregationi servitium serviret, talem obedientiam ab Abbate rogans accepit. Cogitationem tacitam in se regnare numquam permisit : quidquid accedens ad animum diabolus dixit, statim senioribus palam fecit. Acutissime autem interrogavit de Scripturis sanctis, sedulo percunctatus de tractatibus vitiorum naturis, sed ad hæc, quod ante nescivit, quærenti illi recte Abbas respondit, ut ipse non semel ad nos ait : unde luce clarius constat, quia inspiratio Dei et gratia discipuli hæc erat. Jactat in domo animæ fundamenta profundæ humilitatis; facit ex quatuor virtutibus instar crucis : expressit prudentiam, justitiam, fortitudinem, temperantiam, angulares lapides, ex quibus durabiles parietes erexit, ferro obedientiæ exæquatos, calce patientiæ munitos; domui quam duplo calamo texuit, duplicis caritatis aurea texta supraposuit; Templum Domini se fecit; regale cubile filio Regis intra se præparavit. Orationum lectionumque studiis eo diligentius incubat, quo negotia præpedientis sæculi nulla ad aurem venerant, nullæ curæ vel pericula regendarum animarum vexabant. Ex ore suo numquam contentio, numquam venit amara murmuratio. Et cum Abbas eum vehementissime sæpe increparet, occurrit benigna patientia, et semper flexa humiliatio. Erat lætus ad omne injunctum opus; non solum majoribus, sed etiam minoribus obedire paratus; quæ est prima via virtutis ad summa tendentibus cœlicolis viris. Quinquennio plenus miles in monasterio erat, dulcedine morum cunctis placens, altitudine virtutum longe antecellens. Si cui forte venit invidia suæ sanctitatis, hunc humilitate cito placavit. Proficiebat de die in diem, de virtute in virtutem. Processit in hospitio suo hospes Christus, tamquam gradibus eburneis Rex coronatus : procedens processit, et usque ad perfectum diem crescere fecit.

viliora ministeria obit :

D

AUCTORE COÆVO EX MS.

omne genus virtutum exercet,

E

quinquennio ibi degens.

ANNOTATA.

a *Erat S. Laurentio dicata* Ecclesia Merseburgensis *ad Salam fluvium in Misnia, cujus Episcopatus tunc destructus erat, Gislero ibi Episcopo ad Archiepiscopatum Magdeburgensem et Ecclesiam S. Mauritii promoto. Consule libr.* 3 *Chronici Dithmari Episcopi Merseburgensis.*

b *Surius* propter hoc peccatum, velut patet, pugnante Laurentio victoriam perdidit.

F

CAPUT IV.

Reditus ad Episcopatum. Hungari instructi. Resumpta vita monastica Romæ.

Post *a* populus terræ Episcopum suum revocant : viri sancti pappatem Radlam, qui frater carnis suo Duci erat, et Christianum Zrahkwaz monachum, eloquentem virum, in hoc opus eligunt. Hi duo cum litteris Metropolitani Romam veniunt, de reditu Pastoris Papam appellant, populo pœnitenti patrem suum quærunt. Promittunt ex ore populi errata corrigere, quæ fecerunt solvere, desinere a malis, studium dare bonis. Abscessus vero sancti viri contrarius erat Domino Papæ : talem margaritam a suo corpore evellere, durum erat magnæ Romæ. Sed facta synodo ratio obtinuit, quia gens suam plenam satisfactionem pollicens vocat, dimissum gregem repetat. Amborum, Papæ et Abbatis, imperio parens, fracto suo libito, flens Episcopus, ad Episcopatum redit : pro cujus regimine virgam, pro cujus pignore annulum, dante Apostolico accepit

a a Bohemis repetitus

ad Episcopatum redit :

AUCTORE COÆVO EX MS. instruit subditos :

A pit. Dominica die veniens venit demum ad unam civitatem, ubi ipsa die erat mercatus magnus, quæ visio non parum adduxit tristitiæ sancto viro. Ad eos vero, qui se reportarunt improperando ait : Hæc est vestra promissio bona? pœnitentes vestri nec feriantur hac die sacra. Stetit tamen in Episcopio suo, pascens macrum populum divino pabulo; et si vellent sumere, potans salutari poculo. Primum novo adventu Pastorem verentur; quasi fideles matrem Ecclesiam petunt; et parum repressa mala consuetudine, quasi cum Christianis actibus Christum adorant. Verum nova Religio cito dorsum vertit : antiqua consuetudo superiorem manum tenuit : spreto Deo carnalem populum caro traxit : delectata iniquitas viam desideriorum currere fecit. Voluptas pro lege erat : [servire ei recusant] cui servire regnum est : unum Dominum nolunt ad ignominiam suam, ut multis Dominis servitia agant : nectunt sibi funes peccatorum, quibus trahi valeant in æternum exitium, quia discere nolunt, ubi sit sapientia, ubi vita, ubi lumen oculorum et pax.

in male obduratos,

ut matronam adulteram a nece liberet se morti exponit :

16 Accidit, ut solet humanis erroribus, ut quædam matrona, oblita ingenitam nobilitatem, scortum se faceret, et palam facto peccato maritus vitam mulieris quæreret. Ipsa vero ad Episcopum concita ala pedum confugit : quam in oratorio S. Georgii B retro altare abscondit, ut satisfactionem suaderet, et vitam servaret. Ecce ex improviso adest armata manus, et si non redderet mœcham, ambobus et Episcopo et feminæ minantur gladium. Audivit sonitum armorum et minas verberum procaces Episcopus lætus; et si forte semper optatum martyrium nunc miserante Deo inveniat, tacita cogitatione ruminat, dubioque gaudio exultat. Ah mala mens! ah pejor vox! Venit malevolus, secretum prodidit, uti latebat mulier digito monstravit. Quid prodest refugium ad Sancta Sanctorum, quis curat regnante barbarismo fas Christianum. Frangunt templum, apprensis crinibus educunt tremulam mulierem, quam capite truncant. Crescunt culpæ : vetera scelera non cadunt, nova quotidie surgunt : quidquid boni promiserunt, mentitos esse voces operum dicunt. Unde cogitans Episcopus, quod nec sibi nec illis cassus labor profuisset, animæ vero suæ talis statio obesset, Pappati suo ait : Scias certum, aut ubi ego sum venies, aut amplius me nunquam videbis. Ipsi tamen erat labor magnus non præterire, quo minus admoneret Clerum et populum, secundum quod ætas, discretio, gradus, et qualitas criminis postularunt : nec dabat somnum oculis [donec inveniret] C qua arte, qua virtute compescere posset nascentes errores. Non tacendum, quod juxta positis *b* Ungaris nunc nuntios suos misit, nunc seipsum obtulit : quibus etiam ab errore suo parum mutatis umbram Christianitatis impressit.

Hungaros docet :

b

redit ad monasterium Romanum.

17 Ergo divinus heros ascendit equos; dulcem Romam revisit; et quasi post maris pericula quassa navis, occupat optatum portum. Hic secretos monasterii sinus, caram requiem intrat : amplexus pulchram Rachel, libenter obliviscitur laboriosam Liam; utitur sacris deliciis, esurientis animæ pulchros pandit rictus, orationum lectionumque perfruitur felicibus ferculis. Usus vero sibi maximus erat, colloquia quærere spiritualium et seniorum, qui crebro illuc, pro caritate Abbatis, plures confluxerunt : Græci, inquam, optimi veniunt, Latini similes militarunt; superioribus quatuor pius Basilius, inferioribus quatuor magnus Benedictus dux sive Rex erat. Inter quos *c* medius incedens, Deum sitiens Adalbertus, verba vitæ sumit et glutit, raptusque in altum cum Fratribus, contemplatur dulcem Dominum. O quantoties obortis lacrymis memini dicentem, cum causa ædificationis aggressus essem Joannem Abbatem : Ubi sunt, inquit, margaritæ meæ? ubi sunt cibi animi mei? Cum convenirent sancti viri pluebant ibi sermones Dei, accensæ sententiæ mutuo cursabant : arsit ignis super terram cordis : testabatur Deum præsentem unda compunctionis. Hoc Gregorius Abba, hoc erat Pater Nilus, hoc Joannes bonus infirmus, hoc simplex Stratus et super terram Angelus unus : hoc ex donis majoribus Dei sapiens Joannes, hoc silens Theodorus, hoc Joannes innocens, hoc simplex *d* Leo Psalmorum amicus et semper prædicare paratus. *e* D

inter Basilianos et Benedictinos,

c

colloquiis sacris accenditur.

d

e

ANNOTATA.

a *Hæc ita in aliquo compendio leguntur :* Pertæsi orbitatis suæ Pragenses et ipse Princeps ad Archiepiscopum Moguntinensem duos monachos Papatem Christianumque mittunt : Adalbertum Episcopum suum repetunt... mittit cum iisdem nuntios Romam ad Pontificem Archiepiscopus.

b. *Chartuitius Episcopus, in Vita S. Stephani Regis Hungariæ 20 Augusti, scribit* patrem hujus Geisam, *solicitum de propaganda inter suos Christiana religione, visione nocturna juvenis, aspectu delectabili adstantis, consolatum : qui inter alia dixit :* Verum spirituali legatione tibi transmittendum honorificabiliter suscipite : susceptum venerabiliter habete : exhortationibus ejus non fictum cordis fidelis assensum præbete... Dum miratur de viro divinitus prædicto, nuntiatur ei B. Adalbertum, Bohemiensis Ecclesiæ Pontificem, ad se venturum esse, propter conversionem ipsius et fidei non fictæ profectum, Domino Deo laudis hostiam oblaturum. Oritur lætitia novis Christi militibus inenarrabilis. Dux obviam tironi Christi cum fidelibus quibusque procedit; honorabiliter eum suscipit; et ut per visum monitus est, modis omnibus obedientem se fore monstravit. Igitur jubente Principe fit ubique congregatio indomitæ gentis, per sanctum Episcopum; et per suas exhortationes continuo convertuntur et baptizantur alumni patriæ, statuuntur in multis locis ecclesiæ. *Natum filium* Deo dilectus Adalbertus Episcopus chrismali baptismate intinxit. Nomen sibi impositum est Stephanus... Post hæc Geisa plenus dierum, anno Dominicæ Incarnationis 997, nequam ærumnas cœlesti mutavit gaudio : et eodem anno beatus Episcopus Adalbertus, causa prædicandi verbum Dei, Prussiam ingressus, palma martyrii coronatus est. *Hactenus ex Vita S. Stephani Regis. Infra autem in hac Vita num.* 22 *insinuatur, quod uxor jam pene decrepiti Ducis, omnia pro viro agens dux fuerit cœptæ Christianitatis.*

S. Adalbertus Geisæ Hungariæ Regi in visione promissus, E

et S. Stephanum baptizat.

F

c *Infra tamen num.* 26 *dicitur* in philosophia Benedicti Patris nutritus,

d *Ab aliquibus hic censetur Leo Nonantulanus Abbas, meminit ejus Petrus Damianus epistola ad Nicolaum Papam. Verum potius alium arbitramur, uti et Nilum prænominatum, a S. Nilo diversum : hi enim videntur esse quatuor Græci et quatuor Latini qui Romanum incolebant monasterium, inter quos S. Adalbertus vivebat nonus ac medius.*

e *Hic iterum apud Surium plurima interponuntur et sunt ista :* Ad hæc, quamvis soleant signa et prodigia ostendere, non facere, sanctum; animum piis moribus coluit ita, quod ut et nos ex parte cognovimus, Adalbertus signorum operator adhuc in vita claruit. E quibus est illud scilicet dum fratribus serviret, et offenso crure supra durum marmor satis valide cecidisset, quia vinum nescio an aquam portavit, testudinem cum eo, quod intus erat, illæsam servavit. Audierunt ex mensa fratres clarum sonum : quod nemo dubitavit fractum, mirantur omnes

Miracula S. Adalberti, in monasterio virentis.

vas

A vas sanum. Solebat prius obedientiam facienti multoties fragile vas frangi, et cum pro peccato negligentiæ veniam peteret, angelus superbiæ, humilitatem ejus ægre ferens, ut pro nimia frequentia verecundiam ingereret, mala voluntate testudinem frangere adjuvit: sed quia non cessavit obedientia, nec generavit fastidium major tristitia, servo suo Deus solatium dedit in gravi ruina, et tunc illæsa testudo apparuit, et postea, puto, numquam aliam fregit. Dicunt etiam laborantem oculis filiam, nescio cujus, cum manum imponeret, oratione sanasse. Alteri quoque, cum monasterium causa orandi pro medela infirmitatis intraret, quem tribus annis sumere non potuit, sanctus panem pro benedictione obtulit: et primum insueto hoc cibo hæsit; sed qui aderant, quod vir Dei benedixit, manducare cum suasissent, sumpta fiducia parum gustavit: et ex illo die, quem omnes poscunt, qui vivere volunt, sine invidia panem manducare cœpit.

ejus sapiens responsum cur absque Pedo incederet,

Hunc Episcopum, quo dignum non fuit seculum nostrum, cum sine baculo iter agens Ravennam veniret, cur sine Virga Pastorali vir tantus incederet, optime cautus Dei servus Durans, interrogavit. Respondens verbum memorabile ille homo, qui vere B potuit loqui; Vivit Deus, inquit, in cujus conspectu sto, facile est gestare pedum, sed difficile reddere rationem, cum venerit ad judicium, qui non errat, districtus judex vivorum et mortuorum, sive in vitam sive in ignem æternum mittendorum. Hunc aliquando sanctimonialis femina, quæ tempore adolescentiæ sat cognoverat sanctum Episcopum (credo Parthenopoli vidit, cujus schola ad gloriam Dei talem nutrivit alumnum) et admirans cur, quæ dat licentior ætas, a joco et risum moventibus verbis adeo Episcopus juvenis abstineret, ait sancto viro diversæ mentis femina: Alium Adalbertum video: Cur qui quondam eras homo pulcherrime lætus, nunc severus es et instar Catonis cujusdam rigidus? Nonne, cum magister scholarum sapientiam docturus venit ad nostrum cœnobium, nobiscum ludendo duxeras totum diem lætum? At ille graviter suspirans, projecit verbum cordis: Vere scias, domina, quia quicquid ejusmodi feci vobiscum jocando, alto et acerbo vulnere nunc afficit animum meum.

et juvenilem hilaritatem exuerit.

Per viam recedens ab eo Clericus, redire cogitur.

Astericus ejus Clericus, contra sanctum virum arguendo, increpando, cum multa inutilia furibundo animo loqueretur, ultra limitem rationis proterva contentione progressus, quasi quem amplius videre nollet, magna cum amaritudine reliquit. Arrepto autem itinere, tota die, ipse, cum socio homine suo C equitans, errare cœpit; ut cum viam, haud aliter atque manum suam sibi notam, invenire non posset, ex pœna cognosceret, quam grave peccatum cum Episcopo contendendo perpetrasset. Porro ad vesperam casso labore reversus in urbem, quod ira dictante ex humana infirmitate deliquisset, pœnitere coram Deo toto corde cœpit. Similiter vidua quædam occurrens equitanti, cum nudæ penuriæ aliquam consolationem quæreret: Mecum hic nihil habeo, inquit: cras veni ad civitatem, sumens a me, tuæ necessitati quæ dare valeo, cum caritate. Cumque dimissa muliere, cœpto itineri insisteret; meliore tactus cogitatione, Voca mulierem, Episcopus dixit: quis scit, si usque mane vivam? Hodie compleat acceptio datum, ne ego judicium, illa sentiat damnum. Et data cappa, qua amictus erat, reliquit exemplum bonum: ut opus non tardet, nescientibus quid futura pariat dies.

Propriam vestem egenti donat.

D

AUCTORE COÆVO EX MS.

CAPUT V.

Remissio ad Episcopatum: peregrinatio ad pia loca. Cædes quinque fratrum.

Ottone 3 Romæ coronato,

Interea purpura natus Otto Rex tertius, causa scandendi culmen Imperii ut mos est a magno Carolo Regum Francorum, multo comitatu Romam intravit, optatum diu caput Latinæ terræ ostendit: quasi post Deum secunda justitia veniat, iniqui omnes tremunt, boni magno gaudio gaudent; fecit, propter quod venit, quem ipse capella sua tractatum posuit Papa Gregorius, Cæsarem benedixit: populus Kyrie eleison celsa voce canunt: ascendit unctus cum corona Imperii Imperator Augustus, gerens sidereos vultus, et bonæ voluntatis plena præcordia ferens. Post hæc facta est Synodus: zelo juris tactus Magontinus Archiepiscopus antiquam cantilenam cantat, Episcopum sanctum a quiete monasterii ad relictos greges abstrahere parat. Assentit Papa Gregorius, et semel susceptum impune non posse dimittere gregem Scripturarum voce testatur; Sive E vult, sive non vult vir Dei, eat, sedentes Episcopi inquiunt, aliter vinculis anathematicis nectimus. At ille secretum petens, ad Papam ait: Hostis meæ quieti invidet, qui vos suo stimulo instigat, ut eo me redire compellatis, ubi animarum fructum non faciam, detrimenta autem mea in anima sumam: mitiga ærumnam meam, defectui meo pone remedium, tristi abscessui meo da vel solatium unum. Si audiunt oves, quam clamo, vocem, vivo et morior cum eis: si non; licentia tua, Apostolice bone, vadam ad eos qui nesciunt nomen Domini, exteras et incultas gentes. Acquievit libens voluntati hominis Dei Papa Gregorius, ut erat satis bonus, quantum permisit vaga juventus. Reliquit monasterium, non sine magno planctu suo et Fratrum, moleste ferens ruptam quietem, sed habens de martyrio spem vivam, quod in suo pectore ardebat desiderium longum. Homo Dei, ne timeas, nullam habens causam: vade securus. Stella maris iter tuum præibit, et dux bonorum Petrus fidelissimus comes itineris cohærebit.

sententia Synodi cogitur redire ad Episcopatum:

aut cæteras gentes docere:

invisit Turonibus corpus S. Martini,

19 Igitur cum puero Imperatore Alpium nubila tranans, causa orationis Turoniam pedester petit, ubi corpore jacens beneficia præstat, qui nullo loco clamantibus se negat baculus pauperum, dulcissima mater peccatorum, benignus Martinus, et larga manu dare paratus. Parisius quoque pedester venit, F ubi sanctus et pretiosissimus Martyr Areopagita Dionysius fuso sanguine corpore requiescit, qui Athenis Philosophiæ studuit, ubi quem Paulus prædicabat, Ignoto Deo ara posita erat: qui etiam Evangelizandi responsa ad Gallos accepit, quando Clemens Petri Sede tertius sedit, et dum Paganis Christum ingereret, pulcherrimo martyrio vitam finivit, cujus inter cetera est hoc gloriosum mirabile, quia post necem religiosus truncus, proprium caput manibus portavit, et sequens multitudo Angelorum laudes Deo cecinerunt; Populus cœli, ut ita dicatur, de triumpho terræ exultans jubilat, de carissimo *a* Dionysio gloria tibi Domine in excelsis resultat; ad quem misericordiæ largum, si quis peccator confugerit, nunquam sine misericordia vacuus recedit. Hinc caput inclinans ad Floriacum, monachorum ingens cœnobium, avido cursu volat, ubi corpore jacet et miraculis fulget, magister mundo morientium et tota mente Deum quærentium, scilicet re et nomine Benedictus, parvulorum dulcissima nutrix, sub umbra alarum infirmorum medicus bonus. Nec dimisit ubi corpus Discipuli quievit, ubi et primus monachorum gregem rexit Abbas *b* Maurus, signo sanctitatis et miraculorum dulcedine

Parisiis S. Dionysii,

a

Floriaci S. Benedicti,

et alibi S. Mauri.

b

magistro

AUCTORE COÆVO EX MS.

A magistro simillimus. Horum sacra domicilia, et si quæ occurrunt similia, quem desiderium æternorum afflavit Adalbertus, pedes circumvolat, adjutores ad sua prælia vocat.

familiaris Ottoni 3,

20 Hinc ad Imperatorem redit, qui hominem Dei adeo dilexit, cujus mores nobiles novimus, quia omnes bonos eo plus amare studuit, quo quemque majorem habita bonitas fecit. Cum quo aliquos dies commoratus, nec nocte nisi ante conspectum Imperatoris jacere permissus est. Intellige quantum caritate sibi junctus erat, quamvis puer et errans moribus Cæsar, tamen benignus, sine comparatione humanus Otto Imperator Augustus. Horis congruis semper de cœlestibus docuit Regis pueros, et circapositos proceres suavissime admonuit, ne infidelibus miserisque divitiis cor figerent, ne procul a Regno Dei projecti, pro parvo gaudio æterna tormenta subirent. Noctibus quoque calceos dormientium clam raptos aqua abluit, discipulus humilitatis: manibus suis lutum tulit, lotos restituit. Ibi sopora nocte parum molli lecto requiescens, vitæ suæ desiderabilem terminum aspexit, nescius tamen ipse, quid sibi somnium vellet, donec tactus Spiritu alienigena hoc revelavit. Putabat in domo majoris Fratris duos lectos præparatos. Unus erat suus: alter B erat fratri vel fratribus destinatus. Pulcher erat et decorus, sed qui debuit esse suus, multo pulchrior purpureus et floridus, et incomparabili ornamento pretiose vestitus. Erat autem in superiori parte, panno capitali aureis litteris inscriptum: Munus hoc donat tibi filia Regis. Quod somnium coram Rege cum quibusdam familiaribus exponeret, quidam, cui vivax ingenium natura dedit, et pulchra facundia insignem fecit, Leo Palatii Episcopus, pulchre alludens ait: Homo tibi contrarius cito invenies quod quæris: dono Virginis procul dubio Martyr eris. Nec minus quod vidit de lecto fratris vel fratrum, partim ante se, partim hoc anno esse completum, sic collige mecum.

aulicos instruit:

visione in somnis facta

intelligit se martyrem futurum,

21 Quinque fratres habuit, quorum omnium animas gladius pertransivit. Ex quibus major frater servitio Imperatoris in adjutorium profectus, Paganorum expugnationes adivit: ubi et cum Boleslao Poloniorum Duce amicitiam junxit, querelas Imperatori fecit, quod mala, quæ nulla promeruit, Dux Bohemorum Boleslaus sine misericordia sibi, suisque Fratribus plura ingessisset. Hujus usque in adventum et seros reditus relicti domi quatuor Fratres pacem impetrarunt, et ex parte Ducis securitatem et sacramenta acceperunt. Proh divinam humanamque C fidem! Numquid non est Catholicus melior Pagano? Væ homini cui in cordis vena malus dolus salit! heu nostra infelicia tempora! Sapientem vocamus, cui fallere ingenium calet: cui in ore mel, in corde fel latet. Ecce Judas, qui per pacem didicit facere bellum; promittit vitam, ut inferat mortem; dat *c* Boleslaus fidem, ut inopinato occidat fratres. Nec longe quæras exemplum: in eadem linea sanguinis frater suus Sanctissimum Wenceslaum occidit. Inter hæc quis non deploret squallores miseriæ nostræ? quis non exhorreat cæcum natum hominem nostrum? *d* Dum nescit cavere currens peccatum, cadit in majorem foveam: dum non vult quærere oculorum ductorem, nascitur de peccato peccatum maximum. Ita et nunc, o homo, dum nescis cavere perjurium, incurris homicidium, nec ante desinis hoc dicto ad tuam fidem, antequam impleas illud propheticum: Appone iniquitatem super iniquitatem, et mox sequitur illud Evangelicum: Sanguis qui effusus est, sit super te, et super filios tuos. Igitur sacramento fidunt, quod Christiani darent: quando Fratres Christicolæ Adalberti pacem putarent: liber populus per campum ambulat, non

habet quinque fratres,

seniorem apud Boleslaum Polonorum Ducem

c

d

illi contra datam a Duce Bohemiæ fidem,

Psal. 68, 28
Matt 27, 25

enim, data fide, bellum cogitat; stat proxima peri- D culo civitas secura. Nam et ecce hostes ex improviso veniunt, diffusa multitudine civitatem circumcingunt, *e* in Vigilia pretiosi Martyris Wenceslai bella incipiunt; nihilominus et ipso festo oppugnare certatim insistunt. Nec juvat, quod urbani diem Sanctum venerari petunt: contra quos forenses verba superbiæ jaculantes, Si vester, inquiunt, Sanctus Wenceslaus, noster utique Boleslaus. Et quamvis post caperent civitatem, pœnas dedit asperum verbum: civium namque gladio die illo ceciderunt hostium capita multa, et omnes qui in illo consilio fuerunt, aut mortui quiescunt, aut cæci et dispersi male vivunt. Cessit pavida civilibus bellis civitas, miserabili exilio familiæ distractæ bona in manus inimicorum cuncta cesserunt. Inundat planctus mulierum; stupet mortua facies puerorum, geminatis dextris vivorum: stat silentium spectantium Clericorum: sancti viri fratres quatuor, strenui bello et nescii cedere loco, dum de quo jam diximus, Clericus Radla consilium dedit, parum valentia arma dimiserunt, et quam præliando pulchram mortem putarunt, confugiendo ad ecclesiam (ut est in humanis oculis) turpem fugam acceperunt: nam falso data est spes vivendi, et dum exeuntes ecclesiam sponte E in manus hostium vadunt, fefellit dextera Senioris, et in conspectu omnium pulchra corpora subierunt capitalem sententiam. Hæc tunc: sed quando digna indigni scribimus, est mortuus furente gladio frater maximus, completa est pii Adalberti visio tota; dum ante se bis duum fratrum, post hoc anno maximi fratris mors est subsecuta; quorum mortibus mors sua quam præstantior foret, quorum lecto lectulus suus quam pulchrior emineret, omnis intelligit; qui ipsum causa Dei, illos causa seculi et defendendæ vitæ cecidisse cognoscit.

in sua urbe obsidentur, e

ad templum fugiunt,

spe pacis egressi occiduntur.

et tandem etiam natu maximus.

22 Vidit etiam in monasterio et aliam visionem, quam non de se, sed quasi de aliquo alio reverentissimis viris ita exposuit: Agnosco hominem, cui duos ordines in cœlo Deus arridens digito præmonstrat: unum splendoris purpurei, alterum ultra quam dici potest nivei candoris inter hos et illos blanda vox ait, manet te locus, et certa sedes. Ergo quem suo labori adjutorem Deus præparavit, Ducem Polonorum, servorum Dei patrem, Boleslaum, rerum dubius petit: cujus auxilio nuntios suos miserat ad insolentem uxorem, si vel stuprata ab amatoribus multis priorem maritum accipere vellet. Interim in hac Regione cum Duce nuntiorum adventum expectat; qui cum redeunt, qualem Episcopus F amavit, plenam contumeliis legationem referunt; Bene venias inquiunt, ad non semel refutatam mulierem. Miræ res! ad uxorem sponte venis, quem semper invitum vocare, et necesse erat tenere, Scimus quæ cogitas, homo. Omnino nolumus, nec est tibi locus in populo tuo, qui vis vindicare occisos fratres vulnere magno. Accipiens ille libellum repudii; ex superborum contumeliis non minus lætus efficitur, quam homines, cum, sicubi non sperant, læta verba et honorum oblationes accipiunt. Dirupisti, inquit, ille, Deus vincula mea. Hoc est quod expectans expectavi, desiderio desideravi. Ablatum est meum periculum. Quid? respondet in faciem. Qui me non vult, quomodo possum regere gregem? Euge non timeo revocantem amplius Papam, nec tristia ferentem Metropolitæ immitis epistolam; qui ante hac paganicis operibus in fugam me excitaverunt, ecce palam verbis, Nolumus te, dicunt. *f* Miserat his diebus ad Ungarorum Seniorem magnum imo ad uxorem suam, quæ totum Regnum viri manu tenuit, et quæ erant viri *g* ipsa regebat, qua Duce erat Christianitas cœpta, sed intermiscebatur cum paganismo polluta Religio, et cœpit esse deterior barbarismo

S. Adalbertus fugit in Poloniam,

cum Bohemis per legatos agit,

et ab iis repulsam passus,

f

g

ex Hungaria Baldam evocat ad se,

A barbarismo languidus ac tepidus Christianismus : ad quam tunc pervenientes illinc nuntios, in hæc verba epistolam misit : Papatem meum necessitas etsi usus postulat, tene : si non, propter Deum ad me mitte eum. Ipsi vero clam chartam alia mente, alia sententia misit : Si potes, inquit, cum bona licentia, bene : si non vel fuga fugiens tenta venire ad eum qui te desiderio concupiscit Adalbertum tuum. Ipse autem venire non potuit ; vel ut homo, noluit. Ut enim hodie ipsum audis dicentem, quem nunc sicut sitiens anima frigidam aquam totis visceribus flagrat et amat, ardua scandentem semper tunc fugiebat. Ipse tamen jam erat monachus, et ut dicunt, qui tunc temporis norant, pulcher et bonus. Ex hujus ore fateor me audisse unam rem, quam satis amo : ipsum Sanctum asserit loquentem : Numquam aliquid feci propter vanam gloriam ; nam ut non pulset, hoc est ultra hominem : utrumque tantum a me miserrimo omnium retro posuit pedem, a me minimo gentium longe fugit in æternum exilium. Memoriam vero viri sæpe pono, cujus relatione hæc scribo, quem servum Martyris agnosci volo.

qui tunc non paruit, postea multas laudes Sancti narravit.

ANNOTATA.

B *a Colitur* S. Dionysius 9 *Octobris, quoniam de tempore missionis ejus ad Parisienses, valde controverso, agi poterit.*

b Vitam S. Mauri dedimus 15 *Januarii.*

c Balbinus advertit non imperio Boleslai, sed odio Comitum, quibus is non potuit resistere simul omnes occisos esse.

d Sequentia ita leguntur apud Surium : Dum nescit cavere minus, incurrit peccatum majus : dum quo cæca voluntas ducit, nascitur peccatum de peccato, non habet finem, donec cadat, unde non resurgat, in delictum maximum : et fit misero modo, quia cum potest, non vult, dulce peccatum non valet dimittere post, etiam cum vult. Ita nunc aliud cogitans, aliud loquens, pervenit ad homicidium, et
Apoc 6, 10 Vindica Domine sanguinem, vox clamat de terra ad
Ps. 68, 8 cœlum. Homo, complesti propheticum, apponens
Matt 27, 25 iniquitatem super iniquitatem : expecta nunc illud Evangelicum : Sanguis ,qui effusus est, super te et super filios tuos. Itaque sacramento fidit liber populus, per campum ambulat.

e MS. Pragense addit Feria VI ; *Surius,* Sexta die : *neutrum recte. Si enim 23 Aprilis feria 6 obiit S. Adalbertus, uti omnes consentiunt, obiit anno 997, littera Dominicali C. Ast Vigilia S. Wenceslai in 27* C *Septembris cadit, adeoque ut Adalberti cædes fratrum mortem non antecesserit, debuerunt illi fuisse occisi in Septembri anni* 996, *cum litteræ Dominicales erant ED, et tunc* 27 *Septembris cadebat in diem Dominicam.*

f Reliqua hujus numeri desunt apud Surium.

g Giesa scilicet, S. Stephani patre, tum pleno dierum ut supra dictum.

CAPUT VI.

Iter in Prussiam : martyrium.

Igitur soluto fune Episcopus liber, apprehendit circumfluentibus ulnis carum desiderium, quod semper in corde suo arsit ad martyrium pulchrum, Apostolica ad hoc usus licentia. Duos Fratres, quos cogitat fortiores sacro bello, et aptiores portando Evangelio, itineris comites assumpsit ; prius tamen (ut mater Regula docet et viva verba Patrum lingua monent) oratione Fratrum voluntatem Dei exquisivit, et consilio Fratrum quasi ferrea chlamyde munitus agonem currere cœpit. Dux itaque Boleslaus diligebat eum, quem monet ut se adjuvet,

A Boleslao Poloniæ Duce adjutus :

D videns videat, quomodo se in terram Pruzorum navigio maris exponat, propter quærere animas et scindere vomere Dei incultas gentes. Complet dux jussa spiritualis Patris : quamvis enim ut secum staret divitem voluntatem haberet, occurrere tamen sancto proposito ausus non erat. Est in parte regni civitas magna *a* Gnezdem, ubi nunc sacro corpori requiescere placuit, ubi mille miraculis fulget, et si corde veniunt, recta petentibus salutes currunt. Ibi ergo, quia in via sua erat cujus longo tempore silentium exercuit, Missam celebrat, sacras hostias oblaturus ; viva hostia mox et ipse Christo futurus. Baptizat populum grandem nimis ; inde nullas moras nectit, navem ascendit : quam ne profanus quis tangere præsumat, Dux sollicitus, multo milite armaverat. Non post multos dies, catina secante terga maris, Deum nescientibus illabuntur terris Pruzorum. Festinantes vero nautæ sanctum onus deponunt, et nocturno auxilio remeantes securam fugam capiunt Rapit homo Deo plenus iter, jacturus retia sua super horrisonum mare, si forte inveniat, quod in mensa Dei comedendum reponat ; aut si nullum piscem capiat, saltem in nocte filii Dei oblatum calicem bibat. Fervet in eo spes ardua pro Christo moriendi, et in viridi corde vivus ignis E vim trahit ardendi : tamquam in aureo altari accensa aromata flagrant, et fumantia scandunt. Ergo Miles Dei cum duobus sociis intraverat parvum locum, qui circumlabente unda fluminis imitatur insulæ vultum. Ibi aliquos dies steterunt, et fama volans Paganorum auribus adduxit, habere se hospites ex alio orbe, ignoto habitu, et inaudito cultu. Primum ex improviso, numero non plures, parva nave veniunt ; dant saltum ad terras, barbarum nescio quid frendent, magna ira fumant, et hospites quærunt. *b* Ros Legis, ros mellis tum Episcopi in ore fuerat : librum Psalmorum ante se sedens tenuit, in quo omnia verba oris Dei, in quo vita hominis et summa salutis clausa consistunt. Ad quem unus ex ipsis pejorum pessimus propius accessit, dirum infremit, nodosa brachia alte extollit, et cum conto quo navem minaverat cœlestia ruminantem Episcopum inter scapulas fortissime percussit. Si non abitis, inquit, citius capite plectemini, vexati diris pœnis, et mortibus multis Evolat e manibus excussum volumen, alia ex parte ipse humi stratus dat oscula viridi terræ, mente extentus et corpore toto. Exterior corrumpitur homo, interior ad vitam novatur : per penetralia cordis prorupit vox lætitiæ et salutis : Benedictus inquit, Deus ! benedicta mi- F sericordia Dei ! si plus non accipiam pro Crucifixo meo, saltem unum pretiosum ictum habeo. Homo Dei, putasne simplex plaga splendeat in dorso tuo ? aut pretium habeat super terram talia libenter pati in memoriam filii Dei vivi ? Utique non sic margaritum in sterquilinio, non purpura Regis in populo, nec facies rosæ in gremio terræ adhuc, nec aureus Sol in cœlo, ut est in corde pulchro una percussio, quam habes lætus pro Christo tuo.

AUCTORE COÆVO EX MS.

a Gnesnæ Missa facta,

navigat in Prussiam :

valido ictu prostratus in terram,

b

agit gratias Deo

24 Quid tum ? foras projecti veniunt in mercatum, ubi confluxerat unda populorum : circumstant subito cœlicolam virum longo agmine capita canum, pandunt cruentos rictus, interrogant unde ? quis esset ? quid quæreret ? quare venisset, quem nemo vocavit ? Lupi sitiunt sanguinem, minantur mortem, quia ad eos portat vitam. Donec loquatur vix expectant : horrent et derident, melius enim non sciunt : loqui jubent, capita movent. Accinxit vir lumbos, os aperit, et quia multa audire nequeunt brevius alloquitur. De terra Polonorum, quam Boletz Princeps Christianissimus Dominus procurat, ad vos pro vestra salute venio, servus illius, qui fecit cœlum et terram mare et animantia cuncta.

causam adventus sui exponit

Venio

AUCTORE COÆVO EX MS.

A Venio vos tollere de manu diaboli, et faucibus immitis Averni, ut cognoscatis Creatorem vestrum, ut deponatis sacrilegos ritus, abrenuntiantes mortiferas vias cum immunditiis cunctis, et ut loti balneo salutis efficiamini in Christo, et habeatis in ipso remissionem peccatorum, et regnum immortalium cœlorum. Hæc sanctus: illi vero contra jam dudum indignantes, cœlestia verba irrident, terram baculis percutiunt, aerem mugitibus implent, manus tamen non injiciunt, sed furorem dictant, et districtæ severitatis verba ad aures hospitum mittunt. Propter tales, inquiunt, homines terra nostra non dabit fructum, arbores non parturient, nova non nascentur animalia, vetera morientur. Exeuntes exite procul de finibus nostris. Si citius non retro ponitis pedem, crudelibus pœnis afflicti mala morte peribitis. Illis vero qui in ingressu regni positi bonos hospites eo loci dimiserunt, mortem minantur, domum incendere, divisis rebus uxores et filios vendere sponte ultra pollicentur.

cogitat habitum more gentis assumere:

23 Athleta Christi videns nullum fructum animarum sequi, et desideratæ mortis spem auferri, dejecit animum tristitia magna, affectus varios curarum æstus in casto pectore versat; dixitque Fra- B tribus: Pressi magnis adversis, quid consilii capiemus? quo vertamur, nescio; habitus corporum et horror vestium ut video, Paganis animis non parum nocet; unde si placet vestimenta mutemus clericalia, pendentibus capillis surgere sinamus tonsæ barbæ truncas comas, et prodire non prohibeamus. Forsan non agniti melius habebimus salutem operari, similes eorum effecti familiarius cohabitaminus, alloquemur, et convivemus, laborando quoque manibus propriis victum quærimus, ad instar Apostolorum absconsa mente revolvemus censum Psalmorum; interea prosperante misericordia venientis Salvatoris, fit aliquid hac arte. Hac fraude, nisi opinio se fallat, Evangelizandi occasio certa venit, quo, quia pius et fidelis Deus, inventarum animarum thesaurum magnum lucrabimur; aut dulcem vitam pro dulcissimo Christo fundentes, desiderata morte moriemur. Ergo viso consilio meliora sperans, c conceptum minorem gaudii, gaudio occidit, egressurus regionem malam accensis animis movet gressus: ad ferociumque Lutizorum idola surda prædicationis equos flectere placuit; quorum linguam cognovit, et quos necdum visus, mutata veste et ha- C bitu, fallere potuit. Hoc tamen ingenio, hoc dolo cogitavit, aut Imperatoris filio reperire novum populum, aut longis desideriis ponere finem. Sed o venerabile caput, quid te fatigas implexis cogitationibus? Prope est quod quæris: non necesse est initiare longam viam: dabit tibi breviore via Deus, quod tanto tempore quæsisti jecore fideli, amore humili, recto ore, mundo corde, et animo toto. Ecce juxta te pulchritudo tua, ecce in foribus cujus nescit homo pretium, felix et incomparabile martyrium; ut nostro etiam ævo Angelis habeat similem bonus Virginis ille filius, qui in sperato te faciet Martyrem suum. O quam pulchre ridet cœlum quando cum corona intrantem videt Slavum.

et ad alias abire, c

ut Martyr innotescit per visionum cuidam monacho

26 Romæ interea in monasterio, quo sanctus iste philosophia Benedicti Patris nutritus erat, revelatio divina hæc dicta dedit: inter plures visiones quas rapta mente sæpe levatus vidit, crucifixus mundo, Joannes monachus et Abba, venerunt a cœlo usque ad terram, descensu delectabili, aspectu pulchro, duo linteamina, ut nix candida, absque ruga et macula. Unum ex eis accepit, quem quærere venit: possedit carum pignus, et accepit linteum dulce onus, fruens fruitur suo Adalberto, intrat aureum cœlum tramite recto. Quem aliud linteum suo amplexu acciperet et ad Dominum portaret, ab ejus ore fateor, numquam excutere potuimus; et ideo ipsum, pro secre- D to amore cœlestis patriæ, alterum pondus esse, cogitatione cogitamus; sive autem hic sive alter sit, certa mente nescimus: nec hoc nos fatiget, qui nostrum intercessorem in manibus habemus. Adalbertum, Domine, tuum sancta sanctorum intrasse cognovimus, veneramur, et amamus: qui licet numquam sanguinem funderet (quæ est prima beatitudo, et Passionis Christi quædam similitudo) tamen alta morum humilitate et puro Dei amoris intuitu, vere esset filius cœlorum, et qui numquam peccaverunt, frater Angelorum. Hac hora pater Nilus ad monasterii illius spirituales Fratres verba miserat dicens: Notum sit vestræ dilectioni, quia amicus noster bonam viam habet, vere Adalbertus cum spiritu Sancto ambulavit. Hæc in Christiana; at in terra pagana tres homines carpunt iter secus littora maris, et fit repente collisio undarum, quasi se moveat aliqua ingens bestia maris, et ad aures gradientium fragor ille validus venit. Comites securi audiunt, medius d Senior atrocissime obstupuit, et velut pavida mulier consternatus exhorruit. Cui Gaudentius, ex parte patris caro et frater suus, subridens ait: Pavit fortitudo tua, audacissime miles! si saliret super nos armata et ad bellum prompta manus, quid tunc ageres, qui nunc inania times? Respondit: nos sumus fragiles, tu fortis; nos imbecilles, tu potens: nos certe et minima timemus, sed eo melius Deus noster refugium et virtus, quo est major inopia mentis et virium parva supellex: eo felicius, eo gloriosius diligam te, Domine virtus mea, quo sentiens meam infirmitatem, cognosco te esse meam virtutem. Vidit et Gaudentius sequenti nocte somnium, quo ludentibus verbis irrisit pavescentem Episcopum ingressus delectabile oratorium, cognovit paratum Pontificem celebrasse Missam. Comesto autem sacrificio cum vestimenta plicarentur, propius accessit ad cornu altaris, cujus in medio stat aureus calix. Acclinat collum, os ponit, haurire de aureo calice paratus. Volat cursu custos sacri altaris, et unde talia præsumat insolentem Gaudentium severioribus dictis increpat. Non licet, dedignans ait, fauces tuas de aureo calice sumere pocula vitæ: solus totum bibere debet, qui Christo immolato Missam oratione levavit: tibi sicco palato nec gutta remanebit. Mane facto Gaudentius infit auribus: Audi senior meus, noctis somnium quod vidi: expleta Missa, quam celebrasti in templo Dei, accessi potum sumere de aureo calice, qui stetit in medio altari: prohibuit me minister altaris, dicens: Alii nequaquam licet, Pontifex totum sumere debet. Respondit filius mulieris passioni propinquus: Mi frater, jubente Deo somnium tuum prospere vadat: Peccans caro peccatis donum Dei non impediat: misericordia Creatoris victoriam obtineat.

et S. Nilo.

d

E *Expavescens animatur a Gaudentio fratre,*

et audito ejus somnio intelligit se futurum Martyrem. F

ANNOTATA.

a *Erat tunc* Gnesna *sedes Ducum et postea Regum, urbs præcipua et metropolis Poloniæ. Sed an recte Gnesnæ facta hic dicantur, quæ juxta priorem Vitam contigere* Gedani *sive Dantisci, quæ Slavonice* Gdansko *nominatur? Facile utrumque locum confudisse auctor potuit, peregrinorum nominum minus peritus.*

b *Surius* Res Regis, *ecgraphum Pragense* Ros Regis: *suspicati Legis scriptum fuisse, respici judicavimus ad hæc verba Moysis, Deut.* 32, 2, Fluat ut ros eloquium meum.

c *Idem*, conceptum mœrorem gaudii, gladio confecit.

d *Is est Episcopus Adalbertus; dignitatis, non ætatis jure*, Senior *hic dictus.*

CAPUT

A

CAPUT VII.

Martyrium completum. Corpus Duci Polonorum venditum.

Feria sexta post Missam a Gaudentio factam,

Igitur sexta feria, Gaudentius, sancto viro duplex germanus, cum jam scandens sol prope tres horas complesset, Missarum solennia in læto gramine celebrat. Post, partem obsonii recumbentes accipiunt, ut in fortitudine cibi positum vigorem fessa membra resumerent, et viam longam sine labore reparati pedes citius minarent. Pulsa fame recreati surgunt, itinerare incipiunt : at non longe ab eo loco ubi cibum sumpserant, invalescente lassitudine, caput ponunt, et fessa corpora somno indulgent. Dormitaverunt omnes et dormierunt : adest sonitus armorum, fulgurans hasta, sonans clypeus, et gladius acutus. Cui frater a Polonis occisus erat, zelo ductus barbarus, venit : cum quo qui exultant in rebus pessimis conspiravere, pœnitentia ducti, quia eos dimiserunt; et impetu magno idololatræ appropinquaverunt. Nec mora equos dimittunt, volatili pedum fuga accurrunt, requiem hospitum turbant, vincula mittunt, tamquam latrones haberent, manus et brachia Christianorum stringunt. Stupent fratres, B et non suaviter expergefacti, insperato animo vincula et hostes agnoscunt. Nec minus, qui semper hoc spectaculum omnibus votis desideriisque accensus quæsivit, nunc magnus Adalbertus timet quasi homo ; amaræ mortis gustum exhorret, ultra quam solet consternata mens ignavia laborat, moritura caro colorem mutat, pavor in mente tremula hebet. Nec miretur quis, vel fractum quis defecisse Sanctum secum cogitet, qui tot annos in tentationum ventis inconvulsa arbor stetit, maxime nunc, quando propinquante termino palmam accipere debet. Nonne major Dominus, Redemptor noster Christus, propinquante Passione sanguinem fudat; et qui potestatem habet ponendi et sumendi animam, sequentibus discipulis tristem se esse asserit usque ad mortem? Si Dominus trepidat, turpe est, si homo non paveat, cum carnis mors prope accedit? Purgantur electi timore mortis, sine quibus non sunt, a levibus peccatis, et si qua vestigia manserunt, criminum raris maculis. Vir bone, quid times? cur inermi pavore tabescis? Deo tuo sanguinem tuum fundis, quo fuso securum commeatum et liberum iter habes ad cœlum, sine occursu insultantium dæmonum, sine objectione vel minimorum peccatorum. Martyribus certe non sperans, non accusans occurrit Satan, nec verbum opponit, procul fugiens, eo C quod Salvatoris umbram imitantur : et sicut Dominus sine peccato propter nos mortuus est, ita et Martyres, quamvis criminum rei, quamvis pagani sine culpis non fuerant, fuso sanguine propter Dominum omnino cunctis peccatis carebunt. Ceteri Sancti, quamvis candidam et odoriferam vitam ante oculos Dei habuerint, sine scrupulo de vase peccatorum non recedunt; et circa extremam horam infinita angustia laborant, nescientes utrum et munda vita ab eo judicetur digna, cujus comparatione sunt immunda omnia. Martyrio vero stat sua ratio, et statuta est singularis gloria, quam accipere dono Dei promeruit felix Martyr Adalbertus infelicium temporum nostrorum. *a* Licet tibi interrogare, Quid Domino retribuam? Licet respondere, Calicem salutaris accipiam. Non est quod timeas, quia dirupisti Domine vincula mea : est quod desideres, quia pretiosa in conspectu Domini est mors Sanctorum ejus, cum nemo natus effugiat manum mortis. O quam beatum, ô quam gloriosum ita mori, ut non appareant peccata, quæ lavantur in baptismo, extinguuntur in martyrio. Jam quanta dignitas, quanta securitas lætitiæ! claudere in momento oculos, quibus homines videbantur et mundus; et aperire statim eosdem, ut Deus videatur ac Christus. Pulchri operis pulcherrimus ipse ne timeas periculum, eo quod est mors amara, mors anxia : nam si nulla esset mortis molestia, canente mellifluo Gregorio, non esset tanta Martyrum gloria. Tam feliciter migrandi o quanta velocitas! Terris repente subtraheris, ut in regnis cœlestibus reponaris. Indica nobis sub cœlo nihil esse pulchrius, nihil quidquam dulcis, quam pro dulcissimo Christo dulcem dare vitam! Harum sententiarum habemus te nunc testem clarum; qui in hoc mundo positus morum virtutibus meruisti, et in his servata humilitate mirabiliter claruisti ; nunc pro Christo mortuus cœlesti beneficio et miraculorum dulcedine clarior, quo clarissimus innotescis. Palam loqueris, monstrans nimirum, quam bene vivas, ad cujus mortua ossa tot salutes exeunt, tot pia prodigia coruscantia currunt. *b*

sumpto cibo dormit :

cingitur a Paganis :

terretur,

licet martyrio deleatur omnis macula peccati.

a

D

AUCTORE COLVO EX MS.

b

28 Aiunt qui in illo agone fuerunt, quod nec unum verbum fecisset pallens Episcopus, nisi quando ligatum ad montis supercilium ducunt, ubi septem lanceis pulchra viscera forant. Tunc ad illum, cujus lancea primum detulit ictum, et qui torvo adspectu occidendum Martyrem loco statuit, hoc unum verbum, Quid vis? exili voce interrogans, fatur. Habes E Pater, quod semper habebas in ore, passus pro desiderato Christo : hac die felix victima factus, qua die Salvator pro te et pro mundo crucifixus est ipse, tunc sanans mundum languidum magnum, nunc vero faciens te Martyrem suum. Septem donis ditavit te Christus virtute multa, confluxit tibi gratia sancti Spiritus; nunc in ejus honore septem lanceis confossus, amplectere desiderabilem Christum. Dux et magister nefariæ cohortis primum igneus Sicco forat penetralia cordis, post saliente malitia, et currente manu celeri scelus peragunt. Ut autem ostenderet clemens divinitas, quia soluta erant servo suo carcer seculi, compedes magnæ, et peccatorum vincula cuncta; postquam sanctum corpus secarunt, nemine solvente ligaturæ manuum se solverunt; ipse vero amicam mortem amplexus, quam semper sequens dilexit, in modum Crucis manus expandit. Cadens cadaver matrem terram occupat : anima Sancta ad vitam feliciter intrat, admirans risum Dei et gaudia canentis cœli. Reliquisti sub pedibus pulchrum hoc quod apparet : expedire nunc quod intrinsecus latet, Post fletus hominum, transi in beatum numerum Angelorum, ubi te vident læti omnes Sancti, maxime Martyres Christi. Adhuc ultra Angelos Martyr ad Martyrum Regem ascende cum gloria, ad omnium F Salvatorem, ad ipsum cujus a conspectu fugit terra et cœlum; loquere facie ad faciem, quasi homo ad amicum suum. Effugisti (quid amaritudinis habes? quid non dulcedinis?) ubi sunt altæ contemplationes internæ refectionis, ubi est cibus et potus laus perpetua Creatoris. Ipso die dicunt, cum quidam Presbyter Missas faceret, revelans Spiritus ad aurem dixit, ut B. Adalberti suffragia laboranti mundo imploraret. Libens paret ille monitis divinis, et intra memoriam sanctorum Martyrum Adalbertum vocat, ut pro nostris erroribus divinæ misericordiæ mactata hostia intercedat.

Lanceis 7 confoditur :

manus in modum crucis expandit ;

sacrificanti Presbytero revelatur.

29 Igitur impii viri duos Fratres ejus immisericorditer ligatos secum portant, et sancti viri nobile caput a reliquo corpore dividunt, et sub fida custodia utramque partem custodiunt. Ne cogites quod religionem faciant, qui profanare tantum sapiunt : a Duce finitimo Boleslavo grandem pecuniam accepturos se putant, ut res erat, quando reverentissimum corpus et caput desiderabilem thesaurum venderent. *c* Martyrizatus est autem pretiosus Adalbertus, qua die pius Georgius est gladio percussus. Bene

Corpus vendunt Boleslao Duci,

c

A Bene autem una die, quia se petentibus ambo boni confulgent crebris miraculis, et præsto sunt miseris mortalibus. Este iterum ambo boni, et estis mihi sæpe vocandi : loquimini certe, surgat Stella maris, *d* jungat se S. Petrus, sequatur ad omnes Sanctos ; propter Deum loquimini de vivis miseris bonum in conspectu Principis, præstante Domino Deo, propter Filium dilectum in Spiritu sancto, cui est gloria, laus, honor, regnum et imperium, sancta civitas Angelorum, cui fuere, sunt, et veniunt pulchra facie immortalia secula seculorum. Amen.

AUCTORE COÆVO EX MS

Passus est die S. Georgii.

ANNOTATA.

a *Sequentia aliqua hujus numeri desunt, aliqua contracta sunt apud Surium.*

Invocatio Christi et S. Adalberti.

b *Sequentia interponuntur apud Surium.* Quidquid peccasti in hoc tempore, quod volvitur septem diebus, expians et expurgans septem vulneribus, calca abyssum et terram sub pedibus : ultra omnem creaturam scandens, apprehende dulcem Creatorem. Beatus homo, quem possedit gloria paradisi, quem accepit confessio et pulchritudo ante oculos Dei, ut sapiat ex sententia, quæ solet dicere, quod oculus B non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis adscendit, quæ præparavit Deus diligentibus se. Vocat nunc te cor contritum, vocat nostrorum temporum infinitus error : clamat, tibi felicissime Martyr, nostrarum miseriarum magnus clamor. Tu cum purpureis proceribus in conspectu Dei delectatus, tu cum suavisonis Angelorum vocibus intra sancta sanctorum epulatus, ne obliviscaris veros captivos, non sentientes, in quanta tribulatione versemur. Tu qui multa potes ad Regis cortem, fac nobis legem et justitiam de iniquo odio tantorum hostium : quia et nunc cum Christo regnum tenens, necesse est illud Satyricum depromas :

O curas hominum, o quantum est in rebus inane !

Ad grandem miseriam necessarium est magnum adjutorium. Veniat tecum non unus Sanctus : salus hominum quorum est ars, stet tecum Angelorum sana pars. O amor, qui regis omnia cœlo, respice miseras terras animo benigno, in quibus hoc ævo magna grassatur iniquitas. Fac quod fecisti, terra factus propter pietatem, fuso sanguine propter nimiam caritatem. Dic tu ante omnes, dic ex quibus novus Martyr enatasti, dic bone Adalberte : Deus optime, miserare nostræ ruinæ varios labores, compesce æstuantis avaritiæ in immensum C crescentes errores : qui meretricis pulchritudine amorem Dei, maxime hoc ævo, commutare volunt in amorem seculi, bonum dicentes, malum in fine ferentes ; promittunt delectare, et faciunt laborare ; dicunt se adjuvare, et non nisi nocere noverunt : quibus convenit illud poetæ :

Fistula dulce canit, volucrem dum decipit auceps.

immo convenit illud Evangelicum, Quid proficit homo, si universum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur? Quod flet in sacro eloquio, qui secutus sui, de nostro periculo timidus est : quia stantes inter mille globos numquam dormientis diaboli, habentes et ingenitæ naturæ centum pericula, nutrimus adhuc avaritiæ sævam pestem, ut res extra nos, perdat intus nos. Eheu! inquit, in præsentium rerum voluptatibus positi, quo amplius concupita acquirimus, eo amplius os patens avaritiæ in immensum aperimus. Nescio, miseri, quid simile patiamur : post expletionem voluptatum amplius esurimus, et adeptis carnalium rerum oblectamentis, numquam dicimus, Sufficit. Hoc est commune malum omnium, maxime hæc est miseria mea, et si qui sunt, mei similium : qui non nisi spiritualia debuimus, prope sola carnalia cogitamus. Si quid potes, immo quia potes, nostris medere vulneribus. Sed ad D rem.

c *Apud Surium ista adduntur :* Vos quidem fecistis pro vestra insania : sed o qualem imprudentes peperistis beatitudinem. Volenti illi vos convertere ad Christum Salvatorem, vos nolentes conciliastis immortalem dignitatem.

d *Surius :* Jungat se Angelus bonus, *et* propitius Petrus sequatur, et omnis Sanctus.

MIRACULA [a]

Ex Annalibus Bohemorum pervetustis, et Chronico Wenceslai Hagecii Collegiatæ Ecclesiæ Veteroboleslaviensis Præpositi excerpta, et in Latinum conversa a Bohuslao Balbino Societatis Jesu.

In illo crepusculo Christianæ Religionis apud Bohemos, cum plurimi Proceres, Christum agnoscere nollent, et Episcopum suum Adalbertum pessime odissent, accidit ut Slawnik Libicensis Comes et Strzezislava conjux filium suum Adalbertum, Libicium invitarent per litteras ; Episcopus, cum per infesta ethnicis loca transeundum sibi videret, dissimulato E habitu, longam togam et cucullum induit, nudisque pedibus iter aggressus est, perque altissimas et invias silvas Libicium pervenit. Ibi ecclesiam, quam pater fini admonitu exstruxerat, consecravit, et triduum Libicii, in carissimorum parentum et fratrum solatium remansit. Quarto die dicto vale, data patri, matri, et fratribus benedictione, silenter rursus et occultis itineribus, ob ethnicorum metum, regressus est. In eo itinere aberrans paululum, apud pagum Zelenkam nomine conspectus est. Protinus quidquid erat paganorum, Episcopum circumsistunt, quærunt, quis, unde, et quo festinet? Respondet Adalbertus, se Libicio Pragam contendere, hominem esse hominibus aliis similem. Pagani cucullo tractum Episcopum, Preroviam rapiunt. Habitabat in ea villa e nobilissimo genere Tunakkiorum Brodislaus, vir potens, qui multis sanctum virum interrogationibus fatigavit : Adalbertus modeste et pauca respondit. Itaque animadvertens Brodislaus esse hominem Christianum, vocatis famulis, quid fieri vellet, ostendit. Illi cucullo detracto, sancto Præsuli verbera plurima infligunt. Dimissus Episcopus converso ad villam Brodislai vultu : Hoc inquit, loco capitio spoliatus sum, atque innocens verberatus ; Deus faciat, ut hujus villæ Domini semper debeant, et quod debuerint F numquam persolvant. Vaticinii hujus veritatem sequentia tempora comprobarant. Onerati ære alieno Domini, ditione illa cedere sæpius sunt coacti ; rursusque alii depulsi, aliis succedentibus, donec avorum memoria Regiæ Cameræ Prerovia adjungeretur.

Consecrat ecclesiam a parentibus Libicii constructam :

in reditu a Paganis, male tractatur :

in hujus pœnam Domini loci ære alieno gravantur :

2 Quodam tempore Episcopus Adalbertus, die SS. Cosmæ et Damiano sacro, peregrinus Boleslaviam (tribus Praga milliaribus distantem) abiit, ut in eo loco ubi S. Wenceslaus sanguinem pro Christo fudisset, pernoctaret. Tota nocte in orando exacta, cum pietati suæ fecisset satis, gustato pauculo cibo ob Paganorum metum, viam penes Albim tenuit ; et ad spatium milliaris progressus, ad pagum Neratovice pervenit. Ibi Dei amore, ut transveheretur, oravit. Transvexere nautæ, at simul naulum poposcere. Respondit sanctus Antistes : Filioli, aurum et argentum non est mihi, sed pro omni pretio erit Christi fides, quam vobis annuntiabo, et animabus vestris salutarem benedictionem impertiar. Illi talibus se nihil teneri vociferantes, sanctum virum sequuntur, humique inhumaniter dejectum, per vim calceis despoliant. Surgens vero Episcopus : Pro benedictione, inquit, erit maledictio : Deus faciet,

peregrinatur ad S. Wenceslaum :

calceis spoliatur a nautis:

A ciet, ut hoc loco numquam panis abundet; semper ejus egentes sitis. Ex eo usque in hodiernum diem, qui ex nautarum illorum stirpe supersunt (ait *ideo penuria panis punitis.* Hagecius) omni anno ante messem panis defectu laborant, nullique ad alteram messem frumenta in horreis servare possunt: etiamsi copiosam inferant messem, nullo sentiente amittitur in horreis et vanescit. Itaque mox ut metunt, triturant, venduntque; cum sciant, ante novam messem panem sibi necessario emendum. At sanctus Præsul tam indigne habitus, nudis plantis Pragam revertit. In eo autem loco in quo in terram dejectus est S. Adalbertus, posteri venerationis gratia erexere grandem columnam cum ara: ut si peregrini velint (multo enim populi affluxu in festo S. Adalberti celebratur locus) Missa haberi possit. At loci Dominus, Ferdinandus Comes Slavata, sacellum S. Adalberti honori et pietati peregrinorum alendæ anno MDCLXX excitavit.

3 Romanus Pontifex S. Adalbertum, e S. Alexii cœnobio evocatum, coram se Episcopalem Missam *Coram summo Pontifice celebrans,* dicere voluit: id quod summa pietate aggressus est Adalbertus. Cum vero post ostensam populo sanctissimam Eucharistiam, ad eum locum in Missa pervenisset, ubi silentio commemoratio fit defuncto- B rum (Memento vocant) tamdiu moram trahebat Adalbertus, ut qui aderant mirarentur, neque jam patienter sustinere possent. Pontifex admoneri celebrantem jussit. Veste tractus ad sese tandem rediit, et circumspiciens deesse sibi alteram chirothecam advertit, aliamque poposcit. Re divina peracta, Pontifex S. Adalbertum ad se accersitum increpat: Bone, inquit, Pater, an tu inter sacra dormitare fas putas? *interest funeri fratrum Libicii in Bohemia.* At Adalbertus, Sanctissime Pater, respondit, de somno nihil ego quidem scio, at aliquid me divini passum diffiteri non audeo. Quippe heri Fratres germani mei, pro Christi fide ab Ethnicis necati, adhuc insepulti jacuerunt; divino imperio jussus sum eorum interesse funeri, et Christiano ritu sacra illa corpora sepelire; in Bohemia esse me oportuit, ut fratribus meis uterinis supremum hoc præstarem officium. At quia me trahendo nimium cito interturbastis, dum propero, in ecclesia Libicensi, in ara Dei Matris, chirothecam alteram reliqui. Pontifex his auditis, ut rem exploratam haberet, in Bohemiam misit, rogatum, an et quo die ab ethnicis perempti sint Adalberti fratres, et quis eorum procurarit funus? Cognitum est illam ipsam cædis diem, quam Adalbertus nominarat, fuisse; insuper eumdem adfuisse, et universo populo Libicensi in ecclesia B. Virginis spectante, funus esse comitatum; ad hæc C attulere chirothecam e Bohemia, quam cum alteri Romanæ comparassent agnovere omnes illam esse alteram, quam Romæ antea habuisset: qua ex re tam mirabili, Pontifex Adalberti sanctimoniam didicit æstimare.

4 Adalbertus Roma, cum Fratribus Ordinis sui et Gaudentio germano suo, in Bohemiam rediens, de via tam longinqua fessus ad silvam, in campo quodam in Justensi regione (Justa, seu Domazlicium, Bohemiæ civitas est ad Bavariæ fines) ad pagum, Milavecz nomine consedit; in somnumque et ipse et socii delapsi sunt. Cum ecce pastor, gregem pellens in proximo, Adalbertum, qui separatim a ceteris jacebat, lente accedit; tubamque pastoritiam *Opilio tuba pastoritia turbans S. Adalbertum fit surdus,* auribus sancti Præsulis admovens, subito quantum maxime valuit, clangorem excitavit. Territus re nova Adalbertus, abrupto sopore, divinitus instinctus dixit: Deus faciat, ut qui hæc agunt, obsurdescant. Ad verbum sancti Præsulis pastor obsurduit. Ad hunc usque diem (ait Hagecius) quisquis pastorum in eo pago tubam inflat, eadem pœna plectitur; ideoque Milavecenses cum pastorem gregibus suis pretio conducunt, vetant turbam inflari, sed flagrorum strepitu pecora pelli jubent. Quidam vero pe- D *Ex auct. Bohemis* tulantia adducti, et priorum stultitiam et timorem incusantes, tuba correpta ausi sunt inflare: quos statim pœna secuta est, continuoque surdi sunt redditi, neque unquam curari potuerunt.

5 Ex eo tempore, quo S. Adalbertus Bohemiam deseruit, Romamque profectus est, omnibus iis annis nulla pluvia cœlo decidit: anathema enim Bohe- *absente e Bohemia S. Adalberto siccitas summa fuit,* miæ dixerat Adalbertus. Nubes gravidæ per aera ferebantur, sed nihil nisi procellæ et fulmina nascebantur. Cum igitur Roma ad suos rediret; ad cœnobium (quod Eremicola quidam inchoarat, sed nondum perfecerat) in monte altissimo situm, unde campi Bohemiæ subjecti spectari poterant, divertere voluit. Occurrit Episcopo Brimota (hoc erat viro nomen) cum Fratribus, et summa omnium lætitia venientem accepit, omnibus qui aderant Deum laudantibus. Stans vero in monte sanctus Præsul, terram Bohemiæ, quam abiens execratus erat, absolvit anathemate; et signo Crucis efformata, benedictionem impertitus est. Eadem ipsa hora cœlum copiosissimam et silentem pluviam effudit; qua recreati campi, omnesque stirpes et arbores paulo post virere cœperunt. Mons iste, ab hoc *ejus reditu sublata:* miraculo (quia primus virere cœpit) Zelena-hora, E Grunberga Germanis, id est Mons viridis, in præsentem usque diem appellatur: et quo in loco sanctus Præsul steterat, templum videmus erectum. Pragam postea ingressus Adalbertus, Duce Boleslao Pio, Clero et Populo in occursum sancti Antistitis effuso, in Cathedrali ecclesia S. Viti populum Officii admonuit, atque in fine exhortationis, ne, inquit, in posterum cœlum vobis sit æneum, et terra ferrea, hymnum ego adfero a Deo et ejus Vicario in terris approbatum: quem si conscientia a delictis purgata cantaveritis, spondeo fore ut Deum propitium, et cœlum, semper ad gratias cœlestes et imbres tempestivos apertum, habeatis. Simul ex pera membranam protulit notis musicis conscriptam. Cantilenæ hæc sententia est: Deus, qui gubernas omnia, miserere *preces ab eo præscriptæ.* nostri! Jesu Christe, miserere nostri! servator omnis Creaturæ, salva nos, audi nos vocesque nostras, Domine. Da omnibus, Domine, fœcunditatem terris et pacem! Kyrie eleison, Kyrie eleison, Kyrie eleison. Canitur præsens hymnus hoc etiam nostro tempore in multis ecclesiis, præcipue tempore siccitatis. *b* *b*

6 De pluvia cœlitus impetrata, res ita contigit. Cum sanctissimus Præsul Adalbertus duritia populi Bohemici, ab idolis nuper ad Christum male tra- F *Anathemati subjecta Bohemia,* ducti, et idola sua respicientis, offensus, Romam cogitaret; omnibus injuriis appetitus, sæpe etiam verberibus violatus, in populum duræ cervicis anathema contorsit. Res mira! Toto eo tempore, *c* quo *c* suo Præsule Bohemia caruit, non pluit, ut cœlum æneum, terra ferrea videretur. Tot malis admoniti Bohemi, unde negabatur pluvia, cœlum precibus fatigare cœperunt. Itum est ad templa et sepulcra Martyrum S. Wenceslai, S. Ludmillæ; S. Viti sacras Reliquias, brachium videlicet, quod S. Wence- *ideoque pluviis destituta,* slaus Bohemiæ intulerat. Nihil impetratum. Cum ecce ad Boleslaum Ducem, cognomento Pium, intempesta nocte, in Basilica S. Viti ardentius orantem, vox cœlestis defertur: Terram maledicto devinctam esse, proinde nisi sancto Præsule domum revocato, et anathemate sublato, pluviam non habendam. Decernitur confestim a Principe ad Pontificem Romanum legatio, cujus fuere principes Presbyteri duo Bolehostius, et Mysliborius: quatuor ad Legationem ornandam additi ex Nobilitate, Krzivanius, Rosislaus, Wnymir, et Jarek. Longum esset Legatorum iter Moguntiam, et Moguntini Archiepiscopi imploratum et impetratum auxilium, tum

A tum apud Papam Romæ pro Adalberto remittendo conatus percensere. Ibi illa gesta sunt, quæ scriptores Vitæ antiqui et Baronius, ex nostris Cosmas, Dubravius, et Hagecius, aliique commemorant. Denique in Bohemiam redire jussus est Adalbertus: quem die sequenti, divino instinctu, impetrata ab Abbate licentia, sex religiosi Fratres S. ncti, Benedictus, Mathæus, Isaac, Joannes, Christinus, et Barnabas (qui postremus ob absentiam, Martyrii laurea non est coronatus) secuti sunt, et in Viterbiensi ecclesia S. Mariani assecuti.

EX AUCT. BOHEMIS repetit S. Adalbertum,

7 Bohemiam sanctus Præsul per Bavariæ fines intravit, nominatim per Pagum Milavecium, qui uno milliario ab Urbe Regia Tusta abest. Monstratur hodieque Milavecii, fons Adalbertinus, Bohemis Woytesska (Woytech enim Adalbertum significat) a S. Adalberto, qui eum fontem aut consecravit, aut elicuit, mirifica virtute adversus omnis generis morbos ad nostram usque ætatem pollens; vivunt plurimi, qui D. Adalberti nomine invocato, ex eo fonte sanitatem biberunt. Milavecio Clatoviam, hinc Nepomukum, Nepomuko Montem, quem hodie Viridem appellant, sanctus Præsul ascendit. In eo monte cum aliquot sociis solitariam vitam excolebat senex Deo carus, Brzimota nomine, ad B ædiculam B. Virginis Mariæ, quam anno DCCCCLXXVII excitarat. Hic D. Adalbertum, pridem sibi suisque notum, amantissime excipiens, Hymnum, Te Deum laudamus, Fratribus omnibus prosequentibus canere aggressus, sanctum Episcopum in sacellum divinæ Parentis induxit. Delectatus occursu amici hominis Adalbertus, postquam Deum et Dei Matrem precibus salutasset, in vertice hujus montis altissimi (in quo nunc arx formosissima exædificata est) consistens, in lapide (qui hodieque in pereleganti et amplissima B. Mariæ ecclesia, in eo loco condita, prope altare maximum ad Evangelii cornu, vestigiis S. Adalberti impressis, monstratur) Bohemiam subjectam aspiciens, ad omnes quatuor mundi plagas Cruce formata (ut loquitur Ferus Soc. Jesu in Vita S. Adalberti) totam Bohemiam ab excommunicationis vinculo absolvit, et super universo populo plena manu benedictionem effudit. Vix bona verba et precationes absolverat, cum obduci nubibus cœlum, tum stillare cœpit: denique optatissima et gratissima pluvia consecuta, sitientissimam tellurem recreavit: ut vel ex hoc (ut loquitur Pontanus lib. 3 Bohemiæ Piæ) universa Bohemia Præsulem suum rediisse C cognosceret; quia vero ex hoc monte primum pluvia descendit, primusque, ille spectantibus revirescere visus est, datum illi nomen Zelena hora, Viridis-mons, servatque nomen, uti et Oppidum vicinum Nepomuk (quod Veteres Pomok appellabant) quasi diceres locum pluviis irrigatum. Ex Monte Viridi Nepomukum descendentibus occurrit fons, ejusdem cum Milavecensi nominis (Woytiesska seu Adalbertinus) ex petra ipsa saliens, frigidus et illimis, et ipse beneficio saninatum nobilis: ad quem Dominica in Albis *d* cum vexillis templorum supplicationes Cleri et populi ducuntur, aguntur solennes D. Adalberto gratiæ, ritu ab immemorabili tempore servato. Sub idem tempus eleemosyna a Dominis arcis seu castri inter pauperes dividitur; ni faciant, nocturnis terriculamentis et spectris arx infestatur.

qui revertens, fontem consecrat, vestigia lapidi imprimit, benedictione pluviam elicit, d

8 Pragam versus progrediens Præsul sanctissimus, medio a Viridi-monte milliario conquievit, somnumque fessus de via cœpit in petra durissima. Spectantur hodieque jacentis Divi lineamenta, et fila membrorum omnia; seu quod petra (ut incolæ credunt) sancto Præsuli cesserit; seu quod antiquitas in memoriam Adalberti locum illum signarit. Patrum memoria Illustrissimus loci Dominus Adamus de Sternberg, supremus regni Bohemiæ Burgravius, hunc sancti Viri lapideum lectulum, ædificato desuper eleganti Sacello cum testudine et tholo, Italico opere (quod sacellum S. Adalberti nomine ab Archiepiscopo Pragensi consecratum est) contexit: cujus conjux, Illustrissima Maria Maximiliana Rom. Imperii Comitissa de Hohenzollern, opus absolvit, et variis Sanctorum Bohemiæ Patronorum imaginibus exornavit. Habet etiamnum (olimque habuit) locus ille virum senem, qui solitariam vitam hic degit, et peregrinorum (qui magno numero affluunt) eleemosynis sustentatur. Hasce sacras S. Adalberti memorias ego ipse non semel adii, ejusque vestigia, ut peregrini omnes faciunt, osculo salutavi. D

quiescit supra petram :

9 Primum miraculum pluviæ cœlitus impetratæ, perpetua majorum traditio confirmat: ipsa locorum nomina loquuntur: vestigia ipsa sancti Præsulis ostendunt: circumstantiæ et adjuncta omnia, tam enucleate consignata, adstruunt: auctoritas omnium Bohemiæ scriptorum, qui de S. Adalberto egerunt comprobant: Raczek Dobrohorsky, et Dalimil Mezerziczky, uterque Collegiatæ Boleslaviensis ecclesiæ Canonicus hoc miraculum descripserunt, ante quadringentos et plures annos Historia Boleslaviensis vetustissima ejus miraculi meminit, et quædam veteres Legendæ; Pulkava (qui Carolo IV jubente ante annos 300 Bohemiæ historiam condidit) hoc etiam narrat; tum Dubravius Episcopus Olomucensis libro 6, tum Hagecius in Annalibus Bohemiæ: hi duo anno 1552 obiere. Accedunt, Lupacius, in Kalendario historico; Georgius Ferus, in Vita S. Adalberti cap. 23, et Albertus Chanowsky S. J. Sacerdotes, in vestigio Bohemiæ Piæ: Pontanus ecclesiæ Pragensis Decanus, qui vixit sub Rudolfo II lib. 3 Bohemiæ piæ; Paproczky, in vita S. Adalberti; Martinus Borek, in historia Bohemiæ in Boleslao Pio; verbo, omnes vetusti juxta ac novi rerum Bohemicarum scriptores. Neque me movet, quod qui S. Adalberti vitam scripsere veteres, nihil ejusmodi habeant. Causa hujus silentii videtur, quod vetusta S. Adalberti gesta, procul Bohemia, recente adhuc sancti Martyris memoria, cum multa adhuc ignorarentur, conscripta sint: at plura postea dies aperuit, et filia temporis veritas patefecit. Unde in duplici illa Vita, quam ex MS. Pragensis ecclesiæ descripsi, præter cædem S. Præsulis, post ejus mortem nihil miraculorum narratur; nihil F de S. Adalberti sociis sanctis, qui eum Roma secuti sunt, nihil de itineribus ejus Apostolicis; nihil de S. Stephano Ungariæ rege infante sacris aquis abluto; nihil de iis quæ in Bohemia gessit (gessit autem maxima, et plura tulit, quæ in historiis Bohemiæ narrantur) nihil de fundatione cœnobii Breunoviensis Ordinis S. Benedicti, cui patrimonium suum sanctus Præsul donavit, ut constat ex ipsis fundationis litteris, quæ in manibus sunt; nihil de aliis ejus in Polonia gestis, narratur: ut argumentum non satis firmum videatur, derogare fidem ex eo quod veteres isti duo scriptores siluerint.

certa hujus miraculi fides, E

licet a Vitæ scriptoribus præteriti.

ANNOTATA.

a *Cum nobis scrupulus esset de hisce miraculis, et hoc potissimum tertio; respondit Balbinus*, dubitari non posse, multos id historicos adducere, nec destitui omni antiquitate: rem esse apud Polonos et Bohemos certam: et per manus hactenus traditam, et chirothecam tunc relictam ad tumulum sancti Præsulis, hodieque populo monstrari. *Sed neque sic nobis cessat scrupulus: tum quia difficile capimus, quomodo Romæ gestam rem, et ibidem matura disquisitione agitatam, scriptor Romanus ignoraverit; aut saltem ejus defectum*

An vere in exequiis Fratrum hæc acta?

A *defectum non suppleverit scriptor posterior, qui longe minora supplere curavit: tum vel maxime, quod uterque auctor cædem Fratrum, quorum exequiis in spiritu adfuisse S. Adalbertus dicitur, contigisse dicat, postquam Roma discesserat Adalbertus. Certe non videtur credibile, quod Pontifex eum cogere voluisset, ad illuc revertendum, ubi tanto odio nomen ejus erat (hanc enim necis causam insontibus fratribus fuisse prætendit Vita prima) vel*, si seculi causa, (*ut habet Vita secunda*) *sævitum contra familiam S. Adalberti est; excusandus etiam tunc videbatur, ne ad communis odii causas accedens nova strictioris religionis, promptiores redderet Bohemos ad manus ipsi etiam Episcopo inferendas. Quod si miraculum acciderit in exequiis patris aut matris, quorum neuter videtur usque ad secundum, forte nec usque ad primum, sancti reditum supervixisse? Ita salva rei substantia, solum in circumstantia personarum erraverit traditio popularis, memorabili rei fere nulli non solita addere aut detrahere aliquid, quod Chronologico examine trutinatum deprehendatur esse notæ sequentis.*

b *Hactenus ex Hagecio: quæ sequuntur ex Bohemorum Annalibus excerpsit et propriis suis illustrationibus interjectis auxit Balbinus in hunc modum.*

c *Addit Balbinus præcitatus* quosdam quinquennium, alios biennium facere, *prout scilicet alii primam, alii secundam S. Adalberti absentiam hic intellexerunt.*

B

d *Idem addit*, Quo die a S. Adalberto pluviam cœlitus impetratam a Majoribus traditum est. *Dominica in Albis, anno* 997, *quo extremum in Bohemiam indeque in Poloniam ac Prussiam transiit, 23 Aprilis occisus Adalbertus, cadebat in diem 4 Aprilis: ergo prænotatum miraculum non accidit in postrema sed priore reversione. Id autem non tantum de hoc sed et de antecedentibus plerisque miraculis verosimillime dicendum arbitramur. Porro traditionem et fidem hujus miraculosæ pluviæ confirmat commune inter Bohemos proverbium, ex illa natum, quo conspectis Religiosis iter facientibus dicunt*, Pluvia haud dubie pluet postquam monachi peregre ambulant.

HISTORIA TRANSLATIONIS

Ex Historia Cosmæ Pragensis in Breviarium relata.

a b *Bohemi capta Gnesna petunt corpus S. Adalberti;*

Inclytus Boemorum *a* Dux cum ingenti exercitu venit *b* ad metropolim Gnesden, natura loci et antemurali firmam, sed facilem capi ab hostibus, raris eam inhabitantibus civibus: ubi tunc temporis, in Basilica Sanctæ Dei Genitricis Mariæ perpetuæ Virginis, pretiosissimus quiescebat thesaurus, scilicet Beatissimi Adalberti corpus. Qua mox Boemi sine marte potiuntur urbe, et cum magna lætitia intrant Sanctæ Dei Genitricis adyta, atque omni præda postposita, solam sibi poscunt dari pro Christo passam sacri corporis pretiosam massam. Quorum Præsul *c* Severus ut vidit temeritatem, et pronam in omne fasque nefasque sensit voluntatem, talibus alloquiis tentat eos revocare ab illicitis ausis: Confratres mei et filii Ecclesiæ Dei, non tam ex facili constat, sicut vos æstimatis, ut sacram corporis glebam, Dei virtutibus plenam, quis mortalium tam temere præsumat tangere? Timeo enim valde ne percellamur aut mentis oblivione, ac cæcitate, aut aliqua membrorum debilitate, si id temere præsumpserimus agere. Quapropter prius triduo jejunate, de peccatis vestris pœnitentiam agite, et ab omnibus abominationibus, quas ipse abominatus est in vobis, abrenuntiate; et ex toto corde quod eas ultra non facietis promittite: spero enim in misericordia Dei et nostri patroni S. Adalberti, quia non privabimur spe petitionis nostræ, si persistemus in fidei devotione et precum assidua oratione.

C

c a Severo Episcopo Pragensi frustra cohibentur,

et ad pœnitentiam invitantur:

2 At illis visa sunt Præsulis verba quasi deliramenta; et continuo aures suas continentes, fecerunt impetum, ut raperent sacrum corpus. Et quia post altare juxta parietem conditum fuerat, et aliter evelli non poterat nisi altare destrueretur; manus improba cum mente ferina operatur profana. Sed non defuit ultio Divina. Nam in ipso opere suæ temeritatis steterunt sensibus obstupefactis: nec erat vox, nec sensus, nec visus per trium fere horarum spatia; donec iterum propitiante Dei gratia, rehabuere pristina officia. Mox, licet sero pœnitentes, cuncti faciunt jussa Episcopi, et quanto erant Divino nutu evidentius castigati, tanto devotius perstabant precibus infatigati, triduo jejunantes, et veniam postulantes.

D

EX HIST. COSMÆ PRAG.

irruentes ad rapinam, puniuntur, et pœnitentiam agunt,

3 Tertia nocte Severo Episcopo, post matutinalem synaxim quiescenti, in visione apparens sanctus Præsul Adalbertus, Dic, ait, ista Duci et ejus comitibus: Pater de cœlis dabit quod petitis, si non repetitis mala quibus abrenuntiastis in fonte Baptismatis. Hoc mane cum Præsul innotesceret Duci et ejus comitibus; mox hilarati, intrantes ecclesiam S. Mariæ, et ante sepulcrum S. Adalberti humi prostrati diu, fusa communi oratione, surgit Dux, et stans in *d* ambulatione, hac rupit silentia voce; Vultis prævaricationes vestras emendare et a pravis operibus resipiscere? At illi obortis clamant eum lacrymis: Emendare parati sumus quidquid in sanctum Dei patres nostri vel nos prævaricati sumus, et a pravo opere cessare. *e*

post apparitionem S. Adalberti, addicunt vitæ emendationem:

E

d

e

4 Præsul, sanctæ Trinitatis nomine invocato, et malleo assumpto, centenis Clericis septem Psalmos et alias huic sancto operi competentes orationes hymnisantibus, cœpit molliter destruere summitatem sepulcri, destruens eam usque ad ima thesauri sacri. Et cum aperuisset sarcophagum, omnes qui in ecclesia aderant tanta fragrantia suavissimi odoris sunt referti; ut per tres dies, quasi optimis ferculis refecti, obliviscerentur cibo refici: quin etiam et infirmi sunt sanati eodem die quamplurimi.

aperto sarcophago omnes odore reficiuntur, et ægri sanantur.

5 Tunc Dux et Episcopus et pauci Comitum inspicientes, viderunt sanctum Dei, ita vultu et habitu clarum, et sic corpore integrum per omnia, ac si eodem die sacra Missarum solennia celebrasset. Clerici, Te Deum laudamus; laici, Kyrie eleison modulantur. His ita peractis, Dux præ gaudio facie perfusus lacrymis, sic orat: O Christi Martyr Adalberte, nostri semper et ubique miserere: nos nunc solita respice pietate, et nobis peccatoribus propitiare, atque ad tuam Sedem Pragensi ecclesiæ per nos, quamvis peccatores, referri non dedignare.

Corpus conspicitur vividum:

fusis precibus,

F

6 Mira res et valde stupenda: cujus tumbam nudius tertius constringere non poterant, continuo Dux et Episcopus sine impedimento corpus ejus de sarcophago levant: et serico cooperientes, in superiori altari locant, ut plebs sua vota solvat, quæ Deo et ejus Sancto voverat; atque eadem die compositæ sunt ducentæ marcæ in arca altaris. O Deus omnipotens, mundum per secla revolvens, qui semper regnas solus, qui cuncta gubernas; nihil est, nec fuit in mundo, nec erit, bene Christe, tuo sine nutu. Quisnam mortalis hoc umquam credere posset, ut ad gentes apostatrices, jam in cœlesti regno laureatus, corpus suum referri sineret; quarum aspernatus facinora, aufugit consortia, dum adhuc viveret.

elevatum in altari locatur:

7 Sed si majora Dei et antiqua miracula perpendimus, quomodo populus Israeliticus sicco vestigio transivit mare, qualiter de sicca rupe fluxerunt aquæ, vel qualiter factor orbis apparuit in orbe, natus ex Maria Virgine; non admirari, sed potius Deo cœli, qui fecit et facere potest quæ vult, nos decet humiliari, et ejus gratiæ totum assignare: cujus gratia inspirante ascendit in cor Ducis, ut similiter transferat

transferuntur etiam corpora S. Gaudentii,

EX HIST. COSMÆ PRAGEN. f

A transferat corpus Archipræsulis ejusdem civitatis, nomine f Gaudentii, qui in eadem ecclesia quiescebat. Hic, ut superius retulimus, non solum carnali, verum etiam spirituali conjunctione frater S. Adalberti, et comes individuus in omni labore et ærumna fuit; etsi cum eo non corpore martyrium, mentis tamen compassione tulit. Nec enim fieri potuit ut gladius animam ejus non pertransiret, cum germanum suum romphæis Paganorum concidere videret, et ipse pariter occidi optaret.

g *et quinque Fratrum,*

8 Item visum est Duci et Episcopo ut quinque g Fratrum reliquias, sancto corpori adjunctas (quorum de vita et passione satis superius retulimus, qui in eadem civitate, sed in alia ecclesia, quiescebant) pariter cum summa diligentia transferrent. Quid multa? ventum erat cum omni sacra sarcina in prosperitate et lætitia in Boemiam, et in Vigilia S. Bartholomæi Apostoli prope metropolim Pragam castra metati sunt circa rivulum Rokitrucam, ubi lucescente die Clerus et universa plebs cum processione occurrunt: cujus longam seriem latus vix explicuit campus.

inferuntur 23 Augusti;

9 Talis enim processio fuit. Dux ipse et Episcopus humeris subnixi, dulce pondus portant Martyris B Christi Adalberti. Post simul Abbates ferebant reliquias quinque Fratrum. Deinde Archipresbyteri gaudent onere Gaudentii Episcopi. Quos sequuntur electi duodecim Presbyteri, vix sustentantes pondus aurei Crucifixi. Nam Dux Meskoter semetipsum hoc appenderat auro. Quinto loco ferunt tres tabulas, graves auro, quæ circa altare, ubi sanctum corpus quievit, positæ fuerant.

cum processione.

NOT. 10

ANNOTATA.

a *Brecislaus, filius Oalrici Ducis,* 9 *Novemb. anno* 1037 *defuncti.*

b *anno* 1039.

c *Severus* 6 *Episcopus Pragensis, ordinatus anno* 1031, *die* 29 *Junii. Mortuus* 9 *Decemb. anno* 1067.

d *Excusum in Historia,* Umbone, *legendum* Ambone.

e *Hic in Historia excusa, multa interponuntur, a Duce et Episcopo dicta, quæ ibi videri possunt.*

f Gaudentius *dicitur a Cosma,* anno 999 ordinatus Archiepiscopus Gnesnensis.

g *Hi quinque Fratres id est monachi, anno* 1004 *Martyres occisi fuerunt. Coluntur* 12 *Novembris.*

C h *Additur apud Cosmam:* Facta est hæc translatio beatissimi Christi Martyris Adalberti anno Domini 1039 Kalendis Septembris, *sed forte legendum* XI Kalendas Septemb.

DE RELATIONE CORPORIS PRAGAM,

Dissertatio Bohuslai Balbini,

lib. 3 *epitomes Rerum Bohemicarum cap.* 4.

Praga habere corpus,

Multum odiosam, et vetustis scriptoribus ignotam quæstionem, de S. Adalberti corpore quidam Poloni scriptores, ab annis centum octoginta pauloque amplius moverunt, in gentis suæ favorem, asserentes, S. Adalberti sacrum corpus Pragæ non esse, idque Cromerus Varmiensis Episcopus, Ferdinando I Cæsari se aliquando Pragæ objecisse, in historia sua Polonica narrat. Qui sententiam hanc sequuntur, aiunt: cum Brzetislaus Bohemiæ Princeps Gnesnam cepisset, quod ipsi libenter fatentur; ministros templi pio mendacio, ut Cromerus loquitur, S. Gaudentii corpus pro S. Adalberto, rogantibus obtulisse; corpus vero S. Adalberti in adyto templi clam defodisse; illud a Bohemis pro S. Adalberto raptum, et in Bohemiam asportatum. Ita Cromerus lib. 4 de D rebus Polonorum, qui hanc narrationem ex Joanne Dluglossio seu Longino Cracoviensi Canonico descripsit. Obiit Longinus anno MCCCCLXXX, XXIX Maji, suamque historiam Polonicam ad hunc usque annum deduxit, de quo plura legi possunt apud Miechovium, qui anno MDVI historiam suam absolvit. Antiquiorem hujus, de supposito S. Adalberti corpore, narrationis auctorem invenire nullum potui, nec ab aliis citatum inveni. Vincentium Cadlubcum Cracoviensem Episcopum, qui anno MCCXXIII Polonam historiam scripsisse dicitur, numquam videre licuit, ut ejus quoque sensum cognoscerem. Sed quamquam istud ipse traderet (quod mihi non constat) tamen nihil ponderis accederet; cum ejus auctoritatem ipsi quoque scriptores Poloni elevare soleant, et velut fabulosam Miechovius, Cromerus, et Decius irrideant, nihilque in eo reponant præsidii. Ridiculum certe hujus Vincentii errorem Cromerus adducit: scripsit enim C. Julium Cæsarem, antequam Pompeium vicisset, a Lecho seu Lescone Poloniæ Duce tribus præliis superatum, ex pacto sororem suam Juliam Lesconi in matrimonium collocasse; M. Crassum vero Romanum, non a Parthis, sed ab eodem Lescone cum exercitu esse deletum. Videant igitur, E quanto auctore nitantur, si qui Cadlubcone nituntur. Longinum sequitur Miechovius, additque aliam insuper narrationem, quam ex eo Cromerus descripsit: Boleslaus, inquit, Dux Poloniæ, more peregrino adiit Gnesnam ad venerandas Reliquias S. Adalberti, proxime ante hoc, in anno Domini MCXXVII Kalendis Martii, per Jacobum Archiepiscopum Gnesnensem, ex abditis locis (ubi propter metum Bohemorum scrupulose occultatæ erant) in publicum productis, et omnibus Christi fidelibus ad venerandum revelatis.

primus negavit Longinus,

eum secuti Miechovius, Cromerus,

2 Eamdem de supposito corpore, loco S. Adalberti, narrationem habet in Annalibus suis Cæsar Baronius, qui cum historicos Bohemiæ numquam legisset (certe neque Cosmam Pragensem Decanum, neque Dubravium Olomucensem Episcopum usquam citavit, multo minus vetustissimos illos, qui patriam historiam patria lingua scripserant, quos alibi nominavimus) nimirum, nihil de veritate historiæ dubitans, verba ipsa, ut apud Longinum invenerat, descripsit, adeoque ex Baronio nulla major auctoritas, quam Longini unius, quem ipse legerat, accedit. At quale hujus scriptoris tum in Brzetislaum F Ducem et Severum Episcopum, tum in Bohemam gentem universam odium et sinister affectus extiterit, quo occupatus hæc scripsit, verba ipsa, quæ adducemus postea, satis ostendunt. Hanc unam Longini auctoritatem sibi sufficere existimant, qui S. Adalbertum etiamnum Gnesnæ sepultum contendunt quiescere. Ante annos aliquot, cum viro doctissimo, gente Polono (quales innumeros habet Polonia) ea de re contuli: qui novum et potentissimum quidem argumentum, atque ipsam historicam demonstrationem, qua ipse niteretur, habere se jactabat. Multis egi, ut elicerem: denique hanc protulit Imperator Ottho III, cum peregrinationem ad S. Adalberti sacrum corpus instituisset, non Pragam, sed Gnesnam ad ejus sepulcrum accessit; qui proculdubio ubi S. Adalbertus esset conditus, scire potuerit; igitur non Pragæ, sed Gesnæ, sacræ servantur ejus corporis reliquiæ. Id argumentum statim sic dilui, ut fateretur vir doctissimus, in eo nihil esse præsidii, ostendi enim totis triginta octo annis prius id factum quam Brzetislaus Poloniam invaderet.

Baronius, aliique.

3 In re tam antiqua, vix aliud præter auctoritatem et certam ac contestatam traditionem veterum adferri potest; sed ea nobis est velut possessio, cum post aliquot secula, nemine prius dubitante, quæstio

Contra quos est indubitata plurium seculorum possessio.

A quæstio primum extiterit. Nam si vel hodie quis exurgat, negetque aut SS. Petrum et Paulum Romæ, aut S. Jacobum Apostolum Compostellæ, aut S. Augustinum Ticini jacere, quid ei præter omnium ætatum et Scriptorum consensum objiciemus? Nihilominus ea argumenta adferam, quæ vacuum præjudicio Lectorem, facile in sententiam meam, ut spero, pertrahere possint. Ac primum auctoritati auctoritatem, et majorem quidem, quippe antiquiorem, oppono. Cosmas Pragensis Decanus, qui eo tempore vixit, et Historiam Bohemiæ an. MLXXXVI scripsit, et senio confectus anno MXCVIII decessit, hanc S. Adalberti translationem anno MXXXVIII factam, tam enucleate, cum omnibus notis et adjunctis, quæ comitari veras narrationes solent, miraculis, eventis, ac ceteris rebus discripsit; ut si unus hic legatur, omnes posteriores scriptores, qui hac et superiore vixerunt ætate, præ illo vivente et vidente fidem amittant. Idem affirmat vetustissima Boleslaviensis historia, carmine patrio scripta: Idem innumeri alii auctores perantiqui, quorum auctoritate sese tuetur Hagecius; idem Carolus IV Imperator in Vita sua; idem Przibik Pulkava de Tradenin, cujus exemplar ante CCCXXXVI annos scriptum in

subnixa, testimoniis veterum,

B manibus habeo; idem Dalimilus, aliique. Mirum profecto est, hanc suppositionem alieni corporis, si facta est, veteribus, Meinhardo Episcopo Pragensi, qui S. Adalberti Mausoleum auro et gemmis (expensis tribus millibus ac septingentis sexagenis grossorum Pragensis monetæ) pretiosissime anno MCXXIX contexit; deinde et ipsi Carolo Cæsari, quo imperante Joannes IV Episcopus iterum S. Adalberti sepulcrum argenteis lamellis et clypeis exornavit (ut in Vita Ernesti I narravimus) ignotam fuisse. Nimirum diu post conficta fabella est, cui quæ res occasionem dederit, infra narrabo. Cosmam et traditionem vetustam omnes Bohemiæ historici sequuntur: innuit Pius II Pontifex: affirmant diserte (præter antiquos) Cuthenus, Hagek Boleslaviensis Canonicus, Dubravius Olomucensis Episcopus, Pontanus Metropolitanæ Ecclesiæ Præpositus, Weleslavinus diligentissimus Scriptor, verbo, omnes Bohemiæ scriptores, denique universa Bohemiæ antiquitas.

4 Martyrologium item ecclesiæ Pragensis vetustissimum, quod a pluribus seculis publice inter sacra prælegebatur his verbis: IX Kalendas Septembris:

fide codicum antiquissimorum,

C Eodem die allatum ad ecclesiam Pragensem corpus S. Adalberti Pragensis Episcopi, cum corporibus quinque Fratrum Martyrum, et Venerabilis Gaudentii Episcopi Gnesnensis, fratris germani S. Adalberti, per Brzetislaum Ducem Bohemiæ, et S. Severum Episcopum Pragensem. In vetustissimis Bohemiæ cœnobiis, post S. Adalberti Vitam in manuscriptis codicibus (quæ plurium seculorum antiquitatem, ipsis litteris antiquissimis, in se implicatis et jam ætate fugientibus, ostendunt, ac præ antiquitate vix legi possunt) videmus Legendam, ut vocabant Veteres, cui Titulus præfixus est: De Translatione corporis S. Adalberti Gnesna Pragam, per Gloriosissimum Principem Brzetislaum. Ejusmodi Codices vidi, et hisce oculis lustravi, Trebonæ, Crumlovii, in Collegio ad S. Clementem Pragæ, alibique. Tempore Caroli IV nihil certius fuit, et de fabella contraria nec fando quidquam auditum, ut factum Joannis IV. Episcopi Pragensis ostendit. Hieronymus Pragensis ex sacro Camaldulensi Ordine Lituanorum Apostolus, vitam S. Romualdi ante annos ducentos et quod excurrit describens, commemorat, S. Adalberti corpus Gnesna Pragam esse translatum, eique Pragæ factum esse loculum ex auro et lapide pretioso. Porro narratio Cosmæ, eo prope tempore viventis, viri pii, sacri et religiosi,

accurata Translationis descriptione.

plena est miraculis, quæ ipse qua fronte finxisset, D cum nihil dubitaretur? Sequitur in Cosma narratio accusationis Romanæ apud Sedem Apostolicam; describitur defensio Legatorum, deinde quæ pœna injuncta sit, ut pro S. Adalberti et aliorum Sanctorum corporibus et Ecclesiæ cimeliis raptis, Ecclesiam Collegiatam in Bohemia construat Brzetislaus, quod Vetero boleslaviæ perfectum omnes historici nostri tradunt, et nos ipsi videmus. Hæc postrema scriptores Poloni, et qui eos sequitur Baronius, omiserunt. Hæ minutiæ tam diligenter annotatæ, ipsam rei veritatem satis ostendunt; quippe falsitas, etsi omnia conetur, non potest tamen ita sese comere et adornare, ut veritatem assimulet.

EX HIST. BOH. BOHUSLAI BALBINI.

5 Alterum argumentum petitur ex minime probabili Longini narratione, imo, ut Lector animadvertit, omnino impossibili, quod aliquot rationibus demonstrari potest. Ait ille, antequam Bohemi Gnesnam occupassent, Ministros Ecclesiæ pauculos, qui remanserant, effodisse corpus S. Adalberti, et in loco vilique sabulo (Cromerus ait, in aditu Templi) condidisse. Quam improbabilis narratio! In primis enim quid illis in mentem venit, ut cum E Bohemos thesauris et opibus imminere, et aurum et argentum quærere in alieno Regno scirent, cetera ecclesiæ illius cimelia pretiosissima posita relinquerent, cum corpus S. Adalberti effodere, et tumulum componere licuerit? Non est hæc, ut reor, humanæ prudentiæ consentiens ratio: corpus effodere et occultare, rursusque infodere; at thesauros, gemmas, calices, aliaque ejusmodi oblivisci, quæ mille modis, nullo sui vestigio relicto, pendentia auferri, et occultari, et infodi potuissent. Nimirum non erat tum agendi et occulendi tempus; cum Brzetislaus Bohemiæ Princeps, more ignis, summa celeritate depasceretur et transiliret omnia. Jam vero quam inexpertos rerum humanarum et vitæ communis Bohemæ militiæ Duces isti nobis effingunt, qui S. Adalberti tumulum (quem Cosmas sine altari moveri non potuisse scribit) in loco templi celeberrimo, affixis aureis tabulis, laminis, atque anathematis omnis generis spectabilem, tum deinde lapidibus et cæmento paulo ante (ut fingitur) dejectis apertum ac denuo clausum, notare non potuerint? Etiam dicere audeo, si ab anno tumulum aperiri contigisset, cujuslibet hominis oculus judicare poterat apertum fuisse. Aiunt præterea illi, pro sepulcro S. Adalberti F ostensum fuisse sepulcrum S. Gaudentii. Id quoque quam dicitur, tam facile refellitur. An credibile satis est, tam analphabetos, ut ita loquar, et illitteratos fuisse omnes in tanto exercitu, ac præcipue virum doctissimum Severum Episcopum cum Clericis omnibus, qui legere nescierint? Nonne affixas ante S. Adalberti tumulum tabulas, aliaque honoris indicia videbant? Tertio affirmat Cosmas, corpus inventum tam incorruptum, ut si eo die sacra peregisset; inde quoque agnitum a Bohemis: aderant enim plurimi senes (ut habent vetusti Codices) qui S. Adalbertum norant de facie, quos inter ipse Severus Episcopus: quippe quadragesimus primus annus, non amplius, ab ejus sanctissima morte fluebat; et tum longissima ætas erat hominum, ut non pauci septuagesimum pluresque annos attingerent vivendo; hi omnes noscebant, et pueri aut juvenes viderant inclytæ sanctitatis, nobilitatis et dignitatis Præsulem Adalbertum. Adde sepulcri titulum, tum ea quæ Cosmas narravit, de sancti Præsulis apparitione, odore, deque aliis, quæ narrat miraculis.

Longini narratio multimodis

deviat a verisimilitudine,

6 Quarto ait Longinus, corpus S. Gaudentii oblatum Bohemis pro corpore S. Adalberti: creditum illico est, ut loquitur (ridiculum!) Post præmissa, convertit

et seipsam manifeste destruit,

A convertit Brzetislaus Bohemiæ Dux animum ad cetera sacra diripienda, et quinque Fratrum et Martyrum corpora refert. Hæc Longinus. Se ipsam destruit et destituit hæc narratio. Nam si Brzetislaus ad cetera sacra diripienda animum convertit, et quinque Martyrum corpora abstulit, cur non et S. Gaudentii corpus, ubi illud locorum esset, inquisivit? cur non animum ad illud quoque rapiendum convertit? Certe S. Gaudentius in Bohemia natus, magis S. Adalbertum, utpote uterinus Frater, quam quinque illi Ordinis Fratres, contingebat. An ignorare poterat, Gnesnensem Episcopum, dum vita manebat, fuisse et Gnesnæ sepultum? Hic Longinus, si respondere velit, alium necesse est confingat, qui pro S. Gaudentio subjectus sit: nam constat (idque novum fit et sane potens argumentum) constat, inquam præter S. Adalberti corpus, etiam S. Gaudentium a Bohemis ablatum fuisse. Si igitur pro S. Adalberto corpus S. Gaudentii suppositum est; quod corpus suppositum est pro S. Gaudentio? Denique prope evidenter, et demonstratione historica et oculari agemus. Id corpus, quod Cromerus et Longinus aiunt fuisse S. Gaudentii, et nos affirma- B mus ipsissimum esse S. Adalberti, positum est in templi Cathedralis medio (ut omnes vetusti Scriptores narrant, hodieque videmus) at S. Gaudentii corpus positum est ante altare SS. Cosmæ et Damiani, loco prorsus diverso, ibidemque hodie requiescit, atque ibi se requiescere (ut mox dicam) ipse S. Gaudentius apparens revelavit. Ergo, (quod sequitur) finge aliquem alium Sanctum, quem pro S. Gaudentio Ministri Gnesnensis Eccleciæ obtulerint, qui Pragæ in titulo S. Adalberti delitescat; aut fatere S. Adalbertum una cum S. Fratre suo Gaudentio Pragam fuisse allatum. Unde Pragensis Ecclesia ut in Rubricis, quæ multorum seculorum sustinuerunt ætatem, annotatur quoties commemorationes S. Adalberti et S. Gaudentii occurrunt, illum jubent in Templi medio, hunc ad Altare SS. Cosmæ, et Damiani, ubi lampas ejus ardebat, honorari ac invocari.

Ex Hist. Bohuslai Balbini

dum pro S. Adalberto S. Gaudentium acceptum ait:

7 Tertium argumentum pro S. Adalberti corpore validissimum, sed quod a superiore aliqua parte pendet, philosophico more placet proponere. Si pro S. Adalberti corpore S. Gaudentium accepere Bohemi (ut affirmat Longinus) igitur in S. Adalberti tumulo Pragensi, S. Gaudentius requiescit. At vero certum est, in eo tumulo S. Gaudentium non esse; C ergo conficitur, S. Gaudentium pro S. Adalberto non esse suppositum; atque ita, ipsum Sanctum Adalbertum in suo sepulcro jacere. Propositio prima tota ab adversariis omnibus admittitur, et probatione non eget, cum ab ipsis primum sit prolata; deinde constat, nullo quoque repugnante, corpus S. Adalberti (sive illud verum, sive aliud fuerit) loco honoratissimo, in medio scilicet Cathedralis Ecclesiæ, quæ amplissima erat, depositum fuisse. Tota quæstio in assumptione, seu altera argumenti nostri parte versatur, ut in eo tumulo, quem Adalberti dicimus, non esse S. Gaudentii corpus evincamus. Audiamus igitur oculatum testem Cosmam, Chronicæ lib. 2, cui hæc recens excitata controversia nota non erat. Nec tacere, inquit, cupio, nobis adhuc in Scholis contigit audire et videre, anno scilicet MLX, viginti tantum annis post S. Adalberti Translationem. Quadam ergo die, dum Psalmiculos ruminarem, stans in crypta SS. Martyrum Cosmæ et Damiani, venit quidam vir, portans cereum, et filum argenteum, quo secundum jussum visionis, metitus erat sui corporis artus; et accedens ad me: Heus, inquit, bone Puer! indica mihi ubi jacet S. Radin (ita Polonis et Bohemis appellatur S. Gaudentius) S. Adalberti frater? Ad quem ego dixi: Quem tu dicis Sanctum, adhuc non est per Apostolicam D Sedem incanonizatus, Missam ejus ut pro defunctis celebramus. Et ille: Talia ego, inquit, nescio; sed unum scio, quia cum essem Krakow in urbe, per tres annos positus in subterraneo carcere, in quo una fenestra desuper, erat, qua mihi panem raro et aquam porrigebant; hac in angustia dum vita mea versabatur, quadam die adstitit vir coram me, cujus vestes erant sicut nix albæ, et facies ejus sicut sol fulgebat (tantum memini) et statim fui in extasi: et quasi de somno gravi evigilans, ante urbem stare me sensi. Et qui mihi in carcere apparuit, stans juxta me, dixit: Perge Pragam, ne timeas quemquam, et intrans S. Viti ecclesiam, in crypta SS. Martyrum Cosmæ et Damiani offer munus tuum ad meam tumbam. Ego sum Radin S. Adalberti Frater. Hæc mihi dixit, et statim ab oculis meis evanuit. Ecce isti crines, et vultus mei macies testatur, quia vera sunt, quæ tibi referuntur. Præterea sæpe in eadem crypta vident visiones custodes ecclesiæ, dum visitant candelam, quæ ibi accenditur nocte. Huc usque Cosmas, innocentissime narrans, nondum E controversia de S. Adalberti corpore excitata. Eamdem narrationem refert Polonus scriptor Paprocius, ut probet S. Gaudentium pro S. Adalberto acceptum a Bohemis. Infelix! qui non viderit hoc miraculo sententiam suam omnino jugulari. Nam si S. Gaudentii corpus in tumulo S. Adalberti coleretur a Bohemis, quid causæ erat, quod S. Gaudentius adire non jusserit tumulum S. Adalberti, sed altare SS. Cosmæ et Damiani. Hoc certe argumentum, cum quibusdam hominibus nostris obtulissem legendum, tam potens visum est, ut quid responderi possit, negarent se scire.

nam utrumque corpus Pragæ habetur,

et quidem sub diversis altaribus ut ipse S. Gaudentius revelavit.

8 E contra Longini narratio, atque narrantis fides in hac parte undequaque vacillat: nam præter supra memoratas difficultates, aliæ plures se offerunt. Narrat ille in ingressu ecclesiæ, in ipso limine, et Ducem Brzetislaum, et universum exercitum, et plebem Bohemiæ cæcitate, et per triduum morbo lethargico fuisse percussos. An credibile est, tale et tantum miraculum in tot millia armatorum, qui Poloniam occupare potuerint patratum, a nullo eorum temporum scriptore; non a Leone Ostiensi, de S. Adalberto sæpius scribente; non a scriptoribus Vitæ ejus, qui alia minora ejus Sancti retulere miracula; non a Glabro Monacho Cluniacensi, aliisque Germaniæ historicis annotatum? Martinus Polonus, qui F de vastatione ecclesiarum Poloniæ, et de brachio S. Adalberti, ab Othone III Romam delato scripsit, nihil tamen usquam de ludificatione illa Bohemorum, et permutatione corporum, nihil de tanto miraculo narrat. At Cosmas, eorum temporum vicinus, illos solos cæcitate percussos, et postea sanatos tradit, qui altare tentabant diruere. Deinde scribit Longinus, Ministros Gnesnensis ecclesiæ tortos, ut indicarent corpus S. Adalberti. Quid erat opus indicio, cum tabulis et anathematis satis tumulus proderetur? cum non ita pridem, gloriose sepulti Adalberti locus coruscaret miraculis? cum (ut habet Ditmarus) in Altari honorifice sit conditus ab Othone III, et tot peregrinationibus coleretur? Denique ait Longinus, S. Adalbertum non passum esse contingi a Bohemis, quos vivens odisset. Hæc odia non sunt Sanctis, maxime cum Christo in cœlo regnantibus, imputanda. Cuinam vero umquam alteri Genti S. Adalbertus propitius magis aut est, aut fuit, quam Bohemiæ? Cui majora auxilia et beneficia præstitit, quam nobis? De Miraculis ad ejus sacrum tumulum Pragæ, pleni sunt veteres libri. Quis anno MCCLX vexillum suum, Libicii maceria quadam conclusum, prodidit et jussit efferri, quo expanso hostium acies ex prælio fugit, nisi aspectabilis Adalbertus

Alia æque incongrua adduntur,

quod Bohemos Sanctus oderit,

A bertus? Et hæc quidem pugna adversus Ungaros et Polonos pugnata est, et adversus utrosque suppetias tulit Bohemis Adalbertus. Cujus obsecro apud Deum meritis et benedictione dum viveret, effectum est, ut dæmone obsessos Bohemia non habeat? Quo impetrante cœlitus datum est, ut nullum unquam leprosum in Bohemia natum, tot inter leprosos qui in nosocomiis apud nos aluntur, invenire possis? Quoties Adalbertus pugnantibus Bohemis adfuit, quoties victoriam attulit de cœlo? Et hæc adversus Longinum, cujus plura errata, etiam in hac narratione admissa, possent afferri; quale illud quod subjicit, ab Ottone III, cum sepulcrum S. Adalberti Peregrinus inviseret, Polonorum Duci coronam Regiam et Regis titulum esse collatum: quod evidenter falsum ostendit Baronius ad annum millesimum tomo 10.

quodque eorum motu corpus occultum habuerint Poloni annis fere 100

9 Extrema illa de invento S. Adalberti corpore Gnesnæ sub annum MXXVII apud Cromerum et Miechovium narratio, quantum fidei mereatur, ex Chronologia cuique datur intelligi. Anno Christi MXXXVIII Brzetislaus Bohemiæ Dux vastavit Poloniam; cujus timore, ecclesiæ Gnesnensis Ministri B S. Adalbertum in sabulo defoderunt, ut ait Miechovius. Cur igitur Brzetislao cum Bohemis abeunte, S. Adalbertum non protulerunt in publicum? cur annis nonaginta duobus in fœdissimo sabulo jacere sunt passi? Timore Bohemorum factum esse respondent. Quid? Annisne tot Poloni Bohemos timuerunt! Quid autem timendum Gnesnæ a Bohemis fuit, cum, ut contendunt isti, Silesiam Poloni obtinerent? Nonne Casimirus I Rex anno MXLI Gnesnæ de more coronatus est? sub quo, ut ipsi tradunt, Bohemi ab Henrico Imperatore victi, ac magno gens est damnata triumpho? Nonne iidem Boleslai II Poloniæ Regis partas de Bohemis victorias pleno ore deprædicant, præsertim Guagninus? Quid igitur Poloni timere poterant? Huic Wladislaus Hermannus successit, qui Juditham Wratislai Bohemiæ Regis filiam accepit in conjugem; etiamne tum S. Adalbertum proferre Gnesna ausa non est? Jam Boleslaus III, Distortus cognomine, qui post patrem in Polonia regnavit, tantum abest ut Bohemos timuerit, ut, velut ipsi commemorant, aliquoties Bohemiam circa annum MCXI cum exercitu sit ingressus et depopulatus. D

AUCTORE BOHUSLAO BALBINO.

Unde nata videatur fabella,

10 Adferam hoc loco conjecturam quamdam meam, sed (prædico) conjecturam, non historiam. Mihi semper visum est, fabulam hanc de S. Gaudentio, loco S. Adalberti supposito, ex actis Ottonis III Imperatoris, et nominatim ex Leone Ostiensi, aliisque deinde scriptoribus, qui de S. Bartholomæi Apostoli et S. Paulini ad ecclesiam S. Adalberti Romanam translatione egerunt, descriptam ab aliquo, et ipsi S. Adalberto perperam accommodatam esse. Nam cum Leo Ostiensis narrasset Ottonem III Gnesnam orationis gratia venisse, et sanctas Adalberti Reliquias, (manum videlicet, aliique brachium scribunt) secum e Polonia abstulisse et Romam deportasse, ubi ecclesiam in honorem S. Adalberti, ejusque honori dicata Imperator condidit, atque in ea brachium S. Adalberti, quod se Romæ vidisse scribit, Miechovius

de corpore uno accepto pro alio.

cum, inquam, hæc scriptores vetusti narrassent, continuo subjiciunt, eumdem Ottonem suum eis dedisse in pulvere corpisse corpora sanctorum Martyrum; et præcepisse suis, ut ubi inventa fuissent, ad ecclesiam B. Adalberti deportarentur. Pergit Leo Ostiensis: Imperator Otto reversus Beneventum, E S. Bartholomæi corpus a Beneventanis postulavit, ut illud quoque ad S. Adalberti ecclesiam Romam transferret. Beneventani, cum Imperatori nihil negare auderent, callide pro corpore Apostoli Bartholomæi, B. Episcopi Paulini Nolani corpus, quod erat in majori ecclesia civitatis honorifice conditum, ostendere. Ille, nihil fraudis suspicans, eo sublato recessit, et ad S. Adalbertum Romam transtulit. Hæc Leo. Vide, mi Lector, ipsa pene verba Leonis Ostiensis a Longino descripta: sed male S. Adalberti purpuræ hic pannus assuitur, et ab ecclesia Romana S. Adalberti ad ejusdem corpus transfertur. Ego, quod Baronius ad hanc Leonis narrationem adjecit, paucis verbis mutatis adscribo: sed Leoni (nos dicimus Longino) a pluribus contradicitur, asserentibus omnino ejusdem Apostoli Bartholomæi corpus, in ecclesia in honorem S. Adalberti Romæ extructa, certo certius asservari. Dico ego corpus S. Adalberti in ecclesia S. Viti Pragæ.

Ecclesia S. Adalberti Romæ.

C

DE SANCTO GERARDO

G. H.

F

EPISCOPO TULLENSI AD MOSELLAM.

ANNO DCCCCXCIV

Tullum, urbs antiqua Leucorum ad Mosellam fluvium, in Belgica prima sub metropoli Augusta Trevirorum, plures sanctitate vitæ, et publica Ecclesiæ veneratione illustres habuit Episcopos: e quibus infra in Actis S. Gerardi memorantur SS. Mansuetus, Aper, et illius decessor S. Gauzelinus. Huic S. Gerardus subrogatus est anno DCCCCLXIII *die* IV *Kalendas Maji; et anno* DCCCCLXIII

Creatur Episcopus anno 963,

subscripsit diplomati Gerbergæ Reginæ. Erat hæc Henrici Aucupis Regis Germaniæ filia, et Ottonis primi Imperatoris soror, nupta primum Gisleberto Lotharingiæ Duci, post Ludovico Transmarino Francorum Regi, Caroli Simplicis filio: quo anno DCCCCLIV *mortuo, vidua iterum facta, donavit monasterio S. Remigii Remensi alodium Marsanense, Prope Trajectum Mosæ,* adstantibus, *inquit,* et animo collaudantibus et confirmantibus Gerardo Tullensi Episcopo, atque Comitibus Emmone et Anfrido, nonnullisque aliis viris. *Integrum diploma exhibet Miræus in Codice donationum piarum cap.* 38.

subscribit diplomati Gerbergæ Reginæ an. 968,

2 *Mortuus est S. Gerardus anno* DCCCCXCIV, *cum rexisset ecclesiam Tullensem* annos triginta et unum, hebdomadas tres et dies quinque. *Qui numeri infra in Vita num.* 28 *oscitantia amanuensium fuerunt corrupti, quasi præfuisset* annos quadraginta et unum, hebdomadas tres et dies tres. *Vivebat eo moriente S. Maiolus Abbas Cluniacensis, cui revelatus fuit ibidem obitus S. Gerardi; qui tunc* ab Hugone Capeto Rege Francorum Parisios evocatus, ut monasterium S. Dionysii melius ordinare posset, iter suscepit usque Silviniacum, ubi ex hac vita abiit quinto Idus Maji, illuscescente feria sexta, post Ascensionem Christi: *quæ latius indicantur in Vita ejus, danda* XI *Maii, et conveniunt in eumdem annum* DCCCCXCIV.

moritur anno 994, 23 Apr.

paulo ante S. Majolum,

3 *Inter successores S. Gerardi fuit Bruno, ex ea Cathedra ad Pontificatum Romanum promotus, et Leo IX appellatus: cujus Vitam illustravimus ad diem* XIX *hujus mensis Aprilis. Hic anno* ML *post Pascha Synodum Romæ collegit, ubi Gerardum, suæ Sedis Leucorum olim Præsulem, in numero Sanctorum computandum statuit: *ac dein Autumno sequente,* Gallias et Episcopatum suum, Leucorum civitatem, invisit: et

eum S. Leo Sanctis adscripsit,

A et XXI Octobris Gerardi Episcopi Tullensis sanctos artus cum summa reverentia transtulit : *uti ex Chronicis Hermanni Contracti et Mariani Scoti atque ex Vita S. Leonis IX per Wibertum docuimus, ante hujus Vitam §. 3.*

et 21 Octobris corpus transtulit.

4 *Vita S. Gerardi, quam ex MS. Tullensi hactenus ineditam proferimus, scripta est ante Canonizationem et Translationem corporis ab auctore coævo, Vindrico, cœnobii Tullensis S. Apri Abbate, quem ad IX diem Martii retulit Saussayus in supplemento Martyrologii Gallicani, et titulo Beati honoravit, asserens eum fuisse* magnarum virtutum patratorem. *Concludit Vitam auctor narrata sancti sepultura his verbis :* ubi mirificis virtutum prodigiis multipliciter effloruit : *quæ optaremus etiam esse conscripta et hic potuisse adjungi. Prior pars Vitæ ad diem XXI Octobris (quo Corporis translatio solenniter celebratur) habetur in Breviario Tullensi anno* MDXXXV *excuso, in novem Lectiones, ad Matutinum recitandas, distributa. Adduntur Antiphonæ et Responsoria, versibus hexametris contexta, et ejusdem Vitæ synopsim continentia : quibus quoad substantiam consonat Hymnus, hic subtus insertus, istis ne fastidium generent prætermissis. Memoria ejus ad hunc* XXIII *Aprilis inserta est Martyrologio MS. Luxoviensi, Auctario Greveni et Molani ad Usuardum,* B *Fastis Burgundicis et Belgicis Miræi Agrippinensibus Gelenii, item Martyrologiis Romano, et Germanico Canisii, et Gallicano Saussayi cum longo elogio. Est autem dictus hymnus ejusmodi.*

Vita datur scripta a Vindrico Abbate S. Apri.

Memoria in fastis.

Hymnus,

5 Cœli continuum civibus, annuum
Festivum celebret plebs pia gaudium :
Pastor magnificus quod dat ovantibus
Gerardus, meritis laudibus inclytus.
In terris positus sidera transiit,
Exemplumque fuit moribus optimis :
Sic clarus meruit celsius evehi,
Tulli suscipiens munia Præsulis.
Virtutum rutilans lumine splendido,
Instruxit populum dogmate vivido :
Quod verbis docuit, prævuluit actibus,
Mœstis compatiens se dedit omnibus.
Victum pauperibus largus auxerat,
In forma Dominum pauperis viderat :
Vinum dat fieri lymphica pocula,
Solvit peste fera languida corpora.
Sic multis viguit dotibus actuum,
Nunc regno fruitur perpete Cœlitum :
C Quo sanctis precibus tergere crimina
Dignetur, retinent quos mala noxia.
Hoc præstet Deitas unica Trinitas,
Cui laudes rebeat cœlica dignitas,
At nos hic maculis pluribus obliti,
Oramus veniam fletibus intimis. Amen.

6 *Additur his non inelegans Antiphona ad Magnificat et Oratio propria. Antiphona talis est.*

Antiphona,

Ave Pastor egregie, Gerarde Præsul inclyte,
Cœlesti felix gloria, nobis præbe suffragia :
Ut tuis fulti meritis, solutis mortis laqueis,
Christi favente gratia, poli scandamus supera.

Oratio. Deus, mundi auctor et conditor, qui hodiernæ festivitatis diem Beati Gerardi Confessoris tui atque Pontificis translatione consecrasti, præsta populo tuo : ut cujus annua celebritate devotis resultat obsequiis, ejus suffragiis tuæ pietatis consequatur auxilium, Per Dominum. *Oratio in die natali legitur ex Communi Confessoris Pontificis. Illustre vitæ compendium habetur in Breviario Lingonensi, auctoritate Caroli Descars Episcopi anno* MDCIV *edito, recitandum sequenti* XXIV *Aprilis, in novem Lectiones distributum.*

Oratio.

NOT. 11

D

VITA
Auctore Vindrico Abbate S. Apri,
Ex MS. Tullensi.

CAPUT I.
Natales S. Gerardi, profectus in virtutibus. Ordinatio Episcopalis.

Venerandus Gerardus, Aggripinensi ortus regione, temporibus magni Ottonis Romanorum Augusti noscitur extitisse; nobili parentum prosapia, prout secularis confert excellentia, procreatus; patre Nigranno, matre Imma editus : a quibus, morum honestate, quod constat, laudabilibus, educatur. Ipsi denique ejus parentes, licet essent multiplici divitiarum opulentia referti, superbi sanguinis linea ab atavis natalibus deducta, quæ res solet plurimos duris laqueis innodare seculo; tamen præ ceteris sanctæ religionis et piæ devotionis prædii dignitate, eleemosynarum atque orationum studiis jugi insistebant intentione. Cum his bonis virtutibus, etiam gloriosa prolis fœcunditate donati sunt, dum talem tantumque virum ex sui propagine germinis adipisci meruerunt, et ut bonæ arbores bonum ex se E fructum Deo omnipotenti votivo munere obtulerunt. Quem etiam liberalibus imbuendum disciplinis, in basilica S. Petri Apostolorum Principis, quæ intra prælibatæ urbis mœnia est constructa, tradiderunt; eumque, Christo inibi sub Clericali serviturum Ordine, delegaverunt. Qui jam tunc, ab ipsis infantiæ rudimentis, superni factus Flaminis habitaculum, omne humanæ scientiæ capaci pectusculo ebiberat studium, divinis quoque ad unguem informatus legibus, nulli in utroque doctus exercitio videbatur secundus.

Coloniæ nobiliter natus,

et liberaliter educatus,

2 Hujus mentem bonus Jesus numquam lascivis relaxari lusibus permittebat, quippe quem sibi vas electionis ab æterno consecraverat; et ipse velut alter Jacob, sanctæ simplicitatis strenuus custos, gloriosæ etiam virginitatis perpetuo compos, a fabulis anilibus verborumque obscœnitatibus sensus abstrahebat propros. Cum vero cœpisset juvenilis ætatis vernare floribus, ita suam indolem bonis studuit ornare moribus, ut a cunctis sibi coævorum vitiis sagaci persisteret labore integerrimus. Parentibus igitur suis humana præreptis sorte, et occulto Dei judicio non tamen injusto, cœlesti igne fulminata ejus ge- F nitrice, divina eum miseratio pia non desiit consolatione reficere. Nam, ut patenti omnibus indicio claresceret, quod talem suæ parenti exitum, non ob aliquem detestabilem reatum contingere sivisset, imo propter hujus amplificandum meritum accidisset iste, jam factus Dei famulus, causa tam terribilis exitii diversis afflictionibus, vigiliis et orationibus se indefesse maceravit; quasi sua id urgente culpa, superna illam dispositio tali periculo destinaverit. Casti itaque timoris in secula permanentis spiritu impletus, interdiu ac noctu summum Creatorem Psalmographi pulsabat questibus, Confige timore tuo carnes meas, a judiciis enim tuis timui Tali initia- Ps. 118, 120
mento supernus Magister nostrum tironem informabat, atque sanctis virtutibus animum ejus inhiantem paulatim instruebat : qui etiam illud Isaianum libera confessionis voce dicere poterat : A timore Is. 26, 18
tuo, Domino, concepimus et peperimus spiritum, salutes fecimus in terra.

atque a teneris virtuti deditus,

suæ culpæ imputat quod mater a fulmine extincta sit.

3 In his laudabilibus studiis diutinam conservans perseverantiam, piæ profectum consuetudinis immutabilem convertit in naturam : cumque velut sertum floreis variatum coloribus ita diversis foret comptus virtutibus; simplicitas tamen atque castitas primam sibi

A *omnigenis virtutibus excellens,* sibi sedem in ejus acquisierant moribus. Qui etiam cum columbina mansuetudine serpentis callebat astutia, in divinæ studio religionis summa satagens vigilantia sanctæ humilitatis pennis ad cœli convexa sublimatus, piæ caritatis semper visceribus refertus, gloriosæ obedientiæ dote præ ceteris muneratus. Ab ipsis ergo pueritiæ exordiis in jam dicto commoratus Clericorum cœnobio, per singulos sacri officii gradus, more ascendit ecclesiastico, atque ibidem laboriose Cellarii devincitur ministerio : quod cum quanto humilitatis ac patientiæ studio compleverit, finis, in quo omnis laus secure canitur, certissime ostendit.

4 *a mortuo Tullensi Ep. Gauzelino,* Interea Domno a Gauzelino, Tullensis Sedis Pontifice, rebus humanis exempto, qui morum illustris sanctimonia, Angelorum, ut credimus, in cœlis est ascitus consortio; plebs Leucha graviter mœrebat, tanti orbata Pastoris solatio. Erat tunc temporis venerandus Bruno *b* Agrippinæ Ecclesiæ summus Pontifex, qui in tota Germania sibique finitimis partibus Imperiales agebat vices, utpote magni Otthonis Augusti germanus frater : ipse autem prænominatus Princeps tunc forte aberat, quia fines *c* Italicos causa urgente adierat. B *a S. Brunone Archiepiscopo* Mœstus ergo Leuchorum populus, et consilio Pastoris viduatus, ad memoratum Archipræsulem Brunonem legatos dirigit, desolationem sui humili suggestione intimat, utque sibi succurratur suppliciter expostulat, ne velut grex errabundus, pastore perdito pereat. Is vero clementis compassione animi, eorum lamentationi condolens; ipsamque urbem Franciæ regno confinem, Romano nuperrime adjunctam Imperio perpendens; summa mentis angebatur solicitudine, cogitans quem eidem Ecclesiæ idoneum, juxta Canonum scita, potuisset Pontificem eligere; secundum divinæ cultum religionis, cum bonitate morum, sapientiæ sale conditum, et in scientiæ secularis studio exercitatum. Sed Deus, qui in bonorum dispositionibus semper piorum assistit affectui; suis non permisit eum diutius agitari curarum fluctibus; suoque inspiravit consilio, venerabilem Gerardum, huic præficiendum officio, asciscere, quem constabat utilem superni dono Conditoris in cunctis existere.

5 Ea tempestate idem Dei famulus, Cellarii, ut prædiximus, obedientia impeditus, pro quodam non maximo excessu, in levioris culpæ nexu intra claustralia erat septa constitutus, *dum pœnitentiæ reclusus vacat,* ibique lacrymarum ac orationum holocausto sese immolabat attentius. Quippe non mortiferis murmurationibus animum discernebat, C nec venenosis detractionum aculeis linguam sibi acuebat, neque otiosarum næniis fabularum aures suas patiebatur pollui : sed per sacræ studium contemplationis inhianter intendebat supernæ contemplationi. Quem ideo cœlestis dispensatio hac parva tentari permisit afflictione, ut cunctis palam innotesceret, hic vir eximius cujus foret meriti ante oculos divinæ majestatis. *ex decani suggestione,* Religiosus ergo Pontifex Bruno ad se primos Cleri convocat, eis Coepiscopi sui Domini Gauzelini transitum flebilem notificat, quemque illi successorem subroget familiariter consultat. Mox Decanus, divinæ amator religionis, sani consilii, ejus consultibus hæc reddidit : Si Domine Præsul, meo dignaris tantillo credere dicto, Fratrem Gerardum, huic gradui præ ceteris idoneum, veridico assero testimonio : quem vera humilitate subjectum, prompta obedientia clarum, longanimi patientia certissime attestor probatum. Insuper ejus diutinam in pœnitentia perseverantiam intimat, Deique nutu ad sibi credendum mentem Præsulis non tarde inclinat.

6 Tunc Decanus prælibatus B. Gerardum a claustrali pœnitentia rapit, ad domum propriam insperato adducit, balneatum vestibus nitidis ex suo induit; D mirantique quid novi portenderet, eum fore Episcopum prædicit. *AUCTORE VINDRICO AB. COÆVO EX MS.* Sed vir Domini in humilitatis fundamento firmiter stabilitus, huic ordinationi cunctis obnitebatur viribus; magisque elegit pristinum pœnitentiæ otium repetere, quam hujus Prælationis laborioso prægravari pondere. *invitus assumitur* Tamen plurimum reclamans, plurimum repugnans, coram jam dicto Archipræsule deducitur, et sub jussione obedientiæ Pontificalem apicem suscipere compellitur. Dum ergo annus Incarnationis Dominicæ nongentesimus sexagesimus tertius *d* curreret, Leucham urbem adducitur, obiisque populorum turmis cum hymnisonis laudibus excipitur, ac sicut mos exigebat Præsulari sedi inthronizatur. Itaque fit mira exultatio in commixto populo, *et intronizatur.* omnes tripudiant pro Pastore adepto cunctorum terguntur lacrymæ hujus ingressu novo omnes eum sibi divina nutu datum asseverant atque in ejus electionis assensu plausibiliter insonant.

ANNOTATA.

a S. Gauzelini, Episcopi Tullensis et Confessoris, *natalis indicatur in Breviario Tullensi anni* 1535, *ad diem 7 Septembris, quo videtur obiisse anno* 962.

E

b S. Bruno *colitur* XI *Octobris, qui mortuus est anno* 965.

c *Persequebatur Otto I dicto anno* 962 *et sequenti Berengarium et alios tyrannos Italiæ; Consule Reginonis Chronicon.*

d IV *Kalendas Martii, ut traditur in Appendice MS. ad Vitam S. Mansueti, 3 Septembris; et infra ex tempore, quo sedit, liquido constat.*

CAPUT II.

Virtutes Gerardi Episcopales, templa erecta, translatæ Reliquiæ, iter Romanum, aqua in vinum conversa.

7 Pontificis vero exaltatus culmine, summi vestigia Pastoris pia sequebatur imitatione, *Exemplum est suis,* habitu et moribus, cunctis se præbens exemplum in sancta humilitate. Nulla sibi oblectatio, familiaritas et conversatio, nisi in Clericorum et monachorum consortio, *moderatus in vestitu,* quorum omnia quæ agenda erant consilio explebat, ideoque eum in nullis factis suis pœnitebat. Mediocris et discretus ei habitus, ita ut nec nimio decore aut nitore crederetur superfluus, nec indecenti vilitate abjectus videretur et sordidus. Mensæ autem sumptus ita discretiva ordinabat dispositione, *et victu;* F ut superfluitatem fugiens, continentiam satagere servare; et subsidia ministrans corpori, agilior ad Christo serviendum redderetur virium reparato robore.

8 *in communi officio* In persolvendo communem Horarum cursum vix et raro dimittebat, quin Fratrum cœtui junctus adesset, nisi inevitabilis necessitas aut molesta corporis debilitas obstitisset. Et hoc quanta animi contritione perageret, nulli est facile exponere, quod soli occultorum cognitori Christo manifestum cognoscitur esse. Sæpe etiam causa piæ devotionis, intra ipsam regularem synaxim, puerile decantabat Responsorium, *assiduus ac devotus;* nec sine abundanti fonte lacrymarum quæ ei affluebant per sanctæ compunctionis donum, Orationis constantia ita continue superni Conditoris adhærebat suspectibus, ut exceptis secretarum precum votis, quæ sibi et Christo in cordis arcano decantabat attentius, tredecim Horarum cursus nocturna et diurna continuatione, cum integro Psalterio, laborator persolveret indefessus, Clericis familiaribus in id explendo sibi solatiantibus.

9 *ad sacram lectionem attentus;* Sacrarum Scripturarum tam ardenter insistebat studio, ut nec etiam nocturno tempore sibi ante lectum interrumperetur lectio : in hac sancta contemplatione vigilando, plurimum noctis transigens

AUCTORE VINDRICO AB COÆV. EX MS.

A spatium ; defessus meditando, commodum corpori carpebat somnum. At lectores, qui sibi vicissim succedebant, si quando victi tædio reticerent, statim cognoscebant beatum expergisci Pontificem, qui eos pia commonitione ad solitum animabat laborem, quique pro ornamentis pretiosissimis Sanctorum Vitas in codicis inscribi libellis fecerat, quas omni ex parte sui stratus ita apte locaverat, ut nocturno in sopore sese vertenti, ipsi cum eo libri verterentur ; credens quod Sanctorum juvamine ; quorum ibi actus habebantur, ab omni prava infestatione inimici tutaretur.

solitus a se excommunicatos ante noctem absolvere ;

10 Illud etiam in vita habebat assuetissimum, quia antequam nocturno tempore ibat cubitum, inter reliquas preces nominatim mentionem agebat cunctorum a se excommunicatorum, eosque misericordi absolvebat pietate, ne quem subito excessu posset mors obligatum subripere : id tamen secretius, ne quorumdam inolesceret insolentia, explebat coram familiaribus, petens Omnipotentem ut desiderium petendæ reconciliationis eorum infunderet cordibus.

castitatis in se aliisque servandæ cupidissimus ;

11 Castitatem in eo necesse non est laudari, cum a puero ita perfectus sanctæ virginitatis custos extiterit, ut nulla fœtidissimi sorde vitii corpus sibi B maculaverit. Quippe quia cor a tentationum spiculis tutum Christi auxilio liberavit, ideo membra ab inquinamenti labe munda custodivit. Hanc virtutem non modo, ut ipse possideret, omni annisu insistebat imo etiam omnibus, maximeque Clericis, hanc amplectendam, hanc tenendam, hanc colendam prædicabat. Quis autem digne prædicare poterit quam in Clericorum institutione inhianter insudaverit, cum nemo Pontificum in tota Belgica tot tamque perfectos sanctæ prædicationis ministros habuerit ? Non sufficiebat sibi quod ipse facundo eloquentiæ torrente verbum doctrinæ populis ministrabat; verum etiam diebus solennibus per vicinas ecclesias proprios familiares, ad idem peragendum opus, dirigebat. Ita fiebat, ut non solum populi crebra exhortatione ad bene vivendum incitarentur ; sed et ipsi continua exercitatione ad doctrinæ studium incitarentur.

ad ecclesiarum restaurationem munificus :

12 Summum ei fuit studium in sanctarum reparatione ecclesiarum, quatenus exinde majus sibi meritum et fidelium devotio accresceret populorum. Basilicam beati Protomartyris Stephani, in cujus C veneratione est Sedes Episcopalis Tullensis [erecta] a fundamentis extruxit, quam picturis variisque ornamentis non minimum decoravit. Juxta introitum quoque ejusdem urbis versus meridiem, in honore S. Gendulphi *a* novam extruxit ecclesiam, quam, ad Omnipotentis laudandam gloriam, sanctimonialium constituit Abbatiam : sed quia ibi ultra modum sancta castitas patiebatur detrimentum, coactus est suæ institutionis pati *b* repudium. Nec non pleraque alia præcipua in construendo peregit opera, quæ hic inserere ob desidium refugimus fastidia.

in perquirendis sanctorum Reliquiis sedulus ;

13 Sanctorum quoque Reliquias sagaci indagabat solicitudine, fisus supreni gratiam Conditoris sibi suppeditari eorum opitulatione. Cujus vigilem curam Deus non passus est frustrari, eique reperire glebam concessit beatissimi Pontificis *c* Apri : in cujus gloriosa Translatione miracula magnifica propalavit dignatio divina, quæ in ejusdem beati Præsulis gestis retinentur annotata. Corpus etiam beatæ Virginis Aproniæ, sororis ipsius beatissimi Apri, a Trecorum civibus meruit suscipere, quod ad plebis tutamen infra suæ urbis *d* mœnia studuit collocare. Reliquias etiam venerandi Martyris *e* Elifii religiosa devotione transtulit : quarum partem non minimam majora scilicet ossa, prænominato Brunoni Archipræsuli contulit, quæ Coloniam cum summa devotione devexit, ibique devota populorum coluntur veneration. D Cujus etiam devotissimam erga gloriosissimum Præsulem Mansuetum intentionem hic conpendio penderemus, nisi inter veneranda *f* ejus miracula prænotatam nosceremus.

Romanum iter ingressus,

14 Quantæ autem visceribus effluxerit misericordiæ, est narratu memorabile, in quo ipse Deus, qui est vere caritas, certis miraculorum indiciis comprobatur habitasse. Quadam vice pia ei suggessit devotio, Apostolorum Principis limina adire, dira famis afflictione nonnullas orbis partes devastante. Relinquens ergo non minimam substantiam ad sustentationem pauperum, instruit iter, non ad superfluum jactantiæ fastum, sed ad Omnipotentis laudandam magnificentiam, honestum, et pietatis ac misericordiæ muneribus amplissimis factum. Duodecim sibi ex Clericali et monachali ordine delegit comites, qui cum eo psalmodiæ laudes indefesse modulantes, totum Romanum iter unam quasi ecclesiam videbantur effecisse, vivificæ Crucis semper vexillo illos præcedente. Qua vero eleemosynarum largitione per omnem viam affluxerit, quis depromere digno relatu poterit? Nemo ei unquam jungebatur egenus, qui recederet ipsius dono bonitatis defraudatus. E Omnibus, quasi sibi, affectu pietatis compatiebatur; Christum, quem vere præsentem credebat, sese in iis reficere gaudens.

g h SS Majolum et Adalbertum invenit Papiæ,

15 Huic glorioso instans operi Papiam ingreditur. ubi viros magnificos, sanctum scilicet Abbatem *g* Majolum, nec non *h* Adalbertum post Martyrem, se reperisse est ineffabiliter collætatus. O quanta fuit inter eos spiritualis exultatio! quæ superni regni exoptabilis collocutio! quam diuturna divini verbi sermocinatio! Pendebant singuli invicem ab alterno ore : Christum, qui certissime in iis manebat, unusquisque credebat se in alio audire. In hac mutua confabulatione longum diei transigentes spatium, simul tres sancti convivæ resident ad prandendum. In quo prandio quid virtutis Omnipotens sit dignatus ostendere, non decet obliviosa silentii sera occludere. Venerandus scilicet Pontifex, diem jejunii, qui forte contigerat, non dissolvere statuens, lympham sibi ad potandum deferri ministro in aurem secreto

et aquam sibi præberi jubens,

præceperat : quam pincerna obediens beato viro obtulit; sed ille summis prægustans labiis vini saporem reperit. Mox commotus verbis increpationis eum dure impetit : causatur cur sibi inobediens vinum F pro aqua præsumptuose obtulerit. At ipse cum verbo sacramenti jurans, lympham puram se ei ministrasse testabatur, et cur id sibi immerito sanctus Dei imputaret, stupide mirabatur. Hæc autem alterna disceptatio lingua agebatur barbarica, glorioso Præsule credente sanctos convivas hujus sermonis ignaros esse. Tunc B. Majolus, cordis repletus

in vinum conversam invenit.

exultatione ; Desine, inquit, sancte Pontifex, in hoc facto aliis succensere : sed percipe cum gratiarum actione, quod tibi rerum Creator sua contulit benedictione. Et his dictis, vir Domini erubuit, et quod per se factum credere non valuit, Sanctorum virtuti ad Christi laudem imputare cœpit. Sed si forsan hoc manet cujusquam male sanæ menti incredibile, audiat illum, qui aquam in vini commutavit saporem in Cana Galilææ, veridico protestantem Joa. 12, 14
ore : Qui credit in me, opera quæ ego facio et ipse faciet.

Romæ excipitur perquam honorifice.

16 Verum, ut ad posthabita styli cursum reducamus, Præsul Domini, sanctis Patribus accepto et dato benedictionis commeatu, cœptum iter Romanum aggreditur, sed a rumore prævio jam per omnes urbis plateas velociter prævenitur. Undique accurritur a populo, æterni Conditoris laudatur gratia cunctorum ore consono, quæ etiam corporaliter in ejus vultu rutilabat splendido. Inde ducitur ad gradus,

A dus, sub quibus erat Otthonis *i* Augusti tumba ibique diutius immoratur, pro ejus absolutione officiorum explendo solennia. Nuntiis succedunt nuntii, intimantes eum a Præfecto Urbis cum Cleri multitudine præstolari. Sed Dei famulus ventosam gloriam floccipendens, cœptum opus solita honestate ad extremum provexit finem. Hinc a Præfecto atque Clero honorifice excipitur: quod raro cuiquam extraneorum Pontificum contigisse memoratur, ut obviam parata processione a Romanis deducatur.

ANNOTATA.

a *Hic est* S. Gengulphus *seu* Gangulphus Martyr, *qui celebri cultu apud Tullenses colitur* XI *Maji, etiam Martyrologio Romano inscriptus.*

b *Saussayus Canonicum esse scribit.*

c S. Apri *varia Acta et miracula erunt illustranda* 15 *Septembris: quo die etiam a Saussayo recolitur* S. Apronia.

d *Est ibidem S. Apri monasterium Ordinis Benedictini.*

e *Est* S Elifius Martyr *sub Juliano Apostata occisus,* 16 *Octobris relatus in Breviario Tullensi.*

B f *Scripsit ea* S. Mansueti *miracula, tunc in translatione facta, Adso; in qua asserit Immonis militis (qui tunc cum scribebat adhuc viveret) manum aridam sanatam. Ea Acta dabuntur* 3 *Septembris, in quibus plura de S. Gerardo continentur.*

g *Hic est* S. Majolus, *Abbas Cluniacensis, post regimen* 26 *annorum mortuus anno* 994 *die* XI *Maii.*

h *Hic est* S. Adalbertus *Episcopus Pragensis et Martyr, qui Romæ monachus fuit ab anno* 989 *usque ad* 994. *Cujus Acta jam illustrata immediate præcedunt.*

i *Hic est* Otto II, Romæ mortuus anno 983, sepultus ad introitum Orientalis Paradisi domus S. Petri. *Uti Dithmarus lib.* 3 *Chronici indicat.*

CAPUT III.

Farina et panis ob eleemosynas multiplicati: alia miracula et opera pia.

Redux Tullum et lætanter exceptus,

Reflexo autem tramite ad propria dum remeat, Longobardorum fines mox penetrat; ubi quamplures creditæ sibi plebis reperit, quos victus media a nativo solo expulit. Hos misericordiæ sinu confovens, suæ comites viæ ascivit; et multitudinem trecentorum C ferme hominum suo alendam sumptu congregavit, cum qua propriam urbem mediante Quadragesima introiit, a proprio Clero merita suscipiendus veneratione. [Etenim] re patenti claruit, quam tripudiali gestierunt exultatione, cum in ejus processionis jubilatione nil dignius et honestius excogitare valuerunt, quam lætitiæ incitamentum, scilicet Missæ ipsius diei Introitum. In suscipiendo namque illum corde et voce concinentes, Lætare Jerusalem, officialiter peregerunt; jamdudum Sacerdote præparato ad solennis Missæ celebrationem.

pauperibus large subvenit;

18 Clementi itaque animo populo periclitanti condolens, ac de superni Creatoris benigna pietate non diffidens, dat permissum, quemcumque necessitas coarctaret tempus Quadragesimale solvere: ipseque studet cuncta sua horrea cum cellariis ad erogandum aperire: quique ut omnium pater piissimus misericordi semper benevolentia pro cunctis erat solicitus, quicumque ad eum indiscrete accessisset indigus, farinæ mox mensuram cum parte carnis accipiebat recreandus. Hoc indefessum continuæ pietatis studium servavit usque S. Joannis Baptistæ solennia. Interea omni suo horreo jam exhausto, largiter cunctis ipso dispensante, etiam ipsa farina cœpit in vasculis deficere, nec quidquam ultra duas mensuras videbatur resedisse. Accedit minister tristis ad D sanctum Pontificem, insperatam indicat farinæ defectionem. Vade, ait vir beatus, in Christi adjutorio confisus, eroga tantillum residui more solito pauperibus. Erat autem pene integer mensis usque ad festum sancti Baptistæ Domini. Mirum in modum quot die minister egentibus affatim ministrabat, et modica farinæ mensura nullo modo deficiebat: in vasculo nihil videbatur accrevisse, et dispensatori non deerat quod ad erogandum posset sufficienter invenire. Hæc divina abundantia numquam beato Præsuli defecit, donec æstivum metendi tempus advenit. Cujus sunt hæc prodigiosa miracula, nisi qui de paucis panibus multa millia hominum satiavit? Vere in hoc facto perpendi potest magnifica virtus Eliæ, qui prophetali spiritu olim prædixit viduæ hydriam farinæ non deficere, donec transmitteret Dominus pluviam super faciem terræ.

AUCTORE VINDRICO AB COÆVO EX MS

exhausta farina ad totum mensem sufficiente.

Idem ex mensa parata tres panes largitus,

19 Alio itidem tempore vir egregius e conspectu familiarium se removerat, ac solus in secreto conclavi residebat; cum subito per contiguam fenestram querulam vocem trium audivit pauperum, eleemosynæ subsidium a Beato sibi dari clamantium. Jam E autem hora advenerat prandii, et mensæ erant paratæ epulis superpositis. Tunc beatus Præsul, Patriarchæ Abrahæ non immemor, imo ejus cupiens vere fieri imitator, qui in figura summæ Trinitatis tres Angelos hospitio suscepit, a loco sessionis quam celerrime surgit, domum prandii clam nemine invento introit, tresque similagines, cum totidem ciborum partibus accipit, ac secreto pauperibus per fenestram projicit. Qui mox, dum residet ad prandendum, ejusdem qualitatis ac numeri cibum ibi invenit appositum. Tunc admiratus factum inopinabile, utrum quisquam apposuisset dapiferorum, satagit clanculo requirere, et Omnipotenti grates rependit in cordis penetralibus. Rumor per vulgi spargitur ora, B. Gerardum virtute glorificatum divina, cujus gratuitam eleemosynam acceptam sibi Dominus ostenderet, per hujus miraculi indicia. Sed vir sanctus, veræ custos humilitatis, famam de se propalatam omni annisu celare contendit, nec quidquam suo gestum merito obnixe asseruit.

numerum nihil imminutum invenit:

solitus pauperum pedes lavare,

20 Assuetus etiam mos viro fuerat magnifico, ut sub Christi exemplo quotidie certum pauperum numerum congregaret, eisque pedes manusque, oscula figens et capillis tergens, ablueret; atque ipsorum factus minister, sufficiens edulium illis mi- F nistraret devote: et si quando forte quis pauper huic numero deerat, idipsum servitium unius egeni, alicui suorum familiarium humiliter impendebat. Erat autem huic glorioso germanus frater, qui vir summæ devotionis ei insistebat incessanter; et persæpe tali se officio ingerebat, si forsan esset absens pauper; credens, ut est vera fides, crimina abluere, uti multoties sanctum audiebat Præsulem rectissime prædicare. Quadam autem vice dum Sanctus Domini solitum opus bonum pauperibus impendere voluit, ecce quidam in sui persona germani, loco absentis pauperis, adfuit; devotum Præsulis officium, in abluendo manus pedesque, suscepit; sed mox, in sumendo esu, repente disparuit. Spatio igitur manente vacuo, certo pauperum numero diminuto, frater requiritur Pontificis cur locum reliquerit statuti ordinis, atque suscipere cogitur solitæ donum benedictionis. Jurat ille sub sacramenti testificatione, quod egenis minime fuerit ipsa consociatus vice. Alter in sui forma exquiritur pauper, omnes domus et platearum anguli Præsule inscio perscrutantur, nec quisquam ejus fratri consimilis reperitur. Cunctis audientibus nascitur admiratio, et ad ultimum est creditum, apparuisse Christum Pontifici sanctissimo, qui olim suis est dicturus fidelibus in hujus seculi

inter eos excipit Christum ipsum.

Mat. 25, 40

AUCTORE VINDRICO AB. COÆVO EX MS.

A seculi termino, Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.

21 Illud est etiam memoratu dignissimum, in quo non solum Patribus priscæ legis eum novimus comparandum, imo non minus Sanctis novæ cultoribus gratiæ venerandum. Siquidem, quoniam sanctitatis in illo decus rutilabat, et spiritu consilii præ cunctis sui temporis præpollebat; ideo in summis reipublicæ causis ad colloquium anhelanter deposcebatur, et quidquid Spiritu sancto dictante proferebat, ac si divinitus prolatum ab omnibus audiebatur. Itaque quadam ingruente necessitate ad Regis fuerat curiam convocatus, et per *a* Moium flumen navigio sibi fuerat transitus. Clerico autem ejus extra navim ad manus abluendas inclinato, qui pendentem a collo sacri Ligni portionem in quodam ferebat phylacterio; casu contigit ipsa sacra pignora in aquam decidere, navique cursu concitata nequivit ea Clericus manu reprendere. Omnes ergo subiit non minimus mœror pro sanctarum Reliquiarum negligentia, et maximus pavor dum earum carent tutela, quarum se putabant munere ab omni adversitatum securos violentia. Dei

dilapsam in Marnum sacræ crucis particulam,

B vero gratia apud curiam rebus prospere gestis redeunt, ac per eumdem fluvium remigrare statuunt. Dum autem ad illum pervenerunt locum ubi prædictum sacrum munus corruit; sanctus Præsul, in Christi confisus virtute, manum flumini immersit; ac sine mora cunctis cernentibus, quod illapsum fuerat retraxit. Quod factum præsentes a mœrore in admirationem convertit, Christi magnificantes gratiam, quæ ita in beato Pontifice resplenduit; sanctissimoque illum comparantes Benedicto, summo monachorum Patri; qui, sicut Propheta Helizæus, *b* rurale ferramentum, in flumen delapsum, divina virtute recepit.

postea illac rediens recipit.

22 Instinctu piæ devotionis locum S. Mansueti *c* vir Domini summo honore excolebat: cujus etiam cœnobium, labili veterno deciduum, renovare satagebat: et tum suo incessante monitu, tum piissimi Patroni admodum exorabili obtentu, frequens populorum turba cœpto operi eleemosynarum largitatem *d* non modicam suppeditabat. Una ergo noctium quædam Deo supplex mulier votivam candelam altari imposuit, expletaque oratione lumen inibi ardens reliquit; ac custos ecclesiæ, oblitus rerum, se cubitum collocavit. At candela, dum improvisa consumitur, et quæque vicina ardendo lambit pallium super

De incendio ad S. Mansueti per visum edoctus,

C altare, ac pallam suppositam arripit; et ad proximos parietes, arentibus contextos frondibus, flammas vibrantes trajicit. Ea hora Christi Præsul fessos artus placido sopori, in urbe commorans, crediderat, et usu solito officialis Clericus ante eum studio lectionis insistebat. Tunc sanctus inopinato experrectus, assidenti inclamat his vocibus: Surge, ait, quantocius, locum S. Mansueti expete festinus; candelam, quam illa Deo devota altari ardentem imposuit, extingue solicitus: quia lambens flamma pallium cum vicinis frondibus adedit; et ni præclara sancti Præsulis ibi jacentis virtus adjuverit, noster cœptus labor in construendo cum magno dispendio deperibit. Credo aliquid divini indicii per soporem senserat, qui rem longe actam tam præsaga mente in somnis cognoverat. Mox intempestæ noctis [tempore] Clericus celer locum adiit: rem sicuti audierat reperit: ignem extinguens, monachum de negligenti custodia increpat, et quid a Pontifice didicerit studiose intimat. Adest hujus rei testimonium pallium resarcitum, et a sancto Domini decoro limbo adornatum.

mittit qui restinguat:

23 Occulta etiam suorum judicia consiliorum ei Omnipotens sæpe declarabat, ac velut consecretali intimo arcana suæ dispensationis certissime revelabat. Suo namque prædecessori domno Gauzelino

Decessoris sui famæ ambigua anxius.

D Pontifici maliloquorum derogabat susurratio (ut plurimi nostri temporis ad detrahendum potius quam laudandum ore patent promptulo) dicentes eum a religionis tramite plurimum exorbitasse, ac per erroneos secularis vitæ cursus non minime deviasse. Quæ sententia odibilis in tantum processit, ut aures hujus sancti pulsaret Præsulis. Sed ille, ne audiret nequam verbum detractionis, sepiebat sibi aures spinis divinæ lectionis. Tum hujusmodi dictis nec minimum credulus, nec usquequaque dubius, statuit pro eo piam Creatoris clementiam exorare attentius, ut sibi Dominus dignaretur intimare, utrumnam vita functus Episcopus in cœlestis requiei lætaretur beatitudine. Secreto ergo triduanum explet solus jejunium, indefessum cum singultu ac gemitu fontem emanat lacrymarum, vigiliis ac precibus diuturna transigit spatia, lassescentem stomachum jugi macerat inedia. Triduani demum temporis excursa abstinentia, cœlitus visitatur revelatione gratifica, et cujus sit meriti vir pro quo petierat superna ediscit gratia. Intimat namque sibi a Christo non dubie præmonstratum, Pontificem prænominatum cœlestis consortii perpetua felicitate

pro eoque orans,

discit S. Apollinari parem esse.

E coronatum, ac venerandi Martyris *e* Apollinaris gloriæ ac meritis coæquatum. Nec vero id cuiquam ullo modo videatur incredibile, qui perpendit eum in construendo *f* Puxeriensi cœnobio laboriose nec inutiliter desudasse: cujus meritum et corona haud hæsitanter creditur, quidquid inibi caste ac religiose a Christo famulantibus peragitur. Quæ ratio divini eloquii testimonio innititur, cum turba cœli Paulus sic hortando dicit Philippensibus, Gaudium meum et corona mea, sic state in Domino, carissimi. Phil. 4, 1

24 Tentatus est quoque aliquando desperabili corporis ægritudine, per quam Dominus omnipotens glorificanter declaratus est in suæ virtutis Majestate. Quodam siquidem tempore nimio languore prægravatus, ipso jam frigescente corpore ad extrema est deductus, nec quisquam ei spem rediturae sospitatis spondere præsumebat, nemo nisi de solo ejus funebri obsequio satagebat. Tunc eum subiit cœlitus inspirata cogitatio, ut sanctissimorum Pontificum Mansueti atque Apri se clementi commendaret præsidio, atque eorum venerandas Reliquias jussit deferri in S. Joannis Baptistæ oratorium, quatenus ipsorum præstante suffragio aut desperati languoris remedium caperet corpus, aut [anima] in supremo exitu ante severum Judicem propitiabile solatium. Sacratis

Ad mortem æger.

F ergo pignoribus infra urbem delatis, condigno cum honore a fidelibus noctu celebrantur vigiliæ, nec desunt Pontifici in conclavi contiguo decubanti funereæ excubiæ. Intempesta autem nocte, strepitu vulgi frequentis subsidente, ecce illi qui languerat cœpit præter spem salutifer sopor obrepere, moxque a sanctis Pontificibus visitatur per somni quietem exoptabili visione. Videbatur namque sibi languenti ante lectulum adstitisse eosdem viros magnificos, Præsulari decenter habitu infulatos; qui quasi requirebant ab ipso misericordi compassione quomodo se haberet, et cujusmodi languore tam graviter ægrotaret. Cumque modus ac genus ægritudinis a languido panderetur, visum est sibi quasi juberent ei ut se sequeretur, et reflexum iter verterent versus oratorium, quo sacra eorum pignora servabantur. At ille, qui dies non paucos langueraț, sospes surrexit concitus, ac gloriosæ visionis stupore attonitus. Credebat beatos Præsules corporea sibi adstitisse præsentia, iterque arripuit quasi eorum secuturus vestigia. Ad valvas autem perveniens ecclesiæ, propria potitus mente, Sanctorum recognovit virtutem, quam in se dignati sunt ostendere; moxque Antiphonam, Exiliit claudus et ambulavit, præcinuit in jubilationis laude. Hinc ante venerabiles sternitur Reliquias, pro

invocatos Sanctos in somno videt,

sibi opitulantes,

seque sanum invenit:

A pro beneficio grates Sanctis rependit magnificas, Deumque in suis famulis prædicabilem intacibili ore glorificat.

erga Scotos et Græcos liberalis,

25 Cœtum quoque Græcorum ac Scotorum agglomerans non modicum, propriis alebat stipendiis commixtum diversæ linguæ populum: quibus etiam quotidie congregari statuerat, divisis altariis in oratorio, ubi Deo supplices laudes persolverent more patrio. Quemdam igitur talium, boni testimonii virum, contigit ab hac seculi ærumna eripi: cujus exitus, nocte terras inumbrante, est relatus beato Pontifici. Qui mox a nocturno surgens stratu, quo jam sese locaverat devotus, festine pergit ad funebres exequias longe in media platea civitatis, ubi servabatur corpus jam obeuntis Fratris. Tunc nubilus aer in pluvias immensas sese densaverat, et tempestuosa vis ventorum cœlo inundante nimio cum flatu perurgebat.

dum unius eorum exequiis interest,

Servus autem Omnipotentis, exequiali peracto officio, defunctum ad ecclesiam prosequitur, prævio cereorum obsequio. Sed quamquam, ut diximus, pluviosa tempestas influeret, licet magna Austri vehementia ipsas etiam arborum radices everteret, tamen ante beatum Præsulem lumen præcedens extingui non valuit, nec suæ splendorem claritatis ulla B aeris turbela imminuit.

miraculo honoratur.

Nimirum, quia verum lumen, Christum scilicet, in se gerebat; et ipse radians plebis lux, tenebras eorum ignorantiæ, doctrina et exemplis illustrabat: ideo caliginosa noctis umbra illi obsequendo merito obtenebrari nequibat.

ANNOTATA.

a *Chronicon Senoniense cap.* 13 Mosellam *nominat et ait* navigasse eum Metas. *Quid si per* Moium *intelligatur* Murtus *fluvius, qui Nanceium rigat ac dein Mosellæ miscetur.*

b S. Benedictus *ferrum falcastri in lacum delapsum, manubrio etiam projecto recepit, ut S. Gregorius explicat in hujus Vita* 21 *Martii num.* 6.

c *S. Gerardus cum Episcopus ordinatus Tullum tenderet, in S. Mansueti oratorium ingressus illic requiem elegit, ei potiori devotione semper affectus. Ita Adso in hujus Vita.*

S. Mansueti monasterium reparatum.

d *Otto I Imperator id explicat in diplomate hujus cœnobii, dato anno* 965 *apud Sammartanos his verbis:* Gerardus venerabilis, ecclesiæ Tullensis Præsul, nostræ Imperialis clementiæ præsentiam adiens, humiliter suggessit, quemdam locum, in suburbio ejusdem suæ civitatis, ab antiquo quidem fuisse fundatum; sed præsentium incursu temporum rebus destitutum, religione depravatum, ædificiis corruentibus male esse collapsum. Qui videlicet locus... corporali sancti Confessoris Christi Mansueti insignitus .. a bonæ memoriæ Gauzelino prædecessore suo reparari fuerat cœptus, sed opere imperfecto relicto. Hunc igitur prædictus Antistes divino instinctu plenus, reparare cupiens, et sacræ religioni competentibus officinis instruere, rebusque ampliare; Abbatem nomine Adamum, regularibus disciplinis eruditum, præfecit etc.

C

e *Videtur intelligi* S. Apollinaris, *qui cum S. Timotheo Remis est martyrio coronatus, et colitur* 23 *Augusti.*

f *Chronicum Senoniense cap.* 12. Gozelinus vir sagax et prudens, monasterium sanctimonialium, quod Posseriis dicitur, a fundamentis primitus ædificavit.

CAPUT IV.

Gravis persecutio tolerata: pius obitus duobus Sanctis revelatus.

AUCTORE VINDRICO AB. COÆVO EX MS.

D

Quia autem granum erat Dominicum, supernis recondendum horreis; necesse erat eum, in hac convalle lacrymarum, area triturari paternæ afflictionis: ut inde panis mundus, super nivem dealbatus, componeretur, ac divinæ conspectui Majestatis, velut holocaustum acceptabile offerretur: quem enim diligit Dominus corripit, et castigat omnem filium quem recipit. Lividus itaque humani generis inimicus, vitam illius cernens miris effulgere virtutibus, sicut cera a facie ignis liquescens, tabescebat: quia eum præcelso humilitatis gradu cœli ardua penetrare conspiciebat; unde se per superbiæ noxam dejectum noverat. Hinc ejus famosam gloriam teterrimis suæ invidiæ tenebris cupiens offuscare, quosdam ex potentioribus laicis Leuchi territorii, Odelricum dico et Richardum, cœpit contra eum nequitiæ stimulis agitare, qui potius debuissent ei fideli animo obedire.

Plebis suæ oppressores,

Nam in plebe, sancto Pontifici a Deo credita, perpetrare multa cœperunt gravia ac pessima, et quæ pii Pastoris miræ patientiæ forent importabilia; rapinas scilicet injustitiasque in pauperes exercendo, et quæque cupido avaritiæ oculo de rebus ecclesiasticis contra jus et fas usurpando. Hoc mitissimus Christi Præsul multimode paterna redarguens invectione, non solum eos ad viam æquitatis nequivit ullo modo E reflectere, imo potius sancta ejus deteriorati commonitione, columbinam cœperunt in eo simplicitatem derisorie subsannare.

excommunicat: et ab obstinatis,

27 Tunc vir Domini, non proprias ultum iri cupiens injurias, sed plebis sibi commissæ summa mentis pietate miseratus molestias, quos diutissime patienti sustinuerat animo, tandem more legali terribilis anathematis coarctat vinculo. Sed illi nequissimi, quia divini præsentiam respectus posthabebant, tremendique horrorem judicii jam animo flocci fecerant; Christiani abnegationem consortii, ut nihilum parvipendunt, dementisque more phrenetici in Dei Præsulem insaniunt; et salutare antidotum, eis datum ad animæ medicinam, recalcitrando vertunt in furoris insaniam. Hinc contra eum insurgentes, minas terroris absenti congeminant, ipsumque etiam mortis exitium, si opportunitas contulisset, atrociter intentant. Intimatur Christi servo a familiaribus, quo se cautum redderet, ne perversissimis patrandi locum facinoris ullo modo concederet. Sed, ut ait exemplum Salomonici Proverbii, Justus quasi leo confidens absque terrore erit; (Prov. 28, 1) fortissimus Dei bellator, garrulas eorum minas quasi canum latratus importunos despiciens, suæ parochiæ statuit fines deambulare contiguos Itaque apud Marronis cortem, S. Apri villam, tempore quodam devenit, ibique juxta ecclesiam pernoctare disposuit.

armata manu invasus,

F

At unus ex jam satis miserrimis, Odelricus videlicet, hoc cognito, ratus se tempus reperisse opportunum, assumptis complicibus Præsulem insequitur beatissimum: et sicut athletam Christi *a* Lambertum Trajectorum Pontificem Dido peremit infelicissimus; ita hunc Sanctum Domini nequam Odelricus neci tradere aggreditur.

domo ac templo incensis capitur;

28 Tunc domum, in qua ipsum noctu morari cognoverat, cum manu obsidet prævalida; et quasi lupus ovili inhians, quærit aditum quo introeat. Sed multitudo sancti Præsulis fidelium, armorum vasis intus adstans præparata, aliquantulum ejus iniquo nisui viriliter obstat. Vir autem patientissimus Omnipotentis nisus auxilio, ad necis se parat periculum, absque ullo timoris indicio; ecclesiæ pavimento pronus incubans, lacrymarumque fontibus humum ubertim irrigans, atque corde et ore cœlum his vocibus pulsans, Dominus illuminatio mea et salus mea, quem timebo? et rursum, Si consistant adversum me castra non timebit cor meum. At Odelricus atrocissimus, cernens non patere aditum, vi prohibente obstantium, tecto et parieti ignem apponit flammivomum, domum cum basilica contigua crudeliter adurit, plurimos sancti

... ctore ... ndrico ... coevo ... MS. ... sque abs ... tere coge ... r:

A sancti Pontificis familiares nequiter interimit. Christi vero dilectissimus, jam Martyr desiderio ac amore effectus, ante altare humi stratus reperitur, capitur, rapitur, trahitur, injuriatur, et nisi anathematizatos absolvat, mors ei vicina gladio cervici impendente minitatur. Verum ille, non veritus ab hujus seculi ærumnis exui cujuscumque generis morte, quippe qui jam cupiebat dissolvi et cum Christo esse; sed eorum compatiens insaniæ, velut Pater dulcissimus, ne suo temporali interitu ipsi æternæ mortis cruciatu damnarentur, illorum satisfecit voluntati importunæ, eo tenore ut quidquid deliquerant digna corrigerent pœnitudine.

quibus id minime impune cedit.

29 At quia incorrigibiles in pristina perdurarunt nequitia, ideo ipsis merito conduplicata est irrevocabilis sceleris ultrix vindicta. Nam non modo a beato Præsule denuo excommunicantur, imo a cunctis Gallicanis Pontificibus, ab ipso quoque Domno Apostolico de sorte Ecclesiæ eliminantur. Ut autem omnipotens cunctorum Inspector, se panderet sui famuli injurias non pacato respexisse oculo, sævissimos diræ crudelitatis ministros cum sequenti progenie justo damnavit judicio. Nam post egregii Pontificis exitum, ita cœperunt omnes cum propria stirpe B annullari, ut nemo queat gloriari, se in pristinum decus seculi atque honorem rediisse. Vere supernus Judex in omnibus viis suis justus prædicatur, qui peccata patrum in filiis sceleratis, usque in tertiam et quartam generationem, reddere cognoscitur.

Optime ad mortem comparatus,

30 Ceterum quia admirabilia ejus gesta nequit humana mens in numerum colligere, nedum valeat omnia linguæ plectro personare: sanctissimum ejus transitum succincto compendio satagemus perstringere. Itaque jam senectutis gravedine sarcinatus, prænoscens diem sui imminere transitus, solertius se divino servimini præparat, quo facilius supernæ janua pietatis sibi introituro pateat. Quia autem mortem furi comparari improviso, divini didicerat Verbi attestatione; velut solicitus supremam horam satagebat summo cum tremore expectare, ne eum repentinus interitus insperato surriperet, ac imparatum summo Judici præsentaret. Quæ pia solicitudo jam eum de Christi benignitate certum reddiderat, quia continua mortis meditatio cautum et paratum sancta mansuetudine effecerat. Peractis igitur glorioso in Pontificatu *b* triginta et uno annis, hebdomadibus tribus, diebus quoque tribus adjectis, plenus dierum, hoc ordine hominem exuit.

Episcopatus anno 31, b

juxta revelationem cuidam Scoto

C 31 Die nono Kalendas Majas, quidam boni testimonii, ex Scotis quos alebat, primo surgit diluculo, urbis plateas circuit ejulando, clamans ac protestans, Patrem ac Dominum suum, sanctum videlicet Episcopum, eximendum a seculo, idque certo visionis signo præmonstratum sibi a Domino. Corda percellit omnium hoc flebile indicium, sed tristis rei exitus dat Scoto testimonium Mane siquidem ipsius diei, sole terras illustrante, vir Dei solitos Matutinorum cursus expleverat, atque ante B. Gelasii Martyris altare quemdam Psalmum assueto more decantabat; cum subito sensit super cervicem velut dirum ictum ferientis lanceæ, moxque hoc dolore omnium elanguit virium valetudine. Hinc brachiis bajulantis est delatus ad lectulum, et convocans devotum suæ plebis Clerum ac populum, indicat eis suum præsentialiter imminere exitum. Quos etiam sua sancta commonitione confirmans in divinæ legis observatione, et reconciliatus sacri Olei perunctione, nec non cunctos præsentes atque absentes absolvens, divini sumpsit Sacramenti Viaticum, summaque cordis ac vultus lætitia, felicem efflavit ad astra spiritum.

ipsiquemet factam, pie obit:

32 Quis siccis potest luminibus planctus referre ac lacrymas affluentium promiscui sexus et ætatis turbarum, inopum maxime et peregrinorum, quibus velut filiis dilectissimis semper caritatis pandebat si- D num. Communi omnes lamentabantur voce, orphanorum tutamen, mœstorum consolamen, pauperum levamen, se tam insperato amisisse. Quid multis? Cujusmodi fuerit ejus vita in seculo, evidentibus propalavit indiciis divina dignatio. Metis enim fuerat quidam devotæ mentis Clericus, Fulcuinus nomine, qui secundum divinæ præceptionis hortatum perfectioris vitæ requirens statum, posthabito seculari habitu, jugum Christi expetiit suave, apud Sanctum moratus *c* Arnulphum in monachili Ordine. Hic in extremis agens, hora qua noster felix Pastor obiit, diuque in agone sudans, in extasi raptus, sine vitali flatu aliquantisper jacuit, ita ut a præsentibus crederetur jam transisse viam hujus seculi. Mœsta Fratrum cohors ibi frequens aderat, quæ ejus exitum, Psalmodiæ et precum votis insistendo, apud piam Omnipotentis gratiam adjuvabat. Cum subito ille, qui præ manibus velut mortuus tenebatur, flatu resumpto rediit, cunctisque perterritis et rei novitatem mirantibus infert: Meum noveritis exitum, adhuc divina miseratione differendum: sed de persona magni cujusdam viri est ingens in cœlis gaudium, qui cum spe divinæ clementiæ ad supremi throni deducitur judicium. E Nam vidi sanctorum agmina Angelorum lætantia exeunti animæ occurrere; et cum verbis piæ consolationis eam vultui æterni Judicis præsentare. Omnibus adstantibus crescit verborum istorum admiratio, et quæ sit tanti persona meriti subit stupida hæsitatio, famaque hujus dicti vulgatur in publico. Cunctis autem attonitis veridicus advenit relator, nuntians quod beatum Pontificem ab hujus mundi ærumnis pius evocaverit Redemptor. Inquisita vero ejus transitus hora, inventa est eadem quam prælibatus dixit monachus: cognitumque extitit ipsum fuisse quem viderat Angelicis manibus Christo præsentari.

Fulcuinus monachus moribundus, videt ejus animam deduci ab Angelis:

33 Eadem quoque tempestate B. Majolus, *d* plurimorum Christi servorum Pater eximius, Cluniaco aderat; et in hora, qua noster venerandus Pastor seculo eximebatur, a Fratribus divino impleto Officio, tempus refectionis advenerat; ipseque Majolus præfatus Pater, ad esum convocando Fratres, monastico more cymbalum insonabat. Tunc itaque (sicut erat continuus usus, etiam in agendo aliquo terreno opere, supernæ contemplationi intendere, et interioribus mentis oculis Christum orando in Sede Majestatis conspicere) repente in claram lætitiam ejus mutatur facies, et præ abundanti gaudio F lacrymis distillat affluenter, ac Fratribus convocatis talia profert: Frater noster Domnus Gerardus, Leuchorum Episcopus, seculi hujus angoribus abstractus, divino præsentatur judicio, et idcirco curemus illi impendere solatium animo caritativo: nobis enim erat junctus familiaritatis societate, atque notus omni bonorum morum qualitate. Sed quamvis ejus vita fuerit in orbe laudabilis, et ipse dignus meritorum splendore a Christo misericordiam consequi: quia tamen nemo in præsentis seculi squallore est mundus a sorde, studeamus ei pro posse suppeditare precum suffragationes. Devote itaque Fratres ejus agonis suppliciter commendationem fecerunt, notantesque illius exitus horam et diem, certis referentibus nuntiis repererunt, veram extitisse sui Patris revelationem.

d S. Majolus Cluniacensis, eadem hora jubet pro illo orari.

34 Debitis ergo officiis a lamentante populo prosecutis, finitimis in ejus obsequio congregatis Pontificibus et regni Optimatibus, in medio choro ecclesiæ suæ Sedis, quam ipse a fundamentis extruxerat, est honorifice tumulatus: ubi mirificis virtutum prodigiis multipliciter effloruit.

Tumulatur in choro ecclesiæ Cathedr.

ANNOTATA.

ANNOTATA.

a *Colitur* S. Lambertus 17 *Septemb. quem fuisse Trajectensem Episcopum, uti hic dicitur, alibi late defendimus.*

b *Ita etiam* triginta *legit Saussayus : pro quo erat vitio amanuensium,* quadraginta, *scriptum.*

c *Est etiamnum celeberrimum in urbe Metensi monasterium S. Arnulphi, de quo ad hujus Vitam 18 Julii, erit agendum.*

d *Sequenti mense Majo, die* XI *vita functus.*

APPENDIX.

Ex Chronico Senoniensi cap. XIII.

Spicilegii Acheriani tomo 3.

Renovat ecclesiam S. Modesti

Defuncto Gozelino Episcopo B. Gerardus in Episcopatu successit. Qui cum ad Episcopatum electus fuisset, et ad civitatem Tullensem ad instituendum duceretur ; cum ad ecclesiam S. Mansueti, quam prius idem Mansuetus, in adventu suo ad civitatem Tullensem, pro oratorio ibi extruxerat, pervenisset ; quia ejusdem urbis primus Episcopus extiterat Mansuetus ; oratorium ipsum causa orationis fertur introisse, et tamdiu ibi orasse, usquequo ecclesiam ipsam consensu totius Cleri vovisset in melius ædificaturum : quod et fecit, sicut hodie videtur permanere. Ecclesiam quoque majorem Episcopii, scilicet Stephani Protomartyris a fundamentis restruens, picturis et aliis ornamentis decoravit. Quam dedicare volens, Reliquias Protomartyris non reperisse fertur : quare ad Metenses navigio dicitur devenisse. Cum igitur per Mosellam navigaret, et super oram navis forte incumberet, contigit cruciculam quam ad collum appensam gestabat, nescio quo casu, a collo lapsam in fluvio decidisse : pro qua re vir Dei valde contristatus est : cursu siquidem concito Metim pervenerunt. Petiit vir Domini Gerardus, ut Episcopus loci et alii suis interessent encæniis, et ei aliquas B. Stephani Reliquias darent, si haberent. Qui nullas se habere responderunt, excepto solo saxo, de quo idem Dei Martyr fuerat lapidatus. Beatus vero Gerardus hæc audiens, corde gavisus est : et ut ei lapis ostenderetur, supplicavit. Quem afferentes eidem Episcopo dederunt in manibus : qui saxum una manu honeste tenens, digitum dexteræ per saxi cuspidem satis curiose trahens dixit : O si mihi tantula pars de voluntate Dei conferretur ! satis me recepisse gauderem. Quo dicto statim illa particula, per quam digitum traxerat, ita ab illo lapide avulsa est, ac si cultro esset abscissa. Quod cum viderent Metenses, cognoverant Sanctum hoc miraculo obtinuisse, quod precibus concedere renuebant. Particula quidem saxi accepta cum ingenti gaudio, valedicens illis navimque ascendens, venit ad locum, ubi ante cruciculam diximus lapsam fuisse. Quem locum Beatus ille prospiciens, suspirando dixit, Domine, Domine, cruciculam meam, peccatis meis exigentibus hic credo cecidisse. Quo dicto, crucicula illa desuper aquas natando apparuit. Quod cum Sanctus videret, porrecta manu apprehendit eam : sicque cum duplici gaudio, saxi videlicet et cruceis, ad civitatem suam devenit, et ecclesiam quam restruxerat dedicavit. Idem vero Beatus, de die in diem meritum suum augmentare non cessans, ecclesiam in honorem B. Gengulphi Martyris de novo ædificans, Canonicos ibi instituit, et rebus necessariis ampliavit. Deinde S. Apri corpus, sui prædecessoris, Tullensis Episcopi, de tumulo legavit. Multa quidem et alia signa fecit Deus per merita Sancti sui Confessoris Gerardi Episcopi.

et S. Stephani;

AUCTORE ANONYMO AB COÆVO EX MS.

hoc miraculo se impetrat de saxo quo lapidatus Sanctus,

S. Gengulphi ecclesiam instaurat

36 *Episcopus Metensis hic indicatus videtur fuisse Theodoricus I, de quo ad annum* DCCCLXVI, *quinto nempe post S. Gerardi electionem, ita scribit Albericus in Chronico :* Adalberone Metensium Episcopo mortuo, Theodoricus consobrinus Ottonis Imperatoris Episcopus subrogatur. Hic fertur dixisse se in Episcopatu tanta bona esse facturum, ut ipsa sui nominis littera deberet auro annotari : cujus bonæ intentionis initium ostenditur in cœnobio sancti Martyris et Levitæ Vincentii, fundato in ipsius urbis insula. *Obiit autem decennio ante S. Gerardum, cuique successit Adalbero II, vir sanctus etiam ipse et trium Abbatiarum, scilicet S. Symphoriani, S. Petri et S. Mariæ, restaurator magnificus.*

Episcopus Metensis ...

DE SANCTO GEORGIO

EPISCOPO SUELLI IN SARDINIA.

Not. 12. P. P.

MCXVII

Episcopatus Calaritano unitur.

Carolus *a S. Paulo Geographiæ sacræ auctor, ad calcem hujus sui utilissimi operis* Parergon *attexuit antiquarum ecclesiasticarum Notitiarum, quarum postremæ duæ ex Latinis MSS. altero Regio, altero Thuano, subjiciunt Archiepiscopo Calaritano in Sardinia Suffraganeos tres,* Sulcitanum, Suellensem, Doliensem : *sed ita ut* Suellensis *secundum locum tenens in MS. Regio, in Thuano rejiciatur ad ultimum. Nunc proprio carens Episcopo sedes illa, juncta est Archiepiscopatui ipsi, a cujus metropoli abest* XXX *passuum millibus, ab Arborea vero sive Oristagno, plagæ Orientalis oppido,* P. M. XL. *Quinam istic Episcopi et a quo tempore sedere cœperint ; quove desierint, deficientibus scripturarum monumentis hactenus ignoramus. Unicum hunc S. Georgium miraculis clarissimum insulæ istius scriptores celebrant : ex quibus Joannes Arca in libello de sanctis Sardiniæ, quem Calari impressum anno* MDXCVII *Vaticana bibliotheca nobis exhibuit, Vitam dabit qualem* Auctore Paulo ex antiquo Codice MS. *accepit, ut habet Prologus ab eodem præfixus. Hunc nos Prologum retinemus : sed quas idem scriptor de suo addidit notationes, eas contextui ipsius Historiæ exemptas, ad calcem seorsim dabimus inter annotationes.*

Vita conscripta a Paulo :

2 *Eamdem Vitam in Chronica sanctorum Sardiniæ in linguam Hispanicam vertit Dimas Serpi, ex Ordine Observantium, paraphrasten potius quam interpretem agens : quam hoc fere modo concludit.* Quia S. Georgius, dum viveret, præcipue claruerat potestate sibi data adversus malignos spiritus, a quibus tunc mire infestabatur Sardinia ; plures post ejus mortem ædificatæ illius nomini ecclesiæ sunt, in quarum una, quæ in districta Anglonensi est, in oppido Perfigas dicto, eadem exercetur potestas, quotiescumque illuc possessi adducuntur, quod frequentissime accidit. Relatum autem mihi est a personis fide dignis, quod præsentes fuerint, quando eo adductus est quidam adeo furiosus, ut nisi vinctis manibus pedibusque inferri in ecclesiam non potuerint ; pro quo cum omnes S. Georgii auxilium invocarent, noctemque in oratione traducerent, exiliit dæmonium, et locum omnem sic concussit, ut tectum ruere putaretur. Alia

variæ huic ...

In quibus fugantur dæmones.

A Alia ecclesia eidem exstructa est in oppido Ossier, et alia in oppido Anela de Goceano supra altissimum quemdam montem in planitie, unde et nomen habet : ubi etiam obsessi mundantur. In oppido olim Dure dicto ædificata quoque S. Georgii ecclesia fuit : cumque innovatis ædificiis omnibus novum inditum nomen esset Bittimannu, mansit parochiali ædi vetus S. Georgii appellatio, propterea quod meminissent incolæ ejus patrocinium sibi ac majoribus suis utilissimum fuisse.

Vitæ compendia apud alios.

3 *Hactenus ille : quæ satis declarant fuisse Georgium vere ut Sanctum tota insula cultum : licet ejus nomen in nullis aliarum regionum ecclesiasticis tabulis inveniatur, præterquam apud Ferrarium in Catalogo Sanctorum Italiæ, ubi legere est aliquod Vitæ compendium : brevior autem memoria ejusdem Sancti occurrit in Catalogo Generali Sanctorum qui in Martyrologio Romano sunt,* Suellis in Sardinia S. Georgii Episcopi : *et in Annotationibus, ante Arcam et Dimam, de quibus nunc egimus, allegantur tabulæ Ecclesiasticæ Suellensis atque Calaritanæ, et liber Francisci Fara de rebus Sardois, necdum nobis visus. Aliud ejusdem Legendæ compendium vide apud Dionysium Bonfant in Triumpho* B *Sanctorum Sardiniæ libro* 13 *cap.* 41, *quod finitur asserendo Sardorum consuetudinem esse sterilitatis tempore ad S. Georgium recurrere, et abundantiam fructuum notabilem impetrare : festum autem sive natalem illius celebrari* 29 *Aprilis : in quo an typographico errore factum sit ut pro* 23 *positum sit* 29, *Sardis dijudicandum relinquimus; et interim dicti antiquioris testimonio fultæ, inhæremus. Nonnulla etiam illustrationis causa sumpsimus ex prædicto Dimo Serpi, non dubitantes quin ipsi utpote Sardo optime cognita fuerint ea quæ nominat loca, etsi alias de eorum situ dicere nihil possimus : quoniam eorum notitiam vix ullam suggerit chorographica Sardiniæ tabula, quæ in manibus est : quam omnino imperfectissimam esse vel inde apparet, quod ipsius Suellensis civitatis, olim Episcopalis, nec vestigium quidem in ea reperiatur : ut mirum non sit ignobilia oppida plura, aut vicos jam pene desolatos, præteriri.*

donationum ecclesiæ Suellensis factarum instrumenta,

4 *Seraphinus Squirrus in Sanctuario Calaritano lib.* 4 *cap.* 2 *profert fragmenta instrumentorum quorumdam lingua Sardoa scriptorum, quibus* Benedicta de Lacono, *anno* MCCXX *et* MCCXXV, *suo et filii sui Domicelli Guillermi nomine, donasset aut antea donatas confirmasset possessiones ecclesiæ Suellensis : quæ quidem Benedicta fuisset uxor cujusdam* Torquedori (*sic* C *enim nominat*) *a morbo pestilenti per S. Georgii invocationem liberati. Hunc autem facit* Torquidori *sive* Torquitorii *Judicis Calaritani, erga viventem Sanctum munifici, filium, aut saltem hæredem, et in Judiciaria potestate successorem, qui anno* MCCXVII *die* XIII *Martii uxoris suæ donationem confirmaverit. Laborat deinde ut ostendat, utrumque Torquedorum, distinguendum ab alio ejusdem nominis longe antiquiori, qui fuerit filius Comidæ Judicis Logodurensis, et anno* CCCCXVII *ad ædificandam curaverit ecclesiam Turritanam S. Gavini : quamvis alii eam dicant annis octingentis post obitum sancti Martyris primum esse extructam, seculo scilicet* XII.

non satis certæ fidei.

5 *Nobis curæ non est ut tam male consuta retexamus : et jam aliquam antiquorum instrumentorum dignoscendorum peritiam nactis, difficulter persuadebitur genuina esse quæ istic indicantur documenta, licet ex archivio Calaritano deprompta dicantur. Videntur enim Sardi hoc præsenti seculo eodem cum Hispanis quibusdam œstro agitati, fingendis antiquitatibus impensius se dedisse ; et ipsa illa, quæ proferuntur, ut antiquorum instrumentorum fragmenta, nec pauca nec exigua habent suæ suppositionis indicia : de quibus tamen, donec integre prolata fuerint tacere malumus, quam imposturam necdum plene se efferentem redarguere. Rogatus a nobis aliquando Ferdinandus Ughellus, an post nonum Italiæ* D *sacræ volumen editum, edidisset decimum de Siculorum Sardorumque ecclesiis, anno* MDCLXVII, XXI *Maii in hæc verba respondit,* Volumen hoc variis difficultatibus impetitum non edidi, nec in totum absolvi : quid vero sim facturus anceps hæreo : nam Insulani illi adeo inter se de Primatu dimicant, adeoque in sua sententia sunt obstinati, maxime intuendis certis nuperrimis inscriptionibus, ab ipsis gratis adinventis, quibus sanctorum Episcoporum diptycha confunduntur et multiplicantur nomina ; ut tutius judicarim meos labores manuscriptos apud nostrates relinquere.

ENCOMIUM

Ex Joanne Arca de Sanctis Sardiniæ, *tamquam Præfatio ante Vitam positum.*

Desperatus filiis Zacharias nuntium accipit e cœlo missum, filium suscepturum Joannem, quo nullus adhuc venerat in numerum mortalium major. Non parum Lucifer angebatur cum Viventia conjuge, ob spem filiorum habendorum sublatam; cum accipit nuntium, talem se filium habiturum, sterilitate remota, qui summum perfectionis culmen virtutum gradibus ascenderet brevi tempore. Magnus ille partus, qui magno nuntiatur præconio : magnus quidem Georgius ante natalem diem, qui sanctus est in utero matris habitus : magnus post natum, qui tam illustris admirandis rebus effulsit : magnus tandem post ipsum vitæ discessum, tantorum miraculorum magnitudine celebratus in cœlis. Ætate puer Episcopus est creatus; sed grandævus opere prædicatus. Tam enim eminebat nova dignitate præclara fortitudo, ut ipsam putares imaginem sanctitatis expressam. Incessu gravis, venerandus aspectu, metuendus severitate, benignitate amandus, gravem præseferens dignitatis majestatem, mansuetudine eam temperabat submissa ; minacem frontis austeritatem cordis leniebat tranquillitas. Ita in hoc uno conjuncta gratiarum diversitas, ut Paulum vultu, et Petrum spiritu, diceres. Illius gravitatis, pietatis hujus solicitus æmulator ; adeo ut cum ejus vix sustineres præsentiam, absentiam ferre non posses longum.

Sterilibus parentibus promissus Divinitus, E

omni virtute excelluit,

2 Internorum autem bonorum sicuti verus nullus spectator, ita nemo sufficiens explanator. Quas ille F virtutes sicut extollere studuit, ita laboravit abscondere, ut de talibus virtutum lineamentis possit usurpari jam illud : Omnis gloria ejus filiæ Regis ab intus. Studens in homine, tamquam in angusta terra, omnes animi motus atque effectus extinguere, firmas introduxit supplantavitque virtutes : et quasi cultris lapideis, fortissimis potestatis divinæ legibus, cunctas circumcidit voluptates, abscissasque projecit, ut excitato pectore supremæ desiderium hereditatis accenderet. Inter hæc ille, cum vellet augeri, recusabat agnosci, quæ virtutis est et humilitatis conditio ut quanto quis ardentius abscondi posse desiderat, tanto clarius innotescat præconiis. Nam passim per omnes populos illustris operum fama pervolitans, fragrantissimum sanctitatis odorem longe lateque fundebat. Eminebat enim in admirationem omnium, velut civitas ad verticem exposita : nec jam lucerna poterat sub parvo latere modio, nec contineri exundans siderei luminis magnitudo. Itaque Georgius ad nova merita novus semper assurgens contra dæmonum jacula perpetuum tenet scutum. Dumque miraculis admirandis effulget, radiante splendore, totam illustrat insulam, et quod a sè uno in gratiam profundit omnium, ab universis rursus remittitur in ejus unius gloriam. Felix quæ talem

imprimis humilitate :

Ps 44, 14

et patriam suam illustravit.

A talem genuit terra, quæ de alumno Patronum, de homine mortali Angelum, ad suum Auctorem Conditoremque remisit. Brevem Vitæ cursum sequens narrabit historia.

VITA

Auctore Paulo....

Ex antiquo Codice Manuscripto. a

Seculo Christi XI

Quo tempore tota Sardinia in quatuor partes erat divisa in Calaritanam, Arborensem, Gallurensem, et Lugdoriam, singulæ singulis commendatæ judicibus; factum Dei munere, dum Torquitor Judex Calaritanæ Provinciæ teneret principatum, ut B. Georgius lucem hanc introiret. Erant parentes Lucifer et Viventia, servitutis mole depressi; sed filii nobilitate, non libertate donati solum, sed plurimum illustrati, honesti vita et moribus, a divinis numquam abstinebant officiis. *in familia matronæ cælibis,* Serviebant Græcæ de Surapen, quæ viro filiisque carens, ducebat cœlibem vitam, opibus affluens atque servorum ancillarumque copia; studiosa virtutum, servorum adamabat virtutem. Ob id Lucifer cum Viventia non minorem B virtuti dabat operam, quam Dominæ obsequio; sed animi dolor perpetuus, progenie desperata. *ex conservis sterilibus,* Diu simul sine filiis vixerant, quia Viventiæ sterilitate prohibente, spes procreandi filios cum ipsa ætate erepta penitus erat. Sed quia confisi Domino, illud deprecantur assidue, quod ætas sibi sterilitasque recusaverat semper (multum enim valet assidua deprecatio justi, quæ velut fidelis nuntius peragit apud Deum mandata, penetrans velox quo caro pervenire non potest) explet avidum desiderium Dominus, tali concesso filio, qui luci seculo foret; et ut constaret quam sibi carus esset futurus, per Angelum præmissum rem patefacit Græcæ; quod Zachariæ legimus de Joanne filio factum. *nasciturus Georgius nuntiatur ab Angelo:* Tibi narratur, inquit, famulam tuam Viventiam filium suscepturam, qui nomine Georgius, miro sanctitatis splendore rebusque præclare gestis apud Dominum exornabitur: in utero matris sanctificabitur, et erit saluti patriæ. Cura ut matrem laboribus subleves onerosis, et ut sororem observa. His dictis recessit, illustratum lumine cubiculum relinquens. Somno soluta Græca, admiratur cubiculum tam luminosum factum: actisque Deo gratiis, exequitur jussum diligens. Liberatam Viventiam omni laboris cura, juxta suum cubiculum cum suo lectulo collocat, quo sibi C partus esset majori curæ. Incredibili lætitia afficit domesticos Viventia concipiens; eoque majori, quo erat e cœlo partus ille demissus, ætate jam desperata. *b*

4 In lucem editus Sanctus statim est *c* baptizatus, illud idem nomen sortitus, quod Angelo nuntio fuerat prædicatum. *infans incipit jejunare:* Futurus asperitatum omnium amantissimus, sumit initium ab ipsis vagitus primordiis: quarta enim et sexta feria abstinebat a lacte, ac semel tantum et post solem matris reficiebatur uberibus. Quæ res tantam ingessit sapientibus admirationem, ut infantem illum non humanum quidem, sed divinum putarent. Tenera exacta ætate, litterarum studiis Latinis et Græcis traditur: in quibus brevi tempore profecit tantum quantum sat esset, quo fieret apud omnes illustris: libertateque donatus, *d* *initiatur Sacerdotio,* Sacerdotum ascribitur ordini. Inde studiosius et alacrius [incubuit] in jejunia, orationes, ceterasque res pias. *consecratur Episcopus:* Ita virtutibus excellens præstantissimis, ætatis anno vigesimo secundo Suellensis consecratur *e* Episcopus. Nova dignitate suscepta, nullis mutatus moribus, sed auctus divinis: illam sibi salutis requiem judicavit, ut ea vigilanter exquireret primo dignitatis ingressu, quæ maxime D spectarent ad veri Pastoris munus, afflictos consolando, pauperes sublevando, jacentes excitando, diffidentesque rebus humanissime confirmando: et id genus alia, quæ per talem Præsulem cunctis inspectantibus acciderunt gratissima. *AUCTORE PAULO.* Audiens complures suæ provinciæ egestatis mole laborare, non defuit quibus potuit opibus: numeratis enim pauperibus et conscriptis in tabula, ut teneret memoria, suas omnes erogat copias, magis animo quam rebus ipsis subveniens. *f* Adamatum cum lacte jejunium et abstinentiam usque ad ultimum amplexatus est exitum, assiduas semper orationes conjungens; quæ omnia percensere longe esset prolixum.

5 Sed ad miracula veniamus, quæ multa sunt, *Miraculis clarescens.* et pene incredibilia; quorum magnitudine miram Georgii sanctitatem decorare, Dominus voluit, ut qui sanctitate præstabat, excelleret et miraculis, infirmos sanando, dæmones effugando, mortuos excitando: quin ipsum Moysen imitatus, in locis peraridis et æstu solis perustis, fontes fecit scaturientes erumpere. Cum suam cum Clericis peragraret provinciam, *Fontem sitientibus elicit.* ad ea transigenda quæ sui muneris essent, in locum venit desertum, ubi cum illis fatigatus est siti, quia nullum habebat rivulum neque fontem, quo se sitis E sublevaret molestia, laborque gravior æstivo æstu premente *g*. Non parum solicitatur Georgius videns tam lassam sociorum salutem; sed Dei piissima facilitate fretus, levatis in cœlum manibus, poscit Deum supplex remedium. Inde pro sanctissima Trinitate ter cum baculo terra percussa, eas extrahit aquas, quibus satis refocillati socii, suum alacrius peragerent iter. Qui fons ut viri sanctissimi prædicet laudes, in hodiernum usque permanet diem. Nec casus is solus remedium apud Sanctum invenit: sed alia plura quidem, ut pateret, qua apud Deum valeret auctoritate et gratia.

6 Cum apud Gallim oppidum ecclesiam peteret, obvium dæmoniacum habuit, qui se non continens acerbissimis clamat vocibus: *Energumenum liberat:* Deturbor a Georgio; deturbor a Georgio; suis incendor orationibus. At Sanctus commiseratus hominem tali spiritu cruciatum, expellit subito jussu dæmonem. Liberatum se videns, ad sancti pedes projectus, quas potest gratias agit *h*. Tanta splendebat Georgii pietas, tantaque sanctitas, ut ab illo cuncta diœcesis, veluti a patre, suis in necessitatibus postularet remedium. Rogatus Logorani quemdam visitaret ægrotum, non gravatur requisitus, qui cunctis libenter veniebat subsidio: illum reperit jam vita functum. F Confectus dolore pater, clamoribus domum implet, supplicans Sancto, suæ non desit miseriæ. *mortuum suscitat:* Tam amaris lacrymis Georgius commotus, flexis genibus Deum rogat, interque orationi, commixtum mortuis juvenem revocavit ad vivos. Præsens cuncti miraculum admirati, quamnam Deo conferant gratiam non reperiunt: in primisque pater, qui desperatum filium sibi videt receptum. *i* Inde trajectus in oppidum Vigullis alia non minora operatur miracula. *cæcum illuminat:* Cæcus in hoc oppido Episcopum audiens advenire, obvium illi se facit, oculorum lumen recepturum non dubitans: Misertus mei, dicebat, lumen oculorum retribue. Manibus impositis Sanctus, et oculis signo Crucis contactis, obtenebratum illuminat, ut in omnibus Deus laudaretur semper, qui tenebras creavit et lucem. *k* Sedat haud sine miraculo inter primarios viros de dividundis agris discordiam. *controversiam de limitibus miraculo dirimit:* Res apud Præsidem agitata, agri sine lite divisi, et ipsi tandem pacifice compositi, magno cœlesti præfulgente miraculo. Erant agrorum fines signis terminandi quibusdam: erge immissi hujus rei causa fustes reddunt, quem debent, suo cultori fructum. Statim enim frondibus cum floribus emissis, in arbores sunt conversi.

7 Omnia sibi Deus videbatur submittere, dæmones,

Auctore Paulo.

m ranas obmutescere facit :

nes, infirmitates, mortem ipsam, et quæ rationis sunt vacua animalia bruta. Per locum pergens Brisensem *m*, accidit ut nocte ruente juxta paludem, lectulo strato, quiesceret : sed cum palus illa innumerabilibus scateret *n* batrachiis, garrula continuo coaxantibus voce, nullam quietis partem viro sancto sinebat. At cum per Diaconum imponeret præceptum illis non coaxandi amplius illa nocte, ita mox conticescunt, ac si nulla in palude existeret : ut discant homines, dicto Sanctorum obedientes esse, cum divina pervertunt et humana, et leges sanctissimas fractas in suam voluntatem convertunt *o*. Non est minus mirandum quod montibus fecit asperrimis.

montem invium scindit,

Erat via, quæ propter altitudinem interpositi montis atque asperitatem magnam iter agentibus faciebat laborem : per illam pergens Georgius, labore viatorum ascendentium motus, signo Crucis præcepit, ut inaccessus mons ille facilem se viatori submitteret : scinditur statim, planusque redditur. Nec his contentus, ut aliqua fatigatis viatoribus esset refocillatio,

fontem elicit semel, p iterumque

fontem educit aquæ perennem, qui in hunc usque diem copiosus emanat. *p*. Hujus sancti viri pietas atque misericordia tanta non ad homines solum, sed ad volantes se effundebat aves. Anhelabant passeres æstuantes siti in loco nimis arido sine spe ulla refrigerationis, quia locus ille est aquarum inanissimus; petram baculo percutit, et fons est egressus tam copiosus, qui nec pluviarum inundatione crescit, nec solis ardore decrescit, quia plurimum Dominus diligebat hunc Sanctum.

inclementem herum punit,

8 Illatas, si jure essent, repellebat injurias. Id multis manifestum; quæ missa brevitatis causa facimus : sed hoc unum saltem. Vir in potentissimus Petrus de Sinosa, iracundia raptus amentia, invadit servum manu gestans flagella ; servus autem ut incensum effugeret furorem, quo se verteret non habuit nisi ad S. Georgium *q*. At vir amentissimus, impatiens iræ, nulla viri sancti habita ratione, rapit ab ejus sinu servum cæditque flagellis.

q et liberat pœnitentem

Factam injuriam Deus non passus, consulit honori Sancti; qui immisso ferocissimo dæmone, audacissimum vexat, ut hic inde disceret plures Dei servos habere : reductus tamen ad Sanctum, impetrat relaxari tormento; atque liber effectus, ut gratum se beneficio redderet, servos nonnullos obtulit benemerito.

diabolicam infestationem avertit,

9 Gravissimam, miserrimamque calamitatem patiebatur Torquitorius Calaritanus Judex, quam putabatur in extremum vitæ diem contrahere : ad horam cœnæ vel prandii, mensa ciborum ferculis repleta, scarabæis immundissimis operiebatur, et crabronibus variis, cum iis immiscebantur rubetæ, colubrique horrendi; quæ res fœdissima quidem, non oculis conspicientibus solum, sed auditu ipso. Varia conquisita remedia, nulla prosunt in re, quin magis ac magis crescebat talis afflictionis plaga. Sed auctore clementissimo Deo, ad salubrem tandem medicinam venitur. Volante celebri sanctitatis Georgii fama ob miracula crebra, injicitur spes magna Judici fore, ut apud illum certam salutis medicinam reperiat : illumque cum adiisset, retulissetque miseriam, summis orat precibus Deum pro se roget. Si facilis ad omnia Georgius, ad hoc non durior, qui flecti miseratione solebat. Invitatus ad prandium, cum ad mensam adstaret *r* Judicis, ecce prosiliunt ex more immundæ ranæ cum colubris : nihil commotus Sanctus, benedictionem in nomine sanctissimæ Trinitatis præmittens, serpentes illos solis verbis occidit, occisosque ita dejecit, ut nec accesserint, nec apparuerint amplius.

r Suellensis urbs domino donatur :

Gratus beneficiis Judex, Suellim oppidum, Episcopalem Sedem, libere sibi successoribusque concedit, additis quibusdam servis atque ancillis, et omni domestica supellectili ad commodiorem usum. Nec impar beneficio Conjux, Semispella vocata, Simierim largitur, pagum adjacentem Suelli, eo possidendum jure, quo tribuerat Judex *s*.

s de morte sua præmonitus.

10 Iis et aliis rebus divina potentia gestis, ultimus vitæ terminus prænuntiatur. Quam rem Georgius convocatis Clericis manifestans, illos consolatur afflictos, et ad dura pro Christo erigit perferenda. Confluunt multi, suam corporis et animi commendantes salutem. Jamque Dominicis Sacramentis sumptis, vale mundo facto, ad æthereum decedit solium, ad vigesimum tertium Aprilis diem *t*, et annum Christi Domini millesimum centesimum decimum septimum. Fuit sepultus in Templo Cathedrali Suellensis Ecclesiæ; ibique servatus, innumerabilibus adhuc clarescit miraculis : quibus apparet quam gratus extiterit vivus altissimo suo Domino, quæ persenseri ut possent, integra postularent volumina.

t eam pie obit et miraculis honoratur.

11 Nos unum aut alterum excerpimus, quo Lector cupidissimus jucunditate firmetur : in primisque illud, quod fide dignum refertur de Sergio Mariani Judicis fratre. Tali laborabat is morbo, ut novem menses in lecto assiduis clamoribus ageret. Aderant soliciti Medici, sed inertes curando : morbusque auctus, continuo torquente dolore. Id tandem consilii captum, ut humana medicina languente, peteretur divina; ac per illum potissimum, qui tam admiranda vivus et mortuus assecutus a Domino, in piorum hominum conferebat salutem. Ergo ad sepulcrum delatus beatissimi Sancti, clamabunda petit oratione, salvus apud Dominum per ejus merita fieret. Multum potuit brevissima hæc oratio, quia procedebat ex affectu ; sed magis merita Sancti grata, quibus est statim consecutus salutem. Ita se sanus tumulo erexit, ac si nulla fuisset infirmitate fractus. Deo dabat grates, dabat et ipsi Sancto, quem tantum habuerat apud Deum Patronum *u*.

Ad sepulcrum curatur desperatus 9 mensium morbus.

u Paralysis,

12 Sacerdos in oppido Furtei, ecclesiæ S. Barbaræ minister, paralysi solutus, tanto concutiebatur tremore, ut Calicem manibus sustinere non posset. Humano non invento remedio, invenit tandem divinum in sepulcro Georgii : sanctum illum adiens locum, salutem lacrymis postulat; et assecutus, firmus membris recessit *x*, quas debebat Deo gratias agens. Oculario etiam narratur nostro tempore teste, de phrenetica femina, quæ jacens ad sepulcrum Georgii, insania liberata egreditur. Innumerabilia reperies alia de isto beatissimo Sancto, deterritos dæmones, curatos ægros, oculisque captos restitutos ad lumen, quæ Dominus in dies singulos per ejus merita dignatur operari. Nos iis contenti, finem historiæ dabimus. Ille nobis Patronus sit semper apud Deum propitius, ut omni pessimo liberati incursu, perpetua possimus frui cœlorum vita *y*.

x et phrenesis

y

ANNOTATA.

a *Verba, quibus finiebatur Præfatio, ab ea sejuncta, in titulum hic assumpta sunt, nullo apice dempto vel addito, nisi quod interjecta sit vox* VITA.

b *Addebatur digressio, quam omnino existimamus esse Interpolantis, et quantum suspicio suggerit ejusdem qui Prologum composuit: quare historiæ contextui exemptam hanc similesque lacinias huc retulimus. Ea talis est :* Numquam desperandus est Deus, qui potens est ex silicibus, Abrahæ filios suscitare. Noverat Tibullus confidentiæ veræ virtutem, cum desperatos rebus, solabatur iis verbis :

Fiduciæ virtus.

Spes favet, et melius cras fore, semper ait.
Spes alit agricolas : spes sulcis credit aratis
Semina, quæ magno fœnore reddat ager.

Clarius supremus ille Spiritus, erigens omnes ad fiduciam animos : Respicite, filii, nationes hominum : *Eccli. 2, 11*
et

A et scitote quia nullus speravit in Domino et confusus est. Quis enim permansit in mandatis ejus, et derelictus est? aut quis invocavit eum, et despexit illum? Ex quo dulcis Bernardus: Auctor omnium Deus tantis abundat pietatis visceribus, ut ad summam fiduciæ gratiam nostrum sinum possimus extendere: quæ fiducia quanto fortior in Deum atque instantior, tanto securius et abundantius impetrat, quod optamus. Non inanis hæc fiducia in Viventia cum Lucifero viro, quæ fervens apud Deum et instans oratione, copiosum assecuta est fructum, tali concesso filio, qui cœlestia vivens penetraret arcana.

c *Addit Dimas*, in ecclesia S. Annæ, *a Domina sua fuisse de sacro fonte levatum. Est autem ecclesia S. Annæ parochialis in suburbio Calaritano* Estampaches *dicto, cujus inquilina putatur fuisse Matrona jam dicta.*

d *Idem Calaritano Archiepiscopo a Græca traditum scribit ad sacrum Ordinem.*

e Fama virtutum ejus, *inquit idem Dimas*, ad Romanum Pontificem perlata: *quam circumstantiam et similes alias vereor ne ex suo ipse ingenio addiderit.*

f *Addit Dimas, in perasse, ut idem omnes sui Parochi facerent.*

B

NOT. 13

g *Apponit Interpolator Vitæ*, Quinam is locus fuerit reperire non potui. *Diligentior aut felicior Dimas:* De quo ego interrogans eum qui viderat in montanis Ollastræ, intellexi fontem eum hodieque durare, et numquam auctum minutumve videri: appellantque eum Sardi Samisam S. Georgii.

h *Idem Interpolator*, De pago Gallim nihil mihi compertum. *Nescio an plus sciverit Dimas cum scripsit:* Qui locus hodie desertus squallet: *videtur tamen indicare velle, quod locus fuerit in Ogulastris.*

i *Idem:* Est Locorani pagus ex potioribus planitiei Ogulastri oppidulis, ad Orientalem plagam, duobus septus fluviis, licet aliquantulum longe, ad maris littus et Navarrensis (ut vocant) Mariæ Virginis templum.

k Oppidum id Vezullei ejusdem est regionis Ogullastri, finitimis situm montibus, in Locorani conspectu: *ita Interpolator. Dimas videtur hoc miraculum describere, tamquam Suelli factum, ipsis aditi Episcopatus initiis, in cæcum qui ante templum sedebat mendicans.*

l *Addit qui supra:* Nec deleta memoria, quia in hoc usque tempus conservantur prægrandes. Quæ quoniam novo procreatæ sunt modo, non facile ma-

C nifestant, cujus sunt participes generis, nec omni Sardinia tali reperies specie: glandes enim (cum non sint ilices) proferunt. *Non satis attente hæc legit Dimas, cum vertit, fructum eas ex se facere nullum.*

m *Locum videtur ignorasse Dimas, ideoque nomen silentio præteriit.*

n *Græci ranas* βατράχους *nuncupant unde famosa illa Homeri* Βατραχομυομαχία, Ranarum et murium pugna.

o *Addit Interpolator:* Id ipsum fere legimus de S. Martino, qui cum videret in fluvio a mergis pisciculos devorari, præcepit ut quod natabant flumen desererent: qui mox egressi pelago, arida petunt atque deserta loca.

p *Idem subjungit:* Is inde locus scala S. Georgii nuncupatur.

q Cum egrederetur ad suam Suellensem ecclesiam, *inquit Dimas.*

r *Econtra Dimas, ipsum Judicem cum uxore Suellim profectum scribit: quos cum Sanctus mensæ suæ adhibuisset, comparuisse quidem ante fenestras triclinii fœda insecta, sed minime ingredi potuisse, ac demum omnino disparuisse per Sancti mandatum.*

s *Addit Interpolator:* Munus patet, hoc ipso nostro tempore, possessione Calaritanorum Antistitum: et extat donationis diploma in Calaritano Archivio: D *quod potius fuerat requirendum, quam fingendum aliud sub nomine filii aut successoris, de quo actum supra. Dimas porro subjungit:* Rogavit autem Episcopus Torquatum (*sic enim ipse scribit*) ut pomœrium urbi definiret, in quo greges pascerentur: eoque obtento, signavit terminos baculo quem gestabat manu: et mox duæ arbores prodierunt, quæ hodieque vivaces sed infructuosæ perseverant: ab eoque tempore nemo ausus est Suellensis urbis terminos attingere, nisi hoc novissimo bello: quo, lite inter Sisinenses et Suellenses mota, quidam istorum Capitaneus, cujus nomini parco, arripuit sarculum; et terminos antiquos transferre volens, membris omnibus subito dissolutis, secuta infra vigintiquatuor horas morte est punitus, exemplo cunctis notissimo. *Rursus idem Dimas post alia quædam:* Ibat aliquando cum Domino Trexentino definiturus limites Suellensis territorii, ejus munere aucti; cumque multa siti premerentur omnes, Episcopus equam cui insidebat virga percussit, et mox ab ejusdem equæ ungula fons extitit de petra, adhuc impressam tenente equinæ soleæ formam dimidiam, aqua prorumpente ex altera quæ E non apparet medietate: quem fontem Sardi, a termino juxta quem situs est, vocant Samizam Gilemniensem. Eadem virga, qua equam percusserat, humi depacta, crevit in duas arbores, et inquilinis Curatoriæ atque Trexentæ disterminat limites pabulationis geminæ, de quibus antea rixabantur: videntur autem usque hodie, et formam licet habeant cerasorum, fructum tamen non ferunt, dicunturque Sardoa lingua suprunu de sa Cruxi.

AUCT. PAULO

Termini notantur baculo in arbores verso:

nec impune violantur,

alius fons productus:

virga in arbores mutata.

t *Hic dies cum sacer sit magno Martyri Georgio, observat Dimas factum esse, ut sanctus Episcopus cum illo passim confunderetur, et in omnibus ecclesiis ipsi sacris nunc inveniatur pictus, non in Episcopali habitu, sed equester, ut ille solet exprimi.* NOT 1

u *Idem Dimas hoc quoque narrat, fortassis ab Arca festinante omissum et alius in originali inveniendum:* Vir quidam opulentus, Constantinus de Requeda dictus, simili modo a simili ac etiam diuturniori infirmitate convaluit: cujus exemplo motus filius, et ipse infirmus, se fecit portari ad idem sepulcrum, et sanus rediit, atque in gratiarum actionem donavit ecclesiæ quod habebat mancipium. Eorum porro qui febres, quibus vexabantur, ad sacram tumbam dimisere, numerus iniri non potest.

Miracula ad sepulcrum,

F

x *Modum curationis sic explicat Dimas.* Suellim se deferendum curavit, atque in cœmiterio ecclesiæ ad unam arborum ibi existentium ligari, quæ istic ab eo tempore creditur persistere: receptis autem sic aliquantulis viribus, adeo ut per se potuerit ecclesiam ingredi, demum plenam impetravit sanitatem. Ego autem, *inquit idem Dimas*, audivi a senioribus Suellensibus de dicta arbore, quod jumenta infirma ad eamdem alligata soleant curari a quocumque malo: ipseque vidi simili modo ad Stampachensis ædis seram nexa stare animalia, quæ dicebantur ægrotare, et sanata reduci. *Etenim, ut supra dixerat,* Calaritani suburbii incolæ Stampachini, inter quos natus Sanctus, quique eum agnoscunt specialem Patronum, domum ejus natalem converterunt in ecclesiam, ipsamque in qua sita est plateam adhuc a S. Georgio nominant. Et ecclesiam quidem ibi fuisse sciunt omnes coætanei mei, in qua per diem istius Sancti festum plures Missas quotannis dici, et etiam unam cantari solitam, ego vidi et memini. Quamvis autem profanatus nunc locus, in usum secularis habitationis sit conversus; quæ tamen ibidem superest turris et parietes, imaginibus depicti, monstrant sacrum aliquando fuisse. Itaque ex Hispania revertens ego, ubi per annos viginti quatuor fueram commoratus, vidensque mutationem loci, egi

arbor S. Georgii salutifera.

Domus ejus natalis Calari,

olim ecclesia fuit,

AUCTORE D. P.

A egi cum Illustrissimo et Reverendissimo Domino, D. Francisco de Valle Archiepiscopo Calaritano, ut qui S. Georgii beneficio Suellensem possidebat civitatem, restaurari juberet ecclesiam prædictam. Qui consilio meo acquiescens, voluit ut in ecclesia S. Annæ sermonem populo facerem de Sancto, sicut ipso assistente feci; deinde conclusit, ut diligenti inspectione notarentur omnia, quæ fidem facerent loci olim sacri. Ivimus ergo ego et D. Mag. Monserratus Rossellon, Assessor Illustrissimi; Augustinus Zapaterus, Notarius Archiepiscopalis; nonnullique Canonici; et invenimus campanile, parietesque depictos, qualiter in antiquis ecclesiis videri solet. Porro ne locus iste antiquo restitueretur cultui, prout Archiepiscopus prædictus intendebat, mors ejus intercedens prohibuit. Post hanc institi apud ejus successorem D. Alfonsum Lassum Sedenium, ut cogitatum a decessore opus susciperet ipse; quod se facturum promisit. Sane non esse gratum Deo quod ædes tantis prodigiis olim sanctificata vertatur in profanos usus, cognovi cum adhuc paternis in ædibus, profanatæ isti adhærentibus, viverem. Dum enim ibi quodam vespere nuptiales choreæ agerentur, subsedit deficientibus trabibus contabulatio, et gaudium omne vertit in luctum. Audivi autem ex avo meo, qui ultra centesimum annum vixit, quod olim ecclesiæ istius curam Fratres Franciscani habuerint, ii scilicet qui Conventuales dicuntur; et

nunc in usus profanos versa,

B

D quovis anno in die S. Georgii festo veniebant Sacra ibidem acturi. Verum cum tectum decidisset, venditus fuit fundus, et ab eo qui emerat in suam habitationem conversus. Sed sicut ipse mortuus est pauper, sic et paternæ maledictionis potius quam bonorum heredibus multa supervenerunt infortunia; usquedum domum suam in modum ædium profanarum jam tectam, denuo usibus sacris restituerunt, in quibus illa perseverat usque ad annos abhinc viginti, quando denuo et totaliter profanata est. Pater quoque meus, etiam nunc superstes et vix centenario minor, avi mei prædicti domum, ædi Georgianæ propinquam, ut dixi, incolens; testatur, quod viderit populum orationis causa illuc frequentem accedere, quoniam multi ibi liberantur a febribus, additque eamdem adhuc portæ seram esse quæ fuit cum esset ecclesia. Idem asserit Joannottus Murja, etiam ipse centenario proximus, testis plurium infortuniorum supervenientium iis qui ibidem habitare præsumpserunt, nec leviora præsagiens hodiernis inquilinis. *Hactenus Dimas : pergit deinde ad alia per Sardiniam hujus S. Georgii templa, de quibus ex ipso supra egimus.*

cum domno eam habitantium.

y *Hic arbitramur finiri Vitam ut est a Paulo scripta : quæ vero sequuntur verba :* Sanctum hunc in Confessoribus habet Calaritana ecclesia, et ejus opem in suis litaniis implorat, *ea huc referimus, tamquam ab Interpolatore postea addita.*

NOT. 15

E

Nomen in Litanus.

DE B. ÆGIDIO ASSISINATE,

D. P.

TERTIO SOCIO S. FRANCISCI ORD. MINORUM PERUSII IN UMBRIA.

ANNO MCCLXII

Vitam sanctissimi Patriarchæ sui Francisci describens S. Bonaventura, de hoc illius tertio socio sic locutus invenitur cap. 3 dictæ Legendæ : Sanctus Pater Ægidius, vir utique fuit Deo plenus et celebri memoria dignus. Hic enim virtutum sublimium exercitatione præclarus, sicut famulus Dei Franciscus de ipso prædixerat, quamquam esset idiota et simplex, ad excelsæ contemplationis sublimatus est verticem. Nam per multa curricula temporum, sursum actionibus semper intentus, adeo crebris rapiebatur excessibus (quemadmodum et ego oculata fide conspexi) ut magis censeretur inter homines vitam Angelicam agere quam humanam. *Ejusdem sanctitatem non modo scriptores Ordinis Minoritici, sed alii quicumque ascetici passim commendant : quorum nominatim recensitorum bonum numerum vide apud Arturum a Monasterio in suo Martyrologio Franciscano, inter Annotationes ad hunc præsentem diem, quo defuncti corpus primum prostitit in ecclesia conventus S. Francisci de monte :* ubi hodieque, *inquit Marcus Ulisipponensis, parte 2 l. 2 cap.* 15, monstratur illius cella, et puteus, S. Ægidii dictus. *Inde translatum est corpus ad conventum urbanum, ubi* in sacristia reverenter servatur feretrum seu lecticula, qua huc translatus fuit, *uti docemur ex commentariolo de sanctis Perusinis, scripto ad nostros usus a Joanne Baptista de Ninis, et per R. P. Silvestrum Petra sancta directo Antuerpiam.*

Sancta ejus vita a S. Bonaventura laudata,

C

apud Perusinos celebrata,

2 In eadem sacristia, *inquit auctor dicti Commentarioli*, servatur liber MS. in membrana, satis antiquus, catenulis ferreis clausus, in quo descripta sunt, vita, collationes et miracula B. Fr. Ægidii, lingua Latina satis rudi : ubi sub finem ista habentur : Anno Domini MCCIX Venerabilis Pater Fr. Ægidius associatus est S. Francisco et factus est Frater Minor : et MCCLXII tempore Domini Papæ Urbani, X kal. Maji migravit ad cœlum; unde vixit in religione Fratrum Minorum LIII annis. *Hoc excitati indicio supplicavimus RP. Gulielmo Aloysio Leslæo, suam nobis operam ad similia ultro offerre dignato, ut illius MS. libri curaret ecgraphum describendum: ad quod ipse, hominem tandem idoneum nactus (difficulter enim inventus est qui legere nosset, tam antiquos totque abbreviaturis implexos characteres) nostri nos voti compotes effecit, adeo accurate, ut et per publicum Notarium Julium Cæsarem Rodium certos nos reddiderit de transcripti fidelitate; et de ipsius Notarii legalitate cautum esse voluerit, per Decemviros Perusinos, quorum nomine Constantinus Garofanus Cancellarius, suæ manus subscriptione et sigilli publici appressione, fecit, ut prænotata omnia authenticæ copiæ fidem habeant,* XII *Novembris* MDCLXXI.

antiquitus descripta in membranis Latinis

quarum ecgraphum Perusio accepimus,

F

3 *Aliam ejusdem Beati Vitam in quodam Silesitico MS. anni* MCCCCXC *inveniens R. P. Theodorus Moretus p. m. totam sua manu descripserat nobisque miserat Wratislavia : quod conferentes cum editione Surii, qui eamdem ex veteri traductione Germanica denuo ad Latinam linguam reduxerat, invenimus, Germanum interpretem usum fuisse MS. Latino plerumque simili ei quale erat in Silisia inventum; eoque levius tulimus damnum foliorum aliquod in via factum, quod alias propter mortem dicti Patris videbatur irreparabile : quamvis in his, quæ comparari ad invicem poterant non essent eadem omnia ; sed hinc inde non pauca eaque notabilia, utrobique vel addita vel omissa. Idem unius ejusdemque fontis indicium, cum pari excessus defectusque dissimilitudine, invenimus tum apud S. Antoninum parte 3 tit. 24 cap. 7 § 11 et 12, quibus bona pars rerum a B. Ægidio gestarum dictarumque continetur : sic tamen ut, cum eadem iisdemque verbis ibi legantur quæ in Perusino MS. sunt, non tamen omnia quæ istic, et quædam insuper Antoninus referat ibidem non expressa. Ita patuit evidenti argumento, quatuor hactenus memoratas Vitas, talis esse conditionis, ut nulla*

ipsumque contulimus cum MS Silesitico pleniori,

nec non cum Surio,

S. Antonino,

A *nulla earum dici possit ceterarum fons; sed singulæ seorsim ab ipso fonte acceptæ, iis quæ cuique videbatur omissis, quibusdam etiam contractius expressis.*

et Waddingo :

4 *Primum fontem an habuerit Annalium Minoriticorum scriptor Waddinghus, nescimus divinare, neque enim in ejus scriniis tale quid repertum postea est : habent tamen Legendam aliquam MS. Silesitico MS. aut similem aut pleniorem : hac enim citata quosdam habet paragraphos, quos in solo illo invenimus, alios quos in nullo prænominatorum. Habuit insuper idem Waddingus a D. Constantino Cajetano commodatam sibi Legendam quamdam MS. Italicam Capitum* LXXII; *et* hujus, *inquit* Legendæ auctor, profitetur præfaturque se familiariter sancto viro usum : et opinio plerorumque est fuisse Fr. Leonem, *eum scilicet qui B. Francisci Confessarius fuit, et cum fama sanctitatis atque miraculorum Assisii obiit anno* MCCLXXI *die* XV *Novembris. Auctor sane (quem Latine scripsisse credimus, sed postea verbotenus traductum in Italicam linguam) a MS. Perusini auctore diversus fuit : siquidem hic solum præfatur ac profitetur, se scribere* super testimonia videntium vel ab ipso audientium : *numero autem 17 allegat testem* qui stetit cum eo longo tempore, et quæ vidit et audivit ab ore ejus, dixit et

qui etiam Legendam Italicam habuit,

forte verbotenus sumptam ex primo omnium fonte :

B scripta fecit. *Utinam inter Cajetani demortui MSS. quæ lustravimus Romæ, inventa fuisset illa Legenda Italica, ipsum fortasse primum fontem ceterarum, licet alterius linguæ colore tinctum, nobis exhibuisset : sed eam cum multis aliis monumentis in Germaniam avexerit Gabriel Bucelinus, a quo scrinia magistri sui pro majori parte exinanita fuisse dolebant ii, apud quos præclaræ alias collectionis reliquiæ permanserunt.*

5 *Cum igitur spes nulla affulgeat primigenia Acta integre inveniendi : nec operæ pretium sit quatuor aut quinque vicibus eadem dare, propter solam excessus defectusque reciproci differentiam, ac nonnullam styli vel ordinis diversitatem : gratius lectori credidimus facturos nos, et operis prolixitatem odiosam evitaturos, si ex omnibus simul membris, quamvis heterogeneis, unum corpus conflaremus, salva singulorum naturali specie : atque ita Quadripartita Acta sunt nata. Prima pars, Vitæ historiam continens, tota est ex MS. Perusino, quod eatenus ut antiquius, sic etiam plenius ordinatiusque invenimus. Secunda habebit* Aurea verba Ægidii *ex duplici MS. scilicet Wratislaviensi Moreti et Antuerpiensi nostro, in quorum primo ista habebantur, post historiam Vitæ; in secundo seorsim absque ea extabant,*

quem inveniendum desperantes,

ex omnibus simul Acta quadripartita collegimus :

C *post* Commentum Hugonis a S. Victore super Regulam S. Augustini Episcopi; *unde etiam seorsim typis vulgata fuerunt Antuerpiæ an.* MDXXXIV *apud Martinum Cæsarem, sub hoc titulo* Sententiæ veræ aureæ sancti Patris Ægidii Assisinatis, omnibus ad Christianam perfectionem aspirantibus utilissimæ. *Etiam in MS. Perusino post Vitæ historiam sequuntur* Collationes, quas habebat cum Fratribus; *iisdem plerumque verbis, quibus* Verba aurea *in præcitatis MSS. illa tamen ibi minus apto ordine et multo minus integra habentur.*

6 *Tertia pars, quasi priorum duarum supplementum, accipitur ex Silesitico seu Wratislaviensi MS. itemque ex S. Antonino, Surio et Waddingo, servatis singulorum verbis : sic ut nihil bis proponatur, nihil omittatur eorum quæ alicubi singulariter referebantur. Quarta denique pars, quam nec Waddingus nec alius quisquam habuisse videtur, est tota et unice ex MS. Perusino,* de signis et miraculis quæ Dominus ostendit per B. Fratrem Ægidium, *atque intra eumdem quo Beatus obiit annum : ex quo apparet quantæ auctoritatis et antiquitatis pars hæc ultima sit, et quod MS. Perusini compilator non curaverit quidquam mutare in stylo, quandoquidem is in hac parte alius est, quam in primo. Accedent Annotata ad partes singulas, quibus speramus abunde faciendum satis iis, qui hujus Beati gesta volent*

quorum pars ultima de miraculis hactenus intacta delituit.

uno continuo stylo per se exornare : nihilque ignorare eorum, quæ nostra diligentia potuit ad eum finem subministrare. D

AUCTORE D. P.

7 Corpus Ægidii, *inquit Marcus Ulisipponensis*, requiescit in marmorea tumba pulcherrima, supra quam extructum est altare, cum antiqua tabula, ipsius effigiem ad vivum referente. *Sed ea tabula nunc amota est, servaturque in sacristia, uti ex præcitato Commentariolo admonemur : altare autem ipsum etiam hodie* Altare B. Ægidii *vocatur*, in capella Dominorum de Crispoltis, *ad ipsumque appensa est MS. tabella Latina, in qua post notatum nomen* Fr. Ægidii, *cum titulo* Beati Patris, *atque post diem et annum mortis ejus, ponuntur verba ejus prophetica de signo Jonæ Prophetæ, Perusinis post suam mortem dando, ut infra num. 96, et nonnulla ex verbis S. Bonaventuræ supra relatis, ac denique ponitur hæc conclusio :* Gloriatur quidem gemmis India, thure Saba, auro Arabia, Ægyptus sapientia, Italia potentia : nunc igitur Augusta Perusia exultet, gaudeat et glorietur de isto thesauro incomparabili B. Ægidio, qui sacri Minorum Ordinis mirifici aedificii lapis permanet in perpetuum. *Waddingus anni 1262 numerum 10 sic concludit :* Ejus corpus visitavi Perusii, ubi magna habetur in veneratione : *quam dolemus hoc tempore sic refrixisse, ut altare prædictum paupere omnino ac fere nullo cultu per annum ornari atque a paucis visitari queratur Leslæus; qui tamen nos monuit festum S. Georgii, (qui dies Beati anniversarius est) in hujus honorem sic agi, ut ad prædictum altare canatur solenne Sacrum, non tamen de Beato, sed de S. Georgio.* E

Corpus sub proprio altari nunc est,

in Perusina civitate :

8 *Eodem die visitari etiam devote consuevit Montanus ejusdem Ordinis conventus, in quo extremum diem Ægidius obiit, sabbatho vesperi, ipso initio noctis, ordientis sequentem diem Dominicam eamdemque* XXIII *Apr. In hujus porro Conventus ecclesia stetisse visui tactuique expositum sacrum corpus, per integrum eoque amplius mensem, liquet ex narratione miraculorum : quorum frequentia excitati Perusini, ipsum ad conventus Urbani ecclesiam deferendum decreverunt : quod factum esse intra secundum ab obitu mensem, colligitur ex num. 115. Causa autem suburbani conventus in Monte, etiam post sacri corporis absentiam, adeundi, esse potest, tum puteus præmemoratus atque ex ejus designatione fabricatus,* cujus aqua febribus et aliis morbis sæpius mederi dicitur; *teste Leslæo in sua de his rebus ad nos epistola, et de quo agitur in Actis num. 82; tum* Sacellum, in quod *(uti idem scribit et supra indicavimus)* cella ejus fuit conversa : *qui vero conventum istum incolunt Recollectæ sunt, cum urbanum habeant Conventuales.* F

intra eam delatum ex suburbano conventu,

ubi adhuc puteus et cella Beati honorantur,

9 *In additionibus Patrum Coloniensium ad Usuardum excusis 1515 et 1521, ad diem* II *Martii sic legitur :* Apud Perusiam sanctæ memoriæ Ægidii, discipuli B. Francisci : *quæ verba in suum Martyrologium Germanice Canisius transtulit ad eumdem diem; quo etiam nudum Ægidii nomen invenimus Florario MS. insertum. Forte quia tali die, anno necdum integro a morte elapso, extructum est altare, ad eamque translata solennius arca; quæ medio in templo antea sic stabat exposita, ut et subiri et circumiri et a supplicantibus atque infirmis posset, sicut indicat Historia miraculorum, priusquam scripta quam dicta translatio fieret. Porro quia Beatus in MS. Perusino bis dicitur migrasse in cælum* X Kalendas Maji, *ideo Philippus Ferrarius, in Catalogo Sanctorum Italiæ, ipsum retulit ad* XXII *Aprilis. Nempe noctis qua mortuus est initium ad illum diem referebatur antiquitus : nunc vero Itali a solis occasu suas numerant horas, et sic ad* XXIII, *nox eadem spectat. Ad hæc, non nisi in festo S. Georgii, vulgatus per ora vulgi sancti viri obitus est, et corpus spectaculo visentibus esse cœpit : ideoque ceteri fere omnes hunc diem ejus memoriæ tribuunt potius quam præcedentem,*

Nova translatio forte 2 Martii facta.

Ipse obiit 22 April. initio noctis diem 23 inchoantis,

quando

A *quando etiam Jacobillus tom.* 1 *Sanctorum Umbriæ Vitam habet Italice: ubi dicit* altare Crucifixi *esse sub quo requiescit arca, et caput Assisii in altari Reliquiarum servari: ubi nos quoque meminimus illud esse veneratos anno* MDCLX, *die* XV *Decembris.*

10 *Mirum est annum mortis tam diversimode ab aliquibus notari, ut* Codex Germanicus Surii annum MCCLXXIII, Petrus Rodulphus MCCLXXXII, Ferrarius ex Chronicis Minorum MCCLX, ipsa Chronica alibi MCCLXI, annum notent: *at* nos, *inquit Waddingus*, conversionem Ægidii incidisse in annum MCCIX, plene docuimus suo loco, a quo tempore si sequentes computaveris annos cum Mariano, coævi Legenda, et Chronicis antiquis, potioribus ejus rei testibus, numerabis, usque ad hunc MCCLXII, quinquaginta duos, quot annos eum in Religione vixisse omnes consentiunt. *Quod si Perusini ætate illa, æque ac alii plures Italiæ populi, communis Æræ rationem soliti fuerint novem mensibus prævertere, annus* MCCLXIII, *ipsis erat in cursu, jam inde a* XXV *die Martii, Incarnationis Dominicæ festo annuo, cœptus numerari. Et sic forte annum inveniremus signatum in Notarialibus circa miracula instrumentis, si qua facta fuissent, uti in miraculis B. Ambrosii Senensis contigit. At Fratres*

anno 1262

B *soliti annos communi totius Ordinis more a Januario sequenti numerare, annum* MCCLXII, *in MSS. Perusino et Silestrino, aliisque apud Waddingum expresserunt: de eoque omnino certos nos facit character diei Dominicæ cum festo S. Georgii concurrentis, qui indicat litteram Dominicalem A, nulli ex annis præsignatis competentem, sed uni* MCCLXII.

ACTA

Ex Variis manuscriptis et impressis.

PARS I.

Historia Vitæ B. Ægidii

Ex Menbranis Perusinis MSS.

CAPUT I.

Vitæ Religiosæ exordia et peregrinationes Victus Romæ et alibi manuum labore quæsitus.

a Pro opus.

Qui salutifera Sanctorum Virorum *a* exempla devotis audientium animos ad transitoriæ voluptatis contemptum, et desiderium incitant æternorum: ideo, ad Domini honorem et audientium utilitatem,
C sancti Fratris Ægidii vita, virtutumque et morum honestas, super testimonia videntium vel ab ipso audientium conscribuntur.

Vir in seculo pius,

1 Vir erat in civitate Assisii, Ægidius nomine, homo simplex et rectus et timens Dominum. Hunc adhuc in seculari habitu constitutum Dominus suo inspiravit benignissimo spiritu, sicque cogitare intus se cœpit de statu suo, et qualiter Creatori omnium posset in omnibus complacere. Illo in tempore, paulo post hoc, illuminavit B. Franciscum Dominus (per quem Dominus ipsi Ægidio rectum iter ostendit, quo ad eum pervenire posset, quia ipse per se non valebat invenire) educens illum per viam rectam, expeditam et sanctam. Non aurum, non argentum, non pecuniam, non agrum, nec aliquam rem possidere voluit: sed in humilitate et paupertate cordis sui secutus Dominum, nudis pedibus ambulabat, vili habitu indutus erat, zona vilissima cingebatur. Multi deridebant eum, et injuriosa verba dicentes contra ipsum, quasi pro insano habebant eum: ipse vero nihil curabat, nec respondebat, sed omni solicitudine studebat operari, sicut ostenderat sibi Dominus; non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus ambulans.

b

2 Deinde vir quidam *b* Bernardus nomine, cum alio nomine *c* Petro, cum hoc viderent et audirent, D placuit eis: et omnia sua de jussu B. Francisci vendentes, juxta sanctum Evangelium eidem associati sunt. Hinc post dies octo accidit, quod cum supradictus Ægidius quodam sero esset in domo sua, parentes ejus narrare cœperunt quod F. Bernardus et F. Petrus fecerant, quo audito sibi plurimum placuit. Sequenti vero mane tempestive surgens, de sua salute solicitus, perrexit ad ecclesiam S. Georgii, cujus eo die celebrabatur festivitas, et ingressus est ecclesiam adorans. Oratione autem expleta ecclesiam egressus, cogitabat qualiter posset B. Franciscum et Socios invenire. Cumque pervenisset ad quoddam trivium, et ignoraret qua via posset pervenire ad eos, oravit ad Dominum dicens: Domine sancte Pater, rogo te per misericordiam tuam, ut si perseverare debeo in hac sancta vocatione, dirigere me digneris in via, per quam ad istos Sanctos tuos, quæro, valeam pervenire. Sicque a Domino exauditus, paulo plus ambulans, B. Franciscum quem quærebat invenit: et procidens ad pedes ejus, ut eum in sua societate reciperet suppliciter exorabat. Ipse autem alacriter, et voluntarie eum recipiens, taliter allocutus est eum. Frater, ita fecit tibi, Dominus, E sicut faceret Imperator si modo ad civitatem istam accederet, et vellet eligere sibi aliquem pro suo dilecto familiari: omnes dicerent singillatim, utinam eligat me: et ita Dominus elegit te. Commonuitque eum et confortavit, ut in vocatione qua vocatus erat fideliter permaneret. Habuitque simul magnam lætitiam ipsorum quatuor, et gaudium in Spiritu sancto, et necdum erant plures. *d* Ipsa itaque die venit quædam pauper eleemosynam ab eis petens. Cumque S. Franciscus, qui proposuerat in corde suo non renuntiare alicui petenti pro Domino, donec haberet quod daret, ut impleret Evangelium illud, Omni petenti te tribue; vocans Ægidium diceret ei, ut daret illi pauperi chlamydem suam (nondum enim indutus erat) ad jussionem ejus festinavit et alacriter dedit ei: statimque visum est ei quod novo repleretur spiritu, et quod ejus eleemosyna *e* cœlos ascenderit, et pervenerit in conspectu Domini Dei. Altera die vestivit eum B. Franciscus *f*.

c S. Francisco Evangelicam vitam amplexo,

tertius socius jungi petit:

ab eoque susceptus,

d clamydem suam pauperi dat. Luc. 6, 30

e

f Eumdem in Marchia comitatur:

3 Post hoc duxit eum B. Franciscus secum in Marchia. Beatus autem Franciscus nondum prædicabat populo: tamen, quando per civitates, et castella transiret, confortabat homines ut pœnitentiam agerent: et Fr. Ægidius respondebat dicens; Optime dicit: credatis ei. Quicumque autem eos videbant, admirabantur dicentes: Numquam vidimus tales F Religiosos, sic indutos, omnibus aliis habitu et vita dissimiles; salutares homines videntur *g*. Qui cum devotissimi essent, quandocumque aliquas inveniebant ecclesias vel inhabitabiles vel derelictas, ad eas devote declinabant ad orationem, putabantque et sentiebant se locum Domino invenire. Postea reversi sunt ad S. Mariam de Portiuncula, quæ extat prope ad civitatem Assisii, ubi tunc temporis [Fr. Bernardus et Fr. Petrus] morabantur. Cum autem se invicem revidebant, tanta jucunditate, et gaudio replebantur, quod nihil recordabantur adhuc; et maximam paupertatem quam patiebantur, divitias reputabant. Soliciti quoque erant quotidie in oratione, et laborrio manuum, ut omnem otiositatem, animæ inimicam a se penitus effugarent. Noctibus similiter soliciti surgebant media nocte, juxta illud Prophetæ, Media nocte surgebam ad Dominum, et orabant cum devotione, humilitate et lacrymis.

g

dein Assisium reversus,

Ps. 118, 62

4 Sanctus deinde Franciscus illos Fratres, quos jam habebat, vocans ad se in silva, quæ extat prope dictam ecclesiam, ad quam ibat sæpius adorans, dixit eis: Considerate, Fratres, humiliter vocationem nostram, in qua misericorditer vocavit nos Dominus; quia

et rursum peregrinari jussus,

A quia non pro nobis tantum, sed et pro multorum utilitate nos et salute vocavit. Eamus ergo per mundum, hortantes et docentes homines verbo et exemplo, ut pœnitentiam agentes, mandatorum Domini, quæ oblivioni sunt tradita, debeant recordari, juxta

Ps. 54, 23

verbum illud Propheticum : Jacta cogitatum tuum in Domino *h*. Tunc Fr. Ægidius associatus Fr. Bernardo, quatuor diebus iverunt simul. Postea Fr. Bernardus, relinquens eum, ad alias partes accessit.

visitat S. Jacobum in Galicia,

Tunc *i* Fr. Ægidius perrexit ad ecclesiam S. Jacobi de Galicia : qui pium semper animum gerens in alios pauperes, tempore paupertatis, quousque habebat aliquid, indigentibus tribuebat. Quodam namque die obvium habuit quemdam pauperem, eleemosynam petentem ab eo : cum autem nihil haberet quam solam unam tunicam, caputium et brachas,

caputium suum pauperi donat,

cœpit cogitare intra se quid ei tribuere posset : dividensque caputium a tunica, dedit ipsum ei, et ivit sine caputio viginti diebus, quia aliud habere non poterat. Multi vero deridebant eum dicentes, *k* Mattus : non enim cognoscebantur adhuc Fratres. In toto autem suo illo itinere famem non repulit a se, propter penuriam, quam alacriter tolerabat. Vadens ergo sic quasi peregrinus per mundum; homines et

B mulieres, quos inveniebat, monebat et hortabatur devote, ut timerent et amarent Creatorem cœli et terræ, faciendo pœnitentiam de peccatis suis. Quadam vero die, cum valde fessus de labore itineris famem maximam pateretur, et cum dormisset juxta

famem tolerans divinitus juvatur,

viam, excitatus a somno invenit dimidium panem ad caput suum, et gratias agens Domino, cum manducasset, confortatus est. Alia die vadens et panem invenire non valens, devenit ad quamdam aream, in qua fabarum grana remanserant; nocteque illa hospitatus illic, comedit ex fabis illis, et fuit multum in Domino consolatus, quasi habuisset diversa genera pulmentorum. Libentius etiam hospitabatur in desertis locis, quam inter mulieres et homines, ut securius vigiliis et orationibus vacare posset, sicut consuetus erat. Revertente autem eo devenit ad quoddam castrum Lombardiæ *l* F.carolum nomine,

et sustinet illusionem,

ibatque pro eleemosynis ostiatim. Qui vocatus a quodam de eodem castro, sicut homo multum indigens, accessit ad eum, sperans se ab eo aliquid accepturum. Ille vero fingens se aliquid sibi porrigere, posuit taxillos in manu sua. Cui Fr. Ægidius dixit : Dominus parcat tibi. A multis autem deridebatur, invitatus ab eis si ludere vellet. Deinde reversus est

C ad S. Mariam de Portiuncula, ubi manebant Fratres : qui viso illo gavisi sunt gaudio valde magno.

Romæ habitans ex labore manuum vivit

5 Tunc missus fuit *m* Romam commoraturus : qui cum esset devotus ex quo venit ad ordinem, semper proposuit de labore manuum suarum vivere, propositumque adimplevit : et priusquam aliis implicaretur negotiis, omni mane Missam audire volebat. Ibat itaque ad silvam, quæ per octo *n* milliaria distabat ab Urbe; et ligna super proprios ferens humeros, vendebat et accipiebat necessaria sibi. Die autem quadam cum lignis, sicut consueverat, ad Urbem veniens, obviam venit uni mulieri volenti emere ligna; et facta conventione, portavit ad portam illius. Quæ videns eum Religiosum, volebat ei dare ultra quod sibi promiserat. Quod Beatus intuens dixit, Nolo quod avaritia vincat me : et sic dimisit ei medietatem pretii. Multum autem illa mirata est, eo quod ipse noluit recipere quod homines concupiscunt, et sic habuit eum tunc in magna reverentia. Nullum est laborerium quantumlibet vile

Cum egregio sui ipsius contemptu

quod verecundabatur facere, dummodo illud honeste agere posset. Tempore quidem vindemiæ juvabat homines ad colligendum uvas, quas ad canales vel torcularia portans, pedibus calcabat. Die autem quadam cum iret per plateam Urbis, quærens opus

aliquod faciendum, ut ex hoc vivere posset; vidit D

Ex MSS.

hominem volentem ducere alium pro die illo, ut juvaret eum ad colligendas nuces : quod cum homo ille renueret propter arborum altitudinem, et quia nimis distabat ab Urbe; appropinquans Fr. Ægidius dixit ei, Ego juvabo te. Facta autem conventione ut daret partem de nucibus, perrexit ad locum; et signo Crucis se muniens, ascendit et collegit nuces. Quibus collectis accepit partem suam sicut simul convenerant. Quæ cum tot essent quod gremio eas portare non posset, exuit se tunicam qua sola indutus erat, ligatisque manicis et caputio, nuces misit in eam : quas super humeros suos portans ad urbem, pauperibus largitus est eas.

6 Quadam autem die eam esset apud monasterium *o* Sanctorum Quatuor Coronatorum, quod est juxta Lateranum, ubi hospitabatur ipse; contigit ut

operam monasterio cuidam locans,

cellerarius ipsius monasterii quæreret hominem qui ei purgaret farinam. Quo audito, Fr. Ægidius se obtulit huic operi faciendo : et facta conventione, septem panes pro farina dabat ei : dabat etiam sibi panes pro deferenda aqua, et pro eo quod ad faciendum panem juvabat eum. Raro cuiquam se pro toto die obligabat, ut posset tempore idoneo ad orationes E confugere : sed quando pro toto se obligabat die, semper horas reservabat sibi, ut posset dicere orationes suas. Quadam die cum iret ad fontem S. Sixti,

et rogatus et aquam quam illuc ferebat dare alteri,

qui per milliarum distabat ab eodem monasterio, ut aquam pro monachis ibi commorantibus deportaret; in reditu suo quidam homo ab eo bibere petiit. Qui respondit ei : Dabo tibi bibere, et residuum monachis deferam? valde enim reverebatur monachos et omnes Clericos. Ille autem homo perturbatus multum, pro eo, quod non dedit ei aquam, multa injuriosa verba intulit in eum. Tunc Fr. Ægidius ad mona-

novam eidem petit etiam post convitia accepta

sterium rediens, et dolens plus de turbatione illius, quam de injuria sui, accepit alium urceum, pergensque ad fontem detulit plenum ad domum injuriantis sibi, et dixit : Bibe, frater, et da cui vis. Ille vero dolens multum et pœnitens, rogavit ut iniquam injuriam sibi parceret propter Dominum. Qui eidem libenter parcens, multum deinceps ab illo homine amatus fuit. Quidquid superabat ei ex lucro quod accipiebat de opere, pauperibus erogabat. Semper quasi excitabatur ultra in labore manuum, vel in orationis devotione, aut salutiferis rebus : et otiositatem semper devitans, sine aliquo istorum trium vix vel numquam poterat inveniri. In his autem omnibus, pro paucitate Fratrum, socium non habebat. F

peregrinatur in Terram-sanctam.

7 Post hæc *p* autem sepulcrum Domini aliaque Sanctæ-terræ loca visitare desiderans, ubi Dominus noster cum Beata Virgine suisque discipulis fuerat conversatus; quadam die quæsitus a B. Francisco quid facere vellet, ei hoc suum desiderium patefecit. Cui B. Franciscus, dato socio, concessit quod iret per obedientiam salutarem. Dum ergo illuc pergens devenisset ad portum Brundusiæ civitatis, ibique per modicum temporis moraretur, expectans navem; emit interim quemdam urceum; in quo portans aquam, ibat per Civitatem clamando, Quis emit aquam? et de his vivebat. Postea pertransiens sepulcrum Domini, etiam alia sancta loca quæ desideraverat visitavit, cum devotione magna et reverentia. Qui moram contrahens in Civitate Accon, de labore suo vivere conabatur : faciebat etiam quædam laboritia de juncis, quibus illi homines utebantur : *q* quando vero hoc facere non posset, petebat *r* eleemosynam ostiatim. Deinde ad Sanctam Mariam in Portiuncula reversus est ad alios Fratres suos. *s*

ANNOTATA.

a *Titulus MS. hic erat :* Incipit Prologus super vitam

A vitam et conversationem B. Ægidii *Silesitici autem MS. talis* Incipit Vita Fr. Ægidii de Assisio, tertio fratre, filio et socio B. Francisci.

Ex MS

b Fr. Bernardus de Quintavalle *obiit Assisii* 10 *Julii anno* 1241, *ut putat Waddingus, qui et Sanctum appellat : unde et Martyrologio Franciscano est adscriptus. Erat autem, ut est in MS. Silesit.* Major homo de Assisio.

c Petrus Cathani, qui, *juxta idem MS.* erat Canonicus ecclesiæ Cathedralis, *anno* 1220 *a S. Francisco declaratus Minister Generalis, anno post sequenti obiit : cujus miracula, admodum frequentia post mortem, cum Fratrum disciplinæ et quieti obesse judicarentur, ipsius sancti Patris imperio cohibita fuere, ut narrat S. Antoninus et alii.*

d *Ibidem sic dicitur :* Vocavit quoque B. Franciscus Bernardum et Petrum, dicens, Unum bonum Fratrem misit nobis Dominus : qui simul gavisi in Domino comederunt. Cumque B. Franciscus cum ipso Ægidio Assisium pergeret, ut pro habitu ejus pannum procuraret, occurrit B. Francisco in via mulier paupercula.

e *Antoninus, Marianus et MS. Italicum teste Wad-*

B *dingo :* Visa est eis et mulier cœlum conscendere.

f *Hoc verosimilius quam quod in MS. Silesitico (quasi ante festum S. Georgii ad Franciscum se contulisset Ægidius) his verbis dicitur :* sed domum ipsum B. Franciscus in festo S. Georgii habitu Ordinis induendo, factus est Frater Minor. *Ut dissimulem quod præcox hoc loco sit appellatio Fratris Minoris, de qua forte necdum erat cogitatum, cum adhuc soli quatuor essent.*

g *Waddingus, forsan ex suo MS. Italico, hunc paragraphum adjicit :* Excipiebantur a quibusdam perquam humaniter, sed apud plerosque vestis novitas et vitæ singularis asperitas magnam pariebat admirationem : in quibusdam oppidis eos deridebant, in aliis et malo verbo et duro verbere afficiebant, illis summa patientia cuncta ferentibus. Imo doluit Fr. Ægidius, ad eorum jam explicatam virtutem exhiberi eis honores humanos, quos pro summo habebat vituperio; et sola pro Christo perpessa opprobria gloriam dicebat : quare ad ducem et Patrem Franciscum, dolens et mœstus, magna ait sinceritate : Pater, jam recessit gloria nostra, dum hominum gloria afficimur. Quæ verba sanctum Patrem magno affecerunt gaudio, videntem suos discipulos nec injuriis commoveri nec gloria extolli. Cum vero

Contemptum honori præfert Ægidius.

C Ægidius doleret, quod quam a Patre didicerat salutationem a Deo revelatam, multi indignanter audirent, et tamquam novam rejicerent : eum pie consolatus est Franciscus dicens : Dimitte illos, quia nesciunt quid dicunt, dum hæc verba. Dominus det tibi pacem, condemnunt. In veritate tibi promitto, quod multi nobiles et principes hujus mundi posthac tibi et aliis Fratribus, eos ita salutantibus, magnam reverentiam exhibebunt. *In MS. Silesitico additur.* In ipso autem itinere Franciscus prophetizando de dilatatione Ordinis sui dixit Fr. Ægidio : Nostra Religio erit similis homini piscatori, qui mittit retia sua in aquam, capiens piscium multitudinem copiosam, et parvos in aqua relinquens, et magnos capiens in vasa sua.

h *Vereor ne exciderit aliquid, et hæc Scriptura dirigatur ad ipsos Fratres, quos Sanctus jusserit, per viam non esse solicitos de diurno victu.*

i *Anno* 1212 *juxta Waddingum, citato MS. Italico.*

k Matto *Italis est* Stultus, *in exemplo quod accepimus erat* Mestus, *quod ad rem non facit; ideoque mutare placuit ex verosimiliori conjectura.*

l Fichervolo *oppidulum est ad Padum flumen, inter Mantuam atque Ferrariam, et ad hujus districtum pertinet : Waddingus corrupte,* Sicarolum, *legit.*

m *Anno* 1212 *Franciscus sibi ac suis Romæ acquisiverat Xenodochium, ubi nunc est conventus,* S. Francisci ad Ripam *dictus.* D

n *MS. Silesiticum* per quatuor milliaria.

o *Paschalis II initio seculi* XII *ecclesiam restauravit addito palatio, ut scribit Pancirolus. Fortasse monasterium fuit, cujus nunc nulla extet memoria : quia successu temporis deficientibus monachis conversum sit in Palatium.*

p *Anno, ut docet Waddingus* 1216.

q *Additur in MS. Silesitico* Portabat etiam defunctos ad cœmeterium et aquam per civitatem.

r *Idem* Recurrebat ad mensam Domini, eleemosynam ostiatim petendo.

s *Ibidem additur,* Visitavit etiam S. Angelum et S. Nicolaum de Bari : *et subjungitur quod supra num. 4 habetur de dimidio pane.*

CAPUT II.

Gesta Fabriani, Reate et ad castrum Dirutæ.

Interea S. Franciscus gregem suum ampliari conspiciens, cupiebat quod eorum aliquis nomen et legem Domini prædicaret inter Saracenos et alios infideles; et pro Christi nominis confessione, si foret necessitas, moreretur. Cumque non inveniret, Fratres scientia litterarum eruditos, idoneos, qui voluntarie irent, videns Fr. Ægidium idoneum ad hoc et voluntariam, sicut qui Domini fervebat spiritu; ad gentes barbaras ipsum cum quibusdam aliis destinavit. *a* Audierat siquidem quod gens contumeliis illa afficerent homines, tenentes et commendantes legem Domini, et ipsorum legem depravantes et fidem. Qui cum ad Civitatem Saracenorum Tunis nomine venisset, quidam tunc homo, inter Saracenos reputatus valde sapiens, qui diu tacuerat, exiens prædicare cœpit, et dicere Saracenis : Venerunt ad nos infideles homines, qui volunt perturbare veritatem et legem : omnes ergo tales consulo ut gladiis et mortibus supponantur. Et inter eos et Christianos magnus rumor jacuit : Christiani autem qui aderant, apud quos Frater Ægidius cum aliis morabatur, hoc audientes et mori nimis timentes, Fratres ipsos violenter illo sero navem reintrare fecerunt, nec permiserunt ire, aut loqui inter Saracenos. Mane Saraceni venientes impetuosi ad eos in navi, repererunt ipsos, qui contra voluntatem et prohibitionem Christianorum de navi prædicabant eis, et hortabantur ad fidem Domini : et sancto Spiritu vehementer F ferventes et divino igne succensi, pro passione Salvatoris mori nimirum affectabant. Verum videntes quod Christianis impedientibus, illud pro quo venerant implere non possent, ad B. Franciscum reversi sunt.

S. Franciscus ad Saracenos convertendos E *Ægidium mittit, indeque irrito conatu redire compulsum,*

9 Beatus ergo Franciscus, intuens Fr. Ægidium virum virtutis et gratiæ, et ad omne opus bonum paratum et promptum, intime diligebat eum, et dicebat de eo aliis Fratribus : Ecce miles noster de tabula *b* rotunda. Cumque Fr. Ægidius quæreret a Beato Francisco, quid vellet, quod ipse faceret; ait ei B. Franciscus, Parata sedes tua : vade quocumque vis ire. Ipse vero quatuor diebus sic incedens libere, cum de tam libera obedientia non inveniret quietem, reversus ad S. Franciscum, dixit ei : Pater, mitte me quo vis, quia in tam libera obedientia non potest pes requiem invenire. Tunc *c* missus ad quamdam eremum in comitatu Perusino, *d* Fabrion nomine, ibat discalceatus solaque indutus tunica tempore magni frigoris vernalis : cui obviam venit quidam homo, et dixit ei homo ille : Si scirem quod statim paradisum ingrederer, nollem sic ire. Ad quod verbum tantum frigus in eum insidiator immisit, quod fere moriebatur algore. Sic itaque angustia plenus, cogitare

jubet eligere ubi habitet : quod hic excusans mittitur Fabrianum,

A cogitare inter se cœpit, quomodo Dominus noster pro nobis ivit discalceatus et pauper. Talique meditatione calefactus subito, laudavit Omnipotentem Dominum, qui sine igne materiali suo eum calore tam velociter replevisset. In eo autem loco per plures annos morans, quadam vice cum recordaretur peccatorum suorum, exivit in silvam juxta locum, et expolians se tunica chordam ad collum suum misit; vocansque ad se quemdam Fratrem; usque ad ecclesiam loci se nudum trahi fecit per chordam, clamans et dicens, Miseremini mei, Fratres, misero peccatori: Ad quod fratres loci pervenientes, plorare cœperunt; et videntes eum sic nudum, dicebant ei: Indue te tunicam. Quibus ipse respondebat: Non sum dignus esse Frater: sed si vos vultis eam reddere mihi pro misericordia et eleemosyna, recipio. Cui Fratres reddiderunt eam; et sic reindutus est.

ubi rarum humilitatis exemplum præbet,

Faciebat domunculas *e* et cophinos, et *f* canniculas strenue laborans, et ex ipsis ipse et socii bene onerati deferebant ad civitatem, et vendebant, emebantque in victu et vestitu necessaria sibi. Tantum in laboritiis aliquando insistebat, quod regebat *g* unum fratrem de labore suo: volebat enim quod eleemosyna illa oraret pro eo, dum quiesceret vel B dormiret. Quadam vice rediens a quodam canneto cum fasce arundinum, transiensque juxta quamdam ecclesiam, incidit in quemdam Sacerdotem, qui dixit ei: Tu es quidam hypocrita. *h* Ad quod verbum Fr. Ægidius nimium contristatus, flebat intime, quod Fratribus non poterat occultari. Quem unus Frater flentem inveniens, dixit ei, Cur ita tristaris? Qui ait: Quia causam tristitiæ habeo. Et dixit ei Frater: Quæ est causa? Qui respondit: Quidam Sacerdos dixit mihi, quod sum hypocrita. Et Frater ad eum: Credis propterea hoc? Qui respondit: Credo: quia non credo quod Sacerdotes mentiantur. Et dixit ei Frater: sententiæ hominum non sunt similes sententiis Domini. Frater Ægidius audito hoc verbo, requievit in eo, et utcumque fuit de sua magna tristitia consolatus. Tempore autem messis, more aliorum pauperum, ibat per agros colligendo spicas relictas: et si quis vellet ei dare totum manipulum segetis, nolebat illum accipere: et dicebat volenti dare, Non habeo horreum ut congregem, nec habere volo. Ea vero quæ sic colligebat non sibi sed aliis indigentibus dabat. Faciebat Fr. Ægidius hortum in loco illo Fabrion, et Dominus multiplicabat eum in manibus suis: sic, et de aliis operibus faciebat. C Et homo quidam juxta ipsum hortum laborabat aliquando, quem Fr. Ægidius de his quæ in horto erant sæpius invitabat, sed ille nolebatur accipere. Semel vero Fr. Ægidio absente, ille homo quasi furtive hortum ingressus, colligebat quod volebat ex eo. Vir autem alius Rolandus nomine fecerat ibi prope ex herba sarcinulam; et dejiciens in terram asinum, imposuit eam sibi: qui nutu Domini, ut creditum est, licet valde leve pondus esset, nullo modo surgebat. Vir ergo ille commotus ex hoc, ivit quærens adjutorem sibi; et dum iret, invenit hominem illum in horto, qui præ timore hortum egressus est. Quem iste propter hoc nefas tanta increpatione corripuit, quod permulti ubique intuerentur, et ab eo adjutorium non quæsivit: sicque solo eo reverso ad asinum, asinus per se nimia velocitate et felicitate surrexit: quod homo ille miraculo Domini et meritis Fr. Ægidii factum nullatenus dubitabat.

strenue laborans,

credit tamen se ex vero hypocritam dici:

recusat quidquam gratis accipere.

Furtum ex ejus horto faciendum mirabili casu impeditur.

10 Alio tempore, cum apud civitatem Reate Fr. Ægidius moraretur, unus Cardinalium Dominus *l* Nicolaus nomine, cupiens eum familiarem habere, propter multa quæ refulgebant in eo sanctitatis insignia; rogabat eum affectuose ut moraretur secum, et ab ipso reciperet necessaria sibi: ipse autem de labore manuum suarum vivere cupiens, ab eo necessaria recipere renuebat. Instabat ille precibus, D ut saltem quod lucrabatur ad mensam ejus simul cum ipso comederet: cujus precibus Fr. Ægidius acquiescens lucrabatur jugiter sufficientiam sibi; et rediens manducabat ad mensam Domini Cardinalis ex panibus, quos in sudore vultus sui lucratus erat. Sic faciebat cunctis diebus. Quadam autem die cum pluviarum magna inundatio fieret, ita quod Fr. Ægidius non posset ire ad lucrum solito more; Dominus Cardinalis gaudens dixit ei: Hodie oportebit te, Frater Ægidi, nostris eleemosynis nostrisque cibariis vesci. At ipse in corde suo aliud gerens, cogitabat qualiter pro die illo aliquid lucraretur: et accedens ad cocinam Domini, ait cocinario. Quare habes sic immundam cocinam? Qui respondit: Quia non habeo unum qui purget eam. Frater vero Ægidius, facta conventione cum eo pro duobus panibus scopavit eam; sicque lucratus est quod comesturus erat. Ad horam comestionis detulit panem suo labore partum in mensa, et vescebatur ex eo: quod ut vidit et cognovit Dominus Cardinalis, miratus, doluit spe sua et desiderio se fraudatum. Cum autem prætenderet pluvia perseverans in crastinum, iisdem verbis cum Fr. Ægidio Cardinalis usus est, quod E sic oporteret eum illo die suis eleemosynis vesci. Ipse vero inveniens cultellos domi, nimis *l* ruginosos et turpes, dixit *m* frustitæ quod volebat acuere eos. Factaque conventione cum eo pro duobus panibus, cultellos optime acuit et aptavit: et more solito ipsa die cibum labore acquisitum manducavit. Omnia quippe laboreria, quæ oportebat, alacriter semper et voluntarie faciebat. *n*

Reatæ apud Card. Tusculanum habitans,

ex MSS. et nolens nisi ex proprio labore vesci,

coquinæ mundandæ operam locat,

et cultris acuendis.

E 11 Post hæc, appropinquante Quadragesima, cupiebat se transferre ad aliquem remotum locum, ubi majorem requiem inveniret. Loca tunc Fratrum rarissima inveniebantur. Cumque obtenta eundi licentia a Domino Cardinali, quamvis invite, iter arripere vellet cum socio; de ipsorum recessu dolens multum Cardinalis, compassione qua circa ipsos erat affectus, dixit eis: Quo ibitis? Itis sicut aves non habentes nidos. Pervenerunt *o* ergo ad quamdam ecclesiam S. Laurentii, in monte super castrum *p* Dirutæ, remotam satis et ab omnibus derelictam. Homines autem illius terræ tunc temporis non reverebantur Fratres, nec diligebant, nec Fratres quoque cognoscebantur adhuc; sicque non providebant eis, sicut extrema necessitas postulabat, tempore et anno illo, qui fuerat valde carus. Fr. Ægidius, vir fidelis et fiducialiter agens in Domino, totam spem suam po- F nebat in eo. Facientibus eis moram ibi per tres dies, nix maxima operuit faciem terræ, ita quod locum egredi non valerent. Videns autem Fr. Ægidius quod tempus aptum non esset, quod posset de labore suo sibi victum acquirere, sicut solebat, nec ire poterat ostiatim: dixit socio suo: Frater, invocemus Dominum Deum nostrum, et ipsum sic altis interpellemus clamoribus, ut audiat nos, et in tanta necessitate positis faciat misericorditer subveniri. Retulitque illi quorumdam monachorum exemplum, qui tempore suæ necessitatis altis vocibus a Domino petentes auxilium, exauditi sunt. Sicque illorum exemplo provocati, cœperunt altas laudes et orationes Domino reddere, dieque et nocte his ferventer insistere in vigiliis et jejuniis multis. Dominus autem misericors et miserator, ipsius fidem et fervorem attendens, inspiravit quemdam ipsius Castri; virum spiritualem inter alios, nomine Benincasam: qui cum plus ceteris devotionem haberet, casu venit ad eos, ignorans quod aliqui essent ibi: detulitque eis panem et vinum. Dicebat autem inter se, Vade ad talem locum, quia forsan stat ibi aliquis servus Dei. Veniens ergo ad eos, et intuens tanta eos paupertate et necessitate coactos, reversus ad Castrum, habitatoribus illius multam

Quadragesimam in majori solitudine acturus,

et victum quærere per nives prohibitus,

juvatur ab homine divinitus de ejus necessitate monito,

Ex MSS.

A multam necessitatem eorum annuntians, monebat et hortabatur, ut eis pro Domino subvenirent. Qui compassionis affectu circa ipsos Divina inspiratione permoti, paulo post tantum panem detulerunt eis, quod per totam illam Quadragesimam vixerint ex eo. Quod Fr. Ægidius videns, et considerans in hoc magnam gratiam Domini, dixit Socio: Frater huc-usque oravimus Dominum, ut subveniret nobis: nunc autem exauditi ab eo; oportet ut de percepta misericordia sibi gratias referamus, orantes et pro illis qui nobis suas eleemosynas largiti sunt. Sicque laudum cantica resumentes, et jubilantes in Domino diebus et noctibus, per totam illam Quadragesimam steterunt. Tantam quidem gratiam ipsi Fr. Ægidio contulerat Dominus, quod vita sua, quam laudabiliter et mirabiliter deducebat, sic provocabat omnes, qui videbant eum, et ignitum eloquium ejus penetrans intima cordis audientes taliter feriebat; quod qui semel eum viderent et audirent, eo plus desiderarent videre et audire ipsum, et multum beneficati discedentes ab eo, de ipsius visione et allocutione vix aut numquam poterant satiari. Multi quoque venientes ad ipsum, ejus exemplo et salutaribus monitis accensi, seculum relinquebant et sanctæ Religionis habitum assumebant. Aliqui autem, qui ad B hoc pervenire non poterant, pœnitentiam agebant in seculo *q*.

et multis sua conversatione prodest.

q

ANNOTATA.

a *Waddingus hæc refert ad an.* 1219.

b Miles tabulæ rotundæ, *auctor Miles egregius et multis experimentis probatus, quales erant illi, qui ad publicas provocationes, sub nomine* Tabulæ rotundæ *celebres, conveniebant.*

c Septimo suæ conversionis anno, *ut notat MS. Silesiticum, adeoque* 1216.

d *Nunc ad Marchiam Anconitanam spectat, nomine* Fabrianum, *quod multis describit Waddingus ad an.* 1215, *quo eremitorium illud S. Franciscus acquisivit.*

e *MS. Silesiticum,* faciebat cassulas pro cyathis conservandis.

f *Idem* et caricannas. *Si caricas ferret Italia, suspicarer* caricarias *esse legendum; nunc conjecto Longobardicam esse vocem, ad significandum* kanas *seu flascones viminibus circumtextos.*

g Regere *videtur hic positum pro* sustentare *sive* alere.

h *Ita MS. præcitatum, in Perusino autem MS. saltem juxta ecgraphum nostrum, ponitur* Propheta, C *quod ironice pro hypocrita usurpari, non existimo.*

i *Ibidem vocatur* Cardinalis Tusculanus: *et quidem hunc titulum duo consequenter* Nicolai *tenuerunt, prior* Romanus *dictus, qui obiit anno* 1219, *alter vulgo appellatus* Monachus *ex familia Claramontia, qui vixit usque ad* 1228. *Posteriorem malumus intelligere: quia hæc facta videntur quando Reate erat Curia: hæc autem ibi cum Honorio Papa III fuit toto fere anno* 1225, *ut patet ex epistolis, quas in Annalibus allegat Ordericus Reynaldus.*

k *In MS. Silesitico sic legitur hæc tota periodus.* Cum Fr. Ægidius esset apud Dominum Episcopum Tusculanum Cardinalem, et iret ad colligendum ligna, olivas, et alia servitia facienda, et panem ad dicti Cardinalis hospitium portaret: et Cardinalis diceret sibi, ut de pane suo tamquam pauper manducaret; respondebat hunc versum Prophetæ, Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es et bene tibi erit: quia sic Fr. Franciscus docuerat Fratres suos, quod fideliter laborarent, et pro mercede laboris, non pecuniam, sed victui necessaria reciperent.

Ps. 127, 2

l *Idiotismo Italico* Rugine *pro* Ærugine: *hinc* Ruginosus. D

m *MS. Silesiticum,* Dispensatori. Frustites *autem hic dictus videtur, a colligendis frustis et mensarum reliquiis.*

n *S. Antoninus hæc narrans utilem admonitionem subjungit:* Hæc tamen magis sunt admiranda, et in Fr. Ægidio commendanda ex mortificatione ejus; quam imitanda a modernis Religiosis, non habentibus spiritum illum: daretur enim magna occasio evagationis et dissolutionis. Confunditur tamen otiositas eorum, qui non laborant et manducant panem doloris.

o *Quæ hic narrantur quasi post digressum a Cardinali facta; videntur ad anteriora tempora referri in MS. Silesitico, quod sic casum præsentem orditur.* Similiter cum in principio esset.

p Drutense castrum *vocat Surius: in MS. Silesitico* castrum Diruttii *legitur; Antoninus nomen exprimere neglexit: Waddingus ad Tiberim collocat in territorio Perusino, et statuit ibi conventum fundatum circa an.* 1263.

q *In dicto MS. ea sic explicantur:* et socii multi de illa contrata conversi sunt ad Dominum, et facti sunt Fratres: alii vero uxorati in domibus propriis E pœnitentiam exercebant.

CAPUT III.

Spirituales consolationes et raptus B. Ægidii; pius ejusdem obitus.

Anno XVIII conversionis suæ infra Nativitatem Domini, morans Fr. Ægidius in Episcopatu Clusino, in quadam eremo juxta castrum *a* Scitonæ; quadam nocte more solito ad orationem tempestive surrexit; et orans in cella sua subito repletus est nimio odore, et quasi intolerabili dulcedine cordis, ita quod attractu odoris fortiter anxiebatur. Quod audiens quidam puer, non est ausus ad eum accedere: sed pergens ad cellam Socii ejus, dixit ei: Veni ad Fr. Ægidium, qui moritur. Qui continuo surgens accessit, et dixit Fr. Ægidio: Quid habes? Et ille respondit, Veni Fili, quia desiderabam te modo videre (Diligebat enim eum valde, et quasi pro filio ipsum habebat, quia nutrierat eum ab adolescentia sua, in scientiis, moribus et rebus spiritualibus: ipse vero quantum Sancto acciderat per ordinem enarravit). Socius ejus hoc audiens visitationem divinam fuisse cognovit, et ad cellam suam reversus est. Sequenti die ivit ad cellam Fr. Ægidii socius ipsius, et inveniens eum flentem et lacrymantem, monebat eum ne se tantum affligeret, quod F posset ex hoc corpus deficere. Cui ille respondit: Quomodo possum non flere, cum inimicum Domini me esse cognoscam? et ipse fecit mihi tantam misericordiam, et dedit mihi tale donum, quod dubito ne secundum voluntatem ejus in eo non operer. Hoc autem donum dicebat specialem gratiam, sibi datam a Domino: in qua gratia mirabiliter innovatum, et mutatum se sentiens, dixit Socio suo: Usque modo ibam quo volebam, et quod volebam facere faciebam laborans manibus meis: nunc autem et deinceps non ita, sicut consuevi, facere valeo; sed sicut sentio in me, oportet facere: super quo valde timeo, ne aliqui quærant a me de me, quod eis dare non possum. Cui Socius ejus ait: Qui dat servo suo gratiam, et gratiæ non negat sed largitur custodiam: tamen bonum est esse timorem Domini apud te. Quæ responsio placuit ei. Nocte vero quadam stante illo cum *b* socio suo ante cellam, et de rebus Domini loquente cum eo suaviter et devote; venit splendor quidam *c* plane transiens inter ambos. Cumque Socius ejus ab illo quid hoc esset perquireret, respondit:

Incipit experiri cælestes delicias,

a

donum sibi concessum humiliter agnoscit,

b

divino lumine illustratur,

c

A dit : Dimitte ire. Erat tunc ibi vir quidam religiosus et sanctus, cui Dominus revelaverat de secretis suis. Nam paulo ante quam hoc eveniret Fr. Ægidio, viderat ille in somnis, quod ibi sol oriebatur, et ibi ad occasum pergebat, ubi cella Fr. Ægidii erat constructa. Qui postea videns Fr. Ægidium mutatione dexteræ excelsi mirabiliter immutatum novo spiritu gratiæ, dixit ei : Porta suaviter Filium Virginis. Postmodum autem Fr. Ægidius studuit omni qua poterat solicitudine custodire gratiam a Domino sibi datam. *d* Erat semper quasi in cella solitarius, vigilans, orans, jejunans, et ab omni opere et sermone malo se custodire curabat. Et siquando aliquis vellet ei referre de alio quidpiam mali, dicebat hoc verbum : Nolo scire peccatum alterius. Et dicebat referenti : Cave. Frater, ne videas nisi usque ad bonum tuum *e*. Hunc ergo servum bonum et in modico sibi fidelem reperiens Dominus, digne sibi majora commisit : cui interim datam sibi gratiam augmentavit, quod hominibus non poterat amplius celari. Nam si quis cum eo tractaret de gloria Domini, ejusque dulcedine, sive de paradiso; omnino rapiebatur in spiritu, et sic per magnum diei spatium B immobilis permanens, non loquebatur, nec se movebat *f*.

d totus spiritui excolendo intendit :

13 Quodam tempore Dominus Papa Gregorius *g* Perusium moraturus deveniens, et audiens famam F. Ægidii, misit pro eo, desiderans videre eum. Qui cum vènisset ad introitum cameræ in qua erat Dominus Papa, procidit in faciem suam, et reverenter osculatus est pedem ejus *h*. Quem Dominus Papa tenens, levavit manu sua. Cui Fr. Ægidius dixit : Qualiter est vobis, Pater mi? Dominus Papa respondit : Bene mihi est, Frater. Cui Fr. Ægidius, Magnum laborem sustinetis. Ad quem Dominus Papa respondit : Frater, verum est : sed quæso te ut adjuves me ad alleviandum onus hoc. Cui Fr. Ægidius, Libenter, inquit, submitto collum meum jugo mandatorum Domini mei. Ad quod Dominus Papa respondit : Vere dicis Frater : verumtamen jugum tuum suave est, et onus leve. Ad quod verbum assurgens Fr. Ægidius paululum discessit ab eo, et sic raptus est in spiritu, et ita stetit a vespere usque ad tertiam partem noctis. Quod Dominus Papa videns, miratus est valde, et omnes qui cum eo erant, et commendabat devote vitam Fr. Ægidii cum his qui secum erant *i*. Et cum desideraret iterum C videre eum, quadam die perrexit devote ad cellam ejus, quæ erat juxta civitatem : et illud idem, quod contigerat ei prius, accidit Sancto tunc, coram ipso Domino Papa et aliquibus Cardinalibus et aliis multis Clericis et Laicis. Videns ego Dominus Papa, et considerans verum Domini famulum, habuit eum ex tunc in speciali devotione et amore.

g Accercitus ad Gregorium P. IX — *coram eo in extasim rapitur* — *et rursum cum ab eodem visitaretur*

14 Semper quidem jucundus existens et alacer, siquando cum aliquo de aliqua re Domini loquebatur, salutari et miro repletus gaudio devotis sine respondebat, et totus existens in jubilo paleas osculabatur et lapides ac similia, dulcissimæ ac mirandæ devotionis motu. Cum autem in tanta tamque mirabili gratia perseveranti nimis videretur amarum, eam utcumque relinquere et redire ad humanitatem corporis; Sanctus, ad comedendum tempore opportuno, cupiebat posse vivere de foliis arborum, ut posset hominum conversationem effugere, et ex hoc non cogeretur cedere gratiæ ultra ad horam. Cum autem ad Fratres suos revertebatur, alacer veniebat, tripudians et exultans, laudans et benedicens Dominum, et dicebat : Nec lingua potest dicere, nec littera exprimere, nec in cor hominis ascendere, quod bonum Dominus his, qui volunt eum diligere præparavit. Nam cum plenus esset fide devota et devotione fideli, atque in magna reverentia haber

Fervor et hilaritas spiritus in eo lucens,

Ecclesiastica Sacramenta et Canonicas ordinationes; D quandocumque referret ei aliquis id temporis de ordinamentis Ecclesiæ, audiebat referentem valde alacriter, et devote et efficaciter commendabat ea : dicebatque, O Sancta Mater Ecclesia Romana, nos insipientes et miseri non cognoscimus te, neque bonitatem tuam. Tu doces nos viam salutis, paras et ostendis nobis eam; per quam si quis pergit, pes ipsius non offenditur, sed superius ascendit ad cœlestem gloriam. Missam etiam libentissime audiebat, et omnibus diebus Dominicis cum singulari reverentia et devotione sanctissimum Corpus et Sanguinem Jesu Christi percipiebat, similiter et in festis præcipuis : et mane communicaturus intrans ecclesiam, tota die perseverabat, orans sicut in cella facere consuevit.

Ex Mss. cum maxima æstimatione Ecclesiæ, et Sacramentorum.

15 Erat quidam Sacerdos, qui cum gravissima premeretur tentatione, nec quidquam illi ad eam propulsandum videretur prodesse; cœpit dicere intra se : Utinam videre possem Fr. Ægidium; ut narrarem sibi hanc meam tentationem! verum quia longe positus ab eo, eundi ad ipsum licentiam habere non poterat. Quadam vice cum se sopori dedisset, astitit ei Fr. Ægidius : ad cujus præsentiam at- E que aspectum vehementer exultans et maximam consolationem recipiens, ab ipso quærere cepit super tentatione consilium et juvamentum, proponens ei qualiter et quam graviter tentaretur. Cui Fr. Ægidius ait : Frater quid faceres cani, venienti adversum te, et volenti mordere te? Et ait Frater ille : Ferirem eum, et sic a me repellerem. Dixit ergo ei Fr. Ægidius : Vade, et fac similiter tentationi. Cumque, verbis confortatoriis, et consolatoriis hortaretur eum, rogavit ipsum Frater ille ut oraret pro eo; et paulo post surgens a somno, de tota hac tentatione sensit se optime liberatum. Post hoc quadam die Sacerdos ille invenit socium Fr. Ægidii, cui hæc omnia sicut sibi acciderant per ordinem enarravit. Plures quoque tentati Religionem deserere et redire ad seculum, et alii aliis tentationibus pressi, ad ejus eloquium et hortatum, sunt sæpius liberati.

Sacerdoti tentato succurrit, eidem in somno apparens, item tentatis aliis.

16 Septem valde laudabilia et salutaria profunde habuit in se F. Ægidius in vita sua, propter quæ videtur Dominus, largæ suæ benedictionis manu, gratiam suam multiplicasse in eo, et bonis eum potioribus ampliasse. Primum quia fidelis immo fide- F lissimus fuit, secundo devotus, tertio reverens, quarto pius, quinto solicitus, sexto obediens, septimo quia gratissimus fuit Deo et hominibus de beneficiis sibi datis.

Virtutibus ornatus,

17 Cum moram faceret quodam tempore Fr. Ægidius in loco *k* Agelli, mandavit sibi Generalis Magister ut iret ad eum apud Assisium. Et cum persuaderent sibi Fratres ut rediret, et reintraret locum, nulla ratione acquievit, sed dixit : Fratres, mihi mandatum est ut ego vadam Assisium, non quod ego revertar ad locum : et sic de loco, in quo dictum est sibi de obedientia, incepit gressus dirigere versus Assisium. Hoc autem fecit propter reverentiam maximam, quam semper habuit donec vixit in obedientia majorum suorum. Qui scit hoc et stetit cum eo longo tempore, et qui vidit et audivit ab ore suo, dixit et scripta fecit.

k nominatim in obedientia excellit :

18 Cum quadam vice Frater Ægidius esset Spoleti apud quamdam ecclesiam S. Apollinaris, ubi tunc temporis hospitabantur Fratres, et de nocte surgens inisset intus Ecclesiam tempestive; dum inclinatus in oratione staret, sensit supra se dæmonem, ipsum nimium opprimentem et molestantem. Ipso tamen vehementer orante, traxit se sicut potuit usque ad vas aquæ benedictæ, quam fide aspersus, statim extitit a dæmonis molestia liberatus.

affligitur a dæmone,

Item

Ex MS. eumque horribili specie intuetur :

A Item cum quadam vice in loco Fabrionis faceret Quadragesimam, in quadam cella remota a Fratribus; accidit ut post orationes suas facta jam nocte cellam intrans, senserit prope se diabolum : cujus terrorem horribilem sustinere non valens, procidit in oratione; et corde supplicans devote Dominum, quia loqui non poterat, liberatus extitit. Post dies autem paucos interrogavit ipse B. Franciscum dicens, Quid est ita terribile quod nequeat sustineri donec dicatur unum Pater-noster. Respondit : Est diabolus qui sustineri non potest donec dicatur dimidium Pater-noster. Quo audito, sicut expertus, credidit verum esse.

ab eodem ad luxuriam,

19 Item in eodem loco audivit semel vocem cujusdam mulieris vocantem : post cujus vocem tantam sensit tentationem carnis, quantam numquam expertus fuerat. Ipse vero se in orationem dedit, et addens sibi dura verbera, sic pro Domini gratia pene liberatus est. Item alio tempore in loco *l* eodem, intrans in cellam nocte, audivit quosdam juxta se stantes, et dicentes ad invicem : Quare tantum laborat homo iste? Jam est Sanctus, jam unctus est, jam extaticus est. Ipse postea quæsivit a quodam B suo socio, de quo maxime confidebat, quid hoc esset; maxime de verbo Exstatico, quod non intelligebat. Ille respondit, Non cures Frater, quia diabolica tentatio fuit.

et superbiam frustra tentatur.

Revelatur quam utilis in reprehensione esset,

Item cum semel apud locum Fabrionis reprehensionem quamdam fecisset cuidam Fratri, qui erat reprehensione dignus; Frater ille dedignatus in verbo est. Cui nocte astitit quidam, dicens sic : Ne indigneris, Frater, in reprehensione Fr. Ægidii, quia beatus erit qui credet ei. Mane autem facto accedens Frater rogavit eum, ut secure ipsum reprehenderet.

et in arida etiam oratione efficax.

Quidam Frater cupiens magno desiderio videre Fr. Ægidium, qualiter esset, in *m* ariditate positus; vidit eum semisomnis jacentem, et quemdam librum ad caput suum pro capitali habentem. Quem librum cum aperiret Frater ille, legit ibi scriptum : Hic est qui multum orat pro populo et universa civitate sancta Jerusalem : et nihil aliud quam istud scriptum aspiciebat in libro *n*.

ANNOTATA.

a Scetona *distat fere 7 p. m. a civitate Clusina, trans Astronem fluviolum.*

b *In MS. Germanico, quo usus Surius, socius hic vo-* C *catur* Fr. Andreas : *quem putamus esse qui 3 Junii dicitur coli Hispelli, proximo Assisiatibus oppido, et miraculis claruisse. Meminit ejus Waddingus ad an.* 1253.

c *Id est* lente *sive* paulatim; *consueto Italicismo*, piano.

Dei dona cum timore servanda.

d *Additur apud Surium :* Illudque erat ei frequens verbum, super omnes gratias et virtutes hæc summa est perfectio, accepta humiliter conservare : addebatque, Apostolos, post accepta dona Spiritus sancti, millies gravius subiisse onus quam antea senserint, ut possent resistere tentationibus et tribulationibus, atque collatam sibi gratiam custodirent.

Joci et risus fugiendi.

e *Ibidem subjungitur.* Vaniloquia et risus inanes serio fugiebat, dicens, Propter momentaneum et futile delectamentum sæpius amitti vel retardari consolationes divinas : illudque afferebat exemplum de illis qui taxillis ludunt, qui pro uno puncto perdunt aliquando ingentem auri vel argenti summam. Sic, inquit, pro levi peccato, si nescierit se homo custodire, perdet irreparabile animæ lucrum : ingerebatque illud sacri præceptoris Francisci salutare documentum : Cave, Frater, ne ridendo amittas, quod plangendo lucratus es.

Paradisi cogitatio

f *Sequitur apud eumdem*, Unde quando pastores et pueri ab aliis edocti, videntes eum, clamabant, Paradisus, paradisus; audiens illud statim rapiebatur. D Unde Fratres volentes sibi loqui, non audebant nominare Paradisum, ne eum amitterent propter raptum : et propter hoc subtrahebat se Ægidius a familiaritate, non solum laicorum, sed et Fratrum, et aliorum.

g *Gregorius IX mense Octobri* 1234 *Perusium Curiam suam transtulit, ut patet ex bullis ante et post datis, signatisque Perusii usque in Autumnum anni* 1236.

Obedientiæ experimentum in extasi sumptum :

h *MS Silesiticum hæc interserit.* Qui cum a papa cum gaudio esset receptus quidam de adstantibus suggessit Domino Papæ, ut faceret eum cantare. Quod cum Papa ei mandasset, Fr. Ægidius respondit, Quem cantum vis me, Pater, cantare? Et sic pluries replicans et currens ad aliam partem palatii, ponendo unum pedem super alium, raptus stetit usque ad horam vespertinam : et probavit Dominus Papa et qui cum eo erant, quod nec sonus nec pulsus erat in eo. Cœnante Curia et illo sic permanente, Papa sibi assistentibus dixit : Perdidimus ecce istum hominem : sed in eo probemus virtutem obe- E dientiæ. Et tunc præcipiendo per obedientiam, quod statim ad eum deberet ire; mirabile dictu! statim Fr. Ægidius, qui insensibilis videbatur, cucurrit ad Papam, et pedibus ejus provolutus, dixit culpam suam.

Monitum Gregorio IX datum.

i *Addit MS. præcitatum :* Et tunc Dominum Papam alloquendo, informavit eum de modo in regimine servando : *quod S. Antoninus plenius sic exponit.* Deinde ad se reversus, in camera Papæ cibum accipiens, confortatus est. His peractis ad se vocans eum Gregorius, ait ad eum : Quid erit de me? Et cum ad hoc se excusando nullo modo vellet respondere, ait Gregorius : Dic mihi saltem qualis esse debeo. Post prolixam super hoc excusationem, ait : Nempe debetis habere duos oculos, dexterum et sinistrum : dexterum ad contemplandum superiora, sinistrum ad dispensandum inferiora. Et sic licentiatus est a Vicario Christi.

k *Catalogi Custodiarum locum* Agelli *constituunt tertium in custodia Perusina : plura necdum comperimus, ut dicere possimus quantum distet Assisio.*

l *Erravisse credo Surium cum pro* loco eodem, *legit* in loco Podii : *hic enim in nullis Conventuum Provinciæ Perusinæ catalogis notus est.*

m *In MS. erat* in hac aviditate : *quod nullum sen-* F *sum faciens ex conjectura correximus.*

Tempus mortis.

n *In eodem MS. Perusino sequebatur hæc periodus :* Anno Domini MCCIX Venerabilis Pater, Fr. Ægidius sanctus, associatus est S. Francisco MCCLXII, tempore Domini Urbani Papæ, x kal. Maji migravit in cœlum : unde vixit in Religione Fratrum Minorum LIII annis : *quæ expunximus ut præmature adjecta, infra plenius de sancti viri morte acturi.*

PARS II
Aurea verba B. Ægidii.
ex MSS. Antuerpiensi et Uratislaviensi.

CAPUT I.
Incipiunt Collationes Fratris Ægidii quas habebat cum Fratribus. a

Prologus

Quia sermo Domini est vivus, mortuos, in peccato vivificando; et est efficax medicina, infirmos sanando; penetrabilior omni gladio ancipiti, induratos perforando; et pertingens usque ad divisionem animæ et carnis, vitia a virtutibus separando; dignum est et salubre, ut salutifera servorum Domini eloquia, quæ non de humana sapientia, sed de fontibus Salvatoris inæstimabili cordis gaudio hauriuntur, ad ædificationem conscribantur. Et ideo ad

Omnipotentis

Colliguntur salutaria ejus dicta,

A Omnipotentis Domini gloriam et honorem, et ad proximorum ædificationem, qui legerint vel audierint melliflua et salutifera Fratris Ægidii eloquia, quæ ex abundantia cordis in sanctis collationibus et aliis collocutionibus proferebat, in scripturam, animæ utilissimam, redigamus.

de gratia Dei,

21 Gratia Dei et virtutes, sunt scala et via ascendendi in cœlum : vitia vero et peccata, sunt via et scala descendendi ad infernum. Vitia et peccata, sunt toxicum : virtutes vero et bona opera, sunt theriaca. Gratia attrahit gratiam, et unum vitium trahit ad aliud. Gratia non vult laudari, et vitium non vult despici. Mens in humilitate requiescit : patientia est filia ejus. Puritas cordis videt Deum, devotio manducat ipsum. Si amas, amaberis : si times, timeberis : si servis, servietur tibi : si bene te geris erga alios, alii se bene gerent erga te. Beatus ille qui amat, et non desiderat amari : beatus ille qui timet, et non desiderat timeri : beatus ille qui servit, et non desiderat sibi serviri : beatus ille qui bene se gerit erga alios, et non ut alii se bene gerant erga ipsum : et quia hæc magna sunt, ideo stulti ad ea non attingunt. Tria sunt magna valde et utilia, quæ B quicumque haberet, in malum cadere non posset. Primum est si omnem tribulationem, quæ tibi acciderit, propter Deum in pace sustineas : secundum, si de omnibus quæ facis et recipis, magis humiliaris : tertium, si fideliter diligis bona, quæ non possunt videri oculis corporis. Omnia quæ magis vilipenduntur et relinquuntur ab hominibus mundanis, magis honorantur et recipiuntur a Deo et Sanctis : et ea quæ magis diliguntur et amplectuntur et honorantur ab hominibus mundanis, amplius odiuntur et relinquuntur et vilipenduntur a Deo et Sanctis : omnia enim diligenda odit homo miser, et diligit odienda. Interrogavit aliquando Fr. Ægidius quemdam Fratrem dicens ; Habes tu bonam animam ? Respondit Frater ille : Nescio. Dixit ei Ægidius : Sancta contritio, sancta humilitas, sancta caritas, sancta devotio, et sancta lætitia, faciunt animam sanctam et bonam.

de Dei ineffabilitate,

22 Omnia quæ possunt excogitari, narrari, videri, et palpari, nihil sunt, respectu eorum quæ nec excogitari, nec videri, nec palpari possunt. Omnes sapientes et sancti, qui fuerunt et sunt et erunt, qui locuti sunt vel loquentur de Deo, non dixerunt neque dicent unquam de Deo in comparatione ejus quod est ; nisi sicut est cuspis unius acus, in comC paratione cœli et terræ et omnium creaturarum quæ in eis sunt, et plus quam millies minus : tota enim sacra Scriptura loquitur nobis tamquam balbutiendo, sicut mater balbutiens cum filio suo parvulo, qui aliter non potest intelligere verba ejus. *b* Dicebat aliquando Fr. Ægidius cuidam Judici seculari : Credis tu, quod dona Dei sunt magna ? Respondit Judex : Credo. Cui dixit Ægidius : Ostendam tibi, quod hoc non credis : et adjecit : Quantum valent facultates tuæ ? Respondit judex : Forsitan mille libras. Dixit ei Fr. Ægidius : Dares tu pro decies mille libris ? Respondit : Darem libenter. Dixit ei Fr. Ægidius : Certum est quod terrena omnia nihil sunt respectu cœlestium, cur igitur hæc non das pro illis ? Respondit Judex : Credis tu, quod homo tantum operetur quantum credit ? Respondit Fr. Ægidius : Sancti et Sanctæ bona quæ potuerunt facere, studuerunt opere exercere : et quæ non potuerunt opere complere, compleverunt sanctis desideriis : et defectum operis supplevit ipsum desiderium sanctum. Si quis haberet perfecte fidem, veniret in talem statum, in quo daretur ei plena certitudo. Homini qui certitudinaliter expectat magnum et æternum bonum, quid mali potest ei facere quodcumque malum ? Et homini qui expectat æternum malum, quid boni potest ei facere quodcumque D bonum ? Numquam tamen debet aliquis desperare dum vivit de misericordia Dei : quia vix est arbor ita spinosa et nodosa, quam non possunt homines plenam et pulchram facere, et eam ornare. Multo magis non est quis ita gravis peccator in mundo, quem non potest Deus gratia et virtutibus adornare.

b *et fide æstimanda ex affectis ad cœlestia :*

EX MSS de spe salutis non abjicienda

De dilectione,

23 Dilectio Dei et proximi major est omnibus virtutibus. Beatus ille qui non satiatur rebus, quas semper desiderare debet. Dicebat Fr. Ægidius, cuidam Fratri, speciali suo amico : Credis tu quod ego diligam te ? Respondit Frater ille : Credo Frater. Dixit ei Fr. Ægidius : Non credas quod te diligam ; quia solus Creator est ille, qui vere diligit creaturam : et amor creaturæ nihil est respectu amoris Creatoris. Dixit quidam alius Fr. Ægidio : Quomodo est intelligendum quod Propheta dicit, Omnis amicus fraudulenter incedit ? Respondit : Ideo sum tibi fraudulentus, quia bonum tuum non facio meum : quanto enim amplius bonum tuum facerem meum, tanto minus essem tibi fraudulentus. Quanto enim amplius quis lætus fuerit de bono proximi, tanto erit magis particeps boni illius : sicut econtrario E quanto amplius quis lætatur de malo alterius, tanto erit magis particeps mali illius. Si ergo velis esse particeps boni omnium, gaude de bono omnium. Bonum aliorum facis tuum, si tibi placet : et malum aliorum facis tuam cautelam sive custodiam, si tibi displicet. Hæc est via salutis, ut sis lætus et gaudens de bono proximi, et dolens de malo ejus : et credas de te mala, et bona de aliis : et honores alios, te autem despicias. Qui non vult alios honorare, non honorabitur : et qui non vult cognoscere, non cognoscetur : et qui non vult fatigari, non requiescet. Labor *c* fructuosus super omnem laborem est, studere pietati et benignitati. Quidquid fit sine amore et devotione, non est placitum Deo nec sanctis ejus. Ex suis efficitur homo pauper, et ex divinis efficitur dives. Ergo divina debet homo diligere, et alia contemnere. Quid est majus quam scire esse gratum beneficiis Dei, et scire reprehendere se de malis propriis ? In hac schola vellem me studuisse ab initio mundi, et studere usque ad finem mundi, si tamdiu vixissem vel victurus essem, scilicet in consideratione et commendatione beneficiorum Dei, et in consideratione et reprehensione maleficiorum meorum. Tamen si defectum haberem in reprehensione mei de maleficiis meis, nollem defectum habere in consideratione beneficiorum F Dei. Vides quod joculatores et mimi commendant miro modo eos a quibus modicum *d* munusculum accipiunt : quid ergo debemus aut quid possemus reddere Domino Deo nostro ? Multum debes esse fidelis illi, qui vult te liberare ab omni malo, et tribuere tibi omne bonum.

et quomodo gaudendum de bono proximi.

c *De gratitudine erga Deum,*

d

De humilitate.

24 Nemo potest venire in cognitionem Dei, nisi per humilitatem. Via eundi sursum est ire deorsum ; omnia enim pericula et omnes casus magni, qui acciderunt in mundo, non nisi per elevationem capitis acciderunt ; sicut patet in Angelo, qui fuit creatus in cœlo ; et in Adam, et in Pharisæo Evangelico, et in multis aliis. Et magna bona quæ facta sunt, propter flexionem capitis evenerunt : ut patet in beata Virgine, et in Publicano, et in sancto Latrone, et in multis aliis : Utinam esset nobis gravis aliqua moles, quæ faceret nos semper caput inclinare. Dixit quidam Frater ei : Quomodo possumus fugere istam superbiam ? Et ille. Lava *e* tibi manus : et ubi posueris os tuum, ibi tene pedes. Si consideres beneficia Dei, debes inclinare caput tuum : et si consideres peccata tua, debes caput tuum similiter inclinare. Væ autem illi qui quærit de sua malitia honorari. Gradus humilitatis in homine est,

e

cognoscere

A cognoscere se semper esse contrarium bono suo. Damnum etiam humilitatis reputo, reddere aliena, et non sibi appropriare ea; hoc est omnia bona Deo attribuere cujus sunt, sibi autem attribuere mala sua. Beatus ille, qui ita vilem se reputat coram hominibus, sicut vilem se esse invenit coram Deo. Beatus ille, qui judicat seipsum modo, quia non veniet ad judicium. Beatus ille, qui ambulat fideliter, ad judicium et obedientiam alterius. Hoc enim fecerunt Apostoli, etiam postquam Spiritu sancto fuerunt repleti. Qui vult pacem et tranquillitatem habere, debet omnem hominem superiorem se reputare. Beatus ille, qui non vult videri in verbis suis et moribus; nisi in illa compositione, in qua divina gratia composuit eum. Beatus, qui scit conservare et abscondere revelationes Dei: quia nihil occultum quod non revelet Deus, quando placet sibi. Si quis esset sanctissimus omnium hominum et reputaret se maximum peccatorem totius mundi, in hoc esset humilitas. Humilis nescit loqui, et patientia non audet loqui. Humilitas videtur mihi esse sicut fulgur: sicut enim fulgur facit percussiones terribiles, et postmodum nihil potest inveniri ex eo; sic humilitas dissipat omne malum, et est inimica omnis peccati et facit ho- B minem nihil se reputare. Per humilitatem invenit homo gratiam coram Deo, et pacem cum proximo. Sicut enim, si Rex aliquis magnus vellet mittere filiam suam ad aliquem locum, non poneret eam super equum indomitum, superbum, et calcitrosum; sed super equum mansuetum et suaviter ambulantem: sic Dominus non posuit gratiam in superbis, sed in humilibus.

Ex MSS in quibus ea sita sit

25 Timor Domini sanctus omnem malum timorem expellit, et custodit illa bona, quæ non possunt lingua exprimi, nec etiam excogitari: quem habere quia maximum donum est, non omnibus datum est. Qui non timet, ostendit se non habere, quod perdat. Timor Dei regit et gubernat hominem, et facit eum invenire gratiam Domini: quam si habet homo, timor Dei conservat eam; et si non habet, facit ad eam pervenire. Omnes creaturæ rationales, quæ ceciderunt, numquam cecidissent, si hoc donum habuissent. Hoc sanctum donum non est, nisi Sanctorum et Sanctarum, et quanto magis est aliquis gratiosus, non est minus humilis et timoratus et virtus quæ minus est operata ab hominibus f non est comperta major aliis. Homo, qui in tantum offendit Deum quod est dignus morte, cum qua securitate potest ire ante præ- C sentiam Dei? Beatus, qui cognoscit se esse in carcere in hoc mundo, et semper suum Dominum offendisse. Multum valde debet homo timere a superbia, ne præcipitet eum. A te ipso et a simili tuo timeas semper et caveas. Non est perfecta securitas homini, dum est inter inimicos suos: inimicus noster, est caro nostra, et ipsa cum dæmonibus semper est adversaria et contraria animæ nostræ: majorem ergo timorem homo debet habere, ne malitia sua propria vincat eum, quam de alia re de mundo. impossibile est enim, quod homo possit ad gratiam Dei conscendere, vel in gratia perseverare, sine sancto timore et sancta pavore: quem qui non habet, signum est pereundi. Hic timor facit humiliter obedire, et flectere caput suum ad terram sub jugo obedientiæ sanctæ: item quantum quis habet majorem timorem, tanto plus orat: cui autem datur gratia sanctæ orationis, non est parvum quid. Opera hominum quantumcumque videantur magna, non sunt secundum æstimationem hominis, sed secundum æstimationem et beneplacitum Dei: et primo semper nobis est timendum.

De timore Domini,

per quem excluditur superbia.

De patientia in adversis,

26 Qui patienter sustineret tribulationes propter Deum, cito veniret in magnam gratiam; et esset dominus hujus mundi, et teneret jam pedem in alio mundo. Quidquid homo facit, sive bonum sive malum, sibimetipsi facit: non ergo debes scandalizari, si aliquis tibi facit injuriam: sed debes compati peccato ejus. Sustine patienter injurias factas tibi a proximo, propter Deum, et propter proximum, et propter teipsum. Quantum quis paratus est sustinere tribulationes et injurias propter Deum, tantum erit magnus apud Deum, et non plus: et quanto quis est debilis a tribulatione et dolore sustinendo propter Deum, tanto pejor est apud Deum, et non cognoscit, quid sit Deus. Si quis tibi dicit malum, adjuva illum: et qui tibi dicit bonum, redde illud Deo. Adjuvare autem debes eum, ut si tibi dicit malum, tu dicas deterius de te. Si vis facere partem tuam bonam, facias partem tuam malam, et partem alterius bonam; hoc est, factum et dictum alterius lauda, et tuum reprehende: et si vis facere partem tuam malam, facias e contrario. Quando igitur aliquis contendit tecum, si vis vincere, perde: nam in fine, cum credideris te vicisse, invenies te perdidisse. Via ergo salvationis est via perditionis.

et contumelus ferendis:

27 Non sumus boni supportatores tribulationum, E quia non sumus boni sectatores spiritualium consolationum: qui enim fideliter laboraret in se, et super se, et pro se, suaviter omnia sustineret. Injuriam nulli facias: et si quis tibi facit injuriam, sustine eam patienter amore Dei, et propter remissionem peccatorum tuorum: multo enim melius est unam gravem injuriam sustinere sine murmure aliquo propter amorem Dei, quam quotidie pascere centum pauperes, et per plures dies jejunare usque ad cœlum stellatum g. Quid prodest homini despicere seipsum, et tribulationes suo corpori facere in jejuniis, orationibus, vigiliis, disciplinis, et non posse unam injuriam a proximo sustinere, de quo reciperet majus pretium vel præmium, quam de suis, quæ portat sua propria voluntate? Sustinere tribulationes sine murmure magis purgat peccata hominum, quam effusio lacrymarum. Beatus ille, qui semper habet ante oculos peccatum suum et beneficia Dei, et sustinet patienter omnes tribulationes et angustias: unde non debet optare habere consolationem sub cœlo ab aliqua creatura: Non expectet homo præmium a Deo si est humilis et devotus, dum bene satisfit ei in omnibus. Qui semper haberet præ oculis peccata sua, in nulla tribulatione deficeret.

quam ea sit necessaria,

g

ad peccata expianda:

28 Omne bonum, quod habes, debes recipere a Deo; et omne malum, a peccato tuo: si enim unus F homo fecisset et faceret omnia bona, quæ fecerunt, faciunt, et facient omnes homines de mundo; tamen, si bene se inspicit, inveniet se semper contrarium bono suo. Dixit ei quidam Frater, Quid faciemus, si venerint in temporibus nostris tribulationes magnæ? Respondit Fr. Ægidius, si plueret Dominus lapides et saxa de cœlo, non nocerent nobis, si essemus, quales esse debemus. Si homo esset, qualis esse deberet, malum ei converteretur in bonum: omnia enim magna bona et magna mala sunt intus in homine, quæ videri non possunt. Ad infirmitatem magnam, et laborem magnum, et ad famem h magnam, et ad injurias magnas factas alicui, concurrunt pessimi dæmones. Si vis salvari, non petas tibi fieri justitiam ab aliqua creatura. Viri sancti bona faciunt, et mala patiuntur. Si cognoscis te offendisse Creatorem et Deum omnium, cognosce quia dignum est quod omnia te persequantur, et vindicent injuriam quam fecisti Deo. Ab omnibus creaturis debes sustinere patienter molestias tibi factas, quia contra aliquam non habes justitiam, cum sis dignus puniri ab omnibus.

quorum consideratio levia efficiet mala.

h

29 Magna virtus est homini vincere seipsum. Si vincis teipsum, vinces omnes inimicos, et pervenies in omne bonum. Magna virtus esset, si quis permitteret

Quomodo coercenda iracundia:

A teret se vinci ab omnibus hominibus, quia talis homo esset dominus hujus mundi. Si vis salvari, conare ut desperes ab omni consolatione, quam tibi potest dare aliqua creatura mortalis; quia majores, et frequentiores sunt casus ex consolationibus, quam ex tribulationibus accidentes. Nobilis est natura equi, qui licet sit in cursu velocissimo, tamen is qui equitat potest eum avertere ab una via et dirigere ad aliam; sic debet homo, in impetu iræ suæ, permittere se regi ab illo qui corrigit eum. Ad solam memoriam Dei debet homo desiderare quantum in se est, et dare pretium aliis, ut darent ei alapas et colaphos, et ut homines traherent eum per capillos.

et de injuriis querendum non sit.

30 Murmurabat quandoque quidam Religiosus coram eo de quadam gravi obedientia sibi data, cui dixit Fr. Ægidius, Amice mi, quanto plus murmuras, tanto plus te oneras: et quanto devotius et humilius submiseris caput obedientiæ sanctæ, tanto levius et suavius erit tibi. Tu non vis vituperari in hoc mundo, et vis honorari in alio? non vis maledici, et vis benedici? non laborare, et vis quiescere? Deceptus es, quia per vituperium pervenitur ad honorem, per maledictionem habetur benedictio, et per laborem, requies. Proverbium verum est, qui non vult dare de eo quod debet, non potest habere
B de eo quod vult. Non mireris si proximus te offendit aliquando: quia Martha, quæ sancta erat, volebat provocare Dominum contra sororem suam carnalem, tamen injuste murmurabat Martha de Maria; et quanto plura membra amiserat, quo ad usum, Maria quam Martha, tanto plus laborabat quam Martha; amiserat enim loquelam, visum, auditum, et gressum. Studeas ergo gratiosius et virtuosius, et pugna contra vitia, et sustine libenter tribulationes et verecundias: non enim est aliud, nisi ut vincas teipsum, quia parum est homini attrahere animas ad Deum, nisi vincat semetipsum.

ANNOTATA.

a *Hunc titulum cum sequenti Prologo MS. Perusinum habet: cetera cur aliunde accipere maluerimus, declaratum est in Commentario prævio*

b *MS. Antuerpiense hunc semper observat titulum, uti et reliqua MSS. in impressis vero pro* Fr. Ægidius *semper habetur* S. Ægidius.

c *Idem MS. Antuerpiense* alotitium *pro quo in MS. Perusino superius sæpe ponitur* laborerium: *quod eodem reddit: primam vocem aliquoties invenies 9 Martii in Actis S. Franciscæ Romanæ.*
C

d *In MS Antuerpiensi habetur*, unum cimicum vestimentum, *et superne notatur alias legi* cimvium: *quid si*, convivium aut vestimentum, *legas?*

e *MS. addit* inde: *fortassis* indies *legendum.*

f *Ibidem*: Virtus, in qua homines minus se exercent, non est minor aliis.

g *Id est usque ad noctem, quando stellæ in cælo conspiciuntur. MS. Antu. addit*, tempore longo.

h *Ita MS. Antu. et Surius: Wratislavienso ecgraphum*, famam.

CAPUT II.

Altera pars aureorum dictorum B. Ægidii.

De sancta solicitudine et vigilantia cordis,

Religiosus hunc mundum amittit et alium, non fructificando sibi nec aliis. Impossibile est virtutes acquirere sine solicitudine et labore. Si potes esse in securo, non ponas te in dubio: ille est in securo, qui laborat pro Deo. Juvenis, qui laborem recusat, regnum cœlorum recusat. Si solicitudo non prodest, negligentia non obest nec nocet. Sicut otiositas mala, est via ad infernum; ita otiositas et quies sancta, via est ad cœlum. Multum deberet homo esse solicitus ad conservandam gratiam datam sibi a Deo, et D
cum ea fideliter laborare; quia sæpe amittit homo EX MSS.
fructus pro frondibus, et grana pro paleis. Quibusdam autem dat Deus fructus, et frondibus facit eos carere; quibusdam dat utrumque; et quidam carent utroque. Majus reputo bona data a Domino conservare, quam ea recipere. Qui novit acquirere, et nescit reponere, numquam ditabitur: scire vero reponere, et nescire acquirere, non est magnum. Multa lucrantur multi, sed nunquam fiunt divites, quia non custodiunt, quod lucrati sunt: et aliqui paulatim lucrantur, et sunt divites, quia id, quod lucrantur, bene custodiunt. Fluvius Tiberis quantam congregationem aquarum haberet, si non quotidie deflueret? Homo petit a Deo donum sine mensura et sine fine, et vult ei servire cum mensura et fine. Qui vult sine modo, et sine fine amari et remunerari, debet sine modo amare, et sine fine servire. Propter negligentiam suam amittit perfectionem suam homo.

necessaria ad conservandum acquisita,

32 Loquebatur semel Fr. Ægidius cuidam volenti pergere Romam, dicens: Quando per viam ibis, noli attrahere tibi ea quæ videbis, ne impediant, et scito eligere bonam monetam a falsa: multæ sunt enim astutiæ inimici, et ejus laquei occulti et varii.
E

et fructificandum cum tempus est.

Beatus, qui a exfructat corpus suum amore Altissimi, et de bono quod est in cœlo, non inferius aliquod præmium, requirit. Si quis esset pauperrimus valde, et diceret ei aliquis: Frater, accommodo tibi hanc rem meam, ut per tres dies exfructes eam, et per hoc habebis thesaurum infinitum; nonne iste pauper, si constaret ei hoc esse verum, studeret solicite rem illam exfructare? Res mutuata nobis a Deo, est caro nostra: et quasi tres dies, sunt totum tempus vitæ nostræ; si vis ergo frui, stude lucrari, si enim non laboras, quomodo requiesces? Si omnes agri et vineæ hujus mundi essent unius hominis, qui non coleret eas nec coli faceret, quem fructum perciperet inde? Alius autem habens parvam quantitatem agrorum et vinearum, et ipsis bene colens, percipit inde pro se fructus et pro aliis pluribus. Si quis vult facere malum, vix petit consilium: et quando vult facere aliquod bonum, studet a multis consilium perquirere. Proverbium commune est; Ad sepem vicini tui non ponas ollam ad ignem.

33 Non est homo beatus, si tantum bonam habeat voluntatem, nisi bonis operibus studeat eam se- F
qui: quia ad hoc dat Deus gratiam suam homini, ut eam sequatur. Dixit semel sancto Fr. Ægidio homo vagabundus, ut videbatur: Fr. Ægidi, fac mihi consolationem; Respondit F. Ægidius, Stude bene agere, et habebis consolationem; nisi enim in se præpararet homo locum Deo, non inveniret locum in creaturis Dei. Quis est, qui non velit facere id quod esset melius, non solum animæ suæ, sed etiam corpori in hoc mundo? nos autem, nec bonum animæ, nec bonum corporis volumus operari. Ego possem jurare veraciter, quod qui alleviat sibi jugum Domini, aggravat sibi illud: et qui id aggravat sibi, ipsum sibi alleviat. Utinam homines facerent id, quod esset melius corpori in hoc mundo; qui fecit alium mundum, fecit et istum; et de bonis, quæ tribuit in alio mundo, potest in isto tribuere; et corpus sentit de bonis animæ. Tunc dixit ei quidam Frater: Forte moriemur antequam experiemur aliquid boni. Respondit F. Ægidius, Pelliparii noverunt de pellibus, cerdones de calceamentis, et fabri de ferro, et sic de aliis artibus: quomodo autem homo potest scire artem, in qua numquam studuit? Credis tu, quod magni Domini dent dona magna stultis hominibus, et b insanis? Non dant? Bona opera sunt via ad omne bonum, sicut mala opera sunt via ad omne malum. Beatus ille quem nulla res a cœlo interius deædificabit,

facienda bona,

per quæ obtinetur summum bonum

EX MSS

A bit, et quem omnia quæ videbit et audiet vel sciet ædificabunt, et de omnibus studebit eligere utilitatem suam.

De nimia rerum terrenarum cura resecanda

34 Væ homini, qui ponit cor suum, et desiderium suum, et vires suas in rebus terrenis, propter quas relinquit et perdit cœlestia bona et æterna. Aquila, quæ volat altissime, si haberet alligatam cuilibet alæ unam de trabibus ecclesiæ S. Petri, non volaret ita alte. Multos invenio laborantes pro corpore, et paucos pro anima: multi enim laborant multa pro corpore, frangentes saxa, cavantes montes, et alia opera gravia faciendo; sed pro anima, quis ita viriliter et ferventer laborat? Avarus similis est talpæ, quæ non credit alium thesaurum esse nec aliud bonum nisi cavare terram et inhabitare eam: tamen sunt alii thesauri, quos ignorat. Aves cœli, et bestiæ terræ, et pisces maris, quando habent cibum competentem sibi, contenti sunt: cum ergo homo terrenis rebus non sit contentus, sed semper suspiret ad alia, patet quod ad hoc non fuit principio factus, sed ad alia: corpus enim factum fuit propter animam, et mundus iste propter alium mundum. Mundus iste est talis campus, quod habens ex eo partem majorem habet partem deteriorem. Item dicebat, quod B. Francisco non multum placebant B formicæ, propter nimiam sollicitudinem congregandi victualia sua; sed aves cœli magis placebant, quia non congregant in horrea sua. c

c De pugna contra tentationes:

35 Gratia magna in pace possideri non potest: quia semper ei oriuntur multa contraria. Quanto homo gratiosior fuerit, tanto plus a diabolo impugnatur: non debet tamen homo propter hoc cessare a gratia sua; quia quanto gravior fuerit pugna, tanto si vicerit major erit corona. Nos ideo habemus multa impedimenta, quia non sumus quales esse debemus; verumtamen si quis bene iret per viam Domini, nec fatigationem haberet nec tœdium: sed in via seculi fatigationem homo habet et tædium usque ad mortem. Respondit ei quidam Frater dicens: Tu videris duo contraria dicere sibi ipsis. Respondit Fr. Ægidius: Nonne dæmones plus currunt ad hominem habentem bonam voluntatem, quam ad alios? ecce impedimentum. Et si quis venderet denariatam *d* suam plus millies quam valeret, quam fatigationem ibi sentiret? Ecce soluta est contrarietas. Dico ergo, quod quanto quis magis erit repletus virtutibus, tanto magis infestatur a vitiis; et tanto magis ea odio deberet habere. De omni vitio, quod vinces, C acquiris coronam; et de quocumque vitio magis tribularis, de eo magis præmium recipies, si devinces. Quacumque causa omittit homo ire per viam domini sui, ipsa de causa amittit præmium suum.

quam ea sit utilis:

36 Dixit ei quidam Frater, Tentor frequenter tentatione pessima, et pluries rogavi Dominum, ut auferret eam a me, et non aufert eam. Respondit Fr. Ægidius; Sic est de tentationibus sicut aliquando accidit de agricola, qui vidit silvam arborum et veprium in aliquo territorio suo, in quo vellet facere novale, et granum seminare: sed multis laboribus, et sudoribus et angustiis fatigatur, antequam colligat granum; et quandoque quasi pœnitet, quod laborem illum assumpsit, propter labores et angustias, quæ sibi in opere ipso emergunt. Primo enim intuetur silvam extirpandam, et non videt granum: secundo cum laboribus multis incidit arbores, et non videt granum: tertio cum multo labore et gravi evellit radices arborum, et nondum videt granum: quarto proscindit terram et aptat, et nondum videt ibi frumentum pro quo tantum laboravit: quinto arat iterum terram: sexto seminat eam: septimo purgat eam: octavo metit: nono triturat, et omnia hæc cum labore facit magno: decimo reponit cum gaudio, quasi non recordans tanti laboris gravitatem, propter fructum multum, quem habet in fine; D multos etiam labores plures istis sustinet, quos omnes benedicit, propter gaudium quia fructum bonum percepit.

quomodo pugnandum cum inani gloria:

37 Dixit ei quidam iterum: Quid faciam? si enim facio aliquid boni, habeo inde vanam gloriam: et si facio malum, incido in tristitiam et quasi in desperationem. Respondit ei Fr. Ægidius: Benefacis, si doles de peccato tuo: tamen consulo tibi, ut doleas temperate et moderate: semper enim debes credere, quod major sit potentia Dei in parcendo, quam tua potentia Dei in peccando. Si Deus facit misericordiam alicui magno peccatori, credis tu quod minorem peccatorem relinquat? Ceterum propter tentationem inanis gloriæ, non desistas facere bonum: si enim agricultor, jacere volens semen in terra, diceret intra se: Nolo seminare in hoc anno, quia si seminavero forte venient volucres et comedent ex semine illo, et propter hoc non seminaret; non haberet fructum terræ suæ ad comedendum: si autem seminat, licet aliquid de semine pereat, tamen pars major remanebit ei: sic est de illo, qui tentatur de vana gloria, et pugnat contra eam. Quidam Frater dixit ei, legitur de B. Bernardo, quod semel dixit septem Psalmos pœnitentiales, ned quidquam aliud E cogitavit, nisi super his quæ dicebat. Respondit Fr. Ægidius: Majus reputo, si castrum aliquod expugnatur fortiter, et defendit se viriliter et valenter.

de pœnitentia:

38 Dicebat semel quidam Judex Fr. Ægidio, Quomodo nos seculares possemus ascendere ad statum gratiæ et virtutis? Respondebat: Primo homo debet dolere de peccatis suis, postea confiteri pure, deinde pœnitentiam sibi injunctam humiliter facere, postmodum custodire se ab omni peccato et ab omni occasione peccati, tandem se in bonis operibus exercere. Benedictum sit id malum, quod convertitur homini in bonum: et maledictum sit id bonum, quod convertitur homini in malum. Libenter debet homo sustinere mala in hoc mundo, quia dedit nobis exemplum Dominus noster Jesus Christus. Beatus, qui habebit dolorem de peccatis suis, et plorabit die ac nocte, nec consolabitur in hoc mundo, donec perveniat illuc, ubi omnia desideria cordis sui implebuntur. e

e De oratione:

39 Oratio est initium, et complementum omnis boni. Oratio illustrat animam, et per eam cognoscitur bonum et malum. Hanc orationem debet facere omnis peccator ad Dominum, ut det ei cognoscere F miseriam suam et peccata sua et beneficia sua. Qui nescit orare, non cognoscit Deum. Omnes qui debent salvari, si habent usum rationis, oportet de necessitate ut in fine suo sese ad orationem convertant. Ponamus quod aliqua mulier, verecunda multum et simplex, haberet unicum filium, qui propter aliquam offensam captus esset a Rege, et ad suspendium, duceretur; nonne hæc vidua, licet verecunda et simplex, solutis crinibus et nudato pectore pro liberando filio suo vociferando clamaret, et ad Regem rogandum curreret? et quis doceret istam simplicem rogare pro filio suo? Amor filii et necessitas, mulierem, verecundam et vix extra limen domus exeuntem prius, quasi effrontem postea compellit ire per plateas inter homines ejulantem, et simplicem reddit sapientem: sic bene sciret orare et vellet, qui damna et mala sua et pericula sua veraciter cognosceret.

quam ea sit facilis suam cognoscenti necessitatem:

non est omittenda ob defectum devotionis,

40 Dixit ei quidam Frater: multum deberet homo dolere, quando in oratione non potest gratiam devotionis invenire. Respondit Fr. Ægidius: Consulo tibi, quod plane facias factum tuum; si enim haberes aliquantulum boni vini in vegete, et fæx esset sub vino, velles tu vegetem concutere, et vinum cum fæce miscere? Non esset hoc faciendum. Cogita, te

nullatenus

A nullatenus esse dignum consolationem aliquam a Deo in oratione recipere. Nam si quis vixisset ab initio usque nunc, et victurus esset usque ad finem mundi, et in oratione deduxisset omni die plenam parapsidem lacrymarum, non esset dignus tunc in fine mundi, ut Deus consolationem vel unicam sibi daret.

cur sub ea crebrius tentemur quam alias :

41 Dicebat ei aliquando quidam Frater: Quare plures tentationes patitur homo, quando orat Deum, quam aliis temporibus? Respondit Fr. Ægidius: Quando aliquis habet causam contra adversarium suum in aula principis alicujus, si homo ille vadit ad principem illum, et proponat et faciat contra adversarium suum; adversarius ille hoc sciens, opponit se isti totis viribus, ne sententia detur pro isto: sic facit diabolus contra nos. Primo, si steteris in colloquio cum aliis, videbis frequenter te non sentire multa bella tentationum; sed si ad orationem perrexeris, ad recreandum animam tuam, tunc senties contra te ignita jacula inimici. Non debes tamen propter hoc orationem relinquere, sed firmus stare: quia hæc est via ad patriam supernam: et ille, qui propter hoc orationem relinquit, est sicut ille qui de prælio fugit.

quomodo devotio expectanda, faciendo quod in nobis est,

B 42 Dicebat ei quidam: Multos video, qui videntur habere statim gratiam devotionis et lacrymarum quando vadunt ad orationem: ego autem vix possum inde aliquid sentire. Respondit Fr. Ægidius: Labora fideliter et devote: quia gratiam, quam non dat tibi Deus una hora seu vice, poterit dare in alia vice: et quod non dat tibi uno die, vel in una septimana, vel in uno mense, vel in uno anno; poterit tibi dare in alio die, vel in alia septimana, vel in alio anno. Pone tu laborem tuum et diligentiam, et Deus ponet gratiam suam sicut sibi placebit. Faber, qui fabricat cultellum, antequam cultellus perficitur, multas dat tunsiones super ferrum, de quo facit cultellum; sed postremo in una percussione cultellus perficitur. Multum deberet homo esse solicitus de salute sua: si enim totus mundus esset plenus hominibus, etiam usque ad nubes si esset possibile, et de his non deberet salvari nisi unus; tamen quilibet deberet sequi gratiam suam, ut ipse esset ille unus: quia non est amittere corrigiam calciamenti, amittere supernam gratiam. Sed væ nobis! est qui det, et non est qui accipiat.

et accepta gratia bene utendo,

43 Alio tempore quæsivit quidam Frater a Fr. Ægidio: Quid facis Fr. Ægidi? Respondit: Facio malum. Ille vero dixit iterum Fr. Ægidio: Quod C malum facis tu, qui es Frater Minor? Et Fr. Ægidius dixit cuidam Fratri Minori astanti: Frater, quis est paratior, vel Deus dare gratiam suam, vel nos accipere? Respondit ille: Deus est paratior nobis dare, quam nos accipere. Dixit ei Fr. Ægidius, Et facimus nos bene? Ille Frater respondit, Imo facimus male. Et conversus Fr. Ægidius ad illum, qui quæsierat ab eo, quid faceret, ait: Ecce patet quod dixeram tibi verbum, cum respondi me facere malum. Item dicebat: Multa opera commendantur in sacra Scriptura, ut vestire nudos, pascere famelicos, et alia multa; tamen de oratione loquens Dominus ait: Nam et Pater tales quærit, qui adorant eum. Bona opera adornant animam: sed oratio est nimis magnum quid. Sancti Religiosi sunt quasi lupi, qui vix exeunt in publicum nisi pro magna necessitate, et tunc in publico contrahunt parvam moram.

Joa. 4, 23

ac secularium consortia fugiendo,

44 Dicebat Fr. Ægidio quidam Frater familiaris ejus: Quare non exis aliquando ad homines seculares, volentes tibi loqui? Respondebat Fr. Ægidius dicens: Volo satisfacere proximo meo cum bono animæ meæ: non credis, quod ego carius darem mille libras aliquando, si haberem eas, quam ego me

darem proximo? Respondit, Credo. Fr. Ægidius D dixit: et credis, quod ego darem potuit quatuor millia librarum, quam darem me aliquando proximo? Respondit ille, Credo. Dixit Fr. Ægidius ei: Dominus dicit in Evangelio: Qui reliquerit patrem et matrem etc. centuplum accipiet in hoc mundo. Fuit autem quidam Romanus, qui intravit Ordinem Fratrum Minorum, cujus facultates dicebantur valere sexaginta millia librarum; ergo aliquod magnum est, quod dat Dominus Deus in hoc mundo, ex quo valet centies sexaginta millia librarum. Sed nos sumus cæci et velati: si videmus hominem multum gratiosum, et virtuosum non possemus ferre perfectionem ejus. Si quis esset vere spiritualis, vix videre vellet aliquem vel audire vel moram facere cum aliquo, nisi pro magna necessitate, sed semper optaret solitarius esse.

EX MSS.

Mat. 19 29

sensusque frænando.

45 Dicebat iterum de seipso. Ego potius vellem esse cæcus, quam esse pulchrior, vel ditior, vel sapientior, vel nobilior homo de mundo. Dixit ei quidam: Quare potius velles esse cæcus, quam habere ista? Respondit, Quia timeo, ne impedirent iter meum: beatus erit, qui nec cogitabit, nec dicet, nec faciet aliquid reprehensibile. Interrogavit aliquando E Fr. Ægidius aliquem Fratrem dicens: Quid dicunt isti sapientes de contemplatione? At ille dixit, Nescio *f*. Et ille, Vis ut dicam tibi, quid mihi videatur? Et ille ait: Modo dic. Dixit Frater Ægidius. Gradus contemplationis mihi videntur esse, ignis, unctio, extasis, contemplatio, gustus, requies, gloria. *g* Item, Si invenis gratiam in oratione, ora: etiam si non invenis, ora: quia pilos caprarum accipiebat Deus in oblatione. Interdum plus diligit Rex pedem minus laborantis pro eo, quam totam personam alterius multo plus laborantis pro eo: pro eo quod Dominus respicit cor. Quando Dominus dedit prædicationem S. Petro, dixit ei quod minorem partem semper retineret, sibi dicens: Et tu aliquando conversus, confirma fratres tuos.

De cautela spirituali,

46 Si vis bene videre, erue oculos tuos, et esto cæcus: si vis bene audire, esto surdus: si vis bene loqui, esto mutus, si vis bene ambulare, abscide tibi pedes tuos: si vis bene operari, mutila tibi manus: si vis bene amare, habeas te odio: si vis bene vivere, te mortifica: si vis bene lucrari, scito perdere: si vis esse dives, esto pauper: si vis esse in deliciis, affllige te: si vis esse securus, esto semper in timore: si vis exaltari, te humilia: si vis honorari, despice te, et honora te despicientes: si vis habere bonum, sustine malum: si vis esse in quiete, labora: si vis benedici, desidera maledici. F O quam magna sapientia est hæc scire, et facere! sed quia magna sunt, non omnibus data sunt. Si viveret mille annis homo, nec haberet aliquid facere extra os suum, satis haberet facere intus in corde suo, nec posset ad complementum perfectum venire, tantum haberet facere solum intus: Nullus deberet velle videre vel audire aliquid, sive loqui de aliqua re, nisi usque ad utilitatem suam, nec ultra procedere ullo modo. Qui non vult cognoscere, non cognoscetur: sed væ nobis, quoniam illi, qui habent dona Domini, non cognoscuntur; et qui non habent, non quærunt. Homo fingit Deum, qualem vult; sed ipse est talis, qualis ipse est.

ANNOTATA.

a *Videtur Metaphora sumpta ab agris, quos improbi coloni exhauriunt, continuo fructum petendo ex iis.* *Exfructare.*

b *MS. Antuerp.* iniquis.

c *Sequebatur titulus* de castitate, *quem hic omittimus quia infra magis integre eadem dabuntur.*

d *Sarius ex Germanico vertit,* res suas; *significantur autem hoc nomine proprie merces, quæ minutim, men-* Denariata *denree.*

 sura

Ex MSS.

sura scilicet aut pondere divenduntur, adeoque comparabiles sunt etiam denariis, quas merces Franci similiter, singulari numero aut etiam plurali, denree et denrées *dicunt, quasi* denerée, denierees: *scilicet a* denier, *denarius; adhibendo terminationem participii **passivi feminini, uti in aliis pluribus similibus substantivis,** v. g.* poing *pugnus,* poignee *pugillus; quod Latina seu Italica terminatione diceretur,* pugnata, *quantum scilicet pugno comprehendi potest.*

e *Sequebantur in MS. Uratislav: duæ sententiæ Augustini et Gregorii de pœnitentia, sed has aliasque similes, inventas ad calcem aliorum quorumdam capitum in hoc MS. omittimus; quia desunt in MS. Antverpiensi et defuerunt in Germanico Surii, nec dubitamus quin sint additamentum scriptoris posterioris.*

f *Waddingus ad an.* 1262 § 24, *hæc refert velut ex ore ipsius Fr. Leonis, aut responderit,* Nescio, timens hominem, cum quo summe desiderabat diutius loqui, raptum iri, si quid dixisset de contemplatione aut rebus divinis.

g *Sequentia addimus ex MS. Antverp. horum prima linea etiam extabat in Germanico Surii.*

CAPUT III.
Alia dicta B. Ægidii.

De scientia utili et inutili,

Qui vult scire satis, inclinet caput satis, et operetur satis, et trahat ventrem per terram, et Dominus docebit eum satis. Divina sapientia est bona opera facere, bene custodire se, et judicia Dei considerare. Dixit semel cuidam volenti ire ad scholas causa discendi: Cur vis ire ad scholas? summa totius scientiæ est timere, et amare Deum, hæc duo sufficiunt tibi. Tantam scientiam, et sapientiam habet homo, quantum boni operatur, et non plus. Non sis nimis sollicitus fore utilis aliis: sed esto magis sollicitus, ut sis utilis tibi ipsi. Volumus aliquando multa scire pro aliis, et pauca pro nobis. Verbum Dei non est, audientis vel dicentis, sed operantis illud. Multi nescientes natare intraverunt in aquas, ut adjuvarent pereuntes in eis, et cum pereuntibus perierunt: prius erat unum damnum, postea fuerunt duo. Si bene procures salutem animæ tuæ, bene procurabis salutem omnium amicorum tuorum. Si bene facis factum tuum, bene facis factum omnium benevolentium tibi.

48 Prædicator verbi Dei positus est a Deo, ut sit candela, speculum, et vexillifer populo Dei. Beatus est ille, qui sic dirigit alios per viam rectam, quod ipse non cesset ire per eam; et sic invitat ad currendum, quod ipse currere non desistat; et sic est adjutor aliis, ut fiant divites, et ipse ex hoc non fiat pauper. Credo, quod bonus prædicator magis loquitur sibi quam aliis. Videtur mihi, quod qui vult animas peccatorum trahere, magis debet timere, ne ipse ab aliis male trahatur. Cui dixit quidam Frater: Quomodo? Et ille: Averte oculos tuos, ne videant vanitatem. Illi, qui dicunt, non comprehendunt, et illi, qui audiunt, non intelligent. Dixit ei quidam: Quid est melius prædicare, an facere? Respondit: Quis magis meretur, vadens ad domum S. Jacobi, vel viam ad S. Jacobum eundi aliis ostendens? Multa video, quæ non sunt mea; multa audio, quæ non intelligo; et multa loquor, quæ non operor: ergo videtur mihi, quod per solum visum, loquelam, et auditum non salvatur homo.

De verbis bonis et malis.

49 Qui loquitur bona verba, est quasi os Dei: et qui loquitur mala verba, est quasi os diaboli. Quando servi Dei congregantur in aliquo loco ad colloquendum, debent tractare de pulchritudine virtutum, ut placerent eis virtutes; quia si placerent eis, exercerentur in eis; et si exercerentur in virtutibus, semper virtutes ab eis amplius amarentur. Quanto magis homo est plenus vitiis, tanto est magis necessarium ei de virtutibus loqui: sicut enim ex frequenti colloquio pravo de vitiis, incidit quis in vitia valde faciliter; sic ex frequenti colloquio sancto de virtutibus, faciliter inducitur et disponitur ad virtutes. Sed quid dicemus? De bono non possumus dicere bonum, nec de malo possumus dicere malum. Quid ergo dicemus? De bono enim non possumus dicere, quam sit bonum sit; nec etiam de malo, quantum malum sit, cum utrumque incomprehensibile sit a nobis: ego enim non reputo majoris esse virtutis, scire bene tacere, quam scire bene loqui: et videtur mihi, quod homo deberet habere collum ad instar gruis, ut quasi per multos nodos transiret verbum, antequam ex ore progrederetur.

De virtute perseverantiæ.

50 Quid prodest homini jejunare, orare, eleemosynas dare, seipsum affligere, sentire quoque magna de cœlo, et non pervenire ad portum salutis? Ecce aliquando apparet aliqua navis in mari formosa, magna, nova, et multo thesauro plena; tamen sibi aliquo periculo occurrente ad portum salutis non venit, sed miserabiliter perit; quid ei profuit illa omnis bonitas et pulchritudo ejus? Et iterum; In mari est aliquando navis deformis, non grandis, vetusta, despecta, non multo thesauro repleta; et cum multo labore evadens maris pericula, feliciter pervenit ad portum; hæc sola commendabilis. Simile quoque evenit in hominibus mundi hujus; merito ergo omnibus est timendum. Quamvis arbor sit nata, non tamen statim est magna: et, si magna, non florida; et si floret, non statim producit fructus; et si producit fructus, non statim magnos; et si magni, non tamen maturi; et si maturi, non omnes tamen ad os comedentis perveniunt, sed multi decidunt et putrescunt, vel a porcis vel a bestiis aliis devorantur. Dixit ei quidam; Dominus bene faciat te finire. Respondit Fr. Ægidius: Quid mihi prodest, si centum annis regnum cœlorum mendicassem, nihi bene finirem? Duo magna bona in hominibus reputo, Deum amare, et sibi semper a peccato cavere: qui haberet illa duo, haberet omnia bona.

In Religione vivendum juxta eam.

51 Frater Ægidius de seipso loquens; Vellem, inquit, potius habere modicum gratiæ Dei in Religione, quam multum in seculo, quia plura pericula et pauciora adjutoria sunt in seculo, quam in Religione: sed homo peccator plus formidat bonum suum, quam malum suum; quia timet pœnitentiam agere, et Religionem intrare, plus quam in peccato jacere, vel in seculo remanere. Dicebat quoque Fr. Ægidius: Multi Religionem ingrediuntur, et quæ Religioni conveniunt non operantur: et sunt hujusmodi sicut agricola, qui arma *a* Rolandi indueret, et cum eis pugnare nesciret: non enim omnes homines Equum-bajardum *b* scirent equitare, nec insidentes ei sibi scirent a casu cavere. Non reputo magnum curiam Regis intrare, nec reputo magnum bona a Rege et dona accipere; sed reputo magnum scire sicut decet in curia Regis stare. Curia magni Regis est Religio, quam intrare non est magnum, et aliqua dona Dei in ea recipere; sed scire sicut decet in ipsa vivere, et usque in finem perseverare devote ac solicite. Potius autem vellem in seculari statu existere, et devote ac solicite ad Religionis ingressum suspirare; quam in Religione existere, et satur esse. Gloriosa Virgo Mater Dei fuit nata de peccatoribus, et peccatricibus, nec fuit in aliqua Religione: et tamen est id, quod est.

Religio Minorum quam sit perfecta.

52 Debet religiosus credere, se nescire nec posse vivere sine Religione. Videtur mihi, quod Religio Minorum sit missa a Deo in hunc mundum, ad magnam hominum utilitatem: sed væ nobis; non sumus tales homines quales esse debemus. Religio Fratrum Minorum

A Minorum videtur mihi esse pauperior et ditior hujus mundi : sed mihi videtur hoc nostrum vitium, quia nimis alte volumus ambulare. A principio mundi usque nunc, melior Religio nec expeditior Religione Fratrum Minorum adhuc non apparuit. Ille dives est, qui imitatur divitem : ille est sapiens, qui imitatur sapientem : ille bonus est, qui imitatur bonum : ille pulcher est, qui imitatur pulchrum ; ille nobilis est, qui imitatur nobilem, scilicet Dominum Deum.

De obedientia :

53 Quanto magis constrictus est Religiosus amore Dei sub jugo obedientiæ, tanto majorem fructum reddet : et quanto magis est Religiosus obediens et subjectus Prælato propter honorem Dei, tanto magis est pauper, et mundus a peccato suo præ ceteris hominibus hujus mundi. Religiosus bene obediens, similis est homini bene armato, vel militi sedenti super bonum equum, qui transit securus inter hostes, et nemo potest eum offendere. Religiosus autem obediens cum murmure, similis est militi inermi, sedenti super equum malum, qui transiens inter hostes cadit, et ab inimicis capitur, aliquando vulneratur, incarceratur, et quandoque occiditur.

ejus necessitas

B Religiosus, qui in propria voluntate vult vivere, ad ignem inferni vult ire. Quamdiu bos tenet caput sub jugo, implet horrea frumento : bos autem non tenens caput sub jugo, sed vagando discurrens, magnus Dominus sibi esse videtur, sed frumento horrea non implentur. Magni et sapientes ponunt caput humiliter sub jugo obedientiæ, et stulti caput de sub jugo extrahunt, et obedire contemnunt. Mater quandoque nutrit filium et exaltat, qui postquam magnus effectus est matri per suam superbiam non obedit, sed eam deridet et spernit. Majus reputo homini obedire Prælato propter amorem Dei, quam obedire ipsi Creatori per seipsum aliquid imperanti : qui enim Vicario Domini bene obedit, bene obediret Domino sibi aliquid imperanti.

et excellentia.

ANNOTATA.

Rolandus.

a *Heros hic inter fabulosos Caroli Magni milites laudatur a prodigiosa fortitudine, estque vernaculis Francorum fabulis decantatissimus. In ecgrapho nostro Wratisl. legebatur*, arma prælinndi.

Equus-bajardus.

b *Hic etiam equus iisdem vernaculis fabulis celebratur, quod nullum sessorem admitteret nisi quatuor*

C *filios Haymonis Belgice* Ros bayard. *Est autem* bay *spadiceus, badius, seu castaneus, unde equo illi nomen factum, sicut alia Teutonice substantiva in* ard, *qualitatem naturalem sive habitualem ejus, quem sic nominamus, adsignificantia.*

CAPUT IV.

Dicta B. Ægidii ex solo MS. Antuerpiensi. a

a

Quomodo agendum tempore ariditatis,

Bona societas est homini sicut theriaca : et mala societas sicut venenum. Arbores quæ stant juxta viam interdum feriuntur ferro a transeuntibus, et fructum non sinuntur maturare : sic nocet stare in publico. Dixit quidam Fr. Ægidio, Quid possem facere, ut sentirem aliquam suavitatem de Deo ? Respondit : Inspiravit tibi Deus aliquando bonam voluntatem ? Qui ait : Multoties. Dixit ei pluries Fr. Ægidius in hæc verba vociferans, Quare non custodivisti illam bonam voluntatem, et duxisset te ad majus bonum. Alius dixit ei, Quid faciam ? quia sum aridus et indevotus. Respondit ei ironice, Noli orare Deum : ne offeratis munus ad altare. Quando dissipat impetus aquæ inundantis alveum et canalem aquæ molendini, molendinarius studet paulatim emendare quæ dissipata sunt : et similiter quando molæ molendinarii non faciunt bonam farinam, non frangit statim eas malleo magno, sed paulatim et D plane reparat eas, martello parvo tundendo, donec reparentur. Religiosi vocati sunt a Deo ad vacandum orationi, humilitati et fraternæ caritati : sed væ illis, qui perdiderunt desiderium boni sui, et volunt ire nimis alte.

EX MSS.

55 Dum semel retulisset Fr. Ægidius cum multo fervore quibusdam amicis suis, quomodo anno illo, quo S. Franciscus transivit ab hoc mundo ad patriam cœlestem, apparere dignatus fuerat Christus eidem F. Ægidio vigilanti, visibiliter, corporali cum fulgore miræ claritatis, multis vicibus, per dies quindecim, in loco Cetonæ; quidam ex Fratribus dixit Fr. Ægidio : Vellem quod eo loco, ubi Christus sic dignative complacuit comparere, fieret una parva ecclesia de formosis lapidibus et politis. Qui respondit : O quam bene tu dicis ! quia plures factæ sunt ecclesiæ in locis, ubi non ita magna fecit, sicut ibi. Dixitque alius, Et quomodo intitularetur illa ecclesia ? Respondit, Deberet vocari nomine Pentecostes, id est, ecclesia Spiritus sancti. Dixitque alius : Credis tu quod Spiritus sanctus venerit post tempora Apostolorum in aliquam personam, eo modo quo venit in Apostolos. Qui ait : si ego glorifico E meipsum, gloria mea nihil est. Cui Frater dixit : Tu dicis, quod Deus abstulit tibi fidem : dic mihi, si placet, si tu habes spem. Respondit : Qui non habet fidem, quomodo habebit spem ? Dixit ei frater, Nonne speras te habere vitam æternam ? Respondit : Non credis tu quod Deus potest dare arrham vitæ æternæ, cui placet sibi ? Et ait : Non loquamur modo plus de ista materia. Credidit Frater ille, quod hoc dixit ei, ne tunc, Fratre præsente, ibidem in ecstasi raperetur.

Postquam sibi apparuit Christus,

optat eo in loco ecclesiam fieri :

in ea visione fatetur sibi loco fidei,

56 Dixit quoque Fr. Ægidius, quater se fuisse natum. Primo, ait, natus fui de genitrice mea carnaliter ; secundo, in Sacramento Baptismi ; tertio, quando intravi Religionem istam ; quarto, quando fecit mihi Dominus misericordiam apparitionis suæ. Et ait illi prædictus Frater : Si irem ad partes remotas et quæreretur a me utrum cognoscerem te, possem dicere sic : Triginta duo anni sunt quod Fr. Ægidius fuit natus : *b* et antequam fuit natus habuit fidem et postquam fuit natus amisit fidem. Respondit : Sicut dixisti, ita est verum : tamen non habebam fidem ante ita bene, sicut debebam habere, sed tantum cum Deus abstulit illam mihi : et quicum- F que eam haberet perfecte sicut habenda est, Deus auferret eam sibi. Tamen post hoc habui, quod merui, quod funis ligaretur mihi ad collum, et traherer vituperate per omnes vicos istius civitatis. Dixitque alius : Si tu non habes fidem, quid faceres, si esses Sacerdos et velles dicere Missam solennem, quomodo diceres, Credo in unum Deum ? Respondens læta facie et cantans alta voce, dixit : Cognosco unum Deum, Patrem omnipotentem.

successisse claram cognitionem :

b

57 Videbatur Fr. Ægidio quod male fecerunt Prælati Ordinis Fratrum Minorum, eo quod non procurassent pro viribus a Domino Papa (non obtentu vanæ gloriæ, sed contemplatione honoris Domini dumtaxat et ædificatione proximorum) canonizationem Fratrum Minorum Martyrum, qui pro gloriosa confessione fidei fuerunt apud Marocchium interfecti. *c* Et si Dominus Papa voluisset eos canonizare, bene quidem ; sin autem, Fratres hoc procurantes apud Deum essent excusati. Et addebat : Si exempla Patrum nos præcedentium non habuissemus, forsitan in statu pœnitentiæ, in quo sumus, non essemus : sed redditur unicuique aurum pro auro, scarletum *d* pro scarleto, cincinnium *e* pro cincinnio : nec aliquis unam faciat Deo, et non aliam qualitercumque. *f*

dolet non laborari pro canonizatione Martyrum.

c

d e

f

58 Lamentabatur quandoque Fr. Ægidius de cujusdam

EX MSS

g dolet condolendum esse peccatoribus,

A jusdam civitatis *g* debellatione, graviter dolens, tam de crudelitate debellantium quam de periculo debellatorum. Et postquam dixit quod his esset multum condolendum, adjecit in hæc verba : Voluit tamen Deus, quod homines illius civitatis pœniterent et humiliarentur, quia sæpe vicinos suos, quibus erant potentiores, satis immaniter tractaverunt. Tunc dixit ei quidam Religiosus : Si Deus hoc voluit, sicut tu dicis, non debemus eis compati, sed potius de illorum pœna gaudere ; quia omnis homo debet conformare voluntatem suam voluntati divinæ. Respondit, Ponamus, quod Rex aliquis posuerit edictum, quod si aliquis commiserit tale facinus, decapitetur vel suspendatur ; et dato quod filius Regis illius, in crimen hujusmodi lapsus, de mandato Regis trahatur ad mortem prædictam ; credis tu, quod Regi placeret, quod homines exultarent et dicerent, Gaudeamus, quia dominus Rex ducit filium suum ad mortem ? Non placeret Regi tale gaudium, sed displiceret : sic est, ait, in isto negotio. Alia vice dixit ei quidam : Si quis laudat me de bono, etiam quod non habeo, inde glorior vane in corde meo. Respondit : Si quis esset pauperrimus, totus plagatus et pallidus, vilissimis et sordidis vestimentis indutus, et omnino discalceatus, et homines venirent ad eum dicentes : Salve domine, quia mirabiliter es dives, B decorus, et pulcher, et valde speciosa vestimenta et calceamenta habes ; Nonne stultus esset, si talis laus ei placeret, et se talem arbitraretur esse qualem illi dicerent, cum sciret certissime rem illam omnino se aliter habere ?

dum juste a Deo puniuntur :

quam stulta res sit vana gloria.

59 De omnibus Religionibus et Religiosis, quidam placent Deo, et quidam displicent. Eorum autem qui placent sunt duo ordines : unus nominatur ordo amantium, alter placentium. In ordine autem amantium ; sunt omnes magni servi Dei, qui se totaliter diligunt in desiderio placendi Deo, et diligunt se invicem in desiderio placendi ad invicem propter Deum. Isti amantes quatuor habent oculos ; unus oculus semper respicit, quid magis placeat voluntati et beneplacito Domini Dei : alius semper respicit proximum, ad dandum ei semper pacem et bonum exemplum : aliorum duorum unus respicit ante, alius retro : ille qui est ante, respicit quid sibi evenire debeat de omni opere quod facit : qui est retro, speculatur si opus quod facit placet Domino Deo. Et sic oculus qui est ante, respicit retro : et qui est retro, respicit ante : et isti duo oculi sunt judices operum. C Alius ordo dicitur placentium ; et placentes dicuntur omnes illi, qui se custodiunt, ne dicant vel faciant aliquam tribulationem alteri : et si alii eis faciant tribulationes, ipsi fiunt servi eorum qui eos affligunt, de plena et bona voluntate cordis, et vadunt videlicet ad justitiam, et non transeunt terminos justitiæ, ut rationem faciant alicui. Isti duo ordines sunt in beneplacito Domini Dei.

Religiosorum alii amantes Deum,

alii placentes Deo :

60 Illi autem Religiosi qui sunt in discordiis et contentionibus propter res terrenas, et non propter bonum animæ, sed propter securitatem se reputant bonos, omnes sunt in displicentia Domini Dei : sed possunt de displicentia redire ad placentiam, per pœnitentiam, et confessionem, et cautelam. Sed caveant ; quia tam diu possunt in malo perseverare, quod eis ostium misericordiæ clauderent, et projicerentur extra salvationem. Et Prælati, Magistri divinitatis, Prædicatores et Sacerdotes, a Deo sunt ordinati hac ratione, ut sciant animas trahere ad salvationem ; et ut hoc ferventius desiderent et appetant, quam vinum vel aquam bibere cum fortissime sitiunt ; et ut patiantur pœnam pro animabus : tales prædicti Magistri, Prædicatores, et Sacerdotes, omnes sunt in beneplacito Domini Dei. Omnes autem prædicti Magistri Prædicatores et Sacerdotes, qui magis sitiunt laudari et honorari, quam D sitiunt animas trahere ad salvationem, omnes stant in displicentia Dei : sed de displicentia Dei possunt redire ad placitum Dei, si confiteantur et amodo se custodiant. Sed tantum possunt in hoc morari, quod clauderetur eis ostium misericordiæ, et projicerentur extra salvationem.

displicentes qui ?

61 Omnes gentes *h* facit nasci Dominus Deus, propter suum honorem, et propter hanc rationem, ut debeant eum omnes diligere super omnia, et proximum propter Deum sicut seipsos. In tantum una gens diligit aliam, in quantum se amant et hortantur ad salvationem. Omnis gens quæ non amat et timet Deum est in peccato mortali, et est data in manus odii, et projecta extra salvationem. Omnis gens quæ grandescit in sua reputatione, et reputat se altam et bonam, de hoc quod Dei est, nec recognoscit a Deo esse quod habet ; ipse eam, velit nolit, parvificabit et humiliabit. Omnis gens, quæ non vult portare pœnitentiam et pœnam pro peccatis, data est in manus pœnæ, et projecta est extra salvationem in damnationem. Omnis gens, quæ non timet et pavet Deum, dabitur in manu magni pavoris, et projicietur extra salvationem in damnationem. Gentes quæ magis amant res terrenas, quam Dominum qui fecit eas, punientur in tribulationibus et flagellis. Gentes quæ non diligunt bonum suum, id E est, salutem animæ suæ, habebunt malum suum, id est, damnationem animæ suæ. Omnis gens quæ rationem Domini sui nec vult audire nec observare, ordinata est ad pœnam. Omnis gens quæ deridet verbum Dei, ordinata est ad pœnam iræ. Sicut sol quando oritur, stellæ amittunt lumen suum respectu solis, sic luna et sol perdunt lumen suum respectu unius animæ glorificatæ. Unum signum est quod homo sit in gratia Dei, si in nullo exaltetur, sed semper humilietur. Excuso autem me coram Deo et vobis, quod non sum ego qui dico prædicta : quia per me suspenderer in furcis, et projicerer in damnationem extra salvationem.

h Omnium communis obligatio,

et hujus neglecta pœna.

62 Octo sunt lapides pretiosi, quos dedit Dominus sanctis eremitis, B. Francisco, B. Dominico, sanctis quoque monachis et omnibus Sanctis suis. Primus est, dolere de peccatis, et ea pure confiteri, et pœnitentiam pro eis portare, et cavere de futuris, et esse obediens. Secundus est, quia ipsi Sancti eradicati erant ab omni spe mundi et hominum ; ita quod corda eorum, nullam radicem temporalitatis nec carnalitatis invenientia ubi se tenerent, ad solum Deum, qui corda fecerat, necessario revertebantur. F Tertius est, quod omne bonum quod habebant recognoscebant a Domino Deo esse, et omne malum a peccatis suis. Quartus, quod quicumque malum eis dicebat vel faciebat, erant eis servientes de plena et bona voluntate cordis. Quintus, quod amabant reprehensiones, et non honores ; et diligebant unitatem in omni gente pœnitentiæ ; et erant misericordes et pii. Sextus, quod reputabant se omnibus aliis viliores, et omnes alios meliores se. Septimus, quod ipsi serviebant et non expectabant serviri : et quicumque eos reputabant viles, ipsi cum eis se viles reputabant. Octavus, quod omnia beneficia recognoscebant esse a Deo, et ea sibi reddebant, dicentes Domine, quid sumus? quia si abstuleris a nobis bona tua quæ fecisti nobis, erimus pejores omnibus qui sunt in provinciis. Quia qui sibi bona quæ Dei sunt appropriat, Deus eum expropriat : et qui nihil sibi appropriat, sed totum Deo attribuit, huic Deus bona sua, quæ ipse facit, appropriat. *i*

Octo lapides pretiosi sanctorum Eremitarum.

i

ANNOTATA.

a *Totum hoc Caput defuit in MS. Germanico Surii, nec*

nec non in ecgrapho Wratislaviensi : accepimus illud ex MS. Antuerpiensi : ex quo qui imprimenda curavit Aurea hæc dicta, omisit vel amisit numerum 48, 49 et 50.

b *Unde intelligas, hæc tractata fuisse, cum B. Ægidius annum* 50 *ageret : in ordine numerandi enim sunt anni a tempore factæ visionis : hæc autem ei obtigit anno* 18 *suæ conversionis.*

Martyres Marocci-tani.

c *Horum Martyrium dedimus* 15 *Januarii, obitum ab iis an.* 1220, *ubi vide quæ de eorum, quamvis non canonizatorum, publico per Lusitaniam et intra Ordinem cultu, diximus.*

d *Alias* Escarletum *et* Scarlatum *coccus, purpura, videtur esse vox prorsus peregrinæ originis, sicut et ipse color.*

e *An idem valet quod* pilum pro pilo?

f *Videtur aliquid ad perfectum sensum desiderari.*

g *Quænam hæc Urbs fuerit haud ita promptum est divinare, cum externis internisque bellis arserit seculo* XIII *Italia : propendet tamen conjectura in ipsam urbem Romam, anno* 1243 *per duos menses obsessam a Frederico Imperatore : verbum enim* debellare, *hic solum pro oppugnare videtur sumi.*

h *Idiotismo Italico et etiam Francico* Gens, *et* Gentes *usurpantur indefinite pro* homnibus,

i *Hic finiuntur Manuscriptum et Impressum Antuerpiense.*

CAPUT V.

Reliqua B. Ægidii dicta. a

Ex MS. Silesitico.

a

Commendatur memoria mortis.

Siquis vixisset ab initio mundi usque modo, et semper passus fuisset malum in omni vita sua, et modo iret ad omne bonum, quid noceret ei omne malum quod passus est? Et si quis habuisset semper omne bonum ab initio seculi usque modo, et nunc iret ad omne malum, quid ei prodesset omne bonum quod habuit? Dixit ei quidam secularis : Vellem in hoc mundo diu vivere, et in omnibus abundare. Cui respondit ; si viveres mille annis, et esses Dominus totius mundi, in morte, quod præmium reciperes a corpore, cui servivisti? sed in modico tempore, qui bene se gerit, et bene se custodit, præmium inenarrabile recipiet in futuro.

In quo consistat vita activa.

64 Cum nullus sit, qui ad contemplativam vitam accedere valeat, nisi per activam fideliter et devote exercitatus fuerit ; oportet quod cum omni solicitudine vita activa utatur. Ille esset bonus activus, qui, si possibile esset, omnes hujus mundi pauperes pasceret, omnes vestiret, omnia eis necessaria tribueret abundanter, et omnes ecclesias et hospitalia faceret hujus mundi ; et si postea haberetur malus homo ab omnibus hominibus de mundo, et ipse hoc bene sciret, et nollet teneri nisi malus, et propter hoc a novo bono opere non cessaret, sed magis ardenter, frequenter, et ferventer in omni bono opere se exerceret ; sicut ille, qui non vult, nec desiderat nec expectat inde aliquid meritum in hoc mundo, considerans qualiter Martha solicita circa frequens ministerium, adjuvari petens a sorore, a Domino est increpata, et tamen a bono opere non cessavit : sic et bonus activus, nulla increpatione vel desperatione debet a bono opere cessare, quia non terrenum, sed æternum spectat inde habere præmium.

in quo contemplativæ perfectio.

65 Ad contemplandam gloriam divinæ immensitatis et majestatis, nullus potest accedere, nisi per fervorem spiritus, et frequentem orationem. Per fervorem spiritus accenditur homo, et ad contemplationem ascendit, quando cor cum membris est ad hoc totum dispositum plene, ita quod nihil velit neque cogitet præter id quod habet et sentit. Ille esset bonus contemplativus, qui si haberet incisos pedes et manus, et extractos oculos et incisum nasum, aures et linguam ; præ magnitudine suavissimi et ineffabiliter et inæstimabiliter grandis odoris et dulcedinis, nulla alia membra, nullaque alia quæ circa cœlum excogitari possunt, curaret vel habere desideraret, præter id quod habet et sentit. Sic Maria sedens secus pedes Domini, tantam recipiebat dulcedinem verbi Dei, quod nullum habebat membrum, quod posset aut vellet facere aliud, quam id quod faciebat. Et hoc est signum, quod conquerenti Sorori suæ, quod eam non adjuvaret, non verbo vel indicio respondit. cujus advocatus factus est Christus, respondens pro illa quæ respondere non poterat : quia aliud non sentiebat et cogitabat, quam ille clamabat. Contemplari est ab omnibus esse divisum, et soli Deo esse conjunctum.

Gratia quam paratæ hominibus,

66 De divinis rebus fit homo dives, et de humanis fit pauper : ergo multum ea debet diligere homo, et ista odire. Sicut universæ viæ terræ plenæ sunt vitiis et peccatis, sic omnes viæ cœli sunt plenæ gaudiis et virtutibus, Gratiæ et virtutes sunt creaturis præparatæ, vocantes omnes et dicentes, Venite et recipite nos, et docebimus vos viam veritatis : et miser homo non vult ire. Cujus ergo culpa est, si homo vivit in miseria et paupertate, cum vocetur ad Dominum, et non vult laborare ire ad ipsum ? Et ideo dignus est pœnis inferni. Sicut virtutes et gratiæ sunt viæ et scala ad regnum cœlorum, ita vitia et peccata sunt scalæ ad profundum inferni. Periculosum est a Domino gratias petere et virtutes ; quia si secundum gratias et virtutes a Domino tibi datas non operaris, efficieris magis inimicus Dei : et ita plus petere, est te majorem inimicum Dei facere propter magnitudinem. Quanto majora dona offert Dominus servo suo, tanto est magis ingratus, si non custodit et reddit sibi gratiam. Quanto magis est homo plenus virtutibus et gratiis, tanto magis impugnatur a vitiis et peccatis, et tanto magis debet ea odio habere : unde de omni vitio, quod homo vicerit, acquirit sibi virtutem.

quam solicitæ observandæ sint.

Orationis perfectæ fructus :

67 In oratione multæ inveniuntur et merentur gratiæ et virtutes : quarum prima hæc est, quia illuminatur homo in mente ; secunda, quia roboratur in fide ; tertia, quia suas cognoscit miserias ; quarta, quia pervenit in timorem et humiliatur et vilescit sibi ipsi ; quinta, quia pervenit in contritionem ; sexta, quia occurrunt lacrymæ ; septima, quia venit in cordis emendationem ; octava, quia purificatur conscientia ; nona, quia stabilitur in patientia ; decima, quia supponit se obedientiæ ; undecima, quia pervenit in veram obedientiam ; duodecima, quia pervenit in scientiam ; tertia decima, quia pervenit in intellectum ; quarta decima, quia pervenit in fortitudinem ; quinta decima, quia pervenit in sapientiam ; sexta decima, quia pervenit in notitiam Dei quæ se manifestat his, qui adorant eum in spiritu et veritate ; postea accenditur in amorem, currit in odorem, pervenit in dulcedinem suavitatis, et in mentis quietem ducitur, et in gloriam perducitur : postquam autem posuit os in verba Altissimi, ubi anima satiatur, quis poterit eam separare ab homine qui perducitur ad contemplationem?

ad hos quomodo perveniatur.

68 Ut autem ad prædicta quis perveniat, inter multa alia sex sunt necessaria ; videlicet consideratio suorum malorum præteritorum, de quibus oportet quod doleat ; cautela de pœnitentibus : timor de futuris ; consideratio misericordiæ Dei quæ [conversionem] hominum expectat, de criminibus se non ulciscendo, cum pro illis mortalis homo sit dignus pœna æterna secundum justitiam divinam : attentio beneficiorum Dei, quæ explicari non possunt, videlicet beneficia incarnationis, quam pro nobis assumpsit ; passionis, quam pro nobis sustinuit ; doctrinæ,

quam

A quam nobis reliquit; et gloriæ, quam nobis promisit.

Ex MSS Varia utiliter dicta,

Item dicebat, ea quæ odit secularis debet religiosus diligere, videlicet, paupertatem, verecundiam, nuditatem, famem, sitim, vilitatem, et his similia. Dicebat sanctus Fr. Ægidius de religione: Navis fracta est, conflictus factus est: fugiat qui fugere potest, et evadat si potest. Item dicebat in fervore spiritus: Parisius, Parisius, ipse destruis ordinem S. Francisci. *b* Item docuit quemdam prædicatorem, ut diceret, Bo bo, *c* id est, multum dico, et Poco fo, id est, parum facio. Item audiendo quemdam dicentem operariis vineæ, fate et non parlate; vocavit Fratres dicens: Audite, quid ille dicit, facite et non loquimini.

In variis occasionibus:

69 Cuidem eum interroganti, quare magis pullulant in homine mala, quam bona, respondit, Post maledictionem pronior est terra ad producendas malas herbas, quam bonas: tamen assiduus cultor ita frequenter posset facere, quod herbæ malæ vix possent ascendere. Item quærenti de prædicatore, dixit, quod sufficiebat sibi ripa maris ad lavandum manus, pedes, et totum corpus; et stultus erat, qui quærebat de illa, quæ erat in profundo maris: et cui B sufficit scientia ad bene vivendum, nimis alta non quærat. Item dicebat: Debes Deum rogare, ut non faciat tibi multa bona in hoc seculo, et ut te mittat ad dura prælia, et non te adjuvet propter majus præmium. Item dicebat, In hoc potest cognosci si quis homo Deum perfecte diligit, qui omni solicitudine separat se a vitiis, et quotidie magis operatur bonas operationes. Item dicebat, Major virtus est sequi gratiam, quam tribulationes patienter sustinere: plerique enim patienter tolerant tribulationes, sed non sequuntur gratiam. Item dicebat, Tantum est dicere Frater Minor, quantum videlicet subjicere sub pedibus omnium: quia quanto plus est descensus, tanto magis ascensus. Item dicebat, Qui plus amat, plus desiderat. Item dicebat, Magis debemus timere de bonis, quam de malis: malum sequitur homo, sed bono est contrarius,

quomodo collaborandum gratiæ:

70 Item dicebat de gratia, quam non habet homo, tenebitur inde reddere rationem; quia cum Dominus creaturam suam creat benevolentia et gratia sua etiam ex natura debet esse benevolus et gratiosus: unde ex negligentia et imperfectione sua perdit homo perfectionem suam; si enim bene et solicite laboraret in gratia sibi data et collata, invenire et C daret sibi gratiam, quam non habet. Item dicebat; melius est esse in domo Dei, hoc est in Religionem, plena serpentibus, si ibi Dominus, quam esse in domo pulchra, plena deliciis et divitiis, sine divina præsentia. Item dicebat. Volo, inquit, primo esse obediens usque ad mortem: secundo, volo subjicere pedibus aliorum: tertio, volo me dure reprehendere et castigare: quarto, volo carnes meas dentibus lacerare: quinto, si voluntarie nollem me ab aliis retrahere, volo per vim cum torque in collo retrahere me *d*. Interrogatus, quid sentiret de B. Francisco,

d quid sentiendum de S. Francisco?

respondit totus inflammatus ex auditu B. Francisci dicens: Ille homo B. Franciscus numquam deberet nominari, quin homo præ gaudio lamberet labia sua: tantummodo unum sibi defuit scilicet corporis fortitudo. Si enim tale corpus habuisset, quale ego habeo, scilicet ita robustum, procul dubio totus mundus eum nimine sequi potuisset.

e Idiota æque ac litteratus amare Deum potest.

71 Semel Fr. Ægidius dixit S. Bonaventuræ: *e* Pater mi, multas gratis fecit nobis Deus, nos insipientes et idiotæ, qui nullam sufficientiam accepimus, quid poterimus facere, ut salvemur? Respondit S. Bonaventura: Si Deus nullam aliam gratiam daret homini, nisi quod posset eum diligere, sufficeret. Et Fr. Ægidius ait: Potest idiota tantum diligere, sicut litteratus? Respondit. S. Bonaventura: Una vetula plus potest, quam Magister in Theologia. Tunc Fr. D Ægidius in fervore spiritus, vadens in hortum versus portam, quæ respicit civitatem, exclamavit: Vetula paupercula, simplex et idiota, diligas Dominum Deum tuum, et poteris esse major quam Fr. Bonaventura: et tum fuit raptus immobilis per tres horas. Duo Cardinales ad eum semel venerunt, ut ab ipso verba vitæ audirent; et cum vellent recedere rogaverunt eum, ut Deum pro illis rogaret: Quibus ille respondit: Quæ necessitas est ut Deum orem pro vobis, cum vos habeatis fidem et spem majorem quam ego? Quomodo? inquiunt illi: qui respondit, Quia vos, cum tot divitiis, honoribus, et prosperis hujus mundi, speratis misericordiam Dei: ego autem cum tot calamitatibus et adversis, timeo damnari. Quo illi corde compuncti, et in melius mutati, ab ipso recesserunt. Prædicta de vita et dictis Sancti Fr. Ægidii, ad præsens sufficiant.

Responsum duobus Cardin. datum.

ANNOTATA.

a *Quæ sequuntur habentur ex solo MS. Uratislaviensi, nisi quod eorum aliqua mixta sint Vitæ apud* E *Antoninum et Surium, et quod apud hunc in fine Dictorum aureorum inveniantur aliqua infra exhibenda.*

b *Item legitur apud S. Antoninum et Bernardinum Pisanum: Arturus in Annotationibus solicite agit, ut vere ac merito dictum fuisse ostendat.*

c *Nescimus qua phrasi aut dialecto: fortassis plebeia ac triviali, et nunc exoleta.*

d *Reliquum hujus numeri et initium sequentis etiam habebatur in Surio, sed locis disparatis. MS. Germanicum concludebatur verbis D. Bonaventuræ, ex Legenda S. Francisci a nobis allatis initio Commentarii.*

e *Addit Surius cap. 15. S. Bonaventuram tum fuisse* Ministrum Generalem: *quod munus suscepit an.* 1256, *canonizatus an.* 1282: *ut potuerit titulus* Sancti *nomini ejus hic additus fuisse, vel primitus vel certe antiquitus.*

PARS III
Facta et consilia ædificativa ad finem vitæ.

Ex MS. Uratislaviensi, S. Antonino, Surio et Waddingo collecta.

CAPUT I.
Prudentia B. Ægidii consilia. F

Cuidam Fratri conquerenti sibi, quod Guardianus eidem tempore orationis mandasset, quod ire pro pane; respondit Fr. Ægidius, Nondum quid sit oratio cognovisti; quia vera oratio est, quod subditus prælati sui facit voluntatem. Et dixit Fr. Ægidius: Signum superbiæ est ponere caput sub jugo obedientiæ, et extrahere inde, ut via, quæ sibi perfectior videtur, adimpleatur. Si homo esset tanta gratia elevatus et devotione, quod loqueretur cum Angelo, et a suo prælato vocaretur, statim deberet colloquium Angelorum dimittere, et prælato promptius obedire. Hoc exemplo firmavit Fr. Ægidius semel, qui raptus coram Domino Papa Gregorio et Cardinalibus, qui ierant ad ipsum visitandum *a* Perusii ad locum de monte, sibi præcipiendo Dominus Papa, quod statim ad eos deberet redire, statim qui insensibilis videbatur, cucurrit ad Papam, et ejus pedibus provolutus, dixit humiliter culpam suam.

Docet obedientiam esse optimam orationem:

per eam revocatur a raptu,

a

73 Audiens Fr. Ægidius casum Fr. Eliæ, de inobedientia *b* et apostasia ac excommunicatione, prostravit se in terram, et terræ se fortiter constringebat corpore; et interrogatus quare hoc faceret, respondit: Volo descendere quantum possum: Fr. Elias ideo cecidit, quod ascendit tantum propter saltum. Semel Fr. Ægidius volens obedientiam experiri cujusdam

A cujusdam Fratris in sacra Theologia Magistri, qui sanctæ Claræ prædicabat et ejus Sororibus, prædicanti dixit : Tace Magister, quia ego volo prædicare. Qui statim tacuit : et postquam Fr. Ægidius in fervore spiritus eructavit melliflua, dixit Magistro : Perfice nunc, Frater, sermonem, quem incepisti. De quo B. Clara exultans in spiritu, dixit ; Hodie impletum est desiderium B. Francisci, mihi aliquando dicentis : Opto Fratres meos Clericos multum ad tantam humilitatem devenire, quod Magister in Theologia a voce Laici, prædicare volentis, a prædicatione cessaret. Dico vobis, Fratres, ait Sancta Clara, quia me plus ædificavit, sua humilitate, quam si vidissem eum mortuum, suscitantem.

eamdem experitur in Magistro concionante :

74 Cum Fr. Ægidius semel ivisset Assisium, Fratres eum per domum duxerunt ostendentes ei ædificia sumptuosa, quæ construxerant, quasi in eis gloriantes. Quibus diligenter inspectis, Fr. Ægidius dixit Fratribus illis ; Dico, Fratres, quia nihil deficit vobis nisi uxores. Et perturbati Fratres de hoc, et fortiter scandalizati fuerunt ; Quibus dixit Fr. Ægidius : Fratres mei, vos bene scitis, quod ita est vobis illicitum dispensare in paupertate, sicut in castitate ; postquam paupertatem a vobis rejecistis, de facili rejicere potestis et castitatem.

improbat ampla ædificia :

B c

75 Mortificationi carnis intendebat strenue, in servitutem eam reducendo : quare candore præfulsit nitidæ puritatis : unde Fr. Ægidius semel comedebat in die hora serotina, et tunc valde parum : et dicebat Fr. Ægidius, Caro nostra est sicut porcus, qui avide currit ad lutum, et esse continuo in luto delectatur : et caro etiam est sicut crabro, qui fimum equinum volvere cupit ; caro est pugil inimici. Interrogatus a Fratre quodam, quomodo possemus carnem a vitiis ipsius præservare : respondit Fr. Ægidius, qui vult transferre magna saxa vel trabes magnas, studet eas transferre ingenio magis quam viribus : et in hoc facto similiter est procedendum. Omne vitium lædit castitatem : est enim sicut speculum clarum, quod per solum halitum obscuratur. Impossibile est hominem venire ad gratiam Dei, dum ei in carnalibus placeat delectari. Caro vult nos tradere die ac nocte ; quam qui vincit, vincit omne inimicos, et venit ad omne bonum. Et dicebat aliquando : Inter omnes virtutes, ego diligerem castitatem. Et cum quidam Frater diceret ; Nonne major est caritas? respondit Fr. Ægidius,

docet mortificare carnem ;

extollit laudem castitatis :

C Et quid est castius caritate? et frequenter canendo dicebat : O sancta castitas, qualis es, qualis es? tu es talis et tanta, qualem et quantam te fatui non agnoscunt. Et cum Frater peteret, quid vocaret castitatem ; respondit : Castitatem voco omnes sensus custodire gratia Dei. Et cum castitatem commendaret, secularis quidam præsens dixit : Ego abstineo me ab omnibus, præterquam ab uxore mea : sufficitne sic stare? Respondit Fr. Ægidius, Videtur tibi quod homo non possit inebriari vino vegetis suæ.

76 Erant quandoque simul Fratres Ægidius, Rufinus (d), Juniperus et Simeon ; ait autem Ægidius : Quid facitis vos cum tentationes carnis vos infestant? Fr. Juniperus dixit : Humi prostratus commendo me Deo et sanctissimæ Matri ejus. Juniperus vero, Simul atque sentio, inquit ejusmodi tentationem, jubeo eam procul abscedere, quod hospitium meum jam occupatum sit. Tum Ægidius : Ego, inquit tecum sentio : nam cum id genus tentationibus nulla expeditior pugna est, quam ut fugias, nec cum eis contendas.

d

ad carnis tentationes fugam consulit.

77 Accessit ad eum quidam ex Fratribus, cui in aliis tribulationibus subvenit, exultans et jactans se laqueos sibi præparatos evasisse et tentamenta vicisse diaboli. Sequentis enim a tergo feminæ dixit sibi immissam concupiscentiam, eoque validiorem quo propius illa accedebat : stetisse vero parumper : atque prætereuntem serius aspexisse : mox omnem evanuisse tentationem. Interrogavit gloriabundum vir sanctus, an pulchra esset mulier vel deformis, adolescentula vel vetula. Respondit anum fuisse deformem. Tunc subjunxit Ægidius : Quid ergo mirum si præteriit tentatio, apposito antidoto? Scias, fili mi, potius te succubuisse quam vicisse. In eo consistebat, victoria, quod prætereuntem non aspiceres : sed dimissis vel clausis oculis te tentantem omnino negligeres. Victoria tentationis carnalis, non in congressu, sed in fuga securior et firmior est. Cave iterum ne molestas tibi feminas, neque universim ullas, in faciem respexeris : nam pro vetula, adolescentula ; et pro deformi, speciosa se tibi objiciet ; quæ tentationem non remittet, sed augebit ; non tollet, sed immittet : quo fiet ut facile pro victoria turpem lapsum, et pro gloria perpetua reportes infamiam.

D

Ex MSS. arguit curiosum aspectum mulieris.

78 Quidam Frater, conquestus est secum quod Fratres faciebant eum nimis laborare, ita quod vix poterat stare ad orationem : et ideo petebat licentiam eundi ad aliquod eremitorium, ubi quietius Deo serviret. Cui Fr. Ægidius ait : Si accederes ad Regem Franciæ, et ab eo peteres mille marcas argenti, nonne merito diceret tibi, Quid insanis hoc petendo? quid enim fecisti pro me, ut dem tibi tantum argenti? sed si prius pro eo aliquod magnum laboriosum opus fecisses, tanto præmio dignum, audacter et juste postulares. Si ergo vis postulando orare ut exaudiaris, oportet te prius pro Deo laborare. Idem dixit : Major est virtus facere bonum pro voluntate alterius unum, quam duo pro voluntate sua. Idem ait : si cui oculis et manibus privato aliquis restitueret omnia membra deperdita, certe illi deservire deberet cum magno affectu omnibus diebus vitæ suæ, ut ingratus non convinceretur de tanto beneficio : sed ecce Dominus Deus dedit nobis manus, pedes, et oculos, et omnia alia bona, spiritualia, temporalia et corporalia ; et tamen nolumus ei servire.

Docet collaborando facere ut oratio efficax fiat,

E

inculcat gratitudinem Deo debitam :

79 Alteri interroganti quomodo fugere posset tentationes, respondit Fr. Ægidius, Qui fugit tentationem, fugit vitam æternam : quia non coronabitur nisi qui legitime certaverit. Accessit Frater unus ad Ægidium dicens cum magno gaudio : Pater, bona nova dico tibi. Cui ille, Fili, dic. Ego, inquit, in visione ductus fui in infernum, et nullum fratrem Ordinis nostri ibi vidi. Et Ægidius cum multis suspiriis respondit : Bene credo, fili, quia nullum ibi vidisti : et hæc replicans in extasim raptus est. Cum autem ad se reversus fuisset, interrogavit ille, Quomodo, Pater, credis quod nullus Frater sit in inferno? vel si sint, quare non vidi eos? Respondit Ægidius, Ideo nullum Fratrem ibi vidisti, quia non tantum profunde in infernum descendisti, ubi cruciantur ii qui sine operibus et observatione Regulæ tunicas Fratrum Minorum portaverunt : nam sicut alii Fratres observantes Regulas sunt in cælo multum gloriosi, ita peccatores et mali Fratres sunt inter alios magis miseri in inferno.

docetur quanta sit eorum qui ex ordine pereunt damnatio.

F

80 Fr. Gratianus ait ad eum : Ego, mi Pater, novi concionari, date consilia, et alia bona opera facere : sed nescio tamen, quid potissimum sequar, quæso te dicas, quid tibi consultissimum videatur. Ægidius respondit : Nihil potes gratius facere Deo, quam ut teipsum a collo suspendas. Perterrito illo ob hujusmodi sermonem, Ægidius ait : Qui suspensus est, non est ille quidem in cælo, at tamen terra superior est, semperque deorsum respicit. Sic et tu facias. Quandoquidem necdum datur tibi esse in cælo, mentem sursum erigas ab his rebus caducis, exerceasque te in virtutum operibus, de teipso submisse sentiens

Facere docet mortificationem affectuum :

Ex MSS.

A tiens, et Dei misericordiam constanter exspectans. Adolescens quidam dixit beato viro, velle se religiosum fieri, et monasterium petere. Tum ille: Si vis, inquit, isthuc facere, abi et quamprimum jugula parentes tuos. Adolescens vero ejulans, Quonam, inquit, pacto tantum ego in me scelus possum admittere? Respondit Ægidius: Non ego te jubeo illos ferro necare, sed gladio spiritali: qui enim non odit patrem suum et matrem, non potest effici Christi discipulus.

etiam ardo fidenter orandum esse,

81 Sciscitanti quondam, qua ratione posset ferventer orare Deum, cor suum sentiens torpore et frigore affectum; ita ait Ægidius: Ponamus Regem quemdam habere duos fideles ministros, quorum alter armis munitus sit, alter inermis: mittere autem eum utrumque, ut cum hostibus pugnam ineant. Armatus igitur ibit imperterritus ad certamen: inermis vero dicit Regi suo: Vides, domine Rex, me nullis tectum armis: attamen amore tui proficiscar ad pugnandum adversus inimicos tuos. Cernens autem Rex tantum illius erga se fidem, dicet satellitibus suis: Ocyus parate arma, quibus induatur fidissimus servus meus, imprimatisque ei signum armaturæ meæ. Ita etiam, qui ad certamen orandi absque devotionis gustu fidenter accedit, Deo providente, B non frustratur rebus necessariis.

incunctanter suscipiendam religionem:

82 Quodam illum consulente, num monasterium ingredi deberet, sic respondit: Si quis valde inops sciret alicubi in agro reconditum thesaurum, putasne quæsiturum illum ab aliquo, an eum thesaurum effodere deberet? Quanto ergo magis properare debent homines, ut reperiant vitæ æternæ thesaurum? Tum ille consiliis ejus parens, relictis omnibus, factus est monachus. Alius Frater rogavit, quidnam posset Deo gratissimum facere: Ægidius autem mane respondit illi cantans: Unam, uni: nec quicquam his addebat. Dicente Fratre, se nescire quid ea sibi velint, Unam, inquit Ægidius, animam sine intermissione et absque medio uni Deo commendabis.

Deo uni adhærendum.

Vita monastica quanto tutior sit seculari:

83 Alio quodam ex ipso perquirente, possitne divinam sibi conciliare gratiam, qui in seculo permaneat; ita ait: Potest quidem, sed mallem ego gratiam unam in monasterio, quam decem in seculo; quæ enim in monasterio obtinetur gratia, ea et crescit facile, et bene custoditur: quod is, qui monasticum sectatur institutum, ab omni mundi strepitu et solicitudine perturbante, quæ magnum adferunt gratiæ impedimentum, sejunctus sit; aliique C Fratres piis adhortationibus et sanctis exemplis a malo eum retrahant, et ad bonum incitent. Porro gratia, quæ in seculo percipitur, et cito solet amitti, et ægre conservatur: quod mundanarum tentationum solicitudo, quæ est perturbationum et inquietudinum parens, divinæ gratiæ et impediat et perdat suavitatem; tum quod alii seculo dediti homines, pestiferis suasionibus et perniciosis exemplis, eum qui divina gratia præditus est a bono revocent, fortiterque impellant ad perpetranda mala: si quis enim velit recte et inculpate se gerere, eum non modo non adjuvant, sed irrident etiam; Dei autem inimicos tantum abest ut reprehendant, ut etiam efferant et extollant. Satius est igitur una potiri gratia in libertate, quam decem in ejusmodi timoribus et periculis.

non omnia alienis orationibus committenda:

84 Frater quidam rogavit Ægidium, ut pro ipso Dominum deprecaretur. Cui Ægidius, Tu vero, inquit, ora pro teipso. Quod enim alium pro te mittis, et tu interim desides, cum possis ipse iter facere? Illo dicente, se peccatorem esse, Ægidium autem Dei amicum, atque ea causa posse fidenter et pro se et pro aliis deprecari; Ægidius respondit: Frater mi, si omnes urbis hujus plateæ auro et argento plenæ essent, proclamatumque foret, licere cuilibet illud auferre, aliumne pro te nuntium ablegaturus esses, qui tuo nomine id tolleret? Puto equidem D teipsum iturum, nec satis fisurum alteri. Ita nimirum Deus totum implet mundum, et potest inveniri ab unoquolibet: tu igitur ipsius eum adito, nec alium pro te mittas.

85 Nobilis quidam conversus ad Deum, factus est Franciscanus. Cum hoc magna intercessit Fr. Ægidio consuetudo et familiaritas, cum esset in seculo: postquam autem religiosus factus est, nullam ei Ægidius voluit peculiarem exhibere familiaritatem, ut ante consueverat, sed ait illi: Frater carissime, nos unius ejusdemque familiæ sumus, unique Domino pariter famulamur: mihi autem incompertum est, an gratum sit Deo, ut sic illi servias, quemadmodum ego te hortari velim: fortassis enim me hoc vel illud monente, illi visum erit aliud abs te exigere. Itaque non sum ego deinceps solicitus de te, missamque facio omnem singularem erga te familiaritatem, qualis mihi solebat esse tecum, cum secularis esses. Quinque Provinciales Ministri eum visum perrexerunt Perusiam: quos ut vidit, mystico et spirituali cantu voluit impositi monere officii, apposita similitudine æterni habitaculi, absque lapide et calce E constructi: neque dissimilem esse Religionem subjunxit, cujus ædificandæ illi erant operarii. Sed dum cœlestes voluit describere mansiones, subito raptus est.

Religiosis amicis quomodo consulendum.

ANNOTATA.

a *MS. Silesiticum (ex quo caput hoc exorsi hactenus prosequimur) simile quid iterum posuerat supra, agens de gestis Perusii in Palatio, uti notavimus ad Caput.* 3 *litt.* h.

b Apostasia F. Eliæ *accidit anno* 1244, *postquam is sæpius, etiam sub S. Francisco functus esset supremo Ordinis Ministeriatu: et hanc creditur divinitus meruisse, propter laxatam paupertatem.*

c *Huc spectat quod S. Antoninus refert tit.* 24, § 6. Fr. Elias post mortem B. Francisci cœpit erigere basilicam miræ magnitudinis,... et pecuniarias collectas indixit provinciis pro opere consummando. Concham etiam marmoream ante fabricam illam posuit, in qua pecuniam ponerent adventantes. Quod cernentes socii B. Francisci, et specialiter Fr. Leo, perrexit Perusium ad Fr. Ægidium, pro consilio super hoc requirendo. Cumque Fratres quærerent ab eo utrum concham illam liceret sic tenere, F conversus ad Fr. Leonem dixit lacrymosis oculis: Si mortuus es mundo, vade et frange eam: si autem vivus, dimitte eam, quia illius Fratris Eliæ persecutiones dure posses portare.

Ægidii zelus pro paupertate.

d *Referuntur in Martyrologio Franciscano* Ruffinus 14 *Novembris*, Juniperus 4 *Januarii*, Simon 11 *Augusti. Porro MS. Wratislaviensi hactenus usi, progredimur ex Surio dare numerum* 76, *cetera hujus capitis S. Antoninus subministrat.*

CAPUT II.

Dona prophetiæ, intelligentiæ et sapientiæ in Ægidii gestis et dictis observata.

Fuit autem in Ægidio etiam prophetiæ spiritus, uti sequentia declarabunt. Venit aliquando ad eum quidam Ordinis Prædicatorii valde eruditus sacræ Theologiæ Doctor, qui multis annis mire vexatus fuerat hæsitatione quadam de perpetua matris Dei virginitate. Videbatur enim ei fieri non posse, ut simul mater esset et virgo. Attamen dolebat ei plurimum, utpote viro bene Catholico, isthæc hæsitatio; cupiebatque ab homine divinitus illustrato de hac quæstione doceri. Audierat vero Fr. Ægidium, egregie

Cognoscit et aufert dubium de Virginitate B. M.

A egregie illuminatum, et sæpius rapi in Deum : itaque statuit ire ad eum, confidens ejus sermonibus hac ambiguitate se liberatum iri. Cum autem jam esset in via, Ægidius spiritu cognovit et tentationem et adventum ejus ; procedensque ei obviam, priusquam quidquam diceret, baculo terram percussit, et ait : Frater Prædicator, S. Maria virgo est ante partum : moxque illic ortum est elegans lilium. Iteram humum cædens, Frater Prædicator, inquit, S. Maria virgo est in partu : et confestim alterum erupit lilium. Tertio solum feriens, Fr. Prædicator, ait, S. Maria virgo est post partum : simulque tertium enatum est lilium. Mox autem Ægidius aufugit, et Doctor ille curatus est. Postquam autem didicit eum fuisse Ægidium, multo deinceps amore et illum et Ordinem ejus complexus est.

a
S. Ludovicum in spiritu agnoscit,

87 Statuerat aliquando S. Ludovicus Francorum Rex suscipere peregrinationem, et loca sacra *a* visere : audiens vero de eximia et admiranda Fr. Ægidii sanctitate, decrevit illum adire. Itaque Perusiam se contulit, ubi illum esse cognorat : cumque ad monasterii portam venisset, seu ignotus quidam peregrinus, cum paucis familiaribus, rogabat ubi Fr. Ægidius esset, nihil de se indicans ostiario. B Is autem dixit Ægidio, peregrinum præ foribus cupere ipsi loqui. Actutum vero spiritu cognovit Ægidius eum Regem Franciæ esse, celeriterque ad illum accurrit : dixisses hominem ebrium esse. Ubi in mutuos venere conspectus, sese inter se complexi sunt perquam hilariter, acsi longa inter ipsos intercessisset familiaritas : atque ita stabant simul ad portam cum multa eximii amoris significatione, tametsi neuter quidquam alteri loqueretur. Tandem a se taciti discesserunt. Ægidium autem ad cellulam suam redeuntem, quidam Frater rogavit, quisnam ille fuisset peregrinus, qui tot erga ipsum benevolentiæ signa ostendisset. Respondit ille, Ludovicum Christianissimum Gallarum fuisse Regem. Valde autem contristati et pudefacti Fratres, quod Ægidius tanto Principi nihil esset locutus, dixerunt ei : En venit ad te visendum e Galliis tam potens, et qua causa ei ne unum quidem verbum fundere voluisti? Mox Ægidius, Ne miremini, inquit, Fratres mei, nihil me cum illo Rege locutum : nam simul atque in mutuos amplexus et oscula ruimus, tanta divinæ sapientiæ luce perfusi sumus, ut alteri alterius pateret cor, et taciti videremus, quidquid invicem ore prompturi C eramus ; idque longe melius, quam vel dicere vel audire extrinsecus potuissemus. Quæ autem illic a Domino audivimus ; ea nullo vocis sono exprimere possumus, ob humanæ linguæ defectum, quæ Dei arcana explicare non potest, nisi per figurarum involucra : quod si inter nos ore locuti essemus, intus nobisipsis impedimento fuissemus. Noveritis igitur, Fratres dilectissimi, Regem illum Franciæ majori intus consolatione affectum esse, quam vel ego dicere, vel vos capere queatis : nosque a nobis cum ingenti animorum gaudio discessisse.

et mutuo absque verbis sua sensa communicant :

88 Cum Fratres monasterii Perusini in monte, vellent fodere puteum, nec convenirent de loco ; Ægidius accedens, et baculo terram percutiens, Hic, inquit, fodiatis : quod dum Fratres facerent, statim optimam aquam invenerunt, quæ in hunc usque diem scaturire non desinit : quare a viro sancto Puteus S. Ægidii vocatur *b*. Illud autem memorabile de puteo hoc, quod ducentos post annos, volentes Fratres, potius ad delicias quam ad necessitatem, altius puteum fodere, ut profundiorem et frigidiorem haurirent aquam, omnino exiccatus est puteus : donec, ex consilio pii et prudentis cujusdam senis, remiserunt quam extraxerant terram, repleveruntque puteum ad pristinum modum : per quod factum est, ut denuo aqua abundanter, sicut prius, scaturiret, habereturque in magna veneratione, et epotaretur magna D fiducia potiundæ salutis ab infirmis, ut frequenter evenit.

puteum invenire facit.

b

EX MSS.

Fratris dissoluti mortem ex caritate obitam,

89 Vivebat in conventu Parisiensi quidam Frater, Guilielmus nomine, nobili ortus prosapia, sed non adeo disciplinæ monasticæ addictus, quinimo verbis et gestibus videbatur Fratribus dissolutus. Hic cum ad castrum quoddam transiret sororem invisurus, videretque quosdam pueros natantes, unum vero a flumine rapi et rotantibus aquis involvi ; sicut erat habitu præcinctus misit se in fluvium, ex proximi caritate, non præmeditatus latentis verticis periculum : quare ex pondere madefactæ vestis et imperitia natandi, priusquam perveniret ad juvenculum, ipse etiam suffocatus est, Jesu nomen inclamans. Hac ipsa hora accedebant Perusii Fratres ad prandium, et Ægidius manus lavabat : qui elevatis parum per oculis subrisit, et dixit circumstantibus : Bene est Fr. Guilielmo Parisiensi, et adhuc melius se habebit. Non intellexerunt hæc Fratres, donec acceptis e Lutetia litteris perceperunt mortem Guilielmi, interrogaveruntque Ægidium, quare in aquis submerso viro dissolutæ disciplinæ bene esse pronuntiarit. E Respondit, ob fervorosum caritatis actum (quo se aperto tradidit discrimini, ut proximo periclitanti subveniret) conterenti et invocanti nomen divinum remissa esse peccata, et post brevem in purgatorio passionem ad cœlos evolasse. Ægidii hujus sanctitatem magnopere scire desiderabat quidam ex Fratribus. In somnis ostensus est ei dormiens, et ad caput habens librum, hæc sola verba aureo charactere continentem : Hic est qui multum orat pro populo et universa sancta civitate. Simul etiam immissa est ei magna viri sancti reverentia et sanctitatis opinio. *c*

absens videt et commendat,

ejus sanctitas alteri revelatur.

c

90 Etsi autem Fr. Ægidius litteris instructus non erat (fuit enim Laicus vel Conversus, ut vocant) attamen divinæ sapientiæ splendoribus adeo illustratus fuit, ut etiam divinis litteris eruditos excelleret. Duo Fratres Dominicani venerunt ad invisendum Fr. Ægidium ; cumque inter se admodum divina miscerent colloquia, et oblata occasione alter ex eis diceret, S. Joannem Evangelistam in sui Evangelii exordio sublimia et quæ comprehendi non possunt, dixisse de Deo, Ægidius ait : Immo vero S. Joannes nihil dixit de Deo. Dicenti autem Dominicano : Quid tu loqueris Pater ? cum testetur Augustinus, si sublimius esset locutus S. Joannes, totum mundum eum capere non potuisse : ne sic ergo dixeris, nihil F eum dixisse de Deo. Fr. Ægidius respondit : Equidem permaneo in sententia, rursusque aio prope nihil eum dixisse de Deo. Cum autem id indigne ferret Dominicanus Pater, mentem suam Fr. Ægidius tali declaravit similitudine : Vides altissimum hunc montem? Is si totus ex milii semine constaret, et exigua avis quotidie inde comederet, quantam putas ejus portionem etiam centum annis absumeret ? Respondit Dominicanus ; Etiamsi mille annis inde ederet, nihil tamen id esset comparatione reliqui montis. Sic ergo, inquit Fr. Ægidius, etiam se habet immensa Deitas, tamque ingens et infinitus est divinæ perfectionis mons, ut S. Joannes, instar parvæ avis, nihil dixerit de Deo, si respicias ad summam ejus majestatem. Iis verbis Dominicani illi multam se senserunt percepisse consolationem, et a Fr. Ægidio læti recesserunt. Quidam alius quæsivit ex eo, quamobrem S. Joannes Baptista adhuc puer eremum petiisset, tamque severiter illic vixisset, cum intra matris viscera sanctificatus esset. Respondit autem ei Ægidius, hac adhibita similitudine : Quanam causa sale aspergitur caro recens mactati bovis? Illo dicente, id eo fieri, ut caro conservetur ; vir Dei ait : Ita et S. Joannes, pœnitentiæ sale conditus est, ut ejus sanctitas diutius et melius servaretur.

Dei ineffabilitatem congrua similitudine declarat :

item cur Joan. Baptista eremum petierit

A 91 Cum esset Perusiæ Fr. Ægidius, Jacoba *d*, Romanarum matronarum nobilissima, Franciscanisque Fratribus addictissima, venit ad invisendum eum. Ea autem præsente, quidam valde religiosus Frater Minorita, Guardus *e* nomine, quippiam boni ex eo auditurus advenit. Fratribus autem adstantibus, ait Ægidius: Propter id quod potest homo, pervenit ad id, quod non vult. Ut autem Fr. Guardus posset eum provocare ad loquendum, F. Ægidi, inquit, demiror te dicere, per id quod possit homo, pertingere eum ad id, quod nolit: maxime cum nihil possit a seipso: quod ego quidem quatuor rationibus testatum efficiam. Primo, necesse esse ut prius sit esse, quam posse: talis enim est cujusque rei actio, qualis et essentia. Sic ignis, cum sit natura calidus, calefacit. Homo autem a seipso nihil est, dicente Apostolo, Si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit: quod autem nihil est, nihil utique potest. Itaque nihil homo potest a seipso. Deinde si quid posset homo, id vel corporis, vel animæ ratione posset, vel simul utriusque. Animæ autem ratione nihil eum posse, certum est, cum anima sine corpore nihil mereri possit. Solo quoque corpore
B nihil potest, utpote quod sine anima et vitæ et formæ expers sit. Sed neque ab utroque pariter conjuncto ulla ejus facultas est: si qua enim esset, ea ab anima esset, quæ corporis forma est: sed jam dictum est, sine corpore anima nihil potest: multo ergo minus poterit juncta corpori, quando corpus, quod corrumpitur, aggravat animam. Potest hujus tale proponi exemplum: Si non potest asinus ingredi sine sarcina, multo id minus poterit onustus sarcina: atque hoc exemplo videtur anima multo posse minus cum corpore, quam si esset illo destituta. Attamen sine illo nihil potest. Redeo igitur ad id, quod initio dixeram, hominem a seipso nihil posse. Multa quoque alia pertexuit ille adversus Ægidium argumenta, ut posset habere occasionem diu cum illo colloquendi.

Ex MSS — *d* — *e* — *Fratrem, subtili elencho provocantem,* — Gal. 6, 3

92 Aliis autem Fratribus argumentorum ejus acumen admirantibus, Fr. Ægidius ait: Valde quidem male locutus es, Guarde Frater: itaque dic culpam tuam. Tum ille simulate id fecit. Ægidius autem animadvertens eum non sincere id agere, dixit ei: Frater Guarde, debitorem quidem te fateris, sed non recte: ubi autem irrita est debiti confessio, nihil potest ab homine repeti. Sed quæso te es ne canendi peritus?
C Canas igitur mecum. Simulque e manica sua extrahens citharam, qualem solent pueri effingere, primam percussit fidem, rhythmos pronuncians: atque ita ordine alias omnes percutiens fides, cuncta Guardi argumenta dissolvit. Et prima quidem tacta fide, sic ait: Non ego loquor de hominis essentia, priusquam ille creatus esset: ita enim verum est nihil eum esse, nec posse quidquam: sed de hominis jam creati essentia loquor: cui est a Deo tributa liberi arbitrii facultas, cujus assensu possit et bonum et malum promereri. Itaque male tu dixisti, fallaciamque mihi struere, et verbis tuis me decipere voluisti. Nec enim Apostolus dicit de hominis essentia aut facultate, quod nihil sit, sed quod talis hominis merita nihil sint: sicut etiam alibi ait, Si caritatem non habeam, nihil sum. Porro etiam non sum ego locutus de anima a corpore soluta, nec de corpore exanimi, sed de homine vivente: qui divinæ obtemperans gratiæ, potest, si vult, bona opera efficere; itemque gratiæ renitens, potest male facere, quod non est aliud, quam a bono aberrare. Quod autem dicis corpus corruptibile aggravare animam, iis verbis non detrahit Scriptura homini liberam bene vel male agendi voluntatem: sed id vult, voluntatem, intellectum et memoriam rebus corporalibus occupari: inde enim sequitur, Et terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. Non enim sinunt tales animam D
suam libere vacare cogitandis et inquirendis rebus cœlestibus, ubi Christus est in dextera Dei sedens, quandoquidem virium animæ acumen multifariæ occupationes, tum etiam molestiæ terreni corporis multis retundunt et impediunt modis. Constat ergo, Guarde Frater, te non recte locutum. Atque hoc pacto omnes Guardi quæstiones et rationes dissolvit, ita ut tandem ex animo culpam ille suam ediceret, fatereturque posse aliquid creaturam.

erudito responso confundit Ægidius idiota. — 1 Cor. 13, 3 — Sap. 9, 13

93 Tum vero Fr. Ægidius, Jam, inquit, sincera est culpæ tuæ enuntiatio. Visne autem etiam apertius doceri, quippiam posse creaturam? simulque sursum ascendens, exclamavit voce terribili: O vos apud inferos damnati. Respondit autem sibi ipsi voce valde miserabili ex persona damnatorum, tremens et gemens, adeo ut terrore afficerentur omnes, clamavitque: Eheu! væ nobis, væ nobis. Deinde in sua persona loquens, Dicite nobis, inquit, qua causa ruistis in tartarum? Atque ipse sibi respondit: Quod non abstinuimus a malo, quod vitare potuissemus; bonumque, quod facere poteramus, negleximus. Rursus ex persona sua, O vos miseri, perditi et damnatione addicti, quidam facturi essetis, si ulla E
vobis posset obtingere agendæ pœnitentiæ facultas? Et respondit: Libenter totius orbis terrarum humum sensim fodiendo egereremus, si liceret pœnas evadere, nullum unquam eheu! finem habituras: ejus enim laboris tamen esset aliquando finis, supplicia nostra sunt sempiterna. Tum ad Fr. Guardum versus Ægidius, Audis, inquit, Guarde, posse aliquid creaturam? Subjiciensque, Dic mihi, ait, Guarde Frater, guttula aquæ incidens in mare auffertne mari nomen suum, vel potius mutatur in illud? Guardo respondente, substantiam et nomen guttulæ absorberi a mari, ejusque appellari nomine: Fr. Ægidius coram omnibus passus est ecstasim: dicebat enim de natura humana, divinæ essentiæ comparata, est instar guttulæ ad universum mare collatæ.

et homines liberi arbitrii esse docet.

94 Fr. Jacobus de Massa *f*, sanctus homo laicus, qui fuit cum S. Clara et cum multis de sociis S. Francisci valde devotus, cum haberet gratiam raptus, volens consilium petere a Fr. Ægidio, rogavit quod sibi consuleret, qualiter in dicta gratia se haberet. Qui respondit; Nec addas, nec minuas, et F
fuge multitudinem quantum potes. Dixit Fr. Jacobus; Quid est hoc dicere? expone mihi, reverende Pater; Qui respondit; Quando mens est apta introduci in illa gloriosissima lumina divinæ bonitatis, nec debet addere per præsumptionem, nec minuere per negligentiam, et diligere solitudinem quantum potest, ut gratia custodiatur, ad laudem Domini nostri Jesu Christi.

f — *Utile monitum extatico datum.*

ANNOTATA.

a *Mirum esset de profectione S. Ludovici R. in Italiam nihil alibi inveniri; nisi tanta fuisset transmarinarum ejus expeditionum claritas, ut hanc obscuram et cum paucis obitam peregrinationem facillimum fuerit ab historicis reticeri.*

b *Vir duos præcedentes numeros nobis suggessit Surius ex suo MS. Germanico, ita hosce duos Waddingus dedit ex Italico ad annum* 1237. § 9, *non tamen ex ipso, sed ex Gonzaga vel alio posteriori scriptore, habuisse credimus quæ hic de puteo animadvertit.*

c *Rursum Surii verba dare incipimus, destituti textu vestustiori.*

d *In libro, cui titulus,* Actus mirabiles B. Francisci et Sociorum ejus primorum *cap.* 44 *vocatus* D. Jacoba de Septem-soliis. *Potuissemus ex illo libro tum hanc collationem tum alia hic relata dare propriis* *Latinis*

A *Latinis ac simplicibus verbis: sed non videbatur operæ pretium librum istum propterea deflorare. Arturus Jacobam illam, ut Beatam Tertiariam, inserit suo Gynecæo sacro et Martyrologio Franciscano ad 8 Februarii, aitque Assisii defunctam et in æde S. Francisci sepultam anno* 1239.

e *Aliud MS.* Guardianum *Officio, aliud* Gratianum *nomine facit: Lovaniense prædicti libri exemplum simpliciter appellat* Guardum.

f Jacobus de Massa *floruit in Piceno circa an.* 1250, *inscriptus Franciscano Martyrologio cum titulo Beati die 5 Decembris. Hunc porro de illo paragraphum subministravit nobis MS. Ultrajectinum perbreve, de B. Ægidio: in quo nihil præterea reperimus, quod non aliunde melius haberetur.*

CAPUT III.

Extaticæ contemplationes Fr. Ægidii ac pius obitus.

Anno 6 suæ conversionis

Postquam Dei servus Ægidius in laboribus vitæ activæ viriliter desudaverat, mortificando passiones sensitivas; a copula Liæ, oculis lippis, transivit ad amplexus Rachelis contemplativæ, quæ pulchra erat B facie et venusto aspectu; translatus, ut vir perfectissimus, ad magnam requiem mentis et consolationem. Sexto igitur anno a sua conversione, in planitie Perusii in eremitorio Fabrionis, quadam nocte facta est manus Domini super eum. Cum enim ferventer oraret, tanta fuit divina consolatione repletus, quod videbatur sibi, quod Dominus vellet animam suam educere extra corpus, ita lucide ut de secretis suis arcana videret. Et cœpit sentire qualiter moriebatur corpus primo a pedibus, sic consequenter per alias partes corporis, donec anima exiret. Et stans extra corpus, ut sibi videbatur, præ nimia pulchritudine, qua eam decoraverat Spiritus sanctus, delectabatur seipsam aspicere: erat enim subtilissima et lucidissima supra humanam existimationem, sicut ipse retulit prope mortem. Tunc rapta est illa beatissima anima ad secreta cœlestia contemplanda, quæ tamen numquam voluit expresse revelare, dicens: Beatus qui scit conservare secreta Dei.

animæ suæ decorem extatice intuetur:

96 Triduo quoque ante Christi nativitatis solennitatem, in oratorio de Sethone, cum Quadragesimam, quæ dicitur S. Martini, scilicet a festo omnium Sanctorum usque ad Natalem Domini, jejunasset; de nocte orationibus ferventissime insistenti, C apparuit ei Dominus Jesus, quem vidit oculis carnis, et ultra humanitatem aliquid ineffabile oculis mentis, quod ipse non audebat vel non poterat declarare: non autem diu poterat sustinere humana fragilitas, cum tam immensa claritas apparebat. Unde orabat instanter ad Dominum, ut sibi non imponeret tantum onus; allegans quoniam ad hoc non erat aptus, cum esset peccator rusticus et idiota. Et quanto plus se indignum clamitabat, tanto magis in eo Dominus suam gratiam augebat *a*. Et duravit hæc apparitio, non continue, sed interpolatim usque ad Vigiliam Epiphaniæ, qua visione fuit tanta dulcedine repletus, ut crederet animam a corpore exire, et sic exivit aliquando, ut ipse dixit; unde cogebatur maximis vocibus exclamare, non sine terrore aliquando Fratrum audientium.

Christum conspicuum habet,

a

97 Quæ visio, ut patebit ex recitatis ab ipso Fr. Ægidio, fuit multum mirabilis. Primo, ut dicebat tali visione, ex certitudine Dei, et omnium divinorum, omnem amisit fidem *b*. Secundo, quia Paulus nesciebat an in corpore, vel extra corpus raptus fuisset; Fr. Ægidius scivit: nam extra corpus, sicut quidam Fratri revelavit. Tertio, quia hac visione, ut dicebat, Deus majora fecit in eo, quam in aliquo alio hic: ostendebat locum de Scetona, ultra omnia loca ultra marina (sex exceptis, quibus ipsum D comparabat) et ultra omnia loca citra marina ipsum commendando. Quarto, quia hac visione, ut ipse asserebat, fuit omnium charismatum et Spiritus sancti donis repletus, unde dicebat, quod in monte Pesulo, ubi est dictus locus, ecclesia fieri deberet, quæ Penecostes appellaretur. Hanc visionem habuit eo anno, quo *c* B. Franciscus mortuus est, decimo octavo anno a sua conversione. Quinto, hac visione factum est, ut si quem sermonem vel verbum audiret de Deo vel gloria paradisi, statim raperetur.

multiplex hujus visionis fructus.

b

EX MSS

c

98 Prædictum locum Cetone, ex frequentibus Christi et Angelorum apparitionibus, valde commendabat. Quare post ejus mortem, Confessario referente ex his plurima, curatum est pulchram ædificari ecclesiam, illo ipso in loco in quo Ægidius favores hos sentiebat cœlestes: in cujus parietibus suo ordine dispositi sunt lapides cubiculi servi Dei: et signa præcipua excisa sunt ex arbore licii, prope eamdem cellam excrescente, sub qua sæpius oranti apparuit Christus. Quæ tamquam pietatis monumenta, in sancti viri memoriam, statutis anni diebus excitant fideles, suavissimum spirantia odorem. Moram faciente eo in loco de Agello comitatus Perusii, a post vesperas ab hora qua cœnaverat et varia dulcissima dixerat, fuit raptus usque ad galli cantum: et tunc ipso a raptu cessante, cum pergeret versus cellam, tantum lumen advenit et splendor, quod lumen lunæ fuit absorptum. Quod videntes Fratres merito stabant stupefacti. Quibus ipe dixit: Quid fecissetis, filii, si majora vidissetis? qui magna numquam vidit, modica credit magna.

Ad ejus memoriam ecclesia condita:

E

lumine cælesti circumdatus Ægidius,

99 Paulo ante mortem præsentire incipiebat Sponsi delicias, ita ut anima ejus tanta dulcedine liquefieret, ut nihil amplius de corporis rebus curaret. Vocatus a socio ut manducaret: Fili, inquit, non est cur amplius de cibo cogitem aut potu, indicibilem inveni thesaurum et ingentes delicias. Præ caritate autem socius importunum se exhibuit oratorem, ut ad refectorium descenderet, quem novit præ corporis debilitate refectione indiguisse, subjunxitque parum discrete: Ne cures, Pater, modo de his thesauris: veni nunc et manduca. Aliquantum ille commotus: Non bene dixisti, Frater, valde me in his verbis offendisti: vellem potius gravem alapam infligeres, quam ejusmodi verba proferres. Cibus nullus, deliciæ nullæ, consolatio corporis nulla his thesauris præferenda. Vere credendum est, in- F quit Leo, animam illam sanctissimam præsensisse Dilectum præ foribus pulsantem, et de tabernaculo corporis per suavem contemplationis mortem provocantem, quod transitus genus ipse valde concupivit. Quare cum diceretur ei aliquando, S. Franciscum diligenter expetiisse martyrium, ait: Ego potius contemplatione quam martyrio vellem obire: et proinde Deo agebat gratias, qui apud Tunetum desiderium suum non implevit, dum decrevit hoc aliud mortis genus inferre.

quanti spirituales animi thesauros faceret.

100 Et licet sanctus Fr. Ægidius esset sic virtutibus plenus, et tantis contemplationum donis sublimis, a diabolo tamen est multipliciter tribulatus. Juxta finem autem vitæ suæ, anno quinquagesimo secundo ab ingressu Ordinis, cœpit diabolus solito eum fortius molestare; nam quadam nocte post orationem, dum vellet quiescere, accepit eum diabolus, et in tam arcto loco posuit, ut non posset se aliquo modo movere, nec etiam adjutus a socio potuit inde removeri, sed divina gratia tandem exivit. Alia vice eum orantem in tantum diabolus turbavit, quod vocibus terribilibus cœpit clamare: Succurrite Fratres, succurrite. Sed Fr. Gratiano *d* accedente, fuit confortatus et dixit: Moleste valde fert inimicus Dei dona, et suas artes exercet ut ea tollat; nescit

Apparet ei diabolus horribili specie,

d

A scit tamen misellus cum potentiori sibi rem esse, et majorem fore cruciatum cum victus et confusus abscedet. Deum impugnat, non me; qui meum nihil habeo. Dei donum est quod ei servierim; ejus misericordia est quod ei placeam; ejus gratiæ erit quod cursum consummem. Illinc diaboli livor, tentationis stimulus, et persecutionis occasio, quod hominem, in peccatis natum et in reatu conceptum, videt ad lucidissimas illas sedes, e quibus ipse decidit, per Dei misericordiam assumi. Adeo infensus ei erat qualibet nocte inimicus, ut oporteret aliquando F. Gratianum ei tota nocte assistere vel in eadem cella dormire: unde sæpe de sero eundo ad cellam dicebat: Nunc expecto martyrium meum.

EX MSS. et a dæmone vexatur.

101 Morte appropinquante sancti Fr. Ægidii, acutissima febre, tussi, et dolore capitis et pectoris fuit a Domino gravatus; ut non posset quiescere, dormire, vel comedere; sed oportebat, quod Fratres eum super lectum portarent, ut aliquam requiem inveniret. Pridie *e* S. Georgii cum nocte a Fratribus esset in lectulo depositus, et Perusini apud eum excubias agerent, ut sacrum ejus corpus post obitum sibi retinerent; cuidam istic adstanti Fratri ait: Dicito Perusinis, eos vel propter miracula mea B vel propter meam canonizationem nullam pulsaturos campanam, *f* nec aliud signum eis datum iri, nisi signum Jonæ Prophetæ. Deinde in hora matutinali, quasi sine tactu vel corporis motu violento, clausis oculis et ore, anima illa sanctissima, carne exuta, cœlestia petiit, completis quinquaginta duobus annis in festo S. Georgii, quo die B. Franciscus eum habitu induerat Ordinis. Cujus animam quædam sancta persona vidit cum multis animabus Fratrum et aliorum, qui decesserant, de Purgatorio ad cœlum ascendentem, ac Dominum nostrum Jesum Christum ei obviam occurrentem, et cum ipso, honore maximo et melodia, cœlorum tabernacula virtuosissime penetrantem, quem in solio gloriæ Dominus collocavit.

e Prædicit non publicanda miracula sua,

f

pie moritur,

102 Dum infirmaretur Fr. Ægidius, quidam Frater de Ordine Prædicatorum infirmatus est in conventu eorum; et dum Sanctus moreretur, et ipse mortuus est. Qui appparens uni Fratri amico suo dixit, se bene valere, Quia, inquit, quando ex hoc mundo transivi, quidam Frater Minor, nomine Ægidius, decessit: et propter ejus eximiam sanctitatem Christus concessit, quod omnes animæ, quæ erant in Purgatorio secum ad paradisum transirent: C cum quibus ego in tormentis existens ejus meritis fui liberatus, et his dictis disparuit. Frater vero, cui hæc dicta fuerant, cum dicere nollet præfata, statim fuit infirmatus. Cognoscens autem hoc esse, quia sancti Fratris gloriam et virtutem non vulgabat, misso pro Fratribus Minoribus et Prædicatoribus, jam dicta cum reserasset, statim fuit a febre curatus. Transiit autem Fr. Ægidius ex hoc mundo MCCLXII in nocte S. Georgii, a sua conversione anno quinquagesimo secundo. Post cujus mortem Perusini quærentes lapidem pro ejus sepultura, sepulcrum reperiunt marmoreum, in quo Jonæ Prophetæ sculpta erat historia, *g* et juxta quod prædixerat, posuerunt eum. *h* Sepultus est extra Perusiam in monte, in monasterio Franciscanorum, et multis claruit miraculis. S. Bonaventura Doctor eximius de eo dicere solebat, *i* præstitum illi a Deo, ut possit efficaciter opitulari eis, qui ad animæ suæ salutem invocant eum: idemque Bonaventura gratias agebat Deo, se in ea incidisse tempora, quibus sanctissimum hunc Fr. Ægidium et alloqui et videre potuisset.

et multas animas educit e Purgatorio.

g

h

i

ANNOTATA. D

a *Hactenus ex S. Antonino, cetera ex Silesitico MS. plenius sic habe.*

b *Tenendum est tamen hanc Ægidii, adhuc viatoris, visionem; prorsus diversam esse ab ea, qua nunc Beatus in cœlo fruitur.*

c *Mortuus est autem B. Franciscus an.* 1226.

d Fr. Gratianus *inscriptus est Martyrologio Franciscano 3 Martii, diciturque jacere Pennæ S. Marini in Piceno*

e *Quædam hic per librarii negligentiam omissa (nam prophetiæ hic subsequentis rursum infra fit mentio) fuerunt supplenda ex Surio. MS. Silesitici ecgraphum ita solum habebat :* In festo S. Gregorii (*scribendum erat* Georgii) hora matutinali cum Fratres eum super lectum posuissent, quasi sine tactu etc.

f *Quæritur Arturus, quod Jacobus Broussæus in Vita B. Angeli Scoti, scripserit ex Faustino Diestemiensi B. Ægidium nullis claruisse miraculis. Ita fortassis hanc prophetiam intellexit, sed male, ut liquebit ex sequentibus capitulis. Nempe intelligenda ea solum erat de miraculis suis per sonum campanarum non publicandis, uti moris erat. Morem hunc tum alibi* E *sæpe tum in Actis B. Ambrosii Sansedonii* 20 *Martii notatum videbis plus uno loco : notabisque etiam eam pulsationem sæpe factam ex fervore solius populi, propter miraculi evidentiam non expectantis examen Episcopale. Quamvis autem infra num.* 104 *votum fiat de ejusmodi pulsatione curanda, credibile tamen est non fuisse permissum.*

g *Quam frequenter consueverint veteres Christiani, insculpere marmoreis defunctorum monumentis similitudinem Jonæ, a ceto in littus ejecti, ad significandam spem resurrectionis, in Christo cœptæ, videri poterit apud Aringum in ejus Roma subterranea.*

h *Hæc particula, accepta a Surio, aberat a MS. Silesitico, unde cetera de morte sumpta sunt.*

i *Verba S. Bonaventuræ integra dedimus initio commentarii ante hanc Vitam.*

k *Ultimum hunc § damus ex Waddingo qui videtur ex Legenda Italica accepisse.*

PARS IV.

De signis et miraculis, quæ Dominus ostendit per B. Fratrem Ægidium *a*.

a

F

Ex Codice MS. Perusino.

CAPUT I.

Variæ infirmitates curatæ. Mortua suscitata. Energumena liberata. Puerpera adjuta.

Tantam hominis sanctitatem miraculis etiam voluit Deus confirmatam. Ducebatur Assisium vir nobilis ex eodem comitatu, ut abscinderetur ei crus, ne serpente cancro totus deperiret. Obvio Ægidio suam calamitatem exposuit, corruptione et fœtore vulneris detectis, rogavitque ut signo Crucis afficeret. Fecit rogatus humiliter Crucem, osculum ex compassione infigens; sed non prius fecit, quam claudus exiliret sanus, et glorificans Deum pedes reverteretur domum. Paupercula femina, aridis uberibus lactare non valens filiolum, accessit opem imploratura: invenit orationi inhærentem, pauperculæque lacernæ apposuit ubera, quæ statim lacte intumuerunt. Mortuus etiam plura patravit miracula: tres oculis male habentes perfecto visui restituit: quinque claudos sanavit: ab aliis duobus crurum dolores abegit: tres a squinantia, unam a partus periculo, duos a febre, unum a calculo, et plures alios a variis

Vivens gangrænam sanat,

et lac mulieri reddit.

Mortuus miraculis claret.

A riis liberavit infirmitatibus. Mirabilis enim apparuit Deus in hoc Sancto suo, quem raris virtutibus et magnis prodigiis fecit ubique notissimum.

Sanantur, oculo debilis,

104 Franciscululus magistri Joannis de Burgo, portæ S. Angeli, continue advesperascente die in sinistro oculo obscuritatem quamdam patiens valde gravem, ac si panno prædictus oculus tegeretur; et destitutus omni consilio et auxilio medicorum, nullo modo poterat a prædicta ægritudine liberari, et sic aliquando compatiens sibi ipsi lacrymas non modicas effundebat. Sed die sabbati, nocte *b* cujus Beatus Ægidius migravit ad Christum, ad suendum sedens, audito dicto transitu sancti viri, surgens velociter, cum devotione maxima venit ad corpus ejus, et reverenter accedens ad manum sancti, super infirmum oculum eam duxit: et ex meritis Beati Ægidii cognovit se perfectissime liberatum.

pede infirmus,

105 Die nona *c* exeunte mense Aprilis, cum Benvenutus Bonaventuræ Notarius, de parochia sanctæ Luciæ de porta Solis, veniret ad locum Fratrum Minorum, occasione venerationis et devotionis Beati Ægidii: et Dominus Benvenutus pateretur, et diu esset passus in pede; et nulla medicina quasi valeret nec consilium medicorum: inclinavit se ante corpus B. Ægidii, et suos pedes ac manus cum maxima devotione fuit osculatus, ad hoc ut ipsum gratia Domini ab ipso dolore et languore liberaret. Et sic cœpit pedem B. Ægidii et posuit super ipsum languorem: et incontinenti fuit Domini gratia ab ipsa ægritudine liberatus. Item dictus Benvenutus affirmavit et dixit, quod in vita ipsius B. Ægidii patiebatur in ore: et benedictus Fr. Ægidius tetigit os suum cum manu benedicta: et gratia Dei fuit veraciter liberatus.

et ore:

alius pede:

106 Item die quinta exeunte mense Aprilis, Baro Leonardi de Marsciano, dolorem in sinistro pede non modicum habens, vovit d. B. Ægidio quod si Dominus et B. Ægidius eum ab ipsa ægritudine liberaret, omni anno in kalendis Maji pedem cereum portaret, ubicumque corpus prædicti sancti Patris requiesceret *d* tumulatum: venit ergo ad corpus ejus, et meritis ipsius Sancti, se sensit illico liberatum.

mulier contracta:

107 Vianensis *e* mulier, quæ morabatur in *f* hospitali portæ eburneæ, per annum contracta, dum audiret migrasse d. Fr. Ægidium, devote supplicans eidem, ut suum posset visitare sepulcrum; ad ipsius invocationem sanitatem recepit, et per semetipsam sine violentia eumdem tumulum visitavit die decimo exeunte mense Aprilis.

puella mortua,

108 Dominus Bonaguida, Frater Domini Bonafidace, habitans in burgo S. Savini in parochia ejusdem S. Savini: filia hujus nomine Clariccia, totum diem Dominicum post obitum sancti Patris Fratris Ægidii lusibus et joco ducens; sero fuit graviter infirmata, febrem et aliam infirmitatem patiens valde gravem. Et requisito consilio et auxilio medicorum, omnes concordaverunt et dixerunt, de eadem infirmitate eam in proximo morituram, et nullam medicinam valere eam a prædicta ægritudine liberare. Die vero martis, matri a consanguineis et convicinis omnibus mortua dicebatur. Mater autem, quia unica sibi erat, eam tenerrime diligebat. Audito igitur de morte unicæ, cœpit fortiter lacrymari, et capillos depilare, et pectus pugnis tundere, et palmas in facie percutere sibi ipsi. Aderat autem ibi matertera puellæ, mulier religiosa, nomine Benvenuta, quæ prædictam puellam non modicum diligebat: quæ devotionem habens in B. Fr. Ægidio satis magnam, vovit Domino et B. Fr. Ægidio, quod si ei Dominus meritis B. Ægidii redderet suam *g* nepotem, ipsa veniret ad locum, ubi sanctum Corpus requiesceret, et puellam duceret cum candela cingere *h* pilum ejus, et ordinaret quod campana Fratrum pro prædicto miraculo pulsaretur. Hoc voto facto, die Jovis proximo veniente, cœpit puella oculos aperire, et de sua matertera quærere et eam voce magna clamare, ut sibi potum porrigeret sitienti. Et sic facto; divina gratia adjuvante et B. Ægidio intercedente, extitit liberata. Et de hoc pater et mater puellæ, et prædicta Benvenuta, et nutrix puellæ, et aliæ personæ plures paratæ sunt testimonium reddere, si oportet.

Ex MSS

resuscitatur ad votum materteræ:

109 Puella quædam erat in civitate Perusina, habitans in parochia S. Severi, filia Dominæ Claræ, uxoris Carsidonii, cui semel contigit ire ad fluvium *i* Tiberinum, et juxta fluvium sedere, et super ripam ejusdem fluvii ambulare: et dum ibi per horam taliter moraretur, subito eam arripuit infirmitas quædam, horrenda multum et *k* timida non modicum omnibus assistentibus puellæ eidem; in tantum quod non solum noti, sed et ignoti, videndo et audiendo puellam, compassione maxima movebantur. Nam in terram cadebat, et os retrorsum tenebat, et diabolum se videre dicebat, et in aquam et in ignem se projicere cupiebat, et signum Crucis abhorrebat, et sibi Crucem fieri nullatenus permittebat; et sic septies in die et decies aliquando eam prædicta infirmitas affligebat. Et tali morbo per annum unum et mensem continuum permansit infirma, destituta omni consilio et auxilio medicorum. Audito de transitu B. Ægidii, recordata mater de infirmitate filiæ, vovit Domino et B. Ægidio, quod si ejus Dominus sanaverit filiam, portabit candelam, veniet ad pilum, et illud cinget cum eadem. Hoc voto facto, et Christi nomine et B. Ægidii invocato, extitit puella plenissime ab ipsa ægritudine liberata. Testantur hoc vicini; dixit hoc Mater: et testimonium perhibet Romolus, Gener Scopoli; et Domina Blancalanda, uxor Boni Martini; et Riccola, neptis Carsidonii.

Puella energumena,

ex voto matris liberatur:

mulier sæpe abortiens,

110 Mulier quædam de Perusio, ejusdem civitatis incola, habitans in parochia S. Mariæ de viridario, Inula, nomibe, uxor Nicasii, erat gravida in domo viri. Et cum tempus appropinquaret parturiendi febre continua et apostemate maximo, intra locum unde partus exire debebat, cœpit graviter infirmari: ita quod mulieres astantes, propter nimiam tumefactionem apostematis, dicebant eam geminos in ventre habere filios, unum mortuum et alium vivum. Et quia liberationis ab apostemate nullum apparebat vestigium, dicebant illuc filium mortuum descendisse, et nullam medicinam prædictam mulierem posse a morte proxima liberare. Inter hoc vocatus Sacerdos, ut sibi offerret ecclesiastica Sacramenta: sumit pœnitentiam, recipit Corpus Christi, et inungit Oleo sancto; quia creditur quod moriatur. Sed cunctarum creaturarum misericors, omniumque secretorum investigator, nolens mulierem illam tali termino finire vitam, perdere ventrem, et innocentem ducere ad obscura; anno incarnationis ejusdem MCCLXII, V Kal. Maji, recordatur mulieris illius; et volens servum suum B. Ægidium honorare, reduxit ad memoriam mulieris semivivæ de transitu sancti Fratris; et incontinenti, corde vovit, et ore expressit ut potuit, quod si Dominus et B. Ægidius eam liberaret, imaginem ceream faceret; et incontinenti quod posset, absque ulla mora, ad pilum ejus portaret eamdem. Mane autem facto diei sequentis, adveniunt vicinæ, et cognoscunt eam masculum filium peperisse: et ne verecundia miraculum taceatur, asserunt quæ viderunt, bene duobus digitis in partu ipsam infirmitatem esse sanam. Et sic liberatur mater et filius: qui a patre, ob reverentiam sancti Patris, Ægidius nominatur: et fit mater vivi filii, quæ tres pepererat abortivos: et habet unicum vivum, qui tot mortuos sepelivit. Horum testes sunt, Droda

et iterum cum fœtu evidenter periclitans,

voto facto salvatur.

A Iroda, uxor Bucarelli; et Gilia, uxor Angeli; et Bellula, filia Bevegnatis.

EX MSS. *Curatur brachio contracta,* *l*

111 Mulier quædam fuit de *l* Bittonio, Benvenuta nomine, filia Joannis Ugucionis, uxor Gilioli Paltonis. Tertia feria post Dominicam Resurrectionis, dolor quidam in dextro brachio eam arripuit valde gravis, ita quod nervis aridis factis nullo modo brachium illud extendere valebat, ad se induendam nec exuendam, nec ad aliquod opus vel servitium libere faciendum: et existimabat omnino brachium habere contractum, et sic tribus septimanis habuit id infirmum. Sed quodam vero, cum vellet intrare lectum et se exuere non posset velociter, ut volebat, propter dolorem brachii intensum, cœpit fortissime lacrymari: et recordata de transitu beati Patris Fr. Ægidii, votum vovit Domino et beato Patri Fr. Ægidio dicens: Si mihi Dominus meritis B. Ægidii misericordiam fecerit, et brachium sanum, ut in primo statu, restituerit; brachium cereum faciam, et ibo, et portabo, et suum devote visitabo sepulcrum. Mirabile dictu! Finito sermone, et voto emisso, et Christi nomine et beati Patris Fr. Ægidii invocato, subito se plene sensit ab ipsa ægritudine liberatam. B Testes hujus sunt, vir ejus Giliolus, et Domina Blanca, filia Gentilis Joannis, et Savina, quæ morabatur in domo cum ea.

et quartana laborans.

112 Ranalduccius de Diruta, filius Dominæ Bertæ, de parochia S. Petri, sex mensibus continuis quartanam febrem fortissime habens, vovit Domino et beato Fratri Ægidio, quod si eum Dominus liberaret a dicta febre, ipse in cilicio et discalceatus ad ejus veniret pilum; et ex tunc fuit ab ipsa febre peroptime liberatus.

ANNOTATA.

a *Tribus primis horum Actorum capitibus absolutis subjungebantur in MS. Perusino immediate* Collationes F. Ægidii *et has sequebatur tractatus* de inceptione et actibus illorum Fratrum Minorum, qui fuerunt primi in religione et socii B. Francisci. *Utraque parte prætermissa, et substitutis aliunde aliis magis ad nostrum institutum idoneis, revertimur ad MS. Perusinum, quod, sub hoc eodem quem proposuimus titulo, miracula post mortem B. Ægidii facta exhibet. His autem præmittimus articulum unum, acceptum ex Waddingo, velut introductionem ad sequentia.* C

b *Anno siquidem* 1262, *littera Dominicali A, festum S. Georgii et* 23 *Aprilis cadebant in Dominicam, quam a solis occasu exordientes obitum B. Ægidii huic* 23 *adscripserunt.*

NOT. 16.

Intrante, *et* exeunte mense *quid sit.*

c *Cum infra num.* 103, *narretur contracta, quæ mortuum audiens invocarat, venisse ad tumulum ex voto visitandum* die decima exeunte mense Aprilis; *apparet non posse intelligi decimam diem ante finem mensis: tunc enim necdum obierat Beatus, nedum tumulatus erat: intelligendus est ergo dies nonus aut decimus post finem Aprilis. Atque hinc ad Acta B. Ambrosii Senensis* 20 *Martii, corrige hallucinationem quamdam nostram, in quam forte etiam alibi impegimus, circa formulas,* Intrante mense *et* Exeunte mense: *nunc enim agnoscimus non tantum* intrante *dici pro* currente *quod agnoscere faciebat dies aliquando* XXIII, *aut similes ex postremis* intranti mensi *attributus; sed etiam* exeunte *poni pro* finito *seu* præterito, *adeoque numerari et intelligi eum mensem qui successit, cum respectu ad præcedentem.*

NOT. 17

d *Hinc colligas, non tantum ad quintum, imo ad nonum diem Maii, stetisse corpus inhumatum in templo: sed etiam dubium adhuc fuisse, utrum ibi an intra urbem tumulandum esset.*

e Vianum *Placentini territorii oppidum est.*

f Hospitale *pro publico diversorio his accipi crederem, nisi aliter et prout passim sumitur, viderem poni num.* 115. D

g *In lingua Italica vox* Nepote *communis generis est.*

h Cingere pilum, *id est cereo funali, postea ad honorem Beati arsuro, tumbam mensurare, ut alii loquuntur. Tumba autem hic* pilum *seu* pila *dicitur quia lapidea erat, similis videlicet grandibus illis vasis, quæ ad continendam aquam excavantur e petra, et etiam nunc* pilæ *nominantur apud Etruscos. Imo veteres Latini, quorum lingua multas radices habuit cum prima Gallica atque et cum Teutonica communes, videntur ex* Sand, *arena, sabulum, et* pila, *formasse vocem* Sandapila: *quasi pila sabulo inofdienda.*

i *Perusinæ urbi ad Orientem fluit Tiberis intervallo duorum circiter milliarium.*

k Tumida *active seu* horribilis: *cujusmodi latinarum vocum abusus in vulgari Italica infiniti occurrunt: ut mox infra* venter *pro* fructu ventris: *et* partus *pro* vulva.

l Vettonium *antiquis, nunc* Bettona, *inter Perusiam et Mevaniam in Umbria.* E

CAPUT II.

Variæ sanitates atque etiam mors ex voto impetratæ.

Molestissimo malo vexatus,

Uguicionellus Scatonis, de comitatu Perusino, de Columnella, dum diu ante transitum beati Patris Fr. Ægidii, infirmitate horribili valde affligeretur (ita quod præ horribilitate nomen prædictæ infirmitatis ignoraretur, sed diversi diversa sentirent, et quidam dicerent eum dæmonio vexari, alii: Non, sed est alia infirmitas valde gravis) quæ eum in visceribus et cerebro fortiter affligebat, et sensum perdebat: et de loco ubi stabat nullatenus se movere valebat, ita quod consanguinei et vicini non poterant se continere a lacrymis hoc videntes. Audiens vero prædictus Uguicionellus de transitu tanti Patris, et de rumore pili ejus, quod cum maxime reverentia a civibus Perusinis et comitatensibus Perusium portabatur; venit ad tumulum ejus, et vovit Domino et B. Ægidio, quod si eum Dominus liberaret de illa infirmitate, ipse imaginem ceream faceret, et ad sepulcrum ejus portaret eamdem: et cum veniret Perusium, ipse veniret ad pilum ejus, et F de bonis suis in loco eodem daret: et sic reversus est Columnellam ad domum suam. Et ibi, nocte proxima veniente, et lucerna in domo ardente, et ipso in lecto more solito quiescente, nec dormiens nec vigilans aperte, audivit vocem cujusdam vocantis eum; Christiane; Christiane, surge. Qui statim respondit: Domine, Domine. Et surrexit, et sedit in lecto, et respexit hinc et inde per domum, lucerna ardente, et neminem vidit. Et reinclinato capite cœpit aliquantulum dormitare, et iterum fuit vocatus. Respondit, Frater, Frater, quid tibi placet. Et dixit ei, surge, et fac tibi signum sanctæ Crucis. Et fecit ut sibi fuerat impositum. Ex tunc, divina virtute, et meritis Beati Patris Fr. Ægidii, fuit ad ipsa ægritudine liberatus. Hoc ab eo audiverunt Fr. Joannes, Guardianus Perusinus; et Fr. Odrisius, et Fr. Martinus *a* Murator.

liberatur invocato B. Ægidio.

Sanantur epilepticus,

114 Orlandinellus Philippi de Perusio, habitans in Burgo S. Savini, in Parochia ejusdem Sancti, anno Domini MCCLXII, Kal. Maji fuit Tortonæ *b* ex dolore ventris et vertigine capitis fortiter infirmatus; ita quod, dum illa infirmitas eum tenebat, stare non poterat; sed jacebat, memoria, et sensu, et lumine oculorum, et gressu privatus. Et quia beatum Patrem Fr. Ægidium noverat, in vita viderat, et audiverat mira de eo, dum sanctam ejus animam

suo

A suo corpusculo tegeret ; venit ad pilum ejus VII Julii, et sub suo devote desiderabat stare sepulcro. Et cum se inclinaret, ab sub eo intraret ; statim cœpit eum arripere illa sua infirmitas consueta. Et deductus a quodam in domum Fratrum, ibi jacuit, sicut consueverat antea, usque post Nonam. Qui postea suum elevavit caput, et quasi venenum evomuit. *c* Et ex tunc se sensit peroptime liberatum. Testes horum sunt Uxor, et aliæ plures convicinæ.

et puer oculo manibus ac pedibus mancus :

115 Jacobus Matthæi, civis Perusinus, habitans in parochia S. Severi Montis, Filium habebat nomine Philippuccium, cui per annum unum et mensem continuum squama quædam ita suos texit oculos, ut nullo modo pupilla ab alio oculo discerneretur : et manum sinistram duobus mensibus continuis habuit gravissime infirmatam ; ita quod medicus medicando de ea principalia extraxerat ossa, et credebat mater filium omnino perdere indicem manus ejusdem : et cum manu illa parum aut nihil poterat operari. Et necdum liberatum de infirmitate manus illius, similiter infirmitas arripuit in alia manu ; et sic stabat officio oculorum et manuum destitutus. Et dum semel contingeret matrem extra domum exire, et filium in domo dimittere; in reversione sinistro crure B eum invenit contractum, et calcaneum pedis absque extensione aliqua natibus filii adhærentem. Quæ videns natum suum ita afflictum, et lumine, et tactu, et gressu privatum ; venit ad pilum beati Patris Fr. Ægidii cum eodem : et aliquantulum sub pilo stetit cum eo, habens fidem in Beato Fr. Ægidio, quod Dominus meritis ejus suum sanaret filium. Et parva morula ibi facta, respexit puer, et vidit urceum cum aqua, qui positus erat ibi a custode pili, ut potum porrigeret venientibus a remotis : et incontinenti potum petiit matri suæ. Quæ desiderans pueri sanitatem, volens etiam videre si Dominus ad hoc respexisset devotionem ancillæ suæ, respondit puero dicens : Vade, et tolle tibi. Et incontinenti puer surrexit, et stetit super pedes suos : et ambulavit, et plene vidit, et optime usus ambarum manuum sibi est subito restitutus ; et sic fuit Domini gratia ab ipsis ægritudinibus et ab aliis liberatus. Horum testes sunt parentes ejus, Jacobus et Blanca ; et matertera ejus, Complita ; et familiaris eorum, Brunetta.

puella nil cibi aut potus digerens,

116 Idem Dominus Jacobus filiam habebat nomine... quæ annis quatuor graviter fuit infirma, ita quod quidquid comedebat et bibebat ita inferius C emittebat, et digestio cibi nulla in ea fiebat, et non valebat medicorum consilio aut auxilio liberari. Et quoniam mater in eam custodiendo fortiter laborabat, accidit quod semel, cum de ejus custodia esset fortiter fatigata, dixit in corde suo : Vadam ad pilum B. Ægidii, et filiam meam vovebo isti sanctissimo Fratri ; ut Dominus meritis ejus sanet eam, aut moriatur in brevi. Et sicut cogitavit, ita quantum in se fuit, cum affectu operari studuit et effectu. Venit ad pilum, et votum emisit ut dixit, et facto voto est reversa domum. Infirma filia dicit ei : O mater mea, Fratre ille B. Ægidius, cui votum fecisti, visibiliter ad me vigilantem venit, et dixit mihi : Surge, filia, veni mecum. Unde mater scito tuam orationem exauditam. Quapropter rogo, ut mihi facias *d* excolatam, ut ex ea vobiscum manducem hoc sero : quia scio, quod cras me tecum non habebis. Implevit exhortationem filiæ mater : et fecit, et deest ei, et comedit. Mane autem facto diei sequentis, reddidit puella animam Creatori.

ex voto matris moritur :

117 Joannes Dominæ Riclæ de villa *e* Preggii, Pulliani nomine ; XV Kal. Junii, cum sero die *f* Jovis, lectum intrasset et ibi aliquantulum more solito dormivisset ; subito eum arripuit quædam infirmitas valde gravis, ita quod sibi caput omnino videbatur habere divisum, et omnia membra *g* contastata, et legitimo acta privata, ita quod nullum locum quietis penitus poterat invenire : et sic jacuit tribus diebus infirmus, destitutus omni auxilio medicorum : et dicebat medicus ei evenisse per diabolicam umbram. Die Dominico vero advesperascente, vovit Domino et B. Ægidio, quod si eum liberaret Altissimus de infirmitate illa horribili, ipse veniret Perusium, et candela cingeret pilum ejus : et sic pro ea fuit Dei gratia liberatus. Testis horum sunt, Ricla, mater ejus, et Divitia et Lætitia, Cognatæ : et Solafilia uxor ejus.

D ex MSS.

curatur omnium membrorum usu captus,

118 Mulier quædam de comitatu Perusino, de villa *h* Anteriæ, nomine Nigra, uxor Bonaquisti viventis, quatuor annis continuis (etsi interpolanter fiebat aliquando, sed raro, priva *i* fiebat duorum aut trium dierum ad plus) manuum et brachiorum usque ad humeros graviter fuit infirma, et dolorem et tumefactionem in manibus sustinebat immensam, et parum aut nihil cum eis poterat operari, et dum semel mense *k* Junii, anno et tempore migrationis beati Patris Fr. Ægidii, quodam sero ita infirma eam contigerat intrare lectum, commendavit se Domino et beato Patri Fratri Ægidio, ut intercessione E prædicti sancti Patris eam Dominus a prædicta ægritudine liberaret : quia ipsa, cum esset liberata, candelam faceret, et personaliter veniret, et de eadem cingeret pilum ejus. Et cum nocte illa dormiret in lecto, adfuit ei sanctus Pater Fr. Ægidius, dicens; Christiana, qualiter te habes? Quæ respondit : Frater, male : quia graviter sum infirma. Cui respondit prædictus Pater : Noli timere quia eris jam in proximo liberata. Quæ respondit : Scio quod ligone et ventilabro *l* liberabor. Et hac visione visa, a somno se mulier suscitavit : et sensit se deinceps, Domini gratia et meritis beati Patris Fr. Ægidii, ab ipsa ægritudine liberatam : et die facto post festum Nativitatis beati Joannis Baptistæ venit ad pilum, portans candelam circa collum ligatam ob reverentiam sancti Patris, et de ea sicut dixerat pilum cinxit. Hæc autem viderunt Joannes nepos, et Bucirellus, et Viventius vir ejus, et D. Buta cognata.

et mulier manibus impedita :

post apparitionem Beati.

ANNOTATA.

a *Diximus in Commentario Prævio servari Perusii in sacristia feretrum, seu lecticam in qua translatum erat corpus. Post quam translationem primum videtur quæsita marmorea arca, de cujus depositione hic agitur.* F

b *Ecgraphum nostrum addit*, sicut die : *unde colligimus, vel omissum vel corruptum, aut non satis bene lectum a transscribente quidpiam esse : interim inutilem nunc vocem, omisimus.*

c *Urbs quidem Liguriæ nota et Episcopalis est* Tortona, *Latinis* Dertona : *vereor tamen ne erratum hic sit, et* Cortona *legi debeat, inter Aretium et Perusium : utique vicinior multo ; et vix* 16 *p. m. distans Perusio, unde prior distat fere* 300

d *Italis* Scolata, *carnis decoctum seu apostema, sic dictum ab* excolando.

e *Nicolaus Samson in tabula Alphabetica Italiæ asscribit* Preggium *territorio Perusino.*

f *Ergo a hac eodem, quo B. Ægidius obiit anno, imo intra primum ab obitu mensem, cum esset littera Dominicalis A.*

g Contastare *Italis valet* impedire.

h *Aliis* Antria, *inter Perusium et Passinianum P. M. circiter sex utrimque distans.*

i Priva *hic positum pro* libera, *scilicet a* l *infirmitate, de qua mox.*

k *Ecgraphum nostrum habebat* Martii, *evidenti mendo : proximum erat, ut pro* Martii *legeretur*, Maji:

sed

EX MSS.

A *sed Nativitas S. Joannis Bapt. mox indicata Junium exigit, cujus 24 die illa recolitur.*

1 *Videtur indicare, se, propter morbum, habendam immunem ab opere rustico.*

CAPUT III.
Moribundi aliquot servati in viris : alia beneficia.

Ugolinus de Cortonio, ægestate compulsus stans Perusii in hospitali Portæ sanctæ Susannæ, filium habuit, nomine Philipputium, qui vii Kal. Junii, febre et apostemate maximo in pectore fuit fortiter infirmatus, ita quod in lecto jacens, raro præ nimia infirmitate oculos aperiebat, et mamillam matris nulla ratione petebat, nec aliud comedebat; et ab omnibus moriturus in proximo dicebatur. v Kal. Julii, dictum fuit matri a patre pueri et ab assistentibus ei, ut puero faceret animam commendari, quæ in extremis laborabat, et quia mortuus ab omnibus videbatur. Et quoniam mater paupercula erat, nec habebat candelam, quam in egressu animæ accenderet coram eo, venit ad Fratres, a quibus plures eleemosynas receperat, propter Dominum candelæ B paululum pro transitu filii petitura. Et dum veniret et peteret, et Frater iret ut portaret, contigit eam intrare locum ubi corpus beati Patris Fr. Ægidii jacebat humatum, quæ Deo et beato Patri Fr. Ægidio suum novum natum [commendavit], credens quod meritis et intercessione sancti Patris sibi liberaret eumdem : et accepta candela domum celeriter est reversa. Et incontinenti, fracto apostemate, sanguinem multum evomuit filius in manibus matris, et infra tertiam et sextam horam diei illius portavit filium mater ad pilum sanctissimi Patris, a febre et apostemate plenissime liberatum. Viderunt hoc Ugolinus, pater pueri; et Pax, mater; et Berta, quæ moratur in hospitali eodem; et Domina Lætitia, Hospitalaria; et Montagnola, uxor Spinelli.

Puer moribundus, Beato commendatus, subito convalescit :

120 Puella quædam de Perusio, de parochia S. Valentini, filia Odonis Gilii, nomine Frondola, in sequenti Madio post obitum sancti Patris Fr. Ægidii, fuit in gutture fortiter infirmata; ita quod nec cibum aliquem, nec vinum poterat deglutire : aqua vero siquando in ejus os ponebatur, præ nimia gutturis strictura, in ventrem non ibat; sed per os, sicut ponebatur, exibat : et linguam hac occasione ita impeditam habebat, quod nullo modo loqui poterat aperte, nec dicere quod volebat : et sic tribus diebus jacuit, quod non manducavit, nec bibit, nec loqui libere potuit sicut dicitur. Tertia autem die, Domina Benamata, prædicti Odonis uxor, ejusdem puellæ nutrix, videns ita puellam gravissime afflictam, compassione super eam mota, vovit Domino et beato Patri Fr. Ægidio, quod si Dominus de infirmitate illa liberaret eamdem, ipsa imaginem ceream faceret, et offerret eam Fratribus, ut eam ponerent super pilum sancti Patris, in memoriam sanitatis puellæ ejusdem. Et hoc voto facto misit puellam, ut staret sub pilo, ubi sanctum corpus jacebat humatum. Quæ venit, et meritis sancti Patris extitit liberata. Testes sunt Oddo; et uxor ejus, Domina Benamata; et Domina Palmeria, mater Diotaleve; et Marsilia, et Sacerdos parochialis ecclesiæ suæ.

item puella, cui guttur triduo præclusum fuerat;

121 Infantulus quidam, Lambertinellus nomine, filius Benvenuti servitoris, habitans in porta S. Susannæ; in parochia S. Joannis; cum xviii mensium esset, cœpit graviter infirmari, ita quod lac parum bibebat, et de cibo alio minus comedebat : et quia ita parvulus erat, medici medicinam sibi dare timebant : sed dicebant, motione sanguinis facta in eo crescendo, forte liberabitur volente Deo. Et quia parentibus carus non modicum erat, solicitus erat pater, quomodo liberare posset eumdem. Et v Kal. D Augusti, Medicum duxit ad eum consulendum, si in aliquo posset juvare eum. Qui inter alia tetigit femur ejus, et dixit, illum lapidis vitio infirmatum. Mater vero hoc audito, dolens multum eum beato Patri Fr. Ægidio commendavit, dicens sibi imaginem ceream facere, si suum liberaverit natum. iv vero Kal. Augusti, prædictus infantulus, aquam facere volens et non valens, angustia et dolore maximo non modicum videbatur affligi. Mater vero suo compatiendo nato, eum hinc inde ducebat, in corde cogitando et ore profitendo, Sancte Ægidi, pater mi. Frater Ægidi, adjuva me. Et infantulus hoc audiendo, non plene propter infirmitatem et ætatem verba formando, dicebat, Ægidi, adjuva me. Nocte autem proxima veniente, fecit pariter infantulus aquam, et lapidem mingendo per virgam emisit : et sic Dei gratia et meritis beati Patris Fr. Ægidii extitit liberatus. Et de hoc testimonium perhibent quæ viderunt, mater ejus, Domina Bona; et cognata ejus, D. Jacoba; et nutrix infantuli Ligera.

et infantulus calculo laborans, ac Beatum cum matre sua invocans.

122 Puella quædam, Adactula nomine, stans in hospitali leprosarum Coli, filia Dominæ Lætitiæ, uxoris Recabene, stantis in burgo S. Angeli, juxta E portam S. Angeli in parochia S. Fortunati, ita duobus annis continuis cruribus jacuit fortiter contracta, quod nullo modo præ nimia contractione de loco, in quo ab aliquo ponebatur, poterat se movere; sed ibi comedebat, et bibebat, et egesta sua ibi faciebat. Et cum mulieres, cum quibus morabatur, tantum non possent tolerare fœtorem; ejecerunt eam de domo, et in porticu domus suum cubiculum posuerunt, eam desuper collocantes; non ponentes propter ventum vel frigus aliud aliquod reparaculum circa eam : et sic erat ibi in hieme frigus maximum, et in æstate calorem sustinens immensum. Ipsa vero ita se derelictam cernens, et ab aliis propter infirmitatem segregatam cognoscens, ad Dominum consolatorem desolatorum omnium se convertit; et audito de transitu sancti Patris Fr. Ægidii totam orationi se dedit, supplicans eidem, ut suis interpellationibus sanitatem sui corporis a Domino impetraret : vovens Domino et sibi quod si Dominus istam misericordiam præstiterit indignæ ancillæ suæ, imaginem ceream de sua faciet paupertate, et eam ad sancti Patris pilum mitet vel portabit. Et facto voto, in sequenti nocte sensit se ad sanitatem solicite properare : et sic, Dei gratia et meritis ipsius sancti Fratris, est ab F ipsa ægritudine liberata. Viderunt Ser-Amadeo, et Bruna, et Domina Valdegrana, et plures alii et aliæ de hospitali, de hoc testimonium perhibentes.

Puella contracta, et misere derelicta, voto facto sanatur :

123 Quædam mulier de civitate Perusina, nomine Margarita, cum de viro suo plurimum in filiis multiplicaretur, et non haberet lac quo posset eos nutrire; flere cœpit de hujusmodi campassione. Intelligens vero vitam et conversationem sancti viri Fr. Ægidii, cum fiducia magna venit ad eum in loco ubi manebat. Sanctus autem de collocutione sanctorum verborum more solito raptus erat, et sic nullatenus potuit ei loqui. Consuetudo ejusdem viri erat, quod quando ad se revertebatur, cum genuflexione osculabatur terram, ubi pedes tenebat; et statim revertebat ad cellam suam, vel aliquem secretum locum. Videns vero dicta mulier quod non potuit sibi loqui, cum magna reverentia accessit, et posuit pectus suum ubi vir tenuerat pedes suos : et rogavit Deum, ut meritis sancti viri ei lac præberet, ut nutrire posset filios suos. Et reversa ad domum suam prospexit mamillas suas, et vidit lac stillantes super oppressione. Gavisa est autem mulier in Domino, gratias agens de beneficio tanto sibi collato; et exinde majorem devotionem habuit in sancto viro : et

mulier lacte carens, et pectus terra in qua steterat applicans, fit voti compos.

et sic veniens ad socium viri Domini, narravit ei diligenter omnia quæ acciderant.

Sanatur gravis infirmitas.

124 Mulier quadam, Benevenuta nomine, de Assisio oriunda, sed Perusiæ morans, uxor Amatoris, cum gravi infirmitate intus detineretur in secessu, ita quod nec sedere posset, nec jacere ad plenum; pro sanitate recuperanda diligenter requisivit consilium medicorum, qui eam non valuerunt consilio nec adjutorio liberare. Unde cum quadam die staret, et videret se omni humano auxilio destitutam, suum allocuta est virum dicens: Dic, Amator, cui possem me Sancto vovere, qui me a tanta ægritudine liberaret. Qui sic respondit: Vove te beato sancto Fr. Ægidio, et in proximo firmiter te credas sanandam. Quæ statim ipsa die, ad tumulum veniens dicti Sancti, vovit se ei; et intus in ejus tumulum se projecit: et ibi aliquantulam moram fecit. Tandem ad domum suam reversa, sedere aliquantulum liberius solito cœpit: et dum sederet, crepuit infirmitas vicibus tribus: et multo emisso sanguine, extitit mulier, meritis B. Fr. Ægidii, perfectissime ab eadem ægritudine liberata.

Ex MSS.

DE B. HELENA VIDUA,

D. P.

TERTII ORDINIS EREMITARUM S. AUGUSTINI,

UTINI IN DUCATU FORO-JULII.

Anno MCCCLVIII,

Postquam Bertholdus, Aquileiensis Patriarcha, Sedem sibi ac successoribus suis Utini constituit, circa medium seculi XIII; *et Raymundus, post Gregorium Bertholdo succedens, nobilitatem Italicam, ex præcipuis urbibus per factiones populares fugatam, ibidem recollegit; crevit locus, non tantum opibus, frequentia, et gloria, sed etiam religiosorum institutorum sanctitate: ex quibus Franciscanus Ordo, seculo* XIV, *habuit B. Odoricum de Portu-Naonis,* XIV *Januarii commemoratum; Augustinianus vero, seculo post secuto, B. Helenam viduam, cujus Vita nobis explicanda nunc venit. Scripsit illam, pio ac simplici stylo, ipso quo Beata mortua est anno* MCCCLVIII, *Fr. Simon Romanus, ex Ordine Eremitarum S. Augustini, S. Theol. Lector, ad ejus laudes pro concione explicandas Patavio evocatus. Scripsisse autem Latine indicat, Joannes Baptista Sartorius Canonicus Utinensis, dum præfatur antiquam versionem Italicam rudiorem esse, quam ut cultiori huic seculo probaretur, seque ideo aliam adornavisse strictiori aliquantum stylo, anno* 1632, *quam dedicavit Eleonoræ Lauredanæ, nuptæ Cæsareo Locum-tenenti. Finitur hæc nova versio, promissione amplioris libelli, ad majus piarum animarum solatium vulgandi, de miraculis ante et post mortem Beatæ patratis, et exhortatorio ad Utinenses epilogo, ut frequenter devoteque venerentur sepulcrum, in quo ejus corpus jacet, itemque ad gratitudinem pro tali cive et patrona Deo reddendam.*

Vita I scripta eodem anno quo obiit,

hic ex antiquo Italico datur:

2 *Dedimus operam, ut textum originalem Latinum nancisceremur per nostros in Collegio Goritiensi Patres, quorum Rector Franciscus Baselli anno* 1669 *renuntiavit, non modo Latinam nullam Vitam inveniri, sed nec sciri quidem ullam umquam exstitisse, nisi quod antiqua Italica Vita MS. pertinens ad* Reverendas Pinzocheras Mantellatas Religionis et Regulæ S. Augustini *(ut præfert titulus) in eodem titulo dicatur* transumpta ex altera Legenda, existente apud hæredes quondam D. Joannes Bapt. Cortana Utinensis: *quæ an fuerit Latina, a nobis quæsita, scire non possumus; nam Italica, quam accepimus nullum refert vestigium translationis ex alia lingua factæ, et admixtas habet citationes Latinas sacri Textus, qualem ipse Fr. Simon a principio scripsisset, si scripsisset Italice; ut proinde vehementer dubitamus, an Latinam habuerit Sartorius, imo an talis ulla fuerit. Ut ut est, satius duximus (cum ex Italico in Latinum sermonem Vita esset a nobis necessario transferenda) antiquissimam illam seu compositionem seu versionem quam strictissime sequi: et postea dare aliam ejusdem Beatæ breviorem Vitam, concinnatam a Jacobo Philippo Bergomensi, ejusdem Augustiniani Ordinis scriptore insigni, et eadem qua Beata obiit ætate famoso, qui eam inseruit libro suo de Claris mulieribus, cap.* 159, *dedicato Beatrici, anno* MCCCCLXXVII *Hungarico Regi nuptæ.*

item alia Latina 20 circiter annis posterior:

3 *Sed hoc in illa posteriori Vita mirum, quod cum in priori dicatur obiisse Beata,* nocte inter Sabbatum et quartam Dominicam Aprilis media, anno Domini MCCCLVIII, die XXIII Aprilis; *ipse tamen Bergomensis mortuam dicat* IV Nonas Aprilis: *qui dies anno prædicto fuit Dominica prima Aprilis, eademque Dominica Paschalis. Talem sane temporis sacratissimi circumstantiam, haud dubie notassent et magnopere appendissent ii, quibus dictantibus Fr. Simon scripsit, si revera tunc mortua fuisset Helena, quando Christus a mortuis resurrexisse commemoratur. Quare videtur mihi Bergomensis, suo vel alieno errore, pro* 23 *legisse* 2, *unius cyfræ omissione. Interim secuti eum sunt, qui priorem Vitam non viderant, Herrera in suo Alphabeto Augustiniano pag.* 334 *et Arturus a Monasterio in Gynecæo sacro. Allegat Herrera præter eam Vitam quam scripsit Jacobus Philippus, aliam scriptam a* Paulo Lulmio Bergomensi, in peculiari libello, quem Paulo II sacrum fecit, quique in bibliotheca Vaticana perpulchre scriptus asservatur. *Invenimus nos in Vaticana Bibliotheca librum in candidissimis membranis elegantissime exaratum de hac materia, signatumque num.* 1223: *sed alium illa auctorem præfert in titulo, qui est talis:* Ad Paulum II Pontificem Maximum, Vita B. Helenæ Utinensis feliciter incipit per Jacobum Utinensem. *Nullus porro de hoc argumento est in tota bibliotheca liber, qui nomen Pauli Lulmii præferat: et ideo liber quem Paulus iste scripsit* de Vita et miraculis B. Helenæ de Utino, *ut habet Pamphilus in Chronico pag.* 91 *omnino diversus credi debet. Vixit autem eodem quo Helena tempore et septuagenario major obiit, Prior conventus Cremonensis anno* MCCCCXCIV, *patria Bergomensis.*

in qua perperam dicitur mortua 2 Aprilis.

3 Vita Paulo 2 dicta,

4 *Quia autem Julius II, ab anno* MDIII *ad* MDXIII, *Pontificatum tenuit, adeoque liber iste scriptus erat intra proximos quinquaginta annos ab obitu Beatæ; titulo tam specioso decepti totum transscribi jussimus, impendio non levi propter enormem prolixitatem: sed fere oleum et operam periisse doluimus, quando descripta relegentes cum otio, vidimus nos nihil habere minus quam Vitam Beatæ, pro eaque ineptissimam farraginem sive rhapsodiam de vitiis et virtutibus, distributam in varias orationes, quas auctor, poetico, ut præfatur figmento, distribuit in Oratores et Philosophos, non tantum Christianos, sed etiam ethnicos, coram divina majestate ad Helenam laudandam inductos, videlicet* Aristidem, Platonem, Demosthenem, Lysiam, Æschinem, Hyperidem, Nestorem, Ciceronem, Varronem, Titum Livium, Catonem, Salustium *ex una, ex altera parte* Basilium, Chrysostomum, Nazianzenum, Origenem, Cyprianum,

descripta ex Vaticano,

hic omittitur.

A Cyprianum, Ephrem, Lactantium, Hermogenem, Cassianum, Leonem Papam, Justinianum, Aretinum, Barbarum Utinensem, et Spilimbergensem. *Qui omnes miræ confusione, nullo ætatum discrimine, sacras profanasque sententias miscent, instructi potissimum flosculis et sententiis Italicis, ex Dante Poeta lectis. Vitam autem Beatæ et actiones ejus vel strictissime attingunt vel ne attingunt quidem. Concludit autem scriptor cum gratiarum actione ipsius Dei ad Helenam oratione, et soluto conventu facit Ciceronem agere cum Hieronymo atque Lactantio, ut pro suis suorumque sociorum parvis aut pœnitentiis aut multi pardis intercedant apud Deum. Quis hominum tam stolido fuit ingenio dedit, ita male consutum librum bene spissum offerens Pontifici? Habet tamen mem. illi hinc inde nonnulla, quæ non piguit in Annotationibus describere.*

AUCTORE D. P.

Cultus ejus antiquus,

5 *Quod ad publicum B. Helenæ cultum attinet; cum esset ejus corpus sepultum in ipso suo oratorio, prout se velle declaraverat, Fratribus ad funus vigilantibus per visum apparens*, statim, *inquit Jacobus Utinensis*, fecerunt sibi capellam satis ornatam, et aram quæ nunc plena est cereis, plena imaginibus. Deinde addit: Compages ferramentorum adhuc mortificationem carnis ostendunt plenæ cruore: cilicia, sanctitatis B signum et pœnitentiæ, adsunt: petunt omnes Utinenses cum lacrymis, petunt singuli Helenæ aram. Imitentur eam viduæ, colant virgines et maritatæ: lætentur Helenam regnare cum Christo, fratres, sorores, filii ac filiæ suæ, quibus Prætor jussit minime mutare vestes, et eos majori lætitia salutabant omnes quam salutabant prius; nec mœreant quod talem amiserunt, sed gratiam agant quod talem habuerunt: quam corpore non possunt, recordatione teneant: cum qua loqui non possunt, de ea loqui non desinant.

et festum 27 Aprilis.

6 *Mox autem cœpit in Ordine Eremitano agi de festo illius, non tantum Utini, sed etiam alibi passim celebrando: nam in* Missali secundum usum Romanæ Ecclesiæ *excuso Venetiis anno* MCCCCLXXXVII, *annis utique non totis viginti post obitum Beatæ, sic habet kalendarium*, XXVII *Aprilis*, B. Helenæ de Utino, Ordinis Eremitarum S. Augustini Festum. *Difficulter autem nobis persuademus id prorsus inconsulta Apostolica Sede fuisse inceptum. Cur autem dilatum sit festum prædictum a die quo obiit, haud est difficile causam reddere; cum notum sit eum plerisque ecclesiis cultu S. Georgii occupatissimum esse: ast non ita facile dixerit aliquis, cur electus sit dies* XXVII, *nisi velimus* C *præsumere tali die fuisse sepulturæ mandatam. Sane non carebit fundamento talis præsumptio. Mortua enim die* XXIII *Aprilis, ut dictum est, post solemnissimas exequias ipsi factas (quæ ut apparerentur insumi debuit totus unus dies) duabus diebus ac noctibus integris prostitit in ecclesia S. Luciæ conspicua, itaque vix ante* XXVII *concipi potest sepulta fuisse: et hic deinceps dies sub ejus nomine fuisse honoratus. Quomodo autem hic cultus desierit et obliteratus sit, non apparet: talis certe, qualem descripsimus, fuit primo dimidio a Beatæ obitu seculo.*

Veneratio hodierna.

7 *Nunc licet de illa nec Missa fiat amplius nec Officium, auctior quam antea cultus videtur; siquidem (uti nobis significavit Joannes Baptista Micoli Utinensis Societatis nostræ, qui vidit sæpe)* corpus ejus integerrimum servatur in arca marmorea, ad sinistrum parietem templi suspensa, in qua ipsum die S. Luciæ sacro spectandum exhibetur maximæ hominum multitudini, ad hoc confluenti, ex omni ætate et sexu; ubi ex Patribus Augustinianis unus primo bombacem admovet sancto corpori, deinde eamdem bombacem admovet oculis osculoque signari cupientium. *Quando quave solennitate facta sit sacri corporis de terra in istam arcam elevatio atque translatio nemo recordatur. Indulserit hoc forsan Paulus II ad instantiam Jacobi Utinensis: certe vix alia quam Pontificia* D *auctoritate credimus tunc hæc fuisse tentanda, aut aliter permissuram Beatam fuisse, ut extra oratorium suum transferretur corpus, ibi ejus jussu humatum:* nam oratorium illud est inter majorem seu mediam templi portam (habet enim illud tres portas in frontispicio) et portam lateralem sinistram; ex altera vero illius portæ lateralis parte, ara est quam diximus. In oratorio seu cubicello prædicto adhuc reverenter servantur sedes, scutella lignea, ceteraque illius instrumenta ac velut supellex domestica, una cum cilicio et disciplina.

imagines,

8 *Addit Herrera*, quod Helenam inter illustres feminas, titulo Beatarum et diademate in signum sanctitatis coronatas, Orozcus et alii auctores retulere, uti communis fidelium devotio eamdem consuevit effigiare. *Similis imago, æri eleganter incisa ab Adriano Collartio, Antuerpiæ pridem prodiit; cujus apud nos servatur exemplum. Ejus titulus simpliciter ipsum facit* Ordinis S. Augustini, *et velum nigrum monacham indicat: sed revera dumtaxat Tertiaria fuit, et in suæ sororis domo ad extremum vixit; prima omnium Utini Deo sub Regula S. Augustini devota, quam aliæ plures secutæ ultra octoginta excreverant, cum Helenæ exequiæ celebrarentur, et suam ha-* E *bebant Priorissam, forte etiam nonnullæ earum una in domo communiter habitabant: sicut et de Sororibus Tertiariis Ordinis Minorum Correctrices suas habentibus in vita S. Francisci de Paula*, II *Aprilis vidimus, et de aliis Ordinis Prædicatorum videbimus ad Vitam S. Catharinæ Senensis ad diem* XXX: *quæ cum* Religiosæ *aut* Sanctimoniales *hic et alibi vocantur, non sunt illæ voces strictius hic sumendæ, quasi supponant solennia Religionis vota, cum tantum simplicium votorum vim habuerint quæ emittebantur, et emittuntur etiam hodie in Italia ab iis, quas* Pinzocheras Mantellatas *vocant. Dicuntur et in masculino* Pinzocheri, *origine et etymologia vocis ignota hactenus, nec per idoneas conjecturas facile explicabili.*

professio.

VITA

Auctore Fr. Simone Romano

ex MS. Italico Utinensi.

PROLOGUS.

O creaturæ a Deo factæ, audite mirabilia, re- F censa Deo patrata per famulam suam B. Helenam, signis et prodigiis toti mundo hodie coruscantem; et exponenda per me Fr. Simonem Romanum, indignum Lectorem Theologiæ in Studio Patavino, et post dictæ Beatæ mortem, propter miracula ejus infinita, evocatum a Priore S. Luciæ Utini; qui origine Venetus, Fr. Franciscus de Rossis nuncupatus, accersivit me ad prædicandam vitam et virtutes per eam patratas. Equidem aggredi volens narrationem de hac Beata instituendam, ejusque Legendam componere pro mei ingenii tenuitate, insufficientem me cognosco; ideoque ad intemeratam Virginem Mariam, Patronam meam singularem recurro, ut ante Deum pro me sit deprecatrix, quatenus ille mihi Spiritus sui infundat gratiam; et hanc Legendam possim congrue pertexere, ad honorem Dei, Beatæ gloriam, et fidei exaltationem: si autem in aliquo me errare contigerit, humiliter postulo veniam et misericordiam. Etenim ut Apostolus Paulus scribens ad Corinthios ait, Non sumus sufficientes, non dico dicere et observare, sed nec cogitare quidem 2 Cor. 3, 5 aliquid ex nobis quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est. Atque hoc confirmat S. Jacobus Apostolus in sua Canonica dicens, Omne datum optimum et omne donum perfectum desursum est, Jac. 1, 17 descendens

Auctor Vitam hanc scripturus,

Dei et Deiparæ opem implorat,

et suam tenuitatem excusat

A descendens a Patreluminum : omnis inquam gratia, omnis scientia, omnis sapientia a supremo rerum omnium conditore et gubernatore procedit. Quia vero ordinis idonei defectus confusionem generat, Legendam hanc partiemur in capitula quindecim : *a* itaque successive progrediendo sub finem exponemus miracula post mortem ejus Deo operante patrata. Amen.

a *Hanc divisionem servamus, Vitam in totidem numeros partiendo, ut liberum nobis esset plures in unum caput contrahere.*

CAPUT I.

Marito viduata suscipit habitum S. Augustini, et vitam instituit austerissimam.

Nobiliter nata,

Beata Helena, Dei filia et famula, ex patria et provincia Forojuliensi et nobili civitate Utinensi oriunda, procreata est a nobili viro Domino Valentino, ex insigni prosapia Valentinorum *a* ex Foro-veteri: mater autem ejus, pari nobilitate venerabilis, dicebatur D. Elisabetha de Castro *b* Mamaco. *c* Cum autem annum decimum quintum ætatis Helena attiB gisset, data in uxorem est generoso viro Antonio de Cavalcantibus : *d* cum quo casto in matrimonio vivens per annos viginti septem, multos filios filiasque procreavit Deo, atque in sancto ejus timore enutrivit. Mortuo autem marito, ipsa sibi præscidit formosos suos capillos, unaque cum reliquo omni capitis ornatu supra sarcophagum defuncti projecit, dicens : Ecce quos tui solius amore gestavi crines atque ornatus : tu eos tecum sub terra aufer. Tu me moriendo deseris, et ego uxorio erga te affectui renuntio ; maritum deinceps nullum habitura, nisi Dominum nostrum Jesum Christum, cui servire, regnare est.

a — *bc* — *et marito viduata,* — *d* — *Christum sponsum eligit :*

2 Ita a Deo vocata B. Helena, post sui mariti mortem perseveravit in sancta viduitate. Placuit autem Deo, ut venerabilis quidam Religiosus, magnæ sanctitatis et scientiæ Theologus, Mag. Angelus de S. Severino dictus, Ordinis FF. Eremitarum S. Augustini, Utinum vocatus ad conciones in conventu S. Luciæ Ordinis sui, habendas, cum vellet toti civitati notam facere excellentiam instituti et Regulæ Augustinianæ et dignitatem habitus, quem in honorem continentiæ, a Deipara Virgine et S. Monica D. Augustini matre observata, [illegible] Ordo communicat ; exponere cœperit quantas graC tias et Indulgentias consequantur dictum habitum devote suscipientes, prout ex Bullis Bonifacii, Martini, Eugenii, Innocentii aliorumque Romanorum Pontificum *c* liquet : et quod morientes sub Eremitica S. Augustini Religione, fiant participes omnium orationum, eleemosynarum, disciplinarum, abstinentiarum, indulgentiarum atque bonorum operum totius Religionis, absolvanturque ab omnibus suis peccatis : quod post eorum mortem unusquisque ex nostris Religiosis obligetur ad tres Missas pro eis celebrandas : multaque alia privilegia, in dictis Bullis contenta exposuit. Hæc audiens Helena oculos in cœlum sustulit, Dei [illegible] velut apertum coram se et spirituales thesauros sibi oblatos intuens, subito cum lacrymis singultibusque projecit se ante pedes Prædicatoris sacri, eumque oravit ut istum gloriosum habitum [illegible] let concedere. Cui sacer orator respondit : Omnis qui venit ad me non ejiciam foras. Tum, præhabito Religiosorum consilio, admissa fuit. Cum autem advenisset dies, quo habitum susceptura erat B. Helena, vocatis ad se venerabilibus matronis, D. Daniela et D. Perfecta, sororibus suis carnalibus, eas oravit secum ire ad ecclesiam S. Luciæ, non addens quid ibi esset factura. Ubi collectis ante altare Re-

auditis pro concione privilegiis, — *e suscipientium habitum S. Augustini,* — *eum petit,* — *et impetrat,*

ligiosis, et Spiritus sancti gratiam cantando invo- D cantibus, per manum Mag. Angeli, Philosophi atque Theologi eximii, habitum ipsum sacrum suscepit : *f* Denique vovens paupertatem, castitatem et obedientiam perpetuam, prima istius civitatis adjuncta est nostræ Religioni, sub eaque Deo serviens perseveravit, non alio fine quam ut in gloria sempiterna aliquando facie ad faciem conspiceret Deum.

AUCTORE SIMONE EX MS. — *f*

3 Tunc Dei amore inflammata, pietateque et misericordia repleta B. Helena, quidquid possederat in seculo, distribuere Christi pauperibus voluit. Vestimenta autem sua ex pannis sericeis confecta donavit ecclesiæ S. Luciæ Eremitarum S. Augustini : ex quibus confecta sunt pluvialia aliaque paramenta, ad Dei cultum ordinata. Cetera mobilia atque immobilia vendidit, dispersit, dedit pauperibus, considerans pro Dei amore Evangelicum illud : Si vis perfectus esse vade, et vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et veni sequere me. Visitabat infirmos *g*, consolabatur afflictos, subveniebat egenis *h*, orabat pro mortuis, omnia misericordiæ opera exercebat, attendens a Christo dictum in Evangelio, Quodcumque minimis meis fecistis mihi fecistis, et aliud istud, Beati misericordes, quia misericordiam conE sequentur. Quotidie mane panes duos et candelam ad ecclesiam deferens, offerebat supra altare : et si errantem conspexisset aliquem, corrigebat magna cum mansuetudine ; discordes autem satagebat ad pacem concordiamque reducere, dicendo cum Salvatore : Ubi caritas, ibi Deus : et Dimitte et dimittetur tibi.

seculares vestes ecclesiæ donat, — Mat 19, 21 — *g h* — *eleemosynis et piis operibus se dedit :* — Mat 25, 40 et 5, 7

4 Erat B. Helena pœnitentiæ speculum : quis autem possit explicare verbis quanta ea fuerit, quamdoquidem in tota sacra Scriptura non legatur aliquis tam admirabilis hoc in genere fuisse : Superasti, o Helena, per tuæ pœnitentiæ rigorem omnes alias mulieres : quia bene intellexisti illud Patris tui ac nostri, magni Aurelii Augustini, Doctoris exce[illegible] *i* Ad magna præmia perveniri non potest nisi per magnos labores. Contemplabatur Helena gloriosa passionem atque tormenta dulcis sui et amantissimi Jesu, pro miseris peccatoribus tolerata : et quoniam considerabat eum per omnia membra fuisse cruciatum, se vero in juventute et matrimonio seculi pompis ac vanitatibus deditam, velut per omnia membra offendisse Deum ; per eadem [illegible] asperam pœnitentiam [illegible] F [illegible] reis obarmatam, ut Passionis Dominicæ recordaretur semper. Audi vero rem mirabilem et stupendam : feriis sextis frequenter se alligabat [illegible] post tergum [illegible] faciens, Sororis suæ ancillæ imperabat, ut sic ligatam conduceret. Quia, inquiebat, amor meus, Jesus meus, sic ligatus ducebatur ad mortem in montem Calvariæ [illegible] pro [illegible], et pro [illegible], quibus dulcis mei Jesu manus constrictæ fuerunt, et clavis, quibus in cruce sunt perforatæ. In cruribus circulos gesto ferreos, ad expiandam vanitatem inter choreas, quas frequentem tam commisissem ; et quia meus Jesus pedes habuit clavis perfossos. Circulo ad lumbos simili adstringor, propter zonas auro atque argento laboratas, quibus tempore vitæ secularis cingebar ; et propter amorem illarum cordarum, quibuscum ad columnam flagellatus fuit dilectus meus. Camisiam cilicinam induor, propter indusia subtilia, pannosque pretiosos, quibus induta vestiebar ; et quia amor meus ab Herode contemptus, veste alba indutus fuit. Triginta tres calculos intra calceos defero, infra pedum plantas, quia multipliciter Deum offendi saltando ac tripudiando ; et totidem

pœnitentiæ rigore modum pene excedens, — *i* — *singula corporis membra,* — *pro expiandis peccatis vitæ secularis,*

A totidem annis pro mei amore mundum hunc inambulavit Jesus. Disciplina corpus meum flagello, propter impias et carnales voluptates, quas corpori meo conjugata indulsi; et intuitu Domini mei, pro me ad columnam flagellati. Supra petras et saxa dormio, quia mollibus antehac in stratis dormivi; et sponsus meus sæpe humi stratus somnum capere voluit, triduoque intra lapideum monumentum jacere. Hæc respondebat B. Helena Confessario suo ipsam interroganti. O gloriosa Beata, expendisti optime illud S. Hieronymi dictum in Epistola ad Heliodorum, Delicatus es, frater, si et hic vis gaudere cum seculo, et postea regnare cum Christo. Sed et illud ejusdem Hieronymi ex alia ad Julianum scripta considerasti : Difficile, imo impossibile est, ut et præsentibus quis et futuris fruatur bonis; ut et hic ventrem, et ibi mentem impleat, ut a deliciis transeat ad delicias, ut in utroque seculo primus sit, ut et in cœlo et in terra appareat gloriosus. Voluisti igitur, o Beata, corpus tuum flagellare tam dire, et carnem tanto rigore domare, ut in paradiso posses cum Jesu, dilecto tuo patre et sponso, regnare.

AUCTORE SIMONE EX MS
et assimilando Jesu suo ingeniose cruciat :
Hier. ep. 1
Ep. 24

B 5 Abstinentia hujus Beatæ tanta fuit, ut cuivis audienti videri debeat admirabilis. Totis octodecim annis neque carnes gustavit unquam, nec ova, nec lac, nec caseum oleumve : sed jejunabat quotidie in pane et aqua, quibus aliquando addebat herbarum radices : quod si cocti pulmenti pararet aliquid, ut faciebat rarissime, non salem, non oleum adhibebat ad condimentum k. Audi insuper rem stupendam : ut gustui delectationem subtraheret, immiscebat frigidæ aquæ loco aromatum terram atque cinerem; et quamdiu sana potuit suis niti pedibus, non nisi ex nuda humo cibum sumebat. Quis autem audivit unquam quod subjungam? omni vespere pro cœnula pomum unicum aut raphanum habens, crudumque comedens, bibebat caliculum unum felle et aceto mixtum : diebus autem Veneris etiam ad prandium aliud non adhibebat quam panem et solum fellis atque aceti potum. Interrogata autem cur vitam adeo asperam duceret, respondebat : Pro cibis delicatis quibus vescebar in seculo : et quia dulcis Jesus meus, amor meus, felle et aceto potatus fuit cum penderet in cruce famelicus, sitibundus, et letali angustia pressus. O felix! o beata! quis umquam simile quid fecit, ut loco potus fel et acetum haberet? Prorsus nemo. Optime igitur, o Beata, servasti sancti Patris
C Augustini præceptum in Regula dicentis : Carnem vestram domate jejuniis et abstinentia escæ, quantum valetudo permittit : et audivisti Hieronymum in epistola de viduitate servanda sic loquentem ad Salvinam : Multo melius est stomachum te dolere quam mentem, imperare corpori quam servire, gressu vacillare quam pudicitia.

a carnibus et lacticiniis abstinens
k
panem cineribus,
potum felle inficit :
Hier. ep. 9

6 Hæc fuit illa mulier similis Annæ Phanuelis prophetissæ, quæ non discedebat de templo jejuniis et obsecrationibus serviens die ac nocte. Etenim contendebat semper prima venire ad ecclesiam, ubi suo inclusa oratorio perseverabat usque ad finem divini Officii, precationi intenta : postea vero unius horæ intervallo elapso redibat eodem, seque iterum ad orandum componebat, raram corpori quietem indulgens, juxta illud Evangelium; Vigilate et orate ut non intretis in tentationem : et illud, Sine intermissione orate. Atque hic consideret anima spiritualis, quæ fuerint ejus lacrymæ, quæ suspiria novem illis horis, quas habebat orationi deputatas; septem quidem pro septem Horis Canonicis, alteram vero pro confessione atque communione facienda; nonam denique pro impetranda peccatoribus omnibus culparum remissione : in quo tempore explendo, ne forte erraret, metiebatur illud arenario l horologio, quod prope se habebat. Septem Psalmos Pœnitentiales, cum Deiparæ virginis Officio tenebat memoriter, et pios quosdam libellos vulgari lingua conscriptos lectitans tenebat diu noctuque, videlicet, Speculum Crucis, alterumque Decem gradus humilitatis explicantem, et similis generis plures; observans istud Hieronymi præcitati ad Salvinam : Semper in manibus tuis sit divina lectio, et tam crebræ orationes, ut omnes cogitationum sagittæ, quibus adolescentia percuti solet, hujusmodi clypeo repellantur. O gloriosa atque beata Helena tantus erat fervor orationis tuæ, ut divino quodam inflammata æstu sæpe erumperes in laudes et cantica amoris : diebus autem Veneris cantabas laudes Passionis Christi, adeo dulciter et suaviter, ut socia tua aliæque vicinæ audientes, Angelicam harmoniam viderentur audire, ea autem feria sexta, quæ tibi in vivis ultima fuit, in lectulo decumbens, concinebas de ejusdem Passionis mysterio in fine subjiciens, Veni Jesu, sponse dilectissime animæ meæ : veni de paradiso, mihique demonstra viam qua possim ad tuam sanctam et gloriosam societatem pertingere.

in templo frequentissima,
Mat. 26, 41
totas 9 horas impendit orationi
D
l
et lectioni piæ :
6 feriis cantat laudes Passionis :

E 7 Hæc mulier vere fuit templum divinitatis : quippe quæ omni die sacramento Pœnitentiæ seipsam expians, Eucharistico pane reficiebatur; tanta cum copia lacrymarum, suspiriorum atque gemituum, ut toto in templo ipsaque in platea deforis audirentur : durabat autem planctus iste media hora ante Communionem sacram, et pari temporis spatio post eamdem. Cum vero dicebat, Domine non sum digna ut intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo et sanabitur anima mea, percutiebat pectus grandi saxo, quantum poterat manu complecti, tam fortiter duriterque, ut totum pectus humectaret expresso sanguine : eodemque saxo adversum se utebatur die et nocte coram Crucifixo consistens, pectusque percutiens, et Domini sui passionem multo cum planctu recolens. Porro ex divinæ Eucharistiæ perceptione tanto ejus animus replebatur gaudio, ut satietate illa in corpus redundante, sæpe per biduum triduumve cibum alium nullum gustaret : intra se enim eum habebat, qui dixit : Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem in me manet et ego in eo.

confitetur et communicat quotidie :
pectus saxo percutiens cruentat.
Joa. 55, 57

ANNOTATA.

a *Addit Herrera,* qui Principibus Aquilegiæ progenitoribus gloriantur

b Manicacum *castrum ad Colveram fluviolum, circa confinia territorii Bellunensis, in Foro-juliensi Ducatu.*

c *Jacobus Utinensis :* Vix annum septimum ætatis excesserat Helena, cum fons pietatis Maria, filium complexa, eidem apparuit et dixit : O Helena, fac ut sis bona, et Deum timeas; veniet enim tempus, quando eris magna Dei famula. *Deinde exaggeratis, quæ in illam ætatem possunt cadere, virtutibus Beatæ, concludit :* Hæc visio in secreto pectoris sui semper hæsit; Tunc cœpit agere pœnitentiam, modo supra scamna, modo supra nudam humum dormitando.

d *Addit Herrera,* Equiti Florentino. *Et vero Florentiæ antiqua est* Cavalcantiorum *familia, ex qua Andreas Cavalcantius vir eruditissimus, nobisque conjunctissimus, ab eo tempore, quo suis nos sibi beneficiis obstrinxit ibidem hospites an.* 1661. *Ferdinandus Ughellus tom.* 5. *Italiæ sacræ laudat Raymundum Turrianum Patriarcham Aquileiensem, quod circa annum* 1280, *ex præcipuis Italiæ urbibus pulsas familias nobiles Utinæ collegerit, quas inter nominatur familia Cavalcantia.*

e *Videri potest Bullarium Augustinianum impressum Romæ anno* 1628.

F

f

A f *Facta hæc esse an.* 1440, *an.* 2 *post mortem mariti, patebit ex ætate infra definienda.*

g *Addit Jacobus Utin.* Notum fuisse vulgo quod neminem visitaret, cui non persuaderet confessionem faciendam.

h Tempore calorum, *inquit idem* cyathos mundos in penu servabat paratos, ut mox ac sitibundi pauperes advenissent iis potum præbere posset.

i *Non S. Augustino, sed S. Gregorio Papæ tribuitur homilia 37 in Evangelia, cui hæc verba inseruntur, quæque legitur in 3 Nocturno de communi Unius Martyris.*

k *Jacobus Utinensis*, Sæpe tribus diebus, aliquando septem nil aliud, nec quidem granum milii, comedebat; sed solo pane Angelorum saturabatur.

l *Duo talia horologia eam habuisse, inquit idem Jacobus*, alterum domi, alterum in ecclesia.

CAPUT II.

Helenæ paupertas, taciturnitas, patientia in adversis.

Hier. ep 4
Omnibus exuta mendicato victitat,

Fuit Helena speculum et norma paupertatis, quæ grandibus opibus sponte abdicatis, videbatur istud Hieronymi ad Rusticum monachum suo cordi altius impressisse, si habes substantiam, vende et da pauperibus: si non habes, grandi onere liberatus es. B Nudum Christum, nudus sequere. Durum, grande, difficile: sed magna sunt præmia. Hæc meditans ut num. 3 dictum est, vendidit omnia quæ habuit, et pauperibus dedit, usque adeo se expolians, ut opus habuerit ex puris merisque eleemosynis vivere. Quem autem ipsa sibi aut socia ejus mendicando acquisierat panem, ex eo nihil reservabat in crastinum: sed quidquid tenui supererat prandio dimittebat pauperibus, nihil solicita undenam postridie vesceretur. Dicebat enim: Tu Domine mi ac dulcis Jesu, curator es corporis atque animæ meæ. O gloriosa Helena, vere tu una fuisti ex iis, de quibus prædicavit Salvator: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. (Mat. 5, 3) Unicam tunicam et pallium unum pro suo habebat usu; omnem aliam seculi pompam ac vanitatem despiciens amore Christi, quem, inquiebat illa, vidi, quem amavi, in quem credidi, in quo spem omnem repositam habeo.

9 Cum Ordinis nostri Capitulum Utinæ celebraretur, cupiens Helena gloriosa quam perfectissime C Deo servire, cum aliis nostræ Regulæ mulieribus ad *a* Provincialem accessit. Hic autem quia optimam ejus vitam habebat cognitam, eamque devote diligebat, ita ipsam affatus est: Carissima filia, postula ab Ordine, quam volueris gratiam, certa nihil tibi esse negandum. Respondit Beata: Pater, non aliam posco gratiam, quam ut mihi præceptum imponatur silentii perpetuo observandi, sicut cum nemine loqui mihi liceat nisi de mandato Confessarii mei. Hoc autem impetrato præscriptum sibi silentii legem ita tenuit, ut non modo non loqueretur cum extraneis, sed neque cum amicis et consanguineis suis; imo nec cum filiis aut filiabus propriis, nisi in nocte Natalis Dominici, quando ex voluntate *b* Confessarii illis, ad breve atque spirituale alloquium admissis, suam impertiebatur benedictionem; illud Jacobi semper in mente versans: Qui in verbo non delinquit, hic perfectus est vir (Jac 3, 2): et istud Psalmi, Posui ori meo custodiam, ut non delinquam in lingua mea. (Ps. 38, 2) Ducebat autem vitam adeo solitariam, ut ex cellula sua egrederetur numquam, nisi ad ecclesiam S. Lucæ: ubi reclusa intra oratorium suum, omnino nemini loquebatur, juxta præceptum Regulæ, qua dicitur: In oratorio nemo aliud agat nisi hoc ad quod factum est, et unde nomen accepit, dicente Salvatore, Domus mea, domus orationis vocabitur. (Mat 21 13) Per viam

a silentium perpetuum sibi injungi petit,
et sanctissime servat,
b
semper fere solitaria,

mira ejus elucebat honestas cum humilitate conjuncta, quippe quæ oculis semper in terram dejectis ambulans, numquam eas videbatur attollere, quasi Prophetæ exemplo diceret: Averte oculos meos ne videant vanitatem: quod si ab aliquo salutaretur, aliud non respondebat, quam, Laudetur meus dulcis Jesus. Ab omni hypocrisis vitio humanæque laudis desiderio remotissima, nulli manifestabat pœnitentias, abstinentias et bona opera sua; sed omnibus conabatur habere abscondita: ideoque vestibus non nimium vilibus, sed mediocris conditionis utebatur, observans in eo Regulam, quæ dicit: Non sit notabilis habitus vester: nec affectetis vestibus placere sed moribus. O B. Helena quam bene observasti quod Eustochio præcipit Hieronymus scribens, Cum jejunas læta sit facies: vestis nec satis munda, nec sordida sit, et nulla diversitate notabilis; ne ad te obviam prætereuntium turba consistat, et digito monstreris. Nec talis religiosa velis videri, nec plus humilis; ne vanam gloriam fugiendo, quæras *c*. (Hier. ep. 22)

D AUCTORE SIMONE EX MS.
et humanæ laudis fugientissima.
c

10 Quandoquidem Deus corrigit quemcumque amat, et castigat omnem filium quem recipit; voluit etiam experiri, quam esset in suo servitio fortis et constans Helena, ideoque dedit diabolo potestatem in carnem ejus, quemadmodum de Job patientissimo legitur. Et vero recte observat Hieronymus ad Eustochium scribens, quod non quærit diabolus homines infideles, non eos qui foris sunt, et quorum carnes Rex Assyrius in olla succendit: de ecclesia Christi rapere festinat escæ ejus secundum Abacuc electæ sunt; (Abac 1) Job subvertere cupit, et devorato Juda ad cribrandos Apostolos expetit potestatem; quatenus eos faciat fidem in Christum amittere tempore passionis ejus, quemadmodum ipsemet Christus iisdem prædixerat. Ecce satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum. (Lu 22, 31) Quanto autem magis Christi servus est aliquis, tanto ad tentandum eum violentior insurgit diabolus. Igitur et B. Helenam videns adeo in Dei amore ferventem, hanc quoque sibi tentandam expetiit; et permissus divinitus est visibilibus atque invisibilibus modis variis eamdem probare, ex quibus ejus tentationibus octo dumtaxat brevitatis causa hic exponam.

Diabolus potestatem nactus ad eam affligendam,
E

1 Cum esset aliquando Helena circa tertiam noctis horam in oratione constituta, audivit diabolos supra domus suæ tectum, itemque intra cellulam suam tantum utrobique fragorem excitare, ut ruere in terram omnia viderentur. Vocavit ergo Helena sororem suam D. Perfectam, cum eaque totam scrutata domum est: sed neque tunc quidquam potuit invenire a quo strepitus ille proficisceretur neque mane tectum domus considerantes in eo loco aliquid motum agnoverunt *d*. Hoc autem non tantum semel, sed et sæpius accidit, sic ut a prædicta D. Perfecta pluribusque domesticis strepitus iste audiretur: quo nempe intendebat diabolus orationum ejus cursum interrumpere, atque eam a cœpto studio virtutis abducere: sed ipsa constans nihil formidabat atque dicebat: Dominus mihi adjutor, non timebo quid mihi faciat humanæ naturæ inimicus sathanas.

orantis cellam fragore ingenti complet,
F
d

11 Optime Lactantius libro de opificio Dei cap xx notat, quod, ut victoria constare sine certamine non potest, sic nec virtus quidem ipsa sine hoste. Itaque quoniam virtutem dedit homini Deus, statuit illi ex contrario inimicum, ne virtus otio torpens naturam suam perderet: cujus omnis ratio in eo est, ut concussa et labefactata firmetur; nec aliter ad summum fastigium possit venire, nisi prudenti manu semper agitata, se ad salutem suam dimicandi tenore semper servaverit. Voluit enim Deus hominem ad immortalem illam beatitudinem delicato itinere pervenire; et arcta est via quæ ducit ad vitam, ut ait sanctus Pater noster Augustinus. Voluit

ipsam crudeliter verberat,

AUCTORE SIMONE. EX MS.

spectris terret et fatigat,

A luit igitur Deus etiam visibili dæmonis agitatione exerceri B. Helenam, ut victrix æternam mereretur obtinere gloriam. Et ille quidem, cum Beata orationi vacaret cellam ejus visibilis ingrediens, modo magno eam implebat terrore, modo crudeliter verberabat; ipsa autem per eamdem suam cellulam circumcursans, ac dæmonem insequentem fugiens, quandoque sic fatigabatur, ut viribus defecta in terram corrueret ante Crucifixum, diceretque, O dulcis Jesu, amor mi, succurre quæso et adjuva me : qui ultra nequeo facere quidpiam. Tum vero aderat illico divinum auxilium, et fugatus sathanas discedebat : quemadmodum ipsa cum esset infirma secreto revelavit D. Antoniæ Priorissæ Sororum religiosarum S. Monicæ, suæque sociæ Sorori Dominicæ Spilimbergiæ.

impellit ad mortem sibi consciscendam,

III Eamdem Beatam aliquando ægrotantem ac vehementer angustiatam tentavit humani generis inimicus, fortiter eam impellendo, ut seipsam ex xysto quodam præcipitaret, quem illa formido sanctæ Crucis signo repulit. Alias hortantem ut ipsa se strangularet, præbitoque laqueo docentem quomodo id facere deberet, simili telo repressit ac pepulit, ut Sorori suæ D. Perfectæ est confessa.

B

ad sui ostentationem solicitat,

IV Antiquus ille serpens, qui per vanæ gloriæ suggestionem primos parentes nostros Adamum et Evam supplantavit, simili tentatione aggressurus Beatam, transformavit se in Angelum lucis, eique apparens dixit, O Helena mea, quare non vadis per mundum manifestans cunctis opera tua bona, ut audientes homines grandem tuam pœnitentiam, vitamque inculpatam, convertantur ad Dominum. Nescin' quid Salvator præceperit, dicens : Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona? Cui Beata respondit : Tu vero, omni confusione digne, nequissime, ignoras ab eodem Salvatore dictum, Nesciat sinistra tua quid faciat dextra tua. Apage hinc satana. Itaque disparuit.

Mat. 5, 16

et 6, 3

de ponte in aquam præcipitat,

V Videns autem quod verbis minisque non posset B. Helenam superare, transiit ad opera : cumque hiberno tempore sub auroram pro more suo domo egrederetur ad ecclesiam S. Luciæ, transiretque pontem rivulo cuidam, qui Roia dicitur instratum, sustulit eam, dejecitque in aquam. Sed ipsa Dei nomine invocato madefacta quidem tota, sed tamen illæsa exivit, dicens : Non prævalebis, inimice, impedire hodie quo minus vadam audire Missam et sacrum Domini mei corpus recipere. Itaque non rediit

C domum mutatura vestem, sed ut erat madida ad templum abiit, ibique pro more suo usque ad finem divini mansit. O eximiam fortitudinem! vere observasti, Beata, id quod Salvatoris nomine commendat filiis suis Ecclesia, *e* Estote fortes in bello, et pugnate cum antiquo serpente, et accipietis regnum æternum.

e

crudeliter verberat,

VI Quis autem, o gloriosa explicare poterit quanta verbera, quantaque flagella pertuleris a diabolis, die noctuque te percutientibus? quod cum facerent invocabat ipsa divinum auxilium, et Sororem Dominicam sociam suam adesse rogabat : nam ad hujus præsentiam quandoque diffugiebant dæmones, quandoque vero nihil de sua rabie remittebant, sed audiebat Dominica sonum verberum inflictorum, non absque magno pavore suo, quemadmodum post mortem Beatæ ipsa retulit.

et contundit,

VII Alia vice sublatam in altum permisere dæmones in terram cadere, adeo ut tibiæ pedesque ei distorquerentur : itaque jacentem calcibus feriebant et pugnis, usque dum accurrens Soror Dominica B. Helenam, semimortuam repertam totamque contusam, supra lectum reposuit : ipsa vere aliud ei non dixit, quam, Sit nomen Domini benedictum.

eique bis tibiam frangit,

VIII Denique mediam tibiam eidem fregere dæmones, ad quam consolidandam advocatus fuit Prior S. Antonii, chirurgiæ peritus : qui cum ossis diffracti partes commisisset ad invicem, iterumque sequenti nocte eamdem tibiam dæmones confregissent, noluit illa sibi iterum adhiberi curationem, dicens : Siquidem sic placitum Deo fuerit, acquiesco divinæ circa me voluntati. Atque hoc fuit ultimum flagellum, quod inter confitendum manifestavit Priori S. Luciæ, Fr. Antonio. Talia et alia plura a dæmonibus pertulit, constans et patiens usque ad mortem : quia non qui inceperit; sed qui perseveraverit usque in finem hic salvus erit. D

quæ exemplo patientis Christi,

IX O gloriosa Helena, patientiæ speculum; quanta laude nostra digna es, quæ triennio integro ab hostibus infernalibus flagellata vexataque, numquam animo turbata es : sed Deo semper laudem et gloriam dabas ex omnibus quæ tibi adveniebant. Si quis illam hortaretur ad pœnitentiam, respondebat Beata : Quomodo mihi aliquid durum aut grave videatur, consideranti quanto plura eaque duriora et graviora amor meus Jesus mei causa pertulerit pendens in cruce. Quapropter Dominum meum rogo, ut mihi majorem infirmitatem afflictionemque immittat; quia ejus amore libenter quidlibet sustinebo. Et hæc dulcissima verba, pene continuo ei erant in ore. Notanda est autem conscientiæ illius inter hæc summa teneritudo, qua fiebat, ut si forte dolorum vehementia gemitum expressisset vel unicum, O me! magni se criminis ream credens amarissime fleret, nec ullam capere posset quietem, priusquam de illo impatientiæ, ut interpretabatur, indicio se coram Confessario accusasset. O Felicem et constantem mulierem, ineffabilis est patientiæ tuæ virtus triennali infirmitate probata, cum lecto affixa, et neque pedes neque crura aut brachia movere valens, die ac nocte clamabas, Domine miserere mei : Domine fiat voluntas tua. Vere in patientia tua possedisti paradisum, id est, animam tuam. Vide autem quantum fuerit divino inflammata amore : vix modicam requiem ei indulgebat Dominus, quin prorumperet in cantica suavissima; et vitæ suæ die penultimo, id est, feria sexta. Sabbatum quo expiravit præcedente, tota die nocteque cecinit, hæc et alia his similia modulans. O Jesu, Jesu, veni dilecte mi, quem ego Helena, peccatrix maxima, magno cum cruciatu expecto. O Jesu, dulcis amor mi, desidero te quam possum ardentissime. Veni Jesu et noli tardare; visita animam meam; cui, quanto hic erit diutius, tanto quoque erit pejus. O Domine, noli me derelinquere in hac mea infirmitate gravissima. Miserere mei Domine, non propter merita mea sed propter passionem tuam; et merita sanguinis pro me effusi in cruce et pro peccatoribus omnibus. O passio Christi conforta me : O bone Jesu jube me venire ad te. O bone Jesu, miserere mei. O bone Jesu, exaudi me. Veni Jesu, dilecte sponse animæ meæ, veni de paradiso, mihique viam ostende qua veniam ad te ego Helena sponsa ac famula tua. Amen. Hæc erant cantica, quibus cantandis occupatam fuisse Helenam priusquam moreretur, asseverat socia ejus soror Dominica, aliæque personæ in ejus felici transitu præsentes.

etiam ad graviora se offert,

E

et inter dolores maximos suavissime cantat,

F

etiam pridie ante mortem.

ANNOTATA.

a *Generalem Eremitarum vocat Jacobus Utinensis, et quo errore (quem ipsius Ordinis Frater nullus commisisset) inducor ut credam auctorem alterius professionis, ac forte juvenem secularem fuisse.*

b *Postquam toto triennio ne hos quidem allocuta fuisset, ut habet Jacobus Utinensis.*

c *Idem hic ponit rem minime tacendam, quæ infra capite ultimo etiam attingitur :* Anno Jubilæi (*qui hic Christianæ æræ* MCCCCL, *a Nicolao V indictus*) ab Utino Romam

Helenæ peregrinatio Romana.

A Romam petiit, atque reversa est cum triginta tribus in unoquoque sotulari lapillis, similibus parvæ nucis, quibus tuberosi et lividi facti sunt omnes pedes, et tamen omnes ecclesias visitavit. Quatuor diebus totidemque noctibus in mari neque vinum bibit neque aquam. Quando sorores ceterique, velut nobiles divites comedebant, ipsa in angulo quodam sedebat humi, cui aliqua ancillarum, velut cani panem porrigebat et aquam. Papa Nicolaus eam videre voluit, et accersitam hortatus est gratiam aliquam peteret : at ipsa peccatorum suorum veniam postulavit, et tota peregrinatione illa hoc unicum dumtaxat protulit verbum.

d *Ast Jacobus ait, quod* sæpe diabolus tegulas domus omnes subsolvit et fregit, cujus rei, *inquit*, testes sunt plurimi, qui tecta domus ipsius refecerunt. *Utroque modo potuit diversis vicibus Sathan sævisse.*

e *In Officio de Communi Apostolorum Antiphona in 2 Vesp. ad Magnificat.*

CAPUT III

B. Helenæ visiones et Miracula

Inter tribulationes istiusmodi, quales jam descripsimus, consolationes visionesque divinæ, quibus con-
B fortaretur, non defuere : quarum decem dumtaxat hic exponemus.

Apparens ei Christus jubet ut in ecclesia oratorium struat,

i Cum scire a Domino Helena cuperet, quomodo ipsi posset gratiores facere orationes suas ; sæpe sic oranti Christus apparuit, dixitque, Cura tibi in angulo ecclesiæ Luciæ, ad introitum ejus, oratorium construi, in quo matutino tempore clausa maneas, et perseveres orando usque dum absoluta sint Sacrificia omnia ac totum Officium. Hæc visio identidem recurrebat : itaque Salvatori tamdem respondit Helena, Quomodo autem sic inclusa Missam audire, tuumque sanctum corpus videre potero? Fac, inquit, Dominus ut quotidie confessa communices : sic enim omni mane ad te veniam, et tu me videbis oculis non tantum mentis sed etiam corporis. Quibus auditis curavit Helena, Christi sponsa, singula quam exactissime et constantissime observare : hanc autem visionem sorori suæ, nomine Perfectæ, indicavit.

idem cum Deipara et SS. Augustino, Nicolao, Monica eam visitat.

ii Quodam vespere cum prædicta D. Perfecta,
C Helenæ in oratione positæ, sub horam noctis secundam, portaret pomum unum cum calice fellis atque aceti, uti solebat quotidie in cœnulam ; invenit illam vultu supra modum læto, dixitque Helena, O soror carissima, aperiam tibi secretum cordis mei, tantum ne dum vivo cuiquam illud manifestes, post mortem autem meam facias prout tibi Dominus inspiraverit. Scito quod hoc vespere multisque aliis vicibus, mihi indignissimæ peccatrici loqui et apparere dignatus sit dulcis Dominus meus Jesus Christus, una cum sua sanctissima matre Domina mea, in cujus comitatu erant dilectus pater meus S. Augustinus, et S. Nicolaus, et S. Monica, cujus habitum indigna gesto : quando autem eos video, tanta repleor dulcedine, quantam humana lingua nequeat explicare : sic ut cibum illum numquam vellem gustare.

magnam lucem ei exhibet :

iii Alias cum simili modo cœnulam ei tulisset prædicta soror, ipsa vehementer exhilarata dixit, O soror, videsne idem quod ego video. Ecquid illud? inquit Perfecta. Splendorem, respondit Helena, ante me magnum video. Fuit sane, o gloriosa, splendor, iste Salvator noster, qui tibi assistens te consolabatur, ut posses in ejus servitio perseverare : quem oculi sororis tuæ videre non potuerunt.

ipsam ineffabili lætitia perfundit.

iv Altera vice raphanum cum felle oranti portabat Perfecta, dixitque Helena : Scias, soror carissima, quod tantam dulcedinem tantamque suavitatem modo sentio in corde meo, tantumque gaudium spirituale, propter grandem qua nunc fruor visio-
D nem, ut verbis nequeam explicare et desiderem animam meam separari a corpore et esse cum Christo. Reposuit soror, Dic obsecro, cara, quid modo videas. Abi, inquit illa neque ultra require, aut præsentem animi lætitiam impedi. O Beata, vere dicere potes cum Apostolo, Rapta sum in cœlum vidique arcana Dei, quæ non est possibile hominem eloqui. 2 Cor. 12, 4

[illegible] EX MS.

pectus ejus visibiliter intrat.

v Erat aliquando Beata in ecclesia S. Petri Martyris Ordinis Prædicatorum, in medio populi, conspexitque accedentem ad se visibiliter Christum ab altari, in quo tunc celebrabat Sacerdos, videbaturque per os ejus in suum pectus introire : quemadmodum ipsa revelavit sorori suæ.

mittit ad eam Spiritum S. in forma columbæ.

vi Cum esset Helena in suo oratorio in ecclesia S. Luciæ, et Officium divinum fieret, visa fuit columba alba devolare ex dextro brachio Crucifixi, qui in media ecclesia est, statim postquam Beata Dominicum Corpus susceperat, atque in oratorium ejus ingredi, neque amplius egredi. O gloriosa Helena, a Spiritu sancto inflammata, vere ad significandam summam puritatem tuam hoc factum est, ita ut dici de te istud Evangelicum possit, De-
E scendit Spiritus sanctus sicut columba in ipsam. Hanc autem columbam plurimi præsentes viderunt.

Helenam S. Nicolaus attollit in aëra :

vii Alias ibidem in oratione consistens, quasi extra sensus rapta fuit, donec S. Nicolaus in habitu nigro Eremitæ Augustiniani, pulsans ad ostium oratorii dixit : Aperi mihi soror Helena. Prius autem quam ipsa aperiret, apertum ei divinitus ostium est, et intravit Sanctus dicens Helenæ; Pax Dei tecum sit. Denique illam amplectens supra oratorium sustulit, rursumque deposuit dicens : Sic age, de bono in melius proficiens, soror; sic enim in paradisum infereris ab Angelis. Et his dictis disparuit Sanctus : Beata autem mox de eo sacrum cantari solenniter jussit, et hanc visionem prænominatæ suæ sorori declaravit.

a duabus Sanctis apparentibus sanatur :

viii Ex catarrho suffocanti graviter aliquando infirma Helena, et in præsenti constituta periculo, conspexit ad se visibiliter venire matronas duas, admodum gloriosas et venerabiles, quæ suis ipsam strinxerunt et sublevarunt brachiis, seque a molesto
F illo catarrho liberam sensit. Hæ autem quænam fuerunt, o Beata? Profecto non aliæ, quam gloriosa Virgo Maria et S. Monica : quibus devotissime afficiebaris præ ceteris Sanctis. Hanc quoque visionem retulit D. Perfecta, ab ipsa sibi manifestatam.

consolatur ei diu expetita gratia,

ix Rediens ab ecclesia S. Luciæ in domum suam B. Helena, dixit præfatæ sorori suæ. Scito, soror, quod hoc mane magnam consolationem acceperim, exauditam me et certificatam sentiens a sanctissima Trinitate de quadam gratia, quam longo tempore in orationibus meis a Deo petii. Subintulit Perfecta : Hæc autem gratia ecqua fuit? Respondit Helena : Nihil ultra requiras carissima. Ego autem omnino existimo, hanc fuisse quod de æterna salute tua certior facta sis, o Beata.

exhibetur ei Christus sub elevatione conspicuus,

x Multis suis Patribus spiritualibus revelavit in confessione Beata, quod quoties Dominicum corpus sumebat aut ipsum in Missa elevabat Sacerdos, videret ipsum Dominum in forma humanæ carnis sanguinisque conspicuum, qualis in monte Calvariæ crucifixus fuit, non absque magno mysterio. Et tunc illa pectus suum percutiebat sicut supra num. 7 dictum est.

Helena precibus mulierem epilepticam sanat,

13 Venio ad miracula, quæ per famulæ suæ adhuc viventis merita operari Dominus dignatus est.

i Mulier quædam Utinensis, Dominica nomine, habitans in vico S. Luciæ, uxor quondam Hilarii sutoris

AUCTORE SIMONE EX MS.

A sutoris, eum morbum caducum pateretur adeo vehementer, ut octies aliquando una die in terram colliderctur: sagam quamdam adiit, cujus in incantationibus sperabat se posse juvari. Sed contrarium prorsus accidit: quæ enim eatenus habuerat male, exinde cœpit habere pejus; pessime vero postquam aliorum secutus consilium, bibit aquam, quam velut præsens pro ejusmodi infirmitatibus remedium petierat a quodam dicto magistro Nicolao de Ser-Fresco. Tandem inspiravit ei Deus, ut B. Helenæ, de cujus vita sanctissima passim constabat, commendaret sese, unsitque ad eam sociam suam Catharinam, quatenus precum ejus implorato auxilio, posset a tam gravi infirmitate liberari. Rogata hæc benigne respondit, facturam se quod petebatur, et pro Dominica oraturam : quod suum oratorium ingressa tam efficaciter præstitit, ut exinde nullam ejusmodi passionem Dominica toleraverit.

juvenem falso suspectum de furto,

II Civis quidam Utinensis Orlandus nomine, filium habebat dissolutissimis moribus, qui cum interesset quibusdam nuptiis, sublata furto est cinctura argentea; et furti accusatus juvenis atque in carcerem datus. Metuebat pater ne quæstioni applicitus filius fateretur crimen, ob quod esset fama et vita privan- B dus : sed uxor ejus sequenti mane ad templum S. Luciæ se conferens, in magna tribulatione atque angustia animi, egit cum sorore B. Helenæ, ut hujus per illam preces obtineret pro filio. Nec frustra : egrediens ab oratorio suo Beata afflictæ matris causam cognovit; rursumque ingrediens in oratorium, illam cum sua sorore jussit expectare in templo. Interim per horæ unius spatium oravit ferventissime, deinde egressa dixit matri : Bono esto animo et noli plangere : quia non vult sancta Trinitas, filium tuum, furti istius minime reum, perire : certa igitur esto, quod ante horam vespertinam, salvus in domum tuam remeabit. Factum est ut dixerat; examinavit causam Locum-tenens Forojuliensis, juvenemque reperiens innoxium, restituit libertati : qui sub horam Nonæ domum rediens, patrem ac matrem hilaris salutavit. O quanta tua erat perfectio, Helena beata, quæ in tuis orationibus cum sanctissima Trinitate loquebaris tam familiariter, et prophetiæ donum ab ea recipiebas.

prædicit et absolvendum :

sorori infirmæ subvenit,

III Domina quoque Perfecta, soror Helenæ, adeo infirmata quandoque est, ut non nisi cum labore maximo posset ambulare, idque claudicando : roga- C vit ergo germanam suam ut pro medela, siquidem saluti animæ suæ conduceret, rogaret Dominum. Fecit illa ut rogata fuerat, et subito soror reddita est sanitati, tam plene quasi numquam ægrotasset.

ob sterilitatem male habitæ a marito,

IV Mulier quædam Utinensis, Benvenuta nomine, suo marito invisa, propterea quod nullam ei prolem gigneret, crebrisque ejus injuriis atque verberibus irritata, ab illo recesserat ad suos parentes, neque induci a quoquam poterat ut vellet cum ipso redire in gratiam. Rogata igitur a matronis quibusdam venerandis est Helena, ut concordiæ restituendæ interponere se vellet. Adiit ergo afflictam mulierem, reditumque ei ad maritum suasit, et mellitis suis exhortationibus persuasit : sed hac conditione, inquit Benvenuta, ut opprobrium sterilitatis meæ auferat Deus, tuis precibus exoratus. Respondit Helena, vade secura : ego orabo pro te. Oravit : et antequam novem menses elaberentur, peperit filiam mulier, et prolem B. Helenæ precibus acceptam retulit.

prolem promittit :

moribundo impetrat,

V Ad extremum vitæ, morbi violentia, deductus erat nobilis civis Utinensis, D. Christophorus de Susava, sensibusque omnibus deficientibus a medicis depositus : hujus miserta quædam matrona ex Ordine S. Augustini, dicta D. Antonia Donnæ-ho- D nestæ, nepotem suum ablegavit ad Beatam, quatenus dicto D. Christophoro longiorem impetraret vitam, siquidem saluti ejus conduceret. Recipit se pro eo oraturam Helena, factaque oratione jussit nuntiare Antoniæ, ne angeretur, certo enim sibi esse significatum a sanctissima Trinitate, quod ex illo morbo non moreretur Christophorus : qui proinde statim suis restitutus sensibus, paulo post integræ redditus est sanitati.

vitam longiorem.

CAPUT IV.

Beatus Helenæ obitus et sepultura.

Cum decrevisset omnipotens Deus, fidelem suam famulam evocare ad se ex hac ærumnosa vita, cujus postremos tres annos jacuerat in suo strato, *a* quod erant dura saxa, modicis obtecta paleis; et quidem his contra suam voluntatem allatis ex mandato Priorissæ, postquam ipsa se amplius movere non poterat; tandem ad extremum agonem devenit. Ventitabant ad eam visitandam religiosæ honestæque matronæ : quibus consolantibus hortantibusque ut fiduciam in Deo collocatam haberet, semper respondebat illa, Voluntas Domini Jesu, dilecti sponsi E mei, fiat : huic semper acquievi, et acquiescam dum vivam. Ultimo autem vitæ die qui sabbatinus erat, Confessarius ejus, postquam de peccatis confitentem audisset, in ejus cellula Missam celebrans, cum ei daturus esset Dominici corporis viaticum, cœpit ipsa multis cum lacrymis et suspiriis dicere : Benedictum sit Corpus sanctissimum, ad me veniens in nomine Domini mei. Ego vero peccatrix paupercula, quomodo digna sum tanti Domini adventu, aspectuque ejus corporali in humanæ carnis et sanguinis forma, inque comitatu matris et advocatæ meæ Mariæ virginis, omniumque Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, Confessorum et Virginum Sanctarum atque spirituum cunctorum cœlestium. Equidem certa fui semper quod numquam me esses deserturus, Domine : nunc vero dignam me facito adventu tuo. His dictis sacra Communione recepta, extremæ Unctionis Sacramentum petiit : qua processionaliter per omnes Ordinis nostri Fratres, ut moris est, allata, et psalmis pœnitentialibus per eosdem, una cum Beata alternos versus de memoria recitante, absolutis, inuncta ad extremam luctam est, præsentesque Fratres nostros atque Sorores religiosas oravit, ne in hora exitus sui per- F mitterent accessum carnalibus ullis consanguineis suis, fratribus aut sororibus, filiis aut filiabus : quippe quæ nollet in isto articulo a quoquam interturbari. Factum est autem ut voluit; nemo enim morienti adfuit præter duos religiosos nostros, scilicet Fr. Alexium et Fr. Paraclitum, et duas matronas Venerabiles, scilicet D. Antoniam Donnæhonestæ, Priorissam Mantellatarum B. V. Mariæ et S. Monicæ, et Sor. Dominicam, sociam Beatæ individuam, Ordinis Augustiniani omnes. Patuit autem etiam tunc spiritus ejus propheticus in eo, quod sabbati illius extremi vespere venientes ad se prædictos Religiosos rogavit, ne ista nocte a se discederent, certam enim se esse mortis tunc obeundæ. Remanserunt igitur illi : quos et monuit, in aulam anteriorem recedere ad quietem, vocandos cum ultima adesset hora. Vocari autem eos per dictam Priorissam jussit circa noctem mediam, petiitque ut absolutionem a culpa et pœna, cujus privilegium acceperat a Nicolao Papa, cum Romam peregrinata est, sibi impertirentur, juxta tenorem Bullæ quam proferebat, Hoc facto dixit : Videtis Fratres atque Sorores, quod me vocare dignetur Dominus meus : exituram igitur ab hoc corpusculo animam commendate Deo. Postea cœpta est a Fratribus legi Passio

Triennali attrita morbo, a

inter Sanctos sibi apparentes,

Viaticum suscipit.

et extremam Unctionem :

et exclusis a se consanguineis,

prædicit suæ mortis horam :

dum passio legeretur expirans,

A sio; cumque ad illa pervenissent verba, Pater in manus tuas commendo spiritum meum; ipsa eadem verba tensis in crucem brachiis repetiit: dicenteque Sacerdote, Et inclinato capite tradidit spiritum, ipsa versus crucem elevavit caput eamque amplexa est brachiis: eoque in statu plus quam spithamam unam supra cervical elatum caput in aere retinens, suavissime expiravit, citra ullum motum strepitumve. Itaque beata illa anima separata a corpore, per Angelos deportata ac tradita fuit dilecti sui Jesu Christi manibus: omnibusque grande visum est esse miraculum, quod elevatum versus Crucem ut diximus caput absque ullo fulcro remaneret. *b* Ora igitur pro nobis, Beata, estoque advocata nostra apud sanctissimam Trinitatem, ut ei tecum servire perpetuo, et æternum regnum possimus possidere. Amen. Mortua est nocte inter Sabbatum et quartam Dominicam Aprilis media, anno Domini MCCCCLVIII, die XXIII Aprilis, vitæ suæ anno LXII, Religionis XVIII.

caput retinet elevatum versus Crucem: *b*

15 Mortuæ corpus cum lavare vellent prædictæ matronæ, suisque vestibus exuissent; humeros lumbosque viderunt lividos ex diuturno supra saxa decubitu: *c* lotum autem vestitumque cum supra feretrum collocassent, denuo Beata inaudito miraculo caput versus Crucem sustulit, quantum antea: B multæque mulieres ad spectaculum admissæ frustra conatæ sunt illud supra cervical reclinare, usque dum sepeliretur. O gloriosa mulier: quæ viva non nisi supra saxum reclinaveras caput, nec mortua quidem passa es illud super plumeum cervical requiescere: idque manifestum fuit omnibus in ejus sepultura præsentibus. Postea impetraverunt Fratres *d* nostri ut omnes urbis campanæ pulsarentur: sed, o iterum grande miraculum! cum eam quoque pulsare vellent quæ signum est sumendi de reis supplicii, cecidit ultro solutus malleus; quasi minime conveniens esset, pro ea quæ nullis suis peccatis meruerat a Deo judicari, audiri eumdem sonum, qui solet audiri pro malefactoribus. Ceteris autem campanis sonantibus, omnis utriusque sexus populus Utinensis ad B. Helenæ domum confluxit, et Sacerdotibus, religiosis, et sanctimonialibus octoginta sex congregatis, delatum a Fratribus fuit sacrum corpus ad conventum S. Luciæ, ubi, post honoratas exequias secundum Ordinis usum celebratas, positum est inter sacristiam, ibique mansit duobus diebus ac totidem noctibus. Quo tempore C quidam dictus Mag. Joannes Pelizarius, dextero brachio paralyticus, illuc accedens, deque brachio cereo si sanaretur offerendo votum humiliter atque de genibus faciens, sanctamque Beatæ manum devote exosculans; subito restitutum sibi integerrime brachium sensit et prædicavit. Porro secunda nocte, cum duo Fratres vigilias agerent, ad sacrum corpus, quod postero die, ex mandato Patrum ipsiusque Provincialis, sepeliendum erat juxta altare majus: ipsa eos allocuta est dicens; Ne me juxta altare sepeliatis; neque enim si feceritis, ibi manebo: sed sepelite me in oratorio meo, quod est in angulo ecclesiæ: neque corpus meum diutius supra terram servate, sed quod terrenum est terræ reddite. *e* Itaque non audentibus Fratribus factum ad se mandatum transgredi, sepulta est Beata, istic ubi jusserat *f* ad laudem Dei omnipotentis, Patris et Filii et Spiritus sancti, in personis trini, unius in essentia: cujus cooperante gratia hæc Legenda, per me supranominatum Fr. Simonem Romanum, compilata est.

in feretro locata rursum caput ad Crucem erigit: *c*

d *pulsatis campanis omnibus præter unam reorum,*

defertur ad ecclesiam S. Luciæ:

paralyticum sanat:

jubet se in suo oratorio sepeliri.

e *f*

Hæc sunt Vita et miracula B. Helenæ, quæ anno MCCCCLVIII oblata fuerunt Reverendo Magistro Andreæ de Ferraria Provinciali, et approbata fuerunt coram testibus, scriptaque per manum Notarii dicti D. Candidi Utinensis.

D

ANNOTATA.

AUCTORE SIMONE EX MS.

a *Addit Jacobus Utinensis.* Eo tempore sæpe filios filiasque et visitantes omnes solebat affari, maxime Carolum, qui nunc ipsa bonitas est et habetur. Medici omnes et plures Religiosi ad comedendum carnes continuo suadebant illi: at ipsa magistrum Leonardum Utinensem arcessere jussit, qui Theologiæ monarcha est, qui diu extitit Confessor ejus, qui eam tendentem ad vastam aliquam solitudinem avocavit. Ab eo autem de persuasionibus medicorum consilium postulavit: ipse vero sapienter et consilio bono respondit, eam in sua vita et pœnitentia perdurare debere.

Quomodo in morbo se habuerit Helena:

b *Subjungit idem.* Corpus suum candidissimo ore, mixto rubore, fragrabat; facies sine macula, luce clarior renitebat; color verus et dignitas quædam ac gravitas ita ora compleverat, ut eam omnes non mortuam esse putarent, sed dormientem.

mortuæ decor,

c *Amplius Jacobus.* Aspiciebant collum, ventrem, pedes, manus circumdatas ferramentis horrendis, caput suum corona ferrea circumdatum; aspiciebant horrenda cilicia, lectum suum quinque lapides magnos: aspiciebant corpus totum lividum et cutem undique vulneratam.

pœnitentiæ instrumenta

E

d *Idem ait, quod* quidam Fr. Franciscus ornavit funus ejus, et omnem Utinensem Clerum adesse fecit, atque campanas totius civitatis personare.

e *Rem paulo aliter narrat Jacobus*: Consilium pene omnium erat terræ minime infodiendam: et tamen ob inopiam ante altare magnum corpus illud pretiosissimum sepelierunt. Nocte sequenti, miro quodam in splendore, apparuit illa Fratribus, rogavitque, ubi solita est orare, corpus suum sepelire deberent: statimque exhumarunt corpus, et capellam satis ornatam sibi fecere et aram, quæ nunc plena est cereis, plena imaginibus.

f *Herrera (nescio quam vere)* sacrum ejus funus, *inquit*, primo ante majus altare humatum, deinde ad ecclesiæ chorum translatum est, ubi usque in hodiernum diem integritate et miraculis coruscans futuram immutationem expectat.

ALIA VITA

Auctore Jacobo Philippo Bergomensi

in libro de claris Mulieribus cap. CLIX.

F

Helena Utinensis, nostri Ordinis Eremitarum D. Augustini de Pœnitentia religiosissima Soror, anno a natali Christiano octavo quinquagesimo supra millesimum quadringentesimum, apud idem sui ortus oppidum, pluribus illustrata virtutibus atque miraculis, non ambigua fide abiit in cœlum, cœlestium spirituum adscripta agminibus. Est autem id oppidum Utini, ex quo sancta hæc mulier Helena originem duxit, admodum præstans, ditissimum ac frequentatissimum in Italia, inque regione Iapedia seu Foro-Juliano; quod, ut vulgo fertur, ab Austriæ Ducibus conditum fuit. In hoc itaque oppido insigni Helena hæc religiosissima Matrona, ex nobilissimis parentibus et ortum et totius vitæ fomentum, ac demum, ut ita loquar, vitæ beatissimæ præmium percepit.

Utini nobiliter nata,

2 Cujus generosi optimique parentes, Valentinus scilicet et Elisabeth, cum puellam ad annum usque quintumdecimum omni cum diligentia domi enutrissent; atque ipsa, ut erat animo ingenua, optimam eorum formam et rationem vivendi, ut puta religionem, fidem, pietatem, honestatem, et omnimodam integritatem atque modestiam percepisset; essetque

pieque educata,

 spectatæ

A spectatæ formositatis puella; eam jam maturam viro nupserunt Antonio Cavalcanti, Utinensi civi, viro certe nulla virtute aut fortuna indigno. Quem quidem consortem Antonium mox hæc sponsa Helena, cum bonitate et prudentia singulari, tum optimis moribus ingenitaque modestia et comitate præcipua, quoad vixit, ad se amandum mirum in modum allexit. Deoque ac cunctis parentibus et amicis peramabilis et carissima semper exstitit: nec ulla inter eos unquam fuisse jurgia aut discordias ullas constat; sed summa pax et perpetuus conjugalis amor. Cumque illum Dominus de medio per mortem sustulisset, ita ipsum et lacrymis et ejulatibus indoluit, ut parum abfuerit quin et ipsa moreretur. Reputabat quippe ipsam ejus amissionem omnium fore acerbissimam, et ideo illi acerbissimo fuit supplicio: difficile namque est mulieribus gratos amittere viros sine magno dolore, atque ipsum dolorem perferre, si non consolationem egregiam adhibeant aliquam.

AUCTORE J. P. BERGOM.

viro jungitur,

quo mortuo,

3 Ipso itaque defuncto, Helena dignissima consors, proposuit atque spopondit Deo, sibi gratiam conferenti, deinceps suam vitam caste, pie, sancteque agere, atque suos liberos omni cum diligentia educare et informare. Demum post aliquot annos B audiens sollicite sancta concionatorum documenta, et maxime ea, quæ ad Religionis incitamentum solent usurpari, ad eamdem tamquam ab aculeis compuncta et fervefacta femina ardentis fidei et devotionis, contra omnem vanitatem mox se erexit, evestigioque firmavit; virtutibus imprimis divinis septa, et Christi ac Religionis dulcedine aliquantulum degustata, maritum se per mortem præmisisse exultabat atque gestiebat. Quamobrem matura deliberatione confirmata, Religionis nostræ habitum in æde S. Luciæ, suo in oppido Ordini Eremitarum D. Aurelii Augustini dicata, humiliter ac religiosissime suscepit.

totam se Deo consecrat;

et suscepto habitu Augustiniano,

4 Eo suscepto, quoniam virtutibus nullis quam caritate et humilitate præstabat, quantum proximior Deo habitu sancto et bonis operibus accedebat, eo longius se abesse a virtutibus, a meritis, a venia et gratia divina existimabat. Hinc sacro Dei concionatori Angelo, ex S. Severini oppido in Piceno oriundo, patri suo spirituali potissimum ac ceteris utriusque sexus Religiosis se substernebat; eorumque preces humilis supplexque efflagitabat; et quantum poterat de suis facultatibus per eleemosynas Dei misericordiam in se expostulabat. Unde imprimis sua C omnia jocalia, in auro et argento, vestibus tum sericis tum auratis, quarum sibi libera erat facultas, distrahens, sui Ordinis ædem mirifice exornavit. Infirmorum deinde et pauperum atque aliorum egestate oppressorum præcipuam curam suscepit, eosque pro magnitudine facultatis suæ jugiter sustentabat, atque eisdem cum opus esset serviebat, pulmenta et cibos conficiendo: quibus omnibus semper blanda et affabilis, facillima ac liberalis erat: nec in ullo quidem quasi domina unquam, sed quasi ministra se exponebat.

plus operibus intendit,

misericors,

5 In tota vita sua tantam semper et oris et orationis modestiam tenuit, ut numquam verbum improvida fecerit vel emiserit. Et quamquam semper parvo vilique cibo contenta fuerit, post susceptum habitum et emissam professionis regulam, adeo incredibili abstinentia se castigavit, ut annos sex continue carnibus, ovis, caseo, vino, oleo abstinuerit. Plerosque dies jejunium agebat, pane et aqua contenta; nonnumquam herbarum radicibus sustentabatur. Etiam sæpe numero suis cibis aut terram, aut cinerem, aut certe aquam frigidam immiscebat. Cumque in vesperum ut plurimum jejunaret, adventante nocte pomum crudum pro lautitio cibo comedebat; acetum autem felle mixtum, ex consideratione potus Jesu Christi, potabat. Cumque ex ea, cur tam D aspero, ne dicam crudeli vitæ genere uteretur, a nonnullis quæreretur, respondisse fertur, se sub ea conditione Religionem adiisse, ut quæ perpetraverat peccata, pœnitentia, jejuniis, atque eleemosynarum erogatione, atque jugi oratione aboleret. Jugis namque memoria Passionis Christi apud eam perseverabat: unde et pro monilibus et fasciis pectoralibus reliquoque muliebri mundo, Domini caritatem qua dilexit nos, ejusque lassitudinem, jejunium, calumniam, flagella, spinas et asperam crucem contemplari non desinebat: quorum memoria impellebatur, ut corpus suum singulis diebus disciplinis ferreis crudeliter cæderet, nocteque interdum coronam ex acubus confectam in capite gestaret: et ne quid ex Passione sibi deesset, mandabat ancillæ suæ ut ipsam manibus post terga ligatis, colloque fune inserto, per universam domum adinstar Judæorum traheret.

modesta,

abstinens,

et severa in se.

Christi passionem jugiter meditans,

6 Sciens præterea, ad vitæ sanctitatem ceteraque omnia recte obeunda, vim maximam habere orationem; eidem hæc S. Helena quotidie peculiariter intenta et assidua cum lacrymis erat: per illam seipsam inspiciebat, ac velut in speculo contemplabatur: E cum ea hostem diabolum persequebatur, et carnem subjiciebat spiritui. Quid autem virium habuerint ejus ardentissimæ orationes, et quid laudis ejus ingentia facinora atque celeberrima, miracula declararunt: nam sæpissime invictus ac præpotens Deus, ab ipsa se vinci passus fuit. Ipsam nempe excellentem orationis virtutem potissimum suo semper in sinu S. Helena habebat: quæ ab humanis quasi abstrahens illam, vehebat in cœlum, ferebatque per * speciosum omne sublime: pro quo persæpe maximis fruebatur gaudiis, et ipsis tam amplissimis, ut quandoque in ea nulli sensus inesse viderentur. Ejus vero cubile plerumque erat nuda humus. Nullus unquam intercessit dies quin Viaticum salutis sumeret, et id semper cum lacrymis: quo sumpto unam horam ex more in luctu et lacrymis consumebat. Sciens quoque B. Hieronymum præcepisse, orationi lectio, lectioni succedat oratio; ea quidem veluti quotidiano animæ pabulo utebatur; verum nec ipsa omnifaria ei erat, sed ea dumtaxat quæ animum ejus spirituali dulcedine pasceret, illustraret, et incenderet. Libri autem quos legebat duo potissimum erant, alter quem Crucis speculum vocant, F alter vero de humilitate inscriptus est. Evangelium autem Christi, tamquam Cæcilia Virgo, gestabat jugiter suo in pectore: pro quo singulis diebus divinis colloquiis vacabat.

orationi multæ vacans,

* *an* spatiosum?

lectioni sacra,

7 Erant ei lacrymæ, maxime ex consideratione beneficiorum Dei ac passionis Christi, tamquam nectar die ac nocte, dum diceretur ipsi, Ubi est Deus tuus? ex quibus certe illabebantur ei * facies Spiritus sancti, per quem, veluti adoptionis filia dilectissima, jugiter clamabat, Abba, pater. Denique rebus in omnibus solitudinem et secretum magnopere amabat, et quocumque vertebatur sola, ibidem hostiam cordis sui vivam offerendo, semper clamabat atque dicebat, quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum! concupiscit et deficit anima mea in atria Domini. Psallebat mente, psallebat et spiritu, et passim suo in ore resonabat canticum novum, quod cantari fas non est, nisi iis qui empti sunt de terris primitiæ Deo et Agno.

* *an* favores?

et devotæ solitudini;

8 De ejus frugalitate et incredibili victus abstinentia, deque tolerantia vigiliarum atque laborum, de ceteris quoque pluribus divinis suis virtutibus, pro modulo meæ ignorantiæ, satis jam dictum est: nunc autem operæ pretium est exponere ejus obedientiam, quæ talium Religiosarum professionis votum protendit. In ea quippe beata hæc femina suarum

imprimis colit obedientiam.

A rum omnium virtutum fundamenta jecit : noverat enim divino spiritu inflammata, eam vivam et vere dignam esse hostiam atque sacrificium omni thesauro pretiosius, in quo ipsa hominis voluntas litatur : noveratque Dominum Jesum Christum, cum in forma Dei esset, se vere exinanisse, ut suo exemplo Christiani omnes, imitatores et ipsi, intrepide id factitarent, animas scilicet suas sub obedientiæ jugo cum gaudio castigarent. Hanc igitur, quam dicimus, obedientiæ virtutem, optima Christi ancilla, a principio usque in finem vitæ suæ, semper tamquam neophyta Christi pure et simpliciter observavit, in patris sui spiritualis aliorumque majorum vocem audiendo ; et nullum unquam discrimen inter præcepta eorum faciendo. Nihil de injunctis grave unquam duxit ; sciens si præposito sibi Patri pareret, et Salvatori suo se paruisse, qui dixit: Qui vos audit,
Luc. 10, 16 me audit ; et qui vos spernit, me spernit. Existimabat certe sine illa inanem esse Religiosorum vitam inanemque Religionem ipsam : et ideo in omnibus semper obedientiam anteponebat, quod ut et ceteri facerent omnes admonebat, semperque rogabat. Affirmabat quoque hoc quod quicumque majorum suorum præcepta accurate ad unguemque servasset,
B intelligeret se non modo non posse interire, sed nec ullos sibi diaboli laqueos aut ulla tela nocitura.

9 Diabolicas tentationes et persecutiones innumeras hæc sancta matrona Helena in finem usque pertulit ; cum quibus etiam sæpissime luctabatur, et a quibus multis etiam verberibus affecta fuit. Nam ut Helenam veterator hostis in perniciem deduceret, cum aliquando in oratorio suo noctu oraret, tectum domus illius magno strepitu conscendit, et horrendam adeo vocem emisit, ut tectum diruere videretur : sed illa ob hoc nullo terrore perculsa fuit. Sed cum instantius in orationibus persisteret, ex quo pavorem eidem incutere nequivit, eam flagellis durissime verberavit : eoque factum est ut se B. Helena in fugam verterit, et ipse eam vestigiis insequebatur. Aliquando etiam ipse antiquus hostis ipsam infestare cœpit, ut se aut ex fenestra præcipitem daret, aut laqueo sibi mortem consciret : sed salutaris signi impressione mox in fugam ipsum vertit. Sæpius etiam callidus hostis eam in Angeli specie conatus est in suam sententiam traducere. Erat huic sanctæ mulieri optimus mos, ut ante lucano tempore ad S. Luciæ templum semper proficisceretur, amnisque quidam, qui oppidum præterfluit, eidem ponte trans-
C eundus erat : ad quem cum aliquando pervenisset, ab hoste maligno in aquam præcipitata est, et haud multum abfuit quin ab aquis hausta absorberetur : verum Christi beneficio ab ripam tota madefacta delata est ; in huncque modum ad templum ipsum, quo Missarum solenniis adesset, concessit. Quoties virgis ab eo cæsa, quoties saxo elisa, quoties ejus ossa confracta, ut membro prorsus ullo aliquando se adjuvare nequiret ! sed Deus omnipotens et pius, pro quo hæc invicto animo tolerabat, nullum eam juvandi prætermittebat locum.

Infestatur a diabolo,

2 Cor. 12, 9
10 Denique cum Paulus dicat, Virtus in infirmitate perficitur, ut illam Deus beatiorem per infirmitates corporales efficeret atque in ipsis perseveranti opem tamquam filiæ carissimæ ferret, quemadmodum in Psalmo pollicetur, Cum ipso sum in tribulatione, eripiam et glorificabo eum ; per tres annos gravissimo morbo vexari voluit : quem nihilominus S. Helena æquissimo semper pertulit animo, Deum ob hoc summis prosequens laudibus : et cum multi pietate permoti eam consolari adniterentur, id consolationis genus supervacaneum fore respondebat : Statutum quippe sibi erat, ea quæ Christus vellet, constantissime quidem perpeti. Jam Helena gloriosam de adversario deque cunctis malis victoriam reportaverat, ut ei amplissimus posset decerni D
triumphus, et a Domino amplissimo munere fuerit donata : quod scilicet ei in oratione persistenti sese Christus cum sanctissima Matre Virgine, et B. Patre Augustino atque Nicolao Tolentinate festivus totus obtulerit, eidemque maximam atque incredibilem voluptatem contulerit.

triennali morbo exercita,
Ps. 90, 15

AUCT. J. P. BERGOM.

11 Igitur cum Dominus eam per triennium maximo infirmitatis igne atque incude probasset, ut scilicet veluti aurum mundissimum flavesceret et rutilaret, in cœleste vas utique formanda, omni prorsus rubigine expulsa ; ipsaque Beata femina omne vitæ suæ tempus in omni opere bono elaborasset, et tamquam bonus Christi miles constanter supradicta facinora, quæ omnibus ante oculos hic posui, tenuisset, strenueque gessisset ; decurso jam stadio, ut ad suum, quem semper optabat, perveniret triumphum ; accersito Priore monasterii S. Luciæ Ordinis sui, tamquam gremio sanctæ matris Ecclesiæ semper innutrita atque fota, ut in fide Christi se emigraturam contestaretur, Confessionem et Viaticum et reliquam rem sacram, ex more rite et religiosissime adstantibus Fratribus, ab ipso suscepit, quibus accincta præsidiis tutius emigrare posset. Demum cum secundum et sexagesimum vitæ suæ excessisset E
annum, super nudam humum jacens, IV Nonas Aprilis anni salutis nostræ MCCCCLVIII, ex præsenti ac moribunda vita malisque omnibus profecta, suam innocentissimam, decoram atque gratam animam e corpore elapsam, tamquam ex mortali caligine ad eum misit, quem semper fide et caritate coluit et dilexit, Dominum nostrum Jesum Christum, ubi nunc vere vivit, vivetque in seculum, ea vita quæ mortem nescit ullam. Ipsum itaque Dominum Jesum Christum deprecor, qui hanc beatam matronam Helenam tantis virtutum gradibus sublimavit, ut et mihi indigno servo suo peccatori dignetur, ejus intercedentibus meritis, concedere ut liceat ejus extrema subire vestigia.

extremis Sacramentis munitur,

et pie mortuæ,

12 Egressa autem ex ejus corpore anima, cum mulieres de lavando eo consilium accepissent, confestim ipsum maxime ulceratum inspiciunt ; et ea quidem de causa accidisse, quia tot annis humi jacuerat. Cumque illud in feretrum ex more collocassent, et Crucifixum supra pectus posuissent ; subito Helena caput illi extulit, adeo ut deinceps unquam dimitti non potuerit. Itaque si ejus ingentes virtutes, utpote prudentiam, ingenium, divinam eruditionem, promptissimam linguam, comitatem, amabili- F
tatem, humilitatem, devotionem, et divinorum gustum, integritatem pudicitiæ, abstinentiam præcipuam et abjectionem repetere voluerimus, negotium inextricabile profecto assumeremus. Invitata igitur beata hæc nostra Helena, imo et excepta ad Religionis sanctæ nuptias, ubi novæ sponsæ Agni epithalamia quotidie celebrantur, veste scilicet nuptiali insignita, confestim in humiliore loco sedere voluit, juxta Salvatoris nostri Jesu Christi documentum, qui dixit, Cum invitatus fueris ad nuptias, novissimo
discumbe loco ; ut veniens qui te invitavit, Amice, Luc. 14, 8
dicat, ascende superius : et propterea in fine a magistro triclinii Domino nostro Jesu Christi jussa est ascendere superius, ubi facta est ex eorum numero, quibus dicitur per Prophetam, Surgite postquam
sederitis qui manducatis panem doloris. Ad nos Ps. 126, 2
igitur ex hujus viraginis sanctæ exemplum, manasse putandum est, illud divini oris oraculum, Regnum
cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud. Quod Matt. 11, 12
ut ipse, qui hanc hujus Beatæ edidi Vitam, desiderio quærere opereque attingere Dei miseratione possim, ipsi ejus regni maximo conditori genua flecto, atque huic, quæ cum eo jamjam triumphum agit et regnat regnabitque in secula seculorum. Amen.

caput versus crucem erigitur,

anima transfertur ad nuptias Agni.

A

AUCTORE J. P. BERGOM.

Duo viventis miracula.

13 Multa sunt signa atque miracula, et ante et post mortem quæ me in hanc sententiam impellunt, ut ipsam esse cum sponso ejus Christo Domino nostro et Sanctorum conscriptam agminibus minime dubitem : ex quibus duo complectar. Ea enim civem quemdam Utinensem, cui Heleno Calceretto nomen erat, cum a comitiali morbo gravissime teneretur oppressus, pristinæ sanitati suis intercessionibus restituit. Benevenuta quædam Utinensis, cum per annos tres nullos sui conjugii dedisset fructus, a viro despectui habebatur vapulabatque : quod ægre ferens ad suos confugit, et eis quid causæ subesset exposuit, dicens se a viro aufugisse, quia de ipsa male mereretur; posteaquam illi nupserit nullam umquam sibi felicem diem adfuisse, seque majori D dolore affici quia sine culpa affligeretur et cæderetur, affirmabatque se numquam ad illum reversuram : quamobrem quamplurimæ matronæ honestissimæ ad Benevenutam convenerunt, commonentes et obsecrantes ut sibi caveret, nec se despiciendam et infamandam exponeret. Quarum consilia cum Benevenuta non admitteret, B. Helena eam ad se accersiri jussit : Nulla, inquit, filia mea, te dubitatio teneat, ex te vir tuus liberos indubitato suscipiet : redi cum eo in gratiam; in Deum spem fidemque indubitatam collocato : optatis equidem vestris ille respondebit. Vix autem annus intercessit cum puellam edidit, quod orationibus Helenæ factum fuit.

XXIV APRILIS.

SANCTI QUI VIII KALENDAS MAJI COLUNTUR.

Sanctus Sabas Gothus, militum Ductor, et Septuaginta milites ab eo conversi, Martyres Romæ.

S. Eusebius,
S. Neon,
S. Leontius,
S. Longinus,
Socii IV.
— Martyres Nicomediæ.

S. Corona Virgo,
S. Victor,
S. Zotica,
S. Fortunus,
S. Donatus,
S. Felix,
S. Secundus,
S. Saturninus,
S. Silvanus,
S. Silvanus alter,
S. Rufina,
S. Liberalis,
S. Meturus,
S. Tonitus,
S. Firianus,
S. Barachus,
S. Nabor,
S. Fuscinus,
S. Maventus,
S. Seranus,
S. Fortunus,
S. Donatus alter,
S. Florianus,
S. Theon Presb. et alii XXIV.
— Martyres Alexandriæ.

S. Faustinus,
S. Victurinus,
S. Salunus,
S. Valerius,
S. Alexander,
S. Orbanus,
S. Theonas,
S. Valeria,
S. Fortunata,
S. Publius,
S. Forianus,
S. Memmerus,
S. Faustus,
S. Januarius,
S. Secundus,
S. Marcia,
S. Sambacia,
S. Theodestia,
S. Valerianus,
S. Urbanus,
S. Herus,
S. Lucius,
S. Victor,
— Martyres in Africa.

S. Mauritius,
S. Georgius,
S. Tiberius,
— Martyres Thebæi, Pinaroli in Pedemontio.

S. Daniel anachoreta et Martyr, Gerundæ in Hispania.

S. Gregorius, Episcopus Illiberitanus, in Hispania.

S. Elisabetha Virgo, Thaumaturga, apud Græcos.

S. Deodatus, Abbas, Blæsis in Gallia.

S. Honorius, Episcopus Brixiensis, in Italia.

S. Mellitus, Episcopus Londinensis et Archiep. Cantuariensis, in Anglia.

S. Bova Abbatissa,
S. Doda sanctimonialis,
— Virgines, Remis in Gallia.

S. Hechberactus in Anglia.

S. Wilfridus primus Archiepiscopus Eboracensis in Anglia.

S. Egbertus Presbyter, in insula Scotorum Hyensi.

S. Anselmus Mæonensis, Polymartii in Italia.

S. Robertus, Abbas Casæ-Dei, Ordinis Benedictini, in Gallia.

S. Guilielmus Firmatus, Moritonii in Normannia.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

Sbovinus, seu Bobinus, Episcopus Trecensis, in Gallia, *proponitur in Catalogo generali Ferrarii. De eo egimus* XXXI Januar.

S. Polycarpus, Presbyter, in Perside, *memoratur in Kalendario ante opera MS. S. Isidori, in bibliotheca Vallicellana Romæ. Nobis hactenus ignotus. De* S. Polycarpo, Presbytero Romano, *egimus* XXIII Februarii.

Longini Martyris *natalis cum tribus lectionibus indicatur in 3 Kalendario apud Michaelem monachum. Consule hoc die Acta SS. Eusebii et Longini. At de S. Longino Centurione Martyre, et S. Longino milite Martyre, de quibus Lectiones sunt, pridem egimus die* XV Martii.

Adam, primus homo, *inscriptus MS. Florario, de eo cum memoria Christi crucifixi egimus* XXV Marti.

S. Latronis Confessoris *festum et Officium ritu Duplicis apud Fratres B. Mariæ de Mercede hoc die agi, indicatur in Ordine recitandi officii divini, sæpius recusi in Hispania. Videtur is esse qui crucifixus cum Christo ponitur a nobis* XXV Martii.

Robertus, puer Martyr, *indicatur in MS. Florario, et a Greveno, Canisio, Ferrario. Aliquis a Judæis occisus esse videtur : quales plures ab iis interfectos esse diximus ad Vitam S. Richardi pueri Martyris* XXV Martii.

S. Ludgeri, Episcopi Monasteriensis, sepultura apud Werdenam, *memoratur a Greveno, Canisio in MS. Florario, et aliis. Acta illustravimus* XXVI Martii.

Augusta Virgo indicatur in scripto Auctario Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum. Forsan est Augusta, Virgo et Martyr, de qua egimus XXVII Martii.

Mellitus, Episcopus Sardicensis in Asia, memoratur a Ghinio in Natalibus sanctorum Canonicorum, et in scripto Auctario Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum. De eo egimus I Aprilis.

S. Joannes Martyr, Vilnæ in Polonia hoc die... suspensus. Ejus et duorum aliorum Martyrum Acta dedimus XIV Aprilis.

S. Alexander, Martyr Lugdunensis, hoc die coronatus refertur a Floro, Adone, Usuardo et aliis passim. Fuit socius S. Epipodii, biduo ante occisi. Sunt Acta martyrii utrique communia, quæ accurate illustravimus ad diem XXII Aprilis.

S. Melanius, Episcopus Trecensis, memoratur in Catalogo generali Ferrarii. De eo egimus XXII Aprilis.

S. Felix,
S. Fortunatus,
S. Achilleus,
Martyres Valentini, coluntur in diœcesi Arelatensi ritu duplici, ob aliquas eo delatas reliquias. Uti dictum ad eorum Vitam XXIII Aprilis.

Naboris, Felicis et Achillei Martyrum natalis indicatur in MS. Casinensi, sed ab aliis referuntur die præcedenti, et Nabor bis, inter Martyres scilicet Afros et Romanos. Felix bis inter Afros, et iterum cum Achillæo inter Sanctos Valentinæ civitatis in Gallia. Remittendi ergo ad XXIII Aprilis.

S. Georgii Megalo-Martyris Dedicatio Ecclesiæ Cyparissi indicatur in MS. Græco Synaxario. Ejusdem Commemoratio inscripta est Lucensi apographo Martyrologii Hieronymiani, pro quo in apographo S. Villibrordi est scriptum nomen Georgiæ, sed Georgius Martyr etiam memoratur in MSS. Augustano et Labbæano, et in ordine Teutonico celebratur Officio duplici, ut et in variis ecclesiis aliis, ut dictum est XXIII Aprilis.

S. Adalbertus, Episcopus Pragensis et Martyr, memoratur a Maurolyco et aliis. Vitam ejus dedimus præcedenti die XXIII Aprilis.

S. Gerardus, Episcopus Tullensis, cum Officio IX Lectionum ex Vita, colitur in ecclesia Lingonensi, secundum Breviarium anni 1604; aliis XXIII Aprilis.

Maximus Episcopus Atinensis, sub Constantino Magno elevavit corpus S. Marci primi istius Sedis Episcopi : et hoc die dicitur obiisse in Chronico Atinensi apud Ughellum tomo I Italiæ sacræ, nullo addito sanctitatis titulo, sicuti nec aliis ibidem additur, quos tamen Sanctos haberi constat : quia autem servata est etiam ita dies quo obiit, idque in tam antiquis non nisi propter annuum cultum fit, ideo eum hic proponimus, ut occasio detur plura quærendi.

Sara, Virgo et Martyr in Syria, inscripta est Auctario Greveni ad Usuardum, et ejus exemplo a Canisio relata in Martyrologio Germanico. Libenter auctores antiquiores videremus.

Lugadius Sacerdos,
Copia filia Carnavi,
Sechtanus Septimester,
Einechus fil. Concathraci,
Failenus de Dromata,
Fincella Virgo,
Diermitius Episcopus,
Filii Baethani,
Filii Caelbadii,
Coemeta,
Febretus,
Hulbritus,
nominati in Martyrologio Tamlachtensi, qui sint et an cultum habeant speramus aliquando discere ex Actis Sanctorum Hiberniæ mensis Aprilis : uti etiam ibidem invenire, quæ Colganus in Append. Patriciana 7 parte 3 promittit ad hunc diem de S. Flannio seu Florentio Fella Abbate Aromachano, alibi Episcopo dicto qui obiit anno DCCIV.

Waldifredus, Episcopus Utiçæ, in Hispania Bætica, inscriptus est Martyrologio Hispanico Tamayi Salazar, ex auctoritate Juliani Petri, sæpius rejecta, cui stabiliendæ frustra adducuntur verba Petri de Natalibus; qui non Waldifredum, sed Vildifrium habet : hic autem est Wilfridus, Episcopus Eboracensis, de quo hac die agimus.

Joannes Pechamus, Archiepiscopus Cantuariensis, Vir sane rebus gestis, doctrina et sanctitate insignis, obiit anno 1292, incertum quo die, nec titulo Beati honoratus nisi ab Arturo in Martyrologio Franciscano : cui eadem auctoritate etiam adscribitur hoc die, ad arbitrium auctoris lecto.

Bruno, Archiepiscopus Coloniensis, habitu Cisterciensium in Vetere-monte assumpto mortuus, proponitur in Menologiis Henriquez et Bucelini, cum titulo Beati; a quo Gelenius abstinet, in Fastis Agrippinensibus eumdem referens. Chalemoto dicitur vir vitæ venerabilis.

Honoratus, Conversus Ordinis Cisterciensis in Clara-valle, cum titulo Beati indicatur ab Henriquez, Bucelino et Chalemoto. Saussayus inter Pios recenset.

Clericus quidam, in seditione Coloniæ martyrio affectus, retro post altare capellæ aulicæ, indicatur in Fastis Agrippinensibus Gelenii.

Gemma, Vidua Sulmonensis, Fulginii cum suis receptæ in monasterium S. Luciæ, ibidem sancte vixit, et obiit hac die, anno MCCCCXXXVI, referturque ut Beata ab Arturo in Martyrologio Franciscano, Jacobillo in libris de Sanctis Fulginatibus et Sanctis Umbriæ, atque Herrera in Alphabeto Augustiniano : laudant eamdem multi historici Franciscani : sed nemo quidquam profert, quod cultum aliquem publicum probet.

Magdalena Angelica a Lorca, Tertiaria Ordinis S. Dominici Valentiæ, anno MDLXXX defuncta, cum titulo Beatæ refertur ab Arturo in Gynecæo sacro, qui alios allegat : late Vitam deducit Lahierius in Menologio Virginum.

Elizabeth, Virgo sanctimonialis, Cisterciensis Ordinis juxta Coloniam, memoratur in Kalendario Divionensi, item in Menologiis Henriquez, Bucelini et Chalemoti cum titulo Beatæ. At Gelenius in Fastis Agrippinensibus pridie eam refert, venerabilem appellans.

Elizabeth Crispa, Ordinis S. Francisci de Paula, Panormi hoc die anno MDC obiisse traditur; cum titulo Beatæ relata in eodem Gynecæo sacro Arturi.

Patricius Minorita, ab hæreticis anno 1559 occisus, cum titulo Beati indicatur in Menologio Scotico Camerarii.

Franciscus Colmenarius, Guatemalæ in India Occidentali circa annum 1560 defunctus; et ab indigenis, in quorum conversionem strenue laboraverat, habitus in opinione sanctitatis.

Fidelis Capucinus, an. 1622 inter prædicandum a rusticis hæreticis occisus in Bretgovia, ipsa Dominica Lætare, cum titulo Beati refertur a Marero in Helvetia sacra. Arturus a Monasterio in suo Martyrologio diem XI Julii ei pro suo arbitratu delegit : neutro die eum ab ecclesia coli certum habemus.

Christophorus, Demetrius, Danabus seu Danamus, Donatus, Therinus, Nestabus, Nice, memorantur infra, ut socii SS. Eusebii, Neontis et aliorum in MS. Claromontano. S. Christophorus variis diebus colitur : quo omisso alii referuntur in MS. duplici Taurinensi, itemque in Mazarinæo et Combefisiano. Ex his celebrantur SS. Therinus et Donatus XXIII Aprilis. At S. Nice, quæ et Victoria dici potest, XXV Aprilis. Et plerumque iterum VI Maji.

SS. Evodius et Calixtus, in civitate Syracusana, memorantur in MS. Usuardo Reginæ Sueciæ. Sunt hi Evodius et Hermogenes fratres, eorumque soror Callista, de quibus agimus XXV Aprilis.

S. Marcellinus

S. Marcellinus Pontifex, *inscriptus antiquo MS. Casinensi. De eo cum aliis agimus.* XXVI Aprilis

S. Pullionis *memoria inscripta est Lucensi apographo Martyrologii Hieronymiani : qui in Apographo Epternacensi, scribitur* S. Paulianus. *Videtur esse* S. Pollio, *multis* Pullio : *cujus Acta damus* XXVIII Aprilis.

Liberii Papæ et Benedicti Papæ, *memoria notatur in* veteri Kalendario, in Aventino monte in pariete depicto, *apud Holstenium in Animadversis ad Martyrologium Romanum. In pervetusto Martyrologio bibliothecæ Cardinalis Barberini ista leguntur :* Romæ S. Liberii Papæ, qui est XXXI, et Benedicti Papæ qui est LXXXI. *In Catalogo MS. Reginæ dicitur* S. Liberius *mortuus* V Idus Septembris. *At refertur in quatuor apographis Martyrologii Hieronymiani et pluribus aliis* XXIII Septemb. *Alter est* Benedictus Papa (*non primus relatus a Greveno et Canisio, et in MS. Florario*) *sed* secundus, *qui colitur* VII Maii.

SS. Pasicrates et Valention Martyres, Rhodostoli *seu* Dorostuli, *memorantur hoc die a Græcis in Menæis, et Menologus Basilii Imperatoris atque Sirleti, ac variis MSS. Synaxariis : a Latinis vero plurimis, cum Martyrologio Romano,* XXV Maii.

S. Ceratius Episcopus et Confessor, *memoratur in antiquo Martyrologio monasterii S. Sabini in agro Tarbiensi apud Saussayum pag.* 1248, *et in Supplemento ipsius Saussayi. Verum in Apographis S. Hieronymi et aliis Fastis, ejus depositio celebratur, quo die in Actis dicitur mortuus,* VI Junii.

S. Ivonis, Episcopi Persæ, et Slepæ in Huntindoniensi agro Angliæ mortui, corpus inventum hoc die est, et locum suo nomine honoravit, ut oppidum S. Ives dicatur, *referturque in priore editione Martyrologii Anglicani a Wilsono collecti. Verum præcipuam solennitatem perpetuo celebrandam sancitum fuisse die translationis corporis ad cœnobium Ramesrium, tradunt Jocelinus et Capgravius in ejus Actis, cum Martyrologio antiquo Wytfordi, et MS. Altempsiano. Dubimus proinde illa Acta* X Junii.

B. Bona Pisana, *hodie elogium habet in catalogo Sanctorum Italiæ Ferrarii : eum sequuntur Brautius et Arturus, hic in Franciscano, iste in Poetico Martyrologio. Nescimus unde hauserit Ferrarius* VIII Kal. Maii *obiisse ; cum Codex antiquus, quem citat, habeat obiisse, quando vitam dabimus die* tertio exeuntis Maii, *id est, ut jam alibi explicavimus,* III Junii.

S. Leodegarius, a S. Memmio primo Episcopo, Catalaunensi ad fidem Christi conversus, *hoc die traditur in Actis seu Lectionibus in Ecclesia Catalaunensi recitari solitis ; at multo solennius colitur, ob reliquias translatas, die* XXIII Junii.

S. Innocentius Martyr, *colitur hodie in ecclesia Andegavensi, ob caput eo translatum ; fitque de eo Officium sub ritu Semiduplicis, cum propriis Lectionibus* 2 *Nocturni. De eo ceterisque Martyribus Agaunensibus, ex quorum numero fuit, ipsorumque duce S. Mauritio, agemus quando de omnibus fit solenne Officium,* XXII Septembr.

Martyres Chalcedone occisi, *memorantur in Menæis MSS. duplicibus Taurinensibus Ducis Sabaudiæ : forsan sunt* Quadraginta novem, *memorati in Martyrologio Romano.* XXIV Septemb.

S. Wandelinus, Abbas in Trevirensi Territorio, *profertur in Ferrarii Catalogo et Saussayi supplemento. Citat ille Martyrologia Canisii et Molani : a quibus non refertur ad hunc diem, sed cum aliis* XXI Octobr.

S. Vincentii, S. Sabinæ, S. Christetæ, } Martyrum Abulensium revelatio corporum, *celebratur in Hagiologio Lusitano Georgii Cardosi. Dies eorum natalis est* XXVII Octobris.

SS. Cantii, Chrysogoni et Sociorum inventio Aquileiæ. *Ita Ferrarius ex tabulis Ecclesiæ Aquileiensis. Ex his* Cantius, Cantianus et Cantianilla, *coluntur* XXXI Maii, *et S. Chrysogonus* XXIV Novemb.

S. Egbertus, Episcopus Trevirensis, *inscriptus est Florario MS. et forsan occasione S. Egberti Angli, qui hoc die colitur. A Greveno et Canisio refertur* XVIII Septembris. *Verum Acta mortuum tradunt* IX Decemb.

Sidrach, Misach et Abdenago, *sive* Ananias, Azarias et Misael, in Babylone ab igne liberati, *referuntur in quatuor apographis Martyrologii Hieronymiani, a Rabano etiam, Usuardo, Nothero, et in quamplurimis antiquis MSS. At Martyrologium Romanum cum Adone et aliis.* XVI Decembris.

DE SANCTIS MARTYRIBUS ROMANIS,

C # SABA GOTHO MILITUM DUCTORE ET SEPTUAGINTA MILITIBUS. D. P.

ANNO CCLXXII

Memoria in fastis Romanis,

Tabulæ *Martyrologii Romani auspicantur hunc* XXIV *Aprilis his verbis :* Romæ S. Sabæ, Ductoris militum, qui accusatus, quod Christianos in carcere detentos visitaret, coram Judice Christum libere confessus est : a quo facibus adustus, et in lebetem picis ferventis injectus, cum evasisset illæsus ; eo miraculo septuaginta viros ad Christum convertit : qui omnes in confessione fidei constanter permanentes, gladio cæsi sunt : postremo ipse demersus in flumen, martyrium consummavit. *Hæc ibi : quibus addit Baronius in Notis,* agere de eodem hac die Græcos in Menologio, Romæque passum tradere sub Aureliano Imperatore. *Est illud Menologium a Sirleto fere ex Menæis collectum. Antiquissima autem S. Sabæ et aliorum septuaginta memoria habetur in Menologio Basilii Porphyrogeniti Imperatoris seculo Christi decimo conscripto : in quo ad sequentem diem ista continentur :*

2 Certamen sancti Martyris Sabæ, militum Ducis. Sabas Christi Martyr, erat sub Imperio Aureliani, exercebatque militaris agminis regimen, ipse Dux in urbe Romana constitutus : erat quidem natione Gothus, sed religione Christianus, Sanctos carceri inclusos invisere eisque famulari solitus. Illibatæ insuper tenore vitæ, et rerum divinarum exercitio malos dæmones ex obsessis hominum corporibus ejiciebat. Delatus autem est comprehensus, et ad Imperatorem deductus : coram quo projecit balteum militare, quo accingebatur, ac libere Christum professus est. Suspensus propterea est, ac facibus in lateribus deustus. Ex quo tormento cum non absque miraculo sospes atque incolumis evasisset ; viros septuaginta ad fidem Christi evocavit, qui omnes illico capite plexi sunt. In carcerem deinde conjectus est Sabas : ubi cum Christus Dominus ei apparuisset, plurimum robur clementer indulsit. Eductus iterum e carcere, et jussus Christum abnegare, et idola adorare, cum nollet id facere, gladio sacrum ejus caput est abscissum.

Elogium ex Menologio Basil[ii] Imper[atoris].

3 *Hæc ex Menologio Basilii desumpta sunt. Quæ ad*

AUCTORE P. D. MS Synaxario,

A *ad hunc* XXIV *Aprilis, in antiquo MS. Græco Synaxario Parisiensi Collegii Claromontani Societatis Jesu, eadem plane referuntur, usque ad septuaginta martyrio consummatos: reliqui cum Menæis excusis consentiunt, omissis tamen, quæ ibidem de præcipitatione in fluvium inferuntur. Addimus ergo ex dictis Menæis elogium et est hujusmodi.* Sanctus Martyr Sabbas, natione Gothus, temporibus Aureliani Imperatoris Romæ Tribunum militarem egit. Hic quod Christi fidem esset amplexus curam singularem assumpsit Sanctorum, pro fide in vinculis detentorum. Propter vitæ etiam innocentiam et virtutum exercitationem, malos spiritus depellere ab hominibus potuit. Delatus vero ut Christianus, et ad Imperatorem est ductus: qui projecta zona militari, libere Christum est professus. Ideo suspensus ardentibusque tædis ustus, in lebetem pice liquata plenum immissus est; in quo quod stupendo miraculo sanus servatus esset, septuaginta viros ad fidem Christi evocavit, qui mox propter Christum gladio cæsi coronam gloriæ meruerunt. Sabbas autem ad secundam questionem productus, cum a Christo illi apparente in carcere, esset novo robore auctus et confirmatus; in flumen adjectus martyrii lauream reportavit. Ornabat illum miris B modis, in flore ætatis existentem, candor corporis, genarumque purpura, barba ac cæsarie velut auro radiantibus. Oculorum autem conjectus, acer et imperterritus, generosum et plane militarem animum ostendebat.

et Magnis Menæis

diu post abscissionem capitis submersus:

4 *Hæc in Menæis: quæ cum Basilii Imperatoris Menologio sic videntur posse conciliari, ut primum capite plexus Sabus fuerit, deinde in flumen dejectum sit corpus. Nam et hoc indicat tum hexametrum ephemericum, suo loco cum tota mensis hujus Ephemeride proponendum, et hoc de eodem distychon.*

Ὕπελθε Σάββα φθαρτὸν ῥεῖθρον ὕδωρ,
Ὡς ἂν πίνῃς ἄφθαρτον ἡδονῆς ὕδωρ.
Ingredere flumina corruptionis, Saba,
Bibas incorruptæ ut flumina voluptatis.

an vero cum altero Saba Gotho confusus?

Sed quoniam ad diem XII *Aprilis apud nos, apud Græcos ad diem* XVIII, *hujus ejusdem mensis, recolitur, alius Sabas Gothus, in Gotthia passus, qui martyrium suum complevit, submersus in Musæum fluvium, et hic cum Constantinopoli tum in ecclesiis Cappadociæ, celebrioris nominis atque cultus fuit, propter Martyrii extantia Acta; nec defuerunt, qui ipsi quoque adderent titulum τοῦ Στρατηλάτου, uti factum in Menæis notavimus; vehemens ob has, inquam, causas nobis suspicio nascitur,* C *ne simili oscitantia (sunt enim Menæa satis oscitanter collecta) mors per aquam isti Sabæ illata, aptata fuerit huic antiquiori, de cujus in flumen abjectione nihil habent melioris notæ Synaxaria, ex quibus præcitatum Collegii Claromontani MS. verbotenus ferme cum impressis convenit, sed tacet genus toleratæ mortis; Menologium autem Basilii, ut vidimus, aperte dicit capite plexum. Ut ut sit, relationem Menæorum secuti sunt auctores tum distichorum elogiis præfixorum, tum Ephemeridis metricæ, nec non Sirletus et Galesinius, item Baronius et Martyrologii Germanici amplificator; ac denique Maximus Cytherorum Episcopus ἐν βίοις Ἁγίων.*

Unde Romæ passus et tamdiu ignotus,

5 *Adhuc obscurius est, qui factum sit, ut Romæ passus, et omnibus, quibus Romana ecclesia antiquitus usa est, martyrologiis ignotus, innotescere nobis debuerit potueritque per Græcos: apud quos etiam aliqua passionis Acta extitisse nemo dubitabit, qui intelligit quomodo brevia istæc Synaxariorum elogia, successerint in locum prolixiorum historiarum, quarum ista compendia sunt; sicut Lectiones Breviarii apud nos, epitomæ sunt longiorum Legendarum, olim usurpari solitarum. S. Andream Apostolum prædicasse Scythis Europæis Evangelium, constans est Ecclesiæ sensus; hos vernacula ipsorum lingua Gotthos nuncupatos, auctor est apud Theophanem Trajanus Patricius. Licet autem eorum Reges Principesve, fere ad Valentis tempora, gentilitiis sacris* D *hæserint implicati; nihil tamen prohibet credere, multos ex populo, æque ac in imperio Romano sub Imperatoribus idololatris, constanter retinuisse acceptam ab Apostolo fidem; adeoque multiplicatos ibi fuisse fideles, ut eorum Ecclesiæ per plures Episcopos regerentur, quorum denique Metropolita, anno sexto post inita inter Constantinum Magnum et populos Gotthorum fœdera, ad Concilium I Nicenum venit, eidemque subscripsit, uti alibi dictum. Hoc posito perquam facile credi poterit, egregium Sabam, Christi fide in patria sua imbutum, ad Romanam accessisse militiam; non vero eam inter Romanos militando hausisse: cumque Romæ ad istum honoris gradum adscendisset, habuisse in Legione sua suæ gentis ac fidei homines, quibus uteretur familiarius: et quorum aliquis sui Ducis passionem descripserit, atque ad suos contribules legendam transmiserit. Hoc posito, ex Gothia in confinem Thraciam, cujus caput erat Constantinopolis, eamdem Legendam translatam esse, post renovata sub Valente fœdera, tam nihil habet a magna verisimilitudine alienum, quam nihil admirabilitatis in eo occurrit, quod inter tot Græcos atque Romanos, illustri certamine toti Urbi notos, obscura manserit peregrini ejusdemque barbari militis fortitudo.* E

demum per scripta Græcorum innotuerit;

Alicujus S. Sabæ corpus Roma allatum,

6 *Ast si defuit Romanis Notariis, quos ante Sabæ passionem annis circiter triginta Papæ Anterus instituerat, otium vel diligentia ad illius agonem describendum; vel si posteritati, tot domestica exempla habenti, excidit memoria externi hominis; non defuit piis fidelibus cura cadaverum propere sepeliendorum, per quam factum est, ut hodieque innumera Sanctorum Martyrum corpora ex Romanis cryptis et cœmeteriis educantur, cum sola nominis martyriique pro Christo tolerati expressione. Hanc curam etiam ad S. Sabam ejusque socios pertinuisse, eo facilius persuademur, quod alicujus S. Sabæ et socii corpora, circa annum* MDCXII *reperta, et in Picenum translata fuerint, ad vetustum S. Venantii templum, nostræ Societatis collegio Asculi attributum, ab adm. R. P. N. Claudio Aquaviva. Vivebat ibi adhuc anno* MDCLXX *P. Hyacinthus Canthus, annorum* LXXIV *venerabilis senex, memineratque, ante omnia curatum fuisse, ut ex ligno perquam eleganter inaurato ornatissimæ duæ thecæ conficerentur; quarum una speciem haberet militaris statuæ, ad imum usque pectus ductæ, ad recipiendum sacrum S. Sabæ caput; alia in tumbæ formam elaborata, reciperet ceteras utriusque commilitonis sancti Reliquias; deinde aiebat, publicis supplicationibus, quibus magna Cleri tam secularis quam regularis multitudo et civium maxima pars accesserit, circumductam fuisse per omnes civitatis vias utrumque ferculum, et ad ecclesiam nostram relatum, in qua populo venerabundo utrumque exponitur, tum festivitatibus quibusque majoribus (uti nobis scripsit Joannes Marchinus, Collegii Rector) tum maxime die* XII *Aprilis, quando festum sub ritu duplicis officii agitur.* F

colitur Asculi 12 Aprilis,

quasi fuerit alius, de quo tunc;

7 *Nempe, cum in Romano Martyrologio hodierno die duo occurrerent Sabæ, primum sibi persuasere Patres isti, alterutrius corpus perlatum ad se. Atqui hæc persuasio quam sit ambigua, et quam multis obnoxia erroribus, non est opus multis explicare; cum appareat considerare volenti, quam multi ac propemodum infiniti Martyres passi sint Romæ, quorum nomina Martyrologio inscripta non sunt; quam item multi ejusdem nominis Martyres sæpe fuerint, quorum quis sit relatus in martyrologio frustra quis volet divinare. Tali tamen persuasione nixi Patres prædicti, cum duos solum Sabas invenirent in Martyrologio, haud multum laboraverunt, ut discernerent, utrius corpus posset verosimilius credi Roma allatum (quod attento martyrii loco debuisset non esse difficile) sed eum elegerunt, qui, vel sibi magis commodus erat, vel ex Actis diffusius scriptis commendatior: cum potiori jure accipiendus esset is de quo modo agimus.*

A *similis error alibi in quodam S. Jacobo M.*

8 *Sic cum anno* MDCLXI, *egressi Ticino ad vicinum sancti Spiritus cœnobium divertissemus, salutaturi D. Angelum de Nuce, post Cassinensis Archimonasterii præfecturam, ibi cum titulo Abbatis agentem; illeque nobis jussisset omnes sacrarii Reliquias exhiberi; ostensa est inter alias capsa, cum corpore S. Jacobi Martyris Roma allato, quod S. Jacobi Intercisi credebatur, ideoque dies* XXVII *Novembris, quo is Martyrologio Romano est inscriptus, festivus habebatur. Verum dum Sacrista fatetur, illud non ex aliqua Basilicarum Romanarum (quas variis exoticis Reliquiis studiose advectis locupletatas nemo ignorat) sed ex cœmeteriorum latebris eductum fuisse; inde confecimus nos, non posse prudenter credi, quod illud esset corpus* Jacobi Intercisi, *tam procul Roma in Perside excarnificati. Quare quæsitæ sunt donationum tabulæ, nec aliud in iis inventum est, quam esse* corpus Jacobi Martyris. *Tum apparuit, quid secuti essent istius diei designatores, nempe Romanum Martyrologium: in quo quia nullus istius nominis Martyr, Romæ coronatus apparebat, et alii omnes ejusdem nominis etiam Presbyterii vel Diaconatus titulo notabantur, solus iste visus est potuisse simplici Martyris encomio indicari. Ergo cum non ignoraremus alias alibi ecclesias esse; quæ S. Jacobi Intercisi corpus*

habito pro S. Jacobo Interciso.

B *habere se dicant, jure vel meliori, vel saltem antiquiori; Abbati monachisque suggessimus consilium utile, quod etiam secuturos se promisere, ut, ad præscindendam posteris causam inutilium concertationum de istius corporis, haud dubie sancti, veritate, dimitterent diem* [i]*stum; et alium quemvis, nulli confusioni gignendæ obnoxium, de consensu Ordinarii sumerent; vel potius* D *diem Translationis, quem celebraverant semel, annua recolerent festivitate. Idem alibi faciendum suasimus, suadebimusque in omni simili occasione; ne si ad plurium homonymiam ejusdem quoque diei accedat cultus, nec nisi unus idemque agnoscatur Sanctus, augeatur incertitudo Reliquiarum; et fidelium devotio minuatur; dum audiunt dubitari, vere ne sint ejus cujus esse dicuntur.*

AUCTORE G. P.

Tempus Martyrii.

9 *Porro ut ad eum Sabam, a quo cœpit, revertatur oratio; passus sub Aureliano Imperatore scribatur: hic autem imperavit ab anno* CCLXX, *usque ad* CCLXXV, *et anno* CCLXXII, *renovavit edicta contra Christianos, quos ex eorum præscripto conjectos in vincula consolabatur Sabas. Septuaginta vero illi, quos ante se præmisit ad palmam, tali disticho in Menæis commemorantur.*

> Κάρας ἀριθμῶν τῷ ξίφει τετμημένας
> Εὕροις πεσόντας ἄνδρας ἑπτάκις δέκα.
> Capita recensens, secta quæ ferro jacent,
> Cecidisse dices septies decem viros.

Colitur hic S. Sabbas non solum a Græcis, sed horum imitatione, etiam a Moschis, ut patet ex tabulis Kalendarii sæpe laudati; nec non ex Kalendario Ruthenico apud Possevinum. Inscriptum est etiam Martyrologio Arabo Ægyptiaco, a Gratia Simonio Latine red- E *dito:* certamen S. Sabæ Pastoris, *quod cognomen illi datum videtur, ob septuaginta ad martyrium excitatos. In Kalendario Coptitarum apud Seldonum notatur* festum sociorum, *scilicet* S. Sabæ, *quod nomen forte defuit in autographo Arabico.*

DE SANCTIS MARTYRIBUS NICOMEDIENSIBUS,

G. H.

EUSEBIO, NEONE, LEONTIO, LONGINO ET IV SOCIIS.

AN. CCCIII

Relati absque loco martyrii in fastis Romanis,

De *hisce Sanctis ardua controversia, ne dixerimus bellum, movetur ab hodiernis aliquibus Hispanis, proinde clare est nobis procedendum. Ac primo, tamquam magis obvium, profertur hodiernum Martyrologium Romanum: in quo, non assignato ullo loco, ista leguntur ad hunc* XXIV *Aprilis:* Eodem die sanctorum Martyrum Eusebii, Neonis, Leontii, Longini et aliorum quatuor, qui in persecutione Diocletiani post diros cruciatus gladio percussi sunt. *Addit Baronius in Notis;* agi de his a Græcis in Menologio; passosque sub Diocletiano

C referri. *Est illud Menologium a Cardinale Sirleto collectum, ut jam diximus, in quo ista habentur:* Eodem die sanctorum Martyrum Eusebii, Neonis, Leontii, Longini, et aliorum quatuor. Diocletiani Imperatoris jussu a quatuor carnificibus cæsi et suspensi, atque eo usque laniati, quoad carnes eorum in terram defluerent, et viscera ipsa nudata sint; postremo securi percussi sunt. *Hæc, ibi: et hactenus nullus indicatur locus: quis igitur non miretur in Pseudo-Chronico Dextri, cujus figuli plerosque sic absque loco inventos in suam coegerunt Hispaniam, nomina eorum non esse apposita. Sed quod ibi omissum videbatur, supplevit alterius Pseudo-Chronici fabricator insulsus, sub nomine Juliani Petri, in quo num.* 130; *ad annum* 290; *ista sunt excogitata:* XXIV Aprilis Civitate Larissa, quæ nunc Dotana vel Totana dicitur, a tempore Gallorum, prope Carthaginem Spertariam et Eliocrotam; memoria sanctorum Martyrum Eusebii, Neonis, Leontii et Longini, et aliorum quadraginta, qui in dicta Diocletiani et Maximiani persecutione, post diros cruciatus fortiter toleratos, gladio tandem consummati sunt. *Hæc ibi: fidenter, quasi de loco tacentibus Romano Martyrologio et Sirleti Menologio, quivis locus fingi jam tuto posset.*

et Menologio Sirleti,

in Pseudo-Chronico affinguntur Hispaniæ:

2 *At saltem considerassent alterum, quod toties in suam partem trahunt, sed nimium istis adversatur, Martyrologium Galesinii, in quo ista traduntur:* Hoc ipso die sanctorum Martyrum Eusebii, Neonis, Leontii, Longini et aliorum quatuor. Ii coronato beatissimo Georgio Martyre; cum ex funesto Diocletiani edicto omnes ubique terrarum Christianos, illosque præsertim, qui illius Martyris cura Christo adhæsissent, in carcerem conjici jussum esset; eo nomine comprehensi, a fide ut desciscerent, per vim adacti, id constanti animo negarunt. Quam ob causam primo verberibus usque adeo graviter cæsi, ut dissipatis visceratim membris intestina diffluerent, F demum præcisis cervicibus martyrii cursum præclare confecerunt. *Hæc Galesinius, citato in Notationibus* libro Græco de Martyrio S. Georgii. *At contra insurgit Tamayus Salazar in Martyrologio Hispanico et multa objicit contra S. Georgium, quem pridie laudarat tamquam* totius Aragoniæ post B. Jacobum specialem Tutelarem. *Ad quem diem quid de martyrio, veneratione et Actis S. Georgii Megalo-Martyris Nicomediæ passi sentiendum sit; pluribus deduximus.*

a Galesinio dicuntur a S. Georgio conversi,

id confirmatur ex Menologio Basilii Imperatoris,

3 *Hoc autem loco pergimus alia monumenta producere de his Sanctis Martyribus: ac primo damus, quæ seculo Christi decimo in Menologio Græco Basilii Porphyrogeniti Imperatoris leguntur et sunt ista:* Eodem die certamen sancti Martyris Eusebii et sociorum ejus. Post mortem sancti Megalo-Martyris Georgii jussit Diocletianus omnes, qui ubique terrarum Christiani invenirentur, et maxime eos, qui propter ipsum fuerant in carceres detrusi, ut aut falsorum numinum diis sacrificantes e vinculis liberarentur, et liberi in vivis dimitterentur; aut si id præstare recusarent, acriter excruciarentur, et demum mortis pœna damnarentur. Idcirco hi sancti viri, cum edita a Megalo-Martyre Georgio miracula vidissent, et Christo adhæsissent, in carcerem conjecti et con-

A clusi sunt. Inde vero egressi et coram tyranno adducti, Christum abnegare, et idolis sacrificare jussi sunt. Quod cum se facturos negarent, primum quidem denudati, impie cæsi sunt, quo usque eorum carnes humo dilaberentur. Deinde suspensi crudeliter verberati fuerunt, quousque ipsorum viscera foris apparerent, ac demum sacratis capitibus obtruncati.

AUCTORE G. H.

Menæis Græcorum,

4 *Hactenus Menologium Basilii ante septingentos annos exaratum. Cui simile encomium extat in Magnis Menæis, quod subjungimus :* Eodem die sanctorum Martyrum Eusebii, Neonis, Leontii et quatuor aliorum. Post martyrium sancti Megalo-Martyris Georgii imperavit Diocletianus, ut omnes Christiani, et maxime qui propter S. Georgium in vinculis detinebantur, aut diis sacrificarent et libertati restituti vita donarentur, aut si recusarent, omnibus tormentis excarnificati neci dederentur. Proinde et hi Sancti, ab S. Georgio fidem Christianam edocti et in ea constantes, in carcerem erant detrusi. Qui ad Tyrannum adducti, cum Christum abjurare et idolis sacrificare penitus recusarent, vestibus spoliati, a quatuor lictoribus verberati fuerunt : deinde suspensi tam fœde lacerati sunt, ut carnes ab ossibus B deciderent, et intestina apparerent ; postremo gladio percussi martyrium compleverunt. *Hactenus Menæa, e quibus suum elogium sumpserunt Surius et consequenter Baronius pro Martyrologio Romano, et ipse etiam consarcinator Pseudo-Chronici Juliani Petri, adjuncto oppido Hispanico : ut eos Hispanis tribueret. Ut tamen aliquid ab aliis diversum haberetur, socii dicuntur* quadraginta, *verum* quatuor *reponendos monet Tamayus.*

et MS. Synaxario :

5 *Aliud nobis est antiquum monumentum in MS. Græco Synaxario Parisiensi collegii Claromontani Societatis Jesu, in quo elogium pene idem est, quod ex Menologio Basilii Imperatoris dedimus, in fine autem additur,* animas eorum in manibus Dei viventis fuisse depositas ; *sed cum in titulo Menologii Basiliani solum referretur* certamen S. Eusebii et Sociorum ejus, *in hoc Synaxario plurimorum nomina indicantur hoc modo :* Eodem die certamen sanctorum Martyrum Eusebii, Neonis, Leontii, Longini, Christophori, Demetrii, Danabi, Donati, Therini, Nestabi, Nices et Sociorum. *In duplici MS. Græco Taurinensi Ducis Sabaudiæ ista leguntur ad diem hunc* XXIV *Aprilis.* Certamen sanctorum Martyrum Chalcedone passorum. Et sanctorum Martyrum Eusebii, Neonis, Leontii, Longini, Christophori, Demetrii, Danami, Donati, Therini, Nestami, Nices cum Sociis suis. *In altero exemplari deerat nomen* Donati. *In citato MS. Synaxario ad diem* VI *Maii, ista leguntur.* Eodem die certamen sanctorum Martyrum Demetrii, Danactis, Donati, Therini, Meseréera (Græce Μεσερέρα) cum sociis suis. Peragitur autem eorum solennitas in templo seu martyrio eorum, in Deutero seu Secundo. *Eodem* VI *Maii, in MSS. Menæis Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ littera O, et num.* 148 *signatis habetur,* certamen SS. Demetrii, Danactis, Donati, Thereni, Meseeræ *et* Sociorum Martyrum. *In MSS. Menæis Chiffletianis sunt eodem* VI *Maii, notati* Demetrius, Danax, Therianus, Mesirus, Donatus, *et dicuntur telis confixi. Ob hoc autem potissime eos noluimus jungere in titulo istis octo gladio cæsis : sed differre maluimus, si forsan major lux accederet, quando ad* VI *Maii, de iis agetur. Et licet Christophorus iis ad* VI *Maii non adjungatur, eumdem tamen etiam seponimus ; forsan eum inter varios hujus nominis Sanctos alibi reperturi. Latent etiam nos* Sancti martyrio Chalcedone perfuncti, *nisi sint* Quadraginta D *novem in Martyrologio Romano ad* XXIV *Septembris relati. Quæ inter adjunctos ultimo loco est* Sancta Nice, *colitur sequenti die* XXV *Aprilis. At* SS. Donatus et Therinus *sunt etiam relati præcedenti die* XXIII *Aprilis.*

ex quo plures junguntur Socii.

6 *Michael Monachus, Canonicus Capuanus, parte 4 Sanctuarii Capuani, edidit quatuor Kalendaria Sanctorum qui Capuæ fuerunt in veneratione ; et in horum Kalendariorum tertio, Thesauri dicto, atque in quarto ejus Codicis, qui est Ordinarium totius anni, proponitur memoria* S. Longini Martyris : *in tertio etiam dicitur celebrari festum* cum tribus lectionibus. *An occasione S. Longini Socii SS. Eusebii, Neonis et Leontii Martyrum sit introducta dicta memoria, nescimus. At lectiones esse de Longino, qui latus Christi aperuit, et exclamavit,* Vere filius Dei est iste, *annotat Michael, Ista vero sunt duorum, quorum alter Longinus miles, alter Longinus Centurio fuit. De utroque egimus* XV *Martii.*

S. Longini memoria Capuæ.

7 *Ab his omnibus diversum esse non dubitamus eum, cujus causa Osnabrugensis Ecclesia hodiernum diem festivum habet, sub ritu Officii semiduplicis, in quo omnia de communi unius Martyris præter Lectionem* IV, *quæ est hujusmodi :* Cum furor gentilium potestatum in selectissima quæque membra Christi desæviret, præsertim sub Diocletiano et Maximiano E Consulibus, septimo persecutionis anno ; in Sanctos Eusebium, Neonem, Leontium, Longinum, et alios quatuor, impius Maxentius efferbuit, ipsosque post multa ac varia tormenta, cum nihil obtineret, nihil proficeret sæva crudelitas, ob fidem Christi tandem capite plecti jussit, anno Christi trecentesimo octavo, octavo Idus Aprilis. Sancti hujus Leontii corpus totum Urbanus Papa VIII, Francisco Guilielmo Episcopo Osnabrugensi, cum secundo limina Apostolorum anno Christi MDCXLI visitaret, et sanctam Sedem Apostolicam præsens veneraretur, dono concessit. De quibus Reliquiis ipse postmodum magnam partem huic suæ Cathedrali Ecclesiæ, ad majorem devotionem populi, donavit.

Roma Osnabrugum delatæ an. 1641, reliquiæ S. Leontii,

8 *Hactenus Officia propria Ecclesiæ Osnabrugensis, excusa anno* 1652 : *quorum collector non alia causa videtur Martyrii auctorem fecisse Maxentium, quam ut Romæ passi crederentur, quorum unius corpus inde putabat ad suos allatum. Sed imperite satis Diocletiani et Maximiani Consulatum, qui post abdicatum ab illis anno* CCCIV, *Imperium nullus concipi nec debet nec potest, conjunxit cum tyrannide Maxentii, qui eam primum occuparit anno* CCCVI. *Qui autem hic dicitur annus perse- F cutionis septimus, illam ab anno* CCCIII *ordiendo, et usque ad Constantini de Maxentio victoriam anno* CCCXI, *partam continuando, vel etiam usque ad mortem Licinii anno* CCCXXVI, *interfecti, esset annus vulgaris Æræ* CCCIX. *Quæ omnia satis male cohærentia vitari potuissent, nisi accepto ex Romanis cryptis cujusdam S. Longini corpore, ad Romani Martyrologii tabulas, velut certos omnium Martyrum testes, respexissent Osnabrugenses ; et non invento ibidem Martyrii a Longino et sociis tolerati loco, credidissent, per hoc de loco silentium, Romanæ urbi illud adscribi. Quibus aliisque, similes ex Romanis Cryptis Reliquias habentibus, suaderemus, ut omissa frustranea solicitudine plus aliquid quam nomen de iis sciendi, pro die cultus accipiant eum, quo translatæ sunt ; ne si eligant eum quo similis nominis Martyr inscriptus est Martyrologio, se suosque posteros inducant in errores et abusus haud facile emendabiles.*

cujus rei memoria cum multis erroribus inscritur Breviario.

DE

DE SANCTIS MARTYRIBUS ALEXANDRINIS,

CORONA VIRGINE, VICTORE, ZOTICA, FORTUNO, DONATO, FELICE, SECUNDO, SATURNINO, SILVANO, ITEM SILVANO, RUFINA, LIBERALE, METURO, TONITO, FIRIANO, BARACHO, NABORE, FUSCINO, MAVENTO, SERANO, FORTUNO, DONATO, FLORIANO, THEONE PRESBYTERO, ET ALIIS XXIV.

G. H.

XXIV APR.

Memoria in Martyrol. S. Hieronymi,

Quatuor apographa *Martyrologii Hieronymiani ab his Sanctis auspicantur diem* XXIV, *his verbis :* VIII Kalendas Maji. In Alexandria natalis SS. Coronæ Virginis, Victoris, Zoticæ, Fortuni, Donati, Felicis, Secundi, Saturnini, Silvani, item Silvani, Rufinæ, Liberalis, Meturi, Toniti, Firiani, Barachi, Naboris, Fuscini, Maventi, Serani,
B Fortuni, item Donati, Floriani, Theonis Presbyteri, et aliorum XXIV. *MSS. Richenoviense et Rhinoviense ista solum habent :* In Alexandria Theonis et aliorum XXIV. *Sine sociis autem in codice MS. Reginæ Sueciæ, etiam quo Holstenius in Animadversis ad Martyrologium Romanum est usus, dicitur :* In Alexandria Theonis Presbyteri, *quasi a reliquis Martyribus turmam particularem faceret, licet in eadem urbe Alexandrina sint omnes coronati. Ex reliquis* Corona Virgo, *sola celebratur in MSS. Vaticano ecclesiæ S. Petri, Altempsiano et aliis.* Corona et Victor *in MS. Aquisgranensi. At* Corona Virgo Victor et Zoticus, *in MS. Barberiniano et Treverensi S. Maximini. A Notkero proferuntur* Victor, Zoticus cum aliis plurimis. *In MSS. Augustano S. Udalrici et Parisiensi Labbæi indicantur* Victor, Corona, Donatus, Theon, Faustinus. *In MS. Pragensi,* Corona Virgo, Victor, Zoticus, Faustinus. *Qui in hisce* Zoticus *quarto scribitur, in quatuor apographis Martyrologii Hieronymiani appellatur* Zotica : *in quibus pro* Silvano, Tonito, Firiano, Mavento, Serano, *leguntur etiam nomina* Silviani, Comiti *et* Tumnini, Tibiriani, Naventi *et* Muenti, Sarani *et* Serari.

aliquorum in aliis.

2 *Pridie hujus diei seu* XXIII *Aprilis, in dictis quatuor apographis Martyrologii Hieronymiani ista leguntur :* In Alexandria Coronæ; *et additur* Martyris *apud Notkerum, qui eam hoc die omisit, quasi censuerit eamdem iterum repeti. Illo interim die in Martyrologio Flori, memorantur* SS. Victor et Corona, sub Antonino Principe in Ægypto passi : quorum Victor post alia tormenta decoriatus est et decollatus, Corona vero alligata duabus arboribus divisa est. *Iidem duo inscripiti sunt Martyrologiis Rabani, Usuardi, Adonis et aliis, ad diem* XIV *Maii, imo et Martyrologio S. Hieronymi, sed* Syriæ *adscripti. Sunt iterum memorati* SS. Victor, Corona et alii XX Martyres *ad diem* XX *Februarii; ubi de iis egimus. Iterum* XXVI *Aprilis, proponuntur in Missalis Ambrosiani Kalendario* SS. Victor et Corona : *quos huc tamquam ad proximos relegamus, uti et* Coronam Virginem, *quam ad diem* XXV *Aprilis, suo Martyrologio inseruit Maurolycus.*

C

Corona 23 Aprilis,

ut et Victor et Corona,

ad 14 Maii celebrandi,

item 26 et 25 Apr.

3 *Iidem sub finem repetuntur in apographo Epternacensi Martyrologii Hieronymiani, sed melius in aliis tribus apographis desunt. Parva sed vix ullius momenti in scriptione est differentia. Finit Epternacense cum* Floro, *qui alius est* Florianus; *et desunt* Theonas Presbyter et alii XXIV, *quos monuimus propriam forte turmam posse constituere.*

Iidem repetiti.

E

4 Eodem die natale S. Coronæ Virginis, *absque titulo et loco martyrii, refertur in posteriore editione Bellini, Parisiis anno* MDXXI *aliunde aucta. Secuti sunt Molanus, Canisius, Ferrarius, Galesinius, et hic citat* Martyrologium monachorum Ordinis Benedictini. *Hinc Arnoldus Wion eam* Sanctimonialem *appellat, et Martyrologio suo monastico inscribit. Secuti mox sunt Dorganius et Menardus. Habemus et nos* Martyrologium Ordinis S. Benedicti, *una cum Regula hujus in folio excusum, absque anno et loco impressionis, uti sub exordium typographiæ solebat fieri. In hoc Martyrologio continentur ad hunc* XXIV *Aprilis,* S. Alexander Martyr Lugduni sub Antonino Vero, et XXXIV cum eo passi. Item Mellitus Episcopus et Confessor. *Quidni in simili Martyrologio potuit inscripta fuisse* S. Corona Virgo, *licet ea passa fuerit sub Imperatoribus Ethnicis. Fatetur Wion non liquere quo vixerit tempore, imo et loco. Hunc vult indicare Tamayus Salazar, dum ad hunc diem ista scribit :* Illici in Hispania citeriore B. Coronæ Virginis, ex ordine S. Benedicti alumnæ, quæ cum omnibus bonis vacaret operibus, et in vita et post mortem innumeris clareret miraculis, honorifico inposterum visitata concursu, ultimam meruit in Hispaniæ tabulis et cultus venerationem et populorum reverentiam. *Hæc Tamayus, apposita littera D, quasi in Notis redditurus rationem dictorum, sed omnia sub silentio tegit, quod non reperimus alibi ab eo factum. Has ergo Notas expectamus, ut secure progrediamur. Tamayum interim describunt Bucelinus in Menologio Benedictino et Arturus du Monstier in Gynecæo sacro.*

NOT. 18

S. Corona Virgo absque mentione martyrii relata,

et Benedictinis adscripta,

F

uti et Hispaniæ.

DE

DE SANCTIS MARTYRIBUS AFRIS,

G. H.

FAUSTINO, VICTURINO, SALUNO, VALERIO, ALEXANDRO, ORBANO, THEONA, VALERIA, FORTUNATA, PUBLIO, FORIANO, MEMMERO, FAUSTO, JANUARIO, SECUNDO, MARCIA, SAMBACIA, THEODESTIA, VALERIANO, URBANO, HERO, LUCIO, VICTORE.

XXIV APR.

Altera hæc classis Martyrum, et fere æque numerosa ac prima fuit, memoratur in quatuor eisdem apographis Martyrologii Hieronymiani his verbis : In Africa natalis SS. Faustini, Victurini, Saluni, Valerii, Alexandri, Orbani, Theonæ, Valeriæ, Fortunatæ, Publii, Foriani, Memmeri, Fausti, Januarii, Secundi, Marciæ, Sambaciæ, Theodestiæ, Valeriani, Urbani, Heri, Lucii, Victoris. *Ex his* Alexander *in duobus apographis continetur, in* B *duobus deest; forsan ob S. Alexandrum, Lugduni in Gallia passum, expunctus. Desunt etiam in unico ex quatuor apographis* Valerius, Orbanus, Januarius, Secundus. *Aliqua etiam in scriptione est diversitas, et loco* Orbani, Fortunatæ, Publii, Foriani, Memmeri, Sambaciæ, Theodestiæ, *et* Urbani *legitur etiam* Orbanæ *et* Urbani, Fortuni, Publiani, Mammeri, Saubaciæ *et* Sambuciæ, Theudestiæ *et* Orfani. *Demum* Herus *et* Heris, *quasi ita esset in genitivo casu, adscribitur.*

2 *Aliqui horum sunt etiam aliis Martyrologiis inscripti; ex quibus in MSS. Rhinoviensi et Richenoviensi ista leguntur :* In Africa Faustini, Victorini. *In MSS. Romano Cardinalis Barberini et Treverensi S. Maximini, nec non apud Grevenum in Auctario ad* E *Usuardum, tertius hoc modo additur :* In Africa natale SS. Faustini, Victorini, Valerii. *Notkerus ista tradit* In Africa Faustini et Victorini, et aliorum plurimorum Martyrum.

G. H.

DE SANCTIS MARTYRIBUS THEBÆIS,

MAURITIO, GEORGIO ET TIBERIO,

PINAROLII IN PEDEMONTIO.

SUB DIOCL. XXIV APR.

Pinarolium, *civitas Pedemontii in Italia, ad radices Alpium et prope Chisonem amnem, duas habet Ecclesias Collegiatas, et plura monasteria tam virorum quam mulierum. Inter hæc, non procul a mœnibus, in loco qui olim S. Veroni dicebatur,* (In Abbatia S. Mariæ,) *piissima Adelasia, filia et hæres Oldrici Manfredi Marchionis Secusiæ, celeberrimum monasterium, Ab-* C *batiali dignitate illustre, monachisque Benedictinis inde concessum, fundavit anno* MLXIV, *in honorem beatissimæ Virginis Mariæ, amplissimisque possessionibus dotavit.* (asservantur corpora horum Martyrum,) *Hujus loci cum Abbas Commendatarius esset Vincentius Laureus, Episcopus Montis-Regalis, creatus in locum Pii V Pontificis anno* MDLXVI, *qui etiam fuit S. R. E. Cardinalis; ipsum monasterium ad reformatos Cistercienses, vulgo Folienses dictos, transtulit : ac simul, obtenta Sedis Apostolicæ licentia, curavit fieri solennem translationem sacrorum corporum* SS. Mauritii, Georgii et Tiberii, *e legione Thebæa Martyrum; quæ ibi hoc* XXIV *Aprilis, summo cultu, ac frequentissimo populi concursu honorantur, eidemque monasterio non parum decoris, majestatis ac devotionis conferunt, uti attestantur Franciscus Augustinus ab Ecclesia in Pedemontanæ regionis et Ecclesiarum Chronologica historia cap. 7 et 24, et Guilielmus Baldesanus in sacra historia Thebæa lib. 2 pag. 260. Eorum memoriam ad hic* XXIV *Aprilis celebrat Ferrarius in Catalogo generali, et magis prolixe in Catalogo Sanctorum Italiæ his verbis :* (compendium martyrii.) Mauritius, Georgius, et Tiberius, milites Thebæi, ex eorum numero qui ex castris, Maximiani Imperatoris immanitatem devitantes, se subtraxerunt; a persecutoribus, in finibus Taurinorum, apud Pinarolum oppidum præclarum, deprehensi sunt : ac in fidei confessione persistentes, ab illis trucidati, martyrii palmam adepti, in cœlum evolarunt. Quorum corpora, in Abbatia S. Mariæ apud F Pinarolensem urbem, condita asservantur : et hac die apud incolas venerationem habent. *Hæc Ferrarius. Deplorat Baldesanus omnem notitiam horum Martyrum, quæ in antiquis monumentis habebatur, fuisse ab impiis hæreticis Calvinistis dissipatam; neque potuisse aliud quam sacra horum Martyrum ossa, ne cum* (Acta ab hæreticis dissipata.) *reliqua ecclesiasticæ supellectilis comburerentur, alio deportari. Postquam autem rabies illa transiit, et pax regioni concessa est, fuerunt ipsa sub Carolo Emmanuele suo loco honorifice restituta, et digno cum honore hactenus coluntur, cui antiqua traditio suffragatur. Nicolaus Brautius, Episcopus Sarsinæ, in Martyrologio Poetico, his eos versibus honoravit.*

Tres Deus ex cæsa rapuit legione Thebæa,
Cædendos alibi pro Deitate viros.
Ne se polluerent egressi castra Thebæa,
Ex media subeunt sidera clara via.

DE S. DANIELE ANACHORETA ET MART.

GERUNDÆ IN HISPANIA.

D. P.

XXIV APR.

Gerundæ

Antiqua et illustris in Catalaniæ, Hispaniarum regione, eademque Episcopalis urbs Gerunda *est, hodiernis Hispanis* Girona *dicta, de qua egimus* XVIII *Martii, ad Vitam SS. Narcissi Episcopi Gerundensis, et Felicis ejus Diaconi, qui in persecutione Diocletiani martyrio coronati fuerunt. Prope hanc urbem extat* Abbatia sanctimonialium Ordinis S. Benedicti, *circa annum Christi nonagesimum septimum supra millesimum fundata a Comitissa Mahalta, Principis Roberti Guiscardi filia; et Raymundi Berengarii secundi Comitis Barcinonensis conjuge. Nomen illi inditum* monasterii S. Danielis, *cujus ibidem corpus magna cum veneratione adservatur, in aliquo proprio sacello infra capellam majorem, inclusum sepulcro seu mausoleo marmoreo : uti olim huc inde scripsit Michael Torbarus testis oculatus. Joannes Eusebius Nierembergius edidit Hispanico idiomate anno* MDCXLVIII. *Vitas exemplares et venerabiles memorias aliquot* B *illustrium virorum Societatis Jesu; et inter illas refert a pagina* 321 *Vitam Patris Didaci Salazarii, cujus Vitæ* § 2 *indicat*, singularem Didaci devotionem erga sacras Reliquias, et nominatim S. Danielis anachoretæ, quæ extant in cœnobio sanctimonialium Benedictinarum, in valle quadam extra urbem Gerundam, quas dictus Pater inviserat, et aliquot pulveres sepulcri ejus secum detulerat. *Duplex S. Danielis festum celebrant sanctimoniales : primarium incidit in hunc* XXIV *Aprilis, quo die passus traditur, alterum in ipsas Kalendas Septembris, quo die sacrum ejus corpus translatum est. Ejus ad hunc* XXIV *Aprilis, meminerunt Antonius Vincentius Domeneccus, in Historia generali Sanctorum Cataloniæ; Tamayus Salazar, in Martyrologio Hispanico; et Ferrarius, in Catalogo generali.*

in vicino monasterio S. Danielis,

adservatur corpus :

et est in veneratione.

Colitur 24 Aprilis et 1 Septemb.

2 *Acta dicuntur conscripta fuisse ab Andrea Danielis discipulo, et avecta in Orientem. Proinde an ea extent uspiam merito dubitamus. Interim Tamayus Salazar illi attribuit, quæ ipsemet Latine edidit ex Hispanica Domenecci historia, omissis illis, quæ fuse præfatur Domeneccus, ingenue confitens, quod multa immutaverit, quæ omnino credidit in alium sensum esse torquenda.* C *Nos eadem quæ hic præ oculis habuit, quæque perquirere neglexit Tamayus, obtinuimus ex prædicti monasterii MS. beneficio jam laudati Michaelis Torbari, prout istic inveniuntur in duodecim Lectiones distributa, juxta antiquum Benedictinorum ritum. Verum parum prodest ea accepisse. Non enim illa dumtaxat, quæ Domenecci stomachus digerere non potuit, nobis quoque moverunt nauseam : sed vidimus insuper id, quod Domeneccus divinare non potuit, duas tertias partes horum Actorum, quibus genus et patria et quidquid per annos circiter triginta actum in Oriente narrabatur, verbotenus fere, sed cum amplificatione quadam, traductum esse ex Græca vita* S. Joannis ἐν φρέατι, *quam nos ex nova Sirleti versione Latinam dedimus* XXX *Martii ; istius autem Legendæ compilatorem, qui ipsam forsan ex aliquanto pleniori MS. interpretatam antiquitus invenerat, sic eamdem aptavisse Danieli, ut nomina, partim eadem partim leviter corrupta, transscripserit, forte non tam suo quam prioris librarii vitio.*

Vita aliqua edita Latine et Hispanice,

a qua resecanda pars prior ;

quæ est Vita S. Joannis in puteo data 30 Martii:

3 *Utrique igitur Armenia patria ; utrique mater Christiana vidua, sororque puella ; utrique cum iisdem latendi causa dicitur fuisse metus ab Imperatoris ethnici delegato, ad Christianos vi cogendos in idololatriam : sed mater quæ ibi* Julia, *hic* Uliana; *soror, quæ ibi* Themistia, *hic* Theomita; *Imperatorius minister, qui ibi* Pompeianus, *hic* Ponipianus *scribitur ; Imperator vero, qui ibi nullus nominatur; hic palmari mendacio appellatur* Philippus : *civitas ad quam a facie persequentis confugerunt, religionis liberius exercendæ causa, ibi* Cylistrum *dicitur seu* Cylistra, *urbs Minoris Armeniæ, nota Ptolomæo, Straboni et Nicæno Concilio* I; *hic prima eorum habitatio* Quiliquia *aut* Ciliquia; *refugii sedes* Momestia *scribitur, portentosis nec facile agnoscendis nominibus. Rursum uterque orandi causa secretum dicitur adiisse locum, venerandum Angelici vultus senem habuise auctorem petendi eremum, impetrata benedictione materna illuc ivisse, exorato rite Deo commorandi stationem invenisse, ibi diebus quadraginta jejunasse, et procurante Angelo refectum esse pane per pium eremitam allato : sed ibi pius iste eremita vocatur* Pharmutius Ægyptius, *anachoreseos locum in* Armenia *habens ; hic nominatur* Joseph, *exercens se* ad extremum Jordanis fluvium, per duas diætas a Jerusalem. *Denique utrobique juvenem tentat diabolus,* E *primo per ipsum senem Anachoretam, quem apparens sub schemate Angelico fefellerat ; deinde per semetipsum, matris, sororis, familiarium vocem et lamenta exprimentem, ac denique se ei in specie draconis circumvolvit; nec tamen evincere potuit ut interrupto orationis cœptæ tenore, ascenderet* de suo puteo, *ut ibi dicitur; ut hic,* tugurium in monte *constructum dimitteret. Constat igitur unius Sancti vitam pro vita alterius fuisse suppositam, fortasse ob aliquam similitudinem vocationis exercitationisque eremiticæ, sicut in aliis quandoque Sanctis factum notamus, et reprehendimus : adeoque tota prima pars Vitæ, tamquam nihil ad Danielem spectans, et aliunde supposita ac proprio Sancto pridem data, omitti hic debet.*

4 *Quid autem de ultima parte dicemus, qua narratur profectio ex Palæstina in Galliam, Martyrium Arelati toleratum, et translatio corporis Gerundam? Parum sane abest, ne Vitæ quod primam partem tam notorie suppositæ, etiam in secunda quidem credere velimus nihil : maxime cum in hac potissimum ea invenerit Domeneccus, quæ nullius stomachus posset digerere, ideoque in alium prorsus sensum ipse detorsit, cogente ad hoc manifesta alias falsitate. Quia tamen hæc pars quamvis* F *nonnullis temporum, minus congruentium, circumstantiis vestita per vulgi traditionem, et sic litteris commendata) potuit solidius aliquod rei propius cognitæ habere fundamentum; absque veritatis injuria fieri posse credidimus, ut ea hic proponeretur lectori, sic præmonito; qui ut cavere etiam possit tenebras historiæ, per se obscurissimæ, offusas a Domenecco, dum illas satagit eliminare ; sciendum quod in Actis prænomitatis, dicatur S. Daniel,* anno octingentesimo octogesimo octavo, Arelati ad Rhodanum, martyrio coronatus sub Præside Teupanio, qui persequebatur Christianos. *Dictum annum, tamquam certissimum characterem arripuit Domeneccus, et reliqua eidem conatus est accommodare, sed nisu plane infelici. Florebat siquidem toto seculo nono, fides Christiana apud Arelatenses, atque in tota Provincia, et vicinis Provinciæ regionibus : adeoque frustra a Domenecco introducuntur Saraceni quorum in Atis non fit mentio.*

altera pars, quare et quomodo hic detur.

ut fuerit S. Daniel occisus sec. 9.

5 *Elapsi quoque tunc erant anni centum et quinquaginta ab eo tempore, quo Saraceni Provinciam diripuerant, uti constat ex Sigeberti Chronico ad annum* DCCXXXVIII. Arelato, *inquit*, urbe Galliarum capta a Saracenis, et omnibus circumquaque demolitis, Carolus Martellus, adscito sibi ad auxilium Luithprando Rege Langobardorum, eis occurrit, eosque terrore

non sunt fingendi in Provincia Saraceni.

A terrore nominis sui in fugam vertit. *Omnia deinceps pacifice ibidem circa Religionem acta fuerunt sub Pipino, Carolo Magno et aliis Regibus et Imperatoribus Francorum, usque ad annum* DCCCLXXIX, *quo Boson creatus est Rex Arelatensis, Provinciæ et superioris Burgundiæ Cis-juranæ, et mortuus anno* DCCCLXXXIX, *habuit successorem filium suum Ludovicum Bozonem: quorum Acta accurate descripta sunt ab Andrea du Chesne lib. 2 Historiæ Burgundionum cap. 11 et 12, et ab Honorato Buchen lib. 6 Historiæ Provinciæ sect. 1. absque ullo Saracenicæ incursionis indicio aut vestigio. Inspiciantur etiam Catalogi Archiepiscoporum Arelatensium, a Claudio Roberto et Sammarthanis editi, omniaque reperientur pacata toto hoc seculo et maxime (quod huc spectabat) sub Rostagno, qui præfuit huic Ecclesiæ saltem ab anno* DCCCLXXI, *usque ad annum* DCCCCXIII, *et interfuit quinque Conciliis aliisque contractibus ac donationibus variis subscripsit. Porro Dominicus, eo quod Daniel anno* DCCCLXXXVIII *legatur Arelati martyrio coronatus, in locum Philippi Imperatoris, quem supra explosimus, substituit Theophilum hæreticum iconomachum et Michaelem III ejus filium, sub quo audit S. Ignatium Patriarcham Constantinopolitanum in exilium actum, eique Photium substitutum, et ab hoc per conciliabulum coacto Nicolaum Summum Pontificem aliosque Catholicos condemnatos: quorum omnium neque mentio neque umbra in dictis Actis ap-* B *paret. Interim Tamayus, tamquam rem maximi ponderis tractans, notas subjungit de tempore Michaelis, de invectu Photii in S. Ignatium, et impia damnatione Nicolai Papæ; atque concludit, S. Danielem anachoretam natum fuisse anno* DCCLV, *ut qui anno ætatis* XXXII *cum dimidio peracto, martyrium compleverit Arelati, anno* DCCLXXXVIII.

AUCTORE D. P.

neque metuendi Theophilus et Michael imperatores iconomachi.

6 *Fateor labens in annorum numeros et facile et sæpe obrepere errores, quos benigna conjectura fas sit emendare, quando iis sublatis cetera utcumque subsistunt; ita ut non tam auctor convincatur errasse in historia scribenda, quam in ea transcribenda vel etiam interpolanda præsumi possit oscitanter vel temere egisse librarius. Ast hic, ubi undique vacillat historia, nisi ea quoque pars rescindatur quæ est de martyrio, tamquam sub gentilibus tolerato; quid ni audeamus opinari, auctorem Legendæ, qui alterius eremitæ, inter Græcos noti, vitam totam ita impudenter ausus fuit affingere Danieli, eidem pari fingendi libertate affinxisse certamen cum tyranno pro fide Christi, et mortes per miracula superatas? Hoc autem posito, nihil obesset, quo minus aut* C *anno prænotato, aut alio præcedentium seculorum, octavi scilicet septimi, sexti, aut etiam quinti vel quarti, obierit Daniel, in diœcesi Arelatensi oppressus violentia alicujus impii Toparchæ, qui hic* Teupanius *et* Teufamus *dicitur, rectius* Theophanius *scriberetur?*

Sed nec gentilium Imperatorum capienda sunt tempora:

7 *Sane varios sanctos eremitas aut peregrinos, ab impiis aut latronibus occisos, scimus pro Martyribus ab Ecclesia coli; et tales sunt S. Gerlacus, S. Meinradus aliique in hoc opere partim commemorati partim commemorandi, sicut jam nunc* V *Januarii egimus de Gerlaco, de Meinrado* XVI *ejusdem. Quod idem si Danieli factum volumus suspicari (nam pro Martyre habitum antiquus et perpetuus cultus comprobat) reliqua historiæ capita salvari haud difficulter poterunt, et quamdam verosimilis narrationis, in populari traditione aut perbrevi aliquo scripto fundatæ, speciem obtinere. Tempus certe minus ab ætate nostra remotum, quam sint Imperatorum ethnicorum tempora, exigere videntur pii conjuges,* Crescentius *et* Parabaste (*fortassis* Parasceve *vel* Pansebaste) *qui Hierosolymas peregrinati, inde in Arelatensem diœcesim adduxerunt Danielem. Nec enim, ante Constantini Magni inventæque Crucis tempora, adeo familiare occidentalibus fuit in Terram-sanctam peregrinari etiam cum uxoribus, ut antea illuc ivisse ipsi possint prudenter credi.*

cum cædes credi possit violentia privati toparchæ patrata,

post ætatem Constantini M.

8 *Et hæc confusa notitia, scilicet quod Daniel ex* D *Armenia oriundus, post actam annis aliquot vitam in Syria eremiticam, ab iis quos diximus traductus in Galliam, sub Theophanio toparcha impio cruentam obiens mortem, propter subsecuta miracula titulum cultumque martyris habere cœperit; corpus autem ob ejusdem Theophanii metum avectum in Gerundense territorium, stabilem ibidem requiem ac venerationem obtinuerit: hæc inquam historiæ antiquæ confusa notitia, cum definitiori memoria temporis, potuit fuisse totum fundamentum Legendæ, jam satis refutatæ. Quam non valde antiquam esse vel hinc colligas, quod ubi in Vita Joannis ἐν φρέατι sive* in Puteo *dicitur Pharmutes Ægyptius,* cibum *ab Angelo acceptum detulisse ad Joannem; hic dicatur Joseph accepisse* Hostiam *deferendam ad Danielem, qualem scilicet ipsemet solebat quot Dominicis accipere, omni alio cibo abstinens; quæque postea appellatur* salutaris Hostia *et* Panis Angelorum; *haud obscure Eucharistiam intelligendo, non ita passim solitam ab antiquis scriptoribus appellari. Sed conjecturarum satis est, quibus quid addi demive debeat, ut per se Lector ipse discernat, tota Vita Joannis in Puteo omissa, solam eam partem habe, quæ est de Daniele.*

et Vita diu post ex traditione scripta.

VITA

Quadamtenus fabulosa aut suspecta.

Ex MS. Monasterii S. Danielis. E

In illo tempore, *a* erat quidam homo Christianus, nomine Crescentius, in terra Provinciæ, in civitate Arelatensi, habens uxorem, nomine Parabasten, ambo timentes et amantes Deum, non habentes filium vel filiam. Cumque vendidissent omnia quæ habebant, fecerunt peregrinationem in Jerusalem, et mansit dictus Crescentius cum uxore sua in Jerosolymis per tres annos; et universa quæ habebat dispergebat pauperibus, faciens orationem quotidie in sepulcro Domini, dicens: Domine Jesu Christe, Redemptor ac Salvator humani generis, qui omnia nosti, vidistique; omnia mea dedi pauperibus, ut possim acquirere regnum tuum, et cum uxore mea pauperem vitam duco: dona mihi aliquod signum vel Reliquias, cum quibus redeam in terram meam. Quadam nocte Angelus Domini apparuit in somnis, dicens ei: Surge et vade in desertum trans fluvium F Jordanis, inveniesque ibi Confessorem Dei Danielem: ipse ibit tecum in terram tuam, et docebit te multa bona verba per misericordiam Dei: eademque hora recessit idem Angelus, et ivit ad Danielem in desertum. Qui ait illi: O Daniel, serve Dei, dicit enim Dominus Jesus per me tibi: Surge et vade in Jerusalem, et invenies ibi quemdam hominem nomine Crescentium, qui firmus est in fide Domini nostri Jesu Christi, qui mansit in Jerusalem tres annos in pœnitentia et jejuniis, et dispersit pauperibus omnia quæ habebat, cupiens ad terram suam redire: vade cum eo in terram suam, per misericordiam Domini nostri Jesu Christi. Steterat autem Daniel tunc temporis in deserto decem et septem annis, et surgens abiit in Jerusalem per verbum Angelicum.

Admonitione facta,

2 Et cum faceret iter suum, invenit in via illum hominem Crescentium, qui pergebat in desertum ad ipsum Danielem; sicut Angelus in somnis dixerat ei. Cumque sibi obviassent, et se ad invicem salutassent, dixit ei Daniel: Quis es tu? quo vadis? Qui respondit: Ego sum Crescentius, petens desertum, ut inveniam ibi Danielem servum Dei, secundum verbum Angelicum. Ait Daniel: Ego sum. Redeamus ambo per iter in Jerusalem. Et redeuntes in Jerusalem steterunt ibi paucos dies: et post paucos dies iverunt in terram Armeniæ in civitate, quæ appellatur *b* Ciliquia, et invenerunt ibi quemdam hominem

abit versus Hierosolymam, jungit se Crescentio Arelatensi,

A hominem, nomine Andream, qui fuerat de familia patris et matris Danielis : et cum se associassent, *assumpto Andrea socio,* dixit ei Daniel : Veni nobiscum, frater Andrea, et ambulabimus in servitio Dei nostri Jesu Christi omni tempore vitæ nostræ. Cumque parata esset quædam navis ad navigandum versus *c* Africam, intraverunt in navem : nutu vero divino in Africam navigare non potuerunt, sed navigantes appulerunt in quamdam *navigat Romam et Arelatem,* civitatem, quæ dicitur *d* Turonia; de qua venerunt ad civitatem Romanam, ubi Petrus et Paulus martyrium passi sunt; fueruntque ibi quadraginta diebus, et postea iverunt in terram Provinciæ ad civitatem quæ dicitur Arelas; venientes in domum dicti Crescentii, habitantes cum oratione et pœnitentia.

3 Paulo post Crescentius mortuus est. Beatus autem Daniel cum Andrea discipulo suo, convertebat *multos convertit,* prædicando per terram multos ad fidem Salvatoris nostri Jesu Christi. Erat autem in diebus illis in civitate Arelatensi quidam homo, nomine Teupanius, qui persequebatur Christianos, et eos interficiebat. Qui cum scivisset vitam Danielis virtutibus almam, invidit ei, quia convertebat gentes ad fidem, nomen Dei altissimi prædicando. Quadam die fecit Danie-B lem venire ad se, dicens ei : Unde es tu? quæ est natio tua? quid convertis ad tuam malam fidem? nonne omnes timent, et tu non times? nescis tu quod potestatem habeo occidere te et cremare te? Cui *Prasidi explicat genus suum,* Daniel respondit : Ego sum natione Armenus, de quadam civitate quæ est in Armenia, quæ vocatur Quiliquia, Filius cujusdam Comitis qui vocabatur *e* Patricius, adeo magnus homo sicut tu, inimicus et paganus, qui in sua mala fide decessit. Cumque post mortem patris remansissem infans, bona domina mater mea convertit se ad fidem Domini nostri Jesu Christi, et monstravit mihi et sorori *f* meæ fidem salutis. Ego autem secundum voluntatem Domini nostri Jesu Christi fui aliquot annis in deserto, et per verbum Angeli Dei mei veni ad terram istam, et ubicumque invenero aliquem hominem, quem diabolus posuerit in errore, convertam ipsum ad fidem Domini nostri, qui est Deus Creator cœli et terræ, Rex Regnum et Dominus Dominantium. Respondit Teupanius dicens : Quis est diabolus? Cui Daniel ait : Pater tuus diabolus est, et tu es filius ejus, quia suam sequeris voluntatem. Teupanius dixit : Tu loqueris tamquam Dominus et nullum habens timo-C rem; nescis quia ego habeo potestatem mittere te in *et fidem intrepide profitetur,* ignem, et cremaberis cum illis quos convertisti? Cui Daniel : Nihil timeo quod tu facies mihi; illum timeo qui timendus est, qui fecit cœlum est terram, mare est omnia quæ in eis sunt. Ipse et Dominus meus, auxiliator meus de omnibus quæ tu facturus es mihi. Tu autem cum patre tuo diobolo devictus eris in malitia tua. Teupanius dixit furciferis suis : Mittite Danielem fatuum in carcerem. Qui cum esset in domo carceris, oravit ad Dominum sicut erat consuetus.

4 Interea Teupanius congregari fecit ligno furnumque *g* calefieri, fecitque ligari manus et pedes S. Danielis, et in furnum ardentem mitti, dicens : Videbimus quomodo Salvator tuus poterit te liberare [a flammis] istius ignis. Angelus autem Do-*in ignem projectus, manet illæsus :* mini non recessit a latere Danielis, dum esset in medio furni ardentis, et sic ignis in furno positus nocere non potuit sancto viro. Cumque Teupanius vidisset Angelum Domini in specie humana cum Daniele, miratus fuit et ait : Unum misimus et duos videmus. Stetit autem Daniel in furno ignis ardentis a mane usque ad vesperam. Post hoc inimicus Teupanius fecit eum abstrahi de igne, et ad curiam adduci, sedensque pro tribunali dixit : Tu es homo qui arti magicæ studisti et ariolos novisti : cum magicus sis, facis apparere quæ non sunt, et sic non D potes in igne cremari. Cui sanctus Daniel : Nonne EX MS dixeram tibi quod Dominus Deus in tormentis tuis esset auxiliator meus, et quod tu semper ad partem diaboli declinares? Cui Teupanius : Tu vere magicus es; nam ego vidi alium hominem in furno, cum non misissemus nisi te solum. Respondit Daniel : Non fuit homo, sed Angelus Domini, qui me salvabat et liberabat a tuorum nequitia tormentorum.

5 Præcepit itaque Præses, quod iterum mitteretur in carcerem usque mane, quia tunc aliud tormentum ipsi faceret, videns quomodo Salvator suus *in Rhodanum dejectus evadit :* illum erueret. Mane autem facto, fecit ligari manus et pedes sancti viri, et ligatis manibus et pebibus, projecit eum in fluvium Rhodani. Aqua vero fluvii dedit viam viro justo, divisaque per partes necare non potuit. Sanctus autem Daniel cœpit orare, dicens : Domine Jesu Christe, Seminator easti consilii, justorum omnium coadjutor, transivi per ignem et aquam, et eduxisti me in refrigerium. Cum vidisset Teupanius, quod pœnæ prædictæ sancto viro nocere non poterant, fecit ipsum usque ad aliam diem in custodia recludi carceris. Cogitans inter se, qualiter E tormentis posset affligere sanctum Dei, dicens : Non possumus sibi alias pœnas inferre, nisi quod demus ipsum bestiis ferocibus devorandum : quia Deus suus evidenter magnas virtutes per ipsius merita operatur. Altera vero die fecit venire Danielem ante *a feris non læditur,* conspectum suum, deditque ipsum bestiis devorandum. Animalia namque ferocia dabant oscula pedibus Danielis, nec ipsum offendebant, imo pedes ejus lingebant. Et in illa hora fecit duci Præses Teupanius ipsum extra civitatem, ubi jussit caput ipsius Martyris amputari. Qui Sanctus Dei capite ampu-*Capite plectitur 24 Aprilis,* tato Deo spiritum reddidit VIII Kalend. Maji, ætate XXXII annorum et VI mensium. Cumque martyrium consummasset, cum Sanctis omnibus in gloria requievit.

6 Felix vero Andreas discipulus suus, et Parabaste, quæ fuerat uxor Crescentii, acceperunt corpus beati Danielis, et servaverunt in domo sua per tres menses, et ibi multi infirmi, ob fidem suam, et merita sancti Viri, recuperabant sanitatem; sentientes bonos odores, qui vaporabant de corpore Sancti Dei. Quidam autem inimicus, sentiens multa miracula fieri per sanctitatem corporis Danielis, accessit ad Teupanium et dixit : Domine illud corpus Danielis, quem fecisti decapitari, fecit multas virtutes, et per miracula quæ fiunt multæ gentes ad fidem F Christianorum convertuntur. Cui Teupanius respondit : Ego faciam portare corpus, et in mare projici, et postea facere non poterit virtutes. Hoc audito, *corpus defertur in Cataloniam* Andreas et bona mulier Parabaste, propter verba quæ dicta erant a Præside Teupanio, receperunt occulte corpus et portaverunt ipsum ad partes Hispaniæ, in terram Cataloniæ; in qua intraverunt quemdam locum, ubi erat quædam planicies infra montes ad similitudinem deserti, in quo fuerat eremita : quæ planicies cum haberet montes utrimque, in se tamen fontem frigidum habebat aquæ vivæ, qui locus planiciei est vallis tenebrosa. Dictus autem locus, qui est in valle tenebrosa sic vocata, est prope quamdam civitatem quæ Gerunda nuncupatur, et in illa planicie dictæ vallis tenebrosæ Andreas discipulus S. Danielis et Parabaste corpus sanctissimum sepelierunt, Kalendis Septembris *h* anno ab incarnatione Domini CCCLXXXVIII. In quo dicto loco Andreas et Parabaste mulier fecerunt magnum honorem corpori sancto, et post undecim annos Parabaste mortua fuit, et Andreas sepelivit eam in eodem loco, juxta corpus gloriosum S. Danielis.

7 Postea dictus Andreas stetit ibi pauperem vitam ducens novem annis, qui B. Andreas scripsit vitam

A vitam et martyrium S. Danielis in libro, quem dictus vir Daniel habebat in vita sua, et secum portavit in terram *e* Armeniæ. Corpus vero sanctum remansit in loco vallis tenebrosæ ubi sepultum fuerat; et cum transisset Andreas in terram Armeniæ, non invenit ibi fratrem nec sororem Danielis, ascendensque in Jerusalem, ivit ultra fluvium Jordanis in desertum, ubi Daniel fuerat eremita: narrans et legens vitam B. Danielis et martyrium omnibus eremitis, qui tunc erant ibi, qui omnes legentes et videntes vitam et martyrium S. Danielis, dixerunt: Benedictus sit Dominus Deus, Pater et Filius, et Spiritus sanctus, in secula seculorum, Amen.

Ex MS.

i Vita scripta est a discipulo Andrea.

ANNOTATA.

a *Quo scilicet in aliqua Palestinæ eremo vivebat Daniel, prout fuerat a magistro suo spirituali Josepho institutus.*

b *Forsan* Cilea, *Armeniæ minoris oppidum, prope urbem Comanam, ad fontes Pyrami fluminis, haud longe a finibus Syriæ, in ea Asiæ minoris descriptione quam aeri incidendam an.* 1625, *Parisiis concinnavit Philippus de la Rue, nescio a quo auctore acceptam.*

B c *Non placet deo ductum in Africam, nisi hæc gesta supponantur imperantibus plus Constantini Magni vel sub Theodosio, priusquam Africam Saraceni occupassent.*

d *Vix potest concipi tam rerum ignarus scriptor, qui* Turoniam *in Gallia intellexerit: ergo* Tyrrheniam *sive* Hetruriam *intellige, non civitatem, sed regionem Italiæ* D *ad cujus portum aliquem, puta Liburnum applicuerit navis.*

e *In ecgrapho nostro* Patriaciæ, *pro quo visum supponere* Patricius.

f *Hæc consequenter dici videntur ad figmentum illud, quo Danieli applicata fuit vita Joannis.*

g *Hæc de furno videntur fabricata ad imitationem eorum, quæ Scriptura narrat de Sociis Danielis Prophetæ in fornace Babylonica: et universim quæcumque deinceps dicuntur adhibita tormenta suspecta nobis sunt, tamquam a Martyribus accepta, qui sub gentilibus Imperatoribus auctoritate publica puniebantur: hic vero magis credimus cædem Danielis privata sævitia velut a latrone peractam.*

h *Facile fieri potest, ut in horum trium numerorum uno alterove abundet aliquid: fortassis etiam aliqua solennis elevatio corporis* I *Septembris facta, occasionem dederit huic secundo festo, cum haud paucis annis ante isto in loco fuisset corpus honoratum die* 24 *Aprilis.*

i *Primum quidem vereor ne hic dicatur Andreas scripsisse Vitam, sicut Vitam Joannis in Puteo dictavisse legitur Chrysus eremita, qui eum sepelivit, juxta quod ex ore narrantis audiverat: hanc enim suspicionem firmat ejusdem Vitæ apud Palestinios celebrata lectio, quod facile credetur de Vita Joannis. Deinde dato* E *quod Andreas scripserit, et scripti exemplum apud Catalanos reliquerit cum ab iis discessit, oportebit dicere, eam periisse; ideoque datam occasionem posteris hanc qualitercumque compilandi.*

ANIMADV. PAP. 9

DE SANCTO GREGORIO,

EPISCOPO ILLIBERITANO IN HISPANIA.

SUB FINEM SECULI IV.

Illiberis *sive* Eliberi, *urbs olim Episcopalis in Hispania Bætica, prope urbem Granatam, sita fuisse putatur a plerisque in colle vicino, nunc* Elvire *dicto, a quo nunc porta aliqua urbis Granatensis* Elveria *appellatur. Sunt etiam qui autumant eam urbem non esse excisam, sed Granatam nova appellatione dictam: de qua re fusissime disputat Franciscus Bermudez de Pedraza, libro* 2, *de Antiquitatibus et Excellentiis Granatensibus anno* MDCXIV, *Madriti excuso, cap.* 5 C *et sequentibus. Colit autem hoc* XXIV *Aprilis, Ecclesia et Diœcesis Granatensis* S. Gregorium Episcopum, *sub ritu officii duplicis, quem etiam inter Sanctos Diœcesis Hispalensis, numerat Antonius de Quintanaduegnas, arbitratus eum* Utreræ *quæ olim* Bætis *fuerit dicta, natum et educatum, et unde* Gregorium Bæticum *appellari. Verum potuit ita cognominari, quod alia esset urbs in ora litterali Cataloniæ* Eliberi *et* Illiberis *vulgo* Colibre *dicta. Inscriptum olim ejus nomen fuit Martyrologio Usuardi his verbis:* In civitate Eliberi, S. Gregorii Episcopi et Confessoris. *Quæ eadem passim apud Bellinum, Maurolycum, Galesinium, Canisium et in plurimis MSS. leguntur, in aliquibus loco* Eliberi *scribitur* Heliberi *et* Aiberi. *In hodierno Romano ista habenter:* Illiberi in Hispania S. Gregorii Episcopi et Confessoris. *De eo Petrus de Natalibus lib.* 10 *Catalogi, cum cap.* 72, *egisset de S. Gregorio Episcopo Turonensi, die* XVII *Novembris mortuo, ista sequenti capite* 73 *tradit:* Gregorius Episcopus apud Hispanias claruit. Hic Liberiensis Episcopus fuit, qui ad extremam usque senectutem tractatus diversos mediocri sermone texuit: et de fide Catholica volumen ingens compilavit: et apud Liberiensem civitatem vita et sermone conspicuus, in pace quievit, ibidemque sepultus in virtutibus vivit. *Hæc Petrus de Natalibus, cujus exemplo eumdem S. Gregorium Martyrologio Anglice excuso inscripsit Richardus Wilfordus.*

Cultus sacer Granatæ,

et Utreræ;

memoria in Fastis 24 Aprilis,

et 17 Novembris.

2 *De scriptis S. Gregorii agit S. Hieronymus, libro* de Scriptoribus Ecclesiasticis *cap.* 105. Gregorius Bæticus, *inquit,* Eliberi Episcopus, usque ad extremam senectutem diversos mediocri sermone tractatus composuit, et de Fide elegantem librum: qui hodieque superesse dicitur, *id est Theodosii Magni anno* XIV, *Christi* CCCXCII, *ut in fine libri ipsemet testatur.* F *Multa inquisitio fuit hujus libri de Fide, cujus Honorius Augustodunensis in suo de Scriptoribus Ecclesiasticis cap.* 106, *mentionem etiam facit. Hunc se reperisse credidit Germanus Genus, monachus Benedictinus Abbatiæ in agro Ferrariensi Pomposæ, et tradidit Achilli Statio, qui illum Romæ anno* MDLXXV *edidit, et Mariæ Augustæ Regis Emmanuelis filiæ Infanti Portugalliæ dicavit. Baronius in Notis ad Martyrologium:* Hujus Gregorii, *inquit,* commentarios carie obsitos, oblivione obrutos, mendisque labefactatos, purgavit editque noster Achilles Statius laudabilis memoriæ. *Et in Annalibus ad annum* 371, *num.* 124, *ex hujus tractatus fine adfert nonnulla, quibus* gloriari *dicitur* S. Gregorius incorruptam se fidem servasse, neque unquam fuisse communione hæreticorum pollutum. *Extat hic tractatus bis tomo* 4 *Bibliothecæ Patrum, Parisiis per Margarinum de la Bigne anno* MDLXXXIX *editæ; ac primo a pagina* 841, *sub nomine Faustini Diaconi, sive ut Gennadio cap.* 16 *visum, Sacerdotis, ad Augustam Flaccillam Theodosii Magni uxorem: dein a pagina* 1271, *sub nomine Gregorii Bætici, ad Gallam Placidiam Augustam, quæ fuit Theodosii Magni ex Galla secunda uxore filia, et Honorii atque Arcadii ex patre Soror: quam inscriptionem bene advertit Baronius ad annum* 388, *num.* 100, *esse perperam intrusam. Verum quia dictus tractatus ad Faustinum Presbyterum*

NOT. 19

Liber ab eo scriptus de Fide,

a quo alius sub ejus nomine editus,

est Faustini Diaconi aut Presbyteri Luciferiani,

A *Presbyterum Luciferianum pertinet, non repetitur in Bibliotheca Patrum postea Coloniæ excusa sub nomine Gregorii Bætici, cujus elegans liber de Fide etiamnum latet. Philippus Labbe in sua Dissertatione historica de Scriptoribus Ecclesiasticis pag.* 313, *ait :* Faustino, quem sub Damaso ejusque successore Siricio vixisse constat, opusculum illud esse offerendum omnes eruditi existimant post Trithemium, qui anno cccxc claruisse asserit.

ad S. Gregorium epistola S. Eusebii Vercellensis,

3 *Fuisse etiam S. Gregorio communicationem litterarum cum S. Eusebio Episcopo Vercellensi constat ex hujus responso, quod ex Petri Pithœi bibliotheca erutum cum fragmentis S. Hilarii Episcopi Pictavensis edidit Parisiis anno* MDXCVIII, *Nicolaus Faber: quod hic necessario arbitramur dandam. Est ejus ibidem titulus :* Eusebius ad Gregorium Episcopum Spaniensem, *nempe* Eliberitanum, *ut cum Baronio alii explicant: et ista traduntur :* Domino sanctissimo Fratri Gregorio Episcopo Eusebius in Domino salutem. Litteras sinceritatis tuæ accepi, quibus, ut decet Episcopum et Dei Sacerdotem, transgressori te Osio didici restitisse, et pluribus cadentibus Arimino in communicatione Valentis et Ursacii et ceterorum, quos ipsi agnito blasphemiæ crimine ante damnaverunt, B assensum tuum denegasse, fidem scilicet servans, quam Patres Nicæni scripserunt. Gratulamur tibi in hoc, gratulamur et nobis, quia hoc proposito et hoc fide pollens nostri dignatus es meminisse. Permanenti autem tibi in eadem confessione, et nullam cum hypocritis retinenti societatem, nostram tibi communicationem promitte : quibus potes, tractabis, quanto labore prævales, transgressores : objurga infideles, increpa, nihil metuens de regno seculari ut fecisti ; quia potior est qui in nobis est, quam qui in hoc mundo. Nos vero tui Consacerdotes, tertio laborantes exilio, hoc dicimus, quod manifestum esse putavimus : quoniam omnis spes Ariomanitarum non in sua [unitate aut legitimo] consensu sed in protectione pendet regni secularis ; ignorantes scriptum, quia maledicti sunt, qui spem habent in homine : nostrum autem adjutorium in nomine Domini, qui fecit cœlum et terram. In passionibus perdurare cupimus, ut, secundum quod dictum est, in regno glorificari possimus. Dignare nobis scribere, quid malos corrigendo profeceris, vel quantos fratres aut stantes agnoveris aut ipse monendo correxeris. Salutant te omnes, qui mecum sunt, maxime Diaconus ; simulque petunt, ut cunctos lateri tuo fideliter C adhærentes, nostro digneris obsequio salutare. *Hucusque Eusebius ad Gregorium, ut apparet post Concilium Ariminense, adhuc vivente Constantio, anno* CCCLXI, *tertio Nonas Octobris, sive ut alii tradunt, Novembris, in Cilicia defuncto : post cujus obitum sub Juliano S. Eusebius et passim alii Episcopi permissi sunt ab exilio redire ad suas Ecclesias.*

in quo laudatur ejus constantia in fide :

Jer. 17, 5

4 *Garsias Loaisa in Collectione Conciliorum Hispaniæ addit sub finem tractatum Isidori et Ildefonsi Episcoporum de Viris Illustribus sanctæ Romanæ Ecclesiæ, cui subjungit duodecim Vitas incerto auctore, quæ in Codice MS. præponebantur dicto tractatui : harum ultima Vita est Marcellini Italiæ Presbyteri, qui inter alia scripta, de Osio Cordubensi Episcopo et S. Gregorio Eliberitano Episcopo varia narrat, quæ licet ab aliis, ut deinde dicemus, improbentur, hic tamen apponimus.* Nam post impiam, *inquit,* Osii prævaricationem, dum S. Gregorius Eliberitanus Episcopus in Cordubensi urbe, juxta Imperiale decretum fuisset adductus, ac minime vellet illi communicare, commotus Osius dicit Clementino, Constantii Præfecti Vicario, ut mitteret eum in exilium. At ille, Non audeo, inquit, Episcopum in exilium mittere, nisi prius eum ab Episcopatu dejeceris. Ut autem vidit S. Gregorius, quod Osius vellet ferre sententiam, D appellat Christum totis fidei suæ visceribus exclamans ita : Christe Deus, qui venturus es judicare vivos et mortuos, ne patiaris hodie humanam proferri sententiam, adversus me minimum servum tuum, qui pro fide nominis tui, ut reus assistens, spectaculum factus sum : sed tu ipse, quæso in causa tua hodie judica, ipse sententiam proferre dignare per ultionem. Non ego quasi metuens exilium fugere cupio, cum mihi pro tuo nomine nullum supplicium grave sit : sed ut multi prævaricationis errore liberentur, cum præsentem viderint ultionem. His dictis ecce repente Osius, residens fastu quasi regalis imperii, cum sententiam conaretur exprimere, os vertit, distorquens pariter et cervicem et de sessu in terram eliditur, atque illico expiravit. Tunc admirantibus cunctis, etiam Clementinus ille Gentilis expavit : et licet esset judex, tamen timens ne in se simile judicium vindicaretur ; prostravit se ad pedes sancti viri, obsecrans ut sibi parceret, qui in eum divinæ legis ignoratione peccasset, et non tam proprio arbitrio, quam mandantis imperio. Inde est quod solus Gregorius vindicantium integram fidem neque in fugam versus est, neque passus est exilium. Unusquisque enim timuit de illo ulterius judicare. *Hæc ibi.* E

traditur Osius illi adversarius,

AUCTORE G. H.

ad ejus preces expirasse.

5 *Ipse Isidorus etiam suum librum de viris illustribus ab Osio memorato auspicatur, et eamdem historiam (addens,* ut ait quidam) *totam interserit ; ubi ad marginem ista annotat Garsias Loaisa:* Verum Athanasius in epistola ad solitarios oppositum sentit, et Augustinus contra epistolam Parmeniani cap. 4. quorum sententiam amplectendam existimo, eo quod Isidorus secutus sit Marcellinum, qui hæresis labe infectus, hujus opinionis fuit primus auctor. *Ita Garsias, Verba Athanasii sunt ista :* Tantam vim Constantius intulit seni Osio, et ita eum arcte tenuit, ut afflictus astrictusque malis, tandem ægreque cum Ursacio et Valente communicaret, sed tamen ut contra Athanasium non subscriberet. Verum ne ita quidem eam rem pro levi habuit : moriturus enim, quasi in testamento suo eorum vim protestatus est, et Arianam hæresim condemnavit, vetuitque eam a quoquam probari aut recipi. *At S. Augustinus inter alia ista habuit :* Quod de Osio dicunt, Cordubensi quondam Catholico Episcopo, flagitendum est ut probent... Hoc enim magis credibile est (si tamen Osius ab Hispanis damnatus, a Gallis est absolutus) F sic fieri potuisse, ut falsis criminationibus Hispani circumventi, et callida insidiarum fraude decepti, contra innocentem ferrent sententiam ; et postea pacifice in humilitate Christiana cederent sententiæ, quibus illius innocentia comprobata est ; ne pervicaci et animosa perversitate, priores suas sententias defendendo, in sacrilegium schismatis, quod omnia scelera supergraditur, cæcitate impietatis irruerent. *Hæc ibi, quæ latius explicat Baronius ad annum* 357 *num.* 31 *et sequentibus. Quomodo autem fuerint supra memoratus Faustinus et Marcellinus hæresis labe infecti et Luciferianæ factionis signiferi, facilius probatur ex eorum libello, circa annum* CCCLXXXIV *oblato Imperatoribus Valentiniano, Theodosio et Arcadio, adversus Damasum Papam pro Ursicino Antipapa: quem libellum Jacobus Sirmondus vulgavit anno* MDCL.

sed ex Athanasio,

et Augustino improbatur,

6 *Tamayus Salazar in Martyrologio Hispanico celebrat diem natalem S. Gregorii, ediditque Vitam descriptam a R. P. E. Petro a S. Cæcilio, Ordinis B. Mariæ de Mercede Excalceato, qui novo modo conatur conciliare sententias SS. Athanasii, Augustini et aliorum, cum encomio in Vita Marcellini et Osii ante indicato, quasi visus sit Osius illico expirasse : sed adhuc* vitalis fomitis spem halitus, licet brevis, in corpore protrahebat ; et ut creditur post animi paralipsim evocatus ad sensus, instante Præsule Illiberitano, ad

an Osius quasi revixerit ad pœnitentiam,

AUCTORE G. H.

A ad pœnitentiæ secundam tabulam post defectionis naufragium accedens, ad æternæ vitæ portum emendatus, succurrente Christi sanguine, pervenit. *Hæc ibi quæ optaremus ex antiquo scripto confirmari. Alias dictus Petrus a S. Cæcilio eamdem hic obtinet fidem, quam in reliquis Actis hic productis, dum statuit duos Illiberitanos fuisse Episcopos, Gregorii nomine appellatos: et inter utrumque interponit S. Augustalem ex Chronico Pseudo-dextri: cum is fuerit Episcopus Galliæ, qui Concilio Arausicano I interfuit anno CCCCXLI, et ad quem aliosque Galliarum Episcopos scripsit S. Leo Papa de controversia inter Viennensis et Arelatensis Ecclesiæ Antistites, de provinciæ divisione, et de electione et consecratione Ravennii Episcopi Arelatensis: qui licet in antiquissimis Martyrologiis S. Hieronymi, Rabani et aliorum adscribatur Arelati urbi, non tamen ut Episcopus dictæ urbis, sed qui ibidem potuit mortuus esse et miraculis claruisse. Floruit S. Gregorius Episcopus Illiberitanus de quo agimus, seculo Christi quarto, et anno* CCCLIX *interfuit Concilio Ariminensi, anno autem* CCCXCII, *teste S. Hieronymo, adhuc supererat, mortuus saltem ante finem dicti seculi, si Serenas (qui interfuit Concilio primo Toletano anno* CCCC) *fuerit Episcopus Illiberitanus; quod Petrus a S. Cæcilio, Tamayus et alii tradunt.*

et ob S. Augustalem sit duplex Gregorius statuendus?

B 7 Prodiit anno MDCLXVIII in Hispania duobus tomis novum quoddam monstrum (*his enim verbis utitur, tunc ad nos scribens, antiquitatis veræ expertissimus, Gaspar Ibaguez de Segovia Peralta, Agripolitanus Marchio*) sub nomine Auberti Hispalensis, cum Notis Fr. Gregorii de Argaiz; qui infinitas novi figmenti ineptias tam securo transilit pede, quasi non repugnarent toti Historiæ ecclesiasticæ: et principio operis proponit quoddam Martyrologium sub nomine Gregorii Bætici consarcinatum. *In eo suis nominibus exprimuntur circiter centum octoginta passi, ut præfert titulus, in Hispania, præter alios anonymos alias certo alias nullo numero definitos, qui sub cruenta Diocletiani et Maximiani persecutione suo sanguine illustraverint plura quam centum triginta loca diversa, suis itidem nominibus expressa: in quorum locorum nominibus illustrandis totam fere operam ponens commentator, ipsosmet de quibus præcipua quæstio est agnoscit omnes, paucis exceptis, ignotos prorsus esse civibus suis, et ad omnium veritatem comprobandam satis esse putat, quod bona eorum pars in Dexteri vel Auberti prætensis Chronicis nominentur. Sed factum bene quod novi istius Martyrologii figulus, non curaverit nisi* C *paucissimis diem addere, quo credi voluit Martyrio coronatos: per hoc enim exemit nobis sollicitudinem de suis fabulis convincendis, quæ nullo certo loco operis nostri deberent attingi. Neque tamen alia convictione opus est, quam quod eæ pro majori parte nullum habeant fulcimentum nisi paris aut etiam evidentioris imposturæ scripta: de quibus tanto minor nobis cura est, quanto acriores vindices, etiam in ipsa Hispania, veritas reperit.*

An scripserit Martyrologium nuper cum Pseudo-Auberto Hispalensi vulgatum,

8 *Etenim ecclesiasticæ historiæ confusio ingens, et Sanctorum Hispanicorum cultus, per Dextrinorum figmentorum assertores mendaciis intolerandis deturpatus, non potuit non movere ipsos etiam Hispanos, ut ad patriæ suæ, fabulosis laudibus nequaquam egentis, defensionem calamos stringerent; et nostrum de Pseudodextro sequacibusque judicium, singulas falsitates enucleatius persequendo, comprobarent. Quare nihil movemur censura Argaizii sic de nobis scribentis:* Quia non dant ullam efficacem rationem, quæ illos cogat Dexterum rejicere, declarant non historicos, non chronologos sese esse; sed meros collectores Vitarum, quales invenerunt scriptas, ipsisque submiserunt ex Hispania Hispani, ex Italia Itali: ideoque D eos non admittimus in eorum numero, de quibus refutandis debeamus esse soliciti. Quippe aliud studium non habentes, propter pusillanimitatem suam, quam laborare in expurgandis accidentalibus mendis, quibus dictas Vitas inquinavit exigua diligentia librariorum, ipsas ex Gothica littera transcribentium; hoc solum prætendunt contra Dexterum, quod fideliter copiatus non sit. *Ita ille, cujus Hispanicam dictionem*, copiado, *lubuit aptare linguæ Latinæ, quo appareret nec hanc quidem linguam satis notam ei fuisse; ut nostros libros intelligeret: nam qua alias fronte ausus fuisset verba nostra Latina suis Hispanicis admiscere*, Nec ea fide esse scriptum ut ejus auctoritate stare cogamur? *Videat ipse, utrum qui jam quinque grandia volumina, lingua Hispana vulgavit, indignum se judicet* scriptoris *gradu, malitque detrudi ad subsellia* copistarum. *Dico solœcismo Hispano* copistarum, *ne si Latine iterum loquar, et cum Cicerone dicam* librariorum, *ipse Hispanicæ linguæ pene soli assuetus, in qua* librero *notat* Bibliopolam, *rursum male intelligat. Nos, quibus non vacabat in Præfatione ad Februarium aliter quam summatim proponere cur Chronica, recens producta, arbitraremur falso ascripta* E *Dextro aliisque magnis auctoribus; de priori diximus, Dexterum, filium Paciani, viri* eloquentiæ castigatæ et sermone clari (*ut Hieronymi de eo verbis utar*) *Ciceronianæ autem lectioni usque adeo deditum, ut ad eum dicat Hieronymus*, Cicero tuus; *diximus, inquam, hunc talem Dextrum tam barbare scripturum numquam fuisse. Deinde diximus virum gravem qualemcumque non fuisse Hispaniæ adscripturum quotquot vel levissimo indicio arripere posset, inque Sanctorum classem redacturum, de quibus ambigi posset an fuerint Christiani (hoc autem in prætenso Dextri chronico fieri suis ubique demonstratur locis) neque pro Consulibus Romanis aut Æra Hispanica numeraturum fuisse annos ab ortu Christi et quidem inscite. His porro dictis permisimus*, haberent *Hispani* chronicon istud quo vellent loco, nobis neque Dextri omnimodam Historiam videri *(cujus solius meminit Hieronymus et pro qua insulsa ista farrago obtruditur)* neque scriptum ea fide, *id est, ea judicii maturitate, auctorum delectu, examinandæ veritatis diligentia, fabularum et rumusculorum cautela (hæc enim omnia fidem scriptori conciliant, longe aliam quam quæ a librario seu copista exigitur)* ut ejus auctoritati stare cogeremur. *Sed* F *dimittamus hominem pugnantem cum larvis, quales sibi ipse finxit, cum titulum operis nostri et nomina primum legit apud adversarium suum, sola illa quæ dixi verba nostra allegantem; quia scilicet non hoc agebat, ut iis quæ alios movebant argumentis transscribendis impleret discursum, quem cupiebat esse brevem; sed ut ostenderet plures esse qui secum sentiunt prætensum Dextri chronicon neque Dextri esse, neque omnino ullius fide digni scriptoris; aliis vero relinquens curam legendi auctores vulgo notos, et per se discendi quæ unumquemque eorum moverint rationes. Legatur noster, non dico Martius aut hic Aprilis, in quibus liberiori manu integra mendaciorum plaustra subvertimus ad singulos fere dies, sed vel ille ipse Februarius, in quo remissius egisse videmur; et inveniet Argaiz censuram nostram non uno loco, evidenti figmentorum objectorum convictione, probatam. Utrum autem inter Historicos aut Chronologos nomen aliquod mereamur, et an simus meri collectores Vitarum, certius poterit dijudicare, cum dignabitur opera nostra per seipsum cognoscere et explorare propius. Nos certe cavimus ne prius ejus censuræ responderemus aliquid, quam opera ex Hispania accepissemus.*

ab homine temerario, eaque damnante

quæ nec intelligere potuit,

nec saltem legere curavit.

DE

DE SANCTA ELISABETHA

VIRGINE THAUMATURGA APUD GRÆCOS.

G. H.

XXIV APRILIS.

Solemnis admodum est memoria sanctissimæ hujus Thaumaturgæ Virginis apud Græcos, in omnibus plane libris ritualibus, Menologiis, Anthologiis et Menæis. Ex his antiquissimum censetur Menologium, jussu Basilii Porphyrogeniti Imperatoris seculo Christi decimo propositum, in quo hæc continentur, procul dubio deprompta ex Actis olim conscriptis, quæ needum licuit videre: Eadem die XXIV *Aprilis* memoria S. Elisabethæ Thaumaturgæ. Sancta et Thaumaturga, id est, miraculorum operatrix, Elisabeth, ab ipsa infantia Sanctorum Patrum doctrinæ obsecuta, seipsam rerum divinarum meditationi addixit, ex quo scilicet tempore accepta virtute medendi, morbos cujuscumque generis curabat. Pauperibus etiam patrocinata est, viduis adjuvit, pupillis alimenta erogavit, eos qui injurias patiebantur, ab iis qui contumeliis ipsos afficiebant, liberavit. Omni etiam anni tempore una dumtaxat veste induta, plures præ frigore ærumnas sustinuit, ac divino interim spiritu fervebat. Toto vitæ spatio corpus suum aqua numquam abluit; ac ut magnus olim Moyses quadraginta diebus, nihil prorsus gustans, jejunavit. Trium annorum spatio mentis quidem acie Deum in cœlo intuita est, corporeis vero oculis cœlum non aspexit. Pane non vescebatur, aliquando etiam ne quidem oleum sumebat: atque ita cum vixisset et innumera miracula patrasset, in Domino obdormivit. *Hæc ibi.*

Elogium ex Menologio Basilii Imperat.

B

2 *Alia his non absimilia continentur in Menæis manu exaratis et excusis, in MS. Synaxario Parisiensi collegii Claromontani, in Anthologio cum approbatione Clementis Papa VIII per Antonium Arcudium vulgato, et in Vitis Sanctorum Græce a Maximo Episcopo Cytheriorum conscriptis: et hæc in dictis libris traduntur.* Die XXIV Aprilis. Sanctæ Matris nostræ Elisabethæ Thaumaturgæ. Hæc in tenero corpusculo religiosæ disciplinæ et laboribus se subjecit, et a Christo sanandi alios gratiam accepit: unde et omnis generis morbos curavit. Natalis hujus per divinam revelationem ostensus est: illamque fore vas electionis ante denuntiatum fuit. Vixit unica veste induta, frigoris et glaciei rigore tremiscens: corpus suum per omne vitæ tempus aqua numquam abluit. Quadraginta omnino dies jejuna transegit: tribus annis mente in Deum defixa, oculis corporeis cœlum numquam nec ejus pulchritudinem nec magnitudinem contemplata. Serpentem maximum ac terribilem oratione interemit. Panem pluribus annis non suscepit, et leguminum quidem gustavit, ac calceis pedes non munivit. His virtutibus Deo gratissima effulsit, ac tandem in Domino requievit. In hodiernum usque diem multis miraculis claret, quando cum fide ad ejus reliquias accedentibus gratiam exhibet curationum. Nam pulvis ex ejus tumulo acceptus, omnes morbos depellit. *Hactenus illud elogium. In Menæis officium divinum in hymnis et odis peragitur de sanctis ejus virtutibus et miraculis, ex quibus ista pauca excerpimus.*

Et ex aliis Græcis.

C

3 Revelatio divina ante ejus conceptionem matri ejus facta est, quod filiam esset paritura, divino spiritui virtutum exercitatione caram. Ipsa virgineis splendens gratiarum charismatis, purissimo Verbo æterno desponsata, cœlestes thalamos quæsivit, sponsa electa Omnipotentis et per suam virginitatem facta Dei templum. Habuit rectam in anima conscientiam, humilitatem et divinam mansuetudinem, fidem absque fictione sinceram, et cum spe divinam caritatem; solita nocturnis precibus ad Deum accedere, ideoque splendore illuminata vehementissimo, religiosas habuit mulieres, ipsa Mater veneranda, virtutum imitatrices. Curavit animarum et corporum morbos, exsiccavit peccatorum flumina, lacrymarum suarum effusione; et sanguinis fluxum diuturnum gratia singulari cessare fecit: dæmones expulit ejusque machinas omnes divina virtute contrivit. Serpentem terribilem precibus occidit, tradiditque bestiis et avibus feris devorandum. Mirabilis in jejunio et abstinentia omni. Mirabilis etiam post sepulturam, cum etiam pulvis reliquiarum cæcis visum restituerit, et plurimis claruerit miraculis. *Hactenus Dolemus nusquam exprimi tempus vitæ et palæstram virtutum; quæ videtur Constantinopolitanum aliquod monasterium fuisse.*

Virtutes in Odis et hymnis expressæ.

E

F

4 *E Latinis S. Elisabetham hanc Thaumaturgam celebrant Molanus in Auctario Usuardi, Ferrarius in Catalogo generali, Arturus du Monstier in sacro Gynecæo, et ad sequentem diem Laherius in Menologio Virginum. Celebratur etiam in Martyrologio Arabo-Ægyptiaco a Gratia Simonio translato* memoria Matris Elisabeth Thaumaturgæ.

Cultus apud Latinos et Ægyptios.

DE SANCTO DEODATO

ABBATE BLESIS IN GALLIA.

G. H.

SECUL. VI.

Blesæ seu Blesium, *urbs Galliæ ad Ligerim fluvium, inter Aurelianensem et Turonensem civitates, sed in diœcesi Carnotensi, inter Sanctos sui territorii habet* Deodatum Abbatem; *qui vixit et mortuus est in monasterio a se constructo ad Ligerim, Blesas inter et Baugencium, in loco ab illo etiamnum denominato* parochia S. Deodati, *vulgo* Curé de Sainct Dieu-donné, *et per abbreviationem* Sainct Dié: *cujus ecclesiæ beneficia confert Abbas monasterii Pontileviensis, in eodem agro Blesensi anno* MXXXV *constructi: Huic enim subditus est Prioratus S. Deodati ex monasterio factus. Vixisse traditur S. Deodatus temporibus Chlodovei primi Francorum Regis ac filiorum ejus: et post obitum miraculis clarus honoratus est ecclesia suo nomini dicata; quæ cum a Normannis temporibus Caroli Calvi seculo nono esset destructa, iterum pulchra cum dispositione a fundamentis est ædificata.*

In agro Blesensi,

S. Deodati ecclesia,

sub Carolo Calvo restaurata.

2 *Quæ primo conscripta fuerunt Acta rerum gestarum, videntur etiam periisse; postmodum de novo conscripta sunt alia, et quidem triplicia. Ex his damus primo loco, quæ nobis olim Rotomago fuerunt submissa a Joanne Wallon, e Societate nostra: et videntur ea aliorum compendium esse, sed satis dilucidum. Alia Acta majora subjungimus, quæ ipsi descripsimus ex Serenissimæ Christinæ Reginæ Sueciæ Codice membranaceo,*

Acta duplicia dantur ex MSS.

A *branaceo, sub numero 1286 : et hæc abunde sufficiunt. Alia Parisiis submisit Jacobus de Saulcon, etiam Societatis nostræ Sacerdos : sed ea satis tetrico stylo exarata sunt, et transcripta ex antiquo codice Ecclesiæ S. Deodati diligenter collata cum autographo, uti subscripsit* Patricius a S. Deodato Presbyter Capucinus : *quæ ab hoc submissa habuit Philippus Labbe, et ratus non esse integra danda, excerpsit* Elogium, *a se editum in Collectione rerum Aquitanicarum tomo secundo Novæ bibliothecæ Manuscriptorum librorum pag.* 365. *Monet Patricius in iisdem archivis haberi,* Ludovicum XI Franciæ Regem, perlecta S. Deodati Vita, capsam argenteam auro illusam, sacris ejus lipsanis contegendis, dono obtulisse : quam Calvinianæ harpyiæ, sub finem superioris seculi, magno incolarum dolore diripuerunt.

AUCTORE G. H.

Alia omittuntur.

Reliquiæ capsæ argenteæ inclusæ.

3 *Sacra memoria* S. Deodati Abbatis Blesis *inscripta est Martyrologio Bellini, aucto et Parisiis sub annum* MDXXI *excuso. Eadem accuratius leguntur in Martyrologio Coloniæ et Lubecæ anno* MCCCCXC *impresso, et in Auctario Greveni ad Usuardum his verbis :* In territorio Blesensi natale S. Deodati Abbatis et Levitæ. *Secuti sunt Molanus, Canisius, Saussayus, Ferrarius; et in Martyrologiis monasticis Wion, Dorganius, Menardus, Bucelinus. At Joannes Mabillon seculo* I *Be-* B *nedictino, rejecit eum in Indicem Sanctorum Prætermissorum.*

Memoria in fastis,

4 *Edidit memoratus Philippus Labbe Vitam S. Phaletri Confessoris, in qua pag.* 437, *ista leguntur:* Phaletrus in loco, qui dicitur Corobryas, circa fines Bituricos, construxit tuguriolum cum sacello, associatisque sibi Deodato et aliis probis viris, in omni tempore vitæ suæ in orationibus, in jejuniis et vigiliis Deo et B. Mariæ fideliter deservivit, *et paulo post :* Cognoscens vir beatus finem migrationis suæ imminere, Deodato Præposito suo et ceteris fratribus suis vocatis, præcepit ut corpus suum in tuguriolo suo sepulturæ traderent. *Hæc in dictis Actis, sed parum probabilibus, ob plurima menda, quibus scatent. Ibi enim dicitur Phaletrus egisse Romæ cum Stephano Papa, Diaconus creatus a Cuthberto Episcopo Lemovicensi, exceptus ab Osio Agennensi Episcopo, et Dionysio Claromontano; quorum nomina inter dictos Episcopos nusquam extant, neque ullus Stephanus Papa seculo quarto, quinto, sexto, aut septimo vixit. Nihilo magis quam* S. Phaletrus, *ad chronologiam S. Deodati illustrandam, juvare nos potest* S. Baudomirus Sacerdos Carnotensis, *qui S. Deodato Dux fuit ad eremum: de hoc enim omnino nihil compertum habemus : nam* C *qui* XXVII *Februarii colitur* S. Baldomerus *Ecclesiæ Lugdunensis Subdiaconus fuit, atque adeo diversus plane est. Solus ergo nobis relinquitur Chlodovæus I, in hac Vita memoratus, non sine errore infra indicando : qui sicut auctori, historiæ veteris inexperto, obrepsit, ita eidem obrepere potuit, ut famosiori adhærens nomini Chlodovæum primum acciperet pro secundo : atque adeo nec ipse quidem satis certum nobis præbet fundamentum, ad S. Deodatum seculo* VI *adscribendum : quod tamen facimus quamdiu melior auctoritas deficit.*

et Actis S. Phaletri

VITÆ COMPENDIUM

Ex codice MS. Rotomago submissum.

Beatus Deodatus Biturigiæ natus et educatus est : a teneris annis virtutem coluit mira quadam animi propensione. Ut excessit ex ephebis, monasticam vitam, cujus æstuabat desiderio, amplexus est. B. Phaletrus tunc temporis Iccium, maximi nominis monasterium, regebat. Hunc optimæ indolis adolescens adit, ejusque se curæ ac fidei committit. Vix dicas quantos progressus in virtute paucorum mensium intervallo fecerit. Mirabatur Abbas generosos ardentis juvenis animos, nec poterat se ab illius laudibus abstinere. Hinc pudenda perversorum Fratrum D enata invidia, hinc immanis odii succrevit seminarium : unde sic vexatus est, ut juxta præceptum Evangelicum e civitate et loco, ubi eum sui persequebantur, fugere coactus sit.

Bituricæ,

in Iccio monasterio sub S. Phaletro degit :

Matt. 10, 23

2 Obtenta igitur ab Abbate licentia, duce Baudomiro Sacerdote diœcesis Carnotensis, qui paucis ante diebus ad hoc monasterium venerat, fugam noctu arripuit. Tanta celeritate iter suum confecerunt, ut Biturigis ad eam solitudinem, quæ nunc S. Deodati nomine nuncupatur, unica nocte pervenerint. Videns ergo S. Deodatus hanc eremum suis aptissimam usibus fore, fusis ad Deum precibus grandem draconem, qui frequenter illic videbatur, fugavit ; ac postea cellulam sibi ædificavit, ubi religiosissime vivens, totam regionem virtutum suarum odore conspersit, miraculorumque radiis illustravit.

cum Baudomiro fugit in agrum Blesensem;

3 Tam multis signorum prodigiis refulserat, ut illorum fama longe lateque diffusa ad aures Clodovæi Regis, qui forte tunc erat Vindocini, pervenerit. Is maxima videndi sanctissimi hominis cupiditate succensus, ad eum se contulit : et profectionem, quam contra Gothos suscipiebat, enixe commendavit. Quæ profectio adversus hostes cum feliciter successisset, ratus optimus Rex prospero exitu E cumulatam fuisse meritis sanctissimi viri illius, qui victoriam ei fuerat pollicitus; ad eum, postquam illam reportavit, se contulit ; gratias egit, ac etiam retulit. Ager erat amplissimus, habitationis sancti eremicolæ conterminus, qui ad illius sustentationem videbatur percommodus : quem illi regia liberalitate attribuit, sigillo suo largitione communita. Adjecit præterea libras auri viginti sex, argentique totidem; ut haberet unde pauperes, et eos qui se ei tradidissent erudiendos, aleret. Quibus rite perfectis, ad B. Remigium adiit, et sacrum baptisma suscepit.

invisitur a Chlodovæo Rege:

amplissimis muneribus dotatur :

4 Beatus vero Deodatus in sua remansit solitudine, ubi assiduis vacans orationibus, jejuniis et vigiliis insistens, omni virtutum studio incumbens, tantam de se sanctitatis opinionem concitavit, ut ad se quam plurimos pellexerit, qui se suæ disciplinæ commisissent. Brevi quadraginta discipulos habuit, quos monasticis institutionibus erudivit. Æger omnis qui de cibo, quem benedicebat, comedebat ; morbo, quo detinebatur, liberabatur. Cæcis visum præbuit, surdis auditum, leprosis sanitatem, debilibus gressum, dæmones ejecit de corporibus, mortuum suscitavit, humilitatem summe coluit : unde effectum est, ut Diaconus adduci numquam potuerit, ut Sacerdotium susciperet, quod Abbatis muneri maxime convenisset. F

præest 40 monachis :

claret miraculis :

5 Jam vero multos annos eum vitæ cursum tenuerat, quem omnium virtutum gloria, copiaque commendabat, cum placuit omnipotenti Deo eum ad se evocare. Quod ille præsentiens, divino lumine illustratus, suos sic filios ad virtutem est adhortatus : Carissimi, tempus resolutionis meæ instat : mementote eorum, quæ vos olim docui : frequenter cogitate, quid a vobis exigat vitæ quam inivistis ratio Christi arma sumpsistis, in ejus verba jurastis : state ergo, Fratres, et pugnate pro eo contra antiquum serpentem. Estote succincti lumbos in castitate : pacem inter vos et dilectionem habete ; orationibus et jejuniis incumbite : postquam anima decesserit corpore suo, illud terræ mandate. Ingravescente in dies morbo, viatico muniri postulavit : quod hora una ante exitum usurpavit, atque inter preces animam Deo reddidit.

moribundus suos adhortatur,

viatico munitus obit.

6 Post mortem ejus facies vividum colorem retinuit, mira suavitas ex ejus membris emanavit. Corpus ejus terræ mandatum est maxima pompa, confluente eo ex vicinis pagis maximo hominum multitudine. Post exequias cuculla, tunica, palliolum, et cetera

ob miracula

A cetera vestimenta divisa sunt, et in multitudine distributa. Quæ cum morbis adhiberentur, et recta valetudo sequeretur; magna veneratione cœptus est honorari, ejusque sepulchrum frequentari. Cumque ibi multa fierent miracula, ab accolis super tumulo ecclesia extructa est: quæ multos post annos in cineres redacta est, propter bellorum turbines, quibus vastata est regio. Hinc dies obitus Deodati latuit diu; sed tandem Blodesindo monacho revelatum fuit, contigisse octavo Kalend. Maji. Sub Carolo autem, Ludovici Augusti filio, Aurelianus Abbas, Magnatum adjutus eleemosynis, basilicam a fundamentis restauravit.

ecclesia constructa,

sub Carolo Calvo restauratur.

ALIA VITA.

Ex MS. Codice Serenissimæ Christinæ Reginæ Sueciæ.

In urbe Bituricensi illustri,

Titulo nobiliori oppidum Bituricum præ ceteris Aquitanicis urbibus olim nitere, loci situs dignissimus, Consulum honestas præcelsa, locatoque milite pervalida, novit altissime prætendere: ubi scilicet et valitudo resistendi contra adversa, atque scientia magnanimos ad felicia quæque erigens, consuevit constantissime pollere. Cujus roboris magnitudo, B licet bacchatione dæmonica, nondum veritate mundo rutilante, miserabiliter illuderetur; tamen divina dispensatio generi humano, ut subventum prætulit, non segnius inibi est agnita. Floride namque granum fidei excipiens, grata subito excrescere studuit seges, omnisque regio rore madens divino assurgit, ubertim cellulis Sanctorum mellifluis stipata.

a b et Iccio monasterio sub S. Phaletro,

2 Enituit denique, propter mœnia urbis, quoddam Dei servorum cœnobium, *a* Iccium vocatum quod sanctitate *b* B. Phaletri lucidabatur; ex cujus sacro nutrimine puer insignis pullulat Deodatus, qui normam sanctæ conversationis paulatim, aureo fulgens nitore, ut fragrantissima cypressus sui nominis laudabiliter cunctis miscuit rimationem. Qui sanctus Deodatus a B. Faletro Abbate feliciter educatus, miro modo in brevi virtutum culmine claruit sublimatus. Veri videlicet Agni vellere obsitus renitebat, mansuetudine fulgidus, animæ puritate præclarus, obedientia devotus, fide cautus perfecta, sanctæ spei ardore fervidus, caritate mirificus, operi divino assiduus, vigiliis promptus, jejuniis frequens, amore semper cœlesti succensus. Enimvero monti pinguissimo omni nisu collum mentis extendens, flores viC vificos ore decerpens, datus est nobis a Deo omnibus imitabilibus virtutibus redolens.

S. Deodatus effulsit:

invidiæ aliorum subjectus,

3 Invidus vero zabulus, fervidum Dei servum bonis placere perspiciens, et triticum vertere peroptans in lolium, unde multi sanctiora gaudebant appetere, tristiora propagare satagebat. Conabatur nempe versutissimus anguis, quatenus aliquibus Fratribus ejus displiceret religiositas, sicuti quondam Pharisæis Domini edulium atque Joannis jejunium. Verum seditionis molitione oriente, vir Deo plenus, cujus animi interna sancti Spiritus serenitas inradiabat, illorum magis passioni quam suæ molestiæ condoluit; et mali pertinacia discrimen ne pareret dolendum, coruscans in eo benignitas, consortium illorum malignum, pie cogitabat omittendum. Ecce autem cum inde modesta cogitatio ageretur, divinum intervenit auxilium. Accidit igitur ad jam dictum cœnobium venerabilis Dei Sacerdotis Baudomiri adventus, qui cunctorum allocutionibus applaudens, memorabilis viri Dei Deodati, ultra quam ostendi fas sit, familiaritati inhæsit. Placide ergo B. Deodatus illum adorsus alloqui, sermocinationibus miscuit interrogationem, quanam ex parte generositas eum dedisset. At S. Baudomirus, præsciscitationi moderatum reddens oraculum, retulit se in pago Blesensi fuisse natum, nutritum, atque D divino cultui sub ditione Carnotensis Pontificis mancipatum. Et cum, sancto flagrante desiderio, arctioris vitæ meditationem impressisset; didicit homo Dei Deodatus ab eo, in præfato esse pago solitudinis locum quietum, sed dracone immanissimo, ibi hominibus pecudibusque stragem audaciter ingerente, accessu cujuscumque animantis delituisse. Claritate exinde mentis perfusa facie, perpendens se Dei fultum præsidio levius posse diabolum cum suo præstigio devincere, quam pravorum edita tortis buccis soporare: Vellem, ait, tandem procedere ad congressionem, si non carcere hujus detinerer monasterii.

discessum meditatur:

a Baudomiro sibi familiari edocetur

ex MS in pago Blesensi aptum solitudinem esse,

obtenta facultate,

4 Itaque conamine sagaci, Patris obtinens permissionem, sub noctis quiete, tunica cilicina contectus, cuculla pallioloque superindutus, roboratus miti onere codicis regulæ, exesa jejuniis membra rectione bacilli impellens, nullo sustentante vehiculo, hymnis tantum cum societate benigni Baudomeri intentissime fruens, incitatissimo, ut ita dicam non gressu sed pennæ volatu, ut fertur, sexaginta millia [emensi] pedibus, suum iter mirificaverunt, nimirum impleto in eis vaticinio Prophetæ dicentis: Qui sperant in Domino, assument fortitudinem, current et non deficient, ambulabunt et non laborabunt. Tali ergo nisi labore, ante lucis exordium, devenerunt ad locum. Beato autem Baudomiro cum pacis munere ad propria secedente, Christi tirunculus Deodatus, quasi gladio crucis scutoque fidei tectus, locum ingressus optimum, ubi gemitus altos reddidit in cœlum, hue expurgat horrenda. Quo facto Dominum Deum collaudans, innocens et pius Deodatus, memorans illud Apostoli, Cum venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est, continuo desuper antrum evacuatum malo, cellula frondibus in quadrum extructa, in laudibus divinis solitarius habebatur in ea; et de spelunca dæmonum, facta est domus orationum; sicque favente Domino, operante servo Dei Deodato, ubi abundavit nequitia, superabundavit gratia.

eo abit.

Is. 40, 31

E

cellulam construit,

1 Cor. 13, 10

et pie solitarius degit.

5 Hac tempestate *c* Gothi adversus Germaniam rebellionis bella promovebant: quo tempore Clodoveus, regimine sacer Francorum, strenuusque bellorum trophæis, et victoria obtinenda nulli mortalium secundus, jubet vasis bellorum instrui gentem Francorum; et, ut decebat, dux prævius, ut singulos cohortaretur ad defensionem patriæ procedere, donis libertatibusque dulcisono roborabat elogio: eaque actione Blesum dum devenirent ad castrum, stipante Domini gratia, multorum laudibus virtutes B. Deodati aures Regis excipiunt. Examinans itaque prudens Rex solertius rem compertam, discensque talem virum sub divo solitarium manere, atque edulio exigui panis carnea vegetare membra; licet nondum fuisset sacro regeneratus baptismate, sed tantum a *d* S. Solenni Episcopo Catechizatus existeret, religiosum aspectum perspicere desiderans S. Deodati, pergit ad eum invisendum. Ex visu ergo cognoscens meritum, de vultu ejus Angelico vere intelligit Dei servum. Videres interea quomodo regiis indumentis comptus gloriosissimus Princeps, ante pauperculum et peregrinum pronus benedictionum seu orationum illius implorabat auxilium; ut contra indomitam nationem per intercessionem ejus celebrem Altithroni protegeretur clypeo. Meretur tandem mitissimus Rex audire Christi militem dicentem; non posse manus, horrido et idolatrico cruore squallentes, purificatas baptismate superare. Tunc avidissime pollicitus est Rex, ut si superno adjutus solamine victor remearet, festinanter et indubitanter a S. Remigio, Remensis urbis Archiepiscopo, baptismi perciperet sacramentum. Ad hæc sereno aspectu beatus intulit Heros: Ego spondeo adepturum;

c

A Chlodoveo Rege invisitur,

F

d

rogatus pro eo preces fundere

addicit victoriam

A tibi in nomine Domini, victoriam te tripudianter adepturum; tu tanto potitus triumpho, vide ne immemor esse videaris promissorum. Tunc dignissimus Princeps, bene lectione sanctique hortamine Sancti roboratus, fide multiplici vallatus, cogens exercitum ac prima pugna ... agminum appetens, non parvam stragem hostium dedit. Reaccensi deinde Gothi animositate acerrima contra Francos, instantius prætulere bellum: indeque senserunt ferocitatem suam nimiam, qua in diversas multimode induruerant nationes, Francorum gladio ad internecionem dejici. Regressus autem gloriosus Chlodoveus Rex, obtento prædicabili triumpho, ut vicissitudinem victoriæ collatæ se reddere ostenderet, regio præcepto agellum, cellulæ viri Dei contiguum, per terminum amplissimum ei confirmavit, ac insuper licentia amplioris muneris donavit viginti sex pondera auri argentique, unde suppleret ad exemplum sanctæ vitæ venientes. Sic demum felix Princeps, gratanter adimplens promissa, regeneratus est cum primis Francorum vivo fonte, agente inclyto confessore Remensi Archiepiscopo.

Ex Ms.
mox secutam:
ob eo donatur agro et pecunia.

6 Munere vero collato vir sanctus Deodatus, non B elato supercilio in aliquo motus est; sed potius despecto mundo, ejus quasi prospera deridens, ad imitationem permanentis vitæ currentes pio amore amplectens, nunc illuc gressu prætiens, spe fideli abundantissime fulciebatur. Mirabili quoque cruciatu bonis se exercens operibus summopere extollendus Deodatus, duro labore ferme annis quadraginta dimicavit contra milleformem diabolum invictus, agonem martyrii carnaliter inferens, sed gladium nusquam inveniens, dum se asperrimi examinis cilicio atque cineris mortificatione seculo crucifixit, alleviatorem ab omni gravedine malorum meruit invenire Christum. Contulit etiam Dominus servo mansuetissimo suo Deodato tam gratissimum munus, ut quilibet homo, seu quælibet femina, quolibet incommoditatis morbo fuisset molestatus, statim ut de cibo viri Dei aliquid gustaret, mereretur sospitate gaudere subitanea.

annis 40 ibi dure vixit,
miraculis clarus,

7 Numero denique sacro quadraginta monachos beatus Deodatus regulariter instituens, monitis salutaribus, eorum Deo subditissimas mentes, instruere non cessabat, quod actu ostendebat, ne dumtaxat seculi desideria semel postposita, rursus repetere vellent; aut quod perniciosissimum et omnino puris mentibus venenosissimum est, amore fœtidæ pecu- C niæ, amorem præclarum fuscarent cœlestium: memoriæque illorum sæpius inculcabat vir S. Deodatus, replicans Ananiæ et Saphyræ vel exemplum vel mortis dispendium, quod fraude inutili mercati sunt mortem. Præditus Diaconatus honore Pater optimus, licet a multis ad Sacerdotii dignitatem trahi tentaretur, constantissime repugnavit, ultra sui meritum se attigisse obtestans. Pluribus autem et infatigabilibus adhortationibus docebat, ut manibus aratro servitutis Dei porrectis, nullis seculi cupiditatibus, nullis vanis honoribus offensionem prætenderent, et ne aliqua vel levi subreptione malignus corda eorum a recto tramite deviare posset. Quæ sustentationi vitæ competebant, providissima cogitatione Pater laudabilis aggregabat; necessaria tantum monens ut sumerent, ex reliquo vero ut egenis meminerint supplere; taliqua tabulatu undas procellosæ vitæ fidenter sulcandas monebat, quatenus, ob constantiam fidei, portum tranquillitatis attingere mererentur. Reconditum siquidem intrepido cogitatu et verei habebat in animo illud Apostolicum: Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi, superest mihi corona justitiæ.

40 monachos sub se habet
Diaconus non admittit Sacerdotium
suos instruit:
2 Tim 4, 7

8 Et cum discres illos ad omnia monita cerneret, etiam alia ejusdem Apostoli addidit verba, Cupio, inquit, Fratres dulcissimi, dissolvi et esse cum D Christo. Quibus verbis omnes eos in luctum versos conspiciens, hortabatur, ne vocationem ejus, quam illi omnipotens Deus in proximo fore ostenderat, lugerent, sed orationibus placabilibus, juvarent; adjungens insuper, Creatori superno reddens spiritum a quo me scio conditum atque redemptum, vobis commendo corpusculum meum, ut terræ, quod suum est, reddatis. Post hoc subsequentibus horis, cœpit detineri incommodo; paucisque exactis diebus, in laudem Domini semper robustior, vale faciens Fratribus ac sacræ Communioni participans, lætus in manibus eorum exhalavit spiritum. Quod cum per ambitum regionis sparsim crebuisset, solatium S. Deodati se amisisse, ejulando acclamantes, innumeram multitudinem beato funeri adjunxerunt. Monachis itaque de absentia Patris plangentibus, sanior tandem mens gaudendum inferebat, quod prævium fidissimum ad regna præmisissent cœlestia.

mori desiderans,
Phil 1, 23
Lætus moritur.

9 Interea jam exanimem et quasi sopore depressum vultum roseum mitissimi Deodati aspicientes, odorem suavissimum naribus trahentes, cum salutaribus commendationibus sacro velamine operuerunt; celebrique cultu sepultura executa, uti munera E gratiosa, cucullæ et tunicæ seu pallioli certatim sibi vindicabant partes. Postremum, quanti detenti variis infirmitatibus, ad sepulcrum ejus orantes, valitudines optatas recuperaverint, solus novit operator omnium bonorum: quorum dilatatione gaudii actum est, ut ingens basilicæ fabrica in parvo cerneretur tempore, super ejus venerabile sepulcrum assurgere: quod utique non tantum ab advenientibus, sed etiam a per Ligerim meantibus honorabatur; ut de singulis trieribus, salem a marinis partibus gestantibus, per tempora longa, copia mitteretur immensa. Emergentibus deinde plurimis annis, negligentia agente, cunctis de memoria ablatum est, quo tempore pater memorabilis, beatum exitum ab hac ærumna habuerit; sed Domino annuente cuidam monacho ac Sacerdoti, nomine Blidesindo, cubanti in stratu, Angelica apparente persona, monstrata multa sunt cœlestia mysteria; inter quæ hoc discere meruit, quod octavo kalendas Maji caduca luce amissa, gloriam adeptus sit sempiternam.

sepultus claret miraculis:
ecclesia supra sepulcrum construitur:
dies obitus ei dicatur 24 Aprilis.

10 Deinde post multa spatia temporum religione tepescente, locus desidiosis relictus, servitute divina non adeo fervebat; et maxime paganorum depopulatione, tempore Caroli filii Ludovici Augusti, habitatoribus nudatus igneque concrematus, extitit F quidusdam annis absque decenti cultura. Christo vero largiente, sub tempore Regis præfati, eidem loco Prælatus est quidam excellens Abbas et Sacerdos, Aurelianus nomine, fervens Dei amore, qui non diu est passus sepulcrum hominis Dei absque reverentia consistere. Cum Primatibus igitur locutus, egit tam illorum nutu, quam suo fideli conamine, ut servitio Domini plures ibi subderet; atque ut venerabilior et mirabilior locus haberetur, ecclesiam pulchræ dispositionis a fundamentis inchoat, quæ postea ab illius nepote, nomine similiter Aureliano et moribus sanctis concordissimo miro inaltata et perfecta est fastigio; locavitque eam assidue Domino famulantibus, atque ornamentis attollens pretiosis, munere prædiorum, quibus inibi Domino subditi alerentur, perpetim reddidit ditissimam; ubi Christus diu noctuque laudatur a veris fidelibus, qui cum Patre et Spiritu sancto veneratur et colitur Deus, per æterna secula. Amen.

loco a Normannia vastato,
nova ecclesia construitur.

ANNOTATA.

a *Patricius Capuccinus supra nominatus*, Iccium cœnobium *tradit esse* Issoudun, *quasi* Iccii castrum. *Est id præcipuum oppidum inferioris agri Bituricensis, Latine*

A *Latine* Exelodunum *vel* Exoldunum : *in quo præter collegium Canonicorum est illustris Abbatia Ordinis Benedictini.*

b S. Faletrus *seu* Phaletrus *colitur* 23 *Novembris in cujus Vita dicitur habitasse in loco* Corobryas, *circa fines Bituricos scilicet et Turonicos.*

c *Videntur hi auctores bellum Gothicum, quod ultra Ligerim fluvium gestum est, et hic necessario intelligitur; non distinxisse a bello Alamannico, post quod baptizatus fuerat Chlodoveus, diu ante Gothicum bellum.* D

d S. Solemnis, *Episcopus Carnotensis, colitur* 25 *Septembris: quem sub annum* 490 *claruisse scribit e Chronico Sigebertus.*

DE SANCTO HONORIO

D. P.

EPISCOPO BRIXIENSI IN ITALIA.

ANNO DLXXXVI

Post S. Philastrium duodecimus,

sacris Fastis inscriptus;

Sanctum *Cyprianum, die* XXI *Aprilis commemoratum, secutus est in Brixianæ Ecclesiæ administratione Herculanus, pridie Idus Augusti colendus. Locum Herculani anno circiter* DLXXVII *suscepit Honorius, cujus hoc die festum agunt Brixienses. Inscriptus est hodierno Martyrologio Romano his verbis*. Brixiæ S. Honorii Episcopi : *in Annotationibus citantur Brixianæ Ecclesiæ tabulæ, et sermo Ramperti in translatione S. Philastrii, post quem duodecimus numeratur Honorius. Martyrologium Brixianum* B *MS. longam habet de transitu illius narrationem, quam credimus e Lectionibus aut Legendis acceptam; sed eis parum fidendum ratus Bernardinus Faynus, noluit illius memoriam novo suo Martyrologio his verbis intexere.* Brixiæ S. Honorii Episcopi, in ecclesia S. Faustini Majoris : qui a prima ætate Christiana religione imbutus, in omni deinde virtutum genere tantum profecit, ut cœlestem in terris vitam agere videretur : sanctitate demum et miraculis illustris, ad cœlestes delicias migravit. *Possent hæc fere cuivis sancto Episcopo adaptari.*

corpus ad S. Faustini translatum,

2 *Propius ad rem nostram facit, quod idem Bernardinus in Annotationibus scribit de sacri corporis deposito.* Ossa ejus in ecclesia S. Faustini ad sanguinem, nunc S. Afræ, condita fuere, deinde ad S. Faustinum majorem in proprium altare translata. Sacræ ejus imagini, ibidem inter SS. Faustinum et Jovitam in marmore olim sculptæ, hæc erat subjecta inscriptio :

Præsulis Honorii claudunt hæc marmora corpus.

novo altari inclusum an. 1646,

Anno demum MDCXLVI, piis Rutilii Calini expensis, altare hujus Sancti opere marmoreo et pictura magnifice extructum est : et labente Aprili an. nis C die, fuerunt ossa inclusa capsæ plumbeæ una cum publicis documentis, et hæc recondita in arca lapidea alba, in medio altaris vacuo locata, in cujus prospectu legitur, S. HONORII EPISCOPI BRIX. SACRA OSSA. exceptis scilicet capite et duobus brachii ossibus, quæ in suis ostensoriis, ad publicam Christi fidelium venerationem, relicta fuere ; et particulis nonnullis, quæ ab Horatio Barbisono, illic Abbate Casinensi, pro devotionis augmento donatæ fuerunt aliquibus civibus et locis variis.

varia ejus Acta ab ipsismet Brixiensibus ut fabulosa rejiciuntur.

3 *Hæc Faynus : jubet autem animadvertere*, quod Historiæ Brixienses Jacobi Malvetii, Heliæ Capreoli, Camilli Maggii, et Jo. Baptistæ Nazarii, ubi de Honorio agunt, nec non et ejus Legenda, illa scilicet Gregorii Corthesii Abbatis S. Faustini, postea Cardinalis Lucensis anno MDXLII creati, impressa Brixiæ, et aliæ quæ leguntur manuscriptæ in libris monasteriorum S. Joannis et S. Catharinæ, una latino, altera materno sermone, ac etiam quædam Lectiones in utroque loco extantes, legendæ sunt omnes cum magna cautela. Nam multa, *inquit*, mendosa et fabulosa habentur in iisdem, quarum præcipua sunt ; Honorium habuisse Arnulphum fratrem, et ambos fuisse filios Constantis Imperatoris, tertiogeniti Constantini Magni : hos autem profugos post necem patris (*contigit hæc circa annum* CCCL., *annis fere triginta citius quam Aquileiensi concilio S. Philastrius, tanto intervallo primus, interesset*) peragrasse varias mundi plagas, rebus omnibus expoliatos solo paterno annulo retento interque se diviso : deinde Ducem Venetiarum, Marchionem Montis-ferrati, Comitesque tum Italiæ tum Sabaudiæ, in prædictis historiis et Legendis plures nominatos, concessisse S. Honorio Episcopo pro suæ Sedis honore seculares illos titulos Ducis, Marchionis, Comitis : quæ uti minus vera et fabulosa refelluntur ab Abbate Ascanio Martinengo, agente de Episcopis Brixiæ ; ab Abbate Patritio Spino, in historia MS. civitatis; nec non et ab Octavio Rosso, in sua historia MS; Francisco Florentino, in Catalogo Episcoporum MS; et Philippo Ferrario, ad elogium hujus sancti, in Catalogo Sanctorum Italiæ. E

ex quibus tamen alii excerpere quæ putabant verosimilia esse,

4 *Ita cum de tota S. Honorii Historia, multis post ejus obitum seculis, ut apparet, scripta, sentiret Bernardinus*, superfluum *credidit*, illis aliisve cumque Legendis aut Lectionibus transcribendis chartam implere, et satius putavit nobis mittere vitam ejus excerptam ex Fr. Oberio Capacino et Octavio Rossio, tamquam magis veridicas et repurgatas. *Nos in Præfatione Generali ante primum tomum Januarii cap. 3 § 4, rationes attulimus, ob quas non penitus debeant ejusmodi Vitæ, etsi sola vulgari fama multis post seculis descripta, a nostro opere rescindi; sed possint quandoque non inutiliter referri, additis ad errorum correctionem notis convenientibus. Tales autem fortassis sunt Legendæ S. Honorii saltem antiquiores, et unde excerptam esse Octavius Rossius, quem identidem citat*, Membranas æstimatissimas Latine scriptas, eas- F *que (sublatis tamen, ut ait, fabulis quibus inspersæ sunt) redegit in compendium. Verum non solemus judicare de non visis, neque minus expertorum judicio stare circa veri falsique discrimen. Quid enim si illæ Legendæ, non tantum inspersa fabulis sint, sed totæ ad initio ad finem confictæ, quemadmodum legendæ SS. Faustini et Jovitæ secundorum, aliaque una cum historia Martyrii Brixiensis ante tomum secundum refutata?*

fieri sane potest ut veri multum admixtum habeant,

5 *Quod filiam cujusdam gentilis, tum Brixiæ præsidentis et Christianos haud modice afflictantis, inventus in montibus profugus Honorius, per sacri baptismatis undam a morbo sanarit; quodque ejusdem barbari jam conversi peregreque profecti credita Sancto monilia, ipso pro iisdem furto sublatis anxio, ad Dominum suum relata fuerint a duobus venerandæ speciei Clericis, quos SS. Faustinum et Jovitam fuisse mox declaraverit Honorius; hæc inquam potuerunt populari fama tradita, et ita simpliciter narrata non essent omnino repudianda, cum Longobardi gentiles Brixiam anno* DLXVIII *occupaverint, et usque ad annum* DLXXXV, *putatur vixisse Honorius. Sed adduntur circumstantiæ, quæ totam rem faciunt de fictione suspectam : nam Fr. Obicius* Comitem Italicum *nuncupat; quod argumento est ex Actis SS. Faustini et Jovitæ, ab Italico Comite Brixiæ Præside apud Adrianum Imperatorem accusatorum,*

sed nos de non visis statuere nihil possumus.

A *salorum, nomen esse desumptum: cujus etiam filiæ conjugisque fingitur* Marcellæ, *nomen. Ast Octavius Rossius*, Ducem Brixianum, Alachim nomine *inducit* cui ex uxore Marcella, Veronensi matrona, filia fuerit Orielda, *et hanc a lepra curatam scribit. Si ex iisdem, quibus Octavius usus, monumentis, unde illa diversitas? Calamum igitur ab hujusmodi abstinemus, donec ipsos fontes, quantumvis lutulentos, contingat nobis exhiberi, quos tamen operose non putarimus indagandos, donec ipsismet Brixiensibus aliter videatur.*

Cur Vita recentissima detur.

6 *His scriptis ac prælo paratis, misit nobis Bernardinus Faynus ejusdem Episcopi vitam, amicis hortantibus et rogantibus a se Italico sermone conscriptam: in qua quia magno cum judicio, eliminatis erroribus manifestis, sola ea deducuntur, quæ verisimilitudinem majorem habent; non possumus ergo, de nobis deque Brixiensi historia bene merito subtrahere laudem palmamque ex hac lucubratione ipsi proventuram, ideoque eam Latine reddidimus, interim dum Brixiæ sub prælo erat originale Italicum: quod in lucem venisse arbitramur prius quam auctor ipse ab hac luce migraret. Migravit autem anno* MDCLXXII *exeunte: ideoque responso caruerunt epistolæ, quibus petii licentiam corrigendi errorem, qui circa diem mortis obrepserat, ipsum, quem dicebat fuisse diem octavum Paschæ anni* DLXXXVI, *conjungentis* B *cum die* XXVI *Aprilis. Pascha enim jam dicti anni in diem* XIV *Aprilis, Octava in* XXI *cadebat. Cur igitur* XXIV *dies anniversario deputatur? Quia scilicet tunc primum celebrata depositio fuit, postquam biduo expositum corpus stetisset. Frequentissime autem invenimus pro die mortis celebratum diem depositionis; maxime in sanctis Episcopis, idque ratione anniversarii Officii, a die depositionis soliti in ecclesiis regulari. Non dubito, quin correctionem a nobis adhibitam probasset ipse auctor si vixisset: nunc moneri de ea Lector debuit, ne aliud in Italico legens, suspectam habeat interpretantis fidelitatem.*

VITA

a Bernardino Fayno Italice conscripta.

PROLOGUS.

Varietas scriptorum de hoc argumento,

Res gestæ majorum quanto antiquiores sunt, tanto fere spissioribus obscurantur tenebris, quoque obscuræ magis eo etiam confusione difficiliori C occultant veritatem. Huic malo remedium quærentes scriptores Brixienses varii, historiarum patriarum studiosi, stylum impenderunt describendæ vitæ S. Honorii, Episcopi Brixiensis XXII: sed evitare non potuerunt quominus scribentium multitudo in diversa eos distraheret judicia, et ex hac judiciorum diversitate nonnulla probarentur a nonnullis quæ aliis parum credibilia videbantur. Quare imputandum bonæ fortunæ existimo quod quæ libro 3 Historiæ suæ de hoc sancto Episcopo scripsit Elias Cauriolus, nec dum hactenus lucem viderint prælo edita; non enim possent reprehensionem effugere in publicum producta. Quod tempus attinet, quo cathedram Brixianam conscendit Honorius, est illud a variis notatum, præpostere valde: sed illius meliorem cognitionem suggerit explicita series Brixiensium Antistitum, quam etiam tomo 4, Italiæ sacræ producit Ferdinandus Ughellus. Itaque conferendo inter se tempora, et prædictorum omnium auctorum scripta; verosimillima visa est narratio Octavii Rossii, qualis in MSS. extat in illius historia Brixiana, necdum typis edita propter mortem auctoris: quidquid enim de S. Honorio ille selegit ex antiquis membranis, id invenitur optime convenire cum serie temporum aliunde probata. Quapropter ejus vestigiis inhærendo, et addendo quæ nostra peculiaris super eodem ar-

Chronologia unde petita.

gumento diligentia invenisse potuit, hunc tractatulum D conscripsimus.

CAPUT I.

S. Honorii genus nobile, Vita eremitica, Alahis Ducis et Longobardorum conversio miraculis impetrata.

Duxisse Honorium suæ nativitatis originem ex Magni Constantini sanguine, omnes consentiunt: sed probari non possunt, qui ex Constante tertiogenito creatum somniarunt, veram Episcoporum nostrorum successionem invertentes. Etenim nusquam apud auctores legitur Constans uxorem duxisse aut filios reliquisse: sed bene quod a patris morte, quæ anno CCCXXXVII accidit, cum fratribus suis Constantino juniore atque Constantio Imperium gesserit; quodque in flore ætatis, anno scilicet trigesimo, in finibus Franciæ et loco Elena dicto, ex hac vita ad alteram transierit, morte violenta proditorie sublatus. Porro fortuna, quæ imperia, regna atque dominia circumagit, suæ commutabilitatis rotæ affixa, Imperialis sceptri prærogativas a Constantiniana familia transtulit in alios, sub quibus nobilis istius stirpis surculi, si qui uspiam fuere super, in diversa sparsi sunt: superfuisse autem aliquos licet nulla auctoritas doceat, eo quod tres filii Constantini E nullam legitimis nuptiis prolem sciantur suscepisse, vix tamen credibile est tam caste vixisse omnes, ut nulla femina ex ipsis mater facta sit. Quid quod Constantius Chlorus Constantini pater, post susceptum ex Helena Constantinum, eidem, ut sibi jam Cæsari minus congruæ, seperinduxerit Theodoram, Imperatoris Maximiliani Herculei filiam, ex qua genitos Flavium Dalmatium Hannibalianum, Constantinum alium, ac nominis paterni hæredem Constantium docet Onuphrius Panvinius libr. 1 de Romanis Principibus? Taceo filias a Constantio et Constantino procreatas, de quibus fere silent auctores. Unum dico nihil absonum sustineri, cum sustinetur ex aliquo Constantinianæ familiæ ramo deduci potuisse Honorium nostrum.

Falso dictus Imp. Constantis filius,

potest ex familia Constantini genus duxisse.

3 Qui quidem Honorius ab Orientalibus partibus Romam delatus, cum serio cogitaret qua ratione posset in Dei familiam adoptari, dum in sua periisse videbat dignitatem supremam; postquam in locis illis sacris spiritum illius copiose hauserat, qui cum F salvandis hominibus formare idoneum instrumentum proposuerat; divino se obsequio mancipavit, per sacrorum Ordinum susceptionem. Deinde seipsum volens ab omni seculi fastu elongare, et populares illos plausus, qui possent spiritui bellum movere, procul fugere; dimissa Roma discessit in Galliam Cisalpinam; Deoque sic disponente, proposuit in Brixiensibus finibus subsistere, et vitam solitariam ducere in montibus, decimo lapide remotis a civitate; et Conchæ nomine appellatis, qui etiam nonnullis nostrorum Episcoporum receptum olim præbuere, et pluribus civium a facie gentilis potestatis fugientium.

Romæ ordinatus Sacerdos,

circa Brixiam vivit eremita.

4 Hic ille, dum vitam angelicam magis quam humanam ducit, Deo cœloque testibus sociisque contentus, anno DLXXV Clephis, Longobardorum Rex secundus, Papiæ occisus est manu famuli, crudelitatem illius in subditos ferre amplius non valentis: et Principibus ad ordinandam successionem collectis, adeo gravis fuit ipsius memoria; ut aversati monarchicum regimen, velut tyrannidi proximum, aristocratiam elegerint, rerum summa triginta Ducibus demandata, et civitatibus in eos divisis: quorum absque certo Rege dominatus decem annis duravit. Ita Brixianis Dux obtigit Alahis: cui ex conjuge Marcella fuit unica filia, nomine Orielda (quidam, sed

Secto Longobardorum regno,

Alahis Dux Brixianus,

A sed absque fundamento, matri cognominem fuisse dicunt) quam omnis parentum cura et amor spectabat, utpote donatam pari morum ac formæ gratia.

5 Sed qui facit de tenebris lumen splendescere, afflictam Brixianorum Ecclesiam solari volens Deus, converso ad fidem Christianam Alahi, eumdem aggressus est ea parte, qua erat altius penetraturus dolor, æterni gaudii futurus occasio. Scilicet dilectam Orieldam miserabili infirmitate corripiens, fecit ut omnis ab ea deflueret species, ebulliente pustulas ac fistulas carne, quæ totam deformabant. Medicis nihil auxilii invenientibus, itum ad magos est : qui sanitatem promisere, si modo potandum ei daretur lac capræ; silvestri quadam, quam ipsi collegissent herba, antea per dies aliquot pastæ, ac postea serpentino morsu necandæ. Notum est autem quanta in veneratione capras semper habuerit gens Longobardorum : ideoque minus mirari debemus, quod ab hoc potissimum animali, cui divinitatem quamdam inesse stulto illi populo persuasum erat, lac petendum jusserint magi. Missi ergo quaquaversum sunt, notam sibi, ut aiebant, herbam collecturi per montes; et ut fidelius res ageretur, additi iis ex intima Ducis amicitia fuere Arnulfus, tribunus militum; et Faustus, B omnes montium Brixianorum recessus notos habens.

jubet infirmæ filiæ medicinam quæri,

ex magorum arbitrio :

6 Ab his duobus, ad Concham forte montem digressis, inventum est tugurium Honorii, jam ætate grandævi, barbæque hirsutie et capillorum incompta prolixitate silvestre quidpiam præferentis : qui illos armatos conspicatus, et ab aliquo Christianorum inimico submissos ratus (audiverat enim crudelitates nonnullas adversum cives Christo fideles exercitas ab Alahi) in genua se posuit mortem excepturus, Sed illi inopinata specie hominis tali loco inventi perculsi, jusserunt assurgere; et quid quave ex causa quæsituri adessent, comiter exposuerunt. Tunc Honorius, Longobardorum cæcitati compatiens, significavit, Principis sui filiam certius longe convalituram, si præscribendo a se salutari balneo, quam si præstigiosæ capræ lacte uteretur. Ergo Arnulfus consultissimum duxit, magos, in requirenda sua herba occupatos, dimittere cum Fausto; dum ipse interim ad urbem rediens, secum adduceret eremitam, sui balnei virtutem experimento velociori probaturum. Aversum quidem a Christianis animum gerebat Alahis, desiderium tamen recuperandi C sanitatem filiæ, fecit, ut pacatior audiret eremitam Honorium, promissis suis fidere suadentem oblato capitis sui periculo, si expectationem Principis fefellisset.

hac accessione inventus Honorius,

et ad Alahim adductus,

7 Itaque ad infirmam deductus, cum ipsam Crucis efformatione signasset, baptismum Christianorum eidem proposuit, quem si cum eorum fide susciperet certam spondebat sanitatem. Neque difficile fuit aut languenti persuadere consensum, aut cohibere Principem ne impediret baptizari volentem. Quod ubi factum est die XV Augusti, in festo Virgineæ Assumptionis anno DLXXVI, primum nubes candida baptizatam baptizantemque contexit, deinde Orielda, cui maculas animi sacri fontis unda eluerat, toto etiam corpore sana nitidaque apparuit, ad idololatrarum confusionem et stuporem omnium : qui continuo magnum et unice potentem Christianorum Deum collaudantes, una cum suo Principe baptismi gratiam petierunt, et debita catechesi præmissa etiam impetrarunt. Tam insperatos successus mirabatur Honorius, et benignum adeo Dei numen collaudabat : nihilominus ad dilectam solitudinem revertisset, nisi detinuissent eum Brixianorum preces, haud vane existimantium constituendo Ecclesiæ suæ statui utilissimam futuram præsentiam ejus, qui solo suo adventu eam ex tanta quassatione D liberarat.

baptismum persuadet puellæ,

eoque sanitatem ipsi,

patri veram fidem donat,

8 Pars autem felicitatis hujus credebatur esse ipse Alahis, suscepta religione Christiana mutatus in alium prorsus hominem; sic ut in ejus regimine, clementia cum incorrupto justitiæ tenore laudaretur; et nihil illo comius, nihil affabilius esset : quo factum ut Ducis sui exemplum sequentibus aliis Longobardis, Brixianorum animi iisdem arctissime sint conglutinati, mutuisque matrimoniis devincti in unum populum citissime coaluerint. Tunc etiam restaurari cœperunt ecclesiæ partim dirutæ, partim desolatæ, non urbanæ tantum, sed etiam suburbanæ : quas inter etiam ædes fuit S. Floriano sacra, ubi, cum ea anno MDXVI, capta per Venetos urbe, æquanda solo esset, inventum est hoc rude et seculi sui barbariem sapiens Epitaphium :

EX ITAL. FAYNI et reddita fidelibus quiete,

restaurantur ecclesiæ.

Hac est in tumba Alahis, alta* columba,
Fuit vir prudens et Princeps optime studens,
Ut Brixia floreret et paci pulchræ adhæreret :
Christiana qui morte gaudet maxima sorte.

* melius columna.

CAPUT II.

S. Honorii gesta in Episcopatu. E

Accidit ut eodem circiter, quo hæc agebantur anno et Augusto mense, e vivis discederet S. Herculanus Episcopus Brixianus; qui pertæsus Longobardicæ immanitatis palam dominantis, et hæreticæ pravitatis clam in urbe gliscentis, secesserat in partem Orientalem diœcesis suæ, ad vicum Campionis dictum, suam ibi resolutionem præstolans, quam propinquam præsagiebat. Cum igitur de successore deliberaretur, vota omnium confluxere in Honorium, quem tali articulo divinitus sibi obtigisse rebantur. Hic vero qua potuit et licuit reluctatus, ne honorem admittere cogeretur; tandem Episcopali oneri supposuit humeros, consecrationis beneficium a Mediolanensi Præsule, ex usu antiquo, consecutus. Enituerunt mox eæ omnes virtutes in Honorio, quæ Pastorem suo gregi utilem et amabilem faciunt, et quarum facilius est catalogum texere quam explicare perfectionem. Eas igitur liberis hominum cogitationibus expendendas relinquens, solum hic addo, quod curam rerum sacrarum ordinate peragendarum declaravit, designando stationes per Quadragesimæ tempora, renovando Christiano fervori opportu- F niora, ut scilicet Dominica die fideles convenirent ad ædem Cathedralem; feria II ad S. Mariæ in silva, quæ nunc S. Faustini majoris dicitur; feria III in S. Joannis, quæ cognominabatur in Pomœrio, quod in suburbio esset constructa, IV in S. Faustini ad sanguinem, nunc S. Afræ; V in S. Alexandri Martyris, tunc Brixianis Patronis adnumerati, VI in SS. Petri et Marcellini; Sabbato in S. Apollonii Episcopi nostri, quæ in suburbio Turrislongæ stetit, ab annis circiter centum sexaginta destructa.

Herculano Ep. defuncto,

suffectus Honorius,

stationes ordinat,

10 Inter hæc zeli Episcopalis studia, ad aures sancti Pontificis delatus est rumor, qui dilectam ejus in Christo filiam Orieldam, quam injusta tam gravi notabat infamia; a Philemone et Porphyrio excitatus. His enim cum litteris cultioribus imbuendam filiam commisisset Dux pater; ipsi familiari consuetudine ad intolerabilem abusi licentiam, cum pudicitiam non potuissent extorquere, vitam adduxerunt in discrimen, calumniantes eam de eo crimine, quod ipsimet animo designarant. Quia autem non audita, sed suis conspecta oculis contra alumnam suam suggerebant; visa est Principi fide digna accusatio, nec leve supplicium destinabat filiæ, nisi se innocentem probasset. Pupugit bonum Pastorem, ut debuit, Orieldæ, quam innocentem non dubitabat, periculum,

filiam Alahis a falso crimine,

EX ITAL. FAYNI.

A periculum : ejusque agendam causam suscipiens, postquam calumniatores ejus arguisset, quod instar pravorum istorum senum qui castam Susannam accusaverunt, ipsi quoque in Orielda niterentur exsaturare sanguinariam sitim, quia libidinem explere non potuerant ; effecit ut coram adduceretur Orielda. Qua ultra simplicem facti negationem non habente quod opponeret testibus conjuratis; credidit sanctus Episcopus divini testimonii adhibendum suffragium : defixitque in terram scipionem suum, et eum ad integritatem Orieldæ declarandam jussit in arborem frondosam assurgere : quod non prius dictum quam factum ; Orielda purgata et absoluta, accusatores convicti merita fuerunt pœna mulctati.

miraculo defendit.

11 Post hæc contigit ut ex primoribus Brixianis unus quispiam, peregre abiturus, rogaret Honorium, pro singulari quam in eum locarat fiducia, ut in suam custodiam dignaretur suscipere, quod in auro gemmisque habebat carius ac pretiosius. Annuit ille, ut erat ad quidquid peteretur præstandum pronus, et thesaurum sibi concreditum eo reposuit loco, ubi secretissime servandum opinabatur. Sed brevi deprehendit vanam hanc suam fuisse confidentiam, nusquam inveniens quod reversuro amico redderet. B Ergo consilii inops, ad sanctos Faustinum et Jovitam invocandos se convertit, statim quidem a principio agnitæ jacturæ, multo tamen ferventius instantiusque cum intellexit in urbem rediisse amicum. Interim mittit unum e domesticis suis, qui homini excusent moram reddendi depositi, infortunium exponant, diligentiam in perquirendo adhibitam probent, et porro adhibendam promittant. Quæ ille miratus, At, inquit, non nisi pauci dies sunt, quod duo ex Domini mei familia Clerici (quorum alter Presbyteri, alter Diaconi Ordinem ipso habitu præferebant) hic fuere ; mihique depositum meum salvum reddidere ipsiusmet nomine. Agnovit illico sanctus Pater, duos istos Clericos Faustinum et Jovitam fuisse, quos adjutores invocarat, et ut civium omnium religionem erga gloriosos Martyres ardentiorem redderet, totam rei gestæ seriem eisdem propalavit.

Depositum sibi creditum et furto sublatum, facit per SS. Faustinum et Jovitam reddi,

12 Gregem porro suum veracis verbi et efficacis exempli pabulo incessanter reficiens, cum inter labores continuos gravissimosque Brixianam Ecclesiam novem annis rexisset ; cœpit ad melioris vitæ quietem aspirare vehementius. Anno igitur redemptionis humanæ DLXXXVI, Petri sedem tenente Pa- C schasio II, et Autari Longobardis imperitante, postquam Paschalia festa celebrasset cum suo dilecto populo, eique proximam suam migrationem prænuntiasset, cœpit lecto decumbere, et extremis Sacramentis exitum suum præmunire curavit. Tum convocato ad se Clero commendavit, ut Catholicam fidem et disciplinam ecclesiasticam servarent sartam tectamque in omnibus, ac suo quisque ordini congruam duceret vitam. Denique cum fideli suo ministro ac discipulo Rusticiano, quem sibi in Episcopatum successurum prædixerat, commendasset Ecclesiam, Psalmum hunc concinere cœpit, Cum invocarem exaudivit me Deus justitiæ meæ. Quo inter concinentium lacrymas decurso usque ad hunc versiculum, In pace in idipsum dormiam et requiescam ; ipse elevatis in cœlum manibus oculisque spiritum reddidit Creatori, die Octava Paschæ. Corpus in ecclesia biduo prostitit : exequias deinde celebravit Rusticianus cum Clero populoque. Unde XXIV dies Aprilis (nam Pascha in XIV, Octava Paschæ in XXI inciderat) tamquam Depositionis sacræ anniversarius deinceps habitus, in hunc usque diem religiose observabatur a Brixianis. Sepultus est autem in ecclesia S. Faustini, ad sanguinem dicta, ubi tunc adhuc servabantur Sanctorum duorum Protectorum nostrorum corpora, quibus vivens fuerat devotissimus. D

Post Pascha anni 586.

ipsa ejus Octava sancte moritur,

et 24 Apr. sepelitur.

CAPUT III.

Translationes corporis et veneratio apud Brixianos.

Cum deinde placuisset Clero ac populo Brixiano a veteri ad sanguinem ecclesia, ad novam augustioremque Basilicam, quæ S. Faustini Majoris nunc dicitur, transferre Sanctorum Protectorum corpora (quod die IX Maji factum annuo festo recolitur) et prior locus consueta destitueretur veneratione atque frequentia ; visum est B. Ramperto (qui ab anno DCCXIV usque ad DCCCLII Ecclesiæ nostræ præfuit et supradictam ecclesiam dotavit) eodem etiam transferre corpus S. Honorii, illudque cum aliis pluribus Reliquiis ponere in choro quasi subterraneo, intra altare sub ipsius nomine consecratum : supra quod spectabatur ipsius effigies, tabulæ insculpta marmoreæ, inter duos nostros Protectores Sanctos, Tunicella et Dalmatica dignoscibiles, additis tamen etiam cujusque nominibus, sed limbum inferiorem percurrente hoc versu : E

Corpus transfertur a B. Ramperto sec. 9. sub altare,

Præsulis Honorii claudunt hæc marmora corpus.

14 Postea anno MDCIV, ut ecclesiæ pavimentum æquaretur, cryptam prædictam, cujus fornix supra humum extabat, placuit destruere : ac novo altari cum ipsius invocatione dedicato, ad manum dextram in choro, veneranda ossa, rite recognita subtus illud fuere deposita, præter caput : quod præteritis seculis semper servatum fuerat in sacrario, statuæ ex argento pectorali inclusum ; et præter duo ossa brachialia, quorum alterum argenteæ remonstrantiæ est insertum, alterum continetur intra brachium similiter argenteum, ad publicam festivioribus diebus venerationem Annis exinde præteritis non multis renovata a fundamentis est ecclesia, in formam ampliorem augustioremque, per Benedictinos monachos Congregationis Cassinensis : et facta sanctorum Protectorum translatione nova, ad diem quoque XVI Martii anni MDCXXII, ossa sancti hujus Præsulis translata sunt ad novum altare, sibi erectum in fronte dextræ navis (tres enim sunt) ad latus sacelli majoris, cum variis aliis Reliquiis, cupressina in capsa compositis ; inter quas nominatim censetur maxilla inferior, etiam nunc dentata, S. Antigii, nostri quondam Episcopi, hic etiam quiescentis; F et particulæ de SS. Petro, Paulo, Sinerio, Theopompo ac ceteris, quorum nomina propter nimiam vetustatem legi ultra nequeunt.

iterumque an. 1604

anno 1622

15 Ex tunc decursis aliquot lustris, impetravit a monachis religiosa pietas Rutilii Calini nobilis Brixiani, ut sibi liceret impendiis propriis ornare sacellum et altare S. Honorii : quod pium opus ne auctoris morte interruptum maneret fecit Rutilii filius Vincentius, qui cœpta paterna absolvit, ac super altare collocavit tabulam, manu Bernardini Gaudini, nobilis etiam Brixiani, eleganter depictam ; qua exprimitur Sanctus, in aere consistens, benedicere infirmis variis salutem poscentibus : ipsum vero altare vacuum est relictum, ut intra se posset capere novam arcam, sacro corpori Reliquiisque adjunctis fabricandam. Quæ dum fiunt delata sunt in sacrarium sacra pignora anno MDCXLV die XXV Septembris, ibique servata non sine continuo lumine ardentis semper ante ipsa lampadis, et multorum accursu ad ea veneranda : Tandem sequenti anno et mensis Martii die XXV, in quam etiam Dominica palmarum cadebat, cum festo Annuntiationis concurrens, toto marmoreo opere absoluto, Horatius Barbisoni, tunc Abbas, intra plumbeam capsam vestitam rubeo serico reposuit sancti Præsulis lipsana,

et altari sacelloque structis ex marmore,

anno 1646

A na, candido involuta linteo, cum hac inscriptione : sacra Honorii Episcopi ossa.

Reliquiæ ejus aliquæ distribuuntur,

16 Hac occasione separatum est a reliquis os unius tibiæ, donatumque Georgio Contareno, Nobili Veneto, urbi nostræ cum titulo Potestatis præfecto : item unius pedis talus, quem daret ecclesiæ Offlagensi, ubi Contarena familia fundos suos habet. Pars etiam costæ data Vicario Episcopatus Brixiensis Generali, et hujus monasterii Conservatori, Georgio Serinæ, Canonico Pœnitentiario : ejusdem vero costæ pars altera obtigit nobili viro Antonio Saccoldo Presbytero, ut eam pro consolatione sua suorumque fratrum Josephi et Laurentii, qui ejusmodi gratiam postularant, transferret Roncadellam, ad sui istic prædii oratorium locupletandum. Denique Thomas Homius, Brixianus chirurgus, ad recognitionem sacrorum ossium adhibitus arbiter, permissus est articulum digiti habere.

cetera intra arcam marmoream clauduntur,

17 Alia capsella plumbea, similiter parata ornataque, excepit Reliquias ceteras supra nominatas cum hac epigraphe : Reliquiæ Sanctorum : atque ita vacua remansit vetus capsa cupressina. Plumbeæ vero D capsellæ, cum publicis instrumentis huc spectantibus, diligenter clausæ sunt intra aliam plumbeam beneque ferruminatam : quæ sub noctem prædictæ diei, privatim est reposita intra speciosam ex albo ligustico marmore arculam, cui ejusdem materiæ commissum est operculum : et fronti arculæ inscripta hæc verba, omni legere volenti conspicua futura, S. Honorii Episcopi Brixiensis sacra ossa. Denique intra ipsum altare hæc quoque arcula est collocata, sub firma quidem custodia, tali tamen ut conspici possit per craticulam, ex ferro inaurato fabricatam. Quia vero ad capitis dolores leniendos S. Honorii patrocinium invocare solent Brixiani, maxime die XXIV Aprilis, quando agitur ejus festivitas sub ritu Officii duplicis ; in utroque altaris latere relictæ sunt fenestellæ, quæ isto die aperiuntur, ut per ipsas capita possit transmittere multitudo accurrentium, et hunc Sancto honori exhibentium, quo testentur ei se suorum capitum salutem credere.

EX ITAL. FAYNE.

auxilium pro capitis dolore petitur.

E

DE SANCTO MELLITO,

E

G. H.

PRIMO EPISCOPO LODINENSI,

ET TERTIO ARCHIEPISCOPO CANTUARIENSI IN ANGLIA.

ANNO DCXXIV

Sanctum Episcopum Mellitum, hoc XXIV *Aprilis anno* DCXXIV, *vita fuisse functum, constat infra ex Vita, quam ex historia Anglicana Venerabilis Bedæ collectam damus, et aliquot Notationibus illustramus. Prædicto die passim omnibus Fastis Ecclesiasticis adscriptus est, atque imprimis Beda in suo genuino Martyrologio ista habet :* VIII Kalendas Maji, depositio Melliti, Episcopi in Britannia. *Eadem habent Rabanus et Usuardus : sed hic* Archiepiscopum *scribit : Ado ista addit :* Qui tertius post Augustinum Dorovernensem Ecclesiam suscepit, *quam rexit annos quinque, sepultus in monasterio in ecclesia S. Petri, octavo Kalendas Maii, anno ab Incarnatione Domini* DCXXIV. *Similia habent Notkerus et passim recentiores. In hodierno Martyrologio Romano istud elogium habetur :* In Anglia depositio S. Melliti Episcopi, qui a S. Gregorio in Angliam missus, Orientales Saxones et Regem ipsorum ad fidem convertit.

Memoria in sacris fastis.

C

S. Melliti Reliquiæ quædam in ecclesia S. Pauli Londinensi in brachiis argenteis olim adservabantur, uti ex Inventariis anno MCCXCVIII *factis, et a Willia Dugdalio in Historia Ecclesiæ S. Pauli relatis, tradit Mabillon tomo 2 Actorum Ordinis Benedictini in elogio S. Melliti : quem ipse, post Trithemium et alios Martyrologos Benedictinos, suæ religioni adscribit. S. Gregorius etiam* Abbatem *appellat ; sed dubitat Mabillon, qua de causa : an scilicet* fuerit Abbas monasterii S. Andreæ, an Patriarchii Lateranensis, monachis Cassinatibus attributi, an tantum Abbas seu Prælatus eorum, quos Gregorius Augustino subsidiarios delegabat.

Reliquiæ,

dignitas Abbatis,

Subjungimus Actis ex Beda collectis pauca miracula, a Capgravio in Legenda Angliæ olim excusa : quibus videtur, addi posse, quod apud Bedam non habetur, et passim ab aliis narratur, scilicet Londinensem Ecclesiam fuisse a S. Petro dedicatam, nocte ultima prævia, quam esset S. Mellitus eam consecraturus. Eam historiam late deducit Ealredus in Vita S. Eduardi Regis et Confessoris capite quinto, secundum nostram divisionem Vitæ, ad diem V Januarii illustratæ. Eamdem proferunt Willelmus Malmesburiensis, lib. 2 de Pontificibus Anglis, et alii octo auctores tomo I *Monastici Anglicani a pagina* 55. *producti, quos istic benevolus Lector poterit reperire.*

Miracula.

VITA

Ex Historia Ecclesiastica Venerabilis Bedæ.

Papa *a* Gregorius *b* Augustino Episcopo (quia suggesserat ei, multam quidem sibi esse messem, sed operarios paucos) misit cum *c* Legatariis suis plures cooperatores ac verbi ministros : in quibus primi et præcipui erant Mellitus, *d* Justus, Paulinus, Ruffinianus : et per eos generaliter universa, quæ ad cultum erant ac ministerium ecclesiæ necessaria, vasa videlicet sacra et vestimenta altarium, ornamenta quoque ecclesiarum, et sacerdotalia vel clericalia indumenta : sanctorum etiam Apostolorum ac Martyrum reliquias, necnon et codices plurimos. Misit etiam litteras, in quibus significat, se ei pallium direxisse.

a b Lib. 1 c. 29

c

d

Missus a S Gregorio in Angliam,

F

2 Abeuntibus autem præfatis Legatariis, misit post eos beatus Pater Gregorius litteras memoratu dignas, in quibus aperte, quam studiose erga salvationem nostræ gentis invigilaverit, ostendit, ita scribens : Dilectissimo filio Mellito Abbati Gregorius Servus Servorum Dei. Post discessum congregationis nostræ, quæ tecum est, valde sumus suspensi redditi, quia nihil de prosperitate vestri itineris audisse nos contigit. Cum ergo Deus omnipotens vos ad Reverendissimum virum fratrem nostrum Augustinum Episcopum perduxerit, dicite ei, quid diu mecum de causa Anglorum cogitans tractavi ; videlicet quia fana idolorum destrui in ea lem gente minime debeant, sed ipsa, quæ in eis sunt idola destruantur, aqua benedicta in eisdem fanis aspergatur, altaria construantur, Reliquiæ componantur... Deus te incolumem custodiat, dilectissime fili. Data die quintodecimo Kalendarum Augustarum, imperante Domino nostro Mauritio Tiberio piissimo Augusto, anno nono decimo, post Consulatum ejusdem Domini anno octavo decimo, Indictione quarta. *e*

cap. 30

submissis ab eo litteris salutatus,

e Lib. 2 c. 3

3 Anno Dominicæ incarnationis sexcentesimo quarto, Augustinus Britanniarum Archiepiscopus ordinavit

A ordinavit duos Episcopos, Mellitum videlicet et Justum: Mellitum quidem, ad prædicandum provinciæ Orientalium Saxonum, qui Thamesi fluvio dirimuntur a Cantio, et ipsi Orientali mari contigui, quorum metropolis Londonia *f* civitas est, super ripam præfati fluminis posita, et ipsa multorum emporium populorum, terra marique venientium: in qua videlicet gente tunc temporis *g* Saberethus, nepos *h* Edelberthi ex sorore Ricula, regnavit, quamvis sub potestate positus ejusdem Edelberthi, qui omnibus usque ad terminum Humbri fluminis, Anglorum gentibus imperabat. Ubi vero et hæc provincia verbum veritatis, prædicante Mellito, accepit; fecit Rex Edelberthus in civitate Londonia ecclesiam S. Pauli Apostoli, in qua locum Sedis Episcopalis et ipse et successores ejus haberent. Justum vero in ipso Cantio Augustinus ordinavit Episcopum in civitate Doroverni (quam gens Anglorum, a primario quodam illius, qui dicebatur Rof, Roffechester, cognominat; distat autem a Doroverni millibus passuum ferme viginti quatuor ad Occidentem) in qua rex Edelberthus ecclesiam B. Andreæ Apostoli fecit: qui etiam Episcopis utriusque hujus Ecclesiæ dono multa, sicut et Dorovernensis, obtulit; B sed et territoria ac possessiones in usum eorum; qui erant cum Episcopis, adjecit.

EX BEDA. a S. Augustino ordinatur Episcopus, f g h

erecta Londini Cathedra,

4 [Deinde, cum jam obiisset Augustinus,] Mellitus Londoniæ Episcopus venit Romam, de necessariis ecclesiæ Anglorum causis cum Apostolico Papa *i* Bonifacio *k* tractaturus. Et cum idem Papa reverendissimus cogeret Synodum Episcoporum Italiæ, de vita monachorum et quiete ordinaturus, et ipse Mellitus inter eos assedit anno octavo Imperii Phocatis Principis *l* Indictione XIII, tertia die Kalendarum Majarum: ut quæque regulariter erant decreta, sua quoque auctoritate subscribens confirmaret, ac in Britanniam rediens, secum Anglorum Ecclesiæ mandata atque observanda deferret; una cum epistolis, quas idem Pontifex Deo dilecto Archiepiscopo Laurentio et Clero universo, similiter Edelbertho Regi atque genti Anglorum direxit.

i k reversus Romam, interest Synodo: l

5 At vero post mortem *m* Edelberthi, cum filius ejus Eadbaldus regni gubernacula suscepisset, magno tenellis adhuc ibi Ecclesiæ crementis detrimento fuit. Siquidem non solum Christi fidem recipere noluerat, sed et fornicatione pollutus est tali, qualem nec inter gentes auditam Apostolus testatur, C ita ut uxorem patris haberet: quo utroque scelere occasionem dedit ad priorem vomitum revertendi iis, qui sub imperio sui parentis, vel favore vel timore regio, fidei et castimoniæ jura susceperant. Nec supernæ flagella districtionis perfido Regi castigando vel corrigendo defuere: nam crebra mentis vesania, et spiritus immundi invasione premebatur. Auxit autem procellam hujusmodi perturbationis etiam mors Saberethi Regis Orientalium Saxonum: qui ubi regna perennia petens, tres filios suos, qui pagani perduraverant, regni temporalis heredes reliquit, cœperunt illi mox idololatriæ, quam, vivente eo, aliquantulum intermisisse videbantur, palam servire, subjectisque populis idola colendi liberam dare licentiam. Cumque viderent Pontificem celebratis in Ecclesia Missarum solenniis, Eucharistiam populo dare, dicebant, ut vulgo fertur, ad eum, barbara inflati stultitia: Quare non et nobis porrigis panem nitidum, quem et patri nostro Saba (sic namque eum appellare consueverant) dabas, et populo adhuc dare in ecclesia non desistis? Quibus ille respondebat: Si vultus ablui fonte illo salutari, quo pater vester ablutus est, potestis etiam panis sancti, cui ille participabat, esse participes: sin autem lavacrum vitæ contemnitis, nullatenus valetis panem vitæ percipere. At illi: Nolumus, inquiunt, fontem illum intrare: quia nec illo opus nos habere novimus: sed D tamen pane illo refici volumus. Cumque diligenter ac sæpe ab illo essent admoniti, nequaquam fieri posse, ut absque purgatione sacrosancta quis oblationi sacrosancta communicet, ad ultimum furore commoti, aiebant: Sinon vis assentire nobis in tam facili causa, quam petimus, non poteris jam in nostra provincia demorari: et expulerunt eum, ac de suo regno cum suis abire jusserunt. Qui expulsus inde, venit Cantium, tractaturus cum Laurentio et Justo Coepiscopis, quid in his esset agendum: decretumque est communi consilio, quia satius esset, ut omnes in patriam redeuntes, libera ibi mente Domino deservirent, quam inter rebelles fidei barbaros sine fructu residerent. Discessere itaque primo Mellitus ac Justus atque ad partes Galliæ secessere, ibi rerum finem expectare disponentes. Sed non multo post tempore Reges, qui præconem a se veritatis expulerant, et dæmoniacis cultibus impune serviebant, egressi contra gentem *n* Genissorum in prælium, omnes pariter cum sua militia corruerunt: nec sic, licet auctoribus perditis, excitatum ad scelera vulgus potuit corrigi, atque ad simplicitatem fidei et caritatis, quæ est in Christo, revocari.

m

a succedentibus Regibus idololatris vexatur:

negat iis sacram Eucharistiam:

expulsus a Sede abit in Gallias:

n

E 6 [Postea autem Eadbaldus Rex] anathematizato omni idololatriæ cultu, abdicato connubio non legitimo, suscepit fidem Christi, et baptizatus, Ecclesiæ rebus, quantum valuit, in omnibus consulere ac favere curavit. Misit etiam in Galliam, et revocavit Mellitum et Justum, eosque ad suas Ecclesias libere instituendas redire præcepit. Qui post annum, ex quo abierant, reversi sunt: et Justus quidem ad civitatem Roffi, cui præfuerat, rediit: Mellitum vero Londinenses Episcopum recipere noluerunt, idololatris Pontificibus magis servire gaudentes: non enim tanta erat ei, quanta patri ipsius regni potestas, ut etiam nolentibus ac contradicentibus Paganis Antistitem suæ posset Ecclesiæ reddere. Verumtamen ipse cum sua gente, ex quo ad Dominum conversus est, divinis se studuit mancipare præceptis. Denique et in monasterio beatissimi Apostolorum principis, ecclesiam sanctæ Dei Genitricis fecit, quam consecravit Archiepiscopus Mellitus.

revocatus Londini non recipitur,

ecclesiam in Westmonasterio dedicat,

7 Hoc etiam regnante Rege, beatus Archiepiscopus Laurentius regnum cœleste conscendit, atque in ecclesia et monasterio S. Apostoli Petri, juxta prædecessorem suum Augustinum, sepultus est die quarto Nonarum Februariarum. *o* Post quem Mellitus, qui erat Lon- F doniæ Episcopus, Sedem Dorovernensis Ecclesiæ ab Augustino suscepit: Justus autem adhuc superstes, Roffensem regebat Ecclesiam. Qui cum magna Ecclesiam Anglorum cura ac labore gubernarent, susceperunt scripta exhortatoria a Pontifice Romanæ et Apostolicæ Sedis *p* Bonifacio, qui post Deus dedit Ecclesiæ præfuit anno incarnationis Dominicæ DCXVIII. Erat autem Mellitus quidem corporis infirmitate, id est, podagra gravatus: sed mentis gressibus sanus, alacriter terrena quæque transiliens, atque ad cœlestia regna semper amanda, petenda et quærenda pervolans. Erat carnis origine nobilis, sed culmine mentis nobilior. Denique (ut unum virtutis ejus, unde cetera intelligi possint, testimonium referam) tempore quodam civitas Dorovernensis, per culpam incuriæ igne correpta, crebrescentibus cœpit flammis consumi: quibus cum nullo aquarum injectu posset aliquis obsistere, jamque civitatis esset pars vastata non minima atque ad *q* Episcopium furens se flamma dilataret; confidens Episcopus in divinum, ubi humanum deerat, auxilium, jussit se obviam sævientibus et huc illucque volantibus ignium globis efferri. Erat autem eo loci, ubi flammarum impetus maxime incumbebat, martyrium beatorum quatuor Coronatorum. Ibi ergo perlatus obsequentum manibus Episcopus,

o Creatur Archiepiscopus Cantuariensis: p

q precibus incendium extinguit:

A scopus, cœpit orando periculum infirmus abigere, quod firma fortium manus multum laborando nequiverat. Nec mora, ventus, qui a meridie flans, urbi incendia sparserat; contra meridiem reflexus, primo vim furoris sui a læsione locorum, quæ contra erant, abstraxit; ac mox funditus quiescendo, flammis pariter sopitis atque extructis, compescuit. Et quia vir Dei igne divinæ caritatis fortiter ardebat, qui tempestates potestatum aerearum a sua suorumque læsione crebris orationibus vel exhortationibus repellere consueverat, merito ventis flammisque mundialibus prævalere, et ne sibi suisque nocerent, obtinere poterat. Et hic ergo, postquam annis quinque rexit ecclesiam, Eadbaldo regnante migravit ad cœlos, sepultusque est cum Patribus suis in sæpedicto monasterio et ecclesia beatissimi principis Apostolorum, anno ab incarnatione Domini sexcentesimo vigesimoquarto, die octavo Kalendarum Majarum.

moritur 24 Aprilis anno 624.

ANNOTATA.

a *Gregorii Magni Acta illustravimus* 12 *Martii. Agitur autem de S. Mellito aliisque in Angliam Missis in priori Vita num* 18, *et in altera per Joannem Diaconum lib.* 2 *num.* 37.

B

b *S. Augustinus colitur* 26 *Maii, in cujus Actis per Gotselinum res gestæ S. Melliti ut plurimum continentur.*

c *Hi erant, S. Laurentius* 2 *Archiepiscopus Cantuariensis, cujus Acta dedimus* 2 *Februarii, et Petrus monachus, a S. Augustino Romam missi.*

d *Coluntur, S. Justus* 10 *Novembris : at Paulinus, primus Eboracensis Archiepiscopus,* 10 *Octobris.*

e *Annum hi characteres indicant* 601.

f Londonia,) *seu* Londinum *est in provincia Middelsexta, sed Regibus Orientalium Saxonum sive Estsexiæ subjecta.*

g Saberethus *alias* Sebertus *regnavit ab anno* 596 *usque ad annum* 615.

h *Acta S. Ethelberti illustravimus* 24 *Februarii, quæ consulat Lector.*

i *Anno* 608.

k *Hic est Bonifacius* 4, *qui præfuit Ecclesiæ a* 16 *Septembris anni* 607, *usque ad* 8 *Maii anni* 614.

l *Ergo anno* 610.

m *Anno* 616, *uti ad ejus Vitam demonstratur.*

n Gevissi *sunt populi in Westsexia sive apud Occidentales Saxones.*

C

o *Anno* 619.

p *Mortuo S. Deusdedit* 8 *Novembris anno* 617 *successit* 29 *Decembris Bonifacius quintus.*

q Episcopum *passim legitur in MSS. et impressis : sed apparet de loco, non persona, agi.*

MIRACULA

Ex Legenda Anglicana Joannis Capgravii.

Anus quædam honestæ vitæ erga S. Augustinum sociosque ejus devotissima, frequenter adesse, orare, luminaria accendere, opertoria sanctorum corporum pura et nitida servare solebat. Quadam autem die cum fessa ab oratione dormire inciperet, cereus ardens coram S. Augustino negligenter extinctus, nidorem dabat, et exhausta luce fumabat. Et ecce videt in visu B. Mellitum, de monumento surgentem, et cum magna indignatione increpantem illam, et dicentem ; Unde tibi hæc audacia, ut hic dormias, et Patronum nostrum Augustinum, nosque ejus collegas sine lucis honore, relinquas? Et extenta manu ingentem dormienti alapam incussit. Ad ictum vero inflictum evigilans, vidit apertis oculis Sanctum a se redeuntem et tumbam suam ingredientem. Adeo autem rubebant signa digitorum et palmæ ferientis, ac si recenti sanguine distincta essent.

D

EX BEDA Lumen ad sepulcrum negligenter custodiens,

A S. Mellito apparente monetur :

2 Mulier quædam, podagrica et chiragrica infirmitate astricta, pedibus prodire, de lectulo surgere, manus ad os levare non valens, fusa ad B. Mellitum prece, moribunda ad vitam subito rediit, omnem dolorem exuit, salutem induit, et ad sua gratias agens lætanter rediit.

Sanantur podagrica et chiragrica :

E

3 Miles quidam gravi morbo detentus, vidit Mellitum Pontificalibus indutum sibi adstare ac dicere : Te, inquit jam sospitem ab hoc lecto ægritudinis jubet surgere, cui data est potestas curationis tuæ. Ad hanc vocem miles sanus effectus, quis sibi succurrere dignatus sit, inquisivit. Et ille, Ego, inquit sum Mellitus, qui Augustino in Pontificatu successi tertius.

gravi morbo detentus :

4 Juvenis quidam Cantuariæ, simplex et neminem lædens, et de possessione sua pauperibus distribuens, B. Mellitum in magna veneratione habebat. Coactus demum ab amicis uxorem ducere, per totam noctem curis et questubus animum affecit, cur hæc vincula induerit, qui liber erat, et sine Domini sui et Patroni Melliti consilio hoc fecerit. Intactam autem Virginem dimittens, mane ante S. Mellitum multis precibus et suspiriis salutare exigit responsum. Soporato tandem Sanctus adstitit Mellitus, hortatur, imperat, ut sponsam suam, debita dote reddita, parentibus intactam restituat, et ipse castitatis viam usque in finem tenere studeat. Evigilans autem juvenis, quod jussum fuerat, quantocius implere festinavit.

ejus apparentis jussu virginitas servatur,

5 Post centum autem lustra translato corpore S. Augustini et Sociorum ejus, quidam miles, cujus oculum carbunculus possederat, inter densos cuneos brachium protendit ; extremam partem vectis, quo B. Melliti feretrum portabatur, summis digitis contigit ; ipsumque tactum, quasi collyrium et optimum unguentum morbido oculo infricuit : et statim sanies pestifera defluxit, et omnem dolorem subita salus, ut lux tenebras, effugavit. Post Missarum vero celebrationem adjunguntur Augustino digni sacerdotes, prior Laurentius a dextris, secundus Mellitus a sinistris.

F

curatur carbunculus oculi.

DE SANCTIS VIRGINIBUS,

BOVA ABBATISSA ET DODA SANCTIMONIALI, REMIS IN GALLIA.

SECUL. VII

Amplissima Remorum civitas, antiquus Durocortorum dicta, ac Belgicæ secundæ metropolis, inter alios et quamplurimos Sanctos hoc XXIV Aprilis, veneratur SS. Bovam et Dodam Virgines : quarum notitia est inscripta in pervetusto et optimæ fidei Martyrologio, Usuardi nomen præferente, his verbis : Remis civitate natalis sanctarum Virginum Bovæ atque Dodæ. *Quæ plane eadem leguntur in MS. Adone monasterii S. Laurentii apud Leodienses, et in Additionibus Molani ad Usuardum, quæ citatis in hodierno Martyrologio Romano. Earumdem etiam meminerunt MS. Florarium Sanctorum, Grevenus,*

Nomen in sacris fastis :

A *Grevenus, Maurolycus, Felicius, Galesinius, Canisius, et cum longo encomio Saussayus in Martyrologio Gallicano. Duplicia habemus Ecclesiæ Metropolitanæ Remensis Breviaria, priora, auctoritate Caroli a Lotharingia Archiepiscopi anno* MDLXVII *editæ, in quibus Officium SS. Bovæ et Dodæ permittitur ex devotione recitandum, posteriora auctoritate Ludovici a Lotharingia Archiepiscopi anno* MDCXIV *permissa vulgari, in quibus præscribitur Officium ex præcepto recitandum sub ritu semiduplicis, cum tribus Lectionibus propriis ad Matutinum in secundo Nocturno.*

AUCTORE G. H.

cultus in Breviariis Remensibus :

Vita ex MSS. editur.

2 *Vita ejus olim scripta flammis crusta traditur, ac tum ex rogatu sanctimonialium, suggerentium quæ noverant, et ab aliis etiam vita functis acceperant, alia Acta fuerunt composita, quæ nos, Romæ in antiquo Codice MS. Serenissimæ Christinæ Reginæ Sueciæ, numero* 141 *signato reperta, hic integra damus, ac nihilominus gratanter agnoscimus, quod eorum partem ex MS. Breviario monasterii sanctimonialium antea submiserit Henricus Marcellius Societatis Jesu.*

Elogium ex Flodoardo,

3 *Flodoardus, Ecclesiæ Remensis Presbyter ac Canonicus, in Historia Ecclesiæ Remensis seculo Christi decimo scripta, lib.* 4 *cap.* 38, *de Sanctis hisce Virginibus earumque monasterio ista tradit :* B Plures apud nos quondam Sanctorum fuere basilicæ, sed et monasteria infra vel circa Remensem hanc urbem, quæ modo non haberi probantur. Duo tamen adhuc supersunt infra urbem puellarum monasteria : quorum unum, quod Superius a situ scilicet loci nuncupatur, S. Baldericus Presbyter cum sorore sua Bova, ejusdem cœnobii postmodum Abbatissa, in honore S. Mariæ vel S. Petri construxisse traditur. Qui regali progenie exorti fuisse referuntur, patre scilicet Sigeberto Rege, habentes neptem nomine Dodam, castissimam puellam : quæ desponsata fuisse fertur cuidam Magnati ejusdem Regis Sigeberti : quamque præfata ipsius amita Bova instituens, ad serviendum Deo servandamque perpetuo virginitatem, ab amore terreni avertit sponsi. Qui cum sibi adversaretur, Sponsam innitens eamdem corripere, ascenso equo; dum id conatur quoquo modo adimplere; furente lapsus ab equo, fractis cervicibus traditur interiisse. Beata denique Doda in castitatis proposito permanens, amitæ suæ in ejusdem monasterii successit regimine : quæ præceptum immunitatis a Principe Pipino eidem postmodum obtinuit fieri cœnobio. Quarum corpora in ecclesia extra muros urbis, ubi primum C fuerat puellarum monasterium, tumulata diu quieverunt, donec postmodum revelationibus elevata, et ad hanc novam sunt ecclesiam perlata, ibidemque venerabiliter collocata, continua honorificantur inibi Deo famulantium reverentia puellarum.

et miracula indicata.

4 *Dein cap.* 44 *idem Flodoardus ista habet :* In præmemorato puellarum monasterio, in quo præfatarum SS. Bovæ ac Dodæ translata præfati sumus corpora, nonnulla postmodum patrata probantur miracula : ubi frigoriticis atque diversis ægritudinibus occupati venientes, optata merentur sospitate donari, maxime in die Solennitatis earumdem. In qua quædam nuper puella, auditu frustrata, ut invaletudinis sensus hujus obturatis meatibus, interventu earumdem Sanctarum Christi Sponsarum, perdita dudum munia recipere meruit aurium. *Hæc Flodoardus, a quo auctor Vitæ dissentit circa regimen monasterii, quod Dodam ait semper refutasse; ac circa hujus Sponsum, qui assumpta vita monastica dicitur Sancto fine quievisse. At monasterium hoc Sanctimonialium, ubi eorum Reliquiæ servantur, etiamnum sub nomine S. Petri permanet Ordinis Benedictini, cui hæ Virgines etiam adscribuntur in Fastis monasticis Wionis, Dorganii, Menardi, Bucelini. At Mabillon in seculo secundo Benedictino, sive Christi septimo, maluit* D *illas inter Sanctos prætermissos collocare, sic tamen ut earum nominibus præposuerit* asteriscum, designaturum quod* videantur esse Germanæ Benedictinæ; *fortassis intendens hac ratione dubiæ causæ arbitrium, cum bona suorum Benedictinorum gratia, declinare.*

an Ordinis Benedictini ?

VITA

Ex MS. codice Serenissimæ Christinæ Reginæ Sueciæ.

PROLOGUS TRIPLEX.

Quisquis orthodoxæ fidei aliqua in templo Dei desideranter ambit offerre munuscula, totis nisibus conari debet; quatenus Deo digna, et multis proficua ejus sint munera. Si talia constiterit esse, qualia hæc, cupimus manere per tempora posteris profutura. Et ut hoc queat peragere quisque devotus, ille invocandus et humiliter supplicandus præstat, ex quo, et per quem, et in quo sanctificantur cuncta votiva; id est, Christus Jesus Dei virtus et Dei sapientia, Verbum sine fine atque principio, cujus nomine clausa referuntur et secreta panduntur : qui cum esset ante tempora in sinu Patris, id est natura incogitabili summæ Divinitatis, E ut nos suæ claritatis faceret esse participes, manens per omnia quod erat, nostræ mortalitatis naturam non dedignatus est sumere, sancto Spiritu conceptam : quo nos non permaneremus quod eramus, iræ scilicet atque perditionis captivata proles. Idcirco quemque fidelium oportet, quæcumque valet beneficia, Deo Patri per Filium ejus in Spiritu sancto perferre devota, et ejus laudibus digna, orationum muniis referta, virtutum muneribus adornata, precum moliminibus suffulta; ut Deus natura invisibilis, per hujusmodi bonorum incrementa operum visibilis in fidelibus suis appareat, et ejus sint in recompensatione sanctissima, cujus datione extiterunt votiva. Hoc tamen de Christianæ fidei dulcedine paucis prælibare curavimus, quatenus lumen sequentis operis, paulatim innotesceret fidelibus; et diligentius eis patesceret, ad quas partes hæc oratio fidei dirigeretur : ad sanctarum videlicet Virginum Bovæ atque Dodæ vitam : quæ eamdem porro fidem corde tenentes, et opere hujus fidei præcepta complentes, ad summæ felicitatis gaudia pervenerunt. Quarum actus, et officia posteris proponimus, Deo adminiculante et earum intercessionibus, propalare; quatenus noverint, non minoris thesauri donaria Jesum F earum in mentibus posuisse, quam aliarum, quarum gesta atque emolumenta multipliciter narrantur divina, quæ currentibus per singula omnino patescent mirifica. Ceterum quibus ad tam arduum culmen hortantibus pertingere ausi simus, nulla acrioris ingenii gratia suffulti, non differemus enudare : duabus equidem sacris Virginibus ejusdem monasterii, in quo hæc beata jacent pignora; Eva scilicet atque Gertrude, quæ earumdem vitam Virginum nobis palam fecerunt, a pluribus quæ obierunt relatam sibi Sororibus, quibus etiam, crebrius moniti, nihil proprii officii negare poteramus; potius negotium quod per dilectionem operatur pensantes, quam scientiæ confidentes nostræ tanti operis dignitatem supplere. Fatebantur etenim prædictæ puellæ, nostræ potius adscribi potuisse desidiæ quam inscientiæ, si id pernegaremus, quod secundum opinionem earum, intercessionibus Sororum totius cœnobii, et maxime sanctarum Virginum de quibus eramus locuturi, et Dei insuper adjuti auxilio, valeremus explere. His igitur ita præsignatis, et quæ cupimus edicere summotenus prælibatis, ad opus desiderandum perveniamus. a

Perfecta opera Deo offerenda,

exemplo SS. Bovæ et Dodæ.

Harum Vita scribitur

sanctimonialium materiam suggerentium rogatu.

2 Nemo miretur si nos per multa periclitemur, actus SS. Bovæ atque Dodæ Virginum denuo retexentes,

Liber crassus de vita et miraculis SS. Bovæ et Dodæ, flammis exustus,

A texentes, cum priorem librum, qui de Vita earum editus ad volumen usque magnum excreverat, neque viderimus, neque qui vel quæ eum se vidisse testaretur valuerimus invenire. Verumtamen auditu didicimus a pluribus Sororum, quod in eodem monasterio, in quo supradictæ Virgines requiescunt, armarium quoddam fuerit, in quo volumina librorum perplura extabant recondita, simulque opum divitiæ maximarum; pallia scilicet holoserica auroque rigentia, vasa quoque aurea atque argentea, miris opificum ingeniis prædita, diversisque exasperata sculpturis, et peripetasmata sive diversorum aulæa generum, multaque præterea ejusdem monasterii ornamenta, quæ propter temporis longævitatem a memoria recesserunt, atque usu ipso obsoluerunt. Inter quæ ipsa etiam liber ille, qui Beatarum actus Virginum continebat et ortus, diversarumque signa virtutum, flammis odibilibus perustus est: qui potius utilitate sua, quam ad exempla sanctorum operum prodebat, aliis quam suæ taxationis pretio damnum ingessit. Ex eo igitur tempore viduatæ pene fuerunt sanctarum Virginum solennitates Lectionibus et Responsoriis propriorum actuum et miraculorum retroactorum, nisi quod aliarum Virginum communia recitabantur Officia, usque ad hoc tempus, in quo B Divina propitiante clementia et Spiritu sancto inspirante, qui pridem illi aspiraverat, qui præfatum libellum dictaverat, nos tentamus perusta reintegrare. Quos rei lectorem præmonemus, ne qua violentia verba redarguat rusticana, non rhetoricis flosculis ornata, nec libellis pensilibus trutinata, et entimematibus aut soritis obscurissimis retorta, sed ad utilitatem simplicium auditorum promulgata noscat: quia maluimus legentem oblectari rebus Divinis, quam verbis nimium hærere fucatis. Unde veniam magnopere poscimus, flexis cordis suffragibus, quo si quid ineptius offenderit palatum, potius nostræ assignet ineptiæ, quam rerum materiæ, quæ auctioris ingenii viris reservanda, per caritatem nobis impacta extitit invitis. Quin etiam noverint nos nequaquam accuratioribus hæc renotare lectoribus, sed magis simplicioribus: utpote puellis, quæ minime argutis se gaudere profitebantur sermonibus. Inter hæc igitur ponderent res potius quam verba, quæ suorum acumina perturbant auditorum; presertim dum quidquid audierint vocibus, id arbitrantur reperire in rebus, maxime ambiguis: in quibus, dum plura unumquodque significat verbum, C per mille meandros et innumerabiles anfractus suos cogit ire sequaces. Sed hæc hactenus. Nos vero, quia per varia loquendo digressi sumus, ad dulcem materiarum relationem nostri officium styli reverti faciamus.

redintegratur,

simplici stylo pro Sanctimonialibus.

b Invocatur Spiritus sanctus.

3 *b* Summæ Divinitatis laus, et magnæ dispositionis ejus assignatio est, dum Christi servorum seu ancillarum ingenia vel beatitudo, per eorum opera, quantum humanus censet intuitus, divina, et miraculorum judiciis approbata, scriptis memoriæ futurorum mandantur: quia quidquid fideles sanctarum operantur virtutum, in eum redundat, qui suo nutu dedit ut fierent. Quapropter nos sanctarum Virginum Bovæ, atque Dodæ vitam, mores seu actus describentes, Spiritum sanctum invocamus, qui in mentibus earum ab ipsa nativitate habitans, dedit eis mirabiliter vivere, et mirabilius operari: quatenus mirificis extrinsecus appareret operibus, qui habitator mentes earum regeret intrinsecus: et qui eis concessit mira peragere, nobis ad laudem sui nominis tribuat enarrare.

a *Hoc loco interponebantur aliqui tituli capitum, sed non ad finem perducti, quos omittimus, supponentes pro iis synopsim marginalem.*

b *Hinc incipiunt antiquæ Lectiones, quæ olim in monasterio harum Sanctarum recitari solebant.* D

EX MSS.

CAPUT I.

S. Bovæ ortus nobilis, educatio, vita monastica: monita ab ea Abbatissa Sanctimonialibus data.

a S. Bova regio sanguine nata,

Igitur sanctæ hujus Virginis Bovæ, jam stemma nobilitatis breviter intimetur, ut cognito ejus ingenuitatis sanguine, clarius liqueat fama, ab ejus progressa origine. Extitit enim Rege *a* Sigeberto patre progenita, qui fuit nobilissimorum oriundus Cæsarum prosapia. Hæc Virgo a primordiis cunabulorum, sacri baptismatis fonte renata, Bova ex nomine vocitata, quasi multorum adjutrix *b* est appellata, eo quod multas sui gregis Sorores ad æternum Christo auspice transmisit regnum. De hinc dulciter, ut Regalis soboles, humanis usibus alta, litteris ab ipse traditur adolescentia sacris imbuenda: in quo gymnasio litterarum non est nostri resignare, quanta facilitate præibat puellas alias. Intantum etenim sui robur ingenii paucis excreverat dieculis, ut majusculas sua ætate et scientia antecederet, et morum gravitate præiret. Cerneres etiam dulcia mirifice verba mo- E derantibus labiis, ipsa quasi trutinari lance; et mentis puritatem vocibus ipsis resonantibus, habitatorem ipsius cordis latere Spiritum sanctum. Nec mirum, cum sanctæ mentis viscera Deo pararent habitacula, et ejus vota purissima Christi manerent insignia. Per hanc igitur ætatem, coævis dulcis eloquio, majoribus subjecta obsequio, incessu pedum nobilis, breviloquio affabilis, divinis erudiebatur præceptis pariterque humanis, usque adeo, ut si quando accideret, quod post evenit; alias pernosceret et præsentibus refovere alimentis et futuris. Jam enim parabatur vas fidele in quo Spiritus sanctus suam reconderet doctrinam: quæ fidelibus dispensaretur temporis opportunitate famulabus. Apparebat siquidem in vultu jucunditas, in verbis hilaritas, in oculis humilitas, ut jam pudibunda virginitas prætenderet in specie, quod postea modificavit in opere. Morigerabatur vero natu majoribus, æqualibus etiam se similem ponderabat. Interea dum hæc agerentur, paulatim ancilla Christi ad divinum formabatur ministerium, desiderans perenni se jungere Sponso, castisque amplexibus ejus æternaliter frui, F et mente integra coaptare: quod vix jam flamma Jesu, Redemptoris sui tam dulcis atque magni, pudico posset capi pectore: illum voce, illum mente, illum totis visceribus sitiebat. Noctes trahebat insomnes, lectum uberrimis irrigabat lacrymis; longa ab imo trahens suspiria, gravissimos effundebat gemitus, ut jam vivam fatereris hostiam sanctissimis immolatam desideriis. Quid plura? quod prius conceperat in voto, postmodum patefecit exemplo.

sacris litteris imbuitur,

moribus matura,

Christum Sponsum eligit:

Remis in constructo a S. Balderico fratre monasterio:

5 Quo sororis castissimo Baldericus cognito desiderio, infra Remorum muros non longe a basilicarum porta, pretiosum condidit monasterium: de cujus mirabili structura, quia ad alia properamus, vel quia nostris temporibus jam omnino opificium illud pene cernitur destructum, omittimus in præsentiarum disserere; sed suo iterabimus in loco, prius enarratis quæ ad præsens pertinent negotium. Quo igitur monasterio ad unguem ædificato, et multis ornamentis dicato, gregeque sanctarum Virginum inibi collocato, et quæ necessaria intrinsecus et extrinsecus videbantur diligenter explicitis, prædictus vir Baldericus sororem suam cum aliis locum incolere fecit puellis. Quo spatio temporis, quis edicere queat vel officio styli apicibus denotare, quanta virtus in jejuniis, quanta assiduitas in orationibus, quod studium in lectione divina, quæ nocturnis horis vigiliæ,

cum aliis Virginibus collocatur:

Ex MSS. *et ob eximias virtutes* *in Abbatissam expetitur a sanctimonialibus:*

A vigiliæ, quæ diurnis divinarum indagatio et admonitio litterarum, ut pene si dici posset, in femineo sexu, Paulum in consolationibus, Hieronymum in reprehensionibus, Annam in jejuniis, Mariam in lacrymis, Martham prospiceres in fide. Et quid tibi plus cumulem? Omnibus se conformabat moribus ad illas, ut omnes efficeret salvas. Inter hæc siquidem sagacioris consilii Sorores, et quæ potentioris habebantur voluntatis, conciliabula cœperunt efficere castissima, tractantes quatenus sanctam Virginem Bovam super se ponerent, et matremfamilias constituerent, quo ejus dulcibus sermonibus, adjutæ orationibus, Christum sponsum, cui se devoverant in sanctimoniis consequi mererentur, et æternis in cœlo gaudiis ei conjunctæ perfruerentur. Quod audiens beata Virgo cœpit refutare pondus honoris; et quod aliæ arbitrabantur ad laudem, hæc metuebat ad pœnam. Timebat enim, ne forte callidus hostis suo latenter irreperet animo; et quod deberet peragi ad Dei laudem, ipse sua calliditate transformaret ad mortem. Honores siquidem hujus seculi aliquando bonos transvolvunt mores, et rectissimas distorquent qualitates, et directa pervertunt judicia; sicut de Saule legitur, qui antequam Rex in Israel constitueretur, humillimus

B intercessor habebatur: sed nimirum pondus honoris morum probitatem exinanivit; et pressus nimietate sublimitatis, nequivit surgere ad obedientiam laudis Dei. Cum ergo Frater præfatæ Virginis

a S. Balderico fratre inducta,

Baldericus hanc Sororum unanimem persensit voluntatem, dulcibus verbis et sanctissimis adhortationibus, persuadere cœpit suæ germanæ divinis non contraire consiliis, et potius aliarum quam suam pensare voluntatem: læto corde, et humili spiritu, quod Sorores devotis mentibus precabantur, illam suscipere fatebatur debere; et in hoc imitaretur Christum Jesum, qui non suam, sed Dei Patris venerit complere voluntatem. Quibus auditis a rigida obstinatione summovit propositum, et jugo obedientiæ animum ante ad hoc cervicosum substraxit, ambiens illud præceptum deinceps a bono Pastore Apostolorum Principi impletum peragere,

Joan 21, 17 Si diligis me, pasce oves meas; Quod est pro fiteri, si amor tuæ mentis, me e servituti obedire compulerit, meam adimple non tuam voluntatem. Cura itaque

admittit eam curam:

Matris Sororum electione communi suscepta, alteram prospiceres in negotiis monasterii, in præceptis utilibus suarum ovium; nequaquam tamen in cibis, jejuniis, orationibus, vigiliis ceterisque bonorum

C operum officiis mutatam, ne forte cum aliis prædicaret ipsa reproba fieret.

inculcat suis studium virtutum,

6 Instabat etenim lectioni, assidue divina lectitabat arcana, et quod inde carpere poterat pervigili memoriæ commendabat; ut purissima caritate quod diu ruminaverat, Sororibus castissimis diligenter eructaret. Hortabatur quandoquidem eas ad caritatem, quæ est vinculum perfectionis, non minus tamen ad humilitatem, quod est sacrarium præceptorum Dei, ad obedientiam, per quam itur ad Deum; ad laborem manuum, quod est acquisitio beatitudinis,

Psal. 127, 2 sicut David dicit Labores manuum tuarum manducabis, beatus es: quod est intelligere, in operibus sanctis constat vita æterna, non tantum in fide,

bonorum operum exercitium,

quæ sine operum supplemento otiosa est, secundum hæreticos, qui suis profitentur seductis sequacibus tantum credere, et quæcumque vultis facite: quod

Jac. 20, 26 est augmentum mortis, et abolitio vitæ perennis: cum econtra Apostolus, sicut paulo ante dictum est, admoneat dicens, Fides sine opere vana est in se-

Joan. 13, 17 metipsa; et bonus Pastor suis præcipiat discipulis imo omnibus in eis fidelibus, Beati eritis, inquiens, si mea feceritis præcepta, non solummodo credideritis meis dictis. Et his rite explicitis subsequenter

fugam jactantiæ,

addidit, ut se inutiles profiterentur servos, ne bonis

D operibus insolescentes in aliquam elevarentur jactantiam; et hoc divino instinctu videtur admonere, ne corda Sanctorum gravi torpescerent veterno, et non vacantes divinis operibus dies mortis tamquam fur eos occuparet. Et David rursus idipsum sentiens, profitebatur, semel Deum locutum reddere unicui- Psal 61, 12
que juxta opera sua; sed se bis audisse, id est præceptum complesse, ut semel sit Deum præcipere, et bis sit operari (quæ duo juncta simul perfectum reddunt fidelem) aut etiam secundum aliquos illud quod sequitur exponere cernitur, Quia potestas Dei et tibi Domine misericordia: ut potestas ad vindictam reproborum, misericordia ad gloriam Sanctorum pertineat; redibitio tamen operum ad utrosque; cum et illi pro malis æterna incendia, et isti pro bonis operibus sempiterna recepturi sunt præmia.

retributionem expectandam,

De hinc beata Virgo, seu sua Mater erudiebat illas honore invicem prævenire, contestans ut quanto humilior quæque earum aliis appareret et esset, tanto Deo dignior et sibi carior permaneret; magna scilicet cum gravitate loqui et dulcia et rationabilia verba, quæ vitam sonarent cœlestem, et Christi præcepta retinerent; novis rumoribus carentia,

humilitatem, *colloquia ædificativa,*

E spem futuræ beatitudinis redolentia, ut si quando aliquis, vel aliqua aforis veniens ea audiret, Dominum Jesum benediceret, qui suis ancillis tantæ rorem dulcedinis ingesserit, et per sua castissima vasa oleum suæ sanctificationis diffuderit, et igne suæ caritatis illuminaverit. His etenim, et pluribus similibus conformabat Deo digna Abbatissa Bova sibi commendatas oves, ne suæ fragilitatis immemores, paulatim exciderent a gradibus humilitatis, per quam Christo copulatæ jucundissimum ei præpararent secretarium. Ista tamen pro tempore digessimus, ut quanta diligentia summæ perfectionis sancta Mater ista gregem Virginum sibi commissum pascere cœperit, et quam diligens circa illum constiterit, præsignaretur. Ceterum suo in loco uberius de eisdem hortaminibus et subtilius eloquemur, cum de carneis punctionibus pessimæ suadelæ, quæ mentem affligere et marcidam ad divinum reddere officium consuevescunt, tractaverimus. Hæc igitur majora præstolantibus interim satis sint, et his dulcissimas reficiant mentes.

ANNOTATA.

F a *Etiam a Flodoardo dicitur* filia Regis Sigeberti, *in Lectionibus Breviarii Remensis*, a Sigeberto Rege Metensi in filiam adoptata: *quidni potius ejus neptis cum S. Balderico, ex aliqua filia Dagoberti I nata. Hujus filius fuit S. Sigebertus Rex, cujus Acta late illustravimus ad Kalendas Februarii. In Vita S. Boniti Episcopi Arvernorum, ejus olim Referendarii, ad diem* XV *Januarii edita, dicitur num.* 4 *ipse S. Sigebertus* filios *habuisse: sed antiqui auctores solum nomen Dagoberti II exprimunt: uti et nos in Diatriba de* 3 *Dagobertis diximus.*

b *Difficile est hujusmodi etymi vestigium invenire in nomine* Bovæ, *quod ut cetera tunc Francica ex Teutonicis radicibus explicandum. Existimo ita feminine dici, quomodo masculine dicitur* Bobo; *et utriusque radicem communem esse* boub, *quod Germanicis hodieque significat puerum sive pupum; Belgis quoque, sed contemptim.*

CAPUT II.

S. Dodæ ortus, educatio, et spretis nuptiis vita monastica.

Sed quoniam sacratarum Deo Virginum vitam fida relatione utcumque instituimus annotare fidelibus Christianæ religionis; et jam de ortu, et studio scientiæ,

A scientiæ, sive de prælatura sanctæ Matris super puellas, et divinorum admonitione præceptorum Dei, pauca prælibavimus; superest de ingenuitate nobilis Dodæ, neptis scilicet sanctorum Balderici et Bovæ, calentis propositi Abbatissæ, aliqua suggeramus. Hæc beata siquidem Doda nobilissima virgo; ab infantia dicitur desponsata cuidam ingenuissimo et sagacissimo viro, Regia stirpe (ut fertur) progenito, quemadmodum et ipsa regali oriunda extiterat prosapia. Sed interim ut diligenter educaretur, suæ traditur prænotatæ amitæ Bovæ Abbatissæ ab avunculo sanctissimo Balderico, ut nobiliter nobilis erudiretur, et sancta sanctis institueretur institutis. Docetur enim parvula litteris a primævo divinis, post hinc humanis; quatenus Deum Christum per divinas cognoscere, et assiduis orationibus humiliter invocare, et contra antiquissimi hostis callidissima argumenta fortiter repugnare pernosceret; per humanas vero temporali cui pacta fuerat deserviret marito, ceteraque mundialis vitæ negotia quæ se præstolabantur disponeret; et cuncta per veræ calliditatem scientiæ ordinaret, castimoniamque juris maritalis subtiliter præcaveret; ut quamB quam amore filiorum procreandorum sponso copulanda foret carneo, tamen castissimum fœdus singulari conservaret viro; et suum vas ad honorem Dei, non ad passionem obscœni desiderii tueretur. Verumtamen quod alii, ad hujus mundi solatium, et temporariæ altitudinem pompæ, terreno gaudenter ponderabant fastu; divina providentia ad sui nominis disponebat laudem, ut post supernis claruit indiciis. Diversis igitur instruebatur postmodum femineis apprime officiis; quibus artificiosa operatrix sponso placeret nobilissimo, et tanto foret conjugi dilectior, quanto in opificiis sagacioribus inveniretur eruditior. Sed quis tibi valet verbis sæpenumero replicatis contexere, quibus artificiis hæc claruerit Virgo præsertim cum ipsa ingenua Virgo ad Regios eruditur cultus, et subtilissimorum operosa argumenta opificiorum? Quidquid porro muliebria promittunt ingenia, hanc ignorasse autumari, temerarium est.

S. Doda neptis, sub cura S. Bovæ educatur; litteris instruitur, interim dum ad nuptias jam pactas adolescat:

8 Qua etenim ratione sacrarium Divinitatis, quidquam humanæ scientiæ valeret nescire; cum inter Virginum contubernia, contubernalis facta castitatis, perenni Sponso munus sinceræ integritatis conservare niteretur; ut dotem æternæ remunerationis caperet in curia policæ sedis. Lumine C etenim invisibili atque incogitabili inflammata beatissima Virgo, carnalium ignes mirabiliter vincebat amorum, illud Apostoli reminiscens, quia quæcumque hujusmodi sunt carnis tentamina paterentur, et dolores in parturiendo, et labores in educando; quia qui seminat in carne, in carne metet corruptionem; qui in spiritu, vitam metet æternam.

accenditur amore virginitatis,

Cor. 7, 28

9 Quid plura, ut breviter tibi ejus virtutes includam, præfatæ Abbatissæ, et ejus germano similis [extitit]. Dum igitur hæc agerentur, dies natura rotatiles atque nimirum celeres, sponso tamen longissimi, sponsæ vero tantum nomine, admodum citissimi explentur. Tempus id advenerat, in quo Virgo nubilis, adulta annis, marito perquiritur nobili; ut fieret copula quæ subarrhatione per tot annos fuerat protelata. Requirit igitur Princeps sponsam, quam putat sibi amicam; et dum sperat per fœdus sibi copulandam, invenit Christo maritatam. Scriptis denique dotalitiis, et servis et ancillis, multisque prædiis patrimoniorum chartis diligenter assignatis, cum magno apparatu servorum ingreditur urbem; ac fidens de amica, pervenit ad loca, in quibus cum Abbatissa dulcia profert eloquia; humili voce postulans, quatenus sibi diu expectatam quantocius reddat sponsam. Quibus acceptis sancta Mater respondisse fertur, Nihil horum sua interesse; D quorum interesset magis interpellarentur, sibi puellam a fratre commendatam, et multis sudoribus apprime eruditam, nulli sine eo reddendam. Hæc et his similia Christi ancilla prosequente, Miles infrenduit; et tota facie humanitatis eversa, nunc pallore nunc rubore, quod animus patiebatur intrinsecus, astantibus revelabat; multis assertionibus, contestans se infracturum abdita monasterii, quousque sibi pactam ab ipsis erueret penetralibus puellam.

expetitur a sponso ad monasterium progresso, ex MSS. qui cum vim minaretur,

10 Inter hæc igitur Abbatissa venerabilis, castissimo usa consilio, velatam religionis peplo puellam, quod ipsa virgo ab altari rapuerat sancto, et spontanea imposuerat capiti, sponso jussit præsentari furibundo; quo nuptam Christo, et vestibus sanctitatis opertam, juvenis revereretur contumax attrectare. Quod ille cernens, illusum se profitetur, et manu injecta nil cunctatus templum castitatis per vim ad se traxit. Sed mox claruit exemplo, cui sacratissima Virgo se per multa desideria dicaverat, Sponso. Namque audax manus, quæ castam attigerat vestem, diriguit celerius; et digiti ad volam connexi, suis deseruntur officiis; sicque totum brachium humerotenus arefactum permansit immobile, quod Christi E futurum vas attigerat. Id Miles sentiens, solotenus flexis poplitibus supernum postulat remedium ejusdem interventu Virginis, et eorum qui ad spectaculum illud confluxerant mirabile. Nec distulit pius Redemptor vota puellæ aliorumque fidelium precamina, quin etiam ejus quem delegerat sibi fidelem. Mox etenim pristinæ redditur sanitati, repentina incolumitate recepta, qui paulo ante suo præsumptu timendæ concessus fuerat speciei.

et velatam licet, ausus esset attingere corripitur brachio exarescenti, eoque sanato,

11 Illico igitur caducum cum suis illecebris nihili pendens hunc mundum, quiquid chartis ante assignatum extiterat sponsalibus sui patrimonii, idcirco Christo concedit Deo; quem heredem æternis adoptans reperire in regnis, castæ vitæ et sanctæ religioni se totum mancipavit devotus. Contulit siquidem eidem monasterio hæc supradicta, et plura alia donaria, quæ adhuc eadem retinet ecclesia; et ne hæc generaliter tibi assignata taxentur vilissima, specialiter pauca suggerentur, quæ ob ceterorum memoriam, huic tantum indidimus pittaciolo, ne fastidium congesta tibi relegendo generare videantur per plurima. *a* Noviantus scilicet ex eis fulget patrimoniis, villa pulcherrima; quæ quot retinet colonos, tot S. Petro et Abbatissæ et S. Bovæ, et F nepti ejus B. Dodæ specialius alit vernaculos, *b* hæc sex millibus a Remensi urbe distare videtur: Et *c* Vallismonasterii, potestas scilicet magna, non obfuscat sua vilitate cetera patrimoniorum sancti viri donaria, quæ ab eodem monasterio quadraginta millibus distans sua prætendit specie, quæ et quanta extiterint, quæ collata sanctæ Virgini fuerant a beato viro: Beatum nempe dicimus virum, quod, sicut relatu didicimus plurimorum, usque ad finem monachicam servaverit religionem. De cujus mirificis operibus neque adeo nobis perstat compertum, nec huic devovimus inserere opusculo etiam omnia illa, quæ de eisdem ferebantur Virginibus, ne fastidium sua quantitate lectori nimia relato ingereret: et volumen exigere viderentur dictorum pondera miraculorum. Unde quæ de sancto viro non adeo nobis manifesta lucent, maluimus silentio tegere, quam nostris scriptis profusius alligare. Sed ne tantum donativum Dei Patris per ejus Filium in Spiritu sancto mortalibus concessum, per plures annos lateret fideles, de prædictis Virginibus, solicita curiositate dignum duximus utcumque sanctis fidelibus annotare; illud præcipue admonentes, ne vilissima intueantur eloquia, sed res materiæ cordibus

plurima monasterio dona a et possessiones confert, b c vitamque monasticam assumit.

Ex MSS.

A cordibus inserant arctius, ut supra dictum est; et facta ponderent, quæ, nisi Deus inesset Virginum mentibus supradictarum, nullo modo per eas fieri valerent.

S. Doda excellit in vita monastica :

12 His itaque pro opportunitate explicitis, qualis, et quam mirabiliter religiosa post hinc usque ad mortem, in monasterio eodem, perseveraverit beata virgo Doda, sub jugo castæ religionis; per longum esset explicare: quam humilis scilicet in vultu, quam pudibunda in verbis, quam abstinens in risu, quam vilis in vestium cultu, quam prompta ad officia sibi injuncta, ut pene, si dici posset, ante inchoaret, quam verba præcipientis usque ad explendum rotarentur finem. Meditabatur deinde sedulo sacrarum arcana Scripturarum; et mysteriorum profunditates divinorum mentali recondens sacrario, animum sanctis reficiebat cibis. Pascebat denique castissimas Sororum mentes supernis deliciis in communi colloquio, adhortabatur eas in Dei servitio; illud super omnia anteponens, quatenus usque ad mortem sanctum retinerent propositum, et lucernas Christo veniente bonorum portarent operum, oleo sanctificationis perfusas, non alienæ laudis adulatione forinsecus male perlitas; et sic Agno junctæ B immaculato, perpetuis insererentur nuptiis. Hæc, et ejuscemodi beata Virgo cordibus sociarum infundens pabula, diatim vas augmentabatur idoneum, et ad omne opus bonum paratum. Sed Abbatiæ honorem, vel potius pondus juxta sagaciores, cunctis vitæ suæ diebus refutans, maluit jugo obedientiæ subesse, quam aliqua terreni fastus sublimitate præcellere.

et colloquiis sanctis :

recusat fieri Abbatissa.

ANNOTATA.

a Nogant *vulgo, notabatur in margine.*

b Sex millia *scilicet* passuum, *notantur esse* duæ leucæ: *uti mox* quadraginta millia, quatuordecim leucæ.

c Vallis monasterii *vulgo* Vaulx-monstreul.

CAPUT III.

Documenta varia a S. Bova sanctimonialibus tradita.

Verum quoniam de his, quæ nobis comperta plurimorum manifestatione constiterant, scilicet nobilitate, quæ ei a progenitoribus sublimis extabat, et C studio, et vita, et amore erga Deum, et sponso B. Dodæ sola nuncupatione, et divortio eorum, per digressionem aliquam retulimus; superest ut ad B. Bovæ veneranda documenta, quæ sibi commissas docebat puellas, stylum narrationis reverti faciamus. Adhortabatur igitur castissima Bova majores natu, ut se minusculis et ætate imbecillioribus sancta ostentarent insignia, quibus provocatæ, quæque infirma superare niterentur; et hoc satagerent cunctis nisibus, quatenus incentiva carnis, jejuniis et pertinacibus orationibus refrænarent: quia fragilis caro, puniendorum hortatrix scelerum, his gemellis vincitur virtutibus, jejunio videlicet et oratione; cum in altero eorum vitiis resistatur, et in altero mentis intentio animetur. Nempe si copulatæ extiterint virtutes, violentius resistunt inimico, cum id altera istarum submovet, per quod fomentum spinarum adversarius callidus suppeditabat; et altera id suggerit, per quod illusus creberrime dispereat, quia facilius atteritur, si ei subtrahitur quod vires cumulabat. De hinc humilitatem ut prætenderent instigabat, quæ non solum voce vel gestu corporis, verum etiam toto corde et spiritu sectanda docetur: quia per illam Deus mente cernitur, et ipsa omnium decernitur fore custos animarum, quin etiam omnium D virtutum; dum sine fundamento ceteræ videntur, et potius sunt, si hæc eas non suis propriis nutrierit alimentis. Per hanc siquidem venitur gradu facili ad alias, per eas tamen difficiliter ad hanc; sed proculdubio super limina earum tuebitur fundamentum, dum hæc, quæ est radix omnium bonorum, sibi adest. At contra superbia, omnium vitiorum nequissima, sic se quandoque solet transformando palliare, ut cunctarum putetur maxima virtutum; cum fit omnium pessima mors, et tunc præsertim cum velamento furoris addito persona videtur induci. Hæc denique pestis sublimissimam creaturam de conspectu divinæ Majestatis projecit ad teram, primum vero Protoplastum de florigera sede in hanc vallem lacrymarum propulit, in qua gemitus et querimonias ejus adhuc deflet humanum genus; quod potius ad æternam procrearetur mortem quam ad vitam, nisi benignitas Dei Patris, per Filium, sibi reconciliaret in Spiritu sancto mundum. Posthinc vero caritatem, ut minorum cordibus insererent, hortabatur; et cum ipsa primam Deum toto corde et omnibus interioribus diligerent, et piæ matri suæ scilicet Abbatissæ pio corde et purissima mente amorem castum cum sancta reverentia impertiret; E per quam, videlicet virtutem omnium aliarum præcipuam, legis præcepta supplerent, cum in hac, et Jesum super omnia, et proximos quosque sicut semetipsas amplecterentur. Hæc igitur hortamenta beatissima Virgo, et Abbatissa Bova antiquioris Sororibus ætatis crebrius infundebat, ut pabulo divinæ admonitionis ad plenum refectæ, et æternum ardenter Sponsum desiderarent, et ad ejus conspectum libentissime quantocius gauderent promoveri, et a subtilissimi hostis versipellibus ingeniis se tueri pernoscerent.

S. Bova a senioribus exigit bonum exemplum :

ad frænandam carnem commendat jejunium et orationem :

inculcat humilitatem,

horrorem superbiæ,

et caritatem mutuam :

14 Mediocribus vero non minora dispensans, persuadebat nequaquam sibi ceu Prælatæ et Matri solummodo honoris reverentiam exhibere; verum etiam suis annatis in omnibus obtemperarent, et eis cum summa subjectione obedirent in cunctis, quæ sibi præciperentur, sive manuum laboribus, seu quæcumque illa fuissent etiam extrema, quia per hanc extremorum obedientiam perveniretur ad perfectissimæ beatitudinis gloriam. Adultis igitur juvenculis, in quibus sanguis ferventior stimulis atrocioribus carnis incentiva potissimum provocare consuevit, fatebatur constantissimis indiciis fore F honorem potissimum et laudem gratissimam, a quoquam forensi non videri, et perfectissimæ palmarium constantiæ viriles refutare affatus, etiam castissimos, et malesuada eloquia (quæ quandoque convalescunt adeo, quod totum vas contremiscere faciant etiam perfectarum, ne dum teneræ ætatis, et mentem firmam a statu suæ rectitudinis aliquando summovere solent) ut venenum consummatæ mortis, a se facere aliena. His siquidem et hujuscemodi pestibus, et insuper obscenis cogitationibus Phlegethontæos opponere ignes persuadebat, dum callidus serpens suarum phantasmata imaginationum mentibus ingereret earum, et quasi in excessum suis illusionibus provocaret. De hinc cruciatus inferni, qui semper gemitus et inextricabiles suis tantisper de die in diem incolis renovant dolores, in ipsis voluptatum figuris et angustiis afflictionum percogitarent; et hujuscemodi tortiones animi et aflectiones suis ponderarent nævis originalibus, dum in semetipsis gererent, unde tentamina provocarentur.

sanctimonialibus mediæ ætatis commendat reverentiam erga seniores :

junioribus prohibet colloquia cum viris, etiam sanctis :

et contra malas cogitationes proponit cruciatus inferni.

CAPUT IV.

Beneficia a S. Balderico præstita. Hujus pius obitus. a

a

Quin etiam et hoc ad notitiam ejus perveniente, deprecabatur

A deprecabatur attentius, quatenus illo reditu aliquantisper ob ejus amorem protelato, suæ dulcedinem præsentiæ per illum diem et in crastinum, ei non abnegaret impertiri. Quod ille audiens totis nisibus refutare cœpit, protestans se multa seria ordinaturum, et monasterii sui quamplurima munia dispositurum; id ad præsens quod poscebat, nequaquam perficere debere. Sed beata Virgo ad solita recurrens præsidia, pansis palmarum velis, inter utrasque posuit caput venerabile, et fluvio lacrymarum dulciore subito effuso, virum ad pietatem inflexit benignum. Non distulit etenim pius Redemptor demonstrare in factis, quod fidelibus spoponderat dictis, Ubi sunt duo vel tres meo in nomine congregati, ibi sum inter illos. Subitanea denique excitantur fulgura, nimbi ruunt, totus aer intonat, et micantibus flammis cunctus videtur splendescere polus. Et quod de Sancto legitur Benedicto, et ejus germana Christo devotissima *b* Scholastica, id totum in caritate trium reperitur istorum; nisi quod trina Majestas unius Divinitatis magis hic cernitur fulgere, dum ad trium personarum indiscreta operatur unitas devotionem. Quod cernens castissimus Levita, de sanctitate Sororis, et sanctissima ejus spe in Christo B porrecta, lætabatur animo; sed, proposito suæ dispositionis a Sorore impedito, aliquantulum tristabatur. Non est siquidem fas arbitrari, minus in ista retentione beatam laborasse Dodam speciali oratione, dum nihil minus gaudii de præsentia sanctissimi præstolaretur viri, quam sua beatissima expectabat Abbatissa.

S. Baldericus abiturus, — Mat. 18, 20 — *ob tempestatem ad preces Sanctarum excitatam,* *b* — *retinetnr in monasterio;*

16 Sed heu! hanc brevissimam lætitiam mox longissimus consecutus est gemitus. In ipsa denique nocte, quæ superventura erat, sole hujus diei, quo hæc mira a pio Jesu patrata sunt, ad occasum devexo, insperatæ affuit occasio mortis; si mors ea dicenda est, quæ cunctos auferens dolores, pro momentaneis laboribus et citissimis sudoribus in Christi præceptis fideliter elaboratis, æternam Sanctis ingerit vitam; et perpetua felicitate in perpetuum renumeratos, indeficienti lumine perenniter donat potiri. Cœpit itaque vir beatus sentire se consuetis viribus deseri, et a solita humanæ fortitudinis virilitate desuescere. Invalescebant etenim dolores; et nimium ingruente funerea lassitudine, artus sanctissimi propriis alienabantur officiis: et interiora non solito penetrante dolore, totis corpus afflciebatur C angoribus. Interea Sanctus, suæ rememorationis sentiens adesse tempus, lætabatur quidem de spe perpetuæ beatitudinis, quam per Dei misericordiam sine dubio sperabat, et ad quam per prolixa temporis curricula maximis anhelabat desideriis; sed gregibus suorum timebat monasteriorum, ne sub ovina pelle invadentes ea lupi, occulta fraude pellicerent, et clandestina dolositate pessumdarent; maxime vero castæ sorori et amantissimæ nepti admodum metuebat, sicut pius pater, ne desertæ ab auxiliis tanti viri, in profundissimas sibi viderentur ruere calamitates. Celerius etenim solet femineus sexus, humanis *c* adjutoriis destitutus, ad profundiora labi discrimina, dum non reperit qui sibi assueta procuret solatia.

gravi morbo tentatur: — *timet ne monasteriis malum immineat,* *c*

17 Hæc igitur, et alia hujusmodi similia venerabilis Pater sancto dum volveret in pectore, accersiri præcepit sororem atque neptem: quibus indicans jam se resolvi, hortatus est, ne dolerent de ejus absentia; cum potius scirent lætari debere, quod eum per gratiam Dei fidenter crederent ire ad gloriam desideratam, et tot sudoribus apud pium Jesum impetratam. Verum summis nisibus spem suam in Christo ponerent, tota suavitate degustarent quam dulcis est Dominus, qui nusquam in se fidentibus esset defuturus, sic ut ipse pollicitus suis est fidelibus in Evangelio: Ecce ego vobiscum sum ad consum- D mationem seculi; Qua etenim ratione humana fragilitas contra hostem pugnaret invisibilem et admodum infatigabilem, vel quo ordine valeret ei resistere, nisi Divina bonitas invisibili armatura suos armaret sequaces, hoc est fide non ficta, spe certa, caritate sanctissima, humilitate purissima, ceterisque harum virtutum pedissequis Christi? His itaque et aliis pluribus humanæ consolationis et divinæ verbis, sororem et totius cœnobii gregem pius Pater consolans, multis modis animabat eum, et ad Christi servitium indesinenter erudiebat; replicans eadem sæpenumero, et ad perseverantiam usque in finem confirmans; bonam pacem, et unanimitatem indissolubilem tenere contestans. Ipse vero quantum vires suppetebant ad laudem Dei fatiscentes artus cogebat; et quem ab infantia [desiderare] cœperat, Christum Dominum confitebatur; illam votis omnibus exoptans capere hereditatem, quam David venerabilis vates commendans aiebat, Cum dederit dilectis suis somnum; ecce hereditas Domini; in hoc patefaciens fidelibus ad quam festinare debeant hereditatem, ad illam scilicet, quæ post mortem datur, Sanctorum acquisitam operum laboribus: quæ non datur nisi Christi amatoribus, et ejus præcepta sequentibus, et pro ejus amore usque ad mortem in Catho- E lica fide laborantibus, et ei quidquid Sancti operis peregerint assignantibus; dilatatoque corde mandatorum ejus monita percurrentibus, et hoc etiam legitime, id est, omnibus hujus mundi postpositis, quæ postponi debent.

SS. Bovam et Dodam confortat: — EX MSS. Mat. 28, 20 — *seipsum piis votis excitat,* — Psal. 126, 2

18 Inter hæc igitur sanctus Dei, cœlo totis viribus intendens, pium Jesum in sede suæ Majestatis sedentem intuebatur, coronam in manu tenentem; quam suo dilectissimo servo, seu potius jam facto amico, carnis onere deposito, sanctissimo dare desiderabat Balderico. Cujus visionis desiderio amicus Dei dum totis inhiaret viribus, pia ejus anima carne *d* soluta est: quam inæstimabilis suavitatis odor secutus est, quem qui aderant sentientes, arbitrabantur quasi omnium aromatum species perfragrasse. Nec mirum: si virtutum ejus opera hæc clara promulgarent indicia, dum iste Sanctus ab infantia semper Christi odor maneret multis ad vitæ insignia. Egregiæ siquidem virtutis fuisse hujus viri officia, cum multiplicibus præsagiis propalatur, dum claritudo vultus ceterorumque membrorum, sua quadam specie prætenderet futuræ immortalitatis F elegantissimum nitorem. Quoniam quidem ipsius oris qualitas, speciosissimam effundens claritatem, quibus affuisse contigit testatur quo fulgore illa sanctissima Angelorum in curia rutilaret anima. Cetera membra tamen totius corporis gratissima perfundebat nitela, ut nec tenuis quidem macula sua obfuscatione castissimos inficeret artus; locus vero malus, in illo tamen non pudendus, virginitatem ab utero matris præcavisse angelicam, subtilitate genitalis artus precautis innuebat. Quid plura? Jam ipsis plane noscebatur præfigurationibus, incogitabilem futuræ resurrectionis gloriam, certantibus pro amore Christi, non defuturam.

aspiciens coronam sibi a Christo oblatam, — *d* *pie moritur:* — *odor suavissimus,* — *et cadaveris nitor,* — *cælestem ejus gloriam indicant,*

19 Cernens itaque germana fraternos artus vitali flatu destitutos, exanguis et ipsa pene effecta super exanime concidit corpus; et mœstitudine viscerum torquente præcordia, quis dolor interiora penetrarat, non occultis profitebatur indiciis. Post hinc vero viribus paulisper resumptis, lugubria vocum reddens acumina, cœlum ipsum voce lacrymabili pulsare videbatur, ingeminans suæ desolationis querimonias; et femineo dolore singultibus inexplicatis satisfaciens, tota humanitatis facie eversa, proximæ mortis effigiabat dispendia. Prospectares equidem de carne quasi carnem revulsam; et ejusdem voluntatis, morte

obitum ejus maxime lugent S. Bova soror,

Ex MSS. et S. Doda neptis.

A te spiritum sequestrante, præmortuam testareris superstitem particulam. His inextricabilibus exporrecta lamentis, dulcissima neptis feminea deseritur valetudine, et gradu citissimo iter conans explere, medio nondum emenso defecit incessu : collapsa subito defectu ruunt membra, vox hæsit faucibus, et attonitis alios conspectans oculis, tam gestibus quam voce, quis stupor mentem afficeret et dolor intima trajiceret reserabat. Hinc igitur abducta manibus aliarum, vix gressum officio pedum suppeditante valuit perexplere. Ubi autem exanime Patris intuita est corpus, ruit super illud. Ecce quæ lamenta, seu dolorum verba, quibus modis, et quam mirabilibus vocibus tunc redintegraverit, quis edicere queat? Nemo astantium, quamlibet inferiis lugubribus satisfaceret humanis doloribus, fletu valuit abstinere; dum sæpius replicaret, quod unumquemque illorum facile posset inflectere ad flebiliora etiam invitum.

S. Balderici corpus expositum claret miraculis,

20 His igitur ita explicitis, sanctissimum funus ritu Christianorum ad honorem compositum, ponitur in medio omnibus custodiendum; et per totam noctem pia curiositate fidelibus sanctæ religionis excubantibus, mirificavit Dominus Jesus sanctum B suum, mirificis miraculorum indiciis, quæ nos inter has excubias adnotare noluimus, propter funerei prolixitatem officii. Hoc tantum interim scire cupientibus testati fuerimus, quod nemo languidorum sanctissimam attigerit glebam, qui non speciali bono, ab illo generali profluente, donatus fuerit ad laudem Dei, si fideli corde et humili spiritu idipsum petiverit : ex quo manifestatur, quod is Deo vivere certius creditur, qui temporali derelictus vita, multis viventibus vivit ad salutem. De hinc venerabilis Pater honorificenter sepulturæ traditur, in ecclesia Beatæ Dei Genitricis et perpetuæ Virginis Mariæ, extra muros Remorum civitatis [e] vii Idus Octobris, ubi ad quietem repositus multa præstitit beneficia Christi fidelibus, ad laudem ejusdem Dei per longa temporum curricula, quibus inibidem sancta ejus requieverant membra. Quæ ecclesia, quia a fundamentis propter vetustatem annorum, et maxime ingruentium paganorum penitus cernitur destructa, omisimus de ea prolixius loqui; et potius, quia sanctarum resignare Virginum obitus festinamus, quos sine novis gemitibus, et præcipuis angoribus intimare nequimus. Quis etenim siccis luminibus, plasma Dei potuisse mori, et templum divinitatis, sacrarium summæ rationis, habitaculum sancti Spiritus, C de culmine tantæ sedis ruere, et ad antiquæ matris hospitium, nobilem humanitatis formam redire in pulverem, et in cinerem denuo commutari nefasto primæ matris elogio, tortuosi draconis fraude pellectæ, litterarum figuris valuerit denotare? Profiteor quia mens horret his singultibus, et dolor crebrius replicatus vix sinit accedere; nisi quia Christi in causa, qui Virginis sapientioris et acclinioris filius, suæ carnis naturam, propria divinitate melioratam, et ad pristinum honorem per obedientiam revectam, in sede Patris collocavit; contestans fidelibus, in cœlo, quo ipse caput residet, quandoque consessuros.

[e] sepelitur 9 Octobris

ANNOTATA.

a *Hic multa desunt, quod etiam in apographo Reginæ Sueciæ est annotatum, tamquam id culpa descriptoris contigisset. Quænam vero illa sint, colligimus ex Indicibus titulorum, inter quos ista habentur :* Qualiter S. Baldericus monasterium, in quo sororem suam, Sanctam videlicet Bovam Abbatissam constituit, honorabiliter ædificaverit, et patrimonii sui hæreditatibus ditaverit.

b *Id est,* Virilibus : *nam merus esse videtur Gallicismus, quo* homo *sumitur pro* viro : *simili vernaculæ vocis proprietate supra num.* 14. *Seniores Sorores appellantur* Annatæ, *Gallice* les Aynces, D

c *Hæc exposita sunt* 10 *Februarii in Vita S. Scholasticæ.*

d *Baldericus lib.* 4. *cap.* 39. *de Balderici obitu ista habet :* Ad sororem suam reversus Remis, ultimum sui cursus ibidem clausit diem, ubi et sepultus tempore non modico quievit

e *At colitur* 16 *Octobris pluribus fastis inscriptus, forte ob translationem corporis, postea ad proprium monasterium delati.*

CAPUT V.
Pius obitus SS. Bovæ et Dodæ.

S. Bova mortem fratris lugens,

His ita pro tempore positis, funus sanctorum Virginum aggrediamur utcumque pernotare. Beata igitur et venerabilis Abbatissa Bova, tanti fratris solatio destituta, gravissimos gemitus et longissima ab imo trahens suspiria, indies fraternæ recordabatur dulcedinis; et quotidie, querulis singultibus et lamentis flebilibus, satisfaciebat suis doloribus : non uti nesciret, quod beata anima ejus gaudiis perfrueretur cœlestibus, quem pius Dominus suo confoveret gremio; verum quod pluribus occupata negotiis, virilibus se contuebatur et paternis desertam officiis. E Commentabatur siquidem sedulo, quid de grege sibi commisso, quid de totius monasterii necessariis intrinsecus et forinsecus ageret; et quod post se multa incommoda et ruinosa dispendia ancillis Christi non essent defutura. His igitur tædiis et intolerabilibus angoribus sancta Mater confecta, humanæ dilatio mortis sæpe onerosum ei videbatur afferre fastidium. Sed illa magna multitudo dulcedinis Domini, quam ipse pius abscondit se timentibus, et perficiet in se sperantibus, plurimi solatia gaudii interius frequentissime suæ conformabat ancillæ et hæc usque ad pias lacrymas, quibus benignum Jesum suspiraret, creberrime propellebant. Gratulabatur etenim beatissima Virgo dissolvi, et esse cum Christo, quatenus illam satietatem sanctissimæ refectionis, quam beatus David desiderabat dicens, Satiabor dum tua manifestabitur gloria, perenniter adipisceretur, et lumine indeficienti sine fine potiretur. His et hujuscemodi desideriis sanctissima anima quotidie se mactans, illam extremæ vocationis horam præstolabatur, illam noctibus peroptabat, F illam diebus provocabat. Quid dictis opus est? Advenit tempus non multum post fratris abscessum, quo venerabilis Virgo, jam emarcida ætate defecta et sudoribus laboriosæ vitæ expletis, communem se viam sensit ingressuram. Quo nuntio gratulabunda, professa est Sororum quibusdam, quarum mentes divinus habitabat spiritus, citissimis diebus ad Redemptoris misericordiam se profecturam. Quibus auditis, primum quæ perceperant, post hinc totus grex in lamenta conversus, Matris solamine orbandus, supernam expectabat deliberationem; suæ quæritans piæ Matris consolationes, et alterius quæ adhuc incognita esset metuens mores. Quocirca magnæ confusionis clangor et gravissimi ululatus tempestas loca monasterii confuderat, [dum unaquæque suæ] desolationis miserias computabat.

adspirat ad cœlestia gaudia,

Psal. 16, 15

mortem instantem indicat sanctimonialibus :

S. Dodam et alias confortat :

22 Inter hæc igitur veneranda Mater, dulcissimam neptem, castissimam scilicet Dodam, ad se accersitam, religiosis sermonibus et ad Deum pertinentibus ad veram hortabatur religionem; fidele propositum sanctæ conversationis sæpius replicans servare attentius, et usque ad mortem Domini præcepta ei persuadens totis nisibus adimplere. Dehinc alias Sorores confortans, piis admonebat verbis, semper Christum sequi in omnibus angustiis, toto corde

A corde eum invocare, qui se invocantibus in hoc mundo numquam se defuturum testatus est. His ita rite explicatis, et grege universo castissimis consolidato hortaminibus, in Deo inter manus Sororum illa pia anima carne soluta est. Quod cernentes venerabilis Doda, ceteræque Sorores, dolori dolorem accumulantes, gravissima protulerunt lamenta ; et qui ante hac visus fuerat maximus luctus mortuo Pastore, ad istius comparationem videbatur parvissimus ; cum ista, sicut pia Mater, et carior et familiarior extiterit ; et præcipue cum in defunctione istius obitæ Matris, gemino orbatæ auxilio, solatium utriusque amiserint paternitatis. Quam pia curiositate palpantes, et sacratissima veneratione tumulantes, ad partem dextri lateris fratris, ad quietem in basilica sanctæ Dei Genitricis, extra muros Remorum, sicut supra præfati sumus, VIII Kalendas Majas reposuerunt.

pie moritur,

apud fratrem S. Baldericum sepelitur.

23 Post hinc vero non multum temporis, castissima Doda, habitaculum scilicet Spiritus sancti, utroque orba parente, cœpit tædiari ; et his inextricabilibus confecta doloribus, abominabilis fiebat ei mundus cum suis incertis laboribus; et Jesum, quem sibi perennen delegerat sponsum, assiduis invocans B orationibus, postulabat ne diutius a sua beatitudine, quam diu desideraverat, eam permitteret abalienari : sed pro sua bonitate et largissima benignitate, quod ei promiserat in verbo, non differret in præmio. Quod pius Dominus suæ cupiens complere ancillæ, immo carissimæ amicæ, non distulit vota se desiderantis toto corde videre, et ad se cupientis humiliter pervenire. Quid plura ? Adest sanctæ vocationis dies, adest tempus per tot annos cumulatis desideriis expectatum, et per multarum fontes lacrymarum petitum, per multa suspiria desideratum, jejuniis, vigiliis, ceterisque virtutum insignibus, insuper caritate gemina acquisitum ; adest fidus Remunerator, qui et in prima vocatione dederat fidem, et per tot tribulationes hujus mundi patientiæ virtutem, et ad ultimum sanctæ conversationis perseverantiam ; D adest, inquam, ille ex quo totum, per quem totum, in quo totum constat opus et perfectio Sanctorum ; adest pius Redemptor, qui suam non est passus diutius inter ærumnas seculi hujus morari famulam, sed ad tribunal suæ claritatis voluit perducere et gloriam.

S. Doda desiderat dissolvi :

ex MSS.

24 Quid immoror verbis? Levissima febri Virgo devota Deo confecta, ad extremum pervenit diem : in quo Sorores dulcibus verbis allocuta, sanctis consolationibus adhortatas, ad fidele propositum animabat, replicans ea, quæ de beata Matre superius tacta sunt. Dehinc visum est ei benignum Jesum sibi astitisse ; et dulcissimo nutu eam ad se vocasse. Cui visioni tota mente, et toto corde inhians illa sanctissima anima, Sponsum secuta est, et ad thalamum castitatis diu desideratum introducta est, et fideli marito æternaliter copulata. Quam denique Sorores lacrymosis vocibus, utpote tribus pignoribus beatissimis orbatæ, frequentius inclamatam, et piissimis lacrymis lotam, et more Christianæ religionis honorificenter dignissimis vestibus circumtectam, et odorum muniis diversorum, sicut templum Dei et E habitaculum Spiritus sancti, venerabiliter compositam ; juxta sancti Patris Balderici sinistri lateris partem honorifice sepelierunt VIII Kalendas Maji, in supradicta ecclesia beatæ Dei Genitricis et perpetuæ Virginis Mariæ : ubi merita eorum trium, per multa floruerunt tempora, quousque destructa penitus extitit illa ecclesia, propter rationes superius a nobis tractatas. Hæc igitur de sanctissimis pignoribus, sancto videlicet Balderico, et ejus sorore beatissima Bova Abbatissa, et eorum dulcissima nepte, castissima videlicet Doda, templo Dei vivi, a Sororibus ejusdem monasterii, in quo ipsa jacent nobis relata ; dicta sint ad laudem Domini nostri Jesu Christi, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et gloriatur Deus, per immortalia secula seculorum. Amen.

a Jesu evocata moritur,

sepulta 24 Aprilis:

DE SANCTO HECHBERACTO,

G. H

IN ANGLIA.

XXIV APRILIS

C *Inter illustriora MSS. Martyrologia Romæ reperta, aliquod ex Eminentissimi Francisci Cardinalis Barberini instructissima bibliotheca accepimus, acephalum quidem usque ad Idus Martias, sed optimæ fidei; ex quo aliisque ante tomum* II *Martii, edidimus genuinum Martyrologium Venerabilis Bedæ, et varia in eo fidelibus prolixiusque suppleta, partim ex Hieronymiano Martyrologio, partim ex propriis variarum Ecclesiarum fastis. In hoc Martyrologio ad hunc* XXIV *Aprilis, hi tres Sancti in Anglia honorati his verbis exponuntur :* In Britannia depositio Milleti, Episcopi ; et natalis Sanctorum Hecheracti et Ulfredi. *Eorumdem trium Sanctorum sacra memoria celebratur in pervetusto MS. Codice Trevirensi antiquissimi monasterii S. Maximini, cum parva circa orthographiam mutatione, hoc modo :* In Britannia depositio Melliti Episcopi ; et natale SS. Hecberacti, et Uulfredi. *Tertium testimonium addimus ex alio MS. Coloniensi, cujus usus fuit in Ecclesia Collegiata S. Mariæ ad Gradus : in hoc nomina ita exponuntur :* In Britannia natalis S. Melliti Episcopi, Herberacti, Uulfredi. *Ex his notissimus est* S. Mellitus, *primus Episcopus Londinensis, et tertius Archiepiscopus Cantuariensis hoc* XXIV *Aprilis, anno* DCXXIV *vita functus, uti ex Actis jam datis manifestum est. Notissimus etiam est* S. Wilfridus, *ejus nominis primus Archiepiscopus Eboracensis, hoc etiam* XXIV *Aprilis anno* DCCIX, *ad cælestem gloriam evocatus, cujus itidem Acta ad* F *hunc diem illustramus. Verum quis, medius inter hos duos collocatus, sit censendus,* Hecheractus, Hecberactus *et* Herberactus *scriptus, non æque liquet. Advertimus quidem nomina non accurate esse exarata, et pro* Mellito *etiam* Milletum *scribi, uti pro* Wilfrido, Uulfredum et Ulfredum, *neque hujus dignitatem Episcopalem addi : atque ita multo magis potuisse evenire in nomine* Hecheracti, Hecheracti *et* Herberacti *minus noto : ac verosimiliter in nullo dictorum trium MSS. recte exarato : cum nulla in eo sic scripto appareat forma Anglosaxonicæ compositionis appellationisve.*

Natalis 24 Aprilis in MSS Barberiniano,

Trevirensi S. Maximini.

et Coloniensi, S. Mariæ ad Gradus.

2 *Est* S. Herebertus eremita, discipulus S. Cuthberti *anno* DCLXXXVII *mortuus, sed* XX *Martii, quo die de eo egimus. Est* Herbertus monachus Croylandensis a Danis anno DCCCLXX, cum aliis monachis occisus : *de quo Ingulfus Abbas Croylandensis ista habet :* Dominus Paulinus, et Dominus Herbertus, seniores valde et longa ætate decrepiti, in ipso choro manibus mutilati et ad mortem torti, cum diligentissime ibidem fuissent quæsiti, tandem in Capitulo torti sunt. *Verum videtur hic Sanctus de quo agitur, potius Confessor fuisse quam Martyr, alias cum Sociis Martyribus etiam recenseretur, si de illo ageretur.*

An sit Herebertus eremita

aut Herbertus Croyladensis a Danis occisus.

3 *Venerabilis Beda in Epitome Hist. Angl. ubi Indicem suorum operum texit, inter alia scribit ista :* Historiam Abbatum monasterii hujus, in quo supernæ

A pernæ pietati deservire gaudeo, Benedicti, Ceolfridi (*adde* Eusterwini, Sigefridi) et Huvethberti in libellis duobus scripsi. *Extant hi et seorsim et inserti sæculo secundo Benedictino. Ex relatis Abbatibus coluntur*, Benedictus *scilicet Biscopius* XII *Januarii*. Easterwinus VII *Martii*, Ceolfridus XXV *Septembris*, Sigefridus *etiam a Menardo, Marthæo et Mabillonio refertur ad* XXII *Augusti. Ast* Huvetberti *nulla hactenus a nobis reperta mentio in Fastis sacris, ut vel ideo inciderit cogitatio, num forte propositus supra* S. Hecberactus *possit censeri dictus* Huvethbertus, *in locum Ceolfridi Romam profecti*, electus Abbas : qui a primis pueritiæ temporibus, eodem in monasterio *Wirensi S. Petri*, non solum regularis observantia disciplinæ institutus, sed et scribendi, cantandi, legendi, ac docendi fuerat non parva exercitatus industria. Romam quoque temporibus beatæ memoriæ Sergii Papæ occurrens, et non parvo ibidem temporis spatio demoratus, quæ sibi necessaria judicabat, dixit, descripsit, retulit. Insuper et duodecim ante hæc annos Presbyterii est functus officio. Hoc igitur electo Abbate ab omnibus utriusque præfati monasterii Fratribus, advocatur Episcopus Acca, et solita illum in Abbatis officium benedictione confirmat.

AUCTORE G. H. num Hubertus Abbas Wirensis :

B Quæ inter innumera monasterii jura, quæ juvenili sagax solertia recuperabat, hoc imprimis omnibus delectabile et gratiosum fecit : sustulit ossa Easterwini Abbatis, quæ in porticu ingressus ecclesiæ beati Apostoli Petri erant posita : nec non et ossa Sigfridi Abbatis et Magistri quondam sui, quæ foris sacrarium ad Meridiem fuerant condita : et utraque in una theca, sed medio pariete divisa, recludens, intus in ecclesia beati Patris Benedicti composuit. *Hæc ibi de dicto* Huvetberto *Abbate*.

a *Alius in Vita B. Alcuini Abbatis refertur* beati gentis Anglorum Bedæ doctissimi discipulus Hechbertus Præsul, meritis Magistro similis : *cujus ibidem virtutes describuntur, nec nomen adeo abludit, et si duæ litteræ eradantur aut addantur, plane conveniunt* Hechberactus *et* Hechbertus. *Verum dicitur eidem* XIII Kalendas Decembris, Alcuinus amissione Patris Hechberti orbatus, munere divino, loco amissi, excepisse Magistro per omnia similem Elcbertum, *imo* Egbertum virum beatum ac clarum, *Archiepiscopum Eboracensem. Quod si dictus* Hechbertus *esset* Hechberactus, *diceremus auctorem Vitæ B. Alcuini cum aliqua personarum confusione dictum diem* XIII *Kalendas Decembris, perperam attribuisse Hechberto, cum eo* C *die alterum ejus Magistrum Egbertum Archiepiscopum mortuum esse testentur Simeon Dunelmensis in Historia de Gestis Regum Anglorum, et Rogerius Hovedenus par.* I *Annalium, ambo ad annum* DCCLXVI *Hoc posito, videtur posse dici* Hucbertum, *si esset memoratus* S. Hecberactus, *e vita hac migrasse hoc* XXIV *Aprilis. De eo in dicta Vitæ B. Alcuini hæc indicantur :* Erat ei grex nobilium scolasticorum, quorum quidam artis Grammaticæ rudimentis, alii disciplinis erudiebantur artium, ceteri jam liberalium, nonnulli divinarum Scripturarum *scientias hauriebant*.

num potius Hecbertus Magister B. Alcuini,

D Omnes vero fide, spe, caritate, humilitate, jejuniis, castitate, obedientia, et circa Ecclesiæ officia devotissima æque et honestissima cura, omni cum circumspectione imbuebantur, verbis non tantum, quantum sancti Patris Hechberti exemplis, digni per omnia Christiana Præsulis : in quo ea, quæ suis in præceptoribus fulserat, doctrina non mediocriter enituit. *Ubi per præceptores intelliguntur* S. Gregorius Magnus, S. Augustinus *ab illo in Angliam missus*, S. Benedictus Biscopius, S. Cuthbertus, S. Theodorus Archiepiscopus Cantuariensis, *et potissimum* Venerabilis Beda : Cujus, *inquit Auctor*, sequens Hechbertus *vestigia, totum thesaurum suum Domini deputavit eloquio*, Scripturarum rimando penetralia. Nam a luce diei surgente, si inevitabilis non obstitit præpeditio, vel ulla solennitas præcellens aut festivias magna Sanctorum, usque ad horam quasi sextam, sæpissime et nonam, suo residens in lecto, discipulis cuique convenientia Scripturæ pandebat arcana. Inde vero surgens, secretissimamque ad orationem confugiens, holocausta medullata cum incenso arietum offerens prius Domino, ac post juxta exemplum Beati Job, ne forte filii ejus in benedictionis laberentur foveam, sanctificabat eos, offerens E Corpus Christi et Sanguinem pro omnibus. Et sic tandem vespertina propinquante hora, præter Quadragesimam maxime, omni tempore tam ætatis quam hiemis, parcum cum suis, digne tamen præparatum sumebat cibum, linguæ non parcens lectoris, utroque ut reficeretur pane. Videres ergo tunc ante Patrem pueros præparatis se conterebrare telis, discutientes in secreto, qui post ordinabiliter protelarent in publico, Nonne videtur tibi de hoc etiam posse dici, Sicut aquila provocat ad volandum pullos suos, et super eos volitat, expandens alas, assumensque eos et portans in humeris? Hos autem omnes, florida decoratus adolescentia, Alchuinus humilitatis sub lectione præibat. Is denique pater pauperum, Christi multus amator atque adjutor, bis in die secretissimam orationem erat solitus fundere, purissimi cum irrigatione fontis, genu utroque in terram flexo, manibusque diutius instar crucis in cœlum erectis; ante scilicet quam cibum sumeret, et priusquam Completorium cum suis omnibus celebraret. Quo celebrato, nullus discipulorum ipsius, sine ejus benedictione capiti suo data, ullo unquam tempore audebat se committere stratui. Qui omnes quidem diligebat, maxime tamen Albinum, fidelissimum suorum actuum sequacem, propter meritorum di- F stantiam : cui virtutes inter alias hoc erat datum specialius ut nihil per se eligeret agere, quod Magistri auctoritas probans non conderet; nullasque unquam hostis machinas insidiasque pertulit interius, quas absque ulla verecundia Magistro celaret exterius. *Hæc placuit latius de* Sancto Patre Hechberto, *uti ab Auctore appellatur, proferre, ut viri in Anglia eruditi circumspiciant; num dictus Pater possit censeri* S. Hechberactus, *ex Martyrologiis propositus atque ita Sanctis hoc die colendis accenseri.*

doctrina et virtute eminens.

G. H.

DE S. WILFRIDO,

PRIMO ARCHIEPISCOPO EBORACENSI IN ANGLIA.

ANNO DCCIX.

Extat in urbe Remensi antiquum monasterium S. Remigio dicatum, cujus primi Abbates iidem fuerunt, qui urbis et provinciæ Archiepiscopi. Horum tertius censetur Ebbo, sub quo priusquam a Ludovico Pio Imperatore deponeretur, vixit ibidem Bertogarius monachus, *ejusque manu exaratum adservatur apographum* Martyrologii, quod Bedam heroico carmine composuisse *titulus præfert, quasi id composuerit pro suo Girvensi monasterio*, ut præcipuas anni totius festivitates absque ullo titubationis errore scire valeret. *Martyrologium istud excudendum curavit Lucas Acherius tomo* X *Spicilegii*, *et*

Natalis celebratur 24 Aprilis in Martyrologio metrico Bedæ adscripto,

A *et persuasus auctorem vere Bedam fuisse, consequenter arbitratur* Dedicationem Ecclesiæ *ad diem* XXVII *Aprilis relatam, esse dicti monasterii Girvensis. Utut sit, antiqui auctoris opus est : in eoque ad mensem Aprilem indicantur quatuor Sancti, scilicet ad diem* XXIII *Aprilis*, Georgius Martyr, *ad hunc* XXIV Egbertus Presbyter *et* Wilfridus primus Archiepiscopus Eboracensis, *et denique ad* XXIX Wilfridus secundus, *itidem* Archiepiscopus Eboracensis. *Ad quem diem ostendimus hunc vixisse post obitum S. Bedæ a quo vixisse : ac proinde dictum Martyrologium, si forte a Beda inceptum est, ab alio fuisse absolutum. De SS. Egberto et Wilfrido primo ista ibi conjunguntur :*

Egbertus digna virtutum laude coruscus,
Astriferum Octavis veneranter scandit Olympum.
Quoque die Præsul penetravit Wilfridus alma,
Angelico vectus cœtu, trans culmina cœli.

MS. Kalendario S. Maximini,

2 *In Kalendario etiam præfixo ante Psalterium MS. valde antiquum monasterii S. Maximini indicatur* Natalis SS. Wilfridi et Egberti Episcoporum. *Inter antiquiora Galliarum monasteria, quæ nos Roma in Belgium redeuntes lustravimus, est Gemmeticum in diœcesi Rotomagensi : ibi vidimus Missale Anglicanum valde antiquum, uti probat tabula Paschalis, initium sumens ab anno millesimo ad* MXCV. *Dono illud accep-* B *tum erat circa annum millesimum quinquagesimum a Roberto olim ibidem Abbate, dein Episcopo Londinensi, et postea Archiepiscopo Cantuariensi, qui tandem Roma rediens in dicto monasterio Gemmeticensi sub anno* MLXX, *e vita discessit. In hoc autem Missali præscribitur hodie festum* S. Wulfridi *de quo nunc agimus.*

MS Missali Gemmeticensi,

Habemus præterea aliquod valde antiquum Martyrologium, saltem seculo XII *in pergameno exaratum apud Anglos, ubi memoria* S. Wulfridi Archiepiscopi et Confessoris, *etiam ad hunc* XXIV *Aprilis adscripta legitur.*

MS. Martyrol. Anglicano,

Martyrologium porro Sarisburiense, auctore Richardo Witfordo Londini anno MDVI *idiomate Anglicano excusum, tali eum elogio ad hunc diem exornat :* Festum S. Wilfridi Archiepiscopi Eboracensis. Natus hic est in Anglia e sanguine regio, in cujus nativitate visa fuit columna ignea, e qua tota domus videbatur ardere. Juvenis virtute coruscus fuit : et ita perseveravit in singulari perfectione ac multis miraculis. *Excusum est postea, anno scilicet* MDXXXII, Enchiridion præclaræ Ecclesiæ Sarisburiensis, devotissimis precationibus ac venustissimis imaginibus refertum, *in cujus Kalendario similiter indicatur festum* S. Wilfridi Episcopi et Confessoris.

Sarisburiensi Martyrol.

et Enchiridio,

Denique in antiquis Martyrologiis MSS. Trevirensi monasterii C *S. Maximini, Romano Cardinalis Barberini, et Coloniensi S. Mariæ ad Gradus, idem Sanctus refertur cum SS. Mellito Episcopo, et S. Hechberacto, de quo seorsim agimus, et accurate verba Martyrologiorum proferimus. Quin etiam dictus Wilfridus refertur in MSS. Florentinis Medicææ bibliothecæ, et Senatoris Strozzii, atque in Martyrologio Florentino anno* MCCCCLXXXVI *excuso, sed appellatur* S. Uldifrius Episcopus et Confessor. *Quo etiam nomine refertur a Petro de Natalibus Episcopo Equilino sub finem libri* XI, *num.* 128.

atque in 6 MSS

Legerat Petrum Franciscus de Rus Puerta, auctor, Historiæ Giennensis, et verba illius conferens, cum verbis Pseudo-Juliani in Chronico ad annum CCLXXXVIII, *num.* 22, *quibus fingitur :* In civitate Hispaniæ Boeticæ Utica S. Waldifredus, Episcopus ejusdem urbis, egregius vita doctrinaque Christi Confessor; *sibi persuasit Equilinum de suo illo Waldifredo agere sub nomine Uldifrii. Ita connectuntur somnia somniis ; et qui nuper primum fuit protrusus, imaginariæ prorsus Uticæ Episcopus æque imaginarius, simili imaginationum fatuarum licentia visus est assertorem habere, si non antiquum, saltem novissimis scriptoribus anteriorem. Nos præter Wilfridum Anglum nullum agnoscimus cui possint verba Equilini aptari; putamusque compositores Chronici istius suppositii, nisi omnem* D *prorsus frontem exuissent, quodvis potius nomen, quale poterat in tertium Christi seculum cadere, electuros fuisse, quam Francicum seu Teutonicum* Waldifredi, *quale vix post Gotthorum irruptionem cœpit in Hispania audiri. Atque hæc de S. Wilfrido dicta sunt quatenus refertur ad* XXIV *Aprilis.*

an Hispanus aliquis hic possit intelligi :

3 *Alius dies, venerationi ejusdem S. Wilfridi dicatus, est duodecimus mensis Octobris, quo die sacrum ejus corpus (quod erat ab Odone Archiepiscopo Cantuariensi translatum Cantuariam) a B. Lanfranco Archiepiscopo loco decentiori est repositum : Ita Eadmerus infra in Vita num.* 66, Sepulcrum, *inquit*, in Aquilonari parte altaris factum est, *et in eo sunt quarto* Idus Octobris reverenter inclusæ Reliquiæ S. Wilfridi. *Quo die ejus memoria celebratur in relato supra MS. Martyrologio in Anglia seculo* XII *exarato item in MS. Martyrologio Carmelitano Coloniæ adservato, et in citatis ante MSS. Florentinis. In Martyrologio quoque Coloniæ et Lubecæ anno* MCCCCXC *excuso et apud Grevenum et Molanum primæ editionis cum hodierno Martyrologio Romano aliisque recentioribus, mense Octobri similiter legitur nomen S. Wilfridi, sed absque ulla mentione translationis aut elevationis. item absque* E *distinctione diei natalis, obitus aut depositionis. Molanus in posteriore editione* natalem *appellat, quod etiam legimus in quodam MS. Kalendario seu Martyrologio monasterii Gemmeticensis, non admodum antiquo. In MS. Ultrajectino Ecclesia S. Mariæ dicitur* depositio, *et secuti sunt recentiores : a quibus vice versa* translatio *refertur ad hanc* XXIV *Aprilis : quod etiam fieri in MS. Altempsiano, ex Anglia Romam delato, observavimus. Causa erroris videtur oborta, quod in Historia Anglicana Bedæ lib.* 5 *cap.* 20 *juxta vulgatas olim editiones legeretur Sanctus* defunctus IV Idus Octobris in monasterio suo. *Verumtamen verba*, IV Idus Octobris, *desunt in MS. codice Parisiensi monasterii S. Germani de Pratis, et Alfredi Regis versionis Saxonicæ. ideoque ipsa, tamquam a posteris intrusa in textum Bedæ, intra parenthesim inclusit Abrahamus Whelocus, auctor editionis Anglo-Saxonicæ. Nos igitur antiquioribus et certioribus monumentis inhærentes, arbitramur diem natalem esse hunc* XXIV *Aprilis, ad eumque Acta ejus referenda esse; festivitatem vero translati ad Cantuarienses corporis recoli* IV *Idus Octobris, ut apud Eadmerum, qui Cantuariæ vixit, in titulo legitur : atque ita corrigimus quod re necdum accurate di-* F *scussa, obitum ejus subinde retulerimus ad Octobrem præfatum.*

Translatio corporis 12 Octob.

etiam natalis et depositio dicta,

ob verba in Bedam intrusa.

4 *Nunc Vitam S. Wilfridi damus a præfato Eadmero accurate scriptam. Quis autem hic scriptor fuerit, pluribus deduximus* XXI *Aprilis, ad Vitam S. Anselmi itidem Archiepiscopi Cantuariensis : cui quia toto Sedis tempore adfuerat, ejus Vitam una cum Historia Novorum in Anglia, tamquam plurium rerum testis oculatus, conscripsit. Pari auctoritate in hac S. Wilfridi Vita, libri primi parte priore, agit de B. Lanfranco S. Anselmi decessore, et quæ sub eodem circa reliquias S. Wilfridi peracta fuerant, se* propriis oculis intuitum *esse infra in Epilogo testatur; reliqua dicit* auctoritate Odonis Archiepiscopi et Bedæ Presbyteri roborari : *quod etiam in Prologo confirmat : imo ipsius Bedæ verbis passim utitur, uti sæpe annotamus. Libellum Odonis necdum licuit videre. Sub eo vixit Fridegodus, cui cum ille Vitam S. Wilfridi Heroico metro texere præcepisset, ipsum ejus poema præ oculis habens Eadmerus, eumdemque narrandarum rerum ordinem sequens, nonnumquam integros versus transcripsit. Poterant igitur Fredegodi carmina, tamquam ætate priora, præmitti Vitæ per Eadmerum scriptæ : sed quia necdum integra reperta sunt uspiam; et qualiter potuere reperiri, fine mutila, sic ipsa ediderunt Acherius et Mabillon tertio Seculo Benedictino; denique quia satis obscura sunt*

Vita datur Eadmero auctore,

ab aliis scripta indicantur.

AUCTORE EADMERO

A *sunt, uti notat Malmesburiensis lib.* 1 *de Gestis Pontificum Anglorum; nolumus iisdem, absque alia nova luce et perfectione recudendis, inutiliter exaggerare molem operis nostri. Dicitur etiam* Heddius Stephanus *(quem S. Wilfridus ex Cantio evocatum cantus Ecclesiæ suæ tradendo Magistrum præfecerat) Vitam ejus scripsisse, cujus nec meminit Eadmerus, neque ulla monumenta hactenus reperiuntur. Post Eadmerum scriptis suis inseruerunt res gestas S. Wilfridi passim historici rerum Anglicanarum, et potisssimum Willielmus monachus Malmesburiensis jam dictus, Ricardus Prior Hagustaldensis, Rogerius de Hoveden, Radulphus de Diceto, Joannes Bromton, Gervasius Dorobernensis, Thomas Stubbs, qui Actus Pontificum Eboracensium descripsit, Hoc etiam senior Petrus Blesensis Archidiaconus Bathoniensis librum de Vita S. Wilfridi scripsit, eumque Galfrido Archiepiscopo Eboracensi, anno* MCCXIII *vita functo dedicavit, cujus aliquod fragmentum legitur tomo* 1 *Monastici Anglicani pag.* 172, *ubi plura referuntur ex Vita a Joanne Lelando scripta, et a Joanne Capgravio edita. Tempus vitæ S. Wilfridi ab ejus nativitate usque ad obitum indicatur ab Eadmero aut in Notis explicatur, ut ejus ratione hic tradenda nihil opus sit lectorem morari.*

B

VITA.

Auctore Eadmero Cantuariènsi monacho.

Ex bibliotheca Cottoniana eruta.

PROLOGUS.

In Britannia regione fertili,

Britannia, quam Angli, victis a se proturbatisque Britannis, Angliam vocant et incolunt, omni ex parte Oceano cincta, tam ingenitis quam et undecumque allatis divitiis mirabili copia antiquitus exuberabat: quæ ut terrenis rerum copiis, ita quoque sanctissimorum virorum magna fœcunditate pollebat: quorum exigentibus meritis in tantum gratia Dei omnipotentis totam insulam sua munificentia decoravit, ut et cultus circa Dei obsequium circumquaque multiplicaretur, et res tam publicæ quam familiares multa pace, felicique prosperitate fruerentur.

sæpe excitati motus in viros sanctos,

2 Sed cum nihil ex omni parte perfectum mundanis rebus natura concessit, cæca damnatrix animi cupiditas, dum interdum quosdam ad hoc perduxisset, ut suis rebus contenti esse nescirent; pacis munimenta dirupit, pax dirupta rapinas, incendia, seditiones, bella, omniumque bonorum excidia peperit: quæ C nonnumquam a sanctis ejusdem provinciæ viris detrita; nonnumquam ipsis in immensum malis crescentibus, ii qui mala deterere moliebantur, varia casuum perturbatione attriti. Dum enim studium suum in eo potissimum ponerent, ne perversorum hominum pravitati, amissa sui status rectitudine, cederent; dumque illi e diverso modis omnibus insudarent, ne istorum rectitudini ad sui correctionem sese vel ad modicum darent; iidem, nequitiam suam modo vi, modo fraudibus exercentes, quos in malitia nequiverant, hos in communi vita socios habere nullo modo volebant. Hinc multi propria dignitate privati, multi a patria eliminati, judice Deo gloriosissime coronati. Hæc in primordio coalescentis fidei partim in supervenientibus in se prædicatoribus est experta: hæc in processu ejusdem fidei partim in propriis et in se procreatis prædicatoribus est perpessa: hæc nihilo minus eadem fide quaque fundata, partim a suis, partim ab externis hostibus, in suis Patribus Anglorum Ecclesia est atrociter passa. Hinc, ut alia taceam, venerandi Antistites Mellitus et Justus *a* Galliam petunt, Anglia expulsi: hinc sanctissimus Pater Wilfridus toties a propriæ dignitatis sede rejicitur: hinc quoque gloriosissimus Rex *b* Eadmundus et beatissimus Antistes Ælfegus iniqua morte damnati, martyrii gloria D dignissime coronantur: hinc etiam dubio procul vir præclarissimus et excellentissimæ sanctitatis, Pater Dunstanus, in exilium pulsus fuisse dignoscitur. Sed hæc me brevi attigisse suffecerit. Majores etenim nostri de his multa memoriæ digna cognovere, et luce veritatis insignita exinde sua posteris scripta reliquere.

Wilfridi historia unde accepta,

3 Et quoniam ea quæ de præfato Wilfrido scripta habentur, non simul in uno, sed in diversis auctoribus sparsa esse probantur; rogatus a nonnullis, quibus me contradicere incongruum duxi; immo, ut verum fatear, ipsius sanctissimi Patris dilectione compulsus, ea quæ sparsim de ipso scripta sunt, nostro opere in unum componere institui. Equidem Beda, nobilissimus gentis nostræ historiæ scriptor, in ipsa historia de eodem Patre per diversa loca nonnulla disserit: et beatæ memoriæ Odo, sanctæ Dorobernensis Ecclesiæ Pontifex, de vita et conversatione ejus quemdam libellum, edidit, postquam reliquias ipsius Sancti de loco, in quo primum positæ fuerant, excepit; et ad Ecclesiam totius Britanniæ matrem, quæ in urbe Cantuarberia sita est, magno devotionis honore transvexit. Horum igitur dicta E per omnia sequens, pene nihil quod eorum auctoritate roborati non possit, nihil autem ex toto quod contrarium sit, dicturum me fore confido. Sane quicumque hæc vel legere, vel audire dignatus fuerit, precor ut ista me non ita scripsisse accipiat, quasi antiquis, quæcumque sunt hac de re, mea velim scripta præferre: sed potius cogitet, et amicis meis me (ut dixi) rogantibus, morem gerere; et Sancto Dei aliquod obsequium mei amoris et reverentiæ exhibere voluisse.

ANNOTATA.

a *Horum discessus in Galliam refertur supra in Vita S. Melliti num.* 5 *At* S. Justus *colitur* 10 *Novembris.*

b *Est hic* S. Edmundus, *Rex Occentalium Anglorum, a Danis occisus* 20 *Novembris. At* S. Ælphegi *Archiepiscopi Cantuariensis et Martyris Vitam dedimus* 19 *Aprilis.*

CAPUT I.

Ortus Miraculo clarus. Secessus ad monasterium Lindisfarnum. Iter primum Romanum. Varia in itu et reditu acta Lugduni. F

Wilfridus anno 634 nascitur,

Anno igitur Incarnationis verbi Dei sexcentesimo tricesimo quarto, regnante in Cantia filio gloriosissimi *a* Edelberti Regis Cantuariorum Eadbaldo, et in Nordumbria successore nobilissimi Edwini Regis Nordanhumbrorum sanctissimo Rege *b* Oswaldo, de inclyta gentis Anglorum prosapia, puer Dei Wilfridus nobiliter natus, et e vestigio, cœlesti est prodigio mundo nobilissime designatus.

apparente columna ignea:

Cum enim beatus puer intempestæ noctis silentio matris prodiret ab alvo, columna ignis supra domum, in qua nascebatur, cœlitus emissa, omnes circumfusæ noctis tenebras radio suæ lucis abstersit. Quique igitur vicinorum, tanti luminis magnitudine subito terrore turbati, e domibus proruunt; et stupore affecti singuli, quod primo capere poterant arripiunt; et in turbam coacti, turbato murmure, ad ignem concite currunt. Ad domum usque pervenientes, flammam, ut cœperat, radios emittentem inveniunt: sed domum et quæcumque vicina nil læsionis pati, mirantes adspiciunt. Nimio itaque stupore paventes, Papæ! inquiunt, quidnam signi hoc nobis innuere putas? nimirum divini est numinis omen. Et domum irruere volentibus occurrerunt mulieres de domo, dicentes

A dicentes : Sustinete, sustinete, precamur ; quo ruitis? Ad causam ignis cognoscendam, quam præ oculis habetis, tantopere tenditis? non aliam esse, quam puerum nunc maternis visceribus editum, pro certo noveritis. Quo cognito, gressu reflexo in sua redeunt, magnalia Dei sua devotione venerantes. Quid ad hæc dicendum? Antiquum Moysi famulo Dei ostensum in rubo miraculum videmus ; cum ecce in domo pueri Dei ignis æstuat, nec comburit ; flamma emicat, nec aliquid consumit. Et illud quidem antiquitus factum quid signi protulerit, jam mundus agnovit : hoc autem in se ipsa experta pene totius Anglici regni nobilitas didicit. Re etenim ipsa probatum est, quod sicut olim Dominus, populum suum ex Ægyptia servitute liberaturus, ipsius liberationis ministerium Moysi per ignem rubi demandavit : sic et nunc idem Dominus, alium populum suum a tenebris vitiorum educturus, quem ejusdem eductionis magisterium habere delegerit, per emissum cœlitus ignem designavit.

a puero gravis, 5 Primordia ergo vitæ beatissimus Pater Wilfridus tantæ nobilitatis signo accipiens, cum esset puer bonæ indolis, eidem nobilitati sua industria B morum nobilitatem superaddere, studuit. Unde ætatem moribus transiens, nil puerilis levitatis, nil insolentiæ in suis moribus admittere voluit : sed ita se, tempore adhuc teneræ ætatis, modeste et circumspecte in omnibus gerebat, ut merito a majoribus quasi unus ex ipsis amaretur, veneraretur, amplecteretur. Vultus enim magnæ venustatis, sed in habitu vultus erat ei multo venustior mos probitatis. Facundæ, ut id ætatis tenor admittere poterat, munia linguæ non garrulitati vel detractioni aut contentioni, sed iis quæ Dei sunt summo studio dedicare curabat.

Eanfledæ consilio secedit Lindisfarnum. 6 At postquam perfectioris ætatis attigit metas, defuncta matre, statuit natales relinquere fines, quo liberius posset Domini servitiis operam dare. *c* Quod ubi patri suo retulit, libenter ejus votis ac desideriis cœlestibus annuit, eumque salutaribus cœptis insistere jussit. Ubi vero quartumdecimum ætatis explevit annum, comitatus munimine Dei, venit ad Reginam *d* Eanfledam nomine : a qua benigne susceptus, et aliquandiu magno cum honore detentus, innotuit sibi propositum suæ mentis in eo quam potissimum esse, ut relicto seculo Dei se manciparet obsequio. Quo Regina venerabilis agnito, multum ejus animi virtute lætata, consilium simul et auxi- C lium tantæ rei perficiendæ, devota mentis alacritate, largita est. Et quoniam eumdem virum monasticam singulari vitam præferre cognovit ; eum, ut ipsi placuit, ad insulam *e* Lindisfarnensem venire, et monasterio monachorum sociari fecit : quo constitutus, diligenter ea quæ monasticæ castitatis ac pietatis erant ediscere curabat et agere. Et quoniam acris erat ingenii, didicit quanto citius psalmos et aliquot codices, necdum quidem attonsus, verum eis quæ tonsura majores sunt virtutibus, scilicet humilitatis et obedientiæ, non mediocriter insignitus : propter quod a senioribus et coætaneis suis justo colebatur affectu.

Romam cogitans, 7 In quo monasterio cum aliquot annis Christo serviret, animadvertit paullatim adolescens, minime perfectam esse virtutis viam, quæ tradebatur a Scotis : proposuitque animo Romam venire, et qui ad Sedem Apostolicam ritus ecclesiastici sive monasteriales servarentur, videre : quod cum Fratribus referret, ejus propositum laudaverunt, eumque id quod mente disposuerat perficere suadebant. At ille confestim veniens ad prædictam Reginam, indicavit ei desiderium sibi inesse Apostolorum limina visitandi : quæ delectata bono adolescentis proposito, misit illum Cantiam ad Regem *f* Erconbertum, qui erat *g* filius avunculi sui, postulans ut eum Romam D honorifice transmitteret : quo tempore ibi gradum *g* Archiepiscopatus *h* Honorius, unus ex discipulis *h* beati Papæ Gregorii, servabat, vir in rebus ecclesiasticis sublimiter institutus. Ubi cum aliquantisper demoratus adolescens animi sagacis, diligenter iis quæ inspiciebat discendis operam daret ; supervenit illo alius adolescens nomine *i* Biscop, cognomento *i* Benedictus, de nobilibus Anglorum, cupiens et ipse Romam venire. Hujus ergo comitatu Rex B. Wilfridum sociavit, atque ut illum Romam secum perduceret, jussit.

8. Qui cum Lugdunum pervenissent, a venerabili *k* Dalfino ejusdem civitatis Archiepiscopo hono- *k* rifice suscepti sunt : Wilfridus a Pontifice detentus, *post aliquam Lugduni moram apud Dalfinum Episcopum,* Benedictus Romam usque profectus est. Delectabatur etenim Antistes prudentia verborum strenuissimi juvenis, gratia venusti vultus, alacritate actionis, necnon constanti maturitate intentionis : unde quæque necessaria habebat, ipsi cum sociis ejus, dum secum esse volebant, abundanter tribuebat. Quin et beato Wilfrido partem non modicam Galliarum regendam obtulit, ac filiam fratris sui virginem, si conjugem ducere vellet, ei se daturum fore promisit, E quatenus ipse illi in patrem, et ille ipsi esset tali conjunctione in filium. At ille gratias agens pietati, quam erga se, cum peregrinus existeret, dignaretur habere ; respondit, sibi magis propositum alterius conversationis inesse, et ob hoc relicta patria Romam ire cœpisse. Quibus Antistes auditis, dato itineris duce, simul et iis quæ tantæ viæ necessitas poscebat, copiose impensis, ipsum Romam transmisit ; obsecrans et multa prece contestans, quatenus de Roma rediens ad se declinaret.

9 Ut autem Romam venit, beatissimi Apostolorum Principis limina orandi gratia petiit : et egressus, *l* germani B. Petri, eadem causa ductus, oratorium *l invisit limina Apostolorum,* est ingressus, humique prostratus hac prece fertur pium Apostolum, quem mente præsentem videbat, palam rogasse : Piissime Apostolorum Dei, frater beatissimi Apostoli Petri, en ego peregrinæ provinciæ civis ad tua limina veni, veniam pro peccatis meis postulaturus : precor te igitur per pietatem, quam ceteris præstare totius orbis attestatione probaris, ut veniam peccatorum, quam per te obtinere confido, non quæram in vanum, ne mihi tantæ progressio viæ procedat incassum. Verum ut experiar vincula meæ impietatis per merita tua solvi, solve, quæso, impedimenta ingenii mei et linguæ meæ, quatenus verbi Dei mysteria corde percipere, et diserto elocutionis modo eadem aliis valeam insinuare. O fides famuli dei! o insigne pietatis indicium Apostoli Dei! o larga benignitas, et benigna largitas clementiæ Dei! Non citius orationis verba complevit, quam vivacissimum mentis ingenium et promptissimum elocutionis modum sese percepisse cognovit. Redit in se, et gratiosus miratur, se ipsum qui fuerat, jam non esse.

10 Romæ igitur degens, orationique ac meditationi rerum ecclesiasticarum quotidiana, ut animo *a Bonifacio ibi edoctus,* proposuerat, instantia mancipatus, pervenit ad notitiam viri sanctissimi atque doctissimi, *m* Bonifacii *m* videlicet Archidiaconi, qui et Consiliarius erat *n* *n* Apostolici : cujus magisterio et amicitia felix, quatuor ab eo libros Evangeliorum, rationabilem Paschæ terminum, aliaque nonnulla, quæ in patria sua nequiverat, didicit.

11 Ecclesiastica igitur disciplina magnifice imbutus, et Apostolica benedictione perfusus, in iter *Apud Dalfinum Episc. triennio manet :* rediit ; Dalfinum Episcopum de suo reditu valde suspectum lætus adiit, eique tribus annis fida societate adhæsit. A quo attonsus, in tanto est amore habitus, ut illum sibi heredem facere cogitaret. Sed ne hoc fieri

AUCTORE EADMERO

A fieri posset, Antistes est crudeli morte peremptus, et Wilfridus ad suæ potius, hoc est Anglorum gentis Episcopatum reservatus. Siquidem *o* Regina Francorum ea tempestate sævam Ecclesiæ Christi tempestatem intulerat: nam dæmoniaci furoris igne succensa, fortunis omnium bonorum inhiare, inhians rapinis et deprædationibus æstuare, æstuans atroci multos examinatione damnare, et damnatos immani mortis feritate necare. Unde ut alia taceam, quæ in innumeros quasi minores crudelia exercuit, octo ecclesiarum Patres ense peremit: cum quibus et prædictum venerandum Antistitem pari huic vitæ pœna mortis exemit. Quem usque ad locum suæ neci dispositum Wilfridus secutus est, cupiens pro eo, si concederetur, aut certe cum eo, si permitteretur, simul gladio mori. Verum ne id fieret, Episcopus modis omnibus interdixit, et ne tantum flagitium flagitiis suis gladiatores adjicerent, Christi miseratio sanctique viri peregrinatio, quodque tunc temporis magno terrori quamplurimis erat, sua scilicet Anglorum natio interdixit. Corpus tamen occisi debito honore tumulavit, sicque Angliam prospero cursu repedavit.

o

eumque occisum sepelit,

B

ANNOTATA.

a S. Ethelberti *Vitam dedimus* 24 *Februarii. Mortuus est anno* 616, *cui successit filius* Eadbaldus, *et regnavit usque ad an.* 640.

b *Rex* Edwinus *occisus est anno* 633, *cui tunc* Oswaldus *successit, et ipse anno* 642 *occisus, ambo a Penda Rege, hic* 5 *Augusti, ille* 12 *Octobris: ambo ab aliquibus Martyres habentur, quod de Oswaldo potissimum assumitur.*

c *Interserit Fridegodus:* Immitis furias malens vitare novercæ.

d Eanfleda *dicti Edwini filia, nupta Oswio Regi Northumbriæ, fratri naturali dicti S. Oswaldi cui successit. De utroque egimus* 8 *Februarii ad Vitam S. Elfledæ filiæ, Abbatissæ Streneshalæ.*

e *De* Lindisfarnensi insula *et monasterio sæpius egimus, potissimum* 20 *Martii ad Vitam S. Cuthberti.*

f Ercombertus *dicto Eadbaldo patri suo successit anno* 640, *mortuus anno* 664. *Hujus filia fuit S. Ermenilda, Regina Merciæ, nupta Wulfhero, cujus Vitam dedimus* 13 *Februarii.*

g *Eanfledæ mater erat* Ethelburga, *filia S. Ethelberti, soror Eadbaldi, qui proinde avunculus erat Eanfledæ.*

C

h S. Honorius *rexit Ecclesiam Cantuariensem ab anno* 628 *usque ad an.* 653, *die* 30 *Septembris quo mortuus est et colitur.*

i *Colitur* S. Benedictus Biscopius 12 *Januarii, de quo præter istic edita habemus Vitam a Beda prolixe scriptam in libello de Abbatibus et apud Acherium. A Fridegodo appellatur* Biscop Baducing.

k Dalfinum *a Francis dici* Annemundum *ostendit Joannes Bollandus, et forsan primus, ad Vitam S. Bathildis Reginæ* 26 *Januarii, quem secuti sunt Hadrianus Valesius, Carolus le Cointe, Joannes Mabillon.*

l *Videtur erga S. Andream affectum hausisse, quod in ejus monasterio a se constructo monachus fuerat S. Gregorius Magnus, qui primos monachos in Angliam misit.*

m *Hic forsan est* Bonifacius, Consiliarius *postmodum Agathonis anno* 680, Bonifacii II Papæ *anno* 684 *creati, relatus in Concilio Nicæno* 2 *Actione* 1, *dein* Consiliarius Sedis Apostolicæ, a Sergio Papa Constantinopolim missus *anno* 692, *et tandem anno* 704 *Joannis VI, ut infra num.* 52 *habetur. Et sic hoc tempore adhuc juvenis, forte nomen* Consiliarii Apostolici, *a posterioribus gestis traxit.*

n *Sedi Apostolicæ præerat* S. Eugenius, *mortuus anno* 656, 2 *Junii, quo colitur, cui tunc successit S. Vitalianus, cujus Acta illustravimus ad diem* 27 *Januarii.* D

o *Erat hæc Regina* S. Bathildis, *qua circumventa aut potius ignara, ab Ebroino cædem hujus et aliorum Pontificum fuisse procuratam, dictum est ad illius Vitam* § 5.

CAPUT II.

Sacerdotium. Disputatio de Paschate cum S. Colmano. Episcopatus susceptus in Gallia. Periculum in reditu. Varia per Angliam exercitia.

Præfuit eo tempore genti Nordanhumbrorum Christianissimus Rex Oswius, *a* successor beatissimi Regis et Martyris Oswaldi; qui Oswius filium suum Alfridum regni *b* socium sibi constituit. Fuere autem utrique Reges id Christiana religione ferventes, Ecclesiarum diligentissimi cultores, et Catholicarum doctrinarum studiosissimi auditores, amatores, sectatores. Cum ergo beatus vir Dei Wilfridus in patriam esset reversus, fama sanctitatis et prudentiæ ejus, fama eloquentiæ et apostolicæ doctrinæ ejus, circumquaque mira celeritate innotuit, necnon ad aures prædictorum Principum ingenti cum laude processit: sanctitas quoque et insignis amor Christianitatis, qui Regum corda repleverat, notitiam Sancti nequaquam fugere poterat. Ex hoc curiæ Regis Alfridi præsentatus, humane suscipitur; brevi, quod antea solo auditu in eo sciebatur, re ipsa cognoscitur, et eo regali amicitiæ familiariter adsociatur. Probitas etiam integerrimæ vitæ, quam fama primo vulgaverat; et prudens simplicitas simplexque prudentia, quæ in illo [cum pari] ad omnes humilitate vigebant; non modo Regi, verum et omnibus eum carum exhibebant. Tribus ex hoc annis regalem curiam fovit; et virtute animi, gratiam, gloriam, honorem sibi comparavit: unde et regio munere auctus tam mobilibus, quam immobilibus rerum bonis, etiam inter animales homines clarus erat. Super hæc quoque *c* Ripensi Ecclesia, cum iis quæ sui juris exstiterant, regali munificentia donatus est. Ex eo autem summa cura procurabat, quatenus opes suæ magis transirent in victum indigentium, quam servaret eas more avarorum, opes suas recondentium.

a

b

Ab Oswio et Alfrido filio Regibus in aulam vocatus,

E

c

ecclesia Ripensi donatur:

13 Interea venit ad Regem Episcopus occidentalium Saxonum, nomine *d* Ailbertus, vir sanctus et ecclesiasticis disciplinis apprime institutus: qui et eidem Regi magno fuerat familiaritatis amore conjunctus. Hic, rogatus a Rege, Wilfridum ad Presbyteratus officium promovit, utpote quem Sacerdotio fungi dignissimum esse cognovit. Mota est autem ea tempestate quæstio de observatione Paschæ, quæ magna et frequens eatenus exstiterat, probantibus simul et confirmantibus eis qui de Cantia et Galliis advenerant, quod Scoti diem dominicum Paschæ celebrarent contra morem universalis Ecclesiæ. Nam Scoti usque ad id temporis, Scripturarum serie hac de re disputante non plene edocti, sæpe dominicum Paschæ diem celebrabant cum esset Dominica dies in Palmis, ea re quod ipsa die decima quarta luna esset, quæ terminus est diei Paschalis. Istiusmodi sectæ vir sanctissimæ vitæ *e* Aidanus, suo tempore grande firmamentum fuerat, in tantum, ut a cunctis quasi æquo animo toleraretur, dum eximia in opere Dei morum ipsius conversatio consideraretur. Sed illo defuncto; Finanus vestigia sectæ illius per omnia sequens, in Episcopatum ejus subrogatus est. Quo nihilominus huic vitæ modum faciente, Colmannus in sectam amborum Sedemque successit: cujus temporibus gravior de Paschali observatione atque aliis ecclesiasticæ vitæ disciplinis controversia versata est

d

F

Presbyter ordinatur,

circa quæstionem de Pascha,

e

A est. Quapropter merito movit hæc quæstio sensus et corda multorum, timentium ne forte accepto Christianitatis vocabulo in vacuum currerent aut cucurrissent. Pervenit et ad ipsas Principum aures, Oswii videlicet Regis filiique ejus Alfridi: quorum primus a Scotis edoctus atque baptismi sacramentis imbutus, nihil melioris propositi existere posse credebat, quam quod a suis doctoribus acceperat: porro sequens, potioris fidei privilegio primum præcedens, Romanæ et universalis Ecclesiæ ritum omnibus antestare ratum habebat. Siquidem Christianissimus et doctissimus vir Wilfridus, qui et Romæ (ut prædiximus) ecclesiasticæ disciplinæ multa documenta acceperat, et penes Dalfinum Galliarum Pontificem Lugduni nonnullis imbutus extiterat; eum suo magisterio rationabili atque Catholica eruditione informaverat, ac informatum omni scrupulositate sublata in veræ fidei stabilitate firmaverat. Mota ergo (ut præfati sumus) quæstione de Paschali observatione, dispositum est, ut Synodus cogi, et hæc quæstio deberet ventilari terminarique. Veneruntque illo Reges ambo, pater scilicet et filius, magnopere deprecantes, ut eis adesse dignaretur Spiritus sanctus. Venit itaque jam dictus Ailbertus Antistes, Alfridi Regis amicus, cum B beato Wilfrido et suo *f* Agathone Presbyteris: contra quos Colmannus cum suis Clericis venit, et *g* Hildem Abbatissam, sectæ suæ fautricem, cum aliis pluribus secum in Synodum duxit.

sub dictis Regibus ferventius resuscitatam,

in Synodo ad id convocata,

f

g

14 Silentio itaque facto, primo Rex Oswius, præfatione præmissa, tali fertur modo locutus: Hactenus, Patres venerandi, schisma in Ecclesiis Christi exortum, eo quosdam minus veritatis studentes perduxit, ut bis in anno (quod dictu quoque nefas esse probatur) sanctum Pascha sit celebratum. Cujus tamen rei causam bene considerantibus non adeo mirum videtur: dum enim ipsi arietes iter diversum arripiunt, greges etiam post se diviso tramite rapiunt. Ubi plane miseriam est videre, cum ad regnum [cœlorum] via sibimet contraria tendunt, quo communi proposito fidei properare contendunt: et qui viam individuam perveniendi ad vitam solummodo Christum noscuntur habere, absonum valde absurdumque fore dignoscitur, ipsum Christum in suis mysteriis velle dissona observatione dividere. Ea re in hanc me sententiam ipsa rationis necessitas potissimum duxit, quatenus utriusque partis defensores una venire jussio nostra constringeret; quo utrimque ratione audita, quid sequendum, quid fugiendum C sit, discusso errore queamus inspicere. Quapropter tu, Colmanne, qui præcipue contra morem universalis Ecclesiæ Pascha celebrare a nonnullis calumniaris, causæ tuæ, in qua et ego tecum similis observationis coarguor, primo propugnator adsiste: quatenus auctoritate qua nititur agnita, si tanta est, fiat amodo nostra sub eadem auctoritate a tantis calumniis observatio libera: quod si ea qua niteris minus firma auctoritate victus extiteris, profecto nec me, nec quemlibet meorum tuæ sectæ ulterius sectatorem habebis.

exponente causam R. Oswio,

15 Tum Colmannus: Pascha, inquit, a quartadecima luna usque ad vicesimam celebramus, et celebrandum confirmamus, et ita fieri oportere validæ auctoritatis firmamento comprobamus. Beatissimus etenim Joannes Apostolus et Evangelista, Domini Jesu tam familiaris conviva, ut supra pectus ipsius in cœna recubuerit; eodem quo nos ordine illud celebravit, et in omnibus quibus præfuit Ecclesiis celebrandum fore sua auctoritate præfixit. Hoc per successionem prudentum et æque sanctissimorum virorum ad nos usque perlatum, hoc nostrorum doctrina majorum in nobis stabili firmitate fundatum, hoc a nobis antehac inviolabili observatione servatum, et firmamus nulla ratione non esse servandum.

Colmanno pro Scottis dicente,

16 Quo hæc et hujusmodi nonnulla dicente, jussit Rex et Ailbertum suæ morem observationis in medium proferre, ut sciretur, quo principio, cujusve niteretur auctoritatis institutione. Respondit Ailbertus: Loquatur, obsecro, vice mea Wilfridus Presbyter, quia unum ambo sapimus cum ceteris qui hic adsident Ecclesiasticæ traditionis cultoribus; et ille melius ac manifestius ipsa lingua Anglorum, quam ego per interpretem, potest explanare quæ sentimus. Tunc Wilfridus ad jussum Regis exorsus, Colmannum non modo auctoritate B. Joannis falso niti aperta ratione monstravit, verum et contra Joannem et contra legem et Evangelium, necnon doctrinam Apostolorum; immo et contra universalis Ecclesiæ morem eum sentire in Paschali observatione probavit. Quam probationem idcirco scribere supersedimus, ne in re huic opusculo non necessaria aliquod fastidium legentibus inferremus: si quis autem eam velit, in nostræ, hoc est Anglorum gentis *h* historia, requisitam inveniet. Hac ergo omissa, vitam beati viri, ut cœpimus, ordine persequamur, prout ipse, de quo loquimur, nos adjuvare dignatur. Finito conflictu contentioneque soluta, Ailbertus domum rediit: Colmannus vero, suæ Sedis Episcopatu dimisso, *i* Scotiam petiit, quoniam ecclesiasticis traditionibus suas traditiones E postponere noluit.

D AUCTORE EADMERO

ipse agit pro Romanis,

cum magna approbatione,

h

i

17 Vir autem Domini Wilfridus ex hoc magnæ apud omnes est venerationi habitus: quippe qui et divinis eruditionibus præclare imbutus, et Dominicis comprobatus erat operibus magnifice fultus. Quapropter a Rege Alfrido, totius plebis acclamatione, ad Pontificatum eligitur: sed ipse gravi reclamationis adnisu, ne id fiat, obsistere nititur. Tandem importunitate omnium victus, id a Rege petivit, ne se inordinate ordinari in Britannia permitteret: verum, ut tanta res secundum instituta canonum expleri valeret, ordinandum se in Galliam mitteret. Venerabilis nempe *k* Deusdedit, sanctæ Cantuariensis Ecclesiæ Archiepiscopus, jam huic vitæ subtractus fuerat; nec in tota Britannia Episcopus aliquis canonice ordinatus supererat, excepto *l* Wine Occidentalium Saxonum Episcopo: Ailbertus siquidem, cujus paullo ante meminimus, relicta Britannia Parisiacæ civitatis Episcopatum sortitus erat. Cum igitur ita se res haberet, quod petebatur Rex promptissime annuit, et consilio patris sui Oswii beatum Patrem ad *m* Regem Galliarum direxit, rogans et obsecrans, quatenus virum honorifice susciperet, F atque in gradum Pontificatus sua auctoritate sublimari præciperet. Igitur, prout dignum fuit, a Rege honorifice suscipitur, ad Ailbertum Episcopum cum mandatis dirigitur, quibus ut summa honorificentia servum Domini ad ordinem Episcopatus promoveat jubetur: qui mandatis gratiosus obtemperans, eum, cooperantibus undecim Episcopis, honorifice consecravit. *n*

Episcopus ordinatus in Gallia,

k

l

m

n

18 Quo post ordinationem suam in transmarinis partibus demorante, ii quorum sectæ pravitas per eum pridem detecta fuerat atque dejecta, rependendarum injuriarum sese jam tempus opportunum accepisse putantes, Regem Oswium fraudulenta calliditate convenientes circumveniunt, circumveniendo in eam sententiam ducunt, quatenus *o* Ceaddam Eboracæ civitatis Episcopum fieri jubeat, ne Ecclesia diutius carente Pastore, fides Christi quamlibet jacturam incurrat: præsertim cum penitus, inquiunt, ignoretur, quo Wilfridus devenerit, quem ad ipsius Ecclesiæ regimen ordinandum in Galliam Alfridus direxit. Hac ipsorum versutia Rex Oswius incaute præreptus, dato præfato Ceaddæ ipsius Ecclesiæ Pontificatu, misit eum Cantiam in gradum Sacerdotii consecrandum. Quo cum suis veniens, et eamdem

S. Ceadda interim Eboracensibus prælato,

o

AUCTORE EADMERO

A dem Sedem Pastore viduatam inveniens, inde divertit, prædictum Wine Episcopum adiit, ut Episcopus ab eo consecraretur obtinuit. Assumptis ergo duobus de gente Britonum Episcopis, qui contra scripta canonum erant ordinati, eumdem Ceaddam pari modo inordinate ordinavit.

redit et gravi tempestate agitatus,

19 Ordinatus autem Eboracensi Ecclesiæ prælatus est, cum non post multos dies B. Wilfridus, patriam redire instituens, navem ingreditur, et aliquamdiu felici cursu navis æquoreos fluctus transvehitur. Jam autem medio maris transito, et beato viro cum suis Clericis in ea quæ Dei sunt corde et ore intento, ventis mutatis validissima tempestas exoritur : qui magna vexatione quassati, tandem in *p* regionem Australium Saxonum, quam non noverant, projecti sunt. Fluctibus vero in sinus suos ita illuc retractis, indigenæ adhuc gentili errore devincti advolant, navem et omnia quæ in ea erant in jus suum vindicare volentes; et id propositi obstinato corde tenentes, ut aut captivarent, aut morte sibi resistentes involverent. Quo vir venerabilis agnito, copiosam eis pecuniam obtulit; et quatenus ab intentione sua recederent, humili postulatione admonuit. At illi ferociores ex illius verbis effecti, nil se ab eo pro ipsorum B dimissione sumpturos fore proclamant : quin etiam non modo omnia sua, verum et eumdem ipsum in jus proprium se accepturos, nulla causa vetante, confirmant. Quid igitur negotii tenor intenderet socii Pontificis intelligentes, præmissa supplicatione ad Dominum, arma arripiunt, magis volentes more virorum fortiter bello occumbere, quam ignava captivitate longioris vitæ spatia servanda producere. Quod ubi a Paganis cognitum, aciem struere, ac in populum Domini tela dirigere festinabant. Stans quoque princeps sacerdotum idololatriæ coram Paganis in tumulo excelso, suis magicis incantationibus suos quasi benedicendo confortare, ac socios famuli Dei maledicendo satagebat enervare. Cui operi cum quantum sua interesset, summo studio, mente, voce, manuque vacasset; juvenculus quidam minister hominis Dei, funda lapidem jecit, et eumdem magum trajecta fronte dejecit, extinxit. Rediit mox ad memoriam viri Dei antiquum per David factum in Goliam miraculum Dei, cum subito mire Paganorum tumultus exoritur, et in discerptionem Christianæ partis vires omnium exeruntur. Quid plura? insurgunt acies, miles Christi sese prosternit in C preces : Domino autem pro suis pugnante, inimica manus confusa et victa discedit, sed post paullulum multiplicior in idipsum et immanior redit, aciem struit, tela in vacuum dirigit, tela non vacua recipit, pars maxima ruit, et pars residua fugit. Et quid morer? jam tertio victi, cum se ad quartum prælium cum Rege suo præpararent, meritis B. Wilfridi multo ante horam mare effluxit, navem extulit, et Sanctum Dei cum omnibus suis, quinque solummodo ex sociis perditis ; prospere in *q* Sandicum portum evexit. Quod inimici videntes, maxima confusione in sua remeant, et servum Domini, læta serenitate victorem, abire gemebundi deplorant.

p appulsus in Sussexiam,

invaditur a paganis,

contra quos pugnantibus suis victoriam exorat.

q Sandwicum venit :

Ripum se recipit :

20 Patrio itaque portu patriaque potitus, confestim sibi rumor innotuit, qualiter suæ Sedi Ceadda substitutus Antistes sit. Qua pro re nihil omnino perturbatus, placido vultu et hilari pectore Ripum perrexit : ibique servitiis Dei intentus, magna mentis stabilitate per aliquod tempus in secretiori habitaculo deguit. Sed quia civitas supra montem posita nequit abscondi; a multis et præcipue nobilibus frequentabatur, eximiæ sanctitatis ejus fama permotis. Rex quoque Merciorum, nomine *r* Wlfarius ; vir Deo valde devotus, famulum Christi adiit, eumque ut loco cederet secumque maneret importuna vix prece deflexit : et compos suæ voluntatis effectus, ingenti beatum Patrem dilectionis affectu coluit, D terris et honoribus auxit.

r a Wulfhero Rege Merciorum evocatur :

21 Metropolitana vero Sedes totius Angliæ, dum hæc ita fierent, Pastore carebat, defuncto (ut prædiximus) Archiepiscopo Deusdedit. Et quoniam tanta Sedes absque Episcopali providentia esse nequibat, Rex Cantuariorum *f* Egbertus, B. Wilfridi prudentia sanctitateque audita, ad ipsum misit, quam humillima eum supplicatione contestans, ut Ecclesiam viduatam sua dignaretur præsentia visitare, ope consolationis erigere, contra spirituales nequitias clypeo suæ admonitionis protegere, et quæque tenor ecclesiasticæ traditionis expeteret, in ea Pontificali auctoritate statuere. At ille tali in causa reniti fas esse nequaquam existimans, regiæ voluntati assensum præbuit. Ad Ecclesiam igitur venit, et quæ per Spiritum sanctum agenda cognovit, sedulus inibi administravit. Is primus erat, qui, inter Episcopos de Anglorum gente creatos, Catholicum vivendi morem Anglorum Ecclesiis tradere didicerat: unde et perplura Catholicæ observationis moderamina, quaque per easdem Ecclesias sua doctrina diffundebat. Quare factum est, ut crescente per dies institutione Catholica, Scoti omnes, qui tunc morabantur inter Anglos, aut his manus darent, aut ad E suam patriam repedarent.

Ecclesiam Cantuariensem ad ministrat petente Egberto Rege : f

22 Beatus autem Wilfridus, prout ei facultas inerat, hac illa propter verbum Dei disseminandum, magna populi frequentia comitatus, pergere consueverat. Quod cum tempore quodam faceret, devenit in locum ubi natus fuerat atque nutritus : cujus loci indigenas verbo vitæ cœlestis enutriens, multos ab amore terreno avertit, et ad amorem omnipotentis Dei convertit. Unde factum est, ut plures ibidem cellas Domino servire volentibus instituerct; et quonam pacto eorum vita componi deberet, unumquemque prudenter instrueret. Sicque per tres continuos annos, modo Cantuariensis Ecclesiæ dispositioni, modo horum exhortationi et illorum correctioni, suæ providentiæ curam impendit. Et licet Episcopalis Cathedræ proprium locum nusquam haberet, tamen Episcopali officio studiose intentus satagebat, qualiter diabolo sua vasa eriperet, et ea Domino Christo conciliaret, atque in sanctæ conversationis proposito corroboraret.

monasteria construit.

ANNOTATA.

a *Successit* Oswius *anno* 642, *mortuus an.* 670. F

b *Circa annum* 651, *quando in uxorem ducturus erat Cyniburgam, filiam Pendæ Regis Merciorum. Consule dicta ad* 6 *Martii in Vita SS. Kineburgæ, Kineswithæ et Tibbæ.*

c Rippon *monasterium postea a S. Wilfrido constructum, et adjunctum oppidum supra Eboracum inter Urum et Sckeel fluviolos.*

d Ailbertus *sive* Agilbertus, natione Gallus, *de Hibernia veniens ad Kenwalchium Regem Occidentalium Saxonum, hujus precibus ordinatus Episcopus circa annum* 650

e *Coluntur hi Episcopi Lindisfarnenses*, Aidanus 31 *Augusti*, Finanus 17 *Februarii, et* Colmanus *sequenti* 18. *ad cujus Vitam late de hac controversia Paschali egimus. Mortuus est* S. Aidanus 651, *at* S. Finnanus *an.* 661, *cum teste Beda lib.* 3 *cap* 26 Episcopatum annis 10 gessisset : *cui succedens* S. Colmanus, *hanc disputationem anno* 664 *habuit.*

f *Beda etiam meminit hujus* Agathonis Presbyteri, quem secum habebat Agilbertus.

g S. Hilda Abbatissa *Streneshalæ sive Pharensis monasteriis, a S. Aidano instructa, colitur* 15 *Decembris, mortua anno* 680.

h *Scilicet apud Bedam lib.* 3 *cap.* 25.

A i *Discessit S. Colmanus primo in insulam Hu, unde venerat; et anno* 667 *in insulam Vaccæ-albæ, sitam in Occidentali tractu Connaciæ, ubi monasterium construxit; dein ad aliud Mageo dictum in Connacia, mortuus anno* 676. *Late hæc in Vita ejus explicamus.*

k S. Deusdedit *mortuus anno* 664, 30 *Junii quo colitur. At* S. Theodorus *Romæ electus anno* 667, *a Vitaliano Papa* 26 *Martii Dominica consecratus est, teste Beda lib.* 4 *cap.* 1. *Erat autem tunc littera Dominicalis* A *post intercalationem, et in Angliam venit anno sequenti cum Sedes fere annis quinque vacasset.*

l Wini, in Gallia ordinatus, *factus erat primus Wintoniensis Episcopus* : Unde offensus Agilbertus, quod hoc Rex ipso inconsulto ageret, rediit Galliam; et accepto Episcopatu Parisiacæ civitatis, ibidem senex et plenus dierum obiit. *Ita Beda lib.* 3 *cap.* 7.

m *Clotarium III, uti alibi probamus, scilicet qui sedit ab anno* 656 *ad* 670.

n In Compendio vico regio *ita Beda. lib.* 3 *cap.* 28, *annus erat* 664, *aut initium sequentis.*

o *Vitam* S. Ceaddæ *illustravimus ad diem* 2 *Martii. Fuerat discipulus S. Aidani, ejusque moribus et actibus institutus.*

B p *Etiamnum* Sussexia *dicitur, ad Oceanum Britannicum, inter Hamptoniam et Cantium,*

q Sandicus portus *in Cantio celebris, vulgo* Sandwich *cum oppido satis inhabitato.*

r Wlfarius, *alias* Wulfherus Rex Merciorum *creatus anno* 657, *mortuus anno* 675. *Hujus uxor S. Ermenilda colitur* 13 *Februarii, ad quam Vitam late ipsum defendimus ut vere Christianum, eique falso affictam ostendimus cædem filiorum in odium fidei Christianæ*

s Egbertus *Ercomberto patri suo anno* 664 *mortuo successit, et regnavit usque ad annum* 675 *quo obiit.*

CAPUT III.

Episcopatus Eboracensis obtentus. Illustria exercitia virtutum et miraculorum.

Ceadda discedente; a

Emenso autem spatio trium annorum, Theodorus, a Vitaliano Papa Archiepiscopus consecratus et missus, Cantiam *a* venit: susceptaque Sede Pontificatus in metropoli civitate, mox, secundum quod vigorem Ecclesiasticum decebat, ea quæ circumquaque emendanda erant, summa prudentia et Pontificali auctoritate in melius mutare studebat. Ut vero C comperit, Ceaddam contra canonum statuta in Episcopatus gradum fuisse consecratum, publica illum increpatione redarguit, et quod degradari jure deberet paullo districtius minatus est. At ille, ut erat magnæ humilitatis et mansuetudinis vir, Si me, inquit, asseris contra scita canonum ordinatum, libenti animo exordinari concedo; cum profecto numquam tanti apud memetipsum extiterim, qui loco hujusce regiminis vel ad horam præesse debuerim: sed obedientiæ causa jussus subire, hoc licet indignus consensi. Qua responsionis ejus humilitate Theodorus accepta, dixit eum nequaquam gradu Sacerdotii se velle privare: verum quia (ut diximus) inordinate ad tantum ministerium fuerat ordinatus, ipse ordinationem ejus canonica ratione consummavit. Sed ille considerans se non juste Episcopatum alterius Episcopi obtinuisse, pœnitentia ductus, elegit potius tali honore carere, quam alterius Cathedræ ulterius injuste præsidere. Discessit igitur Episcopatu, et ad monasterium suum, quod erat in Lestingesei, privatus secessit.

Sedem Eboracensem obtinet;

24 Porro Theodorus B. Wilfridum in Episcopatu Eboracensis Ecclesiæ restituit, necnon et omnium Nordanhumbrorum, sed et Pictorum, quousque Rex Oswius imperium protendere potuerat. Sicque vir sanctissimus et animam suam in patientia possedit, et multiplicatus honore, quod suum fuerat, totius D populi exultatione recepit. Eo tempore Regno Merciorum Wlfarius præsidebat, cujus paullo ante meminimus: qui cum, mortuo Jaramanno Episcopo, sibi suisque alium a Theodoro dari peteret; non eis ille novum voluit Episcopum ordinare, sed præfatum venerabilem *b* Ceaddam eis dedit. Beatus vero Wilfridus, suis redditus, egregia mentis instantia operam dabat, quatenus et ea quæ longa vetustas aut incuria dissolverat, in ecclesiis restauraret; et quæ in subditorum suorum moribus oculos magni Dei offendere poterant, eliminaret. Quibus operibus quanto magis intendebat, tanto se in majori virtutum exercitio constringebat: ut subjectis in ejus vita esset videre, qua diligentia deberent verborum ipsius documenta suscipere.

AUCTORE EADMERO

b

restaurat vetustate collapsa:

25 Iis autem quæ destructa repererat in integrum restitutis, ecclesiam, *c* in honorem beati Petri Apostolorum principis, a fundamentis consummavit; et eam multo decore, sub immensa Principum ac populorum frequentia, consecravit. Ut autem ventum est ad sui sermonis officium, luce clarius visa sunt Dominica in eo verba compleri: Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris mei qui loquitur in vobis. Quod ea re plane licet considerare, cum et populus in Dominum magna sit dilectione ex illo affectus, et corda Principum tanto timore et amore Dei sint accensa, ut non solum ea quæ prius ad jura ipsius ecclesiæ pertinebant, ad vocem illius testamentis confirmarent, sed et quædam de suis ipsi ecclesiæ condonarent. Triduo post hæc, omni turba secum detenta, pane vitæ tam cœlestis quam terrestris eam copiose refecit: ecclesiam præterea magnis muneribus et ornamentis, decori domus Dei competentibus, ditavit. Et cum hæc opera laude dignissima faceret, uti mortiferam pestem laudem fugiebat humanam: ac sic positus in medio populorum, omnibus erat speculum et informatio operum bonorum.

c

Ecclesiam Riponsem perficit et consecrat:

Matth. 10, 20

E

Puerum in confirmandorum turba suffocatum suscitat:

26 His ita sese habentibus, omnipotens Deus ut merita famuli sui, quanti penderet mundo demonstraret; quem internarum luce virtutum primo profudit, etiam exteriorem exhibitione miraculorum decorare voluit. Hinc est, quod die quadam, cum venerabilis Pastor oves Dei verbis et fidei sacramentis imbueret, et antiquo humani generis hosti in eis jus dominandi auferret, atque per sacri Chrismatis unctionem septiformis gratiæ Spiritum jam baptizatis traderet; ecce per effusas turmas mulier, nimio dolore afflicta, ministro Dei occurrit, defunctæ funera prolis miserabili deportatione in ulnis ostentans. Quo viso Pater obstupuit, hæsitque loco; paullumque ab incœpti operis ministerio se cohibenti, orbata mulier, acri doloris nimietate turbata, pronior incubuit; gemituque præpedita, vix in hæc verba erupit: En, inquiens, bone Domine, quem ad impositionem manus tuæ confirmandum, in Christo portare decreveram, jam non solum ad confirmandum, verum primo ad resuscitandum a mortuis tuæ sanctæ pietati piæque sanctitati apporto. Christum tuum prædicas omnipotentem, quod precor operibus proba, et meum a morte filium unigenitum suscita. Et quanti hoc est omnipotentiæ suæ parvulum suscitare, et mei doloris stimulos effugare? re vera nihil. Quapropter in hoc peto quæ prædicas rata esse potenter ostende, ut ad meam consolationem unicum filium meum restituas vitæ. Ingeminat querulas voces; cujus vehementi gemitu coacti sub uno convolant omnes. En plangor grandis. Tandem compassus venerabilis Domini servus, agit tacitas sancto sub pectore grates, quod turba nondum perfectæ fidei novit rogare clementiam Domini Christi: moxque solo fusus et faciem lacrymis perfusus; O Domine Pater,

F

cum magna ædificatione neophytorum.

AUCTORE EADMERO

A Pater, ait, non ad merita mea, sed ad tuæ pietatis opera, precor, placatus attende, et ærumnis hujus mulieris opem tuæ consolationis impende, restituendo incolumem filium suum, per Jesum Christum Dominum nostrum, unigenitum filium tuum. Quo dicto surrexit, et caput defuncti dexteræ manus extensione tetigit: cui, ad ejus tactum caput exagitanti, vir Dei manum porrexit; et erectum, vivum incolumemque cunctis exhibuit. Vulgus in nimios admirationis ac laudis clamores excitatur, et fide plenissima in Christianæ legis observantia consolidatur. Puer redivivus in Christo per manus impositionem confirmatur, matri cum gaudio redonatur eo pacto, ut septem annis materna cura nutritus viro Dei restituatur. Quod, post præfinitum tempus, ne fieret, patre suo interdicente exul ad externos fugit cum prole Britannos, sciens videlicet puerum nequaquam contra viri Dei præceptum in proprio secum posse manere: quod tamen sua fuga ei contulit. Post parvi temporis dies Præfectus quidam, invitis parentibus, puerum in manus Patris reduxit: quem protinus servitio Dei mancipavit, et bene instructum, pluribus imitabilem, in sancta conversatione postmodum fecit. Hinc quisque perpendite, quid signi B prætulerit super ejus cunabula cœlitus emissum lumen radiantis flammæ.

Anglicanæ Ecclesiæ tunc maxime florentis pacem,

27 Ea tempestate Regnum gentis Anglorum gemino decore nitebat, cum et Reges Christianitatis amore fervebant, et Pontifices divini operationem mysterii summo studio exercebant. Hinc Regalis providentia hoc potissimum per se gerebat, quosque subditorum magis a pravitate morum abstrahere, quam cupiditate animi res eorum diripiendo distrahere: nec ulla eis cura fuerat quam subditis, sed quam bonis ipsi regnarent. Hinc nihilo minus Sacerdotalis apex sui officii plenissime compos extiterat, eis solummodo sua diligentia operam præbens, ad quæ ipsius ordinis institutor et auctor Deus ipsum instituit. Hæc propter summa quies erat plebi, legalia jura tenenti; terra, frugibus et tranquillitate opima, suis cultoribus non modo egestatem tollebat, sed et operi Dei absque solicitudine secularium rerum curam impendere permittebat. *d* Classica dira silent, nec latronum incursio formidatur. Quid plura? ut cuncta brevi edicam, promicat Ecclesia pacato fœdere nexa. Quæ ut diabolus vidit, propria sibi malignitate invidit, et tractans secum pacis interruptioni C causas invenit. Spiritu namque superbiæ suæ invadit gentem Pictorum in tantum, ut ea gens, quod semper ferre consueverat, bello a se tentaret excutere jugum Anglorum. Præfuit eo tempore Regno Nordanhumbrorum Egfridus, filius Oswii Regis, qui patri suo in regnum *e* successerat, vir in armis strenuus, et B. Wilfridi amicitiis vehementer adstrictus. Hic ergo Pontifici negotium Pictorum, quod incumbebat, exposuit; atque ut rebus opem suæ intercessionis ferret, supplici prece admonuit. Cujus dehinc benedictione vallatus atque sanctissima oratione comitatus, cum parva militum manu Pictis occurrit, Pictosque occursantes catervatim prostravit, et Pictorum tumorem gladii ultione repressit. Et quid morer? Dant stragem late, redeunt in colla catenæ: sicque victoria læta potitus rediit, et eximias propugnatori suo gratias egit. Hoc modo genti Anglorum pax restituta per annos aliquot mansit. At Regno Merciorum post hæc in dissensionem elato, Rex præfatus armis pacem revocare desiderans, obvius eorumdem Regi in bellum processit, pugnam commisit; quam quærebat pacem, duce fugato exercituque prostrato, victor obtinuit. Ea nimirum res huic Regi sic processit, quo Deus ostenderet preces B. Wilfridi ante se penitus cassari non posse. Nec mirum: qui enim in Evangelio dixit omnia fore possibilia credenti, merito illi quem et fide Catholicum, D et in operibus eidem fidei præcipuum ipsa Domini sapientia vidit, quæ juste petebat, possibilia esse concedere debuit: nam de illius fidei integritate quis dubitare, aut quis de perfectione operum ejus digne valeat disputare? Verumtamen paucis opera ejus quædam describantur, quo et integritati suæ fidei testimonium præbeant, et illius cordis devotionem imitari volentes quod imitentur præ oculis habeant.

turbantibus Pictis,

e victoriam de iis obtinet Regi Ecfrido,

et aliam de Merciis:

Marc. 9, 22

28 Ac primo dicendum, quod optimis a puero moribus institutus, nulla quoad vixit eisdem potuit ratione abduci, incommutabilis justitiæ cultor, nec favore remitti, nec detractione diduci, nec laudibus decipi, nec vituperationibus in zelum poterat commoveri. Per noctem divinis insistens obsequiis, corpus suum, quod ab omni contagione ex utero matris suæ mundum custodierat, tam vigiliis quam frigoribus mire affiiciebat, singulis illud noctibus aqua frigida tingens, nec prius ab hac consuetudine cessans, quam *f* Joannes Apostolicæ Sedis Antistes eum, pro ætatis suæ gravitate, huic proposito finem juberet imponere. Non hunc ardor æstatis, non frigus hiemis ab instantia cœpti operis Dei detorquere valebant. Præterea quaquaversum gratia prædicandi E gratiam Dei pergens, paratus erat pro ipsa quam prædicabat veritate vitam dare, si occasio competens offerretur, quæ id fieri postularet. Si quando aliquid deliciarum quovis eventu, et hoc summa cum parcitate, in escam sumebat; idipsum in se postmodum gravi inedia vindicabat. Hæc institutio vitæ minimum elationis, et maximum humilitatis studium in ejus pectore comparavit: hæc subditis sibi exemplum sanctæ conversationis indixit: hæc eosdem in arctam continentiæ viam induxit: hæc quoque multos a suo errore conversos ad Christi gratiam duxit. Unde quamplurimi nobilium incitati, filios suos, Dei servitio mancipandos, viro tradebant mirantes, admirando ejus merita dignis laudibus approbantes, atque suos ipsius probitatis imitatores fieri modis omnibus exoptantes. Sed sicut sæpe quod aliquibus provenit ad virtutis profectum, aliquibus procedit ad iniquitatis effectum: sic unde nonnulli in amorem et venerationem famuli Dei profecerunt, inde quidam in odium et contumeliam ejus erumpunt. At athleta Dei cum iis qui oderant pacem erat pacificus, et odio ipsorum suæ rependebat obsequium mansuetudinis.

29 Præterea in *g* Augustaldensi oppido *h* templum mirabili opere fecit: quod ipse in honorem B. F Andreæ Apostoli Domino dicavit, ad vicem videlicet beneficii rependendam, quod idem Apostolus jam ei dudum impenderat. In cujus templi constructione non defuit invidia mortiferi serpentis. Nam dum cæmentarii linunt superiora parietis, præcipitante illum adversario humani generis, unus eorum in præceps corruit, sic ut contritis omnibus membris jam defungi putaretur. Qui cum velut in exhalatione sui spiritus laboraret, excurrunt omnes, utpote ad exequias funeris ejus. Vir autem Domini Wilfridus, cum corpore absens præsentia spiritus cuncta dignosceret, mox sese in lacrymas dedit; et quosque assidentium, quid evenerit ex ordine docens, pro salute fratris eos intercedere postulavit. Ubi vero ad ægrum ventum est, mox ad Patris tactum pristinam receperunt membra salutem: et, si dicendum, letum erubuit, cum per hominem vitæ se depelli, et homini vitam restitui vidit. Cujus mortis auctor diabolus, videns virum tam internis animi virtutibus, quam exteriorum exhibitione miraculorum suam confusionem augere; in nimiam sui furoris malignitatem accenditur, quibus modis poterat inquirens, qualiter confusionem suam versa vice in eum retorqueret.

30 Acceperat autem Rex Egfridus conjugem nomine

Virtutibus studet,

cum optima omnium ædificatione.

Andreæ Apostolo templum condit Hugustaldi:

cæmentario vitam restituit:

A mine *i* Adeldridam, quæ in voto virginitatis potius hanc vitam transigere proposuerat, quam aliena libidine violari : juncta est tamen Regi præfato lege conjugali, non conjunctione carnali. Cujus rei gratia B. Wilfridum tam per se quam et per amicos suos Rex convenit, orans et obsecrans, et maximarum rerum pollicitatione in hoc ipsum allicere tentans, quod negotium Reginæ persuaderet, ut, omisso virginitatis proposito, regiæ voluntati assensum præberet. At Wilfridus, sciens scriptum esse, Vovete et reddite Domino Deo vestro, maluit Ecfrido hac in re non parere, quam suum Domino sacrificium auferre; ne per hoc non modo virginis, verum et suæ animæ mortis æternæ dispendia pararet. Ergo virginei voti fautor existens, vigilantis animi sagacitate procurabat, ne qua femineæ mentis inconstantia propositum virgo postponeret, et terrenis illecebris animum devicta supponeret. Egit igitur sua industria, ut virgo potius divortium conjugii a conjuge quæreret, quatenus libertate potita seculum linquere, et thalamis æterni Regis valeret feliciter inhærere : quod quidem factum est. Nam ubi Rex comperit eam nullo pacto a proposito posse mutari, licet invitus, concessit tamen ut relicto seculo, prout volebat, acci-
B peret velamen insigne virginitatis. Qua licentia felix, accepto velamine a B. Wilfrido, quæ mundi sunt cum mundo deseruit, sprevit, atque a sui desiderio cordis procul abjecit.

i Etheldritam in virginitatis proposito confirmat.

Ps. 75, 12

ANNOTATA.

a *Anno* 669, 27 *Maii*, *Dominica*, *littera Dominicali G.*

b *Tunc factus est Episcopus Merciorum et Lindisfarorum, accepta Sede in urbe Lichfeldensi.*

c Ripensem *addit Fridegodus.*

d *Sunt hæc desumpta ex Fridegodo, ut alia alibi sæpius, qui ita cecinit :*

Classica dira silent, nec formidatur egestas :
Promicat Ecclesia pacato fœdere nexa etc.

e *Anno* 670, *mortuus* 685. Oswius *vero teste Beda lib.* 2 *cap.* 5. Pictorum et Scotorum gentes, maxima ex parte domuerat ac tributarias fecerat, *quod jugum post ejus obitum abjecerunt. Consule Vitam S. Trumwini, sub Egfrido Episcopi Pictorum facti, quam dedimus* 10 *Febr.*

f *Fuerunt ejus dein tempore tres hujus nominis Pon-*
C *tifices*, Joannes V *anno* 685, Joannes VI *anno* 701, *et hujus successor* Joannes VII *an.* 705 *creatus. Hic videtur* Joannes VI *intelligi, cujus tempore fuit Romæ.*

g Augustaldum, *aliis* Hagustaldum, *a rivulo* Hestild *nuncupatum, Eboraco* 50 *milliaribus distat.* Hunc locum cum adjacente regione circa annum 674 S. Wilfrido donavit in perpetuam eleemosynam S. Etheldreda Regina. *Ita Ricardus Prior Hagustaldensis.*

h *Templum hoc accurate a dicto Ricardo describitur, asserente* citra Alpes nullum tale tunc temporis reperiri potuisse.

i S. Adeldrida *sive* Ethelreda *annis* XII *cum Egfrido vixit servata virginitate, dein facta sanctimonialis in cœnobio Ebbæ, ipsius Regis amita, colitur* 23 *Junii.*

CAPUT IV.

Ab Episcopatu Eboracensi expulsio. Iter Romanum. Acta apud S. Agathonem Papam. Dagoberti II regnum, et cædes.

Ermemburgis vero regali est copulata conjugio. Per hanc igitur diabolus odium quod contra virum Dei habebat, exercere opportunum existimans; animum illius injectis quibusdam simultatibus adversus eum inflammat, quoque ipsi suarum insidias

Per Ermenburgam insimulatus apud Regem,

frandum tendat, vehementer instigat. Cui sugges- D
tioni eo facilius cessit, quo muliebris inconstantia mentis, intemperantia lubricæ ostentationis, oppressio ac rapina violentiæ damnationis, quæ in ea magno cum tumore vigebant, servum Domini in redargutionem sui multoties acerba invectione armabant. Quamobrem non parum intus offensa, et insuper dæmoniaco igne succensa, gloriæ dignitatique ipsius magnopere cœpit invidere ; et quonam modo eum dignitate sua spoliare ac spoliatum abjicere posset, occasiones quærere. Considerata ergo gloria viri, qualiter eum omni ex parte affluentia dignitatis circumfulsisset; Regem muliebri facundia convenit, quasi de quibusdam suis utilitatibus actura : re autem vera primo, an animum ejus, ad quæ vellet acclinare, posset habere, ex obliquo perquisitura. Quem ubi ad suum votum esse persensit, ut hominem Dei in invidiam adduceret, fraudulentis sermonibus ejus gloriam Regi cœpit admirando enarrare. Nam exposita divitiarum abundantia, cœnobiorum multitudine, ædificiorum magnitudine, subditorum principum turba, obsequentium militum copia, regalibus vestibus et armis instructa, intulit : Et quid
E amplius ipse tibi, quam tu sibi ? totum Regnum tuum Episcopatus ipsius est : quin et, si tua potestas ejus potestati comparetur, minor est. Terminus enim Imperii tui suis finibus coarctatur ; terminus autem Episcopatus ejus tuos fines auctoritate progreditur. Et, fateor, fidelibus et amicis tuis est timendum, ne si aliquando inimici tui contra te arma susceperint, ipse quam prædicat pacem sequendo suos ab armis immunes retineat, tuque tuorum paucitate inimicis inferior victus occumbas. Quapropter de negotio ante negotium tracta; et ne in ipsa gestione negotii tua virtus decidat, quæ obsunt garrus præordina. Sunt quidem et alia nonnulla quæ tibi honeste possunt persuadere, tui honoris nullatenus esse, non dico superiorem, sed parem quemquam in Regno tuo habere : quæ nec dici quidem opus esse recognosco, quia non modo tuæ prudentiæ, sed et cuivis imprudenti clara esse non nescio.

AUCTORE EADMERO

de nimia et regia periculosa potentia,

32 Talibus verbis Rex permotus, et quasi suæ utilitati consuleretur, ad ea totus arrectus, melius suis rebus consuli non posse putavit, quam si *a* vir Dei suis omnibus privaretur, et Episcopatus ipsius in plures Episcopos divideretur. Verum quia id agi præter consensum Cantuariensis Archiepiscopi mi-
F nime poterat, verba indignæ accusationis contra Episcopum ipsius Sedis Antistiti Theodoro mandant, et ad suæ voluntatis effectum deceptum inclinant. Venit igitur ad regalem curiam Theodorus, sua auctoritate regiam voluntatem super Wilfrido impleturus : quod factum est : nam protinus in locum ejus *b* tres Episcopos eo absente ordinavit. Res viro celari non potuit : et admiratione quam maxima ductus; hilari corde, alacri vultu, modesto gressu Regis palatium subiit, causam negotii perquisiturus. Cui hoc modo, ut fertur, ad inquisita responsum est : Nec te in præsentiarum alicujus criminis admissione notamus, nec tamen statutum de te judicium hac vice mutabimus. Ille vero talibus verbis non sibi satisfactum esse consentiens, Apostolicam Sedem appellavit : et pro eorum injustitia indignatus, reflexo gressu aulam egredi voluit. Intuens autem quosdam satis fœdo suis casibus insultare cachinno, Et o, inquit, filii, felici prosperitate ducatis tempora longa : sed noveritis, quantocius sors infesta resolvet hæc gaudia vestra : nec prius hunc annum transisse videbitis, quam istas quas super me derisiones habetis, acerbo mœrore luatis. Quæ prophetia veritas facta est : nam post non multum temporis, conserto gravi prælio inter Egfridum et *c* Ailredum regem Merciorum juxta fluvium Treanta, occisus

pellendus Episcopatu, a

b

provocat ad Sedem Apostolicam :

c

AUCTORE EADMERO

A occisus est *d* Elfuinus frater Regis Egfridi, juvenis circiter decem et octo annos habens, utrique provinciæ multum amabilis, ex cujus morte magnus et intolerabilis mœror Egfridum ac suos perculit; omnisque lætitia, quam de expulsione B. Wilfridi habuerant, justo Dei judicio in tristitiam versa est. Sic ex eo quo a se fortissimum militem Domini repellere non timuerunt, numquam læta victoria potiti sunt: sed qui prius parva manu militum, ejus intercessione muniti, ingentes copias straverant, postmodum cum ingenti copia a raro milite victi cadebant. Nec injuria: repulso etenim eo per quem victores extiterant, nil erat residui, quare passim vinci non debuerunt. Verum ad ordinem instituti operis styli officio redeamus.

d

Irrisoribus suis prædicit cœlestem ultionem.

33 B. Wilfridus, Episcopalis Cathedræ dignitate privatus, ad sua rediit; filiis et fratribus suis, de ejus infortunio valde contristatis, non pauca disseruit verba consolationis, patientiæ, et veræ caritatis; dicens inter alia, nihili esse pendendum, quod constaret nunquam fore perdendum. Ipse vero post hæc Romam iturus, et, ne quod scandalum Ecclesiæ Christi propter eum immineret, causam suam ante Sedem Apostolicam expositurus, ad mare, venerabili B monachorum collegio dextra lævaque stipatus, perducitur; navi imponitur, pia illorum imprecatione perungitur, prospero cursu ventis vela panduntur. At ubi paullulum navis processit, mutato vento pulsus est Fresiam: ubi a barbaris ac Rege illorum *e* Aldgislo honorifice susceptus, ibidemque honorifice conversatus, ab omnibus summo cum honore, quoad ibi manere cordi fuit, habitus est, licet adhuc tota provincia idolorum cultui dedita deserviret. Vicem itaque benignitati eorum rependere volens, prædicabat eis verbum Dei, et multa millicia verbo veritatis instituit, ac fonte salutari a suorum peccatorum sordibus lavit: sicque susceptores suos et a Domino suscipi, et Dominum in se suscipere fecit. Erat autem ante adventum beati viri terra ipsa magnæ salsitatis magnæque sterilitatis, et velut in modum rupis nimiæ asperitatis, ac per hoc quibusque animalibus ad incolendum magnæ incommoditatis: verum ad prædicationem viri Dei eadem gente fidem Domini suscipiente, sicut corda eorum supernæ dulcedinis rore ad fertilitatem operum bonorum mollita, et inhabitatione Spiritus sancti sunt accommoda facta; ita et terræ ipsorum salsitas in dulcedinem, sterilitas in fertilitatem, asperitas in mollitiem atque pin- C guedinem versa, omnibus inhabitantibus eam diversæ commoditatis copias lautissime intulit.

Vale suis dicto Romam discedit:

in Frisia honorifice exceptus,

multos convertit ad fidem:

34 Interea ii, qui sua nequitia victi amicum Christi propia dignitate, possessione, terra proturbaverant, legatos suos, tam fraudibus iniquissimæ delationis ligatos, quam et diversis exeniis oneratos, in Franciam dirigunt, quo viro Domini, partim fraude, partim munere, laqueos deceptionis et captionis, laqueos deprædationis, perditionis et mortis instituant. Sed ut laqueus eorum, qui muneribus seducti laqueum instituerunt servo Dei, ipsos involveret; quemdam Sacerdotem Domini, nomine *f* Winfridum, nuper a suo Episcopatu depositum, et tunc in peregrinationem pro Dei amore euntem, occulto judicio Dei suis omnibus spoliaverunt, vicinitate nominis propriaque malignitate decepti. Verum ubi hoc ab illis est intellectum, et quonam vir Domini ea tempestate degeret recognitum, Ebroinus, regalis curiæ et istius nequitiæ princeps, scripta cum magno munere Aldgislo Regi direxit, petens ut Wilfridum, omnibus bonis expoliatum, crudeli morte necaret. Rex autem nec precibus, nec donis sub se cadere tantæ nequitiæ acquiescens, missam chartulam, magna cum indignatione diruptam, ignibus injecit: nequitiæque, ut dignum fuit, exprobrans, legatos, absque honore dimissos, statim remeare præcepit. D

evadit insidias sibi in Neustria structas;

f

35 Securus igitur insidiarum Præsul, in ipsa provincia totam cum nova Dei plebe hiemem feliciter exigens, deinde pergendi Romam iter repetiit, et Galliam perveniens nota sibi Regis *g* Dagoberti mœnia subiit. Quem ipse Rex visum mox recognovit, eumque multa cum lætitia hospitio suscepit, et vocatis hominibus suis, hac eos voce alloquitur: Virum hunc, quem ecce coram habetis, magnopere dilectioni vestræ commendo, rogans ut illi, in quocumque negotio vestri opus habuerit assistatis; siquidem me, credere fas est, sincera mente amatis. Hujus etenim probitate et industria vobis redditus, vobisque, ut in præsentiarum videtis, regia sum dignitate prælatus. Nam dudum, velut ipsi recordamini, cum popularibus insidiis fere perditus essem, exul quaque liberationis meæ gratia oberrassem, pelago quoque jactatus ad ignavos Hibernos perlatus fuissem; hic me inde adductum magna benevolentia secum aliquamdiu tenuit, ab omni periculo protexit, atque nativo solo incolumem ac tutum restitui posse donavit. Quapropter per meam et vestram vos obtestor salutem, ut si qua in vobis est fides, tantum E servemus amicum, et vicem exhibitæ mihi dilectionis ac benevolentiæ communiter gratiosi procuremus ei rependere. Ad hæc dicta quique lætantur, suamque lætitiam vehementi acclamatione testantur: neque enim leve judicabatur inter illos, quemdam subjectorum vel mutire contra præceptum aut voluntatem Principis sui. Hinc *h* Sedes et prædia, dignitates et varia dona Sancto a Rege offeruntur, atque ut sui Regni dignaretur terras incolere, ac incolendo juri proprio vindicare, multis precibus exoratur.

in Austrasia a Dagoberto Rege benigne tractatur,

g

propter beneficia olim exulanti impensa,

h

36 Sanctus autem sui propositi memor, Regiæ voluntati non cessit: sed quibusdam necessariis rebus assumptis, quin etiam sociato sibi quodam Præsule *i* Deodato nomine, a curia recessit. Inde Campaniæ Ducem vocabulo *k* Bertherum adiit, et ab eo nobiliter susceptus est. Qui post exhibita veræ caritatis atque humanitatis officia, cum homine Dei residens cœpit ei enarrare, qualiter inimici ejusdem voluerint eum perdere, et se ad intentionem ejus oblatis muneribus inflectere. At ego, inquit, non immemor quid fidelitatis et amicitiæ quondam in Pagano quodam Rege repererim, cum de patria mea pulsus apud eum exularem; nolui minus fidelis inveniri Christianus tibi Christiano, quam homo pa- F ganus mihi exstitit homini Christiano. Siquidem Rex Hunnorum Gentilis, cum causa tuendæ meæ salutis me secum degentem retineret, iniit mecum fœdus in nomine deorum suorum, qud me numquam inimicis meis quavis occasione proderet. Post aliquot vero dies nuntiis ad se ex parte inimicorum meorum venientibus, et ingentem pecuniam pro interitu meo sibi pollicentibus, Tum, inquit, vitam meam succidant, si ergo pro quovis lucro terreno vobis cedens, initum fœdus quoquo modo dissolvero. Si ergo homo infidelis, ut falso deo suo fidus existeret, fœdus rumpere noluit; ego gratia Christi fidelis, fidem quam vero Deo promisi, violabo ullius terreni commodi causa? Absit, absit: immo in mea fide te suscipio, et quoad velle tibi fuerit, ut meum maneas obsecro: id quoque magnopere desidero a te petere, quatenus si quid in meis affectuosius amas, accipias, utaris, possideas. Hac viri bonitate, simul et benignitate, vir Dei magnifice delectatus, quid potius animo proposuerit, viro aperuit: sicque multiplicatus rebus ac sociis, gratiosus ab eo discessit.

et a Berthero Duce,

i

k

frustra ad necem ejus sollicitato.

37 Romam vero usque perveniens, illico fama jam cognita sanctitatis ejus quaque percrebuit, et ei quamplurimos civium venienti in obviam egit. Aderat et magno vulgi favore susceptus, in aulam B. Petri

Romæ in Synodo restituitur,

A Petri veneranter adductus est. Pontificatum Apostolicæ Sedis beatæ memoriæ *l* Agatho tunc regebat, vir justus et simplex, ac in rebus ecclesiasticis non mediocriter solers: in cujus ac *m* plurimorum Episcoporum præsentia, cum Beati Wilfridi causa esset præsentibus accusatoribus ventilata, universorum judicio absque crimine accusatus fuisse, et Episcopatu dignus esse comprobatus est. Quo in tempore cum idem Papa Romæ Synodum *n* congregaret centum viginti quinque Episcoporum, adversus eos, qui unam in Domino Salvatore voluntatem atque operationem dogmatizabant; vocari jussit B. Wilfridum, atque inter Episcopos considentem dicere fidem suam, simul et provinciæ de qua venerat. Cumque Catholicus fide cum suis esset inventus, et ab re Sacerdotali dignitate privatus; placuit ut Romanæ Sedis decreto in Episcopatum restitueretur, et in monumentum suæ catholicæ fidei ejusdem Synodi gestis *o* hoc scriptum insereretur. Wilfridus, Deo amabilis Episcopus Eboracæ civitatis, Apostolicam Sedem de sua causa appellans, et ab hac potestate de certis incertisque rebus absolutus, et cum aliis centum viginti quinque Coepiscopis in Synodi judiciaria sede constitutus, pro omni aquilonali parte B Britanniæ et Hiberniæ, quæ ab Anglorum ac Britonum necnon Scottorum et Pictorum gentibus incoluntur, veram et catholicam fidem confessus est, et cum subscriptione sua corroboravit.

innocens declaratus:

Patriam repetens, impetitur a cæsoribus Dagoberti Regis,

38 Apostolico igitur et Synodali decreto in Episcopatum restitutus, acceptisque ab Apostolica Sede litteris, Regi Egfrido et Archiepiscopo Theodoro de sui status redintegratione directis; servus Dei magno servorum Dei Reliquiarum munere ditatus, iter Angliam veniendi repetiit: et quia noverat scriptum, Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter, regia via gradiebatur. Ecce autem, extra quam putabatur, latronum manus ad interficiendum parata, viro Domini haud grata processione occurrit: erant etenim qui Regi *p* Dagoberto insidias tetenderant, eumque gladio in inguine merso necaverant. Hi ergo viro Dei occurrentes; animique furorem vultus sui ferocitate pandentes prælia vibratis intentant cominus hastis: quorum unus, qui quasi loco Principis inter eos habebatur, excusso quod manu tenuerat telo, militi Christi fœdo ore convitiabatur; Delator, inquiens, patriæ, petulans et moribunde viator, tu quidem jampridem Gallica sceptra violasti, tu Gallica rura pessumdedisti, tu C Gallicam libertatem in servitutem redegisti, cum tyrannum, a nobis jam olim exiliatum, tua instantia in Regnum constituisti. At ipsius quidem crudelitas justissima morte punita, te quoque, utpote maximum suæ mortis auctorem, te inquam, eadem morte puniendum esse declamat. Procumbe igitur, pestifer, procumbe, et digna ultione multatus, eidem, quam contra nos fovisti, morti, succumbe. Et Pater contra: Si non jure, inquit, feci, cum Regem regno injuste depulsum, quantum in me fuit, hereditariæ dignitati præfeci, et hoc ita penes se esse justissimi Judicis æquitas habet; fateor, pœnas justæ ultionis promptissime pendam. Quod si nequaquam hoc in facto contrarius, sed cum jure feci, velut ipsa mox innocentia mentis mihi testatur; eo libentius, si vultis occidere, mori desidero, quo me pro justitia occisum martyrii gloria coronandum fore considero. Quibus dictis, ubi viderunt virum tanta mentis constantia niti, nimio terrore perculsi, arma projiciunt, terræ procumbunt, viri vestigia osculis petunt, veniam quærunt: qua ad suum votum inventa ejus benedictione ditati, viæ prosperitati Pontificem cum suis omnibus reddunt: ipsi certo itinere pergunt.

Prov. 10, 9

p ibidem interempti.

ANNOTATATA.

a *Beda lib. 4 cap.* 12 *describit cometam mense Augusto anni* 678 *apparentem, eique subjungit dissensionem inter Regem Egfridum et S. Wilfridum, et hujus a Sede expulsionem. Bedam sequuntur Thomas in Actibus Pontificum Eboracensium, aliique.* D

b *Potius* tres diœceses Episcopales *ordinavit, ac Bosa factus est Episcopus Eboracensis, Eata Hagustaldensis et Lindisfarnensis, cui post triennium successit in Sede Hagustaldensi Tumbertus, ac tunc fuerunt tres Episcopi. De S. Bosa egimus* 9 *Martii. S. Eata colitur* 26 *Octobris.*

c Ailredus, *aliis* Ethelredus *successit fratri Wulfhero anno* 671, 4 *Maii.*

d Elfuinus, *anno* 679, *occisus traditur in Chronologia Anglo Saxonica.*

e Aldgislus, *Frisiis scriptoribus* Adgillus, *statuiturque pater Rodbodi, de quo egimus* 20 *Martii, in Vita S. Vulfranni. Sedes regia erat Ultrajectum.*

f Winfridus *S. Ceaddæ in Sede Licefeldensi apud Mercios successerat, sed ab Ethelredo Rege pulsus erat, quod Egfrido Regi Northumbriæ favisset.* E

g *Hic est* Dagobertus II *filius Sigeberti, qui tunc Treviris degebat.*

h *Sedem Episcopalem Strateburgensem sive Argentoratensem oblatam scribit Malmesburiensis lib.* 3 *de Gestis Pontificum Anglorum.*

i Deodatus Episcopus Tullensis, *interfuit Concilio Romano sub Agathone, de quo non agetur: quidni is potius datus in comitem, quam Deodatus Episcopus Nivernensis, uti aliquando scripsimus.*

k *Campaniæ Remensis sæpius meminit Gregorius Turonensis, et Drogo seu Drocus filius Pippini Herstallii fuit Dux Campaniæ; sed post tempora hujus Bertheri. Hinc iter, ex urbe et palatio Trevirensi, per Campaniam Remensem præclare deducitur.*

l *Acta S. Agathonis Papæ illustravimus ad diem* 10 *Januarii.*

m *Fuerunt Episcopi* 16, *Presbyteri* 35. *Malmesburiensis appellat* Concilium quinquaginta tam Episcoporum quam Abbatum: *habitum id dicitur* mense Octobri, *scilicet anno* 679, *cum S. Wilfridus Romam venisset cum Deodato Episcopo Tullensi, qui ab initio interfuit; et dein admissus S. Wilfridus, causa sua peracta, declaratus est innocens. Missus in Angliam fuerat Joannes Abbas monasterii S. Martini, qui Theodorum Archiepiscopum Cantuariensem invitaret, ut Concilio Romæ celebrando cum suis interesset. Verum diu expectatus non venit, et legationem tradidit S. Wilfrido, ut nomine totius Ecclesiæ Britannicæ futuro Concilio interesset.* F

n *Est illud Concilium habitum anno* 680. *Quæ ibi gesta sunt continentur in epistola Agathonis Papæ et* 125 *Episcoporum, inter quos quadragesimus nonus subscribit* Adeodatus Episcopus Leucorum, *supra* Deodatus Episcopus Tullensis, *dein quinquagesimus S. Wilfridus hac formula:* Wilfridus humilis Episcopus sanctæ Ecclesiæ Eboracenæ, insulæ Britanniæ, legatus venerabilis Synodi per Britanniam constitutæ, in hanc suggestionem, quam pro Apostolica nostra fide unanimiter contruximus, similiter subscripsi. *Est hæc epistola inserta Actioni quartæ Concilii Œcumenici Constantinopolitani, in qua tarditas Missorum e Synodo Romana ad dictum Concilium excusatur. Venerunt Missi* 10 *Novembris, ac dein* 18 Dominica discessum est in Blachernas, et cœptum Concilium.

o *Idem scriptum est apud Bedam et Malmesburiensem.*

p *Eadem habet de Dagoberti violenta morte Fridegodus, unde quæ hactenus ignoravimus, tempus, locum*

A *et genus discimus, et satis probabile esse arbitramur, hunc esse S. Dagobertum Martyrem, qui Satanaci colitur, tribus milliaribus inde, a filiolo suo Joanne 23 Decembris occisus, ergo dicto anno* 680.

CAPUT V.

Carceris et exilii miseria tolerata : Conversio Australium Saxonum et Vectam insulam incolentium.

In Angliam regressus litteras Pontificias Regi exhibet :

Perveniens vir Dei Britanniam, Regi litteras, quas ab Apostolica Sede acceperat, detulit; et earumdem litterarum auctoritate subnixus, in conventu nobilium suam causam viva voce defendit; seque falso accusatum ac injuria degradatum, libera protestatione ostendit. Rex autem, quanto illum majori veritatis ratione vallatum agnovit, tanto se minori veritatis ratione suffultum indoluit; moremque nequissimorum imitatus, maluit in sua pertinacia contra æquitatem perdurare, quam æquitatis ratione suam pertinaciam mitigare. Hanc vero sui cordis socordiam magnopere confirmabat antiquorum delatorum inveterata discordia, dum ipsi quos ipsa jam repletos possidebat, venena suæ malignitatis B Regiis auribus infundebant. Propria itaque Rex ira cæcatus, et seducentium se adulatione a vero distractus, litteras Apostolici Papæ tumido fastu despexit, despiciendo irrisit, irridendo a se procul abjecit, ac in famulum Dei nequissimi delatoris crimen injecit.

et cum contumelia rejectus,

Tanta Regis indignatione nonnulli clientes, immo et quique nobiles oppido permoti, unanima omnes contra Beatum conspiratione insurgunt, ac multis cum contumeliis afficiunt; et quo regiæ majestati se ad plenum fideles existere monstrent, indignationi ejus plene satisfacere cupiunt, et Dei hominem a Regis conspectu avulsum carceris imo detrudendum arripiunt. Ermenburgis autem, honorum omnium persecutrix, et hujus schismatis indomabilis auctrix, sese in direptionem illius mediam immersit, capsulam Reliquiarum de ipsius collo procaciter abstulit, eumque fœda garrulitate et feminea loquacitate derisum abjecit. Ergo inclytus heros, sociis et opibus omni ex parte privatus, ad suos, prout potuit, inter iniquorum manus sese convertit, atque in his verbis brevi ad eos orationem fecit :

cum socios ad tolerantiam animasset,

Non vos, inquit, domini fratres et filii mei, non vos hæc quæ nobis ingeritur injuria turbet, nec a veritatis tramite quoquo modo proturbet. C Præ oculis semper habete, omnes qui volunt in Christo pie vivere, necessario tribulationem pati oportere. Verum licet impii ad tempus piis prævalere videantur, tamen non sic semper erit : erit enim tempus, cum et piorum tribulatio perenni lætitia remunerabitur, et impiorum superba elatio perenni tristitia punietur. Sed ne tribulatio vos in impatientiam agat, animadvertite, quonam modo cana Patrum series, multas perpessa tribulationes, per patientiam meruit Deo juvante vincere multiplices hostes. Nec id vestræ menti ullatenus volo abesse, neminem secundum Apostoli dictum posse coronari, nisi qui contra diabolum studuerit legitime decertare. Et certe hujus temporis certamina, parvi pendenda, nec multum diutina : per illa tamen æterna felicitas et felix æternitas regni Dei comparatur, quam felicitatem, quæso, fratres, amate, eam desiderate, ad eam tendite, atque ad eam pervenire tota mentis intentione satagite. Quod si feceritis, profecto nihil erit quare istius vitæ adversa formidetis. Vix verba compleverat, cum ecce in quorum manibus stringebatur, acriori furore ex ipsis verbis accensi, eum in tenenebroso carcere vinctum detruserunt.

2 Tim. 2, 5

in carcerem detruditur :

40 O constantia viri! sic enim tui cordis, sanctissime Pater, hilaritatem in tanta tua adversitate contueor, sic considero hilarem te esse solere, cum D omnia prospera tibi videbantur arridere : tamen ne pietatis viscera in tuis filiis aliquatenus perdidisse videreris, eorum potius quam tuis ærumnis pias lacrymas impendebas; et cum te carcer tenebrosus involveret, magis dolebas ab eorum auribus vitæ verba separari, quam te præsentia corporeæ lucis spoliari. Interni etenim luminis fulgore nitebas, quo carcerales tenebras pro nihilo contemnebas. Quare cum divinæ lucis splendorem Deus in te vigere conspexerat, humanis tenebris te nequaquam diu premi permisit : sed eisdem fugatis, radium suæ lucis domui quam inhabitabas immisit. Ac quidem merito. Nam quia pervigil æternæ luci, tam in noctis quam in carceris horrore, adsistebas, dignum duxit sui luminis effusione signare, operibus tuis et caligini tenebrarum nihil esse commune. Hanc luminis effusionem custodum vigilia protestatur, quæ circa mediæ noctis horam carcerem mire fulgentem, non absque gravi timore, sese vidisse testatur. Sed hoc testimonio te non eguisse perpendit, qui sanctitatis tuæ merita oculo fideli attendit. B. Petri Apostoli carcerem cum tuo potius considero, teque sibi, accepta liberatione Evangelica, in luminis ostensione E comparari, vehementer exulto. Quamquam post hæc et Archangelica Michaelis visitatione sis a mortis periculo liberatus, ut cunctis clarescat, quod gloria regni Dei simul cum ipso Apostolo sis coronatus. *a*

illustratur luce cælesti :

41 Inter hæc *b* uxor Præfecti Osfridi, qui B. Wilfridum in custodia habebat, acerrimo languore corripitur, jam jamque ad vitæ extrema perducitur. Jacet siquidem toto corpore debilitata, solutisque compagibus omni membrorum officio destituta : perdito insuper sensu, contractis emortua nervis viscera fluitabant : quæ res viro suo magni doloris et anxietatis stimulos, magnæ defectionis et horroris causas, ingerebat. Quo infortunio motus, virum Dei lacrymosis questibus adiit, vincula quibus gravabatur absolvit, ad pietatis affectum inclinavit, et eductum ergastulo suæ conjugi medicum salutis adduxit. Adfuit vir Dei, et mox turbas quæ ad funus mulieris venerant, jussit amoveri. Hinc precibus ad Dominum præmissis aquam benedixit, et benedictam super jacentis corpus aspersit. Mirabile dictu! non prius aqua infirmantis membra tetigit, quam omni languore depulso mulieri perfecta sanitas rediit. Quo facto ab omnibus qui aderant grates Deo consona voce redduntur, ac merita beati Patris, non carcere, F sed omni honore dignissima prædicantur. Ne autem gratia evadendi carceris magis quam pietatis amore ductus hoc virtutis signum ab aliquo fecisse putaretur, extra remanere noluit, sed divinitatis lumine fruiturus, quantocius carceralis custodiæ septa revisit. Conjux vero Præfecti, quæ fuerat sanitate donata, post paucos dies spreto seculo in servitium Christi sacro est velamine designata.

a

b et postquam custodis sui uxorem benedicta aqua sanasset,

42 Præfectus autem ex eo tempore servum Domini in magna veneratione habens, Regi per nuntios adito dixit : Per salutem et regnum tuum te adjuro, quatenus Sacerdotem Domini Wilfridum a me diutius detineri non facias : quia fateor melius mihi esse mori, quam in eo aliquid injuriarum ulterius exercere. Quod si, hac adjuratione despecta, in tua sententia persistere mavis, me simul cum eo tormenta et mortem magis subire velle cognosce, quam eum in tormentis habere. Ad hæc Rex vehementer iratus, jussit Sanctum *c* duci in urbem suam Thymber, ad Præfectum nomine Tydlin, utpote ferociorem, præcipiens illi ut compedibus et vinculis fortiter adstrictum arctiori custodiæ manciparet. Qui jussioni contraire non audens, virum suscipit, custodiæ tradit, vincula facit. Verum cum in hoc ut ligaretur ministrorum manus elaborarent, aut rupta ab ipsius corpore

eo injustum ministerium recusante, deportatur alio,

c inhumanius tractandus :

A pore eadem vincula dissiliebant, aut certe colligare non valentia diffusa cadebant: et miro moderamine Christi, eo minor in eum ligandi potestas extiterat, quo ad ligandum hostilis feritas immanius sæviebat. Unde illi nimium admirati, sed regio terrore suaque vecordia in barbaricos motus exagitati, alia et alia vincula parant, conatu suo, casso labore funditus consumendi. Eia tibi ligandi potestate sublata quid furis, manus insana? quid tantopere niteris oppugnare, quem numquam poteris expugnare? quid toties et toties ad vinciendum vincula mutas, et a te vincula quibus ex merito tuæ pravitatis es vincta, non potius mutas? Collo Justi lora tua imponi verentur, quod ipsum jugo Christi subjectum esse digna veneratione contuentur. Manicæ tuæ manibus ejus inseri metuunt, quia in fovendis pauperibus eas fuisse exertas attendunt. Trementes catenæ pedes nexare devitant, propterea quod illos ad pacem prædicandum veloces extitisse considerant. Omnes ergo vires tuas frustra dispendis, cum illum, quem nequaquam permitteris, torquere contendis. Beatus autem Wilfridus, licet carceralibus tenebris involutus, quosque tamen adventantium lumine verbi Dei, prout ei licuit, illuminavit, edocuit, ac baptismate B ab omni criminum labe mundavit.

sed vinculis ultro solutis constringi numquam potuit :

43 Hæc inter, dum Rex suis comitatus, ad expletionem suæ voluptatis, se quaque deduceret, atque in magna hilaritate fræna lætitiæ laxaret; ecce repentino turbantur gaudia casu. Dum etenim regia conjux, tumens nimio fastu impietatis, raptis audet abuti Reliquiis, illico vindex ira subit. Siquidem easdem Reliquias ferens, cum sicut perdix alacri mente lasciva garriret, contigit ut mox repleta dæmonio, sicuti vulpecula, perdita mente insana ganniret: quemque sua prius petulantia volens coluit, hunc postmodum in sui corporis habitaculo nolens fovit. Hæc propter quibusque in stuporem arrectis, accessit *d* mater Regis, furentem increpabat hujusmodi verbis: Anne patent, inquit, soror, anne patent veteris commissa piacli? Wilfridum tuis falsis criminationibus a Sede sui Episcopatus pepulisti; et nunc vice mutata in sedem tui pectoris dæmonem recepisti: ut per hoc intelligas, quid peccati illo in facto commisisti. Wilfrido Sanctorum Reliquias de collo non sancte tulisti; et ecce ut collum tuum suo dominio dæmon subderet meruisti: Wilfridi sanctissima verba, et beati Petri auctoritate suffulta, despexisti; et ob hoc, dæmone cor tuum possidente, ver- C borum tuorum jus perdidisti. Wilfridus, divinitatis lumine plenus, carcerales tenebras, per te in eis positus, non veretur: et tuus animus, dæmoniaco furore repletus, per hoc jam nunc dignissima ultione torquetur. Rex aderat oppido conturbatus, et ingenti furoris igne succensus, ventum naribus quasi fumum emittebat: quem etiam mater sua tali voce est allocuta: Jam tandem, fili, jam tandem memor esto tui. Ultio divina tuam, quam nimis diligis, conjugem, ut cernis, affligit: et fateor, crede mihi, quia bene promeruit tali supplicio fatigari, eo quod diabolica indignatione succensa, servum Domini Wilfridum non timuit miris afflictionibus insectari. Quapropter hanc vindictam sibi irrogatam ne dubites, obsecro, [sed credas] propter te esse collatam: quod si hac corrigi sponte contempseris, cave ne tua propria corrigaris invitus. Ergo solve virum a carcere, quem nullius sui criminis causa novimus detineri: et si eum in regno tuo manere nolueris, jube illum regno decedere; ne si diutius fuerit tentus, tunc eum primo dimittere velis, cum fueris majori pœna multatus. Istis Rex ipse admonitus, annuit ut carcerem vir sanctus exiret. Factum est, et e tenebris lux mundo processit. Malens autem servus Dei bonum pro malo, quam pro malo malum reddere, oravit Dominum, et Reginam confestim, D dæmone fugato, sanitati restituit.

Regina, totius mali causa, invaditur a dæmone,

d

quam cum Regis mater merito id pati docuisset,

ipsique Regi suasisset Wilfridum eximere carcere:

liberatus hic Reginam sanat.

AUCTORE EADMERO

44 Hinc patriam cognataque rura deserit, et velut advena terras Australes petiturus, eo veniendi iter invadit. Et cum Veritatis præconia nulla queant fallacia violari; famulo Dei primo quærenti regnum Dei, nihil eorum quæ vitæ necessitas exigebat, deesse valebat. Unde contigit, ut hunc euntem quidam *e* Byrtwaldus, regia stirpe progenitus, magno cum honore obvius excipere, et aliquantisper secum detento quæque opus habebat benigne impenderet. At invidia diabolica, diu impendi, ferre non potuit: prædictum etenim virum veneno suæ perversitatis infecit, quoque militem Christi, sua munificentia exutum, a se suisque omnibus eliminaret, effecit. Erat namque frater Ædelredi Regis Merciorum, qui *f* sororem Regis Egfridi habebat in conjugium. Timens igitur ne fratris animum offenderet, si eum qui fratrem conjugis suæ infensum habebat, secum teneret; non veritus injustitiam, Wilfridum abjecit, non tamen absque contumelia, ut per hoc sciamus eum non immunem fuisse in hoc facto a mente maligna. Nam prius tam a se quam ab Ædelredo Rege suisque uxoribus, necnon voluntatis eorum fautori- E bus multipliciter afflictus, injuriatus, multis quoque terroribus ad violationem fidei suæ atque ad exprobrationem Catholicæ et Apostolicæ traditionis, pro qua maxime impetebatur incitatus, impulsus, nec prostratus; ad ultimum cum dedecore pulsus est.

A Birtualdo Regis sororio primum bene,

e

f

deinde propter constantiam in fide Pontificis male acceptus,

45 Omni ergo humano frustratus auxilio, quo tenderet, quo se verteret ad hospitandum, ignorabat: hoc solum fiduciæ præ se gerens, quod a Deo nequaquam deseri posset. Qua fiducia magnifice fretus, quidquid ei incommoditatis accidebat, summa cordis alacritate perferebat; quoque magis adversitatibus feriebatur, eo amplius in opera Dei toto studio ferebatur. Venit tandem ad curiam Regis cujusdam, qui *g* Kentwinus vocabatur: ubi satis humane susceptus, et bene, verum brevi, habitus est: nam quemadmodum alias, sic et ibi dæmonis instinctu femineas passus est iras: siquidem regia uxor soror erat Ermemburgis, malorum fere omnium, quæ contra virum Dei fiebant, auctricis. Hæc igitur a *h* sua sorore in mentis malignitate non minor, beatum Præsulem, multis contrarietatibus afflictum, a suis omnibus expulit. Quid diaboli furor immanis, quid tantopere adversus famulum Domini sæviendo vagaris? quid ei laqueos tuæ fraudis innectere tentas, et F tentando illum variarum calumniarum tempestate fatigas? quid eum ab humani cordis ædificatione flectere niteris, et ob hoc Christianorum societati conjunctum esse non pateris? Ecce cum illum a Christianis depellis, ad paganos liberaliter ibit, velis, nolis: et qui times, ne quorumdam Christianorum mentes tuis deceptionibus, per ipsius conversationem quoquo modo evacuentur, longe [aliter] quam putas per ista efficis, ut integra provincia penitus tua dominatione privetur.

ad Kentwinum refugit,

g

a quo etiam pulsus,

46 Namque divertit post hæc ad provinciam Australium Saxonum, quæ illo tempore Paganis adhuc cultibus insudabat: ibique verbum fidei prædicabat et credentibus lavacrum salutis ministrabat. Erat autem Rex gentis illius, *i* Edilwalh nomine, non multo ante baptizatus in provincia Merciorum, et Regina nomine Eabe baptizata in sua, hoc est provincia *k* Huicciorum. Itaque B. Wilfridus, concedente, imo multum gaudente Rege, primos provinciæ Duces ac Milites sacro fonte abluebat, Presbyteri vero sui ceteram plebem. Antehac enim tota illa provincia divini nominis et fidei erat ignara, præter Regem atque Reginam. Erat tamen ibi monachus quidam de natione Scottorum, nomine Diculus, habens monasterium permodicum, in loco qui vocatur

ad Regem Sussexiæ discedit et plurimos convertit :

i

k

AUCTORE EADMERO

A *l* Bosanham, silvis marique circumdatum: et in eo Fratres quinque vel sex, in humili ac paupere vita Domino famulantes: sed nullus provincialium vel eorum vitam æmulari, vel prædicationem curabat attendere. Evangelizans autem genti Episcopus, non solum eam ab ærumna perpetuæ damnationis, verum et a clade infanda temporalis interitus eripuit. Siquidem tribus annis ante adventum ejus in provinciam, nulla illis in locis pluvia ceciderat: quamobrem fames acerbissima plebem invaserat, ac impia nece prostraverat. Denique ferunt, quia sæpe quadraginta simul aut quinquaginta homines inedia macerati, ad præcipitium aliquod sive mare procedebant, et junctis miseræ manibus pariter omnes aut ruina perituri, aut fluctibus absorbendi decidebant. Verum ipso die quo baptismum fidei gens suscepit, ad preces eximii Patris pluvia serena, sed copiosa descendit: refloruit terra, rediit viridantibus arvis annus lætus ac frugifer: sicque abjecta superstitione, antiqua exsufflata idololatria, cor omnium et caro exultaverunt in Deum vivum, intelligentes eum qui verus est Deus, et interioribus et exterioribus se bonis gratiæ cœlestis ditasse.

iisque pluviam impetrat:

47 Antistes quoque cum in provinciam venisset, B tantamque famis pœnam ibi vidisset; docuit eos piscando victum quærere. Nam mare et flumina eorum piscibus abundabant, sed piscandi peritia genti nulla, nisi ad anguillas tantum inerat. Retibus igitur anguillaribus undequaque collectis et ab hominibus Antistitis in mare missis, meritis sui Patris divina sunt largitate adjuti, ceperuntque diversi generis pisces trecentos: quibus trifariam divisis, centum in opus pauperum dispenderunt, centum eis a quibus retia acceperant contulerunt, centum in suos usus retinuerunt. Quo beneficio multum Antistes cor omnium in sui convertit amorem: et eo prædicante fiducialius cœlestia sperare cœperunt, cujus ministerio terrestria bona ceperunt.

et ipsos piscandi artem docet:

48 Eo tempore Rex Edilwalh donavit servo Domini terram octoginta septem familiarum, vocabulo *m* Selesei, quod Latine dicitur Insula vituli marini, ubi suos homines qui exules vagabantur, recipere posset. Hunc ergo locum cum accepisset Episcopus Wilfridus, fundavit ibi monasterium, ac regulari vita instituit, maxime tamen ex iis quos secum adduxerat Fratribus; quod monasterium usque hodie successores ejus tenere noscuntur, attamen sedes C Cathedræ Episcopalis in *n* Cicestram postea mutata est. Inclytus autem Pater Wilfridus illis in partibus annos *o* quinque, hoc est usque ad mortem Egfridi, mira sanctitate et prudentia præditus, officium Episcopatus, omnibus valde carus et honorabilis, administrabat: ad quem illi Rex, cum præfata possessione, omnes quæ ibidem repertæ sunt facultates, cum agris et hominibus, donavit. Omnes Fide Christi imbutos unda baptismali lavit: inter quos servos utriusque sexus numero ducentos quinquaginta baptizavit, quos ut baptizando a servitute diabolica liberavit, sic etiam libertati donando humanæ jugo servitutis absolvit.

m Selesiense monasterium ædificat.

49 Post hæc, cum *p* Cedwalla (qui ab exilio meritis et interventionibus B. Wilfridi fuerat revocatus) regno potitus esset Gevissorum, Vectam insulam bello capere, ac expulsis indigenis homines suæ provinciæ cogitabat eidem insulæ substituere. Fuerat autem eadem insula eatenus tota idololatriæ dedita. Ubi vero ad certamen ventum est, voto se memoratus Princeps, quamvis nondum in Christo regeneratus, adstrinxit, quoniam si victor insulam cepisset, quartam ejus partem simul et prædæ Christo Domino daret: quod ipse victoria usus taliter solvit, ut hanc B. Wilfrido utendam pro Domino offerret. Et quoniam mensura ejusdem insulæ, juxta æstimationem Anglorum, familiarum est mille ducentarum; data D est Antistiti possessio terræ familiarum trecentarum. At ipse partem quam accepit, commendavit cuidam de Clericis suis, cui nomen Bernuinus, qui erat filius sororis ejus, dans illi Presbyterum nomine Hildilam, utrisque præcipiens, quatenus in ipsa insula, quibuscumque valerent, verbum ac lavacrum vitæ ministrarent: qui ministerio prædicationis assumpto, meritis et intercessionibus beati Patris suaque instantia, Christianæ fidei jugo præfatam insulam subjecerunt.

p Vectæ insulæ populum Christo lucratur.

ANNOTATA.

a *Fridegodus interponit S. Wilfridum non passum litteras Pontificias violari, his versibus;*

Interea multis vexatus fraudibus, almos
Execrare apices actusque probare feroces;
Vertex si capulo, dixit, cædatur acerbo,
Aut terebrent costas instantia pila tenellas,
Unum iota meo numquam frustrabitur astu,
Quæ sanxere Patres, Petri documenta sequen-
[tes.
Sic legit fuscos Primatum offendere vultus,
Non et Apostolicos consensit fallere ritus.

b Ebba *appellatur a Fridegodo.* E

c *Malmesburiensis:* Jubet crudelioris audientiæ satelliti, Tumber nomine, tradi.

d *Fridegodus eadem* matri Egfridi Regis *tribuit: at Malmesburiensis hujus* amitæ Ebbæ Abbatissæ, apud quam, *inquit*, nocte quadam hospitata, totis medullis diabolo infuso, cœpit aliena sapere, insana dicere.

e Byrthwaldus, Berthwaldus, Berethwaldus, frater Ethelredi Regis, *etiam a Fridegodo habetur; a Malmesburiensi* fratris ejus filius. S. Wilfridus exul in regionibus Merciorum ordinavit S. Suibertum Episcopum. *Ita Beda lib.* 5 *cap.* 12. *Consule dicta ad Vitam S. Suiberti* 1 *Martii, num.* 8.

f *Hæc erat* Osthrida, *quæ in solatium Edwini fratris occisi nupserat* Ethelredo, *ut ita pacem inter* 2 *Reges, fratrem et maritum, componeret. Ita Malmesburiensis.*

g Kentwinus, *mortuo anno* 676 *Escuino, successit apud Saxones Occidentales, filius Cinegilsi, qui ibidem Rex obierat circa an.* 643, *ipse autem Kentwinus mortuus est anno* 685.

h *Ita correximus, pro eo quod impressum erat* a sua uxore *simili etiam licentia antea usi, num.* 2 deterere *pro* deterrere *scripsimus; num.* 4 nobiliter *pro* nobi- F litate, *et* e domibus *pro* in domibus, *num.* 8 nec non constanti maturitate *pro* constantia necne maturitate *num.* 27 egestatem tollebat *pro* colebat *et* eorumdem Regi *pro* eidem Regi, *num.* 35 in nomine Deorum *pro* Dominorum *et* mea fide *pro* sua fide *num.* 36 in Synodi judiciaria sede, *pro* in Synodo judicari a sede, *num.* 42 Hæc interdum Rex *pro* Hæc interim Rex dum, *aliaque patentioris mendositatis, sed momenti minoris nonnulla correximus, ac porro corrigemus, nec tamen singula suis locis notavimus notabimusque eo liberius, quod cum in manibus sit Parisiensis editio ipsa quoque sui MS. menda fidelissime exhibens, emendatio nostra ad illam conferri et dijudicari possit ab eo, quem non pigebit fastidiosi laboris. Sensui quoque supplendo pauca verba adjecta, more nostro distinguunt* [ ] *uncinuli, ut possint ab eo qui redundare putabit, omitti.*

i Edilwalh, *alias* Edilwachius *et* Adelwold *a Wulfhero Rege victus, ad baptismum incitatus, et de sacro fonte susceptus. Traditur ultimus Rex Sussexiæ seu Australium Saxonum fuisse, quo an.* 686 *mortuo Occidentalibus Saxonibus ipsa subjecta fuit.*

k Hwicciorum *seu* Wicciorum *provincia est in Comitatu Wigorniensi, ex qua videtur hæc Regina oriunda, in regno Merciorum.*

A l Bosanham *seu* Boseham *inter Chicestriam et Thorneiam insulam ad lacum versus Hantoniam.*

m Selesei *et* Selsei *in peninsula ad mare Britannicum.*

n *Translata Sedes in Cicestriam est a Stigando Episcopo seculo* XI, *in qua mortuus est anno* 1087 : *ibidemque sepultus S. Richardus ejusdem Sedis Antistes, cujus Vitam illustravimus* 3 *Aprilis.*

o *Ab anno* 682, *usque ad annum* 687, *ut infra dicetur.*

p *Auctor Chronologiæ Anglo-Saxonicæ ad annum* 685, Hic Ceadwalla, *inquit* cœpit denuo, regnum occupare, *scilicet* ab exilio revocatus, *et ut Beda ait,* amotis Subregulis suscepit imperium Occidentalium Saxonum, quos antiquitus Gevisse vocatos *addit. De Ceadwalla egimus* XX *Aprilis inter Prætermissos. Reliqua eisdem verbis narrat Beda lib. 4 cap.* 28.

CAPUT VI.

Restitutio in Sedem Eboracensem, et iterata depulsio. Acta in Concilio Eastrefeld

Egfridi interitum videt absens, sub sacrificio Missæ :

B Anno incarnati Verbi Dei sexcentesimo octogesimo quinto, cum Egfridus Rex Nordamhumbrorum temere exercitum, ad vastandam Pictorum provinciam duxisset ; hostibus fugam simulantibus, in angustias inacessorum montium est perductus, atque cum maxima sui exercitus copia, quam secum abduxerat, *a* extinctus. Et quidem juste, qui cum virum vitæ nullo pacto in amicitiam suam vel in jura potestatis suæ dignatus est admittere ; merito debuit, eo despecto, ab eisdem hostibus mori, quos prius, eodem sibi familiariter accepto, meruit feliciter suæ ditioni subjicere. Ipsa autem hora, qua ipse Rex gravi bello in Pictorum provincia premebatur, servus omnipotentis Dei Wilfridus in Suth-Saxonia sacris Missarum celebrationibus intendebat. Cumque dicto, Sursum corda, responderetur, Habemus ad Dominum ; raptus in mentis excessum, vidit eodem momento, per spiritum Dei, Egfridum capite cæsum morti procumbere. Qua visione perterritus, majori est per modicum terrore perculsus. Nam cum sequentia Missæ prosequeretur, et in præfatione, Per Christum Dominum nostrum, diceretur ab ipso ; adspexit, et ecce duo maligni spiritus animam Regis ante ipsius oculos miserabiliter attulerunt, sicque horrendo gemitu suspirantem secum ad inferni claustra tulerunt. Illico *b* Accam Presbyterum suum vocavit, C et ei cuncta quæ viderat enarravit. Ad quæ Presbyter vehementi stupore attonitus, vix illius verbis auditum patienter credere potuit. Jussus autem diem et horam Regiæ interfectionis notavit, et eam ipsam fuisse, post aliquot dies, rei gestæ attestatio comprobavit.

et Presbytero assistenti indicat,

S. Theodoro Archiepis. veniam petenti quod eum affligi permisisset,

51 Fama igitur circumquaque Regis obitum denuntiante, veloci relatu ad aures Theodori metropolitanæ Sedis Antistitis pervenit : qui delictum, quod jam olim in famulum Dei commiserat, consentiendo videlicet eum tantis perturbationibus, ut præfati sumus, injuste affligi ; hoc inquam, delictum humili satisfactione corrigere volens, misit propter eum, et ad se honorifice perductum taliter est allocutus : Fili, immo virtutum meritis sanctissime Pater, ego qui ad hoc præ ceteris constitutus eram, ut omni injustitiæ, quæ in hoc Regno emergere posset, obviarem ; propria fragilitate subactus, plurimus tibi contra jus adversantibus, fateor, multum peccando consensi : sed mihi culpam fatenti et intimo corde pœnitentiam agenti pius, quæso, veniæ largitor assiste. Ultima ergo meæ, sicut tu cernis, nunc instant tempora vitæ : ac per hoc quod deprecor annue, et suppliciter a me postulatus intercede pro me. Territus his verbis Jesu Christi Domini servus, respondit : Et quidem multis me tribulationibus te D consentiente afflictum, Pastor venerande, non nescio ; absit tamen, absit, ut hoc te quavis malitia inductum fecisse crediderim : verum ut autumo ea potius intentione id fecisti, quia volebas me per ipsas tribulationes in patientia exerceri ; quatenus anxietatibus actus, per iter patientiæ possem perfectionis culmen attingere. Quapropter multo magis tibi pro tua bona intentione grates agere debeo, quam tu me inde veniam quærere : præsertim cum numquam venia rite petatur, nisi unde aliqua offensio contracta esse putatur. Sed quoniam te circumquaque oculatum instar cœlestis animalis esse non nescio, perspicaciter atque subtiliter quæ sunt videnda te considerare perpendo : ea propter, si putas, te, Pater dilectissime, aliquid peccati contraxisse in iis, quæ contra me fieri consensisti ; quantum mea mente, libens indulgeo, et indulgens etiam super te misericordiam Judicis venire supplici devotione deposco. Ex hoc firmissima sanctissimaque inter ipsos venerabiles viros pace fundata, pastorali auctoritate mutuo sese Christo conciliavere : et lætitia spirituali jucundantes, quæ Dei sunt unanima assertione tractavere. E

AUCTORE EADMERO

potius gratias a se deberi profitetur ;

c ejusque opera in Sedem restitutus

52 Præterea Theodorus misit litteras *c* Alfrido, qui in gente Nordanhumbrorum defuncto Egfrido fungebatur : in quibus sibi rhetorica facundia suasit et persuasit, quatenus B. Wilfrido ex corde amicus fieret, eumque in Sede Ecclesiæ suæ, de qua injuste depositus fuerat, honorifice reciperet. *d* Alfredo etiam regi Merciorum, necnon quibusdam aliis super eodem negotio mandavit, quibus ea de re mandare non incongruum judicavit. Qui omnes, una cum Regibus, mandatis pari consensione faventes, multa cordis alacritate nobilissimum Domini famulum sese in propria recepturos, remandavere. Quin etiam Rex Alfridus nuntiis a latere suo directis, debito venerationis obsequio virum revocare præcepit. Regali ergo invitatione, necnon Pontificali præceptione conventus, *e* ad suam Ecclesiam rediit. O quam felix ille dies omnibus per id locorum commanentibus extitit, quantamque mentis lætitiam cunctis in circuitum populis habitantibus attulit, qui B. Wilfridum ab exilio revocatum primus videre promeruit ! Quis hujus lætitiæ formam plene capiat ? qui eam cordibus aliorum per sui oris officium infundat ? Crebra monachorum examina obviam Patri F procedunt, Clericorum agmina cum totius frequentia plebis suo Pastori certatim occursare contendunt, et omnes elata voce Dominum benedicentes eum suscipiunt, ac in ecclesiam ducunt. In qua ille roboratus, et a qua post modicum, eliminatis quæ censura æquitatis auferri debere monstravit, quidquid terrarum aut redituum juri Ecclesiæ competebat, brevi recuperavit. Nihilominus quoque divinitatis verba subditorum cordibus quotidie per illum infunduntur, et in eis fons aquæ salientis in vitam æternam exoritur ; Christi fides cum bonorum operum redhibitione recalescit, opus autem perfidiæ et malignitatis ubique frigescit. Quamobrem pax sincera cordium, tranquilla opulentia rerum, alacritas magna in Dei servitium, jucunda delectatio, delectabilis jucunditas processit in Dominum : quæ omnia magnam contra ipsum invidiam diaboli concitavere. Verum miles Christi, jam bene instructus armatura verbi Dei, jamque plurima expertus tentamenta diaboli, quo in bello excitatior, eo ad dejiciendum difficilior erat : moremque fortissimi bellatoris imitatus, non modo se, sed et suos commilitones, hostem cædendo dextra lævaque, protegebat : sicque diabolo impenetrabilis, per *f* quinquennium in sui status dignitate permansit.

cum magna omnium lætitia,

53 Sed o inexterminabilis invidia diaboli ! o violenta

damnatio

AUCTORE EADMERO

Regi res sacras auferenti resistit et rursus expellitur

A damnatio ejus! et quam difficile ad subterfugiendum, ex consuetudine admissum, jus possessionis ejus! Dum enim viro virtutis, quid novi in pacis subversionem objiceret, non inveniret; antiquarum dissensionum persuasores in pristinos motus excitat, et celeriter per eos Regem, pace discussa, in iram contra Pontificem armat. Nam verbis delatorum accensus, in varias et multiplices possessiones ejus cœpit subita cupiditate æstuare, et eas juri Ecclesiarum, quibus datæ fuerant, non jure auferre: cui quoniam Wilfridus episcopali auctoritate contraire non timuit, gravi contra se Regem iracundia inflammavit. Unde factum est, ut Rex illum omnibus suis spoliatum a regno suo pellere proponeret. Ad quod peragendum ut Archiepiscopum Cantuariensem propositi sui executorem haberet, opposuit illi quod statuta Pontificum ipsius Sedis non servaret, et præcipue venerabilis Theodori, qui nuperrime vita decesserat. Et quoniam nefas erat illum Episcopum Anglici regni in auctoritate haberi, qui statutis Cantuariensis Episcopi vel leviter contraire auderet; Wilfridum, sese hac de calumnia non omnino excusare g valentem, in regno suo Episcopum esse nolebat. Siquidem Wilfridus ea statuta Theodori suscipiebat, eisque debitam obedientiam exhibebat, quæ a canonibus instituta et primis atque postremis Archiepiscopatus temporibus sui in pace constituit: verum ea quæ temporibus interruptæ pacis, ut fertur, pro libitu, non pro ratione statuerat, nullo pacto suscipere nec eis assensum præbere volebat. Quapropter quasi inobedientiæ et contumaciæ macula contra Sedem, totius Britanniæ matrem, in eo reperta, pristina est auctoritate privatus; et apud Birtualdum Archiepiscopum, qui Theodoro h successerat, pro negotio accusatus. Abjectus ergo, ad fidelem amicum suum Regem Merciorum, nomine Ailredum, secessit: a quo gloriose susceptus, sub protectione Dei et illius aliquanto tempore i conversatus est.

tamquam Cantuar. Archiepiscopi statutis refractarius:

g

B

h

et secedit in Merciam:

i

54 Inter hæc, rogatu Regis Alfridi, Birtvaldus Archiepiscopus præcepit generale k Concilium Episcoporum totius Britanniæ congregari in campo qui dicitur l Eastrefeld: cui Concilio ut Wilfridus suam præsentiam exhiberet mandatum est, simulque promissum, omnem se justitiam, de injuria quam sibi querebatur illatam, recepturum, si tamen injuriam sibi factam certa ratione ostendere posset. Quid plura? venit ad Synodum; sed nequaquam invenit jus C sibi promissum. Quidam enim Episcopi, regiæ voluntati faventes, mox in consilio virum Dei falsis calumniis exagitare, et quibus poterant contrarietatibus perturbare cœperunt. Cumque ea quæ objecerant, nulla veritate subnixa probare valerent; tandem suis objectionibus id adjecere, illum decretis Cantuariensis Archiepiscopi Theodori minime parere. Quibus ille: Decretis, inquit, venerandi Patris Theodori: quæ in pace et canonica auctoritate promulgavit, conscientia teste, devota mente subdi, eisque (ut justum est) per omnia obtemperare volo, et secundum ea judicari pro ratione nullatenus abnuo: attamen precor mihi dicatis, quidnam sit, quod jam per plurimos annos litteris ab Apostolica Sede directis inobedientes existitis, et tantopere me accusatis, quod eas institutiones Theodori non recipio, quas ipse non auctoritate canonica, sed discordia dictante composuit, ut vos ipsi optime nostis.

in Synodo accusatus,

k

l

confundit adversarios:

55 Ad quæ, cum verba, penitus ratione carentia, turbato murmure jacularentur; juvenis quidam curialis, viro Domini bene familiaris, circumstantium multitudini sese immersit, ac ad illum perveniens, ei totius tumultuantis Concilii causam aperuit, ut sibi provideret suasit, confestim per viam quam venerat clanculo in curiam rediit. Præmonitus igitur et præmunitus relatione fidelis amici, tanto constantius æquitatis sibi defensionem asscivit, quanto et ipsos judices suos scienter contra justitiam agere scivit. Stat igitur inter verborum jacula securus, quoniam suæ libertas conscientiæ fuerat ei dextra lævaque impenetrabilis murus. Quod ubi compertum habuere, quem verbis superare nequibant, injectis minis ad suum velle detorquere quærebant. Quibus cum responsa dare ad illorum vota minime vellet; Scito, inquiunt, quod justa damnationis sententia punieris, nisi cito ea quæ tibi sunt objecta dato responso deleveris. At ille: Ad majus quod mihi a vobis objectum esse intelligo, scilicet me decretis gloriosi Cantuariensis Ecclesiæ Præsulis nolle parere, jam respondi; et hoc ipsum, si vultis, iterum iterumque respondeo, quod ejus canonicis institutionibus per omnia subjici volo. Quæ verba fraudulenta mox calliditate ex ore ejus rapuerunt, et hoc ejus dixerunt canonicum institutum esse, ut superbi et inobedientes deprimantur, humiles vero et obedientes extollantur. Tu autem et contra Dominos tuos in superbiam es elatus, et nihilo minus Archiepiscopo tuo inobediens comprobatus: quapropter æqua ratione judicatum et statutum est, ut omnibus tuis spoliatus, elationis et inobedientiæ pœnas exolvas. Quo audito horror et ipsos inimicos ejus invasit, dicentes impium esse, virum quaquaversum nationibus honorabilem sic absque ullo certo crimine omnibus suis spoliari. Unde Rex et Archiepiscopus a nonnullis interpellati, monasterium quod ipse B. Wilfridus in Hripis (ut superius diximus) construxerat, ei cum omnibus quæ ad illud pertinebant concessere, ea conditione proposita, ut illic quietus sederet, et absque licentia Regis septa Monasterii non exiret, nec curam Episcopalis officii ulterius administraret.

de causa turbarum a fideli amico monitus,

D

non terretur minis:

Ripum relegatur:

E

56 Hac igitur mutati judicii clementia coram omnibus accurato sermone exposita, ad hoc laboratum est, et Wilfrido quasi utile consilium datum, quatenus ipsemet pro pia subscriptione se degradari ab officio Episcopali eligeret, quo liber a tumultu secularium contemplationi vitæ cœlestis intendere posset: præsertim cum ei felicius esset privatim (ut dicebant) in Dei servitio solum conversari, quam insudantem ministerio Pontificali jurgiis hominum quotidie fatigari. Sensit prudentia viri, hujusmodi consilium, quali de fonte manavit: et admiratus fraudem illorum, tali omnes oratione confutavit: Virtus, ait, veri consilii, quæ numeratur in septem donis Spiritus sancti, nihil in se duplicitatis admittit: ac sic quo simpliciori fronte procedit, eo locum in animo famuli Dei, quo suscipiatur, liberius invenit. Vestrum autem consilium, quod simplicitate Spiritus sancti carere quivis intelligere potest, tanto a me longius abjicio, quanto ex iis quæ in me primo congessistis, unde procedat apertius video. Mendacia nempe quæ contra me malitiose composuistis, non potuerunt ex se procreare donum Spiritus veritatis: quare secundum consilium verum, proprii censura judicii, me gradu Sacerdotali non dejiciam; quia fateor quod licet indignus, opera tamen Pontificatu non mediocriter digna, adjutus Domini gratia, feci. Hinc est, quod ecce per annos quadraginta intemeratæ fidei veritatem quibus potui prædicavi, et contradicentes invicta ratione devici, devictos ab omni errore veritatem docendo correxi, correctos lumine verbi Dei perlustravi, ac membris Ecclesiæ Christi copulavi. Hæc tamen non ego, sed Deus ipse per me. Ritum insuper Ecclesiasticæ observationis, multis per Angliam locis Scotica traditione depravatum, Apostolica fultus auctoritate correxi. Hæccine aliaque perplura, quorum in præsenti reminisci

degradari se non patitur:

F

labores 40 annorum exponit:

A nisci piget, hoc meruerunt, ut quasi legum proditor patriæque delator nusquam tutus esse permittar? Præceptis saltem Apostolicæ Sedis, quæ me jam simili injuria accusatum atque damnatum excusavere, et absolutum esse constituere, obtemperetis, si nec pro amore, nec pro timore Dei, quietum esse permittere vultis. Sed, ut puto, illa præcepta aut obliti estis, aut certe scita aut cognita pro nihilo ducitis. Quapropter licet *m* senio sim confectus, re tamen vera noveritis, me Romæ coram Apostolica Sede probaturum esse calumnias, quas mihi pro Regis indignatione imponitis, veras non esse: nec minus vere me prædicaturum esse sciatis, quali studio Sacerdotale ministerium geratis, qui magis vultis injustitiæ hominum favere, quam justitiam Dei tenere. Quod satis est manifestum, dum me contra æquum et verum tanto studio impugnatis, quem veritati et justitiæ studere aperta ratione videtis; et insuper nihil adversi pro his, quibus me accusatis, conscientia teste meritum, ad hoc tentatis perducere, ut contra jus in me ipsum sententiam damnationis edicam. Sed hac in re noveritis, quod vobis nequaquam consentiam, sed fiducialiter appello Sedem Apostolicam. Verum autem quisquis mecum B agere vult, a me hodie invitatus mecum illuc ad judicium pergat. Talibus verbis Rex in iracundiam vehementer accensus, violentia sui exercitus eum opprimere, et ad subeundum judicium suum cogere cogitabat, si Archiepiscopi consensum in hoc potuisset habere.

contra injurias appellat ad Sedem Apostolicam.

ANNOTATA.

a Extinctus XIII Kalendas Junii, *addit Beda lib.* 4 *cap.* 26, *ubi plura habet de bellis ejus injustis.*

b S. Acca *postmodum Episcopus Hagulstadensis, mortuus est* 20 *Octobris anno* 740.

c *Duos fuisse filios Oswii* Alfridos, *contra Malmesburiensem ejusque sequaces, multis ostendimus* 6 *Martii, ad Vitam SS. Kinesburgæ, Kineswithæ et Tibbæ* § 4 *Primus successit Oswio, de eoque agitur supra cap.* 2. *Huic successit Egfridus frater, eoque occiso, alter Alfridus, filius Oswii nothus.*

d *Epistola ad Aildredum sive Ethelredum extat apud Malmesburiensem, in qua testatur* Wilfridum longo tempore propriis orbatum substantiis, multum inter Paganos in Domino laborasse.

e *Anno regni secundo Sedem suam et Episcopatum recepisse, ait Beda lib.* 5 *cap.* 20, *ergo circa annum* C 687. *At Malmesburiensis addit primo et* indultum cœnobium Hagestaldum, hinc definitione Episcopi Eboracensem Episcopatum et Ripis monasterium.

f *Ab anno* 687, *usque ad annum* 693.

g *Scilicet, quod esset Episcopus Eboracensis et simul Hagustaldensis. Verum quod hic Episcopatus post ejus priorem expulsionem esset tantum constitutus, non admittebat Wilfridus hunc titulum, tamquam diœcesis ab Eboracensi diversæ.*

h *Mortuus anno* 690, *teste Beda*, Theodorus *colitur* 19 *Septembris. At* Birtualdus, *alii* Brithwaldus *sive* Berechtwaldus *pro eo electus anno* 692, *ordinatus est anno sequente.*

i Gessit Mediterraneorum Anglorum Episcopatum, *quod* Boselus Episcopus esset corporis infirmitate depressus. *Beda.*

k *Meminerunt hujus Concilii et rerum in eo actarum Fridegodus, Malmesburiensis, et alii cum Spelmanno, qui habitum tradit anno* 701, *alii anno* 702.

l *Est parochia Cantii* Eastwel, *in ditione Scrayce, unde campus vicinus intelligi videtur.*

m *Malmesb.* septuaginta fere annorum, *scilicet* 68 *circiter annorum.*

D *AUCTORE EADMERO*

CAPUT VII.

Iter tertium Romanum. Morbus in reditu Restitutio in Sedem Eboracensem

Post hæc, concione soluta, vir Domini ad Regem Aldredum rediit, et totius negotii summam sibi aperuit: qui tantæ fraudis malignitate stupefactus, injuriam ei illatam vehementer indoluit. Alfridus, quia Wilfridum ad suum velle tractare non potuit; ne tamen in hac parte nihil posse putaretur; disposuit ea quæ ipse servis Christi ad victum paraverat, omnino convellere, dissipare, distrahere, et eum ipsum locum, habitatoribus eorum penitus desertum efficere. At etenim dispositio Judicis, qui humano furori cedere nescit, hanc famulorum suorum in manibus peccatorum nequaquam ire permisit. Denique Pater Wilfridus, priusquam eundi Romam iter arriperet, ad locum venit, Fratres ut se per omnia Deo commendarent admonuit, et ne hominis iram timerent magnopere jussit; dicens, nil penitus eis posse nocere, si Deum protectorem mererentur habere. Haberent autem, si eum vere diligerent, eique semper sincero corde servirent. At illi E verba sui Patris obediendo susceperunt, et inde contra omnes adversarios Deum protectorem habere meruerunt.

Vexatos propter se monachos, confirmat Wilfridus;

58 Cum autem beatus Wilfridus Romam venisset, magnifice tam ab *a* Joanne Apostolicæ Sedis Antistite, quam et a populo Romano susceptus est. Adventus autem sui causa cum coram Apostolico multisque Episcopis ventilari deberet, præsentibus accusatoribus suis locum sese defendendi accepit. Itaque surrexit, causam suam coram omnibus dixit; quod dixit, sic se habere firma veritatis ratione probavit. Unde communis judicii sententia, viri Dei innocentia comprobatur, atque accusantium falsæ calumniæ reprobantur. Super hæc quoque venerandus Papa Joannes a cunctis exoratur, quatenus Apostolica sanctione, et justitia justi debito honore sublevetur, et injustitia ei resistentium congrua damnatione prematur. Juvit autem causam illius lectio Synodi venerabilis Papæ Agathonis, quæ quondam in sui præsentia (sicut diximus) acta est, cum in concilio Episcoporum ipse medius resideret. *b* Nam cum re exigente Synodus eadem jussu Papæ legeretur, et coram nobilibus plebisque frequentia diebus aliquot recitaretur; ventum est ad eum locum, ubi scriptum erat: Wilfridus Deo amabilis F Episcopus Eboracæ civitatis Apostolicam Sedem de sua causa appellans, et cetera quæ supra posuimus. Quod ubi lectum, stupor apprehendit audientes, et silente lectore cœperunt alterutrum requirere, quis ille Wilfridus Episcopus esset. Tum Bonifacius Apostolici Papæ Consiliarius et alii perplures, qui eum temporibus Agathonis Papæ ibi viderant, dicebant ipsum esse Episcopum, qui accusatus a suis, atque a Sede Apostolica judicandus nuper Romam advenit: qui jam dudum, inquiunt, æque accusatus huc adveniens, mox audita dijudicataque causa et controversia utriusque partis, a beatæ memoriæ Papa Agathone probatus est, contra fas esse a suo Episcopatu repulsus. Unde etiam tanti apud eum habitus est, ut ipsum in Concilio quod congregarat Episcoporum, utpote virum incorruptæ fidei et animi probi, residere præciperet. Quibus auditis, omnes una cum ipso Summo Pontifice dixere, virum tantæ auctoritatis, qui per quadraginta prope annos Episcopatu functus erat, nequaquam damnari debere: sed absolutum ad patriam, utpote immunem ab omni culpa, cum honore redire. *c* Scriptum est igitur Regibus Anglorum Ailredo et Alfrido, ut si anathemate plecti nollent, illum sui Episcopatus

cum Romæ suam causam agit,

eaque alias sub Agathone visse cognitus,

absolutus remittitur,

A tus Sede recipi absque retractatione facerent, eo quod ipsum injuria depositum esse omnes ratum haberent.

AUCTORE EADMERO

Meldis æger ad mortem,

59 Post hæc famulus Domini, magnis Sanctorum reliquiis locupletatus, et multa multorum veneratione perfunctus et exhilaratus, patriam remeandi viam repetiit. Cumque in partes Galliarum devenisset, subita infirmitate corripitur, qua crescente, tanto dolore vexatur, ut equo minime vehi valeret, sed ministrorum manibus in grabato portaretur. Sicque delatus in *d* Meldum civitatem Galliæ, quatuor diebus ac noctibus similis mortuo jacebat, halitu solummodo pertenui, vitæ se funditus subtractum non esse, demonstrans. Cum vero ita sine cibo et potu, sine voce et auditu, quatriduo perseveraret; quinta demum die, cum jam jamque moriturus a suis plangeretur, S. Michael Archangelus a Domino mittitur, per quem sanitati pristinæ restituatur.

a S. Michaele apparente sanatur,

Cui Pater intendens, ac velut optime cognito pro posse suo vultus alacritate adgaudens, tacitus jacebat, quidnam sibi dicere vellet operiens. Stans itaque Angelorum Princeps, hujusmodi verba viro locutus asseritur: Wilfride, conjvis dignissime, surge, quid jaces? nam licet inter cives cælorum B numeris, tamen propter orationes filiorum tuorum hoc tempore non morieris, præcipue per merita et intercessiones B. Mariæ Genitricis Dei et perpetuæ Virginis. Oravit enim pro te, propterea quod quædam opera sibi placuerint facta per te: scit nempe quid operis Petro feceris, quidque ipsius fratri Andreæ construxeris. Quapropter nunc quidem a morte revocaberis, ac vitæ salutique restitueris: sed paratus esto, quia post quadriennium rediens visitabo te. Patriam vero perveniens, maximam possessionum tuarum, quæ tibi sunt ablatæ, portionem recipies, atque in pace tranquilla vitam terminabis.

vita ad 4 annos concessa:

Quibus dictis, visio Angeli colloquentis ab ejus conspectu elapsa est. At ille protinus, acsi de gravi somno expergefactus, surrexit, sedit, apertisque oculis circa se choros psallentium flentiumque Fratrum aspexit; ac modicum suspirans, ubinam esset Acca Presbyter interrogavit. Qui statim vocatus intravit, et videns eum melius habentem ac loqui valentem, flexis genibus, cum omnibus qui aderant Fratribus, Deo gratias egit. Et cum parum consedissent, ac de supernis judiciis trepidi aliqua confabulari cœpissent; jussit Pontifex ceteros ad C horam egredi: dehinc ad Accam Presbyterum conversus, quæque viderat ordine retulit, tremenda illum adjuratione constringens, ne dum huic vitæ superesset, cuiquam homini visionem ipsam ediceret.

quod indicat S. Accæ:

60 Convaluit igitur Episcopus cunctis gaudentibus, cœptoque itinere Britanniam venit. Epistolis autem, quas a Romanæ Sedis Antistite acceperat in conventu nobilium lectis, Birtvaldus Archiepiscopus et Ailredus quondam Rex, tunc autem *e* Abbas, eis libentissime faverunt: qui videlicet Ailredus accitum ad se Coenredum, quem post se Regem fecerat, hortatus est, ut servum Domini ex animo semper colleret, eligeret, foveret, et contra omnes adversarios indefessus ei propugnator existeret. Rex annuit.

in patriam reversus, recipitur a Britualdo et Ethelredo, e

Alfridus vero Rex Nordanhumbrorum, sicut Regni, sic et indignationis fraternæ malens successor esse, quam jussioni Apostolicæ, depositor incore mentis, assensum præbere; ambagibus quibusdam objectis nitebatur ostendere, sibi penitus non esse possibile quod præcipiebatur explere.

rejicitur ab Alfrido,

Verum omnium secreta cordium scrutans sapientia Dei, nequitiam ejus attendit, attendens examinavit, examinans damnavit, ac corpus illius acri doloris invectione sic debilitavit, ut protinus lecto reciperetur, et omni pene membrorum officio destitueretur.

sed brevi defuncto;

D Qui cum se mori cognosceret, adhibitis testibus promisit, quod si Deus vitam sibi concederet, et jussis Apostolicis vellet obedire, et Wilfrido omni tempore inclinatus existere. Sed ipse quidem sine retractatione a *f* vita recessit, et Ædulfus quidam ei in Regnum successit, prædecessorem suum crudelitate et cordis obstinatione præcedens. Nam S. Wilfridus, ad ejus curiam de Ripis veniens, per nuntios, an paci acquiesceret, inquisivit. Quibus ipse pro antiqua et insita sibi nequitia dure respondens; Per meam, inquit, salutem juro, quia nisi infra spatia sex dierum meo regno decesserit; quoscumque de suis invenire potero, vita privabo. Hæc propter, facta conjuratione contra eum, regno, quod duobus mensibus tenuit, depulsus est.

f item a successore Ædulfo, sed mox expulso:

Post quem regnante Osredo, filio Alfridi, cum Synodus esset coacta juxta fluvium *g* Nid, post aliquantum utriusque partis conflictum, tandem cunctis faventibus B. Wilfridus in Sedem suæ Ecclesiæ receptus est: *h* cujus familiari amicitia Rex Osredus magno affectu copulatus, per omnes imperii sui terras præcepit, quatenus nemo illi in quolibet negotio contrairet; sed sicut famulo Dei per omnia omnes obedirent: quod factum est.

per Osredum in Synodo Niddensi restitutus, h

Siquidem quatuor annis, quibus E ipse Pater supervixit, nemo qui sibi contradiceret fuit; non quisquam sua dicta spernere, non sinistre vel leviter audebat interpretari: omnis enim invidia quaquaversum, tum amore, tum timore jacebat oppressa. Ipse Pater, quod sui ministerii cura petebat, circumquaque fideliter exequens, quanto magis diem suæ vocationis imminere cognovit, tanto solicitius instabat, ut talentum sibi creditum Domino suo, fœnore multiplicato, reportaret.

4 annis regit Ecclesiam suam.

ANNOTATA.

a *Hic est Joannes VI, creatus* 30 *Octobris anni* 701, *mortuus* 10 *Januarii an.* 705. *Ad hunc venit S. Wilfridus anno* 704 *jam septuagenarius, cujus libellum supplicem Papæ tunc oblatum habet Malmesburiensis.*

b *Eadem narrat Beda lib.* 5 *cap.* 20. *Malmesburiensis ait* per 4 menses, 70 conciliabula habita, *quando* Wilfridus, quidquid accusationum objecissent adversarii, nullo excogitato responso, sed Dei et veritatis fultus auxilio, quasi casses aranearum, primo motu labiorum discutiebat.

F c *Epistolam utrique communem refert Malmesburiensis, qua jubet* Synodum convocari, *et nisi conveniant,* ad Sedem Apostolicam accurrere, ut majori concilio decidatur.

d Meldæ, *urbs Episcopalis Briæ provinciæ, supra Parisios ad Matronam fluvium. Anno* 705 *ibidem ægrotabat S. Wilfridus.*

e *Abbas factus seu monasticam vitam subierat anno* 704. *Ethelredus.*

f *Adhuc anno* 705. *uti ista indicantur in Chronologia Anglo-Saxonica.*

g Lid *seu* Lidalus *fluvius in Escam defluit, cujus Valle* Liddedalia, *provincia hodiernæ Scotiæ Meridionalis, contigua Cumbriæ appellatur, quæ tum suberat Nordumbrorum Regibus.*

h *Adnitente potissimum S. Elfleda, sorore Alfridi, tunc Abbatissa Streaneshalensi restitutum Wilfridum, ostendimus ad illius Vitam* 8 *Februarii* § 8. *Elfledæ verbis pondus adjecisse virum primarium apud Regem Bertfridem, ibidem ex Malmesburiensi diximus.*

CAPUT VIII

Morbus, obitus, miracula. Translatio corporis Cantuariam, et repositio in loco decentiori.

Et jam tempus Angelica revelatione promissum instare

A *Morbo correptus,* instare præsensit; cum ecce gravi corporis languore invaditur, et fatigatus lecto recipitur. Veneranda Fratrum agmina, necnon et plebis cum suis Primatibus pars maxima in unum confluit, lectum jacentis flebiliter ambit, fitque pavor grandis, ne forte recedat ab illis. At ille, se de labore ad requiem, de miseria ad beatitudinem, de tristitia ad perennem lætitiam migrare perpendens; tristia corda circumstantium quibus poterat verbis consolabatur, dicens, eos lugere pro se nullo modo debere, quem non ludibria, sed summe jucunda, post mortem adire, certissimum possent habere. *suos hortatur,* Ipsam vero seriem verborum, quæ in eorum consolationem, simul et in sanctæ vitæ propositum servandum, exhortando locutus est, quis explicet? Nam quanto magis incommutabilitati veræ consolationis et æternæ vitæ appropinquabat, tanto plenius ejus dulcedinem hauriebat, et haustam quorumque assistentium auribus infundebat: et ut ejus sacræ infusionis virtutem audientium corda conciperent, quæ verbis dicebat, mirabili signorum efficacia in ipsorum oculis sic esse comprobabat. *sanitates operatur:* Quæ signorum efficacia eo magis virum comitabatur, quo vitæ hujus transitoria fragilitate decedens, summæ Veritati æternaliter B copulabatur. Unde fateor, dicere meum non esse, quot infirmi per eum infirmum sint ab omni infirmitate sanati, quot dæmoniaci liberati, quot paralytici solidati, quot cæci illuminati, quot surdi mutique curati, quot aliis calamitatibus afflicti operante Deo per eum magnifice recreati. His aliisque de causis maxima hominum multitudo de longinquo properabat, eique se ac suos proximos pio studio commendabat: quos ipse sancto mentis affectu Deo commendans, hortabatur Dei mandata sincera caritate amplecti, eisque per omnia debitam obedientiam cum reverentia exhibere.

62 *suos consolatur:* Instabat igitur tempus et hora, quæ a nullo mortalium potest præteriri; totaque infirmitas quæ famuli Dei corpus premebat; vitalia subit. Agmina diversi ordinis adstant, et vota laudis Deo pro illius obitus expectatione persolvunt: ac licet ob desolationem sui nequaquam lugere non possent, spe tamen maxima consolantur, quia se spirituali ejus præsentia numquam destituendos fore confidunt. Ipse vero Pater, circumstantium filiorum nimia caritate tenuiter respirans, defessum caput paullisper erexit, atque in hic verbis eos alloqui cœpit: Gratia divini amoris ut in vobis jugiter maneat, Fratres C dulcissimi, tota virtute operam date: quam gratiam ut feliciter mereamini perpetualiter obtinere, fraterni amoris officia studiose invicem exercere studete. Nil, quod vos ab istiusmodi officiosa caritate seducat, attendatis; ne ab ea, quæ in Christo est, sinceritate cadatis. Maligni insidiatoris [invidia] quos fidelibus tendit laqueos nostis, quærentis eorum animas deceptoriis captare figmentis: quæ figmenta, sicut a me sæpe audistis, omni solicitudine cavete, et prout me facere vidistis, a vobis procul abjicite. Hæc facite, et Deus pacis erit vobiscum. Et nunc, Fratres mei dilectissimi, nolite moras inferre migranti. Vos equidem, vos jam olim me ad vitam euntem revocastis: sed modo parcite, quæso: juvat enim me deposito carnis onere Agnum Dei sequi. Ultra vobis in hac carne non apparebo, donec Christus resuscitet me vobiscum in fine seculi hujus. O viscera mea, valete. Urgeor, o jam defungar! et o Fratres, vigilate, ne vos somnus perpetuæ mortis involvat. Hæc ait, et duræ quieti membra prostravit. *moritur anno 709,* Fratribus autem psalterium ex ordine decantantibus, et jam usque ad versum Psalmi centesimi tertii pervenientibus, Emitte spiritum tuum et creabuntur, spiritum suum in manus Creatoris feliciter emisit, et sic Agni Dei convivium perpetuo recreandus adivit. Transiit autem anno Incarnationis Dominicæ DCCVIII, qui est annus vitæ ejus LXXV, Episcopatus vero XLV. D AUCTORE EADMERO *a sepelitur Ripis.* *a* Sepultus sane est in monasterio suo, quod ipsemet in *b* Ripum a fundamentis instituit, ac Deo in honorem B. Petri Apostolorum Principis consecravit: ubi ut se nequaquam vitam perdidisse, sed in melius mutasse mortalibus probet; quæ in hac vita positus fecerat, huic vitæ subtractus miracula, cum res exigit, facere non cessat.

63 *Vestis ejus paralyticam sanat:* Vestes illius, prout ante mortem disposuerat, distributæ sunt. Unde interulam ejus, sanctissimi corporis sudore madentem, cuidam religiosæ Abbatissæ minister deferendam accepit: quam mulier quædam, paralysi dissoluta, ut tangere mereretur, obnixe rogavit. Sed hæc quidem ipsam vestem tangere non meruit, verum aquam, ubi eadem vestis intincta fuit, in potum accepit, illicoque sanata est. Post hæc quidem inimici hominis Dei, propriæ iniquitatis igne succensi, *c* domum in qua ipse huic vitæ modum fecerat, injecto igni succendere conati sunt: *c domus ab igne illæsa servatur.* at virtus defuncti viventem terruit ignem, domum illæsam servavit, hostes fugavit, taliterque illum veraciter vivere demonstravit.

64 A die vero depositionis ejus jam anno transcurso, convenit undecumque maxima populi multi- E tudo, utpote piæ depositionis illius memoriæ excubias celebratura. *Cultus ejus crescit, luce cælitus demissa:* Cum ergo turba pernox sua Domino vota persolveret, et paternæ consolationis affectum irrecuperabiliter sese in illo perdidisse defleret; aspiciunt, et ecce lux, cœlitus ab Oriente demissa totum locum famuli Dei miro splendore irradiavit, omnemque noctis et tenebrarum horrorem sua præsentia effugavit. Quod videntes magnifice sunt exhilarati, fixum animo præ se habentes; non multum de corporali Patris absentia esse dolendum, cum de spirituali ejus præsentia, quam aperta lucis ostensione sibi adesse didicerant, multo maxime scirent esse gaudendum. Ex hoc itaque vehemens omnium circa beatissimum Patrem Wilfridum veneratio crevit, id quoque certum omnino tenentes, quod sicut ipse sanctissimus Pontifex; in hac transitoria vita temporaliter degens, omnibus erat mitis et affabilis; sic et nunc, in illa perenni vita cum Christo æternaliter vivens, omnibus diligentibus se pius sit et exorabilis.

65 *varia patrantur miracula.* Magnitudo itaque signorum, quæ ad corpus ejus Dominus de die in diem operabatur, merita ipsius longe lateque declarabat, et insigni fama per- F motos ad memoriam illius innumeros populos aggregabat. Quapropter locus ipse multo tempore summi honoris est habitus, et quibusque infirmitatibus pressis ad recuperandam sanitatem valde salubris. Dominus quoque hostiles incursus omni ex parte sedaverat; quia devotionem populi sui, quam ad venerationem famuli sui habebat, perturbatum iri nolebat. *quæ cessant cultu flaccescente:* Ubi vero, pro assiduitate confluentis turbæ, quidam vicini tædio affici, ac idcirco a loci visitatione paullatim cohiberi cœperunt; contigit ut ipsorum exemplo, alii a fervoris sui devotione deficerent, nec locum ipsum amplius more solito visitarent: sicque factum est, ut qui primi ad studium piæ actionis alios studio suo accenderant, postmodum sua desidia a pietatis opere quamplurimos discedere cogerent.

66 Hæc inter accidit, ut hostilis incursus ipsam provinciam occuparet, occupans inibi multa hominum millia necaret, ac omnia loca monasterio B. Wilfridi circumjacentia ad instar solitudinis devastaret. *diruti dein monasterii locum. d* *d* Monasterium ipsum pervasum et dirutum, quod prius extiterat hymnis et canticis gloriosum, modo erat ferarum et inimicorum sordibus ignominiosum. Corpus interea ipsius Antistitis Christi, omni honore privatum, inter ipsas sordes primo sepulturæ

AUCTORE EADMERO

A pulturæ suæ loco mansit immotum : sed omnipotens Deus, qui sua pietate et justitia nequit privari, quorumdam bene religiosorum mentes in considerationem tantæ rei excitat, atque ad demutationem illius affectum effectumque ministrat. Regebat ea tempestate Christianitatem in Anglia vir bonus et sanctus, *e* Odo, Cantuariensis Ecclesiæ Archiepiscopus, utpote totius Britanniæ Primas : qui cum sua solicitudine dispositionibus omnium Ecclesiarum invigilabat, ipsas Ecclesias, prout ratio postulabat, visitare solebat. Qua solicitudine actus, cum quodam tempore Eboracensem provinciam adisset, et ea pro quibus venerat strenuus peregisset ; ad Ripum pergit, monasterium B. Wilfridi consideraturus. Aderat ; et horrida solitudine visa, lacrymis manat. Quo illis in partibus demorante, ii quorum corda (ut dixi) Deus ad demutationem cœlestis thesauri tetigerat, rati se opportunitatem ad expletionem suæ voluntatis accepisse, præmissa supplicatione ad Dominum, quod diu mente tractaverant, opere implere satagebant : sicque factum est. Nam statuto die ad locum veniunt, terram ubi corpus B. Wilfridi sepultum jacebat aperiunt, omnia ossa reverenter cum pulvere levant, et ea venerabili B Odoni Cantuariensi Archiepiscopo præsentant : quatenus ipse ea Cantuariam secum deferret, et in Ecclesia Christi, cui præsidebat, pro voto reconderet. Monasterio etenim ipso quo condita fuerant, secundum quod prædictum est, in solitudinem miserandam redacto, nullus inibi locus resederat, in quo locari servarique tuto valerent. Quocirca arbitrati sunt, nusquam tutius aut justius ea servatum iri posse aut debere, quam in Ecclesia Cantuariensi, ea videlicet causa, quod et illo tempore Cantia magna pace vigebat, et quia ipse beatus vir olim fraude quorumdam supplantatus, cum conversari non posset in Ecclesia Eboracensi, eidem Ecclesiæ Cantuariensi per Sacerdotale officium curam impenderat. Justum siquidem illis visum fuit, ut illic mortuus in pace quiesceret, ubi vivens in pace quievit. Præter hæc quoque, affectus sacri amoris, quem ad venerandum Odonem habebant, maxima causa fuit : nam cum illum talia dona diligere noverant, in hoc se ejus dilectioni morem gerere veraciter intelligebant. Ne tamen locus, quem ipse B. Wilfridus, dum in corpore degeret, præ ceteris amavit, ipsis reliquiis penitus privaretur; aliquantula earum pars est ab C eis cum pulvere retenta, atque in loco convenienti reposita. Porro venerabilis Odo, tanto munere locupletatus, Cantuariam rediit : ubi magna totius civitatis exultatione susceptus, et in aulam Dei sacra cum laude perductus, sanctissimas B. Wilfridi reliquias, quas advexerat, in majori altari, quod in honorem Jesu Christi Domini nostri sacratum erat, collocavit. Qua de re posteritati, ne nulla dubietas nasceretur, ipse Pater qui easdem reliquias suscepit, transtulit, ac (ut diximus) in altari recondidit ; in Prologo ipsius operis, quod de vita et conversatione ejus scripsit, hæc quæ diximus *f* brevi sententia promulgavit.

e visitante Odone Archiepiscopo

traduntur ossa S. Wilfridi,

Cantuariam deferenda.

præter particulas ibi servandas.

Odo translata sub altari condit.

67 Nos quoque, qui ossa ipsa de præfato loco accepimus, nulla de his dubietate fluctuare permittimur : nam in ipso loco, cum multis annis illibata servarentur, et jam ab illo tempore, quo illic primo locata sunt, centenarius annorum numerus nonnullis annis superaretur ; æquo Dei omnipotentis occultoque judicio, civitas Cantuariorum fere tota igne *g* cremata, atque ecclesia Christi inibi constituta eodem est incendio conflagrata. Cujus conflagrationis anno tertio jucundæ simul et gloriosæ memoriæ *h* Lanfrancus, Cadomensis Cœnobii Abbas, ipsam ecclesiam regendam suscepit : qui postquam est in ipso Patriarchatu primæ Metropolis Anglorum nobiliter usquequaque roboratus, quidquid ipsius ecclesiæ vetusti operis resederat, nova omnia constructurus, evertit. Cum ergo prædictum altare subverteretur, reliquiæ beati Wilfridi repertæ ac levatæ sunt, atque in scrinio collocatæ. Verum cum post aliquot annos Fratrum voluntas in eo consentiret, ut magis fixo loco clauderentur ; sepulcrum eis in aquilonari parte altaris factum est, et in eo sunt *i* quarto Idus Octobris reverenter inclusæ.

Lanfrancus loco decentiori reponit,

D

12 Octobr

68 Nos quoque his ita de ipso Patre quoquo modo digestis, jam tandem scribendi ordinem concludamus, et Deo ac Domino nostro Jesu Christo gratias de omnibus suis persolventes, finem huic opusculo imponamus. Verumtamen id in fine adjiciendum putavimus, ut si quis hæc legens vel audiens, indignitatem et ingenii mei fatuitatem remota pietate perpenderit, et ea re iis quæ de tanto Patre dicta sunt fidem præbere contempserit ; noverit quia omnia, quæ de eo utcumque descripsimus, auctoritate venerabilium virorum, Odonis videlicet Archiepiscopi et Bedæ Presbyteri, roborata probamus, nil in eis ex nostra parte ponentes, nisi quod propriis oculis intuiti sumus. Illud tamen quod dixi de *k* damnatione Regis Egfridi, fateor nusquam legi : sed tot talesque E viri ita se habuisse confirmant, ut eis nolle credere magnæ impudentiæ esse crediderim. Sit itaque laus et gratiarum actio omnipotenti Deo Patri, et Filio, et Spiritui sancto, per omnia secula seculorum. Amen.

Auctoris epilogus, et fides.

EPITAPHIUM EX BEDA.

Wilfridus hic, magnus, requiescit corpore Præsul;
Hanc Domino qui aulam, ductus pietatis amore,
Fecit, et eximio sacravit nomine Petri,
Cui claves cœli Christus dedit arbiter orbis ;
Atque auro ac Tyrio devotus vestiit ostro.
Quin etiam sublime crucis radiante metallo
Hic posuit tropheum ; necnon et quattuor auro
Scribi Evangelii præcepit in ordine libros,
Ac thecam e rutilo his condignam condidit auro
Paschalis qui etiam solennia tempora cursus
Catholici ad justum correxit dogma canonis,
Quem statuere Patres : dubioque errore remoto
Certa suæ genti ostendit moderamina ritus.
Inque locis istis monachorum examina crebra
Colligit ; ac monitis, cavit, quæ Regula Patrum,
Sedulus instituit : multisque domique forisque F
Jactatus nimium per tempora longa periclis,
Quindecies ternos postquam egit Episcopus annos,
Transiit, et gaudens cœlestia regna petivit.
Dona, Jesu, ut grex Pastoris calle sequatur.

ANNOTATA.

a *Beda teste* defunctus est in monasterio suo, quod habebat in provincia Undalum sub regimine Cudbaldi, et ministerio Fratrum perlatus in primum suum monasterium, quod dicitur Inrhipum, positusque est in ecclesia S. Petri Apostoli, juxta altare ad Austrum. *Est provincia Undalum in parte Septemtrionali hodierni Comitatus Northamptoniensis, ubi etiamnum oppidum ad Nunnam fluvium appellatur* Oundle, *in quo fuerat ab eo monasterium erectum, et Cudbaldus Abbas constitutus. Addit Malmesburiensis eum ad* colloquium Coelredi Regis Merciorum invitatum, simul ut et monasteriorum suorum, quæ in illa regione plurima per indulgentiam Regum constituerat, quietem procuraret, profectum esse.

b Wilfridus Tutbertum, comitem suum individuum, si ipse forte moreretur, designavit Præfectum Ripensi Ecclesiæ. *Ita in monastico Anglicano pag.* 172.

c

A c *In eodem Monastico Anglicano, ex collectione Lelandi de Vita S. Wilfridi, dicuntur* nobiles quidam exules combussisse cœnobium in Undalum, ubi Wilfridus obiit, excepta una domo, in qua Wilfridus obiit, quam nullis fomitibus adjectis comburere potuerunt. Monasterium de Undalum erat magna sepe spinea circumdatum, quæ etiam conflagravit, sed Crux lignea ibi posita, ubi Wilfridi corpus ligneo balneo collutum fuit, a trucum labibus intacta permansit. *At* Bacula Abbas inter ceteros, corpus Wilfridi sindone involvit. *Ita ibidem.*

d *Rogerus de Hoveden, Anno* 948, *inquit,* pro infidelitate Northimbrensium, egregius Rex Anglorum Edredus totam Northimbriam devastat : in qua devastatione monasterium, quod dicitur Inrhipum, a S. Wilfrido Episcopo quondam constructum, igne est combustum.

e *S. Odo post hanc devastationem superfuit usque ad 4 Julii anni* 961. *Hanc autem translationem factam esse anno* 957 *aut* 959 *varii tradunt.*

f *Gervasius Dorovernensis de combustione et reparatione Ecclesiæ Dorobornensis hæc ita scribit :* Venerabilis Odo corpus B. Wilfridi Pontificis Eboracensium de Rhipum sublatum Cantuariam transtulerat, et illud in editiore entheca, ut ipsemet scribit, hoc est in majori altari, quod in Orientali presbyterii parte parieti contiguum, de impolitis lapidibus et cæmento extructum erat, digniter collocaverat. D AUCTORE EADMERO

g Anno 1066 Ecclesiam Christi Cantuariensem conflagrasse *scribitur sub finem Chronologiæ Anglo-Saxonicæ.*

h *Anno* 1070 *consecratus quarto Kalendas Septembris in festo Decollationis S. Joannis Baptistæ, die Dominica, littera Dominicali* C

i *Cœpta dein apud Cantuariensis festiva solennitas ad* 12 *Octobris.*

k *A Beda injusta illius bella culpari supra monuimus.*

B

DE SANCTO EGBERTO,

E G. H.

PRESBYTERO IN INSULA HYENSI.

ANNO DCCXXIX

Tempus obitus ·

Venerabilis Beda res præclare a S. Egberto Presbytero peractas, suæ historiæ Anglicanæ diligenti opera inseruit, quas inde excerptas hic damus. Mortuus is est anno DCCXXIX *hoc* XXIV *Aprilis, die solenni Paschæ, ut rectissime Beda observavit. Concurrebant siquidem eo anno cyclus Lunæ* VIII *et Solis* X, *cum littera Dominicali* B. *qui characteres optime indicant Pascha tunc celebratum fuisse hoc* XXIV *Aprilis : ad quem diem ista leguntur in tabulis*

cultus sacer,

Martyrologii Romani : In Hibernia S. Egberti Presbyteri et monachi, admirandæ humilitatis et continentiæ viri : *et in Notis indicantur varia loca Historiæ Ecclesiasticæ Bedæ. De eodem agitur in antiquo Kalendario Trevirensi S. Maximini, et in MS. Florario Sanctorum, in Auctario etiam Greveni et Molani, in Martyrologio Anglicano et Kalendariis Hibernicis. Adscribitur etiam Natalibus Sanctorum Belgii a Molano editis, et Fastis Belgicis Miræi, eo quod in Frisiam ipsemet voluerit venire, sed oraculo divino prohibitus alios eo destinarit : et hac ipsa de causa colitur in* C

Oratio

diœcesi Ultrajectina sub ritu officii semiduplicis, lectionibus secundi Nocturni contractis, ubi talis præscribitur Oratio. Deus, cujus Spiritu Beatus Egbertus, salutem gentium sitiens, varios fidei præcones in opus Evangelicum destinavit; dirige quæsumus, ejus intercedentibus meritis, ad te tuorum corda servorum, ut spiritus tui fervore concepto, et in fide inveniantur stabiles et in opere efficaces.

An Ordinis S. Benedicti ?

2 *Trithemius lib.* 3 *de Viris illustribus Ordinis S. Benedicti cap.* 130 *ista scribit.* Egbertus monachus et Presbyter, et monasteriorum S. Columbani in Hibernia et Britannia rector et Abbas, sanctissimæ conversationis vir, in prædicatione verbi Dei studium habuit et gratiam. Hujus discipulus fuit S. Willebrordus, Trajectensis Episcopus. Claruit anno Domini DCC. *Hæc Trithemius, quem sequuntur Wion,*

NOT. 20

Menardus, Bucelinus. At qui supra Columbanus *dicitur, a Beda et aliis* Columba Abbas *appellatur, traditurque suis propriam regulam præscripsisse, quod erit ad diem ejus natalem* IX *Junii discutiendum. Ghinius eum adscribit Natalibus Sanctorum Canonicorum. Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum, qui non sunt in*

An idem bis a Ferrario proponatur ?

Martyrologio Romano, alium aliquem Egbertum arbitratus, ista proponit : In insula Huensi S. Egberti Abbatis et Presbyteri : *et citatur Molanus in Additionibus et Natalibus Sanctorum ; sed is unus ademque est. Iterum Ferrarius ista scribit :* Dorni in Sutherlandia S. Egberti Presbyteri. *Quæ eadem leguntur in Menologio Scotico Dempsteri, additis litteris B. et W. quibus indicantur Wionis Martyrologium et Breviarium Scoticum maxime Aberdonense. Ex hoc curavimus nobis elogia Sanctorum describi : sed nullam in iis mentionem S. Egberti invenimus : et Wion solum proponit verba Martyrologii Romani, atque in Notis nonnulla ex Trithemio describit. Potuit nihilominus, ob causas nobis ignotas, S. Egbertus aliquam venerationem Dorni habuisse. In quodam Heortologio potius quam Martyrologio, carmine heroico sub nomine Bedæ tomo* x *Spicilegii per Lucam Dacherium edito, referuntur solum aliqui Sancti, quorum cultus videtur celebrior fuisse in Anglia, ac primo loco habetur* S. Georgius, *cui subjunguntur* Egbertus *et uterque* Wilfridus, *et de Egberto ista traduntur.*

Egbertus digna virtutum laude coruscus, F
Astriferum Octavis veneranter scandit Olympum.

VITA

Ex Historia Eccles. Vener. Bedæ.

Anno Dominicæ incarnationis sexcentesimo sexagesimo quarto, subita pestilentiæ lues, depopulatis Lib. 3. c. 27
prius Australibus Britanniæ plagis, Nordhumbrorum quoque provinciam corripiens, atque acerba clade diutius longe lateque desæviens, magnam hominum multitudinem stravit. Qua plaga Domini Sacerdos *a* Tuda raptus est de mundo, et in monasterio quod vocatur Pegnalech, honorifice sepultus. Hæc autem *b* plaga Hiberniam quoque insulam pari clade premebat. Erant ibidem eo tempore multi nobilium simul et mediocrium de gente Anglorum, qui tempore *c* Finani et Colmani Episcoporum, relicta insula patria, vel divinæ lectionis vel continentioris vitæ gratia, illo secesserant. Et quidam quidem mox se monasticæ conversationi fideliter mancipaverunt, alii magis circumeundo per cellas Magistrorum lectioni operam dare gaudebant. Quos omnes Scoti libentissime suscipientes, victum eis quotidianum sine pretio, libros quoque ad legendum, et magisterium gratuitum præbere curabant. Erant inter hos duo juvenes magnæ indolis de nobilibus Anglorum, *d* Edelhun

a Sæviente peste in Northumbria et Hibernia,

b

c

ex Anglia in Hiberniam,

d

Ex Beda.

profectus S. Egbertus cum S. Edelhun,

A Edelhun et Egbert; quorum prior frater fuit *e* Ethelwini, viri æque Deo dilecti, qui et ipse ævo sequente Hiberniam gratia legendi adiit, et bene instructus patriam rediit, atque Episcopus in provincia Lindisse factus, multo Ecclesiam tempore nobilissime rexit.

peste correptus,

2 Hi ergo cum essent in monasterio, quod lingua Scotorum Rathmelfigi *f* appellatur; et omnes socii ipsorum vel mortalitate de seculo rapti, vel per alia essent loca dispersi; correpti sunt ambo morbo ejusdem mortalitatis, et gravissime afflicti. E quibus Egbert (sicut mihi referebat quidam veracissimus et venerandæ canitiei Presbyter, qui se hæc ab ipso audisse perhibebat) cum se æstimaret esse moriturum, egressus est tempore matutino de cubiculo, in quo infirmi quiescebant, et residens solus in loco opportuno, cœpit sedulus cogitare de actibus suis; et compunctus memoria peccatorum suorum, faciem lacrymis abluebat; atque intimo ex corde Deum precabatur, ne adhuc mori deberet, priusquam vel præteritas negligentias, quas in pueritia sive infantia commiserat, perfectius ex tempore castigaret, vel in bonis se operibus abundantius exerceret. Vovit etiam votum quia adeo peregrinus vivere vellet, ut numquam in insulam, in qua natus est, id est Britanniam rediret, quod præter solennem canonici temporis psalmodiam (si non valetudo corporis obsisteret) quotidie psalterium totum in memoriam divinæ laudis decantaret, quod in omni septimana diem cum nocte jejunus transiret. Cumque finitis lacrymis et votis domum rediret, invenit sodalem dormientem; et ipse quoque lectulum conscendens, cœpit in quietem membra laxare: et cum paullulum quiesceret, expergefactus sodalis respexit eum, et ait: O frater Egberte, o quid fecisti? Sperabam quia pariter ad vitam æternam intraremus. Verumtamen scito, quia quæ postulasti accipies. Didicerat enim per visionem, et quid ille petisset, et quia petita impetrasset. Quid multa? Ipse Edilhun proxima nocte defunctus est. At vero Egbert, decussa molestia ægritudinis, convaluit; ac multo post tempore vivens, acceptumque Sacerdotii gradum condignis ornans actibus, post multa virtutum bona, ut ipse desiderabat, nuper, id est anno Dominicæ incarnationis septingentesimo vicesimo nono, cum esset ipse annorum nonaginta, migravit ad regna cœlestia.

deplorat peccata adolescentiæ, — *varia vota Deo offert,* (B) — *et socio defuncto,* — *convalescit,* — *et vixit usque ad annum 729*

3 Duxit autem vitam in magna humilitatis, mansuetudinis, continentiæ, simplicitatis et justitiæ perfectione: unde et genti suæ, et illis in quibus exulabat nationibus Scotorum sive Pictorum, et exemplo vivendi, et instantia docendi, et auctoritate corripiendi, et pietate largiendi de his quæ a divitibus acceperat, multum profuit. Addidit autem votis quæ diximus, ut in Quadragesima semper non plus quam semel in die reficeretur, non aliud quam panem ac lac tenuissimum, et hoc cum mensura, gustaret. Quod videlicet lac pridie novum in phiala ponere solebat, et post noctem, ablata superficie crassiore, ipse residuum, cum modico (ut diximus) pane, bibebat. Cujus modum continentiæ etiam quadraginta diebus ante Nativitatem Domini, totidem quoque post peracta solennia Pentecostes hoc est Quinquagesimæ, semper observare curabat.

Magna virtute et zelo animarum excellens. (C) — *stricte jejunat*

Lib. 4. c. 3 — *g* — *Vixit diu cum S. Ceadda,*

4 Convenit autem revelationi et relationi fratris Trumberti de obitu Ceaddæ *g* Antistitis etiam sermo reverendissimi Patris Egberti, de quo supra diximus, qui dudum cum eodem Ceadda adolescente et ipse adolescens in Hibernia monachicam in orationibus, et continentia, et meditatione divinarum Scripturarum, vitam sedulus agebat. Sed illo postmodum patriam reverso, ipse peregrinus pro Domino usque ad finem vitæ permansit. Cum ergo veniret ad eum longo post tempore gratia visitationis de Britannia

D *h*

vir sanctissimus et continentissimus, vocabulo Higbald, *h* qui erat Abbas in provincia Lindissi; et ut sanctos decebat de vita patrum priorum sermonem facerent, atque hanc æmulari gauderent; intervenit mentio reverendissimi Antistitis Ceadda. Dixitque Egbert: Scio hominem in hac insula adhuc in carne manentem, qui cum vir ille de mundo transiret, vidit animam Ceddi fratris ipsius cum agmine Angelorum descendentium de cœlo, et assumpta secum anima ejus ad cœlestia regna redire. Quod utrum de se, an de alio aliquo diceret, nobis manet incertum: dum tamen hoc tantus vir dixit, quia verum sit, esse non possit incertum.

ejus animam a S. Ceddi fratre assumptam scivit.

Lib. 5. c. 10

5 Eo tempore venerabilis, et cum omni honorificentia nominandus famulus Christi et Sacerdos Egbertus, quem in Hibernia insula peregrinam ducere vitam, pro adipiscenda in cœlis patria retulimus; proposuit animo pluribus prodesse, id est, inito opere Apostolico verbum Dei, aliquibus earum, quæ nondum audierant, gentibus evangelizando committere. Quarum in Germania plurimas noverat esse nationes, a quibus Angli vel Saxones, qui nunc Britanniam incolunt, genus et originem duxisse noscuntur. Unde hactenus a vicina gente Britonum corrupte *i* Germani nuncupantur. Sunt autem *k* Fresones, *l* Rugini, Dani, *m* Huni, antiqui *n* Saxones, *o* Boruchtuarii. Sunt etiam alii perplures iisdem in partibus populi, paganis adhuc ritibus servientes, ad quos venire præfatus Christi miles circum navigata Britannia disposuit, si quos forte ex illos ereptos satanæ ad Christum transferre valeret: vel si hoc fieri non posset, Romam venire ad videnda atque adoranda beatorum Apostolorum ac Martyrum Christi limina cogitavit. Sed ne aliquid horum perficeret, superna illi oracula simul et opera restiterunt. Siquidem electis sociis strenuissimis, et ad prædicandum verbum idoneis, utpote actione simul et eruditione præclaris, præparatisque omnibus quæ navigantibus esse necessaria videbantur, venit die quadam mane primus ad eum unus de Fratribus, discipulus quondam in Britannia et minister Deo dilecti Sacerdotis *p* Boisili, cum esset idem Boisil Præpositus monasterii Mailrosensis sub Abbate *q* Eata, referens ei visionem, quæ sibi eadem nocte apparuisset. Cum expletis, inquiens, hymnis matutinalibus in lecto membra deposuissem, ac levis mihi somnus obrepsisset; apparuit magister quondam meus et nutritor amantissimus Boisil, interrogavitque me an eum cognoscere possem. Aio: Etiam: tu es enim Boisil. At ille: Ad hoc, inquit, veni, ut responsum Domini Salvatoris Egberto adferam, quod te tamen referente oportet ad illum venire. Dic ergo illi, quia non valet iter quod proposuit implere: Dei enim voluntas est, ut ad *r* Columbæ monasteria magis docenda pergat. Erat autem Columba primus Doctor fidei Christianæ transmontanis Pictis ad Aquilonem, primusque fundator monasterii quod in Hy insula multis diu Scotorum Pictorumque populis venerabile mansit. Qui videlicet Columba nunc a nonnullis, composito a cella et Columba nomine, Columkeli vocatur.

In conversionem Frisonum et aliorum abiturus, — *i k* — *l m n* — E — *o* — *p* — *q* — *impeditur a S. Boisilo apparente alteri,* — F — *r* — *et jubetur ire ad monasterium S. Columbæ:*

6 Audiens autem verba visionis Egbertus, præcepit fratri qui retulerat, ne cuiquam hæc alteri referret, ne forte illusoria esset visio. Ipse autem tacitus rem considerans, veracem esse timebat. Nec tamen a parando itinere, quo ad gentes docendas iret, cessare volebat. At post paucos dies rursum, Venit ad eum præfatus Frater dicens, quia et ea nocte sibi post expletas matutinas Boisil per visum apparuerit, dicens: Quare tam negligenter ac tepide dixisti Egberto, quæ tibi dicenda præcepi. At nunc vade et dic illi: Quia velit nolit debet ad monasteria Columbæ venire; quia aratra eorum non recte incedunt;

necdum monitioni obsecundans, — *iterum monetur,*

A dunt; oportet autem eum ad rectum hæc tramitem revocare. Qui hæc audiens, denuo præcepit fratri, ne hæc cuiquam patefaceret. Ipse vero tametsi certus est factus de visione, nihilominus tentavit iter dispositum cum Fratribus memoratis incipere. Cumque jam navi imposuissent, quæ tanti itineris necessitas poscebat, atque opportunos aliquot diebus ventos expectarent; facta est nocte quadam tam sæva tempestas, quod perditis nonnulla ex parte his quæ in navi erant rebus, ipsam in latus jacentem inter undas relinqueret: salvata sunt tamen omnia, quæ erant Egberti et sociorum ejus.

et abitum tentans impeditur tempestate.

7 Tum illi quasi propheticum illud dicens, Quia propter me est tempestas hæc, subtraxit se illi profectioni, et remanere domi passus est. At vero unus de sociis ejus, vocabulo Witbertus, cum esset et ipse contemptu mundi ac doctrinæ scientia insignis (nam multos annos in Hibernia peregrinus anachoreticam in magna perfectione vitam egerat) ascendit navem; et Fresiam perveniens, duobus annis continuis genti illic ac Regi illius Radbodo verbum salutis prædicabat, neque aliquem tanti laboris fructum apud barbaros invenit auditores. Tunc reversus ad dilectæ locum peregrinationis, solito in silentio Domino va- B care cœpit. Et quoniam externis prodesse ad fidem non poterat, suis amplius ex virtutum exemplis prodesse curabat. s

Jon. 1, 12

Abeunte in Frisiam e sociis Witberto,

et post biennium reverso,

s

8 Ut autem vidit vir Domini Egbertus, quia nec ipse ad prædicandum gentibus venire permittebatur, retentus ob aliam sanctæ Ecclesiæ utilitatem, de qua oraculo fuerat præmonitus; nec Witbertus illas deveniens in partes, quidquam proficiebat; tentavit adhuc in opus verbi mittere viros sanctos et industrios, in quibus eximius Wilbrordus presbyterii gradu et merito præfulgebat. Qui cum illo advenissent (erant autem numero duodecim) divertentes ad Pipinum Ducem Francorum, gratanter ab illo suscepti sunt: et quia nuper citeriorem Fresiam, expulso inde Radbodo Rege, ceperat, illo eos ad prædicandum misit: ipse quoque imperiali auctoritate juvans, ne quis prædicantibus quidquam molestiæ inferret; multisque eos, qui fidem suscipere vellent, beneficiis attollens. Unde factum est, opitulante gratia divina, ut multos in brevi ab idololatria ad fidem converterent Christi.

Cap. 11

at misso S. Willibrordo cum Sociis,

successum optatum habuit.

9 Nec multo t post illi quoque, qui insulam Hy incolebant monachi Scoticæ nationis, cum his quæ sibi erant subdita monasteriis, ad ritum Paschæ ac C tonsuræ canonicum, Domino procurante perducti sunt. Siquidem anno ab incarnatione Domini septingentesimo sexto decimo, quo, Osredo occiso, Coenredus gubernacula regni Nordanhumbrorum suscepit, cum venisset ad eos de Hibernia Deo amabilis, et cum omni honorificentia nominandus, pater ac Sacerdos Egbertus, honorifice ad eis et multo cum gaudio susceptus est. Qui quoniam et Doctor suavissimus, et eorum quæ agenda docebat erat executor devotissimus, libenter auditus ab universis, immutavit piis ac sedulis exhortationibus inveteratam illam traditionem parentum eorum (de quibus Apostolicum illum licet proferre sermonem: Quod æmulationem Dei habebant, sed non secundum scientiam) Catholicoque illos atque Apostolico more celebrationem (ut diximus) præcipuæ solennitatis, sub figura Coronæ u perpetuæ agere perdocuit. Quod mira divinæ constat factum dispensatione pietatis, ut quoniam gens illa, quam noverat scientiam divinæ cognitionis, libenter ac sine invidia populis Anglorum communicare curavit; ipsa quoque postmodum per gentem Anglorum in eis, quæ minus habuerat, ad perfectam vivendi normam perveniret. Sicut e contra Britones, qui nolebant Anglis eam quam habebant fidei Christianæ notitiam pandere; credentibus jam populis Anglorum et in regula fidei Ca- D tholicæ per omnia instructis, ipsi adhuc inveterati et claudicantes a semitis suis, et capita fieri sine corona prætendunt, et solennia Christi sine Ecclesiæ Christi societate venerantur. Susceperunt autem Hyenses monachi, docente Egberto, ritus vivendi Catholicos, sub Abbate Duunchado, y post annos circiter octoginta, ex quo ad prædicationem gentis Anglorum z Aidanum miserant Antistitem. Mansit autem vir Domini Egbertus annos tredecim in præfata insula, quam ipse, velut nova quadam relucente gratia ecclesiasticæ societatis et pacis, Christo consecraverat: annoque Incarnationis Dominicæ septingentesimo vicesimo nono, quo Pascha Dominicum octavo kalendarum Majarum die celebratur, cum Missarum solennia in memoriam ejusdem Dominicæ Resurrectionis celebrasset, eodem die et ipse migravit ad Dominum; ac gaudium summæ festivitatis, quod cum Fratribus, quos ad unitatis gratiam converterat, inchoavit; cum Domino et Apostolis, ceterisque cœli civibus complevit, imo ipsum sine fine celebrare non desinit. Mira autem divinæ dispensatio provisionis erat, quod venerabilis vir non solum in Pascha transivit de hoc mundo ad Patrem; verum- E etiam cum eo die Pascha celebraretur, quo numquam prius in eis locis celebrari solebat. Gaudebant ergo Fratres de cognitione certa et Catholica temporis Paschalis, lætabantur de patrocinio pergentis ad Dominum Patris, per quem fuerant correcti. Gratulabatur ille, quod eatenus in carne servatus est, donec illum in Pascha diem suos auditores, quem semper antea vitabant, suscipere ac secum agere videret. Sicque certus de illorum correctione reverendissimus Pater, exultavit ut videret diem Domini: vidit, et gavisus est.

t

Cap. 23

anno 716 in insula Hy benigne exceptus,

Rom. 10, 2

u

EX BEDA.

monachos perduxit ad legitimam celebrationem Paschæ.

y

moritur anno 729 24 Aprilis die Paschæ

Anno Dominicæ Incarnationis septingentesimo vicesimo nono, sanctus vir Domini Egbertus, ipso die Paschæ migravit ad Dominum,

Cap. 24

ANNOTATA.

a Tuda *Episcopus Lindisfarnensis, creatus in locum S. Colmani, relicto Episcopatu in insulam Hy et Hiberniam profecti, cum vix anno præfuisset, mortuus est.*

b *De hac peste consule dicta* 20 *Januarii ad Vitam et obitum S. Fechini Abbatis.*

c *Vitam* S. Finani *Episcopi Lindisfarnensis dedimus* 17 *Februarii, et successoris* S. Colmani 18 *ejusdem mensis.*

d Edelhum *inscriptus est Martyrologio Anglicano et Catalogo Sanctorum Hiberniæ ad diem* 21 *Septembris.*

e Æthelwinus *sive* Ailwinus, *in Chronico Radulfi de Diceto, creatus dicitur Episcopus anno* 682, *et Sedes Episcopalis ei assignata* in Lindeseia: *at Gervasius in Actis Pontificum Cantuariensium*, in Sedena. *Successor Æthelwini Sedem habuit in urbecula* Dorcestra, *ad confluentiam Tamæ et Isis fluviorum. Consule dicta ad Vitam S. Ceaddæ* 2 *Martii* § 1.

F

f *Colganus in Indice Topographico ad Acta Sanctorum Hiberniæ, in Conactia statuit ecclesiam hujus nominis, ubi quidam S. Colmannus colatur.*

g *Mortuus est S. Ceadda anno* 672.

h *Quæ de Hygbaldo Abbate conficta referuntur,* 1 *Martii ad Vitam S. Sviberti Episcopi rejecimus, num.* 32

i *Ita etiam aliqui opinantur a Romanis* Germanos *dictos, quasi* Gallorum fratres; *melius alii ab ipsorummet lingua arbitrantur illos sic dictos, quod essent* viri bellicosi *vel* toti viriles.

k Fresonum *metropolis et Sedes regia erat Ultrajectum, et populi ultra Rhenum erant in parte Hollandiæ usque in Germaniam hodiernam.*

A l Rugini *seu* Rugii, *populi Germaniæ ad oram maris Balthici, in quo adhuc* Rugia *insulæ nomen detinet.*

m *Cum* Huni *habitarint versus Mæotidem paludem, et inde in Pannoniam irruperint et* Hungariam *a se nominarint, eorum nomen forsan hic loco alterius gentis intrusum est, Quid si* Varini, *ibi degentes ubi nunc Ducatus Megalemburgensis, sunt revocandi?*

n Saxonum *antiquam Sedem Nordalbingiam, et variorum migrationes deduximus ad Vitam S. Anscharii Archiepiscopi Hamburgensis 3 Februarii § 1.*

o Boruchtuarii, *creduntur* Bructeri *minores esse, inter fluvios Rhenum et Visurgim, potissimum ad Lippiam fluvium.*

p S. Boisili *Vitam dedimus 23 Januarii.*

q S. Eata *sive* Eatta *colitur 26 Octobris.*

r S. Columba Abbas *colitur 9 Junii.*

s *Hic* Wictbertus *in Vita S. Swiberti traditur 12 socius S. Willibrordi fuisse, et in Fosetelandia necatus a Ratbodo. quæ ad Vitam S. Swiberti num. 17 rejecimus ut minus certa, et erunt ad 13 Augusti ulterius examinanda, quod ad hunc diem a recentioribus referatur.* D

t *Præcedentibus capitibus narraverat Beda quomodo circa annum Ofredi Regis quintum, Christi 710, Picti ad Catholicum Pascha adducti fuerint: deinde sic orditur cap. 23 ubi quæ narrantur spectant ad annum 716.*

u *Contraria scilicet ei tonsuræ quæ solum de aure ad aurem tendebatur.*

y Duunchadus *seu* Danchadus *mortuus traditur in Annalibus Ultoniensibus apud Usserium anno 717.*

z Aidanus *Episcopus Lindisfarnensis colitur 31 Augusti. De eo actum est 17 Februarii in Vita S. Finani successoris.*

G. H.

DE S. ANSELMO MÆONENSI,

E

POLYMARTII IN ITALIA.

B

XXIV APRILIS

Polymartium *oppidum est Hetruriæ, in Faliscorum finibus ac hodierno Patrimonio S. Petri; nunc* Bomarzo *seu* Bonmario *dicitur, situm in monte inter Viterbum et Hortam, in cujus diœcesi censetur. Polymartio versus Tiberim est proximus pagus* Mugnonum, *seu* Mæone *dictus, a quo* S. Anselmus, *de quo hic agimus, ut ab aliis ejusdem nominis Sanctis distinguatur,* Mæonensis *cognominatur. Meminit illius Ferrarius in Catalogo generali his verbis:* Apud Polymartium in Thuscia, S. Anselmi Confessoris. *In notis allegat* tabulas Polymartiensis et Hortanæ Ecclesiæ, *et* Landum Leoncinum tomo 2 Historiæ seu Fabricæ Hortanæ par. 1, *ex quo idem Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ hoc elogium profert:* Anselmus apud Mæonem pagum Faliscorum (quem vulgus Mugnonum appellat) sanctitate non mediocri præfulsisse traditur: quamvis quo tempore in humanis fuerit, hactenus sciri non contigerit. Corpus illius Polymartii, urbe Faliscorum proxima, in arca marmorea ac in templo augusto religiosissime asservatur. Cujus festus dies qui in VIII Kalendas Maji incidit, summa celebritate agitur, finitimis populis ex devotione eo confluentibus. *Idem Ferrarius mox iterum aliqua de eo profert miracula, ex traditione nova accepta, quod* vita et miracula, quæ vivens et etiam defunctus edidit, injuria temporum exciderint. *Ista autem refert:* Anselmus Mæone pago apud Polymartium in Hetruria vitam sanctissimam duxit, ac multis miraculis coruscavit: quorum quædam recens patrata feruntur. Nam inter alia cum carpentarius clavum, quo melius infigeretur, oleo lampadis ante aram et tumulum S. Anselmi collucentis (quod doloribus salutare esse solet) unxisset; illico illi manus intumescere cœpit: nec ante tumor abscessit, quam is ante aram prostratus, veniam orans suppliciter postulavit. Puer infans a matre in ecclesiam, in qua corpus sancti Confessoris conditum est, ductus, quadrantem nummi ex pelvi, quæ oblatam pecuniam obtinebat, manu acceptum in os suum immisit: qui ita linguæ ejus adhæsit, ut nulla vi inde divelli posset. Sed ubi mater ante tumulum genuflexa cum filio, opem Divi Anselmi implorasset; subito quadrans ex ore pueri sponte prodiit. Ejus dies festus Polymartii VIII Kalendas Maji, non absque magno populi concursu, celebratur. *Hactenus Ferrarius. Nicolaus Brautius Episcopus Sarsinæ, in Martyrologio Poetico, eumdem hoc disticho celebrat.*

Nomen in fastis,

elogium:

dies festus,

C

miracula:

ara et oleum lampadis:

corpus in altari.

Rure Faliscorum latitantem sicut egenum,
Mors facit Anselmum noscere, qualis erat.

F

G. H.

DE SANCTO ROBERTO,

ABBATE CASÆ-DEI ORDINIS BENEDICTINI IN GALLIA.

CIRCA AN. MLXVII

Casa Dei *celeberrimum apud Arvernos in diœcesi Claramontana monasterium, est, ab ipsa urbe, trans Elaverim fluvium versus Anicium eundo, distans circiter sedecim leucis: quod* S. Rotbertus, *sive* Robertus, *et ipse indigena Arvernus, fundavit, ante Ecclesiæ S. Juliani Brivatensis in eadem ditione Canonicus: de quo dicuntur in antiquo Martyrologio dictæ Ecclesiæ S. Juliani ista legi:* Arvernensi territorio, depositio S. Roberti Abbatis. Hic gloriosus Confessor Ecclesiæ B. Juliani Brivatensis Canonicus fuit, ac in ea Thesaurarii officio functus est: ibique virtutum incrementis proficiens, meritorumque gratia celsior effectus, ad montem, qui nunc Casa-Dei dicitur, se transtulit. In quo loco aggregatis discipulis, monasterium construxit tempore Leonis noni Romanæ Sedis Præsulis, et Henrici Regis Francorum, qui regnare cœpit anno Dominicæ Incarnationis MXXXI. Tandem vitæ exemplis et doctrina fulgens, cœlestia petiit; terras etiam miraculis illustrans, ibidem sepelitur. *Memoratur etiam in secunda editione Molani in Auctario ad Usuardum, et in Martyrologiis monasticis Wionis, Dorganii, Menardi et Bucelini, item in Catalogo generali Ferrarii. Breviarium Biterrense antiquum MS. eumdem S. Robertum colendum præcipit Officio trium lectionum.*

Elogium S. Roberti ex Martyrol. S. Juliani Brivatensis:

2 *Philippus Labbe in Rerum Aquitanicarum collectione,*

A *ctione, quæ extat tomo 2 Novæ bibliothecæ manuscriptorum librorum, plurima de hoc Sancto habet, ac primo in Chronico S. Maxentii ista profert :* Anno MXLIII B. Rotbertus cœpit ædificare monasterium suum Casæ-Dei, in honorem SS. Agricolæ et Vitalis, quod ipse primus extruxit et rexit quindecim annis, qui quantæ vitæ quantique meriti fuerit, miracula testantur. Obiit autem in pace plenus sanctitate, VIII Kalendas Maji *In Catalogo Abbatum pag.* 659 *hæc notantur :* S. Robertus, ex parentibus liberis natus, natione Arvernus, fuit primus Abbas et Fundator Casæ-Dei : qui ibi præfuit quindecim annis, obdormivitque in Domino anno Incarnationis Dominicæ MLXVIII et die XXIV Aprilis, sepultus in eodem loco : cujus Translatio celebratur XIX Octobris. Hic divus Confessor claruit vita et miraculis, prout fuse declaratur in descriptione ipsius divinorum operum. *Hæc ibi. Verum si anno* MXLIII *cœptum ædificari monasterium, et solum quindecim annis præfuerit ; mortuus esset non anno* MLXVIII, *sed anno* MLVIII, *aut certe decem annis serius inceptum monasterium. Ab utroque discrepat liber tripartitus de Vita conversatione ac miraculis B. Roberti infra relatus, ubi distinctione* 1 *cap.* 18 *dicitur* in Resurrectione post Octavas tertio die sublimia ascendens, die XV Kalendas Maji, ac sepulturæ traditus die VIII *scilicet Kalendas Maii. Hæc ibi, quæ*

Casa-Dei ab eo constructa :

videtur mortuus 17 Aprilis, sepultus 24 an. 1067.

B *plane conveniunt in annum* MLXVII, *quo cyclo Lunæ* VIII, *Solis* XII, *et litera Dominicali G, Pascha celebratum fuit* VIII *die Aprilis ; Octava Paschæ seu Dominica in Albis, die* XV *Aprilis ; ac feriæ* III *sequens incidit in* XV *Kalendas Maii, quando obiisset; et* VIII *Kalendas Maii seu die* XXIV *Aprilis, quando colitur, fuisset sepultus. At templum postmodum constructum dedicavit Urbanus II Papa ; anno* MXCV, *die* XVIII *Augusti.*

3 *Distinctione 2 libri tripartiti cap. 6 ista leguntur :* Geraldus de Venna, discipulus et Capellanus B. Rotberti, Vitam et miracula ejusdem descripsit : sicque Romam pergens, Domnum Apostolicum adiit, eique totam rei gestæ sanctitatem singulatim ac diligenter aperuit. Quibus auditis, Dominus Papa et omnis Cardinalium cœtus gratias Deo exolvunt, et etiam de Sede Apostolica surgens, pro sanctitate et reverentia, Gallias, in quibus B. Rotbertus florebat, benedixit : et ut dies ejus transitus festivus et solennis in ordine Sanctorum Confessorum deinceps haberetur, Apostolica auctoritate instituit. Alumnus itaque B. Rotberti Geraldus, lætus rediit Casam-Dei ; conventuque facto præceptum est, ut per singula loca Casæ-Dei et ubique terrarum festivitas beati

Vitam primus scripsit Geraldus,

et procuravit ejus Canonizationem :

C Magistri, digne et laudabiliter coram Deo et hominibus, celebraretur. Quod cum omnes gratissime accepissent, rediit ad locum quisque commissum. *Hæc ibi.*

4 *At quam scripsit Geraldus Vitam et miracula,* difficili et prolixo stylo, *illam emendavit ac* simplici et brevi narratione explicavit Marbodus, Archidiaconus Andegavensis, *ergo ante annum* MXCVI, *quo is creatus est Episcopus Redonensis. Distinxit is suum tractatum in duos libros, quorum alter est, de vita et obitu, alter de miraculis post obitum; cujus secundi libri prologus indicat, et hunc et priorem librum scriptum esse rogatu Stephani, Abbatis Casæ Dei, cujus decessores successoresque habes in Catalogo apud Labbe pag.* 660, *ubi hic Stephanus numeratur in ordine Abbatum Sextus. Habemus nos Codicem membranaceum tam antiqui characteris, ut videatur aut tempore dicti Marbodi aut non diu post ejus obitum exaratus : in quo plures Vitæ Sanctorum a Marbodo conscriptæ continentur : atque inter alias Vita S. Rotberti, duobus libris distincta, cum hoc titulo :* Incipit Prologus Marbodi in Vitam S. Rotberti Abbatis: *quæ Vita Marbodo etiam adscribitur distinctione 2 Libri tripartiti cap. 2. Eamdem Vitam ipsi quoque descripsimus in Archimonasterio Cisterciensi. Eamdem accepimus a Petro Francisco Chifletio submissam, ex MSS. Codicibus Montis S. Mariæ et Accincti monasterii, contulimusque cum insigni codice monasterii Boni-fontis. Aliquod ejus compendium edidit Surius. At alterum secundum, de Virtutibus et miraculis ejusdem S. Roberti, contulimus cum editione memorati Philippi Labbe pag.* 652.

eamdem exornavit Marbodus ante annum 1096.

Vatur liber 1 ex 5 MSS.

D

AUCTORE MARBODO EX MS lib. 2 ex MS et editione Labbeana.

5 *Ast anno* MCLX *conscriptus est* Liber tripartitus, auctore Bertrando monacho, *in cujus distinctione prima continentur* miranda, quæ Deus per beatum virum, dum in corpore viveret, splendescere disposuit. *In secunda describuntur* miracula, post ejus obitum patrata. *In tertia traduntur* successores et monachi illustres *dicti monasterii. Quæ omnia ex apographo Jacobi Sirmondi edidit dictus Labbe, et nos aliis subjungimus : quia auctor ab aliis omissa refert, quæ, ut in Prologo tradit,* ab illis didicit, qui cum eo conversati sunt, vel etiam quæ ipse videndo vel audiendo veraciter comprehendere potuit.

Liber item tripartitus auctore Bertrando monacho

VITA

Auctore Marbodo Archidiacono Audegavensi, postea Episcopo Redonensi in Britannia Armorica.

LIBER I.

E

Acta in vita et obitu,

Ex quinque antiquis MSS.

PROLOGUS.

Vitam B. Rotberti, quam ex discipulis a ejus quidam, veraci quidem, ut credimus, sed difficili ac prolixo stylo narravit, simplici et brevi oratione, juvante Deo conabimur explicare : quatenus et brevis narratio tædium pellat, et simplex elocutio facilem intellectum admittat. Non quod illius scriptoris ingenio aliquid derogemus : sed quia illorum, qui nobis hoc imponunt negotii, religioni et auctoritati plurimum prærogamus : quos quidem ad hoc jubendum ratio traxisse videtur. Nam, cum gesta Sanctorum ob hoc litteris mandentur, ut omnium legentium vel audientium ad imitandum accendatur intentio ; curandum summopere est scriptori, ut in quantum fieri potest, nullius excedat capacitatem, quod ad omnium spectat utilitatem : alioquin totum negotium debito fine b curtatur, si quos ad audiendum gratia rerum invitat, odiosa litteræ difficultas excludat ; F aut quos littera utcumque admittit, supervacua prolongatio languidos reddat. Quapropter nec inusitatis aut peregrinis dictionibus operam dari, nec diversis applicationibus convenit c lectionem extendi. Neque enim timendum est, ne paupertas orationis divitias rerum exhauriat; cum potius sit sperandum, linguæ pauperis indigentiam rerum largitate ditandam, in tam scilicet honesto genere causæ, ubi si omne velamen auferatur, materiæ dignitas se tuetur. Lectoris igitur benevolentiam et attentionem pariter invitamus, tanto videlicet majorem adepturi mercedem, quanto pluribus, Deo cooperante, labor noster placuerit. Proderit enim, quibus placebit : sed et nobis valde placebit, quod proderit : sicque labor noster fiet alieni causa profectus, et alienus profectus nostræ causa mercedis. Nos autem curabimus pro viribus omnino ut placeat, brevitati, ut diximus, operam dando : non qua necessaria defraudemus, sed qua superflua recidamus : dando etiam operam lenitati, non qua materiæ dignitas d minuatur, sed qua facultas intelligentiæ conferatur. Quod si etiam parum accurata legentibus displicebit oratio, placeat saltem prompta scribentis devotio, placeat veritas relationis, placeat recens memoria sanctitatis. Nam licet

a Auctor studet claritati et brevitati

b

c

d addicit veritatem relationis.

AUCTORE MARBODO EX MS

A licet in quocumque tempore bene gestorum fidelibus sit grata recordatio, vehementius tamen afficit auditorem, quod velut sub oculis positum, præsens probatio suspicione falsitatis absolvit. Nunc quoniam de his satis est, ad narrationem veniamus.

ANNOTATA.

a Geraldus de Venna *ut supra dictum*.
b *Cisterciense*, privatur.
c *MS. Boni-fontis*, Lectorem.
d *Alia MS*. destruatur.

CAPUT I.

Ortus, educatio piæ: Sacerdotium, desiderium vitæ monasticæ.

Rothbertus, genere Arvernus, conditione liber, natus est de parentibus Christianis, matre Raingarde, patre Giraldo, qui ut creditur, a *a* B. Giraldi Aureliacensis stirpe priscam duxit originem. Hunc a prima infantia Dei servum futurum signis quibusdam ostensum est; quæ non absurdum videtur inserere lectioni. Mater ejus ipso gravida, cum imminente partus tempore ad quoddam castrum tenderet, non sine Dei nutu urgente necessitate in solitudine partum effudit; nimirum solitudinis erat futurus amator, et vitam hanc in quam nascebatur, viam reputaturus, non patriam. Delatus est inde cum matre ad castrum, et, sicut fieri solet, cuidam mulieri traditus ad lactandum. Quem cum illa mammæ admovisset, gustare noluit, non tam lactis detestatus odorem, quam peccati latentis horrorem. Patuit hoc continuo, cum et matris ubera libens suxit, et priorem illam tentandi causa adhibitus, rursum despexit. Mulier enim illa meretrix erat, et ob hoc infans, cum lac respueret, damnabat peccatum: nesciebat utique quid damnaret, sed Dei virtus etiam in nescientibus operatur.

a Ex stirpe B. Giraldi, in solitudine natus, B

abhorret a lacte impudicæ nutricis:

3 Crevit igitur cum infante divina miseratio: et cum jam puer factus esset, traditus est disciplinæ, apud vicum *b* Brivatum, in ecclesia Martyris *c* Juliani: ubi et Clericus factus, et deputatus est inter Canonicos, procedente postea tempore per ordines Ecclesiasticos ad Presbyteratum usque pervenit. Pueritiæ tempora sic peregit, ut ab his malis, quibus tenera ætas, vel proprio vitio vel alieno, plerumque imbuitur, illæsus evaderet: quin potius inter *d* initia statim meditatus innocentiam, purum vas pectoris recenti sapore virtutum infecit, ita ut a Deo præventus in benedictionibus dulcedinis, amaritudinem vitiorum nullam posset admittere. Jam tunc fide plenus æternorum, temporalia cuncta despiciens, spem suam totam in Domino locaverat, eumque licet parvus non parvo diligebat affectu. Nam in ecclesia totis sæpe noctibus cum lacrymis excubabat, mirantibus qui eum taliter reperiebant, utpote ab ipsis custodibus ignoratum. Orabat frequentius et legebat, ut in altero sibi Deum, in altero se Deo commendaret. Humilitatem sectabatur et obedientiam, quibus sic hominibus occurrebat, ut Dei offensam non incurreret. Pauperes et afflictos misericordiæ prosequebatur visceribus: quibus poterat opem, omnibus exhibens compassionem. Ulceribus plena corpora languidorum, abhorrentibus ceteris, ipse non semel manibus contrectavit, manibus lavit, exteriorem immunditiam æquanimiter tolerans, cum interiora lucra potius cogitaret: unde et creditum est, manuum ejus pio attactu fugatam sæpe veletudinem.

c in ecclesia Brivatensi S. Juliani pie adolescit, C *d*

deditus orationi, humili obedientia, operibus misericordiæ

4 Talem pueritiam secuta est adolescentia melior, cum et rerum et virium incrementis ad Dei servitium uteretur. Nam, quod multis contingere solet, in illius ætatis fervente confinio, ut pulsante mentem novæ suggestionis vento, blanda pudoris naufragia patiantur; hoc ille providus anticipaverat, combiberatque jam dudum castitatis amorem, ut pectus virtutibus incoctum, nulla saltem turpis posset vexare cogitatio. Addebat ergo virtutes virtutibus, ædificabatque indesinenter turrim, cujus in pueritia jecerat fundamenta. Crescebant arbores, quas in corde plantaverat, et in vitam fructificabant æternam. Manifestior indies divina gratia refulgebat in illo, et jam non pauci ad bene vivendum ejus incitabantur verbo pariter et exemplo. Jejunabat propensius et orabat, et quantum posset larga manu distribuebat pauperibus. Nam et domum eleemosynariam construxit in vico, ut in ea velut sanctitatis palestra, pauperibus ministrans exerceretur assidue. Certum est illum, cum omnia pauperibus erogasset in usus eorum, sæpe chlamydem vel pallium adjecisse. Christum plane in pauperibus attendebat: et suam parvi pendens, illius festinabat tegere nuditatem. Sic quondam Martinus chlamydem suam partitus cum paupere, eadem veste Christum meruit videre contectum: et licet istum non audeam conferre Martino, rem tamen rei non metuam comparare.

cor castum servat: D

domum eleemosynariam construit: E

5 Interea Sacerdotio strenue fungebatur, statutis horis assistens in ecclesia, et offerens Deo frequenter Hostias pro salute populi Christiani, quem totum velut unum hominem amplo caritatis sinu gestabat. Invitabat peccatores ad pœnitentiam, nunc pœnarum terrorem incutiens, nunc proponens gaudia præmiorum, docens nulli de venia desperandum, qui digne conversus ingemuerit: promittebat insuper orationum suffragia, ac per hoc non paucos assidue lucrabatur. Sed et cum voce taceret, vita loquebatur, quamvis, cum voce loqueretur, vitam taceret: nam cum bene vivendi formam ostenderet in seipso, seipsum nullatenus ostentabat. Morum gravitatem præferebat in vultu: modestiam mentis incessu et habitu fatebatur: affabilem se omnibus exhibebat, cum tamen singulis pro conditionis vel ætatis vel etiam morum diversitate proprium præsentaret affectum. Hac siquidem discretione vir prudens omnium providebat saluti, ut quasi vicinius et familiarius omnibus persuaderet, cum singulorum in se transformasset personas. Denique cum omnes vitæ merito præveniret, omnibus se credi volebat inferiorem. Inter hæc contemplationis amore flagrabat, ut qui semper bonis meliora, melioribus optima vellet adjungere. Gustaverat velut in transitu quam suavis est Dominus, et totis medullis cordis desiderabat vacare soli Deo, ut quasi prælibatam dulcedinem pleno gutture mentis hauriret.

Sacerdos factus multis prodest verbo, et virtutum exemplo: F

6 Destinavit igitur mutare locum, et relictis omnibus Christum sequi. Elegerat Cluniacense cœnobium, religionis ac disciplinæ loci fama commotus. Adhibito itaque sibi uno tantum itineris, non consilii socio, inopinatus iter arripuit; metuens, quod et accidit, ne si manifestus fieret, detineretur a cœptis. Quis enim omnium tali vellet carere patrono, qui tam multorum persæpe necessitatibus occurrisset? Oculus erat cæco, pes claudo, vestimentum nudis, cibus jejunis, pupillis et viduis vir et pater, apertio clausis, tectum peregrinis, ægris medicina, mortuis sepultura. Comperto ergo, quod latenter discederet (mirata enim familia proficiscentis Domini solitudinem ac taciturnitatem, rem paulo post divulgaverat) propere omnes, velut pro salute publica soliciti, profugum insequuntur, tenent, reducunt.

Cluniacum aditurus clam discedit: invitus reducitur:

7 Erubuit vir sanctus: et propositum suum non magis impeditum quem manifestatum dolens, ex mentis ægritudine morbum incurrit: unde cum cœpisset

A pisset convalescere, intelligens se Dei voluntate a loco, quo intenderat, revocatum, quia forte alibi plus posset proficere, tentavit si vel inter suos implere posset optatum. *Romam peregrinatur.* Sed cum domesticorum nemo salutaribus monitis præberet assensum, irrevocabiliter urgens propositum, profectus est Romam, ut Apostolorum intercessione a Deo sibi quod desiderabat consilium impetraret: quod autem desiderabat hoc erat, ut ab hominum frequentia remotus ædificare posset in solitudine monasterium, ubi sub religionis habitu canonicam vitam cum duobus vel tribus duceret, soli Deo professus. Reversus Roma, postulata, in fide nihil hæsitans, expectabat: dilatus est tamen aliquantum, credo ut dilatione cresceret desiderium.

ANNOTATA.

a S. Giraldi, *seu* Geraldi Comitis Aureliacensis *Vitam scripsit S. Odo Abbas Cluniacensis, illustrandam ad diem* 3 *Octobris. Est vero* Aureliacum, *vulgo* Orillac, *in superiori Arvernia urbs ampla et pulchra.*

b Brivas *seu* Brivata, *olim vicus, nunc oppidum amplum et præclarum in inferiore Arvernia.*

B c *Colitur* S. Julianus, Martyr *sub Diocletiano*, 28 *Augusti.*

d *Alia MSS.* vitia.

CAPUT II.

Socii duo adsciti : discessus in eremum.

Militem pœnitentem excipit : Interea miles quidam, Deo inspirante compunctus, ad virum Dei consilium petiturus accessit, qualiter peccatorum suorum magnitudinem, quorum conscientia torquebatur, digna posset satisfactione delere: nihil esse dicens tam arduum, quod propter Dei recuperandam gratiam non subiret. Accepit a Sancto, ut relictis omnibus ad Christi militiam se transferret. Cui cum ille respondisse id quidem se facturum, si fieri posset cum ipso, libentissime; *socium solitariæ vitæ adsciscit :* intellexit vir Deo plenus hunc sibi socium ac voluntatis suæ ministrum divinitus destinatum. Gavisus ergo non parum, totum desiderii sui secretum aperuit, socium se pollicetur, pactum firmat, hominem lætum dimittit, dans illi negotium ut locum huic proposito congruum quærat, et tertium sibi socium si possit adsciscat. Dictat loci congruentiam, ecclesiam scilicet aliquam in eremo, desertam licet ac diC rutam, tamen parochialem, ubi de labore manuum vel herbarum radicibus victus qualiscumque posset acquiri: parochialem ut credo, ne si novum in alieno collocarent oratorium, veteribus locis inferre viderentur injuriam; neque enim quod supernæ tantum causa mercedis arripere disponebant, alicujus terrenæ cupiditatis saltem umbra decebat fuscari. Miles itaque jam fide plenus et constantia, ut cœptum suum Dei clementia prosperaret, ad memoriam beatæ Virginis Anicium ire decrevit, sciens nihil sibi ad impetrandum efficacius, quam si Matris apud Filium patrocinio uteretur. Quo dum properat, ecce in via *locum aptum ab hoc inventum gaudet,* nutu Dei paratum invenit quod petebat; ecclesiam scilicet veterem, vasta cinctam solitudine, votis suis in omnibus respondentem. Exauditum erat ante preces pium ejus desiderium, et per Sancti merita petitionem ministri præcurrebat effectus. Tendit tamen ille quo cœperat, ut loco precum grates persolveret: addit et preces, ut Dei misericordia, quod in eis cœperat, consummaret. Reversus ad Magistrum, nuntiat quod ferebat, exponit loci solitudinem et ceteras ad arcte vivendum opportunas importunitates. Congratulatus vir Dei gratias agit, et ad cetera strenue persequenda diligentiam fratris hortatur. Deerat votis unum, ut tertium, tanti propositi socium, invenirent; nam et inter duos solet esse D tertius quasi vinculum caritatis, et sub hoc numero unanimes trino et uni Deo videbantur convenientius servituri. *AUCTORE MARBODO EX MS. imo et alterum socium acquisitum :* Accessit brevi quod deerat, divina gratia Militis industriam prosequente; nam dum ille reversus ad suos, de acquirendo, sicut dictum est, socio cogitaret, nec dissimularet vultu mutatæ mentis habitudinem; requisitus a quodam familiari suo, etiam Milite, cur præter solitum cogitabundus appareret: Dicerem, inquit, si te scirem fideliter commissa servaturum. Dat ille continuo fidem quæ petebatur, auditque per ordinem quod petebat: concipit inter audiendum virtutis amorem, et contubernalis sui provocatus exemplo, ad aggrediendum tantæ perfectionis propositum vehementer accenditur. Rogat postremo precibus submissis ut viro Dei se peccatorem insinuet, nec tantæ laudis consortio judicetur indignus: offert se, non socium, sed ministrum; et numquam se ab hujus professionis tenore destiturum sub fidei sponsione promittit.

9 Sic prior Miles sequentem lucratus, lætus cum socio revertitur ad Magistrum. *eis vitæ hujus molestias proponit :* Gaudet ille de spirituali proventu, et fructum seminum quæ jecerat precibus Deo commendans, divinæ militiæ tirones alloquitur: Congratulor, o filii, vestræ promptæ devotioni, et propriæ infirmitatis conscius in via Dei, quam ipse arctam nimis et arduam asserit, socios E vos ac sustentatores habere desidero. Sed timendum nobis valde intelligo, ne temere nos laboriosissimæ militiæ astringamus, dum sola prima cogitamus: non enim incipere bonum, sed consummare laudabile est; propterea quod illud quandoque per impetum, istud per virtutem semper contingit. Ad hoc, non proponere summa, tolerabile est, propter humanam fragilitatem: cadere autem a proposito, damnabile est, propter diabolicam transgressionem. Videte ergo diligenter, et iterum atque iterum vobiscum versate, ne dum tenditis ad cumulum perfectionis, fiatis vobis causa, quod absit, majoris damnationis. Proponite menti, dum licet, omnia commoda quibus carere disponitis; et e diverso multas et magnas injurias, quibus mundo valedicentes, traditis vosmetipsos. Famem, sitim, algorem, nuditatem, vigilias, laborem, abjectionem, contumelias, postremo quidquid homines fugiunt vos sequimini: cavete ne dum ista sequentur, vos fugiatis. Dicebat talia, non quo eos a cœptis salubribus deterreret, sed ut contra ventura quælibet præmuniret, ac per hoc redderet ad tolerandum robustos, quos nulla F tentationis varietas offenderet imparatos. *et bene animatos reperiens,* At illi nihil moti a proposito, immo sancti viri sermonibus multo magis animati, nullis se frangendos adversitatibus, nulla voluptatum recordatione vacillaturos, Christo juvante promittunt: sufficere sibi quod satis experti essent peccati vias difficiles, et se lassatos intelligerent sine causa: velle deinceps militare Christo, cui serviri non potest sine mercede, cum hoc ipsum non servire peccato, magna sit merces. Præterea Deum infirmitati et ignorantiæ suæ penitus providisse, qui talem sibi dedisset Magistrum, cujus et verbo doceri et exemplo possent firmari: nam et insinuare facienda, et facere noverat insinuata: quapropter se illi adhæsuros, ac devote famulaturos in omnibus promittunt. Adhæc, vir sanctus, totum Deo arrogans, nihil sibi, Potens est, inquit, Deus stabilire nutantes, instruere nescientes: neque timendus est in aliquo contrariæ potestatis incursus his, quos summa potestas protexerit. Proteget autem sibi vos procul dubio servientes, qui non servientes ad hoc protegere solet ut sibi serviant. Quapropter si adhærere Deo firmiter decrevistis, habetis me vel comitem vel ministrum, utinam tam necessarium quam devotum. Cavete autem

A tem humanæ mentis inconstantiam, et adhuc nisi molestum est, adeuntes ecclesiam, interventu Martyris Juliani, Deum, ut vobis utiliora provideat, implorate. Ingrediuntur ecclesiam, orant prostrati, redeunt firmiores.

AUCTORE MARBODO EX MS.

locum a propriis Dominis impetratum adit,

10 Exploraverat satis eorum fidem, tempus jam venerat demigrandi. Hoc tantum restabat ut locus, sibi a Deo concessus, etiam a terrenis Dominis traderetur. Assumpto ergo secum altero e duobus Anicium tendit. Ibi domini morabantur, duo germani nobiles, ambo Canonici, alter et Abbas; alteri Arbertus, alteri Rostaguus nomen : Abbas Arbertus ipsius beati viri discipulus ac monachus postea fuit. Apud hos facile quod voluit impetravit, quos, pro vicinitate locorum, fama sanctitatis ejus latere non poterat. Omnibus igitur ad votum paratis, die constituta eremum petit cum duobus discipulis, quorum prior Stephanus, sequens Dalmatius vocabatur. Inveniunt spinas et vepres, horrorem simul ac solitudinem, postremo locum bonis omnibus indigentem, nisi quod eis bonum erat, bonis omnibus indigere ; nam quanto longe fierent ab hominibus, tanto se Deo propinquiores credebant; et quanto pluribus indigerent temporalibus, tanto plura recepturos æterna.

B

a vicinis affectos convitus consolatur :

11 Auxit loci, difficultates etiam vicinorum improbitas : qui morum immanitate feris consimiles, servos Dei, quos sustentare deberent, convitiis urgebant ac minis; insanos etiam judicantes, qui locum sterilem, quem, vel si copias attulissent, non essent passuri, nihil habentes cœpissent incolere : nimirum qui contra diabolum certamen inierant, jam nunc impugnabantur ab ejus membris. Quantas ibi molestias senserint ac pertulerint, tacendo magis putamus exprimi quam loquendo : nam plerumque totum innuit taciturnitas, cum vix partem absolvat loquacitas. Sed resistebant adversitatibus patiendo, et vincebant impugnantes non repugnando. Mentes duorum roborabat tertius, velut tirones in acie veteranus, docens si primos hostis impetus superassent, sequentes multo superaturos facilius : nam quantus victo metus accrescat, tantam victori fiduciam adaugeri. Sic eos non solum in præsenti reddebat victores, sed ad futura quoque certamina promptiores. Quod si postea vehementior incubuisset tentatio, jam turpissimum asserebat si caderent in congressu secundo, qui superassent in primo; quos scilicet experta fecisset et pugna doctiores, et victoria fortiores.

ad quodcumque certamen subeundum fortes et alacres reddit:

C

Et hoc modo vir spiritualium peritus armorum, rudes ac defecturos commilitonum animos confirmabat : et ita velut quodam artificio propagabat in eis laboris patientiam, utens spe sequentium victoriarum, ad conficiendas priores pugnas; et recordatione confectarum pugnarum, ad acquirendas sequentes victorias. Sed et de sacris eos auctoritatibus instruebat, ut magis eligerent ad modicum affligi cum populo Dei, quam temporalem peccati habere jucunditatem : cum hanc partem sequatur æterna damnatio, illam sempiterna felicitas. Quapropter aspicerent in remunerationem, aspicerent in auctorem fidei et consummatorem Jesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem confusione contempta. His et aliis talibus fatigatos quandoque sociorum animos reparabat, cum se nec laboris communitas nec fraternæ solicitudinis proprietas fatigaret : brevique post tempore tam constantes reddidit et perfectos, ut non solum quascumque molestias gaudentes sufferrent, sed etiam pro persequentibus exorarent.

illis corporaliter laborantibus,

12 Facta ergo juxta ecclesiam cellula, credo de ramis ac frondibus, partiuntur inter se domesticam curam, ut illi manibus operarentur ad victum, ipse lectioni et orationi incumberet. Laborabant illi manibus operando, laborabat et iste sæpe genu flectendo : illis exercitatio corporis eliciebat sudorem, D hunc cordis compunctio lacrymis perfundebat : illorum fatigationem pausatio, illius lassitudinem lectio recreabat. Proderat omnibus, quod singuli; plus tamen duobus, quod tertius laborabat : nam et Deum illis insinuabat per lectionis doctrinam, et illos Deo per orationis instantiam : ita cum seminaret eis sua spiritualia, non erat tam magnum si meteret eorum carnalia. In oratorio, quod utcumque refecerant, certis horis et nocte et interdiu communes fundebant preces : cibum parcum et aridum cum gratiarum actione una sumebant, cujus pars maxima pauperibus et peregrinis, si qui forte divertissent ad locum, reservabatur : mos illis erat, si quid haberent, omni petenti tribuere : et sic socios instituerat vir beatus, ut incunctanter totum darent, non cogitantes de crastino.

ipse eis spiritualiter proficit.

CAPUT III.

Eleemosyna data et accepta. Plures monachi admissi. Miracula patrata.

Dato in eleemosynam cibo omni,

Quadam die profectis ad laborem Fratribus, cum solus in ecclesia substitisset, ut illi mos erat quotidianas et continuas lacrymas cum precibus immo- E lare, audit vocem petentis eleemosynam : surgit festinus, ingreditur cellulam, dat totum quod reperit. Totum illud pars erat panis, quæ superfuerat hesternæ cœnæ; suffectura tamen iterum tribus ad mensam, quorum scilicet refectio parum distaret ab inedia. Reversis ab opere cibus defuit : quod cum moleste tulisset Dalmatius, cito vir sanctus querelam compescuit, verbis D. Jesu Christi prolatis in medium ; Nolite, inquit, soliciti esse animæ vestræ, dicentes, quid manducabimus aut quid bibemus? scit Matt. 6, 31 enim Pater vester quia his indigetis. Quam sententiam sequens evestigio confirmavit eventus, non sine miraculo dubitantis Fratris imperfectione notata. Abbas Arbertus, qui, ut superius dictum est, locum illum illis habendum concesserat, non ignorans affligi sterilitate solitudinis Sanctorum voluntariam paupertatem; tres eis pro benedictione mittebat clitellarios, panibus oneratos ac vino. Duos ergo missi beato viro præsentant, tertium in via more quodam insolito nuntiant defecisse : nam neque viribus fuisse ceteris inferiorem, neque ulla prius defectionis dedisse vestigia. Ad hæc vir sanctus gratias egit, et ut F erat semper simplicis ac promptæ ad ædificationem facundiæ, vultu hilari conversus ad Fratres, Discat, inquit, dilectus noster Dalmatius in fide Christi nihil amplius hæsitare, quando et nobis fiducia nostra præsenti mercede respondit; et se videt pro murmure, parva quidem, sed manifesta et sufficienti ad correctionem pœna multatum : nam partem illam suam esse noverit quæ remansit : non est ablata, sed dilata, ut et fidem sibi non dubitet, quæ defecerat, restaurandam. O quanta est, virtus fidei, cujus defectum sentiunt et jumenta!

accipit abundanter panem et vinum :

instruit vicinos :

14 His et talibus frequenter utens sermonibus, non solum socios instruebat; sed et incolarum mitigabat pristinam feritatem : paulatimque eos brutis moribus exuens, tamquam de feris homines faciebat, majori certe miraculo, quam si, ut apud fabulas invenitur, humana corpora transmutaret in feras. Erigebat eorum mentis oculos ad agnoscendum omnium Creatorem; et quod præter ipsum nulla sit animarum quies, enumeratis mundanæ vitæ laboribus ac periculis, facile convincebat. Ita factum, ut nonnulli cingulum militiæ deponentes, et sancto ejus adhærentes contubernio, Christi se servitio ibidem in perpetuum manciparent : sed et de Clericali ordine quidam, ejus edocti magisterio, vitam solitariam et egenam domesticis deliciis prætulerunt. Crescente

admittit plures novitios,

A scente igitur numero discipulorum, crevit et religionis observantia, quam non tantum extorquebat censuræ districtio, quantum offerebat perfectio caritatis. Nam præter illa quæ omnibus erant instituta communiter, aliquid singuli supererogabant ex proprio; eratque in illo pauperculo Christi grege spectabile sanctitatis commercium, cum suis adderet quisque virtutibus quidquid in altero vidisset imitabile. *et exemplo suo ad omnem perfectionem excitat :* Cumque nihil habentibus pro Christo paupertas ipsa sufficeret, sola eos vexabat insufficientia sanctitatis. Nam quod apud avaros efficere solet inhonestus amor pecuniæ, ut acquisita quælibet parvipendant, dum solis inhiant acquirendis; hoc in illis operabatur honestissimus justitiæ amor, et inexplebilis quædam si dici liceat religionis avaritia. Hanc eorum intentionem præcedebat tam magnæ perfectionis signifer ac magister; Phil 3, 14 qui retro acta obliviscens, et in anteriora semetipsum extendens, more Apostoli sequebatur ad destinatum, donec comprehenderet : et ejus exemplo discipulorum fulciebatur sequacitas.

15 Hujus ergo tam sanctæ conversationis opinio, in Dei laudem longe lateque finitimos excitabat. *claret miraculis :* Accessit ad vitæ meritum tanta miraculorum potentia, B ut jam illis in locis nullus ambigeret, virum sanctum plane a Deo meruisse gratiam curationum : quam sic ille pro humilitatis custodia fideliter petentibus ministrabat, ut divina beneficia non suis sed sanctorum Martyrum, Agricolæ scilicet et Vitalis, in quorum serviebat ecclesia, meritis imputaret. Sed et ejus merita dæmones non tacebant, cum ab obsessis corporibus ipsius imperio pellerentur.

16 Mulierem dæmoniacam, cujusdam rustici uxorem, amicorum fides, ad eum, curandam adduxerat; *obsessam a diabolo insultante,* quæ in ecclesiam ubi vir sanctus orabat, vix introducta, renitente qui eam possederat inimico, ore terrisono cœpit in eum minas et convitia jaculari. Rotberte, inquiens, Rotberte de Casa-Dei, quid a nostris sedibus advena, nos tentas extrudere? Nos te potius brevi cum tuis proturbabimus, intolerabiles quas sic patiere molestias incendio cumulantes. Nec *a* tibi proderunt Collegæ tui, *a* Agricola Bononiensis, Symphorianus Æduensis, Marcellus Diensis, Privatus Mimatensis, Julianus Brivatensis, quos tibi paras ad nos impugnandos adjungere. Videbat diabolus hæc futura, scilicet locum ibi fundandum, qui Casa-Dei novo nomine vocaretur. *et futura prædicante* Sanctorum reliquias, quorum nomina recensebat illic inferendas : C et cum futura bona vaticinaretur invitus, saltem non profutura, quod vellet, mentiebatur. Hoc solum de futuris liberis prædixit, quod locus esset conflagraturus incendio; sed et in hoc plus profuit prædicendo, quam postea nocuit inferendo : prædicendo Sanctorum patientiam præmunivit, inferendo probavit. Interea mulier, saltu et discursibus per ecclesiam debacchata, repentino impetu convertitur ad altare, tamquam manum sacris spoliis injectura. Vir sanctus, infelicis feminæ miseratus insaniam, dilata interim oratione obvius prodit; et virgula quam tenebat percussam leviter, severius increpavit; deinde *liberat :* conversus ad dæmonem, In nomine, inquit, Domini tibi præcipio, exi, da gloriam Deo, et ne ultra revertaris expulsus. Concidit mulier ad hanc vocem, et inimico recedente confecta, protinus obdormivit. Post modicum experrecta, mente jam sana, sed adhuc corpore fatigato, panem sibi flagitavit afferri : quem a viro Dei benedictum cupide sumpsit, et sic facta incolumis repedavit ad sua : multo quoque postea vixit tempore, vivæ virtutis exemplum circumferens.

17 Item Rusticus quidam, nomine Constanti- *b* nus, prope *b* S. Victorem habitans, cum tanto plenus esset Dæmonio, ut nulli parcens, seipsum dentibus infestaret; solam viri Dei præsentiam palam D profitens, formidabat. *AUCTORE MARBODO EX MS.* Quem sui toto corpore vinculis irretitum, et tamquam mortuum in feretro deportantes, eidem Sancto pavidum nimis ac reluctantem repræsentant. *et rusticum energumenum.* Ille super eum facta oratione, et oculis ac mente cœlum respiciens, adjurato per Dei nomen inimico, ut discederet imperavit. Nota jam erat adversis spiritibus verborum ejus potentia, et quod jussisset transgredi nefas erat. Ad primam ergo jubentis vocem territus adversarius, et vas captivum compulsus dimittere, quod solum potuit lassum reddidit et vexatum. Homo post paululum recreatus, sumptis quas ibi Sanctus obtulit *c* Eulogiis, *c* sanus et gaudens ad propria remeavit.

ANNOTATA.

a *Coluntur hi Sancti variis diebus* Agricola *cum* Vitale 4 *Novembris*, Symphorianus 22 *Augusti*, Marcellus 9 *Aprilis*, Privatus 2 *Augusti*, *et* Julianus 28 *Augusti*, *omnes Martyrologio Romano inscripti.*

b S. Victoris *vicus* a Casa-Dei, *vulgo* Chaize-Dieu *distat una solum leuca, orientem versus : alius ejusdem nominis vicus prope Massiacum distat longius ad* 9 *leucas versus occasum.* E

c Eulogias, *cibos esse benedictos, jam sæpe monuimus.*

CAPUT IV.

Monasterium constructum. Miracula varia. Pius obitus.

Horum fama discurrens multos sedibus suis exciverat; *Affluentibus pluribus,* et visuri novum priscæ virtutis exemplum, juxta vulgo nobiles undique confluebant : quos suscipiebat ille satis comiter et benigne; et cum dapes corporeas in solitudine, quæ tot turbis sufficerent, non haberet; apponebat omnibus verbum Dei, quo tamquam pane vel piscibus vel diversis deliciarum ferculis credentium animas impinguaret. Mirabantur omnes vultus illius modestiam, et oris ejus accommodatam singulis facundiam spiritualem : quibus ita quorumdam animos imbuebat, ut contemptis subito præsentis vitæ voluptatibus, solo futuræ beatitudinis amore flagrarent. Sed cum plerique Christo servire non nisi sub ipsius ducatu proponerent, et non *ut sub ipso Deo servirent :* parva esset competentium multitudo; multorum autem cohabitationem, tam loci vastitas, quam studiorum diversitas excludere videretur; ortum est F novum ex necessitate consilium, famulantibus divinæ *a* dispensationi rerum etiam difficultatibus, ut *a* ibi scilicet construeretur monasterium, in quo velut ovili dominico, sub regulari et monastica disciplina, quos Deus colligeret, unanimiter habitarent. *cum matura deliberatione,* Ad quod construendum viam pandebat fidelium non paucorum devotio, qui certatim in hos usus prædia et pecunias ultronei conferebant. Videns Dei famulus tam bene præparatam divinitus occasionem, sciensque veraciter ad suæ periculum animæ pertinere, si tam multorum saluti propriæ quietis respectu deesset : habita super hoc cum Fratribus suis deliberatione assensu etiam et consilio Arvernensis Episcopi bonæ memoriæ *b* Renconis, laboriosa procuratione *b* se induit, *c* cœpitque monasterium ædificare cum *c* summa omnium gratulatione ac favore, juxta loculum, in quo prius habitaverat. *monasterium construit :* Optaverat olim vitam, cum paucis solitariam, decreveratque nihil pecuniarum vel possessionis, a quoquam accipere : sed cum et hæc adeptus esset, et ex divinæ largitatis affluentia secundiora succederent; ne supernis beneficiis videretur ingratus, ex fidelium oblationibus, quas vel sponte propria vel ipso adhortante contulissent, cœptum opus prospere consummavit.

AUCTORE MARBODO EX MS.

confirmationem ab Henrico Rege, et S. Leone Papa impetrat :

A 19 Eo tempore Francis imperabat *d* Henricus, Sedem Apostolicam *e* Leo Nonus tenebat. Papam itaque supradictus Episcopus adiit, vir sanctus Regem Francorum, utrique super loci novi stabilitate, auctoritatis robur et congrua privilegia petituri. Utrisque successit ad votum, Rege non solum de collatis vel conferendis eidem monasterio concessionem firmante, sed et domum Dei virumque sanctum Regiis honorante muneribus : Papa vero decretis Apostolicis roborante consilium, insuper etiam hominem Dei, cujus famam sanctitatis audierat, licet invitum ac renitentem, Fratribus præficiendum mandante.

Abbas constituitur :

20 Factum est ita, et dedicato cum summa omnium gratulatione monasterio, Vir beatus monasticum habitum regimenque cum benedictione suscepit, tam Fratrum precibus quam Præsulis auctoritate compulsus. Alioquin tutius æstimabat regi quam regere, et de sua solum quam de multorum vita reddere rationem : qui tamen ad utrumque Dei ope suffecit, cum neutrum de suis viribus præsumpsisset. Quanta namque in eo post susceptam regiminis curam circa subditos industriæ vigilantia, erga Deum simplicitas mentis eluxerit, istud signorum frequens B ostensio, illud spiritualia laboris ejus incrementa testantur. Nam præter secularium non modicam multitudinem, quorum animas verbo prædicationis suæ vitæque exemplo, orationum etiam suffragiis est lucratus, ex quibus ad trecentos ferme monachos acquisivit (præter ecclesias circiter quinquaginta post diuturnam desolationem ad Dei servitium reparatas) illud constat sese præcipuum, quod unicæ simplicitatis ac caritatis suæ formam transfudit in discipulos : et eidem loco cujus fundator extitit, egregiæ dotis instar reliquisse cernitur hereditariam sanctitatem. De miraculis vero pauca perstringimus, hac scilicet fide, qua nobis ea, qui se vidisse asserunt, tradiderunt. Ceterum tota ipsius vita in terris, ingens quoddam miraculum fuit : si qui tamen exterioribus signis facilius capiuntur, non quod illa majora, sed quod ipsi minus sunt capaces, quales plus ducere solet carnalium sensuum admiratio; non deest hac etiam in parte materia, qua talium quoque utilitati serviatur.

habet sub se monachos 300.

reparat ecclesias 50:

miraculis claret :

sanantur laborantes nephritide,

21 Militem de monte *f* Guasconis, cui Bernardus nomen erat, annis tribus continuis renum injuria, quam nephresim medici nominant, laborantem, cum aquæ sanctæ aspersione super eum devotius orans, non solum corporis incommodo liberavit, verum C etiam postea monachum factum Christi militiæ dedicavit. Item alium, per vitiati sanguinis corruptelam aqua intercute laborantem, et naturalis caloris fomite jam demerso, superflui humoris abundantia protinus obruendum, sacræ manus impositione restituit. Puerum quoque dæmoniacum, gressibus ac linguæ privatum officio, rustici cujusdam filium, sub loco qui *g* Calcis-mons dicitur habitantis, eadem potentia, per manus impositionem cum orationis virtute curavit; triplicique miraculo in eadem persona, muto vocem, claudo progressionem, captivo reddidit libertatem. Item præsentato sibi dæmoniaco, cum panem sanctum in ipso ecclesiæ ostio porrexisset; inimicus tantæ fidei virtutem non sustinens, non sine horrisono strepitu et intolerabili fœtore, discessit, hominemque dimisit incolumem. Mulier membris omnibus dissoluta, quæ ipso Missam celebrante sacris mysteriis assistebat, allata scilicet non suis pedibus sed manibus aliorum; ejus vocem, qua de perpetuæ Virginis laudibus in festo ipsius Annuntiationis ad populum disserebat, fideliter audiens restituta est protinus sanitati. Nec latuit assistentes tantævi rtutis effectus, cum de nervorum ejus concussione fragor emissus terrorem subitum, tamquam de tecti ruina, præsentibus incussisset. D

aqua intercute,

dæmoniacus mutus et claudus,

alius dæmoniacus,

paralytica :

præ reliquis eminet ejus constantia in virtute :

22 Hæc pauca de Sancti hujus miraculis breviter memorasse sufficiat, ut nec provectiorum firmitas oneretur, et fides simplicium roboretur. Nam seposita virtutum talium mentione (quarum ut in causis dicitur, communis est locus, quoniam bonis non semper, malis etiam quandoque contingunt) sola vitæ Sanctorum constantia prudentibus sufficit ad fidem pariter et exemplum, quam nisi bonus nemo potuit adipisci. Quid enim dignius unquam miraculo esse potest, quam in tanta rerum mundanarum varietate immobilem mentis habitum custodire? quem vir iste beatus ita fixum divino munere conservavit, ut nec ætatum, nec locorum, nec temporum, nec fortunarum diversitate a sancto proposito potuerit dimoveri. Unam petierat a Domino, hanc requirebat, æternam scilicet in domo Domini habitationem; cujus intuitu quamlibet vitæ præsentis vel voluptatem vel molestiam pro nihilo reputabat. Ita factum est ut per brevis laboris cursum (omne etenim quod transit breve est) ad æternæ quietis bravium perveniret, felici commercio terrenis lucratus cœlestia. Obitus quidem sui diem creditur præscivisse : Fratribusque ad se convocatis, post exhor- E tationis verba, quibus eos divinis monitis instruebat, osculatus singulos, vale dixit; sicque conversus ad Deum, seque et illos precibus commendans, plenus dierum dormivit in Christo; sepultusque est VIII Kalendas Maji in Casa-Dei nova, quam ipse ædificaverat, regnante Domino Jesu Christo *h*

præscit diem obitus.

ANNOTATA.

a *Alia MSS.* dispositioni.

b Renco, *Episcopus Claromontanus, sive Arvernorum, adfuit Concilio Lemoricenci anno* 1034 : *memoratur adhuc in tabulis donationum apud Smamarthanos anno* 1052. *Infra dicitur* avunculus S. Roberti.

c *De tempore supra actum.*

d *Henricus I regnavit ab anno* 1031 *usque ad annum* 1060.

e S. Leonis IX *Vitam damus* 19 *Aprilis. Coronatus is in Papam est an.* 1049, *mortuus anno* 1052.

f *Vulgo* Mon-gagon, *ad occiduam ripam Elaveris, sex circiter leucis a Claromonte; hic* Mons-Guasconis, *alibi* Mons-Gausonis *scribitur.*

g Calcis-Mons, *vulgo* Chaumont, *nomen in Arvernia frequens; proximum esse videtur, quod trans Doram fluvium intra tertiam leucam adjacet.* F

h *Sequabatur in codice nostro in tres partes divisus hymnus : quem, ne moles accrescat, omittimus.*

LIBER II.

Miracula post mortem.

Ex antiquo MS. codice nostro et editione Labbeana.

PROLOGUS.

Frequenter petis, vir egregie, immo sub assumptæ petitionis figura multo acrius jubes et cogis, ut priori libello quem de vita B. Rotberti simplici sermone, utinam tam efficaciter quam libenter, composui, sequens opus de virtutibus ejus secundum titulos primi scriptoris annectam. Honorat parvitatem meam repetitæ dignationis injunctio, sed onerat infirmitatem gravis laboris assumptio : neque enim, si prius tibi displicuisset, sequens a me opus tam instanter exigeres; nec rursus quod placeat absque labore et industria potest exculpi. Sed neque tam ineptus sum, ut si boni quid ago meis hoc viribus arrogem, et non illi potius a quo bona cuncta procedunt

A cedunt : nec tam infidelis, ut in honestis ac piis laboribus divinum desperem auxilium. Gratulor igitur opusculum illud tibi, Pater, et sanctis Fratribus placuisse ; et divinæ gratiæ, per quam placuit, gratias ago. Sed et quod restat eadem ope divina fretus aggredior, quam mihi non meritorum meorum, quæ vel mala sunt vel nulla, præsumptio ; sed beati Patroni, de quo sermo suscipitur, et vestræ sanctitatis intercessio pollicetur. Mihi ergo, quidquid errati erit, imputabitur, supernæ gratiæ, si quid recti. Nec scriptoris precor indignitas susceptæ causæ præjudicet dignitati, cum vilibus e contra plerumque mancipiis dominorum intuitu deferatur ; nec qualiter, sed qualia dicantur fidelis lector attendat : quoniam sæpe pro orationis facultate et vera tenuiter, et copiose falsa disseruntur. Nam et salubres escæ ministrantur fictilibus, et aureis poculis letale miscetur aliquando venenum.

Sequebatur longissima apologia pro S. Roberto, quasi eum arguerent aliqui pervertisse ordinem sanctitatis, qui a summa vitæ contemplativæ perfectione exorsus, descenderit ad laboriosa magisque imperfecta vitæ activæ ministeria : quod pro dilectione fecisse maximos
B *quosque Sanctos ostendit auctor, mediam fere libelli partem huic discursui impendens. Opinamur satis esse quod res tota possit apud Labbæum legi, eamque studio brevitatis omittimus.*

HISTORIA MIRACULORUM

Ea ipsa die qua beati viri corpus sepulturæ tradendum jacebat, *a* unus ex antiquioribus ejus discipulis, ceteris circa pias exequias satagentibus, solus in partem secesserat ; utpote qui repentinam sui destitutionem, pro diuturna consuetudine, familiarius pateretur. Hic cum nimio luctus angore fessus, et consternatus animo resedisset ; ut solet, ex tristitia somnus irrepsit. Et ecce divinitus mentis sibi lumine reserato, igneum globum cœlo delapsum, supra ubi sanctum corpus jacebat, conspicit astitisse : cujus splendore lucifluo vicina quæque vehementius irradiarentur. Cumque ad tantæ visionis horrorem stuperet attonitus, adest cœlestibus stipata legionibus, inæstimabilis femina venustatis, proprio fulgore prævii luminis æmulans claritatem ; quam ex vultus et habitus majestate Reginam esse constaret. Hæc super feretrum igneo globo insistens, manu porrecta jacentis dexteram apprehendit ;
C blandæ vocis alloquio, ut surgeret et secum ascenderet, cohortata. Ita manibus consertis recto in cœlum itinere gradientes : comitante se lumine, cum jam ætheris vicina tangere viderentur, emissa desuper ingenti dextera cœloque patente recepti sunt.

Videtur a Deipara induci in cœlum

3 Hanc Domini fuisse matrem nulli sit dubium, quæ devotam sibi animam post vitæ præsentis decursos rite labores, cœlestibus Christo suscipiente gaudiis introduxit. Ejus quippe se vir sanctus post Christum specialiter obsequio mancipaverat ; eamque vivens in carne tam impatienti spiritualiter diligebat affectu, ut ab ejus laudibus, etiam cum de alio ageretur, temperare non posset, et ad ejus memoriam etiam dormiens animo vigilaret. *b* Christi et Mariæ penitus impressam gestabat imaginem : hoc velut unicum et dulce depositum lætabundo mentis gremio confovebat. Ligaverat in corde suo geminam hanc, disparis quidem, sed inestimabilis utramque pretii margaritam ; ad quam singulis horis insatiabili desiderio secretæ caritatis oculos revocaret : semper in ejus ore versabatur Christus et Maria, castitas et misericordia : Mariam cœli portam, maris stellam, miserorum refugium, rosam pudoris, lilium castitatis, gemmam virginitatis, variatis ad delectationem nominibus, vocitabat. Si quis vellet Christi gratiam promereri, ambiendum prius censebat ad matrem, velut alteram Dei mediatricem et D hominum ; quippe cui filius secundas reconciliationum partes delegaverit, ut eos ipse patri commendet, quos sibi genitrix propria commendarit. Hunc Magistri fervorem adhuc hodie discipulorum probat ac repræsentat devotio : qui per ejus traditionem quotidiani officii laudes in cœnobio Casæ-Dei gloriosæ Virgini communiter et gratanter exolvunt. Quocirca dubitari non debet, beatam animam ab illa potissimum deductam in gaudium, cui salvo Deitatis privilegio studuerat servire potissimum. Nec defuit supradictæ visioni totius divinæ Trinitatis auctoritas ; quoniam et in igne Spiritus sancti flagrantia, et in dextera Filii fortitudo, et in cœli specie Patris majestas signanter enituit.

ob singularem ejus in Deiparam devotionem

AUCTORE MARBODO EX MSS.

4 Item vir quidam, *c* Vellavensis incola territorii, febribus quartanis biennio continuo carpebatur. Hic cum implorandæ sanitatis desiderio multas diu Sanctorum memorias ac sepulcra circuiens pererrasset : consumpto frustra studio, periculosam ægritudinem intempestivi laboris molestia cumularat. Nec vel suæ infidelitatis culpa vel Patronorum impotentia fallebatur : sed B. Rotberti meritis, ut postmodum claruit, divinitus servabatur. Nam cum E ipsa tumulationis ejus die, ante sacri corporis locum (quo eum pervagata circumquaque venerandi obitus fama, inter promiscuas turbas, properanter adduxerat) humi prostratus, non sine certa impetrandæ fiducia sanitatis, remedium diutius implorasset ; inter orandum, somno cœlitus illabente, leniter obdormivit. Cum interea secreto divinæ majestatis effectu, per beati viri merita venarum calefactis meatibus, pigri diu frigoris vis noxia cœpit resolvi ; et toto corpore patentibus poris febrifluis pariter emanare. Sensit exonerata dormientis natura remedium : et homo, absque medicæ curationis mora vel molestia, omni repente liberatus incommodo, alterum se mirans, resurgere sibi videtur dum evigilat. Quantas tunc Deo pro recepta sanitate grates egerit, quantis Rotbertum vocibus inclamarit, solus ex ejus gaudio poterit æstimare, qui gaudium ex præeunte molestia mensurarit. Sicut enim plus gaudet, qui majus evasit periculum ; ita majores agit gratias, qui plus gaudet. Hujus erga tantæ virtutis opinio, tam eorum oribus qui viderant quam et qui crediderant referentibus, per regiones finitimas celeriter divulgata, languidorum debiliumque greges ad sacrum beati F viri sepulcrum, velut dispensandarum gratis sanitatum largifluam quamdam ac propalatam super cunctis languentibus officinam, diversis pariter itineribus adducebat.

curatur febris quartana.

5 Inter quos miserum quemdam senem (cujus infortunio, ad duplex senectutis scilicet et paupertatis incommodum, gravissimum plane pessimumque cæcitatis onus accesserat) anxia tori consors ad sepulcrum statuit Confessoris. Ubi dum per triduum cæcus ille, indefesso studio mentis oculos figens in Christum, Rotberti nomen, cujus fidebat patrocinio, sæpius iteraret ; nec vel momentum sibi relaxaret a precibus ; offensa mulier importuna viri, ut videbatur, garrulitate, Desine, inquit, vel tandem præsentibus inferre molestiam, si quiescenti non times facere injuriam. Nam qui te non putas a Sancto, nisi clames improbius, exaudiri ; dum lumen imploras amissum, quem sic pulsas infamas auditum : nec mereris impetrare quod oras, dum velut surdo cæcus imperas. Expecta potius cum silentio, et in cordis cubiculo funde preces. Hanc ille vocem sic indignabundus exhorruit, ut eam non tam feminæ simplex eloquium quam fraudulentem serpentis sibilum judicaret. Parce, inquit, parce, mulier, stulte loqui, et impiam blasphemiam imagine fidei palliare. Sic-

cæcus illuminatur :

c ne

AUCTORE MARBODO EX MS.

A cur delicatas aures suspicaris Sanctorum, ut eas putes nimis clamoribus enecari? Immo divino edocti Christi magisterio, quod non dant amico plerumque roganti, tandem largiuntur improbo pulsatori. Statimque conversus ad Sanctum, pium nomen acclamare cœpit instantius; imitatus Evangelicum cæcum, quem turba magis accendebat in preces, increpans ut taceret. Mota jam dudum pietas Sacerdotis, potestatem a Deo restituendi cæco luminis impetrarat: sed probat petentis fidem, dum differt dare quod petitur; simulque beneficium plus desideratum fit gratius. Dum igitur homo persistit in precibus, occulta virtus manifestum dedit effectum: cœpitque densa caliginis nubes avelli, ut velut distante jam spatio oculis mirantibus, cum lucem nondum viderent, sua cæcitas appareret, velut si lucem videntibus velamen obtendas. Admovit homo festinus palpitantibus oculis manum, et manum in medium nihil tangens, quidquid offendebat detersit. Illuxit diu sepultis orbibus lux amabilis, et totam mox reddidit corporis accensi substantiam clariorem. Rupit ergo, seipsam non capiens, gaudii mensura silentium: et novus ipsemet miraculi sui magnus prædicator, per totam repente basilicam cœpit maximis laudibus gratias intonare. Quis tunc ibi præsentum, Dei potuit silere B præconia? Quis B. Rotberti merita non cantavit? Manifestius siquidem probamentis virtus indubitata constabat, cum oblatas sibi diversas species, cæcus modo, distinctis quamque nominibus, ad visionis indicia designaret, nec colorum vel formæ cujuslibet distantia falleretur.

meritis S. Rotberti invocatis:

6 Inveniat hic, si potest, mordax invidia locum calumniæ; et ad depravandum, saltem quod negare non potest, tentet ex odio quodlibet comminisci: sed cum conatus suos omnes prorsus deficere casso labore compererit, credat vel sibi quod nobis credere forsitan dedignatur; et exemplo vesani illius prophetæ, ab asina sua, id est, propria stultitia, redargutus tandem turpius, resipiscat. Numquid enim totum mirandæ virtutis effectum, non sancti viri meritis, sed petentis fidei, contendet potius adscribendum? At enim petentis hæc erat fides, quod lumen posset amissum Rotberti precibus impetrare: inde est quod nomen Rotberti sæpius inclamabat. Aut igitur quod postulabat ejusdem Sancti meritis impetravit, aut sibi ad impetrandum ipsa qua postulabat fides nihil profuit. Nam et antea sæpe, fide utique Christiana, ad aliorum Sanctorum sepulcra amissum lumen C imploraverat; et nusquam tamen meruerat exaudiri. Postremo si tota foret beneficiorum largitio fidei postulantium imputanda, nullæ Christo gratiæ referrentur, qui sæpe laborantibus cum diversa beneficiorum remedia contulisset, fidei tamen meritum non tacebat: Fides, inquiens, tua te salvum fecit, hoc est ut salvus fieres impetravit, non dando potentiam, sed a me gratiam promerendo. Fides igitur postulantis nec largientis potentiam nec meritum patrocinantis evacuat.

energumena liberatur;

7 Ecce et aliud mirandæ sanctitatis evidens documentum. Ex Lemovicensi pago misera quædam mulier, viginti fere annis maligni spiritus frequentibus incursionibus devastata, tandem ad beati viri sepulcrum a fidelibus personis adducitur. Sane non illam continua, ut solet, fatigatione vexare vis inimica sueverat; sed in morem chronicæ passionis gravius post intervalla torquere. Itaque dum ante sacri corporis locum statuta, velut ante pium judicem reus, absolutionis suæ sententiam, suspensis qui aderant omnibus, expectaret; tantis repente toto corpore convelli cœpit tremoris, ut mortem potius expectandam horrenda supplicis facies intentaret. Trepidabat nimirum, invisibilis cujusdam majestatis præsentiam ferre non valens, nequitia spiritualis; et dum male invasam substantiam, velut D improviso superventu territa, festinat dimittere, occlusis exitibus undique circumcursans carcerem suum concutit tremebunda. Nam retinet ad tempus, ut torqueat censura prædonem; simulque futuræ mox purgationis miraculum, ostensa præ oculis pestis horrendæ magnitudine, commendatur. Dum igitur in hac tam fæda specie miserandum adstantibus aliquamdiu propriæ calamitatis præbuisset spectaculum; subitam femina prorupit in vocem, et iteratis sæpe clamoribus S. Rotberti cœpit adjutorium invocare. Interea *d* mansionarius, acceptam sacræ conspersionis aquam in os vociferantis roravit, et velut imbre cœlitus misso sævæ passionis totum subito restinxit incendium.

ad imperium æditui:

8 O miranda prorsus pii merita Confessoris, qui etiam per humilis ministri officium potentiam effugat inimici. Hoc plane est egregiæ cujusdam virtutis indicium, quæ passim non possit Sanctorum cuilibet provenire. Dedit hoc Christus Apostolis, ut in suo nomine malignis spiritibus imperarent: quod sæpissime per seipsos fecere Apostoli, raro autem per alios quos juberent. Præsumpsit hoc olim magnus ille et mirabilis Elisæus, cujus sacrorum ossium contactu cadaver hominis resurrexit; nec tamen E puer, præmissus cum baculo, defunctum mulieris magnæ filium ejus imperio potuit suscitare: non quod tantum prophetam fefellerit fiducia meritorum, sed quia non semper etiam perfectis tam exundans gratia conferatur: quibus autem id aliquando confertur, perfectos esse dubitari omnino non potest. Collapsa igitur mulier, pavimento jacuit aliquamdiu sine sensu, ut plane cunctis nihil aliud quam mortua videretur. Nec magnum negotium erat Sancto vivacibus meritis suscitare vel mortuam, si forsitan quod videbatur hoc erat. Redeunte itaque vel anima vel sensu, post spatium apertis oculis cum quiete, in modum antiquæ illius Tabitæ resedit: et de recepta mentis et corporis sanitate, servo Dei Rotberto, quantas poterat, gratias referebat. Tunc præsentes, qui aderant et rei exitum jam dudum stupidi sustinebant, viso tanto tamque patenti miraculo, certatim Dei laudes piis clamoribus intonabant. Sed et mulier, ad patriam reversa incolumis, miræ virtutis exemplum, quod senserat, ipsa circumtulit.

sanatur misere contractus:

9 Item vir quidam, *e* Forensis territorii patriota, filium suum, multo jam tempore contractione nervorum damnatum, ut non gradi sed potius repere videretur, ad sepulcrum beati viri, pro ejusdem suæ F sobolis sanitate pias preces fusurus, advexit: ibique per unius hebdomadæ spatium lacrymis insistens et votis, divinæ miserationis opem fideliter expectabat. Interea die quadam, dum Fratres Missarum celebrarent officia, cœpit puer subitis nervorum motibus agitari; et ut torpida diu crura tentaret extendere, reviviscentis quodammodo naturæ pulsibus admoveri. Tentavit, velut hæsitans quid moveret: et ecce quodam impetu, cum fragore cutis, extendebantur nervi; ut jam, vel si conaretur, non posset desistere. Sine dubio vis cœlestis, arcta nimis, captivæ diu naturæ vincula disrumpebat; et quod exercebatur, non erat in hominis potestate. Erigitur statim desuetos claudus in pedes, et vacillanti primum ingressu cogitur ambulare. Accurrunt illico lacrymantes præ gaudio qui cernebant et injectis undique manibus, cum Dei laudibus erectum ad altare perducunt. Fit tale gaudium apud omnes, quale utique supernæ præsentiæ manifesta probatio merebatur. Super omnium tamen præconia, patris vox gratulabunda festivius resultabat, cui causa lætandi propensior majorem dabat materiam declamandi. Sic cum filio solidatis basibus, reversus ad propria, grande miraculum patriis finibus introduxit.

f cæca illuminatur,

A 10 Ex oppido, quod Teresium *f* nominatur, eques non ignobilis filiam habebat quæ fœdum in modum facie tumefacta, geminis etiam jam dudum capta luminibus, duplicis incommodi gravi sarcina premebatur. Visum est patri post tempus, qui puellæ miserias mœstis visceribus indolebat, ut eam ad Sancti viri sepulcrum dirigeret : ubi multos recipere sanitatem celeberrime jam fama vulgaverat. Ducta est cæca ad Sanctum, luridis tumoribus faciem deformata : et post modicum redit videns, in pristinam decori vultus imaginem reparata. Nam dum precibus assiduis pulsat Deum, quales sibi contriti cordis dictabat afflictio, dum *B*. Rotberti nomen et merita sæpius contestatur ; unus ex Fratribus custos ædis, de vultu gestientis colligens supplicantis affectum, admovit etiam vocibus aurem : statimque pietate permotus ingemuit; et velox affectu, vinum, quo lotum fuerat corpus Sancti, detulit festinanter, eoque totam faciem pavitantis respersit. Verum illa ubi persensit auxiliares sacrati roris guttas, idem sibi fieri sæpius flagitabat. Quod cum per dies aliquot factum esset, integram recepit femina sanitatem. Redit ad suos facie collustrata, quam nec videri jam pudeat, nec videntibus necesse sit invidere. Gavisus Pa-

et fœdo tumore faciei liberatur :

B ter filiæ sanitate, gavisa familia cum vicinis, et totum simul oppidum communibus votis in Dei laudibus exultavit : nec B. Rotberti siluere præconia, qui causam miseræ more suo strenuus interventor susceperit.

g alia energumena rabida,

11 Notus est vicus, quem *g* Monasteriolum vocant indigenæ. Habitabat hic Miles, filiam habens quam miris modis sævus spiritus agitabat : hæc non tantum terrisono fremitu vel gestu horrendo seu verbis spurcissimis significabat insaniam, verum quos posset morsibus impetebat, neque parcebat vel sibi, si quando alios invadendi copia non daretur. Nec vero patrem, qui se genuerat agnoscebat : nisi quod latentis inimici suggestu majoribus illum quam ceteros contumeliis infestabat : sed quanto eum gravioribus pulsasset injuriis, tanto magis in miseram paternæ pietatis viscera movebantur. Spectabat infelix in corpore filiæ pœnam suam, et quodammodo tormentis gravioribus angebatur : sentiebat enim iste mente sana quod plangeret, cum apud illam ipsius sensum doloris absorbuisset insania. Illa torvos vultus et perfusorum rabie cruentas acies oculorum secura versabat : mœsti parentis pallidas genas et uberibus lacrymis lumina madefacta, genus spectaculi miserandum dolor effecerat. Rictus terrificos, et spumas

C ferventes, et rotatæ cervicis tortiles gyros, et inpexi capitis horridas comas, et quidquid aliud in nescientis corpore flebile cernebatur, totum in se transferebat pia compassio genitoris. Inter hæc cum nulla pateret via remedii, sævum dolorem exacerbabat plus ipsa desperatio sanitatis. Sed cum in tantis tristitiæ fluctibus jactaretur, flavit subito ab amicis salutaris aura secunda consilii, ad sancti viri sepulcrum puellam dirigere, quo nullius petentis fides justo desiderio fraudaretur. Statimque in spem certam erectus, hanc esse salutis filiæ velut attingendi littoris unicam viam, parat famulos et ancillam, et quæ necessaria videbantur ; impositamque puellam vehiculo duci festinanter jubet ad Sanctum ; membris tamen omnibus impeditam, ne more suo prosiliens quoslibet obvios sauciaret.

ad sepulcrum advecta sanatur :

12 Iter illud medium, quo tendebant, Ligeris fluvius dirimebat; cujus utique rapidos fluctus solent etiam sana capita formidare. Hinc vincta cœpit habere jam melius, et vultu tranquillo verbis mitibus comites appellare. Nimirum virtutis hoc erat, non naturæ remedium, ubi plus poterat lymphata natura maxime terreri. Quare, inquit, me pannis velut mortuam involvistis : solvite quæso defessam, nec

D ultra velitis innoxiam coercere. Sic soluta confestim toto intervallo mente placida conquievit. Atubi ad sacrum tumulum, velut ad locum exanimis, est perducta, silere non potuit qui latebat. Dum purgandos remotarum fibrarum sinus violenta rimatur discussio, pestis improba fremere cœpit dentibus, et grassari, et post paulo amittendam substantiam modis omnibus fatigare : nam post triduum fraus expulsa, omnis causas molestiæ secum tulit. Redit in statum pristinæ sanitatis paulatim recreata natura : et post modicum plusquam sospes, ad patris domum, suas vires admirans, ipsa revèrtitur. Quid intulerit gaudii, quid votorum, æstimandum lectori relinquimus nam nec extraneos a divinis laudibus crediderim temperasse qui simplici erga miseram communis naturæ movebantur affectu : quanto amplius paterna pietas gestiebat, quam communis et propria cohortabatur affectio. Nec immerito sanctum Domini Confessorem multis omnes laudibus extulerunt, cujus meritis gloriosis tanta divinitus miracula sint concessa : quæ ne forte cuiquam dubia viderentur, quid in hanc partem contigerit placuit in ultimis recitare.

AUCTORE MARBODO EX MS.

13 Cum talium fama virtutum apud Alpes maritimas increvisset, et in S. Rotberti præconia corda

E et linguas accenderet populorum, Archipræsul *h* illius provinciæ, vir moribus æquiparans dignitatem, indignum ratus, si levis vulgi vanis rumoribus Pontificalis gravitas fidem protinus adhiberet; statuit non indiscussum dimittere, quod ad publicum vel errorem vel meritum pertinere constabat. Fuerat sane beato viro dum in carne viveret diu notus, et amore similium studiorum vinctissimus : facto igitur ut res petebat congruo itineris apparatu, profectus est, non voto increduli tentatoris, sed probandæ potius studio veritatis. Venit ergo cum comitatu, exemplo Reginæ Austri, ad locum, probaturus, sicut illa sapientiam, sic iste potentiam Salomonis. Susceptus est hospitaliter, ut decebat; sicque, ubi visum est opportunum, ingrediendi monasterium fieri sibi copiam postulavit. Factum est protinus ut petebat, obseratisque foribus ædis, solus ipse remansit intrinsecus. Ibi totus effusus in preces, S. Rotberti sepulcro advolvitur ; et igne fervidæ caritatis liquefactus in lacrymas, ex medullis cordis invocat verum lumen, ut sibi dignetur manifestius revelare, si vere et absque aliquo suspicionis ambiguo, divina potentia tantam beato viro miraculorum gratiam contulisset, præsentibus seculis insuetam. Dixit

h coram Archiepiscopo Ebredunensi,

F etiam multa conversus ad Sanctum, sicut ei parturiens preces anima suggerebat. Nec cessavit Matrem Virginem invocare, nec spiritus Angelicos prætermisit.

ad sepulcrum ejus peregrinato,

14 Interea dum precibus addit preces, divina protinus manifestatur responsio, non formata elementariis verborum sonis, sed evidentibus rerum constans indiciis. Contractam diu toto corpore puellam quæ ad sepulcrum Sancti, sicut postulaverat, portabatur, nutu Dei confluens undique communibus votis populus sequebatur. Pulsantibus apertæ sunt fores, et introgressa prosequens multitudo. Vix bene deposita tetigerat pavimentum, cum resolutis nervorum nodis, disrupta cute poplitum, surgit in pedes ; et per totam basilicam gressum movens, rudimenta gaudet novi muneris exercere. Tollit populus voces in cœlum, et læto tumultu personant universa. Stat in parte stupefactus Episcopus, et de pristinæ dubietatis scrupulo, non tantum consono multorum testimonio, sed oculari etiam fide confunditur. Agnoscit tacitus gratiam quam petebat, et tam cito se exaudiri miratur.

sanatur contracta,

15 Ne tamen aliqua pravæ suspicionis relinqueretur occasio, duplicato protinus miraculo confirmatur

et illuminatur cæcus.

AUCTORE MARBODO EX MS.

A matur, ut quasi legitimus testimonii numerus non deesset. Nam vix bene de priori gaudio tumultus resederat, cum ecce, non parva comitatus caterva, cæcus ab ortu puer adducitur, et omnium qui aderant in se mentes et ora convertit. Nec mora : statuitur ad sepulcrum, oratur pro illo a populo ; et expulsa statim caligine, mirantes oculos penetrat lux ignota. Exoritur rursum lætitia, rursum gratiæ, rursum voces. Miratur Episcopus repetito, cujus mentis pristinæ cæcitati simul materiæ virtus alludit. Opponitur cæcitas dubitanti, et illuminatio credulitati respondit. Nullus jam locus relictus erat ambiguo, et ultra in tanta evidentia nullus Thomas poterat dubitare. Erumpit ergo corroboratæ fidei provectus in vocem, et in aures omnium sonat et resonat verax confessio : Plus, inquit, hic video quam audivi : et est longe inferior opinio veritate. Reversus est ergo lætus Præsul ad propria, reportans pretiosæ confessionis divitias, et dans gloriam Deo cœli, qui vivit et regnat in secula seculorum, Amen.

ANNOTATA.

B a Rotbertus, ex mimicæ artis levitate ad Christi tirocinium evocatus. *Ita libri tripartiti distinct.* 2.

b *Hoc numero relata desunt apud Labbæum, ut plura in sequentibus.*

c Vellavensis *ditio, vulgo* le Velay, *aliis* Velaunium, *de quo supra actum.*

d Mansionarios *dici* æditoos, *jam sæpe in Actis Sanctorum vidimus.*

e Forensis ager, *vulgo* le Forez *ad Ligerim fluvium, inter Arvernos et Lugdunences. Dividitur in superiorem et inferiorem, nomen habens a* Foro *oppido supra Ligerim, vulgo* Feurs *dicto.*

f Teresium *vulgo* Thiers : *Papirio Massono* Thiernum, *forte Labbe* Ceresium *legit et impressit, typographico mendo : distat autem a monasterio leucis fere* 12 *ad Durotium, Doræ influentem.*

g *Ex sequentibus apparet,* Monasterioli *vicum trans Ligerim signari, qui* 7 *leucis circiter distat versus Orientem : alias, eodem fere intervallo versus Meridiem, abest* Monstrol d'Allier, *Monasteriolum ad Elaverim.*

h *Appellatur in libro tripartito* Archiepiscopus Ebredunensis : *hic autem eo tempore vocabatur* Lantelmus *et ab anno* 1080 *usque ad finem seculi præfuisse*
C *videtur.*

LIBER TRIPARTITUS
DE MIRACULIS S. ROBERTI
Auctore Bertrando monacho Casæ-Dei.

Ex autographo Sirmondi a Philippo Labbe S. I. editus.

PROLOGUS.

Certa et probata auctor spondet se dicere

Magnifica Christi Regis æterni miracula, quibus assidue in Sanctis suis ineffabilem propriæ majestatis gloriam declarare dignatur, memoriter teneri jubentur ; et illi confidendo, ipsumque invocando, universa terra annuntiari. Quocirca cum huc omnis homo niti debeat, non immerito B. Roberti Confessoris, Patris, et alumni mei, quæ Dei gratia non solum in circumjectas Gallicanas, sed et extraneas nationes ubertim diffundi voluit, grata et admiranda miracula, ab ejus gestorum scriptoribus brevitati operam dantibus prætermissa, cum Dei adjutorio, quæ ab illis didici, qui cum eo conversati sunt, vel ab eis qui se vidisse testati sunt, vel etiam quæ ipse videndo vel audiendo veraciter comprehendere potui (postpositis omnibus, quæ in vita Domini *a* Stephani, D et in actibus illustrium Patrum, quid locum *b* S. Gemmæ in pago Xanctonensi fundavere, tuleram) trina distinctione annotare curavi. In prima siquidem miranda, quæ Deus per beatum virum, dum in corpore viveret, splendescere disposuit : in secunda profecto illa, quibus vitæ præsentis cursu transacto, summus Remunerator testatur eum vivere in cœlis : in tertia illorum denique merita et nomina, qui ei in regimine pastorali Cœnobii Casæ-Dei, usque ad præsens tempus, annum videlicet Incarnationis Dominicæ MCLX successerunt, et quorumdam Fratrum, qui sub illis degentes, signis et miraculis claruerunt. Verum quia summi Regis tirocinium cum tribus sociis in ejus trino nomine delegit, et ab ipso trino et uno Deo remuneratus in fine gloriose extitit, hujus opusculi libellum tripartite libuit distinguere, tripartitum nominare. Hactenus de his. Nunc ad propositum veniamus.

a
b

a Stephanus 6 Abbas, cujus sanctitas miraculis effulsit, ut patet in ejus Legenda *obiit 4 Kal. Aprilis : ita Labbe pag.* 660, *ex MS. Catalogo Abbatum. Utinam ea Legenda nobis communicetur, ad mensis Martii* E *Supplementum.*

b Gemma Virgo et Martyr, *colitur* 20 *Junii et* 16 *Augusti, apud Saussayum : Monasterium illud construxit Guido Dux Aquitaniæ, mortuus anno* 1086 : *estque etiam nunc Prioratus Conventualis, ab Abbatia Casæ-Dei dependens.*

DISTINCTIO PRIMA.
Miracula in vita patrata.

Vir clarissimus, S. Juliani Brivatensis Thesaurarius, nomine Rotbertus, relictis cunctis mundialibus, peracta Christi nativitate, die sanctorum Innocentum, cum duobus sociis vastam intravit eremum. Cum autem in sancto proposito diutissime persisteret, et fama ejus religionis longe lateque ad bene vivendum nonnullos invitaret, proponerentque sub ipsius ducatu Christo servire ; eorum desideriis annuens, non parva multitudo et Clericorum et militiæ cingulum deponentium, ejus sancto contubernio adhæsit. Crevit itaque et discipulorum numerus, et religionis observantia. Multorum vero cohabitationem tam loci vastitas, quam studiorum diversitas excludere videbatur : alii namque eremiticam, alii cœnobialem, alii canonicam vitam conabantur assumere. Cum vero die quodam tractaretur ab F omnibus ut Divina clementia eis ostendere dignaretur, cui supradictarum Religionum locus ille manciparetur : ecce quidam peregrinus, vultu et habitu reverendus, janitori monasterii librum quemdam tradidit, dicens : Codicem istum defer Fratribus in Capitulo constitutis, valde sibi necessarium. Qui cito perrexit, et Fratribus librum detulit. Illi autem codicem aperientes, et regulam S. Benedicti esse videntes, supra quam credi potest admirando, et supernæ dispensationi gratias agendo, monasticum schema gratanter omnes susceperunt, tanto devotius quanto divinitus subrogatum intelligunt. Janitor denique cum peregrinum irremuneratum abire nollet, quæsivit et non invenit : mittensque nuntios, qui diligenter quærerent, nec eum, nec quemlibet qui se vidisse testaretur, reperire valuerunt. Videtur itaque hoc divinum, non humanum.

Regula S. Benedicti divinitus offertur deliberanti :

2 Beatus denique Rotbertus monastico habitu, locique regimine suscepto, cum in Assumptione B. Mariæ quadam vice in refectorio Canonicorum Claromontanorum, juxta consuetudinem Ranconis Episcopi avunculi sui, adesset (decreverat enim idem Præsul et omnes Canonici, ut tam ipse quam omnes successores

eo cum Canonicis prandente,

A successores sui Abbates Casæ-Dei, cum sex sociis suis Monachis, et septem famulis, festivitate Assumptionis venerabiliter ab ipso Abbate celebrata, in refectorio cum Canonicis ad mensam principalem procurarentur) frusto carnis non parvo subministrato, cum ab omnibus Canonicis, ut caritate Dei et amore Virginis ex illo comederet obnixius rogaretur: videns se tanto articulo adstrictum, quod absque nota non posset declinare, ut parvum frusticulum in ore misit, leproso ad januam *a* tartavellanti totum frustum transmisit. Mox, Bene, inquit portitor, tibi, Petre, contingat (sic enim leprosus vocabatur, filius coqui Canonicorum ipsorum) quia Domnus Rotbertus Abbas Casæ-Dei te tanto dono visitavit. Unde gaudens et exultans infirmus, ut saturatus fuit, faciem et totum corpus ulcerosum perungens; Deus, inquit, qui per B. Rotbertum me visitare dignatus es reficiendo, per ejusdem merita lepram meam misericorditer respicias sanando. Qui mox mirum in modum totius infirmitatis levamen sentiens, corporisque sui ac cutis formam decoremque conspiciens, in octavis supradictæ festivitatis Assumptionis beatæ et gloriosæ Dominæ nostræ perfecte sanatus, in ecclesiam, cunctis Deum laudantibus, est introductus. B

a leprosus ejus cibo gustato mundatur :

3 Apud *b* S. Germanum quoque, Quadragesimali tempore, cum Domini famulus Rotbertus vice quadam adesset, et Prior loci anguillas, quas in foro invenerat, ad refectionem præparare fecisset; vir Dei a Vespertinali officio exiens, et coquinam adiens, coquo dixit: Anguillas illas in lutum projice, et ne quis ex illis comedat, cave: quo facto, ad Ecclesiam rediit. Divinis itaque laudibus peractis, Procurator domus audito quod acciderat beato viro, dixit: Domine Pater, quid modo faciam, quia nunc anguillas, quas cum gaudio emeram, non habeo; et quid ante vos ponam ad comedendum invenire nequeo? Cui vir Domini respondit: Ob hoc, fili, noli contristari, quia Dei famulos non oportet injusto edulio contaminari. Paucis denique interjectis diebus, mercator quidam, dominus videlicet anguillarum jam dictarum, interfectus inventus est: interfector quoque ejus, anguillarumque raptor et venditor, deprehensus ac furcis est suspensus. O quanta Dei clementia, quæ sanctum virum spiritu prophetiæ illustravit; et quanti meriti esset, futuris seculis demonstravit!

b anguillæ furto sublatæ spiritu prophetico sciuntur :

4 Die autem quodam iter agendo Dei servus Rotbertus, C loca campestria longa et spatiosa ingressus, comitatu ejus ab eo longiuscule progresso, peregrinoque veneranda specie obvians quid ei petenti ex frigore vexato largiretur, nil præter simplex indumentum ad præsens habendo, pelliciam extraxit, inopique tribuit. Qui lætus suscipiendo, ad virum Dei verba hæc intulit: Rotberte, Rotberte, scias quia benedictus et superbenedictus amodo et usque in æternum eris. Sociique ejus eum expectantes, vehementerque boreali algore attritum attendentes, actum rei gestæ non ignorare potuerunt: pauper tamen qui donum accepit, in loco patenti nusquam comparuit: vir vero beatus benedictionibus super benedictionibus in dies singulos a Deo multipliciter benedici perpenditur, nomenque ejus a mari usque ad mare gloriosius prædicatur.

peregrinus, postea non visus, ejus pellicea veste induitur :

5 Quibusdam causis exigentibus virum sanctum contigit adire Viennensem *c* Archiepiscopum. Dum vero ea quæ sibi sociisque suis in itinere necessaria erant, indigentibus jam pene erogata fuissent, Fratribus non leviter ferentibus ait: Vos Domini præcepti immemores non oportet esse, dicentis, Date, et dabitur vobis. Achiepiscopus itaque hominem Dei comitatumque ejus magnifice procuravit, et peractis pro quibus venerat negotiis, munifica largitione honoravit. Sicque dum vir sanctus rediret ad D sua: Nolite, inquit, Fratres, amplius diffidere de Dei bonitate largiflua.

c eleemosynæ ejus in Deo confidentis magnifice remunerantur,

AUCT. BERTRANDO.

6 Assumptionem Beatæ Virginis Mariæ vice quadam cum Formolis celebrare decrevisset, præparato juxta altare sibi loco, solus ibi vigilando et orando permanere voluit. Magna autem noctis parte jam transacta, Geraldus ejus Capellanus in angulo ecclesiæ remanserat, qui cum sensu aurium prope altare percepisset duorum voces vicissim loquentium, diu attonitus, admiratus est. Facto itaque sero, *d* idem Geraldus, utpote familiaris ejus, eum secretius interrogavit, dicens: Domine, si vestræ paternitati placeret, omni modo vellem mihi aperiri, quid vel cum quo in nocte sanctæ festivitatis loquebamini. Frater, inquit, Geralde, cur interrogas quod tibi non expedit scire? Scire tamen potes, quoniam Domina nostra, cœli et terræ Regina, mihi dignata fuit apparere: quod autem dignata est demonstrare, nec mihi expedit explanare, nec alicui mortalium ad præsens aure percipere. Ex hoc nimirum potest colligi, quam magna multitudo dulcedinis Dei, quam timentibus se vult abscondi; habentibus vero caritatem perfectam, quæ foras mittit timorem, quorum E dam secretorum suorum declarat dulcedinem.

d colloquium cum Deipara Virgine apparente.

7 Isdem vir B. Rotbertus ad ecclesiam S. Desiderii, quæ in vicino castri *e* Bocenellæ constructa est, vice quadam declinans, notum sibi satis juvenem, surdum et mutum, Presbyteri ejusdem ecclesiæ nepotem, obvium habuit, eique dixit: Ubi est Presbyter avunculus tuus? Surdus illico juvenis et mutus respondit: Domine Pater, foris est: sed modo veniet. Sacerdos vero audito Abbatis adventu, quantocius occurrit, gaudentem et gestientem, loquentem et audientem, ut vidit nepotem, ultra quam credi potest gaudens effectus est: Dei autem famulus non sibi, sed B. Desiderio fideique juvenis voluit hoc adscribi.

e Surdus et mutus sanatur :

8 *f* Luziacum proinde sanctus vir locum suum ingressus, a creditoribus Fratris ecclesiam illam regentis conventus, importunis ac clamosis vocibus diutius fatigans, Fratrem vocavit; et ut hos clamores sedaret, præcepit. Ad hæc ille: Non habeo, inquit, Domine, quid eis reddatur, nisi parumper annonæ quod in dolio isto habetur, quod vix nobis per mensem sufficeret. Cui vir Domini dixit: Illud modicum, quod habes, solve, et non diffidas de Domini nostri bonitate. Cœpit itaque Frater debitori- F bus solvere, et mirum in modum omnibus solutis, vas plenum remansit, sibique ad quæcumque necessaria per annum integrum sufficiens fuit. Dei igitur famulus cuique reddere quod suum erat, voluit: sciens nimirum, quod timentibus Deum nihil deerit.

f annona per annum non deficit :

9 Castrum vero in Avernensi territorio quoddam habetur, quod Brosada vocatur, ad quod vir Domini cum frequenter diverteret, sedes, mensa, et lectus a quodam patrefamilias ei paratus est; qui proinde cum gravi incommodo corporeæ valetudinis vexaretur, atque filius cujusdam matronæ non mediocri molestia angeretur, uterque ad Dei hominem gressibus festinavit fidei. Ille namque ut de pulvere sedis et mensæ viri Dei ebibit, et ista filium in lecto servi Christi composuit, ambobus optatæ sospitatis munus continuo successit. Cunctis igitur liquet quantum fides valeat, quæ sic credentibus, quod volunt, suppeditat.

sanantur duo ægri :

10 In loco autem, qui Portus-Dei *g* appellatur, cum in die Dominica olera colligeret quædam muliercula, a viro Dei juxta locum prætereunte, dæmonium visum est ei assistere, et ad hoc opus instanter incitare. Unde vir sanctus ingemiscens, ait: O quam teterrimum mulier ista habet socium! Quocirca in

g visus diabolus assistere operanti die Dominica :

AUCT. BERTRANDO publica prædicatione monebat, nihil fieri operis in Dominica celebritate.

chirothecæ in solis radio pendent :

11 Avennone in loco, eo sermonem ad populum faciente, cum ejus chirothecas duo clericelli in ecclesia inventas, ludendo invicem in ecclesiam projicerent; in solis radio visæ sunt remanere pendendo : qui cum ad hoc attoniti exclamassent, multi confluxerunt, et videntes Christi magnalia, eum glorificaverunt, qui per Sanctos suos tanta facit miracula

locus sepulturæ divinitus præmonstratus.

12 Excellentis denique Regis strenuus Campiductor, emeritæ militiæ donativa [festinans] sumere, cum in sexta feria ante Dominicam diem Ramispalmarum, nonnullis Fratribus sibi adstantibus [loqueretur] in orientali collocutorio Casæ-Dei, vox illi divina, de necessariis loci tractanti, subintulit, dicens : Quantocius ad portam monasterii vade, locum videre, in quo debes in proximo requiescere. Qui cum, illis audientibus qui aderant, Deo gratias reddidisset; et requirentibus quid dicere vellet, hoc ab eo audierunt : Eamus, inquit, Fratres, videre locum a Deo mihi paratum. Sequentes igitur eum, velut sulcum aratri, ad mensuram hominis longum, ibi invenerunt, ubi nunc corpus ejus hu-
B matum est. Quod cum vidissent : Ecce, inquit, locum meum : ecce locus sepulturæ a Deo mihi attributæ.

Æger sacra divina in Paschate peragit.

13 Vigiliis itaque, psalmis et hymnis devotissime more solito sequentem sanctam Septimanam peragens, ad Sabbatum quod Sanctum dicitur, in gloria Paschalis festivitatis, pervenit. Cum vero sacræ festivitatis officia persolvisset, et infantes nobilium terræ illius virorum, ut mos eorum erat, illi ad baptizandum oblati erant; uno infantum baptizato, febre vir correptus, alius ad hoc opus agendum ei successit, ceterisque sacris ab eo peractis, ad locum
h defertur. In sero *h* autem sequenti, resumptis viribus, et sacris Missarum ipso celebrante expletis, a Fratribus imbecilla membra sustentantibus, ad suum stratum est deductus.

commendat suis caritatem mutuam :

14 Ingravescente denique languore, discipulis sibi cunctis adstantibus dixit : Scitis, Fratres, quomodo caritas Christi huc vos adduxerit, quomodo caritatem per nos vos habere docuerit, et omnibus notis et ignotis, divitibus et egentibus, nolentibus et potentibus, nostra caritative largiri instituerit. Ob hoc etiam hujus sancti loci majus altare in præcipuo summi Dei nomine, quod est caritas, conse-
C crare disposui, ut istius cœnobii membrorumque ejus, caritas obtineat principatum, nullumque tenacitatis atque avaritiæ malum in eo reperire valeat angulum. Hoc tandem plane prænuntio, quod si hæc quæ denuntiamus vobis, non observaveritis, tribulationem et rerum omnium penuriam inevitabiliter sustinebitis : si autem hæc a vobis et a successoribus vestris diligenter fuerint observata, omni seclusa ambiguitate, et bona a Deo temporalia et affluenter gaudia præparabuntur æterna. Transitus
i vero e terris meus, *i* ut spero, Christo annuente, tertia fiet luce apparente post Octavam Resurrectionis Dominicæ.

curam pastoralem Christo et S. Mariæ commendat

15 Inunctus denique in Oratorium portari se fecit; ibique baculum pastoralem in brachiis infantis Christi, imaginaliter in gremio matris residentis, imponens, dixit : Jesu Christe, Domine meus et Deus meus, a te baculum regiminis hujus loci suscepi, tibi tuæque Genitrici eumdem trado : quos perpetuos Rectores istius loci, in quantum ad me pertinet, volendo relinquo, et deprecando substituo.

pie moritur 17 Aprilis :

16 His igitur ita peractis, transitu suo divinis Sacramentis munito, osculatis Fratribus valedicendo, in hora qua dixerat, pueris in choro psallentibus et dicentibus, Omnis spiritus laudet Dominum, ad D
gaudia transiit Angelorum. Hic vir beatus in Nativitate Christi cum duobus sociis, sub nomine sanctæ *sepelitur 24.*
et individuæ Trinitatis, montana conscendens, et in Resurrectione post Octavas, tertio die sublimia ascendens, die XV Kal. Maji existente, ac sepulturæ traditus octavo (ut in visione declaratur Radulfi) a matre Domini deducitur, et in cœleste palatium introducendo, a sancta et ineffabili Trinitate sublimatur : cui est honor et imperium in secula seculorum, Amen.

ANNOTATA.

a Tartavellans *dici videtur, quasi in tardam sive in seram usque vesperam vigilans vel expectans, quod ad usum hodiernæ linguæ Francicæ detortum* Tarde-veillant *diceretur : sed needum scio tale quid in usu esse apud Arvernos.*

b *Duo hujus nominis loca notantur in tabulis Arverniæ : quorum alter respectu Casæ-Dei cis Elevarim* S. Germain de Lerin ; *alter trans eumdem fluvium, paulo remotior a monasterio*, S. Germain d'Ambrun *dicitur. Priorem hic intellegi existimo, quia solus censetur inter Prioratus a monasterio pendentes, etiam nunc satis opulentus. Est etiam tertius locus simpliciter* E
dictus S. Germani, sed a monasterio remotior, et Claromonti propinquior.

c Leodegarius Archiep. Viennen. *ab anno* 1037 *usque ad* 1077 *juxta Sammarthanos.*

d *Ita corrigo, mendum suspicatus : alias impressum est secundo.*

e *Is forsan locus, qui in catalogo Beneficiorum Casæ Dei vocatur* Prioratus de Boiselel.

f *Est* Lusiacum *oppidum in Nivernensi agro, quod huc pertinere non ausim asseverare. In dicto jam catalogo nominatur Prioratus* S Stephani de Lionsac, *in diœcesi Agathensi, tamquam dependens a Casa-Dei. Est etiam quoddam* Lignac *prope Clarum-montem.*

g *In confiniis Lemovicensibus, ad occiduam Dordonæ fluminis ripam, notatur oppidum* Portus-Dei.

h *In excusis additur* sancto, *quod expunxi ut superfluum.*

i *Necessarium fuit huic loco adhibere remedium per conjecturam : quis enim sensus elici posset ex his verbis* Transitus vero tertius mensis... tertii fiet luce apparata. F

DISTINCTIO SECUNDA.

Miracula post obitum patrata,

Ad exequias fit maximus accursus :

Sancti a Deo dilecti Abbatis Rotberti transitus in tantum excivit circumjectas diœceses ac provincias, ut multitudo Casam-Dei circumfluentium, nec in vico, nec in latitudine, nec in amplitudine caperetur platearum. Interfuit ei obsequio omnis sexus, omnis ætas, omnisque ordo, et maxima multitudo languentium, aliquid viri sancti reliquiarum expetentium.

Deipara Virgo visa ad corpus descendere :

2 Inter hæc de discipulis quidam antiquioribus, Radulfus nomine, cognomento Passeronus, repentina magistri dissolutione, majori angore depressus, in parte secedens, obdormivit, viditque visionem admirabilem matris Domini super corpus suum descendentis Hanc igitur Archidiaconus Andegavensis Magister Marbodus, postea Redonensis Episcopus in secundo libro retulit, quem de miraculis scripsit B. Rotberti. Hunc B. Rotbertus villulæ S. Silvani, in territorio Arvernico sitæ prope municipium *a* Mu- a
ratum nomine oriundum, mimicæ artis levitate occupatum, ad Christi tyrocinium accivit : unde siquidem

A dem magistrum suum, magis præ ceteris, ulnis veræ dilectionis amplexatus est. Concessit etiam ei Dominus, ut monasterio suo Casæ-Dei multas possessiones acquireret : ecclesiam videlicet S. Silvani, quam supra diximus, locumque Portus-Dei : in territorio vero Agennensi locum, *b* qui Caritas appellatur, cum aliis duabus ecclesiis : in Lemovicensi tandem pago Capellam Fulcherii, ubi in senectute bona degens, præsentemque vitam terminans, sepultus est.

idem eo mandante decentius componitur :

3 Cum vero B. Rotberti corpus in octavo die transitus venerandi esset, ubi divinitus sibi fuerat præostensum, traditum sepulturæ; apparuit quibusdam Religiosis suis discipulis idem Sanctus, dicens caput suum a lapide superimposito graviter oppressum. Ablato itaque lapide, ut dixerat, naso cassato repertum est. Exinde, propter *c* instantiam expetentium infirmorum, abluto corpore vino, et in corio cervino diligenter composito, retentis ejus vestimentis ad beneficium præsentium et futurorum, venerabiliter, ut decebat, rursum est in loco suo repositum.

miracula plurima patrantur :

4 Divinis siquidem miraculis locus intantum cœ- B pit illustrari, quantum si quilibet, quamvis Maronis vel Tullianæ eloquentiæ flumine rigaretur, utilitati futurorum titulatione litterali tradere curaret, materiei magnitudinis depressus pondere subjaceret, reique magnitudinis exundantia siccaretur. Tanta nempe erat diversarum incommoditatum magnitudo, energumenorum, surdorum, mutorum, claudorumque, et nonnullis aliis calamitatibus laborantium enormitas, ut se invicem nullatenus sufferre valuissent. Quamvis vero excedere videretur quantitas languoris, qualitasque copiæ laborantis, nullus tamen optata salute, larga Dei gratia, vel cura per B. Rotbertum ministranda cassari videbatur.

coram Archiepiscopo Ebredunensi,

5 Cum igitur tam frequentium miraculorum felix rumor non solum circumjectas, sed etiam exteras et procul positas provincias replendo, longe lateque in dies singulos *d* exciret, contigit ut civitatis maritimarum Alpium Ebredunensis Archiepiscopus, hujus rei famam probaturus, et quia beati viri in vita familiaris fuerat, Casam-Dei veniret. Ecclesiam autem ingressus, orandi spatium expetiit, et solus ante sepulcrum viri sancti remansit. Deum itaque devotissime precabatur, ut rei hujus veritas sibi panderetur. Nec diu pius Deus ejus desiderium differre voluit : sed duobus evidentissimis in ejus præsentia C mox peractis miraculis, ultra quam credi potest, se tam cito exauditum admirans, laudando et magnificando Deum, nihil ambiguitatis secum ferens, lætus ad propria rediit.

duo miracula facta,

Vita scripta Romam delata,

6 Geraldus denique cognomento de Venna, qui viculus est in Arvernia, non longe a Budilione castro situs, discipulus et Capellanus B. Rotberti, vitam et miracula ejusdem descripsit : sicque Romam pergens, Domnum Apostolicum adiit, eique totam rei gestæ sanctitatem singillatim et diligenter aperuit. Quibus auditis, Dominus Papa et omnis Cardinalium cœtus gratias Deo exolvunt; et etiam de Sede Apostolica surgens pro sanctitate et reverentia, Gallias, in quibus B. Rotbertus florebat, benedixit; et ut dies ejus transitus festivus et solennis in ordine Sanctorum Confessorum deinceps haberetur, auctoritate Apostolica instituit. Alumnus itaque B. Rotberti Gerardus lætus redivit Casam Dei, conventuque facto præceptum est, ut per singula loca Casæ-Dei et ubique terrarum, festivitas beati Magistri digne et laudabiliter coram Deo et hominibus celebraretur : quod cum omnes gratissime accepissent, rediit ad locum quisque sibi commissum.

et festus dies concessus :

7 Prior vero de *e* Alanchia cum festum festive jam peregisset usque ad Missam, quidam Frater ait ei : D Quid hodie, Pater, nobis agendum est, quibus jam solennis adest dies, et parum, immo nihil restat ad manducandum? Ad hæc ille : Noli, inquit, Frater, verbis Domini in medio prolatis, solicitus esse dicendo, Quid manducabimus, aut quid bibemus? sed eamus in ecclesiam, et ad honorem B. Rotberti decantemus primam Missam, et hæc omnia per B. Rotbertum adjicientur sufficienter. Hujus profecto assertionis non dilatus est eventus credentibus illis: statim namque ut Missa incipitur, piscis immanis, Lucius vulgariter appellatus, ab aquila super ecclesiam adveniente ante fores ejusdem ecclesiæ projicitur: ad cujus sonitum quidam de ecclesia egressi, videntes mirabilia Dei, intus piscem detulerunt; et ut decebat, omnes pari voto ac gratulatione Deum, qui Sanctos suos semper glorificat, magnificantes et laudantes, festum devotissime læti peregerunt.

AUCT. BERTRANDO. *Missa de S. Rotberto cantata piscis ab aquila adfertur :*

impedita quiete ob multitudinem accurrentium,

8 Interea vero Casæ-Dei sepulcrum venerandi Confessoris tam crebris illustrabatur miraculis, quod vix aut numquam quis singulari præditus memoria posset verbis referre singula, vel litteris ad memoriam posterorum commendare. Unde tanta erat oblationum abundantia, quod non numerando, quando dividebatur, sed cum pelve mensurando accipiebatur. E Clamor equidem ac tumultus talis erat tantusque in monasterio infirmorum advenientium, et recepta sanitate recedentium, virtutemque B. Rotberti acclamando, auresque habitantium *f* opplendo, ut se nec invicem sine labore audire, nec divina Officia, quod importabile erat, devote possent persolvere. Majores denique natu, ac ferventiores spiritu ad beati viri sepulcrum accedentes, hujuscemodi sermonibus eum convenisse feruntur: Hos, inquiunt, Domine Pater, hujus eremi squallores vestro ducatu optavimus, et ut delictorum veniam et Redemptoris gratiam consequeremur, gaudentes intravimus; præsentium miraculorum abundantia tanta nobis succrescit divinorum Officiorum inopia, ut nec peccata nostra plangere, nec divinas laudes valeamus decenter exolvere: vestra ideo nobis impetrent merita, ut his *g* diebus, importunitatibus sopitis, cum tranquillitate tantum sic Christo Domino serviamus, et in futuro veniam delictorum invenire valeamus. Proinde interim cautum est, ne quis infirmorum ad sepulcrum accederet; quoniam nec ei amodo valvæ aperirentur, nec obsequia præberentur : paulatim exinde conquievit inquietudo, et succrevit sanctæ quietis religio.

petitur miraculorum cessatio,

et valvæ templi non aperiuntur :

9 Superna denique dispensatione non solum Al- F pinas Gallicanasque provincias, sed etiam exteras nationes et regiones, B. Rotberti gratia meritorum decrevit illustrare. Præsul namque *h* Mutinæ civitatis, olim S. Jacobum Galliciæ causa orationis adiens, ecclesiam quamdam sub regimine Casæ-Dei existentem hospes subintravit, et ibi una nocte mansit. Sacerdos autem ejus ecclesiæ, cum nomen B. Rotberti eundo et redeundo sæpissime iteraret; Quis hic S. Rotbertus, Presbyter, ait Episcopus? Estne ille cujus monasterium est in vicinia Podiensis Ecclesiæ Beatæ Virginis? Ille est, inquit, Domine mi, Presbyter. De hoc, ait Episcopus, bono viro, quid in civitate nostra nuper acciderit, tegere silentio minime convenit. Die quodam festo, residentibus nonnullis Clericis et laicis circa nos in Conventu nostro de Primoribus civitatis, cum de quibusdam eorum negotiis ageretur, contigit ut Archidiaconus noster aliquando somno deprimeretur. Tandem evigilans, quod vidit et audivit, diligenter nobis aperire cœpit. Ego, inquit, modo adductus fui ante fores cujusdam insignis et ultra sensus humanos refulgentis palatii. Residens vultu erat splendidus et habitu, nomine Rotbertus, ad cujus dexteram et sinistram non modicus virorum illustrium per gyrum palatii conventus

attestante Episcopo Mutinensi

Archidiaconus vidit civem in raptu apud S. Robertum,

A tus residebat : quorum gloriam cum studiose et libenter attenderem, ecce *i* burgensis hujus civitatis (ille enim nominatus, et notus erat in urbe) a viris speciosis adducitur et in aspectu senioris palatii statuitur. Qui cum ab ipso quid vellet interrogaretur : Domine, ait, vestri monasterii beneficiis volui dudum associari ; nunc, si Deo placet, vestro conventui desidero adunari. Et hoc, inquit, nobis gratum est ; jussitque eum inter alios residere. Hoc cum audissem, statim evigilavi. His dictis ab Archidiacono, multitudo signorum per civitatem pulsari cœpit. Cum autem quæreremus, quid hoc esset, uxor et filii amicique ejusdem burgensis, cujus visionem nobis Archidiaconus recensuerat, ad nos intraverunt, ejusque obitum cum lacrymis denuntiaverunt. Cujus confessionis modus qualis fuisset, cum a nobis quæreretur, ab eis hujusmodi fuisse refertur. Cum infirmitate, inquiunt, cœpisset gravari : Ego, ait, monachus volo fieri B. Rotberti Casæ-Dei : ejus namque monasterium ultra montana, cum quadam vice essem in oppido Beatæ *k* Virginis, libuit adire fama loci bona illectus. Ibi a Fratribus caritative receptus, cum sociis meis fui, meque pro B monacho obtuli, et ideo monachus ejus volo fieri. Cum vero de Fratribus illius loci nullus a nobis reperiri potuisset, quemdam Cluniacensem venire fecit, eumque sibi habitum Religionis ad nomen B. Rotberti tradere rogavit. Quod factum est, ex hac luce eductus est. Hujus siquidem narrationis atque Archidiaconi visionis concordiam diligentius intuentes, possumus ex hoc colligere, quam magni meriti in conspectu sit B. Rotbertus summi Dei, quamque certa sit laus hominis, ac proinde quam devotissime expetenda familiaritas religiosorum virorum sanctæ opinionis.

AUCT. BERTRANDO *i*

eadem hora mortuum in veste ipsius : *k*

10 Suavissimum notitiæ suæ odorem cum tanti gloria Confessoris per populos passim diffunderet, Raymundum, *l* prius appellatum S. Ægidii Comitem, omni paterna hæreditate carentem, Casam-Dei scilicet ad limina beati Rotberti, socio uno associatum advexit. Intrans proinde et excubans ante ejus sanctum sepulcrum, causam suæ necessitatis ante certissimum adjutorem et advocatum depromens, summo mane Missa celebrata, hominium B. Rotberto fecit, ensem desuper Altari accepit, et Comitatum Tolosanæ urbis a nullo se habere vel tenere, nisi a B. Rotberto confirmavit, si Deus per illum sibi tradere disposuerit. Cujus desiderium non diu est dila- C tum : nam ut a loco S. Rotberti discessit, finesque paternos attigit; sine contradictione Proceres cuncti hominium ei fecerunt, et ipsi ex corde adhærentes, urbem Tolosam, ceterasque provincias, quæ paterno jure ei debebantur, uno impetu substituerunt. Quod ut ipse vidit, immensas Christo Domino gratias persolvens, ac toto affectu, quamdiu in præsenti luce perstitit, B. Confessorem Rotbertum devotissime ac venerabilissime excoluit.

l

Raymundus a S. Ægidio hominium faciens S. Rotberto fit Comes Tolosanus :

11 Dispensatori exinde superno placuit urbem suam sanctam Hierosolymitanam, quæ dudum a nefandissimo Paganorum jugo premebatur, liberare : et corda nonnullorum Procerum Christianorum excitavit, ut sepulcrum Dominicum armis adirent, et pristinæ libertati restituerent. Inter quos Raymundus Comes S. Ægidii, iste de quo loquimur, cum ad hoc negotium ardentius insisteret, sumpta cruce sepulcrum B. Rotberti adivit, et Privazacensem Priorem cujusdam loci Casæ-Dei, Arbertum nomine, secum duxit. In qua expeditione, quantum claruit, historiographi ejusdem expeditionis celebri relatu prosequuntur. Hic Monte-peregrino ædificato, captaque urbe Tripoli, Arbertum, jam præfatum Casæ-Dei monachum, ejusdem loci [Priorem et] urbis Episcopum fecit. Ipso igitur Comite ex hoc mundo

et in Terram sanctam profectus cum monacho Casæ-Dei

moriens varia bona legat :

educto, ille Tripolitanus Episcopus, *n* quem Comes D ipse, quoad vixit, carum [semper habuerat] ad sepulcrum B. Rotberti reliquias Sanctorum, quas habuit, ut jusserat, cum aliis pluribus ornamentis, magnisque divitiis Casam-Dei transmisit. Hic itaque vir illustris ubi sub alis Confessoris Christi substitit, illustrior semper effulsit, donec in regnum suum Christus eum introduxit.

n

12 Eodemque modo nobis luce clarius constat, cunctos, pro quavis angustia ejus subsidia implorantes, optata spe nullatenus exclusos esse : quamplurimi enim sobole destituti, cum ad ejus cucurrissent auxilium, sine tarditate fœcunditatem prolis habere meruerunt.

steriles obtinent prolem :

13 Justa igitur Dei dispensatio sicut subditos beato viro disposuit sublimare : ita tumidos ei ac superbos censuit dejiciendo humiliare. Namque *o* Audebertus Agennensis Episcopus, cum a quodam monacho Casæ Dei, viro scientia et religione non mediocriter ornato, in sua Synodo conveniretur, quia ecclesia *p* S. Liberatæ et ceteræ ecclesiæ B. Rotberti, quæ in Episcopatu suo habentur, injuste a raptoribus tractarentur ; ut contumeliosa verba in S. Rotbertum evomuit, mox visibiliter retro cecidit, E et pene exanimis effectus, a circumstantibus elevatus est. Quo facto omnis Synodus dedit laudem Deo, et nomen B. Rotberti ad sidera tollens, unusquisque ad sua rediit, gaudens et lætus ; ipse denique Episcopus, quoniam vir prudens rationisque capax erat, Casam-Dei veniens, S. Rotbertum, quem prius despectui habuerat, me adstante, geniculando ante ejus sepulcrum, eximium Confessorem pronuntiabat.

o

Episcopus ob contemptum S. Roberti punitus, emendatur : *p*

14 Quamvis persona et causa dissimilis fuerit peractæ actionis, vindicta tamen paris contemptus beati Confessoris Rotberti in urbe Claromontis cœlitus enituit. Sancti enim *q* Genesii Presbyter cum vice quadam festivitatem S. Rotberti feminis colere præcepisset, ejusdem Parochiæ quædam muliercula mandatum contempsit, colum assumpsit, nereque cœpit. Quæ cum a filia reprehensa, nollet corrigere ; linteamina capitis ejus continuo ardendo fumigare puella intuens, protinus accurrit, fasciolamque ambæ ejiciunt, ac flammam ignis extinguunt. Rursum mulier accepto colo et fuso, nere ut prius cœpit, quod acciderat reputans fortuitum fore, non divinum. Ultrix vero pœna evigilans, totumque capitis involucrum inflammans, visa est et capillos et cutem con- F cremare. Conclamant igitur mater et filia; occurrit undique turba non modica; rei gestæ veritas nudatur; linteamen pene absumptum igne ad ecclesiam defertur; et virtus Christi in B. Rotberto ab omnibus magnificatur.

q

femina in festo ejus nens punitur :

15 Alio quoque tempore cum Armandus, qui nunc superest Vice-Comes *r* Polunniacensis, militem quemdam, cui cognomen Vulpis, haberet in carcerem *f* detrusum, et seniores parentes atque amicos de ejus liberatione audire noluisset, etiam Casæ-Dei Abbas, ut sibi pro Dei et B. Rotberti amore solveretur, submissis precibus expetivit, nec impetrare potuit. In prima autem Dominica Adventus Christi, illucescente aurora, jam dictus Vice-Comes ad carcerem descendit, et seris ac repagulis atque carcerariis amplioribus appositis locum obfirmans, Casam-Dei ascendit. Beatus vero Rotbertus, virgam manu tenens, militi sæpius sese clamanti in carcere adstitit; et ut surgeret, et Casam-Dei post Vice-Comitem abiret, imperavit. Ad cujus præceptum vincula ceciderunt, et ostia patuerunt; et ipse acceptis compedibus, per medios custodes transiens, Casam-Dei venit, Vice-Comitemque ad gradus descendentem offendit. Qui cum vidisset primum illum diriguit, et vix interrogans, Quid hoc est? ab eo audivit : B. Rotbertus

r

s

miles carceri inclusus a S. Roberto apparente liberatur :

A Rotbertus me liberavit; qui tunc ante sancti Confessoris sepulcrum fusis lacrymis prosternitur. Ubique laudes, et immensæ gratiæ summo Regi Christo et B. Rotberto, a nobis quamplurimis qui affuimus, exolvuntur. His itaque peractis, gaudens et lætus miles ad sua rediit.

16 Dies festus illuxit, et frequentia populi permaxima ante fores monasterii Casæ-Dei assistebat: *militis superbi equus interficitur.* cum ecce miles nobilis, nomine Pontius, cognomento de Clavenaco, in equo optimo a parte Septemtrionis super gradus ascendens, a pluribus ei dicitur, quod nullus illic ausus esset equitare amplius. Ille quod audierat, indigne tulit, superbe respondit, et emendare noluit. Sed supernus Arbiter citissime corrigere disposuit: moxque ad processionem duo majora signa, quæ super locum illum in campanario consistunt, pulsari cœperunt, ac *t* batillus unius illorum dilapsus, frontem equi vibrando attigit, et cerebrum cum toto corpore in terram allisit. Cernentes qui aderant timuerunt, et mirabilem Deum in operibus suis magnificare cœperunt; et ille qui ad gradus ascenderat superbus equestris, descendit humilis pedestris. Virtus itaque Christi Domini contemnentes se corrigit, superbos dejicit, et humiles tollit ad sidera, cui semper sit honor et gloria. B Amen.

ANNOTATA.

a Muratum *oppidum notabile ad Alagnonis fluvii initia in Arvernia superiori, plures ejusdem nominis vici in Arvernia et vicinis provinciis notantur.*

b Caritatis locus *in Agennensis diœcesis Pullario, ut vocant, nullus nominatur, uti nec* Capella Fulcherii *in Lemovicensi: unde extincta esse hæc beneficia verosimile fit.*

c *Ita corrigo, pro eo quod erat impressum,* Institutionem.

d *Hic quoque erat impressum,* exerceret.

e *Est* Alancha, *vulgo* Alenches, *superioris Arverniæ oppidum.*

f *Impressum erat* prolendo.

g *Melius forte legeretur,* dictis.

h *Ab anno* 1054 *usque ad* 1097 *Mutinensi ecclesiæ præfuit* Herebertus, *qui Henrico Imperatori schismatico turpiter obsecutus, consecrando Gibertum Antipapam, facti forsitan pœnitens ante mortem, sacram hanc* C *peregrinationem susceperit, vel propria sponte vel propter beneficium absolutionis eo ire jussus.*

i Burgensis *a* burgo *dicitur, sicut econtra* civitas *a* cive: *Francis* bourgeois.

k Anicium, *nunc* Podium B. Mariæ, *de cujus antiquitate et miraculis scripsit noster Odo Gissæus: multis de eadem urbe egimus* 1 *Februarii, ubi de SS. Agrippiano et Ursicino: distat autem a Casa-Dei solum octo leucis.*

l Raimundus *mortuo fratri Guilielmo successit: de quo latissime agit Guilielmus Catellus, lib.* 2 *Historiæ Comitum Tolosanorum. Profectus in Terram sanctam, post captam urbem Tripolim, mortuus est anno* 1105.

m Privasacum *in diœcesi Ruthenensi in Aquitania, Prioratum etiamnunc opulentum habet, dependentem a monasterio Casæ-Dei.*

n *Sensus misere vacillans, juvandus fuit vocibus aliquot appositis, et quibusdam transpositis: sic enim impressum legebatur,* Episcopus sepulcrum B. Rotberti, quem Comes ipse quoad vixit carum inter Reliquias Sanctorum etc.

o Audebertus, *Sammarthanis* Adelbertus, *præfuit circa annum* 1120; *de quod nihil præter nomen repererunt dicti Sammarthani.*

p *De* S. Liberata Virgine *egimus* 3 *Februarii:* D *sub cujus nomine adhuc superest dives Prioratus.*

q Ecclesia S. Genesii *olim erat S. Symphoriani, Collegiata et Parochialis nunc est. Colitur is* 25 *Augusti.*

r Poluiniacum, *vulgo* Polignac *in Velaunis, ab occidua Elaveris ripa et ab* Anicio, *quibus interjacet, gemina fere leuca distans*

ſ *Impressa,* decursum.

t Batillus, *vulgo* Batail, *lingua seu clava campanaria, deducitur a* Batere; *vulgo* batre, *percutere.*

DISTINCTIO TERTIA.

Abbates et monachi Casæ Dei, virtutibus et miraculis clari.

Beatus Dei amicus et Sacerdos Rotbertus, cœnobium Casæ Dei fundavit, Abbatiarum, Ecclesiarum, *B. Rotberto succedit Durantus,* aliarum rerum possessionibus ditavit, Deique insuper gratia in se operante, ei viam summum ad bonum tendendi perdocuit. Eo autem ad cœlos assumpto, et Duranto ejus discipulo in administratione pastorali electo, Rotbertus Comes Arvernorum, item claustralis Prior Rotbertus, in hoc ipso vestigio, E quantum desuper eis datum extitit, obnixius elaborare cœperunt. Nam Comes Rotbertus, contra hostes Casæ-Dei visibiles opposuit se scutum invincibile; Rotbertus vero Prior in hostes invisibiles omnem fidei armaturam, ut Christi miles, arripuit.

2 Fertur enim quod, cum cunctas monasterii officinas, ut mos est, post Completorium vice quadam *sub quo dæmon in claustro repertus* investigasset, ne quid inordinatum ibi remaneret; generis humani inimicum in habitu monachi, statura enormem, facie tenebrosum, naso truncatum, in claustro obviando inveniens, foras extraxit, et quid illic quærere præsumpsisset, quæsivit. Ego, inquit, Cluniaco et Majori-Monasterio, atque Massilia modo transiens, ad hunc locum diverti, si forte aliquid *signo Crucis* mei juris hic invenire possim. Hic autem, ait ille, *fugatur:* Christo annuente, nihil unquam tui juris invenire poteris; elevataque manu, et signo Crucis edito, visio illa terribilis per scholam Novitiorum cum ingenti fragore diffugit, quem totus Fratrum conventus tremefactus audivit: insequenti vero die Prior cuncta quærentibus per ordinem exposuit.

3 Regimine autem Monasterii Casæ-Dei fere per decem annos administrato, *a* Durantus in Arver- *a* nensem Præsulatum est inthronizatus, juxta veridi- F cam Magistri sui Rotberti prophetiam; quia cum ex *ipse, ut Sanctus prædixerat Episcopus creatur:* privato genere hominum urbis Claromontensis eum in suo sancto proposito educasset, quodam tempore cum ei prandenti assisteret, frustum ei panis, ut comederet, vir sanctus porrexit. Ille autem os aperuit, et comedit, et a beato viro statim audivit: Quia hoc fecisti, Episcopatum promeruisti. Effectus quidem hujus Prophetiæ probavit, actum priorem non fuisse actum levitatis.

4 Siquidem vir Domini Rotbertus, mutato habitu *et monachi, ut instituerat, officium coguntur more Canonicorum facere* Canonicorum, divinum tamen officium in vigiliis sancti Paschæ et Pentecostes, mutare noluit. Illo autem ad æthereas sedes evecto, ejus discipuli: Quia monachi, inquiunt, sumus, in tam excellentibus festivitatibus duodecim Lectiones, monachorum more, non tres, usu Canonicorum exequi debemus, Quod cum ab omnibus statutum fuisset, contigit ut sequenti die sancto Paschæ, non sine nutu divino, ut creditur, nullus e tanta multitudine evigilaret, donec aurora elucesceret. Non valentes itaque duodecim Lectiones, tres more paterno, divinitus correcti, et hinc deinceps gratanter cœperunt exolvere.

5 In Abbatiali autem cura Casæ-Dei, Siguinus vir illustris

A illustris, Lugdunensi castro Escostaiaco appellato oriundus, Deo et hominibus amabilis, Duranto successit : cujus tempore locus Casæ-Dei, et religionis fama et amplissimis possessionibus, excrevit; et idem signis clarescentibus, mundo clarus apparuit.

AUCT. BERTRANDO. Siguinus 3 Abbas,

Carennacensis namque Præpositus, cum eum per terram suam transeuntem reperisset, devote eum deprecatus est, ut Carennacum *b* veniret, ibique festum Pentecostes in sequenti die futurum celebraret : vidensque Abbas Seguinus ipsius devotionem, ad locum divertit, et diem sacrum peregit ibi. Cum vero multitudo nobilium et privatorum ex circumadjacentibus locis, die festo invitante ac fama Abbatis præsentis eos attrahente, Carennacum afflueret; tyrannum quemdam contigit adesse, qui multa mala loco illi indesinenter videbatur perpetrare.

prædicit cito moriturum tyrannum,

Abbatem ideo Præpositus commonuit, ut hunc deprecando conveniret, quia ob hoc fortasse a sua malitia cessaret. Quod cum Abbas diu fecisset, Miles ille nec amore festivitatis, nec reverentia viri mirabilis, aliquid boni vel pacis promisit, sed magis minando furibundus discessit. Præposito siquidem ob hoc valde exterrito, ait Abbas Seguinus; Ne timeas, Frater, quia iste malitiæ suæ cursum terminavit, nec tibi nec tuo loco nocere poterit. Hanc autem prophetiam B summi Judicis *c* justa sententia declaravit esse verissimam : quoniam ubi tyrannus ab Abbate tumidus discessit, juxta fluvium ad aves accipitrem jactavit; quem dum insequitur, in flumen ruens, mox vita privatur. Quæ res persecutoribus loci illius non modicum incussit timorem, et habitatoribus magnam præbuit tranquillitatem.

et Petrum fore Abbatem S. Illidii :

6 Benignus idem vir Seguinus, tempore quodam cum ab oratione surgeret in monasterio S. Illidii, quod in Claromonte civitate situm est, juvenem quemdam Casæ-Dei monachum, Petrum de Ponte Bigaudi cognominatum, obvium habuit, cui illico subridens dixit : Frater, adjutorem Deum implorare debes, quoniam Abbatialem hujus loci anno proximo curam suscepturus es. Nimirum cum sine Dei adjutorio nulla creatura subsistere possit, *d* huic tamen, maxime Dei auxilium necessarium fuit : diu enim Abbatia suscepta, et imbecillitas eum corporis attrivit, et bellicus turbo Comitis Claromontensis et Canonicorum, monasterium ejus oppressit.

7 Famulantibus proinde Deo in Casæ-Dei cœnobio, latronum violentia graviter insistebat. Cumque C diutius hanc injuriam paterentur, et nullum remedium ab hac peste inveniretur, Domnus Abbas Seguinus,

furem sola excommunicatione pellit :

in die sancto Cœnæ, orarium atque baculum pastoralem afferri præcepit, surgensque ait : Quia filius iniquitatis filios Dei [vexare] non desinit, ex auctoritate Dei Patris, et Filii, et Spiritus sancti inhibemus ei, ne amplius habeat hic locum commorandi. Mox ut hæc verba complevit, Refectorarius, videntibus cunctis de Capitulo egressus, nusquam ultra comparuit. Ingens autem admiratio cum super hoc haberetur; furta ejus quæ in claustro faciebat, a complicibus suis, qui foris erant, reteguntur; sicque veridicum illud impletur; Nihil occultum, quod non reveletur. (Luc. 12, 2)

Pontius 4 Abbas :

8 Amabilis autem Deo et hominibus Abbas Seguinus, fere quindecim annis in cura pastorali Casæ-Dei peractis, *e* Pontio gubernationem ejus loci derelinquens, Avenione sepultus fuit : de cujus transitu in vita viri Dei Stephani, discipuli B. Rotberti, nonnulla edidimus.

9 Interea vero Avenionis Prior, omni cura pastorali postposita, soli Deo vacare volens, Casam-Dei nuntium misit, quatenus sibi Frater mitteretur, qui idoneus ad totius loci gubernaculum haberetur. Juvenis itaque ei bonæ indolis missus, et in omnibus ei subjectus, hæc ab eo audivit : Ad hoc, Frater, ad nos directus es, quatenus hujus domus dispensationem suscipias, mihique solummodo necessaria præbeas. D Ad hoc juvenis : Nullatenus, inquit, Pater, hoc fieri potest, ut ego vobis imperem, vel quoad vixeritis super vos habeam Prioratum.

sub eo Diaconus pius, a morte apparet ;

Cum hoc igitur alter non pateretur, in hoc conveniunt, ut quod religiosus monachus Cluniacensis, qui in vicino habitabat, eis laudaret, hoc uterque impleret : ab eo tandem acceperunt, ut omnium [interiorum] senior exteriorumque juvenis procurationem provideret. Quod et factum est. Senem proinde juvenis rogavit, quatenus Casam Dei se ire permitteret, et Cœnam Dominicam ibidem celebraret. Peracta itaque ab eo apud Casam-Dei, sicut optaverat, Cœna Dominica; insequenti die Dominicæ Passionis febre correptus, in domum infirmorum est adductus. Ingravescente autem morbo inunctus, Sacramentisque munitus, spiritum Deo reddidit, et in Sabbato sancto sepultus fuit. In sequenti vero die sancto Paschali, cum quidam mansionarius ostium Ecclesiæ aperiret, ad cognoscendum an lux diei illucesceret, ut tunc Hymnus, Aurora lucis, ut mos est, inciperetur; ecce juvenis defunctus, more Diaconi albis vestibus indutus, qui in hesterno Sabbato fuerat sepultus, præsentialiter ante oculos ejus adstitit, eique dixit : Resurrexit Dominus. Ad hæc tremefactus, spiritu E recuperato, interrogavit eum qualiter se haberet, et quomodo huc venisset. Respondit, Regina cœlorum, cum sanctis Apostolis ac Virtutibus Angelicis, divina Officia hic hodie est celebratura : ad hoc, inquam, mandatus sum venire, et diaconatum meum implere. Audiens hæc æditus Priorem adduxit, qui et supradicta ab eodem qui vivus apparebat, audivit. Quo facto ab eis discessit, omnibus super hoc admirantibus. Quorumdam equidem Fratrum voluntas fuit, [requirere] an corpus in sepulchro posset inveniri, quod ante oculos eorum tam manifeste visum est haberi : quod Domnus Abbas Pontius, ut magnæ discretionis et religionis increpuit fieri, ne præsumptio aliqua notari posset.

Pontio facto Episcopo Aniciensi,

Propriæ postinde dispositionem Abbatiæ, per annos septem procuratam, Aymerico derelinquens, ad *f* Aniciensem Cathedram sublimatus est.

succedit Aymericus.

10 Aymericus dehinc in cura Pastorali septem annis decursis, Sedem Abbatialem Stephano substituens, *g* Arvernensis Ecclesiæ apicem regendum suscepit. F

Sub Stephano 6 Abbate.

11 Per idem tempus cum quidam Frater magnæ simplicitatis ac puritatis, cognomine Bertrandus Baptista, ideo sic vocitatus, quia infantem adhuc puer ad succurrendum gratiæ baptismatis tradidit apud *h* S. Privatum, ingentem pateretur anxietatem; quia Presbyter Corpus Domini desuper altare perdiderat, nec quid de eo factum esset rationem reddere poterat;

Corpus Domini amissum in digitis simplicis Fratris invenitur :

ipse ante sanctum altare flexis genibus fusisque lacrymis cum omni contritione Deum exorans, junctis palmis in summitate digitorum suorum, quod est mirabile dictu, Corpus Dominicum affuisse inspexit. Qui cum præ gaudio voce magna exclamasset, et Presbyter qui perdiderat accurrisset et agnosceret; quanto gaudio, quanta exultatione cum omnibus qui aderant tripudiavit, magis intimatur silentio, quam possit exolvi eloquio.

et aranea in calice innoxie sumitur.

12 Aliud quoque de hoc Fratre Bertrando satis stupendum refertur, quod dum die quodam Missam celebrasset, in calicem Dominici sanguinis vermis araneus cecidit. Quo viso quid consilii acciperet, quo se verteret, quid ageret nesciens; simul omnia ebibit, et nil triste Deo operante passus inde sensit. Post vero non multis diebus evolutis, cum sanguine minueretur, simul cum cruore, videntibus qui aderant, aranea de brachio egreditur, et quia hic Christum

A stum diligendo verbis ejus credidit, si mortiferum bibit, non ei nocere potuit. Marc. 16, 18

13 Juvenis quidam, Petrus nomine, Arvernus genere, crus ac pedem igneo morbo ardente amisit, os vero cruris manu ferens, *i* subpediendo baculis Casæ-Dei venit. ibique eum vir religiosus Geraldus eleemosynarius per dies multos detinuit, osse cruris in quodam foramine locato. Audiens proinde pauper ille crebra miracula fieri in loco, qui S. *k* Maria de mari appellatur, ab urbe Arelatensi non longe sito, osse cruris accepto, illuc devenit : et Petrus quidam miles Vivariensis *l* castri, nomine Wlgarius, ei hospitium præbuit. Nonnullis tandem diebus evolutis, evenit quadam nocte, ut miles quasdam personas circa lectum pauperis audiret colloquentes, et dixit : Quare, inquiens, non dormitis (clientelam suam esse arbitrans) et pauperem inquietatis? Nos inquiunt ei, Domine, neque loquimur, neque loquentes audivimus. Rursum dormivit, et iterum evigilans, sicut prius audivit, et advocans pauperem dixit : Qui tecum loquuntur, Petre? Domine, ait, beata Dei Genitrix, et S. *m* Hippolytus Martyr crus et pedem mihi componunt et restituunt. Hoc autem miles vanum ac fabulosum æstimans, Dormi, inquit, Petre, dormi. B Et ille, Domine ait, venite et videte, quia quod dico verum est. Surrexit miles ille, uxor ac familia : et crus novum cum pede, aptum et candidum, sibi reformatum, ut dixerat, quod erat mirabile dictu, inveniunt. Os vero cruris ejus, quod in foramine maceriæ locatum fuerat nusquam repererunt. Procedentes itaque omnes qui aderant, istud admirandum opus et simile retro actis seculis *n* vix aut numquam auditum, osculari, et laudare Deum cœperunt.

Crus pauperis jam pridem amissum, ope Deiparæ et S. Hippolyti restituitur,

14 In Cœnobio Casæ-Dei, cum in die Sancto Paschæ, omnes Fratres circa divinas laudes satagentes et gaudentes quidam Frater novitius videret, diligenter cœpit inquirere locum, in quo Fratres exeunt a corpore. Qui cum interrogaretur cur hoc quæreret : Cupio, inquit, dissolvi et cum Christo esse. Ostenso autem sibi loco, in eo se extendens, ut Fratres venirent, et juxta consuetudinem morientium facerent sibi, devotissime deprecatus est. Quod cum super hoc mirantes Fratres explessent, præsentibus illis, cum gaudio sine dolore, dormivit in Christo.

monachus sine morbo et dolore moritur :

15 Frater quidam Casæ-Dei, Joannes nomine, loci Arvernensis *o* Deleti Prior existens, in gravem C infirmitatem decidit. Cumque ad extrema deductus esse videretur, tres ante eum Fratres adstabant, Andreas nepos ejus, Petrus quoque Rainardi, et ergo Bertrandus qui hoc scripsi. Ille vero diu amisso famine, bis dixit *p*, Bertrandus, Bertrandus. Transacta proinde fere dimidia hora, viribusque receptis fari jussi. Interrogatus itaque, cur Bertrandum jam paulo ante nominasset, dixit, Vidi quemdam Pontificem gloriosum, qui mihi B. Nicolaus esse videbatur (illum enim totis visceribus dilexeram) et me [constituit] ante fores cujusdam templi, quod tantæ pulchritudinis, tantæ claritatis et odoris erat, quod vix ullus narrare queat, et dixit mihi : En mansionem tibi hanc a Deo acquisivi, vel si volueris in corpore vivere, poteris : ex his duobus optio tibi datur. Domine, dixi ei, habeo amicum Bertrandum, et quod mihi laudavit ille, hoc eligam. Et ille, Bene, inquit dixisti, quod tibi ipse laudaverit hoc facite. Dicito ergo, ait, mihi quid horum eligam, Quod cum audissem, fateor primum dirigui. Tandem invocans Dominum dixi : Quamvis in multis ex hoc mihi grave incommodum inferatur, nolo tamen ut pro me requies vestra differatur, sed ingredimini in locum tabernaculi Domini : qui gaudens effectus dixit, Benedictus sit Deus, quia hoc optabam, aliud timebam. Evoluto posthæc parvo tempore, lætus D exivit a corpore.

alius accepta optione vivendi aut moriendi, lætus moritur :

AUCT. BERTRANDO.

16 Presbyter quidam, Murciacensis ecclesiæ, in Sanctonico territorio sitæ, Gaufridus nomine, morbo gravi correptus in lectum decidit. Qui audiens Bernardum, S. Gemmæ Priorem, venisse ut ad se intraret, per amicos suos humiliter deprecatus est : infestus enim ei et ceteris Fratribus Casæ-Dei, ex quo in ecclesiam suam Murciacensem eum assumpserant, ultra modum extiterat. Intravit autem tamen ad eum Prior; et dixit ei Presbyter : Domine, gratias ago Deo meo et vobis, quoniam visitare me voluistis : ego enim in Deum et in vos plurima mala commisi, sed ipsi Deo et Beatæ Virgini Mariæ, Sanctoque Roberto et vobis, et in vita et in morte, me trado ad locum Prioratumque S. Gemmæ. Proinde habitu monachali suscepto, ad exitum cœpit propinquare. Quod cernentes, Te Deum *q* ac Litaniam circa eum decantare cœpimus. Post paululum ipse qui jam defunctus videbatur, manum movit, et signum fecit, ut tacerent psallentes. Quod cum minus tacerent, recuperato spiritu ait : Silete. Tunc accessi ad eum et dixi, quid est hoc? quid vultis? Et ille, Judicium, inquit, factum est, et ego salvus sum. Et E aio ad eum, et hoc quomodo? Beatus, inquit, Rotbertus de manu vestra me recepit, et ante Deum judicem constituit : sicque omni causa mea, qualiter me vobis tradideram, diligenter exposita, Judex omnium in sorte electorum perenniter adesse me sine ulla ambiguitate disposuit. Quo dicto ipse, non multo post tempore transacto, lætus vitæ præsentis terminum fecit. *r*

alius ope S. Roberti se salvum fore intelligit.

ANNOTATA.

a Durantus Episcopus *mortuus traditur anno* 1095, *ab Urbano II Papa sepultus.*

b Carennacum, *Cadurcensis agri oppidum, trans Dordoniam fluvium, paullo infra eum locum ubi ille confluentes Seram et Bavam excipit*

c *Impressum erat*, juxta sententiam.

d *Sequentia sic vitiose impressa erant :* Hinc tamen maxime tibi auxilium necessarium fuit : diu enim Abbatia suscepta, et imbecillitas eum corporis artuum; *quæ per conjecturam correximus.*

e Pontius Mauritius de Montboissier, *germanus Petri Abbatis Cluniacensis.*

f *Aniciensis seu Podiensis Episcopus, creatus dicitur anno* 1102, *in Terram-sanctam profectus etiam est.*

g Aymericus *ultra annum* 1130, *Episcopus vixit.* F

h S. Privatus *Episcopus Mimatensis colitur* 21 *Augusti. Ast is de quo supra num.* 5 S. Illidius Episcopus Claromontanus, *cujus corpus ibidem est in propria ecclesia, colitur* 7 *Julii.*

i Subpedire, *pro* Sustentare se, *dici videtur.*

k *Ad Orientale ostium Rhodani, in Camargiarum insularum una vulgo* N. Dame dor Mer : *cui in altera earumdem insularum, proxima est ecclesia* Trium Mariarum : *de qua multis actum* 9 *hujus ubi de S. Maria Cleophæ.*

l *Super occidua ejusdem Rhodani ripa, media via inter Turnonium et Avenionem*, Vivaresii *a se dicti caput* Vivarium, *vulgo* Viviers.

m S. Hippolytus M. *colitur* 13 *Augusti, magnaque per totam Galliam in veneratione habetur, ex quo corpus ejus ad monasterium S. Dionysii translatum est : unde etiam in Arvernia unus alterque vicus ab eo nominatus invenitur.*

n *At nostra ætate hujusmodi miraculum accidit anno* 1640, 29 *Martii, Cæsar-Augustæ in Hispania, et impressis vario idiomate relationibus toti Christiano orbe pervulgatum est : quo scilicet Joannes de Pelicer adolescens, absciso ante biennium crure atque sepulto, ad*

eleemosynam

AUCT. BERTRANDO.

A *eleemosynam sedere solitus ante ecclesiam Dominæ nostræ de Pilari, per somnum visus est sibi mungi ex lampade ante sacram Virginis imaginem ardente, et pridem refectum crus recipere : prout illud reipsa restitutum experrectus ipse, tum parentes, vicini ac cives omnes, ac denique ecclesiastici Judices postridie sunt admirati, miraculo subscribentes attestatione publica et solenni.*

o Deleti Prioratus *nulla nunc mentio inter beneficia, a Casa-Dei dependentia.*

p *Impressum erat* Bernardus, *et sic consequentur : cum ex sequentibus clare pateat, haud alium appellatum, quam eum qui adstabat et hæc scripsit.* D

q *Impressum erat* in Deum. *Mox etiam posui* Et aio, *ubi erat*, et ait.

r Hic finis, *subjungit Labbe :* Sed in indice qui tertiam distinctionem præcedebat, caput aliud notabatur, de Jordano Abbate. *Si alterum inveniatur MS. facile erit et hunc defectum, et alios supplere, qui nunc partim dissimulandi fuere, partim ex conjectura supplendi.*

G. H.

DE S. GUILIELMO FIRMATO,

MORITONII IN NORMANNIA.

CIRCA AN. MXC

Moritonii corpus et ecclesia jam S. Guilielmi :

Moretonium, *aliquibus* Moritolium, *antiqua Normanniæ in Episcopatu Abrincensi civitas, illustrium Comitum sede olim gloriabatur. Ex his fuit Robertus, Guilielmi Conquestoris et Regis Angliæ Frater uterinus : quo istic dominante, non procul inde, in loco Mantileio dicto, vixit et* B *mortuus est* S. Guilielmus Firmatus, *de quo hic agimus : ejusque corpus Mantileio Moretonium ex illius præcepto translatum est ad ecclesiam Collegiatam* S. Ebrulfi, *vulgo* S. Evrou; *quæ, cum ipse Guilielmus ibidem claret miraculis, cœpta est appellari* ecclesia S. Guilielmi. Ibi, (*quemadmodum inde ad nos scriptum*) in propria capella visitur sepulcrum sancti viri, quatuor columnis impositum, inter quas devotionis ergo transeunt peregrini frequentes, adversus dolores capitis eo potissimum confluentes. Et in hac quidem area pleraque sacri corporis ossa servantur : sed caput et brachium habentur seorsim in pretiosis thecis argenteis. Est autem caput integrum, sic ut in cute color etiam nunc vividus et pili cernantur non pauci : integrum quoque brachium est, nisi quod uno loco appareat ustulatum, ex ea causa quam Vitæ contextus indicat. Porro Translationis festum die Junii XXI recolitur.

mortis tempus unde colligatur.

2 *Inter miracula, ibidem ad sepulcrum S. Guilielmi Firmati facta, quod primo loco refertur, contigit in persona Balduini, Comitis Boloniensis, et Fratris Godefridi Bullonii, atque post hunc deinde creati Regis Hierosolymitani. Hic, a dicto Roberto Comite Moreto-* C *nii captus, ope S. Guilielmi liberatus est, compedibus bis ultro solutis : quod necessario factum est ante annum* MXCVI, *quo hi duo Fratres Cruce assumpta cum aliis Principibus obstrinxerunt se ad iter in Palæstinam, et ipsum paullo post susceperunt. Mortuus etiam fuit ante hunc Sanctum Michael Episcopus Abricensis, qui anno* MLXXXVII, *uti Ordericus Vitalis lib, 7 historiæ Ecclesiasticæ tradit, interfuit exequiis Guilielmi Conquestoris Regis Angliæ, Rotomagi vita functi : sed quamdiu postea hic Michael vixerit non liquet. Mortuum ergo cum censemus circa annum* MXC *aut paulo serius.*

Vita scripta ab Episc. Redonensi ante an. 1178

3 *Vitam hujus Sancti scriptam fuisse a Stephano Episcopo Redonensi, testatur Robertus de Monte, in Appendice ad Sigeberti Chronicon, ad annum* MCLXXVIII, *his verbis :* Obiit Stephanus, vir honestus et litteratus, Episcopus Redonensis. Huic accidit quædam visio mirabilis, quam ipse Episcopus cuidam monacho familiari nostro ante mortem suam manifestavit. Quædam enim persona ei apparens levi sibilo hos versus ei dixit : Desine ludere temere, nitere surgere propere, de pulvere. Ipse enim multa rhythmico carmine et prosa jucunde et ad plausus hominum scripserat, et quia miserator hominum eum in proximo moriturum sciebat, monuit eum, ut a talibus abstineret, et pœnitentiam ageret. Scripsit etiam Vitam S. Firmati Episcopi, et Vitam S. Vitalis primi Abbatis Savignei. Scripsit etiam mihi quinquaginta versus de Senectute, in quorum ultimo prædictorum versuum unam clausulam posuit : cui etiam Mater misericordiæ apparuit in obitu suo, cui semper devote servierat. *Hæc de auctore Robertus.* E

editur ex MS. Morinensi.

Extat hæc Vita bis Gallico idiomate edita circa annum MDCXII *et sequentes, in illam linguam translata a Præside La-Barre : at Latine hic damus, ex archivis Moritonensis ecclesiæ descriptam, et nobis submissam, Rotomago quidem a Frederico Floveto, Parisiis vero ab Antonio Verjus utroque Societatis Jesu Sacerdote. Aderant alteri apographo quædam notationes Domini Pavillon, Eleemosynarii Regii; quibus indicat Episcopum Stephanum, Vitæ scriptorem fuisse ex familia de Fougery, a qua dependet Silva de Savigny; cumque istic habitarit, potuisse SS. Firmati et Vitalis discipulos cognovisse : quia tamen multo junior est, multa ad S. Firmatum spectantia omisisse, nihilque dixisse de ejus familiaritate cum dicto Vitale, Roberto de Abrissellis, aliisque istius temporis viris sanctis. Miratur idem a Stephano tantum* Firmatum *appellari, qui hodie Moretonii sub nomine* Guilielmi *solum notus est. Solebat hæc Vita ad Matutinum ibidem legi, et fuit bis in Lectiones novem distributa.*

Adduntur rhythmus et Orationes.

5 *Sub finem addimus rythmum cum Orationibus, a dicto La-Barre cum Vita Gallica editum ; in quibus nusquam Episcopus appellatur ; quare et nos, sed absque præjudicio, ab ea appellatione abstinemus, in titulo hujus Commentarii.* F

VITA.

Auctore Stephano Episcopo Redonensi.

Ex MS. Moritonensis Ecclesiæ.

PROLOGUS.

Sancti nobis duces ad vitam æternam.

Paternæ pietatis in filios liberalis affectus, liberalibus filiis, ad pii patris mores imitandos, pium præbere debet effectum. In hoc autem divinæ paternitatis in nos diligens et efficax declaratur benignitas, quod in via vitæ præsentis, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis, quosdam quasi duces prævios eligit, electos erudit, eruditos nobis proponit imitandos : quos, ut mira Dei magnificentur magnalia, mirabilis Deus in Sanctis suis miraculis et virtutibus reddit mirabiles : quorum etiam mores et actus litteris assignatos memoriæ posterorum traducere ad Christi laudem, et ad Christianorum eruditionem, mos Christianæ religionis inolevit. Inter quos memorandæ vir memoriæ sanctissimus Christi Confessor Firmatus, non minimam adeptus est honorificentiam sanctitatis : cujus digna memoriæ gesta caritatis

A caritatis amore suscipiens describere, precor ut apud supernæ dignationis pietatem ipsius obtineat interventus, ut quæ dixerim, divinæ suffragationis opitulante gratia, Regi summo ad laudem, militi provecto ad honorem, nobis peccatoribus proveniant ad salutem.

CAPUT I.

S. Guilielmi initia, secessus in eremum, peregrinatio in Orientem.

Ortu Turonensis, Inclytus ergo Domini Confessor Firmatus, in urbe Turonica ex nobilibus natus nobilior, suam potius nobilitavit parentelam : qui ab ineuntis pueritiæ pri- *studiis excolitur :* mordiis, puer indolis egregiæ, liberalibus disciplinis traditus est edocendus. Jam vero in mente puerili divini fomitis elucebat scintilla : quæ deinceps in eo lumen scientiæ geminum erat accensura. Vigebat siquidem in eo clara ingenii facilitas, subtilis intelligentiæ capacitas, memoriæ firmæ tenacitas. Cum vero factus adolescens jam in virilis animi robur evaderet, quanta in eo succrevit morum elegantia *moribus piis imbuitur :* verbis nullatenus explicare sufficio. In cujus affatu B suavis jucunditas, in responsione jucunda suavitas; in cujus dictis solers modestia, in factis officiosa temperies ; cujus dictis semita rationis, cujus factis via docebatur veritatis. Erat enim satelles justitiæ rigidus, simplex prudentiæ consultus, temperantiæ mediocris librarius, fortitudinis agonista conspicuus.

a Canonicus S. Venantii creatur 3 Istarum itaque ditatus dote virtutum, in *a* ecclesia B. Venantii, Canonicorum petitione et assensu, factus est Canonicus : quibus se in commissis fidelem, in promissis veracem ,in negotiis exhibuit officiosum : minoribus condescendens, majoribus assurgens, optimis erat obediens : nulla in eo causa discordiæ, nullum litigii seminarium ; nulla in eo prorsus invidiæ tinea, ubi caritatis eximiæ regnabat *armis delectatur :* benevolentia. Evoluto deinceps temporis aliquanti curriculo, secularis militiæ negotiis implicitus, sic militiæ officium explebat, ut Canonici non dimitteret *in medicina peritus* propositum. Præter hæc autem Dei virum, in arte medicinali provectum, tanta cœlestis scientiæ perfuderat gratia, quæ sibi eum vas electionis futurum providebat, ut innumerabiles ad eum confluentes ægri, pristina salute reparata, cum gaudio remearent ad propria. Trino itaque decoratus munere, studiis litteralibus, armis militaribus, institutis perfulgebat C medicinalibus.

divitias colligit : 4 Cum autem innumeras congessisset opes, cœpit in ejus mente, diaboli suggerente versutia, aliquantula titillare cupiditas. Sed hostis maligni malitiam Dei benigna subvertit clementia : qui beato viro latentes insidiatoris occulti detegere dignatus est insidias. Quadam etenim nocte cum a Matutinis laudibus eum citius solito rei familiaris cura remeare compelleret, diabolum arcæ suæ, in qua plurima *quas diabolus suas esse indicat.* recondebatur pecunia, in simiæ similitudinem invenit assidentem. Percunctanti viro Dei, quis esset, qui suæ possessioni supersederet; Non tuam, inquit diabolus, sed meam possessionem custodio.

memor verborum Christi : 5 Animadversa igitur callidi seductoris cautela, Crucis se muniens Firmatus signaculo, et suæ reminiscens fragilitatis, ad orationis confugit auxilium : pernoxque tota nocte illa, et in principio sui accusator, qui divitias pauperum in suo recondiderat hor- *Luc. 14, 33* reo, se legisse meminit : Nisi quis renuntiavit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. *Luc. 12, 33* Et alibi : Vendite quæ possidetis, et date eleemosy- *Mat. 19, 21* nam. Et iterum : Vade, et vende quæ habes, et da pauperibus : et veni sequere me. Quæ solerti meditatione ruminans, reperto salubri consilio, quod contra voluntatem Christi congesserat, ex voluntate Christi pauperibus resignare disposuit. Jam vero D terris die reddita, vir eximiæ mansuetudinis matrem *AUCTORE STEPHANO EP. EX MS.* suam, cui filiali famulabatur obsequio (nam pater *cum matre agit :* ejus jam obierat) dulci convenit alloquio. Vides, inquit, mater, quia præterit figura hujus mundi : cui si quis innititur, velut calamus fragilis perforat manum innitentis. Deus autem ad imaginem Dei fecit hominem, ut homo quæ Dei sunt faciens, particeps fieret Deitatis. Quia ergo quamdiu sumus in hoc mundo, peregrinamur a Deo, et tempus breve est; reddamus quæ sunt Dei Deo, felici commercio pro terrenis cœlestia, pro perituris commutantes æterna : de bonis, quæ nobis divina commisit bonitas, partem quam volueris accipias; reliqua vero, pauperibus erogata, omnium detur datori bonorum : ego enim religionis habitum, tuo suscipere meditor assensu.

6 Cui mater, affectu materno, pio lacrymarum *impetrato hujus assensu,* imbre perfusa, Quid, inquit, fili mi? quid matrem tuam deserere meditaris? Quis mihi desertæ mite levamen erit? Quis mihi solamen viduitatis? Quis erit meæ baculus senectutis ? Si Regi tuo militare desideras, et me tecum militare decerne : si vitam expetis solitariam, me solam, quam nutricem ha- E buisti devotam, et nunc humilem habeto ministram ; ut quæ tibi viam vitæ corruptibilis servivit ingresso, viam vitæ cœlestis serviat ingressuro. De rebus vestris, tua, fili mi, quid utile noverit, deliberet provisio. Hæc matre locuta cum filio, gaudet filius de matris proposito, gaudet mater de filii consortio. Venditis ergo omnibus quæ possidebant, et pauperibus erogatis, quem suum dixerat diabolus thesaurum, in cœlestes thesauros manus pauperum deportaverunt. Quibus ita gestis, futuram inquirentes civitatem, egressi sunt Turonica civitate mater cum filio; et ad locum, qui vulgo septem *b* Fratres appel- *b cum ea se recipit in eremum :* latur, nutu directi divino, in solitudinis eremo quoddam contexere tugurium : ubi mater filio corporalem cibum, matri filius spirituale ministrabat edulium.

7 Cum autem a concivibus, cognationis vel potius sanctitatis gratia, sæpissime visitatus, multorum *illa vero mortua,* frequentaretur confluentia populorum, matre sua jam in pace defuncta ; quæ sola Turonensem incolendi pagum erat illi causa; natalem patriam sua viduavit præsentia. Vigilanti si quidem præmunitus cautela, a popularis aura favoris bonæ thesaurum F conscientiæ cupiebat vendicare. Dehinc Lavallum *c* usque perveniens, in silva, quæ Concisa vocatur, *c in agrum Cenomanensem secedit :* eremi solitudinem penetravit. Ibi vero in cute curanda non intentus, quia intonso crine Missam cantabat Sacerdos hispidus, a quibusdam variis affectus est contumeliis : de quibus illam, quæ discessionis ejus extitit causa, tacendam non arbitror.

8 Quidam perditæ mentis adolescentes nefarii, quamdam meretricem, suæ fautricem nequitiæ, laten- *ob meretricem submissam,* ter ad ejus conduxere tugurium : et muneribus datis impudentem illius persuaserunt audaciam, quatenus exprompta nequam mulieris exerceret acumina : quibus omni modo satageret, ut ad fornicationem committendam Dei Confessorem alliceret. Quæ jam ineunte noctis crepusculo, illis in silva reconditis, ostium Sancti pulsans, lacrymosis orabat gemitibus : Aperi, quæso, Sacerdos sanctissime? aperi cito mulieri miserrimæ? ne solam et imbellem feminam, feralis devoret immanitas, aut bestialis dilaniet ferocitas, aut saltem horror phantasticus exanimet. Suscepit eam vir pietatis perfectæ, et ei quam potuit et debuit piam hospitalitatis gratiam exhibuit : ignem succendit : panem ad vescendum contulit. Sed illa suæ non obligata nequitiæ, quas potuit viro Dei tetendit illecebras. Intellexit sanctus athleta subdoli tentatoris insidias, et mirum non ducens, mulier impudenter

A impudenter si faxit meretrix, cum diabolo consuetum inivit conflictum : et qui contra Sanctum igne pugnabat libidinis, igne superatus est materiali. Nam Sanctus torrem perustum nudo supposuit brachio : et ne carnalis concupiscentiæ noceret tentatio, durum carni suæ spontaneus intulit supplicium : cujus adustionis in futurum cicatrix, præsens prætéritæ passioni, donec vixit, extitit indicium *d*. Quod videns mulier flebilem tollit ejulatum, et ad pedes Sancti provoluta, lacrymosis gemitibus suæ flagitat veniam vesaniæ. Miserere, inquit, Sacerdos sanctissime, miserere peccatricis miserrimæ : quoniam ad te pessimo directa consilio, tuæ missa sum maculare fraudulenter innocentiam sanctitatis. Illi etiam nefarii hæc inspicientes, pœnitentia ducti sunt; et irruentes per posticum, tonsis pectoribus, crine lacero, suæ misericordiam temeritati gemitibus obsecrant et suspiriis. Sed vir mansuetudinis eximiæ, pro illorum pœnitentia Deo gratias agens, illos cum illa dimisit absolutos. Redeunt illi, et quod factum est ubique prædicare non cessant. Concurrunt populi, miro tantum compellare virum amore succensi; sed Dei servus, popularis aura nominis metuens impelli, latenter inde secessit.

AUCTORE STEPHANO EP. EX MS. brachium adurit :

eamque et qui submiserant pœnitentes dimittit.

B 9 Hic mundum sibi et mundo se crucifigens, quæ et quanta Dominus in cruce pro eo passus est frequenti recolens meditatione, loca sancta Jerusalem visitaturus, crucem suam tulit, et cœpit Dominum prosequi vestigio. Sed quia Jerusalem, expulsis Christianæ religionis hominibus, Paganis ritibus aberrantes incolæ possidebant, quorum potestas circumcirca protendebatur effræna; cum ad Cismarinam devenisset regionem, strata exiens de via, quædam viarum multis comitatus ingressus est divortia. Cum igitur aridas peragrassent desertorum solitudines; cum æstatis fervore, cum laboris sudore, cum regionis ariditate, sitim collegerunt immensam. Torrebantur introrsus viscera; et aridus arteriarum meatus vitalem intercludebat anhelitum. Discurrit circumquaque per convalles et condensa silvarum sitiens explorator, sicubi quivis exiguus scaturiret fonticulus, aut saltem aliquid humoris venosæ demisissent paludes. Nullus jugis aquæ rivulus, nulla vel glareæ desudans invenitur uligo, sed dum malo mederi quærerent, malum augmentabat quærendi curiositas remedii. Quibus humano destitutis auxilio, hæc potior sedit sententia, ut Dei viro mediante divinum implorarent subsidium. Quorum

In Palæstinam profectus,

et siti cum suis vexatus,

C compatiens miseriæ vir mansuetudinis immensæ, lacrymarum imbre perfusus, positis in terra genibus, mente cœlestibus inhianti, talem suæ compunctionis effudit querimoniam : Deus omnium Creator elementorum, cujus clementissimæ voluntati mirabiliter omnis obtemperat creatura, qui populo tuo ad terram promissionis per deserta gradienti aquam de petra produxisti; per tuam misericordiam, super hunc populum, sitis ardore confectum, admirabilem tuæ virtutis ostende potentiam, et aperi nobis venam aquæ viventis; ut hic populus siti deficiens, tua refectus alimonia, tua ubique prædicet magnalia. His peroratis sanctissimus Confessor Firmatus, tota Spiritum sanctum mente concipiens, preces suas intellexit exauditas. Impresso itaque telluri Crucis Dominicæ signaculo, baculum, quem ad sustentationem sui itineris sustulerat, arido montis affixit supercilio : ad cujus extractum fons liquoris perspicui, saporis suavissimi, gustus saluberrimi, affluenter ebulliens, convalles cœpit irrigare declives. Sicque admirantes populi undique concurrerunt, et sitis ardore nova fontis dulcedine gratanter refrigerato, lacrymis suffusi gaudentibus, Dei virtutem debitis excolunt præconiis : amplexantur Firmati pedes, et suæ vocant salutis auctorem : lætantur de præsenti salute, sed potius de tanto sibi D collato gloriantur consorte, qui et præsentem effugaret pestilentiam, et de futura faceret salute certiores.

fusis precibus,

baculo fontem elicit :

10 Contigit autem in eodem itinere, Dei virum nota regione viarum cum sociis excessisse, et quam viam teneret ignorantem longis anfractibus oberrasse. Cumque solito de more, sui consortes ad ejus, ipse ad Domini confugeret suffragium : ecce corvus quidam, quem sibi jam non longo tempore visum suo nutrierat habitaculo, gutture claro crocitans, cauda vibranti blandiens, penna volitans demissa, cœpit, quasi ductor prævius, viam deviis demonstrare. Intellexit vir Dei sibi divinum esse præsens adjutorium, et qui Eliam, in torrente Carith sedentem, ministrante paverat corvo; Firmatum, per deserta gradientem, corvo dirigebat ductore. Vescebatur autem corvus humanis dapibus; et hominum dirigens gressus, humana suggerente manu, capiebat edulium mansuetus : et ubicumque via ignorabatur, viantibus prævius semper præcedebat corvus.

in locis devius a corvo dirigitur :

11 Verumtamen tamquam in fornace probans electos Dominus, quatenus igne tribulationis decoqueretur, si qua forsitan incuria viro Dei quælibet tenuis adhæsisset macula rubiginis; eam ab inimicis E Crucis Christi permisit in partibus Hierosolymitanis teneri, ligari, fustigari, ad ultimum carcerali custodiæ mancipari : impositis etiam illius dorso gravibus aliquoties oneribus, illimatis confossus aculeis, quadrupedes incedere cogebatur. Sed Dei fortissimus athleta Firmatus, alacri vultu cuncta percurrens supplicia, patienter sustinuit : et quamvis martyrium mors non sequeretur optata, non defuit martyrii tormentum aut causa. Sed Dei benigna dispositio, quando et quomodo voluit, eum de talibus emancipavit ergastulis. Unde quia tot et tantas in carcere pro Christo passus erat angustias, hoc ei gratiæ contulit Dominus, ut deinceps in vita sua et post vitam, multi carceralibus detenti compedibus, invocato Firmati nomine, divino de ergastulis solverentur auxilio : de quibus aliqua singulatim in sequentibus referentur miracula.

gravibus torquetur suppliciis et carceribus,

ideo incarceratos postea invocatus liberavit.

ANNOTATA.

a S. Venantii ecclesia, *etiamnum Collegium decem Canonicorum habet, estque parochialis.*

b *An ab iis septem, quos Turonenses colunt 4 Novembris, sub nomine* Dormientium? *Vestigium* septem Fratrum *nullum invenio in tabula chorographica Turonensi, nisi sit* Locus Eremitarum, *vulgo* les Hermites, *intra quintam ab urbe leucam versus Boream, silvestri situ.* F

c Lavallum, *oppidum Cenomanensis agri, ad Meduanam fluvium : nec procul inde est silva versus Occidentem, dicta* Concisa *etiam nunc.*

d *Imo etiam post mortem, ut supra dictum, brachio adhuc integro.*

CAPUT II.

Reversus in Galliam Guilielmus sanctam in solitudine vitam agit, potissimum Mantilei. Miraculis et Prophetiis claret.

Adepto denique suæ peregrinationis proposito, sanctam ingressus Jerusalem, et sancta visitans loca, mens non sufficit humana disserere, quas suæ compunctionis et lætitiæ fuderit lacrymas per singula : ibique paucis perendinans diebus, *a* redire disposuit per Apostolorum limina, quorum corpora miro honore sepulta, dulci desiderio visitare cupiebat. Porro Dei providentia gressus dirigente, Britanniam usque perveniens, in pago *b* Vitreiensi aliquanto

Visitatis locis sacris rediens,

a

b

A aliquanto commoratus est tempore : ubi in parochia *c* Dordenensi, baculo suo terram aperiens, aquam de Jordanis flumine secum delatam infudit ; et invocato Christi nomine, fons inde perpetuus liquoris emanavit perspicui : qui in tanti memoriam miraculi, usque hodie ab accolis illius viculi, Fons S. Firmati nominatur. Debita igitur sibi condigna, pro novitate miraculi, reverentia ab hominibus fugiens honorari, ad locum, qui vulgo *d* Fons-Gihardi nuncupatur, solus devenit, deinde *e* Savigneum : in quibus locis duobus duo prima fundavit habitacula : nec ibi longo conversatus tempore, pervenit *f* Mantileum. Ibi autem optimum et sibi competens habitaculum reperiens, diutius immorari sibi complacuit.

fontem in Armoricis elicit : c

d

e

f

Mantilei degit .

13 Fecit ergo suæ voluntati complacens habitaculum, ubi mira præditus abstinentia, jejuniis, vigiliis, orationibus, cum diabolo mirificum inivit conflictum. Tanto siquidem virtus ejus parcimoniæ accreverat desiderio, ut multoties facto vespere solis solveret jejunia radicibus. Lectulus autem ejus pauco junci stramine stratus, quatuor truncis in quadrum connexis ambiebatur ; in cujus quadraturæ medio, sella ponebatur tripes, cui residens Firmatus nocturnos decantabat Hymnos : et cum aliquoties somno vacillaret cogente ; sella in hunc modum facta decidebat, et suum subruebat sessorem. Evigilans somno illico Firmatus, psalmis insistebat et canticis, et quantum humana permittebat fragilitas, ingravescenti repugnabat sopori. Victus denique somno, qua impetus sellæ decidentis eum dirigebat, brevem capiebat somnum : et sic numquam noctibus vestimentum, numquam cingulum, numquam detraxit calceamentum.

addictus jejuniis et vigiliis :

modico somno utitur : B

14 Illi diabolus, sanctitatis inimicus, invidens, tetra et horribili visibiliter apparens specie, noctibus multis miserabiliter eum affligebat. Sed miles fortitudinis invictæ, mirabilis athleta patientiæ, humilitatis minister benignæ, vir erat caritatis vulneratæ. Tanto siquidem ardore cor ejus Christi vulneraverat caritas, ut a die qua suum erogaverat pauperibus, quem suum mentitus erat diabolus, thesaurum ; nullum omnino reciperet denarium. Cum autem, Pontifex vel eremita factus, Missam cantaret, si quis ei argentum obtulisset vel aurum, super altare positum, omnis numismatis abhorrebat aspectum : panem vero et mel et quædam alia suscipiebat cibaria. Sed quidquid sibi vel in Missa vel in cella fuisset oblatum : si præsens esset eleemosynam petens, totum tribuebat petenti, et nihil sibi vel suis retinens. C Quid manducaret vel biberet non erat solicitus : multoties etiam se cibum non sumpsisse corporalem oblitus, vesperi cubile petebat jejunus.

a diabolo apparente affligitur :

pecuniam non aspicit :

cibos oblatos dat pauperibus

15 Quadam vero die faber quidam, Dei amore et beati Præsulis precibus, ejus fabrefaciebat habitaculum : et quia dignus erat cibo, nullum sibi faber providebat cibarium : credens se a viro tantæ caritatis sufficienter reficiendum. Jam autem diei mediante discursu, accessit Aubertus minister ejus ad ipsum. Provideat, inquit, mi Domine, caritas vestra vestro cibum operario, quoniam in vestro habitaculo, nihil cibarii vestra reliquit largitio. Providebit, fili me, respondit eremita sanctus, servis suis victualia Deus. Jam autem sole ad vesperam vergente, ecce puer quidam quatuor panes deferens, quos quædam sibi familiatrix matrona delegaverat, viro Dei præsentavit. Acceptis cum gratia panibus, astitit alimoniam petens quidam pauperculus. Cui Sacerdos sanctus quatuor illos largitus est panes, et eum de suo lætum remisit habitaculo. Aubertus itaque stomachatus, sanctum Dei increpat verbis : Operarius vir, ad undecimam horam, diei pondus portavit et æstus ; et ecce jejunus esurit, et panibus quemdam onustum emisistis extraneum, nec D saltem solam particulam vestro reservastis operario. Quid igitur faciemus illi, quia non habeo quid ponam ante illum ? Prædicare quidam soletis, quia scriptum est, Non maneat merces apud te operarii tui usque mane. Quæ ergo merces sequetur ? si faber æstu solutus, labore fatigatus, fame deficiens jejunus [dimittatur] ? Cui sanctus homo, Modicæ fidei, non deserit Deus sperantes in se, qui dicit ; Nolite soliciti esse dicentes quid manducabimus aut quid bibemus ? scit enim Pater vester quibus indigetis. Vade, pone mensam, voca operarium : si justus fueris ; non affliget fame Deus animam justi. Posita itaque mensa, cum penitus quid apponerent non haberent, ecce sonitus pulsantis auditur ad portam habitaculi. Processit Aubertus, ut solito de more suo quis esset renuntiaret Domino suo. Et ecce adolescens, vultus nitore serenus, odore fragrans æthereo, vestium candore perfulgidus, tres panes in mantili ferebat mundissimo. Admiratus ejus pulchritudinem Aubertus, ad Dominum recurrit renuntiaturus. Vade, inquit Sacerdos sanctus, et accipe quod [attulit] juvenis : ipse enim qui detulit, E jam abscessit. Egreditur minister bonus, et panes invenit tres : adolescentis autem nullum penitus invenit vestigium : et gaudens sibi panes apponit et operario. Qui primo gustu sic mera refecti sunt satietate, ut omnibus Angelicos esse panes liqueret edentibus. Beatus autem Sacerdos Dei et Pontifex Firmatus, in conclavi suo solus, ut ejus erat moris omnibus semotis epulari, cum lacrymis modicam accipiens panis particulam, Deo condignas reddidit gratias.

In penuria cibi fabro suo apponendi,

4 panes oblatos dat pauperi,

AUCTORE STEPHANO EP. EX MS.

Lev. 19, 13

Matt 6, 31

sed mensa strata alios mox accipit ab Angelo.

16 Arturus de Campellis, silvæ illius custos impositus, dulci viro Dei familiaritate jungebatur : qui sæpius visitandi gratia solus consuetus erat venire ad B. Firmatum. Contigit autem ut die quadam iter ad Sanctum accelerans Arturus, per silvæ deserta viam caperet pedes expeditus : sed quoniam æstatis calore et laboris æstuabat sudore, extractam qua induebatur tunicam baculo superposuit, et collo baculum imposuit : et ecce per silvæ latibula latenter obrepens, tunicam arripuit quidam latrunculus : et ad sui discursus latebras cursu diffugit velocissimo. Arturus autem ad sanctum Dei retrocurrens compendio, ut tunicam reciperet, parvi morulam temporis maximam putavit dispendium : hoc enim diaboli credidit obtigisse versutia, eum a viri sancti volentis retardare colloquio. Cœptum igi- F tur persequens iter, beatum invenit Firmatum, in suo legentem habitaculo. Cui Sanctus subridens, Modo ad nos, inquit, veniens amice, tunicam amisisti : sed nihil proficiet callidi seductoris fallacia, quia tibi tuum restituet vestimentum. Tuo, inquit Arturus, festinans refici colloquio, frivolum hujusmodi damnum parvipendo. Sedit Arturus, et eumdem multa loquendo detinuit sermone diem. Tunc subito latrunculus, veste nudatus propria, sinistra tunicam et dextera tenens vertibulum, ad pedes Firmati provolvitur ; Sume, inquit, Pater, sume condignum de peccatore supplicium, qui nefarium in tuum familiarem commisit latrocinium. Satis, inquit Sanctus, durum ad præsens passus es tormentum : misereatur tibi Dominus in futurum. Resigna isti suam, tu vero te tua reindue tunica. Propriis indutus vestimentis latrunculus, qualiter alienum auferens vestimentum longius habere nequiverit, et ad Sancti cellulam incoactus multoties redierit, et qualiter etiam rejecta, quam male cœperat tunica, nec sic licentiam habuerit eundi, sed solam ad Sanctum veniam veniendi, sancto Confessori confessus est. Benedixit Firmatus Dominum et utrumque dimisit ; lætum de venia latrunculum, Arturum de miraculo.

Tunicam furto ablatam,

et sicut prædixerat mox relatam,

restitui jubet Domino suo :

AUCTORE STEPHANO EP. EX MS.

ova furtiva offerri cognoscit,

A 17 Mulier quædam paupercula, viro Dei tria dedit ova, et ea ipso præsente altari superposuit. Quod videns Sanctus, dulci susurro tacite mulieris immurmurat auri : Tolle filia, quia male nobis obtulisti dona, quia nec mei nec tui juris sunt hæc ova. Credens mulier Dei virum nescire quod sciebat, De mea, inquit, paupertate, quod potui sanctitati vestræ detulit munusculum. Depone illud, Sanctus dixit; et telluri superpone. Quod cum factum fuisset, duo ex illis facti sunt ranunculi : et qui de virga, ut Pharaonis retunderetur incredulitas, serpentem fecerat; de ovis, ut redargueretur mulieris infidelitas, fecit ranunculos. Expavit mulier; et ad pedes sancti Præsulis procidens, quod commiserat confitetur. Vade, inquit Sanctus, et tuæ, quod suum est, redde vicinæ. Abiit mulier, et ova in pristinam reformata naturam reddidit ex præcepto.

et reddi jubet :

h

18 In diebus illis Grimoardus de *h* Laudevico, multis ditatus copiis, et Laudeviensi viciniæ præpositus, habebat uxorem, Delicatam nomine, inhumanitatis amarissimæ; quæ quia conjugis erat uxor clementissimi; Præsuli sancto visa est digna, ut eam arguens et obsecrans increparet. Qui ut animam ejus Christo lucrifaceret, ad domum suam B profectus est; et quo debuit honore susceptus, ad eam habuit hujusmodi sermonem : Quare filia *i* decuras transitoria? quare res quæris retinere volatiles? Auri nitor æruginat : gemmarum obtenebrescit claritas : vestium candor obducitur. Nec mirum si pereat corpori debita, cum ipsius corporis depereat pulchritudo : juventus tenera præterit, senectus succedit incurva. Tu vero, quæ pauperum miserias relevare contemnis, et surda miseros averteris aure, modo multis affluens divitiis, in vita tenuem victum *k* vendicabis. Sed lætare, quoniam sic tibi Dominus irrogabit temporalem severitatem, ne æternam juste inferat ultionem. Terretur mulier de vaticinio, sed compuncta gaudet de promisso : quæ a die illo et deinceps Dei viro tantam exhibuit caritatem, ut illi victum vellet ministrare quotidianum. Quæ deinceps sancto Sacerdoti quemdam direxit puerum, pisces ejus commendans fidei, S. Firmato cum diligentia deferendos. Qui stimulante pellacis inimici versutia, duos qui sibi meliores videbantur pisces, in trunci concavo recondidit : ceteros viro Dei detulit præsentandos. Quos cum offerens protulisset, Neque hos, inquit Firmatus, fili, neque de diaboli residuis mihi partem accipiam : tolle, tolle quæso tecum, et C istos, et quos diaboli suggerente malicia recondidisti. Videns puer, quoniam Sanctus, sancto revelante Spiritu, et factum et intentionem facti cognoverat; procidens ad pedes ejus, rem prout gesserat aperuit : et multis comitatus de trunci concavo pisces protulit reconditos.

i

feminam divitem et avaram, arguens,

k

per calamitates salvandam prædicit :

eleemosynæ partem a labore abditam detegit :

19 Sacerdos quidam, dum nocte quadam in cubili suo vigilans quiesceret, et de vita et de miraculis S. Firmati admirans cogitaret gratanter; ecce vox quædam ad eum facta est dicens : Surge et quære pisces et quæsitos sancto defer Pontifici Firmato. Surrexit Sacerdos lætissimus, et nocte tota pisces quæsivit : quæsitos invenit, et inventos emit lætus : emptos detulit lætissimus. Quos suscipiens in crastinum Pater Sanctus, risu subridens sancto, Tibi, ait gratias non refero, sed præmonitori tuo, qui hanc tibi faciendam intimavit eleemosynam. Collætantur Sacerdotes, et invicem se sancto osculantes osculo, alter alterius se commendaverunt orationibus.

aliam sibi ex Dei monitu mittendam prænoscit :

20 Quidam perditæ puer avaritiæ, audita Firmati caritate perfecta, ad Sanctum Dei profectus est eleemosynam petiturus : sed inter eundum multum, ut ejus moris erat, collegerat panem. Qui dum appropinquaret cellulæ, metuens ne aliquid habenti [nihil] daretur, saccellum panibus distentum inter D veprium densitates recondidit : dehinc stans ante Sanctum Dei, eleemosynam postulat caritatis. Vade, inquit Sanctus, vade fili, et de panibus quos recondidisti comede, et residuum egenis erogare festina : et cum egueris, eleemosynam competenter abundantes postulabis egenus. Qui videns quoniam non latuit virum Dei quod fecerat, currens attulit saccellum, et ad pedes Sancti procidens veniam postulavit.

indicat panes inter vepres reconditos.

ANNOTATA.

a *Ignosce Lector, quod contextum, nobis ex MS. transmissum, mutare ac mutilare præsumpserimus; offensionem eorum caventes, qui Vitas in hoc opere propositas subinde absque Annotationibus legunt. Textus in MS. hic erat, et quidem satis hiulcus :* Per Constantinopolim redire disposuit. Apostolorum limina, quorum corpora miro tenebantur honore sepulta, dulci desiderio visitare cupiebat. *Erat quidem Constantinopoli ecclesia Apostolorum, et in hac aliquorum corpora : sed neque alias Hierosolymam peregrinantes Constantinopoli divertebant, insolenti ac longa excursione; neque tunc credi potest id præter morem factum ab aliquo, cum totus Constantinopolitanus Patriarchatus fœdo schismate erat a Romana ecclesia divulsus. Quin potius Romam ad Apostolica limina ire voluerit Sanctus, quo eum ipsa viæ ratio, et primæ Sedis reverentia poterant ac debebant invitare? Sed tolerantiam omnem superant, quæ sequuntur, quæque hic seorsim exhibemus, ne fidem nostram in eo requirat aliquis, in quo prudentiam tenere intendimus. Res sic componitur :* E Cum autem Constantinopolim nutu pervenisset directus divino, defuncto cujusdam ecclesiæ civitatis illius Episcopo, alium subrogare cogitantes Episcopum, vicini convenerant Coepiscopi : qui triduanum indicentes jejunium, cum precibus et lacrymis a Domino suæ condignum Ecclesiæ postulant Pastorem. Et cum, electionis die præfixo, in eadem consedissent ecclesia; et Dei solum expectantes indicium, nullum penitus eligere præsumerent; ecce Firmatus orandi gratia prædictam subintrat ecclesiam. Tunc divina revelatione commoniti, ei manus immittunt Episcopi : et renuentem et se indignum clamitantem, sine dilatione cum laudibus et canticis ordinant Episcopum. Factus ergo Pontifex, quam vigilanti custodia super gregem suum vigilabat Pastor solicitus, non est facile dictu. F Brevi autem divulgato sanctitatis ejus præconio, maxima sibi referebatur honorificentia. Sed quia popularem semper exhorruerat famam, et coactus tanti susceperat onus honoris, et quia promptiorem ad vitæ gaudia viam, vitam judicabat solitariam, in Gallias remeare cogitabat, si qua sibi competens obtigisset occasio. Cum igitur dies quidam immineret solennis, suæ convenerunt ad eum optimates Ecclesiæ : Pater, inquiunt, Firmate : die crastina nobis est sequenda processio; et cum ante palatium Principis, cujus ex eleemosyna nostra pendet ecclesia, transibimus; inibi facienda statio in nostri reverentiam Principis et honorem. Hæc stationis superstitio de more solito, hoc hujus diei redeunte solennio, a nobis semper exigitur ex debito; quod tibi monstrare curamus, ut consuetudini nostræ consentiens, Principem nostrum non præsumas offendere, Nequaquam, inquit, Firmatus, filii, nequaquam honorem Creatori debitum impendam creaturæ : scio enim qui dicit, Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies : dum ergo Regi placeam summo, parvipendendum judico Principi vel Regi displicere terreno. Hæc dicens eorum noluit acquiescere suadelis; et crastinam sequens processionem, dum cujusdam insanæ mentis Principis

An credibile quod Sanctus aderit CP.

ubi fingitur creatus Episcopus ?

sed cum nollet Principi indebite obsequi,

A cipis pertransiit palatium, ceteris stationem facientibus, superastans Princeps et videns ereptum sibi suæ stationis honorem, Clericis exilium, ecclesiæ subversionem, mortem minatur Episcopo. Persuadentibus postea Clericis, quatenus consentaneus consuetudini pacem reformaret cum Principe, Providete, inquit Firmatus, providete, filii quæso, vestræ Præsulem ecclesiæ : ego enim onus quod suscepi coactus, depono spontaneus : sit Dominus vobiscum, et bene disponat meas vias Deus. Hæc dicens virgam in eorum præsentia deposuit pastoralem. Existimaverunt Clerici quia stomachatus hoc faceret, et in crastinum melius putaverunt ejus posse iracundiam mitigari : sed intempestivo subseoutæ noctis silentio Firmatus, soli Deo vacare cupiens, solitarius portas civitatis clanculo solus egreditur : et corvo iterum gressus regente ; per quædam diverticula, ne quæsitus inveniretur, iter arripuit. Lucescente vero diei crastinæ diluculo, discessu Præsulis animadverso, immensum Clerici tollunt clamorem, tumultus exoritur lacrymabilis, et ad domum Episcopi multi concurrerunt tumultuarii. Turbatur civitas, plangit populus, Clerici lamentantur ; et a Deo sibi datum se suis exigentibus culpis amisisse confitentur Episcopum. Ducitur Princeps pœnitentia ; et missis circumcirca legatis, jubet quæri et inventum cum honore debito reduci Pontificem. Quidam vero Clericorum usque in Gallias iter ejus persecuti, ejus ubique cum precibus et lacrymis inquirebant sibi manifestari præsentiam. Sed Dei Confessor Firmatus, obtemperante suo Dei gratia desiderio ; dum a multis per multa quæritur a nullis voluit inveniri quærentibus.

nocturna fuga sibi consuluisse.

B

Hæccine ut credamus scripsisse Stephanum, necdum integro elapso seculo? Difficulter sane. Quisquis tamen ita scripsit, haud dubie insulsam fabellam descripsit. Necdum Latini, uti factum postea, Episcopatus Orientales tenebant, ut pro his in aliqua Græca urbe credatur Episcopus electus Sanctus : linguæ, ritus, doctrinæ discrimen Græcis eum ineptum omnimodis faciebat. Quid igitur? Si quod fundamentum fabulæ oporteat quærere (nec enim raro fit ut fundamentum subsit aliquod) dicamus per conjecturam, iter Guilielmo per Italiam, Helvetiam, Burgundiam fuisse in Britanniam Armoricam, pene rectum : tunc transeundum ei fuerit Constantia *(facile in* Constantinopolim *mutanda) ibi electus in Episcopum, audiensque ab Imperatore ejusve ministris accipiendam investituram (ex more improbato* C *quidem diu, sed tunc adhuc vigente quam maxime) per susceptionem annuli et baculi, fugam inierit necdum consecratus. Cur autem non idem suspicemur de* Constantia *urbe Episcopali et maritima Normanniæ? Sane etiam Normanniæ Duces investituræ jus arrogabant sibi : hic autem non nominatur* Imperator *sed Princeps. Est quidem tanto gravior error, quanto propior locus assignatur; si cui tamen posterior præplacet conjectura, nihil etiam hanc moramur.*

unde fabula nata videatur.

b Vitriacum, *vulgo* Vitrei *seu* Vitray, *in Episcopatu Redonensi versus Cenomanicam ditionem.*

c Dourdin, *Vitriaco versus Occidentem appellatus locus, notatur in mappis.*

d *Non notatur in tabulis* Fons-Gihardi, *sed simpliciter* Gahard, *oppidum silvis adsitum eodem in tractu.*

e Savigneium *vulgo* Savigny *in diœcesi Abrincensi in confinio Britanniæ, Normanniæ et Cenomaniæ, ubi B. Vitalis dein monasterium construxit, mortuus circa annum* 1120, *uti ad hujus Acta 7 Januarii dictum.*

f Mantileium *aliis, vulgo* Mantille, *in eodem confinio.*

g Vertibulum *videtur hic poni pro virga aut flagello.*

h Landevicus *vulgo* Landevi, *propter Erneeum,* 10 *circiter leucis Mantileio versus Occidentem distans.* D

i Decurare *velut* deamare *hic dicitur intensiori quam ipsum simplex sit significato, neque negationem sed vehementiam actus notante.*

AUCTORE STEPHANO EP. EX MS.

k *Melius forte* mendicabis.

CAPUT III.

Habitatio ad Rhodanum. Reditus Mantileium, et Obitus.

Arturus de Campellis et Willermus Espechellus vir illius viciniæ, bonitate et divitiis notissimus, quadam die sanctum convenerunt Firmatum. Pater, inquiunt, sancte, permitte nobis ut ad loci hujus decorem et habitantium utilitatem quoddam præparemus stagnulum. Futuram, inquit Sanctus, inquirentibus civitatem nullæ sunt hic ædificationes necessariæ. Mihi vero solus sufficit mei fonticuli rivulus. Existimaverunt Barones prædicti aliter viro Dei placere quam diceret : et convocatis hominibus suis, stabili cœperunt aggerem erigere cumulo. Et dum die quadam operarii cœpto insisterent operi, Aubertus Sancti minister, accepto quodam instrumento operari cœpit. Tunc unus ex operariis, cujus illud erat, arrepto cum impetu imprudenter instrumento, Aubertum in terram suo inspiciente Firmato dejecit. Doluit Sanctus hanc injuriam suo esse factam ministro ; et nocte subsecuta clanculo discessit, et per Gallias iter accelerans pervenit locum, qui dicitur Eona super Rhodanum. Ibi autem in insula quadam, quam circumcirca Rhodanus allustrabat, in rupe quadam sibi complacens invenit habitaculum ; et multo ibi conversatus tempore, magni nominis homo, veneranda senex canitie, Jerusalem iterum, lorica indutus gravi, petens, nudis pedibus abiit : pervenit : et ad locum prædictum reversus est.

Ob illatam ministro suo injuriam,

E

discedit ad Rhodanum :

22 A die autem discessionis suæ de Mantileio ; Arturus de Campellis et Willermus Espechellus in luctu et lacrymis vitam trahebant : et guerram et famem in partibus illis a discessu Firmati continuam pro ejus discessu asserebant obtigisse. Reperto igitur salubri consilio, nudipedes, laneis induti, peregre profecti sunt : et non reverti nisi reducto Pontifice sancto constituunt, tota Mantileiensi vicinia in oratione et jejunio interim perseverante. Illi duo iter agentes, cum precibus et lacrymis sancti Præsulis exposcunt sibi manifestari præsentiam. Acceptam habuit eorum devotionem Dominus, et eos ad locum quem Sanctus incolebat Firmatus, prospero duxit itinere. Cum autem secus ripam Rhodani gradientes orationibus insisterent ; ecce quidam piscator, qui a Deo missus, parvam advertebat ripæ phaselum ; quem percunctantes peregrini de B. Firmato, ab eo de loco ejus mansionis edocti, ad locum ab eo sunt delati. Qui cellulam ingressi, et desideratum videntes virum, tanto repleti sunt gaudio, ut in terram procidentes, et illius provoluti pedibus, in extasi diutius tenerentur : et cum deinceps mentis intentio vocis haberet iter, talem habuerunt querimoniam : Quare, Pater optime, filios tuos, quos affectu consolabaris paterno, tua dimisisti desolatos absentia? Quare gentem quam tuo nutriebas adjutorio, tuo discessu projecisti, guerræ, fami, morti et exilio? Vide, quæsumus Pater, tuorum afflictionem filiorum, et ut solitum eis impendas solatium redire festina. Vivit Dominus, quoniam aut hic mœsti moriemur, aut de tuo certi reditu læti redibimus. Non potuit lacrymas retinere vir mansuetudinis eximiæ ; et eos manibus erectos elevavit ad oscula : Desinite, inquit, filii, desinite vos vestris incendere meque querelis : voluntatis fuit divinæ meus a vobis discessus : ejusdem erit voluntatis ad vos regressus. Revertimini, et hortulum meum plantate

diu a suis quæsitus,

F

F

invenitur.

et post multas preces,

A plantato : et die præfixa, qua ad eos reverti deberet læti repatriare cœperunt peregrini : qui regressi prædixerunt ubique S. Firmati adventum. Et ecce hora diei præfixa per silvam Mantilei solus se agebat Firmatus. Concurrit gaudens populus et Patrem sanctum filiali susceperunt obsequio; lætantur de recepto Pastore et de propulsa sterilitate gloriantur.

AUCTORE STEPHANO FF. EX MS. Montilcum redit :

23 Contigit autem, ut quædam civis Turonica, beato viro cognatione propinqua, filium haberet unicum, carceralibus vinculis mancipatum : quæ ad Dei virum nocte dieque festinans, iter acceleravit mater miseranda, filium suum precibus Firmati sibi postulans reddi, non incredula. Quæ cum ad portam pulsaret habitaculi, processit minister, et quamdam suam renuntiavit advenisse cognatam. Vade, inquit Sanctus, et dic ei : Hoc dicit Firmatus, Vade secura : quia solutum et quietum recipies filium : ipsa enim non videbit faciem meam. Processit minister : et quod jussus erat retulit. Abscessit mulier : quia Sanctum non viderat tristis, sed læta de promissa. Et cum Turonum propinquaret, ecce catenas et compedes deferens ei suus occurrit filius, et se precibus Sancti confitetur evasisse pericula.

incarceratum, a matre rogatus liberat absens:

B

24 In tempore illo Delicata de Landevico, jam in pace defuncto conjuge suo Grimoardo, juxta Sancti vaticinium ad magnam devenerat inopiam : quæ amici sui cognito regressu, gratulabunda cucurrit ad eum festine, et de præsenti anxietate et de futura colloquens beatitudine, multum lacrymas fudit per singula. Cui Sanctus verbum exhortationis faciens, eam ad cœlestes invitavit delicias. Quæ remeare disponens, Estne, inquit, Pater aliquid, quod tibi tuam velles deferre ancillam? et quod de manu mea caperes edulium? Mel, inquit Sanctus, cum redieris affer. Abivit Delicata, et circum pagos et compita mel quæritans, non invenit. Tandem quosdam venales favos quidam sibi non notus produxit agricola : quæ quid aliud daret cum non haberet; vaccam, quam ad suæ sustentamentum vitæ solam possidebat, pro melle mellis vendidit venditori: quod in vase ponens mundissimo, ad Dei virum gressu venit citissimo. Suscipiens vero Firmatus mel cum gratia, dixit : Pro melle, filia, vaccam vendidisti : det tibi Deus pro melle isto, mellifluam cœlestis vitæ dulcedinem. Quantum, inquit illa, Pater jucundum habeo gaudium, si de manu mea capias edulium. Et ecce quidam leprosus astitit, alimoniam

a Delicata jam paupere invisitur : mel sibi offerri petit : acceptum dat leproso.

C petens : cui vir perfectæ caritatis totum mel cum gaudio dedit. Hoc ægre ferens Delicata, Quare, inquit, Pater vel minimam tibi non retinuisti particulam? Ego, inquit Sanctus mellitam mentis tuæ quæsivi caritatem, qua refectus tuo leprosum melle volui reficere. Revertenti postea Delicatæ mellis occurrit venditor. Peccavit, inquit, pro melle modico vaccam suscipiens : sed fac quæso me tuæ participem eleemosynæ, et tuam suscipe juvencam. Sic igitur factum est, ut quatuor illis mel illud proficeret, quod Delicata et rusticus suæ caritatis indicium, Firmatus eleemosynæ suavium, et leprosus habuit satietatis edulium.

25 Tantæ autem vir erat mansuetudinis Firmatus, ut aves, hominum fugientes aspectum, illius suggerente manu caperent cibum, et sub veste illius latitantes frigus temperarent hiemale. Cum autem stagnuli supersederet ripæ, et panem aspergeret imminutum ; currebat ad eum piscium multitudo, qui manu hominis delicati ab aquis educebantur immoti : sed eos deinceps illæsus sanctus remittebat gurgiti. Quadam vero die accurrens Aubertus ad S. Firmatum, Pater, inquit, sancte, setiger immanis, adunco dente fodiens hortulos, caules evellicat explantatos. Venit Sanctus ad setigerum : et ejus apprehensa molliter auricula, mansuetum reclusit in cellula : et comminans ei jejunium, nocte illa tenuit inclusum, et mane facto dimisit abire, ne amplius hortulos suos foderet comminatus. Similiter et capreolos et lepores ad se compellebat venire ; et eos molli percutiens ictu, ingressum sui interdicebat hortuli. Ceterorum vero perhorrescens ingressus oppidorum, orandi gratia sæpius veniebat Moretonium. Volens denique Dominus jam emeritum remunerare militem, et labore incessanter confectum gravi, requie perenniter reficere cœlesti; ei suæ dissolutionis diem intimavit : quem suis confessus ministris, etiam multa prædixit spiritu prophetico. Et discedens in lectulum, alacri mente, vultu sereno, voce dulci, fratribus vale dicto, octavo Kalendas Maji migravit ad Dominum, cui est honor et gloria in secula seculorum, Amen.

habet sibi familiares aves pisces, D *animalia : moritur 24 Apr lis.*

CAPUT IV.

Historia translationis et miraculorum.

Duo ex Canonicis S. Ebrulfi, Jocellinus et Hubertus, audito B. Firmati transitu, de Goronnio *a* venientes, ut ejus interessent exequiis iter accelerabant : et cum impetuoso festinarent cursu, Jocellinus suam, qua suus sternebatur equus, amisit *b* sudariam. Qui ut cœptum expleret iter, bonæ voluntatis Canonicus, frivolum reputavit hujusce damnum. Et cum S. Firmato condignum funeris obsequium exhibuisset; suam repente sub pedibus suis invenit sudariam : et lætus de miraculo, quod factum fuerat signum astanti revelavit populo.

a E *In exequiis res amissa invenitur. b*

27 Undecima vero die populus *c* Donifrontensis in partibus suis et *d* Meduanensis exercitus in suis, convenerant ut cum violentia S. Firmati corpus ad sua raperent castella. Sed B. Ebrulfi Moretoniensis dignior electa est ecclesia, quam juxta sancti viri vaticinium ejus devotaret sepultura. Ex præcepto namque *e* Roberti Comitis Moretoniensis, Clerus collectus cum innumerabili populo, post undecimum obitus sui diem, venerandum corpus extraxerunt de trunco ; et cum laudibus et hymnis detulerunt Moretonium. Donifrontenses vero et Meduanenses pervenientes Mantileum, vacuum repererunt truncum, et iter eorum persequentes incassum lacrymosi redierunt. Cum autem de suæ condigno sepulturæ disceptaretur vasculo : Est inquiunt *f* Mesoncellis sarcophagus, quem nulla vis hominum movere potuit, in eo Michaelem *g* Episcopum Abrincensem tumulare volentium. Deinde vero cum Gillebertus Vicecomes obiisset; et ejus corpus in eo vellent reponere sarcophago; etiam tunc mansit immotus, forsan divina providentia, illum Sancto reservarat Firmato.

c d e Corpus Moretonium defertur : f F *g In sarcophago divinitus ipsi servato.*

28 Abeuntes igitur homines quatuor sine labore, levaverunt in rhedam sarcophagum, et ductu facili devexerunt Moretonium. Et cum in quo ecclesiæ loco poni deberet [inquireretur,] astiterunt qui dicerent S. Firmatum, cum in ecclesiam illam ingressurus ad Sancta Sanctorum, manus ablueret, dixisse, locum illum ad quem defluebat aqua de manibus Sacerdotis, condignum fore sepulturæ Clericorum. Posito igitur ibi sarcophago et in eo Sancti corpore reposito, tanta populos astantes suavissimi perfudit odoris fragrantia, quamvis post mortem ejus dies agebatur tridecima, ut jam appareret sancti Confessoris gloria. Deinceps vero, ad ejus sepulcrum ipsius patrocinio surdis auditus, cæcis visus, claudis agilitas, obsessis a dæmonibus curatio : infirmis sanitas, leprosis adhibita est mundatio. Multi etiam invocato illius nomine, Dei auxilio, de carceribus et vinculis solvuntur emancipati.

claret miraculis,

29 In diebus illis Baldoinus, vir magni nominis, moribus

A moribus et armis præclarus, Boloniæ Comes, erat præsens, Jerusalem Rex futurus : qui tentus a nobilissimo Comite Moretoniensi Roberto, compedibus et catenis vinctus carcerali reclusus est ergastulo *h*. Qui B. Firmati precibus assiduis implorans auxilium cura confectus vigili, tenui membra dedit in somno. Et ecce vir quidam aspectu roseo decorus, canitie veneranda reverendus, voce mellica dulcifluus, ei tale visus est dedisse consilium. Die crastina, Frater, in ecclesia S. Ebrulfi, pro anima Firmati et pro cunctis fidelium animabus Missam celebrare faciens, Deum tuis precibus invenies propitium. Accepta igitur in crastino ecclesiam subintrandi licentia, Baldoinus Comes Missam, ut admonitus fuerat, juxta sepulcrum B. Firmati precatus est : et ecce qua hora sacra repræsentatur fractio, fracti de compedibus claviculi longe cum sonitu resilierunt. Lætatus est Clerus de miraculo, et Comiti Roberto visionis somnum et fractionis retulit miraculum : Si est, inquit Comes Robertus, hæc divinæ fractio virtutis, quæ semel confregit, iterum confringere poterit : nolo enim tantam viri tanti redemptionem fallaci disperdere præludio. Afferantur graviores et nexus

Balduini Comitis captivi, h

compedes semel,

iterumque solvuntur,

B strictioris compedes : et redeat Baldoinus Comes ad carcerem, ut promisit. Lacrymante igitur Cleri et plebis multitudine egressus ecclesiam Baldoinus, gravissimis astrictus est compedibus. Nocte igitur insecuta ei vir idem eadem insinuans visus est astitisse ; et die crastina, eodem in loco, eadem hora, rei eventum expectante Clero cum Comite et populo, omnibus videntibus, fracti sunt cum sonitu compedum nexus. Lætus Comes Robertus de miraculo Comitem Baldoinum ad propria remisit lætum, cum maxima honorificentia. Compedes autem in tanti memoriam miraculi usque hodie eadem reservantur ecclesia.

ipse liber dimittitur,

30 Quædam illis temporibus, mulier paupercula ad S. *i* Michaelem cum sociis iter accelerans, audito S. Firmati præconio, ejus visitare sepulcrum ardenti flagrabat desiderio. Quæ ut suo satisfaceret affectui, comitatu prætergresso, gressu tremulo, corde propenso, pectore properabat anhelo. Quæ cum Moretoniensem introisset ecclesiam, claviger, qui sanctum deputatus erat custodire sepulcrum, multum quæsitus nequaquam est inventus. Illa autem impatiens moræ, flexo genu, tunso pectore, corde cum manibus ad cœlum elevato, gemitibus ac suspiriis ostium tabernaculi sibi flagitat aperiri. Et

i

janua templi ultro aperitur:

C ecce, multis astantibus, sera cum claviculis et pessulo dissolvitur ; et quasi manu projiciente contorta, maceriæ, quæ stabat ex adverso, collidĭtur : aperitur per se janua, et mulier ingressa, de ingressu læta regreditur.

31 Erat in *k* Barnevilla senex quidam prædives, sed diu morbo vexatus calculeo, is cum effæta senio nulli medicorum auderet committere membra, divinam sibi precibus flagitabat adesse medicinam. Nocte igitur quadam in somnis admonitus est, quatenus S. Firmati sepulcrum adiret, ejus imbi petiturus auxilium. Qui nondum perfectæ fidei timuit credere visioni : sed secunda et tertia visione firmatus, quo visum expleret iter deliberans, obdormivit. Expergefactus denuo, calculum, suæ causam infirmitatis, juxta se sanus invenit. Mane igitur facto, negotiis omnibus posthabitis, Sancti sepulcrum adiit ; et illum Canonicis calculum, Deo gratias agens, dereliquit.

k laborans calculo liberatur :

32 Duo, de curia Moretoniensium Comitis, armigeri, orandi gratia S. Ebrulfi basilicam ingressi, per singula preces effuderunt altaria : quorum alter alteri, Veniamus, inquit, et ad S. Firmati sepulcrum, ejus rogaturi subsidium, Nequaquam, inquit alter, Firmati, plusquam cujuslibet mortuorum,

incredulus, paralysi percussus

D invocabo præsidium. Cum igitur alter objurgans illum, ante Sancti sepulcrum genu flecteret ; alter subita paralysis dissolutus ægritudine, præceps in terram provolvitur. Accurrit alius clamans, clamore motus infirmi, et infirmum ante Firmati sepulcrum deportavit. Sed Sanctus Sanctorum Deus, ostensa sui Sancti sanctitate, infirmum Firmati precibus pristinæ reddidit sanitati.

AUCTORE STEPHANO EP. EX MS.

sanatur :

33 Quidam in urbe *l* Bajocasina Diaconus, per septem annos gravi languore detentus, suis omnibus frustra medicis erogando distractis, tandem se sepulcrum S. Firmati visitaturum promisit : et ut votum compleret, præcepit sibi vehiculum præparari : et qui septem annis adhæserat lecto, brevi factus sospes momento, parentum comitatus utroque multaque parentela, Sancti sepulcrum pedes adivit.

l

affectus 7 annis lecto subito convalescit,

33 Apud *m* Cadomum, quædam cujusdam piscis *n* arista cujusdam boni patrisfamilias gutturi stabat affixa : quam sibi gravissimum inferentem supplicium diutius laboravit expellere : et cum pluribus hoc efficere nequisset diebus ; tandem ad B. Firmati confugit suffragium sibi eum efflagitans adesse propitium. Statim arista evellitur : et ille sanus sine

m

n

spina piscis gutturi inhærens evellitur

E mora devenit Moretonium, et ante Sancti sepulcrum suæ salutis gratias reddidit auctori. Quædam Matrona quamdam altari, super quod Sanctus divinum multoties celebrabat officium, candelam superposuit : quæ a nullo sufflata, lucere non destitit, nocte illa super altare combusta : mane autem facto favillam reperientes, et inusta videntes linteamina, Deo gratias Clerici reddidere.

Miraculum in candela

ANNOTATA.

a Geronnium *oppidum in Cenomannis distat Mantileio quatuor dumtaxat leucis.*

b Sudaria equina, *vulgo* la housse, *quod ephippio substrata equi corpus obtegat sudoremque excipiat : aliter in hoc significatu aut genere nusquam reperi, sed neutraliter* Sudarium *ad usum sepeliendorum cadaverum aut faciei tergendæ.*

c Donofrontium, *vulgo* Domfront, *oppidum et Vice-Comitatus in Normannia, inferiore versus Cenomanniam, quatuor leucis Mantileio distans.*

d Meduana *urbs Cenomaniæ, vulgo* Mayenne, *distat indidem leucis octo.*

e Robertus, *frater Guilielmi Conquestoris, mortuus est circa* 1104 *annum.*

F

f *Videtur esse vicus inter Moritonium et Abrincas, Abrincis propior, in tabulis minus recte scriptus, nunc* Mesvilosans *nunc* Menosane.

g *Interfuit hic Episcopus exequiis dicti Guilielmi Regis anno* 1087.

h *Id necessario contigit ante annum* 1096, *ut supra dictum.*

i *Est* S. Michaelis *ecclesia* de Periculo maris *in insula Vicina.*

k Barnevilla *agri Constantini vicus ad mare in Normannia.*

l Bajocassina, *urbs ibidem Episcopalis prope Oceanum, vulgo* Bayeux.

m Cadomum *præcipua inferioris Normanniæ urbs, vulgo* Caen *dicta.*

n Arista, *id est spina piscis, vulgo* Areste : *ob eam quam habet cum aristis triticearum spicarum similitudinem.*

RHYTHMUS SEU SEQUENTIA.

O beate Guillelme, Redemptoris miles alme,
Qui regnas in cælestibus, adesto nostris precibus.
Veris bonis jam frueris, et cum Christo collætaris,
Fac nos boni participes, quo frueris et consortes.

Tu

A Tu qui pure Deum vides, et ab eo mira potes :
Non est tibi negaturus, quod fueris petiturus.
Eia ergo preces audi, et precantes nos custodi :
Ut in terris mereamur, quod in cœlis coronemur.
Dum vivebas inferius, cogitabas superius :
Cœlestia suspiciens, et terrena despiciens.
Cumque Deum præ ceteris, sancte semper ama-[veris :]
Nihil tibi curæ fuit, quam quod illi complacuit,
Ita bona pauperibus pie dabas languentibus.
Utque Deo liberius, et servires securius.
Pervigil incumbebas, jejuniis et orabas,
Incessanter Christum Deum, multis propitians eum.
Tam devotus atque clemens eras cunctos suspiciens;
Ut exemplo commoneres, et ad pia dirigeres.
Terræ sanctæ visitasti loca sacra, et orasti,
Christum Deum, ubi prius tunc steterunt pedes ejus.
Nec putabas satis esse in eremo Deum nosse,
Nisi ubi conversatus, hunc coleres humi stratus.
Feras habes obsequentes, aves quoque famulantes :
Corvus paret, lupus cessit, et uterque morem gessit.
Mira refulget pietas tua, fides et charitas;
Dum quod agas vel facias, fit ut semper proficias,
Ægros sanas et languores, ignis restinguis ardores :
Blandus captivos liberas, cunctisque bona procuras.
Ergo pro hac veritate, qua tu polles et virtute ; D
Suppliciter deprecamur, ut a malis liberemur. Amen.

ORATIONES.

Deus, qui Beatum Guillelmum, Confessorem tuum sacro tui amoris ardore inflammasti, ut præ te vilia omnia duceret, et præter te nihil amaret aut cogitaret; tribue quæsumus, ut illius imitatione terrena valeamus despicere, et te fontem vitæ ex tota mente semper amare.

2 Deus qui potenti virtute ministeria hominum dispensas, et eorum aliquos voluisti salutis aliorum administros; fac ut nos, qui B. Guillelmi Confessoris tui memoriam agimus, illius gratia pro nobis a te postulet et impetret, quæ tu noveris saluti et incolumitati nostræ congruere.

3 Deus, qui Beatum Guillelmum Confessorem tuum innumeris decorasti miraculis, ut eum tibi gratissimum et mundo utilem demonstrares : præsta ut ejus qua nunc apud te gratia et virtute pollet et fruitur, nos quoque pro tua bonitate digneris esse participes.

XXV APRILIS.

SANCTI QUI VII KALENDAS MAJI COLUNTUR.

Sanctus Marcus, Evangelista, Episcopus Alexandrinus et Martyr.

S. Anianus, Ep. Alexandrinus.

S. Philo, S. Agathopodes,	Diaconi Antiochiæ.

S. Evodius, S. Hermogenes, S. Callista soror,	Fratres,	Martyres Syracusis in Sicilia.

S. Nobilis, seu Nubilis, S. Martia, S. Hermemphus, S. Fortunatus, S. Jocundus,	Martyres in Africa.

S. Nice, Martyr apud Græcos.

S. Publius, miles, Martyr Nicomediæ.

S. Stephanus, Episcopus Antiochenus, Martyr.

S. Mansuetus, Martyr, Argentanii in Normannia.

S. Phœbadius, seu Fœgadius, Episcopus Aginnensis in Aquitania.

S. Maccalleus, Episcopus Cruachadiæ in Hibernia.

S. Machaldus, Episcopus in Insula Mona.

S. Rusticus, Episcopus Lugdunensis in Gallia.

S. Gramatius, Episcopus Metensis ad Mosellam.

S. Macedonius, Episcopus Constantinopolitanus.

Sancti octo Anachoretæ, Martyres apud Græcos.

S. Clarentius, Episcopus Viennensis in Gallia.

S. Fidelis, Hispelli in Italia.

S Erminus, Episcopus et Abbas Lobiensis in Belgio.

S. Florebertus, Episcopus Leodiensis ad Mosam.

S. Robertus, Abbas Syracusis in Sicilia.

S. Heribaldus, Episcopus Autissiodorensis in Gallia.

S. Francha, Virgo, Abbatissa Ord. Cisterciensis, Placentiæ in Italia.

B. Philippus seu Philippinus, Ordinis Minorum, Montalcini in Tuscia.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI

Sagricius, Episcopus Trevirensis, *indicatur in scripto Carthusiæ Bruxellensis non admodum antiquo. Vitam dedimus* XIII Januarium

Adalbero I, Ecclesiæ Metensis Episcopus, *hoc die mortuus est, ut diximus inter Prætermissos* XXIV Februarii.

B. Rogerius, ex Aurelianensi Lemovicensis Episcopus, ac denique Archiepiscopus Bituricensis, *ab aliquibus mortuus creditur festo S. Marci, ex male intellecto Epitaphio, quod interpretandum esse de* prima feria mensis Martii, *anno* 1368, *in ipsas Kalendas incidentis ostendimus, ubi Vitam dedimus, quando et anniversarium ejus agi consuevit.* I Martii.

S. Droctovei, Abbatis monasterii S. Germani Parisiis, translatio *adscripta sub finem primario Martyrologio Usuardi. Ejus Vitam dedimus* X Martii.

B. Bernardus de Tironio, *dicitur ab aliquibus mortuus hoc die, ab aliis, quando Vitam dedimus,* XIV Aprilis.

S. Alexander Martyr, *indicatur in MS. Treverensi S. Martini, et apud Grevenum: in MS. Altempsiano additur palæstra* Lugdunum. *De quo egimus* XXII Apr.

S. Georgii Martyris, *memoria inscripta est duobus apographis Martyrologii Hieronymiani, eoque citato apud Notkerum et in aliis MSS. De eo egimus* XXIII Apr.

SS. Felix Presbyter, Fortunatus et Achilleus Diaconi, Martyres Sætabi in Hispania, *memorantur a Ferrario in Catalogo generali : ab aliis adscribuntur* Valentiæ in Gallia, *et referuntur, quando de ea controversia egimus,* XXIII Apr.

Corona Virgo, *memoratur a Maurolyco, ab aliis prima Martyrum Alexandrinorum statuitur* XXIV Apr.

S. Sabas, Dux militum, et LXX milites, Martyres Romæ, *memorantur in Menologio Basilii Imperatoris: ab aliis* XXIV Aprilis.

Apostolorum XII memoria Cremonæ, *celebratur apud Merulam: de singulis agimus suis diebus.*

Bonifacius, Atinensis Episcopus, *circa finem* V *seculi in Episcopio a se restaurato obiit : cujus quia obitus hodierno die notatur in Chronico Atinensi, vix distinguente publice Sanctos a non taliter cultis ; et quia ipsa diei obitualis memoria in tam antiquis indicium præbet publici cultus olim vigentis, cujus occasione ea, quæ periisset alias, memoria conservata fuerit : ideo hic proponendum censuimus. Ipsum chronicon in tomo* I *Ughelli consuli potest.*

Mares, Episcopus civitatis Dolichæ, in Euphratesia provincia, interfuit Concilio Constantinopolitano primo, laudatur libro 9, Historiæ tripartitæ cap. 3, ut vir plurimis virtutibus decoratus. *Is inscriptus est Additionibus Molani ad Usuardum in priore editione ; sed postea in aliis omissus. Interim secuti Molanum sunt Canisius in Martyrologio Germanico, et Ferrarius in Catalogo generali.*

Cunibertus, relicto Episcopatu eremi incola, *indicatur in Menologio Scotico Camerarii, cum titulo* Sancti, *citato Theatro vitæ humanæ : sed ubi fuerit Episcopus, siletur.*

Hermannus Marchio, filius Bertoldi Ducis, relictis uxore et unico filio, Cluniaci vitam Angelicam arripiens, vere monachus migravit ad Dominum, VII Kalendas Maji. *Ita Bertoldus Constantiensis ad annum* 1074. *Hunc cum titulo* Beati *retulerunt Wion, Dorganius, Menardus, Ferrarius, et Saussayus in Supplemento Martyrologii Gallicani.*

BB. Beda et Marcus Confessores, *memorantur in Martyrologio, Coloniæ et Lubecæ anno* 1590 *excuso, et adscripti sunt recentiori manu Florario Sanctorum.* At Beda et Deodatus, Confessores, *inscripti*

sunt Auctario Greveni ad Usuardum secundæ editionis. In priore editione, uti et apud Maurolycum, et in MS. Carmeli Coloniensis recensentur Beda, Marcus et Deodatus, Confessores, ac Beati in variis dicuntur. Nomen Deodati est in Kalendario scripto Carmelitarum Mechliniæ : sed die sequenti. Colitur Venerabilis Beda Anglus xxvi Maii; et alius Beda junior, monachus in territorio Rhodigino, Genuæ quiescens, x Aprilis.

At Deodatis, in Martyrologio Coloniæ et Lubecæ anni 1490 omissus, refertur in eo et alius xxiv Apr. Quibus potest adjectus esse S. Marcus, quod eorum reliquiæ aliquo in loco sint, et propter S. Marcum Evangelistam sit hic dies electus. Certiora libenter intelligemus.

S. Waldricus, alius Baldricus, urbis Laudunensis Episcopus, anno Salutis 1112, gladio per cives ejusdem urbis confossus, memoratur cum titulo Sancti et Martyris in MS. Florario. Cædem hanc describunt Guibertus lib. 3 cap. 8, Robertus de Monte in Appendice ad Sigebertum, et alii, qui ad dictum annum 1112, et vii Kalendas Maii factam tradunt. Miramur nullam ejus mentionem fieri a Saussayo in Martyrologio Gallicano. Nihil etiam de veneratione Ecclesiastica ei exhibita addunt Sammarthani et alii in Episcopis Laudunensibus.

Tarasia filia Veremundi II Regis Castellæ, Abdallæ Saracenorum Regi coacta nubere, sed intacta relicta, Ovieti in monasterio S. Pelagii mortua, cum titulo Sanctæ memoratur a Wione, Dorganio, Menardo, Bucelino, Ferrario, Arturo. Interim silent de ea Tamayus in Martyrol. Hispanico, et Ordo recitandi divinum Officium cum adjunctis Sanctis Ovetensis Ecclesiæ sæpius recusus. Proinde certiora venerationis publicæ documenta exspectamus.

Joannes, Conversus Villariensis in Brabantia, cum titulo Beati memoratur in Menologio Henriquez et Bucelini.

Benedicti XII, sanctissimi Patris depositio, Avenione, memoratur ab Henriquez, quod fuerit ex Ordine Cisterciensi ad Pontificias dignitates evocatus : Item a Menardo et Bucelino cum titulo Beati ob beneficia Ordini Benedictino præstita. A Saussayo et Chalemoto inter Pios censetur.

Petrus a Calmpthout, Canonicus Præmonstratensis Tongerloi, et Pastor in Harensi Campaniæ Brabantorum pago, ab hæreticis occisus, cum titulo Beati profertur a Chrysostomo Vander Sterre in Natalibus Sanctorum Ordinis Præmonstratensis.

Anna, Vidua, Tertiaria Ordinis Minimorum, Tolosæ cum opinione sanctitatis mortua, anno MDCX, refertur in Chronico Ordinis apud Lanovium, et cum titulo Beatæ inscripta est Gynæceo sacro Arturi du Monstier.

Balthazar a Castro-novo, videtur cultum aliquem habere, in Monte-regali Principatus Pedemontani, tabellis et votis circa corpus in sacrario Franciscanorum appensis; sed quia Arturus in Martyrologio Franciscano diem pro suo arbitrio delegit, malumus ex ipso loco certiora de ejus miraculis et cultu expectare : simili ex causa, aut quia omnino cultum non habent, licet a dicto auctore Beati nuncupentur, referendi huc veniunt.

Franciscus Orapassanus, in India Occidentali circa annum 1540 utilis operarius;

Joannes a Coria, Belvisii in territorio Placentino pie defunctus;

Angelus Saonensis, Capuccinus, Æsii in Piceno hoc die mortuus cum opinione sanctitatis, anno 1556; etc

Hieremia Clarissa, Firmi in Piceno, omnibus scriptoribus Franciscanis ignota, nisi quod fuse dicatur de ea agere Valerius de sanctis Feminis Ordinis Minorum lib. 2. cap. 28, quem non vidimus.

S. Richarius, Presbyter in pago Pontivo, profertur in MS. Bruxellensi S. Gudilæ : Vitam damus xxvi Apr.

S. Maximus, Martyr in Asia, sub Decio Imperatore, cum aliquo elogio profertur in Martyrologio Rabani. Damus Acta passionis xxx Aprilis.

Marculphus, Abbas Bajocis in Gallia, indicatur a Wione, Dorganio, Menardo, Bucelino, et Ferrario. Verum ab antiquioribus i Maji.

S. Augustinus, discipulus S. Gregorii, Episcopus in Britannia, memoratur in MS. Martyrologio Carmelitarum, item a Maurolyco, Galesinio, Canisio : ab aliis cum Martyrologio Romano xxvi Maji.

Dedicatio Ecclesiæ S. Petri, Apostolorum Principis. inscripta est MS. Græco Synaxario, quod Parisiis spectat ad collegium Claromontanum Societatis Jesu : poterit ejus ecclesia describi ad hujus diem natalem xxix Junii.

S. Stephanus Papa I, indicatur in MS. Barberiniano Colitur ii Augusti.

S. Mansueti, Episcopi Tullensis, translatio, inscripta est MS. Luxoviensi, dies ejus natalis iii Semptembris.

B. Jacobi Tarvisini ex Ord. Minorum, Magdeburgi anno 1225 defuncti, Translatio hoc die facta anno 1239, recolitur in Martyrologio Franciscano, an publicum cultum, ut Beatus habuerit, et ut talis ab una ad alteram ecclesiam sit translatus, licebit plenius examinare die, quo obiisse scribitur xx Septembris.

Obodius sive Autbodius, eremita Hibernus, patronus Wancursi prope Atrebatum, inscriptus est Martyrologio Anglicano Wilsoni, et Catalogo Ferrarii, ab aliis refertur die, quo mortuus dicitur xxi Novembris.

SS. Macaria, Ammonaria et Dionysia, memorantur in MS. Florario. In Martyrologio Romano et aliis xii Decembris

DE S. MARCO EVANGELISTA,

G. H.

EPISCOPO ALEXANDRINO ET MARTYRE,

Commentarius Prævius.

VIDE ACTA GRÆCA PAG. XLI

§ I Veneratio S. Marci apud Latinos, Græcos et Ægyptios. Acta vitæ et martyrii varia.

CIRCA AN. LXVIII.

Veneratio S. Marci 23 Septembris,

Celeberrima est memoria S. Marci Evangelistæ in omnibus Ecclesiasticis Fastis, Latinis, Græcis, Copticis, idque variis per annum diebus. Apographa quatuor Martyrologii Hieronymiani, sæpius indicata, ad diem ix Kalendas Octobris, seu xxiii Septembris, referunt natalem S. Marci Evangelistæ, in Alexandria. At vox, natalis, deest in antiquiore codice Epternacensi. Eodem die ejus memoria inserta est MSS. Martyrologiis Richenaugiensi in Suevia, et Corbeiensi in Gallia, item Augustano S. Udalrici, et Parisiensi a Labbæo nostro nobis communicato. At qua de causa ad dictum diem istis in Fastis recolatur, nobis non liquet.

2 Alii passim ad hunc xxv Martii, ejus diem natalem

et potissimum 25 Aprilis, cum elogio Bedæ,

A *lem collocant, cum Martyrologiis Richenaugiensi et Augustano jam indicatis, et Casinensi, et Altempsiano, paucis et supra relatis verbis. Beda in Genuino Martyrologio suo, a nobis ante Tomum secundum Martii excuso, hoc eum elogio exornat.* VII Kalendas Maji. Natale S. Marci Evangelistæ in Alexandria : qui constitutis et confirmatis ecclesiis per Libyam, Marmaricam, Ammoniacam, Pentapolim, Alexandriam, atque Ægyptum universam ; ad ultimum tentus est a Paganis, qui remanserant Alexandriæ. Qui videntes eum die sancto Paschæ Missas facientem, miserunt funem in collo ejus, et trahebant eum ad loca Buculi, quæ erant juxta mare sub rupibus, ubi erat ecclesia extructa : et defluebant carnes ejus in terram, ac saxa inficiebantur sanguine. Vespere autem facto, miserunt eum in carcerem : ubi circa mediam noctem primo Angelica visitatione confortatus est, deinde ipso Domino sibi apparente ad cœlestia regna vocatus. Et mane dum traheretur ad loca Buculi, gratias agens et dicens, Domine in manus tuas commendo spiritum meum, octavo Neronis anno defunctus est : et a viris religiosis Alexandriæ sepultus, in loco lapidis excisi, cum gloria. Ordinaverat autem pro se Alexandriæ Episcopum Anianum : B aliis quoque longe lateque Ecclesiis Episcopos, Presbyteros et Diaconos dederat. *Hactenus Beda, et eum secutus Rabanus. Ast Usuardus, Ado, Notkerus, Bellinus aliique posteriores inde aliqua, et nonnulla ex S. Hieronymi elogio, in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis contento, desumpserunt.*

huic Acta consentiunt in MSS Latinis reperta :

3 *Ex relatis Martyrologiis, Bedæ potissimum et Rabani, devenimus in sinceram notitiam antiquissimorum Actorum, quæ de vita et martyrio S. Marci fuerunt descripta; quod ex his elogia sua Beda, iisdem etiam verbis retentis, desumpserit; eumque probarit Rabanus, vir suo tempore etiam inter eruditiores habitus. Ea Acta infra damus ex duodecim codicibus antiquis inter se collata : videlicet ex aliquo jam nostro olim Hollandico, ex Romano Cardinalis Baronii et Neapolitano Nicolai Beatelli, ex Ultrajectino S. Martini, Cusano S. Nicolai, Ardennensi S. Huberti, Audomarensi Ecclesiæ Cathedralis, Parisiensi Cardinalis Mazarini : item ex Aquicinctino, Schenckiano, Duacensi collegii Societatis, duobus Serenissimæ Christinæ Reginæ Sueciæ signatis numero* 81 *et* 482. *Præterea extant eadem Acta, sed phrasi hinc inde mutata, in Ultrajectino, alio S. Martini, alioque Reginæ Sueciæ signato numero* 13. *Ex his duobus ultimis præfigimus, quæ de comitatu S. Petri in Italiam et Apostolatu Aquileiensi hactenus* C *ut certiora invenimus. Reperimus etiam in tribus prioribus Prologum, et quidem diversum, sed a posteris appositum : quem ideo omittimus.*

sed præponitur Apostolatus Aquileiensis,

Acta ex Latinis Græce reddita,

4 *Præfata porro Acta in linguam Græcam translata sunt, non a Simeone Metaphraste, sed seculo forsan undecimo aut duodecimo ab aliquo monacho Cryptæ Ferratæ in agro Tusculano, ab ipsa urbe Roma duodecim milliaribus distantis. Unde similes Vitas plures ad mensem Aprilem spectantes eruit Guilielmus Sirletus, quas ab hoc Latinitate donatas edidit Aloysius Lipomanus parte* 2 *tomi* 7, *Vitarum sanctorum Patrum, et ex eo Laurentius Surius. Est apud utrumque primo loco martyrium, SS. Agapes, Chronicæ et Irenes, de quo dignetur Lector legere judicium nostrum ad diem* III *Aprilis. Ex eoque discere, quam exigua fuerit interpretum et compilatorum, quorum opera codex iste Græcus coaluit, accuratio. Alia Acta, a sua prima origine Græce composita, invenimus in Codice Vaticano* 866, *et ea, quamvis minoris antiquitatis et auctoritatis sint quam Latina, ideoque non fuerit operæ pretium visum ipsa Latine reddere, Græce tamen exhibemus ad calcem hujus tomi; quia ab iis parum discrepant Menologia et Menæa Græcorum, ex quibus solum hic inserimus, quæ in Menologio Basilii Imperatoris Porphyrogeniti traduntur, et sunt ejusmodi.* D Eodem die XXV Aprilis Martyrium S. Marci Apostoli et Evangelistæ. Marcus, divinus Christi Apostolus, post ascensionem Domini nostri Jesu Christi, in tota Ægypto et Libya et Pentapoli, imperante tunc Tiberio Cæsare, verbum Christi prædicavit. Conscripsit etiam sanctum Christi Evangelium, a S. Petro Apostolorum Principe ipsi dictatum. Ordinatus vero Episcopus Alexandrinus, excitabat ornabatque Christi Ecclesias, constituens per omnes Ægypti Præfecturas Episcopos, et fidem Christianam propagans Cum autem una dierum juxta mare verbum Dei prædicaret, ab idolorum cultoribus detentus est, et funibus constrictus trahebatur adeo, ut carnes ejus saxis illisæ lacerarentur, et sanguis ejus terram irrigaret. Conjectus dein est in carcerem, ubi Dominus illi apparens addixit regnum cœlorum. Sequenti die e carcere eductus, cum per plateas traheretur, spiritum Deo reddidit. *Hæc ibi.*

AUCTORE G. H. elogium ex MS Menologio Basilii Imperat.

veneratio Constantinopoli in propria ecclesia

5 *Plura habentur in MS. Synaxario Claromontano Societatis Jesu Parisiis, et in Menæis tam excusis quam manu exaratis : in quibus omnibus sub finem ista adduntur :* Celebratur illius dies festus in religiosissimo ipsius Apostolio, seu templo ipsi dicato, quod est juxta Taurum. *De eo templo apud Georgium Codinum de Originibus Constantinopolitanis pag.* 61, *sic legitur :* E Ecclesiam S. Marci prope Taurum primo Theodosius Magnus, cum trullo ligneo, extruxit : quam postea terræ motu collapsam, reædificavit Romanus senior, cognomine Lecapenus. *Fuit hic Romanus, a genero suo Constantino Imperatore primum Cæsar tum Augustus declaratus, anno* DCCCCXIX; *et cum illo imperavit usque ad annum* DCCCCXLIV. *De ecclesia quæ eidem Evangelistæ erecta fuit Alexandriæ, deque ejus ibidem sepulcro agimus in Appendice, extracta ex Vita S. Petri Episcopi Alexandrini et Martyris, seorsum Græce et Latine a Francisco Combefis vulgata. Dein subjungimus Encomion Procopii Diaconi et Chartophylacis, jam ante quidem a Lipomano vulgatum, sed nunc denuo accuratius e Græco versum a prænobili Adolescente Joanne Francisco Albano Urbinate Canonico ecclesiæ S. Laurentii in Damaso, operam suam ad talia promptam offerre dignato, qua etiam Menologii Basiliani partem Latinam fecit. Aliud ejusdem Evangelistæ elogium a Niceta Paphlagone conscriptum legi poterit apud Franciscum Combefis tomo* 6 *Bibliothecæ Patrum Concionatoriæ, ad hunc* XXV *Aprilis editum. Utriusque meminit Leo Allatius in Diatriba de Simeonum scriptis pag.* 104 *et* 115. *Floruit autem Nicetas seculo Christi nono, at multo illi senior fuit Procopius, qui vixit cum Alexandria sub Imperatoribus Christianis suum adhuc splendorem obtineret.* F *Aliqua* commemoratio sancti Apostoli Marci juxta Taurum *inscripta est Menæis Græcorum ad* XI *diem Januarii, quæ plane jam nobis de hoc sancto Evangelista videtur accipienda. Joannes Seldenus, post librum de Synedriis veterum Hebræorum, edidit Kalendarium de festis Copticarum et Ægyptiorum, in quo annotatur Festum Marci Evangelistæ die* XXX *mensis Barmahath, et annotatur incidere in diem* XXVI *Martii ; et iterum die* XXX *mensis Barmudæ, qui est hic* XXV *Aprilis : ad quem diem etiam ejus festum celebratur in Martyrologio Arabo-Ægyptiaco, pro nobis Latine reddito a Gratia Simonio, tum Romæ collegii Maronitarum alumno.*

et Alexandriæ :

Appendix ex Vita S. Petri Alexandrini.

a Theodosio Magno constructa,

Encomium Procopii Diaconi.

Veneratio in fastis Copticis

et Arabicis.

§ II Tempus vitæ et martyrii. Evangelium scriptum ; alia illi tributa.

Martyr coronatus dicitur ab Alexandrinis an. 67,

Abrahamus Echellensis, Syrus Maronita e Libano, nobis Romæ optime notus, edidit in Chronico Orientali historiam Patriarcharum Alexandrinorum, et longum in ea S. Marci Evangelistæ et Ecclesiæ Alexandrinæ Fundatoris encomium : in quo etiam dicitur coronam consecutus

AUCTORE G. H.

consecutus martyrii, postrema Barmudæ Ægyptiorum, anno Incarnationis Dominicæ sexagesimo septimo; *cum non diu ante Romam profectus*, adfuisset martyrio duorum Apostolorum Petri et Pauli, anno a Domini nostri ad cœlos ascensione trigesimo quinto. *Quia autem Ægypti annum incipere solebant a mense Thoth, qui in ultimos dies Augusti convenit, hæc ad sequentem annum essent referenda. Huic antiquæ traditioni Ecclesiæ Alexandrinæ non multum difformis est antiqua pariter traditio Ecclesiæ Romanæ, secundum quam alibi ostendimus dictos Apostolos martyrio affectos* Nerva et Vestino Consulibus, *anno Christi* LXV, *cum post hujus Ascensionem evoluti essent anni* XXXVIII, *eique chronologiæ consentiunt, Clemens, Alexandrinus, Origenes aliique a nobis alibi indicati. Infra quoque in Actis martyrii dicitur* S. Marcus tradidisse spiritum, anno Neronis imperii quarto decimo: *ita codex noster vetustus. Mortuus est autem Nero octavo mense, dicti anni* XIV *Imperii sui: eique successit Galba Cæsar, cujus nomen in tabulis dictæ historiæ Patriarcharum Alexandrinorum apponitur, quasi ejus tempore S. Marcus obiisset. Tribuitur vero illi jam dictus annus, licet proprie tantum regnarit septem mensibus a Junio usque ad Januarium anni sequentis, et sic mortuus fuisset S. Marcus anno Christi* LXVIII. *Aliter sensit Eutychius Patriarcha Alexandrinus seculo Christi* X, *qui tam S. Petrum quam S. Marcum ad primum Neronis annum martyrio coronatos tradit. Eusebius in Chronico, ad annum* VIII *Imperii Neronis, Consulibus Celso et Gallo, scribit ista:* Πρῶτος Ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, μετὰ τὸν Ἀπόστολον καὶ Εὐαγγελιστὴν Μάρκον, Ἀνιανὸς ἔτη, κβ. Primus Episcopus Alexandriæ, post Apostolum et Evangelistam Marcum, Anianus anni XXII. *Hæc Eusebius; sed veremur ne, uti de eo diximus in Pontificibus Romanis, ita et hic fuerit hallucinatus, atque ex meris conjecturis dictos annos definiverit. Baronius in Notis ad* XXVI *Aprilis, ubi de S. Cleto Papa agit, cum magna oscitantia ab Eusebio prætermisso, censet* in his, quæ sunt Romanæ Ecclesiæ, majorem esse adhibendam fidem ejus alumnis quam ceteris. *Idem hic dicendum de traditione Ecclesiæ Alexandrinæ. De S. Aniano mox agemus, qui ab Alexandrinis præfuisse dicitur* annis *solum* octodecim; *ut videatur Eusebius huic attribuisse annos aliquot, ante S. Marco ereptos. Quia tamen Eusebium secuti sunt SS. Hieronymus, Beda et alii, malumus hæc lectori ulterius discutienda proponere, quam dictæ sententiæ mordicus adhærere.*

et adfuisse martyrio SS. Petri et Pauli,

mortuorum anno 65,

occisus ipse an. 14 Neronis,

Eutychius an. 1 Neronis, Eusebius anno 8 signant:

7 *Annos Marco in Sede Alexandrina solum septem tribuit dicta historia Patriarcharum Alexandrinorum; adeoque tempus sufficiens datur, quo et Romæ cum S. Petro vixerit, et suum Evangelium conscripserit, et Aquileiam profectus, ibidem fidem Christi primus plantarit. Annos duos cum dimidio eum Aquileiæ prædicasse tradit, ex antiquissimis Marcianæ apud Venetos ecclesiæ monumentis, Joannes Stringa, in suis de S. Marco elucubrationibus, citatus a Palladio de Olivis libr.* 5, *Rerum Foro-Juliensium pag.* 86. *De Evangelio, a S. Marco Romæ scripto, late agunt Baronius ad annum* XLV, *et passim interpretes. Ex his Cornelius a Lapide in suo Argumento in Marcum, inquirit de autographo Evangelii Aquileia Venetias delato, et ista addit:* Porro vir gravis Canonicus S. Marci Venetiis, qui ejus Reliquias in manu habuit, ideoque oculatus testis, meo rogatu hac de re curiose inquirens, hisce diebus rescripsit, autographum hoc S. Marci Græca lingua esse conscriptum, et ab Aquileia Venetias delatum fuisse anno Chriti MCCCCLXXII. *Verum in hoc anno videtur aliquod mendum; cum Ferdinandus Ughellus tomo 5 Italiæ sacræ et alii tradant*, translatum anno MCCCCXX, sub Duce Thoma Mocenico, *qui præfuit ab anno* XIII *usque ad annum* XXIII *dicti seculi decimi quinti. An hinc recte colligat Cornelius a Lapide* videri Evangelium Græce primitus a S. Marco editum *dubitamus, ob testimonium quod subjungimus Caroli IV Imperatoris, cujus iter in Italiam describunt Guilielmus et Albrigetus Cortusii in sua historia lib,* II *cap.* 1, *his verbis*: Subito de Boemia equitavit in Utinum. Fuit hoc anno MCCCLIV, Indictione VII, die XIV Octobris. Qui transiens per Sacile, Civie, Feltrum, die primo Novembris intravit Bassanum. In ejus comitiva erant Aquileiensis Patriarcha ejus frater, Jacobinus de Carrarca, Feltrinus de Gonzaga. *Hæc ibi. Erat annus regnorum Caroli IX, qui tunc Feltri die ultima mensis Octobris dedit litteras ad Arnestum Archiepiscopum et Capitulum Metropolitanæ Pragensis Ecclesiæ: quas ex autographo, in archivis Ecclesiæ Pragensis adservato, descriptas nobis misit Praga anno* MDCLIV *Theodorus Moretus, ex nostra Flandro-Belgica provincia in Bohemicam missus, ac tunc ibidem Rector Collegii Glattoviensis, quasque postea anno* MDCLXXI *cum autographo collatas, et sua manu correctas, remisit Perillustris et Reverendissimus Dominus, D. Thomas Joannes Pessina de Czechorod, sanctæ Metropolitanæ Pragensis Ecclesiæ Decanus, Archidiœceseos Officialis, et Celsissimi Principis Archiepiscopi Pragensis Vicarius in Spiritualibus Generalis: sunt autem hujusmodi.*

tradidur Aquileiæ fuisse annis 5 cum dimidio,

scripserint Evangelium Græce,

ubi Venetiis dicitur extare:

an Latine.

8 Carolus Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus, et Boemorum Rex. Principes et Devoti dilecti. Noverit vestra devotio, quod nuper ad fines Italiæ procedentes, in Ecclesia Aquilegiensi invenerimus librum Evangelii S. Marci Evangelistæ, Latinis litteris in septem quaternis, propria ejusdem sancti Evangelistæ manu conscriptum: cujus duos quaternos ultimos instantia magnarum precum obtinuimus, vobisque pro decore sanctæ Pragensis Ecclesiæ Matris nostræ per nobilem Ludovicum de Hoenlog dirigimus, prout in litteris regiis, Majestatis nostræ sigillo pendenti signatis, evidentius est expressum. Et nihilominus in signum affectionis, qua prædictum Librum, quinimo Ecclesiam Pragensem sincere complectimur, jam disposuimus pulchrum et pretiosum ex auro et margaritis pro eodem libro confici apparatum, pretii duorum millium florenorum; mensura quidem ejus asserum accepta. Ita quod dum apparatum ipsum vobis, Deo volente, in breve miserimus; aliud non restabit, nisi prædicto Libro hujusmodi apparatum applicare. Quocirca devotionem vestram attente requirimus et hortamur, volentes, quatenus cum universo Clero civitatum et suburbiorum nostrorum Pragensium, tam exemptorum quam non exemptorum locorum, eidem Libro obviam veniatis; et cum jucunditate spirituali, et gaudio suscipiatis eumdem. Et quoniam Ecclesiastica traditio statuit Evangelium a Diaconis decantari in ecclesiis, quanto majorem potestis in dicta Evangelii susceptione Diaconorum, sacris vestibus Diaconalibus indutorum, numerum congregetis. Consequenter vero concedente Domino caput S. Victoris Martyris dictæ Pragensi Ecclesiæ transmittemus. Datum Feltri die ultimo mensis Octobris, Regnorum nostrorum anno nono. *Hæc ibi cum sigillo adjuncto. De reliquo itinere Caroli Imperatoris per Lombardiam, et coronatione facta Mediolani in festo Epiphaniæ anni sequentis* MCCCLV, *accurate agunt iidem Cortesii et passim alii. Prædictus autem Pragensis Decanus in Diario Reliquiarum Metropolitanæ ecclesiæ S. Viti, nuper a se vulgato, agens de jam dicto Evangelio testatur, quod* ex ipso *ornatissimo codice*, die festo Paschæ atque iterum Ascensionis Domini, ad Missarum solennia legitur Evangelium. *Textus initium est in his verbis Capitis* XII *versu* XXI. Et secundus accepit eam et mortuus est: *et hinc ad finem usque pertexitur. Scriptura sacra additurque majoribus litteris*, Amen.

uti partem Carolus IV Imper. Aquileia Pragam misit?

9 *In MS. Martyrologio Pragensi Ecclesiæ Cathedralis, post relatum ex Usuardo encomium de S. Marco,* ista

an etiam pars corporis a Carolo IV Pragam delata?

A *ista ibidem subduntur* : Cujus corpus per piissimum Imperatorem Carolum Magnum [est depositum] in monasterio Augiæ-majoris Ordinis S. Benedicti diœcesis Basileensis, quod ipse Carolus fundavit, et conditum fuit per multa tempora. Demum veniens ibi Carolus IV Imperator, Bohemiæ Rex, ejusdem sancti Evangelistæ corporis multis precibus obtinuit magnam partem : et facta sibi tumba argentea deaurata, et capite suo cum auro et argento decorato,
NOT. 21 transtulit ad ecclesiam Pragensem, cum omni honore et solennitate. *Prælaudatus Decanus in Duvio, non tantum caput adesse asserit, sed insuper haberi* ipsum *dicit* cum mandibula et uno dente, *ut videatur integrum cranium significare.* Idem Carolus obtinuit multis precibus a Nicolao Patriarcha Aquilegiensi fratre suo duos ultimos sexternos Evangeliorum ejusdem S. Marci, quæ ipse litteris Latinis propria manu fertur scripsisse : et eumdem librum auro et argento decoratum et gemmis pretiosissimis ornatum, dedit ecclesiæ Pragensi, in quo legitur Evangelium in die Paschæ et in die Ascensionis in ecclesia Pragensi. Tumba etiam ipsius defertur solenniter in Letania majore. *Hæc ibi. Celebratur Pragæ Allatio prima Reliquiarum* II *Januarii, ad quem diem in Appendice enumeravimus dictas Reliquias, inter quas notatur* S. Marci Evangelistæ corporis pars et pars autographi ejus Evangelii. *De monasterio citato Augiæ-majoris lacui Brigantino adsito, et alio monasterio Augiæ-divitis prope Constantiam, agit Bucelinus parte* 2, *Germaniæ Sacræ, absque ulla mentione Reliquiarum S. Marci. Verum in Sacrario Benedictino una cum ejus Menologio edito ista scribit ad hanc* XXV *Aprilis :* S. Marci sacratissimum corpus asservatur religiosissime in celeberrimo monasterio Augiensi, vulgo Divite, prope Constantiam ad Rhenum. *In antiquo MS. Richenoviensi Martyrologio ad diem* IX *Aprilis, ista leguntur :* Et translatio corporum S. Marci Evangelistæ et S. Senesii Martyris in Augiam anno DCCCXXX. *Sed tum pro Carolo Magno, filius ejus Ludovicus Pius imperabat. Forsan ambo Martyres Romani sunt. Ut aliquid certius sciremus, scripsimus Constantiam ad P. Christophorum Roschman, ibidem collegii nostri Rectorem, olim nobis notum, sed nihil certi potuit de dictis Reliquiis intelligere. De corpore S. Marci Evangelistæ Venetias translato mox agemus.*

aliqua S. Marco tributa.

10 *Extat Liturgia ejusdem S. Marci, quæ dicitur ab eo pro sua diœcesi confecta : de qua consuli potest Adamus Contzen in proœmio sui Commentarii in Evan-*
C *gelium S. Marci. Quod aliqui, cum Petro de Natalibus, arbitrentur,* S. Marcum sibi pollicem amputasse, ne ad sacerdotium promoveretur, *inepta fabula est, nec refutatu digna : id tamen præstitit Petrus Halloix tomo* I, *Scriptorum Ecclesiæ Orientalis ad caput* 5 *Vitæ S. Polycarpi. Quod Henoch Eremitam montis Carmeli habuerit socium itineris et laboris, apud antiquorum neminem legimus, et ideo recentiorum scriptorum figmenta, huic Enocho inædificata, quibus inducitur, velut Carmelitici Ordinis præcipuus propagator, nec refutatione quidem digna putavimus* VIII *Aprilis, ad Vitam S. Alberti Patriarchæ Hierosolymitani.*

APOSTOLATUS AQUILEIENSIS.

Ex duplici codice MS.

a Post ascensionem Christi,

Post gloriosam Domini nostri Jesu Christi in cœlum *a* ascensionem ad Patrem, consummatis videlicet omnibus, quæ de illo in lege Moysi et Prophetis, et Psalmis sacratius scripta retinentur ; misso jam mundi principe, id est diabolo (sicut ipse Lux mundi
Joan. 12, 31 dignatus est proprio ore polliceri) foras ; ubi quoque Apostoli, altissima sancti Spiritus prudentia dispensante, per universum dispersi sunt orbem terrarum,
D secundum quod unicuique prædicationis funiculus tendebatur, divini luminis radio perlustrati, ad effugandas perfidiæ tenebras : quas nimirum tenebras antiquus hostis callida fraude, inter ipsa, ut ita dicam, nascentis mundi rudimenta, deceptis prorsus protoplastis invexit. Princeps namque Apostolorum, cœlestium scilicet clavicularius secretorum, B. Petrus, fundata apud Antiochiam Pontificalis apicis cathedra, super illam videlicet quam ipse ei inviolabile fundamentum Christus Jesus prædocuerat Petram, *b* secundo nimirum Claudii Cæsaris imperii anno, ad expugnandum Simonem Magum, Marco quoque fideli procul dubio discipulo comite ac de sacræ regenerationis lavacro dilectissimo filio, Romam felici ingressus est die ; quatenus Urbs mundi domina, caput utique omnium perfidorum, incurvata superbiæ cervice, levi ac suavi Domini edomita jugo, divinoque quantocius mucrone a collo defecto antiqui serpentis perfido capite, membrum præterea fidele fieret bonorum omnium Creatori ; et quæ magistra materque dudum fuerat omnium falsitatum, discipula filiaque nihilominus fieret modis omnibus veritatis.

Ex MSS. et fidem ab Apostolis cœptam prædicari,

cum S. Petro Romam venit S. Marcus : b

2 Cumque jam ibidem per dies aliquot demorarentur, et semen verbi Dei, sincero cordis affectu, per agrum pectoris audientium, doctrinæ disseminassent manu ; impletoque illo quod Veritas in Evangelio, semetipsum significans, priusquam cadens granum frumenti moreretur, solum esse edocuit, Si mortuum, inquit, fuerit multum fructum affert. Tantus igitur ut fas est dicere, segetum fructus post mortem hujus, quod cecidit frumenti, id est Domini nostri Jesu Christi passionem, in universum mundum multiplicatus excrevit, ut nulla unquam quantitaris mensura a quolibet mortalium poterit æstimari, sed nec antiqua utique ætas talium præconiorum quandoque experta insignia fuerit. Quotquot igitur prædestinati erant ad vitam, prædicante intra Urbis mœnia beato Apostolo Petro, frustratis scilicet versipellis Simonis, Dei virtute, magicis adinventionibus, tantæ dulcedinis sapore corda omnium sunt repleta fidelium ; quatenus et semper satiati spiritualibus abirent alimentis, et semper satiandi, refici se avidius, felici infecti fame, a fideli extorquerent dispensatore : ita ut non jam invitati ad dominicam cœnam concurrerent, sed beata importunitate devicti, ipsi se ultro quantocius inferre curarent ; quemadmodum *c* Clemens in sexto disputationis libro secundum subtilis ingenii sui ponit capacitatem. Sermo, inquit, veritatis et lucis, qui per Petrum prædicabatur, universorum mentes placido illustrabat auditu ; ita ut quotidie audientium eum nulla umquam satietas fieret. Unde neque auditio eis sola sufficiebat, sed Marcum discipulum ejus omnibus precibus exorant, uti ea quæ ille verbo prædicabat, ad perpetuam eorum commonitionem habendam, scripturæ traderet memoranda, quo domi forisque in hujuscemodi meditationibus permanerent.

et cum eo magnum fructum facit : E

Joan. 12, 24

c

F *a conversis per illum rogatus scribere Evangelium,*

3 His ita se habentibus B. Marcus Evangelista, Apostolatus officio fungens, mittitur *d* Aquileiam, ad urbem scilicet famosissimam : ad quam *e* perveniens, dum in eadem urbe, divina secum comitante gratia, aliquamdiu prædicationis studio occupatus permaneret ; magnam fidelium multitudinem ad Christi Domini cultum convertit, ibique ecclesiam religiosissima sagacitate, inviolabili soliditate fidei fundavit. *f* Evangelium quoque ibidem Domini, proprio fertur edidisse stylo : quemadmodum veterum scriptorum ad posteros transmissa evidenter monumenta declarant. Adest etiam hujus rei testis, quæ usque in hodiernum diem, ad confirmandam hujus veritatis assertionem in eadem ecclesia perseverat, ex *g* ebore utique antiquo cathedra, politis

d e Aquileiæ illud facit,

f

in Cathedra eburnea, g

compacta

A compacta tabulis: in qua quidem sedisse illum, dum Evangelicas paginas exararet, priscorum non reticuit memoria relatorum: in cujus nimirum cathedræ sedili, nullus est unquam ausus Pontificum deinceps residere; sed in magna veneratione hactenus a cunctis extat Pontificibus humiliter honorata.

EX MSS. postea in honore habita:

S. Hermagoram instituit,

4 Corona quidem martyrii apud Alexandriam, divina præscientia dispensante, alio ei servabatur in tempore tribuenda. Porro sanctissimum virum Hermagoram, civem Aquileiensem, ad tantam excellentiæ perfectionem magisterii sui imbutum arte perduxit; quatenus dignum eum fore summi Sacerdotii culmine, idque in virtute sancti Spiritus, adepturum non dubitaret: unde et socium eum itineris sui, cum Romam repeteret, idoneum asciscere rectissime judicavit: ac deinde præsentiæ beati Apostoli Petri eum præsentandum, non est arbitratus indignum: a quo nimirum sancto Apostolo, primo scilicet Pastore Ecclesiæ, idem B. Hermagoras Pontificatus virga suscepta, et summi Sacerdotii indepto officio, Aquileiensem Domino favente gubernandam suscepit Ecclesiam: in qua nimirum urbe martyrii coro-

curat a S. Petro Episcopum consecrari,

Aquileiæ martyrio consecratum.

B nam *h* adeptus, summi quoque Sacerdotis Christi membrum effectus est, cum quo sine fine æterna potitus beatitudine regnat in cœlo *i*.

ANNOTATA.

a *Passus est Christus anno ætatis* 34, *duobus Geminis Consulibus, uti alias ex antiquis Patribus et Scriptoribus probavimus, anno Æræ vulgaris* 29.

b *Imo anno* 3 *Caii Caligulæ, et* 40 *Æræ vulgaris, et aliquot annis ante expugnatum Simonem Magum.*

c *Hic est Clemens, Alexandrinus Presbyter, et Magister Origenis, qui inter alia opera, teste Hieronymo, scripsit* libros octo ὑπὸ τυπόσων, *qui hic* disputationis *dicuntur, aliis* institutionum. *Consentiunt his, quæ Eusebius tradit lib.* 2 *Historiæ Ecclesiasticæ cap.* 15.

d *Ughellus tomo* 5 *Italiæ Sacræ, asserit* Sedem Aquileiensem, *si* Romana excipiatur, originis vetustate, Patriarcharum dignitate, priscaque potentia ac claritudine, et diœcesis amplitudine, et Suffraganeorum Episcoporum multitudine longe aliis omnibus esse illustriorem; et ejus primordia ab Apostolicis usque ducta temporibus. Primus enim C Marcus Evangelista Petri Apostoli discipulus, Aquileiam, utpote primariam et celeberrimam per id tempus urbem, ab ipso Petro, quod felicitati Aquileiensi adscribi potest, in opus Evangelii missus *etc. Similia habent Palladius de Oliis lib.* 5, *Rerum Foro-Juliensium, et Thomas Archidiaconus Spalatensis in Historia Salonitarum et Spalatensium cap.* 3.

e *Andreas Dandulus Dux Venetiarum, lib.* 4 *Chronicorum cap.* 1. *asserit* locum, in quem S. Marcus primum ingressus est, Muretanam vocari; ubi ecclesia sui nominis postea constructa est, et innumeros sua prædicatione et doctrina subsequentibus signis ad Christi fidem convertit. Nam juvenem quandam Arnulphum *aliis* Athaulphum, filium Ulphi, lepræ morbo percussum in suburbanis Aquileiæ sanitati restituit. *Hoc miraculum latius deducitur in Vita S. Hermagoræ apud Mombritium et in MSS. sed nomina filii ac patris non patiuntur nos credere, quod hoc miraculum contigerit ante Gothorum aut Longobardorum tempora.*

f *Idem Dandulus:* Supplicantibus neophytis Evangelium suum transcripsit, et observandum dedit: quod usque in hodiernum diem in eadem ecclesia devotissime veneratur.

g *Palladius de Olivis lib.* 6, asserit hujus Sedis structuram ad nostra tempora pervenisse, quam ebore confectam se Gradi vidisse refert Candidus. D

h *Die* XII *Julii, cum Fortunato suo Diacono.*

i *Sequebatur Apostolatus Alexandrinus cum martyrii Actis, quæ ex MSS. aliis subjungimus.*

APOSTOLATUS ALEXANDRINUS, MARTYRIUM.

Ex XII *MSS. Latinis et Græcis.*

In Ægyptum et vicinas regiones missus,

Per idem tempus, quo dispersi erant Apostoli toto orbe terrarum, contigit beatissimum Marcum ad Ægypti regionem divina voluntate pertingere: ubi eum Evangelistam sancti Canones Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ decreverunt. Propter quod primus in tota Ægypti regione, in *a* Lybia, Marmarica, Ammoniaca et Pentapoli prædicavit Evangelium, et adventum Domini nostri et Salvatoris Jesu Christi. Erant enim cuncti, qui in his terris habitabant incircumcisi et idolis servientes, repleti immunditia, suffocata edentes, et diverticula et delubra, et simulacra domestica fabricabant; *b* execrationes etiam nefandissimæ ac maleficia omnisque contraria virtus apud eos vigebat, quam E Dominus noster Jesus Christus adventu suo disperdidit atque destruxit.

Cyrenæ miraculis patratis,

2 Cum ergo venerabilis Evangelista Marcus Cyrenen, quæ apud Pentapolim est, pervenisset; erant illic secundum genus ejusdem religionis indigenæ: his Apostolus faciens exordium divini sermonis, pariter infirmos sanabat, leprosos mundabat, spiritus multos nequissimos dæmonum, per gratiam Christi, solo sermone expellebat. Videntes hæc plurimi per eum in Dominum Jesum crediderunt; et destruentes idola sua ac lucos succidentes, baptizati sunt in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

plurimos convertit;

divino monitu navigat Alexandriam,

3 Dehinc etiam revelatum est ei per Spiritum sanctum ad *c* fanum Alexandriæ pergere, et serere bonum semen divini sermonis. Igitur beatissimus Evangelista Marcus, velut Athleta fortissimus, ad certamen prompta mente gradiebatur, valedicensque Fratribus ait: Dominus meus locutus est mihi, ut Alexandriam proficiscar. Qui prosecuti sunt eum usque ad navim, manducantes panem cum eo, et dimiserunt eum dicentes: Dominus Jesus Christus prosperum faciat iter tuum. Venerabilis autem Marcus Alexandriam die secunda pervenit: et egressus de navicula venit ad locum quemdam *d*: et mox F ut ingressus est civitatem, calceamentum ejus disruptum est. Et beatus Apostolus intelligens ait: Vere nunc iter meum expeditum est: et quemdam conspiciens, qui suere solitus est, ipsi calceamentum tradidit corrigendum. Quod cum faceret, sinistram manum fortiter *e* vulneravit, et exclamavit dicens: Unus Deus. Beatus autem Marcus audiens quod dicit unus Deus, ait infra semetipsum gaudens: Prosperum fecit Deus iter meum: et expuens in terram unxit manum viri, dicens: In nomine Jesu Christi Fili Dei, recipiat sanitatem manus tua. Et confestim sanata est manus ejus. Sutor autem vetera consuens, considerans tantam viri potentiam et efficaciam verbi ejus vitæque continentiam, dixit ei: Obsecro te homo Dei, ut venias et declines in domum servi tui, et comedas panem, quia fecisti hodie mecum misericordiam. Beatus autem Marcus lætus effectus ait: Dominus det tibi panem vitæ de cœlo. Homo autem coegit Apostolum, et introduxit eum in domum suam gaudens.

S. Aniani sutoris manum læsam sanat:

instruit,

4 Ingressus S. Marcus ait: Benedictio Domini hic: oremus Fratres. Et oraverunt omnes simul. Cumque gratularentur, ait homo: Interrogo te unde es, vel unde sermo iste tam fortis vitæ? Respondit ei

A ei Marcus, Ego servus sum Domini Jesu Christi, Filii Dei. Dixit autem homo ille: Vellem videre eum. Respondit S. Marcus: Ego tibi demonstrabo eum. Et cœpit initium facere Evangelii Jesu Christi, et ostendere quæ a Prophetis de eo fuerant prædicta. Dixit autem homo ille: Ego scripturas, quas tu dicis, numquam prorsus audivi, sed Iliada et Odyssea, quibus Ægyptiorum filii pro sapientiæ studio imbuuntur. Tunc cœpit B. Marcus Evangelizare Christum Dominum, declarans quod sapientia istiusmodi stulta est apud Deum. Credidit autem homo ille in Deum, docente B. Marco et signa atque prodigia faciente: et baptizatus est ipse totaque domus ejus et magna multitudo loci illius. Vocabatur autem homo ille Anianus.

et baptizat cum tota domo et aliis multis:

5 Cumque plurimi facti essent credentes in Domino, audierunt viri civitatis, quod Galilæus quidam ibi veniret, qui Deorum sacrificia destrueret, et prohiberet ceremonias eorum; et quærebant interficere eum, ponentes ei plurimas insidias. Beatus autem Marcus agnoscens eorum consilia, Anianum ibidem ordinavit Episcopum et tres Presbyteros, id est *f* Melium, Sabinum et *g* Cerdonem, et *h* septem Dia-
B conos, et alios undecim ad ecclesiasticum ministerium pertinentes; et *i* Pentapolim pergit: commoratusque ibidem duobus annis, confortavit Fratres, qui illic antea crediderant; et ordinans Episcopos per regiones illas et Clericos, iterum Alexandriam venit. Et reperit Fratres multiplicatos in gratia et fide Domini, ecclesiamque constructam ab eis in loco qui vocatur Buculi, id est Bubulci, juxta mare sub rupibus: et lætatus est Justus valde, positisque genibus gloriam Deo dedit.

constituta ibidem ecclesia,

degit biennio in Pentapoli:

Alexandriam redit:

lætus de successu Christianitatis,

6 Cum autem impleretur tempus ejus et Christiani multiplicarentur in fide, irridentes simulacra subsannantesque Gentiles; cognoverunt ibidem profani advenisse Sanctum, et repleti sunt livore propter miracula quæ facere eum compererant: infirmos sanabat, reddebat surdis auditum, cæcis visum condonabat. Et quærebant eum apprehendere, et non poterant invenire. Quapropter fremebant dentibus suis, et in spectaculis idolorum suorum et in festivis comessationibus suis clamabant, Magna vis hujus viri.

claret miraculis:

7 Factum est autem, ut beatissima festivitas nostra Paschalis, id est, Dominicus dies sanctus occurreret vigesimo die mensis *k* Parmuti, quod est
C VIII Kalendas Maji: quo tempore eorum Serapiaca agebatur celebritas. Hac igitur opportunitate adunati insidiatores, protinus dirigunt [ad eum capiendum]: qui repererunt eum orationis oblationem divinæ Majestati sacratissimam celebrantem. Tollentes vero eum miserunt funem in collum ejus, et trahentes dicebant: Trahamus Bubalum ad loca Buculi. Sanctus autem Marcus, cum traheretur, gratis referebat Salvatori Christo, dicens: Gratias tibi ago, Domine meus Jesu Christe, quia dignus habitus sum hæc pro nomine tuo pati. Erantque carnes ejus defluentes in terram, et *l* saxa inficiebantur sanguine ejus. Cumque vespera facta esset, miserunt eum in carcerem, usque dum percunctarentur, quali eum morte disperderent.

Missam in Paschate celebrans comprehenditur:

dire cruciatus carceri includitur:

8 Circa mediam noctem clausis ostiis et custodibus ante fores dormientibus, ecce terræmotus factus est magnus: Angelus enim Domini descendit de cœlo, qui tetigit eum, dicens: Famule Dei Marce et Princeps Propagatorum sanctissimorum per Ægyptum decretorum, ecce nomen tuum in libro Vitæ cœlestis assumptum est, et memoriale tuum non derelinquetur in seculum: socius enim factus es supernæ virtutis: nam et in cœlis spiritum tuum deducent, et æterna requies et indeficiens lux non peribit. Hanc visionem beatissimus Marcus inspiciens, manus suas ad cœlum extendens, dixit: D
Gratias ago tibi, Domine Jesu Christe, quia non me dereliquisti, sed connumerasti cum Sanctis tuis. Obsecro te, Domine Jesu Christe, suscipe in pace animam meam, et ne patiaris a tua gratia separari. Hæc cum dixisset, venit ad eum Dominus Jesus Christus in ea forma et in habitu, quo fuerat cum discipulis suis, antequam pateretur, et ait ei: Pax tibi, Marce, noster Evangelista. Et ille respondit, Domine mi Jesu Christe. Et abiit.

confortatur ab Angelo apparente

EX MSS

et Christo

9 Mane autem facto convenit multitudo civitatis: et ejicientes eum de custodia, immiserunt iterum funem in collum ejus, et trahebant eum, dicentes: Trahite Bubalum ad loca Buculi. Sanctus autem Marcus, cum traheretur, gratias agens Deo, simulque ejus piissimam exorans misericordiam, dicebat: In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum: et hæc dicens beatissimus Marcus, tradidit spiritum.

eductus e carcere,

tradit spiritum?

10 Immanis autem multitudo Gentium ignem succendentes, in loco qui vocatur Adangelos *m*, voluerunt Reliquias sanctas comburere. Tunc providentia Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi valida
E tempestas exorta est, et procella venti facta est vehemens: sol quoque subtraxit suos radios, et tonitrua fuerunt gravia, et imbres plurimi a mane usque ad vesperam, ita ut habitacula multorum corruerent, et plurimi morerentur. Tunc metuentes custodes dimiserunt sanctum corpus et fugerunt. Alii vero deridentes dixerunt, quod beatissimus Serapis noster in sua hodie festivitate hunc virum voluit invisere. Tunc religiosi venientes Justi corpus collegerunt, et detulerunt ubi orationes solitus erat Domino sine cessatione fundere.

ne corpus comburatur,

tempestas exorta impedit:

defertur in oratorium:

11 Forma autem B. Marci hujusmodi fuit. Longo naso, subducto supercilio, pulcher oculis, recalvaster, prolixa barba, velox, habitudinis optimæ, ætatis mediæ, canis aspersus, affectione continens, plenus Dei gratia. Factis igitur orationibus sepelierunt eum sicut consuetudo civitatis poscebat: et posuerunt in loculo lapidis excisi, cum gloria venerantes memoriam ejus, cum sobrietate et precibus, gratulantes quod primus verum et pretiosissimum meruit Alexandriæ thronum: positus est in parte orientali.

qua fuerit forma corporis;

sepelitur.

12 Dormivit autem beatissimus Evangelista primus Domini nostri Jesu Christi Martyr apud Ale-
xandriam Ægypti, die tricesimo, quod est apud Ro- F
manos VII Kalendas Maji: anno Neronis imperii *n* quarto decimo, regnante Domino nostro Jesu Christo, cum Deo et Patre et sancto Spiritu semper et ubique, cui est honor et gloria in secula seculorum, Amen.

ANNOTATA.

a *Hæ regiones accurate describuntur a Ptolomæo Alexandrino, lib. 4 Geographiæ cap. 4 et 5, et exhibentur in Tabula 3 Africæ. Porro infra in Vita S. Petri Episcopi Alexandrini, dicitur S. Marcus* fidei prædicationem per universam terram Ægypti ac circumvicinas conterminasque regiones annuntiasse.

b *Aliqua MSS.* Exercitationibus vero nefandissimis et omnibus maleficiis, quæ contraria virtus eos docebat, serviebant, quam Dominus noster Jesus Christus disperdet atque destruet.

c *MS. Græcum* εἰς τὴν φαρίτην Ἀλεξανδρίαν ἀπελθεῖν. *Propter* Pharum, *coloniam et oppidum adjunctum, ubi ex alta turri lumen per noctem navigantibus lucebat.*

d *Additur in MS. Græco,* καλούμενον Βεννίδιον, *pro quo Sirletus vertit* Mendion.

e *Eutychius,* Digitum suum perforavit, adeo ut multum efflueret sanguinis, nec sine dolore ingenti.

f

A EX MSS

f Melius, *aliis* Milius *et* Melianus, *tertius Episcopus Alexandrinus. Celebratur ejus memoria in Coptico Kalendario* 29 *Augusti. Verum is est Eusebio* Abilius, *de quo cum Martyrol. Rom. egimus* 22 *Februarii.*

g Cerdo quartus Episcopus Alexandrinus, *traditur* constitutus anno primo Trajani, vir continens, humilis ac mansuetus tota vita sua.

h *Eutychius :* Constituit 12 Presbyteros cum Aniana Patriarcha, qui cum eo manerent : ex quibus Patriarcham in locum mortui crearent.

i *Eutychius* Barcam urbem Pentapolis.

k Parmuti, Parmothi, *et melius* Barmudæ, *eratque hic mensis octavus.*

l *MS. nostrum,* semitæ.

m *Græce,* Εἰς τοὺς καλουμένους Ἀγγέλους : *appellatione scilicet postea facta : alias suspicari quis posset in originali Græco olim scriptum fuisse,* εἰς τὸν αἰγιαλόν, ad littus maris.

n *De anno obitus supra actum.*

APPENDIX.

Ex Vita S. Petri Episcopi Alexandrini et Martyris.

B *S. Petrus Episcopus, ad locum martyrii et sepulturæ S. Marci abductus,*

Divinus Petrus volentibus comprehendere, se statim tradidit, atque ab iis quibus cædes imperata, ad locum Buculi, id est Bovis, nuncupatum abducitur: ubi etiam beatus Apostolus ac Evangelista Marcus, longe antea vitæ finem martyrio nactus fuerat. Postquam igitur vir beatus ad locum pervenerat, quem diximus, Si visum, inquit, vobis fuerit, pergam vale dicturus mei Christi Evangelistæ, qui hic conditus est. Illi reverenter oculis humi affixis, Ut lubet, aiunt : verumtamen fac cito, revertaris : ac priusquam aliquis Christianorum sciat quod geritur. Accedens ergo vir ille mirabilis, ac Apostoli sepulcrum complexus, velut cum vivente ac coram oculis conspicuo colloquebatur : defluentibusque lacrymis, Pater, clamabat, venerabilis, unigenitique filii Dei Evangelista, ac ipsius passionum martyr id est, testis. Te Christus Deus hujusce civitatis primum Antistitem ac Pastorem misit. Tu fidei prædicationem per universam terram Ægypti ac circumpositas conterminasque regiones annuntiasti : concreditoque hocce ministerio pro Apostoli partibus completo, dignam laboribus mercedem martyrii coronam consecutus es. Te autem ad Deum, cujus desiderio tenebaris, profecto, B. Anianus Sedis tuæ succedit : deinde Milius, Demetriusque ac Dionysius, postque illos Maximus atque Heraclas, ac qui me educavit atque instituit B. Theonas. Pervenit vero et ad me peccatorem, ac mihi quoque Christus suam Ecclesiam credidit, quam primo tibi crediderat : tametsi ministerio hoc ac munere concredito indignus eram. Afflatum vero me suæ passionis odore, totum in sui desiderium amoremque alacrem incitavit : meusque adeo animus ad eum festinat atque urgetur : sitioque ut per martyrium ac fuso cruore illius socius efficiar : si tamen præstare dignetur, viresque conatum exequendi indulgeat. Ora igitur pro me, Pater optime, ut ipse quoque immoto sensu nihilque ancipiti animo ac formidoloso stadium hoc aggrediar, ac mortis Christi calicem bibam. Ecce enim vado, ac tuum tibi commendo gregem, quem tum mihi tum superioribus Episcopis tradidisti : hunc protege, defende, custodi incolumem tuis ad Pastorum Principem Christum supplicibus precibus... Peractis autem vir beatus precibus, osculatusque Evangelistæ Marci sepulcrum ac illic positorum Antistitum tumulos reversus est ad Tribunos... Igitur tollentes eum, ad Evangelistæ Marci sacræ ædis partem Australem ducunt, in qua sita monumenta erant... ibique divinum illius caput vicesima quinta die Novembris amputatum est... Mansit autem corpus Martyris stans erectum ad longum satis horæ spatium : ac testes sunt, qui rem oculis perspexerunt... Fuit autem corpus in locum altaris illatum, et in Pontificali consessu collocatum. Jam enim diu erat ex quo suam illam sedem non insederat. Id vero causæ erat, quod sacri altaris gradus ascendens, ac populo daturus pacem, non in sede sed in ejus suppedaneo scabello sederet. In autem illo ita sæpius præstante, tum qui e Clero tum plebs rem ignorantes, adversus eum murmur intendebat... Qui in cubiculum veniens, solis Presbyteris ac Diaconis accersitis, paterna severitate increpans : Ut quid, inquit, vos etiam cum reliqua plebe animum meum vultis affligere, cogentes me ut in sedem invadam. Omnino nescitis qualis animum timor tremorque subeat, cum eam me propius sedem adire contingit? Statim enim lucidam quamdam atque divinam virtutem illi insidentem conspicio : inter hæc gaudio commixtus timor occupat invaditque horror, nec quid faciam habeo. Ne autem cernentibus suspicionem aliquam præbeam, in suppedaneo scabello, ut videtis sedeo : atque hoc ipsum audacius, velut qui plebis offensionem caveam. Cum autem vacantem sedem conspicio, in ea sedere non detrecto.

supplices ad eum preces fundit :

C *aliquot successores indicat :*

commendat ei gregem,

prope ejus ædem capite plectitur :

D *solicitus in suppedaneo sedere:*

cum gloria S. Marci in ipsa sede conspiceret.

ENCOMIUM

Auct. Procopio Diacono et Chartophylace Interpr. Jo. Francisco Albano Urbinate,

Ex MS. Græco Vaticano.

E VIDE ACTA GRÆCA PAG. XL

Argumentum laudationis S. Marcus,

Rursus Apostolica effulget panegyris, ac ego denuo Sodalibus meis congaudeo ; recurrit iterum Christi Discipuli illustris commemoratio, ego iterum hymnos concinere instituo, et ad encomium texendum linguam meam exacuo ; humiliter quidem ac exiliter loquentem (non enim illi elegantium verborum copia suppetit, nec venusti sermonis lepores præsto sunt, quin etiam si hisce abundaret insufficiens adhuc esset ad hoc genus laudationis) exultantem tamen ob ingentem Marci gloriam, et rerum ab ipso præclare gestarum copiam summe demirantem. Marci, videlicet, Petri filii, Clavigeri Cœlorum socii, arcanorum ineffabilium Evangelistæ et præconis, totius Ægypti luminis, ac ad illius regionis solium primum evecti ; neque vero id modicum est pro argumento laudationis ; nam difficilius est spinis obsitam tellurem subigere, quam jam expurgatum agrum excolere. Hic nos hodie veluti convivio excipit, et pro ferculis sua nobis exhibet illustria facta ; dulci enim vere, hilariorem anni tempestatem reddente, festivus ipsius dies illuxit, et sicut splendidissimus sol hominum mentes illustravit. Omnes quippe congregavit hic dies, Marci illustribus gestis ita decoratus, sicut nunc terra circumamicta est floribus : unde, et fidelium cœtus beatum Apostolum uno ore prædicant ; gentium turbæ uti sacrorum Magistrum ipsum celebrant, uti rerum a Christo gestarum Scriptorem extollunt, ac uti illius adventus testem honore prosequuntur ; dicam amplius, mundus universus tot tantaque ab ipso præclare gesta, ut divina suspicit, et plausu comprobat : totus enim terrarum orbis ex illius doctrina fructum, et utilitatem recepit.

F *offertur in ejus verno festo :*

2 Sed nec ullus sermo, nec ulla lingua illum prout conveniret, celebrare valet : quid enim primum, quid postremum commendandum? multiplices enim sunt illius denominationes, et mirabilia plane certamina. Vidit illum, quem oculus videre non potuit, nostræ mortalitatis indutum tegumento ; et terram quæ ipsum produxit, deseruit : voce divina advocatus fuit, ac propinquorum amorem generose devicit :

A cit : pro nihilo enim ipse habuit generis honores, opumque abundantiam, veluti fugacem umbram æstimavit. Unum super omnia Deum amavit; eam unicam felicitatem censuit, quam ipse denuntiaverat; illamque unicam disciplinam, cui adscriptus fuerat. Apostolico cœtui septuaginta Discipulorum annumeratus fuit, veluti splendida lux claris sideribus adjuncta ab illo qui eum vocaverat, cui in hac nostræ mortalitatis scena nihil plane est quod apte comparari possit.

qui fuit unus ex 70,

3 Revera Petri filius dicendus est Marcus, et vere illi similis : utrique enim dedit natura eamdem nationem et genus, ac communes utriusque prærogativas effecit; prout indicat æqualis utriusque suadendi efficacia, communis Creatoris sequela, consimilis plane fervor, et alia plene conformia decora ostendunt. Ut enim est apud Prophetam Amos ex persona divini Spiritus prædicentem; Ecce ego firmans *b* tonitru, et creans ventum, et annuntians in cœlos Christum ejus; ab extremis terræ partibus usque ad ultimos fines perrexit, Deum rerum omnium opificem promulgans, atque uberem plurium bonorum operum messem recolligens. Nam orbem B terrarum illustravit, impietatem profligavit, idololatriæ macula fœdatos abstersit, et per baptismum expurgatos (ne alia plura dicam) Deo admovit : habuit enim linguam veluti clypeum et hastam, et ea quæ prædicabat certissima cunctis ostendebat, gentesque ad veram vitam revocabat.

Petri filius spiritualis,

b Amos 4, 13

fidei Prædicator,

4 Unde multiplicia emanabant prodigia, illinc turbæ ad Dei cognitionem veramque religionem traducebantur : qui pedibus antea læsus erat, integer postea redditus, bene currentium magister fiebat : qui oculis antea orbatus erat, pupillarum aciem acutissimam postea recuperans, alios ad cognitionis lucem deducebat; ejus contactus exuperantiam caloris, in mediocritatem consuetæ confœderationi pugnantium qualitatum necessariam temperabat, æstu, quo in superstitiones effervescebant refrigerato; unde ignis sacrificiorum, quæ idolis offerebantur, in fumum et caliginem vertebatur, dæmones fraudis auctores in cinerem redigebantur, et vera religio florebat. Tua hæc fuerunt, o Marce, illustria gesta et admirabilia trophæa : his enim artibus captivos duxisti exercituum duces, tu Vir olim idiota; his armis ethnicorum errorem expugnasti, tu pauper et unica indutus tunica; his viribus una cum Petro, tu Petri filius, Italorum *c* gentem subegisti; a solis ortu disce- C dens, et ad occasum advolans, ac ubique prædicationem spargens, qua sol ipse extremis terræ finibus suos radios diffundit; non sophisticis argumentationibus usus, non ornatis tractationibus, sed simplici oratione et sola veritate, qua victoria de cunctis frustra reluctantibus reportatur.

miraculorum effector,

c

Italiæ Apostolus;

5 Quod enim omnis oratio facile labatur, nisi ea quæ vera sunt pro summa habeat et prædicet, ex hoc ipso facile dignosces. Pythagoras siquidem falsas sententias propugnans, et multas fabulas confingens, illas Italis numquam potuit persuadere. Democritus id ipsum peragens, neminem Abderitarum habuit auditorem. Orpheus, feras omnes sui sermonis suavitate demulcens, popularibus suis Thracibus fabulas, quas canebat, non persuasit. Namque isti omnes, multis abundantes verbis, et inani sapientia superbientes, veluti quadam ebrietate prorsus perditi sunt, atque alto silentio simul demersi fuerunt; id enim efficit falsa, et imbecilla sapientia : Marcus vero divini Spiritus doctrinas, a jactantia alienas, exponens ac promens, etiam quos habuit adversarios ad sibi obediendum adduxit. Nam superno auxilio muniebatur, puraque fides inferorum portis potentior erat; usque adeo autem celebre nomen habuit, ut veritatis præco ad hanc usque diem appelletur.

ad persuasionem efficax,

Unde sicut oportebat Christi incarnationem pro D nobis ad salutarem finem perduci, ita simul hujus sancti viri memoriam immortalem laudibus conservari conveniens fuit; nam per ipsum creaturis Deus prædicatus est, per ipsum iis qui aberraverant conversionis gratia comparata fuit, et via ad Creatorem demonstrata.

AUCTORE PROCOPIO EX MS. GR.

6 Postquam vero misericordem Dei adventum promulgavit, ac lingua Deo plena plures quidem nationes, præsertim vero Italos, ad veritatis cognitionem attraxit ; pro istis uti sapiens architectus Evangelii vas condidit, in quo novas leges insculpsit, quas antea prænuntiaverat Jeremiæ prædictio dicentis : Et disponam domui Israel et domui Judæ testamentum novum, dans leges meas in cordibus ipsorum : ut ita non modo prædicatione, sed etiam Evangelica scriptura, æterni Verbi Incarnationem ejusque vitam inter homines traductam posteris manifestaret; ante oculos nimirum ponens illius divina miracula, et tormenta quæ pro nobis sustulit, resurrectionem e sepulchro, et ad cœlos unde descenderat ascensionem. Magnum utique tuum hoc opus fuit, o Marce, et plane divinum; opus universo mundo utile, et auxiliare. Tua enim vox tonitrui sonitum E superavit, et Evangelii tui lumen supra solis radios effulsit. Illi siquidem nube non raro teguntur, et parva etiam nebula interposita obumbrantur ; at Evangelii tui splendor perpetuus tuæ etiam animæ detegit pulchritudinem. An non enim ex hoc et semper refulget, et iis qui prope sunt instar facis illucet, et eos qui longe absunt ad se revocat, et non affectato decore exornata, brevique ac compendiosa sapientia illustrata, admirabilia Dei facta in omnium aures infundit?

Evangelii scriptor,

Jer. 31, 32

7 Ita fides Christiana effloruit : ita veritas victrix evasit : ita Trinitas in unitate, et unitas in Trinitate adoratur, et prædicatur : ita ab omni creatura Pater sine principio, et similiter Filius sine principio, una cum consubstantiali et vivificante Spiritu dicitur et colitur, in tribus nimirum Personis unus Deus, singularis et divina illa natura, una rerum omnium creatrix, et incomprehensibilis potentia : error vero gentium depulsus est, plurium Deorum cultus evanuit, et qui in tres partes, *d* ut est in fabula, res omnes non suas, eheu amentiam! sibi diviserant, cum sonitu perierunt; dæmones, hominum pernicies, expugnati sunt, nam Deum hominem factum videre non potuerunt; erubuerunt siquidem, sese devictos ab humano corpore cernentes, non enim F propriam cladem et dedecus existimassent a superiore, et potentiore vinci. Et nunc Dei laus, ut Prophetæ dixerunt, diffusa est in omnes fines terræ.

idololatriæ debellator,

d

8 Convertit autem Apostolus ad Christi fidem etiam Occidentales plagas, explicans Dei descensum ac exinanitionem ob humani generis benevolentiam, et docens Deum solum colendum esse atque adorandum. At post multos istos sudores non adhuc quievit, nec ad Apostolicum aratrum trahendum invalidior evasit; nam et Libyæ terram peragravit, ac inde ad Orientales regiones profectus, ibique Evangelii semina diffundens, gentes illas ad Dei, quem ipse prædicabat, cognitionem adduxit. Postea et aliis etiam Ægypti urbibus, multorum hominum copia refertis, cœlestia retia extendens; omnes illas prædicatione et miraculis in Christi sagenam attraxit : Dæmonum sculptilia quæ colebantur, exterminavit; atque ut sanctus lapis (quemadmodum prophetia dixit) erroris altaria evertit; et quæ in illis erant vanitatis et insipientiæ simulacra solo æquavit, non tubarum clangores emittens nec Jerichuntina mœnia prosternens; sed communis hominum hostis fraudes, illis mœnibus inexpugnabiliores, suis verbis evellens, ac templa excitans Deo rerum omnium

qui ab Occidente missus Orienti,

et Ægypto,

AUCTORE PROCOPIO EX MS. GR.

A nium Dominatori; in quibus nigras, et obscuras eorum, qui illic erant, animas dealbans atque purificans, Deo illas reconciliavit et per baptismum conjunxit.

magister veritatis,

9 Hic enim Ægypto, quæ illi in divisione obtigit, a divino Spiritu præ aliis magister assignatus est: hic illi regioni primus Pontifex et Pastor a magno Petro præfectus fuit; ærumnis illustrans Apostolicum opus, quod assumpserat; variisque laboribus publicum ministerium exornans; non deliciis utens; non otio et inertiæ deditus; sed tentationibus, tam a majoribus quam a minimis hominibus, undique vexatus, ac multiplicium malorum agmine circumdatus, ut ita, quemadmodum et Paulus, tumorem omnem et fastum comprimeret. O divinum Discipulum, qui totum terrarum Orbem peragravit! O corpus tot tantisque operibus non defatigatum! O salutaris prædicationis semper virentem, et immortalem potentiam! Divina enim opera, et quæ a Deo sunt, corruptionem non patiuntur. Congruum est hoc loco referre Davidis dictum, quo ipse divinorum opificiorum magnificentiam extollit, illudque B. Marco adaptare, nimirum, In omnem terram

Psal. 18, 5

exivit sonus ejus, et in fines orbis terræ verborum ipsius utilitas. Hæc enim vox tibi summe conveniens

B est, o Marce divina sapientia pollens: hæc sola tibi supra omnes rhetoricas amplificationes accommodata;

soli comparatur:

bene siquidem explicat tuum cursum, tua certamina, labores, cruciatus, nec non coronam immarcescibilem, quæ non auro ex regione Ophir confecta est, non gemmis et margaritis Indicis distincta; sed illa ipsa est quam immortalis judex et certaminum Præses Deus, amore vere paterno, electis imperitur ac suis cultoribus retribuit.

10 Tui enim pedes speciosi sunt, juxta Propheticam prædictionem, qui terræ ambitum peragrarunt:

Isa. 52, 7

lingua tua speciosa, quæ pacem illam omnium mentes excedentem feliciter annuntiavit: manus similiter speciosæ, quæ calamo in Evangelio ministrarunt. Sed quid hæc sola sacratissima membra commendo? Totus Apostolicis laboribus consecratus, totus martyrii stigmatibus ornatus fuit, adeo ut Martyrum præmiis omnibus et braviis perfruatur.

et velut martyr gloriosus,

Qui enim Sacerdos erat et sacrificium offerebat, propter Christum etiam sacrificium effectus fuit, et Pastor ea quæ gregis propria erant una cum ipso grege suscepit. Nam et ipse tamquam ovis una cum

Mat. 10, 16

C alio Apostolico cœtu in medio luporum missus fuit, et hostia vivens Deo oblatus est. In vincula enim conjectus fuit ab iniquis manibus ille, qui multos a diaboli faucibus eripuit. Vinctus huc atque illuc adductus fuit, contumeliis ac probris affectus, et tamen omnia mansuete et æquo animo perferebat, Dominum suum imitatus: multo carnis propriæ sanguine perfusus est, qui terram illam dæmonum sordibus expurgaverat. Hæc enim sunt, quæ ingratorum et iniquorum hominum insipientia illis pependit, qui beneficia in eos contulerunt. Demum omnigenis cruciatibus velut aurum probatus, ad inaccessibilem illam lucem evolavit, variorum certaminum multiplices atque uberes fructus percepturus.

ad cælos est evectus,

11 Talis fuit Apostoli cursus: tales Evangelistæ conatus miraculo pleni, et supernis plausibus digni. Et quomodo in omnibus magnus Apostolus Marcus summas laudes non sortiatur? Quid enim est Apostolo sublimius? quid Christi scriba honorabilius? quid cum martyrii gloria comparandum? Cum vero, et Pontificius amictus eidem accesserit, athleticarum luctationum gloria decoratus, quidnam aliud ad summum gloriæ pondus reliquum fuit? Non utique aliud, nisi Angelorum comitatus, et cœlestis illa Regia, in qua una cum aliis electis Dei servis modo versatur et exultat, sui magistri faciem conspiciens, et divini illius regni pulchritudine et lumine illustratus. Cui enim Dei gloria in hoc mundo curæ fuit, merito hunc cœlestis et infinita gloria in cœlo consectatur. D

12 At neque celebrationibus hujus mundi destituitur, licet his non indigeat. Nunc enim Alexandria,

atque laudatur in terris,

imo vero tota Ægyptus, Marcum suum primum Præsulem sortita, ac veluti mysticum Nilum nacta, spiritales animarum agros irrigantem (quemadmodum verus Nilus feraces terræ campos irrigare solet) illum, ut Apostolum, ut Evangelistam, ut Martyrem magnifice extollit, atque hymnos canit ejus appellationibus et meritis consonos. Videt ejus corpus in monumento positum, licet anima in supernis

ubi corpus ejus in honore est,

regionibus versetur, ac secum ipsa lætatur illius sacrorum cinerum thesauro ditata: circa ejus sepulcrum festivis canticis ipsum compellat, et tamquam cum vivente aliquo et in spiritu versante colloquitur, ac gratiis ibidem ab eo receptis perfruitur.

13 Pro illis vero honoribus, quos Apostolo congruentes offert, majora vicissim beneficia recipit. Cum enim calamitatum flatus adversi spirant, tunc Urbis incolæ Marci sepulcrum circumdant, et illico a

propter miracula,

malis liberantur: cum barbarorum furor gravissima mala minatur, ipsi ad Pastorem supplices confluunt: E morborum copia cum eos perturbat, tunc ad ipsum veluti ad medici officinam, e qua emanant remedia, confugiunt; imo vero universa Ægyptus, Magistrum

ac celebre festum ei peragitur

et adjutorem sibi Marcum adscribens, in adversis omnibus quæ sibi contingunt illius auxilium invocat, et annuo die ejus festo laudum debitum ipsi persolvens, exultat, plaudit, ac celebri panegyri illius merita prosequitur: divinumque ipsius Evangelium, ut tabulas a Deo insculptas amplectitur, vel, ut melius dicam, tamquam ipsum Christi os veneratur, et ab illo divina verba se audire arbitratur.

Epilogus

14 Quem et nobis, o sanctissime Doctor et Evangelista, propitium reddere ne graveris: tristia quæ nos perturbant tollas: aspera quæ in vita accidunt, complanes: rumpas chirographum illud, in quo nostra crimina descripta sunt, et erratorum des veniam; talem enim potestatem ab ipsius Domini lingua accepisti, Si ligaveris, id quod ligatur erit insolubile; si ad commiserationem et veniam inclinaveris, vinculum facile dissolvetur. Ne ergo despicias nos catenis peccatorum contrictos, sed impera vinculis ipsis, et confringentur. Ecclesias in pace et tranquillitate custodias, quas tuæ prædicationis fundamento firmasti: pro illis quippe Domini sanguis F effusus est, et bonorum cœlestium fac nos esse participes, gratia et benignitate Domini Nostri Jesu Christi, cui gloria et potentia, nunc et in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Eodem modo Nicetas Marcum inter 70 discipulos numerat, quod alii non faciunt: quin etiam duo Marci, ab hoc diversi, referuntur in Catalogis inter hos Christi discipulos: quod monere volumus.*

b *Ita* LXX. *Vulgata legit:* Ecce formans montes, et creans ventum, et annuntians homini eloquium suum.

c *Hac indicantur supra in Apostolatu ejus Aquileiensi. In Historia Patriarcharum Alexandriæ, dicitur etiam* adfuisse martyrio duorum Apostolorum, et iterum Alexandriam reversus.

d *Scilicet, Jupiter, Neptunus et Pluto, filii Saturni, regimen orbis inter se partiti, ut fingitur.*

DE CULTU S. MARCI VENETIIS.

V*enerabilis Beda in libello de locis sanctis, capite*

XIX

Corpus Alexandriæ tempore Bedæ,

A XIX *describit situm Alexandriæ, et inter alia ista habet:* A parte Ægypti urbem intrantibus ad dexteram occurrit ecclesia, in qua beatus Evangelista Marcus requiescit : cujus corpus in Orientali parte ejusdem ecclesiæ ante altare humatum est, memoria superposita, de quadrato marmore facta. *Hæc Beda de antiquo corporis situ; quod inde postmodum ablatum, et ad urbem Venetam delatum, maxima ibidem in veneratione habetur : et S. Marcus, in primum Urbis Patronum assumptus, colitur* XXV *Aprilis sub ritu duplici primæ classis cum octava : et propter hunc festum S. Athanasii ex die secunda Maii transfertur. Præterea sub ritu duplicis majoris celebratur* XXXI *Januarii festum translationis corporis ad urbem Venetam : quo die ista leguntur in Martyrologio Romano :* Translatio S. Marci Evangelistæ, cum sacrum ejus corpus ex Alexandria Ægypti urbe, a barbaris tunc occupata, Venetias allatum, ibique in majori Ecclesia ejus nomine consecrata honorificentissime conditum fuit. *Memoria ejusdem translationis inserta est Martyrologio Bellini secundum morem Romanæ curiæ Venetiis anno* 1498 *excuso : uti et Martyrologio Coloniæ et Lubecæ anno* 1490 *impresso : item refertur in MS. Florario Sanctorum, et fastis recentiorum auctorum.*

dein Venetias delatum.

Veneratio 25 Aprilis,

et 31 Januarii.

Historia translationis cum prologo,

B 2 *Historiam translationis reperimus in bibliotheca Vaticana in codice numero* 1196 *signato cum longa præfatione, cujus hoc est exordium :* Post passionem beatissimi Marci Evangelistæ, transactis autem multorum annorum curriculis, cum jam deleta essent nomina idolorum sub cœlo, et libere sacrificia Christo Domino libarentur, occupata est regio Ægyptiaca a Paganis filiis Ismahel, qui alio nomine Saraceni vocantur, qui universam terram illam crudeliter devastantes, urbem pariter Alexandriam invaserunt. Unde factum est, ut beatissimi Marci corpus, quod usque ad illud tempus apud ecclesiam in loco Buculi quiescebat, a Venetis mercatoribus Domino largiente sublatum, ad eamdem Venetiam duceretur. *Deinde latissime de Urbis Venetæ origine ea subjunguntur, quæ passim alibi et accuratius habentur, videnturque postmodum præfixa historiæ translationis : proinde reliquam Prologi partem omittimus, uti etiam fecit Baronius in Annalibus ad annum* 820 *num.* 22. *ubi eis ex Vaticanis monumentis eamdem historiam inseruit.*

festum Apparitionis 25 Junii,

3 *Tertium festum, sub titulo* Apparitionis S. Marci Evangelistæ, *ritu duplicis majoris celebratur Venetiis in ecclesia Ducali S. Marci, cum solenni processione die* XXV *Junii : ad quem diem memoratur in supra citato* C *Martyrologio Bellini et Usuardo Molani, et Catalogo generali Ferrarii, item in Auctario Greveni ad Usuardum et Martyrologio Germanico Canisii : diciturque* Inventio corporis S. Marci : *at* Revelatio mirabilis *in Martyrologio Maurolyci; a Felicio autem* Apparitio *aut* Revelatio. *Petrus Justinianus lib.* 1 *Historiæ Venetæ, sub Duce Vitale Falerio, qui præfuit annis* XII *ab anno* MLXXXII, *usque ad annum* MXCIV, *rem gestam ita describit :* Henricus Imperator ex Tarvisio Venetias transiisse dicitur, ut Divi Marci templum ex voto inviseret : cujus corpus paucis ante diebus miraculo repertum mœstæ civitati magnum gaudium attulit. Transactis enim pluribus annis, cum in dubio esset, an illud assueto loco sedeque potiori jaceret, credereturque vulgo furtim subtractum asportatumque alio; ad divinam opem civitas est conversa. Supplicatione itaque et jejunio indicto, Antistes Castellanus, totus Clerus, Dux, Senatus, populusque mira frequentia ad Evangelistæ templum supplices venere : tum ibi, post multas preces piasque devotionis affectus, superna virtute memorant, Divum altero extra columnam templi, quæ ad Leonardi aram est, exerto brachio se totius populi oculis miraculose ostendisse, tum omnes humi prostratos divinam clementiam adorare cœpisse, ac B. Marcum laudare, qui tam gloriose apparens suum D devotum populum consolatus esset : decerniturque ut nova ædes illi dedicata sumptuosiore apparatu construatur : quæ, ut opinor, ea est, quæ hodie tam excellenti ornatu erecta fundataque visitur, ubi Divi corpus ex humiliore sacello secundo sublatum, augustiore loco repositum nunc jacet : solusque Princeps Procuratoresque locum ipsum secretissime norunt. *Hæc Justinianus.*

quo miraculo fuerit inductum :

AUCTORE PROCOPIO EX MS. GR.

4 *Præerat tunc apud Venetos Episcopus Castellanus Henricus Contarenus, Dominici Ducis prædefuncti filius, ordinatus anno* MLXXVIII, *mortuus anno* MCVIII. *Ad hujus elogium refertur apud Ughellum eadem corporis S. Marci inventi historia, ex Chronico Andreæ Danduli, et dicitur contigisse anno* MLXXXIV, *atque ista adduntur :* Dies illa tanti prodigii gloria illustrata, annis decurrentibus, posteris fuit festiva : et generalis processio in memoriam devotissime renovatur. Die octava Octobris sequentis Deo dicata ecclesia, consciisque Duce, Primicerio et Procuratore reverendum corpus in secreto collocatur. Locus igitur omnibus usque in hodiernum diem, præterquam eorum successoribus, extat incognitus. Nec propterea nescientium fide vacillet : cum ego, qui loquor, primo Procuratoris gerens officium, nunc Christi gratia Dux effectus, possim dicere verba Joannis, Et qui vidit testimonium perhibuit, et verum est testi- E monium ejus, et, Ille scit quia vera dicit, ut et vos credatis. Et alibi, Ut credentes ejus meritis vitam habeatis. Dies enim singulis annis illa celebratur. *Hæc Dandulus, Dux creatus anno* MCCCXXXVI. *Quod autem indicat festum Dedicationis ecclesiæ S. Marci, id celebratur ad dictum* VIII *Octobris apud Bellinum, Molanum, Maurolycum, Galesinium, Canisium; et etiamnum debitus cultus perseverat.*

veritas corporis istic existentis asserta ; Joa. 19, 35 Joa. 20, 31

festum dedicationis ecclesiæ.

5 *Post hanc Apparitionem, inventionem et revelationem corporis S. Marci, plurima eaque illustria ope ejusdem patrata sunt miracula, quæ cum historia elevati corporis reperimus in bibliotheca Cardinalis Barberini, a Petro Calo suis historiis de Vitis Sanctorum inserta, et continentur par.* 1 *fol.* 251. *Plurima ex his miraculis referuntur in Breviario Carmelitano anno* 1495 *Venetiis excuso, et solebant recitari in Lectionibus ad Matutinum, ad hunc* XXV *Aprilis.*

Historia Apparitionis et miraculorum :

6 *Saussayus in Martyrologio Gallicano ad hunc eumdem diem,* Natalis, *inquit,* S. Marci Evangelistæ cujus corpus Venetiis Brachium vero cum ossibus aliquot in parœciali ecclesia de Limorio Parisiensis diœcesis, inde allatum religioso cultu asservatur. F Cranium Suessionem e Constantinopoli pridem advectum, in summo templo congrua honorificentia repositum est. *Arnoldus Rayssius in Hierogazophylacio Belgico meminit variarum reliquiarum S. Marci Evangelistæ, cujus* brachium *asserit esse* Cameraci in ecclesia Canonicorum Regularium S. Autberti, *at* magnam partem brachii una cum manu in Lætiensi cœnobio. *Item* de brachio ejus apud Maricolenses Benedictinos : *at* Tornaci in ecclesia Cathedrali *asservari* tria ossa, et de saxo ejus sacro cruore resperso. *Annotat etiam Gelenius Coloniæ aliquas ejus Reliquias esse* in ecclesiis S. Gereonis, S. Severini, S. Cuniberti, S. Mariæ ad Gradus, et S. Pantaleonis, *Similia tradi de variis ecclesiis non dubitamus, sed otium deest omnia conquirendi. Romæ in templo S. Marci esse aliquam partem et capitis et brachii tradit Pancirolus regione Urbis* 14 *ecclesia octava. Itidem* Romæ Litaniæ majores ad S. Petrum *ad hunc diem instituuntur, ob quas anno* MDCLXI *ipsi Romæ existentes, coram adspeximus ex omnibus fere ecclesiis accedentes, et Litanias modulata voce recitantes. Qui ritus etiam, cum jejunio usque ad meridiem, et abstinentia a carnibus per totam diem, cum solenni processione servatur in Belgio nostro, ac passim in aliis regionibus.*

Reliquiæ in Gallia,

et Belgio,

Coloniæ,

et Romæ.

Litania majores.

HISTORIA

A

NOT. 22

HISTORIA TRANSLATIONIS

Ex MS. Codice Vaticano

a b Interdicto cum Saracenis Ægyptius commercio, c

Cum Saraceni universam *a* Ægyptum et Alexandriam invasissent; *b* Leo deinde Romanum adeptus Imperium, per diversas partes regni sui jussit, ut nullus omnino ad terram Ægypti negotii causa pertingeret. Cujus videlicet jussio dum circumquaque pervolitans, Veneticis quoque delata fuisset; *c* Justinianus, qui eo tempore Dux Venetiæ erat, Imperatoris statuta confirmans, idipsum omnimodo suis præcepit. Sed cum, ut solitum erat Veneticis, loca mercationis frequenter exquirere, quidam ex eis, navibus oneratis, trans mare pergere vellent, profundaque pelagi navigantes incederent; divino factum est nutu, ut stante congruo vento, quod sponte agere propter metum Principis non audebant, velut inviti ad Alexandriam ducerentur.

Veneti inviti eo deferuntur:

2 In illis autem diebus Regulus quidam nefandæ gentis Saracenorum, dum ad urbem, quæ ex nomine civitatis antiquæ Babylonia vocitatur, palatium sibi B construere vellet, Deo sibi contrario, jussit ut ubicumque in terra Ægyti columnæ marmoreæ sive tabulæ, tam in ecclesiis quam in vulgaribus essent repertæ, ob pompam fabricæ quam parabat ad eum ducerentur. Unde factum est, ut dato impietatis decreto, etiam de Alexandrinis ecclesiis lapides tollerentur. Cumque Venetici apud eamdem urbem negotiis insudarent, moramque aliquamdiu facerent, consuetudinem sibi fecerunt, ut beatissimi Marci corpus quotidianis orationibus frequentarent, muneribusque sive oblationibus eum pro suis delictis intercessorem expeterent: locus enim ipse in proximo erat.

Alexandriæ corpus S. Marci venerantur:

3 Porro Veneticorum naves, quæ Deo trahente advenerant, decem erant, in quibus erant pariter omnes nobiles viri, inter quos erant clarissimi, Bonus Tribunus *d* Metamaucensis et Rusticus *e* Torcellensis. Isti dum causa quotidianæ orationis apud custodes ecclesiæ B. Marci locum familiaritatis sibi adesse inspicerent; quadam die videntes eos tristes, primum quidem compati et condolere eis cœperunt de Saraceni Reguli jussu, qui marmoreas tabulas vel columnas auferri præceperat. Nam et custodes propterea tristes erant, quia timebant ne ministri illius impii Reguli illud B. Marci ecclesiæ facerent, C quod locis ceteris faciebant. Deinde vero inter eadem verba compassionis, Domino inspirante, Bonus et Rusticus dixerunt: Quare intantum tristamini Christi servi? quare plus solito animus vester affligitur? Ecce videmus quod impii Reguli persecutio, etiam sacratissimis locis infesta est, quæ non solum vobis, sed cunctis in Christo credentibus magni doloris tristitiam generat. Sed quid contra hæc agere possumus, cum Dominus ipse prædixerit suis fidelibus, persecutiones innumeras esse futuras? Unde si secretum possetis custodire, aut placeret vobis consilium nostrum, hortaremur utique illud vos facere, per quod securi a perfida ista gente essetis, et in honoribus maximis viveretis.

d e consolantur custodes:

4 Erant sane duo custodes isti, cum quibus loquebantur hæc, quorum unus, Stauratius nomine, monachus erat; alter vero Theodorus Sacerdotii fungebatur honore. Porro et alii ejusdem ecclesiæ erant custodes, sed isti plus ceteris eminebant: et quia ambo ex Græcorum genere erant, Theodorus Presbyter uxorem habebat et filios, quem etiam Bonus Tribunus compatrem fecerat, ob eam maxime causam, ut verba quæ suadebat, in ejus aures facilius intromitteret. Respondentes itaque ambo Stauratius et Theodorus dixerunt: Secretum erit in corde no- D stro, tantum dicite quod vultis, et si gratissimum esse probaverimus, plane quia faciemus. Qui dixerunt: Tollite corpus B. Marci; et ascendentes occulte navim, venite nobiscum ad terram nostram.

agunt de eodem tollendo.

5 At illi primum dure accipientes, dixerunt; Quid est quod dicitis? numquid super angustiam quam habemus, mortem nobis inducere quæritis? Quis etenim ex nobis vel cogitare audeat, ut faciat rem istam grandem, et illud reverendissimum corpus, quod veneratur in terra Ægypti, alienis hominibus tradat? An forsitan vobis incognitum manet, quod idem B. Marcus Evangelium, quod Petro dictante scripserat, ipso quoque jubente in hac provincia prædicaverit; Alexandrinosque cives, qui idolis serviebant, per fontem baptismi Jesu Christi Domini nostri adoptionis filios fecerit? unde et merito, tamquam revera sanctissimus Pater, ab omnibus veneratur. Et quomodo fieri poterit, ut urbem Alexandriam, quæ propter eum toto in orbe præclara est, tanto quis audeat privare Patrono? Sed etsi faceremus adversus animam nostram audacter, nequaquam hoc plebem latere potuisset: et tunc apprehensi, per multorum generum pœnas occideremur, et esse- E mus in opprobrium omnium.

excusantibus quod fidem annuntiarit Alexandrinis,

6 Bonus et Rusticus dixerunt: Si de prædicatione ejus tractandum est, scimus quia primum Aquileiam civitatem Italiæ duxit ad fidem, quæ sita est in provincia illa, quæ ex antiquo Venetia nuncupatur, de qua nos orti sumus. Ergo nos sumus primogeniti filii ejus, qui primum ab eo per Evangelium geniti sumus. Unde et credi potest fore ut filios suos (quos, alios acquisiturus, reliquerat) multa post tempora vel mortuus videns gaudeat; et forsitan, ut speramus, ideo nos Dominus huc velut invitos adduxit, ut nobis eumdem nostrum sanctissimum Patrem restituat, nam certe ad aliam regionem ire voluimus.

respondent ante Aquileiæ prædicasse:

7 Stauratius et Theodorus dixerunt: Sufficiat vobis quod *f* sedem ejus habetis. Ceterum autem rem difficilem postulatis. Quis enim sciat si placet Domino istud quod dicitis? vel quis dicere poterit, quod suum corpus B. Marcus vel tangere dimittat? Unde cessate jam talia dicere, quæ scimus nullo modo fieri posse. Et tamen dicamus, ut fieri potuisset; de nobis quid ageretur? Si dato corpore hic remaneremus, diversis pœnis a plebe occideremur: sin autem vobiscum in navim ascenderemus, haberemur utique tamquam captivi ad terram quam F ignoramus. Quapropter multo magis nobis melius est hic manere, et persecutionem sufferre, quam novis rursum angustiis subjacere: nam et Dominus dicit: Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam: et iterum, Qui perseveraverit usque in finem hic salvus erit.

f alias difficultates objectas

Matt. 5, 40 et 34, 13

8 Bonus et Rusticus dixerunt: Ista, quæ dicitis, vera sunt; sed tamen in alio loco Dominus item dicit: Cum persecuti fuerint vos in civitate una, fugite in aliam. Quam admonitionem multi Sanctorum secuti sunt; etiam, sicut audivimus, hic beatissimus Marcus implevit; quando persecutione fervente ab Alexandria exiit, et secessit Pentapolim. Unde quia Deo omnipotenti et ipsi beato Evangelistæ hoc credimus complacere, humanus timor vos non terreat; quia ubi Deus adjutor est, humana temeritas nihil potest. Stauratius et Theodorus dixerunt; Temeritas ista, quamvis nobis angustiosa sit, propter ecclesiæ lapides qui tolluntur, tamen portari potest, quia in nostris membris Pagani isti aliquam læsionem non inferunt.

et 10, 53

conantur tollere:

6 Hæc et his similia illis per aliquot dies occulte loquentibus; tandem divina gratia respirante, Stauratius et Theodorus, quod verbis audierant animo

consensuris in ablationem

A mo conceperunt. Cumque ab invicem recessissent, ecce Stauratio nuntiatum est, quod ministri illius Pagani Reguli, cujus memoriam fecimus, unum ex custodibus ejusdem Ecclesiæ crudeliter flagellassent, Si quidem fuerat in eadem ecclesia tabula marmoris nimium pretiosa, et timens custos ne tolleretur a Saracenis, abiit et confregit eam loco ubi stabat. Quod cum ministri Reguli comperissent, apprehensum custodem flagellis condemnaverunt. Hæc igitur audientes Stauratius et Theodorus, timore perterriti, miserunt et vocaverunt Bonum Tribunum et Rusticum, dicentes : Pertractavimus inter nos de causa quam expetistis, et licet nesciamus ubi Domino placeat, tamen intravit in cor nostrum, ut illud sanctissimum corpus tollentes, egrediamur vobiscum. Nunc ergo volumus scire, quid erit nobis dum ad vestram provinciam venientes tam magnum thesaurum adduxerimus.

addicunt prima sacerdotia :

10 Bonus et Rusticus dixerunt : Cum Deo auxiliante illuc pervenerimus, vita comitante, perducemus vos ad Dominum nostrum Justinianum egregium Ducem, virum illustrem, Sanctorumque amatorem : cui cum fuerit nuntiatum, protinus mente gavisus venerabile corpus suscipiet, et eccle- B siam construens cum honore dedicabit, vosque eritis in oculis ejus ultra quam credi potest dilecti, et primi in ordine Sacerdotum, quemadmodum hic fuistis in ordine ministrorum. Custodes dixerunt : Quomodo credere possumus? Bonus et Rusticus dixerunt : Dominus testis sit. Tunc statuerunt diem in qua advenientes sanctissimum corpus susciperent.

tollunt corpus S. Marci supposito corpore S. Claudiæ,

11 Cumque statuta dies venisset, euntes prædicti custodes aperuerunt occulte sepulcrum, quod erat ex marmore, habens veluti incastraturas per latera in modum capsellæ, per quas tabula desuper erat inducta. Jacebat autem beatum corpus undique circumdatum chlamyde serica, et positum resupinum, habens a capite usque ad pedes sigilla imposita per ea loca, quibus oræ ejusdem chlamydis, desuper jungebantur. Cumque quid agerent ignorarent, tandem præcipuum invenerunt consilium. Vertentes igitur corpus, sciderunt a dorso chlamydem, ut salva signa quæ fuerant remanerent, et adducentes B. Claudiæ *g* corpus, quod erat in proximo tumulatum in loco B. Marci reposuerunt simili modo supinum, et chlamyde circumdantes, sigillorum quoque impressiones in pectore statuerunt, ut si fortuito diceret C aliquis, quod corpus B. Marci furatum esset; chlamydis signa quæ ibi remanserant, verum non esse ostenderent.

g

sparso per urbem suavi odore ;

12 Tanta igitur sublato corpore odoris fragrantia emanavit, ut non solum ecclesia vel circuitus ejus sed etiam tota civitas Alexandria repleretur. Commoti cives Christiani ac Pagani dicebant : Quid est hoc? Alii dicebant, Nescimus. Alii vero dicebant : Videamus ne forte a nautis illis Veneticis corpus B. Marci furetur. Concurrentes ergo ex urbe, ad eamdem ecclesiam pervenerunt ; et aperientes sarcophagum viderunt corpus B. Claudiæ chlamyde involutum, signaque salva. Quod cum vidissent creduli facti quod B. Marci corpus ibi jaceret, sedato tumultu ad propria remearunt.

deferunt tectum carnibus porcinis : dein pannis velorum ;

13 Porro Venetici, quorum jam sæpe memoriam fecimus, cum ibi laterent, tulerunt corpus, et submittentes in sportam, operuerunt illud ex foliis olerum, ac desuper carnes porcinas imposuerunt. Cumque ad navim pergentes incederent, accedebant Saraceni qui obviabant ut cernerent quod portabant. Sed cum viderunt carnem porcinam, quam ipsi abominantur, clamabant dicentes ; Canzir, Canzir, id est, porcus, porcus, et expuentes elongabantur ; at vero illi pertranseuntes venerunt ad rupem, quæ proxima mari erat, et deponentes cum funiculis D sportam miserunt in scapham, ac perduxerunt ad navim ; quam cum intrassent, extrahentes beatum corpus de sporta, absconderunt illud in pannis velorum ; timebant enim ne perscrutata navi ab Alexandrinis inveniretur. Cumque venisset dies egressionis eorum, Stauratius monachus occulte abscedit cum illis. Theodorus vero, timens plebem quæ stabat ad littus, remansit ibi, habens jam supellectilem suam navi impositam. Erat etiam quidam monachus ibi, Dominicus nomine, Comaclensis *h* ; qui fultus amore divino, eodem tempore fuerat Hierosolymis, qui et ipse ascendit cum illis. Cum ergo ab Alexandria recessissent, tulerunt Venetici sanctum corpus de velis, in quibus illud absconderant, et sub solario navis dignissime locaverunt accendentes lucernas, ac thymiama assidue inferentes. Dominicus vero monachus cum Stauratio diutinis officiis jugiter insudabat. Multa inter hæc signa per S. Marcum Dominus, dum adducitur, operatus est.

EX MS

h

post discessum reverenter exponunt :

aliqui increduli puniuntur :

14 Quadam etenim die dum omnes pariter illorum Veneticorum naves velificantes incederent, et causam reliqui ignorarent, dixerunt nautæ B. Marci ad quosdam qui erant in alia navi : Nescitis quod est factum? qui dixerunt : Quid? Aiunt illi : Vere nos E corpus B. Marci portamus, At illi dixerunt : Et quomodo istud fieri potuit? Cumque illi exponerent ordinem rei, quidam ex illis irridens ait : Forsitan alicujus Ægyptii corpus vobis datum est, et dicitis, Quia S. Marcum portamus. Quod cum dixisset, protinus navis illa, in qua beatum corpus jacebat, tanta celeritate conversa, quanta nullus hominum vertere potest, insurrexit adversus eam, in qua vir ille erat, partemque lateris ejus confregit, nec prius ab illa recessit, quamdiu omnes confiterentur, Beatum ibidem Marcum jacere.

S. Marcus apparens liberat a naufragio :

15 Deinde cum nocte quadam tempestas adesset, navesque illæ cursu velocissimo ducerentur, ac nautæ nescirent quo pergerent, propter tenebras noctis; venit B. Marcus in somnis Dominico monacho dicens : Surge, et dic hominibus istis, ut citius vela deponant, ne patiantur naufragium, quoniam terra non longe est. Quod cum monachus surgens dixisset, illico velis depositis, cum jam auroræ instaret crepusculum, ecce apparuit insula quædam, Stroalia *i* nomine, quam beatissimus Marcus adesse prædixerat. Tunc omnes pariter fidem dantes, reveren- F tissime ejus corpus solertiori studio venerari cœperunt, creduli facti et congaudentes, quod Marcum Evangelistam habere meruerunt; erat tamen apud illos occultum, atque decreverant, ne ullus omnino cujuslibet regionis rem istam cognosceret. Timebant enim ne illis beatum corpus per vim tolleretur ab aliquo.

i

pluribus revelatur corpus, et honoratur

16 Sed quia Dominus tantum suæ lucernæ lumen lucere voluit coram hominibus; multis, per proxima maris loca degentibus, qui causam penitus nesciebant, dignatus est revelare, quod sui Martyris intra navim lucinua membra quiescerent. Qui ex diversis locis advenientes, dum navis ad portum vel littora regionum accederet, postulabant dicentes : Revelatum est nobis a Domino, quod B. Marci Evangelistæ corpus habetis : unde divino amore precamur, ut nos ad eum orare sinatis. Qui cum ingrederentur, fusis ad eum orationibus, positisque muneribus, cum timore revertebantur, dantes gloriam Deo, atque dicentes Veneticis : O quam beati estis, qui talem Sanctum habere meruistis!

incredulus a dæmone arripitur :

17 Sed cum (ut plerique stultorum ex tali re dubitare diutius solent) quidam ex nautis nequaquam B. Marci, sed cujuslibet alius corpus portare se diceret : volens omnipotens Deus ipsius duritiam coarguere, eumque illico credulum facere, digna continuo

A uno illum damnavit sententia. Nam arreptus vir ille dæmonio, tamdiu vexatus est, quousque ad sanctum corpus deductus, spumans et stridens dentibus, Beatum ibidem Marcum jacere confiteretur, ac munus pro suis delictis offerret. Qui statim a dæmonio liberatus, et Domino gloriam dedit, et nihil se jam de corpore sacro dubitaturum professus est. Verum quia multa sunt, quæ de virtutibus per eum a Domino Deo factis dicuntur, qualiter ad Venetiam venerit, explicemus.

EX MS.

18 Cum igitur nautæ ad Istriam pervenissent, diverterunt ad urbem quamdam, quæ appellatur *k* Humacus : timebant enim redire ad sua, quia Justinianus Dux eorum vehementissime contra illos erat iratus, pro eo quod jussionem suam repudiantes, ad Alexandriam ire præsumpserunt. Qui tamen missa ad eum legatione dixerunt : Confitemur peccatum nostrum, et erubescimus, quia sumus tamquam rebelles inventi; sed Dominus testis est, quomodo magis inviti, quam sponte hoc fecimus : ecce enim habemus corpus B. Marci Evangelistæ. Si Dominus noster, gratiam suam nobis reddens, promittat nequaquam inferre molestiam, nec in corporibus nec in rebus nostris; adducimus eum B illi. Sin autem aliter, divertemus in aliam regionem. Ad hæc Justinianus Dux, valde gavisus, ait : Si istud quod asserunt verum est, revertantur in pace : quia si talem thesaurum adducunt, non solum illis malum non inferam, sed etiam filios meos vocabo. Accepto igitur nautæ verbo, Venetiam redeunt; cumque ad portum Olivolensem *l* venissent, egressus Ursus *m* Episcopus loci illius cum Crucibus, et omnibus ministrorum ordinibus, indutis sacerdotalibus tunicis, reverentissime corpori obviant; suscipientesque illud, duxerunt ad palatium Ducis. Ubi dum per cœnaculi scalam ascenderent, tanta agilitate pallium, quo corpus erat opertum, cum esset tranquillitas, movebatur; quanta vix aura venti movere poterat. Sed et ministris, qui eum portabant, fiebat subito pondus gravissimum et immobile, et iterum subito tantum leve, ut nihil sentire se dicerent. Accepto igitur corpore Dux, reposuit illud in cœnaculi loco, qui apud ejus palatium usque ad præsens tempus monstratur, ordinatis cantoribus ac ministris, qui ibidem Deo laudes referrent, inter quos custos ille Stauratius primus erat. Sed et Theodorus Presbyter anno sequenti cum suis advenit : porro Dominicus ille monachus ad propria C remeavit.

k Corpus in Istriam delatum,

l m inde Venetias, ab Episcopo et Clero defertur ad palatium Ducis :

19 At vero Justinianus Dux, cum supra beatum corpus ecclesiam vellet construere, morte præventus est : cujus germanus Joannes vir Deo dilectus Ducatum suscipiens, vicem ejus explevit. Construxit namque juxta palatium elegantissimæ formæ basilicam, ad eam similitudinem quam supra Domini tumulum Hierosolymis viderat : quam etiam multis ac variis jussit depingi coloribus : ubi et aromatibus venerabile corpus conditum honore dignissimo *n* posuit. In eo florescunt orationes ipsius, et multa beneficia præstantur Christo credentibus, maxime autem et plurimi a dæmoniis liberantur. Cujus gloriosa Translatio celebratur pridie Kal. Februarii; regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

ecclesia S. Marci construitur

n

ANNOTATA.

a *Mortuo Mahomete impio anno Christi* 631, *successit Abubacrus, eique post biennium Homarus, et annis decem regnavit. Hic cepit Ægyptum pacifice, et Alexandriam vi expugnavit. Ita historia Imperii Moslaminorum seu de Caliphis ab Abrahamo Eschellensi in Chronico Orientali edita.*

b *Hic est* Leo Armenus, *qui regnavit ab anno* 813 D *usque ad annum* 820.

c *Hic est* Justinianus Particiatus, *qui cum patre suo Angelo præfuit et solus biennio Rempublicam administravit usque ad annum* 828. *Bernardus participiatum vocat, et addit familiam hodie Badæram dici.*

d Metamaucum, *vulgo* Malamoco *pars Orientalis Venetiarum.*

e Torcellum *urbs Episcopalis in insula, quinto a Venetiis milliario versus Septemtrionem dissita, quæ urbis hujus partibus annumeratur.*

f *Sedes S. Marci, sub Heraclio Imperatore ablata et donata Venetis, traditur a Baronio ad an.* 820 *num.* 21.

g S. Claudia *M. in Æthiopia, colitur* 2 *Januarii : an hæc Alexandriam delata, an alia in Ægypto passa ibidem coleretur, non est facile assequi divinando.*

h Comaclum *infra Ferrariam, inter duos Padi fluminis alveos ad mare Adriaticum in stagnis situm. De eo egimus ad Vitam S. Apiani monachi 4 Martii.*

i *Credibile est non satis integre scriptum nomen. Transeundæ hac navigatione fuerunt* Strophades *insulæ : quas posterior ætas* Stivali *nuncupavit, quod nomen prope accedit ad nomen hic expressum, et forte* E *magis integre exprimitur a Bernardo, qui* Strivali *dictas has insulas dici.*

k Humacus, *sive* Umacum, *vulgo* Umage, *urbs in media Istria, ac littore maxime extante.*

l Olivola, *Italis* Castello *ea pars urbis Venetæ : in qua Episcopus et basilica Cathedralis est.*

m Ursus *Episcopus Olivolensis, dicitur filius Joannis Participatii, adeoque Justiniani et Joannis Ducum frater.*

n *Addit Dandulus :* Ordinati sunt Capellani ad diurnum nocturnumque officium peragendum, et Primicerius unus, qui dictam ecclesiam, quæ Ducum capella esse perpetuo instituta est, regat et gubernet, sicut sibi per Ducem injunctum fuerit et ordinatum. NOT 24

APPARITIO ET MIRACULA. NOT 25

Ex libro MS. Petri Calo.

In ipsa ecclesia, pulchro schemate auro et marmoribus pretiosissime redimita, post aliquot tempora contigit, ut in qua parte corpus illud sacratissimum quiesceret nesciretur. Cumque post inquisitionem F solertem *a* nemo hujus rei conscius inveniri valeret ; toti Venetiæ triduanum est indictum jejunium. Post quod in cordis contritione ab omnibus observatum unanimiter, quarto die ad dictam Ecclesiam Clerus et populus convenerunt : et Litaniis dictis, processione disposita, multiplicibus suspiriis et orationibus ad Deum fusis, profluentibus lacrymis diutius Dei misericordiam implorarunt : ut eis ubi corpus B. Marci jaceret ostendere dignaretur. Quorum preces Deus benigne exaudiens, locum, in quo gloriosum corpus latuerat, gloriosissime declaravit : nam scissis marmoribus columnæ circumpositis, arca quæ interius claudebatur concludens corpus erupit, et in conspectu omnium per se ipsam mirifice exilivit.

a Post jejunium triduanum et processionem,

Corpus S. Marci ultro exiliens reperitur :

2 Mulier quædam habens septem dæmonia, ad arcam B. Marci violenter attracta, eadem hora in conspectu omnium liberatur. Collocato autem sacro corpore in ipsa ecclesia reverenter, *b* vir quidam, in campanilis ejusdem ecclesia summitate, quiddam operis exercebat; subito autem cadit improvide, et membris omnibus laniandus. In ipso autem suo casu B. Marci non immemor, vovens quod si eum liberaret perpetuo ei serviret, ejus patrocinium imploravit : qui cadens ex insperato cuidam

energumena a 7 dæmonibus liberatur : b

ex alto lapsus manet illæsus :

A cuidam ligno prominenti adhæsit, et dato sibi fune illæsus evasit, et ad opus pristinum consummandum devotus assurgit, et fideliter quod voverat adimplevit.

Curantur laborantes cancro,

3 Cum quidam adolescens incurrisset gravissimum morbum cancri, ita ut ejus carnes a verme ipso corroderentur, ductus ad arcam Sancti, et flagitans ejus auxilium, obdormivit. Cui sanctus apparens mamillam tetigit, quasi transiens, et curavit. Et cum ille quæreret, Quo ita velociter festinatis? respondit Sanctus, se properare in auxilium quorumdam famulorum suorum, qui vexabantur a mirabili tempestate. Evigilans juvenis invenit se sanatum, et tempestate sedata navis Venetiæ applicat intrans portum. Cum quædam mulier de *c* Murano per quadriennium gravissima paralysi laborasset, usu membrorum omni destituta, et rogasset B. Marcum; apparuit ei dicens, ut se ad suam ecclesiam faceret apportari: ubi cum Evangelium legeretur in Missa, sensit omnibus stupentibus et mirantibus se curatum.

c et paralysi:

4 Quædam navis, plena Saracenorem, ibat ab Alexandria causa orationis, ad locum ubi residet corpus *d* Mahometis. Sed cum maxima tempestas B orta esset, aliqui Veneti qui erant cum eis euntes mercari, descenderunt in scapham, ut navim citius adjuvarent. His aliquantulum separatis post trinam revolutionem navis submergitur. Quod videns quidam Saracenus, B. Marci auxilium postulavit, promittens se fieri Christianum, si eum contingeret de tanto periculo liberari. Cui apparens B. Marcus eum in scapha cum Venetis posuit: et sic ipse et illi de scapha mirantes quamplurimum liberati, Alexandriam redierunt; et cum Saracenus differret quod promiserat adimplere, a B. Marco frequenter in somnis admonitus, Venetias venit, et ibi baptizatus Marcus vocatus est, cum prius Stephanus vocaretur. *e* Quidam nobilis Provincialis, cum longa infirmitate laborasset, omnium membrorum officio destitutus; B. Marco cum lacrymis supplicavit, et ab eo responsum accepit, ut ad suam Ecclesiam faceret se portari: ubi cum una nocte lacrymosis orationibus institisset; mane reperit se totaliter sanatum: et sic gratias agens ad propria rediit.

d in tempestate liberati Veneti, et Saracenus, in baptismo Marcus nominatus: sanatur paralyticus;

5 In eadem *f* Provincia servus Castellani cujusdam vovit se visitaturum ecclesiam S. Marci: quod cum suo Domino displiceret, hic volens Deo magis quam hominibus obedire, quod voverat adimplevit: C et commendans se B. Marco cum omnibus membris suis, rediit. Quem videns Dominus redivisse, dixit eum sibi fregisse fidelitatem, et quod B. Marcus eum non posset de suis manibus liberare: et præcepit ministris ut eruerunt oculos ejus. Qui eum ligantes et ad terram trahentes cum acutissimis paxillis ejus oculos effodere nitebantur. Sed nullam læsionem ejus oculis intulerunt, eo quod constanter dicebat, se B. Marco membra omnia sui corporis commendasse. Quod cum Dominus vidisset, jussit ejus crura securibus confringi, et pedes a corpore truncari: sed ferri acies obtunditur et tamquam cera liquescit. Tunc Dominus, furore repletus, jussit os ejus, cum quo B. Marci auxilium petiit, cum ferreis malleis frangi et dentes excuti; sed nihil læsionis penitus intulerunt. Quod cernens Dominus pœnituit, et veniam a Sancto et a servo petiit: et corpus S. Marci cum dicto servo Venetias visitavit.

f peregrinato ad S. Marcum, nequeunt lædi oculi, crura aut dentes

6 In eadem Provincia vir fuit, per palmæ manus medium adeo graviter vulneratus, ut non nisi ab inferiori parte tenuis quædam pellicula remaneret. Et quia manus sic pendebat emortua, suasum est illi ab amicis, ut id quod pendebat adjiceret, ne in suæ sulutis periculum verteretur. Et cum respondisset se velle potius mori quam mancus esse; D invocato B. Marco, una die ligatam tenens, restitutus est pristinæ sanitati, cicatrice sola exterius remanente. Cum quædam mulier, de Episcopatu Paduano, comedendo lac arrepta esset a dæmonio; ducta ad ecclesiam S. Marci, continuo liberatur. Plures dæmoniaci, adducti ad ecclesiam S. Marci, cum clamarent se exuri ad præsentiam dicti Sancti, protinus curati sunt. Quidam de Tuscia, duos habens dæmones, sicut publice est confessus, ductus coram altari B. Marci, post longam venerationem multis astantibus est curatus.

Curatur manus graviter vulnerata: ex vo-

energumeni plures liberantur

7 Cum quidam miles de castro, fossatis magnis circumdato, ad explorandas inimicorum insidias exivisset; cum festinantia rediens in castrum, de ponte decidit in fossatum, equo, clypeo et lancea remanentibus super monte. Cum igitur existens in medio fossati B. Marci auxilium postulasset; sanctus astitit, et lancea sibi porrecta per eum protinus est eductus. Quidam Apulus, uxorem habens et filium, falso est accusatus apud Imperatorem, quod Lombardos per pecuniam commovisset adversus eum: propter quod Mantuæ incarceratus, cum quadra- E ginta diebus in multa ærumna fuisset conclusus, per triduum præ tristitia non sumpsit cibum: sed cum lacrymis et suspiriis a B. Marco continue auxilium postulavit. Cui B. Marcus in forma leonis apparens, suasit ut exiret. Et cum timeret propter custodes, iterum sibi apparens præcepit ut egredi non tardaret. Qui statim per apertum ostium exiens, et per medium custodum transiens, videbat eos, sed ab illis et etiam ab aliis, per quos transibat, minime videbatur: nec etiam strepitum compedum audiebant, quos tandem, ac si non essent ferrei, a pedibus mira facilitate amovit.

lapsus in fossam a S. Marco servatur.

e incarceratus educitur:

8 In Cremona puer claudus, ex utero matris contractus ac pedem habens aridum, sic usque ad decennium stetit; mater vero ejus, confidens de B. Marco, sibi in nomine Sancti baculum obtulit, præcipiens, ut intrepidus ambularet, qui statim hoc fecit: sed cum baculus ille auferebatur et alius ei dabatur non poterat ire. Matre igitur cum puero veniente ad ecclesiam S. Marci, continuo liberatus est, ac si sanus natus fuisset. Cum quidam juvenis *g* Pergamenus falso accusatus esset, quod villam quamdam incenderat, Mediolani incarceratus est: qui cum mortem expectaret, inimicorum calumnias pertimescens, rogavit B. Marcum, ut eum de carcere F educere dignaretur. Qui statim illi apparens per arctissimam fenestram, per quam nullus posset egredi, eum eduxit et in terra suaviter collocavit: qui statim visitavit ecclesiam S. Marci, et oblatis ibi compedibus gratias Deo egit.

sanatur claudus:

g liberatur captivus:

9 In Apulia et Terra-laboris, quia festum B. Marci non servabant, sed ruralibus operibus insistebant, sterilitas mirabilis supervenit, eo quod ibi per quinquennium non pluisset. Cumque homines mirarentur, quod tanta victualium penuria ibi esset; revelatum est quibusdam religiosis, quod hoc erat quia festum Sancti nullatenus observabant, nec posset pluere nisi ejus diem solennius celebrarent. Adveniente ejus Festo omnes ad ecclesiam ejus vadunt, ubi solennizantes cum reverentia maxima, precibus impetrarunt beneficia S. Marci: et statim imbrium copia præter spem abundantius inundavit, et tota terræ sterilitas est abjecta, et exinde tamquam Paschalem diem festum Sancti devotius celebrarunt. Cum quidam Veneti, navi mirabili tempestate quassata, ex vicinis rupibus inevitabile periculum expectantes, offerrent B. Marco preces devotas et pretium navis suæ; subito liberati ejus ecclesiam visitarunt et obtulerunt libentius sortem navis. In Tuscia ad preces devotorum suorum B. Marcus fulgura cohibuit, tempestates

festum non celebrantes puniuntur siccitate, at celebrantes recreantur:

in tempestate servati alii

A tempestates amovit, terræ sterilitatem abstulit et concessit rerum omnium ubertatem : et hoc est testimonio plurimorum [notum]. Audivi ab illis qui fuerunt in Alexandria, quod annuo die mortis ejus, si tollatur de cardeto *h* vel herba loci, in quo tractus fuit B. Marcus, emanat sanguinem.

EX MS.

10 Frater *i* Julianus Faventinus, Ordinis Prædicatorum, juvenis religiosæ et sanctæ vitæ, infirmitate quasi in extremis laborans Papiæ, cum Priorem domus super statu suo requisivisset, et ille mortem vicinam sibi diceret imminere ; statim facie exhilaratus, et manibus ac toto corpore plaudens, clamare cœpit : Date locum Fratres, quia præ nimia lætitia anima jam prosiliet extra corpus, ex eo quod tam jucundos rumores audivi : et elevatis in cœlum manibus dicere cœpit : Educ de carcere Deus animam meam etc. Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis hujus ? Inter hæc ille levi somno obdormiens, vidit B. Marcum ad se venisse, et ecce vox ad eum dicens : Quid agis o Marce ? Et ille. Ad mortem istum accessi, quia Deo ministerium ejus acceptum est. Et iterum vox ad eum : Quare inter ceteros Sanctos ad eum maxime tu venisti ? Et B ille : Quia specialem devotionem in me habuit, et locum in quo corpus meum quiescit devotione sedula visitavit, et ideo veni eum hora suæ mortis visitare. Tunc quidam albati totam domum impleverunt, quibus ait B. Marcus, Quare huc venistis ? et illi, ut istius animam in conspectu Domini præsentemus. Evigilans autem prædictus Frater, pro Priore domus, qui ista retulit, continuo misit : et omnia quæ viderat sibi recitans, cum multo gaudio in Domino obdormivit. *k*

devotus S. Marco

in morte ab eo invisitur

et latus moritur.

ANNOTATA.

a *Baronius relata translationis historia addit* Venetos, ne a Francis corpus auferretur, illud ita collocasse, ut ubi locorum positum esset, penitus ab aliis fuerit ignoratum.

b *Memoratur hoc miraculum in Breviario Carmelitano Venetiis anno* 1495 *excuso : ubi etiam quæ referuntur num.* 4, *de Saraceno converso, et pleraque alia.*

c Muranum, *Venetiarum insularum una, et vitriariis officinis famosa.*

d *Is* Mecha *dicitur, ad Sinum Arabicum seu Marerubrum Arabiæ felicis urbs.*

C e *Additur in Breviario Carmelitano,* et in Christum perfecte credidit, et in bonis operibus vitam finivit.

f *Sicut paulo ante* Provincialis *videtur sumi, pro eo qui in* Provincia *Galliæ natus est : sic eadem regio credi potest hic proprio nomine appellata.*

g *Breviar. Carmel.* de civitate Mantuæ : *credimus autem* Pergamenum *hic poni pro* Bergomensi.

h Cardetum *a carduis hic dici videtur : nec mirum foret ibi crescere aliquam herbam, cujus succus rubeat, uti aliæ herbæ album aut flavum succum continent : sed quod hoc solo die festo accidat miraculi habet speciem, sui singularitate haud facile prætereundi ab antiquioribus S. Marci laudatoribus : ideo suspecta falsitatis narratio est.*

D i *Dicitur hoc in prædicto Breviario contigisse circa annum Domini* 1241.

k *Miraculum de urbe Veneta ab excidio, per tempestatem inferenda, ope S. Marci et aliorum Sanctorum liberata circa an,* 1332, *narrat Petrus Justinianus lib.* 4 *historiæ Venetæ : nos illud ex Felice Astolfio dedimus* 23 *hujus inter Analecta Georgiana num.* 78 *ubi legi poterit.* NOT. 27

APPENDIX

Ex Breviario Carmelitano anno MCCCCXCV.

Admodum R. P. Daniel a Virgine Maria, Ordinis Carmelitani in Belgio bis Provincialis et nunc Definitor, pro suo in opus hoc affectu singulari, communicavit nobiscum antiquum sui Ordinis Breviarium, cum tali ad calcem notatione. Explicit Breviarium secundum Ordinem Fratrum gloriosissimæ Dei Genitricis, semperque Virginis Mariæ de Monte Carmelo : quod impensa sua et arte Andreas de Torresanis de Asula : in florentissima Venetorum civitate ad finem usque perduxit, atque diligentissime elaboravit. Anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo quinto. Die vero prima Februarii. *In hoc Breviario ad* E *diem* VII *Kalendas Maii, per quinque prolixas lectiones recitantur Acta martyrii et translationis S. Marci, qualia fere ex antiquioribus monumentis jam dedimus, magis integra magisque sincera :* VI *Lectio,* VIII *et* IX (*nam* VII *est de Evangelio* Convocatis Jesus duodecim) *continent beneficia, quæ cultoribus suis S. Marcus præstitit, sub hoc exordio :* Quidam libri habent etiam subscripta miracula : *et primum narratur apparitio Papiæ facta Religioso Dominicano, suppresso illius nomine, tum Saraceni Alexandriam navigantis liberatio ex periculo submersionis, cui in baptismo Marci nomen est inditum ; utrumque iisdem fere verbis quibus usus est Petrus Calo ; tantum de Saraceno hic additur,* quod in bonis operibus vitam finivit.

Breviarium illud Venetiis excusum,

refert nonnulla ex præcedentibus miraculis ;

12 *Sequitur deinde de viro lapso ex summitate campanilis, uti supra num.* 2, *et de mancipio barbari Provincialis ab injuria præservato idem quod num.* 5, *et de milite læso, quod dictum est num.* 6, *narratur (cum hac solum differentia quod loco* manus, *in Breviario* brachium *nominetur) et concluditur cum sterilitate Apuliæ immissa, de qua actum est num.* 9 : *sed præmittitur de liberato captivo narratio multum diversa, sic ut omnino alius esse videatur ab illo cujus ante jam dictum numerum* 9 *meminit Petrus : est autem talis :* Vir qui- F dam de civitate Mantuæ, falso ab invidis accusatus, in carcerem est reclusus. Qui cum quadraginta dies peregisset ibidem, et nimio afficeretur tædio : tandem triduano jejunio se macerans, B. Marci patrocinium invocavit : qui sibi apparens jubet, ut de carcere securus ascendat. Ille vero dormitans præ tædio neglexit parere jussionibus sancti, existimans illusionibus se deludi. Deinde secundo et tandem tertio sibi apparuit, et eadem similiter imperavit. Qui ad se rediens, et ostium apertum conspiciens, de carcere securus exiit, et instar stuppæ compedes mox confregit. Ibat igitur die media per medium custodum ceterorumque omnium : ita ut ipse cunctos videns a nemine videretur. Qui veniens ad S. Marci tumulum, exolvit devote debitum gratiarum.

et liberatione civis Mantuani injuste accusati.

DE

DE SANCTO ANIANO,

EPISCOPO ALEXANDRINO

G. H.

CIRCA AN. LXXXVI.

Adjungitur *S. Marco Evangelistæ ad hunc diem* S. Anianus *in hodierno Martyrologio Romano, his verbis* : Alexandriæ S. Aniani Episcopi, qui B. Marci discipulus, ejusque in Episcopatu successor, clarus virtutibus quievit in Domino. *Majus aliquanto elogium habet in suo Martyrologio Galesinius hoc modo* : Alexandriæ in Ægypto S. Aniani Episcopi. Is civis Alexandrinus, e nobili familia natus, B. Marci discipulus, in illius locum Episcopus factus, duobus et viginti annis Ecclesiæ sibi commissæ præfuit, quo Episcopali munere divine perfunctus, sancte factorum gloria clarus, Domitiano Imperatore quievit in Domino. *Eadem fere Ghinius in Natalibus Sanctorum Canonicorum, addens* quievisse circa annum Salutis LXXXV. *Sed quomodo* familia nobilis *affingitur ei, quem Cerdonem fuisse ex* B *Actis S. Marci omnes credunt? Eusebius libr. 2 Histor. Eccles. cap. 24, de eo ista tradit* : Nerone octavum Imperii annum agente, primus post Marcum Evangelistam Alexandrinæ Ecclesiæ administrationem suscepit Anianus, vir Deo acceptus et omni ex parte mirabilis. *Dein lib. 3 cap. 14, ista scribit* : Domitiani anno quarto, primus Alexandrinorum Ecclesiæ Episcopus Anianus, duobus et viginti annis exactis, abiit e vita : cui secundus ordine successit Abilius. *Hic Alexandrinis dicitur* Melianus, Melius, *et* Milius, *unde* Amilius *et* Abilius : *de quo cum Martyrologio Romano egimus* XXII *Februarii. Eusebius eadem in Chronico confirmat.*

Memoria in sacris fastis 25 Aprilis,

et successio ex Eusebio :

2 *De tempore vitæ et martyrii S. Marci egimus supra pluribus, et cum antiquis traditionibus Ecclesiæ Alexandrinæ, imo et Actis vetustis Latinis S. Marci, ostendimus verisimilius videri, ipsum esse coronatum anno Imperii Neronis decimo quarto et ultimo, Christi* LXVIII. *In antiqua Historia Patriarcharum Alexandriæ, una cum Chronico Orientali ab Abrahamo Ecchellensi edita, ista traduntur* : Secundus Anianus. Hunc ordinavit S. Marcus Evangelista, et est sutor ille, qui aptavit ejus calceamenta. Obiit die Dominica vigesima Hathuri : sedem tenuit post Divum Marcum C Apostolum annis octodecim, et ducentis sexdecim diebus. *Hæc ibi. Incidit dies vigesima mensis Hathuri in diem* XVI *Novembris : ad quem diem in Kalendario de festis Coptitarum et Ægyptiorum apud Seldenum notatur* festum Asasii, *an corrupte pro* Aniano? *quis dicet? Verum tunc a* XXV *Aprilis, et obitu S. Marci non essent* dies ducenti sexdecim, *sed* sex *tantum et* ducenti. *Quomodo autem aptando calceamenta S. Marci in hujus notitiam venerit, et ab eo in fide Christiana instructus, et cum tota domo baptizatus, ac tandem Episcopus fuerit ordinatus, late deducitur in Actis S. Marci num. 3, 4 et 5. Post hæc Acta dedimus Appendicem de vita S. Petri Alexandrini Episcopi et Martyris, in qua aliquot successores S. Marci enumerantur, et cum singulari titulo Successor ejus traditur* Beatus Anianus, *Græce* ὁ μακάριος Ἀνιανὸς τὸν θρόνον ἐκδέχεται. *Mortuus autem est secundum hanc traditionem anno Christi* LXXXVI, *Domitiani anno* VI

Videtur S. Marco substitutus anno 68,

sedisse annos 18,

mortuus anno 86

3 *Petrus de Natalibus lib. 9 Catalogi cap. 19 longum elogium de S. Aniano profert, et multa miracula congerit, quæ nobis minime probantur, et apud eum legi possunt. Galesinius ex hoc Catalogo nobilitatem, nobis minime probatam, S. Aniano adscripsit* : *Petrus enim eum dicit* venisse ex Africa nobilissimum et divitem, *et sub finem ista habet* : Ipse clarus virtutibus in pace quievit IV Nonas Octobris, sepultusque est juxta corpus B. Marci in loco Buculi. Cujus corpus processu temporis Venetias inde translatum, in monasterio S. Clementis reconditum servatur. *Eadem de corpore Venetias translatio tradit Ughellus tomo 5 Italiæ Sacræ columna 1260, ubi corpora Sanctorum et reliquias sacras urbis Venetæ enumerat. Ad citatum diem quartum Octobris referunt S. Anianum Grevenus. Maurolycus, Canisius et alii, Pe-* E *trum de Natalibus secuti. In MS. Florario memoratur ad ipsas Kalendas Octobris.* Nomine S. Aniani fuisse Alexandriæ ecclesiam *tradit ex Epiphanio Baronius in Notis suis ad hunc diem.*

Corpus dicitur Venetias translatum,

cultus 4 et 1 Octobris,

ecclesia Alexandriæ.

4 *Eutychius Ægyptius, Patriarcha Orthodoxorum Alexandrinus, seculo Christi decimo, scripsit Ecclesiæ suæ Alexandrinæ Origines, a Joanne Seldeno Arabice et Latine Londini editas : in quibus de S. Aniano, quem Hananiam appellat, ista habet* : Marcus Evangelista in urbe versatus est Alexandria, ut inde propagaretur apud homines fides in Christo Domino nostro Dum autem per urbem incedit, diffringitur calcei ejus corrigia : quem ut reficeret, ad sutorem se contulit, nomine Hananiam : qui subula ad perforandum calceum sumpta, digitum suum perforavit, adeo ut multum efflueret sanguinis, nec sine dolore ingenti. Submurmuranti igitur in Marcum, dixit ei ille, Si credideris in Jesum Christum Filium Dei, digitus tuus sanabitur. Prehenso igitur digito ejus dixit : In nomine Jesu Christi sanus sit digitus tuus : qui eodem momento in sanitatem restitutus est, sanguine amplius non effluente. Et credidit ab eo tempore Hananias in Christum, unde baptizavit eum Marcus, et constituit eum Patriarcham Alexandriæ. F Scilicet is primus erat Alexandriæ Patriarcha constitutus. Constituit item Marcus Evangelista duodecim Presbyteros cum Hanania, qui nempe manerent cum Patriarcha; adeo ut cum vacaret Patriarchatus, eligerent unum e duodecim Presbyteri, cujus capiti reliqui omnes manus imponerent, eumque benedicerent, et Patriarcham eum crearent : et dein virum aliquem insignem eligerent, eumque Presbyterum secum constituerent loco ejus, qui sic factus est Patriarcha, ut ita semper extarent duodecim. *Hæc Eutychius ex versione Seldeni, qui suum adjungit Commentarium, et in eo agit de iis verbis, quod Patriarcham crearint; additque Arabice illud verbum* creare, *idem significare, quod Græcis ἀπαρτίζειν,* absolutum, *aut* completum reddere : *scilicet eligendum fuisse a Presbyteris virum perfectum et aptum, creandum autem sive ordinandum ab Episcopis.*

Testimonium Eutychii Patriarchæ.

DE SS. PHILONE ET AGATHOPODE,

G. H.

DIACONIS, ANTIOCHIÆ.

SECULO II.

Nomen in Fastis Romanis,

Sacræ hodierni Martyrologii Romani tabulæ, ad hunc XXV *Aprilis, jam nominatos duos Martyres sic commemorant :* Ibidem *Antiochiæ* Sanctorum Philonis et Agathopodis Diaconorum. *Ad quem locum ista annotat Baronius :* Hi esse videntur, qui ex Syria comitati sunt S. Ignatium Episcopum Antiochenum, ejusque Reliquias Antiochiam retulerunt, ut constat ex Actis ipsius martyrii. Fuit Philo Tarsensis Ecclesiæ, Agathopus Antiochenæ Diaconus. Meminit eorumdem frequenter S. Ignatius, scribens ad Tarsenses, ad Philippenses et ad Antiochenos. *Dedimus ad Kalendas Februarii duplicia Acta S. Ignatii, alia ex Græcis translata, alia ex antiquis MSS. Latinis eruta, cum historia Translationis Reliquiarum Roma Antiochiam, sed absque ulla horum Diaconorum mentione. Petrus Halloix tomo* I *Vitarum,* B *quas de illustribus Ecclesiæ Orientalis scriptoribus edidit, cap.* 9 *Vitæ S. Ignatii ista inseruit :* Nec defuit sua in hisce malis consolatio. Quippe quem nonnulli a Syria Romam usque, viri eximii, comitati sunt : nonnulli in ipso itinere occurrentes, se ultro associarunt. Nam e Syria quidem Philo et Agathopus Diaconi, viri egregia virtute præditi, et postea Sanctorum quoque numero adscripti, aliunde vero alii quoque, fortes ac generosi athletæ, vitam pro eo ponere parati, se comites applicuerunt.

et epistolis S. Ignatii ad Philadelphenses,

2 *De Epistolis S. Ignatii Episcopi aliquam exercitationem nostram ante ejus Vitam* §. VI *proposuimus ; et quam censuimus genuinam ad Philadelphenses scriptam, in ea de hisce Diaconis ista traduntur :* De Philone autem, Diacono a Cilicia, viro testimonium habente, qui et nunc in verbo Dei ministrat mihi, cum Reo Agathopode viro electo, qui a Syria me sequitur abrenuntians seculo : qui et testificantur vobis. Et ego Deo gratias ago pro vobis, quoniam recepistis ipsos, ut et vos Dominus. Qui autem inhonoraverunt ipsos, liberentur in gratia Jesu Christi. *Hæc ibi, quæ in eadem epistola, sed forsan interpolata, ita alibi leguntur :* De Philone vero Diacono, viro religioso a Cilicia, qui nunc mihi in verbo Dei ministrat, una cum Gaio, et Agathopo viro electo, qui a C Syria me sequitur, testificor vobis, quia renuntiaverunt seculo, et martyrium perpetrare assumpserunt. Et ego gratias ago Deo pro vobis, rogans ut suscipiatis eos in Domino, ut et vos suscipiat Jesus Christus. Qui enim eos diffamaverunt, redempti sunt in gratia Jesu Christi, qui non vult mortem peccatoris, sed pœnitentiam. *Hæc ibi, in quibus* Gaius et Agathopus, *ut duo distincti referuntur, cum in priori textu* Reus Agathopodes, *sine conjunctione copulativa, quasi unicus idemque referatur, quod etiam insinuant ea quæ in utroque textu connectuntur. Desunt autem in aliis epistolis præposita nomina* Rheus et Gaius. *In epistola ad Tarsenses ista leguntur :* Salutat vos Philon Diaconus vester, cui et gratias ago studiose ministranti mihi in omnibus. Salutat vos Diaconus, qui ex Syria sequitur me in Christo. *Scilicet* Agathopodes, *cujus nomen exprimitur in epistola ad Antiochenos.* Salutant vos, *inquit,* Philon et Agathopus Diaconi, consecutores mei. *Et ad Philippenses :* Salutant vos Philon et Agathopus Diaconi. E

Tarsenses, Antiochenos, et Philippenses.

De iis apud Hispanos conficta.

3 *Hæc sunt quæ de his relatu digna occurrunt, ac proinde videntur potius omittenda quam addenda, quæ Hispani ex Pseudo Chronico Juliani Petri conferunt : ob quæ Tamayus-Salazar in suo Martyrologio Hispanico istud elogium eis formavit :* Antiochiæ natalis S. Agatopæi Martyris, Augusti Liberti, et apud Gallæciam Hispaniæ degentis, qui a B. Jacobo Zebedæi filio, et Hispaniarum Apostolo conversus, baptizatus, et Diaconus factus, in Antiochiam devenit ; et a S. Ignatio honorifice susceptus, demum gloriosa martyrii laude in cœlum coronatus ascendit. *Addit dein* Acta S. Agathopi, Martyris Antiocheni et Diaconi, ex Juliano et aliis Scriptoribus, *et alia figmenta congerit, quæ satis corruunt ex iis, quæ alibi de Pseudo-Juliano nuper conficto protulimus. Bivarius etiam in Notis ad Pseudo-Dextrum anno* 70 *comment.* 2 *num.* 3 *queritur, quod* sciolus aliquis (*quis autem nisi Baronius, haud sane dignus ita contemptim vocari?*) Romano Martyrologio eum addiderit die XXV Aprilis, cum nullibi nisi in D. Ignatii epistolis ejus mentio fiat. *Nicolaus Brautius, Episcopus Sarsinæ, in Martyrologio suo Poetico, ista habet :* De sanctis Martyribus Philone et Agathopode Diaconis Antiochiæ :

Officio Levita sacro perfunctus uterque,
In fluvium mersus, Martyr uterque migrat. F

Unde illorum Martyrium, et hoc genus martyrii desumptum sit, hactenus ignoramus.

DE SS. EVODIO ET HERMOGENE ET CALLISTA EORUM SORORE,

G. H.

MARTYRIBUS SYRACUSÆ IN SICILIA.

XXV APR.

Cultus sacer

in Martyrologiis Latinis 25 Aprilis,

Urbs Syracusa, *olim Sicularum, imo et Græcarum urbium censebatur maxima ac celeberrima, quam fide Christiana illustravit S. Martianus, a S. Petro Apostolo primus dictæ urbis Episcopus datus, uti latius* XIV *Junii, die ejus natali dicendum. A tribus Martyribus hujus urbis auspicantur quatuor apographa Martyrologii Hieronymiani hunc diem, istis verbis :* VII Kalendas Maji : In Syracusa civitate Siciliæ, natalis SS. Evodi, Hermogenis et Calistæ : *pro qua in unico codice, sed antiquissimo, legitur* Calisti. *Notkerus prioribus consentit, et* Callistæ *scribit, quam talem etiam referunt MSS. Pragense et aliud Romæ asservatum apud Cardinalem Barberinum. Usuardus solum duos priores retulit :* Civitate Syracusa SS. Evodii, Hermogenis ; *quibus,* et Calisti Martyrum, *additur apud Molanum, sed alio charactere : et sic sunt inserti Martyrologio Romano hodierno. Franciscus Maurolycus, Abbas Siculus, illos isto ordine refert :* Syracusis SS. Evodii, Calisti et Hermogenis Martyrum. *Octavius Cajetanus, ortu Syracusanus, in Martyrologio Siculo ista habet :* Syracusis sanctorum Fratrum Martyrum, Evodii, Hermogenis et Sororis Callistes. *In MS. S. Cyriaci referuntur* S. Evodus et Callista, *sed perperam* Cæsareæ *tribuuntur.*

2

in Menæis Græcis 1

A 2 *Græci in magnis Menæis eosdem celebrant Kalendis Septembris hoc encomio* 1 Eodem die : Septembris, sanctorum Martyrum et germanorum fratrum, Evodii, Callistæ et Hermogenis. Erant hi sancti Martyres germani fratres, ex eodem utero prognati, et per divinum lavacrum tempore prædicationis Evangelicæ renati : qui nomine Christianæ fidei ad Præsidem delati sunt, et cum de generoso et invicto illorum animo constaret, ad gladium damnati, recisis cervicibus cursum absolverunt, et ad Dominum emigrarunt. *Eadem leguntur apud Maximum Episcopum Cytherorum* ἐν βίοις ἁγίων. *In MS. Synaxario Parisiensi collegii Claromontani sine encomio celebratur memoria quatuor Martyrum his verbis :* Μνήμη τῶν ἁγίων Μαρτύρων Ἀγαθοκλείας, Καλλίστης, Ἑρμογένους καὶ Εὐόδου. Memoria sanctorum Martyrum Agathocleiæ, Callistæ, Hermogenis et Evodii. *Nulla* Agathocleia *inter Siculos Sanctos apud Cajetanum reperitur. Colitur a Græcis, et refertur in Martyrologium Romanum* S. Agothoclia Martyr XVII *Septembris, forsan per errorem, aut aliqua de causa nobis ignota, ad hunc diem etiam relata. In Menologio Cardinalis Sirleti, ad diem* II *Septembris, celebratur memoria dictorum* Evodii, Callistæ et Hermogenis, *elogio ex Me-*

et 2 Septembris,

B *næis desumpto. Citato hoc Menologio ista ad dictum secundum Septembris in hodierno Martyrologio Romano leguntur :* Eodem die passio SS. Evodii, Hermogenis et Callistæ germanorum.

memorantur a Joanne Damasceno,

3 *Memoratus Octavius Cajetanus Syracusanus, tomo* I *de Vitis Sanctorum Siculorum, de hisce Sanctis agit pag.* 124 *et sequente, et in Animadversionibus pag.* 104, *aliqua antiquæ venerationis testimonia adfert ; ac primo* Joannis monachi, qui *illi* Damascenus est, *et ait :* Advenit initium anni, invitans ad celebrandos illustres Callisten, Evodium et Hermogenem, germanos fratres athletas. *Secundo adducitur* Philippus Tauromeniorum Antistes, qui idem, *inquit,* forte est ac Theophanes eorumdem Præsul. *Est homilia de Nova Indictione, quam sub titulo* Gregorii, cognomento Figuli, *seu* Ceramei, Tauromenitani in Sicilia Archiepiscopi, *edidit Græco Latinam Dionysius Petavius ad Nicephori Constantinopolitani Breviarium, et pag.* 270, *de his Sanctis ista habet :* Callistæ, Evodii atque Hermogenis, non minus fide quam natura germanorum, anniversarium agimus diem. *Et hi cum Menæis Græcorum celebrarunt festum horum Martyrum ad Kalendas Septembris, a quibus Græci auspicantur* initium anni *et* novam Indictionem.

Philippo, seu Theophane aut Gregorio Tauromenitano :

et S. Josepho hymnographo.

C *Tertium testimonium S. Josephi Hymnographi, profertur ejusmodi :* Fideliter in scamma martyrii Calliste ingressa es, prædicans cum duobus Fratribus Christum Deum nostrum. Quippe divino amore succensa, vere spiritualia Ecclesiæ Christi vasa eos perfecisti : quare cum ipsis Martyr in cœlestem vitam coaptata es.

Precatio ex carmine Græco ad eosdem.

4 *Denique ex MS. Græco Contacario monasterii S. Philippi Fragalatis, profertur ejusmodi precatio :* Præclare sane Christo decertavistis, amore coaliti, quasi unus in tribus esset corporibus animus, genere fratres, fide Martyres sanctissimi. Tu vero qui unus es in sanctis viris gloriosus, eorum precationibus nos tueare. Operæ pretium existimo a sacris victoribus impulsum hymnos in medium afferre : quare oro te, o sapientiæ Largitor, ut sancti Spiritus tui splendore mentem linguamque meam D emundes, ut ea concinam, quæ jus fasque jubet. Hoc abs te etiam atque etiam peto (ex te enim charismatum fontes emanant) o Verbum Patris, qui fontem luminis in tenebricosos effundis, sapientiamque impertiris indoctis imperitisque : quæ tua bonitas est, solus in Sanctis requiescens. Tota pulchra es, o Martyr Callista, quapropter concupivit Rex speciem tuam. Tu quippe, perinde ac propria veraque mater, germanibus fratribus pietatis nutricem te præstitisti ; et urgens eos ad certamen, Hermogenem, Evodumque, tamquam dona gratissima, Domino obtulisti ; quibuscum una immortalia præmia sortiris : quæ nobis se daturum recepit is, qui solus requiescit in Sanctis suis. *Hæc ibi, quæ omnia ut hactenus dicta inter sese cohærent, et eorumdem Sanctorum triumphum confirmant : atque* Callistam *Sororem, non* Callistum *dici exigunt, patiuntur autem ut* Evodius *sive* Evodus, *ut passim in similibus fit, pro arbitrio dicatur.*

AUCTORE G. H.

Quo tempore martyrium illatum ?

5 *De tempore, quo hi Sancti martyrium subierint, nihil certi constat. Rocchus Pirrus, tomo 2 Siciliæ sacræ in Notitia Syracusanæ Ecclesiæ pag.* 125, *tradit* anno CCCLXXXV Aprilis, Syracusis martyrium fecisse Callisten, Evodium, et Hermogenem fratres, adstipulantibus Martyrologio Romano, Maurolyco, Usuardo (*sed in his nihil de tempore martyrii traditur*) Cajetano et Ferrario. *Et Ferrarius quidem* E in immani Diocletiani, ut est conjectura, persecutione ob Christianæ fidei constantiam martyrium perpessos esse *tradit. Cajetanus in margine ad Acta horum Martyrum apponit* annum Christi CCCIV : *sed ut bene notarit Ferrarius*, ex conjectura. *Quidni citius ipsi sint, quos primo loco recenset Martyrologium S. Hieronymi ? Habuit urbs Syracusana primitias Martyrum sub Nerone, de quibus egimus Kalendis Januarii : quo etiam seculo Martyres occubuerunt Episcopi Syracusani* Marcianus, *ejusque successor* Chrestus, *cui socius datur* S. Peregrinus, Martyr sub Domitiano, III *Novembris passus.*

Nonnulla conficta apud hodiernos Hispanos.

6 *Hactenus bene constitutis piget addere, quæ de S. Hermogene et sociis circumferuntur ab hodiernis Hispanis ex Additionibus ad Maximi Chronicon, sub nomine Helecæ Episcopi Cæsar-Augustani adjuncta, quasi* S. Hermogenes viderit S. Jacobum Apostolum Hierosolymis morientem, et cum aliis discipulis comitatus ejus corpus in navi ad Hispaniam, et post ejus appulsum Iriam-Flaviam Galleciæ civitatem, ad Italiam se contulerit, et in persecutione Neronis F Syracusis prædicans, fuerit cum aliis occisus : *prout hæc edidit Rudericus Carus cum Chronicis Dextri et Maximi pag.* 324. *Ex hoc tamen fundamento aliam Hermogenis Vitam procudit Franciscus Bivarius, in Additionibus ad Chronicon Maximi pag.* 24. *Eodem fundamento ipsum S. Hermogenem tandem suo Martyrologio Hispanicc inseruit Tamayus Salazar ad hunc diem, et Vitam contexuit ex Lectionibus, quæ de S. Jacobo recitantur, eruntque excutiendæ ad diem* XXV *Julii. Sed esto tunc aliquis Hermogenes vixerit, etiam diversus ab illo, quem a fide deviasse innuit S. Paulus epistola 2 ad Timotheum cap.* 1, *an hoc satis est ut continuo illustris hic Syracusanus Martyr attrahatur ad dictum comitatum S. Jacobi. Certiora nos requirimus monumenta.*

DE SS. NOBILE SEU NUBILE

G. H.

MARTIA, HERMEMPHO, FORTUNATO, JOCUNDO,

MARTYRIBUS AFRIS.

XXV APR.

Duo priores hujus classis Martyres inscripti sunt antiquis Martyrologiis MSS. monasteriorum, Rhinoviensis in Helvetia, et Richenoviensis sive Augiæ-divitum prope Constantiam in Suevia, his utrobique verbis : In Africa Nobilis, Martiæ, *quæ in altero MS.* Matiæ *scribitur. At loco non addito indicatur* Fortunatus *in MSS. Aquisgranensi, Augustano et Labbæano; item apud Grevenum in Auctario Usuardi. Iidem cum quarto socio sic referuntur in Martyrologio S. Hieronymi* . In Africa Nobilis, Marcæ , Hermemphi, Fortunati. *Horum primus etiam* Nubilis *dicitur, et* Marca, Marcia *et* Maria : Hermemphus, Memphus : *quibus additur in apographo Corbeiensi Parisiis excuso* Jocundus. *Quod nomen sæ-*
B *pius in dicto codice sub finem additum invenitur : et cum tali monitione, hic in titulo collocatur. Nam die* VIII *Martii* S. Jocundus *etiam* Martyr in Africa, *ex dicto apographo Corbeiensi adjungitur aliis* XI *Martyribus istic nominatim expressis. Uti* XVIII *Martii,* S. Jocundus Martyr in Mauritania *celebratur cum* SS. Curento, Timotheo et Salda. *Iterum* XIV *Martii,* S. Jocundus Martyr Nicomediæ *ex eodem Corbeiensi MS. refertur cum* SS. Felicissimo, Dativo et Frontino. *Præterea ex variis Martyrologiis celebratur* S. Jocundus Martyr V *Januarii cum aliis* XIII *ibidem designatis : et* VII *Martii cum* SS. Saturnino, Artaxio et Quinto. *Item* SS. Fortunatus et Jocundus Martyres in Africa, *memorantur* IX *Januarii, sed habent adjunctos et suis nominibus distinctos alios quindecim Martyres. Est præterea* S. Fortunatus Martyr in Africa *relatus,* XVII, XIX *et* XXVII *Januarii, et* XXI *Martii, sed ubique alii ab his junguntur Socii.* Nobilis *seu* Nubilis, Martia, Hermemphus *aut* Memphus in Africa, *aut*
etiam alibi Martyres, *hactenus, quantum recordamur,* E
non fuerunt relati.

DE S. NICE MARTYRE,

G. H.

APUD GRÆCOS.

AN. CCCIII
Celebratur 25
Aprilis,

Menæa excusa hujus Heroidis ita meminerunt . Eadem die XXV Aprilis sanctæ Martyris Nices, quæ *(uti in Menæis MSS. Chifletionis dicitur)* gladio est interempta. *Quia autem* νίκη victoriam *significat, in adjuncto disticho ad significationem hujus vocis alluditur, et* huic discissæ, ut Νικηφόρῳ victoriæ latrici, *dicitur* victoriæ remunerator pulchra victoriæ præmia dare : *quæ sic Græce exprimuntur :*

Νίκης βραβεῖα φαιδρὰ τῇ τετμημένῃ
Νίκης βραβεὺς δίδωσιν ὡς Νικηφόρῳ.

Hujus sanctæ Nices, *quæ et* Victoria *potest dici, memoria celebratur in MS. Græco Synaxario Parisiensi collegii Claromontani Societatis Jesu, et in duplici MS.* *et* 24 *Aprilis*
Græco Taurinensi Ducis Sabaudiæ, sed præcedenti die XXIV *Aprilis, ubi adjuncta est SS. Eusebio, Neoni, Leontio et Longino Martyribus Nicomediensibus, qui a Georgio Megalo-Martyre ad fidem Christi conversi ibidem coronam martyrii adepti sunt sub Diocletiano Imperatore; anno Christi* CCCIII, *quod etiam de hac S. Nice videtur dicendum. Eadem sub nomine* Victoriæ *memoratur a Laherio in Menologio Virginum, præfato se illius notitiam ex magnis Menæis Græcorum accepisse.*

C

DE S. PUBLIO MILITE,

G. H. F

MARTYRE NICOMEDIÆ.

SUB LICINIO.

Basilii Porphyrogeniti Imperatoris cura et mandato, seculo Christi decimo, editum Menologium, nobis proponit hunc Martyrem : quem Nicomediæ passum scimus, quod conversus sit, audita istic S. Basilei Episcopi Amaseæ de Christo prædicatione; cujus Acta martyrii sequenti die XXVI *Aprilis proferemus. De hoc vero in dicto Menologio illud habetur elogium.* Certamen sancti Martyris Publii.

Encomium ex Menologio Basilii Imper. 25 *Aprilis.*

Sanctus hic Christi Martyr Publius, miles fuit, Licinii Imperatoris copiis adscriptus, et ab ipso summe dilectus, eo quod in plurimis belli occasionibus se strenue ac fortiter gessisset. Quando autem sacrosanctus Christi Martyr Amaseæ Episcopus vinctus coram ipso Licinio adductus est, ac generose ipsum redarguit; stultumque impurorum dæmonum ac idolorum cultum detestatus, quæ spectant ad veri Dei scientiam et Salvatoris nostri Jesu Christi Incarnationem, plenius enarravit; illico militari baltheo quo cingebatur, atque armis projectis, se Christianum esse professus est; ac se cœlestis Dei servum ac militem promulgavit. Proinde in iram grandem excitatus Licinius, facie subito commutatus, primum quidem ipsum toto conatu et blanditiis multis ab illa mentis sententia amovere conatus est. Quod cum nequiret, crudeliter eum excruciari, atque ense demum cervicem ei amputari jussit.

2 *In Menæis colitur* XXVII *Aprilis, et qui in dicto*
Menologio Πούβλιος *dicitur, ibidem* Πουβλίων *appellatur, et* ense vitam finivisse *dicitur, addito hoc disticho :* *Memoria in Menæis* 26 *Aprilis.*

Σφαγεὶς Πουπλίων αἷμα σὸν Χριστῷ χέεις,
Ὡς ἀγορασθεὶς αἵματι Χριστοῦ πάλαι.
Christi cruore fuso redemptus olim,
Christo cruorem, Publion, fundis tuum.

In Synaxario Parisiensi collegii Claromontani Societatis Jesu, idem S. Publion Martyr *colitur* XXVIII *Aprilis.* *Alibi* 28 *Aprilis.*

DE

DE SANCTO STEPHANO,

G. H.

EPISCOPO ANTIOCHENO, ET MARTYRE.

ANNO CCCCLXIX

Ecclesia Antiochena, quæ primis rei Christianæ temporibus insigni floruerat Episcoporum sanctitate, Evodii imprimis Ignatii et Babylæ Christi Martyrum; postquam pulso ab Arrianis Episcopo Eustachio, seditionum fluctibus agitari semel cœpit, vix unquam solidam pacem habuit, novis subinde schismatis aut hæresibus subnascentibus. Plenæ de his sunt Ecclesiasticæ historiæ, maxime ubi de S. Meletio Episcopo agitur, cujus electio non solum Arriano Euzoio ingressum aperuit, sed ipsos quoque orthodoxos scidit in partes, propter Flavianum vivente adhuc Meletio subrogatum, ut esset qui Euzoio opponeretur; qua de re pluribus egimus ad XII *Februarii. Gravius iterum recruduerunt turbæ sequenti seculo, adeo ut Martyrius Episcopus,* Clero immorigero, et Populo rebelli, et Ecclesiæ contaminatæ renuntiare
B *maluerit, quam diutius cum illis conflictari : atque ita locus datus est Petro Fulloni, homini vafro et perfido : quem licet semel iterumque a collo suo excusserit Ecclesia, hæreseos convictum damnatumque, non tamen excutere potuit omnes ejus fautores : quibus agentibus vexati orthodoxi Episcopi sunt, unus etiam crudeli morte extinctus, Stephanus scilicet, atque ipse demum Petrus per fas nefasque restitutus. De Stephano sic loquitur Romanum Martyrologium ad hunc* XXV *Aprilis :* Antiochiæ S. Stephani, Episcopi et Martyris, qui ab hæreticis, Synodum Chalcedonensem impugnantibus, multa passus, in Orontem fluvium præcipitatus est, tempore Zenonis Imperatoris.

Cultus sacer.

E duobus Stephanis apud Theophanem tempus prioris et posterioris, quem is Martyrem statuit.

2 *Fuerunt tunc duo consequenter Episcopi Antiocheni, Stephani nomine appellati, ideoque controversum fuit, uter illorum esset martyr appellandus. Quare primo utriusque Acta ex Theophanis Chronographia colligimus. Hic ergo cum narrasset Zenonem, ante pulsum Constantinopolim ingressum, et ab eo Basiliscum tyrannum captum atque in exilium ablegatum, quod anno* CCCCLXXVII *contigit, ista subdit :* Ceterum Petrum Fullonem, ut qui Basilisco faverat, *ab hoc scilicet in Episcopatum Antiochenum restitutus,* Zeno habuit exosum. Orientalis itaque Synodi decreto dignitate motus est, et in ejus locum Joannes ordinatus. Hic quoque post
C tres menses ejicitur, ac demum successor ejus Stephanus, vir pietate spectabilis, Antiochiæ promovetur Episcopus. *Anno vero sequenti* In dictione prima, Stephanus, communi Petri Fullonis sequacium suffragio, apud Zenonem quasi Nestorianus accusatur : eum tamen, velut ab imposito crimine alienum, Orientalis Synodus, Imperatoris mandato Laodiceæ congregata, suæ Sedi restituit. *Deum ad annum* VII *Zenonis, Christi* CCCCLXXX, *saltem post mensem Augustum,* Stephano Antiochiæ Episcopo satis functo, Stephanum alterum Zenonis Imperatoris jussu in ejus locum ordinaverunt : quem fidei perduelles, pro sua in Petrum Fullonem propensione, in amentiæ subsidium furorem armantes, in sancti Martyris Barlaam baptisterio acutis calamis perfossum et necatum, in Orontem fluvium projecerunt. Zeno porro facinus attentatum ulturus, Acacio Constantinopolita Præsuli, ut Antiochiæ crearet Episcopum, mandavit : qui creavit Calandionem. Antiocheni ordinationis factæ nescii, Joannem nomine Codonatum sibi præfecerunt Episcopum: quem Calandion postmodum in Tyri Sedem, quæ post Antiochiam prima est, transtulit. *Hæc Theophanes, quæ eadem, sed paulo contractius inseruit Historiæ suæ Ecclesiasticæ Anastasius Bibliothecarius.*

3 *Evagrius lib.* 3 *Historiæ Ecclesiasticæ cap.* 10, *omissis Joanne et Stephano altero ista scribit :* Petro Ecclesia Antiochena exturbato, Stephanus illius Sedem capessit : quem Antiocheni calamis, ad similitudinem hastarum præacutis, uti scribit Joannes Rhetor, confecerunt. Quo extincto, Calandio illius Sedis clavum suscepit : qui omnes, qui ipsum adibant induxit, ut cum Timotheo tum litteris Basilisci generatim ad omnes scriptis anathema indicerent. *Nicephorus lib.* 15 *suæ historiæ capite* 28, *fere Evagrium secutus, ista scribit :* Petro Fulloni sive Cnaphæo, Stephanus substitutus est, quem Antiocheni pueri, quod scilicet Cnaphæo adhuc addicti essent, acutis calamis veluti cuspidibus jugularunt, et in amnem, qui urbem eam præterfluit, conjecerunt, sicuti Joannes Rhetor tradit. Stephano in Episcopatu Calendion, qui tum Constantinopoli propter certum E
negotium erat, successit. *Hæc ibi. Baronius anno* 479 *num.* 2 *cum verbis Evagrii martyrium Joannis narrasset; addit,* De Joanne Rhetore mentionem fieri apud Photium, qui ait ipsum sui temporis esse prosecutum historiam : nimirum a temporibus Theodosii usque ad finem Zenonis. Utinam illam nobis Græcia conservasset; Martyrum sanguine adeo illustratam..... Post hunc divinum Martyrem Stephanum, alium in locum ejus subrogatum Stephanum, sed eumdem tantummodo unum sedisse annum, habet Nicephori Chronicon : postea vero electum esse Calendionem, ibidem notatum, ostenditur.

Unius Stephani et Martyris meminerunt Evagrius, et Nicephorus, ex Joanne Rhetore :

4 *Verba S. Nicephori Patriarchæ sunt ista :* Petrus Fullo, ejectus a Zenone, annis tribus. Joannes, qui trimestri spatio exacto ejectus est. Stephanus annis tribus. Stephanus alter anno uno. Calandion annis quatuor. *Quæ plane consentiunt iis, quæ Theophanes habet, qui seniori Stephano etiam annos tres tribuit, et asserit juniorem Stephanum primo anno Sedis suæ fuisse occisum, et huic Calandionem ab Acacio subrogatum; contra quem Antiocheni Joannem crearunt, sed nescii ordinationis de Calendione factæ, cui postmodum intellectæ acquieverunt. Coluntur præfati Scriptores mense Martii; S. Theophanes, die* XII, *mortuus anno* DCCCXX ; *S. Nicephorus, die* XIII, *vita functus anno* DCCCXXVIII ; *ergo post cædem S. Stephani elapsis circiter annis trecentis et quinquaginta, ut non mirum foret, si cædes et tempus Sedis unius Stephani, alteri Stephano fuissent ab iis tributa.*

S. Nicephorus consentit Theophani, sed videntur ambo falli. F

Est primus Stephanus occisus an. 479

5 *Temporibus horum Episcoporum Antiochenorum præerat Ecclesiæ universæ S. Simplicius Papa Romanus, creatus anno* CCCCLXVII, *mortuus anno* CCCCLXXXIII, *secunda Martii, ad quem diem ejus Acta dedimus, et in iis martyrium S. Stephani attigimus, reliqua ad hunc diem rejecimus accuratius examinanda. Acceperat hic Pontifex litteras a Zenone Imperatore et Acacio Episcopo Constantinopolitano, de Episcopo Antiocheno occiso ; et respondet,* X Kalendas Julias post Consulatum Illi V. C., *ergo anno* CCCCLXXIX, *biennio solum aut forte non integro elapso, post expulsum Basiliscum Constantinopoli, et Petrum Fullonem ex Sede Antiochena; cui tunc Joannes subrogatus, post tres vero menses ejectus est, et in ejus locum Stephanus constitutus, sed intra primum Sedis annum occisus ; et Constantinopoli Successor ordinatus, non observato Decreto Nicæni Concilii, in quo dispensat S. Simplicius, missa ut diximus epistola* XXII *Junii anni* CCCCLXXIX, *quam hic damus, et est hujusmodi :* Simplicius Episcopus Zenoni Augusto.

tunc 22 Junii S. Simplicius Papa,

AUCTORE G. H.

rescribit ad Zenonem de nece intellecta,

A 6 De Ecclesia Antiochena, venerandos mihi semper vestræ pietatis apices gavisus accepi; quibus ingenito vobis studio Catholicæ religionis, post defensionem fidei, quæ vos servat et custodit, impietatis audaciam et facinora apud Antiochiam perpetrata, coercita reperimus: exultantes vobis inesse animum fidelissimi Sacerdotis et Principis, ut Imperialis auctoritas juncta Christianæ religioni et acceptabilior Deo fieret, et appareret integrior; cum hi, qui in Episcoporum neces sacrilega cæde versati sunt, dignis jubentur perire suppliciis. In quo et quieti Ecclesiæ et vestro consuletis Imperio; quia vindicata Dei contumelia, ulciscentis est gratia; et conciliatur his divini favoris auxilium, quorum cura sacrilegium non reliquerit impunitum. Sed, ut loquar fiducialiter Principi Christiano, si præteritarum litterarum mearum (quas de Petri aliorumque nomine jam dudum ad Fratrem et Coepiscopum Acacium scripsisse memini) ordo teneretur, ad hoc non potuit perveniri, quod jure nunc meruit vindicari. Mandaveram namque, ut facta suggestione pietati vestræ, prædictus ut et ceteri, qui per occasionem tyrannicæ dominationis invaserant Ecclesias Dei, extra metas vestri pellerentur Imperii: ne pestiferis sensibus B quibusque simplicioribus ore sacrilego virus infunderent, et verbis impiis contra fidem orthodoxam innocentiores animas sauciarent. Quod tum apparet, cum minus ista curantur et levia esse creduntur. Actum est, ut (quemadmodum perhibetis) inter alia, non tam plebs per instinctum eorum, sed ipsi quoque Præsules et prædicatores fidei Sacerdotes funestis gladiis perirent. Unde si quæ et aliæ reliquiæ sub vestro reperiuntur Imperio, eas vel nunc in exteriores terras jubete propelli: ne qua deinceps in eo sit necessitas et causa supplicii. Quia melius est aditum obstruxisse, quam pœnam exegisse peccati.

ratam habet electionem successoris Episcopi Antiocheni,

7 Et quoniam seditiones Antiochenas religiosissimo proposito sedandas non aliter existimatis, nisi præter præjudicium venerandi illius Concilii Nicæni apud Constantinopolim iisdem petentibus ordinaretur Antistes: quod in ejus tantummodo persona sic memorastis assumptum, ut deinceps secundum definitiones Patrum Orientali Synodo creatio Antiocheni Pontificis servaretur; nec haberi loco vultis injuriæ, quod dissensionis gratia factum est auferendæ: tenet hanc pietatis vestræ B. Petrus Apostolus sponsionem, et Christianissimi fidelissimique Principis C mentem in hæc verba jurasse, quod posthac in Antiochena urbe veteri more servato a Comprovincialibus suis Episcopis ordinetur: ne, quod nunc Frater et Coepiscopus meus Acacius Vobis jubentibus est executus, in usum posteritatis veniat; et statuta Patrum, quæ præcipue præstabis illæsa, confundat. Unde quæ a Vobis amore quietis sancte et religiose sunt ordinata, reprobare non possumus: ne status Antiochenæ Ecclesiæ sub nostra dubitatione videatur ambiguus, præcipue cum is, qui legitur ordinatus, testimonio clementiæ vestræ, et tanta sit prædicatione subnixus, ut in eo, præter horum vulnerum dolorem, posito, possimus et Ecclesiæ, quæ illum meruit, gratulari. D Hæc repensis sermonibus et venerationis officio respondere curavi, ut tantas hæreticorum fraudes et facinora divinis et secularibus legibus persequenda, quæ sæpius probatis esse tam noxia, de memoria et conversatione hominum jubeatis auferri; quorum impietas nulla, quantum videtis, potest auctoritate compesci. Data x Kalendas Julias post Consulatum Illi V. C.

similia scribit ad Acacium Episc CP.

8 *Hæc S. Simplicius ad Zenonem Imperatorem: ex qua epistola colligit Baronius, in Notis ad Martyrologium,* non tantum Stephanum, sed et alios orthodoxos Episcopos ab hæreticis tunc Antiochiæ occisos esse. *Scripsit tunc aliam S. Simplicius ad Acacium Episcopum epistolam, ex qua priorem partem hic subjungimus. Ita ergo incipit.* Simplicius Episcopus Acacio Episcopo Constantinopolitano. Clementissimi Principis litteris tuæque dilectionis, de sacrilega et funestissima cæde, quæ apud Antiochiam facta est, sauciatus et nimium affectus mœrore, respondeo, astruens, si quæ dudum de Petro et aliis complicibus eorum scripseram, et ut pietati ejus cum ceteris qui aderant fratribus suggereretur postularam, ut optaveram ordinatum fuisset; hæreticorum temeritas ad E tantum facinus non veniret: nec aliquid necessitatis existeret, ut non aliter prædictæ subveniretur Ecclesiæ, nisi ut aliquid de jure ejus curatio ipsa minueret. Quamvis enim profecerit ad quietem, quod Christianissimi Principis jussione, vel sine præjudicio Canonum, a tua caritate fuerit Antiochenus Episcopus ordinatus; tamen non est sine invidia factum, cujus cavendum deinceps etiam ille testatur qui præcepit exemplum.

Stephanus 2 triennio præest

9 *Hæc S. Simplicius, a quo quis fuerit substitutus, non indicatur nomine expresso. Et fuit necessario alter Stephanus, cujus Sedi sunt tribuendi tres anni, quos perperam Theophanes et Nicephorus tribuerant Stephano priori. Esto ergo cædes S. Stephani contigerit hoc* xxv *Aprilis anno* CCCCLXXIX, *post quem diem delata rei gestæ series Constantinopolim, et jussu Imperatoris ordinatus est Stephanus successor; ejusque ordinatio indicata S. Simplicio Papæ, qui die* XXII *Junii respondit. Qui integro triennio elapso* Idibus Juliis, Severino V. C. Consule, *id est anno* CCCCLXXXII, *alias litteras misit Acacio, quibus indicat se intellexisse Calendionem in Episcopum Antiochenum consecratum, cujus electionem confirmat.*

et Calendio succedit anno 482.

Reliquiæ S. Stephani Venetiis.

10 *Egimus* x *Martii de S. Melitone et socio Martyribus, quorum sacra ossa Venetiis in templo S. Lazari in Ptochotrophio seu pio domo mendicantium, sub* F *directione venerabilium Sacerdotum Somaschensis Sodalitatis, adservantur,* ex Antiochia, *ut Bulla habet, seu* Bithynia, Natolia nuncupata, alias translata *cum aliis aliorum reliquiis, inter quas, post sacra ossa præfatorum Martyrum, primo loco memorantur* pedes S. Stephani Episcopi Antiocheni: *quod hic indicare voluimus. Reliqua ad dictum* x *Martii legi possunt.*

DE S. MANSUETO MARTYRE,

ARGENTANII IN NORMANNIA.

Occasione aditi a nobis Montis-Martyrum,

Mons-Martyrum haud procul a Parisina civitate distans, cum aliis multis rebus insignis est, tum nostræ Societatis hominibus eo præsertim nomine venerabilis, quod istic suum veluti natalem Religio hæc habuerit, convenientibus illuc festo Assumptæ Virginis primis Sociis ad vota quædam simplicia nuncupanda, quibus divino sese servitio in futurum mancipaverunt. Superest ibidem, monstraturque sacellum subterraneum cum altari, ad quod res peracta et supra illud insigne sacellum, quod ingredientibus templum occurrit ad dextram, picturis marmoribusque insigniter ornatum sub titulo S. Ignatii, cura

P. Julian i

A *P. Juliani Bonnefons, Scriptoris inter asceticos hoc tempore famosi. Ergo cum Roma per Galliam reverteremur in Belgium, et Parisiis aliquanto tempore commoraremur, indagandis Sanctorum Actis intenti; nefas duximus non etiam devotionis causa locum adire, et eucharisticum litare sacrificium pro beneficio vocationis nostræ ad Societatem, ibidem fundari captam : quo rite peracto, junxit se nobis ex iis qui aderat Sacerdotibus vir perquam humanus, D. Prouverre dictus ; et de operis nostri instituto requirens, auxilium si quod posset benigne addixit : promissi deinde sui nequaquam immemor, anno* MDCLXIII, *misit Argentonio Antuerpiam sequens Instrumentum, quod ex Gallico Latine reddimus, in hunc modum.*

oblata notitia S. Mansueti ;

2 Nos Renatus Mahot, Presbyter Curatus oppidi Argentani, et Decanus dicti loci diœcesis Sagiensis, in provincia Normanniæ, Licentiatus in Jure Canonico et Notarius Apostolicus, fidem facimus omnibus, quorum intererit, quod mense Septembri ultimum præterito a R. P. Ludovico Francisco Argentaniensi Cappucino, primo Definitore Ordinis in provincia Normanniæ, donata fuerit civibus et habitatoribus dicti Argentani capsa abiegna, duos pedes longa et unum fere lata, in qua continebatur corpus gloriosi B Martyris S. Mansueti : videlicet caput integrum solidumque, sex aut septem ossa cubitum unum longa ; et magnus numerus aliorum ossium magnitudine et longitudine spectabilium, una cum Bulla tenoris sequentis.

cujus corpus cuidam P. Capuccino

3 Alexander Victricius, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Aletrinus, universis, præsentes nostras Litteras lecturis, fidem facimus et attestamur, qualiter, dum Vices-gerentis munere fungeremur, instante apud nos adm. R. P. Fr. Richardo Hibernensi Ordinis Capucinorum, donavimus adm. R. P. Fr. Ludovico Francisco Argentaniensi ejusdem Ordinis, corpus seu ossa corporis S. Mansueti Martyris, inclusum in capsula lignea, cordula ligata et sigilli nostri impressione in cera Hispanica rubra munita, una cum Reliquiis desumptis ex corporibus sanctorum Martyrum Celsi, Magni, Cœlestini, Victoris, Justini, Felicis, Pii et Pacifici : nec non in alia capsula minori, sicut supradicta etiam clausa sub nostro sigillo, brachium S. Hippolyti Martyris : quorum sanctorum Martyrum corpora tunc temporis, de mandato S. D. N. Innocentii Papæ X ex cœmeteriis Calisti et Calepodii respective extraximus : et prædictas capsulas, ut supra clausas dicto P. C Fr. Richardo consignavimus, ad effectum pariter consignandi seu mittendi prædicto R. Fr. Francisco cui facultatem dedimus prædictum sacrum corpus et Reliquias, et brachium, penes se retinendi, aliis donandi, ab urbe extrahendi, et in quavis ecclesia, oratorio vel pio loco publicæ venerationi fidelium exponendi de Ordinarii licentia. In quorum fidem præsentes, manu nostra firmatas et sigillo nostro munitas, per nostrum Secretarium jussimus expediri, in alma Urbe, die x Junii, MDCL.

Roma missum anno 1650,

cum aliis Sanctorum Reliquiis,

Alexander Episcopus Alatrinus.

✠

Bernard. Gasbarra Secretarius.

4 Prædictum vero sacrum corpus cum adjunctis et Reliquiis, huic nostræ parochiali ecclesiæ S. Germani donatum, depositum fuit a præfato P. Francisco in æde Patrum Capucinorum hujus oppidi, usque dum D. Franciscus de Rouxel de Mondavy, Episcopus Sagiensis translationem fecisset. Qui anno MDCLVIII, die VII Aprilis, nostro et parochianorum omnium rogatu, ad dictam S. Germani ecclesiam personaliter accedens, mandavit Mag. Roberto du Frische, magno Vicario suo et Præposito ecclesiæ cathedralis Sagiensis, aperire coram nobis medicisque et chirurgis quibusdam ad id vocatis præmemoratam capsam : consequenter autem, ego prænominatus Curatus Argentaniensis, indutus superpellicio et stola, eduxi sigillatim caput et ossa S. Mansueti ; quæ omnia a medicis chirurgisque fuerunt agnita pro humani corporis membris. Ut autem solennius perageretur Translatio tam pretiosi thesauri, Synodum Curatorum omnium suæ diœcesis convocavit Episcopus, in diem S. Marci, ad templum S. Germani : ubi coram omnibus, viri zelum et eloquentiam mirantibus, insignem habuit panegyricum de laudibus S. Mansueti, quem secuta Processio generalis ex æde S. Germani ad ecclesiam Capucinorum. D

anno 1658 recognitum ab Episcopo Sagiensi,

AUCTORE D. P.

convocata Synodo diœcesana

5 Pompam ducebant tubicines quatuor, subsequentibus primum Patribus Capucinis numero triginta, in quibus erant adm. R. P. Provincialis et prænominatus P. Franciscus ; tum Cordigeris duodecim, et Prædicatoribus conventus Argentaniensis circiter sedecim. Exinde post Crucem Episcopalem procedebat Clerus secularis tam Curatorum circiter quadringentorum quam aliorum Ecclesiasticorum, qui omnes cereum manu gestabant, agmen claudentibus aliis nonaginta Curatis pluvialia indutis, inter quos Decani quindecim, ac tandem ipso D. Episcopo cum omnibus suis Officialibus. His ita prægressis, ordo populi talis fuit : primum locum tenebant confraternitates Argentaniensium civium duæ a Caritate nuncupatæ, scilicet S. Germani et S. Martini, singulis quoque suum cereum gestantibus : quos sequebatur D. Marchio de Grandsay, D. Episcopi nepos, cum omnibus Magistratibus et Officialibus Argentaniensibus, atque promiscui sexus multitudine tanta, tam ex oppido quam ex circumjectis locis intervallo decem leucarum collecta, ut sint qui dicant supra viginti hominum millia numerata eorum, qui vel suo procedebant ordine, vel procedentium stipabant latus : idque citra confusionem vel minimam, cura et vigilantia Officialium militarium, ad oppidi præsidium constitutorum. E

processione solenni,

6 Postquam D. Episcopus cum universo Clero ingressus ecclesiam Capucinorum erat, jussit denuo arcam aperiri, supra altare majus expositam, ex eaque educta S. Mansueti Martyris ossa, transposuit in aliam arcam ligneam rubro Cremesino serico magnifice vestitam : quam deinde duo magni Vicarii in suos sustulere humeros, et prælatum sibi insigne vexillum, in quo sancti Martyris imago erat artificiose depicta, subsequentes, præcedebant Episcopum : atque ita universa pompa, eodem quo venerat modo ab ecclesia Capucinorum ad proximam S. Martini processit, ubi Episcopus, post musicam aliquam symphoniam, orationem de uno Martyre cecinit ad majus altare dictæ ecclesiæ : quod idem in ecclesia Divæ Virginis factum ; ac denique ventum est ad ecclesiam S. Germani, ubi D. Episcopus Pontificialiter indutus Missam cecinit, assistentibus sibi Vicariis suis aliisque pluribus Ecclesiasticis. Finita autem Missa facta est convocatio Curatorum, eo modo quo in cathedrali consuevit fieri diebus synodalibus : post quam secutæ sunt Vesperæ solennes, ipso Episcopo officiante, et capsa sæpe dicta a duobus Ecclesiasticis posita est eminenti atque conspicuo loco, supra majus altare, ad hoc præparatum. F

ab ecclesia Capuccinorum

ad parochiam S. Germani,

translatum est 25 Aprilis,

7 Ceremoniam hanc augustiorem fecit D. Patricius Plunquet, Achadensis in Hibernia Episcopus, Confirmationis Sacramentum in Ecclesia S. Germani conferendo duobus diebus subsequentibus magno numero hominum : quemadmodum Dominica sequenti Diaconatus Ordinem ibidem contulit Mag. Joanni Tirmois. Eadem autem Dominica P. Franciscus Ludovicus prænominatus prædicavit de Sanctorum

AUCTORE D. P.

non sine miraculis,

A ctorum corporibus, intra Romanas Catacumbas quiescentibus, quas a seipso aditas curioseque lustratas asserebat ; de sancto autem Martyre Mansueto illud imprimis memorabile aiebat se didicisse Romæ, quod tumulus ejus inventus sit litteris grandiusculis hoc modo inscriptus, MANSVETVS FIDELIS CHRISTI. Porro ipso solennitatis die plures prætensæ Religionis sectatores sexus utriusque, in alterutrius Episcopi manibus ejurarunt hæresim : alii etiam graviter infirmi perfectam recuperavere sanitatem, testantibus quibusdam ab acuta febri subito se liberatos, aut expeditam videndi, audiendi, gradiendi facultatem, qua tempore nonnullo caruerant, sibi esse restitutam. Quæ omnia, ut jam relata sunt esse verissima affirmo tamquam oculatus testis et in singulis præsens : in quorum fidem hunc verbalem processum conscripsi atque signavi, kalendis Maji anni MDCLVIII.

et festum renovatum proxima Dominica,

Decrevit autem præfatus Episcopus, ut annua Translationis hujus memoria, ageretur Dominica post festum S. Marci proxime libera.

8 *Est autem* Argentanum, *sive, ut Papirius Massonius in descriptione Galliæ appellat,* Argenta, *non minoris notæ oppidum, Vicecomitatus titulo insigne, et castro firmum, pendetque ex edito colle versus Olenam,* D *præterlabentem fluvium, qui haud procul inde supra Sesuviorum seu Sagiensium urbem, quatuor Leucis Argenta remotum, exoriens, tandemque Baiocassinam diœcesim ingrediens, Cadomum interluit; ibique Udonis accessit auctior paulo post Oceano Britannico se immergit. Quid factum sit aliorum Martyrum Reliquiis, tunc pariter allatis aut brachio S. Hippolyti Martyris, necdum nobis innotuit : nec scire magnopere refert, cum hic jam fere dictum sit, quidquid de iis cognosci potest. Ceterum tam his quam aliis Roma allatis commune est, quod Instrumentum donationis supponat industria Martyrii in iis eruendis, atque ab aliis qui intra easdem Catacumbas olim sepulti fuere discernendis, tam fuisse evidentia ac certa, ut minime posset dubitari, quin vere Martyres Christi fuerint quorum ista sunt ossa. Quod licet par sit credere ; optandum foret tamen etiam hæc indicia ad notitiam posteritatis venire ; ut sit quod postea opponatur sub nascituro fortasse dubio, quale hic moveri posset ex verbis tituli sepulcralis, nullam martyrii notam continentibus ; præter quæ tamen bonus ille Pater Capucinus nihil discere ab eis curavit, qui plura interrogati docuissent.*

Argentanii apud Sesuvios.

E

B

DE S. PHOEBADIO SEU FŒGADIO,

EPISCOPO AGINNENSI IN AQUITANIA.

SUB FINEM SECULI V.

Interest anno 359 Concilio Ariminensi,

Aginnum *sive* Agennum, *ad dextram Garumnæ fluminis versus Burdegalam, olim urbium Aquitaniæ princeps, nunc inter claras ejus regionis civitates adhuc censetur, Sede Episcopali exornata ; quam seculo Christi quarto obtinuit* S. Phœbadius, *magni nominis Præsul et librorum adversus Arianos elucubratione clarus. Interfuit anno* CCCLIX *Synodo Ariminensi cujus Acta exponit, Sulpicius Severus lib.* 2 *Historiæ Ecclesiasticæ, et nos late descripsimus* XIII *Januarii ad Vitam S. Hilarii, hic autem pauca seligimus, quæ ad S. Phœbadium sive Fœgadium potissimum spectant.*

2 Apud Ariminum urbem Italiæ Constantius Imperator Synodum congregari jubet, idque Tauro Præfecto imperat, ut collectos in unum non ante dimitteret, quam in unam fidem consentirent ; promisso eidem Consulatu si rem effectui tradidisset. C

cum 400 Episcopis : annonam Imperatoris recusat, cum aliis Gallis :

Ita missis per Illyricum, Italiam, Africam, Hispanias, Galliasque Magistris officialibus, acciti aut coacti quadringenti et aliquanto amplius Occidentales Episcopi Ariminum convenere : quibus omnibus annonas et cellaria dare Imperator præceperat : sed id nostris, id est, Aquitanis, Gallis ac Britannis indecens visum, repudiatis fiscalibus, propriis sumptibus vivere maluerunt... Interea Legatos Ariminensis Concilii ex parte nostrorum compellit Imperator uniri hæreticorum communioni, eisdemque conscriptam ab improbis fidem tradit, verbis fallentibus involutam, quæ Catholicam disciplinam, perfidia latente, loqueretur. Namque Usiæ verbum, tamquam ambiguum, et temere a Patribus usurpatum, neque ex auctoritate Scripturarum profectum, sub specie falsæ rationis abolebat, ne unius cum Patre substantiæ Filius crederetur. Eadem fides similem Patri Filium fatebatur : sed interius aderat fraus parata, ut esset similis, non esset æqualis. Ita dimissis Legatis, Præfecto mandatum, ut Synodum non ante laxaret, quam conscriptæ fidei consentire se omnes suscriptionibus profiterentur. Ac si qui pertinacius obsisterent, dummodo is numerus intra quindecim esset, in exilium pellerentur. Sed regressis Legatis, licet vim regiam deprecantibus, ne

variis ad Arianismum pertractis,

gata communio. Enimvero compertis quæ decreta erant, major rerum et consiliorum perturbatio : dein paulatim plerique nostrorum, partim imbecillitate ingenii, partim tædio peregrinationis evicti, dedere se adversariis, jam post reditum Legatorum superioribus, et ecclesiam, nostris inde detrusis, obtinentibus. Factaque semel inclinatione animorum, catervatim in partem alteram concessum : donec ad viginti usque nostrorum numerus imminutus est. Sed hi quanto pauciores, tanto validiores erant : constantissimusque inter eos habebatur noster Fœgadius, et Servatio Tungrorum Episcopus. Hos, quia minis et terriculis non cesserant, Taurus precibus aggreditur, ac lacrymans obtestatur, mitiora uti consulerent : clausos intra unam urbem Episcopos jam septimum mensem agere : injuria hiemis et inopia confectis nullam spem reversionis dari. Quis tandem esset finis? Sequerentur plurium exemplum, auctoritatem saltem ex numero sumerent. Et enimvero Fœgadius paratum se exilio, atque ad omne supplicium, in quod deposceretur profiteri, se ab Arianis conceptam fidem non recepturum. F

constantissimus persistit :

3 Ita in hoc certamine aliquot dies tracti. Ubi parum ad pacem proficiebant, paulatim et ipse infractior, ad extremum proposita conditione evincitur. Namque Valens et Ursacius affirmantes, præsentem fidem Catholica ratione conceptam, ab Orientalibus Imperatore auctore prolatam cum piaculo repudiari : et quis discordiarum finis foret, si quæ Orientalibus placuisset, Occidentalibus displiceret? Postremo si quid minus plene præsenti fide editum videretur, ipsi adderent quæ addenda putarent, præbituros se in his quæ essent adjecta consensum. Favorabilis professio pronis omnium animis excepta : nec ultra nostri repugnare ausi, jam quoquo modo finem rebus imponere cupientes. Dein conceptæ a Fœgadio et Servatione professiones edi cœpere : in queis primum damnatur Arius totaque ejus perfidia : ceterum non etiam Patri æqualis, et sine initio, sine tempore Dei filius pronuntiatur. Tum Valens tamquam nostros adjuvans, subjecit sententiam,

tandem fraude Valentis et Ursacii inductus, cedit :

A sententiam, cui inerat occultus dolus : Filium Dei non esse creaturam, sicut ceteras creaturas : fefellitque audientes fraus professionis. Etenim his verbis, quibus similis esse ceteris creaturis Filius negabatur, creatura tamen, potior tantum ceteris pronuntiabatur. Ita neutra pars vicisse se penitus, aut victam putare poterat : quia fides ipsa pro Arianis, professiones vero postea adjectæ pro nostris erant, præter illam quam Valens subjunxerat, quæ tum non intellecta, sero demum animadversa est. Hoc vero modo Concilium dimissum bono initio, fœdo exitu est consummatum...

reversus condemnat ante gesta,

4 Tum Hilarius Pictavorum Episcopus redire ad Gallias jussus, optimum factu arbitratus, revocare cunctos ad emendationem et pœnitentiam, frequentibus intra Gallias Conciliis, atque omnibus fere de errore profitentibus, apud Ariminum gesta condemnant, et in statum pristinum Ecclesiarum fidem reformant. *Hæc ibi, dicunturque duo sanis consiliis restitisse, Saturninus Arelatensium Episcopus et Paternus a Petrocoris : sed uterque ab Ecclesia dejectus est. E Conciliis habitis extat Parisiense 1, in quo formula fidei, ab Arianis suppresso Usiæ nomine condita et* B *Arimini suscepta, est prorsus condemnata, anno Christi* CCCLXI *aut sequente : ad quem retulit Jacobus Sirmondus, qui ad aliud Concilium incerti loci, ista habet :* Extat porro Phœbadii, Aginnensis in Aquitania Episcopi, adversus Arianos liber : in quo Sirmiensem formulam, ad Gallos missam, per singula capita discutit, firmissimisque rationibus confutat : ita ut Synodicæ Concilii loco, Phœbadii liber esse possit. *Extat dictus Phœbadii liber in Bibliotheca veterum Patrum sæpius recusus, ejusque meminit S. Hieronymus de Scriptoribus Ecclesiasticis cap.* 108 *his verbis :* Phœbadius, Agenni Galliarum Episcopus, edidit contra Arianos librum. Dicuntur et ejus alia esse opuscula, quæ necdum legi. Vivit usque hodie decrepita senectute. *Scripsit autem Hieronymus dictum librum anno* XIV *Theodosii Imperatoris, ut capite ultimo testatur, ergo anno Christi* CCCXCII. *Misit etiam S. Ambrosius epistolam* LXX *ad hunc Phœbadium, seu Fygadium, et Delphinum Episcopum Burdegalensem. Iidem duo interfuerunt etiam Concilio Cæsaraugustano, anno Christi* CCCLXXX *habito.*

et librum contra Arianos scribit :

Colitur 25 Aprilis,

5 *Sammarthani tomo 2 Galliæ Christianæ pag.* 70 *agunt de S. Phœbadio, cujus elogium et vitæ historiam scripsisse dicunt Joannem Soldadie Vicarium Generalem Aginnensem, ex quo et Proprio Ecclesiæ Aginnen-* C *sis asseritur dies festus coincidisse cum anniversario S. Marci : idque confirmat Saussayus, qui ad hunc* XXV *Aprilis in Supplemento Martyrologii Gallicani ista scribit :* Agenni Nitiobrigum natalis S. Phœbadii, illius Sedis Episcopi et Confessoris, qui prædicatione sua plebem sibi commissam ab Ariana pestilentia liberavit. Per ejusdem scripta ab Occidente usque ad Orientem diffusa, Catholici in fidei soliditate longe D lateque roborati sunt, sicut testatur S. Hieronymus, qui hunc sanctum Antistitem illustribus ecclesiæ Doctoribus suo in Catalogo annumeravit. *Verba S. Hieronymi jam dedimus.*

AUCTORE G. H.

6 *Bernardus Andegavensis apud Sammarthanos libro manuscripto, quem circa annum* MCXII *Fulberto Carnutensium Episcopo nuncupavit, ista tradit :* Urbs Aginnum super omnes urbes Aquitaniæ multis olim Sanctorum patrociniis illustris emicuit : quibus pene omnibus temporum processu ignotis, quo nescio suo peccato viduata remansit, partim vi partim furto sublatis. Invenies Aquitaniæ viator, quod ipse experimento comperi, diversis in locis qui tibi dicant : Hoc est corpus illius Martyris ab Aginno translatum : hic illius Virginis vel Confessoris : vel tanta portio illius Sancti, quorum unus Phœbadius habetur Petragoras allatus. *Hæc ibi. Fuit S. Phœbadii corpus multo tempore apud Petrocorios cum Reliquiis S. Alvertæ Virginis et Martyris Aginnensis, quæ germana fuit S. Fidis : et cum hac potest referri ad* VI *Octobris, nisi sit* S. Alvera Virgo *in Martyrologio MS. Monasterii S. Sabini in agro Tarbiensi apud Saussayum ad* XXV *Augusti relata. At* corpus S. Phœ- E badii inde translatum, *ut habent Sammarthani*, ad locum de Benerkis Tolosanæ diœceseos ad fluvium Aurigeræ, ubi nunc in ecclesia servatur.

Corpus adservatum olim apud Petrocorios,

jam Benerkis in Occitania :

7 *Fuit olim intra urbem Agennensem prope basilicam S. Caprasii templum S. Phœbadio sacrum, sed jam dirutum ac deletum. Agennensium piam erga hunc Sanctum hoc tempore devotionem ita describunt præcitati Sammarthani :* Cum anno MDCLIII late Aquitaniam lues popularetur, et Nitiobrigas in primis arripuisset illud incendium, civibus persuasum est ut confugerent in S. Phœbadii fidem atque operam : atque si pestis depulsa patrocinio ejus abscederet, accepti beneficii et grati animi monumentum foret, seu capsa condendis sancti Episcopi Reliquiis consecrata, seu quidpiam aliud in ecclesiæ Cathedralis ornamentum : institueretur que anniversaria omnium Ordinum supplicatio ad diem XXVI Aprilis, agmine ad Cathedralem ædem incedente, ubi totius civitatis nomine Consules publica pietate Eucharisticæ mensæ accumberent, quod et voto sancitum est. *Hactenus Sammarthani, rei consultæ, decretæ ac gestæ laudem adscribentes prænominato Joanni Saldadie, qui istud ad sua cetera in diœcesim Aginnensem benefacta addiderit. Utinam vero etiam noster conatus eidem innotuisset ; curavisset profecto ut S. Phœbadii historia a se conscripta ad nos perferretur. Sed et si post hæc edita aliquis eo nos beneficio dignatus fuerit, occasionem nobis dabit in hujus mensis supplemento, quidquid hic minus diximus, maxime circa cultum recentiorem, accurate compensandi.* F

templum olim Agenni, ubi contra pestem invocatur :

supplicatio 26 Aprilis.

Vita edita, optatur.

DE SANCTIS EPISCOPIS HIBERNIS

MACALLEO IN CRUACHADIA,

G. H.

ET MACHALDO IN INSULA MONA.

SECULO V.

D*uos sanctos Episcopos Hiberniæ simul proponimus, ambos ad hunc diem* XXV *Aprilis relatos a nonnullis in unum eumdemque virum conflatos, cujus rei veritatem hic inquirimus, et benevolo lectori eam satis liquidam relinquimus. Martyrologium MS. monasterii Tamlactensis de priore Episcopo ad hunc diem ista habet :* Maccalleus Episcopus in Cruachadia Brig ele : in Hi-Fialgia est ejus ecclesia. *Quæ autem regio sit Hi-Fialgia, indicat auctor operis tripartiti de Vita S. Patricii lib.* 3 *apud Colganum num.* 56 *ita scribens :* Post hæc prodigia valedixit vir sanctus et iterato benedixit Mumonios, et contulit se in regionem Lageniæ quæ Hi-Failge appellatur, *sita in Comitatu Mediæ, versus Ultoniam; ubi* Sedes Midensis, *in litteris Apostolicis* Cluanarardensis *appellata, forsan antiquis* Cruachadia. *Quomo-*

S. Maccalleus Episcopus in Hi-Fialgia :

provincia Lageniæ,

AUCTORE G. H.

velum imposuit capiti S. Brigidæ :

A *do autem S. Brigida Virgo velum a S. Maccaleo acceperit, indicatur in Vita 2 ejusdem S. Brigidæ ad Kalendas Februarii a nobis edita, auctore, ut creditur, Cogitoso, ubi num. 5 ista leguntur.* Cum Brigidam sui parentes, more humano, viro desponsare vellent, illa cœlitus inspirata, se virginem castam exhibere Deo volens, ad Episcopum sanctissimum beatæ memoriæ Mackalle perrexit. Qui cœleste intuens desiderium et pudicitiam et tantum castitatis amorem in tali virgine, pallium album et vestem candidam super ipsius venerabile caput imposuit. Quæ coram Deo et Episcopo ac altari genua humiliter flectens, suam virginalem coronam Deo omnipotenti obtulit. *Hæc ibi. Hunc autem* Mackalle, *eumdem esse* Maccalium, *ex Martyrologio Tamlactensi relatum, confirmat apud Colganum ad dictam S. Brigidæ Vitam num.* 11 *Kalendarium Cassilense, in quo ad hunc* XXV *Aprilis ista leguntur :* S. Maccaleus, qui colitur in Cruachan Brigh-ele in regione de Iffalgia, ipse dedit velum S. Brigidæ. *Item Maguir in suo Festilogio ad eumdem hunc diem :* S. Maccalleus Episcopus magnus, cujus ecclesia est in Cruachan Brig-eile in regione Ifalgiæ, et qui posuit velum candidum supra caput S. Brigidæ. *Quia autem* Mac *Hibernis filium significat, eadem indicat Usserius ex Tirenacho, Vitæ S. Patricii hactenus ineditæ scriptore : qui S. Patricium notat ecclesiam ædificasse*, in capite Carmeli in campo Teloch : in qua Brigida pallium cœpit sub manibus Filii-Caille (*id est* Maccaille) in Hujusniuch Midi. *Ibi ergo, ut Brogani rhytmus habet*, posuit S. Maccalleus velum super caput S. Brigidæ. *Consule* § IV *Commentarii nostri prævii ad Vitam S. Brigidæ : cujus vitæ ratio chronologica cum dependeat a tempore vitæ et mortis S. Patricii, et hujus obitum statuerimus contigisse anno* CCCCLX, *consequenter corrigimus, quæ ante diximus de obitu S. Brigidæ, qui est referendus non ad annum* DXXIII, *sed ad annum* CCCCXC, *scilicet triginta annis post obitum S. Patricii. Arbitrati autem S. Brigidam annis septuaginta vixisse, censemus velum ante annum* CCCCXL *accepisse a S. Maccaleo tunc Episcopo, cujus obitum referunt apud Colganum Annales Dungallenses ad annum Christi* CCCCLXXXIX. *Verum quia obitum S. Patricii removerunt quatuor annos ultra Maccalei mortem, videtur potius obitus hujus referendus ad annum* CCCCLVI. *Hactenus dicta spectant ad S. Maccalei acta, obitum, ecclesiam et diem natalem.*

Martyrologus Hibernicis inscriptus. B

videtur mortuus circa an. 456.

S. Machaldi Acta ex Vita S. Patricii.

2 *Alter Episcoporum præpositus est* S. Machaldus, *qui ex latronum Principe a S. Patricio conversus, et postmodum Episcopus in insula Mona, sancte mortuus miraculis claruit : uti late deducit Jocelinus in Vita* C *S. Patricii a nobis illustrata num.* 132 *et sequentibus : quæ lector ibidem inveniet. Eadem fere habet auctor Vitæ S. Patricii tripartitæ apud Colganum lib. 3 num.* 60 *et sequentibus, hujusmodi verbis.* Fuit tempore S. Patricii in regione Ultoniæ Maginis appellata quidam sceleratus et perditissimæ vitæ latro, nomine Maccaldus : qui continuis rapinis, latrociniis et cædibus, per se et facinorosam latronum sibi adhærentium catervam, fuit toti patriæ molestissimus. Cum hic quodam die S. Patricium iter agentem, eminus videret, ad socios ait ; Ecce advenit ille seductor, et falsæ doctrinæ præco famosus, qui patrum nostrorum dogmata et numina evertit, Deumque novum et inauditum prædicat : occurramus ei, et videamus an Deus ille valeat ipsum e manibus nostris eripere. Sed Dei nutu, sancitum illud in aliud commutarunt consilium. Volentes enim viro Dei prius illudere quam eum interimerent, induxerunt unum e sociis, Garbanum nomine, ut mortuum se simularet ; quem et feretro jacentem ad instar mortui collocarunt, et sic collocatum ad Patricium adduxerunt, petentes ut eum vitæ restituat ; ut si vir sanctus eorum petitioni annueret, sic eum tamquam falsum prophetam irriderent, et trucidarent ; D si vero renueret, ansam etiam haberent ipsum e medio tollendi. Sanctus autem Antistes, spiritu revelante, quod gestum erat cognoscens, ait Deum suum esse et vitæ et mortis auctorem, qui, juxta exigentiam et fidem credentium, unum statum in alterum facile commutare posset. Et cum mox nonnihil secederet, quasi orationi vacaturus ; illusores socii frontem detexerunt, ut mox conclamandæ irrisionis et illusionis sancti Antistitis foret socius ; et non illusorie, sed veraciter mortuum, et ad instar trunci rigidum repererunt. Unde ex tempore perculsi et tremefacti suum agnoscunt scelus, et Patricium Dei veri verum famulum ac nuntium prædicant, et mox in genua provoluti, erroremque suum confessi satisfactionem promittunt, et veniam postulant ; quam et piissimus pater prompte concessit, omnesque in Deum verum credentes, et pœnitentiam promittentes baptizavit : et ad eorum supplicationem socium defunctum resuscitavit, ac salutari fonte intinctum, in viam salutis associavit.

S. Patricio illusurus,

simulatum mortuum resuscitandum offert :

sed vere mortuum reperiens,

cum suis convertitur et baptizatur :

3 Machaldus autem, qui fuit in nequitia et vitæ perversitate horum latronum dux et antesignanus ; fuit etiam eorumdem jam conversorum, in vera ad Christum conversione et vitæ emendatione, facile Princeps. E Unde ex prædicatione sancti Antistitis intelligens nihil inquinatum posse intrare in regnum cœlorum, neminemque posse frui gaudiis cœlestibus sine prævia peccatorum non solum remissione sed et satisfactione ; ante Patricium confessis peccatis, postulavit cum lacrymis formam pœnitentialis vitæ sibi perscribi ; quam tenendo infinita vitæ prioris scelera dilueret, et vitam æternam possideret. Sanctus a Deo inspiratus, injunxit illi, ut qui in societatis malæ contubernio, patrioque solo Deum multiformiter offenderat ; satagat eum in vitæ solitariæ austeritate, et extra natale solum, scilicet Hiberniam, placare : quia bona aliorum diripuit et dilapidavit ; omnia sua eroget pauperibus : pro multo aliorum effuso sanguine, carnem suam dire excruciatam, velut exanimem reddat, et in perpetuum cremet Deo holocaustum. Unde præcepit, ut lembum exiguum de uno corio factum intret, et Oceano se committat, moraturus in loco, quo divinæ providentiæ placuerit eum destinare. Verus igitur obediens, et viva veræ pœnitentiæ imago, ex brevi illa et momentanea doctrina, magnum diuturnumque sine spe ulterioris terreni magistri aggreditur studium ; eo enim ipso die lembum ingressus, sub divinæ misericordiæ protectione pelago se committit, quo F mare et venti Deo disponente appellent, venturus. Venit autem in Manniam sive Euboniam, olim Druydum, et gentilium vatum, postea ab adventu Sancti Patricii Christi mystarum et monachorum secessu et sede nobilem, claramque insulam, prædictæ regioni Mag-inisensi ad latus dextrum in Oceano objectam : ibique reperit duos viros sanctos Conderium et Romailum ; qui fidem et doctrinam Christi in illa insula disseminarunt et propagarunt. Hi in visceribus misericordiæ peregrinum, ventis et mari jactatum, hospitio collegerunt ; ac postea agnito ejus statu ac proposito, in propositæ austeritatis instituto secum retinuerunt : et ita cum tempore in litteris ac pietate educarunt, donec tandem in sacris litteris egregie eruditus, prædictis, Episcopis defunctis, in Pontificatu ejusdem insulæ successerit, et in virum celebratissimæ sanctitatis evaserit. Hic enim Machaldus est Episcopus et Antistes clarus Ardeubhoniensis, cujus nos suffragia adjuvent sancta. *Hactenus auctor Vitæ tripartitæ, quibus hæc addimus ex Jocelino, quæ post mortem circa ejus sepulturam contigerunt.* Qui postmodum in magna sanctitate excrescens, post decessum sanctorum Episcoporum prædictorum

pœnitentiæ forma accepta,

appellit in Manniam insulam,

litteris instructus fit Episcopus,

invocatur ab auctore :

A prædictorum Episcopalem gradum promeruit, signis et virtutibus clarus, ibidem requievit. Habebatur enim in illa insula civitas quondam non exigua, cujus murorum adhuc cernuntur residua, ex ejus nomine cognominata. Habetur etiam in cœmeterio ecclesiæ ejusdem loci sarcophagus cavati lapidis, in quo latex jugiter resudat, imo sufficienter scaturit; qui haustu dulcis, gustu salubris, multis infirmitatibus, et præcipue veneno infectis vel potatis, mederi consuescit : aut enim post aquæ potationem quilibet celerem sanitatem sentiet, aut cita morte vitam finiet. In hoc etiam S. Machaldi ossa sacra requievisse referuntur, in quo nihil nisi aqua limpida invenitur. Plures etiam pluries lapidem illum conati sunt a loco amovere, et etiam Rex Noricorum, qui insulam subjugavit, ut aquam dulcem haberet jugiter in mari : sed tamen affectu suo omnino frustrati sunt. Quo etiam altius, ut lapidem effoderent, nisi sunt suffodere, eo firmius et profundius fixus inventus est in corde terræ.

a morte claret miraculis :

4 *Probus libro* 2 *Vitæ S. Patricii num.* 11 *apud Colganum eum similiter laudat et ita finit :* Hic est Macfail, Episcopus clarus et sanctus postmodum effectus in Evoniensium civitate, cujus nos adjuvent
B
sancta suffragia. *Hæc ibi. Et sicut ibidem* Macfail *appellatur, ita in Vita* 3 *apud Colganum num.* 73 *vocatur* Maguil, *et in* 4 *Vita num.* 81 Demana, *et ubique laudatur sancto fine vitam finivisse. Colganus sæpius asserit eum coli hoc* XXV *Aprilis, ac tum se plenius de ipso acturum. Usserius, in Indice Chronologico ad sua Britannicarum Ecclesiarum exordia, asserit* anno CCCCXCVIII Conindrio et Romulo Manınæ insulæ Episcopis vita functis, Maguil sive Machaldum successisse. *An forsan citius, ex supra dictis dubitari potest.* D

AUCTORE G. H.

traditur coli 25 Aprilis,

et Episcopus creatus anno 498.

5 *Ex his colligi posse indicamus cum Colgano, ansam erroris, quo Hector Boethius lib.* 9 *historiæ Scotorum fol.* 158 *et alii recentiores post eum, scribunt S. Brigidam fuisse in Mona insula, a S. Machaldo Episcopo Solodorensi (nam Solodorensis Ecclesia erat Sedes Episcoporum Monæ) sacro velamine tectam : cum is nomine a S. Maccalleo Episcopo non multum differat, et eodem die dicatur coli. Ceterum loco et tempore satis distinguuntur, cum* S. Maccalleus *sit in Lagenia diu ante mortuus, quam* S. Machaldus *fuerit creatus Episcopus in insula Mona, quæ sita est in mari Hibernico, et potius Angliæ attribui solet.*

Perperam SS Maccaleus et Machaldus unus idemque habiti,

E

DE SANCTO RUSTICO

EPISCOPO LUGDUNENSI.

G. H.

CIRCA AN. D.

M*aximæ suo tempore fuisse æstimationis virum* S. Rusticum, *sive* Rusticium, *colligimus ex Actis S. Epiphanii, Episcopi Ticinensis, ab Ennodio oculato teste conscriptis, quæ nos ad diem* XXI *Januarii illustravimus. Occiso siquidem anno* CCCCXCIII *Turcilingorum Rege Odoacro, Theodoricus Rex Ostrogothorum imperavit in Italia; ac videns Liguriam a Burgundionibus misere vastatam, S. Epiphanium misit ad Gundobadum Regem pro redemptione captivorum. Qui suscepto ad eum itinere, benigne receptus est a Burgundionibus et Gallis, et potissimum a S. Rustico Episcopo Lugdunensi, quod Ennodius num.* 50 *exponit his verbis :* Hoc ordine mira celeritate Lugdunum ingressus est, ubi Rusticus tunc Episcopalem cathedram possidebat, homo, qui et in secularis tituli præfiguratione Sacerdotem
C semper exhibuit, et sub prætexta fori, gubernatorem gessit Ecclesiæ : qui trans Rhodanum fluvium adventus ipsius, spiritalis lætitiæ copia repletus, occurrit, causam commeationis inquirit, quæ essent astutiæ Regis edocuit : quem ne inopinantem objectionum aut responsionis calliditas inveniret, intra penetrale pectoris certaminum se prolusione firmabat. *Hæc Ennodius, qui num.* 55 *se rei peractæ testem esse asserit, postea factus Episcopus Ticinensis : ex cujus verbis colligimus dignitatem S. Rustici, etiam quam ante susceptum Episcopatum habuit laicus; cognoscimus et caritatem, quam advenæ S. Epiphanio exhibuit. Inter eos qui in lytrum captivorum necessariam pecuniam contulerunt, indicantur ab Ennodio Siagria matrona illustrissima et ditissima, quidni S. Rustici suasu inducta? et S. Avitus Viennensis Episcopus, cujus res gestas illustravimus ad diem* V *Februarii, ubi plurima de Gundobado Burgundionum Rege memorantur. Contigit dictus congressus SS. Rustici et Epiphanii anno* CCCCXIV. *quamdiu autem postea vixerit S. Rusticus, non liquet. Decessorem habuit S. Lupicinum, successorem S. Stephanum; quorum sacram memoriam celebravimus* III *et* XIII *Februarii : omnibus vero perpensis, censemus S. Rusticum circa annum quingentesimum obiisse.*

S. Epiphanium Episcopum Ticinensem benevole excipit,

et instruit;

anno 494,

mortuus circa an. 500.

2 *Virum singularis æstimationis fuisse, ob vitam in magna sanctitate peractam, inde nobis constat, quod inscriptus fuerit antiquo Martyrologio Hieronymiano, in quatuor, quæ hactenus vidimus, apographis, scilicet Epternacensi a mille pronemodum annis exarato, Lucensi, et Corbeiensi Lucæ et Parisiis excuso, et Blumiano, his ubique verbis :* Lugduno B. Rustici Episcopi. *Eadem leguntur in MS. Barberiniano ad supplementum Martyrologii genuini Bedæ, et MS. Trevirensi monasterii S. Maximini, quod potest censeri auctarium Rabani, et variis aliis. Longo eum encomio prosequitur Saussayus in Martyrologio Gallicano hoc modo :* Lugduni S. Rustici Episcopi ejusdem urbis et Confessoris. Is ut alter Ambrosius a seculari tribunali ad Pontificalem Cathedram conscendens, miris virtutum fulgoribus Ecclesiam suam implevit. Sapientia, pietate et caritate præcellens, sanctis F coævis Episcopis admirationi fuit. Ipsum siquidem S. Epiphanius Ticinensis Episcopus, missus a Leone Imperatore ad Gundibaldum Burgundiæ Regem Legatus, officiose salutans, et ejus in redimendis captivis caritate et in negotiis obeundis consilio atque etiam hospitio potitus, eximio amore coluit. Beatus autem Sidonius Apollinaris, et dum ille adhuc in magistratu esset, in caris habuit, et postquam infulas sacras induit, altis præconiis extulit. Ennodius vero Ticinensis honorifica commendatione prosecutus est; Sacerdotem ante initum Sacerdotium, ob vitæ integritatem, justitiæ zelum et pietatis cultum fuisse, nobili ac insigni encomio deprædicans. Quam laudem si digne ante Præsulatum demeruit, longe ipso in Episcopatu transcendit præclaris sanctimoniæ incrementis : quibus cum semper novos cumulos adderet, salutis ministerio ad Dei gloriam feliciter adimpleto, tandem carne solutus, spiritum ad æthera transmisit. Cujus venerandum corpus ad Apostolorum basilicam, quæ nunc S. Nicetii dicitur delatum conditumque, honorifica inscriptione, quæ sanctitatem ejus testatur, decoratum est : memoria vero Ecclesiæ cui præfuit fastis adscripta, in perpetua benedictione permansit, cultuque

inscriptus antiquis Martyrologiis :

laudatus a Saussayo :

A tuque sanctis Pontificibus proprio in hunc usque diem celebratur. *Hæc largifluo suo stylo Saussayus : quorum singula optassemus magis probari. Porro S. Epiphanius Episcopus ad Gundebadum Regem missus est a Theodorico Rege Ostrogothorum non ante annum* CCCCXCIV, *cum esset Leo Imperator, jam pridem ab anno* CCCCLXXIV *Vita functus. Suas etiam patitur difficultates cara amicitia S. Sidonii Appollinaris anno* CCCCLXXXII *mortui, quo tempore S. Rusticum necdum ad Episcopalem gradum ascendisse arbitramur. Extat libro secundo Epistola undecima Rustico inscripta, sed hic* vasti itineris longinquitate discriminabatur, *et a doctissimo interprete Savarone ad procul dissita mœnia Liviana amandatur. De ecclesia S. Nicetio apud Lugdunenses dicata egimus ad hujus Vitam die secundo Aprilis.*

AUCTORE G. H.

cum aliqua veri difficultate.

3 *Alia apparet controversia de S. Rustico, qui* XIX *Julii colitur : de quo in MSS. Augustano S. Udalrici et Parisiensi ista solum habentur :* Lugduno Rustici Confessoris. *Ast apographum antiquissimum Martyrologii Hieronymiani, quod ab Epternacensibus habuimus, item MS. Barberinianum in auctario genuini Bedæ, MS. Trevirense S. Maximini, et MS. Florarium Sanctorum, item Martyrologium Coloniæ et Lubecæ anno* MCCCCXC *excusum, et Auctarium Greveni ad Usuardum, ista habent :* Lugduno Galliæ, S. Rustici Episcopi et Confessoris. *Eumdem* Antistitem *appellant antiquum MS. Martyrologium Carmelitarum, et quod est a Maurolyco editum. At contra hunc* S. Rusticum Presbyterum et Confessorem *fuisse tradunt alia tria apographa Martyrologii Hieronymiani ; scilicet Lucense, Blumianum, et Corbeiense Parisiis excusum : item Vaticanum ecclesiæ S. Petri in auctario genuini Bedæ, Casinense, Altempsianum, Trevirense S. Martini, Ultrajectinum S. Mariæ, aliud Reginæ Sueciæ ab Holstenio laudatum : Denique Notkerus et Ado, saltem in Appendice : ob cujus solius auctoritatem, tamquam alium a S. Rustico Episcopo, constituit Rainaudus in Indiculo Sanctorum Lugdunensium, cum nesciret ab alio quam a Maurolyco Antistitem sive Episcopum haberi, additque* alibi de eo altum silentium *esse. Plura si Lugdunenses reperiant, poterunt indicare, ut plenius judicium ad diem* XIX *Julii de eo feratur.*

D

num colatur 29 Julii S. Rusticus Episcopus ?

an S. Rusticus Presbyter ?

B

G. H.

DE SANCTO GRAMATIO,

EPISCOPO METENSI.

E

CIRCA ANNUM DXXXXV

Illustris Ecclesia Metensis plurimos e suis antiquis Episcopis veneratur, nominibus nudis insertos sacris Fastis Martyrologii sui : et ita ad hunc XXV *Aprilis ista commemorat.* VII Kalendas Maji Metis depositio S. Gramatii Episcopi. *Quæ ita exponit in Martyrologio Gallicano Saussayus :* Metis S. Gramatii Episcopi et Confessoris, qui S. Firminum ut ordine sic merito sequens, Ecclesiam illam miro cum sanctitatis splendore annis viginti tribus administravit, diebusque non tam, quam gratiæ fructibus plenus, suavi somno mortis consopitus, æternam evectus est ad requiem. *Hæc ille. Historiam Episcoporum Ecclesiæ Metensis conscripsit Meurissius Episcopus Madaurensis et dictæ Ecclesiæ suffraganeus, qui* Gramatium Episcopum vicesimum primum *statuit* præfuisse dictæ Ecclesiæ annis quinque et viginti, *scilicet* ob anno CCCCXCVI, usque ad annum DXX, *et natalem decessoris Firmini asserit esse diem* XVIII *mensis Augusti, et Agatimbri successoris diem* XI *Maii : qui tres Episcopi in Chronico Pauli Warnefridi ita memorantur :* Vicesimus Fronimus, post quem Cromatius, deinde Agathander. Tres itaque isti, quos præmisimus, sicut in eorum nominibus attenditur, de origine credendi sunt manare Græcorum : *Verum potius credendi sunt similia nomina obtinuisse in baptismo, aut postea ultra suscepisse.*

Memoria in Martyrologiis :

tempus Sedis

origo.

G. H.

DE SANCTO MACEDONIO,

C

EPISCOPO CONSTANTINOPOLITANO.

F

CAPUT I.

Minus honesta initia purgat Sanctus insigni confessione.

AN. DXVI

Quinto Christi seculo Imperatores præfuerunt Zeno et Anastasius, homines perfidi; quorum prior fidei formulam, ab Acacio Episcopo Constantinopolitano vaferrimo conceptam, promulgavit, Ἑνωτικὸν, *id est* Conciliatorium seu unitivum *dictum, sub quo Œcumenicæ Synodi Chalcedonensis tacita abrogatio latebat. Posterior Zenoni mortuo successit anno* CCCCXCI *secluso Longino Zenonis fratre, qui aliquot annis bellum grave illi movit, cum Isauris suis popularibus, quorum insidias et molitiones imputavit Euphemio tunc Episcopo Constantinopolitano. Quare post Longinum aliosque rebelles cæsos,* apud coactos, *inquit Theophanes,* Constantinopoli Episcopos, de Euphemio conquerebatur Imperator : qui in Imperatoris gratiam ipsius interdictum et abdicationem, tum a communione tum a munere, suis suffragiis comprobarunt : in cujus locum Macedonium, *(de quo hic agimus)* qui jam sacrorum vasorum custos erat, Constantinopoli Episcopum designavit Imperator. Macedonius autem male ab Anastasio persuasus, Zenonis Concordiæ subcripsit. *Quæ etiam habet Theodorus Lector lib. 2 Collectaneorum, et addit :* Hic Macedonius vir erat religiosus et sacer, utpote a Gennadio educatus, cujus etiam (ut fama habet) nepos erat ex sorore. Euphemium Imperator in exilium duci præcepit. Ille vero per Macedonium cautionem petiit, ut sine insidiis inde abduceretur. Macedonius vero aliquid laude dignum cogitans, ut cautio illi et ratio redderetur, consensit. Et cum Euphemius in baptisterio esset, Episcopalia insignia a Diacono auferri ipsi præcepit, atque ita ad Euphemium accessit ; factaque mutatione, pecunias illi ad sustentandos eos, qui cum ipso erant, concessit. *Hæc Theodorus et cum ipso Theophanes : quæ contigerunt anno* CCCCXCV.

Zenonis Henotico

ab Anastasio Imp. persuasus subscribit S. Macedonius,

Euphemium decessorem in exilium ducendum juvat :

2 *At biennio post tradit, ista idem Theophanes :* Hoc anno Macedonius Imperatoris consilio monasteria Urbis,

A Urbis, a præcipuæ Ecclesiæ communione ob Zenonis Henoticum se dirimentia, studuit reconciliare. At cum propositum non posset exequi, de convocandis in unum per urbem peregrinantibus Episcopis, deque scripto firmandis, quæ Chalcedonensis Synodus recte decreverat, Imperatori auctor fuit; quod per actum scripturæ consignatum postea factum est. Adhortabatur subinde ad pacem et concordiam monasteria, Dii maxime et Bassiani et Acœmetorum atque Matronæ, quæ ab iis, qui Concordiæ sanctionem admiserant, cœtus Ecclesiasticos separatim agere proposuerant, aut potius etiam exilia quæque sponte et alacriter tolerare. Illis igitur in arrepto semel consilio constanter perseverantibus, illos potius suæ concedere voluntati decrevit Macedonius, quam duriorem in eos ciere persecutionem. *Hæc ibi. Erant prædicta monasteria ex illustrioribus, quæ tunc erant Constantinopoli. Nam teste Georgio Codino de Originibus Constantinopolitanis, pag.* 61. S. Dius locum a Theodosio Magno petiit, et monasterium in eo extruxit, quod vocatur Dii. *Quæ in Menologio Sirleti leguntur copiosius* XIX *Julii die ejus natali. At S. Bassianus colitur* X *Octobris, cujus* discipulorum numerus ad trecentos crevit, ex quibus S. Matrona
B extitit : ipse autem Bassianus tantum virtutibus et miraculis claruit, ut sub ejus nomine templum fuerit extructum, *uti legitur in Menæis. De monasterio Acœmetorum egimus* XV *Januarii, ad Vitam S. Alexandri fundatoris et S. Joannis Calybitæ. At S. Matrona est Menæis inscripta ad* IX *Novembris.*

conatur ecclesiæ pacem adferre,

et monachos quietos relinquere:

3 *Postmodum* Festus Senator Romanus, ob publica quædam negotia, Constantinopolim ad Anastasium Roma missus ; adhortatus est ut memoria sanctorum Petri et Pauli, majore solennitate celebraretur. Per hunc Festum Macedonius Synodicam epistolam mittere, et Anastasio Romano Pontifici rationem reddere voluit : verum ne hoc faceret ab Imperatore est probibitus. *Uti tradunt Theodorus Lector et Theophanes. Ante reditum Festi e vita discesserat Anastasius Papa, mortuus* XVI *Kalendas Decembris anni* CCCCXCVIII : *eique S. Symmachus substitutus est.*

epistolam Synodicam mittere Romano Pontifici prohibetur:

4 *Quod autem S. Macedonius, ubi dolum subesse sanctioni Henotici accuratius cognovit, omnibus viribus adhæserit Concilio Chalcedonensi, satis ex sequentibus collegimus. Porro Cyrillus monachus, qui seculo sexto floruit, in Vita S. Sabæ Abbatis ad* V *Decembris, de Euphemio expulso et S. Macedonio substituto ista scribit :* Euphemius quidem propter rectam de fide sententiam impie depellitur a Sedis rectione ; in ejus
C locum evehitur Macedonius. Cum in his esset Ecclesia, iis quidem qui Euphemium expulerant, assentiri non sustinuit Elias Episcopus Hierosolymitanus, ut qui eum expulerant præter regulam. Macedonio vero non dubitavit communicare, et cum eo convenire, ut qui ipse quoque rectam fidem amplecteretur : quod quidem non parum ab initio turbavit Imperatorem. *Hæc ibi. Colitur* IV *Julii, S. Helias Patriarcha Hierosolymitanus in Martyrologio Romano, qui ultra obitum Anastasii Imperatoris superfuit, et sub eo actus est in exilium.*

accipitur in communione a S. Elia Episc. Hierosolym.

5 *Interim, ut Theodorus Lector scribit*, Persæ contra Romanos moti multas civitates invaserunt, præsertim Amidenorum. Cum autem Imperator fœdera cum Persis inivisset, Bani Pontum invaserunt. Anastasius vero bellis occupatus, ab infestatione Orthodoxorum destitit. Ut autem modicum quietis a bellicis occupationibus accepit, rursus contra Ecclesiam et contra Macedonium armatus est. *Hæc Theodorus. Quæ ad annum* XVI *Imperii Anastasii, Christi* DVII *refert his verbis Theophanes :* Hoc anno bello liberatus Anastasius, pervertendo Macedonio Patriarchæ a recto fidei sensu studium omne contulit. *Dolo ergo eum aggressus est.* Etenim, *inquit Theodorus*, inimici D Macedonii Eucholium quemdam subornarunt, qui gladio illum impeteret. Macedonius vero, ut mansuetudinem suam ostenderet, munera Eucholio dari præcepit. Tale quid etiam erga sacrilegos quosdam fecit. *Hæc ibi, quæ enucleatius narrantur a Theophane hoc modo:* Macedonius, neque communione neque alloquii familiaritate dignatus Imperatorem est : quocirca eum clam urbe subduxit Anastasius. Acholium porro quemdam, ex infensorum sibi suggestione gladium in caput educentem, menstruam annonam jussit reportare Macedonius, tanta in hominem clementia laudatus : qnam pariter liberalitatem in egenos quosdam, qui ecclesiam compilaverant, exercuit.

ab Anastasio Imp. impetitur :

benefacit hostibus :

6 *Idem ad annum* XIX *Imperii Anastasii et* DX *Christi ista scribit :* Hoc anno monachi quidam hæretici, numero ducenti, ab Oriente Byzantium cum impio Severo transfretati, insidias Macedonio et Synodo damnationem parabant. Istos Anastasius cum honore suscepit, ceu veritatis adversarios, qui totum conturbarant Orientem, et eadem pariter forent hic molituri. Joannes autem Alexandriæ Episcopus ducentas auri libras Imperatori se daturum pollicitus est, si modo celebratam Chalcedone Synodum funditus abrogaret. Imperator itaque Macedonium cum E Joannis Legatis communionem habere cogebat, et Joanni ipsi, qui nec reciperet nec respueret Synodum, pacem dare. In adversum opposuit se Macedonius, dicens, nullam se communionem iis impertiri, nisi matrem et magistram profiterentur Chalcedonensem Synodum... In his Imperator Macedonium reprobare habitam olim Chalcedone Synodum, quemadmodum et Hierosolymorum Episcopus Elias, cogebat. Ad hæc Macedonius : Citra universalem Synodum, cui primus assideret Romanus Episcopus, id se exequi non posse referebat. Quibus Imperator exasperatus, immunitatis quærendæ causa confugientes in ecclesiam, per vim abripi jussit, et libertatis hujusmodi jura hæreticorum fanis concessit. Quilibet autem, tam e Clero quam e populo, Byzantii degentes hæretici; Severo atque hæreticis istis Orientis in oppugnando Macedonio præstabant operas. Ex quo deiferi Palæstinæ monachi, divino moti affectu, Severum et ejus asseclas monachos confutaturi, Constantinopolim convenerunt : Dorotheus interim Alexandrinus monachus pro Chalcedonensis Synodi defensione volumen ingens a se conscriptum, Magnæ, quæ erat fratri Anastasii desponsata, et F rectum de fide sensum illuc usque servarat, obtulit quem ipsa dedit Anastasio, claritate doctrinæ virum a perfidia dimovere sperans. Ille libro perlecto, cum præter opinionem opus digestum animadverteret, Dorotheum in Oasim ablegat, et flocci fecit librum, quod gereret inscriptum, Tragœdia, hoc est, Prophetia præsentis rerum status, quemadmodum a Magno etiam Basilio adversus Julianum pronuntiatum narrant. Ceterum Macedonius Flavianum Antiochensem, et quicumque contra Synodum leviter oblatrarent, anathematum fulmine percellebat, ac Flaviani Legatos, ob quædam negotia se convenientes, execrationibus suppositos amovit. *Hæc Theophanes. Verum Flavianus postea pro Synodi Chalcedonensis defensione actus in exilium, colitur* IV *Julii; et in locum ejus jam relatus Severus hæreticus, est intrusus.*

hostes declarat eos qui Chalcedonensem Synodum non admittunt :

oppugnatur ab hæreticis :

habet alios protectores :

condemnat Flavianum Episc. Antiochenum

CAPUT II.
Insidiæ structæ, exilium.

I*dem Theophanes ad annum* XX *Anastasii Imperatoris, id est Christi* DXI, *ista habet :* Hoc anno Imperator struxit Macedonio insidias; et Schismaticorum monachorum

AUCTORE G. H.

Potitur insidias Imperatoris et aliorum, ab aliis defenditur :

A monachorum Clericorumque virorum et Juliani quondam Cariæ postmodum vero Halicarnassi Episcopi, et impii Severi adhuc monachum agentis, opera, fœdis palam emissis contumeliis, Macedonium oppugnabat. Verum Urbis conferta plebs, cum mulieribus et pueris, nec non orthodoxorum monachorum Præfectis, vociferabatur : Adest martyrii tempus, ne Patrem nostrum deseramus. Et convitia in Imperatorem conjiciebat, ipsum Manichæum et imperio prorsus indignum clamitans. Quibus ille territus, palatii portas obseravit, et ad fugam naves etiam tenuit paratas : quique prius etiam jurejurando Macedonium ad conspectum nusquam admissurum se obstrinxerat, timore correptus, eumdem videre exoptabat fervide : ac tum eo ad Imperatorem proficiscente, plebs cum magnis acclamationibus ad Abbates et monachos conversa dicebat : Patrem nostrum apud nos habemus. Sed et militares Scholæ pertranseuntem illum faustis vocibus prosequebantur. Denique ad Anastasium introductus ; illum ceu Ecclesiæ hostem objurgavit : illo vero pacem et unum cum Episcopo sensum tenere in præsens simulavit. *Hæc Theophanes, quæ fere eadem apud Theodorum Lectorem habentur. Sed prosequamur quæ anno* XXI *Imperii Anastasii, id est Christi* DXII, *facta refert* B *idem Theophanes*. Hoc anno, *inquit*, commentario per * Cellorem Magistrum misso, Macedonium Imperator decepit : ac primam quidem et secundam Synodum se probare fatebatur; Ephesinam vero et Chalcedonensem penitus tacebat : qua magnam sibi invidiam conciliavit Macedonius. Per hujusmodi quippe commentarium Concordiæ sanctionem a Zenone editam probavit, cui dum ordinaretur subscripserat. Ea propter Macedonius ad Dalmatii monasterium profectus, ad Clericos et monachos ferventiori zelo ductos, et visi facinoris fœditate indignatos, declamatorio sermone defensionem instituit : protestatus se Chalcedonensem Synodum admittere, et qui eam rejiciebant, hæreticos habere. Quibus auditis una cum eo sacra Missarum peregere solennia. *Hæc ibi. Meminit dicti monasterii Georgius Codinus pag.* 62. *Condiderat illud Dalmatias seu Dalmatus Patricius, Constantini Magni nepos.*

evocatus ab Imperatore,

** alias Celerem,*

et ejus simulatione deceptus,

in monasterio Dalmatii veram fidem profitetur :

8 *Quæ deinceps ab Anastasio Imperatore gesta sunt, ita prosequitur Theophanes :* Interea Imperator Clericos atque monachos secum sentientes donis impulit, ut alium Episcopum in ejus locum subrogarent : quod Ariadnam Imperatricem et Ordinis Se- C natorii præcipuos afflixit. Erat quippe cunctis carus Macedonius, tum ob vitæ munditiem, tum ob rectam et sinceram de fide sententiam, quamvis dolum postmodum fuerit passus. Ad hæc Imperator duos nequam et profligatæ vitæ comparavit viros, qui. Macedonium præposteræ in pueros libidinis et hæreseos criminarentur, et de istis Præfecto atque Magistro scriptam offerrent accusationem : et aliam parem adversus Catholicos Presbyteros et Diaconos intruxit. *Hæc Theophanes : quæ ita ab Evagrio lib.* 3 *Hist. Eccl. cap.* 22 *explicantur.* Anastasius voluit a Macedonio chirographum suæ confessionis recipere. Quippe dedecori, inquit, est imperio, si chirographum illud reservetur. Cui postulationi cum Macedonius strenue resisteret, seque fidem minime proditurum constanter asseveraret; Anastasius Imperator insidias contra eum tendere cœpit, ad eum sane finem ut Episcopatu exturbaret. Itaque tandem accedunt adolescentes calumniatores, qui cum se tum Macedonium flagitiosi cujusdam facinoris falso reos arguunt. At vero ubi Macedonius genitalibus carere deprehensus est, ad alias fallacias se convertunt. *Hæc ibi. At Nicephorus lib.* 16 *cap.* 26 *ista addit :* At postquam Macedonius, tunica subducta, virilibus se carere ostendit, illorum confictam calumniam convicit.

ut dejiciatur e Sede,

calumniis impetitur,

et liberatur :

9 Imperator denique (*verba sunt Theophanis*) D mandavit * Cellori Magistro, Macedonium summa vi ex Episcopali æde deturbare, vociferantem se non in Prætorio modo, sed etiam in theatro defensionem suscipere paratum. Hinc e Cleri grege plures in carcerem conjecti, alii fugæ beneficium nacti, per Romanam et Phœniciam provinciam sunt dispersi. Impius autem Imperator authenticas rerum apud Chalcedonem gestarum tabulas, Magistri ope, a Macedonio recipere et discerpere contendebat. Has vero sigillo notatas in altari Macedonius reposuit : quas demum Calepodius eunuchus, magnæ Ecclesiæ Œconomus, furtim subreptas ad Imperatorem detulit. Postremo Macedonium, noctu per vim abductum, Chalcedonem primum, inde Euchaitam deportari jussit Imperator; nullam, ob plebis metum, de ipsi objectis inquisitionem facere ausus. Sequente luce Timotheum quemdam, Presbyterum et Ecclesiæ Scevophylacem declarat Episcopum : qui primum Ecclesiam ingressus, Macedonii deposuit imagines, atque ita demum sacris operam dedit. Perpendens porro Anastasius, Macedonium indicta causa nullave depositionis in eum lata sententia, in exilium ejectum, misso Magistro diem ei dixit ultra Claudiopolim Honoriadis provinciæ. In eum vero deportatum jam ante judicium E judices, testes et accusatores instituti, et absentem muneris obrogatione damnant, et per Episcopos et Presbyterum Cyzicenum depositionis sententiam mittunt. Quos ubi conspexit Macedonius, etiam ante sermonis initium interrogat, num Chalcedonensem Synodum admittant? Respondentibus illis, Tu quis es? dixit ipse : Sabbatiani aut Macedoniani si mihi depositionis deferrent sententiam nonne me admittere oporteret? Et ita re infecta reversi sunt : ipse vero Euchaitam profectus est. *Hæc ibi. De urbe Euchaitarum pluribus egimus* VII *Februarii, ad Vitam S. Theodori Ducis et Martyris, Euchaitæ natus et celebri peregrinatione cultus. Distat ab Amasea, Helenoponti metropoli, itinere unius diei; inter quam et Chalcedonem media ferme via est* Claudiopolis, Honoriadis provinciæ, *inter Bithyniam et Paphlagoniam sitæ, metropolis. At* Sabbatiani *et* Macedoniani, *quibus sententiæ adversum se latæ denuntiatores comparat S. Macedonius, fuerunt temporis anterioris celebres hæretici, secuti Sabbathium Episcopum Novatianum (qui Schisma inter Novatianos faciens volebat Pascha more Judæorum celebrari) et Macedonium primum, Episcopum Constantinopolitanum, Divinitatis Spiritus sancti hostem infestissimum, contra quem Concilium Æcumenicum secundum Constantinopoli sub S. Damaso Papa anno* CCCLXXXI *habitum fuerat.* F

** al. Celeri,*

mittendus in exilium,

Acta Concilii Chalcedon in altari deponit :

intruso in Sedem Timotheo,

deponitur ab officio,

et Euchaitam mittitur :

10 *Sed exulem S. Macedonium invisamus, de quo Theophanes ad annum Anastasii Imperatoris* XXII, *Christi* DXIII *ista scribit :* Anastasius iniquus Imperator, et Timotheus sacrilegus Episcopus Constantinopolitanus, monachis, laicis et Clericis, Macedonii Synodique Chalcedonensis causa, plurima mala intulerunt, adeo ut Oasim Thebaidos ex eis plures in exilium egerint. Synodales vero litteras et Macedonii depositionem cunctis passim per urbes Episcopis ad subscribendum misit Timotheus : ex quibus, qui fortitudine præcelluerunt, utrique iverunt in oppositum : qui animo faciliores Imperatoris metu subscripserunt utrique : qui medium tenuere, Macedonii depositioni nusquam, verum solis Timothei Synodicis, quod tamen idem prorsus fuit, quamvis ipsi discrimen venditarent, nomen et subscriptionem apposuerunt... Pompeium consobrinum suum ejusque conjugem ornatissimam feminam et bonis operibus assuetam, ceu Synodo bene affectos, et quæ ad vitæ necessitatem conducunt Macedonio in exilio subministrantes, Imperator multis calamitatibus oppressit.

ob eum varia passi multi,

et Pompeius consobrinus Imperatoris,

11

A 11 *Ad annum Imperatoris* XXIII, *Christi* DXIV *ista suggerit Theophanes*. Hoc anno Vitalianus, occupata universa Thracia, Scythia et Mysia, ducens secum ingentem Hunnorum et Bulgarorum numerum, cœpit Anchialum et Odyssopolim (*munita loca Thraciæ ad mare Euxinum*) ipsumque Thraciæ militiæ Magistrum Cyrillum, prædis quaquaversus ad Byzantium usque abactis, comprehendit. At cum Urbi parceret, ad Sosthenium, *prope Bosphorum*, castra metatus est. Anastasius rebus in desperatis Senatorii Ordinis nonnullos, qui de pace agenda eum rogarent, misit : juravitque una cum universo Senatu Episcopos exules Heracleam Thraciæ se revocaturum. His additum voluit Vitalianus, ut uniuscujusque Scholæ Principes idem jurejurando assererent : atque ut Macedonius et Flavianus, propriis thronis injuste expulsi, eos reciperent, ac reliqui pariter Episcopi suos ; et ita demum convocaretur Synodus ad quam Pontifex Romanus et reliqui accederent Episcopi. Imperatore vero et universo Senatu et Magistratuum populique reliquis jusjurandum interponentibus, et data fide res ex ordine exposito gerendas affirmantibus, pax conciliata : et ipse domum repetiit ... Ast impius imperator pacta B violavit.

ut Sedi restituatur, agit Dux Vitalianus.

CAPUT III.

Obitus, miracula, cultus sacer.

Anno *Imperatoris* XXV, *Christi* DXVI *mortem S. Macedonii cum iis quæ præcesserunt, ita describit Theophanes :* Hoc anno Hunni, quibus Samen appellatio, Caspiarum portarum limitibus emensis, Armeniam suis incursionibus infestarunt : Cappadociamque et Galatiam et Pontum depopulati, ad Euchaitarum usque urbem, quam tantum non subegerunt, progressi sunt : unde fugiens sacer Macedonius, et de vita ubique per viam periclitans, salvus tandem Gangram, *Paphlagoniæ metropolim*, se recepit. Viri salutem ægre audivit Anastasius, et sub custodia teneri jussit : misso etiam, ut ferunt, qui eum e medio tolleret. Ita consummatus Gangræ, in templo S. Callinici Martyris proxime ad ejus Reliquias reconditus est ; ubi morborum sanationes præstat. Macedonium mortuum ac jacentem narrant manu Crucis signum expressisse. *Hæc ultima ita Græce exprimuntur :* Κατετέθη ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Μάρτυρος Καλλινίκου, ἔγγιστα τῶν λειψάνων αὐτοῦ, πολλὰς ἰάσεις ἐπιτελῶν. Μακεδονίου νεκροῦ κειμένου φασὶ τῇ χειρὶ κατασφραγίσασθαι τῷ σταυρῷ. *Quæ in sua historia Latine sic expressit Anastasius Bibliothecarius :* Defunctus C autem apud Gangras, positus est in templo sancti Martyris Callinici juxta reliquias ejus, multas sanitates efficiens, qui cum exanimis jaceret, manu fertur se signaculo Crucis signasse. *Georgius Cedrenus in Compendio Historiarum, ad annum etiam* XXV *Anastasii, eadem fere sic scribit :* Macedonius, Gangræ mortuus, in templo sancti Martyris Callinici depositus est, multas sanationes perficiens. Cum autem in sepulcro poneretur, elevata manu dextro Crucis signo obsignavit. *Græce* ἄρας τὴν δεξιὰν χεῖρα κατεσφραγίσατο τῷ σταυρῷ, *sed dubium est quid signarit, an more Episcopali populum adstantem, an vero seipsum, quod ultimum expressit Nicephorus lib.* 16 *Hist. Eccl. cap.* 26 *his verbis :* Τῷ νεῷ Καλλινίκου προσετέθη τοῦ Μάρτυρος, μυρία θαύματα ἐκτελῶν. Ὃν φασι καὶ νεκρὸν κείμενον, ἑαυτὸν τῷ θείῳ τύπῳ τοῦ σταυροῦ τῇ ἰδίᾳ σφραγίσαι χειρί. Depositus est in templo Callinici Martyris, innumera miracula edens. Quem ferunt, cum jam mortuus jaceret, manu sua seipsum sacro Crucis signaculo consignasse. *Colitur Callinicus Martyr* XXIX *Julii, inscriptus Martyrologio Romano.*

Ob incursionem Hunnorum,

fugit Gangram :

obit, forsan occisus ;

claret miraculis :

se signo Crucis consignat :

D 13 *Inter innumera miracula hoc censeri potest passim ab omnibus descriptum, quod ita narrat Theophanes :* Theodorus quidam ex Macedonii familiaribus, vidit eum a morte per somnium sibi dicentem : Excipe ista et abiens lege coram Anastasio, et dic ei : Ego quidem ad Patres meos, quorum servavi fidem, vado : Dominum autem interpellare non desinam, donec tu quoque adveneris, et ad judicium subeundum una sistamur : *Idem circa ad ultimum annum vitæ Anastasii ista habet :* Hoc anno Anastasius Imperator virum terribilem in visione conspexit, codicem manu gestantem, quem cum aperuisset, et comperisset Imperatoris nomen, dixit ei : Ecce ob fidei tuæ perversitatem annos quatuordecim deleo. Totidemque delevit. Experrectus Amantium Præpositum vocat et narrat visionem. Dicit ille : Ego quoque hac nocte cernebam adstare me Majestati tuæ, porcumque magnum irruentem, clamydemque meam prehendentem, in terram me prostravisse ac devorasse penitus. Advocato ergo Proclo somniorum conjectori res visas enarrant. Refert ille : Brevi spatio uterque vestrum consummatur. Hoc eodem anno Indictione undecima, mensis Aprilis nono, Anastasius impius Imperator occubuit, *fulmine*, (*ut plerique alii tradunt*) *exanimatus. Annus is erat* DXVIII. E

AUCTORE G. H.

apparens provocat ad Dei judicium Anastasium,

etiam somnio territum,

ac mortuum fulminis ictu.

14 *Cultum sacrum a Græcis exhibitum S. Macedonio indicant MS. Synaxarium Parisiense collegii Claromontani Societatis Jesu, et MSS. Menæa Græca Taurinensia Ducis Sabaudiæ, aliaque Divionensia Petri Francisci Chifletii, in quibus ad hunc* XXV *Aprilis ista leguntur :* Memoria sancti Patris nostri Macedonii Archiepiscopi Constantinopolitani. *Quæ plane eadem habentur in Menæis excusis et apud Maximum Cytherorum Episcopum pro ecclesiis Græcis orthodoxis : in Menæis autem hoc distichon additur,*

Ἐκτὸς Μακεδόνιε τοῦ φθαρτοῦ θρόνου
Ὑμνεῖς τὸ θεῖον σὺν Σεραφὶμ καὶ Θρόνοις.

Pulsus caduco, Macedoni, de throno,
Divina cantas cum Seraphim et Thronis.

Non fuit Cardinalis Sirletus, in Sanctis suo Menologio inscribendis, diebus aliquot satis diligens, ut qui hesterno die neglexit S. Elisabetham Thaumaturgam, passim omnibus antiquis Synaxariis, Menæis et Menologio Basilii Imperatoris et Anthologio inscriptam : imo de qua Græci officium Ecclesiasticum habent, uti illo die deduximus. Et autem istam hesterno præteriit die, sic hodierno unius S. Marci Evangelistæ, et sequenti solius Basilei Martyris relatione fuit contentus. Hujus oscitantia deceptus Baronius scripsit ad an. 515 *num.* 50 *apud Græcos memoriam S. Macedonii non extare, et Menologia* (*quæ scilicet solius Sirleti oculis vidit*) *nullum vestigium ipsius habere.* F

Colitur S. Macedonius apud Græcos :

a Sirleto omissus :

15 *Anastasio Imperatori successit Justinus, orthodoxus et religione præstans Princeps, sub quo anno* DXVIII *habita est Synodus Constantinopolitana, cujus Acta inserta sunt Actis alterius Synodi sub Menna ibidem habitæ : ac primo refertur epistola Synodalis Episcoporum ad Joannem Patriarcham, in qua prima* petitio est, ut sanctæ memoriæ Euphemius et Macedonius, expulsi et in exilio mortui, juste et canonice revocentur, et tradantur catalogo prædecessorum Archiepiscoporum, in Domino ibidem quiescentium, omnibus irritis manentibus, quæ contra ipsos quandocumque facta fuerint, ponanturque in sacris diptychis ipsorum vocabula, secundum quod omnis populus et monachicus ordo sedulo et multum exclamavit... Secundum capitulum continebatur, ut qui causam prædictorum Patrum, Euphemii dicimus et Macedonii, banniti fuerunt et fugati, reversi restituantur propriis gradibus. *Subscripserunt Episcopi* XLIV. *Subjungitur libellus monachorum ad congregatam Synodum, petentium,* ut sanctæ memoriæ Patres nostri, qui, nescimus quomodo, expulsi fuerunt, videlicet

sub Justino Imperatore pro Macedonio agunt Episcopi,

monachi,

A

AUCTORE G. H.

licet Euphemius et Macedonius, in præsenti juste et canonice revocentur, et tradantur catalogo prædecessorum Archiepiscoporum ibidem in Domino quiescentium, cessantibus omnibus, quæ quandocumque adversus ipsos facta fuerunt : quodque addatur in sacris libris simul cum ipsis et venerabile nomen Leonis Romanorum Archiepiscepi. *Subscripserunt Presbyteri Archimandritæ* LII. *Sequitur deinde titulus,* Quomodo prædicatæ sunt Synodi. *Quo facto inter voces a populo venerunt etiam istæ;* Reliquias Macedonii Ecclesiæ restitue. Eos qui sunt in exilio propter fidem Ecclesiæ restitue. Reliquias Macedonii modo fer. Nomen Macedonii modo ordinetur. Totis vocibus Imperatori supplicamus. Euphemium et Macedonium Ecclesiæ restitue. Reliquias Macedonii Ecclesiæ restitue. In iis semper vinces. Euphemii et Macedonii nomina modo ordinentur ad perfectam festivitatem Ecclesiæ. Falsos testes Macedonii ejice foras...

Populus CP.

16 Tunc sanctissimus Patriarcha Joannes accipiens diptycha, jussit ordinari sanctas quatuor Synodos... ordinarique jussit nomina in sancta memoria defunctorum Archiepiscoporum hujus regiæ urbis, Euphemii et Macedonii, ac etiam Leonis Romani Pontificis. Tunc voce magna omnes de populo, tamquam uno ore, clamaverunt : Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit et fecit redemptionem populo suo. Et cum tempore diptychorum lectæ fuissent appellationes sanctarum quatuor Synodorum et sanctæ memoriæ Archiepiscoporum Euphemii et Macedonii et Leonis, voce magna universi clamaverunt: Gloria tibi Domine. Et post hoc cum omni modestia completa est cum Deo divina Missa. *In epistola Epiphanii Tyri et eorum, qui sub eo sunt ad Synodum Constantinopolitanam, ista leguntur:* De revocatione sanctorum Patrum nostrorum Euphemii et Macedonii, et inscriptione nominum illorum in sacris diptychis, quia jam intelligentiam Deo dilectam habetis, sententiam tulistis, quæ probat ipsos esse revocandos, et appellationes eorum in sacris libris inscribendas: cum nihil omnino eorum, quæ præcedenti tempore contra ipsos injuste facta sunt, ipsorum divinam vitam contaminaverit. Similem deprecationem super his extendimus, ut ex judicio sanctissimi Patriarchæ regiæ urbis ac vestræ Sanctitatis, nec non ex supplicatione facta ad piissimum Imperatorem nostrum, et in veneratione accipiat et corpus spiritualis Patris nostri Flaviani Patriarchæ Antiocheni, et restitui faciat catalogo Patrum nostrorum in ipsa Apostolica Sede prædormientium, ordinarique ipsius venerabilem appellationem in sacris libris. Justum enim est eum, qui pro Christo Deo nostro et ejus recta fide fatigatus est,.... participare his quibus secundum judicium sanctitatis vestræ participarunt, qui ipsius commystæ fuerunt, Euphemius scilicet et Macedonius sanctæ memoriæ. *Subscripserunt cum Epiphanio quatuor alii Episcopi. Hæc Acta fuerunt anno* DXVIII.

nomen diptychis inscribitur :

B

quod ut de Flaviano Antiocheno fiat rogant Tyrii.

D

17 *At sequenti missi fuerunt ab Hormisda Papa Legati Apostolici, quando in libello fidei, a Joanne Episcopo CP. ad Hormisdam* anathematizantur Nestorius, Eutyches, Dioscorus, Timotheus Ælurus, *et* Petrus Alexandrinus, *similiter et* Acacius quondam Constantinopolitanæ urbis Episcopus, complex eorum et sequax factus; nec non et perseverantes eorum communioni et praticipationi. *Hinc in suggestione Dioscori Diaconi ad Hormisdam Papam dicitur:* Post factum libellum nomen Acacii de diptychis est deletum, similiter et Phravitæ, Euphemii, Macedonii et Timothei, et non solum hoc in ipsa sola Ecclesia, in qua Episcopus manet, verum etiam per omnes Ecclesias, cum grandi diligentia, Deo adjutore, suggerimus esse factum. *Sederunt hi quatuor Episcopi post Acacium, usque ad tempora, quibus Joannes, de quo hic agitur, dictæ Ecclesiæ præfuit: cujus zelum et obedientiam erga Sedem Apostolicam laudamus, quod decessores istos suos indifferenter omnes amoverit a diptychis usque ad illius judicium, ex quo S. Macedonii nomen restitutum fuisse ipsa antiqua Menæa et alia monumenta supra indicata confirmant. Maneat ergo uti illa testantur* τὴν μνήμην τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Μακεδονίου, Ἀρχιεπισκόπου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. *Non sunt tam illustria testimonia venerationis S. Flaviani Antiocheni et Eliæ Hierosolymitani apud Græcos: forsan quia, cum S. Macedonius in fide orthodoxa constanter persisteret, ipsi videntur vacillasse. Interim veneramur etiam illos, quia si non olim Græcorum fastis saltem nuper Romano Martyrologio fuerunt adscripti, in novissima ejus recognitione ex judicio Cardinalis Baronii.*

E

Videtur Macedonii nomen ad tempus ablatum e diptychis,

et postea restitutum.

C

F

DE SANCTO CLARENTIO,

EPISCOPO VIENNENSIS IN GALLIA.

ANTE AN. DCXXV.

Cultus sacer ex Martyrologiis,

Ado *Episcopus Viennensis in suo Martyrologio Sanctos varios Episcopos decessores suos celebrat, et ad hunc diem post S. Marcum Evangelistam, et Litanias majores ista habet:* Apud Viennam S. Clarentii, Episcopi et Confessoris. *Eadem inserta leguntur variis aliarum Ecclesiarum Martyrologiis etiam extra Galliam, utpote Pragensi ecclesiæ Metropolitanæ, Bruxellensi S. Gudilæ, Martyrologio Coloniæ et Lubecæ anno* MCCCCXC *excuso, MS. Florario, Auctario Greveni ad Usuardum. In Martyrologio Gallicano Saussayi hoc elogio exornatur:* Viennæ Allobrogum S. Clarentii Episcopi et Confessoris: qui tempore Dagoberti Regis hujus Ecclesiæ solio præsedit, B. Ætherio et ordine et merito proximus: quem etiam, digne officio pastorali perfunctus, ad superna gaudia pio excessu secutus est. *In Breviario Viennensi Ecclesiæ Archiepiscopalis S. Mauritii, anno* MDXXII *Viennæ excuso, præscribitur Officium Ecclesiasticum de S. Marco Evangelista cum commemoratione S. Clarentii Episcopi Viennensis, etiam ad Missam.*

et Breviario Viennensi,

2 *Descripsimus ipsi Viennæ anno* MDCLXII *MS. Catalogum Sanctorum Episcoporum Ecclesiæ Viennensis, item Martyrologium sacræ Viennensis Ecclesiæ nuper reformatum. In Catalogo ista leguntur:* S. Clarentius sub Constantino Imperatore, et Dagoberto Rege. *Quæ latius in Martyrologio ita exponuntur:* XXV Aprilis, Viennæ S. Clarentii Confessoris Archiepiscopi trigesimi primi, tempore Constantini Magni, qui B. Clarum Abbatem constituit monasterii S. Marcelli, et cum Patribus dormiens miraculis refulsit. *Eadem enucleatius explicantur in alio Viennensi Martyrologio, quod Divione obtinuimus, ubi ista habentur:* Septimo Kalendas Maji, Natale S. Clarentii Confessoris, trigesimi primi Archiepiscopi Viennensis, qui tempore Constantini Magni, pii Imperatoris, sedente Romæ S. Martino Papa, Ecclesiam Viennensem fideliter administravit. Hic beatissimum

non floruit sub Constantino seu Constante Imp.

neque sub Pontificatu S. Martini Papæ,

A tissimum Clarum, e præcipuo Griniacensium monasterio extractum (quod S. Joannis Vinearum antiquitus ferebatur) propter ejus sanctimoniæ eminentiam, Abbatem monasterii S. Marcelli Viennæ constituit: quievitque in pace cum Patribus, miraculis fulgens. *Hæc ibi cum perturbatione temporum, ex ipso Adonis Chronico hausta: in illo enim Dagoberti Regis initium componitur cum imperio Constantini, alus Constantis, hominis Monothelitarum veneno infecti: sub quo* S. Martinus Papa Chersonam relegatus, ibidem vitam finivit: *anno scilicet* DCLV. *Dein subjicit Ado*: Clarentius, vir satis eruditus, Viennensis Episcopus claruit. *Ac deinde pluribus interpositis legitur apud eumdem Adonem,* Justinianus minor, filius Constantini, Imperator factus, *scilicet anno* DCLXXXV, *ac tandem subditur:* Dagobertus Rex valida febre ægrotans, mortuus est Spinogilo villa, in pago Parisiensi.... ejus loco constituerunt Franci Chlodoveum filium ejus Regem. *Regnavit usque ad dictum tempus* Dagobertus filius Sigeberti, *quem nos primi ad regni solium reduximus, in scripta Diatriba de tribus Francorum Regibus excusa anno* MDCLV, *ac proinde relicto Imperio Constantini seu Constantis et Pontificatu S. Martini, alia via inquirendum tempus, quo S. Clarentius claruerit Episcopus Viennensis. Hoc autem vide-* B

sed ante annum 625

D *mur posse invenire in ipso Adone, qui Clarentio proximum successorem assignat Sindulphum, Viennensis Ecclesiæ Episcopum. Etenim Sindulphus Concilio Remensi, sub Sonnatio circa annum* DCXXV, *habito, interfuit, necessarium proinde est ut S. Clarentius ante illud tempus e vita decesserit; cum imperaret Heraclius, et Francis dominaretur Chlotarius II, constituto Dagoberto filio Rege Austrasiorum, Ecclesiæ vero præsideret Bonifacius Papa V. Vitam S. Clari Abbatis Viennensis supra memorati dedimus Ipsis Kalendis Januarii: sed absque ulla mentione S. Clarentii.*

AUCTORE G. H. sub Heraclio,

3 *Ad diem sequentem* XXVI *Aprilis, notatur idem* S. Clarentius Episcopus Viennensis, *in MS. Adone Parisiensi S. Germani, ab Auctore Martyrologii sub nomine Bedæ excusi, item a Molano, Galesinio, Canisio et hodierno Martyrologio Romano: novissimeque in Diario Metropolitanæ Pragensis ecclesiæ, per ejusdem ecclesiæ Decanum collecto; occasione* insignis partis ex Galliis anno MCCCLVIII allatæ: *cujus translationis documenta si ante finitam impressionem nacti fuerimus, non gravabimur, vel in Appendice, ea exhibere; ut certius constet, corpus sancti Episcopi majoribus in honore ac reverentia fuisse; ac fore etiam nunc, nisi ipsum cum pluribus Sanctorum pignoribus Hugonotti per Gallicam grassantes dissipassent.* E

relatus 26 Aprilis,

Reliquiæ Pragæ.

G. H.

DE SANCTIS OCTO ANACHORETIS,

MARTYRIBUS APUD GRÆCOS.

XXV APR.

Cultus apud Græcos,

Concludunt Græci hunc XXV *diem Aprilis in Menæis et apud Maximum Episcopum Cytherorum, martyrio horum Anachoretarum, de quibus ista habent:* Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τῶν ὁσίων πατέρων ὀκτὼ ἀναχωρητῶν καὶ Μαρτύρων. Eadem die memoria sanctorum Patrum octo Anachoretarum et Martyrum. *Hoc autem distichon additur in Menæis, quo genus martyrii indicatur:*

Ὀκτὼ συνεκκόπτουσι ἀνδρῶν αὐχένας,
Ὑπὸ ζυγὸν σὸν τοὺς δαμασθέντας, Λόγε.
Octo virorum colla conscindunt simul,
Tuo perdomita colla sub jugo, o Verbum.

Hactenus Menæa non indicato aut tempore aut loco martyrii, ut difficile sit conjectare qua occasione sint martyrium assecuti. Fuerunt plurimi monachi et anachoretæ pulsi in exilium, aut martyrium passi sub Iconoclastis Imperatoribus seculo Christi octavo et nono. Sub Anastasio Imperatore anno Imperii XXII *Christi* DXIII, *tradit Theophanes in sua Chronographia, orthodoxos omnes et maxime monachos, aversatos esse hæresim Severi intrusi Episcopi Antiocheni; et plures eorum interfectos. Fuerat tunc anno præcedenti S. Macedonius Episcopus Constantinopolitanus in exilium conjectus, in eoque anno* DXVI *extinctus. Quid si occasione hujus ad hunc diem veluti in Menæis, additi fuerint octo hi Anachoretæ, tunc occisi. Verum potuerunt plurimæ aliæ occasiones accidisse, quibus sint, in odium fidei Christianæ propugnatæ, interempti hi Sancti.*

occasio martyrii latet.

G. H. C

DE SANCTO FIDELE, F

HISNELLI IN UMBRIA.

XXV APR.

Memoria sacra:

Hispellum, urbs Umbriæ, ut passim traditur, olim Episcopalis fuit, nunc oppidum amplum est in colle, quod nos anno MDCLX, *Fulginio proficiscentes Assisium, reliquimus ad latus dextrum. Ibi hac die memoriam S. Fidelis celebrari indicat Ferrarius in sua Topographia ad Martyrologium Romanum, item in Catalogo generali, et in Catalogo Sanctorum Italiæ: in quo ultimo,* ex Annalibus Hispellensis urbis, *hoc elogium profert.*

Vita et cultus compendium:

Fidelis Confessor apud Hispellum, quod est Umbriæ oppidum, Fulginio proximum, non parvam habet venerationem. Dies enim festus illius solenni populi Hispellensis processione celebratur. Habet extra Hispellum propriam ecclesiam sive sacellum. Tumulus ejus apud S. Marium in vico in dicta ecclesia perseverat: in quem infantes ægroti, devotionis ergo immissi, sanitates referre solent. Corpus inde sublatum fuit: quod cum auferretur, ferunt (ita habet antiqua oppidi traditio) emissam cœlitus vocem, Licet hinc corpus Fidelis auferatis, non tamen virtutem. Natalis ejus VII Kalendas Maii recolitur. *Dein in Annotatione ista addit:* Etsi Acta Sancti hujus disperiere; ex antiqua tamen Hispellensium traditione creditur illum Hispelli, ubi ecclesia et tumulus adhuc conspiciuntur, vixisse et diem suum obiisse. *Nicolaus Brautius Episcopus Sarsinæ in suo Martyrologio Poetico eumdem his versibus celebrat:*

Corpore sublato, tumulo vis tota remansit,
Vox uti de cœlo missa locuta refert.

2 Thaddæus Hispellas I. C. monuit *Ferrarium, ut hic scribit,* Fidelem esse eumdem, qui Felix Episcopus; *quo non obstante, ut diversum ipse constituit. Multa de Felice Episcopo controversa sunt, quæ ad ejus diem natalem* XVIII *Maii erunt discutienda. Utrumque omisit Jacobillus in sua historia de Sanctis Umbriæ.*

an idem cum S. Felice?

G. H.

DE SANCTO ERMINO,

EPISCOPO ET ABBATE LOBIENSI IN BELGIO.

ANNO DCCXXXVII

Laubacum, Laubium, *seu* Lobium, *est antiquum ad Sabis fluvii sinistram ripam monasterium, e regione Thuinii oppidi, et cum hoc* ***subjacet regimini Episcopi Leodiensis, licet*** *monasterium in Ecclesiasticis subiit Episcopo Cameracensi. Habuit priores aliquot Abbates simul Episcopos,* ***quorum primus fuit S. Ursmarus, de quo late egimus*** XVIII *Aprilis; secundus S. Erminus, de quo hic agimus. Fulcuinus postmodum Abbas Lobiensis de Gestis Abbatum Lobiensium cap.* 5 *ista tradit:* S. Ursmarus, antequam decederet, fractus longa molestia, se vivo S. Erminum successorem sibi substituerat: in quem familiaritate quadam speciali se totum transfuderat, utpote in dilectum heredem et gratissimum successorem. Substitutus igitur Erminus, Magistrum cœpit æmulari, ut si secundum Pythagoricorum narrationem, migrationem animarum in alterius corporibus fas esset credere, eumdem ipsum crederetur repræsentare. Supersedendum erit si cuncta velimus dicere; quam assiduus in loci augmentatione, quam cautus fuerit in commissa sibi pastoralitate, maxime cum descriptio vitæ ejus dicat de eis satis abunde.

A S. Ursmaro dilectus eidem successit.

B

2 *Est autem* Vita S. Ursmari et S. Ermini *scripta ab Abbate ejusdem monasterii*, Ansone *nomine, mortuo anno* DCCC, viro bono et sancto, *quem* veritatem historiæ simplici eloquentia descripsisse *testatur Fulcuinus cap.* 9, *quique num.* 6 *profitetur se* quæ narrat cognovisse, referente viro venerabilis vitæ Flaberto, ipsius S. Ermini discipulo, teste valde idoneo. *Ipse vero Anso creatus fuerat Abbas anno* DCCLXXVI, *vix integris* XL *annis post mortem S. Ermini elapsis. Nos Vitam ab eo scriptam, damus ex quatuor codicibus MSS. scilicet vetustissimo Audomarensi monasterii S. Bertini, Ultrajectino ecclesiæ S. Salvatoris, Hubergensi Guilielmitarum in districtu Antuerpiensi, et Leodiensi monasterii S. Jacobi, cum attestatione Ægidii Lambrech Abbatis, et Ægidii Gryte monachi dicti monasterii, et Ægidii Bavacensis Prædicatoris Capuccini, quod* copia Vitæ cum originali MS. antiquo conveniat. *Eadem Acta retulerunt Dacherius et Mabillon seculo* 3 *Benedictino.*

Vita utriusque Ansone Abbate scripta.

C

3 *Mortuus est S. Erminus hoc* XXV *Aprilis, quo die inscriptus est variis Martyrologiis manu exaratis et prælo cusis cum hodierno Romano, in quo ista leguntur :* Laubiis S. Ermini Episcopi et Confessoris. *Ita etiam* Episcopus et Confessor *appellatur in pervetusto Martyrologio Leodiensi S. Lamberti, in MS. Florario Sanctorum : item a Greveno et Molano in Additionibus Usuardi, Canisio et aliis. In Martyrologio, quod vetus Romanum appellavit Rosweidus, celebratur absque mentione tituli Episcopalis,* Ermino Confessor : *ita etiam in MS. Bruxellensi S. Gudilæ,* Erminus Confessor. *Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii majus elogium ex Actis habet, additque Lobiis celebrari ejus festum hoc* XXV *Aprilis, dilato B. Marco in sequentem diem, et Litania in feriam sextam sequentem. Sed apud Lobienses Canonicos Binchii, ubi corpus ejus quiescit, transfertur ejus festum in sequentem diem : at festum translationis agitur* XXVI *Octobris : et triumphi de Hungaris* II *Aprilis : quæ quia sunt huic et S. Ursmaro communia, de iis egimus ad Vitam S. Ursmari, in qua dicta victoria late describitur, cum hoc titulo in antiquis codicibus præfixo :* Quomodo Laubienses ab Hungaris liberati sunt per merita sanctorum Confessorum Ursmari et Ermini. *Aliquod ejus elogium habet Trithemius de Viris illustribus Ordinis S. Benedicti lib.* 3 *cap.* 160, *et lib.* 4 *cap.* 180, *ejusque exemplo eum Martyrologiis suis monasticis adscripserunt Wion, Dorganius, Menardus, Bucelinus. At Ghinius eumdem refert in Natalibus Sanctorum Canonicorum.*

Cultus sacer 25 Aprilis,

26 *Apr.*

26 *Octob.*, 2 *Aprilis.*

VITA.

Auctore Ansone Abbate Lobiensi.

Ex tribus codicibus MSS.

Dum Apostolorum præcepta exemplaque Patrum recitantur, et victoriæ Martyrum ac colluctationes Confessorum, adversus spiritualia nequitiæ arma in cœlestibus contra Principes tenebrarum rectoresque, leguntur ; corda audientium compunguntur atque ad amorem patriæ cœlestis inflammantur : et aliquando, sicut scriptum est, melius per exempla, quam per prædicamenta gradiuntur. Et unusquisque audiens meliora præcedentium Patrum opera, et quæ sibi [desunt] indicari cognoscens; humiliatur atque ad eorum beatitudinem pervenire quantocyus festinat. Ego vero hæc ita esse considerans, adjuvante Domino, opto, si possum, breviter succinctus transcurrere, qualiter in hac luce B. Erminus Episcopus bonorum memoria dignus versatus fuerit.

Exempla Sanctorum excitant ad virtutem.

E

2 Igitur S. Erminus oriundus fuit in pago *a* Laudunensi, non infimis parentibus, sed mediocri genere Francorum : et quamvis nobilis esset progenie, nobilior tamen erat mente. Cum autem sacras litteras divinamque Scripturam pleniter didicisset; propter incomparabilem vitam et religionem devotissimam ad Presbyterii honorem sublimatus est : seque commendavit cuidam Pontifici, nomine *b* Madelgario. Cumque quotidie ad meliora proficeret, sub præfato Pontifice, cœpit fama illius ex bona conversatione longe lateque diffundi : ita ut Sanctus Dei Ursmarus (Episcopus atque Abbas de monasterio, quod derivative, ex nomine Fluvioli decurrentis per monasterium in amnem; qui proprie nuncupatur Sambra, vocatur Laubacus) hæc audiens vocaret ad se, faceretque eum sibi familiarissimum amicum, tactus corde spirituali affectu. Qui cernens illum in bonis versantem operibus, præcepit illi, ut frequenter ad se veniret gratia visendi : qui ita crebro agebat, et mores perfectos conversationemque sanctam, velut apis prudentissima, ab eo hauriebat.

a In Laudunensi agro natus,

Sacerdos ordinatur : b

familiaris S. Ursmaro :

F

3 Factum est autem non post multos dies, ut homo magnus in Palatio *c* Pipini filii Ansegisi, nomine *d* Hailedaldus, iter ageret per territorium Laudunense. Cum autem audisset prædictus Madelgarius Episcopus transitum tanti viri per suam diœcesim, studuit ei præparare prandium locupletissimum donaque multa valde. Cumque pervenisset vir ille *e* Procerus ad domum Episcopi, audissetque quod multa ei dona dare decrevisset ; accersivit eum ad se, et ait illi : Rogo te, ne des mihi quidquam de tuis facultatibus in domo tua, nisi quod petam a te. At ille respondens dixit : Pete quodcumque volueris : et ego tibi gratanter tribuam. Tunc gaudens Hailedaldus de responsione Episcopi, dixit ei : Petitio mea nihil est aliud, quam ut permittas unum de tuis Presbyteris, nomine Erminum, ire ad monasterium, quod vocatur Laubacus, atque ibidem stabiliter

c d procurante Hailedaldo apud Episcopum Laudunensem, e

mittitur Lobium habitatum apud S. Ursmarum :

A ter permanere, ubi S. Ursmarus Pater monachorum cernitur esse : ut illuc cœptum opus ad finem felicem perducat. Audiens autem Madelgarius talem petitionem, quamvis moleste accipiens ; tamen nec voluit renuere, nec potuit; sed illico concessit dicens : Pergat quocumque volueris. Qui statim misit illum ad sæpedictum monasterium S. Ursmari. Qui recipiens eum hilariter in suo cœnobio, ac secundum morem ibidem degentium fecit spondere, obtemperare regulam, et obedientiam exhibere majoribus, caritatis dilectionem minoribus : quod postea implevit devotus.

sancte ibi vivit,

4 Receptus sane secundum ordinem in tanta se humilitate atque obedientia construxit, ut omnes pene antecederet. Qui imitatus vitam S. Ursmari moresque, ad summum apicem Christianæ religionis attigit. Dominus enim tantam illi gratiam contulit, ut nullus esset qui non illum ex affectu diligeret. Nihil siquidem arrogantia, nihil superbia de ejus moribus usurpabat : sed omnibus benevolus, in terra positus cœlestem habitum moribus ostendebat. Senescente vero *f* S. Ursmaro graviterque infirmante, permiserunt spirituales filii sui ei licentiam deponendi se de culmine regiminis. Qui depositus cœpit suadere eis, ut hoc ipsum jugum sancto imponerent Ermino *g* Episcopo. Protinus vox omnium Clericorum ac Laicorum una efficitur, ita ut nullus in his omnibus inveniretur qui non ejus electionem clamaret.

f

et in successorem S. Ursmari eligitur :

g

B

Abbas factus,

5 Sublimatus quoque in fastigio regiminis, statim sic apparuit aptus et devotus officio, tamquam si, quo noviter scanderet, jugiter præfuisset. Fuit itaque in eleemosynis largus, in vigiliis sedulus, in humilitate profusus, in doctrina præcipuus, in sermone paratus, in conversatione sanctissimus, in hospitalitate lætissimus, venerans in eis Christum verum hospitem, et sinceritatem mentis ostendebat in lenitate sermonis. Quidquid ad salutem pertinere posset æternam, non minus implebat beatissimi operis studio, quam sermonis prædicatione docebat : maximeque ex omnibus enumeratis virtutibus orationi incumbebat. Ita dumtaxat ut fere nullo tempore eum quis posset reperire, quo non oraret vel psalleret.

excellit in omni genere virtutis,

maxime orationis.

6 Nonnulli ferunt eum habuisse spiritum prophetiæ, sicut narrare solet vir vitæ venerabilis, Flabertus nomine, discipulus illius, testis valde idoneus. Porro quæ narro, eo referente cognovi. Nam cum Ragenfredus committeret bellum adversus Carolum, *h* eodem die, priusquam invicem pugnarent, vir Domini Erminus, post Matutinas Laudes Fratribus quiescentibus, ipse secundum consuetudinem solus in oratorio remanens psallebat. Cumque diu decantaret, sopor irruit in eum intantum ut pene stare non posset. Repugnante autem eo ac reluctante, vox facta est ad eum, dicens : Caroli est victoria. At ille surgentibus Fratribus congregatisque in unum, narravit eis, quod sibi dictum erat. Ac ita probavit postea eventus : quia fugato Ragenfredo exercituque illius vulnerato, fere usque ad internecionem, Carolus universum regnum Francorum redegit in suam potestatem, sicut dictum fuerat S. Ermino.

h

C

Absens indicat victoriam Carolo Martelli :

7 Nec illud æstimo fore silendum, quod dixit per indaginem sancti Spiritus, quando interiit vir Gentilis, nomine *i* Ratbodus, princeps Fresonum. Igitur cum completa esset malitia præfati viri Ratbodi, cœpit adunare turbas Gentilium exercitumque valde copiosum, cupiens irrumpere in Francorum terras, ut suam in eis ultionem exerceret. Hæc audientes Franci metuebant eum nimis, reminiscentes quod olim ab eo graviter vulnerati terga vertissent. Tunc misertus Dominus servis suis, non permisit illum intrare in terram Francorum, sed percussit eum et mortuus est. Contigit autem ut ipsa die S. Erminus equitaret de suo monasterio ad villam, quæ vocatur *k* Fleon, circa horam diei fere nonam, qui paululum pressit gradum ; et ait circumstantibus sibi Comitibus, Vere vobis dico, Cecidit modo terrena sublimis altitudo. At illi qui cum eo erant notantes diem, et solicite requirentes, invenerunt, quod percussus ac mortuus esset vir præfatus, eadem hora eodemque die, eo ipso momento, quo S. Ermino fuerat revelatum.

i

Ratbodi Regis Frisonum obitum indicat eo momento, quo contigit :

D

AUCT. ANZONE AB.

k

8 Non multum, ut arbitror, post hoc tempus, dum Carolus iter ageret secus monasterium S. Ermini, fertur dixisse suis famulis : Eamus ad monasterium Laubacum. Statimque perrexerunt coqui et pistores cum reliquis ministris ad monasterium, dicentes : Carolus insequitur iter nostrum. Sanctus vero Erminus cantabat Psalmos, orabatque in oratorio : quod sibimet ipsi dedicaverat in honore S. Mariæ semper Virginis, et S. Joannis Evangelistæ, et S. Andreæ. Cum autem pene impleretur omnis locus monasterii de exercitu prædicti Principis ; Præpositus monasterii, Martinus nomine, misit unum de monachis ad prædictum oratorium, ut suaderet Episcopo egredi ad eos, ob adventum Principis Caroli. Qui cum introisset, ille decantabat hunc Psalmum : Deus judicium tuum Regi da, et justitiam tuam filio Regis. Tunc qui missus fuerat dixit ei humiliter, quod ei fuerat imperatum. At ille respondens præcepit illi, dicens : Egredere hinc. Quo egresso ipse nihilominus psallebat. Martinus autem iterum misit alium, simile illi mandatum dans. Profecto S. Erminus, et hunc jussit similiter egredi, ab oratione tamen non cessans. Denique Martinus, jam felle commotus, ingressus ad eum, cum furore, dixit : Mirabile est quod agis, Cur non egrederis ad nos, et dicis quid facere debemus? quoniam senior noster Carolus hic quantocius festinat venire. At ille, completa oratione ac repletus spiritu prophetiæ, dixit illi, Vade ad eos, qui advenerunt foras, et quodcumque habent necesse, impertire illis : simulque dic eis ut exeant post Dominum suum; quia vere dico tibi non est Carolus visurus istud monasterium in hoc anno. Qui parens imperio pii Patris, dedit eis omnia necessaria, ac sic sunt omnes a monasterio regressi, et Carolus iter quod cœperat peregit : ut sermo S. Ermini impleretur, quem Dominus oranti illi revelaverat, in auriculam cordis ejus.

licet Carolus ver Laubacum indixisset

Psal. 71

E

prædicit tamen non venturum :

9 Iterum fore haud arbitror tacendum, quod Dominus revelare dignatus est illi de Pipino filio Caroli cum *l* nasceretur. Itaque nato puero contigit venisse a Carolo quemdam hominem ad monasterium Dei plurime dictum, locutumque fuisse cum homine Ermino. Cumque diu loquerentur, subjungens inquit : Natus est filius Caroli. At ille solicitus de nomine pueri ait : Quomodo vocatur nomen ejus? Et ille, Pipinus est, inquit, nomen ejus. Regrediente autem illo S. Erminus ait suis familiaribus : Iste, inquam, puer habiturus est regnum Francorum solide, intantum ut nullus de progenie illius ante eum tam solide tenuisse dignoscatur : et ita demum cernimus nos *m* sublimatum eum in universum regnum Francorum, sicut S. Erminus prædixit fore fiendum.

F

l

prædicit Pipinum Brevem natum, obtenturum regnum Francorum :

m

10 Alio igitur tempore cum esset vir sanctus Erminus apud aliud monasterium, quod vocatum est *n* Elnon, ubi corpus sancti Amandi requiescit, distans a suo cœnobio fere triginta millia ; obiit quidam monachus in suo cœnobio Guinibertus nomine. Qui absens, ut dixi, protinus agnovit : statimque monachis ibidem consistentibus supplicavit, quatenus exequias sui monachi celebrarent, et sacras Hostias Deo pro absolutione illius offerrent : qui ita gratanter fecerunt.

n

Elnone existens pro monacho in suo monasterio tunc mortuo curat exequias celebrari :

11 Hoc quoque etiam operæ pretium promere, quod

Auct. Anzone ab. sincerus in omnibus actionibus:

A quod nullius unquam personæ potentis succubuit, timendo vel adulando, ut minus annuntiaret aut subtraheret verbum prædicationis; sed auctoritas Apostolica et prædicatio inflexibilis in eo permansit. Ad postremum profecto discipulis suis perfecte instructis, traditaque eis cibaria tritici mensura, provectus ætate et plenus dierum, in senectute bona anno septingentesimo et trigesimo septimo, ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi, septimo Kalendas Majas, perrexit ad Dominum : cui est honor et gloria, potestas et imperium, per infinita secula seculorum. Amen.

moritur anno 737.

25 Aprilis.

ANNOTATA.

a Laudunum, *urbs Episcopalis in Picardia superiore versus Campaniam.*

b Madelgarius, 12 *Episcopus Laudunensis, etiam notus ex monumentis monasterii S. Joannis, in quo S. Salaberga vixit : ex cujus Vita nonnulla de regno Dagoberti II a nobis primo producti dedimus, integram daturi* 22 *Septembris.*

c *Hic est* Pipinus Herstallius, *qui Vulfoaldo mortuo successit Major-Domus Austrasiorum anno* 687 B *mense Junio, mortuus anno* 714, 16 *Decembris.*

d Hailedaldus *in omnibus MSS. exaratur hic et parum inferius. Hinc alius a S. Hildulpho Duce videtur debere constitui, quem tamen unum eumdemque facit Ægidius Wauldæus in Vita S. Ermini, una cum Vitis aliorum Sanctorum Lobiensium anno* 1628 *edita.*

e Procerus, *id est unus ex Magnatibus seu Proceribus.*

f *Mortuus est S. Ursmarus anno* 713 *die* 18 *Aprilis. At S. Erminum in locum ejus subrogatum fuisse anno* 712 *aliqui tradunt.*

g *Titulum Episcopi credimus adhiberi per prolepsim : neque enim verosimile est prius Episcopum consecratum quam Abbas eligeretur.* D

h *Anno* 717, 21 *Martii, Dominica Passionis ea victoria obtenta est, Vinciaci in pago Cameracensi, et Carolus Martellus victor Ragenfredum Majorem-Domus, cum Rege Chilperico fugientem, Parisios usque persecutus est : uti legitur in Historia jussu Childebrandi scripta, quam alibi a Chronico Fredegarii distinximus.*

i Ratbodus Rex Frisonum, *mortuus est anno* 719. *De eo egimus* 20 *Martii, ad Vitam S. Vulfranni Episcopi Senonensis.*

k Fleon *locus nativitatis S. Ursmari, ad cujus Vitam de eo actum.*

l *Quo anno natus fuerit* Pippinus Rex *apud antiquos non legimus. Sammarthani annum assignant* 714, *quo obiit Pippinus Herstallius avus : quod minus probamus. Potius natum post supra memoratam victoriam arbitramur, ut hic ordine temporis omnia recenseantur. Consule dicta de ætate Caroli Martelli lib.* 3, *de* 3 *Dagobertis cap.* 2 *et* 3.

m *Annum Christi* 752, *numerari Pipini Regis primum ostendimus ex coævo Scriptore in* 2 *Exegesi præliminari ad tomum* 3 *Martii, num.* 34 *et seq. : sed quod ibidem paulo ante statuerimus aliud ejus initium in anno* 750, *quasi tunc electus fuerit, moti auctoritate diplomatis cujusdam Epternacensis, quod etiam secuti fueramus in Diatriba de Tribus Dagobertis; id, cognita diplomatis illius falsitate, retractavimus cap.* 1 *Tractatus prævii ad hujus mensis tomum* 2. E

n *De monasterio* Elnonensi, *nunc S. Amandi, egimus* 6 *Februarii ad Vitam S. Amandi.*

G. H.

DE SANCTO FLOREBERTO,

EPISCOPO LODIENSI IN BELGIO.

Anno DCCXLVI.

Gesta Pontificum Tungrensium, Trajectensium et Leodiensium a variis conscripta evulgavit Joannes Chappeavillus : horum primus auctor fuit Harigerus Abbas Lobiensis, qui attigit gesta Pontificum septem et viginti, et cum S. Remaclo Episcopo Trajectensi finem suis elucubrationibus imposuit. Huic scriptori successit Anselmus Canonicus Leodiensis, et historiam bene cœptam perduxit usque ad Wasonem quinquagesimum et secundum Episcopum. Ex his tricesimus fuit S. Hubertus, qui Sedem Episcopalem Trajecto Leodium transtulit, et anno Christi DCCXXVII *vivere desiit : de cujus successore S. Floreberto hic agimus, ac primo proferimus sequentia ab Anselmo Canonico tradita cap.* 30, Post hunc, *S. Hubertum*, trigesimus primus Episcopatum suscepit Florebertus. Dictus quidem, ut vulgatum est, Sancti antecessoris filius, quem, si carnalis idem, ante sanctæ religionis generavit habitum, quod nihil de dignitate derogare potest alterutri : sin vero spiritualis alter alteri patri erat filius, nihil obest, imo vero prodest, spirituales filios si bonis parentibus contigerit succedere. Hujus corpus cum Petro et Andoleto, qui occisi sunt cum B. Lamberto, uno compositum est sepulcro. *Hæc Anselmus : ad quem et Harigerum scripsit additiones Ægidius a Leodio, Aureæ-vallis religiosus, et ista de S. Floreberto tradit :* Hic Pontifex factus, patris vestigia sequens, erat semper Christo subjectus, devotione armatus, Pontificio dignus et doctrina munitus, honorem seculi recusans, humilitate præcipuus, subditus in suscipiendum, in corrigendum vehemens. Qui postquam Leodiensem Ecclesiam decem et octo circiter annis fideliter gubernasset, eamque ampliasset multis bonis, in magna sanctitate requievit in Christo septimo Kalendas Maji..... Post multos vero annos levata sunt etiam corpora SS. Petri et Andoleti, qui cum B. Lamberto martyrizati sunt, et cum corpore B. Floreberti in uno collocati sunt feretro : quod feretrum in ciborio juxta corpus B. Lamberti, usque in hodiernum diem collocatum est, cum aliis Sanctorum pignoribus, *Hæc Ægidius.*

Epitome Vitæ ex Anselmo C

et Ægidio a Leodio : F

2 *Fuisse S. Florebertum carnalem S. Huberti filium, innuit familiaris ille, qui Vitam S. Huberti ad diem* III *Novembris elucidandam scripsit, ista cap.* 16 *secundum divisionem Surii interserens :* Nos thorum ipsius Huberti circumambientes, unaque nobiscum egregius ejus filius Florebertus, præstolabamur gloriosam ejus migrationem, etc. *Et S. Hubertum legitimo matrimonio junctum fuisse, scribit in Vita S. Lamberti Nicolaus Canonicus Leodiensis istis verbis :* Ex sanctissimi Lamberti contubernio frequentique colloquio, cor clarissimi Comitis Huberti adeo immutatum penitusque succensum est cœlestis patriæ desiderio, ut abjecto militiæ cingulo, calcata mundanæ potentiæ gloria, castris Dominicis in Clericali habitu ascribi voluerit, tamque pium sanctæ devotionis affectum mancipasset effectui, si non eum copula legitimi, quo alligatus erat, tenuisset conjugii. *Hæc ibi.*

fuit filius S. Huberti,

ex legitimo matrimonio.

3 *Bartholomæus Fisen in Floribus Ecclesiæ Leodiensis, ad* XXV *Aprilis, in encomio S. Floreberti ista addit :* Eximiam ejus in cœlites fuisse religionem,

primum

A primum illius in patrem dedit argumentum, quem majoribus dignum honoribus, affirmabant plerique sibi e cœlo nuntiatum fuisse. E sepulcro sacrum corpus protulit ad populi venerationem, quod ab omni putredine invenit intaminatum, innumerisque Deus miraculis celebravit. *Latius historia translationis S. Huberti in ejus Actis habetur, sed absque S. Floreberti mentione : qui forsan maluit rem istam per suum Clerum peragi : uti factum est in translatione S. Odæ viduæ, quæ quiescit Amaniæ super fluvium Mosam, uno ab Hujo oppido milliari : in cujus Vita, ad* XXIII *Octobris illustranda, ista habentur :* Cum igitur in circumpositis terrarum provinciis, crebris virtutum miraculis, fama nominis ejus fieret celebris; placuit Altissimo, ut, pro celebranda nomini ejus Ecclesiastica celebritate, sacrum corpus ejus elevaretur a tellure, et humaretur in facie populi et Ecclesiæ cum debita dignitate.... Itaque Floreberto venerabilis Ecclesiæ Pontifice ordinante, congregatis ad ejus tumbam personis Ecclesiasticis totius provinciæ, populus undique confluebat, Patrum sanctorum benedictionem suscipere, et sanctas Reliquias transferendas de tellure digna veneratione et reverentia honorare. Patres itaque dantes populo benedictionem, cum orationibus et psalmis venientes ad sar-

Curavit transferri corpora S. Huberti,

S. Odæ viduæ :

B cophagum, deponunt lapidem superiorem super corpus sanctum positum, subque mausoleo lapideo solido et integro inveniunt sacras et venerandas Reliquias dantes suavitatis odorem dulcissimum. Facta est autem hæc Translatio septimo Idus mensis Julii, ad laudem et honorem Domini nostri Jesu Christi. *Hæc aliaque continentur in variis Codicibus MSS.*

4 *Edidimus ad diem* XIX *Martii, S. Landoaldi et sociorum gesta, translationes et miracula, Wintershovii, dein Gandavi facta, jussu Nodgeri Leodiensis Episcopi ab Harigero scripta; in quibus, relato singulorum obitu, ista num. 7 libri primi subduntur :* Pluribus elapsis annorum curriculis S. Florebertus, tertio loco post S. Lambertum regens Trajectense vel Leodiense Episcopium, audita illic multitudine signorum, monitus pariter responsis visionum, eos illinc cum magna reverentia transtulit, et eorum tumbas pro possibilitate sua decorari mandavit. Facta est autem hæc translatio Kalendis Decembris.

et SS Landoaldi et sociorum,

5 *Præfuit Ecclesiæ Leodiensi S. Florebertus annis completis octodecim et aliquot mensibus, ab anno* DCCXXVII, *quo e vivis die* XXX *Maii excesserat S. Hubertus, usque ad annum* DCCXLVI, *quo ad cœleste regnum migravit* XXV *Aprilis, die S. Marci : sed in pluribus Fastis refertur ad diem sequentem, fortassis propter festum Evangelistæ. Habemus Missale insignis Ecclesiæ Leodiensis, anno* MDIX *excusum, uti et varia Breviaria antiqua, in quibus die* XXV *Aprilis, in Officio S. Marci præscribitur Commemoratio seu Collecta de S. Floreberto. Verum in Breviario, quod anno* MDCXXXVI *excusum est, celebratur festum S. Floreberti die* XXVI *Aprilis, sub ritu simplici cum Commemoratione S. Cleti Papæ. In Officiis tamen propriis, in usum eorum qui in illa diœcesi ritu Romano utuntur, ponitur ad* XXVI *Aprilis, solemnitas SS. Cleti et Marcellini, cum Commemoratione S. Floriberti : et eadem hæc ubique præscribitur Oratio.* Omnipotens sempiterne Deus, cui cuncta famulantur elementa, intercedente B. Floreberto, Confessore tuo atque Pontifice, exaudi propitius orationem nostram, et tribue nobis misericordiam tuam; ut quæcumque præcipis agamus, teque adjuvante implere possimus. *In Martyrologiis etiam utroque die celebratur, ac* XXV *Aprilis recolitur in Martyrologio Coloniæ et Lubecæ anno* MCCCCXC *edito, in Florario MS. et auctario Greveni ad Usuardum, in Natalibus Belgii a Molano et Miræo editis, in Floribus Leodiensibus Fiseni, et in Martyrologio Gallicano Saussayi. Verum* XXVI *Aprilis, memoria ejus collocatur in MS. Martyrologio Leodiensi Ecclesiæ Cathedralis, S. Lamberto sacræ, his verbis :* Eodem die apud Legiam S. Floreberti, Episcopi ejusdem loci, et Confessoris. *Secuti sunt Molanus in additionibus ad Usuardum et Canisius cum Martyrologiis monasticis Wionis, Dorganii, Menardi, Bucelini. Ex his Wion eum statuit fuisse* Abbatem Stabulensem : *sed qua auctoritate nixus, non indicat. Edidit Fisen ad* III *Septembris accuratum catalogum Abbatum Stabulensium, inter quos non censetur* S. Florebertus; *aliqui tamen asserunt eum* S. Remacli in cœnobio Stabulensi discipulum *fuisse. Relicto Episcopatu Trajectensi anno* DCLX, *migravit Stabulaum S. Remaclus, atque ibi satis diu vixit : sed utrum ipso moriente S. Florebertus eam ætatem nactus fuerit, ut potuerit se ejus disciplinæ subdere, plane non liquet : melius itaque ea de re silent Anselmus, Ægidius, Fisen, Molanus, Miræus et passim alii. Mabillon etiam eumdem inter Prætermissos rejecit.*

D *AUCTORE G. H. mortuus die 25 Aprilis anni 746,*

colitur 25,

et 26 Aprilis in Breviariis.

cum hac oratione,

item in Martyrologiis 25,

E *et 26 Apr.*

An fuerit Abbas vel monachus Stabulensis?

G. H.

C

DE SANCTO ROBERTO,

F

ABBATE SYRACUSIS IN SICILIA.

XXIV AUT XXV APR.

Octavius Cajetanus, tomo 2 Vitarum Sanctorum Siculorum pag. 32, proponit titulum *de Pluribus in Sicilia Sanctis Confessoribus, Episcopis, Abbatibus, Monachis incerto ævo : atque inter alia ibidem ista habet :* Syracusis ad VIII Kalendas Majas, S. Robertus Abbas : ejus quidem meminerunt sacri Fasti Syracusanæ Ecclesiæ, et MS. Chronicon B. Monachi S. Benedicti, quod scriptum est circiter annum MCCCCLXXXIII. Et Buggianus in sua monastica historia sæpe antiquum Chronicon commendat, *in quo dicitur :* S. Robertus, Abbas monasterii apud civitatem Syracusanam : cujus nativitas ad cœlos VIII Kalendas Maji veneratur. *Hæc ibi. Dies* VIII *Kalendas Maii, est* XXIV *Aprilis. Interim idem Cajetanus, in Martyrologio Siculo, ad diem* XXV *Aprilis, celebrat memoriam* S. Roberti Abbatis Syracusis, Ordinis S. Benedicti, *et in Indice chronico collocat eum* circiter annum DCCC. *Cajetanum sequuntur Ferrarius in Catalogo generali, Menardus et Bucelinus. Item Rocchus Pirrus tomo 2, Siciliæ sacræ in Notitia Ecclesiæ Syracusanæ pag. 204, eumque censet inter Sanctos monasterii antiquissimi, sub titulo S. Luciæ ibidem illustris, temporibus S. Gregorii Magni floruisse.*

DE

DE SANCTO HERIBALDO,

G. H.

EPISCOPO AUTISSIODORENSI IN GALLIA.

ANTE AN. DCCCLIX.

Sanct' titulus in epitaphio,

In illustri crypta monasterii S. Germani, quam nos anno MDCLXII *Autissiodori perlustravimus, inter alia monumenta extat hoc epitaphium, libro* 2 *Observationum Menardi ad diem hunc* XXV *Aprilis excusum :* Hic jacet corpus Sancti Heribaldi, qui fuit Abbas hujus domus, deinde Episcopus Autissiodorensis. *Sammarthani, tomo 4 Galliæ Christianæ, inter Abbates S. Germani Autissiodorenses* septimum *collocant* Heribaldum, *et* Sancti *titulo honorant, et* Episcopum *etiam* Autissiodorensem *fuisse addunt. De eo in suo Martyrologio Menardus ista habuit :* Autissiodori S. Heribaldi, Episcopi et Confessoris. *Saussayus in Martyrologio Gallicano eumdem bis collocat : scilicet in priore contextu, et in Supplemento : ex hoc primo damus elogium et est ejusmodi :* Autissiodori S. Heribaldi Episcopi, qui ex Abbate S. Germani post S. Angelelmum factus illius Sedis

apud Sammarthanos,

Menardum,

Saussayum, cum duplici elogio,

B Hierarcha, miris virtutum splendoribus, quos in cella absconderat, eminuit : quibus Gallias irradians, magnorum etiam virorum suæ ætatis, amorem non modo, sed admirationem etiam emeruit : quorum præconiis celebratus, ac magis meritis dives quam laudibus, e palæstra sanctæ exercitationis ad supernæ gloriæ processit donativum. Sepultus fuit in crypta S. Germani, cujus corpus anno DCCCXLI Kalendis Septembris solenniter transtulerat. *Idem Saussayus in priore Martyrologii contextu ista habet :* Autissiodori S. Herbaldi, Episcopi itidem et Confessoris; qui post S. Angelelmum pedum Episcopale tenuit, moribusque, doctrina ac pietate præstans, cum carus esset Carolo Calvo Francorum Regi, Ecclesiæ suæ magna contulit subsidia et decora : ablatas enim possessiones ad jus Ecclesiasticum revocavit, amplioraque etiam addidit beneficia. Ecclesiam S. Stephani matricem parietibus et laquearibus renovavit, vitreis ac picturis optimis decoravit. Coronas quatuor argenteas in sacrario ejusdem apposuit. Sanctorum Martyrum Alexandri et Chrysanthi pignora, ab urbe Roma advecta, ibidem colloca-

C vit; cancellisque circumsepsit speciosis. Insuper ejusdem Regis præcepto, corpus S. Germani, ex loco ubi primum conditum fuerat, incorruptum eoque habitu, quo a Placidia Augusta decenter fuerat compositum, efferens, ad digniorem transtulit, deposuitque cum summa reverentia et decore. Denique vigilantiæ pastoralis sanctæque conversationis ornamentis præclarus, Christo, cui fideliter servierat, beatum spiritum reddidit. Corpus ejus in cœnobitica ecclesia S. Germani, cui ante Episcopatum Abbas præfuerat, sepultum, titulo sanctitatis; cujus emicuit donis, honoratum est. *Hæc omnia Saussayus, cujus verba plurima absque mentione ejus descripsit Bucelinus in Menologio Benedictino, addens* præfuisse Ecclesiæ Autissiodorensi annis tribus et triginta, *et* VII Kalendas Maji obiisse.

et Bucelinum.

2 *Et hi sunt auctores recentiores, qui cum citato epitaphio ei Sancti titulum et honorem attribuunt : quo abstinet Monachus Autissiodorensis, qui in Chronico suo ista habet :* Autissiodorensi Ecclesiæ post Angelelmum præfuit Heribaldus. Hic ecclesiam S. Stephani et parietibus et laquearibus renovavit, vitreis quoque ac picturis optimis decoravit, coronas argenteas quatuor instituit. Hic sanctorum Martyrum Alexandri et Chrysanthi pignora ab urbe Roma detulit, quæ in prædicta Ecclesia recondidit, fredamque cum cancellis benigno studio exornavit. Hic etiam corpus beatissimi Germani, præcepto Regum Caroli et Ludovici, ex loco, in quo primum tumulatum fuerat, venerabiliter Kalendis Septembris transmutavit anno Domini DCCCXLI, quod ita et soliditate integrum et vestibus reperit incorruptum, ut quondam fuerat a venerabili Augusta Placidia decentissime compositum. Hic etiam Præsul, cum Regi Carolo et carus esset et intimus, ejus munificentia villas quasdam obtinuit, quæ olim juri Ecclesiastico fuerant abdicatæ. *Hæc Monachus Autissiodorensis.*

Elogium Monachi Autissiodorensis;

3 *Fuit Heriboldo (nam et sic scribitur) satis familiaris Lupus Abbas Ferrariensis, qui illi scripsit epistolam* XIX *his verbis :* Excellentissimo Præsuli Heriboldo Lupus. Quidam vestratum monachus, cui Joanni nomen est, nobiscum in monasterio nostro versatur, propter quamdam necessitatem a quodam Fratre nostro vocatus, a me autem postea retentus, E quod et nobis prodest et in cœnobio ejus, ut audivimus, indigentia laboratur. Quo congregari undique Fratres, vos præcepisse comperiens, celsitudini vestræ hos direxi apices, postulans et quantum [possum] ante Deum suppliciter implorans, ut et hunc mihi aliquamdiu concedatis, et secundum ingenitam vobis benignitatem et impositam Officii diligentiam loco illi consulatis, ne forte Fratrum penuria non solum bona vestra obscuret; verum etiam Dei nostri, ad cujus judicium properamus, provocet offensam ; et irrevocabilem acceleret vindictam. Res Ecclesiasticæ et animarum cura quanta cautela tractanda sint, nec admonita, vestra videt prudentia. Proinde et vobis et illis Fratribus consulite, ut et de vestra indulgentia et illorum sublevatione glorificetur Deus, qui singulis cito retribuet quod merentur. Valeas, Domine carissime, meique præcipue in sacris orationibus meminisse digneris.

et scribit Lupus Ferrariensis,

commendans restaurationem cujusdam cœnobii,

4 *Altera est Lupi epistola* XXXVII, *in qua ita scribit :* F Codicem annotationum B. Hieronymi in Prophetas, necdum a me lectum, vobis morem gerens dirigo ; quem vestra diligentia cito [perlegat] aut exscribendum procuret, nobisque restitui jubeat. Unde vos monendum judicavi, ne forte vobis in multis assiduisque occupatis negotiis nihil vobis collatura, nobis earumdem rerum obesset dilatio. Atque utinam altissimum divinumque vestrum ingenium, quantum fieri posset, a communibus aversum negotiis, ad indaganda humanæ vel divinæ sapientiæ transferretur secreta : profecto vestra nobilitas officiique clarissimi gradus dignum sua amplitudine cepisset emolumentum. Quod nolim eo dictum a me accipiatis, ut me in hac parte perfectum jactanter existimem, aut vobis in aliquo prorsus conferendum, nedum præferendum opiner : sed sicut convenientibus cumulatos congratulor honoribus; ita etiam ingeniis, maxime quæ excellunt artibus, ornatos nosse desidero.

et studium sacrum;

5 *Præterea ex epistola Lupi* LXXXIV, *ad Nomenoium, Britannicæ gentis Ducem, constat Heriboldum, Autissiodori Episcopum, cum aliis quatuor Provinciarum Episcopis adfuisse Concilio Turonensi : in quo Nomenoius arguitur de multis excessibus, et de rejectis Papæ litteris, et ut resipiscat monetur. Habitum id fuisse anno* DCCCXLIX, *designant veteres schedæ apud Baronium. Demum Lupus epistolam* XCV, *ei scribit ex parte Irmentrudis Reginæ, petens* Cum soleat ministrare postulata externis, suo Germano indigenti, non sine

adest Concilio anno 849,

spe

A spe divinæ retributionis, idem velit præstare, et impendere debitum religioni et necessitudini affectum : *ex quo datur locus suspicandi, quod inter ipsum Lupum et S. Heriboldum intercesserit aliquod affinitatis aut consanguinitatis vinculum; idque etiamsi* Germanus *non poneretur appellative, pro fratre, et proprium ejus qui commendatur nomen foret hoc enim indicat dicens* Germanum nostrum; *et per hoc eum* externis *opponens. Fuit Irmgardis prima uxor Caroli Calvi, mortua anno* DCCLXIX ; *eique genuit anno* DCCCXLIII *Ludovicum Balbum, a morte patris Regem Francorum.* D

an Lupi consanguineus ?

AUCTORE G. H.

6 *Quo anno Heribaldus vita functus fuerit non liquet. Successit illi in Episcopatu Abbo ejus frater, qui anno* DCCCLIX, *interfuit Concilio Metensi et Tullensi apud Saponarias. Habemus varia antiqua Breviaria Ecclesiæ Autissiodorensis, in quibus nulla veneratio huic Episcopo adscribitur : quæ tamen indicatur in MS. Kalendario ecclesiæ et diœcesis Autissiodorensis nobis submisso.*

Mortuus ante annum 829

DE S. FRANCA VIRGINE,

ABATISSA ORD. CISTERCIENSIS PLACENTIÆ.

D. P

ANNO MCCXVIII

Duas insignes sanctitate et miraculis personas, seculi XIII *initio, cœlis intulit Placentina Ecclesia; Sanctos scilicet Raymundum et Francam : sub quorum appellationibus gemina superiori seculo* XVI *ædificata et nuncupata ecclesia, servit Officiis Cisterciensium Virginum; duplex in ea urbe cœnobium habentium. S. Raymundus festum suum et Officium Ecclesiasticum habet* XXVIII *Julii. S. Franca* B XXVI *Aprilis, aut extra ecclesiam propriam die sequenti, ne S. Marci impediatur festivitas. Utrumque Officium veteri Placentino Breviario insertum, eoque per Pium V reformato intermissum; novum deinde assumptum est sub ritu Duplicis, approbante sacra rituum Congregatione; anno* MDCX. *Utriusque Vitas desiderantibus ipsas ex MSS. monasterii S. Franchæ describendas curavit anno* MDCLXXIII, *R. P. Alexander Fiaschi Collegii nostri Placentini Rector, adjuvante P. Camillo Hectoreo Rhetorices ibidem Professore. Sed Raymundi Vita Italica est; præ qua optamus et adhuc expectamus originalem Latinum textum, qualem Ruffinus Canonicus ecclesiæ Sanctorum duodecim Apostolorum (quæ cum corpore etiam nomen Sancti postea servavit) duodecimo post ejus mortem anno conscripsit, tradiditque Pauperibus Hospitalis ab eodem Sancto erecti. Vita S. Franchæ, uti scripta est Latine, sic et transcripta hic datur: sed nostro modo illustrata.*

Eodem pene tempore Placentiæ floruerent et simili modo coluntur,

S. Raymundus et S. Franca :

2 *Auctor se nominat Fr. Bertramum Reoldi, profitetur que se professione Cisterciensem; ob zelum religionis Catholicæ Mediolano expulsum, dum sui Morimundensis monasterii causam Parmæ et Placentiæ agit apud Legatum Apostolicum, venisse in notitiam sanctæ istius Abbatissæ, tum adhuc in fundato a se monasterio* C *Plettolensi extra urbem quiescentis, ejusque Vitam descripsisse anno* MCCCXXVI, *ex relatu tam Benedictinarum quam Cisterciensium Virginum; quarum monasteria successive rexerat, et ex publicis Instrumentis variis; nec non ex fide ipsarum quæ facta in se aliisve miracula sub juramento testatæ sunt. Ea Vita superiori seculo semel iterumque lucem vidit; sed idiomate Italico : præsenti seculo ad annum* XVIII *provecto, et hanc et alteram S. Raimundi de novo composuit; multisque locis illustravit; et rerum post primam scriptionem gestarum memoriis auxit Petrus-Mariæ Campi, Cathedralis ecclesiæ Canonicus, idemque historia Placentinæ tribus postmodum tomis editæ accuratissimus compilator; cujus omnia scrutantis industria et diligentia factum est; ut in observationibus notisque ad Vitam minutissima quæque potuerim elucidare. Itaque non ero in præfatione prolixior, quidquid enim de Sanctæ cultu, erectis ecclesiis sacellisque et altaribus testato, deduci debuisset, id suggerunt duo ultima Vitæ ab eo conscriptæ capita, quæ Latine reddidimus pro Appendice. Idem operi suo isti prooemium præfixit instar Panegyricæ orationis super illud Eccli. 24. Ego quasi vitis fructificavi suavitatem odoris, ipsum S. Francæ aptans, quæ paternæ familiæ cognomento* de Vite alta *dicebatur.*

hujus Vita a Fr. Bertramo scripta Latine

an. 1325,

ab aliis ter Italice vulgata

Appendix de cultu ex Petro Maria Campi.

3 Nondum in Sanctorum numerum adscriptam, Sanctam tamen ut plurimos utriusque sexus alios appellandam, ex quo Officio Ecclesiastico de Sedis Apostolicæ licentia colitur, *censuit in Notis ad Catalogum Sanctorum Italiæ Ferrarius. Ast Petrus-Maria, quin fuerit expresse adscripta Sanctis nullus dubitat :* E *sed deficiente talis actionis memoria. quærit canonizationis istius auctorem ac tempus cap. 2 Vitæ : tandemque concludit (nam intra annum* MCCLXVI, *quo elevatum est corpus; et* MCCCXXVI, *quo scripta est Vita, statuit omnino id factum esse) verosimillimum esse quod Gregorius X, natione Placentinus, idemque Carentiæ primæ post Sanctam Abbatissæ conjunctissimus sanguine, anno* MCCLXXIII, *in apparatu Lugdunensis Concilii, Placentiæ haud paucos dies mense Octobri commoratus, visis examinatisque documentis de vita et sanctitate atque miraculis S. Francæ, permiserit ipsam erectione altarium et festi annui celebratione honorari. Merito tamen censet haud magno cum strepitu rem esse peractam, et verosimiliter vivæ vocis oraculo. Qui enim aliter fieri potuisset, ut Mediolanensis monachus, in Cisterciensi ordine per annos quadraginta duos conversatus, obstupuisset, ut refert ipse, ad conspectum imaginis et auditum nominis, tam quam Sanctæ Cisterciensis? Quomodo etiam non totus Ordo colendam statim suscepisset, instituti sui in Lombardia primam fundatricem ac propagatricem, solennibus ceremoniis per Apostolicum diploma canonizatam? Porro ea Petri Mariæ deductio, quæ ultra verosimilis conjecturæ auctoritatem assurgere non potest, tam clare demonstrasse rem visa est Lucæ* F *Castellino, ut nihil dubitaverit in tractatu de certitudine gloriæ Sanctorum Canonizatorum pap. 437, S. Francam, velut per Gregorium X canonizatam, annumerare publico ac solenni ritu Divorum Albo adscriptis, quorum numerosum satis Catalogum texit.*

Non fuit, saltem solenniter canonizata :

sed forte oraculo vivæ vocis per Gregorium X.

4 *Fr. Joannes d'Assignies, Religiosus Cambronensis, in Vitis Sanctorum ac Beatorum Ordinis sui Cisterciensis, Montibus Hannoniæ lingua Gallica vulgatis anno* MDCIII, *aliud non habuit quod sequeretur quam Lectiones et Antiphonas Cisterciensis Breviarii, anno, ut præfatur,* MDI *impressi; quas una cum Gallica Fr. Joannis interpretatione ad calcem Italicæ suæ Vitæ recudit Petrus Maria Campi; et apparet, ex Vita per Bertramum scripta fuisse collectas; sicuti ex eadem collectæ prius fuerunt, et nunc sunt, sed breviores multo, Lectiones novi antiquique Breviarii tam Placentini quam Cisterciensis pro die* XXVI *Aprilis. De quibus cum constet, nec minus quidquam a maximis Sanctis habere et habuisse ostensa sit Franca, quoad argumenta cultus publici apud Placentinos vicinosque populos, et totum Ordinem Cisterciensem; nihil attinet enumerare Fastos, privata monasticorum scriptorum auctoritate vulgatos,*

Officium proprium apud Placentinos et Cistercienses,

nomen in monasticis fastis :

AUCTORE D. P.

A *vulgatos, quibus ejusdem Sanctæ nomen inscribitur ad hunc XXV Aprilis, et sunt Kalendarium Ordinis Cisterciensis anno* MDCXVII *Divione impressum, Hugo Menardus in Benedictino Martyrologio, Henriquez in Cisterciensi, Bucelinus in Benedictino Menologio, et jam supra citatus Philippus Ferrarius, ut nihil de aliis Cisterciensium rerum scriptoribus dicam qui illius obiter meminerunt, et pariter cum prænotatis nominatim allegantur ab Arturo du Monstier in Gynecæo sacro. Quibus denique accessit Claudius Chalemot in Serie Sanctorum ac Beatorum Ordinis.*

festum Translationis 28 Augusti.

5 *Ceterum istis omissis æque ac elogiis apud eosdem legendis præcipue meretur observari, non solum sanctæ Virginis Natalem diem, hunc in quo versamur aut hoc impedito diem sequentem; sed etiam* XXVIII *Augusti, annua religione solennem fuisse monialibus S. Francæ; idque ob memoriam elevati atque ad altare translati corporis, anno* MCCLXVI; *uti constat ex Indulgentiis, quas ante centum annos, novo intra Placentinam urbem S. Francæ templo, Cardinales decem proposuere, ibidem obtinendas. Ea Translatio ab auctore Vitæ accurate describitur, et auctoritate Ordinariorum facta, pro canonizatione temporis illius sufficit; dato etiam quod Romani Pontificis approbatio expressa numquam fuerit requisita.*

B

EPISTOLA PRÆLIMINARIS *a*

Fr. Lanfranci Prioris coævi.

De gloria S. Francæ cuidam monacho revelata.

CAP. I

b Protestatur se ex puræ caritatis affectu,

Dominæ Carentiæ, Loci-sancti *b* Abbatissæ, et omnibus virginibus ac viduis in eodem loco cum ea Christo famulantibus, Frater Lanfrancus, humilis Prior de Ponte, Paracliti consolationem. Quanta dulcedinis suavitate in Christi caritate vos diligam, et quanta solicitudine vestris satagam profectibus deservire, petitionibus acquiescere, jussis obtemperare, testis est ipse Christus, cui sive absentes, sive præsentes placere contendimus: nam hujus casti amoris testem alium non habeo, nec alium habere contendo, quod numquam similem potero reperire. Fidelis testis, qui ipsius conscientiæ penetralibus tam dignanter quam dulciter se immergens, et præstat ut amemus, et remunerat quod amamus. Hujus testimonii Sanctorum omnium unanimitas gloriam consecuta, et non satis attendebant, quid increduli de se crederent, et improperia improperantium pro nihilo computabant. Hæc autem breviter ideo transcurrendo perstrinxerim, quod huic opusculo plurimos noverim detracturos; et miraculis divinis incredulos, Dei circa nos benignitatem ore rabido lacerare. Verum nos de Fratris religiositate puritateque, qui hæc et auribus audivit, et aspectibus comprobavit, fiduciam capientes, surda aure venenata sibila transeundo, vestræ voluntati decrevimus annuendum. Itaque ex hoc initium narrationis adoriar; et hoc simpliciter, ac pure, velut ex ejusdem Fratris ore suscepi, nec sensum mutans, nec verba; nisi hoc dumtaxat, quod ille mihi vulgariter expressit, ego litteris exaravi; notam malens rusticitatis incurrere, quam crimen admittere falsitatis: nec enim dignum credidi thematis puritatem phaleris obfuscare verborum, aut fuco secularis eloquentiæ simplicem obnubere veritatem.

C

qua ex oculato teste didicit,

simplici stylo describere.

CAP. II

2 Frater quidam, honestæ vitæ et admirandæ simplicitatis, nobiscum parvo licet tempore conversatus, in seculo tamen positus, ab ipso pueritiæ suæ tempore, seculi actus a se viriliter abdicavit. Hic itaque cum sexta die post Nativitatis Dominicæ solennitatem ceteri Fratres ad Horam tertiam se solito contulissent, Choro extra resedit. Cumque completa Tertia Capitulum intrassent, sicut est nostræ consuetudinis, petiturus veniam exurrexit: sed de terra levatus nihil penitus loquebatur. Porro ego, debilitatem aliquam arbitratus, abire illum et sedere præcepi. Cumque postmodum super hoc ipsum in auditorio convenirem, mutus nihilominus persistebat: et novitatem valde admirans, in infirmitorium intromisi. Verumtamen nec sic desistens, iterum atque iterum illum interrogabam, quatenus causam novæ taciturnitatis ediceret: qui tandem nostra improbitate devictus, Abbatis de *c* Columba se præstolari scripsit adventum. Cum autem sero factum fuisset, cogitationibus, ut quidem ego æstimo, ac visionis magnitudine stupefactus, usque ad noctis pene tertiam partem insensibilis perdurabat. Cumque dies tertia tandem evoluta fuisset, et Abbas minime jam veniret; quarta die post refectionem innuit mihi, ut totum Conventum facerem convocare. Quo vocato, apertum est illico os ejus, et resolutum vinculum linguæ ejus, et sedens in terra loquebatur benedicens Deum: Benedictus es Domine Deus meus, qui exaudisti orationem Virginis tuæ Franchæ. Benedictus es Domine Deus meus, qui os meum aperuisti, et vincula linguæ meæ dissolvisti, ad magnificandam gloriam tuam, et gloriam Virginitatis tuæ Franchæ. Cumque omnes pariter stupefacti, magis ac magis silentium præstaremus; ille, velut in libro legens, luculenter omnia peroravit: et quod mirabilius est, sine verborum mutatione, hoc ipsum, me præcipiente, sæpius iterabat. Nunc igitur ad visionem jam articulum reflectamus.

D

Quidam in loco Capituli subito obmutescens

c post triduum coram toto Conventu,

recepta loquendi facultate,

E

3 Sedente itaque eo, ut dictum est in terra, adjecit atque ait: Feria quarta, cum post Missam in orationem ante altare S. Michaelis incumberem, levassemque oculos meos ad altare, ecce nubes lucidissima totum operuerat illud: intra quam splendorem, nimia claritate fulgentem, pavidus contemplabar; et vox ad me de nube processit: Ego, inquit, sum Angelus Domini Jesu Christi, filii Virginis Mariæ, qui missus sum ab eo de cœlis cum exercitu Virginum. Nunc igitur diligenter intellige quæ tibi annuntio: evangelizo enim Ecclesiæ sanctæ gaudium magnum, et Virginibus Christi; Soror una, Ordinis Cisterciensis, Abbatissa Francha, Virgo de Loco-sancto, cum quanta gloria et immenso honore et magna lætitia delata est in cœlis a Christi militia, ac præsentata Christo Sponso suo fuit in gloriam suam. Volo autem, ut intelligere debeas, quando Virgo Francha a Christi militia deportabatur in cœlum, princeps Mundi ex adverso cum sua militia fuit, et Christi sponsæ viam perturbare moliebatur: nihilque in ea de suo reperiens, cum magno rubore et immensa tristitia, confusus cum omni sua societate discessit. Nunc igitur partem tibi volo eorum disserere, pro quibus Virgo Francha cum sanctis Christi Virginibus in cœlum sit sociata. A pueritia sua contempsit magnitudines, altitudines, divitias, vanitates, et gloriam mundi: quandoquidem nobilitas ejus tanta erat, ut si hæc ei placuissent, habere illa, et eis uti potuisset. Ipsa vero, propter amorem Christi, omnia contempsit ac sprevit: amavit Christum, et Christus amavit eam: vere liquit mundum, et monasterium introivit, quod monasterium est in Civitate Placentia. Facta est nunc sponsa Christi, et Christus factus est ejus sponsus, factaque est illius monasterii mater. Quanta humilitas, quanta benignitas, quanta ejus patientia fuit! Quot orationes, quot lacrymas ante Christi majestatem privatim effudit, ob desiderium quod habebat, quatenus cum Christo sponso suo esset in gloria sua.

narrat sibi apparuisse Angelum,

ut exponeret quod in cœlum recepta sit Franca,

F

quæ spreto mundo ex amore Christi ingressa cœnobium,

4 Illa igitur in monasterio suo remorante, plantatus est grex novellus Virginis Mariæ matris Christi in territorio Civitatis Placentiæ. Porro ubi primo plantatus fuit, non placuit Christo, ut ibi persistere debuisset,

A debuisset, perduxitque eum in deserto in *d* Monlana. Visitata est autem Abbatissa Franca in proprio monasterio, quatenus suum de civitate gregem relinqueret, et cum grege Virginis Mariæ Matris Christi in deserto pergeret in Monlana, ad pascendum illum. Illa vero Christi voluntatem explevit. Post hæc illa in deserto in Monlana, cum grege Virginis Mariæ, in operibus pœnitentiæ consistente; placuit Christo, Virginem Francam cum suo grege de deserto reducere in eum locum, quem Christus sanctificavit specialiter propter eam, et pro inhabitantibus ibi. Unde voluntas Christi est, et Virginis Mariæ matris ejus, quatenus locus ille Locus sanctus nominetur. Custodiente Abbatissa Franca gregem Virginis Mariæ in illo Loco-sancto atque pascente, Christus illam ad se vocavit. Tu autem visurus es illam; quia cum duabus suis Sororibus, cum duabus scilicet Virginibus, ad te exiet, et diligenter quæ tibi loquetur intelliges.

d indeque ad aliud extra urbem regendum directa fuit : ipsam deinde vidisse in gloria,

5 Tunc ergo tres Virgines de nube subito processerunt, vestibus albis indutæ : quarum inæstimabilem pulchritudinem sermo non sufficit ad loquendum. In capitibus earum coronæ splendidissimæ coruscabant, super quas liliorum flores indicium vel potius B triumphum immaculatæ pudicitiæ præferebant. Tunc illa de medio locuta est ad me dicens : Frater, ego sum Abbatissa Franca. Dices itaque Abbati de Columba, ut Sorori meæ Carentiæ annuntiet et universis Sororibus meis, quatenus de me debeant gaudere, quia sociata sum, cum his Sororibus meis in cælo, cum Christo sponso meo in gloria sua; quem toto animo et tota mente dilexi in terra. Et his dictis, intra nubem se pariter receperunt. Quibus sublatis, vox, quæ primitus mihi loquebatur, iterum dixit ad me. Nunc volo te nosse, quæ fuerunt illæ duæ Sorores ejus, quæ cum ea pariter exierunt. Una fuit Iphigenia, *e* filia Regis Agrippæ, quæ fuit velata per manus Apostoli Matthæi : altera fuit *f* Cyrilla, cujusdam Imperatoris Romani filia, cujus nomen Decius Cæsar, qui multos Sanctorum Christi fecit occidere. Omnia ergo quæ vidisti, et audisti, et auditurus es, Abbati de Columba, et Priori de Ponte, universoque Conventui nuntiabis, ut ipsi sint ejus gloriæ testes in terris. Iterum dices Abbati de Columba et Priori *g* de Ponte, ut hæc omnia faciant scribere. Porro Abbas de Columba aut per se, aut per suos nuntios Papæ *h* satagat nuntiare, quia voluntas Christi est et matris ejus Virginis Mariæ, C quatenus Virgo Franca cum Virginibus Christi honoretur in terris, quæ cum eis est honorata in cœlis : et voluntas Christi est, ut corpus ejus de loco, ubi est auferatur, et in eadem basilica Virginis Matris suæ honorabilius recondatur : dignum est enim ut filia matri suæ pariter societur. Quod si Abbas de Columba præcepto Christi noluerit obedire, Prior de Ponte Episcopo Placentino *i* studeat intimare.

cum sanctis Virginibus Iphigenia e et Cyrilla f; jussumque hæc indicare, g h referenda Prælatis ut cultum B. Francæ decernant. i

6 Hæc igitur omnia cum audissem, infra me tacitus cogitabam : Hæc mihi verba, si dixero, non credent : quia malitia et infidelitas hominum tanta est, ut miraculis Christi et Sanctorum ejus eos credere non permittat. Cumque hæc et alia pavida mecum cogitatione revolverem, vox iterum ad me : Noli, inquit, corde mihi loqui, sed ore quidquid vis loquere; noli timere. Et ego timens ac tremens dixi : Hæc mihi, Domine, verba minime credentur, quia homines incredibiles sunt, et perversi, et ego vilis monachus sum et peccator : Fac, obsecro, Episcopis seu quibuslibet magnis Clericis ista potius nuntiare. Et ille : Audi, inquit, mi Frater, Christus nequaquam nativitatem suam magnis Regibus vel Principibus, seu Sacerdotibus Angelos suos fecit evangelizare; sed Pastoribus, gregem pecorum suorum custodientibus, sed et resurrectionem suam mulieri quæ peccatrix extiterat revelavit, et illa suis D Discipulis nuntiavit; et vos, quia meæ visioni resistere voluistis, loqui non poteritis, donec ista annuntiaveritis. Hæc autem cum dixisset tacuit, et omnis visio repente disparuit.

Ille de hoc se excusans, PER LAMFRANCUM. EX MS. voce privatur.

7 Hinc ergo Domina, hinc, Sancta, perpendite, perpendantque et filiæ vestræ, quanto caritatis glutino in Christi visceribus nos debeamus diligere, quia vestris gaudiis Christus nos donavit esse participes; ut videlicet ejus quam vivam Matrem in terris meruistis habere, in nostro monasterio gloriam dignatus sit revelare. Dignum est igitur, ut ejus imitari vestigia voto parili studeamus; quia si humilitatis ipsius, ac patientiæ studiosi fuerimus sectatores, ejus proculdubio beatitudinis gloriam sublimitatisque fastigia, Christo nos adjuvante, in perpetuum sortiemur. Amen.

CAP. III. Conclusio scriptoris.

ANNOTATA.

a *Titulus in MS hic erat.* Visio quædam mirabilis, cujusdam Cisterciensis Ordinis monachi, de quadam Virgine, ejusdem Ordinis Abbatissa, non minus religiosa quam prosapia generosa. *Dividebatur autem Epistola, ut notatur in margine, in tria Capitula :* E *quorum primum dicebatur,* Prologus; *secundo erat titulus,* Quidam monachus, qui visionem hanc vidit, silentium et stuporem incurrit : *deinde,* incipit visio : *tertium capitulum vocabatur* Conclusio.

b *Auctor Vitæ non aliter appellat monasterium quam* de Tertio-passu *et nominis rationem reddit num.* 26. *Videtur primitus appellatus* Locus-sanctus de Tertio-passu : *sed brevitatis causa utitur Lanfrancus sola prima appellationis istius parte : uti mox sese appellat* Priorem de Ponte, *quod alias appellatur* monasterium de Ponte-Trebiæ. *Est autem* Trebia *fluvius, supra Bobium exoriens, et intervallo 2 milliarium ad Occidentem Placentiæ influens in Padum. Hic Trebia ponte jungitur circa vicum et monasterium dictum* Quartazzola : *cui cum anno* 1264 *unita esset ecclesia S. Jacobi de Ponte Trebiæ; cum jure passagii exigendi a transeuntibus per dictum Pontem, ipsummet cœpit appellari de Ponte. Ejus fundatio in antiquissima monasteriorum Ordinis Chronologia, post bibliothecam Cisterciensem edita a Carolo Visch Priore Dunensi, refertur ad annum* 1138 : *sed Petrus-Maria Campi in Hist. Placent. p.* 2 *ostendit, non Cisterciensis, sed Pulsanensis congregationis monachis fundatum fuisse locum, et ab his desertum, cessisse illis anno* 1217. F

c *Hoc monasterium, proprio nomine* Claravallis *dictum, et sic notum tam in dicta Chronologia quam in tabulis topographicis, in loco qui antea dicebatur* Carretum *p. m.* 12 *ab urbe ad Orientem, prope Florentiolum, fundatum fuit anno* 1135 *ab ipso S. Bernardo; et* de columba *cognominatum, quod præparatorum ad structuram lignorum assulas rostro arripiens columba candida, inspectantibus omnibus, ipsum monasterii fabricandi situm visa sit designasse.*

d *Apographum nostrum* in Montana : *sed ex infra dicendis num.* 25 *apparebit proprium loci nomen fuisse* Montem-lanæ : *de triplici autem S. Francæ migratione clarius ibidem res explicabitur.*

e *Ibidem* Epigenia. *Colitur autem* S. Iphigenia *in Romano Martyrologio* 21 *Septemb. ipso quo sanctus Evangelista die : cujus pater a Petro de Natalibus lib.* 8 *cap.* 101 *vocatur* Egippus, *alibi aliis appellatur nominibus, de quibus agemus ubi de S. Matthæo.*

f S. Cyrilla *colitur* 28 *Octobris, decem diebus post matrem suam* S. Tryphoniam, *uxorem Decii et Martyrem.*

g *Hinc colligi videtur, monasterium de Ponte necdum ad gradum Abbatiæ fuisse evectum tempore S. Francæ, sed aliquamdiu post.*

AUCTORE BERTRAMO EX MS

A h *Fuit hic* Honorius III, *ab anno* 1216 *ad* 1227 *Romanus Pontifex.*

i *Erat tunc Episcopus Placentinus* Vicedominus de Nobilibus, *uno ante mortem S. Francæ anno creatus, magnus Cistercienſium amicus, et apud eos in monasterio de Columba anno* 1236 *tumulatus. Sed neque apud hunc, neque apud Pontificem quidquam vel actum vel peractum : quæ enim sub Carentia Abbatissa facta est translatio prima, nec publica fuit nec in ordine ad cultum; sed privata in aliam arculam, quæ profundius quam prior humo defossa est. Quod autem hic jubetur fieri, completum est solum anno* 1266, *ut infra apparebit.*

ACTA

Auctore Fr. Bertramo Reoldo.

Ex MS. Codice Placentino.

PRÆFATIO.

Super actibus, moribus, miraculis, et vita Dominæ Franchæ, Virginis sacræ : quæ Præfatio, et si quibusdam in aliquibus merito vi-
B deri possit odiosa, in futuris tamen temporibus considerata, esse posse præsumitur in quam pluribus fructuosa, quemadmodum de
a rizio *a* castanea.

CAP IV Franchæ sacræ Virginis, et Abbatissæ Cisterciensis Ordinis, mores, vitam, ac miracula descripturo; adinstar plurimorum, qui Sanctorum Acta conscripserunt, visum est et mihi volenti conscriptionis hujus causam clarius aperire, auctoritatis Divinæ primitus assumere testimonia; quæ tam illi de qua scripta sunt subsequenda, quam et mihi præsumenti esse posse videantur coaptanda. Sicut enim Isaias
Is. 1, 9 scripsit, Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus; et quasi Gomorra similes essemus; cumque, secundum David, exurge-
Ps. 123, 2 rent homines in vos, et cum irasceretur furor eorum in nos, forsitan ut aquam absorbuissent nos; sed
Ibid. 6 benedictus Dominus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum; quoniam adjutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cœlum et terram.

b 9 Nempe cum tempore Domini Joannis Papæ *b* vigesimi secundi gravissimus error involveret Me-
Scriptor Mediolan. pulsus, diolanum *c* et plurimas illi cohærentes civitates, ac-
c cidit mihi Fratri Bertramo Reoldo, monachorum vi-
C lissimo et peccatori, Sacerdoti indigno, ut intuitu fidei Christianæ simul et ecclesiastici juris zelo fragranti, die ultima mensis Maji, anno gratiæ Christi millesimo trecentesimo et vigesimo quarto se opponerent quidam de principalibus hæreticis et fautoribus [hæreticorum] hujusmodi. Qui cum me pro-
d tinus de monasterio *d* Morimundi, in quo per quadraginta duos annos jam vixeram, recedere præce-
e pissent, nec assentirem ; statim deputatus fui sex *e* malandrinis, qui me graviter verberando, expoliando, et injuriando tam extra monasterium quam
propter zelum religionis. extra claustrum vi pertraxerunt, et ne redirem ulterius atrociter comminati fuerunt, ac ne redire possem plures in eodem monasterio malandrinos constituerunt : et sic extraneus factus sum fratribus meis; et peregrinus filiis matris meæ, quoniam zelus domus Domini comedit me. Reliqui igitur non solum locum illum; sed et patriam dolens reliqui, quia secus facere non valui. Sed cum beneplacito, commendatitiisque litteris Officialium ac Seniorum Domus meæ, ad monasterium translatus sum de Ponte Trebbiæ,
f ut ad Dominum Bertrandum, *f* Tituli S. Marcelli Presbyterum Cardinalem et Legatum, qui Placentiæ tunc erat, possem liberius habere recursum, et ei- D
dem dicti mei monasterii declarare statum, quod et *et cum Card. Legato,*
feci, quamdiu Placentiæ stetit.

10 At postquam Parmam Dominus ille se *g* trans- g
tulit, Prior et Cellerarius mei me duxerunt illuc, ut ab ipso Domino super cura nostri monasterii peteremus consilium et auxilium. Persistentibusque nobis *Parmam digressus,*
ibidem aliquamdiu, cum orationis causa conveniremus sæpe in ecclesia *h* S. Quintini; consideranti h
mihi Sanctorum figuras affixas, occurrit imago cujusdam Sanctæ, in habitu albo, velo nigro, ferulam Pastoralem præ manibus tenentis; quod quasi portentum novum *i* apparuit in oculis meis, quia nec i
unquam tale quid vidi, nec ab aliquo simile quid audivi. Cogitans igitur per plures dies quid hoc signi- *conspicit imaginem S. Francæ :*
ficaret, per me perpendere nequivi, quia nec nomen aliquod figuræ constabat affixum illi, æstuansque cogitationibus, scire desiderans quid significaret, ecclesiæ Sacerdotes interrogavi; qui dixerunt S. Francham Abbatissam *k* esse, sed unde fuerit, vel qualis k
extiterit ignorare. Super quo responso dolui, et Deo quod id mihi manifestare dignaretur, satis desiderabiliter supplicavi.

11 Desiderium igitur pauperum exaudiens Dominus, talibus modis mihi, et jamjam quidem oblito, et non inde loquenti, nec cogitanti, reseravit. *inde reversus Placentiam,*
E
Cum enim parvo post tempore Placentiam reversus fuissem, quidam venerabilis vir, Clericus magnus et potens, Doctor Ecclesiastici juris, Capellanusque summi Pontificis; et Advocatus Cisterciensis Ordinis; qui propter Ecclesiæ fidem Mediolanum reliquerat, et Dominum Legatum secutus fuerat, loquens mecum de nostri conditionibus Ordinis, inter cetera dixit, desiderare se videre monasterium de Ponte, quia ex quo Placentiæ fuit, non vidit aliquod Ordinis Monasterium, præter illud de Plecto- *intelligit ubi sepulta sit :*
lis, in quo S. Franca jacet, et cujus intuitu solo visitaverat illud. Quo audito, continuo ignis desiderii mei, qui jam intepuerat, recalere cœpit ac requirere, cujusmodi Sancta esset illa. Cumque multa bona retulisset de illa, mirari se dixit, quod non cognoscerem illam, quia fuit de Ordine Cisterciensi, et Abbatissa Domus in qua jacet, Ordinis ejusdem.

12 Anxiatus est ergo spiritus meus præ solito, ita ut vix quandoque tantum conceperim desiderium *eoque profectus,*
aliquod temporale commodum consequendi, quantum hoc profundius cognoscendi. Sed quia hospes eram, et timidus ad feminarum præcipue habitaculum subeundum, tardatus nimium, tandem pergendi licentiam illuc vix percepi. Et cum ibi sperarem F
debere minus quam una die consistere, eorum quæ mihi relata sunt verbis, ac præostensa scriptis, delectatus amplitudine; necesse fuit me diebus sex, circa Beati Joannis Baptistæ Nativitatem, totaliter occupare. Et ibi, sed et alias in monasterio S. Syri, licet humiliori quam expediret testimonio, quia tamen ætate jam senior, tempore quoque gravabar modico, femineo pro majori parte edoctus eloquio, *et plurima edoctus de ipsius vita,*
didici quæ scribere propono; non tam soli meo, quam et ipsius Conventus satisfaciens voto, et desiderantium hæc ipsa scripta fuisse a principio. Sed quoniam numquam sic hæc ambiens illis apparuit ut ego; idcirco scribere illa rogatus sum a toto Conventu illo : qui Conventus erat Monialium *l* sexa- l
ginta quinque, de quibus plures plus annis quinquaginta perstiterant in domo illa, et viderant de conversatis cum B. Franca.

13 Revolvens igitur in animo dictum : Qui facile credit levis est corde, tardabar, Scriptura dicen- Eccl. 19, 4
te, Qui crediderit, non festinet : Isaia vero suggeren- Hab. 2, 4
te, Qui incredulus est, non est recta anima illius in Is. 28, 16
eo : sed et Christo terribiliter in mei cordis auribus insonante, Qui non credit jam judicatus est, anima- Joa. 3, 18
bar

A bar ad scribendum. Sed non præsumebam, donec qui tertium conscendit cœlum Paulus accessit dicens, Caritas omnia credit et cetera. (1 Cor 13, 7) Neminem igitur ad credendum auctoritate compellens, qua careo ; sed veritate suadens, qua ferveo ; hortor ad legendum, *eam scripto mandare decernit,* non tam ad auctoritatem Ecclesiæ confirmandam, quam ad tempus in spiritualibus occupandum ; et si quam inde quis potuerit, æditicationem spiritus consequendam. Ego enim inde refectus gaudeo, et cum Psalmista decanto ; (Ps. 41, 5) In voce exultationis et confessionis sonus epulantis. Quomodo enim non gauderem, et exultarem, Deumque in Sanctis suis non laudarem ? qui videns perire mundum, et quasi securim ad radicem fidei positam, errorum diluvio sic replente totum, ut damnari digni videamur undecumque tam in seculo, quam et in religione ; *ratus ad hoc se illuc adductum a Deo,* reperi arcam de novo in Cisterciensi Ordine fabricatam simul et repositam esse, propter quam contuendam et declarandam, credo quod Deus exaudierit me in abscondito tempestatis.

14 Et licet me probaverit ad aquas contradictionis, adduxit tamen mirabiliter ad portum desideratæ quietis ; prius quidem per dictum D. Legatum, providens mihi durius expoliato de cura fontis vivi per menses duos, in quo refocillatus sum vestibus ultra B meum cogitatum. Ante hoc, et quando sustulit me Deus, et collocavit quasi in Paradiso voluptatis, monasterio de Ponte, quod de Quartizzola dicitur : ubi quam caritative tractatus sim et tracter, novit ille solus, qui caritas est vera, Deus ; pax idem vera, *et in loco quietis collocatum :* pax summa, quæ exuperat omnem sensum, qua continue perfrui supplico illud idem, quantumcumque parvum sit sed divinum, monasterium. Hinc cognovi, hinc persensi, nobis Cisterciensibus præcipue semen esse fidei, spei, et caritatis relictum ; et ne forte quarta tabula defuisse videatur, inde sum adductus ad contuendam et complectendam, simul et exponendam novæ speciem sanctitatis ; quibus repletus, et ultra quam credi possit mirabiliter *alias nullo humano affectu ad scribendum inductus.* ipse refectus, manus extendo ad exponendas voces intimæ voluptatis ; suggerens universis, ne me credant moveri ad hoc carne vel sanguine stimulante, cum longe penitus sim ab eis. Quia et illa, de qua scripturus sum, Placentina fuit, in generationibus retro præteritis, mihi penitus incognitis ; et ego Mediolanensis, procul et incognitus illis. Nec pro temporali quoquo me facere suspicentur commodo : quia qui sexagenarius et monachus æstimatus, nil ultra victum et vestitum, præter quam meam et aliorum, si daretur, animas salvare concupisco. C Quod ipse mihi concedere dignetur, qui scit me idcirco libenter in spiritualibus laborare, ut præterita damna possim subsequentibus aliquibus bonis, etsi minus idoneis, aliqualiter compensare ; ipso præstante, cujus est omnis virtus, honor, et gloria, in secula seculorum. Amen. *m*

ANNOTATA.

a *Placuit hunc titulum, ut erat in MS. retinere.* Rizium *autem seu* Rizius, *hic intelligitur, calyx castaneam includens ; qui undeque aculeis asper, convolutus in globum* Ericii *formam habet ; unde nomen translatum est, prima syllaba mutilum, ex usu vulgari.*

b *Obiit* Joannes XXII *anno* 1334, *cum* 18 *annis Ecclesiam gubernasset.*

c *Matthæus Vicecomes, anno* 1322 *ab Aycardo Archiepiscopo, tamquam schismaticus et hæreticus, excommunicatus, successorem habuit Galeatium filium, mali corvi pejus ovum : qui Mediolano, unde ejectus a Pontificiis fuerat, per proditionem potitus, omnia pro arbitrio cum tribus suis fratribus agebat : hæreses autem tunc gliscentes enumerat, in sua adversus Matthæum* D *sententia, Aycardus : cujus verba vide apud Baronii continuatorem Raynaldum.*

AUCTORE BERTRAMO EX MSS.

d *Monasterium* Morimundi, *sic dictum a Morimundo Francico, unde anno* 1133 *primi Cistercienses venere, et in vicina Grancia Coronatæ per biennium habitavere, unde et* Morimundus Coronatus *ab aliquibus appellatur) distat Mediolano* p. m. 14 *circiter, cis Ticinum, cujus ripæ adjacet, inter Novariam et Papiam.*

e Malandrini *homines facinorosi, sic dicti a* malandare, *male incedere, id est, vivere.*

f Bertrandus Card. Legatus, *anno* 1317 *in Italiam missus, in subsidium Guelforum, bellum adversus Mediolanenses, Gibellinorum receptores, præcipue Vicecomites instauravit, cum Raymundo Cardonio Hispano, novo exercitus Pontificii duce anno* 1322. *Mortuo autem Matthæo, Virgilius Landus, primarius civis, tantum effecit Placentiæ, ut Vicecomitum præsidiariis urbe pulsis, et ipsa et deinde Dertona atque Alexandria, ad Pontificios redirent : quapropter Placentiæ tunc residebat Legatus, tamquam in arce belli contra Vicecomites gerendi ; uti pluribus narrat Ciacconius, in elogio dicti Cardinalis.*

g *Abiit Parmam Legatus anno* 1325 *die* 21 *Novembris, ut notat Petrus Maria Campi Historiæ Placentinæ lib.* 11.

h *Ecclesia S. Quintini erat monialium S. Benedicti, de quarum Abbatissa facta mentio in Vita B. Ursulinæ Parmensis* 7 *Aprilis, cujus in eadem ecclesia corpus habetur.* E

i *Quia scilicet Cisterciensis Ordo nullam dum habebat Sanctam canonizatam : Cisterciensem autem habitum præferebat pictura.*

k *Joannes de Castro-arcuato, monachus de Columba, factus Parmensis Episcopus anno* 1295, *potuit fuisse auctor collocandæ ibidem imaginis ; quandoquidem Benedictina primum fuerat Franca, et Cisterciensibus sanctimonialibus nullus Parmæ locus erat : nisi malis credere specialem quamdam conjunctionem fuisse inter monachas S. Syri Placentinas, quarum illa fuerat Abbatissa, et has Parmenses S. Quintini.*

l *Hujus Abbatissæ nomen exprimitur num.* 58 D. Francisca de Rizzolo.

m *Dabimus nunc Vitam more nostro partitam : ne tamen originales capitulorum titulos expunctos a nobis queratur zelator aliquis servandæ antiquitatis, ecce tibi syllabum eorum, quæ in margine notabimus.*

DIVISIO CAPITUM.

Cap. v. Incipit Vita Dominæ Franchæ, venerabilis monialis, Virginis et Abbatissæ Cisterciensis Ordinis, de Placentia. F

vi Miraculum factum pro leguminibus de vino.

vii Ut afflictiones et persecutiones facilius toleraret, mortui caput in mensa tenebat.

viii Quod Carentia Vicecomes monialis effecta est, et quomodo.

ix Domina Franca qualiter fuit ad Ordinem Cisterciensem translata.

x Quando fuit ecclesia constituta : ubi, quo nomine vocata, et qua ex causa.

xi Quale jus in S. Franca habent Dominæ de S. Syro.

xii Meritis S. Francæ Carentiæque crevit locus.

xiii Quod non in lecto, sed in oratorio, pernoctabat post Completorium.

xiv Monachus Capellanus probavit et vidit quæ noctibus illa faciebat.

xv Cognatus Franchæ revelavit se defunctum in errore, et a diabolo portari in infernum.

xvi Calcaneum S. Franchæ diabolus vulneravit.

xvii Diabolus elisit eam in ore ac dentibus, cum sanguine.

xviii

AUCTORE BERTRAMO EX MSS.

A xviii De tribus radicibus tres guttæ sanguinis exierunt.

xix Mortua fuit hic S. Franca prophetando, et sepulta primo.

xx Translatio Sanctæ prima, quando et quare facta.

xxi Translatio S. Franchæ secunda, quando, pro quo, quare, quomodoque sit facta.

xxii Carceribus quidam eductus est per S. Francam.

xxiii Contractus, per medicos relictus, per S. Francam liberatus fuit.

xxiv Claudus lassatis crocis per S. Francam est liberatus.

xxv Mediolanensis femina, per duos annos cæca, per S. Francam est illuminata

xxvi Malandrinus [visu] orbatus, ter per S. Francam curatus.

xxvii Femina, malis spiritibus agitata, per S. Francam liberata.

xxviii Cæcus qui extiterat annis duobus, sed per S. Francam illuminatus.

xxix Parvulus cæcatus per S. Francam est illuminatus.

xxx Signum de oculo lactentis puellæ sublatum meritis Sanctæ.

B xxxi Brachium tumidum ac pendulum sanitati restituitur.

xxxii Rheumatis gutta per Sanctam curata.

xxxiii De naufragio fluminis Presbyter per Sanctam liberatus.

xxxiv De cæcato propter casum riziorum, uxoris fide liberato,

xxxv Scalia blavarum [quidam visu] orbatus fuit et liberatus.

xxxvi Cazam unam et situlam obtulit cæcus factus et liberatus.

xxxvii Capsam reliquiarum Sanctæ non potuit quis extra monasterium portare.

xxxviii Femoris gutta per S Francam est curata.

xxxix Puella cæcata et per S. Francam liberata, monialis est effecta.

xl Dolor auris et maxillæ curatus meritis S. Franchæ.

xli Quod aqua medicinalis de ossibus ejus est effluere reperta, quotiescumqne sunt visitata.

xlii Os carnium de ore periclitantis monialis rejectum est, S. Franchæ meritis.

xliii Mediolanensis per annos duos cæcus, per S. Francam illuminatur.

xliv Mamilla monialis infirmæ per S. Francam liberata.

C xlv De lampade, quæ ardet continue.

xlvi Cæcitas, occasione vayrorarum exorta, per S. Francam est curata.

xlvii De contracta manibus pleribusque cæcis per S. Francam liberatis.

xlviii Os carnium eductum est de gutture meritis S. Franchæ.

xlix De veneno sumpto morboque secuto quis liberatur.

l Contracta paralytica curata.

li Cæca Januensis illuminata.

lii De oculorum infirmatibus monialis curata.

liii Quod de molendino fuit extinctus ignis, præ Reliquiis oppositis.

liv Fures repulsati et extinctum incendium oppositione Reliquiarum.

lv Homo senex et cæcus per S. Francam videns est effectus.

lvi Mulier, quæ perdiderat visum, recuperavit eum.

lvii Parvus, a nativitate cæcus, est illuminatus.

lviii Squenanziam patiens monacha per S. Francam curata.

lix Miracula multa facta, quæ non sunt scripta. D

CAPUT I.

Natales Sanctæ, vita religiosa, Prælatura S. Syri, dispositio ad fundationem Cisterciensem.

CAP. V.

Matri gravidæ præostensa in forma catulæ,

Domina Franca sacra, orta fuisse dicitur de nobili parentela Comitum *a* de Vidalta, Placentinæ Civitatis, de quibus adhuc supersunt plures Nobiles et potentes, tam in seculo quam et in Religione: matri ejus apparuit, pluribus vicibus in visu, habere se catulam in ventre, quæ latratus magnos dabat. Quo territæ Confessor *b* discretus, cum quo consilium iniit, suadendo respondit: Paries filiam fidelem et sagacem, quæ linguam habens medicinalem latratibus suis peccata fugabit, et fideles in Dei servitio conservabit. Conceptam igitur de legitimo Domino suo Francam, natam, et baptizatam, quam cito ætatis aptæ fuit, fecerunt eam parentes imbui scripturis ac moribus divinis; adimplere gestientes quæ sibi fuerant ante significata.

septennis indicat se velle fieri religiosam,

Spiritus autem sanctus sic eam provexit mirabiliter, ut ante septennium perfectum proferret parentibus seculo se renuntiare, et in Religione Deo servire totaliter oportere. E Quam instanter infestantem nobili Monasterio S. Syri *c* Placentino Parentes obtulerunt, ubi et recepta fuit hilariter ac devote, cum summa cunctorum alacritate.

an 14 professa in S. Syri monasterio?

Quæ conversans ibidem in habitu puellari, consueto illi Religioni, usque ad ætatis ejus annum quartum decimum, ita gratiose se gerebat, ut cunctis videntibus mirabilis appareret: nam in scientia, moribus, et abstinentia, ceterisque regularibus observantiis præcellebat omnes.

16 In quibus omnibus optime comprobata, dum eodem anno, professione regulari facta, velum sacrum ab Episcopo *d* suscipere deberet, cuidam amitæ suæ de Confinoneriis apparuit Angelus quidam, qui velabat illam; ut daretur intelligi, quod ejus consecratio divinitus fiebat, quæ non solum caput ornabat, sed mentem illius, et corpus a cunctis vitiis abscondebat, ac Dei servitio mancipabat.

egregie proficit in virtute,

Quod inde magis apparuit, quia ex tunc, quasi transmutata in virum, affectum sumpsit et animum virilem; ita ut deinceps foret in orationibus pervigilans diebus ac noctibus, vitans et abhorrens cuncta puerilia, lasciva, et vana: et semper erat officiis divinis, vel orationibus, aut laboribus sui *e* conventus et servitiis infirmarum sine cessatione occupata; ad obedientiam prompta semper et parata, et in operibus F caritatis numquam reperta fuit esse fessa.

et abstinentissime victitat:

Cunctis hebdomadibus jejunans tribus diebus in pane et aqua, communibus et regularibus jejuniis non erat contenta: omni Quadragesima sui monachatus continue jejunabat, ita quod nullam rem coctam comedebat præter panem; cujus panis *f* bricias edebat sæpissime cum herbis vel leguminibus crudis, absque sale cum aqua; frusta panis reservans pauperibus distribuenda, pro quibus fovendis erat pie solicita. Nam cum in omnes esset illa misericors et blanda, dulcis et benigna, in se tamen crudelis et aspera, præmissam abstinentiæ formam non modo servavit subjecta, sed multo valentius et prælata; excepto quod propter infirmitatem stomachi, qua gravabatur pro nimia abstinentia, præcepto Abbatissæ hortatuque sociarum, tale fiebat ei remedium, omni recusata frequentia medicorum. Coquebatur quippe Vezzolus, qui et artemisia *g* proprie dicitur, vel illius semen in vino, quod bibebat tunc omni rejecta substantia; et sic ad modicum refocillabatur ipsa.

In Abbatissam electa,

17 Cum autem placuit Deo candelam accensam super candelabrum statuere, Abbatia S. Syri vacante

A cante per obitum *h* prædecessoris suæ, moniales omnes, quæ quinquaginta fuerant vel circa, sancti Spiritus inspiratæ gratia, concorditer ipsam Francam, gratiosam et sanctam, in suam Abbatissam et Rectricem elegerunt. Quarum electio per Episcopum *i* gratiose satis acceptata, confirmata fuit et approbata simul, et ad officium illud promota et benedicta, ut deinceps propter honorem Christi, ac ob honorem illius monasterii, baculo fungeretur Pastorali; atque per annuli visibilis subarrhationem, peramplius et perfectius cœlesti sponso jungeretur, per fidei merita et virtutum. Sic igitur jam ut catula Christi libera cœpit clamare, vitiaque simul et cuncta nociva ab animabus propulsare: ita quod nulli subjectarum aliquod licebat illicitum, nihil in eis distortum remanebat inultum. Tam solicite Christo conservabat ab omnibus malis et periculis illæsum, corporaliter et spiritualiter, illum sacrum gregem suum, in se non minus aspera quam ante, blanda et dulcis in alienis necessitatibus et indigentiis sufferendis et amovendis: sui damna corporis, vel pericula non verita, dum sui Conventus posset efficere commoda. Unde accidit Conventum illarum Dominarum, tam in spiritualibus quam in temporalibus bonis, illius tempore multiplicari, et ab omni civitate devotius amari et honorari.

disciplinam regularem restaurat.

B

CAP. VI.

Vinum ad coquenda legumina adhiberi solitum.

18 Cum autem consuevissent Moniales illæ legumina, quæ coquebant, post primam aquam bullitam, in vinum propter suas delicias conventui præparanda commutare; quadam vice Abbatissa venerabili consistente in oratione, Sorores recurrentes ad vegetem, quam quasi plenam pridie reliquerant, pro vino recipiendo, occasione talis commutationis faciendæ; vacuam vegetem repererunt, ita quod inde vini nil extrahere potuerunt. Cujus causa quæstione mota, contra Officiales et *k* cantinarias, quomodo sic esset expensum vel magis perditum tantum vinum; turbulenter nimis cucurrerunt omnes ad Abbatissam, durissime conquerentes. Super quo ipsarum prodigalitatem redarguens, dixit, hoc non propter Officialium culpam, sed propter superfluitatem deliciarum accidisse. Verumtamen confido, ait, in Domino Jesu, quod si pœnitentiam agentes de præteritis in posterum emendare proponitis, et a Domino gratiem devote postulatis, vinum necessarium cito restituet nobis. Pœnitentibus igitur illis, ac sic emendare promittentibus, et ad orationem se cum eadem Abbatissa Venerabili devote convertentibus: illico vas vino plenum apparuit.

orante Franca deficit,

et sororibus emendationem pollicitis restauratur,

C

19 Quod cum gaudio percipientes (prout plures asserunt) parvo post elapso tempore, quod acciderat oblitæ Sorores, pristinos redierunt ad mores; Matris sanctæ, quasi vilis ac dissimulantis personæ, monita parvi pendentes. Quod quidem advertens, qui non dormit neque dormitat Dominus, iterum alia vice vas aliud similiter vacuum fecit reperire Sorores. Super quo non minus quam ante turbatæ, post duriorem increpationem per earum Abbatissam subsecutam; iterum ad orationem cum eadem conversæ, sub promissione certa vitium illud relinquendi, Dominum postulantes, vegêtem iterato plenam repererunt, et vitium illud funditus deseruerunt. Sicut autem hoc prodigalitatis vitium, sic et alia sæpe vitia Christus per eam admonentem, castigantem, et orantem, de illo monasterio potenter ac miraculose correxit ac propulsavit. Verumtamen processu temporis, caro, quæ dominabatur in aliquibus, non valens tolerare tantum in nova muliere fervoris zelum ac spiritum, instigante maligno spiritu, qui felicibus ejus actibus invidebat, ad suggestionem cujusdam conclaustralis, ejus quæ secundum seculum ut vere soror *l* Episcopi nobilis et potens atque industria præfulgens erat, cujus diabolus animum succenderat in officii illius ambitionem, commotæ sunt ejus Moniales contra Francam sacram, variis ac duris responsionibus et moribus lacessentes eam.

itaque abusus ille corrigitur.

Episcopi soror Prælaturam ambiens,

D

AUCTORE BERTRAMO EX MS

CAP. VII

20 O ambitio quam cæca semper! quæ Sacerdotium sustulit, profanavit templum Dei sanctum, confudit ordinem, temeravit regnum, corrupit quicquid erat religionis, quod legis, quod vitæ, quod morum, quod fidei, quod disciplinæ. Postquam enim vidit draco, quod de cœlesti conversatione mulieris sanctæ, quasi de cœlo, projectus est in terram; [per Sorores laxitatem] amantes et quærentes persecutus est mulierem, quæ pepererat masculum, virilem scilicet affectum et propositum, ut præmissum est. Et misit serpens ex ore suo post mulierem aquam tamquam flumen, commovens contra illam non tantum civitatis Episcopum, sed et populum atque Clerum: quia qualis Rector civitatis, tales et inhabitantes in ea. O quantis injuriis, molestiis, ac offensionibus est appetita! quantis afflictionibus angustiata! Et quæ sedere quieta decreverat ab infantia sua; modo maturior facta, discurrere cogitur non solum extra propria, sed etiam per extraneas civitates et loca. Mira diceremus, si expedire crederemus; causas plurimas, personarumque nomina timul et cognomina non ignorantes. Sed licet mirabilem Deum in Sanctis suis laudare jubeamur; non tamen alienos servos, qui suo Domino stant vel cadunt, culpabiles indicare permittimur; et ideo hæc illis sufficere credidimus, qui de paucis sciunt pensare majora.

sororum factiosarum caput contra Francam,

E

21 Nempe talia diabolus procurabat, ut eam trahi faceret a flumine, quam ad peccatum ipse trahere nequibat per se. Nil tamen propterea potuit, quia illa de bono semper in melius profecit: quæ ut se ostenderet omnia contemnere, mortem ante mentis oculos suspectam semper studuit habere. Quia, ut dicunt Dominæ de S. Syro, caput defuncti coram se tenebat in disco. Et iratus draco in mulierem, quia contra illam prævalere non potuit; abiit facere prælium cum reliquis de semine ejus. Diviso quippe contra se Ruben, magnanimorum reperta contentio est; effusa est enim contentio super principes, utriusque videlicet mulieris, possidentis et ambientis, parentes *m* et affines; et errare fecit eos non in modico, sed in magno. Quæ quidem corporum, rerum, et animarum immensa pericula non ad aliud quam ad Christi refugium propellebant Francam. Nam quo plus turbabatur, non tam propter despectionem suam, quam propter caritatem socialem et fraternam quam in talibus periclitari cernebat, eo valentius psalmis et orationibus, privatim et publice, diebus ac noctibus incubabat; et continuam lacrymarum legationem dirigens, ea quæ pacis essent exorabat; quibus incredibiliter assuefacta, dolens esse se Prælatam et aliorum curis alligatam, quotidie aspirabat quomodo quietam posset agere vitam, et a curis liberam vitam exercere solitariam. Cujus desiderio non defuit, qui desideria pauperum exaudire consuevit Deus: sed revelationibus eam sæpissime instruebat, ac refovebat dicens; Forti animo esto; in proximo est, ut cureris ab eo, qui voluntatem timentium se faciet Deus et deprecationem eorum exaudiet.

ipsam vehementer exagitat:

F

sed eamdem varie solatur Deus,

CAP. VIII

præcipue per Carentiam.

22 Ut ergo exauditas esse orationes ejus ostenderet Deus, circa Incarnationis Christi annum millesimum *n* et ducentesimum, exsurrexit quædam puella, nomine Carentia, filia quorumdam *o* Vicecomitum de Placentia. Ista præsagium exercens futurorum, usque ad annum ætatis quartum decimum scholas intravit, et omnem philosophicam scientiam ac moralem copiosissime didicit. Unde accidit, quod sicuti verbo Domini cœli firmati sunt, et spiritu oris

ejus

AUCTORE BERTRAMO EX MS.

A ejus omnis virtus eorum; ita et ista corde conciperet, secumque quotidie tractaret, quomodo melius posset seculi pompam et vitam, ad quam verbis et exemplis per parentes et affines incitabatur, contemnere suamque virginitatem Christo et ejus matri Virgini consecrare. *quæ ex ipsius consilio,* Super quo, fama comperta Virginis et Abbatissæ Francæ, sæpius ad illam recurrebat; et eidem suum propositum intimans, consilium ab eadem solicite requirebat. Illa vero perpendens hoc donum esse a Deo, qui per hoc videbatur satisfacere velle desiderio suo, quoniam de Cisterciensibus Monialibus, quarum Religio reboabat ubique, nulla tunc erat Placentiæ, suasit Carentiæ ut Januam pergeret, et apud unum monasteriorum Cisterciensis Ordinis, *Cisterciensem ordinem exploratura,* quorum ibi copia magna est et erat, se collocaret; atque desiderium suum aliquibus Sanctis feminis manifestans, ab eisdem monasticam vitam disceret et approbaret. Reputans vero Franca beata, quod tantum illi Carentiæ sancta Religionis forma Cisterciensium complacebit, quod inde moveri non poterit, ex condicto cum illa convenit, ut si vita illa sibi placuerit, redeat ad se; sibique priusquam profiteatur, debeat intimare; Quia tecum, inquit, cogito, si perseveraveris in illo sancto proposito, conversari, et effectum percipere B desiderii mei: scio enim quod si perseveraveris, Deus erit tecum, et per te parentes tui conficient monasterium Deo placitum, in quo simul conversabimur, animasque Christo Salvatori nostro multas congregabimus et lucrabimur, juxta pium sanctumque desiderium nostrum.

23 Hujusmodi consiliis et admonitionibus assuefacta et quasi divinitus edocta Carentia, *habitum Rapalli suscipit,* cum negotiatoribus Fratribusque duobus *p* Prædicatoribus affectata, Januam perrexit et juxta præmissa consilia recursum habuit ad *q* Rapallum, Cisterciensis Ordinis monasterium feminarum: in quo quasi divinitus complexata, per annum laudabiliter nimis est conversata; et omnem regularem disciplinam cum omni dulcedine spiritus edocta; et sic per internuntios parentibus mandavit, ut de societate congrua sibi providerent, quia domi redire volebat. Super quo læti facti parentes perficere non distulerunt, honorabiliter ipsam domi reducentes: putantes eam religionis propositum, pro eo quod inde tam cito redibat, commutasse.

24 Reversa vero Carentia post paucos dies videre voluit Dominam venerabilem Francam, quam *indeque reversa Placentiam,* affectuosissime diligebat, utpote matrem in Christo C reverentissimam. Qui visa, collationeque simul diutissime atque dulcissime facta, retulit quomodo mores didicit et ordinem, quæ ut Angelica vita sibi devotissime complacebant; requirens et ab ea consilia, quomodo se deinceps habere deberet. Per illam igitur, et plus per Spiritum sanctum edocta, cum a parentibus solicitaretur, ut viro nobili jungeretur matrimonio, ad quod a quampluribus nobilibus requirebatur; *ex sua dote monasterium fundandum persuadet.* non semel sed semper constantissime respondit, virginitatem suam Deo vovisse, ac propterea nulli viro se posse matrimonio consentire. Sed si vultis, ait, vos ac me honorare et conservare, quæ mihi daretis in conjugium, date ut Cisterciensis Ordinis construam monasterium, in quo perficere disposui propositum meum. Quamvis igitur dolentes et admirantes, talem nolentes resistere spiritui qui loquebatur, decreverunt eidem consentire. Et cum illa simul et cum S. Franca collaborantes per plures annos, unam Gariziam *r* de Tuna, aliasque plures nobiles Dominas de Placentia collegerunt; quæ cum Carentia, annorum jam decem et octo effecta, vitam illam monasticam, exemplo ipsius S. Francæ, perficere proposuerunt.

D

ANNOTATA.

a *Petrus-Maria Campi.* In illa Placentini districtus parte, quæ versus Apenninum se porrigit, sexto supra Castellum-arcuatum milliario, locus antiquissimus est, circum se labens Podium-Lanzonis, et Vallem-Christinorum oppida, Minianum et Macomeram viculos. *Nihil horum neque ipsam Vitaltam exprimunt Mappæ, solum Castellum-arcuatum notant p. m. 15 dissitum Placentia ad Euronotum, unde colligas quam imperfecta habeatur regionis istius tabula.*

b Venerandus Attalus, *inquit idem, citato Breviario Placentino anni* 1530. *Amœnum est autem anagramma quod suggerit ex his verbis,* Francha de Vitealta Comitissa, *sic Latine eductum, cum allusione ad maternum somnium,* Catula ista contra hostem fidei: *et expendit similitudinem somnii, cum iis quæ oblata fuere matribus SS. Bernardi et Dominici, quorum hic ante quinquennium natus erat, iste solum* 22 *annis prius obierat quam Franca nasceretur anno* 1175.

c *De erectione votiva* monasterii S. Syri (*sic dicto ab antiquissima illius ecclesia, qui Episcopus Ticinensis* E *fuit et colitur* 9 *Decembris: extat in Registro Privilegiorum post tomum* 1 *Hist. Placent. Petri-Mariæ diploma Dionysii Episcopi Placentini, sub anno* 1056, *Canonicis S. Antonini pro jure dictæ ecclesiæ aliam in territorio Plettulæ ecclesiam tradentis.*

d Theodaldus *hic fuit, electus anno* 1167, *et vixit ad* 1192, *aliquando etiam* Theobaldus *dictus.*

e *In MS. Placentino sic corrupte legebatur,* aut laboribus et servitiis infirmarum sive sui seu etiam conventus occupatione: *quibus levi correctione sensum dedimus commodiorem.*

f Briciæ, *id est* micæ, *vox Longobardica, ejusdem originis unde Francis* Briser, *Teutonibus* Bryselen *dicitur, id est* comminuere.

g Artemisia *dicitur quasi* Diania, *a Diana seu Artemide parturientium præside, Hetruscis ab effectu* Matricalis *nominatur: laudatur etiam a calore, quo stomachum juvat; et* Vezzulus *Longobardis dici videtur, quasi* delicatulus.

h *Petrus-Maria* Britiam *vocat, et circa annum* 1198 *obiisse scribit.*

i Ardicius, *a Petro Diano Placentino Cardinali et Legato Apostolico confirmatus, fato functus anno* 1199.

k Cantina *est cella vinaria, Francis et Italis: auctores Vocabularii della Crusca, generice pro loco subterraneo accipi docent. Origo vocis videtur esse Teutonicum* kant *angulus.* F

l *Infra num* 27 *appellatur* Binia: *Petrus-Maria,* de familia Porta *fuisse ait, Sororem* Grumerii Episcopi, *post Ardicium assumpti, ex Ord. Cisterciensi et Abbate monasterii de Columba, ut scribit Ughellus; qui eam Sedem tenuit usque ad an.* 1210.

m *Petrus-Maria capita factionum nominat* Ubertum de Vitalta et Ruffinum de Porta, *homines potentes et gesto pluries Consulatu Placentino spectabiles. Idem notat civitatem de commissis contra Francam fuisse punitum, gravi illo dissidio, quo contra Episcopum et Clerum, Ecclesiasticam tuentes immunitatem, insolescentes Magistratus, per illicitam sacrarum facultatum invasionem, meruerunt ut urbs sua, interdicto supposita, etiam Episcopali dignitate privaretur ab Innocentio III, anno* 1206 *die* 9 *Octobris; et ipsius Sanctæ precibus tribuit, quod pulsis factiosis (hæreticos appellat Ughellus) soluta censuris civitas; et Episcopus cum Clero, Cremona, quo recesserat, Placentiam sit reductus.*

n *Imo* decimum supra millesimum et ducentesimum: *tunc enim precise* 14 *annum explorat Carentia, quæ mox infra dicitur, anno* 1214, *cum novum monasterium est auspicata, annorum fuisse* 18.

o *Idem Petrus-Maria suspicatur, quod* Carentia *fuerit*

A *fuerit filia aut neptis Uberti Vicecomitis, ejus qui sæpius in sua patria Consul, etiam Mediolani et Bononiæ Præturam gessit : nihil autem dubitat, quin cognata aut etiam soror fuerit Thedaldi, ejus qui postea in Pontificatu dictus est Gregorius X : cujus, ut Sancti, Actis speramus augendum x diem Januarii, cum fiet illius mensis supplementum.*

p *Rursus veretur Petrus-Mariæ ne sphalma sit aliquod, eo quod Prædicatorum Ordo solum fuerit anno* 1216 *confirmatus; dubitatque utrum eligat hos vel ecclesiasticos fuisse Prædicatores officio; vel tunc necdum religiosos, sed anticipate sic nominari ab Ordine quem postea susceperunt. Mihi placet magis prior conjectura, quia socii primi S. Dominici, quos sedecim habuit cum Regulam S. Augustini elegit, ex Hispania fuerunt aut Narbonensi Gallia : et existimo Prædicatores istos Cistercienses fuisse, a Pontifice ad Cruce signatorum exercitum commeantes. Fieri tamen facile potuit, ut postquam Prædicatorum nomen, commune omnibus Crucem contra Albigenses prædicantibus, quorum major pars erant Cistercienses, transiit specialiter ad Ordinem a S. Dominico institutum; ipse Vitæ hujus auctor distinguere nescierit, et exerrarit illud referendo ad significatum, suo tempore notum præ alio.*

B q Rapallum, *distans a Genua Orientem versus p. m.* 18, *et nomen suum commodans ei cui imminet maris sinui.*

r Galitiam *appellat Petrus-Maria.*

CAPUT II.

Cisterciensis parthenonis institutio: et in ejusdem regimine reliqua vita Beatæ ac felix obitus.

CAP. IX

Collatione igitur facta, et de suis bonis temporalibus conferentes una, consilio et auxilio Dei omnipotentis, et Christianorum fidelium donatione pariter et oblatione pia, locum illum acquisiverunt, qui dicitur *a* Mons-lana. Ad quem accedens Carentia cum sociabus decem, cum consilio et auxilio Domini Baiamontis Vicecomitis Abbatis; atque monachorum de Columba, quorum consiliis ac regimini se supposuerant, anno Domini millesimo ducentesimo * quarto decimo, pro sua Matre spirituali unanimiter elegerunt Dominam Francam supradictam; quam et Abbatissam, prout jam erat, vocantes, et earum Rectricem constituentes, consensu etiam Episcopi *b* Placentini, translata fuit de monasterio S. Syri, in quo per triginta annos jam vixerat et plus, ad prædictum Locum de Monte-Lana, anno eodem de mense Octobris. Et hinc mulieri datæ sunt alæ duæ magnæ, Carentia præcipue, et illa Domina de Tuna, super quas requievit, ut arca Noe super montes Armeniæ, ut volaret in desertum in locum suum, et pascant illam diebus mille ducentis sexaginta. Fugit itaque mulier hoc justo modo in solitudinem, ubi habet locum paratum a Deo, longe ante per Prophetam promittente, Ducam inquiens illam in solitudine, et ibi loquar ad cor ejus : et ibi alitur per tempus, et tempora et dimidium temporis a facie serpentis.

a Monasterio constituto in Montelana,

** imo quinto.*

b Franca eligitur Abbatissa :

C

26 Nam in hoc loco viventes in grandi paupertate gravique asperitate per annos duos vel circa; quoniam adjuvit terra mulierem, placuit parentibus, ac vicinis reducere illas apud civitatem : et reduxerunt eas ad S. Gabrielem *c* de Vallera; ubi tempore modico *d* commanentes, non placuit Capitulo Cisterciensi quod ibidem starent, quia nimis erant vicinæ monasterio monachorum de Ponte-Trebbiæ. Quocirca fuerunt compulsæ reducere se ad locum de *e* Plectolis, ubi modo monasterium situm est. Ibi seminaverunt agros, plantaverunt vineas, et fecerunt fructum nativitatis; et benedixit illis Dominus, et multiplicatæ sunt nimis. Nam anno Domini millesimo ducentesimo septimo decimo, *f* die veneris, decimo Kalendarum Aprilis, indictione sexta, per Dominum Vicedominum *g* Episcopum Placentinum et Comitem, constituta *h* fuit primo ecclesia in curia quæ dicebatur Opizonis de Tuna, in honorem Dei et B. Mariæ Virginis, ad instantiam et petitionem personarum Cisterciensis Ordinis, nomine loco illi tunc imposito S. Mariæ de Tertio-passu, videlicet ad tres passus, pro eo quod ante quasi conventus ille quiesceret, suos ad prædicta tria loca direxerunt gressus.

et cum novello grege migrans, c

e tandem Plectolis residet :

D

AUCTORE BERTRAMO EX MS CAP. X

f g h

ubi anno 1218 ecclesia erigitur,

CAP. XI

27 O Dominæ de S. Syro, notate, notate, inquam, et perpendite, quod translationi Dominæ Francæ, Abbatissæ vestræ, consensit Episcopus Placentinus; quoniam hoc præmisso die præsentialiter ipsa vivebat, quando ipsius Ecclesiam ipsa fundabat. Cum enim nunc esset quasi tricesimus *i* mensis quod vos illa Franca reliquerat, *k* cui et in vestro Monasterio statim Binia vestra ipsi viventi substituta fuerat, nulli dubium est, quod ea quæ de sibi subditis ovibus facta fuerant, Episcopus ignorare non poterat. Dum ergo illam tolerat, et huic novam fundat ecclesiam; patet quod ea, quæ facta sunt, acceptat Cessent igitur jam vestræ *l* querelæ, quoniam quod auctoritate juris est concessum, sic est provisione divina firmatum, ut præscriptione prætergressa centum et plus annorum, nullus ultra vobis pateat aditus movendi querelam contra personas juste possidentium. Congaudete magis nobiscum et congratulamini, quoniam tales, ut sancti Robertus *m* et Franca, de vobis Nigris prodierunt, qui nos Albos honorabiliter ornaverunt. Si enim bonæ non fuissent plantæ illa vestra Monasteria, de ipsis ad nos non potuissent pervenisse tam fructuosa germina. Honor igitur vester cum sit ortus talium et datus, quia dare quam accipere magis est beatius, fructus vero noster sit finis illorum et processus laudabilis; gaudeamus oportet concorditer, et exultemus in Domino, qui cara vestra nobis communicando, cor unum et animam unam esse nos voluit in Christo, tam in Unitate, quam in Trinitate, cum Patre Spirituque sancto, perenniter per infinita seculorum secula magnificando. Amen.

i k

Binia Sanctæ æmula regimen ad S. Syri tenente :

l

E

et Benedictinis queri non habentibus, m

sed potius gratulari,

CAP. XII

28 In tribus igitur locis prænominatis Franca sacra devote conversabatur, non minus aspere et religiose quam supradictum est in S. Syro, sed multo plus et plus; ita quod vita illius Deo complacens multas personas ad admirationem sui provocabat, et imitationem. Sed et vita dictæ Carentiæ, quæ Priorissa fuerat constituta, ad æmulationem sanctitatis vicinos, ac vicinas incitabat; cujus Carentiæ, sociarumque solicitudine locus iste ultimo locatus crevit in amplitudine possessionum, ac multitudine monialium et religiosarum, B. Francæ sanctam vitam imitantium Et merito. Nam ipsa Beata, mirabilis in vita sua, præter ea quæ scripta sunt supra, licet post Completorium intraret cum aliis Sororibus Dormitorium, numquam tamen visa fuit intrare lectum; sed sicut divulgatum est per totum conventum, postquam sentiebat obdormire Sorores; prius de manibus Sacristæ clavibus acceptis ecclesiæ, intrabat oratorium; ibique pernoctabat, donec ipsamet ad Matutinalem horam socias tempestive satis excitaret. Cum hæc et similia gravia nimis et grandia gereret, propter stomachi dolores quos incurrerat, ut præmissum est, Priorissa et aliæ Sorores curaverunt solicite, ne denuo claves ecclesiæ illi Sacrista permitteret. Quod Sacrista diligenter observante, nihilominus oratorium intrabat illa solito, portas illi aperiente Christo, qui est clavis, quæ aperit et nemo claudit.

ob profectum novi monasterii,

F

CAP. XIII *sub Beata Franca solita post Completorium in ecclesia pernoctare :*

29 Divulgatis talibus in Conventu illo, quidam monachos

CAP. XIV

AUCTORE BERTRAMO EX MS quod explorans incredulus Capellanus,

A monachus de Columba, pro Capellano commanens in illo monasterio, dicebat; nolle se credere, nisi contingat hoc ipsum oculis approbare. Præsumpsit igitur ille aviditate nimia quadam vice post completorium occulte remorari in Oratorio; ubi tempore modico transacto, sensit ac vidit Francam sanctam advenire, atque coram altari conventuali de sinu suo producere caput defuncti. Quo posito super Altari, libellum unum, quem dicunt fuisse Psalterium, alligavit ad brachium suum sinistrum pendentem; ad hoc ut si quando soporaretur, excitante illo libello suscitaretur et ipsa de somno: et sic tota nocte illa coram altari sacro, grandibus ac mirabilibus fletibus, lacrymis et fervoribus, deplorabat nunc Christi passionem, modo paradisi gloriam, ad quam suspirabat; nunc sua populique peccata declarabat; nunc defunctos, modo vivos Domino commendabat; interdum Sanctorum suffragia requirebat, nunc pœnas peccatoribus paratas replicabat; modo præcipue iis de purgatorio refrigeria gemitibus implorabat. Quæ cum sic continue tota nocte replicasset, et monachum illum tædia, tantaque simul respicere et expectare tæderet; tandem illa Sorores ad vigilias excitante, januis apertis sicut ille clam intravit, sic et B clandestine prodivit; post Missas referens quibus poterat, quod medietatem affectionis et sanctitatis illius non cognoverant nec sibi retulerant; referens quæ viderat enucleatius ipse per singula.

vidit coram altari insomnem,

indulgere pus actibus.

CAP. XV

Cognatum in hæresi mortuum et damnatum intelligit :

30 Conversante ipsa in hoc eodem ultimo monasterio, et in vigiliis, ut dictum est, pernoctante, quadam nocte apparuit sibi quidam suus cognatus, quem illa valde diligebat, cujus nomen, et cognomen licet bene sciatur, tamen propter parentelæ reverentiam conticetur. Hic itaque clamare cœpit, et dicere : O Beata Franca, ego sum talis cognatus tuus, qui ultra mare, quo perrexeram propter negotiationem, defunctus sum in hæresi et in errore, et ideo cum me plus gravent orationes tuæ, ne fatigeris ultra propter me, quia diabolus asportat me in infernum, ubi divino judicio damnatus sum. Elevans autem oculos ista, cum gemitu cordis et dolore, vidit et cognovit diabolum, cognatum suum illum in humeris enormiter transvehentem. Quo disparente, statim ipsa die conventu suo convocato, nuntiavit illis, cognatum suum ultra mare defunctum in errore, quo damnatus est, ideoque non oportere illas orare frustra pro eo, ne, quod absit, repugnare reperiantur Deo. Probatum est, et sic evenisse manifestatum est.

CAP. XVI

a diabolo vulneratur,

31 In eodem monasterio multoties auditum fuit C per moniales, quod illa Beata noctibus contendebat cum diabolo. Quod cum ipsa pro posse suo celaret, tandem permissione divina, nocte quadam in oratione solito more consistentis; coram altare S. Michaelis, diabolus calcaneum tam graviter vulneravit, quod præ angustiis et dolore celare non potuit; quinimo necesse fuit calcaneum illud ostendere, tribusque punctis artificialibus consui oportere. Propter quæ multipliciter interrogata, non potuit ulterius occultare, quod hostis humani generis, qui sæpe percusserat eam turbareque studuerat, ipsam modo sic vulneravit. Alia quoque vice coram eodem altari S. Michaelis taliter eam debilem et lassam diabolus projecit in terram, quod ex ore illius multus sanguis visibiliter exivit, dentesque ipsius multis diebus moti fuerunt, sed non ejecti; et os etiam intumuit valde; quod quamdiu commode valuit, occultavit; sed instante necessitate, oportuit eam idipsum caute quibusdam revelare.

CAP. XVII

et terræ affligitur :

CAP. XVIII abstinentiam suam a delicatiori cibo,

32 Quadam Dominica Quadragesimæ, propter stomachi dolores, quibus Franca Venerabilis torquebatur, Domina Carentia Priorissa cum monialibus induxerunt illam Abbatissam afflictam, ut sibi concederet coqui de radicibus petrosilli, et comederet eas. Qua diutius renitente, tandem illarum precibus et instantia devicta, consensit ut fieret. Sicque moniales, Abbatissæ servientes, hortatu dictarum Priorissæ et aliarum, coxerunt radices tres petrosilli *n* in aqua satis artificiali; et eas ante illam præsentaverunt in refectorio communi. Quas illa diutius intuens, in silentio supplicavit Deo, ut ostendere dignaretur quid sibi plus placeret; utrum videlicet quod solitam abstinentiam sequeretur, seu quod condescenderet ad hoc refrigerium recipiendum, quod sibi per suas consorores consulebatur, parata illius voluntati cognitæ citius atque libentius obedire. Quibus dictis, silenter cum dolore cordis taliavit radices. Et ecce statim de singulis radicibus illis singulæ guttæ sanguinis prodierunt : quas Sororibus ostendens, et manifestans non esse Dei voluntatem, ut talibus deliciis consentiat; rejectis illis rediit ad asperitatem ciborum solitam jam supra longe ante supradictam, et Sorores hinc admirantes cessaverunt infestare eam. D *n*

facit miraculo comprobari.

CAP. XIX

extremum infirmata

33 Anno vero Domini millesimo ducentesimo octavo decimo, de mense Aprilis, cœpit gravius infirmari; et affirmans se mori, quotidie verbis et operibus moniales admonebat, ut honeste viverent et sancte, reddentes gloriam et honorem sponso cœlesti Christo, et ejus beatæ matri virgini, totique sancto Cisterciensi Ordini, pro cujus observatione non dubitabat se reverenter amantes perenni debere gloria coronari. His, ac similibus verbis addebat persæpe: Locus iste sanctus est ac Deo placitus, sepelite me in eo; nec permittatis corpus meum ullatenus transportari: excepto dumtaxat, si vobis vel huic monasterio daretur aliquando Prioratus *o* S. Victoriæ : tunc enim et in eo casu concedo, quod meum illuc possit corpus transferri, et cum illa Sancta, mea sorore, sepeliri. Alioquin adjuro vos quo plus possum, ne de consortio Sororum mearum, in hoc sancto loco jacentium, permittatis ullatenus transferri corpus meum. Prædico nempe vobis, quod si in hoc sancto loco subsequentes et vos honeste vixeritis, sic vos conservet Dominus, quod a nullo gravari poteritis intolerabiliter. Tandem infirmitate gravescente, convocatus fuit Dominus Joannes *p* Vicecomes, Venerabilis Abbas de Columba. Quo præsente cum pluribus monachis suis, confessione devotissime cum eodem Abbate protracta, cunctisque divinis super eam Sacramentis rite celebratis, sancta illa anima carne soluta fuit die S. Marci Evangelistæ, cum Abbatiam Cisterciensis Ordinis tenuisset laudabiliter per annos tres, et menses sex, et eodem die per ipsum Dominum Abbatem sepulta fuit in capsula lignea, coram altari S. Michaelis, quod est in oratorio ipsius monasterii, F ut præmissum est, parum scilicet a sinistra parte ipsius altaris.

E

disponit de sua sepultura; o

et Sacramentis munita p

moritur 25 Aprilis.

ANNOTATA.

a *Petrus-Maria locum describit* 18 *p. m. supra Castrum-arcuatum in montanis, cui ad occidentale latus proximum sit* Groppodugarium : *cui credimus, licet neque hoc nomen, neque* Montis-lanæ *exhibeant tabulæ, nimis imperfectæ.*

b Seu potius Electi, *inquit Petrus-Maria : obierat enim Grumerius anno* 1210; *et S. Falcus, eidem subrogatus, non ante annum* 1216 *confirmationem obtinuit ab Innocentio III, cavente, ne prius ordinari Episcopum permitteret, quam res ecclesiæ Placentinæ essent plene compositæ, et Episcopi dignitas atque libertas extra discrimen collocata.*

c *Solum tribus milliaribus Placentia distabat* locus Valeriæ, *inquit idem, haud procul ab ecclesia S. Michaelis, et ut mox infra indicatur vicinus monasterio Pontis-Trebiæ, quod necdum erat Cisterciensium, ut supra notatum est. Ibi, ipso quo in Monte-lana habitari*

cœptum

A *cœptum erat anno, locum fundando virginum Cisterciensium monasterio Abbati de Columba tradiderat pia matrona, nomine Syca, vidua qu. Alberti Gnacchi, et tamquam Fundatrix investita fuerat* XVI *Kal. Julii, per Instrumentum quod habet Petrus-Maria, post part.* 2 *Hist. Placentinæ in Registro fol.* 384. *Sed malebat Carentia locum ab urbana concursatione remotiorem.*

d *Allegat Petrus Maria testamentum cujusdam Bajamontis Uberti de Vice-comitibus, conditum anno* 1217, 30 *Julii; quo is, Carentiæ ipsius cognatus aut frater, ad Cistercienses sese adjungens, uxore Berta accedente ad Sorores in Monte-lana, iisdem, sive istic permanserint, sive alio transierint, legat omnia sua bona mobilia et immobilia, modo institutum Cisterciense retineant. Item aliud Abbatis Bajamontis, eodem anno mense Septembri signatum, de quadam iisdem facta donatione. Ex quibus apparet vix in Autumno migratum esse in Valeriam, atque ibi moram fuisse mensium aut etiam hebdomadarum paucarum.*

e *Vulgo nunc* Pittoli, *locus pari fere duorum milliarium intervallo distans ab urbe et monasterio Pontis, si tabulis fidimus.*

f *More scilicet Gallicano, quem et Longobardi tenebant : alias a Januario numerare incipientibus, numerandus est annus* 1218, *quando currebat Indictio* VI *cum littera Dominicali G, Pascha autem celebratum est* XVII
B *Kalendas Maii : adeo ut peracta hæc fuerint feria* 6 *ante Dominicam quartam Quadragesimæ.*

g *Ughello,* Vicedominus de nobilibus de Cassadochiis, *S. Fulco ad Papiensem Episcopatum translato, suffectus an.* 1217, *et per annos omnino* 19 *Placentinus Episcopus, in cœnobio de Columba sepultus an.* 1236.

h *De positione primi lapidis hæc esse intelligenda colligitur ex eo, quod auctori prælusit, Instrumento, cujusque verba ex archivio accepta exhibet in Hist. Placentina Petrus-Maria hoc tenore :* Instrumentum factum per Suzanum de Suzano Notarium MCCXVII, Indictione sexta die Veneris, decimo Kalendas Aprilis, sicut D. Vicedominus Episcopus Placentinus et Comes ædificarit ecclesiam in campanea Placentina inter Placentiam et locum qui dicitur Plectulæ, in curia Opizonis de Tuna, crucem præfigendo ad honorem Dei et B. Mariæ Virginis, et congregationem monacharum Montis-lanæ, quæ debent ibi habitare secundum Cisterciensem Ordinem : et debet vocari Tertius-passus. *Ita Petrus-Maria in libr.* 16. *Cum autem uno post hunc diem mense mortua fuerit Franca: apparet structuram operis necdum fuisse absolutam, sed inchoatam dumtaxat, quando in solo jam benedicto sepulta est, coram altari, non jam tum existente, sed po-*
C *stea facto et consecrato.*

i *Imo* quadragesimus secundus : *sed hallucinatus est auctor in numero anni* 1217, *non attendens, quod annus finiens notaretur : quod eum potuerant adjunctæ temporis notæ aliæ docuisse, si examine usus fuisset.*

k *Ast Petrus Maria allegat contractum anni* 1216, 20 *Maii signatum per Gandulfum Muti de Canzelasco Notarium, quo Franca in monasterio S. Syri, tamquam Abbatissa, quemdam Mal-pedem de Villa nova investivit possessione quarumdam terrarum dicti monasterii. Adeo ut Binia tunc necdum absolute agnita fuerit Abbatissa, ac quoscumque legales actus firmandos; licet quoad regimen aliarum haberetur pro tali.*

l *Cessasse putat Petrus-Maria, quia nullum resuscitatæ postea controversiæ indicium reperit : putat etiam allegasse monachas S. Syri, quod contradicentibus quibusdam ex eis, quæ sanctæ Abbatissæ fideliter adhæserant, numquam ipsa potuerat ad solennem abdicationem procedere; atque adeo vere vixerit et obierit Abbatissa S. Syri : quod ipsum actus supra indicatus confirmat.*

m S. Robertus, *Abbas Molismensis et Fundator Cisterciensis, colitur* 29 *Aprilis, quando Vitam dabimus : sed ex hac constabit, ipsum ad suos Molismenses*

Aprilis T. III.

Benedictinos, ex mandato Pontificio, revertisse. D

n Petrosillum, *Francis* Persil, *integre* Petroselinum. *AUCTORE BERTRAMO EX MS.*

o Prioratum S. Victoriæ *inter Urbanas ecclesias numerat Petrus-Maria, post quemlibet suæ Historiæ tomum; et sæpe illius meminit, ac nominatim an.* 1341 *tamquam tum adhuc desolati, et ab unico Priore habitati : adeo ut, si hæc admonitio aliquam futuri prædictionem contineat, ea adhuc sit expectanda. Colitur autem ista* S. Victoria V. M 23 *Decembris.*

p *Petrus-Maria semper nominat* Bajamontem : *sed aliud prænomen ei fuisse apparet ex num.* 74 *ecgraphi nostri, ubi scribendo primo nomini locus relictus est vacuus.*

CAPUT III.

Translatio corporis duplex et miracula defunctæ varia.

CAP. XX Tumulus ejus subito depressior fit, ne conculcetur

Vertente post aliquanto tempore, cum Domina Carentia, prima post Francam sanctam in Abbatissam electa, in eadem deberet ecclesia, ut moris est per Episcopum benedici; terra sepulturæ prædictæ *a* vallata fuit circumquaque, ita quod nullus inde poterat commode transire; nisi quod plures *b* assides fuerunt suppositæ, ne pergentes inde ad majus altare E præpedirentur. Accidit hoc ob defectum dictæ capsæ, quæ jam viluerat, prout dicitur; vel potius ordinatione divina, quæ non tam per *c* istud, quam per revelationem in diebus illis *d* Monacho de Ponte factam, ostendit se velle corpus illud reverentius honorari debere. Quocirca cum consilio Domini Abbatis de Columba fecerunt Sorores fieri capsellam de ære, et ita cum reverentia colligentes ossa, pulveremque corporis jam consumpti, posuerunt ea in decentiori quantulumcumque loco, parum a priori remoto juxta murum, per quem tantus esse non poterat transitus personarum. Et quia timebant istæ, ne vi vel furto ab aliquibus comminantibus, ad instantiam præcipue Dominarum de S. Syro, dolentium se talem thesaurum perdidisse, tollerentur Reliquiæ ipsæ, multo profundius ac secretius quam antea, tumulaverunt sub terra per brachia plura. Ubi cum per plures annos quiete jacuisset, cœpit ipsa S. Franca, Sororibus apparere in visionibus et dicere, Deo placere ut inde moveretur, et adhuc venerabilius reconderetur. Quod cum invicem sibi moniales sæpissime reserarent, non audebant hæc extraneis revelare, nec novitatem aliquam efficere; præstolantes quod Deus aliter melius dignaretur providere. F

ossa in arcam æneam translata, altius defodiuntur :

CAP. XXI odore de sepultura effuso

35 Anno igitur Domini millesimo ducentesimo sexagesimo sexto, in festo sancti Bernardi Abbatis, quod fit die vigesimo Augusti, odor tam mirabilis effloruit in ecclesia illa tempore vigiliarum nocturnarum, quod vix sufferri posset a Sororibus. Et sic animatæ transmiserunt ad Dominum Gulielmum de Quadrogis, Abbatem de Columba, rogantes, ut venire dignaretur ad videnda mirabilia Dei, et quid faciendum sit inde, providendum. Qui Dominus Abbas cum vidisset nuntium adhuc tacentem, Scio, inquit, quare veneris; causa per eumdem, affirmante nuntio, illius exposita itineris. Nam ut ipse postea retulit, Franca ipsa comparuerat sibi, monens corpus suum inde moveri, et decentius debere tumulari. Venit igitur Abbas ille Guilielmus, cum duobus monachis venerabilibus, ad monasterium de Tertio-passu, cognitoque ubi capsella præmissa cum ossibus ac reliquiis fuerat posita, senserunt odorem et ipsi. Et indutis illis tribus vestibus sacris, longe præstolantibus monialibus, cœpit Abbas cum ligone terram fodere : et statim terra sonuit, acsi capsam tutudisset. Mira res! Cum enim profundissime, ut

accersitur Abbas de Columba ipsius Francæ visu præmonitus,

elevata per se ossa,

AUCTORE BERTRAMO EX MS

A dictum est supra, fuerit subterrata, quasi penna in aera, sic apparuit subito capsa illa inopinatius elevata; ita quod Abbati competat dicere; Modicum laboravi, et inveni multam requiem, non modo mihi, sed et toti meo Ordini.

36 Nam die S. Augustini Episcopi, qui erat dies vigesimus octavus mensis Augusti anni præmissi, vocatis prius atque præsentibus Dominis, Valentino *e* Episcopo Placentiæ, sed et Bernardo de Valle-Tarii, Abbate *f* de Ponte, cum pluribus sociis devotis; dictus Abbas Guilielmus, ejus associatus monachis, cum qua potuerunt reverentia, capsellam æream sustulerunt; loco toto, et inhabitantibus atque præsentibus odore mirabiliter divinitus refertis. Quam capsam cum aperuissent, viderunt et invenerunt eam aqua, quasi oleo colorata, plenam; et ossa S. Franchæ superenatantia. Super quo mirabiliter obstupescentes, fecerunt apportari vasa plura vitrea et vacua, in quibus aquam ipsam collegerunt, ac in sacrario devote reposuerunt: et sic altari parvo condito, capsellam, ossa reliquiasque continentem, cum reverentia reposuerunt in altari illo, quod est in oratorio dicto prope altare S. Michaelis, cujus devota tam hic quam et in S. Syro fuit. Cumque fons iste parvus, ut Hester olim abscondita et elevata, in fluB vium crevisse et in aquas plurimas redundasse sit reperta, per Placentiam ejusque diœcesim divulgata fuerunt hæc omnia et publicata; taliter quod civitas tota currere cœpit ad visendum locum illum sanctum, et mirabilia cognoscenda. Adducebantur infirmi, cæci, claudi, ac debiles undecumque, qui credentes apparuerunt, et fideliter accesserunt, aqua præmissa tangebantur; et aut statim, ut dicitur, aut brevi post tempore curabantur quacumque tenerentur ægritudine. Et sic est impletum illud Psalmistæ dictum, Fluminis impetus lætificat civitatem Dei, sanctificat tabernaculum suum Altissimus.

et oleo innatare reperta, sub altari collocat: multis sanitas redditur. Ps. 45, 5

CAP. XXII

Captivus se commendans Sanctæ

37 Gabriolus Pallestellus affinis S. Francæ fuit, qui et in ejus monasterio plures adhuc consanguineas habet, et maxime Dominas Franciscam de Rigolo, nunc Abbatissam, et Ermelinam de Arcellis, quæ cum Abbatissa monasterii de Castro-Arquato fuerat per annos tres et dimidium, et in Ordine per annos quinquaginta et octo elapsos devote perseveravit. Istæ duæ Dominæ una cum toto conventu suo protestantur aperte, signa portendentes inde, quod cum tempore guerræ de *g* Zavatarolo, in illo castro dictus Gabriolus teneretur in carceribus duris et obscuris, ligatus et catenatus, nec aliam spem evadendi conspiceret; recursum habuit, ut postea C retulit, ad S. Francam, et cum devotione votique obligatione rogavit, ut eum inde liberaret. Quod cum fecisset per dies octo vel incirca, nemine succurrente, mirabiliter vincula illius paulatim soluta fuerunt, et ostia carceris aperta; ita quod egrediens, etiam videntibus hostibus carcerisque custodibus, nec sibi contradicentibus in aliquo, domi propriæ cum suis boiis properavit; annuntians suis, qualiter sit per suam S. Francam consanguineam liberatus. Cujus parentes, antequam cibum aliquem sumeret, ipsum ad altare S. Franchæ conduxerunt; ubi cum diutius orasset, et de suis bonis obtulisset, boias insuper ibidem *h* lassavit, quæ adhuc ibi sunt. Convocatisque consanguineis suis, et illius loci conventu toto, publicavit, qualiter meritis suæ S. Franchæ fuerit liberatus. Et hæc ipsa testificatus fuit postea Dominus Philippus de Lando; qui carceris custos erat, ut asseruit et valde miratus fuit, quia sic illæsus, ipso et aliis videntibus, evasit.

solutis vinculis liber abit.

CAP. XXIII

Contractus erigitur,

38 Quidam furnarius *i* Placentinus longo tempore extiterat infirmus, contractisque membris et ossibus tantum gravatus, quod tolerare nequibat ut eum tangeret aliquis, propter dolores nimios quibus angebatur. Hic a Medicis desperate relictus, per unam D suam consanguineam, dicti Loci sancti monialem, admonitus Franchæ sanctæ se devovit: et super asside uno positus, portari se fecit, et apponi coram altari præmisso: ubi per cuncta membra fuit unctus aqua S. Franchæ supradicta. Et cum esset æstus longusque dies, per mediam diem stetit ibi, plorans et ejulans, meritaque d. sanctæ Virginis et auxilium implorans. Qui tandem visibiliter, ipsa eadem die resumptis viribus, per se ipsum exurrexit: et oblatione facta, pedibus propriis domum remeavit; quod ut magnum, ita nec ocultum, sed publicum fuit. Alio tempore quidam perambulare non poterat, nisi duobus baculis, qui crocæ-dicuntur, sustentantibus. Ante altare S. Franchæ fuit adductus: quo cum venisset et orasset, visibiliter et publice liberatus fuit ibidem, cum summa lætitia et admiratione cunctorum. Ille vero lassatis illic suis crocis, gratias agens Deo sanctæque Virgini Franchæ, gaudens recessit et exultans. Qui conscribi fecerunt, oculis se vidisse narraverunt.

CAP. XXIV *curatur claudus,*

CAP. XXV *illuminatur cæca,*

39 Mulier una Mediolanensis, annorum jam quadraginta vel circa, S. Franchæ virginis audito nomine, de Mediolano Placentiam veniens, adduci E se fecit ad illius altare: quo cum pluribus visitato, semel postea, cum una filia annorum septem vel circa, se ducente, visitavit locum et altare sæpissime, plorans, orans, et offerens, ut sibi visus restitueretur, quem per duos annos elapsos perdidisse lamentabatur. Ut autem ejus fides plus probaretur, per sex menses et plus Placentiæ cæca stetit. Quæ visitans Sanctam sæpissime, simul et ibidem permanens, et pernoctans quandoque per plures dies, a Dominabus loci consolabatur et reficiebatur. Persistente autem illa diutius in sua spe, tandem finaliter visum recepit. Quod beneficium Deo sanctæque deputans Franchæ, de cujus aqua sæpe fuerat peruncta, gratias retulit: et adhuc per annum et plus Placentiæ persistens propter devotionem, locum liberata sæpe visitavit, gratias referens immensas. Sicque post longum tempus, liberata Mediolanum rediit, hilaris et læta. Quæ conscribi fecerunt, vidisse, audisse, et aquam Sanctæ porrexisse, atque eidem necessaria ministrasse, clarissime sunt protestatæ.

CAP. XXVI *item malefactor quidam*

40 Tempore quodam, consistente guerra in diœcesi Placentina, simul collecti circa triginta malefactores, qui et malandrini vocantur, una nocte condixerunt locum sanctum de Tertio-passu intrare, et illum derobare *k*. Quibus in quodam prato illius monasterii congregatis, et tractantibus de spoliatione facienda, astiterunt quidam inter eos dissuadentes F hoc ibidem facere, propter reverentiam religionis loci. Sed unus magis improbus et pertinacius persistens arguebat contradicentes, asserens quod secure poterant hoc facere, quia feminæ tantum intus sunt, quæ nos non cognoscunt, et a nobis tueri se non poterunt. Quo dicto, statim sic loquenti comparuerunt luminaria multa et innumerabilia, quasi cornuzulæ *l* vel panigarolæ; pro quibus cum territus miraretur, conquestus est ad socios dicens, O quantæ cornuzulæ! unde potuerunt hæ tantæ convenire? negantibus sociis se videre, subito visum perdidit ille, et disparuerunt cornuzulæ. Super quo turbatis omnibus et conterritis, dixit quidam eorum illi: Hoc propter peccatum, quod nos in hoc sancto loco perficere compellebat. Nempe jacet in eo S. Franca, faciens mirabilia: quam si tu invocaveris, credo quod te liberabit ipsa, dum tamen non velimus infestare bona monasterii, quod conservat illa. Hoc audito devovit ille S. Franchæ, si se liberaret, quod nunquam robariam aliquam faceret, liberatus est illico meritis S. Franchæ; et reversi sunt, nullo damno illius monasterio dato.

socios ad spoliandum monasterium incitans, *l*

et ideo excitate percussus ac pœnitens,

semel,

A 41 Processu vero temporis oblitus ille voti sui, et delectatus malorum consortio sociorum ; abiit cum eis ad aliquam illicitam aliunde robariam faciendam. Quo facto Deus, ultionum Dominus, cæcitate percussit illum : unde coactus ad conscientiam redire, reputans hoc infidelitati suæ, qua votum confregerat promissum, pœnitentiam egit, et iterum S. Francam invocavit; promittens, quod si modo sibi succurreret, numquam amplius fidem jam promissam violaret. Ad hanc vocem liberatus convaluit, et locum altareque S. Franchæ devote, sed silenter et nil reserans, visitavit. Sed ut manifestetur quantum sit ingratitudinis malum, parvo post tempore, quamvis robarias deseruisset, humoribus tamen superexcrescentibus, quædam infirmitas circa oculos ejus orta fuit, qua perterritus et compunctus, ad suam liberatricem Francam recurrens, non jam silenter, ut prius, sed publice coram omnibus, protestari cœpit et confiteri Deo, sanctæque Franchæ ac sanctimonialibus ejus, quia tanta et talia beneficia consecutus fuerat immeritus, et si ab hoc iterato liberetur incommodo, perpetuus erit servus Dei, sanctæque Franchæ, atque totius illius loci sancti. Narravit etiam nomen suum, quod pro temporis diuturnitate deletum est, et cognomen ; asserens esse se de parentela B illorum *m* de Ecclesia. Volo, inquit, ut hæc sciatis, et in laudem vestræ S. Franchæ virginis conscribi faciatis. Iis dictis, aqua Sanctæ deliniti sunt oculi ejus, et convaluit liberatus ; hæc ipsa, qui viderunt, affirmantibus.

iterum,

tertio sanatur.

m

42 Quædam femina, malis spiritibus exagitata, de *n* Valle Tidone, per plures homines ad altare S. Franchæ vi conducta fuit. Quæ cum ibi vix teneretur, injurias referebat circumstantibus, et pro liberanda illa laborantibus. Cumque in os illius de aqua S. Franchæ fuisset injecta ; non retinuit eam, sed enormiter projecit, quousque cum uno *o* sbadagio compulsum fuit os ejus apertum stare. Tunc aqua prædicta in os ejus injecta, quia rejicere nequivit ; mox ut guttur tetigit, et ad interiora descendit, ad sanam est mentem reversa ; et sana rediit, quæ venerat ægra. De Valle Tidone fuit alia vice adductus homo, qui cæcus erat, et extiterat annis duobus et plus. Iste visitavit altare S. Franchæ, et per duos dies orando perstitit ibi ; et qui cæcus venerat, videns inde recessit ; promittens et vovens. quod propter hanc gratiam, per septimanam unam gratis laboraret ad ecclesiam illam. Gratias ergo relaturus, votumque suum expleturus, anno sequenti rediit ; sed quia nullum fiebat opus in ecclesia, sine labore C recessit.

CAP. XXVII
n
Sanæ menti restituitur furiosa :

o

CAP. XXVIII
item illuminantur vir,

43 Placentina mulier tempore quodam adduxit lactentem filium ad altare S. Franchæ. Parvulus iste, prout mater ipsa dolens referebat, oculum unum sibi proprium de *p* fuso uno vulneraverat; ob cujus angustias et dolores ambo illius oculi fuerunt conclusi, ita ut per nullam personam toleraret illos aut eorum aliquem aperiri. Ad preces igitur matris et instantiam, tanta vi fuerunt illius oculi plorantis aperti, quod oculorum lumina tetigit aqua Sanctæ prædicta. Femina vero recedente cum filio, sub spe refugii consecuti ; antequam illius monasterii territorium transiret, infantulus ille oculos ambos aperuit et vidit : prout post modicum tempus mater, ad S. Francam reversa, cum gratiarum actione, gaudens retulit et exultans. Alia Placentina, parvo post tempore, portavit ac præsentavit lactentem filiam ad altare S. Franchæ. Cumque filia illa signum quoddam grande haberet primitus in oculo, propter quod exorando et supplicando adduxerat eam ; aqua Sanctæ delinita, prius antequam discederet ab altare, signum illud sublatum fuit, oculo illo claro sanoque permanente.

CAP. XXIX
puer,

p

CAP. XXX
et puella.

D

AUCTORE BERTRAMO EX MS.

ANNOTATA.

a Vallata, *melius forte* Avallata (*hoc enim etiam nunc in usu est apud Placentinos*) *id est, in modum vallis seu foveæ depressa.*

b Assis *tabula, pro genitivo format* Assis *et* Asseris ; *tertius genitivus* Assidis *barbarus est.*

c *Imo et per istud, dum cavit ne pedibus conculcaretur tam sanctæ Virginis tumulus : nam quod dicebatur ab aliquibus de defectu capsæ, speciem viri habere poterat ; si depressum fuisset solum ipsi incumbens ; at nunc circumcirca depressa cum apparuit terra, sepulturæ solo sic manente ut erat, quid aliud quam quod diximus cavere voluit Deus?*

d *Hæc facta est pridie Kalendas Januarii anni secundum nos* 1219. *Videtur autem dilata fuisse novæ Abbatissæ benedictio usque post consecrationem ejus, quæ moriente sancta primum cœperat ædificari, ecclesiæ : quamvis ea ne tunc quidem fuerit plene consummata, et ipsum forte adhuc deesset pavimentum.*

e Valentinus, *Episcopus Placentinus nullus alibi uspiam nominatus invenitur, ideoque Petrus-Maria* Philippum Fulgosum *substituit, qui ab anno* 1258 *ad* 1294, *Sedem istam tenuerit, conjectatque vel Vicesgerentem ejus aliquem hic notari, vel ipsummet Philippum cognominatum fuisse a vulgo Valentinum, propter generose gestum supremum urbis Magistratum anno* 1260, *et pulsum ab ea cum suis complicibus Albertum Fontana.* E

f *Hæc prima est notitia Abbatum de Ponte, fortassis haud ita pridem institutorum : quam confirmat epistola Philippi Archiepiscopi Ravennatis et Legati Apostolici, data anno* 1267, *occasione querelæ apud se factæ per Abbatem de Ponte, quem Placentini prohibebant exigere a forensibus passagium Pontis-Trebiæ.*

g Zavatarolum *oppidum circa Tidonem fluvium, in capite vallis a dicto fluvio nominatæ, distat Bobio ad* 10 *p. m. Placentia vero duplo pluribus et amplius. Quod illud a Bobiensibus anno* 1168, *recuperaverint Placentini narrat in Historia Petrus-Maria : quomodo vero aut quando illud iterum amiserint, pro eoque recuperando frustra bellarint, non reperi ab eo indicatum : ex quodam tamen actu Bobiensis Episcopi Uberti, celebrato sub annum* 1230, *cum Bobienses Placentinis præstitissent fidelitatis juramentum, clare colligitur ipsum jam tum fuisse jurisdictionis Bobiensis : ipsumque Placentinis datum fuisse in feudum anno* 1290, *scribit idem Petrus-Maria*

h Lassare *pro* dimittere, *idiotismo Longobardico, a Germanico* Lassen, *Belgis* laten, *unde Francis* Laisser, *Tuscanis* Lasciare, *in eadem significatione manserunt.* F

i Furnarius, *Italice* fornaio, *id est*, pistor.

k Roba, *dicitur Italis quæcumque res mobilis, hinc* derobare, *Francis* derober, *expoliare.*

l *Petrus-Maria, has voces dissimulans, solum meminit maximæ lucis : existimo significari* Cicindelas Lampyrides *dictas, vermes noctu lucentes.*

m *Idem nomina Placentinarum familiarum post singulos historiæ suæ tomos colligens, nullum habet ab* ecclesia *ductum : ut suspicari quis possit hic simpliciter notari insigniores aliquos e Clero.*

n *Fluvius hic circa Bobium exoriens, tandemque Naretæ fluviolo conjunctus, in Padum illabitur* 7 *milliaribus supra Placentiam : sed Vallis nomine hic potissimum intelligitur angusta planities intra montana, a Zavatorello usque ad Zenerettum.*

o Sbadagium, *qui sit explicare non satis valens Petrus-Maria, generice scripsit* quoddam instrumentum : *invenio apud Italos in usu esse verbum* Sbadigliare *pro* oscitare : *necdum tamen video quomodo ad hujus vel illius vocis originem explicandam perveniam.*

p

AUCTORE BERTRANO EX MS.

A p Fusum, *pro ferrea virgula, semel iterumque habuimus tomo* 3 *Martii, potissimum ad miracula S. Ambrosii Senensis num.* 58.

CAPUT IV.

Alia miracula, ad invocationem S. Francæ.

CAP. XXXI Brachium a consilio medicorum rescindendum,

Domina Ermelina de Arcellis suprascripta pro Testamento, dixit infrascripta, per suum etiam Conventum approbata. In primis quod circa Dominicum Annum millesimum ducentesimum et octuagesimum tempore Dominæ Sibiliæ de Mancastolis Abbatissæ, Bonadonna, filia Domini Oddonis de Mancastolis, fratris Abbatissæ ipsius, cum esset annorum circa novem infirmata fuit in brachio dextero, ita quod intumuerat, et grossum ut una domus *a* cavriola parebat decoloratum, pendulum et nigrum, ardoribus ac doloribus plenum. Hanc cum per multos medicos pater multo tempore sanari procurasset, ad tantum devenit malum, ut chirurgici simul et physici convenerint non posse liberari, sed totum corpus ejus periclitari nisi brachium illud penitus detruncetur. Et sic finaliter, malentes vitam illius quam mortem quoquomodo sustinere, consensu parentum statuerunt diem et horam, quibus illud brachium truncaretur. B Appropinquante vero die illo, Domina Sibilia mater puellæ, præcedenti die mandavit dictæ Dominæ Abbatissæ, dicens : Cras, inquit, medici debent abscindere brachium neptis vestræ ; quæ ne pereat, rogate Deum rogarique facite. Cui protinus Abbatissa remandavit concite, ne permitteret aliqualiter hoc fieri, sed filiam suam commendaret ac voveret S. Franchæ, et liberabitur vere. Qua voce percepta cum gaudio patientis, S. Franchæ statim devote recommendaverunt atque devoverunt sese. Nec mora, sequenti nocte, circa noctis medium, clamare cœpit puella matrem, et dicere : O Domina mater, sentio brachium meum alleviatum, et dolores cessare ; jamque possum illud bene movere. Sicque lucernis accensis, viderunt tumorem brachii cessasse, et nigredinem recessisse : redieruntque lætantes ad lectum, et dormierunt. Mane facto cum secaturi venissent medici, et vidissent brachium nullum debilitatis retinere signum, sed simile carni reliquæ, stupuerunt, nolentes eam secare ulterius ; sed audito quod fecerant nomine S. Franchæ, suaserunt ut ad illam Sanctam cum gratiarum actionibus ducerent, votaque debita solverent. Velociter igitur illam ad monasterium et ad altare S. Franchæ duxerunt : et cum per dies quatuor vel quinque stetisset illic cum Domina Abbatissa amita sua, ex toto convaluit, tam a doloribus C quam et a coloribus pravis : et sic oblata forma puellæ unius de cera, domi rediit sana, quæ postmodum Nobilis Domini Alberti Radini matrimonio fuit copulata.

S. Francæ commendatur

et subito sanatur :

CAP. XXXII

45 Item dixit : Sunt modo anni septem vel circa, quod Mabilina Brachium-forte, soror unius cognatæ Dominæ Sibilinæ de Arcellis, venit cum quatuor monialibus de S. Syro ad altare S. Franchæ, portans et offerens ibidem plantam, cum pede se tenentem, de cera, publice referens ita. Cum quodam tempore turbatus esset mecum vir meus, cum quo gravem vitam tolero, sæpissime ad monasterium S. Syri processi, consolationem aliquam receptura cum Helena Molliana, moniali sororeque mea : et ibidem satis longo tempore consistenti, supervenit infirmitas arteticæ *b* guttæ vel rheumatis, sic tenens quasi perdita plantam et femur cum pede, ut vix possem me juvare. Quod cum diutius angustians tolerassem, quadam nocte imago cujusdam Dominæ, mihi penitus incognitæ, apprehendens pedem meum, cœpit extendere, quasi me de lecto extrahere vellet. Propter quod, tam dolore gravata quam timore perterrita, exclamans fortiter auxilium imploravi. Ita quod D conventus monialium audiens, quid haberem et quid vellem, protinus conclamavit, addendo ut me S. Franchæ recommendarem. Quo clamore cessato, mihi dictum fuit in silentio : Noli timere ; Dominus Jesus misit me ad te curandam ; ut scias me Francam esse, quæ prius Abbatissa fui præsentis hujus monasterii, cujus corpus nunc jacet in Ordine Cisterciensi, et hæc dicens tetigit leviter femur meum, et plantam cum pede, subjungens : Liberaberis cito. Vade ad altare meum, gratias referens Deo ; et in signum tuæ liberationis aliquid ibi præsentabis. Propter hoc, inquit illa, huc ego veni, gratias agens Deo Virginique S. Franchæ, quoniam a prædicta nocte, qua dolores cœperunt cessare, citra paulatim usque modo, supervenit sanitas, et cessavit infirmitas, et sanata sum penitus ; et hic est, ait, dies septimus, quo hæc primo facta fuerunt. Quod et præmissæ quatuor Dominæ de S. Syro protestantes, aperte dixerunt, vere hæc ita se habere. Erat autem ista inter præcipuas, prout mihi scribenti retulit ipsa, sola nunc ex illis viva, Domina *c* Omnia-bene de Rolando, per annos quinquaginta unum et plus Monaca de S. Syro. Hæc etiam refert, quod dicta Mabilina, quam principaliter ipsa perduxit ad S. E Francam, postmodum defuncta apparuit sibi, dicens propter suam patientiam per Christum in cœlis esse coronatam. De S. quoque Franca dixit Omnia-bene prædicta, per suas antiquas prædecessores audivisse dici quamplurima bona de S. Franca, propterea est ipsius devota.

arthriticus morbus curatur *b*

per ipsam Beatam apparentem

mulieri a viro afflictæ. *c*

CAP. XXXIII Capellanus monasterii S. Syri submergendus, *d*

46 Addidit dicta Domina, modo quo supra, dicens : Quidam Presbyter Jacobus Placentinus, per Quadragesimam anni millesimi trecentesimi et vigesimi secundi, noster extitit Capellanus. Iste tunc post *d* Pascha, pro suis alicubi necessitatibus transeundo associavit se quibusdam peregrinis : qui cum simul pervenissent ad quoddam fluvium necessario transeundum, timentibus illud ingredi peregrinis, Presbyter ille magis audax, et securus aquam intravit transiturus. Sed prævalens aqua statim submersit illum, ita ut peregrini videre non possent eum. Quibus dolentibus et Deum exorantibus, Sacerdos, dum involveretur fluctibus, S. Franchæ recordatus, illi se recommendavit ; vovens quod, si se liberaret, locum ejus et altare, quam citius posset, visitaret, ac super illud Missam unam celebraret. Voto pertracto, statim illum ad ripam unda projecit ; et ipse se juvans manibus et pedibus, ripam siccam ex altera parte fluminis ascendit ; et alta voce peregrinis protinus inclamavit, ut transirent, quia S. Franoha, quæ se juvit, et illos similiter adjuvabit. Licet igi- F tur inviti, necessitate tamen compulsi, quia navi lium *e* habere non poterant nec pontem, Presbytero orante Sanctæque Franchæ devotius illos recommendante, flumen illud absque incommodo transierunt. Sacerdos vero domi reversus, cum ad monasterium S. Franchæ venisset, votum suum perficere volens ; oratorium intrare non potuit, quia per Abbatem de Columba sub pœnis excommunicationis et interdicti fuerat prohibitum, ne cuiquam, qui non esset de Ordine, illius aperiretur ostium. Publicato igitur beneficio sibi collato, recessit, dolens quod votum suum perficere nequivit.

invocata B. Franca liberatur, *e*

et alius tutum transitum præstat.

CAP. XXXIV *f*

47 Modo præmisso Domina Ermelina della Roca, monialis ibi per annos circa quinquaginta, dicit infrascripta contigisse tempore *f* sacristiæ suæ : in primis quod quidam Bergamensis, qui uxorem duxerat Placentinam, stabat in villa diœcesis Placentinæ, in qua fiunt castaneæ in quantitate. Hic cum arborem quamdam conscendisset, et eam *g* deramaret, subito eo caput elevante, globus *h* riziorum super illius oculos descendit ; qui tantos dolores et angustias

oculus graviter læsus, *g* *h*

A angustias contulit, ut mori se crederet ; nec respirare, doloribus et angustiis attritus, aliqualiter posset ; Nam illius oculi tam cito caligaverunt, et tantum sanguinem et aquam emiserunt, ut vix credi possit, quantum ipse dixit. Ad hæc cucurrit familia et præcipue dicta uxor sua : quæ volens remedia quæ posset adhibere, inter cetera dixit vehementer angustianti : Ego, inquit, audivi a quodam furnario Placentino, qui cum una scalia *i* blavarum oculum unum sibi perforasset, ita quod quasi exorbitasset, ac lamentaretur ; recordatus de his quæ audierat, invocavit devote S. Francam, et mirabiliter statim fuit liberatus, ac si nil mali fuisset ante perpessus. Rogo ergo, ait, ut vos similiter faciatis, sperantes, quod et vos similiter adjuvabit. At ille nil perpendit de his quæ sibi dicebantur, doloribus nimiis angustiatus. Uxor igitur eadem se devote projecit in terram, lacrymabiliter clamans et invocans S. Francam, ut viro suo succurreret ita graviter patienti. Ob cujus fidem statim sensit ille mirabiliter divinam virtutem, ita ut non surgeret prius illa ab oratione, quam ipse cœpisset clamare : OOO gratias Deo ; liberatus sum ego. Hoc Sanctæ Franchæ meritis deputans uxor, induxit virum, ut illius altare visitaret, B quod et fecit, portans et altari offerens candelam, ad staturæ suæ formam longam, et oculos duos de cera ; publicans Sanctæ Conventui quod contigerat sibi.

uni alterique viro

i

restituitur :

48 Polzagallo *k* calderario Placentiæ, facienti *l* cazam unam pro fundenda manibus aqua, contigit ut ardore perustus artificii sui, perderet visum ; ita quod per dies quindecim nihil videre potuerit, quocumque medico procurante, vel aliqua medicina succurrente. Unde recordatus tantæ novitatis eorum quæ dicebantur de S. Franca, ad ejus se fecit altare conduci ; ubi cum orasset diutius, visum recuperavit integraliter, ibidem aqua Sanctæ perfusus. Et videntibus monialibus cum Abbatissa hæc viva voce referens, cazam illam æris altari contulit ; et cum domi reversus fuisset, primum opus quod post hoc beneficium fecit, æris situla fuit : quam etiam situlam paucis diebus interpositis ad altare prædictum portavit et obtulit, ibique lassavit : et jussu Dominarum loci, caza situlaque longis temporibus perstiterunt.

CAP. XXXVI
kl
Ærario fabro excæcato,

visus redditur.

49 Guilielmus de Burro Placentinus protestatur aperte, quia tempore guerræ *m* Papiensium, cum præcepto Dominæ Isabellæ Comitum de Bardis Abbatissæ, et ordinamento monialium, quæ remanserant domi, debuisset atque voluisset capsam unam, C in qua reliquiæ S. Franchæ dicebantur esse et erant, portare ad locum civitatis, quo conventus de Tertio-passu se reduxerat ; suscepit illam in brachiis suis leviter, et portavit extra ecclesiam. Sed antequam posset exire curiam ipsius monasterii, tam grave pondus visum fuit illi, quod nullatenus potuit tolerare : et ideo coactus fuit illam capsam citius in ecclesiam reportare, illicque lassare. De quo miratur adhuc hodie, quia, cum esset tunc temporis annorum citra triginta, stansque cum illis Dominabus fortis ad furnum, multo majora consuevisset onera portare, vidit et audivit dictam Dominam Ermelinam della Rocca, tunc Sacristam, illam capsam inde leviter asportasse, reposuisse, et gubernasse, seque derisisse.

CAP. XXXVII
m
Capsa Reliquiarum efferri nequit :

50 Hæc eadem Domina protestatur ut supra, quod cum anno Domini millesimo trecentesimo quarto fieri deberet festum velationis monialium in ipso suo monasterio, Domina Richelda, uxor Cavazolis et consanguinea S. Franchæ, super equum ducta fuit infirma ad monasterium, occasione festi et plus ex devotione Sanctæ ; quia, ut ipsa retulit postea, die Veneris præcedente, cum se præpararet ad illud festum, dolor ac tumor gravissimus apprehendit femur ejus, ut per se pergere non posset nec se sustinere : quapropter affectuosius proposuit S. Francam visitare, et illi se recommendare. Prohibente familia, quæ volebat ut prius a medicis curaretur ; renuit ipsa, dicens a nullo se medico, nisi a Deo sanctaque Franca velle medicari. Familia ergo consentiente, venit, ut dictum est, super equum ; et facto festo, post altare Conventus collocata fuit jacens. Ubi tactis Reliquiis, et aqua Sanctæ perfusa, parvo post tempore surrexit, ac recessit sana, gratias agens Deo sanctæque Franchæ, cujus altare, pernoctando ibi, postea sæpius visitavit.

CAP. XXXVIII
ad ejus festum allatæ,

D
AUCTORE BERTRAMO EX MS.

aufertur dolor femoris.

51 Soror Axina della Porta, monialis S. Franchæ per annos circa triginta sex, ore proprio refert ; quia cum esset ætatis annorum circa septem, perrexit *n* Lusignanum, ubi possessiones patris erant, in æstate. Ubi consistens, aviditate puellari, cum Caracossa *o* massaria sua perrexit ad hauriendam aquam de puteo, qui erat in *p* costa illius Villæ. Hausta aqua, cum Caracossa vellet Axinam domi reducere, respondit illa non posse venire, quia sic se subito cæcatam sentiebat quod nihil videbat. Pro qua re mirata illa et turbata, respexit in oculis illius, et vidit eos turbatos ac plenos signis. Manum igitur illi dans, et ad domum adducens, volens eam liberari, sic cæcam permanentem consilio vicinarum duxit ad *q* Manchanum, ac præsentavit cuidam incantatrici, quæ quo plus potuit, cum pluribus herbis illam incantavit : sed nil sibi profuisse sensit. Quapropter pater ejus, Dominus Rofinus della Porta, dolens mandavit eam Placentiam, per multas personas annulis pretiosisque lapidibus consignari. Et cum nec sic proficeret, amita illius Domina Garizia Poexia, Monialis de Tertiopassu, mandavit ut ad se puella duceretur. Quam ductam quolibet die præsentabat altari S. Franchæ cæcam ; et in oculis ejus de aqua Sanctæ poni faciebat, sperans et deprecans ut illius meritis curaretur. Cumque per plurimos dies hos fecisset, antequam de monasterio discederet, curata fuit dicta *r* Axina, et ei visus est restitutus ; cum per mensem, et plus cæcata perstitisset : et propter hoc beneficium, amicorum suasu et consensu, devota nunc usque Deo fuit in illius monasterio, sub proposito perseverandi. Hæc ipsa, cum anno Domini millesimo trecentesimo vigesimo et sexto, de mense Madii, per Dominum Rolandum Masgium Abbatem de Columba, corpus S. Franchæ, ut moris est, de novo moveretur ; dolores et angustias sentiens immensas in maxilla sua et aure sinistra, visitavit devote reliquias illas ; et ille Abbas tetigit de ossibus Sanctæ maxillam illam et aurem, et statim illa convaluit, et dolor ejus totaliter abcessit.

CAP. XXXIX

n
Puellæ subito excæcatæ,
o
p

E

q
frustra quæsitum ab incantationibus remedium,

obtingit ad aram Beatæ,

r

CAP. XL
eadem liberatur a dolore auris et maxillæ.
F

ANNOTATA.

a Cavriola *diminutivum, Latine* caprea, *sumitur etiam in masculino, et significat tectorum tigna superne coeuntia,* V *hoc modo ; unde eadem vox transiit ad rem tesserariam : eodemque sensu eadem tigna et quidquid ejusmodi formam habet, a Belgis dicuntur* kepers. *Ast qui simili voce uteretur pro camino, a cujus nigerrima fuligine desumi solet comparatio, quoties aliquid valde nigrum volumus indicare, hactenus non reperi : nec Petrus-Maria aliud dicit, quam brachium eam miter ac monstrose nigrum apparuisse. Suspicamur tamen Lombardorum propria tunc dialecto, etiam ad caminum significandum, et quidem in feminino translatam esse vocem, ob nonnullam formæ, a latiori principio in angustam denique spatium coeuntis, similitudinem cum prædictis tignis : hæc vero tigna sic dicuntur.*

quia

AUCTORE BERTRAMO EX MS.

A *quia speciem quamdam præferunt subsilientium et frontes colludentium capreolorum.*

b Artetica gutta, *dicitur* Arthritis *seu morbus articularis.*

c *Petrus-Maria hoc nomen Italice reddit*, Ogni-bene, *id est*, Omne-bonum.

d *Anno* 1322 *celebratum est Pascha* 11 *Aprilis.*

e Navilium *ab Italis dicitur contracte, quasi* Naviculum ; *et tamen ab iisdem accipitur, non tantum generice, etiam pro navi majori, sed et pro integra navium classe, ut docent auctores Vocabularii della Crusca.*

f *Id est, eo tempore quo ipsa sacristiæ præfecturam gerebat.*

g Deramare arborem, *est castaneas, nuces, similesque fructus ex arbore decutere.*

h *Jam indicavimus* ricios *dici castaneæ calicem arbori adhærentem : adhærent autem conglobatim plures simul, cumque castaneæ maturuerunt, fissi ericii (sic enim vocantur a forma) ipsas effundunt : aliter quam fit in juglandibus cum putamine suo cadentibus.*

i Scalia *Italis, Francis* escaille, *proprie squamma piscis aut serpentis est ; translate vero significat assulas quascumque ex marmore, ligno aut lapide, tenues ac latas, ac nominatim scandulas sive tegulas domorum.* B *Quid* blavæ *sint nusquam invenio explicatum : suspicor tegulas, ex fissili cæruleo lapide (quem ardesias vocant Franci, ab eo unde præcipue eruuntur loco Lombardis dictas* Blavas *a colore : nam* Blaw, *ceruleum Teutonibus est, Francis* Bleu.

k Caldaria *sæpe occurrit in medii ævi scriptis, a calefaciendo sumptum nomen, pro aheno seu vase, fabricato ex ære, non fuso, sed ductili : et hinc opificio toti nomen nunc est, apud omnes fere nationes Europæ, in sua cujusque lingua.*

l Caza *videtur hic scribi pro* cassa, *et significare pelvim.*

m *Anno* 1313, *in vigilia S. Andreæ acerrime pugnatum est inter Papienses et Placentinos, uti narrat Petrus-Maria lib.* 21 *Historiæ : hic tamen agi de anno* 1326, *indicat ipse in Vita Italica : quamvis nihil hoc anno memorabile gestum in Historia indicet, ac ne belli quidem ullius meminerit.*

n Lusignanum, *inter Nuretam et Trebiam fluvios, fere* 12 *p. m. distans Placentia.*

o Massa *villa ; hinc* Massarius, Massaria ; *villicus, villica.*

p Costa, *idiotismo pluribus linguis vernaculis communi, idem valet quod* latus.

q Mamilianum *notatur in tabulis ad tria milliaria* C *ultra Lusignanum.*

r *Petrus-Maria* Agnesinam *semper scribit : utrumque autem est diminutivum ab* Agnes.

CAPUT V.

Aqua ex ossibus scaturiente pluribus cæcis visus, infirmis sanitas redditur.

CAP. XLI *Aqua medicinalis de ossibus fluit :*

Notandum est, quod non solum in illis diebus et temporibus, in quibus reliquiæ S. Franchæ fuerant in altari, prout superius est expressum, reconditæ ; sed etiam aliis vicibus, quotiescumque visum est Abbatibus de Columba præmissum altare aperire, illasque sanctas reliquias invisere ; semper, præterquam semel, de ossibus illius aqua exire reperta est ; et collecta, atque pro reliquiis conservata, licet aliquando plus et aliquando minus. Et quamvis aqua prima fuerit plus ad instar olei colorata, tamen postea subsequens apparuit magis clara, et de tempore in tempus clarior effecta. Hoc idem, prout dicitur, anno et mense suprascriptis contigit inveniri, et effici per venerabilem virum Dominum Rolandum Abbatem supradictum, ore proprio sic attestantem, contestantibus cum eo duobus Monachis de Columba, D et cernentibus monialibus domus.

quoties illa revelantur,

53 In hoc videtur Christum ad litteram perfecisse quod spiritualiter in Evangelio legitur promisisse : Joa 7, 38
Qui credit, ait, in me flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ ; ecce enim flumen Dei repletum est aquis, parasti Domine cibum illorum, fidelium scilicet ; Ps. 64, 1
ostendens per vitam istius et merita, quasi per aquam, velle te sordes peccatorum abluere, æstus tentationum refrigerando temperare, et nostra desideria quemadmodum sitim tollendo satiare ; et hoc, quoniam tia est præparatio eorum, prout ut Crucifixo proposse conformis occurreret cruciata est, aqua vivens usa, non tantum in potu, sed etiam in lacrymis absque mensura. Nam et lacrymarum similitudinem exhibet aqua descripta, quod, ut dicitur, eam gustantibus et videntibus clara est reperta et salsa, forsitan et amara.

eaque clara et salsa instar lacrymæ :

54 O altitudo divitiarum sapientiæ, et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus ! Quæ, ut ostendatur privilegium, in loco sancto B. Mariæ de Tertio-passu concessum, sic accedentibus fidelibus aquam sancte ministrari facit salubriter, ut tamen fontem proprium illi loco fervet, sic singulariter, ut alienus non bibat ex eo. E Nam cum per Dei gratiam ibidem scaturiat quam jugiter, nullus tamen reperitur, ut dicitur, qui de aqua illa portare potuerit extra locum ipsum. Quod, etsi plures conati sint visibiliter efferre, quorum nomina judicamus utilius occultare, non tamen cum alibi fuerunt, de scripta aqua postmodum apud se potuerunt aliquid invenire.

nec efferenda e loco :

CAP. XLII *a hac epota ejicitur os hærens in gutture.*

55 Soror Elena de Furno, monialis per annos circa triginta quinque, protestatur aperte, quod anno primo novitiatus sui, cum esset ætatis annorum novem, comedente ipsa cum Sociabus *a* mangiarinum et carnes salsas, circa horam diei sextam, inter prandendum intravit gulam suam os carnium : quo illic sic transversatum fuit, ut nec os illud, nec aliud quid glutire posset, nec etiam fari. Quasi igitur consistentem emortuam duxerunt consodales ad altare S. Franchæ. Cujus aqua cum ibidem foris perfunderetur per gulam, non convalescebat ; donec circa nonam cogitaverunt intus in os injicere, et injecerunt. Quam cum devote deglutisset illa, statim os carnium quod intraverat rejecit, et erat acutum, quasique per medium digitum longum. Quo rejecto, fuit illico S. Franchæ meritis liberata, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo primo. F

CAP. XLIII *Juvenis eadem aspersus visum recipit.*

56 Domina Caracossa de Vigustino, monialis jam antiqua, dixit, quod cum anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo nono, Sacrista consisteret, inter cetera plura quodam die supervenit juvenis unus, qui videbatur esse ætatis annorum citra triginta. Iste cæcus et nil videns intravit cellam, seque duci fecit ad altare S. Franchæ, rogans ut illius remedia sibi deberent exhiberi. Ego, inquit Sacrista dicta, juxta nostram consuetudinem tuli de aqua S. Franchæ, et posui in oculis ejus, ad ipsius perorantis altare. Quod cum effecissem, illico sine mora visum recepit ille, clamans et dicens : Gratias Deo, quia ostia video, et jam qui me ducat non indigeo. Quo facto requisitus fuit quisnam esset, et qualiter huc advenisset ; Et respondit : Quodam die cum in uno campo Mediolanensi tempore messium plorans et ejulans consisterem, ac flebilibus vocibus inclamarem ; transeuntes inde mercatores nobiles, requiviserunt me, quare sic turbarer, et cur non laborabam, cum tempus laborandi consisteret et acquirendi. Ego vero, ut eram dolens et mœstus, respondi : Hic est dolor meus, quem vos augetis, quia juvenis cum sim et indigeam, labore nequeo nec lucrari, cum sim cæcus, jam sunt anni duo, nec lumen

A men cœli video. Prædixerunt igitur, ac prædicaverunt facta S. Franchæ, suadentes ut Placentiam venirem et hanc Sanctam visitarem : et ideo veni conductus, nunc vero gaudens redire : valeo videns et sanus; gratiasque Deo et huic sanctæ Virgini refero, totis viribus devotus.

CAP. XLIV Mamilla tumefacta,

57 Soror Sibillina de Arcellis, per annos triginta et tres monialis, et nunc hujusmodi monasterii Suppriorissa, refert aperte, quod anno Domini millesimo trecentesimo de mense Septembris, mamilla sua dextera pessimis humoribus aggravata intumuit vehementer et obscurata fuit, ut extinctus carbo ignis; ita quod præ doloribus nimis angustiabatur per dies octo, nec tamen publicare volebat. Hæc ad altare S. Franchæ, prout dicit, accessit, et cum magnis lacrymis ac gemitibus implorabat, ut in hac infirmitate sua sibi succurreret, nec permitteret se ad tantam devenire miseriam, ad quantam paucis ante diebus pervenerat altera socia quædam; et ne se ponere cogeretur in manibus medicorum vel hominum aliquorum, quorum attractum penitus abhorrebat; suspirans cum omni desiderio carnem, corpus, et animam cœlesti sponso Christo a contactu quorumlibet hominum conservare. Hæc et similia plura dicendo posuit mamillam illam super altare S. Franchæ, offerens eam suis solis meritis curandam; et sic agendo paululum obdormivit ibidem. Exsoporata vero statim dolores leniri sensit, et paulatim tumorem ac nigredinem evacuari : ita quod in brevi liberata, gratias agit quotidie Deo sacræque virgini Franchæ, quorum est obsequiis mancipata.

supra aram curatur.

B

CAP. XLV Coram ea extincta lampas per se accenditur.

58 Domina Francisca de Rizolo, nunc Abbatissa monasterii de Tertio-passu, protestatur publice, quod inter miranda plura, quæ contigerunt temporibus, quibus extitit Domus ejusdem Sacrista, præcipue fuerunt infrascripta. In primis, cum anno Domini millesimo trecentesimo sexto, quadam die propter suam solicitudinem. Conventu præsente lampadem extinxisset, quæ coram altari S. Franchæ solet ardere, pariter ibidem consistens cum Sociabus pluribus; viderunt eamdem lampadem per seipsam reaccensam. Quod quidem factum non tantum tunc et semel, sed multoties accidisse clamatur per Conventum, ita quod etiam divulgatum sit apud seculares. Ex quibus cum plures viderint id ipsum, sæpe de oleo dictæ lampadis requisiverunt, devoteque quandoque perceperunt, quasi pro reliquiis perfruendo. Propter quod statutum est, ut numquam extinguatur, et sic ardet continue diebus noctibusque, mirantibus plurimis; quia in ea vix oleum consumatur.

C

CAP. XLVI Cæca post alias curatas illuminatur.

59 Præterea quadam die venerunt plures feminæ Placentinæ, diversas oculorum infirmitates patientes, locum et altare S. Franchæ visitantes, summaque cum reverentia et supplicatione sibi subveniri deprecantes, et inter istas una junior annorum quindecim, quæ cæca fuerat jam annis septem. Cum autem seniores aqua Sanctæ se perfunderent, statim se curari dicebant ab infirmitatibus, quas patiebantur : illa vero juvenis non sic cito convaluit, sed cum per tres dies vel quatuor S. Francham visitasset, et illius aqua perlota fuisset, convaluit et ipsa : ita quod quæ cæca primo venerat, tandem videns et illuminata, Deum glorificans, gaudens rediret et exultans. Hanc autem cæcitatem tam ista quam et aliæ plures incurrerunt propter multitudinem *b* vayrorarum, quæ tunc prævalebant; præterquam quod cum in oculis haberet ista prius multa signa, post orationem nulla signa penitus illorum apparuerunt in ea.

CAP. XLVII Manus contracta :

60 Alio quodam die supervenerunt plures mulieres, occasione præmissæ passionis, oculorum infirmitates patientes, quæ, cum aqua S. Franchæ perungebantur, mox liberari se clamabant, et gratias referebant. Erat autem cum istis alia quædam, annorum viginti quinque; quæ verecundior ceteris, non requisivit aquam, nec usa fuit : habebat enim hæc manus ambas contractas, ut digitorum omnium summitas palmis jungeretur, nec divelli poterant : adeo quod non per se, sed per alios in omnibus juvaretur. Discedentibus illis, mox ut portas monasterii transierunt, clamare cœpit illa, dicens, mirabiliter se in digitis ac manibus præ solito contorqueri; subjungensque dicebat, Credo quod hoc accidat mihi pro peccato meo, quia cum vos ungebamini, ego præsumpsi tangere pallas altaris, atque manus meas in eis involvere, sperans quod sic me melius deberet curare. Usquequo igitur domum propriam remeavit, præ doloribus et angustiis contorqueri non cessavit : ubi vero domus propriæ limitem intravit, manus mox et digitos, quos per septem habuit annos alligatos, extendit, ac pro suo libitu libere traxit et retraxit, seque liberatam ex toto persensit. Propter quod sequenti die gratias relatura, cum eisdem sociabus revisitavit S. Francam, et beneficium quod consecuta fuerat publice enarravit, dicens, propter verecundiam suam hesterna die manus abscondisse; reputans etiam, quod Sancta illa sic sibi posset per altaris attactum et pallarum succurrere, quemadmodum et per aquæ unguentum, qua se perungi clamitabat indignam. *c*

D

AUCTORE BERTRANO EX MS.

pallis altaris involutæ,

sanantur.

E

c

ANNOTATA.

a Mangiarinum, *diminutivum a* Mangiare, *comedere; quod substantive etiam accipitur, et significat quodvis edulium : quale autem hic singulariter indicetur, explicare non curavit Petrus-Maria, solas carnes salitas nominans.*

b Variolas *appellant alii (unde detortum nomen* Vayrorarum *hic) alii* morbillos, *infestum puerili ætati morbum, cum tota cutis per pustulas ebullit.*

c *Petrus-Maria, in antiquo MS. Laudensi, quod ipsius Bertrandi autographum fuisse suspicatur, insuper hæc tria miracula reperit postmodum ab alio adjuncta prioribus, quæ ex Italico Latine hic damus.* Floramonte, uxor Jacobi Summa-ripa, anno MCCCCLV, filium habens altero oculo cæcum, et de alterius jactura periclitantem, tanta cum fiducia gloriosam Francam invocavit, ut utriusque oculi sanitatem puero impetrarit. Anno deinde sequenti MCCCCLVI, die XXVIII Aprilis, Francischina, filia Joannis Comasini, facto voto visitandi sepulcri, similiter alterius oculi lumen, alterius periclitantis sanitatem accepit. Item sorores duæ, filiæ Vincentii Bonati, eamdem ambæ patientes oculorum infirmitatem; adeo ut ab hora vigesima secunda diei, usque proximi diei auroram viderent nihil; cum variis medicorum consiliis diu essent inutiliter usæ, revocarunt sibi in memoriam stupenda miracula S. Franchæ, votoque se obstrinxerunt visitandi sepulcrum, et annuo jejunio peragendi pervigilium ejus festi, si ipsa iis opitularetur. Vix triduum a votiva sepulcri visitatione effluxerat, quando simul ambæ sanitatis gratiam consecutas se affirmaverunt, quovis tempore claris deinceps utentes oculis, et Deum ejusque Sanctam glorificantes.

Variis cæcis visus restituitur.

F

CAPUT VI.

Reliqua S. Francæ miracula.

CAP. XLVIII Os gutturi desperate inhærens

Benigna de Quadrogis, in loco suprascripto per annos circa quadraginta monialis, protestatur hoc aperte dicens. Anno Domini millesimo trecentesimo octavo, in die S. Michaelis, D. Commanda matre mea cœnante cum familia Placentiæ, carnesque comedente, subito et improvise os unum de ala turturis gulam illius et guttur intravit, adeo præpediens, quod nec illud os nec aliud quid per dies quatuor

glutire

AUCTORE BERTRAMO EX MS.

A glutire potuit · loquebatur tamen, sed cum angustiis. Unde mori se credens, vocatis Sacerdotibus ac Religiosis, confessa fuit ceteraque Sacramenta cum instantia requisivit, atque testamentum, consentiente sibi filio quem habebat, instituit, et ad se D. Benignam ejus filiam convocari fecit. Quæ cum vocata decrevisset ad eam pergere tristis, Soror Cavazola Conversa, pro Socia deputata, dixit : Videtur mihi bonum aliquid de reliquiis S. Franchæ portare nobiscum. Acceptoque cendati *a* rubei modico, cum consensu Sacristæ, intinxit illud in aqua d. Sanctæ; et abierunt, secum occulte portantes illud. Et cum ad infirmam, quasi jam in extremis laborantem, pervenissent die Mercurii quadam in mane, considerantes diutius si qua remedia medicinalia juvarent eam, nec proficerent; sero propinquante, post cœnam d. Conversa, invocata S. Francha, cendatum illud gulæ gutturique patientis apposuit. Quod cum infirma manu propria devote superteneret, mox quasi sine mora os illud rejecit ipsa; quod erat durum, acutum, et quasi per medium digitum longum; rejectoque eo convaluit. Ita quod libere comedere poterat, bibereque, et glutire; licet adhuc per plures dies cogeretur ipsa sentire dolores. Retulit vero postea, nocte S. Michaelis præterita se somniasse, B quod cum in aqua videretur perire, suggestum illi fuit, quod liberari non poterat, nisi per B. Mariam meritis S. Franchæ. Quod effectum gavisa fuit se taliter percepisse; os illud ac cendatum pro Reliquiis honorifice conservans; usque ad diem mortis suæ, pro eo quod potest provocans ad gloriam S. Franchæ.

a applicito panno aqua Sanctæ tincto ejicitur.

CAP. XLIX veneno pastus visum amittit,

62 Conventus de Tertio-passu totus pro infrascriptis, quomodo plus possunt clarius, protestantur. Nam anno Domini millesimo trecentesimo quinto decimo, cum per malitiam cujusdam pessimæ mulieris, datum fuisset ad comedendum venenum quod *b* Resegale nominatur cuidam Joanni Placentino, qui Cerrutus-faber dicitur, atque illius familiæ; mortui fuerunt plures de domo illa, propter pestilentem cibum illum. Cerutus tamen, sicut Deo placuit, mortem evasit; sed in capite ejus oculi sic transversi fuerunt, ut esset horribile in illius faciem conspicere : et nec videre postea quid potuit, donec ad altare S. Franchæ venit; ubi cum illius oculi fuissent aqua Sanctæ perloti, videntibus multis qui aderant, mora postposita, fuerunt oculi statui debito restituti, visusque redditus ei in tantum quod poterat necessaria C videre, quolibetque per se pergere. Sed infirmitate præpediente, quam annis duobus incurrerat occasione cibationis præmissæ; sicut prius clare numquam potuit ad laborandum videre : hoc tamen remedio suscepto, figuram et formam S. Franchæ pingi fecit ad ipsum altare : sed et sui ipsius figuram ad pedes Sanctæ, portans ac offerens altari illi cereum unum, quod et *c* brandonum vocatur. Qui vivens adhuc hoc donum se percepisse gratulatur, et libenter narrat cunctis audire volentibus.

b

et recipit oculis aqua illa lotis.

c

CAP. L Contracta et paralytica,

63 Axima, Uxor Jacobini Zuchelini de Placentia, teste dicto Conventu dicit, quod anno Domini millesimo trecentesimo vicesimo secundo, consistente se cum pluribus personis in sua domo, satis ut sibi videbatur sana, die quadam subito et improvise comprehenderunt eam dolores immensi; quibus angustiata clamare cœpit, et *d* garrire tam fortiter, ut mirarentur præsentes. Qui intuentes in eam cur sic clamasset; et diligentius considerantes, repererunt illam contractam, et paralyticam effectam totam, capite, corpore, pedibus, ac manibus contremiscentibus; cumque quasi amens effecta fuisset, perdidit etiam et loquelam, ut quid diceret ipsa nesciret, nec ab aliis intelligi posset : et sic permansit per hebdomadas plures. Tandem recordata quadam die commendavit se S. Franchæ, sicque velociter fuit D relaxatum ad modicum illius linguæ vinculum. Quod ipsa sentiens, vocavit continuo D. Castellanam de Bellinis, amitam suam, dicens : Ego per virtutem Dei, S. Franchæ meritis, cui me recommendavi, sentio me modicum relevatam, et laxatam linguam meam; ideo rogo, ut me portari faciatis ad altare ipsius, sperans quod ibi penitus liberabor. Hoc audito d. sua amita super carrum illam adduci fecit, ac præsentari præmisso altari. Ubi dum fuisset præsentata, oransque fuisset aqua Sanctæ perfusa; statim absque mora penitus fuit ab omnibus quæ patiebatur malis liberata : quæ cum gratiarum actionibus reversa, postmodum sæpius visitavit, et adhuc vivens ac sana locum sæpe visitat ipsum devota.

d

ad aram deportata curatur.

64 Tempore quo D. Bertrandus, tituli S. Marcelli Presbyter Cardinalis et Legatus, Placentiæ consistebat, quædam femina Januensis, cæca per septem annos, cum sorore et ambarum nepte, propter devotionem Franchæ, de Janua Placentiam venit, locumque illius sanctum et altare visitavit. Cumque hoc faceret crebro ibidem etiam pernoctando, ungebantur quotidie Sanctæ aqua; et a dominabus loci reficiebantur persæpe decenter cum comitiva sua. Persistenti autem aliquandiu in fide cum perseverantia, redditus fuit illi tantus visus, quod E per se pergere sibique poterat necessaria præparare, quæ quidem facere nequibat ante. Et sic testantibus plurimis, qui viderunt, eique congrua ministraverunt, gaudens et gratias referens, Januam rediit videns.

CAP. LI Septennio cæca illuminatur.

65 Soror Jacoba de *e* Pecorera, suprascripti loci monialis per annos viginti, infrascripta voce propria mihi retulit conscribenti, In primis, inquit, anno Domini millesimo trecentesimo vicesimo, volente Deo, tam gravis infirmitas oculorum occurrit mihi, quod nec videre quid poteram, nec vix die noctuve quiescere, sic patiebar : et conspicientibus, ut dicebant, oculi mei videbantur tumidi, turbati, et inflati. Quam infirmitatem cum tolerassem per duos circa menses, multo magis gravissimam sustinui per duodecim dies. Dolens igitur nimium et conturbata, quadam die messis tempore post prandium, projeci me in oratione coram altari S. Fanchæ, ubi diutius commorata, visum fuit mihi de ipso altari quasi organum insonare dulcissime, melodias et dulces ultra quam credi possit sonos reddens. Super quo vehementer admirans, surgebam, altare contingebam, et amplexabar dicens, Ubi sum ego? Sum ego amens F effecta? Quid est quod audio? Ego certe scio quod organum non est in altari, sed nec in monasterio isto : unde igitur audio istud? nam nec sic bene sonans organum unquam audivi. Et hæc, inquit, me quæritante, visum est mihi, quod quasi sanguinis undæ profluerent ab oculis meis, ardentissimæ nimis, ita quod amarissime plangerem, tum præ dolore nimio, tum pro melodia tam insolita. Et ecce circa horam nonam aliæ moniales oratorium intraverunt, et me sicut amentem effectam invenerunt. Cumque me sublevassent, meum gremium apparuit sanguine plenum, et adhuc visibiliter effluere sanguinis undas ab oculis meis. Quod cum omnes mirarentur, et quærerent, unde sanguis tantus evenisset; dicebam ego, non sanguinem sed lacrymas esse. Affirmantibus autem et oculis videntibus sanguinem esse, dixi; Ergo dirupti sunt oculi mei : et credo vere quod eos perdiderim nunquamque videbo. Itaque cum per dies duodecim fluxus non cessaret sanguinis ab oculis meis, duodecimo tandem die cessavit; et oculi clari comparuerunt et plani, numquam ulterius turgentes vel inflati : clare quippe vidi et video, dans gloriam Deo, in hoc S. Franchæ Virginis sacro Monasterio, addens et hæc.

CAP. LII Alia cæcutiens e

audita cœlesti musica,

et multo per oculos sanguine fluente sanatur.

66

A CAP. LIII *Incendium exhibitis reliquiis restinguitur.*

66 Cum Sacrista consisterem domus hujus, quadam nocte malefactores posuerunt ignem in molendinum, illius monasterii domibus etiam satis propinquum: propter quod clamantibus illud inhabitantibus, excitatus fuit etiam totus conventus Dominarum, et surrexerunt trementes, et quid agerent ignorantes. Ego vero Sacrista, de beneficiis sanctæ nostræ Franchæ confisa, tuli Reliquias, quas foris extra illius altare conservabam; et cum devotione qua poteram contra ignem opponebam et ostendebam, rogans et supplicans una cum ceteris Dominabus, ut meritis B. Franchæ nobis, nullum aliud auxilium habentibus, Dominus Deus dignaretur succurrere. Quo facto, cum jam dicti molendini medietas esset combusta, miraculo visibili cessavit ignis; et malandrini recesserunt inde confusi.

CAP. LIV *Et prædones coguntur inanes recedere.*

67 Alia quoque nocte, cum latrones niterentur intrare Monasterium loci suprascripti, ut derobarent, resistentibus monialibus et personis domus illius, plus precibus, quam armis vel viribus aliis, juxta promissa B. Franchæ, numquam potuerunt aditum intrandi reperire. Et licet ostia scirent et invenirent, atque confringere viriliter satagerent; nullum effectum suæ malitiæ consequentes, turbati B et quasi desperati, turpia et enormia de Sanctis translatis et de adhuc viventibus in carne, dicebant; sæpiusque maledicentes et blasphemantes referebant dicentes, Ex quo intrare non possumus, cuncta quæ foris sunt incendamus. Apponentes igitur ignem in exterioribus domibus, præstolabant, ut qui intus erant aperirent et exirent, sicque intrare possent et derobare. Sed ad solitum orationum refugium graviter gemendo intrinsecis Dominabus, Sacrista præmissas Reliquias opposuit malefactoribus et igni: statimque malandrinimet commutati ignem extinxerunt, et recesserunt.

CAP. LV *Cæcus senex visum recipit, f*

68 Columba de Columbis Mangniani, Conversa Domus, testatur quod anno Domini millesimo trecentesimo vicesimo et primo, Sacrista consistente D. Joanna de Roncarola, quidam homo senex, non videns, cum uxore quæ regebat illum, venit a *f* Castro-Unardo de Panicis ad altare S. Franchæ, sero circa horam Ave-Maria; ibique lotis oculis aqua dictæ Sanctæ, cum stetisset immobilis et orans vigilanter illa nocte; mane facto vidit clare. Pro quo monialibus omnibus hoc factum cognoscentibus gratias referens, Deum laudans et magnificans, recessit gaudens.

CAP. LVI *item mulier g*

69 Benigna Bregognona monialis testatur, quod cum esset ipsa Sacrista domus, anno Domini millesimo trecentesimo vicesimo tertio in quadragesima, C quædam femina de Castro *g* S. Joannis, nomine Viridis, venit ad altare S. Franchæ non videns, petens illius suffragia, ut videret. Cujus oculi cum fuissent aqua Sanctæ peruncti, antequam ab altari discederet, vidit, gratias agens: et ibidem sequenti nocte pernoctans, retulit dicens, Dies octo sunt, quod doloribus capitis nimiis et angustiis aggravata perdidi visum; propter quod dolens, hortatu vicinarum, proposui visitare altare istud: cumque a Petro marito meo licentiam quæsivissem, non obtinui, sed prohibuit mihi. Unde dolenti et quasi nocte dormienti, apparuit S. Maria, porrigens mihi manum, et dicens; Vade, quo proposuisti. Conquerente mihi de viro meo, et quia qui me duceret non habebam; respondit illa, Vade, ne timeas, quia non te deseram in aliquo. Referenti mihi hæc eadem, credere noluit vir meus, nec concedere. Sed illo quoquam abeunte, per memetipsam iter *h* a Castro prædicto arripui: nulloque ducente usque ad altare istud nil videns veni; et nunc hic stans aperte video, Deumque glorificans redeo.

per Deiparam ad altare deducta: h

CAP. LVII

70 Eodem anno, tempore messis, venit ad altare dictum quædam femina Januensis, ducens secum *i* abiaticum unum, octo annorum a nativitate cæcum, et nihil omnino videntem; hujus oculi cum fuissent aqua S. Franchæ peruncti, recesserunt a monasterio quasi per milliare. Sed antequam intrarent civitatem Placentiæ, clamare cœpit puer, et dicere. O Avia mea, est ædificium, quod ante me video, domus? Et admirans illa respondit; Quomodo istud, o fili, quomodo vides tu? Et ille digito demonstravit molendinum de *k* Braida, quod est satis vicinum loci suprascripti monasterio. Avia igitur congaudente, puer cum illa similiter gaudens ac videns, civitatem ingressus est: ob cujus gratiam referendam sequenti die puero præcedente videnteque, mulier reversa est ad altare gratias agens, et hæc eadem referens atque renuntians; devotissime flens et jubilans.

D AUCTORE BERTRAMO EX MS. *i et puer a nativitate cæcus. k*

CAP. LVIII *Angina periculosa dissipatur. l*

71 Cerdina Guazarona, monialis est loci suprascripti per annos triginta sex et plus, quæ viva voce retulit hæc. Anno, inquit, Domini millesimo tercentesimo vigesimo sexto, diebus Christi nativitati proximis, apprehendit me infirmitas gulæ, quæ squenanzia dicitur: quam licet aliis vicibus habuissem, modo habui valde duriorem, ita ut nimis angustiata, non putarem posse in crastinum durare E quin suffocarer. Unde perterrita valde, post Completorium plorans perrexi ad altare S. Franchæ, supplicans abundantissime, ut in casu tam necessario mihi subveniret, ne sine pœnitentia decederem. Quod cum longo tempore fecissem, tandem fessa perrexi ad lectum. Et ecce, circa mediam noctem in gula mea sensi quasi *l* grandiolum unum decurrere, et ad partem gulæ declinare: atque tam nocte, quam mane gargarizans, grossum phlegma rejeci, ac me sanatam esse per Dei gratiam sensi; ita quod deinceps in meo corpore tale quid non inveni. Deo gratias. Amen.

CAP. XXXV

72 Multa et alia miracula S. Franchæ sunt, a singulis præmissarum Dominarum visa pariter et enarrata, de quibus, ne præ nimietate fastidiant, præsentia sunt notabiliter exceptata: quæ quia per multas personas testificata sunt et publicata, ideo sunt et hic præter cetera scripta.

ANNOTATA.

a Cendatum *vulgo* Zendado, *usurpatur a Bocacio et aliis pro* Sindone *sive pretioso et subtili panno lineo.*

b Arsenicum *vulgo* Realgarum *et* Risagallum *dici, inquit Kilianus in suo Etymologico Teutonico; præsentissimum venenum, Belgis* Regal, *sive* Rattenkruyd, *id est*, herba soricaria, *quod soricibus interficiendis soleat adhiberi.*

F

c Brandonum, *a Teutonico* Branden *ardere, Francis* Brandon, *fax, aliis Italis in tali significatione minus nota vox.*

d *Idiotismo Italis proprio*, Garrire *significat, vociferari, altercari, objurgare.*

e *Petro-Mariæ* Pecoraria, *quod magis Latinum, et eodem redit.*

f Castrum Unardi, *vulgo* Castel Inardo, *Placentia distans p. m.* 14 *circiter ad Meridiem, trans fluvium Nuram.*

g Castrum S. Joannis, *inter Placentiam et Papiam via Æmilia, propinquius Placentiæ, trans Tidonem fluvium.*

h *Appendit Petrus-Maria, quod non solum rivulos varios et pedibus permeabiles, sed etiam fluvios Tidonem et Trebiam, navigio transeundos, formidare debuerit.*

i Abiaticus *dicitur hic nepos, respectu avi aut aviæ.*

k *Suggerit Petrus-Maria ipsum esse supra viam publicam, quæ a monasterio in urbem ducit, et ab illo distare solum mille passus.*

1 *Idem Petrus-Maria*, nescio quid rotundi, *vertit: existimo* grandiolum *pro* glandula *dici*.

AUCTORE BERTRAMO EX MS.

SERMO a

Super monasteriis Cisterciensis Ordinis, qui de loco et monasterio S. Franchæ prodierunt.

Ex. 15, 20 — *Uti post Mariam veterem mulieres,*

In Exodi libro scriptum est, Sumpsit Maria Prophetissa tympanum in manu sua, egressæque sunt post eam mulieres cum tympanis et choris. Quoniam autem illis omnia contingebant in figuris, quæ nobis apparente Christi veritate cœlestibus sunt denudata mysteriis; licet hæc historialiter vera fuerint de Maria, sorore Moysi et Aaron; tamen allegorico sensu congruunt sanctissimæ Matri Christi, de qua prophetice dicitur per Psalmistam, Adducentur Regi virgines post eam. Ex quibus cum una de numero prudentum extiterit S. Franca, etiam illi tropologice, non immerito coaptari possunt prædicta. Franca enim, etsi non nomine, re tamen Maria fuit; videlicet amara, illuminatrix, et illuminata (Quæ quidem apertius cognosci possunt ex ipsius vita principaliter suprascripta) nam et hæc sumpsit tympanum in manu, corpus cum operibus bonis mortificando, egressæque sunt, extra civitatem simul et extra vitam secularem, post eam innumerabiles mulieres, atque subsequuntur; vitam ipsius imitantes pariter et exempla, cum tympanis pœnitentiæ et afflictionis; sed et cum choris, canentibus videlicet Religiosis. Et ne quis dubitet, consideret quisque, quod ista Beata fuit in diœcesi Placentina, et, ut creditur, in tota Lombardia, prima Cistenciensis ordinis Abbatissa, pro suo primatu merito veneranda, quam subsecutæ sunt mulieres, Monasteriorum, scilicet Castri-arcuati, Nazareth, Cœlestiæ Venetiarum, Pipiæ de Cremona, et Galileæ, Dei largæ cultrices.

Ps. 44, 15 — *post Deiparam Virgines,*

sic multæ post Francam egressæ,

fundarunt monasteria Castri-arcuati,

74 Nempe vivente *b*.... Baiamonte Vicecomite, Abbate Monasterii de Columba, parentes illius construxerunt monasterium unum Dominarum in Castro-arcuato, *c* supponentes illud eisdem Abbati et monasterio, quorum ministerio de conventu S. Franchæ datæ fuerunt tres moniales Rectrices et Magistræ illi monasterio, cujus Abbatissa prima fuit, Domina Euritia *d* de Tuna.

Nazareth, juxta Placentiam,

75 Post hæc *e* per certos Nobiles Placentiæ, prope fossas illius civitatis fundato monasterio S. Mariæ de Nazareth, ac supposito curæ conventus et Abbatis monasterii de Ponte-Trebiæ Cisterciensis ordinis, voluntate Dominorum de Columba; de conventu S. Franchæ datæ sunt plures moniales illis de Nazareth, doctrices et rectrices.

Cœlestia Venetiis,

76 Parvo post tempore *f* succedente, duo Venetiani inspiratione divina commoti, venerunt Placentiam, et inde ad Columbam; referentes illis de Columba, quod construere proposuerant Venetiis monasterium Dominarum, et illud eis supponebant. Petentibusque præ ceteris, ut de conventu S. Franchæ, de quibus audierant multa bona, sibi darentur primæ Dominæ, quæ domum illam novam construerent, docerent recipiendas et informarent; annuentes illi de Columba, venerunt cum eis ad locum sanctum, in quo tunc erat Abbatissa Domina Carentia Vicecomes; et pari consensu duodecim elegerunt moniales illius monasterii, quarum sex decreverunt debere Venetiis remanere, sexque alias monasterio constructo et conventu ordinato domum debere redire. Sicque cum illis nobilibus, comitantibus eis duobus monachis de Columba, duobusque Fratribus Prædicatoribus, quorum unus carnalis frater erat D. Carentiæ Abbatissæ, Moniales electæ duodecim perrexerunt, et Venetiis velocissime monasterium nobilissimum S. Mariæ de *g* Cœlestia construxerunt, atque conventum Dominarum per maximum ibidem constituerunt, et postea sex de dictis monialibus domum propriam redierunt, sex vero reliquæ remanentes illic vitam suam ibidem laudabiliter finierunt.

Cremonæ,

77 De Conventu autem Nazareth processerunt quinque moniales de Cremona, quæ construxerunt Cremonæ Monasterium S. Mariæ *h* de Pipia, quod quamvis fuerit primo suppositum illis de Ponte etiam per privilegia D. Papæ, tamen nunc regitur per illos de Columba, nescio qua causa.

et iterum juxta Placentiam Galilææ,

78 Processu temporis cum D. Joannes de Lourago Placentinus cum aliis nobilibus decrevisset constituere monasterium unum Dominarum vicinum S. Benedicti monasterio, *i* Dominorum de Ponte consensu et consilio, primas doctrices ac rectrices assumpserunt de præmisso Castri-arcuati monasterio. Quæ venientes construxerunt monasterium S. Mariæ de Galilea, suppositum illis de Ponte: cujus Abbatissæ primæ nomen fuit D. Agnexia Bonarda.

79 Omnia igitur hæc monasteria de fonte S. Franchæ, illo videlicet loco sancto de Tertio-passu, aut principaliter aut secundario, velut rivuli purissimi, processerunt; de quarum numero solus dicere prævalet Deus: Dinumerabo eas, quia mortalibus super arenam multiplicatæ multiplicabuntur. Superaddat ergo securior ipsa Beata, dicatque læta: Domine, quinque talenta, donum scilicet quinque sensuum, tradidisti: ecce alia quinque superlucrata sum monasteria, in quibus cum tympanis et choris cantatur quotidie canticum Domino, gloriose enim honorificatus est, equum et ascensorem projecit in mare.

ANNOTATA.

a *Titulum, ut in MS. reperitur, sic relinquimus.*

b *Hic relictum erat spatium vacuum, quasi nomine priori scribendo.*

c Castrum-arcuatum, *oppidum honestum inter Parmam et Placentiam, a media via Æmilia per 4 aut 5 p. m. deflectendo in Austrum. Erectum est autem* monasterium sub titulo S. Mariæ de Monte-Oliveto, prope capellam S. Domnini ad ripam fluminis Ardæ, *inquit Petrus Maria; et suggerit ab eorumdem Vicecomitum majoribus Placentiæ fundatum olim esse templum insigne sub titulo S. Fidei Virg. et Mart. haud procul ab æde S. Silvestri: annum vero fundationis ex authentico instrumento notat* 1223.

d *An eadem quæ supra* Garitia? *an vero soror aut cognata ejusdem? Petrus-Maria addit, ipsam quæ designata est Abbatissa, assumpsisse nomen Francæ, ex devotione erga sanctam matrem suam: et cum hoc nomine subscripsisse cuidam actui Notariali anno* 1226.

e *Anno, ut idem docet,* 1228, *ex parte urbis meridionali.*

f *Sansovinus in Chronico Veneto hanc fundationem refert ad annum* 1238.

g *Reliquarum primam dictam fuisse nomine Cœlestiam asserit Petrus-Maria: sed hodie ait vocari a vulgo* S. Mariam Cœlestem, *prope eum locum ubi deinde extructum est Armamentarium.*

h *Idem appellat* S. Joannis de Pipia, *et addit progressu temporis translatum esse monasterium intra civitatem, in locum qui Cistellus dicitur.*

i *Ad Occidentem, inquit idem, extra portam, quæ a Strata-levata nomen habet.*

APPENDIX I.

A

APPENDIX I.

Ex Vita Italica per Petrum-Mariam Campi.

De postrema translatione, cultu, sacellis et miraculis posterioribus.

Cistercienses virgines,

Habebant monachæ, non solum ex monasterio de Tertio-passu, sed ex Nazarethano quoque et Galilæano, domos quasdam, refugiorum instar, intra Placentinam urbem, quo sese recipiebant, nunc seorsim aliquæ, nunc simul omnes, maxime bellorum tempore aut hostilium incursionum. In hunc modum cum aliquando Nazarethanæ, a sua quiete et clausura exturbatæ, longiorem in urbe moram trahere cogerentur, providit eis superna clementia de ecclesiola et habitatione ad S. Mariam duodecim Apostolorum; quæ postea mutato nomine dici cœpit monasterium S. Raimundi. Anno deinde MCCCLXII, *refugia urbana acquirunt pro tempore belli :* Petrus Episcopus Placentinus, videns Virgines Galilæanas simili egere perfugio, nec tamen præ paupertate sua habere unde idoneum locum compararent; donavit eis hospitale S. Matthæi (Maffei vulgo dicti) quod in eodem vico ad Occidentem erat ex adverso B principalis portæ, ducentis in basilicam sancto isti Apostolo et Evangelistæ sacram. Denique sanctimoniales Plettolenses, quæ etiam ipsæ habebant Placentiæ, in vicinia S. Domnini pone molendinum S. Syri, diversorium suum; illuc identidem se recipiebant, prout signanter fecerunt anno MCCCXXVI, tempore præmemorati belli Papiensis; eo solicitius, quod recordarentur quam indigna perpessæ essent sorores suæ Olivetani monasterii prope Castrum-arcuatum, ante annos octo, sub armis Galeatii Vicecomitis.

81 Ibi illæ parvulum habebant oratorium sive sacellum cum altari ad divina Officia; ad actus vero Capitulares congregabantur; modo in locutorio modo in ambulacro propinquo, quemadmodum patet ex variis instrumentis ibidem confectis, maxime post annum MCCCCXLVI, excidiumque a Francisco Sforza impie patratum. Porro cum publicæ istæ calamitates bellicique tumultus identidem recrudescerent, et tandem anno MDXXVIII Dux Borbonius urbem obsidione cinxisset; solo æquatæ sunt nonnullæ extra civitatem ecclesiæ ac monasteria; et quæ ad Tertium passum numquam quietas se futuras præsagebant, locum penitus dimittentes, se ipsas cum caro S. Francæ corpore receperunt intra urbanum suum refugium, ipsa die S. Fidei, sexta scilicet Octobris. C Similiter etiam Monachæ Galilæanæ ad S. Matthæi receperunt sese, ac deinde ex mandato Vice-legati aut Gubernatoris Placentini. aggregarunt se ad eas, quæ locum S. Raimundi postea dictum obtinebant, ac rursum secedentes, haud procul inde junxerunt se Virginibus ex Castro-arcuato reductis et a S. Elisabetha nuncupatis : et unicum e duobus formavere conventum, construentes templum S. Bernardi; sed tam exiguum, ut posteris necessarium fuerit ædificare aliud, quod nunc videmus eidem sancto Abbati sacrum.

et in iis quandoque commorantur diutius ;

ac tandem an. 1528 omnino loca priora dimittunt,

82 Sic igitur reductæ in urbem Plectulenses Sorores prope S. Syrum, coemptis nonnullis ædibus locisque exordiendo monasterio idoneis, paulatim dilataverunt sese, usque adeo, ut sub Abbatissa D. Franca-Lucia de Tudescis facultatibus auctæ cœperint fabricare ecclesiam, quæ etiam nunc visu digna superest, ad honorem Dominæ nostræ sanctissimæ et S. Francæ, XIII Februarii MDXLIX, cum pridie Crucem ibidem plantavisset D. Leonardus Lana, Episcopus Biduanensis et tunc Suffraganeus Reverendissimi Catalani Trivultii, Placentini Antistitis. Itaque solenni ritu positus tunc est fundamentalis lapis, super quem assurgeret murus, anticam templi D partem a sanctimonialium choro divisurus : et completo ædificio, a prædicto Chorepiscopo consecratum templum est, die V Maji anni MDLV. Postea curæ fuit piis Virginibus ut ossa sanctæ Matris collocarentur sub altari majori, ubi etiam nunc jacent : idque factum est pridie natalis ipsius sanctæ Virginis anno MDLVII. Caput tamen, quod jam antea seorsim servatum fuerat in Plettolensi monasterio, nunc quoque ad augendam Placentini populi devotionem seorsim mansit in monstrantia argentea : soletque bis in anno, festis scilicet depositionis et translationis, palam exhiberi, cum integra serie dentium superiorum. Servatur etiam seorsim Sanctæ annulus et dens unus : atque ambo serviunt infirmis aliisque devotis, eorum attactu consignari petentibus.

ita fundata est nova S. Francæ ecclesia 1549.

EX ITAL.

et sub altare repositum corpus an. 1557 :

83 Non tamen propterea existimet aliquis, priorem illum in Plectulis locum, tot miraculis Sanctæ illustratum, sic mansisse desolatum, ut nulla remanserint veteris religionis monumenta, quæ piorum animos sæpe ad se revocant. Dicuntur adhuc S. Francæ nomine, non tantum prædia et rusticanæ domus, ad jus Sororum pertinentia, sed etiam vicini circum aliorum fundi. Superest præterea veteris dormitorii pars bene magna, discurrentibus per medium co- E lumnis sic compositi, ut secundum lectos ex una parte seriatim locatos ductæ cortinæ, ex altera parte relinquerent paris spatii curritorium. Supra portam quoque monasterii, qua per levatilem pontem ingressus olim erat, conspicitur antiquissima S. Francæ statua, sub sua cuculla alba Cistercienses filias genuflexas colligentis. Denique testantur agricolæ, quod supra eum locum, ubi altare fuit, sub quo sacrum istud corpus tot annis quievit, nulla ratione consistat aqua pluvialis, quantumcumque copiosi imbres de cœlo cadant.

ejusdem memoriæ in Plectulis reliqua ;

84 Quod autem ad venerationem et cultum S. Francæ attinet, fuit ille ab anno MCCCXXVI usque ad MDXXVII floridus semper atque continuus. Etenim non cessantibus gratiis; quibus ipsa suos imprimis Placentinos cumulabat, Plectulis altare et templum, votis et anathematis plenum semper, conspiciebatur; et in districtu Placentino locis pluribus erecta eidem sunt sacella, oratoria et altaria. Imprimis, inter Bacedascum et S. Laurentii vicum, sub Castro arcuato ædificata est capella, ante quam rivus decurrit, et fons manat ex latere, uterque una cum ipsa sua valle nomen a S. Franca habens, in monumentum antiquæ pietatis fundatorum, qui ex familia Vicecomitum, sanctæ devotissima et multos eo tractu F fundos possidente, fuisse creduntur. Constat autem ex inscriptione quadam ibidem superstite, Francum Patelotti, similitudine nominis et religionis affectu motum, anno MCCCCLXXII restaurandum locum curavisse. Erecta quoque Viavini est capella similis sub titulo S. Francæ, cujus capellanus anno MDXII legitur fuisse Leonardus de Molinariis Presbyter.

et continuus ab an. 1326 ad 1527 cultus :

erecta in Placentino sacella duo :

85 Atque hæc intra Placentinam diœcesim, veniamus ad foris posita loca Primum in his occurrit templum S. Francæ erectum Ticini : quod non dubitamus quin ex ejusdem Sanctæ alumnis Cisterciensis regulæ doctrices acceperit; licet earum posteritas se reduxerit ad monasterium S. Christophori, ejusdem instituti, et locum Capucinis Matribus cesserit. De imagine ejusdem, in templo S. Quintini Parmæ posita, prius quam Vita scriberetur, dictum est ante eamdem. Bobienses in sua Cathedrali excitarunt speciale sacellum S. Francæ, ad quod anno MCCCCXV die XXVII Octobris Capellaniam dotavit Bartholomæus Buella, vir nobilis, ex consensu D. Lancilotti Fontana, Episcopi et Comitis dictæ civitatis; cum obligatione residentiæ perpetuæ, Missarumque plures

aliæ Papiæ,

et Bobii.

A pluries in hebdomade dicendarum, quarum una sit de Deipara et S. Franca, et lampadis fovendæ ante altare. *EX ITAL.*

86 In aliis quoque civitatibus et regionibus credibile est altaria aut imagines locatas, quandoquidem non solum in diœcesi Placentina, sed universaliter per Ordinem Cisterciensem receptum fuerit officium S. Francæ, non quidem ad diem xxv, S. Marci officio impeditum, sed ad xxvi, cum propriis orationibus, antiphonis et lectionibus; quemadmodum probatur ex Breviariis recusis Venetiæ anno M CCCXCIV per Franciscum Gherardengum, anno MD per Franciscum Torresanum de Asola, et anno MDIX per Lucam Antonium Juntam; in quibus Antiphonæ ad Magnificat et Benedictus eædem assignantur, quæ in Breviario veteri Placentino: sed additur Invitatorium etiam proprium, cum Antiphonis octodecim et majori numero Lectionum et Responsoriorum, Missaque particularis. *Officium proprium Placentiæ et in Ordine Cisterc.* Porro anno MDXI Maurus Corbetta; Cisterciensis monachus, rogatus a Fratribus atque Sororibus Ordinis, nominatim ab Abbatissis S. Francæ Papiensis et S. Elisabethæ Placentinæ, Latine descriptam a Bertrando Vitam, vulgari lingua reddidit aptiorem omnibus, B et Mediolanensi prælo Leonardi Pachelli subjecit imprimendam. *Vita vulgariter reddita:*

87 Continuatum exinde Sanctæ nostræ cultum egregie confirmat et probat Bulla Indulgentiarum, a decem Illustrissimis S. R. E. Cardinalibus signata die vi Julii anno MDLXI, quibus cum expositum fuisset novum S. Franchæ templum Placentiæ ædificatum a fundamentis esse, singuli eorum cupientes istud frequentari et sanctæ Virginis venerationem augeri, omnibus adjutrices manus exhibituris relaxarunt dies centum de injunctis pœnitentiis, siquidem illuc accesserint contriti, Feria IV majoris hebdomadæ, et in ipsius Sanctæ festivitatibus, id est Natalis xxv Aprilis et Translationis xxviii Augusti: nec non in solennitate Sanctorum omnium et die S. Catharinæ Virginis ac Martyris. *Indulgentia pro Natali et Translatione:* Harum Indulgentiarum usu paulatim cessante, et tepescente Placentinorum religione, per reformationem Breviarii sub Pio V introductam, cessavit penitus in ecclesia Placentina S. Francæ officium, æque ac aliorum plurium propriorum hujus diœcesis Sanctorum officia propria, ne communi quidem substituto. Itaque loci sæpedicti Monachæ, a Gregorio Papa XV aliisque successoribus Pontificibus, curaverunt novas Indulgentias impetrandas: et recudendam anno MDCXVII Legendam vulgarem, stylo aliquantum nitidiori. Denique vigilantissimus ac pientissimus Pastor noster Claudius C Rangonius, anno MDCX impetravit denuo Officium proprium, sub ritu duplicis in ecclesia Placentina celebrandum: quod ritui ac usui suo paulo post aptantes Benedictinæ monachæ S. Syri, quarum olim fuerat Abbatissa; præivere aliis ecclesiis Placentinis, tam regularium quam secularium, ut renovatum S. Francæ cultum pariter omnes susciperent. *Officium novum an. 1610.*

88 Ut vero ad templa altariaque, unde digressa est, oratio revertatur, præteriri non debet sub silentio egregia pietas eorum qui Polesinum habitant, oppidum Pado adsitum sub dominatu Marchionum Palavicinorum et districtu Burgi S. Domnini: qui non uno jam seculo sub patrocinio S. Francæ vixerunt (erigentes eidem ecclesiam, quæ flumine exundante destructa, nunc cernitur nova et singulari concursu frequentata) suorumque fundorum partem sub ejusdem nomine appellandam instituerunt. *altaria variis locis varia:* Papiæ quoque ad S. Christophori commorantes virgines sacræ, quæ ad se receperant inquilinas monasterii S. Francæ, ejusdem quoque recepere cultum. Ast Placentinæ monachæ, non contentæ altari eo quo sacrum Beatæ corpus continetur, aliud eidem D simul et S. Luciæ in peculiari sacello curaverunt dedicandum. Civium quoque multi, tam intra quam extra urbem, suam hoc in genere monstrarunt frequenter pietatem: per quam et in ecclesia Eremitarum Augustinianorum S. Laurentii conspicitur altare S. Francæ ingrediendibus ad sinistrum latus; et supra muros ejus templi, quod S. Nicolao extruxere Catanei, statua Sanctæ eminet: et in Gropallo, prope Montemlana, a familia Cavanensi hisce nuperis diebus erecta est nova capella, sub nomine ejusdem S. Francæ.

89 Annecti hoc loco possunt miraculosæ gratiæ complures, quibus etiam hoc nostro seculo sui patrocinii efficaciam indigenis alienisque commendavit S. Franca. *miracula recentiora multa:* Anno MDCXI Serenissima Princeps D. Maura Lucenia Farnesia, Parmæ in cœnobio S. Alexandri Monacha, ad Abbatissam S. Francæ hoc tenore scripsit xxiv Junii: Cum diebus præteritis singularem aliquam gratiam obtinuerim meritis Protectricis vestræ S. Francæ obligationi meæ facere volens satis, mitto Aurelium monasterii nostri famulum, qui Te roget pro me, ut per Sanctimoniales tuas Missam cantari facias eucharisticam de Sancta, E ad eumque finem tradat inclusos hisce Zecchinos. Similia Placentiæ fatentur et testantur multi contestantibus sibi medicis et monasterii Sororibus. Puta de D. Clara Beatrice Vice-Domini, ipsius conventus monacha, quæ anno MDCVIII intolerabili anxiata fuit dolore per totam superiorem corporis partem, et duro quodam circa genu ac subtus pedem tumore; quibus malis nulla potuerat ars succurrere: iterumque haud diu post, desperatum in pectore malum circa guttur patiens, per duos annos incanceratum; utraque vice acceptam sanitatem retulit meritis S. Francæ. Item de D. Angela Livia Anguisola, similiter ejusdem loci monacha, quæ mense Februario anni MDCXVII, crudelissimis herniæ doloribus pene ad extremam vitæ desperationem adducta, celerem obtinuit sospitatem, per ipsius S. Francæ merita. *de quibus formatus Processus.* Ac denique de multis aliis, qui, a quo malo, quibus votis factis, et quo modo fuerint liberati, nolo distinctius explicare, donec Vicarius Episcopalis, qui de omnibus legitimam quæstionem instituit, sententiam tulerit de iisdem.

90 Specimen tamen recentiorum favorum, idque publicis actis in curia consignatum, lubet hic attexere. *Anno 1617 monialis juvencula,* Anno MDCXVII die I Augusti, D. Angelam Lucretiam Scottam, filiam Marchionis Horatii, subtilis catarrhus a capite ad fauces sic oppressit, ut amissa F loquendi facultate, nullum sumere cibum nisi glutiendo posset, non absque frequenti suffocationis periculo. Accedebat lateris dolor acutissimus, qui nullam miseræ relinquebat requiem, sed cogebat erectam sedere, atque per violentissimam tussim expellere phlegmata sanguinolenta ac purulenta: unde ad continuatas vigilias jungebatur febris, modo intensior modo remissior, sed molesta semper. Denique supervenit eidem profluvium urinæ tam copiosum per dies quinque aut sex, ut intra viginti quatuor horas observata fuerit a medicis viginti quinque libras urinæ, non minus quam aqua putealis claræ, excrevisse. Huic necessitati dum satisfacit aliquando, tam intolerabilis ab inferiori ventre dolor ascendit ad cor, ut ipsi ab immodica jactatione continendæ plures simul Sorores non sufficerent: mediaque nocte advocatus medicus, cum videret ita bacchanti nulla adhiberi utiliter remedia posse, auctor fieret S. Francæ in auxilium rebus desperatis advocandæ. *miris symptomatis ad mortem adducta,* Cruciatuum acerbitas oblivisci pene omnium misellam fecerat: quare iteratis frequentius Sororum suggestionibus opus fuit, ut se meminisset ex numero filiarum S. Francæ esse. Cujus ut potuit recordari, jussit

A jussit sibi ossiculum adferri, quod unum de corpore Sanctæ habebat : eoque supra pectus posito, repente quiescere cœpit, abstersis doloribus, sed debilitate extrema succedente, quæ fecit proximam morti videri.

invocata S. Franca relevatur :

91 Sequenti mane sic debilem invenientes medici, ut nec idonea quidem videretur cui humana applicarentur remedia ; vix aliquid ausi sunt, et hoc ipsum vanum fuit. Inde post biduum, ingravescente semper malo, ipsa quæ vix non violenter induci eatenus potuerat ut medicinas præparatas sumeret, ultro eas requirere cœpit. Sed jam lingua intumuerat, atque instar plumbi ponderosa gravabat infirmam ; et inflammatæ fauces, ignem spirare videbantur : præterea deficiebat cerebrum, et stomachus aqua implebatur. Quid agerent, absentibus medicis, eo in statu infirmam suam circumstantes monachæ ? Recurrunt ad vota orationesque, et ipsam ut idem faciat adhortantur quo possunt : quod ore non prævalens facere, fecit affectu, postulans ut saltem facultas sibi daretur commendandi animam Creatori. Mox tantum virium sibi reddi sensit, ut potuerit aquam attactu Reliquiarum consecratam postulare : quam ore sumptam necdum deglutierat, cum alleviatam sese atque in somnum propensam sensit : sed quia eodem

et nihilominus die sequenti moritura,

B tempore totam faciem livor letalis obscurabat, credebant sociæ animam agere. Cum ecce ipsa sese erigit, et quæ a die I Augusti usque ad XIII Septembris, vocis usu caruerat, oravit circumstantes ut sibi vestimenta ferrent, atque in templum agendis Deo gratiis comitarentur. Ibi dum ad venerandum caput S. Francæ Missa peragitur, genuflexa perstitit in oratione ; tum erecta in pedes, adeo robustam firmamque se sensit ac si nullo unquam morbo laborasset. Quapropter ab omnibus pariter decantatus est hymnus Ambrosianus ; post quem ipsa accedens ad crates, Domino parenti jussit nuntiari subitam suam convalescentiam, eamque tam perfectam, ut etiam vestigia cantharidum applicitarum evanuisse cernerentur. Quin cum toto præcedenti triennio ita affectum habuisset latus, ut nec ipsamet propriæ manus contactum ferret ; etiam hoc incommodo liberam se esse asseruit. Proxima igitur die, exaltatæ Cruci sacra, in ipso S. Francæ templo, per musicos ecclesiæ Cathedralis, cantatum est solenne sacrum, sub quo de manibus celebrantis D. Alexandri Carissimi Vicarii Episcopalis communicavit puella, et liberatrici suæ S. Francæ debitas reddidit gratiarum actiones.

sumpta illius aqua,

subito et integre convalescit :

C 92 *Hactenus Petrus-Maria in Vita anno* MDCXLVIII *impressa : idem de Reliquiis recentius Bononiam translatis hoc documentum exhibet parte 2 Histor. Eccles. Placentinæ edita anno* MDCLI *pag.* 208 *et* 209. Alexander Schapius, Dei et Apostolicæ Sedis gratia sanctæ Placentinæ Ecclesiæ Episcopus, Universis et singulis, præsentes litteras inspecturis, fidem facimus et attestamur, quemadmodum Reverendæ Abbatissa et moniales monasterii S. Franchæ, hujus civitatis Placentiæ, Ordinis Cisterciensis, quantum in Domino possunt respondere volentes pio devotionis affectui, quo reverendæ moniales monasterii S. Ursulæ civitatis Bononiæ ejusdem Ordinis Cisterciensis eamdem S. Francham Virginem Placentinam prosequuntur, ex eo maxime quia ipsam olim fuisse asserunt dicti eorum monasterii fundatricem, duas parvas sacri ejusdem S. Franchæ corporis, nempe ex ossibus, reliquias, quæ una cum aliis seorsim asservabantur in quadam cruce argentea, occasione solemnitatum in earum ecclesia exterius publicæ venerationi exponi consueta (harum præsentium tenore) prædictis S. Ursulæ monialibus elargitæ fuerunt, insimul cum globulis duobus precatoriis, altero majori et altero minori, qui vulgo un Pater-nostro et un Ave-Maria nuncupantur, coronæ ipsiusmet S. Franchæ, penes easdem S. Franchæ moniales, ad hæc usque tempora reverenter custoditæ : memoratasque particulas nos ipsos ex dicta venerabili Cruce, ad ipsarum reverendarum monialium præsentiam et de illarum expresso consensu, desumpsisse; et cum eisdem globulis, ab eisdem monialibus nobis consignatis, in capsula quadam lignea successive reposuisse, nostro, quo etiam inferius sigillo magno munita, ad ipsas reverendas moniales S. Ursulæ Bononiæ deferenda .... Datum Placentiæ, ex nostro Episcopali Palatio die XXX Decembris anni MDCXLVIII. *Sciendum est autem quod istæ etiam Bononienses, traduces quædam fuerunt Placentinæ vineæ, primumque anno* MCCXXXVIII *sunt plantatæ extra portam Castilionensem ad ecclesiam S. Mariæ de Misericordia ; ac deinde intra urbem receptæ.*

ossicula duo Bononiam translata an. 1651,

cum duobus globulis ex precatoria corolla.

EX ITAL.

APPENDIX II.

Gratiæ recentiores ex MS Italico.

Cum quæ Petrum-Mariam Campi, secundum dicta num. 89, ut ad seniorem meditationem Processus, coram Vicario Episcopali instituti, circa recentiores favores, B. Francæ meritis attributos, hunc quoque reperiremus exstitisse aio Sed respondit C mellis II cui ... prælaudatus, nihil illius inveniri potuisse quantavis adhibita diligentia : et cum qui diu est Vicariam pro certo ducens esse, ipsum ait Processum aut non continuatum, aut certe non absolutum fuisse. Inventus nihilominus est apud Monachas S. Francæ libellus MS. hunc titulum præferens, Liber gratiarum per S. Francam obtentarum : *in quo quidquid continebatur, transcripsit nobis idem Campius, et nos Latine jam reddemus. Prius observo, librum hunc, cui successive inscriberentur notabiliores atque testatiores gratiæ cœptum videri circa annum* MDCL, *in cujus calcem referret istas quorum Petrus Maria meminit parte prima ; cum igitur jam tum deperditæ aut saltem oblivioni datæ delitescebant chartæ, Processum prædictum et reliqua a Petro-Maria indicata beneficia continentes : quod esse posteris documento debet, ut nulla unquam causarum sacrarum monumenta in judicium adducant, quorum sibi non reservent exempla : ne causa inter manus hærente, ut contingit sæpissime, etiam ipsa hæreant et tandem irrecuperabiliter pereant. Idem ne postremo sit propositi sufficere videmus absque præjudicio ecclesiasticæ potestatis, cujus est de gratiarum sic relatarum veritate et qualitate judicare.*

Requisito frustra Processu piaculato,

E

datur ex MS collectio recentior.

F

94 Anno MDCLVI in vigilia S. Mariæ Magdalenæ, una monacharum nostrarum, Domina D. Clara Beatrix de Vicedominis, infirmitatem incurrit, qua superioris corporis pars a cingulo sursum gravibus angustiabatur doloribus, inferior autem cruciabatur inflatione quadam supra genu sinistrum atque infra pedes. Huic cum diligenter medicinas quas poterant medici applicuissent, nihilque levaminis attulissent, eo usque incruduit malum, ut ipsa amplius se movere non posset, nisi per cruciatum maximum et auxilium infirmariarum. Tandem supra modum anxiata, oblita quodammodo est consuetudinis pristinæ, qua solebat quotidie seipsam commendare protectioni sanctæ Matris suæ Franchæ. Jamque tertius dies Octobris illuxerat, quando ipsam sero cœpit pudere negligentiæ, quod eo in casu, in quo debuerat Sanctam invocasse sollicitius, ne quidem consuetum commendandi sui usum tenuisset ; natoque ex hac cogitatione tædio victa, potius quam alio ullo respectu, decrevit, solitarie jacere aliquantum, et infirmarias sibi ministrantes dimisit.

In Ital. Sanctimonialis incurabiliter infirma,

95 Sola existens resumpsit animum, et beatam matrem ferventissime invocavit : mox somno corripitur, et dormienti visum est quod aliquis ipsam tangeret

apparente in somnis B. Franca curata,

A tangeret, quodque seipsa converteret, visuras quis esset. Vidit autem monacham, habitu Cisterciensi indutam, quæ rogavit, quomodo se haberet. Quæsivit infirma, quænam ipsa esset, id interrogans. Nonne ergo me agnoscis? inquit altera : Patrona tua sum. Subjungit illa : Tune es S. Franca? At Franca, Sum equidem : et mox infirmæ, pene ad desperationem adductæ, grandem consolationem attulit dicens, se a Deo missam, ad ipsam sanandam. Tum manu per ordinem tangens partes offensas, interrogabat, ubi doleret : dixitque : Eia, filia, jube te portari ad ecclesiam meam, ut gratias agas Deo et Beatæ Virgini, qui miserunt me causa sanitatis tibi reddendæ. Evigilans illa, die sequenti, quæ fuit quarta Octobris et illius mensis Dominica prima, deportari se in ecclesiam jussit ad audiendum Missæ sacrificium : et ante altare collocata, quas jussa erat egit gratias. Tum inchoato sacrificio in pedes sese erexit ipsa per se, nemine adjuvante, stetitque sic usque ad Evangelii finem. Interim advenit P. Confessarius ad audiendas Sorores ceteras : quo viso ipsa, sacræ Communionis cupida, ad eumdem, aliquanto spatio distantem ab ecclesia, decrevit accedere; accessitque, narrans ei quidquid acciderat : peracta vero Confessione et Communione, ad cellam B rediit. Post meridiem adfuerunt medici, obstupueruntque quod pene ex integro sanatam invenirent et Vespertinis assistentem precibus, quam pridie in tantis angustiis dimiserant.

inter audiendam Missam subito convalescit :

96 Eidem ipsi monachæ altera obvenit infirmitas in pectore circa guttur, quæ cum principio levis et nullius omnino momenti esse videretur, neglecta fuit, et paulatim crescens dolores quoque vehementer augebat; adeo ut ad medicos rem coacta sit referre. His vero remedia congrua applicantibus nihilque proficientibus, tandem post duos annos visum est opus incisione, ac denique patuit manifesta et incurabilis gangræna, qua ipsum os jam pene computruerat. Derelicta igitur a medicis est tamquam incurabilis, nisi quod solatii potius quam auxilii causa subinde reverterentur, aliquid remedii saltem in speciem adhibituri. Eo se redactam videns, audiensque in urbe esse circumforaneum quemdam, qui etiam tales morbos se curaturum promitteret; decrevit huic sese committere, quantumvis repugnantibus medicis, superioribus et amicis, rogantibusque ne per ejusmodi insipientiam gratis de se risum faceret, quando nemo non judicaret extra spem curationis esse malum. Persistit nihilominus in proposito illa, et advocato homini plagam exhibuit : sed etiam hic audito curationis prægressæ ordine, incurabilem esse morbum judicavit, eique se noluit immiC scere.

eidem cancrum patienti,

et extra spem curationis positæ,

97 Ergo spe omni humana destituta misella, videbat dolebatque nulli amplius se usui in religione futuram. Cum autem una dierum Superiores pluribus ei suadere voluissent, ut sese intra cellam contineret, supra modum mœstificata est, statuitque iterum ad S. Francam recurrere, a qua jam semel sanata fuerat. Itaque in ecclesiam veniens ante altare, ferventer se commendavit Deo, ut per intercessionem S. Francæ, aut mereretur corporis sanitatem recipere, siquidem ad animæ salutem expediret; aut morbum eo usque intenderet, ut necesse esset in valetudinario remanere. Oratione finita ad cellam rediit, et remedia quæ solebat applicuit plagæ : ac subito sanatam se sentiens, rogare cœpit S. Francam indicaret sibi cuinam deberet acceptam ferre gratiam tam singularem. In nocte igitur festum S. Agathæ præcedente, anno MDX, apparuit dormienti S. Franca cum maximo splendore : ad quem conversæ moniali, dixit : Ecce, filia, veni ut revelem tibi, fuisse me quæ tibi reddidi sanitatem : scias autem non parum indignatam me, quod priori D vice qua sanavi te, non fuerit ea quam oportebat data Deo gloria. Dicas igitur Patri tuo spirituali, opus esse, ut omnino quantum in se est satagat ad hoc, ut hæc gratia publice prædicetur, ne in populo deficiat prorsus devotio mea, quæ jam nunc multum relanguit. Itaque disparens, quantum antea consolationis attulerat, tantum nunc relinquebat mœroris terrorisque, adeo ut parum abesse crederet trepida virgo, quin nova infirmitate correpta moreretur, nisi ad idem auxilium recurrisset.

sponte B. Francæ rursum sanata;

apparet ipsa denuo, et gratiam publicari jubet.

98 Ego D. Carolus Sforsa, secundus Capellanus monacharum S. Francæ, cum anno MDCXLVII mane quodam sub ortum solis vestibus me induerem, sensi principium chiragræ in una mearum manuum : quod ego simplicem spasmum esse credens, abii ad ecclesiam S. Francæ, Missæ sacrificium oblaturus de more. Cumque ad hæc verba, Et incarnatus est de Spiritu sancto, genuflecterem; os meum in sinistram partem retractum est, cum maxima verecundia mea. Sed eodem mox ad statum suam reducto, absque eo quod aliquis casum observarit, prosecutus sum Missam usque ad Evangelium S. Joannis; quando pronuntianti, Verbum caro factum est, iterum sic distortum est os, ut intra dies aliquot cele- E brare Missam non potuerim : quin et brachio et manu mancus, etiam loquelam amisi. Ergo æstimans desperatum esse malum, cœpi ferventissimas orationes facere ad S. Francam : et die XXX Januarii, in nocte diem Mercurii præcedente et puncto horæ XII, visus mihi sum genuflexus ante imaginem ipsius Sanctæ, quam ad lectuli latus in ære depictam habeo; ab eaque solatium et benedictionem accipere, dicente quod placuisset Deo mihi reddere sanitatem. Revera autem sanatus integerrime mane sacrificavi, quod propter brachii ac linguæ fœde balbutientis impedimentum facere antea non potueram.

Capellanus monasterii an. 1647,

paralysi sub Missa correptus curatur.

99 Nos S. Syri monachæ certiores facimus Reverentias vestras, quod Sabbati vespere descenderit catarrhus in crura Matris nostræ D. Annæ Mariæ Coppolati, adeo ut sequenti mane nequiverit se movere, absque auxilio duarum Sororum ipsam ducentium aut verius trahentium. Advocatus continuo Doctor Medicus remedia adhibuit, sed fructu cassa. Post meridiem multo etiam pejus habere se sensit atque omni prorsus motu destitutam. Ergo ad patrocinium S. Franchæ recurrens, jussit se oleo illius inungi : hoc autem facto tantum convaluit, ut una sola manum præbente potuerit surgere, ad ecclesiam veterem ire, et coram imagine Sanctæ ibi posita gratias agere : atque in hoc statu perseverat, nusquam nisi in parte læsa dolorem sentiens. Quapropter hic finimus, rogantes, ut ipsam cum omnibus nostris infirmis commendetis protectioni prædictæ Sanctæ; quatenus cognoscamus, quod nobis velit bene, licet noluerit manere nobiscum. Interim suprascripti eventus veritati attestatur D. Jacobus Tedaldi, qui infirmam curandam susceperat. F

Abbatissa S. Syri infirma,

notabiliter juvatur;

100 Anno MDCLV die VIII Novembris, cum nos D. Claudia Maria Tedeschi et D. Brigida Maria Copalati, Cantinæ officio præessemus, opusque esset ad usum Monacharum novam vegetem aperire, ego D. Claudia Maria ad cantinam me contuli, libatura vinum quod esset optimum : sed dum ipsum haurio, totum turbidum spissumque invenio, adeo ut nullam vini similitudinem referret. Igitur ad Dominam Abbatissam, D. Angelam Franciscam Aymi, quæ se in suam receperat cellam, consternata accurri : quæsivi etiam sociam meam, et hæc vinum hauriens similiter turbidum reperit. Tum D. Abbatissa mandavit ut nobiscum iret Christophorus Bertolla, hortulanus noster : qui eodem in statu vinum miratus est. Tandem D. Abbatissa dixit : Eamus, filiæ, ad corpus

An. 1655 turbidum vinum restauratur,

infusa aqua B. Francæ.

A corpus B. Franchæ et ipsi commendemus negotium. Ivimus ergo tres simul, recitavimusque hymnum, antiphonam et orationem de S. Franca : deinde accepimus ex sacristia de aqua ejusdem benedicta : transeuntesque ad cellarium ipsam transfudimus in vegetem. Rursum autem post unius horæ spatium eodem regressæ, invenimus vinum instar carbunculi clarum rubeumque, et miratæ sumus, ac Deo gloriam dedimus, præsente ad omnia prædicto hortulano nostro.

Thesaurarius Ducis moribundus,

101 Illustrissimus D. Fredericus Coppolati, Thesaurarius suæ Serenissimæ Celsitudinis, a gravi quodam morbo oppressus, atque ad extrema deductus fuit. Cumque una noctium omnino crederetur moriturus, attulit Parochus extremam Unctionem, cum eadem remansurus apud ægrum, ut ipsi illam conferret. Interim placuit Deo ut somni aliquid caperet infirmus : sub quo apparuit ei gloriosa S. Franca, suas ipsius Reliquias manu præferens, dentem scilicet annulumque, comitante eam S. Antonio Patavino? quas Reliquias præcedenti die reipsa tulerat ad ægrum Capellanus noster, D. Vincentius Rivalta, et cum iis ipsum signaverat.

Reliquia ejusdem signatus resurgit :

Circumstabant lectum ex domesticis aliqui, observantes expergiscentem, ut quam primum motu aliquo solutum se a B somno æger monstraret, inungi posset. Motum igitur aliquem percipiens Parochus, accessit et dixit, cujus causa ibi præstolaretur. Verum respondit ille, nihil opus esse ea cura, quandoquidem visis Sanctis Franca et Antonio jam haberet melius. Nec vana fiducia fuit : quia intra dies paucos omnino et integre sanus fuit, laus Deo.

an 1671 Soror laica toto corpore impedita,

102 Anno MDCLXXI, XVI Augusti, die Mercurii mane, juvenis quædam Conversa, catarrho invasa, toto illo die non potuit se absque difficultate movere : sub vesperam autem ita aggravatum est malum, ut omni facultate motiva destitutam debuerint aliæ exuere vestibus ac lecto collocare; nec minus sequenti die rursum levare atque induere, graviter deinceps die toto cruciatam. Ergo similiter ut pridie reposuerunt vesperi ipsam in lecto, nullo quantovis conatu adhibito quidquam se movere valentem. Ipsa vero eadem nocte ferventissime se commendavit nostræ gloriosæ S. Franchæ, cujus Inventio postridie celebranda recurrebat;

dum in die Inventionis Sanctæ reliquia efferturefertur que

magnumque desiderium sensit curandi festo illo solenne sacrum, et lampadem unam in Sanctæ honorem accendendi. Mane sequenti immobilem toto corpore præterquam capite sese sentiens ægra, dixit assistenti sibi Sorori, tandem placuisse Deo ipsius vitam in Religione conclu- D dere, ideoque vehementer desideravit ipso die sacram Communionem accipere : verum quia ad descensum scalarum genua inflectere non poterat, negabatque ita cito velle se portari manibus alienis, abstinuit sacro epulo. Jamque aderat hora, qua secundum morem ad excitandam fidelium devotionem exponenda publico erat Sanctæ Reliquia. Dum ergo cum eadem exiret ab ecclesia Pater Confessarius, et transiturus esset portam claustri, prorepsit infirma ad fenestellam e regione sitam, multaque cum fide se commendavit Sanctæ.

eam adorans vim movendi recipit facultatem :

Mox aliquanto melius habere sentiens, pedetentim ad commodum locum accessit, unde absque descensu scalarum poterat Missam audire : ibi autem etiam ad genua flectenda valuit, mansitque donec in monasterium prædicta Reliquia referretur. Dicit autem quod ad primum cereorum prælatorum conspectum, toto corpore commoveri se senserit, grandique repleri lætitia. Quapropter ardentius etiam Sanctæ se commendans, conata est iterum genua flectere : idque fecit cum magna facilitate. Quod ut experiretur certius, surrexit iterum, iterumque genuflexit, semper commodius commodiusque; ac demum per seipsam descendit in ecclesiam; actisque Deo et Beatæ gratiis, E pulsavit eodem die campanas cum Sororibus aliis, Dei Sanctæque factam in se gratiam admirans, pristinæque reddita sanitati, in qua hodieque perseverat.

et diu optata pluvia Placentinis concedi tur.

103 Eodem anno et die vehementer a cunctis desiderabatur pluvia, qua nimium diu caruisse terra videbatur : itaque ipso vespere, priusquam in locum consuetum referretur Reliquia, jussi eam circumferri per claustrum, eodem prorsus modo quo fieri assolet in die festo ipsius Sanctæ, comitantibus omnibus sanctimonialibus meis : et eadem nocte meum quamvis indignissimæ desiderium exauditum esse monstravit pluvia copiosa. Auxerat autem petendi fiduciam recordatio similis beneficii, quod memineram ante annos multos B. Francæ acceptum retulisse Placentinos, cum pro delapsa in ipso ejus festo pluvia, diu multumque desiderata, omnes sub vesperam convenere ad publicas gratias eo titulo agendas. *Hactenus MS. illud, cujus partem saltem extremam, de gestis anno* MDCLXXI, *ipsa hujus temporis Abbatissa dictavit; quæ eadem forsitan etiam priores partes, sicut reperit ita describi jussit, nec anno quidem aut die addito ad num. 99 et 101, quod alias, ut in recenti facto, non difficile fuisset.*

C

DE B. PHILIPPO SEU PHILIPPINO, F

ORD. MINORUM MONTALCINI IN TUSCIA.

D. P.

SUB FINEM SEC. XIII

Abbas monasterii S. Anthimi Vallis-stratiæ, ad Romanam ecclesiam medio nullo pertinentis, Ordinis S. Benedicti diœcesis Aretinæ, attendens quod ecclesia S. Angeli Castri-veteris de Monte-Alcino, ad monasterium ipsum in spiritualibus et temporalibus pertinens pleno jure, adeo habebat tenues redditus et proventus,

In Monte-Alcino fundatus conventus circa 1286,

quod unus ex eis nec sustentari commode nec ei de facultatibus dicti monasterii poterat provideri, et quod ex dicta ecclesia modicus fructus proveniebat monasterio supradicto; eam de consensu Conventus ejusdem monasterii cum domo, cœmeterio et horto ac aliis pertinentiis existentibus circa ipsam, (possessionibus aliis dictæ ecclesiæ præfato monasterio reservatis) Moro quodam Morandi, Judici Ecclesiæ Romanæ, procuratori pro ipsa quoad proprietatem, quoad usum vero Guardiani et Fratrum Ordinis Minorum, deliberatione pia et provida duxit perpetuo concedendam. *Ita Honorius Papa IV, anno Pontificatus sui* II, *Christi* MCCLXXXVI, III *Idus Decembris Romæ, scribens Episcopo Senensi, qui tunc erat Raynaldus Uguccionis Malavoltæ, mandansque ei,* quatenus super præmissis inquirat solicite veritatem, et si concessionem hujusmodi rite invenerit absque alterius præjudicio esse factam, eam Apostolica auctoritate confirmare procuret.

non diu post accipit corpus B. Philippi.

2 *Hæc prima Conventus illius, si non fundamenta, certe firmamenta fuere : cui ante seculi illius exitum nobilius aliud additum est, illato in S. Angeli, postea novo nomine S. Francisci, ecclesiam B. Philippi seu Philippini corpore, quem in Castella Hispaniæ natum, professione laicum, S. Antonius, anno* MCCXXI *ex Sicilia secum.*

AUCTORE D. P.

secum in Germaniam duxit ad Comitia Ordinis Generalia; et una secum tradidit in potestatem Fr. Gratiani, Ministri Romandiolæ constituti : qui ipsum Antonium secum in Æmiliam duxit, misso Fratre Philippino ejus socio, decimum octavum annum agente, ad Civitatem-castelli, olim Tybertinam seu Tifertinam dictam, ubi, usque ad capitulum proximè post mortem S. Francisci celebratum, in sancta conversatione permansit, *id est usque ad annum* MCCXXVII, *alii ad præmemoratum annum* MCCXXI *scribit Lucas Waddingus. Idem deinde ad annum* MCCXC *narrat, quomodo jam dictus* B. Philippus, ex humilitate et vili de se concepta opinione Philippinus dictus, *e Civitate-castelli* vocatus adstitit S. Francisco morienti, ejusque sacra vulnera flens ac dolens palpavit; *et celebratis sancti Fundatoris exequiis, abierit Columbarium; ibique felici exitu consummatus, translatus in Montem-Alcinum sit, miraculis clarus. Arturus in Martyrologio Franciscano ipsis kalendis Maii mortuum dicit, nescio quo auctore, et iisdem ipsius memoriam renovandam statuit.*

qui fuit socius S. Antonii de Padua,

et Columbarii defunctus,

3 *Consultius videtur nobis ipsum hoc die ponere, quo celebrem ejus fuisse cultum discimus ex Petro Rodulpho Tossianensi, libro I Historiarum Seraphicæ Religionis fol. 127 et sequ. talia scribente.* B. Philippus laicus, a Monte-Ilcino provinciæ Tusciæ, vivus et mortuus miraculis divulgatus: qui in oratione ita vehemens fuit, ut supra arbores elevari visus sit. Plures signo Crucis a diversis morbis et ægritudinibus liberavit. Amnem Orciam, ut alter Moyses, suis precibus divisit, ut suos liberaret ab imminenti discrimine : ad quem omnes infirmi tamquam ad sacram anchoram confugiebant et curabantur. Obiit miraculis factis in loco Columbarii, non longe a Monte-Ilcino : post cujus obitum cives armati detulerunt sacrum illud corpus in urbem, sicut populus Israel detulit arcam cum jubilo, et in æde D. Francisci honorifice condiderunt, et hodie quoque (*id est anno* MDLXXXVI *quo opus suum vulgavit Rodulphus*) quotannis eo confluit civitas in die S. Marci, qui fuit depositionis ejus, cum cereis et luminibus. Asservatur in sacrario ecclesiæ tunica ejus cum qua obiit : et ab incolis habetur in magna veneratione. Magister Hieronymus Tinellus a Monte-Ilcino, Rector majoris ecclesiæ Finalis agri Mutinensis, retulit mihi se vidisse librum publica manu annotatum, ubi sunt ingentia miracula, quæ Deus per merita Sancti hujus operatus est.

ubi miraculis vivus claruerat,

cultus Montalcini 25 Aprilis.

4 *Tinelli de miraculis scriptis testimonium confirmat Waddinghus; ex iis præcipua se dare professus: qui si ipsa originalia scripta aliquando habuit (uti habuit infinita alia ad Ordinis historiam spectantia documenta) ipsa postquam usus fuerat remisit, nihil sollicitus de servando saltem ecgrapho, quod sane non parum contulisset, sive ad probandam Annalium fidem, sive ad futuri temporis cautelam, quo ipsa autographa male custodita aut obscurarentur aut deperderentur omnino. Id sane circa B. Philippum factum vereri cœpimus, postquam Patres nostri Senenses in Montem-Alcini meo rogatu progressi, prædictorum scriptorum quærendorum causa, renuntiarunt, nihil ejusmodi amplius reperiri apud Fratres. postea autem ipse Vicarius Episcopalis scripsit, majorum memoria inter manus rusticorum versatum fuisse libellum de Vita et Miraculis* sancti Philippini (*ita enim in omnibus loci monumentis appellari*) *quem putat a Tossigniano indicari: sed hunc libellum lingua vulgari conscriptum aut impressum crediderim, pro magno habiturus si adhuc inveniretur; ipsum vero Notariale scriptum lingua Latina conceptum fuisse. Interim non omittimus ex jam dicti D. Vicarii epistola monere cultum hujus Sancti vigere in proprio sacello, ubi illius imago supra altare conspicitur radiis cincta jam inde ab anno* MCCCLXII: *et adhuc in die S. Marci, ex Decreto publico, conveniente cum suis Magistratibus populo, exponi supra aram arcas crystallinas duas, quarum altera contineatur sancti viri habitus complicatus, altera corporis ossa in cineres redacta.*

Miracula olim notarialiter scripta,

frustra petita,

5 *Utinam ad hanc Mont-Alcinensium pietatem magis magisque excitandam inveniantur aliquando tum libellus prædictus, tum antiquiora et pridem desiderata miraculorum monumenta: quorum inveniendorum spes licet nulla inventa sit apud Fratres, superest tamen aliqua apud Vicarium, virum grandævum, qui et vidisse se meminit et inquisiturum promisit. Quod si tam bonæ voluntati respondeat eventus, et res cadat ex voto, promittimus nos eadem accuratione, qua similes alios Notarialis fidei actus in hoc opere proferimus, ordinamus et illustramus, istos quoque de B. Philippo ordinaturos illustraturosque, vel ad hujus tomi calcem, si ante finitam impressionem reperti fuerint, vel in futuro totius operis Supplemento; non absque grata commemoratione eorum, quorum beneficio thesaurus iste fuerit ex tenebris erutus. Nunc, quod possumus, Miraculorum in Vita atque post mortem patratorum epitomen damus ex Waddingo.*

adhuc sperantur:

6 Celebratis S. Francisci exequiis, Philippus abiit Columbarium, ubi tamquam columba, in continuo gemitu et fletu, vitam duxit sanctissimam. Admirandam hic accepit sacræ Scripturæ notitiam, cujus loca difficiliora aliis interpretabatur, et perfectum in animalia irrationabilia obtinuit principatum. Sobrius in verbis arctam posuit ori suo custodiam, ne delinqueret aut offenderet in loquela. Lacrymarum ibidem donum accepit, a quibus non abstinebat die vel nocte, ut si quæ hæserant in juventute maculæ terrenæ, hac aqua abunde diluerentur. Divinis gratiis adauctus ad consortia rapiebatur Angelorum, supra altissimas quasque arbores elevatus. Viderunt eum aliquando Fr. Bonaventura de Podio et socius ejus, qui ex alio Conventu eum visum venerant, junctis manibus, facie in cœlum erecta, immobiliter in aere hærentem supra ilices proceras. Dum rem mirandam longo aspicientes tempore stupent, vident in ictu oculi, Angelico ministerio, ad montem Cetonii XVIII P. M. distantem efferri; ut cum B. Ægidio de quibusdam rebus divinis colloqueretur. Veluti alter Elias et Moyses, frequenter ad invicem tractabant de excessu, quem Christus in passione complevit; de ardore caritatis, qua mundum voluit redimere sui sanguinis pretio; de ejusdem benignitate et longanimitate in sufferendis peccatoribus; atque his similibus.

datur ex Waddingo epitome, ubi virtute excelluisse,

et per aerem ad B. Ægidium delatus dicitur,

7 Tandem post vitam sancte et miraculose transactam, in senectute bona, plenus dierum, annorum octuaginta septem, in eodem Columbarii loco ad Dominum migravit. Non longe distat oppidum hoc a Monte-Alcinoi, vulgo Mont-Ilcino, olim Plebs Lucina; cujus populus turmatim confluxit Columbarium, et vi ac arte, quem summe in vita dilexerunt, post mortem voluerunt possidere. Ita Deo et sancto viro placuisse manifestis patuit indiciis. Etenim ubi resciverunt Columbarienses, pretiosum sibi surripi thesaurum, insecuti portitores corporis, quod suum erat volebant reposcere, eosque expostulare factæ sibi injuriæ. Immisit tamen Dominus repente tantam de cœlo pluviam, ut insequentes ab itinere revocaverit, nulla attingente gutta sanctum feretrum aut feretri portitores.

obiisse æt. anno 87,

juvisse ablationem sui corporis subita pluvia,

8 Majus adhuc evenit in hac translatione portentum : cessante namque copioso imbre, cucurrerunt plurimi post cari pignoris raptores : et in conspectum illorum venerant, quando ad fluminis Umbronis, inter utrumque oppidum dilabentis et tunc ex inundantia aquarum alvei profundi, ripam perstiterunt, cogitantes quomodo possent transvadare, et sanctum corpus transferre . Dum vero absque consilio

et flurio in partes diviso ad transitum portantium.

A silio hæsitant, periculumque insequentium prope esse conspiciunt, vident magno stupore renovari miraculum fluminis Jordanis, Umbronemque fluvium conversum esse retrorsum, atque ab inferiori parte dilapsis aquis apparuisse aridam, per quam læti festinanter transiverunt ad oppositam ripam. Pervenientibus vero qui insequebantur et obstupescentibus rei novitatem, permissæ sunt aquæ suo cursu diffluere; et quæ prius veluti fortissimis murorum obstaculis detineri videbantur, novo impetu cœperunt dilabi. Clauso itaque transitu, quem alii aperiri conspexerunt, ita Deum voluisse compererunt uti ipsi vivum, alii haberent defunctum. Nescio an hoc ipsum vel aliud simile ejusdem sancti viri miraculum voluerit indicare Rodulphius, dum scripsit, Amnem Orciam suis precibus divisit, ut suos liberaret ab imminenti discrimine. Diversa fluviorum nomina, distincta esse confirmant. *Ita scilicet diversa, ut ex diverso quidem et opposito latere Montem-Alcini præterlabantur ambo, duodecimo tamen infra ipsum milliario conjungantur, et nomen suum amittat Orcia grandiori Umbroni sese immergens; et sic facile nomina alternari potuerunt ab aliquo non curiosissimo relatore. Certum est autem ex situ Columbariæ, quæ Seggiano proxima est, venientibus cum corpore, Orciam, non Umbronem* B *fuisse transeundum. Ut ut sit pergamus nunc ex Waddingo reliqua.*

Enumerantur summatim miracula quædam,

9 Multa signa et illustria patravit miracula, publica fide a Notariis Imperialibus exscripta, et multorum testium subscriptione confirmata: ex quibus hic damus potiora, quæ a depositionis die usque ad vigesimum Maji perpetravit. Ipso die quo allatum est corpus, quidam acutissima laborans febre, emisso voto de honorando ejus sepulcro et cerea statua pro sui corporis mensura apponenda, statim convaluit. Alter, vehementissimos passus stomachi dolores, similiter vovit et liberatus est. Tertius, magno laborans in gutture apostemate, per biduum nihil potuit deglutire, donec se totum cum reverentia et devotione B. Philippo devovit, statimque malum omne recessit. Combustam cujusdam feminæ manum, puerulum morbo caduco laborantem, surdam alteram, juvenculum mutum, Marcellum Notarium renes dolentem, Joannem a Monte Alcino messorem brachii sinistri officio destitutum, mirabiliter sanavit.

intra primum mensem a Translatione,

10 Sacerdotem incontinentem, amicæ domum ingressum, parentes circumdatis ædibus armato milite, trucidare proposuerunt. Ille, in summo vitæ discrimine, commendavit agonem suum Domino, C eique promisit vitam in meliorem se commutaturum si præsens evaderet periculum: deinde summis votis invocavit B. Philippum, ut in tanto periculo præsens afferret auxilium, promittens se ad ejus sepulcrum grati animi et beneficii accepti signum appensurum. His dictis, aperto ostio exivit, transivitque per medium illorum qui animam ejus quærebant; neque fuit ex omnibus unus qui eam videret aut quidquam objiceret. Mingarda, relicta Neri de Vigili, Joanninum filiolum, octo dies oculo uno læsum, portavit die XIX Maji ad sancti viri tumulum, et statim sanum reduxit. Altera Mingarda, olim conjux Maffæi de Monte-Alcino, die XX ejusdem mensis postquam per septem dies idem visitavit sepulcrum, sana effecta est ab apostemate, quo sub ubere laborabat.

facta anno secundum nos 1279,

11 *Hactenus Waddingus, plura discendi appetitum provocans, non satians desiderium: quem crediderim ex anni nota, qualem Notarialibus scriptis invenit appositam, definivisse annum mortis: atque in hoc ipso non advertisse ad usum Senensium (in quorum districtu Mons-Alcini est) alibi et probatum et indicatum hoc mense, præveniendi scilicet novem mensibus anni com-* D *munis initium; ut proinde quæ ibi dicuntur anno* MCCXC *gesta mense Maii, debeant ad annum* MCCLXXXIX *referri. Paucisne a morte Beati elapsis diebus facta sit translatio, quam mox secuta sunt jam indicata miracula, an vero longiori unius aut plurium annorum tempore post mortem præterito de rapiendo corpore Montalcinenses cogitaverint, non est facile ex auctoribus definire. Rationi forte congruentius videbitur alicui, ut corpus, antequam sepeliretur in templo prostans, abstulerint isti, Columbariensibus nocturnam quietem capientibus, quam ut idem fecerint ipso jam sepulto: posset tamen objicere alius, incongrue credi quod Colombarienses, in illo novæ erga Beatum devotionis æstu, commoditatem dederint vicinis incustoditum thesaurum absportandi.*

AUCTORE D.P.

an immediate a morte Beati,

an potius uno saltem anno post?

12 *Priori sententiæ favere videtur Tossinianensis verbis supra allegatis; ipseque Waddinghus, eum quo apud Montilcinenses exceptus est diem, depositionis, id est, sepulturæ appellans, quasi eatenus sepultus non fuisset. Econtra Franciscus Gonzaga parte 2 Originum Seraphicarum, agens de Conventu Columbarii, qui fuit Provinciæ Tusciæ* III, *cum inter eos qui locum illum sua sanctitate illustrarunt nominasset hunc* Philippum a Castella Hispanum, virum omni virtutum genere ornatissimum; qui beatum Patrem Antonium de E Padua ex Hispania in Italiam usque comitatus, hanc sibi domum elegerit, in eaque ad mortem usque perseverarit; *tandem concludens dicit, quod* corpus clanculo exhumatum ad Montem Ilcinium translatum fuit. *Meminit ejusdem Bartholomæus Pisanus lib.* I, *Conformitatum pag.* 154 *anno* MCCCLXXXV *scribens: sed ita, ut neutram in partem commode trahi possit, dum sub custodia Clusina, post descriptum* locum Columbariæ, *simpliciter nominat* locum Montis Ilcini, ubi Sanctus Fr. Philippinus miraculis coruscando, conversionem gentium ad Christum prædicat continue. *Quod si constaret,* I *Maji, uti scribit Arturus obiisse Beatum, minime dubium esse posset, quin unus saltem annus inter mortem translationemque intercesserit. Porro quæcumque hic de Columbariensibus diximus, armata manu prosequentibus sacri corporis latores, ea nunc dicuntur de Seggianensibus, tamquam Columbariensi contentui proximis et ipsam Columbariam sub se habentibus: distat autem Castrum* Seggianum *sive Sedianum a Monte-Alcino haud multo plus quam passuum millia decem, medium iter inter secante Orcia fluviolo.*

Columbariæ situs.

Indulgentiæ datæ Confraternitati D V.

13 *Claudat hæc specimen unum indulgentiarum, loco concessarum cum expresso indicio festi* S. Philippi- *no annue celebrari soliti, cujusmodi bullas a variis Prælatis datas ibidem extare docuit nos Episcopalis Vicarius: ipsum est tale.* F Nos Fr. Augustinus Ordinis Fratrum Eremitarum S. Augustini, Dei gratia Episcopus Salubriensis, Vicarius Generalis Rev. in Christo Patris D. Jacopi ejusdem gratia Episcopi Aretini, in fungendo Pontificaliter in civitate ac diœcesi Aretina, dilectis filiis Confratribus Fraternitatis Virginis Mariæ Capellæ Annuntiatæ apud locum Fr. Minorum de Monte Alcino, salutem in Domino sempiternam. Rogati a vobis, ut Capellam vestram, quam ad honorem Dei Matris apud locum prædictum ædificastis, aliquibus spiritualibus gratiis insigniremus, quatenus fideles Dei tanto devotius et ferventius illuc conveniant, quanto ex hoc cognoverint se posse consequi aliquam gratiam spiritualem; ea propter auctoritate et assensu D. Jacopi supradicti, cujus auctoritate fungimur Pontificaliter in civitate ac diœcesi Aretina, concedimus vobis omnibus convenientibus, de gratia speciali, ob causam devotionis in præsentibus festivitatibus, videlicet, Nativitatis Domini, Epiphaniæ, Resurrectionis, omnibus diebus Paschalibus Dominicalibus, in omnibus festivitatibus S. Mariæ, ad cujus laudem dicta Capella extitit ordinata, in omnibus

pro variis festis;

AUCTORE D. P.

etiam S. Philippini,

A nibus festivitatibus Apostolorum et Evangelistarum, S. Francisci, S. Ludovici, S. Philippini, S. Laurentii, S. Stephani, qualibus omnibus diebus, tunc quandocumque officium aliquod in dicta Capella celebrabitur in ecclesia dictorum Fratrum,.... dies quadraginta de Indulgentiis de commissis, ex parte præd. D. Jacopi Episcopi Aretini, et alios quadraginta ex parte nostra concedimus et misericorditer relaxamus. In quorum testimonium præsentes facimus nostri consueti sigilli appensione muniri ad plenam fidem devotorum fidelium. Datum in ecclesia Plebis S. Salvatoris de Monte-Alcino, sub Incarnationis D. N. Jesu Christi anno MCCCLXX, Ind.... die xxvi mensis Junii, tempore summi Pontificis D. D Urbani divina permissione Papæ V, *qui ipso eodem* an. 1370. *anno (saltem juxta nostrum numerandi modum sumpto) vivere desiit æque ac Jacopus Episcopus, fuissetque indictionis* VIII *(etsi in ecgrapho nobis misso legi non potuit) vel* VII, *si more Senensi prævertebatur novem mensibus anni communis initium.* Salubriensem *Episcopatum nusquam legimus, sed bene* Sicilibrensem *in provincia Carthaginis, cujus pridem extinctæ nudum titulum, inter Curialium ministrorum vices nonnihil a vera scriptione distortum usurpari, eo miramur minus quo sæpius idem nobis licuit observare.*

XXVI APRILIS.

SANCTI QUI VI KALENDAS MAJI COLUNTUR.

Sanctus Cletus,
S. Marcellinus, } Pontifices Romani et Martyres.

S. Claudius,
S. Quirinus,
S. Antoninus } Martyres Romæ.

S. Cyrillus, Martyr Axiopoli, in Mysia inferiore.

S. Primitivus,
S. Aurelius, } Martyres Romæ.

S. Euthymia,
S. Leonides,
S. Vindeus,
S. Marius, } Martyres, Antiochiæ in Syria.

S. Julius,
S. Victurinus,
S. Siricus,
S. Felix,
S. Paulus,
S. Maximus,
S. Victor,
S. Simplicius,
S. Pollion,
S. Vitus,
S. Calendinus,
S. Apollonus,
S. Marciana,
S. Felicissima,
S. Cethenica,
S. Marcianus,
S. Lectissimus,
S. Simia,
S. Germianus,
S. Felicia,
S. Evasia,
S. Gemellinus,
S. Silvanus,
et Socii. } Martyres in Africa.

S. Basileus, Episc. Amaseæ, Mart. Nicomediæ,

S. Exuperantia, Virgo, Trecis in Gallia.

S. Lucidius, Episcopus Veronensis in Italia.

S. Justa, apud Græcos.

S. Nestor, Monachus apud Græcos.

S. Petrus, Episcopus et Martyr, Bracaræ in Lusitania.

S. Trudpertus, Eremita in Brisgoia, Germaniæ provincia.

S. Richarius, Fundator et Abbas Centulensis, in Gallia.

S. Paschasius Ratbertus, Abbas Corbeiensis, in Gallia.

S. Guilelmus pater,
S. Peregrinus filius, } Antiocheni, Foggiæ in Italia.

B. Alda seu Aldobrandesca, Tertii Ordinis Humiliatorum, Senis in Hetruria.

Vener Petrus Teutonicus, Eremita Camaldulensis, in Hetruria.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

Amata Virgo, *profertur in scripto Auctario Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum. Forsan est* S. Amata, *quæ et* Talida, Abbatissa Antinoi in Thebaide, *a nobis relata* v Januarii.

S. Severinus, Episcopus Septempedanus, *hoc die dicitur obiisse, ut ex Actis patet, nisi vitiati sint : nullum e nostris Martyrologiis ejus hic meminit. Acta dedimus* viii Januarii.

S. Glaphyra Virgo, *memoratur in Menæis Græcis. De ea egimus* xiii Januarii.

Vigilius, Papa, Martyr, *refertur in scripto Auctario Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum. De eo egimus inter Prætermissos* xxxi Januarii.

S. Anscharii, Episcopi Hamburgensis, exceptio Reliquiarum Corbeiæ, *indicatur in MS. Martyrologio Corbeiensi. Acta ejus dedimus* iii Februarii.

Erenæus Eremita, *memoratur in Menologio Scotico Camerarii. De eo egimus inter Prætermissos* xv Februarii.

SS. Modanus et Midanus fratres, Abbates in Scotia, *memorantur hoc die in Martyrologio Anglicano primæ editionis et Ferrario. De* S. Modano, *ubi et mentio alterius facta est, egimus* iv Februarii.

S. Vindemialis, Episcopus Romæ, *annotatur apud Mosandrum cum asterisco sub finem Martyrologii Adonis, unde a Rosweido rejectus in Appendicem. In MS. Pragensi indicatur, non addita urbe Roma : et forsan est* S. Vindemialis Episcopus Veronæ, *unde aliquis* Romæ *formarit. De hoc egimus* xxviii Februarii.

SS. Philemon, Apollonius, Cyprianus et Adrianus Martyres, *non adscripta palæstra, indicantur in MS. Casinensi. Sunt* SS. Philomon, Apollonius, Arianus *hic forsan* Adrianus, Theotychus cum tribus sociis Antinoi Martyrio affecti, *an loco* Theotychi *aut alicujus e sociis, sit nomen* Cypriani *positum, an ab his alii sint judicandi, quis dicet? De* Martyribus Antinoitis *egimus* viii Martii.

S. Gregorii Papæ natalis, *indicatur in Veteri Kalendario, seculo* ix *conscripto, apud Dacherium tomo* x *Spicilegii, at quotus is fuerit hujus nominis Papa, non indicatur. Forsan est primus, ob aliquas Reliquias in Gallias translatas. Ejus Acta vitæ et translationum dedimus* xii Martii.

Joannes, ex Abbate Bonæ-vallis Ordinis Cisterciensis, Episcopus Valentinus in Gallia, *cum titulo* Beati, *refertur ab Henriquez, Chalemoto et Bucelino. Varia de eo habentur in Vita S. Petri Archiepiscopi Tarentasiensis* viii *Maii. Peculiaris Vita ejus scripta allegatur a Manrique ad annum* 1145 *qui obiit, die, quando Vita danda erit in Supplemento,* xxi Martii.

B. Elpidia, avia S. Theodori Siceotæ, *memoratur in*

in Gynecæo sacro Arturi du Monstier : sed quorsum ad hunc diem referat non divinamus. Omnia quæ de illa dici possent, habentur num. 26 *Vitæ S. Theodori* xx Aprilis.

SS. Victor et Corona, Martyres, *proponuntur in antiqui Missalis et Breviarii Mediolanensis Kalendario. Forsan sunt iidem, de quibus egimus* xxiv Ap.

S. Clarentius, Episcopus Viennensis, *memoratur a Molano, Galesinio, Canisio, et in hodierno Romano Martyrologio, atque diario Reliquiarum Pragensium. De eo egimus* xxv Aprilis.

S. Floreberti, Episcopi Leodiensis, *solennitas, ad hunc diem translata est in aliquibus Martyrologiis et Breviariis recentioribus. Nos ipso die quo obiit de eo egimus, scilicet* xxv Aprilis.

S. Deodatus, *refertur in Kalendario MS. Carmelitarum Mechliniæ adservato. De eo egimus inter Prætermissos* xxv Aprilis.

S. Franca Abbatissa Ordinis Cisterciensis, *renovato postliminium cultu, Officio Ecclesiastico honoratur a Cisterciensibus hoc die, juxta reformationem Breviarii : nos de ipsa agimus die qua obiit, et apud Virgines a se fundatas colitur,* xxv Aprilis.

Virgines plurimæ Martyres, cum aliis multis, *referuntur in MS. Florario. Forsan de iis agitur inter Martyres Afros, hoc die propositos.*

Manennus Martyr, *indicatur in scripto Auctario Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum. Forsan ex Martyribus, qui hisce diebus coluntur; sed eo nomen male scriptum, minus notus.*

S. Valentina, Virgo et Martyr, *colitur Ipris in ecclesia sanctimonialium Carmelitarum, ob sacrum ejus corpus Roma acceptum, et ibidem asservatum. Ejus meminit Willotus in Hagiologio Belgico.*

S. Cyrini Martyris, aliquæ Reliquiæ sunt Bononiæ, in Ecclesia Servorum B. Mariæ, *Roma anno* 1645 *transmissæ.*

S. Exuperantia, Virgo et Martyr, *profertur in Gynecæo sacro Arturi du Monstier : de qua infra ad S. Exuperantiam Trecensem.*

S. Vitalis, Episcopus et Martyr, Vesontione in Galliis, *momeratur a Ferrario, citante Breviarium Vesontinum, et Saussayo in Supplemento sui Martyrologii, sed hic solum* Martyrem *scribit, omisso titulo Episcopali. Habemus nos illustre Breviarium Bisuntinum, olim in pergameno exaratum, et aliud anno* 1590 *excusum, in quibus nulla hoc die mentio fit ullius Vitalis, sed ad* xxviii *refertur S. Vitalis Ravennæ passus, uti et in Breviario Romano.*

ANIMADV. PVP. 10 S. Stephanus, *habitu Episcopali indutus; in tabulis Kalendarii Moscovitici, quis sit, non audemus divinare, nullo probabilis conjecturæ fundamento apparente.*

NOT. 27 Raymundus Pastor, in oppido Metellino, ad ripam fluminis Anæ, cum titulo Sancti, *memoratur a Tamayo Salazar in Martyrologio suo Hispanico, ad hunc diem; et a Georgio Cardoso, in Hagiologio Lusitano ad diem* v *Aprilis, citanturque Luitprandus, Julianus Petri ac similes : quorum fides nutat. Joannes Solanus, in Historia Medellinensi cap.* 4, *aliquot paragraphis agit de hoc* Raymundo, *et* Sanctum *appellat, atque ex Chronologia sacra Ferdinandi de Camargo tradit, ob* vitam sanctam et miracula habitum pro Sancto, et ejus memoriam celebrari die tertia Paschæ : *addit non tamen sciri quod alii Scriptores antiqui ejus meminerint. Quare absque præjudicio, dum certiora monumenta nanciscemur, hoc loco ejus meminisse sufficit.*

Leofricus, Episcopus Exoniensis in Anglia, *inscriptus secundæ editioni Martyrologii Anglicani, anno* 1640 *a Wilsono editi. Citantur Malmesburiensis et Godwinus, qui dicit* a Canonicis monumentum ejus memoriæ erectum : *quod nobis non sufficit, ut ideo illi veneratio Ecclesiastica habita fuisse asseratur.*

Cassius Benchorensis,
Becanus Clunensis,
Dimocus de Cluain-cain,
Conanus pulcher,
Filiæ Cuani,
Domnallus,
Senanus,
nominantur in Martyrologio Tamlachtensi, et lucem exspectant ab Actis Sanctorum Hibernicis mensis Aprilis, Lovanii paratis ad prælum. Nos de iis nihil alibi invenimus. Domnalus *aliquis nominatur in Tripartita Patriciana part.* 2. *c.* 18 *et in Annot.* 55 *dubitat Colganus an ipse sit qui hic nominatur; non dubitat autem quin ipse vel alteruter duorum aliorum synonymorum sit* S. Daniel *Episcopus Britannus,* i *Decembris relatus in Martyrologio Anglicano.*

Ferdinandus Vaquerius, i Episcopus Goanus, *anno* 1531 *consecratus;*

Joachimus a Villalupo, *Toleti sepultus, qui floruit sub annum* 1530;

Christophorus Bravus, *Pici in Castella sancte obiit, anno* 1573;

Alphonsus ab Asperilla, *Aunonii floruit, sub an.* 1590;

Michael Gonzales, *Villæ-lumi obiit an.* 1611;

Franciscus a Polanco, *nuper admirandis fulsisse dicitur Methymna Roseæ;*

Anna a Cruce *Montiliæ, ut ceteri, in Hispania an.* 1601 *dicitur religiose defuncta; omnes autem cum titulo Beatitudinis in Martyrologio Franciscano laudantur hoc die. Cur eos non liceat nobis absque majori auctoritate* Beatos *dicere, patet ex annis vitæ mortisve supra notatis.*

Blanca, Virgo regia, *in monasterio Longi-campi prope Parisios, Pulchrine an Longi Philippi filia fuerit multis discutit Arturus in dicto Martyrologio : magis ad rem fuisset, probare eam cultu Beatarum dignatam ab Ecclesia, quod non arbitramur.*

S. Alpinianus, socius S. Martialis, *in Actis MSS. traditur hoc die obiisse : ast in Breviario Lemovicensi ponitur* xxvii Aprilis.

S. Anastasius Papa, *memoratur in MSS. Trevirensi S. Maximini et nonnullis aliis. De eo agimus* xxvii Aprilis.

SS. Victor, Maximus, Martinus, Martyres in Ægypto, *recoluntur in MS. Vaticano S. Petri. In aliis (sed ultimus fere* Marcianus *appellatus)* xxvii Apr.

Stephanus II Papa, *qui aliis III est, memoratur a Ghinio in Natalibus Sanctorum Canonicorum, ut diximus inter Prætermissos* xxvii Aprilis.

S. Baldebertus III Abbas Luxoviensis, item S. Walbertus Episcopus Meldensis primo monachus Luxoviensis, *ut duo distincti Sancti referuntur in quodam Kalendario Benedictino non antiquo, et* S. Walbertus Episcopus Meldensis, *memoratur etiam a Menardo, et in Menologio Bucelini aliqua ejus* translatio *exigitur. De tota hac controversia agetur ad Vitam S. Waldeberti Abbatis Luxoviensis* ii Maji.

S. Modoaldi, Archiepiscopi Trevirensis translatio, *inscripta est MS. Florario, et MS. Bruxellensi S. Gudilæ, dies ejus natalis est* xii Maji.

S. Lucifer, Episcopus Caralitanus in Sardinia, *indicatur in Martyrologio Witfordi Anglice olim excuso. In Sanctuario Calaritano collocatur* xx Maji.

Fredericus, Episcopus Leodiensis et Martyr, *inscriptus est Auctario Greveni ad Usuardum, et Martyrol. German. Canisii : et festum ejus hoc die esse legitur in MS. Rubeæ-vallis. Ab aliis memoratur* xxvii Maji.

SS. Viti Crescentii et Modestæ Translatio Polymnianam, *facta an.* 801 *ibidem hodie celebratur, ut dicitur in Actis Translationis apud Ughellum tom.* 7 *col.* 1019. *Dubimus eam* xv Junii.

B. Joannes-Angelus de Cingulo *alias* Clarenus, *auctor*

tor Reformationis Clarenorum Ord. S. Francisci, hodie nominatur in Martyrologio Franciscano, obiit, quando de eo agemus ejusque miracula dabimus, xv Junii.

SS. Floscelli Martyris, et Hernæi Abbatis, exceptio Corporum in castro Belno, *celebratur cum satis longo elogio in MS. Martyrologio S. Mariæ Belnensis. Ex his* S. Floscelli *vitam MS. habemus dandam* xvii Septemb. Et Hernæus, *aliis videtur* Hervæus *dici, Abbas et Eremita in Britannia minori, colitur* xvii Junii.

Columba Virgo, *indicatur in scripto Auctario Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum : at quænam sit non occurrit. Sunt variæ Virgines* Columbæ *dictæ sed* Martyres, *ac talis in Anglia colitur,* xvi Martii.

Alia est in Hispania, Cordubæ *martyrio coronata, die* xvii Septembris.

Alia in Pictavensi agro, cum Materna et Pisinna occisa, ad diem xxiv Junii.

Quarta, eaque celeberrima, apud Senonas gladio cæsa, et memoranda xxxi Decembris.

S. Anacletus Papa, *occasione S. Cleti, qui hoc die colitur, relatus ab Adone, Notkero, imo et nonnullis codicibus Usuardi, et contra* S. Cletus *refertur loco* Anacleti, *die quo hic colitur,* xii et xiii Julii.

Galinardus, *sive* Alinardus, *ex* Abbate Divionensi S. Benigni Archiepiscopus Lugdunensis, *cum titulo* Beati, *memoratur a Ferrario. Mortuus est Romæ anno* 1052 xxviii Julii.

SS. Projecti et Jacobi, Martyrum translatio Bergomi, *indicatur ex tabulis Bergomensibus a Galesinio et Ferrario. Ex his* Jacobus *colitur* iv Maji.

Projectus *aliis* Projectivus Diac. xvii Augusti.

Gerardus, Abbas Longi-Pontis, Ordinis Cisterciensis ac Socius S. Bernardi, *indicatur cum titulo* Beati *ab Henriquez et Bucelino. De eo erit occasio agendi ad Vitam S. Bernardi* xx Augusti.

Ancharius *sive* Antharius, *et* Aliga *sive* Aiga, parentes S. Audoeni, *memorantur in MSS. Bruxellensi S. Gudilæ, Augiensi S. Laurentii, Florentino Consiliarii Strozzii : silent Saussayus et alia Martyrologia Galliarum. De iis cum S. Audoeno poterit agi* xxiv Augusti.

Pammachius Confessor, *proponitur in scripto Auctario Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum. Forsan est gener S. Paulæ, a S. Hieronymo sæpius memoratus, et Martyrologio Romano inscriptus* xxx Augusti.

Nativitas Dominæ Virginis, *memoratur in secundo Kalendario Coptitarum apud Seldenum. Est ea Deiparæ Virginis Mariæ, aliis* viii Septembris.

S. Benigni, Presbyteri ac Martyris, translatio Lingonis, *celebratur a Saussayo et aliis. Dies natalis est* i Novembris.

S. Clemens, Papa Romanus, *inscriptus est Kalendario MS. præfixo ante S. Isidorum de Divinis Officiis Romæ in bibliotheca Vallicellana. Dies ejus natalis censetur* xxiii Novembris.

S. Leocadiæ, Virginis et Martyris, translatio Toleti, *celebratur a Marietta, Tamayo, Ferrario. Dies ejus natalis est* ix Decembris.

Richardus, Doctor ac monachus, Ordinis Cisterciensis, in Frisia, *relatus in Kalendario Divione excuso, memoratur ab Henriquez* xxx Decembris.

G. H.

DE S. CLETO,

PONTIFICE ROMANO, MARTYRE,

CAPUT I.

SS. Cletus et Anacletus diversi Pontifices. Prioris veneratio sacra.

ANNO LXXXIV

Ob nominum similitudinem, sæpe error committitur,

uti accidit inter SS Cletum et Anacletum et SS. Marcellum et Marcellinum Pontifices

Quam pronum fuerit variis scriptoribus ob nominum similitudinem a vero aberrare, toto hoc opere nostro sæpius inculcamus, dum ostendimus quomodo uni soleant tribui, quæ a diversis C *peracta sunt ; aut contra, uno aliquo oblitterato, quæ ab eo patrata sunt, variis aliis reperiuntur adscripta. Prioris generis unicum exemplar (ne pluribus obruatur lector) statui potest in S. Guilielmo Magno eremita, cujus Acta illustravimus ad diem* x *Februarii. Huic imposita fuerunt multiplicia, nonnullaque valde enormia et inter se pugnantia facinora, quæ a quamplurimis ejusdem nominis viris, licet non omnia, fuerunt commissa. Ita in Catalogo Regum Francorum, non admisso Dagoberto II, filio S. Sigeberti ; cuncta ab eo honorifice gesta, fuerunt ad alios Reges, Dagobertum I et Dagobertum III translata, et ipse Dagobertus II fuit quasi continua per mille fere annos oblivione sepultus : cui nos regni annos olim* xvii, *nunc etiam* xix *assignamus. Similem fere errorem SS. Cletus et Marcellinus Pontifices Romani, quorum natalis hoc die celebratur, incurrunt, dum a SS. Anacleto et Marcello iisdem Pontificibus Romanis non distinguuntur. Qua controversia in Notis ad Martyrologium Romanum proposita, asserit Baronius* in his, quæ sunt Romanæ Ecclesiæ, majorem esse adhibendam fidem ejus alumnis quam ceteris. *Hanc viri prudentissimi regulam nobis tenendam præfigimus.*

2 *S. Hieronymus, de Scriptoribus Ecclesiasticis cap.* 15, *statuit* Clementem, quartum post Petrum Romanum Pontificem : tametsi plerique Latinorum, secundum post Petrum Apostolum putent fuisse F Clementem. *Quinam sint hi* plerique Latinorum, *nemine uspiam nominato, per aliquam conjecturam videmur posse assequi, si dicamus fuisse antiquos Catalogos Summorum Pontificum, quorum aliquem S. Hieronymus petiit a S. Damaso, qui respondit* se gesta Pontificum, quæ potuit reperire in Sedis suæ studio, ad eum dirigere. S. Damasi *decessor fuit* S. Liberius, cujus tempore contextum veterem Indiculum Romanorum Pontificum, *testis est Petavius lib.* 5 *Rationarii temporum cap.* 5, *qui eum penes se habuit. Hunc eumdem Catalogum appellat Cuspinianus* pervetus opusculum, *quod in Commentario suo in Cassiodori Consules transtulit. Est autem in plures partes distinguendum : ita ut prior pars finiat cum S. Urbano Papa, anno Christi* ccxxxi *martyrium passo, quam ab* S. Antero, *necdum Pontifice, opinamur collectam, quod* is gesta Martyrum diligenter a Notariis exquisivisse *tradatur. In hoc Catalogo S. Cletus, quartus Pontifex Romanus, substituitur Clementi his verbis :* Cletus annis sex, mensibus duobus, diebus decem. Fuit temporibus Vespasiani et Titi et initio Domitiani, a Consulibus Vespasiano VIII, et Domitiano V, usque Domitiano IX et Rufo. *Ac deinde subjungitur* Anacle-

Præter Anacletum agnoscitur S. Cletus in Catalogo seculi 4,

tus

A tus. *Hæc verba, de tempore Sedis S. Cleti et dictis Consulibus, refert Onuphrius Panvinius in Commentario suo, in lib. 2 Fastorum ad annum Urbis conditæ 829 et 836, et adscribit* Damaso in Vita S. Cleti. *Sed, ut diximus Catalogum nullum scripsit Damasus, huic tamen antiquus iste tribuitur, quia ab aliis digestum misit ad S. Hieronymum.*

AUCTORE G. H. sub nomine Damasi citato,

3 *Alium Catalogum Summorum Pontificum descripsimus ex antiquo Codice membraneo Serenissimæ Christinæ Reginæ Sueciæ, in quo elogia texuntur usque ad Bonifacium II, creatum anno* DXXX. *In hoc Catalogo nomen Cleti inter Linum et Clementem collocatur per inscitiam alicujus descriptoris, cum etiam ibi reipsa substituatur Clementi, et hæc de S. Cleto dicuntur :* Cletus natione Romanus, de regione Vico Patricii, patre Æmiliano, sedit annos XII, mensem unum, dies XI. Fuit autem temporibus Vespasiani et Titi et Domitiani, a Consulatu Vespasiani VII et Domitiani V, usque ad Domitianum IX et Rufum Consules. Martyrio coronatur. Hic ex præcepto B. Petri XXV Presbyteros ordinavit in urbe Roma, mense Decembri : qui etiam sepultus est juxta corpus B. Petri in Vaticano, VI Kalendas Majas : *Eadem fere habet Anastasius Bibliothecarius, addens :* Et cessavit Episcopatus dies XX. Presbyteri autem ordinati *dicuntur* XXXV, *et dein post Clementem, male postpositum, agitur de S. Anacleto. Eadem habemus in Gestis MSS. Pontificum deductis ad obitum Martini V sive annum Christi* MCCCCXXXI, *et in antiquis Breviariis Romanis tam manuscriptis quam excusis, de quibus infra agemus.*

et in alio seculo 6 concinnato,

et apud Anastasium Bibliothecarium,

B

et in gestis MSS. et Breviariis antiquis,

4 *Tertium Catalogum Summorum Pontificum repererat Lucas Holstenius in antiquissimis membranis Palatinis Vaticanæ bibliothecæ, quem et nos Romæ descripsimus, perductum usque ad Zachariam et Stephanum Pontifices, qui seculo octavo floruerunt. In eo hoc breve elogium reperitur :* Cletus, natione Romanus, de regione Vico-Patricii, patre Æmiliano, sedit annos XII, mensem I, dies XI. Hic ex B. Petri præcepto XXV Presbyteros ordinavit in Roma. *At de Anacleto ista habentur :* Anacletus, natione Græcus, de Athenis, ex patre Antiocho, sedit annos XIV, menses II, dies X. Hic ordinavit Episcopos VI, Presbyteros V, Diaconos III. *Eadem de Anacleti patria et parente habentur in præcedenti Catalogo et apud Anastasium Bibliothecarium : atque in memoratis Gestis Pontificum manuscriptis. De Cleto et Anacleto, ut plane diversis similiter agunt, quotquot deinceps Vitas Pontificum scripserunt, uti seculo* X *Luitprandus Diaconus Ticinensis, circa annum millesimum ; S. Abbo Floriacensis, seculo* XV ; *Bapt. Platina, seculo* XVI ; *Joannes Stella, Sacerdos Venetus ; Onuphrius Panvinius, Alphonsus Ciaconius, aliique quamplurimi ipsos hoc seculo secuti.*

et in alio seculo 8 confecto:

et apud Scriptores Vitarum Pontificum.

C

5 *Nomen S. Cleti quampluribus antiquis Martyrologiis est inscriptum, uti genuino Bedæ ex variis MSS. a nobis edito his verbis :* VI Kalendas Maji, Natale S. Cleti Papæ et Martyris, *quibus addit Florus.* Qui tertius post Petrum annis duodecim Ecclesiæ præfuit, martyriumque passus est, tempore Vespasiani et Titi. *Antiquum illud Bedæ martyrologium, sed suppletum, reperimus etiam in peculiari bibliotheca Ecclesiæ Vaticanæ S. Petri : quod nobis satis certum indicium videtur, hoc ipsum Martyrologium ibidem olim lectum fuisse inter Horas Canonicas : cui deinde successit Martyrologium Usuardi, in quo ista leguntur :* Romæ natalis S. Cleti Papæ, qui secundus post Apostolum Petrum, cum rexisset Ecclesiam annis duodecim, persecutione Domitiani martyrio coronatus est. *Ita pleraque Usuardi Martyrologia et manu exarata et typis cusa, atque inter hæc præeminet, quod Bellinus vulgavit anno* MCCCCXCVIII secundum morem Romanæ curiæ, *postea sæpius recusum. In Martyrologio Parisiis excuso anno* MDXXXV, *loco* Cleti *reperitur* Anacleti, *uti etiam in paucis MSS. codicibus. In MS. Hagenoensi, quondam Nicolai Scheichi, primo* Cletus, *dein* Anacletus *referuntur, singuli cum suo elogio. Celebrat hoc die Ado in suo Martyrologio* S. Anacletum, *sed die* XII *Julii* S. Cletum *cum hoc elogio :* Item eodem die S. Cleti Papæ, qui Romæ sedit annos duodecim. Hic ex præcepto B. Petri Apostoli viginti quinque Presbyteros in urbe Roma ordinavit, sepultusque est juxta corpus B. Petri. *Eodem modo Notkerus, cum suis Fastis ad hunc diem inscripsisset* S. Anacletum, *ad diem* XIII *Julii proponit* S. Cletum, *quo passim die aliis Martyrologiis inscriptus est* S. Anacletus, *et nos cum Martyrologio Romano tunc de hoc acturi sumus.* S. Cletum XXIX *Aprilis celebrat Rabanus et auctor Bedæ excusi, atque* tertium post S. Petrum *statuunt. Eumdem hoc etiam die commemorat Wandelbertus in suo Poetico Martyrologio, ante annos octingentos scripto, et hunc versum habet :*

Nomen S. Cleti in Martyrologiis Bedæ et Flori,

Usuardi,

Bellini,

D

Adonis 12 Julii,

Notkeri 13 Julii,

Rabani 29 Aprilis,

Wandelberti 26 Aprilis,

Sextaque Pontificis recolit certamina Cleti.

6 *Magnum nobis videtur pondus adferri ex antiquis Missalibus et Breviariis Romanis, quæ a ducentis annis, post artem typographicam repertam et deinceps, sunt excusa : in quibus omnibus præscribitur ad hunc* XXVI *Aprilis, veneratio* SS. Cleti et Marcellini Pontificum ; *et* XIII *Julii* S. Anacleti. *Idem etiam confirmatur ex Breviario in membranis conscripto, quod penes nos habemus, et consentiunt posteriores in suis Martyrologiis ad utrumque diem, Maurolycus, Felicius, Canisius, Galesinius, Ferrarius cum hodierno Romano : ex cujus notis a Baronio additis, præfiximus nobis hanc regulam : quod in* his, quæ sunt Romanæ Ecclesiæ major sit fides adhibenda ejus alumnis, *quos hactenus attulimus ;* quam externis, *quos late adducit Petrus Halloix tomo 2 de Scriptoribus antiquis in Notis ad Vitam S. Irenæi cap. 7 pag. 642 et sequentibus, ubi conatur probare unum eumdemque esse* S. Cletum et Anacletum. Hoc autem uti et sua omnia sanctæ Matri Ecclesiæ Catholicæ lubens volens submittit, ut bonus filius Ecclesiæ.

et in antiquis Breviariis et Missalibus Romanæ Ecclesiæ.

E

7 *Primum ejus argumentum desumitur ex Epistolis S. Ignatii Antiocheni, quod in una earum, ad Mariam Cassioboliten, dicatur* Clemens successisse Anacleto ; *et in alia ad Trallianos referantur* Anacletus et Clemens ministerium exhibuisse S. Petro. *Verum ea verba a posteris inserta sunt dictis epistolis, et desunt in genuinis MSS. Græcis, quas nos reperimus Florentiæ in bibliotheca Medicæa, et quas ibidem descriptas edidit Isaacius Vossius collatas cum antiqua versione, quam in tribus codicibus MSS. repertam edidit Oxoniæ Jacobus Usserius, uti latius deduximus ante Vitam S. Ignatii, ad primum diem Februarii excusam. Secundum argumentum petitur ex S. Irenæo, qui lib. 3 adversus hæreses cap. 3, enumerans undecim primos Pontifices Romanos,* Anacletum *omisso* Cleto *recenset : quod hujus exemplo factum est ab Eusebio in Chronico et Historia Ecclesiastica, a Nicephoro Episcopo Constantinopolitano in Catalogo Pontificum, a Photio codice 112, et ab Afris Cypriano epist. 74. Optato Milevitano lib. 2 de Schismate Donatistarum, Augustino epistola 165 de Dissidio Donatistarum, imo et S. Hieronymo de Scriptoribus Ecclesiasticis cap. 15, et denique ab Epiphanio, dum (quod coincidit) hæresi 27* Cletum *nominat, omisso* Anacleto. *Verum, ut diximus, major fides adhibenda est alumnis Ecclesiæ Romanæ, quos supra produximus, quam externis, cum hi veriti fuerint ne ob similitudinem nominum aberrarent. Urgetur ulterius quasi* Lucii Dextri Chronicon liquido litem decideret, *quod dicat* S. Anacletum vel Cletum successisse Lino, *sed potuit auctori dubium fuisse quis prius sederit ante Clementem, et quis huic successerit ; ut omittam illud Chronicon plane supposititium esse ; atque ex figmentis consartum, uti toto opere nostro sæpius demonstratum*

Refelluntur argumenta de unico Pontifice Cleto et Anacleto.

F

A *monstratum est. Denique producitur Martyrologium, quod a Rosweydo nostro una cum Adone editum est, et quidem sub nomine Veteris Romani, quod pro tali viri eruditi non admittunt, et quod quia ignorarunt Beda et Usuardus, non videtur illorum tempore palam innotuisse, a quibus* Cletum *Martyrologiis inscriptum fuisse jam diximus. Similis farinæ possunt censeri nonnullarum Ecclesiarum Breviaria manuscripta, cum ostenderimus antiqua Breviaria et Missalia Romana, et* Cleto *et* Anacleto, *ut Pontificibus distinctis, cultum et venerationem diversis diebus præscribere.*

CAPUT II.

Tempus ordinationis in Episcopum, et Pontificatus. Alia ejus gesta. Reliquiæ.

S Cletus cum SS. Lino et Clemente ordinatus Episcopus a S. Petro,

Cardinalis Baronius cum in Annalibus suis ad annum LXIX, *de Sede et Martyrio S. Petri late egisset, de successione Lini, Cleti et Clementis acturus, primo statuit num.* 36 exquirendam veritatem temporum per Consules, *quod nos accurate facimus, et num.* 43 profitetur *dictos* Episcopos, coadjutores S. Petri extitisse : *qui, ut alibi de illo diximus,* tres ordinavit Episcopos, Linum, Cletum et Clementem. *Anastasius bibliothecarius de* B *Vitis Pontificum in MSS. Regio et Mazarinico, et altero Freheri, et in MSS. Gestis Pontificum ad Martinum deductis, ista habet de S. Petro :* Ordinavit Episcopos duos Linum et Cletum, qui præsentialiter omne ministerium Sacerdotale in urbe Roma populo vel supervenientibus exhiberent. *At postea* Petrus, sentiens diem mortis sibi imminere, Clementem Episcopum consecravit, eique Cathedram vel Ecclesiam omnem disponendam commisit, dicens : Sicut mihi ligandi et solvendi tradita est a Domino meo Jesu Christo potestas, ita et ego tibi committo *etc. Quæ formula potuit etiam aliis duobus dicta fuisse.* Secundum Pontificem fuisse S. Linum *statuunt passim omnes, consecratum anno* LVI Consulibus Saturnino et Scipione; *fatenturque, tunc saltem Vicarium et Coadjutorem S. Petri factum esse, deinde eidem, anno* LXV *martyrium passo, subrogatum, Ecclesiæ præfuisse Pontificem verum, annis duobus, mensibus duobus et diebus sex ac viginti; martyrii palmam adeptum,* Neronis temporibus, Capitone et Rufo Consulibus, *anno Christi* LXVII, *die* XXIII *Septembris : uti ea, per Consules et Neronem Imperatorem, designantur in præfatis antiquis Catalogis, in quibus tertius S. Clemens statuitur præfuisse Ecclesiæ* temporibus Galbæ et Vespasiani, a Consulatu Trachali et Italici, usque Vespasiano VII et Tito, *ac tunc abdicato Pontificatu Episcopum Apo-* C *stolicum et privatum pluribus adhuc annis vixisse, ac tandem anno* III *Trajani, Christi centesimo, Martyrem obiisse : quod alibi accuratius est deducendum. His indicatis ad S. Cletum accedimus, qui quartus secundum dictos Catalogos est Pontifex censendus. Præfuit autem* temporibus Vespasiani, Titi et Domitiani, a Consulibus Vespasiano VII et Domitiano, *sive anno* LXXVI, usque Domitiano IX et Rufo, *quorum Consulatus convenit in annum* LXXXIII, *qui erat annus secundus Domitiani Imperatoris : et sequentis anni* Consules Domitianus X et Sabinus *assignantur pro initio Anacleti Papæ, in quorum Consulatu videtur S. Cletus vixisse usque ad* XXVI *Aprilis; et sic anno Christi* LXXXIV, *Domitiani III, esset martyrium passus. Hinc ergo Pontificatus anni sunt desumendi, qui* sex *in priore Catalogo designantur, sed videntur optime addi* menses septem *in antiquis Breviariis Romanis manuscriptis et excusis. In exemplaribus Anastasii* anni XII *aut etiam* XV *reperiuntur, qui cum adjunctis ibidem Consulibus nullo modo conveniunt, et per oscitantiam librariorum sunt intrusi. Quia vero S. Cleto successit Anacletus facile*

post S. Linum,

et S. Clementem

fuit IV Pontifex,

ab an. 76,

usque ad an. 84

potuerunt ambo in unam eamdemque personam conflari. Si qui arbitrentur Cletum præponendum esse S. Clementi, nolumus funem contentiosum cum aliis ea de re trahere, satisque habemus indicasse, quid apud antiquiores auctores reperierimus. D

AUCTORE G. H.

9 Rubi *vel* Rubum, *vulgo* Ruvo, *Straboni forsitan non* Rudium, *sed* Rubium, *appellata civitas, antiquissima est; Ennii Poetæ, ut volunt, patria; in ea antiquæ Calabriæ parte, quæ nunc a Bario metropoli nomen habet. Hæc* S. Cletum (*uti tomo 7 Italiæ sacræ Ferdinandus Ughellus scribit col.* 1031) veluti Patronum colit festo solenni : *existimatque a S. Petro, qui primus apud se fidem prædicaverit, sibi esse consecratum Episcopum : sed eum confirmatis egregie civibus, successorem assumpsisse, cujus non extet nomen, et Romam ad Petrum abiisse. Non existimo alibi quam Romæ consecratum Cletum; aut alteri urbi quam Romanæ : Apostolicis tamen prædicationibus illius plura alia loca exculta, sive ante sive post mortem Petri, nolim ambigere : ut proinde satis fide digna haberi possit Rubensium traditio, quoad præcipuam rei substantiam, ut scilicet S. Cletus Rubensem ecclesiam confirmarit in fide. Quod addunt de ecclesia supra cryptam quamdam ædificata extra mœnia, atque a Cleto in honorem D. Petri consecrata; crediderim equidem primos fideles in illa crypta congregari solitos, ipsamque habuisse pro oratorio : ecclesiolam vero sub nomine S. Petri superstruxisse posteros, primum universalis ecclesiæ post Christum caput in ea veneraturos.* E

Rubis ut loci Patronus et Apostolus colitur.

10 *Fertur S. Cletus in epistolis suis primus omnium usus fuisse his verbis :* Salutem et Apostolicam benedictionem : *quod a Martino Polono in Chronico, et Joanne Stella de Vitis Pontificum scriptum, in Breviario Romano, jussu Pii V primum edito, hactenus legitur. Sed ex epistolæ neque inter Epistolas Pontificias, neque in Conciliis Generalibus extant. Credibile autem non est institutam a S. Cleto salutandi formulam cum ejus morte abolendam fuisse. Certe qui ea usus fuerit ante S. Leonem IX, nemo invenietur; nam si quæ Pontificum epistolæ cum hac formula prætenduntur, eas facile erit aliunde convincere mera esse figmenta, uti satis indicatum est in Apologia Præliminari ad Tomum 2 cap. 1. Platina scribit eum* onus Pontificium invitum suscepisse, licet doctrina, moribus et dignitate plurimum apud suos valeret. nihilque virum optimum ac sanctissimum prætermisisse, quod ad augendam Ecclesiam Dei pertineret. *Quæ fere omnia legebantur in Breviario a Cardinale Quignonio concinnato. Solet etiam contra verum Pontificatum SS. Lini et Cleti allegari epistola decretalis, sub nomine Joannis III Papæ ad Episcopos Galliæ et Germaniæ, quam Baronius ad annum* DLXXII, *quo Joannes III vita functus est, arguit imposturæ et demonstrat non esse Joannis, sed ex suppositis mercibus Mercatoris. Eadem fere omnia citantur a Mariano Scoto, tamquam continerentur in epistola decretali Leonis II, qui anno* DCLXXXIII *creatus est et sequenti mortuus.* F

Aliqua ei tributa,

aut falso imposita.

11 Festum SS. Cleti et Marcellini, Pontificum et Martyrum, sub ritu duplici *celebratur in ecclesia Vaticana S. Petri, quod etiamnum istic adservetur* corpus S. Cleti, *uti in Ordine Officii divini, pro anno* MDCLXV, *a Josepho de Fide Magistro Ceremoniarum dictæ Ecclesia composito, præscribitur, et dicitur ibidem* Credo in Missa. *Octavius Pancirolus, in Thesauro abscondito urbis Romanæ, addit aliquas ejus Reliquias esse in ecclesiæ S. Pauli in platea Columnæ. Masinus in Bononia perlustrata asserit etiam aliquas esse Bononiæ in ecclesia S. Joannis in Monte et in Ecclesia S. Benedicti : festum vero ejus celebrari in ecclesia S. Mariæ del Morello extra pontum majorem, et per totum Ordinem Cruciferorum.*

Corpus in Ecclesia Vaticana,

Reliquiæ in ecclesia S. Pauli,

et Bononiæ.

G. H.

DE S. MARCELLINO PONTIFICE, ET SS. CLAUDIO, QUIRINO, ANTONINO, MARTYRIBUS ROMANIS.

CAPUT I.

S. Marcellinus a S. Marcello diversus : tempus Sedis, alia illius gesta.

AN. CCCIV

S. Marcellinus non distinguitur a S. Marcello apud Eusebium,

Inertissimam *Græcorum segnitiem atque oscitantiam castigavimus supra in Actis S. Cleti Pontificis, quod ob nominis similitudinem in fœdissimum errorem abrepti, SS. Cletum et Marcellinum non distinxerint a SS. Anacleto et Marcello, qui ipsis in Pontificatu Romano successerunt. Quia vero de SS. Cleto et Anacleto sufficienter actum est, jam de S. Marcellino, qui hoc quoque die suam in Ecclesia venerationem habet, et de S. Marcello agemus. Eusebius lib. 7 Historiæ Ecclesiasticæ cap. 32 aut aliis 26, de S. Marcellino, ejusque decessoribus ista tradit :* Cum Felix B quinque annis Romanam gubernasset Ecclesiam, Eutychianus in ejus locum successit : qui vix decem mensibus in Episcopatu transactis, Caio, qui nostra ætate vixit, Sedem suam reliquit. Hic cum annis circiter quindecim Ecclesiæ præfuisset, successorem habuit Marcellinum : quem etiam ipsum oppressit persecutio. *Hæc ibi Eusebius, qui in Historia Ecclesiastica non amplius meminit S. Marcellini, aut successorum. Idem in Chronico, indicatis* Consulibus Probo Augusto et Victorino, *qui Reipublicæ præfuerunt anno Christi* CCLXXXII, *ista scribit interprete S. Hieronymo,* Eutychianus XXVI Romanæ Ecclesiæ Episcopatum suscepit mensibus octo : post quem Caius annis quindecim. *Dein indicatis* Consulibus Diocletiano Augusto VI et Constantio Cæsare II (*Est hic annus Christi* CCXCVI) *ita scribit :* Romanæ Ecclesiæ Episcopatum suscepit Marcellinus annis novem. *Tum, omisso S. Marcello, ad Consulatum* Constantii Augusti VI et Maximiani Cæsaris VI, *Christi annum* CCCVI, Romæ Episcopus XXIX constituitur Eusebius mensibus VII, post quem XXX Ecclesiam tenet Miltiades annis III, ἔτη ζ′, *Hieronymo* annis IV *aut secundum Pontacum* annis VI. *Alii Græci, Eusebium secuti Marcellum similiter omiserunt, una etiam cum illo Eutychianum præteriit Georgius Syncellus. At Nicephorus, Episcopus Constantinopolitanus, et Theophanes, duos solum annos tribuunt S. Marcellino.*

et alios Græcos :

sed credendum alumnis Ecclesiæ Romanæ.

C 2 *Quare Eusebio cum reliquis Græcis mandato,* in iis, quæ sunt Romanæ Ecclesiæ, majorem esse adhibendam fidem ejus alumnis quam ceteris, *censemus cum Baronio, in Notis suis ad hunc* XXVI *Aprilis, et quemadmodum hactenus in reliquis Pontificibus, qui sub Ethnicis Imperatoribus floruerunt, sicuti et in S. Cleto jam fecimus, ita hic quoque primo loco proponimus elogium parvum ex Indiculo seu Catalogo Pontificum usque ad Liberium deducto, cujus secundam partem cum S. Silvestro concludimus, in qua ab auctore coævo ista scribuntur :* Marcellinus annis octo, mensibus tribus, diebus viginti quinque. Fuit temporibus Diocletiani et Maximini, ex die pridie Kalendas Julias, a Consulibus Diocletiano VI et Constantio II, usque in Consulatum Diocletiani IX, et Maximiani VIII Quo tempore fuit persecutio : et cessavit Episcopatus annis * IIII, mensibus VI, diebus XXV. *Ita in dicto Catalogo, ex quo aliisque Catalogis Pontificum diximus* XXII *Aprilis, S. Eutychianum sedisse annis octo, ab anno Christi* CCLXXV *usque ad annum* CCLXXXIII, *et diem* VII *aut* VIII *Decembris ; cui tunc successit S. Caius, et præfuit usque ad dictum* XXII *Aprilis anni* CCXCVI : *quando* Diocletiano VI et Constantio II Consulibus, *S. Caio subrogatus est sanctus Pontifex Marcellinus : qui Martyr decessit* Diocletiano IX et Maximiano VIII Consulibus, *sive anno Christi* CCCIV, *quo dicti Imperatores purpuram deposuerunt. Iidem Consules, tam in accessu ad Pontificatum quam in ejus obitu, constanter referuntur in omnibus Catalogis et Gestis MSS. Pontificum, et in Libro Pontificali item apud Anastasium et in antiquis Romanis Breviariis manuscriptis ac prælo cusis. Recte autem a morte S. Caii ad mortem S. Marcellini numerantur* anni octo, *in hoc et altero Catalogo mox dando relati, nec non ab Anastasio et indicatis Breviariis : sed* E *difficultas oboritur ex* mensibus tribus, *sive* quatuor, *sive* duobus, *aut etiam* undecim, *et* diebus viginti quinque, *aut* quindecim, *qui tali varietate ad* annos octo *apponuntur ; et maxime cum S. Marcellinus dicatur* ex die pridie Kalendas Julias, *sive ut alii* ex die Kalendarum Juliarum, *aut etiam* Juniarum *incepisse. Arbitramur ergo tali die vivente adhuc S. Caio consecratum Episcopum Marcellinum ; deinde* mensibus tribus *aut certe aliquot, fuisse Vicarium ejusdem S. Caii, capti aut aliter impediti. De tempore, quo post S. Marcellini necem cessavit Episcopatus, infra agemus.*

Elogium ex antiquo Catalogo Pontificum,

** aliis perperam* annis VII, *aut* VI,

tempus Sedis, ab an. 296,

ad 304.

Thebæos milites Christianos Romam venientes,

3 *Prima omnium actio, quæ in Annalibus Baronii tribuitur S. Marcellino, est robur animusque Martyribus Thebæis inditus. Porro, sicut in Actis eorum tradit Eucherius Episcopus Lugdunensis,* hi milites Christianæ religionis ritum Orientali traditione ab Hierosolymitanæ urbis Episcopo susceperant, fidemque sacram virtuti et armis omnibus præponebant. Ad urbem quippe Romam itinere attingentes, eamdem Christianitatis fidem, quam acceperant, apud B. Marcellinum prædictæ urbis Pontificem confirmaverunt, ut ante gladio interirent, quam sacram Christi fidem, quam acceperant, violarent. *Hæc ibi, plenius illustranda ad diem* XXII *Septembris. Baronius ad an. 297, num. 5 Episcopum Hierosolymitanum censet fuisse Zambdam, de quo egimus* XIX *Februarii, creatum Episcopum* Fausto II et Gallo Consulibus, *id est, anno* F *Christi* CCXCIX. *Verum re tota examinata arbitramur dictos Martyres potius ab Hymenæo Episcopo Hierosolymitano Zambdæ decessore Christianam fidem edoctos fuisse, et a S. Marcellino necdum Pontifice aut certe a S. Caio Pontifice in eadem fide fuisse confirmatos, et nomen Pontificis ab auctore Actorum non appositum, postea ex conjectura non satis fundata iisdem fuisse insertum, B. Marcellini scilicet loco S. Caii. Qui error manifeste convincitur ex eo quod bellum contra Bagaudas, ad quod conficiendum Thebæi mittebantur ultra Alpes, fuerit commotum (teste etiam Eucherio cum aliis Scriptoribus) quando* Diocletianus fuit ad Imperium electus, et Maximianum Herculium ad consortium Imperii et laboris Cæsarem fecit, et in Gallias ad compescendos tumultus cum exercitu misit, *id est anno* CCLXXXV, *totis decem annis ante Pontificatum S. Marcellini. Reliqua ad* XXII *Septembris discutienda erunt.*

num confortarit necdum Pontifex. an. S. Caius decessor ?

4 *Alia ad successorem S. Marcellum translata, sunt necessario ad S. Marcellinum remittenda ex quatuor primis capitibus Vitæ dicti Marcelli relatæ ad* XVI *Januarii :*

S. Marcello attributa peregit :

A *nuarii : ex qua pauca excerpta reposito nomine S. Marcelli hic repetimus, et sunt ista in principio :* Tempore quo Maximianus Augustus, rediens de partibus Africæ ad urbem Romam, volens placere Diocletiano Augusto, ut in ejus nomine thermas a solo ædificaret, cœpit in invidiam Christianorum omnes milites Romanos ad afflictionem laboris compellere, et per varia loca alios ad lapides, alios ad arenam fodiendam damnavit. In ipso tempore erat vir Christianus, nomine Thrason, vir potens et facultatibus locuples et vita fidelis. Hic cum vidisset affligi Christianos ad fatigationem et laborem, cœpit de sua facultate sanctis Martyribus alimoniam et victum ministrare per viros Christianos Cyriacum, Sisinnium, Smaragdum et Largum. Hoc audiens B. Marcellinus Urbis Episcopus gaudio repletus est magno, de eleemosyna, quam Thrason Sanctis ministrabat. Et rogans ad se venire sanctos viros Christianos et servos Domini nostri Jesu Christi Cyriacum et Sisinnium, Smaragdum et Largum, inquisivit ab eis : et notum fecerunt S. Marcellino Episcopo, quomodo Thrason Sanctis Dei victualia ministrabat. Tunc gaudio repletus, ducens consilium, consecravit Sisinnium et Cyriacum Diaconos

Cap 1

Christianos afflictos adjuvari a S. Thrasone gaudet :

SS. Sisinnium et Cyriacum Diaconos creat :

B Ecclesiæ Romanæ. *Hæc ibi, de S. Thrasone egimus etiam in Vita S. Caii Pontificis, qui eum baptizavit. Martyr obiit* XI *Decemb. At thermæ Diocletianæ extructæ sunt anno hujus Imperii* XV, *Christi* CCXCVIII *et sequenti. Tum* S. Sisinnius Diaconus *in carcerem conjectus, luce et voce cœlesti est corroboratus, qua* S. Apronianus Commentariensis *conversus est, et a* Sisinnio baptizatus : quem elevatum de pelvi duxit ad S. Marcellinum Episcopum : quem Chrismate consignavit et altare consecravit, et sic participati sunt omnes corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi.... S. Apronianus capite truncatus est sub die IV Novarum Februariarum. *Conversi deinde fuere* duo milites Papias et Maurus, qui baptizati fuerunt a B. Marcellino Episcopo.... et plumbatis cæsi emiserunt spiritum, sepulti sub die quarto Kalendarum Februariarum.... Uno autem tempore, veniens in die processionis Marcellinus Episcopus, obtulit se Maximiano Augusto dicens ei : Pietati tuæ suggero, servos Dei, qui orant pro regno tuo et pro republica, quare trucidas? Tunc iratus Maximianus Augustus præcepit ut fustibus cæderetur et expelleretur Marcellinus Episcopus.... Tunc Carpasius Vicarius adduxit in conspectum suum eculeum, et jussit suspendi Crescentianum et fustibus cædi... Et cum

S. Apronianum Chrismate confirmat, eique Eucharistiam præbet :

cap. 2

baptizat SS. Papiam et Maurum :

cap. 3

Maximianum Augustum increpans cæditur :

C attraheretur nervis, et fustibus cæderetur et ungulis raderetur, et incendio constrictus ureretur, emisit spiritum, sepultus in cœmeterio Priscillæ, in arenario via Salaria veteri, sub die VIII Kalend. Decembris... Et cum Cyriaco Diacono decollati sunt viginti et unus, via Salaria, juxta thermas Salustii, foras muros, sub die XVII Kalend. Aprilis. *Hæc ibi, quæ omnia ante martyrium S. Marcellini peracta fuisse ex sequentibus constabit, ubi dicitur S. Marcellinus juxta corpus S. Crescentiani sepultus.*

Martyres obeunt S. Crescentianus et S. Cyriacus.

CAPUT II.

S. Marcellini lapsus, pœnitentia, martyrium, cultus, reliquiæ, tempus sucessionis S. Marcelli.

A*lteram controversiam et lamentabilem in lapsu S. Marcellini et laudandam in generosa ejus pœnitentia proponimus : quam alter Catalogus Pontificum ad seculum usque sextum deductus ita indicat :* Marcellinus, natione Romanus, ex patre Projecto, sedit annos octo, menses quatuor, dies quindecim. Fuit temporibus Diocletiani et Maximiani, ex die Kalend. Junii, a Consulatu Diocletiani V et Constantii II usque Diocletiani VIII et Maximiani VIII. Quo tempore fuit persecutio magna, ita ut infra triginta dies * quindecim millia hominum promiscui sexus per diversas provincias martyrio coronarentur. De qua re ipse Marcellinus ad sacrificium deductus est ut thurificaret, quod et fecit. Et post paucos dies pœnitentia ductus, ab eodem Diocletiano propter fidem Christi, cum Claudio et Quirino et Antonino, capite sunt truncati et martyrio coronantur. Jacuerunt corpora sancta in platea dies * viginti quinque jussu Diocletiani : ubi Marcellus Presbyter noctu collegit corpora Sanctorum, et sepelivit via Salaria in cœmeterio Priscillæ (in cubiculo quod patet usque in hodiernum diem, quod ipse præceperat pœnitens, dum traheretur ad occisionem) in crypta juxta corpus S. Crescentionis VI Kalendas Maji. Hic fecit ordinationes duas per mensem Decemb. Presbyteros quatuor, Diaconos duos, Episcopos per loca quinque. Et cessavit Epicopatus annos VI, menses VI, dies viginti quinque, persequente Christianos Diocletiano. *Hæc ibi, quæ fere eadem, et potissimum quibus indicatur lapsus et pœnitentia S. Marcellini, habentur in Catalogis auctoribus, seculo octavo collectis, item apud Anastasium et in MSS. Gestis Pontificum deductis, nec non antiquis Breviariis Romanis manuscriptis et anno* 1479, 1490 *aliisque sequente seculo excusis.*

Elogium ex alio Catalogo MS.

D AUCTORE G. H.

* *al.* septemdecim.

* *al.* triginta quinque *aut* sex.

E 6 *Luitprandus de Vitis Pontificum Romanorum ita rem narrat :* Tunc et ipse Marcellinus compulsus dæmonibus sacrificavit, sed post paucos dies Synodo congregata in civitate Campaniæ, coram centum et octoginta Episcopis, digne pœnituit. *Accuratius exponit ista Platina his verbis :* At Marcellinus Pontifex, ad Sacrificia gentium ductus, cum minis instarent carnifices, ut thura diis exhiberet, metu perterritus, Deos alienos adoravit. Habito deinde non multo post Concilio centum et octoginta Episcoporum in Sinuessa urbe Campaniæ, eo et Marcellinus, squallidus et pulverulentus, ac cilicio indutus proficiscitur, petitque ut sibi pro inconstantia debita pœna tribuatur. Qui eum damnaret, in tanto Concilio nemo unus inventus est, cum dicerent omnes, ea ferme ratione Petrum peccasse, ac flendo peccati pœnam luisse. *In Breviario Romano jussu Pii V Pontificis edito, ultima latius explicantur hoc modo :* Quem tamen damnare ausus est nemo, sed omnes una voce clamarunt. Tuo te ore, non nostro judicio judica : nam prima Sedes a nemine judicatur. Pe-

Lapsus et pœnitentia:

F trum quoque propter eamdem animi infirmitatem deliquisse, et a Deo similibus lacrymis veniam impetrasse. *Quæ hactenus in Breviario Romano recitantur, solum cum ante ex Platina diceretur* Concilium centum et octoginta Episcoporum, *post recognitionem Clementis VIII legitur,* Concilium plurimorum Episcoporum, *quod habitum traditur* a CCC Episcopis Diocletiano et Maximiano Augustis x Kalend. Septembris Diocletiano VIII et Maximiano VII Consulibus, *id est anno Christi* CCCII, *ad quem annum Baronius a num.* 88 *ad numerum usque* 108 *late deducit et explicat Acta dicti Concilii, qui ante de lapsu S. Marcellini egit anno Christi* CCCII *a num.* 88 *ad numerum* 105. *Quæ lector benevolus ibidem legere poterit.*

7 *In antiquis Martyrologiis frequens mentio est S. Marcellini : ac primo in genuino Bedæ ista leguntur :* Ipso die depositio S. Marcellini Papæ, qui cum Ecclesiam annos novem, menses quatuor rexisset, temporibus Diocletiani et Maximiani, ab eodem Diocletiano cum Claudio et Cyrino et Antonino pro fide Christi capite truncatus est, et post dies triginta quinque sepultus via Salaria in cubiculo a Marcello Presbytero et Diaconibus cum hymnis. *Eadem leguntur apud Rabanum, Adonem, Notkerum, item in Martyrologiis variis MSS. Usuardus omittit illa quæ ad*

Memoria sacra in Martyrologiis.

AUCTORE G. H.

A *ad sepulturam spectant, et tam apud ipsum quam Adonem et Notherum ista adduntur :* Quo tempore fuit magna persecutio, ita ut intra unum mensem septemdecim millia martyrio coronarentur. *Similia aut magis contracta habentur apud Bellinum, Maurolycum, Felicium et alios. Galesinius et Canisius multa de lapsu ac pœnitentia interserunt. In hodierno Romano ista leguntur.* Ibidem *Romæ* S. Marcellini Papæ et Martyris, qui sub Maximiano pro fide Christi una cum Claudio, Cyrino et Antonino capite truncatus est : quo tempore magna fuit persecutio, ita ut intra mensem decem et septem millia Christianorum martyrio consecrarentur. *Rabanus ad diem* XXVI *Maii iterum encomio eum exornat.*

an diu ante occisus sub Maximiano,

8 *Sed quia corpora S. Marcellini et trium sociorum post martyrium dicuntur* dies XXV, *aut* XXXV *vel etiam* XXXVI jacuisse in platea, quæ Marcellus Presbyter nocte collegit ac sepelivit juxta corpus S. Crescentionis, *sive* Crescentiani VI Kalendas Maji, *merito dubitari potest, an S. Marcellinus fuerit solum hoc* XXVI *Aprilis sepultus, antea vero, sub initium hujus mensis, aut potius præcedenti Martio, martyrio coronatus : quando needum purpuram deposuerant Diocletianus et Maximianus, ille Nicomediæ, iste Mediolani,* B *qui ante potuit Romæ extitisse. Et sic dicitur* in die processionis Marcellinus Episcopus, *scilicet pœnitens post lapsum,* se obtulisse Maximiano Augusto, *et de crudelitate objurgasse : quando ejus jussu primum* fustibus cæsus et expulsus est, *dein* capite truncatus. *Quæ interim Diocletiano tribuuntur, ut primario Imperatori et persecutori ; et quia hæc persecutio a Galerio Maximiano continuata est, Diocletiano etiam tunc Salonis quiescente, ideo huic ipsa passim adscribitur; adeoque verba relata sub finem elogii,* persequente Christianos Diocletiano, *exponenda sunt hoc aut simili modo,* Perdurante adhuc contra Christianos persecutione a Diocletiano mota. *Qui corpora S. Marcellini et sociorum sepelivit* Marcellus Presbyter, *ille idem postea Pontifex est creatus, in cujus Actis* XVI *Januarii dicitur capite quinto, quod solum ad illum spectat, venisse* Marcellus Episcopus, *imo, ut hic dicitur, adhuc* Presbyter, cum Lucina matrona *et* condivisse corpora Sanctorum *Cyriaci et aliorum Martyrum,* cum aromatibus et linteaminibus et imposuisse nocte in pavone *seu vehiculo,* et sustulisse. *Eodem modo dicitur in Libro Pontificali nocte* collegisse corpora S. Marcellini et sociorum, cum Presbyteris et Diaconibus, et cum hymnis sepelivisse, secundum quod ipsi S. Petrus præceperat, *aut certe, ut supra habetur,* quod ipse præceperat pœnitens : C *apud Anastasium legitur,* quod ipse præparaverat pœnitens.

sepultus sit 26 Aprilis, Marcello Presbytero ?

Caput et brachium in ecclesia S. Mariæ Majoris.

9 *Paulus ab Angelis, in descriptione Basilicæ Romanæ S. Mariæ Majoris lib.* 3 *cap.* 3, *tractat de Reliquiis dictæ Ecclesiæ ac primo loco refert eas, quæ* in quodam tabernaculo marmoreo, quatuor columnis purpureis sustentato, prope S. Hieronymi altare includuntur una cum Sanctorum imaginibus, *ubi ex antiquis notatis inter alia descripsit ista :* Caput S. Marcellini Papæ et Martyris, positum in ære, nunc vero in argento cum Regno Pontificali. *In Officiis propriis Sanctorum, pro Ecclesia S. Mariæ Majoris excusis, præcipitur festum duplex SS. Cleti et Marcellini* XXVI *Aprilis, additurque ibidem* haberi caput S. Marcellini in Ciborio Reliquiarum, et brachium in capella B. Mariæ Virginis, *et* in Missa dicitur Credo. *Addit Octavius Pancirolus in Thesauro abscondito Urbis Romanæ, aliquas S. Marcellini Papæ reliquias esse in templis S. Mariæ Lauretanæ dictæ, S. Joannis Baptistæ decollati et S. Viti; ceterum nesciri ubi corpus adservetur. Aliquas ejus reliquias esse Rotomagi in cœnobio S. Audoeni tradit Saussayus in Martyrol. Gallicano : et de Metropolitana Pragensi ecclesia legitur in Diario Reliquiarum ejusdem, esse in ea* par- D tem insignem de Capite : *sed non additur unde vel quando allata sit.*

aliæ reliquiæ Romæ,

an Caput S. Claudii Conimbricæ ?

10 *Georgius Cardoso, in Hagiologio Lusitano, asserit hoc die, in celeberrimo cœnobio S. Crucis Conimbricensi Canonicorum Regularium recitari officium duplex de S. Claudio Martyre, quod anno* MDCXLIII *caput S. Claudii, cui adhuc aliquot dentes inhærent, Roma ad dictum monasterium delatum sit, et credi esse socium S. Marcellini Papæ.*

Sedes S. Marcelli Successoris

a Maio anni 308 ad 16 Janu. anni 310

11 *Ut porro contra Eusebium aliosque Græcos certius intelligatur alius a S. Marcellino esse S. Marcellus; et tempus, quo inter utrumque vacavit Sedes Apostolica, comprehendatur, addimus S. Marcelli ex antiquissimo Catalogo Pontificum breve elogium, quod his verbis profertur :* Marcellus anno uno, mensibus septem, diebus viginti. Fuit temporibus Maxentii, a Consulatu Decies et Maximiano VII, usque post Consulatum X et VII. *Anni hic signantur* CCCVIII, *quo mense Maio fere finito videtur S. Marcellus creatus Pontifex et annus sequens* CCCIX, *ultra quem Pontifex vixit usque ad* XVI *Januarii. Eodem quoque modo duo hi anni notantur in Fragmento Fastorum, ab anno* CCV *ad annum* CCCLIV *deducto, et e nostro MS. per Bucherium ad* E *Canonem Paschalem Victorii edito, videlicet,* Decies et Maximiano VII, et Post Consulatum X et VII : *sunt enim eodem tempore conscripta et jam indicatus Catalogus Pontificum, et hoc fragmentum Fastorum. Idatius etiam in Fastis Consularibus, a Sirmundo et Labbeo editis, hos annos ita consignat :* Item Decies et Maximiano VII. His Consulibus, quod est Maxentio et Romulo, levatus Licinius Carnunto, III Idus Novemb. *Dein* Post Consulatum Decimum et Septimum. His Consulibus quod est Maxentio II et Romulo II. *In Libello de Præfectis Urbis apud Cuspinianum, Onufrium et Bucherium dicti anni ita exprimuntur :* Consules quos jusserint DD. NN. Augusti ex XII Kalend. Maji factum est Maxentio et Romulo, quod est Decies et Maximiano VII, Idus Aprilis, Statius Rufinus Præfectus Urbis : *et mox,* Maxentio II et Romulo II. III Kalend. Novemb. Aurelius Hermogenes Præfectus Urbis. *Hæc de Consulibus, qui dictis duobus annis præfuerunt. At Maxentius filius Maximiani Herculei tum Romæ dominabatur, anno præcedenti* CCCVII *a militibus Augustus proclamatus, et annis sequentibus voluit se et filium Romulum Consules designari : qui tandem anno* CCCXII *devictus a Constantino Magno, fugiens in Tiberi demersus periit : et tunc ut memoria Maxentii tyranni deleretur, ex Fastis expun-* F *cti sunt Consulatus ejusdem, et scriptum bis post Consulatum Decimum et Septimum : ad quos annos in Chronico Eusebii legitur,* ἀνεὺ ὑπάτων, absque Consulibus: *et ante eos annos Consules signantur,* Diocletianus Augustus decimum, et Maximianus Augustus VIII *pro quibus ab aliis substituuntur* Maximianus Herculius X et Galerius Maximianus Armentarius VII; *quando diximus Pontificem creatum S. Marcellum anno Christi* CCCVIII, *mensa Maio fere finito : et quia S. Marcellinus Martyr obiit anno* CCCIV, *hoc* XXIV *Aprilis, aut forsan mense Martio, cessavit Episcopatus annos quatuor, et mense uno aut altero: non annis* VI *aut* VII, *qui facili errore librariorum pro annis* IV *irrepserunt. Vacasse autem Sedem aliquot annis habent omnes antiqui Catalogi Pontificum, Liber Pontificalis, Anastasius in omnibus manuscriptis et excusis exemplaribus, Luitprandus etiam et Abbo Floriacensis cum MSS. Gestis Pontificum ad Martinum V deductis, item Vincentius Bellovacensis lib.* 12 *Speculi Historialis cap.* 98, *S. Antoninus par.* I *Historiarum, tit.* 7 *cap.* 8 § 16 : *causa vero tam diuturnæ vacationis conjicitur in crudelem persecutionem. Et hic sensus videtur in Ecclesia constanter duravisse per mille et plures annos, ut si in aliquo casu locum habet dictum Baronii etiam usurpatum a Bosqueto par.*

utrum cessarit Episcopatus annis 4 ?

A NOT. 28 2 *Historiarum Ecclesiæ Gallicanæ pag.* 66 : Quod a recentiore auctore, de rebus adeo antiquis, sine alicujus vetustioris auctoritate profertur, contemnitur: *multo magis id valere debeat in casu præsenti, ubi contra* D *quemcumque aliter sentientem pugnat tot antiquorum monumentorum tam consentiens auctoritas.*

DE SANCTO CYRILLO,

G. H.

MARTYRE AXIOPOLI IN MYSIA INFERIORE.

XXVI APRILIS.

Axiopolis, *urbs antiqua Mysiæ inferioris seu Bulgariæ, ad Danubii fluminis ripam dexteram sita est; et notatur apud antiquos* Danubium ab Axiopoli deinceps Istrum nominari usque ad ostia, quibus in Pontum Euxinum effluit. *Apographum Epternacense Martyrologii Hieronymiani, a mille propemodum annis exaratum, quo hactenus toto hoc opere usi sumus, ita auspicatur hunc diem.* VI Kalendas Maji. In Axiopoli natalis Cyrilli. *Quæ eadem leguntur in MSS. Martyrologiis etiam valde antiquis, scilicet monasterii Richenoviensis sive Augiæ-divitis prope Constantiam in Suevia, et monasterii Rhinoviensis in Helvetia.*

B

2 *In aliis apographis ejusdem Martyrologii Hieronymiani, ob lineolam omissam, apponitur dictæ Axiopoli,* Martyr Aurelius; *sed is Romæ passus dicitur in præcitato antiquissimo, ubi ista consequentur sic habentur:* In Axiopoli natalis Cyrilli. Et in Antiochia Euthymiæ. Et Romæ Primitivi, Aureli. Iterum Antiochiæ Leonidis *etc. In recentioribus ergo, ubi verba, sic leguntur* In Axiopoli Aureli, In Antiochia Leonidis *etc supplenda est lineola. Nos ne tituli multiplicentur Antiochenos Martyres conjungemus, et S. Cyrillo substituemus duos Martyres Romanos.*

E

DE SS. PRIMITIVO ET AURELIO,

G. H.

MARTYRIBUS ROMÆ.

XXVI APRILIS.

Horum *Martyrum memoria adservata est, ut diximus, in antiquissimo apographo Martyrologii Hieronymiani, et sic exprimitur:* Et Romæ Primitivi, Aureli. *Quidam* Primitivus, *aliquibus* Primitiva, Martyr in portu Romano, *refertur ad diem* XXV *Februarii, sed Socium habuit* Paulum *itidem* Martyrem. *Alius* S. Primitivus Martyr Romanus *colitur* X *Junii, cum* SS. Getulio, Cereale et Amantio *passus sub Hadriano Imperatore: ab utroque hunc diversum arbitramur.* Aurelii Martyris *meminerunt hoc die alia tria apographa Martyrologii Hieronymiani, et aliquod MS. Trevirense S. Maximini, et* Axiopoli *adscribunt. Verum id accidit, ut supra ostendimus, culpa amanuensium, per quos lineola in transcribendo fuit omissa. Non indicata palæstra fit mentio* Aurelii *in MSS. Parisiensi Labbæi, et Aquisgranensi: sed in hoc* Aurini *scribitur: item apud Grevenum in Auctario Usuardi. In MS. Augustano S. Udalrici* Africa *præponitur: sed id nomen referri debet ad mox dandos Martyres Afros.*

DE SS. EUTHYMIA, LEONIDE, VINDEO, MARIO,

G. H.

MARTYRIBUS ANTIOCHIÆ IN SYRIA.

XXVI APRILIS. C

Jam *in præcedentibus memoratum antiquissimum apographum Martyrologii Hieronymiani hos Martyres, sed quasi distinctos proponit hoc modo:* In Antiochia Euthymiæ. *Dein ista interponuntur:* Et Romæ Primitivi, Aurelii, *de quibus jam egimus, ac tum subjungitur:* Item Antiochiæ Leonidis, Vindei. *Quos simul sub eodem titulo referimus. Ultimi duo indicantur in tribus aliis apographis Martyrologii Hieronymiani: item in MSS. Rhinoviensi et Richenoviensi, nec non expressa urbe* Syriæ *Antiochia, in MSS. Aquisgranensi, Augustano et Labbeano. In Antiquo MS. Kalendario ante opera S. Isidori celebratur memoria* F S. Leonis in Antiochia, *qui melius cum aliis in MS. Trevirensi S. Maximini, et apud Grevenum in Auctario Usuardi est* Leonides: *ita qui in hoc Auctario adjungitur* Guideus, *aliis est* Vindecus. *Quartus* Marius *additur in MS. Corbeiensi Martyrologii Hieronymiani Parisiis excuso.*

DE SANCTIS MARTYRIBUS AFRIS.

G. H.

JULIO, VICTURINO, SIRICO, FELICE, PAULO, MAXIMO, VICTORE, SIMPLICIO, POLLIONE, VITO, CALENDINO, APOLLONO, MARCIANA, FELICISSIMA, ETHEMIA, MARCIANO, LECTISSIMO, SIMIA, GERMIANO, FELICIA, EVASIA, GEMELLINO, ITEM SILVANO CUM SOCIIS.

XXVI APRILIS.

Est hæc illustris classis Martyrum, ex quibus in antiquis Martyrologiis Casinensi et Romano Ducis Altempsii aliqui his verbis memorantur: In Africa Julii, Victoris, Cyrici, Honorati. *Iidem indicantur in MS. Vaticano numero* 5949 *signato, et loco* Cyrici *melius* Sirici *scribitur. In MSS. Romano Cardinalis Barberini, et Coloniensi S. Mariæ ad Gradus hi referuntur:* In Africa Honorati, Pauli, Maximi, Apollonii. *Qui etiam sunt adscripti Auctario Greveni ad Usuardum, in quo seorsim (uti etiam in* B *MS. Aquisgranensi) fit mentio* Viri, *aliis* Viti, *et* Sirici: *Et in MS. Treverensi S. Maximini* Sirici et Maximi. *In MS. Richenoviensi plures indicantur:* In Africa Victoris, Sirici, Honorati, Felicis, Pauli, Maximi, Martiani. *In MS. Augustano ista nomina proponuntur, non addita palæstra:* Julii, Sirici, Pauli, Maximi, Marciani, Simplicii, Germani, Gemellini: *ubi tamen loco* Julii *et* Marciani *legitur*, Juri *et* Martialis. *Verum in quatuor apographis Martyrologii Hieronymiani distinctius omnium nomina ita traduntur:* In Africa Julii, Victurini, Sirici, Felicis, Pauli, Maximi, Victoris, Simplicii, Pollionis, Viti, Calendini, Apolloni, Marcianæ, Felicissimæ, Ethemiæ, Marciani, Lectissimi, Simiæ, Germiani, Feliciæ, Evasiæ, Gemellini. *Quibus in codice Corbeiensi Parisiis excuso additur*, cum sociis eorum Silvani. *At pro* E Victurino, Ethemia, Lectissimo *et* Gemellino *legitur etiam* Victurus, Timia et Hernia, Litissimus *et* Gemellina. *In MS. Florario celebrantur*, Virgines plurimæ cum aliis multis: *an de his Martyribus eorumque sociis illud sit accipiendum, quis dicet?*

DE SANCTO BASILEO

G. II.

EPISCOPO AMASEÆ IN CAPPADOCIA.

MARTYRE NICOMEDIÆ IN BYTHINIA.

CIRCA AN. CCCXXII

Nicomediæ Martyr occumbit 28 Martii;

at depositus Amaseæ 26 Aprilis.

Memoria in Fastis Arabico-Ægyptiis,

Typico S. Sabbæ,

Menologio Basilii Imp.

Sanctus Martyr Basileus, *illustris Orientis Episcopus, natus est et educatus Amaseæ, urbe Cappadociæ Episcopali, quæ et Helenoponti provinciæ metropolis censetur; quam ipse difficillimis temporibus, cum persecutio Diocletiani, Maximiani et Maximini vigeret, administravit; ac tandem ultimis annis Licinii captus, Nicomediam abductus, et capite amputato Martyr, anno ætatis suæ septuagesimo, evolavit in cælum die* XXVIII *Martii.* C *Verum quia corpus ejus in mare projectum, Angelico monitu inventum, et Amaseam delatum ibidem honorifice depositum est hoc* XXVI *Aprilis; ideo hunc diem ejus venerationi deputaverunt omnes passim Orientales. Nam Martyrologium Arabico-Ægyptium, quod ex Arabica lingua in Latinum nobis transtulit Gratia Simonius Collegii Maronitarum tunc Romæ alumnus, præscribit ad hunc* XXVI *Aprilis* certamen S. Basilei Episcopi Amaseæ: *quo etiam modo refertur in Typico S. Sabbæ. Secuti Græci, qui in Menologio Basilii Porphyrogeniti Imperatoris hoc martyrii compendium habent.* Die XXVI mensis Aprilis, Certamen sacrosancti Martyris Basilei Episcopi Amaseæ. Sacrosanctus Christi Martyr Basileus sub Imperio Licinii Episcopus fuit Amaseæ, et hac ratione martyrii cruciatus sustinuit. Ancilla quædam uxoris Licinii, quæ dicebatur Glaphyra, ut pudicitiæ studio damnatum cum ipso Licinio concubitum evitaret, Dominæ ipsius consilio, cum ingenti nummorum copia occulte in Orientales plagas effugit: et cum Amaseam devenisset, ab Episcopo Basileo, tamquam Christiana, humaniter recepta fuit. Cum autem id scivisset Licinius, ambos devinctos coram se adduci mandavit. Verum Glaphyra, cum idcirco se morti proximam dignosceret, ab ipsius manibus effugit. Basileus autem Episcopus vinctus Nicomediam adductus, cum Imperatorem redarguisset, capite plexus est et in mare projectus. Seorsim autem corpus ejus et seorsim caput. Dei vero providentia corpus capiti est annexum, et fluctibus devolutum est usque Sinopem, et deinde Amaseæ depositum. *Hæc dictum Menologium. At Græci in Menæis et Anthologio Officium Ecclesiasticum de eo celebrant addito majori ex* F *Actis martyrii elogio: quod pene idem est in Synaxario MS Parisiensi collegii Claromontani, in quo sub finem additur* ejus solennitatem celebrari in sanctissima magna Ecclesia. *Græcos secuti Moschi eumdem S. Basileum in habitu ac gestu Episcopali proponunt hoc eodem die in tabulis Kalendarii sui: invenitur etiam inscriptus cum titulo* sancti Martyris *kalendario Ruthenico apud Possevinum. E Latinis eumdem referunt Molanus, Galesinius; Canisius cum hodierno Martyrologio Romano: in quo ista leguntur:* Amaseæ in Ponto S. Basilei Episcopi et Martyris, qui sub Licinio Imperatore illustre martyrium consummavit: cujus corpus in mare projectum, et ab Elpidiphoro Angeli monitu repertum, honorifice tumulatum fuit.

Menæis,

Synaxario,

Rom. Martyrologio.

Acta e Græcis duplicia,

Joannis Presbyteri,

Acta martyrii damus duplicia, ex Græcis translata: priorum auctor est Joannes Presbyter Nicomediensis, qui ipsemet cum S. Basileo egit, martyrium oculis suis aspexit, et ab Elpidiphoro et Diaconis ejusdem Episcopi reliqua intellexit. Hæc Acta in monasterio Cryptæ-Ferratæ duodecim passuum millibus Romæ dissito reperta, Latine transtulit Guillelmus Sirletus, et typis edidit Aloysius Lipomanus tomo 7 Vitarum Sanctorum Patrum, atque ex eo ad hunc diem Laurentius Surius. Alia Acta Græca reperimus Romæ in illustri bibliotheca Eminentissimi Federici titulo S. Petri ad Vincula

Cardinalis

A *Cardinalis Sfortiæ, et inscribuntur,* Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον Ἱερομάρτυρα Βασιλέα, Ἀρχιεπίσκοπον Ἀμασείας. *Ex his, quamvis auctoris multo recentioris sint, acceptum Proœmium, quia multa continet ad antiquitatem Amasenam et sacram historiam spectantia, non gravabimur Latinum hic facere, et antiquioribus Actis præponere: reliqua ad calcem libri poterunt in sua originali Græca lingua integre legi.*

et alterius posterioris.

PARS EMCOMII.

Ex Græco MS. Cardinalis Sfortiæ, *velut Prologus ad sequentia Acta.*

Qui terrenam potentiam sortiti sunt, ac regias habenas sceptraque consecuti, si aliunde in aliquam urbem ingrediantur, ac potissimum si ob victoriam obtentam peragant triumphum; suo aditu exhilarant atque exornant urbem, eamque splendidiorem effectam demonstrant. Ac talia terreni Reges urbibus sibi subjectis præbent. Quid porro dices de illis, qui in Deo regnarunt, et inconcussum tranquillumque regnum obtinuerunt: qualis est egregius victor et magnus Pontifex Basileus? Nonne majora ac divi- B niora accepit dona, præ aliqua civitate, quam primum ingressus est ob victoriam obtentam de principibus et potestatibus tenebrarum, ob dejectum totius mali auctorem et conculcatum tyrannum? Præterea victoria plenum distillat sanguinem, et pretium redemptionis ostentat purpureum: quo communes hostes et malos genios suis jaculis conficiens subegit: atque eo usque conscendit, ut supra naturam patret miracula, eaque ejusmodi, quæ non alius in miraculis patrandis clarus apparet fecisse. Omnino igitur hoc confitendum est, præ terrenis Regibus majorem esse hunc theophorum ac divinum Basileum, tali honore decoratum, ut post expletum martyrii certamen mare miro modo ascenderit atque ejusdem portum comprehenderit.

Præ victoria terrenorum Regum, major est triumphus S. Basilei, sanguine effuso, et miraculis patratis.

2 Atque his ita dictis plurimum expedire arbitratus sum, si parum deflectamus, et orationem bene fluentem ad suum principium reducamus. Post Domini nostri Salvatoris in cælos assumptionem et ad dexteram Patris sessionem, in specie ignitarum linguarum e cælis descendens Paracletus, divinos Apostolos tamquam Reges hujus mundi constituens, alios alio transmisit: quod futurum olim Divinus David et eximius Propheta ita prædixerat. Dum discernit cælestis Reges super eam, nive dealbabuntur in Selmon: ubi cælestis appellatur Spiritus sanctus, C Selmon, Hierosolyma; dealbabuntur vero, dum sicut nix et sol splendescunt, et tunc Reges designati sunt Apostoli. Atque his ita a Spiritu sancto ordinatis, Petrus sortitus est eos qui erant ex circumcisione; at qui ex præputio Paulus et alia; nam gentes constituebant partem universi orbis. Et quoniam Pontus Euxinus et regio contigua accessit ad clima Hierosolymorum, et magno spectaculo incolæ Ponti et Cappadociæ in adventu Paracleti ipso Pentecostes die interfuerunt Hierosolymis, haud procul a radiis Petri consedit Amasea Pontica, urbs antiquissima et illustris, quæ multos productura erat fructus, gratia Christi mundum excolente. Illustrarunt igitur radii Petri Amaseam: et primum [quidem obscurius], splendidius vero, quando in Italiam et Romam expeditionem faciebat: iter etenim uti conveniebat per eam dirigebat, et ideo locus in Amasea hactenus Cathedra Apostolorum vocatur. Princeps ergo Apostolorum in Amasea moratus, locum sanctificavit, et primus in ea docuit, populumque illuminavit. Inde vero discedens, sicut ratio exigebat, Nicetium, virum Angelicis moribus et vita, Episcopum ordinavit.

Cum Apostoli in Pentecoste Spiritum sanctum acciperent,

Psal. 67, 15

incolæ Ponti et Cappadociæ audiverunt eos loquentes:

S. Petrus Amaseæ docuit,

et ordinavit eis Nicetium Episcopum.

D

AUCTORE JOANNE COÆVO EX MS. GR.

3 *a* Interlapsu vero temporis administratio illa ad nihilum redacta est, dum per fraudem et errorem rebus novis studetur, et insanis ac furore agitatis ceditur, et omnia pietatis semina proteruntur. Postea vero succedentibus temporibus *b* Phædimus Amaseam administravit, ejusque incolas Apostolicis charismatibus et quibusunque virtutibus exornavit: neque *c* gratiæ his propheticæ expers, ex inspiratione Spiritus, præscientiæ oculo quod futurum erat prævidens, B. Gregorium, publico nomine Thaumaturgum, *d* Neocæsareæ Episcopum primum constituit cum eam urbem, tempestas procellæ gentilitiæ misere agitaret. Plures quoque alias tam vicinas quam procul dissitas civitates hic vir Apostolicus Phædimus exornavit ordinatione sanctorum Episcoporum, easdemque haud mediocriter communivit prædicatione Apostolorum.

Ibidem Phædimus Episcopus ordinavit S. Gregorium Thaumaturgum et alios Episcopos:

4 Deinde vero cum impietas dominaretur, et idolorum cultus vesanis furiis agitaretur, regno ad crudeles persecutores delato, qui circa simulacrorum superstitionem insaniebant, tunc regio Ponticæ ditionis et ipsa Amasea inculta permansit. Verum cælestis agricola in divina scientia dignum ex sui similitudine adinvenit agricolam, qui posset incul- E tas et desolatas animas expurgare, et cæleste semen inserere, atque ita excolere, ut fructum adferrent aut trigesimum aut sexagesimum aut centesimum. Quis vero hic est aut qualis? Ex nomine suo fidem operibus præstat. Nominatur etenim Basileus, in sacris Mysteriis et certaminibus valde perspicuus. Est hic Amaseæ natus et educatus, hanc sortitus ortus sui obstetricem et nutricem: hanc postmodum pastoraliter rexit, ac novum exhibuit paradisum, tum irrigatione spiritus et divinioribus doctrinis adhortationibusque, tum suis martyricis certaminibus ac præclaris ornamentis. In hoc verbo consistit bonorum omnium caput, et oratio nostra coronidem assumpsit. Hic etenim divinus pugil, certamine victor, et pastor cælesti calculo constitutus, gubernaculum urbis Amasenæ et regionum Orientalium administravit. Verum rursus quemadmodum vulpes, hyænæ et feræ indomitæ locum aliquem complentes, generoso repente leone apparente et leonino rugitu dictum locum concutiente et commovente, in latebras et antra secedunt; ita et feræ, humano quidem intellectu præditæ, sed dolosæ dæmonum vulpes factæ, in montes et loca deserta et absque divina irrigatione inaquosa aufugiunt, generosam sacratissimi Basilei prudentiam consiliumque non ferentes, et virile animi ejus robur, fortesque ejus et ante non visas aggressiones, felicesque successus evitantes. Divino namque et regio ubique incitatus impetu prudentiaque, domesticos confirmabat, aberrantes reducebat, et errorum munimenta evertebat: et quasi subalatus, nunc *e* Ancyram, alias Neocæsaream currebat, ut stultam idolorum superstitionem aboleret, et veri Dei notitiam induceret, et pro fide martyrium subituris cooperaretur, docendo, admonendo, confirmando, et ad certamina excitando: atque tunc temporis, cum instrumenta diabolica, Diocletianus superbus impostor, Maximianus et Maximinus, quoscumque Christianos reperiebant tamquam in laniena contrucidabant, quod nollent Deorum simulacra venerari et nequirent ad impurissima sacrificia attrahi. Verum quia athleta nostro fortissimo certante, et errores Gentilium minuebantur, et pietas Christianorum accrescebat, illud omnis malitiæ auctor et apostata draco infernalis non sustinuit, sed omnem adhibuit conatum, ut e medio tolleret Basileum Episcopum: quem ut celerius apprehenderet, malignarum suarum operationum reperit instrumentum Licinium, ad pessimam hanc machinationem exequendam aptissimum.

nec in Ethnicorum persecutione fides periret,

S. Basileus Episcopus creatus,

Amaseæ natus,

sua doctrina Orientales regiones illustrat:

et instar leonis, dispergit male operantes:

docet Ancyræ et Neocæsareæ:

Post persecutionem Diocletiani Maximiani et Maximini,

sub Licinio passus est.

ANNOTATA

A

AUCTORE JOANNE COÆVO EX MS. GR.

ANNOTATA.

a *Transilit auctor a primo seculo ad tertium, nulla re ibidem pro Christianis peracta aut certe oblivioni tradita.*

b *Hujus* Phædimi *meminit S. Gregorius Nyssenus in Vita S. Gregorii Thaumaturgi ad diem 17 Novembris illustranda.*

c *S. Gregorius* : ᾧ θεόθεν ἐξ ἁγίου Πνεύματος προγνωστική τις δύναμις ἦν, cui divinitus a Spiritu sancto præscia futurorum vis quædam inerat.

d Neocæsarea *in eadem Cappadocia itinere triduí teste S. Gregorio distat Amasea.*

e Ancyra, *metropolis Galatiæ, versus Occidentem itinere sex circiter dierum distat Amasea.*

ACTA MARTYRII.

Auctore Joanne Presbytero Nicomediensi teste in plurimis oculato.

VIDE ACTA GRÆCA PAG. 4

Ex MS. Græco Monasterii Cryptæ ferratæ. Interprete Guilielmo Sirleto.

B

Occiso Maxentio tyranno,

Factum est, ut, postquam Deus percussit impium illum Romanorum Principem, suæque magnæ et veræ confessionis hostem acerbissimum, Maxentium tyrannum, quem sub Constantino pio Imperatore, et Christianæ religionis observantissimo, ut olim Pharaonem illum, in flumen *a* demersit, et in Constantini manus Romam tradidit : factum, inquam, fuit, ut benignissimus Imperator omnia Christianis hominibus provideret, et quamprimum suæ sororis virum Licinium mitteret ad expugnandum Maximinum. Qui cum in partibus Orientis regnum sortitus esset, adversus eum, qui verus ac solus Deus est, iniquitatem loquebatur, et sæva tyrannide eorum genus, qui Dei pietatem observabant, affligebat, ut nemo alius fecerat eorum, qui antea fuerunt.

2 Licinius igitur omnipotente Domini nostri Jesu Christi manu adjutus, quippe qui Christi fidem sincero animo tunc observabat, victoriam de Maximino reportavit, cum in eo regno esset, quod ille in Oriente obtinuerat. Nefarius enim Maximinus de bello ipso parum cogitans, Licinii quidem manum in fuga conversus evasit, sed non omnino effugit illam Dei manum, quæ omnia ita comprehendit, ut ab ea nihil abstrahi possit : quæ manus tunc rationes et pœnas, pessimis illius sceleribus dignas, exegit. Cum enim domi se occultasset, repentino quodam

C

per totum corpus et insanabili morbo percussus est ; doloribusque asperis ac vehementibus cum mirum in modum premeretur, pronus in terram cecidit, ejus carnibus occulto quodam igne liquescentibus, omnibusque ipsius membris diffluentibus, solis ossibus anima ipsa conclusa : quæ ossa cum carne et sanguine carerent, e proprio loco, in quo posita erant, abrumpi cœperunt. At anima illa miserrima, neque sic a scelesto et spoliato suo tabernaculo discedere potuit, priusquam Domino ipsi supplex confessa est impietatem suam ac tyrannidem, quam adversus Christum, ejus servos affligendo, exercuerat. Tali miser ille turpissimo fine *b* vitam suam exegit.

et Maximino divinitus punito,

3 Itaque post justam Maximini pœnam, et divinitus invectam iram, Licinius, cum totum Orientem sub se haberet, magno cum apparatu ad nostræ regionis urbem Nicomediam venit una cum conjuge sua, ut in regia domo habitaret et Orientis Imperium gubernaret. Jam vero primum summa quædam pax repente per totum nostræ regionis orbem, post vehementes illas insanientis idololatriæ commotas fluctuationes ac pugnas, Licinii arbitrio atque opera invecta est. At bonarum rerum inimicus diabolus, pie viventium tranquillitatem ac lætitiam non diu ferre potuit. Licinio enim ipsi exemplo non fuit eorum tyrannorum, qui antea fuerunt, eversio ac pœna, ne et ipse talis esset, sed ea quæ justa sunt faceret, atque in illis perseveraret. Nam cum feliciter, quod cupiebat, ei processisset ; quæque sperabantur, in ejus potestatem venissent ; ostendit non longe postea, qualemnam animum haberet, et cujusmodi revera esset, quod videlicet per simulationem, et sub quadam simulatæ fidei specie atque integumento cum maximo illo Imperatore Constantino versatus fuerat, quo tempore Constantini res gestas considerans, animum suum occultabat. Tunc igitur, cum totus scelestus esset et nefarius, totusque ad diaboli voluntatem se accommodasset, solius et veri omniumque Creatoris Dei confessionem reprobavit, idque post jusjurandum illud, quod Dei amantissimo Imperatori Constantino sæpius exposuit, nullo unquam tempore se a Christianorum fide defecturum, sed illius se fore propugnatorem. Quæ sua promissa pro nihilo faciens, Græcorum cultui se ipse totum diligenter tradidit, ardenti zelo in rebus illis execrabilibus permanens, et ubique idolis ipsis sacrificia offerens. Qui et violenter Senatorias mulieres abripiens, in conspectu hominum turpe atque intemperatum facinus committebat, non matribus, non filiabus parcens, quo minus intemperanter cum illis coiret. Ad hæc per omnes gentes infinitas calamitates meditari non desistebat.

Licinius imperat in Oriente,

initio pacificus,

D

simulate Christianus,

deinde idolis servit,

totus lascivus:

E

4 Hæc cum magni Constantini germana soror videret atque audiret, eaque ferre non posset, litteras ad pium virum et Dei amicum Constantinum clam misit, quibus significabat, quæ Licinius facere ausus fuerat. Ille enim superstitiosæ dæmonum culturæ studiosus, et ipsi Deo invisus Licinius, omnes Christianos homines e domo sua procul fugavit : qua re aperte se Christi divino patrocinio nudum ac destitutum ostendit. Cum igitur sine impedimento aliquo talia diutius ab illo fierent, una quædam puella, ex earum numero quæ in Reginæ ministerium ardenti studio affectæ erant, e genere Christianorum exorta, moribusque et temperantia florescens, cum hæc cognosceret, et ad stuprum a Licinio provocata cum eo misceri exhorreret, simulque ne propter zelotypiam ac suspicionem a domina sua affligeretur ; arcanum illud Reginæ ipsi aperire ausa est. Hæc, inquit, Imperator constituit mihi facere : Benignus enim, qui ejus cubiculi præfectus est, cum tamquam magnum aliquod donum se mihi collaturum speraret, hoc significavit. Te igitur obtestor per Deum illum, qui cœli et terræ Dominus est, quem et ipsa times, et Imperator Constantinus colit, ne sinas virginitate mea me privari nefario coitu vitiatam.

Christianos ex aula pellit :

insidiatur pudicitiæ S. Glaphyræ.

F

5 Hæc cum Regina didicisset, et puellæ ipsius æquam mentem ac propositum libenter amplexata esset, illam primum occultavit eo nomine, quod delirio correpta, moritura videretur ; postea vero opportunum tempus nacta, multum auri et argenti, regiumque ornatum ac omnem supellectilem, necnon pueros illi dedit, eamque misit in Armeniæ regionem ; atque illis hominibus, qui eam deducebant, præcepit, ut nullo modo quæ fierent alicui patefacerent, quænam scilicet, aut unde esset illa puella, quoad Dominus ipse providisset. Illi vero virili veste eam ornarunt : cumque Reginæ de puellæ custodia et benignitate in eam servanda fidem certam dedissent, in eum locum, in quem jussi fuerant, proficiscebantur : ac si qui ab illis quæsivissent, quisnam ille esset, Tribunum quemdam esse respondebant. Dei autem providentia factum est, ut illi in urbem Amaseam venirent : erat autem urbs illa Ponticæ provinciæ metropolis. Glaphyra igitur (hoc enim

Hæc a Constantia Regina adjuta,

cum suis Amaseam fugit :

enim erat puellæ nomen) cum urbem munitissimam
A vidisset, ejus loci specie delectata est, et pueros suos admonuit, ut si Christianorum genus illic invenissent, in ea urbe permanerent.

6 Cum vero adolescens quidam, qui ad Quintium urbis illius cumprimis illustrem pertinebat, audivisset viros illos Christianos esse, et quærere, si qui ejusdem fidei essent in urbe illa, ad Quintium pertulit quod audierat. Qui nihil moratus, eos convenit, ac rogavit, ut in domo ipsius esse vellent, et si gratum eis esset, illic manerent; dicens, se quoque Christianum esse, et eo in loco Christianum Episcopum habere, virum egregium et dignum qui cum Apostolis ipsis conferri posset. Illi ejus verbis obtemperantes, et in ejus domo partem quamdam capientes, apud clarissimum virum Quintium permanserunt : et Episcopum ipsum convenere, qui Basileus appellabatur. Erat vir ille admodum eloquens, omnique virtute et spirituali prudentia refertus. Cum vero a Glaphyra ipsa quæsitum fuisset, quænam et unde esset, respondit, se Italam genere et Christianam esse, et ex parentibus Christianis, ancillamque Reginæ illius, quæ Constantini Augusti soror et Licinii Regis uxor erat. Adjunxit
B etiam deinceps, quænam fuerat causa, ut ad eum locum veniret. Illi cum hæc audivissent, præceperunt, ut neque ipsa, neque quisquam illorum qui ad eam pertinebant, cum aliquibus versaretur, ne aliquo modo urbis Præfecto deferrentur, et calamitatis alicujus causa ea res ipsis foret. Beatus vero Episcopus Basileus dixit, ad Dei gloriam illam discessionis causam pertinere.

divertit apud Quintium Christianum :

a S. Basilio suadetur ibidem latere :

7 Illis ipsis diebus templum Ecclesiæ causa Episcopus construebat : nam usque ad illud tempus non fuerat intra urbem Christianis ipsis locus aliquis sanctus. Casta igitur illa Virgo Glaphyra multum auri et argenti ad templi ædificationem contulit, et omnes fere suas facultates ad omnia ea suppeditabat, quæ B. Basileus jussisset. Quinetiam et ad Dominam suam scripsit, ubinam esset, et apud quem manere sibi proposuisset; ac de sacro illo ædificio certiorem eam fecit, petens, ut plus pecuniæ ad eam mitteret, qua templum sanctum Christianis compleri posset. Id libentissime fecit magni Constantini soror, quæ et plurimas pecunias et multa dona ad eam misit : scripsit etiam et litteras ad Episcopum, quibus puellam ei commendabat.

hunc juvat in construendo templo,

8 Temporis intervallo iniquioris dæmonis arte factum aiunt, ut Glaphyræ litteras Benignus ille, de
C quo diximus, invenerit. Quibus lectis, cum audisset puellam vivere, et apud quemdam virum Amaseæ esse, Regi Licinio hoc patefecit. Qui cum mirum in modum furore accensus fuisset, illa ipsa hora ad provinciæ Præsidem edictum misit, quo jubebat Basileum ipsum et famulam Glaphyram ferreis vinculis ligatos ad eum mitti. Prius igitur quam Regis litteræ ad Præsidem venissent, Dei providentia factum est, ut Glaphyra ipsa ex humanis rebus c discederet. Corruptor autem ille et inhumanus Præses cum Regis edictum accepisset, sanctissimum Episcopum Basileum comprehendit, et ferreis vinculis adstrictum ad Regem misit. De Glaphyra autem scripsit, quod mortua esset. Consequebantur beatum Episcopum Basileum duo Clerici Diaconi, quorum alter Parthenius, alter Theotimus vocabatur : omnes autem in via ipsa ab impiis militibus et carnificibus vexati sunt. Cum vero ad Nicomediam regiam urbem venissent, Dei servus Basileus in carcerem conjectus est : Parthenius vero et Theotimus apud quemdam Elpidephorum Christianum hominem atque hospitalem, qui carceri proximus habitabat, benigne et multa cum misericordia hospitio accepti sunt.

abducenda ad Licinium moritur.

c

Abductus S. Basileus carceri includitur

9 Fidelissimus igitur Elpidephorus, cum omnia de viro illo cognovisset, et carceris custodi notus D
esset, auro ab eo impetravit, ut sine impedimento aliquo, et ipse et Diaconi et quoscumque voluisset, ad magnum Dei Pontificem introirent, et una cum illo divinas preces atque psalmos, noctibus præsertim, canere possent. Instante igitur die, quo ante tyrannum Basileus ipse sistendus erat; mediæ noctis tempore, carceris custode accersito, Diaconos suos et admirabilem Elpidephorum quæsivit. Custos igitur ipse celerrime eos omnes ad Basileum duxit. Ille vero psalmos, ut consueverat, etiam tunc canebat, exorsus ab illa psalmorum decade, Memento Domine David, et omnis mansuetudinis ejus. Deinde cum in psalmis dicendis ulterius progressus esset, tertio versum hunc, extensis in cœlum manibus, et lacrymas fundens, dixit : Si habitavero in extremis maris, manus tua deducet me, et tenebit me dextera tua, Domine. Diaconi autem illi, cum Basileum in precibus, tamquam perplexum, vidissent, lapsum fuisse suspicati sunt. Ipse vero sciebat, quid diceret, ut earum rerum finis ostendit, quæ de illo conclusæ sunt.

AUCTORE JOANNE COÆVO EX MS. GR.

Elpidephorum et Diaconos 2 evocat nocte :

Psal. 131, 1 *psalmos canit.*

Psal. 138, 9

10 Deinde cum hymnos et preces explevisset, die ipso jam lucescente, Diaconos affatus : Tentationes, inquit, adsunt, fratres, a diabolo quidem ipso commotæ, sed ab hominibus in nos illatæ. Ne segnes
E sitis, neque ob eas ærumnas, quæ futuræ sunt, animo concidatis : sed sustinete, stabiles manentes in fide : neque vos dimoveri patiamini, ut probati, non confusi, in adventu Domini sitis, vigilanter ac firmiter animæ oculos ad eum intentos habentes, qui potest nos servare a morte, et luctum vertere in gaudium, angustias ipsas in jucunditatem, lacrymas in risum, labores in requiem. Omnes vitæ hujus voluptates et sensuum illecebras, abjectissima quæque esse propter Dei filium Jesum Christum existimate, ut ejus heredes una cum omnibus sanctis viris efficiamini, ejus regni deliciis fruentes. Scitote enim, filii mei, hac nocte Dominum meum mihi vere apparuisse, et qualis dissolutionis meæ et migrationis ad illum futurus sit finis, quæcumque denique magna et præclara in servum suum faciet, mihi declarasse. Vos igitur tranquillo animo estote, et in Christo, revertentes, fratres ipsos confirmate. d Eutychium vero, Callistrati filium, Episcopum vobis assumetis : ita enim mihi Dominus revelavit, qui sua gratia et benignitate motus faciet, ut vile hoc corpus meum vobis reddatur.
F

Diaconos adhortatur,

asserit sibi Christum apparuisse.

d

Episcopum successorem indicat.

11 Cum ejus Clerici amaros fletus emitterent, ille consuetam suam doctrinam adhibens, ipsos admonuit et hortatus est, ut reverti vellent, manibus Elpidephori eos commendans, cui et hoc dicit : Tu, frater, a Deo ipso electus es, ut caritatis mercedem recipias : una igitur cum illis ærumnas patere, neque ipsos dimittas, quocumque loco Dominus ad eorum ministerium te invitaverit. Cum primum vero eos Basileus dimisisset, Rex ipse jussit illum ad se duci, ac primum Glaphyræ puellæ crimen objiciebat, quod eam acceperat, neque quidquam de ea re significaverat. Ille ad hæc omnia justam defensionem opposuit. At Rex jussit ab ejus aspectu Episcopum amoveri : cui et per urbis Tribunum significans; Condonabo, inquit, tibi erratum hoc, et insuper honores maximos adjiciam, si mihi obtemperaveris, et Deis meis sacrificia obtuleris : quin etiam et eorum sacerdotum, qui hic sunt, Pontificem te constituam. Beatus vero ille Dei minister Basileus Tribuno respondit : Hæc dices Regi : Licet totum regnum tuum mihi dare volueris, numquam tantum mihi dabis, quantum auferre vis, cum a Deo vivente me separare studeas, et dæmonibus animarum corruptoribus adjungere, atque ab infinita, sempiterna immortalique gloria abalienare, et ad caducos honores impellere,

Sistitur coram Licinio,

et spreto Pontificatu idolorum,

AUCTORE JOANNE COÆVO EX MS. GR.

A lere, quorum honestas turpitudo est, et splendor abusio quædam inutilis. Sed si vis me bonum consiliarium audire, tu mihi obtemperes, et redeas illuc unde discessisti : quemque reprobatum contempsisti, ad eum te supplicem abjicias. Bonus enim est Deus noster, neque quisquam alius est præter ipsum justus, sanctus et salvator. Pœnitentiam igitur agas, et a vanis istis rebus discedas : ne propter insipientiam tuam mala et calamitates in te veniant, illatæ ab illo ipso justo judice, quem tu negans, dixisti Deum non esse.

eum conatur reducere ad fidem,

12 Hæc Tribunus statim Regi nuntiavit : quem Rex iterum ad Basileum mittens; Rursus, inquit, illum admone, nisi sorte cogi velit. Quod si parere mihi noluerit, statim ejus capite obtruncato, in mare præcipitetur, ut videamus, an Galilæus ille ipsum servare possit. Rursus igitur Tribunus ad eum venit, ac dixit : Inter vitam et mortem nunc es constitutus : duorum alterum delige : vel mihi obtemperes, et Regem ipsum colas, diis immolans, quos ipse veneratur : vel teipsum gladio feriendum esse scias, et in mare præcipitandum. Hæc cum sanctus ille vir audivisset, admodum lætus respondit : Ego immortalem Deum meum ac Regem colere, et ejus præceptis obedire studeo : isti autem, quos ipsi Deos vocatis, dæmones sunt, cum quibus et qui eis cre-
B dunt, a vero et solo Deo meo in omnes imperium tenente, in illo ipso judicii tempore quod definivit, in ignem gehennæ qui nunquam extinguitur, detrudentur in tenebras exteriores, ubi erit fletus et stridor dentium. Fac igitur contra me quidquid vis ; ego enim non solum capite privari, et in mare, ut dixisti, projici, sed etiam infinitos cruciatus pro Christo meo sustinere paratus sum. Quamdiu enim spiritus ipse in naribus meis superfuerit, formatorem et Deum meum non negabo, neque ignis illius omnia vorantis reus efficiar.

minas mortis contemnit,

paratus pro Christo omnia pati,

13 Cum Tribunus ex iis intellexisset hominis sententiam stabilem esse atque immobilem, jussit mediocriter flagellis verberatum capite privari, et in mare ejus corpus dejici. Hoc enim modo quamplurimos ex iis, qui Christi fidem colebant, illos præsertim, qui Dei gregibus præsidebant, obtruncatos piscibus escam projecerat. At ille gravissimus et valde religiosus Christi martyr Basileus, verbera ipsa grato animo excipiens, dicebat : Non tribulatio, non angustia, non plurima pericula, non gladius, non ignis, aut mors separare me poterunt a caritate Christi : potest enim ille ab omnibus me liberare.
C Cumque duceretur, canebat psalmi versus illos : Qui pascis Israel, intende, qui deducis velut ovem Joseph : qui sedes super Cherubim, manifestare coram Ephraim, Benjamin et Manasse. Excita potentiam tuam, et veni, ut salvos facias nos. Hæc maxime illi optabilia erant, et spectabant ad ea innuendia, quæ postea Elpidephoro, et iis, qui cum illo erant, evenerunt. Elpidephorus autem simul cum Diaconis et quibusdam hominibus Christianis Basileum sequebatur, quem carnifices ipsi vehementer urgebant. Venerunt igitur ad eum locum, in quo illi martyrium obeundum erat. Elpidephorus autem carnifices adiit, quibus et nonnullos argenteos nummos dedit, eosque rogavit, ut Basileo liceret cum domesticis suis ea loqui, quæ voluisset. Id cum carnifices libentissime concessissent, ille divinus Christi athleta et Episcopus Basileus, cum in maris littore genua inclinasset, et manus ipsas in cœlum extendisset, Deum oravit theologicis vocibus, et aliis attentionem afferentibus, in hanc sententiam prolatis.

flagellis cæditur,

Psal. 79, 2

abductus ad littus maris :

14 Tu, qui cœlestes et incorporeas mentes constituisti; qui cœlum tamquam pellem, extendisti, terramque ipsam super aquas fundasti; qui mare et omnia creasti quæ in his ipsis continentur, Domine D
Deus meus, qui unicuique et quocumque in loco et in omnibus semper præsens es; quique facis voluntatem timentium te et custodientium mandata tua, exaudi preces meas, et fidelem gregem tuum custodi, cui me inutilem servum tuum præficere dignatus es : illum ab omni Gentilium vanitate ac violentia libera, et ab omni magniloquentia et impia hæreticorum lingua, blasphemias contra te loquente, intactum serva. Tu, qui omnia potes, idolorum insaniam extermina, et satanæ opera destrue, Ecclesiæ vero tuæ cœtum amplifica. Omnem hanc civitatem et ei finitimas unum populum efficias, cujus eadem mens idemque animus sit in tua, qui verus Deus es, recta confessione retinenda. Eumdem populum et bonorum operum tibique placentium æmulatorem constitue, ut ab omnibus gloriose celebretur nomen Patris et Filii et Spiritus sancti, nunc et in secula seculorum. Dumque vocem hanc, Amen, addidisset, Elpidephorum et Diaconos ipsos amplexatus cum osculo sancto, quemadmodum maximus ille Paulus Ephesiorum Presbyteros olim amplexatus fuit; Benedictus, inquit, Deus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum hostium qui corporeis oculis non videntur; sed laqueos ipsorum contrivit, E
et nos liberavit, auxiliumque præbuit ut ex angustiis eriperemur; neque supra quam possumus, nos tentari permisit. Salutate fratres et filios meos, quos genui in Spiritu sancto. Gratia Salvatoris nostri Jesu Christi sit cum omnibus vobis. Amen. Tunc ad carnificem conversus : Fac, inquit, tu amice, quod jussus es, et cujus causa hic ades. Cumque genua inclinasset, et collum protendisset, lætus atque exultans, plaga una percussus, bonum illud certamen fortissime confecit.

orat Deum pro fideli populo,

amplectitur Elpidephorum et Diaconos,

Martyr obit.

15 Tunc Elpidephorus carnificibus aurum offerens, eos rogabat, ne Basilei corpus in mare demergerent, sed illud sibi sepeliendum traderent : verum hoc illi facere noluerunt, suspicati, ne, si forte deprehensi essent, suis etiam capitibus a Rege condemnati obtruncarentur. Cumque ille pretiosum Martyris caput a carnificibus petiisset, nec ipsum impetrare potuit. Itaque carnifices illi cum piscatorum quorumdam scapham arripuissent, in eam Martyris corpus cum capite conjecerunt; et longius a terra distantes, in altum mare alio caput, alio corpus demerserunt, nobis id videntibus, qui et gemitibus confundebamur. Elpidephorus autem minister Christi fidelissimus, cum Diaconos in domum suam accepisset, eos consolatus recreavit. F

In mare corpus et caput projicitur.

16 Nocte vero illa divina quædam Angeli visio Elpidephoro ter oblata est, eodemque tempore Angelus ipse sic affatus eum fuit : Episcopus Basileus e Sinopem venit, et illic vos expectat. Surge igitur, et ejus Diaconos tecum habens, navigium conscende, et ad ipsum proficiscere. Elpidephorus cum ter eodem tempore surrexisset, et visionem secum cogitasset, Clericis illam exposuit ; ab eis quærens, an re vera locum aliquem vel regionem, Sinopem dictam, alicubi esse audivissent. Parthenius urbem Ponti esse dixit : Et ego, inquit ille, in somnis mihi videbar magno illi vero manum meam porrigere, et una cum ipso in Domini templum introire, qui et hoc mihi dicebat : Ut vides, ita erit tibi. Cum igitur Elpidephorus aurum et viaticum sumpsisset, et omnibus aliis rebus majorem Christi fidem duceret, eamque secum haberet, ac ut viæ ducem quemdam sequeretur Amaseno navigio invento, una cum Basilei Diaconis in illud conscendit. Navigabant igitur in urbem maritimam Sinopem, Deumque precabantur, ut quæ initio facere jussi fuerant, ea manifestius eisdem iterum revelarentur.

Angeli monitu

Elpidephorus et Diaconi

Sinopem navigant.

17 Illa igitur nocte, qui antea Elpidephoro apparuerat,

A paruerat, præsto fuit, ac dixit : Ad dextrum urbis sinum rete ipsum demittite, et quam cupitis margaritam invenietis : ac repente ostendit illi et locum et signa quædam, ac domum pellucentem, sanctumque virum in ea sedentem cum multitudine militum, dixitque : En ipsum vides, mane igitur veniens, illum capias. Experrectus igitur et valde lætatus, his qui cum illo erant, se hæc vidisse significavit. Qui cum diluculo surrexissent, iverunt, prout visione illa docti fuerant. Cumque et signa et locum invenissent, ecce autem et piscatorum navigium, qui retia sua componebant, oblatum est. Eos cum admirabilis Elpidephorus ad se vocasset ; Quid vultis, inquit, vobis demus, ut rete nobis jaciatis? Illi autem libentissime cum eis pactionem fecerunt. Qui cum in navigium conscendissent, sortiti sunt inter se de primo jactu, sorsque ipsa Theotimo cecidit. In ipsius igitur nomine retia in mare demissa sunt, quæ extracta, nihil in se captum habebant. Deinde Parthenius pro Elpidephoro sortitionem fecit, et secundus sagenæ jactus Parthenio cecidit, Sed neque sic aliquid ab eis captum fuit. Dixit autem Elpidephorus : Ego non in meo, sed in Dei mei nomine vobis committo, ut B sagenam in mare jaciatis : finem enim in Deo ipso habeo, fore, ut quod propositum mihi est, assequi possim.

altero Angeli indicio,

rete ejiciunt :

18 Hoc igitur facto, gloriosi Episcopi et Martyris Basilei corpus, admirabili quodam modo et supra quam dici possit, in sagena illa complicatum fuit. Cum igitur piscatores sagenam extrahentes, multum onus in illa esse præsensissent, arridentes : Felicissimus, inquiunt, istius hominis Deus est. Cum vero retia in terram extracta fuissent, et hominem in mari peremptum vidissent, sententiam mutantes, de fortuna illa conquerebantur. At Elpidephorus cum eum vidisset, et sanctum virum Basileum cognovisset, se continere non poterat, quin multum lacrymaret atque ingemisceret. Parthenius vero in ejus aurem incumbens : Ne demus, inquit, istis suspicionem, sed tamquam communem humani generis naturam misericordia prosequentes, illos rogemus, ut nobis eum dent, quo terræ cadaver ipsum mandare possimus. Consultabant enim piscatores de illo iterum in mare projiciendo. Quamobrem piscatoribus dixerunt : Vos quidem, fratres, laborastis, idque, quod a Deo ipso datum fuit, cepistis : date nobis eum, qui pro piscibus extractus est, ut quæ ad sepulturam pertinent, rite illi adhibeamus, ut C terræ id, quod ei cognatum est, adjungatur. Piscatores autem pro cadavere nihil sibi dari patiebantur. At Elpidephorus ; Vos, inquit, laborem passi estis, quodque vobis impositum fuit, exolvistis : justum igitur est, vos mercedem recipere. Cum hoc diceret, non antea destitit, quam quod constitutum eis fuerat, acceperunt.

corpus S. Basilei extrahunt :

19 Cum igitur ad ripam quamdam maris navigassent, corpore illo accepto ac reposito, a piscatoribus relicti sunt, sole ad vesperum jam vergente. Tum illi honoratum sancti Martyris tabernaculum amplexari cœperunt cum lacrymis atque gemitibus, et ea re multum gavisi sunt. Cum enim Martyris caput sine corpore, corpusque sine capite, utrumque nobis ipsis spectantibus, in altum mare projectum fuisset, admirabile fuit et insigne admodum Divinæ potentiæ opus, illud idem caput cum corpore conjunctum emergere : cum sectionis signum existeret, quam gladio allatam, undique collum Martyris præ se ferebat quidem, sed ita tamen, ut a sacro illo capite disjunctum non esset. Neque ullum omnino damnum, vel tumorem ex aquis ipsis, quibus diu agitatum fuerat, ut alia omnia consueverunt, corpus illud acceperat, neque aliquid male olebat, quin etiam odoris suavitatem quamdam emittebat : prorsus enim

Caput corpori connexum

suavem odorem emittit :

D ab omni corruptione liberum erat. Non a capite, non a palpebris, non a canitie illa, quæ nuper florere cœperat, pili effluxerant ; sed qualis erat, cum adhuc superstes dormiebat, talis et nunc ante, illos positus cernebatur, multorumque unguentorum suavitatem redolebat. Nondum autem septuagesimum annum excesserat. Sed nemo his fidem non habeat, quasi Divinæ potentiæ ordine hæc non sint facta, cum sciat, quæ in Erythræo mari, et Jordane fluvio sub Mose, Josue, Elia et Elisæo olim a Deo effecta sunt, quæque postea in Jona illo divino homine, et tribus adolescentibus, qui in Babylonia illa fornace fortiter se gesserunt, quorum neque crines, neque indumenta ignis ardore aut incendio corrupta sunt. Hæc enim Dei potentia evenerunt omnia facientis, et suo nutu quocumque tempore voluerit, quæ contra omnium opinionem sunt, disponentis : idem enim Deus est, qui et tunc et nunc mirabilia omnia in eos, quos se dignos invenit, vel post mortem eorum efficere solet.

AUCT. JOANNE COÆVO EX MSS.

miraculo simili atque olim facto.

20 Cum satis igitur collacrymassent, et jam advesperasceret, Elpidephorus ad urbem cucurrit, et velum quoddam emit : cumque multa nox esset, corpus ipsum in velo illo involuit : quod in cujusdam E Christiani hominis domo, qui erat unus bonorum civium *f* et apud quem jam antea diverterant, reponens, una cum iis, qui illic erant, decenter funus ipsum curavit. Quamprimum autem et ex tabulis arcam quamdam Elpidephorus composuit, atque in vehiculum mercede conductum corpore imposito, una cum Diaconis ad illius urbem Amaseam profectus est, ac totos quinque dies in itinere consumpsit. Ad multam vero noctem in templo, nuper constructo, reliquias illas reposuerunt. Diluculo autem tota Christianorum multitudo in eum locum collecta, occulte quidem propter Præsidis metum, ne si hoc ille sciret eis malefaceret, festinavit sancti viri corpus sepulcro dare. Sed quoniam verisimile erat aliquos vel non credere, vel ejus corporis spectandi cupidos esse, cum velum illud revolvissent, omnium virtutum et continentiæ specimen viderunt, eorumque sensus admirabili quadam odorum suavitate oblectatus est. Cumque totum illud sancti viri corpus, quod Spiritus sancti templum fuerat, inspexissent, ac re illa omniumque opinionem superante miraculo perculsi fuissent, et spiritualem patrem ac magistrum lacrymis prosecuti essent, ipsi denique miraculorum effectori Deo gloriam reddidissent, cum psalmis et lampadibus et multis aromatibus ante illud templum, F quod a Basileo martyre, Dei ope adjuvante, constructum fuerat, in ea parte quæ ad Orientem spectat, ubi et reliquorum sanctorum Martyrum corpora multa reposita esse dicuntur, ejus etiam corpus condiderunt, hucusque Episcopum, Pastorem et sui gregis etiam post mortem custodem vigilantissimum habentes ; eumdemque gravissimorum ac ferocium, cujusmodi Arabici sunt, luporum, qui non corporeis oculis, sed mente comprehenduntur, aliarumque ferarum, Græcorum, inquam et hæreticorum persecutorem diligentissimum.

Corpus defertur Amaseam

f

inter lacrymas suorum sepultum.

21 Post insignem igitur hominis illius sancti cædem, Constantinus Imperator, cum hæc didicisset, tum ex sororis suæ litteris, tum ex aliis viris Senatoriis, qui a Licinio vexati fuerant, et ad Constantinum, tamquam ad servatorem et malorum emendatorem confugerant, *g* Roma discessit maxima ira percitus, vel divino potius consilio, cum Crispo filio, qui et in omnibus Rex bonus erat, eique similis a quo genitus fuerat. Venit igitur Constantinus in Orientem, ut Licinium comprehenderet, qui se ad bellum contra Imperatorem gerendum instruxerat : sed ejus exercitus totus ad Imperatorem illum, maxime gloriosum et nobiles victorias reportantem,

Licinius a Constantino Magno victus misere perit,

g

AUCTORE JOANNE COÆVO EX MS

A se contulit eique adhæsit. Licinium vero, cum fere ad mortem usque Imperator castigasset, regali et quacumque illa principatus potestate privatum, in Galliam demandavit, ut in illa regione habitaret : eo enim quod ejus affinis erat, illum morte punire noluit, qui jure millies mori debebat. Ei autem, toto Senatu audiente, dixit : Luge, et pœnitentiam age ob ea quæ ausus es, bonisque operibus studens, ab illis numquam desiste : fortasse Deus propitius ac benevolus erit tibi, et qui omnis benevolentiæ expers et insidiator fuisti, fortasse sempiternæ pœnæ sententiam aufugies. Nihilominus tamen divina pœna vehementer aggressa illum fuit : in ea enim regione, ad quam missus est, difficilia quædam ulcera, remedia ejus malitiæ congruentia, similem illi, quam Maximinus passus fuerat, plagam attulerunt. Cum igitur graviter ingemisceret, et solum ac verum Deum a se reprobatum fuisse confessus esset, ex hac *h* vita miser avulsus fuit.

h

et fides Christiana floret.

22 Porro cum magnus et vere Christi electus Imperator Constantinus Imperium invictum atque inexpugnabile adeptus esset, divisiones illas, quas primus ex Romanis Imperatoribus Diocletianus excogitaverat, in veterem statum restitutas, divinis B legibus et statutis conjunxit : ac per omnes gentes Græcæ superstitionis ritum ac tyrannidem in nihilum redegit : Christianorum vero res augeri, extolli, et omni cum fiducia rectissimam et veram Christi confessionem prædicari fecit : omniaque illa, quæ ad idolorum templa pertinebant, sive pecuniæ, sive reditus fuissent, Domini Jesu Christi Ecclesiis distribui edicto jussit : Imperium denique ipsum eidem Domino acceptum referens, Byzantium urbem suo nomine appellandam construxit, quam omnium Rex atque Imperator Deus diligit. Obiit autem martyrio functus beatus, et inter Sacerdotes atque illustres Martyres cum primis egregius et fidelis Basileus, mense Martio vigesimo octavo die : sepultus vero fuit in sacri sui gregis urbe mense Aprili vigesimosexto, imperante Constantino, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et Imperium in secula. Amen.

Joannes Vitæ scriptor,

23 Posteaquam tale in Christo ministerium amabilis Elpidephorus complevit, et in urbe Nicomedia apud me minimum inter Christi Sacerdotes Joannem fuit, omnes Basilei res gestas, quæ supradictæ sunt, Deo teste, mihi exposuit. Quamobrem ad eorum, qui hæc legent vel audire voluerint, ædificationem atque utilitatem litteris mandâre, et scripta relinquere studui, quæcumque vidi, audivi et didici : nam et ipse dignus habitus fui, qui per dilectum Elpide- C phorum illius beati viri spirituali congressu frueret, quo tempore in carcere custodiebatur, a quo et maximam utilitatem percepi. Cum enim tempore illo inter Christi fideles homines contentio ac dissidium ortum esset, ego ab eo viro, qui omni affectione liber et præceptor erat vere magnus, supplex petii, ut diceret, num recte sentirent, qui Filium ipsum simul cum Deo omnium supremo pariter æternum esse et sine principio tenerent, dicentes eum esse ejusdem essentiæ, cujus et Pater est, necnon duo hæc sine principio et pari honore prædita esse affirmantes ; an potius hæreticam disputationem sustinerent, cum quodam loco clara voce Filius ipse dicat, Pater major me est : item illud, Vado ad Deum meum. Tunc ille : Si divina, inquit, oracula diligenter et accurate legere volueris, omni affectu et odio liber, invenies rectissime illos sentire, qui confitentur, sic Deum ipsum a se coli, cum Joannes aperte clamet : In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum, hoc erat in principio apud Deum : et Paulus testetur Christum esse Dei potentiam, et Dei sapientiam,

circa Incarnationem a S. Basileo instructus est.

Joan. 1, 1

1 Cor. 1, 24

imaginem et characterem Dei invisibilis, primogeni- D tum omnis creaturæ, atque creatorem. In ipso enim Colos. 1, 15 creata sunt omnia, sive visibilia sive invisibilia, et omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil, quod factum est. Si vero in ipso et per ipsum omnia creata sunt et constiterunt, manifeste tempus et secula creata esse intelligimus.

24 At si quis ad eam insaniam devenerit, ut Patrem et Deum sine potentia, sapientia et verbo fuisse dicat, habeat ille et de Filio talem opinionem, quod patibilis fuerit, et paulatim creverit, atque additamentum acceperit, ejusque ipsius divini existentis totam naturam (ut opinatur) ad principium referat : auctio enim et additamentum, quod paullatim sit, principium habet omnino id, quod fit in tempore. Verum non existimo aliquem ex iis, qui recte sentiunt, tale quippiam opinari, neque hoc a veritate puto dissentire, quod Pater sine principio, et Filius cum Deo etiam ipse sine principio sit. Non enim in tempore Pater est, sed supra tempus, supra quod et Filium esse manifestum est. Itaque cum Deus et Pater semper fuerit, æternus etiam est Filius ipse, supra quam cogitari possit, divino modo a Patre genitus. Cum enim confiteamur semper eum fuisse sine principio, semper sapientem et potentem, fateamur igi- E tur necesse est fuisse Verbum, et Verbi genitorem : quod Verbum non in aerem dissolvitur quemadmodum nostra verba dissolvuntur, sed consistit, et est vere indissolubile, semper ab eo qui sine principio est, ab ipso, inquam, genitore secundum veram essentiam principium habens supra principium. Quod enim Verbum ipsum, hoc est Filius, ejusdem substantiæ sit, cujus et Pater, Filius ipse homo factus clara voce affirmat, cum ait, Ego et Pater unum sumus ; Joa. 10, 30 et, Qui videt me, videt et Patrem meum. Hæc enim et 14, 9 verba aliter intelligi non possunt, quam quod ejusdem substantiæ cognationem iis, qui vere sunt, apte congruere ostendant. Eamdem sententiam et in Mat. 28, 19 verbis illis contineri arbitror : Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Cum hoc dicit, unum ostendit nomen Patris, et Filii, et sancti Spiritus. Cur nam hoc fecit ? Ut ejusdem substantiæ, voluntatis, regni, potestatis ac virtutis, eamdem cognationem esse doceret, diversitatemque personarum, quæ in Trinitate considerantur, ostenderet.

et Filium Patri consubstantialem esse,

25 Quod vero dixit : Pater meus major me est : Joa. 14, 28 et, Vado ad Deum meum : in eam partem acci- et 20, 9 piendum est, in quam accipimus, cum audivimus illum esurivisse, sitivisse, dormivisse, defessum, anxium et tristem fuisse, crucem denique et mortem F pertulisse. Hæc enim omnia pii homines humanæ Filii Dei, hoc est unigeniti Verbi, naturæ propter nos susceptæ tribuere debent : quoniam formam hominis suscepit, et sponte sua seipsum exinanivit, et cum esset dives, (ut ait divinus Paulus) propter 2 Cor. 8, 9 nos factus est pauper, ut nos illius paupertate divites efficeremur. Similis enim nobis fuit per omnia, excepto peccato. Tales igitur humiles voces, et patibili naturæ convenientes, cogitandum est illi convenire, qua parte homo fuit : illas vero magnas, et Deo convenientes voces, de eodem cogitabimus, qua parte Verbum erat Dei in principio, et Deus unum cum patre : id quod ex divinis signis ostensum est. Itaque Genitori similem fuisse intelliget, qui animæ oculis non caliginosis eum contemplari voluerit.

26 Cum his sermonibus a beato illo Martyre adjutus fuissem, et ad rectæ sinceræque fidei firmis- F simum lapidem conversus, animum meum in eo confirmassem, et eorum, qui Filium a Patris substantia disjungere atque alienare conati sunt, vel seipsos potius ab unigeniti Filii providentia sejungunt, inanem et adulterinam doctrinam execratus fuissem, ad

Nihil immutari petit auctor.

A ad lectissimum eorum, qui Deo recte crediderunt numerum meipsum aggregavi, in Patre, Filio et sancto Spiritu, ejusdem Trinitatis gloriam celebrans, et nunc, et in secula. Amen. Ita completum fuit martyrium S. Basilei, qui fuit Episcopus urbis Amaseæ. Ejus autem memoria celebratur vigesimo sexto die mensis Aprilis. Te vero, qui hæc aut legis aut scribis, obtestor per illum ipsum Deum qui omnia videt et potest, ut propter perversorum hominum, et eorum, qui nobis inimicissimi sunt, hæreticorum malitiam, ab hac narratione nihil subtrahas, neque quidquam illi addas.

ANNOTATA.

a *Maxentius, juxta pontem Milvium ad urbem Romam, submersus interiit, anno* 312, 28 *Octobris.*

b *Maximinus, in Illyriis ab Licinio victus, fugit in Asiam et apud Tarsum Ciliciæ horrenda morte consumptus est, anno* 313.

c *Colitur S. Glaphyra* 13 *Januarii, Martyrologio Romano inscripta. A Græcis una cum S. Basileo hoc die* 26 *Aprilis memoratur.* D

d Eutychius, *videtur is esse, qui subscripsit Synodo Nicænæ anno* 325, *sed ibi* Eutychianus *scribitur Latine. Græce vero non extant subscriptiones.*

e Sinope *urbs Episcopalis Paphlagoniæ ad Pontum Euxinum.*

f *Græce* εὐπολίτου *: quod Sirletus* Eupolitarum *vertit, quasi nomen a patria* Eupoli *vel a dignitate sumptum : quorum neutrum dici potest, ideoque vox hæc debet sumi appellative.*

g *Anno* 323, *quando mense Februario Romæ et dein Thessalonicæ leges condidit : eoque tempore bellum cum Licinio cœptum : ac Constantinus primum victoriam obtinuit in Thracia,* 2 *Julii ; dein in Bithynia* 17 *Septembris.*

h *Licinius, rebus novis studens, Thessalonicæ interemptus ab aliis traditur anno* 325.

B

DE SANCTA EXUPERANTIA,

G. H.

VIRGINE TRECIS IN GALLIA.

E

XXVI APRILIS.

Trecis in monasterio S. Frodoberti

adservatur corpus S. Exuperantia Virg.

Tricassinæ urbis loco suburbano, qui olim Insula-Germanica dicebatur, constructum est seculo Christi septimo a S. Frodoberto primo Abbate monasterium Cellense, S. Petro dicatum, uti latius diximus ad S. Frodoberti Vitam VIII *Januarii. Ibi inter alias illustres Reliquias variorum Sanctorum, retro post summum altare collocatas, adservatur in forulo secundo versus partem Meridionalem sacrum corpus S. Exuperantiæ Virginis, in antiqua hierotheca lignea, sed inaurata et variis imaginibus exornata.*

Memoria 25

et potissimum 26 *Aprilis,*

2 *Nicolaus Camuzatus, auctor Promptuarii sacrarum antiquitatum Tricassinæ diœcesis anno* MDCX *excusi, in Notis ad Vitam S. Frodoberti, edidit Excerpta ex Kalendario MS. dicti cœnobii, et folio* 39, *habet hæc verba :* VII Kalendas Maji Trecas, apud monasterium S. Frodoberti, natalis B. Exuperantiæ Virginis. *Verum ad dictum diem* VII *Kalendas Maji, sive* XXV *Aprilis, non reperimus ejus memoriam in ullo Martyrologio, unde errorem typographicum apud Camuzatum arbitramur, quem correxit Nicolaus des-Guerrois, in libro quem* C *anno* MDCXXXVII, *edidit de Historia Ecclesiastica Trecensi, ubi folio* 22 *ex antiquo Martyrologio monasterii Cellensis ita relata verba allegat :* VI Kalendas Maji, Trecas, apud monasterium S. Frodoberti, natalis S. Exuperantiæ Virginis.

3 *Eadem, sed aliquanto contractius, leguntur in MS. Martyrologio Carmelitano, ex Trecensibus et Senonensibus ritibus desumpto ; itemque in MSS. Martyrologiis Parisiensi monasterii S. Germani a Pratis, Bruxellensi S. Gudilæ, et alio forsan Brugensi ; nec non in Florario MS. Præterea in Martyrologio Coloniæ et Lubecæ anno* MCCCCXC *excuso, in Auctario Greveni ad Usuardum et Martyrologio Germanico Canisii, Italico Felicii, item apud Maurolycum et Molanum : quibus duobus allegatis inscriptum est nomen Martyrologio Romano his verbis :* Trecis S. Exuperantiæ Virginis.

translatio 20 *Aprilis.*

4 *At* Translatio S. Exuperantiæ *indicatur ad diem* XX *Aprilis, in Martyrologiis Parisiensi S. Germani a Pratis, Remensi SS. Timothei et Apollinaris, et Divionensi S. Stephani : sed in hoc male exaratur* Exuperia, *saltem in nostro apographo. Reliqua circa vitæ et mortis genus prorsus latent, unde conjicit memoratus Des-Guerrois eam seculo Christi primo aut secundo floruisse : et de ea agit ad annum Christi centesimum, quod omnia tunc peracta apud Tricassinos plane obscura permanserunt. Verum plurima, etiam diu post acta, variis bellis et incendiis perierunt, aut majorum socordia non fuerunt scripta.*

Alia Exuperia

et Uxuperantia ab aliis profertur.

5 *Arturus du Monstier in suo Gynecæo sacro hunc diem ita auspicatur :* Auximi in Piceno S. Exuperantiæ Virginis et Martyris. Ita, *inquit in Notis*, Ferrarius in nova Topographia ad Martyrol. Romanum, verbo Auximum, ex Tabulis Ecclesiæ Auximanæ, cujus sacrum corpus servari in æde Cathedrali Cajetana testatur Ughellus tom. I Italiæ sacræ in Episcopis Cajetanis. *Hæc ibi. Verum Ughellus enumerans sacras Reliquias urbis Cajetæ, asserit* corpus *ibidem esse* S. Exuperiæ Virginis et Martyris, *non* Exuperantiæ. *Ferrarius vero dicit Auximi coli* Uxuperantiam, *cujus interim neque in Catalogo Sanctorum Italiæ, neque in Catalogo generali, sedecim annis serius edito, meminit. Anno deinde* MDCXX *Joannes Baldi, Auximanæ ecclesiæ Canonicus Pœnitentiarius, vulgavit librum de Sanctis Victore atque Corona Martyribus et S. Leopardo Episcopo aliisque Sanctis in ecclesia jam dicta sepultis, nulla* Uxuperantiæ *mentione uspiam facta. Cogimur igitur suspicari, in isto qui allegatur Ferrarii loco mendum aliquod latere, aut errorem subesse.* F

DE SANCTO LUCIDIO,

G. H.

EPISCOPO VERONENSI IN ITALIA.

XXVI APRILIS.

Cultus sacer,

elogium,

sepultura in æde S. Stephani,

Inter *plurimos Ecclesiæ Veronensis Antistites, Sanctorum catalogo inscriptos, ad hunc diem* XXVI *Aprilis memoratur* S. Lucidius, Episcopus Veronæ. *Extant Sanctorum Præsulum Veronensium antiqua monumenta, a Raphaele Bagata et Baptista Peretto collecta, et ab Augustino Valerio Episcopo Veronensi contexta, Venetiis anno* MDLXXVI *simul edita : in quibus de S. Lucidio ista continentur :* Lucidius Veronæ Episcopus, vir eximia sanctitate fuit. Is contemplationi divinarum rerum imprimis deditus, omnium humanarum rerum curam Presbyteris dedit · lectioni et orationi imprimis se addixit, ut populum posset in lege Dei erudire. Obiit vir sanctus sexto Kalendas Aprilis : ejus corpus conditum est in basilica S. Stephani. *Hæc ibi fol.* 39. *De eodem fol.* 8 *ista leguntur :* S. Lucidii Episcopi Veronensis corpus re-
B quiescit in ecclesia S. Stephani. Uti constat ex Tabula vetusta, ex membranis in sacrario S. Stephani, ex Francisco Corna et ex Tabula Sanctorum die XXVI Aprilis. *Onuphrius Panvinius, lib.* 4 *Antiquitatum Veronensium cap.* 7, *refert Episcopos incerti temporis et ordinis ex antiquo Kalendario, et inter eos S. Lucidius, dicitur obiisse* XXVI *Aprilis, sepultus ad S. Stephanum : Et cap.* 4 *agens de Basilica S. Stephani, ait in ea* incertis locis jacere corpora Sanctorum Episcoporum Veronensium Lucidii, Dimidriani, Servuli, Vindemialis, Saturnini et Lupi.

loco incerto.

Num ipse an potius S. Lucillus fuerit in Concilio Sardicensi?

Ferdinandus Ughellus in Episcopis Veronensibus tomo 5 *Italiæ sacræ scribit* S. Lucidum interfuisse Sardicensi Concilio, sub Julio Papa anno CCCXLVII. *Verum quia* apud Athanasium in Apologia secunda, inter Episcopos Italiæ, qui illi Synodo interfuerunt, Lucillus ponitur post Severum Ravennatem, quem cum ceteris in testimonium vocat Athanasius in Apologia ad Constantium; *arbitratur Baronius hic in Notis,* E
perperam in Concilio, loco Lucilli subscriptum reperiri Lucidum. *Colitur autem* S. Lucillus XXXI *Octobris.*

DE SANCTA JUSTA,

D. P.

APUD GRÆCOS.

XXVI APRILIS.

Græci *præsenti* XXVI *Aprilis celebrant sanctam quamdam Matronam, nomine* Justam, *de qua in Menæis excusis et aliquibus manuscriptis et apud Maximum Episcopum Cytherorum ista referunt,* Eadem die sancta Justa in pace quievit : *additur distichon, quo ejus illustris sanctimonia declaratur :*

Τρόπῳ σελήνης, πλησιφαὴς, Ἰούσταν,
Ἔργοις λάμψασαν, μνήματος ἔνδον, κρύπτει.
Instar lunæ splendentem operibus Justam,
Intra sepulcrum condit plenilunii dies.

Ita vocem πλησιφαὴς *explicant Lexicographi, et Suidam auctorem citant : ut tamen hic sensus extunderetur e Græco textu, initio primi versus, ubi erat impressum*
C *τόπον, quod nullum formare poterat sensum, substituimus* τρόπῳ. *Et vero, ut sæpe alias, hic quoque agnoscendum est aliquod Menæorum, satis imperite impressorum, mendum. Sic autem intelligetur diei, qua obiit vel sepulta est Justa, circumstantia quædam, quæ vix aliter quam ex Vita prolixius scripta videtur haberi potuisse : cui si adhuc aliqua alia temporis circumstantia adderetur, non foret difficile etiam annum invenire, ad quem mors ista referretur. Nunc omnia in obscuro latent. Si alius in conjectando audacior primum versum, sic mutandum judicet,* Τόπος σελήνης πλησιφαοῦς, *ut significetur* Locus plene lucentis *seu* plenæ-lunæ, *ita ex proprio nomine appellatus, in quo fuerit S. Justæ sepulcrum; haud quidem refragabimur : optabimus tamen, ut loci sic appellati vestigium apud auctores aliquod* F
ostendatur, et ubi ille fuerit indicetur.

DE SANCTO NESTORE,

G. H.

MONACHO APUD GRÆCOS.

XXVI APRILIS.

Plures *hactenus Sanctos,* Nestoris *nomine appellatos dedimus, sed ab hoc diversos. Inter hos fuit* Nestor, *Trimethunte in Cypro Episcopus, relatus ad diem* VII *Martii. Alius fuit* Nestor *Magidensis Episcopus, et Martyr Pergæ in Pamphylia, ad diem* XXVII *Februarii celebratus. Alius est Martyr in eadem urbe Pergensi ad diem* II *Martii : alii duo* VII *ejusdem Martii passi Antiochiæ et in Thracia : alius denique loco non indicato passus* XXVI *Februarii. De hoc non Episcopo, non Martyre, sed simpliciter Monacho, in Menæis excusis et manuscriptis et apud Maximum Cytherorum Episcopum referuntur ista :* Eadem die XXVI *Aprilis* Sanctus Nestor, qui parentibus relictis vitam monasticam amplexus, in pace eam finivit. *Additur hoc distichon in Menæis.*

Τοὺς οὐρανοὺς ἱδρῶσι Νέστορ ἐπρίω,
Δι᾽ οὓς φύσει τύραννον ἠρνήσω φύσιν.
Sudoribus cœlum, Nestor, emisti bene,
Queis naturæ inimicam naturam abnegasti.

Ubi videtur naturæ humanæ opponi natura dæmonum, et vox τύραννος *adjective usurpari.* Nesterion Abbas magnus, qui erat amicus Abbatis Antonii, *sæpius laudatur in Vitis Patrum; et plerique istic laudati, coluntur ut Sancti apud Græcos : sed cum nomina differant, quis ausit dicere* Nesterionem *coli hoc die sub nomine* Nestoris, *propterea tantum, quod nusquam alibi in sacris fastis tam laudati Abbatis nomen inveniatur?*

DE

DE S. TRUDPERTO MARTYRE,

G. H.

EREMITA IN BRISGOIA.

POST AN. DCXLII.

In Brisgoia occisus,

Inter illustres magnæ Germaniæ regiones, adjacet Rheno ad dexterum latus, usque ad Herciniam seu Nigram-Silvam extensa, Brisgoia, infra in Actis Brisgaiogia dicta, Austriacorum antiqua possessio, Alsatiæ superiori contermina, cui etiam solet annumerari. In hoc ditione vixit S. Trudpertus Eremita, *a nefariis hominibus occisus, et ideo cum Martyribus Ecclesiasticam venerationem adeptus. Extat inter veteres rerum Germanicarum scriptores, a Joanne Pistorio editos, Chronicon Episcopatus Constantiensis, a Jacobo Manlio inchoatum; ad quod Appendix quarta subjuncta, exhibet Catalogum Sanctorum diœcesis Constantiensis, in qua est Brisgoia; et inter alios Sanctos ista leguntur :*

inter Sanctos Constantiensis diœcesis habitus :

S. Trudpertus, Eremita, Martyr, de partibus Scotorum in monasterium Numaga : quod nunc monasterium, suo nomine, S. Trudperti nominatur in Brisgoia. *Primum nomen* Numaga *a fluviolo acceptum cui adjacet, et in Mappis inscribitur* S. Hubrecht, *loco* S.
B Trubrecht, *inter pagos* Oberthal, *et* Underthal, *id est, superiorem et inferiorem vallem, ad pedem Herciniæ montis. Viciniora oppida in Actis referuntur* Staffena, *vulgo* Staufen *ad dictum Numagam fluvium, et* Sultsberga. *Gabriel Bucelinus, qui testatur se in hoc monasterio anno* MDCXXIV *Magistrum Novitiorum egisse, asserit in Germania sacra, illud* statim a morte S. Trudperti fundatum fuisse, ab Otberto Comite Habspurgi ante mille annos, *et* se ex ejus vetustissimis monumentis Agilolphingicæ gentis et Habspurgi Comitum origines et deductiones, multo et magno labore, distinctissime tamen et clarissime, deduxisse : *quas alii ulterius poterunt examinare, et conferre cum stemmate Austriaco sive Habspurgico elucidato ab Hieronymo Vignerio, et Joanne Jacobo Chiffletio. In Actis infra dicitur* de Othperti stirpe magnifica Comitum generosa propago de Habspurg traxisse originem. *Reliqua hujus monasterii infra ad Acta illustrantur.*

ubi monasterium S. Trudperti ;

26 Aprilis, cultus in MS Martyrologio,

2 *Martyrologium Usuardi, ad usum Ecclesiarum Alsatiæ auctum, et in pergameno manu Widonis Krentzelin sub Sigismundo Imperatore, vacante Romana Sede, adeoque anno* MCCCCXVI, *exaratum, quod pertinuit olim ad M. Nicolaum Scheichium Hagenoium, ad diem* VI *Kalendas Maii, seu* XXVI *Aprilis ita habet :* In Nigra-silva S. Trutperti Martyris. *Habemus Breviarium in pergameno conscriptum et Spira ad nos transmissum :*

et Breviariis,

C *in quo præscribitur cultus Ecclesiasticus S. Trudperti ad hunc* XXVI *Aprilis cum hac Oratione.* Deus, qui nos Beati Trudperti Martyris tui concedis natalitio perfrui, ejus nos tribue meritis et precibus adjuvari. *In Breviario Ecclesiæ Argentinensis anno* MCCCCLXXVIII *excuso, ista præscribitur Oratio.* Sancti nos, quæsumus Domine, Martyris tui Trudperti natalitia votiva lætificent, et sui intercessione beneficii attollant. *Additur ibidem Vitæ compendium, in tres Lectiones ad Matutinum recitandas distributum, quod infra referemus. In proprio Sanctorum Archidiœcesis Salisburgensis, sub annum* MDCXLVII *excuso, fit Officium ex præscripto Breviarii Romani de SS. Cleto et Marcellino Pontificibus, cum Commemoratione S. Trudperti Martyris. Verum in Ecclesia Constantiensi, ob prædictos sanctos Pontifices Cletum et Marcellinum, officium S. Trudperti Martyris recitatur sequenti die* XXVII *Aprilis, et Lectiones secundi Nocturni uberiores desumuntur ex Vita. Gabriel Bucelinus, in Sacrario Benedictino, post ejus Menologium excuso, ad Kalendas Maii, ista habet :* Natalis S. Trudperti Martyris, regio sanguine oriundi, cujus sacrum corpus in cœnobio S. Trudperti Herciniæ adservatur. *Verum potius videtur nobis* Elevatio corporis *dicenda, cujus infra Acta meminerunt. Translationis festum celebrari* XXIX *Octobris infra notamus.*

27 Aprilis

1 Maii,

29 *Octob.*

3 *Acta vitæ, necis et miraculorum S. Trudperti transmisit nobis Aschaffenburgo Joannes Gamansius noster, ex locuplete thesauro suo a se de rebus Germanicis collecto. Sunt hæc nitide et cum diversis coloribus exarata, et ab eodem Gamansio collata cum MS. Blaburensi : in Frontispicio autem libelli adscripta sunt ista verba :* Spectat hic liber, de S. Trudperti Martyris Vita, ad bibliothecam monasterii prædicti sancti viri, a quo monasterium pervetustum originem duxit. *Scriptam esse hanc historiam vel uti auctor præfatur* stylo decentiori innovatam esse, *additaque miracula,* quæ nondum a tunc viventium memoria recesserant, *anno* MCCLXXIX, *indicatur sub finem hisce versibus.*

Acta ex MS monasterii S. Trudperti,

composita an. 1279,

Tempus si poscas, quo scripsimus hæc, ita noscas :
Millenis decies septem, ter tresque, ducentis E
Annos adjicies in carne Dei venientis :
Abbas Wernherus tunc rexit Martyris ædem,
Verna Dei verus, sibi qui det in æthere sedem.

Meminit auctor miraculorum, quæ suo tempore sub dicti Wernheri decessore etiam Wernhero contigerunt : Posteriorem autem Wernherum dicit Bucelinus anno MCCCII *obiisse; corrigendus in priore, quem floruisse scribit anno* 1288, *legendo* 1268, *ut infra notabimus. Sequebatur* Idyllion, *ut vocatur*, de vita et passione S. Trudperti Martyris secundum Alphabetum : *quod subjicimus, et est hujusmodi.*

4 Auspicio Christi, cujus pia signa tulisti
Belliger, hoc palmam Trudperte statu capis almam.
Cum patrias sedes et avitas deseris ædes,
Deligis auricomam peregrino limite Romam,
Et Proceres cœli cultu lustrare fideli.
Fixus ut ad tumbas illorum flendo recumbas,
Gressibus ante fores positis ut pronus adores.
Hærentem totis ad eorum limina votis
Invisit grate solita Dominus pietate,
Katalogumque viæ docet ac loca philosophiæ,
Lucidus æthercam speculeris ubi theoriam.
Mox inhiando petis monstratæ lustra quietis,
Nimaga convallem legis et rota fervida callem.
Obsequium certus meritorum præstat Othpertus, F
Plane vir dignus memorabilis atque benignus.
Raptus ab infidis, ove mitior, hinc homicidis.
Scandis ovans rutili modulata palatia cœli.
Tecta scit obvolvi, caro nescit humata resolvi,
Vitæ mundiciam testata cadavere summam.
Xenia virtutis, numerosæ dona salutis,
Ymnigeris signis confert tua gloria dignis,
Zodiaci sursum longe super edita cursum.

et Vitæ compendium metricum,

Et aliquo spatio vacuo interposito additur hoc distichon, cum nota anni.

Qui me scribebat, Sifridus nomen habebat.
Dextera scriptoris benedicta sit omnibus horis.
Anno Domini 1 . 5 . 7 . 0 .

descripta an. 1570,

Atque hæc quidem omnia, ipsamet prænominati Siffridi manu ita sunt exarata, ut quamvis abesset anni nota, solo tamen oculorum judicio cognosceres scripturam esse annorum præcise centum, non multo plurium aut pauciorum.

5 *Majorem quæstionis utilioris materiem præbet initium epitaphii vel encomii, recentissima quidem manu, sed antiquissimorum versuum relatrice, scriptum, extremo in margine libri* I *hoc modo.*

primus Vitam scripserat Erganbaldus Ab

Has Erganbaldus Trudperti Martyris almi

Præsul

Auctore G.

Præsul post cineres renovando restruxerat ædes,
Tactus amore Dei : venerandi s scribere Sancti
Actus non piguit, sed et id pro posse peregit, etc.

Hujus Erganbaldi neque nomen neque vestigium invenit Bucelinus, præfatus post Waldericum Abbatem (sub quo anno III Ludovici Regis, adeoque Christi DCCCCII, *restauratum monasterium testantur tabulæ ab eo productæ Tom. I. part. 3, pag. 29) post Waldericum, inquam, non extare Abbatum nomina, usque ad annum Christi* MXXX; *sed neque ante illum inveniri aliqua, ipso suo silentio comprobarit. Quamvis autem id in Bucelinus, etiam ab hoc tempore usque ad annum* MCCCCXXX, *desiderari dicat Abbates aliquos, quorum forte nomina inveniri possint in necrologiis, tempus quo præfuerint non item; certum tamen est Erganbaldum, e postremo desideratis non esse, multo minus auctorem habendum Vitæ hujus de qua agimus : nam et incendium, cujus damna reparavit attingitur hic num. 26, velut antiquum; et versus prænotati nihil habent ex rythmica poesi (quæ sola fere, circa annum millesimum atque deinceps per secula aliquot, dictare solebat istiusmodi epigrammata) et sic nobis persuadent, etiam Walderico seniorem fuisse Erganbaldum; qui proinde credi potest, restaurata quæ deflagraverat ecclesia describendam sumpsisse vitam Sancti uno alterove post ejus mortem seculo.*

ante an. 900,

6 *Utinam hodieque extaret ea Vita : nam in hac, quam damus, seculo* XIII *composita, multæ sunt digressiones prolixæ : præ omnibus autem displicet caput primum, cujus argumentum ab Hibernico aliquo fabulatore conflatum; et ab auctore nimium credulo receptum esse fatebitur, quisquis legerit dicta antehac de S. Rudperto, cujus et S. Erendrudis frater fingitur fuisse hic S. Trudpertus, cum iisdem in Hibernia natus : quamvis ipsa nomina, Teutonica omnia, aliud omnino cogant de ipsorum patria judicare. Nos istius S. Rudperti, qui primum Wormatiensis, deinde Salisburgensis Episcopus et Apostolus fuit, Acta duplicia dedimus* XXVII *Martii, alia ex MS. Florentino Conventus S. Marci Ordinis PP. Prædicatorum, collata cum iis, quæ Henricus Canisius ex MS. Ratisponensi edidit, alia ex MS. Rubeæ-vallis : in quibus dicitur* S. Rupertus ex regali Francorum prosapia nobili ortus, *ut videatur etiam S. Trudpertus esse dicendus de eodem Francorum regali prosapia prognatus, si constaret fratrem fuisse S. Ruperti. Verum quia in aliis compendiis, quæ ideo præponimus, nulla hujus fraternitatis fit mentio, uti neque in præfatis S. Ruperti Actis, arbitramur ea ex vicinitate nominum Trudperti et Ruperti esse temere assumpta : potissimum quia tempora, quibus hi vixerunt, non permittunt res gestas conjungi. Fuit S. Rupertus creatus Episcopus Wormatiensis anno* DLXXVII, *et mortuus anno* DCXXII *aut* DCXXVIII; *cum S. Trudpertus in Brisgoiam venerit circa annum* DCXL, *in cujus societate non potuit fuisse S. Rupertus, qui ante annos* LXX *fuerat Episcopus Wormatiensis et ante dictum peregrinationis annum jam pridem mortuus. Alia MSS. compendia habemus, sed ex Actis prænominatis contracta, aliud ex MS. Richenaugiensis monasterii, aliud ex MS. Chronico Jacobi Keraslithi a Daniele Feldner Societatis nostræ Constantiæ transmisso, sed hæc omittimus.*

postea accessit fabula de patria et fratre,

qui non fuit S. Rupertus.

Alia Vitæ compendia omissa.

VITÆ EPITOME

Ex antiquo Breviario Argentoratensi.

Roma reversus

Beatissimus Martyr Trudpertus, cujus hodie natalitia colimus,.... cum fines Italiæ pertransisset, Rheni fluminis cursum sequens, Alemanniæque provinciæ partem maximam pertransiens, in pago Brisichowe haud longe a flumine Rheni, vallem quamdam in saltu vicino, a Deo sibi assignatam, magno conamine cœpit inquirere. Sanctus autem Trudpertus cum pervenisset ad locum a Deo sibi destinatum, prope fluvium qui dicitur Nuwemage, qui ab eadem valle decurrit, juxta ripam se in oratione prostravit, et diutius Dominum fusis lacrymis, ut ejus vitam inter adversa hujus mundi gubernaret, postulavit. Cum jam autem triennio beatus Trudpertus in eremo ibidem mansisset, die quadam meridiano labore fatigatus, cum in scammo dextero latere jacens, dextraque manu caput excipiens, membra sopori dedisset; unus ex servis, qui ad purgandum saltum ab Othberto missi fuerant, securim arripiens, cerebro viri Dei infixit, et sic infixam securim reliquit fugiens. Sanctus vero Trudpertus felicissimam animam Sanctorum consortio socians, martyrii gloria coronatus est.

degit in Brisgoia,

occiditur :

Martyr habitus.

ALIA VITÆ EPITOME

Ex Breviario Constantiensi.

Trudpertus.... *a* religionis causa anno post Christum natum sexcentesimo quadragesimo, *b* Theodoro post Joannem hoc nomine quartum Pontifice Maximo, Romam divino amore incensus se contulit, ubi omnia urbis loca sanctitate conspicua circumiens, tanto ardoris affectu ea venerabatur, ut dici vix possit. Inde in patriam rediens, cogitare de sua vita in itinere cœpit, qua ratione nimirum ea sibi deinceps instituenda foret. Itaque magni illius Patriarchæ Abrahæ exempla sequi decernens, omnibus hujus seculi divitiis, propinquis, patrioque solo, ob Christi amorem relictis, in solitudinem, in locum in Brisgoia situm, quem contemplationi aptissimum *c* judicarat (ubi in hunc usque diem monasterium ejus nomine instructum invisitur) se recepit, impetrata prius ab Othberto, Habspurgensis familiæ, loci Domino, habitandi licentia. Othberto, a quo prædictum locum dono acceperat, ob ejus singulares virtutes carus mirum in modum fuit; quinimo auxiliis opibusque ejus adjutus, monasterium ibidem construxit. Tanta autem humilitate præditus dicitur, ut iis, qui in ædificio construendo operam dabant, ministrare non erubuerit. Orationi instanter vacabat, castitatem perpetuo coluit, jejuniis vigiliisque corpus macerare non desistebat, mentem divinis contemplationibus assidue exercuit. Hoc præter cetera habuit, ut Dei amore repleri vehementissime sitiret. Ecclesiam præterea suis manibus ac laboribus magnis ædificare aggressus, opere formaque notabili perfecit, quam sanctorum Apostolorum Petri et Pauli nomine *d* Martinus Constantiensis Episcopus solenni ritu consecravit. Cum itaque insignis Christi miles evasisset Trudpertus, beatissimum virum humani generis hostis variis tentationibus aggreditur : quas ille jejunio et oratione superabat. Verum timens mendacii Pater, ne si diu viveret, de eo majores quotidie reportaret triumphos, immisit in corda quorumdam hominum iniquorum, ut ei vitam adimerent. Qui diabolo, de quo legitur homicidam fuisse ab initio, obsequentes, innocentissimum virum per insidias interfecerunt sexto Kalendas Maji, anno post Christum natum sexcentesimo quadragesimo tertio. Ejus corpus Othbertus honorifice (ut sanctum Martyrem decebat) sepeliendum curavit. Anno autem septingentesimo septuagesimo, cum ejus sanctissimam vitam ac miracula, quæ cooperante Domino, et ante et post martyrium multa edidit, diligenter Stephanus *e* tertius Pontifex cognovisset, solenni ritu illum in beatorum Martyrum numerum retulit.

Visitatis Romæ locis sacris,

vitam eligit solitariam :

ædificatque ecclesia

occiditur an. 643,

canonizatur an. 770,

ANNOTATA.

A

ANNOTATA.

a *Supra addebatur* ex Hibernia insula ortus, *hic vero ducebatur,* genere Scotus regalique *stirpe profectus : nam ad id usque tempus, quo auctor scribebat, sola Hibernia, vocabatur Scotia. Utrumque tamen expunximus, ne ipso in limine offenderet lector.*

b Joanne IV, *anno* 642, *mortuo successit* Theodorus, *et sedit usque ad annum* 649; *ut dicta cum anno* 640, *non satis conveniant : sed vel sub Joanne Trudpertus venerit, vel solum anno* 642 *Romam appulerit. Deest horum Pontificum mentio in Actis : et pro iis nominatur Bonifacius, qui Pantheon consecravit anno* 607, *quasi tunc patriam deseruerit Sanctus, vitam peregrinando acturus.*

c *Acta volunt divinitus fuisse edoctum,* quem locum requirere, ubi ducere dies præsentis vitæ deberet.

d Martinus *alius* Martianus *aut* Marianus, *quartus hujus Sedis Episcopus, cujus Acta non meminerunt.*

e *De Stephano Papa ad Acta annotamus aliquid.*

ACTA

B Seculo XIII sub Wernhero II Abbate collecta per monachum monasterii Trudpertini.

Ex veteri MS. ipsius monasterii.

PROLOGUS.

Quemadmodum viatoribus positis in procinctu, non modicum suffragatur antecedentium in prospectu semper habere vestigia : quibus solertius inhærentes, tortuosis anfractibus non oberrent, nec a via declinent in devium; sic nimirum nobis in hujus

Heb. 13, 14 exilii eremo vasta degentibus, ubi manentem civitatem (juxta vocem Apostoli) non habentes, cœlestem et futuram inquirimus, Sanctorum vita et conversatio fructuose proponitur : qui relicto circuitu, in quo impii ambulant, gressus suos secundum eloquium Domini direxerunt; ipso eos ad se ducente per se, qui dicit de se, Ego sum via, veritas et vita. Via videlicet, ducens exemplo; veritas, non decipiens in promisso ; vita, perpetuans se sequentes in præmio. Hanc vitam Sancti sequendo, non erraverunt: ad hanc vitam medullitus aspirando, temporalem istam et corruptibilem penitus contempserunt ; et intrepide si oportuit morientes, (negotiatorum more sagacium) felici concambio, per mortem in conspectu Domini pretiosam, vitam interminabilem prudentissime mercabantur. Horum itaque quotiens intuemur exempla, quid aliud quam præeuntium semitas quasdam attendimus: qui nos antecedentes ad patriam, subsequentibus nobis, etsi non voce, vita tamen loquuntur et actu, quod unus eorum discipulis loquebatur, Imitatores mei estote sicut et ego Christi. Dux enim ille Sanctorum et pastor, ne pusillo gregi suo, in loco horroris et vastæ solitudinis hujus mundi, propter vias ancipites deviantium compitorum, reditus ad ovile non esset; diverso quidem tempore, diversos ovibus suis providit arietes : qui dum indeclinabiliter consectantur cœlestis opilionis itinera, nos oves pascuæ ejus, certa tramite post se trahant, ad caulas et pabula paradisi. Inter quos insignis Christi tiro Trudpertus (cujus licet indigni triumphum laudabilem scripto suscepimus prosequendum) irreflexo tramite Regis sui vestigia subsequens imitando, ad aulam pervenit æthercam, per ascensum purpureum passionis, jam in aureo cœli reclinatorio requiescens. Qui, ut illo nos precibus ducat et meritis, quo totius sanctimoniæ præcessit exemplis : non in nostris, quæ nullæ sunt, viribus confidentes;

Sancti exemplo trahunt ad cælum.

Joan. 14, 6

Psal. 115, 15

C

1 Cor. 11, 1

inter quos fuit S. Trudpertus,

sed in eo, qui dat lasso virtutem, per quam et infirmi accincti sunt robore, onus grande debilibus humeris bajulandum assumpsimus, in ejus ope ponendo fiduciam, qui et velle et perficere pro bona voluntate in nobis, secundum Pauli sententiam, operatur cujus animati præsidio, ad electi militis sui Trudperti gesta magnifica cursum styli dirigimus : ut et Dominus in virtutibus famuli sui collaudetur, et ad meliora legentium excitetur affectus ; nobisque pro mercede laboris, tanti suffragatoris obtentu, donetur remissio peccatorum. Noverint autem ista lecturi, nihil nos adjecisse de nostro, vel fuco mendaciter obumbrasse verborum, quod non tradiderit ante fidelis antiquitas : sed ea solummodo quæ reperimus calamo rudiori conscripta, stylo decentiori curavimus innovare ; ne sanam super eloquii simplicitate fastidiosus lector in re suo rugaret, sed ipso nitore sermonis ad sententiæ fructum alliceretur ; nec falerni dulcedo, propter vasculi vilitatem, fieret contemptibilis et despecta. Miracula insuper quibus etiam novissime diebus istis mirificavit Dominus Sanctum suum, quæ fide dignorum certa relatione didicimus, piorum ædificationi studentes, decrevimus apponenda : periculosissimum arbitrantes ea silentio tegere, quibus honor Domini promovetur et gloria, et illustris ejus athletæ meritum elucescit, atque legentium pia devotio majoratur.

D

Ex MS.

Phil. 2, 13

Cujus Acta nimis simplici stylo scripta exornantur :

et miracula adduntur.

E

LIBER I.

De vita et passione S. Trudperti.

ex eo quem calamo rudiori scripserat Erganbaldus Abbas stylo decentiori post aliquot seculo innovatus.

SYLLABUS CAPITULORUM.

1 De situ regni Hiberniæ et quod eam B. Patricius ad fidem Christi convertit.
2 De Romanis Pontificibus et Imperatoribus.
3 Ubi beatus Trudpertus cum fratre et sorore pro Christo peregrinantur.
4 Ubi relictis omnibus divitiis mundi Hiberniam egressi sunt.
5 Qualiter ad visitanda limina Romam pervenere.
6 Quod redeuntes a Roma divinitus jussi sunt separari.
7 Quod B. Rupertus cum sorore Wormatiam pervenit.
8 Quod vocatus per ducem Theodorum Bawariam cum sorore perrexit ibique in pace quievit.
9 Quod beatus Trudpertus pervenit in Brisgaugiam, requirens vallem sibi divinitus præsignatam.
10 Quod Othpertus venatoribus suis injunxit ut ad vallem petitam ipsum perducerent.
11 Quod ipsi venatores per aliam viam ipsum ducere volebant. F
12 Quod beatus Trudpertus reperta valle remisit ductores suos ad Othpertum.
13 Quod Othpertus personaliter ad ipsum in vallem perrexit.
14 Quod Othpertus tradit ei vallem ipsam suisque successoribus libere possidendam.
15 Quod suscepta valle cœpit eam excolere.
16 Quod Othpertus tradit ei sex servos ad purgandum saltum.
17 Quod B. Trudpertus fecit oratorium in honore Apostolorum.
18 Quod servi traditi cœperunt ei contrarii existere.
19 Quod duo ex ipsis fratres carnales de morte sua tractabant.
20 Qualiter ipsum dormientem occiderunt.
21 De receptione ipsius in æternam gloriam.
22 De commendatione et probatione martyrii sui.
23 Quod Othpertus comperta morte sua pervenit ad ipsum.
24 Miraculum primum de interfectoribus suis.
25 Quod ipsi duo lictores pari morte ut Judas et Pilatus interierunt.
26 De depositione B. Trudperti.
27 De visione cuidam servo Dei facta.
28 De secunda depositione B. Trudperti.
29 De Remperto nepote Othperti, secundo fundatore.
30 De Canonizatione B. Trudperti.
31 De tertia depositione ipsius.
32 De Ludfrido Comite, tertio fundatore.
33 De translatione beati Trudperti et quodam contracto curato.

Hæc

EX MS.

A *Hæc est originaria libri primi in capita divisio, quam ut aliquatenus servemus, retinebimus et nos eosdem numeros, sed plura capitula more nostro in unum Caput colligabimus. Et quoniam prima octo Capitula, quæ primum caput nobis potuerant constituere, resecamus ab hoc opere, tamquam ad S. Trudpertum non pertinentia, ut qui neque Hibernus neque S. Rudperti frater fuerit; ideo a Capitulo ac numero 9 exordimur. Sit igitur.*

CAPUT I.

Vita S. Trudperti in Brisgoia. Oratorium constructum.

Tempore illo quo Phocas, Imperii culmen adeptus, Mauricium Cæsarem interfecit; et Bonifacius *a* Papa templum, Romæ constructum in omnium Deorum seu potius dæmoniorum honorem, quod ad id temporis Pantheon dicebatur, obtentum a Phoca Principe, Dei genitricis et omnium Martyrum titulo consecravit; *Dimissa patria* B. Trudpertus, patre nobili Duce progenitus, ac stemmate regiæ dignitatis illustris, patriam parentesque dimisit; et propter spem regni cœlestis factus peregrinus et exul, peragratis Italiæ finibus, iter suum ad fluvium usque Rheni direxit; B et partes aliquas Alemanniæ transiens, vallem quamdam in pago Brisgaugiæ, non longe a Rheno cœpit *venit in Brisgoiam ad Othpertum,* inquirere diligenter, tamquam assignatam sibi a Domino mansionem : tamdemque est instructus vallem istam hereditatis titulo pertinere ad nobilem quemdam Dominum Alsatiæ, qui dicebatur *b* Othpertus, de cujus stirpe magnifica generosa propago Comitum de Habspurg traxit originem. Vir itaque sanctus, jam dictum Othpertum supplex aggrediens, devotissime flagitavit, ut divini amoris intuitu, duces sibi daret itineris, qui ad vallem diu quæsitam ac sibi a Deo præsignatam ipsum perducerent, favoremque insuper adderet et consensum, ut ipsa valle reperta, ejus concessione, sibi liceret Deo in ea perpetuo deservire.

10 Othpertus itaque sanguine nobilis, virtute non *humanissime excipitur :* degener, animo sagax, ac satis intelligens, prudenter cœpit advertere, nequaquam sine divino nutu id agi, quod homo videlicet exul et advena, non frequentiam civitatum, non hominum contubernia quæritans, eremi tantum et saltus omnino prius incogniti desiderio sic flagrabat. Advertit itaque virum Dei, ad suam suorumque salutem, illo divinitus esse dire- C ctum : nec Zacheo dissimilis, tamquam in famulo vocem Christi dicentis audiret, Festinans descendo (hoc est, servi mei precibus condescende) quia in valle tua oportet me manere (in eo videlicet qui vere manens in caritate in Deo manet et Deus in eo) hilari placidoque consensu, non de sycomoro, sed de difficultate et omni mora, festinans descendit, et excepit illum gaudens et lætus, Christum se sentiens suscepisse in vero Christicola : in illo etenim Dominus habitavit in finem, *et ad vallem optatam deducendus,* Venatoribus ergo suis (quos, ut nobiles assolent multos habebat) diligenter injungit, hominem Dei ad vallem perducant optatam : demumque sibi renuntient quid agatur. Parent illi mandatis : assumptoque famulo Dei Trudperto, mox iter aggrediuntur injunctum.

11 Itaque itur in antiquam silvam, quam variæ *advertit ductorum fallaciam :* nemorum frondes opacant, majoresque altis de montibus umbræ. Porro duces itineris, saltus aliqua parte pertransita, velut jam pertæsi laborum, servum Dei aliorsum quam petiit ducere conabantur : videlicet ignorantes, quia non est leve fallere *c* Getham, imo Spiritum Domini famuli sui Trudperti ductorem : qui vere, ut de capite suo legitur Christo, cujus ipse membrum fuit insigne, agebatur a spiritu in desertum; non solum ut a diabolo tentaretur, sed D ut a membro diaboli necaretur, martyriique laurea coronatus, illius auxilio de tyranni satellite triumpharet, qui per se in suorum exemplum et robur jam primitus triumphaverat de tyranno. Ceterum vir Dei ductorum suorum fraudes advertens, mirum in modum cœpit iter per devexi montis juga dirigere : et quia justum deduxit Dominus per vias rectas, ut Sap. 10, 10 scriptum est, cœpit præire secutor; successor præcedere præcessores; ducere deducendus : ut hæc mutatio dexteræ Excelsi manifestissime probaretur. *ipse vallem optatem invenit.* Citius itaque locum reperit quem quærebat : vallem videlicet fluvio Numago dicto, altaque *d* ripa ex quodam monte currente circumfluam; graminibus etiam herbisque virentem, saxosis tectam montium cacuminibus, septam quoque fruticibus et arbustis.

12 Huc ubi pervenit homo Dei Trudpertus (tamquam jam locum futuræ prænosceret passionis) ut Eph. 6, 11 indueret armaturam Dei, juxta Pauli consilium, *Actis per ductores gratiis Othperto,* quasi factus in agonia prolixius orabat, humi se sternens; et intimo cordis affectu agonem suum Domino commendabat. Tandemque surgens oratione completa, non tam duces viæ suæ quam Comites exorabat attentius, ut ad dominum suum (qui eos miserat revertentes) primum pro exhibita sibi peregrino benignissima humanitate, gratias dignarentur illi referre multimodas : demumque subjicerent E ore suo, quod Deus (cujus providentia in sui dispositione non fallitur, nec fallit in se confidentes) ipsum ad locum quem totis affectibus exquisierat perduxisset : quem nequaquam præsentis vitæ diebus proponeret permutare, continuaturus in eo pro viribus Christi Domini famulatum. Ecce onagrum Job 39, 5 Job, Domini voce laudatum, quem liberum omnino dimiserat, omni servitute corruptionis excussa, et a quo cupiditatum vincula solverat terrenarum : qui jam contempserat multitudinem civitatis, strepitus *Deo in solitudine servire cupit.* mundi videlicet, ut domum haberet in solitudine; quatenus anima illa sanctissima, omnibus mundi penitus desolata solatiis, mereretur audire dicentem Dominum per Prophetam, Lactabo eam, et ducam eam in solitudinem : et ibi loquar ad cor ejus. Nam Oss. 2, 14 qui revera cum Moysi lac mundi contempsit Ægyptium, quidni in divinis uberibus lactaretur, et quam suavis est Dominus gustaret pariter et videret? et qui dedignabatur confabulari cum eis quorum os locutum est vanitatem, quidni sibi Dominus loqueretur ad cor, ut posset dicere cum Propheta, Audiam quid F loquatur in me Dominus Deus : quoniam loquetur Ps. 84, 9 pacem in plebem suam, et in eos qui convertuntur ad cor? Elegit itaque solitudinem, sciens ibi videri Deum in rubo, Dei digito scribi legem, manna descendere, terram promissionis attingi per quadraginta mysticas mansiones. Meminit sanctum Eliam in eremo Angelum meruisse dapiferum et pincernam, meminit filios Prophetarum in eremo mansitasse, meminit postremo Baptistam incoluisse desertum; ut de Paulis, Antoniis et Macariis eorumque sequacibus taceatur, quibus vir desideriorum Sanctus iste in nullo dissimilis, similem illis mansionem elegit. Unde quod optavit Balaam nec obtinuit ut indignus, iste Sanctus et meruit accepitque dignissime; et quia vivere studuit vita et conversatione justorum, ideo mortua est anima sua morte illorum, et facta sunt Num. 23, 10 novissima sua eorum similia. Non sic impii non sic : qui cum bene mori desiderent, male vivere non desistunt. Verum nos ad propositum revertamur.

13 Othpertus vir illustris, per eos de quibus dictum est venatores, hominis Dei voluntate comperta, Dei gratiæ non ingratus, de omni corde laudavit *ab Othperto valde gaviso,* Dominum, qui domum suam ac territorium visitare dignatus est in Trudperto : certissime sciens, quod Dominus ad introitum ejus (sicut olim de Josepho legitur) sibi benedixisset, quoniam ad ejus ingressum

A sum vere salus domui huic facta est, imo valli; eo quod et ipse filius Abrahæ fieri mereretur, qui servum Domini propter Dominum, ac per hoc Dominum ipsum in servo, tam pio affectu suscepit; ut non immerito ab eodem jam Martyre vere susceptus in cœlo credatur. Etenim qui susceperit justum in nomine justi, mercedem justi juxta promissionem recipit Veritatis. (Mat. 10, 41) Ab illo ergo die ac deinceps, dictus Othpertus multifarie multisque modis intentus erat et diligens, omnem viro Dei quam poterat humanitatem et benevolentiam exhibere; affectumque pii favoris, effectu etiam operis comprobavit. Sane nec intercurrentium nuntiorum relatione contentus, licet vallis adhuc horreret inculta, et tam montibus quam arboribus obumbrata, septaque densissimis montibus vix accessibilis haberetur; in eremum tamen illam ad Dei hominem visitandum personaliter ipse perrexit (*invisitur.*): ut Poetæ verbis utamur.

Saxa per et rupes, et qua via nulla, secutus.

Perquisito ergo diligentissime viri sancti proposito, ne arundinem vento agitatam in deserto se vidisse putaret, nihil in servo Dei vacillans, nihil fluctuans aut vertibile reperit seu diversum; sed immobilem cordis sui invenit hanc esse sententiam, quod in loco, quem tantis laboribus attigit, Domino deservire disponeret, quamdiu Deus omnipotens incolatum (B) vitæ præsentis sibi duceret prolongandum.

Talia præstabat memorans, fixusque manebat; vallem, Dei voluntate nutuque petitam, numquam se asserens quoad viveret relicturum. Ascensiones enim in corde suo disposuit jam in valle præsentium lacrymarum; quas ibi, tam nocturnas quam diurnas orationes alternando, perfundens, rugiebat a gemitu cordis sui; et messurus in gaudio, vallis suæ sulcellos in lacrymis seminabat: sciebat etenim vallem Achor, ad operandam spem fideli animæ repromissam.

14 Othpertus igitur tam immobile viri sancti propositum mente pertractans, in nullo deesse sibi decrevit; locum et vallem requisitam, cum montibus et collibus, silvis, vallibus, aquis aquarumque decursibus, Numagum fluvium influentibus, a monte Samba, ubi præfatum flumen oritur usque *e* Mezzenbach, ex utraque parte montium in integrum atque per totum, viro Domini in proprietatem contulit sempiternam, ac eidem in ipso loco in Dei servitio successuris: donationemque ipsam cum heredum suorum favore atque consensu, litterarum suarum firmo robore communivit, sicut in instrumentis, super hoc ipso confectis, plenius continetur. (*e donatur possessione vallis cum viciniis:*) Suscepit ista vir sanctus, non sibi, sed posteris profutura, (C) Deoque famulaturis in loco (quem posuit et disposuit instaurare,) ubi regi militaturos æterno, non paucos sub beati ac venerabilis Benedicti ducatu, (eo quo plenus erat, Spiritu sancto revelante,) providit (*postmodum profutura monachis,*): nec qui Spiritum veritatis qui a Patre procedit acceperat, decipi poterat spiritu falsitatis. Denique Veritas ipsa Trudperto, discipulo veritatis, non quidem sono verborum vel strepitu vocis extrinsecæ, sed interno susurro post futura prædicens, omnes eidem insinuavit ut verius arbitramur posteriores eventus. Sane quod dixit, etiam fecit: nam famuli sui plantata sudore, cruore rigata, oratione servata successio, annis propemodum sexcentis *f* instar ligni plantati secus decursus aquarum, ad humorem gratiæ Dei mittendo radices, in religionis sanctæ virore perdurat; nec in hujus etiam tempore siccitatis arescens, fructus facere desinit sanctitatis. Hæc proculdubio Sanctus iste digito Dei docente præsentiens, suscipere acquievit oblata: ut et meritum piæ devotionis Othperti non impediret, et necessaria sustentatio successuræ Dei familiæ pararetur. An aliter aut ista præberet Othpertus, aut Trudpertus acciperet? (D) quorum alter heredibus non carebat, quibus intenta est providere paternitas; (EX MS.) alter heres esse contempserat clari Ducis et Principis opulenti, ne in hujus vallis angustia velle ditescere crederetur? Liquido itaque datur intelligi; quod nec alter fuisset in dando tanta tam promptulus, nec alter inductus ad acceptandum; nisi homo tunc seculi, plenius agnovisset viri Dei sanctitatem: Scio, inquiens cum Apostolo, cui credidi, et certus sum quod depositum non amitto (1 Tim. 1, 12): et nisi item vir Dei, secularis hominis pietatem sibimet pro peccati remedio, et non paucis Dei cultoribus successu dierum pro solatio vitæ præscisset in posterum profuturam. Hoc ergo respectu donavit Othpertus, Trudpertus accepit: ille ut hilarem se datorem Deus diligeret, non parce sed in benedictione jam seminans, in benedictione profecto messurus; iste vero fidi parentis affectu, non sibi sed filiis succedentibus thesaurizans, quod et operum demonstravit effectu.

15 Susceptis etenim, quæ jam diximus ab Othperto, ut quam ab omni munere pro se prorsus manus excusserit, monstraretur; nullo eorum est abusus ad voluptatem, non in molliciem resolutus, non somno deditus aut quieti. (*vallem excolit continuo labore:*) Nam vallem prorsus incultam, propriis manibus cœpit excolere, extirpare virgulta, fruteta purgare; coæquare solo tumores, aptare planitiem; ac tamquam non principis, sed agricolæ filius genitus ad labores, populum suum et domum patris oblitus omnino, nihil otii, nihil sibi quietis indulgens; noctibus secus pedes Domini residens cum Maria rigabat illos, fletuum lacrymarumque singultibus; diebus vero cum Martha circa frequens ministerium satagebat. Videres in sericis enutritum et educatum in aulis, et qui olim in croceis vescebatur, nunc in habitu rusticano leguminibus victitantem aut faba, panem rodere fursurosum, in securi et ascia se exercentem, gestantem sarcula vel ligones, duras habentem manus operibus et callosas; hortulanum quoque, si videret, crederet Magdalena.

16 Videns igitur illustris Othpertus in tam fideli labore sancti viri constantiam et fervorem, ne nimia operum fatigatione deficeret, sed sufficeret ad incepta, sex viros exercitatos in opere, fortes et validos ad labores aptosque novalibus excolendis, illius obsequio mancipavit (*submissis ab Othperto sex operariis.*); districte ipsis ac diligenter injungens, ut homini Dei cooperarentur instantius; et ad omne quod duceret inchoandum, paratos se ac benevolos exhiberent. Attende, lector, Othperti sinceritatem, vallem donat et monstrat primo petitam, offert prædia non rogatus, addit postremo ministros. (F) Ne crede deceptum, ne magicis fascinatum præstigiis suspicare, ne reputa delirantem. Gustavit et vidit, quia bona est negotiatio ejus: pretiosam enim reperit margaritam; thesaurum, in agro corpusculi despicabilis, meritorum amplissimorum attendit. Hic vere, hic est ille beatus qui intelligit super egenum et pauperem: novit quod mundo contemptibilis iste Trudpertus, sicut uter factus est in pruina; foris quippe contrahitur, ceterum intus cœli vino redundat. Sub sacci ergo grossitie, virtutum pecuniam contemplatur: hospitem istum et advenam, civem profecto Sanctorum ac domesticum Dei non dubitat. Scio igitur, inquit, scio quid faciam: ut cum amotus fuero a villicatione vitæ præsentis, redditurus de factis propriis rationem; recipiat me in domum æthereum, quam suam esse testantur relicti parentes, patria, domus, frater dulcissimus cum sorore.

17 Vir itaque Domini, deputatis ab Othperto cooperatoribus, ne grave onus eorum humeris videtur imponere, quod ipse digito non moveret; Pauli exemplo plus omnibus laboravit (1 Cor. 15, 10): primus ad

opera,

EX MS. Construit oratorium SS. Petro et Paulo et horum Reliquiis ornat. g

A opera, ultimus ad quietem; sibi frugalis, illis abundans; ipsos sæpe largeque reficiens, una ipse cœnula et ea perparca contentus. Primo ergo omnino, nemore memorato purgato pro parte, in beatorum Petri ac Pauli honorem *g* oraculum præparavit: in quo et pretiosissimas collocavit eorum, obtentas in urbe Roma, Reliquias; quæ hactenus in ipsa thecella, in qua eas Dei famulus asportavit, habentur: ob ejusque memoriam pia devotio posterorum thecam ipsam statuit non mutari: eam nimirum credens ornatiorem B. Trudperti contactu, quam gemmarum vel auri schemate superducto.

ANNOTATA.

a *Addebatur* tertius hujus nominis Gregorio Papæ subrogatus: *verum S. Gregorio immediate successit Sabinianus, et qui Pantheon a Phoca obtinuit non fuit Bonifacius III sed IV, brevitas tamen horum omnium Pontificatuum (nam S. Gregorius obiit an.* 606 *et Bonifacius IV creatus est an.* 607*) excusabilem eum errorem facit.*

b *De Othperto supra actum.*

c *Fortasse* Prophetam *olim scriptum.*

B d Riparia *vulgo* riviere *pro fluvio usurpatum invenitur: et suspicari licet ita olim quoque scriptum fuisse.*

e *In MS. Richenaugiense melius* Mettenberg.

f *Quia hæc Acta esse scripta diximus anno* 1279, *monasterium construi cœptum circa annum* 680, *credi potest.*

g *Adscriptum erat margini diversa sed antiqua (qua etiam juxta vetus originale correcta et suppleta quædam)* Ex sumptu et consensu Othperti Comitis anno Domini 642: *sed absque solito indicio, quod hoc ad contextum originalem pertineat.*

CAPUT II.

Cædes S. Trudperti. Martyrii titulus.

Cum itaque pio labori die noctuque servus Dei Trudpertus instaret; sex illi (quos traditos sibi diximus ab Othperto) primo quidem memores mandatorum ipsius, ad faciendum ea quæ Trudpertus agebat satis fuere benevoli: sed cito defecerunt, obliti sunt operum ejus, nec sustinuerunt consilium ejus, ut jussi erant. Licet enim eos assidue tam exemplo C quam verbis, omnique benevolentia, ne ab incepto desisterent hortaretur: tamen quia non bene conveniunt, nec in una sede morantur iniquitas et justitia, virtus et vitium, lumen et tenebræ; verus Israelita fœtere cœpit Ægyptiis; et Christi bonus odor, qui de palmite in vera vite manente fragrabat, qui piis fuisset in vitam, factus est illis odor mortis in mortem: erant enim, ut scriptum est, vera genimina viperarum, quæ vineæ florentis odorem naturaliter reformidant. Princeps igitur tenebrarum, qui regnabat in ipsis, sanctitatis et innocentiæ claritatem, quæ in Christi armigero radiabat, ferre non valens; convertit cor eorum ut odirent famulum ejus, quem pro famulo novit et doluit crucifixum. Quanto igitur miles Christi Regem suum per semitas sanctitatis instantius sequebatur, tanto illum persequebatur ardentius, bonorum omnium æmulus per ministros. Gravis igitur eis esse jam cœpit etiam ad videndum: ardens namque lucensque lucerna, tenebrarum filios perstringebat: qui noctuis ululisque persimiles, magis quam lucem tenebras dilexerunt. Sensim itaque viro Dei recalcitrabant (nam quemadmodum scriptum est, oderant eum nec poterant ei quidquam pacifice loqui, videntes et invidentes, quod illi perseverantis justitiæ

Ab operariis odio habetur,

Luc. 3, 7

Gen. 37, 4

Deus pater induerat tunicam polymitam) onerare D jam eos cœpit plus virtus Sancti, quam opus; plus premebantur ipsius devotione, quam onere in sanctitate et justitia servi Dei, longe amplius quam laboribus lassabantur. Inter alios vero duo præcipue, carne fratres, et vasa iniquitatis bellantia merito nominandi, quos hostis antiquus pleniori jure possederat; cum per B. Trudperti fervorem, furorem majoris insaniæ concepissent; stimulante diabolo, acrioris in eum invidiæ facibus urebantur; ardoremque malitiæ jam reprimere non valentes, fixa demum mente captabant in animam justi, et sanguinem innocentem deliberato interficiendi proposito condemnabant. Agnus igitur inter lupos, innocens inter sontes, inter sordidos impollutus mansuete conversans, benignitate vincere malitiam nitebatur. Blandus enim eloquio, mitis aflatu, largitate beneficus, ab ipsis etiam necessariis, quantum patiebatur humana fragilitas, temperabat ut sibi subtracta, illis uberius ministraret. Cumque eos ad inconvenientia declinare cernebat, non imperiose vel rigide ipsos exasperans, sed corripiens in spiritu lenitatis, magis obsecratione quam jurgiis utebatur.

et morti destinatur:

19 Verum duo illi, quos diximus more phreneticorum, quo quasi manu medica blandius fovebantur, eo in medicantem vesanius infremebant. Maledictus E enim vere furor eorum et pertinax, et indignatio nimis dura, verborum quantumlibet lenium nullo malagmate poterat emoliri; sed dissecabantur cordibus suis, et stridebant dentibus in insontem. Hæc nimirum tironis Christi quædam fuerunt pugnæ præludia, hæc quædam præsagia proximæ passionis, inter eos videlicet quotidie conversari, qui ut de Loth legitur, nefandis operibus quotidie justi animam affligebant. At ille licet ipsorum multifarie multisque modis insaniam præsentiret; justitiam tamen quam cœpit tenere non deserens, utpote vir simplex et rectus ac timens Deum et adhuc retinens innocentiam, ab operis boni proposito non recessit: quod et illis invidiæ crudelioris odiique majoris fomitem ministrabat.

potissimum a 2 malevolis:

2 Pet. 2, 9

20 Jam vero zelus iste quo tendat, quo prosiliat livor, invidia quo feratur, exprimere stylus abhorret, manus tremula refugit, titubans lingua recusat, viscera contremiscunt, balbutit eloquium, cor terretur. Nam illi duo miserrimi, quos effrænis acerbitas jam armabat in facinus, tamquam mare fervens quiescere non valentes, sociorum prætentata primitus F voluntate, nec invento consensu, quia cor eorum parturiit injustitiam et concepit dolorem, ut iniquitatem parerent homicidii tam crudelis; operibus sanctis Trudperto humiliter insistente, ac in his completo ferme triennio post ipsius adventum, cum pane suo quotidie vescerentur (quia vere post buccellam in eos Sanatas introivit) semper exinde quærebant oportunitatem, ut eum traderent, perderent, et trucidarent. Et quia Deus omnipotens jam complevit labores illius, et ejus hora venit ut transiret ex hoc mundo ad Patrem, cum dilexisset suos qui erant in loco isto post eum Domino servituri, ut usque in finem eos dilexisse se demonstraret, inceptis operibus irremissibilis insudabat. Fatigatus igitur ex labore meridiano, cum portasset pondus diei et æstus, mercedis æternæ denarium recepturus a vero patrefamilias, super scamnum se quoddam, ut somno reficeretur aliquantisper, ex nimia lassitudine reclinavit; tamquam suo diceret occisori, quod facis fac citius. Cum itaque maledicti lictores ipsum obdormisse sensissent, unus ex ipsis, indignus nomine, arrepta securi quam manu portabat, tempus viri Dei temerario ausu perrupit; et in capite *a* Martyris relicta securi, abiit et recessit, scelere perpetrato; sperans elabi per fugam cum fratre, socio criminis

a quibus 3 anno sui adventus,

dormiens occiditur,

a

A criminis et reatus. Sed jam sanguis Abel de terra clamabat, jam clamor sacri cruoris in aures Domini sabaoth introivit, jam Deus ultionum Dominus gladium suum vibraverat ad vindictam; jam conscientia
Sap. 17, 10 perturbata reorum, sicut scriptum est, sæva præsumens, tamquam interior accusatrix, illos poposcit ad pœnam, quos livor ad culpam impulerat. Cæca
b illos agitabat *b* erynnis: et quoniam fuerant Deo contrarii, facti sunt sibimet graves, seque ipsos jam ferre non poterant; odiosioresque sibi quam aliis, alios miseri nitebantur effugere, qui non poterant evitare seipsos. Sane, quid egerant ipsi, videntes, conturbati sunt, commoti sunt, tremor apprehendit eos et timor: nam turbabantur timore horribili, et sonitus eos folii volantis exterruit, et ad omnem auræ lenis sibilum trepidabant. Talis etenim semper est natura peccati, ut post factum formidolosos efficiat, quos ad factum male reddiderat animosos. Sed de his postmodum: nunc ad propositum revertamur.

21 Sanctus ergo Dei Trudpertus, etsi morte præoccupatus fuerat ab iniquis; in refrigerio tamen positus æternali, quia bonum certamen certavit, cursum consummavit, fidemque servavit; corona justitiæ jam potitur, inter exercitus Martyrum purpuratus. *coronatur in cœlo:* B Prærogativam enim hanc ille promeruit singularem, quod ecclesia jam pacata, sublatisque tortoribus et tyrannis, novo quodam genere confligendi, contra hostis antiqui satellites ipsi concessum est dimicare. Denique postquam fidei hostibus expugnatis, seras portarum suæ Jerusalem Dominus confortavit, et filiis suis benedixit in illa, et posuit fines ipsius pacem; adversarius noster diabolus, tamquam leo rugiens ad vorandum, cum jam Reges et Præsides non haberet, per quos contra Christi milites baccharetur; per plebeias vilesque personas novum Domini servo Trudperto certamen indixit: cumque persecutorum sopito tumultu, pugna in dissuetudinem jam venisset, eo quod Ecclesia, ut Poetæ verbis utamur, declinavit jam vergentibus annis in senium, longoque togæ tranquillior usu, jam bellare dedidicit; hostis antiqui calliditas tironem Christi Trudpertum imparatum invenire desiderans et imbellem, bello illum subiti Martis aggreditur: ut eo ipsum faciliori lucta dejiceret, quo, ut dictum est, pace concessa fidelibus, Regis æterni militia dearmata dissueverat jam luctari. Sed ut unus de numero fortium veri David, Sanctus iste numquam arma deposuit, numquam spiritu privabatur, numquam galea spei, fideive lorica nudari, caritatisque C thorace seu scuto bonæ potuit voluntatis. Hanc igitur armaturam Dei indutus, ictus hostis antiqui constanter excepit, hac extinxit ignea tela nequissimi, quibus ejus innocentiam sauciare per ministros suæ malitiæ conabatur.

22 Ne quis igitur, de plus sapientibus quam oportet, ipsum Martyrem non debere dici contendat, *merito Martyr habitus:* quia non pro fidei confessione sit interemptus; licet sanctæ Romanæ Sedis solius auctoritas, illius sufficiat refrænare calumniam, quæ non sine maturo discussionis examine, ipsum gloriosum Martyrem censet, scribit et profitetur; ipsa quoque jam antiqua fidelium consuetudo, cujus non est vilis auctoritas nec spernenda; nos tamen etiam ex superfluo, præsumptionis hujusmodi Pharisaico supercilio respondemus. Dic, superbe calumniator; dic, sapiens, sed maculis tuis, quid majus est, labiis fidem Christi profiteri, vel vita et operibus demonstrare? Certe, velis nolis, fides sine operibus mortua est, nisi frater
Jac. 20,26 Domini mentiatur. Porro secundum eumdem, opera probationes et argumenta fidei sunt viventis. Quid vero Reges et Præsides in Martyribus nitebantur extinguere? Fidem, ut æstimo, respondebis. Sed et illam, dic, mortuam vel viventem? Viventem, puto, D respondes. Dic unde vivere dignoscitur? Credo per *ex ms.* opera: Jacobus enim hoc definivit. At sancti hujus Martyris occisores, fidem habebant certe, sed mortuam, sed pollutam, sed nihil a fide dæmonum differentem: nam et illi credunt et contremiscunt. Sicut igitur tyranni priores Sanctos cogere nitebantur, ut fide negata idolis immolarent; sic utique satanæ isti satellites, servum Dei, et si non voce, nequam tamen moribus et iniquis moliebantur inducere, ut eorum se perversitati conformans, innocentiam, sanctitatem, justitiam, ceterasque virtutes abjiciendo, fidei vitam peccatis extingueret: et non thura vel tauros vel ejusmodi sacrificare simulacris, in quibus dæmones habitant; sed seipsum consentiret immolare dæmonibus, quos colebant iniquis actibus et affectibus homicidæ. Et quemadmodum ceteri Martyres evasissent supplicia tyrannorum, si nomen Christi voce negando, capita flectere, genua incurvare, inclinare cervices idolis voluissent; sic miles Christi Trudpertus impiorum interfectorum invidiam declinasset et odia, si Christi vestigia derelinquens, eorum iniquitati conformis, avaritiæ, voluptati, superbiæ deditus, ceterisque præcipitiis vitiorum, diabolo consensisset exhibere culturam. *utpote deo occisus, quia vitiis non consentiebat:* E Hoc etenim illi quotidianis ab eo perversitatibus exigebant; hoc recusabat quotidie Christi miles invictus, nullatenus innocentiam, pietatem, sanctimoniam, seu justitiam deserendo. Quotidiana eorum fuit interrogatio, quotidiana vitæ ac morum iniquitas, quotidiana responsio viri Dei, fixus tenor et indeclinabilis rectitudinis et virtutum. Sic viam mandatorum Dei currendo quotidie, pro lege Dei sui certavit usque ad mortem, multo profecto virilius, quam si ore fidem professus et labiis, vita illam et moribus abnegasset: nisi forte Veritas ipsa mentur conquerens de quibusdam, populus hic labiis me honorat, cor autem ipsorum longe est a me. Paulus quoque in quo Christus utique loquebatur, Matth. 15,1
Confitentur, inquit se nosse Deum: ceterum factis negant. Occiderunt tyranni fideles, quia Chritum Tit. 16, 1
negare nolebant; occiderunt isti B. *c* Trudpertum, c
quia vestigia Christi relinquere non consensit: vicerunt illi Reges et Præsides, fidei veritatem intrepide profitendo; vicit iste satanæ complices, opera fidei et virtutem irreflexibili pietate sectando. Testimonia ergo sua credibilia facta sunt nimis: quibus inexpugnabilis palestrita, pugil interritus, armiger Christi victoriosus et Martyr, evidentissime F demonstratur. Alioquin, bone Rabbi, si nullum dignaris donare martyrio, nisi habeat Julianum Decium vel Neronem; da tempore Trudperti, Laurentium, redde Luciam, imo Petrum Paulumque restitue; optabunt certe tyrannos, cupient mundum idolis maculari, fœdari simulacris, blasphemari ab omnibus Christi nomen, ut ipsi tua licentia corona martyrii potiantur, quorum Christus secundum te fidem atque constantiam ignoraret, et relinqueret irrenumeratam, nisi Diocletiani edoceretur insultu: et ut utamur exclamatione Hieronymi contra temporis nostri Philosophellos, qui, ut Persius ait,

Tantum exporrecto trutinantur verba labello.

Audi æmule, detrectator ausculta, aperi precor auriculas asininas, quam juxta fabulam Midæ clausisti; Numquid non de Antistite Christi Martino, quem nulla securis utique cruentavit, propter indubitatam dilectionem ad Deum, tam vere quam et intrepide clamat etiam Ecclesia; quod animam ejus sanctissimam, etsi gladius persecutoris non abstulit, tamen palmam martyrii non amisit; eo quod eum non dubitet mortem sustinuisse pro Christo, si non defuisset illator? Et tu B. Trudperto lauream detrahes triumphalem, cujus ardoris affectum per effectum

EX MS

A fectum Christus ipse declarans, cruore illum rosei sanguinis voluit purpurari? Ceterum ne tu te solum credas esse Pithagoram, ratione scientiæ singularis: nos etiam scimus et confitemur, quod ad honorem et nomen Martyris obtinendum, solum occidi non sufficit: nisi et animi patientia et justitiæ causa conveniant. Legimus etenim vocem illam omnium

Rom. 8, 36

Martyrum Christo dicentium per Psalmistam; Propter te mortificamur tota die. Propter te inquiunt, ut mortis causa patescat; et ut patientia declaretur adjiciunt, Æstimati sumus ut oves occisionis. Martyrem ergo fateberis, qui pro Christo, et patienter occumbit. Nam Christum solummodo in Martyribus tyranni persequebantur, imo diabolus in tyrannis. Occisi sunt ergo omnes, quia nomen Christi corde et ore confitebantur: occisus est et Trudpertus, quia Christi fidem et nomen, quod pio pectore retinebat, plus vita quam labiis loquebatur. Quis enim valeat æstimare, quoties anima caritate tam fervens, ei propter quem se tota die mundo et mundum sibi jam crucifixerat, carne cum vitiis et concupiscentiis assidua etiam crucifixione mactata, desiderii ardentissimo clamore locuta sit; Domine, Jesu Christe, propter quem abjeci omnes mundi delicias, omnes parentales affectus, ipsa vita mihi dilectior Rex virtutum dilecti; quis mihi det ut ego moriar pro te? nam cupio vere dissolvi, et esse cum Christo. Et hæc dicens, et si non voce, voto tamen assiduo et frequenti, cum clamore valido et lacrymis, exauditus est ab eo qui dixit, Petitite et accipietis. Nam quod petiit et accepit: nam oblatus est quia ipse voluit, Domino persecutoribus ipsa permissione dicente, Solvite templum hoc, quod semper inhabitavi, quod consecravi mei Spiritus unctione; et ego excitabo illud in resurrectione justorum. Numquid non igitur animæ isti sanctissimæ ipso effectu dictum videmus a Domino; Natalem terram, tuos, tua, et te insuper relinquendo, monstrasti jam pridem, quia magna est fides tua, fiat tibi sicut petisti: exaudivi enim te in abscondito tempestatis, in secretæ scilicet passionis occulto. Porro nihil occultum quod non reveletur. Nequam ille clam te occidit: sed venit hora et nunc est, quando revelabunt cœli iniquitates ejus, et terra adversus eum, locum sibi latendi negando, consurget. Quod vere completum plene monstrabimus: sed quia bonum est nos hic esse, paulo plusculum in probatione Martyrii demoremur. Denique miles Christi Trudpertus, fracto sui corporis alabastro, effudit unguentum pretiosi cruoris; et tota Ecclesiæ sanctæ domus impleta est ex odore unguenti, ex passionis fama videlicet, cujus fragrantia tacta et tracta fidelium multitudo, ipsum ut vere Martyrem rite celebrat et frequentat: cujus aromate delectata et certificata, beati Petri Apostoli prima Sedes, ipsum vere Martyrem libere profitetur. Igitur quid adhuc egemus testibus? Si Ecclesiæ toti non credis, et adhuc non post dies octo, sed post annos tot Thomatizas; mitte vel adhuc manum tuam, et cognosce tempus securi discussum, et vide guttas sanguinis decurrentis in terram, et noli esse incredulus sed fidelis. Verum si tantam nubem testium interpositam adhuc forte non recipis; recipe quæso vel Papam: et ecce plusquam Papa hic. Nam si testimonium hominum recipimus, testimonium Dei majus est, qui testificatus est de Martyre suo Trudperto, imo et filio suo per gratiam, in quem misit Spiritum filii sui clamantem Abba pater, quod si filius et heres per Deum. Posuit enim eum Deus in filiis, tribuens sibi hereditatem præclaram, cujus amore patrem carnis hereditatemque contempsit, ut heres quidem Dei, coheres autem Christi fieri mereretur. Cum ergo dedit dilecto suo somnum victoriosissimæ passionis, terram sibi promissionis ostendens; Ecce, inquit, hæreditas Domini filii merces fructus ventris matris intactæ. Itaque sicut ante jam diximus, si nec fidelium multitudini, si nec Sedi Romanæ, si nec cruori credis effuso; crede vel Christo: nam hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de Martyre. Et hoc est testimonium quod perhibuit, non Joannes, sed Joannis Dominus et magister, quod eum in cœlo gloria et honore coronans, non dereliquit animam ejus in inferno, nec dedit Sanctum suum videre corruptionem; nec ingrediebatur putredo in ossibus ejus, nec subter eum fœtor vermesque scatebant, annis plurimis evolutis.

et carnem cum vitiis crucifixerat:

Luc. 11, 9

Joan. 2, 19

et ut Martyr colitur in Ecclesia.

ANNOTATA.

a *Occiditur* 26 *Aprilis ut infra dicitur num.* 31. *In MS. Chronico Jacobi Keraslui dicitur* coronatus VI Kalendas Maji anno DCXLIV.

b *Scriptum erat* Herines, *et correctum* Hermis *cui correctioni respondebat glossa marginalis, quod* Ἑρμῆς *sit nuntius a verbo Græco* ἑρμηνεύομαι *interpretor. Sed sciolum correctorem decepit imperita conjectura.*

c *Ideo veri Sancti, si violenta morte necati, officio Ecclesiastico Martyrum solent celebrari, ut sæpius a nobis dictum.*

CAPUT III.

Sepultura, Translationes corporis et Miracula.

Ipso etiam tempore passionis, cum illustris Othpertus, morte Sancti comperta, pio permotus affectu, ardenter anhelans ad illius anxie properaret exequias; collidebantur gemelli in utero suæ devotionis, ex una dilectione concepti. Erat enim valde compatiens, et de hospitis sui sanctissimi amissione mœstissimus; sed lætissimus de triumpho. Hic fletus, hinc hymnus, fratres videlicet uterini, unius filii caritatis, pie inter se confligebant. Etenim pium erat congaudere Trudperto, cœli gloriam certissime possidenti; et pium erat flere Trudpertum, jam ablatum ex oculis et aspectu, et occisum crudeliter ab iniquis. Alternabant igitur in Othperto planctus et jubilus: validus hic et ille; magnus uterlibet; vehemens unus et alter. Sed jubilus et lætitia prævalebat, et major minori; hoc est planctus major in primo, jubilo ante minori servire et cedere cogebatur, et per effectum de seipso dicere; Me oportet minui, illum autem crescere. Quod et factum est evidenter, Deo cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis. Sensim etenim mœstitudo in Othperto deficere, et proficere exultatio cœpit et gaudium: dum pietatem, sanctimoniam, innocentiamque Trudperti sibi jam ante notissimam, mente revolvens indubitata, ipsum fide credere cogeretur, signa cœlo jam invexisse victricia, et agonis sui a Christo corona donatum; nec illum jam ut mortuum debere lugeri perpendit, quem vitam constaret adeptum esse perennem, sed suo potius congaudendum esse triumpho. Confirmatur Othperti credentis fides, præsentis etiam attestatione miraculi. Nam post dies jam quatuor consummati martyrii, sancti viri corpus adhuc inhumatum, ita penitus incorruptum apparuit, ut tunc primum crederes ipsum suaviter obdormisse. Non facies ejus horrendo pallore decolor, non lurida sanies vel putredo, non tabidus fœtor aut vermis; sed sanguis ostro rubentior, vultus amabilis et benignus, membra vitali tractabilitate vegeta, resurrectionis futuræ jam quoddam pignus et certitudinem præferebant.

Othpertus ob cædem tristis, ob gloriam concessam lætus,

reperit corpus post dies 4 incorruptum.

24 Accessit et aliud tam insigne prodigium, ut nullum de Martyris immarcessibili gloria dubitare permitteret. Nam miseri, de quibus supra jam diximus, occisores Christi militis gloriosi, seram intra se

A se pœnitentiam agentes (ut scriptum est) *Sap 5. 3* mox perpetrato facinore, proprio eos percellente reatu, fugæ salvari præsidio conabantur, et ire versus Alemanniam laborabant : sed primo die peracti flagitii fugientes, cum tota illa die et nocte sequenti per *Occisores conati fugere,* sylvas, dumos, et montes incederent, ruptis vestibus et conscissis in nemore, ipsis jam viribus lassabantur. At die sequenti, cum jam se putarent elapsos, divina eos urgente vindicta, quæ sanguinem servorum suorum ulcisci consuevit ; ad locum ubi Christi militem trucidaverant, ipsa hora culpæ patratæ, *ad locum S. Trudperti ultro redeunt,* tam inviti quam nescii revertuntur. Visi sunt igitur a quibusdam, quorum acclamatione deterriti, fugam repetunt iterato. Tertia die similiter pluribus jam ad corpus viri Dei collectis: ipsa hora qua prius digna mentis cæcitate percussi, ad locum eumdem redeunt nescientes : et clamore multorum attoniti, tertio fugere moliuntur. Quod cum Othperto certius per quam plures innotuisset ; ille, ut erat mente discretus vir, divino id sentiens agi judicio, deputat loco custodes. At scelerati lictores, quibus merito sui facinoris terra negabat, negabant montes et petræ, negabant frondes et sylvæ latibulum ; ad locum suæ damnationis hora prædicta regyrant,
B ac detenti faciliter (quippe qui macie inediaque squallentes, *comprehensi ad Bobonem ducuntur :* et vestium scissione et viarum anfractibus delassati, fugere minime jam valebant) Othperti conspectibus præsentantur. Qui quoniam viri Dei occupabatur exequiis, ut depositionem corporis sacri et pretiosi puriori devotione perageret, reos ipsos *a* Boboni, provinciali tunc Comiti, præsentari præcepit, ipsius examine puniendos. Cumque vinctis post tergum manibus ad judicium per Othperti satellites ducerentur ; unus eos ducentium, cum transtrum *b* cujusdam ripæ transirent, *horum alter semet occidit,* hastæ suæ, ut cautius posset incedere, innixus est. At miserabilis homicida, qui eum e vestigio sequebatur, repente se dedit super acumen ipsius hastæ præcipitem : seseque *alter suspenditur :* transigens, vitam, qua dudum fuit indignus, suimet interfectione finivit. Porro germanus ejusdem infelix, Bobone convenientem dictante sententiam, patibulo sine dilatione suspenditur ; Domino illi reddente quod meruit.

25 Ecce, quanti Dux Christus suum Martyrem æstimaverit, interfectorum ipsius ostendit interitu ; quorum alter sibi intulit pœnam mortis, alter meruit interire suspendio : ut Judæ proditores exemplum, ille quidem auctore, hic vero supplicii genere coæquaret, inter cœlum occisus et terram, indignus cœlo videlicet indignus et terra. In quo claret aper-
C tius advertenti, quam insigne Trudpertus Christi sit membrum, cujus nece contaminati carnifices, ea mortis pœna plectuntur, qua ipsius invasores capitis perierunt. Nam et Pilatus Præses, qui licet primo renuerit, *similes facti Pilato et Judæ Iscariotæ.* post modum tamen in Dominum, mortis præsumpsit ferre sententiam, proprio se legitur gladio transfodisse ; porro qui Agnum Dei osculo lupino tradiderat, testibus Evangelii conditoribus, abiens laqueo se suspendit. Occisorum vero satellitis Christi, alter seipsum perimit cum Pilato, alter cum Juda suspenditurproditore.

26 Hactenus quidem, ad vesperum mortis viri Dei, demoratus est fletus : nunc vero ut ad matutinum, tunc orientis, sed numquam occasuræ beatitudinis, ejus lætitia demoretur, intermissæ narrationis ordinem resumamus. Sarcophago igitur præparato de petris, Christi Martyr eximius, *Sepelitur S. Trudpertus in oratorio SS. Petri et Pauli,* digna tam Sacerdotum quam innumerabilis populi devotione, deponitur in oratorio, quod in Apostolorum Petri ac Pauli memoriam, sicut supra diximus, inchoaverat, laude Domini multifarie celebrata. Hic itaque, sicut triumphalis palma, effloruit tot miraculorum signorumque frequentia, ut cœlestis Libani cedrus, multiplicata per copiam meritorum, omnino non ambi- D
gatur. *EX MS.* In eodem etiam loco ubi dictus pugil Christi quiescit, tot cæcis, surdis, claudis atque leprosis, ceterisque debilibus, tot beneficia ipsius impensa sunt interventu, quod numerositas eorumdem mensuram styli transgreditur. *claret miraculis :* Quorum plurima nihilominus scripto mandare, quorumdam veterum neglexit inertia : quædam vero per *c* incendium a memoria recesserunt.

27 Postmodum autem annis aliquot evolutis, sancto cuidam viro in visione B. Trudpertus apparuit, *visione facta,* indicansque quod pars corporis ejus inferior aqua maderet infusa, injunxit ut daret operam diligentem, ut corpus ipsum altius locaretur. Quod cum pluribus ille religiosis ac Sacerdotibus indicasset, facta hac voce convenit multitudo, et mente devota tractabat, quid super his esset agendum. Tandemque in consilio justorum et congregatione complacuit, ut aperto sarcophago rem diligentius explorarent. Othperto igitur adhuc vivo atque præsente, plurimi Sacerdotes congregati sunt, convenerunt in unum : ipsi videntes sic admirati sunt, ut præ gaudio etiam lacrymæ funderentur. *corpus reperitur integrum :* Nam tumulo patefacto, qui pretiosum thesaurum sacri corporis continebat, corpus Christi satellitis adeo integrum sanumque E
atque ex omni parte penitus incorruptum apparuit, ut jamjam primo depositum videretur, liquidoque clareret, quam vitiis omnibus anima illa sancta semper intacta permanserit, cujus carnem tot annis traditam sepulturæ, putredinis adhuc nulla tetigit scaturigo. Jam vero quis ibi non exultaret affectus, cujus devotio non ferveret, cujus lingua laudes Christi non eructaret et gloriam : cum in carne Martyris monstraretur extincta, quam immarcessibili et perenni gloria beata illius anima frueretur in cœlo ; cujus artus occisos, nulla caries, tanto tempore tabefecerat in sepulcro.

28 Denique ad Christi gloriam ampliorem, sacri gleba corpusculi, *elevatur* more noviter defunctorum, prolata sarcophago, pia sedulitate levatur : et linteis involuta purissimis, in loco quo ante jacuerat, ministerio Sacerdotali deponitur reverenter, Christi laude cum jubilo decantata. Quid enim aliud Christi dilectus athleta, ipso suæ incorruptionis indicio, rem advertentibus, loquebatur : quam, In Deo speravit cor meum, quoniam reliqui domum meam, dimisi hereditatem meam, sperando et inquirendo domum non manufactum et hereditatem incorruptam et immarcessibilem, conservatam in cœlis ; et adductus sum triumpho martyrii, quando dedi dilectam ani- F
mam meam in manibus inimicorum ipsius, crudeliter auferendam : propter quod et refloruit caro mea, vigorem retinens inexesum, quæ potius marcuisse debuerat per tot annos. Vere anima illa quasi cedrus exaltata fuit in Libano candidationis æternæ, cujus tam diu caro vernabat, quasi plantatio rosæ in Hiericho vallis hujus et sepulturæ. Cum igitur ossa patriarchalia nostri Joseph, filii veri Jacob, filii scilicet, accrescentis et benedicti, B. Trudperti videlicet, de loco suo virtutibus tot et miraculis pullularent, ut in odore unguentorum suorum, quem post se ad seque Christus ipse jam traxerat, fideles plurimi, *et novis miraculis claret.* tamquam adolescentulæ ipsius merita diligentes, ad cursum invitarentur ; cœpit locus tumuli venerabilis a devotis hominibus amplius et perfectius frequentari, multarumque percipere beneficia sanitatum ; Domino Martyris sui triumphum, subventionum signorumque ostensione multiplici, declarante.

29 Porro post illustris Othperti decessum, cum ab illo jam, ut veraciter creditur, collectus esset in cœlis, *Mortuo Othperto,* quem in terris ipse in dilecto sibi Trudperto collegerat ; et ab amico in æterna tabernacula esset exceptus

Ex MS

A exceptus, qui per illum in valle jam dicta invenerat locum Domino, tabernaculum Deo Jacob. Post aliquot evolutiones annorum, heredum ipsius Othperti faciente discordia, locus B. Trudperti fere in solitudinem est redactus : ipsorumque in seipsum regno diviso, domus supra domum cadere cogebatur. Ceterum Domino nolente, quod spiritale semen et sancta successio Martyris sui deficeret, cui jam ante juraverat veritatem, non frustraturus eum omnino, Semen inquiens ejus in æternum manebit. Post aliquanti temporis intercursum, egrediebatur virga de radice Othperti, et flos de radice ejus ascendit insignis ; Nepos scilicet, tam facultatum quam devotionis ipsius possessor et heres, appellatione Rampertus : *d* qui pietatis avitæ successor, B. Trudperti memoriam accuratius instaurare contendens, diruta reparare, convulsa reducere, ac erigere jam dilapsa, omni attentione satagebat. Basilicam insuper, cum copiosis auri sculpturarumque paratibus, in beatorum Petri ac Pauli memoriam, quibus locum sanctus Martyr ipse dicaverat, sumptuoso construxit impendio.

ob heredum discordiam locus neglectus,

dein a Ramperto reparatur :

30 Hujus etiam *e* tempore sanctus tunc Stephanus Papa, probatis coram se, per testes idoneos ac fide dignissimos, tam sanctitatis insigniis, quam passionis et forma et modo, quam etiam varietate miraculorum et veritate ; beatum Trudpertum Catalogo sanctorum Martyrum reverenter adscripsit, in eorumque collegio censuit honorandum ; Domino id per innumeras declarante virtutes.

a Stephano Papa dicitur Sanctis adscriptus Trudpertus :

31 Non multo post tempore, quibusdam Fratribus aliisque religiosis sanctus Martyr apparuit iterato, corpus suum in nimis humido loco sepultum insinuans : seque velle altius ac decentius sepeliri. Tunc demum advocato diœcesano *f* loci ipsius Antistite, confluente innumera multitudine populorum, ex omni natione quæ cis Rhenum ultraque longe lateque moratur, a maximo Cleri religiosorumque conventu, Martyris Christi corpus iterum profertur e tumulo, iterumque religiosorum abluitur manibus, ut decebat. Hinc pallio novo induitur reverenter, in præsentiaque Ramperti piissimi et illustris, in elatiori parte deponitur, nuper constructæ basilicæ per eumdem, Gloria in excelsis Deo magnis populorum vocibus decantata. Hoc jam tertio manifestavit Jesus, coram fidelibus suis, militem suum gloria et honore cœlesti inter inclytas Martyrum purpuras coronasse ; nec lædendum a morte secunda, qui C primam jam vicerat cum triumpho. Hæc depositio tertia viri sancti peracta est, anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo, *g* tertiodecimo, Ludowico divi Caroli filio imperante, anno secundo coronationis ejusdem, sexto Kal. Maji, eodem tempore et loco videlicet, quo pugil Christi invictus agonem certaminis sui consummans, belliger ad cœlos ampla trophæa tulit.

corpus elevatur :

32 Post hæc vero non modici temporis interlabente decursu, Ramperto jam dudum collecto ad patres suos, Ludfridus Comes illustris, et origine creatus eadem, a proavorum nequaquam devotione degenerans, pios patrum mores ostentans in se, eosdem etiam excellebat. Nam monasterium in Beatorum Petri ac Pauli et Beati Trudperti renovavit pariter et melioravit honorem, juxta Martyris prædicti memoriam : ubi sub beati ac venerabilis Benedicti regula militantes, tota die ac nocte laudare nomen Domini non tacerent. Qui etiam ut ejusdem monasterii congregatio, in laude Regis cœlorum et ceremoniis, permanere valeret ; prædia large tribuens, loco eidem proavorum suorum pias devotasque donationes novis accumulans, amplians et extendens ; Fratribus inibi Domino servituris, copiose satis atque abunde providit, in his in quibus præsens hæc vita necessario sustentatur. D Suscitavit enim Deus Othperto piissimo germen justum, ut quòd ille devotus inceperat, Rampertus extenderet foveretque devotius, ac Lutfridus devotissime consummaret : ut et radicis succus in surculo, et utriusque sapor in fructu perpenderetur.

a Ludfrido Comite monasterium innovatur,

et dotatur.

33 Ceterum non post multos hos dies, cum gloria miraculorum circa tumbam B. Trudperti magis magisque crebresceret, et in omnem Teutoniæ terram exiret sonus eorum ; sanctæ memoriæ *i* Constantiensis Præsul, ad cujus pertinet locus ipse diœcesim, excitatus tantæ famæ præconio : duos adjungens sibi Pontifices, ad corpus beati Martyris transferendum, devotissime properat ; gloriæ Christi congaudens, qui, ut semper memoria Justi cum laudibus juxta Scripturæ testimonium celebretur, et nomen ejus requiratur in seculum, innovans signa, immutare mirabilia non desistit. Itaque congregatur undelibet multitudo fidelium, et cum turba plurima conveniret et de civitatibus properarent ad Martyris sepulturam, tam catervatim ruebant populi concurrentes, ut de debilibus et infirmis, ne quos eorum opprimi forte contingeret, maxime timeretur : quia in his jacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum et aridorum, expectantium Sancti translationem et beneficia pietatis. E Et cum tanti essent, Dominus ad dilecti militis sui providit honorem, non sine etiam omnium grandi stupore qui aderant, quod non est inventus, qui se vel oppressum vel læsum etiam quereretur. Quod proculdubio Christus effecit, ne dilectus sibi Trudpertus, aliquibus esset causa periculi, qui salutis impetrandæ causa confluxerant ; evidenterque pateret, quod fidelibus et devotis Deus eum ad vitam creavit, non ad mortem. Igitur qui convenerant Episcopi, Religiosi, Canonici, Sacerdotes, ne sanctum dare canibus viderentur, aut margaritas projicerent ante porcos ; vulgo excluso pro foribus, ut decebat, induti Sacerdotalibus, ad sacrum corpus Martyris transferendum *k* reverenter accedunt. Interim unus ex plebe, curiositatis amplius quam devotionis instinctu, clam latuit ; profanis oculis spectare præsumens, ministris etiam nescientibus, quæ fiebant. Quem mox ultio divina consequitur : nam illico membrorum officio destitutus, instar trunci cujusdam, nec se sursum erigere potuit, nec manus quoquam gressusve movere. Caput hunc Medusæum juxta fabulas aspexisse putares. F Sed qui ore Mosaico loquitur, Ego percutiam et ego sanabo ; percussa præsumptuosi temeritate, humilitatem sanare dignatus est pœnitentis. Nam mox ut reatum suum, plaga monstrante correctus, agnovit ; tremens stupensque, dansque gloriam Deo, quid egerit coram omnibus confitetur : et protinus consolidatæ sunt bases ejus et plantæ, et exiliens ambulalat et laudabat Deum, tam Christi virtutem quam sui militis dignitatem ubique prædicans et protestans. Hæc de gestis antiquioribus ac scripto *l* mandatis, utcumque dicta sufficiant : nunc ad ea quæ nondum ab adhuc viventium memoria recesserunt, eisque sunt acta scientibus, vel a nuper defunctis ac fide dignis certa relatione comperta, oratio dirigatur.

Psal. 111, 7

Corpus ab Episcopo Constantiensi transfertur,

aliquis ob curiositatem paralysi punitus,

Deut. 32, 39

sanatur.

ANNOTATA.

a *In citato Chronico Keraslithi, dicitur* Babo filius Otgeri, Landgravius Alsatiæ. *Quæ libenter videremus probata.*

b Transtrum *hic usurpatur pro ponticulo seu assere trans amnem posito.*

c *Illud scilicet incendium, quo deformatam ædem restauravit Erganbaldus Abbas ante Acta laudatus.*

d

A d *In libri frontispicio erat adscriptum hoc distichon.*

Othpertus, Rampertque, Comes Ludfridus ab Habspurg,
Trudperti sacram fundarunt Martyris ædem.

De Ludfrido *Comite infra agitur.* Othperti *filius notatur etiam* Othpertus *dictus. sed per hunc* Rampertus *illius nepos dici nequit, qui adhuc post annum* 815 non modici temporis interlabente decursu *vixisse infra dicitur, id est post accessum S. Trudperti ad Othpertum ultra annos* 174. *In MS. Richenaugiensi dicitur non* nepos *sed* pronepos *appellandus, imo vel* trinepos.

e *S. Zacharia Papa anno* 752 *defuncto, cujus Acta illustravimus ad diem* XV *Martii, successit Stephanus II, sed hoc intra paucos dies extincto electus est Stephanus alter, ab aliis* II, *ab aliis* III *appellatus, qui anno* 753 *in Gallias transgressus ad Pippinum Regem, potuit collaudasse virtutes et miracula S. Sviberti, et S. Trudperti, unde solennem S. Sviberti canonizationem tunc factam fuisse crediderunt alii, ob confictam ea de re epistolam sub nomine S. Ludgeri Episcopi Mimigardevordensis, quam fabulis oppletam rejecimus ad hujus Vitam* 26 *Martii* § 7 *et* 8. *Quid si hic auctor nomina Sviberti et Trudperti non distinxerit, similitu-*
B *dine nominum deceptus, aut certe absque ulteriori examine alibi conjunctos protuderit? Glossa marginalis hic conjungebat Stephani III annum* 3 *cum anno Christi* 774, *sed tunc intelligitur is qui melius* IV *nominaretur, et ante biennium, scilicet anno Christi* 772 I *Februarii obierat.*

f *Hic scribitur fuisse Wolfleon* 17 *Episcopus Constantiensis, apud Manlium, qui dicitur electus anno* 813, *obiisse anno* 831.

g *Annus non* 813 *sed* 815 *legendus videtur, cum Carolo Magno anno* 814 *die* 28 *Januarii successerit Ludovicus Pius, qui fuerat tamen autumno præcedente a Carolo patre in successorem admissus et in Augustum coronatus.*

h *Extant hujus restaurationis dotationisque tabulæ signatæ an.* 902. *apud Bucelinum, ubi singula prædia eorumque termini describuntur.*

i *Ab anno* 891 *usque ad* 919 *Episcopatum Constantiensem tenuit Salomon III et huic Notingus succedens vixit usque ad an.* 935.

k Diem Translationis hujus solenniter agi postridie Apostolorum Simonis et Judæ, *habetur in Chronico Kerasthi : ergo die* 29 *Octobris.*

l *Tria posteriora capitula attigisse in Vita a se scripta Erganbaldum vix credimus : potuit alius appen-*
C *dicem addidisse, vel seorsim descripta fuisse hæc postrema Translatio.*

LIBER II.

De miraculis auctoris ætate factis.

SYLLABUS CAPITULORUM.

1 Miraculum de Domino Eberhardo Abbate.
2 De Domino Hugone Abbate.
3 De quodam advocato Ottone.
4 De quodam Ottone et fratre suo.
5 De quodam Advocato.
6 De quodam milite in Alsatia.
7 De quodam rustico, dicto Judas, cæcato.
8 De quodam fonte et joculatore.
9 De muliere quadam dolente oculos.
10 De puero claudo curato
11 De quodam Sacerdote ordinis Prædicatorum.
12 De quodam Clerico curato.
13 De cruce miraculum.
14 De quodam hæretico
15 De cæco illuminato.
16 De quodam rustico
17 De leproso mundato D
18 De muliere phrenetica sanata. EX MS.
19 De quadam muliere obsessa curata
20 De quodam fure.
21 Item de fure.
22 De quodam Plebano et suis subditis.
23 Exemplum quoddam de undecim millibus Virginum in Colonia.

CAPUT I.
Injurii in S. Trudpertum puniti.

Habuit cœnobium B. Trudperti ante non longum tempus Abbatem, nomine *a* Eberhardum conversa- *a*
tionis laudabilis et probatæ : qui Christi Martyrem, inter cetera quibus Deo famulabatur, speciali dilexit, coluit ac venerabatur affectu. Hujus tempore mineræ argenti in quodam monte vicino repertæ sunt abundantes, de sub cujus pede prædictum Ab- *Eberhardum Abbatem,*
batem transire frequenter oportuit, pro ecclesiæ suæ necessitatibus ordinandis, cum Fratrum suorum ac familiæ congruo comitatu. Porro montis il- *fossores*
lius argenti fossores, cum inciperent accrescente *argenti,*
E metallo ditescere, insolescere quoque cœperunt; et, sicut ejusmodi genus hominum assolet, implicati multis erroribus, suam per religiosorum credebant transitum impediri minuique fortunam. Hæc cogi- Sap. 2, 21
taverunt et erraverunt : malicia enim eorum illos, ut scriptum est, excæcavit : nam pro Domino famulantes, prospera potius quam adversa debuerant ominari. Verum non sic impii, non sic æstimabant : unde et quotiescumque jam dictum Abbatem vide- *sæpius irridebant,*
bant transire vel suos; pueros imitati, Prophetæ 4 Reg. 2, 23
calvitiem irridentes; multis eos jocis atque convitiis inclamare non verebantur; et invalescebant voces eorum, quibus creberrime Dei hominem molestabant. Uno itaque die, cum occasione necessitatis personaliter ipse transiret, habens in comitatu suo Fratrem conversum, cui erat, ut moris est, barba procerior; filii Belial, famulos Dei videntes, præmissis irrisionibus infinitis, prædictum Fratrem, equam devorasse, procaciter insultando clamabant : nec eo contenti, ad majores vertuntur injurias. Denique quidam ipsorum, turpe quidem dictu, sed actu quiddam turpius præsumentes; abstractis etiam femoralibus, posteriora sua nudata servorum Dei conspectibus ingesserunt. Super quibus opprobriis meratus Abbas, ut erat homo naturaliter verecundus, vehementer erubuit, ac pudore permotus est pariter et dolore; domumque revertens, B. Trudperti basilicam beneficia petiturus ingreditur. beneficia, in- F
quam, evasionis irrisionum hujusmodi, quibus tam ipse quam omnis familia sancti Martyris quotidie *sed invocato*
gravabatur; et fortassis in oratione dicebat, Memor *Trudperto,*
esto Domine opprobrii servorum tuorum. Mira res admodumque terribilis! nam vix ab oratione surrexit, et ecce adveniunt non mendaciter nuntiantes, obruta mole sua quod corpora dira jacerent. Fa- *montis parte cadente*
ctumque est ita : nam mons ipse argentifer, in *obruuntur.*
sese subito corruens, innumeram multitudinem irrisorum ipsorum simul oppressit et obruit universos. Dominus etenim juxta dicta Psalmistæ, tunc Psal. 109, 6
vere judicavit in nationibus, implevit ruinas, conquassavit capita in terra multorum stultorum omnino, adeoque contrivit, ut usque in hanc diem nulla eorum possint penitus inveniri vestigia, cum in monte tamen ipso assidue fodiatur, annis pluribus quam centum, postquam res eadem contigit, evolutis.

2 Secundum autem simile est huic, quod dicemus. Annis aliquot interjectis Abbas ejusdem cœ- *Hugo Abbas,*
nobii dictus *b* Hugo, nobilis quidem genere sed *b*
morum virtute nobilior, videns locum ipsum Advocatorum angariis subjacere, nimisque gravari; civilitatem

A civilitatem *c* Brisacensium prudenti consilio comparavit, ut (sicut eorum juramenta se habent) modo concivium ipsum etiam monasterium tuerentur. *Ex Ms. insidiis advocatorum petitus, c* Super quo Advocati dolentes, arbitrantesque factum hoc in sui contemptum, manifestis inimicitiis insectantes Abbatem, abesse ipsum a monasterio aliquamdiu compulerunt, ut mortis periculum devitaret, quam sibi si valuissent inferre paraverant: cumque venire ipsum forsitan ad ecclesiam necessitas qualiscumque poscebat, circuire illum tutasque requirere vias oportuit, ut mortem evaderet intentatam. Nam cogitaverunt iniquitates in corde, tota die constituebant insidias quolibet ambulanti. Accidit itaque, ut cœnobium visitare festinato deberet. Viri igitur qui comitabantur cum eo suadebant ut manus hostiles more consueto satageret declinare. At ille ponens in Deo spem suam, Christoque se ac B. Trudperto committens, ne id quod instabat omitteretur, ex mora, intrepidus directum iter aggreditur, *evadit ipsis inconspicuus.* ubi quidem inimicos esse non ignorabat. Cognito ejus adventu, continuo destinantur et præmittuntur insidiantes in vallem densam arbustis, quia inde erat transiturus indubitanter, ubi nec ad sinistram alia via patuit nec ad dextram. Stant ergo B lictores, lanceis suis ac hastis instructi, quas altrinsecus intentando juxta viam stabant acclives, ut hominem Dei subito transeuntem, nec valentem aliquo declinare, improvisi transfoderent. Sed Dei ac Martyris sui manu, non clypeo protectus aut galea, percussis cæcitate pariter et aorasia carnificibus, Abbas transiens per medium illorum ibat; nec ab eis coram positus videbatur, donec ad locum monasterii usquedevenit, laudes debitas Deo ac militi suo Trudperto decantans.

3 Quoniam autem Advocatorum mentio cœpit haberi, consequenter insinuemus, quantum quidam ipsorum memoratum cœnobium molestarent, quamque illis Martyr Christi frequenter inflixerit ultionem. Postquam etenim ab Othperti progenie ad extraneos monasterii hujus Advocatia devenit; Advocatus quidam, dictus Otto de Stouphen, sub ejusdens cœnobii venerabili Henrico *d* Abbate, *sub Henrico Abbate, d* misit sicut Herodes Rex manus, ut affligeret quosdam de Ecclesia B. Trudperti. Nam præter vexationes, angarias, ablationesque bonorum, quibus familiam monasterii et colonos incessanter oppressit, in ipsos etiam Fratres Ecclesiæ cœpit existere violentus: ita ut quadam die cœna facta, cum diabolus jam misisset C in cor ut deteriora præsumeret, cum Fratres hymno dicto exierunt in oratorium, sicut religiosorum mos est post refectionem, Psalmum quinquagesimum decantantes; *Otho Advocatus monachum capere conatus:* dictus Otto unum ex Sacerdotibus, ab ipsa processione fugare, cultro extracto non verebatur; eumdem etiam captivare intendens. Qui ad ecclesiam fugiens, valva serata se salvare compellitur. Super quibus cum Ottonem quidam religiosi constanter arguerent, vindictam sibi divinam interminantes; in omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta permansit ad feritatem. Contigit eo tempore Curiam principum apud Franckfurt celebrari: ad quam cum tunc Dux de Zeringen ire disponeret; memoratum Ottonem, quia ministerialis erat ipsius et satis ab eo diligebatur, ut secum pergeret advocavit. Qui positus in procinctu, duos equos abstulit monasterio, *et equos monasterii violenter abducens,* qui suppellectilem suam deveherent et suorum. Cumque tam rogaretur quam moneretur a Fratribus, ut loco B. Trudperti vellet esse pacatior, more pariter et furore Nicanoris, ad ipsum monasterium manus extendens, *ac pejora minatus,* superbe juravit non relicturum se ibi lapidem super lapidem cum rediret. Et hoc dicto, cum prædicto Duce profectus est statim, equos ablatos secum abducens. Animum igitur suum in hac malitia confirmando discessit: oratio D autem fiebat sine intermissione ab ecclesia ad Deum Beatumque Trudpertum Martyrem ejus, ut Ottonis sævitiam cohiberent. Curia itaque Principum solvitur, Duxque cum Ottone regrediens ad fluvium quemdam constrictum nocturno gelu devenit. Otto igitur (quoniam fortiori equo sedebat) viam Duci suisque facturus, et perrupturus glaciem, quasi præcursor ingreditur. Porro ipsius equi succussione ita collisus introrsus est, ut in miseram quamdam casam dolore ingravescente delatus, non post modicum expiraret, *succussione equi collisus expirat.* conceptam corde malignitatem in cœnobium Martyris, compulsus finire cum vita. Jugum enim oneris ejus ita Deus exuperavit, ut in eisdem equis mortuus ipse reduceretur, quos vivus Ecclesiæ violenter abduxerat: ut ipso facto claresceret, quod per quæ quis peccet, per hæc etiam sicut scriptum est punietur.

4 Hoc Ottone sic mortuo, alter Advocatus, ejusdem feritatis et nominis fratruelisque defuncti, prioris se percussione non corrigens, *Otho alter, Advocatus,* monasterium memoratum multipliciter molestabat. Denique post plures injurias, quas ecclesiæ sancti Martyris irrogavit, trecentorum modiorum mensuram coagitatam E atque confertam, cum messis instaret, Fratribus abstulit violenter, *bona monasterii aufferens,* unde hoc anno debuerant sustentari. Qui tam civilia quam canonica satis ac sæpe judicia pertentantes, respicientes erant ad adjutorium hominum, et non erat. Videns ergo Conventus quia nihil proficeret, sed magis tumultus fieret litium sine fructu; ad orationum suffragia se convertit, Deum beatumque Trudpertum instantius invocans, super oppressionibus Advocati. Breve spatium temporis intercessit, et cum Fratres in oratione perseverarent, Otto jam dictus in castro Stouphen *e* cœpit ædificare, quod non potuit consummare, vetante reatu. *e* Nam dum mirantibus operariis suis instaret, torto quodam fune, qui ad instrumentum ædificii pertinebat, subito casu percussus extabuit; *sed percussus extabescens,* ac dispactione nervorum, viribus corporis cœpit repente destitui: convocatisque Fratribus minoribus ac germano quem tunc majorem habebat domui suæ disposuit moriturus. *mandata restitutione moritur,* Fratribus ergo Minoribus confitens, monitus ab eisdem, in eorum Priorisque B. Trudperti, pluriumque præsentia, prædicto germano suo testamentaria ordinatione commisit, ut de bonis sibi relictis ecclesiæ memoratæ integraliter satisfaceret, universa persolvens quæ ille abstulerat eidem injuriose: super quo etiam juramento superstistis Fratris accepto, *quam ejus frater negligens,* decessit: et cessavit quassatio suæ vexationis. F Frater vero residuus, dexteræ Dei vindictam, quæ Fratrem prostraverat, non attendens, tam promissi quam juramenti factus est violator: induransque cervicem, nihil eorum quæ voverat curavit effectui mancipare: quodque anterior violentus abstulerat, fallax iste retinuit et perjurus. Ceterum, quia durum est contra stimulum calcitrare cœlestem, spatio quatuordecim vix dierum intercurrente, qui ad vocem Psalmistæ dicentis, vovete et reddite Domino, Psal. 75, 12 sponte introrsus obsurduit, invitus exteriori percussus est surditate. Nam usque hodie privatus auditu, nullos strepitus aut tinnitus exaudit, quantumvis altisonos et clamorosos, perditisque his quæ temere retinere præsumpsit, habitus quasi ludibrio, vitam inter notos et consanguineos transigit miserabilem et despectam. *surditate punitur.* Medici quoque quamplures, *f* Montis etiam Pessolani, nullam surditatis hujus causam reperire valentes in illo, divinam id esse ultionem, verissime protestantur. *f*

5 Quidam advocatus Ecclesiæ memoratæ, sic abiit in consilio impiorum, ut a quodam inveterato dierum malorum inductus, loco B. Trudperti faceret quidem mala, pejora comminaretur, pessima cogitaret

A gitaret : sicque de die in diem cœnobio cœpit esse molestior, ita ut navicula Martyris operiretur fluctibus læsionum. Jesus vero Fratribus dormiebat : sed interventu sui militis excitatus, surgens imperavit ventis et mari. Nam quadam die, tempestate sævissima perdurante in animo Advocati, cum esset adhuc spirans minarum et cædis in Fratres, dies Letaniæ majoris quæ in Vigilia S. Trudperti Martyris celebratur, advenit; et Sanctorum reliquiæ Crucisque vexilla more solito portabantur, sequente Conventu. Cumque Fratres per monasterium in processione transirent; Advocatus, unde jam dictum est, stabat in oratorio, proterve ac procaciter illos aspiciens terribilibus oculis, plaga crudeli in ipsos meditans desævire. Sed cui dicitur per Psalmistam, Tu dominaris potestati maris, motum autem fluctuum ejus tu mitigas; tempestatem hanc cito serenitate pacavit. Denique vix Fratribus B. *g* Oswaldi capellam ingressis : in medio populi subito corruens Advocatus, ad domum suam usque defertur, quam in ecclesiæ læsionem, in villa cœnobii habere jam cœperat; et in toto corpore suo pustulis erumpentibus, dolore mirabili vexabatur. Qui mox Priore loci vocato, Sanctorum reliquiis visitari ac B benedici petivit. Et facto hoc ab animi sui sævitia resipiscens, pollicitus est B. Trudperto fideliter, quod sanitate recepta, numquam ipsius ecclesiam deinceps aggravaret : continuoque curatus, quod dixit et fecit. Nam monasterium Martyris memorati benigno postmodum fovit, dilexit semper ac venerabatur affectu, ac si sibimet dixisset in corde suo ; Prophetiza, quis est qui te percussit; et, Amodo noli æmulari ut maligneris. Multa quidem et alia fecit Jesus signa in sui tironis honorem, quæ non sunt scripta in libro hoc; ne vel legenti fastidium generetur, vel ne veritas quosdam offendat, quorum conscientiæ vulnera tangi refugiunt : nam

Membra reformidant, mollem quoque saucia tactum.

Advocatus alius desævire satagens,

Psal. 88, 10

g corruit æger,

sanatusque mansit fidelis:

6 Miles etiam quidam Alsatiæ, morsu rabidi canis asperrime sauciatus, cum nihil medicorum ope proficeret, quia vana salus hominis sit experiens, B. Trudperto, ut ipsius suffragio salvaretur, quorumdam suasu promisit. quod ad ejus honorem, ab armis per integrum vellet anni spatium abstinere. Dolore protinus mitigato, vulnus occalluit, sanitas integratur. Post non multum, Argentinensis *h* Episcopus, exercitus colligit, militemque jam dictum exorat armari cum ceteris. Abnuit illi, votumque prætendit : votum irridet Episcopus, militemque vane meticulosum ap-C pellans, ut armetur inducit. Promissi transgressor effectus, protinus experitur, quanti sit Sanctos devotare periculi : nam putruerunt et corruptæ sunt cicatrices ejus, a facie insipientiæ quam præsumpsit; renovatoque dolore, violatæ promissionis pœnam morte persolvit.

morsu canis læsus,

h sanatur,

sed votum transgressus,

e vulnere obit :

7 Cum sancti Martyris sanctus natalis occurreret, et omnes qui familiæ Martyris attinebant, diem ducerent feriatam, et requiescerent ab operibus suis ut decuit; colonus quidam B. Trudperti, nomine Judas, non Judas qui genuit Phares et Zara de Thamar, nec qui collatione facta Hierosolymam dragmas argenti transmisit ; sed semen Chanaan et non Juda ; festum contempsit Martyris, non impune. Nam dum quemdam pauperem operarium, ecclesiæ similiter attinentem, ut ostium quoddam ædificaret sibi impelleret, illeque renueret propter festum; Judas Antimachabeus illum vi operari coegit, invitum ac renitentem. Sumit ergo securim, et opus ad quod angariabatur aggressus est, astante Juda pariter et instante. Opifex itaque materiam aptaturus, ligno dat ictum : et ecce mox hastula una, ligno defecta prosiliens, oculum perculit compulsoris, ipsumque perrupit, visuque privavit eumdem. Numquid non D Martyr sanctus ipsa pœna facta dixit ad Judam : Oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum quem contemnis : quia igitur oculus tuus scandalizat te, erue eum, quemadmodum meruit.

in festo S. Trudperti operans,

amittit oculum :

EX MS.

8 Fons quidam in monte monasterii, fons B. Trudperti, non satis nota causa vulgo vocatur : quem multi fidelium ob Sancti memoriam pia fide bibentes, sperata sunt sanitatum beneficia, devotionis ipsius merito, consecuti : fontemque ipsum propter nomen Martyris sæpius frequentabant. Videns hoc quidam joculator irrisit; ac verba blasphema præmittens, ad B. Trudperti contemptum, medium fontis ipsius, egestione præsumpsit turpissima maculare. Punitur statim infrunita temeritas : nam vix a fonte recesserat, et mox impuri ventris est laxatione solutus omnino, et diffusa sunt omnia viscera ejus incontinenti, et spurcissimum spiritum cum spurcitiis intestinorum egessit; miserabili morte demonstrans, quam sit incautum illum in terra dehonorare, quem in cœlo Dominus honoravit.

fontem S. Trudperti spurcans,

egestis intestinis moritur.

9 Vivit adhuc mulier habitans in *i* Friburgo : quæ nimio oculorum fatigata dolore, B. Trudperto promisit, quod singulis annis ejus ecclesiam cum oblatione aliqua personaliter visitaret. Sanitate recepta, post annos aliquot negligens adimplere quod E voverat, dolore repetitur iterato. Iterat ergo promissum, iterumque curatur. Tertio negligit, non correcta; tertio nihilominus, et in ipsam, et in cunctos secum in ipsa domo manentes, dolor oculorum gravissimus circumrepsit, serpens ut cancer, donec repetitione promissi, reciperent sæpius jam demeritam sanitatem. Quid hic aliud datur intelligi : nisi quod evidenter clamat Apostolus. Nolite errare : Deus non irridetur.

i Laborans ex oculis voto facto sanatur :

etiam bis relapsa ob votum neglectum.

Galat. 6, 7

ANNOTATA.

a Eberhardum *hunc Abbatem cum titulo* Beati *celebrat Bucelinus in Menologio* 12 *Augusti, additque mortuum esse anno* 1158.

b *Inter dictum* Eberhardum *et hunc* Hugonem *apud Bucelinus part.* 2 *Germaniæ sacræ interponitur* Rudegerus, *et dein B. Hugo dicitur claruisse an.* 1189.

c Brisacum, *urbs munitissima ad Rhenum, et Brisgoiæ caput.*

d *Hugonis successor statuitur* Henricus *apud Bucelinum, et dicitur præfuisse an.* 1216.

e Stauffen *oppidum distat a monasterio S. Trudperti uno Germanico milliario.*

f *Hinc colligerem* Montem-Pessulanum, *qui alias in extima Galliæ Narbonensis ora longissime distat a* F *Brisgoia, tunc præ ceteris claruisse studiis medicinæ. Sed vereor ne affinitas nominum vulgarium errorem scriptionis induxerit, et* Montbelliar *Alsatiæ vicinum oppidum debeat intelligi, ubi in aula Ducum Wirtenbergicorum medici isti fuerint; non autem* Mont-pellier *quod proprie est* Mons-pessulanus.

g *Duo* Oswaldi *celebriores, coluntur ab Ecclesia, alter Rex* 5 *Augusti, alter Episcopus Wigorniensis, et postea Archiepiscopus Eboracensis* 29 *Februarii, et* 15 *Aprilis : credibile est posteriori, qui monachus Floriacensis fuit, hoc apud Benedictinos sacellum dedicatum fuisse.*

h *Forte est* Bertholdus I, *qui ductu Habspurgici Comitis Adelberti, patris Rudolphi Imperatoris, bella gessit circa annum* 1228.

i Freiburg *distat a monasterio versus Septentrionem duobus circiter Germanicis milliariis.*

CAPUT II.

Variæ sanitates obtentæ. Alia miracula.

Alia quoque mulier, adhuc vivens satisque devota, filium

Claudus puer,

Ex Ms

A filium habuit ferme quinquennem, qui subito casu genuum pedumque debilitate percussus, multo tempore claudus manens, nusquam omnino valebat incedere, pedum crurumque penitus destitutus officio. Venit mater ad monasterium B. Trudperti suffragium filio petitura, in *a* festo Translationis ipsius; et accepit eum in ulnas suas, ut sisteret eum Martyris Christi conspectibus. Cumque ante altare puerum debilem collocasset, ad tumbam Sancti processit, filii postulatura salutem. Et ecce inter orandum, puer, nullo se adjuvante, surrexit; sanusque venit ad matrem ac usque in hanc diem Christi militis beneficio incolumis perseverat.

a in festo Translationis gressum recuperat :

11 Sacerdos quidam de Ordine Prædicatorum, dictus Fr. Cunradus de *b* Corbeia, claustro regali Westphaliæ, vir sanctæ conversationis, occulto quodam morbo molestabatur annis pluribus quam viginti : quem etiam indicare suis erubuit. Morbus idem quocumque die illum affixit, diem ipsum vix se vivere posse sperabat, sicut postmodum verissime fatebatur. Ante Ordinis igitur in quo tunc erat ingressum, multa consumpsit in medicos, nam rerum sibi bene copia suppetebat, nihilque profecit. Ceterum infirmitas hæc non erat ad mortem, sed pro B gloria Dei, ut glorificaretur Dei miles in illo, cujus etiam tot annis auxilio servabatur : hic etiam venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de Martyre. Missus etenim secundum consuetudinem sui Ordinis in Fryburgum, in festo Letaniæ majoris, exiit seminare semen suum, scilicet Verbum Dei, non longe a B. Trudperti cœnobio, in loco qui dicitur Sulzberg, ubi dies fori tunc erat populique concursus. Die finita, quando dormitaverunt omnes et dormierunt qui venerant ut audirent eum, et nox fuscis terram complectitur alis; ipse similiter Frater Cunradus quieti se dedit : et responso accepto in somnis, ut B. Trudperti vicinam memoriam visitaret, a morbi sui gravamine liberandus; ipse oraculo corde credidit ad justitiam, sicut postmodum ore confessus est ad salutem. Venit ergo devotus : Completorioque finito, a Sancti sepulcro aliis recedentibus, ille non recedebat, noctem illam ducens insomnem, poscensque salutem sibi speratam. Mane facto quia perseveraverat pulsans, dimisit servum suum Dominus secundum verbum suum in pace; a morbi gravamine tam diutino, sui Martyris interventu, integraliter liberatum. Hæc ille cum gaudio venerabili Domino Wernhero *d* tunc Abbati confessus S. Trud- C perti, ad singulas Horas diei, se habiturum cum Antiphona et Collecta memoriam, quoad viveret, repromisit.

b sanatur Sacerdos Ord. Præd. a 20 annorum occulto morbo.

in somno monitus,

visitare sepulcrum :

d

12 Vir quidam de oppido Sueviæ quod dicitur *e* Mengen, cum filio suo ad tumbam Sancti cum oblatione devotus accessit; cum exultatione et gratiarum actione protestans, quod plus quam per spatium anni clinicus lecto decumbens, omnino se levare non poterat. Cumque juxta domum ejus quam plures peregrini transirent, B. Nicolaum in Fryburgo visitaturi; votum simile mente concepit, si per beatum Antistitem curaretur. Hæc autem eo cogitante, nox supervenit. Nec dum penitus obdormiverat; et ecce, semivigilanti adhuc vir quidam reverendus apparuit, in vultu et habitu peregrini, veneranda canitie caput aspersus; querens ab ipso, si curari aliquatenus affectaret. Quo respondente, quod toto id desideraret affectu; Vade, inquit qui apparebat, et ultra Fryburgum castrum quoddam require, quod dicitur Stouphen : quo transito vallem invenies, et in valle cœnobium dictum B. Trudperti : ad cujus tumbam devotus accede, per illum plena tibi sanitas conferetur, jamque collata est. Interrogante igitur viro languenti, quis esset qui sibi talia loqueretur; ipsum se esse dicebat Martyrem Christi Trudpertum. Surgit ille diluculo prorsus incolumis, Beatique Trud- D perti memoriam, sicut justus est, illico visitavit; Dominum in famulo suo glorificans, publiceque protestans beneficia Christi tyronis, quæ in seipso, sicut diximus, est expertus.

e clinicus ab apparente S. Trudperto

jussus ejus tumbam invisere.

13 Plures adhuc sunt viventes in carne, qui optime meminerunt, quod quidam Advocatorum, nomine Wernherus, in publico quodam victus captivusque conflictu, cum se pacta quadam summa pecuniæ redemisset, debita redditurus, B. Trudperti magna satis exactione depecuniavit homines et colonos. Nec hoc illi suffecit, sed ad ipsum monasterium convertit angariam; poscens, vel ut verius loquamur, extorquens a Fratribus, ut pignus aliquod sibi concederent, pro viginti marcis videlicet obligandum; redditurum illud primo tempore se promittens. Fratres ergo quid facerent? Durum erat contra stimulum calcitrare, negando Advocato quod petiit; concedere durius, cum nulla redditio speraretur. Ceterum jussio postulantis urgebat. Itaque inito concilio, Crucem quamdam, quæ adhuc in ecclesia cernitur, in qua veræ Crucis illa particula clauditur, quam unus clavorum dulcium penetravit, destinandam pro pignore decreverunt; quod certius citiusque esset hæc redimenda sperantes. Per Fratrem E igitur, qui tunc Officium Cantoris agebat, lignum hoc salutare petenti vel potius compellenti transmittitur ab invitis : jamque vere flentibus, tam mittentibus quam portante. Venitur ad villam quæ dicitur *f* Crozzingen, ubi Ottricus quidam nomine, procurator ipsius quem diximus Advocati, petitum pignus a Fratribus expectabat. Hic igitur populi multitudine circumstante, Crux per Fratrem in loco decenti deponitur reverenter; donec accepturus eam videlicet procurator equum ascenderet. Itaque conscenso *g* runcino perforti, Frater sibi Crucem præsentat, fere cum fletu, et ait : O bona Crux, det Martyr Christi Trudpertus, ut cito nobis cum gaudio reducaris. Quo dicto, Crucem ille suscepit deportandam. Sed mirum in modum sonipes cui sedebat, immobilis et quasi clavis affixus, de locis quibus pedes impressit exire non poterat, quantumcumque calcaribus urgebatur. Expavit igitur stupore vehementi, et ultra quam credi potest admirans, ait : Revertere, Crux sancta, revertere, ut intueantur te Fratres tui : nequaquam te ulterius asportare tentabo. Lætus itaque Frater cum Cruce revertitur, qui mœstus exierat : recipiturque gaudentibus universis, eo qui dixit, Tristitia vestra vertetur in gaudium, verbum suum præcatu sui Martyris, quem Frater invocaverat, adimplente. F

Crucem in pignus litri

f ablaturus,

g invocato S. Trudperto, manet immobilis.

Joa. 16, 20

14 Cuidam juveni de Fryburgo, cognati ejus in monastsrio B. Trudperti obtinuere præbendam : quem Reclusus quidam hypocrita, hæresi detestanda occulte corruperat cum non paucis. Ingressus ille cœnobium simulatione vulpina, quadam specie sanctitatis, Fratrum simplicitatem, diu delusit, ita ut religiosissimus crederetur : nam anticipaverunt vigilias oculi sui, nec Fratrum oratione contentus, singulares quasdam superstitiones, vere singularis ferus exercuit; ut virus suæ perversitatis, ampliori contagione, pietatis fictæ prætextu, diffunderet. Cumque ut juvenis ad hujusmodi specialitatibus arceretur, a viris vere religiosis et senioribus, qui jam seductum et circumventum circumveniri timebant a satana, cujus secundum Apostolum non ignorabant astutias, et servare communia doceretur; ad deceptorem suum, deceptus ipse, Fryburgum usque perfugit; apud amicos, qui eum super hoc arguebant, vitam desiderare se simulans arctiorem. Porro reductus ad monasterium per cognatos, fraudes suæ nequitiæ non deseruit; sed quantum ex Prælatorum licentia sinebatur, speciales ut dictum est, quasdam hypocrises

Clericus hæresi correptus,

Ephes. 4, 14

A hypocrises exercebat, lupumque rapacem agnina pellis occuluit inter agnos. At Martyr Christi Trudpertus, ne sui cœnobii scabie illius purulenta macularetur ovile, et ne vinea Domini Sabaoth, quam plantavit dextera ejus sanguisque rigaverat, vulpis perversæ genuino pestifero læderetur, quæ in religione sancta quasi vitis fructificaverat suavitatem odoris; suis benigne consuluit, mirabiliterque viperea prodidit pravitatem. Nam dum miserrimus

a dæmone corripitur :

simulator inter alios juniores staret in choro, et B. Athanasii symbolum cantaretur, in quo religionis Catholicæ continetur orthodoxa professio; tantæ fidei puritatem, fidei hostis impurus, ferre non valens, vas perfidiæ suæ permovit, seipsum in corpore subdito peccatis torqueri demonstrans. Nam subito juvenis trepidus circumspicere, pallere cœpit et tremere vehementer; obvertere vultum simul et oculos scintillantes; ita quod conturbati sunt omnes qui videbant eum, et timuit omnis homo qui aderat. Fratres pii pro impio turbabantur : et contristati valde cœperunt singuli dicere, Manhu! quid est hoc? Hortantur vero vexatum ut Deum invocet, et confessione purificet conscientiam : introductumque in capellam B. Joannis Evangelistæ, tenere nituntur, et ad sensum reducere saniorem. Tum vero tenentibus

B cœpit obniti, caput circumrotare, stridere dentibus,

a S. Trudperto coactus,

emittereque clamores horridos, dicens se compelli a B. Trudperto, tectas diu manifestare nequitias. Cumque jam credebatur aliquid esse dicturus; Dæmones, inquit, me fari prohibent, jacula sua, si aliquid dixero, mihi minaciter intendentes. Rursumque clamabat : Ecce jam dicam, ecce jam dicam : a B. Trudperto compellor. Sicque diu diuque lymphatus, tandem imperio Martyris prævalente, spurcissimum suæ perversitatis auctorem, hæresisque suæ in utroque sexu consortes compulsus est indicare non paucos.

hæresim detegit,

Quibus productis et inventis, magister erroris atque nequitiæ, ultrice flamma in Fryburgo crematur. Quid vero quidam religiosi de complicibus hujus sectæ ac hæresis egerint, ipsi viderint : nos vero quod vidimus hoc testamur, Martyrem scilicet Christi Trudpertum, hortum suæ plantationis a nefariæ pravitatis urtica purgasse; ne Christi, rosas et lilia, radix amaritudinem germinans, suffocaret; modicumque fermenti totam massam collegii sui corrumpere sineretur. Denique filio tenebrarum ejecto, filii lucis, ut cœperant, ambulaverunt in lumine Dei nostri.

15 Cæcus quidam non longo ante hoc tempore, ad

C monasterium beati Martyris veniens, ad sepulcrum ipsius duci devota fide petivit. Ad manus autem illum trahentes, introduxerunt ad tumbam : juxta quam cum devotus oraret; B. Trudpertus ipso effectu dixit ad eum, Respice, fides tua te salvum fecit, visumque recepit incontinenti, hodieque permanet videns et laudans Deum.

cæcus illuminatur,

16 Fuit homo quidam non longe a monasterio in villa *h* Tegrinowe, qui ultro promisit annis singulis sex nummos se Martyri pro suo corpore soluturum. Quod cum tempore aliquanto fecisset, demum suæ obligationis oblitus, tribus id annis omisit. Occurrerunt rogationum dies, in quibus Sanctorum reliquias et imagines moris est circumferri; habetur autem in monasterio parva quædam vetus imago Martyris, Sanctorum reliquias continens aliquorum. Venit debiti violator, voti sui jam immemor, casuque memoratam imaginem suscipit deportandam. Cumque ipsam tolere jam tentaret, tanto pondere eam fixit gravitas quædam occulta, ut hominem onere suo depressum stare vix sineret supra pedes, cogeretque deponere sublevatam. Miratur ille ac stupet, imaginemque rursus attentat, rursumque deprimitur, sudans jam ponderis gravitate : et admirati sunt universi. Plebanus ergo qui aderat, compatri suo, quod D

h

oblitus voti sui,

imaginem S. Trudperti nequit ferre :

Ex Ms.

erat ille, compatiens, monet attentius, ut si conscius sibi alicujus occultæ sit culpæ, confessionis illam studeat abolere remedio. Stabat attonitus, et quid esse posset in causa intra se cogitabat. Tandemque obligationis suæ recordans; Nihil, inquit, mihi conscius sum, nisi quod tribus annis jam sex denarios, quos in quolibet B. Trudperto promiseram, non persolvi. Accipit ergo mutuo ab ipso Plebano decem et octo denarios, offertque B. Trudperto : sicque sursum tentat imaginem sicut prius. Mira res! Qui prius ut Atlas sub axe cœli sudaverat, jam imaginem cœpit portare, facilius quam Sampson aliquando portas Gazæ.

antequam votum exsolverit :

17 Est quidam fons in latere monasterii, juxta quem Christi miles agonem martyrii consummavit, quem fidelium multitudo pia propter idipsum devotione frequentat. Leprosus itaque quidam, eleemosynam monasterii consuetus accipere, die uno cum solito acerbius vexaretur, ad fontem jam dictum se refrigeraturus et abluturus manus accessit, cum nullum adesse videret. Cum igitur lavare manus inciperet, quocumque salutaris ille liquor aquæ manavit, caro leprosi mirum in modum curabatur. Stupet ille miraculi novitatem, brachiaque perfudit, et protinus brachia mundabantur. Sentiens igitur beneficium E Martyris sibi offerri, undique circumspiciens ne aliquis impeditor adesset, nullumque adesse considerans, rejectis velociter indumentis, nudus in laticem desilivit, auxilio Christi militis invocato. Cumque in unda fontis alter Naaman mergeretur, a corpore toto languentis lepram luridam tactu fugat placido Christi Martyr, Helisæo non imparem se declarans.

leprosus in fonte S. Trudperti totus mundatur :

18 Vivit adhuc mulier, circa quam accidit quod narramus. In puerperii dolore laborans, usum rationis amisit, in amentiam incidens nimis gravem. Nam quasi phrenetica, cum proprium filium forte videret, ipsum tenebat, et allidebat parvulum suum ad petram, nisi diligentius caveretur. Et audierunt vicini et cognati ejus, quia magnificavit diabolus insaniam suam cum illa : et compatiebantur ei. Ad arreptitium igitur quemdam adducitur, qui de salute mulieris interrogatus, Si eam, inquit, curari desideratis; ite et interrogate diligenter in monasterio B. Trudperti, ubi reliquiæ B. Helenæ in altari contineantur; ibi recipiet sanitatem. Adducitur ergo : sed nullus Fratrum Beatæ scivit reliquias *i* Helenæ. Tandem in quodam altari repertæ sunt : quo cum infirma venisset, et libram ceræ vovisset ibidem; plene sanata, F sana usque hodie perseverat, B. Trudperto Sanctos qui apud eum sunt honorante.

in amentiam lapsa,

ad reliquias B. Helenæ sanatur :

i

19 Alia quædam mulier dæmoniaca, cum ante altare beatæ Virginis duceretur, et oraretur pro ea, dæmonium exclamavit, Manere non possum : exire compellor, per beatam Mariam, et militem filii sui Trudpertum. Et hoc dicto, vexator abscedit, vexata continuo liberatur.

energumena liberatur,

20 Martyr Christi Trudpertus, multiplicibus signis ostendit, quam specialis furum subtractorumque rerum alienarum sit persecutor. Quorum duo dumtaxat, exempli causa ponemus. Quidam hypocrita, dictus Otto, corpore cæcum esse se simulans, quod erat mente veracius, Romam usque in ipsa simulatione perveniens, curiæ decepit officiatos, et præbendam in monasterio B. Trudperti a deceptis obtinuit. Litteræ ergo bullantur, datur juxta Papale mandatum, non cæco ut cæco præbenda. Ille fraudis suæ non immemor, astu vulpino, dum cæcus esse putatur, plurima subtrahit non sperantibus et furatur. Occurrente festo B. Trudperti, Martyre ulterius non ferente, sed prodente mirabiliter deceptoris astutiam, cum muliere quadam fornicans invenitur,

fur cæcitatem simulans,

deprehenditur :

cum

EX MS.

A cum multis quæ furto subtraxerat. Sicque per Dominum Wernherum, tunc Abbatem, expulsus est; ejectoque derisore, juxta consilium Salomonis, cum eo jurgia pariter exierunt, quæ, cum cæcus esse æstimaretur, inter insontes suspicionis causa generabantur. (Prov. 22, 10)

k alius fur simulans simplicitatem,

21 Alter quidam, de quo pro simulata simplicitate minime credebatur, furabatur assidue. Cumque plurimi plurima perdidissent, nesciretur que subtractor; alieni quidam Abbates adveniunt ad Capitulum quoddam, quod causis urgentibus convocabatur, *k* Ertsurdiam profecturi. Affuit ille ministris lectosque parantibus, et quo res hospitum manticæque reponerentur cautus advertit: et cum cubitum veniretur ad thecas præconsideratas accedens, nummos subtraxit alterius grossiorisque monetæ non paucos. Itaque dum de rebus amissis inter hospites fieret murmuratio, ad venerabilem Dominum Wernherum Abbatem; hospitum querela devenit. At ille, ut erat homo admodum verecundus, plus de extraneorum quam de propriis amissionibus erubescens, totus indoluit. Illis autem abeuntibus, diligenter suis de furis inquisitione commisit. Erat autem cor ejus fiduciam habens in Domino, quod Martyr, cujus in B crastino tunc natalis instabat, nullo modo latere permitteret rerum hujusmodi subtractorem. Sicut speravit evenit: nam B. Trudperti auxilio, fur mirabiliter satis inventus, de valle fugatus est: inventusque secundo cum furtis, iterato fugatur: alibique suspendio periit, a misera consuetudine non desistens: verum hospitibus supra dictis res quas amiserant remittuntur.

deprehensus fugatur et postea suspenditur:

l sanantur cum sex subditis, febri vexatus,

22 Quidam Plebanus, habitans in villa *l* Wendelingen, sex de plebe sua, successive febrium ardore vexatos, transmisit ad B. Trudperti sepulcrum, sanosque recepit. Primo namque curato per Martyrem, secundus febri corripitur: secundus evadit, incidit febrem tertius post secundum: itaque gradatim usque ad sextum molestia eadem se derivat; deque Plebani consilio, Sanoti memoriam visitantes, eodem quo languerant ordine, liberantur. Novissime vero veniunt et febres similiter ad Plebanum, membrorumque vexatio, gradatim ascendit ad caput; ut qui Christi militis beneficia in subditis jam præsenserat, sentiret etiam in seipso. Nam morbum septimus incidit, septimusque curatur a Martyre, quia, ut sanatorum ipse numerus manifestat (qui ut virga C de radice Jesse, id est incendii, hoc est incendentis amoris, et tandem roseo sanguine purpuratus, ut flos de radice ejus ascendit) requievit super eum spiritus Domini, septiformi eum munere replens pariter et decorans. Hæc de miraculis Sancti pauca perstrinximus: nam si tentaremus stylo disserere, quot paralyticos, epilepticos, energumenos, aliisque molestiis laborantes Deus meritis ejus absolverit, et adhuc frequenter absolvat; generaremus, ut dictum est, omni legenti fastidium, et innumera numero stringere niteremur. Veneretur igitur tota mater Ecclesia Regem Christum in milite, militemque rursus in Rege suo; præcipue tamen incolæ vallis hujus, quam sibi dum viveret habitationem Dominus deputavit: in qua martyrii consummavit agonem, cui resuscitandum commisit pretiosi corporis sui depositum, quod clarius sole futurum expectat, ventis agilius, ac subtilius aere corpulento. Non in ejus honoratione sint desides, non segnes in cultu: nam Sancti honore nostro non indigent, gloria et honore perpetuo coronati: ceterum nos eorum honoribus indigemus; proinde se obliviscentes obliviscuntur, se contemnentes ipsi contemnunt; tuentur autem et protegunt se colentes. Quod ut evidentius declaretur, quoddam exempli causa ponemus: quod licet ab aliis sit Sanctis effectum, a simili tamen D homines simili doceantur exemplo, qua Sancti attentione pro nostro profectu, a nobis honorari requirant.

Plebanus Wendelingensis:

et varii agri.

m Ob 2 capita Ursulinarum Martyrum accepta,

23 Est juxta flumen *m* Mogum, urbs quædam Aschaffenburg nomine, in ditione pariter et diœcesi Moguntina, et Canonicorum in ea Conventus. Quidam autem ex eis Coloniam Agrippinam peregrinationis gratia descendentes, ne vacua manu redirent, capita duo duarum de undecim millibus Virginum interfectis ibidem, ibidem a Sanctimonialibus earumdem Virginum cum precibus multis obtenta, domum usque reportant. Itaque cum audisset populus Clerusque de Aschaffenburg, Sanctarum Virginum sibi adduci Reliquias, pusillis eum majoribus congregatis, exierunt obviam cum canoro jubilo venientibus ut decebat: excipientes calvarias Martyrum reverenter. Quibus cum exultatione receptis, locatisque cum capsis super altare, statuunt communi consensu, diem Adventus Reliquiarum hujusmodi, singulis annis inter festa præcipua venerandam, et in earum honorem Deum esse concentu parili collaudandum: quod et factum est aliquamdiu. Ceterum, quia filii qui nascuntur et exurgunt, raro ea fervent devotione qua patres, sensim cœpit consuetudo pia deficere, E festumque quod annis aliquot actum fuit in summis, ad novem tantummodo lectiones, ad tresque post modicum, tandemque ad solam devenit Antiphonam; paulatimque fervore devotionis extincto, nulla jam mentio Virginum habebatur. Quibus jam in oblivionem omnino deductus, anni reduxit orbita diem festum, in quo reliquiæ virginales advenerant, quarum jam nemo curavit habere memoriam qualemcumque. Venit hora: et Clerus chorum Matutinas dicturus intravit. Cum jam feriale Invitatorium (ut in profestis diebus est solitum) cantaretur, cum nulla Virginum mentione: mirum dictu, ecce speciosissimæ duæ Virgines de retro altare procedunt, et inter medios Cleros in oratorii medio subsistentes: altrinsecus contra Chorum et Chorum, una quidem dextro, sinistroque secunda, per modum valedicentis inclinant; deinde pariter sociatæ, Chori fores egrediuntur: nulli ulterius apparentes. Stupent cuncti qui aderant: diuque quæ vel essent hæ virgines aut unde venissent nemo perpendit. Et factum est silentium magnum in choro: respiciunt alter alterum cum stupore. Quidam tandem ex senioribus memores festæ diei, rem prudentius advertentes, cum cunctis qui aderant ad Reliquiarum capsas accedunt: quæ F vacantes inventæ, tanti thesauri possessores ingratos, numquam recepturos eumdem, ablationis indicio testabantur. *n* Sancta ergo et salubris est cogitatio Sanctis honorem in terris impendere: qui se honorantium sunt protectores in cœlis. Colite ergo, incolæ Vallis hujus et loci, colite ac diligite quod habetis, ne tanto privari Patrono, sed ab eo mereamini defensari, ac protegi coram eo cui fideliter militavit in terris, a quo in cœlis coronam percipere meruit triumphalem, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

Aschaffenburgenses earum festum colebant:

quo relicto

2 Virgines visæ extra e choro,

et reliquiæ non sunt inventæ.

n

ANNOTATA.

a *Die* 29 *Octobris.*

b *De Corbeia Wesphaliæ late actum* 3 *Aprilis in Vita S. Anscharii.*

c Sultzberg *prope* Stauffen, *Basileam Freiburgo euntibus occurrit.*

d *Corrigendum igitur in Bucelino mendum, quo scribit, quod* Wernherus I *floruit anno* 1288, *et legendum* 1269, *hic enim loquendi modus satis indicat mortuum fuisse, cum hæc anno* 1279 *scriberentur.*

e Mengen *ad dextrum latus Danubii, versus Nellenburgensem Comitatum.*

f

A f *MS. Richenaugiense*, Crottingen.

g Runcinus *dicitur Cantherius Teutonice* ruyn, *et* ruynen *castrare : huic opponitur* Mannus *apud Matthæum Parisium, alius mas, sive integer. Vide Vossium de Vitiis sermonis pag.* 268.

h *Idem MS.* Tergenow.

i *Credibile est* Helenam, *Constantini Magni matrem, intelligi, de cujus variis in Germania tam superiore quam inferiore Reliquiis, agemus* 18 *Augusti.*

k *Vulgo* Erfurt, *sub electore Moguntino, diversa ab* Herefordia *Westfaliæ.*

l Wendling *oppidulum Sueviæ in Ducatu Wirtembergensi.* D

m Mogus, *alius* Mœnus *fluvius, Aschaffenburgo, defluit Hannoium, et Francofurtum, inde ad Moguntiam Rheno miscetur.*

n *Simile quid narratur de tribus, quarum corpora in Thuringiam ablata et postea sine cultu relicta, restituta sint ipsarum tumulis, qui adhuc Coloniæ monstrantur. Vide Hermannum Crombach de S. Ursula lib.* 8 *cap.* 12, *et lib.* 10 *cap.* 10.

DE SANCTO RICHARIO,

G. H.

FUNDATORE ET ABBATE CENTULENSI IN GALLIA

SECUL. VII.

Ponticum sive Pontivensis regio *in Picardia est, vulgo* le Ponthieu, *inter Somonam et Authiam sive Altiliam fluvios, qua a finibus Ambianensium ad Oceanum tenditur. In hac ditione eminet* Centula *seu* Centulum *oppidum, ad Scarduonem rivulum, nativitate et habitatione* S. Richarii, *et monasterio ibidem constructo potissimum illustratum : unde Centulæ vocabulo oblitterato, et oppidum et monasterium* S. Richarii *nomine appellatur. Abest inde Abbatis-villa, urbs ad Somonam duabus leucis, quæ suam Abbatibus Centulensibus debet nomenclationem. Floruit istic* S. Richarius *seculo Christi septimo, et potissimum tempore Dagoberti primi Regis Francorum; qui magna sanctitatis ejus fama excitatus, Centulam venit, se ejus sanctis orationibus commendavit, et secum ad convivium venire rogavit, consumpque ei ad luminaria concessit. Relicta dein Centula eremum petiit, et in silva Crisciacensi, decem passuum millibus Centula distante, monasterium construere inchoavit, quod* Foreste *etiamnum cognominatur, forsan ante* Argubium *dictum; nam teste Hariulfo, in Chronico Centulensi, tomo* 4 *Spicilegii a Luca Acherio edito, lib.* 2 *cap.* 11, *in Hymno ista leguntur de S. Richario :*

Centulense monasterium:

B

Ibi S. Richarium invisit Dagobertus Rex

Foreste monasterium

Tu struxisti cœnobium, loco prope Argubium,
Et aliud in Centulo, ambo perenni merito.

In litteris Guidonis Ambianensium Episcopi, apud dictum Hariulfum lib. 4 *cap.* 22 altaria villarum Argubii et Montis-Elisii *memorantur.*

2 *Cum* S. Richarius *mox ab obitu ita claresceret miraculis, ut eum* prisca fama post ipsos Apostolos nulli ferret secundum; *conscriptus est de ejus Vita libellus, sive a Sigobardo commilitone, cui S. Richarius suam sepulturam commendavit, et a morte gloriosus apparuit; sive ab alio Centulensi monacho. Sed quod dictus libellus simpliciori stylo esset digestus, rogatu S. Angilberti Abbatis, eumdem expolivit Albinus sive Alcuinus Flaccus, et Carolo Magno inscripsit. Hanc autem Vitam (nam prior nusquam reperitur) damus ex pluribus codicibus MSS. scilicet Audomarensis ecclesiæ, Bonifontis monasterii et alio nostro Antuerpiensi; item, sed omisso Prologo, ex MS. Longipontani monasterii prope Suessionas, et alio Serenissimæ Christinæ Reginæ Sueciæ numero* 1171 *signato; quæ contulimus cum editionibus Laurentii Surii, Andreæ Quercetani inter opera Alcuini; et Lucæ Acherii tomo* 2 *Actorum Sanctorum Ordinis Benedictini.*

Vitam olim scriptam,

C

expolivit Alcuinus :

hic datam ex MSS.

et editionibus

3 *Extitit etiam in monasterio Centulensi* codex grandioris quantitatis, *in quo miracula legebantur, ab Alcuino intacta, quem dolemus cum priore Vita intercidisse. Horum loco damus miracula, seculo Christi nono a monacho Centulensi duobus libris conscripta, quæ habuimus in MS. codice nostro Antuerpiensi, et alio indicatæ Reginæ Sueciæ, numero* 1171 *signato, et contulimus cum iis, quæ extant apud Acherium ex MSS. codicibus Centulensi et Compendiensi. Subjungimus Historiam Ablationis duplicis sub Arnulpho Comite Flandriæ et Relationis ad monasterium Centulense. Quam Historiam habemus ex MS. codice monasterii Rubeæ-vallis prope Bruxellas Canonicorum Regularium, et alio MS. codice Centulensi, nobis communicato a Joanne de S. Martino Congregationis Fuliensis : contulimusque cum iis, quæ prorsus eadem extant apud Hariulfum lib.* 3 *cap.* 22 *et duobus sequentibus. Denique addimus miracula, quæ subjiciuntur in MS. Centulensi.*

Miracula ex MSS.

Historia relationis corporis seculo 10.

E

4 *Floruit seculo Christi undecimo* Angelrannus, *sive* Ingelramnus, *primum monachus dein Abbas Centulensis : a cujus præclaris gestis incipit Hariulfus librum quartum Chronici Centulensis, et capite octavo ista habet de scriptis hujus Angelranni :* Ingenii ipsius sagacis non facere mentionem, impiissimum duco errorem. Nam præcipiente sibi venerabili suo quondam Magistro, Domino scilicet Fulberto Carnotensi Episcopo, almiflui Confessoris Christi Richarii vitam, ab antiquis compendiose descriptam, versu heroico jucundiorem fecit : nihil pene extrinsecus addens, sed eumdem sensum per omnia repræsentans. Sane miracula, quæ Dominus ac Salvator noster per ejusdem Sancti merita suo tempore exhibuit, in uno libello compingens, antiquis ejus miraculis compaginavit : in quorum capite postea, quæ supra texuerat, sic exorsus est fari.

Vita metrica ab Angelranno scripta,

hujus liber 4 datur

Nunc ea complectar, proprius quæ vidit ocellus.

Hæc Hariulfus. Divisit Poema suum Angelrannus in quatuor libros. In primo Vitam ab Alcuino scriptam exhibuit : in secundo et tertio miracula, quæ duobus libris seculo nono exarata diximus : in quarto Relationem S. Richarii ac nonnulla miracula subsecuta tradit. Scripsit autem adhuc Scholasticus *ut præfert titulus, et ipsa inscriptio Præfationis; idque ante annum* 1029, *quo Fulbertus obiit. Nobis hoc poema ex MS. Centulensi memoratus ante Joannes a S. Martino Congregationis Fulliensis Ambiano transmisit, quod contulimus cum ante indicato codice MS. Reginæ Sueciæ : in hoc deerant prævia disticha cum dedicatione ad Fulbertum Episcopum, sed contra quod pluris æstimamus, sub finem, quæ ultimo capite damus, aderant miracula, quæ deerant in autographo Centulensi, si tamen omnia ad finem fuerint nobis descripta. Omittimus autem tres priores libros, quod eadem omnia proferantur, excepta metri forma; uti, si capita capitibus conferantur, erit perspectum. Edidit librum primum Acherius, libri autem secundi ac tertii sola capitula : quæ ibi videri possunt. At quæ libro quarto Angelrannus se vidisse testatur, ab ipso optime sciri potuerunt, et quæ alibi non integra extant necessario danda arbitramur : cum ea solum summatim adjecta sint ad calcem Historiæ de ultima Corporis relatione.*

F

5 *Præter hæc quæ daturi sumus, habemus aliquem tractatum sive sermonem de S. Richario, ex MS. Bodecensi*

Sermo de S. Richario omissus.

decensi

A *decensi in diœcesi Paderbornensi, a Joanne Gamansio* AUCTORE G. H. *erutum, cum hoc exordio :* Solennis est nobis dies ista, in qua Sacerdos nobilis Richarius conscendere meruit cœlestia regna. *Et hæc est ibidem clausula :* Si quis de beato viro isto et Sacerdote Domini Richario pio corde plura quæsierit, legat librum ad Carolum Regem Francorum de virtutibus ejus plenarie descriptum, sicque desideratum in eo munus inveniet. Nobis vero ista sic dicta sufficiant. *Sunt autem ibi data ex præfato libro excerpta, et hinc inde nonnullis ad captum vulgi interpositis moralibus sacræque Scripturæ locis elucidata : quæ ad institutum nostrum minus pertinent.*

Alia malæ fidei, 6 *Alia Acta habemus ex MS. codice Centulensi a memorato Joanne de S. Martino transmissa : quæ etiam descripsimus ex codice Rubeæ Vallis cum prologo Alcuini : cujus ex parte est fœtus, sed misera interpolatione corruptus. At quæ inserta sunt in dictis codicibus, seorsim exornata ipsi descripsimus in Archimonasterio Cisterciensi ex MS. codice seculo cum hoc titulo :* Præfatio Niconis Diaconi et monachi in relatione nobilitatis et miraculorum S. Richarii, *et in Præfatione ista habentur :* Præcelsæ nobilitatis fastigia et B inclyta signorum prodigia, quibus Deus omnipotens famulum suum olim præelectum Sacerdotem decoravit Richarium, ab his quidem, qui eum in carne positum videre potuerunt, quamvis veracissime, ita tamen inculte ac negligenter perscripta sunt, ut magnus pudor videatur hæc proferre in publicum.... *auctori coævo supposita :* Quoniam venerabilis vir vitæ, Domnus Sigobardus, qui eidem in eremo comes extiterat, et a quo omnis gestorum ejus series primitus agnita est, tanta compunctionis et lamentationis profusione tenebatur, ut vix amplius obtinere valuerit vir sanctus et monachus ejus genitor Grimoaldus, quam quæ eodem libello videntur referri. Processu vero temporis jam lenito dolore, multo plura et miranda idem Sigobardus Fratribus innotuit ;... vera quidem narratione, sed indocta locutione relata : quæ omnia nos vilitate sermonis exuimus, et verborum venustate fulcimus.

7 *Hæc dictus Nicon Diaconus, in cujus relatione, uti in memoratis Actis interpolatis, primo deducitur Richarii stemma gentilitium ex Ragenario. Chlodovei* *rejiciuntur.* *primi Francorum Regis Christiani fratre (cujus potestas valde magna describitur) per Alquarium, illius filium, Ducem Pontivensem : quamvis Sanctus ab Alcuino* C *dicatur*, non tam nobilibus parentibus ortus, quam moribus honestus, ita ut in rustica vita, quædam præsagia futuræ sanctitatis gereret. *Quæ sic Angelrannus explicat :*

> In quo nobilitas generis nec sola refulsit,
> Moribus in sanctis permansit denique constans,
> Ut laicus vitæ gereret præsagia sanctæ.

Hæc placuit indicare, quod et nos, ob tam varia Acta necdum examinata, aliquid ejus nobilitati ex stirpe Merovingica tribuerimus ad Acta S. Angilberti Abbatis XVIII *Februarii. Secundo dicuntur duo monachi Sacerdotes, scilicet SS. Caidocus et Frichorius, ductu S. Columbani ex Hibernia venisse. Verum cum secundum Marianum Scotum et alios S. Columbanus ex Hibernia anno* DLXXXIX *venerit, procul hæc absunt a temporibus Dagoberti Regis, et melius nomen Columbani abest apud Alcuinum et Ingerrannum. An illis regulam S. Columbani adduxerint Centulam, et ita sit data occasio dicendi eos venisse cum S. Columbano, inquirant alii. Tertio iter Romanum Richarii duplex affingitur ; primum susceptum* anno DXXXIII, ad Joannem II Papam, cognomento Mercurium, *qui sedit ab anno* DXXXII, *usque ad annum* DXXXV ; *secundum resumptum* anno DXXXVII ad S. Silverium Papam, *qui sedit ab anno* DXXXVI *usque ad annum* DXL : *et medio tempore* Sacerdos consecratus *dicitur* a Flavio Remensi Metropolitano, *qui adfuit Concilio Arvernensi anno* DXXXV. *Quis hos* D *stupidos impostores non rideat, qui in suo computu ad centum annos aberrant, et mox indicant adventum Dagoberti Regis ad S. Richarium. Nihil ergo ex hac relatione dandum arbitramur. Nonnulla inde excerpta miracula habet Mabillon, quæ apud eum videri possunt Arbitratur is,* S. Benedicti regulam illic a primordiis aut certe non multo post viguisse. *S. Angilbertus tempore Caroli Magni tria ibidem construxit templa : primum ac maximum Salvatori Divoque Richario sacrum fuit, alterum Virgini Deiparæ, S. Benedicto tertium, ut vel tum viguisse ibidem regulam ejusdem S. Benedicti, jam pridem ante introductam, non dubitemus.*

8 *Celebris est memoria S. Richarii ad hunc* XXVI *Memoria in fastis 26 Aprilis,* *Aprilis, in pluribus sacris fastis : cujus nomen insertum est apographo Martyrologii Hieronymiani Lucensi, et Corbeiensi Parisiis excuso his verbis :* Centulo, monasterio in Gallia, depositio S. Richarii. *Usuardus ista habet :* In pago Pontivo, S. Richarii Presbyteri et Confessoris. *Wandelbertus,* SS. Cletum et Richarium *hoc disticho honorat.*

> Sextaque Pontificis recolit certamina Cleti,
> Richarioque nitet vitæ cultore beatæ. E

In perantiquo Martyrologio Centulensi primo loco ista solebant recitari : VI Kalendas Maji. In pago Pontivo, cœnobio Centula, natalis sanctissimi Patris nostri Richarii, Sacerdotis ac Fundatoris loci nostri, qui miræ abstinentiæ et incessabilis prædicationis sectator, longe lateque miraculis claruit ; ac tandem Domino sibi revelante, temporalem vitam relinquens, cœlestia regna conscendit. *Sequuntur passim alia excusa et manu exarata Martyrologia cum hodierno Romano. Altera solennitas, eaque, ut infra notatur, præcipua, ac triduo durans, cum maximo accolarum undique adventium confluxu, ita describitur in MS. Centulensi Martyrologio ad* VII *Idus Octobris :* Cœnobio Centula, optabilis Translatio pretiosi corporis sanctissimi Patris nostri Richarii, de eremo in locum monasterii a se fundati, ut Christi milites sua præsentia roboraret, quos verbo et exemplo antea educavit. *Eodem die et sequenti hujus translationis meminerunt varia MSS. cum Greveno, Canisio, Saussayo et aliis. De ea infra agitur in Vita num. 74. Imo et hujus solennitatis Octava indicatur die* XVI *Octobris. Tertia solennitas indicatur in dicto Martyrologio Centulensi* III *Nonas Junii.* Cœnobio Centula, gloriosa relatio sancti Patris nostri Richarii, Sacerdotis egregii et pretiosi Confessoris. *Facta est ea relatio anno* DCCCCLXXXI, *per Hugonem Capetum dein Regem Francorum creatum : et hæc infra late describitur, uti fuit peracta. Demum ad diem* XIX *Octobris hæc indicantur in eodem Centulensi Martyrologio :* Centula monasterio dedicatio Orientalis cryptæ, in honorem S. Mariæ et S. Richarii Sacerdotis gloriosi.

9 Octobris, *3 Junii,* F *et 19 Octobris.*

VITA

Auctore Albino Alcuino Flacco.

Ex v codicibus MSS. collatis cum variis editionibus.

PROLOGUS.

Domino semper venerabili, semperque desiderabili, piissimo sanctæ Ecclesiæ Tutori, gratia Dei semper Augusto Carolo, vestræ Excellentiæ perpes amicus Albinus. Remorante vestræ Excellentiæ pietate in loco sancto et merito venerabili *a* Centula, cum et ego vestræ gloriæ servus, vestræ pietatis ibidem prosecutus vestigia, aliquantisper commorarer ; oraverat meam parvitatem vir magnus in Christo, Domnus et venerabilis Abbas *b* Angilbertus, quo in laudem

Petente Angilberto, imo et Carolo Magno, *a* *b*

A laudem Conditoris, qui mirabilis semper apparet in Electis suis, quemdam libellum, stylo simpliciori digestum, de Vita sanctissimi ac vere magnifici Confessoris Richarii, cultus adnotarem. Dumque exauditis continuo precibus ejus, quæ ipsi divinæ Majestati exaudibiles et caræ noscuntur, eumdem mihi exhiberi libellum petissem; non parum miratus sum, cur tanti nominis Confessor, quem tantarum virtutum operatorem esse constabat, quemque prisca fama in miraculorum patratione post ipsos Apostolos nulli ferebat secundum, tam modico gestorum volumine potiretur. Idque mihi stupescenti innotuit jam dictus memorabilis vir Angilbertus ac spirituales Fratres ejusdem sancti loci, haberi apud se, quin et apud diversas Ecclesias, *c* codicem alium grandioris quantitatis, in quo scilicet illa miracula legebantur, quibus non immerito sanctum Christi Confessorem omnis Gallia attollebat. Cujus simplex et minus polita locutio, quia Fratribus ad recitandum in populum apertior videbatur, sufficere sibi eamdem descriptionem consenserunt. Dumque in iis quæ rogabant prænotandis jamjamque animos applicarem, repente vestræ pietatis nuntio sum conventus, uti ea quæ tractabam sic notarem, sicut revera vestræ sapientiæ auribus inferenda. Hinc ego vocato Notario et fixo præ oculis jam dicto libello, ea quæ referre videbatur de conversione, de moribus, de continentia et sanctitate vere incomparabili, necnon et glorioso transitu ejus ad Christum, seu de relatione pretiosi corporis in locum priorem, dictatu admodum compendioso, titulo Vitæ beatissimi Patris Richarii, aptavimus: et nisi propria decipior imperitia, veluti pretiosum obrizum vestræ prudentissimæ sapientiæ, ad ornandum diadema Christianæ Philosophiæ, fide humili devotissime commendamus. Et quia in vestri pectoris cubili gloriam Christi, et Sanctorum ejus honorem regnare cognoscimus; hanc nostri tam beati opusculi Præfationem vestræ in Domino beatæ honorificentiæ dedicamus *d*.

c

Vitam S. Richarii expolit.

B

d

ANNOTATA.

a *Accessum* Caroli Magni ad monasterium Centulense, ibique ab eo Pascha celebratum anno 800, *testantur Annales Eginhardi, et alii ex MS codice Joannis Tilii, et alii ex MS. Antonii Loiselii tomo* 2 *Scriptorum historiæ Francorum ab Andrea du Chesne editi, item Vita Caroli Magni auctore incerto, et alia per monachum Egolismensem in eodem tomo* 2, *ac passim ceteri. Sed potuit postea ibidem fuisse cum esset in Augustum Cæsarem coronatus.*

C

b *Illustravimus ad diem* 18 *Februarii, Vitam S. Angilberti, qui dicto anno* 800, *in coronatione Caroli Magni in Natalitiis Christi Romæ adfuit.*

c *Hujus codicis, ut deperditi jam supra meminimus: aliqua ex eo miracula libro priori, de iisdem post scripto, inserta suspicatur Mabillonius.*

d *Hoc distichon in aliquibus MSS. et vulgatis additur, sed an Alcuini dubium nobis est:*

Gesta Sacerdotis magni tenet ille libellus
Richarii, cujus Centula corpus habet.

CAPUT I.

Ortus, conversio ad vitam piam, Sacerdotium. Proximi adjuti, etiam Britanni.

Richarius Pontivensis, a

Tempore gloriosissimi Regis Francorum Dagoberti, qui et seculari potestate præclarus et Christiana religione nobilis effulsit (nam et Optimates suos dignitatibus exaltavit, et servos Dei honoribus *a* sublimavit) in illis, inquam, diebus plurima ubique monasteria a sanctis Patribus cœperunt construi: necnon et multi ex laico habitu viri religiosi inventi sunt. Ex quibus Richarius quidam, natus in villa Centula provinciæ Pontivæ, velut Lucifer inter umbras oriens emicuit, non tam *b* nobilibus juxta seculum parentibus ortus, quam moribus honestus et omni probitate devotissimus: ita ut in rustica vita quædam præsagia futuræ sanctitatis gereret. Contigit autem illo tempore duos Sacerdotes, sanctitate florentes et virtutum meritis fulgentes, quorum prior *c* Caidocus vocabatur, alter vero Frichorius, de Hiberniæ partibus in Pontivas pervenisse regiones; sed a rusticis et popularibus illius loci, propter insolentiam morum, non sunt suscepti, nec digno eorum sanctitate honore tractati; sed magis injuriis afflictos et opprobriis castigatos, a finibus suis cœperunt eos expellere. Quorum violentiæ et sceleratis præsumptionibus futurus Dei famulus Richarius obviavit, Christique servos de manibus impiorum eripuit, et cum omni benignitate eos deduxit in domum suam; Deo providente, ut isti protegerentur et ipse salvaretur. Nec lucerna gratiæ Dei accensa diutius abscondi potuit; sed, ut patefacta est, lumen sanctitatis et prædicationis longe lateque ad salutem multorum sparsit. Nam introductos hospites suos cum magno caritatis honore curavit, eosque sibi verbum Dei prædicantes, cum tota humilitate et intentione audivit. Nec frustra in terram bonam semen verbum Dei sparsum est: sed quod aure audiebat, hoc radicitus corde retinebat, et centenos in horrea Christi, ut postea luce clarius et sanctitate et miraculorum ostensione claruit, fructus germinavit.

D

AUCTORE ALCUINO EX MS.

b

SS. Caidocum et Frichorium excipit.

c

E

3 Igitur ex prædicatione famulorum Dei et adspiratione gratiæ Divinæ compunctus, ad lacrymas conversus, confessionem suorum fecit peccatorum; et in conspectu omnipotentis Dei ardenter veniam petens, lacrymis absolvit, quod ignoranter ab adolescentiæ illecebris peccavit: et qui Dominum suscepit in famulis suis hospitalitatis gratia, susceptus est a Domino *d* in misericordia et pietate. Nam ex eo tempore *e* initium sacræ religionis sumpsit, et ad altiora pietatis fastigia gradibus quotidie humilitatis scandere nitebatur: et arreptum semel vitæ iter, fidei passibus peragere conatus est: atque posteriora obliviscens, se in anteriora cum Apostolo extendit: illius versiculi per singulos gradus memor, Ibunt Sancti de virtute in virtutem; quatenus perveniret ad id quod sequitur, Videbitur Deus deorum in Sion. Itaque mox ab initio conversionis suæ tam dura se castigatione constrinxit, ut post longa et diuturna jejunia, pane hordeaceo cinere commixto, et aqua lacrymis temperata, fessum jejuniis corpusculum refocillaret, *f* omni deinceps vitæ suæ tempore nihil admittens lautioris edulii: et hujus cibi sustentaculo bis tantum in hebdomada sumpto, die scilicet Dominica et quinta feria, devotus Christi athleta vigiliis et orationibus die noctuque Domino militabat: non aerem verberans, sed corpus suum castigans, ne futurus Christi prædicator in aliquo reprobus inveniretur.

ad meliorem frugem se convertit,

d

e

Phil. 3, 13

Psal. 83. 8

cum magna vitæ austeritate,

F

f

4 Sed his atque hujusmodi virtutum gradibus et sanctissimæ vitæ moribus Deo acceptabilis, dignis successibus ad Sacerdotalem pervenit honorem: ut cui prædicationis devotio inerat, honoris dignitas non deesset. Quem honorem ut famulus Dei magna humilitate ornavit, et vera caritate excoluit, et verbi Dei prædicatione ampliavit, atque velut bonus agricola spinas peccatorum de agro Domini Evangelico vomere eradicavit, et arida corda superno perpetuæ salutis rore irrigavit. Sed et Divina clementia post ejus irrigationem, in isto populo plurima fidei dedit incrementa. Unde et omnibus prædictus vir Dei Richarius honorabilis factus est et carus: quia quod ore prædicavit, exemplo ostendit; et viam vitæ, quam

fit Sacerdos et concionator,

A quam aliis sermone monstravit, ipse prior actu præcucurrit.

AUCTORE ALCUINO EX MS.

misericors in pauperes,

5 Quidquid vero ei populus in stipendia prædicationis sponte obtulit, omnia pauperibus dividere festinavit : indignumque ei visum fuit de crastino præsentis vitæ cogitare, qui divitias æternæ vitæ accipere anhelabat. Ideo oblata ab hominibus distribuit, ut promissa a Deo acciperet. Felix commercium, ut qui parva ac transitoria hilariter distribuerat, magna et æterna feliciter esset accepturus. Nam studiosissimus fuit pauperum consolator, peregrinorum susceptor, viduarum defensor, pupillorum et orphanorum pater : ita ut verissime de eo sanctissimi Job testimonium dici potuerit : Oculus fui cæco, pes claudo, et pater orphano : et causam quam nesciebam, diligentissime perscrutabar. Quapropter undique ad eum infirmi confluebant . quos læto suscipiens animo, medelam eis consolationis per sanctas orationes præbebat. Nec leprosos vel elephantiacos exhorruit, sed quasi fratres amplexabatur, balneisque eorum membra saucia fovebat : eademque post ipsos ingressus est, magis ea pietate illos emundans, quam se commaculans : prophetici sermonis non surdus auditor, dicentis : Egenos vagosque induc in domum tuam, et nudum vestimentis tuis cooperi, et carnem tuam ne despexeris.

Job. 29, 15

et leprosos :

B

Isa. 58, 7

omnibus verbum vita distribuit :

6 Nec solum carnali refectione ad se venientes fovebat, sed etiam spiritali sanctæ prædicationis solatio reficere eos non cessavit. Et sicut miserorum idoneus ubique fuit consolator, ita superborum durus castigator esse non timuit. Illos pietatis clementia elevabat, hos severæ invectionis censura deprimebat. Nec terrenæ potestatis iram foris metuebat, quem timor interius divinæ potentiæ totum corroborabat; parvipendens divitum minas, ut præco veritatis existeret. Nec fuit arundo vento agitata, ut eum aura humanæ vel laudis, vel detractionis commoveret : sed in arce solidæ veritatis consistens, ab humano die secundum Apostolum judicari contempsit : viamque regiam incedens, nec a dextris propter terrores potentium, nec a sinistris propter blanditias adulantium declinabat. Quapropter magnam plebem Domino Deo suo in hac præsenti provincia acquisivit, et sibi honorem perpetuum promeruit. Unde populus, cernens ejus in Christo devotionem religiosam, cœpit eum attentius honorare, et multa ei pro eleemosynarum largitione afferre : quæ ille, ut erat Dei et proximorum dilectione plenus, omnia in pauperum elargitus est solatia, maximeque in captivorum expendit redemptionem. Nam alios, occultis diabolica fraude peccatorum vinculis obligatos, per sedulæ prædicationis hortamenta, solvebat, alios, seculari captivitate oppressos, pecuniæ largitione redemit : ut illi spiritaliter absoluti, jucundarentur in Domino; et isti carnali servitute liberati, converterentur ad Deum.

1 Cor. 4, 3

pecunia oblata captivos liberat.

C

Britannos transmarinos adit et excolit

7 Et non solum in his regionibus, per pietatis opera vel per prædicationis lumina, prædictus vir Domini clarus effulsit : sed ut Lucifer æquoreos Oceani campos transiliens, præco diurni luminis nocturnas suo exortu discutit umbras : sic ille in ultramarinas Britanniæ regiones, ad expellendas ignorantiæ tenebras, lumen veritatis suo sparsit adventu : scilicet ut sicut in istis regionibus, sic et in illis alios a servitute diabolica, alios a captivitate carnali liberaret. Illis verbum Dei intulit, istis caritatis pretium impendit, ut pro temporali redemptione æternam reciperent libertatem. Sic ergo bonus Dominicæ pecuniæ negotiator, duo duplicis caritatis Dei et proximi talenta multiplicare studuit, quatenus cum multiplici laboris sui fructu Domino suo obviare posset, et hanc vocem audire jucundissimam : Euge serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam; intra in gaudium Domini tui. Fertur vero, dum causa prædicationis in Britannia diutius moraretur, subito illi venisse in mentem, aliquos sui juris sub servitute se reliquisse in Gallia. Itaque dolore percussus, dixit ad suos : Heu! nostros sub servitute dimisimus in patria, dum huc alios liberaturi venimus, maximeque scio eos cito esse morituros. Sed ite festinanter, navemque conscendite, et eos facite ingenuos, priusquam moriantur. Illi haud segniter præceptum secuti paternum, in patriam venerunt; prædictosque servos viri Dei salvos et incolumes invenerunt, eosque, veluti jussi erant, manumittentes, fecerunt ingenuos : qui non post multum temporis, sicuti sanctus vir Dei prædixerat, defuncti sunt. O quanta clementia est Dei Christi, qui famulo suo pietatis affectum inseruit, et servorum ejus mortem futuram ostendit! quatenus illi misericordiæ merces de suis non periret, et illos morientes servitutis jugum non gravaret; qui et ob alienos liberandos tanti itineris periculum subire non timuit, et ex eo tempore neminem sui juris sub servitutis jugo retinere voluit; sed ubique omnes ad se pertinentes libertate propria perdonavit; ne in proprios durior esse videretur, qui in alienos mitissimus apparere gestiebat; et mercedem, quam et aliis congregavit, de suis accumularet.

Mat. 25, 21

D

servos suos manumittit

E

ANNOTATA.

a *Alii,* excoluit. *Auctor Chronici Centulensis cap. 4 exorsus intexere hanc Vitam, mox caput 5 subjicit, ad explicationem primæ hujus periodi, et ut Sanctus non intelligatur sub Dagoberto Rege natus, sed sub eo jam grandævus magna emicuisse sanctitate.*

b *Hunc locum supra examinavimus : et hinc alia Acta, quæ eum Raganarii Regis et fratris Chlodovei nepotem dixerunt, rejecimus.*

c *Eorum Acta hinc et aliunde decerpta, dabimus* 30 *Maii, quo Centula coluntur.*

d *In aliis MS.* in misericordia pœnitentiæ, *aut* misericordiæ pietate.

e Habitum religionis *scribit Auctor Chronici Centulensis lib.* 1 *cap.* 6.

f *Hæc verba :* Omni deinceps vitæ tempore nihil admittens lautioris edulii, *habemus in codice MS. nostro, eaque etiam habet Acherius; alibi vero passim desunt.*

F

CAPUT II.

Gesta cum S. Rictrude et Rege Dagoberto. Secessus in Silvam Crisciacensem.

Igitur prædicationis officio in Britannia peracto, cum multiplici verbi Dei fructu reversus est in patriam; ne dum in aliena messe quæreret mercedem, in propria perderet : et tanto se ardentius servituti Dei subegit, quanto viciniorem sibi diem remunerationis esse præsensit. Nam seipsum quotidianis jejuniis maceravit, mortificatione carnis constrinxit, vigiliis afflixit, orationibus munivit, caritate confirmavit, spe corroboravit, fide armavit; nulli malum pro malo reddens, nullius adulator, neminem contemnens; ut viam veritatis prior ipse incederet, quam ceteris prædicando monstraverat. Sic vir Dei galea salutis indutus, et gladio verbi Dei accinctus, et lorica justitiæ undique circumdatus, atque scuto fidei armatus, calceatusque in præparationem Evangelii pacis, processit in prælium publicum contra antiquum hostem, omnia tela ejus ignea fortissimo fidei umbone repellens : quotidianisque triumphis spolia multa victo hoste reportavit in Ecclesiam Christi, tam metuendus humani generis inimico, quam

Reversus sanctis exercitiis vacat :

multos Christo acquirit :

quam humano generi pernecessarius : utpote qui non suam tantum, sed multorum quæsivit salutem. Ideo justum est, ut multorum ore in Christo laudetur, multorum per Christum redemptor, cujus non tanti est miracula narrare, quæ ab eo gesta sunt ; quanti miraculorum cognoscere virtutem, qua cœlesti Regi in diebus suis multum acquisivit populum. Nam officium prædicationis omnium signorum ostensione majus esse non dubium est; licet non defuerit, pro temporum opportunitate vel rerum convenientia, signorum perpetratio, quæ per eum Divina peregit clementia.

S. Rictrudem invisit,

9 Quodam namque tempore maligni spiritus tentatio ad verecundiam accidit viro Dei, quam Dei misericordia ad laudem ei concessit evenire. Visitavit enim equitando quamdam Deo devotam feminam, *a* Richtrudem nomine : et cum jam, post dulces vitæ epulas et post colloquia salubria, ipse vir Dei adscenso equo ad propria remeare disposuisset ; femina prædicta, juxta morem, equitantis vestigia Patris secuta est, habens in ulnis *b* filiolum suum ; ut parvulus quoque benedictione hominis Dei roboraretur, quem ipse ante sacro baptismate Deo regeneraverat. Accipiente itaque infantem equite venerando, seu ad benedicendum, seu ad osculandum, antiquus hostis, omnibus bonis inimicus, immisit equo ferocitatem. qui huc illucque dentibus frendens, pedibusque calcitrans, et toto corpore insaniens, inconsueto impetu per campum discurrere cœpit. Quod pavida cernens mater, oculos avertit ; ne morientem videret filium, quem servus Dei sæviente equo manu tenebat. Familia vero pro morte pueri vel casu viri Dei strepere, plangere, ejulare non destitit. Sed dextera Christi, quæ Petrum trepidantem levavit, ne mergeretur in undis ; puerum cadentem sublevabat, ne allideretur in terris. Nam oratione a famulo Dei facta, puer incolumis quasi avicula pervenit ad terram, et equus redditus est mansuetudini suæ. Et mater quidem filium suum, super terram sanum et ridentem, suscepit in ulnas suas : ipse tamen Sacerdos Dei non equo iter agere, sed asello mansuetissimo ex eo tempore voluit. Si ergo, miserante Deo, tentatio maligni hostis illi versa est in laudis honorem : et superbia equi, facta est humilitatis gratia et magistra. Nam non erat immemor Dominum Christum, dum ad redemptionem properaret humani generis, asello iter egisse, non equo : sic et ipse, dum propter salutiferam prædicationem per multa quotidie festinaret loca, asellum sibi portitorem sufficere judicavit. Quocumque autem iter agebat, aut Psalmi in ore ejus resonabant, aut salutis ex ore ejus prædicatio audiebatur. Nec mirum, si Christum semper prædicaret lingua, quem semper gerebat in corde, per quem pius consolator miseris fuit, et durus invector potentibus ; illorum inopiam clementi miseratione relevans, istorum superbiam severa castigatione reprimens.

ejusque filium in equo periclitantem servat,

et deinceps asello uti statuit :

Dagoberto salutaria dat monita :

10 Nam quodam tempore Rex potentissimus Dagobertus, rogante viro illustri Gislemaro, easdem venit in partes, et virum Dei ut se sacrosanctis ejus orationibus commendaret, invisere contigit. Quem ipse famulus Dei et sanctitatis suæ benedictione roboravit, et Sacerdotali auctoritate libera voce castigavit ; denuntians ei, ne in seculari superbiret potentia, ne in fugitivis speraret divitiis, ne vanis adulantium extolleretur rumoribus, ne caducis gauderet honoribus ; sed magis Dei timeret potentiam, illiusque immensam laudaret gloriam ; humanam vero potentiam vel gloriam nullam putaret, quæ subito velut volatilis umbra recedat, et tamquam spuma super aquam, tentationis flante vento, evanescat : atque hoc potius timendo cogitaret, quia potentes potenter tormenta patientur ; et cui plus datur, plus exigetur ab eo. Qui autem vix sufficit pro se solo rationem reddere Deo in die judicii, quomodo poterit supportare rationem reddere pro tantis millibus populi sibi commissi ? Idcirco quisque magis timere potest præesse, quam subesse : quia qui subest, pro se solo rationem reddet Deo ; qui autem præsunt, pro omnibus rationem reddituri sunt, qui sub eorum sunt potestate constituti. Qua castigatione Rex, ut fuit sapientissimus, benigne suscepta, gaudens ejus libera veritatis fiducia, Sacerdotem Christi secum ad convivium venire rogavit. Qui Christi confortatus exemplo, secularium non respuentis convivia, ut prædicationis sumeret occasionem ; venit cum Rege ad mensam ejus, totaque die illa et nocte, inter epulas lætitiæ, verbi Dei dapes salutiferas convivis suis ministravit. Cujus constantia morum et instantia prædicationis præfatus Rex delectatus, cœpit eum ex animo amare et honore prosequi, intantum ut ea ipsa die aliquid de censu suo ad luminaria domus Dei *c* ei condonaret ; ratum æstimans, ut sicut ipse invisibili prædicationis lumine ab eo illuminatus esset, sic visibili luce per eum domus Domini illustraretur ; et quod intus ei fulgebat in fide, hoc foris fulgesceret in ecclesia ; memor præcepti Dominici, quo dicitur, Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est : itemque in Psalmo, In lumine tuo videbimus lumen ; id est, in lumine fidei quod fulget in mente, lumen foris scintillabit quod splendescit in opere.

AUCTORE ALCUINO EX MSS.

prandet cum eo :

censum a Rege in luminaria accipit.

Matt. 5, 16

Psal. 35, 10

eremum petit :

11 Exinde autem famulus Dei, quia ab hominibus honorabatur, homines fugere meditabatur ; ut honores temporales declinando, honores acciperet perpetuos : eremumque concupivit, quatenus liberius soli Deo vacaret, et contemplativos carperet fructus, qui ad id usque temporis in actualibus haud segniter desudarat ; sciens a Domino dictum de Maria, sedente secus pedes ejus, et verbum vitæ attentius audiente, Optimam partem elegit sibi Maria, quæ non auferetur ab ea. Hujusque memor sententiæ, *d* monasticam vitam petiit, quo secretius sola cœlestia mente rimaretur ; ecclesiæ regimen *e* alteri tradens, quam ipse in Centulo vico Christo fundaverat. Porro Gislemarus, vir illuster et Christianæ religionis devotus amator ; simul et Mauronius, nobilis quidam vir, et terrarum vel silvarum ad Regem pertinentium servator ; præbuerunt ei locum manendi in *f* silva Crisciacensi, qui et ipse Maurontus postea, seculari habitu deposito, monachus factus est in eodem loco, cumque viro Dei mansionem solitariam præparasset, Christo *g* monasterium construere inchoavit.

in qua vitam cœlestem peragit :

12 Vir igitur Dei habitationem, illam cum uno solo *h* commilitone, ingressus est ; parvo tantum tuguriunculo, vilissimo opere facto, contentus, ut habitatio vitæ conveniret ; superfluum æstimans, seculi contemptorem aliquid seculi deliciarum habere velle. At inibi tanta se mortificatione carnis castigavit, tanta jejuniorum et vigiliarum assiduitate maceravit, ut vix ossa arentia dissipatis juncturis sibi adhærerent, et trementia baculo regente vestigia difficile moveret. Jam mente seculo major, sola cælestia semper cogitabat ; quamtumque mundo alienus, tantum Deo proximus erat ; illum quotidie vincens in eremo, a quo Adam olim victus est in paradiso : super aspidem et basiliscum ambulans, caput quotidie antiqui conterens serpentis, temporalia contemnens, æterna sola suspirans, scalam somniantis Jacob omni hora ascendens, atque per angustam viam quæ ducit ad vitam incedens, iter suum assiduis munivit orationibus. Nec clausa tamen eremi angustia lucis columna latere potuit, quin po-

multos infirmos curat.

AUCTORE ALCUINO EX MSS.

A tius sui fulgoris radiis longe lateque magis innotuit. Quapropter undique ad hominem Dei diversis fatigati infirmitatibus confluxerunt, quos sanctarum medicinis orationum sanavit; omnesque ad se quocumque morbo afflictos venientes, vel tristitiæ cujuslibet rancore angustiatos, sanos et hilares domum remeare fecit *i*; nec in domo sibi diu morbus manere valuit, sed quanto propius accessit, tanto velocius recessit. Mihi vero non singulas virtutum ejus species nominatim enarrare propositum est, sed vitæ sanctitatem paucis perstringere verbis; ne eloquii mei tarditate, multiplex signorum per eum gestorum fama magis obscuretur quam laudetur.

ANNOTATA.

a *Colitur S. Rictrudis* 12 *Maii.*

b *Hic est S. Maurontus, qui colitur* 5 *Maii: quem a* S. Richario per sacrum baptisma fuisse regeneratum *scribit in S. Rictrudis Vita Hucbaldus monachus Elnonensis. Est autem alius a Mauronto silvarum tunc Regis servatore, de quo mox agitur.*

c Terram vocabulo Campaniam *donasse dicitur Dagobertus lib.* 4 *Chronici Centulensis cap.* 21 *Hariulfus autem lib.* 1 *cap.* 18 *nominat* territorium quod- B dam in pago Pontivo, quod dicitur Campania, ubi habentur villæ tres, ex illa die sancto viro et post ejus transitum Centulo cœnobio servientes, quarum prima vocatur Altavillaris, secunda Rebellis mons, tertia Valerias.

d *Imo, ut nunc loquimur,* eremiticam. *ubi solus, sive μόνος ageret.*

e Ocialdo, perfectæ ac probatæ sanctitatis viro, *Ita Hariulfus lib.* 1 *cap.* 19. *De eo infra agitur.*

f *Decem millibus passuum Centula distat* Silva Crisciacensis. *Malebrancus de Morinis lib.* 3 *cap.* 39, *quia in editis corrupte nominabatur* Silva Tristiacensis, *Nepiensem silvam ad Lisiam hic imaginatus est sibi.*

g Foreste monasterium *etiamnum appellatur, proprium habet Abbatem, et ob censum exiguum monachos paucos Ordinis Benedictini.*

h *Hariulfus vocat* Sygobardum, apice nobilitatis fulgidum. *idem nomen mox infra capite seq. exprimitur.*

i *Dictus jam Hariulfus hæc subjungit:* Nec mirum si Deo carus homo ab hominibus frequentabatur, cum ipsa quoque animalia, omni carentia ratione, C ad obsequendum Dei servo promptissima essent. Denique siquando, quod infrequens erat, contigisset eum necessitati corporeæ quidpiam comedendo concurrere; illæ aves, quarum multiplicitate nemora replebantur, ita intrepide ante illius ora descendebant, et geniculis ejus vel scapulis insidebant, ut non insensata animalia, sed tanquam filios affectuose patri inhærentes, ipsa rei qualitate putares. Porrigebantur eis sancti viri manibus aliquæ micæ, et quæ pro sui duritia vel austeritate hominum usibus essent inhabiles, ipsis avibus, nunc voce nunc pennis adulantibus, gratissimæ fieri videbantur.

CAPUT III.

Pius obitus. Corporis translatio Centulam: miracula.

Sepulturæ suæ providet.

Doctioribus ergo illa relinquens, quo fine præsens hoc seculum sancta illa anima deseruerit, solum mihi dicere sufficiat. Nam auctore Spiritu sancto, quo semper vegetatus est, præscius diem advocationis suæ, qua felicitatem diu desideratam accepturus erat, et semper adjungendus Christo, quem semper amaverat; vocavit ad se Sigobardum commilitonem suum, dixitque ei: Scio, fili mi, scio, quod finis meus non tardat, et Regem meum, quem diu con- D cupivi, citius videbo; et utinam tam propitium mihi servo suo, quam desiderabilem Sanctis suis. Sed tu, fili mi, præpara vasculum corpusculo meo quo condatur, non superfluo studio, sed necessario usu: ut illic servetur in illum diem, quo corruptela hæc vertatur in incorruptionem, et mortale hoc induatur immortalitate: et para te cum omni diligentia, dulcissime fili, ut ubi dies illa quæ mihi modo appropinquat, tibi advenerit, te paratum inveniat. Ego vero ingredior viam universæ carnis: tantum mihi misericors sit Salvator mundi; et me modo defendat ab hoste, qui me olim redemit ab hoste; et quem præsentis vitæ habui consolatorem, æternæ vitæ mihi inveniam largitorem. Hæc discipulus a Patre audiens, lacrymis perfusus, tamen præcepta secutus; lignum inveniens fidit, cavavit, et corpori Patris coaptavit, piisque fletibus rigavit quod fecit, pene prius lacrymis implens amaris, quam paternis membris: aptatumque ut potuit sarcophagum in loco præfinito a Patre composuit. Interim vero dum tristia Patri filius pararet obsequia, validior Patrem coquebat infirmitas, et in frigido corpusculo vix halitus remansit extremus, nec tamen ab orationis cessavit officio vel divinæ laudis obsequio: et dum salutifero Corporis et Sanguinis Christi Viatico suum iter munivit, inter gratiarum actiones et verba orationis, VI Kalend. Maji spiritum emisit: positusque est in sepulcro a discipulo, in loco ubi ipse præceperat.

Viatico sumpto moritur 26 April.

E

14 Sed mirum dictu: inter exequias paternas subito discipulus sopore oppressus, vidit in visu quasi raptus esset in aulam splendidissimam omnique decore pulcherrimam, immo solis luce clariorem: in qua B. Richarium præclaro et hilari vultu vidit habitantem, sibique loquentem: Ecce, Frater Sigobarde, qualem mansionem præparavit mihi Deus, pro vili quam habui in terra, pulcherrimam in cœlo, pro contemptibili gloriosam, pro obscura lucidissimam, et pro fumosa omni suavitate renidentem. Evigilans autem Sigobardus, lætior opus exequiarum perfecit, Deo providente ut filius consolaretur, et Patris ei gloria ostenderetur. Conditus est ergo, ut prædixi, Miles Christi, ubi suo Regi militaverat. Sed non multo *a* post Fratres a Centulo monasterio cum suo Abbate Ocioaldo, viro religioso et Sancti successore, venerunt, et corpus *b* S. Richarii tulerunt, posueruntque in loco, quo et nunc cum magna meritorum gloria requiescit. Ibi enim præstante Deo, per servi sui Reliquias, nova sæpius audiuntur miracula geri, ut fides precantium patefiat, merita sancti viri ostendantur, et in servo suo Christi laus celebretur, sicuti dictum est, Laudate Dominum in Sanctis ejus.

Sigobardo gloriosus apparet

Centulam ejus corpus transfertur.

a

b

F

Psal. 150, 1

15 Quidam contractus corpore debilis, sed fide robustus, frequentabat orando sancti Dei sepulcrum: qui optata sanitate subito recepta, dedit gloriam Deo, quod infirmus venisset et sanus recederet. In cujus miraculi memoriam, usque hodie sustentacula infirmitatis illius pendent in ecclesia S. Richarii. Sed et, multoties dæmoniaci, ad corpus Sancti Dei suorum obsequio deducti, divina concedente clementia a vexatione maligni spiritus liberantur. Quodam tempore vinculis et catenis constricti quidam per publicam ducebantur plateam, quæ est juxta B. Richarii ecclesiam: qui cum eminus ad viri Dei propinquarent templum, voce magna clamare cœperunt, sancte Richari salva nos: et statim ruptis vinculis absoluti sunt.

contractus aliique sanantur.

catenati solvuntur:

16 Item clades magna, quam venenosam lacertam vocant, longe lateque morte amara habitatores terræ interfecit; et vix, ab ea tactus, vivus evasit. Percussusque est ea peste quidam e Fratribus S. Richarii:

pestis curatur:

A Richarii: qui licet mortem timeret propter cladem, vitam tamen non desperavit propter Patronum. Ergo, quasi ad certa suffragia, comitantibus Fratribus, cucurrit ad sepulcrum viri Dei: ibique communiter oratione facta, et ipse liberatus est a morte, et omnes defensi sunt a plaga, nec aliquis ex illis Fratribus mortifera cladis ejus vastatione percussus est. Nec solum illi liberati sunt, sed et si quis a longe veniens, plaga tactus pestifera, ad S. Richarii cum fide fugiat solatium, etiam cum clade mortis evadit periculum.

17 Unde intelligi datur, quantam habeat apud Deum potestatem pro nostris intercedendi peccatis, si cum fide clamemus ad illum, qui tanta est virtute præditus depellendi morbos ab illis qui cum fide veniunt ad eum. Nam patet ex miraculis, qualis sit ex meritis; et anteacta vita fulgescit in opere subsequenti: ita ut non sit opus dubitare de sanctitate, dum tantus est in virtute. Intelligite hinc, Fratres carissimi, qui pauper voluit esse pro Christo, quales modo habeat divitias cum Christo: et qui appetiit esse contemptibilis inter homines, quam gloriosus regnet inter Angelos, honorem quem fugit in terris, nunc possidens felicissime in cœlis. Quapropter dignum est ut ab omnibus honorificetur, qui omnium

conclusio ad auditores,

B Dominum semper amavit: propensius tamen a *c* nobis, qui ejus corpori quotidie assistimus: quatenus quos filios genuit in doctrinis, dignos possideat heredes in meritis. Nec illi tantum prodest nostra laudatio, quantum nobis ejus imitatio: magis illi placet imitator devotus, quam laudator otiosus. Unde Fratres carissimi, et sanctissimi Patres, et Filii jucundissimi, totiusque sanctæ Congregationis populus, qui ad tanti Patroni festa convenistis, dignos vos facite, ut Deus omnipotens per ejus intercessiones, vestras exaudiat orationes. Ornate vosmetipsos spiritali pulchritudine, supereminentis caritatis gloria, victricis fidei fortitudine et spe suavissima de Christi bonitate, sequentes semper sanctorum Patrum vestigia: ut per eorum gradientes exempla, illorum societate digni efficiamini; et secundum Apostolum abnegantes impietatem et secularia desideria, sobrie et juste et pie vivamus in hoc seculo, expectantes beatam spem et adventum gloriæ magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, et mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum: cui est gloria in

c

in festo præsentes.

Tit. 2, 12

C secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Spatio V mensium et XII dierum, id est a VI Kalendas Maji, usque ad VII Idus Octobris. *Ita in aliis Actis interpolatis.*

b Corpus ab omni corruptione liberum sicut ab omni dilectione seculi cor possederat liberum. *Ita ibidem.*

c *Loquitur auctor, non in persona propria, quasi ipse fuerit monachus Centulensis, sed ejus qui hæc esset in festo S. Richarii, ex more, prælecturus monachis et populo Centulæ collecto.*

MIRACULA

Auctore monacho Centulensi,

Ex MSS. Codicibus Antuerpiensi, alio Reginæ Sueciæ, et editione Acherii.

LIBER PRIMUS.

Miracula ab anno DCCCXIV parata.

CAPUT I.

Miracula sub Henrico et Elizacaro Abbatibus facta.

Sanctorum sacra miracula, operante divina clementia, Angelico didicimus oraculo esse propalanda, D qui inter cetera loquitur ad beatum Tobiam: Sacramentum, inquiens, Regis abscondere bonum est, opera autem Dei revelare et confiteri honorificum est. Qua nos admonitione tacti, ea quæ pro meritis beati Richarii miracula divina peregit dignatio, litteris mandare studuimus: et quia incuria antiquorum omnia prætermissa videntur, nisi pauca quæ in vita ipsius attitulata sunt; operæ pretium duximus, quæ fidelium adstipulatione testium collegimus, incipere a moderamine regni piissimi Cæsaris Ludovici; et cetera usque in præsens, quantum facultas memoriæ suppetit illorum, deducere.

AUCTORE ALCUINO EX MSS.

Tob. 12, 7

Prologus.

2 Anno sacræ Incarnationis Domini nostri Jesu octingentesimo quartodecimo, Indictione septima, dum felix Francia, sub gloriosissimi Cæsaris *a* Ludovici moderamine, omni venustate floreret; obtinuit, beneficio ipsius Principis, Hericus Abbas regimen monasterii B. Richarii: quod dum teneret, adeptus est quidam suis precibus ex vassallis ipsius, nomine Heuto, villam Sidrudem, quæ erat in sorte Fratrum deputata ad calceamenta et ad quædam illorum alia vestimenta. Ipsa est nimirum, sicut antiqua suis posteris intimavit industria per generationis ordinem, quam venerabilis Pater noster Richarius solebat mansionis hospitium tenere, cum Oceani

a

In villa Sidrude,

E æquoreos transfretare campos studuerat; partim salutiferæ incumbens prædicationi regionis Britanniæ, partim etiam in captivorum desudans redemptione. Fuit enim prope nemus, quod usque hodie aliquod sui dat indicium, ubi illum accolæ loci ipsius, et in iter carpendo et inde redeundo lassitudinem corporis temperare, et sacras fundere orationes, linea genealogiæ ducente, prodiderunt. Inter quæ erat quædam fagus, juxta quam jugiter ipsum consuetæ insistere orationi iidem coloni tradiderunt, quæ postea ab illis in reverentia honore habita est. Quam animi devotionem sancti viri ut quædam nobilis femina, ad cujus dominatum ipsa possessio pertinebat, aure cordis percepit, quæ vocabatur Sigetrudis (a qua postea ipsum territorium obtinuit *b* nomen), in tanto caritatis glutino dilexit eum, ut ei ipsam villam traderet perpetuo habendam. Hanc dum consecutus esset prædictus Heuto, cœpit libera ea uti potestate. Quadam autem die, dum rura illius circuiret, super jam dictam fagum venit: quam dum enormem esse intuitus esset, jussit incidi, et quia apta esset ad ministerium loci judicavit. Cui sui servi

b

fagum oratione S. Richarii celebrem excidens,

F professi sunt se minime hoc audere perpeti, eo quod paterna traditione didicissent, illum esse sacratum *c* fustem, et ibi B. Richarium consuevisse orare, cum transmarinos peteret fines, et ei omnes istius rei capitulum texuerunt. Quod ille superba mente contempsit, dicens hanc esse vanam observationem, et ob hoc non debere dimitti ut non incederetur. Qua vi constricti, fecerunt ut a suo domino acceperant mandatum. Sed dum incisa fuisset et per partes truncata, superiores findi potuerunt: et cum ventum esset ad penultimum, *d* invenerunt ibi capillos, velut Reliquias, et quasdam barbæ incisiones: quos cum ceteri in honore haberent, ille omnes jussit spargere, confirmans dementium opus esse. Cum vero ultimam findere tentassent cum malleis et cuneis et omni hujus generis machinamento, repulit omnia, et indivisibilis permansit et dum fatigarentur casso labore, ita ut erat integer, jussit carro imponi, et ad domum ubi ipse habitabat deferri: et vocavit quemdam colonum, nomine Herrardum, cui delegata est providentia illius, rogans sibi equum adducere, et ut ipse secum iret gratia leporini venatus imperavit; erat enim ipse Herrardus hujus ludi sciolus. Et ubi vix equitassent spatium, quantum bis aut ter jactus est fundæ, cœpit anxiari et se profiteri graviter

c

d

AUCTORE ALCUINO EX MSS

morbo lethali punitur :

A graviter infirmitate torqueri. Qui dum hortaretur a prædicto Herrardo, ut si descendisset equo, et paullatim in sinu quievisset illius, sperare se illum levius habere, consensit ; et nequaquam illi juvamen præstitit, sed infirmitate crescente, ut potuit, ad villam unde discesserat remeavit.

3 Servi autem, ut ab illo jussi fuerant, detulerunt partem fagi insectibilem, et ante januam domus illius projecerunt. Quæ dum ibi jaceret, et nulla spes restaret fissuræ ; in ipso die quidam ex colonis ; Istane est, ait sociis qui aderant, pars fagi quam nostra tot molimina adjuncta findere nequiverunt ? Cumque fidem rei darent ; Videtur, inquit, mihi facili patere divisioni. Et accepta securi, quasi tentando, ad primum ictum ferientis illico divisa est, et inventa est quædam Crux, quæ in certa erat uni ex illis partibus et in altera velut impressa videretur, ostendebat : quam an Sanctus ipse incidisset, dum illic orationi vacaret et crescente mole arboris circumcreta est ; an divinitus pro miraculo tanti viri insita, incertum habetur. Hoc illi qui aderant ut viderunt, nimio terrore perculsi sunt : initoque consilio ; ita ut erant partes cum Cruce, intulerunt in apothecam sub custodia cujusdam Heroldi, ad cujus curam ipsum B ministerium respiciebat. Qui ostium sera obfirmans, non tantum propter hujusmodi rem, sed etiam quia quosdam sui Domini thesauros ibi servabat, recessit : nocteque subsequente, cum se in ipsa apotheca sopori dedisset, et adhuc partes cum Cruce ibi essent, seris et vectibus munivit ostium. Et mane facto, nihil de illis partibus nec de Cruce invenit ; atque ingenti metu perterritus, omnibus intimare studuit tam mirabile hujuscemodi factum. Quod illi audientes et omni solicitudine perscrutantes, minime repererunt ; quod et usque hodie manet incognitum. Prædictus vero Heuto, quinto fere die in infirmitate positus, spiritum emisit. Hæc autem ita se habere ex multis ipsius villæ incolis, præsertim Herrardi et Heroldi, quos superius posuimus, qui interfuere, testimonio confirmata sunt.

et in trunco fagi Crux inventa,

postea cum trunco evanuit :

4 Nec illud silentio tegendum videtur, quod temporibus *e* Elizacharis Abbatis, successoris Herici, accidit in villa supradicta. Erat quædam tilia, in manso dominico, quæ non parvam molem corporis præstabat. Hæc autem quadam nocte vi ventorum tacta, usque adeo concussa est, ut de summo usque deorsum in quatuor sectiones finderetur, terræ coæquata, radicibus tantum fixa. Hunc dum die il- C lucescente ita esse comperit quidam ex Fratribus monasterii S. Richarii, nomine Egelwinus, cui ipsa *f* obedientia erat imposita, rogavit suos ut præpararent cuneos et malleos, quatenus in crastino flascones et quæcumque essent necessaria inde fierent. Sed vanus labor eos fefellit : nam ut primo mane expediti ad hoc peragendum opus venerunt, ita incolumem atque in pristino statu erectam conspiciunt arborem, excepto quod cicatrices a summo usque ad ima parebant, ac si nullum istius rei damnum perpessa fuisset : quæ multo postea duravit tempore, easdem cicatrices in testimonio conservans.

Tilia vi ventorum secta,

in integrum restituitur,

5 Fertur ab antiquis traditum esse, quod B. Richarius dum adhuc pro cœlestis patriæ palma militarem duceret vitam in terris, in prædicto sæpe territorio hospitium haberet apud memoratam Dei ancillam quæ cum magna familiaritate ei jungeretur, utpote cujus vitam in Dei opere conspiciebat assiduam, petiit eum, ut suis sacris precibus apud omnipotentis Dei clementiam obtineret, qualiter ditari mereretur in aquæ largitione : erat enim ibi valde necessaria. Qua prece ejus coactus, orasse perhibetur : post orationem autem suam in terram fixisse baculum, atque mox erupisse fontem, *g* qui usque in præsens ibi perdurat, illud exhibens ad quod orationibus sancti viri primitus enituit. Multa D hinc dici poterant, sed omittere illa decrevimus, quia ad ea transire festinamus, quæ, ubi præclarum ejus corporis margaritum conditum habetur omnipotens Deus, ob sui militis gloriam, ad salutem hominum operari dignatus est.

fons a B. Richario cultus impetratus

6 Quidam paterfamilias, divitiis valde inclytus, in Burgundionum regione positus, honorifice degebat : cui liberorum facultas erat sublata, nisi tantum in unius filiæ aspectu (quæ in annis locata virgineis, spes sola remanserat superstitis) quam diræ passio paralysis adeo angebat, ut nec manus ad os valeret porrigere. Cumque ea pater proprius per quæque loca Sanctorum causa hujus circumduceret negotii, et nullum adipisceretur medicamentum, contigit a suis desperari eam posse nancisci incolumitatem. Istis autem cor tenebris obvolutum habentibus, accidit una noctium, ut per visionem compellaretur pater illius, a quodam sibi ignoto, talibus affaminibus : Vade, inquit, in Franciam regionem ad plagas Boreales, ducens tecum unicam filiam dilectam, et perquire venerabilis S. Richarii monasterium, quod situm est spatio quindecim leucarum a portu *h* Quentowic, ibique scito ob ipsius merita illam pristinam consequi sanitatem : et quia tres ibi E habentur ecclesiæ, præpara quamplurimos cereos, ut unicuique altari proprium superponas cereum : nec multum differre stude, quia in proximo ipsius Sancti magna aderit festivitas. Ille vero expergefactus congratulans visioni quam celere non distulit jussa implere : paratisque omnibus itineri necessariis cum multo comitatu et filia lecticæ imposita, utens interrogatorio calle, ad supradictum pervenit cœnobium. Et cum ibi ante fere duorum spatia dierum festivitatis illius advenisset, substitit ejus præstolans adventum ; et quia mos in illo tempore, instituente præclaro Abbate jam dicto Elizachar, deerat limina monasterii feminis tetigisse, a meridiei climate bina extendit tentoria. Cum autem præclaræ solennitatis, quæ septimo Idus Octobris colitur, vigilia advenisset, sumptos unicuique altari superposuit cereos, et quædam munuscula obtulit B. Richario, nec non Fratribus largitus est suorum quantitatem aliquam thesaurorum : Fratres vero gratia mutuæ caritatis vicem rependere suæ humanitatis studuerunt. Cum igitur in ipsa venerabili die, post peracta Missarum solennia, ex *i* vinatico S. Richarii, et ex suarum apothecarum vino mitterent ei benedictionem ; illa jam dicta illius filia, quam sæva paralysis F possederat, audito ipso vinatico, petiit sibi ex ipso dari potum. Cumque procuratrix illius vellet sua manu vas assumere, et solito ipsius ori porrigere ; illa renuit, sed extensa insolito manu utcumque potum ori attulit, totumque hausit. Illo autem perhausto, surrexit incolumis, et convivas omnes in amore Confessoris Christi deprecata est bibere, pergens in circuitu, et unicuique congruum dans poculum : et pater omnesque sui in gloriam et laudem Dei versi sunt, quod Sancti sui nomen longinquis etiam manifestat regionibus. Quæ intantum sanitatem adepta est, ut equitando ad sua remearet.

Paralytica, monito patre ejus per somnum,

devecta Centulam

hausto vino ex vinea S. Richarii :

7 Erat quædam meretrix, nomine Olgia, de territorio quod vocatur *k* Villare, consistens secus muros monasterii ad plagas Boreales, quæ multorum causa ruinæ fuit. Hæc dum in hujus fæcis luto, multo grassaretur tempore, contigit eam omnium suorum membrorum contractionis damna subire, adeo ut ipsa facie non more hominum, sed retro respiceret. Hæc a suis cum cereis ad suffragia Patris nostri adducta est, quæ ibi meritis illius propriam consecuta est sanitatem. Postquam autem meruit, opitulatione divina, perdita uti commoditate ; non se erexit conterere suetæ vitia libidinis, sed magis servire

contracta meretrix sanatur semel ;

A vire studuit: nam si antea in cœno istius miseriæ insatiabilis fuit, postea multo magis deteriora addidit. Quam Dei clementia duriore virga castigavit: nam quantum majora adjecit superioribus, tantum copiosius secunda vice contracta est, ablata simul facultate loquendi. *iterumque et corrigitur:* Quam iterum sui ad consueta præsidia studuerunt deferre, quæ illuc perducta est tempore vespertini officii Dominici diei. Peracta vero oratione, ut ibi aliquantisper substitit, vidit poma jacentia super altare, quod est ante præclarum mausoleum Patris nostri; et innuit, sicut potuit, ut sibi daretur ex ipsis. Quæ ut ad primum gustum tetigit, donum perditæ recepit loquelæ, ac deinde in ipsa nocte ex integro consecuta est sanitatem; quæ nequaquam ultra apposuit se volutare in istius calamitatis veneno, duobus castigata flagellis.

8 Venit quidam homo, nomine Restolus, de pago Evercino *l*, ad monasterium Christi Militis, inter alios pedestres sæpedicti Abbatis Elizacharis: utens tali comitatu, gratia victum quæritandi: qui ubi aliquamdiu commoratus ibidem fuisset, accidit ut in vigilia sanctæ Pentecostes, suggestus levitate *inter famulos fur latitans,* mentis, piscinam, quæ secus monasterium est sita, peteret causa piscandi. Quo fere tota nocte cassum complente laborem, nihil adeptus est, sed ingenti B frigore torpere cœpit. Sed dum taliter fatigaretur, relicto opere cœpto, perrexit ubi pistoria ars exercebatur, ut ubi residuo noctis tempore requiesceret: erat enim jam imminens diluculum. Et quia ibi opere cæmentario clibanus tali schemate factus fuerat, ut supra in circuitu ferme sex hominum lectus sufficeret, illic se inerti dedit quieti. Circa autem auroræ adventum, Fratribus Deo hymnodogiam persolventibus, pistoribusque extersa somni ignavia succendentibus jam dictam fornacem ad humanitatis opus, cœpit ille somnificans cum magno gemitu voces emittere. Quas audientes ministri, primum mirantur soni personam: deinde glomerati adeunt hominem, sciscitantes, quando aut cur illuc advenisset. At ille narravit eis rei gestæ capitulum. Qui tollentes eum ante faciem ignis ponunt: percunctari etiam cœperunt, cur tam diras prius emitteret voces. Quibus ipse; Videbam me, inquit, suavi tempore somni, a custode apothecarum tam valde manibus geni- *contractus 2 aut 3 annis,* busque comprimi, cum increpationis assiduitate, quare tantæ audaciæ fuissem deditus, ut illum lacum causa meæ ausus essem petere rapinæ; ita ut (sicut ad præsens cernitis) sit mihi denegatus pedum incessus nervis contractis, et non valeo nisi manibus genibusque volutis repere. Qua imbecillitate mansit biennio aut fere triennio occupatus, non discedens C alicubi. Post tot temporum spatia mense Augusto, die apta resurrectionis *m* Christi mysterio, dum vivifica laus in B. Richarii ecclesia celebraretur tempore nocturnali, contigit illum adesse. Et cum ex more institutionis præclaræ S. Benedicti Regulæ sacra lectio Evangelii calcetenus perduceretur, et vox una omnium adstantium respondisset, Amen, et Sacerdos hymnum adjungeret Ambrosianum, Te decet laus, te decet hymnus; ille prorupit ingenti clamore in vocem. Et quidam ex Fratribus concite currentes, hujus rei gratia perculsi, invenerunt hominem pronum in terra jacentem, toto extenso corpore secus mediam portam, quæ pervia est intrantibus ex parte Occidentis; et suffragines illius madefactas sanguine, guttis adeo decurrentibus, ut in vestigiis *subito sanatur:* apparerent: quæ, ut ipsi postea asseruerunt, multum putredinis fœtorem dabant. At ubi inviolabilis Dei laus expleta est, cum magna jocunditate et concinentibus omnibus hymnidica voce Te Deum laudamus, adjungentes dulcem campanarum melodiam, deferunt illum ante S. Richarii roriferum mausolæum. Et quia nec sedere poterat, nec se vertere in aliud latus, mattulam *n* ipsi supposuere: et sic post D omnia expleta, omnes pariter suo se claustro dederunt. *AUCTORE ALCUINO EX MSS.* Et postquam primæ diei Horæ divina laus peracta est, Fratres adeunt ipsum, percunctantes curiositate humana, si aliquid ante vidisset dignum dictu, in ipso suæ vocis ictu. Tum ille: Cum vobis almifici officii celebrantibus magnificas laudes, ingressus fuissem hanc venerabilem domum, resedi ubi me postea prostratum invenistis jacere: cumque diu vigilarem ad opus intemerati officii, subito ingens me invasit sopor. Et ecce duo venerabili canitie viri, candidis induti vestibus, his me vocibus alloquuntur: Cur piger dormitas, et non audis ea quæ recitantur? Et cum ego, horum timore perculsus, deponere somni inertiam tentassem, apprehenderunt me unus per pedes, et alter per scapulas, et sic extenderunt, ut me prostratum invenistis. Horum gratia, talem me scitote prorupisse in vocem. Et cum interrogaretur quid illi visum fuit, qui poterant esse tales magnifici viri; respondit se ignorare. Et Fratres omnium Largitori bonorum, qui Sanctum suum mirificat, consona voce cordis obtulerunt laudes, fletibus eas consecrantes. Qui perfectam consecutus est sanitatem, et usque ad supremas finis sui metas permanens circa monasterii limina, pastus est eleemosynis Fratrum.

E 9 Femina, nomine Bethania, de villa vocabulo Altiswico, contractis manibus adeo ut ungues infigerentur mediæ palmæ, venit in vigilia sacræ Nativitatis Christi ad monasterium S. Richarii ob sui *Item tres contracti curantur:* medelam: ibique, propter ipsius intercessionem, in Missarum celebratione ipsius diei, propriarum recepit manuum sanitatem. Homo quidam de villa prædicta, cum casu accidisset eum potare cum quibusdam latronibus, ipse tamen dum inscius eorum malitiæ fuisse, comprehensus est cum eis, et in villa *o* Dulcurio, quæ circiter trium leucarum spatio distat a monasterio, Pastoris nostri nervo mancipatus: qui usque eo illic jacuit, nullum habens fidejussorem, donec omnia sua contraherentur membra. Quod custodes conspicientes, et minime suum in eo lucrum considerantes, custodia relaxarunt: quem sui propinqui tollentes, secum ad prædictum prædium detulerunt. Post aliquod vero temporis spatium visum est illis, ut ad suffragia Patris nostri ferri debuisset, credentes illum inibi ipsius intercessionibus obtinere sanitatem. Nec divina illos credulitas fefellit. Nam ponentes illum in carrucam, illuc perduxerunt: cum autem ibi fere anni revolutionem duxisset, præcipuis meritis B. Richarii meruit congruam nancisci sanitatem. F Quædam femina, de possessione nuncupamine *p* Longo, contractis manibus, in solennitate Christi Confessoris pristinam adepta est sospitatem.

cæca videt. 10 Puella cæca a nativitate, trium pene annorum continens metas, cui pater Justinus, mater vero Grimberta vocabatur, de villa Prineres, allata est a suis parentibus ad celebrem B. Richarii festivitatem. Quam cum illic, in ipsius diei vigilia, inter mœnia quæ Paradisi *q* nomine vocantur, custos ecclesiæ a suis tentam comperisset; cognitos sciscitatur, quid illi accidisset; et ipsi rei ordinem pandunt. Quos ille hortatus est instanti Omnipotentem oratione deposcere, quatenus illorum pignori misericordiam sui præstare dignaretur. Et accenso candelæ lumine, ipsius aspectui dando obtulit: at illa porrecta manu apprehendit candelam. Cui subsequendo obtulit pomum, ipsumque nihilominus eodem ordine sumpsit. Et ita his duobus indiciis perfectissimam consecuta est visionem. At illi nimio timore perculsi, unanimiter ex intimo cordis laudes dederunt Deo.

ANNOTATA.

AUCTORE ALCUINO EX MSS.

A

ANNOTATA.

a *Mortuo anno* 814, *die* 28 *Januarii Carolo Magno, successit filius Ludovicus Pius.*

b *Nunc in loco per contractionem* Selrad, *vulgo* Sorrus, *prope Monasteriolum oppidum vulgo* Montreuil.

c *Quid hujus scriptoris ævo significarit* Fistis, *patet ex distracto* Fustaye *etiam hodie usitato, pro celsis et proceris arboribus.*

d *In Chronico Hariulfi lib.* 3 *cap.* 1 *hæc narrantur et ostenduntur* inventæ reliquiæ, quasi capillorum et barbæ abrasiones.

e Elizachar fertur, *teste Hariulfo cap.* 4, Gemmeticensis quoque monasterii Rector fuisse. *Sed hoc dubium nobis facit ut Sammarthanis, qui Gemmeticensem hujus nominis Abbatem coævum faciunt Carolo Magno an.* 800. ***Fuerunt autem hoc eodem tempore plures alii illustres hujus nominis viri: nam et Frechulphus, Episcopus Lexoviensis, gloriatur*** præceptore Elisacharo, *dedicans ei priorem tomum sui Chronici; et B. Benedictus Abbas Gorgoniensis Anianæ Abbati laudat* Helizachar, præ omnibus amicum fidelissimum Cancellarium, *jubetque suo loco eum haberi, et in charta Ludovici Pii, anno regni nono, nominatur,* insignis vir et Abbas Elysachar de monasterio S. Maximini *prope Treviros: imo ipsius Ludovici Archicapellanus seu Cancellarius vocatur* Helizachar, ad vicem *cujus* Durantus Diaconus recognovit *eas omnes chartas, de quibus agitur in Apologetico præliminari ad Tomum* 2. *cap.* 1 *num.* 26. *qui homines vel plerumque distinguendi ab invicem sunt, nec nisi fundamento in unam personam confundi, obsistente, saltem verisimiliter professionum ac locorum discrimine.*

Forte Elizachar.

f *Forsan deest aliquid: et videtur intelligi Officinarum vel Cellerarii munus.*

g *Hoc fontis impetrati miraculum refertur etiam ab Hariulfo, lib.* 1 *Chronici cap.* 12; *et præponebatur aliud, quomodo idem S.* Richarius a nive intactus remanserit.

B

h *In MS. nostro,* Quentowig, *aliis* Quentawic, *nunc* portus Stapulæ, *vulgo* Estaples, *ad ostia* Quantiæ ***fluminis.***

i Vinaticum *hic accipitur, vel pro eo quod nunc a Francis dicitur* Vendange, *vindemia: vel pro eo quod medio ævo etiam vocatur* Vinagium, *et significat tributum vini censu præstandum, puta decimas, ipsa in specie monasterio debitas, aut quid simile.*

C

k ***Adhuc appellari*** **les terres de Villers,** ***licet vicus*** *sit destructus, monet Mabillon: quin et aliam ejusdem* ***nominis ad Orientem, uno solum milliari distare a Centula.***

l Ergnie *jam dici annotat idem Mabillon.*

m *Additum mensis Augusti nomen facit, ut solum hic intelligi possit dies Dominicæ, non Paschalis: quod item perpendendum est infra num.* 12.

n *Quod* Mattela *sit diminutivum a* Matta, *perspicuum est, nemine monente: sed vocem ab origine Teu*-***tonicam, imo et Gallicam esse, moneri debent, qui a*** *Græco* μάσσω subinde *etymologiam sumunt, quasi eos puderet agnoscere verbum, quod non sit a Græcis Lati*-***nisve emendicatum. Vocem illam veteribus ante Roma****nos Gallis, eisque trans Alpes, usitatam fuisse pro storea ex juncis confecta, et ab his deinde admissam latinæ linguæ, diffluenti se simul ac deficienti, credibile facit vetustas auctorum ea voce utentium. quod autem eadem voce quoque utantur Teutones, a quibus olim deducti Franci, solum ostendit hanc radicem, communem Gallis Germanisque fuisse, ut alias infinitas. Hodierni Franci malunt dicere* natte: *sed initialis litteræ integritatem adhuc servant in* Matelas, *inde ducto vocabulo. Sicut autem insulsum est a Græco* μάσσω *derivare* matta, *et peregrinum facere, quod est et semper fuit domesticum; sic ab eodem* μάσσω *insulse ducitur verbum Francicum* Matter *lassare; siquidem etiam hodie* lassus *et viribus exhaustus atque defectus Teutonice dicitur* mat.

Matta an a Græco?

D

o *Vulgo* Dompnovir.

p Longuet *nunc dici, indicat Mabillon.*

q *In illis fuisse altaria tria SS. Michaeli, Gabrieli et Raphaeli dicata, habent Acta S. Angilberti* 18 *Febr. num.* 15. *Est autem* Paradisus, *atrium, patenti ante ecclesiam areæ circumductum: cujusmodi adhuc et nominantur et visuntur in pluribus Germaniæ locis. An quia ipsa ecclesia comparanda sit cælo? Crediderim. Non item a* Paradiso *duci Francicum* Parhuis, *propylæum: hoc enim componitur a* parer, *ornare; et* huis, *ostium.*

CAPUT II.

Sub Ludovico Abbate. Corpus alio delatum, et relatum. Varia miracula.

Dum cœnobii Centulensis Abbas *a* Ludovicus teneret regimina, ob malignorum timorem Danorum, quos Sequana illis alebat temporibus, quorum Princeps fuit *b* Raginerus, multa monasteria circumjacentia affinitati ipsius littoris, necnon villæ fœcundæ pristinum amisere decorem. Nam supradicto tempore templa ecclesiarum suum deposuerunt ornatum, et una Deo servientium multitudo horum canina turbata rabie, fugam expetivit, universa auferens secum quæ ad venustatem pertinent altaris. Nec iste solum turbo fervorem sui sævi rheumatis propinquis quibusque locis afflavit, sed etiam longinquiora ipsius flatu commota sunt: eo enim pestifero rumore et monasterium hoc concussum est. Quod intantum obtinuit, ut non solum facultates ecclesiæ, verum etiam ipsum intemerabilem thesaurum corporis S. Richarii contingeret fugam inire. Nam Fratres, qui ibi ad serviendum Deo aderant, tollentes illud discesserunt, paucos loci custodes relinquentes: qua dispersione circiter trium hebdomadarum tempus sustinuerunt.

a

b

E

Ob irruptionem Normannorum,

corpus S. Richarii alio delatum,

12 Postquam autem placuit ei, cui omnia bona substantialiter adsunt, accidens eminus latet, consuetam opem minime linquere, exercuit id quod illi ab æternitate inerat. Nam ministros suos, quibus utitur justitia sua ad vindictam nostram, quia in multis offendimus omnes, copiosa sua clementia fecit petere aliarum sedes regionum. Quod postquam gestum est, visum est Dei famulis istius cœnobii, non debere diu abesse tam honorabilem thesaurum a loco unde fuerat sumptus; et in quadam die Dominica, qua a fidelibus Resurrectio Christi celebratur, induti *c* candidis sericis vestibus, cum *d* flaminibus et crucibus et omni decore compositi, gaudioque inenarrabili spiritalis lætitiæ repleti, in hymnis et laudibus Dei intulerunt beatissimi Richarii pretiosum corpus, ubi ante noverant fuisse. Quo comitatu non minima pars Pontivæ adfuit regionis, congratulans de tam magni reditu sui Patroni. In quo felici itinere, duo omnipotens Deus præclara miracula ob honorem sui Militis ostendere dignatus est.

et post illorum discessum relatum:

F

c d

13 Quidam enim homo, nomine Gotselinus, quem sanguis nobilium genuerat parentum, a sæva erat possessus clade paralysis, ita ut omnium illi usus membrorum denegaretur. Qui postquam comperit Sanctum Dei deferri ad locum pristinum, rogavit suos ut comitem se facerent hujus felicis itineris, credens ibi sui nancisci corporis, per merita ipsius, sospitatem. Quem, quia aliter proprii domestici iter agere non valebant, imposuerunt mitissimo equo, et ex utraque parte tenentes duxerunt. Qui ubi eminus conspexit feretrum, in quo nobile illud margaritum a suis vehebatur Sacerdotibus, cum omni fideli turba prosequente

et tunc sanantur paralytici,

A prosequente, statim confessus est se levius habere. Cum autem illum sui servi de equo voluissent deponere, minime consensit, sed magis voluit per se descendere: jam enim senserat clementiam Dei in se factam orationibus B. Richarii; et pedibus, sicut valuit, obvius incessit, nullo se sustentante: et ubi appropiavit, quantum est interstitium jactus fundæ, adoravit Deum in Sancti sui gloria, toto cornuens in terram extenso corpore, crebro Sanctum Dei invocans, ut suis meritis dignaretur illi conferre sanitatem animæ et corporis. Ut autem surrexit de loco, ita sanus effectus est, ut pedibus sine ullius adminiculo secutus sit tam optabilem thesaurum, usque in locum suæ depositionis: et post Missarum solennia expleta, equitando ad sua reversus est ita incolumis, ut nullam læsionem suorum sentiret membrorum.

14 Cuidam Landrico nomine erat servus, obtinens vocabulum Magimbertus, quem adeo dira passio angebat hydropica, ut inhabilis haberetur ad omne opus, vixque e loco moveri potuisset, positus in monasterio ubi *e* tornale opus exercebatur. Postquam vero jamdictus pretiosus thesaurus mœniis monasterii appropinquavit; quidam e famulis qui ibi aderant, hortati sunt eum ut secum procederet obviam corpori B. Richarii, ibique sperare se, pro certo posse illum obtinere congruam sanitatem. Quibus ipse velut excusando; Videtis, ait, quia de loco in quo nunc jaceo, non valeo me in gradus erigere; et quomodo cogitis me ire ubi non possum? Cui professi sunt se inferre juvamen, tantum ut ipse assensum præberet. Qua importunitate illorum convictus, illis sustentantibus, utcumque valuit, illuc suos direxit gressus: sed antequam ad portam perveniret, quæ respicit Aquilonaria signa, obviam habent chorum psallentium ante intemerabilem thesaurum corporis Patris nostri: procidentesque adoraverunt. At ubi Sacerdotes, quibus cura erat delegata ferre jam dictum honorabile margaritum, e regione pervenissent, ille hydropicus exclamavit, dicens se a quodam Sacerdote calcari qui portabat feretrum. Quod aliter constat fuisse. Qui postquam se erexit de loco in quo jacuerat gratia orationis; visum est ei quod perfunderetur, quasi de pleno cacabo atque bulliente, a vertice usque ad pedes, et ita pristinam consecutus est sanitatem. Qui multo postea ibidem mansit tempore, perfectissime sanus.

et hydropicus

e

B

15 Miserator et misericors Dominus, qui multiplici radio pietatis genus illustrat humanum, divini medicaminis antidotum corpori atque animo adhibens consecratum, ipse quosdam, a peste ægritudinis curatos, unctione interius alloquitur, ita ut in propatulo consistat, quid interius egerit flamma supernæ accensionis: quosdam vero solo curationis intuitu respicit, unctionis præmio minime concesso, qui cordis sui pravitates sequi videntur, ingrediunturque quo se tentatio ducit. Nec est in his omnipotentia Dei deroganda, sed potius misericordia laudanda, ac justa judicia tremenda. Denique et quod Deum diximus misericorditer quosdam post curationis vulnus unctione alloqui, miraculo subsequente luce clarius patebit: tale est enim hoc cœlitus actum, quale nequaquam decet esse litteris prætermissum. Quidam generosi secundum mundi hujus habitudinem parentes, septi non solum obsequiis ac honoribus plurimis, sed etiam divinæ fidei imbuti sacramentis, detulerunt in cunabulis filium unice dilectum, nomine Albricum, ad almifica Patris nostri suffragia: qui puerulus quasi paralyseos passione angebatur, adeo ut incongruus, ad omnia quæ illa ætas suscipit, haberetur: qui etiam in vocis obstaculo laborabat, et nec unius soni verbum percutere linguæ flagello valebat. Quem ante mausoleum Christi Militis ponentes, votis ac promissionibus suppliciter devoverant, ut si pristina incolumitate Dei auxilio ac Sancti sui implorata fungi mereretur, Domino mancipari atque loci ipsius Patrono sub monachica norma deberet famulari. In cujus devotionis titulo, sub pro forcipe, caput instar coronæ totonderant, ea conditione vel tenore, ne in reliquo ab hac professione retro pedem vertere valuisset. Denique altaria, quæ in ecclesia B. Richarii fuerant, necnon in S. Mariæ, omnia palliis vestierunt. Jacuit autem infans tota nocte, in quo parvissimo positus loculo, Christi clementia eum tangente ac misericorditer cum prospiciente, per hujus Sancti suffragium adeptus est omnium artuum sanitatem. Linguæ vero quædam connexio superstes extitit, qua tamen, veluti sibi adjacet, verba solet proferre. Qui ad horam cujusdam temporis ad domum parentum reductus, ac congruo *f* seu â quo tempore reductus, dignius ac honorabilius Domini servitio est mancipatus: qui hactenus devotis necnon professoribus exequitur, ad quod suorum assensu primitus traditus fuerat parentum. Nam licet linguæ præpediatur obstaculo, mens tamen sedula gestit laudare in cœlis: et quod oris officio ex integro non utitur, cordis penetrale inde auctius cœlestibus fruitur. Et hoc est quod superius prælibavimus, quoniam qui unctione tangitur, necesse est ut mente supernis solidetur: hunc autem credimus, si visus non fallit, ea agere quæ divina pietas creditur amare: et ut in his fixo gradu persistat, usque ad finis sui metas misericordia Dei pro illo est imploranda.

C

Puer nobilis Sancto oblatus,

liberatur a paralysi,

D

AUCTORE ANONYMO. EX MS.

et votum parentum complet monachus factus:

f

E

16 Inopsque quidam, nomine Bertoldus, duobus orbatus erat muneribus, videlicet visus et gressus. Qui aliquamdiu a *g* Novæ-villæ accolis, quæ sita est secus muros monasterii, in quodam positus tugurulio, parcimoniam victus consequebatur. Sed postquam deseruit illam stationem, adiit mœnia monasterii, et simili ritu degere cœpit. Cum autem illic ferme anfractum anni duxisset, una dierum, tempore jam imminente vespertinæ synaxis, cœpit circumquaque suis validissime torqueri membris. Cum vero vespertini officii auretenus signum primum nolæ percepisset, velut quivit, illuc suos direxit gressus genuum. Et cum in ecclesiæ sinu aliquantisper subsisteret, et quaternorum *h* melodia Psalmorum compleretur, ventumque esset ad sacri concentum Evangelii, statim ille exclamavit voce magna, corruens in terram extenso corpore: et ubi laus ipsius ore completa est, delatus est industria Fratrum, concinentium Te Deum laudamus, ex alto cordis suspirio et signis concrepantibus, ad nectareum spiritali flore sepulcrum almifici Richarii. Qui pleniter gressuum consecutus est dignitatem, oculorum vero munus ex aliquanta parte: nam intantum visum recepit, ut iter suum de proximo valeret intendere, qui usque ad terminum suæ mortis permansit circa monasterii januas, utens eleemosynario pane hospitalis.

cæcus et debilis pedibus sanatur.

g

h

F

17 Quidam ex Fratribus nostris, cujus industria multa alia ex virtutibus B. Richarii didicimus et relatu, hæc nobis inter cetera intimavit, quod quædam femina dum in conjugali maneret vita, oculorum lumine privata est. Hæc dum diu in hujus calamitatis esset ærumna, et se impotentem in servitio debito *i* mariti conspiceret, deprecata est virum suum ut eam relinqueret, licentiamque daret velum suo capiti imponere; affirmans se per visionem monitam, ut id monasterio S. Richarii apud S. Mariam acciperet velum capitis more monialium, et ut ab ipso deinceps aleretur victu eleemosynario humiliter postulavit. Quod ut ille audivit, consensit: acceptaque congrua suæ manus exenia, a Domino suo, in cujus famulatu degebat, istius rei meruit nancisci licentiam;

cæca mulier,

i

cum licentia mariti,

AUCTORE ALCUINO EX MSS.

A tiam; et sumpto sibi quodam amico comite itineris, ad prædictum pervenit monasterium. Et cum ibi cum eulogiis pro sua possibilitate ante Præpositum monasterii pervenisset, omne ei suum desiderium aperuit, et ut suo imperio velaretur suppliciter suggessit. Cujus ut vidit immobilem affectum Præpositus, aliquamdiu dubitans, hoc unum non esse vidit, tandem non prohibuit: ipsaque a suis adducta ad basilicam B. Mariæ *k*, ut ipsa petierat, jamdictum habitum suscepit. Cum vero in ipsa die reverteretur, ubi cœpit appropinquare villæ, quæ Mons-Angelorum *l* vocatur; Videtur mihi, ait, quod ante nos sit mons quidam et super illum ecclesia, cujus a me turricula conspicitur. Quam cum derisorio verbo suus jamdictus familiaris subsannaret, nec illam tantum videre ut pedem de loco in alium posset mittere, confirmaret; Dimitte me, inquit, et tunc aspectui meo vera apparebunt. Ut autem dimissa est, rectissime per se illuc incessit, illud assidue ore volvens: Deum laude, quoniam per merita Dominæ meæ S. Mariæ et B. Richarii, lumen mihi restitutum est meorum oculorum. Intantum vero hoc munere ditata est, ut adinstar prius videret.

k recepta ad habitum,

l illuminatur:

C 18 Cum quidam vinctus a suis duceretur custodibus, contigit eos per monasterium sancti Viri transitum habere. Cumque ibi facta oratione rursus iter carpere tentassent, ille vinctus elevavit vocem his verbis: Domine Deus et S. Richari, adjuva me. Quem superba mente quidam custodum compescuit, dicens: Non te hodie adjuvabit S. Richarius, quem tu invocas. Sed antequam atrium monasterii exirent, solutus est vinctus sponte, et cursu rapidissimo aufugit in basilicam Christi Confessoris, ibique salvatus est; atque illico transitoria vox superbiæ corruit, humilitas vero intercessionibus S. Richarii elevata est.

vinctus in ecclesia S. Richarii solvitur;

19 Erat quidam pestifer homo, latrocinii operarius, nomine Dierbertus, qui in villa supradicta Dulcurio vinculis publicis trusus est. Ubi dum prolixo cruciaretur tempore, et nullum suæ relaxationis fidejussorem haberet; nullo de illo curante propter sua crebra mala opera; cœpit relaxari aliquo modo a custode ipsius supplicii, nomine Gotfrido. Nam sumpto eo et catenato vinculis ligneis, industria mechanicæ artis ita patratis ut collum et manus implexæ illis essent, ducebat per metentes, per quasque etiam domos, non tantum ob istius sustentationem, sed potius ut ipse inde aleretur. Cumque aliquo hoc faceret tempore, contigit eum etiam ad monasterium S. Richarii pro hujusmodi negotio venire: erat enim illo tempore indictum jejunium, et Fratres cum ceteris fidelibus Cruces sequebantur. Cum vero reverterentur, et in mœnia quæ sunt secus ecclesiam ex parte Occidentis, quæ obtinent vocabulum Paradisi, pervenissent, prædictus Gotfridus una secum illum vinctum tenens affuit, sperans in ipsius eleemosynis more consueto sibi furtivum emolumentum acquirere. Sed omnipotentis Dei clementia vertit illud reciproca vice: nam qui antea plurimorum oculos fefellerat, et ea quæ dabantur, non illi, sed sibi temere usurpabat; eo modo ipse delusus est. Cum enim ad interiora iret ecclesiæ, gratia audiendi divinum officium Missarum et prædictum vinctum ante januas basilicæ reliquisset; intercessionibus sancti Confessoris soluta sunt sponte vincula, et celeri cursu sese in ecclesiam dedit, ibique Dei protectione sui quoque militis imploratu, liberatus est.

item alius,

a suo custode circumducti solutus eleemosynæ causa

20 Puella de villa, nomine *m* Durcapto, contractis omnibus membris, delata est in parvis scalis ad Patris nostri solennitatem: quæ, dum mysteria Missarum ipsius celebrantur diei, meruit pristinam adipisci sanitatem. Item puella, simili morbo contractionis possessa, allata est ad B. Richarii festivitatem, quæ mihi propriam consecuta est medelam. D

m

Contracta 2 sanatur

ANNOTATA.

a *Ethelhero Abbati subrogatus* Ribbodo, *et hic* Ludovici *anno* 844 *ex regia prosapia oriundus.*

b Ragnerus, *apud Aimoinum* Rainerus *in Fragmento Chronici Fontanellensis edito ad annum* 845, Ragnerus Dux Normannorum cum classe sua Parisios venit, etc. *Aimoinus lib.* 1 *Miraculorum S. Germani Episcopi Parisiensis appellat* Ragnerium Ducem Normannorum, auctoremque totius mali.

c *MS. Reginæ Sueciæ,* candidiferis vestibus.

d *Fortassis* Flammulis seu Fanonibus: *hæc enim sunt vexilla seu labara ex pretiosis tenuta, veteribus Francis Teutonibus per terminationem augmentaticam sic dicta, a primitivo* Flam, Fan *seu* Van. *Hinc vexillum sacrum, Francorum Regibus contra infideles moturis olim tradi solitum,* Oriflamma, Auriflamma, *seu* Auriflamba *dicebatur, ultima consonante, vel integra vel in affinem mutata, ut sæpe usuvenit; prima autem compositi parte vel ab auro sumpta, cujus ornatu a ceteris vexillis distinguebatur, vel a particula* or, *primitivam in compositis significante, quod patet in* Orsake, Orsprork, et beir, orcend, *aliisque similibus, primam causam, scaturiginem, id quod utilissimum, quodque notissimum est significantibus vocibus. Neque refert etiam Latinis notum fuisse* Flammeum, *id est peplum seu velum nuptiale: nam præterquam quod res admodum diversa sit, vexillum et peplum: possumus docere evidenter Latinam linguam, uti nata est in confinio Græcorum, Tuscorum et Umbrorum (qui fuere Gallorum progenies) sic eam a duabus postremis nationibus accepisse partem bonam vocabulorum, Græcis vocabulis permiscendorum: ut proinde primitus a radice Gallica fluxisse potuerit* flammeum: *nam et Dionysius Halicarnasseus testatur, Romanos lingua uti* nec perfecte Græca nec omnino barbara.

e Tornale opus, *a Francisco* Tourner, *vertere; quod hic de aliquo genere molæ sive rotæ intelligendum videtur.*

f *Impressum erat*, suo equo, *sed patet hic aliud non indicari, quam quod educationis causa reductus domum, adultior traditus sit monasterio, ex more sic oblatorum.*

g *Vulgo* la Neuf-ville, *exigui rivuli interjectu a monasterio sejuncta, ad latus ejus occidentale.*

h *Benedictini officii ordo in Gallia quatuor Psalmos tantum adhibet ante lectionem Capituli: sed quomodo Capituli lectio hic vocetur* sacri concentus Evangelii, *non assequimur ex Ordinis istius Breviariis, quæ aliunde quam ex Evangelio desumpta Capitula passim proponunt.* F

i *Impressum quidem est* mansi, *quod prædium significare potest: sed* mariti *esse legendum persuadet MS. Antverpiense, uti dicitur* in servitio debito sponso: *et hoc ipsum exigunt verba mox sequentia.*

k *Notat Mabillon non fuisse hic tamen conventum monacharum: adeoque concludit, eam ibi juxta ecclesiam monachorum habitasse velut devotam aut tertiariam.*

l Mons-Angelorum, *postea* Nubis-mons, *vulgo* Nuemont *dictus, ob nubem quæ Centulenses monachos, S. Richarii corpus Monasteriolo referentes, ab illius loci incolis armatis divisit ac protexit.*

m Durcaptum, *vulgo* Drucat *in Indice possessionum, apud Hariulfum.*

LIBER SECUNDUS.

Miracula tempore scriptoris facta.

CAPUT I.

Altera irruptio Normannica. Corpus alio delatum et relatum. Varia miracula.

Hactenus, quamquam stylo imperito veritatem harum

Auctor ea quæ vidit hic scribit.

A harum executi sumus rerum; ea tamen nos constat posuisse miracula, quæ fidelium relatione testium nequaquam scrupulum dubietatis cuilibet devote legentium credimus afferre. Nunc deinceps ea ponenda sunt, quæ coram positi vidimus; in quibus extrinsecus persona testimonii non quæritur, propria nos conscientia in omnibus instruente. Existunt enim quædam his inserta, quæ diversis in locis exstitere patrata, eo modo vel tenore nobis velociter relata, ut eorum dictis ita animus solidetur, acsi nobis fuissent præsentibus acta.

Normannis Franciam vastantibus

2 Anno Incarnationis Dominicæ DCCCLIX, Indictione octava, depopulata est dira clades non minimam Franciæ partem. Nam mare eo tempore, quamvis sub quibusdam assidue obscuris significationibus illud minime cessat exercere, *a* nudum suum suis ostendit viciniis affectum: ea enim tempestate alumnos proprios, quos sui tabo nutrierat fellis, velut parturiendo evomuit. Heu quam sæva illius gemina parturitio, id est significativa et detecta! Quarum prior suum constituit esse in rapiendis animabus, et ad infimum sui sævi fluminis mergendo *b*: sequens autem jura suæ transgressa est naturæ, et pro affectu pio utitur homicidiis cruentis. Nam quæ B aliquando suavem solebat suis finitimis deferre pastum, nunc mortis præstat interitum: et unde olim enormis educta fuerat saturitas, inde nunc nigra egreditur fames. Nam tempore supradicto dira *c* Danorum manus, late maris æquora contexit suis de navibus, adeo ut feræ silvestres putarentur malis sursum porrectis: quorum popularitate monasteria destructa, civitates dissipatæ, villæ radicitus corruerunt: et (quod nequius est) ipsa hominum, nec minus popularium quam servientium Deo multitudo, turpibus traditur canibus: et ipsos partim trucidant, partim prædæ dirigunt suarum navium, partim etiam trucibus necant flammis. Qua pestilentia contigit obvolvi et monasterium S. Richarii. Nam monachi qui ibi theoricæ subtile arripuerant iter, dispersi sunt velut oves præsentia torvi lupi: qui huc illucque diffugiendo, diversas suarum viarum calamitates perpessi sunt: at novissime adepti sunt habitationis locum in territorio cujusdam Deo devotæ feminæ et beneficæ, nomine Hengilradæ, obtinente vocabulum Podervais; ibique supradictæ feminæ largitione non paucos duxere dies. Et cum fere perageret bis trinos solaris gyrus menses in istius sævæ miseriæ tempore, recordatus est Dominus, per intercessionem sui Militis, suorum in C magna angustia positorum servorum: nam quadam nocte Dominica, qua tunc a Fidelibus *d* Septuagesima colebatur, istiusmodi declaratum est. Erat quædam anus in supradicta villa, quæ eleemosynis antedictæ feminæ pascebatur, quæ talem se retulit visionem vidisse. Cum enim se, ait, silenti dedisset quieti, nocte eadem adstitit quidam veneranda canitie senex, vestibus indutus candidis velut nix, ferens in manibus aureum baculum: quam vir sanctus pulsando interrogavit, ubi Centulenses monachi fuissent. At illa, quamvis per visum, ut postea retulit, timebat aliquem speculatorem Danorum fuisse, et omnino se negavit scire. Cui ille secunda vice; Noli timere, ait, sed indica mihi ubi sunt. At illa respondit: Confiteor me nunc minime scire illorum conventum, ob malignorum timorem Danorum, quos hac illac discurrendo fugiunt; sed tamen quam sæpissime huc soliti sunt ad mœnia meæ dominæ convenire, cujus eleemosynis alor. Cui ille subjungendo, Vade, ait, et dic servis meis. Nolite timere. Ego protegam et custodiam, nec amplius patiemini isto tempore malorum insidias Danorum, et loci mei defensor extiti ab omnibus ingruentibus pressuris: nam ex eo tempore, quo vos illinc exstis, ego remansi et custodivi ab omnibus adversis: vosque cito revertemini ad pristinum vestrum locum. Illa autem retulit quibusdam Fratribus illam felicem visionem. Quæ cum ad aures plurimorum pervenisset, repleti sunt inenarrabili jucunditate, gratiarum Deo laudes offerentes, qui suorum semper servorum in angustia positorum recordari dignatus est, per Sancti sui intercessionem. Quam visionem rei exitus probavit. Nam postea nec adeo sævit malitia Danorum, nec Fratres Centulenses pavore eorum diversas mansionum sedes mutaverunt, sed parvo tempore transacto, suo se mari dederunt *e* discedentes. O quam clemens existit B. Richarius ergo suos, qui dum adversa patiuntur, adesse eis dignatur benignus consolator. Cujus intercessionibus claustra sui monasterii custodita sunt, servi sui famulatus protecti, eminus insidiæ Danorum fugatæ.

monachi Centulenses fugiunt:

revocantur a B. Richario:

D *AUCTORE ALCUINO EX MS.*

solitus ecclesiæ bona diripere

3 Nec illud videtur silentio tegendum, quid etiam in pago Belvacensi divina operata est clementia, ob reverentiam B. Richarii. Est quoddam prædium illic, nomine Civinocortis *f*, quod subjacet monasterio illius, et in Fratrum sorte situm est. In hoc habetur ecclesia in honore ipsius et mansus dominicus ex una parte ecclesiæ, et ex altera Presbyteri, cui ipsius ecclesiæ gubernacula committuntur. Hanc E dum teneret Wariculfus Presbyter, pervius quoque locus haberetur per ecclesiam ex manso Dominico in mansum Presbyteri. Erat illi famulus, qui propter suæ parvitatis staturam nomine utebatur diminutivo, hoc est Martinellus, qui horas sui furti captabat congruas, hoc domino suo ignorante, nec omnino consentiente, et quæque poterat suæ manui apta ex manso dominico in ipsius mansum deferebat. Quod dum aliquo faceret tempore, et sese vellet ab hac temeritate minime compescere; contigit ut quadam die, cum transiret per præfatam ecclesiam ferens ligna, inveniret ibi senem veneranda canitie, stola indutum candida, cum baculo in manibus, qui eum castigatorio verbo prohibuit ne illud furtum amplius exerceret, nec illam ecclesiam suo incesto opere magis pollueret. Quod ille mandatum pertimescens, ut solent qui noviter imperantur, implere studuit. Cum autem tres vel fere quatuor menses in iis observationibus se strinxisset, et de die in diem paullatim hoc dimittere cœpisset, utpote quia præterita consueverunt oblivisci; cœpit ut prius consuetum repetere opus, et iterum, dum transiret per supradictam ecclesiam, ferens solitum furti emolumentum, ecce senex qui ante prohibuerat ne talia faceret adfuit, his eum vocibus dure compellans: F Cur homo, inquit, non observasti quæ tibi jusseram, ut non furareris quæ in ista mansione habentur, tuisque fœdis operibus non inquinares hanc basilicam? Et cum hac voce impressit illi manu sua ingentem alapam, ita ut deorsum caderet velut exanimis. Qui usque ad vitæ suæ terminum nulli operi aptus fuit, in egestate permanens, ita ut cutis una cum capillis illi deflueret.

reprehenditur a sene apparente,

et denuo peccans alapa castigatur.

Festum S. Richarii mulier violans punitur morte:

4 Est etiam quædam villula, nomine *g* Argovillare, in pago Ambianense, subjecta monasterio Christi militis. In hac dum annua celebraretur ipsius festivitas, contigit feminam, nomine Awindam, illius *h* potestatis in servitio textrino desudare. Quam cum sua vicina increpatorio verbo castigaret, quæ non erat ex ipsa familia, cur non celebraret sui Senioris solennitatem, sed extraneis turpe daret exemplum; tale reddidit responsum: Non, inquiens, mihi opus est hanc observare celebritatem, quoniam multi servi sui famulatus eam satagunt custodire. Cui post hanc vocem morbus venenosæ lacertæ sive *i* panunculæ miserabiliter inolevit, quo morbo tertia die vitæ præsenti terminum posuit.

5 Puella, nomine Gerheldis, de Villare Gemmeticense,

A

AUCTORE ALCUINO EX MS.

sanantur puella contracta,

ticense, in territorio, quod *k* Froocortis vocatur, situm a meridiei cardine monasterii Patris nostri, hospitium tenebat. Quæ cum aliquo tempore ibi commoraretur, incidit in pestiferæ languorem calamitatis, quam usque eo perpessa est, donec omnium membrorum damna contractionis lueret : in quibus mansit ærumnis fere integrum anni tempus. In quo suæ miseriæ tempore, multis vicibus per soporem noctis hortabatur a quodam sibi ignoto, ut basilicam B. Richarii peteret causa orationis, ferens candelam ob sui medelam. Quod illa distulit obedire, maxime cum non haberet solatium *l* amicorum, quibus juvantibus posset] hoc peragere : sed quot vicibus jubebatur ire, tot qualemcumque poterat invenire mittebat candelam. Cum vero festivitas sanctissimi Richarii advenisset, nocte præcedente apparuit illi quidam candido vultu, qui illam jussit minime dimittere, ut non veniret ad sacram celebritatem supradictæ diei ; ibique se scire absque scrupulo meritis ipsius Sancti congruam consequi sanitatem. Quæ nequaquam jussa contempsit, sed ut valuit implere studuit. Cumque tempus nocturni officii advenit, adfuit inter alios in basilica, qui hujus Sancti amore ex multis convenerant locis. Cum vero jam nocturni officii laus expleretur, et Matutinorum *m* subsequeretur, cœpit sororcula prædictæ puellæ dormitare. At illa ut sedebat, pulsavit eam baculo, rogans ut se adjuvaret, et quia omnia tremerent sua membra indicavit : et feminæ quæ juxta eam aderant, reclinaverunt eam in gremium cujusdam. Ubi autem cœpit pene exanimari, statim projiciens se in terram, illico extensa est. Post Matutinorum vero consummata solennia, cum ingenti alacritate animi, in hymnidicis melodiis et signis concrepantibus delata est ad honorabile sepulcrum beatissimi Sacerdotis : quæ intantum recepit sanitatem, ut modo nihil appareat si unquam particeps illius fuisset languoris : quæ usque hodie visitat frequenter orationes illius, ferens velum capitis instar Monialium.

B

puer cæcus,

6 Mulier quædam detulit parvulum suum filium cæcum ad suffragia Patroni nostri, in ipsius sacra festivitate : et ubi Missarum illius diei solennia agebantur, intercessionibus Sancti Dei meruit luce frui oculorum. Puer nomine Dodo de villa *n* Cathorto, fere duodecim ætatis continens curricula, dum quodam die reverteretur sequens boves ab opere arandi, ecce sævissimus turbo adfuit ; et illum bovesque intantum concussit, ut in illius turbinis violentia portaretur quasi spatio jactus lapidis. Nam duos boves elisit, quorum alter damna mortis sustinuit : at puerum multo tempore extra puritatem suæ mentis fecit esse, et ita contractum, ut se minime posset de loco movere, nisi ab aliquo portaretur. Quod videns mater pueri, studuit eum ferre ad basilicam Christi Confessoris : et ibi secus manus one accepta, id est in villa prædicta Froocortis, quandocumque illi possibilitas aderat, propter sui medelam aliquando mittebat per alium, aliquando vero ipse apportabat candelam. Et ubi trium tempus annorum peractum est, cœpit jam sustentaculo iter suum agere, quod vulgari nomine *o* Crocia vocatur. Et iterum post expletionem trium annorum, cum in festivitate S. Richarii Missarum solennia celebraremus, præcipuis meritis ipsius meruit perditam invenire sanitatem.

C

alius contractus.

ANNOTATA.

a *Fortasse rectius* invidum *legeretur.*

b *Videtur indicare, quod mare exundaverit, et prima hæc clades præsagium fuerit gravioris, inferendæ a piratis.*

D

c *Gesta Normannorum ante Rollonem Ducem ad annum* 859. Northmanni monasterium S. Walerici et Samorabrivam Ambianorum civitatem, aliaque circumquaque loca, rapinis et incendiis vastant.

d *Anno* 870, *Dominica Septuagesimæ cadebat in* 22 *Januarii : proinde Normannica irruptio accidit mense Maio anni præcedentis.*

e *Gesta præcitata ad annum* 860, Northmanni in Somma flumine consistentes, receptis obsidibus, ad Anglos Saxones navigant : a quibus repulsi, alias partes petunt. *Hic autem necessario subjungenda videntur, quæ scribit Hariulphus lib.* 3 *Chronici Centulensis cap.* 8, *hactenus dicta distinctius explicans, et miraculis relationem S. Richarii secutis illustrans :* Cœnobio Centulensi Ludovico præsidente ob malignorum timorem Danorum, quos Sequana illis alebat temporibus, multa monasteria ac villæ fœcundæ pristinum amisere decorem : quo rumore et hoc monasterium concussum est, intantum ut non solum facultates ecclesiæ, verum etiam ipsum intemerabilem thesaurum, sancti scilicet corpus Richarii, contigerit fugam inire. Fratres denique illud tenentes, paucosque loci custodes relinquentes discesserunt, et tribus circiter hebdomadis dispersi monasterio caruerunt. Dei autem voluntate Danis discedentibus aliaque regna petentibus, Fratres retulerunt Sanctum Domini in proprium locum. Revertenti Patrono occurrerunt patrienses, de ejus reddita præsentia indicibiliter exultantes. Omnipotens certe, ut ampliorem sui Sancti cordibus Pontivorum amorem accenderet, duo magna in ipso reditu perfecit miracula. Quidam enim nobilis Gotselmus, paralysi detentus, omnium membrorum officio manebat privatus. Hic revertenti sancto Confessori suorum auxilio gestatus occurrit : et mox ut ejus lecticam conspexit, statim omni malo liberatus optatam sanitatem perfectissime recepit. Alter quidam ignobilis, vocabulo Magimbertus, inutilis ad omne opus, et nisi ab alio moveretur uno semper residebat loco ceu truncus. Hunc quidam alii submonebant, ut Sancto regredienti obviam iret, et salutem suam ab illo reposceret. Negante isto et impossibilitatem ostentante, illi eum accipienter obviam Sancto tulerunt. Cumque processio Fratrum referentium Sanctum illis e contra venisset ; infirmus exclamavit a quodam se calcari ; et postmodum visum est illi quod aqua calida perfunderetur : sicque ex integro sanatus est. *Hæc ille, haud dubie spectantia ad annum* 860, *ac proinde male relata ad tempus Abbatis Ludovici, quem auctor Chronici dicit creatum anno* 844 (*seu potius* 843, *si Karoli Regis annum* IV, *Indictionis* VI *numero priori adjunctos consideret*) *et quem constat ejusdem Regis anno* XVI, *Indictione* III, *id est Christi* 855, *successorem, et cum quidem interposito Nithardo Abbate forte solum medium, habuisse Hrrodolfum, ipsius Caroli Regis avunculum. Sed nec hic usque ad annum* 860 *pervenit : siquidem anno dicti Regis* XX *Abbas erat Heligandus, ut in margine Chronici ipsius notatur, juxta fidem contractus ibidem ab Hariulfo indicati. Proinde rectius intelligentur prædicta omnia sub Heligando, non Hludovico, facta.*

Dum refertur corpus S. Richarii

E

sanatur paralyticus,

et hydropicus,

F

an tunc Ludovicus Abbas ?

f Civinocurtis, *vulgo* Chevincour, *vicus diœcesis Belvacensis prope Compendium, Centulensibus etiamnum subjectus. Consule Hariulfum cap.* 13 *lib.* 3.

g *Vulgo* Argentulliors.

h Potestas *pro prædio, vulgo* poder, *quomodo supra dicitur,* Podervais, *prædium Vasii vel Gervasii ; magis in usu apud Italos est.*

i *Est quidem* Panus *tumor pustulosus, sub faucibus, auribus vel inguinibus enascens, suspicor tamen pro,* panunculæ, *legendum,* ranunculæ : *sed causam alterutrius appellationis, tribuendæ morbo illi pestilenti, adhuc requiro.*

k

A k *Vulgo* Friaucourt, *quod fuisse proximum monasterio infra num. 6 clarius indicatur.*

l *Supplevimus quod videbatur deesse : si tamen doceat aliquis* solatium *dici pro* coragio, *id est* animo, *aut etiam scribi debere* coragium, *facile assentiemur nil deficere.*

m Matutinorum, *nomine videntur hic intelligi solitæ* Laudes, *melius sic nominatæ, quam qui præmittuntur* Nocturni, *ita dicti quod noctu cantarentur.*

n *Vulgo* Caæurs *dici, monet in margine, idem qui superiora quoque loca indicat, Joannes Mabillon.*

o Crocia, *subaxillare fulcrum, vulgo* crosse ; *Teutonice* crucke ; *utrumque a forma crucis ducitur.*

CAPUT II.

Caput S. Richarii thecæ argenteæ impositum. Varia miracula.

a
S. Richarii caput in thecam argenteam inseritur :

Anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi, octingentesimo *a* sexagesimo quarto, mense Octobri, die sexta Kalendarum Novembrium, translatum est a Fratribus gloriosum caput S. Richarii de capsa lignea (in qua conditum habebatur propter B Normannorum imminentes pressuras) in argenteam, auro gemmisque redimitam, cum honore debito ac reverentia. Ad quod divinum dum fuissemus officium, convenit etiam non minima pars famulorum monasterii, qui in diversis deserviebant officiis, ad tam honorabile spectaculum, simul se ejus sacris orationibus commendantes. Inter quos quidam e famulis, nomine Geroldus, adfuit ; qui in officio coquinæ Fratrum usque adhuc deservit : qui adeo oculorum lumine privatus erat, ut vix quippiam videre valeret, et in illorum doloribus sine cessatione diu noctuque cruciabatur : cui Medicorum peritia nulla proficua erat ; jamjamque ab omnibus desperabatur posse illum pristinum consequi visum. Qui cum inter reliquos gratia hujus salutiferi spectaculi advenisset, jam in ea infirmitate positus circiter anno et dimidio, et, ut ipse refert, semper sibi venisset in mentem quod per venerabilis Pastoris nostri vivifica merita deberet ei visus reddi ; supplici voce Deum adoravit, et, ut sui meritis B. Richarii dignaretur misereri, ex corde contrito postulavit. Qui antequam suam complewisset orationem, sensit se levius habere ; et ante revolutionem circuli septimanæ, ita perfectissime visum recepit, ut numquam se perfectius videre testetur.

sanantur laborans oculis,

C 8 Est quædam villa, nomine Valcellas, *b* circiter duorum spatio leugarum a monasterio B. Richarii, in qua fuit homo, nomine Madewinus, ejusque conjunx Biada, quorum filius, vocabulo Hildradus, fere septem continens annos, in gravissimam incidit *c* egestatem, ita ut nec se valuisset in aliud vertere latus : in qua dum laboraret, incurrit etiam in damna contractionis. Postquam autem quasi circulum anni in hac miseria peregit, visum est suis, ut ad *d* S. Albini suffragia ferri debuisset, quatenus ipsius meritis illi sanitas Dei clementia donaretur : est enim illius Oratorium non longe distans a prædicta possessione. Quem secum tollentes cum candelis detulerunt ad prædictam basilicam : sed nihil ibi dignum voti sui adepti sunt. Deinde ut se viderunt hoc munere privatos, ad monasterium nostri Patris illum duxerunt. Qui cum illic pene totam peregisset hebdomadam, et nullum suæ sanitatis nancisceretur remedium, parentes sui in desperationis tenebras versi, rursum ad sua illum reduxerunt. Et ut illic aliquantulos duxisset dies, respexit eum clementia divina, et fecit ei desiderium inesse, ut iterum sacras B. Richarii orationes adire debuisset. Moxque ut ipse isto radio divinæ lucis tactus est, cœpit manibus pedibusque veluti repere : quod sui considerantes, minime moram fecerunt ad desiderata patrocinia eum perducere. Et breves illi anticulas *e* facientes, ut in illis iter velut reptando valuisset habere, illic dimiserunt. Cum autem ibidem fere septem annorum curriculum peregisset, meruit pristinam consequi sanitatem. Nam cum in festivitate Patroni nostri tempore nocturnali ad sacrum fuissemus officium, et secunda Lectio recitaretur, intercessionibus ejusdem priscæ incolumitati redditus est. Quem Fratres quidam tollentes, ad almificum B. Richarii mausolæum deportaverunt : atque post expletionem divinæ laudis, devotam more ecclesiastico hymnologiam pro illo Domino obtulimus, qui modo perfecte sanus est.

b puer contractus.
c
d
et secunda vice Centulam prorepens.

D *AUCTORE ALCUINO EX MSS.*
e

f alius quod minus gratus fuisset relapsus,

9 Homo nomine Lantfridus, de villa, quæ nuncupatur nomine fluvioli *f* Scalbacis secus currentis, fere leuga distans a monasterio S. Walarici, subjectus fisco Cresiacensi, in gravissimam cecidit ægritudinem. Qui cum se gratia sui remedii plurimis dedisset medicis, et illorum peritia incisus sive coctus fuisset, nihil illi contulit salutis : sed potius unde sibi arbitratus est incolumitatem provenire, inde majus sustinuit detrimentum. Nam tantum E medicorum suffragium exquisivit, usquequo contractionis luem incurreret, nec aliter valens callem suæ viæ incedere, nisi in carruca positus ; nec se e loco movere, nisi a duobus levaretur hominibus. Qui sero sui reminiscens, rejecto medicorum molimine, meliorem semitam arripuit, tradens se orationibus Sanctorum. Qui cum per multa sacra Sanctorum duceretur patrocinia, contigit per Dei dispensationem, nullam eum suæ salutis nancisci sospitatem. At novissime delatus est suorum sagacitate ad monasterium Centulense, in Patroni nostri sacra solennitate. Qui cum ibi oratione celebrata, ad sua reductus esset ; cœperunt venæ suorum artuum aliquamdiu relaxari, et ipse levius habere. Sed cum prædicta festivitas post anni circulum advenisset, non ille (ut dignum erat) gratias referens pro ipso aliquantulo suo remedio, expetivit orationes B. Richarii ; sed versus in ignaviæ tenebras, domi remansit ; intantumque demum contractus est, ut nequaquam secunda primæ posset comparari contractioni. Quod sui considerantes, ut iterum advenit ipsa solennitatis feria, in carrucam ponentes, illuc eum detulere ; quoddam quoque animal S. Richario pro ipsius medela dantes : ibique oratione exacta ad F propria demum reductus est. Qui postea mense *g* Februario pristinæ sanitati donatus est, ipseque nobis omne istius rei capitulum composuit.

denuo sanatur
g

alius, visione excitatur, ad petendam sanitatem,
h

10 Item homo, nomine Hermenteus, de pago Vilcassino de villa Freneicortis, a primæva pueritia contractus et mutus fuit : qui cum fere sexdecim esset annorum, apud S. Sebastianum *h* Martyrem meruit adipisci munera perditæ loquelæ, et manus dextræ extensionem. Qui deinde Pontivam adiit regionem, et in villa, quæ Longo dicitur, et in circumjacentibus, eleemosynario vitam inopem pane sustentabat. Cum autem circiter quadraginta esset annorum, cœpit illum quidam sibi ignotus compellare per visionem multis vicibus, ut iret ad monasterium Centulense, ibique se pro certo sciret propriam obtinere sanitatem. Et ut celebritas Patris nostri advenit, impositus asello, quo uti in itinere solebat, illuc delatus est. Cumque ad nocturnale officium convenissemus, et laus primæ celebraretur Nocturnæ, opitulantibus meritis B. Richarii illico extensus est, simulque manus sinistræ dono solutionis potitus est. Quem tollentes et ante mausolæum Patroni nostri ponentes, post expletos Matutinos, more ecclesiastico pro illo Domino laudes studuimus celebrare.

11 Puella nomine Angla, de villa *i* Botiono, ex familia

AUCTORE ALCUINO EX MSS.

k mulier die festo lanificio vacans punitur et sanatur:

familia S. Richarii, cum in Purificatione S. Mariæ quiddam lini operaretur, manu sinistra contracta est, ita ut medius pollex inter indicem et *k* impudici artus infigeretur, ceteris deorsum ad palmæ radicem pendentibus. Quæ cum prope in hac ærumna laboraret mensem integrum spontanea suæ manus extensione pristinam sanitatem adepta est. Cum vero appropinquaret festivitas sancti viri, fere spatio ante unius mensis, eo quo supra ordine, sed aliquantisper gravius prædicta læva contracta est. Et cum ad solemnitatem ob sui medelam, inter alios suos vicinos, qui hujus Sancti amore convenerunt, iter carperet, et jam ex ista esset parte villæ, quæ Hinwaltheortis dicitur, suæ manus meruit recipere sanitatem.

l m contracta erigitur,

12 Est vicus in pago Ambianensi, nomine *l* Incra, pertinens *m* ad monasterium B. Richarii, in quo dum vigilia sacri festi Paschalis celebraretur, quoddam miraculum divina peregit clementia. Est enim ibi ecclesia in honore B. Gervasii Martyris consecrata, in quam delatæ sunt Reliquiæ Patris nostri, cum supellectile suæ ecclesiæ dicata, propter imminentem Nortmannorum timorem, quem sine cessatione patimur. Erat quædam femina inibi, multo dextera contracta tempore, ungulis digitorum infixis mediæ palmæ, ut etiam ex altera parte parerent: quæ, ut diximus, cum inter alios ob Christianæ fidei devotionem se auscultatibus divinarum dedisset Lectionum, et sextæ tenor haberetur Lectionis, opitulante gratia divina suæ meruit recipere manus ex integro sanitatem. Quod quamvis miraculum in ecclesia B. Gervasii patratum sit, non tamen credimus Pastorem nostrum illo privari, cujus Reliquiæ et ecclesiastica supellex ibidem tunc fuit.

item infantulus:

13 Femina, secundum mundi hujus appetitum paupercula, detulit parvulum filium suum, circiter quatuor annorum metas continentem, nomine Theodericum, ad suffragia Patris nostri; qui (ut ipsa asserit) fere biennio contractus fuit. Quem memorata genitrix cum portiuncula ceræ, quæ denarii pretio appensa est, ad votivas suppetias Patris nostri apportavit. Et ubi triduo ferme illic fuit, pristinam consecutus est sanitatem.

n muto lingua solvitur:

14 Homo quidam, nomine Odelradus, de pago Vilcassino, et de villa vocabulo Floriaco *n*, matura jam pressus senectute, ab ineunte ætate mutus fuit. Qui dum in prædicto pago vitam in opere sustentaret, monebatur sæpius per soporem a quodam sibi ignoto, ut Pontivam adiret regionem, ibique munus tacentis linguæ meritis B. Richarii deberet adipisci. Qui ut inter alios ad præfatam venisset solennitatem, demptis linguæ obstaculis loquacitatem meruit obtinere.

contractus erigitur. o

15 Parvulus, nomine Dodigerus, duorum [annorum] et quatuor fere mensium ætatis, cujus pater vocatur Hildeboldus, de pago Rodomago et de prædio *o* Durclaro, subjacens monasterio Gemmeticensi, ex utero genitricis contractus extitit. Cujus genitor vivæ fidei facultate succensus, studuit eum ad festivitatem Patris nostri deferre. Cui opitulantibus meritis Patris nostri, inibi officium membrorum redditum est. Quem nos tollentes, more ecclesiastico ad mausolæum, Christi Confessoris detulimus, hymnologiam Domino pro illo persolventes.

Psal. 18, 5. Danus Ansleicus invisit ædem S. Richarii,

16 Cum prædicationis Apostolicæ facundia circumquasque gyrando regiones, plures fidei conciliaverit Christianæ, grexque quotidie propensius Dominicus augeatur; quamvis olim jam in ipsorum Christi Vicariorum tempore Propheticus completus sit versiculus, In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum: tamen auctius ac liberius in processu nostri accumulatur ævi, qui eos etiam, quorum ense sæpe populamur, in multis videmus correctos, ac colla sanguinea jugo Christi, quod leve est, submittere. Denique quidam Ansleicus, de propagine Danorum progenitus, Christianitatis sumens insignia, contubernalis palatii Domni *p* Caroli Regis piissimi munificentia effectus est. Qui dum legationem prædictorum Danorum, quos hactenus vis marina in Anglorum sedibus detinet, pro suis negotiis, Domni Regis orabundos clementiam duceret, ac deinde cum congruis responsis redirent; contigit eos per cœnobium Christi Sacerdotis reverti. Cum autem præfatus Ansleicus orationis gratia basilicæ limina adisset, ac singula supplicando altaria circuisset; unus ex Danis, quos adhuc gentilis error ludificabat, curiositate instinctus humana, inter alios intravit; qui neque Deum pro se supplicans rigidæ cervicis flexit habenas, neque in aliquo honoris reverentiam Sancto Dei exhibuit. Postquam vero marinos tetigere fines, cœpit ille artuum viribus destitui, ac molestia corporis affatim gravari. Dehinc, ut castra suorum adiit, illico quasi rebus humanis eximi visus est: constipatique sui necessarii hujus sinistræ fortunæ elogio, sciscitaverunt si recolere quivisset, unde ipsis fomes istius angoris contigisset. Qui multa secum conferens, ac hujus incitamenti penitus pestem non retinens, jam ab universis vita privari opinabatur. Cum autem finis adesse putaretur, nullaque spes salutis ulterius crederetur, tandem ipsius subiit memoriæ, eo quod tumide B. Richarii basilicam intrasset, et neque Deo Christicolarum, neque ipsi Sancto cultus honorem dedisset, ideoque *q* sperare sibi hujus cruciatus casus adesse. Quod sortilega indagine vestigantes, ut confessus est deprehenderunt: ac mox pollicitus est, si divinitus ei vita daretur, ac incolumitate uti mereretur, correctioris vitæ semitam ducere, atque ab effusione Christianorum sanguinis quiescere. Jussitque tendere quatuor fila argentea, et unum aureum suæ staturæ altitudinis parilia, disponens ea mittere pro suæ devotionis beneficio basilicæ B. Richarii, unicuique etiam aræ candelam cum singulis nummis statuens imponere. Quod, ut deliberavit, mox meruit levaminis sentire subsidium, ita ut post triduum, fere ad omne sui operis negotium congruus fieret.

quod irridens gentilis morbo percutitur,

p

in extremis pœnitens sanatur. q

ANNOTATA.

a *Ita MSS. Reginæ Sueciæ et Centulense, et Hariulfus lib. 3 cap. 11, addens Indictionem 12, quæ in hunc annum convenit, non in annum 859, qui tamen habetur in MSS. Antuerpiensi et Compendiensi. Erat autem tunc Abbas* Guelfo, Regali genere procreatus, *idemque* Sanctæ Martyris et Virginis Columbæ apud Senones sitæ Abbas permanens.

b *His explicandis addit Hariulfus:* Siquidem cum, ut supradictum est, barbarorum impulsu patria vastaretur, Fratresque fugere cogerentur, fecerant capsam ligneam, in qua caput beatum S. Richarii condiderant, ut facile et leviter possent quaquaversum portare. Data vero quiete et hostibus fugatis, Odulfus venerabilis monachus Sancti illius habebatur ædituus. Qui dum ardenti animo sacratissimum Patrem omni honore prosequeretur, ex thesauris ecclesiæ, auro et argento pretiosisque lapidibus abundantissime eam capsam paraverat, ubi cari Patroni caput de lignea transmissum narramus..... In ipsam quoque multas Sanctorum reliquias reposuit, *de quibus mox agitur, id est lib. 4 cap.* 12.

Caput S. Richarii

c *Supple* membrorum *aut* sensuum: *nisi malis suspicari* ægritatem *pro* ægritudinem, *scriptam fuisse, idque a sciolo, istam barbariem non ferente, esse mutatum.*

A d *Hic videtur esse S. Albinus Episcopus Andegavensis, cujus Vitam et Miracula edidimus 1 Martii. est autem vicus, S. Aubin vulgo dictus, juxta Senerepontem, solum octo leucis a Valelliis ad meridiem distans, a cultu S. Albini nomen habens.*

e *Quæ hic dicuntur* Anticulæ *alibi forte nominantur* scamella.

f *Gallice* Estrebeuf: *ita Mabillon.*

g *An suspicabimur solemnitatem prænotatam fuisse Translationis, quæ 9 Octobris agitur, nec nimis longe fuerit dilata curatio? Ita suadet Ingelrannus, in metris infra dandis num. 9, ubi Octobris mensis celebritas nominatur simpliciter festum Sancti, velut præcipuum: et indicatur toto triduo agi.*

h *In cœnobio S. Medardi Suessionensi, ad quod corpus* S. Sebastiani *fuerat delatum, uti late dictum est 20 Januarii.*

i *Vulgo* Bussu, *inquit Mabillon: distat quidem hujus nominis vicus solum una alteraque leuca a monasterio: sed hic in sequenti historia vocatur num. 16* Buxude; *et propius ad nomen hic scriptum videtur facere* Bouchion, *triplo longius dissitum.*

k Impudicus digitus *Isidoro dicitur, qui Persio* infamis, *aliis* verpus *et* famosus; *Martiali, ex situ,* medius. *Prioris appellationis causam notus illius usus*
B *docet.*

l Incra, *sive* Ancora, *quo nomine in odium Conchini Itali, qui inde Marchio dicebatur, nunc abolito, Albretum dicitur.*

m *De hac subjectione, et supellectile istic olim adservata agit Harulfus, lib. 3 cap. 3. Est nunc Prioratus a Cluniaco dependens.*

n Floriacum *vulgo* Fleury.

o Durclarum *vulgo* Duclair: *ita utrumque locum appellari docet Mabillon. Nota autem hæc et sequentia miracula usque ad finem narrari in Chronico lib. 3 cap.* 18, *velut sub Abbate Guelfone, quem supra nominavimus, gesta.*

p Sperare *pro* Credere, *sæpe alias usitatum invenies.*

HISTORIA RELATIONIS

Ex IV *codicibus MSS.*

CAPUT I.

Corpus S. Richarii ablatum, relatum et iterum ablatum.

C **P**ostquam igitur peccatis exigentibus Divinæ justitiæ placuit, ut per manum Paganorum, quorum Princeps fuerat *a* Guaramundus, Francia vexaretur; et dirutis multis Sanctorum locis, Centulensis quoque ecclesiæ honestas et gloria maxima ex parte deleta est; multa per Galliam admodum confuse gesta sunt: dum deficiente *b* Principatu regio, ceteri proceres vel populi, tamquam filii Belial, viarum suarum pravitates exercent: Nempe si qui Ducum vel Comitum potentiores erant, circumquaque manus injicere et vicinas sibi provincias vastare, sibique subjicere non cessabant, regnum quoque sibi usurpare moliebantur. Ex his *c* Arnulphus, Comes Flandrensis, multa inepta agere cœpit, captoque Monasteriolo castro regio, Pontivam provinciam propriæ ditioni subegit. Hanc itaque fraude, ut perplura solebat, adeptus; transtulit hinc sanctum Patrem Richarium, cupiens tam nobile lucrum cum quibusdam Sanctis propriæ regionis habere. Eo etiam tempore sanctum corpus *d* Walarici abstulit, et in castro Monasteriolo, una cum sancto beatissimi Richarii corpore servari præcepit.

a Francia incursionibus Normannorum, et dissidiis Procerum turbata, b

c ab Arnulpho Comite Flandriæ auferuntur corpora SS. Richarii et Walarici Monasteriolum: d

2 Post aliquot annorum curricula, Fulchericus monachus (qui post Gerbertum Clericum Clericorumque Abbatem Centuli monasterii *e* Rector erat) adiit memoratum castrum; habitoque cum æditua, qui Sanctorum corpora servabat, clanculo impetravit, cum maximis exeniis, et infinitis precibus, ut sibi carus patronus redderetur. Designata itaque nocte Fulchericus equum conscendit, et toto quiescente populo foribus ecclesiæ astabat exspectans. Custos autem ille valde formidans Dominorum animositatem populique furorem, (nam mirabiliter ab omnibus hic noster Sanctus venerabatur et amabatur) egressus ecclesia his Fulchericum affatus est verbis: Ego quidem tuis precibus et Domini victus timore, sanctum tibi Richarium reddam: sed si rescitum fuerit me illum distraxisse, procul dubio periculum vitæ meæ incurram: unde necesse est ut te cum Sancto recedente, ego quasi ad furtum debeam reclamare, ut tali arte ignorantiam possim simulare. Tu vero cum Sancto Dei fugam celeriter inibis: sicque Sanctum suo loco restituens, temetipsum quoque servabis. His ita compositis ecclesiam intravit, gloriosum sancti corporis lectum accepit. Cumque Fulcherici manibus illud voluisset tradere; equus cui sedebat, illico poplitibus in terram dimissis capiteque inclinato usque ad solum, Domini Confessorem qua potuit veneratione adoravit. *f* Fulchericus tali miraculo exhilaratus, beatissimum Patrem cum ineffabili gaudio recepit; protinusque retrocedens, quam citius poterat veniebat. At ubi Custos ille intellexit illum jam leucæ spatio elongatum, quasi pro aliqua necessitate exurgens, accensis luminaribus exclamavit, perstrepit, et multis vociferationibus S. Richarium sibi furtim ablatum conqueritur. Protinus ergo ecclesia turbatur, populus accenditur, Principes tali nuntio percelluntur: Continuo milites, populique fugientem sequuntur. et quia equus cui Fulchericus insidebat erat candidissimus, ob hoc per totam noctem fugiens facilius agnoscitur. Verum cum huic jam pene lassescenti adhuc grandis via restaret, illique proximarent; placuit Creatori Domino mirum quiddam operari, quo agnosceretur hujus Sancti favere relationi. Nam dum Fulchericus pervenisset ad villam, quæ antiquitus *g* Mons-Angelorum, sed hac occasione Nubili mons vocatur, tanta aeris densitudo, tantaque nebulæ caligo insequentes circumsepsit, ut non modo fugientem, sed nec se alterutrum videre possent. Erat etiam iis mira itineris difficultas; ut patule cognoverint, veraciter Dei nutu sese præpeditos. Videntes vero se nihil proficere (nam et Centulæ populus et jam obviam currebat) cum ineffabili mœstitia recesserunt.

D *EX MSS.*

e

Fulchericus Abbas

a custode recipit corpus S. Richarii,

cui se inclinat equus:

E

f

cumque sequentes nebula impediuntur,

g

3 Hæc vero Sancti relatio parum valuit, cum eum Centulenses diu habere non licuit. Nam Arnulphus idem qui primo, iterum sibi Sanctum vendicavit, et tamquam cautior factus, non jam in Pontiva patria, quam quandoque perdere metuebat; sed in fidentiori loco sibique vicino, hoc est in monasterio S. Bertini *h* reposuit, simulque S. Walaricum, ubi longiori tempore quam Monasteriolo fuit. Longo itaque tempore hoc monasterium Centulense tanti Patris caruit præsentia, agente jam dicti Comitis Arnulphi potentia. *i*

Arnulfus iterum ablatum

deponit in monast. S. Bertini.

h

i

ANNOTATA.

a *Harulfus cap.* 21 Guaramindum, *a Ludovico Rege cum suis interemptum scribit: quod ex Annalibus Bertinianis constat factum anno* 881.

b *Obierant Rex* Ludovicus, 4 *Augusti anno* 882, *et Rex* Carolomannus, *frater ejus* 6 *Decemb. anni,* 884, *et in horum locum subrogatus* Carolus Crassus, *mortuus est* 12 *aut* 13 *Januarii anno* 888, *et fuit assumptus* Odo, *mortuus anno* 898, *et interim fuit* Carolus

A lus Simplex *sub quo, post longum dominatum Normannorum, Rollo factus anno* 912 *Christianus, obtinuit Normanniam, sic tunc appellatam.*

EX MSS.

c Arnulphus *successit Balduino Calvo patri, anno* 918, *cum Adolpho fratre, qui Bononiam et vicinas ditiones obtinuit; quo sine herede anno* 933 *mortuo, Arnulphus etiam easdem obtinuit, ac postea Pontivam provinciam adjunxit.*

d *Ad vitam* S. Walarici 1 *Aprilis nonnulla attigimus.*

e Fulchericus, *notatur apud Sammarthanos circa annum* 940 *præfuisse.*

f *Hoc factum esse circa annum* 950, *conjectat Ignatius Josephus de Jesu Maria, in Historia Abbavillana cap.* 81 : *recte, si usque ad ipsum annum* 950 *non accedat.*

g *Ejus mentio facta est supra lib.* 1 *Miraculorum num.* 17.

h *Joannes Iperius in Chronico cap.* 26 *part.* 1, *tradit corpus S. Richarii delatum ad monasterium S. Bertini,* IV Kalendas Septembris, anno secundo Abbatis Hildebrandi, consecrati anno 950.

i *Totum hoc caput inseritur Chronico Hariulfi, estque libri* 3 *Caput* 22, *item sequentia usque ad num.* 9

B *et sunt Caput* 23 *et* 24.

CAPUT II.

Corpus S. Richarii denuo relatum anno DCCCLXXXI.

Mortuo Arnulpho,

Tandem placata divinitas, et suorum precibus inclinata, decrevit glorioso reditu Patrum pectora filiorum relevare, quæ diuturnis gemitibus gravabantur pro eorum sublatione. Verum Flandrensi *a* Arnulpho dudum morte prærepto, et ejus potestatis herede *b* nati filio substituto, dicto similiter *c* Arnulfo, hierarchiam Francorum absque titulo regii nominis disponebat filius *d* Hugonis Magni, Dux inclytus *e* Hugo.

Hugo Capetus,

Qui cum graviter ferret patriam hostili acerbitate demolitam, nec minus indignaretur, quod et Sanctorum corpora, et cetera quæ ecclesia venustant fraude factiosorum sublata forent propriis locis, et ad hæc in melius commutanda animum sedulo præpararet; quadam nocte quiescenti ei affuit visio, ex præcepto cœlesti, quæ illum repulsis dubietatis obstaculis animavit perficere, quod pio quamquam, sed tamen timido corde facere disponebat. Beatus igitur Walaricus per visum ei assistens, ex Dei mandato talia verba profudit. Quid hic, inquit, facis? Et ille hoc percepto sermone, quisnam esset, cœpit interrogare. Et Sanctus : Ego sum, inquit, Walaricus, Legonaci

jubetur a S. Walarico suam et S. Richarii corpora referre,

C quondam monasterii Abbas, et Dei præcepto hæc tuis sensibus veni inferre. Venerabilis Confessor, et coram Deo clarus Sacerdos Richarius una mecum ante hos annos extat captivus, et dolo Arnulphi longe a nostris diu manemus sedibus pulsi. Jam Deo placet, ut te ministro obtineatur, teque jubente noster regressus, ut de nostrorum corporum visu præsentiaque nostrorum, mœsta refocillentur corda servorum : et ut hi nostra lætificentur relatione, qui nos post Deum gaudent habere pios Patronos. Id celer age, locaque nostra Clericis aufer, atque in ea, ut prius erant, monachos stude sub regulari norma unire. Quod si hæc imples, promitto tibi ex Dei jussu, per Sancti pia merita Richarii et meas preces, te prolemque tuam fore Regem Francigenarum, stirpemque tuam regnum tenere usque ad septem successiones.

regnum Franciæ addicente :

5 Inclytus igitur Dux, volens ocius perficere Dei præceptum, per Sancti vocem sic intimatum, accitis Consiliariis, inquirit, quonam modo posset invenire idoneum hominem, cui cœnobium Centulense posset committi ad relevandum. Huic inquisitioni interERant D quidam, qui noverant satis hujus provinciæ habitatores, quique Hugoni tale feruntur dedisse solamen: En, inquiunt, Corbeia retinet virum, nobilitate valde insignem, cui putamus quod digne satis possit committi opus quod dicis : nam parentibus nobilibus et militia inclytis valde fulcitur : qui cum in ejusdem loci vicino et in ipsa provincia maneant, propinquo suo in Dei opere laboranti auxilium ferre non denegabunt. Audiens hæc inclytus Dux, tamquam salubri consilio congratulans, misit vestigio viros honestos, qui ab Abbate Corbeiensi super jam dicto monacho factam deprecarentur non retardari electionem. Illo annuente vocatur elegans juvenis Ingelardus, quem adhuc eo tempore ferunt scholis inesse, quique ea ipsa die vel hora Subdiaconatus perficiebat ministerium. Deductus ergo in præsentiam Ducis, accepit curam atque laborem, quo se instante repararetur, quantum valeret, hæc Abbatia. Inde ex more Abbas sacratur, atque accepta Fratrum ac militum caterva Centulam venit. Sane Domnus ille, S. Richarii relator, Fulchericus Abbas, sub die E octavo Iduum Novembrium, e seculo transierat; cujus suggessu et hortatu aliqui Clericorum monachalem ordinem susceperant. Abbas igitur Ingelardus Centulam veniens cuncta proposse melioravit, claustra reparavit : non tamen ut antiquitus fuerant, sed eo modo quo adhuc stare videntur. Deinde diebus ac noctibus religioni insistens, et congregationem monachorum augmentans, agebat sobrie sibi commissi loci provectum. Velle enim habenti difficultas nulla inesse poterat : quia magnis villis oppidisque et reditibus locus abundans, facilem cœpti dabat provectionem.

constituto Abbate Ingelardo,

restauratur monasterium Centulense :

6 Monasterio igitur ex parte restaurato, et habitaculis religioni congruis; cœpit præfatus Dux perquirere, quomodo quod adhuc restabat perfici posset, ut sanctus Dei Confessor Richarius proprio loco restitueretur. Sapienti vero consilio usus dirigit Legatos in Flandriam, mandens Arnulfo Comiti, ut sancta Sanctorum corpora propriis sedibus reddat. Quod ille audiens, et tantis carere ægre ferens, primo abnuit dicens, Non a se reddi debere Sanctos, quos ipse non abstulisset. Reversi nuntii obedire nolle Comitem Duci insinuant. Tunc ille, coacta in unum militum manu fortissima, illo ire decrevit, quo Sancti erant; volens persemet sublatos ad loca propria reportare. Arnulfus animadvertens non prospere sibi cessurum, si contra Francos justos injustus agat conflictum; lacrymis humectus misit Legatos Duci Hugoni, orans ut nullam patria ferat F vastationem : dirigat tantum optimos viros, qui Sanctos Dei recipientes vadant cum pace. Fecerat Arnulfus Comes beatissimis Confessoribus lecticas argenteas, ubi cum honore eorum corpora sancta condiderat. In lectica vera gloriossimi Patroni nostri Richarii tales ab eo versiculi exarari jussi sunt.

missis Legatis repetuntur corpora,

Arnulfi Comitis quaquaversum facta sciatis,
Quæ solitus Domino fecerat ipse pio :
Istum Richario lectum qui condidit almo,
Collocavit ei membra pudica sui.

et collecto milite adducuntur :

7 Mittuntur ergo viri insignes : recipiuntur Sancti a nostris gaudentibus; et piis lacrymis atque laudibus Deum magnificantibus; subsequuntur ab illis dolentibus, et præ nimia tristitia voce in altum elevata ejulantibus. Cumque jam ab Hugone Duce et omnibus qui longiuscule expectabant videri potuerunt, quis voces emissas præ gaudio, quis dulcium profusionem lacrymarum affatim queat explicare? Magnitudo quippe gaudii clamoribus modum abstulerat, dum lætitia, pro Sanctorum reditu concepta, in singulorum cordibus fervens, seipsam vix caperet. Acceptis ergo beatorum corporum amantissimis capsis, nostri

et magno referuntur gaudio,

A nostri parumper subsistunt. Post hoc primores populi et qui bonæ mentis habebantur jurare a Duce rogantur, quod de sanctis corporibus nihil subtractum, nihilque mutatum esset. Quod cum illi mente libera et animo hilari perfecissent, sumptis Sanctorum corporibus ad propria festinare cum modestia cœperunt. Fama autem tam felicis regressus ut provincialium corda concussit; extemplo prosilierant omnes, utrıque sexus, communis conditio, juvenes cum grandævis, monachi cum Clericis, omnisque professio obviam ruunt, seque putabat criminis reum qui non occurrisset. Mense Junio die secunda, B. Walaricus suo loco consignatur; nostratis autem Patris regressus in sequentem lucem procrastinatur. Mense jam dicto seculis tertium diem fundente, inclytus Hugo accepit Sanctum, per unam leucam scapulis suis, nostrum apportans Patrem beatum; pedibusque nudis, madidusque fletu, venit ad templum; Christi amicum sui altaris sedi imposuit. Interim choris populoque cuncto gratias Deo laudesque Christo vociferante. Anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi nongentesimo octogesimo primo, nona Indictione, tertio nonas Julii, hæc beatissimi Patris Richarii facta est relatio:

S. Walarici 2 Junii, S. Richarii humeris Hugonis illatum

Junii anno 981.

B 8 Verumtamen in ipso relationis itinere quid miraculi contigerit, operæ pretium tenemur narrare. Hujus enim tempore mensis, campi flavescentes genitæque spicæ largam annonam spondent colonis. Beato quoque Walarico restituto propriæ sedi, cum S. Richarii, ut dictum est, redditio in crastinum ordinata fuisset, ipsa nocte moratus est Dux Hugo cum exercitu et populo mediis in agris, qui scilicet segete læta jamque fœcunda erant onusti. Itaque, dum et hic coquina agitur, illic convivia celebrantur, dum et humanis corporibus quies ibidem et jumentis stabula coaptantur, dum diutina stantium vel jacentium impressione dejicitur, dum pecude pasta et pedibus calcata atteritur, spes omnis fructuum messori denegatur. Tanta vero conculcatione attrita et et perdita messe, cultor, contristatur, quia Patroni obtentu pro nihilo computatur. Postmodum igitur veniente metendi tempore, fruges diruta et desperata, tam læta et fœcunda desecatur, ut in illius comparatione defensæ messes et sepibus munitæ, ubertati grani, parvipenderentur. Divulgatur hoc usque hodie miraculum per ora plurimorum, quod fecit Dominus per meritum sui militis, ad laudem et gloriam sui nominis.

Seges attrita fœcundam messem profert:

C 9 Stupefactus præterea Dux tali obsequio, Deo et Sancto ejus exhibito; prospero pollens successu, natalem reversus est in Franciam. Nec multo post, sicuti ei in visione memorata prædictum fuerat, auctore Deo, qui sibi servientes sublimare consuevit, meritis sanctissimi Patroni nostri, quem propriæ sedi restituerat, ut credi fas est, *f* Francorum adeptus est regnum: quoddum advixit miro moderamine rexit, decedente vero eo ad ipsum, et heredes ejus (sicut hactenus cernuntur) successionis serie consecuti sunt; annuente eo, cujus regnum semper est æternum, per omnia secula seculorum.

Hugo Capetus fit Rex Franciæ

f et post eum heredes ejus

ANNOTATA.

a *Mortuus est* Comes Arnulphus, *anno* 964.

b *Is est* Balduinus III, *ante patrem anno* 961 *vita functus.*

c *Hic est Arnulphus II seu Junior, qui vixit usque ad annum* 1003.

d Hugo Magnus, *Dux Franciæ et Burgundiæ, mortuus est anno* 956.

e *Hic est* Hugo Capetus, *postea Rex Franciæ.*

f *Anno* 997.

CAPUT III.

Quædam miracula post relationem S. Richarii

D

Tempore quo Flandrensium Comitatum agebat *a* Balduinus, Barbati Balduini filius; erat vir in regione Tornacensi nomine Ofridus, Sacerdos probatæ vitæ, qui adjutorio Dominæ *b* Adelæ Comitissæ, uxoris Balduini, ecclesiam in pago *c* Mempisco restaurabat in honore *d* S. Richarii; sed cum non potuerit habere aliquam reliquiarum partem S. Richarii, jussit cæmentariis, ut omnia facerent in nomen S. Nicolai. Dum id illi observare tentarent, nihil prospere eis succedebat. Itaque coactus est perficere opus in laudem S. Richarii. Qui quidem Ofridus post mortem cuidam Virgini apparuit; cui narravit maximum auxilium, quod recepit etiam post mortem a B. Richario.

Ecclesia in honorem S. Richarii apud Flandros struitur,

11 In villa Merimont *e* prope Leggiam, quidam volens terram suam augere, et minuere terram S. Richarii proximam, lumine privatur.

furtum punitur cæcitate,

12 Navis plena hominibus diversarum nationum, in mari naufragium faciens, et omnibus Sanctis invocatis, ab iis nihil obtinuerunt. Invocato autem S. Richario solo, subito tempestas cessat.

sedatur tempestas,

E

13 Vir et mulier, lapsi in profundum putei sicci, existentis prope monasterium S. Richarii, ex eo sani et incolumes educti sunt. Clericus in monasterio edens, piscis glutivit *f* aristam; et cum pene expiraret, invocato S. Richario sanitatem recepit. Engelvinus artifex lignarius, ex campanili ruens in terram, invocato S. Richario, sanus remansit super lapides.

curantur varii,

14 In Cinino-curte, villa S. Richarii, duo homines vincti et catenati, invocato S. Richario, vinculis solvuntur. Idem miraculum [accidit] circa unum hominem, quem Huebertus vinculis ligatum tenebat in carcere, ex quo evasit solutus. In vico *g* Berdenni extitit una ecclesia S. Richarii....

liberantur vincti,

15 Radulphus Cinino-curtis colonos opprimebat, ac per milites curtem S. Richarii violenter frangere fecit, omniaque accipere, quæ pertinebant monacho custodi loci illius, et omnibus colonis. Qua die ipse Radulphus, a gutture usque ad virilia, intestina omnia, etiam cor suum, in latrinam dejecit, et obiit horribiliter. Hugo, filius Radulfi, eadem de causa periit horrenda morte: non ut homo, sed ut diabolus, moritur, ore patenti et lingua usque ad pectus protensa. Quo mortuo et non sepulto, uxor alium duxit virum pessimum, qui eadem de causa male obiit. F

injurii in S. Richarium male pereunt:

16 Hugo, monachus hujus cœnobii, noctu existens in ecclesia, audivit musicam cœlestem, et fusam lucem eam implere vidit. Idem expertus est venerabilis Balduinus *h* Abbas et alii. Ignis existens in omnibus partibus monasterii, extinguitur: et monachus ex alto loco ruens non læditur sine humano auxilio, sed mediante S. Richario. Quidem Tornacensis pagi cæcus, visum recepit. Item alter cæcus bis visum recuperavit. Puer, ægrotans a tribus annis, sanitatem adeptus est. Quodam tempore corpus S. Richarii ferebatur ad villam *i* Asliacum, transitum habuit per Buxudem, ubi mulier moribunda jacebat: dumque contra jacentis venisset grabatum, illico mulier exiliens sanata est.

Hæc sufficiat nos dixisse, quia omnia litterarum ingenio a nobis circumcludi non poterunt.

ANNOTATA.

a Balduinus Barbatus, *filius Arnulphi junioris, rexit ab anno* 1003, *usque ad annum* 1036, *quo successit filius ejus,* Balduinus Pius et Insulensis *dictus.*

b

A

b *Adela Roberti Francorum Regis filia, nupta an.* 1027.

c Pagus Mempiscus seu Menapiscus, *accurate describitur ante Acta S. Amandi § 3, die 6 Februarii: antiqui autem nominis vestigium adhuc superest in oppido* Meneni, *inter Insulas et Cortracum.*

d *Suspicor esse in vico posito inter Tornacum et Cortracum via notato, et dicto* S. Leger, *corrupto vocabulo pro* S. Richier.

e *Et hunc locum,* Meriacum *Gallis dictum, crediderim esse qui Flandris Flandrice nominatur* Merghem, *inter Aeriacum et Armenterias, ad Legiam, alias* Lisam, *fluvium Flandriæ celeberrimum.*

f *Spinæ piscium Francis nominantur* Arestes: *quod nomen, ob similitudinem cum aristis spicarum, optime quadrat minoribus fluvialium piscium.*

g *In margine adscriptum erat* Bredenay: *quid si hodie* Bernay, *oppidum Normanniæ inter Lisieux et Evreux? sed hic solum agitur locus, qui forte nunc ab ecclesia nomen habet amisso veteri. Porro evulso folio deest hic bona pars miraculorum, quam utinam suppleat aliquis.*

h *In catalogo Abbatum apud Sammarthanos nullus nominatur* Balduinus *ante annum* 1318; *unde sequeretur hoc caput, cujus est diversus a prioribus stylus, admodum sero fuisse collectum: sed forte legendum fuit* Galduinus *vel* Gelduinus, *qui præfuit anno* 1138.

B

i Ashacum, *vulgo* Ailly, *ut notatur in margine: media autem via occurrit vicus vulgo* Buchu.

AUCT. ANGELRANO EX MSS.

EADEM HISTORIA

Auctore *a* Angelranno metrice descripta.

Ex Duplici MSS.

Corpus S. Richarii ablatum,

Hactenus antiqui retinet quæ pagina libri
Carmine, prout valui, cecini miracula Sancti:
Hinc ea complector, proprius quæ vidit ocellus.
Ingenio validus, magnis opibus quoque fultus,
Arnulfus patriam possedit Marchio nostram;
Hanc et fraude, ut perplura solebat, adeptus,
Transtulit hinc Sanctum, cupiens tam nobile lucrum
Cum queisdam Sanctis propriæ regionis habere.
Hic jam longævus deponens tegmina carnis,
Filius ut nati, jussit, fieret suus heres,
Præsentabat avum proprio qui nomine tantum.
Post Regem primus regni tunc jura regebat,
Vir humilis cunctis, cunctis pius atque benignus, *Hugo Capetus,*
C
Filius Hugonis magni, Dux inclytus Hugo;
Postea regali qui sublimatus honore,
Rexit Francorum miro moderamine regnum.
Hic graviter tolerans fraudem, supra memoratæ
Restituit patriæ quæcumque erepta fuere.
Utque magis celebris fieret regressio Sancti,
Præcipit immensam populi glomerare catervam.
Nec solum nostræ convenit concio terræ,
Quin etiam ex multis facta est collectio Francis.
Reliquias Sancti post hæc mandat sibi reddi. *collectis sociis,*
Accipiens cujus præcepta puer memoratus,
Efficitur mœstus, tanto pretio cariturus.
Sed reputans, si despiciat, non esse salubre;
Reddidit invitus, veritus ne forte coactus.
Jam tandem præclara dies illuxerat orbi,
Qua debet fieri tam grata receptio Sancti; *recipit,*
Procedunt partes gaudentes et lacrymantes.
Namque illi tradunt, quod semper habere volebant;
Isti suscipiunt, sine quo nec vivere curant.
Postea Primores populi jurare rogantur,
Quidquam ut ne desit penitus de corpore Sancti:
Quo facto, nostri festinavere reverti.
O memoranda dies! o lux votive colenda,
Fines dignatur patrios qua visere Sanctus! D
Hujus lætitiam vix enarrare diei
Sufficiet quisquam, quisquam vix gaudia tanta, *magno omnium gaudio:*
Adventus Sancti quæ concutiebat ubique.
Ad quascumque etenim venit processio villas,
Obvia cunctorum procedit turba colonum:
Ac præ lætitia gemitus ad sidera jactant.
Ante sed ad templum, quantum est spatium prope [leugæ,
Quam pervenissent; Dux jam præfatus, equino
Descendens dorso, nudis incedere plantis *et portat humeris suis.*
Incipit, et propriis scapulis portare feretrum,
Et secum plebis qui visi nobiliores:
Illud tamque diu portat, lacrymis madefactus,
Altari donec gaudens proprio imposuisset.

2 Sed jam divina quid sit virtute peractum
Perpendat lector, Sancti meritis sociatis.
Hæc quam prædixi facta est regressio Sancti,
Tempore quo plenis campus flavescit aristis:
Sed tot militibus quæ sufficerent quia tecta
Non fuerunt, cultos sese sparsere per agros.
Dicere quis poterit, fuerit quam diruta messis *Seges attrita fœcundam messem profert.*
Pene omnis, pedibus dum conculcatur equorum
Pars quædam, quædam dum pars depascitur ore?
Usta est pars etiam stabulata ardente culina,
Partibus in multis cocta radicitus herba. E
Tandem discedunt, nuda tellure relicta.
Mira loquar; paucis transactis ferme diebus
Ecce incredibilis cœpit succrescere messis
Fructifera, ac demum cum tempus et hora metendi
Instaret, totos videas flavescere campos,
Ac si nil damni regio perpessa fuisset.
Hæc cernens meritis patrata fuisse Richari,
Ad laudes Domini populus se contulit omnis.

Quod lapsi in puteum vixerunt vir mulierque.

3 In sancti meritum fuit et virtutibus illud.
Ipsius festum quia plebs dum multa adiisset, *illæsi manent in puteum illapsi.*
Forte secus templi introitum puteus fuit, ex quo
Jam dudum laticis penitus defecerat unda:
Os cujus veteri fuerat ibi vimine clausum.
Ignari super hunc dum vadunt vir mulierque,
Ipsius in magnum lapsi cecidere profundum.
Quis dubitaret eos mortis discrimen obisse?
Cernuntur tamen a putei convalle reducti,
Non solum vivi, toto sed corpore sani.

Quod vescens quidam piscis glutivit aristam.

4 Exercebat ovans ex consuetudine *b* Palmas b
Plebs Domini: quidam sumens cum Clericus escam *ob spinam piscis deglutitam,*
Cum monachis, ortus non vili stirpe parentum,
Unus incautus piscis glutivit aristam: F
Angorem cujus sentiscens vespere facto,
Tentans rejicere hanc valeat si forte vomendo,
Sed quia non potuit, gravior fit luce sequenti.
Tertia jamque dies prætendit deteriora
Ac demum in quarta tractat, sibi morte futura
Disponens etiam, fuerant quæ congrua visa.
Abbas et Fratres veniant se visere mandat,
Queis ad se ingressis tantum de morte locutus,
Poscit cum monachis sepeliri quo mereatur. *ad mortis periculum deductus,*
Pro Domini cœna quinta sed luce verenda
Hunc Sancti ad templum deducit turba parentum,
Tempore quo Fratres celebrant solemnia Missæ:
Suffultus pie venit dextra lævaque duobus
Jam ferme expirans sanctam conscendit ad aram.
Cui postquam imposuit quosdam pro munere libras,
Nititur, ut valuit, retro deflectere gressum:
Sed vix conversus, nutu tangente superno,
Sensit aqua tepida perfundi corpore toto
Semet, et exclamat, quia nil angoris habebat. *sanatur:*
Ex hoc nos etiam tamquam de morte reducto,
Lætamur, Domino perreddens laudibus alto.

De fabro, templi tecto qui corruit alto.

5 Ingelvinus *c* erat lignorum cæsor apud nos, c
Qui

A Qui templi solitus sarcire ruentia tecta,
Ardua præsumens etiam conscendere plura,
Hic Paschæ in feriis templi campanal adivit,
Signi disruptum funem religare rogatus.
Injuncto officio sibimet sed rite peracto,
Conatur tecti quoddam obturare foramen.
Sed deceptus spe, qua se bene posse tenere
ex culmine templi lapsus, Credidit; a celso dilapsus culmine templi
Concidit, ac penitus horrendam mortem obiisset.
Parietis in partem, nisi vis divina tulisset;
Cujus porrecti lapides sic forte fuere
d Ut per circuitum *d* posses incedere templi;
Tutius utque per hos valuisset figere gressus,
Desuper adjunctum munimen erat podiorum.
e *e* Simplicis ignosci poterit miseratio Christi
f *f* Qualiter hoc duplex casu patefacta fuisset.
servatur illæsus tam ipse, Uni etenim monacho mors pene oblate fuisset
Ni meritis Sancti, Domini custodia adesset.
Denique prædictus dum vir cecidisset ab alto,
Ad lapides foris extensos deflectitur, ac sic
Corruit, ut podii munimen velleret omne
Atque super lapides porrectos ipse maneret.
Ex illo atque loco, podii quo ligna ruere,
E monachis unus paulo surrexerat ante:
quam alius ejus casu periclitans: De quo quis dubitet mortis quia damna tulisset,
Respectu Domini nisi discessisset ab inde.
B Ast qui lapsus erat, plures obiisse verentes
Vadunt, extinctam quem credunt, cernere vivum.

Quod visit templum scandens insana puella.

6 Unius in rabiem fuerat mens versa puellæ,
Quæ sensu pravo stimulante errabat ubique.
Hæc villæ triviis peragratis tempore noctis,
Cum matutinos vigiles essemus ad hymnos,
Ut mos est, portas templi aspiciens patefactas,
Intrat vociferans ac frendens horrida verba;
puella demens per invias summitates templi illæsa discurrit. Ad vocisque sonum torquens vestigia nostræ,
Offendit scalam quæ transmittebat ad alta,
Ejus perque gradus conscendere nescia cœpit.
Sed postquam ipsius cœpit contingere summum;
Per porrectarum sibi discurrendo petrarum
Fracturas, sicut mos est, incessit, amentum.
Cui dubium est illam mortis subiisse ruinam?
Quod tamen et fecit, mortis nec damna subivit:
Quin etiam vadens ac discurrendo pererrans,
Venit ad introitum cochleæ, qua culmina templi
Alta petebantur: quam longa est, scandit et ipsa.
Post hæc quod fecit, cujusquam dicere lingua
Vixdum sufficiet: non cessat denique voces,
Addere terrificas, per gyrum et currere templi.
Nullus et a quanto fuerit servata periclo,
Cognoscet penitus, nisi qui loca viderit ipsa.
C Nos vero stupidi et formidine sollicitati,
g Ipsius casu ne templum *g* pollueretur,
Sed nondum fuerat quia tempus et hora loquendi,
h Astanti turbæ certatim *h* significare
Cœpimus, ascendant, rapiant secumque reducant.
Nemo sed insanam præsumpsit tangere sanus:
i Sponte sua tandem gressus rediit per eosdem. *i*

7 Belluacensis adest iterum pagus memorandus,
In quo Richario sunt quædam prædia sancto,
Civino-cortis inter quæ villa vocatur;
Ecclesia est cujus Sancti sub honore dicata.
Hanc sæpe ipsius visit præsentia sancta,
Carminis istius sicut narrare libellus
Noscitur, a primo positus qui tertius extat:
k Ac Martinelli *k* loquitur damnabile furtum.
Villæ hujus semper nobis mansere fideles,
Nostro plus cunctis positi sub jure, coloni.
A prædonibus vincti liberantur. Hanc sed prædones quondam petiere furentes,
Atque duos homines secum rapuere abeuntes.
Interea multis ferro custode diebus
Dum retinent, festum cœpit Sancti esse propinquum.
Jamque dies aderat, fuerant cum gaudia tanta
Successura, refert socio cum talia verba D
AUCT. ANGELRANNO EX MSS. Ex ipsis unus: Mihi pes sub compede laxus
Plus solito nunc est, illumque educere fas est.
Dixerat, atque pedem facili conamine traxit.
Jamque diem Lunæ, cursus removebat ab orbe:
Cum nimio potu somni gravitate tenentur
Cuncti, queis fuerat servandi credita cura.
Oblati nostri, sic libertate potiti,
Contemnunt læti fuerant quæ vincula passi.

8 *A Sancto Frater sanatur, Fratre rogante.*

Comperiet, vatum legerit qui scripta priorum,
Egregium quiddam; quia dum resonare volebant,
Auxilium a Musis rogitabant id faciendi.
At nos censemur qui nomine Christicolarum,
Quo desiderio, ipsius pietate rogata,
Promere debemus miracula Cunctipotentis?
Sufficiunt digne quem nec laudare catervæ
Æthereæ, ac cujus nutum mundana tremiscit
Fabrica, cœlestis, terrestris et infernalis.
Ipsius ut fautrix mihi sit clementia posco,
Dicere dum nitor quid gessit tempore nostro, *e duobus fratribus germanis et monachis,*
Noster Richarius, pie suffragando patronus.
Carne duos Fratres noster Conventus habebat
Germanos, quorum nobis industria multum
Proderat, atque bonis in rebus solicitudo. E
Contigit ex ipsis ut major præficeretur
Cellæ, quam Sanctus, carnali pondere pressus,
Condidit in silva cæsa sibi Chrisciacense.
Hanc regeret norma dum sacræ religionis;
Accidit, infirmus, sparso languore per artus,
Ut fieret; fabricam *l* qui tam pervaserat omnem *l*
Nullis officiis essent ut congrua membra. *alter periculose æger,*
Arida sub vacuis pendebant pellibus ossa,
Atque ex corruptis stillabat gutta pupillis:
Et quod pejus erat patitur phantasma malignum
Tam graviter, somni ut cepit si quando pusillum,
Evigilans secum non conspiceretur haberi.
Ut quid multa loquar? per plures hoc referebant,
Talia quod passus vitavit funera nullus;
Quamvis et affectus tantis angoribus esset,
Prudenti ut solito semper ratione vigebat.
Excepto ut retuli quando gustasse parumper
Somnum contigerat, pro veris falsa tenebat.
Hunc infirmatum postquam vicina colentes,
Accipiunt Fratres, Domini pietatis ad aures,
Clamores faciunt, affectu commiserantum.
Credo sed ejus ob hoc non obtinuere salutem,
Ut Sancti virtus et hoc fieret manifesta.
Quo in languore dies fecit triginta novemque. *petit alterius preces:*
Istis elapsis, fuerat solemne futurum, F
Richarii festum; quod cum cognovit adesse,
Qui fuerat præsens, injunxit talia fratri.
En sicut dignum est Sancti solennia adibis.
Dic illi, Memor esse mei, memor esse clientis
Dignetur: recolat pietas fuerit mihi quanta
Erga illum semper, cum quanto ardore peculi,
Tractavi ipsius pro posse meo utilitatem.
Oret et ad Dominum, suspendat ut ipse flagellum,
Infert ipsius mihi quod sententia justa.
Hæc mandata ferens frater discessit ab illo, *quo in festo S. Richarii orante,*
Et veniens Sanctum prosternitur ante sepulcrum,
Orans cum fletu Domini auxilium pietatis.
At postquam venium secreta silentia noctis,
Prædictus Frater, Sancti restans apud antrum,
Quasdam nocturnas transegit pervigil horas,
Assidue psallens, causa fratrisque laborans.
Ast ubi reddita lux transacta nocte fuisset,
Solicite sacræ celebrat solennia Missæ,
Inter quæ implorat jugiter fratris medicinam. *et Missam celebrante sanatur.*
Commodet auditum jam nobis quisque fidelis,
Noverit ut, Sancto salvandi quanta facultas
Adsit apud Dominum, si quis pie clamet ad illum:
Credere dicturus quod sum nec differat ullus.

ALCT. ANGELRANNO EX MSS

A Ex hac nocte quidem speciem phantasmatis ullam,
Qui infirmus fuerat, non sensit : corporis ac sic
Expulso morbo cœpit sentire salutem ;
Escam carnalem ut qui pridem spreverat omnem,
Indignaretur si tunc sibi parva daretur.
Vidimus insuper hunc modico post tempore sanum,
Ad grates, Sancti, solvendas, limen adisse.

Quod Sancti in Festo pluviæ cessaverit unda.

9 In pluvius hiemis conversum tempore quodam
Vidimus Autumnum, mensis quo tempore festum
October Sancti monstrabat adesse propinquum :
De quo dum Fratres quasi compatiendo loquuntur,
Imber quod nimium multos prohiberet inundans,
Nec Sancto obsequium valeant præstare suetum :
In Domino fidens ex ipsis intulit unus ;
A Domino legitur Sanctis collata potestas,
Claudere quod cœli possunt aperireque portas :
Expertem cujus virtutis non fore credo
Sanctum Richarium, cujus modo festa propinquant.
Sed nisi præclaræ fidei quis crederet istud,
Cum pluvias nullum posset defendere tectum?
Ast medium cursum cum jam lux ingrederetur
Quæ præcedebat, cœlum omni parte serenum
Conspiceres, nubes solis fulgore fugante.
B Sicque dies festus transivit, et alter ab illo,
Nulla ut nimbosæ stillaret gutta procellæ.
Divino nutu sic temperiem sibi gratam
Nactus ut est populus, sancti solenne Patroni
Lætus adit, celebrat, lætus remeat celebrato.
Quod Sancti meritis ne quis *m* putet esse peractum,
Ad proprias populus vix dum remeaverat ædes.
Incubuit terris cum tam subitaneus imber,
Nullus ut omnino posset dubitare fidelis ;
Quin quasi suspensam molem tenuisset aquarum,
Hoc triduo, Sanctus, sua quo solemnia durant.

pluvia nimia in triduo festi cessat :

10 *Prædones Sancti nequeunt accendere lignum.*

Carminis istius primi narratio libri
Hoc retinet, patria quod postquam Sanctus in ista
Enituit, Dominoque ferocia colla subegit ;
Oceani expromptus studuit transire fluenta,
Alterius gentis cupidus prodesse colonis,
More Evangelici miserantis Samaritani :
Hunc simile aggreditur quidam narrare Camena.
Est quoddam Castrum in pago Ambianense, vocatus
n Mons desiderii ; vicus cui subjacet unus,
Ecclesia est cujus Sancti sub honore dicata :
Contra hos castellum, bellum cepere *o* Royenses ;
Pluribus et villis populatis, vicus aditur,
Qui, sicut dixi, templum Sancti retinebat.
Hunc furia accensi prædones aggrediuntur,
Non dubitaturi templum violare profani.
C Forte secus templi sed stabat cereus aram :
Hunc præsumentes rapere, asportant abeuntes. D
Sed postquam ad proprias sedes potuere reverti,
Quam secum tulerant tentant accendere ceram.
Appositum sibi sed prorsus sic reppulit ignem,
Ac si in materiem lapidum conversa fuisset.
Quod rursum tentant, rursum frustraque laborant.
Pœnitet hoc pacto Sancti violasse secreta
Illos, ac celeres templo sublata remittunt.
Hæc a nonnullis sic gesta fuisse feruntur,
Externus quamvis nobis locus ille fuisset.

cereus a templo S. Richarii ablatus nequit accendi.

ANNOTATA.

a *Acherius* Ingelrannum, *Sammarthani* Ingerrannum *appellant ; et addunt, Centulæ natum fuisse : potuit ergo etiam ipsam Corporis sacri relationem, a qua liber hic quartus incipit, vidisse an.* 981, *etiamsi tunc necdum monachus fuisset. Titulus hoc hexametro præmittebatur :*

Metrice Richarii descripta relatio Sancti.

b *Indicat fuisse* Dominicam Palmarum : *qui mox respondet* quinta luce Domini cœna.

c *MS. Reginæ* Engelwinus.

d Coronidem, *vulgo* la Corniche, *intelligit quæ supra zophorum longius solet procurrere, quandoque ad senos vel octonos pedes, pro fabricæ magnitudine.* E

e *Alia lectio* simpliciter nosci : *sed retinenda est prior : quia mox apparet indicari quod* unius Christi duplex miseratio *fuerit.*

f *Ita MS. Reginæ ; aliter legitur,* quæ licet : *sed minus commode.*

g *Effusione humani sanguinis templa sic pollui, ut nisi fuerint reconciliata, nefas sit in iis divina peragere, notum est ; sed hactenus non reperimus exemplum, quod ad fortuitum casum, cui nullius peccatum intervenit, intelligeretur extendi ; uti hic videtur indicari.*

h Nutibus *scilicet : et vero lex servandi certis locis temporibusque strictissime silentii, legitur edocuisse monachos artem quidlibet absque verbis tractandi, cum opus esset.*

i *Sequentia habentur ex solo MS. Reginæ.*

k *Vide illud supra in lib. 2 Miraculorum num.* 3.

l *Id est,* totum corpus.

m *Id est,* dubitet.

n Mons Desiderii, *vulgo* Mondidier, *oppidum cultissimum.*

o Roia *oppidum, et nonnullis Sancteriensis agri caput, vix plus quam trium leucarum intervallo distat a Monte-Desiderii, versus occidentem respectu Royæ sito. De illo egimus 23 Apr. in Analectis de S. Georgio.* F

G. H.

DE S. PASCHASIO RATBERTO,

ABBATE CORBEIENSI IN GALLIA.

ANNO DCCCLI

Cultus sacer 26 Aprilis,

C*arolus du Fresne, Dominus Cangæus, Consiliarius Regis Christianissimi, vir eruditus et libris editis notissimus, pro suo erga studia nostra affectu varia nobis transmisit, atque inter alia ex MS. Martyrologio Corbeiensi excerpta in quibus ista habentur ad diem* VI *Kalendas Maii.* Natale S. Richarii. Corbeia monasterio depositio S. Ratberti, Abbatis et Confessoris. *Hæc ita auxit Hugo Menardus in suo Martyrologio Benedictino* : Corbeiæ in Gallia, depositio S. Radberti Paschasii Abbatis, magnæ sanctitatis et doctrinæ viri. *Dein in Notis edidit Menardus, ex MSS monumentis Corbeiensibus, quam damus Vitam ejusdem Sancti ; ex quibus majus elogium formavit Gabriel Bucelinus in Menologio Benedictino. Andreas Saussayus in Supplemento Martyrologii Gallicani ista habet :* In monasterio Corbeiensi fit hodie celebritas depositionis S. Ratberti Paschasii Abbatis, cujus epinicia in hoc Martyrologio exarata sunt quarto Nonas Januarii.

2 *Colitur dicto secundo Januarii S. Adalardus Abbas Corbeiensis, post cujus elogium (quod forte tunc ignoraret diem natalem) dixerat Saussayus :* Item Corbeiæ in Ambianis, depositio S. Paschasii, Abbatis illius cœnobii et Confessoris, qui prælibati S. Adalardi Vitam descripsit, ejusque locum sortitus, sanctitatem quoque eximiis virtutum ornamentis ac *2 Januarii,*

piorum

A piorum operum meritis proxime imitatus est. Is enim celebris illius asceterii Abbas effectus, verbo non minus quam exemplo, gregi cui præfuit profuit, nec commisso tantum cœtui doctrinæ ac pietatis splendore præluxit, sed universam Christi Ecclesiam mirabiliter utriusque dotis gloria illustravit. Cœlesti siquidem sapientia decoratus, Græcoque ac Latino sermone nobiliter instructus, errorem Bertrami pseudomonachi confutavit, adversus quem de Sacramento altaris adorando librum edidit insignem, in quo clare et dilucide Corporis et Sanguinis Domini in Eucharistiæ mysterio veritatem demonstravit, et tanti Sacramenti majestatem et dignitatem etiam adversus futuras hæreses fideliter tutatus est. Quamobrem et tamquam propheticus scriptor habitus est a posteris, quod ducentis fere annis hæresim Berengarianam, antequam nasceretur, extinxerit. Quibus religiosis trophæis, aliisque gloriosis meritorum cumulis insignis, decurso mortalitatis stadio, ad Sanctorum consortium evocatus; felici exitu beatitatis æternæ adeptus est bravium.

et 12 Julii ob translationem factam sec. XI.

3 *Idem Saussayus in Supplemento ad diem* XII *Julii ita scribit :* Eodem die, Corbeiæ in Ambianis, elevatio et translatio S. Ratberti Paschasii, Abbatis illius monasterii: ut propugnatoris mysterii Eucha- B ristiæ insignis. *Ad dictum diem in ante indicato MS. Martyrologio Corbeiensi ista leguntur :* IV Idus Julii Apud antiquam Corbeiam elevatio corporis S. Ratberti Paschasii Confessoris. *Facta est ea Translatio seculo Christi undecimo ab Episcopo Ambianensi Widone, et Abbate Corbeiensi Fulcone : qui apud Sammarthanos traditur præfuisse ab anno* MXLVIII *usque ad annum* MXCVII. *At Wido Episcopus fuit saltem ab anno* MLIX, *usque ad annum* MLXXIV.

laus ejus apud S. Gerardum Abbatem Silvæ-majoris,

4 *S. Gerardus Abbas Silvæ-majoris in Prologo ad Vitam S. Adelardi a nobis ad diem* II *Januarii editam enumerat num. 2 illustres hujus discipulos, et inter alia sic scribit.* Ratbertus quoque Paschasius, ejusdem Abbas loci, qui luculentum edidit librum de Corpore et Sanguine Domini, ejus meruit paternitatem digna filiatione sui : cujus etiam corpore cum reliquis illustratur Corbeia : qui diversi diversa diversæ sanctitatis in Christo adepti sunt merita. Hic autem qualis fuerit et quantus, in quadam epistola testatur Abbas Lobiensis Herigerus, qui eo tempore inter sapientes habebatur sapientissimus. *Verum dolemus nos eam epistolam non potuisse nancisci. Floruit Herigerus seculo Christi undecimo, mortuus anno* MVII.

an fuerit instructus in monasterio Suessionensi?

C 5 *Edidit omnia opera S. Paschasii Ratberti Jacobus Sirmondus typis Cramosianis anno* MDCXVIII, *eisque præfixit Vitam ejus a se compositam, quam primo loco damus. In cujus exordio plane discrepat a Menardo, dum ille vult instructum apud sacras Virgines Suessionenses, sub Theodrada Abbatissa; quam Menardus tradit tantum se recepisse ad monasterium, cum frater ejus S. Adelardus exularet in Herio insula, jussu Ludovici Pii Imperatoris. Quo tempore S. Paschasius fuisset monachus Corbeiensis, et quidem maturæ ætatis, et composuisset librum de Corpore et Sanguine Christi, in quo sub nomine Arsenii intelligere dicitur S. Adelardum. Idem Menardus arbitratur a Ratberto compositam esse Vitam S. Richarii, primi Centulensis Abbatis, quam addit se habere manuscriptam ex cœnobio Centulensi, in eaque tradit cap. 10 hæc verba haberi.*

Vita S. Richarii non scripta est ab eo :

Quanta itaque ex tunc et deinceps austeritate B. Richarius vitam duxerit, quamque fortiter sua membra mortificaverit, præsentis opusculi testatur narratio, a reverendis viris Ratberto Abbate nec non Alcuino Albino studiose conscripta. *Hæc ibi : habemus et nos eamdem Vitam ex MS. Centulensi et variis aliis, sed valde ineptam et a stupido impostore collectam : qui non satis suorum menaaciorum memor, res gestas duorum seculorum, quasi cohærentes, com-* D *miscet, uti latius supra, ad Acta S. Richarii diximus.*

AUCTORE SIRMUNDO

mentio ejus apud alios.

6 Engelmodus *aliis* Agelmodus, *et de quo agimus Sancto familiaris, et ad annos circiter viginti superstes, ante Hildeboldum (qui anno* DCCCLXXVI *interfuit synodo Pontigonensi) Episcopus Suessionensis, poema panegyricum conscripsit in laudem S. Radberti, sed admodum obscurum; quod benevolus lector reperiet apud memoratum Sirmondum post Vitam ejus editum. Ad S. Radbertum tres epistolas Lupus Abbas Ferrariensis scripsit, scilicet quinquagesimam quartam et duas sequentes. Ludovicus Cellotius, in Historia Gottescalci Prædestinatiani, plurima habet ad vitam et doctrinam S. Paschasii Ratberti spectantia, potissimum opusculo 7 Appendicis Miscellaneæ a pagina 548, quæ Lector, veritatis amans sinceraque adversus impuros Sacramentariorum errores doctrinæ, non sine fructu evolvet: uti bene monet Philippus Labbe tomo 2 dissertationis historicæ de Scriptoribus Ecclesiasticis, ubi plurima colligit de Paschasio Ratberto pag. 155 et sequentibus.*

Compendia Vitæ.

7 *Ipse, vir humillimus, ne quid de sua vita a discipulis scriberetur extremo cavit mandato: quod tanta re-* E *ligione fuit observatum, ut nec posteri quidem post annos ducentos, ad quos ejusmodi prohibitio non pertinebat, ausi fuerint vel de ejus Vita, juxta majorum relationem; vel de miraculis, sua ætate crebrescentibus, quidquam tradere litteris : ideoque cogimur esse contenti duplici synopsi Vitæ, recentissime a Sirmondo et Menardo composita, de qua supra facta mentio est.*

VITA

Auctore Jacobo Sirmondo S. J.

Paschasio Radberto prima Christianæ institutionis tirocinia fuerunt apud sacras virgines Suessionenses; quarum cura et studio puerilius educatus est, cum earum cœnobio præesset Theodrada, regiæ stirpis Antistita, consanguinea Caroli Magni. Monasticam inde vitam aggressus in monasterio Corbeiensi, sanctioris disciplinæ magistrum et ducem habuit S. Adalardum Abbatem, Theodradæ ejusdem fratrem et Walæ Comitis, qui et ipse post monachus et Abbas Adalardo successit. Ibi ergo florentem et idoneam studiis suis palæstram nactus, cum ingenio atque indole esset eximia, mirificos in litteris, et in omni virtutum genere progressus fecit : quorum alterum testantur publicæ dissertationes, quibus in Fratrum consessu Scripturas sacras exponebat, et libri complures varia eruditione referti, quos scripsit : alterum declarant suffragia, quibus Abbas tandem a suis, post Walam tertius, summa cum approbatione renuntiatus est.

Monachus sub Abbatibus S. Adalardo et Wala :

sacram Scripturam exponit F

Abbas factus amatur ab omnibus :

2 In hac autem præfectura quam feliciter gubernarit, quam æquabilem se in omnes præbuerit, quam carus vicissim omnibus fuerit, non facile est explicare. Nam cum in eo plurimæ et maximæ virtutes lucerent, tum præcipua quædam morum lenitas et mansuetudo, cum singulari prudentia et pietate conjunctæ, amabilem illum summis æque ac infimis reddebant; ut non abs re, bonis omnibus amplectendus Abbas, ab æquali quodam suo dictus videatur. Oris ad hæc dignitas inerat et venustas : vividi oculi, roseus in vultu color, qui virgineum pudorem et modestiam deceret; canities etiam in cæsarie venerabilis. Nec domi solum aut apud suos erat in pretio; sed foris apud omnium ordinum homines par gratia et existimatio, tum maxime apud Reges et Principes; a quibus propter insignem doctrinam et sanctitatem expetebatur, studioque non vulgari et honore colebatur. Sed inter tot Radberti laudes et ornamenta nihil illustrius fuit summa ejus animi

ejus rara humilitas

modestia

AUCTORE SIRMUNDO

A modestia et humilitate, qua de se ipse cum maximi ab omnibus fieret, modice omnino sentiebat. Itaque monachorum se omnium peripsema, Levitarumque ultimum appellare solebat : et Diaconi gradu contentus, ad Presbyterii honorem numquam aspiravit. Quam sui despicientiam ut post mortem quoque singulari exemplo testaretur, convocatis sub vitæ finem discipulis edixisse fertur, ne quis de ipsius vita quidquam litteris consignaret.

auget bona monasterii

3 Monasterium Corbeiense multis rebus auxit et ornavit; decretumque a Synodo Parisiensi amplissimum impetravit, quo illius jura omnia et privilegia, jam olim et tum proxime a diversis Principibus concessa, Episcopi comprobarunt, assensuque suo confirmarunt. Synodis quoque aliis, quæ per ea tempora crebrius agebantur, interfuit; eique nominatim, in qua Goteschalci apud Carisiacum causa iterum discussa atque damnata est.

scribit de Corpore et Sanguine Christi,

4 Ingenii vero et doctrinæ monumenta libris scriptis, ut dictum est, plurima reliquit : in quibus notissimus est liber de Corpore et Sanguine Domini, quem Ludovico Pio regnante, cum temere a nonnullis de sanctissimo Sacramento jactata quæstio esset, composuit; in eoque genuinum Ecclesiæ B Catholicæ sensum ita primus explicuit, ut viam ceteris aperuerit, qui de eodem argumento multi postea scripsere.

in Matthæum

Matthæi Evangelium duodecim libris exposuit : quorum quatuor primos adhuc monachus inchoarat; reliquos jam Abbas adjecit : ac priores quidem illos Guntlando, S. Richarii apud Centulam monacho, reliquos universis ejusdem Cœnobii sodalibus nuncupavit.

et Psal 44,

In Psalmum etiam XLIV insignem tractatum tribus libris contexuit, ad Sanctimoniales B. Mariæ Suessionensis, gratiam illis rependens primævæ, quam ab illis hauserat, educationis suæ.

Vitas S. Adalardi et alias :

Vitam præterea institutoris sui Adalardi, et Walæ item fratris ejus, agonemque SS. Martyrum Rufini et Valerii, cum apud eorum Basilicas corruptum et depravatum offendisset, Clericorum ejus loci rogatu, comptiore stylo edidit ac perpolivit. Alia item, præter epistolas diversas, non pauca scripsit.

in Threnos Hieremiæ.

Tum denique in Threnos Hieremiæ multiplicis expositionis libros quinque, quod postremum Radberti opus fuisse creditur, a sene seni Odilmanno, ut ex epistola constat, oblatum.

5 Senex ergo, cœloque jam maturus, felici exitu vitam clausit, die, S. Richarii (quem præcipuo sem-C per amore coluerat) memoriæ sacro, VI Kalendas

Obit 26 Aprilis an 851.

Majas, anni a Christo nato DCCCLI. Conditus primum in ecclesia S. Joannis Evangelistæ, in aditu sacrarii, perdiu ibidem jacuit annis fere ducentis.

claret miraculis :

Postea cum ad ejus tumulum crebra mirandorum operum curationumque prodigia fierent, translatus inde, Sedis Apostolicæ auctoritate, in majorem S. Petri Basilicam a Widone Episcopo Ambianensi, atque

transfertur 12 Julii.

inter Adalardi, Præcordii, aliorumque Sanctorum reliquias, ut congrua deinceps in veneratione omnibus esset, collocatus est IV Idus Julias. Extat de S. Radberti laudibus Carmen Engelmodi Episcopi Suessionensis.

ALIA VITA

Ex veteribus monumentis Corbeiæ Gallice ab Hugone Menardo collecta.

Sanctus Ratbertus Paschasius fuit natione Roma- D nus, dignitate Levita, septimus in ordine Diaconorum, tantæque humilitatis, ut numquam ad Sacerdotii fastigium ascendere voluerit.

Natione Romanus, ordine Levita,

Ejus sanctitatem prædicavit Herigerus Abbas Laubiensis in quadam epistola. Cum autem S. Adalardus Abbas Corbeiensis a Leone Papa Romæ honorifice fuisset acceptus,

S Adalardo adhæret :

S. Ratbertus ejus sanctimoniam admiratus, ei deinceps adhæsit : et in Galliam redeuntem secutus, se ejus magisterio regularibus disciplinis tradidit erudiendum. Sumpto in monasterio Corbeiensi habitu, Magistri sui virtutes omni studio imitari conatus est : ad quas admirabilis prorsus accessit eruditio, ut ejus opera testantur.

ejus Vitam scribit,

Scripsit enim Vitam S. Adalardi Magistri sui, et Walæ Abbatis, fratris et successoris ejusdem Adalardi :

et in Psalmum 44,

scripsit et Commentarium in Psalmum quadragesimum quartum, in tres libros divisum, ad venerabilem Thetradam apud S. Mariam Suessionis Abbatissam, sororem prædictorum Patrum Adalardi et Walæ, et ad ejus sanctimoniales, qualiter ipsi Dilecto adhærere deberent exponendo.

et Vitam SS. Rufini et Valerii

Cum aliquando iter faciens venisset ad basilicas sanctorum Martyrum Rufini et Valerii, ei a Clericis ejusdem ecclesiæ oblatus est codex Passionis; et de correctione rogatus, novum edidit. E In conventu Fratrum sæpe de Scripturis divinis disserebat.

et in Matthæum :

Quocirca Fratres doctrinæ illius lenocinio deliniti, eum deprecati sunt, ut Matthæum Evangelistam exponeret; quod libenter fecit, totumque opus duodecim libris absolvit. Ex iis quatuor, adhuc monachus, dedicavit Guntulando monacho S. Richarii apud Centulam, viro admodum religioso : ceteros vero, jam Abbas factus, dedicavit ejusdem loci monachis sibi familiarissimis.

librum de Eucharistia,

Librum de Corpore et Sanguine Domini scripsit, cum S. Adalardus (quem in præfatione ejusdem libri Arsenium vocat) in Herio insula exularet; illumque Placido, qui postea Abbas fuit, dedicavit.

et in Threnos Hieremiæ.

Novissimum opus illudque egregium admodum est, quod in Lamentationes Hieremiæ, jam senex, composuit, ad senem Odilmannum, triplici interpretatione et quinque voluminibus absolutum.

Abbas addictus studiis et humilitati :

Ob tantam igitur eruditionem vitæque sanctimoniam, Isaac Abbate defuncto, omnium Fratrum votis et suffragiis Abbas Corbeiensis renuntiatus est. Quo in munere, quamvis in regendis monachis sedulam navaret operam, numquam tamen litterarum studium intermisit : et humilitatem, quam ab initio conversionis coluerat, usque ad vitæ F exitum mordicus tenuit.

a morte nihil vult de se scribi :

Nam senio gravis, obitum sibi imminere præsentiens, coactis Fratribus supremum valedicturus, interdixit, ne a quoquam vita sua scriberetur;

obit 26 Aprilis :

tandemque in Christo obdormivit sexto Kalendas Maji, die S. Richarii, quem plurimum dilexerat; cujusque monachos, multa religione præditos, summa observantia coluerat.

sepultus in ecclesia S. Joannis Evangelistæ :

Sepultus est a suis in ecclesia S. Joannis Evangelistæ, medio loco ante introitum Presbyterii. Postea, pluribus annorum curriculis jam emensis, sub Fulcone Abbate, qui octavus decimus ab eo Corbeiæ præfuit, plurima ad ejus sepulcrum miracula facta sunt.

translatus ad ecclesiam S. Petri 12 Julii.

Quocirca auctoritate Sedis Apostolicæ, a Widone, Ambianorum Præsule, sacrum ejus corpus, quarto Idus Julii, de terra levatum, ad majorem ecclesiam S. Petri honorifice translatum est, ut cum aliis Sanctis, Adalardo et Præcordio, populo venerabundum exponeretur.

DE

DE S. GUILLELMO, PATRE, ET S. PEREGRINO, FILIO, ANTIOCHENIS, FOGGIÆ IN ITALIA.

G. H.

SECULO XII

Foggiæ in Apulia coluntur ut Patroni.

In ea hodierni regni Neapolitani parte, quæ antiquis Apulia Daunia, nunc Capitanata appellatur, visitur oppidum Foggia, in agro, *teste Leandro Alberto* tritici, hordei, ceterorumque frumenti generum fertilissimo, *situm inter urbes Episcopales, Trojam et Manfredoniam. Colit hæc et ut Patronos suos veneratur duos Sanctos, Antiochenos patria,*

Acta ex MSS.

sed apud se vita functos, Guilielmum patrem et Peregrinum filium. Horum Acta, sed mutila, solebant hoc XXVI *Aprilis ad Matutinum recitari, in novem idea distributa Lectiones; quorum alteram partem forsan per Octavam, aut certe mense Octobri (quando etiam cultum habuisse indicatur) solitam fuisse in officio recitari arbitramur. Supplemus aliquo modo partem illam deperditam ex hymnis, responsoriis et antiphonis, ex quibus eam, nullo verbo addito, colleqimus, prout lectori commodius fore judicavimus; omissis iis quæ ad* B *priorem partem vitæ spectabant, aut quæ sæpius repetebantur.*

2 *Omnia hæc ad P. Antonium Beatillum miserat Joannes Jacobus Beluedere, Archipresbyter Foggiensis, cum epistola, qua de Reliquiis, anno* MDCXXX *se præsente recognitis, ita scribit :* Illustrissimus Joannes Baptista Astallus, Episcopus noster, (*Fuerat hic anno* MDCXXVIII *factus ab Urbano VIII Trojanus Episcopus, et ad ejus diœcesim Foggia pertinet*) ab hujus loci com-

Corpora illorum anno 1630 elevata :

munitate requisitus, ut sineret ampliari ecclesiam, et dictorum Sanctorum Reliquias in locum magis conspicuum transferri; illuc se quadam vespere transtulit, comitantibus, præter me loci Archipresbyterum, Domino Auditore Joanne Baptista Muscettola et Canonicis atque Nobilibus nonnullis. Destructo autem altari, invenit sacra lipsana, reposita intra arcam lapideam : quibus substrata erat tela quædam coloribus picta, instrata autem cerata rubea, utraque tam integra, ac si primum illuc illata fuisset. Octiduo post inventa sunt inserta eidem altari duo vasa testea, quorum unum continebat viscera; exsucca illa quidem et arida, sed tamen colorem naturalem adeo vivum servantia, ut omnibus admi- C rationi essent; alterum plenum erat terra, parvis ossiculis et dissolutis in eam carnibus atque adipibus mista, intra quam scilicet jacuerant ossa, usque dum ex primæ sepulturæ loco tollerentur honorabilius collocanda. Omnia autem spirabant jucundissimum suavitatis cujusdam cœlestis odorem. Conservantur nunc sacra hæc pignora in quodam scrinio, serica veste cremesina obtecto, et inter reliquam ecclesiæ gazam reposito; usque dum altare majus, iisdem excipiendis destinatum, plene perfecteque ornatum fuerit. Servatur ibidem in vase crystallino palma illa, qua mirabiliter reflorescente invicem sese agnovere Sancti, uti narratur in eorum officio proprio; sicca illa quidem, flexilis tamen, non minus quam si ab arbore recens decerpta vireret : quod ipsum miraculo imputandum videtur. *Hactenus ille, anno* MDCXXXVIII *scribens. Addit vero hanc fuisse ibidem inscriptionem repertam :*

antiqua Inscriptio reperta.

Hic pater almus filius atque
Antiocheni membra deponunt :
Quique vagati climata mundi,
Fronde virenti, mente serena.
Nunc, Frederico condita Rufo
Imperatore, Foggia servat.

3 *Est hic* Fredericus Barbarossa *sive* Ænobarbus; *quo anno* MCXC *mortuo Henricus filius imperavit, et anno* MCXCIV *Rogerio Tancredi filio extincto, Rex utriusque Siciliæ factus est; cujus tempore dictam inscriptionem fuisse factam opinamur, propterea quod tempus conditæ Foggiæ maluerit auctor notare Friderici nomine, licet nihil tunc juris in eam habentis, quam Tancredi aut Rogerii Regum, quorum alias nomine notari illud debuisset. Quamdiu ante obierint hi Sancti non constat. Nomen Guillelmi Gallicum et Germanicum est, ut videtur natus, post Antiochiam a Latinis anno MC occupatam. Adduntur in Officio duplici de his Sanctis collecta sive Oratio, quarum una sic attingit aliqua illorum gesta.*

Tempus vitæ.

Deus qui mirabiliter mundum creasti, et in Sanctis tuis mirabilius quotidie operaris, quique palmam gloriæ tuæ, aridam et sine radice, nasci et fructificare fecisti, meritis sanctorum Confessorum Patrum nostrorum, Guilielmi et Peregrini filii ejus, E quorum corpora in nostra requiescunt ecclesia; propitiare nobis famulis tuis, ut eorum pia intercessione, ab omnibus semper protegamur adversis.

Oratio.

VITA

Ex MSS. Ecclesiæ Foggiensis.

PARS I.

Ex Lectionibus ad Matutinum recitatis.

Multifariam multisque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis, novissime diebus istis locutus est nobis per Sanctos, Guilielmum patrem et Peregrinum filium : quos constituit heredes cœlestis patriæ : ad quam nos verbo et exemplo invitare non desinunt, dicentes : Venite filii, audite nos, timorem Domini docebimus vos. Guilielmus enim ex clarissima Syriæ urbe Antiochia, et antiqua illustrique prosapia nativitatis suæ duxit originem. Qui postquam ætatem attigit, quæ moribus informari posset, mirum in modum puerulus, sub parentum ac præceptoris diligenti solertia, omnium virtutum caterva se studuit exornare. Pubertatis deinde annos attin- F gens, piis parentibus orbatus, quammaximis divitiis affluens, ex conjuge illustrissima seque tanto viro dignissima, Peregrinum unicum filium, tantarum virtutum ac divitiarum futurum heredem, habere promeruit. Quem suo tempore moribus et litteris informandum quamvis pædagogo, sancto et litterato viro, dedisset; ipse tamen pius pater, perinde ac alter Tobias, sedulo illum oblectamenta seculi verbo et exemplo spernere et floccifacere docebat. Pius autem puer, haud surdus patris auditor, utpote bonis imbutus moribus, adeo mundum hunc contemptui habebat, adeo exhorrebat fugiebatque, uti solent alii nostra tempestate magni facere ac quæritare. Idcirco litteris non segniter cœpit intendere, tanta cura tantoque studio, ut brevi tempore, non solum coætaneos suos, verum etiam qui longe ante eisdem operam dederant, facile anteiret.

S. Guilielmus Antiochenus, gignit S. Peregrinum : piis moribus et litteris instruit :

2 Cum autem in his evasisset doctissimus, nosque scientiam sine sapientia et bonitate nihil aut parum profuturam sibi; virtutibus cœpit intendere, deinde contemplationi vacare : ut totius sanctitatis formam et exemplar omnibus se posset exhibere. Quare parentem imprimis, qui sanctior ac religiosior aliis Antiochenis habebatur civibus, æmulari cœpit, deinde ceteros, qui aliqua virtute clarebant, imitari : et veluti apis prudentissima hinc inde diversos

filius contemplationi deditus, patrem et bonos viros imitatur :

A versos virtutum flores colligere, unde posset in futuro tempore dulcissima mella conficere, sibi ac aliis profutura. Quid tantis? Puer equidem sanctus ad omnimodam sanctitatis perfectionem in brevi pervenit, ut posses eum non hominem et quidem mortalem, sed quamdam virtutem cœlestem non abs re existimare.

Ex MS

3 Cum autem adolescentiam excessisset, divino afflatus munere, cepit eum visendæ Jerusalem urbis ac locorum ibidem sacrorum visitandorum inaudita cupiditas. Quare adiens patrem suum, primum ejusdem benedictione percepta, et non sine maxima difficultate illuc eundi obtenta licentia, pro sericis vili veste contentus, et pro aurea zona funiculo cinctus; pedes et in voluntaria paupertate iter arripiens, Hierosolymam devenit: in cujus sacratissimis locis visitandis tanta afficiebatur devotione, tanta lacrymarum emissione, ut posset cum Psalmista dicere: Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte. Quoties autem vir sanctus sanctissimum Domini sepulcrum intrabat, tanta in contemplando divina mysteria dulcedine replebatur mens ejus, ut omnino absorberetur spiritu, et omnium terrenarum rerum omnimoda eum caperet oblivio. Quare nihil
B eum delectabat nisi contemplari, orare, Deo vacare et saluti proximorum insistere. Unde in quoddam pauperum ac multorum infirmorum hospitale se recipiens, ibidem eorum sanctis ac piis obsequiis se omnino mancipavit: ubi afflictos consolabatur, miseros levabat, et inter mundi hujus adversa deficientes verbo pariter et exemplo fovebat. Quippe sic omnes Christi pauperes diligebat, quasi caritatis visceribus omnes concepisset; sic omnibus ultro libentissime inserviebat; sic lubens sanie fluentes et lepra affectos contrectabat, lingebat, osculabatur, ac si Christum Dominum nostrum in illis tangere et osculari videretur.

discedit Hierosolymam:

Psal 41, 4

ministrat in hospitali:

4 Pater autem iterum videndi filium nimio angebatur affectu. Cumque singulis diebus ejus præstolaretur reditum, nec rediret, spe sua frustratus, missis Hierosolymam pro filii inquisitione diligentissimis nuntiis, ac eo nusquam comperto vacuis redeuntibus, decrevit et ipse Hierosolymam petere: quod in brevi perfecit. Ubi sacro Domini nostri sepulcro visitato, ac aliis ejusdem piis locis devotissime lustratis, dum amantissime ubilibet quæritat et nullibi invenire valet, magis ac magis animo torquebatur. Sinistra exinde valetudine incursa ad hospitale casu declinat: in quo pius filius pauperum obsequiis se dedicaverat: a quo cum fuisset ille cognitus, utpote quod habitu non mutato illuc recesserat, filium tamen ipse nequaquam agnovit, licet
C quotidie haberet præsentem, servientem, blandientem et multoties ægritudinis suæ causa comperta, filii reditum propediem promittentem. Cumque languor ejus omnino dietim incresceret, imminentemque patris crudelissimam mortem filius recognosceret; amplius filius sibi non esse differendum existimans, patri se manifestavit, et cuncta quæ gesserat per ordinem enarravit. Pater autem ex invento filio, repentino affectus gaudio, in ejus amplexus ruens, illico lecto, in quo jacebat, surrexit incolumis, omni languore sublato.

a patre inquiritur:

cum ægrum suscipit incognitus,

indicat se filium esse, et sanum reddit:

5 Aperit patri filius pius, quidquid animo jam pridem conceperat, et quod nihil aliud erat sibi cordi, quam Deo in habitu peregrinorum et pauperum ministrare. De communi consensu ambo in patriam redeunt, ut distracto patrimonio, quod illis erat amplissimum, ejus omne pretium in pios usus converterent. In paucis diebus cum id fecissent, et partem Christi pauperibus et sanctis pariter ecclesiis et hospitalibus ædificandis ultro dedissent; partem secum Hierosolymam detulerunt, ut inde possent in pauperum hospitio, quo primum declinarent, Christi pauperes alere. Itaque eo venientes cuncta indigentibus necessaria abundantissime subministrabant. Nam ære alieno obnoxios absolvebant, infirmos quosque et pauperes eleemosynis fovebant, nudos vestiebant, famelicos et esurientes pascebant, et sitientes potabant: mortuorum corpora sua impensa sepulturæ, quoties opus erat, libentissime tradebant: declinantes ad se peregrinos, ovantes, veluti si Christum reciperent, suscipiebant: sicque per talia et tanta pietatis opera, sidereas sibi et in æternum duraturas mansiones præparabant. D

ambo in Antiochiam redeunt,

patrimonium distrahunt.

PARS II.

Ex hymnis, responsoriis et antiphonis collecta.

Guilielmus Antiochenus genere, Peregrinum nomine filium, divino profecto munere, Foggiæ edidit E auxilium. Gaude Felix Apulia, sed tu magis, o Foggia: cum tibi ex Antiochia transmissa sint magnalia. Guilielmus pater inclitus cum Peregrino filio, inspirati divinitus, tibi fiunt auxilio. Post multa diverticula regionum et spatia peragrata, miracula ad te declinant grandia. Quanta sit Sanctorum gloria, palma viridis testatur: quæ cum esset arida, Sanctorum tactu humectatur. Admirabilis, o bone Jesu, fuisti propter servos tuos Antiochenos, quos ad nos direxisti sanctæ misericordiæ plenos. Exemplo pater et natus prædicant, mortales omnes ad cœlestia clamitant, qui dum caducis se bonis abdicant, æternis ac veris se cumulant. Neminem viri sancti despiciunt, nec quovis modo proximum contemnunt: dumque se præ omnibus minimos faciunt, cœlestia regna lucrifaciunt. Signo Crucis edito lumen cæcus habuit Ambrosius, qui Sanctorum meritis illud rapuit. Riccardus, qui diu in grabato fuerat tentus, per Sanctorum merita mox sanus fuit et extentus. Maria quædam, per biduum a dæmonio vexata, per Sanctorum patrocinium illicò fuit liberata. Ægros curant Sancti dum visitant, et compeditos sæpe redimunt, mortuos quandoque humi collocant, et famelicos ultro reficiunt: tali modo hanc vitam inhabitant.

Post peregrinationes varias Foggiam veniunt.

instruunt cives:

miraculis clarent:

F
7 Eodem loco et tempore Sancti Dei hinc evolant, et in supremo et puro æthere cœlestem vitam nunc inhabitant, ubi claro et mundo pectore cum Sanctis omnibus tripudiant. Sanctos suos Dominus mirificavit, dum multiplici miraculo illos decoravit. Jubilent fideles cives Foggiani, quod multi languentes a sepulcro redeunt sani. Magnus Dominus noster et laudabilis nimis in civitate Foggia nuper apparuit; quando in locis ejusdem, nimis ejus magna virtus, in Sanctis Guilielmo et Peregrino, claruit. Lætare mater Apulia: sed tu magis o Foggia: quia toti das mundo gaudia. Alma siquidem mater Ecclesia tecum agit festa solennia. Beatam omnes te prædicant, quod catervatim visitant tua gentes tabernacula. Deum gentes collaudate, Sanctorum ossa honorate, quorum vota ne deficiant.

eodem tempore moriuntur:

festum celebratur.

DE

DE B. ALDA SEU ALDOBRANDESCA,

VIDUA SENENSI TERTII ORD. HUMILIATORUM.

D. P.

ANNO MCCCIX

Ordo Humiliatorum,

Ordo Humiliatorum in Mediolanensi Ducatu efflorait, latasque et fecundas propagines sparsit per Italiam universam, approbatus a Lucio Papa III, erectis utriusque sexus monasteriis. De his agens Jacobus de Vitriaco Historiæ Occidentalis cap. 28, proximus illorum initiis auctor, eorumdem prædicationibus factum *ait,* quod multi nobiles et potentes cives, matronæ etiam et virgines ad Dominum converterentur : quorum quidam seculo renuntiantes, ad eorum religionem transierunt : alii autem in seculo corporaliter remanentes, licet cum filiis et uxoribus remanserint, humiliati et a mundi negotiationibus abstracti, in habitu religioso et sobrietate victus et operibus misericordiæ permanentes, utuntur hoc seculo, secundum Apostoli consilium, velut non utentes. *Ex his posterioribus fuit* B. Alda *sive* Aldobrandesca, *Senensis* B *vidua; quæ post mariti obitum suscepto habitu prædicto, in suum quoddam prædiolum se recipiens, virtutum exemplis et miraculorum signis claruit, cælestium visionum gratiis Vitam austerissimam condientibus.*

Senis habuit ecclesiam S. Thomæ,

2 Defunctæ corpus Senis in ecclesia S. Thomæ Apostoli, quæ olim Humiliatorum fuit, nunc extinctis sub Pio V virorum conventibus transiit ad Sanctimoniales ex Ordine S. Francisci, postquam earum monasterium (quod fuerat extra portam Camuliam) reductum in urbem est, servato S. Petronillæ titulo, juxta prædictam ecclesiam. Hujus monasterii Abbatissa Mathildis Petrucci, rogata submittere, si quid extaret uspiam eorum monumentorum, ex quibus Vitam scripsit ediditque Italice Fr. Gregorius Lombardelli, et Ludovico Cardinali Estensi dedicavit anno MDCXXXIII*; respondit anno* MDCLXXI, *nihil ejusmodi nunc reperiri. Profecto de Sanctis patriis optime meritus est Gregorius Lombardelli, eruendo latentia in archivis acta eaque materna lingua exornando : sed quod eadem iisdem archivis non sint reddita, non tam ipsi imputandum venit, quam iis qui commodata ipsi originalia antiqua non curaverunt recipere : quod autem eadem nullibi nunc inveniantur, culpa est eorum qui ejusmodi scripta,* C *in defuncti scriniis reperta nescierunt æstimare. Quod si ea adhuc apud aliquem sunt, hunc rogamus ut prædictum Gregorium ipsiusque Fratres velit a nota infidelitatis et negligentiæ absolvere, ipsa scripta exhibendo ut possint huic operi vel ejus supplemento inseri. Loquor autem non de sola Aldobrandesca : sed etiam de plerisque eorum, quorum Vitas Italice Gregorius scripsit, et originalia monumenta ipsi tradita periisse queruntur, penes quos Sanctorum, de quibus egit, corpora sunt. Porro quia nobis nec lubet nec vacat Lombardelli contextum, rhetoricis amplificationibus ad pompam suffartum, Latinum ex integro facere; ejus sententiæ non verbis inhærentes totam Vitæ seriem periodo complectemur breviori; titulos vero capitum, ab auctore propositos, dabimus ad calcem hujus commentarii, eorumque numeros aptabimus nostræ succinctiori versioni.*

ubi solum corpus Beatæ est super,

deperditis originalibus de Vita

Videtur obiisse illa an. 1309.

3 Obiisse scribitur Beata die XXVI *Aprilis anno* MCCCX *: sed annos more Senensi (quem ad diem* XVII *de B. Clara Gambacurtia agentes explicuimus) esse numerandos, et qui ibi est decimus, ex usu nunc recepto numerandum nonum, tum ipsa ratione temporum persuademur, tum confirmari potest ex eo, quod in narranda Beatæ morte nulla uspiam fiat mentio Paschalis temporis; quæ non videtur fuisse omittenda, si revera mortua esset; Beata anno* X *istius seculi quando Pascha celebratum fuit* XIX *Aprilis, et ejusdem mensis dies* XXVI *concurrebat cum Octava Paschæ seu Dominica in Albis. At vero præcedentis anni Pascha actum erat* XXX *Martii : et sic prædictus obitus, cadens in Sabbatum ante Dominicam a Paschate quartam, longe a Paschali festivitate removebatur.*

Cultus apud Humiliatos olim,

4 Porro non tantum Senis, sed et per totum Humiliatorum Ordinem celebris fuit sanctæ hujus Viduæ fama, et nomen ejus ubique cum titulo Beatæ receptum, atque in imaginibus repræsentatum : quarum etiam aliquas hoc ipso seculo æri incisas vidimus Mediolani, cum omnibus Dominicæ Passionis instrumentis, aliisque characteristicis notis, fidem facientibus ipsam esse cujus Vitam hic dabimus. Ibidem Mediolani apud heredes Joannes Petri Puricelli, Laurentianæ ecclesiæ Archipresbyteri, invenimus Historiam Humiliatorum, hactenus ineditam et magno studio ab illo collectam : ex E *qua transcripsimus varia, die* XXVI *Septembris danda ad Vitam S. Joannis, primi in Ordine dato Presbyteri. Ibi de Beata Alda notavimus, Rondinari (suburbium hoc urbis Comensis est, in quo præcipuum olim Ordinis monasterium et templum cum corpore S. Joannis) inter aliorum Sanctorum Humiliatorum effigies, antiquo opere expressas, cerni feminam in habitu religioso, cum tribus in manu clavis et hac epigraphe,* B. Alda quæ aquam mutavit in vinum, *quod in Vita Aldobrandescæ legitur. Similes imagines cum titulo et insignibus* Beatæ *depictas, in pluribus conventibus Sanctimonialium Humiliatarum (nam hæ in hodiernum usque diem Mediolani et alibi sub Episcoporum directione vigent) testatur idem Puricellus et nominatim Mediolani in antiquo templo monasterii S. Erasmi, vulgo dicti* San-Novo, *(quod nunc aliis usibus applicatum squallet) et supra columnas in porticis claustri S. Mariæ de circulo. Idem ait, quod postremo loco, consequenter expressis duabus feminis in habitu Sanctimonialium, una in actu sustinentis manu positum supra caput molarem lapidem rotundum et grandem, quo videtur ejus aliquod miraculum ex obedientia patratum repræsentari; et altera cum tribus in manu clavis; ait inquam, sub hac quidem scriptum esse,* B. Bruna de Vercellis; *sub ista,* B. Alda de Senis; *verum addit haud quaquam sibi dubium videri, quin, errore plastarum et incuria præfectorum, operi permutatæ fuerint epigraphæ; et sicuti signum trium clavorum convenit B. Aldæ, ita signum gestati lapidis B. Brunæ conveniat; de qua eo libentius hic meminimus, quod de ea deque mortis ejus die aliunde nihil cognoverimus. Habuit idem Puricellus antiquum Humiliatorum Missale, excusum Mediolani anno* MDIV, *in eoque reperit (in pagina fortassis ante vel retro vacua) scriptum vel impressum catalogum Sanctorum aut Beatorum Ordinis, in quo duæ solum Beatæ nominantur,* B. Blanca Senensis, *et* Bruna Vercellensis. *Suspicamur nos prolixius nomen* Aldobrandescæ *in duas sectum partes sic vulgo solitum usurpari, ut modo pars prior nominis, modo posterior, et quidem contracta, adhibeatur : et hinc factum ut modo* Alda, *modo* Branca *nominatur, et corruptius* Blanca; *fortassis cum aliquo lusu, in vocibus significationis oppositæ,* Blanca *et* Bruna.

sub nomine B. Aldæ,

F

et B. Blancæ una cum B. Bruna :

nunc apud Dominicanas fere nullus.

5 Et hæc quidem, dum res Humiliatorum stetere, notam celebremque fuisse sanctitatem Beatæ satis declarant; nosque convincunt, eidem locum deberi in hoc opere. Alias, ex quo ad alterius instituti Religiosas ecclesia S. Thomæ transiit, adeo neglectus jacet dictæ Beatæ cultus, ut pigeat pudeatque fateri. Ossa enim in exterioris ecclesiæ pariete dextro (ut scilicet pateret civibus

AUCTORE D. P.

A *civibus illud adoraturis accessus liber) anno* MCCCCLXXXIX *deposita et anno* MDLXXXIII *præsente ipso Gregorio Lombardelli (uti testatur in Appendice) in novam arculam translata, eumdem etiam nunc locellum occupant, ulnam unam latam altumque; qui ostiolo clauditur ligneo satis vili, ac vecti pessulo ferreo, sub quo depicta cernitur Beata, in habitu jacentis ac moribundæ, absque ullo lampadum vel cereorum honore, aliove sacri cultus indicio, vel annui festi qualicumque religione; quemadmodum nobis perscriptum Senis est ab eo, qui rogatus singula inspexit consideravitque, et se continere non potuit, quominus in sua ad nos epistola quereretur de tanto rei olim tam sacræ neglectu.*

Vita compendia varia recentiora,

6 *Vitam B. Aldobrandescæ, a Gregorio Lombardelli compositam, editamque anno* MDLXXXIV *Silvanus Razzius Abbas Camaldulensis breviorem in formam redegit, primumque anno* MDXCIII *inter Vitas Sanctorum Hetruscorum vulgavit, deinde anno* MDCVI *in Vitis feminarum sanctitate illustrium. Arnoldus Wion lib. 3. Ligni Vitæ, citato Razzio inscripsit illam Martyrologio monastico, cum hoc encomio:* Senis depositio B. Aldobrandescæ, sanctimonialis tertii ordinis Humiliatorum, admirandæ sanctitatis et patientiæ feminæ. Hæc ex B nobili Ponziorum genere nata, et Bindoni Bellanti juveni nobilissimo matrimonio copulata, exemplo Annæ prophetissæ in perpetua virginitate cum viro suo permansit: quo mortuo, habitum sanctæ Religionis assumens, de manibus R. P. Fr. Accursii Tolomei, tanta religione vixit, ut et in vita et post mortem multis miraculis claruerit. *Hæc Arnoldus. Scripserant Gregorius et Razzius ex illo, pios conjuges a complexu maritali abstinuisse in reverentiam suscepti Sacramenti, ad dies pauculos exemplo Tobiæ junioris. Ecce nunc (ut scias quanti referat e primis fontibus historias peti) Arnoldus perpetuam continentiam fingit, eumque sequitur Gabriel Bucelinus vitæ compendium prolixius texens: et utrique credulus Arturus a Monstier in sacro Gynecæo, proponit* Depositionem B. Aldobrandescæ Virginis. *Illis cautior Hugo Menardus, solas duas primas lineas ex Arnoldo transcripsit, et Philippus Ferrarius in Catalogo generali paucioribus etiam verbis est usus: itaque declinaverunt a lapsu, in quem ceteros Arnoldus traxerat, tam in hoc errans, quam in Annæ prophetissæ exemplo de qua præcise contrarium asserit Lucas Evangelista, testando, quod* vixerat cum viro suo annis septem a virginitate sua, *id est*, post. *Eadem levitate in Annotationibus dicitur, quod* Silvanus Razzius Vitam, a Gregorio Latine C conscriptam, adferat in libro de Vitis sanctorum Etruriæ: *nam neque Vitæ Latinæ scripta uspiam meminit Razzius, ut solet semper quoties ex Latinis transfert aliquid; neque Gregorius quidquam Latine scripsit, ac ne Latinam quidem Vitam allegavit uspiam. Et nobis indignantur adhuc ex Benedicto ordine aliqui, quod Arnoldum Wion, fidei et diligentiæ tam vacillantis auctorem, sequi cunctemur, tum in aliis rebus, tum in Sanctis Ordini Benedictino adscribendis? Aliud vitæ compendium invenietur in Fastis Senensibus, a Patribus Joanne Ferrario atque Sebastiano Conti compositis.*

non sine mendis.

SYLLABUS CAPITUM.

I De parentibus et patria B. Aldobrandescæ.
II De nativitate Aldobrandescæ, et visione matri ante partum oblata.
III Quam bene educata fuerit infantili ætate.
V Quomodo fuerit a parentibus in honestum matrimonium elocata.
V Quanta ejus fuerit in statu conjugali discretio, quæ eam et marito amabilem et cunctis admirabilem fecit.
VI Quanta patientia pertulerit infortunia, morbos et mortem mariti.
VII Quomodo statuerit Deo sanctius servire sub habitu religioso.
VIII Quod ad secundas nuptias frustra fuerit expetita et stimulata. D
IX Quomodo assumpserit habitum tertii Ordinis Humiliatorum.
X De continuis Aldobrandescæ jejuniis, et cibis quibus vescebatur.
XI Quomodo hac occasione graviter fuerit tentata a dæmoniis.
XII Quomodo ad superandam tentationem cœperit cilicio indui, fune cingi, humi cubare, discalceata incedere, spineam coronam gestare.
XIII De vita solitaria, quam in quodam suo oratorio agebat.
XIV Quomodo Christus ei istic apparuerit et collocutus sit.
XV Quomodo unius oculi lumen amiserit et denuo recuperarit.
XVI Quomodo aquam in vinum Crucis signo converterit.
XVII Qualiter Deum precata ut sibi monstraretur forma clavorum, quibus crucifixus est Dominus, similem curarit fabricari, qui etiam nunc superest.
XVIII Quam devota fuerit Christo et Deiparæ Virgini.
XIX Quomodo exhibitum ei sit mysterium nativitatis Christi.
XX Quomodo corporeis oculis viderit totam historiam passionis Christi.
XXI Quomodo concessum ei sit gustare de sanguine lateris Crucifixi.
XXII Quomodo contemplata sit mysterium gloriosæ Resurrectionis.
XXIII Quomodo viderit mysterium Ascensionis in cœlum.
XXIV Quam humilis coram Deo et hominibus extiterit.
XXV Quomodo elegerit servaveritque paupertatem voluntariam spreta omni terrena substantia. E
XXVI Quanta ejus fuerit caritas erga proximum.
XXVII Quomodo se addixerit obsequio pauperum in hospitali S. Andreæ.
XXVIII Quomodo visæ sint candelæ duæ, ambulantem præcedere.
XXIX Quomodo viderit Reginam cœlorum Mariam in magna gloria et majestate.
XXX Quomodo rapta in paradisum viderit sanctos Angelos throno Dei assistentes.
XXXI Quomodo cognoverit et prædixerit futura.
XXXII Quam varie affligeretur in extasim rapta.
XXXIII Quomodo mortem suam prædixerit, et litem intra duas ecclesias de suo corpore nascituram.
XXXIV Quomodo varios infirmos signo Crucis sanaverit.
XXXV De felici ejus transitu, eis qui in Hospitali erant nec exspectato nec viso.
XXXVI Quomodo fuerit honorifice sepulta in ecclesia S. Thomæ, pendente lite inter ipsam et ecclesiam S. Andreæ.
XXXVII De translatione sacri corporis.
XXXVIII Appendix auctoris.

VITA

Ex Italico Gregorii Lombardelli.

CAPUT I.

Natales, matrimonium, et viduitas Beatæ.

In civitate Senarum anno Christi MCCXLX, die XXVIII Februarii, nata Aldobrandesca, patrem habuit Petrum-Franciscum, ex Nobili Ponziorum familia, honestis moribus et vita inculpata hominem; qui ita exercuit mercaturam, ut neque sibi neque proximis damnosus esset, ut faciunt qui pro temporali lucro famam maculant, animamque damnationi æternæ exponunt. Mater ex clarissima Bulgarinorum stirpe, Domna Agnes nuncupabatur, probitate par viro: quicum aliud spectabat nihil, liberis gignendis dans operam, quam ut prolem crearent divinæ aptam voluntati. F

Senis nobiliter nascitura,

2 Hujus voti compotem futuram, ipsi prægnanti manifestatum est hujuscemodi somnio. Videbatur parturientis cubiculum admirabili luce collustratum, natamque mox puellam circumdari magno numero personarum, eidem obsequium et reverentiam plurimam deferentium: ac vocem de cœlis allapsam audire se putabat quæ diceret: Vide, Agnes, ut infantis hujus solicitam geras curam, quia eam sibi elegit Deus. Illa experrecta, posthac plus solito cogitabunda apparuit, causam tamen ejusmodi mutationis ne quidem viro revelatam voluit; sed eamdem interrogata, excusabat graviditatem, quæ ita morosam efficeret. Partu deinde levata ad priorem rediit alacritatem

præmonstratur matri electa a Deo,

et solicite educatur:

A alacritatem; et post filiæ baptismum celebratum, marito suo revelavit, quidquid in somno viderat audieratque; exhortans eum, ut secum pariter ad divinam voluntatem implendam incumberet. Quod ille, cum gratiarum actione, se facturum recepit.

bonis artibus et moribus instructa :

3 Progrediente ætate iis artibus moribusque informa fuit, quæ sexum conditionemque decebant : sed multo libentius studiis sacris occupabatur quam profanis, iis potissimum quæ plus oblectationis momentaneæ quam solidæ utilitatis habebant; quamvis hæc quoque amplecteretur, intuitu odedientiæ et reverentiæ parentibus debitæ. In utrisque autem sic profecit, ut passim laudata et æstimata, in matrimonium expeteretur a juventute Senensi.

nuptui tradita

4 Inter omnes qui puellam ambiebant, placuit parentibus D. Bindus Bellanti, nobilitate non magis quam virtutibus ornatissimus, modestus, religiosus, superiorum reverens, humanis divinisque instructus litteris : in quem sibi propositum consentiens pudicissima virgo, protestata est, sibi quidem magis in voto esse, ut in aliquo monasterio divinis mancipata obsequiis vitam liceret traducere; parentum tamen voluntati omnem affectum proprium posteriorem ducere, quandoquidem persuasa erat, hanc cum divina eamdem esse.

B

continentiam dierum aliquot marito persuadet :

5 Nuptiis ex more Ecclesiæ Catholicæ celebratis, quam primum in domum mariti advenit, memor eorum quæ de juniore Tobia et Sara ejus uxore legerat, persuasit viro, ut respectu Sacramenti quod susceperant, a consummando matrimonio per sex aut octo dies abstinere vellet, secum interim jejuniis atque orationibus vacans. Deinde intelligens virum mulieris esse caput, neque se sui corporis habere potestatem, primum quidem studuit ei morem gerere, deinde declinare omnia per quæ alienis forsitan oculis placere posset, ultra quam vellet ipsa, aut proximi expediret saluti. Ergo in cultu corporis modestissima, in plateis aut ad fenestras rara domi et in exercitiis familiaribus assidua, intenta operibus caritatis, supra familiarium actiones vigilans, addicta jejuniis et orationibus, non minus Deo quam marito utilem gratamque ducebat vitam; annisque nonnullis in conjugio vixit, nullam interim prolem suscipiens.

ex quo nullam deinde prolem gignens,

eodem post exercitium multæ patientiæ mortuo,

6 Quia autem placita erat Deo anima illius, necesse quoque fuit ut adversis probaretur ejus virtus; quæ nec pauca nec levia piis conjugibus obvenere. Nam primum centena aliquot scuta, quæ mercatoriæ negotiationi impenderat Bindus, periere : deinde gravi nervorum percussus infirmitate cœpit etiam

C acutis torqueri febribus, ac demum purulentis ulceribus totus diffluere; constantiam Christianam ad hæc omnia tenente uxore, et damna, morbos atque ulcera viri consolando, serviendo, mundandoque patientiam exercente. Tandem tot ærumnis finem imposuit religiosissime suscepta mors, in qua illa nihil magis doluit, quam præreptum sibi tolerantiæ exemplum simul et materiam. Quare mox atque animum efflavit ille, coram crucifixo Domino prosternens ipsa se, gratias eidem egit, quod et sese liberasset servitute. Deinde curavit ut corpus, suis compositum manibus, in ecclesia S. Dominici congruo cum honore tumularetur.

a secundis nuptiis abhorrens

7, 8, 9 Marito viduata, laudatarum in Scripturis matronarum, Judithæ et Annæ sequenda sibi exempla proposuit; hanc quidem, frequentando ecclesias et sacris officiis assistendo; istam, jejunando et carnem macerando. Expetita nihilominus fuit ad secundas nuptias, propter notam cunctis probitatem : sed virum secundum suadentibus parentibus pudice liberæque semper restitit, omnino professa, nolle se prioris viri memoriam novis amoribus obliterare. Tandem præscindere laqueos mundi volens et spem omnem proposito suo contrariam, ad ecclesiam S. Thomæ, quæ Fratrum Humiliatorum erat, se contulit : et accersito Fr. Accursio, eo qui secundus habitum Ordinis induit, et ejusdem postea fuit Generalis, magnæ sanctitatis et zeli ardentissimi viro, declaravit sibi esse constitutum, abdicato seculo, vitam posthac reliquam agere sub habitu religioso. Quam suscipiens ille, convocatis quæ per urbem sparsæ degebant Sororibus ejusdem instituti, coram illis receptam sacro habitu induit.

suscipit habitum Humiliatorum

D

EX ITAL. GREGOR. LOMBARDELLI.

CAPUT II.

B. Aldobrandescæ pœnitens vita in suburbana solitudine, cœlestibus favoribus cumulata.

Vitam instituit perquam austeram:

Ex hinc ipsa corpori suo bellum indicens, legem abstinentiæ arctissimæ sibi fixit, et usque ad finem vitæ tenuit. Nam præter aquam nihil unquam adhibuit ad potum, nisi aliquando acetum et fel, et diebus Veneris etiam myrrham, ut Jesu suo sic potato assimilaretur : cibis autem utebatur omnino vilibus, herbis scilicet et leguminibus : quod si nimium debilem se sentiret, ad paucos dies vescebatur pane, eodem rursus abstinens statim atque sibi videbatur valentior. Porro semel dumtaxat vescebatur in die, idque hora jam tarda, videlicet nona. E

vincit objectas tentationes :

11 Non propterea tamen inimicus omnis boni diabolus desperavit eamdem posse prosternere, sed primum frequenti conjugalium deliciarum recordatione turbabat ejus castissimam mentem : ipsamque mariti speciem oggerebat per somnum, velut matrimoniale debitum exigentis. Sed etiam tunc in proposito firma, quodammodo nitebatur ei conspuere faciem : experrecta autem in genua provolvebat sese, totumque corpus catena diverberans, copioso perfundebat sanguine, usque dum victus inimicus discederet. Sed is mox rediens, miseram insanamque appellabat, quæ speraret ejusmodi pœnitentia placare Deum, tot tantisque illius peccatis offensum. Cui ipsa respondit, nullam sibi spem esse nisi in sola Dei clementissimi misericordia : atque ita coegit discedere confusum, spernens excitatum ab eo fragorem fœtoremque, quibus ipsam conturbare nitebatur.

cilicio induta,

12 Ut vero adversus ejusmodi insultus foret armatior, dimisso indusio lineo, carnem cilicio aspero induit, confecto ex setis, ipsumque cinxit cingulo frequentissimis nodis inæquali, dicens : Præcinge, Domine, lumbos meos, ne in iis carnem rebellionem sentiam. Atque hæc dicens, exauditam se sensit, cum ineffabili cordis jubilo, nullos deinceps illius stimulos passa. Utebatur etiam, ad macerandum nocturna diurnaque flagellatione corpus, catena ferrea, et somnum capiebat in pavimento, cui vilem instraverat saccum; idque ut summum ad horas quaternas, reliquam noctis partem orationi meditationique et cædendo impendens corpori. Denique ne quod ejus membrum absque cruciatu haberet, calceos deposuit, ad pedum nuditatem tegendam prolixiori utens vestitu : caput quoque suum cinxit coronula, spinis acutissimis illud punctura, ad expressiorem Christi similitudinem in se exprimendam. F

aliisque pœnitentiæ instrumentis armata,

secedit in prædiolum suum,

13 Deinde intelligens quam difficulter conservaretur ab humanæ conversationis inquinationibus anima inter urbanos strepitus; et non solum convenire ut eleemosyna in abscondito fiat, sed etiam quodcumque aliud bonum; recepit se ad quoddam suum prædiolum, duobus milliariis remotum ab urbe, quod villa ad Quartum dicebatur; ibique parvum sibi excitavit oratorium, in quo sibi aliquando Missam dicendam curabat, et sacro Christi corpore reficiebatur, ut plurimum illic intendens orationi, et rerum omnium terrenarum obliviscens.

Ex Ital. Gregor. Lombardelli. ubi Jesu conspectu et alloquio dignata,

A 14 Accersierat aliquando Sacerdotem coram se celebraturum; quem dum expectat ipsa in oratione posita, cœpit vehementer optare visibilem Jesu sui præsentiam, qualis in hoc mundo olim fuerat conversatus. Qui autem prope est omnibus invocantibus eum desiderium sponsæ suæ adimplens, apparuit eidem, in forma humana, sed coopertus candidissima veste, eademque multis pretiosis monilibus adornata, ad significandum quod animam ipsius ab omni sorde perpurgare volebat, et vario virtutum decore adornare. Disparuit autem Christus ad Sacerdotis adventum: qui cum ipsi Eucharistiam præbuisset, vidit mox alienatam a sensibus et loquentem audivit, sed quid loqueretur intelligere non potuit: ipsa vero in se reversa, quanto debiliorem corpore, tanto sensit se caritate ardentiorem.

unius oculi visu privatur:

15 Porro ut patientia quoque illius probaretur, tentavit eam Deus oculi dexteri inflatione tam noxia, ut computrescentibus illius humoribus, post ingentes cruciatus, cæcum eum effecerit. Ferebat incommodum æquanimiter Dei serva, eique gratias agens complures sic exegerat septimanas: quando per Angelum suum indicavit ei Deus, suæ esse voluntatis ut majorem curam sanitatis gereret. Bonine an mali
B spiritus ea esset suggestio dubitans Aldobrandesca, in orationem se dedit. Postmodum dormienti audita vox est hujusmodi: Senas abi istic illuminanda quoniam ita jubet Deus. Expectavit illa donec sic tertium moneretur, ac tum demum in viam se dedit; perveniensque ad ecclesiam Monticellensium, quam nunc Capucini Patres tenent; et eam pro sua consuetudine ingressa, invenit stantem ad aram Sacerdotem, cui sumpturo sacrum Christi Sanguinem, gutta una supra patenam exciderat, et cum ea pene ipsa mens, nescienti quid sibi esset tali casu agendum. Id divinitus intelligens Aldobrandesca, exclamavit: Sume, sume, Pater sancte, lingua lambendo quod cecidit; et confide quia misericors Deus condonabit tibi negligentiam commissam. His dictis exiliit de patena splendor ingens, qui cum stupore præsentium totam subito ecclesiam implens, statim in faciem Aldobrandescæ reflexus est, omnemque ab oculo dolorem sustulit: quem deinde ab oratione consurgens, persanatum eadem retulit ad oratorium suum.

eumdem miraculose recipit:

aquam in vinum convertit:

16 Conduxerat aliquando ad hortus sui culturam rusticum; qui cum sitiret, et apud ipsam soli aquæ assuetam vinum non inveniret; plenum ex fonte poculum hausit, dixitque: Eia mater, quando vinum
C deest, huic saltem aquæ benedicito, ut melior mihi ac salubrior sit. Fecit illa quod rogabatur, oculisque in cœlum sublatis, signum Crucis super calicem protulit; ex quo bibens rusticus vinum agnovit, quo nullum sapidius biberat; prodigiosamque mutationem non cessavit prædicare quoad vixit. Alias, cœnante cum ea Berta quadam, ipsa hospiti suæ, vino assuetæ, compatiens, elevato ad Deum animo signum Crucis similiter expressit: et Berta optimum vinum in manibus habuit: de quo admirans et requirens quomodo id ipsa fecisset: Non ego, respondit, sed ille, qui de petra olim aquam eduxit.

clavos crucifixi contemplata,

17 Passioni Dominicæ contemplandæ et jugiter recogitandæ pie affectam, subiit quandoque vehemens desiderium, conspiciendi eos clavos, e quibus salus nostra pependit in Cruce. Mox Angelus adfuit, tres ei clavos sanguineos exhibens; quorum unus ceteris grandior, forte quia utrique pedi configendo servire debuerat, memoriæ ejus inhæsit tam tenaciter, ut accipiens ex horto oleaginum ramum, ejusdem similitudinem sibi cultello expresserit tam perfectam; ut qui vidit clavum in sacrario Christianissimi Regis servatum affirmet omnibus suis partibus ei esse æqualem. Custoditur etiamnum ligneus iste clavus in ecclesia S. Thomæ, et post trecentorum annorum fluxum perseverat quasi recenter excisus: D quapropter ipsa in variis dictæ ecclesiæ sacellis depicta cernitur cum clavo in manu.

unius ex iis similitudinem exprimit.

Post Jesu et Mariæ conspectum,

18, 19, 20 Amabat multis titulis Beatissimam virginem Mariam ejusque benedictum filium mundi Redemptorem: dumque amorem eum piis considerationibus magis quotidie inflammare niteretur, ausa est petere; ut ambos videre sibi daretur corporeis oculis: neque frustrata est desiderio suo. Nam in sanctissimo Christi natali datum est eidem videre totum mysteriorum eo die ac nocte gestorum ordinem, cum adoratione Magorum et fuga in Ægyptum. Sed dum in spiritu accurrere nititur, ut divinum infantem stringeret brachiorum amplexu, evanuit visio, et cœlesti consolatione plenam reliquit; quam Aldobrandesca cupiens frequenti memoria acceptæ gratiæ conservare, conata est illius expressam similitudinem imaginando retinere: nec potuit. Quare rursum feria una sexta intendens recogitandæ Christi passioni, hujus etiam seriem universam conspectui suo objici petiit et impetravit: cui dum inhæret, seque omnium et in omnibus ream plangens, aggreditur corpus catena cædere, disparuit lacrymabilis scena ab oculis.

videt mysteria Nativitatis et Passionis:

sanguine lateris Christi reficitur:

21 Hujus apparitionis recordatione dum identidem pascit animum, sensit desiderium ingens degustandi sanguinis divini, quem viderat e dextro latere scaturire. Dumque in eo atque in imagine Crucifixi E hæret defixa, gratiam istam a Jesu et Maria flagitans, guttam unam sanguinis e latere imaginis suæ conspexit prorumpere: quam labiis colligens, ineffabilem suavitatem in ore suo sensit: atque in hujus beneficii memoriam pingi fecit Virginem Matrem, depositi e cruce filii corpus inter brachia tenentem, ipsique lateris vulneri applicantem os suum. Alias vero redeunte simili desiderio, similiter prorumpentem sanguinis guttam collegit strophiolo, verita ne deflueret priusquam posset os suum admovere; ipsamque sugendo excipiens, parem rursus dulcedinem experta est.

videt mysteria Resurrectionis et Ascensionis,

22, 23, 24 Singula quoque Dominicæ Resurrectionis et gloriosæ Ascensionis mysteria per ordinem in ipsis earum festivitatibus contemplans Aldobrandesca, ipsa quandoque per corpoream speciem oculis suis objecta habuit, et iis mirabiliter gavisa fuit. Cumque tot tantisque favoribus cumularetur divinitus, non modo non efferebatur in superbiam, sed profundius humiliabatur coram Deo, illis se indignissimam reputans: sed et respectu hominum eamdem animi præferebat dimissionem, laudari impatiens, contemni appetens, seque cunctis postponens: F quod si culpari aliquem ipsa audiret, dicebat cum gemitu; Si ita arguitur qui tanto est melior quam ego, quid de me dici conveniret?

semper humilis

et paupertatis extremæ tenax

25 Paupertatem suam eo usque provexit, ut venditis atque in usus pauperum distributis quibuscumque suis in urbe Senensi bonis, contenta esset usu unius sui prædioli; cujus etiam fructus dispensabat in pauperes; aliud nihil reservans, quam vilem sacculum et scanellum, ad quietem pauperum supravenientium sibi; fundum cucurbitæ, ad potum; et paucula vasa testea, ad ministrandum cibum iisdem pauperibus: nec unquam induci potuit, ut reponeret aliquid præpararetque in futurum.

CAPUT III.

Extrema vita in Hospitali Senensi acta, miracula, sepultura.

Senas regressa,

Ita vivens ad provectam ætatem attigerat, quando cœpit considerare vitam Salvatoris nostri, in commodum proximi occupatissimam, ipsamque suimet pudere, quæ domi quieta divinis fueretur solatiis

Proposui

addicit se ministerio Hospitalis:

A Proposuit igitur dimissa solitudine impendere sese viduarum, orphanorum, infirmorum et aliorum derelictorum solatio, conversioni prostitutarum muliercularum, exhortandis ad regulæ observationem sanctimonialibus, et quibuscumque operibus piis. Denique ad Hospitale S. Andreæ nunc S. Onuphrii dictum se transtulit, ibique nacta locum secretum, quo se reciperet oratura aut brevem captura somnum, totam se tradidit infirmorum et peregrinorum ministerio, promptam eis operam præstans, non interdiu tantum sed etiam noctu, cum maxima ædificatione tam civium quam externorum.

prodigioso lumine collustratur:

28 Talibus studiis intentam glorificare volens Deus, fecit ut ipsa per aulam Hospitalis transeunte, quædam ejusdem Hospitalis ancilla, nomine Jacomina, videret ante ipsam candidissimos duos cereos albos, quacumque se moveret, accensor præferri, nemine qui portaret apparente : quo spectaculo commota exclamare cœpit, et quid hoc rei esset altis vocibus quærere. Neque cohiberi potuit ullis aut nutibus aut precibus, quo minus omnibus, tum forte ad audiendam Missam convenientibus, propalaret rem tam admirabilem. Quare Aldobrandesca, humanæ laudis fugientissima, protinus in suum se cubi- B culum abdidit, corpus duriter flagellavit, et per aliquantos dies delituit, priusquam rursum ad consueta ministeria et conspectus humanos reverteretur.

fruitur conspectu Deiparæ

29, 30 Dominicis diebus solebat specialius honorare cœli Reginam Mariam. Quare, cum supernis visionibus quanto fruebatur sæpius, tanto cupidius inhiaret, postulavit aliquando ut ipsa Domina nostra ei se visendam daret : quod et obtinuit. Recurrente enim Dominica Die, Deiparam vidit, splendentissima bysso et monilibus pretiosissimis indutam et ornatam, cum aurea miræ pulchritudinis corona ; ac rursum alia Dominica, eamdem conspexit in veste aurea, habentem in capite coronam stellarum duodecim, et lunam sub pedibus, ac tabulam in manu, sic inscriptam : Matris legem observate filiæ. Similiter cum tertias quasque ferias honori sanctorum Angelorum specialiter haberet dedicatas, eorumque Ordines divinæ Majestatis throno circumfusos optavisset conspicere ; voti sui compos effecta est tertia Paschali feria : indeque in rerum mundanarum contemptum versa, dum animam suam alloquens sese excitat illa in cœlestium amorem, disparuit visio, plenam solatio et robore spirituali relinquens.

et Angelicæ hierarchiæ:

futura prædicit:

31 Prophetico etiam spiritu donatam eam aliquoties patuit, circa casus sibi aut aliis obventuros. Ita per somnum visa est sibi videre suum quemdam ne- C potem, inter medios milites vulneratum, et ex vulneribus acceptis morientem. Quare non contenta monuisse parentes, ne filium suum militare paterentur; ipsum quoque ad se accersitum conata est dimovere a castris sequendis. Sed frustra fuere omnia : exivit ad bellum juvenis gloriæ cupidus, et somnia Beatæ atque prædictiones irridens : nec diu post rediit nuntius de cæde ipsius. Mulier quædam, præcipua inter Senenses notas, post gravem quam passa fuerat infirmitatem, amens remansit, sic tamen ut lucidis quandoque intervallis videretur compos rationis. Aliis remediis diu frustra tentatis, obtulerunt eam Aldobrandescæ consanguinei sui : quæ facto super eam Crucis signo, Vade, inquit, filia, neque posthac de medicinis adhibendis cogita ; sed scito quod in proximo Purificationis festo (aberat autem illud tribus integris mensibus) perfectæ sanitati restituenda sis, quia tuas tuorumque preces exaudivit Dominus ; neque aliter quam prædixerat accidit.

in extasim rapta et irrisorie cruciata,

32 Ad hæc dum cœlestibus contemplationibus intenderet, sæpe rapiebatur in extasim : quo in statu cum eam semel deprehendisset prædicta Jacomina, hospitalis famula, conterrita exclamavit, omnesque D accivit ad videndam eam quam credebat mortuam. Quod in admirationem alii, alii vertentes in risum, cœperunt ipsam pungere et vellicare, aciculis etiam confodere, et igne adhibito manus adurere, usque dum illa ad sensus suos rediens, totoque corpore excruciatam se sentiens, dixit, Ignoscat vobis Deus. Illi vero steterunt omnes immobiles in loco, donec eorum miserta Aldobrandesca pro iisdem oravit : finita autem oratione, non tantum illi restituti sunt sibi, sed ipsa quoque liberatam se sensit omni dolore. Atque ex hoc tempore quiscumque eidem sic raptæ superveniebat, summa cum devotione ut Sanctam venerans, ejus osculabatur vestimenta ; aut aliter religiosum testabatur affectum.

EX ITAL. GREGOR. LOMBARDELLI.

bonum pro malo retribuit.

Mortis suæ tempus cognoscens,

33 Denique cupiens mortis suæ tempus nosse, per nocturnam in somno visionem ipsum intellexit ; nec id tantum, sed etiam litem de suo corpore futuram inter Parochum S. Andreæ et Præpositum Humiliatorum. Cum autem disignatus dies appropinquaret, convocatos ministros Hospitalis exhortari cœpit ad colendam vitæ honestatem, caritatemque erga peregrinos et pauperes exercendam ; eosdemque obtestata ne funem quo præcincta erat a mortuo E suo corpore auferrent ; significavit etiam quid sibi circa obitum suum fuerit divinitus revelatum. Sed prius quam ad hæc accedamus narrandæ sunt miraculosæ quædam curationes, quibus famulam suam cohonestavit Dominus.

extrema dat mandata:

multos infirmos signo Crucis sanat:

34 Puer quidam toto corpore dolores magnos patiens, quibus remedium nullum fieri potuit, sanus fuit, mox atque Aldobrandesca oblatum sibi Cruce signavit. Simili modo ab inflatione fauces præcludente liberatus est ejusdem pueri frater bimulus. Nec alia medicina opus fuit puellæ, tota facie tumidæ, et unius oculi jam visu privatæ ; cui postero die incidendæ ferrum adhibere statuerant chirurgi ; uti nec mulieri, graviter ex mamilla tumente cruciatæ. Alteri mulieri, simili tumore dolenti, incisionem decreverat medicus : sed prævertit miseræ compatiens Aldobrandesca, et unctione olei ex lucerna ac signo Crucis tumorem dissipavit. Idem malum patiens femina alia, folium ex vite sumpsit, atque sub invocatione nominis ejus cum signo Crucis imposuit infirmo uberi ; et se mox sanam gavisa est. Conrado cuidam malignus tumor fauces præcludens abstulerat edendi facultatem : reddidit illam Aldobrandesca, salutari signo adhibito : quo etiam cæcæ mulieri oculos aperuit, et juvenem a morbo epileptico liberavit. Harum aliarumque curationum fama excitata F mulier, varias easque incurabiles infirmitates pridem patiens, orationum ipsius imploravit auxilium, et efficaciam est experta, cum esset per ipsam Cruce signata. Alteri mulieri, a malignis spiritibus diu vexatæ, similis fiducia adeundæ Beatæ ad liberationem valuit, cum nollet Hospitali exire, priusquam se dimissam ab infestis illis hospitibus cognovisset. Cerreti etiam vir quidam decumbebat ad mortem : cujus filius festinavit Senas ut pannum nigrum ornando funeri compararet : sed cum feliciter in Aldobrandescam incidisset, ipsa lacrymanti juveni compatiens, benedixit panem, eumque infirmo ut daret jussit : qui mox convaluit, quasi numquam ægrotasset.

ad orationem composita exspirat:

35 Tandem appropinquante exitus sui tempore, febriles ardores pati cœpit Aldobrandesca, nec tamen ab assuetis ministeriis cessabat, quamvis consumi sentiebat sese, nisi modissimo tempore per diem, quo deficienti corpori quietem aliquam indulgeret. Ipso autem mortis suæ die, ingressa cubiculum, clausit ostium fenestramque, et se ad orationem composuit genuflexa : atque inter eos quos tali in articulo adhibitos par est credere extremæ pœnitentiæ

A tiæ ardentissimæque caritatis affectus, expiravit vigesima sexta Aprilis, anno Domini MCCCX. Nuspiam illam comparere mirabantur Hospitalis inquilini, quibus consuetudo illius atque sedulitas cognita erat. Accedunt ad cameram; clausam reperiunt; præstolantur foris aliquamdiu; cumque nec pulsantibus responderetur, per altiorem quamdam fenestram introgressi, mirantur in loco suavissimum odorem lucemque clarissimam: quare, licet tota corporis compositione viventis orantisque præferret speciem, suspicari cœperunt non jam a sensibus, sed a corpore exivisse beatam animam. Idem confirmavit B. Joannes Baptista Tolomei *a* Dominicanus, ipsa superveniens hora, palamque edicens, ostensam sibi fuisse illius animam, multa cum gloria in specie columbæ in cœlum subvolantem. Mox ingens toto Hospitali personuit planctus omnium; ipsique infirmi, e suis progressi lectulis, accurrere cœperunt ad spectandum sacrum corpus, ac plerique a suis infirmitatibus curati fuere. Tum rei fama pervolavit civitatem, variosque animorum motus ciens, fecit ut maxima ætatis omnis atque conditionis multitudo ad Hospitale conflueret.

concurritur ad corpus visendum,

B 36 Inter hæc familiæ nobiles Ponziorum, Bellantium et Bulgarinorum, de sepultura corpori sacro danda consultantes, in partes distractæ sunt. Etenim Patres Humiliati contendebant illam sibi deberi, quæ habitu Ordinis ipsorum vestita ipsorumque fuerat spiritualis Soror: econtra vero S. Andreæ Parochus jus suum sustinebat, tamquam in subditam. Ea contentio uti moram injecit negotio, sic commoditatem multis præbuit adeundi corporis et infirmitatum suarum curationem referendi. Delata demum causa est ad Reverendissimum Dominum Rogerium de Casulis, ex Ordine S. Dominici et conventu Senensi Episcopum urbis, magnæ doctrinæ ac sanctitatis virum; qui perpensis hinc inde juribus et argumentis allatis, adjudicavit Patribus Humiliatis causam. Itaque apud hos die vigesima nona Aprilis, cum maximo cereorum apparatu et solennisssmo Magistratus nobilitatisque totius officio, sepultum est corpus, ad latus ecclesiæ dextrum, sub altari Deiparæ, octodecim circiter passibus ab ara Principe; eodemque die multis miraculosis curationibus famulæ suæ sanctitatem Deus omnipotens declaravit.

quod post aliquam de eo contentionem,

19 April. sepelitur apud Humiliatos;

37 Neque cum sepulturæ die finis miraculis factus est, sed accurrentibus identidem populis, C sæpius iterata illa fuere. Quapropter Præposito ecclesiæ, Fr. Salvatori quondam Lazari de Senis, visum est, tantum thesaurum non esse sub terra retinendum diutius: sed efferendum altius in locum magis congruum, quem ad hoc delegerat, excavato pariete inter sacellum Nativitatis Dominicæ et monumentum Bonsignoriorum. Translationi faciendæ consensum præbuit Reverendissimus D. Franciscus ex illustri Piccolomineorum familia, tunc Senensis Episcopus postea Pontifex Romanus Pius III; refossaque terra, intra arcam lapideam inventa sunt sola corporis sancti ossa, et arculæ idoneæ imposita, riteque translata mense Novembri anni MCCCCLXXXIX.

ubi miraculis clarescens

elevatur an. 1489.

Postea ornatus est locus a pictoribus: qui etiam in D ipso pariete expressere memoriam quorumdam miraculorum, per ipsam divinitus patratorum. Deinceps quoque plura accidere, uti testantur tabellæ donariaque votiva nonnulla istic appensa, ad laudem Beatæ et gloriam Dei, qui sit in secula benedictus. Amen. *b*

38 Nec debeo præterire silentio quod cum præteritis hisce annis quædam personæ, ipsius nomini pie devotæ, persuasissent Reverendis matribus *c* S. Pretronillæ, ut parietem, intra quem collocatæ erant Reliquiæ sanctæ, ex parte monasterii pertundendum curarent; eaque occasione aperta fuisset arca coram toto conventu sanctimonialium, earum una cui molestus catharrus caput oculosque gravi afficiebat dolore, magna cum fiducia acceptum ossiculum partibus infirmis reverenter admovit, seque mox liberam sentiens in hanc usque diem vivit sana, sicut attestati mihi sunt admodum Reverendus et Excellens D. Abbas et Canonicus, D. Julius Tuti olim Confessarius ipsius venerandi monasterii; nec non admodum Reverendus Magister Daniel Francus Rector ecclesiæ S. Thomæ Apostoli, uterque concius prædicti miraculi. nihilo magis tacere volo, E quod cum ipse præterito *d* anno sacras illas Reliquias videre cuperem, idque impetrassem a prædicto Domino Rectore, contuli me cum Patre Mag. Simone Cannucciario de Senis, ex nostro S. Dominici conventu, ad memoratam ecclesiam, eo tempore quo perfringi debebat paries, capsam venerabilem continens: apertaque coram nobis dictoque Rectore et fabro cœmentario arca, tantus tamque suavis odor totum replevit locum, ut vehementer fuissemus admiraturi, nisi ejusmodi divinis effectibus legendis audiendisque assuevissemus. Tunc Deum collaudantes, sacra ossa reposuimus in capsam meliorem ornatioremque, et hanc in eodem loco sic collocavimus, ut deinceps conspici ab omnibus et honorari possit. Quod dum fit, inventa est intra priorem capsam scheda, testis antea narratæ translationis.

b Appendix auctoris de miraculo recentiori c

et translatione anno 1583.

d

ANNOTATA.

a B. Joannis Bapt. Tolomæi, *Vitam collegit et vulgarit Italice idem hic Gregorius Lombardelli, eodem quo hanc Vitam anno 1587, ex qua scimus Avenione apud suos Prædicatores mortuum et sepultum esse, anno 1320, 24 Junii: ad quem libenter etiam ipsi Latine dabimus ejusdem Vitæ summarium, si interim* F *de aliquo illius publico cultu sufficienter instructi fuerimus: daturi etiam antiquiora de eodem monumenta, qualia videtur habuisse auctor noster, si ipsa nobis communicentur.*

b *Hic concludendi modus, et quod reliqua sub titulo Appendicis sequantur, verosimiliter indicat antiquiorem Vitam, uti principio diximus præluxisse scriptori qui eamdem stylo elegantiori explicuerit.*

c *Ita, ut diximus vocantur Religiosæ Dominicanæ, quæ Humiliatis extinctis successere.*

d *Id est, anno 1583: nam vita impressa est 1584.*

DE

DE VENER. PETRO TEUTONICO,

EREMITA CAMALDULENSI IN HETRURIA.

D. P.

ANNO MCCCC-LXXII.

Reclusus vivens,

Augustinus Florentinus, *Camaldulensis monachus, et conditor historiarum sui Ordinis, quarum libros tres, anno* MDLXXV *publicavit; libro* II, *agens de privilegiis, Calisti III et Pii II, summorum Pontificum favore impetratis a' Marioto, sacræ Eremi Priore totiusque Ordinis Generali* XLIII, *caput* LXXI, *ejusdem secundi libri sic deducit:* Tulerunt hæc tempora Venerabilem Petrum Zelandrinum, Teutonicum, clarissimum Eremitam. Is intra Domini Papæ primum, et postea S. Bartholomæi cellæ secreta, ad triginta annos, squallidus incultusque corpore, moram traxit; dum nitidissimus in anima, pro incolumitate sanctæ Matris Ecclesiæ, in abscondito cœlestem Patrem perpetua prece fatigare non cessaret. Quapropter sicut erat divinæ bonitati acceptissimus, factum est ut Pii II Pontificis Maximi animam, ad cœlos per Angelorum manus deferri

Pii II animam in cœlum ferri videt:

B viderit; perinde ac S. P. Benedicto, in excessu Germani Capuani Episcopi, contigisse, memoriæ proditum est; collecto ante ipsius oculos omni mundo, sub quodam rutilante splendore. Ferunt adhuc, ex traditione, eum in hæc tunc cum clamore verba, ineffabili cordis jubilo præ mysterio, prorupisse: Respicite, Fratres, respicite: ecce summi Sacerdotis animam, ab Angelis in cœlum evectam, gloriosa assumptione æthera penetrantem: quod ipsum nec qui gesta ipsius Pii litteris mandavere intactum reliquerunt.

prædoni militi Crucis signum objiciens,

2 Fama est præterea in transitu cujusdam exercitus, quamdam militum phalangem ad depopulandam sacram eremum venire decrevisse, quod illuc magnam frumenti et utensilium copiam a Casentinatibus, ob timorem belli, asportatam fuisse percepissent. Eam ob rem eremitæ maximo affecti sunt mœrore, adeo ut non defuerint pavidi, qui per alta juga fugiendo salutem sibi comparare statuerint. Verum venerabili Petro incluso, familiam in Domino Jesu sperare enixe hortante, solennemque supplicationem haberi; ubi eremitæ bini et bini, præcedente sanctæ Crucis vexillo, ad ejus cellam appropinquant; vir Dei ab oratione exilit, dextraque signum sanctæ Crucis contra milites, qui jam silvam ingressi fuerant, vix formaverat; quando Deus magno mira-

densa caligine eremum cingit,

C culo, muro inexpugnabili densissimæ ac frigidissimæ caliginis, eremum in ictu oculi circumcinxit, ut dies, antea clarissima, in atras quasi noctis tenebras sit conversa; tantusque horror omnes invasit, algor et confusio, ut non absque magna difficultate in castra demum sit reditum.

mortuus juxta B. Peregrinum conditur,

3 Supervixit venerabilis Petrus usque ad annum MCCCCLXXIII: reliquit vero has fragiles umbras VI Kal. Maji, nonagesimum et octavum agens annum. Corpore vero apud B. Peregrinum condito, divini ei æque a Patribus sunt tributi honores. *Egerat de B. Peregrino Augustinus libr.* 2 *cap.* 50, *et nos de eodem agemus ad diem* III *mensis Junii. Neutrius Vitam describere curaverunt illi priscæ simplicitatis Eremitæ, contenti virtutum memoriam posteris suis per manus tradere; qua paulatim evanescente, præter unius alteriusque illustrioris actionis vestigia et religiosam sacrorum corporum venerationem, nihil remansit, unde sciretur, quo jure passim* Beati *vocarentur. Quare* Beato *etiam* Petro (*sic enim et Augustinus in titulo capitis* 43, *et alii auctores incunctanter scribunt, et adhuc usurpatur in sacra Eremo*) Beato, *inquam*, Petro *tribui poterit finis epigrammatis, affixi a Gabriele monacho ad arcam B. Peregrini:*

et votivis tabellis honoratur:

Si tamen et vitam cupis et cognoscere mores:
Hoc tibi suppositæ referent, pia vota, tabellæ.

4 *Tabellis enim votivis pluribus etiam B. Petri arcam ornatam fuisse, relatum mihi est, anno* MDCLXI, *die* XX *Januarii, ad sacram eremum iterato ascendenti: sed restaurato tunc recenter exornatoque magnifice templo, amotæ erant locis suis, quæ post altare majus locum habuerunt arcæ una cum corporibus, atque in sacristiam delatæ, donec aptaretur locus alius, eorum sanctitate dignus, quod modo factum est, et præsumi potest non esse factum absque translatione corporum in arcas decentiores, cum veteres admodum simpliciter compactæ ex tabulis et interius vix tectæ panno serico ætate marcido, omnino indignæ fuerint, quæ tanto tempore talem thesaurum continerent. Nec enim dissoluta sunt* E *corpora, quamvis diu humido loco jacentia, sed solida compage consistunt; arentia tamen rigidaque, et lineamentis confusis ac cinereo seu saxeo colore inducto, rudem dumtaxat hominis formam referentia; eademque pondere levia et nullum gravem odorem spirantia, prout ipse testis oculatus sum. Ceterum nihil inter divina Officia de iis, nihil anniversario eorum die fiebat a piis illis eremicolis, omnem ostentationem fugitantibus. Qui ne secularium hominum accessu impediantur ab otio contemplationis quietæ, ne sacrorum quidem causa apertas habent portas muri, eremum suam ambientis; sed ad unam earum sacellum parvum, et hebdomadatim deputante suis aliquem istic sacrificaturum. Hospitibus autem et Peregrinis, devotionis ergo eremum prædictam videre cupientibus, præter ducem ad templum et cellam Papæ supra memoratam, nihil præbetur; ne quid eos ibi moretur ultra quam opus est, itaque cogantur, saltem refectionis corporalis causa, descendere ad inferius monasterium, Hospitium boni-fontis in S. Romualdi Actis dictum, ubi magna cum caritate et liberalitate ministratur omnibus advenientibus.*

corpus cum aliis Beatorum corporibus seorsim habetur:

absque speciali cultu in eremo Camaldulensi,

5 *Cœnobium istud, unde per unum et amplius milliare arduo calle ad eremum scanditur, succincte descriptum est* VIII *Februarii, ad S. Romualdi Acta num.* 10. *Eremus ipsa formam habet Laurarum, toties in hoc opere et nominatim ad SS. Theodosii Sabæque Acta memoratarum; cellis non contiguis, ut sunt Carthusianorum, sed discretis habitata; sic ut præter templum,* F *toti eremo commune, singulis cellis suum adhæreat sacellum, possintque eremitæ ad hebdomadas mensesve conclusi degere, extra omne cujuscumque alloquium conspectumque; nisi quod certis horis accedat aliquis Conversorum, qui reclusionis tempore sacrificantibus assistat, et tenuem victum subministret. Extrema omnium et ceteris aliquanto amplior est Cella Papæ, sic dicta, quod anno* MCCXX, *Ugolinus Cardinalis Velletrensis, postea Gregorius Papa nonus, per sex omnino menses ibidem inclusus vixerit, S. Francisco ipsum illuc comitato, et alteram cellam (quæ S. Francisci nunc dicitur, et reverentiæ causa a Majore sive Priore incolitur) tantisper etiam inhabitante. Ibi sacrificanti Cardinali, in oratorio quod ipsemet consecraverat, ipso consecrationis articulo adstitit supra caput columba cœlitus missa, quo indicio futurum Pontificem cognovit prædixitque eidem tunc ministrans Conversus, in eadem cella postea reclusus; cujus etiam ossa intra parietem oratorii sublimius condita, cum hoc elogio.* B. Leonardi, eremitæ reclusi, ossa hic sita sunt: cujus anima post

in qua, orientalibus lauris simili,

es oratorium Papæ,

AUCTORE D. P.

A post longam carnis macerationem, visa est in sphæra ignea cœli secreta penetrare; atque eremi campana absque mortalium ope pulsari audita est. Hic quoque prophetico spiritu Reverendissimum Ugolinum Cardinalem, in hac tunc cella reclusum, futurum Papam prædixit quod ita factum est, et Gregorius nonus nuncupatus. *Concessæ sunt etiam a Gregorio Indulgentiæ centum dierum, cellæ istius oratorium visitantibus; quam ut lucrari liberius tum eremitæ ipsi tum peregrini possint, ea nunc fere locus servatur; olim autem ibi sinebantur habitare, qui reclusionem diuturniorem optabant.*

ex quo ad S. Bartholomæi cellam migravit Petrus:

6 *Sic ibidem habitavit is, cujus occasione hæc dicere cœpimus* Petrus, *a Zelandia patria* Zelandrinus, *a natione seu idiomate etiam Belgis communi dictus* Teutonicus. *Quænam sit altera cella, S. Bartholomæi dicta, non memini istic audivisse . tantum scio, ex eminenti supra eremum rupe pendentem cellam, nobis eminus ostensam; in qua reclusus quidam habitaret, perpetuum tenens silentium, nec nisi in Cœna Domini ad ceteros in ecclesiam descendens, ad quem quot hebdomadis semel ascenderet Sacerdos Confessarius. Cum igitur etiam Petrus decrevisset perpetuum reclusus vi-* B *vere, et propter Indulgentias in Oratorio S. Mariæ lucrandas non posset omnino liber ab interpellatoribus esse; credibile est remotiorem istam impetrasse. Quod ad Pium II Pontificem attinet, is paratus classem contra Turcos conscendere, dum Venetorum Ducem operitur, Anconæ obiit, anno* MCCCCLXIV, XVII *Kalendas Septembris. Pientissimam ejus mortem laudaverunt varii : sed qui visionem Venerabili Petro factam atti-* D *gerit (quod hic innuit Augustinus) necdum nobis lectus est : nec opus est externorum, qui a Camaldulensibus eremitis audita narraverint, testimonio: cum rei veritas ex ipsorummet tradita per manus narratione securius recipiatur.*

alia de eodem minus fundate scripta.

7 *Porro quæ de Petro ex Augustino Latine dedimus, eadem Silvanus Razzius in Sanctorum ac Beatorum Camaldulensium Vitis Italice reddidit. Ejusdem Petri meminit Thomas de Minis, in Catalogo Sanctorum ac Beatorum sui Ordinis, Florentiæ edito sub annum* MDCVI. *Arnoldus Wion in ligno Vitæ loquitur hoc modo,* Camalduli S. Petri, cognomento Teutonici, qui Pii II Papæ animam, tribus diadematibus redimitam, longe ipso positus, per Angelorum manus ad cœlum deferri vidit : *citat autem in Annotationibus Tabulas Camaldulenses: quarum nulla memoria Camalduli est; uti nec Vallumbrosanarum, sæpius ab eo citatarum, Vallumbrosæ : unde discas, has aliud nihil fuisse quam Catalogum ab aliquo monachorum, Arnoldo id petenti, privata auctoritate contextum. Citat deinde Augustinum, apud quem nec* Sancti *titulum, nec* de tribus diadematibus *verbum ullum legisse potuit. Interim Hugo Menardus et Gabriel Bucelinus, nescientes hujusmodi scriptoris fidem usquam habere suspectam, licet Augu-* E *stini textum haberent præ oculis, transcribere tamen maluerunt Arnoldi verba. Neque iis contentus Bucelinus, dum longius ex Augustino elogium petiit, nec posset non aliquid addere de suo, periculum a manu prædonum paratum et a Petro depulsum descripturus,* extremum ab imminente exercitu excidium Camaldulo imminens, *audaci exaggeratione commentus est.*

XXVII APRILIS.

SANCTI QUI V KALENDAS MAJI COLUNTUR.

SANCTUS Antonius Presbyter et Eremita Lucæ in Italia.
S. Alpinianus, Presbyter in Aquitania.
S. Castor,
S. Stephanus, — Martyres, Tarsi in Cilicia.
S. Anthimus, Episcopus, Nicomediensis,
Et multitudo universa gregis, — Martyres.
S. Zenon Ep.
S. Genesius,
S. Sodalis,
S. Marinus,
S. Zoticus,
S. Elpidius,
S. Eutychius,
S. Lupicinus, — Martyres in Lydia.
S. Hermes miles,
S. Eppeus Presb.
S. Elpidius,
S. Hermogenes, — Martyres, Melitinæ in Armenia.
S. Caprus seu Cyprus,
S. Maurus,
S. Captus seu Castus,
S. Husandus, — Martyres, in Castello Aioviæ.
S. Prianus,
S. Victor,
S. Maximus,
S. Marcianus, — Martyres in Ægypto.
S. Paulus,
S. Germanus, et alii sex, — Martyres in Ægypto.
S. Germelina,
S. Lætissima,
S. Felicia,
S. Germana,
S. Felix,
S. Evanthia,
S. Victorinus,
S. Nicephorus,
S. Dioscorus,
S. Papias,
S. Serapeon, — Martyres, Nicomediæ in Bithynia.
S. Joannes,
S. Julius,
S. Timia,
S. Maurus,
S. Attus Diac.
S. Gennosa,
S. Sodalis, — Martyres, Antiochiæ.
S. Lolion junior, Martyr apud Græcos.
S. Liberalis, Altini in Italia.
S. Anastasius Primus, Pontifex Romanus.
S. Eulogius Xenodochus, Constantinopoli.
S. Tertullianus, Episcopus Bononiæ in Italia.
S. Theophilus, Episcopus Brixiæ in Italia.
S. Joannes, Abbas monasterii Catharrorum.
S. Zita, Virgo, Lucæ in Italia.
B. Jacobus Ordinis Minorum, Bitecti in Apulia.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

Sanctus Florentinus, Regis Scotiæ filius, *cujus corpus in pago Bonnet diœcesis Tullensis requiescit, et celebri peregrinatione colitur pro recuperando mente captis sanæ rationis usu, notatur hoc die a Davide Camerario, libro 3 de Scotorum pietate, et* vita circa templi parietes descripta *haberi dicitur. Informationes inde ad nos partim missas partim mittendas, casus varii dissiparunt impediveruntque, nec vacat novas præstolari, ideoque dimittimus ipsum ad Supplementum Januarii, cui mensi adscribitur, a Dempstero in Historia Ecclesiastica Scotorum, recensitis* XIX *capitulis Vitæ ab incerto auctore descriptæ, et in Menologio ejusdem gentis, tamquam in Lingonibus coleretur* XIV aut XVI Januarii.

S. Simeon, Episcopus Hierosolymitanus, *celebratur a Græcis in Menæis, Menologio, Anthologio : item in Martyrologio Arabo-Ægyptiaco. Acta ejus dedimus die* XVIII Februarii.

S. Walburgis, Virgo, *refertur a Wione, Dorganio, Menardo, Dempstero et in Martyrologio Anglicano. Vitam ejus illustravimus* XXV Februarii.

B. Stephanus, Abbas Obazinensis, in Gallia, *inscriptus Menologiis Henriquez, Bucelini et Chalemoti. Vitam dedimus* VIII Martii.

SS. Macedonius, Patricia et Modesta, *memorantur in MS. Casinensi. Sunt hi conjuges cum filia, Martyres Nicomedienses, de quibus egimus* XIII Martii.

S. Fredericus, Episcopus Leodiensis, *ad hunc diem refertur in Epitaphio. Ab aliis* XXVII Martii.

S. Zosimas, piissimus Pater noster, *memoratur in duplici MS. Taurinensi Ducis Sabaudiæ, et aliquo Parisiensi Cardinalis Mazarini. Videtur esse ille, qui S. Mariam Ægyptiacam sepelivit, de quo ad hujus Vitam egimus* II Aprilis.

Tutelo, monachus San-Gallensis *in Helvetia, in Necrologio ejusdem monasterii et Menologio Benedictino Bucelini refertur cum titulo* Beati. *Sepultus est in sacello S. Catharinæ cum epitaphio cultum aliquem, aut saltem privatam venerationem, et opem supplicantibus crebro latam, testante. Quæ de ipso haberi possunt, omnia permixta sunt Vitæ S. Notk.* XXVI Apr.

S. Dioclia, Martyr Pompeiopoli in Cilicia, *inscripta est Catalogo generali Ferrarii, citato Menologio Græcorum. Verum nusquam apud Græcos eam reperimus. Iterum de ea agit cum Calliopo Martyre et filio : in cujus Actis ejus fit mentio* VII Aprilis.

S. Godebertæ Virginis translatio, *memoratur in MS. Atrebatensi, et a Saussayo, Wione, Dorganio, Menardo. Vitam dedimus* XI Aprilis.

Lanthildis, Abbatissa in pago Galliæ Sagiensi, *ut* Sancta, *indicatur in Gynecæo Sacro Arturi du Monstier. Laudatur in Vita S. Opportunæ die* XXII Aprilis.

S. Publion,

S. Publius, Martyr, *refertur a Græcis in Menæis. Is est* Publius *alius, de quo egimus* xxv Aprilis.

S. Valentini et Sociorum Martyrum, *festum agitur in Eremo S. Mariæ, nobili apud Helvetios monasterio, vulgo Einsidlensium dicto, propter illius caput et aliorum partes notabiles cum authenticis instrumentis Roma missas anno* 1669, *præsenti die ad id prudenter lecto, quo nullus in Martyrologiis Valentinus occurrit, ne hic, cetera ignotus, cum alio aliunde noto confundatur.*

S. Felix, Episcopus et Martyr, *refertur hoc die a Tamayo his verbis:* Carthagine nova Hispaniæ S. Felicis ipsius civitatis Episcopi, qui in Diocletiani Imperatoris persecutione pro fidei confessione vexatus, variisque tormentorum cruciatibus affectus, demum ad martyrii lauream strenuus agonista cucurrit. *Nulla ejus mentio apud vetustiores, nisi apud Julianum Petri in Adversariis. Scribunt de eo historici recentiores Franciscus Cascales in Historia Carthag. discursu* II. *Vergas in Historia Hortensi* §. 1; *Ægidius Gonzales Davila, tom* 2 *Theat. Eccles. Hispan. in Eccles. Carthag. cap.* 1.

Stephanus Papa, qui Pippinum una cum conjuge in Regem coronavit, *memoratur in MS. Florario: ab aliis dicitur pridie sive* xxvi *Aprilis, vita functus; sed non traditur in* Sanctos *relatus.*

Assanus, *inter Hibernicos Sanctos refertur in Martyrologio Tamlachtensi, et Mariani Gormani. Colganus, suspicatur esse* S. Asycum, *quem Ecclesiæ Alfinnensi primum Episcopum præfecisse legitur S. Patricius, in Vita per Jocelinum num.* 95.

Lugadius, *unus ex Clericis in præcitata Vita Patriciana num.* 80 *nominatis, qui in ejusdem Vita Tripartita dicitur* filius Erci, *et* Episcopus de Fordhrum in Media, *abest a nostro Martyrologii Tamlachtensis ecgrapho, laudatus a Colgano, Annot.* 104, *ad Jocelinum, ut in illo, vel saltem in Mariani Gormani ac Maguir Martyrologiis, hodie descriptus.*

Romanus, Episcopus et Confessor apud Moguntiam, *indicatur in MS. Florario. At nullus apud Moguntiam Episcopus sedit,* Romanus *nomine.*

Ancharius, Confessor in territorio Meldensi, *memoratur in MS. Florario. Est nobis hactenus ignotus, neque ejus meminit Saussayus.*

Conradus, Episcopus Ultrajectinus, cum titulo Sancti et Martyris, *refertur a Ferrario, citato Molano in Natalibus Sanctorum Belgii, ubi is ejus cædem describit cum aliis gestis, et solum* felicis recordationis *titulo honorat. Gelenius in Fastis Agrippinensibus* venerabilem *compellat.*

Reynaldus, Abbas Fusciniaci in Gallia, Ordinis Cisterciensis, *cum titulo* Beati, *memoratur ab Henriquez, Bucelino et Chalemoto. Inter* Pios *a Saussayo.*

B. Hugo de Lacerta, *Ordinis Grandimontensis, dicitur a Carolo Fremondo in Vita, Canonico Officio coli ad* xxvii *Aprilis, concessa ad hoc privatim facultate a Summis Pontificibus eorumque Legatis data; quorum tamen neminem nominat. Vita illa una cum Vita S. Stephani Fundatoris lucem aspexit Gallice anno* 1647: *anno vero proximo superiore excusum erat Proprium festorum Ordinis Grandimontensis, in quo nulla B. Hugonis mentio. Nos, quod sine præjudicio sancti Ordinis fiat, ejus hic meminimus, donec certius aliquid doceamur et accipiamus Vitam Latinam, quam ex testium coævorum relatu scripsisse dicitur Guilielmus ac S. Savino: speramus enim eam adhuc superesse, et pro ea impetranda litteras dedimus ad eum, qui Vitam aut quam ipsius S. Stephani nobis olim describi curasset, et alios qui invehantur posse putare.*

Petrus Aureolus, Archiepiscopus Aquensis in Gallia,

Stephanus, Confessarius B. Camillæ Piæ, Carpi in Insubria,

Bartholomæus, Frater laicus devotissimus, Cæsaraugustæ,

Petrus de Scarperia, *item* laicus, Fesulis in Tuscia.

Joannes a Capistrano, *in* Aprutio sub an. 1570 clarus, *omnes ad hunc diem inserti Martyrologio Franciscano, tamquam* Beati, *quamvis nulli eorum veneratio aut cultus aliquis publicus impendatur. Qualem etiam non putamus impendi, neque diem obitus certum sciri.*

Hieronymæ-Seraphinæ, *et* Angelæ-Catharinæ, *Abbatissarum in monasterio de Vedano Provinciæ Mediolanensis, quamvis corpora speciali in sepulcro unoque in loculo condita, scribat Waddingus ad an.* 1448.

Saturninus et Socii sex Latrones, a SS. Sosipatro et Jasone ad fidem Christi conversi, *memorantur in Menologio Basilii Imperatoris. In Menæis et Martyrologio Romano* xxix Aprilis.

S. Cercyra Virgo et Martyr, *illis adjuncta, refertur eodem* xxix Aprilis.

S. Robertus, Abbas Molismensis, *colitur hoc die in Ecclesia Abrincensi, Vitam ejus damus* xxix Aprilis.

SS. Eraclius, Justus, Maurus, Vitalis, Fulginii Martyrium sub Deciano Præside passi, *indicantur in MS. Florentino Consiliarii Strozzi, et in Martyrologio Florentiæ anno* 1486 *excuso. Sunt tres primi Fulginates, quibus forsan* Vitalis *adjunctus, qui seorsim hoc die memoratur in MSS. Casinensi et Florario; et forsan est* S. Vitalis *pater SS. Gervasii et Protasii, qui colitur* xxviii Aprilis.

Ast alii tres a Fulginatibus honorantur iv Maji.

S. Evellius, Martyr Romæ, *indicatur a Greveno et Canisio, relatus in Martyrol. Rom. et aliis* xi Maji.

S. Merwina, Virgo et Abbatissa in Anglia, *indicatur a Menardo, Maihew et Bucelino, sed in Anglicano Martyrologio* xiii Maji.

S. Paschalis Papa, *indicatur in scripto Kalendario Ordinis Benedictini. Colitur is* xiv Maji.

S. Torpetis Martyris, veneratio apud Leodienses, *indicatur a Saussayo. Colitur potissimum* xvii Maji.

SS. Gervasii et Protasii, inventio Suessione, *indicatur in Martyrologio Gallicano Saussayi. Dies eorum natalis est* xix Junii.

S. Martinus, Episcopus Tungrensis, *proponitur in quodam scripto Carthusiæ Bruxellensis non antiquo. Dies ejus natalis est* xxi Junii.

Sosipater et Jason, discipuli S. Pauli, *referuntur hoc die in Menologio Basilii Imperatoris, et die* xxix *Aprilis, in Menæis Græcorum: in qua relatione nonnulla videntur examine accuratiore indigere. Quod poterit commodius fieri, ad dies, quibus a Latinis referuntur*

S. Sosipater xxv Junii.

et S. Jason xii Julii.

S. Christophorus, Martyr, *memoratur in MS. Adone Leodiensi S. Laurentii, ab aliis sequenti die. Dies natalis est* xxv Julii.

B. Petrus Armengol, ex Ordine B. Mariæ de Mercede Captivorum, obiit xxvii Aprilis: *sed in oppido de la Guardia diœcesis Tarraconensis, colitur die quo de eo erit agendum* i Septembris.

SS. Aristarchus, Marcus, et Zeno ex lxx, *referuntur hodie in Menologio et Menæis ac variis MSS.* Marcus *etiam in Hagiologio Lusitanico Cardosi et Martyrologio Hispanico Tamayi, quasi sit Episcopus Atinensis, de quo sequenti die, et corpus Bracaram translatum fuerit; et idem cognatus Barnabæ ac discipuli Pauli cognomento Joannes: quæ nobis non probantur. Coluntur a Latinis*

S. Aristarchus iv Augusti.

S. Marcus Joannes *dictus* xxvii Septembris.

Quo

Quo etiam die iterum a Græcis commemoratur S. Zeno.

Eusebius, S. Reguli socius, *refertur a Camerario Scoto : poterit agi de eo, cum de Regulo (qui Reliquias S. Andreæ dicitur transtulisse) agetur* XVII Septemb. *aut quando asserit Camerarius ab aliis coli* Eusebium. XXX Septembris.

DE SANCTO ANTONIO,

PRESBYTERO EREMITA, LUCÆ IN ITALIA.

D. P.

Acta unde accepta

Francisci Mariæ Florentinii, viri supra Medicæ artis experientiam summam eximia quoque eruditione clarissimi, geminum hoc die proferimus beneficium, ex suppeditatis ab eodem membranis tunc acceptum, cum ejus liberalissimo hospitio fruebamur Roma revertentes : Acta scilicet S. Zitæ, penultimum hujus diei locum obtinentia ; et S. Antonii Eremitæ, ipso in limine ponenda. Utriusque memoriam ad hunc diem extare docet ipse in Annotatis ad suum Martyrologium, idque in vetusto MS. Kalendario his verbis : v Kal. Antonii Eremitæ et Sitæ de Luca. *Aliud minus antiquum habere se dicit, cum memoria solius primi, idque sub nomine* Antonini, *quo vocitatur a vulgo, quodque usurpaverunt Ado atque Notkerus ad* XVI *Kalendas Junii, ubi agunt de S. Torpete per istum Sanctum baptizato, priusquam ad supplicium capitis sub Nerone tolerandum raperetur, prout in Actis utriusque legitur. Et in Actis quidem S. Torpetis, qualia habentur in MS. Trevirensi S. Maximini ac fere etiam apud Mombritium hæc notantur* .

ejus mentio in Kalendariis,

B

et Actis S. Torpetis Martyris ab eo baptizati.

2 Exiens S. Torpes de palatio, multum intra se cogitans, dixit : Quid faciam? Idolis serviendo, baptismum non accipio salutis. Et sciens quod sanctus Presbyter, nomine Antonius, absconsus esset in monte, exiens portam quæ appellatur Lucana ad latus amphitheatri, per noctem ambulavit ad eum : ascendit in montem, clamare cœpit dicens : Pater sancte, Antoni Presbyter, ubi es? responde mihi. Tunc Presbyter S. Antonius dixit de loco orationis suæ : Et quis es tu, fili? S. Torpes dixit : Audi me, Pater, et non timeas, quia osculabor manus tuas, et ora pro me : quia jam ego hesterna die Imperatori dixi : Christum adorare desidero ; et dubius factus sum quia non sum baptizatus, ideoque requiro te, ut baptismum percipiam salutis. Tunc Presbyter : Nescio si vera sunt quæ hortaris. S. Torpes respondit : Et si mentior, non sum dignus baptismum percipere salutis. S. Antonius dixit : In nomine Domini

C mei Jesu Christi ego te baptizabo. Et descenderunt ad pedem montis, ubi est aqua viva ad latus storiæ leonum : et benedixit aquam suis manibus, et perfudit eum baptismo salutis, et signaculo Christi facto, dixit ad eum : Vade, fili, quia crescet tibi virtus loquendi et expugnandi adversarios tuos. Tunc osculatus est eum, et plorans dixit ei, Angelus Domini comitetur te, fili. Ait S. Torpes : Ora pro me, Domine Pater. *Hæc ex Actis S. Torpetis, quæ in panciora loco citato Ado et Notkerus contrahunt.*

Eumdem mutuare an ad S. Antonium Ægyptium traducta ab aliis?

3 *Cum ex his appareat quod S. Antonius Lucensis debeatur Italiæ, posset aliquis suspicari. Guitam quoque, Italicam origine et Intemelio in finibus Liguriæ oriundam, quam Theophilus Raynaudus in Hagiologio Lugdunensi matrem adscribit S. Antonio Ægyptio, persuasus ab Aymaro Falcone et antiqua Intemeliensium traditione, matrem revera fuisse S. Antonii Lucensis. Huic enim favet sola natalis communio et nominis utrique communis notio facillime potuit ab imperito vulgo traduci ad S. Antonium Ægyptium, vulgo celebriorem. Corpus anno a nato Christo* MCCI *repertum fuisse, inde et ex graphicum inscriptionis, hactenus in Lucensi templo S. Paulini asservatur, relatum a Florentinio, quod est hujusmodi.* Ecce hic est corpus S. Antonii Presbyteri et Heremitæ, qui sepeliebat corpora sanctorum Martyrum, sub Nerone Imperatore et Anolino, decollati die sanctæ Resurrect. et IIII die Madii. Sancte require corpora Episcoporum hujus urbis, Presbyterorum, Eremitarum, Militum, Martyrum et Confessorum. S. Dionysius, dedicavit ecclesiam istam in honorem Salvatoris cœli et terræ, et sanctorum Martyrum et Confessorum. X die Octobris, tempore S. Clementis Papæ et Martyris urbis Romæ ✝ III ✝ Anno Domini MCC primo, inventus est B. Antonius, et de monumento extractus mense Februario.

Corpus repertum an. 1201,

cum inscriptione,

E

qua debite interpuncta,

4 *Hactenus inscriptio illa, quæ quantumcumque a Razzio et Franciotto atque infra in Actis diverse relata, quin tamen a Florentinio accuratius quam ab alio quoquam ex ipso lapide descripta sit, dubitari non sinit, summa ejus in hujusmodi rebus sollicitudo ac fides. Sed licuit ei pro suo arbitratu interpungere, ut interpungenda censuit, quæ more prisco reperit indistincta. Cum autem citra conjecturam haberi verus sensus nequeat ; et hic ab interpunctione pendeat ; tentemus etiam nos aliquid conjectando, si forte propius ad clariorem veritatem possimus attingere, in titulo alias obscurissimo : quem licet anno* MCCI *sculptum cognoscamus exceptis tamen lineis ultimis, fuisse transumptum ex alio antiquiori nullatenus ambigimus. Circa hunc autem primum occurrit dubium, utrum intelligi possit* decollatus S. Antonius sub Nerone Imperatore et Anolino (*Tusciæ Præside et suum tribunal habente Pisis, ut scribit Ughellus in Episcopis Lucensibus tom.* 1 *col.* 842) *an vero id perperam scriptum sit, et corrigendum ex Martyrologio Hieronymiano, ubi aliquis Antonius Presbyter ponitur, post Anthimum Episcopum Nicomediæ passum, hoc modo :* In Nicomedia Anthimi Episcopi. Stephani Episcopi. Antonii Presbyteri : *quos pariter in Nicomedia passos varia posteriora Martyrologia supposuere.*

videtur indicari Martyr obiisse,

F

et absque loco relatus in Martyrologio S. Hieronymi,

5 *Acta S. Anthimi infra dabimus, absque ulla mentione* Stephani Episcopi *et* Antonii Presbyteri. *Proinde nihil est quod nos cogat fateri, primum istius Martyrologii auctorem intendisse, ut hos quoque Nicomediæ passos intelligeremus. Cum autem in hoc ipso Martyrologio non pauci referantur absque notitia loci, sive quia locus ignotus collectori erat, sive quia per socordiam librariorum fuit omissus; nihil est quod efficaciter nos prohibeat suspicari, quod istic relatus, sit decollatus Lucæ. Etenim omnis notitia, quam de Sancto hoc Presbytero habemus, pendet partim ex Actis S. Torpetis, quæ non debuerant Martyrii, post S. Torpetis agonem ab Antonio obiti, meminisse ; partim ex præcitato titulo, cui licet posterius sculpto, non debet absque causa derogari fides. Non igitur cum Florentinio inscitiam librarii Lucensis arguam, qui* Antonium Nicomediæ Presbyterum ac Martyrem, cum Lucensi Confessore eodem die venerato eumdem putaverit, ac ideo Antoninum in Antonium commutaverit : *id tantum doleo, non esse distinctius expressum locum, quo S. Antonius passus est; eoque factum, ut dubii hæreamus; Lucensis an alius in Hieronymiano Martyrologio intelligatur. Quod si Lucenses suum Antoninum non colunt ut Martyrem, id poterit longo temporis spa-*

licet Lucenses nunc eum habeant pro Confessore.

A *tio imputari, quo ignotum corpus sub terra latuit, omni veteris cultus extincta memoria: et quod ne tum quidem, cum contigit corpus et antiquum titulum inveniri, concordes inter se essent Lucenses de interpretatione ejusdem tituli; ideoque maluerint certo Eremitæ atque Presbyteri titulo contenti esse, quam incertum Martyris encomium usurpare, quod et nos facimus, lectori liberam conjectandi facultatem relinquentes.*

AUCTORE D. P.

Decollatus autem fuerit die Paschæ,

6 *Sequitur* die sanctæ resurrectionis, et IIII die Maii. *Si non de simplici Dominica Resurrectionis (cujus enim memoriam qualibet Dominica nobis revocat) sed de Paschali Dominica agitur, certum est hos dies non posse concurrere. Sed, ut dixi, libera est in iis, quæ sine* ***interpunctionibus antiquitus scripta fuisse constat, interpunctionum asciscendarum optio; eaque tum debebit censeri bona, cum, quod alias vitiosum erat, integrum*** *accipit sensum. Sic igitur lego:* Ecce hic est corpus S. Antonii.... decollati die sanctæ Resurrectionis. *Cetera ad sepulturam referens, cum modica correctione, sic accipio:* et IV die Maii sepulti. *Tum pergo ac lego:* Requirens corpora... S. Dionysius, dedicavit ecclesiam istam... X die Octobris. *Audax, inquies, correctio. Sed volve et revolve has voces* Sancte require, *cumque ex eis nequibis sensum facere, qui cum præce-*

et 4 Maii sepultus

B *dentibus sequentibusque cohæreat; fatere opus fuisse* ***correctione aliqua; et imperitos sculptores accusa, quod*** *in hanc necessitatem compulerint posteros; vel potius* ***etiam ipsos excusa, quod vetustate exesa verba antiquæ membranæ vel lamellæ plumbeæ, simul cum corpore inventæ, minus integre expresserint.***

Dedicatio ecclesiæ perperam attributa S. Dionysio Parisiensi:

7 *Quis autem iste* S. Dionysius? *Crediderim ex iis Lucensibus Episcopis fuisse unum, quorum ab anno* XC *usque ad* CCCXXX *excidisse memoriam queritur Ferdinandus Ughellus tom. 1 Italiæ sacræ. At, qui hæc lapidi incidendi curavit seculo* XIII *ineunte, cum alium* ***S. Dionysium non cognosceret quam Parisiorum Apostolum,*** *passim tunc creditum a S. Clemente Papa* ***Apostolatus sui mandatum accepisse, de suo dicendus erit*** *addidisse cetera,* Tempore S. Clementis Papæ et Martyris urbis Romæ. *Idem videtur hæc signa* ✠ III ✠, *solius ornatus gratia aut explendæ lineæ causa apponi* ***permisisse: quorum alias nulla apparet significatio. Si*** *vero ad extremum requirat aliquis cur* XXVII *Aprilis colatur, qui tali die nec mortuus fuit nec sepultus, pergam conjectando suggerere, quod inventio corporis, tali die contigerit, idque ætate magni Constantini, quando primum potuere Lucenses, de requirendis Sanctorum pridem sepultorum corporibus, et fabricandis supra eorum*

C ***memorias ecclesiis, cogitare.***

item alterius Senis,

8 *Non tantum Pisis, sed etiam Senis colitur hic S. Antonius, dedicata eidem ædicula prius quam S. Antonius Ægyptius moreretur, ne eum illi coli putes. Fuit ea quidem postea restaurata et aucta; sed mansit primum S. Antonii nomen, antiquioris dedicationis memoriam servante inscriptione, quæ ibidem extat, et apud Ughellum legitur Tomo 3 col. 620.* Has sacras ædes, Divo Antonio dicatas, Blasius Eremita construxit, sanctusque Episcopus Donatus consecravit, Divo Damaso summo Pontifice et Valentiniano Imperatore, anno salutis CCCLXXV. *Fuit hic annus insignis morte Valentiniani Senioris, obita die* XVII *Martii; et initio Junioris, ad imperium erecti* XXII *Novembris. Sed cum annos ab Incarnatione numerare instituerit longe recentior usus; non puto scrupulose exigendam esse ab inscriptionis auctore rationem definiti ab eo numeri. Non tamen censeo tam fuisse bardum, ut, quod ei imputat Ughellus, annum scripserit* CCCXXXV *quando neque Damasus ad Pontificatum neque ullus Valentinianorum ad Imperium pervenerant: sed malo opinari, eum qui ectypum Ughello misit, obrepsisse ut pro L scriberet X, ideoque congruum restituo numerum: pariter* ***supponens, Donatum Episcopum, non esse famosum illum Aretinum,*** *qui solum ad Juliani tempora pervenit,*

male ad S. Donatum Aretinum traducta

neque præsumi debet ecclesiam consecrasse in aliena D
diœcesi: nam suos Episcopos proprios Senæ habuerunt *cum initio quarti seculi, ex quibus Lucifer et Florianus* ***nominantur. Quid igitur? a Floriano (qui cum S. Donato Aretino vixit) usque ad Dodum (qui integro post seculo obiit) desiderantur Episcoporum Senensium nomina, quorum unus fuerit Donatus, Antonianæ ecclesiæ consecrator. Quod si quis, propter additum titulum*** Sancti, ***putet Aretinum intellectum ab auctore inscriptionis: huic consequenter tribuat vitium notati perperam anni*** CCCXXXV; ***cum unus error sequatur ex alio. Manet interim, ex communi tunc opinione ecclesiam istam vetustissimam credi, et confirmari cultum ejus cui ipsa fuit dedicata.***

ACTA

Ex MSS. Franc. Mariæ Florentinii.

Ad laudem et gloriam et honorem D. N. Jesu Christi pariterque honorem S. Antonii, Presbyteri et Eremitæ, suique sancti nominis profectum, nostraque semper hilaris prosequatur discretio. Cum nostræ vitæ cursus sit quidem valde pusillus, et caro nostræ mortalitatis paulatim exarescat, tunc tremit effœto corpore laxa cutis. Ait enim Psalmista, Dies mei sicut umbra declinaverunt, et ego sicut fœnum arvi, quoniam defecit in dolore vita mea et anni mei in gemitibus. Vapori ergo et stipulæ imaginatur omnis gloria terrenorum, vita hominum pro umbra evanescit, nec non humana conditio protoplasti rubigine maculata subjacet vanitati: cujus rei causa vanitas est omnis homo vivens, qui dictus homo, quando ortus est de humo, imo de limo formatus, compellitur suo generi pro tempore respondere. Quare homo in humum, cinis in cinerem, tamquam ad speciem sui generis, revertitur et addicitur, ut resurgat et renovationis gratia renovetur. Non ita mors hujus seculi est nuncupanda, sed transitus jucundissimus, qui fit de morte ad vitam, quatenus expellatur omne dominium tenebrarum. Audite cœli quæ loquar, audiat terra verba oris mei: vir insipiens non agnoscet et stultus non intelliget hæc: Beatus homo quem tu erudieris Domine et de lege tua docueris eum. Exultate itaque justi in Domino; sed cum tremore confidentes in bonæ operationis proposito persistatis, sed cum cautela; ne hostis ille antiquus adversus vos possit in aliquo maligniter prævalere, qui latitat in occultis, quo possit interficere non merentem. Verum potius, per honestæ conversationis et humilitatis viam, studeatis dirigere gressus vestros in viam pacis, ut cum Sanctis suis et Virginibus electis introire ad cœlestis sponsi nuptias penitus valeatis.

Brevitas humanæ vitæ

E

Ps. 101, 12

Ps. 30, 12

incitamentum est ad cumulandas virtutes et merita.

F

2 Cum autem intra divinæ Theologiæ imperia propositum sit nobis, ut intueamur Altissimum, quatenus Sanctorum corpora, quasi semiviva, cum intimo cordis affectu jugiter teneamur venerari ac colere in terris; B. Antonii corpus intendimus et veneratione colere ac colendum proponere universis. Quapropter in cordis gremio nostræ devotionis, circa ejus beatitudinem, in tantum pullulavit et sedit affectus; quod vobis, Christi muneribus refocillari optantibus, Israelitarum deberemus intimare præconia. Verumtamen sub brevi loquendi stylo, quidquid de instantia vitæ pariterque morum compositione, antiqua veridicorum relatione ac rerum experientia didicerimus, nitimur seriatim enuntiare vobis summatenus; ut laus ejus benevolo in ore vestro crescat, et vestræ operationis merces favente Domino non deficiat. In divinis quidem historiis duos Antonios fuisse legimus, quorum alter beatus iste Antonius, a crepundiis suæ ætatis divinis eloquiis emancipatus,

S. Antonius vita solitariæ amantior in eremum secedit

A emancipatus, et morum honestate luculentus, ab Neronis tempore et Petri Apostoli, in fide Christi solidatus, verus Israelita exstitit et prædicator. Nam quia os suum favum propinabat doctrinæ, et lex clementiæ nec non pietatis erat in lingua ipsius; nequaquam inefficacia et vana loquebatur, sed ejus sermo sale conditus sanabat et reficiebat auditores ejus. Cumque hujuscemodi vitam suam eligendo, hujus spinosa gaudia mundi contemneret, in territorio Lucano, stadiorum quinque spatio ab Urbe di-
a stante, in *a* monte nominato Pisano cellulam suam et ecclesiam ædificavit, in Christi obsequiis valitu-
b ram: quæ utique ecclesia *b* et locus usque modo B. Antonii singulari nomine nuncupatur. In quo cœlibem diu protelando et deducendo eremiticam vitam, dulcia ejus acta ineffabilis finis et exitus valde collaudant: quoniam a lascivis convitiis suum corpus acriter privabat, parum loquens in hebdomada: obtutibus hominum raro seipsum repræsentabat, verum cœlestia dona aspirans, semper devote lugendo, consolationem æternæ vitæ a suo figulo exigebat, et desiderabat ut idem Dominus exaudiret illum.

collecta Martyrum corpora sepelit:

3 Nam beatus Vir Antonius, cujus festivitatem hodie colimus, divino spiritu indutus et gratia Christi repletus, ubicumque in Tuscia alibique Sanctorum Martyrum et Confessorum corpora inveniret
B male et inepte sepulta, accipiebat illa et deportabat in Lucanam civitatem sepelienda ad locum, qui tunc temporis vocabatur Sanctorum cellula: in qua multa et innumerabilia, quæ ipse sepelivit. Specialiter se-
c pelivit in hac ecclesia corpus *c* B. Paulini, primi Lucani Episcopi, qui fuit discipulus B. Petri Apostoli, qui tot et tanta beneficia a Deo pro Lucana civitate impetravit. In ea namque ecclesia multa sepelivit Sanctorum Martyrum et Confessorum corpora B. Antonius: aliquando enim per totam Tusciam Sanctorum corpora recolligebat, et cum magna devotione et laude ad Lucanam civitatem, in ecclesia,
d (quæ tunc S. Trinitatis vocabatur et modo *d* S. Paulini nominatur) ea sepeliebat: aliquando etiam cum B. Paulino prædicabat et baptizabat, et in omnibus actibus suis valde ordinatus erat, et Deo et hominibus mirabiliter placebat. Quare pro ipsius dignis operibus revelavit coram populo multa miracula Deus. Fuit ergo quodam in tempore, cum Nero Imperator, impiissimus et severus persecutor Christianorum, suum infeliciter prosequeretur imperium, [quod] Pisis Christi fideles, in divinis obsequiis vitam ducentes, propter nimiam Neronis crudelitatem atque sævitiam, corporis cruciatum jugiter perti-
C mescentes, non solum ipsum sed et nomen ipsius undique fugiebant clandestine. Lætamini igitur in Domino et exultate justi et gloriamini omnes recti corde; quoniam qui perire timet et salvari desiderat, ab unitate Ecclesiæ non recedit.

cum S. Paulino prædicat et varios baptizat,

4 Cum iste Imperator Nero crudelissimus in suo palatio quamplurimos haberet milites, in ejus Imperio strenuos atque fideles, de quorum collegio erat Torpes, nomine, doctrina et sapientia omnino vir magnus et prudens; iste Torpes, Neronis consiliarius et totius palatii archimandrita, omnium militum dominabatur auriga; qui nimia severitate pollutus, ad Christianos delendos pariter et cruciandos die no-
Ps. 33, 15 ctuque nitebatur, prout Saulus, postea nomine Paulus. Dictum est enim per Psalmistam: Discede a malo et fac bonum, inquire pacem et prosequere eam. Ascendit tandem in illum Torpetem S. Spiritus ignis, qui illius vitiorum exarsit rubiginem, et suæ pietatis continuam dedit virtutem; qui tyrannica feritate deposita, et Neronis ejusque complicium consortia respuens, nec non perfidum deponendo errorem, a B. Antonio in pede montis in quo morabatur, in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti

interque eos S. Torpetem

baptismatis unda fuit renatus. Laudabat ergo Pa- D
trem, et benedicebat Filium, qui suum lumen sa- EX MS.
crum radiavit in illum, cujus solius radiis, non ex suis meritis, sed singularis suæ potentiæ gloria, factus luculentus laborabat pervenire de bono in melius, quatenus valeret vocem Christi audire, et sedere in dextera Patris in die novissimo ejus, de cujus consortio lætantur Angeli in cœlis, fidelium turba gloriatur in terris. Cumque vetustas temporis communem agonem mortis B. Antonio præberet, de hac flebili mundi vita et inope valle atque miseria, ad cœlestem gaudii palmitem, felici vocatione cum piis fructibus, migravit ad Dominum. Cujus gloriosum corpus cum hymnis et laudibus in eadem cellula fuit
sepultum, quæ *e* S. Georgii basilica hodie vero no- *e*
mine nuncupatur, in qua B. Antonius consueverat *Sepelitur Lucæ*
sepelire Sanctorum Martyrum et Confessorum corpora multa. Tandem cum per multum temporis lustrum, odoriferum corpus B. Antonii in gremio terræ moraretur sepultum; ita quod, memoria hominum pene vetustate lapsa post terga, ab hominibus haberetur neglectum, tunc apparuit cuidam civi Lucano, nomine Alberto, in visione, quod corpus B. Antonii Presbyteri et Eremitæ in basilica B. Georgii cum magna acie Sanctorum Martyrum et Confessorum ac Virginum requiescebat. Et cum ista mentem Alberti in nocte sæpe sæpius verberaret visio, E
a somno expergiscens trepidus et inconsultus, nolebat aliis revelare, quasi verecundia ductus.

5 Postmodum placuit dexteræ Excelsi, quod iste Albertus, convocatis multis Clericis et multorum sapientum choro habito, accepto ligone, cœpit fodere *corpus inventum an. 1300,*
locum in somno sibi revelatum. Cumque incepissent fodere pariter supra sepulcrum S. Antonii Presby-
teri et Eremitæ, [invenerunt illud] ante altare *f* B. *f*
Mamiliani situm, in quo taliter continebatur scriptum. Hic est corpus S. Antonii Presbyteri et Eremitæ, qui sepeliebat corpora Sanctorum Martyrum,
sub Nerone Imperatore et Anolino. *g* Pro fide san- *g*
ctæ Resurrectionis Requiro corpora hujus urbis Episcoporum, Presbyterorum, Eremitarum, Militum, Martyrum et Confessorum: S. Dionysius, dedicavit ecclesiam istam in honore Salvatoris cœli et
terræ, et sanctorum Martyrum et Confessorum, *h* *h*
nono decimo die Octobris, tempore S. *i* Clementis *i*
Papæ et Martyris urbis Romæ. Peracta et inventa
sunt hæc sub Episcopo *k* Guidone Lucanæ civitatis, *k*
Imperatore *l* Henrico tunc imperante et annorum *l*
tempore currente, Imperante MCC *m*. prid. Non. No- *m*
vembris Indict. IV, regnante D. N. Jesu, cui est honor et gloria per infinita secula. Amen. *n* De tanti F
thesauri communis inventione cum suis Clericis *n*
Guido Episcopus lætatur, gaudet et civitas, simulque universus populus ejus. Deus omnipotens bonus et justus, qui misericordiam suam humano generi numquam denegavit, nobis quoque istum Confessorem,
lege Christi protectum, in Lucana urbe collocavit *publice colendum proponitur.*
devotum; ut sicut per corporis aspectum ejus et Sanctorum intuitum bona fide cernitur, ita eorum auxilia corpori et animæ patrocinentur: et spes renovare videtur nobis medelam. Surrexerunt in illo tempore Lucani cives ad corpus S. Antonii colendum, nec non quinque civitatis vici per novem dies cum cereis et lampadibus pernoctantes, vigiliis crebris egregie coluerunt, una voce laudantes et benedicentes Deum et D. N. Jesum Christum, quod per famulum suum, nomine Albertum, illius S. Antonii corpus per totam civitatem et longius coruscavit. Decurrerunt illuc claudi atque cæci, languidi atque sanitate minuti: super quos et alios clemens Deus, per S. Antonii merita, multa miracula fecit.

6 Inter quæ, toto Lucano populo vidente, unum admirabile fraternitati vestræ innotescat miraculum

grande

A grande valde. Fuit quidam de illius civitatis vico, nomine Ugolinus Ballonerius, homo sapiens et eruditus, qui quodam die instigatione divina ignitus, Basilicam; in qua tanti viri corpus fuit cum pompa repertum, visitavit, devote jucundus : cumque diu orasset atque in crebris orationibus insisteret percutiendo pectus, cupiens remeare et tendere ad suum hospitium, in viæ semita acriter fuit vulneratus. Accersitis ergo undique medicis cum ingenti cura magnaque cautela diu noctuque cœperunt fortiter ei mederi : denique illis de sospitate ejus non modice titubantibus medicis, reliquerunt curare illico vulnera ejus. Factum est autem, quod in illo tempore, intra quod omnimode se male et perverse habebat Ugolinus, venit B. Antonius ipsi in somnis dicens : Surge et sequere me. At illi inquit Ugolinus, Quis es tu, qui talia mihi loqueris, ac suades mihi quatenus veniam tecum? Respondit ei S. Antonius. Sum Antonius, servus servorum Dei et famulus Christi licet indignus ; cujus corpus cum plenæ dilectionis dulcedine, pusillo labente tempore, humiliter pro Christi intuitu coluisti devote. In illa autem somni visione interrogavit B. Antonium Ugolinus dicens : Anne de hac corporis vulnerum pœnositate, et mei corporis gravitate evadam? Cui S. Antonius dixit :

Ex MS. Quidam graviter saucius,

B Si inieris pacem et bonam reddideris voluntatem inimico tuo qui te vulneravit, revera ex hac infirmitate protinus liberaberis. Verbis itaque eorum ac sermonibus inter eos, prout audistis, ita ventilatis, duxit eum postea in quamdam vineam, prato undique amœnoso vallatam, in qua multi videbantur Sancti interesse, qui de magnalibus poli inter se loquebantur, dicentes, Monita B. Antonii, Ugoline, perage, et longo tempore vivas, et in tuis delictis parcat tibi in venturo Dominus Deus. Cumque aurora suis spargeret radiis splendorem atque diesceret, parentibus atque amicis, tamquam per præcones undique convocatis, quæ acta et visa sunt per somnium seriatius intimavit, et ita coram eis totoque populo pacem reddidit illi qui eum percussit. Illico rursum venerunt medici ad eum curandum, qui quasi sedulo medicamine vulneribus superimposito, meliori casu vulnera ab eis relicta fore dixerunt. Prælibatus ergo Ugolinus de munimine B. Antonii confidendo convaluit, gratias innumeras agens D. N. Jesu Christo, qui per merita B. Antonii a tam trepidæ mortis sive sortis periculo liberatus, et factus est penitus sanus.

percussori injuriam condonare ab eo jussus sanatur,

C 7 In illo autem eodemque tempore fuit vir quidam de *a* Portu Veneris, bonus Israelita et timoratus, nomine Ghirardus, qui suorum oculorum caligine involutus, per triginta curricula annorum fuit [lumine] privatus. Iste ergo Ghirardus, flebilis et mœstus jugiter existens, cancellatis manibus ad cœlum suorum oculorum expectabat consolationem a Domino : fama deinde B. Antonii usquequaque luculenta et laude digna tandem invalescente, cognovit ex relatione veridicorum quod ad almitatem tam inclyti viri populus [concurreret] universus. Gaudens autem Ghirardus et spem in Domino ponendo confortatus, sine temporis dilatione, ad corpus S. Antonii venerandum, ad Lucanam urbem cum gaudio magno pervenit : in jejuniisque et orationibus assiduis cum tota mentis intentione insistendo, per quinque dierum spatium in B. Antonii ecclesia pernoctavit. Factum est autem quod per D. N. Jesum Christum et B. Antonii virtutem; reddito Girardus lumine, palam coram toto populo vidit. In illo tempore quidam diœcesanus ejusdem civitatis, hujusmodi infirmitatis casu per quatuor annorum spatium lacrymabiliter laboravit; qui citius quam potuit tumulum S. Antonii humiliter visitavit; ibique flexis poplitibus per diem unam orando per intercessionem B. Antonii, largiente Domino, a vitio cæcitatis fuit liberatus : gratias Deo nec non B. Antonio agens uberrimas, qui suæ gratiæ manum super famulum suum imposuit dignissimam. D

duo cæci visu donantur,

8 Cum secundum divinæ dispositionis arbitrium universus secularis orbis decurrat, et humana propago velut in fortunæ rota disposita sit, sortisque prosperæ vel adversæ gladio in hac valle pusilla singuli videantur jugiter vulnerari a Deo; homo quidam titubans casu, quadam in die spiritu anhelante nervorum, cœpit debilis valde claudicare et dolere. Claudus itaque in stratu jacens, pro membrorum defectu dolebat, pene universis domus ejus mediis traditis sub pignoribus. Cumque medicorum medela claudo minime valeret, sed potius videretur obesse, tandem S. Antonii tumuli locum solennizavit, stetitque coram tumulo et altari, habendo cereum per duos dies in manu sua; et flexus in orationibus sine requie vigilavit : in tertia autem die accessit ad eum Sacerdos cum aqua, de qua prædicti Sancti viri brachium fuit lavatum. At ubi a Sacerdote per manus et pedes claudi fuit aqua aspersa, subito pristina sibi fuit reddita sanitas, et coram populo ibidem vigilante ivit, et incolumis factus collaudabat Deum, quia ad B. Antonii laudem, a tanta sui corporis pressura fuit integer factus. Hæc et alia mira- E cula, Domino cooperante, ibidem fuere seduliter diu noctuque ostensa : cui est honor et gloria per infinita seculorum secula. Amen.

claudus facultate gradiendi.

ANNOTATA.

a *Quis hic mons fuerit non satis certum : fuit saltem ex iis unus qui Pisas inter et Lucam interjacent. Opinio est Florentinii, montem illum esse, qui olim Eremiticus dictus, nunc S. Pantaleonis, ab ecclesia isti Sancto illic ædificata, nunc appellatur : juxta quam, olim cum adjuncto asceterio ad Cistercienses pertinentem, rudera etiamnum conspiciuntur ecclesiæ S. Antonii. Alii interim montem* Lavalinum *putant indicari, vulgo* Lupocavo *nunc dictum, et ab eremitis diu habitatum.*

b *Credibile vix est extra suam cellulam sacris operatum Antonium : ideoque putamus quod eam ecclesiam pia posteritas ædificarit, cessantibus persecutionibus idque in honorem hujus Sancti Antonii : nisi forte nominis ambiguitas fecit, ut diu post in honorem Magni Antonii fabricata, ab hoc crederetur habere nomen, velut qui ibi habitaverit; aliis asserentibus, et forte rectius, alibi habitasse.* F

c S. Paulinus *colitur* 12 *Julii.*

d *Auctor est Ughellus tomo* I *Italiæ Sacræ ecclesiam istam ante annum* 1261, *quo corpus S. Paulini repertum et in eam translatum fuit, de S. Antonio fuisse nuncupatam.*

e *Est* S. Georgius *sub Diocletiano et Maximiano martyrio consecratus* 23 *Aprilis : ad quem diem ejus gesta et varia illi dicata olim templa indicantur; absque mentione hujus Lucensis sacelli, eo quod nobis non constet utrum ante seculum* XI, *S. Georgii nuncupationem acceperit.*

f Maximilianus Martyr, *relatus a nobis ad diem* 12, *cl. aliquibus Romæ adscribitur; imo et creditur ab aliis* Maximilianus *et* Maximus *dici, et socius in martyrio SS. Valeriani et Tiburtii : de quibus egimus* 14 *Aprilis, attulimusque* § 3 *epigraphen in Ecclesia S. Paulini hujusmodi.* Corpus S. Maximi P. cum aliis. *Sed ibidem agi de* Maximiliano *non audemus asserere.*

g *Nisi aliter legendum esse testaretur adhuc superstes lapis; non omnino displiceret hac interpunctio et correctio : fieret enim satis commodius sensus, et videretur continere adhortationem, ad colendos omnes Sanctos Lucenses communi festo* 5 *Maii : sed gratis induceretur festum, cujus nullum hodie vestigium vel indicium reperitur.*

A h *Supra in dicta inscriptione* 10 die Octobris.

i *S. Clemens præfuit Ecclesiæ ab anno* 67 *usque ad an.* 77, *ac dein abdicato Episcopatu vixit Episcopus Apostolicus usque ad an.* 100. *Sed non credimus ad ejus Pontificatum referri posse dedicationes ecclesiarum.*

k Guido *alias* Wido *fuit Episcopus ad an.* 1196 *usque ad an.* 1201.

l *Henricus* 6 *Imperator mortuus erat* 28 *Septemb. anno* 1197, *et diu Imperium vacasse dicitur, Philippo Duce Sueciæ et Ottone* 4 *Duce Saxoniæ de Imperio concertantibus : hinc videtur auctor Henricum adhuc appellare Imperatorem. Sed melius supra in ecgrapho versæ inscriptionis desunt hæc, quæ Franciottum coegerunt ut suo arbitratu mutaret annum substitueretque* 1190.

m. *Quia lapis præmemoratus post notas*, MCC, *addebat calense vocem* primo, *credidit auctor eam vocem* D *non spectare ad notas anni, sed adverbialiter sumi : quasi hæc prima fuisset inventio : sed errasse convincitur, tum a numero indictionis* 4, *in annum, non* 1200, *sed* 1201 *cadentis : tum quia necesse est ut hanc inventionem olim præcesserit alia, postquam in ecclesia ante altare est depositum corpus.*

n *Hic videtur incipere nova compositio et prima absolvi : fortassis quia duabus diversis vicibus hæc legebantur populo : vel quia sola prima serviebat pro lectionibus officii proprii, si quod olim Sanctus hic habuit, uti ex initio Actorum colligi videtur.*

o Portus Veneris, *post Hetruriæ fines primus in ora Ligustica ad sinum Spediarum*, 40 *circiter* M. P. *Luca distat.*

DE S. ALPINIANO PRESBYTERO

D. P.

IN AQUITANIA.

B

SEC. III.

Quo tempore cum S. Martiale Aquitaniam ad Fidem converterit ?

Creditum passim fuit a plurimis, S. Martialem, *primum Christianæ Legis per Aquitaniam præconem, eo ab Apostolorum principe S. Petro destinatum venisse. Verum ostendimus ad* XXX *Junii in ejus Vita, hoc ferme commentum esse eorum, qui vel in ipsis sacris nescio quam gloriam appetentes, ut vetustate acceptæ Fidei supra alios esse videantur, eam sibi ab ipsis Apostolorum temporibus domesticam volunt. Rectius nobis sentire videntur, quibus Lemovicum Protoapostolus ac Præsul creditur circa annum* CCL *in Aquitaniam venisse; pro quo tempore faciunt Gregorius Turonensis lib.* 1 *Historiæ c.* 28, *eruditissimus Bosquetus Episcopus Monspeliensis lib.* 1 *Historiæ Ecclesiæ Gallicanæ, et Dissertatio Joannis Cordesii eidem historiæ inserta, aliaque multa ad dictum diem fusius a nobis disceptanda. Sanctum igitur Alpinianum, quia in prædicanda lege Christiana S. Martiali adjutor et socius fuit, ad annum circiter* CCL *referimus.*

Officium et synopsis Vitæ in Breviario Lemovicensi.

2 *Cultus ejus cum Officio in Breviario Lemovicensi ad* XXVII *Aprilis consignatur : ad quem diem, post Florarium Sanctorum ante annos circiter ducentos scriptum, Saussayus in Martyrologio suo Gallicano ejusque Supplemento de illo agit : quamvis in indice, quem universo operi affigit, eum ad* XXVI *consignet : quo et*

Cultus 26 et 27 Apr.

mortuus dicitur in MS. Moysiasensi, et eo quod tom. C 2. *Novæ Bibliothecæ impressum est a Philippo Labbe : Breviario interim Lemovicensi obitum diei* XXVII *attribuente. In Hagiologio Franco-Galliæ, ex antiquo Martyrologio Abbatiæ S. Laurentii Bituricensis excerpto,*

Item 3 Junii.

quod tom. 2. *Novæ Bibliothecæ idem Philippus Labbe vulgavit, pridie Kalend. Julii his verbis memoratur :* Lemovicis civitate S. Martialis Episcopi, cum duobus Presbyteris Alpiniano, Stratoliniano, *pro Austricliano (hic autem colitur* XV *Octobris) quorum vita miraculis admodum effulsit. A Concilio quoque Lemovicensi anni* MXXXI *antiquis Martyrologiis cum titulo* Apostoli *inscriptus fuisse dicitur, sed non additur pro quo die. Synopsis Vitæ ex Breviario Lemovicensi anni* MDCXXVI *hæc est :* Alpinianus, Roma profectus in Gallias, B. Martiali in variis laboribus et periculis, quæ pro fide propaganda subiit, comes hæsit assiduus. A sanctissimi Apostoli excessu, non immemor eorum quæ a tanto magistro acceperat, vitæ quod superfuit pie religioseque traduxit. Sanctitatem miracula comprobarunt; quendam enim, cui altera manus aruerat, pristinæ sanitati restituit,

Sanctitas miraculis comprobata

alium a dæmone vexatum liberavit, trium claudorum gressus firmavit, mortuum infantem vitæ reddidit. Denique cum instare mortem, S. Martiale revelante, cognovisset; sodalibus suis fausta omnia precatus, eosdem mœrentes eius lateri, oculis ac manibus in cœlum intentis, quinto Kalendas Maji ad Beatorum sedes evolavit. E

3 *Aliud elogium habemus in MS. Moysiacensi, quod non est operæ pretium hic dare, quoniam est merum compendium ejus Vitæ, quam in pluribus MSS. codicibus post Vitam S. Martialis reperit noster Philippus Labbe, eidem sub hac præfatione conjunctam.* Interea quoniam pro possibilitate nostræ capacitatis, obsequium B. Martialis erga Dominum, vel quæ postmodum in ipso, usque in quo requiescit, loco, miracula fecerit diximus; dignum esse censuimus vel exigua de B. Alpiniano dicere, qui eidem incessanter adhæsit, commemoratione digna. *Hanc ille Vitam tomo 2 Novæ suæ Bibliothecæ inseruit, inter Vitas Sanctorum ad Aquitaniam spectantium, unde eamdem huc transferimus. MS. Moysiacense hæc insuper addit, Sancti viri sepulturam intervallo plurium seculorum*

Vita ex MSS. eruta a Labbeo

servata : Post longa tempora, anno scilicet ab Incarnatione octingentesimo quinto, Raymundus, Comes Lemovicensis religiosissimus, quoddam construxit cœnobium quod vocatur Rofiacum; rogavitque reverendum Dodonem, Abbatem monasterii S. Savini, ut habitatores monasterii sui in Regularibus observantiis informaret. Quo facto Dodo Abbas, habito tractatu cum prædicto Comite, a Lemovica ad Rofiacum, cum hymnis et Dei laudibus, corpus B. Alpiniani honorifice detulerunt.

Translatio ad cœnobium Rofiacense. F

4 *Quod ad jam dictæ Translationis tempus attinet, omnino videtur error obrepsisse in numeris, quorum unus exciderit ita ut pro* anno octingentesimo quinto *legi debeat* octingentesimo quadragesimo quinto. *Etenim Ademarius, S. Eparchii monachus, in eo chronico quod Philippus Labbe inseruit tomo 2 Novæ Bibliothecæ, dicit quod Ludovicus Pius, post mortem Pippini, sedatis Aquitanorum turbis, anno* DCCCXXXIX *Lemovicibus Comitem præposuerit Raterium : ac deinde ibidem anno* DCCCXLI *Comes appellatur Raymundus. Rursus autem dubitari nequit, utrum pro* quinto *legi debeat* quinquagesimo : *nam S. Savini Abbas Dodo, ad Rofiacense cœnobium ordinandum evocatus a Raymundo, ante istum annum, videlicet anno* DCCCXLVIII, *translatus fuit a monasterio S. Savini, quod est in Pictavis supra fluvium Gartempam, ad regendum Lemovicæ monasterium S. Martialis. Porro Roffiacense cœnobium, vulgo* Rofec, *situm est in Biturigibus ad Crausiam amnem.*

anno 845.

Ex MS. et post an. 1176 ad Castrum Sarracenum.

A 5 *Auctor est Saussayus in Supplemento ad v Kalend. Maii, S. Alpiniani corpus* dudum ex Lemovicensis Ecclesiæ sinu *ad oppidum* Castrum-Sarracenum, *vulgo Cast-Sarazin dictum, et in Aquitania inter Tarnem et Garumnam situm,* translatum fuisse. *Quo tempore factum fuerit rescire hactenus non potuimus. Translationem hanc Rofiacensi multo posteriorem facere omnino necesse est : constat enim ex Chronico Gaufredi Prioris Vosiensis, tom. 2. Novæ Bibliothecæ Philippi Labbe, S. Alpiniani corpus, quod Lemovicis primum ad cœnobium Rofiacum delatum fuerat, ibi saltem ad annum* MCLXXIV *aut* MCLXXVI *perseverasse. Nam circa ista tempora scribitur Isembertus Escoblart, ex dicti cœnobii Priore Abbas postea S. Martialis Lemovicis factus, Rofiacum denuo a fundamentis construxisse, capsamque S. Alpiniani novo et mirabili opere composuisse. Verba Chronici hæc sunt* . Hi filii extiterunt Ramnulphi Escoblart, nobilis viri de castello Rofec, quod est in Biturico. Horum fratres fuere Silvester atque Guiliermus, nec non et Gaudinus ille, qui castrum de Ramafort egregia probitate construxit. Isembertus ipse, ab ineunte ætate monachus S. Martialis, monasterium de Rofec, unde Prior erat, a fundamentis construxit sine quæstu per Ecclesias facto, vineam muro calcineo cinxit, capsam S. Alpi- B niani opere mirabili composuit.

VITA

In variis MS post vitam S. Martialis inventa.

S. Martialis imitator egregius,

Sanctus itaque Martialis in omnibus veram compertam habens egregii viri Alpiniani sanctitatem, carissimo diligebat affectu, quem præ ceteris sacra videbat instituta sectari. Lætabatur itaque se bonum imitatorem docuisse, multisque profuturum credentibus, si post obitum suum præfecisset doctorem boni verbi, siquidem dignus imitatione sanctus Alpinianus, fallentis mundi calcans desideria, ac juxta Apostoli vocem, quæ sursum sunt quærens, non quæ super terram, bonorum actuum executor assiduus, cœlestium meditabatur instituta mandatorum. Mundanarum etenim rerum sibi sufficiens, quotidiani victus seu vestitus in tantum respuebat affluentiam, ut non solum se abstineret ab illicitis, sed etiam a licitis præcaveret. O vere laudabilis abstinentia, quæ se indultis negans, exemplo suæ institutionis, peccatis obediantes coercet etiam a licitis.

claret virtutibus,

C 2 Totius ergo ornatibus sanctitatis conspicuam B. Alpinianus agens vitam, nobilium actuum claritudine subnixa, ejus circumquaque divulgabatur virtutis magnificentia. Proinde ineffabilis Sanctæ Trinitatis clementia, quæ ante mundi exordium cuncta præsciverat, ad hujus mundi evacuandam infidelitatem, hujus pectus inter ipsa sacræ Scripturæ primordia veri splendoris illustratione radiavit. Hujus sane luminis David fuerat perfusione indutus, cum largitatem muneris Deifici contemplatus est dicens[a]: Mirabilis Deus in Sanctis suis : Omnipotentis enim Domini majestas, perspicui celsitudinem ascendere cupientibus regni, per hunc, de quo loquimur, Beatissimum Alpinianum videlicet, suorum mirabilium præeligens indefessum operatorem, tam animæ quam etiam corporis incommodo laborantes, amissæ sospitati reponere dignatus est.

et miraculis :

mortuum suscitat,

3 Quodam tempore, cum sextæ diei horæ completo officio, ab ecclesia egrederetur, obviam habuit quamdam mulierculam, quæ mortuum filium suum ante pedes ejus projiciens, precabatur cum lacrymis, ut eum vir sanctus resuscitaret. Cujus vir Dei Alpinianus fletu permotus, projiciens se in oratione, ac post paululum surgens, apprehensa manu dextera infantis, vitæ restitutum matri reddidit. Iterum alio tempore contigit, ut quidam homo manum aridam D habens, ad S. Alpinianum veniret, deposcens se sanari ab illo : qui currens ad solita præsidia, ecclesiam petiit, et sumens ex aqua quam ipse consecraverat, tribus vicibus super manum aridam infudit, statimque sanitati restituit. Quidam a dæmonio arreptus miserabiliter, a vicinis suis S. Alpiniano deducitur : quem cum terræ prostrati rogarent ut dæmoniacum curare dignaretur ; signo Crucis in capite ejus impresso, inimicum humani generis ex obsesso homine abjecit. Nec illud etiam silendum puto, quod Dominus per famulum suum ostendere dignatus est miraculum. Tres claudi eundi officium non habentes, ad B. Alpiniani cellam deferuntur : quos vir sanctus pio intuitu aspiciens, plenus misericordiæ et caritatis dulcedine, ut semper solebat, ad orationem convertitur : in qua tamdiu Domini implorans pietatem jacuit, quoadusque impetrato, quod petierat, unumquemque illorum manu propria apprehendens, sanos et alacres erexit.

manum aridam curat,

energumenum liberat,

tribus claudis gressum reformat :

4 Hæc nunc pauca de pluribus sufficiant, quia si vel mediam partem miraculorum ejus dicere voluissemus, nullo modo potuissemus. Quis namque digne valeat persequi illius erga divinorum instituta mandatorum indeficiens studium? aut quis eloquens E inveniri potest, ut irrefrigerabilem, quam erga omnes habebat, caritatem, possit eloqui? Erat enim castitate vernans, hospitalitate benignus, eloquio suavis, spe firmus, sobrietate temperatus, bonitate conspicuus, humilitate fundatus, et omnium virtutum honestate præclarus. Delinquentium vero fragilitati in tantum compatiebatur, ut secundum sacræ Scripturæ textum, omnibus se conformans, quod omnes lucraretur Christo optabat ; ac lenibus Scripturarum medicamentis saucia peccatis pectora confovens, omni conamine laborabat benevolens, ut mentes vitiorum fœditate sordentes, postposita lubricitatis spurcitia, superni muneris gratia decorarentur puritatis augmento. Tam corporis quam animæ vigore pollebat, quo vas sancti Spiritus vere dici posset. Psalmodia numquam ab ejus ore cessabat, nisi cum cibum caperet, vel paululum indulsisset sopori.

excellit caritate.

5 Igitur, ut diximus, B. Alpinianus totius sanctitatis imitator egregius, die quadam, dum humi stratus orationi incumberet, beatissimus Martialis apparuit illi, taliterque illum alloquitur dicens : Quoniam, carissime, cœlesti præveniente gratia, contra antiqui hostis insidias instantissime huc usque cer- F tasti ; jam tandem, pro laborum tuorum exercitatione, summo Datori placuit, quod fragile relinquens corpus, supernorum diteris munere gaudiorum. His beatissimi dictis Martialis venerandus Alpinianus præmonitus, debitas Omnipotenti retulit gratias. At beatus Martialis, cernente B. Alpiniano in ergastulo, cum claritate petiit cœlum. Sanctus itaque Alpinianus, evocato consodali suo et religiosis Fratribus, omnia illis per ordinem, quæ viderat et audierat a S. Martiale, exposuit. Quod cum jam dictus Presbyter Austriclinianus a B. Alpiniano audiisset, nimio mœrore affectus, nullatenus temperabat a fletu : nolebat enim tam sanctissimum virum a se separari, carissimæque germanitatis dulcem amicitiam amittere. Et quamvis pro certo sciret quod illum Paradisi beatitudo morientem susciperet, tamen tristabatur quod corporaliter eum laxaret, cui numquam spiritu erat defuturus.

De proximo exitu a S. Martiali admonitus,

accersito S. Austricliniano

6 Sacra ita per membra B. Alpiniani febre invalescente, prægravatio artuum orsa est subire vitalia præcordia. Sed dum, ut supra diximus, fidelibus vocibus S. Austriclinianum ac reliquos qui aderant, lacrymari cerneret, benignissima commonitione, ne de suo turbarentur abscessu, exhortabatur ; ne quod divina dispositio jusserat, ipsi mœsto viderentur contradicere

excedit inter suorum lacrymas

A contradicere luctu. Sed quis narrando expediat quantus tunc fidelium mentes invaserit planctus, cum se destitui tanto cernerent patrono? Vix namque ibi quisquam singultantia poterat dicere verba, quæ lacrymabilium gemitu interrumpebantur fletuum. Cumque beati viri [secundum] corpus gloriosa immineret resolutio, ultimo cunctis qui adstabant valefaciens, oculos manusque ad cœlum protendit. Denique terrena penitus derelinquens, plaudentibus Angelis æterna in requie, sexto Kal. Maji, gaudens migravit ad Christum.

et post miracula aliquot

7 Peracta itaque sicut mos est, sacri corporis emundatione, feretro superponitur. Sed nobis absurdum visum est, [omittere] quæ interim Sanctus miracula gesserit. Nam cæcus quidam, cui hactenus D lux minime fulserat, lucescentibus oculorum foraminibus, primum visus sui obtinuit diem. Paralytici autem nonnulli sospitatem, claudi gressum, vexati a dæmonibus curationem, leprosi cuncti emundationem, ac diversis infirmitatibus fatigati, ob meritum B. Alpiniani, antequam corpus ejus tumulatum esset, incolumitatem recipere meruerunt. Sanctissimi ergo membra Alpiniani juxta sui quondam locata sunt sepulcra magistri B. Martialis, regnante D. N. Jesu Christo, cui est honor, virtus, et imperium, et æterna majestas, una cum sancto Spiritu, in secula seculorum. Amen.

ex MS

apud S. Martialem sepelitur.

DE SS. CASTORE ET STEPHANO,

MARTYRIBUS TARSI IN CILICIA.

G. H.

XXVII APRILIS.

Q*uatuor apographa Martyrologii Hieronymiani, jam continuo a nobis allegata, diem* XXVII B *Aprilis hoc modo auspicantur:* Kalendas Maji, in civitate Tarso Ciliciæ, Sancti Castoris, *aut* natalis S. Castori: *adjungitur in apographo Corbeiensi Parisiis excuso,* Germani. *sed is infra inter Martyres Ægyptios refertur, forsan inde huc relatus: si quis tamen apponi debere censuerit, per nos licebit. De unico Martyre Tarsensi* S. Castore *agunt Usuardus, Notkerus, et MSS. antiqua, Richenoviense in Suevia, Centulense S. Richarii, et quod est apud Reginam Sueciæ ab Holstenio laudatum, ac plura alia. In MS. Adonis ejusdem Reginæ* Castori *adjungitur* Genesius; *sed is inter Martyres in Lydia provincia coronatos infra producitur. In MS. Romano Ducis Altempsii datur socius* Castori Ursicinus, *hic vero aut ex aliis diebus adjungitur, aut potius est* Victorinus, *infra inter Martyres Nicomedienses recolendus. De alio socio major controversia potest esse, quod ista legantur in hodierno Martyrologio Romano:* Tarsi in Cilicia SS. Castoris et Stephani Martyrum. *Et annotat Baronius:* Usuardus de Castore tantum, Maurolycus de utroque: cui adstipulantur veteri manuscripta. *Imo ante Maurolycum retulit utrumque Petrus de Natalibus lib.* 11 *Catalogi cap.* 130 *et num.* 130 *et post illum Bellinus in Martyrologio secundum morem Romanæ curiæ excuso anno* MCCCCXCVIII, *eoque citato est adjunctus a Molano in Auctario Usuardi. Inter manuscripta sunt Vallicellanum Congregationis Oratorii Ro-* C *mæ, quod habuit Baronius, uti et Pragense Ecclesiæ Cathedralis. Galesinius plures conjungit hoc modo:* Tarsis in Cilicia sanctorum Martyrum Castoris, Stephani, Hermetis et Victoris. *Sed* Hermes *sive* Hermites *infra inter Martyres Melitinenses in Armenia, et* Victor *inter Ægyptios recensentur: et ita, nullo* E *loco assignato, inter hos et alios recolitur memoria* S. Castoris *in MS. Aquisgranensi, uti et* S. Stephani: *sed aliis interpositis in MSS. Augustano S. Udalrici et Parisiensi Labbæi. Idem S. Castori conjungitur, et quidem cum titulo* Episcopi, *etiam in Florario MS. sed cum pluribus aliis, hoc modo:* Tarso Ciliciæ S. Castoris. Et S. Stephani Episcopi. Antonii Presbyteri et Vitalis Martyrum. *Colitur* Vitalis *sequenti die:* Antonius *nobis visus est idem esse, qui Lucæ colitur cum titulo Confessoris, licet epitaphium faciat Martyrem. Verum quidem est quod apographa Hieronymiani Martyrologii Stephanum Episcopum et Antonium Presbyterum, nominent post S. Anthimum Nicomediæ passum, quod Florentinio occasionem dedit credendi ipsos quoque ut Martyres Nicomedienses referri; adeoque nihil hinc præsidii haberi ad titulum Martyris Antonio Lucensi confirmandum: sed in hoc judicium ejus nobis non probatur. An tamen dictus* Stephanus Episcopus, *si non fuerit passus Nicomediæ, credi debeat passus Tarsi, quia ab aliquibus Castori conjungitur, vehementer ambigimus; permittimus tamen sic poni in titulo, ne nihil tribuisse videamur judicio Baronii, eosdem sic conjungentis: adeoque etiam* Episcopi *dignitatem in eodem titulo silemus, si forte alius Stephanus alibi occisus commemoretur, sicut alibi quam Tarsi* F *aut Nicomediæ occisum existimamus Antonium.*

Memoria S. Castoris,

et Stephani a variis adjuncti

an hic Episcopus fuerit?

DE S. ANTHIMO EPISCOPO

ET UNIVERSA GRÆGIS MULTITUDINE

MARTYRIBUS NICOMEDIÆ IN BITHYNIA.

G. H.

ANNO CCCII

E*usebius Pamphilus, cum septem prioribus Ecclesiasticæ historiæ libris exposuisset Apostolorum successiones, libro 8 aggreditur etiam res sua ætate gestas enarrare, et sexto capite ea incipit describere, quæ Nicomediæ gesta sunt; cumque capite* 6 *egisset de iis Christianis, qui in Palatio Imperatoris versabantur, ista eodem capite interponit:* Tunc etiam Anthimus, Ecclesiæ Nicomediensis Episcopus, ob confessionem Christi in eadem urbe capite truncatus est. Huic adjuncta est ingens Martyrum multitudo. Quippe eisdem diebus, nescio quo casu, in palatio excitatum erat incendium: cujus cum nostros auctores fuisse publicus rumor falsa suspicione jactasset; Imperiali jussu, quotquot illic erant Dei cultores, acervatim cum suis familiis, alii gladio, flammis alii consumpti, periere. Tunc divina quadam alacritate, quæ verbis explicari non potest, concitati simul viri ac mulieres in ardentem rogum insiliisse dicuntur. Alios quoque innumerabiles, vinctos ac scaphis impositos, carnifices in profundum mare projecere. *Hæc ibi Eusebius, qui dein cap.* 13 *recenset* Præsides Ecclesiarum, qui religionis, quam prædicabant, sinceritatem fuso sanguine declararunt, *et ita caput illud auspicatur:* Ex Præsidibus autem Ecclesiarum, qui in celeberrimis urbibus martyrium perpessi sunt, primus in tabulis piorum a

Martyrium S. Anthimi et aliorum ex Eusebio narratum:

nobis

A nobis nominetur Anthimus, Nicomediensis Episcopus, testis regni Jesu Christi, in eadem urbe capite truncatus. *Hæc Eusebius, quibus similia narrat Nicephorus Callistus lib.* 7 *c.* 6.

AUCTORE G. H.

2 *Hanc Eusebii narrationem amplexi Martyrologi varii sua ex eo de S. Anthimo aliisque Martyribus formarunt elogia, e quibus tale scripsit ad hanc* XXVII *Aprilis Usuardus:* Apud Nicomediam natale S. Anthimi, Episcopi et Martyris, qui persecutione Diocletiani, ob confessionem Christi (ut in Ecclesiastica historia scriptum est) martyrii gloriam capitis obtruncatione accepit. Secuta est illum universa pene gregis sui multitudo, per eamdem martyrii viam, quos alios Judex gladio obtruncari, alios igne concremari, alios naviculis impositos pelago immergi fecit. *Hæc Usuardus, quæ fere eadem leguntur in hodierno Martyrologio Romano. Longiora ex Eusebio elogia excerpserunt Ado, Notkerus, Petrus de Natalibus et passim alii. Horum Antistitem Anthimum cum S. Anastasio Papa his versibus olim honoravit Wandelbertus:*

et Martyrologiis insertum,

Quinta Anastasium Papam celebrat unus: eidem
Anthimus Antistes digna virtute cohæret.

3 *Post hunc in quatuor antiquis apographis Martyrologii* B *Hieronymiani duo alii nominantur his verbis:* In Nicomedia Anthimi Episcopi, Stephani Episcopi, Antonii Presbyteri. *Eadem leguntur in MSS. Richenoviensi, Rhinoviensi et Romano Cardinalis Barberini. Omisso* Antonio, *duo Episcopi memorantur Nicomediæ passi in MSS. Romanis Ecclesiæ S. Petri, Ducis Altempsii ac Reginæ Sueciæ et alio Casinensi. At MS. Leodiense S. Lamberti primo loco proponit memoriam* Stephani Episcopi et Antonini Presbyteri in Nicodemia, *ac dein* S. Anastasii Papæ *et tertio ac postremo loco* S. Anthimi Episcopi et Martyris. *Pro* Antonio *in variis* Antoninus *scribitur et pro* Anthimo *etiam* Anchimus *et* Anchinus: *et quasi ab altero esset diversus, in MS. Augustano S. Udalrici exprimuntur nomina* Anthimi Episcopi, Anchimi, Stephani, Antonini, *sed in MS. Parisiensi Labbæi loco* Anchimi *legitur* Anessimi. *Hinc oritur quæstio, utrum SS.* Stephanus *et* Antonius *simul debeant, velut Nicomediæ passi cum S. Anthimo. Ita sane judicaremus, nisi frequens confusio locorum hominumque et frequentior propriorum locorum defectus, dubitare nos cogeret. S. Anthimum* in Nicomedia *passum nemo est qui possit ambigere: unicum Lambertinum Martyrologium, ponendo has voces* in Nicomedia *post ipsa SS. Anthimi,* C *Stephani et Antonii nomina, præter consuetum Martyrologiis stylum, aliud non persuadet quam scriptorem, qui oblitus fuerat nomen loci ante Anthimum ponere, supplevisse defectum ponendo illud post Stephanum et Antonium quos (quia alius locus non adnotabatur) credebat Anthimo conjungentes. Ast alii Stephanum et Antonium non tantum non conjungunt Anthimo, simpliciter eos nominando post eum, sicut fit in dictis Hieronymiani Martyrologii ecgraphis; sed etiam eos ab illo expresse sejungunt, ac nominatim Leodiense MS. S. Laurentii sub nomine Idœis, ubi post relata elogia S. Anastasii Papæ et Anthimi Episcopi, ita habetur:* Eodem die natalis Christophori, Stephani Episcopi, Antonii Presbyteri, Martyrum. *Christophorum a sequenti die huc translatum diximus;* Antonium *putamus Lucæ passum:* Stephanum *vidimus etiam Castori conjunctum; adeoque nihil causæ esse cur Nicomediæ potius quam Tyro ascribatur, multum cur neutri loco, sicut neutri loco adscribendus videtur* Antonius. *Accedit quod scriptores alii, qui post Eusebium agunt de S. Anthimo, nusquam meminerint istorum duorum, tamquam et in Martyrio conjunctorum. Sane in MS. Treviriensi S. Martini de illo solo hæc leguntur:* In Nicomedia Anthemii Episcopi et Martyris, et aliorum XI, qui persecutione Diocletiani ob confessionem Christi de-

hunc juncti SS Stephanus Episc. et Antonius Presb.

videntur alio attinere.

collati sunt: *pro quo numero (qui forsitan ad* XI *millia,* D XX *extendi deberet) malumus nominare in titulo* universam gregis multitudinem, *cum Eusebio et aliis Martyrologiis.* Coxam *hujus* S. Anthimi *asservari* Bononiæ in ecclesia SS. Cosmæ et Damiani *tradit Masinus in sua Bononia perlustrata quod et probandum relinquimus.*

4 *Antiquum* S. Anthimi *cultum apud Græcos docet nos Procopius lib.* 1 *de Ædificiis Justiniani Imperatoris cap.* 6 *ubi ecclesiam huic Martyri constructam describit his verbis:* Trans sinum Ceras novum Imperator martyrium extruxit, dicavitque Anthimo Martyri, in ipso sinus littore. Templi crepido, leni maris allapsu, visum jucundissime oblectat. Neque enim elata unda positis ibi saxis illiditur; nec fluctus, ut in mari fit, gravi cum murmure fracti exspumant; sed modeste accedunt terramque allambunt taciti, ac placide sese referunt. Deinde planissimum patet atrium, marmoribus undique et columnis renidens; ex quo pulcher est in mare prospectus. Ultra est porticus, tum se templum attolit, intus quadratum et marmoribus scite compositis auroque illito decorum. Longitudo tantum superat latitudinem, quantum in latere Orientali porrigitur locus religione sanctissimus, ubi sacris licet ineffabilibus operari. *Hæc Procopius, cujus loci ac templi S. Anthimo constructi meminit Baronius in Notis ad hunc diem Martyrologii.*

Justinianus Imp. ecclesiam S. Anthimo construit,

et marmoribus et auro exornat.

E

5 *Acta aliqua martyrii ipso Justiniani tempore extitisse arbitramur, ut ex iis Imperator de ejus glorioso certamine certior factus, voluerit ad ejus honorem tam magnificum templum extruere. Nos aliqua Græca nacti sumus ex antiquo MS. Codice Medicæo Regis Christianissimi, et contulimus cum Actis ab Aloysio Lipomano tomo* 6 *Vitarum Sanctorum ex MS. Græco Vaticano Latine editis, ac postea a Laurentio Surio recusis. Ea postmodum Simeon Metaphrastes suæ collectioni inseruit, sed suo more concinnata: cui ipsa ut fœtum genuinum attribuit Leo Allatius in sua de Simeonum scriptis diatriba pag.* 128 *citatis primis his verbis:* Τίς οὐκ οἶδε τὴν Νικομήδους ὅπως μὲν [illegible] καὶ μεγέθους. *Titulus est* Martyrium S. Anthimi Episcopi Nicomediensis. *Nos eadem Græca ad calcem hujus tomi subjungimus.*

Acta antiqua Græca martyrii,

a Metaphraste exornata.

6 *In his autem dicitur martyrium passus die tertia Septembris, qua Græci solennissimo officio utpote qui Constantinopoli habuerit ecclesiam, eum venerantur: et tale ex Actis ipsis habent in Menæis editis et MSS. elogium:* Die III Septembris, Sacrosancti Martyris Anthimi, Episcopi Nicomediæ. S. Anthimus ad Maximiani tribunal adductus cum propositis in publico omnibus tormentorum machinis, nihilominus Christum libere prædicaret, contuso ventre, ignitis ferramentis ustulatus, nudus in testas abjectus et extensus, virgisque cæsus, crepidisque æreis et igne candentibus indutus trahitur, rotæque illigatur; et demum capite plexus comam seu pilos genuit. *Eadem leguntur in Novo-Anthologio Arcudii. In MS. Synaxario Parisiensi Collegii Claromontani sub finem ita habetur:* Τρίχας ἐκφύει ἐκ ξηροῦ ὀστοῦ crines progignit ex arido osse. *In Menologio Basilii Imperatoris aliquanto plura ex Actis leguntur: et sub finem ista adduntur:* Tandem damnatus capite fuit: quod positum Nicomediæ cum multa admiranda facit, tum admirabilem capillorum subinde renascentium comam semper promittit. *Cum Græcis consentit Martyrologium Arabo-Egyptiacum, a Gratia Simonio Maronita Latine redditum, Moschi in suo sæpius a nobis citato kalendario, et in eo quod apud Possevinum est, ejusdem Sancti memoriam similiter* III *Septembris recolunt, quibus persuademur tali saltem die aut corpus aut partem notabilem corporis, a Nicomedia Constantinopolim, translatam esse.*

F

Cultus solennis Constantinopoli 3 Septembris,

Reliquiæ adservatæ.

ACTA

A

Vide Acta Græca pag. 30

ACTA MARTYRII.

Ex MS. Græco Regis Christianissimi
Collata cum editis a Lipomano.

Quis nescit, quam pulchre quidem sita sit Nicomedia, et quanta sit ejus magnitudo, quantusque sit ejus splendor, et quanta pulchritudo, et quod ea sit arx omnium civitatum *a* Bithyniæ. Sed quamvis ea sic se habeat, et ad tantam processerit elegantiam, suo tamen germine magis gloriatur, quam his omnibus : ex ea enim, tamquam generosus ramus, editus est Anthimus, floruitque et pulchros fructus produxit. Nam modo quidem excesserat ex infantia, et in eo bonorum morum florebat omnis gratia ; et jam evaserat adolescens, et erat prudentiæ multis numeris absolutus. Postquam autem in virorum numerum est relatus, et eos fructus percepit, qui sunt in viris, et ventri imperavit, iræque et carni est moderatus, et inanem adumbratamque rerum mundanarum speciem despuit ; toto tempore vacabat orationi, et divinarum rerum meditationi, matrem autem virtutum caritatem studiose exercuit. Se autem in hoc præclare gessit, quod semper gravitate, dissolutioni contraria, præditus esset et solicitus. Tanta autem ornatus erat humilitate. ut si vel solum videretur satis esset, ad compungendas animas eorum, qui erant studiosi virtutis, et ad augendam virtutem.

a

Ab adolescentia omni virtutum genere excellit,

B

2 Quoniam ergo qui sic vitam agebat, et vel maxime vocalem præconem propriam habebat virtutem, nec celari nec latere poterat, evehitur ad excelsam sedem Sacerdotii, et in Presbyterorum cathedra laudat Dominum : cum tamen non repente ad id pervenisset, neque suæ vitæ procemium fecisset Sacerdotium ; sed cum se prius recte gessisset in multis aliis gradibus, et eis convenientem exercuisset virtutem : et hæc omnia tulissent testimonium, quod dignus esset superioribus, sic ascendit ad magnam dignitatem Sacerdotii, non honorem persequens, nec arripiens : sed ab illo potius apprehensus, etiamsi ipse se procul removebat propter summam humilitatem.

ordinatur post alios gradus Sacerdos,

3 Deinde excedit quidem ex hominibus, qui Nicomediæ tunc erat *b* Episcopus. Erat autem Pastore vidua Ecclesia, et se esse desertam deflebat miserabiliter, et deplorabat calamitatem. Nicomediensium itaque Præpositi, et maxime qui erant alumni Ecclesiæ, tristem illam acerbamque orbitatis calamitatem non ferentes, omnes inter se communi suffragio decernunt, Anthimo mandandum esse Episcopatum. Cum ergo venissent ad ecclesiam, Deum vocabant testem suæ electionis ; et vehementer rogabant, ut eis revelaretur, an esset Deo accepta eorum sententia, et an haberent supernum suffragium eis suffragans et adstipulans. Ecce autem circumfulsit lux magna et admirabilis : et vox quædam divina ex alto missa Anthimo tulit testimonium, et eorum confirmavit electionem, et hortata est ut ad effectum deducerent. Atque sic præficitur clavo Ecclesiæ, et Sedes virum dignum suscipit, et suum ornamentum accipit Ecclesia ; et deponit tristitiam, ut quæ adeo (ut cum Paulo dicam) irreprehensibilem et adeo sapientem et magnum sit assecuta Præfectum.

b

deli. Episcopus.

C

1 Tim. 3, 2

4 Ille autem, quomodo boni gubernatores, hoc tota mentis acie spectabat, et ad id se parabat, ut sedaret graves fluctus impietatis : et ut animas eorum, qui simul cum eo navigabant, ad portum Dei duceret. Hoc novit Indes et *c* Domna : Indes ille vir admirabilis et laude dignus, qui, relicto Imperatore et Imperatoris rebus omnibus, cum Domna accessit ad pietatem, et communem Regem ambo sunt assecuti. Neque *d* Glycerius et *e* Theophilus fuerunt expertes studii, quo vir hic erga pietatem ferebatur, eique sufficiens præbuere testimonium, nempe mortem pro Christo ; nequa alia multitudo *f* viginti millium, qui fuerunt per ignem consummati, *g* Mardonius quoque et Mygdonius, et *h* Petrus et fortissimus *i* Zeno, qui ipsi quoque ostenderunt parem in Christum amorem quoniam, nec a pari quidem sustinuerunt abesse martyrio. Tantum quidem in pietate incrementum tunc multi acceperunt ab Anthimo admirabili.

c

præclare validos instruit,

D

EX MS.

d e

f

g

h i

5 Repente autem *k* excitatur tempestas vehementissima ; et sævissima procella, irruens in Christianos, omnes perculit. Nam imperium quidem obtinebat Maximianus : exorta est autem gravissima persecutio, et pervasit in omnem terram : et ex Christianis alii quidem quærebantur, alii vero exulabantur, alii interficiebantur. At florem pietatis, Anthimum, virtus tunc fecit manifestum. Indicatur ergo etiam ipse illis qui quærebant Christianos, is qui tunc quidem erat magnus inter Sacerdotes, paulo post autem et inter Mart res. Nam ille quidem versabatur in quodam pago, *l* seminans verbum veritatis, et talentum fidei multiplicans.

k

exorta sub Maximiano persecutione,

juvat Christianos.

l

E

6 Mittit autem Maximianus circa viginti equites, ut eum comprehenderent, et ad eum adducerent. Illi autem cum Semanam venissent (est enim hoc nomen pago) offendunt Anthimum : et non conjicientes hunc illum esse, quem quærebant, ipsum Anthimum rogabant de Anthimo, et quisnam is esset, et ubinam in pago degeret. Ille vero cum eos quidem interim hospitio accepisset, et eis panem et fabas in cœna apposuisset, et pro viribus convivium exhibuisset, deinde se esse Anthimum renuntiat. Quod quidem cum illi audivissent, propemodum obstupuerunt, et nec ad illius quidem canos poterant omnino intueri, reputantes quidem mensam et cœnam et hospitium ; rursus autem cogitantes, quanam de causa et propter quid ducturi essent eum ad Maximianum, ad extrema scilicet mala et certum supplicium ; quod quidem et eorum animis majorem afferebat dolorem, et efficiebat, ut apud Anthimum erubescerent. Hac de causa cum os illius veridicum haberent ejus indicem, et ex ejus lingua intelligerent eum esse Anthimum, eum lubenter dimittebant, et ut recederet, suadebant : sciebant enim nihil boni ei esse successurum ex suo adventu ad Maximianum. Nobis autem ad nostram, aiebant, sufficit defensionem, Anthimum quidem multum quæsivisse per universam Nicomediam, non potuisse tamen eum invenire. Sed qui Dei præcepta semper meditabatur Anthimus, eos omnino adhortans et docens, ut veritatem loquantur in corde suo, et nec illos propter ipsum vel solis labris mentiri sustinens, et alioqui propter Christum mortem sitiens, una cum eis illinc est profectus, et iter iniit. Cum eos autem multum esset exhortatus ad pietatem, et de futuris cum eis disseruisset, et si quid eis durum et asperum ex impietate inerat id levigasset et complanasset ; et eis animæ agrum mundum, et ad pietatis semen suscipiendum aptum, reddidisset ; divinas prius effundit preces. Deinde cum fluvium offendisset in itinere, eos baptizat, et iter rursus cœptum persequitur, donec venit in civitatem ; et ad tribunal tyranni ingreditur, pone quidem manus vinctus (sic enim propter pietatem oportebat, tamquam maleficum, sisti ante Imperatorem) mentem autem ad cœlos extendebat, unde ad se sperabat venturum auxilium.

Missos ad se capiendum convivio excipit et se prodit:

F

cum illis fugam suadentibus ultro iter init,

eosque conversos baptizat :

7 Volens ergo Imperator vel ipso solo aspectu Anthimo ostendere, quam esset grave et acerbum tentamentum subiturus, ut eum statim in principio inveniret molliorem, instrumenta publica, ad tor-

EX MS

A quendum comparata, ei prius producit in conspectum : et cum eum intro vocasset, Tu es, inquit, qui post Christum, qui dicitur, erras, Anthimus ? facilemque et simplicem turbam in eumdem adducis errorem, et Deos nostros innumerabilibus contumeliis afficis ? Ille autem ex æquo ridens et tormenta proposita et ea quæ dixerat Tyrannus, Ne ad hæc quidem, inquit, tibi responderem, certo scias, o Imperator ; nisi mihi sacer et divinus doctor Paulus persuaderet, docens nos esse paratos cuilibet petenti reddere rationem : pollicitus est enim nobis Deus os et sapientiam, cui non poterunt resistere omnes nostri adversarii. Nam ego quidem prius tui in simulacra erroris, et in eos, quos dicis Deos, damnabam hebetudinem ; nunc autem video majorem tuam et apertam ignorantiam, quod me quoque ipsum sperasti abrepturum, et me ab omnium Creatore abducturum, qui te quoque ingratum figmentum sua honoravit imagine. Cur enim me vinctum ad tuum tribunal produxisti, et tormentorum instrumenta meis oculis subjecisti ? Numquid clarum est te id fecisse, ut me obstupefaceres, et vel omnino persuaderes, vel vim afferres ? Oportet hæc aliis proponere, qui sunt pusilli et abjecti animi, et quibus hæc præsens vita tantæ est voluptati, ut maximum ducant B supplicium ea privari. Nam hoc luteum corpus, quovis carcere gravius, prohibet quominus anima possit transire ad dilectum. Minæ autem, supplicia et tormenta, quibusnam deliciis non sint mihi jucundiora, quæ habent mortem e vestigio consequentem ? hæc autem cum me a carnis liberarit vinculis, mittet ad ea, quæ desidero.

tormentis propositis generosius respondet,

tunditur lapidibus :

8 Hæc cum disseruisset magnus Sacerdotio et decertatione major Anthimus, dixit Imperator, Sunt hæc quidem prolixæ nugæ : videbis autem. Cum vero apud se submurmurasset, jubet ejus cervicem verberari lapidibus. Ille autem tamquam jam suscipiens primitias certaminum propter Christum, et fundamentum accipiens coronarum, placide accepit præsentes plagas ; et cupiebat accipere graviores, desiderans consequi præmia præclariora. Et partim quidem irridens ac veluti ludificans tyrannum, partim autem flamma insaniæ animum ejus accendens, et ad majora ac graviora irritans supplicia : Dii, aiebat, qui cœlum et terram non fecerunt, pereant. Quod quidem cum Maximiani cor medium penetrasset, ferreis candentibus stimulis talos transfixit Martyris. Illi autem tormentum erat magnæ voluptati, ut qui ea assequeretur quæ desiderabat propter Christum ; et C Maximiano propemodum agebat gratias, propter supplicia : adeo desiderabat Anthimus Christo gratificari.

candentibus stimulis transfigitur :

cæditur virgis et testis cruciatur :

9 Maximianus ergo, qui libere in tormentis suam exercebat potestatem, et Martyris generosum animum contendebat superare acerbitate suppliciorum ; jubet testis solum consterni : deinde ei nudum athletam impositum, virgis cædi vehementius : ut duplex dolor ad ejus permanaret animum, nempe et superne ex virgarum verberibus, et inferne ex testarum duritie. Ille autem ne tunc quidem desperans victoriam, cantabat hæc verba : Ago tibi gratias, Domine et Rex seculorum, quod me cinxisti virtute ex alto, et inimicos meos dedisti mihi dorsum ; et eos, qui me oderant, exterminasti ; et omnes, qui adversus me insurgebant, subter me supplantasti. Sed Maximianus rursus processit ad alia, et ænea candentia tibialia jubet alligari Martyri. Quod quidem cum factum esset, sicut jusserat ; et beatis illis pedibus, quod est vehementissimum, et ad doloris rationem maxime intolerandum, ignita tibialia fuissent applicata ; divina quædam gratia ad generosum illum virum desuper advolat ; et illinc audit vocem eum magis roborantem, et spondentem victoriam, et præmia promittentem, et mox manum præbentem quæ D imponat coronam. Vox autem hæc ejus animum convertit ad tranquillitatem, et ejus vultum reddidit alacriorem. Porro autem jucundus etiam risus insidebat ejus labris, significans internam cordis tranquillitatem.

et ignitis tibialibus applicatis,

cultus corroboratur :

admonet Maximianum,

10 Hæc ergo videns Maximianus, stupebat quidem, ut erat consentaneum (quidni enim stuperet ?) rei tamen detrahebat, et eam vocabat præstigias et incantationem, et rogabat causam. Justus autem, Sunt, inquit, mihi præsentia, o Imperator, bona præmia et certa promissio futurorum : brevi enim convincam te frustra esse inflatum ; et deos, quos nominas, ostendam esse humanis viribus longe imbecilliores, adeo ut te sit subitura pœnitentia, quod mei feceris periculum ; et non leve damnum judicaturus sis quod a nobis citius non recesseris. His vehementer commotus Maximianus, jubet Martyrem rotæ alligatum, continenter quidem in rota versari, igneis autem lampadibus ejus carnes consumi et eliquari. Et Maximiani quidem mandatum statim ad effectum deductum fuit : et lictores habentes in manu lampades, accesserunt ad Martyrem, qui erat extensus in rota, ignem spirantes, ignem videntes, ignem ferentes ; animus flammam spirantibus ferventius, quam ignis, quem habebant in ma- E nibus : ac propemodum arbitrantes, se facturos esse athletam totum flammeum.

alligatur rotæ, igne adurendus

nisi carnifices vi divina prostrati forent

11 Postquam autem jam venerunt prope rotam, (o admirabilem tuam, Christe, virtutem !) illa quidem continuo destitit moveri ; illi vero cadunt in terram et fluunt lampades e manibus, quæ eas dimittunt ; et jam dimissis sunt vacuæ, veluti quodam sopore torpebant. Propter hæc ira percitus Imperator, tortores insectabatur maledictis, et criminabatur quod jussa exequi negligerent, et præsentium rerum curam omnem abjicerent. Et, Quomodo, dicebat, eo venistis audaciæ, ut vos tanta invaserit socordia, et istum nostro imperio prætuleritis ; adeo ut nostra quidem jussa reliqueritis imperfecta, humi autem accubueritis, ut et vobisipsis gratificemini, et labore defessos recreetis ? Videbat quemadmodum ne seipsos quidem possint restituere, neque manibus uti ad id quod erat opus : sed ignorabat stolidus, divinam virtutem, non autem socordiam, vires eorum extinxisse. Illi autem : Non ita res se habet, O Imperator, responderunt, neque tardi sumus in tuis jussis exequendis : absit, ut tantum insaniamus : neque cessimus socordiæ, neque manus nostræ magno de- F fessæ sunt labore : sed terribilis quædam visio nos sic affecit, quod nos humi dejecit, et manus nostras dissolvit ; et jam sumus membris dissoluti, et effecti omnino imbecilles. Tres enim viri, adspectu quidem candidi, et candidis induti vestibus, specie autem terribiles, nobis apparentes, torve in nos et ferociter aspexerunt : et ignis, qui erat in manibus, ex lampadibus statim in nos spiravit : deinde cum jussissent abscedere Anthimum (eum autem vocabant Dei famulum) nos dejecerunt, et sic statim, ut vides, afficerunt. Atque ii quidem hæc inter se disserebant.

a tribus apparentibus viris territi :

Deo gratias agit :

12 Interim autem dum rota quiescebat a circumactu, et nihil omnino movebatur, Martyr Deo ferventiorem offerebat gratiarum actionem, et illinc ampliorem consequebatur benignitatem. Maximianus itaque volens ostendere, ex lictorum simplicitate, non autem ex martyrica ad Deum fiducia, hanc rem esse profectam ; eum deposuit e rota, et ei ense mortem minatur, nisi sacrificarit. Ille autem ex minis sumpsit argumentum majoris gratiarum actionis ; et toto corde Deum rogavit, ut perveniret ad chorum viginti millium Martyrum, ut etiam liceret ei et gloriari et dicere, Ecce ego et pueri mei, quos dedit

insultanti Maximiano respondet:

A dedit mihi Deus. Imperator vero postquam vidit finem ei maxime esse in votis: Scio, inquit, quam vos Christiani sitis gloriæ cupidi et honoris appetentes; et quod projecta vestra audacia qualecumque nomen assequi cupientes, extremum omnium malorum, mortem violentam eligitis. Sed hac quidem de causa minime lætaberis: nam cum ego te prius multis affecero suppliciis, luce præsenti sic privabo, ut qui sis indignus tantæ rei voluptate. Martyr autem; Non alia, inquit, ratione efficies, ut præmia consequar præclariora.

vinctus in carcerem ducitur:

13 Quid postea consequitur? Ferreis catenis vincitur, et ad maleficorum carcerem deducitur. Sed ea, quæ consueverat, ejus lingua ad Deum canebat; et catenas simul dissolvit et vincula, nec eos quidem, qui ipsum ducebant, lictores dimittens expertes miraculi. Nam ii quoque proni humi jacebant, obstupefacti admirabili spectaculo: quædam enim divina gratia desuper Martyrem circumvolans, et in eum lucem immisit clarissimam, et eos, qui ipsum acceperant, lictores, cum ferreis, quibus erat circumdatus, vinculis humi repente dejicit, cum ne connivere quidem sustinuissent. Cum vero Martyr eos fecisset surgere, jubet ut cœptum iter peragant.

captivos convertit et baptizat:

B Cum autem pervenissent in carcerem, ingreditur ille lætus, tamquam ad convivium: et cum eis, qui illic erant, fidei panem proposuisset, et eos benigne et comiter esset amplexus, et eis propinasset pietatem ac veram religionem, eos Christo totos conjungit et conciliat, et ejus adoptivos filios efficit per baptismum.

recusat oblatum Sacerdotium deorum,

14 Maximianus autem cum hoc accepisset ab iis qui erant ei subjecti, et timuisset ne multorum aliorum faceret jacturam; jubet rursus ad se adduci Martyrem, et rursus adhortatur, ut diis suis sacrificet: quo tempore hujus quoque rei præmium ei pollicetur sacerdotium. Ille autem libere, At ego, inquit, ante tua verba sum Sacerdos, et Sacerdos primi et magni et præclari Pastoris et Pontificis Christi, qui non solum meæ carnis est particeps, et ad me usque propter me descendit (idque cum sit Deus expers materiæ, et qui non potest comprehendi) sed etiam sacrificavit seipsum pro ovibus, et in crucem actus, mortem suscepit, et die tertio resurrexit; et in cœlum rursus ascendit, me quoque simul evehens, qui illinc cecideram propter inobedientiam. Hujus sum ego Sacerdos, et ei meipsum statui offerre hostiam. Res autem vestræ, et vestrorum, ut dicitis, deorum, dignæ sunt nocte et angulis, et quæ lugeantur potius propter interitum et calamitatem, quam appetantur maledictis.

15 His ira supra modum percitus Imperator,
C jubet generosum Anthimum duci ad mortem. Ducitur ergo athleta, spe futurorum habens vigentem lætitiam. Et cum pervenisset ad locum, in quo erat per mortem perventurus ad vitam, ad precandum tempore petito et accepto, cum postremo esset precatus, et Deum allocutus, ei beatum illud

capite plectitur: a fidelibus sepelitur,

caput amputatur tertio mensis Septembris. Vespere autem accedentes quidam fideles, cum pretiosum corpus illius sustulissent, sancteque et honorifice composuissent, in ipso loco, in quo fuit consummatus, pulchre deponunt, laudantes Patrem, et Filium, D

EX MS.

et Spiritum sanctum, unam divinitatem et regnum: cui omnis gloria, honor et adoratio, in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Lipomanus* Nicomediæ. *In nostro MS. Græco melius* τῆς Βιθυνίας.

b *Hic erat* Cyrillus, *ad quem S. Domna, instruenda in fide Christiana, venit; ut in hujus et S. Indes Vita dicitur* 28 *Decembris, eique dicitur ibidem* successisse S. Anthimus, *et refertur a Baronio ad annum* 293.

c S. Domna carceri inclusa simulabat amentiam: sed vocatum ad se S. Anthimum Pontificem intuita, nullam amplius præseferebat amentiam. Præfectus ergo rogavit Episcopum ut assumeret Virginem, et cum ea Indem eunuchum, et ut eos in sacra aliqua æde traderet in custodiam honestam. Simul etiam dedit pecunias, quæ ad alimentum sufficerent, et corporis usus necessarios. Anthimus vero hos quidem valde lubenter suscepit, sed non etiam pecunias. Eos vero misit ad quoddam monasterium, dici non potest quantum lætantes, quod successisset E eis cœptum ex sententia. *Hæc ex illorum Actis sunt excerpta.*

d S. Glycerius *ligno affixus, et igne subtus accenso Martyr effectus colitur* 21 *Decembris: reliqua in Actis dictis SS. Indes et Domnæ indicantur.*

e *Ita et Græce* Γλυκέριος καὶ Θεόφιλος *melius forte legeretur* καὶ Θεοφίλη, *sed* et Theophila, *cujus post martyrium S. Glycerii narratum, in iisdem Actis SS. Indes et Domnæ describuntur Acta, et cum his colitur* 28 *Decembris.*

f *Hi* 20000 Martyres *fuerunt, Natali Christi Domini die, in ecclesia combusti* 25 *Decembris.*

g *Coluntur SS. Mardonius et Mygdonius* 23 *Decemb.*

h S. Petrus *Martyr*, molari lapide ad collum alligato in mare dejectus *traditur in dictis Actis. Hinc judicavimus ipsum esse alium a S. Petro, cubiculario Diocletiani a nobis proposito* 12 *Martii. Poterit igitur hic adjungi dictis SS. Mardonio et Mygdonio, nisi occurrat alius dies ipsi specialiter proprius.*

i Zeno, *post dentes excussos capite plexus, colitur* 22 *Decembris.*

k *Anno* 302, *circa Pascha, tunc celebratum* 5 *Aprilis.*

l *Acta SS. Indes et Domnæ*: A sacrosancto Anthimo ad eos *Christianos* mittebantur litteræ, ipso F quidem in vico delitescentes, illos autem aperte decertantes, ad suscipienda strenue certamina precibus adjuvante. Hoc postquam evasit manifestum scelerati Imperatoris satellitibus, et ipsas litteras et eum cui erant datæ adducunt ad Imperatorem. Ille autem cum eum vidisset, et legisset quæ scripta erant (scripta vero erant, ut est verisimile, quæ ille quidem nolebat, pulchra autem et salutaria) ira æstuans, jussit eos quamprimum abduci.

G. H.

DE SS. ZENONE EPISCOPO, GENESIO, SODALE, MARINO, ZOTICO, ELPIDIO, EUTYCHIO ET LUPICINO,

MARTYRIBUS IN LYDIA.

XXVII APRILIS.

E*st hæc tertia classis Martyrum, in quatuor antiquis ecgraphis Martyrologii Hieronymiani ita relata* : In Lydia Genesi, Sodalis Zotici, Martini, Zenoni, Hilpidi, Eutici, *quibus* Lupicini *additur in codice Corbeiensi Parisiis excuso. Horum tres memorantur in MSS. Romano Cardinalis Barberini, et Trevirensi S. Maximini : et apud Grevenum in Additionibus ad Usuardum*, In Lydia Genesii, Sodalis, Marini. *In MS. Pragensi, non indicato loco, refertur memoria* SS. Sodalis et Marini. *Est* Lydia *Asiæ minoris regio, Ioniæ et Phrygiæ contigua, pro qua in apographo Epternacensi legitur* Libandia, *quod vitio Amanuensium factum arbitramur ; cum in aliis septem diversis MSS. legatur* Lydia. *In eodem Epternacensi referuntur nomina hoc modo;* Zenoni Episcopi, Genesi, Maurini, Sodalis, Eutici, Zotici, Hilpidi. *Loco* Zenoni *et* Eutici *in MS. Corbeiensi legitur* Zetoni *et* Eutychii. *In codice Lucensi additur* Eppedii Presbyteri : *sed is ad sequentem classem spectat. Inter Martyrologia excusa antiqua ita ipsos refert Notherus :* In Lydia Genesii, Sodalis, Zotici, Elpidii : et Eutychii : *et hæc est genuina duorum ultimorum nominum scriptio, ut Græcarum vocum periti norunt : ideoque eam solam adhibuimus in titulo.* Zenonem *Diospolitanum Episcopum, ex* LXX *discipulis unum, colunt hodierna die Græci cum Aristarcho et Marco : qui et Joannes, qui licet in Latinis fastis nusquam memoretur, non ausim tamen ipsum hic nominatum asserere, neque a Lydorum Martyrum classe* Zenonem Episcopum *separare. De Apostolo, ut Græci appellant, commodius ageretur* XXVII *Septemb. quando cum Marco iterum commemoratur.*

B E

DE SS. HERMETE MILITE,

EPPEO PRESBYTERO HILPIDIO ET HERMOGENE,

G. H.

MARTYRIBUS MELITINÆ IN ARMENIA.

XXVII APRILIS.

O*rdine servato, ad quartam classem Martyrum, qui in quatuor apographis Martyrologus Hieronymiani indicatur, progredimur hoc modo :* In Armenia civitate Militana, Hermetis, Eppei Presbyteri; item Hilpidi, Hermogenis. *In Tornacensi S. Martini et Lætiensi Appendicibus ad genuinum Bedam et Florum, quos ex illis et aliis edidimus, ista leguntur :* In civitate Militana natalis Hermetis *et* Eppei Presbyteri. *MS. Reginæ Sueciæ :* In Armenia Eppei Presbyteri et Hermetis militis. *In MS. Richenoviensi, sive Augiæ-divitis hæc habentur :* In Mileto Elpidii et Hermogenis. Elpidius *etiam habetur in MS. Rhinoviensi, et videtur esse, qui aliis corruptius dicitur* Hilpidius. *In MS. Corbeiensi erat præcedenti classi appositus* Eppeus Presbyter, *et hic omissus. Apud Galesinium et Grevenum, item in MSS. Augustano, Labbæano et Aquisgranensi fit etiam mentio* Hermetis. *Est autem palæstra horum Martyrum urbs Armeniæ minoris notissima* Melitine, *dicta hic Dorica phrasi* Militana.

DE SS. CAPRO SIVE CYPRO,

G. H.

C MAURO, CAPTO SEU CASSO DIACONO, HUSANDO ET PRIANO, F

MARTYRIBUS IN CASTELLO AIOVIÆ.

XXVII APRILIS.

D*amus ecce quintam hanc classem Martyrum ex quatuor apographis Martyrologii Hieronymiani : qui in antiquissimo Epternacensi sic indicantur :* In castello Aioviæ, Capri, Mauri, et Capti Diaconi, Husandi, Priani. *Ubi dictum* castellum Aioviæ, *quod in MS. Blumiano* Aluviæ *scribitur, situm fuerit, hactenus nescivimus assequi. Illud olim in MS. Corbeiensi Parisiis excuso omissum est, in quo ista leguntur :* Et alibi Mauri et Capti Diaconi, Husandi, Priani, Cypri : *qui ultimus in priore apographo primus est, sub nomine* Capri : *pro quo in Lucensi codice in* Capria *legitur, et loco* Capti, *scribitur* Casti, *et sub finem* Panni Priami. *Sed Florentinius in Indice, neglecto* Panni, *solum nomen* Priani *constituit, suspicatus vitio amanuensium prius nomen, ex secundo abbreviatum, fuisse insertum. Quid si simili vitio nomen insulæ vel* Cypri *vel* Capreæ, *in qua castellum prædictum fuerit, accipiatur tamquam nomen Martyris? Sane non dubitamus quin hic error in Martyrologio Hieronymiano describendo sæpius obrepserit imperitis librariis, vitiose descripta jam antea, transcribentibus adhuc vitiosius : quod facile est cum sola locorum et hominum nomina colliguntur : noluimus tamen ex tali præsumptione mutare vel omittere quidquam.*

DE

DE SS. VICTORE, MAXIMO, MARCIANO,
PAULO, GERMANO ET ALIIS SEX, MART. IN ÆGYPTO.

G. H.

XXVII APRILIS.

Hanc *sextam Martyrum classem, in apographis Martyrologii Hieronymiani signatam, referunt varia alia Martyrologia; ut quod Reginæ Sueciæ habemus, a Luca Holstenio in Animadversis ad Martyrologium Romanum excusum, in quo ista leguntur :* In Ægypto Victoris, Maximi, Pauli, Martiani, Germani cum aliis sex. *Quæ plane eadem sunt (sed* Paulo *ad unum locum postposito) in MS. Romano Cardinalis Barberini. In MSS. Atrebatensi, Tornacensi et Lætiensi ista leguntur :* In Ægypto depositio Victoris, Maximi Marciani, Paulini et Germani, *omissis sex anonymis, et in Tornacensi scribitur* Martiniani, *aliis* Marciani. *In MS. S. Cyriaci, quo usus est Baronius in supplendo Martyrologio Romano, ista leguntur :* In Ægypto Victoris, Maximiani. *MS. Trevirense S. Maximini plures addit.* In Ægypto Victurini, Neofori *(qui ad sequentem classem spectant)* Victoris, Maximi, Martiani, Pauli, Germani. *His po-*

B

sitis transimus ad Martyrologium S. Hieronymi. In Ægypto Nicomediæ *(quod nomen urbis ad sequentem classem referimus)* Victoris, Maximi, Marciani, Pauli, Germani, cum aliis sex, *qui septem scribuntur in codice Lucensi et MS. Pragensi, cum integro consensu in aliis nominibus.* Victor et Germanus *memorantur in MSS. Augustano et Labbeano. In duplici MS. Usuardo Reginæ Sueciæ, et in MS. Kalendario ante S. Isidorum de Officiis Ecclesiasticis in bibliotheca Vallicellana, et ad sequentem diem in MS. Vaticano S. Petri, ista leguntur :* In Ægypto Victoris, Maximi *et* Martini, *loco* Martiani. *Denique* Victor *recolitur in MSS. Aquisgranensi et Coloniensi S. Mariæ ad Gradus. Aliquas* Sacras reliquias S. Martini Martyris *asservari Bononiæ in ecclesia S. Francisci scribit Masinus in Bononia perlustrata, quas hujus Ægyptii Marciani esse, nihil est quod præsumere suadeat.* E

DE SANCTIS MARTYRIBUS NICOMEDIENSIBUS,

GERMELINA, LÆTISSIMA, FELICIA, GERMANA, FELICE, EVANTHIA, VICTORINO, NICEPHORO, DIOSCRO, PAPIA, SERAPIONE, ITEM JOANNE ET JULIO.

G. H.

XXVII APRILIS.

Martyrologium *MS. Trevirense S. Martini adjungit S. Anthimo Episcopo et Martyri undecim in certamine Socios, uti supra diximus. Hos undecim forsan hic nominibus suis exprimimus, exceptos ex quatuor apographis Martyrologii Hieronymiani, in quibus est hæc septima classis Martyrum, qui ex illis hoc die proponuntur. Nomen* Nicomediæ *erat insertum præcedenti classi Martyrum Ægyptiorum, quod hisce restituimus, et totam classem sic referimus ex dictis apographis :* Nicomediæ Germelinæ, Lætissimæ, Feliciæ, Germanæ, Felicis, Evanciæ, Victorini, Nicefori, Dioscori, Papiæ, Serapionis. *In duobus primis nominibus est aliqua in scriptione diversitas, scilicet* Germelinæ, Gemellinæ,

C

Gemellini, Gemilliani : *ita etiam* Lætissimæ, Legissimæ *et* Lactissimæ, *exaratur : in quibus facile est nomina Germellinæ, Legissimæ et Lactissimæ tamquam vitiata rejicere, meliori eorum forma alibi apparente.* Evanciam *quoque corrupte pro* Evanthia *scribi, quamvis in ea scriptione consentiant dicta apographa omnia, haud difficulter credimus admittendum, et sic correximus; eaque præsumpta licentia, pro* Nicoforo *scripsimus* Nicephorum, *Circa hunc et alios quatuor ultimos, scilicet* Victorinum, Dioscorum, Papiam, Serapionem *scrupulus quidam se nobis objicit, ne fortasse sint Corinthii, aut certe ii, qui in Ægypto sub Numeriano Imperatore passi referuntur cum* Victore *et* Claudiano : *de quibus late egimus* XXV *Februarii. Verum cum hic alii jungantur socii, sub hac admonitione relinquimus in tali societate.* Nicoforus *et* Victurinus *referuntur in MS. Trevirensi* S. Maximini : *et* Niceforus *cum* Germano *in MS. Coloniensi ad Gradus. De* Germano *egimus in classe præcedenti : hic vero melius videtur* Germana *dici. In MS. Corbeiensi Parisiis excuso nomina tredecim indicantur hoc modo :* Gemellinæ, Lactissimæ, Feliciæ, Germanæ, Felicis, Evantiæ, Victurini, Nicofori, Dioscori, Papiæ, Serapionis, Joannis, Julii. *Desunt duo ultimi in aliis tribus apographis Martyrologii Hieronymiani, quos in dicto codice aliis adjunctos, etiam in titulo proponimus. Si quis omnes arbitretur una cum præcedente classe* Ægypto *esse adscribendos, nolumus pro ejusmodi funem trahere contentiosum.* F

DE SANCTIS MARTYRIBUS ANTIOCHENIS,

TIMIA, MAURO, ATTO DIACONO, GENNOSA ET SODALE.

D. P.

XXVII APRILIS.

Ultima *hæc est classis, in quatuor apographis Martyrologii Hieronymiani proposita, his verbis :* In Antiochia Thimiæ, Mauri, Atti Diaconi, Gennosi, et Sodalis. *Ex his duo primi in MS. Richenoviensi sive Augiæ-divitis prope Constantiam ita indicantur :* Antiochiæ Timiæ, Mauri. *In MSS. Augustano S. Udalrici, et Parisiensi Labbæi memorantur* Thimia et Sodalis, *non indicata palæstra martyrii. In scriptione aliqua reperitur diversitas, nam* Thimia, Thymia, Timia *et* Thunica *scribitur,* Attus *etiam* Arrus : Gennosus, Genosus, Genonsus, *uti* Sodalis, Sotalis *et* Sodolis. *Nobis magis placet, ut* Timia *legatur femininum a* Τίμιος Venerabilis : *quoad ceteros inhæremus consonanti ecgraphorum Hieronymiariorum scriptioni, licet vereamur ne* Arius *in* Attum, Generosa *in* Gennosam *transformati sint a librariis. Nec dissimulabo scrupulum alterum, ne scilicet vel ex Martyrum Antiochenorum classe perperam Antiochenis hisce heroibus jungendi male ad istos translati et sic geminati in Martyrologiis; videlicet* Maurus *utrobique idem et alter utrobique* Diaconus ; *hic* Attus, *istic* Captus, *seu* Castus *appellatus. Antiquitati tamen deferentes plurimum, qualiter invenimus, sic repræsentamus, sub ejusmodi cautela et expressione ambiguitatis nostræ.*

DE

DE S. LOLIONE JUNIORE,

MARTYRE APUD GRÆCOS.

XXVII APRILIS.

Duo hujus nominis celebrantur Martyres apud Græcos, horum alter potest censeri Lolion senior, qui colaphis obrutus et protritus vitam finivit die XX Martii, ut tum dictum est. De altero in Menæis et apud Maximum Cytherorum Episcopum ista leguntur ad hunc XXVII Aprilis, Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τοῦ ἁγίου Μάρτυρος Λολίωνος τοῦ νέου, ὃς κατὰ γῆς συρόμενος τελειοῦται. Eadem die sancti Martyris Lolionis junioris, qui tractus per terram exspiravit. Et illud in Menæis adjicitur distichon :

Κονίεται τὸ σῶμα Μάρτυς Λολίων
Κόνει φραδίαι τὴν ἀπ' αὐτοῦ δοὺς κόνιν.
Cum pulvere pulverem ipse miscendum præbens,
Altam, Lolion corpori crustam induit.

Lusus est in verbo κονιέω dealbo seu gypso obduco, quod ad plasticen spectat, et a voce κόνις deducitur, indifferenter pulverem atque calcem significante. Memoria illius est in MS. Græco Divionensi Petri Francisci Chifletii. Illius simul et Publionis seu Publii, quem ad diem XXV Aprilis retulimus, meminit his verbis Galesinius : In Græcia sanctorum Martyrum Publionis et Lolionis. Hic in persecutionum tempestate fœde raptatus; ille gladio percussus martyrio coronatur. Hæc Galesinius, qui passim omnes Græcia tribuit, etiamsi in Italia aut Asia passi fuerunt, modo in Græcorum tabulis sacris referantur. Ceterum quo tempore aut loco martyrii palmam adeptus sit, nusquam exprimitur. Junioris titulus, quo hic distinguitur a Seniore, verosimile facit, sub ethnicis Imperatoribus seniorem, alterum sub hæreticis ac forsan Iconomachis esse passum, sub quibus multi, præsertim monachi, raptati periere. Ne tamen ex sola conjectura id statuentes fallamur, maluimus eum hic, post alios Martyres antiquos referre.

B E

DE SANCTO LIBERALE,

ALTINI IN TERRITORIO TARVISINO.

CIRCA ANNUM CCCC.

Altino civitate olim florente in ditione Veneta, Altinum, nobilissimis olim Italiæ urbibus annumeratum, cujus antiquum nomen apud Plinium, Strabonem, Ptolomæum, Melam, Tacitum ac Martialem legere est, S. Liberalis patria, multorumque cum Arianis certaminum palæstra fuit. Situm est in territorio Tarvisino, pari prope inter Tarvisium ac Venetias intervallo; nunc præter nomen, *destructa anno 452 ab Attila,* quod Altino destructa vulgo est, unica tantum turri solisque florentis quondam et amplæ urbis vestigiis spectabile. Crematum fuisse anno CCCCLII, ab Hunnorum Rege Attila, Joannes Candidus lib. 3, et Gregorius Amaseus in Historia Aquileiensi produnt : quod et Vita S. Heliodori, Altinensis Episcopi ex MS. Codice Camaldulensi transcripta, et ad diem III Julii danda, narrat; insinuans iterum anno DLXVIII, ab Alboino Longobardorum Rege, cum is ex Pannonia Italiam direpturus adveniebat, eadem clade interiisse. *ac Sede quondam Episcopali,* Sedes fuit Episcopalis, quæ Ughello teste tom. 5, Italiæ sacræ in Episcopis Torcellanis, circa annum DCXXXV, translata

C

fuit Torcellum, Venetæ ditionis oppidum, quod ita narrat : Altinates post suæ civitatis excidium, qui e paludibus circa Venetias jacentes insulas occuparunt, Torcellum ædificarunt, illamque civitatem Torcellum quasi Turricellum a sexta parte excisæ civitatis appellarunt. Ea nunc ob aeris gravitatem nullo fere habitatore colitur, nec quidquam fere ædificiorum vicinis ostentat. *sed Torcellum deinde translata, oriundus,* Episcopatus institutus est ante annos fere mille : anno enim Domini DCXXXV cum Rotharis, Rex Longobardorum, octo Romanorum millia ad Scultennam cecidisset, plerique Venetiæ populi ejus metu ad æstuaria se receperunt. Itaque Paulus Episcopus Altinatium Sedem suam episcopalem eo transtulit, Severino Romano Pontifice probante. Hactenus Ughellus.

seculo 4 floruit, 2 Altinum itaque S. Liberalis patria fuit, quem ut ad certum tempus referamus, S. Heliodorus, ejus videlicet Magister et urbis Altinensis Episcopus, adeundus est. Episcopatum is gessit anno CCCLXXXI, quo cum S. Ambrosio aliisque compluribus Episcopis Concilium celebrans Aquileiense, Palladium et Secundianum Arianismo infectos damnavit; laudatus in pluribus epistolis a S. Hieronymo, qui anno CCCCXX obiit. Unde conficias S. Liberalem fere in fine seculi quarti aut initio sequentis floruisse, ac vita functum esse ante S. Heliodorum, cum ad eum, positis Episcopalibus infulis in eremo agentem, iter faceret. Nulla est in Vita S. Heliodori supra a nobis citata mentio, quod discipulus ejus fuerit: *discipulus S. Heliodori Episcopi,* sed hoc mirum videri non debet, cum auctor multa alia ad Heliodorum spectantia omittat, et non omnia sed pauca, quæ de illo didicerat, narrare se asserat. Inscribitur Additionibus Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum XIII Aprilis : verum ceteris Martyrologiis, Witfordi, Canisii, Maurolyci et Molani ad XXVII. Maurolyci *relatus in Martyrologus :* verba sunt : Apud Altinum S. Liberalis, ab Heliodoro Episcopo nutriti, abstinentia et caritate conspicui. Molani vero : Civitate Altinensi S. Liberalis Confessoris, ab Heliodoro Episcopo nutriti : qui civitate Altino destructa Tarvisium est translatus. In quod *quo tempore corpus Tarvisium translatum :* tempus hæc translatio inciderit, compertum non habemus : gemina synopsis Vitæ quam jam dabimus, sacrum corpus non ob deletam civitatem, verum ut ab Arianorum injuriis immune esset, Tarvisium Altino transportatum indicat, tempore Joannis Tarvisinam Ecclesiam Episcopali cum dignitate gubernantis. Percurrentibus in Ughello tom. 5, Italiæ sacræ Tarvisinorum Episcoporum catalogum occurret Joannes Episcopus, et dignitate et nomine primus, ad annum CCCXX consignatus, et ejus successor ad annum CCCI Paulinus; alius deinde Joannes ad annum MCCCLI : adeo ut incertum nobis maneat, quis iste Joannes fuerit, quo Tarvisinis præsidente et prævalentibus Altini Arianis; S. Liberalis translatio acciderit : quæ certe anno CCCXX, sub Joanne primo, utpote S. Liberale tunc forsitan nondum nato facta esse non potuit, nec etiam in annum MCCCLI, ad alterum Joannem extendenda est. Nisi suspicari liceat Joannem in utraque Vitæ synopsi perperàm positum esse; aut Joannem I, qui nullo adducto fundamento cum successore suo Paulino ad dictos annos consignatur, propius admovendum esse Titiano, qui circa annum CCCC Tarvisinam Ecclesiam rexit, aut denique nomen Joannis, quo Episcopo translatio facta sit, ex chartis vel memoria excidisse. Interim Ughellus in Episcopis

F

an deinde Torcellum?

Episcopis Torcellensibus ex Dandulo narrat, S. Liberalis corpus Altino a Deusdedit, circa annum DCLXXXVII, *Torcellensium Episcopo quarto, Torcellum translatum fuisse: quod Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, de aliqua sancti corporis parte intelligi vult, eodem, scilicet Ughello in Episcopis Tarvisinis, corpus S. Liberalis ab Altinis dono fuisse datum Tarvisinis, asserente. Tarvisium certe, ut singularem suum patronum ad* XXVII *Aprilis, Officio Duplici illum colit: ex cujus Ecclesiæ lectionibus manuscriptis damus aliquod vitæ ejus compendium, quod Romæ in bibliotheca Congregationis Oratorii, ex Collectione Vitarum ab Augustino Manno facta, accepimus. Ferrarius, in Catalogo Sanctorum Italiæ, exhibet aliud Vitæ Compendium: et quia hoc non pauca continet, in Lectionibus jam dictis prætermissa, opinamur prolixiorem quamdam Vitam extare inter Ecclesiæ Tarvisinæ monumenta, quæ Ferrarius allegat. Quod si ita est, rogamus eos, qui id noverint, ne graventur ad nos exemplar mittere; ut in futuro hujus operis Supplemento, majori cum auctoritate et dignitate, possimus de hoc sancto viro agere, prolata integra ejus Vita, unde hæc compendia accepta fuerunt.*

colitur Tarvisii Officio Duplici, in quo synopsis Vitæ datur,

aliud ex ampliori Vita quæ desideratur.

VITÆ COMPENDIUM

Ex MSS. Tarvisinis Romæ adservatis.

Altini natus,

Heliodori Altinensis Episcopi discipulus

Liberalis, Altini, honestis sed paganis ortus est parentibus, dum Heliodorus ejusdem civitatis erat Episcopus: qui assiduis prædicationibus idololatriam extirpare, et Christianam fidem contra Arianos tueri conabatur. Vix puerilem ætatem excesserat Liberalis, cum Heliodori sacris concionibus interesse cœpit, per quas Deus illum deduxit mirabiliter ad lumen claritatis æternæ. Commotus enim sancti Episcopi sermone publico et peculiaribus adhortationibus; ejus disciplinæ, humanis omnibus illecebris conculcatis, totum se tradidit instituendum. Itaque sacrorum librorum assidua lectione tantum in divinarum rerum cognitione profecit, ut in prædicatione verbi Dei in ætatis progressu Episcopi cooperator effectus, plurimos ad Christi fidem converterit; hæreticos vero Arianos ita oppugnarit, ut ipsorum rabiem ac feritatem, qui tamquam illius sectæ profligatorem eum interficere quærebant, non fuga, sed præsentia et divini sermonis opera, sæpius mansuefecerit. Ejus in verbo Dei prædicando vis tanta erat, ut sexcenti idolorum cultores, præter uxores et liberos, uno eodemque tempore fidem amplexati fuerint. Huic autem sacræ prædicationis labori summam vitæ asperitatem adjungebat, utpote qui integras noctes in ecclesia psallens et orans transigeret; et assiduis jejuniis et orationibus, ita a sancto Episcopo præceptore suo edoctus, cilicioque et castigationibus corpus affligeret: castitatis perpetuus cultor, et in pauperes Christi suarum opum liberalissimus erogator. Quarum virtutum merita tanti fecit ille, qui mirabilis est in Sanctis suis, ut Liberalis et cæcis lumen et claudis membrorum integritatem, aliisque omnibus, qui variis et gravissimis morbis opprimebantur, sanitatem restituerit. Quapropter cum divulgata ejus sanctitate et miraculorum fama, per finitima loca et regiones, ad eum quadam die multitudo non mediocris cæcorum et claudorum confluxisset, et ipsis miraculose visum et gressum Deus per Liberalem suum restituisset; Ariani sopitam excitarunt rabiem, eumque in ecclesia S. Mauri prope civitatem comprehenderunt, et in carcerem conjecerunt.

et in propagatione fidei adjutor;

variis virtutum exercitiis se excolit,

cæcos et claudos sanat.

ab Arianis carceri mancipatus dimittitur.

II In carcere alios centum viginti, languentes et ejus opem implorantes, ægritudinibusque aliis detentos, qui in carcerem comitati ipsum fuerant, fusis ad Deum precibus statim incolumes dimisit: illi vero laudantes Deum, et per vicos et plateas præconia sancti viri efferentes, populum Altini contra Arianos sic incitarunt, ut Ariani sibi metuentes Liberalem statim carcere liberarint. Cum autem sanctus Episcopus Heliodorus episcopale onus deponere constituisset, seque in aliqua eremi solitudine toto quod superesset vitæ tempore exercere, neque eum a proposito Liberalis dimovere posset; illum discedentem prosecutus est; et in itinere ecclesiam beatissimæ Virginis ingressus, immensa lacrymarum profusione ante altare in oratione prostratus, Deum, ne gregem suum derelinqui pateretur, deprecatus est. Quo facto cum Heliodoro iter prosequitur, et naviculam ascendentes (nam ad mare pervenerant) ad insulas quasdam traduci cupiebant. Sed illico est magna commota in mari tempestas, ita ut navicula jam jam fluctibus demergeretur. Id autem cum divino consilio succedere videret Liberalis, stravit pallium fluctibus et mare tranquillum miraculose reddidit, sicque uterque Altinum reversus est. Heliodorus vero sui propositi tenax; Episcopum suo loco sanctum virum Ambrosium constituit; et rursum e civitate discedens in finitimas insulas, quæ Turcellum, Buranum, Majorbium atque Muranum hodie vocantur, pervenit: ibique orationibus, vigiliis et ceteræ carnis castigationi addictus, vitam in divinis laudibus sancte traduxit.

Ex MS.

Heliodoro eremum petente,

tempestatem maris injecto pallio sedat,

III Liberalis tali Magistro, et Pastore orbatus, severiorem etiam quam antea vitæ rationem instituit: plures ecclesias construxit in honorem beatissimæ Virginis et sanctorum Martyrum. Demum Ecclesiæ Altinensis calamitatem deplorans, quæ ab Arianis indies magis ac magis seducebatur, ad Heliodorum se conferre decrevit. Itaque agressus iter, cum navicula deficeret et mare tumesceret, coactus est commorari in insula quadam, in qua erat ecclesia S. Laurentii extructa: ubi ægritudine correptus, sciens horam suæ dissolutionis imminere, solatus est mirifice, atque hortatus Sacerdotes illius ecclesiæ; et junctis manibus erectisque in cœlum oculis, quinto Kalendas Maji, inter manus eorumdem Sacerdotum, sanctissimam animam Creatori suo reddidit. Ejus corpus Christiani in eadem ecclesia S. Laurentii in arca marmorea condiderunt. et ad ejus sepulcrum ejus opem implorantes, cuncti postulata se impetrasse a Deo lætabantur. Longo vero post tempore cum jam omnia occupasset Altini Ariana perfidia atque sævitia, et præesset ecclesiæ Tarvisianæ Joannes magnæ sanctitatis Antistes; Catholici Altinenses, ne sacrum Liberalis corpus Arianorum injuriis expositum relinqueretur, illud summa cum reverentia ab ecclesia S. Laurentii in ecclesiam cathedralem Tarvisii, ingenti totius civitatis exultatione, transtulerunt: ubi Deus per servus suum mirabilia operatur.

varias ecclesias extruit,

ad Heliodorum proficiscens in via moritur,

corpus Tarvisiam transfertur.

ALIA VITÆ SYNOPSIS

Auctore Philippo Ferrario.

Liberalis, qui et Liberius, Altinas, nobilibus parentibus ortus, S. Heliodori Episcopi Altinatis discipulus, sanctitate et mira virtutum operatione resplenduit. Is multos ex Arianis ad Catholicam fidem prædicando non absque manifesto vitæ periculo perduxit. Duos fratres Altini, furti et homicidii falso accusatos, falsisque testibus convictos et ad mortem damnatos, illorum innocentia divinitus detecta, apud Antherium urbis Dominum sive Præfectum defendit. Ejusdem Antherii nepotem, manibus pedibusque contractum, domum ejus cum Leñtico et Andrea discipulis ingressus, mirabiliter sanavit. Qui Antherius, relicta vita militari, spretis divitiis, et Liberalis hortatu, castro (quod in Tarvisinorum confinio

Arianos convertit

injuste capitis damnatos liberat,

A finio extruxerat, illorumque fines depopulans odii inimicitiarumque inter Tarvisinos et Altinates causa fuerat) demolito, ad fidem Catholicam conversus, vitam egit laude dignam. Liberalis post hæc, cum quadam die in ecclesia S. Mauri extra Altinum preces funderet, ab Arianis captus, in carcerem conjectus est : unde, cum multos variis morbis laborantes curasset (ex quibus una die centum viginti sanitatem divina virtute impertivit) a confluentibus ad eum populis ereptus est.

x MS.

Præfectus Altinensis ipsius hortatu sanctam vitam ducit,

2 Cum vero hiemis tempore ad ecclesiam Cathedralem pergeret, pauperi nudo et ex frigore nimio trementi, facto sibi obvio, vestem sibi detractam tradidit : qui illi sequenti nocte apparens Christum se esse dixit, et vestem restituit, qua ille indutus a periculis non semel servatus est. Nam cum Arianis prævalentibus, S. Heliodorus cum suis discipulis, ut solitarium locum inveniret, in quo Deo deservire D posset, navem conscendisset, sævaque orta esset tempestas; illam Liberalis, extremo vestis illius misso in mare, sedavit. Reversus Altinum, cum mala multiplicari videret, nec Ambrosius a S. Heliodoro substitutus onus, ut ratio postulabat, sustineret. Deum suppliciter oravit, ut se e tantis miseriis eriperet. Cui Angelus in somnis apparens vicinum vitæ terminum denuntiat. Quare Liberalis lætus, cum in proximam insulam secessisset, v Kalendas Maji, animam Deo reddidit : cujus corpus in arca marmorea conditum, a nonnullis Altinatibus, patria ob assiduas Arianorum molestias deserta, Tarvisium, ubi Joannes Episcopus, doctrina et vitæ probitate conspicuus, præerat, delatum est, et in ecclesia Cathedrali religiosissime asservatur.

vestem pauperi datam a Christo recipit.

quæ maris tempestatem sedat.

DE S. ANASTASIO PRIMO

ROMANO PONTIFICE

CAPUT I.

G. H. B E

Exordium Sedis. Zelus pro fide contra Origenistas.

ANNO CCCCII.

Siricio Pontifice Romano VIII *aut* VII *Kalendas Martii vita functo, cum Sedes, ut passim traditur, vacasset dies viginti, circa Idus Martias substitutus est* S. Anastasius, *hujus nominis primus, natione Romanus ex patre Maximo. Annus tunc Christi erat* CCCXCVIII, *quando* Indictione XI, Honorio IV et Eutychiano Consulibus (*ut habet Marcellinus Comes in Chronico*) Romanæ Ecclesiæ Episcopus ordinatus Anastasius, vixit annos quatuor. *Consentit Prosper etiam in Chronico, his verbis :* Romanæ Ecclesiæ Episcopatum tenet Anastasius annis quatuor. *In eamdem sententiam eunt passim reliqui scriptores.*

Creatur Papa anno 398,

2 *S. Hieronymus, in Vita S. Marcellæ viduæ Romanæ, quam ad diem* XXXI *Januarii illustravimus, indicat, cum S. Anastasius crearetur Summus Pontifex, pacem Ecclesiæ ab Origenistis hæreticis turbatam fuisse, et ab ipso S. Anastasio innovatam. Porro in dicta Vita inter alia cap. 3 sic scribit:* Hæretica excita tempestas, cuncta turbavit..... et navem plenam blasphemiarum Romano intulit portui : invenitque protinus patella operculum, et Romanæ fidei purissimum fontem cœno lutosa permiscuere vestigia..... Tunc librorum περὶ ἀρχῶν infamis interpretatio, tunc C discipulus Ὄλβιος, et vere nominis sui, si in talem Magistrum non impegisset. Tunc nostrorum διδασκάλων contradictio, et Pharisæorum turbata est schola..... Cernentes hæretici de parva scintilla maxima incendia concitari, et suppositam dudum flammam jam ad culmina pervenisse, nec posse latere quod multos deceperat; petunt et impetrant Ecclesiasticas epistolas, ut communicantes Ecclesiæ discessisse viderentur. Non multum tempus in medio : succedit in Pontificatum vir insignis Anastasius, quem diu Roma habere non meruit, ne orbis caput sub tali Episcopo truncaretur : imo idcirco raptus atque translatus est, ne semel latam sententiam precibus suis flectere conaretur..... Damnationis hæreticorum Marcella fuit principium, dum adduxit testes, qui prius ab eis eruditi, et postea ab hæretico fuerant errore correpti : dum ostendit multitudinem deceptorum, dum impia περὶ ἀρχῶν ingerit volumina, quæ emendata manu scorpii monstrabantur : dum acciti frequentibus litteris hæretici, ut se defenderent, venire non sunt ausi : tantaque vis conscientiæ fuit, ut absentes damnari, quam præsentes coargui maluerint. *Hæc ibi S. Hieronymus, qui Rufino, præcipuo Origenistarum fautori, in Apologia adversus eum scripta opponit,* Siricii, jam in Domino dormientis, objici epistolam; et viventis Anastasii dicta contemni.

hæresim Origenistarum in Urbem illatam,

persequitur,

a S. Marcella adjutus :

3 *Item epistola 78 ad Pammachium et Marcellam scripta, cum indicasset opera Theophili Alexandrini Origenistas damnatos esse, ita S. Anastasii studium laudat :* Orate Dominum, ut quod in Græco placet, in Latino non displiceat : et quod totus Oriens miratur et prædicat, læto sinu Roma suscipiat : prædicationem quoque Cathedræ Marci Evangelistæ, cathedra Petri Apostoli sua prædicatione confirmet. Quamquam celebri sermone vulgatum sit, beatum quoque Papam Anastasium eodem fervore, quia eodem spiritu est, latitantes in foveis suis hæreticos persecutum ; ejusque litteræ doceant, damnatum in Occidente, quod in Oriente damnatum est : cui multos imprecamur annos, ut hæreseos rediviva plantaria, per illius studium longo tempore arefacta, moriantur. *Demum in epistola* 8, *ad Demetriadem post obitum S. Anastasii scripta, ita zelum ejus laudat cap.* 9. Pene præterii, quod vel præcipuum est. Dum esses parvula, et sanctæ ac beatæ memoriæ Anastasius Episcopus Romanam regeret Ecclesiam, de F Orientis partibus hæreticorum sæva tempestas simplicitatem fidei, quæ Apostoli voce laudata est, polluere et labefactare conata est. Sed vir ditissimæ paupertatis et Apostolicæ solicitudinis, statim noxium perculit caput, et sibilantia hydræ ora compescuit. Et quia vereor, imo rumore cognovi, in quibusdam adhuc vivere et pullulare venenata plantaria, illud te pio caritatis affectu præmonendam puto, ut sancti Innocentii, qui Apostolicæ Cathedræ et supradicti viri successor et filius est, teneas fidem ; nec peregrinam, quamvis tibi prudens callidaque videaris, doctrinam recipias. *Hactenus S. Hieronymus, qui lib. 2, Apologiæ primæ adversus Ruffinum, valde laudat* prudentissimam Papæ Anastasii epistolam, *quam contra hunc scripsit ad Joannem, Episcopum Hierosolymitanum, ex qua nonnulla hic damus.*

eamdem condemnat,

et ora hæreticorum obturat :

4 Ruffinus, de quo me consulere dignatus es, conscientiæ suæ habet arbitrum Divinam Majestatem : apud quam se integro devotionis officio, ipse viderit, qualiter debeat approbare. Origenes autem, cujus in linguam nostram composita derivavit, aut quis fuerit, aut in quæ verba processerit, nostrum propositum

epistola scripta, detestatur translationem Origenis a Ruffino factam,

A propositum nescivit. Quod vero sit animi mei studium cum tua paulisper hoc conferam sanctitate. Hoc igitur mente concepi, quod qui Urbis nostræ populis de translata Origenis lectione patefecit, quamdam puris mentibus velut nebulam excitans injectam, fidem Apostolorum, majorum traditione firmatam, velut deviis anfractibus illum voluisse dissolvere. Discere hoc loco libet, quid agat in Romanam linguam ista translatio. Approbo, si accusat auctorem, et execrandum factum populis prodit: ut justis tandem odiis teneatur, quem jam dudum fama constrinxerat. Si vero interpres tantorum malorum erroribus consensum præstat, et legenda impia dogmata prodit in populos, nihil aliud sui opera laboris extruxit, nisi ut propriæ veluti mentis arbitrio hanc, quæ sola et quæ prima apud Catholicos Christianos vera fides, jam ab Apostolis exinde ad tempus præsens, tenetur, inopinatæ titulo assertionis everteret. Absit hæc ab Ecclesia Romana nequaquam Catholica disciplina. Numquam profecto eveniet, ut aliqua hoc admittamus ratione, quod jure meritoque damnamus. Quapropter in toto orbe Christi Dei nostri diffusa providentia probare dignabitur, accipere nos omnino non posse quæ Ecclesiam maculent, probatos mores evertant, aures circumstantium vulnerent, jurgia, iras dissensionesque disponant. Quare
B nosce qualem epistolam ad fratrem et Coepiscopum nostrum Venerium, diligentiori cura perscriptam, parvitas nostra transmiserit; tibique hanc conscientiam fecerim, quod non superflua laborum formidine neque vano timore soliciter. Mihi certe cura non deerit Evangelii fidem circa meos custodire populos, partesque populi mei per quæque spatia diversa terrarum diffusas, quantum possim litteris convenire: ne qua profanæ interpretationis origo subrepat, quæ devotas mentes immissa sui caligine labefactare conetur. Illud quoque, quod evenisse gaudeo, tacere non potui, beatissimorum Principum manasse responsa, quibus unusquisque Deo serviens ab Origenis lectione revocetur: damnandumque sententia Principum, quem lectio rerum profana prodiderit. Hactenus sententiæ meæ forma præcesserit. Quod te vero vulgi de Ruffino querela solicitat, ut quosdam malis suspicionibus persequaris; hanc etiam opinionem constringam divinæ Lectionis exemplo, sicut scriptum est: Non sicut videt homo ita et Deus. Nam Deus videt in corde, homo autem in facie. Itaque, frater carissime, omni suspicione seposita, Ruffinum scito, quod propria mente Origenis dicta
C in Latinum transtulit ac probavit: nec dissimilis ab eo est, qui alienis vitiis præstat assensum. Illud tamen scire cupio, ita haberi a nostris partibus alienum, ut quid agat, ubi sit, nescire cupiamus. Ipse denique viderit ubi possit absolvi.

et ab Imperatoribus damnatam:

1 Reg 16, 7

5 *Hactenus verba* S. Anastasii Papæ ad Joannem Hierosolymorum Episcopum; quem *Severinus Binius in Notis ad dictum epistolam asserit*, aliquando Origenis errores sectatum, per S. Hieronymum meliori frugi redditum, fide deinceps Catholica his temporibus, saltem exterius, nituisse. *Profecto S. Augustinus contra litteras Petiliani scribens lib. 2 cap. 51, et S. Anastasii Papæ et dicti Joannis fidem laudat his verbis:* Cathedra tibi quid fecit Romanæ Ecclesiæ, in qua Petrus sedit, et in qua Anastasius sedet; vel Ecclesiæ Hierosolymitanæ, in qua Jacobus sedit, et in qua hodie Joannes sedet: quibus nos in Catholica unitate connectimur: et a quibus vos nefario furore separatis. *Hæc ibi sanctus Doctor, tamquam de Joannis fide nihil sinistri suspicans.*

laudatur ejus fides a S. Augustino.

D AUCTORE G. H.

CAPUT II.

Afri adjuti, et contra Donatistas excitati. S. Paulinus recreatus. Aliæ res gestæ. Obitus, sepultura, Reliquiæ.

Rogatur ab Afris ut Clericos et ministros Ecclesiæ submittat:

Epistolam S. Anastasii, ad memoratum Venerium diligentiori cura perscriptam, non scimus extare. S. Venerius Episcopus Mediolanensis (cui dies IV Maii sacer est) successit S. Simpliciano, anno CCC, die XVI Augusti defuncto; et tantæ vir auctoritatis fuit, ut legatio ab Ecclesia Africana fuerit destinata, anno CCCCI, die XVIII Junii, Quæ venerabili sancto fratri Anastasio, Sedis Apostolicæ; et sancto fratri Venerio, Sacerdoti Mediolanensis Ecclesiæ, necessitatem ipsam ac dolorem atque inopiam valeat intimare..... Quia tanta indigentia Clericorum erat, multæque Ecclesiæ ita desertæ, ut ne unum quidem Diaconum vel illitteratum habere reperirentur, multo magis superiorum honorum invenire non posse certissimum esset, et quotidiani planctus diversarum pene emortuarum plebium jam non sustinerentur: quibus nisi fuerit aliquando subventum, gravis et inexcusabilis innumerabilium animarum pereuntium causa apud
E Deum mansura esset. *Quæ ab Aurelio Episcopo Carthaginensi proposita, latius describuntur in dicto Concilio: cujus petitioni annuisse SS. Anastasium et Venerium non dubitamus. Nam eodem anno CCCCI Idibus Septembris, in Concilio tunc habito, dixit idem Aurelius Episcopus:* Recitatis epistolis beatissimi Fratris et Consacerdotis nostri Anastasii, Ecclesiæ Romanæ Episcopi, quibus nos paternæ et fraternæ caritatis solicitudine ac sinceritate adhortatus est, ut de hæreticorum et schismaticorum Donatistarum insidiis et improbitatibus, quibus Africanam Ecclesiam Catholicam graviter vexant, nullo modo dissimulemus. Gratias agimus Domino nostro, quod illi optimo et sancto Antistiti suo tam piam curam pro membris Christi, quamvis in diversitate terrarum, sed in sua compage corporis constitutis, inspirare dignatus est.

excitat eos contra Donatistas:

7 *Florebat eodem tempore doctrina et sanctitate illustris S. Paulinus, Episcopus Nolanus; qui epistola 16 ad Delphinum Episcopum Burdegalensem, laudat eximiam S. Anastasii humanitatem, his verbis.* Sciat veneratio tua, sanctum Fratrem tuum, Papam Urbis Anastasium, amantissimum esse humilitatis nostræ: nam ubi primum potestatem caritatis suæ nobis offerendæ habere cœpit, non solum suscipere eam a
F nobis, sed ingerere nobis piissima affectione properavit. Nam brevi post ordinationem suam epistolas de nomine nostro, plenas et religionis et pietatis et pacis, ad Episcopos Campaniæ misit: quibus et suum declararet affectum, et aliis benignitatis suæ præberet exemplum. Deinde nos ipsos Romæ, cum solenni consuetudine ad beatorum Apostolorum natalem venissemus, tam blande quam honorifice excepit. Postea quoque interposito tempore, etiam ad natalem suum, quod Consacerdotibus suis tantum deferre solet, invitare dignatus est: nec offensus est excusatione nostra, sed officium sermonis nostri, quod in vicem præsentiæ reddideramus, acceptans, animo nos paterno et absentes recepit. Denique, si Dominus commeatum donaverit, ut ad eum usitato solenniter nobis tempore recurramus, spero me ad sanctitatem tuam ei litteras exacturum, quibus etiam tibi nos incipiat commendare. *Hæc S. Paulinus, qui subjungit S. Venerii Mediolanensis Episcopi novi erga se caritatem: ut videatur epistola anno adhuc quadringentesimo aut initio sequentis scripta.*

S. Paulinum Nolanum omni humanitate fovet:

8 S. Anastasius fecit basilicam, quam dicitur Crescentiana in regione secunda, via Mamurtina in Urbe Roma; *Ita Anastasius bibliothecarius de Vitis*

extruit basilicam Crescentianam:

A *Pontificum, sed* via *in aliis MSS. dicitur* Mamartinia et Mamutina, *Baronio* Mamurrina, ab ædibus Mamurri in secunda regione locatis. *Alexander Donatus lib. 4 de Urbe Roma cap.* 3, in secunda regione Cœli-montis *hanc ædem a S. Anastasio extinctam ait, Synodo Romanæ primæ, sub Symmacho Papa, anno* CCCCXCIX *habitæ, subscripsit* Vincomalus Presbyter tituli S. Crescentianæ: *et hunc titulum fuisse unum ex viginti octo antiquis titulis S. R. E. Cardinalium, tradit Onuphrius Panvinius de VII Urbis Ecclesiis cap.* 2; *sed desiisse cum nonnullis aliis ante tempora S. Gregorii Magni: certe horum loco alii substituuntur in Synodo Romana, anno* DC *sub eo habita. Alia hujus Pontificis decreta apud Anastasium leguntur:* Ut quotiescumque sancta Evangelia recitarentur, Sacerdotes non sederent, sed curvi starent. Constituit etiam, nulla ratione transmarinum hominem in Clericatus honorem suscipi, nisi quinque Episcoporum designaret chirographum, propter Manichæos, *sic (ut in Libro Pontificali legitur)* quia et eodem tempore Manichæi inventi sunt in Urbe Roma. *Demum dicitur* fecisse ordinationes duas per mensem Decembrem, et ordinasse Presbyteros octo, *vel* novem, Diaconos

sancit decreta:

facit ordinationes

B quinque, Episcopos per diversa loca undecim, *alias* decem. Sepultus in cœmeterio suo ad Ursum Pileatum, v Kalendas Maji, *mortuus anno Christi* CCCCII, Indictione XV, Arcadio V et Honorio V Consulibus. *Suffectum quoque his Consulibus esse S. Innocentium tradunt Marcellinus Comes et Prosper in Chronicis: et sic Gesta MSS. Pontificum ad Martinum quintum deducta, recte dicunt S. Anastasium præfuisse annis quatuor.*

moritur anno 402,

præfuit annis 4,

inscriptus Martyrologiis,

9 *Celebris est illius memoria in plerisque Martyrologiis ad hanc* XXVII *Aprilis. Rabanus ista habet:* Nativitas Anastasii Papæ, qui post B. Petrum quadragesimus primus sedit. Hic Manichæos in Urbe Roma inveniens damnavit, et constitutum fecit, ut nullus transmarinus in Clericatum susciperetur, nisi quinque Episcoporum designaret chirographum. *Usuardus hoc cum elogio exornat:* Romæ B. Anastasii Papæ, de quo S. Hieronymus venerabili testatur eloquio, quod ejus vita diuturna mundus sit immeritus frui. *Ado hæc pauca scribit:* Romæ S. Anastasii Papæ, qui sedit annos tres, dies decem. *Notkerus elogium ex Adone et Rabano formavit. In hodierno Martyrologio Romano ita habetur:* Romæ depositio B. Anastasii Papæ, viri ditissimæ paupertatis et C Apostolicæ solicitudinis, quem, ut ait S. Hieronymus, diu Roma habere non meruit, ne orbis caput sub tali Pontifice truncaretur: nam haud multo post ejus obitum Roma a Gothis capta atque direpta fuit. *Scilicet sub S. Innocentio successore, anno Christi* CCCCX. *Ejusdem* S. Anastasii Papæ et Confessoris *memoria etiam celebratur in antiquis Missalibus et Breviariis Ecclesiæ Mediolanensis.*

sepultus ad Ursum Pileatum

10 Sepultus *fuit* in cœmeterio suo ad Ursum Pileatum, *de quo observat Aringhus, lib. 2 Romæ subterraneæ cap.* 19, cœmeterium illud extitisse Via quondam Portuensi, longe tamen diversum ab altero ejusdem nominis, quod in Esquiliis ad S. Bibianæ ecclesiam extabat. In pervetusto enim quodam MS. codice Vaticano Indiculum locorum haberi, ubi quondam Summi Pontifices conditi sunt, et ista legi. Ad Ursu Pileatu Portu, Anastasius, Innocentius.

via Portuensi.

Hic est Anastasii successor, etiam Sanctus, *etiam* ad Ursum Pileatum sepultus. *Willielmus Malmesburiensis lib. 4 de Gestis Anglorum cap. 2 in Guilielmo II, describit numerum portarum Urbis Romæ, et multitudinem sacrorum cinerum, prout in antiquis Catalogis repererat: et quod huc spectat, ista interserit.* Tertia decima, Porta Portuensis dicitur et Via, ibi prope in ecclesia sunt Martyres Felix, Alexander, Abdon et Sennen, Simeon, Anastasius, Pollion, Vincentius, Millex, Candida et Innocentia, *sive, ut Aringhus legit* Innocentius, *de SS. Anastasio et Innocentio Pontificibus et Confessoribus Malmesburiensem intelligens.* D

11 *Paschalis Papa, anno* DCCCXVII, *die* XVII *Januarii creatus, ex Presbytero Cardinale titulo S. Praxedis præfatam ecclesiam mox restauravit, et multa corpora Sanctorum in cœmeteriis jacentia recolligens in eadem condidit XX Julii, atque inter alia fuisse* corpus S. Anastasii, Pontificis Romani, *legitur in tabula marmorea, prope oratorium S. Zenonis appensa: cujus verba exhibet Onuphrius Panvinius lib. de* VII *Urbis Ecclesiis, ubi fere sub finem agit de ecclesia S. Praxedis. Octavius Pancirolus in Thesauro abscondito Urbis, in Indice Reliquiarum, asserit* corporis S. Anastasii partem esse in *dicta* ecclesia S. Pradexis; partem in ecclesia SS. Silvestri et Martini in Montibus: *et ad hanc ecclesiam reliquias S. Anastasii a Sergio II (qui ab anno* DCCCXLIV *usque ad annum* DCCCXLVII *sedit) delatas fuisse, videtur colligi ex Anastasio, qui dictam ecclesiam a Sergio II restauratam et dedicatam ait: et tunc sub altari sacro collocata fuisse corpora Sanctorum, inter quæ recensentur* SS. Anastasii et Innocentii Pontificum: *quæ verba dudum etiamnum leguntur in Inscriptione marmorea: quam integram edidit Joannes Antonius Filippinus in libello de antiquitate et veneratione hujus ecclesiæ. Ejusdem quoque Anastasii Pontificis esse Reliquias, quæ olim Tibure colebantur, cum titulo* Anastasii Confessoris die XII Septembris, *quæque anno* MCV *cum Reliquiis SS. Pontiani et Eleutherii translatæ fuerunt Trojam Apuliæ civitatem, verosimile nobis videri diximus ad diem* XVIII *Aprilis, agentes de S. Eleutherio Æcanensi; ipsam Historiam, a Roffredo Præcentore teste oculato scriptam, daturi* XIX *Novembris ad Acta S. Pontiani Pontificis Romani, de quo, quod sub in reliquiis Trojæ honoretur, firma hactenus persuasione est creditum; cum de aliis, quod Romani Pontifices fuerint, necdum Trojæ fuerit cogitatum. Præterea* Ludolphus Dux Saxoniæ a Sergio Papa Reliquias sanctorum Præsulem Anastasii et Innocentii impetratas detulit: in quorum honore monasterium et cœnobium primo in Brunesteshusen, deinde in Grandesheim construxit. *Ita Auctor Vitæ S. Godehardi Episcopi Hisdeshemiensis* IV *Maii danda: et consentit Tangmarus in Vita S. Bernwardi decessoris 20 Novembris. Verum quia Witichindus et alii solum meminerunt Reliquiarum S. Innocentii, arbitramur non adeo magnam partem Reliquiarum S. Anastasii fuisse adjunctam.*

Ejus Reliquiæ sunt in ecclesia S. Praxedis,

E

et in ecclesia SS. Silvestri et Martini:

forte etiam Trojæ in Apulia:

F

et aliquæ in Saxoniam translatæ.

12 *In MS. Florario Sanctorum ad diem* XVIII *Aprilis ista leguntur:* Elevatio S. Anastasii Papæ, hujus nominis primi. *Ad quem etiam diem Hermannus Greven in Auctario Usuardi meminit* S. Anastasii Papæ: *sed per errorem appellat* Martyrem.

Elevatio 18 Aprilis.

DE S. EULOGIO XENODOCHO,

CONSTANTINOPOLI IN ECCLESIA S. MOCII.

G. H.

XXVII APRILIS.

Constantinopoli in templo S. Mocii,

Georgius Codinus de Originibus Constantinopolitanis pag 37 editionis Lupareæ, alias 79, de Ædificiis hujus urbis agens, ista scribit: Templa SS. Mocii et Menæ dicavit Constantinus Magnus, cum prius essent fana idolorum. Et quidem S. Menam, ejectis dumtaxat simulacris et novo indito nomine, uti erat reliquit: Templum S. Mocii, duplo tunc majus quam nunc est, media parte contraxit, et altare ibidem erexit. Quoniam vero ibi olim S. Mocius interemptus fuerat, ea re templum hoc ipsius nomini dicavit, ejusque corpus illuc transtulit. *S. Mocius seu Mutius colitur a Græcis* XI *Maii, a Latinis* XIII *ejusdem mensis.* Cum dein templum illud corruisset, tempore Justiniani Magni illud extructum fuit, et huc usque salvum permansit.

colitur S. Eulogius Xenodochus die 27,

Hoc in templo vixit aut certe sepultus sacram venerationem obtinuit S. Eulogius Xenodochus, quem in B pace requievisse, *asserunt Græci coluntque in Menæis excusis et MSS. Parisiensibus Cardinalis Mazarini et Divionensibus Chiffletii, et apud Maximum Cytherorum Episcopum, ubique hoc* XXVII *Aprilis. At sequenti die* XXVIII *Aprilis locus ei assignatur in Synaxario MS. Parisiensi collegii Claromontani Societatis Jesu his verbis* Καὶ μνήμη Εὐλογίου τοῦ Ξενοδόχου ἐν τῷ ἁγίῳ Μωκίῳ. Et memoria Eulogii Xenodochi in Sancto Mocio. *Officium ejus in adjuncto disticho a Menæis exprimitur: ubi optatur ut* Abraham, nomine Christi hospitum in cœlis exceptor, hospitio excipiat Eulogium, tamquam eum qui hospitum exceptor in vita fuerit. *Græca autem sunt ejusmodi.*

et 28 Aprilis.

Τὸν Εὐλόγιον, ὡς ξενιστὴν τῶν ξένων,
Χριστοῦ ξενιστὴς Ἀβραὰμ ξενιζέτω.

Quo vero tempore ibidem S. Eulogius floruerit non constat. Forsan quando a Justiniano fuit templum S. Mocii de novo constructum. E

DE SANCTO TERTULLIANO,

EPISCOPO BONONIENSI IN ITALIA

D. P.

XXVII APRILIS.

Episcopus Bononiensis quotus?

Beatus Tertullianus, *quotus post S. Zamam, primum Bononiensium Episcopum, ad Ecclesiæ istius clavum sederit, incertum dictu est, scriptoribus, quia obscura lectant monumenta, diverse opinantibus. Ab Ughello, tom. 2. Italiæ Sacræ, ordine undecimus; a Masino, part. 2. Bononiæ Perlustratæ, decimus tertius; a Celso Faleonio, in Memoriis Historicis Ecclesiæ Bononiensis, octavus: et a Carolo Sigonio, lib. 1 de Episcopis Bononiensibus, septimus refertur. Initia Episcopatus plerique in annum Domini* CCCCLXX *aut circa conferunt. Pauca de illo prodidit vetustas, ideoque et scriptores recentiores materia destituit. Ferrarius, in Catalogo Sanctorum Italiæ, hæc ex Carolo Sigonio eloquenter collegit.* Tertullianus, Episcopus Bononiensis VIII, post S. Paterninum subrogatus, Ecclesiam Bononiensem circa annum salutis CCCCLXX cœpit administrare. Hic monaste- C rium S. Helenæ in agro Bononiensi, apud Lavinium amnem, a Bononia ad septem millia passuum distans, aut construxisse aut constructum probavisse putatur quod his temporibus non extat, sola ecclesia, quæ parochialis est, a Fratribus Servorum possessa cum aliquot ædibus extante. Namatio, Episcopo Arvernensi, aliquot Reliquias SS. Vitalis et Agricolæ Martyrum, in novam ecclesiam a se ædificatam inferendas, postulanti concessit: qua de re S. Gregorius

monasterium condit,

Episcopus Turonensis, lib. 2. Historiæ Francorum et lib. de Gloria Martyrum, verba facit. Idem cum ceteris Æmiliæ Episcopis Joanni Episcopo Ravennati, qui Gregorium quemdam Episcopum Mutinensem contra fas ordinaverat, adversatus esse videtur. Hoc Episcopo Odoacer Herulorum Rex Italiam invasit. Sanctus autem Episcopus, Ecclesia sua aliquot annos rite administrata, v kalend. Maji a seculo migravit, et in æde S. Felicis conditus est. *Quæ hic de petitis ac impetratis Bononia Sanctorum Reliquiis produntur, narrantur quidem lib. 1 Miracul. cap. 44 a Gregorio; sed nullo Episcopi Bononiensis, a quo postulabantur, nomine prodito: unde pro S. Tertulliano non aliud hic esse fundamentum credimus, quam conjecturam petitam ex eo quod utriusque, Tertulliani scilicet et Namatii, Episcopatum in eadem incidisse tempora quidam autumant Sigonius, ex quo sua depromsit Ferrarius, Tertullianum Reliquias S. Namatio anno* CCCCLXXVII *donasse auctor est, ita quippe rationem postulare temporum. Verum si Sammarthanis credimus S. Namatius aliquot jam ante annis e vivis excesserat, utpote decessor S. Eparchii, cujus mortem ad annum* CCCCLXXII *constituunt. In Martyrologio Romano ad* XXVII *Aprilis scribitur hoc modo:* Bononiæ S. Tertulliani Episcopi et Confessoris.

sepelitur Bononiæ in templo S. Felicis,

an. SS. Vitalis et Agricolæ Reliquias S. Namatio donarit? F

inscriptus Martyrologio.

DE SANCTO THEOPHILO

EPISCOPO BRIXIÆ IN ITALIA.

D. P.

SEC. V.

Tabulæ Ecclesiæ Brixianæ, ex iisque Galesinius, ac post Galesinium Baronius in postrema Martyrologii Romani recognitione, memoriam hac die faciunt S. Theophili Episcopi et Confessoris. *Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ hæc de eo habet:* Theophilus Episcopus Brixiensis, inter SS. Gaudentium et Silvinum Ecclesiam Brixiensem diu gubernans, in numero Sanctorum haberi et coli meruit. Quo tempore præcise vixerit, quidve egerit ad posteros non pervenit. Illud ex Annalibus et Episcoporum tabulis habetur, Theophilum Gaudentio, Philastrii discipulo et successori per S. Ambrosium Episcopum Mediolanensem ordinato, subrogatum fuisse. *Hæc Ferrarius, qui deinde in suis annotationibus*

SS. Gaudentii et Paulini successor,

A *notationibus citat sæpe memorandum ac memoratum Sermonem Ramperti Episcopi Brixiensis in Translatione S. Philastrii : sed si attentius eum legisset, invenisset inter SS. Gaudentium atque Theophilum medium poni S. Paulum, alius Paulinum, de quo ad* IV *Martii egimus. Hoc tamen recte, quod maluerit tempus Sedis incertum fateri quam de eodem divinare, uti fecere Jo. Franciscus Florentinius in Catalogo MS. Episcoporum uberiori quam qui impressus prodiit, et Bernardinus Faynus in Cælo et Martyrologio Brixiano : quorum iste sedisse eum scribit*, quo tempore Innocentius summus Pontifex et Arcadius Honoriusque rerum potiebantur ; *Faynus vero*, quievisse circa annum Domini CCCCXLV, sedente Leone Magno, et imperantibus Valentiniano tertio et Theodosio. *Simili conjectura Ughellus in Italia sacra, annum initi Pontificatus scribit fuisse circiter* CCCCXXXIX.

incertum quo præcise tempore,

2 *Prædictus Florentinius addit :* Meminerunt antiquissimi Sanctorum Episcoporum fasti, ejus ossa quondam jacuisse ad Concilium Sanctorum, eadem forte Basilica, quam S. Gaudentius, Sanctorum XL Martyrum illatis lipsanis, dedicavit, et Concilium Sanctorum nuncupavit; licet nulla omnino ejus vestigia nec Reliquiarum memoria supersit. Non te-
B mere tamen opinari quis possit, diversam ab illa ejusdem nominis ecclesiam ante S. Gaudentium hic extitisse, ubi tot olim Martyrum cædes patratæ ; cum præsertim Baronius, in Martyrologio Romano ad XXIII Junii Molanum secutus, affirmet, Concilii Martyrum nomine locum illum intelligi, ubi multorum Martyrum corpora sepulta sunt, qualia loca etiam cœmiteria seu dormitoria sunt appellata. *Collegit Molanus, ex eoque Baronius retulit varia loca, unde intelligi possit, quid Romæ et alibi essent* Concilia Martyrum ; *sed neutri in mentem venit ea confundere cum* cœmeteriis *Christianorum aut* Basilicis. *Quid igitur? Non ecclesiam seu basilicam, sed locum intra eas certum ac peculiari ritu dedicatum intelligimus, ad plurium Sanctorum ossa ex cœmiteriorum communium cavernis educta, seorsim a vulgo Christianorum aliorum in iisdem cœmeteriis sepultorum, honestius collocanda et commodius veneranda ; qualem locum utrum primus dedicaverit Brixiæ Gaudentius, et intra quam ecclesiam, non possumus divinare, antiquorum testimonio destituti.*

quievit in Concilio Sanctorum,

per S. Gaudentium dedicato :

3 *Ubi istud Sanctorum Concilium fuerit, nunc certe (ut idem Florentinius et ceteri asserunt) sacrum S. Theophili corpus in æde S. Joannis Evangelistæ servatur. Est hæc inter Parochiales apud Faynum in*
C *Catalogo 4 Cæli Brixiensis ordine nona,* a deforis Brixia sive in pomœrio antiquitus dicta ; quia ante civitatis extensionem ad plagam occidentalem extabat in suburbio. A ducentis retro annis erat Præpositura sub Presbyterorum administratione : ad quam Canonici Regulares S. Salvatoris, Regulam S. Augustini profitentes, tunc evocati, hactenus demorantur ; ecclesiamque eamdem, vetustate fatiscentem, continuo reformant. *De corporibus, in hac ecclesia quiescentibus, tale extat in libro Provisionum civitatis decretum, diei* XXII *Aprilis, anni* MDXXV : In ecclesia S. Joannis existunt corpora SS. Gaudentii et Theophili Episcoporum et S. Silviæ Virginis : a quibus separentur capita, et ponantur in statuis vel vasis argenteis, fabricandis expensis Reverendorum Patrum et Parochianorum, ut honorifice congruis temporibus cum veneratione per civitatem possint deferri.

nunc in æde S. Jo. Evang. servatur :

hujus et S. Gaudentii ac Silviæ corpora,

4 *Ita tunc quidem decretum : sed (nisi in numero error est) res executioni mandata non fuit, aut saltem non fuerunt tunc fabricatæ statuæ vel vasa designata, sed solum post annos* LXX, *prout infra apparebit, in pleniori Translationis tunc factæ historiæ, cujus hæc memoria invenitur in dicto Provisionum libro:* SS.
D Theophili, Gaudentii et Silviæ corpora, quæ hactenus fuerant recondita in singulis arcis marmoreis, in capella a monte altaris majoris ecclesiæ S. Joannis, pro illuminanda dicta capella ablatæ fuerunt dictæ arcæ, Corporibus prius ablatis. Quæ deinde Corpora die Dominico IX Julii, hoc anno MDXCV, cum solenni processione circumcirca parochiam S. Joannis delata, reposita fuerunt in altari nuper reformato in dicta capella, habita prius licentia, per Reverendos Canonicos Regulares dictæ ecclesiæ, a Reverendissimo Episcopo et Deputatis Civitatis. In qua processione affuerunt dicti Canonici et illi de S. Afra, cum eorum Abbatibus, habentibus mitras aureas et pastoralia, et cum baldechinis serico et auro contextis. Affuere etiam Religiosi omnes, excepto Clero et monachis SS. Faustini et Jovitæ, S. Euphemiæ et S. Petri de Oliveto. Regulationi processionis præerant ministri Cancellariæ civitatis : et parietes stratarum erant omnes aulicis spaleriis contectæ.

anno 1595 a vestustis arcis sublata sunt,

5 *Coluntur S. Gaudentius* XXV *Octobris, S. Silvia* XV *Decembris.* Spaleriæ *quibus ornati dicuntur stratarum parietes, ita dicuntur a* spallis, *id est*
E *humeris; eo quod ad commodiorem humerorum reclinationem ducantur ante parietes quibus assidetur: unde Tuscanis* spalliera *dicitur quiscumque ornatus ex asseribus, storeis, coriis aut tapetiis supra scamnorum altitudinem parieti pretextus, quam vocem* acclinatorium humerale *possemus interpretari. Porro totius rei, hoc ultimo solennis translationis actu gestæ ordo, prolixius distinctiusque invenitur descriptus in archivo monasterii S. Joannis ; unde cum nobis sua manu fideliter extraxit ac scripsit, idem qui præallegata alia monumenta curavit*, Bernardinus Faynus, Presbyter Brixianus, antiquitatum patriæ pro gloria Dei diligens perquisitor, *uti ipse se haud vane subscripsit his aliisque ad Aprilem spectantibus monumentis. Translationis autem, quam dixi, plenior historia talis est.*

et per urbem circumlata.

Translationis historia ex MS

6 Cum Sanctorum Gaudentii XI, et Theophili XIII Episcoporum Brixiæ, ac S. Silviæ Virginis corpora minori quam par erat dignitate, in tribus obsoletis lapideis arcis hujus sacelli jacerent ; R. P. D. Florianus Canalis, Brixiensis, Canonicus Regularis, summa in eos Sanctos pietate motus, suis impensis sacellum hoc expolivit, arcas removit, aramque construxit ; in qua conderentur eorumdem Sanctorum corpora, conspicienda quo die uniuscujusque natalis dies celebraretur : quæ interim in
F sacrarii idoneo loco reposita fuerunt, ac tandem VII Idus Julii, anno post Virginis partum MDXCV, per adm. R. P. Gregorium Masinum, Canonicum Regularem ac D. Joannis Præpositum, translata, et in hujus sacelli ara condita hoc ordine.

Renovato altari inferenda corpora,

7 Triduo ante campanæ omnes civitatis, ad significandam lætitiam, pulsatæ ; templum convestitum aulæis, suffitumque suavissimis odoribus fuit. Tum Sacro solenni ritu symphoniaque magna et grata peracto, processerunt opificum ordines, tum civitatis Sodalitates omnes cum luminibus. Sequebantur Religiosorum singulæ familiæ supplicantes : novissime Canonici Regulares Lateranenses, commixti Canonicis Regularibus S. Salvatoris, omnes candidati : postremo unumquodque Corpus sub serica auroque distincta tenta deferebatur a Diaconibus. Sacro etiam oneri succumbebant adm. R. D. Julius Maurus Brixianus, Canonicus Regularis Lateranensis, Abbas S. Afræ ; et ipse D. Gregorius, S. Joannis Evangelistæ Præpositus ; Pontificali ornatu pretiosisque mitris fulgentes.

in processione solenni.

8 Sanctorum arcæ, eleganti forma constructæ, Damasceno serico auroque textili circumvestitæ et obtectæ erant. Uniuscujusque feretri latera thuribula cingebant : circumstantes se affundebant quam plurimi,

non sine miraculis, delata sunt

A rimi, accensas faces præferentes. Pompam claudebant summus civitatis Magistratus, nobiliores quique et innumera utriusque sexus multitudo; obstrepentibus, tum in exitu tum in reditu, a cacodæmone vexatis: a quorum nonnullis vel partim vel omnino fugati dæmones dicuntur. Fuerunt qui impuros spiritus muscarum vel arenearum instar, ex aliquibus exisse confirmarunt. Quocumque pium incedebat agmen, multa passim erant odoramenta, erectæ sacræ aræ, ipsi parietes vario tum serico, tum laneo peristromate, pictisque tabulis exornati. Statis vero locis bellica tormenta, cum reboatu displosa, obtundebant canoram vocem tubarum.

et intra novam aram condita.

9 Hisce magnis honoribus per civitatem perducta Sanctorum corpora sunt: quibus per eam fere totam diem applicata fuerunt rosaria innumera. Postremo, per eumdem D. Masinum Præpositum, in hujus sacelli ara honestissime recondita: ipsorum cranea in D suis quæque statuis, auro argentoque superinductis, a vertice ad pectus usque Sanctorum imagines referentibus, et ipsius D. Floriani Canalis sumptu confectis, inclusa fuere. De solenni horum sanctorum Corporum translatione, repositione in ara, et sacris eorum craneis in suis statuis reconditis, rogatus fuit D. Camillus Guida, Episcopali Curiæ Cancellarius, totius ecclesiæ clavum tenente Clemente VIII, Episcopali munere Brixiæ fungente Amplissimo Cardinali Francisco Mauroceno, universam Congregationem Canonicorum Regularium S. Salvatoris regente Reverendissimo Patre D. Peregrino Marchetto Mantuano, principem locum in Veneta Republica tenente Serenissimo Marino Grimano, Illustrissimis viris Silvano Capello Prætore, et Nicolao Donato Præfecto hujus civitatis Brixiæ.

AUCTORE D. P.

capita seorsim reclusa.

DE S. JOANNE CONFESSORE

HEGUMENO MONASTERII CATHARORUM

G. H.

CIRCA AN. DCCXIII.

Initia iconomachiæ sub Arabum Principe Gerido,

B *Non unam S. Joannes molestiam, ob assertum sacrarum imaginum cultum, tulit ab iconomachis: quibus classicum primus circa annum Christi* DCCXXII *Hebræus quidam præstigiator, Serantapechus vel Sarantapechys dictus, præcinuit: Gerido Arabum tyranno diuturnas cum triginta annorum principatu voluptates vaticinatus, si per universum regnum omnes e Christianorum templis Divorum imagines sustulisset. Quod quidem ille cum impio jussu fieri mandasset, sublatus anno sequenti præmatura morte e vivis, sacrilegi impostoris vaticinium fuisse vanum ostendit. Simili tamen persuasione Judæorum abreptus Leo Isauricus,* posteaquam decem annos Dei benignitate recte ambulaverat, neque sacrarum imaginum mentione fecerat, *ut ad eum in epistola Gregorius II Pontifex scribit; anno tandem imperii sui decimo, et ipse factus Sanctorum hostis, impio edicto eorum imagines proscripsit; instigatus a quodam, ut ferunt, qui Beser dictus, ex desertore Christianæ fidei et vinculis Sarracenorum in audacem libertatem assertus, ob corporis robur et pravæ opinionis consensionem, in magna apud Leonem auctoritate erat. Vulgato edicto ingens statim tempestas in imagines et earum cultores desæviit: aliis, quia obsistebant tam impiis ausis, capite, aliis carcere ac exilio mulctatis. Inter quos S. Joannem Baronius ad annum Christi* DCCXXIV, *Leonis vero* XIX *recenset, hoc ex Menologio Græcorum ad diem* XXVII *Aprilis, elogium ejus transcribens:*

ac deinde Leone Isaurico,

ad cujus tempora perperam relatus S. Joannes,

C 2 Eodem die sancti Patris nostri Joannis Confessoris, Abbatis monasterii Catharorum. Hic sub impio Imperatore Leone, pro sanctarum imaginum defensione, cum in exilium mitteretur; convocans multos eosque admonens, Vigilate, inquit, Patres et Fratres, ne a diabolo ad negandam Sanctarum imaginum venerationem subripiamini. Ductus autem ad Imperatorem libera voce impietatem illi exprobrans, jussus est in oculos verberari: ac ferreis catenis vinctus, exul mittitur in castrum Pentadactylum nomine: ibique ligatis pedibus carcere inclusus, decem et octo menses detentus est. Post hæc in urbem ipsam, in conspectum Imperatoris, tamquam ad triumphum duxerunt. Denique post multas ærumnas, cum aliis plurimis relegatus in insulam Aphusiam, exactis illic duobus annis et dimidio, visione quadam admonitus; cum his, qui cum illo erant, obitum suum prædixisset, migravit ad Dominum. *Hæc ex Menologio Baronius in quibus sane reperias nihil, quod S. Joannem ad tempora Leonis Isaurici referendum esse probet. Cœpta certe sub illo* E *iconomachia ultra ivit. Bellum sacris imaginibus indictum Constantinus Copronymus, patre nihilo melior filius, prosecutus est; a quo velut hæreditaria impietas ad nepotem Leonem Porphyrogenitum et inde malo exemplo ad Leonem Armenum transiit. Ad hujus tempora, qui Orientis imperium anno* DCCCXIII *capessivit, consignandam esse illustrem S. Joannis confessionem aperte Menæa convincunt, cum eam ita narrant.*

convincentibus Menæis ad tempora Leonis Armeni referendus,

3 Eodem die sancti Patris nostri Joannis, Confessoris et Archimandritæ cœnobii Catharorum. Beatus hic Joannes Rhenopoli, quæ fuit una ex urbibus Decapoleos, Christianis et piis parentibus Theodoro et Gregoria natus, juvenis operam sedulam dedit litteris, modestus et obsequens. Quibus nominibus ab suo magistro magnopere dilectus est: cum quo ad secundam Synodum Nicenam profectus est. Inde præceptor ejus Constantinopolim venit, ubi Archimandrita creatus est Dalmatarum. Ipse autem, cum egregia esset corporis dignitate, Presbyter est initiatus: inde missus ab Imperatore Nicephoro et Præses cœnobii Catharorum renuntiatus, ovile Christi ad nutum Dei, Apostolico more annis paulo amplius decem, rexit, ab omnibus mortalibus dilectus. Tentationes autem, ab omnis boni hoste diabolo in optimum quemque paratæ et cogitatæ, Beato divinitus significatæ sunt: qui suis in cœtum vocatis et admonitis, Vigilate, inquit, Patres et Fratres, ne capiamini a dæmone, et cultum sacris F imaginibus negetis; me enim non amplius inter vivos videbitis. Hæc ille cum prædixisset, venere quidam a Leone Iconomacho submissi, feris quam hominibus propriores, qui totum Religiosum gregem dissiparunt, et quæ in cœnobio repererunt tamquam sua sibi quisque usurparunt. Ipsum autem Joannem, Abbatem et Pastorem illorum, catenis vinctum Constantinopolim traxerunt, monasterio ejus proscripto et prædæ omnium relicto. Porro vir Sanctus ubi ab Imperatorem venit, ipsum et impium et apostatam appellitavit, aliaque multa sine rubore ingessit, et quasi tonitrua in illum detorsit. Quibus ille inflammatus, oculos ejus et faciem nervis bubulis atrociter cecidit: at ipse verberibus affectus, sibi gratulabatur, quod pro Christo talia pateretur.

litteris eruditus cum magistro ad 2 Synodum Nicænam proficiscitur,

fit Presbyter et Abbas cœnobii Catharorum.

unde confirmatis in cultu Sacrarum imaginum monachis

Constantinopolim abductus objurgato Imperatore nervis cæditur,

4 Mox in carcerem domesticum rejectus, tribus ibi mensibus exactis, exilio damnatus, relegatur in castrum quod Pentadactylion appellarunt in regione Lampes: ubi catenis ferreis constrictus et in tenebricosam custodiam datus sesquiannum delituit. Deinde,

carcere dein et exilio mulctatus

A Deinde, spoliatum omni amictu, in urbem, spectante Imperatore, protraxerunt. Imperator, post multos sermones ultro citroque habitos, illum Joannis pseudopatriarchæ Constantinopolitanæ magnæ Ecclesiæ tradidit: a quo mille malis afflictus, fameque et inedia longo tempore prope enectus, tandem ad Imperatorem reductus est; qui illum in castrum, quod ab ariete et tauro Criotaurum appellabatur, apud Bucellarios situm amandavit; et in obscurissimam ibi caveam compegit, affligendoque et cædendo prope confecit. Sanctus tamen semper Deum laudavit, omniaque gratissimo animo sustinuit. Impio vero Imperatore mactato, Michael in ejus locum successit, qui exules revocavit. Unde Sanctus hic Chalcedonem usque progressus, non est permissus urbem ingredi. Imperante deinde Theophilo relegatur in insulam Aphusiam: ubi expleto biennio cum dimidio oblatum est illi visum cœleste; itaque iis qui cum illo erant, suam e vita emigrationem denuntiavit, et post triduum ad Dominum excessit. *Hæc Menæa.*

AUCTORE G. H.

in eodem pie vitam finit:

5 *Videtur ergo S. Joannes, Decapolita fuisse ex loco natali, sicut etiam fuit S. Procopius Decapolita, insignis Christi Confessor, ob cultum sacrarum imaginum plurima passus, cujus certamen celebravimus ad diem* XXVII *Februarii. Decapolis autem, hoc medio ævo notior celebriorque ea fuit, quæ ad Isauriam pertinens S. Gregorium Decapolitam ejusque discipulum Joannem, ab hoc nostro Catharorum Hegumeno diversum, Constantinopolim ex simili causa misit, ut dictum* XVIII *Aprilis. In hac sicut* Irenopolis *fuit Gregorii patria, sic et* Rhenopolis *aliqua potuit fuisse appellata, nisi suspicari malis, verum nomen esse ipsam prædictam Irenopolim, a quo primam syllabam abstulerit socordia amanuensium. Hæc de natali solo in quo circa annum* DCCLXXV *videtur prognatus fuisse, et novennis studia litterarum arripuisse, et cum suo Magistro ad Synodum Nicenam secundam anno* DCCLXXXVII *accessisse, et eidem suo Magistro adhæsisse creato Archimandritæ Dalmatarum in urbe regia Constantinopolitana, ac dein Presbyter creatus, et a Nicephoro Imperatore (qui ab anno secundo, usque ad undecimum post octingentesimum regnavit) Hegumenus monasterii Catharorum constitutus, illud rexit usque ad tempora Leonis Armeni, qui Imperium ab anno* DCCCXIII, *usque ad annum* XX *dicti seculi gubernavit. Hujus ergo tempore monasterio vastato, vinctus in urbem Constantinopolitanam abductus, cæsus, carceri inclusus, et postea exul missus ad castrum Pentadactylium in ditione seu territorio Lampes, urbis Asiæ minoris juxta Mæandrum fluvium, et dein ad Buccellarios Bithyniæ populos exul missus. Interim Leoni Armeno anno* DCCCXX *occiso successit Michael Balbus, sub quo licuit Chalcedone morari. Postmodum sub illius filio Theophilo, ab anno* DCCCXXIX *imperante, iterum in exilium actus fuit: in quo cum annis duobus cum dimidio vixisset, Confessor ex hac vita ad Christum migravit, circa annum* DCCCXXXII, *aut proxime sequentes. Hinc elogium Martyrologii reformandum esset, ac dicendum:* Qui sub Leone Armeno et Theophilo Imperatoribus pro cultu sacrarum imaginum varia certamina et exilia perpessus est. *De* Aphusia, *quam in Ponto Euxino quærendam putamus, agi poterit ad Acta SS. Theodori et Theophanis Fratrum; qui* XXVI *Decembris coluntur et in eadem exularunt.*

locus natalis Decapolis.

B

D

Tempus nativitatis,

vitæ monasticæ,

exilii,

E

obitus.

DE S. ZITA VIRGINE,

LUCÆ IN ITALIA.

ANNO MCCLXXII

Ex Sancta frequentissimis miraculis,

Diem hanc a S. Antonio, *Eremita et Presbytero Lucensi, sacerdotes, vidimus ex* ... *Ecclesiæ kalendario MS. quod erat vetustioris notæ, hæc verba inserta,* V kal. Maii Antonii Eremitæ, et Sitæ de Luca. *Dicitur* de Luca, *quia in ejus urbis territorio nata, in ipsa vitam finiens, virtutum meritorum excellentiam, non solum miraculosa corporis etiam nunc incorrupti integritate, sed frequentissimis maximisque beneficiis, quæ ad suum patrocinium refugientibus præstitit, abunde comprobavit. De his auctor Vitæ ... sic loquitur:* Nos autem omnes in veritate possumus attestari, quod non tantum pluribus quam centum quinquaginta diversis ærumnis funereisque languoribus et periculis fatigatis miraculose subvenit (prout de singulis præ... rum, et sigillatim, et in forma publica, scripsit vir fide dignus Faytinellus Notarius, testibus idoneis et juramentis receptis) sed extitit copia multitudinis personarum, quibus diversis locis et temporibus multifarie exhibuit gratiæ subsidia et salutes corporis, ac exhibere non cessat; qui non solum excederent numerum millenarium, sed pene incredibilis auditoribus quibuslibet videretur.

C

Ut notata authentice,

2 *Dolendum est non solum non esse scripto notata multa illa ac pene innumera; sed nec conservata esse authentica illa Faytinelli Notarii instrumenta. Hanc tamen jacturam utcumque compensat Familia Faytinella (cui S. Zita devotissime et fidelissime est famulata) codex pergamenus, præter Vitam, continens miracula fere omnia, ex ipsis instrumentis fideliter atque verbotenus transcripta, circa annum* MCCLXXX, *omnia intra decem menses continuos patrata, quorum ultimum num.* 98 *præcipuum nobis fundamentum præbet universæ chronologiæ circa hanc Sanctam constituendæ: sic enim inchoatur:* Jacobina uxor B... ... anno MCCLXXIX die decima mensis Januarii corporaliter ad sancta Dei Evangelia juravit, quod hoc proximo præterito anno in æstate, juxta festivitatem Ascensionis Domini, quando B. Zita virgo sanctificaverat, *id est Sancta fuerat declarata,* in civitate Lucana, ipsa vovit se Deo et supradictæ Virgini.

quorum collectio descripta sub an. 1280,

probat Sanctis adscriptam an. 1278,

F

3 *Nullius erroris suspicioni obnoxium esse anni hic notati numerum, probat pars maxima præcedentium miraculorum, in quibus dies mensis cum numero feriæ sic conjunguntur, ut singula debuerint scripta esse anno* MCCLXXVIII, *habente litteram Dominicalem B, quando Pascha celebratum fuit* XVII *Aprilis, et festum Ascensionis die* XXVI *Maii. Similis diei et feriæ concursus notatur in morte ipsius Sanctæ,* XXVII Aprilis feria IV; *et hunc concursum habuit præcedens annus bissextilis* MCCLXXII. *Hoc igitur mortuam Sanctam statuimus: quia nulla causa suadet intra sanctificationem ipsius et beatam mortem longius intervallum constituere; constituere autem intervallum annorum aliquot omnino cogit ipsa relatio miraculorum a morte crebrescentium, prout ... Vita num.* 35. *Dicitur enim, quod illis diu incredulus Prior S. Frigidiani aliique, tandem tamen* consilio et collatione concordi, in lapideo sarcophago fecerunt concludi venerandum corpus... expectantes rei exitum, ut videlicet, si opus idem foret fictitium et dumtaxat humanum, cito deficeret. *Miracula vero, quæ Notarius Faytinellus excepit* XXVIII *et* XXX *Aprilis, supponunt, corpus inclusum* lavello, *id est lapideo sarcophago, et Priorem de miraculorum veritate*

mortuam an. 1272,

A ritate persuasum, ut credi non possint ipsi die mortis notam cœpisse, sed ejusdem mortis die aliquo anniversario. Quapropter frequentata est hactenus errasse auctores omnes, qui Vitam mendose transcriptam secuti, S. Zitam obiisse dixerant anno MCCLXXIX. Etenim talis annus litteram habuit Dominicalem, non B, sed A; ac proinde diem XXVII Aprilis, non citra IV Feria concurrentem. Neque suspiceris annum hic notari juxta stylum Pisanorum ac reliquorum fere per Etruriam populorum, pro eo quem nos MCCLXXVIII numeraremus: Lucenses namque in supputandis annis Romanum et communem stylum secutos, tam multis potest exemplis doceri, quam multa apud eos continentur Instrumenta vel citantur vel integre producuntur a mox laudando Florentinio, in libro cui titulus, Memorie Matildæ Comitissæ.

non 1279.

4 Porro anno MCCLXXVIII, quo sanctificasse vel sanctificatam Zitam Virginem, indicant non alia instrumenta, Lucensis Episcopus erat Paganellus, hujus nominis secundus, ante triennium constitutus. Absque hujus consensu factam nihil esse circa stabilem cultum et ordinationem cultus publici, persuadent ut minimum illi verba Vitæ, quibus sanctam dicit num. 1 quod avunculus et soror Sanctæ talis et conversationis et vitæ fuerint, ut si juris prohibitio non obesset, dudum pro Sanctis habitæ fuissent ab omnibus. Zitam autem ubique et libere appellat Sanctam, hoc ipso indicans id licuisse expressa juris declaratione. Idem num. 36 incorrupti corporis testes appellat S. R. E. Cardinales ac etiam Archiepiscopos et alios venerabiles viros quamplurimos.... qui corporeis oculis conspexerunt, dum pia devotione ad venerationem ejus (citra tamen juris prohibitionem) sæpius occurrerunt et occurrere quotidie non desistunt. Hinc sacris Ecclesiæ fastis adscripta fuit, etiam apud exteros: vidimus enim Adonis Martyrologium, ad exemplar ecclesiæ Brixiensis in Italia descriptum quod Ecclesiæ Teloneusi in Gallia aliquando servivit, et nunc penes Serenissimam Sueciæ Reginam Christinam servatur, his verbis auctum die XXVII Aprilis: Ipso die Natalis S. Citae Virginis. Non ausim tamen affirmare Sanctificationis causam ad Romanum Pontificem (erat is Nicolaus III) fuisse deductum: etsi enim primis illis Canonizationum Pontificiarum seculis longe minoris strepitus expediendusque fuerit ejusmodi actio, quam nunc difficilis et splendidissima est; non potuisset tamen fuisse tam obscura, ut ejus eamque secutæ Pontificiæ Bullæ non debuisset ac voluisset expressius meminisse auctor coævus Vitæ.

B

Ea canonizatio legitima et publica fuit,

probata a Cardinalibus et Prælatis variis,

licet non solemniter a Pontifice:

5 Hanc nos primum invenimus in MS. collectione Vitarum apud Eremitas Camaldulenses, in ipsa principali eremo, nequaquam desumptam, sed multa correctione egentem, anno MDCLXII Lucæ transeuntes, emendandam contulimus cum MS. membranaceo Familiæ Fagtinellæ, cum ipsum ad nos detulisset perillustris adolescens Fattinellus Barthomæi de Fattinellis, hortatu amantissimi nostri et eruditissimi hospitis Francisci Mariæ Florentinii: quem eodem fere tempore, quo hæc parabamus prælo, id est VIII kalendas Februarii anni MDCLXXIII, ex hac ærumnosa mortalitate cum spe felicioris immortalitatis transiisse, postea intelligentes ex filii ejus Marii juvenis ornatissimi litteris, gaudemus optimi viri memoriam hoc loco interseri potuisse. Eruditionem ejus testabuntur quæ publico dedit præclara opera: curandorum morborum peritiam laudabit civitas Lucensis universa: nos tenerrimam religiosissimi hominis erga Deum et sacra omnia affectionem, et familiæ exemplis paternis institutæ integerrimos mores, tamquam domestici testes eo libentius memoria conservamus, quod in his consistat virtutum in Christiano patre-familias requisitorum summa, qua ad consortium Sanctorum, de quibus hic agimus, pervenitur. Ex eodem porro, quem supra dixi, codice, in ipsa Florentinii domo, descripsimus prælaudata miracula: quæ nunc accuratius relegentes, deprehendimus eam collectionem, uno forsan alterove ternione aut saltem primo foliculo evulso mutilam atque adeo acephalam fuisse, et comparere in eodem ternione foliculo similiter defectuosam: scriptorem autem ultra medietatem progressum (forte quod dissoluta instrumenta complura essent oblata) nullo dierum ordine servato, prout manus venit, scripsisse singula, sic ut membranas repetiisse post annum MCCLXXII, quando contigit miraculum ultimo notatum, tamquam Appendicem quæstionum. Sed hæc ordinare nobis facile fuit, quod et facere curavimus, amissa vero supplere non tantum impossibile nunc est nobis, sed pene etiam posteris desperandum, quando prædictus Florentinius, omnia ac singula, privata ac publica, scriptorum veterum in urbe Lucensi pittacia accuratissime scrutatus, nihil uspiam reperit, quod magis authenticum atque integrum esset, quam istud Fagtinellorum MS. Ex hoc etiam, et forsan alio, in vulgarem linguam translata cuncta priorum prodierunt e prælo anno MDLXXXII, teste Silvano Razzi, qui sua ab impresso accepit, Vitis Sanctorum Hetruriæ jam editis, anno MDXCII Razzii compositionem secutus Cæsar Franciottus, eamdem multo breviorem reddidit, inter Vitas Sanctorum Lucensium anno MDCXIII; ac denique ipsam priscæ prolixitatis et hodiernæ elegantiæ prærogativis denuo exornavit atque restituit Pompeius Lommorii, anno MDCXXXIV; Italice omnes.

C

dantur ex MS Vita et miracula 99.

D

AUCTORE D. P.

alia 50 videntur periisse:

indicantur varia Italice edita.

E

7 In monte Di Motrone qui Luca decem millibus passuum abest, oratorium S. Zitæ sacrum est, ad muros vero Genuenses templum, pietate ac concursu vicinorum populorum celebre, Bisagninorum imprimis, quibus nomen proximum Bisagnus flumen fecit. Hi scilicet S. Zitam in tutelarem Patronam adsciverunt, et illustre quiddam ex ejus lipsanis argenteæ thecæ inclusum, præcipuo anni festo, ad cultum sibi exponunt. Societatem etiam instituere, cui cura est, ut sexta cujusque hebdomadæ feria et celebrioribus per annum festis, plures in dicto templo Sacerdotes Sacris operentur: in quam si quis adscribi se curat, ex Pauli V Pontificis concessione, plenaria indulgentia donatur. Hæc Societas, quinta majoris hebdomadæ feria, ad præcipuum Genuæ templum lugubrem supplicationem instituens, præter Dominicæ Passionis instrumenta, Patronæ suæ tutelaris imaginem circumportat, quæ S. Zitam, sinum variis plenum floribus colligentem, repræsentat. Morem ita pingendi eo natum aiunt, quod latura quondam pauperibus, quas sinu collegerat, panis micas, hero percunctanti quid portaret, factos repentino miraculo ex micis flores exhibuerit.

S. Zitæ templum Genuæ et Sodalitas

a qua imago ejus circumferri solita,

8 Panormitana in urbe, Lucensium olim comobium fuisse, sub invocatione S. Zitæ, docet Rocchus Pyrrhus in Notitia Panormitanæ ecclesiæ pag. 218, idque ex tabulis donationis a Nicolao Terentino, penes quem jus Patronatus erat, signatis anno MCCCCXXVIII, quibus locus transfertur in Prædicatores reformatos: qui ædificato ibidem sub invocatione S. Vincentii Ferrerii monasterio, non potuerunt aut noluerunt efficere, ut aboleretur vetus S. Zitæ appellatio: sed ea templo mansit, etiam postquam illud anno MDCIII, adjuncto templo SS. Quadraginta Martyrum, quod olim Pisanorum Xenodochium fuerat, novum longeque augustius assurrexit. Quin et suburbanum eorumdem Fratrum, fortassis a dicto Lucensium sacello jam olim dependens, nomen idem servat, et villa di S. Zita dicitur. Eidem Sanctæ et urbs Eliensis, in Comitatu Cantabrigiensi sita, circa annum MCCCLXI oratorium consecravit: ad quod ornandum Balthasar Mannus, Lucensis per id tempus Episcopus, Guilielmo Langstrohir, Equiti ordinis S. Joannis Hierosolymitani, de S. Zitæ lipsanis minorem dextri pedis digitum dono dedit. Minoritæ Lusitani Conventum ei in diœcesi Olysipponensi sacrum habent: cujus initia Franciscus Gonzaga, parte 3 de Origine Seraphicæ Religionis, in hæc verba tradit: Fuit olim in hoc Portugalliæ regno devotissimus quidam eremita, natione Italus, qui solitariæ vitæ cupidus eremitorium, pœnitentiæ agendæ ergo,

F

templum Panormi sub ejus nomine,

aliud in Anglia et in Lusitania,

AUCTORE D. P.

A ergo, in termino oppidi, Aceiceira Lusitanice nuncupati, Olysipponensis diœcesis, in honorem S. Cittæ virginis, ex emendicatis eleemosynis sibi ædificavit. In quo et in maxima vitæ asperitate atque paupertate usque ad ultimum vitæ habitum perseveravit. Cui tamen vita functo aliquot Fratres de tertio beatissimi Patris Francisci Ordine successerunt. Hi, cum sibi tum eleemosynæ, tum quoque cetera ad victum necessaria deficerent, loco cedere decreverunt. Quamobrem venerabilis Pater F. Petrus Alvarez Franciscanus, illud ab iisdem Tertiariis, capitulariter congregatis anno a Christi Nativitate millesimo quadringentesimo vigesimo tertio, summis precibus impetravit, atque pro modulo juxta loci dispositionem paupertatisque limites adaptavit.

an corpus ibi ?

9 *Hæc de Conventus hujus primordiis Gonzaga, ad quem scriptores quidam palpabili commento S. Zitæ corpus translatum produnt, codicem quemdam Ecclesiæ Toletanæ adducentes : ex quo Ludovicus dos Ancos, in Horto suo Lusitaniæ, istat recitat :* Anno MCCLXXXVII v Kalend. Maji in civitate Pisana obiit B. Cyta, pro qua Dominus multa miracula operatur. De qua preces fundebant aliquæ Ecclesiæ, præcipue Cæsaraugustana, quam credo habere sacras Reliquias. Qui-

B dam vero eremita attulit corpus hujus virginis ex Italia, et attulit ad oppidum Aceiceira in Lusitania. Cui facta est ædicula tempore Joannis Lusitaniæ Regis. *Quid apertius fabulosum esse potest ? S. Zita non Pisis sed Lucæ, non anno* MCCLXXXVII *sed* MCCLXXVIII *diem clausit. Corpus vero in Lusitaniam numquam allatum fuisse, publicus ejusdem et interruptus nullis annis apud Lucenses cultus manifestum facit. Eremita tamen ille, si eo post S. Zitæ mortem migravit, ei cultum jam apud Lucenses obtinenti tugurium suum consecrare potuit, et reliquiarum aliquid ex Italia ad privatum cultum deferre : unde loco in Conventum postea mutato nomen deinceps hæserit.*

an Sancta quædam Silla admittenda, cui dictus Conventus dicatus sit ?

10 *Diversa tamen scriptores quidam Hispani hic opinantur, Cittam, cui memoratus Minoritarum Conventus sacer est, Sillam seu Silam esse volentes : quæ juxta vetustum quemdam codicem Seguntinum, citatum ad* VI *Aprilis in Hagiologio Lusitano a Cardoso, Calsiæ, matri Sanctarum Virginum ac Martyrum Geniveræ, Victoriæ, Euphemiæ etc. obstetricata fuerit : quas etiam cum aversata Calsia, quia uno omnes partu ediderat, demergi jussisset in flumen, Silla morti ereptas Christianis nutricibus educandas dederit. De quo ista Vasconcellus in Descriptione Regni Lusitanici pag.*

C 446 : Neque vero Virgines sanctissimæ obstetricem Silam oblitæ sunt, a qua tantum fuerant adeptæ beneficium; sed ab sponso suo eamdem illi martyrii gloriam consecutæ. Neque auctores desunt, qui Nabantio in oppido Lusitaniæ ejus corpus scribant religiose asservatum. *De his auctoribus nihil compertum habemus; sensum eorum, si qui fuerunt, secutus est is, qui sub Juliani Archipresbyteri Toletani nomine postea chronicum suum et adversaria protrusit : ex quibus Bivarius in Dextrum ad annum* CXXXIV *sequentia depromit :* Cum dominum Bernardum, Archiepiscopum Toletanum, per Lusitaniam et Galleciam comitatus sum, veni Tomarium; ubi prope templum erat S. Silæ virginis et Martyris, ubi corpus ejus servatur : quæ creditur esse virgo, quæ creavit et educavit sanctas Virgines et Martyres sorores, scilicet Quiteriam et Liberatam et alias Lusitanas. Colitur anniversarius dies ejus martyrii Kal. Novembris : creditur passa non multo postquam Virgines illæ passæ sunt. *Hæc scilicet Pseudo-Julianus : quæ accuratius ad primum Novembris discutiemus. Narratio certe de Calsia et filiabus ejus figmentis carere non videtur : interim teste Cardoso tantum valuit apud memoratos antea Minores Juliani testimonium, ut mutato officio, quod de Patrona sua tutelari tamquam Virgine tantum recitare solebant, illud de Virgine simul ac Martyre* D *deinceps recitandum susceperint.*

corpus adhuc incorruptum.

11 *Corpus etiam anno* MDLXXX, *reserata tunc primum arca discoopertum, imputre vividumque apparuit : de quo fidem fecere, inquit Pompeius Lommorii, qui inspexerunt* X *Decembris, Alexander Guidiccionius Episcopus Lucensis, cum Vicario suo Francisco Buonavoglia, et postea 11 Aprilis Cæsar Ferierus Episcopus Eporediensis. Tunc lapidea sua arca exemptum fuisse corpus, atque in alteram ex ligno ornatiorem translatum supra altare, sic ut possit conspiciendum exhiberi, quemadmodum nunc fit, verosimile nobis est : qui ipsum intuiti consideravimus cum admiratione summa, facie manibusque nudis pene simile dormientis; cetera tegebant vestes ex panno aureo, et caput insignis corona ornabat : ne autem et manibus palparetur prohibebat crystallus, soli visui transitum permittens. Sicut autem ipsum nobis extra ordinem videre tunc licuit : sic ab omnibus promiscue videri potest die* XXVII *Aprilis, ut scribit Franciottus : quo die ut Officium de ea fieret Ritu duplicis, concessit Leo X anno* MDX *per bullam 11 Aprilis datam : sed quia privilegium istud ad solam S. Frigidiani ecclesiam et Canonicos in ea Regulares restringitur. Anconitani, nescio quam sacri corporis partem adepti, etiam Officium aliquod de ipsa facere dicuntur, sed die postero* XXVIII. E

VITA

ab Auctore coævo descripta.

Ex codice MS. Camaldulensi, collato cum Originali Lucensi.

PROLOGUS.

Scriptura sacra et Vitæ Sanctorum scriptæ ad nostram utilitatem,

Rom. 15, 4

Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, hac ipsa de causa a Spiritu sancto donata, ut veluti ex communi quodam sanctitatis fonte, omnes nobis ex ea remedia propriis passionibus assumamus, propterea dictum est : Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt : ut per patientiam et consolationem Scripturarum spem habeamus. Inde quoque virorum peritissimorum olim disciplinabilis mos extitit, Sanctorum celebres Vitas exquirere, earumque seriem styli officio solicite ac rationabiliter memoriæ posteritatis assignare : quatenus ob suæ studium doctrinæ, ipsorum in orbe imitatione quilibet potiretur, et eorum F quandoque consortio in perennis vitæ gloria frueretur : eorum nimirum, qui fecere virtutes, tantum habetur laus, quantum eas potuere verbis extollere scriptorum præclara ingenia. Multi perinde sapientiæ luce perfusi, Sanctorum odoriferos actus luculento sermone scripserunt : quorum comparatione dum ingenii mei brevitatem mensuro, cui modicæ scientiæ exigua fluenta succedunt, et quod vix stillicidii pauperis attenuata gutta perfunditur; intercidere meæ narrationis deberet anhelitus, ne sermo incultior reprehensione me dignum panderet, qui materiam, disertis merito scriptoribus reservandam, impudens occupassem. Quorum aurea vita quamvis me longe transcenderet; injuriosum tamen non esse ratus sum, si fluenta, usibus hominum profutura, mea plebeia fistula manifestaret. Verens id solum et maxime, ne fluxibilis lapsu temporis memoria deperirent insignis visu vitæ gestus, et mores admirabilis feminæ, præclaræ virginis Zitæ : de cujus patratis post obitum mirabilibus et prodigiis, pene innumeris, nil sigillatim exarasse me liqueat in hoc opere : sed ea dumtaxat, quæ gessit vivens in corpore, depromo vel amplius circiter mortem. Quoniam vero in hominibus caritas et humilitas, non autem virtutum signa debent venerari (probatio quippe sanctitatis

quænam optima signa sanctitatis ?

A ctitatis non est signa facere, sed unumquemque ut se diligere; de Deo autem vera, de proximo vero meliora quam de semetipso sentire : et inde est, quod veritas inquit, In hoc cognoscent omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis adinvicem) pauca tamen comparatione cunctorum scripto commendavi præsenti : nam si cuncta referrem quæ de hac perfecta probataque femina vel bonis ac fide dignis attestantibus viris novi, vel per memetipsum; dies, ut opinor, antea quam sermo cessabit. Scripturus itaque vitam et gesta ipsius, habitatorem ejus invoco spiritum Sanctum, qui est omnium artifex donorumque largitor multiplex et unicus, ac subtilis, disertus et mobilis, certus et suavis, habens omnem in se virtutem, cunctaque prospiciens, et dividens singulis prout vult; ut qui illi virtutes largitus est, mihi ad narrandas eas sermones tribuat, a quo est omne datum optimum et omne donum perfectum.

Joan. 13, 35

CAPUT I.

Natales, conditio vitæ, liberalitas in pauperes, conversio aquæ in vinum, annonæ multiplicatio.

Nascitur in agro Lucensi parentibus rusticanis; a

B Vergente ad occiduum mundo, et in senium prolabente seculi corruptela, divinæ lucis resplenduit claritas, temporibus istis novissimis, in venerabili ancilla Dei B. Zita; provinciæ Tusciæ civitate Lucanæ diœcesis oriunda, in rure videlicet dicto *a* Monte Segradi : quam Deus, qui dixit de tenebris lumen splendescere, quique elegit infirma mundi, et quæ sunt stulta et contemptibilia, ut confundat fortia, tantis gratiarum radiis illustravit; quod licet infimis fuerit orta natalibus, summis tamen fuit virtutibus adornata, et referta copiis meritorum : signorum quoque ac prodigiorum innumeris mirabilibus adeo claruit, ut in omnem terram, in qua Christianum nomen colitur, exiret sonus eorum, et a finibus orbis terræ quam plurimi in ipsius odorem currerent unguentorum. Fide nempe inhærebat primæ veritati, Deo magis quam sibi credendo; spe vero summæ caritati, amplius confidendo de Deo quam de seipsa, caritate vero summæ bonitati adhæsit, Deum super omnia et magis quam seipsam amando. Patrem quoque habuit nuncupatum Joannem Lombardum, matrem vero Bonissimam, avunculum autem Gratianum laicum, et sororem monialem, nomine Margaritam, in quodam monasterio Ordinis Cisterciensis : quorum uterque, videlicet avunculus C et soror, talis et tantæ conversationis et vitæ fuerunt, ut, si juris prohibitio *b* non obstitisset, dudum pro Sanctis habiti fuissent ab omnibus.

b

unde anno ætatis 12 Lucam migrans;

2 Hæc nimirum a suo virgo rure discedens, ætatis suæ duodecimum circiter annum, intra civitatem Lucanam ad habitandum se contulit. Ut autem juxta Apostolum ad ea, quæ opus erant, sibi suis manibus ministraret, ne forte manducaret panem doloris, aut ut invalidis et egentibus afferret subsidia, tradidit se in domum civium *c* Lucanorum degentium non longe a reverenda ecclesia S. Fridiani *d* Lucani, in qua modo ejus corpus venerabile *e* requiescit. Duxit igitur totum tempus vitæ suæ venerabilis Zita in domo nobilium prædictorum, usque videlicet ad annos ferme sexaginta, serviens dominis et dominabus suis irreprehensibiliter sine querela, et curam sollicitam gerens circa gubernationem domus et familiæ utriusque sexus et ætatis eorum. Et si aliquando rei familiaris obsequia sibi non incumbebant, statim ad laborem manuum assidua recurrebat; devitans summopere, tamquam morsus serpentium ignitorum, omnem otiositatem, et curiositatem hujus volubilis temporis; arma videlicet hostis antiqui ad miseras animas captivandas. Implebat quoque sedula quod D in libro scribitur Sapientiæ, Quodcumque potest manus tua instanter operare. Devitabat quoque studiosius superstitiones aniles, dedita merendi cupidini. Deo quoque exquisite serviendum censebat, eidem exhibendo servitium gloriosum, mundo vero inglorium.

c

d

e

servituti se addicit,

AUCTORE COÆVO EX MSS.

laboris amans, Eccl. 9, 10

munifica in pauperes,

3 Inhærebat quoque ancillæ Dei præcordiis, divinitus data, cum lenitate mansuetudinis, quædam ad pauperes miseratio liberalis : quæ secum ab infantia crescens, tanta cor illius benignitate repleverat, quod numquam, si possibilitas afforet, eleemosynam petentibus pro amore divino denegabat. Et ut se ad hæc paratam facilius reperiret, non tantum decentia ad hoc opus, vel quæ opportuna viderentur, cura pervigili præparabat; sed etiam permodica fragmenta, vel vilia etiam, ex pulmentis et minutis sollicite colligebat; observans intente, ne forte vacuum pauperem contingeret ab ea discedere. Dumque hoc propositum usque ad mortem pro posse servaret, ad copiosiora erga Deum gratiæ incrementa pervenit. Adeo quidem, ut dum quadam die peregrinus quispiam, siti graviter æstuans et calore, ab ea eleemosynam postularet; et ipsa non haberet unde pauperi subveniret, anxiabatur plurimum quid ageret : meditando tandem, cœlitus inspirata; hortatur pauperem peregrinum, donec sibi aquam recentem E de puteo *f* afferat sustinere. Arrepto vase æreo, juxta loci consuetudinem, haustam recentem aquam a puteo attulit peregrino, extenso desuper signo Crucis. Cumque gustasset ille prædictam aquam divinitus vinum factum, et actualiter persensisset peroptimi vini saporem, hilarius et abundantius bibit; asserens postmodum et contestans, se numquam tale tamque suave vinum bibisse cunctis diebus vitæ suæ.

quorum uni aquam e puteo afferens eam in vinum convertit:

f

4 Pietatis quoque dulcedo in tanta plenitudinis copia in Domini famulam a misericordiæ Fonte manaverat, ut ad miserabilium personarum relevandas miserias viscera videretur gestare materna. Itaque liquescebat gratia ejus ad infirmos et pauperes; extendebat quoque manus studiosius ad eosdem. Quos quidem omnes quadam cordiali et fraterna affectione maximopere amabat; et ut ex hoc suum sacrificium gratius Deo offerret, proprio corpusculo delicata quæque et necessaria substrahebat cibaria, ac personaliter captata opportunitate portabat eis, quos ægritudo vel inopia plus premebat. Quos et sæpius F personaliter visitabat, et curabat summopere eis invalidis obsequia exhibere : nam tunc quis placentem abstinentiam offert, si ea, quæ ibi de alimentis subtrahit, indigentibus largitur. Quibus siquidem non poterat manum, saltem exhibebat affectum, exhortationibus ad patientiam aut verbis consolatoriis intersertis : egentis etenim cor doctrinæ sermo non penetrat, si hunc apud ejus animum manus misericordiæ non commendat : et illa vox cor audientis non penetrat, quæ hoc quod sonuerit opere non conservat. Siquidem quidquid penuriæ, quidquid defectus cernebat in aliquo, pii cordis dulcedine referebat in Christum : cumque in cunctis pauperibus effigiem Christi prospiceret, si qua necessaria sibi collata fuissent, sive in vestibus, sive pannis, calceis, vel rebus quibusque, egenis occurrentibus non solum liberaliter conferebat, verum etiam perquirebat eosdem; et, ac si propria illorum essent, æstimabat esse reddenda. Nam cum quælibet necessaria indigentibus ministramus, sua velut reddimus, non nostra largimur : et justitiæ *g* potius debitum solvimus, quam misericordiæ opera implemus. Hujusmodi autem misericordiæ operibus tanto studio erat intenta, ut innumeris vicibus se reperiret, promptiorem ad eleemosynas personis miserabilibus erogandas,

necessaria sibi subtracta ægris distribuit,

promptitudine singulari

g

AUCTORE COÆVO EX MSS.

A das, quam ad eas accipiendas paratos. Mercedem quoque tenuem, quam a patre-familias obtinebat, aut distribuebat egenis, aut eis solita largiebatur humanitate, quos pene innumeros de sacro baptismi fonte suscipiebat.

pauperculæ extrema fame laboranti ex heri arca fabas largitur,

5 Quodam igitur tempore, dum fame ingravescente solito cariora victualia pauperes sibi quererentur, et eorum funera penuria prævalida augerentur; ad Zitam studiosius, tamquam ad matrem et subventricem, in necessitatibus confluebant. Quæ jam impensis omnibus quæ habuerat, et quæ poterat ab aliis obtinere in hujus opere pietatis, nihil sibi amplius supererat, quod posset impendere. Sed dum advenisset quædam miserabilis paupercula, cum parvulorum puerorum turba, circiter se et super se consistentium, et instanter ab eo eleemosynam postularet, deplorans se una cum illis paupertate pene incredibili laborare, imo nec ultra posse subsistere; continuo benignissima Dei famula compassionis extitit gladio perforata; nec habens unde posset illi manus porrigere adjutrices, edocta divinitus, quod videlicet necessitatis tempore communicanda sunt omnia, et plus esse cœlesti Domino quam terreno parendum, constanter accessit ad quamdam arcam
B domini sui, continentem fabarum multitudinem copiosam, scilicet ad certam *h* stariorum mensuram; et indigenti feminæ cum liberis partem tribuit, ut famis posset periculum evitare; quoniam incassum se innocentes putant, qui commune Dei munus sibi privatim vendicant : qui tot pene quotidie perimunt, quot morientium pauperum apud se subsidia abscondunt; qui dum recepta non tribuunt, in proximorum nece versantur. Quapropter diebus subsequentibus ex arca præfata largiebatur pauperibus, quotquot adveniebant eleemosynam postulantes.

quas ille vendens nihil imminutas cernit.

6 Et quamvis non parum pertimesceret querimonias et objurgationes domini sui, sine cujus notitia vel assensu dispergebat prædicta pauperibus; tamen apud semetipsam aiebat : Perferam quæcumque mihi inferre voluerit, et personaliter luam, et ad verbera et ad supplicia gaudenter parata. Arca igitur, quousque Zita manibus et brachiis attingere potuit, fabis pene per eleemosynas vacuata, nemine perpendente, Dominus familiæ hæc ignorans, vendi cuidam fabas, quas in eadem posuerat arca, mandavit; et taxatione valoris præmissa, eas mensurari jussit. Exorabat sane Dominum Deum Zita cum fiducia et timore, ut mitem redderet erga se Deus animum patris-familias, ne inveheretur acriter contra eam propter dispersionem fabarum. Et ecce comperta est arca re-
C ferta divinitus fabis, et in nullo earum inventa est diminuta mensura : sicque Dominus, in quo confidebat, protexit mirifice ab omni imminente molestia famulam suam, miro et inexcogitato humanitus modo. Zita vero considerans, quod non turbabatur adversus eam pater-familias, apud ejusdem conjugem, dominam scilicet suam, congratulabatur, referendo gratias Deo, ac satis illum de benignitate multiplici commendando. Verumtamen quia valde cavendum est, ne, dum bene vivitur, mens despectis ceteris de gloria singularitatis elevetur; quod circa hoc contigerat, retinebat humiliter; nec miraculo adscribere satagebat; quamvis plures de his conscii divinam potentiam et ejus merita in tanto miraculo collaudarent.

ANNOTATA.

a Mons-Segradi *distat ab urbe Luca circiter* 8 *p. m inter Boream et Occasum.*

b *Hæc præcautio certos nos facit, per aliquam majorem potestatem, quam sit vulgi consensus, factum fuisse, ut licite diceretur et coleretur ab omnibus S. Zita.*

c Fatinellorum *videlicet, quæ adhuc domus Lucæ perseverat, et in anniversario Sanctæ festo visitatur a civibus : quam et nos adivimus, et circum atrium vidimus præcipua quædam ipsius miracula, grandibus picturis expressa.* D

d *Is est* S. Frigidianus, *Lucensis Episcopus, cujus Translatio præcipue colitur* 18 *Novembris, quod dies obitus, sæpe in tempus Paschale incurrat, unde et a nobis a mense Martio ad Octobrim dilatus est.*

e *Super aram propriam, in proprio sacello, ad quam etiam venerandi corporis ergo sacrificavimus.*

f *Is* puteus, S. Zitæ *nunc dictus, est in platea, ipsi domui contiguus uti vidimus coram : ex quo aquam hauriunt, ac bibant peregrini, atque etiam secum deferunt, non sine multiplici fructu.*

g *Hoc* debitum *non esse* justitiæ *stricte dictæ sanior Theologorum pars consentit, et si qui ab iis verbo dissentiant, reipsa convenire cum eis debent, ne in absurdissimas consequentias trahantur : nisi cum de casu extremæ necessitatis agitur.*

h Starius, *pro* Sextario, *contractim hic usurpatur, vulgari idiotismo, estque mensura frumentaria pro frugum ponderositate, continens quantitatem* 50 *aut* 60 E *communium librarum.*

CAPUT II.

Cœlestes favores varii S. Zitæ impensi et Vitæ asperitas.

Nocte Nativitatis,

Imitatrix siquidem extitit ancilla Dei Zita Apostolici viri B. Martini Pontificis, dum, prout legitur, vestire Christum Dominum meruit in ejus persona vel quempiam Angelorum. Nocte siquidem sacratissima Nativitatis Domini Salvatoris, cum ad Vigilias matutinas, quas tunc Ecclesia sancta solennizat, interesse curaret; et frigoris rigor intensi solito gravior inhæreret; dixit ad eam Pater-familias domus : O Zita, quomodo sic properas ad ecclesiam hoc noctis in tempore frigidissimo, quo vix sub tecto et pannis consistentes rigoris gelidi possumus perferre molestiam? cum tu maxime jejunio præcedenti confecta, vilique veste ac tenui cooperta, super humecta et frigida consessura sis marmora pavimenti? Nempe, aut tibi parcens, hoc in loco vacatura sanctis obsecrationibus dege; aut tuis humeris contra molestiam frigoris chlamydem meam cum pellibus superadde. Cumque Zita recusaret in nocte tantæ solennitatis deesse sanctæ ecclesiæ, et assumpta

cum pellicea heri chlamyde ad templum vadens,

pelliceata illius chlamyde ad ecclesiam properaret,
F replicans loqui pater-familias dixit, quodam præsago spiritu, prout sequentia indicant : Adverte, Zita, et diligenter cave, ne chlamydem recommendes alteri cuiquam, aut dimittas ubilibet; ne forte illa deperdita, ego rerum mearum carentia et damno afficiar, et tu a me gravem molestiam patiaris. At illa respondit : Bene tibi, Domine meus, bene tibi erit salva et custodita hæc chlamys.

eam pauperi commodat :

8 Dum itaque Zita ingressa esset ecclesiam, statim ejus intuitus se direxit ad quemdam pauperem, seminudum, submurmurantem, et præ asperitate frigoris dentibus constrepentem; in cujus miseria continuo cor Zitæ præ compassione confossum liquefiebat super afflictionem pauperis tremebundi. Et accedens propius, ait : Bene, Frater, quid tibi est? et cur querimoniis te afficis? At ille quodam vultu placido intendens in eam, extendit manum, tetigitque chlamydem memoratam. Tunc Zita, amota ab humeris suis chlamyde, contegit pauperem, dicens ei : Has, frater, teneas, super te pelles, donec divina Officia complebuntur, sed resignaturus illas mihi : nec usquam eas, quia te ad domum perducam, et a frigore per ignem protegam. Et his dictis ad partem se traxit, ubi consuetudo sibi erat in oratione

A tione et sancta meditatione ac divinorum auditione consistere. Perfectis igitur divinis Officiis, cum universi viri et mulieres qui convenerant remearent, necesse habuit et Zita redire. Exquirens ergo pauperem undique, per ecclesiam et foris, et nusquam reperiens, secum taliter conferebat : Putas quo ille divertit? Vereor ne quisquam sibi chlamydem abstulit, et sic præ verecundia non audet se meis visibus exhibere. Et quidem satis videbatur persona bonæ apparentiæ, unde nec credo quod aut chlamydem fraudarit aut fugerit.

qui frustra postea quæsitus,

9 His et his similibus modis excusabat apud se pie pauperem, nec sibi quomodolibet furtum vel rapinam volebat imputare. Cumque satis perquirendo vagasset, nec potuisset invenire illum, pudibunda revertitur, semper gerens in Domino firmam spem, quod vel patremfamilias sibi redderet pacatum, vel quod inspiraret dicto profugo pauperi, ut ad eam chlamydem resignaturus rediret. Denique dum Zita domum sine chlamyde pervenisset, aggreditur eam paterfamilias verbis asperis et contumeliis, subdens querimonias multas nimis. Illa vero nulla verba vel signa cujusquam impatientiæ regessit; sed *a* plane, et cum exhortatione bonæ spei facti seriem prælibatam patrifamilias enarravit. Ipse autem attentius ab B ea propositum intellexit, nec tamen usque ad horam prandii a murmuratione cessavit O immensa divinæ bonitatis clementia! Ecce siquidem hora tertia, adest in scala et domus medio pauper, venusta specie demulcens animum intuentium, et in ulnis deferens chlamydem præfatam : quam et Zitæ restituit, audiente et vidente prædicto patre-familias, gratias referens pro exhibitione tanti beneficii sibi collati. Et subito, dum tam Zita quam pater-familias ipsum alloqui inchoassent, disparuit ab eis, velut fulgur coruscationis cujusdam, immisso in eorum corda cœlitus quodam novo et inexperto gaudio, ex quo cum admiratione lætabantur, et cum delectatione quadam diutius mirabantur.

illam reduci

et ab hero objurgatæ referens,

a

disparet ex oculis :

10 Tanta nempe disciplina et rigiditate felix Zita carnem crucifigebat cum vitiis, quod motus sensuales rarissime sentiebat : et tam stricta frænabat modestiæ lege, ut aliqua vix sumeret necessaria sustentationi naturæ. Quinimo cocti cibi particulam, sibi ad mensam reservatam vel deputatam, raro degustabat; sed eamdem infirmo vel pauperi cuicumque delatam servabat, contenta sibi sumere parvissima et vilissima quæque. Tam vero districtam, in potu præcipue, vini parcitatem servabat, ut diebus per circulum anni quamplurimis nullatenus vinum gustaret. Et quia tunc C castimonia ad perfectum munditiæ candorem ducitur, cum per abstinentiam caro domatur; jejuniis crebris adeo se macerabat, ut licet videretur facie corpulenta, ossibus vix hæreret. Pallebat os ejus jejuniis, et mens cœlestibus desideriis æstuabat; ut plerumque nil minus quam corpus humanum, sed phantasma vel spiritus videretur. Nec tamen, ut plerique faciunt, tunc sibi commodius cœnam copiosiorem vel uberiorem parabat, ne curam carnis in desideriis tegeret : quim imo parare sibi satagentibus cum effectu vetare studebat, ne vel in hoc cuiquam fieret onerosa.

a coctis ac vino abstinet ;

11 Vestium quoque, quibus tegebat corpusculum, nullam omnino pretiositatem vel vilitatem, colorem, vel aliam claritatem, vel aliam qualitatem seu quantitatem attendit, nec de his ad modicum curam gessit; devitando summopere implicationem animi sui, quem semper liberum habere volebat; sapienter asserendo, non in qualitate vestis, sed in amplitudine caritatis, perfectionem consistere christianam. Humana etenim mens, quo altius se elevat et quæ sint æterna considerat, de *b* factis temporalibus gravius tremefacta formidat. Nudis insuper pedibus omni D tempore incedebat, neque asperæ hyemis tempore patiebatur ulla calceamenta deferre. Circa lumbos, quoque super nuda carne, corda vel fune circumcincta degebat : quam tam valide stringebat, quod, sicut post mortem ejus compertum est, caro excreverat super funem, et crebris in locis cutis desuper lacerata ipsam assidue discerpebat. Quamvis præterea lectulum satis convenientem haberet, in eo rarissime decumbebat : magis autem pauperes et peregrinos introducens, ipsos in stratu suo refocillabat. Sæpius etiam meretrices seu alias mulierculas, carnis illecebris et turpitudini servientes, hospitabatur et introducebat ad lectum; ea videlicet simplicitatis consideratione, ut quantum posset vel una nocte a peccati coinquinatione servaret, zelans nimium ardentissima caritate salutem omnium animarum. Nuda humus frequenter aut sæpius lignea tabula suberat suo lassato corpusculo, et laboribus et genuflexionibus innumeris fatigato, aut certe itionibus, reditionibus et pietatis circuitionibus tantum fesso, ut, si videres, putares ab ea spiritum exiturum : et tamen, ut continuo in sequentibus liquet, vires tolerantiæ ministrabat eidem, cui amore fragrantissimo serviebat, in fame, siti, frigore et nuditate.

ornatum vestium abhorret.

b

AUCTORE COÆVO EX MSS.

corpus adstrictum fune, frigore

et laboribus affligit :

E

12 Siquidem visitationis gratia devotissima Zita quadam die devotissime, agens jejunium, iter arripuit ad eundem ad ecclesiam S. Jacobi de Podio, prope *c* Pisas, cum quadam sibi familiari comite Cumque pervenisset ad eamdem ecclesiam, et humiliter orationem suam Domino obtulisset; deliberatione præmissa et itinere continuato, proficiscebatur ad ecclesiam Apostoli Petri ad Gradus, quæ est versus mare ultra civitatem Pisanam *d* milliaribus quinque. Ingressam igitur civitatem præfatam comes illa præfata retrocedens reliquit. Et quoniam quisquis bonum majus subire proponit, bonum minus quod licuit illicitum fecit; Zita stabilitum propositum non omittens, adivit ecclesiam Apostolorum Principis, cum oratione supplici devoto conjuncta jejunio.

jejuna devotionis causa peregrinationem instituens

c

d

13 Jam hora quasi vespertina, dum rediret per civitatem Pisanam, invitabatur ad hospitium; sed cum nollet annuere, et devenisset ad balnea montis *e* Pisani, occidente jam sole; satis rogabatur a quodam sibi noto homine, quatenus hospitari ibi modo dignaretur. Sed nec sic quievit ibi remanere; sed in fervore spiritus sui transcendit intrepida illum asperi itineris montem, qui nuncupatur *f* S. Juliani: ubi a quodam eremita exhortabatur grandi precum F instantia requiescere, ne forte in tantæ solitudinis nocte incideret in manum latronum vel agrestium belluarum. Hunc quoque aure surda transivit, carne spiritu præsidente. Castrum insuper Massæ *g*, et homines quosdam adhuc inibi vigilantes, modo simili pertransivit, instanter invitantes eam, et nimium debilis feminæ constantiam admirantes. Vergente autem deorsum conditione corporea, præ jejunio et lassitudine viæ, famem perpetiendo, resedit super fontem quemdam circa primum gallorum cantum : et cum pene angustiata jam caro sine ulla renisu deficeret, lassescentibus artibus invictus ille spiritus exsultabat.

oblatumque hospitium recusans,

e

f

g

14 Cumque ancilla Dei modica aqua perfunderet ora, apparuit ei subito quædam mulier, ut pie creditur, Genitrix Filii Dei : quæ salutatione præmissa contigit ejus amicabiliter latera, dicens; Vultisne redire et venire? Ad vocem cujus gratissimam Zita, non solum imperterrita mansit; sed exiliens, pio ac dulci famine, tantam fortitudinem, securitatem et confortationem recepit, quod omnis debilitas omnisque lassitudo famis et sitis evanuit, et respondit continuo : Libenter : volo venire : eamus pariter.

modica aqua sumpta,

a B. Virgine Maria

Dum

AUCTORE COÆVO EX MSS.

h portis urbis ultro se pandentibus, domum reducitur :

A Dum igitur pariter commeantes pervenissent ad pontem *h* tectum circa mediam noctem ; ecce janua pontis, quæ more solito clausa et firmata erat, ultro aperta est eis : quibus ingressis, per se iterum clausa fuit et obserata. Demum venientes ad portum civitatis, invenerunt eam similiter diligenter ferreis seris firmatam : quæ modo simili in conspectu illarum seipsam patefecit in ictu oculi, liberum utrique prebens ingressum. Tandem pervenerunt ad portam suæ habitationis : et ad clamorem Zitæ, famula domus, cum murmuratione et objurgatione aperuit ostium ; et statim mulier illa disparuit, quæ Zitam comitabatur. Volens autem Zita præfatam suam sociam introducere, manum extendit et aspectum convertit : sed cum non inveniret vel videret eamdem, admirata et turbata est valde, conferens in corde suo, quo devenisset et quæ fuisset, quæ sibi talem exhibuerat comitivam : cujus dum suavi eundo perfrueretur alloquio, nec viæ pertæsum fuit, et cœlesti sibi videbatur pabulo saginari.

ecclesiam in Lucensi agro adire solita,

15 Rem præterea satis mirabilem recensemus : quod scilicet famula Dei Zita, omni tempore quoad vixit, consuetudinem habuit ad monasterium et ecclesiam S. Angeli ad montem proficiscendi in hebdomade semel, maxime septima feria. Hæc quidem B ecclesia in monte posita super *i* fluvium, a civitate Lucana distat milliaribus quasi sex : nec ab hoc itinere retrahebat eam, quamvis nutabunda immensitas pluviarum, seu funebris tempestatum procella. Quadam igitur die, dum fuisset pluribus in ministeriis domesticis præposita, advesperascente et inclinante jam die, consuetum iter arripuit. Et ecce quidam, equo veloci residens, a tergo illam e vestigio sequebatur : et hic quidem versus eamdem ecclesiam pro familiaribus negotiis properabat. Qui dum cerneret eam, pedetentim se gressu raro et debili præcedentem, exorsus inquit : Quo, mulier stolida, pergis hac hora tardissima? te noctis jam tenebræ circumdantes in errorem sunt noxium perducturæ. Illa vero acsi nil penderet, respondit humiliter : Itote viam vestram, me Christus perducet incolumem. Idem continuo eques gressu veloci et concito Zitam præcessit, et festinans hora congrua pervenire quo ibat, semi plene currebat : et dum coram dicta ecclesia transitum faceret, cernit veraciter Zitam orantem ante postes ecclesiæ, et ad illam ante se pervenisse, perducente Domino, in quo mente maxima et pura et simplici totaliter confidebat. C Quam cum admiratione permaxima exquireret idem eques, quomodo tam velociter se præcesserit et eo citius, pervenisset, inquit illud S. Job : Sicut Domino placuit, ita factum est.

eo divina virtute transfertur.

Job 1, 21

ANNOTATA.

a Plane, *id est, aperte, candide.*

b Facta, *Idiotismo Italico hic ponuntur, pro rebus.*

c *Distant* Luca et Pisa *p. m.* 10 *circiter.*

d *Eamdem distantiam exhibet mappa Hetruriæ, in qua hæc, non item prior ecclesia exprimitur. Hujusmodi defectus supplere poterit descriptio Hetruriæ in plures divisa partes, picta in parietibus unius ex aulis, quæ in Galeria Ducali Florentiæ spectandæ offeruntur, si ipsa aliquando æri incidatur, quoscumque etiam minimæ notæ vicos exhibitura.*

e *Mons hic Pisanæ urbi proximus ad Boream imminet, Lucam euntibus transeundus.*

f S. Juliani *vicus etiam nunc in confiniis Pisani et Lucensis territorii est, ad Lucenses pertinens.*

g Massa *castrum, solum* 3 *p. m. Luca distat : nomen alias pluribus locis Italicis commune.*

h *Hunc pontem Ozzorio flumini instratum fuisse mihi persuadeo, media inter Mossam et Lucam via, eo* D *forte loco ubi nunc quoque pons invenitur ad vicum S. Mariæ.*

i Auser *antiquis, vulgo* Serchio, *fluvius iste dicitur ; contra cujus fluvium versus Boream ascendendo, occurrit in jam dicto spatio vicus vulgo dictus,* l'Angelo.

CAPUT III.

Fervens atque extatica oratio Zitæ, favores alii eamdem consecuti.

Continuæ orationi intenta

Sentiens Zita Jesu Christi ancilla corpore se peregrinari a Domino, ne aliquando foret absque consolatione Sponsi dilecti, sine intermissione orabat et orando spiritum Deo contendebat exhibere præsentem. Et ut ejus animæ intellectus ab irradiatione divinæ lucis purior redderetur, sic continuabat orare, ut etiam manibus operans, corde et ore obsecrationis verba ruminando depromeret ; ne quietem funditus deserens, ignem superni amoris in se exstingueret. Propterquod eveniebat aliquando, ut opera manuum ejus resultarent inepta, dum cor non apponeret operationi, sed magis orationi. Nam ambulans et sedens, E laborans et vacans, intus et foris, adeo erat orationi mentis intenta, ut Deo videretur non solum quidquid erat cordis et corporis, verum etiam temporis et operis dedicasse. Suspendebatur frequenter sancta in ecstasi, tanto devotionis excessu defixo *a* synderesis apice in æterna spectacula, ut super semetipsam rapta, et ultra humanum sensum aliquid sentiens, quæ circa se agerentur omnino nesciret. Sed post multas lacrymas, post cœlo oculos inhærentes, sibi nonnumquam videbatur interesse agminibus Angelorum ; et carnis claustra cœlica contemplatione transibat, hauriens superlucentis splendoris et superardentis amoris suavissimas fragrantias.

a ecstases patitur :

in tenebris cœlesti luce circumdatur :

17 Ut autem quietius spiritualium consolationum immissiones exciperet, divini amoris exuberantia inebriata, loci solitudinem infra septa domus habitaculi sui quærebat, et frequentius inibi pernoctabat. Ubi ab his qui de familia erant tanta claritas sæpe videbatur de nocte, ac si fons luminis sol oriretur ibiem ; existimantibus his, quibus mens sanior inerat, eam tunc præsentia auctoris luminis vel visitatione Angelica consolari. Omni pene tempore vitæ suæ surgebat ad vigilias Matutinas, et sæpius ad ecclesiam B. Fridiani sibi vicinam accedens, Officio ma- F tutinali intentissima permanebat ; degensque solitaria in inferiori parte ecclesiæ, admodum spatiosæ, ibi suas orationes formabat, spargebat lacrymas, locum replebat gemitibus, tundebat manu vel lapide pectora, et cogitationis occultæ secreta cuncta cum Deo multifarie conferebat. Præcipue ante quamdam Dominicam crucem, jam pene vetustate consumptam, et ob hoc in diversorio cœmiterii positam, consuevit orare : ibi liquefiebat anima ejus, cum de assati in clibano crucis Agni carnibus perdulciter et persuaviter reficeretur.

assidua in templo,

meditationi Passionis Christi se applicat,

18 Et ideo memoria Passionis Christi visceribus cordis ejus erat impressa medullitus, ut mentem ejus intrinsecus et incendio dilectionis adureret, et absynthio compassionis impleret. In cujus amore fontali eo æstuabat ardentius, quo de passione ejus doluit vehementius : et dum super crucifixo Domino plagas vulnerum oculis mentis interius quasi jugiter cerneret, vix exterius a lacrymosis gemitibus continere valebat ; animadvertens videlicet virgineis visceribus, cum suspiriis inæstimabilibus, quomodo sanguinales fluvii ex cœlestibus Jesu membris [prorumperent] et cum eis spiritus ille beatissimus ejulabat ; nec prius a pectoris cessabat verberibus, donec invisibiliter Domino increpante rediret tranquillitas : et sicut solet homo loqui ad amicum suum, sic gemendo

A mendo loquebatur ad Dominum, tamquam præsens in carne assisteret. Totam Dominicæ Passionis seriem superamabilem recensendo, tanta sæpius suavitate fontalis voluptuositatis et supercœlestis speculationis detinebatur, cœlestibus influxionibus prælibatis, ut plerumque custos ecclesiæ præfatæ, volens eam excludere peractis divinis Officiis vel Missarum solenniis, vix posset eam abstrahere etiam objurgando ab immensa dulcedine suavissimæ contemplationis. Solita enim erat cunctis abire posterior, et ceteris prior introire: nihilominus quoque exclusa sæpe, ante januam ecclesiæ clausam, orationem suam faciebat. Adstruebatque idem prædicta eminentium callorum immensitas, quos in dorsis manuum et genibus suis post mortem comperta est habuisse: et quid ejus spiritus vivens semper egerit caro mortua testabatur. Ut plurimum autem non degebat in ecclesia inter alias mulieres, quæ vacare inani loquacitati sæpius dignoscuntur; sed juxta viros locum ad orandum sibi diligere consuevit. Tanto quoque silentio et pudore se in ecclesia coarctabat, ut non solum in cujusquam facie minime videre tentaret, sed nil aliud quam orationes ore et mente revolveret: nam sæpe dum ab otiosis verbis nequaquam lingua compescitur, ad temeritatem quoque stultæ loquacitatis effertur.

magna cum constantia.

et mira reverentia.

B

19 Evenit igitur, ut, dum quadam vice prolixius solito post matutinas orationi incumberet, illuxit claritas ipsa diei: quod dum Zita percepisset, oratione finita apud se ipsam vehementer est territa, reminiscens videlicet, quod deficiente pane in domo domini sui, sibi eodem mane panum confectio incumbebat; ad quod quidem horam noverat præterisse: rediensque festinantius domum, cœpit velle intendere præstantiori modo operi supradicto. Sed accedens ad arcam, invenit panes decentissime factos, quibus delatis ad clibanum, concito gradu rediit, gratias cum timore et pudore suæ dominæ matri familias relatura, quam existimabat panes confecisse prædictos; qui tamen cœlitus facti fuerant, sicut postea signo certo certius est compertum; dum disquisitione præhabita diligenti nemo mortalium repertus est, qui confessus esset eosdem. Sane, sicut prædimus, licet de nocte in ecclesia vel secretiori parte domus instanter orationi vacaret, de die nihilominus pia et sancta loca pauperum hospitalium, ecclesiarum et monasteriorum personaliter visitabat, et ubicumque noverat festa celebrari Sanctorum seu primævam Missam cujuscumque novelli Presbyteri decantandam, ex devotione fideli et pro obtinenda remissione et indulgentia *b* consueta, properanter adibat: tanto commodius Dei et Sanctorum suffragia petitura, quanto liberius, ubi esset penitus incognita, sibi liceret obsecrationi vacare.

precationi diutius vacans,

panes pro se divinitus furno præparatos domi invenit,

C

b

20 Quodam igitur tempore, dum adesset B. Mariæ *c* Magdalenæ devota festivitas, Zita, more solito sibi pridem, accedere studuit ad ejus ecclesiam semotam a civitate Lucæ milliariis pene decem, in solitudine, quæ *d* Crebaria nuncupatur; quamvis propter guerrarum discrimina, quæ Lucanos ac *e* Pisanos graviter affligebant, nemo confideret ad eamdem ecclesiam properare; cum illis in partibus crebro spoliarentur, et aliquando jugularentur homines quilibet adeuntes. At Dei famula, in fervore spiritus constituta, non omisit ob hoc proficisci, summa cum devotione, ad eam deferens in manibus cereum accendendum ad honorem beatissimæ Magdalenæ. Cumque solivaga, per solitudinem constanter transeundo, ad eam circa diei finem et noctis pervenisset [initium]; comperit diligenter ecclesiam clausam et seris firmatam, penitusque nullum adesse: utpote quia propter guerram præfatam [locus] a nemine habitabatur. Prostravit itaque in oratione semetipsam super limina portæ, tam diu sub divo curvata perseverans orando, donec præ lassitudine corporis et prolixitate obsecrationis somno devicta dormivit. Proinde inundatio densissima pluviarum, ventorum et tempestatum furibunda commotio nocte excrevit eadem. Ita tandem appropinquante aurora, Zita venerabilis, sicut intrepida, sic et illæsa, ab oratione pariter et somno surrexit; cereumque, quem extinctum attulerat, reperit in manibus suis divino igne accensum, quod nec venti nec pluviæ potuerant extinxisse: ac ante suam faciem fores ecclesiæ, nutu patescentes divino, liberum præbuerunt eidem ingressum: quam postmodum ingressam et orantem plures evidentius repererunt, qui cum Presbytero dictæ ecclesiæ advenerunt, post solis ortum, ob hoc admiratione nimia stupefacti.

c ad fanum B. Magdalenæ profectæ, d e

D

AUCTORE COÆVO EX MSS.

cereus divinitus accenditur, et ultro fores patent.

ANNOTATA.

a Συντήρησις *proprie denotat eam animæ facultatem, quæ dictat quid hic et nunc faciendum cavendumque sit: nomen ab eo habens, quod animam conservet a vitio, et sic Latine dicatur* conservatio, seu facultas conservativa. *Hic vero generice sumitur, pro intellectu seu facultate speculativa supernaturalium veritatum.*

E

b *Videtur iis seculis in usu fuisse ut Neomystæ, ad primam Sacrificii actionem celebrandam, peterent et impetrarent ab Episcopis aliquas Indulgentias, lucrandas ab iis, qui sua præsentia illam cohonestarent; unde paulatim invaluit opinio, quibuscumque primitiis Sacerdotalibus similem gratiam esse annexam; quæ opinio adhuc in Belgio perseverat apud multos, æstimantes id esse antiqui juris: quamvis rarissime nunc contingat Indulgentias tali casu peti aut concedi, eo quod vel jam pridem data credatur, vel amplius necessarium non videatur, tali illicio provocare fideles, satis assuetos actionis illius dignitatem et solemnitatem æstimare. Contigit id tamen adhuc aliquando, et sic in primitiis S. Francisci Borgiæ, ex Duce Gandiæ facti Presbyteri, Julius 3 legitur indulsisse Jubilæum iis, qui peccata rite confessi interessent.*

c *Die 22 Julii.*

d Vulgo S. Maria Magd. nelle Cerbaie: *ita Franciottus, addens locum esse in ditione Pisanorum: alias vicus quidam ab eadem Sancta nominatus in territorio Lucensi invenitur, pari fere distantia ab urbe versus Boream.*

e *Continua fere, nec nisi brevibus infidisque fœderibus interrupta,* Lucenses inter ac Pisanos bella *toto seculo* 13, *exponit Ptolomæus Lucensis in Annalibus: adeo ut difficile sit annum designare, ad quem actio hæc debeat referri.* F

CAPUT IV.

Custodia virginitatis, humilitas, mansuetudo, prudentia, animarum zelus.

Reverendam insuper B. Zitam non eventu fatali credimus tale nomen fuisse sortitam, sed divino præsagio et dispositione gratiæ supernaturalis, cui sunt futura præsentia: Zita nempe *a* Romana lingua *b* Virginem sonat. Hæc siquidem fuit virgo purissima, et ideo rigida in disciplina super custodiam suam invigilabat attentius, curam gerens præcipuam de impretiabilis custoditione, thesauris castitatis et virginatis, videlicet in fictili vase. Et quoniam nihil tam facile est quam effici malum, etiamsi nemo doceat, nemo compellat, propterea et circa juventutis tempora, et in processu ætatis, nulli mollitiei, sed asperitati austerissimæ insistebat, carnem suam jugiter macerando: pro eo quidem quod experientia certa didicerat, hostes malignos duris et asperis in fugam converti, delicatis autem et mollibus ad tentandum

Virginitatem asperitate vita, a b

AUCTORE COÆVO EX MSS.

A tandum fortius animari. Tanto quippe mens ad attentanda superna componitur, quanto ab illicitis arctius corpus domatur. Tanta quoque per exercitationes hujusmodi fulgere cœpit in sensibus venustate pudoris; ut imperium jam carnis assecutus animus, fœdus cum oculis pepigisse videretur, quod non solum carnalem aspectum horreret, verum etiam curiosum vanitatis intuitum omnino caveret. Nihil revera sibi ad beatam vitam præstantius videbatur, quam velut clausis carnalibus sensibus extra carnem mundumque se fieri, et in semetipsam converti; et sensus suos atque animam conservando alienam a mortalibus curis, sibi soli et Deo vacare. Cordis igitur et corporis puritatem adepta, sic domesticum hostem domuit, et sibi perfecte subegit; ut candidum animæ vestimentum a voluptatis incendio præservaret, et quoddam sanctificationis vas sincerissimum cerneretur. Terribiliter quoque spernebat vel solum audire quæque lasciva colloquia; prospiciens intente puritati suæ conscientiæ inviolatæ servandæ. Sæpe enim verba carnalium, dum se importune nostris auribus ingerunt, in corde bellum tentationis gignunt: et quamvis hæc et ratio respuat et lingua reprehendat; cum labore tamen intus vinci- B tur, quod foris cum necessitate dijudicatur. Unde necesse est, ut nec ad aurem veniat, quod mens a cogitationis aditu vigilans repellat: quia perpetratæ tandem *c* nostræ nequitiæ cum dehinc memoria tangimur, cogitatione illicita volentes nolentesque pulsamur.

et custodia sensuum tuetur:

c

22 Ceterum quandoque inverecundæ petulantiæ quidam ex famulis domus, tentavit illam scurrilitate verborum flectere ad incestuosos amplexus; addens nihilominus verbis impudicitiæ gestus, extensisque manibus pervicaci audacia irruebat in eam; ut dum blandimenta delectationis mutæ non cerneret, in noctem nequissimæ perpetrationis incideret. Ipsa vero, licet statura parvula et viribus quasi nulla, dum nollet procacis juvenis propalare conatus; zelo tamen accensa pudicitiæ conservandæ, toto a se conamine propulsabat viriliter, et unguibus vultum ejus multum laceravit; solerter invigilans, ut cum blandiri culpa incipit, ad quantum interitum mens trahatur agnoscat; sicque auxiliante Deo, in nihilo Dei famulæ potuit ille impudens prævalere. Aspero tamen famine ad ejus comprimendam lasciviam convenit eumdem, comminationes adjiciens de ipso denuntiando Domino suo, si de cetero audaci procaci- C tate sibi taliter loqueretur, ab eo graviter puniendus, nec non a Deo, si ad lamenta pœnitentiæ mens non accederet. Tanto nempe arctiori manu pœnitentiæ mens a pollutione tergenda est, quanto se per consensum conspicit sordidius inquinatam. Et quamvis, hic conflictus nequisset penitus celari Domino domus, subtiliter perquirente et discente a famulo, cur vel a quo sic foret in facie vulneratus, Zita tamen *d* curialiter et absque prolatione mendacii vel exilis, cauto cum pudore dabat responsa; nolens suas injurias vindicari, nec proximi detegere conatus ad crimen.

ab impuro juvene se expedit,

faciem ejus unguibus dilacerans.

d

23 Omnium virtutum custos et decor humilitas famulam Dei Zitam sic suis viribus affecerat; ut, licet multiplex in ea fulgeret prærogativa virtutum, et jam præ vitæ sanctitate veneraretur a multis, in propria tamen reputatione, qua peccatricem se fatebatur, prorsus nil erat nisi fictile quoddam et sordidum vasculum: cum in veritate vas esset sanctificationis electum, et multiformi virtutum gratia decorum. Et quidem satis difficile erat magna peragendo, apud semetipsam de magnis actibus sanctificationum fiduciam non habere: eo enim ipso, quo contra vitia fortiter vincitur, cogitationum præsumptio in corde generatur; et cum mens foras culpas valenter conterit, plerumque apud semetipsam lætanter intu- D mescit: nam sese magni alicujus meriti existimat, nec se peccasse in cogitatione suæ existimationis putat: [tanto siquidem] ante districti judicis oculos deterius delinquitur, quando culpa, quo occultius, eo pene incorrigibiliter perpetratur; et tanto ad vorandum latius patet fovea, quanto de semetipsa largius gloriatur vita. Ideoque intenta se moderatione regebat, ne augeret meritum culpæ sequentis; præconium gloriæ præcedentis. Studebat quidem summopere in oculis suis aliorumque vilescere, et defectus in se latentes non solum Sacerdoti in sacramentali Confessione, quam maxime frequentabat, aperire; sed etiam publica assertione fari, donaque datoris, revelationes et gratias pectoris arcano celare; ut nequaquam pateret gloriæ, quæ occasio poterat esse ruinæ. Quoniam grande impedimentum est hominibus ad virtutem, falsæ et inanis gloriæ præsumptio: quia plerumque in bono opere peccati pulverem trahit; et unde audientium corda mundantur, inde vestigia loquentium inquinantur. Sane, ut perfectæ humilitatis, quæ ipsam præ cunctis virtutibus reddebat insignem, omnem impleret justitiam; non solum studuit dominis majoribus et paribus, verum etiam inferioribus subdi, quæ nulli E unquam mandatum vel obsequium denegavit, quantumlibet grave seu difficile videretur: sed libera cum hilaritate continuo post suggestum, persuasum vel imperatum, ad persuasæ, suggestæ vel imperatæ rei præsentationem se totam totaliter conferebat: nullam temporis, loci vel difficultatis excusationem verbo aut signo prætendens, sed, ut erat voce mitissima et simplicitate columbina repleta, respondebat continuo, se quod sibi foret possibile impleturam, gerens se quasi vilia purgamenta.

Humilitatem exercet celando dotes suas et gratias,

ac omnibus se subjiendo,

24 In delusione quandoque, a juvenibus dominabus destinata fuit, quibusdam occasionibus frivolis exquisitis, ad loca remota tempore densioris pluviæ; ut vel dum tota rediret aqua perfusa risui pateret earum. Quæ quidem celerius properavit, implens fideliter sibi mandata; et tamen sic immunis rediit a pluvia, obedientiæ et humilitatis merito, quod nec modica stilla aquarum super ipsam cecidisse cerneretur. Constituta quoque in itinere quolibet salutari, cum quibuslibet commeantibus, tamquam subdita se gerebat cum qualibet, ita quod nec pausabat, nec ambulabat, nec comedebat aut bibebat, vel etiam loquebatur utcumque, nisi quantum et quando invi- F tabatur ab aliis; a quibus super talibus requisita quandoque solebat, spectata moderatione, pia voce taliter respondere: Sicut vobis placet, vel Quomodocumque vultis. Semperque cancellatis humiliter manibus, humilitatem moribus et gestis præsignabat mentalem, numquam aliter exprimens votum suum: et talis foris movebatur per linguam, qualis intus manebat in conscientia. Humilitatem namque, quæ omnium magistra est materque virtutum, et loquendo dicere et vivendo conabatur ostendere: plus tamen appetebat esse humilis, quam videri. Si quando contigisset audire, quemquam in sui laudem vel commendationem prorumpere, quamvis leviter; verbis et signis ostendebat se graviter percuti et letaliter vulnerari, infelicem se, *e* tristem et miseram vocitando. Justus quippe percutitur, cum laudatur. O quam perfectissima feminini sexus laica, nedum a quibuslibet secularibus, nec non et viris ecclesiasticis, sed etiam ab ipsis Regularibus et Sanctimonialibus imitanda! quam tantis humilitatis insigniis mansuetudinis decor ornabat, ut dignissime judicaretur a quolibet vera Matris virginis imitatrix.

etiam joci causa obedientibus ejus promptitudine:

mire modesta,

e laudibus suis tristitiam haurit,

e

25 Quam siquidem Dei matrem tanto Zita venerabatur affectu, quod (ut omittam de multis aliis) quamlibet etiam

A etiam conditionis infimæ mulierem, Mariæ nomine nuncupatam, censebat sibi in cunctis merito præferendam, pio intuitu reverentiæ genitricis filii Dei. *Mariæ nomen in aliam veneratur :* Ad tantam humilitatis habitudinem et perfectionem mitis Zita conscendit, ut quasi mortua mundo, objurgantibus seu improperantibus, maledicentibus vel injuriantibus sibi gratis, aut contumeliam inferentibus, numquam in passione aut sinistre respondit : sed nec mentem aut faciem, quantumlibet molestiis lacessita, curavit ostendere turbulentam; quin imo exemplo Domini, qui sic omnem dimittit injuriam, ut nec damnet ulciscendo, nec confundat improperando, nec minus diligat imputando, cum serenissima et gratissima vultus modestia atque venustate, Parcatis, aiebat voce gratissima, parcatis mihi : vel sic, Indulgeat vobis Deus : vel, Nolite turbari, non enim expedit vobis ita loqui vel agere, sed magis patientiæ perfectionem sectari. *mansuete solita respondere conviciantibus,* Ille nimirum perfectus est, qui erga imperfectionem proximi impatiens non est.

26 Preterea si contigeret, quod pater vel mater familias vel reliqui, et causis emergentibus humano more turbati, loquerentur cum indignatione, *injurias quascumque condonat :* B vel aliter conquererentur adversus eam vel aliam personam; Zita mitissima procidebat ad pedes taliter indignantium, veniam absque culpa petendo humiliter et lamentabiliter mussitando : O si culpabilis existo in istis! nec facile erat eamdem ab hac humilitatis specie prohibere. Et si quando a quoquam offensam aliquam reciperet, prævenire læsorem in petenda venia satagebat : hoc est enim religionis officium, verbi satisfactione curare, si qui forte sunt qui videntur suspicionum spiculis vulnerati. Humanæ etenim mentis est proprium, hoc sibi fieri suspicari, quod facit : arbitrantur enim se despici, qui bonorum morum personas despicere consueverunt; tales contra se omnes esse suspicantur, quales ipsi esse contra omnes nituntur. O quis sufficiat enarrare quantis studiis et laboribus aliorum curabat molestias sublevare, in laboriosa cura rei familiaris et in educatione præcipue parvulorum? *mire officiosa erga omnes,* circa quos viscera plusquam materna gestabat, angustias perferens et ærumnas vice nutricis assidue Revera mens ejus, cum curas dispensare incepit, quid sibi, quid proximo deberet attendit; et nec per alicujus solicitudinis immoderationem studia sua neglexit, nec per suæ utilitatis vigilantiam aliena postposuit. Mirum in modum sic omnia totius perfectionis magisteria perfecit, quod interiorum cura exteriorum occupationem non minuit; et exteriorum providentiam interiorum solicitudine non reliquit. Tanta C denique circumspectione regebatur, quod nullo unquam tempore seu loco quemquam hominum studiose læsit, parvique pendit verbo vel facto, cujuscumque foret conditionis vel status.

27 At mœstis lætitiam, compassionem afflictis, desolatis consilia salutaria, et indoctis monita præstabat salutis : *in dandis salutaribus monitis,* non equidem leporum disserendi acutissima urbanitate, aut in doctis humanæ sapientiæ verbis; sed in ostensione spiritus et vitæ. Plerique nempe esse se doctos et præ omnibus credunt doctiores ostendere, quanto se potuerint loquacitatis multiplicitate aperire. Nimirum autem quamvis Dei famula circa mundi negotia, cujuscumque forent materiæ vel causæ, tantæ simplicitatis existeret, acsi ab his penitus aliena de mundo non esset; *divinitus erudita apparet :* tamen in omni mandatorum Dei perfectione et his quæ possunt ad animarum pertinere salutem, et sacrarum lectionum intelligentiam, suo modulo tantæ videbatur sapientiæ et virtutis, ut doctissimorum quorumlibet studiositatem attingeret, lucis æternæ irradiata fulgoribus : utpotequam inhabitabat Spiritus sanctus, cunctarum Scripturarum magister. Profundæ quoque humilitatis signa Dei ancillæ hujusmodi D inerant : *AUCTORE CŒVO EX MSS* amor videlicet personarum humilium, fuga omnium præeminentiarum, desiderium propriorum contemptuum, officiorum appetitio vilium, nullum spernere, meliorum consilium quærere, contumelias sermonum patienter ferre, in omnibus se obedientiæ paratam invenire, et in bonis appetere celatam esse et in hoc ultimo omni commendatione major inventa fuit et excellere universos. *variis indiciis humilitatem prodit :* Servabat nempe cor suum omni custodia, sciens Deum esse cordium inspectorem, cui dignum in mente habitaculum indesinenter parabat : et inde erat, quod juxta illud, Bonarum mentium est ibi culpam agnoscere, ubi culpa non reperitur; *S. Greg* de quibusvis minutissimis ne dicam actibus sed etiam cogitationibus et levissimis motibus seipsam districte dijudicans, confitebatur lacrymabiliter et humiliter in foro pœnitentiæ Sacerdoti. Quoniam sæpe mens, quæ adversa multa et fortia superat, unum in se et fortasse minimum, quamvis magna intentione invigilet, non expugnat. Mens quoque justorum, etsi libera est a perverso opere, aliquando tamen in perversam cogitationem incurrit.

28 Ex caritatis firmitate procedens zelus supernæ salutis, ut gladius acutus et flammeus, adeo ve- E nerabilis Zitæ, pertransiit intima, ut tota videretur *dolet ob aliena peccata,* æmulationis ardore succensa, et compassionis mœrore plagata. Siquidem animas, Jesu Christi sanguine pretioso redemptas, cum in copia cerneret inquinari aliqua sorde vel contaminatione peccati; miro doloris aculeo confossa, tantæ miserationis teneritudine deplorabat; ut eas tamquam mater in Christo quotidie juxta Apostolum parturiret, *Gal. 4. 19* satis exoptans ne talis inquinatio contingeret studiosa : quia citius culpa dimittitur, quæ nequaquam malitiæ studio perpetratur; et facile culpa corrigitur, quæ erubescitur. Sane studiose peccare malum est; bonum, nec facere nec amare peccatum. Si quando diceretur eidem, quod quispiam sic vel sic male ageret, *eaque facile excusat :* vel taliter agendo peccaret, seu quodlibet delictum committeret; protinus excusabat decenter, aut id non esse credendum asserebat constanter, vel si narratio veritatem haberet, nullatenus esse recitandum vel aperiendum, seu quavis narratione pandendum : quoniam proximorum mala, quæ corrigere non possumus, silentio sunt tegenda; et tamen sic toleranda, ne in animo virus doloris occultetur. Vehementer quoque gemebat, comperto penitus fore verum, peccatum esse patratum; quoniam parum prodesset carnem constringere, si mens se per compassionem nesciat in proximi amore dilatare. F

29 Et quia nulla est castitas carnis, quam non commendat suavitas mentis; *zelo alienæ salutis æstuans,* suadebat omnibus, quibus poterat, opera pietatis et caritatis, redemptionem cupiens omnium peccatorum. Sed nec effabat seu pertractabat ut adulatrix de negotiis alienis : quoniam hæc non erat ex his, quorum est, non sua, sed potius aliena loqui et aliena curare; maxime si evenerit vel odio eos vel amore præveniri, quibus affectibus sæpe veritas occultatur et depravatur. Sed et aures suas sepivit a detractionibus et susurris; et silentium posuit ori suo, et ostium circumstantiæ labiis suis tam arduum, ut perraro loqueretur, absque opportuna consultatione vel necessaria utilitate. Verumtamen sæpe solebat redarguere zelo rectitudinis eos qui existebant de familia delinquentes : *peccantes circumspecte redarguit* quod ut fiducialius ageret, solerti circumspectione, quantum est possibile humanæ naturæ, se præservabat a culpa. Nemo enim fideliter reprehendit aliquem de eo, in quo se esse irreprehensibilem non confidit : humanitatis quippe est, nimirum in quo sibi quisque nimium indulget, aliis non vehementer irasci.

30

AUCTORE COÆVO EX MSS

pro supplicio afficiendis sollicite orat :

A 30 Dum audiret præterea sonitum campanarum ad publicam judicii sanguinis concionem, prout moris est Rectoribus civitatum, dum quemquam malefactorem habent ad corporis mortem damnare; statim miro exabundabat profluvio lacrymarum, ac dulci benignitatis affectu orando dicebat: Succurre, Domine, animæ miseri pereuntis. Adjuva, Domine, animam peccatoris. Nec cessabat per triduum vel quatriduum, vel usque ad septimum diem exorare Deum suppliciter, pro liberatione animæ talis condemnati. Caritatis igitur perfectæ fervor, quo hæc Sponsi amica ferebatur ad Deum pariter et ad proximum, satis ex præmissis potest adverti: sed ex eo potissimum, quod impendere satagebat et superimpendere semetipsam, dum præ fervido animarum zelo transfixa cum crucifixo Domino salutem sitiret omnium salvandorum. Sciebat nempe, ut dicere solebat, quod diligendus erat proximus, quia Dei præceptum est, quia naturæ consors est, et quia imago Dei est; et quia illum diligere est argumentum, nutrimentum et incrementum dilectionis Dei: ad cujus fervidam dilectionem ipsam vehementer accendebat divinarum erga nos exhibitio misericordiarum,

In Dei et proximi caritate excellit

B quas sæpe considerabat in ejus longanimi exspectatione peccatoris et pravæ voluntatis conversione; in totius iniquitatis remissione, et interna consolatione, in auxilii fragilitatis nostræ exhibitione ad satisfaciendum, sustinendum et resistendum; et tandem in mere gratiosa recti cœlestis collatione. Per fervorem ergo caritatis, in exercitio vitæ spiritualis, nova fiebat quotidie creatura; dum sic ageret, ut præsentem mundum despiceret, transitoria non amaret, mentem medullitus in humilitate Deo et proximo sterneret, contra illatas contumelias patientiam servaret, et custodita patientia dolorem a corde repelleret, egenis propria tribueret, aliena minime ambiret, amicos in Deo diligeret et inimicos propter Deum, et de proximi afflictione lugeret: quæ omnia magna fuere in ea signa perfectionis.

ANNOTATA.

a *Sicut Græci vulgarem suam linguam, ab ea quæ eruditorum est distinguunt, quando hanc quidem* Ἑλληνικὴν *istam* Ῥωμαϊκὴν *nominant (nam Thraciam, cujus caput Constantinopolis seu Nova-Roma est,* Romaniam *appellant) ista hic* Romana *vulgaris lingua opponitur Latinæ, non tantum apud Italos, sed etiam apud Hi-*

C *spanos, quibus vulgaris sua dicitur* Romance. *Eadem vocatur* Gallica *in Actis B. Ægidii 23 Aprilis, eo quod a Gallis Cisalpinis, postquam Romano Imperio accesserunt, paulatim ad reliquos Italos pervaserit Latinæ linguæ depravatio.*

b Zita *in usu nunc esse desiit, eique successit diminutivum* Zittella, *Virginem seu Virgunculam significans.*

c *Ita legitur. mens tamen auctoris esse videtur, quod memoria nequitiæ,* etiam contra voluntatem nostram patratæ ab aliis aut suggestæ, *molestas sæpe tentationes citat.*

d Curialis *idem quod* Urbanus, *facetus, apud istius ævi scriptores: hinc* curialiter.

e Tristis, *vulgato Italicismo, non tantum* mœstum *significat; sed etiam* improbum et nequam. *Idem apud Flandros nostros usu venit circa vocem* drouf, *qua cum Teutonicis mœstum significans, ab ipsis vix aliter sumitur quam in deteriorem partem.*

CAPUT V.

Extremus Zitæ morbus, felix obitus, et miracula eumdem secuta.

Cum igitur Venerabilis Zita ad summam arcem

D perfectionemque cunctarum virtutum et ad perfectam venisset ætatem; nobilium quoque hominum, quibus dudum ministrando servierat, discreta providentia ulterius non ferebat, illam habere ut suam, sed velut Dei summi ancillam: et sic exinde quæcumque vellet agere libere permittentes, eamdem, tam maturitate senilis ætatis, quam contemplatione celebris sanctitatis, congruo venerabantur affectu. Eidem quoque, tamquam uni ex filiabus, ministrabant quæcumque sibi existerent opportuna. Zita vero, cum fervore spiritus semper in sublimiora conscendens, paupertatem voluntariam, semper sibi dilectam, amplexari non destitit, neque ob gravitatem ætatis (qua videlicet ceteri solent remissius vivere) nec propter sexus fragilitatem seu debilitatem corpoream, passa est austeritatem sui cursus emolliri aut diminui. Sed neque opera pœnalia, neque consuetas vigilias et jejunia, aut reliquas corporis asperitates voluit ex quavis occasione deserere, aut statum servitutis sive subjectionis omittere sive relinquere: sed consideratione solicita, cautela quam amplissima, tunsionibus ac pressuris innumeris expolita, merebatur coaptari cœlestibus ædificiis, amplificisque efferri præconiis sanctitatis; et semper E seipsa ferventior, rebus fugacibus spretis, in amorem Conditoris, mirabilium operum laboribus ferebatur. Omnis enim ascensus in labore est de intensione, descensus in voluptate: quia per annisum gressus ad superiora tenditur, per remissionem vero ad inferiora declinatur.

In graviori ætate ab heris servitio exempta

nihil tamen de rigore sanctæ vitæ remittens,

32 Cujus quidem animo labentia omnia subter erant, multumque rebus omnibus, quæ volvuntur, altius eminebat; ut nulli jam nisi cœlestia cogitaret. Jam vere sibi terrena cuncta viluerant, et thesauros cœlicos sibi cumularat: qui enim ad appetenda æternitatis atria accenditur, dignum profecto est, ut ab omni temporalitatis amore laxetur; sed qui terrenarum rerum amore vincitur, in Deo nullatenus delectatur. Sitibunda igitur, sicut cervus ad aquas, ad fontem vivum beatæ vitæ et cœlestis patriæ anhelabat; exæstuans nihilominus ad Sponsi cœlestis thalamum, tota liquescente anima et anxiante spiritu, pervenire, ac perfrui suavissimis dapibus dulcedinis sempiternæ. Mortem quoque, quæ fere cunctis est pœna, ut vitæ ingressum et laboris sui præmium amabat; tanto frigescens studio hujus seculi, quanto surgebat ardentius in amorem Dei, jugiter secundum Apostolum dissolvi cupiens et esse Phil 1, 23 F cum Christo. Cum enim mens in Deo forti intentione dirigitur, quidquid sibi in hac vita amarum videtur, dulce existimat; omne quod affligit, requiem putat: transire per mortem appetit, ut obtinere meliorem vitam plenius possit, et ad culmen pertingere felicitatis æternæ.

ad cœlum anhelat.

33 Fidelis et verax Deus omnipotens (qui laborantes in pœnitentiæ vinea diurno denario non defraudat. quin imo clamat evangelica tuba, Venite ad Matt. 11, 28 me omnes, qui laboratis et onerati estis) jam requiescere et reficere volens dilectam ancillam suam, ad cœlestes Agni nuptias dignatus est eam hoc modo perducere. Lenibus quidem febribus agitabantur hujus jam vetulæ virginis imbecilla membra, ferme diebus quinque, circa ætatis ejus sexagesimum annum: at morbo paulatim invalescente, lecto decubare compellitur: cum tamen sui non existeret moris pro quavis infirmitate se prosternere lectulo; sed spiritus ille promptior, præ senio, abstinentia, et laboribus solum stare solebat. Anno igitur Nativitatis Dominicæ a MCCLXXII, die XXVII Aprilis, feria IV, hora II, quibusdam devotis mulieribus assistentibus, felicissima Virgo et desiderio Martyr Zita, ecclesiasticorum Sacramentorum susceptione devotissima præmunita, nulla doloris vel mœroris, seu angustiæ

Felix ejus obitus,

A angustiæ vel solicitudinis signa prætendens, intentis in cœlum oculis et manibus suppliciter cancellatis, ac mentaliter orans et gaudens, migravit ad cœlos; et beatissima illius anima, Trinitatis interminæ potitura, carne soluta, in æternæ claritatis et pacis gloriam est absorpta. Venire nempe non poterat ad perfecta gaudia libertatis, nisi debitum solveret humanæ conditionis. Quantæ nimirum granditatis foret et meriti apud Deum, quantumque in cœlo meruerit sublimari, quæ seipsam humilitate profunda ineffabiliter vili pendit; continuo post illius almi spiritus transitum divina bonitas patefacit. Nam stella præfulgida, super civitatem Lucanam, cunctis cernentibus evidenter apparuit: cujus aspectum nec ipsa serena solis claritas, sicut solet stellas reliquas, subcelabat: qua quidem, ut piorum consideratio divulgabat et subsequenter miraculorum multiplicitas probavit, evidentius patuit, in Sanctorum cœlesti rosario et novellam rosam ortam fuisse apud cœlites, et Lucanam civitatem novi sideris lumine illustratam fore.

stella per diem lucente,

34 Ipsa denique sui transitus die, is qui linguas infantium facit disertas, ex ore infantium et lactentium laudem perfecit; dum subito post egressum illius animæ felicissimæ, in diversis plateis et vicis publicis civitatis, pueri, nemine nuntiante, sed B Domino revelante, indefesse clamabant: Eamus, eamus, et curramus ad ecclesiam S. Fridiani; quia S. Zita decessit. Sicque auctore Domino factum est, ut dum decentes exequiæ a viris nobilibus Faytinellis, pro depositione B. Zitæ familiaris ipsorum, parantur; tanta indigenarum convenit utriusque sexus et ætatis hominum innumera multitudo, ut ecclesiam dicti B. Fridiani, prægrande claustrum, et adjacentes plateas implerent; et cum difficultate prævalida nimis, thesaurus ille pretiosissimus corporis ejus, ejusdem loci præcedente Religiosorum Conventu, in ecclesiam inferretur. Contendentibus sane universis et singulis, discordioso certamine, contingere corpus Reverendissimæ famulæ Dei Zitæ; nec Officia funeris potuit Clerus peragere, nec illud per plurima spatia dierum alicui tradere sepulturæ; quoniam die noctuque constipata populi multitudo perseverabat instantius circa corpus, et quisque prout poterat, ob devotionem ingentem, de vestimentis ejus auferre aliquid satagebat: adeo quidem, ut pluribus vicibus, quibus in *b* tanto in- C duta extitit, remansit seminuda. Verum ne disperperetur corpus Sanctæ, utque obviaretur irrationabili multitudini per eos qui solidioris sunt disciplinæ: quidam fide et devotione promptiores, diversis ingeniis et simulationibus quæsitis, transferebant illud venerandum corpus, ut erueretur, nunc in chorum conclusum, nunc in claustrum, nunc in capitulum, nunc in refectorium, nunc in hospitariam, et alia monasterii loca; concludentes illud in cassis ligneis, quæ tamen pluries confractæ fuerunt.

et Deo per inscios rei pueros loquente, proditur.

concurritur ad funus:

b

35 Iterum et subsequenter signa coruscant, prodigia nitent, miranda prodeunt; ac inter ipsas manus et oculos hominum, præ gaudio lacrymantium, mirabilia crebra et manifesta perficiuntur. Hic siquidem cæci vident, surdi audiunt, manci et aridi reviviscunt, claudi et incurvi eriguntur ac muti loquuntur; febricitantes sanantur, doloribus angustiati curantur, immundi spiritus a corporibus effugantur, sanguinis fluxus reprimitur, partu periclitantibus subvenitur, steriles fœcundantur, ponderosi levigantur, ulcerosi mundantur, morsi vel capti a bestiis eripiuntur, naufragis succurritur, carcerati laxantur, equuleo torti dolorem non sentiunt, ignis in pluribus ardorem et aqua liquorem amisisse videntur, ad furcas suspensi de ipsis mortis faucibus eruuntur, a medicis ob validissimas febres desperati per eam evadunt; et breviter omnium periculorum, damnorum, et ægritudinum genera ejus meritis effugantur. Tandem dum nec famescentes, nec sitientes, neque caloribus, sudoribus et pressuris gravibus fatigati populi civitatis abirent, quin saltem successive, nunc hi, nunc illi assisterent; venerandæ memoriæ Jacobus, Prior præfatæ ecclesiæ, suique Fratres, nullam vel modicam sanctitati hujus fidem accommodantes (quamvis magnæ viri religionis existerent) præhabito prudentium et etiam religiosorum virorum, tam Prædicatorum quam Minorum Ordinis Fratrum, consilio et collatione concordi, in lapideo sarcophago fecerunt concludi venerandum ejus corpus, redolens immensi odoris multa fragrantia, exspectantes de concordi prædictorum consilio rei exitum: ut videlicet, si opus idem foret fictitium et dumtaxat humanum, cito deficeret; si vero esset divinum et de providentia divina procederet, nemo mortalium posset illi resistere; sed invito omni contradictore immensum prosperaretur et cresceret: sicut de die in diem publice cernitur adimpletum.

varia post mortem miracula patrantur.

D *AUCTORE CO.ÆVO EX MSS.*

36 Post dies siquidem paucos, cœpit de tumba, in qua sacrum corpus manebat, liquor emanare salubris, quo debilium et ægrotorum quorumlibet membra inuncta reddebantur sanitati: et sicut ab omni carnali inquinatione virgineum illud corpus exstitit illibatum, sic huc usque in hodiernum diem E a consueta dissolutione et corruptione aliorum cadaverum permanet alienum, ac integrum perseverat; nisi quod aliquantulum apparet corpulentiæ siccioris. Sicut revera testari possunt plures ex S. R. E. Cardinalibus, ac etiam Archiepiscopis, Episcopis et aliis venerabilibus viris quampluribus, ex diversis partibus adventantibus, qui viderunt; nec non Principum secularium, Baronum ac Militum, et grandis popularium multitudo, occurrentium diversis temporibus: qui corporeis oculis conspexerunt, dum pia devotione ad venerationem ejus, citra tamen juris prohibitionem, sæpius occurrerunt, et occurrere quotidie non desistunt; maxime autem ii, qui in suis necessitatibus ejus subventiones et beneficia persenserunt: quibus in maris terræque periculis ad opitulandum adstitit devotius invocata. Et quod est satis devota admiratione et miranda devotione dignum, licet de suæ præeminentia sanctitatis aut vitæ et miraculorum multiplicitate præminima, nequaquam fautores, promotores, coadjutores, aut prædicatione promulgatores usquam locorum habuerit, imo contradictores quam plures; tamen non solum annuatim concursus infinitæ gentium multitudinis diversarum regionum, civitatum et diœcesium pene totius Italiæ, occurrentium anniversario die suæ glorificationis et transitus, ejusdem sanctitatis merita protestatur: sed etiam quotidianus visitationis excursus, ad sepulcrum ejus venientium, tam citra [quam ultra] montanorum, quibus præsto adest et affuit, in necessitatibus et periculis contingentibus invocata, eam apud Dominum insignem et exaudibilem, non voce solum, sed opere asserit, indiciis et subventionibus manifestis.

salutaria ex sarcophago liquor emanat, et corpus incorruptum perseverat,

multorum accursu celebre,

F

37 Denique inter reliquos, qui de hac summi Dei ancilla miracula conscripserunt, Ugolinus *c* Parmensis, Legum Professor disertus, sic inquit: Quinquaginta tres diversarum nationum et sexuum, contractionis seu attractionis languore vexatos, sanavit: quorum quidam in totis suis gravabantur corporibus, quidem in certis suis partibus. Sexdecim vero oculorum aspectibus carentes curavit quorum quidam amborum, quidam unius visu carebant. Mutos quoque sex, quorum quibusdam morbum natura præstiterat, quibusdam ex accidenti provenerat. Surdos insuper quatuor, dæmoniacos duode-

c

quos morbos et quos iis laborantes curaverit,

AUCTORE COÆVO EX MSS. præter alia infinita miracula,

A cim, plurimos etiam aliarum infirmitatum et angustiarum doloribus laborantes. favente pia Virginis intercessione, Divina clementia sanos efficit. Hæc, inquit ille. Nos autem omnes in veritatis assertione perspicua possumus attestari, quod non tantum pluribus quam CL, diversis ærumnis funereisque languoribus et periculis fatigatis, miraculose B. Zita subvenit (prout de singulis prædictorum et singillatim et in forma publica *d* scripsit vir fide dignus, Faytinellus Notarius, testibus idoneis et juramentis receptis) sed extitit copia multitudinis personarum, quibus diversis locis et temporibus multifarie exhibuit gratiæ subsidia et salutes corporis, ac exhibere non cessat : qui non solum excederunt numerum millenarium, sed pene incredibilis auditoribus quibuslibet videretur. Ego denique ipse vidi puerum suscitatum et viventem, recte ambulantem et loquentem : cujus pater, sicut convinci poterat, fide dignus, me et aliis pluribus præsentibus, ad sancta Dei Evangelia sponte juravit super altare ; quod idem unicus filius vere fuit mortuus reputatus, sed meritis hujus sanctæ Virginis, ad suas intentissimas preces et querulosas devotiones, consistebat a morte suscitatus.

inter quæ puer a morte suscitatus :

B 38 Intra... *e* defunctionis hujus ancillæ Dei quidam juvenis, videlicet Petrus de Faytinellis, qui eadem in domo Faytinellorum de Luca fuerat enutritus, dum per provinciam Provinciæ iter faceret, in gravissimam incidit infirmitatem : quæ adeo ipsum affligendo momordit, ut tres famosi medici, qui curationi ejus studiose intendebant, de ipsius tandem convalescentia desperati, concorditer eumdem in crastinum moriturum firmiter ad invicem asseruerunt. Quod dum ille æger intellexisset, tota mente invocavit B. Zitam, dulci et familiari alloquio, veluti facere puerulus consueverat ; inter alia conquerendo, quod cum abesset a propriis, nec paternum aut maternum vel aliorum suorum sibi adesset subsidium vel consilium, non permitteret abesse juvamen. Et ecce nocte sequenti, nec dormienti nec plene vigilanti, apparuit coram eo Veneranda Zita, in veste serica, quam varia et artificiosa textura opificis admirabilem exhibebat, coronam eminentem in capite gestans, grossis et preciosibus lapidibus decoratam : sed vultum vetustatis suæ, qualem vivens in corpore gerebat, ut a dicto juvene Petro indubitanter agnosceretur, videbatur habere : quam quidem Zitam duo lumina facularum vel cereorum C splendida præcedebant. Et licet luminum portitores idem Petrus non videret, eam tamen plenius videns, citius recognovit : ad quam taliter est affatus : O Domina mea Zita, subvenite mihi, qui taliter sum destitutus et afflictus, nec est aliquis ex nostris qui mihi opem valet afferre. At illa inquit : Noli timere. Et iterum inquit ille : Quis est vobiscum? Illa vero respondit : Tace : noli tantum quærere, constans esto. Extendensque protinus manum apposuit eam fronti juvenis ægrotantis, et ipsum sanavit continuo, statimque ab oculis ejus evanuit. Surrexit igitur sanus, et inquit ad ministram suam : Affer mihi manducare, quia sanus sum. At illa dixit : O fili, requiesce, ut sanus esses : dicito quoque mihi cum quibus modo loquebaris? audivi enim te loquentem et aliam personam respondentem, cum qua sermocinabaris. Juvenis quoque rei seriem totam aperuit, adjecitque, prius ipse videret et sciret illos tres medicos morituros, qui ipsum prognosticabantur ad mortem quam moreretur ipse. Quod et vere post non multum tempus evenit.

cuidam a Medicis deposito, apparens in Gallia, sanitatem restituit :

39 Ecce carissimi Deus pacis, qui suscitat de pulvere egenum et de stercore erigit pauperem ; qui dat verbum evangelizantibus virtute multa, exarari voluit gesta Virginis hujus ad utilitatem et eruditionem nostram : ideo enim Sanctorum per litteras traduntur D exempla, ut unusquisque, pro qualitate sexus et ætate annorum, modum sui propositi teneat, et vitam bonorum piæ considerationis speculo contempletur. Sed ad gloriam præclaræ Virginis Zitæ superiora recensita tendant : quibus dum monstrarem, qualis ipsa fuerit, et qualis esse quisque debet in vita, pulchrum depinxi hominem pictor fœdus : aliosque ad perfectionis littus dirigo, qui adhuc versor in fluctibus delictorum. Itaque O splendidissima Virgo, Deo et omnibus Angelis grata, in hujus quæso vitæ naufragio orationis tuæ me tabula sustine ; ut quia pondus proprium deprimit, tui me meriti manus levet : omnesque simul quibus possumus precibus exoramus, ut nostri meminisse digneris ; quatenus ille nobis indulgentiam tribuat peccatorum cum prosperitate pariter et salute, qui tibi omnium laborum tuorum tradidit palmam, Jesus Christus Dominus noster : cui sit laus perennis in gloria, honor, virtus, decus et imperium per infinita secula seculorum. Amen.

Invocat eam auctor

ANNOTATA.

a *Perperam in MS. irrepserat nota anni* 1279, *uti ex feriæ et diei collatione apparet.* E

b In tanto, *idiotismus Italicus est ;* interea temporis, *Latini dicerent.*

c *Gesnerus in Bibliotheca quemdam* Hugolinum de la Fontana glossatorem juris *nominat : quem hunc esse S. Zitæ laudatorem, quis ausit affirmare, nisi opera viderit?*

d *Hæc sunt miracula paulo post annum* 1316, *quæ ex originalibus membranis collecta infra dabimus.*

e *Supple,* annum, *vel* mensem, *vel* hedomadam : *deest enim aliquid.*

APPENDIX.

De curato epileptico et quodam post suspendium liberato per B. Zitam.

Franciscus, de *a* Groppa S. Petri, Lucensis Diœcesis, de terra Marchionum, filius Pagani de dicto loco : juraverunt ipse Franciscus et Paganus ad sancta Dei Evangelia, super quibus manum posuerunt, quod ipse Franciscus habebat malum guttæ caducæ ; et sæpe cadebat quandoque in aquam, F quandoque in ignem. Propter quod vovit Deo et B. Zitæ, quod si ipsum a dicto malo Zita B. ita liberaret ; quod ipse, cum baculis in manibus, veniret ante altare suum. Et facto voto liberatus est. Postmodum, die XIII mensis Julii venit ante altare suum : et coram domino Babilano de Marinis de Janua et Andrea de Ast et pluribus aliis, prædicti pater et filius juraverunt, ita esse, ut dictum est. *b*

a Appendix de epileptico sanato,

41 Ad hoc, ut miraculum quod ex parte Dei et S. Zitæ Virginis nuper apparuit in hunc juvenem, qui Checus domini Andreæ de Tesis vocatur, ut in nostris actis apparet, sit potius hominibus manifestum, et credatur maxime per aliam probationem, huic Checo, latori præsentis instrumenti, quam per suum simplex verbum, vobis honestis et discretis Fratribus sive Canonicis Rectoribus ecclesiæ S. Zitæ de Luca *c*.... Tempore sapientis et discreti viri, D. Francisci de Palermo, Judicis et Capitanei Principatus Capuæ, *d* per dominum Regem *e* Carolum, vobis pateat evidenter, quod hic lator præsentium, Checus D. Andreæ, die XXIII mensis Februarii præsentis anni MCCC*f* captus fuit, cum quodam socio, qui Martinum dixit se vocari, in civitate Capuæ, in platea dictæ civitatis, volentes vendere quamdam asinam ; unde essendo in foro, quidam de civitate *g* Solmona apparuit, dicens dictam asinam fore suam ; et

b c d e f g

et quodam furti accusato,

A et quod præfati Checus et Martinus malo et furtivo modo de sua quadam domo ipsam acceperunt et furati fuerunt : et ad curiam dicti domini Capitanei fecit querelam de prædictis ; unde Checus et Martinus detenti fuerunt in palatio. Hospes quoque, in cujus domo hospitati fuerant, detulit quoddam par caligarum, simul ligatarum, in quibus erant septem claves : qui hospes dixit, quod dictus Checus dederat sibi dictas caligas : qui Checus et Martinus, habiti pro suspectis, positi fuerunt ad martyrium. Et primo positus est dictus Martinus, qui confessus fuit se furatum fuisse dictam asinam et multa alia furta et maleficia commisisse : et postmodum positus fuit dictus Checus, qui dicebat se non esse culpabilem. Postmodum occasione tormenti confessus fuit se juvisse dictum suum socium in omnibus ; quæ confessus fuerat : quapropter eidem condemnati fuerunt, quod deberent simul esse suspensi, ita quod morerentur.

quem suspensum sustinuit S. Zita,

42 Quos Checum et Martinum, die ultima mense Februarii præsentis anni MCCC, duci fecimus ad furcas, sententiam executioni mandantes : et ad eos, custodiendos dimissi fuerunt duo custodes, scilicet Jacobus Petri et Nicolaus Jacobi, qui juraverunt ad B sancta Dei Evangelia, se custodisse dictos suspensos in furcis a mane usque ad vesperas. Et postmodum, dum dicti custodes revertebantur versus domum, viderunt unum de dictis suspensis venire post eos, dicentem : S Zita adjuva me, habentem manus retro ligatas, cum quodam frusto funis in gula. Timentes cœperunt dictum Checum et reduxerunt eum coram domino Potestate : qui Checus interrogatus, quid poterat hoc esse, et quis detruncaverit ipsum funem ; respondit dicens ; quod quædam Domina apparuit coram eo, et retinuit sibi pedes, quousque dicti custodes fuerant juxta eum ; et postmodum, dum dicti custodes reverterentur, dicta Domina detruncavit sibi funem, dicendo : Vade, vade. Et dictus Checus nullum malum patiebatur, nisi quod habebat sua crura multum inflata propter sanguinem et nigra. Qui Checus dixit, quod timore Dei et B. Zitæ deberet dimitti, quia venire volebat ad ecclesiam B. Zitæ de Luca. Cui Checo suprascriptus Potestas voluit facere restitui pannos *h* suos, quos noluit : imo dixit, quod venire volebat sicut ipse venerat de furcis, et descenderat cum fune ad collum, et cum dictis *i* clavibus. Et dicti custodes juraverunt, ut dictum est ad sancta Dei Evangelia, se custodisse Checum et Martinum in furcis, coram Notario Matthæo Jacobi de Manfredonia, et coram domino C Alenardo Presbytero S. Nicolai de Capua, et coram prædicto domino Francisco Judice. Deinde eisdem anno et indictione, die XXV mensis Martii, dictus Checus venit Lucam, et dictum instrumentum cum dictis clavibus et fune, coram domino Jacobo Priore dictæ ecclesiæ præfati monasterii, humiliter præsentavit, et dimisit in claustro dictæ ecclesiæ : et coram Ser-Michaele Luprado et Ser-Bernardo Mustarelli et Ser-Fino Fini, et pluribus aliis testibus, dixit omnia suprascripta coram ipsis vera esse ut supradictum est et pluries cum juramento affirmavit, et crura sua inflata et nigra pluries eis ostendit. Exponens quoque idem Checus, quod in itinere versus Capuam casu sociaverat se dicto Martino, ignorans ipsum esse furem et asinam esse furtivam ; a Martino dictas caligas cum dictis clavibus portandas recepit, et de voluntate dicti Martini hospiti, ut præmittitur, commendavit. Denique Martinum sociavit ad vendendum dictam asinam, sub spe recipiendi pecuniam, quam pro se et dicto Martino, precibus et rogatu dicti Martini, in itinere expenderat : deinde sibi accidit per omnia sicut in dicto instrumento plenius continetur. Deo gratias.

et præciso fune liberavit,

qui cum attestatione magistratus Capuani Lucam venit :

D *AUCTORE COÆVO EX MSS.*

ANNOTATA.

a *Forte legendum* Grotta S. Petri : *sed nec ipse locus, nec* terra Marchiorum, *ad quam is pertinet, invenitur in tabulis.*

b *Sequuntur verba Epistolæ a Magistratu Capuano datæ, cum adjuncto publico instrumento.*

c *Videtur excidisse apprecatio Salutis, et eam apprecantium designatio, notaque anni, Indictionis etc.*

d Per Regem, *id est* pro Rege, *Italis familiari idiotismo.*

e *Hic est Carolus II, ab anno* 1285 *Neapolitanus Rex, defunctus autem* 1309 *mense Maio, ut omnes consentiunt et multimodis probari potest : ideoque errorem suspicati, quo annum rei gestæ transcripseramus* 1310 *judicavimus legi debuisse annum* 1300 *aut aliquem intermedium. Certius id nos docere potuisset numerus Indictionis (quem pariter a Capuano Notario signatum fuisse, testatur scriptor Lucensis cum infra mox narrat quid Lucæ sit actum* eisdem anno et indictione die XXV mensis Martii) *nisi hic numerus incuria librariorum excidisset.*

f *Adde ergo, Indictionis* XIII, *si vere hæc spectant ad annum* 1300.

g Sulmona *in Pelignis, nunc Aprutii parte, Ovidii patria, distat a Capua* P. M 60 *ut minimum.*

h *Vestes intelligit, quos suspendendo reo lictor ex more detraxerat, sibique servabat.*

i *Hæ claves, tamquam instrumentum et argumentum maleficii, eidem suspendendo ad collum appensæ videntur fuisse.*

E

MIRACULA

a Notario Fatinello coram testibus excepta.

Ex MS. Perillustris familiæ Fatinellæ.

CAPUT I.

Facta et notata post elevationem S. Zitæ reliquo mense Aprili.

S. Zita invocata contractam sanat,

Armannectus, nuntius Lucensis, communis civis Lucensis, de *a* contracta S. Joannis de Capite Burgi S. Frediani, filius quondam Martini, dixit ; quod Chesina ejus filia steterat continue attracta tribus annis, ita quod nec ire nec se movere poterat : et quod hodie, pro misericordia Dei et S. Zitæ Virginis, ipsa Chesina stante ante corpus et *b* lavellum Sanctæ virginis, effecta est sana et liberata : et F coram me Faytinello Melioris Notario, et domino Jacobo Priore majore ecclesiæ S. Frediani, et Domino Armanneeto *c* et Puccio, Franchi, Guido Guidotti, et Albertino Calianelli et Jacobo Sartori, illa ipsa Chesina bene et recte undique ibat et ivit.

item aliam,

2 Gente-donna mulier, uxor Bonacorsi Scroppi, de civitate Lucensi eodem *d* die dixit ; quod jam sint anni octo vel circa, quod ipsa stetit attracta de renibus, ita quod recte sine baculo ire non poterat vel se *e* clinare : et quod hodie, ob reverentiam Dei et S. Zitæ Virginis, confecta est sana et libera. Et coram me Faytinello Melioris Notario et supradicto domino Priore, et Guido Guidotti, et Jacobo Sartori, et Ugolino Senanis, et Federigo quondam Jacobi Notario, recte undique ibat et ivit, et sana est.

alumque,

3 Ubaldus Balestrieri, civis Lucensis, de contracta Fontanæ, quondam Joannis, eodem die dixit ; quod *f* Fanuccius ejus filius, jam sunt anni sex, steterat continue attractus de renibus ; ita quod ire non poterat aliquo modo : et quod hodie, ob reverentiam Dei et S. Zitæ virginis, effectus est sanus et liberatus

EX MS NOTARIALI.

A tus : et coram me Faytinello Melioris Notario, et supradictis domino Priore et D. Gerardo Maurini et aliis supradictis ipse Fanuccius rectus et sanus ivit et ibat undique.

muto loquelam restituit ;

4 Purpute, uxor Aldobrandini Centhal, de civitate Lucensi eodem die dixit, quod Niccoluccius ejus filius, a duobus mensibus circiter, semper continue fuit mutus, ita quod nullo modo loquebatur : et quod hodie, ob reverentiam Dei et B. Zitæ virginis, effectus est integre sanus et liber : et coram me Faytinello Not. et supradictis et aliis ipse Niccoluccius clare et apte loquebatur, et locutus fuit, et alta voce.

cæco visum,

5 Guilielmus Lombardus de comitatu Parmæ, quondam Rolandini della Noce, eodem die dixit, quod Bosus ejus filius, carebat lumine de oculo dextro; et quod ipse Bosus stetit semper continue a quinque annis circiter *g* avoculus de ipso oculo :ita quod integre nullo modo vidit. Et quod hodie, ob reverentiam et misericordiam Dei et supradictæ B. Zitæ virginis, effectus est integre sanus et liberatus: et bene et clare de ipso oculo vidit et videbat, coram me Faytinello Not. et supradicto domino Priore et aliis supradictis.

claudo gressum,

B 6 Thedaldus, custos de Lucana vicitate, quondam Bonajunctæ, de contracta S. Georgii, qui steterat IX annos *h* sciancatus de pede sinistro : ita quod recte ire non poterat sine baculo : integre ob reverentiam Dei et corporis B. Zitæ, supradictus est sanus et rectus ; ita quod clare et recte ibat coram me Notario, et supradictis in alia charta scriptis, die Jovis *i* vigesima octava mensis Aprilis.

Contracta usum manus,

7 Ducia mulier, de monte-Topoli, qu. Portonai, eodem die dixit, quod ipsa steterat attracta de manu sinistra, a quatuor mensibus circiter semper continue : et hodie modo, ob reverentiam Dei et supradicti corporis S. Zitæ, facta est sana, et aperuit et aperiebat bene et sane ipsam suam manum, coram me Faytinello Not. et domino Stephano Canonico supradictæ ecclesiæ S. Fridiani, et Guidiccione Massaio, et Ghibertino Fabro, Vitale Calielli et Tomaso Policciano.

hernia laborantem sanat,

8 Aimellina, uxor Pellegrini de Giano dixit, quod Junctorus ejus filius, a tempore nativitatis ejus, semper fuit in *k* culleа ruptus ; et quod habebat grossam culleam, propterea ire non poterat. Et propterea, ob reverentiam Dei et supradictæ Beatæ, effectus est sanus : et ita apparuit et ibat bene coram me C Notario, et Domino Homodeo Canonico supradictæ ecclesiæ S. Fridiani, et Presbytero Guido Capellano ipsius ecclesiæ S. Christophori, die Jovis vigesimo octavo mensis Aprilis.

contracto usum pedum et manuum reddit,

9 Bartholomæus de Lombardo, de porta S. Donati, Lucensis, dixit, quod Guiduccius ejus filius fuit et stetit semper, a quinque annis citra, attractus pedibus et manibus ; ita quod aliquo modo ire non poterat : et modo, ob reverentiam Dei et supradicti beati corporis factus est sanus, et bene ivit et ibat, et manus aperiebat et aperuit coram me Faytinello Not. et Joanne Stumbeka scriniario Lucensi quondam Armanni, et Wilhelmo quondam Gilii Lucensis de Classe, supradicto die Jovis vigesima octava Aprilis.

ridenti miracula sua,

10 Mandrianus Battiloro, filius quondam Torfelli, civis Lucensis de contracta S. Petri Cigoli, juravit de veritate dicenda et observare mandata domini Prioris majoris ecclesiæ S. Fridiani : die Sabbati die trigesima mensis Aprilis suo juramento dixit; heri, quando ipse audiebat et intelligebat quod corpus B. Zitæ virginis fecerat aliquod miraculum, ipse faciebat in derisionem et dicebat, quod ipsum corpus B. Zitæ faciebat suum *l* pettum ; et quandoque dicebat, quod faciebat unum ovum : et etiam D dixit, quod quando ipse videbat quod aliquis infirmus foret deportatus ad supradictum curpus, tunc ipse Mandrianus dicebat de portantibus ipsos infirmos, projicite eos in terram. Et quod semper postquam ipsum corpus migravit, quando ipse audiebat aliquod miraculum factum esse per supradictum corpus, vel pulsationem campanarum quæ pulsabantur pro miraculis supradicti corporis, ipse semper inde faciebat derisiones. Item dixit, quod propter supradictas derisiones et propter ejus peccata, Dominus Jesus Christus et supradictum beatum corpus S. Zitæ, heri in sero juxta primum somnum abstulerunt ipsi Mandriano loquelam; ita quod nullo modo loqui poterat. Et dixit, quod statim habuit intentionem, quod supradicta de causa pro supradictis derisionibus ipsum beatum corpus abstulerat ei loquelam ; et quod supradictum sanctum corpus redderet sibi loquelam, si ipse pœniteret : et propterea statim pœnituit de supradictis. Et dixit, quod, veniente statim mane diei Sabbati, ivit, et fuit, et projecit se ad pedes domini supradicti Prioris S. Fridiani : et quod ipse Prior, per ea quæ intellexit a circumstantibus, quod ipse Mandrianus supradicta de causa amiserat loquelam ; injunxit eidem Mandriano, quod ipse statim *m* scalciatus, et cum corrigia ad collum, E iret ad ecclesias civitatis Lucensis sediales *n* et majores. Quod præceptum tunc ipse Mandrianus dixit, quod bene intelligebat et intellexit; et dixit quod ipse ipsa die statim ivit ad ipsas ecclesias, et observavit supradictum præceptum. Et statim dixit, quod ipse fuit reversus ad supradictum dominum Priorem. Et supradictus Prior in choro supradictæ ecclesiæ fecit dici ipsi Mandriano, quod cum reverentia et oratione iret ad supradictum corpus supradictæ Virginis, et ei peteret veniam, et devote staret ibi. Qui Mandrianus ibi ivit, et ibi stetit tantum, quamdiu ob reverentiam et donum et misericordiam Dei et supradictæ B. Zitæ Virginis rehabuit loquelam, quam supradicta de causa perdiderat. Et propterea statim fuit reversus ad supradictum dominum Priorem, loquendo clare, et petendo ab eo veniam de prædictis. Et quod ipse dominus Prior præcepit ipsi Mandriano, quod ipse hodie statim pœniteat, et vadat ad supradictas ecclesias Lucensis civitatis, referendo gratias altissimo Redemptori et supradictæ beatæ Virgini Zitæ de prædictis ; et quod prædicta faceret scribi per manum meam Faytinelli Not. coram domino Janni et domino Ubaldo Canonico supradictæ ecclesiæ, et domino Lanfredo de Lanfredis, et Benetto Honesti, et dominis Andrea Ricciardi F et Philippo Ricciardi. et Guiduccio Forteguerræ Lucensi, et Spalla Ugarelli, et aliis multis.

at propterea loquela privato.

pœnitenti illam restituit :

hujus miraculi testes

11 Bonicuccio Baccelloro qu. Orlanducii, juravit eodem die de veritate dicenda : dixit, quod heri sero fuit locutus cum supradicto Mandriano, et ipse Mandrianus locutus fuit cum ipso Bonicuccio, et quod ipse Mandrianus bene loquebatur heri sero : et hoc mane vidit eum mutum, et postea post nonam vidit eum loquentem, et locutus fuit cum eo apud ecclesiam S. Fridiani, et credit, quod pro misericordia Dei et supradicti beati corporis supradictæ Virginis, prædicta ei obvenerunt. Nam dixit, quod ipse Bonicuccius interfuit, et audivit et vidit in eo loco, ubi supradictus Mandrianus dicebat et dixit supradictas rusticitates, de supradicto beato corpore, supradicta die Veneris et die Jovis. Ingheramuccius, filius domini Aldobrandi de Porcariis, de contracta S. Petri Cigoli, supradicta die juratus de veritate dicenda, dixit, quod ipse heri sero fuit locutus cum supradicto Mandriano, et ipse Mandrianus cum eo. Postea veniente die Sabbati mane, vidit ipsum Mandrianum rursum apud ecclesiam S. Fridiani ; ita quod nullo modo loquebatur, et postea ipsa die Sabbati post meridiem

A meridiem apud dictam ecclesiam S. Fridiani vidit ipsum Mandrianum loquentem : et fuit locutus cum eo : et dixit, quod vere credit, quod prædicta obvenerunt ipsi Mandriano pro misericordia Dei et supradicti beati corporis. Minus Benvenuti, aurifex de Luca de Cantonbrocti, eodem die juratus de veritate dicenda, dixit, quod proximo die Jovis fuit et stetit et fuit locutus cum dicto Mandriano, et ipse Mandrianus cum ipso Mino, et dixit, quod ipse Minus proxima die Sabbati supradicto vidit ipsum Mandrianum, et dixit, quod ipse Minus ivit cum ipso Mandriano ad supradictas ecclesias : et ipse pro ipso Mandriano muto dicebat et narrabat rectoribus ipsarum ecclesiarum, qualiter ipse Mandrianus factus erat mutus supradicta de causa : et postea dixit, quod rediit ad supradictam ecclesiam S. Fridiani ad supradictum Priorem, et ipsum Mandrianum jussu supradicti Prioris juvit intrare ad corpus supradictæ Virginis; et ibi tantum stetit cum ipso Mandriano, quamdiu Dominus Jesus Christus et supradictum corpus S. Zitæ Virginis restituit loquelam ipsi Mandriano supradicto die Sabbati. Et tunc et postea semper clare fuit locutus ipse Mandrianus cum ipso Mino; et postea ipse Minus eodem die ivit per ecclesias Lucanæ civitatis, et sic dixit : B Deo gratias. Amen.

reddit mutæ loquelam,

12 Contessa, uxor Thedicci de Gualdo, dixit, quod Bene-stante ejus filia est annorum sedecim, et quod semper a die ejus nativitatis fuit et stetit muta, et non loquebatur : et quod hodie, ob reverentiam Dei et S. Zitæ Virginis, restituta est ei loquela. Quam Bene-stante ego Faytinellus et testes vidimus et audivimus bene loqui, facta ei et ab ea interrogatione de rebus, de quibus bene respondebat coram dominis Ubaldo et Gerardo et Raynerio Canonico, die Sabbati trigesima *o* mensis Aprilis, et Presbytero Michaele de Montiliano.

cæcæ visum :

13 Mercadante, prænominatus Bigollus, de Petra-sancta quondam Guidi Giojæ, qui fuit de Montemagno, supradicto die Sabbati dixit, quod ipse fuit et stetit avoculus, et in totum caruit lumine de ambobus oculis (in proxime præterito die veneris *p* de Lazaro fuit unus annus) et ab ipsis temporibus citra semper; ita quod nullo modo videbat : et quod hodie venit cum reverentia ad corpus sanctæ virginis : et ibi fuit et stetit quamdiu liberatus hodie fuit : et quod ob reverentiam Dei et supradictæ beatæ virginis, in totum videt et adeptus est lumen; ita quod coram me Faytinello Not. et domino Guilhelmotto Baldoini, et domino Philippo, Ricciardi et Cæcio C Lieti clare vidit. Pretiosa, uxor supradicti Mercadantis, eodem die dixit, quod suprad. Mercadante ejus vir dicto tempore stetit et fuit avoculus de ambobus oculis; ita quod nullo modo videbat.

contractum sanat

14 Benullius de Corellia *q* Garfagnanæ qu. Rocchi Sciay supradicta die Sabbati dixit, quod ipse a quatuor mensibus citra semper usque hodie fuit attractus de ambobus cruribus, ita quod sine baculo nullo modo ire poterat . et quod hodie venit super unum asinum ad corpus suprad. S. Zitæ Virginis cum reverentia, et ob reverentiam Dei et ipsius beatæ Virginis factus est rectus et liberatus in totum; ita quod coram me Faytinello Not. et Francisco Malesartis, et Alexandro Cambenes de Luca et Sacello Franchi, et Vanni Tadolini, et aliis pluribus recte et sine baculo ivit. Fredianus qu. Cati de Corellia suprad. avunculus suprad. Benulli eodem die dixit nobis ipse hodie, quod vidit suprad. Benullum attractum et infirmum a dicto tempore citra, et quod hodie vidit eum sanum et liberatum.

ANNOTATA.

a Contracta *id est* contrata *(quod hic pro vico seu urbis regione accipitur) uti et alia multa per simplex* D *aut* tt *scribenda, tunc pronuntiabantur per* ct : *nunc e contra etiam omnia quæ Latine* ct *efferuntur absque* c *pronuntiant et scribunt Itali, ut* retto, *rectus,* petto, *pectus etc. Nos deinceps priora absque* c *scribemus.*

Ex MS. Notariali.

b Lavellus, *ex articulo* lo *et* avello *(quod arcam lapideam sepulcralem significat) in eadem significatione hic accipitur. Sic etiam S. Anselmus Abbas Nonantulanus* in Marmoreo lavello *conditus dicitur in ejus Vita quæ extat apud Ughellum tom. 2 Italiæ sacræ et finitur col.* III : *deest autem in nostro Martio ad diem* III, *tum ibi latet nobis inobservata. Defectum supplebunt posteri, in Supplemento operis.*

Not. 21

c Armannettus *ab* Hermannus; Puccius *a* Philippus; Chesina, *a* Luchesia *diminutiva sunt; et postrema quidem duo syllabis initialibus trunca, ex familiari totius Hetruriæ usu, sæpe alias notato.*

d *Hinc constat (quod et indicat insolitum ex abrupto initium) unum fortassis alterumne folium, aut initium hujus processus deficere, ubi dies notabatur : qui nobis videtur fuise* 28 *April. et dies Jovis, sicut is notaturi post num.* 8, *ubi quædam ex hic pretermissis hujus diei miraculis et ad finem translatis restituimus.*

e Clinare *pro* inclinare *hic ponitur.*

f Fanuccius *diminutivum est a* Stephanus : *sicut infra* Duccia *a* Gerardus *aut alio nomine in* dus. E

g Avoculus *id est cæcus : Francis* Aveugle, *unde adhuc in Tuscia usitatum,* Avoculare, *excæcare, compositum ex* oculus *et privativa particula* af, *Lombardis Teutonibusque communi.*

h *An scribendum* Sancatus *quasi,* Exancatus, *ab* anca *coxendice? In miraculis a Lamonio Italice conscriptis, habetur* Zoppo, *quod est, claudus.*

i *Hoc fuisse anno* 1278, *cum Pascha fuisset* 17 *Aprilis: jam diximus in prævio Commentario.*

k Cullea, *id est,* scrotum, *a testibus quos continet sic nominatum, ex Longobardica Lingua.*

l Pettum, *Francis* pet, *crepitus ventris, a Latino* pedere.

m Scalceatus, *id est,* excalceatus *juxta usum linguæ vernaculæ, privativum* ex *truncantis in compositis, solumque* f *retinentis.*

n *Florentinus notat in antiquis monumentis* Sedales *vocari et* sunt, *inquit* ex majoribus basilicis prope et extra urbem, ubi Episcopi aliquando cum Clero ecclesiæ Cathedralis per festivitates cujusque illarum reficiebantur et sedes fixas habebant. Eæ quod ego observaverim binæ erant, nempe S. Frigidiani, quæ nunc est intra mœnia, et SS. Donati ac Theodori, quæ anteacto seculo pro urbis securitate demolita F est, et ejus loco intra urbem extructa altera dicitur SS. Paulini et Donati. *Videntur præter ipsam ecclesiam S. Frigidiani ut minimum duæ aliæ significari, quarum forte præcipua ac prima fuerit ipsa Cathedralis.*

o *Scriptum erat* Sabbati XXVIII mensis : *cum igitur facilius in numero erretur quam in nomine, istum corrigere maluimus : alias censeri potuisset hoc quoque ad diem Jovis pertinere.*

p *Est hæc feria* VI *ante Dominicam Passionis, qua evangelium de Lazaro legitur, et fortassis notior vulgo Lucensi, quod uno milliari extra portam esset Leprosorium a S.* Lazaro *dictum, quod forte eo die solemnius visitabatur. Hæc autem feria anno* 1278 *cadebat in ipsas kalendas Aprilis.*

q Carfagnana, *regiuncula est, trans Apenninum per mediam Hetruriam usque in Lucensium fines excurrens, sub ditione Ducis Mutinensis.*

CAPUT II.

Miracula primo die Maji descripta.

S. Zita invocata sanat cæcam,

Dicasa, mulier de Luca, de contrata S. Romani, filia qu. Orlandi, die Dominico ipsa die Kal Maji dixit,

A xit, quod ipsa a viginti annis citra semper fuit avo-
EX MS. NOTARIALI cula de oculo sinistro; ita quod non videbat aliquo modo, et quod hac præterita nocte stetit ad corpus et juxta corpus sanctæ Virginis: et ob reverentiam Dei et suprad. corporis, sana et libera facta est. Est coram me Faytinello Not. et infrascriptis testibus, bene vidit de ipso oculo et altero, coram Como qu. Orlandi Porcelli de Luca, et Gaddo qu. Aldobrandini Talgardi, et Gerardino Granni Freyun de Luca.

a 16 Petrus Faber de Petra-sancta-Vercilliæ *a* quon-
alium, dam Bonaccursi, dixit die Dominico ipsa die kalend. Maji, quod Bonturus, ejus filius, erat et fuit attractus de toto corpore et persona tota; ita quod nullo modo ibat, nec ire poterat rectus cum baculo, nec sine baculo (circa undecim menses esse possunt) et ab ipso tempore citra semper: et quod hodie, ob reverentiam Dei et suprad. corporis S. Zitæ Virginis, liberatus est et sanus factus, et coram me Faytinello Not. et testibus infra ipse Bonturus ivit et ibat, undique bene sanus et rectus, coram Geraldino Arnaldi Fabro, et Guido Maliosi, et Becto Opithi Lucensi, et Viviano Cassivolo qu. Venturæ, et aliis.

17 . aruccia mulier, filia qu. Manfredi de Contrata S. Bartholomæi de Peccionis de Pisis, eadem
B die Dominica, ipsa die kal. Maji dixit, quod ipsa fuit
alium, et stetit attracta de brachio dextro, et ejus manus ab introitu proximi præteriti mensis Junii citra: ita quod de ipso brachio nec ejus manu aliquo modo se juvare, vel ipsam extendere non poterat. Modo ob reverentiam Dei et Virginis S. Zitæ, coram me Faytinello Not. et testibus vidi ipsum brachium: et manum extendit extendebat et coram Bartholomæo Jacobi Glandolfini Notario, et Andrea Jacobi Notario de Luca, et Dota Fignario et aliis.

18 Benvenutus, qu. Orlandi Mussæ, de contrata
alium, S. Concordii portæ S. Petri, eodem die dixit, quod ipse fuit et stetit attractus de toto suo corpore et persona, a duobus annis citra complentibus ipsis annis isto proxime venturo mense Augusto: ita quod
b nullo modo ibat nec ire poterat sine crocciis *b* et cum crocciis. Dixit, quod heri venit ad suprad. corpus et hodie, ob reverentiam Dei et suprad. corporis sanctæ Virginis, factus est sanus et liberatus. Ita quod coram me Faytinello Not. et testibus, bene et recte ibat et ivit sine aliqua croccia; deinde se liberatum esse in toto a suprad. malo, coram Guido Guidotti, et Andrea Jacobi Notario et Mercato Junctæ Lucensi et Bon-oste Alamanni, et Orcello
C Albertini. Qui Mercatus et Bon-oste et Orcellus dixerunt, quod primo bene viderunt ipsum Benvenutum attractum.

19 Bertha, uxor Blanchi de S. Januario, suprad.
aliam, die Dominico, ipsa die kal. Maji dixit, quod a quatuor proxime annis citra, semper fuit et stetit attracta de toto suo corpore; ita quod nullo modo ire poterat sine baculo: et dixit, quod heri ipsa super unum asinum venit ad corpus suprad. B. Virginis Zitæ, quia aliter pedes venire non poterat. Et apud ipsam ecclesiam S. Fridiani de ipso asino descendit, et ad ipsius corpus ivit, et ibi fuit et stetit aliquantulum, cum magna reverentia et precibus. Et quod hodie, ob reverentiam Dei et corporis sanctæ Virginis, facta est sana et liberata; ita quod coram me Notario et Jacobo Cenamo et Jacobo Ricardini Notariis, et Domino Russo de Gallo, et aliis, ipsa Berta sine aliquo baculo ivit et ibat, dicendo se liberatam esse de suprad. ægritudine.

20 Abbracciata, uxor Aldobrandini de Schiava
aliam, Vercelliæ, ista die dixit, quod ipsa, ab introitu proximi præteriti mensis Martii citra, fuit et stetit attracta de brachio dextro, ita quod ipsum brachium elevare in altum non poterat, nec se juvare aliquo modo: et quod hodie, ob reverentiam Dei et suprad. Virginis, facta est sana et liberata de ipso brachio. D
Et coram me Faytinello Not. et testibus ipsum brachium bene elevabat, et faciebat modo quod volebat: et dixit se bene liberatam esse coram suprad. Notariis, et Alone Barberino Lucensi qu. Neri, et Corso Custore Lucensi qu. Bonequestri et aliis.

21 Jacobus qu. Guardaville de Conagna Garfagnanæ suprad. die Dominico, in ipsis kal. mensis *aliam,*
Maji dixit, quod ipse, a quatuordecim mensibus citra, semper fuit et stetit attractus de toto corpore; ita quod sine crocciis nullo modo ire poterat: et quod hodie, ob reverentiam Dei et Virginis S. Zitæ factus est sanus et liber. Et dixit se bene in totum liberatum esse; et coram Domino Amadæo Canonico ecclesiæ S. Fridiani, et suprad. Notariis, et Guido Guidotti Lucensi, ipse Jacobus recte sine aliquo baculo ibat.

22 Francesca uxor Franchi, de Cothile Valledulæ, eodem die dixit, quod a duobus annis citra, ipsa *aliam,*
stetit et fuit infirma et attracta de pede sinistro; ita quod nullo modo ire poterat sine baculo. Et quod hodie, ob reverentiam Dei et sanctæ Virginis est sana et liberata, et dixit se bene liberatam esse: et bene et recte ibat coram me Faytinello Not. et suprad. Domino Homodeo, et Domino Jacobo de S. E
Maria ad montem, et Guido Guidotti.

23 Orambile, mulier Lucensis, de contrata S. Martini, et filia Orlandini Dominiscini, suprad. kal *et aliam,*
Maji dixit, quod ipsa, a tribus annis citra, fuit semper et stetit attracta de tota sua persona; eo quod sine crocciis ire non poterat: et quod hodie ob reverentiam Dei et sanctæ Virginis facta est sana et liberata: et dixit se bene liberatam et sanam, et coram me Notario et D. Hondio *c* supradicto, et D. Jacobo Not. et aliis, recte et sine aliqua crocia ibat *c*
undique.

24 Bona-mulier, filia qu. Riccardi, de contrata S. Petri Cigoli, quæ moratur cum *d* Fatio Missii *item mutum,*
Lucensi de suprad. contrata, suprad. die kal. Maji *d*
dixit, quod ipsa stetit et moram contraxit cum suprad. Fatio annis tredecim vel circa: et dixit, quod Giori filius ipsius Fatii est annorum novem vel circa, et quod ipse Giori toto tempore vitæ suæ stetit et fuit mutus, et non loquebatur aliquo modo: et quod hodie, ob reverentiam Dei et corporis suprad. beatæ Virginis ipse Giori liberatus est; et restituta est ei loquela, et loquebatur coram me Notario et supradicto D. Hondio, et Guido Guidotti, et Bonagusta Tignosini, et Ugolino Franceschi, et suprad. Notariis et aliis. F

25 Fredianus filius Bonifacii de Collibus suprad. die Dominico, ipsa die kal. Maji dixit, quod ipse a *aliumque*
quindecim diebus citra, semper fuit et stetit attrac- *contractum,*
tus de renibus; ita quod se *e* rissare vel rectus stare non poterat, nec etiam ire poterat et sine baculo: *e*
et quod hodie apud sanctum corpus suprad. Virginis, ob reverentiam Dei, liberatus et sanus factus est. Et dixit se bene liberatum, et coram me Faitynello Not. et D. Homodeo, et Guido Guidotti, et Bonacorso converso S. Leonis, et aliis multis, bene ibat sine baculo.

26 Magister Benvenutus de Petris, Magistri qu. Gianibelli, qui fuit de Torno *f* Lombardiæ, et nunc *f*
hic moratur, suprad. die dixit, quod ipse semper, a sex annis citra, fuit avoculus de oculo sinistro, ita *restituit visum cæco uni,*
quod lumine carebat et de ipso oculo non videbat; et quod hodie apud sanctum corpus S. Zitæ Virginis, ob reverentiam Dei et Sanctæ Virginis, liberatus est et sanatus. Et dixit se in totum liberatum esse, et coram me Faytinello Not. et suprascripto Domino Homodeo, et Gualtrocta Faytinelli, et Francisco Cambolani, et Oderetto Tinctore pannario Lucensi, et aliis multis: coram quibus ipse Magister

A gister Benvenutus bene et clare vidit et cognovit de ipso oculo sinistro, et etiam de altero.

et alteri :

27 Mattheus Guencio de Oretano qu. Civenni, eadem die Dominica, ipsa die kal. Maji dixit, quod Cara ejus filia, a tribus annis citra, fuit ita semper infirma de una fistula in oculo dextro; quod quasi de ipso oculo nihil videbat. Et modo ob reverentiam Dei et suprad. Virginis S. Zitæ sanata effecta est, et optime videt factis ei signis : et ipsa Cara dixit se bene liberatam esse, coram me Notario et Priore Wilhelmo ecclesiæ S. Donati, et suprad. Domino Homodeo et Guido Guidotti et multis aliis.

usum membrorum contractæ,

28 Massai, uxor Alberti de S. Michaele ad Villorbanum, præsente ipso suo viro, et hoc similiter dicente et confitente, dixit, quod ab undecim annis citra continue fuit attracta, et jacebat, et non poterat bene surgere vel ire sine adjutorio alterius : et quod heri super unum asinum venit apud sanctam ecclesiam S. Fridiani ad suprad. beatam Virginem, et hodie ob reverentiam Dei et sanctæ Virginis effecta est ita sana et liberata, quod vadat : et ibat et ivit cum uno baculo undique quasi bene recta, præsentibus et videntibus me Notario et supradictis, et Priore S. Donati et D. Homodeo et Arrigo Parentis, et Posarello Sabolini Notario et aliis multis.

B

item alteri,

29 Germundia, filia qu. Joannis Buonfiglioli, de plebe S. Pauli, dixit, quod a sex annis citra semper habuit pedem dextrum attractum; ita quod in terram ponere non poterat nisi punctum pedis, et non poterat ire sine magno labore : et quod hodie, ob misericordiam Dei et suprad. Virginis S. Zitæ, integre liberata est et bene sana. Et coram me Notario et supradictis ibat et ivit bene et recte, dicens, se esse liberatam in dicta ecclesia ad suprad. corpus sanctæ Virginis.

alteri,

30 Maria, uxor Bonaventuræ Peponis Lucensis, de S. Petro Sommalto eadenm die Dominica, ipsa die kal. Maji dixit, quod Margarita ejus filia, a novem annis citra, continue fuit et erat attracta et perdita de toto latere dextro; ita quod pedem habebat travoltum *g* et attractum, et brachium non poterat elevare nec manum aperire ; et hodie ad corpus sanctæ Virginis, ob reverentiam Dei et sanctæ Virginis, facta est libera et bene sana : et dixit se bene sanam esse, coram me Notario et supradictis, et Dominis Jacobo Judice et Vannuccio Pollani et Posarello Notario, qui dixit, quod istam Margaritam multoties sic vidisset attractam.

g

alteri,

31 Contessa, uxor Bonacorsi, qui moratur cum filio qu. Tigrini judice, suprad. die dixit, quod a
C sex annis citra ipsa semper habuit attractum digitum medium manus sinistræ, taliter, quod ipsum digitum nullo modo extendere poterat : et quod proxime præterito die Jovis apud suprascriptum corpus, misericordia Dei et sanctæ Virginis, facta est integre sana et libera ; et coram me Notario et supradictis ipsum digitum aperiebat bene, et dixit se bene liberatam.

h

et alteri,

32 Massea *b* prænominata Baccharella, quæ moratur Pisis cum Domina Chisia del Nichio, dixit die Dominico, ipsa die kal. Maji, quod a decem annis citra, semper ipsa fuit et stetit attracta de brachio sinistro : et quod multo majus habebat brachium dextrum quam sinistrum : et quod hodie in suprad. ecclesia et ad suprad. corpus sanctæ Virginis, ob reverentiam Dei et suprad. Virginis liberata est, et ipsa bene extendebat ipsum brachium et manum coram me Notario et D. Priore Jacobo et Priore Guilielmo suprad. et suprad. Judicibus et aliis multis. Jacobus Bilanciarini qu. Campoccii, qui moratur Pisis in contrata S. Frassæ, *i* testatus dixit, quod ipse multoties audivit dici, quod suprad. Massea erat infirma supra. iufirmitate : et modo dixit, quod integre liberata est per suprad. Virginem. D

i

EX MS NOTARIALI.

cæcum visu donat,

33 Lupardus de Graetanola quondam Guidochi eadem die dixit, quod ab introitu proxime præteritæ Quadragesimæ ipse fuit ita avoculus, quod ipse de ambobus oculis non bene nec clare videbat, nisi in modum nubeculæ ; et quod hodie apud suprad. corpus sanctæ Virginis, ob reverentiam Dei et suprad. Virginis, liberatus est de ipsis oculis. Et liberatum se mihi dixit, et coram me et suprad. Prioribus et Judicibus, et aliis multis, ipse Lupardus, factis ei signis ante oculos, bene et clare omnia videbat et vidit.

aliam,

34 Luparella, uxor Philippi Nuntii de Fossa del Tacco eodem die dixit, quod ipsa semper a viginti annis citra, fuit avocula de oculo sinistro, ita quod in nullo modo vidit in tantum tempus : et hodie apud corpus sanctæ Virginis, ob reverentiam Dei et ipsius Virginis, sana et libera facta est. Et dixit mihi se bene sanam et liberatam esse. Et coram me et Dominis Priore Wilhelmo et Conradino Cajetani, et Philippo de Tasse, et Eustichello Catuola, et Rainerio Mola et Posarello del Bosco et aliis, factis signis ante oculum suprad. bene et omnia clare vidit et cognovit. Fatius qu... de dicta contrata, die suprad. dixit, quod ipse a quindecim annis citra vidit E ipsam Luparellam carentem lumine de sinistro oculo.

energumenam liberat,

35 Pasquese, filia Junctæ Gualberti, de monte Catini Vallis-Nebulæ, suprad. die Dominico, ipsa die kal. Maji dixit, quod ipsa a mense proxime præteriti mensis Septembris citra, fuit *h* ingomberata et vexata a malis spiritibus : et quod propterea ipsa venit pro misericordia Dei et B. Zitæ Virginis, audiens, quod ipsa S. Zita sanctificaverat Lucæ apud sanctam ecclesiam S. Fridiani : et quod, cum ipsa hodie, sic ingomberata et vexata, fuit ad corpus suprad. Virginis intra ecclesiam, ibidem existens devota, causa liberationis habendæ ; et sic ob misericordiam Dei et suprad. Virginis liberata est. Et dixit, quod ipsa tunc, quando vexabatur, habebat in corpore undecim dæmones, qui exierunt de corpore suo in suprad. loco : et dixit, quod ad ipsam liberationem interfuerunt D. Pellegrina mater sua, et D. Berta suprad. loci, et D. Ringratiata suprad. loci, et sic eam vidimus liberatam secundum ejus dictum ego Notarius et D. Jacobus Prior, et D. Thomasius et Petrus Battitor auri *l* in Aquina, et Presbyter Rainerus de S. Michaele et alii D. Pellegrina, mater suprad. Pasquesis, dixit, quod recordetur, et F vidit, et credit firmiter per ea quæ videbat, quod dicta ejus filia sic a dæmonibus vexabatur et vexata fuit : et vidit eam liberatam et liberari in suprad. ecclesia S. Fridiani ad corpus suprad. Virginis.

h

l

et contractam.

36 Bacciomea, filia Jacobi Cartorarii, de S. Petro Ciguli, erat attracta de manibus et pedibus, et liberata fuit a supradicta Virgine Zita die Dominico, ipsa die kal. Maji, ut dixit Fr. Salvio, suprad. ecclesiæ S. Fridiani.

ANNOTATA.

a *Hæc* Petra-sancta, *a prior per agnomen* Vercilię *distincta, ubi sit, ignorare fatemur, nec non de variis locis hic nominatis et non explicatis : sed nec operose requisitis.*

b Croccias *dici, subaxillaria fulcra, jam alibi sæpe monuimus.*

c *Hunc quoque oportet nominatum fuisse in exordio processus, quod amissum dolemus ; nisi forte legendum sit* Homodeo, *ut supra et infra sæpius.*

d Fatius *nomen truncatum a* Bonifacius : *et ab illo sic trunco ducitur diminutivum* Fatinellus, *quod est nomen notarii et familiæ illius, cui S. Zita famulata est.*

e

EX MS. NOTARIALI

A e Rissare *hic infra, num.* 35 ressare *significat* erigere, *Francis voce composita atque contracta* dresser : *fortassis a Teutonico* Rysen *potius, quam ab aliqua corruptela Latinæ vocis* Regere.

f De torno, *id est, de vicinia vel de loco circa Lombardum, Italico idiotismo : dicitur autem* Torno *pro* Interno : *quod etiam Francica lingua suo modo usurpat, cum dicit* a l'entour, *circa.*

g Travoltus, *syllabatim* Transvolutus *scriberetur, clarius et latinius* distortus : *vox autem Italica est.*

h Massea *videtur esse femininum a nomine* Thomas: *supra num.* 28 Massai, *sed forte scribendum* Maffea *quod est femininum a Matthæus.*

i S. Frassa *nomen alludit ad nomen* S. Eupraxiæ *vel* S. Euphrasiæ *quia tamen anno* 845 *Narnia Lucam translatum est corpus* S. Faustæ *Martyris Cyzicenæ, passæ cum Erilasio* 20 *Sept. quæ Lucæ colitur die* 25, *non abest scrupulus ne minus recte descriptum sit nomen : quod tamen de scriptore Lucensi, cui nomina notissima erant, non facile debet præsumi.*

k Ingombrare *Italice est impedire. Erit fortassis qui ab* Umbra *id est phantasmate ductum putent : ego magis suspicor est a Teutonico* kommer *seu* komber *quod inquietudinem, ærumnam, afflictionem significat ;*
B *adhibita ad compositionem Latina præpositione* in : *et sic voci isti syllabatim responderet verbum Teutonicum* bekommeren : *nam in Teutonica lingua præpositiva particula* be, *hactenus respondet Latinæ* in, *non negationem sed inhæsionem notanti.*

l Bactitor *alias malleator diceretur*, a Battere *percutere, olim* batuere.

CAPUT III.

Miracula notata die II et III Maji.

a B. Zita contractum sanat,

Berthus, qu. Catalini de Fossa de Taccho, eodem *a* die dixit, quod jam sunt anni septemdecim vel circa, quod ipse fuit attractus de crure et pede dextro, ita quod calcaneum pedis ipsius cruris non poterat aliquo modo in terram ponere : et hodie, ob reverentiam Dei et sanctæ Virginis, liberatus est, et ivit bene et recte coram me Notario et suprad. Priore et D. Ubaldo, et suprad. judicibus Dominis Jacobo et Raynuccio.

cæcæ visum restituit,

38 Beatrice de Monte-lignoso, uxor Gherardini, quæ fuit de Petra-sancta, die Lunæ supradicto dixit, quod Contessa ejus filia fuit et stetit avocula de am-
C bobus oculis, et ita carebat lumine, quod ipsa nihil videbat ; et quod in suprad. ecclesia S. Fridiani apud suprad. corpus sanctæ Virginis, pro misericordia Dei et ipsius Virginis, liberata et sanata est : ita quod factis signis ante ipsius Contessæ oculos, ipsa Contessa bene vidit et videbat, et clare omnia cognovit, coram me Notar. et D. Jacobo Priore, et D. Homodeo, et Bartholomeo Paldocinii, et Turello Bacteldo Lucensi, et Nicolao Mercati Notario et aliis multis. Aurieus *b* de Plebe Vallecchio Vercilíæ dixit, quod ipse vidit heri et post heri suprad. Contessam avoculam de ambobus oculis, ita quod inde nullo modo videbat ; et hodie, pro misericordia Dei et sanctæ Virginis, videntem et omnia cognoscentem : et clare vidit.

surdo simul et muto loquelam et auditum,

39 Ursa de Garfagnana de Casatico relicta qu. Bononii, eodem die dixit, quod Ventura ejus filius, a sex annis citra semper, continuo fuit surdus et auditu privatus ; quod nullo modo audiebat ; et quod hodie, pro misericordia Dei et suprad. B. Zitæ Virginis liberatus est. Et dixit idem Ventura, se bene sanum et liberatum in totum, et factis ei interrogationibus quam pluribus, ipse Ventura bene omnia audiebat coram D. Tomaso Canonico, et Nicolao Mercante et Joanne qu. Christiani Lucensi, et Gadduccio filio Ranucci Spadæ, et aliis.

contracto usum membrorum,

40 Joanninus Pilicciarius. qui stare consuevit in D campo filiorum Anguillæ apud S. Vitum, et nunc moratur in contrata Hospitalis de misericordia, qu. Michaelis, eodem die Lunæ dixit, quod a duodecim annis citra continue, fuit ipse attractus de omnibus cruribus et pedibus, et de brachio sinistro et ejus manu ; ita quod postea non ivit nec ire poterat sine crocciis, nec de ipso brachio et manu se juvare poterat, vel extendere aliquo modo : et quod hodie ad corpus ipsius sanctæ Virginis Zitæ, ob misericordiam Dei et ipsius Virginis liberatus est et sanus in integrum factus. Et dixit se bene liberatum, et coram me Notario et D. Tomaso, et Presbytero Michaele de Mutilliano, et Ugolino filio Bartholomæi Anguillæ, ipse Joanninus sine crociis recte et bene ibat et ivit. Joannes, qu. Benedicti de Via-nova, dixit eodem die, quod ipse vidit hodie dictum Joanninum sic c acciaccum, et infirmum invenit intrare c
ad corpus et lavellum sanctæ Virginis, sic infirmum et cum crocciis. Et postea statim vidit eum bene sanum, et sine crocciis ire et recte.

alteri,

41 Puccius Benedicti de S. Petro ad Marcilliano, eodem die Lunæ secunda mensis Maji dixit, quod ipse, a novem mensibus supra semper, continuo fuit E
attractus et infirmus de toto *d* fianco et corpore et pede dextro ; quod ipse sine baculo nullo modo ire potuit, nec in terra poterat ponere nisi punctum ipsius pedis : et quod hodie, pro misericordia Dei et beatæ Virginis Zitæ, factus est sanus et liberatus ; ita quod coram me Notario et suprad. testibus bene et recte sine crocciis ibat et ivit. Ugolinus Bartholi Anguillæ de Luca dixit, quod ipse hodie juvit suprad. Puccium intrare ad lavellum suprad. Virginis S. Zitæ, nisi quod ipse pro tunc attractus hodie cum baculo intravit. Et Dominus Homodeus Canonicus suprad. ecclesiæ dixit, quod bene vidit eumdem præattractum, et hodie sanum.

surdæ simul et mutæ auditum et loquelam restituit,

42 Bona uxor Blanchi de Corellia Garfagnanæ, eodem die Lunæ secunda mensis Maji, præsente ipso suo viro et hæc omnia dicente et confitente, dixit, quod jam sunt anni duo, et tantum plus quantum est a proxime præterita Quadragesima citra, quod ipsa semper stetit et fuit muta et surda ; ita quod nec audiebat neque loquebatur. Et quod toto suprad. tempore habuit manum dexteram attractam, ita quod nec aperire nec extendere vel aliquid facere inde minime poterat : et quod hodie, pro misericordia Dei et suprad. Virginis, facta est sana et libera. F
Et bene et clare audivit, et fuit locuta : et dixit se bene de suprad. ægritudinibus liberatam, coram me Notario, et D. Tomaso, et D. Marco Plebano de Massa Ciuccoli, et D. Bartholomæo, et D. Paulo ecclesiæ S. Pontiani, et aliis. Jacobus Senzabe de Luca qu. Bonanni eodem die dixit, quod ipse hodie juvit suprad. Bonam intrare in locum, ubi est corpus supradictæ Virginis ; et quod ipsa tunc non audiebat nec loquebatur. Et vidit postea eam liberatam bene a suprad. ægritudinibus. Blancus suprad. vir suprad. Bonæ dixit, quod suprad. tempore fuit gravata de infirmitate, postea liberata, ut supra dictum.

cæcæ visum,

43 Turella, quondam Lambertucii de Canneto Vallis Arni, et quæ modo moratur Lucæ apud Fractam, eodem die Lunæ secunda mensis Maji dixit, quod ipsa, a sex mensibus citra, semper fuit avocula, usque hodie de ambobus oculis ; ita quod nihil poterat videre nec videbat nisi ut in umbra et in nebula : et quod hodie, ob misericordiam Dei et sanctæ Virginis Zitæ, liberata et sana est ; et nunc videt bene et clare, factis ei signis, coram me Notario et suprascriptis.

energumenam liberat,

44 Richa, uxor Schotti Guilielmini, de contrata S. Donati de Luca civitate, eodem die dixit, quod ipsa, ab undecim annis citra, fuit ultra modum ad multa

A multa illicita facienda die et nocte eundo et stando gravata, et de ejus stratu extracta, et *f* travagliata : et dixit, quod ipsa venit et ducta fuit apud ecclesiam S. Fridiani ad corpus B. Zitæ, pro liberatione recipienda de ipsis dæmonibus a dicta Virgine : et quod hodie, per misericordiam Dei et suprad. Virginis, liberata et sanata est ab ipsis dæmonibus. Et dixit se bene liberatam esse a dæmonibus, coram me et Presbytero Nicolao Lucensi, et supradictis Benedicto et Francisco Lucensibus, et Nicolao Guiggia Lucensi, et Ozellio Calthi Lucensi, et Bartholomæo Jordani Lucensi et aliis. Beldie de S. Angelo in Campo, mater suprad. Richæ, relicta quondam Bonaveris, eodem die dixit, quod suprad. Richa ejus filia fuit gravata et vexata dicto tempore a suprad. dæmonibus, et sic eam vidit multotiens, et heri et aliis temporibus dicto tempore : et hodie vidit eam liberatam ab ipsis dæmonibus, ut supra dictum. Joannes de S. Angelo in Campo, qu. suprad. Bonaveris, germanus supradictæ Richæ, eodem die Lunæ secunda die mensis Maji dixit, quod suprad. Richa ejus germana fuit vexata dicto tempore a dictis dæmonibus, et sic eam vidit multoties et heri et aliis temporibus : et hodie vidit eam liberatam a dictis dæmonibus, ut suprad. est dictum.

B

surdo auditum impertit,

45 Orlandus Chetracciaio, quondam Junctæ de Petra-sancta, qui fuit de Vallecchia, die Martis tertio die mensis Maji, dixit, quod ipse semper fuit continue surdus, a quinque proxime præteritis annis citra, et tantum plus quantum est a proxima præterita festivitate S. Lazari citra, ita quod ipse nullo modo audiebat : et modo dixit, quod hodie, pro misericordia Dei et S. Zitæ Virginis, factus est sanus et liberatus in totum. Et dixit se bene liberatum esse, et omnia bene et clare audire, et interrogatus a suprad. D. Priore, et a D. Orlando Richardo, et Richomo Bolgarini, et multis aliis, pro videndo si intelligeret; qui Orlandus bene et clare omnia intellexit, quæ sibi dicta erant a suis et prædictis et aliis, coram me Notario et Ceccho Spade de Luca, et Pino qu. D. Bonifacii, et Ricardino de Petra sancta et aliis. Cecchus prænominatus Bianchettus, qu. Rubboli de Petra-sancta, qui fuit de Sala, eodem die Martis III *g* Maji dixit, quod a quinque annis supra ipse agnovit et vidit supradictum Orlandum esse surdum, et eum non audire aliquo modo : et quod ipse Orlandus heri, quando vidit eum cum ipso Ceccho, ipse Orlandus nullo modo intelligebat ipsum Cecchum vel aliam personam. Et dixit, quod ipse Orlandus, pro misericordia Dei et suprad. Virginis B. Zitæ fuit et est integre liberatus ; ita quod omnia bene et clare intelligebat. Pinus, qu. D Bonifacii de Vallecchia, qui nunc moratur Petra-sancta, eodem die dixit, quod ipse vidit et cognovit a quinque annis citra suprad. Orlandum suum convicinum surdum; ita quod nullo modo audiebat, et proxime præterito die Dominico similiter eum vidit surdum ; et dixit, quod ipse hodie vidit ipsum Orlandum apud suprad. ecclesiam bene et clare omnia audire et intelligere. Benencasa de Petra-sancta, qui fuit de Campilione qu. Deotajuti, eodem die dixit, quod ipse a quinque annis citra vidit et cognovit suprad. Orlandum surdum ; ita quod nullo modo audiebat, et quod proxima præterita die Dominica similiter eum vidit surdum : et dixit, quod hodie vidit eum liberatum esse pro misericordia Dei et suprad. Virginis ; ita quod clare omnia et bene intelligebat et intelligit. Raynerius de Petra sancta, qu. Palermini, eodem die dixit idem, quod suprad. Benincasa in omnibus et per omnia. Richardinus, Notarius de Petra-sancta, qu. Diotiguardi, eodem die dixit idem quod suprad. Benincasa per omnia.

C

46 Benvenuta, filia qu. Forlini, qui fuit de Sciappa Vallis-Arni, uxor Michaelis Magistri Buctin, qui moratur in domo quæ fuit Jacobi Greppelungi prope turrim filiorum Passi, de Porta S. Gervagii, eodem Die dixit, quod ipsa semper continue, a quatuor annis citra, fuit attracta de ambobus cruribus et pedibus et tota persona a *h* cinta : ita quod sine baculo nullo modo ire poterat : et quod ipsa hodie, præsentibus et videntibus Bono qu. Gillii Corregiarii de Luca et Guido filio Olivantis de Luca, qui hodie cum ea semper fuerunt, ad corpus suprad. Virginis, beatæ Zitæ, pro misericordia Dei et suprad. Virginis, hodie liberata et sanata est. Et dixit se bene liberatam, et coram me Notario et Ghirardino Lamberti de Luca, et D. Guido Moccidentis, et Ghedino Faytinelli et Guilielmo Bicti et aliis bene et recte ivit et ibat. Bonus qu. Gilii Correggiarii *i* dixit, quod ipse hodie, una cum suprad. Guido, pro misericordia Dei, sociavit suprad. Benvenutam attractam et ire et intrare ad corpus suprad. Virginis : quia ipsa cum baculo non bene ire poterat, quia attracta erat ; et tantum hodie ibi cum ea steterunt, quod Jesus Christus et suprad. Virgo liberaverant suprad Benvenutam ut posset recta et sine baculo bene et recte ire. Guido supradictus eodem die dixit idem, quod suprad. Bonus in omnibus et per omnia.

D

EX MS. NOTARIALI.

contractæ usum membrorum, h

i

E

item alteri,

47 Saladinus de Carrara, prænominatus Schacco, quondam Baronis de monte de Carrara Lunischianæ, eodem die Martis, III Maji dixit, quod in proxime venturis kalendis Julii complebuntur duo anni, quod ipse semper fuit attractus de crure dextro et pede ; ita quod sine baculo nullo modo ire poterat ; et quod heri venit super unum asinum pro liberatione habenda a sancta virgine Zita : et cum eo venit Vivianus filius Corsi de monte de Carrara, et stetit cum eo ad corpus suprad. Virginis et ante ipsam Virginem, quamdiu ipse Saladinus ibi liberatus fuit ; et quod hodie ibi ad suprad. Virginem, pro Dei misericordia et suprad Virginis, liberatus fuit. Et dixit, quod erat liberatus : et bene rectus ibat sine baculo coram suprad. Priore et D. Tomaso, et D. Rainuccio Pollani, et D. Jacobo de S. Marta in monte, et Giaro Tadolini, et Joanne Guardabene, et Accetante Trifecti, et aliis multis. Vivianus suprad. dixit, supradicta sic vera esse per omnia, et quod ipse hodie vidit suprad. Saladinum attractum et bene sanum : et suprad. Nicolaus Ramondini de Luca eodem die dixit, quod hodie vidit suprad. Saladinum attractum, et juvit eum intrare ad suprad. corpus sanctæ Virginis, et postea vidit eum a sancta Virgine liberatum et rectum ire.

F

et alteri,

48 Dinga, filia Olivantis Vectanioli de Luca, die suprad. dixit, quod ipsa, a quatuordecim annis citra, semper fuit attracta continue de crure et pede dextro, quod ipsa sine crocciis nullo modo ire poterat ; et quod hodie, pro misericordia Dei et suprad. Virginis B. Zitæ, ante corpus ipsius Virginis, liberata et sana facta est in totum. Et dixit se bene liberatam in totum, coram me Notario et suprad. D. Priore, et D. Tomaso et Acceptante Trifetti et D. Rainuccio et Jacobo Judicibus, et aliis multis. Don Guido, germanus suprad. Dingæ eodem die, dixit, quod ipse vidit attractam suprad. Dingam in supradicto tempore, et ipse Bonus quondam Ghilii Corregiarii juverit eam intrare ad corpus sanctæ Virginis : et quod tam diu ibi cum ea steterit, quod ipsa liberata fuit, et statim hodie vidit eam liberam pro misericordia suprad. Virginis, et recte ire et venire sine crocciis. Bonus Gilii supradictus eodem die dixit idem quod suprad. Guido per omnia. Stephania, soror germana suprad. Dingæ, eodem die dixit, quod ipsa suprad. tempore vidit ipsam Dingam attractam, et hodie vidit eam liberatam exire de suprad. loco, et bene rectam ire sine crocciis. Dominus

EX MS NOTARIALI.

A Rainuccius Pollani Judex eodem die dixit, quod ipse in suprad. tempore vidit suprad. Dingam attractam ire cum crocciis multotiens, et hodie apud suprad. ecclesiam vidit eam liberatam sine crocciis ire et venire recte.

energumenam liberat,

49 Lætitia, filia Junctæ de Menabheo, et uxor Angiorelli de S. Januario, Lucensis districtus et diœcesis, interrogata a Fr. Jacobo de veritate dicenda, retulit et dixit, quod steterat obsessa a tribus dæmonibus triginta annis : quæ accessit ad sepulcrum S. Zitæ Virginis eodem die Martis, tertio Maji ; et intercessionibus præfatæ Virginis liberata est, coram me Fr. Jacobo et Fr. Frugerio converso S. Fridiani de Luca. Et hoc confessa est coram D. Tomaso, et Fr. Leonardo et Convidione Banaccio de Luca, et Guidone de dicto loco, et pluribus aliis.

k contractum sanat,

50 Bonaventura, Rimendator *k* pannorum, de contrata S. Mariæ curtis-Orlandinghæ, qu. Fiaminghi, die Martis III die Maji dixit, quod Cecchonis filius suus a sexdecim mensibus citra semper continue fuit attractus de manibus et pedibus et cruribus ; ita quod nullo modo ire poterat cum crocciis vel baculo, vel sine crocciis vel sine baculo, et quod se volvere vel mutare non poterat aliquo modo, nisi ipsum alius volveret et juvaret : et quod proxime B præterita die Veneris, pro misericordia Dei et suprad. B. Zitæ Virginis, ante ipsam Virginem et ejus corpus apud supradictam ecclesiam bene sanus et liberatus factus est in totum ; ita quod ipse per se sine juvamine et sine crocciis et baculo ire potest recta. Et dixit, quod ante dictam Virginem fuit secum, et cum dicto suo filio Forticellus qu. Dominici Bartholomæi de contrata S. Georgii.

alium,

51 Joannes Bacteloro, civis Lucensis de contrata S. Petri Sigoli qu. Ottoboni eodem die mensis Maji dixit, quod ipse a tribus mensibus citra fuit ita infirmus et attractus de cruribus et pedibus ; quod ipse infra ipsum tempus nullo modo ire potuit cum crocciis vel sine crocciis, vel cum baculo, nec de lecto exire nisi alius eum juvaret : et quod proxime præterita nocte proxime præteriti diei Jovis, pro misericordia Dei et supradicta B. Virginis, apud corpus ipsius Virginis in supradicta ecclesia sanus et liberatus fuit et est. Et dixit se inde in totum bene sanum et liberatum, et coram me Notario et Magistro Jacobo Grammatico et Actolino Targardi Notario et Puccio Benentendis et D. Gherardo Canonico ipsius ecclesiæ et aliis, bene rectus ivit et ibat. Et dixit, quod ad corpus suprad. beatæ Virginis venerunt et steterunt cum eo, et eum reduxerunt Cosciorius *l* Fonsii, et Federigus Bonsignoris, C Ubertus Gerardi, Bectus Albeghi, et alii.

tumorem gutturis pellit,

52 Matthæus quondam Thæi de Ripalta de Pistorio, et est filius Dominæ Jacobæ, eodem die Martis dixit, quod jam sunt tres anni elapsi, quod ipse habuit semper inflatam gulam et plenam de *m* gangulis : et hodie dixit, quod liberatus est inde in totum : et gulam vidi ego Notarius et D. Tomasius et D. Cartagnaccius vidit et multi alii.

contractum sanat.

53 Butus qu. Bondici de Piscia eodem die dixit, quod ipse non poterat nec potuit a quinque annis citra claudere manum sinistram, et quod ipse erat ita attractus de cruribus et pedibus, quod nihil facere poterat, nec ire sine baculo : et hodie liberatus est pro misericordia Dei et suprad. Virginis : quem vidimus recte ire undique sine baculo : et dixit se bene liberatum coram me Faytinello Not. et supradictis testibus. N. Pappatavola Notarius dixit, quod ipse hodie vidit Butum infirmum suprad. infirmitatibus, et hodie juvit eum intrare ad suprad. corpus suprad. Virginis, et postea vidit eum sanum esse et liberatum.

D

ANNOTATA.

a *Supra quidem et immediate ante nominatur dies Dominica, incidens in diem 1 Maii : sed infra scribitur* die lunæ supradicto : *ex quo persuademur vel hic excidisse folium quod in ternione respondebat folio primitus desiderato; vel saltem miraculum aliquod solita librariorum socordia omissum, quod exceptum fuerat a Notario,* 2 Maji, die lunæ.

b Anricus, *ut puto, hic idem valet quod* Henricus.

c Acciaccus, *id est contusus, fractus membris unde adhuc in lingua Hetrusca usurpatur* Acciaccare *contundere, frangere.*

d Franco *alias* Flanco, *Francis et Teutonibus* Flanc *latus.*

e Neblia, *Latine* nebula.

f Travaglio, *labor, afflictio, ut Francis* Travail : *hinc* Travaghatus *afflictus, a Teutonico* draven *laborare.*

g *Additum erat imperite* kal. *quod expungendum fuit tam hic quam infra num* 47, *et* 50. *patet enim de tertio die mensis agi.*

h A cincta, *id est*, a cingulo.

i Corregiarius, *id est*, Lorarius, *a* Corigia *dictus.* E

k Remendator, *quasi* Reemendator, *veterum scilicet vestium Latine Sartor : sic cerdones, tamquam abjectius sit proprium nomen professi opificii, etiam apud Hispanos et Belgas, nomen sibi arrogant a Latino* reparare, *et* Reparatores *dici volunt.*

l Fonsius *ab* Alfonsus ; *et mox* Theus, *a* Matthæus.

m Gangola, *Italis* struma *dicitur, crescitque sub mento.*

CAPUT IV.

Miracula excepta die IV *et* V *Maji.*

B. Zita invocata sanat contractum :

Gerardinus filius qu. Farecti, de Palagarea de Comitatu Mutinensi, qui moratur in Hospitali Burgi de Camaione, die Mercurii, quarto die mensis Maji dixit, quod ipse a viginti annis citra fuit et stetit attractus de crure et pede dextro, et quod a tribus proximis annis supra fuit et stetit semper continue attractus de alio crure et pede sinistro, et de brachio et manibus omnibus ita attractus, quod infra suprascriptum tempus nullo modo ire poterat sine baculo, nec se juvare poterat de manibus vel brachiis, nec extendere : et quod hodie pro misericordia Dei et suprad. B. Zitæ Virginis factus est sanus et liberatus. Et dixit se in totum bene liberatum, et bene ibat sine baculo, et manus et brachia extendebat coram me Notario et Armanno Gerardo Not. F et Juncta Ingilgotti Lucensi, et Acceptante Trufetti, et Bonturo Frænario, et Mercato Lucensi qu. Jacobi ; et dixit, quod pene de Burgo Camaionis sciunt omnes de prædicta ægritudine.

item alium,

55 Richardus de Vurno, filius Bifolchi, eodem die præsentis mensis dixit, quod Nicolaus ejus nepos, filius qu. Lupardi, toto tempore vitæ suæ fuit attractus de brachio et manu dextra ; ita quod nullo modo se juvare poterat, nec brachium extendere, nec manum aperire poterat nec potuit, a die suæ nativitatis citra usque hodie : et quod hodie, pro misericordia Dei et suprad. Virginis B. Zitæ, liberatus et sanatus est inde. Et ipse Nicolaus dixit se bene liberatum et sanatum, et brachium extendebat, et manum aperiebat coram me Faytinello Not. et D. Tomaso et Guido Guidetti Lucensi et Christophano Faytinelli, Rosselino Birri et aliis multis. Bifolcus suprad. eodem die Mercurii quarta die mensis Maji dixit, quod dictus Nicolaus heri attractus et hodie fuit, et toto dicto tempore : et hodie venit cum eo ad prædictam Virginem, et se præsente ibi fuit

A fuit liberatus, et hodie eum liberatum vidit, ut supra dictum.

mutæ loquelam restituit,

56 Nicri filius D. Bendini Aleotti, de Curte Aluccinga Lucensis civitatis, eodem die dixit, quod Vanna soror germana sua ab undecim annis citra fuit et stetit muta; ita quod a tempore suæ nativitatis, cum sit undecim annorum, nullo modo locuta fuit: et dixit, quod proxime præterita die Martis fuit in suprad. ecclesia ad suprad. corpus suprad. Virginis: et modo, ob misericordiam Dei et ipsius Virginis, locuta et liberata in totum fuit et est, et bene et clare loquitur: ut dixit idem Nicri coram Fr. Jacobo suprad. ecclesiæ, et Donato della Nova, Niccoluccio Barletti, et Bonaguida Ciccii, et aliis multis.

cacæ visum,

57 Richadonna, uxor Bona-prece de Vico, eodem die Mercurii, quarta mensis Maji dixit, quod ipsa a tribus annis citra semper fuit avocula de ambobus oculis; ita quod nullo modo videre poterat, nec vidit a dicto tempore citra usque hodie; etsi aliquid videbat, videbat quomodo in umbra et non aliter. Et dixit, quod hodie, pro misericordia Dei et suprad. Virginis B. Zitæ liberata est et sana: et dixit se bene liberatam; et vidit et cognovit omnia, B factis etiam signis coram me Not. et suprad. Priore, et D. Archipresbytero Lucensi, et D. Ubaldo Pastorcetta Canonico Lucensi et Plebano plebis S. Stephani, et Christophano Faytinello et aliis. Et dixit, quod convicini ejus de vero sciunt de ejus ægritudine: et ejus levir Lenus de Palmatera, de S. Gimignano Pontis Mariani, eodem die dixit, quod cognovit ab octodecim annis citra suprad. Ricadonnam. Et dixit, quod ipse vidit avoculam suprad. Ricadonnam; ita quod ipsa nihil videbat, et quod non ibat nisi sicut avocula et cæca.

energumenam liberat,

58 Madonnina, olim venditrix pannorum, quæ morari consuevit et nunc moratur in capite burgi S. Fridiani, qu. Ansaldi, eodem die dixit, quod a triginta tribus annis citra semper gravata et vexata fuit ab undecim dæmonibus: et hodie dixit, quod liberata est ab ipsis dæmonibus, pro misericordia Dei et suprad. S. Zitæ, ante corpus ipsius Virginis apud ecclesiam S. Fridiani: et sic dixit, se bene in totum ab ipsis dæmonibus liberatam, coram me Notario et D. Priore Jacobo d. ecclesiæ, et Domino Tomaso et præd. Scorcia Lupini, et Rogichiano Fadolini, et Dathone Moriconis et aliis multis. Et dixit, quod C Guido Gilii et Vitalis Calthoni fuerant ante suprad. Virginem ante et post ejus liberationem. Guido qu. Domini Gilii Tediccionis, civitatis Lucensis, eodem die dixit, quod ipse hodie juvit suprad. Madonninam intrare ad lavellum suprad. beatæ Virginis, et quod ipsa Madonnina tunc multum a dæmonibus vexabatur. Propterea quod ipse Guido vidit eam torqueri et vexari, ut consuetudini est de *a* invasatis: et postea hodie et nunc dixit, quod ab ipsis dæmonibus est bene liberata, per ea quæ videt ab ea. Et dixit Vitalis Calzolarius de Burgo S. Fridiani qu. Salvii, eodem die idem, quod suprad. Guido in omnibus et per omnia, et quod ipsa Madonnina stetit ante ipsum lavellum, quo die fuit, et postea vidit liberatam.

a

contractam sanat,

59 Minus delle Falce, de contrata S. Petri in Vinculis de Pisis, die Jovis quinta mensis Maji dixit, quod Cola ejus filia a die suæ nativitatis citra semper fuit attracta de omnibus cruribus; ita quod non poterat se ressare aliquo modo: et quod hodie pro misericordia Dei et beatæ Virginis Zitæ liberata est. Et dixit ea, se esse bene liberatam coram D. Priore suprad. ecclesiæ S. Fridiani et me Faytinello Not. et D. Guido Moccidentis, et Geraldino filio Gualtrotti Castagnacci, et Lando Ronsini, et Buto Budajuolo qu. Belhomi et aliis.

60 Richelda mulier, uxor *b* Gennarii de Pariana, D eodem die dixit, quod ipsa semper a tribus mensibus citra fuit attracta de manu dextra; ita quod eam non poterat aperire vel claudere: et quod hodie, pro misericordia Dei et suprad. Virginis liberata et sanata est. Et dixit, se bene in totum liberatam et sanam: et coram D. Priore majore ecclesiæ S. Fridiani, et D. Ugolino Canonico, et Tomaso qu. Bonifacii de monte Giano, et Gentile qu. Bernardonis, et Lerio qu. Uberti Notario et aliis multis, ipsa Richelda bene et clare aperuit et aperiebat ipsam suprad. manum; et dixit quod ejus convicini sciebant ejus ægritudinem.

EX MS. NOTARIALI.

b *aliam,*

91 Contessa, uxor *c* Telli, de Rena *d* Vallis-Serechi Farsectari, eodem die dixit, quod *e* Bacciomeus ejus filius (in proximo præterito mense Januarii fuerunt quatuor anni) fuit avoculus de oculo dextro, et de eo lumine carebat; ita quod inde nullo modo videbat aut vidit infra suprad. tempus; et quod hodie, pro misericordia Dei et suprad. beatæ Virginis Zitæ, liberatus est, et clare videt de ipso oculo sicut de alio. Et coram me Faytinello et Bartholomæo Anguillæ, et Guido Guidotti, et Salomone Sfacciatti, et Joanne Formichelle et aliis, bene et clare vidit et videbat, factis signis ante ejus suprad. oculum. Bradinella socrus suprad. Contessæ et mater E suprad. Telli eodem die dixit, quod ipsa vidit supradictum Bacciomeum suprad. termino avoculum dextro oculo; ita quod inde nullo modo videbat: et quod ipsa venit cum ipso Bacciomeo, et stitit eum ante corpus suprad. Virginis quamdiu liberatus fuit. Et quod hodie sic eum vidit avoculum et hodie liberatum. Et dixit, quod ipse Bacciomeus est bene liberatus. Franciscus de civitate Florentia, qu. Sinibaldi, eodem die dixit, quod ipse hodie suprad. Bacciomeum juvit stare ante corpus suprad. Virginis, et quod ibi tantum stetit quamdiu fuit de dicto oculo liberatus: et quod bene videbat. Et vidit de dicto oculo bene et clare.

c d e *cæco visum restituit,*

contracto usum membrorum,

62 Ferruccius de Bibliano de Marglia, filius Gerarduccii, eodem die dixit, quod Turchius ejus filius, a quatuor mensibus citra, semper continue fuit attractus de ambobus cruribus; ita quod nullo modo ire poterat sine baculo, et etiam cum baculo male et inepte: et quod hodie, pro misericordia Dei et S. Zitæ Virginis, liberatus et sanus effectus est. Et ipse Turchius dixit, se bene liberatum esse et sa- F num. Qui Turchius bene et recte ibat sine baculo, coram me Notario et testibus D. Guilielmo Priore S. Donati, et D. Tomaso Canonico S. Fridiani, et Scorzia Lupini, et Gualtratto Castagnacci et Octonello Jacobi. Et dixit, quod ipse suprad. filius non potuit venire ad ipsam Virginem, sed potius ipse Ferruccius eum super collum induxit. Gaius qu. Joannis Bernardini, eodem die dixit, quod ipse hodie vidit suprad. Turchium attractum, ut dictum: et quod ipse juvit suprad. Turchium ad brachia intrare ad corpus suprad. Virginis; quia ipse Turchius per se ire non poterat: et dixit, quod ante ipsam Virginem tantum stetit cum ipsis Turchio et patre, quod ipse Turchius bene et integre liberatus fuit et est: et eum postea vidit statim sanatum, et recte ire et venire sine aliquo baculo.

f g *cæcæ visum,*

63 Bullione Cantonis Notarius eodem die dixit, quod proxima præterita die Veneris, quando D. Mabilia mater sua intellexit, quod suprad. corpus Zitæ *f* sanctificaverant, statim ipsa D. *g* Mabilia habuit fidem et devotionem in ipsam Virginem, statim in domo sua faciendo preces Jesu Christo et ipsi Beatæ Virgini, quod liberaret eam de oculo suo dextero, unde ipsa D. Mabilia a quatuor annis citra avocula steterat. Qua oratione et precibus factis ipsa D. Mabilia, pro misericordia Dei et suprad. beatæ Virginis,

EX MS. NOTARIALI.

A Virginis, liberata et sana fuit : et ipsa D. Mabilia eadem Bulhoni dixit Et dixit, quod ipsa D. Mabilia bene et clare omnia videt et cognoscit, et sic dixit idem Bullone coram Fino Not. et Aldebrandino Uberti, et Ottonello Jacobini, et Jacobino Pelliciario et aliis.

energumenam a duobus dæmonibus liberat :

64 Bonuccia, qu. Michaelis, quæ fuit de Calavorna, uxor Gani de Viliana Garfagnanæ, quæ moratur Pisis in contrata S. Laurentii ad Papagalli, et filia Veneriæ, quæ fuit de Juliano, die Jovis quinta mensis Maji dixit, quod a proxime præterita die S. Joannis de mense Junii, fuit semper continue diu noctuque gravata et vexata a duobus dæmonibus, unus quorum dixit se nominari Uguiccionem de Calavorna, et alius dixit se nominari Lupardum di Laddamare : et quod heri duxerunt eam ad corpus B. Zitæ Virginis, Veneria suprad. mater sua et D. Nova, quæ moratur in contrata S. Laurentii suprad. et quod cum ea steterunt ante corpus S. Zitæ Virginis heri, quamdiu liberata fuit. Et dixit quod heri met ipsa Bonuccia, pro misericordia Dei et suprad. Virginis, liberata fuit et est a suprad. dæmonibus. Et quod dixit se bene liberatam esse a dæmonibus suprad. et loquebatur bene, sane et recte, ut non vexata ; et bene ad omnia respondebat coram B me Faytinello Miglioris Not. et Pucchio Jacomini, et Calthero Lucensi et Bonturo Casciolo, et Braducciolo qu. Ubaldi, et Giore Florentino qui moratur in porta S. Fridiani, et Mellio Calsolario et aliis multis. Veneria suprad. mater suprad. Bonucciæ eodem die dixit, quod intra dictum tempus ipsa vidit suprad. filiam suam gravatam et vexatam a dæmonibus ; et quod heri ipsa, et D. Nova duxerunt, et tenuerunt illam Bonam ad suprad. Virginem, et ante eam ipsam tenuerunt quamdiu fuit liberata. Et heri et nunc vidit eam liberatam ab ipsis dæmonibus : et quod ipsa sua filia bene et melius, quam consueverat, loquitur et respondet. Propterea per ea quæ videt, et dicta ejus filia ei dixit, credit, quod sit bene libera. Domina Noxa suprad. relicta qu. Arrighi, eodem die dixit idem, quod d. Veneria in omnibus et per omnia, et quod ipsa præsens pariter fuit.

65 Bonturus Dominici coriarius, eodem die Jovis quinta mensis Maji, juravit de veritate dicenda ante præd. D. Jacobum Priorem ecclesiæ S. Fridiani, et etiam per me Faytinellum Not. dixit, quod heri cum ipse et Guido Coriarius de coriaria ivisset ad campum ipsius Turi, quem habet in Ronco ad videndum suas *h* blavas et laboratores ipsius terræ ; et C ipse Bonturus habuisset penes se et portasset seri cum unum pecium de *i* binda, quæ fuit suprad. quondam B. Zitæ Virginis ; tunc ipse Bonturus delaceravit aliquantulum de ipso pecio bindæ, et ipsum aliquantulum cepit et subterravit in suprad. suam terram, videlicet in quodam sulco medio inter granum et fabas in ipsa terra seminata, pro fugandis tempestatibus et *k* maccombus, quod non apparerent, et damnum non facerent in suprad. terra et blavis : et quod statim cum ipse subterraverat ipsum aliquantulum ipsius bindæ, ipse Bonturus factus fuit avoculus, et caruit lumine de ambobus oculis ; ita quod ipse aliquo modo de ipsis oculis non videbat, nec videre poterat nisi in umbra Et ipse Bonturus statim pœnituit, quod subterraverat de ipsa binda, et propterea hæc acciderant ei. Et fricabat sibi manus ad oculos, et dictus Guido perquisivit ab ipso Bonturo, Quid habes? noli timere . quid videtur tibi habere? Et tunc ipse Bonturus dixit ei : O mi! mihi obvenit, quod non video lumen. Et ibat ipse Bonturus dolendo per terram et fricando sibi manus ad oculos · Et tunc dixit ipse Bonturus in semetipsum pœnitendo . Ego volo rehabere bindam, quam subterravi ; quia propterea credo quod hoc mihi accidit. D Ita statim ivit, ita quod quasi nihil videbat, ivit ad locum ubi ipsam bindam subterraverat ; et ipsam evulsit et rehabuit. Et ipse Bonturus statim, pro misericordia Dei et suprad. Virginis, rehabuit lumen, quod propterea amiserat. Et tunc ipse Bonturus dixit supradicto Guido, Deo gratias ; ego rehabeo lumen, quia ego feceram nimis magnum *l* fallum, quod subterraveram bindam S. Zitæ in ista terra, et propterea perdideram lumen. Et tunc ipse Guido dixit ipsi Bonturo : Referamus gratias Jesu Christo et beatæ Virgini, quia tu non feceras pro malo, sed pro bono. Coram D. Ugolino et D. Homodeo Canonico suprad. ecclesiæ S. Fridiani, et Aldobrandino qu. D. Huberti Rossi, et Fino Not et Albicello de Luca et aliis multis.

i cæcum a cæcitate,

aliam energumenam a duobus dæmonibus,

66 Monacha de Sirico Garfagnanæ, a populo de supra, uxor Bonamici, quæ moratur in Ariana, quæ est prope Siserana, eodem die dixit, quod ipsa a quinque annis citra semper fuit gravata et vexata a duobus dæmonibus. Unus quorum nominatus Nappoleone, et alius Soldanus, qui fuerat de suprad. loco Sirico dicens, quod infra ipsum tempus ipsa diu noctuque gravabatur et vexabatur plurimum et in- E honeste. Et quod ipsa ad motum et postulationem et societatem Bonaventuræ Pectinarii de Pisis, de Capella S. Christinæ, filii qu. Acursii, qui fuit de dicto loco Ariano, hodie venit ad ecclesiam S. Fridiani ad suprad. beatam Virginem, pro recipienda et habenda misericordia Dei et suprad. Virginis liberatione de suprad. dæmonibus. Quæ Monacha dixit se in totum liberatam esse a suprad. dæmonibus, et coram me Faytinello Not. et Joanne Camillo Not. et Guido Malofi, et Pruianni de Ciaria et Bonturo Bacteloro quondam Junctæ de Luca, et Jacobo Ricardini Not. et Actolino Talgardi Not. et aliis plenarie, et clare et absolute loquebatur. Bonaventura suprad. eodem die quinto mensis Maji dixit, quod ipse hodie venit et sociavit suprad. Monacham usque ad lavellum suprad. S. Zitæ Virginis, ibi tamdiu cum ea stetit quamdiu fuit liberata a suprad. dæmonibus ; et quod hodie vidit eam gravatam et vexatam, et postea nunc vidit eam liberatam et sanam pro misericordia Dei, et suprad. beatæ Virginis *m*.

m contractum,

67 Juncta filius Bonaprece de S. Januario, qui morari consuevit in contrata S. Quirici de Oliva supradicta die Jovis, quinta die mensis Maji dixit, quod Gratia-Dei filius suus ab octo annis citra semper continue fuit attractus de crure et pede dextro : ita pedem ipsius cruris semper trahebat et *n* herpicabat sibi retro per terram Et quod heri sero pro miseri- F cordia Dei et supradictæ beatæ Virginis ante conspectum ipsius Virginis liberatus fuit et est : qui Gratia-Dei dixit se bene liberatum de ipso crure et pede. Et bene et recte ibat et ivit coram me Notario et Domino Garcia Canonico supradictæ ecclesiæ, et Domino Guido Moccindentis, et Arrigo Bonelli Notario, et Gerardino Arnaldi, et aliis multis. Et dixit, quod sui vicini de supradicto loco sciant de ægritudine supradicti sui filii.

alium contractum

68 Arrighus, qu. Bonagustæ de Fiano, eodem die dixit, quod ipse ab octo annis citra semper continue fuit ita attractus de ambobus cruribus et pedibus, quod ipse aliquo modo ire non poterat sine baculo : et quod hodie pro misericordia Dei et suprad. beatæ Virginis liberatus et sanus est. Et dixit se bene liberatum esse, et bene et recte sine baculo ivit et ibat, coram me Notario, et Domino Guido Moccindentis, et Arrigho Bonelli Notario, et Orlando Sartorii et aliis. Et dixit, quod Turchius Nutius et Puccius Nonilens invenerunt eum ponere hodie super lavellum supradictæ Virginis attractum : et postea eum vidit liberatum, et dixit, quod sui vicini

A vicini supradicti loci sciunt de supradicta ejus ægritudine. Turchius quondam Juliani de Burghisciolo, dixit eodem die, quod ipse et supradictus Puccius hodie amore Dei juverunt et posuerunt supradictum Arrigum attractum super lavellum supradictæ Virginis, et tantum cum eo ibi steterunt quamdiu fuit ibi hodie liberatus, et quod hodie vidit eum bene recte ire et liberatum in totum. Puccius supradictus eodem die dixit idem quod Turchius in omnibus et per omnia

ANNOTATA.

a Invasare, *a Latino participio* invasus, *idem est Tusce quod* invadere : *hinc* invasatus, *invasus seu possessus a dæmone.*

b Ghennarius, *id est*, Januarius.

c Tellus, *diminutivum, a* Gubertus, Hubertus *vel alio nomine in* tus.

d *Fortasse legendum aut intelligendum* Vallis Serchii : *qui fluvius* Serchius, *antiquitus* Auser, *totam Lucanam ditionem perlabit.*

e Bacciomeus, *et per aphæresim* Meus, *idem quod* Bartholomæus.

B f *De publici cultus concessione id intelligimus.*

g Mabilia, *integre et Latine* Amabilis, *scriberetur : et mox* Finus, *integre* Ruffinus : *plura hujus generis alia deinceps omittimus annotare.*

h Biava, *in usitatum, nunc* Biada, *Latino-barbare* Bladum, *Francis* Bled, *quasvis ad usum panis fruges significat : sed apud Lucenses præcipue notat nunc* Milium.

i Binda, *crinale aut frontalis velamen lineum esse videtur, a Teutonico* Binden *religare, hodie* benda *diceretur.*

k Maccones, *proprie videntur esse vermes fabis infesti : nam Auctores vocabularii della Crusca docent, quod* Macco, *cibus sit grossus ex decorticatis maceratisque fabis apparatus : requisitus de significatione Florentinius, exolevisse respondit, neque jam intelligi quid sit.*

l Fallum *Italis, Teutonibus* fal, *a verbo* falen *errare delinquere.*

m *Sequens miraculum extra ordinem positum erat post miraculum diei 17, quod hic corrigimus.*

n Herpicare, *idem fere debet esse quod trahere. Dubito an recte scriptum : sed nihil in vicino occurrit quod suspicer debere substitui : nam* Erpicare, *quod* C *Italis occare significat nihil facit ad sensum hic requisitum.*

CAPUT V.

Miracula descripta reliquo mense Majo. a

a

Joannes qu. Joannis del Mare, de Comitatu Tholosano, dicens se peregrinum et peregrinando venire ab ecclesia S. Mariæ de *b* Calmino de Tholosa, et ab ecclesia S. Mariæ de Valversa, et ab ecclesia S. Gilii in Provincia et ab aliis ecclesiis et venerabilibus locis, et pro habendo et recipiendo lumine oculi sinistri, unde et de quo avoculum se stetisse a septem annis citra dixit, et privatum lumine; ita quod de ipso oculo nullo modo videbat: et quod cum fuit apud *c* Sarezanam, eundo versus ecclesiam B. Petri Apostoli de Roma peregrinando, ex causa audivit et intellexit sanctificatam esse in civitate Lucensi unam Virginem, nomine B. Zitam: et ipse habuit fidem et devotionem in ipse beata Virgine, et cœpit versus Lucam venire ad ipsam beatam Virginem in oratione, et pro precando et preces ipsi Virgini faciendo, ut ipsum Joannem sanaret et liberaret a suprad. malo et avoculatione suprad. oculi. Veniente in societate ipsius Joannis quadam muliere, nomine

b

B. Zita cæco visum restituit,

c

Joanna, de suprad. loco Tolosa, qu. Don Bernardi, D venit versus Lucam: et veniendo, cum heri fuit prope locum de *d* Colle Bertrandi, ipse vidit turres Lucæ civitatis. Et statim projiciendo se in terra oravit et laudes intulit, et se commendavit B. Zitæ Virgini suprad. Et statim dixit, se clare vidisse stantes turres in civitate, et dixit se liberatum fuisse a suprad. malo suprad. oculi : et statim dixit suprad. sociæ suæ : Gratias facio Christo et sanctæ Virgini, quod ego bene video de ambolus oculis, et sum liberatus, et video bene. Et statim heri gratias agendo Jesu Christo et suprad. Virgini, venit ad ipsam Virginem et intulit ei laudes, et gratias. Et sic hodie, qui est dies Veneris, sexto die Mensis Maji, dixit et juravit corporaliter, prædicta sic fuisse et se bene liberatum, et supradictis et signis omnibus exhibitis ante oculum bene vidit et cognovit coram me Notario et D. Homodeo et D. Jacobo Canonico suprad. ecclesiæ, et Jacobo Bonacorsi Not. et Franco Guerrigii, et Guido qu. Gilii et aliis multis. D. Johanna suprad. dixit, suo juramento ab ea corporaliter præstito, suprad omnia sic vera fuisse, et vidisse a suprad. tempore citra suprad. Joannem avoculum de suprad. oculo multis vicibus : et quod heri eum vidit E avoculum, et liberatum hodie. Et dixit, quod ipse Joannes est bene liberatus de suprad. oculo, eodem die et loco et coram supradictis pro misericordia Dei et suprad. Virginis.

ex MS. Notariali

d

70 Bonaventura de Valli de supra, Vicariatus a populo supra, qu. Bonamichi, die Dominico *d* octavo die mensis, dixit, quod Gratianus ejus nepos, filius Bonamichi, filii ipsius Bonaventuræ, stetit et fuit continue avoculatus de ambolus oculis; ita quod infra ipsum tempus nihil inde vidit nec videbat usque hodie. Et sic dixit, quod eum vidit avoculum infra ipsum tempus, et quod hodie pro misericordia Dei et suprad. beatæ Zitæ Virginis liberatus et sanus factus est. Qui Gratianus factis signis ante ejus oculos per suprad. D. Priorem et alios, pro videndo si videbat et videret; ipse bene et clare omnia videbat et vidit, et cognoscebat et cognovit, coram me Notario et suprad. D. Priore et D. Tomaso Canonico suprad. ecclesiæ, et Arrigho Boccello, et Andrea qu. Bonacorsi de plebe S. Pauli, et aliis multis. Et dixit, quod ipse juvit ipsum Gratianum mittere, et tenere, et stare ante suprad. Virginem, quamdiu ibi fuit liberatus et sanus. Bonadonna, uxor Baronis, de suprad. loco de Valle de supra, eodem die dixit, quod ipsa vidit suprad. Gratianum F infra suprad. terminum avoculum ; ita quod non videbat, nec vidit infra ipsum suprad. tempus: et quod ipsa una cum Bonaventura venit et duxit ipsum Gratianum ad suprad. beatam Virginem, et quod ipsum misit et tenuit ante ipsam Virginem quamdiu ipse pro misericordia Dei liberatus fuit, et bene et clare vidit. Et ipsum bene videre et cognoscere hodie vidit, et dixit, quod Benevenuta filia Manchi, et Ulisenda filia Inghilbertæ, et Vita Bonajunctæ, et Armanus filius Vitæ, viderunt et cognoverunt suprad. Gratianum avoculum: et viderunt et juverunt eum stare ante suprad. Virginem quamdiu fuit ibi liberatus: et hodie ipsum liberatum et sanum et bene videre viderunt.

alteri,

71 Jacobina, uxor Bonacorsi de Corellia Garfagnanæ, et filia Homedei Deodati de S. Rentio, die Martis decimo die mensis Maji dixit, quod ipsa fuit gravata et vexata a dæmone, quem ipsa dixit et nominavit, nomine Sanna de Corellia, secundum dictum ipsius dæmonis, a proxime præterito mense Februarii citra, diu noctuque semper continuo: et quod ipsa heri una cum d. Homodeo patre suo venit ad suprad. beatam Virginem Zitam, pro misericordia Dei et suprad. Virginis, pro habenda et recipienda

energumenam liberat,

EX MS. NOTARIALI.

A cipiendæ liberatione suprad. dæmonis: et quod ipsa una cum d. suo patre intravit ad locum et lavellum suprad. Virginis heri. Et de die et heri sero stetit ibi d. suo patre, quamdiu ipsa liberata fuit ab ipsa Virgine de ipso dæmone hoc mane. Et quod hoc mane tempe tive, pro misericordia Dei et suprad. Virginis, liberata et sanata est. Et dixit se inde bene liberatam et sanam esse, et bene et clare et sane loquebatur coram me Faytinello Not. et D. Gerardo Canonico d. ecclesiæ, et Fr. Jacobo suprad. ecclesiæ, et Francesco Gregorii Lucensi, et D. Tomaso, et aliis multis. Suprad. Homodeus eodem die dixit, quod ipse multotiens infra suprad. tempus vidit gravatam et vexatam suprad. suam filiam a dæmone: et quod ipse venit et stetit cum ea, ut supra dictum: et quod heri eam vidit gravatam et vexatam, ut supra continetur, et hodie vidit eam liberatam a Deo et suprad. Virgine, in suprad. loco apud ecclesiam S. Fridiani.

item aliam

72 Palmeria, uxor Ubaldi de Casciana, de Plebe rio de Caddiponte, de terra de Bianchis, die undecima mensis Maji dixit, quod ipsa a septem mensibus citra semper continue diu noctuque fuit gravata et vexata a viginti tribus dæmonibus: quod dixit, quod bene sciebat nominare quando vexabatur; et modo B dixit, quod non recordabatur de eorum nominibus. Et ipsa heri una cum dicto suo viro et cum Contro de Ulliano, qui eam sociaverunt heri venientem antes suprad. Virginem pro petenda et recipienda exinde liberatione: et quod ipsa cum præd. hac proxima præterita nocte stetit ante d. Virginem quamdiu suprad. Virgo liberavit eam. Et quod ipsa Palmeria pro misericordia Dei et suprad. Virginis hoc mane in totum liberata est a suprad. dæmonibus. Et dixit se bene liberatam in totum coram me Notario et Domino Benvenuto Priore Carrariense et D. Gerardino Maurinii, et Homodeo Canonico suprad. ecclesiæ, et Guido Guarungia, et Pamphilia Chisalberti, et Amanetto Caltheri qu. Conradi Martini, et aliis multis. Ubaldus qu. Alberti, suprad. vir suprad. Palmeriæ, eodem die dixit, quod suprad. sua uxor infra suprad. tempus fuit gravata et vexata a dæmonibus, et sæpe sæpius diu noctuque ultra modum videbat eam *e* malinquinari et vexari. Et quod ipse et d. Contrus heri eam duxerunt ad suprad. Virginem, et quod hodie in mane ipsa liberata fuit per suprad. Virginem, pro misericordia Dei; et eam hodie liberatam et modo vidit. Contrus, qu. Guidi de Villiana supradictus de terra de Bianchis, eodem die dixit idem quod suprad. Ubaldus, in omnibus et C per omnia.

e

arthritide simul et contractione membrorum laborantem sanat,

73 Bonparente Notarius, qu. Bonparentis de Luca, dixit, quod Margarita filia sua (jam sunt multa tempora) et specialiter a septem mensibus supra continuo ita fuit guttis gravata in cruribus et tibiis et attracta, quod nullo modo ire poterat, nisi fricandos nates per terram et solarium: et quod pro reverentia et fide, quam ipse Bonparente et filia habuerunt et habent in Deo et in suprad. Virgine, ipse Bonparente duxit et duci fecit ipsam suam filiam apud ecclesiam S. Fridiani, ante conspectum et lavellum suprad. Virginis; et ipsam tamdiu ibi tenuit, quamdiu ipsa ejus filia liberata et sanata fuit in totum, pro misericordia Dei et suprad. B. Zitæ Virginis. Ita quod ipsa sua filia per se recte, in suis et super suis cruribus et pedibus, per ipsam ecclesiam et ad domum suam, ivit et stetit: et ita est modo secundum dictum D. Jacobi Canonici suprad. ecclesiæ, dicentis, se prædicta babuisse et intellexisse a suprad. Bonparente.

alium,

74 Riccomannus Cerini, de contrata S. Mariæ in palatio, dixit, quod ipse per multum tempus steterat ita gravatus gutta arthritica et attractus, quod ipse ire non poterat. Et pro reverentia et misericor- D dia suprad. Virginis liberatus est, coram Riccomanno Jacobini Tebaldi, et Bonacorsi qu. Rocchigiani, et Bonacorsi Marchiani de suprad. contracta, secundum dictum suprad. Canonici.

et alium,

75. Ad urs[illegible] de De[illegible]cio de Branchalo, gravatus in [illegible] de gutta et attractus; ita quod sine baculo ire non poterat, pro misericordia Dei et suprad. Virginis, liberatus est coram me et D. Tomaso, secundum dictum suprad. Canonici.

energumenam liberat unam

76 Migliore, mulier N. de Mothano, de Montale de comitatu Pistoriæ, die Veneris, decima tertia die mensis Maji, dixit, quod ipsa fuit gravata et vexata a tredecim annis citra (in proximo præterito mense Julii, complentur ipsi anni) a viginti quatuor dæmonibus; scilicet usque ad proxime præteritum festum S. Mariæ *f* liberarum a viginti tribus dæmonibus, et ab ipso festo citra ab uno ex eis nomine Gentiano de Corsica usque hodie: et quod hodie pro misericordia Dei et B. Zitæ Virginis liberata est et sana ab ipsis dæmonibus. Et ipsa se dixit liberatam esse coram me Notario, et Berto Alberghi, et Joanne Tuttobuoni, et Silvestro Bonaventuræ Lucensi, et Jacobo Paganelli de Novale de Branchali, et aliis: dicens ipsa Migliore, quod omnes sui vicini et vici- E næ de suprad. loco sciunt, qualiter ipsa erat a dæmonibus gravata et vexata.

f

et alteram,

77 Migliorata, uxor Bonacursi de Valle de subtus, Vicariatus Garfagnanæ a suprad. populo eodem die dixit, quod ipsa fuit semper continue die noctuque gravata a septem dæmonibus (in isto proximo præterito mense Januarii compleverunt anni sedecim) et quod ipsa hodie, pro misericordia Dei et suprad. beatæ Virginis, liberata et sana est. Et dixit se ab ipsis dæmonibus bene liberatam et sanam, et coram me Notario. Et suprad. Luchese ejus filia eodem die dixit, quod ipsa est annorum septemdecim, et quod toto tempore postquam ipsa aliqua cognovit, vidit statim suam matrem gravatam et vexatam a dæmonibus. Et dixit, quod proxime præterita die Mercurii ipsa venit ad suprad. Virginem cum suprad. sua matre, et cum ea stetit ante suprad. Virginem pariter quasi semper; et quod hodie pro misericordia Dei et sanctæ Virginis liberata et sana est in totum. Deo gratias. Coram me et supradictis.

cæcæ visum restituit,

78 Ciardus Pilliciarius, qui moratur Lucæ in contrata S. Romani, qui fuit de Burgo S. Floræ de S. Miniate, eodem die dixit, quod Nuta filia Dati de suprad. Burgo, qui moratur apud Motorosi, a novem annis citra semper fuit continue avocula de F oculo sinistro; ita quod inde nullo modo videbat: et quod hodie, ipso Ciardo præsente et vidente, ipsa Nuta, pro misericordia Dei et suprad. beatæ Virginis, liberata et sana facta est de suprad. oculo. Et videt et videbat clare ipsa Nuta de suprad. oculo. Suprad. signis ante ipsum oculum exhibitis, omnia videbat et clare cognoscebat coram me Notario et Arrigho Bonelli Not. et Lamberto Horadini Lucensi, et Guilielmo Jacobi Barberii, et Bonacurso Bonaventuræ, et Pagno Cusore Lucensi qu. Viviani, et Robentio filio Bonajunctæ Bonai, et aliis *g*.

g

h

contractam sanat,

79 Bertha, uxor Puccii de Corbo, filia Benaducis de *h* Luscigniano, die Lunæ, decima sexta die mensis Maji, dixit, quod Fiore ejus filia (in isto proxime præterito carnis-privio compleverunt tres anni) et ab ipso et in ipso tempore semper continue fuit attracta de renibus et persona tota a cincta infra, et de coxia et crure, et pede sinistro; ita quod ire non poterat: et quod crus dexterum habebat majus sinistro bene quinque digitis. Et hodie pro misericordia Dei et supradictæ beatæ Zitæ Virginis liberata est et sana. Quæ Fiore dixit, quod ipsa bene liberata est: et bene et recte ivit et ibat coram me Notario

A Notario et Domno Benvenuto Plebano de Buellio, et Opito Cenami, et Petro Marciadro de Corcena de Sacello Franchi, et aliis multis.

item alium. 80 Baldovinus, qu. Michaelis Thadei, de vicinia capellæ S. Michaelis ad Vilorbanam de Moriano, die Martis decimo septimo die Maji dixit, quod ipse, a septem annis citra continue die noctuque, infirmus fuit et attractus de gutta in renibus tam nequiter; quod ipse per se non poterat se flectere, vel laborare sine maxima angustia et dolore: et quod secunda *i* die post *i* migrationem suprad. B. Zitæ Virginis, cum ipse Baldovinus esset in quadam sua vinea de suprad. loco, et vellet laborare, et laborare omnino non posset propter suprad. infirmitatem, ipse Baldovinus audivit, suprad. beatam Zitam sanctificatam esse apud ecclesiam S. Fridiani de Luca. Tunc ipse Baldovinus bona fide et contritione pura flectens se et in terram projiciens, orationem et deprecationem intulit et fecit Sanctæ Virgini, quod ipsa pro misericordia Dei et sua liberaret ipsum Baldovinum a supradicta ægritudine; promittendo et vovendo se tunc ipse Baldovinus Deo et supradictæ Virgini, quod si Deus et ipsa beata Virgo ipsum Baldovinum liberaret a suprad. infirmitate, annuatim donec ipse viveret de bonis suis daret et B conferret ipsi beatæ Virgini pro ejus *k* luminaria, die *k* Vigiliæ festivitatis suprad. Virginis, mediam libram olei cum media libra *l* ceræ ad ipsam luminariam. *l* Et quod statim et incontinenti, suprad. die in suprad. vinea, factis per ipsum Baldovinum dictis oratione et deprecatione Deo et suprad. Virgini, ipse Baldovinus liberatus est a dicta infirmitate inertis B. Zitæ Virginis.

ANNOTATA.

a *Hujus Capitis ordo totus invertendus nobis fuit: nam primo notabantur tria miracula die 3 excepta, tum unum die 6, alterumque die* 13, *ac denique miracula die* 8, *quæ nos in integrum restituimus et scriptori ignoscimus, quod oblata sibi instrumenta non curaverit ordinare.*

b *Secunda ab urbe Tolosana trans Garumnam leuca notatur vicus* Calomiers, *quem hic indicari arbitror: an ibi adhuc vigeat Deiparæ cultus et ad eam peregrinatio frequens, alius nos doceat; sicut et de sequenti* ecclesia in Valverse, *quem oportet concipere in Languedocia, in cujus finibus, ad occiduum Rhodani ostium, est antiquissimum et celeberrimum S. Ægidii* (S. Gilles *Franci dicunt) monasterium et oppidum.*

C c *Vulgo* Sarzana *libera civitas sub Genuensium protectione, ex Lunensis civitatis ruinis nata, in confinio Liguriæ et Hetruriæ: de qua, vulgari rythmo dicitur si ipsam et Lucam possideret Magnus Dux Florentiæ, dicendus esset* Rex Tuscanæ *totius.*

d *In ipsa via et decem dumtaxat p. m. ab urbe notatur* S. Maria a Colle *locus forsitan hic signatur cognomento diverso.*

e Malinquinari, *forte* Malinconari *scribendum: dicunt autem Italice* Malinconicus *et* Malinconia *pro* Melancolicus *et* Melancolia.

f *Ita scriptum erat liberarum: quod an* liberarum *an* libellarum *legi debeat non divino: nec succurrere se posse rescripsere Lucenses apud quos exolevit hujusmodi appellatio. Florentinius suspicatur S. Mariam-Liberationis a Scriptore dictam, quæ vulgo appellatur* la Madonna del Soccorso *in templo S. Frigidiani, cui prima Dominica Maii, quotannis instituitur solennis processio. Agit de miraculosa Judæi pueri liberatione, quæ huic religioni exordium dedit, Cæsar Franciottus pag.* 540, *additque ignorari tempus quo ea primum cœpit, credit etiam referri posse ad annum* 1480, *quando sub eodem titulo invenitur constituta Fraternitas: sed tunc ea nil faceret ad rem nostram.*

g *Sequens caput auspicamur a die* 16 *Maii: desunt* D *ergo nobis hoc quinto Capite dies septimus, Veneris; nonus et decimus, Dominica et Lunæ; duodecimus Mercurii, decimus quartus ac quintus, Veneris et Sabbathi, de quibus idem dicendum quod supra de penultimo ac forte etiam ultimo Aprilis, aut nihil scriptum esse, aut quæ scripta fuerant excidisse.*

h Lucinianum *duplex est, alterum in Florentino, alterum in Senensi Statu.*

i *Id est*, post anniversarium migrationis.

k Luminaria *abstractum a* luminare, *sicut a* Secretarius, secretaria.

l *Addebatur per compendium*, Luc. ven. mes. tracta et purata Luc. *in quibus explicandis torqueri operæ pretium non fui.*

CAPUT VI
Quædam miracula mensibus Junii et Julii excepta.

EX MS. NOTARIALI

S. Zita energumenam liberat: Lætitia, filia Giunctæ de Menabbio Vallis-limæ, et uxor Angiorelli de S. Joanne Lucani districtus, quæ nunc moratur in contrata S. Vivianæ de Pisis, E die Jovis, nono die mensis Julii, dixit quod ipsa fuit continuo vexata a tribus dæmonibus a triginta annis supra: et quod hodie a civitate Pisana suprad. cum reverentia venit Lucam apud ecclesiam S. Fridiani ad B. Zitam Virginem, pro petendo et recipiendo ab ea liberationem de suprad. dæmonibus; et quod hodie stetit multum ante conspectum beatæ Virginis Zitæ, et eam humiliter deprecata fuit propterea. Et quod hodie, pro misericordia Dei et supradictæ beatæ Zitæ Virginis, ante ipsam Virginem liberata et sanata fuit a suprad. dæmonibus: et dixit se bene in totum liberatam esse, coram me Faytinello Not. et Fr. Jacobo suprad. ecclesiæ, et Guido Bonacci, et D. Tomaso Canonico suprad. ecclesiæ, et Fr. Leonardo suprad. ecclesiæ, et aliis multis. Genovese Faber, de contrata S. Viviani de Pisis, qu. Africantis, eodem die Jovis suo juramento dixit, quod ipse est convicinus suprad. Lætitiæ in suprad. contrata, et fuit; jam est unus annus et ab isto supra, semper eam cognovit et vidit eam multotiens, tamquam convicinam, infirmam et vexatam a dæmonibus: et sic dicebatur per totam viciniam, quod vexabatur a dæmonibus. Et dixit, quod ipse multoties videbat eam *a* crollantem capite, tamquam insanientem feminam, et plurimum vexatam et indæmoniatam: et *a* sic dixit, quod hodie in supradicta ecclesia apud F locum supradictæ Virginis eamdem Lætitiam vidit sanam hodie, eodem die et loco, et coram supradictis testibus.

82 Molanes, filius Rencii de Aramo Vallis Arni, *cæco visum,* die Martis, festivitate SS. Viti et Modesti, *b* decima- *b* quarta die mensis Junii, dixit, quod ipse a duobus annis citra semper continue fuit avoculus de oculo sinistro; ita quod inde nullo modo videbat nec videre poterat: et quod ipso stante et laborante in quodam ejus campo, in campo de Pescia, audivit, quod Lucæ sanctificata erat una Sancta: et statim contritione motus venit Lucam, apud ecclesiam S. Fridiani ad ipsam Virginem, pro petenda et recipienda liberatione dicti oculi: et quod ipse fuit et stetit ante ipsam Virginem cum oratione et devotione maxima, quamdiu ipse liberatus fuit de ipso oculo. Et dixit, quod ipse est inde bene liberatus, et bene clare inde vidit coram me Notario, et coram Jacobo Cenami Not. et Orlando Darde Lucensi, et Cenio Spade, et Matthæo Viviani Not. Lucensi et multis aliis.

83 Benvenuta de Janua, die Mercurii mensis *c* *c* *contractæ usum membrorum restituit,* Julii dixit, quod ipsa a proxima præterita Quadragesima, hebdomada de Lazaro, ante ipsam hebdomadam per quindecim dies, semper continue fuit et stetit ita infirma et attracta, quod nullo modo [illegible]

Ex ms. notariali

rat surgere vel ire, seu venire aliquomodo. et quod ipsa (die crastina erunt quindecim dies) audiendo in civitate Janua, quod supradicta S. Zita sanctificaverat in civitate Lucana, contritione mota venire Lucam ad ipsam Virginem, vovit se Deo et ipsi Virgini: intravitque in mare in quodam ligno, pro veniendo Lucam, pro petenda et recipienda liberatione suprad. infirmitatis a suprad. Virgine. et quod per mare in quodam ligno veniendo versus Pisas, ipsa in ipso ligno sensit se liberatam de suprad. ægritudine, pro misericordia Dei et suprad. Virginis. Et dixit quod proxima præterita die Sabbati, ipsa venit in civitatem Lucam ad suprad. Virginem, pro referendo gratias Deo et suprad. Virgini de supradicta liberatione, quam receperat. Et postea dixit, quod ipsa stetit et stat modo in civitate Lucana, et hæc dixit coram me Notario et D. Janne, et Franco Guerrigii, et Vita magistro petrarum Lucensi, et Bonacurso Lucensi qu. Bonaventuræ, et Ugolino Faytinelli et aliis. Et coram me et supradictis bene et recte ivit et ibat.

alium a solutione pecuniæ non debitæ,

84 Bulcione de Massa, Marchionis de Lunigiana, qui fuit de Monte apoli de contrata Flaræ, filio qu. Bonaventuræ, die Martis] decimquarta die mensis Julii dixit, quod a duobus annis et tot diebus octo habuit quamdam magnam litem et quæstionem cum Guelfo Pandolfino de Chiuz a de Pisis, et Guilelmuccio Lenti de suprad. Massa, de libris mc. lxx, in una parte, et de libris lxxvii, in alia parte, quas ipse Guilelmuccius pro se et pro suprad. Guelfo petebat, et exigere volebat ab eo coram Potestate de Massa suprad. Et pro tanta injuria idem Bolcione, et pro ira quam inde habebat, nesciebat se consulere, et nesciebat aliquid facere: quia ipse Bolcione non debebat eis dare nisi libras tres de supradictis denariis; quia alias de iis solverat et restituerat. Quapropter ipse Bolcione in illis quindecim diebus, *d* quos suprad. B. Zita sanctificaverat, intelligendo a pluribus personis, quod supradicta Virgo faciebat multa miracula, mota contritione intus quodam sero, vovit se Deo et suprad. B. Zitæ Virgini, quod si ipsa Virgo ipsum Bolcione juvaret, et extraheret sine ira et periculo de prædictis, ipse perpetuo esset subditus suprad. Virgini, et annuatim in vita sua jejunaret vigiliam ipsius Virginis in pane et aqua. Et quod statim mane proximo veniente, suprad. Guelfus una cum dicto Guilelmuccio, eorum sponte venerunt *e* et fuerunt ad ipsum Bolcionem, et dixerunt ei: Quid vis quod nos faciamus tibi? Et ipse respondit et dixit eis: Volo quod *f* cancelletis cartam et scripturas, quas habetis contra me, et faciatis mihi finem in manu Notarii. et ego volo vobis dare libras tres, quas vobis dare debeo. Et tunc statim ipsi Guelfus et Guilelmuccius cassaverunt ipsi Bolcioni omnes scripturas, quas habebant contra eum, et fecerunt ei finem ad dictum viri sapientis: et non receperunt nec petiverunt ab eo supradictas libras tres. et hæc ei fecerunt, secundum suam veram *g* credentiam, pro misericordia Dei et supradict. beatæ Virginis et pro supradicto voto...... Et sic dixit coram me Notario et D. Tamaso, et Fr. Jacobo, et Gerardino frænario Lucensi, et Jacobo Cenami Not. et Bartholomæo Anguillæ et aliis. coram quibus dixit, quod ipse hodie venit Lucam ad ipsam Virginem, et dedit statim *h* advinctam, et gratias egit magnas Deo et suprad. Virgini.

energumenam a dæmone,

85 Maria, uxor Bonacepti qu. Bonfilii de Corsena, et filia Rainerii ipsius loci, die Mercurii, festivitate S. Margaritæ, die *i* vigesima mensis Julii dixit, quod ipsa continuo die noctuque fuit gravata et vexata ab uno dæmone, nomine Pinello de Controne et quod ipsa hodie cum suprad. viro et patre, et ducatu ipsorum suprad. suorum viri et patris, habentium reverentiam et fidem in Deo et suprad. beata Virgine, et cum eorum oratione, venit ad suprad. B. Zitam Virginem. Et quod tantum ibi coram ipsa Virgine cum prædictis stetit, quamdiu pro misericordia Dei et suprad. Virginis liberata fuit a suprad. dæmone. Et dixit se liberatam esse coram me Notario et Frugherio Converso suprad. ecclesiæ, et Tomaso Converso, et Brunetto Brunicardi Calthei, et Jacobo de Janua qu. Simonis, et magistro Joanne Physico ejus genero de Janua, et Thedaldo Rustichelli, et aliis.

k aliam a morsibus lupi:

86 Massaia, uxor Bartholomæi Matignonis de Capannoli, die Veneris vigesima secunda mensis *k* Julii dixit, quod die crastina erunt et complebuntur quindecim dies, quod cum ipsa die Magese ejus neptis, filia Jacobi Micciallli suprad. loci, et Guida filia ipsius Massaiæ, essent in quodam campo ipsius Bartholomæi, et ipsa Massaia *l* recalciret milium; et cum ipsa Massaia surgeret recta cum sartorio in manu, et stante ipsa Guida ad latus ipsius; Magese vidit lupum venientem contra ipsas. Et tunc ipsa Magese vocavit B. Zitam Virginem, et eam deprecavit, ut eas juvaret: et ipse lupus ipsam cepit [suprad. Guidam] ad collum, et aliquantulum *m* trasinavit per terram: et stetit ipsa Magese cum sartorio in manu tirando *n* ipsam Guidam ex una parte, et lupus tirando ipsam Guidam ex altera. Et ipsa Magese semper de ipso sartorio percutiebat ipsum lupum, et vocabat semper suprad. B. Zitam Virginem, ut eas juvaret. Et statim ipse lupus dimisit ipsam Guidam, et aliquantulum se separavit ab eis, et cœpit ipse lupus multum clamare et vociferari, et percutiebat sibi coram eis ipse lupus de sua et cum sua *o* branca. Et tunc ipsa Magese cum sua Guida in collo ad domum recessit, et ipse lupus remansit et recessit. Et sic ipsa Massaia et Magese supradictæ præsentes dixerunt, quod pro misericordia Dei et suprad. B. Zitæ Virginis, suprad. Guida liberata fuit ab ipso lupo. Quam Guidam ego Faytinellus Notarius, et D. Garcia Canonicus, et Gerardinus Arnaldi faber et Guidus Cinnami Not. et alii multi vidimus in collo morsam a lupo suprad. et in pluribus partibus.

sanat contractum,

87 Althone qu. Vitalis, de capella S. Andreæ ad Saltochium de Ponte ad Morianum, die Lunæ festo S. Jacobi, die vigesimo quinto mensis Julii, dixit, quod Vivianus ejus filius, a proxima præterita hebdomada sancta proxime præteriti Paschatis Resurrectionis Domini, fuit et stetit ita contractus de ambobus cruribus et genibus: quod ipse Vivianus fere non poterat surgere de lecto vel a sedendo, et quod non poterat quasi ire sine periculo maximo; et crura vel genua non poterat plicare, sed tensa tenebat, et unum crus vel genu cum alio non poterat *p* acœ stare aliquo modo: et quod ipse Althone, bona voluntate et contritione motus, una die istius hebdomadæ, vovit se et d. suum filium Deo et suprad. Virgini, et vovit dare ad ejus altare unam advinctam de cera et unam imaginem ceræ; et omni anno, donec ipse Althone vixisset, ad luminariam ipsius Virginis unam *q* quarterolam de bono oleo. Et quod hodie venit cum ipso suo filio ad lavellum et corpus et altare suprad. beatæ Virginis cum reverentia maxima, et ibi ipsum suum filium tamdiu hodie tenuit, quamdiu ipse suus filius, pro misericordia Dei et supradictæ beatæ Virginis, liberatus fuit a suprad ægritudine. Et quod Vivianus dixit se inde bene liberatum esse: et coram me Notario et D. Garcia Canonico suprad. ecclesiæ S. Fridiani, et D. Aldobrando Canonico suprad. ecclesiæ, et Bonajuncta Inghegoto Lucensis *r* Communis, et Raspolini Nuntio Lucensis Communis, et Mollio frænario Lucensi filio Bonacalthi et aliis, ipse Vivianus bene et recte

A recte et expedite ivit et ibat undique, ut postea, bene sanus.

ANNOTATA.

a Crollare *Italis dicitur movere, concutere; dicitur autem signanter de capite et* Crollo *motum perturbatum notat: apud Teutones* Krol, *cincinnum crispum;* Krollen *crispare significat.*

b *Conveniunt nomen feriæ et diei numerus, ut errorem suspicari non possimus. Cur autem tunc Lucenses* 14, *colerent qui passim* 15 *coluntur, et an id etiam nunc servetur viderint ei notitiæ propriores.*

c *Non additur dies, ideoque hoc miraculum primo hujus mensis loco ponimus: alias Mercurii dies occupavit jam dicto anno diem* 6, 13, 20, *et* 27 *Julii.*

d *Id est, durante quindena dierum a sanctificatione B. Zitæ.*

e Fuerunt, *Italica phrasi, pro* iverunt.

f Cancellare *scripturam dicimur, cum inductis cancellatim lineis eam obliteramus.*

g Credentia *hic usurpatur pro* opinione *aut* fide.

h *Infra num.* 87, *clarius dicitur* advincta de cera *alias* intortitium *seu* funale ex cera.

B i *Perperam notatum erat* die XI.

k *Uti etiam hic* Junii *loco* Julii.

l Recalcire *hic poni pro* sarrire, *docemur ex* Sartorio *instrumento, mox nominando,* sarculum *Latini dicerent.*

m Traccinare *est raptare hac illac.*

n Tirare, *Francis* Tirer, *trahere.*

o Branca *est pes ferinus cum suis unguibus, ut sunt luporum, ursorum, leonum.*

p Accostare *est conjungere, applicare: ducitur a* costa, *quod vulgo significat latus, Francis* costee, *quasi* costata, *quia ex costis latus contexitur.*

q Quaterulam *scripsimus ubi abbreviate habebatur* quaram: *est autem Italis* Quartervola, *pars quarta sextarii.*

r Commune, *vulgo dicitur pro* Republica: *sed quod officium notet* Inghegoto, *et an recte scriptum non divinamus.*

CAPUT VII.

Miracula mense Augusto notata.

S. Zita quamdam a noxio tumore liberat

Pina mulier, uxor Guilielmi Jolarii de Brancalo, et filia qu. Scalsagialli Jolarii, die Veneris, quinta die mensis Augusti, dixit, quod Belluccia ejus filia C et suprad. Guilielmi, a proxime præterito Paschate Resurrectionis Domini, semper continue fuit et stetit attracta et infirma de crure sinistro; ita quod recte ire vel venire, nec surgere vel se flectere non poterat: et quod in nodatione suprad. cruris juxta nates habebat unum tumorem grossum et durum et inflatum valde, tamquam lapidem; et quod ab ipso tempore citra ipsa Belluccia continue se inde lamentabat et plorabat fortiter. Et quod hodie cum venisset somnus et voluntas dormiendi ipsi Bellucciæ, ipsa Belluccia recommendavit se Deo et B. Zitæ Virgini, ut ei redderet sanitatem. Et statim ipsa Belluccia ivit ad dormiendum, et dormivit in domo ipsius Pinæ in contrata S. Michaelis, in qua Pina habitat. Et paulo post ipsa Belluccia surrexit de lecto, et surgens posuit sibi manum ad supradictum durum et inflatum tumorem, et ipsa invenit ipsum durum et inflatum mollificatum esse et mollem tamquam aquam. Et ipsa Belluccia statim sensit se sanam et liberatam de suprad. malo et crure suprad. et ivit recta per solarium; et intulit et fecit inde gratias Deo et suprad. B. Zitæ Virgini: et sic ipsa Belluccia de ipsa liberatione statim narravit, et dixit ipsi Pinæ se bene liberatam esse. Et statim venerunt ipsæ ambæ ad suprad. Virginem ad ecclesiam S. Fridiani, ad referendum gratias Deo et suprad. Virgini: et etiam ipsa Belluccia sic dixit, et narravit, et monstravit se bene liberatam; et recte ivit et ibat coram me Faytinello Not. et Fr. Stephano de Ordine FF. Prædicatorum, et D. Tomaso Canonico suprad. ecclesiæ S. Fridiani, et Frugerio Converso ipsius ecclesiæ, et Jacobo Bonaviti Lucensi, et Bonavito qu. Simonis de S. Quirico ad Lusignanum, et aliis multis. D

EX MS. NOTARIALI.

Læsum a cane servat,

89 Tanus, filius qu. Bonaventuræ Vulturani, qui moratur apud plebem de Compito, die duodecima mensis Augusti dixit, quod proxima præterita die Martis, sero proximi præteriti Paschatis Resurrectionis Domini post ipsum Pascha, unus canis momordit sibi nequiter crus sinistrum, in dorso ipsius cruris subtus genu; ita quod ipse pro ipsa morsura perdiderat nervum ipsius cruris, in quantum ipsa morsura comprehendit: et quod propterea ipse jacuit et stetit in lecto circa quinque hebdomadas, et propterea non poterat se juvare nec se levare, ita inde erat infirmus. Et quod Presbyter Guido medicavit eum, et eum habuit pro derelicto; quia non poterat eum inde juvare vel curare. Unde ipse Tanus valde iratus erat, quia non inveniebat medicum, E qui eum juvaret. Sic infirmus stando in lecto, vovit se Deo et B. Zitæ Virgini, et preces ei intulit, ut ipsum juvaret: et si eum juvaret, promisit ei dare ad ejus honorem unam candelam libræ ceræ, et unam gambam ceræ plenam ceræ, et donec juvetur jejunare semper ejus vigiliam. Quo facto, quadam nocte circa primum somnum, et statim veniente mane sequenti proximo, ipse Tanus sensit se multum melioratum, et cum baculo incepit ire per solarium: et primo ire non poterat aliquo modo, et postea semper quotidie venit meliorando; ita quod hodie, ostenso nobis Notario et testibus crure præd. quod sanitatem habebat, dixit, pro misericordia Dei et suprad. Virginis, inde se bene liberatum esse: et bene ibat et recte. Et dixit, se hodie venisse et reduxisse ad sanctam Virginem suprad. candelam et crus ceræ, coram Læto Pannochini Lucensi, et Bonhoste de Vallechia Lucensi, et Fatio Benfacosti pistore de Borghiccivolo, et Presbytero Petro, qui moratur in supradicta plebe, et aliis multis: Presbyter Petrus, qui moratur in plebe de Compito, eodem die dixit, quod ipse vidit suprad. Tanum infirmum de supradicta ægritudine intra supradictum tempus et in lecto jacentem, et vidit eum liberatum et sanum, ut supra dictum. F

contractæ usum membrorum restituit,

90 Janna, mulier de Asti *a* Lombardiæ, filia qu. Opithi Torsarelli de ponte Isolæ, die Sabbati decimatertia *b* mensis Augusti dixit, quod in proximo medio mense Augusti, in quo modo sumus, complebuntur circiter duo anni, quod ipsa, ab ipso tempore citra, fuit et stetit infirma et attracta de renibus et genibus et persona tota; ita quod nullo modo surgere poterat de lecto, vel se juvare: salvo quod a proxima præterita festivitate omnium Sanctorum, usque ad proximum præteritum festum de Pascha et Pentecoste *c* de mense Maji, ipsa intempestive surgeret de lecto, et iret cum duabus crocciis. Post quod Pascha et festum de Pentecoste, per octo dies ipsa Janna intelligens in supradicta terra de Asti, quod B. Zita Virgo *d* sanct ficaverat in civitate Luca, intulit preces Deo et B. Mariæ, et suprad. B. Zitæ Virgini; quod sibi redderent sanitatem, ita quod ad ipsam B. Zitam veniret in civitate Luca. Quo voto et precibus factis per ipsam Jannam, in tertio die proximo post ipsum votum, ipsa Janna sensit se ita melioratam et ab ipsa ægritudine derelictam; quod ipsa statim dimisit unam de crocciis quas deferebat. Et postea intra quatuor

Ex Ms. Notariali.

A alios dies, ipsa Janna magis sensit se melioratam et ab ipsa ægritudine derelictam, quod adhuc dimisit aliam crocciam. Et cepit unam e massiolam, et cum ipsa massiola cepit iter et viam pro veniendo Lucam, ad suprad. S. Zitam Virginem. Et hodie hæc dicens, dixit, quod die crastina erunt sex septimanæ, quod ipsa movit de Asti, et tantum posuit ad veniendum, nullo intervallo præterito in itinere veniendo, nisi una vice per tres dies, in quibus in ipso itinere infirma stetit et hodie apud ecclesiam S. Fridiani Lucæ comparuit in claustro suprad. ecclesiæ ipsa Janna, dicendo se pro misericordia Dei et suprad. B. Zitæ Virginis a suprad. ægritudine bene liberatam esse, coram me Faytinello Not. et D. Ugolino Priore claustrale suprad. ecclesiæ, et Augustino Diacono suprad. ecclesiæ, et Presbytero Jacobo de S. Fridiano de Branchalo, et Rosso quondam Bernardi Calzolarii Lucensi, et Joanne filio Distacenti Sciattæ Lucensi, et aliis, et Joanne Guidi Converso suprad. ecclesiæ.

cuidam amissam annonam,

91 Blancha, uxor Venturæ Vitalis de *f* Mutiliano, plebatus S. Stephani, die Martis decimo sexto mensis Augusti dixit, quod die crastina complebuntur quindecim dies, quod sibi fuerunt furata et ablata, B de uno suo et dicti viri scrinio quod est in quadam eorum *g* cappanna, quæ est juxta pontem del Folle subtus Mutiliano, *h* staria quatuor de grano et plura, et libræ tres de carnibus porcinis. Et statim ipsa Blanca cœpit *i* gridare et plangere, et vovit se Deo et B. Zitæ Virgini, quod sibi daret unum candellum libræ ceræ, si ipsa rehaberet supradictum granum et carnes. Et statim voto facto, sibi venit voluntas ire ad unam cappannam, in qua credebat invenire prædicta. Et ipsa ivit ad ipsam cappannam, quæ est cujusdam sui vicini, et perquisivit pro prædictis in dicta cappanna, et ea ibi non invenit: et ibi prope ipsam cappannam vidit unum palearium, in quo paleario perpendit ipsa esse posse. Et ivit statim suprad. die ad ipsum palearium, et ibi in ipso paleario invenit supradictum granum et carnes in duobus saccis, unus quorum saccorum fuerat ipsius Blanchæ. Et ipsa Blancha statim ipsum granum et carnes rehabuit, et portavit ad cappannam suam, pro misericordia Dei et suprad. Virginis. Et sic dixit coram me Notario, et D. Tomaso et Gracia Canonico, et Fr. Jacobo suprad. ecclesiæ, et Bonamico Converso suprad. ecclesiæ, et Rassalino nuntio et famulo cameræ Lucensis communis.

morsam a serpente sanat,

92 Lucia, uxor Jacobi de Guilliano plebatus Turris, die Sabbati vigesimo die mensis Augusti, dixit, C quod proximo præterito die Jovis complebuntur octo dies, quod una serpens morsit sibi in calcaneo et *k* garetto cruris dextri, et ipsa statim tota fuit inflata. Et recordata fuit de B.ª Zita Virgine, et ejus potentia et misericordia, et invocavit statim adjutorium et misericordiam ipsius Virginis, quod ipsam adjuvaret. Et dixit, quod pro ipsa inflatione, ipsa in terra ceciderat et loquelam perdiderat, quare venit vir ejus et ejus amici in silva, ubi puncta et inflata jacebat, pro ipsa Lucia; et eam in quodam *l* lenziolo ad domum deportaverunt: et quod sequenti die Veneris pro misericordia Dei et suprad. Virginis, ejus inflatio et pœna decrevit, et pro maxima parte recessit; excepto quod inflatio suprad. cruris non decrevit in totum. Et quod veniente proximo die Mercurii ipsa Lucia vovit se Deo et suprad. Virgini, quod, si redderet ei sanitatem et liberaret a suprad. morsura et inflatione, veniret et reduceret ad ipsam Virginem cum reverentia unam gambam de cera. Et ipsa propterea venit hodie ad ipsam Virginem, cum ipsa gamba ceræ, et hodie pro misericordia Dei et suprad. Virginis dixit, se in totum liberatam esse. Jacobus supradictus eodem die dixit, D quod ipse cum suis amicis ipsam suam uxorem de suprad. silva apud suam domum inflatam et punctam vidit, ut supra dixit ipsa Lucia.

et morsum a lupo

93 Moltocara de Monte-Falcone, filia qu. Guidalotti, die Lunæ vigesimanona mensis Augusti dixit, quod cum ipsa heri sero esset apud Capanorem hospitata, cum Bonanno et Contessa ejus matre, occasione quia debebat eos juvare et *n* trebbiare milium, et alios eorum laboratus facere; heri sero juxta primum somnum, cum ipsa esset *o* prope scalare juxta introitum curtis prædictorum Bonanni et Contessæ; tunc venit ad ipsam Moltocaram unus lupus grandissimus, et rectus se projecit ad dorsum Moltocaræ ipsius, et cum dentibus momordit eam ad gulam ex parte dextra, et in ipsa gula ipse lupus ipsi mulieri dedit sex *p* dentatas: quas dentatas ego Notarius et infrascripti testes vidimus. Et statim ipsa mulier habuit in mente Deum et B. Zitam Virginem, et eorum adjutorium vocavit: et statim ipse lupus dimisit ipsam mulierem, pro misericordia Dei et beatæ Virginis Zitæ: et gentes post eam statim concurrebant, pro capiendo ipso lupo, et ipse lupus aufugit. Et sic dixit et monstravit ipsa mulier E coram me Notario et D. Tomaso et D. Garcia, et D. Leonardo Canonicis supradictæ ecclesiæ, et Jacobo Pilliciario qu. Alberti, et Perullo et aliis, et Fr. Salvio suprad. ecclesiæ, et Fr. Jacobo Domino Hospitalis de Prato-Vescovo.

ANNOTATA.

a Asta Pompeia, *vulgo* Asti, *urbs Episcopalis inter Taurinum et Alexandriam.*

b *Quadrant optime pro anno* 1278 *littera Dominicali* B. *diei numerus et feriæ nomen, sicuti in prægressis et subsequentibus omnibus. Cum autem vacui dies plures præcesserint atque sequantur; credibile est ad hos aliosque spectasse miracula illa* 6 *quæ desiderari alibi indicavimus.*

c *Eodem scilicet anno Pascha* 17 *Aprilis, Pentecoste celebratum est* 5 *Junii; inter quæ duo festa decurrit totus mensis Maius hic notatus.*

d *Sanctificare passive hic sumitur, ut sit idem, quod* declarari sancta.

e Massiola, *bacillus, hodie* Mazzetta *diminutivum a* Massia, *quod infra num.* 96 *invenitur, hodie* Mazza, *et significat fustem, baculum. Francis,* Massue, *clava est; et* amassare, *ad mortem verberare, atque* Massacre *cædes, hinc sumpta videntur.*

F

f Mutilianum, *vulgo* Modigliana, *in statu Florentino.*

g Cappanna, *Francis* Cabbane, *tuguriolum.*

h Starium, *pro* Sextario, *abbreviate pronuntiari jam alibi monuimus.*

i Gridare *clamare, Francis* crier, *Teutonibus* kryten, *quod his etiam plorare significat.*

k Garrettum *poples, Francis* jarret, *unde crurale vinculum nomen* jartier *traxit, quod nobili in Anglia* Garteriano *ordini appellationem dedit.*

l *Latine* linteum, *seu* lodex, Lenzuolo *Italis dicitur, Francis* Linceul.

m Gamba *pro crure; Francis* jambe, *ubique obvium est in hujus ævi scriptis.*

n Trebbiare, *tribulis excutere, flagellare seu triturare milium: nam* Trebbia *Italis* Tribula *est.*

o Scalare *sunt* scalæ, *Francis* Escalier.

p Dentata *est morsus dentibus factus, sicut* palmata *ictus palma incussus, et alia similia apud Italos plurima: qui derivationis modus etiam in Francica lingua obtinet: quæ libenter insinuo, ut corruptionem Latinæ linguæ apud utrosque doceam ortum habuisse, ab eadem barbarie seu veteris Gallicæ, seu postea Francicæ Lombardicæque, communes radices habentium,*

cum

A *cum Teutonica lingua : cui et vetus Gallica multum fuit affinis : atque ita nemini videatur insulsum quod sæpe pro explicatione vocum barbaricarum in lingua Latina recurramus ad Teutonicam ; quandoque etiam ad illustrationem Latinarum, quæ illam in Græca non reperiunt.*

CAPUT VIII.

Reliqua illius anni cum appendice anni MCCCLXXII.

S. Zita invocata duos pueros lupo eripit,

Passavante, qu. Luchesis de S. Justo, de Massa Macinaria de Compito, præsente et confitente hæc omnia Cara uxore sua, die Jovis octavo die mensis Septembris dixit, quod die festivitatis S. Laurentii proxime præterita, quidam lupus venit ad domum ipsorum jugalium, et tunc cum brancha in capite percussit Bonaventuram eorum filiam, et eam in terram projecit et cadere fecit : et quod statim ipsa Bonaventura dimissa et relicta per ipsum lupum, ipse lupus ivit statim ad Rolentium filium parvulum ipsorum jugalium, et cepit ore et dentibus ipse lupus ipsum Rolentium. Et statim ad rumorem ipsius lupi *a* traxerunt et cucurrerunt multæ gentes, B et Contrus Ranuccii frater primus consobrinus et cognatus ipsius Passavantis. Et tunc ipse Contrus secutus eum, rogavit Deum et B. Virginem, ut ipsi Rolentio gratiam daret, quod a lupo suprad. dimitteretur. Et quod statim ipse lupus ipsum puerum dimisit. Et sic dixit præsente suprad. D. Priore et D. Tomaso et D. Garcia Canonicis, et Francesco Gregorii, et me Faytinello Not. et aliis multis.

energumenam liberat,

95 Hermellina, filia Reinerii del Tedesco de Laiano, de Pleberio S. Cassiani Vallis-Arni, die Dominica undecima mensis Septembris, dixit, quod a tertio die ante introitum hujus proxime præteriti mensis Augusti citra, semper continue fuit gravata et vexata a duobus dæmonibus : unus quorum recessit ab ea ad ecclesiam S. Mariæ del Carmine de foris Pisis, et unus alius dæmon introivit in eam apud Plagias S. Marci de Pisis : et quod hodie cum reverentia venit ad suprad. B. Zitam Virginem cum dicto patre suo et Contessa matre sua, præsentibus, et hæc confitentibus et dicentibus. Et quod, pro misericordia Dei et suprad. B. Zitæ Virginis, liberata et sana facta est : et dixit se bene liberatam a prædictis dæmonibus ante suprad. Virginem C hodie. Et sic dixit coram me Notario et Piero Bacteloro in Aquina Lucensi qu. Venturæ, et Becto quondam Jacobi Alberghi, et Rustichello Bacteloro qu. Martini, et Rachiero Barberio Lucensi, et aliis.

cæcæ visum restituit,

96 Maria de Senso, filia qu. Guilielmi de Grie de Bourgogna, die Lunæ *b* decimaseptima die mensis Octobris, dixit, quod jam sunt quatuor menses, quod stando ipsa avocula de ambobus oculis, ita quod carebat lumine omnino, et attracta de crure et pede cum coxia sinistra; (de quibus oculis avocula steterat tribus annis et dimidio, et attracta sex annis) ipsa cum magna devotione B. Zitæ Virginis, quam in dicta sua terra intellexerat sanctificasse in civitate Luca, assumpsit iter cum quadam muliere, quæ ducatum præstabat : inveniendo ipsam cum una croccia, et una massia in manibus appodiata : quia sine ipsis croccia et massia aliquo modo ire non poterat. Et cum ipsa muliere, nomine Dama Gilia *c* Lavandaria, veniendo ad ipsam Virginem apud Lucam (hodie sunt novemdecim dies) ob misericordiam Dei et suprad. beatæ Virginis ipsa rehabuit et adepta est, in veniendo Lucam, lumen de ambobus oculis : et clare vidit in ipso *d* viagio, et dictis novemdecim diebus citra : et clare bene videt modo, et omnia bene cognoscit et videt. Et dixit etiam, quod proxima die præterita Sabbati fuerunt D octo dies) venit ad civitatem Lucam, et quasi ab ipsis decem diebus citra quotidie fuit et stetit in ecclesia S. Fridiani ante suprad. beatam Virginem Zitam benedictam, cum supra, croccia et massia, attracta de dicto crure et pede et coxia, cum oratione et devotione deprecando Deum et ipsam beatam Virginem, quod daret et redderet sibi sanitatem in ipso pede et crure et coxia. Et quod hodie stando sic coram suprad. Virgine, coram etiam multis personis præsentibus sibi assistentibus, ob misericordiam Dei et suprad. beatæ Virginis Zitæ, liberata est et sana effecta de ipso crure et pede et coxia. Et dixit ipsa Maria, quod ipsa bene et in totum liberata et sana facta est de dictis oculis et dicto crure, et coram me Faytinello Not. et infrascriptis testibus, scilicet D. Tomaso Canonico suprad. ecclesiæ, et Bucciomeo qu. Flamini tabernarii de Luca, qui dixit hodie vidisse suprad. Mariam sic attractam ad ipsam Virginem cum croccia et massia, et quod aliter ire non poterat, et quod hodie eam vidit sanam et liberatam de suprad. crure. Et coram Salnuccio quondam Glandolfini de Luca, et Bartholomæo Anguillæ, et Spalla Ugharelli, et Jacobo Glandolfini et aliis. Quæ suprad. Maria præterea sequente die E Mercurii decimanona mensis suprad. Octobris coram Becto quondam Salomonis Malpillii et aliis jurata corporaliter est, prædicta omnia sic vera esse, et fuisse.

EX MS NOTARIALI.

item alteri,

97 Vavasinus qu. Bonafedis incisor et *e* talliator pannorum de Janua, de contrata et platea S. Georgii, die Mercurii decimanona mensis Octobris, corporaliter juravit et dixit, quod Tomasinus filius suus stetit et fuit avoculus, et caruit lumine de ambobus oculis a sedecim mensibus citra, salvo pro quatuor mensibus citra ut indicatur. Et quod intelligens ipse Vavasinus et Dalfina ejus uxor, quod in civitate Luca sanctificaverat quædam beata Virgo, nomine S. Zita, statim ipsa ejus uxor habens fidem et devotionem in ipsa Virgine, vovit se et ipsum Tomasinum filium suum Deo et suprad. beatæ Virgini, quod, si ipse suus filius rehaberet et recuperaret lumen, et liberaretur de ipsa ægritudine, ipsa per totum ipsum annum jejunaret qualibet die Mercurii, et quod ipsa mitteret filium suum Lucam ante ipsam Virginem, ad referendum laudem et gratias ipsi Virgini. Quo voto sic facto per suprad. suam F uxorem, statim sequenti die dictus Tomasinus filius suus, ob misericordiam Dei et suprad. beatæ Virginis, liberatus fuit, et vidit clare de ambobus oculis. Et sic modo liberatus est, et omnia clare videt. Et dixit et juravit idem Vavasinus, quod ipse suus filius a dicto voto facto, ut dictum est, semper bene vidit et liberatus fuit : et quod propterea ipsum suum filium Lucam ante ipsam beatam Virginem duxit. Quem Tomasinum ego et infrascripti testes vidimus bene liberatum in totum, coram me Notario et D. Tomasio Canonico suprad. ecclesiæ, et Lombardo qu. Jacobi de Luca, et Philippo filio Aldobrandi Guicciardi Lucensis, et Tingo Bactelorio Lucensi qu. Dati Contughi. Et dixit idem Vavasinus, quod Singutus Stetharius de porta S. Donati et frater ejus sciunt de ægritudine suprad. Tomasini et ejus liberatione, et multi alii.

arthritide laborantem sanat,

98 Jacobina, uxor Bonajunctæ Pellicciarii, de S. Martino in Guasso longo civitatis Pisanæ, et filia qu. Rodolphini Bursarii anno MCCLXXIX; decima die mensis Januarii, corporaliter ad sancta Dei Evangelia juravit et suo juramento dixit, quod circa vigintiquatuor anni esse possunt, quod ipsa continue gravata fuit multis infirmitatibus guttarum in tota sua persona; ita quod multoties habebat tam magnam *f* sollectionem per multa tempora; quod ipsa quasi

a

b

c

d

e

f

EX MS NOTARIALI.

A quasi moriebatur : in tantum ipsa sollectio eam tenebat et gravabat, quod omnes gentes eam videntes, judicabant eam pro mortua. Et dixit, quod hoc proximo præterito anno in æstate, juxta festivitatem Ascensionis Domini, quando suprad. B. Zita Virgo sanctificaverat in civitate Lucana, ipsa vovit se Deo et supradictæ, venire Lucam ad ejus corpus ad ejus laudem, et referre ei laudes et gratias, si ipsa sibi redderet sanitatem. Et tunc etiam cum magna reverentia fecit preces multas ipsi Virgini, quod sibi redderet sanitatem : et postea statim Dominus et suprad. B. Zita Virgo reddidit ipsi Jacobinæ sanitatem. Et ipsa propterea hodie venit Lucam apud suprad. ecclesiam S. Fridiani ad referendum gratias, et refert ipsa Virgini de tanto miraculo et beneficio, quod ipsa Virgo in eam fecit. Quæ Jacobina dixit a suprad. infirmitatibus se liberatam ob misericordiam Dei et suprad. beatæ Virginis Zitæ, coram suprad. D. Priore suprad. ecclesiæ, et D. Garcia et D. Tomasio Canonicis ipsius ecclesiæ, et D. Jacobo, et D. Gerardino Maurini, et Ranuccio Bernardi et aliis. Bartholomæa, Conversa ecclesiæ et monasterii S. Quirini in Casale, soror germana suprad. Jacobinæ, eodem die B suo juramento dixit super suam fidem, quod ipsa vidit multoties suprad. Jacobinam infirmam de suprad. infirmitatibus et guttis intra tempus vigintiquatuor annorum, et usque a proxima præterita æstate, et quod ab ipsa æstate citra ipsa Jacobina fuit liberata exinde, pro misericordia Dei et suprad. Virginis : et sic dixit, quod eam vidit infirmam, et postea et modo videt eam liberatam.

99 In nomine Domini : amen. Anno Domini MCCLXXII *g* Indictione x, die vigesima Aprilis, Peri Jus Barbatacci *de h* Bonifacio, Antonius Massa dicti loci, Antonius dictus di Fra Pasquale, Antonius quondam Confortini dicti loci, Opisinus del Taglia dicti loci, et Franciscus qu. Frustani dicti loci, navigantes a Corsica versus Pisas, tempestate maris valida incumbente, ita ut quasi periclitarentur, die vigesimasecunda Martii anni præsentis, invocatis D nominibus Dei et Virginis ejus Matris et etiam gloriosæ et beatæ Zitæ, cujus corpus in ecclesia S. Fridiani de Luca requiescit, obtinuerunt portum salutis ipso præstante, qui vivit et regnat in secula seculorum. Qui juraverunt ad sancta Dei Evangelia tactis scripturis sic fuisse verum. Actum Lucæ in claustro S. Fridiani prædicto, præsentibus Presbytero Francisco filio Dominici de Luca, Jacobello qu. D. Poccibonsi, Jacobo Michaelis de Luca, et omnibus aliis Canonicis dicti monasterii S. Fridiani, et me Notario infrascripto testibus ad prædicta vocatis. Amen.

g h navigantes tempestati eripit

ANNOTATA.

a Trahere *pro egredi, proficisci, quomodo in eadem significatione usurpant Franci suum* Tirer, *et Teutones suum* Trecken.

b *Perperam scriptum erat* XXVII, *quæ tunc fuit dies Martis : et correctionem adhibitam probat finis, ubi agitur de die Mercurii et* XIX *mensis post secuto : idem probat num. præcedens diem Dominicam cum* XI *Septembris conjungens.*

c Lavandaria *id est, lotrix, Francis* Lavandiere.

d Viagium *Francis* Voyage, *iter, via.* E

e Taillator *Francis* Tailleur, *sartor, quomodo Belgæ quoque ex lingua sua dicunt* Snyder, *a* synden *incidere, cui respondet apud Italos et Francos* Tagliare *et* Tailler.

f Sollectio *pro syncope seu deliquio usurpari videtur, an veluti si dicas* sublectio, *quod, in ea affectione, quasi sublegentur subducanturve spiritus ab organis sensuum, ne hæc suo officio fungi possint? Florentinius respondit vocem eam nunc prorsus esse inusitatam.*

g *Quod supra diximus a Lucensibus non anticipari annum ad novem menses, uti Pisani aliique Etrusci faciebant, etiam ex hujus Indictionis numero probatur, alias dicenda fuisset Indictio* 9.

h *Est* Bonifacium *castrum in ipsa insula Corsica.*

D. P.

DE BEATO JACOBO,

ORDINIS MINORUM OBSERVANTIUM S. FRANCISCI,

BITECTI IN APULIA.

AN. MCCCLXXXV.

Miraculis pridem claruit Beatus,

C Bitectum, *parva, sed jam inde ab Alexandri Papæ III temporibus episcopalis civitas, in Apulia sub Metropoli Bariensi, et novem passuum millibus ab ea distans, nulla re magis meretur in hoc opere de Sanctis celebrari, quam incorrupto corpore* B. Jacobi, Illyrici *sive* Dalmatæ, *vulgo* de Sclavonia, *et usitatiori nunc agnomine* de Bitecto *dicti. De eo sic scripsit Franciscus Gonzaga fol.* 401 *ubi ad* IX *conventum in provincia S. Nicolai erectum pervenit :* Viam universæ carnis ingressus, honestam hoc in loco sepulturam nactus est Beatus Frater Jacobus : qui proculdubio vivens sanctissimis moribus omnique virtutum genere præditus extitit, et mortuus innumeris claruit claretque miraculis : cujus venerabile corpus licet a centum annis exanime, integrum adhuc, imputre atque incorruptum omnino perseverat, prout omnibus ad ipsum venerationis gratia accedentibus in confesso est. *Ita Gonzaga in opere de origine Seraphicæ Franciscanæ Religionis, vulgato sub annum* MDLXXXVII, *utique multo prius quam anno* MDCXXIX, *coram Michaele Episcopo Bitectensi, an ea Magistro Generali Franciscanorum Conventualium, publicus institueretur processus de miraculis, fama sanctitatis, et perpetuo cultu.*

de quibus an. 1629 formatus processus :

2 *Hujus Processus primum indicium fecit nobis libellus de hoc argumento vulgatus Italice, Lupiisque impressus anno* MDCXLII, *auctore Francisco da Secli* F *Ministro Provinciali Minorum observantium reformatorum : qui totus fere ex dicto processu desumptus, ac nobis missus a Bariensis Collegii nostri diu Rectore P. Ignatio Zaccaria : qui deinde, intellecto desiderio nostro ipsum Processum habendi, non prius conquievit, quam ab Illustrissimo loci istius Antistite Gaspare Toralto expediretur mandatum ad R. D. Vitum Franciscum Vitarellum, ecclesiæ Cathedralis Canonicum, ut ipse se conferens in conventum Fratrum, tergiversatione varia justam nostram petitionem frustrantium, ex arca sacri corporis extraheret originales chartas, in ipsoque conventu transcriberet exemplum, fide publica transmittendum nobis, prout factum est. Adeo quandoque operosum est, viros, alias bonos ac pios, permovere, ut quam facere ultro nec rogati debuerant, eam vel requisiti concedant suorum monumentorum describendorum facultatem, quibus in lucem proferendis non tam res nostra quam ipsorum agitur.*

ex hoc nobis sub publica fide descripto,

3 *Est autem Processus prolixus, utpote continens instrumenta Notarialia plura quam sexaginta, et novemdecim testium juratorum responsa, ad novem interrogatorii*

colliguntur Acta authentica,

A *gatorii propositi capita sigillatim singula, Italica plerumque lingua, Latinis Notariorum formulis permixta. Ex his fideliter translatis et apte coordinatis, conflavimus Acta, quam maxime authentica et capitibus sex divisa : quibus cum perspicue explicetur cultus titulusque Beati Jacobo legitime confirmatus, non est longa præfatione opus ad probandum alterutrum. Juvat tamen proferre partem Epistolæ, quam P. Ignatius prælaudatus, Rectoratu Barensi discedens, scripsit* VIII *Maii Neapoli, anno* MDCLXVII, Priusquam ex Apulia discederem Bitectum adire volui, ut oculis meis viderem, et palparem manibus venerabile B. Jacobi corpus, quod honorificentissime servatur in arca lignea eleganter laborata, argenteisque lamellis ornata, et crystallis apte dispositis pellucida : quæ intra capellam ipsius supra aram consistit, ad quam ego sacrificavi : deinde ipsam conscendi, apertaque arca idem sacrum depositum reverenter attigi et osculatus sum. Jacet illud in sericeo cinerei coloris habitu : oculi et nares aruerunt : at brachia, pectus, crura non solum integra sed vegetiora manent : aures extant, sed siccæ : manus pedesque integri, cum digitis et articulis, tractabiles adhuc. Certe non sine maxima animi consolatione et vidi et attrectavi et deosculatus sum illud beatum depositum.

Incorrupti corporis testimonium recens.

B

4 *Cum processus conderetur, fluxerant ab obitu Sancti* anni circiter centum quadraginta quinque, *adeoque ille ad cælos hinc abiit sub annum* MCCCCLXXXV. *Fuit certe adhuc in vivis quando Ferdinandus Arragoniæ Rex defectionem Procerum Neapolitanorum insigni perfidia ultus est, sæviendo in singulos, qui universos videbatur recepisse in gratiam : hoc autem anno* MCCCCLXXXV *adscribit Odoricus Raynaldus in Annalibus Ecclesiasticis : potest tamen præcedenti anno pars hujus tragœdiæ acta fuisse et tunc obiisse Beatus. Quo die, nullus meminit productorum ad examen testium : sed nec ex libello quidem Italico habetur indicium ullum determinatæ alicujus diei, quæ specialius dicata sit cultui ipsius Beati. Arturus, in suo Martyrologio Franciscano diem* XXVII *Aprilis signans, suspectus nobis tamen est, ne hunc non invenerit definitum a Bitectensibus, sed arbitrio suo et auctoritate propria legerit ; quia tamen longiorem indagandi moram non permittit procedens celerrime impressio, retinemus diem quomodocumque notatum, eo libentius quod opinemur, eumdem non commutandum a sacra Rituum Congregatione, etiamsi aliquando contingeret ab eadem proprium festum officiumque decerni, huic de quo agimus Jacobo, cetera* C *omnia Beatorum insignia absque contradictione imo et cum approbatione habenti.*

Obiit circa an. 1485,

quo die, ignoratur.

5 *Est porro operæ pretium explicare, quam suaviter subinde promovendo huic operi subveniat Sanctorum ipsorum, uti credimus benevolentia. Aliqua circa Sanctos Eugubinos quærenti, oblata ex Arturi Martyrologio ad* XXVII *Junii fuerat notitia* B. Benvenuti, apud Cornetum in Apulia, cujus miracula (*ut in Annotationibus dicitur*) per Bullam Apostolicam, a Gregorio Papa IX anno MCCXXXVI directam, ab Episcopis Melphitano et Venusino sunt collecta, examinata et authenticata, et interim concessum a Pontifice, ut in tribus vicinis Episcopatibus ejus celebraretur festum, de eoque divinum recitaretur officium. *Hæc ego ut nanciscerer Barium scripseram jam nominato Patri : dedit hic operam multam ut inveniret, sed frustra. Ast de B. Jacobo, sibi notiori et viciniori, de quo nihildum cogitabamus, suggessit quæ noverat, et quidquid insuper circa eumdem rogatus fuit præstitit cumulate ; neque aliud nobis optandum reliquit, quam ut his visis ex Melphitanis aut Venusinis aliquis simili successu laboret nunc circa prius desiderata, S. Benvenuti miracula, eaque transcribi atque transmitti curet : tam propinquo edoctus exemplo, quantopere ad stabiliendum Sanctorum et Beatorum istiusmodi cultum faciat eorumdem monumenta, sub ea quam nos servamus forma et originalium ipsorum fide legenda exhiberi.*

Similis de B. Benvenuto processus expectatur pro 27 Junii

D

EX MS. ORIGINALI

PROCESSUS

de sanctitate et miraculis,

ex autographo in arca corporis asservato.

CAPUT I.

Acta præliminaria anni 1628 *et sequentis.*

Die XI mensis Octobris, XI Indictionis MDCXXVIII, Bitecti. Nos Joseph Rossettus Bitectensis, Regius ad contractus Judex, Joannes Gregorius Citula de eodem Bitecto, publicus Regia et Apostolica auctoritatibus Notarius ; et infra scripti testes, videlicet Illustris et admodum Reverendus Donnus Joannes Baptista Vulpes, Canonicus et Vicarius generalis prædictæ civitatis ; Ill. et adm. Rev. Donnus Jacobus Antonius Ressa, Primicerius Cathedralis ejusdem civitatis Bitecti ; Ill. et adm. Rev. Donnus Joannes Franciscus de Joanninis, Primicerius et Protonotarius Apostolicus præd. Cathedralis, et Rev. Donnus Mattheus Potenserius, Canonicus similiter præd. Cathedralis Præsenti publico electionis et deputationis instrumento, omnibus notum facimus atque testamur, qualiter constitutus hodie præd. die personaliter coram nobis et in nostra præsentia adm. Illustris et Reverendissimus Dominus, Frater Michael Messerottus a Bononia, Ordinis Minorum Conventualium sacræ Theologiæ Doctor, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Bitecti, agens ad infrascripta omnia et singula uti Episcopus pro se, sponte non vi sed libere dixit, diebus non longe decursis, *scilicet* XXIV *Septembris*, comparuisse in ejus præsentia adm. Rev. Patrem Fr. Joannem a Coriliano, Ordinis Minorum strictioris observantiæ, in provincia et riforma S. Nicolai Ministrum Provincialem ; et exposuisse, qualiter diu annis elapsis ex hac vita migravit Fr. Jacobus Dalmaticus sive de Sclavonia, laicus Minorum observantiæ in conventu Divi Francisci Bitectensis, vulgariter dictus il Beato Jacomo di Bitetto, per tot miracula et multas gratias et ne forte memoria rerum gestarum pereat, eidem Reverendissimo institisse, ut de prædictis et tot miraculis ac gratiis diligentem caperet informationem, ac etiam de antiqua veneratione ac reverentia in qua habitus fuit, et de præsenti ab omnibus tam civibus Bitecti quam convicinis habetur ; et uti suum corpus sanum et incorruptibile conservetur in dicta ecclesia et cœnobio D. Francisci, ut in supplicatione d. adm. Rev. Patris apparet quæ in posse dicti Reverendissimi detinetur et conservatur, *iisdem fere Italicis verbis quæ Latine exprimuntur.*

Coram Notariis ac testibus,

E *comparens Episcopus Bitecten*

ad informationem de B. Jacobi miraculis sumendam,

F

2 Hodie præd. die ipse Reverendissimus decrevit, pro gloria Omnipotentis, ad capturam d. informationis procedere. In qua quoniam opus est Notario publico, ad recipiendum approbationes, et rogandum de omnibus actis et agendis in hac causa, intendit eligere et deputare prædictum Notarium. Unde volens d. suam deliberationem ad effectum ducere, ipsumque publicare ut decet, ne in posterum aliquid sortiatur dubii ; ipse Reverendissimus libere, sponte, omni meliori modo et via, prout sibi de jure permittitur et uti Episcopus, in nostri præsentia Regii Judicis, Notarii et testium præscriptorum, auctoritate sibi concessa a sacris Canonibus et Conciliis, eligit, deputat et creat, pro Notario publico Rev. D. Bartholomæum Russum, Canonicum Cathedralis ejusdem civitatis, Notarium Apostolicum præsentem, cum facultate recipiendi et scribendi omnes approbationes et testium depositiones, producendas in præmentionata causa, concedens prout concessit d. Rev. Bartholomæo

Notarium eligit D. Bartholomæum Russum :

A tholomæo Notario præsenti (cum omni humilitate et reverentia ut decet acceptante d. electionem et deputationem in ejus persona factam omnem illam facultatem, quæ de jure sibi concedi possit, ad effectum et causam prædictam procedendi cum omni veritate et rectitudine, semoto omni dolo, vitio et cavillatione; quibus scripturis et actis per ipsum agendis præstanda sit illa fides, quæ de jure et dispositione sacrorum Canonum et Conciliorum ac Rituum Apostolicorum præstari possit.

hic juratus fidem suam obligat.

3 Qui Rev. Dominus Bartholomæus, in nostri præsentia et coram d. Reverendissimo, tactis sacrosanctis Evangeliis, tacto pectore more Sacerdotum, ac in manibus et posse ipsius Reverendissimi juravit et promisit, prout se obtulit, fideliter libere et sincere cum omni cordis puritate, remotis omni vitio fraude et dolo, exercere electionem et deputationem de seipso factam, et suum officium in causa agitanda, pro qua fuit electus creatus et deputatus bene exercere, et nullam committere nec committi facere falsitatem, nec addere nec diminuere, sed integre cum omni veritate et justitia in scriptis redigere, ad gloriam Dei omnipotentis, omnia miracula B. Fr. Jacobi Dalmatici. Et ut in futurum B nemini sit dubium, prædictus Reverendissimus D. Fr. Michael Episcopus, ut supra, requisivit nos, ut de prædictis præsens publicum conficeremus instrumentum, prout confecimus et stipulavimus. Unde Nos etc.

comparent ad eamdem rem commendandam,

4 *Mox autem* per adm. Rev. Dominos Jacobum Antonium Ressam, et Joannem Franciscum de Joanninis, Primicerios Cathedralis ecclesiæ *prænominatos, oblata est supplicatio Reverendi Capituli, idem quod supra postulantis a Reverendissimo, juxta conclusionem factam* die IV mensis Octobris, intus sacristiam dictæ Cathedralis ad sonum campanæ more consueto, ubi interfuerunt infrascriptæ dignitates et Canonici et coram Rev. D. Generali Vicario Joanne Bapt. Vulpis, Rev. Dominus Joannes Bapt. de Alessio Archidiaconus, R. D. Joannes Bapt. Joanninus Archipresbyter, R. D. Jacobus Ressa Primicerius, R. D. Joannes Franciscus de Joanninis Primicerius, R. D. Marcellus Giorgio, R. D. Bartholomæus Russus, R. D. Dominicus Arboreta, R. D. Franciscus Antonius Basile, R. D. Joannes Bapt. Sanctis, R. D. Franciscus de Sanctis, R. D. Antonius Andreas Cerendonus, R. D. Antonius de Quirico, R. D. Joseph Arboreta R. D. Flavius Antonius Salassia: C *quorum omnium vota, in præd. supplicationem et deputationem Primiceriorum ad causam præd. consentientia, legere est in libro Conclusionum Capitularium. Similiter supplicatum fuit, eodem* XI *mensis Octobris,* per Magnificum Leonardum Antonium Fumai, Generalem Syndicum; Antonium de Sanctis et Thomasium de Nicolao, Electos Universitatis: *supplicationi autem, iisdem pene Italicis verbis conceptæ, quibus continentur supplicationes Ministri Provincialis et Capituli, subscripsere præter præd. Syndicum Artis Medicinæ Doctorem, et jam dictos duos deputatos,* Alexander Prior Electus, et Joannes Donatus Arboreta Electus.

deputati a Capitulo et Magistratu.

5 Die XIV mensis Octobris XI Indictionis MDCXXVIII, Bitecti coram nobis Camillo Pansitano Barensi, Notario Bitecti degente, et opportunis testibus, R. Fr. Joannes a Coriolano Ordinis Minorum strictioris observantiæ Minister Provincialis in Provincia S. Nicolai, ad præsens Bitecti commorans, sponte constituit, ordinavit et fecit ejus Procuratorem nomine ipsius Provinciæ, cum omni qua convenit ad infrascripta plenitudine potestatis, Nicolaum Antonium Taurisanum, Nobilem Barensem, Bitecti degentem, absentem tamquam præsentem, ad procuratorio nomine... interveniendum, procurandum et agendum in causa informationis capiendæ per Reverendissimum

Constituitur causæ Procurator ex parte Ordinis N. A Taurisanus,

Episcopum civitatis Bitecti, super vita, morte et D miraculis quondam Fr. Jacobi Dalmatici, cujus corpus extat in conventu S. Francisci dictæ civitatis Bitecti, et super prædictis quascumque scripturas necessarias et opportunas præsentandi, omnesque actus in prædictis necessarios et incumbentes faciendi, omniaque alia et singula faciendum et fieri rogandum, usque ad finem hujus causæ inclusive. *Hic dum causam instructurus comparat omnia eo necessaria, elapsus est annus: cumque jam agenda res esset,* anno MDCXXIX mensis Julii die X, prædictus R. D. Bartholomæus Russus, Notarius ad prædicta electus, quia prædictis incumbere non valebat ab aliis detentus negotiis, et quia quam sæpe multis laborabat indipositionibus, prædictum officium in manibus ipsius Reverendissimi D. Episcopi repudiavit et relaxavit. Propterea volens ipse Reverendissimus ad prædicta consulte providere, ut ad ulteriora procedatur in ipsa causa.... elegit, creavit et deputavit ac substituit in Actuarium, Joannem Gregorium Citulam præsentem, Notarium Apostolicum, cum eadem auctoritate concessa præd. R. D. Bartholomæo. Qui Notarius in manus dicti Reverendissimi etc. juravit etc. uti supra prædictus E Bartholomæus ... Et quoniam opus erat Jurato et Serviente pro capienda dicta informatione, qui vere, realiter, bona fide posset quascumque scripturas, personas et omnia alia citare, notificare et informare.... ipse Reverendissimus elegit, creavit et deputavit. in Juratum et Servientem in dicta causa Dominicum de Jacobello sive de Cola Russo, Clericum selvaticum Bitectensis diœcesis, præsentem, et dictum officium recipientem: ... qui juravit etc.

postea alio Notario constituto,

et apparitore nominato,

6 *Sic ordinatis omnibus coram præd. Reverendissimo, die* XVIII *mensis Julii* MDCXXIX, *comparuit Nicolaus Antonius, Procurator ut supra constitutus, produxitque complura Instrumenta notarialia, fidem facientia de variis gratiis, et miraculis obtentis per B. Jacobum Dalmatam; supplicans ut porro ad informationem de similibus procederetur; et produxit articulos interrogatorii, testibus citandis proponendi. Est ergo bipartitum opus reliquum hujus processus, ita ut primo loco describantur, tamquam ipso* XVIII *Julii exhibita et præsentata, Instrumenta Notarialia fere sexaginta: quæ nos differre maluimus, integre producenda, postquam relatæ fuerint depositiones testium novemdecim, super novem Interrogatorii capita respondentium. Hos autem novemdecim numero, die* XXIV *Julii Episcopus citandos præcepit, per Juratum et Servientem prænominatum,* sub pœna ducatorum centum per quemlibet in casu contrarii ... infra terminum dierum trium præcise. F *Quos omnes eodem die repertos et citatos, retulit* Dominicus de Jacobello sive de Cola Russo, Clericus Salvaticus Bitectensis, Serviens et Juratus in prædicta causa deputatus et electus.

Procurator sua producit Instrumenta,

et citantur testes.

CAPUT II

Syllabus testium citatorum et auditorum.

Testes intimati et examinati ad instantiam R. P. Fr. Joannis de Coriliano Reformati, sive Nicolai Antonii de Taurisano ejus Procuratoris, in causa probationis et verificationis narratorum in eorum supplicatione in Actis porrecta, et super articulis in Actis productis, super verificatione et probatione gratiarum et miraculorum operatorum per B. Jacobum Dalmaticum Bitectensem, ad laudem et gloriam Dei omnipotentis, B. Mariæ Virginis et S. Francisci etc.

Comparent coram Episcopo testes examinandi,

I Die VI mensis Augusti MDCXXIX, in civitate Bitecti et coram adm. Illustri et Reverendissimo D. Fr. Michaele Messerotti... præsens et personaliter existens adm. R. D. Joannes Bapt. de Alessio, Sacerdos

quorum primus Archidiaconus Bitectensis,

A cerdos et Archidiaconus Cathedralis ecclesiæ, ætatis suæ annorum LXVI vel circa, ut dixit et ex aspectu ejus apparet, testis citatus et juratus, prout tactis Scripturis juravit de veritate dicenda, super quibus fuerit interrogatus, et super articulis productis per R. Fr. Joannem a Carbinio Reformatum sive per Nicolaum Antonium de Taurisano ejus procuratorem. Qui interrogatus, quomodo idem testis reperiatur in præsentia Reverendissimi Domini Episcopi et ad quid agendum. Respondit: sum hic, citatus diebus præteritis: et veni facturus obedientiam, et de eo quod scivero dicturus veritatem. *Quod idem fuit responsum omnium sequentium ad hanc præliminarem interrogationem.* Interrogatus idem testis an sit practicus in ecclesia S. Francisci hujus civitatis extra mœnia, respondit: Quantum ullus de civitate, tum quia sæpius illac ivi propter meam particularem devotionem, tum quia habeo chordulam S. Francisci, tum denique quia in dicto monasterio possideo capellam sub titulo Gloriosæ Virginis præsentatæ in templo.

secundus Archipresbyter,

II Die II mensis Octobris, Adm. R. D. Joannes Bapt. de Joanninis Archipresbyter, ætatis suæ annorum LXI vel circa... interrogatus, an ipse sciat supra quo facto poterit deponere, et an ipsi fuerit B aliquid suggestum, respondit: Non sum is qui mihi patiar aliquid suggeri: sed absolute veni ad dicendam veritatem. *Hæc secunda præliminaris interrogatio deinceps omnibus quoque facta est; et omnes similiter responderunt, vel nescire se ad quid specialiter essent accersiti, vel id solum intellexisse cum Palatium Episcopale ingrederentur. Idem porro* interrogatus, an ipse sit practicus in ecclesia S. Francisci, respondit; Imo vero practicissimus sum in ea ecclesia, quæ distat a muris urbis tertia parte milliarii circiter: et ab aliquot centenis *a* annis, quantum quidem ego scio, fuerunt ibidem Fratres Minores Observantes S. Francisci modo autem ab annis quatuor *b* istic habitant Patres Reformati ejusdem Religionis. In causa scientiæ dixit, quia scit, vidit et audivit a multis senibus et interfuit. *Quod idem plurium aliorum ad hanc tertiam præliminarem interrogationem responsum fuit.*

III Eodem die, Clericus Hieronymus Ferrus, Bitectensis, ætatis suæ annorum LXXXVI vel circa.... Interrogatus an sciat in dicta ecclesia adesse aliquod corpus, quod ibidem veneretur a populo Christiano, et quomodo sciat; respondit, Optime id scio, ex quo C discernere potui inter bonum et malum: atque illud corpus semper audivi nominari corpus B. Jacobi de Sclavonia; claudebatur vero intra capsam crystallinam seu ligneam: et idem corpus semper fuit habitum ac tractatum, quomodo etiam hodie habetur ac tractatur, cum magna veneratione et devotione, utpote hominis sancti, qualis fuit B. Jacobus prædictus. Hanc porro venerationem et devotionem semper audivi antehac fuisse, sicut est hodie, non solum in hac civitate, sed et in tota circum vicinia, concurrente ad ipsum honorandum multitudine civium et rusticorum: itaque audivi ex senioribus majoribus meis. *Hæc est quarta interrogatio præliminaris proposita cunctis, qui similiter et in eumdem sensum omnes, aliqui prolixius, pressius aliqui, responderunt. nonnulli etiam in causa scientiæ allegarunt partim ea quæ anno* MDLXXXV *acta sunt sub Episcopo Cæsare Arenio, juxta Instrumentum proponendum num.* 12, *quibus agendis ipsi tamquam Secretarii Episcopales interfuerant, uti testes duo primi; partim addiderunt gratiam aliquam, sibi suisve ad invocationem Beati obtentam, eamdemque vel votiva ad sepulcrum tabella, vel publico instrumento a se rogato testatam.*

qui atque ceteri omnes primum ad 4 interrogata responderunt:

IV Eodem die, adm. R. D. Joannes Bapt. de Vulpis, Sacerdos et Canonicus Cathedralis, ejusdem civitatis Bitecti, ætatis suæ annorum XXXIV vel circa, solitus frequenter ire ad ecclesiam S. Francisci pro sua devotione (*quod plerisque etiam aliis causa fuit scientiæ, quam circa dictam ecclesiam habere profitebantur*) circa *corpus autem quod illic erat* interrogatus, respondit: sæpius illud vidi pro mea devotione, quia habeo B. Jacobum pro meo totiusque meæ familiæ protectore, et etiam vita mea devotissime erga eumdem affectus fui: *quod huic etiam testi cum multis aliis commune fuit, ac nominatim cum testibus* X, XI, XIV. *Hic porro est qui de miraculo in sui sanatione facto anno* MDCXXI *testatus est per instrumentum, quod repertum fuit insertum originali processui fol. 37, quodque infra ponitur num. 44.* D

EX MS. ORIGINALI, testatur suam devotionem specialem erga Beatum.

V Die VIII mensis Octobris, R. D. Alexander Panecottes, Sacerdos et Canonicus Cathedralis Ecclesiæ Bitecti, ætatis suæ annorum XXX vel circa; *de corpore interrogatus addidit*, arcam ejus crystallinam prostare in capella vicina capellæ S. Antonii Patavini. *Professusque etiam se annis præteritis a gravi infirmitate sanatum, publicum ea de re instrumentum, insertum fol 33 recognovit, quale infra dabitur num* 34.

et receptas ab eo gratias,

VI Eodem die, Hieronymus Contessa Bitectensis, ætatis suæ annorum LXXVI: *qui etiam se retulit ad fidem publicam, quam recognovit fol.* 56 *registratam, in testimonium de antiquo et continuo cultu B. Jacobi, Bitecti* XVI *Julii* MDCXXVII *coram testibus et Notario.* E

VII Eodem die, Joannes Romanus de Christofaro, Clericus Selvaticus et Magister vestiarius, ætatis suæ annorum LXIII, *recognovit etiam ipse sanitatem sibi beneficio B. Jacobi, restitutam, prout inventum est fol.* 29 *et infra invenietur num.* 29.

VIII Die IX Octobris, Don Donatus Antonius de Joanninis, Sacerdos Cathedralis ecclesiæ Bitecti, ætatis suæ annorum XXVI, *agnovit gratiam ibi factam descriptamque fol.* 50 *nobis infra num.* 55.

IX Eodem die, Donnus Bernardinus dello Melone, Sacerdos Cathedralis ecclesiæ, ætatis suæ annorum XXX... cum ecclesiam S. Francisci adhuc tenerent Fratres Zoccolantes minoris observantiæ, ipsorum procurator adjutorque ad recipiendos census aliosque reditus; *deposuit quod* solerent dicti Fratres distribuere particulas ejus habitus, quo corpus B. Jacobi indutum fuit, pro devotione fidelium. *unde etiam ipse accipiens præteritis annis retulerit sanitatem, juxta instrumentum descriptum fol.* 28 *et infra num* 40. F

item reliquias distributas,

X Die XII mensis Octobris, Nobilis Eleonora e Calo, vidua relicta qu. Francisci Antonii de Vulpis, nobilis Bitectensis, ætatis suæ annorum LV, *testata* ad suam, id est mariti sui familiam pertinere capellam, in qua corpus B. Jacobi honoratur, quam ipsa frequenter adire soleat in societate aliarum matronarum. Narravit autem, *inquiebat illa*, quædam avia *c* mea, pridem defuncta, quæ a senioribus audivisse dicebat, B. Jacobum non solum sanctum æstimatum post mortem, sed etiam in vita: quippe qui in d. conventu officio fungens Fratris laici, quoties domo egressus eleemosynam conquirebat per urbem, si ægrotum vidisset aliquem, eique dixisset restituendum sanitati, restituebatur; si vero moriturum, complebatur prædictio: unde et ego, cum meus maritus graviter infirmaretur ad mortem, B. Jacobo me devovi, et gratiam retuli: *quam mox sibi in scriptis exhibitam fol.* 31 *et infra num.* 24 *recognovit.*

prædictiones Beato familiares,

XI Eodem die Jacoba de Mastro, alias de Buccarino, vidua relicta qu. Joannis Bapt. de Notario Angelillo, ætatis suæ annorum LIV, *inter alia ad interrogationes præliminares respondit.* Dicebat quædam nanna mea, ipsum ex ore matris quæ Beatum viventem cognoverat narrans, quod cum civitatem obiret eleemosynæ causa, accedebant ad eum mulieres

EX MS. ORIGINALI

A lieres cum filiis suis ægris, dicentes, Vide, Fr Jacobe, quomodo se habeat filius meus infirmus : et respondebat Beatus, Vade Domina, convalescet : itaque convalescebat subito, quando ipsis solum tangebat faciem. Et similiter mulieres aliæ offerebant filios suos infirmos, requirentes an essent convalituri ; ipse vero reponebat, Vade Domina mea, quia cito ibit in paradisum : quod fiebat infallibiliter, et plerumque die proximo moriebantur infirmi. Narrabatque eadem nannæ meæ mater quod d. B. Jacobus sæpius fuerit visus elevatus a terra, quando faciebat orationem in capellula vicina monasterio, quæ hodie vocatur capella B. Jacobi : eodemque tempore sonum dabant campanæ monasterii, nemine illas trahente. *Quæ eadem testatus invenitur, respondendo ad primum articulum ex infra proponendis, Testis I, et ad articulum septimum, plures alii. Addebat vero prædicta testis XI.* Ego ex devotione erga Beatum appellor Jacoba, et nomen ejus imposui filio Donno Jacobo Antonio Sacerdoti : et frater meus quidam vocatur Jacobus, et quædam mea neptis similiter Jacoba et quoties ex consanguineis meis nascuntur liberi, exhortor ut eis nomen ponant Jacobi. Cum autem prædictus filius meus incidisset in morbum, obtinui per ipsum ejus sanitatem, *juxta instrumentum desuper confectum, quod agnovit scriptum fol. 34 infra num. 60.*

maxime circa ægros morituros aut convalituros,

aliaque nonnulla sanctitatem probantia

B

XII Die XX mensis Octobris, Laura de Castore, uxor Angeli de Leone, Bitectensis, ætatis suæ annorum L, *de filio suo similiter sanato, confirmavit fidem de eo publice factam scriptamque fol. 51, nobis num. 28.*

XIII Eodem die, Joannes Antonius de Rosa Bitectensis, ætatis suæ annorum XLV, *testis gratiæ sibi a medicis deposito factæ, scriptæ fol. 48 et num. 65.*

et instrumenta desuper confecta

XIV Eodem die Joannella de Malderis, vidua relicta qu. Nicolai Antonii Aznoli ejus viri, ætatis suæ annorum L, *confirmavit gratiosam liberationem mariti ac filii sui ex captivitate Maurica, scriptam fol. 46 et num. 49.*

XV Die XXII ejusdem mensis Octobris, Margherita de Scaraggio, uxor Marzulli de Rizzo, ætatis suæ annorum XL, *cujus infirmæ sanatio extat fol. 61 et num. 49.*

XVI Eodem die Angela Donati Antonii Capani, uxor Francisci Antonii de Pietro grande, ætatis suæ annorum XXVIII, *quæ, juxta instrumentum notatum fol. 47 num. 55, marito suo sanitatem impetrat prioribus annis.*

C XVII Eodem die Angela de Rutiliano, uxor Jacobi de Meduneo, ætatis suæ annorum XXXVIII, *quæ marito, a militibus occidendo, per votum Beato factum vitam servasse professa est, prout scriptum fol. 26 num. 39.*

XVIII Die XXIV mensis Octobris, Nobilis Catharina Cornaro Bitectensis, ætatis suæ annorum L, *attestando confirmavit gratiam cognato suo ægro factam, prout inventum est fol. 49 et infra invenietur num. 51.*

XIX Eodem die Nobilis Isabella de Julianis, relicta quondam Viti Coce, doctoris in Chirurgia et nunc uxor, Joannis Donati Donellæ, ætatis suæ annorum LXXII *retulit etiam ipsa beneficium B. Jacobi invocatione obtentum, de quo conditum instrumentum publicum et fol 24 Processus descriptum, recognovit. quod beneficium quoniam in omnibus post referendis est antiquius, ipsum hic proponere placet, ut consulatur fastidio, ex nuda tot nominum recitatione facile capiendo. Instrumentum autem tale est.* Facio fidem cuicumque has visuro, intra vel extra judicium, quod cum ego Isabella de Julianis, ante annos circiter triginta tres, in virginitate constituta essem sub potestate patris mei Antonii de Julianis ; tractatum fuit et conclusum matrimonium inter me et quondam Doctorem Vitum Coce ex familia Maxima. Pactis autem sponsalitiis conclusus, natæ sunt difficultates aliquæ inter patrem meum dictumque Doctorem, adeo ut in nihilum abiisse viderentur omnia. Rebus eo adductis, in eoque statu per biennium manentibus, mœrebam ego spe conjugii destituta, nec alibi solatium quam apud Deum Sanctosque ejus per frequentes orationes quærebam. Accidit tandem ut quædam nunc defuncta Livia Calo, mihi colloquens, diceret, quod si a Deo vellem gratiam aliquam obtinere, essem devota B. Jacobo Bitectensi ; atque per dies viginti quinque eidem recitarem vigesies quinies orationem Dominicam cum Angelica salutatione : nam ejus invocatione factum miraculum ipsam se vidisse. Parui consilio : dumque id ago, visum est mihi nocte quadam, quod orarem in Beati sacello, cum altero quodam Fratre, diceremque, B. Jacobe mi, fac mihi gratiam quam desidero : ipse autem videbatur respondere, quod eam jam recepissem. Inter hæc expergefacta et pavefacta, matri meæ, tum adhuc viventi, omnia retuli : quæ respondit Confide in Deo, filia, quod ita erit. Eodem ipso die venit tabellarius missus a prænominato Doctore, epistolam ad patrem meum ferens, qua significabat is, quod omnino me sponsam habere vellet ; itaque appararentur nuptiæ, intra viginti dies celebrandæ. Nihil tunc minus sperabatur a familia nostra. Ego vero ex isto matrimonio etiam filios genui, et cum meo quondam marito totum hunc successum acceptum retuli B. Jacobo, idque domesticis omnibus feci manifestum. Ex illo autem tempore B. Jacobus meus ac familiæ meæ fuit Patronus specialis, in quorum fidem hisce subnotavi signum Crucis, scribere ipsa nesciens, Bitecti, X Februarii anni MDCXXVI *idque coram* Antonio Leonis Notario *attestante, scriptum esse* de ordine, et voluntate, et in præsentia retroscriptæ Isabellæ de Julianis.

uti etiam facit fastis ultima

professa quod B. Jacobus a se invocatus,

D

desperatas pridem nuptias suas,

reconciliarit.

E

ANNOTATA.

a *Waddingus in Registro ad an.* 1432, *exhibet Breve Eugenii IV, ad Carolum Episcopum et Universitatem atque homines civitatis Bitectensis, quo permittit, ut* cum nulla Bitecti sit domus Fratrum Minorum aut alterius ordinis Regularis, *possint construere Observantibus conventum*, in loco Gallicello nuncupato.

b *Bonaventura a Terzano, de quo in Append. scribit locum* anno 1626, ex ordine Reverendiss. P. Benigni a Genua, *ad Reformatos transiisse.*

c *Pro nomine* Eleonora, *vulgo scribitur* Dionora.

d Nanna *vulgariter scribitur : ea autem voce significari aviam, docui ex miraculis S. Angeli Carmelitæ scriptis Leocatæ in Sicilia et 5 Maii dandis.*

F

CAPUT III.

Responsiones testium ad novem articulos sibi propositos.

Hos articulos dat et exhibet Nicolaus Antonius Taurisanus Barensis, Procurator R. Fr. Joannis de Corigliano Minoris observantiæ reformati, in provincia et riforma nuncupata di S. Nicolao Ministri, ad finem et effectum verificandi narrata in sua supplicatione, porrecta sub die XXIV Septembris MDCXXVIII, coram adm. Illustri et Reverendissimo Domino Episcopo Messerotto, pro habenda veritate miraculorum et gratiarum operatorum ac factorum ab omnipotenti Deo optimo maximo, ad intercessionem Fr. Jacobi Dalmatini, olim Laici Minoris Observantiæ, defuncti in monasterio S. Francisci Bitectensis, ad futuram rei memoriam, super quibus petit testes recipi et diligenter examinari. *Sunt articuli hi universim novem, propositi omnibus et singulis prænominatis, post quatuor præliminares interrogationes, similiter omnibus et singulis factas ; quos articulos ita proponimus, ut ad singulos singulorum responsa colligantur, unius alteriusve*

Affirmans testes,

verbis

A *verbis sententiam ceterorum, nihil in substantia discrepantium, complectendo, nisi ubi quidpiam peculiariter notandum occurrit.*

9 Inprimis ponitur et probandum assumitur, quod ab annis circiter centum quadraginta quinque personaliter præsens d. Fr. Jacobus Dalmatinus, *a* Laicus Minorum Observantium, in monasterio S. Francisci Bitectensi habitavit, et quidem annis multis, una cum aliis Fratribus d. monasterii: in quo monasterio postea obiit, et corpus ejus sepultum fuit in uno sepulcrorum ipsius ecclesiæ, in quo solebant Fratres laici sepeliri: quod fuit et est verum publica voce et fama. Super *quo* primo *articulo*, per ipsum bene audito de verbo ad verbum ut jacet, interrogatus *Testis* I *respondit affirmative, prout ex senioribus majoribus suis audivit; qui et ipsi a senioribus audivisse dicebant: addens eadem de raptibus Beati et campanis ultro sonantibus, quæ supra dedimus ex ore Jacobæ de Mastro, Testis* XI.

a B. Jacobum Bitecti vixisse et obiisse,

10 *Testis* III *super eodem primo articulo interrogatus respondit affirmative et addidit* Recorder optime, quod cum essem juvenculus, dicebat mihi Frater quidam prædictæ Religionis, qui habitabat in præd. monasterio, Fr. Hieronymus de Bitecto nuncupatus, annos natus nonaginta, quod ibidem habitaverit cum ipso Fr. Jacobo: quem dicebat professione laicum, virtute magnum Dei servum extitisse, seque eum in cellulo vicino orantem conspexisse a terra elevatum, ac sæpius audivisse campanas orante illo sonantes ultro. Eo autem tempore quo Dominus hujus urbis erat Joannes Hieronymus Freccia, (anni sunt circiter sexaginta) sæpius mihi dixit quemdam suum avunculum, qui morabatur in aula Ducis *b* Atriensis, quando mota fuit rebellio Baronum in hoc regno, præsentem adfuisse cum Dux prædictus, persequente ipsum Rege Neapolitano, venit *c* ut se commendaret precibus B. Jacobi ne juberet eum Rex capite plecti, quemadmodum aliis Baronibus rebellibus fieri jusserat. Respondisse autem Jacobum; Iret libere: quia non modo nihil nociturus ei erat Rex, sed etiam cum maximo honore ipsum recepturus: ipse vero cum rediret Neapoli inventurus Ducissam uxorem suam prolis masculæ partu *d* solutam: quod utrumque contigit: quia venientem ad se Ducem Rex amplexu quoque dignatus, restituit in omnia sua bona; et domum revertens Dux natum sibi filium invenit. *Idem dixit ad aliquem e sequentibus articulis respondendo Testis* I.

B *ibique magna virtute,*

b

c et spiritu prophetico claruisse:

d

11 Ponitur et probandum assumitur secundo quod corpus B. Jacobi sepultum in sepultura primo articulo nominata, ibi remanserit per viginti continuos annos; et postea cum occasione alterius fratris laici ibidem sepeliendi aperta esset sepultura, inventum esse corpus, omnesque præsentes vidisse ipsum incorruptum uti revera erat; ideoque sublatum exinde, translatum esse supra altare in quo dicebatur Missa, et sic remansisse usque ad annnum MDLXXXV, *e* prout testatur publica vox et fama. *Hunc articulum testes omnes affirmarunt, tamquam a senioribus crebris passim auditum. Testis autem* VI *nominatim allegavit quemdam Antonium Lupo de Gramo, qui elevando corpori præsentem se adfuisse dixerit.* III Ponitur quod d. corpus fuerit habitum in maxima veneratione et devotione ab omni populo Bitectensi et ab omnibus accolis: anno tamen MDLXXXV scriptum fuisse Romam ab eo qui tunc erat Episcopus, Cæsare Arenio nobili Lucensi, quid eo corpore agendum esset: respondisse autem Dominos Cardinales sacræ Congrationis Rituum; ut curaret ipsum amovendum ab eo altari super quod Missa celebrabatur, et ad locum remotiorem transferretur, sed in eadem nihilominus veneratione conservaretur: quod ab Episcopo et Fratribus executioni mandatum esse, et translationem factam in locum contiguum sacello S. Antonii Patavini, intra eamdem ecclesiam, ubi ipsum corpus in præsentiarum requiescit: quod fuit et est verum.

C *corpus post annos 20 incorruptum*

ad altare translatum fuisse; e

et maxima veneratione habitum,

D EX MS. ORIGINALI.

12 *Tertius hic articulus non tantum confirmatur a ceteris, qui audierant ab aliis vel translationi interfuerant, ac nominatim a Teste* I *et* II, *qui in hac causa litteras Romam scripserunt, tamquam Secretarii Episcopales: sed etiam exhibitum fuit instrumentum speciale a dicto primo teste rogatum* XVI *Julii* MDCXXVII, *et nunc repertum fol.* 58 *atque ab ipso recognitum, a nobis autem brevitatis causa omittendum. Imo repertum et productum est ipsius Episcopi executoriale mandatum sub hac forma:* Cæsar Arenius Lucensis, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Bitectensis et in præsenti negotio specialiter delegatus, virtute litterarum Illustrissimi et Reverendissimi D. Cardinalis *g* de Sans, sacræ Congregationis Præfecti, cursoribus, nuntiis et servientibus nobis, seu aliarum quarumvis curiarum ad infra scripta in solidum requirendis, significamus, committimus et mandamus; ideo quod mensibus et diebus non longe decursis, sub die X proxime præteriti mensis Junii MDLXXXVI ab Ill. et Rev. D. Cardinale præfato litteras accepimus, decorpore B. Jacobi a suo loco reponendo, et ex altari capellæ S. Joannis Bapt. in ecclesia monasterii S. Francisci extra mœnia Bitecti Ordinis Minorum Observantium, in quo nunc est auferendo: ipsasque litteras venerabilibus P. Antonio de la Forenza ad præsens Guardiano, Vicario, et aliis Fratribus d. monasterii ostendimus, eorumque exemplar dedimus, atque illos sæpe sæpius oretenus monuimus, ut illud beatum Corpus, cum omni qua decet reverentia et veneratione suo loco reponerent, quod hactenus facere detrectant, nostrisque mandatis ut supra oretenus factis parere recusant.

quod novus Episcopus an. 1587,

g

ex mandato Congregationis Rituum,

E

13 Quapropter nos virtute dictarum litterarum, (*quarum tenor, Episcopali mandato insertus Italica lingua hic omittitur, indicando, mandati rationem allegari, quod* præsupponatur d. Corpus in altari locatum fuisse, absque aliqua scriptura authentica, ex simplici traditione de fama bonæ vitæ a viro isto sancto actæ, quod absque expressa canonizatione hodie *h* non sufficit.).... vobis... dicimus committimus ac mandamus, qui vestrum fuerit requisitus, quatenus se personaliter conferat ad præsentiam supradictorum P. Antonii de la Forenza etc. eisque et unicuique ipsorum injungat et mandet; prout tenore præsentium mandatur et injungitur, quatenus in virtute sanctæ obedientiæ et sub pœna excommunicationis latæ sententiæ et aliarum censurarum ecclesiasticarum, infra spatium dierum triginta a notificatione præsentium decurrendorum et numerandorum, (quorum decem pro primo, decem pro secundo, et reliquos decem pro tertio et ultimo termino eis et unicuique eorum in solidum assignamus) ut cum effectu, omni mora et cavillatione postposita, idem Corpus beatum reducere et reponere habeant ac debeant ad locum, in quo prius repositum erat, antequam ab ipsis et aliis monasterii Patribus auferretur, omni qua decet veneratione et reverentia, servata forma introscripti ordinis. Datum Bitecti ex nostro Episcopali palatio nostræ solitæ residentiæ, sub die XXIX Decembris MDLXXXVII.

h

ab altari jussit removeri,

F

Cæsar Episcopus. ✠

14 *Et ex hujus mandati reponendum erat sacrum corpus intra communis sepulturæ locum, unde arguebatur fuisse extractum absque competenti facultate, tali saltem quæ vel per scripturam vel per fidem testium posset probari. Sed quia Beatus ipse circa annum* MCCCCLXXXIV *obierat, et e communi sepultura extractum erat illius corpus anno circiter* MDIV, *justam ad non parendum excusationem habere videbantur Fratres a spatio*

in locum primæ sepulturæ,

EX MS. ORIGINALI.

A *annorum* LXXXIV *continuorum, quibus absque ulla cujusquam contradictione expositum stetit in altari corpus, cum licentia, ut illi merito præsumebant, ejus qui tunc erat Episcopi Vincentii Pistacchii, quæ tamen de ea propter diuturnitatem temporis neque per scripturam neque per testes constaret. Itaque licet* Julius Bernardini de Minervino die XXIX Decembris, *ut habetur in Actis, accedens ad dictum conventum Guardiano et Fratribus ibidem commorantibus (nominantur hi universim novem) intimasset Episcopale mandatum coram adhibitus testibus; nihil tamen effectum est, ideoque die* IX Januarii *sequentis* comparuit R. D. Philippus de Insella Procurator Fiscalis, et incusavit primam contumaciam contra supradictos Venerabilem Patrem Antonium della Locazione, ejusque Fratres.

15 *Parendum igitur fuit, et in Sacristiam deportatum est sacrum corpus, ubi non diu inhonoratum mansit, Fratrum innocentiam, cultusque antiquitatem, suscipiente Deo et Beati sui honorem tuente adversus Episcopum, præcipiti uti credo consilio, ut apparet ex instrumento authentico Fr. Stephani Bituntini, circa annum* MDXIII *in conventu Bitectensi Guardiani, cujus pars infra num.* 31 *dabitur, altera jam talis est:* Audivi dici publica voce et fama, quod cum veniset in civitatem Bitectensem novus Episcopus, paucos post dies veniens ad conventum inveniensque d. Corpus supra altare positum, requisivit ex Fratribus an ad id haberent licentiam; his autem respondentibus absque alia quam probare possent licentia id fieri, propter maximam devotionem et concursum populorum, mandavit ut auferretur inde ad sacristiam. Verum post tempus aliquod accidit ut venienti Bitectum fratri suo Episcopus obviam miserit amicos, ipseque ascenderit in solarium quoddam ut videret cavalcatam: dicitur autem traditione antiqua, estque publica vox et fama, quod miraculose ceciderit petra supra caput Episcopi (quamvis non appareret unde in talem locum, quo nullus erat superior, cadere is potuerit) cum gravi percussione et vulnere; unde cum diebus aliquot jacuisset infirmus, ipsius fratri per visionem dictum fuerit sanandum Episcopum, si B. Jacobo se devovisset: hoc autem facto gratiaque obtenta, scripsisse Episcopum, ad sacram Congregationem, et obtinuisse licentiam, ut d. corpus teneretur in crystallina arca cum publica veneratione, quatuor palmos elatum a terra; quemadmodum nunc tenetur, ubi inter alia anathemata etiam ipsa C petra appensa cernitur *k*. *Hæc ille: cui consonat et quædam huc spectantia declarat instrumentum Bituntini Episcopi circa finem præsentis processus annotatum, cujus tenor ex Italico Latinus hic est.*

16 Nos Fabritius Carasa, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Bituntinus, fidem facimus plenam et indubitatam omnibus, quibus hæ fuerint extra vel intra judicium præsentatæ, quod cum viverent Don Franciscus Carasa et Donna Joanna de Cardines, conjuges legitimi, pater meus ac mater Bitectensis civitatis Marchionissa, sæpius mihi dixerint, quod dominium dictæ civitatis adepti, in Ecclesia S. Francisci ibidem apud Patres Zoccolantes invenerint corpus B. Jacobi, intra capsam Veneticam male habitum. Qare d. mater nostra, pro sua devotione, voluit ornare prædictum corpus in alio eminentiori loco. ubi cum majori veneratione, sicut hodie *l* conspicitur, servaretur. Id agentem impedivit temporis illius Episcopus, D. Arenius nuncupatus. Sed cum eodem tempore supra caput ipsius cecidisset petra, magnumque ei vitæ discrimen attulisset; ipsemet Episcopus invocavit nomen B. Jacobi, seque mox liberatum sentiens, continuo mandavit Dominæ matri prædictæ; ut quidquid pro sua devotione et exaltatione Sancti designaverat animo, libere exequeretur. Itaque facta est capsa inaurata et crystallina, in qua cum maxima omnium D veneratione nunc jacet. Dicebat etiam mea mater, quod simili in veneratione fuerit apud omnes ante ipsam dictæ civitatis Dominos, neque apud Bitectenses tantum, sed apud omnes fere provinciæ Barensis incolas, undecumque accurrentes, sanitatis sibi suisque impetrandæ causa, propter crebras gratias d. Beatum invocantibus a Deo factas. Et hæc mihi dicebant Domini mei pater ac mater ab annis circiter XXXV, prout tum ipsi viderant tum ab aliis senioribus audierant. In quorum fidem et ad instantiam devotorum ipsius Beati, præsens Instrumentum manus nostræ subscriptione et sigilli impressione firmavimus, Bituntii XIV Martii MDCXXX.

Nos Fr. Carasa *m* Episcopus Bituntinus ✝

17 Ponitur IV et probandum assumitur, quod d. Corpus Fr. Jacobi Dalmatini, non solum ab anno MDLXXXV, usque ad præsentem MDCXXIX, semper et continuo fuerit incorruptum, quemadmodum in præsentiarum videre est, absque ullo defectu; sed etiam ab anno MDL et ab ante usque hodie: quod servatur intra arcam crystallinam. Quin etiam maxime senes semper dixerunt, quod viderint corpus ipsius B. Jacobi semper incorruptum absque aliquo defectu, positum ut supra: quod omnibus videre cupientibus ostendebatur a Patribus d. conventus: ipsique illi senes dixerunt, ita etiam ab aliis ante se senioribus audivisse: quod fuit et est verum, de eoque est publica vox et sana. Ponitur V quod per annos octoginta usque hodie ipsum corpus B. Jacobi fuit ab omni populo Bitectensi, aliisque locorum vicinorum populis habitum in veneratione et devotione maxima: ipse autem Jacobus fuit cultus et habitus pro Beato ac Sancto universim ab omnibus Christianis, qui venerunt ad videndum ipsius corpus: quemadmodum etiam hodie indifferenter æstimatur et honoratur ab omnibus viris et feminis, senibus et juvenibus, ecclesiasticis et secularibus: quod fuit et est verum. *Duos hosce articulos sic confirmarunt testes omnes et singuli, ut nihil in particulari addendum suggesserit quispiam.*

18 Ponitur VI quod multi viri et mulieres per intercessionem d. Fr. Jacobi, ad eumdem in suis necessitatibus et periculis recurrendo, quidquid desiderarunt obtinuerint a Deo, quamplurima miracula operando, multasque et variis gratias largiendo F pluribus atque diversis Christianis per intercessionem d. Beati: quemadmodum ipsa experientia visum auditumque est, et adhuc quotidie videre atque audire licet: idque ab annis circiter octoginta, prout de omni anteriori tempore fidem facit attestatio omnium, ita a senioribus audivisse asseverantium. Estque publica vox a fama, quod fuit et est verum. *Ad quem articulum sibi prælectum testis I in hæc verba respondit:* Audivi publice et generaliter, quod omnes ii qui se devoverunt aut commendarunt d. B. Jacobo, obtinuerint a Deo omnes eas gratias quas juste petiverunt: de quibus etiam audivi publica esse condita Instrumenta, ad quos me refero. *Testis II aliique plures referunt etiam se ad tabellas, ante capellam Beati appensas in monumentum beneficiis divinitus obtenti: quidam etiam testantur de miraculis patratis circa se et suos, quos supra dixi recognovisse instrumentorum desuper confectorum veritatem: alii similem attestationem ab sequentes articulos retulerunt.*

19 Ponitur VII, quod non solum post mortem et ad intercessionem d. B. Jacobi Deus fecerit Christianis multas gratias et miracula: sed etiam in vita: quemadmodum evidenter probatur ex tabellis antiquissimæ picturæ, quæ videntur appensæ ante d. beatum Corpus in ipsius capella: ex quibus constat ipsum Beatum dum viveret spiritu prophetico

A phetico donatum fuisse, virtute et caritate plenum, inter orandum miraculose suspensum in aere. *Ad hunc articulum alii sic responderunt breviter, ut ad ipsas tabellas vetustas atque recentiores provocarent; alii prolixioribus verbis assererent singula in articulo contenta, addentes etiam de capellula nunc B. Jacobi dicta, et campanis ultro sonantibus. Verum his omissis præstat ex publico Notario aliquid magis particulare de prædictis tabellis audire; ita enim in una scripturarum, a Procuratore causæ oblatarum, continetur.* Fidem facio ego Donatus Antonius Rossanus, civitatis Bitecti publicus Regius ac generalis Notarius, in judicio et extra omnibus has visuris, quod personaliter accedens ad conventum Fratrum Minorum observantium extra muros urbis hoc ipso die, inter tabellas palam affixas pendentesque ante capellam, in qua requiescit corpus B. Jacobi Dalmatini, propter miracula et vota eidem a Christianis facta, ad memoriam gratiarum et olim et recentius impetratarum, et in dictis tabellis descriptarum, duas tabellas oblongas invenerim, in quarum una hæc tria miracula notabantur; videlicet quomodo B. Jacobus responderit Duci Atriensi, quod Rex eum honorifice suscepturus esset, quomodo prædixerit Ducissam parituram filium, quomodo illuminaverit cæcum, qui ipsum vo-
B lebat percutere. In altera vero tabella inveni alia tria sequentia, quomodo B. Jacobus liberaverit Fr. Bernardum de Gallipoli, quando volebat habitum dimittere propter dolorem brachiorum; quomodo Modugni *n* prædixerit puerum quemdam postridie moriturum, prout factum est; quomodo visus sit inter orandum sublimis in aere. In quorum fide hasce subscripsi et signavi, Bitecti III die Februarii MDXXIX.

quorum fidem faciunt antiquæ tabellæ,

n

20 Ponitur VIII, quod Deus per intercessionem d. B. Jacobi sanaverit multos Christianos infirmos, a pluribus et diversis infirmitatibus, doloribus gravibus, et morbis medicorum judicio desperatis: qui agnoverunt, absque ullo humano remedio sanitatem sibi restitutam, postquam B. Jacobum devote invocassent. Ponitur IX, quod propter venerationem et devotionem erga d. Corpus, quotidie, semper, et continuo, ab annis præteritis decem, viginti, triginta, quadraginta, quinquaginta, sexaginta, septuaginta, octoginta, nonaginta, centum et amplius, fuerit, uti et nunc est, maximus concursus fidelium Christianorum, ad locum et monasterium S. Francisci de Bitecto, tam ex populo Bitectensi quam ex populis circumjectis indifferenter, cum summa de-
C votione honorantium prædictum corpus: et quod multi eorum attulerint tabellam testem receptæ gratiæ, multi postulaverint sibi dari particulam ex habitu quod d. corpus operitur; quia passim fidelibus requirentibus ex eo distribuitur: denique quod ordinarie servetur accensa lampas ante crystallinam arcam in d. capella; adeo ut ab omnibus communiter et generaliter habitus sit tamquam Beatus in cœlo, quemadmodum etiam hodie habetur, ac reputatur. *Ad quos duos ultimos articulos cum singuli testium simili fere tenore respondissent, aut ipsa interrogationum verba repetentes, aut se ad superiora responsa referentes: singulis denique fuit injunctum ut suum singuli examen legerent vel legi audirent, et postea pro facti veritate subscriberent nomen suum manu propria, siquidem id possent, sin minus, signum Crucis notarent, subsignante post utrosque sigillatim* Fr. Michaele Episcopo Bitecti.

et ad mortui invocationem multos esse sanatos,

ideoque undique concursum esse ad ejus corpus,

21 *Porro ad hos ultimos articulos proprie spectat, quod ad tertium articulum respondens Testis I his verbis adjecit:* Adhuc recordor, quod cum essem annorum tredecim vel quatuordecim, viderim extrahi corpus B. Jacobi extra capsam, in qua servabatur, et a Patribus conventus in sede una collocatum, poni intra quoddam confessionale coram omnibus, ad impetrandum a divina Majestate gratiam unius D bonæ pluviæ, tunc temporis vehementer desideratæ et necessariæ. Erat autem in dicto loco non tantum collectus omnis populus civitatis Bitecti, sed etiam multitudo ingens ex vicinis populis ita impleverat ecclesiam, quod nec granum quidem sinapis (ut sic loquar) amplius capere potuisset: qui dum pariter orationi insistunt, exorta est subito vox clamantium, Gratia, gratia: Miraculum, miraculum. Ego vero cum scire cuperem quodnam hoc esset miraculum, responsum accepi, quod civis quidam Bitectensis, nomine Constantius Aprutinus, qui nunc obiit, emisisset per virgam tres grandes lapillos, qui fluxum urinæ impediebant, adeo ut de vita sua actum credens coram Beato assisteret. In causa scientiæ dixit, quia scit, vidit, audivit, et interfuit.

etiam publice pro obtinenda pluvia.

EX MS. ORIGINALI.

ANNOTATA.

a *Franciscus Xielensis asserit putare aliquos, eum Zaræ, id est, Jaderæ natum; qui vel occasione Mercatorum, inde in Apuliam migrantium, huc transierit; vel in patria admissus ad Ordinem, pro stabilienda hic Observantia, translatus sit; eo quod Gonzaga scribat,* E *Provinciam S. Nicolai Provinciæ Bosnæ Argentinæ olim Custodiam fuisse.*

b *Bonaventura a Terzana* Ducem *hunc* Hadriensium (*est autem* Hadria *vulgo* Atri *civitas in Aprutio, proxima mari Hadriatico, cui nomen creditur dedisse, ampla olim et Episcopalis, nunc desolata et Pennensi unita Episcopatui*) *Ducem, inquam appellat Bonaventura*, Andream Matthæum Aquavivam Arragonium, *Julii Antonii* filium primogenitum, et Cupersanensium Comitem.

c *Neque in Cupersanensi, seu Conversanensi conventu antea habitarat Beatus, itaque Duci notus ea fecerat quæ infra in Appendice scribemus ex Bonaventura.*

d *Hinc postea prodiit Claudius Aquaviva, Ducis Adriæ filius et Societatis nostræ Generalis quintus; ejusdemque ex fratre Duce nepos Rudolphus, insignis in Salsetano Indiæ agro Martyr, cum duobus fratribus suis Cardinalibus Julio et Octavio Aquavivis.*

e *Imo usque ad* 1587, *ut mox apparebit ex publicis Actis.*

f *Ita nempe simpliciter subscribere solebat, proprio* F *nomine Nicolaus de Pelleve, ex Archiepiscopo Senonensi (Francice Sans) creatus a Pio V anno* 1570, *Cardinalis tit. SS. Joannis et Pauli, de quo plura vide apud Ciacconium, et in Gallia Purpurata Petri Frison. pag.* 635.

g *Parum æqua Fratribus videtur fuisse informatio Episcopi ad Congregationem directa: uti ex rescripti verbis colligitur, dicendo simpliciter* quod præteritis annis *corpus illud fuerit in altari positum, ideoque id de non diu præteritis Cardinales intellexere; ac præsumpsere contra Canones factum, id pro quo non poterat scriptura authentica proferri: aliter verosimiliter rescripturi, si eam translationem factam scivissent ante annos plures quam* 80.

h *Nominantur illi* Fr. Seraphinus de Ruvo, Fr. Paulus de la Forenza, Fr. Joannes de Cassano, Fr. Michael Angelus de Gravina, Fr. Augustinus de Ruvo, Fr. Antonius de S. Nicandro, Fr. Antonius de Bitecto, Fr. Laurentius de la Forenza, Fr. Angelus de la Forenza.

i *Quandonam impetratum sit ut ipsa arca super altare reponi possit, ut modo repositam esse et ante eam Missas fieri testatus est P. Ignatius Zaccaria, quia non explicat Franciscus Xielensis; ideo credimus, post editum anno* 1642, *illius libellum obtentam licentiam esse.*

A k *Hæc verba*, sicut hodie, *malim de arca quam de loco intelligere; vix enim dubito quin intenderit Marchionissa supra idem in quo steterat altare elevare arcam: et indulgentiam suam ita restrinxerit Episcopus, ut in loco eminenti intra ecclesiam, non tamen supra altare, corpus collocaretur.*

EX MS ORIGINALI

l *Creatus fuerat Fabritius anno* 1622, *obiitque anno* 1631, *ut testatur Ughellus. Distat autem* Bituntum *a Bitecto* p. m. 5 *aut* 6.

m Modugno *distat tribus milliaribus Bitecto, versus Barum.*

CAPUT IV.

Miracula circa initium seculi hujus facta usque ad annum MDCXIX.

Ego Fr. Dominicus de Terlizzo Sacerdos Ordinis Minorum Observantium S. Francisci, ad præsens Vicarius venerabilis Conventus S. Mariæ de nova oppidi *a* Terliziensis prædicti Ordinis, annos natus quinquaginta quatuor, religionis annos habens triginta quatuor, plenam et indubitatam fidem facio has lecturis, quod cum anno MDXCVII, habitarem in B nostro conventu S. Francisci extra muros urbis Bitectensis, cujus tunc Guardianus erat Fr. Bonaventura Bariensis, et in quo requiescit corpus venerabilis Patris Fr. Jacobi de Dalmatia, ex eodem Ordine laici professi; transivit illac miles in equo, suæ cohortis ultimus, et venit ad conventum cum lancea in manu dextera, cum qua lancea haud procul a conventu, ad duo circiter milliaria in loco lacus *b* Binetti dicto, occiderat serpentem adeo venenatum, ut virus, a ferro per lanceam in manum brachiumque transiens, non tantum ipsum enormiter tumefecerat lividumque reddiderat, sed ipsum quoque cor videretur petere. Huic malo cum remedium a Fratribus peteret suasum ei fuit ut se devoveret d. B. Fratri Jacobo: pro cujus meritis ipsum adjuturus esset Deus. Ipse autem mox sese ad Beatum convertens cum devotione et lacrymis dixit: O Beatissime Jacobe, libera me ab hoc malo. Et continuo recepit a Domino gratiam, adeo ut ego aliique Fratres de conventu mox viderimus brachium, remisso tumore vividoque colore recepto, restitutum sanitati. Cumque miles ille tunc aliud nihil haberet ad manum, in signum gratitudinis dedit aliquam pecuniam pro faciendis Missis: et prædictus Pater Guardianus continuo curavit rem C ut gesta erat in publicas tabulas referendam: ego vero in testimonium veritatis jussi confici præsentem scripturam per manum Fr. Cataldi de Tarento Sacerdotis, eamque manus propriæ subscriptione confirmavi et signavi sigillo hujus nostri conventus Terliziensis, die IV Februarii, MDCXXVI. *Sequebatur attestatio Notarii Josephi de Antonellis coram quo scriptura hæc signata fuerat, quam aliasque similes attestationes in originali processu inveniendas, brevitatis studio resecamus, imo etiam nonnullas formulas identidem recurrentes, quas satis erit semel iterumque extendisse.*

a Miles veneno in manum derivato moriturus

b

facto voto sanatur an 1597.

23 Omnibus præsentes visuris, in judicio et extra, fit plena et indubitata fides per me Olympiam Vincentii [uxorem] Petri Martiræ, civitatis Bituntinæ, quod cum anno MDCIII gravi tenerer infirmitate, quæ toto septennio præcedenti duraverat, adeo ut propter maximum totius corporis cruciatum a lecto movere me ipsa non possem: et ex aliis audirem, quam grandia miracula operaretur Deus per B. Jacobum Ordinis Minorum Observantium, juxta civitatem Bitecti; convertens me cum magna devotione meque commendans d. Beato, ut sanitatem mihi impetraret a Deo benedicto; promisi quod ipsamet irem ad visitandum ejus corpus et curarem Missam in ejus ecclesia decantandam. Res mira! Intercedente ipso D Beato brevi recuperavi pristinam sanitatem, surgens de lecto cum admiratione totius urbis; et quia scribere ipsa nescio, præsentes dictavi scribendas per Hieronymum filium Thomæ Campanilis et duorum testium *c* subscriptione firmandas, Bitunti IV Februarii MDCXXVI, coram Joanne Laurentio Manzari Notario Bituntino.

an 1603 *curatur septennio ægra decumbens,*

c

24 Fides fit... per me Beatricem Farella, uxorem Joannis Rochi Leonis, quod cum prædictus meus maritus anno MDCIV, currui subjungere voluisset bovem, necdum trahendo currui assuetum, d. bos cum socio bove conversus in fugam, tibiam unam mariti diffregit per medium: quare omnes ad auxilium B. Jacobi recepimus, et ego mox sanum conjugem videns, anathema ad ejus capellam appendi; et litterarum ignara, hoc testimonium scribi jussi per manum D. Felicis Leonis, Binetti VI Februarii MDCXXVI.

1604 sanatur contracta tibia,

✠ Signum crucis formatum a Beatrice Farella de Bitecto. Ego Donnus Felix Leo scripsi præsentem ex voluntate prædictæ et testis sum. Ego Donnus Josephus Lucas fui præsens. Ego Notarius Franciscus Frangione sum testis. *Hactenus Italice, tum verbis Latinis* Supradictam fidem in mei præsentia E fuisse scriptam, de Ordine voluntate et consensu supradictæ Beatricis de Farella, ejusque propriæ manus signo crucis signatam, nec non subscriptam et firmatam propriis manibus supradictorum testium, fateor ergo Donnus Joannes Angelus Christina, Primicerius terræ Binecti, Barensis diœcesis publicus auctoritate Apostolica Notarius, et in fidem signavi requisitus et meum quo in talibus utor signum appositum ✠. *Idem vel eadem aut simili modo in sequentibus omnibus factum lector intelligat: nos satis habemus Notarii nomen ipsi instrumento sub finem inserere, et testium in genere meminisse.*

25 Fides fit... per me Dionoram Calo Bitectensem, *testem x ex supra nominatis*, quod ab annis circiter XXV Franciscus Antonius de Vulpis maritus meus, gravissimo correptus morbo, extra spem vitæ depositus sit a medicis, nullum humanum remedium invenientibus, quo minus cito moreretur. Ego vero recordata gloriosi illius B. Jacobi, qui apud Observantes quiescit, vovi Patribus conventus ipsius dare eleemosynam, ea conditione ut ipsi orarent pro conjugis mei salute: sequentique mox nocte recepi desideratam gratiam, cujus testimonium subsignavi, crucem propria manu formans, Bitecti X Februarii F MDCXXVI, coram Donno Donato Antonio Citula Canonico et Notario Apostolico.

et homo moribundus,

26 Fides fit... per me Flaminiam Donati Antonii de Servillo ex oppido *d* Pali, quod anno MDCV, cum duo mei filii ex quartana decumberent, nullumque eis remedium inveniretur, a Fratre quodam conventus Bitectensis per nos transeunte habuerim particulam ex habitu B. Jacobi, Bitecti quiescentis et miraculis famosi: quam statim ac posui supra decumbentes, subito sanitas eis reddita est: et ego scribendi imperita per manum Clerici Ludovici Valcarel præsertim scribi et a publico Notario Petro Leonis subsignandam curavi, V Februarii MDCXXVI, in Terra Pali, Barensis diœcesis.

d

an. 1605 *convalescit mulier quartana laborans,*

27 Fides fit... per me Dominicam Signorile, quod anno MDCVI, infirma ad mortem et extrema Unctione munita: cum audivissem famam miraculorum per B. Jacobum patratorum, nomen ejus cum vera fide invocaverim, et subito receperim gratiam sanitatis, faciendo cantari Missam ad honorem d. Beati. Præterea anno MDCX, videns me sterilem esse, invocavi d. Beatum, et continuo concepi filium masculum, vovens quod ipsum deferrem ad corpus Beati, ibique relinquerem vestes quibus esset indutus, quæ ibidem adhuc appensæ cernuntur. In quorum

an 1606 *alia extremis munita,*

quæ etiam prolem ex voto obtinet.

A rum fidem ipsa, scribere nesciens, has scribendas rogavi per manum Don Joseph Luca, coram testibus et Notario Francisco Frangiono, Binetti VI Februarii MDCXXVI.

Sacrista ex curiositate corpus denudans,

28 Ego Fr. Jacobus de Atella, Sacerdos Ordinis Minorum Observantium, quia obligor revelare et notificare gratias receptas a Deo per intercessionem B. Jacobi de Bitecto, assero, quod cum anno MDCVI exercerem officium Sacristæ in nostro conventu Bitectensi, volui curiositatis causa videre si revera corpus integrum esset, ideoque elevatum exuerim suo habitu : videns autem quod integrum esset, iterum eodem habitu indui, et collocavi ut antea. Statim autem ut arcam et ferratum ostium clausi, sensi primo unum, deinde alterum brachium inutile redditum, adeo ut manibus propriis cibum capere non possem. Præsumens vero infirmitatem esse ab aliquo accidenti provenientem, in eo statu per tres menses remansi, variis nequidquam medicinis utens. Tandem inspirante Domino, in vigilia S. P. N. Francisci, omnia aperui Confessario meo, promittens nihil simile tentaturum me alias. Hic mihi pro pœnitentia injunxit, ut intra capellam Beati facerem disciplinam coram ejus arca. Respondi ego, libenter id facturum me si pateretur infirmitas, per quam id nunc redditum mihi erat impossibile. Jussit nihilominus ille, tremens atque obedirem simpliciter. Ivi ergo, et coram arca, quamvis brachia ad percutiendum movere non possem; cœpi recitare Miserere, genu flexus in capella : quo finito ut sensi brachio motum restitui, cœpi meipsum percutere, et sic integra ambobus brachiis sanitas rediit : neque ejusmodi infirmitatem unquam postea sensi, per Dei et B. Jacobi gratiam. Data e Melfis manu propria XVII Octobris, coram testibus et Notario Joanne Camillo Caglia Melfiensi.

usuque brachiorum privatus, cogitur pœnitere B

e

Servantur puer ex febri moriturus,

29 Fides fit... per me Lauram Castoris Bitectensem, *testem XII ex supranotatis*, quod ab annis circiter viginti uno, gravissima febri correptus filius meus fuerit, ita ut nullum ei remedium inveniretur, et medici de ejus vita omnino desperarent. Ego vero, utpote devota erga B. Jacobum de Bitecto, eidem ipsum devovi, ut oraret Dominum nostrum, ut per ejus intercessionem iste meus filius sanaretur; promittens quod sanatum appendi facerem pari quantitate panum : quod reipsa, eodem brevi sanato, feci, gratias agens divinæ Majestati; et nunc testimonium veritatis huic scripturæ, rogatu meo factæ a Don Francisco de Sanctis, signum crucis appinxi C coram Notario Antonio Leonis, Bitecti, XVI Februarii MDCXXVI.

et an. 1608 septimestris æger,

30 Fides fit... per me Magistrum Joannem Romanum Christophori Bitectensem, quod anno MDCVIII, depositus a medicis, post gravem septem mensium morbum, qui me continuo lecto affixum tenuerat, devoverim me B. Jacobo, statimque post votum nuncupatum, receperim sanitatem. Ob quod beneficium cum d. Beatum assumpsissem in patronum meæ familiæ. anno MDCXXI pro filio meo Joanne, similiter desperato, votum faciens eleemosynæ Fratribus præstandæ, subita illius sanitate recreatus mox fui; et pro accepta gratia tres frumenti tumulos obtuli : ac rursum uxore mea etiam infirmata, novo me voto obligans pro hac quoque obtinui gratiam concupitam, et labarum cruci affigendum obtuli; et hasce litteras, manu propria subsignatas, scribendas rogavi per D. Hyacinthum Contessam, coram testibus et Notario Donno Donato Antonio Citula, die VIII Februarii MDCXXVI.

ac postea ejus filius et uxor,

an. 1612 mulier ex sanguinis fluxu periclitans,

31 Fit fides per me Catharinam de Scirocco, legitimam conjugem Antonii della Badesca civis Bituntini... quod annis proxime præteritis ac nominatim MDCXII, cum ex fluxu sanguinis, per tres menses durante, lecto decumberem, ita graviter infirma, ut D medicis nullum remedium invenientibus morti me propinquam crederem; devovi me B. Jacobo Bitectensi et subito sanata fui : in cujus fidem præsentibus manu mea signum crucis adscripsi, coram Notario qui has scripsit Joanne Laurentio Manzini et testibus, Bitunti XIV Martii MDCXXX. *Quod Instrumentum non ante examen testium, ut priora et sequentia cetera, sed eodem puncto, coram Episcopo præsentatum fuit anno jam notato, et die XV ejusdem Martii.*

EX MS. ORIGINALI.

an 1613 Guardianus Bitect.

32 Fit fides... per me Fr. Stephanum Bituntinum, Sacerdotem Ordinis Minorum Observantium, quod circa annum MDCXIII fuerim Guardianus constitutus conventus nostri Bitectensis; ubi in quodam ecclesiæ angulo ad dexteram consignatum mihi fuit corpus, quod dicebatur esse B. Jacobi, intra arcam crystallinam quatuor palmis elevatam a terra, cum multis miraculis circumcirca appensis. Habitavi istic ultra annum, quo tempore vidi multum concursum tam civium quam vicinorum ad d. corpus : inter alios autem venit D. Antonius del Tufo, filius Marii del Tufo Marchionis *f* Minerbinensis : venit autem cum multo comitatu suorum vassallorum, ad reddendas gratias d. Beato, pro reddita sibi sanitate ex letali morbo, et conventui propterea donavit ducatos decem. Eodem tempore venit quidam ex Mondugno, nomine Joannes Antonius Chimento, cum uxore et liberis, adferens vas olei ex voto, eo quod cum uxor parere non valeret, ipse ad B. Jacobum recurrens, hæc verba dixisset; Ex hoc cognoscam impetraturum me desideratam gratiam, si manum immittens loculis præcise extraham pretium unius vasis oleacii. Idque sic publice professus est. Item cum eodem tempore corruisset coquina, nec haberent amplius Fratres, propter summam paupertatem loci, ubi vel se calefacere vel ad alios necessarios usus struere ignem possent, ego tamquam Guardianus Barium me contuli, et ad usuram sumpsi a Josepho Sala mercatore aliquam pecuniæ summam, ad restaurandam ruinam : cumque jam fornicem reposuissemus, et ad extinguendum debitum paratam jam haberem pecuniam; contigit d. mercatorem incidere in gravissimam infirmitatem et voto ad B. Jacobum facto convalescere; quare Bitectum veniens, et ad conventum pro reddendis gratiis accedens, non solum remisit usuram usque ad id tempus debitam, sed alias etiam eleomosynas attulit..... In quorum fidem præsentes propria manu scriptas subsignavi XXVIII Januarii, MDCXXVI, *subscribente et attestante Notario Apostolico D. Laurentio Rogerio Rubeo, absque expressione loci, quæ autem hic omisimus ea habentur supra num.* 15.

f

excepit Marchionem Minerbinensem miraculo sanatum, E

et auxilium Beati pro reparanda coquina expertum.

F

an. 1614 sanatur vera septimestris,

33 Fides fit per me Sororem Jacobam de Altobella Bituntinam, quod cum anno Domini MDCXIV mater mea ex incurabili infirmitate septimum jam mensem decumberet, voverim B. Jacobo Bitectensi quod ad eum cum vera fide accedens, et a porta ecclesiæ usque ad ejus corpus linguam *g* trahens per terram, curarem ibi dicendum sacrum : eoque voto facto, subito recepi petitam gratiam : et quia litteras non didici, hasce a Michaele Angelo Ambrosii scribendas rogavi in civitate Gravina *h*, VII Februarii MDCXXVI, *coram quatuor testibus et Donno Francisco Antonio Jacono Bituntino Notario Apostolico subscribentibus.*

g

h

an. 1616 Bitecti Dominus tertianis laborans,

34 Fidem facio ego Bartholomæus de Amatis, artis Medicæ Doctor, quod annis elapsis et proprie anno Domini MDCXVI, in mense Decembris, Illustrissimus quondam Alfonsus Caracciolus, utilis Dominus civitatis Bitecti, laborabat tempore prædicto duabus continuis *i* terzanis absque aliquo intervallo febris. Huic in somnis apparuit B. Jacobus, cui votum fecit, in prima die qua bene valebat, confiteri peccata sua

i

A sua in templo d. B. Jacobi : unde matutino tempore

EX MS. ORIGINALI.

invenimus d. Dominum absque febre. Votum fuit argenteum, et reliquit in d. templo B. Jacobi, et hoc me præsente ; et observante, quod per quadraginta dies numquam febris cessavit nisi tempore votionis : et in fidem veri hic me subscripsi. Datum Bitecti die xxx mensis Augusti MDCXXVII. Ego qui supra de Amatis manu propria, coram Notario Donato Antonio Russano Bitectensi.

an. 1617 Canonicus Bitect. graviter ægrotans

35 Fides fit per me Don Alexandrum Panecotto, Sacerdotem et Canonicum Cathedralis ecclesiæ Bitectensis, *ex supra nominatis testem* v, quod anno MDCXVII mense Martio, lecto decumbens cum gravi infirmitate et periculo vitæ, absque spe humani auxilii, cum dies aliquam multos pessime habuissem, tandem accersiverim Patrem Guardianum Fratrum Minorum Observantium S. Francisci patroni mei, ad hoc ut ex caritate oraret pro mea salute ad Dominum et ad B. Jacobum : quod ille libenter se facturum addixit : deinde post dies nonnullos cum aliis quibusdam Fratribus accessit ad me, ferens *k* pileolum B. Jacobi, eumque capiti meo devote imposuit. Hunc autem cum ita retinuissem in capite duobus diebus, adeo celeriter recuperavi sanitatem, ut intra

B dies quindecim de lecto surgens, accesserim ad locum beati corporis, gratias Deo ipsique Beato acturus : et in horum fidem præsentes mea manu scripsi atque subscripsi, Bitecti xx Februarii MDCXXVI, coram testibus quatuor, et D. Donato Antonio Citola ut Notario.

puer moribundus,

36 Fit fides.... per me Lauram Paschalis Bitectensem, nunc Bituntí commorantem, quod cum anno MDCXVII, filius meus ægrotaret ad mortem, audiverim narrari miracula facta per B. Jacobum Bitectensem ; et voverim me, si filius convalesceret, discalceatam ituram, a portis Bituntinæ urbis usque ad portam conventus in quo illius corpus requiescit. Quod et præstiti, voti compos effecta ; et litterarum rudis hasce scribendas dictavi, per Doctorem Ferrantem Fiboli Moltettensem, Bitunti, IV Februarii MDCXXVI, coram testibus et Notario Francisco Antonio Jacono.

mulier usu manuum privata,

37 Fides fit per me Sororem Agnetem Bisantis, Bituntinam... quod anno *l* MDCXVII, infirmata frigidis quibusdam defluxibus, usum membrorum amiserim, adeo ut per annum integrum non potuerim manus ori admovere : cum autem ex vera devotione et fide vovissem B. Jacobo quod nudis pedibus ad corpus

C ejus accessura et Missam cantandam curatura essem, subito recepi sanitatem, Deum et B. Jacobum laudans : qua de re hasce dictavi Michaeli Angelo Ambrosii, et per testium publicique Notarii Francisci Antonii Jaconi subscripsionem firmandam curavi, *uti idem subscripti inveniuntur, omisso die et loco subscriptionis.*

et trimestris infirmus

38 Fides fit... per me Dominicum Bizantii Bitectensem, quod anno MDCXVII per trimestrem infirmitatem eo adductus, ut tandem ipse me vix possem in lecto commovere, auditis B. Jacobi mirabilibus, eidem me devoverim, promittens cum tota familia mea septem sabbatinis diebus continuis accedere ad ejus corpus, ibique Missam decantandam curare. Mox autem gratiam consecutus, et votum implevi, et tabellam beneficii testem appendi ; nunc autem, quia scribere nescio, per Joannem Hieronymum Stellaccium præsentes scribendas, et per Notarium Franciscum Antonium Jaconum, coram testibus pariter subscribentibus authenticandas curavi, Bitunti IV Februarii MDCXXVI.

ANNOTATA.

a Terlizzi, *medio fere inter Bitectum et Barlettam itinere, 5 p. m. a littore Adriatico, ubi fundatum conventum anno* 1500, *asserit Waddinghus.* D

b *Vix tribus ab invicem milliaribus distant* Binettum *et* Bitectum : *ab hoc igitur longius quam ab illo distat locus qui dicitur* lacus Binetti.

c *Non fuit visum operæ pretium aut hic aut in sequentibus describere ipsorum testium nomina : quippe qui non testentur de ipso miraculo, tamquam a se viso, sed solum quod viderint ista scribi et notari. Multo etiam magis omittendas duximus ipsas, Testium et Notariorum subscriptiones ; ut autem id faceremus commodius eorumdem fecimus mentionem in fine cujusque instrumenti, licet ipsa ejus clausula paulo aliter ordinetur in autographo, eo scilicet modo quo in sequenti instrumento exempli causa additur.*

d Palum *oppidum, vix tribus* p. m. *Bitecto dissitum, ad Orientem.*

e Melfi, *Episcopalis civitas in confinius Lucaniæ et Apuliæ, Romanæ Sedi immediate subjecta, distat Bitecto circiter* 50 *p. m. ad montium radices.*

f Minerbinum, *Episcopalis civitas inter Canosam et Venosam, haud procul ab Aufido fluvio, Bitecto autem distans* p. m. *circiter* 34.

g *Ita intelligo, quod phrasi vernacula hic dicitur,* andar lingua rogoni : *si fallit conjectura, corrigat peritior alius.* E

h Gravina, *Episcopalis Sedes sub Bariensi Metropoli, Ducali insignis titulo, Bitecto* 20, *Bario* 30 *p. m. distans.*

i *Quia hoc instrumentum, uti in et omnibus, non Italice, sed Latine scriptum erat, nolui quidquam mutare, quamvis* terzana *pro* tertiana *Italicum sit.*

k *Italice,* Berretta, *seu* Coppolino, *quod ideo notare visum, quia postrema vox minus alibi per Italiam nota est : ubi* copola *in aliam significationem usurpatur, scilicet pro tholo templorum rotundo, sic dicto a forma pileum referente ; nam quod* copola *pileum significarit, patet ex hoc illius diminutivo : et sic etiam in sequentibus aliquot instrumentis ipsum primitivum usurpatur. Radix videtur esse Teutonicum* kop, *vertex, caput.*

l *Ita Latine reddo, quod hic et supra num.* 27, *scribitur vernacule* Cionco, *unde* cioncare *truncare, et* spada cionca *gladius sine cuspide : alias* Cionco *significat communius temulentum, et* cioncare *inebriare.*

CAPUT V.

Miracula ab anno MDCXIX *usque ad* MDCXXIII, *inclusive.* F

Ego Fr. Bernardinus de Gravina, Sacerdos Ordinis S. Francisci Minorum Observantium Provinciæ S. Nicolai, ætatis annorum LXX, in religione annorum LIII, nunc Guardianus venerabilis Conventus S. Mariæ della Nova in terra Terlizzi fidem facio..... qualiter anno MDCXIX, cum essem Guardianus Conventus S. Francisci in civitate Bitecti..... accidit ut Illustrissimus D. Alfonsus Caracciolus, filius D. Balthasari Caraccioli Marchionis Bitectensis, febri gravatus pro recuperanda sanitate votum voveret B. Jacobo ; votum autem erat curare novum habitum sancto corpori faciendum. Cum ergo sanitate recepta eumdem habitum ex voto confectum mihi tradidisset, et ego vererer, ne corpus eatenus integrum fortassis inter manus meas dissolveretur, dum vestes mutare tentarem ; distuli mandatum exequi, donec sententiam Patris mei Provincialis, tunc non longe absentis, inquisivissem : verum hic mihi rescripsit, quod ad me divertere non posset, sed recta Hydruntum peteret istic concionaturus : si tamen res aliqua momenti majoris esset, ob quam colloquium ejus expetebam venirem ipse Barium, qua erat transiturus. Ivi illuc et de multis quidem negotiis

An. 1619 Guardianus cunctatus novo habitu corpus induere,

A tiis locutus sum; de mutatione autem habitus, quæ præcipua erat expetiti colloquii causa, nec verbum quidem. Cum igitur ad tria milliaria Bario recessissem, meam ipse recognoscens et incusans oblivionem, decrevi tandem nihil mutare usque dum Provincialis ad conventum ex more visitandum adesset. *a Beato per visum apparente increpatur:* Verum sequenti nocte per visum iterum apparuit B. Jacobus increpans ac dicens, Quare non fecisti? ac jubens ne quid formidarem. Distuli nihilominus obedire, ideoque et secunda et tertia nocte rediit eadem visio mandantis, atque aspectu severo, ne cunctarer diutius. Ergo mense Februarii, quodam die Martis mane, vocavi ad me Fr. Paulum Bituntinum, Sacerdotem alium, et quæ vidissem audivissemque eidem communicavi. Suasit hic ne differrem mandata exsequi, nihil me facturum absque exemplo prædecessorum meorum, qui idem antehac fecerant. Tunc accersito insuper Fr. Jacobo Bituntino, Sacerdote annorum triginta, clausimus ecclesiam, *hoc mandatum eum exsequitur:* ablatoque veteri habitu induximus novum. Veterem autem in sacristia recondens, mandavi dictis jam Fratribus ne quidquam eorum, quæ egerimus, revelarent. Abierunt illi, me solo in sacristia remanente; cum ecce pulsari ad portam conventus audio, B ad eamque reserandam ipsemet accedens inveni virum secularem, qui rogatus quid vellet, rogavit sibi pro Dei amore darem aliquid de veteri habitu, quem ipsa hora sumpseram de sancto corpore. Quæsivi, quis ei talis mutationis dedisset indicium. Respondit ille, Nihil id mea interesse, se scire quid peteret. Dedi *sed res miraculose et subito vulgatur.* ergo eidem particulam aliquam, abeuntemque visu prosecutus urbem versus, neque cognoscere hominem potui, neque interrogando alios quemquam inveni qui ipsum a se visum sciret. Res interim ipsa sive miraculum tota civitate vulgatum fuit. Addo, intellexisse me a senioribus, quod D. Felix San-Severina, Gravinæ Ducissa, febri quartana male *Gravinæ Ducissa digitum mordicus auferens,* laborans, cum apud corpus B. Jacobi triduo perseverasset oratis, obtinuerat gratiam sanitatis; revertens autem ad propria petierit ab eo, qui tunc erat Conventus Guardiano, liceret sibi proprio ore sanctum corpus exosculari. Id autem dicebant fecisse tam industrie, ut inter osculandum digitum e manu mordicus abstulerit, nemine factum observante. Verum ubi muros conventus esset egressa, tantam subito extitisse tempestatem, tonitruis, fulminibus, imbribus fœtam; ut quæ lecticam portabant jumenta, nec C unum quidem passum progredi valerent. Jussisse *eum restituit tempestate compellente.* ergo ipsam verti lecticam, indeque egressam, confestim ad sacram arcam rediisse; et restituisse cum lacrymis digitum, sequente mox aeris serenitate: atque ita in suam civitatem salva rediit: digitus autem ille servatur intra arcam ipsam crystallinam una cum corpore, seorsim inclusus vasculo argenteo inaurato *a*. In quorum fidem hasce scriptas manu Fr. Cataldi Tarentini, manus meæ subscriptione et conventus nostri sigillo munivi, coram Josepho de Antonellis Terliciensi, Apostolica et Regia auctoritatibus Notario, Terlicii, iii Februarii MDCXXVI.

ictus sclopi evadit innoxius voto facto:

40 Fides fit..... per me Angelam Rutilianam Bitectensem, *Testem* xvii *ex prænominatis*, quod cum anno MDCXIX Bitecti in statione esset cohors una militum, quibus stipendia et subsidia consueta prompte dabantur a civitate, duo eorum venerint in domum meam, sclopis instructi, exigentes a meo marito Jacobo de Modugno aliquid recocti *b* lactis, quod quia hic excusabat penes se esse; sclopum in maritum meum solvit unus: ego vero id conspiciens ad B. Jacobum me converti, ut illæsum mihi maritum servaret. Res mira! Ictus absque vulnere fuit: et ego in gratiarum actionem vovi, quod integro uno mense pedibus nudis quotidie irem ad corpus ejus visitandum, propter gratiam obtentam: atque in testimonium veritatis præsentes signo Crucis signavi D ipsa, Bitecti viii Februarii MDCXXVI, coram testibus *Ex MS. originali.* et Antonio Leonis Notario.

41 Fides fit..... per me Rebeccam Cortese, uxorem Bonaventuræ Naturalis Bituntini, quod redacta *et fluxus sanguinis sistitur.* ad mortis articulum ex fluxu sanguinis incurabili, subito eumdem repressum senserim atque sanatam, ut me puro corde devovi B. Jacobo. In cujus rei fidem, coram marito meo testibusque duobus, ac Notario Angelo Antonio Morea Bituntino, has scribi jussi signarique, Bituntı xii Martii MDCXXVII.

42 Fides fit..... per me P. Fr. Bonaventuram de Altamura, Sacerdotem Ordinis Minorum Observantium, quod cum anno Domini MDCXX, depositus *An. 1620 Sacerdos Minorita moribundus resurgit,* a medicis et jamjam spiritum Deo redditurus, mortuo similis per totam jacerem diem, patruus meus P. Fr. Angelus de Altamura, magna cum fide adivit ad conventum nostrum Bitectensem, indeque attulit quemdam B. Jacobi pileolum, variis ægrorum curationibus notum: qui statim ac capiti meo impositus est, cum admiratione circumstantium convalui ego, et gratias Deo reddidi; nunc vero has propria manu scripsi atque subscripsi, vii Februarii MDCXXVII, subscribentibus pariter Fr. Cherubino de Altamura, Guardiano Grumensi, Fr. Gratiano de Altamura, E et Fr. Bernardino de S. Bono, atque Notario D. Joanne Angelo Christina Primicerio terræ Binetti.

43 Fides fit..... per me Clorindam Calo, uxorem legitimam Petri Jacovici Fontonellæ, Bitectensem, *mulier a diuturno dolore pectoris,* quod anno MDCXX, oppressa gravi dolore pectoris, qui totis duobus annis nullam mihi requiem noctu diuque permiserat; post varios medicos et medicinas frustra consultos adhibitasque recordata fuerim B. Jacobi, eumque cum gemitu et lacrymis orare cœpi, ut apud Dominum pro me intercedens, finem cruciatui tam diuturno daret. Et hac oratione facta, subito me sensi relevatam, neque amplius tale quid passa sum. Testor insuper quod circa annum MDCXXIII, prole gravida viderim in somnis B. Jacobum: qui mihi dixit, quod intra duos menses moritura essem. *et puerperio periculoso liberatur;* Ego vero me gravidam recordata totoque consternata animo, Ergo, inquam in puerperio extinguar? Respondit Beatus, quod filiam parerem. At ego: Nullus igitur Sanctorum intercedet pro me, ut mortem evadam? Intercedet aliquis, reposuit ille, atque disparuit. Experrecta a somno, optimeque agnoscens notum mihi Beati vultum (quippe quem Patronum proprium habeo) quæ videram audieramque F narravi pluribus, et antequam elaberetur secundus a visione mensis, qui erat graviditatis octavus, in morbum medicis desperatum incidens, enixa sum filiam et vitam servavi, orationibus ut credo B. Jacobi eam gratiam mihi impetrantibus: ideoque has Cruce expressa signavi, Bitecti vii Februarii, coram testibus et Notario Antonio Leonis.

44 Ego Franciscus Nicolai, Canonicus Cathedralis Bitectensis, fidem facio..... quod anno MDCXX *item Canonicus Bitectensis a febri.* mense Augusti, in oppido Binetti graviter infirmatus, cum diebus jam pluribus pessime habuissem, devovi me toto corde B. Jacobo Bitectensi, ut Deus et B. Virgo Maria ejus precibus exorati mihi succurrerent; atque rogavi P. Guardianum Conventus S. Francisci, qui mihi infirmo assistebat, ut dignaretur ferre ad me pileolum, quo Beatus utebatur cum viveret, quique in ejus conventu pro Reliquia servabatur. Qui eumdem allatum manibus propriis capiti meo imposuit; et ego intra duos dies liber a febri denique per gratiam Dei convalui: nunc autem testimonium veritati reddere postulatus, præsentes manu propria scripsi atque subscripsi, coram testibus de Capitulo nostro et D. Donato Antonio Citula, ut Notario. *Usque Bitecti, quod tamen non exprimitur; uti neque dies mensis neque anni numerus.*

EX MS. ORIGINALI. An. 1621 juvatur morbo trimestri laborans,

A 45 Fides fit..... per me Diaconum Joannem Bapt. Vulpis, *eumdem qui supra Testis* IV *prodiit*, quod anno MDCXXI mense Octobris, adeo ægrotarim, postquam trimestri integro decubuissem; ut tandem medici renuntiarent actum esse de vita. Igitur reminiscens miraculorum per B. Jacobum quotidie coruscantium, postulavi P. Guardianum, ut accederet ad me cum pileolo Beati: quod cum illi fecisset, et ipsum capiti meo imposuisset, intra paucos dies liber a febri fui et ab omni infirmitate. Deinde in pluribus aliis periculosis casibus constitutus, ex omnibus salvus evasi, invocato B. Jacobi patrocinio: in quorum fidem hasce in mea propria scripsi atque subscripsi, Bitecti x Febr. MDCXXVI, coram testibus et Notario D. Donato Antonio Citula.

et a variis periculis eruitur:

46 Fit fides... . per me Doctorem Josephum Mele, quod cum anno MDCXXI graviter infirmarer, Lucretia Regna, uxor mea, posuerit supra me particulam ex habitu B. Jacobi, et per Dei gratiam atque intercessionem Sancti recepi sanitatem. Testor insuper, quod annis præteritis filius meus Franciscus Carolus, ex variolis tam graviter laborans, ut judicarent medici brachium ejus unum inutile remansurum; simili particula adhibita convaluerit. Ita affirmo manu propria, coram testibus et Notario Antonio Leonis, Bitunti, x Februarii MDCXXVI.

item alterius uxor et filius ægri.

B

47 Fides fit per me Dominicum Paganum Gelium, commorantem in terra *c* Grumi..... quod anno MDCXXII mense Februario, nocte quadam iter equo faciens, impegerim cum oculo dextro in truncum *d* amygdali ramum, quæ percussio sonum dedit qualem vesica vento turgida in parietem impacta ederet; simulque superiorem palpebram mihi diffidit, oculo ipso intacto et illæso, eo quod nomen gloriosi B. Jacobi invocassem: ideoque ad honorem Dei Omnipotentis atque ipsius Beati, hasce mea manu scripsi atque subscripsi, Grumi XVI Februarii MDCXXVI, coram testibus et D. Nicolao Antonio Mancinello Notario Apostolico.

c An. 1622 oculus a læsione salvus præstatur, d

48 Fidem facio ego Laurentia Joannis Petri de Treglia, Bituntina..... quod anno MDCXXIII in una *e* mamillarum patiens incurabile malum, cum duabus aperturis; quia medici illud incurabile esse asserebant, recurri tanquam bona Christiana ad B. Jacobum Bitectensem, orans devote atque promittens quod ad ipsius ecclesiam pedibus nudis accederem: atque ita intra paucos dies, nulla adhibita medicina, redintegrata mihi mamilla est, per solam Dei et beati viri misericordiam: ideoque, scribere ipsa non valens, præsentibus per manum Hieronymi Santerini Notarii scriptis, manu mea Crucis signum appinxi, Bitunti, IV Februarii MDCXXVI, coram prænominato Notario et testibus.

an. 1623 curatur mamilla exulcerata, e

C

49 Fides fit... per me Olympiam Frezzam Bitectensem, quod anno MDCXXIII febri laborans incurabili, meque B. Jacobo commendans, statim atque accepi in capite pileolum Beati ad me delatum, subito senserim sanitatem a morbo tam gravi, cum vovissem habitum ipsorum Fratrum suscipere et gestare usque ad mortem, meque in ipso templo, ubi corpus illius jacet, sepeliendam: cui voto filia mea addiderat, se quoque per unum continuum mensem illuc accessuram nudis pedibus. Nunc vero præsentes scribi jussi, manu D. Alexandri Panecotti, et signum Crucis manu mea subjunxi, coram testibus et Notario D. Donato Antonio Citula, Bitecti, IX Februarii MDCXXVI.

febris insanabilis,

50 Fides fit... per me D. Claricem dell'a Nos de Galiggiano, quod cum anno MDCXXIII gravi duorum annorum infirmitate laborarem, et dominus ac maritus meus D. Hieronymus Valcarcel Bitectum ivisset ad corpus B. Jacobi istic, pro mea sanitate deprecaturus, statim atque hic domum rediit, sanam me repererit. Nunc autem in testimonium veritatis, cum d. maritus meus domo absit, præsentes dictavi, scribendas manu Ludovici Valcarcel Clerici, meaque propria manu subscripsi, coram testibus et Notario Apostolico Don. Petro Germino, in oppido Pali, V Februarii MDCXXVI. D

biennalis infirmitas

51 Fides fit... per me Joannellam de Malderis, *Testem* XIV *supra*, Bitectensem, quod cum anno MDCXVI, maritus meus Nicolaus Antonius Azzuolo et filius Joannes Bapt. Azzuolo per mare Adriaticum navigantes in Cretam, transita Corcyra insula capti essent a piratis Mauris, et Bisertam *f* abducti in servitutem, ibique ad octo continuos annos detenti; ego, audito ipsorum ac meo infortunio, recurri ad B. Jacobum; et sæpius illius corpus visitans, ut per intercessionem ejus ipsorum liberationem impetrarem a Deo, tandem vovi, quod si gratiam petitam obtinerem, continuo uno mense discalceata illuc venirem. Res mira! modico post votum nuncupatum elapso tempore, maritus meus mihi rediit; eoque ferventius preces et supplicationes continuanti, intra biennium allatus est etiam de filio nuntius, quod e captivitate feciliter effugisset. Quem deinde post paucos dies salvum atque incolumem domi meæ vidi, gratias agens Deo et Beato, qui preces meas exaudierant; et præsentes per manum filii mei prædicti *g* scriptas, Cruce appicta signavi ipsamet, coram testibus et Antonio Leonis Notario, *qui oblitus fuit diem et annum addere, ac nomen civitatis Bitectensis in qua hæc acta sunt.* E

Captivi a Mauris liberantur f

g

52 Fides fit... per me Catarinam Cornaro, Bitectensem, qualiter præteritis annis quidam meus cognatus, gravissimæ inimicitiæ implicatus Conversani, per plures menses sustinuerit adversarii sui insultus; a quo demum variis letalibus ictibus percussus in capite, extra spem vitæ habebatur. Tam funesto casu intellecto converti me ad B. Jacobum, vovens argenteam lampadem, si vulnerato vita servaretur: quod me obtinuisse intra paucos dies apparuit, et ego præsentes curavi scribendas per manum D. Francisci de Sanctis, coram Antonio Leonis testibusque rogatis, Bitecti, XIII Februarii MDCXXVI. *Est autem Catharina Testis* XVIII *inter prænominatos.*

et ab inimico pluribus vulneribus sauciatus,

ANNOTATA.

a *Hujus digiti, in tali capsula a se visi, meminit etiam Notarius Antonius Leonis, in eo quod de perpetuo Beati cultu condidit instrumento sub die* 2 *Martii* 1626: *quod inter alia præsentatum, quia aliud nil continet, taciti præteribimus.* F

b *Italice* Ricotta *intelligitur autem de cremo seu cremore lactis.*

c Grumum *oppidum, Bitecto vicinum, intra tertium milliare versus meridiem.*

d *Vernacule scribitur* Stroppone, *in eodem significato, quo alii Itali dicunt* stroncone *augmentativum a Teutonico* stronck, *arbor trunca: prior dictio deduci videtur a Latino* Stirps *quasi* stirpone, *ac per metatesim* strippone, *factaque vocalis altera one* stroppone. *Sed et* Stropen *Teutonibus* spoliare *denotat, ut foliis virgisque tenuioribus exutus ramus hinc quoque potuerit nomen sumpsisse, uti a radicibus Teutonicis sumpserunt originem plurimæ aliæ voces in Italica lingua.*

e *Pro voce* mamilla, *in originali instrumento ponitur* Zizza, *alibi rarius usitata vox.*

f Bizerta, *regni Tunetani urbs, Afris* Bensert *dicta, portu capaci commoda, sed piratarum statione infamis, ex veteris Uticæ ruinis natam plerique volunt.*

g *Hanc liberationem mariti ac filii in suis depositionibus narrans Joannella prædicta, de filio suo addit,* qui nunc est Capucinus.

CAPUT

CAPUT VI.

Reliqua miracula authentica in judicio exhibita.

An. 1624 curatur lætifera febris,

Fides fit..... per me Donnum Bernardinum dello Melone, Bitectensem, qualiter anno MDCXXIV mense Augusti, per vehementissimam eamdemque judicio medicorum incurabilem febrim, ad mortis deductus discrimen præsentissimum, commendaverim me B. Jacobo: quem recordor sequenti mane mihi apparuisse, ac sanitatem subito reddidisse. Actis igitur Deo omnipotenti beatæque Virgini gratiis, quod me per intercessionem B. Jacobi liberassent a morte, promisi quod per annos quinque procurationem conventus susciperem: in quo munere etiam nunc versor, et hasce propria manu scripsi subscripsique, coram testibus et Notario D. Donato Antonio Citula Bitecti X Frebruarii MDCXXVI. *Est autem Bernardus testis* IX *supra.*

et alius desperatus morbus,

54 Fides fit... per me Rosam Raphaelis de Grumo, commorantem Bitecti, quod desperata a medicis ob morbi quem patiebar gravitatem, petierim mihi portari pileolum B. Jacobi: eoque mihi imposito, B senserim me positam extra periculum: deque hac et aliis pluribus gratiis receptis divinæ Majestati ipsique B. Jacobo me obligatam agnoscens, præsentem, manu Mag. Francisci Duda mariti mei scriptam, subnotata Cruce firmavi, coram testibus et Notario, D. Donato Antonio Citula, Bitecti, XII Februarii MDCXXVI.

juvatur parturiens ad tres filios simul edendos,

55 Facio fidem ego Lucretia Lombarda... quod anno MDCXXIV mense Decembri, in partu periclitans, imo desperata ab obstetricibus, cum ex animo ad B. Jacobum devote me convertissem, venit ad me P. Guardianus, istius Beati pileolum ferens; eumque meo capiti imposuit, recitans Letanias Beatissimæ Virginis cum antiphona Regina cœli: et subito recepi gratiam pariendo tres filios masculos: qui omnes beneficio Beati baptismum perceperunt, et proximo triduo evolarunt in cœlum. Et quia scribere nescio, præsentes scribi curavi per manum Francisci Spataro, qui præsens adfuit receptæ gratiæ: scripsit autem, et ego signum Crucis apposui, coram testibus et D. Donato Antonio Citula, Bitecti XII Februarii MDCXXVI.

sanatur septem annis membrorum usu privatus,

56 Fides fit... per me Angelam de Capana Bitectensem, quod cum anno MDCXXIV maritus meus Antonius Petri-grandis, septem continuis mensibus C jaceret frigore quodam dolorifico impeditus ab omni membrorum usu, neque die noctuque requiem capiens præ cruciatu; vovi illum B. Jacobo, promittens me in ejus ecclesia curaturam sacrificium Missæ: deinde a Patribus petii modicum bombacis et olei ex lampade ipsius Beati: quibus inunctus maritus mesu, subito melius habuit: prout hisce attestor, per me notatis signo Crucis, coram testibus et Notario Antonio Leonis, Bitecti, XI Februarii MDCXXVI.

item alter unus,

57 Fides fit... per me Clericum Donatum Antonium Giannini *superius Testem* VIII, quod anno MDCXXIV mense Septembri, graviter infirmatus ex febribus mortique vicinus, voverim me B. Jacobo, et pileolo ejus supra caput accepto statim receperim sanitatem; in cujus rei testimonium hasce propria manu scriptas et subscriptas dedi, Bitecti, XVI Februarii MDCXXVI, coram testibus et Antonio Leonis Notario.

a Vicoque, ut puto, proximus.

58 Fides fit per me Ambrosium Marcianum, ex oppido *a* Tramunti, habitantem Bitunti..... quod anno MDCXXV correptus febribus et desperatus a medicis ac morti vicinus, cum audivissem miracula per B. Jacobum facta, ad eumdem me ex animo converterim, vovens personaliter accedere ad illius D ecclesiam, ibique offerre intorticium unum, et Missam cantandam curare: eoque voto facto mox fui restitutus sanitati: quod ita accidisse propria manu subscribendo affirmo, coram testibus et Notario Hieronymo Santermo. *Dies, annus et locus non additur, sed facile est ex præcedentibus intelligere, Bitunti saltem rem scriptam esse.*

EX MS. ORIGINALI.

b An. 1628 post sanatam mulieris mamillam,

59 Fides fit... per me Nardam Nicolai Misurielli, quod anno proxime præcedenti *b* MDCXXV graviter patiens in mamillis, quarum una jam septem ulceribus hiabat, cum magno vitæ meæ periculo; postquam me devote commendavi B. Jacobo Bitectensi, eamdem mamillam habuerim tam sanam nitidamque atque unquam antehac. De quo beneficio gratias referens Deo atque B. Jacobo, curavi in ejus ecclesia cantandam Missam, et in fidem prædictorum curavi hasce scribendas Bitecti IX Februarii MDCXXVI. Deinde profiteor, quod cum filia mea quædam septennis, ob fluxum sanguinis deposita esset a medicis, facto pro eadem voto in honorem B. Jacobi, subito eamdem habuerim sanam; et prout voveram ante corpus ipsius Beati stiterim. Quæ me sic esse testatam, scribente D. Josepho Angera, affirmant qui præsentes fuere testes, cum Notario Joanne E Laurentio Manzari.

curatur ejusdem filia fluxu sanguinis,

Item quartana exhaustus,

60 Fides fit... per me Mag. Andream Nicolai Arbero Bituntinum, quod anno MDCXXV quartana laborans, itaque exhaustus ab eadem, ut victum mihi lucrari *c* non possem, cum devote accepissem aliquid ex habitu B. Jacobi Bitectensis, subito receperim sanitatem; et quia ipse litteras ignoro, præsentes scribi jussi a D. Josepho Fortunio, coram testibus et Notario Hieronymo Santermo subscribente, die IV Februarii MDCXXVI.

et alius letali febri,

61 Fides fit... per me Jacobam de Mastro Bitectensem (*quæ supra est Testis* XI) quod anno MDCXXV mense Augusto, quia filius meus gravi morbo et febri vehementissima laborabat, nullis remediis proficientibus, votum B. Jacobo nuncupavi quod essem totum unum mensem continuatura: quod etiam complevi sanitate filio meo reddita: prout hisce, per Jacobum Franciscum Rizzo scriptis, et a me Cruce signatis, protestor XV Februarii MDCXXVI, coram testibus et D. Donato Antonio Citula Notario.

Item tertianam patiens,

62 Fit fides per me Gesimunnum della Batessa... quod anno MDCXXV febri implicitus tertianæ, ab F eaque pene deductus ad mortem, voverim pedibus nudis Bitectum ire, eoque ferre stipem pro Missa dicenda: et mox sanitati redditus votum compleverim, et scribendi ignarus præsentes dictaverim Josepho Vacca Notario, Bitonti VII Februarii MDCXXVI, coram testibus et Notario Francisco Antonio Jacono.

et mulier febricitans,

63 Fit fides per me D. Victoriam de Grisullo Bituntinam, quod anno MDCXXV pessima febre fuerim lecto affixa, sed me convertens ad B. Jacobum, cum voto eundi Bitectum et Missam ibidem curandi, subito fuerim persanata: quare hasce volui scribi a Notario Josepho Vacca, Bitunti, VII Februarii MDCXXVI, coram testibus et Notario Francisco Antonio Jacono.

alia ad mortem ægra,

64 Ego Franciscina Sferza Bituntina per præsentes confiteor..... quod anno MDCXXV soror mea fuerit ægrota et deposita a medicis: quam cum B. Jacobo fidenter devoteque commendassem, vovens ad ejus ecclesiam nudis pedibus accedere et Missam ibi dicendam curare, subito ipsa soror mea plenam recepit sanitatem, cum maxima consolatione nostra: de quo sit laus Deo et Beato. Amen. Deinde in testimonium dictorum hasce scribi jussi, per D. Josephum Agera, quia scribere ipsa nescio, coram testibus et

A Notario Joanne Donato Raputo, Bitunti v mensis Februarii MDCXXVI.

EX MS ORIGINALI

et prægnans cum periculo fœtus,

65 Fides fit.... per me D. Fluviam del Tufo, Ducissam Grumi, quod anno MDCXXV puerperio appropinquans inciderim in morbum cum periculo fœtus: quare jussi mihi imponi capucium B. Jacobi Bitectensis, vovens ducatos decem, ad ejus corpus ferendos, si feliciter parerem. Eo facto subito sanata, peperi filiam sanam et salvam; Deoque et Beato gratias agens manu mea subsignavi præsentes, scriptas a Notario D. Nicolao Antonio Mancinelli, qui idem cum rogatis testibus subsignationi attestatur, Grumi, XVI Februarii MDCXXVI.

tum puer infirmus,

66 Fides fit... per me Joannem Antonium de Rosa, quod cum anno MDCXXV filio meo infirmo nullum invenirem remedium, pluribus frustra tentatis, voverim quod eum, si mihi salvus daretur. in Dei et B. Jacobi honorem induerem habitu S. Francisci: et petitam gratiam consecutus, signum Crucis adnotavi huic testimonio, scripto per Franciscum Jacobum Rizzo Clericum, coram Antonio Leonis Notario et testibus, Bitecti, XV Febr. MDCXXVI.

d et alius herniosus;

67 Fides fit... per me Roccam de Flore *d* Molfettanam, Bitecti commorantem: quod a mensibus circiter quatuor, filius meus gravi ruptus hernia B nullam potuerit capere requiem: cum igitur una noctium audirem pulsari campanam conventus S. Francisci, invocare cœpi B. Franciscum, ut orationibus suis finem impetraret cruciatui: mane autem facto d. filius meus surrexit sanus: quamobrem huic scripturæ, factæ per D. Franciscum de Sanctis, subnotavi Crucem, coram testibus et Notario Antonio Leonis, Bitecti XIV Februarii MDCXXVI.

aliusque moribundus.

68 Fides fit per me Bonaventuram Naturalem Bituntinum, quod anno MDCXXV filius meus Franciscus, adductus fuerit ad mortis articulum: cui cum funebrem pannum parassem ad sepulturam: ipsa vespera uxor mea, Rebecca Cortese Bitectensis, vertens se ad B Jacobum, vovit quod filium habitu ejus indueret si is in vita relinqueretur: cumque eidem noctu visus esset Frater quidam puerum manu ducens salvum eum reperit. Unde rogatus a me Angelus Antonius Morea Bituntinus Notarius præsentem scripsit et signavit, coram testibus, Bitunti, XII mensis Martii anno MDCXXVI.

Anno 1628 sanatur moribunda mulier,

69 Ego Margarita Scarascio fidem facio, quod a medicis deposita et extremis Sacramentis munita, votum fecerim dicens: O B. Jacobe, libera me ab hac infirmitate, et portabo habitum tuum per tres C annos, fidemque hanc auream quam manibus teneo ad corpus tuum offeram. Itaque hac ipsa nocte comparuit mihi per visum Beatus, meoque me appellans nomine, inquit, Margarita, feci tibi gratiam. Quod quia verum est, per manum D. Flavii Antonii Salaffia hasce scribi jussi, Bitecti XII Aprilis MDCXXVI, coram testibus et Antonio Leonis Notario. *Est autem hæc Margarita inter testes* XV, *cujus cognomen ibi scribitur* Scaraggio.

vir a medicis depositus.

70 Fides fit per me Don Joannem Angelum Christina, Primicerium in oppido Binetto, quod frater meus Petrus Antonius Christina, mense Februario anni MDCXXVI maligna febri eaque continua infirmatus et a medicis depositus, devote se converterit ad B. Jacobum, promittens quod prima vice qua domo egrederetur Bitectum iret, ibique se appendi faciens parem grani quantitatem offerret in gratiarum actionem. Fuisse autem exauditum ejus votum monstravit sanitas mox restitui cœpta, adeo ut nunc sit extra periculum lectumque dimiserit. Quare mea manu præsentes scripsi subscripsique, Binetti, die II Martii MDCXXVI: *quibus sua manu ipse Petrus Antonius signum Crucis appinxit, attestante rursum prænominato Joanne Angelo, tamquam Notario Apostolico.*

71 Ego Joannes Bapt. Mandini, Juris utriusque D Doctor, civitatis Melfiensis, quia obligor testari gratias receptas a Domino Deo per intercessionem B. Jacobi Bitectensis; affirmo, quod Bitecti existens, tamquam commissarius suæ *e* Excellentiæ, mense Novembri MDCXXVI, correptus fuerim tanto lateris *f* dolore ut per quinque horas fuerim quasi mortuus. Cum autem in ista agonia jacerem, collega meus Josephus Germinalis, habens in phiala oleum de lampade, ante corpus B. Jacobi ardere solita, eodem oleo mihi latus unxit, simulque dolorem omnem sustulit, nullo alio remedio adhibito. Anno deinde MDCXXVII mense Martio idem ego Joannes Bapt. Mandini oppressus punctura molestissima, cui medici remedium nullum inveniebant, cum una noctium recordarer prædictæ gratiæ a B. Jacobo obtentæ, et quanta incommoda familiæ meæ essent ex morte meæ obventura, d. Beatum oravi pro recipienda sanitate. Media autem nocte ipse mihi apparuit dicens: Ne timeas: quia sanus es. Et revera sequenti mane invenerunt me mei, quem credebant ipsa nocte obiturum, miraculose certificatum de vita. Ego Joannes Baptista Mandinus manu propria; Ego Josephus Germinalis Melfiensis confirmo miraculum, in persona Doctoris Joannis Bapt. Mandini Bitecti. Ego Notarius Antonius Priosus Melfiensis fidem facio E subscribendo et subsignando, Melfis XV Octobris MDCXXVIII.

alius punctura letali correptus liberatur, e f

et iterum an. 1627.

72 *Hactenus instrumenta ante examen testium* per Nicolaum Antonium Taurisanum Procuratorem, ut in Actis, *uno eodemque die* XVIII *Julii* MDCXXIX præsentata. *Post citationem et interrogationem testium, finitam die* XXIV *Octobris anni* MDCXXIX, *ut patet ex Syllabo eorumdem supra producto, nihil in causa actum est usque ad* XV *mensis Martii* MDCXXX, *quando præsentata est attestatio Fabritii Carafa Episcopi Bituntini, relata num.* 16; *quando etiam præsentata fides facta per Catharinam de Scirocco, de beneficio sanitatis, quam anno* MDCXII *post trimestrem sanguinis fluxum se recepisse fatebatur, prout sequentes ordinem temporum retulimus num.* 30 *supra. Præsentatum est denique instrumentum sequens, quod quia est de re, uno alterove dumtaxat anno ante prædictum examen gesta, et post illud descriptum reperitur, ad hoc ultimum caput referimus et est tale.*

Post examen testium alia quædam præsentatur an 1630,

73 Fides fit per me Camillam *g* Cateriam, uxorem Joannis Vincentii Citolæ Bituntini.... quod ante duos annos oppressa gravi infirmitate quam medici malum *h* matronæ appellant, neque post varia adhibita remedia quidquam levaminis reperiens, ac denique a medicis desperata, ferventissime commendavi F me B. Jacobo Bitectensi, ad cujus ecclesiam ex voto accedens, die XXII Julii anni MDCXXVII, preces meas ibidem devotissime fudi; ac subito per Dei misericordiam, sanitatem recepi adeo integram et constantem, ut ab ea die usque nunc nihil simile umquam perpessa fuerim: quapropter per manum Joannis Laurentii Notarii Bituntini infrascripti has scribi jussi, easque signo Crucis notavi Bitunti XIV Martii MDCXXX. *His omnibus sic descriptis et in judicio præsentatis; causæ totius Notarius publicus, ut supra num.* 5 *dictum est, electus et juratus; officii sui esse putavit descriptis a se actis addere quæ suam personam propius concernebant, et sunt hujusmodi.*

g et unum de cohibito matronali malo. h

74 Facio plenam et indubitatam fidem ego Subdiaconus Joannes Gregorius Citola, civitatis Bitecti, quomodo electus et substitutus fui tamquam Notarius Apostolicus in locum R. D. Bartholomæi Russi Canonici Cathedralis ecclesiæ in dicta civitate, per Dominum meum Reverendissimum, Fr. Michaelem Messerotti Episcopum d. civitatis, sub die x Julii anni proxime præteriti MDCXXIX, ad sumendam informationem de vita et miraculis factis per B. Jacobum, existentem

Ipse totius causæ Notarius,

A existentem in Conventu Patrum Reformatorum Zoccolantium S. Francisci hujus civitatis Bitectensis. Prius autem quam ad hoc deputarer, actum fuerat *postquam in hoc munus consenserat,* mecum ab aliquibus Sacerdotibus ut tale officium acceptarem : sed quia tum adhuc eram laicus, neque unquam Bitecti fueram sed Barii commorabar, recusavi iis acquiescere. Quapropter Reverendi illi Presbyteri vehementius institerunt, meam exinde conscientiam onerantes, et exaggerantes meritum quod essem habiturus apud d. Beatum; tandemque persuaserunt suscipere oblatum munus, prout feci, facturus ut possem optime : atque ita electus et substitutus fui, prout dictum est supra.

75 Post dies autem quinque a d. electione, cum ita male affectum me sentirem, ut ægre possem pedibus meis insistere, *cum ob morbum rediisset Barium,* decrevi, derelicto Bitecto, ubi infirmari cœperam, Barium me revehendum curare, ubi meliores medicos et medicinas habiturus essem, mihique commodius ministraretur, utpote ibidem domum habenti et consanguineos meos. Barium advectus ex malo in pejus vergere me sensi, quamvis enim adhuc ad duos dies supra pedes me retinuissem tandem tamen lecto decumbere coactus sum circa B vesperam diei sabbati. Eadem vespera patruus quidam meus Bario discessit ob negotia, et amita mea *ibi in extremo vitæ periculo positus,* infirmari cœpit : ego autem sub horam ferre quintam noctis, insolito capitis totiusque corporis dolore pressus, nesciebam unde auxilium peterem. Cum igitur eodem tempore inciperem pati fluxus corporis continuos, adeoque vehementes ut intra quatuor horas sentirem me omni robore destitutum, et propinquum periculum indicarent *i* convulsiones pedum, brachiorum ac manuum; mori me existimans, et quia dies illucescebat, accersivi amicos, medicos et notos alios in subsidium : sed nemo venire voluit, ac ne audire quidem quid vellem.

76 Quid agerem a consanguineis, medicis, et amicis destitutus, viribus autem defectus quam maxime? Humanum auxilium nullum inveniens, converti me ad partem lecti; et imaginem Mariæ Virginis aspiciens, cogitare intra me cœpi, stultum esse me, qui *B. Jacobo invocato,* morti propinquus necdum de divino subsidio advocando essem solicitus. Simulque B. Jacobi recordatus et electionis de me factæ, dixi; Oro vos, o B. Maria et B. Jacobe, dignum me facite ut susceptum munus expleam, et sumam informationem de tua sancta vita. Ecce morior absque humano auxilio, et C spiritum jamjam exiturum sentio. O gloriose Sancte, *convaluit;* o B. Jacobe mi! Scio equidem indignum me qui tale opus exequar, deprecer tamen ut me adjuves donesque sanitatem, non tam ut ego tibi serviam, quam propter gloriam tuam et ut ferventior deinceps sim in obsequio tuo. Tali oratione finita, non plus temporis intercessit quam quo recitaretur Ave-Maria, quin cessaverint fluxus et mox obdormiverim.

77 Facto die venerunt qui me viserent, et quare circa auroram ipsos accersissem interrogarent. Exposui eis quidquid contigerat, et quod per virtutem *et præter omnium spem surgit sanus,* atque miraculum mei B. Jacobi sanus essem effectus. Cumque illi dicerent, quod spectando externam compositionem vultus mei impossibile videretur ut e lecto surgerem nisi post multos dies; subito die postero exurrexi, admirantibus omnibus, quod pedibus consistere et ambulare possem : quibus ego affirmabam id fieri per gratiam B. Jacobi. Quinimo die post hinc decimo Beneventum et ad alia loca profectus sum, per diem iter faciens, et noctu ruri dormiens, duobus continuis mensibus Augusti atque Septembris, semperque in animo habens devotionem atque protectionem B. Jacobi. Denique Bite- *etiam ad itinera difficilia.* ctum veni cum magna admiratione amicorum meorum, qui non speraverant me vivum videre : quibus cum narrassem gratiam et auxilium quod mihi B. D Jacobus attulerat, accinxi me ad sumendam infor- *EX MS. ORIGINALI* mationem, ad laudem ipsius et gloriam : ad quam etiam et prædictorum fidem hæc ipsa, tamquam Notarius Apostolicus, scripsi, subscripsi et solito meo sigillo signavi, Bitecti xx Martii MDCXXX.

ANNOTATA

a Tramuntum *Principatus Citerioris oppidum.*

b *In ecgrapho nostro notabatur annus* 1623, *sed facilem unius cyfræ errorem corrigendum monuit annus scripti instrumenti* 1626, *proxime sequens annum rei gestæ.*

c *Ita reddo, quod in textu dicitur* non mi potevo ajutar con la vita; *cum scrupulo tamen; quia scio, quod* Vita *Italis quandoque sumatur pro toto corpore, et sic significaretur, fuisse æger omnium membrorum usu destitutus.*

d Molfetta *civitas Episcopalis in Adriatici maris littore, Bitecto distans circiter* 12 p. m.

e *Credo Proregem Neapolitanum intelligi.*

f *Originale Italicum* punctura, *quod in margine retinemus, si forte ex vulgi usu hic alius quam pleuriticus* E *dolor intelligatur.*

g *Franciscus Nielensis vocat* Camillam Cetera : *atque ita in aliis quibusdam nominibus paulo aliter collegit litteras, ac nos invenimus in ecgrapho nostro : sed non fuit operæ pretium tam levia notare scrupulosius.*

h Malum matronæ *intelligo, quod Aureliano* strangulatus vulvæ, *Plinio dicitur* recursus uteri ad superiora, respirationis defectum invehens.

i *Ita reddidi ex verosimili conjectura, quod vernacule scribebatur* ranchi, *voce nondum alibi a me lecta.*

CAPUT VII.

Mira quædam post conclusionem Processus successive descripta.

Quot hebdomadis mensibusve posthac vixerit Episcopus Michael necdum comperi; nec enim diem obitus notat *Per Episcopi obitum intermisso negotio,* *Ferdinandus Ughellus tomo 7 Italiæ sacræ, solum indicat, successorem ejus Sigismundum Thadæum,* VIII *Januarii anni* MDCXXXI *fuisse consecratum. Apparet autem cum morte jam dicti Præsulis, qui ante Episcopatum fuerat Generalis Magister Ordinis Conventualium* F *S. Francisci, eoque propensius ferebatur ad promovendum honorem Sancti hujus Minoritæ, intermissum fuisse negotium tam ferventer cœptum; successoribus Episcopis vel minus eam curam sibi assumentibus, vel sumptus Romæ faciendos formidantibus, vel non satis in se gratiæ auctoritatisque invenientibus ad causam efficaciter promovendam. Itaque in eodem omnia mansere statu, in quo fuerant ante Processum formatum; ipsiusque autographum repositum est intra arcam sancti corporis, uti principio diximus : quod tamen priusquam fieret, idem qui supra Notarius tale addidit instrumentum, ad memoriam ejus quod sibi post Episcopi Michaelis obitum et Sigismundi creationem contigerat, in hunc modum.*

79 Facio fidem ego Don Joannes Gregorius Citola, cuicumque præsentes quomodocumque visuro, qualiter anno MDCXXXI die Sabbati sancti mane, qui dies *an 1631 Notarius prædictus,* isto anno incidit in XIX Aprilis, una fere hora ante solis ortum, quod proprie dicitur aurora, apparuerit mihi in somnis B. Jacobus in comitatu trium aliorum Sanctorum, quorum nullam habui distinctam notitiam : sed in dignoscendo B. Jacobo videbar mihi ægre posse falli. Hic, dum a quadam sorore mea peterem par forficum, ipsas apprehendisse videbatur, cum iisque grande malum in fronte et pectore mihi faciendum minari : jamque reipsa dolorem, licet

EX MS. ORIGINALI, apparente in somnis Beato ac comminante,

A licet levem, in dictis partibus sentiebam. Videns autem ipsum sic minacem, et dolorem in corpore meo sentiens, dixi : Nescio, o gloriose Sancte, quare mihi velis nocere, nulla in re a me læsus. At ille, Nihil refert, inquit, occidere te volo. Ego vero recordatus quod haberem aliquam ejus Reliquiam, fingebam nullius mihi conscius esse, atque dicebam: Si mihi velis male facere, quod non credo, adjuvabit me divina majestas, quoniam Dei minister sum, neque permittet ut mihi fiat damnum aliquod. Nihilominus comminabatur ille mihi, videbaturque velle manifestare omnibus in familia mea quod ego habebam istam Reliquiam : qua de causa verecundabar et erubescebam vehementer, quia nolebam hæc sciri. Dixi ergo, O gloriose Sancte, si confundere me vis, recordari debes me esse Sacerdotem : Deus autem non permittit ut Sacerdotes in confusionem adducantur. Quin potius dic quam satisfactionem a me exigis; quamlibet enim dare paratus sum.

propter reliquiam quam tenebat,

80 Tunc lecto meo approximans dixit, Da mihi quod retines. Ast ego : [illegible] dixi, quod in nullo te læserim, neque tui quidquam habeo : quod si me lædere velis, adjuvabit me Deus : modo tamen is sis qui es, non poteris facere mihi male. E contra ipse, B Volo ipsum recipere : ideoque vana est omnis tergiversatio. Ego rursum negavi me habere quidquam, faceret quod vellet : et tamen bene recordabar me habere ipsius Reliquiam. Reposuit ille, frustra tergiversari me, quando bene scirem quid ipse vellet. Huic tertiæ redargutioni visus sum nihil amplius replicare posse, et dixi, Nequeo amplius negare : verum est quod habeam Reliquiam tuam : sed nosti optime quomodo ea in meam venerit potestatem, neque in ea me culpam habere ullam. Verumtamen paratus sum eam restituere : tantum permitte, ut inde particulam resecem pro mea devotione. Negante autem illo etiam id permissurum se : Saltem, inquam, da mihi pileolum tuum qui fertur ad infirmos, ut habeam aliquod meæ erga te devotionis fomentum. Dixit ille permittere se, ut quando Reliquiam suo restituerem loco, inde pileolum mihi auferrem. Ast ego, Non patientur id Fratres. Nihil refert, respondit ille : erit tamen aliquid : atque hoc dicens disparuit.

volens id clam haberi,

cogitur ejus restitutionem promittere,

81 Ego subito experrectus sub ipsum solis ortum, eo altius in animum dimisi visa auditaque, quod in ipso eodem somnio, priusquam ista paterer, visus mihi fuerim versari in Cathedrali Bitectensi, cum quodam meo amico, cui inculcabam sæpius, eum Fratrem qui esset in ista capella assistens ac mini- C strans illi Missæ esse B. Jacobum : quod videbatur mihi tam certum, ut nulla ratione posse negari quin esset ipse. Imo videbatur mihi finita Missa intrare in quamdam cellam post altare, meoque amico dicere, Præstolare tantisper hic, quia omnino volo ad eum ire atque alloqui ; intrans autem in locum in quem ipse ingredi visus fueram, clamabam dicens, O beate Jacobe, o Frater Jacobe, o Sancte Jacobe : nescio enim quo te appellem titulo, cum servus Dei sis et sciam quantum ames humilitatem. Hoc autem dicebam, quia recordabar ipsum nondum esse Beatum declaratum a sacra Congregatione, quandoquidem formaveram illius processum.

eidem autem visus fuerat Beatus

82 Apparebat autem ille mihi Crucem manu præferens ; ideo dixi : Subsiste, nolo enim ut sub specie sanctitatis et cum ista Cruce me decipias, cum sis forte diabolus aliquis : fac igitur ipse signum Crucis. Cumque statim se signaret, replicavi dicens : Adora ipsam Crucem : et prompte adoravit. Rursum jussi ut diceret : Peccavi, Domine, miserere mei : et continuo verba eadem repetiit. Insuper mandavi pronuntiaret hæc verba Agnus Dei qui tollis peccata mundi miserere nobis : et ipse singula pronuntiavit distincte, addens formulas et precationes jaculatorias D quibus certus reddebar ipsum esse. Ita confirmatus dixi, Fac mihi unam gratiam. Scis quod tibi devotus sim et vitam tuam scripserim, sis ergo protector vitæ meæ, tanto magis quanto oportet me sæpius foras progredi. Respondit beatus, ne dubitarem quin ipse haberet curam mei ; itaque disparuit : et ego visus sum ab illo loco me recipere in domum meam, ubi quæ dixi supra somniavi mihi accidisse ; adeo ut unum continuum somnium visio utraque fuerit.

[illegible]

ipsumque in suam tutelam recipiens ;

83 Utriusque ergo somnii continuatam seriem accuratius considerans, cœpi dubitare utrum non esset diabolica illusio, et ne dæmon propter istam Reliquiam mihi parasset fraudem aliquam ; convertique me devote ad ipsum Beatum divinamque majestatem dicens : O gloriose Sancte, non ego a te furatus sum Reliquiam istam : scis modum quo ea pervenit ad me : quapropter rogo digneris mihi aliud signum dare aut altera vice apparere, sic ut magis certus sim de tua voluntate : faciam enim quidquid volueris, sed hoc somnium vereor ne illusio sit. O Deus meus miserere mei, et ab hac perplexitate erue me : addens protestationes alias orationesque pias et invocationes E Spiritus sancti, ut in præsenti casu possem verum secernere a falso.

dubitans tamen an debeat restituere reliquiam.

84 Postmodum vespere illius Sabbati sancti conduximus ego et nobiles duo exire venatum ; et nostram singuli mulam conscendentes, cum ad unum pariter locum venissemus, narravi præteritæ noctis somnia : qui ea demirati dixerunt, attenderem ipse mihi : et sic unusquisque in suam divertit viam : ego autem recessi ad locum qui nuncupatur Cotino ante Turrim ; qui locus mihi notissimus erat. Ibi tamen ita mihi omnis memoria excidit ; ut circum agellum trium *a* jugerum oberrarem, semper eodem rediens a neque valens viam reperire. Hic ergo recordabar iterum somniorum meorum : sicque stupenti supervenit civium Bitectensium aliquis ; qui viam interrogatus, ipsam mihi ostendit : vix autem eam ingressus eram, cum rursum me in priori loco esse deprehendi. Quare consilii inops, mulæ fræna laxavi, dicens : Quandoquidem regere ipse me nequeo, sinam me ferri quo mula duxerit ; et hæc Bitectum me deduxit trans varia prædia, cum jam esset hora diei prima. Equidem rem memoria teneo, ut expertus dicere possim, quid rei sit amentia.

et subvesperam foras progressus

omnem amittit viarum memoriam :

85 Contigit postmodum ut irem in oppidum, delle Noci *b* dictum, diœcesis Conversanensis : ibi b nocte quadam apparuit mihi Beatus Jacobus rursum F dicens ; Volo habere meam Reliquiam. Promisi me redditurum eam quamprimum rediissem Bitectum : et fidem postulanti, dedi ; postquam autem redii, ad Patrem Vicarium ipsius loci, in quo beatum corpus requiescit, eam retuli, narrans quæcumque occasione tali mihi acciderant. Acceperam autem d. Reliquiam per mortem Domini mei Fr. Michaelis Messerotti bonæ memoriæ Episcopi Bitectensis : eamque mihi dederat nepos ejus Archidiaconus Messerotti ; cui affixa erat schedula, scripta ipsius Episcopi manu mihi notissima, cum his verbis, DE B. JACOBO. In quorum fidem præsentes manu mea scripsi, subscripsi et sigillo firmavi. *Mirum est non addi diem, mensem et annum ; modus enim notandi superius dum Sabbati sancti*, qui isto anno incidit in XIX Aprilis, *denotat annum aliquanto posteriorem. Sed transeamus ad alia per alios Notarios successive descripta, ipsique Processui prænotato adjuncta.*

et nova monitus apparitione,

tandem obedit.

86 Fit fides per me Donatam Antoniam della Noce, ex oppido *c* Franca-villa provinciæ Hydruntinæ, quomodo mihi ante annos quinque continua febri correptæ, cum excessivo capitis cruciatu, adeo ut cito expiraturam me crederem, suasum fuit, ut ex

c

[illegible] febris continuæ,

A ex intimo cordis affectu converterem me ad B. Jacobum Bitectensem. Quod cum fecissem, et supra caput accepissem pileolum, qui attigerat ipsius Beati corpus; subito depulso dolore omni ipsaque febri, ex integro convalui: ideoque hasce curavi scribendas per manum subscribentis se Notarii, et manu mea notavi crucem coram dicto Notario Josepho Salinario et testibus. Datum Franca-villæ, die prima mensis Julii primæ Indictionis, MDCXLVIII.

d an 1660 alia lethifera,

87 Fit fides per me Canonicum D. Nicolaum del Giodice de terra *d* Rutiliani provinciæ Bariensis... etiam cum juramento quatenus opus est, quod mense Augusto proxime præterito anno MDCLX, in morbum incidi et malignam febrem, adeo ut desperarer a medicis. Die autem quadam, inspirante B. Jacobo Dalmata, cujus corpus hodie Bitecti requiescit (occasione cujusdam pileoli, qui capiti ejus admotus mihique allatus erat per quemdam meum amicum Rutiglianensem, dicentem quod si in B. Jacobo firmiter sperarem, gratiam consequerer sanitatis) vovi quod iturus essem Bitectum ad visitandum ipsius corpus ibique Missam curaturus: et subito recepi exoptatam gratiam, ab eoque tempore devotus eidem permanens, præsentes scripsi et subscripsi manu propria, B coram Vito Antonio de Soria teste, et Vito Antonio de Frisantiis Notario, Bitecti XVIII Maji MDCLXI.

e quidam ex voto prolem obtinet,

88 Fides fit per me Julium Cæsarem Umbrianum, olim Regium Judicem civitatis Bituntinæ.... qualiter anno MDCLIX, eo tempore quo prædicto fungebar officio, ivi ad visitandum Illustrissimum Gaetam *e* Episcopum Bitectensem, amicum meum et patronum specialem: quem rogavi ut gratiose me faceret videre corpus B. Jacobi Dalmatæ. Dictus autem Illustrissimus adjunxit mihi Archidiaconum primæ dignitatis personam in sua ecclesia Cathedrali; eique mandavit ut mihi juberet arcam recludi, qua aperta beatoque corpore adorato, supplicavi ex intimo corde ut mihi liberos indulgeret Beatus: addidique non ingratum me futurum pre beneficio, sed lampadem argenteam ducatorum vigintiquinque oblaturum; Porro paucis post hæc diebus imprægnatam se sensit D. Anna Mazzei, uxor mea, suoque tempore peperit filiam, quæ Dei gratia est formosissima, anno sterilis matrimonii duodecimo. Itaque ad voti mei complementum, curante Illustrissimo Episcopo Bitectensi, fabricata est argentea lampas: et præsentem scribi jussi atque firmavi subscriptione mei C nominis, coram testibus et Notario D. Francisco Serpe, Primicerio Capuano, Capuæ, x Martii MDCLXI.

f sanatur mulier ob neglectum a marito votum relapsa,

89 Fides fit per me Notarium Vitum Antonium Grisantium, de terra *f* Turi provinciæ Bariensis.... qualiter anno MDCLIX mense Septembri, Theodora Parisii uxor mea, maligna febri infirmata et a medicis deposita fuerit. Duravit ea febris decem continuos dies: mox autem ut votum feci B. Jacobo Dalmatæ cum promissione eundi Bitectum et ibi Missam solennem curandi, ita cito convaluit, ut intra paucos dies surrexerit de lecto. Verum intervenientibus quibusdam impedimentis cum voto isto me exolvere distulissem, hoc ipso anno mense Aprilis denuo in malignam febrim eadem uxor mea recidit, cum punctura occulta et defluxu in gulam; adeo ut nihil omnino cibi deglutire posset, et die morbi septimo jam jam expiratura crederetur. Recitatis igitur pro ea commendationibus animæ, recordatus sum voti needum persoluti, quod denuo confirmavi; et mox iteratam recepi gratiam, uxore mea intra breve tempus sana, libera, omnisque maculæ experte remanente: quare has propriis manu et sigillo, quibus ad scripturas publicas utor, subscripsi et signavi coram duobus testibus Bitecti XVIII Maji MDCLXI.

EX MS. ORIGINALI. et an 1663 alia a dolore renum.

90 Fides fit per me Beatricem Ludovici Saraceni D Bituntinam,... quod annis sedecim gravi in renibus dolore cruciata, et nullum inveniens remedium apud medicos sæpe ad consultationem convocatos; tandem anno MDCLXIII mense Majo, a quibusdam hominibus hac transeuntibus, qui se asserebant venire Bitecto, suasum mihi fuit ut votum facerem B. Jacobo Bitectensi, cum spe certa subito recipiendæ sanitatis. Parui, vovi, et ab illa hora nihil molestiæ passa sum: quare per manum R. D. Matthei Fumai has scribi petii et subjecta cruce signavi, coram Petro Josepho de Rossa Notario, Bitecti, v Junii MDCLXIV.

Fides ecgraphi,

91 *Hactenus MSS. originalia, quorum qui nobis descripsit ecgraphum, hoc eidem subjecit testimonium:* Extractam esse præsentem copiam a suo proprio originali processu, existente in hoc venerabili conventu RR. Fratrum Minorum strictioris Observantiæ Reformatorum S. Francisci, extra mœnia hujus civitatis Bitecti, cum quo facta collatione bene concordat, salva semper meliori, testor ego Donnus Vitus Franciscus Vitarello, Canonicus Cathedralis ecclesiæ Bitectensis, ad hoc specialiter deputatus ab Illustrissimo et Reverendissimo Episcopo hujus civitatis; et in fidem mea propria manu firmavi et subscripsi, E datum Bitecti, in dicto Conventu, die VII mensis Augusti MDCLXXIII. *Quo eodem anno et die de fidelitate transcriptionis et collationis fidem fecit consueta forma, subsignatione et sigillo* Cæsar Franciscus [illegible] ex Montefortino Firmanæ diœcesis, modo in civitate Bitecti degens, ordinarius Cancellarius Curiæ Episcopalis, et per totum orbem terrarum publicus Apostolica auctoritate Notarius, et in Collegio Scriptorum almæ Urbis descriptus. *Quem ipsum* fuisse et esse qualem se facit, et ejus attestationibus publicis in judicio et extra semper adhibitam fuisse et modoque adhiberi plenam fidem *eodem tempore attestatus est*, Gaspar Toralto, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Bitectensis: *ac denique Episcopale sigillum addidit*, Don Joseph Riccius Secretarius.

subsignatione Cancellarii et Episcopi armata.

ANNOTATA.

a *In Italico est* trium aratrorum.

b *In mappis Geographicis* Le nuci *scribitur, distans Conversano Tarentum versus* p. m. 10.

c Franca-villa *inter Hydruntum et Gallipolim, pari fere utrimque milliarium* 12 *spatio distans*

d Rutilianum, *via fere media inter Barium et Con-* F *versanum notatur*

e *In Episcopatu Bitectensi, præmemorato Sigismundo Thadeo, sub annum* 1641 *ad Cavensem ecclesiam transeunte, et Marco Antonio Thomasio recusante electioni de se factæ, suffectus fuit* Franciscus Caieta *in quo finitur Bitectensium Episcoporum catalogus apud Ughellum. Huic forsitan immediate successit is, cujus mandato Processus iste nobis fuit transcriptus* Gaspar Toralto.

f *Eam esse suspicor, quæ in mappis appellatur* due Torri *medio itinere inter Barium et Bitectum.*

APPENDIX

ex Scriptoribus recentioribus impressis.

Cassani habitans Beatus,

De hoc beato Dei servo per traditionem habetur, quod dum viveret, etiam in Conventu S. Mariæ Angelorum Cassani habitaverit aliquanto tempore, ibique propter solitarii loci commoditatem, spirituali exercitationi convenientissimam, multum profecerit in virtute. Testatur id recens hodieque illius ibidem memoria: est enim in eo loco ubi tunc silva erat, nunc Fratrum hortus est, sepulcrum antiquum, intra quod solebat se orationis causa recipere Beatus;

et

A et saxeum reclinatorium, supra quod collocabat defatigata membra : quæ duo monumenta non tantum Fratribus sed etiam secularibus, quotquot hortum intrant, in veneratione sunt. Traditur etiam quod crucem illam ferream, quæ trunco querno ita infixa cernitur, ad pedem scalarum versus ecclesiam ducentium, ut cum ipsius arboris substantia videatur esse concreta; idem Beatus virenti tum adhuc plantæ infixerit : quapropter omnium, orationis causa istac ascendentium, osculis reverenter atteritur.

EX MS ORIGINALI.

sui memoriam reliquit :

93 Imago ejusdem ante portam conventualis ecclesiæ prope Bitectum ex latere sinistro ipsius portæ depicta cernitur, coronata splendoribus, et crucem manibus præferens. Similiter in fenestella horti, per quam foras prospicitur, postquam cœmeterium loci transieris, picturam ejusmodi, sed antiquiorem videbis : genuflexus autem et Crucem brachiis stringens exprimitur in textura Turcica, ante arcum appensa. In extremo quoque choro Fratrum vetusto opere pendet tabula, et semicirculi implet spatium : in quo idem et radiatus et genuflexus repræsentatur, dextra crucem, rosarium sinistra tenens. Denique in eo qui post ecclesiam est horto, assurgit juniperus, annosam cupressum celsitudine sua æquans ; quam quia Beatus vir plantasse creditur, B. Jacobi B juniperum appellari mos est, et multi de fructibus ejus devote accipiunt, contra varias infirmitates remedium efficax experti sæpius.

ejusdem variis locis imagines,

et juniperus ab eo plantata.

94 In Bariensi conventu S. Petri Patrum Observantium, depingitur Jacobus cum lepore in brachio : eo quod traditione feratur, ejusmodi animalculum, dum aliud non inveniret a canibus persequentibus effugium, intra ejus sinum quæsivisse asylum. Denique in conventu Lupiensi exprimitur sic ut a genuflexo ante ipsum energumeno, exire videantur dæmonia. *Hactenus Fr. Franciscus Xiclensis in suo Italico libello : tenuia illa quidem, sed quæ auctoris diligentiam notant, cultumque Beati ad plures Conventus extensi : quare hic etiam annectendum videtur, quod Paulus Antonius de Tarsia in Historia B. Virginis de Peninsula sive Cupersanensi lib.* 3 *scripsit, ex eoque transcripsit Fr. Bonoventura a Ferzano in suo libro, qui dicitur memorabilia Minoritica* ***Provinciæ S. Nicolai Ordinis Minorum Regularis*** *observantiæ parte* 2. *cap.* 5 *num.* 10, *prout hujus verba* (*librum enim ipsum necdum vidimus*) *transcripsit nobis* D *P. Ignatius Zaccaria ; docens* Cupersanum *vulgo* Conversano ***civitatem esse Episcopalem etiam ipsam, eam****demque populosam, opulentam ac nobilem, passuum millibus octodecim Bario remotam ; parique ab eadem Metropoli intervallo distare* Cassanum *supra nominatum. Fr. Bonaventuræ verba hæc sunt.*

Idem Conversani degens,

95 Cum in conventu Conversanensi moraretur Jacobus, singulis quibusque noctibus in illud B. Virginis antrum descendebat, ubi primum corporis sensum verberibus conflictabat, mox orationi intentus in extasim rapiebatur, divinisque contemplationibus solidas noctes transigebat. Incumbebat coquinariæ libenter Jacobus, ac singulis quibusque diebus temporario ex igne vel in æterni ignis meditationem descendebat, vel ad æternæ caritatis incendium subvolabat ; unde et sensibus sæpe suis destitutum, inter ollas immobilem consistere contingebat. Mane quodam fabas cœnobitis dum pararet, in extasim raptus, manus ollæ, cœlo animus hærebat ; et lacrymæ ultro ex oculis effluentes, dignæ quæ cœlo reciperentur, in futilem fabarum ollam cadebant. Interim Adriensis Dux, per coquinæ januam pertransiens, Sanctum vidit ollam manibus tenentem, et a sensibus alienatum, effluentibusque lacrymis et ollam madentem et fabas. Demiratus tunc Dux stetit E paulisper, Vos felicies Religiosos, inquiens, et iterum felices, quos Jacobus, suis pascit lacrymis. Mox abiit : sed ut ad sensus rediit suos Jacobus, Ducem adiit, et ab eo quid edere cuperet sciscitatur. Ad quem Dux non nisi fabas tuis coctas lacrymis edere cupio. Quo et Jacobo rubor advenit, et Ducis in Jacobum crevit affectus. *Hactenus Fr. Bonaventura, facta hæc scribens circa annum* MCCCCLXXX, *cum Atriensis Dux Cupersanum se subduxisset, necem a Ferdinando Rege sibi inferendam formidans. Sed dupliciter erravit : nam sævitia Ferdinandi contra Proceres quinquennio post accidit, et fidelior Bitectensium memoria tenet multis annis Bitecti vixisse Beatum, ut credibile sit multo etiam citius hæc acta esse. Nec longe quærenda est causa quæ Ducem adduxerit Conversanum, cum sub ejus dominio ea civitas fuerit, et quoties ab aula aberat, ibi potius quam in deserta prorsus Adria credendus sit resedisse.*

et coquinam exercens,

invenitur a Duce Adriensi raptus in extasim.

XXVIII APRILIS.

SANCTI QUI IV KALENDAS MAJI COLUNTUR.

Sanctus Marcus Episcopus, et duo ejus Presbyteri, Martyres Atini in Italia.

S. Zeno,
S. Eusebius,
S. Neon,
S. Vitalius, Martyres, Corcyræ in Ionio mari.

S. Vitalis,
S. Valeria, Conjuges Mart. Ravennæ, Mediolani

S. Eusebius Episc.
S. Pollio Lector,
S. Tiballus, Martyres Cibali in Pannonia.

S. Victurinus, Mart. Alexand. in Ægyp.

S. Afrodisius,
S. Malina,
Alii CLXXX,
S. Carilippus Presb.
S Agapius Lector,
S. Eusebius eunuchus, Martyres, Tarsi in Cilicia.

S. Manilius,
S. Donatus,
S. Maurilius,
S. Lucianus,
S. Victorinus,
S. Nicia Virgo,
Alii LXXII.
S. Lucianus,
Alii CCLXX, Martyres, in Numidia et alibi in Africa.

S. Cyrillus,
S. Aquila,
S. Petrus,
S. Domitiana,
S. Rufus. Martyres.

S Theodora,
S. Didimus, Martyres Alexandriæ.

S. Alexander,
S. Firmianus,
S. Primianus,
S. Tellurius, Martyres, Lessinæ in Apulia.

S Patricius Episcopus,
S. Acacius,
S. Menander,
S. Polyainus, Presb. Martyres Prusæ, in Bithynia.

S. Proba V. et Mart.
et Germana Virgo, in Belgio.

S. Memnon Thaumaturgus, Hegumenus monachorum apud Græcos.

S. Arthemius, Episc. Senonensis in Gall

S. Cronanus, Abbas Roscrejensis in Hibernia.

S. Pamphilus, Episcopus Sulmonensis et Corfiniensis, in Italia.

S. Prudentius, Episcopus Turiassonensis, in Aragonia.

B. Lucensis seu Luchesius, tertii Ordinis S. Francisci in Hetruria.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

Libentii Episcopi memoria, Hamburgi in Saxonia inferiore, *inscripta est Catalogo generali Ferrarii. De eo egimus* IV Januarii.

S. Euphrosyna, Virgo Alexandriæ, *memoratur in duplici MS. Usuardo Reginæ Sueciæ, et altero Vaticano S. Petri. Vitam ejus dedimus* XI Februarii.

S. Walburgis Virgo *indicatur in Ferrarii Catalogo, ab aliis 27 Aprilis et* I *Maii. Vitam dedimus die ejus Natali* XXV Februarii.

S. Winwaloei Abbatis translatio, *aliis* depositio, *memoratur in MSS. pluribus. Vitam dedimus* III Martii.

S. Guidonis, Abbatis Pomposiani, translatio Spiram, *indicatur in variis fastis. Acta vitæ ejus dedimus* XXXI Martii.

S. Vitalis Abbatis, Ord. S. Basilii, translatio *memoratur a Cajetano in Martyrol. Siculo et Ferrario. Acta dedimus* IX Aprilis.

S. Justinus Martyr *memoratur in MS. Casinensi. Videtur Philosophus esse, cujus Acta dedimus* XIII Aprilis.

SS. Maximus, Dada et Quintilianus, seu Cyntilianus, Martyres Dorostori, *memorantur in MS. Menologio Basilii Imperatoris et MS. Synaxario. Horum elogia dedimus, quando ab aliis Græcis coluntur, et in Martyrol. Romano referuntur* XIII Aprilis.

S. Eleutherius, cum Anthia matre sub Hadriano Imperatore interfectus, *memoratur in MS. Trevirensi S. Maximini, ab aliis* XVIII Aprilis.

S. Turibius Episcopus *inscribitur hoc die Catalogo Ferrarii ex tabulis Ecclesiæ Taurinensis, qui ait nondum se rescire potuisse cujus urbis Episcopus fuerit. Egimus de Turibio Episcopo Astaricensi et alio Turibio Episcopo Cenomanensi* XVI Aprilis.

S. Mellitus Monachus *inscriptus est Kalendario MS. Ordinis Benedictini. Videtur* S. Mellitus *esse ex monacho Archiepiscopus Cantuariensis : cujus Vitam ex Venerabili Beda dedimus* XXIV Aprilis.

S. Richarius Presbyter in monasterio Centula *indicatur in Ferrarii Catalogo. Vitam dedimus* XXVI April.

S. Anastasii Papæ memoria *est inscripta Martyrologio tertio Capuano apud Michaelem Monachum. Vitam ejus dedimus* XXVII Aprilis.

S. Zita *virgo colitur hoc die Anconæ, sed Lucæ die quo obiit* XXVII Aprilis.

S. Sisinni Martyris passio *inserta est MS. Martyrologio Patriciano, Neapoli apud Clericos Regulares adservato, item in scripto Carthusiæ Bruxellensis, sed nullo addito loco aut tempore passionis, Varii* Martyres Sisinnii *sunt in Martyrologio Romano, et plures ex aliis a nobis referuntur, a quibus num diversus sit, nescimus dijudicare.*

S. Hermimon Episcopus *inscriptus est Martyrologio Trevirensi S. Martini, forsitan* Hermon *sive* Hermonas, *ultimus sub gentilibus Hierosolymorum Episcopus, de quo sic scribit Theodoricus Pauli in Chronico universali :* Thermon sanctus, Sacerdos

Dei

Dei, Episcopus Hierosolymitanus effectus post S. Sabbam, gloriose et multum sapienter rexit Ecclesiam suam. Qui etiam adveniente persecutione Ecclesiæ Catholicæ, Apostolicam inibi quam susceperat Cathedram illibatam conservavit. Tandem carne solutus conjunctus est gaudiis supernorum civium, *anno (ut docuimus 18 Martii, ubi de S. Cyrillo)* 314. *De ejus cultu alibi nil invenitur.*

S. Luchtigernus filius Huatrati *memoratur in MSS. Tamlachtensi, Mariani et Ængusii, et dicitur* Abbas Inis-Tomensis in Tuamonia *De eo agitur in Vita S. Idæ Virginis ad* xv *Januarii a nobis edita num.* 30, *ubi dicitur* S. Luchtigernus frequenter visitasse S. Idam; *et in vita S. Mochœmoci sive Pulcherii Abbatis ad* XIII *Martii, num.* 5, *ubi* S. Luchtigernus *dicitur*, S. Luchtichernus probatus inventus in Christo Jesu *Plura de ejus Vita aut cultu non reperimus.*

S. Caernanus de Cluain-eich *indicatur in MS. Tamlachtensi, item apud Marianum Gormanum et alios, teste Colgano in* 4 *Appendice ad Vitam S. Columbæ Abbatis cap.* 10 *num.* 14, *ubi asserit* coli *hoc* XXVIII Aprilis in Ecclesia *de* Cluain eich, *idem confirmat* IX *Februarii in Notis ad Vitam S. Fursæi num.* 10, *ubi* S. Cauranus *scribitur.*

Subneus Abbas Schelekensis Ecclesiæ et insulæ in Momoniensi provincia, *refertur ad hunc diem in MS. Tamlachtensi, et teste Colgano ad diem* XI *Januarii, ubi de S. Suibhneo Abbate Hiensi agit, etiam in MSS. Mariani Gormani et Ængussii.*

Conchendus sive Conchennus, et Copa filia Dimæ *indicantur in dicto MS. Tamlachtensi, de quibus alibi nihil legimus.*

Simeonis festum *insertum est Kalendario Coptico apud Seldenum, sed quis ille sit, non satis intelligimus.*

S. Anscrida *Virgo colitur officio Duplici Nonantulæ in Italia, ubi corpus ejus servatur, forsan ex Cœmeteriis Romanis delatum.*

S. Cortillus *Episcopus Verdensis in inferiore Saxonia memoratur hoc die a Ferrario ; sed in vetustissimo MS. Ecclesiæ Verdensis cum aliis sex sanctis Ecclesiæ istius Episcopis recensitus (quos et Officium S. Seberti, citatum a nobis in ejus Vita ad* XXX *Aprilis, suppressis nominibus sanctos vocat)* S. Cortyla *appellatur ; ab Alberto Crantzio autem lib.* I *Metropol. c.* 29. Rortila. *Ex quo Wion lib.* 2. *ligni Vitæ cap.* 55 *et ex hoc Ferrarius* Martyrem *eum faciunt, qua de re loco citato verbum nullum Crantzius. A Camerario etiam ad hunc diem* Episcopus et Martyr *Fastis Scoticis inscribitur, uti et Martyrologio Anglicano.*

Stephanus Archiepiscopus Cantuariensis (*qui exul in Pontiniaco assumpsisse habitum Cisterciensem dicitur* (*refertur cum titulo* Beati *ab Henriquez et Bucelino. Silent Martyrologi Angli.*

B. Balto Abbas Wessebrunensis in Bavaria creatus est anno 1129, præfuit annos sex et viginti, qui aquam in vinum vertit facta Cruce, et alia plura miracula fecit. *Ita tomo* 3 *Metropolis Salisburgensis apud Wiguleium Hundium p.* 487. *Hunc Menardus et Bucelinus referunt ad hunc diem. Silent de ero Riderus in Bavaria sancta et pia, Canisius in Martyrologio Germanico et aliĩ.*

Bernardus *Abbas Monasterii S. Joannis de Tarouca in Lusitania ordinis Cisterciensis cum titulo* Beati, *memoratur a Chrysostomo Henriquez in Fasciculo Sanctorum Cisterciensum lib.* 2 *dist.* 26 *cap.* 36 *et a Cardoso in Hagiologio Lusitano et aliis.*

Ozanna a Cataro, Virgo tertiaria Dominicana, *indicatur cum titulo Beatæ ab Arturo in Gynecæo sacro.*

Angelus a Civitella et Joannes Riccius *Sartiani in Tuscia circa an.* 1435 *pie mortui ;*

Stephanus a Renoso *in Corsica floruit circa an.* 1525 *et miraculis clarere dicitur ;*

Ludovicus Regiensis *primus Cappuccinorum Provincialis in Calabria,* 1537 *defunctus ; licet cum titulo* Beati *ponantur in Martyrologio Franciscano, deficiente tamen sufficienti publici cultus notitia, a nobis hoc loco ponendi sunt, uti etiam.*

Clara Virgo, *cujus corpus in monasterio sancti sepulchri Venetiis aliquam habet venerationem, sed, uti opinamur, privatam dumtaxat, nisi magis publicam et deferri, et certum obitus cultusque diem nos doceat aliquis.*

Joannes Berrerius Congregationis Fuliensis institutor et Abbas Romæanno 1600 mortuus *indicatur ab Henriquez, Chalemoto et Bucelino cum titulo* beatæ memoriæ, *et late deducitur institutio dictæ Congregationis : refertur etiam inter Pios a Saussayo.*

S. Theognides,
S. Rufus,
S. Antipater,
S. Theostichus,
S. Artemas,
S. Magnus,
S. Theodotus,
S. Thaumasius,
S. Philemon,

Martyres Cyzici in Hellesponto *celebrantur a Græcis in Menæis excusis, et in Anthologio, et apud Maximum Cytheræum. De iis cum aliis monumentis agimus* XXIX Aprilis.

SS. Zenon et Vitalius Martyres *inscripti sunt Menæis Chifletianis, in aliis* XXIX Aprilis.

S. Petrus Martyr Mediolani ab hæreticis interfectus, *memoratur in MS. Centulensi S. Richarii, ab aliis omnibus recolitur* XXIX Aprilis.

Marculphus Abbas Mantuentiæ in Normannia *proponitur in Ferrarii Catalogo, ab aliis* I Maji.

S. Monicæ matris S. Augustini depositio *inscripta est MS. Martyrologio Bruxellensi S. Gudilæ, aliis* IV Maji.

S. Floriani Martyris translatio *celebratur in MS. Florario. Dies natalis agitur* IV Maji.

Dedicatio ecclesiæ S. Irenæ, antiquæ et novæ, *celebratur in Synaxario Græco Collegii Claromontani Societatis Jesu Parisiis. Codinus de Originibus Constantinopolitanis pag.* 38 *ait* Constantinum Magnum ædificasse ecclesiam veterem S. Irenæ, *quæ vetus respectu recentioris dicitur. Sunt variæ Martyres Irenæ nomine, ex his mense Aprilis dedimus aliam* III *Die, aliam* XVI. Magna-Martyr Irene sub Numeriano *passa colitur* V Maji.

B. Joannis Presbyteri et Confessoris, in civitate Beverlacensi apud Angliam, *memoria proponitur in Scripto aliquo Carthusiæ Bruxellensis. Videtur* S. Joannes Beverlacensis *esse, dein* Hagulstadensis Episcopus et Archiepiscopus Eboracensis *cujus Acta daturi sumus* VII Maji.

S. Ursicinus medicus, *relatus in Actis S. Vitalis, qui eum ad Martyrium animavit, memoratur in MS. Bruxellensi S. Gudilæ, ab aliis recolitur una cum SS. Gervasio et Protasio* XIX Junii.

S. Jason et Sosipater Apostoli ex LXX, *memorantur in MS. Græco Synaxario Parisiensi Collegii Claromontani, item in Menæis Cardinalis Mazarini et aliis MSS. itemque in tabulis Kalendarii Moscovitici: apud Possevinum in Ruthenico perperam* Nason *scribitur: ambo habentur in Menæis excusis et aliis postridie. Verum celebrantur a Latinis* S. Sosipater, apud Berœam, XXV Junii.
et S. Jason, in Cypro XII Julii.

S. Jason Martyr *inscriptus est Fastis Galesinii et Ferrarii, citatis Græcis, qui eum referunt sequenti die : ac Latini, ut diximus* XII Julii.

S. Liborii Episcopi translatio, Cenomanis Paderbornam, *celebratur a Greveno, Canisio, Gelenio, item in Martyrologio Coloniæ et Lubecia anno* 1490 *excuso*

cuso, et MS. Florario. Dies natalis est XXIII Julii.

S. Christophorus Martyr *memoratur in genuino Beda, et a Rabano, item in MS. Casinensi, Trevirensi S. Maximini et S. Martini, ac MS. Adone Reginæ Sueciæ. In quodam Scripto Carthusiæ Bruxellensis dicitur* Translatio S. Christophori. *Dies ejus natalis, quando non est in genuino Beda, censetur* XXV Julii.

S. Audoeni Episcopi Redonico natalis *indicatur in antiquo MS. Trevirensi S. Maximini. Est is* S. Audoenus Rotomagensis, *et colitur* XXIV Augusti.

S. Adelphius Ep. Metensis *notatur a Molano, tamquam si hodie esset depositionis memoria: Molanum sequitur Diarium Reliquiarum Pragensis ecclesiæ, cui inseritur* S. Adelphus Episc. *propter* partem de crure aut brachio allatam anno 1372. *Sed errore Molanum ostendemus, quando ipsum colit Metensis ecclesia, et inseritur Romano Martyrologio, ipsisque Molani ad Usuardum auctuamentis, die* XXIX Augusti.

SS. Evodius et Onesiphorus Apostoli *inscripti sunt Menæis Chifletianis: ast aliis sequenti die. Ex his* S. Evodius Episcopus Antiochenus *colitur* VI Maji. *et* S. Onesiphorus VI Septembr.

S. Amati, Episcopi Senonensis, elevatio Duaci facta, *memoratur a Molano, Saussajo, Canisio, Wione et aliis. Vita ejus erit danda* XIII Septembris.

S. Lamberti, Episcopi Trajectensis, translatio *solenni cultu celebratur, et indicatur in quamplurimis Martyrologiis MSS. et excusis. Dies vero ejus natalis celebratur* XVII Septembris.

S. Matthæi Apostoli translatio corporis Salernum *celebratur in MS. Florario. Dies natalis est* XXI Septembr.

S. Paphnutii Ægyptii Martyris Acta *referuntur ad hunc diem apud Lipomanum et Surium sunt ea accepta ex MS. codice Cryptæ-Ferratæ, quæ perperam Metaphrasti tribuuntur. De iis et S. Paphnutio egimus inter Prætermissos* XIX Aprilis. *sed Acta reposuimus cum aliis Græcis et Romano Martyrologio ad diem* XXIV aut XXV Septemb.

S. Paphnutii Abbatis, et quingentorum quadraginta sex Martyrum *memoria, indicatur a Molano in Auctario Usuardi. Videntur illi esse qui in Rom. Martyrol. et ab aliis referuntur* XXV Septembris.

S. Saturius Eremita, Magister S. Prudentii Episcopi Turiassonensis, *memoratur hoc die ex Marietta a Ferrario in catalogo. Tamajus nomen ejus nulli inscriptum esse Martyrologio ait, coli tamen in territorio urbis Numantinæ seu Soriensis, ubi sepulcrum ejus visitur, a vicinis oppidanis, et Vitam ac mortem ipsius consignat ad diem* II Octobris.

S. Cyriaci, Romani Papæ, translatio reliquiarum Tuitiam ad monasterium S. Heriberti, *inscripta est Fastis Coloniensibus Gelenii. Ab aliis dicitur solum fuisse* Vicarius Papæ, *et adhæsisse Ursulanis, et cum iis martyrio affectus. De qua controversia poterit agi* XXI Octobr.

S. Exuperii et Lupi, Episcoporum Baiocensium, susceptio corporum apud Corbolium in diœcesi Parisiensi, *memoratur in Supplemento Saussaji, et* S. Exuperii *etiam a Ferrario. Colitur hic* I Augusti. *et* S. Lupus XXV Octobris.

S. Eusicius, Presbyter et Confessor Bituriciæ, *sive* Biturigibus, *nonnullis* Eusebius, *perperam aliquibus* Episcopus *creditur, ei proponitur apographis Martyrologii Hieronymiani, ac MS. Richenoviensi, necnon apud Florum ex MSS. Atrebatensi, Tornacensi et Lætiensi. In Actis apud Labbæum, quo et alii eum referunt, dicitur in Domino decessisse* XXVII Novembris.

DE S. MARCO EPISCOPO, D. P.

ET DUOBUS PRESBYT. MARTYRIBUS ATINI IN CAMPANIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I Vita, passio, ac sepultura sancti: corporis inventio post annos fere mille.

AN. LXXXII

C

Atinum *vel* Atina, *urbs olim Episcopalis, nunc sola veteris celebritatis fama spectabile oppidum, ad radices Apennini in Campania, hinc Soram inde Cassinum respicit, pari fere utrimque milliarium octo intervallo, et in duplo circiter spatio vicinum habet Venafrum. Istud quidem vane et falso jactat Deorum antiquissimum Saturnum conditorem, eumque apud se sepultum; tam vere gloriatur, fidei Christianæ lumen, inter primas Italiæ, illatum sibi esse a S. Petro Apostolorum Principe, et accepto deinde Episcopo Marco ejus discipulo sic illud invaluisse, ut numquam deinceps extinctum fuerit, licet urbs ipsa crebra excidia ac desolationes passa, tandem sub Eugenio III amiserit dignitatem Episcopalem. Extat apud Ferdinandum Ughellum, Italiæ sacræ tomo* I *ad calcem, Chronicon hujus urbis, usque ad annum* MCCLVI *haud indiligenter perductum, notatisque dumtaxat præcipuis rebus breve satis; ex quo, priusquam ad cultum Actaque illustranda progrediamur, juvat excerpere rerum ad S. Marcum spectantium summam; omisso tamen Vitæ compendio, de quo infra; post quod, in explicationne historiæ, continentis tempora persecutionis primæ, ita legitur de ejus Martyrio.*

S. Petri discipulus.

2 Romanæ ecclesiæ præfuit Cletus annis XII, mense uno, diebus XI. Sub hujus temporibus Marcus Atinensis Episcopus, discipulus B. Petri Apostoli, a Maximo, Præside totius Campaniæ, anno post Passionem Domini LXIII, IV kal Maji. *Qui annus ex antiquissimis Actis desumptus, juxta chronologiam Pontificiam, ante primum tomum hujus mensis explicatam, esse vulgaris æræ* LXXXII: *et hujus anni Aprilis mensem dumtaxat* VII *referebat Domitiani, Idibus Septembris imperare exorsi, atque post mansuetudinis tenendæ spem de se populis factam cito resuscitantis persecutionem a Nerone inchoatam. Narrato deinde quæstionis et tormentorum ordine, pergit Chronicon:* demum cum duobus Presbyteris, cum quibus coram judice fuerat præsentatus, ductus est extra urbem in campestri loco juxta monumentum quod vocatur Imperiale: ibique capita eorum a corporibus recidentes ea inhumata reliquerunt. Fideles autem, qui intra urbem absconsi degebant, noctu pergentes, corpus B. Marci Martyris seorsim a capite posuerunt, alia vero duo in uno condiderunt sepulcro: et sic ubi posita sunt permanserunt usque ad tempora B. Silvestri Papæ. *Ita chronicon ex antiquis Actis, non distinguentibus primam sancti corporis sepulturam, tumultuariæ factam; ab altera ordinatiori, quæ mox indicatur facta per S. Marci successorem Fulgentium,* qui sedit annis XXXI, mensibus VII, diebus XXVIII, *et* sepelivit corpora Sanctorum Nicandri et Marciani, *sub eodem Maximo Præside inter Atinam et Venafrum* XVII *Junii decollatorum*, juxta corpus Christi Martyris Marci, constituens ibi parvum habitaculum. Hujus *enim* cura fuit

F

Martyr sub Domitiano factus,

et a fidelibus raptim sepultus.

a Fulgentio successore decentius recondita.

Aprilis T. III.

studiosius

AUCTORE D. P.

A studiosus recondere corpus B. Marci Martyris, et separatim caput a corpore ponere, utpote post mortem Domitiani, anno XCVI elatam, et post ejus acta a Senatu rescissa: per quod jam aliquantula primum libertatis Ecclesiis, res suas sicut liberius atque ordinatius agere.

3 *Mortuo Fulgentio Atinensem Sedem obtinuere Hilarius, Urbanus, Lucius, usque ad Eleutherium Papam: qui creatus, ut ostendimus, anno vulgariter* CLXXI, anno VI pontificatus sui ordinavit in civitate Atina Salomonem Episcopum, qui sedit annos XXXVI menses X, dies XXV. Hic cum esset natione Romanus, facundius ceteris Præsulibus apicem sui Præsulatus tenebat: composuit autem gesta Sanctorum Martyrum Nicandri et Marciani et Marci Præsulis. *Ea cum minus docte composita viderentur seculo XI (forte quod transcribentium librariorum incuria solœcismis et mendis ea oppleverat) rogatus fuit Archiepiscopus Capuanus infra nominandus cultiori Latinitati reddere Acta S. Marci: quod ita factum, ut antiqua illa perierint in ecclesia lege, uti probat sermo Joannis Ep. de Marco circa annum MC compositus, in quo ipsa antiquorum Actorum verba allegantur; eademque omnino videntur habuisse auctor Chronici, ex usque præfatum compendio quod prolatum sui nobis erit, ad Acta recentius digesta non uno loco illustranda. Deinde* B *Sederunt Atinæ Demetrius et S. Carus, de cujus Martyrio sequenti die agemus; tum Vigilantius atque Prudentius, Martyrii titulo ad V diem hujus ejusdem mensis consecrati, ut videmus.*

Passionis Acta scribit Salomon Ep. Atin. circa an. 180,

4 *Denique* Melchiades Papa anno *Christi* CCCXIV, ultimo sui Pontificatus, ordinavit in civitate Atina Maximum Episcopum, qui sedit annis XXV, mensibus V, diebus X. In hujus temporibus constructa est ecclesia in honorem B. Mariæ semper Virginis et B. Marci Martyris et Pontificis, in eo loco ubi dicitur Pessilicis, juxta monumentum quod vocatur imperiale, circa viam quæ dicitur monumentorum, magnis lapidibus, diversis marmoribus et excelsis columnis; in longitudine pedes CLXIII, in latitudine pedes XLII, habens in gyro murum excelsis lapidibus, in qua posuit corpus prædicti Martyris Marci, subtus altare majori, in quodam sepulcro marmoreo, cum lapideo titulo, nomen Christi Martyris intimante. Posuit et caput ejus separatim a corpore, in vasculo vitreo simul cum clavis, in angulo ipsius basilicæ ab occidentali parte. Postea Julius Papa, primo anno sui Pontificatus, qui fuit Christi CCCXXXVII, ordinavit in civitate Atina Eugenium Episcopum, qui sedit annis XXXI mensibus IX diebus C XVI. Sub hujus temporibus constructa est arca, ubi requiescunt corpora SS. Nicandri et Marciani juxta Majorem ecclesiam a parte Septentrionali. *Hactenus Chronicon: moxque de Eugenii successore Romano agens, loquitur iterum de* prædicta ecclesia S. Mariæ *sive Majori; et addit*, quæ nunc ecclesia S. Bartholomæi Apostoli dicitur, quæ sita est in loco qui dicitur Pes-silicis, ubi et B. Marcus recepit Martyrium et per multa tempora quievit: et hic etiam erat Episcopatus.

templum exstruit Maximus Ep. circa an. 330

quod et cathedrale fuit

5 *Pergit postea narrare auctor, quomodo excisa funditus urbs temporibus Arcadii Imperatoris, restaurata sit Pontificatu Leonis I, id est circa medium V seculi; et quomodo munientes eam Atinenses, ædificaverunt in arce ecclesiam S. Mariæ, ac juxta eam Episcopium, priori scilicet loco in suis ruinis manente. Post annos paulo plures quam centum, destructa denuo civitas atque ecclesia, denuo resurrexit circa annum* DCXXX; *et Episcopus loco est datus. Cumque anno* DCCCCLXVIII *Episcopatus Capuanus esset in Archiepiscopatum evectus, subjecta ei cum aliis suffraganeis est ecclesia Atinensis, in qua anno* MXXXIV *Adenulphus Archiepiscopus tertius constituit Episcopum Leonem, qui* religiosissimus vir et Deo amabilis, vixit in Episcopatu annis viginti D octo *scilicet usque ad annum Christi* MLXII. *Dum creatum anno* MXXXI, *Lectio etiam Historiæ Inventionis S. Marci videtur ejus initia differre ad decennium: hoc tamen librarii erratum potius esse videtur, quam auctoris. Nam cum dicatur institutus Leo tempore Conradi Imperatoris, qui anno* MXXXIX *obiit; patet erratum esse in numero: causam vero errandi præbuit annus* MXLVI, *quo notabatur inventum corpus S. Marci. Et quia in dictæ inventionis historia, ita res narratur, ut non appareat a consecratione Leonis usque ad ipsam multum fluxisse spatium, ideo præsumpsit ille utrobique numerum* XL *scribere. Quod esse evidens mendum facile apparebit ex chronico, juxta quod*, hujus *Leonis* tempore constructa est ecclesia S. Mariæ in templo Saturni: hujus etiam tempore inventum est corpus Christi Martyris Marci, quod latuerat in episcopio Atinensi, *videlicet veteri et desolato*, sub altari majori, *jam pariter destructo:* quod *altare ob patrata in loco miracula, de quibus historia, Leo ipse* postea dedicavit in honorem S. Bartholomæi, juxta corpora SS. Nicandri et Marciani, *seu verius antea* dedicaverat. *Sane quando fuit inventum corpus S. Marci, jam stabat altare; non tamen supra ipsum corpus, de quo nec cogitabatur quidem; sed juxta illud et prope sepulturam Sanctorum dictorum; ipsam tamen fortassis vacuam,* E *corporibus Venafrum translatis tempore desolationis, quod poterit* XVII *Junii examinari: satis est hic animadvertisse, fabricationem Cathedralis ecclesiæ non debere præsumi ipso statim Episcopatus initio susceptam; et uno anno fuisse absolutam, quod tamen dicendum foret, si anno* MXLIV *ordinatus Leo, anno* MXLVI, *in dictam ecclesiam, utique jam absolutam, intulisset corpus S. Marci.*

anno 1031 datur Episcopus Leo,

qui restauravit et dedicavit ecclesiam S. Mariæ Cathedralem

in eamque intulit corpus S. Marci an. 1046

6 *Cum autem a Leone* condita atque benedicta *esset* ecclesia et restaurata, *ipse* de rebus quas tunc habere videbatur, in eadem ecclesia construxit cameras, in quibus ipse et sui successores habitarent, juxta majorem ecclesiam ob Occidentali parte. *Interim inventum est anno* MXLVI, VI *Kal. Augusti, corpus S. Marci et in Episcopium, id est novam Cathedralem, delatum. Deinde animum applicuit Leo ad Canonicam disciplinam eodem in loco ordinandam; atque* in mente statuit, ut Atinenses Clerici ad ecclesiam S. Mariæ sponte et voluntarie pariter convenirent, et divinum servitium unanimiter Domino exhiberent, ad honorem sanctæ Dei Genitricis et ob reverentiam corporis beatissimi Martyris Marci, Atinæ civitatis Antistitis.... Convocatis igitur universis Clericis, una cum D. Lando illustrissimo Comite et Advocato Bernardo, pariter cum omni populo civitatis, *suæ* voluntatis arbitrium et propositum in mente conceptum F iis omnibus aperire curavit... et justum visum est universis, ne Clerici per diversa vagantes, et seculares curas atque solicitudines semper gerentes, in divino se famulatu exercere, prout condecet, minime possent. Proinde Clerici consilio habito, quidam ex ipsis, non inviti neque coacti, ad ecclesiæ servitium gratuito pectore et sincera voluntate se contulerunt; videlicet Theoto, Angelus, Joannes, Almundus, Albertus, Joannes, Leo, Benedictus, Petrus et Joannes Presbyteri, et Benedictus Archidiaconus, et Gregorius et Marcus Primicerii; Dominicus et Atinus. Hi omnes rationabile obsequium Deo repræsentantes, ambularent in domo Domini cum consensu, ad Altare sanctæ Dei Genitricis sese cum omnibus suis rebus humiliter obtulerunt.

et ibidem instituit Congregationem Canonicorum Regularium

7 *His autem et omnibus eorum vestigia secuturis concedit Leo privilegia multa, fundosque nonnullos per diploma, quod extat in fine Chronici Atinensis vel a scriptore vel ab Ughello additum, datumque (ut præfert titulus)* anno ab incarnatione Christi millesimo quinquagesimo sexto, mense Julio, indictione VIII, residente in urbe Roma summo et universali Pontifice Domino

privilegiis et fundis eam stabilit.

A Domino Papa Victore, et Imperante D. * Conrado piissimo Imperatore, et Capuanam ecclesiam gubernante Adenulpho Archiepiscopo. *Ubi facile condonabis librario, quod mutare vel supplere præsumpserit nomen Imperatoris: suspicari enim quis posset ab aliquo, cui plus zeli quam doctrinæ inerat, existimante eum qui dicto anno imperabat Henricum, ipsum esse qui patri mox defuncto successit quinquennis, et propter schisma rebellionemque adversus Ecclesiam pene semper excommunicatus vixit, et indignum judicante tam scelesti hominis nomen in fundatione sui Ordinis legi; extritum illud fuisse; et qui ipsum ad calcem Chronici descripsit nomen arripuisse Conradi, quod meminerat in ordinatione Leonis legisse. Intelliges præterea numerum indictionis considerans, eumque cum anno Christi conferens; etiam Atinenses anni communis rationem novem æmensibus ista ætate prævertere solitos, sicut de Hetruscis et Umbris demonstravimus, atque adeo annum hic debere accipi* MLV, *idemque dicendum esse de annis infra notandis, quotiens ultra Martium menses adjuncti processerint: adeout hujus institutionis principium Atinæ inciderit in ipsa initia Victoris Papæ II,* XIII *Aprilis creati, quod etiam confirmans Chronicon Atinense,* Tempore, *inquit,* Victoris Papæ II, facta est B Congregatio Atinensis in ecclesia S. Mariæ.

* imo Henrico.

anno 1055.

8 *Erant scilicet hæc illa, felicia dicam? an infelicia tempora, quibus, totius pene Italiæ Clero Simoniæ atque concubinatus vitiis implicito, ex tantis tenebris cœpit emergere lumen indeficiens, Ordo scilicet Canonicorum Regularium; si non tunc primum institutus, certe tunc primum ad eam reductus formam, quæ Ordinem in Ecclesia singularem constituit, ad reformationem universi Cleri. Tunc enim suscitavit Deus spiritum Joannis Lucensis Episcopi, quo a corrupta Cleri massa segregatos viros, disciplinæ sanctioris cupidos, in unam ecclesiam sub Canonica regula vivituros, collegit; et suo exemplo alios quoque Episcopos provocavit ad idem tentandum, in quibus Leo iste unus fuit, ut ex dictis apparet: cœptoque semel operi ad perfectionem adducendo non parcam adhibens manum,* fecit et dormitorium Canonicorum, fecit et refectorium ad utilitatem Fratrum, fecit et coquinam cum pistrino. *Ipsi vero ambulantes in novitate spiritus, nequaquam cultoris sui defuerunt industriæ: sed eorum novella vinea tam gratum sui odorem tota Campania sparsit, ut prænominatus Adenulphus Capuanus Archiepiscopus, ab iis tem rogatus S. Marci Passionem expolire, non potuerit se explere colligendis ex sacra Scriptura similitudinibus, quibus eximiam ipsorum virtutem illustraret. Id autem* C *laudatissimus Præsul fecit sub vitæ suæ mortalis finem, quem ante annum* MLIX, *ipsi contigisse affirmat et probat Ughellus.*

quæ atque ac alia alibi Congregationes ejusmodi

insigni fama virtutis mox claruit.

§ II. Translationes et cultus S. Marci: quædamde eo figmenta rejecta.

I*nventum anno* MXLVI *S. Marci corpus, in ecclesia Cathedrali, ut jam vidimus, depositum erat et ibidem anno* MLV *locabatur; usque dum propriam sibi ecclesiam exigens Sanctus, eadem re moneri Antistitem jussit. Hoc autem mandata exequente et opus cito consummandum urgente, pios Atinensium conatus remuneratus est Sanctus exhibitione sui Capitis, quod pridem a corpore sejunctum desiderabatur. Interim vero urebat agros siccitas æstivalis: sed et hanc tollendam copiosæ pluviæ largitione idem Sanctus promisit, quam primum in recentem ædem illatæ essent Reliquiæ suæ. Id ergo propere factum est, simulque dedicata nova ecclesia S. Marci,* III Nonas Octobris, *incensis populi studiis nullam moram indulgentibus Episcopo, qui longius tempus absolvendo operi destinarat, statueratque dedicationem celebrare anno sequenti, recurrente anniversaria inventi Corporis memoria* XVI *Kalendas Augusti.*

Dum fabricatur ecclesia propria invenitur Caput,

et in illam cum corpore infertur,

Cum vero dedicationes ecclesiarum soleant Dominicis D *diebus celebrari juxta ritum Romanæ Ecclesiæ, ex ipso prænotati diei concursu cum Dominica facile erit definire, quod dedicatio ecclesiæ novæ facta fuerit anno* MLXIII, *cui littera Dominicalis fuit* E. *At, inquies, si anno Christi* MXXXIII, *Episcopus Atinensis ordinatus est Leo, hic autem solum* annis viginti octo sedit, *uti ad longum scribitur in Chronica apud Ughellum: jam profecto oportet mortuum fuisse. Fateor, sed cum Chronica illa annos Episcoporum primorum Atinensium componens cum annis Romanorum Pontificum, horum seriem sic invertat ac turbet,* ut vix castigata tolerabilis evadere posse videatur *Ughello, non est cur numeris inibi notatis adhæreamus solicite, si quando evidentior ratio cogit alio deflectere; sicut hic coegit Conradi Imperatoris obitus et nunc evidens probatio institutæ anno* MLV *Congregationis Canonicorum Regularium, atque post eam factæ Translationis Dedicationisque* III Nonas Octobris, *in die Dominica. Licebit igitur errorem manifestum corrigere, et* triginta octo *legere, pro* viginti octo, *ac sic usque ad annum* MLXXI *in vivis retinere Leonem. Nam de successore ejus Palumbo aliud non scimus ex Chronica, quam ordinatum esse* tempore Henrici Imperatoris: *ubi titulus* Imperatoris *adhuc* E *indulgentius accipi debet, quandoquidem coronam Imperii non assumpserit Henricus ante annum* MLXXXIV.

AUCTORE D. P. anno 1063.

10 *His animadversis venio ad historiam Inventionis Translationisque, quam ex MS. vetustissimo Casinensi, litteris Longobardicis exarato, transcriptam habuit ac nobis Romæ dedit Ferdinandus Ughellus, una cum Vita ab Adenulpho concinnata, cum hymnis officii proprii, versibusque dictam inventionem describentibus; necnon cum Sermone Landulfi circa annum* CCCLXX *Episcopi Atinensis, in laudem SS. Martyrum Marci Nicandri et Marciani, aliisque duobus sermonibus ante laudati Leonis pro festo S. Marci, et pro die Octava; et quarto sermone Joannis, sub annum* MLXXIV *æque Episcopi Atinensis: quæ omnia tunc recitaverant ab eo revisa in tomo 6 Italiæ sacræ, ubi de Episcopis Atinensibus agitur. Sed non placet, quod prænotata Inventionis Translationisque historia dicatur edita a Domno Leone venerabili Episcopo Atinensi. Etenim accuratius eam legenti apparet, non tantum alium esse auctorem; sed tandem qui post Leonis mortem, et quidem annis non paucis elapsis scripserit, ipso tamen Presbytero, cui caput S. Marci fuerat revelatum, adhuc vivente, et quæ viderat passim narrante, atque adeo intra annum* LXX *aut saltem* LXXX *undecimi seculi. Quia Presbyter ille, cum facta sibi anno* MLXII *revelatio est,* F *notatur fuisse* veteranus, *et visio ei erat, ut ipse* hactenus narrat: *de Leone autem dicitur,* quidam ibi ordinatus Episcopus, sollicitus restaurandis sui Episcopatus ecclesiis, *cum diœcesim obit, venisse in locum; ubi dum jussu ejus repurgatur ecclesia S. Bartholomæi, inventum est corpus S. Marci. Cumque explicata esset series dedicationis factæ, negat auctor silentio prætereundum,* quod in hac urbe, Clemens Dominus apud venerabilissima pignora operari dignatus est præsenti anno, *aliudque in monacho Casinensi patratum* cum prius miraculum scriberetur.

Historia inventionis translationisque scripta,

non a prædicto Leone Episc.

sed aliquantis annis post ejus obitum.

11 *Igitur post Vitam ab Adenulpho conscriptam (quam etiam ex MS. Capuano exceptam anno* MDCXLIV *nobis miserat Silvester Ayozza) omissis officii proprii Antiphonis, hymnis, responsoriis atque orationibus (hymni, autem possunt apud Ughellum legi) damus historiam jam memoratam, sed absque auctoris nomine, quod Leo esse potuit, ac forte is qui inter primos Congregationis Atinensis Canonicos supra memoratur; sed non potuit esse* Leo Episcopus Atinensis. *Quod si alium tenduxis est Episcopus; auctor* Palumbus *hic fuerit, qui post Leonem* tempore Henrici Imperatoris ordinatus, sedit annis XV, *ut scribitur in Chronico. Post historiam, ponentur disticha, de inventione composita*

ab alio quopiam Atinensi

deinde disticha male tributa Adenulfo Capuano.

AUCTORE D. P.

A *composita neque enim credimus ipsa Adenulphi esse imo nec Leonis (de qua tamen in Chronico legitur quod in majori ecclesia, constructo ciborio super altari majore,* illud versibus curavit ornare in circuitu ipsius laboris) *sed alterius etiam junioris, qui vel ex populari traditione, vel ex informatione certiori, adjecit inventioni circumstantias aliquas, pene contrarias historicæ relationi, et saltem in hac præteritas ; quod minime, credo, contigisset, si disticha scripta et probata fuissent priusquam historia componeretur.*

Qui multa S. Marco scripsisse dicitur Petrus Diaconus,

12 *Petrus Diaconus, Casinensis Chartularius ac Bibliothecarius, libellum de viris illustribus Casinensibus scripsit, ad cujus calcem, nescio quis alius, ipsius Petri elogium pro capite 47 addidit ; enumerans ea omnia, quæ idem Petrus sua descripsit manu, partim ab aliis partim a se composita, partim composita ab aliis et a se aucta vel illustrata. Hanc triplicem scriptorum Petri distinctionem non intelligens Baronius, in Notis ad Romanum Martyrologium, citato perperam cap. 44 pro 47, ita loquitur, quasi omnia hactenus commemorata de S. Marco composuisset Petrus, nullum alium allegans qui scripserit de S. Marco. Ughellus de iisdem Vita, Translatione, Miraculis, a Petro Diacono scriptis, loquitur tamquam diversis a Vita quam Adenolphus edidit, et a translatione quam Leoni Epi-*
B *scopo perperam imputat ; et quod mirabilius est, expresse addit ;* quæ omnia MSS. extant apud me hactenus inedita. *Interim etenus ipse quæ inedita catenus fuerant, nihil adfert sub nomine Petri Diaconi, nec videtur habuisse, quod sub isto referret nomine, quia omnia hujus generis MSS. apud ipsum existentia, ipsomet petente et nobis ea data volente, scrutati, nihil tale invenimus. Sed ea solum quæ partim hic damus partim tomo* I *Italiæ sacræ possunt legi.*

solum ab aliis composita transcripsit,

13 *Ipsum tamen Petri elogium audiamus.* Anno Incarnationis Dominicæ MCXXVII, ætatis autem ejus XXI, ad exilium directus est : in ipso autem dum esset exilio.... descripsit ad Oderisium Abbatem passionem B. Marci et sociorum ejus.. . *ac multas quæ ibidem subsequenter notantur Sanctorum Vitas :* destructionem quoque et restaurationem Atinæ urbis in B. Marci adjunxit historiam.... Translationem B. Marci in civitate Atina et ejus miracula exaravit : Cantus B. Marci composuit, et Sanctorum Nicandri et Marciani. *Quæ sic videntur intelligenda, ut Capuæ, ubi tunc Adenulphus Comes præsidebat, exulans Petrus, SS. Marci, Nicandri et Marciani Passiones transcripserit in unum codicem; Marci quidem ab Adenulpho, Marciani vero et Nicandro a nescio quo,*
C *forsitan ab eodem Adenulpho, cultiori Latinitati redditum, eisque proprio stylo adjunxerit appendicem de destructione et restauratione Atinæ : ac rursum Translationem et miracula ejusdem S. Marci in alio Codice scripserit ; eisque addiderit Cantum, a se de eodem Sancto compositum. Porro ipsius* Petri Diaconi ac Bibliothecarii rogatu *(ut dicitur cap.* 43) Petrus Romanæ Ecclesiæ Subdiaconus, Passionem B. Marci versibus exornavit, *qui hactenus latent aut perierunt. Denique Ughello et Ferrario testibus,* Petrus Paulus Florus Urbinas contexuit Vitam et Passionem Marci, quæ Romæ anno MDXCIX edita est. *Nos eam non vidimus, nec magni videntur æstimasse Ughellus et Ferrarius, unum solum arguendo ostendentes, quod in assignando anno Martyrii sub Domitiano peracti, numerum, qui cum respectu ad Christi passionem in Actis antiquis notabatur, ad Incarnationem ejusdem Christi transtulerit palmario mendo.*

Vita aliorum scripta

Cultus Atinæ,

14 *De cultu et quidem solennissimo S. Marci apud Atinenses dubium esse nullum potest, cum extet Officium proprium, extentque sermones de quibus dictum. Imo festum fuisse duplex, alterum passionis hoc* XXVIII *Aprilis, alterum inventionis* XVII *Julii, satis ex iisdem cognoscitur. Quod cultus iste ad vicinas ecclesias, puta Venafranam, Soronam atque Casinensem sese* D
extenderit, quis ausit affirmare? quando nec Capuæ quidem (cujus urbis Archiepiscopus Adenulphus ea elaboravit, quæ adhuc ibidem in istius Ecclesiæ monumentis servantur, Vitam scilicet et Officium proprium) quando, inquam nec Capuæ locum invenit in Kalendariis quatuor, quæ ad istius urbis usum conscripta jam olim Sanctuario suo Capuano inseruit Michael Monachus? Primus externorum Cardinalis Baronius, Martyrologium Romanum recognoscens, S. Marci memoriam ab universa Ecclesia faciendam ordinavit his verbis : Atinæ S. Marci, qui a B. Petro Apostolo Episcopus Ordinatus, Æquicolis *(in quibus Sora Baronio patria)* primus Evangelium prædicavit, et in persecutione Domitiani sub Maximo Præside martyrii coronam accepit. *Baronii seu potius Atinensis Ecclesiæ auctoritatem secutus est Ferrarius, in Catalogo Sanctorum Italiæ quoddam Vitæ compendium texens.* Presbyteros duos, *Martyrii socios, nos adjunximus, ex fide Chronici Atinensis, tamquam Actorum veterum relationi innixa, quamvis eorum non meminerit Adenulphus in Vita a se expolita. Quod autem eorum nulla jam fiat in sacris mentio, ex eo solum arbitramur factum, quod omnis Atinensium devotio adhæserit S. Marco, et sic in oblivionem venerint socii, eo facilius, quod eorum in quo* E
simul conditi sunt sepulcrum, non fuerit cuiquam revelatum aut requisitum.

nomen in Romano Martyrol.

Hispanus affingitur S. Marcus,

15 *Qui sub Juliani Petri nomine, commentatus est Adversaria, mendaciis apertissimis scatentia, cum in Græcorum Menologio, quod Sirletus compilarat, Canisius edidit, legisset hæc verba ad præcedentem diem* XXVII. Eodem die SS. Aristarchi, Marci et Zenonis. Fuerunt hi tres ex LXX. . Marcus est quem consueto nomine Joannem vocabant, cujus Lucas meminit in Actibus Apostolorum : fuit autem Episcopus ab Apostolis constitutus in Bibliopoli ; *hæc inquam cum legisset, et rursum sequenti die in Romano Martyrologio inveniret Marcum Atinensem Episcopum, verbis jam relatis commemoratum ; occasione* Bibliopolis, *non ita longe abeuntis a nomine* Bilbilis, *occasionem arripuit procreandi monstri, in cujus anatomia facienda, nequidquam desudarent posteri, figmentorum suorum defensores. Omnium sententias discutit refertque Tamajus in Notis ad suum Hispanicum Martyrologium. Pseudo-Juliani verba num.* 2 *hæc sunt:* Florebat adhuc sancta memoria Marci, cognomento Joannis : qui comitatus Petrum et Paulum, prædicavit Bilbili in Celtiberia, rursus alibi ; ac postea Romæ a Petro Apostolo Episcopus ordinatus, missus est Atinam in Æquicolis ; et ibi F
prædicans, in persecutione Domitiani sub Maximo passus est. *Hæc ille*, quæ quantis glossematum interlineationibus laborent *ostensurus Tamajus, rem eo adducit, ut probare conetur; hinc quidem arguendos Græcos, quod explosam sæpius a Baronio auctoritatem Dorothæi sibi proponentes sequendam, Marcum, qui et Joannes dicitur, crediderint fuisse Episcopum Bybli (id enim omnino fictitium esse contendit, poteritque ad* XXVII *Septembris examinari) inde vero corruptum esse textum Juliani, quod Marcum, Atini a S. Petro conversum (sicut in Actis propriis legitur) confuderit cum isto S. Pauli socio; tandemque concludit esse legendum,* memoria Marci, qui comitatus Petrum, post Paulum ad Hispanias, prædicavit Bilbili *etc. Et sic pro merissima veritate omnia habenda esse contendit, neque dubitari posse*, inspectis D. Didaci Porto-Carrero et Roderici de Acunha relationibus, qui sine examine totam Juliani ecphrasim suis idiomatibus traduxere.

occasione Marci cognati S. Barnabæ

16 *Ultima hæc Tamaji verba spectant alium Pseudo-Juliani locum de eodem Marco num.* 390, *ubi is vero tus ne parum eruditus in litteris sacris videretur, nisi ostenderet scivisse se, quod Marcus cognomento Joannes fuerit*

cujus ex... pus Barnabæ frater ... latum ...lunt,

A *fuerit S. Barnabæ Apostoli consobrinus, quod fuisse multis argumentis Baronius asserit; nec volens prætermittere occasionem gratificandi Bracarensibus, hactenus melius ignorantibus quis S. Marcus apud se coleretur; denuo prædictum locum retexuit, eique primum inseruit istud de consanguinitate cum S. Barnaba: deinde hanc clausulam addidit in gratiam Bracarensium.* Passus est XXVII Aprilis, cujus corpus post translatum est Bracaram in Hispaniam: quod ego vidi coluique cum Domino meo Archiepiscopo Bernardo, ibidem nonnullos menses commorante. *Tamajus ex Acunha cap. 23 eamdem fictionem confirmat his verbis:* S. Marci venerabile corpus exinde Braccaram translatum est, ubi in antiquissima capella suo nomini dicata ad campum dos Remedios in [illegible] sarcophago decentissime jacet. Ibidem plurima Deus beneficia tanti Martyris impetratione hominibus impartitur. Ibidem Interamnensium accolarum concursu sancti Præsulis pignora visitantur, muneribus afficiuntur, et totis visceribus venerantur et coluntur. Humi pulvis ex sarcophago extractus variis medicamen est ægritudinibus. Juxta capellam Xenodochium conspicitur. Via est in urbe, quæ S. Marci vocatur, ideo quod per illam ad oratorium devenitur, a quo nomen laturam accepit. Quo tempore hæc facta fuerit translatio ignoratur, aut scribentium incuria aut annorum labilitate. *Hæc ille.*

B

17 *Verum cum hujus translationis non meminerit Chronicon Atinense, ipsique Scriptores Hispani, qui etiam nunquam scivisse, nihil de tempore, quo acciderit fuerit, in suis monumentis reperire se fatentur; credere non possumus, corpus illud, quod Pseudo-Julianus circa annum* MCX, *apud Braccarenses cum Archiepiscopo suo Toletano se vidisse fingit, idem esse, quod Atinæ anno* MXLVI *inventum, et annis XV post in ibidem ad hoc constructo templo illatum fuit. Quis enim sibi persuadeat Atinenses, adhuc Episcopum proprium habentes, carissimo primi Apostoli sui et Episcopi pignore tam laetanter invento, et nova Basilica tam liberaliter honorato, aut privasse ipsos se istud aliis donando, aut per incuriam fraudemque eo meruisse privari, custodiendo negligenter? Quomodo autem tam insignem eorumdem vel munificentiam vel jacturam auctor Atinensis Chronici ignorare potuit? aut si eam scivit, quomodo hoc quoque notandam sibi esse non credidit, qui omnia de S. Marco conatus est accurate docere, sicut initio hujus Commentarii vidimus? Dicendum est ergo alterius Sancti cujusdam Marci corpus illud esse. Certe Antonius Vasconcellus in descriptione Lusitaniæ, S. Marcum, qui Braccaræ colitur, Confessorem vocat; cum is, qui Atinensium fuit Episcopus, Martyr obierit. Verba ejus pag. 521 n. 3, hæc sunt:* In fano Bracharensi, cui nomen a D. Marco, situs est ejusdem nominis Confessor, qui ibidem claruit, cumque alibi obiisset, in eum locum est translatus: ubi et sanctitatis fama et miraculis enitescit. *Denique ignorare potius videntur Scriptores Hispani corpus illud, quod Braccaræ servatur, cujus S. Marci sit: Augustinus enim de Castro Archiepiscopus Braccarensis, in litteris, quas anno* MDXCIV, *ad Clementem VIII dedit, ita scribit:* In hoc Xenodochio, dicato D. Marco, sancti cujusdam Marci Reliquias veneramur.

ubi corpus alterius S. Marci Confessoris asservatur

C

ACTA

Auct. Adenulpho Archiep. Capuano.

Ex MSS. Cassinensi et Capuano, collatis cum editione Ughelli.

EPISTOLA DEDICATORIA.

Ad Clerum Atinensem

Æterni Regis disciplinam sequentibus, universis in Christo sanctissimis Fratribus, in sanctæ Dei Genitricis ecclesia vitam Angelicam exercentibus, Adenulphus Capuanæ Sedis Archiepiscopus, calculum candidum a Jesu Christo Domino feliciter promereri.

D

P. B. ADENULPHUM EX MSS.

1 In unitate fidei mirabiliter congregati, formam vobis sumitis sanctitatis; et terram Ægypti caliginem fugientes, spirituali cantico vestris in labiis resonante, ad repromissionis terram sicut alacriter ita etiam et feliciter properatis. In montem Dei Oreb gressu inflexibili conscendentes, posteriora Domini felici oculo intuemini; ubi vos Moyse nobiliter *a* educente, cum populo via regia gradientes, neque ad sinistram neque ad dexteram declinatis; sed cursu indeclinabili eum ad patriam introductum efficaciter edocetis. Antiquorum Patrum sacra vestigia imitantes, Patriarcharum pariter ac Prophetarum doctrinam, eo quo debetis pio religionis intuitu prosequimini, qui in deserto et in invio et in aquoso Scripturarum puteos fodientes [illegible] exemplum in suis Actibus tradidere; quia in aquarum nimia affluentia, divinæ scientiæ largifluos fontes spiritualiter reseravere. Habetis in cordibus aquam vivam, salientem in vitam, cujus plenitudinis inundantia totam terram irrigat; et ut fidelium per vos mentes refulgeant, aurum exinde optimum apportatis.

qui sanctus ipse,

a

et populum suum recte instruens,

E

2 Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, Jesus Christus [illegible] hospes [illegible] cum Martha ministrare et cum Maria ejus eloquia [illegible] studetis. Sedentes in [illegible] expectatis [illegible] fabili cordis inspiratione vos provocat et invitat. Duplex illius spiritus in vobis remansit, quoniam ascendentem illum cum Helizæo vidistis: unde et Prophetarum filii vos cum Helizæo sequuntur, quia fidelis populus [illegible] vestra doctrinam pio caritatis intuitu invitatur. Circum dominas sane murus inexpugnabilis, et protegit vos dextera Christi; qui mentes vestras ab omni sorde vitiosa *b* eliminat, et immensa suæ gratiæ inspiratione illustrat.

explanasque exemplis [illegible]gentes,

b

3 Jam denique per plateas Jerusalem, quæ auro mundo sternuntur, cum virtutum odore incedit is: et almis sanctorum Patrum vestigiis insistentes, eorum tam vitas quam passiones recolitis solenniter et celebratis. Specialia tria virtutum genera diligentes, medio noctis tempore ad amicum acceditis, et tres panes Evangelicos ab eo cum maxima precum instantia, imo cum importunitate nimia, postulatis. Eos namque qui Jesu Christi sunt præcepta mirabiliter executi, tanta mentis devotione colitis et honoratis, ut et in passione socii, et virtutum splendore in eis videamini semper esse *c* prospicui. Rutilat inter vos pretiosus Martyrum cruor, quorum beatissima patrocinia civitatis vestræ honorem amplificant et exaltant, et inter adversa vos protegunt et defendunt, et inter prospera lætificant et exornant. Sæva persecutorum rabies, cum plures Sanctorum longe, lateque gladio peremisset, beatissimum Marcum specialem vobis reddidit Martyrem; eumque in Atinensi nobilissima civitate sanguinis effusione et martyrii palma gloriosum effecit.

ac Sanctos [illegible],

F

c

S. Marcum imprimis,

4 Colitis igitur Martyrem vestrum, eumque tanto propensius celebratis, quanto propensius in Christi amore fervescitis. Cujus venerandæ passionis historia, quæ minus docte fuit olim a quibusdam composita, meæ simplicitatis imperitia, ut iterata vice componendo edisseram, potestativæ precis auctoritate compellitis: et quod de tanti Martyris constantia, immensa Philosophorum expromere deberet facundia, meæ inscientiæ parvitati, violenti exactione, elegantiori stylo reserare injungitis. Præ quidem voluntatis

Passionem ejus nitidiori stylo scriptam

cultius scri-[illegible]

A voluntatis est quod imperatis, et ab universis laudabile quod deposcitis: sed nisi vestris orationibus fulciatis, in via prius deficiam, quam ad patriam recto itineris cursu perveniam. Confisus tamen de eo, qui turbam in deserto, ne in via deficeret, suæ ubertatis gratia pavit; et discipulos suos in campestri loco ut alios docerent, edocuit, opus aggrediar quod jubetis, vestræque petitionis voluntatem supplere in omnibus studebo: et quod recto considerationis intuitu postulatis, secundum mearum virium facultatem, etsi eloquentia sterili, relatione tamen veridica et *d* animo fertili executioni magnopere mandare curabo.

[illegible] ADE-NULPHUM EX MSS.

d

5 Universaliter igitur omnes in Domino commonentes rogamus, ut sacratissimi Martyris triumphum atque victoriam, qualiterque ad ætherea regna laureatus ascenderit, illius passionem gestaque legentes, tota mentis intentione percipiant, atque totius postposito dubietatis scrupulo fideliter credant. Nemo siquidem hunc existimet novellam martyrii plantationem in Jesu Christi Ecclesia introducere: quia antiquus est iste Martyr, non rudis nec novitius, sed ex primitivæ nascentis Ecclesiæ prole fœcunda, beatissimus Marcus, inter primos unus B fuit de primis alumnus, sicut in subsequentibus, Domino largiente, gesta narrabit historia. Nunc igitur universos istius Martyris votiva selennia recolentes, ex quo debemus benigno pietatis studio exoramus; quatenus et Christi amor semper in vobis ferveat, et sui militis invictissimi concepta in mente devotione, *e* fulgescat etiam, prout credimus et speramus, tam ecclesiæ vestræ specialis honor, quam et totius civitatis inexpugnabilis custos.

quod aggreditur auctor nil allaturus novi.

e

Impressa apud Ughellum hæc eadem, nonnullis mendis conspersa, exhibet: ita ut legatur

a Educant e. b Eliminat. c Conspicuus.

d Omnino. e Frigescat.

quæ omnia, minus commodum sensum reddentia, descriptionis imperitiæ deputantes, ad sensum meliorem levicula mutatione reduximus, in tribus primis locis secuti MS Capuanum; quod in duobus postremis eosdem cum Ughello errores habet.

PROLOGUS.

Ineffabilis summæ Deitatis clementia sacrosanctam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam in suo corpore, mirabiliter dedicavit; eamque sicut gloriosam, ita etiam et fœcundam in omnibus sanctis effectibus, septiformi sancti Spiritus gratia in Apostolos superveniens, suæ benignitatis inunda- C tione replevit; eosque ad evangelizandas omnes nationes direxit. Mira pietatis gratia! Mira et insignis Sanctorum virtutum præpotens efficacia! Nam et in miraculis virtus effulsit, et in potentia virtutum pius Ecclesiæ vigor excrevit. Pretiosa est etenim in conspectu Domini mors Sanctorum ejus: qui nimirum quanto ferventiores pugnant in stadio, tanto feliciores vivunt in regno. Vivunt profecto, qui vitam mortuis reddunt, et per totius orbis circulum signis inenarrabilibus in terris exuberant, et in cœlesti gloria velut astra matutina sine fine coruscant.

Mira virtus Spiritus sancti in Apostolorum prædicatione,

7 Prosperum iter Deus salutaris noster Martyribus suis ostendit, ut et sanguinem pro ipso funderent, [et cum ipso gloriam æternam obtinerent] imo merito sibi mercando perciperent a præsidente in cœlesti solio. Ipse namque, qui est gloriosus in Sanctis et in majestate mirabilis, Martyres suos inter vincula et tormenta gloriosos reddit et patientes: et in sanctis actionibus eos declarat mirabiliter efficaces atque potentes. Refulget nobis tamquam in speculo vita Sanctorum: quos profecto si devotissime veneramur in terris, præcipuos eos habebimus intercessores in cœlis. Sacratissimi denique marty- D rii palma tanto sublimius rubescit in cruoris beata effusione, quanto propensius fervescit in Jesu Christi ampla dilectione. Videtur plane quod inter spiritualia charismata Sanctorum sanguis velut ignis rubescat, et vita eorum sicut liliorum candor in actione clarescat. Æterna et incommutabilis providentia individuæ Trinitatis, lapidibus pretiosis inclusis, aurea eos corona exornat; sanctisque muneribus Rex Regum, sua in supernis tribuens donativa, recompensatione illos benignissima ditat. Sancti namque ludibria et verbera experti, insuper et vincula et carceres per fidem tandem regna vicere: nec deficientes in passionibus, de humani generis hoste victoriam obtinendo propter inæstimabilem immensæ spei beatitudinem, passionis calicem feliciter gustavere. Eximiæ vero caritatis in animo retinentes fervorem, spiritualem in suis mentibus conceperunt amorem. Eos nempe, quos mater Ecclesia tamquam parvulos lacte nutrivit, postquam ad ætatis plenitudinem venientes solidum cibum sumpsere, et poculum nihilo minus spirituale bibere, felici demum cruore perfusos divina illos clementia ad regnum decoris provexit, et quemadmodum triumphatores, E a certamine milites redeuntes, in æternæ gloriæ mansione solenniter et jucunde recepit.

et Martyrum suppliciis,

ac cœlesticorum mercede,

8 De quorum victorioso fortique collegio, unum de primitivis Ecclesiæ filiis, beatissimum Marcum, Atinæ civitatis invenimus fuisse Pontificem: qui certe eo amplius sublimis fulget in signis, quo felicior inter antiquos Patres, regnum Dei appropinquandum, facundus et promptus, incredulo populo suis declaravit in verbis. Hic etenim gloriosus Martyr et Pontifex, purpureo rutilans diademate, Atinensem Ecclesiam, acsi proprio sanguine Christi mirabiliter acquisitam, summa honoris gratia ditat, eamque virtutum radiis plenius glorificando illustrat. Civitatem sane per omnia reddens insignem, suis patrociniis fovet et protegit; eamque defendendo, clarificat et exaltat. Hujus igitur sacratissimi Martyris passionem, sicut in superiori epistola plenius continetur, rogatus unanimiter a Fratribus blandeque coactus, ea qua convenit alacri satis devotione describendam, Domino annuente, suscepimus. Quapropter maxima precum instantia obsecramus, ut eorum intercessionibus sanctissimi Martyris patrocinium impetrare una cum nostris suspiriis valeamus, qui meam ignorantiam ea scribere coegere, in quibus labia incircumcisa et lingua omnino polluta balbutiendo succumbunt, et succumbendo deficiunt. F Ipsius denique sanctissimi Marci suffragia voto supplici postulamus, ut qui excelsus vocatur in nomine, humiles et eloquentes nos reddat in suæ laudis sermone. Justum namque dignumque a Fidelibus creditur, ut cujus præconia devotissime recolimus in terris, illius sanctum auxilium habere, nos scribentes et vos legentes postulemus in cœlis. Legat ergo quicumque voluerit, et omnem a sua mente dubietatem procul abjiciat: quia totius non ambiguitatis expulso nubilo serenissimam istius Sancti enarramus historiam.

inter quos clarus S. Marcus,

ad cujus acta scribenda,

piarum precum auxilium petit auctor

CAPUT I.

Genus S. Marci, religio, baptismus, prædicatio, Episcopatus.

Beatissimus igitur, Marcus, Galilæus ex Galilæis parentibus ortus, necdum baptismatis unda renatus, sed sacri Martyrii diademate feliciter purpurandus, ab ipsius primævæ ætatis erumpente crepusculo, in eximiæ simplicitatis confidentia ambulavit, et paternarum traditionum ceremonias observavit. Erat enim felix in institutione Mosaica, felicior futurus Apostolicæ fidei

Natione ac religione Judæus,

A fidei doctrina mirifica. Nam ut omnibus in propatulo claruit, illud apud se fideli voto tractavit in mente, quod postmodum gloriosius ostendit in actione. A Galilaeis finibus divina providentia veniens, post longa marium terrarumque discrimina, in Atinensi tandem civitate sui cursum itineris terminavit, ibique nobile hospitium benignus hospes suscepit. Quæ nimirum civitas, sicut ex antiquitate nobilis, ita [illegible] cultui adhuc gentilitatis esset [illegible], suæ tamen celsitudinis magnificentia inter ceteras urbes fulgebat eminentissima. In hanc itaque urbem ingressus, insignis agonotheta Christi futurus, beatissimus Marcus; cuidam Palatiano, egregio et nobili viro adhæsit: qui una cum conjuge sua Aurelia benigne satis et officiose in domo sua eum suscepit, atque ut divinæ placuit voluntati apud se retinuit. Erat quidem vir memoratus, sicut nobilitate præclarus, ita etiam et divitiis locupletissimus [illegible] et in hospitalitatis caritate præcipuus, gentilis tamen et idolis serviens. Sed misericors et miserator Dominus, cujus miserationes nec principio nec termino ullo clauduntur, istius domum suæ benignitatis gratia miro et inæstimabili modo respexit, atque

Atinum profectus,

apud nobilem Palatianum divertit.

B Palatianum cum Aureliana conjuge, quemadmodum quondam centurionem Cornelium, Apostoli sui præsentia visitare decrevit.

10 Æterni Patris unigenitus Filius, postquam ex intemeratæ Virginis utero assumptam nostræ servitutis formam Jesus Christus Dominus noster glorificavit, eamque ad Patris dexteram [illegible] collocavit; eos quos reliquerat in terris Apostolos sancti Spiritus gratia illustravit, et per totius orbis provincias ad evangelizandum [illegible]. Apostolorum igitur Princeps et cœlestis regni Claviger beatissimus Petrus; ex quo Antiochenam a Cathedram sui Pontificatus immenso munere consecravit, ad eminentiorem omnium urbium b Romam Domino jubente sese conferre proposuit. Ex Antiochia vero Apostolus arrepto itinere, marinis se fluctibus dedit; atque prosperitatis aura spirante, optatum portum, cum Jesu Christi vexillo, signifer inexpugnabilis petiit. Tandem Romam intereundum ad Atinensem se contulit civitatem, ut eam prius athleta Christi fortissimus visitaret, in qua Marcum sibi discipulum acquireret: per quem et eamdem civitatem a dæmonum servitute eriperet, et ad veræ fidei cultum vocaret. Venit igitur tamquam a Deo missus cœlestis nuntius: domum est ingressus Palatiani, ibique

eodem advenit S. Petrus Romam iturus,

C Marcum reperit Galilæum. Quem profecto cum sancto afflatus Spiritu cognovisset Apostolus esse advenam multis eum cœpit tentare sermonibus: et, quis esset, vel unde, quod etiam nomen haberet, inquisivit attentius. Ad quem ille simplici affatus eloquio hujusmodi dedit responsum: Nomen mihi venerabilis Pater, Marcus est: a cunabulis ex Galilæa provincia oriundus, tamquam exul et advena in istis partibus maneo, et vitam in peregrinationis ærumnosa calamitate consumo. Paternis vero traditionibus die noctuque solerti cura invigilo, sacræ Legis censuram, a Deo per Moysen famulum suum Israelitico populo cœlitus datam, fideli devotione observo: ipsumque cunctarum rerum auctorem, omniumque viventium esse vivificatorem sicut ex cordis æqua ratione confiteor, ita etiam ex oris certa assertione approbo et confirmo.

a quo reddita vitæ suæ ac credentiæ ratione,

11 His et hujusmodi verbis ex ore illius acceptis, sanctus Apostolus gaudio exultavit immenso, et gratias exinde Creatori omnium retulit Jesu Christo. Ex hinc suæ prædicationis sumens exordium Jesu Christi discipulus, ut in Marco veterem hominem renovaret, sacris eum cœpit documentis instruere, atque ad regenerationis lavacrum provocare. Pellem

de Christi adventu ac nova ejus Lege edoctus,

D namque vetustate consumptam, purificationis gratia, satagebat suo Domino reddere novitate præclaram; et quæ cæcitatis erat obducta nigredine, studebat candidam reddere pro virtutum splendore. Et incipiens, ut in Evangelio legitur, a Moyse omnibusque Prophetis, interpretabatur illi Scripturas, et totius Veteris Testamenti [illegible] multipliciter revolvendo, mysticas et profundas divino Dei sententias ore mellifluo [illegible]. Revelabat vir Domini, qualiter primus [illegible] justo Dei judicio de [illegible] in horrendum [illegible], in versis fuit angustiis [illegible] doloribus [illegible] et [illegible]. Noe [illegible], quod [illegible] malitia super terram, ne iniquitas ultra procederet, statuit pius et misericors Dominus, ut humani generis culpa et per aquam diluvii plecteretur, et per novam regenerationis [illegible] per [illegible] homo [illegible]. Sic namque omnia disserendo discutiebat, quo modo in Lege [illegible] quo modo [illegible] ad Patriarcham et Prophetarum [illegible].

Luc. 24, 27

12 [illegible], cui nec caro nec sanguis divina mysteria revelavit, sed Pater qui in cœlis est, [illegible] spiritualis [illegible] promulgavit, et veræ fidei confessionem [illegible] tenuit, quoad eum ad Jesu Christi lavacrum feliciter provocavit, et in angulari lapide

E fundator eximius petram incorruptibilem miro documento [illegible]. [illegible] namque memorati Palatiani [illegible] Apostolus [illegible] catechizando erudivit, [illegible] Domini [illegible] præceptis [illegible] instruxit, et illam [illegible] baptismatis [illegible] Spiritus gratia regeneravit; et universa divinæ Legis mandata [illegible] Novæ [illegible] ad veræ fidei cultum vocatus, magistri cœpit sacris vestigiis inhærere, et [illegible], quam per aquam et spiritum renovaverat, vitam piis studuit actibus decorare. Apostolus denique peragere cœptum cupiens iter, Marcum suæ institutionis alumnum sibi [illegible], et [illegible] suis laboribus dignum experientia probat. Ex Atinensi vero civitate pariter egredientes, et per diversa locorum hospitia verbum veritatis et fidei prædicantes, tandem ad Romanæ urbis [illegible] venimus, et itineris cursum inter gentilium populos statuunt.

baptizatur,

F 13 Marcus [illegible], in fide promptissimus, ea quæ ex ore Apostoli procedebant, pleno mentis acumine percipere [illegible], et in sui pectoris sacrario strenue recondebat: agebat quoque vir Domini, qualiter et veritatis doctrinam cognosceret, et cognitam sanctis operibus adornaret: fulgebatque idem in signis atque miraculis, qui erat virtutum efficacia præpotens et mirabilis; et quem divina gratia sui muneris fulgore irradiabat, sanctitatis eximiæ operatio laudabilem et perspicuum omnibus exhibebat. Apostolica documenta ita intra se retinere curabat, quod prædicationis munus aliis fideliter refundebat, eosque ad æternæ felicitatis gloriam continuis exhortationibus incitabat. Proinde carus acceptusque Apostolo erat, quem in sacris actionibus morum honestate fervebat; nec quasi rudis et in fide novitius, sed tamquam miles egregius, optimus certator, adversus sævientis [illegible] mundi, murum se inexpugnabilem opponebat. Sicut erat totius sanctitatis disciplina nec mediocriter informatus, ita nimirum sancti Spiritus igne videbatur accensus. Cernebat quidem obscœna gentilium sacrificia, eorumque insaniam detestabilem benigno affectu corrigere non desistebat: ad hoc namque increduli populi aures demulcendo inflexit, quod Christianitatis titulo mirabiliter insignitam innumeram eorum multitudinem

unaque cum eo Romam profectus,

socium ibi Evangelicæ prædicationis agit.

PER ADENULPHUM EX MSS.

A multitudinem ad superna polorum gaudia sublimando provexit. Erat sane illius solicitudinis magna solertia, ut credentium multitudini esset cor unum et anima una; nec discreparet a veritate quod concordabat in pura fidei unitate. Eis siquidem rudimentis, quæ a Magistro didicerat, alios etiam instruere nequaquam cessabat, et illius prædicationis sermo de die in diem incrementum virtutis et gratiæ percipiebat.

et urbis Atinensis Episcopus consecratur.

14 Hæc et his similia benignus magister in Marco discipulo intuens, et felici consideratione divinam in eo refulgentem gratiam animadvertens, immensa cordis alacritate perfusus, ad pectora cum reservatum esse plenius intellexit, in quibus fraudatus minime extitit. Non immemor vero illius, quam olim reliquerat, Atinæ civitatis Apostolus, ad Pontificatus apicem summa cum honorificentia Marcum provexit, dignisque eum infulis decoravit. Antistitis igitur dignitatem adeptus vir Domini, et in eminentioni gradu feliciter sublimatus, quibus virtutibus emicuerit, quæve quantaque signa per eum sit Dominus operatus, universis luce clarius patet: quippe cum divina cooperante clementia, innumeris virtutum prodigiis usque hodie fulgeat, et celebris illius devotio in suis famulis plenius per omnia excrescat.
B Sed jam ad narrationis seriem articulum reducamus, et quo ordine Atinensem visitaverit urbem, literis mandare diligenti solicitudine studeamus. Coruscantibus denique in beatissimo Marco signis atque miraculis, tanta in ipso efficacia curationum refulsit in brevi; quod cœlesti eum gratia prosequente, a variis diversisque languoribus nonnulli civium emundati atque curati, saluti pristinæ mirabiliter restituti fuissent; et Omnipotentis Dei magnalia suis confessionibus omnes unanimiter proprio ore resonarent.

ANNOTATA.

a *Anno vulgaris Æræ 33, post Christi Passionem 4 locatum esse Antiochiæ Sedem ostenditur in tractatu de Pontificibus num.* 28.

b *Ibidem dictum, Romam venisse Petrum, anno communiter* 40, *post Passionem* 11.

c *Mirum forsan alicui videretur S. Petrus de his instruere Judæum hominem, nisi et ipse S. Stephanus in Actis Apostolorum alia æque nota vulgo in Synagoga explicasset: credo ut a notioribus et gratioribus incipiens, captata sic attentione et benevolentia, transeat commo-*
C *dius ad nova et minus grata, de Christo passo per ipsos, inculcanda.*

CAPUT II.

Miracula patrata, oratorium et Sacerdotes consecrati, Gentiles conversi, Martyrium, sepultura.

Patratis miraculis,

Interea celebratis in Romana urbe tam innumeris signis, ea quæ per Dei famulum divina gratia quotidie declarabat miracula, ad Magistri notitiam perveniebant: quæ videlicet nec surdus auditor satis benigne in sui pectoris secretario recondebat. Ex obsessis namque corporibus dæmones imperii sui verbo ejiciebat, leprosos mundabat, paralyticos curabat, cæcos illuminabat, mortuos suscitabat, ita ut merito illud Evangelicum Salvatoris illi de jure congrueret Pater meus usque modo operatur, et ego operor. Et item in alio loco Dominus dicit: Qui credit in me, opera quæ ego facio, et ipse faciet et majora horum faciet. Apostolus igitur, eum quem in Ecclesiæ gremio educandum quondam susceperat, attendens in Fidei disciplina propensius eruditum,

Joan. 5, 16 et 14, 12

D et in Sacramentis omnibus vehementer instructum, qualiter eum ad civitatem Atinensem deberet remittere, competenti cœpit deliberatione disponere: quod e vestigio nec segnis Magister executioni mandare curavit. Nulla in medium mora, ad se quantocius accersivit, universa ei mandata proposuit, et secundum Apostolicam, quam ei tradiderat, decretalem sanctionem, examine per omnia subtiliori perquirit. Sed cum in sacræ Legis edictis apprime eum imbutum et accuratissime informatum persensit et intellexit; auctori omnium bonorum Deo immensas gratiarum actiones persolvit: dehinc Dominicas illi oves ad regendum committens, potestatem quam a Jesu Christo Domino, fideli videlicet teste, susceperat, sui Apostolatus auctoritate, digna moderatione concessit, sanctique Spiritus ad ligandum solvendumque a qua traditione participem fecit.

et probata fide.

Atinum profectus,

16 Sic demum Apostolica benedictione postulata atque percepta, securus jam de adipiscenda æternæ felicitatis gratia, profectionem lætus arripuit: egressusque ab Urbe, continuo prædicationis officium inchoavit. Et mira summæ Deitatis clementia, tanta eum comitabatur signorum efficacia, quod per singulas civitates, per finitimas mansiones, vel quocumque se Dei famulus conferebat, crescente in il-
E lius ore fidei verbo, quot variis detinebantur infirmitatibus, protinus fusis ad Dominum precibus, ad ipsius nutum pristinam incolumitatem recipiebant; resolutisque vocibus, digna Christi præconia per ora omnium resonabant. Tandem appropinquans ad eam, quam olim deseruerat civitatem, quæ nimirum in prædicationis sorte sibi fuerat attributa, nec longiuscule ab ipsius mœniis civitatis, suis itineris stationem in villa, quæ Septo-Iani dicitur, fixit, ibique ad modicum requievit. Ubi cum idolum aureum pariter et argenteum reperisset, mox illud redactum in pulverem dignis execrationibus delevit et conculcavit: atque prosperum exinde faciens iter vir Domini, totius sanctitatis decore irradiatus, Atinensem ingreditur civitatem,

sanatis in via ægris,

et idolo everso

ad pristinum hospitem divertit:

17 In hac igitur urbe vir Dei ingressus, eam quam prius deseruerat domum [Palatiani] pristina visitatione requisivit: cui de more salutationis proferens verbum, Apostolicis eam sermonibus benedixit: quem cum de pristinæ caritatis fœdere diligenti examine requisisset, uxorem illius universæ carnis debitum jam persolvisse cognovit. Ad hæc vir Domini blandis eum exhortationibus consolatus,
F exordium prædicationis ei facere cœpit; qualiterque istius seculi status, pariter cum vita simul etiam et cum deliciis omnibus, periturus sit atque casurus, evidentissima satis expressione ostendit. Aiebat plane, quod singula, quæ humanis oculis videntur esse subjecta, vana sunt omnimodo et caduca, et ab universis fidelibus penitus abdicanda. Sane invisibilia Dei vera esse et omnino æterna, nulloque prorsus fine claudenda, nimia instantia affirmabat. Hæc namque, dicebat, intemeratæ fidei credentibus sacra mysteria præstant: hæc nihilo minus arcana vobis judicia manifestant: hæc Angelorum et hominum veræ pacis integritatem reformant; quodque ceteris est excellentius, divinæ celsitudinis majestatem inæstimabili modo nobis ineffabiliter repræsentant, et illius cognitionem perspicua ratione declarant.

quem prædicatione Evangelii,

et adhortatione,

18 His vero attonita mente perceptis Palatianus, et intra semetipsum non modicum stupefactus, quænam esset novæ institutionis regula, quæ talia de sua ratione proferret, tacitis cœpit cogitationibus secum revolvere et pertractare. Quem cum vir Domini diu hæsitantem conspiceret, vultumque illius immutatum cognosceret; Conturbant te, inquit, amice carissime, tuæ mentis cogitationes: movent animi

A animi tui secreta ea, quæ divinis sunt inserta codicibus. Constans esto fili in verbis, providus in sermonibus, credulus deinceps in nostris promissionibus: quoniam quem hospitalitatis gratia quondam hospitem suscepisti, illuminatorem tuæ animæ in præsenti recipere meruisti. Ad hoc namque me Dominus Jesus Christus direxit, qui tuæ petitionis vota solita pietate respexit, qui vult omnes homines salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire: qui nos vocavit in admirabile lumen suum, ut relictis omnium idolorum tenebris, in fide probatus atque acceptus, ad æterni luminis claritatem fideli voto purificatus accedas, quatenus sacri Baptismatis unda renatus immarcessibilem coronam digne percipere merearis. Quid plura? Quid Palatinus ageret ad ista? Respondere quidem rationi volebat, sed contradicere loquenti nequaquam audebat: quoniam intra se veritatis verbum concipiebat, et æternæ felicitatis bravio perfrui summopere anhelabat: nam quem superni muneris inspiratio ad fidei cultum vocabat, hunc infestare cruenti hostis sævitia non valebat.

ab idolorum cultu abductum cum 57 aliis baptizat:

19 Consentit tandem salutaribus dictis, obtemperat fidelibus monitis; et a languoribus se attentius mederi deposcit, quos in idolorum cultibus diutina temporum vanitate contraxit. Datur deinde B fides, credulitas adhibetur, confessionis decretum proponitur, sed et jejunium triduanum indicitur: quibus rite peractis et celebratis, tertio die Episcopus una cum suo illo familiari præcipuo ad fontem procedit, aquam Baptismatis benedicit, hominem sacri Chrismatis liquore perungit, et confitentem cum omni integritate fidei suam credulitatem sacri Baptismatis unda regeneravit, quem etiam de fontis lavacro ipse suscepit. Eodem die sancti Spiritus cooperante gratia baptizati sunt et cum eo, numero hominum promiscui sexus et ætatis, quinquaginta septem. Templum denique idolorum *b*, quod idem Palatianus juxta domum suam habuerat, congesta in unum simulacrorum omnium multitudine atque contrita, ad honorem sanctissimi sui magistri Apostolorum *c* videlicet Principis, templum Jesu Christo Deo sanctus Episcopus venerabiliter consecravit: in qua nimirum ecclesia septem Presbyteros, totidem Diaconos ordinavit: ubi incessanter die noctuque divina vota persolvens, sacrosancta Dei mysteria devotissime celebrabat. Sed et plures circumquaque degentes, unanimi voluntate frequenter collectos, sacris fidei documentis erudire curabat; eosque Christianæ in-C stitutionis censura diligenter instructos, per aquæ regenerationem illuminabat. Non multis vero evolutis temporibus Palatianus, in sancta fidei confessione persistens, in supradicta B. Petri basilica jejuniis et orationibus continue vacans *d*, dormitionem accepit in Domino; et signaculum fidei, quod in Christo suscepit, bravium supernæ remunerationis ab eodem recipiens, fideli voto repræsentavit.

b

et expiatum fanum S. Petro consecrat,
c

ordinatis illic Presbyteris et Diaconis:

d

spatio 3 annorum 5000 hominum convertit,

20 Nunc igitur ad narrationis ordinem redeamus. Elapsis namque trium annorum curriculis, quinque millia fere virorum et mulierum jam ad fidei religionem sanctus Episcopus sua prædicatione perducens, Ecclesiam quotidie in Domino confortabat, et ut emolumentum in actionibus sanctis perciperent, paternis exhortationibus roborabat. Sed ecce iniquorum omnium caput diabolus superveniens, qui aliquando unius felicitati invidens malignis suggestionibus protoplastum de paradisi amœnitate dejecit, Jesu Christi Ecclesiam impugnare callida versutia cœpit, et in suis satellitibus minabatur, quod exercere nequiter proponebat. Quidam namque Maximus nomine, totius Cam-D paniæ Præsidatus officium gerens, cum esset unus diaboli parasitus, furibundus Atinensem pervenit ad urbem. Hic autem a Nerone crudelissimo Cæsare suæ immanitatis pestilentiæ cathedram sumens, ita Imperatoris sui tyrannidis sævitiam in omnibus est prosecutus, quod ad Sanctorum se necem proterve invexit, multosque ferina crudelitate peremit. Per Imperiales denique fasces *e* Domitiano Principe succedente, iste suæ impietatis nequitiam exercebat. Eodem vero tempore cum in Atinensi urbe universos ad idolorum culturas vel cerimonias compelleret *f* et provocaret; beatissimi Marci prædicationis sermo illucescebat: illius etenim tanta erat virtus signorum, quod ejus sacræ doctrinæ opinio ubique diffundebatur et per ora omnium pio rumore divulgabatur. Quod profecto latere minime potuit.

PER ADVENTUM EX MSS. tandemque ad Maximum pro Nerone et Domitiano in Christianos sævientem
e

f

adductus ac colapho cæsus,

21 Pervenerat quidem ad aures illius nequissimi Præsidis sanctissima fama Pontificis, et prædicationis verbum etiam innotuerat: quibus furibundus ille multorum relatione comperta, nimio furoris igne succensus, illico eum ad se accersiri præcepit. Cumque beatissimus Pontifex in conspectu nequissimi judicis oblatus fuisset, nullamque ei, prout assolet, favorabilem reverentiam exhibuisset; protinus vesano judice innuente, unus ex circumstantibus stricto vehementius pugno Pontificis labia E graviter percussit: eumque tanquam indisciplinatum et contumacem procaci vultu acerbius reprehendit. Cui Sanctus, eximiæ ut erat simplicitatis, mitissimo affatu respondit: Quid tumoris vel arrogantiæ in senem simplicem reprehendis? Quid contumeliæ meæ tibi mollities irrogavit? Quid in me redarguis, quod in te ipso ex ratione considerare nescis? Hæc siquidem Magistri nostri sunt documenta, hæc sanctarum virtutum præcipua sunt instrumenta, hæc est Christi nostri summa sanctitatis doctrina; ut percutienti maxillam, præbeamus et alteram, et maledictum de ore nostro non procedat, et orare pro persequentibus et calumniantibus nos. Hujusmodi vero Christus Deus noster virtutum nobis exempla reliquit et humilitatis præbuit magisteria. Ad hæc iniquitatis arbiter, nimio furore commotus, torvo eum intuens vultu: Quo, inquit, infelicissime, ausu qua insania, quave temeritatis audacia nobis coram positus talia proferre verba non erubescis? An fortasse stulta simplicitate, vel, quod certius deprehenditur, nimio confectus senio, immoderata F capitis insania fatigaris? Et cunctis circumstantibus ait: Romanæ siquidem auctoritatis jura decernunt, et Imperiales noviter litteræ decrevere; ut, ubicumque hujus viæ sectatores reperti fuissent, mox absque ulla audientia punirentur: hoc procul dubio plenius nosti, hoc ad aures vestras frequenti relatione pervenit. Et Sanctus paucis ad ista: Romani Principes hoc, Præses, ignorant, quod pro reipublicæ statu Jesu Christi Dei famuli auctorem omnium rerum communem Dominum interpellent: et ut regnum suum quotidie augeat et accrescat, et de die in diem in virtutibus semper proficiat: quod si hoc aliqua ratione perpenderent, nobiscum pariter concordarent, et ab hujusmodi vanis superstitionibus cauti et providi delitescerent.

blando reddito responso,

22 Tunc judex carcerali eum mandavit custodiæ mancipandum, famisque inedia censuit macerandum. Sed Omnipotens Deus, qui non derelinquit sperantes in se, angelica eum consolatione mirabiliter visitavit, et cœlesti eum refectione cibavit. Exactis igitur septem diebus, memoratus tyrannus judicialem sibi sedem jubet parari, et plus solito apparatior residens, Sanctum sibi exhiberi

ad carcerem et inediam damnatus divinitus recreatur.

A beri præcepit. Qui cum fuisset ab Officialibus præsentatus, nulla interveniente mora, nullo sermonum auspicio habito, statim minister diaboli, inimicus æternæ salutis, jussit eum exspoliari, et tamdiu fustibus cædi, quousque deficientes fatigarentur. Qui cum diutissime cæderetur, Omnipotenti Domino gratias persolvebat dicens: Deus ago tibi gratias, qui me indignum et infelicem tui muneris participem facis, et per Apostolum tuum beatissimum Petrum æterni januas regni mihi præcipis reserari.

PER ADSECU-LUM EX MSS

fustibus deinde contusus,

23 His ita peractis Præses se ad palatium contulit, et Sanctum denuo in carcerem retrudi præcepit. Illucescente vero sequentis diei crepusculo, malitiæ arbiter in amphitheatro civitatis tribunal sibi parari direxit. Sed priusquam ad curiam adventaret, hoc in suo prævidit consilio, ut missa continuo apparitione, damnatus ille, qui carcerali tenebatur afflictione captivus et religatus, a sapientibus civitatis conventus fuisset; et siquidem Deo suo, quem Christum appellat, potius quam diis deabusque offerre libamina decrevisset; priusquam in sui præsentia duceretur, diutissime B tortus, flammisque lateribus adhibitis graviter adustus, suo dehinc judicio præsentaretur. Quo cum factum fuisset, et Sanctum a sanctimoniæ suæ proposito neque verborum persuasionibus, neque pœnarum minis vel cruciatibus revocare ratione aliqua potuissent; adhibita ei, prout jussum fuerat, terribili tormentorum congerie, demum judici exhibetur. Cumque illi, quæ dicta, quæque fuerant facta, seriatim ab apparitoribus relata fuissent; protinus judex iniquitatis atrocem in eum sententiam protulit dicens: Christicolam Marcum, quem deorum nostrorum contemptorem invenimus, et a Romanis cerimoniis simul et sanctionibus irrevocabiliter deviasse cognoscimus, pluribus ei adhibitis, prout dignum est, cruciatibus, acutissimis etiam in cerebro clavis infixis, demum capitalem jubemus eum subire sententiam.

ac flammis ustulatus,

24 Tentus igitur statimque a perfidiæ executoribus alligatus, non longe a civitate in campestrem ductus est locum: ubi dum nimiis flagellis, omni in terram extenso corpore, gravissime perurgeretur, orandi aliquantulum veniam postulavit. Qua maxima precum instantia impetrata, flexis in terram genibus, elevatisque in cœlum brachiis, totus perfusus lachrymis, hujusmodi preces fudit ad C Dominum: Domine Jesu Christe, qui de sinu Patris ineffabiliter processisti, et sancti Spiritus cooperante virtute in sacratissimæ Virginis uterum misericorditer descendisti, ut seculum perditum restaurares, et hominem sacratissimi tui cruoris effusione ad tuam gratiam et Angelorum concordiam revocares; adesto nunc quæso lacrymis gemitibusque meis, attende propitius et placare. Respice clementissime Deus noster me famulum tuum, et super gregem indigno mihi commissum, et per interventum beatissimi discipuli tui magistri mei, pro imminenti mihi articulo passionis, cœlestem mihi impartiri digneris recompensationem. Eorum etiam non obliviscaris, piissime Domine, quos sub mei regiminis patrocinio hactenus custodivi, sed meis intercessionibus in conspectu tuæ gloriosissimæ Majestatis adjuti et sublevati æternæ felicitatis beatam per te sortem percipiant. Sed et hoc petitionibus meis adhibeo, ut civitatem istam tua benignissima protectione custodias: omnibus quoque digne mei memoriam celebrantibus hic et in perpetuum sempiterna gaudia largiaris. Conclusitque: g Amen.

et capite demum cæsus,

facta precatione,

25 Deinde paululum remotus a loco, in manus se hostium reddidit g: qui, ut erant ad scelus peragendum veloces et avidi, continuo eum recipientes, terrarum scopulis i illisere, et ut jussi fuerant cerebrum frontemque illius clavis acutissimis infigentes k, sacratissimum caput a corpore recidentes separavere. Fideles vero, qui intra urbem absconsi degebant, noctu pergentes, Martyris sacratissimum corpus cum maxima veneratione suscipiunt; et cum hymnis et laudibus in loco, ubi fuerat decollatus, sepelivere. Caput vero illius, quod longe a corpore positum fuerat, diligentius inquirentes reperiunt, quod separatim a corpore non sine quadam industria posuere. Passus est autem beatissimus Martyr et Pontifex Marcus post sacratissimam Domini passionem anno sexagesimo l tertio, IV Calend. Majas, tempore Domitiani Imperatoris. Christus vero Dominus noster, qui in suis Fidelibus semper gloriosus est et sublimis, in loco ubi Martyr est tumulatus et passionis gloria laureatus, usque in hodiernum diem in nomine suo petentibus beneficia præstare non cessat, ad laudem et gloriam nominis sui; qui est gloriosus in Sanctis, et in Majestate mirabilis, vivens et regnans cum Deo Patre et cum Spiritu sancto per infinita secula seculorum E Amen.

g

D

capite clavis confosso plectitur :

i

k

et a fidelibus capite seorsum condito sepelitur.

l

ANNOTATA.

a *Chronicon* ejusdem Jani *idolum fuisse ait, et insufflatione viri sancti fuisse contritum : addit que*, Habebat quoque eadem villa portas septem, quia undique muris vallata erat.

b *Item*, templum quod Jovis dicebatur, *puta domesticum fanum.*

c *Idem addit*, octavo post passionem Apostoli anno, *utique sub Vespasiano et Tito, satis quiete agentibus Christianis. Mortuus est autem S. Petrus, ut suo loco dictum, anno vulgaris æræ 65 : cur templum Atinense postea dedicatum fuisse non ambigitur : sed an primum quoque oratorium a S. Marco fuerit sub ejus nomine dedicatum, merito dubites : cum ea res postea initium videatur habuisse a corporibus Martyrum, cum aliqua ceremonia conditis, in eo, quod sub ipsorum nomine dedicabatur, oratorio.*

d *Item :* Omnes possessiones et facultates suas eidem ecclesiæ conferens.... et sepultus est intra eamdem ecclesiam juxta introitum ejus.

e *Successit Tito Domitianus Idibus Sept. anno 81, nec diu post videtur instaurasse persecutionem in Christianos.* F

f *Addit Chronicon, quinque millia hominum et amplius a S. Marco ad fidem Christi fuisse conversa, eo spatio quo sedit : hoc autem definit annis 20, menses 5, dies 15.*

g *Joannes Episcopus Atinensis, in sermone de S. Marco apud Ughellum, hanc ipsius orationem ex antiquis Actis recitat.* Sed libet nunc intueri quid Marcus Beatus subdens adjunxit : Glorifico te, Jesu Christe, qui me indignum non fraudasti a societate Sanctorum tuorum : nunc autem quia te adjuvante pugnavi et vici, idcirco deprecor te, Pastor clementissime, ut me adjuves in hora hac.

h Audistis, Fratres carissimi, cum Sanctorum Passio legeretur, quid beatissimus Marcus lanistis dixerit, cum jam accepturus esset remunerationis bravium, Eia, inquit, milites, facite quod facturi estis : jam enim Dominum meum Jesum Christum video. *Ita idem Joannes Episcopus.*

i *Impressum erat* inhæsere : *et ita etiam est in MS. Capuano.*

k *Chronicon*, Quorum unum in fronte, alterum in ejus corona infixerunt.

l *Esset hic ex calculo nostro annus æræ vulgaris 92, post*

A *post quem adhuc triennio vixit Domitianus : at in sententia communi esset ille mortuus ante S. Marcum.*

HISTORIA

Inventi et translati Corporis, *Ex MS. Cassinensi.*

CAPUT I.

Templum Sancti extructum et dirutum : jumenta istic locantes puniti : corpus et caput repertum.

pro Fide interempto templum extruitur :

Fratres carissimi, humiliter postulemus gratiam Spiritus sancti, qui ejus repleti dulcedine de beatissimi Marci corporis inventione non incongrue reddamus sermonem. Beatissimus igitur Marcus Domitiano Cæsare imperante Atinensis fuit Antistes : sub cujus temporibus, Maximo jubente Proconsule, clavis capite durius affixus, demum gladii ictu cervice percussus, Martyrii est palmam gloriose adeptus, atque in memoratæ civitatis cœmiterio feliciter est tumulatus. Christiani vero, qui tunc temporis aderant, magno studio in ejus honorem construxerunt B basilicam ; quæ longo post tempore, ut ejus antiqua mœnia monstrant, a pravis hominibus devastata et ad solum est redacta. Multo itaque tempore sic permanente, cœperunt illic rustici suas bestias, equos, et asinos nocturno tempore collocare. Sed omnipotens Dominus Marci sui dilecti tumuli injuriam mirabiliter vindicabat.

in quo postea diruto,

2 Contigit autem, ut pertransirent inde viatores, et in loco eodem juxta sepulcrum, nescientes illic requiescere sancti [illegible] venerabile corpus, suos equos [illegible] collocare. Quadam autem sanctimonialis femina [illegible] Nolite Fratres, nolite in hoc sancto hospitari loco, ne forte aliquid vobis mali contingat ; vidi enim Dei magnalia sæpius in hoc fieri sanctissimo loco. At illi pro nihilo ducentes hæc verba, eadem nocte manserunt ibidem, et [illegible] insultantes sermonibus ejus cœperunt iter arripere. Sed antequam longe procederent ad modum sagittæ jactu, cœperunt [illegible] quia unus eorum equus in terram corruit mortuus, alter vero needum peracto stadio in ipso itinere periit, taliter Domino cunctipotente sui Marci dilecti Martyris injuriam vindicante.

viatores cum jumentis pernoctantes,

ea misero casu postridie amittunt

3 Alio quoque tempore, sicut a quibusdam fidelibus mihi relatum est, cum quidam Calabritæ onustis asellis mercibus ad prædictum locum [illegible] venirent, C et divertendi hospitium quærerent, quædam venerabilis mulier dixit illis : Nolite [illegible] in hoc loco vestros asinos collocare, [illegible] Qui [illegible] Ergo et nos mortui sumus, si nostros asinos custodire non possumus. Et cum [illegible] timet suspecti [illegible] Quod timet impius, veniet super eum. Arreptis itaque [illegible]

ab iisdem audientibus

asinus in lapsu interficitur,

[illegible]

1

cendi dedit. Tunc prætergressi latrones invenerunt D eum velut mortuum dormientem, et invicem se in malitia concitantes, restim continuo concidentes, ei asinum abstulerunt : qui protinus a somno evigilans damnum invenit, et e loco tristis abscessit.

ex suis et suus alteri a latronibus :

4 Cœperunt dicti homines metuere locum et ab injuria reverenter cessare. Quapropter cives peracto consilio nisi sunt eamdem ecclesiam restaurare : et convocato Episcopo, *a* qui tunc temporis aderat, altare ibi in honorem beatissimi Apostoli Bartholomæi dedicare fecerunt, nescientes illic requiescere venerabilis Marci Martyris corpus, in cujus honore, ut æstimo, prius fuerat benedicta. Igitur tempore quo piissimus Imperator Conradus, regnabat anno Dominicæ Incarnationis millesimo trigesimo *b* quarto, divina favente gratia, quidam illic ordinatur Episcopus, solicitus pro restaurandis sui Episcopatus ecclesiis, ab iniquis et pravis hominibus desolatis. Et dum de loco in locum visendi gratia ambulasset, pervenit tandem ad *c* Episcopium *d* antiquissimæ urbis Atinensis : et ingressus prædictam ecclesiam, quæ in suburbano prædictæ civitatis adest ; perlustransque, invenit ante Sanctum altare congeriem E lapidum, quæ de fractura murorum acervum fecerat, et valde suis alienisque oculis displicebat.

instaurato templo,

a

b

c d

5 Tunc convocans ad se quemdam Presbyterum, assignans et locum, præcepit dicens : Hunc accipe locum fili, et diligenter emunda. Presbyter autem sibi delegatum locum accipiens, devote cœpit emundare ; et dum per gyrum altaris effoderet, invenit lapideum titulum scriptum, et licet fractum, nomen Christi Martyris Marci intimantem. Quem videns Episcopus exclamavit dicens : O Martyr magne, [illegible] tua pignora sancta. Deinde conversus Dominum his verbis cœpit toto corde devotissimo supplicare : Obsecro, Domine, obsecro, ut digneris nobis [illegible] dilecti tui Marci Martyris tumulum demonstrare. Spero etenim et fideliter credo, quod hic requiescit Marci Martyris corpus, cujus iste titulus nobis nomen demonstrat. His ita [illegible] ad propria repedavit, et [illegible] de clero noctem eamdem duxit insomnem. Mane [illegible] quia divinitus præcepit duobus Presbyteris, ut irent et ante altare foderent, quousque tumulum [illegible] Fuerat enim ibi non parva dubitatio, eo quod multa corpora hominum inde [illegible] et quia dubietas [illegible] Dominum [illegible] ut [illegible] ostendere [illegible] quod devote quærebat.

epitaphium ejus invenitur,

6 Post [illegible] autem pergentes in dexteram partem [illegible] S. Bartholomæi cœperunt fodere. [illegible] F [illegible] Et factum est dum [illegible] foderent, pervenerunt ad tumulum, in quo sancti Martyris Marci corpus requiescebat, et [illegible] repleti odore, exclamaverunt dicentes,

Surge, Domine Pater, quod [illegible] quærebas ecce tenetur.

Qui [illegible] de loco surgens, lætusque prostratus his verbis omnipotentem Dominum collaudabat :

Gratias [illegible] tibi, rex qui mœnia mundi [illegible]

Quique [illegible] cum [illegible] patria [illegible] de [illegible] pignora sancta. [illegible] Erat enim [illegible] tamen tota civitas subito [illegible] repleta.

et caput ne capite :

7 Cœpit [illegible] sancta pignora [illegible] manibus diligenter

genter abluere, et in scrinio collocare : et eadem nocte deputatis clericis, in hymnis et spiritualibus canticis tota nocte pervigiles jussit manere, ut facto mane ad Episcopium *e* ejusdem urbis cum laude et gloria deportaret. Presbyter autem, qui prius titulum lapideum scriptum invenit, cujus et superius memoriam fecimus, erat tunc in infirmitate valde afflictus, ita ut de vita desperaret : qui ut hæc audivit, misit continuo ad eum, ut dignaretur sibi aquam mittere, de qua sacra abluerat pignora, quam medelam ab eo accipere mereretur. Mane itaque facto consurgens Antistes admonuit populum, ut pariter cum eo descenderet, et cum omni honorificentia ad supradictam ecclesiam Marci sanctissimum corpus transferret. Indutus autem sacris vestibus simul cum Ministris, qui secum aderant cum *f* thuribus et ceraptatis, et cum omni apparatu ecclesiastico viris et mulieribus, pueris et puellis, accensis cereis *g* Impositaque Litania ad locum tetendit, et levato inde corpore et in lectica composito laudem Domini decantando pervenit ad civitatem. Sed antequam Episcopium ingrederetur, Presbyter ille, quem superius pene mortuum memoravimus, incolumis cum accensis cereis obviam sancto advenit corpori, laudans et benedicens omnium conditorem. Episcopus autem grates immensas referens omnium Redemptori Domino Deo, Episcopium ejusdem antiquissimæ ingreditur urbis, et venerabile corpus in confessione Dei Genitricis collocavit, expectans, ut sibi omnipotens Deus ostendere dignaretur locum, quem sibi aptum placeret [eligere] ad recondendas Reliquias venerandas.

ex MS quod aqua abluitur : qua epota quidam a lethali morbo liberatur,

8 Eodem quoque die, quo sanctum Marci levatum est corpus, accidit ut inde quædam sanctimonialis transiret, et dum longius ire satageret, ut audivit hoc factum, eumdem divertit in locum : et dum se prona prosterneret sanctum adorare sepulcrum respexit ; et ecce particulam Reliquiarum, in medio jacentem, furtim levavit, et gavisa gaudio magno secum portare voluit. Quæ dum non longe ab ecclesia esset, antequam perveniret ad vadum *h* fluminis, tantus timor invasit eam, ut nec retro nec ante posset aliquando declinare. Recordata autem sancti Martyris Reliquiarum, continuo sericium velum, quo caput tegebatur, tulit ; et involvens ibi sancta pignora, remisit ad corpus, et mox quasi a vinculis absoluta cœptum peregit iter. Cœpit dehinc Antistes vehementer hæsitare, quid inde faceret, vel in quo loco eum reponeret, aut si sibi propriam domum construeret. Et dum hæc tractaret, affuit dilectus Domini Marcus in somnis cuidam religiosæ feminæ dicens : Vade et dic Episcopo, animadvertat diligenter et nostrum evidenter perpendat honorem : quia domus, de qua nostrum tulit nunc corpus, nostri honoris causa mirifice extitit facta. Quapropter ædem propriam quæro : quod si neglexerit facere, sciat se hoc anno periculo subjacere. Hoc audito Episcopus expavit, et de visione nil dubitabat : quoniam mulier illa timorata nimis, quæ viderat cum juramento terribili affirmabat. Collatione itaque facta cum suis, in loco quo sibi comparuit, statim ad perficiendum opus cœpit fundamenta jactare. Sed non absque divino nutu citius, ut æstimabat, complevit. Nam si sibi Deus, ut optaverat, tribueret facultatem, forsitan hodie membra caput non haberent.

quadam vero cum parte Reliquiarum abitura divinitus sistitur : Sanctus templum sibi extrui jubet,

9 Qualiter autem gloriosissimi Marci Martyris caput inventum est, silentio non est prætereundum. Nam quadam nocte cuidam veterano Presbytero dormienti, ut ipse hactenus narrat, vox facta est dicens : Surge et noli dormire. At ille expergefactus putabat se a suo socio, qui secum morabatur, in loco *i* vocari : et dum sciscitaretur, quare? et nemo sibi responderet, iterum obdormivit, et necdum aperte dormiens, denuo vox audita est dicens ad eum : Noli tam piger esse, surge et in angulo hujus basilicæ quære thesaurum. Attonitus autem Presbyter ille et admirans, secum de visione cœpit tractare. Sed antequam de lectulo surgeret, consimilis tertia audita est vox, præcipiens ut continuo surgeret, et ulterius de visione non dubitaret. Tunc Presbyter lætus effectus, putansque pecuniam certius invenire, festinus surrexit, et ferramentum aptum ad vepres scindendas arripiens, quasi divinitus ad locum pervenit ; et vepres quibus locus tegebatur abscidit, atque in ipso angulo in modum capsulæ loculum factum invenit : quem statim aperuit, et invenit in eo caput gloriosissimi Marci Martyris simul cum clavis affixis, cum quibus impii cruciaverant illum. Et quamvis quod putaverat, minime inveniret ; tamen gaudio magno gavisus, lætabundus ad Episcopum venit, et cuncta quæ viderat enarravit. Magno itaque gaudio repletus est Episcopus, ut, si decem millia auri talenta invenisset, non tam lætus efficeretur, quam de hoc capite sancti Martyris. Et licet hæc visio non certius nomen istius Domini Athletæ declarasset ; ille tamen affirmabat, quia hoc est sanctissimi Martyris caput, et Dei providentia reservatum, ne corpus absque capite conderetur. Anno itaque completo, consummata ecclesia in ejus honore, et capite juncto corpori, summa cum reverentia est III Non. Octobris solenniter dedicata. Scripsit autem et titulum lapideum ut priorem, et juxta locum posuit continentem hoc modo :

et caput suum inquiri, quod repertum conditur cum corpore Atini in nova basilica.

Hic Martyr magnus requiescit corpore Marcus,
Quod, tribuente Deo, condidit ecce Leo,
Præsul Atinensis : lapis hic erit et sibi testis.

Inventum est autem XVI Kal. Augusti anno Dominicæ Incarnationis millesimo quadragesimo sexto.

ANNOTATA.

a *Auctor Chronicæ hanc dedicationem videtur tribuere ipsi Leoni, sub quo facta inventio, et hac illam posteriorem facit. potius credimus, quod sub eodem Gaudentio Episcopo, qui semel iterumque destructam civitatem reparavit, tempore Honorii Papæ I, hic quoque locus utcumque repurgatus sit, sacello ibidem condito : aut saltem unum ex iis Episcopis, qui anno* DCXL *usque ultra annum millesimum latent, altare prædictum dedicasse.*

b *Obiit Conradus anno* 1039, *corrigendus itaque librarii error fuit, quo Leo ordinatus legebatur anno* 1044.

c *Id est locum primæ cathedralis, olim ad Pedem-silicis exstructæ, ut alibi dictum.*

d *De hac prætensa antiquitate jam diximus conditorem Saturnum fingi.*

e *Episcopium scilicet novum, id est Cathedralis S. Mariæ, quæ ipsius Leonis tempore extructa a civibus fuisse dicitur in Chronico Atinensi : quo satis probatur notabili annorum spatio prius ordinatum fuisse Leonem, quam fieret hæc inventio : etsi id minus hic appareat.*

f *Malim legere* cum thuribulis : ceraptatas *autem, intelligo esse faces* ex cera aptatas, *donec ex antiquitate melius quid occurrat.* Cerostatas *pro candelabris, voce Græca legisse apud Anastasium bibliothecarium mihi videor.*

g Imponere *hic dicitur, quod nunc* intonare, *cantum scilicet ordiendo, quod est Officiantis, ut loquuntur.*

h *Fluvius hic* Melpis *est, vulgo* Mele *aut* Melfa, *Atinense pomœrium ex septentrionali et occidentali latere alluens, ac denique in Lirim sese immergens.*

i *Videbatur scilicet sibi esse inter ipsas veteris ecclesiæ parietinas, juxta sacellum S. Bartholomæi, ibique audire vocem monentis*

CAPUT

A

CAPUT II.

Miracula quædam invento corpore patrata.

Agrum Atinensem magna siccitate liberat :

Erat autem tunc immensa siccitas super terram, ita ut plurimi ex populo crederent finem adesse mundi; eo quod incendia et caligo magna totum invaserant orbem: nam herbæ campi defecerant, virentia cuncta ardebant. In ipso autem periculo apparuit dilectus Domini Marcus cuidam sanctimoniali feminæ, præclaro vultu, longo et pulchro corpore, barba et capite candido, dixitque ei: Surge et dic Episcopo, Quare corpus nostrum tam diu retinet super terram? Ecce jam domus mihi parata est, quid moratur? numquid non cernit, quod populus siccitate periclitatur? Sciat profecto quia si corpus meum redditur terris, statim aqua Domini beneficio tota terra rigatur. Facto itaque mane surrexit femina, et quæ viderat intimavit. At ille hæsitare cœpit quid ageret (decreverat enim eo *a* die quo corpus inventum fuerat, basilicam dedicare) nam fideliter populus irruerat super eum dicens: Nolumus jam tibi amplius credere, si hæc beneficia a Deo nobis promissa retardare volueris. Sanctimonialis autem femina cum juramento affirmabat: Me in custodia retinete, et sanctum corpus reddite sepulturæ, et si tertia die pluviam non habetis, sine mora meum caput detruncate. Convictus autem, tam mulieris assertionibus quam etiam et populi objurgationibus, quarta videlicet feria ipse cum aliquantis de populo jejunavit, et cum sero esset ipsis solis locum scientibus secretius corpus humavit, atque cuncto populo diem sacrationis denuntiavit. Factumque est ut dies ille transiret; et sicut mulier repromisit, alia die tantam omnipotens Deus pro honore sui dilecti Martyris concessit pluviam, ut subito tota terra aqua abundantissime repleretur. Ad hæc tota civitas lætatur, quia id quod optaverat, sine mora tenebat.

B

b aridum manum restituit :

11 Prætermisimus autem magnum et stupendum miraculum, quod omnipotens Deus eodem *b* die, cum adhuc sanctas Reliquias manibus versaret Pontifex, operari dignatus est. Nam dum quidam juvenis aridam manum habens superveniret, et in medio circumstantium populi se objiciens, prospiciens quod Episcopus languentibus aquam, de sua sacra abluebantur Reliquiæ, ad potandum porrigeret; cœpit et ipse plena fide devotaque mente postulare, quatenus ei pro remedio suæ salutis dignaretur sibi porrigere: qui statim accepto vasculo benedixit, eique ad potandum porrexit. Sed statim ut ad os illius extitit propinatum, divina favente gratia illico manus ejus incolumis reddita haustum vasculum a proprio ore removit. Viso autem tanto miraculo admirati, cœperunt omnes glorificare omnipotentiam Salvatoris, qui tanta in his ultimis diebus ad confirmandum Fidelium mentes miracula operari dignatus est.

C

c dæmonem ex energumena,

12 Præsenti quoque anno, quod in hac urbe Clemens Dominus apud illius venerabilissima pignora operari dignatus est, silentio prætereundum non est. Nam dum cujusdam fabri filia ab antiquo hoste demens efficeretur, ita ut in loco, in quo consisteret, vel suam ipsam genitricem ignoraret: continuo mater ejus, cum cognovisset, festina de agro, in quo ad pascendum boves miserat, ad Episcopium cum ea cucurrit et præsenti Episcopo indicavit. Qui statim ut cognovit eam, ob invidiam antiqui hostis miserabiliter immutatam, dixit ad eam: O mulier quid tibi faciam, ignoro; sed tamquam misericordiam consecutus, consilium recuperandæ filiæ vestræ saluti præbeo. Suscipe ergo; et continuo eam, in nostri Salvatoris Jesu Christi fiducia, ante sacrum ejus gloriosi Martyris tumulum projice. Confido enim et fiducialiter credo, quod per ejus sacrum auxilium, suo interveniente suffragio, ab ista infestatione filia tua sanabitur. Quæ mox ut audivit, confortata illius oraculo, per manum eam apprehendens, et in ecclesiam plena fide devotaque fiducia introduxit, et eam ante sacrum tumulum flebiliter, Dominum rogando projecit. Erat autem tunc hora tertia *d* diei: et permansit in hac oratione fere hora quinta, atque pro ea sacrificio Deo oblato, incolumis auxiliante Domino facta, cum sua simul genitrice, quæ cum gravi angustia et dolore ad Episcopium venerant, cum gaudio et lætitia ad propria sunt reversæ.

D

EX MS.

d

et dolorem capitis depellit

e

13 Denique cum hæc miracula ad laudem Domini nostri Jesu Christi et præconia sui dilecti Martyris Marci, scriberetur, et de his virtutibus stupenti anima miraretur; quidam Monachus, bonæ *e* memoriæ S. Benedicti cœnobii, ad dictandum miraculum devote de manibus accipiens, sanctissimi hujus Martyris preces deposcens, quo sibi dignaretur subvenire, et dolorem sui capitis, quo sæpius cruciabatur, auferre; atque stylum perlectum in utraque parte sui capitis ponens, suppliciter se sustollens in prece agebat. Eia venerande Martyr, mihi succurre precanti, atque pro tuo honore mei capitis tolle dolorem. Et cum hæc devotissime diceret, continuo, Domini largiente clementia, dolor capitis ab eo recessit: et mox lætabundus ad nos continuo repedavit, et quantam sibi Deus fecerit misericordiam meritis sui dilecti famuli enarrabat; humoque prostratus, et erectis in cœlum manibus, cœpit magna cum exultatione Dominum et ejus Martyrem collaudare.

E

invocandus non tantum ob miracula

14 Lætemur itaque, Fratres carissimi, et totis viribus jucundemur, exultemus et delectemur in Domino, pro cujus amore hic gloriosissimus Martyr Marcus supplicia pertulit mortis, et non tam de miraculis quam de ejus dulcissimo patrocinio gloriemur; in quo quanto cum amore nostræ devotionis spem et fiduciam ponimus, absque dubio de magnis periculis, ab ejus sancta intercessione protecti, hic et in futuro liberati lætabimur. De signis videlicet atque prodigiis non semper quemque admirari oportet: quandoquidem non tantum sancti, sed etiam et peccatores in nomine Domini ea facere possunt. Unde in Evangelio in die judicii dicturi sunt: Domine nonne in nomine tuo dæmonia ejecimus, et multa signa fecimus? quibus dicturus est Dominus: Discedite a me operatores iniquitatis, quia non novi vos. Nam et B. Gregorius in sacro eloquio signa quæque infidelibus data esse refert. Ergo si signa infidelibus conceduntur, cur nos fideles in signis et miraculis miramur, et non potius in sanctitate confidimus? Nam ubi desunt signa, adsunt et suffragia sanctitatis.

Matt. 7, 22

F

sed etiam sanctitatem,

15 Ideoque, carissimi omni fiducia totaque mentis devotione solo prostrati, apud hunc sanctum Martyrem a Domino veniam postulemus; quatenus ejus sacris meritis impetrare mereamur, si ex toto corde et fida mente rogamus, quod pro salute nostra deposcimus, dicente Domino: si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabitur vobis. Quæramus igitur auxilium ab eo, qui potens est et sanctum nomen ejus, et qui suos Martyres in æternum glorificat; ut pro illorum meritis, nos de periculis imminentibus assidue liberet. Scimus enim et indubitanter credimus, quod si quis eum non tepida mente precibus pulsat, quidquid pro sua salute rogitat, absque dubio obtinebit; ut ipse fidelibus suis polliceri est dignatus: dicit enim: Si habueritis fidem ut granum sinapis, diceretis huic monti, transi hinc, et transiret. Et si in fide non hæsitaveritis, quidquid sine dubio petieritis, impetrabitis idipsum. Sunt quidem nonnulli qui petunt tepida fide, et ideo non merentur, quod quærunt, accipere: et sunt alii, qui tam ardentissima

Joan 16, 23

mo... cum fiducia

Luc 17, 6

A ardenti ima fide petunt, ac si præsentem Deum habeant, et eis ad os loquantur. Hi ideirco exaudiri merentur et effectum precis suæ adsequuntur. Vos itaque adhortor carissimi, ut hujus sancti Martyris Marci auxilium imploremus, ut una nobiscum in suo patrocinio congratulemur, ut cujus [illegible] præconia sanctitatis in terris attollimus, illius consortium mereamur habere in cælis, auxiliante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per infinita secula seculorum. Amen.

Lætitiam, plausum, voxque manusque ferunt:
Sic tendunt omnes Christi Genitricis ad aulam,
Hic cupiunt corpus ponere, Marce, tuum.
Sed tibi nec placuit, nec quæ cupiere patrarunt,
Atque domum propriam Martyris ossa volunt.
Ante *d* Pedem silicis corpus stetit: inde moveri
Non potuit, cunctos cœpit habere timor.
Tunc omnes spondent propriam sibi condere sedem *e*.
Et sic ossa ferunt ad loca quæ cupiunt
Unde Patri summo, Nato, cum Flamine sacro,
Gloria sit perpes, laus, decus, imperium. Amen.

D *ubi [illegible] novo extructo templo honoratur.*

ANNOTATA.

a *Die videlicet inventionis annuæ, scilicet* 17 *Julii.*

b *Non dedicationis, sed feria 4 prænominata, antequam corpus clam, ut dictum est, humaretur; quam etiam feriam intelligo [illegible] fuisse pluvia, et [illegible] populo.*

c *Annos ipsius scriptionis nescimus, quia quamdiu dilata sit post hæc narratio non definitur. Hoc scimus, scripta hæc esse, adhuc vivente Presbytero, cui caput fuerat revelatum: revelatum autem fuit anno dedicationis præterito, scilicet* 1062. *Legimus etiam mortuum tunc fuisse Leonem, et satis esse si circa annum* 1080 *scripta hæc fuerint.*

B

d *Hæ horæ communi numerandæ sunt ab ortu solis: [illegible] venit mulier, Episcopus in ecclesia erat; et postquam duæ ab hora [illegible] transierunt, oblatum est [illegible] sacrificium Missæ, et mox dictum; expletis [illegible] jam toto officio in ecclesia [illegible].*

e *Hæc appellatio non ad monachum, sed ad S. Benedictum referenda est, cum miraculum illud [illegible] factum recentissimum sit, eodem et supra apparet anno scriptum.*

ANNOTATA.

a *Hinc colligas, post mortem Leonis versus hos esse compositos; intelligas autem, quod etiam post scriptam priorem historiam; et compositos esse eo fine, ut circum arcam [illegible] ecclesiæ S. Marci describerentur, sicut de ecclesia S. Mariæ dictum, et Romæ in usu fuit jam inde sub antiquis Pontificibus, uti etiamnunc residua in quarumdam ecclesiarum parietibus vestigia ostendunt.*

b *Hujus revelationis nulla est mentio in historia, sed [illegible] casu, dum reparatur templi solum, inventus titulus fuisse legitur, et de præsentia sacri corporis spem fecisse inexpectatam.*

E

c *Auctor Chronicæ videtur supponere, SS. Nicandri et Marciani corpora diu [illegible] requievisse: sed verosimilius arbitror, in excidio Atinensi [illegible] fuisse [illegible], atque Venafrum delatum, nec aliud Atinæ superfuisse quam locum Sepulturæ.*

d *Id ipsi [illegible] nomen fuisse videmus, in quo erat S. Bartholomæi ecclesia: quare dicendum videtur in civitatis [illegible] miraculum esse factum; cujus quia nulla [illegible] in Historia, penes auctorem sit fides.*

e *Si ea publico voto debebatur ecclesia propria, quomodo ad eam extruendam divina visione monendus fuit Episcopus, uti monitus in historia dicitur; et quomodo ibi non indicatur [illegible] quid agat de sancto corpore? Ob hæc satis ultimum locum his versibus dedimus, nec potuimus eos [illegible].*

VERSUS

de eadem inventione et translatione.
Ex MS prædicto

Corde [illegible] mens exultet corpore Marci,
Qualiter ista dies [illegible]
Sedis Atinensis Leo Præsul jura tenebat,
[illegible] sacri corporis [illegible]
Qui tum Romanus urbem devenit Atinam,
Pontificem quærens, invenit, alloquitur.
Martyr honorandus me misit, ait, tibi Marcus,
Quæ mihi [illegible]
Ante sepulturam, qua Martyris esse Nicandri
Dicitur, invenies ossa beata viri.
Præsul ad hæc [illegible] tumulumque requirit:
Vir monstrat [illegible]
Tolluntur lapides, titulum lapis [illegible]
Incipiunt [illegible] cernere: Marcus erat.
Presbyteris terram jussit Pater inde cavare:
Cœpit, lassatum Presbyteri [illegible]
Dum [illegible] quæritur, dum quisque labore gravatur;
Ad tumulum veniunt [illegible] et tumulus.
Exit suavis odor: voluit Pater, ista latere:
Fama replet populum, turbaque tota ruit.
Tunc vero clamor ad sidera tollitur ingens
Plebs, Pater, et Clerus glorificant Dominum
Vespere [illegible], lavat ossa Pater, capsaque reponit:
Nox [illegible], ad sua quisque redit.
Mane ruunt Cives, Proceres, [illegible] potentes,
Vir, puer, atque senex, nupta, puella, anus.
Pontificem [illegible] Pontificalis,
Et Clerus sacris vestibus induitur
Accipiunt corpus, tota psallente caterva,
Imponunt humeris, suscipiuntque viam.
Terra sonat pedibus, ferit aurea sidera clamor.

a Leo Episcopus Atinensis [illegible] S. Marci corpore [illegible] monitus

C

b

c

inter templi [illegible] epitaphium ejus.

illud invenit:

et solemniter [illegible]

MIRACULUM

Ex MS Italico Bartholomæi Chioccarelli.

Populi Atinensis devotione erga sanctum suum Patronum cursu temporis elanguescente, placuit divinæ providentiæ eamdem resuscitare stupendo quodam miraculo. Sæviebat per Campaniam et Basilicatam universam [illegible] luporum multitudo, ut [illegible] redderent. Huic autem malo accesserat aliud nihilo levius, ingens scilicet defectus pluviæ; ex quo [illegible] penuria famem addebat jam siti laborantibus. Tunc gloriosus S. Marcus, suorum misertus civium, [illegible] Sacerdoti apparuit, denuntians, hoc Dei flagellum propter populi peccata [illegible] averti posse per pœnitentiam: itaque adiret Episcopum Atinensem, eique diceret, ut ab ecclesiæ ingressu usurarios arceret, donec pœnitentes atque injuste parta restituentes eidem reconciliari mererentur; quoniam fœtor hujus peccati coram throno Dei ascendens, vindictam provocabat assidue: Clericos quoque eadem labe infectos excommunicaret: scandalis autem amotis, exhortaretur populum ad pœnitentiam, et indiceret jejunium in [illegible] festo ipsius. Deinde subjunxit: Leva oculos tuos et vide. Vidit autem Sacerdos sanctum Pontificem sublatum in aera, sic ut pedem unum [illegible] videretur super unum, alterum super alterum montium, qui urbi imminent; atque post eum audiebat horribilem ululantium luporum fremitum.

F *Grassantibus lupis et [illegible] siccitate,*

apparens S. Marcus jubet [illegible] suo festo [illegible].

A fremitum. Quærenti autem Presbytero, quidnam id esset, respondit Sanctus, eam esse importunam luporum rabiem, migrantium ex territorio Atinensi, ad intercessionem B. Mariæ Virgini, Atinensium Patronæ. Tandem quæsivit Presbyter: quisnam ipse esset, qui loquebatur sibi, respondetque Sanctus: Ego sum Marcus, Episcopus vester, Protector hujus civitatis, a Deo missus ad hæc nuntianda tibi: atque hæc dicens disparuit. Tum Sacerdos cuncta ex ordine narravit Episcopo, hic vero exposuit Clero populoque: omnes autem, actis Protectori suo de tam singulari beneficio gratiis, executioni mandavere præcepta illius; et Vigiliam festivitatis advenientis jejunio, orationibus, atque operibus bonis decreverunt habere exercitam: quod et fecerunt. Igitur nocte ipsa, inter Vigiliam ac festum media, copiosissima pluvia totum Atinensem agrum perfudit, vicinis circum circa in sua siccitate permanentibus. Cujus rei fama cito dispersa, populos omnes Atinum evocavit: ut et ipsi prostrati quique, agris eamdem gratiam impetrarent apud venerandam sepulturam, ad Dei gloriam et famuli sui S. Marci. D

eoque facto cessat calamitas

18 *Hactenus Vita Italica MS cum ceteris ejusdem generis Vitis Patronorum Atinensium, ex Codice Neapolitano Cl. V. D. Bartholomæi Chioccarelli, Jurisconsulti, a quo sacra diversa idem habet Neapolis Catalogum suæ historiæ Episcoporum suorum, in lucem datum anno 1643, quemque hujus modi sacris libris abundare Bartholus noster testabatur. Vitas prædictas mittebat ... anno 1638. Quamvis autem nulla in his ... ætatis nota temporis, quia tamen, post ... S. Marci ... festum ejus in populo ..., cuique ... canonizatos ..., contigisse ...; ... Atinæ Episcopus ..., quos habere desiderabit ... ante vel post tantum XII seculi fuisse ... retinemus ...* — *circa ann. 1160*

DE SANCTIS MARTYRIBUS

B ZENONE, EUSEBIO, NEONE, VITALIO, CORCYRÆ IN IONIO MARI. [illegible] E

Olim Archiepiscopatus, *Corcyra,*

Ionii maris insula Corcyra est, in eaque ejusdem nominis urbs Archiepiscopalis, sub dominio Reipublicæ Venetæ, vulgo Corfu. Cercyra dicitur etiam Dionysio in Periegesi. Sed observat Eustathius dubiam esse scripturam hujus insulæ, nempe Κέρκυρα *et* Κόρκυρα. *Primam Evangelii lucem accepisse a SS. Sosipatro et Jasone, Apostolorum discipulis, tradunt passim Græci: imo a quodam eorum Rege (vel Regulo aut Principe aut Præside) ibidem interfectos fuisse. Coluntur a Latinis S. Sosipater XXV Junii et Jason XII Julii: quando illa erunt accuratius discutienda. Uterque a Græcis in Menæis memoratur XXIX Aprilis, ast in Menologio Basilii Porphyrogeniti Imperatoris XXVII ejusdem mensis Aprilis, et XXVIII referuntur hi quatuor Martyres ab illis conversi cum hoc elogio.* Certamen sancti Martyris Zenonis et sociorum. Zeno Christi Martyr ac simul sancti Eusebius, Neon et Vitalius, ex Cercyra insula, instituti a sanctis Apostolis Jasone et Sosipatro, in Christo crediderunt: et proinde apud Cercilam insulæ Regulum accusati, ipsius jussu comprehensi sunt, et ab idolorum cultoribus gravibus catenis constricti C coram ipso adducti fuerunt. Cum vero ab eo interrogati Christum professi essent, vestibus primum denudati ac super humum extensi, tum manibus pedibusque devincti, crudeliter per plures horas virgis e funibus confectis cæsi sunt, ut cogerentur Christum abnegare et idolis sacrificare. Quod cum constanter recusassent, ac ne verbo quidem consensissent dæmones adorare; denuo in carcerem prope mortui detrusi sunt; ac postea ingenti accensa fornace, e carcere educti atque in ignem projecti, martyrium consummarunt.

sub Regulo aut Præside interfecti,

Elogium ex Menologio Basilii Imp.

Hactenus Menologium Basilii Imperatoris. Celebrantur iidem hoc die in MSS. Menæis Chiffletianis, quæ Divione asservantur, et de S. Neone ista traduntur:

et Menæis MSS. ubi refertur S. Neon,

Eadem die sanctus Martyr Neon igne vitam finivit *et hoc additur distichon:*

> [illegible]
> [illegible]
> Colere recusans gentium Deos Neon,
> Et ustus igne, gentium evertit sacra.

De aliis tribus ea ex iisdem Menæis leguntur, quæ ad diem sequentem XXIX Aprilis habentur in Menæis excusis et apud Maximum Cythereorum, et ibi duobus ista conjunctim habentur: Eadem die sanctorum Martyrum Zenonis et Vitalii, igne consummatorum, *uti in suo Menologio Siletus vertit: sed qui alius Vitalius est, ipse Vitalis dicitur, quo eodem nomine usus est Galesinius, hoc addito encomio.* In Græcia sanctorum Martyrum Zenonis et Vitalii, qui fidem Christi, quam amplexi erant, testatam præclare fecerunt igne combusti. *Adduntur in Menæis hi versus, in quibus S. Vitalius animatur a S. Zenone his verbis:*

et 29 Aprilis in aliis SS. Zenon et Vitalius,

> [illegible]
> [illegible]
> Vitalie, ne cor paveat ad rogum tibi,
> Dum ipse in ignes, teque prægredior Zenon.

F

Quartus restat S. Eusebius, de quo in Menæis et apud Maximum Episcopum Cytheorum ista Græci tradunt: Eodem die sanctus Martyr Eusebius, igne consummatur. *Quæ Siletus in suo Menologio ita exposuit:* Eodem die sanctus Martyr Eusebius, pro Christiana confessione martyrio consummatus: *omisso scilicet tormento ignis, in quem conjectus cum reliquis martyrio palmam est consecutus: quod confirmant hi versus in Menæis.*

et S. Eusebius

> [illegible]
> [illegible]
> Abstersit omnem flamma quia sordem tibi,
> Aurum inveniris Christo probatum, Eusebi.

DE

ANIMADV. PAR. II

D. P.

DE SS. VITALE ET VALERIA,

CONJUGIBUS MARTYRIBUS, RAVENNÆ ET MEDIOLANI.

XXVIII APRILIS

Variæ ejus templa per Italiam,

C[illegible] Vitalis Martyris nomen [illegible] per [illegible] Italiam, [illegible] Romæ, [illegible] Comi, Ferrariæ, Venetiis, [illegible] [illegible]

unum Romæ celebre

[illegible] SS. [illegible] Vitis Pontificum; [illegible] Romanus [illegible]

B [illegible] S. [illegible] S. Vitalis, anno M[illegible] [illegible] Clementis VIII [illegible] [illegible] Princeps [illegible] [illegible] anno MDCLXI; [illegible] S. Vitalis [illegible] festo, quo tota [illegible]

præcipuum Ravennæ,

2 [illegible] Romam appellaremus [illegible] Ravennæ; et die XIX Novembris, [illegible] præcipuum [illegible] S. Vitalis, [illegible] Sanctus, et [illegible] Christianæ [illegible] formam ac majestatem [illegible]

augustissime extructum,

[illegible] Hieronymum Rubeum [illegible] lib. 3 Historiæ Ravennatis et Hieronymum Fabrum [illegible] Ravennæ [illegible] [illegible] 355 [illegible] ad 383 [illegible] a Rubeo prætermissi. [illegible] inscriptionem [illegible]

C [illegible] Beati Vitalis Basilica, [illegible] Ecclesii Episcopi, Julianus Argentarius ædificavit, ornavit atque dedicavit [illegible] Reverentissimo Maximiano [illegible] sub die XIII kal. Maii [illegible] Sexies P. C. (post Consulatum) Basilii Junioris V. C. (viri clarissimi) Indictione X.

et an. 547 consecratum

3 [illegible] DXLVII, [illegible] Justinianum [illegible] Augusto, [illegible] Constantinopolim a Justiniano [illegible] VIII [illegible] Februarii [illegible] Imperatoris [illegible] tis indicat, non modo cum tunc cum Ravennæ dedicata

sed non præsente Justiniano eius suis,

[illegible] Constantinopolitanum œcumenicum concilium, pedem [illegible] Ravennam [illegible] [illegible] [illegible] Ecclesiæ [illegible]rat ante annos sex, et sub Maximiano consecratum post fuit; [illegible] tur. Quod vero Justinianus Ravennam delatus puer fuerit a nutrice, [illegible] Julianum Argentarium [illegible] S. Vitali templum [illegible] Imperatorem [illegible] est, sed forte nihilo solidior priore.

Fovea S. Vitalis,

4 In hoc porro templo, [illegible] ubi sanctum cadaver D. Vitalis [illegible] fovea [illegible] pavimentum [illegible] artificio quo et templum exornatum [illegible] ad hæc usque tempora [illegible] Rubeus [illegible] Fabri, cum aquam [illegible] Martyris [illegible] parimentum, [illegible] venerabile corpus. Verum [illegible] fovea, quo [illegible] usque [illegible]

E [illegible] depositum, et cum terra simul [illegible] lapidibus [illegible] Christianos, [illegible] auctores, [illegible] efferri conveniebat, voluisse defodere altius, aut id postea faciendum curasse Julianum Argentarium, sed potius [illegible] eduxisse, et intra altare ipsa [illegible] in [illegible] si non supersint

sub altari :

[illegible] Item namque Julianus, ut [illegible] Rubeus et Faber [illegible] foveæ aram imposuit, testudine, columnis quatuor pretiosissimis suffulta, contectam: quas columnas universamque aram ac testudinem argento bracteato vestiit. Et argentum quidem sublatum nunc est, sed restant marmora, interque ea egregia tabula Sancti martyrium repræsentans, Frederici Barocci Urbinatis opus. Quæ omnia magna cum animi voluptate lustravimus.

Monasterium

5 Vidimus etiam amplissimum monasterium æde illi adjunctum, quo ipso in loco, jam antea quam regia ista moles fabricaretur, [illegible] fuisse conventum persuaderet Rubeus, cum asserit, ipsius Præfecto Cornelio, viro religiosissimo, traditum esse ab Ecclesio Episcopo fratris filium Severum, litteris bonisque moribus imbuendum: persuaderet, inquam, si tam

F antiquæ rei vetustiorem haberet auctorem: nunc sicuti videmus Petro de Natalibus nimis facile credidisse, quod

an ipso templo antiquius?

unus idemque Severus sit, cujus Ravennæ nati et in monasterio educati extat memoria aliqua tamquam Sancti, cum eo qui laudatur a S. Gregorio in Dialogis et a nobis proponitur XV Februarii: sic veremur ne et Cornelius iste, et Ecclesii nepos absque solida auctoritate hic nominentur. Interim extra dubium esse videtur, quin una cum novo templo Justiniani ævo surrexerint ædes pro ipsius templi ministris: qui clericine an monachi fuerint, et si monachi an statim a principio Benedictini, non est facile definire. Rubeus ad annum MCXV et MCXXXI allegat Henrici IV et Frederici II Imp. [illegible] privilegia in istius monasterii [illegible] Ughellus tom. 2 Italiæ sacræ col. 355 et seqq. [illegible] Ravennensis [illegible] ad [illegible] monachum

Benedictinum est [illegible] :

[illegible] annum millesimum [illegible] multis [illegible] [illegible] S. Vitalis [illegible] Hoc certum est anno MCCCXV ex monasterio Romano S. Gregorii missum esse Petrum Severinum, cum titulo Abbatis, ut restauraret

A *raret disciplinam Ravennæ ad S. Vitalem: et anno post annum jam dictum sexagesimo, Abbatiam S. Vitalis, cum omnibus suis bonis, associatam fuisse Congregationi S. Justinæ Patavinæ.*

6 *Memoria porro* S. Vitalis *in multis invenitur Martyrologiis, etiam in genuino Bedæ : cui Florus longum ex Actis encomium attexit : quibusdam additur uxor* Valeria. *Rabanus et Wandelbertus S. Vitalis solius : Notkerus utriusque meminit : Leguntur etiam ambo in variis exemplaribus Usuardi, Adonis, aliorumque recentiorum. Martyrologio Romano sic inscribuntur :* Ravennæ natalis S. Vitalis Martyris, patris SS. Gervasii et Protasii. Qui cum B. Ursicini corpus sublatum honestate debita sepelisset, tentus a Paulino Consulari, post equulei tormenta, jussus est deponi in profundam foveam, et terra ac lapidibus obrui, talique Martyrio migravit ad Christum. Mediolani S. Valeriæ Martyris, conjugis. S. Vitalis. *Incertum tempus passionis est. Breviarium Warmiense excusum anno* MDXVI *S. Vitalem tempore Neronis passum fuisse memorat : et ad idem tempus MS. Bodecense Martyrium S. Ursicini refert. Omnia MSS. sub Paulino Consulari coronatum aiunt; hic vero si C. Suetonius Paullinus est, ut Rubeo placet, qui anno Christi* LXVI *et Neronis* XII *Consul fuit;* B *atque, ut ex Tacito constat, in bello quod defuncto Nerone ac Galba, Otho cum Vitellio gessit, multarum copiarum Ductor, S. Vitalis Martyrium non multum ab imperio Neronis esset removendum.*

incertum tempus passionis,

an scilicet sub Nerone,

7 *Si vero epistola illa, quæ prima libri septimi inter epistolas S. Ambrosii refertur, vere S. Ambrosii est, qua scilicet Italiæ Episcopis et Christianis divino monitu invenisse se corpora SS. Gervasii et Protasii significat; Martyrium ejus ad annum* CLXI *referendum erit. Nam in libello, ad caput eorum invento, parentibus superstites fuisse, et bello Marcomannico pro Christo cæsi dicuntur. Hoc vero bellum anno* CLXXI, *sub Aurelio ac Vero Imperatoribus, gestum fuit, nullius hoc nomine alterius belli ante hæc tempora uspiam facta mentione. Interim dicta epistola supposititia videri cupiam fortasse poterit, ex eo quod S. Ambrosius in epistola secunda ejusdem libri, quam super eodem argumento ad Marcellinam sororem scribit, verbum nullum de invento libello, deque apparitione sibi et revelatione a S. Paulo facta commemoret, ubi scilicet dicta Sanctorum corpora invenienda essent : sed hæc præfatur :* Quoniam nihil eorum, quæ hic te absente geruntur sanctitatem tuam celare soleo; scias etiam dilectissima soror, sanctos Martyres a nobis esse repertos. Nam cum ego basilicam dedicare vellem, multi tamquam uno C ore interpellare cœperunt, dicentes : Sicut in Romana, sic basilicam dedices. Respondi, Faciam, si Martyrum reliquias invenero. Statimque subiit veluti cujusdam ardor præsagii. Quid multa? Dominus gratiam dedit; formidantibus etiam Clericis jussi eruderari terram eo loci, qui est ante cancellos SS. Felicis atque Naboris. Inveni signa convenientia : adhibitis etiam quibus per nos manus imponenda foret, sic sancti Martyres eminere cœperunt, ut adhuc nobis silentibus arriperetur urna etc. *Hæc initio dictæ epistolæ S. Ambrosius.*

an seculo II,

8 *Accuratius horum temporum examen ad* XIX *Junii in Martyrio SS. Gervasii et Protasii dari poterit, quos Rubeus ex testimonio ejusdem D. Ambrosii ac Petri Damiani discipulos S. Pauli Apostoli fuisse scribit : ut vel ex hoc iterum Martyrium parentis in annum* CLXI *referendum non sit. Baptizati fuere SS. Vitalis et Valeria, ut Ripamontius et Ughellus scribunt, a S. Caro tertio Mediolanensium Episcopo, quem Ughellus S. Barnabæ discipulum, et primo S. Anathalonis decessoris sui adjutorem, deinde qui anno Christi* LXIV *successorem fuisse ait. Præter SS. Gervasium et Protasium alios duos filios habuisse dicuntur, SS. Aurelium*

accuratius examinandum in SS. Gervasio et Protasio

et Diogenem : de quibus ita lib. I. *Ripamontius :* Sed D tamen vix capio fidem illius gemini partus, quem maturo nondum utero Valeria dicitur inter ea tormenta et pœnas edidisse. Infantum nomina Diogenes et Aurelius feruntur, atque adeo maternæ veluti consortes palmæ suum in Ecclesia Mediolanensi cultum obtinuere : cum tamen alioqui de hisce Aurelio ac Diogene nulla in veterum annalibus extet memoria. *Addit Rubeus lib.* I. *Historiæ Ravennatium, hos infantes a dicto S. Caio fuisse baptizatos, eorumque nativitatem ex veteri pictura his verbis confirmat :* Hujus erat rei testis pervetusta in D. Vitalis templo pictura, in qua cum D. Valeriæ ducitur funus, duo secum eodem feretro infantes fasciis involuti efferuntur : ipsique monachi tradita sibi continenti a superioribus monachis disciplina, qui Ordinis sui habitum in hoc cœnobio induunt, eos plerosque Diogenis et Aurelii hac de causa nominibus appellant.

AUCTORE D. P.

Quid de duobus eorum filiis Aurelio et Diogene?

9 *Insignem cultum S. Vitalis, non modo apud Ravennates, sed et apud incolas Montis S. Sabini obtinet, a quibus quomodo in tutelarem Patronum sit ascitus, ita Rubeus narrat :* Hunc felicissimum Martyrem Montis S. Sabini incolæ, quod est oppidum in Tuscia haud procul Aretio, tutelarem sibi et apud Deum Patronum adjunxerunt, inde moti, quod nocte quæ D. Vitalis diem festum proxime antecedit, cum eorum hostes improviso oppidum adorti illud acriter oppugnarent, et scalas ad muros admovissent; statim toto oppido ingens sacri æris campani nullo movente sonitus, armorumque in aere strepitus, et cives somno excivit, et hostes ab incepto deterruit, quod maximam in armis multitudinem esse putarent. Itaque oppido cives statim egressi, irruptione in hostes facta, eos nullo pene negotio fuderunt et in fugam egerunt. Hinc postridie mane supplicatione habita, et summas Deo gratias egerunt habueruntque, et communi consensu decreverunt ad DD. Sabinum et Ægidium Patronos suos ut D. Vitalis tertius adjungeretur, ejusque ageretur dies festus, anniversaria celebritate perpetuo solennis. Quo etiam fortasse factum est, ut Antonius Montes Cardinalis, ex hoc oppido oriundus, et Ravennæ ab Julio II Pontifice Maximo in Purpuratorum Patrum collegium cooptatus, vetustissimo D. Vitalis Romæ titulo insigniri studeret. Idemque Joannes Maria faceret fratris filius : qui deinde Julius III Pontifex Maximus fuit. Quod et in Petro Donato Cardinale Cæsio nunc videmus, cum intelligat priscos Cæsios Ravenna duxisse originem, et hujus urbis civis senatorque ac pater patriæ habeatur. *Hæc Rubeus.*

S. Vitalis Montem S. Sabini ab expugnatione servat, E

ac propterea a civibus Patronus tutelaris eligitur :

Cardinales aliquot titulum S. Vitalis assumunt : F

10 *Coli S. Vitalem in Flandria ab Insulensibus Saussayus ad* XXVIII *Aprilis per hæc verba auctor est :* Insulis in agro Tornacensi, sub antiqua Remorum metropoli, veneratio sanctissimi capitis B. Vitalis Martyris, cujus hodie coronati Ravennæ Catholica Ecclesia ubique celebrat gloriosa merita et trophæa. *Arnoldus Rayssius in Hierogazophylacio Belgico capitis partem dumtaxat ibi asservari scribit, pereleganti capsæ inclusam, in sacello quod alii castri, alii S. Vitalis nuncupant. In Breviario Insulensi, excuso anno* MDLV, *S. Vitalis proprium nihil habet. Adeo ut dubitare liceat, dicta capitis portio hujus S. Vitalis an alterius sit, cum plures fuisse hoc nomine Martyres compertum habeatur. Bononiæ quoque servari notabiles utriusque Conjugis Reliquias, auctor est Joannes Pauli Masini in Bononia illustrata ad* XXVIII *Aprilis; in templo scilicet S. Blasii integram ejus tibiam esse; alias partes in S. Mariæ ac S. Martini : Reliquias vero S. Valeriæ ibidem in S. Barbatiani apud Monachos Hieronymianos coli. Pragæ denique haberi* particulam de cranio S. Valeriæ : frusta *autem* aliquot

caput ejus Insulis,

utriusque Reliquiæ Bononiæ et aliquæ Pragæ.

A majora et minora per Carolum IV *Imperatorem* allata Ravennam anno MCCCLV *legitur in Diario Metropolitanæ ecclesiæ jam sæpius laudato. Passionem ex MS. cœnobii Bodecensis Ordinis Regularium S. Augustini damus omissis aliis, quia contractiora sunt et hujus velut compendium. Extat etiam B. Petri Damiani in eorum Martyrium panegyris, ex prædicta Passione desumpta : cujus Passionis auctorem putamus fuisse unum ex ipsis monasterii S. Vitalis monachis, diu ante B. Petrum Damiani.*

AUCTORE D. P. Passio ex MS. Bodecensi.

PASSIO

Ex MS. Cœnobii Bodecensis Ordinis Regularium S. Augustini in diœcesi Paderbornensi.

Sub Paulino militans, Christianos in tormentis animat :

Gloriosus Domini palæstrita S. Vitalis, Mediolanensis Christianissimus indigena civitatis, vir magnæ prosapiæ et inter primates non ultimus ordine, cum Paulino, Consulari atque tyranno, nec non et tunc temporis Christianorum infestissimo inimico, militandi gratia familiarius fuisset devinctus; hoc enim industria Catholicæ Fidei sub habitu procuravit militari, ut vinculatorum animos Christianorum evangelicis admonitionibus confortaret, ne B pœnarum truculentia fatigati Fide decederent. Cumque tam pio tamque operoso labori impertæsus instare diutius conaretur; die quadam una cum prædicto Paulino Consulari urbem ingressus Ravennam, vidit in examine tyrannico quemdam Christianum, nomine *a* Ursicinum, arte Medicum, natione Ligurem, post horrifica tormenta capitalem accepisse sententiam. Locus autem, ubi decollabantur Christiani, habebat vocabulum Palma : arbor enim antiquæ palmæ illic erat.

a

et S. Ursicinum fluctuantem ad constantiam adhortatus,

2 Igitur ut dictum est, cum post nimia et immania supplicia decollandus duceretur ad Palmam Ursicinus, agente humanitate subito expavit. Qui dum vellet extremæ damnationi se tradere, et miserabili deditione præsentariam mortem evadere; Christi miles B. Vitalis, vilipenso tyranno, spreto seculari dominatu, utpote sacrarum fœnerator animarum, hoc modo ab æterno chaos barathro ad superni regni palatium revocavit illum : Noli, inquit, noli, Ursicine Medice, qui alios curare consuevisti, te ipsum æternæ mortis jaculo vulnerare : et qui per passiones nimias venisti ad palmam, noli perdere martyrii coronam a Domino tibi præparatam. Audiens hæc Ursicinus, genu posito spiculatorem, ut C præcepta judicis complere maturaret, ultroneus propriique sanguinis prodigus hortatur; agens pœnitentiam quod prius expavisset martyrii pœnam. Cum ergo sancta Domini victima decollationem accepisset, statim athleta Christi Vitalis rapi fecit corpus pretiosi Martyris, et intra urbem Ravennatem devotissime sepeliri : dedicans Martyrium ejus, prout tempus dictavit, ritu celeberrimo *b* atque solenni.

post martyrium ejus corpus sepelit

b

3 Peracta vero tumulatione beati et gloriosi triumphatoris Christi Ursicini, B. Vitalis a Paulino judice se alienavit, et in præsentiam ejus ultra venire abnuit. Quod cum viro diabolico compertum fuisset, dementissima vesania permotus, ab apparitoribus fecit eum sub omni festinantia teneri; non ob hoc tantum quod eum adire contempsit, verum insuper quod Christianus esset adeo signatus, ut etiam volentem sacrificare Ursicinum argueret, ne periret. Ita quippe placuit Divinitati, ut hortatu tanti monitoris Ursicinus rediret ad coronam martyrii, et Deo redderetur gemma pretiosa, quam antiquus humani generis inimicus suæ vendicare studebat malignitati. Christi ergo miles cordatissimus Vitalis cum ante conspectum judicis iniquorum ductus manibus consisteret et eum Catholicis lacessere spiculis *c* pellucibiliter inciperet : ille ut aspis D surda, quæ non audit vocem incantantium, incrassato corde, aures suas ab auditu bono continuit, ne sagittæ Domini ad interiora cordis sui pervenire possent. Cumque bellator Domini apud tyrannum inutiliter ageret, nihilque rationis in vacuo vase inveniret; ad tempus conticuit, memorans illud antiquum proverbium, quia proculdubio laborem et impensas perdit, qui boves ad *d* ceroma mittit.

propter quæ comprehensus,

et nequidquam Paulinum ab idolorum cultu avocans :

d

4 Tunc vir diabolicus et Deo hominibusque execrabilis Paulinus, more arreptitiorum sine quietudine furens, phreneticos et lethargicos invisa hactenus dementia superans, jussit S. Vitalem levari in equuleum, ut per pavorem tormentorum tanti viri consensum ad sacrificandum dæmoniis commutare posset. Positus autem in equuleo sanctus Martyr, veneranda lumina ad judicem retorquens, his eum verbis compellabat : Infinita tibi dominatur stultitia, Pauline Consularis, ut putes me per tormenta vinci posse, ac mihimet ipsi perditionis velle necem inferre; qui alios fideles a periculo deceptionis, Deo auxiliante, toties totiesque studui liberare. Super his verbis Judex iniquitatis vehementer permotus, E ait ad *e* Officium suum : Ducite hunc rebellem ad Palmam, ut ibi diis libamina offerat; quod si sacrificare contempserit, nolite eum decollare sicut Ursicinum Medicum : sed facientes foveam in terra, quo ad aquam usque perveniatur, ibi eum supinum deponite : et cum terra similiter ac lapidibus obruentes, absque humana cura dimittite. Hoc igitur impiissimi Judicis præceptum cum fuisset impletum, pius atque clemens Rex Martyrum Christus, et militem sibi palmatum consecravit, et Martyrem non qualemcumque in superna polorum curia altiori dignitate collocavit, Ibi namque inter candidatos purpuratorum commilitones eminet : ibi in sempiterni Regis obsequio cum civibus Jerusalem alleluia perenniter jubilat : ibi cum Psalmista gratulanter proclamat : Repleti sumus mane misericordia tua. Et iterum : Lætati sumus pro diebus, quibus nos humiliasti; annis quibus vidimus mala.

in equuleo distentus,

e

in scrobem conjicitur et terra ac lapidibus obruitur :

Ps. 89, 14 et 15

5 Contigit autem posthæc ut Sacerdos Apollinis, qui hoc consilium dederat Paulino Consulari, ab antiquo hoste arreptus, per septem dies clamaret eo loci, ubi obrutus jacuit Christi Martyr S. Vitalis, dicens : Incendis me, Christi Martyr Vitalis, incendis me ac vehementer crucias. Hoc autem ad honorem Christi et egregii Martyris sui credimus esse factum : quatenus Christiani fiducialiter animarentur, cum viderent non impune illi cessisse, vel inultum præterisse, qui hanc speciem tormenti primus adinvenit, per quam Christi Martyrem contra spem votumque suum gloriosiorem reddidit. Peractis dein annis septem præcipitatus est a diabolo idem miser in flumine *f*, quod urbem Ravennam alluit, in quo miserabiliter, ut meritus fuit, exspiravit. Tunc impletum est in illo Psalmographi vaticinium, quod Ecclesiæ persecutoribus imprecatum est : Vindica Domine sanguinem Sanctorum tuorum qui effusus est.

quod supplicium suadens quidam sacrificulus a dæmone deinde correptus, F

f

aquis se exstinguit,

Ps. 78, 10

6 Beatissimus igitur Martyr Christi Vitalis tali modo triumphat in urbe Ravenna, ostendens ibi mirandam ac prædicabilem victoriam : cujus eminentia, vulgi videtur excellere insipientiam, quia oculis insipientium visus est mori, ille autem est in pace, quo occisoribus ejus nullo modo fas est aspirare. Nam qui videbatur tunc ab insipientibus per mortem momentaneam ad tempus vinci, victor extitit gloriosus : qui autem videbantur victoriam ex animatis cadaveribus reportare, antiqui hostis noscuntur deditii exsistere, et æternæ mortis legibus absque miserationis alicujus respectu subjacere. Gaude et lætare

dispar sors Martyrum et persecutorum,

lætare, felix Ravenna, tanto Martyre suffulta : iterum iterumque rogo gaude, et manibus Domino plaude, quæ B. Vitalis sepulchrali meruisti coessentia insigniri : qui exceptis ceteris, quos æquipollenter foves, tuæ turritæ celsitudini solus potuit esse honori. Gaude, inquam. Si enim Mediolanenses cives patronum tuum S. Vitalem conceptum haberent, una cum sacratissimis filiis suis Gervasio et Protasio Christi specialibus Martyribus, nequaquam æstimarent se inferiores esse Romanis Senatoribus : qui sanguine beatorum Martyrum circumflui, totum mundum vitali possunt pretio mercari.

7 Qualiter autem conjux hujus B. Martyris, Valeria nomine, non sine martyriali *g* certamine semetipsam Deo fecerit hostiam, hoc modo veridicus historiæ istius propalat stylus. Cum, inquit, sancti Martyris conjux B. Valeria *h* Senioris ejus victoriam, quam inspectante Deo apud Ravennam promeruit, Mediolani comperisset; omni devotione ac spirituali alacritate, cum apparatu non modico, ad sepulcrum ejus venit, quatenus corpus sanctissimum secum asportaret. Sed quia Divinitati placuit, ne Ravenna tali sibi concesso orbaretur Patrono, Christiano fervente zelo, a civibus prohibita est. Deinde ab ipso Beato Martyre in visionibus sæpe est admonita, ne sanctum corpus, ab homine, licet malo, bene positum, ullo modo violaret. Ipsa autem beatissima Valeria, cum reverteretur ad urbem Mediolanensium, incurrit in homines idololatras Silvano sacrificantes. Qui deponentes eam de sagmario *i* hortabantur, ut cum ipsis epularetur de his quæ Silvano fuerant immolata. Ad hæc beatissima Valeria, Christiana sum, inquit, et non licet mihi de sacrificio Silvani vestri manducare : quia Apostolus Paulus non solum edere idolothyta omnes nos prohibet, sed etiam nec tangere debere docet. At illi hæc audientes, nimio furore permoti, tanta eam cæde mactaverunt, ut seminecem sui homines ad urbem Mediolanensium vix eam perducere possent. Sic ergo pro veritate, quæ Christus est, attrita intra triduum migravit ad Dominum; et sepulta est in civitate Mediolanensium cum filiis suis, sacratissimis Christi Martyribus, Gervasio atque Protasio.

g

h S. Valeria ad corpus asportandum profecta,

i et idolothytis vesci recusans verberibus necatur.

8 Martyrizatus est autem B. Vitalis in civitate Ravenna, sub Paulino Consulari, sub die quarto Kalendas Maji. Ecce qualis paterfamilias B. Vitalis, qui totam sibi suæque celsitudini subjugavit Italiam: nam et *k* archisterium metropoleos apud Ravennam ipse patrocinando possidet; et Mediolanum, qua nihil habet Latinitas clarius, in prole satis festiva et conjuge coronata obtinens, utrobique triumphat, utrobique dominatur. Ita siquidem optime sese res habet, ut quod Mediolanensibus deesse videtur in patre, totum possideant pro dotis cumulo in filiis similiter et conjuge : et contra si quid Ravennatibus minus videtur se in prole habere et conjuge, totum se gaudeant adipisci in patre. Quapropter oportet utriusque metropoleos cives ita caritativa societate ac sociali caritate inextricabiliter convinciri, sicuti noscuntur tantorum Martyrum indigregabili communione connecti. Laus igitur et gratiarum actio illi, qui beatos Martyres illos elegit, assumpsit, et æternæ Jerusalem municipes fecit : qui vivit et regnat in secula seculorum. Amen.

Ex MS. Mediolanum et Ravenna utriusque Reliquiis claræ. *k*

ANNOTATA.

a *Colitur* S. Ursicinus 19 *Junii : ubi explicabuntur commodius quæ hic dici deberent de loco* ad Palmam.

b *Per auresim hæc dicta accipe : nec enim credibile est Vitalem curare potuisse, ut in illis reliquiis angustus advocatus Episcopus locum dedicaret, ritu ab Apostolis instituto. Postea sane id factum fuerit.*

c Pollucibiliter, *proprie quidem idem est, quod magnifice, opipare, laute, a verbo* polluceo : *per ironiam vero hic usurpari videtur, quomodo Plautus in Curcul.* polluctum virgis servum, *dixit.*

d *S. Hieronymus ad Pammachium,* Oleum perdit et impensas, qui bovem mittit ad ceroma : *est enim* ceroma *unguentum athleticum, bos autem ad luctam inutilis. Vide Erasmum chiliade* I. *centur.* 4 *num* 62.

e Officium, *pro satellitio et lictorum atque apparitorum turba, usurpatur sæpe sæpius in Actis Martyrum.*

f Mentone *ad Boream,* Bodesio *ad Austrum alluitur Ravenna, qui sub ipsa in unum confluunt, portumque constituunt, in Adriaticum sese evolventes.*

g *Egraphum nostrum minus bene* Martiali.

h Senioris ejus, *id est, Domini et mariti sui.*

i Sagmarius *alias* Saumarius *et* Sommarius, *dicitur equus clitellarius.*

k Archisterium, *nota præcipuæ monasterium : vox minime nova in hoc opere.*

DE S. EUSEBIO EPISCOPO,

G. H.

POLLIONE LECTORE, ET TIBALLO',

MARTYRIBUS CIBALI IN PANNONIA.

Antiquissimum apographum Martyrologii Hieronymiani, ante mille circiter exaratum annos, quo abusi hujus operis ast famas, hunc XXVIII *diem Aprilis, ita auspicatur :* IV Kalendas Maji, In Pannonia Eusebii Episcopi, Pollionis, Tiballi. *Aliud apographum dicti Martyrologii habet Henricus Julius Blumius, nuper Cæsareæ Majestatis ad Ducem et Electorem Saxoniæ Ablegatus, in quo hoc ordine recensentur :* In Pannonia Eusebii Episcopi, Tiballi, Pollionis. *Quos eodem ordine recenset in suo Martyrologio Notkerus. His tribus adjungitur quartus* S. Vitalis, *primo loco in apographo Lucensi, et secundo loco in Corbeiensi Parisiis excuso. Verum, quia opinamur hunc posse esse* S. Vitalem Martyrem, *patrem SS. Gervasii et Protasii, cujus celeberrimus hoc die cultus est; in titulo omittimus hisce addere* S. Vitalem *inter Martyres Pannoniæ. Si tamen aliunde constet jungendum esse, per nos licebit.*

SUB DIOCLETIANO

Memoria in fastis antiquis,

an jungendus S. Vitalis ?

2 *Martyrologio MS. Reginæ Sueciæ ab Holstenio excuso, et Romano Cardinalis Barberini, refertur in* Pannonia S. Eusebius Episcopus. *In alio MS. Corbeiensi ista leguntur :* In Pannonia Eusebii Episcopi, Tiballi. *Ast his omissis ista tradit Usuardus :* In Pannonia S. Pollionis Martyris. *Eadem habet Ado, Auctor Bedæ Supposititii, cum antiquis MSS. Richenoviensi, Centulensi et aliis : in quorum aliquibus* Pollio *et* Pullio ; *in aliis* Apollio *et* Appollio *scribitur, etiam relatus ad diem* XXVII *et* XXIX *Aprilis : cui adjungitur in MS. Treviensi S. Maximini* S. Eusebius Episcopus. *Priore die Galesinius illud ex MSS. encomium edidit :* In Pannonia S. Pollionis Martyris, qui Diocletiano et Maximiano Imperatoribus, in Christi stadio luctatus, gravibus certaminibus præclare obeundis, egregium fidei testimonium profuso sanguine dedit. *Eodem die attribuitur in Actis et apud Petrum de Natalibus, ut infra dicetur. Maurolycus ista*

S. Pollio alius Apollio :

passus cum sociis sub Diocletiano

A *ista habet ad hunc* XXVIII. In Pannonia S. Pollionis Martyris sub Diocletiano Imperatore ac Præfecto Probo, urbe Cibalitana. *Quæ fere eadem leguntur apud Felicium et Canisium, et contractius in hodierno Martyrologio Romano, ad quod ista annotat Baronius :* Hujus Acta summatim complexa recitat Petrus in Catalogo lib. 4 cap. 94, licet in mendoso codice pro Pollione Pullio, pro Cibali Civalis, et pro Sirmio Firmus legatur. *Quæ sic emendata proferimus, relicto* Pullione, *quod sic etiam in Actis scribatur ; licet omnino putemus scribendum esse Pollionem.*

Auctores G. B. et Probo Præside,

3 Pullio Martyr, in civitate Cibilitana, Prior Lectorum fuit, de qua quidem urbe Valentinianus Imperator oriundus extitit : in qua et ipse Martyr sub persecutione Diocletiani et Maximiani Imperatorum martyrium pertulit, agente Præside Probo. Hic enim Præses, postquam in civitate Sirmiensi S. Hyrenæum ejusdem urbis Episcopum cum S. Montano Presbytero * Smerulensi, in flumine demergi fecerat ; Sanctum quoque Demetrium ipsius Ecclesiæ Diaconem decollaverat, venit ad urbem Cibalitanam, in qua pridem S. Eusebius ipsius civitatis Pontifex passus fuerat, fecitque teneri Pullionem Lectorem : quem Christum constantissime confitentem ac B sacrificare nolentem, dicentemque se velle Patrum suorum, qui pro Christo passi fuerant, imitari vestigia ; flammis jussit exuri, qui passus est v Kalendas Maji. *Hactenus Petrus de Natalibus. Aliquanto majora Acta et verbotenus fere ex Actis Proconsularibus transumpta, subjungimus ex vetustissimo MS. Bertiniano.*

post Martyres Sirmienses,

** imo Singidunensi in Actis.*

4 *Egimus* XXV *Martii, de* S. Irenæo, *sive* Hyrenæo Episcopo et Martyre, Sirmii in Pannonia, sub Diocletiano Imperatore et Probo Præside decollato, et in fluvium Savum conjecto. *Egimus deinde* XXVI *Martii, de* S. Montano Presbytero, in fluvium præcipitato Sirmii in Pannonia : *cui ad dictum diem jungitur* S. Demetrius Diaconus, *in Martyrologiis Maurolyci, Felicii, Galesinii et Canisii. Ast* IX *Aprilis, refertur* S. Demetrius Diaconus, Martyr Sirmii, *in Martyrologiis Richenaugiensi et Rhinoviensi. Imo videtur ita posse explicari Martyrologium S. Hieronymi et alia istic relata. Expletis hisce Martyriis discessit* Probus Præses Cibalim, *urbem Pannoniæ inter fluvios Dravum et Savum præcipuam, unde ea regio* Pannonia Cibaliensis *dicta olim fuit. Ibi ergo passi sunt* SS. Eusebius Episcopus, Pollio Lector et Tiballus, *quos ad hunc diem* XXVIII *Aprilis, antiqua Martyrologia conjungunt. Petrus de Natalibus cum Actis tradit* S. Eu- C sebium pridem passum : *sed* eodem die *dicitur in Actis ; et ita in Petri Indice subjuncto ad hunc diem remittitur.* S. Pollionem Lectorem *celebrat Ghinius inter Sanctos Canonicos. Ad die* XXIX *Maii, in quatuor apographis Martyrologii Hieronymiani iterum recolitur* Natalis S. Pollionis Lectoris in Cibalis, *ut posset dici hic referri occasione* S. Eusebii Episcopi, *sed tunc martyrium passus.*

SS. Irenæum, Montanum, Demetrium, in urbe Cibali,

S. Pollio 29 Maii.

ACTA PASSIONIS

Ex codice MS. Bertiniani monasterii.

Diocletianus et Maximianus regnantes decreverunt, ut initiis sub persecutione omnes Christianos aut delerent, aut a fide deviare facerent. Quo tempore hæc præceptio cum venisset ad Sirmiensium civitatem ; Probus Præses, imperata sibi persecutione, a Clericis sumpsit exordium, et comprehensum S. Montanum Presbyterum ecclesiæ Singidunensis diuque Christianæ fidei virtutibus conversatum, jussit necari. *a* Hirenæum quoque Episcopum Sirmiensis ecclesiæ, pro fide et communissæ sibi plebis constantia fortiter dimicantem, ad cœlestem palmam simili sententia cogit ; renuntiantemque idolis et impia præcepta contemnentem, vario tormentorum genere D confectum, temporali morte tradidit, in æternitate victurum. Sed cum in his ejus satiata crudelitas non fuisset, vicinas peragrandas esse credidit civitates : et cum sub specie publicæ necessitatis ad urbem Cibalitarum pervenisset, de qua Valentinianus Christianissimus Imperator oriundus esse cognoscitur, et in qua superiori persecutione Eusebius ejusdem ecclesiæ venerandus Antistes moriendo pro Christi nomine de morte et de diabolo noscitur triumphasse ; contigit Domini misericordia providente, ut eodem die comprehensus Pullio, Primicerius Lectorum, fidei ardore notissimus, a ministris crudelitatis ipsius offerretur examini, dicentibus : Hic in tantam prorupit superbiam, ut non cesset deos et Principes blasphemare.

Edicto Diocletiani, post occisos Martyres Sirmienses,

Probus Præses Cibalim profectus, ubi occiso S. Eusebio Episcopo, capitur S. Pollio :

2 Quo adstante Probus Præses dixit. Quis diceris? Respondit : Pullio. Probus Præses dixit. Christianus es? Pullio respondit ; Christianus. Probus Præses dixit : Quod officium geris? Pullio respondit : Primicerius Lectorum. Probus Præses dixit : Quorum Lectorum? Pullio respondit : Qui eloquentiam divinam populis legere consueverunt. Probus Præses dixit : Illi qui leves mulierculas dum vetant, ne nubant, pervertere, et ad unam castitatem suadere dicuntur? Pullio respondit : Levitatem et vanitatem nostram hodie poteris comprobare. Probus dixit : Quomodo? Pullio respondit : Leves et vani illi sunt, qui relicto Creatore suo vestris superstitionibus acquiescunt : ceterum devoti et constantes probantur, in fide Regis æterni, qui mandata, quæ legerunt, etiam tormentis prohibentibus implere contendunt. Probus Præses dixit : Quæ mandata legendo, vel cujus Regis? Pullio respondit Christi Regis pia et sancta mandata. Probus Præses dixit. Quæ? Pullio respondit : Quæ unum Deum in cœlis indicant intonantem, quæ non posse dici Deum ex ligno et lapide salutifera admonitione testantur : quæ corrigunt noxas et emendant : quæ innocentes in propositi sui perseverantia et observatione corroborant : quæ virgines integritatis suæ edocent obtinere fastigia : conjugem pudicam in creandis filiis continentiam custodire : quæ dominos servis, plus pietate quam furore, persuadent unius conditionis contemplatione dominari : quæ servos plus amore quam timore persolvere quæ docent Regibus justa præcipientibus obedire, sublimioribus potestatibus cum bona obtemperare jusserint : quæ præcipiunt parentibus honorem, amicis vicem, inimicis veniam, F affectum civibus, hospitibus humanitatem, pauperibus misericordiam, caritatem cunctis, malum nemini facere ; accipere illatas patienter injurias, facere omnino nullas, suis bonis cedere, aliena ne oculorum quidem delectatione concupiscere ; in perpetuum esse victurum, qui pro fide momentaneam mortem, quam vos potestis inferre, contempserit. Hæc si displicent, optime cognita tuo judicio poteris derogare.

examinatus constanter fidem profitetur :

et fidei præcepta explicat.

3 Probus Præses dixit : Et quid proderit si homo interfectus hac luce careat ; et bona corporis sui universa deperdat? Pullio respondit : Quia hac brevi melior est lux illa perpetua, et dulciora sunt quæ permanent, quam quæ pereunt bona ; nec est prudentiæ caducis postponere sempiterna. Probus Præses dixit : quid ista? Fac quod jusserunt Imperatores. Pullio respondit : quid hoc est? Probus dixit, ut sacrifices. Pullio respondit : Fac quod tibi præceptum est, ego hoc facturus non sum, quia scriptum est : Sacrificans dæmoniis, et non Deo eradicabitur. Probus dixit : Gladio ferieris, si non sacrificaveris. Pullio respondit : Fac quod tibi præceptum est, me autem Episcoporum, Presbyterorum, et omnium Patrum, quorum doctrinis imbutus sum, sequi

minas spernit :

igne e[illegible]

A sequi tota veritate vestigia oportet, unde et omnia, quæ inferre volueris, tota exultatione suscipio. Probus Præses data sententia flammis eum jussit exuri. Moxque raptus a ministris diaboli, et ductus milliario longe a civitate, agonem suum implevit Martyr *b* intrepidus; laudans, benedicens et glorificans Deum; qui ejus venerabilem passionem, sed et sancti Episcopi ejusdem civitatis Eusebii, ante plurimos annos eodem die vita [functi] martyrium prænovit ad cœlestem gloriam : quam hodie cum gaudio celebrantes, deprecamur divinam potentiam, ut nos eorum meritis participes esse concedere dignetur. Hæc D autem Acta sunt in civitate Cibalitana die *c* quinto Kalendarum Majarum, jubentibus Diocletiano et Maximiano Imperatoribus, regnante Domino nostro Jesu Christo in secula seculorum. Amen.

b — *eodem die quo S. Eusebius.* — EX MSS. *c*

a *Locus hic sit corruptus erat*, Fidelium quoque Episcopum Hireniensi ecclesiæ : *sed facilis fuit restitutio Sanctorum antehac notorum.*

b *Hæc etiam periodus correctione aliqua eguit.*

c *Videntur alii legisse* die quarto Kalendarum Majarum.

DE SANCTO VICTURINO,

G. H.

MARTYRE ALEXANDRIÆ.

XXVIII APRILIS.

Plurimi Martyres toto hoc opere nostro occurrent, Victurini *seu* Victorini *appellati : e quibus hisce quatuor mensibus editi sunt ultra viginti, non annumeratis, qui affinia nomina habent*, Victoris, Victricis, Victoriæ, Victoriani, Victorici, Victorinæ, Victorii, Victuri, Victuriæ, Vi-B cturianæ, Victuriani, Victurici, Victuri, Victurii, Victorinæ. *Hunc autem* Victurinum, *de quo hic agimus, referunt quatuor apographa Martyrologii Hieronymiani post Martyres tres in Pannonia passos his solum verbis* : In Alexandria natalis S. Victurini, *sive (ut ex codice Corbeiensi Parisiis est excusum* Victorini. *Eumdem Alexandriæ passum referunt antiqua MSS. Trevirense S. Maximini, Romanum Cardinalis Barberini in Supplemento genuini Bedæ, item aliud Reginæ Sueciæ ab Holstenio laudatum, et in Animadversis ad Martyrologium Romanum excusum. Non indicata palæstra memoratur in MSS. Augustano et Parisiensi Labbei, sed sublata ultima syllaba* Victuri *scribitur. De alio* S. Victurino, *seu* Victorino, *sed aliquibus* Victorina, *hoc etiam die inter Martyres Afros in Nu-* E *midia agimus. Dedimus* XXVII *Aprilis*, Victorinum, *cum sociis duodecim* Nicomediæ passum : *item* XXVIII *Februarii*, S. Victorinum Alexandriæ passum, *sed cum quindecim sociis, quorum nomina iisdem expressa legi possunt ex eisdem vetustissimum apographis Martyrologii Hieronymiani : ut hic* Victurinus, *de quo agimus, alius prorsus videatur fuisse.*

DE SS. AFRODISIO, MALINA ET ALIIS CLXX. ITEM CARILIPPO PRESBYTERO, AGAPIO LECTORE ET EUSEBIO EUNUCHO.

G. H.

MARTYRIBUS TARSI IN CILICIA.

CAPUT I.

Notitia horum Martyrum ex antiquis Martyrologiis.

XXVIII APRILIS.

C *Tertio loco proponitur classis Martyrum in duas turmas divisa, sed sub eodem schemate collocanda : ac prima turma ita indicatur in tribus apographis Martyrologii Hieronymiani, scilicet Lucensi, Corbeiensi Parisiis excuso et Blumiano* : In Tarso Ciliciæ Malinæ cum aliis centum septuaginta. *Eadem leguntur in MSS. Romano Cardinalis Barberini, Trevirensi monasterii S. Maximini, et apud Notkerum, qui aliqua adjungit* : In Tarso Ciliciæ Malinæ cum aliis centum septuaginta et aliorum multorum. *Contra* Malinas *ad sequentem turmam relegatur, et qui ibidem ab aliis Antesignanus præficitur, hic e aliquo ...tur in antiquissimo apographo Epternacensi Martyrologii Hieronymiani ante mille fere annos exarato, his verbis* : In Tarso Ciliciæ Afrodisii cum aliis centum septuaginta. *Quæ prorsus eadem leguntur in MS. Martyrologio monasterii Richenoviensis sive Augiæ-Divitis prope Constantiam urbem Sueviæ, item in MS. Rhinoviensi in Helvetia : sed in hoc* Afrodisius *absque sociis recensetur, uti etiam in MS. Aquisgranensi, sed* Afrodis *scribitur. Et hæc de prima turma sit proposita potius controversia quam resolutio, ubi contra antiquitatem primarii Martyrologii certat multitudo, prout ex sequentibus patebit.*

I *Turma 170 Martyrum cum S. Malina.*

aut Afrodisio:

2 *Secunda ergo turma, in tribus supra memoratis apographis Martyrologii Hieronymiani, post relatos* Malinam et CLXX Martyres, *nullo verbo interposito ita indicatur* : Afrodisii, Carilippi Presbyteri, Agapii F Lectoris, Eusebii Eunuchi ; *sed aliqua reperitur in scriptione diversitas, scilicet*, Afrodis *seu* Afrosi, Agabi *et* Eusevi, *sive* Eusetis, Eunuci. *Quæ nomina absque præcedentium mentione in Martyrologiis Adonis, Usuardi, Bellini et aliorum recentiorum cum plurimis MSS. et Martyrologio Romano ita exprimuntur* : Eodem die SS. Afrodisii, Carilippi, Agapii et Eusebii Martyrum : *quibus in Martyrologio MS. S. Maximini additur*, in carcere quiescentium. *Petrus de Natalibus lib.* IV *cap.* 130 *num* 131 *ista tradit* : Aphrodisius, Carilippus, Agapitus et Eusebius Martyres, IV Kalendas Maii, palmas perceperant. *Contra in antiquissimo apographo Martyrologii Hieronymiani, quod ab Epternacensibus acceptum citavimus hactenus, quia* Afrodisius *præpositus fuit* Tarsensis Martyr *cum aliis* CLXX, *ista subnectuntur* : Malinæ, Carippi Presbyteri, Agapi Lectoris in carmere quiescent. Eusebi, Eunuchi : *ubi* in carmere *supra melius* in carcere quiescentium *exprimitur, hic de tribus prioribus, at de omnibus in MS. Trevirensi S. Maximini citato. Memoria* Malinæ, *et* Aphrodisii *inscripta est MSS. Augustano S. Udalrici et Parisiensi Labbei.*

2 *turma cum aliis et sub Afrodisio primario*

in carcere quiescentibus,

est sub Malina

AUCTORE G. H.

An omnes Tarsi coronati?

3 *Et hæc sunt, quæ de hisce Martyribus ut certiora proferamus, arbitramurque omnes* Tarsi in Cilicia *martyrio coronatos, et* centum septuaginta, *quorum Deus nomina novit, fuisse ad terrorem aliorum publice mactatos, cum eorum Duce et Antesignano, sive is fuerit* Medinas, *sive* Aphrodisius. *Alios quatuor, quorum nomina indicantur, existimamus ob singularem eorum nobilitatem aut publicam auctoritatem, ne tumultus in populo excitaretur, fuisse in carcere interfectos, aut certe in illo ex squallore, fœtore, et pestilentiore aere extinctos: et hac de causa, quia ad eosdem Tarsenses spectant, ubi omnes referuntur, non interponitur* et alibi *aut similis distinctiva particula. Verum quia apud Usuardum, Adonem, aliosque recentiores prioribus omissis, posteriores solum proponuntur, additum est* Eodem die, *scilicet* Aphrodisii, Carilippi, Agapii et Eusebii Martyrum: *quos, ideo tamquam bona derelicta et primo occupantis, alii in Galliam, alii in Hispaniam transtulerunt: quorum verba ac rationes, ut expendi distinctius possint, distinctis capitibus hic consequenter proponemus.*

alii publice,

alii in carcere extincti:

ex his 4 in Gallias aut Hispanias an recte translati inquirendum.

CAPUT II.

Qua ratione sint SS. Aphrodisius, Carilippus, Agapius et Eusebius urbi Biterrensi in Gallia Narbonensi adscripti.

Biterris S. Afrodisius Episcopus,

Biterræ *antiqua Galliæ Narbonensis urbs Episcopalis agnoscit* S. Afrodisium suum Episcopum, a S. Paulo Narbonensi Episcopo ordinatum: *uti ad Acta antiqua S. Pauli ex codicibus MSS a Francisco Bosqueto tunc Narbonensi Prætore, postea Episcopo primum Lodovensi, dein Monspeliensi, edita atque a nobis ad diem* xxii *Martii recusa, late deduximus; quo die et S. Paulus Narbonensis, et S. Afrodisius Biterrensis, in suis singuli ecclesiis, solemni uno cultu honorantur, et quidem S. Afrodisius Episcopus et Martyr hoc die cum Octava in MS. Biterrensi Breviario. Bosquetus vir summi ingenii (qui deinde cum Romam esset profectus, a sanctissimo Papa Alexandro VII et in pretio habitus, et ab eo Sacelli Pontificii Assistens Episcopus constitutus)* fretus auctoritate Severi Sulpitii et Gregorii Turonensis, *asserit post obitum Severi Imperatoris, qui contigit anno* CCXI, respirasse ecclesiam Gallicanam, ac concessum fere integro pacis Ecclesiasticæ annorum spatium; *tunc autem varios variis Galliarum urbibus datos* Episcopos, *ex quibus* S. Saturninus Tolosatibus datus, et alii, sub Decio passi dicuntur. Paulus scriptis pro fide editis et pro Christi nomine inter supplicia confessione celebris, Severi crudelitati in Galliarum decus ereptus, Roma in Gallias missus, Biterris in Narbonensi provincia consedit: unde ad vicinæ metropoleos cives sanctitatis ejus fama perlata, mittitur a Narbonensibus legatio, qua sanctum Episcopum in urbem evocarent. Audit Legatos S. Paulus, et eorum desiderio annuens, substituto in locum suum Afrodisio Episcopo, Narbonam venit. *Ita dictus Bosquetus. Ob inducta supplicia,* Confessor *scribitur* S. Paulus; *ac deinde dicitur* clarus miraculis quievisse, et in cœlum migrasse. *Eodem modo* S. Afrodisius Episcopus Biterris, fidei documentis præclarus, virtutumque meritis ornatus, quievit in pace: *uti dictis verbis scribit Usuardus, et assentiuntur omnes Martyrologi, ad diem* xxii *Martii relati, et cum iis Saussayus: cujus ista verba sub finem elogii sunt:* Denique rebus gloriose peractis, Christi indefessus præco ac minister fidelissimus, ad bravium meritis onustus perrexit. *Descripsimus Romæ aliquam Vitam S. Afrodisii ex Legendario a Petro Calo, Ordinis Prædicatorum circa annum* MCCC *collecto; in qua etiam absque ulla martyrii mentione, dicitur* S. Afrodisius cursum vitæ laudabiliter explevisse. *Et hæc Vita in dicto Legendario referebatur ad diem* XXX *Aprilis, quo die recolitur memoria S.* Aphrodisii Presbyteri, *sed* Martyris Alexandrini.

datus a S. Paulo Narbonensi seculo 3,

in pace quievit,

etiam relatus 30 Aprilis.

Idem Martyr fingitur,

5 *Simili de causa videntur aliqui Biterrenses ad se attraxisse* SS. Aphrodisium, Carilippum, *quem* Cyrippium *vocarunt.* Agapium et Eusebium Martyres, *quos jam retulimus, et censuimus Tarsi in Cilicia martyrio coronatos. Rem totam, quam plurimis fabulis onustam, transtulit Saussayus in Supplementum Martyrologii Gallicani, et sunt ejusmodi:* Biterræ sub metropoli Narbonensi natalis S. Aphrodisii, primi illius civitatis Episcopi et Martyris; qui natione Ægyptius, patria Hermopolitanus, Christi adventu salutari in Ægyptum bene fortunatus, ipsum Dominum infantem cum matre beatissima et justo Joseph hospitio exceptos, septem annos apud se benigne habuit. Deinde audita miraculorum ejus gloria, ipsum in Judæa regnum Dei prædicantem, divina afflatus aura convenit, factusque ejus ex ampliori classe discipulus, post ipsius triumphalem Resurrectionem et admirabilem Ascensionem, beatissimæ Virgini et Apostolis indivulse adhærens, Spiritum sanctum cum ipsis in die Pentecostes recepit. Petro autem postea suffragatus in disseminatione Evangelii, nonnullas regiones cum eo peragravit: a quo etiam adductus Romam, illic primordia Christianæ religionis, nonnihil ipso duce promovit. Demumque Paulo, in Hispaniam per extremas Galliæ oras proficiscenti, factus comes, cum Sergio Paulo aliisque Evangelii promulgatoribus, illum Narbonensem Galliam penetrantem Biterram usque prosecutus est. Ibi autem invaletudine correptus, jussusque ab Apostolo subsistere, viribus receptis opus salutis in ea urbe divino zelo exorsus, primus fidei semen effudit. Utque uberiorem messem excitaret, a Sergio Paulo, quem Narbonensis Galliæ Apostolum Pontificemque vas electionis ac doctor Gentium Paulus constituerat, proprius Biterræ Episcopus ordinatus: cum divini Verbi incarnati præconium, pleno cœlestis ignis pectore oreque civibus annuntiaret, bonique Pastoris sedulo obiret munus: ab irruente impiorum in se exasperatorum turba abreptus obtruncatusque anno ætatis suæ centesimo primo, eodem nimirum anno, quo Pontifex initiatus fuerat, factus ex Sacerdote victima, fidei aram pretioso crurore consecravit. Cæsus est autem cum tribus sociis Ciryppio, Agapio et Eusebio in vico Ciriaci, cui postea S. Jacobi nomen inditum fuit.

quasi Christum infantem in Ægypto aluisset:

ejus post discipulus,

profectus cum S. Petro Romam,

a S. Paulo Biterris relictus,

a Sergio Paulo Episcopus ordinatus,

Martyr cum SS. Cyrippio Agapio et Eusebio,

6 Caput humeris abscissum humo sustulit divinus heros, et manibus suis per medium urbem, stupente ad prodigium populo, ad ædiculam usque gestavit, quam vero æternoque Deo, trino et uni, sub S. Petri titulo dedicaverat: ubi a Christianis sepultus multis miraculis refulsit. Quibus exciti fideles, postmodum jam, ubique triumphante Christo, orbis servatore et subjugatore, basilicam in ejusdem sancti Martyris honorem ibidem extruxerunt. Sacerdotalique instruxerunt collegio: in quam ecclesiam Reliquias ipsius summo honore transtulerunt die xxii Martii: qui ipsa translatione celebris ibidem factus, anniversariis sacris a majoribus coli cœpit, tanta quidem solennitate, ut ab Usuardo, ceteroquin oculatissimo, creditus fuerit germanus dies natalis ejusdem sancti Pontificis, quem tamen Martyrem fuisse non cognovit: quoniam illo die non ageret Biterrensis Ecclesia Officium passionis, sed solum translationis ipsiusmet S. Aphrodisii. At ipsa deinde translationis commemoratio, a die xxii Martii in sequentem, quo solenni Officio recolitur, deducta fuit. Porro natalis festum isto die, quo agonem explevit divinus athleta, ibidem ex avito more religiosissime celebratur: ubi etiam solenni cultu servantur venerandæ ejus Reliquiæ: quæ ut semina sunt futuræ

caput manibus detulisset:

honoratus ob Translationem 22,

et 23 Martii,

ob natalem 28 Aprilis.

A futuræ glorificationis, ita et perpetuæ opitulationis ejusdem erga proprium populum, quem Christo acquisivit, sacratissima exstant pignora. *Hæc ibi Saussayus, qui in eodem Supplemento, ad diem* XXX *Aprilis, ista de tribus sociis tradit :* Biterræ natalis sanctorum Martyrum Cirippi, Agapii et Eusebii, qui etiamsi cum S. Aphrodisio duce suo nudiustertius coronati sunt : hodie tamen ad majorem celebritatem ibidem speciali Officio Ecclesiastico honorantur.

et 3 socii seorsim 30 Aprilis :

7 *Hactenus Saussayus : cujus narratio, si conferatur cum eruditissimi Bosqueti lucubratione, videtur ex variis laciniis consuta, et amplificatis verbis vestita atque exornata. Ex his prima lacinia est inserta Legendario Petri Calo et Catalogo Petri de Natalibus, atque a posteris arrepta : sed non legitur in dictis horum narratiunculis, quod* Christum cum beatissima Matre et justo Josepho septem annos apud se in Ægypto habuerit, ejus dein discipulus factus, Spiritum sanctum cum Apostolis in die Pentecostes receperit, S. Pauli in Hispanias proficiscentis comes, ab eo, quia invaletudine arreptus, Biterris sit jussus subsistere. *Altera lacinia, de Martyrio ejus et trium sociorum, eumdem exornantia, arrepta est ex Martyrologiis Adonis, Usuardi et aliis supra relatis : et sunt hi :* Aphrodisius, Caripus, *in antiquissimo apographo Martyrologii Hieronymiani* Carippus, *unde* Cirippus *hic dicitur*, Agapius et Eusebius. *Sed palæstra Afrodisio in dicto apographo assignatur* Tarsus in Cilicia, *ubi et alii videntur passi. Apud Adonem et Usuardum locus martyrii non assignatur : unde arripiendi eos facta videtur libertas. Tertia lacinia est desumpta ex traditionibus de S. Dionysio et aliis antiquis Martyribus Galliæ, qui sculpuntur cum capite in manibus ante pectus detento; quo et placidus indicabatur eos capite plexos : cum in unica statua id optime videretur exprimi. Mirum autem est nusquam ante fictum esse vel memoriæ mandatum, ac quidem apud Catellum, quod* S. Aphrodisius Episcopus Biterrensis gladio cæsus, caput detulerit, *aut saltem* Martyr occubuerit. *Hæc causa exornationis ejus credulis Biterrensibus proposita volumus, ut si aberremus, veritatem nos edoceant.*

unde hæ laciniæ videantur desumptæ?

B

CAPUT III.

Iidem sancti Martyres Hispaniæ nuper adscripti, et Officio Ecclesiastico honorati.

8 *Quatuor prædicti Sancti, quia absque ullo loco aut regione inscripti sunt Martyrologiis Usuardi, Adonis et aliorum, imo etiam hodierno Romano; apud aliquot recentiores Hispanos, dum Chronicon Pseudo-Dextri fabricarent, locum invenerunt, imo et tempus martyrii, dum ad annum Christi* LXXXVI, *ista inseruerunt num.* 3. Caparæ in Lusitania, Carilippus et Socii martyrium passi sunt, *et mox Rudericus Carus et Franciscus Bivarius, in suis Commentariis, asserunt esse Sanctos hoc die relatos, et ab iis in suo Martyrologio Hispanico hunc diem ita auspicatur Tamayus-Salazar* : Apud Capparam in Vettonibus Hispaniæ SS. Carilippi, Aphrodisii, Agapii et Eusebii Martyrum : qui ob fidei Christianæ confessionem a Neronis Imperatoris Præside tenti et variis tormentorum generibus excruciati, strenui milites agonis palæstram viriliter complevere. *Est autem* Capparra hodie oppidum in Cauriensi, et ecclesia in diœcesi Placentina, diciturque las Ventas de Caparra. *Similia habet Cardoso in Hagiologio Lusitano. Quia autem* eorum Acta perierunt, sequentia texuit *Tamayus.*

C

9 Anno ab Urbe condita DCCCVIII, Claudius Nero, Augustus Quintus Cæsar post Augustum renuntiatus; orbem Romanum tyrannus verbo et opere maculavit : nam cum Caligulæ avunculi scelerum amplexaretur exemplar, petulantiæ, libidinis, luxuriæ, avaritiæ, crudelitatis vitiis cohærens, nullum non quod amplecteretur peccati monstrum, ipse naturæ monstrum, respuere prætermisit. Intra sævitiæ deliria (ut cetera omittamus tamquam communia) quale majus, quam urbis incendium, quod Christianis insontibus tribuens, ejus cupediarum horribilium delicta, sanctorum Martyrum sanguine obnubere destinavit. Hinc primus Romæ ipsos suppliciis et cruciatibus affecit, et ceteros per omnes totius Romani Imperii provincias simili imperavit persecutione damnari. Ad Hispaniam efferi Imperatoris pervenere decreta ; et licet jam antea, ab anno LVII, plurimi Christi ascetæ per martyrii in cœlum conscendissent agones, illud factum creditur, propter conceptam tyranni adversus Christianos invidiam; sed nunc instante publici jussione decreti, Præsides furibundi fidelium sanguinem sitientes, totum Christi nomen e republica evellere satagebant. Carilippum et socios Lusitanos Christi milites, qui apud Capparram Vettonum urbem morabantur, sæva inquisitionis rumor invenit : quo cognito in fide constantes, per orationis auxilium, a Domino martyrii gloriam humili propensione petebant. Annuit eorum Deus misericors votis, et tentis Carilippo, Aphrodisio, Agapio, et Eusebio, quos in fidei confessione intrepidos agnovit crudelitas, post varia supplicia, demum ad coronam pervenerunt æternam, IV Kalend. Maji, anno Domini LXXVI.

Tempore imperii Neronis

D

finguntur Martyres coronati.

E

10 Jam ex hujus ecphrasis periodis, et locum deprehendes agonis, et annum quo martyrio fuere coronati cognosces, quæ omnia a Baronio prætermissa, silentium aliis Scriptoribus posuere. Quo vero martyrii genere occubuissent sancti Martyres, nec aperit Dexter, nec alia Martyrologia conscribunt : ergo sciat ipse Deus, quod investigare non possumus. Hoc unum hic addendum est, quatenus D. Didacus de Arze-Reynoso Episcopus Placentinus, et Consilii Supremi Sanctæ et Generalis Inquisitionis Hispaniæ Mystarcha, cognito horum et aliorum Sanctorum, in Martyrologio Romano descriptorum, intra suæ diœceseos Placentinæ circulum, martyrio et exitu glorioso; tamquam ejusdem Episcopatus Ordinarius, virtute Privilegiorum a Romanis Pontificibus, Hispanis Præsulibus, circa naturalitatem suorum Sanctorum declarandam ipsisque Officia consignanda, concessorum, nostros et alios suæ diœcesis Sanctos naturales declaravit, et duplicibus cohonestavit Officiis; ut ex edicto ab ipso publicari mandato, patescit hujusmodi :

11 D. Didacus de Arze Reynoso, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Placentinus, Consiliarius Regis, et in omnibus ejus Regnis et Dominiis generalis Inquisitor, dilectis et venerabilibus Fratribus nostris Decano et Capitulo nostræ Placentinæ Cathedralis Ecclesiæ, necnon Vicariis, Archipresbyteris, Parochis, Beneficiariis, Clericis, Religiosis Ordinum, et omnibus tam ecclesiasticis quam secularibus personis, intra præfatæ urbis et diœcesis terminos commorantibus, salutem in Domino Nostro Jesu Christo. Admirabilis in Sanctis suis et liberalis est Dominus, qui in cœlo, ejus Ecclesia triumphanti, non solum præmia inenarrabilia concedit eisdem ; sed etiam in hac militante decernit, quod eorum ab omnibus sanctimonia laudetur; quod propter eorum gloriam et in eorum honorem altaria construantur et templa ; quod ipsorum Acta puro calamo conscribantur ; quod eorum effigies depictæ venerentur, et demum quod eorum festivitates solenniter celebrentur ; ut his omnibus divina glorificetur Majestas, fideles ut ad hæc singularia exempla imitanda feliciter excitentur, et in eorum nominibus invocandis faciliter exardescant. Horum enim omnium pensitatione

F

Edictum Placentini Episcopi,

AUCTORE G. H.

de cultu Ecclesiastico S. Epitatii,

A tatione protracti, discussis variis pervetustis ecclesiasticis historiis, et recentioribus, et visis aliis tam editis quam manuscriptis autographis et ecphrasibus, quibus liquido constabat S. Epitatium fuisse ex antiqua urbe Ambracia ortum, cujus situs, post ejus ruinam, adhuc perseverat in ea parte, qua Plasencia, nostræ Sedis caput, hodie conspicitur; et similiter agnoscentes; qualiter fuerit ex discipulis S. Jacobi, Hispaniarum Patroni, et S. Petri Ratensis ejus Vicarii, in Sede Tudensi Episcopus I constitutus, et post Ambratianus (in quarum Sedium onere, licet indigni, Deo miserante successimus) Præsul, qui fidei semina per earum diœcesium circulos spargens, insignium patratione mirabilium prævia, tandem apud Ambraciam urbem ab ejus Præfecto tentus, post varia et gravissima tormenta, imperante Nerone, una cum S. Basileo I Episcopo Porticalensi et II Braccarensi, S. Jacobi Discipulo, martyrium consummavit. Attendentes igitur quanto tenemur amoris filialis affectu Sanctorum Natales solemniter honorare, maxime illorum, quorum Ecclesiæ fuere ab origine constructæ cruore, et qui earum Apostoli constituti, coram Domino incessanter pro naturalibus, civibus et accolis urbium, quibus ortum traxere, seu quibus summum bonum, agonis gloriam, adere feliciter con-

B secuti, preces paterna caritate diffundunt; omnia hæc cum prædilectis venerabilibus, et dilectis Fratribus, Decano et Capitulo prædictæ nostræ Cathedralis Ecclesiæ Placentinæ communicantes, de communi omnium assensu et deliberatione præcedente, ad S. D. N. D. Innocentium Papam X. supplicia vota direximus, quatenus proprium Officium in die Natalis prædictorum Sanctorum, nobis concedere dignaretur. Qui causam Sacræ Congregationis Rituum Judicibus emittens, illa cognita, die VIII Mensis Octobris, anno proxime præterito MDCL, decretum de Officii recitatione cum propria Lectione Duplicis expedivit; ut ex testimonio autographo satis liquet,

et aliorum Sanctorum naturalium,

12 Item postmodum ex prædictis historiis similiter cognoscentes, quod in nostræ diœcesis ambitu plurimi extitere sancti Martyres et Confessores, quorum nomina in Albo Romanæ Ecclesiæ publico conscripta visuntur, qui Naturales ipsius fuere Episcopatus; ut Deus et Sancti ejus glorificentur assidue, et eorum Ecclesia nostra et diœcesis veneretur agones; et ubique ipsorum memoria, quæ tantopere illis seculis florebat, in ipsa copiosius celebretur, et Christi fideles eorum auxilia et protectionem expostu-

C lent, cupientes, ne tantum spirituale solatium nostris deficiat clientibus, post maturam cum dictis nostris venerabilibus Fratribus consultationem, et adhibitis aliis personarum gravium et Ecclesiasticorum virorum, tam secularium quam Regularium Doctorum, qui provide materiam discusserunt, placitis et suffragiis, quibus omnes et singuli hujusmodi Doctores conveniunt, Sanctos infra referendos fuisse Naturales urbium inferius consignandarum hujus diœcesis, aut spirituali aut temporali nativitate, prout ex Scriptorum apparet sufficienti comprobatione; in illisque concurrere qualitates a Brevibus et Apostolicis diplomatibus requisitas, ut hisce Sanctis Officia et Missæ de Communi, secundum regulas Breviarii Romani planissime concedantur, gratias actis Deo, cujus altissima providentia, in his temporibus tantorum beatorum Martyrum et Confessorum memoria elucescat, hucusque ignorata et occulta; nostra Ordinaria, qua in hac parte fungimur auctoritate, et virtute Privilegiorum a Pio V et Gregorio XIII, Hispaniæ Ecclesiis concessorum, necnon ex antiqua possessione, qua hæc Hispaniæ regna utuntur, circa celebrationem Natalium suorum Naturalium Divorum cum Officiis communibus, per præsentes litteras declaramus, fuisse et esse Sanctos Naturales, infra suis Mensibus referendos. Quapropter exhortamur et D mandamus dictis nostris venerabilibus Fratribus, Decano et Capitulo nostræ sanctæ Ecclesiæ Placentinæ Vicariis, Archipresbyteris, Parochis, Beneficiariis, Clericis secularibus et regularibus, et quibusvis ejus diœcesis personis, cujuscumque qualitatis et conditionis, quæ ad canendum seu recitandum Officium Canonicum sint adstrictæ, quatenus deinceps post harum nostrarum litterarum publicationem, recitare Officia Sanctorum in hoc Edicto contentorum, tamquam de Sanctis propriis et naturalibus hujus diœcesis, eorum festivitatis suis diebus, Officiis Duplicibus, secundum Regulas Breviarii Romani de Communi, sequenti serie teneantur.

hic indicatorum :

13 Die V Martii, de SS. Eusebio et Sociis, Martyribus Metellinensibus prædictæ diœcesis, de Communi plurimorum Martyrum Officium Duplex, cum Commemoratione Quadragesimæ. Die XX Aprilis, de S. Theodoro, Metellinensi Anachoreta Confessore, de Communi Confessorum, Officium Duplex. Die XXVIII Aprilis, de SS. Carilippo et Sociis, Martyribus Capparrensibus, ejusdem diœcesis, de Communi Martyrum, Officium Duplex. Die XXIII Maji, de SS. Epitatio et Basileo Episcopis et Martyribus Placentinis, de Communi Pontificum Martyrum, Officium E Duplex I Classis, cum IV Lectione propria a Sacra Rituum congregatione concessa. Die III Julii, de SS. Marco et Sociis, Martyribus Capparrensibus, de Communi Martyrum, Officium Duplex. Die XII Decembris, de SS. Hermogene et Sociis, Martyribus Turre-julien sibus præfatæ diœcesis, de Communi Martyrum, Officium Duplex. Quorum omnium Sanctorum Officia, prout supra sunt consignata, propriis diebus infallibiliter recitentur, observatis in primis occurrentiis et concurrentiis, secundum Regulas breviarii et Missalis Romani. Et quia omnibus innotescat, præsentes litteras, manu nostra signatas, et per nostrum infrascriptum Secretarium referendatas, jussimus expedire.

adduntur Indulgentiæ.

14 Hinc in Domino monemus omnes et singulos, tam Ecclesiasticos quam seculares, nostræ diœcesis, cives utriusque sexus et accolas, ut tantorum Sanctorum protectione confisi, a Deo misericordiam humiliter efflagitent, spectantes magna ipsorum interventu spiritualia et temporalia, ab immensa pietate, miseratione, liberalitate et magnificentia divinæ Majestatis beneficia sese misericorditer consecuturos. Quinimo omnibus, qui in diebus consignatis, horum Sanctorum Officia recitaverint, quadraginta dies Indulgentiæ et peccatorum remissionis, tam ipsis quam aliis secularibus, qui in relatis diebus Sanctorum hujusmodi intercessione, pro fidei augmento, hæresum extirpatione, pace et concordia inter Principes Christianos, et præsentium necessitatum auxilio, ad Deum preces effuderint, elargimur. Datis Madridii, die XII mensis Junii, anno MDCLI, Episcopus Placentinus, Inquisitor Generalis. De Mandato Illustrissimi Domini mei Episcopi, Inquisitoris Generalis. Lic. D. Joannes Tamayo Salazar Secretarius.

15 Hactenus Edicti series, ab Illustrissimo Domino meo Episcopo Placentino expedita, cujus consignatio, ne temporum volubilitate penitus deperiret, illam in Kalendariis Annualibus, quæ Madridii pro consignatione Officiorum uno quoque anno cuduntur, imprimi procuravit, prout nunc effective cuduntur.

quam exiguo cum fundamento.

16 *Hactenus Tamayus, qui decreta, verosimiliter a se concepto, tamquam Secretarius subscripsit : ad cujus decreti lectionem obstupescet merito orbis universus, mirabiturque tam ex futili imo nullo fundamento, tam facile in ecclesiam Placentinam assumptos fuisse Sanctos istos, veluti naturales, quorum nomina ante annos*

tum

A *centum necdum audiri Placentiæ cœperant. Nec mirum :* Eusebium et socios *Hieronymiani Martyrologii ecgrapha omnia adscribunt* Africæ *uti dictum est* v *die Martii* : Theodorus anachoreta, *Trichinas dictus Constantinopolitanæ urbis germen fuit.* Epitacium et Basileum Martyres *suos pridem agnovit Hispania, ex fide antiquorum Martyrologiorum : sed quia turpe videbatur martyrii stadium ignorari tot seculis, nunc primum cœptum audiri Placentinos fuisse, et quidem Episcopos.* Marcus et socii *ex Græcorum fastis primum Baronio* D *et per hunc Hispanis innotuere, verosimiliter in Phœnicia passi.* Hermogenem et Donatum *absque loco notant Martyrologia antiqua. Nunc cum ii aliique plurimi certis Hispaniæ urbibus adscribendi offerrentur, numquid non oportebat annorum complurimum moram interponi, ut intelligeretur quid interim eruditi toto orbe viri judicaturi essent de Chronico Dextri nomen ferente, et unico tot novitatum fundamento?*

AUCTORE G. H.

DE SS. MANILIO, DONATO, MAURILIO, LUCIANO, VICTORINO, NICIA VIRGINE, ET ALIIS SEPTUAGINTA DUOBUS, LUCIANO ET ALIIS DUCENTIS SEPTUAGINTA, MARTYRIBUS IN NUMIDIA, ET ALIBI IN AFRICA.

G. H.

XXVIII APRILIS.

Memoria in fastis antiquis.

L*oco quarto exhibetur hæc classis Martyrum, in duas forsan easque copiosas turmas dividenda : quarum altera* in provincia Africæ Numidia, *altera forsan in alia Africæ regione sit coronata. Utramque Africæ adscribit vetustissimum Martyrologii* B *Hieronymiani apographum quod ut nostrum ab initio operis habuimus : in eo ista leguntur :* In Africa SS. Manili, Donati, Mauroli, Lucani, Victorini, Nicæ et aliorum LXX. Lucani et aliorum CCLXX. *In Martyrologio Barberiniano, pro Supplemento genuini Bedæ hæc ita referuntur :* In Africa natale SS. Malinii, Lucani, Donati, Victorini, Niceæ Virginis et aliorum LXXII Lucani cum aliis CCLXX. *Quæ dempto* Victorino, *eodem modo reperiuntur in MS. codice S. Maximini. In Martyrologii Hieronymiani Lucensi apographo ista indicantur.* In Africa provincia Numidiæ natalis SS. Manili, Luciani, Victurini,* Niciæ Virginis, et aliorum LXXII. Luciani cum aliis CLX. *Ea a Notkero videntur perfectius proferri his verbis :* In Africa provincia Numidia, SS. Manilii, Donati, Maurilii, Luciani, Victorini, Niciæ Virginis et aliorum septuaginta duorum. Item Luciani cum aliis ducentis et septuaginta, *In apographo Blumiano ejusdem Martyrologii Hieronymiani, cum aliqua diversitate, ita memorantur* . In Africa, provinciæ Dummediæ, natalis SS. Manili, Donati, Maurini, Lucati, Victurini, Niciæ Virginis et aliorum LXXII. Luciani cum aliis CCLXX. *In apographo Corbeiensi Parisiis excuso ita scribuntur :* In Africa provinciæ Diomediæ natalis SS. Manilii, Donati, Maurili, Luciani, Victorini, C Niciæ Virginis et aliorum ducentorum octoginta trium : *Quæ ultima ita ex aliis videntur supplenda.* Niciæ Virginis et aliorum LXXII. Luciani cum aliis CCLXX. *In utroque hoc apographo* Dummedia et Diomedia, *pro* Numidia *vitio amanuensium videtur collocata, cum altera provincia non sit in Africa nota. Hinc MS. codex Reginæ Sueciæ ab Holstenio editus, ita nostram sententiam confirmat :* In Africa, provincia Numidiæ, Manilii, Donati, et aliorum multorum. *In* E *MS. Aquisgranensi celebratur memoria* Victoris, Luciani cum aliis quadringentis triginta. *In MS. Augustano S. Udalrici,* Monlitti, Luciani cum aliis CCCX. *In MS. Parisiensi Labbei,* Manili, Niciæ, Luciani, cum aliis quadringentis et decem Martyribus. *Apud Grevenum sunt nomina* Victorini, Victoris, Luciani et aliorum. *De alio* Victorino *supra est actum.*

2 *Et hæc sunt hactenus de hisce Martyribus nobis nota, quæ placuit distincte Lectori proponere. Sunt ergo Martyres,* Manilius *seu* Manlius, *etiam* Mannilus *et* Malinius *scriptus* : Donatus *ubique idem, in codice Lucensi omissus.* Lucianus, *etiam* Lucanus *et* Lucatus *vocatur.* Victorinus *seu* Victurinus, *et* Victor *ac* Victorina *in antiquissimo apographo.* Nicia, *et* Nicea Virgo, *et* Nica *absque adjuncto titulo* Virginis : et alii septuaginta duo, *qui etiam soli* septuaginta *numerantur. In secunda turma* Lucianus, *etiam* Lucanus *scriptus* et alii ducenti septuaginta, *qui in codice Lucensi adjunguntur solum sexaginta. Quorum omnium collectio non est accurata in MSS. Aquisgranensi, Augustano et Labbæano : uti et in MS. Trevirensi S. Martini, ubi ista leguntur* In Nicomedia (imo Numidia) Martyrum ducentorum septuaginta sex. *In MS. Kalendario S. Maximini referuntur* Vitalis, centum et septuaginta Martyres. *De S. Vitale seorsim agimus : at numerus Martyrum licet imperfectus* F *huc referendus est.*

collectio nominum.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

CYRILLO, AQUILA, PETRO, DOMITIANA ET RUFO.

XXVIII APRILIS

H*os quinque Martyres damus ex pervetusto Martyrologio, quod nos Casini charactere Longobardico exaratum reperimus, et curavimus describi : in quo ista habentur :* Quarto Kalendas Maji, Natale sanctorum Martyrum Cyrilli, Aquilæ, Petri, Domitianæ, Rufi *Non reperimus hactenus in ullis fastis* S. Domitianam Martyrem, *nec similem aliorum conjunctionem. Hinc eos ob antiquitatem Martyrologii proponimus. Erit forsan qui lucem afferet, aut certe hinc accipiet.*

D. P.

DE SS. DIDYMO ET THEODORA,

MARTYRIBUS ALEXANDRIÆ IN ÆGYPTO.

AN. CCCIII

Coluntur apud Græcos 5 Apr

Alexandrinorum Martyrum turmam gloriosam, ex Hieronymianis Martyrologii consentientibus apographis, die v Aprilis dedimus, sub antesignano ac duce omnium S. Didymo Presbytero : cujus occasione factum puto, ut Græci in suis Menæis excusis ac variis MSS. Synaxariis, eaque secutus in Menologio Sirletus, ac Maximus Cytherorum Episcopus ἐν βίοις Ἁγίων retulerint alium Didymum S. Theodoræ liberatorem, cujus Latina Martyrologia ad hunc diem meminerunt. Potuerunt etiam utriusque Reliquiæ, tali die ad aliquam Constantinopolitanarum ecclesiarum delatæ, causam præbuisse eorum elogium tunc proponendi. Nam eum qui cum Theodora laudatur Didymum, fuisse Presbyterum, ne per umbram quidem colligi potest ex accuratissimis Actis, quæ a Proconsularibus monumentis pene verbotenus sumpta,

cum alio S Didymo Presbyt.

B sed ex Græco in Latinam linguam olim versa, in quadam Angliæ Bibliotheca reperit MSS. Jacobus Usserius, et ante annos triginta submisit nobis. Sed neque in Actis, quæ male tribuit Metaphrasti censet Allatius, licet sub ejus nomine extent apud Lipomanum et Surium, quidquam reperias, in quo suspicio Presbyteratus fundetur. solum dicitur quidam religiosissimus Frater : additur tamen, quod Latina antiquiora tacent, hunc Martyrio esse functum Nonis Aprilis. Ast parum eo movemur, edocti experientia minus veterum ejusmodi Actorum, sæpe diem cultus usurpari pro die passionis : infra autem ostendemus, non posse anticipari notabiliter diem passionis quem Latini observant.

Acta antiqua

2 Beda in suo genuino Martyrologio nullam facit alterutrius mentionem, credo quia needum acceperat Acta : sed habuit ea ante Adonem et Usuardum aliquis, cujus verba fusius suo more Ado, Usuardus contracte transcripsit. Quis autem alius quam Florus, quem uterque post Bedam sequendum sibi proposuit? esto id non invenerimus nos in iis MSS. ex quibus ejusdem Flori ad Bedam supplementum dedimus. Adonis verba, quem more suo Notkerus transcripsit, ista sunt : Alexandriæ S. Theodoræ Virginis : quæ sacrificare contemnens, in lupanar tradita, miro Dei favore erepta est. Adstante quippe jam ad ostium cellæ multitudine juvenum impudicorum, repente quidam e Fratribus, Di-

quibus usus Florus.

hunc autem transcripsere Ado,

C dymus nomine, plenus fide, divinitus inspiratus, sumpto militari habitu, primus lupanar irrupit; et sanctæ Virgini cur venisset exponens, illi militares imposuit exuvias, ipse virginali veste induitur. Sic Virgo egressa et a nullo agnita, ad civitatem fugiens evasit. Didymus Præsidi exhibitus, et omne factum constanter exponens, Christianum se esse confessus, abscisso capite igni traditus est. Beata quoque Virgo, quæ pro tuenda virginitate ex lupanari fugerat, amore coronæ continuo ad stadium regressa, simul cum Didymo percussa et simul est coronata.

3 Usuardus paucioribus utitur verbis in hunc modum : Alexandriæ S. Theodoræ Virginis : quæ sacrificare contemnens, cum esset in lupanar tradita, repente quidam ex Fratribus nomine Didymus, miro Dei favore illam eripuit, ac postea cum eadem percussus et simul coronatus est. Quæ patet non immediate ex Actis, sed ex eodem sumpta esse auctore quo usus est Ado : nam de hujus Martyrologio nihil videtur scivisse Usuardus, quando suum contexuit, ut alibi est observatum. Cur autem ad hunc diem, nec enim dies aliquis in Actis exprimitur? An dies expressus erat in titulo Actorum? Ita credimus : quia scimus hunc morem frequentem fuisse, idque in Passionalibus antiquis passim vidimus observatum. Sed nec de martyrio S. Theodoræ quidquam habetur, aut in Latinis nostris aut in Græcis. Solum Synaxarium Claromontani collegii Parisiis, quo MS. utimur, ad xxvii Maii, quo die alius nemo, elogium utriusque sic concludit : Adductus S. Didymus ad gladium atque ignem damnatur, cæsusque et combustus adscribitur cœtibus Martyrum. Post hæc et S. Theodora comprehensa ac gladio cæsa, in vicinum flumen injecta fuit : atque ita ambo martyrium suum consummarunt. Sane non est ulla ratione credibile, quod vel Virgo ultro se dedisset in manus Judicis, quem experta erat velle ereptam non vitam sed pudicitiam ; vel tam nobilem prioris martyrii appendicem omisisset auctor primus Actorum. si vere Theodora, interiori spiritus

et Usuardus,

ubi simul cum Didymo capite plexa dicitur Theodora,

E instinctu edocta nihil contumeliæ suo inferendum corpori, festinavit cum Didymo particeps fieri coronæ, eamque vel eodem vel sequenti mox die suscepit.

4 Usuardum Maurolycus et Bellinus ac fere etiam Molanus transcripsere : Galesinius phrasim mutavit, non rem. Alexandriæ S. Theodoræ Virginis. Hæc spreto idolorum cultu, ob id in lupanar tradita inde Didymi opera juvante Deo erepta, sicque servata virginali castitate, una cum eo percussa gladio, ad duplicatam virginitatis et martyrii cœlestem palmam abiit. At Romanum Martyrologium et sensum et verba Usuardi sic mutavit et auxit, qui postea in persecutione Diocletiani, sub Eustratio Præside, simul cum ea percussus et coronatus est. Persecutionem Diocletiani et Eustratium Præsidem hausit Martyrologii recognitor ex Actis quæ diximus apud Surium extare : neuter notatur in antiquis nostris Latinis, imo in his statim in principio Judex vocatur Proculus (hoc tamen suspectum esse potest ne pro voce Proconsul irrepserit vitio amanuensium) quod autem simul cum ea sit passus nemo ex Græcis dixit; et qui de Martyrio Theodoræ meminit Synaxarii collector, intervallum aliquod statuit, inter mortem utriusque : et sic putamus posse teneri dicto die xxvii Maii, comprehensam Virginem et gladio cæsam esse ; corpus autem ejus ab aquis ereptum, contumula-

quod alii sequuntur

sed melius interponitur integer mensis.

F tum fuisse corpori S. Didymi, atque ideo utriusque cultum conjunctum servari.

5 Martyrologium, quod majore sui parte ex Adone transcriptum, diu sub Bedæ nomine imposuit mundo; in errorem abduxit Molanum, Surium atque Baronium; dum verba Adonis inepto glossemate interpolata sic profert : Alexandriæ S. Theodoræ Virginis, de qua B. Ambrosius scribit : quæ verba, ab aliis etiam Usuardo adjecta, Molanus in aliquo exemplari reperit : sed melius absunt ab antiquioribus exemplaribus. Etenim illa Virgo, de qua, tacito ejus et liberatoris nomine, scribit sanctus Doctor lib. 2 de Virginibus, Antiochena fuit : et licet prænominati auctores suspicentur Antiochiam pro Alexandria librariorum vitio scriptam fuisse : non persuadent, quia videtur Ambrosius ætati suæ propinquiorem historiam, ac forte sub Juliano gestam narrare, cum sic orditur, Antiochiæ nuper Virgo quædam fuit : et illa quam describit, Militem inter ac Virginem, de subeunda capitis sententia concertatio, tam illustris est, ut non potuerit ab auctoribus Actorum præteriri. Fateor tamen existimare, me, quod Florus, aut quiscumque alius Adoni atque Usuardo persuasit simul passos esse SS. Theodoram et Didymum, dictum Ambrosii locum de ipsis intellexerit.

Male autem dicitur agere de his Ambrosius,

sed corrigendus esse in nomine civitatis.

6 Ceterum constat hujusmodi petulantiam Judicum profanorum

pluries enim similis historia contigit :

A *profanorum adversus Christianas Virgines usitatissimam fuisse : quid igitur cunctabimur credere, simili eam fraude a Christianis adolescentibus elusam fuisse sæpius; cum vix alius esset modus promptior certiorque, quam vestium commutatio, ad earum pudorem, et si cum ipsius liberatoris periculo, collocandam in tuto? Quidni etiam Antiochia spectaculum viderit Alexandrino simile, dissimile in eo, quod passa non sit Antiochena illa sua vice mori juvenem, quin saltem eidem commoreretur. Similem pene historiam dabimus III Maii, actum de SS. Alexandro et Antonina : qui cum Constantinopoli festum habent X Junii, et sub Maximino haud procul inde passi videntur, quippe ex* Cardanio *oppido oriundi quod circa Thraciam constituit Ortelius, Historiæ miscellæ auctorem secutus : sed hi post pulchri doli successum felicem, non ultro ad certamen progressi, verum conquisiti deprehensique dicuntur. Palladius quoque in Lausiacis cap. 148 et 9 similem cujusdam Magistriani astum narrat, qui Corinthi sic liberaverit castissimam aliam virginem, et facti præmium retulit coronam martyrii, verosimiliter sub Domitiano : citatur enim auctor Hippolytus antiquissimus scriptor et Apostolorum familiaris.*

temporibus et locis variis,

hæc anno 303 post Pascha facta est

7 *Ad tempus certaminis hujus quod attinet, videmur constituere posse annum* CCCIII, *quando ipso die Paschæ, qui tunc fuit* XVIII *Aprilis, affixa sunt contra*
B *Christianos edicta. Recentiora enim Acta apud Lipomanum et Surium (quæ satis est apud eos excusa haberi Latine, et ad finem hujus tomi Græce dari ex MS. Vaticano) expresse meminerunt decreti a Diocletiano et Maximiano promulgati, quo Christiani jubebantur,* [illegible], aut sacrificare aut mulctari : *non quidem morte (per gradus enim processit trium successive edictorum impietas) sed ignominia si nobiles, servitute si plebei; adeo ut ex vi primi decreti, licet nondum crudelissimi in lupanar missa Theodora ad servitutem turpissimam dici possit decimo post decretum promulgatum die, nec tamen videatur potuisse puniri morte nisi ad secundum tertiumve decretum exeunte Maio. De Didymo, sicut et de Georgio, alia ratio fuit : cum in his non tam fidei Christianæ professio, quam legis impiæ contemptus plecteretur.*

NOT 33

PASSIO

VIDE ACTA GRÆCA PAG XLV

Jam olim ex Actis Proconsularibus de Græco versa et ex MS Codice subministrata a Jacobo Usserio.

a

Ad judicem vocata.

In Civitate Alexandria *a* Proculus cum sedisset
C pro tribunali, dixit, Vocate Theodoram virginem. Ex officio dictum est, Adsistit Theodora. Judex dixit, Cujus conditionis es? Theodora respondit, Christiana sum. Judex dixit, Ingenua es an ancilla? Theodora respondit, Jam tibi dixi : Christiana sum, Christus autem adveniens liberavit me : nam in seculo hoc ex ingenuis parentibus genita sum. Judex dixit Vocate Curatorem civitatis. Cumque adesset; dixit ei, Mihi dic inquit, quid scis de Theodora virgine? Lucius Curator dixit, Per claritatem tuam, ingenua est et honesta, et de optimo genere. Judex dixit, Quia si ingenua, quare nubere non voluisti? Theodora respondit, Propter Christum. Adveniens autem in carne [in] hoc mundo abstraxit nos a corruptione, et vitam nobis æternam promisit. Unde me permanente in fide ipsius, credo intacta permanere.

constanter profitetur fidem,

b

et virginitatis propositum

2 Judex dixit, Jusserunt Imperatores vos quæ estis virgines, aut diis sacrificare aut injuria meritorii *b* provocari. Theodora respondit, Puto non ignorare te quoniam Dominus voluntatis inspector est : nam voluntatem castitatis Deus aspicit. Quod si autem hoc facere cogis, non est meritorium, sed violentia, Judex dixit, Cognoscens te ingenuam D
esse, et parcens speciei tuæ, misereor tui : moneo te, ne contemnas me; nihil enim proficis per Deos omnes. Imperatores statuerunt, vos quæ estis virgines, aut diis sacrificare aut injuria meritorii provocari. Theodora respondit, Jam ante dixi tibi quoniam Deus voluntatis est inspector. Præscius enim est et inspector cogitationum : unde si cogor hoc facere, non arbitror esse fornicationem. Quod si autem volueris caput meum abscindere, aut manum, aut pedem, aut totum corpus dissipare, hæc violentiæ opera sunt, et non voluntatis. Nam et ego in Deo volo manere : Dei enim est promissio quantum ad meum votum pertinet: ipsi enim adjacet virginitas et confessio. Ipse est autem Dominus, et quemadmodum vult, salvat munus suum.

stuprum minanti,

respondet vim sibi pro corona fore :

sperare tamen quod ab eo sit servanda a Christo :

3 Judex dixit, Ne velis genus tuum contumeliare et in opprobrium esse semper : sicut testimonium tibi detulit curator, ingenua es et honore digna, et genere prima. Theodora respondit, Confiteor primum Christum Dominum, qui ingenuitatem et honorem dedit mihi, et ipse novit quemadmodum columbam suam custodiat. Judex dixit, Quid erras credens homini crucifixo; Ne putes te, cum tradita fueris in meritorio, sine macula custodiri. Propterea ab omnibus insanieris. Theodora respondit, Christo E
credo, qui passus est sub Pontio Pilato, quoniam liberabit me de manibus inimicorum horum, et sine macula custodiet perseverantem in fide sua, et ego non nego.

itaque spernit minantem lupanar et alapas,

4 Judex dixit, sustineo te verbosantem, et tormentis nondum subjeci : quod si permanseris contradicens, supplantari te tamquam ancillam [et] jussionem dominorum nostrorum Imperatorum adimpleri facio ad exemplar ceterarum mulierum. Cui Theodora respondit, Parata sum corpus meum præstare cujus habes potestatem, animæ vero Deus habet potestatem. Judex dixit, *c* Expalmate eam arctius, et dicite ei, Noli esse stulta, sed accede et sacrifica Diis. Theodora respondit, Per Dominum non sacrifico, nec adoro dæmonia, cum habeam Dominum adjutorem. Judex dixit, Stulta, coegisti me injuriam tibi facere mulieri ingenuæ, ut incideres in tantam turbam, quæ tuam expectat sententiam. Theodora respondit, Non sum stulta Dominum confitendo. Quam etiam injuriam dicis fecisse, honor et gloria mihi erit in seculum. *c*

inducias tridui oblatas recusat :

5 Judex dixit, Jam te non patiar, sed faciam præcepta dominorum nostrorum Imperatorum. Existimans enim te persuaderi, patiebar : quod si autem F
nunc tibi amplius parco, inveniar contrarius jussioni Imperiali. Theodora respondit, Quemadmodum tu times et festinas perficere quod tibi præceptum est, sic et ego festino non negare Dominum meum : timeo enim contemnere Regem verum. Judex dixit, Resistens contemnis jussionem sempiternorum Regum, et me quasi ineptum putas. Vide, inquit, ne incipias sentire. Do itaque ad hoc tibi tridui spatium; et per deos nisi consenseris in meritorium te statuam; ut videant omnes mulieres, et videntes arguantur per tuam injuriam. Theodora respondit, Et nunc ipse est Deus, qui semper fuit, qui non patietur me derelinquere eum : quapropter comparata sum corpus præstare tibi, nam mihi et tres hi dies jam transierunt; fac itaque quodvis. Rogo autem te immaculatam me custodiri jube donec des sententiam. Judex dixit, Theodoram sub idonea custodia usque tres dies jubeo custodiri, si forte *d* pœnitentia ducta se ipsam a tanta contradictione recedere persuadeat : nullam sane ei violentiam ingerite, eo quod optimo sit genere. *d*

iisdem transactis,

iterum sistitur Judici,

6 Post tres itaque dies cum sedisset Judex, jussit vocari Theodoram. Judex dixit, Si te jam emendasti, sacrifica

A sacrifica et vade. Dico autem tibi, quod si in hoc permaneas proposito, non eris pudica. Theodora respondit, Jam tibi dixi et ea iterum me dicere non excuso; quoniam promissio castitatis per Christum est; præconium incorruptibilitatis et confessio per Christum Dominum : et ipse scit quomodo *c* agnam ancillam suam custodiat. Judex dixit, Per Deos timens jussionem Imperatorum intendo sententiam : ne si non fecero, ipse crimen inveniar. Quoniam autem ipsa in meritorium te tradidisti, jam nunc dulieeris, eo quod idolis immolare noluisti. Sine videamus, si custodiet te Christus, propter quem ita perstitisti contra dicens. Theodora respondit : Deus, qui cognitor est absconsorum, qui scit omnia antequam fiant, qui usque hodie sine macula me custodivit propter promissionem suam; ipse et custodiet me de immundis et iniquis hominibus, qui parati sunt ancillam Dei *f* contumeliare.

Ex Ms

c

suamque fiduciam in Christum collocans damnatur ad lupanar:

f

7 Perducta est itaque ancilla Dei in meritorium. Ingressa vero elevavit oculos in cœlum et dixit : Pater Domini nostri Jesu Christi, adjuva me, et libera me de meritorio hoc, qui adjuvisti Petrum cum esset in carcere, qui eduxisti eum sine contumelia, educ me sine macula hinc, ut omnes videant, quoniam tua sum ancilla. Turbæ vero circumspiciebant sicut B lupi, quis prior intraret ad agnam Dei, aut certe sicut accipiter circa columbam. Dominus autem Jesus Christus nec tunc defuit, sed confestim misit qui eam liberavit. Nam de timentibus Dominum Fratribus unus, doctus viam quæ ducit ad cœlum, induit se militari habitu et duplex in se complevit martyrium. Intravit ad eam, prior utpote unus de sceleratis. At illa cum vidisset, habitu peregrino turbata, circumfugiebat per angulos.

quo inducta orat Deum ut se servet.

post eam ingrediens S. Didymus habitu militari,

8 Cui Frater cœpit dicere: Non sum quem vides; de foris, inquit, sum lupus, intrinsecus sum autem agnus. Noli inspicere vestimenta mea adversa : Frater enim voluntate cum sim tuus, in diabolicis vestimentis ingressus sum, ut te hinc possem liberare. Intravi autem explorare et salvare Dei mei peculium, quoniam Dei mei tu es ancilla et columba. Veni itaque mutemus vestem, te enim traducit natura, me *g* autem indignavit condignatio. Egredere tu ad Deum, hæc ipsa quæ tu induisti vestimenta induta, et complemus Apostolicum dictum : Estote sicut ego. Et cum hæc ille dixisset, consensit ei Theodora; cognovit enim, quoniam qui misit Angelum suum ad obturandum ora leonum, et nunc misit in habitu militis agnam eliberare suam.

eamdem suo aspectu turbatam solatur,

g

et veste mutato

Gal. 4, 12

9 Accipiens itaque virgo habitum militis, capiti imposuit depresso pileum. Hoc enim antea provide- C rat, ut quasi vereretur populum, quia prior ausus fuerat introire. Et præcepit ei ut deorsum respiceret, et nulli loqueretur ad portam, [sed cum silentio] tenderet ad eum qui vere porta est et janua. At illa cum exisset, elevavit alas suas ad cœlum ab ore accipitris liberata, et ab ore leonis abstracta. Frater autem sedebat, habens caritatem pro sorore, coopertus capite, et accinctus, jam *h* coronatus.

emittit :

10 Cumque hora transiret, quidam ingressus est ex istis, et invenit pro virgine virum; et stupefactus intrare, dixit, Putas et virgines in viros demutat Jesus? Qui enim intraverat exivit et dixit, Quis est qui sedet? ubi est quæ inclusa est virgo? Audiebam quoniam demutavit aquam in vinum, et fabulam existimabam id quod facilius erat; nunc autem quod majus est video, quoniam in virum demutavit virginem, et timeo ne me demutet in mulierem. *i* At ille qui cum gratia dimiserat sororem non abscondit factionem suam, sed magna voce ait, Non mutavit me Dominus, sed coronavit me quoque et illam : nam quam habebatis non habetis, quem autem habetis accipite : duplex est mihi bona palma, virgo D et miles athleta Christi.

ipse vero pro ea manens,

i

11 Exivit itaque is qui intraverat, et quod erat factum audiens judex, jussit illum adduci. Cum introductus fuisset; interrogavit eum, quid diceris? at ille dixit, Didymus. Proconsul dixit, Quis te submisit ut hoc faceres? Didymus respondit; Deus me misit ut hoc facerem. Judex dixit, Confitere ante tormenta, ubi est Theodora? Didymus respondit, Per Chistum Jesum filium Dei, nescio ubi est. Scio autem et certus sum, quoniam est ancilla Dei, et confessa Christum semper illæsa permansit, et Deus eam custodivit immaculatam : unde quod factum est non mihi adscribo sed Domino. Secundum enim fidem suam fecit ei Deus : quemadmodum et ipse scis si volueris confiteri. Judex dixit, Didyme cujus conditionis es? Didymus repondit, Christianus sum, liberatus a Christo. Judex dixit, Torquete illum dupliciter propter propositum suum. Didymus respondit, Deprecor te facere cito quod jussum est tibi a tuis Imperatoribus. Judex dixit, Per Deos quia repositi sunt tibi duplices cruciatus nisi sacrificaveris diis, ut et indulgeatur tibi quod temere usurpasti.

atque ad judicem adductus

frustraque de Theodora interrogatus,

E

12 Didymus respondit, Ego enim per ipsam rem tibi ostendo, quoniam Dei mei sum athleta, propter fidem, quæ reposita est mihi. Et ideo hæc arripui facere, ut et virgo permaneat, et ego confessionem meam ad Deum manifestam faciam. Permanens autem in fide Dei mei non moriar a tuis tormentis. Unde quod tibi placuerit celerius facito : non enim sacrifico dæmoniis, etiamsi igni me tradi jubeas. Judex dixit, propter audaciam tuam tantam caput tuum excidetur, et eo quod non obedisti jussionibus Dominorum nostrorum Imperatorum, reliquum corpus tuum igni tradetur. Didymus respondit, Benedictus es Deus Pater Domini nostri Jesu Christi, qui cogitatum meum non despexisti, qui et ancillam tuam Theodoram salvasti, et me per duas sententias coronasti. *k* Accepta itaque sententia capite absciso, reliquum corpus ejus igne cremaverunt. Et consummavit martyrium per Dominum nostrum Jesum Christum, cui est honor et gloria et potentia in secula seculorum. Amen.

hilariter excipit mortis sententiam

k

ANNOTATA.

a *Exordium abruptum satis, indicat deesse aliquod principium : suspicamur autem quod* Proculus, *irrepserit, pro* Proconsul. *Recentiora Græca sic incipiunt.* Diocletiano et Maximiano Imperatoribus, Præside Alexandrinæ civitatis Eustratio edictum quoddam F adversus Christianos missum fuit ut vel sacrificarent vel mulctarentur. Cum vero Præses ille pro tribunali sedisset, in magna Alexandrinorum civitate, jussit cohortem accersire Theodoram Virginem, quæ nuper capta fuit et in carcere servabatur.

b *A merendo prostitutionis pretio sive stipendio*, meretrix, meretricium *et* meritorium *dicuntur locus, professio et persona.*

c Expalmare *pro palmis cædere etiam usurpavit Augustinus in Psalmum* 56

d *Correxi* pœnitentia, *quamvis in ecgrapho haberedur*, patientia.

e Agna, *id est*, casta : *quam vocem, velut si substantivum foret, videtur ex Græco retinuisse interpres : ubi alias non ἁγνή sed ἁγνὰς scribi debuisset, et minus commodus sensus fuisset, qui adjectivum requirit.*

f Contumeliare, *pro* afficere contumelia, *dixerunt etiam Christianus Grammaticus in Mattheum. et Ado in Breviario Chronicorum.*

g *Obscurus omnino sensus, quo indicari videtur, præstare ut ipse Didymus in lupanari maneat quam Theodora : hæc enim ibi manendo famæ suæ incurrebat periculum*

A *riculum, ratione servus : ipse vero solam Judicis indignationem timere poterat.*

h *Nescio an vitiatum hic aliquid suspicer; an vero hæc referam ad vestis et coronæ modum, prostitutis proprium.*

i *Eadem ipsa, sed multo elegantius expressa tribuuntur alteri illi Antiocheno ganeoni, qui simili spe lupanar ingressus delusum se mirabatur : ut omnino videatur Ambrosius hæc Acta legisse, et forte duas historias in unam confudisse.*

k *Idem S. Ambrosius de sua Antiochena virgine sic loquitur :* Fertur puella ad locum supplicii concurrisse, certasse ambos de nece : cum ille diceret, Ego sum jussus occidi : te absolvit sententia, quando me tenuit. At illa clamare : Non ego te mortis vadem D elegi, sed prædem pudoris : si pudor quæritur, manet nexus : si sanguis exposcitur, fidejussorem non desidero, habeo unde dissolvam. *Et post multa in hanc sententiam arguite atque affectuose,* Quid expectatis? duo concurrerunt, et ambo vicerunt : nec divisa est corona, sed addita. Ita sancti Martyres, invicem sibi beneficia conferentes, altera principium martyrio dedit, alter effectum. *Denique horum factum comparat cum decantata Poetis et laudata Philosophis Damonis ac Pythiæ amicitia. Sed ut dici hæc omnia probant, hac saltem partim ultimam non convenire Alexandrinæ Theodoræ.*

DE SANCTIS MARTYRIBUS

ALEXANDRO, FIRMIANO, PRIMIANO, TELLURIO, LESINÆ IN APULIA.

XXVIII APRILIS.

B *Corpora Lesinæ in templo S. Primiani condita,*

Lesina vetus et florens quondam Apuliæ urbs *nunc autem diruta, ex Leandro Alberto ad IX diem Februarii in SS. Sabino et Eunomio a nobis descripta fuit. Condita hic jacuere Sanctorum Martyrum* Alexandri, Firmiani, Primiani, et Tellurii *corpora ad annum usque* MDXCVII *in cathedrali ecclesia, quam uni eorum, sancto videlicet Primiano, dicatam, elegantis formæ vetustæque operis crypta, marmoreis columnis fulta, sustentabat. Exornabatur illa aris suis et Sanctorum singulorum sculptis imaginibus; ad quarum latera contractæ in compendium litteræ Martyrum nomina exprimebant : ex denigrato autem a fumo fornice uncas ferreas sustinendæ lampadi dependebat, superiore templo in parietinas ac rudera jam diu collapso, et nihil fere præter sui vestigium referente. Templum hoc cum alio, quod* Annuntiatæ *vocant, dono Margaritæ Dyrrachinæ, Caroli III Neapolitani Regis viduæ, possessionibus domus Annuntiatæ Neapolitanæ accessit : cujus moderatores anno* MDXCVII *Aurelium Marram Sacerdotem, virum nobilem, Lesinam, ad sarta tecta ruinosi templi aliaque illic curanda Neapoli ablegarunt. Cui cum ædificii vitium seu strages potius major fuisset visa quam ut interpolationem innovationemque aliquam admitteret ; ad vestiganda Sanctorum recondita illic corpora se convertit, Neapolim mox ad debitum cultum deportanda.*

C *refodiuntur partim anno 597,*

2 *Mense igitur Novembri istius anni memoratam cryptam ingressus, quæ amoto ostio aperta suavissimum foris adstanti odorem afflabat ; ligneam in ara media capsam primum reperit ; in qua visebatur imago ex eadem materia S. Primianum, longa amictum veste manuque ramum palmæ gestantem, referens. Refodiens deinde humum, posteaquam ad aram ibi fecerat, vigesimo quarto ejusdem mensis, corpus* S. Paschasii, *et vigesimo quinto,* SS. Sabini ac Eunomii *invenit : molitusque iterum terram, ea sub ara sub qua Reliquiæ S. Paschasii repertæ fuerant, vigesimo sexto incidit in capsam marmoream, ossa* SS. Alexandri et Ursulæ *continentem, cujus amoto operculo, hæc in inferiore ejus parte insculpta verba vidit :* S. ALEX. ET S. URS. VIRG. ET MART. *quæ verba et in lamina plumbea, sacris ossibus superimposita, incisa leguntur. Vigesimo septimo ejusdem mensis versus cornu dextrum sub eodem altari fodiens, in marmorea itidem capsa corpus* S. Tellurii *reperit : operculo, vetusto charactere, incisum erat,* S. TELLURIUS. *Atque hæc ex ipsa Aurelii Marræ narratione, quam ad IX Februarii in SS. Sabino et Eunomio vulgavimus, deprompta sunt.*

partim 1598.

3 SS. Primiani et Firmiani *corpora, anno* MDXCVIII. *inventa sunt, tandemque cum aliis solemni pompa Neapolim ad ecclesiam Annuntiatæ devecta : cujus rei gestæ seriem narrat loco citato in hæc verba idem Marra :* Die secundo Martii MDXCVIII sub horam decimam sextam, appulit Lesinam unus e gubernatoribus dictæ Neapolitanæ domus, cum Nuntii Apo- E stolici, quæ eum meque exequi oporteret, mandatis. Cum ei Reliquias supra scriptas, eodem plane, quo inventæ fuerant modo reconditas, coram multis testibus atque iis ipsis, qui primæ inventioni interfuerant, ostendissem ; reliquum medii altaris, ut ante cœptum erat, dirutum : atque effossa ad quatuor palmos humo, inventa capsa marmorea, tres longa palmos, lata duos, diversa a ceteris forma, scrinio similis ; in qua SS. Primiani et Firmiani ossa inventa, inque ima operculi parte insculpta hæc verba : S. PRIMIANUS, S. FIRMIANUS ; itemque in plumbea tabella SS. PRIMIANUS ET FIRMIANUS. Editis religiosæ alacritatis et lætitiæ indiciis, uti ceteræ Reliquiæ, eadem quoque ex causa, opertæ etiam hæc sunt et reconditæ.

deferuntur Neapolim

in ecclesia Annuntiatæ reposita,

4 Die IV Martii exemptæ Reliquiæ omnes, relicta tamen in eadem confessione seu crypta parte singularum aliqua, et multis e Capucinorum familia, aliisque concinentibus, cereosque accensos manu gestantibus, quanta eo in loco fieri potuit solennitate, impositæ tribus thecis operculo arcuato insignibus, bysso candida intus munitis, ad eam rem Neapoli allatis ; et Neapolim devectæ, in ecclesia Pietatis, ad gradus S. Joannis de Carbonaria, depositæ sunt ; donec majori apparatu supplicatio institueretur, ut F ad ecclesiam Annuntiatæ, Romano Pontifice annuente, transferrentur : sunt quoque, in publicum narratæ jam rei testimonium, Neapolim advectæ ipsæ marmoreæ capsæ, in quibus repertæ Reliquiæ fuerant. *Hæc ille.*

coluntur ritu semiduplici.

5 *Coluntur Neapoli Officio semiduplici : ita Catalogus Sanctorum, in Ecclesia ac Diœcesi Neapolitana celebrandorum, editus anno* 1619 *jussu illustrissimi et Reverendissimi D. Decii S. R. E. Cardinalis Carafa Archiepiscopi Neapolitani, in quo mense Aprili hæc leguntur :* XXVIII Aprilis SS. Martyres Alexander, Firmianus, Primianus et Tellurius Semiduplex. Omnia de Communi plur. Martyr. tempore Paschali. Missa de Communi sine Credo. Oratio : Deus qui nos concedis SS. Martyrum tuorum Alexandri, Firmiani, Primiani et Tellurii natalitia colere, da nobis in æterna beatitudine de eorum societate gaudere. Per Dominum nostrum etc. *His minore charactere sequentia subduntur :* Acta et natalis die horum SS. Martyrum non habentur : itaque die translationis celebrandi sunt. Servantur sacræ eorum Reliquiæ in ecclesia sanctissimæ Annuntiatæ, illuc huc de translatæ e diruta civitate Lesina, permissu Apostolicæ Sedis ; extantque Acta inventionis et translationis eorumdem.

DE

D. P.

DE SS. PATRICIO EPISCOPO,

ACACIO, MENANDRO, ET POLYÆNO, PRESBYTERIS,

MARTYRIBUS PRUSÆ IN BITHYNIA.

XXVIII APRILIS

Mentio gemina in Martyrologiis hoc die,

et 19 Maji.

Epitome ex Menologio Basilii Imperatoris

S*anctum* Patricium *Martyrem et Episcopum Prusæ in Bithynia Sanctorum fasti ad geminum diem inscriptum habent : nam in Menæis Menologio Græcorum Martyrologio Galesinii, Canisii, Romano ad* XXVIII *Aprilis relatus ; in iisdem, si Martyrologium Canisii et Romanum excipias, cum* Acacio, Menandro *et* Polyæno, *palma sociis, ad* XIX *Maii repetitur; ubi hoc eorum elogium ponitur*. Sanctus Pater noster Patricius Episcopus fuit urbis Prusæ, ac cum fidem Christi edoceret eos qui ad ipsum accedebant, comprehensus ab idolorum cultoribus, adductus fuit ad Præsidem Bithyniæ : atque interrogatus summa animi fiducia professus est Christum. Asserente autem Præside Deos esse colendos, Jovem nimirum, Apollinem, Bacchum ac reliquos, quorum providentia calidæ aquæ erumpunt in hominum beneficium.
B Respondit sanctus vir, calidas aquas Christi virtute scatere, non autem idolorum, quæ ligna inanima sunt lapidesque sensus expertes. Projectus deinde in ipsa calida lavacra vehementer ebullientia incolumis inde evasit, satellitibus omnibus ab igne concrematis. Ac multiplicibus primum subjectus cruciatibus, postea ense caput abscissus martyrii coronam suscepit, una cum Acacio, Menandro ac Polyæno ipsius discipulis. *Synaxarium Claromontanum Presbyteros appellat, et addit,* Agitur vero eorum synaxis in æde sanctissimæ Dominæ nostræ quæ est in Cyri, *ædibus scilicet aut palatio, ab ipsomet tunc Patricio atque Præfecto Urbis condita, ut auctor est Georgius Codinus in Originibus Constantinopolitanis num.* 113. *editionis Lupareæ : qui quidem Cyrus adeo ut ipse addit dilectus fuit populo, ut cum hic aliquando exclamasset ad majorem dignitatem promovendum; Theodosius Junior eum Smyrnensem Metropolitam creandum curavit. Acta S. Patricii, nullam sociorum mentionem facientia, invenimus atque transcripsimus in Bibliotheca Medicæa S. Laurentii Florentiæ, unde ea hic Latine damus.*

C

ACTA

VIDE ACTA GRÆCA PAG. XLVI

Ex MS. Græco Bibliothecæ Florentinæ

Interprete P. Joanne Ravestenio S. J.

Thermarum virtutem diis suis adscribenti Præsidi,

Julius Proconsul qui provinciam per ea tempora administrabat, cum furore insaniens idololatriæ, ingressus thermas sacra Asclepio et Saluti peregisset; atque recreatus ex iis egrediens, tribunal constituisset et Sanctum sibi Patricium sisti jussisset; Quanta, inquit, diis nostris potentia sit vide, tu qui ad vanas adhærescens fabulas Christum insanus invocas : vide quam ultro dii nostri thermarum concessa virtute salutares sint nobis, quæ Patris imprimis Asclepii virtus, quæ gratia : eumque, si vis cruciatus effugere et vincula, si vitam in patria tranquillam agere, supplici prece veneratus adora. Patricius vero, in quam multa, inquit, Proconsul mala perbrevi oratione linguam laxasti ? Et Proconsul, In quæ autem mala, miser, linguam ego laxo, quod ita me coarguis ? fateri certe debes abesse a fuco, quæ oculis usurpamus. At Patricius, Illustrissime Proconsul, inquit, quod quidem ortum et scaturigines harum thermarum spectat, edocebo te, si patienter audire me volueris. Cui Proconsul, Quamquam nil præter speciosam hic a te fabulam exspecto, age, edissere tamen, ut quid allaturus sis audiam. Nullam, inquit Patricius, fabulam afferam. Et Proconsul, Ecquam ergo de thermarum origine dissertationem aliam ?

contradicit Patricius

2 Christianus sum, inquit Patricius ; et quisquis hæc sacra professus verum et unicum universi Numen adorat, animum divinorum atque hujusmodi mysteriorum intelligentia imbutum habet : quapropter et ego, qui quamvis peccator Christi tamen me famulum profiteor, veritatem explanare super his scio. Sed quis inquit Proconsul, tam sit fidens et temerarius, qui sapere supra Philosophos videri velit. Sapientia, inquit Patricius, hujus mundi, stultitia coram Deo est : scriptum est enim : Comprehendens sapientes in astutia sua. Et iterum gratias agens Patri suo Christus ait : Gratias tibi ago Pater, quoniam abscondisti hæc a sapientibus et intelligentibus E
et revelasti ea parvulis : ita Pater quoniam sic placitum fuit ante te. Iterumque Apostolus : Non cognoverunt veritatem ; si enim cognovissent, Dominum gloriæ non crucifixissent. Hic vero, Magna quædam sed perplexe loqueris, inquit Proconsul : age tamen edissere, quo auctore hæ thermæ scaturiant, et fervens hæc aqua cujus virtute a Deo ebulliat. Ego certe id providentiæ Deorum acceptum refero, hominum saluti munere hujusmodi consulere cupientium.

et de earum ortu veriora se dicturum pollicitus,

1 Cor. 3, 19

Matt. 11,25

3 Ad quæ Patricius, Antequam dicere, inquit, aggredior, jube Proconsul hæc septa tolli, ut audiri ab omnibus queam. Et Proconsule tolli ea jubente, locumque implente hominum corona, vocem in hujusmodi verba attollens, ita est orsus. Ignem et aquam idem, qui humani generis est auctor, ex nihilo per suum unigenitum filium omnipotens et æternus Deus condidit : et ex igne quidem verbo lucem solemque et reliqua luminaria molitus, nocti partim, partim diei prælucere ea jussit; eo enim se F
ejus extendit efficiendi potentia quo volendi facultas. Ex aquis vero et cœ[illegible] supra easdem tellurem solidavit, effecitque in ipsis provida et præscia virtute omnia ea, quibus formandum mox a se hominem carere non posse sciebat.

1 Cor. 2, *explicat quomodo universi Conditor,*

4 Prænoscens autem quod homines conditorem se ac Dominum suum offensuri essent, et abjecto vero Numine cultum fictis simulacris adhibituri, geminas præter hæc sedes apparavit : earumque alteram sempiterna illustrem luce faciens, omnibus iisque exquisitissimis bonis cumulavit; alteram vero perpetuis tenebris et numquam finiendæ castigationis igne, velut sempiterno supplicio, implevit : ut qui placuissent illi dictoque audientes fuissent, post reditum ad vitam sedem bonorum nacti; in luce perpetua degerent; qui vero vivendi licentia ejus iras commeruissent, in tenebras ad omne supplicium et sempiternos cruciatus deturbarentur. Ignem vero ab aqua et lucem a tenebris separans, ea quemadmodum singula condidit, ita suis sedibus discrevit.

cœlum piis, impiis infernum condiderit

5 Est autem et supra firmamentum cœli et subter terram ignis atque aqua : et quæ supra terram est aqua, coacta in unum, appellationem marium, quæ vero

et subterranea aquarum ac ignium receptacula.

A vero infra, abyssorum suscepit : ex quibus ad generis humani usus in terram velut siphones quidam emittuntur et scaturiunt. Ex iisdem quoque et thermæ existunt, quarum quæ ab igne absunt longius, provida boni Dei erga nos mente frigidiores ; quæ vero propius, admodum ferventes fluunt. In quibusdam etiam locis et tepidæ aquæ reperiuntur, prout majore ab igne intervallo sunt disjunctæ. Subterraneus autem ignis animabus impiorum excruciandis destinatus est : aquaque omnium infirma atque gelidissima, concrescens in glaciem, tartarus vocatur ; in quo de diis vestris et cultoribus eorum nunquam finiendum supplicium sumitur. Quemadmodum et quidam vestrorum poetarum cecinit dicens, Fines terræ ac maris nihil sunt quam eorum extremi termini, in quibus sedentes Japetus et Saturnus hæc enim Deorum vestrorum sunt nomina) nec fulgore sereni solis nec ventis demulcentur ; Tartarus vero tanto aliis inferior est, quanto cœlum supra attollitur. Hæc autem ita se habere persuade tibi vel ex eo qui in Sicilia exæstuat igne.

6 Ad hæc Proconsul, Christus ergo horum auctor et non dii sunt? Christus, inquit Patricius : scriptum est enim : quia omnia per ipsum facta sunt.

B

Joan 1, 3

Et : Dii gentium dæmonia, Dominus autem cœlos fecit. Proconsul denuo : Ain tu Christum cœlos molitum esse? Aio enimvero, inquit Patricius, juxta id quod scriptum est ; quia videbo cœlos, opera digitorum tuorum, lunam et stellas quæ tu fundasti. Ad quæ Proconsul, ubi igitur inquit, in has te thermas ego præcipitem dari jussero. quia spretis diis Christum earum auctorem facis, uri ille nequaquam te sinet. Deos quidem, inquit Patricius, non existentes non sperno, cum nemo id quod non est vituperare soleat : at penes Christum (potest enim cum vult) servandi me potestatem esse scito : potestatem item, ubi voluerit, hoc quo mortali adstringor vitæ vinculum per has thermas dissolvendi. Scito quicquid me spectat et manet, perspectum ei atque exploratum esse : imo ita illum rebus interesse universis, ut absque voluntate ejus ac decreto ne pilus quidem unus ex capite cujusquam hominis defluat, aut avis se in laqueum induat. Idque quod dico persuasum habeant omnes, ipsius veritatis oraculum esse ; et illos qui saxa adorant tecum, perpetuo tartaro mancipatos ; ad sempiternum in eo supplicium dedi.

Psal 95, 5

Psal 8; 4

Mortem in ipsis thermis minanti se paratum offert :

D

EX MS GR.

7 His vero auditis Julius, supra quam dici potest commotus, nudatum veste in ferventes aquas abjici jussit : qui dum præcipitaretur, Domine Jesu Christe, ades mihi servo tuo, precabatur ; stillæque absistentes e thermis inevitabili exitio circumstantes milites urebant ; ipse vero S. Patricius in balneum velut in refrigerium ingressus, cum diu in eo innoxius jacuisset, ab irato Proconsule per milites educi et securi percuti est jussus. Quapropter tensis in cœlum manibus, Deus omnium Rex, orabat, et Domine, qui propria virtute visibilem atque invisibilem simul creaturam contines, exauditor invocantium te in veritate ; qui hasce thermas in salutem quidem justorum, supplicium vero improborum condidisti ; assiste oppetenti mihi mortem in confessione fidei tuæ. Quæ cum finisset, positis genibus, capite cæsus fuit : et Christiani qui aderant, curato sancti Martyris funere, exuvias ejus in publica via condiderunt. Cæsus vero est S. Patricius die decima nona mensis Maji, per gratiam Jesu Christi, cui gloria et imperium cum Patre et Sancto Spiritu nunc et semper et in secula seculorum, Amen.

indeque incolumis eductus capite truncatur

E

DE SS. PROBA VIRGINE MARTYRE, ET GERMANA VIRGINE,

HENNIACI IN BELGIO PROPE DUACUM.

XXVIII APRILIS.

Arnoldus Rayssius, in suo Auctario ad Natale Sanctorum Belgii, harum Sanctarum notitiam profert, ex iis, *inquit* quæ perhumaniter communicavit Georgius Colvenerius, sacræ Theologiæ Doctor et Professor, nec non Universitatis Duacenæ Cancellarius *et* ex Historia Belgica Gazæi : *sub hac præfatione rem acceptam ita narrans :*

C

2 In Gallia natale Sanctarum Probæ Virginis et Martyris et Germanæ Virginis. Harum Sanctarum corpora, Gallicorum bellorum tempore, ex vico, qui Sale nominatur, inter Guisiam et Laudunum sito, ad Henniacense S. Augustini cœnobium, tertio fere milliari a Duaco, translata fuere anno millesimo quingentesimo quadragesimo ; dono ac liberalitate illustris Herois Domini Adriani de Croy, Comitis de Rœux, Gubernatoris Flandriæ et Artesiæ. Ut constat ex antiquis instrumentis repertis cum ipsarum corporibus, anno hujus seculi sexcentesimo tertio supra millesimum . in quibus tempus elevationis per Anselmum Laudunensem Episcopum factæ significabatur, quorum tenorem subnectemus.

Harum corpora,

translata Henniacum anno 1540

3 Corpus beatissimæ Probæ Virginis et Martyris, levatum ab Anselmo Laudunensi anno Domini millesimo ducentesimo trigesimo primo, mense Septembri, ostensum fuit præsentibus Reverendissimo in Christo Patre Domino Balduino de Mol, Abbate monasterii : B. Mariæ de Boherus, sacræ Theologiæ Professore ; honorabili viro Domino Nicolao de Cervay, Ballivo nemorum Ducatus de Guyse ; et scientifico viro Domino Antonio Despinay, in jure civili Baccalaureo, Procuratore fiscali ejusdem Ducatus ; Domino Claudio Fricquet, Scutifero ; Joanne de Bossu, Majore de Scalis et Joanne de Queulx, Guilielmo Guyo, Scabinis de Scalis. Anno Domini millesimo quingentesimo trigesimo tertio decima octava mensis Maji. *Signato infra* Le Febre.

S. Probæ corpus Scalis in ditione Laudunensi anno 1231 levatum :

4 Alia Virginum inspectio anno millesimo trecentesimo octogesimo nono, virorum illustrium adstante turba, facta fuit : cui addam aliud inter utriusque corpus insutum instrumentum. Feria tertia post Pentecosten, anno Domini millesimo trecentesimo octogesimo nono, corpora S. Germanæ et S. Probæ, in ecclesia de Scalis demonstrata, præsentibus Decano Christianitatis de Guyse, qui vocabatur Dominus Philippus Grumelli, Curatus de Scalis, Domino Wyardo de Humblemus, et pluribus aliis ; videlicet Domino Priore de Scalis, Magistro in facultate dist. et Magistro Joanne de Gavet ; et Domino Griberto, Capellano de Leprosaria de Guyse et Scalis ; et pluribus aliis fide dignis.

F

et an 1389 inspectum

5 De earum vita nihil sciunt Religiosi Henniacenses, neque de eis officium peragunt. *Hactenus Rayssius, qui eadem reperit in Hierogazophylacio Belgico pag.* 244. *Guilielmus Gazet in Historia Ecclesiastica Belgii eadem sub compendio describit pag.* 166 : *additque hujus* Sanctæ Probæ mentionem facere Molanum in Additionibus ad Usuardum die XXV Aprilis et V Septembris : *qui dicto V Septembris ista habet.* Lauduno Clavato S. Genebaldi Episcopi et Confessoris, et S. Probæ Virginis : *forsan quia dicto festo S. Genebaldi, primi Laudunensis Episcopi, fuerat facta ostensio supra indicata anno* MCCXXXI *mense Septembri*

Cultus 5 Septemb

et potissimum 28 Aprilis,

sub

sub Anselmo Episcopo. At die XXXVIII *Aprilis ista habet Molanus* : Lauduno clavato translatio S. Probæ Virginis. *Molanum descripserunt utroque die Canisius, Ferrarius, et cum aliquo verborum additamento Saussayus. Habemus Missale Ecclesiæ Laudunensis anno* MDVI *excusum : in quo* V *Septembris præscribitur totum Officium* de S. Genebaldo, *et* XXVIII *Aprilis* de S. Probâ Virgine, *cum* Commemoratione S. Vitalis Martyris. *Ubi in titulo dicitur* Virgo et Martyr, *Missæ introitus*, Loquebar de testimoniis : *et Oratio*, Exaudi nos Deus salutaris noster, ut sicut de Beatæ Probæ Virginis tuæ festivitate gaudemus etc. *non addita Martyris dignitate. Interim de una eademque Proba intelligendos putamus auctores hactenus relatos.*

6 *Rursum Saussayus iterato studio in Supplemento sui Martyrologii ad hunc* XXVIII *Aprilis ista habet* : Hoc ipso die celebriter colitur Hervordiæ in Westphalia S. Proba Virgo, cujus inde corpus in Galliam translatum, apud Laudunum Clavatum requiescit. *Saussayum secutus Gelenius in Fastis Agrippinensibus ita scribit* : S. Probæ Virginis translatæ Hervordia ex Westphalia in Gallias apud Lauducum Clavatum. *Unde ista hauserit Saussayus, more suo non indicat, neque nos vel conjectando assequimur. Est* Hervordia *urbs libera Imperialis, Ravensbergensi Comitatui inserta : quo corpus S. Pusinnæ Virginis ex Gallia seculo Christi nono delatum fuisse constat ex Vita et Actis Translationis* XXIII *Aprilis elucidatis.*

an Hervordiæ olim fuerit corpus S. Probæ ?

DE S. MEMNONE THAUMATURGO,

HEGUMENO MONACHORUM APUD GRÆCOS.

G. B.

XXVIII APRILIS

Elogium ex Menologio Basilii Imperat.

Celebris est apud Græcos memoria S. Memnonis Thaumaturgi *hoc* XXVIII *Aprilis, de quo in Menologio Basilii Porphyrogeniti Imperatoris ista leguntur* : Memnon sanctus Pater noster Thaumaturgus cognomento seu Miraculorum patrator, auditis sancti Evangelii verbis, Quicumque non reliquerit patrem vel matrem vel fratres vel sorores vel domos vel agros, non potest meus esse discipulus, illico abnegavit animam, et relictis omnibus secutus est Christum : atque adeo se in virtutum omnium genere exercuit, ut dignissimum plane domicilium ac purissimum Spiritus sancti evaserit sanctuarium. Cum etenim carnem spiritui oblectantem per humilitatem et temperantiam ipsi subjecisset; et in omnes tum mentis tum corporis affectus ac cupiditates imperium obtinuisset; monachorum Præses ac moderator electus est : vitam autem quasi Angelicam in terra agens, miraculorum dono a Deo ditatus est. Morbos etenim prorsus immedicabiles curavit : et qui animam lacrymarum flumine expiarat, ex arido et sicco loco profluentes aquas precibus elicuit, aliisque plurimis miraculis clarus, in pace decessit. *Hactenus Menologium Basilii Imperatoris. Aliud elogium annectimus ex ipsis Menæis excusis et manu exaratis, quod est hujusmodi.*

Mar. 10, 29

2 Sanctus Pater noster Memnon, mundo valere propter Deum jusso, justam et optimam vitam præclare peregit in obedientia et submissione, ac postea reliquorum monachorum Præpositus factus. Cum autem in mansuetudinis, humilitatis et caritatis exercitiis emineret, etiam miracula patravit, dictus Thaumaturgus. Nam ingruente locustarum examine, et arva monasterii depascente, egressus S. Memnon, precibus locustas velut igne insectatus, omnes in flumine submersit. Alias et loco arido et sicco, itidem precibus fontem elicuit, qui ad illius laudem et memoriam hodieque salit. Jam et nautis in gravi maris tempestate versantibus, atque hunc Sanctum invocantibus apparuit, et cum ipsis gubernaculum navis rexit, et alacriter simul remigavit, verbo uno navigium salvum intra breve spatium in portum deduxit. Ita per plures annos miraculis clarus, opem ejus implorantibus salutem impertivit : et sic vita sancte peracta, cum virtutum manipulis et viatico ad Dominum migravit. *Hæc Menæa, quæ etiam referuntur apud Maximum Episcopum Cytherorum : et paulo contractius in MS. Synaxario Parisiensi Collegii Claromontani Societatis Jesu, in quo dicitur* ab ipsis incunabulis semet Deo consecrasse purissimum hospitium Spiritus sancti. *Eumdem* S. Memnonem Thaumaturgum *die proxime sequenti inscripsit Molanus suo Auctario ad Usuardum. Ceterum dolemus non indicari palæstram monasticam in qua præfuit, neque tempus quo floruit.*

et Menæis, et MS. Synaxario.

DE SANCTO ARTHEMIO,

EPISCOPO SENONENSI IN GALLIA.

SUB FINEM SECUL. VI.

Alibi prætermissus colitur XXVIII *April.*

Refertur in MS. Floratio Sanctorum, ante annos ducentos exarato, ad VI *Januarii memoria.* Arthemii Senonensis Episcopi et Confessoris : *ad quem diem, uti et* XXIII *Aprilis illum apposuimus prætermissis : nam dies ejusdem mensis* XXVIII *illi in Ecclesia sacer est, quo Saussayus hæc de eo consignat :* Ipso die Senonis depositio S. Arthemii Episcopi et Confessoris, qui S. Lupi decessor, eidem mira morum sanctimonia præluxit : Ecclesiamque suam decorans cœlestis conversationis insigniis, per egregias virtutes viam sibi ad cœlum munivit. Cujus nomen inter Patres Gallicanæ Ecclesiæ, qui in I Matisconensi Synodo consederunt, claret consignatum. Memoria vero ob præcelsa sanctæ vitæ merita hodie apud suos Senonenses sacris colitur Officiis. *In Breviario Senonensi excuso, anno* MDCXXV *Officium de illo præscribitur trium Lectionum de Communi. Nomen Concilio Matisconensi* I *et* II *subscriptum legitur : in illo loco tertio, in hoc quarto positum. Prius celebratum fuit anno Christi* DLXXXII, *posterius anno* DLXXXV *sub S. Guntramno Rege Francorum, cujus Acta ad* XXVIII *Martii dedimus. Addunt San-Marthani tom.* I *Galliæ Christianæ, citari eum cap. 73 Synodi Meldensis : memorari etiam in Chronico MS. ad annum* DCIX, *quo Demochares in Catalogo Archiepiscoporum Senonensium vitam illius terminat. Ex quibus hoc certum, seculo* VI *floruisse. Legationem quoque obivit a Guntramno Rege ad Clotharium missus, querelas super sacrilega et iniqua cæde S. Prætextati Episcopi Rothomagensis depositurus,* quem

gemino Concilio Matisconensi interest,

legatione fungitur pro Guntramno Rege.

A *quem ante aram procumbentem Fredegundis Regina immisso sicario sustulit. Quod narrans lib.* 8 *c.* 31 *Gregorius Turonensis, sequentia subdit :* Itaque cum hæc ad Guntheramnum Regem perlata fuissent, et crimen super mulierem jaceretur, misit tres Episcopos ad filium (qui esse dicitur Chilperici, quem superius Clotharium scripsimus vocitatum) id est, Artemium Senonicum, Veranum Cabilonensem, et Agrecium Tricassinum : ut scilicet cum his, qui parvulum nutriebant, perquirerent hujus sceleris personam, et in conspectu ejus exhiberent. D

DE SANCTO CRONANO,

D. P.

ABBATE ROSCREENSI IN HIBERNIA.

CIRCA AN. DLXL.

In Helia Hiberniæ regiuncula,

In Orientali plaga Mumoniæ *regio est*, quæ dicitur Eile, contra occidentalem terram Laginensium, quæ Ossraigi nominatur; *ut habet S. Mochemoci seu Pulcherii Vita, data* 13 *Martii num.* 17. Heliam *latine vertunt aliqui. Joannes Spedus, in Theatro Geographico Monarchiæ Britannicæ,* Haly *vocat, Synanno, Bristnogo ac Nura fluminibus inclusam regiunculam, et eam attribuit Provinciæ atque in hac Lageniæ sito Comitatui Regis. Jacobus Usserius, rerum Hibernicarum peritissimus, et Archiepiscopus si sic nominare eum fas est, Armacanus atque Hiber-* B *niæ Primas, Typeranensi in Momonia Comitatui ipsam innectit : varii varie, pro varia provinciarum divisione, cui nihil opus hic immorari. Satis est nosse regionem in Conaciæ, Lageniæ, ac Mommoniæ confiniis sitam, in eaque* Roscream, *urbem olim, teste Usserio, Episcopalem, nunc Laonensi Episcopatui annexam.*

a S. Cronano ædificatur Roscrea,

2 *Hæc initium suum habuit a* S. Cronano, *de quo nunc agere instituimus : qui, ut ex ejus Vita recitat Usserius libro de Britannicarum ecclesiarum primordiis pag.* 969, ad Orientalem Mumeniæ plagam veniens, in propria sua patria, id est Ele, venit et stetit juxta grognam Lurgan contra terram Osraigi, quæ Occidentalis Laginensium plaga est. Cellam itaque prope stagnum Cree (in quo est insula modica, in qua est monasterium monachorum semper religiosissimorum) ædificavit, quæ cella Sean-ross nominatur : *a quo postea loco, ut deserto et avio, ad regalem viam habitationem suam transferens*, magnum monasterium ædificavit, et ibi crevit clara civitas, in qua post multa miracula sanctus senex Cronanus requievit.

urbs aliquando episcopalis,

3 *Fuit ea deinde civitas (ut ex domesticis Annalibus scribit Colganus Cap. ult. Appendicis* 5 *ad Acta S. Brigidæ fol.* 634) *ab hostibus internis externisve, vel* C *etiam fortuito casu,* flammis incensa *plus vice simplici, uno seculo* XII, *videlicet anno* MCXXXIII, XXXV, XLVII *et* LIV : *ut mirum non sit, si in Notitiis ecclesiarum geminis, medio ævo descriptis, et ad vetustiorem Geographiæ sacræ Notitiam, ex Conciliis ac Patribus collectam, velut parergon adjectis, inter Archiepiscopi Casselensis Suffraganeos non inveniatur nominatus Episcopus Roscreensis. Sed si Episcopalem amisit dignitatem, non amisit sancti sui Fundatoris venerationem atque memoriam inter tot adversa; istaque in eo colendo perseverantia effecit, ut non tantum omnibus Hibernicis, quæ sæpe citavimus, Hagiologiis inveniatur insertus; sed etiam ad exteras nationes ejus notitia penetraverit, quemadmodum colligere est ex MS. Florario nostro, in quo ad nunc diem (ipso scilicet quo mortuus est, quoque in Hibernicis fastis nominatur) ita legimus.* Ita S. Cronani Episcopi.

in qua ipse ut Patronus colitur

Hunc non solum Abbatem

4 Abbatem *quidem dumtaxat appellant Vita, tam Usserio citata, nobis autem necdum visa, quam altera hic ex nostro MS. Salmanticensi danda, istius vel prius descriptæ compendium, vel (quod potius arbitramur) fusius describendæ principium : nec ulla in iis fit mentio Ordinationis Episcopalis. Verum Abbatibus Hibernis antiquis frequenter accidisse, ut iidem etiam Episcopi essent, sive ad Evangelii prædicationem ordinati, sive ad commodiorem plurium diversis in locis monasteriorum gubernationem, istu potestate aucti, variis toto hoc opere exemplis suademur : nam (ut S. Berachium* XV *Februarii productum taceam, propterea quod soli externi eum Episcopum vocent) SS. Kieranus et Carthagus* V *Martii, S. Senanus* VIII *ejusdem, primario quidem titulo Abbates, secundario dumtaxat fuere Episcopi; et plures deinceps nobis occurrent. Ex hoc igitur capite, quod S. Cronanus, de quo nunc agimus, solum vocetur Abbas, nihil obest, quominus hic credi posset idem esse, de quo in S. Columbæ vita per S. Adamnanum descripta lib.* I *cap.* 44 *apud Colganum hæc leguntur.* E

sed etiam Episcopum fuisse,

et quidem in S. Columbæ Vita laudatum,

5 Alio tempore quidam de Momonensium provincia Episcopus, nomine Cronanus, proselytus ad sanctam venit Columbam : qui se in quantum potuit occultabat humiliter; ut nullus sciret quod esset Episcopus. Sed tamen Sanctum hoc non poterat latere : nam alia die Dominica a Sancto jussus Christi Corpus conficere, Sanctum advocat, ut simul quasi duo Presbyteri Dominicum panem frangerent. Sanctus proinde ad Altarium accedens, repente intuitus faciem ejus, sic eum compellat : Benedicat te Christus; Frater : hunc solus Episcopali ritu frange panem : nunc scimus quod sis Episcopus. Quare huc usque te occultare conatus es, ut tibi a nobis debita non redderetur veneratio? Quo audito Sancti verbo, humilis peregrinus valde suspectus, Christum in Sancto veneratus est. Ast, *inquit Colganus* IX *Februarii, alteri cuidem ignotiori Cronano hæc applicans*, S. Cronanus Roscreensis fuit tempore posterior S. Columba : nam ille anno DCXXV interfuit morti S. Moliani filii Hua-Alto, ut in ejus vita habetur, ex qua etiam constat ipsum postea multis annis vixisse. *Esto id sane, et ultra annum etiam* DCXL *vixerit Cronanus Roscreensis; an non debuit is, quem constat præ nimia senecta visu caruisse in extrema* F *ætate, annum attigisse quinquagesimum et amplius antequam e vivis excederet S. Columba sub finem seculi* VI, *et sic cum eo circa an.* DXC *in Jona insula egisse potuit?*

non quidem illius ætas prohibet

6 *Miramur Colgano, tam studioso enormis inter Hibernos longævitatis propugnatori, nimium videri si ætatis annum nonagesimum centesimumve S. Cronanus attigerit. Miramur etiam non longe majorem ætatem eidem fuisse ab ipso attributam : quippe qui primis spiritualis sui magisterii annis, quando saltem tricenario propinquum fuisse oportuit, legitur num* 4 *Vita ad S. Kieranum Cluanensem hospes divertisse. Atque juxta opinionem Colgani, ab Usserio acceptam et pluribus locis indicatam, obiit Kieranus an.* DXLVIII; *quomodo ergo non potuisset una cum S. Columba floruisse, nato secundum ipsum Colganum anno* DXIX, *ipsi ætate par aut etiam major? Sed qui Colgano nodus esset perquam difficilis solutu, eumque cogeret Vitam Cronani ultra* CXX *annos prorogare; apud nos promptam habet solutionem. Ostendemus enim die* IX *Septembris, fieri non posse ut Kieranus anno* XXXIII *ætatis Cluanmicnosiam fundarit et sequenti obierit; nihilque obstare quominus*

utpote circa annum ... natus.

ultra

Al. 1064 D P. sed quod extra Ordinem Episcoporum numeretur inter Presbyteros,

A *ultra annum* DLXX *vixerit, etiam si primarium illud suum ac postremum monasterium fundans sub annum* DXX, *fuisset quadragenario major. Igitur neque quantum est ex usu Hibernorum, eosdem Episcopos et Abbates habentium, neque quantum est ex ratione temporum, cogimur istum S. Columbæ hospitem a nostro S. Cronano diversum facere.*

7 *Est tamen aliud ob quod cunctemur eum Episcopis adscribere : videlicet quod extet antiquissimus* Sanctorum Hiberniæ Catalogus, *per tres ordines*, secundum diversa tempora, *conscriptus, et ab Usserio pag* 913 *vulgatus; in quo tertius ordo Sanctorum, ab initio seculi* VII *usque ad annum* DCLXIV *se extendens, sic recensetur;* Petranus Episcopus, Ultanus Ep. Colmanus Ep. Murgeus Ep. Ædanus Ep. Lomanus Ep. Senachus Ep. Hi sunt Episcopi et alii plures : hi vero Presbyteri : Fechinus Presb. Airendanus, Failanus, Comanus, Commianus, Colmanus, Ernanus, Cronanus, et alii plurimi Presbyteri. *De singulis quærit agitque Usserius : unum hic ad rem nostram noto, Cronanum scilicet, eumque Presbyterum dumtaxat. Cum autem hic nominentur solum illustriores et tota Hiberma notiores Sancti; difficulter possumus persuaderi S. Cro-* B *nanum, locorum quinquaginta* (*ut habet nota marginalis ad Vitam*) *vel saltem plurimorum fundatorem; Roscreæ, celeberrimæ postmodum et Episcopalis urbis, honoratissimum Patronum; cujus Vita passim erat in manibus, et miracula ubique celebrabantur, in eo catalogo fuisse præteritum ; et pro eo nominatum aliquem sanctitatis et famæ obscurioris. Quod si id factum non est, sequitur S. Cronanum Roscreensem Abbatem, semper constitisse intra Presbyterorum ordinem; esto Episcopum nuncupaverint posteriores aliqui, quia ejus aliqui successores hunc tandem titulum sibi suisque posteris impetrarunt : prout alias sæpe factum putamus.*

in catalogo antiquo præcipuorum Sanctorum :

8 *Fieri autem in præsenti casu potuit facilius, quia floruit eodem ipso tempore in Hibernia aliquis Cronanus Episcopus ; uti apparet ex inscriptione Epistolæ Cleri Romani quæ est nona in Sylloge Usseriana, anno* DCXXXIX *directa*, Doctissimis et Sanctissimis Tomiano, Columbano, Cronano, Diniano, et Baithano, Episcopis ; Cronano, Ermanoque, Laisreano, Scellano et Segeno, Presbyteris; Sarano ceterisque Doctoribus seu Abbatibus Scotis. *Existimamus enim S. Cronano jam pene centenario, propter ætatis prerogativam, primum inter Presbyteros locum, et in scribendo Romam et in responso inde accipiendo, obtigisse : alterum vero* C *Cronanum Episcopum, ideo post Tomianum Primatem Ardmachanum, inter quatuor subscriptos, nominari secundum, quia fuerit Episcoporum Mumoniæ, inter Provincias secundæ, caput, et fortassis etiam ceteris ex eadem provincia senior ; siquidem ipse is fuerit, cujus apud se hospitis Episcopalem gradum S. Columba cognoscere meruit.*

ut talis et senior Presbyterorum primus nominatur an. 639,

9 *Ut ut sit, laudatur S. Cronanus Roscreensis in Vita S. Molvæ sive Lugidii Cluanfertensis* IV *Augusti danda, tamquam Presbyter : in ea enim expresse legitur, quod S. Lugidius, de imminenti sibi morte admonitus*, venit ad S. Cronanum de Ruif cree, sedentem tunc in cella Senruis, et postulavit ab eo sacrificium, quod secum portaret : et dedit ei Cronanus. Cui Lugidius ait : Tecum relinquo locum meum, ut eum a persecutoribus defendas. *Obiit autem Lugidius plane circa annum* DC, *utpote qui Gregorii Magni electionem cognoverit, et sub Brandubio Lageniæ Rege vivere desierit. Quod si tunc nondum erat Roscreensi monasterio datum initium, sed adhuc in cella Senruis residebat Cronanus ; nemini nimium videri potest, si dicamus eum, qui necdum stabilem locum occuparat, adhuc ætate vegetum fuisse cum SS. Lugidius et Columba mœrerentur, atque ideo ultra annum dotæ a Romano Clero ad Hibernos Epistolæ vixisse credamus.*

ut Presbyter laudatur in Vita S. Lugidii, circa an. 600.

10 *Ad Vitam quod attinet, ea est ad usum ecclesiæ Roscreensis, quatuor aut quinque seculis post Sancti mortem, uti pleræque aliæ, ex antiquioribus monumentis ac forsan Hibernicis, conscripta ab aliquo, vel monacho, vel Clerico Roscreensi : ita enim ipsum concludit auctor:* Hæc pauca dicta de virtutibus sanctissimi senis Cronani... dignitati vestræ Fratres, scripsi.... qui ad decrepitam ætatem... mente validus... in senectute venerabilissima, IV kalendas Maji in pace dormivit, et in ipsa sua civitate Roscree, ubi miracula a Deo omni tempore a Reliquiis ejus patrantur, cum honore sepultus est. Ipse scilicet sanctus noster Cronanus inter choros Angelorum migravit ad Christum. *Ita ille, scriptor quidem Anonymus, sed qui stylo omnis fuci atque exaggerationis experte sit usus; nec tamen, ut multi Vitarum Hibernicarum compilatores simpliciores, aut imponi sibi sivit miracula, fidem ac modum communem miraculorum per se vel per adjectas circumstantias vehementer excedentia; aut in parachronismos tales impingit, quales incurrere solent Hiberni, præsertim ii, qui Vitas scripsere ex solis popularibus et per manum traditis narratiunculis. Hanc autem Vitam cum nobis Codex noster Salmanticus fine mutilam exhiberet, R. P. Thomas Sirinus, Colgani successor diligentissimus, duos ultimos numeros ex suo MS. supplevit, quod hic cum grata beneficii accepti commemoratione agnoscimus.* E

Vita simplici stylo scripta, D

testatur ad decrepitam ætatem vixisse.

VITA

ex nostro MS. Salmanticensi.

CAPUT I.

In Conactia Vitam religiosam cum discipulis ducens claret miraculis.

CAP. I Natus in Momonia,

Gloriosus Abbas Cronanus de provincia Momoniensium oriundus fuit : cujus pater Hodranus vocabatur, qui est de gente *a* Hely genitus : qui habuit uxorem de gente *b* Corcobascenn, nomine Cœmri : quæ viro suo tres filios genuit, quorum unus et præcipuus fuit S. Cronanus : qui Dei timorem et amorem a cunabulis in suo gerebat pectore, parvoque tempore transacto, relictis parentibus spretisque mundi vanitatibus, sanctos Patres adivit, ut mores eorum ac doctrinam addisceret. Qui itineris comitem suæque conversationis testem virum pudicum et sanctum, *c* Mobai nomine, consobrinum suum duxit : horum enim duorum et *d* S. Mochonna matres, tres erant sorores.

a
b
cum Mobai consobrino,
c
d

2 Perrexit itaque S. Cronanus in provinciam *e* Connactorum, et ibi habitavit juxta gurgitem Puayd: cujus vita et sanctitate ibidem audita, mox multi viri sancti ei adhæserunt, et vitam monasticam sunt professi. Quodam igitur die ibi existente S. Cronano vidit quemdam virum vinctum duci ad mortem ex Regis imperio : quem videns Sanctus, pietate motus, Regi supplicavit ut eum dimitteret. Sed Rex superbus, virum sanctum non audiens, captivum in profundum laci Feas-ruayd submergi præcepit. Cumque magna parte diei sub aquis teneretur, viderunt eum velociter currentem ad portum, Rege cum suis spectante. Cui Rex, Quomodo liberatus es ? et ille : Quamdiu sub aquis fui, S. Cronanus me in sinu suo tenuit, et deinde sanum ad portum perduxit. Quod audiens Rex pœnitentia ductus, genibus flexis coram viro Dei, veniam petiit, virumque libertate donavit et virtutem Dei in servo suo magnificavit.

F
e
abit in Conactiam,
aliquem jussu Regis submersum hominem,
in vivis servat :

3 Alio etiam tempore ambulans sanctus Cronanus cum discipulis suis in partibus illis, vidit ingens sepulcrum juxta viam. Cui discipuli : Abba pater, si hic nobiscum loqui posset, multa nobis incognita narrare sciret. Quibus vir sanctus, Deo esset hoc facile, Quo dicto accessit ad sepulcrum, et illud benedicens, jussit ei in Christi nomine ut surgeret, statimque

et gentilem pridem sepultum

A *suscitat ac baptizat :* statimque surrexit vir miræ magnitudinis, qui sua facta gentilia, et locum in quo erat in inferno, narravit, atque ut baptizaretur suppliciter rogavit. Qui mox renatus, Deo et Sancto ejus gratias agens, in Christo obdormivit *f*.

prandii reliquias pauperibus erogat : 4 Quodam tempore [erant] S. Cronanus et S. Mobay in cœnobio S. Kierani *g* apud Cluoin-micnois: sanctus autem Cronanus reliquias sui prandii secum tollens, consuetudinarie pauperibus erogabat : Sanctus vero Mobai suas in communitate relinquebat. Quod audiens Abbas ait: Inter loca horum Sanctorum hæc erit differentia, quod locus S. Cronani, divitiis et caritate affluet, alterius aliter se habente. *h* *leprosos duos mundat,* Alio etiam tempore, cum in eadem civitate esset solus S. Cronanus, orans in quadam domo, venerunt ad eum leprosi, qui videntes eum orare, nec volentes ab oratione perturbare, steterunt foris . Quod intelligens vir sanctus, pro eis Deum exoravit : erat autem tunc pluvia magna. Leprosi igitur confidentes de S. Cronani virtute, lavaverunt se in aqua stillante de tecto ejus : qui mox ab omni lepra mundati sunt, et Deo et Sancto ejus gratias magnifice retulerunt.

B *locum suum aliis cedit,* 5 Deinde S. Cronanus illum locum relinquens, cœpit alia loca quamplurima, ad honorem Dei et Matris ejus ædificare. Sed vir pius tanta erga omnes caritate æstuabat, quod non solum locum suum alteri indigenti, sed etiam omnia existentia in illo loco relinquebat, et sibi novum locum quærebat. *i* Vir iste quodam tempore venit ad locum, nomine Lusmag, *k* id est Herbosus campus, ubi multo tempore habitavit, et multa mirabilia ibi per eum Deus operatus fuit. *cervum in silva visum cicurat.* Ubi cum quodam die esset in silva, vidit quemdam cervum transeuntem, qui a viro Dei vocatus mox mansuete accessit, poma etiam de sinu viri Dei comedit, et tamdiu cum eo familiariter mansit, donec accepta licentia ad nemora remeavit.

ANNOTATA.

a *In Desmonia seu Australi Momonia fuisse videtur reguncula* Hely.

b Corcobaschin *in comitatu Tuamoniæ sive Clarensi, ad Borealem Synnani fluminis ripam, uti scribit Colganus in Supplemento ad Vitam S. Sennani* 8 *Martii, num.* 2.

c Mobai *infra* Sanctus *appellatur : sed quando referatur in Hibernicis fastis necdum comperi.*

d *Colganus* 8 *Martii* Mochonnam *refert, tamqaam Abbatem monasterii Buellensis a S. Columba institutum, qui proinde floruerit circa seculi* 6 *medium.*

C e *Synnano potissimum fluvio a Momonia Lageniaque dividitur Conactiæ, pars occidua Hiberniæ.*

f *Hoc simile miraculum, propter circumstantias manifeste fabulosas, expunximus ex Vita S. Patricii* 17 *Martii, et caussas dedimus in Append. num.* 21 *: tales cum hic non inveniantur, ipsum lectoris arbitrio æstimandum relinquimus.*

g *Colitur S.* Kieranus *hic* 9 *Sept. ubi probabimus Cluanense monasterium fundatum fuisse circa annum* 519, *in eoque Sanctum vixisse usque ad annum* 570, *aut ultra.*

h *Addebatur in margine ex alio MS.* quia ejus locus semper terram tenebit.

i *Similiter in eodem MS. alia manu hic addebatur:* In multis locis S. Cronanus fuit : nam quinquaginta loca ædificavit, et ista loca cum suis omnibus rebus, Anachoretis locum quærentibus Sanctus propter Dei caritatem reliquit.

k *Oportet locum* Lusmag *fuisse prope Synnanum flumen, siquidem ad hunc spectabat navis de qua infra num.* 8.

D *Ex MSS*

CAPUT II.

Alia in alio loco miracula, Monasterii Roscreensis fundatio

Cap. 8 Quodam etiam tempore Sanctus iste quemdam scriptorem, nomine Dima *a*, rogavit ut sibi textum Evangeliorum scriberet, qui nisi scripturam unius diei concedere noluit. *Scriptori suo facit 40 dies pro uno transire :* Cui Vir Sanctus, Scribe igitur incessanter donec tibi solis lumen defecerit. Annuo inquit. Mirum certe! Sancti Dei puritas a Domino impetravit, quod radius solaris quadraginta diebus ac noctibus, fenestræ scriptoris indesinenter illuxit. Sed quod non est minus mirabile, scriptor tanto tempore et tam continuo labore, nec lassitudinem habuit nec tædium, nec cibi vel potus vel somni desiderium sensit : sed quadraginta dierum spatium, unum diem putavit; tantamque velocitatem scriptori Deus contulit, ut quatuor Evangelia, non tam bona quam veraci littera scripsit. Quibus auditis quamplurimi Deum et Sanctum ejus immensis præconiis extulerunt.

E *dæmones loco pellit,* 7 In loco autem prædicto tanta multitudo dæmonum apparebat, ut nullus ante ejus adventum ibi habitare posset : sed vir Dei, tanquam athleta Domini invictus, cum illis fortiter dimicavit, et sic eos ab illo loco Dei virtute fugavit, ut ex tunc nulla ibidem infestatio dæmonum sentiatur. *auditum surdo donat :* Alio quodam tempore quidam surdus venit ad S. Cronanum, ut audiendi beneficium reportaret : pro quo viro Dei orante, continuo apertæ sunt ei aures, et gratias agens ad propria repedavit. *refectionem Paschalem suis impetrat,* Quodam tempore cum monachi S. Cronani non haberent contra Paschalem solemnitatem vitæ necessaria, dixerunt Abbati : Pater, postula nobis a Domino refectionem in sua sancta festivitate. Quibus ille : Dominus noster dives, misericors est : ipse nobis alimenta ministrabit. Quod et factum est : nam amici S. Cronani cum multis victualibus ad eum venerunt; quæ eis usque ad Pentecosten suffecerunt.

inobedientes ipso die trucidatos intelligit. 8 Alio etiam tempore hic Sanctus rogavit novem satellites, stantes super ripam fluminis Synain, ut elevarent cymbam ejus, quæ in flumine dicto erat submersa. At illi, uno excepto, vocem Sancti neglexerunt. Sed vindicta Dei super superbientes mox adfuit : nam octo illorum ipso die ab inimicis trucidati sunt, sibi autem obedientem viri Dei sanctitas, illæsum inter gladios inimicorum custodivit qui postmodum seculum relinquens, eidem habitu et F professione cohæsit.

iterum aliis locum cedit, 9 Post hæc quidam monachi, requirentes locum manendi, venerunt ad S. Cronanum : qui ex nimia caritate Dei et proximi accensus, locum cum contentis continuo eis concessit, et ne aliquid de omnibus auferrent firmiter præcepit. *nec patitur suos quidquam efferre secum.* A quo discedens sequentibus se dixit; Quis nostrum de loco nostro aliquid furatus est? At quidam e Fratribus confessus est, se sacculum *b* quemdam asportasse. Cui pater Sanctus revertere ad locum cum sacculo, et pœniteas in eo usque in diem mortis tuæ, sicque factum est. *Monasterium Roscreense, exorsus.* Pergens S. Cronanus pervenit ad terram suam nativam, scilicet Hely, *c* ubi prope stagnum Cre cellam ædificavit, quæ tunc Senruys nominabatur, ubi multa miracula Deo operante peregit, et postmodum ibidem feliciter requievit.

inde migrasset, 10 Quodam autem tempore venerunt quidam honesti viri ad S. Cronanum, hospitari quærentes, sed locum non invenientes, quia aliquantulum a via publica propter tumultum seculi vitandum distabat : totaque nocte sine cibo et tecto remanserunt Quod audiens Sanctus crastino die, non modicum errori illorum et penuriæ condoluit, puerumque qui se clam

Ex MSS.

clam duceret ad viam regiam vocavit. Quo cum pervenit, dixit puero; Revertere ad locum tuum; ego autem hic manebo. Quod audientes monachi ejus rogaverunt eum instanter, ut ad suum locum rediret. Quibus ille : Ad locum desertum, ubi non possunt me pauperes et hospites invenire, non ibo : sed in publica via manebo. Sed monachi ejus reditum ferventius desiderantes, suaserunt *d* Fursæo Episcopo, rogare eum in proprio loco residere. Quibus Episcopus, locum quem elegit vester Abbas, meo consilio non mutabit : nam sicut apes in die æstivo circa alvearia sua circumvolant, sic circa illum locum janua cœli est aperta, et Angelorum visitatio venire non cessat. Revertentes igitur ad vestrum Abbatem obedite eidem : sicque factum est. Ædificavit ergo egregium monasterium, ubi multas animas Christo lucrifaciens, multas virtutes Deo adjuvante peregit.

d nisi Fursæus Ep. prohibuisset.

11 Quodam tempore gens *e* Ossargy venit devastare plebem de Hely : quo viso populus terræ unanimiter et confidenter confugerunt ad S. Cronanum, ut eum ab hostibus defenderet. Monachi etiam sui, hostiles incursus non modicum formidabant. Quibus ipse ait, Filii, nolite timere, quia iste exercitus inimicorum nihil mali hic faciet, quamvis sibi facere videatur : quod sequens probavit eventus. Nam ille exercitus putabat se multos homines occidisse, plebem devastasse, villas combussisse, et cum ingenti triumpho ad propria revenisse. Sed mira res viri sancti meritis est effecta. Nam post illorum recessum, plebs de Hely reperta est illæsa, excepto uno homine qui ad Sanctum non confugit : nullaque devastatio, nulla combustio facta reperitur : sed tantum oculi inimicorum illudebantur. Hujus miraculi fama diffusa, plebes e diversis partibus Hiberniæ, ad Dei et Sancti ejus reverentiam excitabantur.

e Elienses ab Osragiorum invasione liberat.

ANNOTATA.

a *Colganus* 6 *Januarii in Vita* S. Dimani *Episcopi Connerensis annot.* 9, *conatur adstruere conjecturam suam, quod ipse sit hic laudatus scriptor.*

b Sarculum *legit quidam.*

c *Hanc descripsimus in prævio Commentario.*

d *Est hic* Furseus Episc. *integra circiter seculo senior alio ejusdem nominis, cujus Vitam dedimus* 16 *Jan.*

e *Alias* Osragy *et* Osrigy *aut etiam* Ossory, *nunc* Ossere, *quod Spedo perperam* Offere *scribitur, Nura fluvio irrigua regiuncula.*

CAPUT III.

Reliqua S. Cronani vita Roscreæ acta.

a In adventu S. Mochemoci,

Alio quoque tempore S. *a* Mochemoc cum multis venit ad S. Cronanum : quod videns Cellarius, cucurrit ad Patrem, dicens se non habere nisi parum farinæ, et mediocre vas butyri, et minimum cerevisiæ. Sed Pater pius, de Christi largitate confisus, illa benedixit, pararique et ministrari hospitibus et familiæ jussit : quæ viri Dei benedictione, gratia Dei annuente, tantum creverunt, quod ex illis centum viginti viri copiose sunt refecti. Epulantes itaque et gaudentes in Domino usque ad magnam partem noctis, quidam Conversus alta voce dixit : Jam video quod hac nocte laus matutina non persolvetur. Cui S. Cronanus ait : Frater, in hospite recipitur Christus, ideo debemus in adventu Christi epulari, et gaudere. Sed si hoc non dixisses, Angeli Dei pro nobis hic nocte hac orassent. Finierunt tunc convivium, et gratias Deo persolverunt.

modicam farinam et cervisiam multiplicat.

13 Alio etiam tempore quidam vir sanctus, nomine Colmannus, laboravit in extremis : qui rogavit Sanctum Cronanum per nuntium, ut ad eum veniret antequam spiritum redderet. Sed ecce, antequam S. Cronanus advenerat, vir ille per diem naturalem obiit. Adveniens autem S. Cronanus ad corpus exanime, omnibus foras expulsis, Deum pro mortuo exoravit : et statim qui mortuus erat, sanus et lætus surrexit : qui suo benefactori gratias agens, se et suos in perpetuum [S. Cronani] famulatum mancipavit. Quod videns populus, Dei et Sancti ejus magnalia extollebat. Alium etiam virum, consimili nomine nuncupatum, ab inimicis interfectum, S. Cronanus suis precibus coram multis meruit revocare ad vitam : qui postea septem annis vivens, devote Dei electo se commisit.

S. Colmanum mortuum resuscitat, item alium ejusdem nominis :

14 Alio etiam tempore, transeunte S. Cronano in curru per viam quamdam, auriga ejus vidit lignum magnum trans viam, et ait sancto : Quid faciemus? quia non possumus currum trans lignum ducere, nec est ubi possit currus divertere. Cui sanctus; Fili, pone caput tuum in sinum meum. Quod cum posuisset, lignum repente in altum surrexit, nec iterum cecidit, donec post multos annos putrefactum defecit. Quod miraculum aspicientes novem viri juxta viam, viro sancto vita et professione monastica adhæserunt.

15 Alio quoque tempore, *b* Fingenus Rex Momoniæ perrexit ad patres Hely, et castra metatus est in villa quæ dicitur *c* Raith-becain, et veniens quidam fur de Midia furatus est duos equos Regis : quapropter Rex valde iratus, plaga magna habitatores loci illius percuti decrevit, quia equos suos per illos furatos existimavit. Quod audiens S. Cronanus, innocentibus compassus et ab aliis rogatus, Regem adiit, ut ejus iram mitigaret. Factum est autem ut Præfectus Regis, apprehensus magno dolore et magno cruciatu affectus, nequiensque ullo modo dormire, semper ululabat : venter enim ejus vehementer intumescebat. Quod videntes ejus amici, S. Cronanum pro eo rogaverunt : qui ei zonam suam transmisit. Qua circa lumbos suos posita, tumor ventris ejus mox evanuit, et sic sanus effectus Præfectus, se Regi præsentavit. Quod intelligens Rex, omnem iram animi sui erga incolas deposuit, et omne debitum illorum, ob S. Cronani reverentiam dimisit. Volens tamen sanctus Regi satisfacere, ecce duo equi cærulei, cum frænis aureis, ex stagno Cre, recto tramite venerunt ad S. Cronanum, et steterunt domiti ante eum. Quibus Regi præsentatis gavisus est valde.

b c Regem ob amissos equos Eliensibus iratum, placat Præfecto ejus sanato, equis aliis datis

16 Idem Rex Fingenus habebat filium mutum et surdum, qui ex imperio Regis adducitur ad S. Cronanum ut ab eo benediceretur : a quo puer benedictus, mox beneficium loquendi et audiendi suscepit, et gratias devote egit. Alio etiam tempore Evangelium apertum a S. Cronano in stagnum Cre delapsum est, fuitque in profundo lacus, quadraginta diebus et noctibus : de cujus submersione vir Deo devotus plurimum fuit perturbatus, sed Dei misericordia factum est, ut non multum post temporis, evangelium illud esset inventum, et in nulla littera violatum.

et muto filio loquela donato : servat illæsum ab aquis Evangelium,

17 Malum aureum aliquando cum duabus catenis ex se pendentibus, in Villa quæ dicitur *d* Cluainferta, inventum est : et habitatores illius loci scientes quia donum esset regale, fecerunt aliud malum æreum simile illi cum duabus catenis, et deauratum est deforis diligenter, timebant enim illi Regem *e* Cassel, si ipse jure suo illud ab eis auferret. Hoc autem audiens Rex misit Præfectum suum ad illos, et ipse ait illis : Ubi est donum regale quod est inventum apud vos? Date illud Regi, ut inde habeat rationem suam. Tunc illi dederunt ei illud æreum, quod ipsi fecerunt, traditumque est Regi. Illis quoque

d e malum ex ære inaurato oblatum Regi pro aureo indicat :

A que diebus sanctus Senex Cronanus in civitate Cassel cum Rege erat. Oculi jam beatissimi Patris Cronani tunc præ senectute nihil videbant. Et cum isset illud æreum per palatium Regis de manu ad manum, videntes id homines, datum est in manu sancti senis Cronani, palpansque illud sanctus senex Cronanus, prophetice ait coram omnibus: Hoc jam non est, quod jam inventum est Villa Inainferta, hoc enim est æs: inventores scilicet æreum deauratum pro auro dolose fecerunt. Tunc probans Rex illam prophetiam, sicut dixit Sanctus, ita inventum est. Fracto enim æreo, misit Rex iterum ad habitatores villæ prædictæ, et coacti illi nuntiis tradiderunt regale donum. Rex hoc jam sciens et ceteri omnes admirabantur gratiam Christi in suo sancto sene Cronano. Postea cum honore a Rege et ab omni populo ab urbe Cassel ad suam civitatem Roscree senex decrepitus, plenus pietate, Cronanus reversus est.

18 Hæc pauca dicta de virtutibus sanctissimi senis Cronani, et de miraculis quæ per eum Christus egit, dignitati vestræ, Fratres carissimi, scripsi: ipse enim Christi famulus incredibiliter nobis tepidis, misericordia, patientia, modestia, jejuniis, orationibus, humilitate, et quod majus ceteris caritate, servans divina mandata, plenius a nativitate B usque ad decrepitam ætatem fruebatur. Cum igitur *pie moritur.* dies ejus extremus appropinquasset, sanctus Pater Cronanus infirmus corpore, mente validus, vocavit ad se populum suum; docensque eum exhortabatur, ut ipsi unitatem et pacem semper habentes, usque in finem in bono quod cœperant proposito stabiles permanerent: elevataque manu benedixit eos et locum suum. Et accipiens divinum Sacrificium in senectute venerabilissima, quarto Kal. Maji, in pace *et Roscreæ sepelitur.* dormivit; et in ipsa sua civitate Roscree, ubi miracula a Deo omni tempore a Reliquiis ejus patrantur, D cum honore debito sepultus est. Ipse scilicet sanctus noster Cronanus inter choros Angelorum cum gaudio inenarrabili et suavissimis carminibus migravit ad Christum: Cui est honor et gloria cum Deo Patre et Spiritu Sancto in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a S. Mochemoci *Vitam dedimus* 13 *Martii*, *et Colgano annos ætatis, versu hibernico mendoso expressos sic corrigenti, ut velit* quatuordecim supra centum *legi, pro* quatuordecim supra quadringentos; *indulsimus pariter, ejusdem Sancti (qui moriente anno* 569, *S. Itha amita erat vicenarius) vitam prorogare usque ad an.* 655, *nunc autem tota illa Vita attentius considerata, cum nihil in eo occurrat seculo sexto posterius; judicamus verosimiliorem fore illam conjecturam, qua mendosus ille versus restituatur, legendo annos* quatuordecim supra quadraginta, *ut solum* 55 *annis Mochemocus vixerit, et obierit initio seculi septimi circa an* 605.

b Figenus Rex Momoniæ *debuit floruisse post annum* 600, *siquidem filius ejus et successor Mælmochus (de quo ad Vitam S. Fechini Colganus* 20 *Januarii) usque ad an.* 660 *vivendo pervenisset.* E

c Raith-becain, *id est*, Atrium Becani, *inquit, auctor Vitæ S. Abbani* 16 *Martii, apud Colganum num.* 21, *dubitat autem in Annotat.* 27, *cui ex tribus SS. Becanis nomen suum locus hic debeat.*

d *Urbs Episcopalis Conactiæ in Galowidia, nunc* Clonefort, *contermina Momoniæ, ad Sinannum flumen, inter lacus Dergh et Ree.*

e Cassel *Regia civitas Momoniæ, cujus ditio tunc etiam trans Senanum in Conactiam se extenderit.*

DE SANCTO PAMPHILO,

EPISCOPO SULMONENSI ET CORFINIENSI IN APRUTIO.

SEC. VII.

Mentio in Martyrologiis,

Sancto Pamphilo cultum sacrum esse non solum in Italia, ubi fuit Episcopus, sed etiam in Germania Breviarium Caminense, anno MDXXI *Basileæ excusum, docet: in cujus Kalendario quia quidem ad hunc* XXVIII *Aprilis, S. Vitali sociatur, et nihil tamen in alterius Officio tamquam ad eum non pertinens præter Orationem proprium habet, eumdem* C *censemus esse cum eo, quem Italiæ et Pelignis hic tribuimus. Vetusto Martyrologio Ultrajectensi in hæc verba inscribitur:* Item Pamphili Episcopi et Confessoris: *Additionibus Greveni*; Pamphili Episcopi Corfinii. *Martyrologio Romano*: Corfinii in Pelignis S. Pamphili Episcopi Valvensis, caritate in pauperes et gratia miraculorum illustris: cujus corpus Sulmonæ conditum est. *MS. Florario Sanctorum*, Eodem die S. Pamphili Episcopi et Confessoris, tempore Arianæ perfidiæ. Floruit anno salutis DCLXXVII, sub Eugenio Papa, apud provinciam Balbonensem in civitate Salomensi. *Eugenii nomen etiam in Vita MS. cœnobii Bodecensis extat. Econtra Officium et Vita Italice recens scripta, non alterius Pontificis quam Sergii I meminerunt, a quo ab anno* DCLXXXVII *usque ad* DCCI, *Ecclesiam regente admotus Episcopatui, apud quem accusatus, et sub quo mortuus fuerit. Sane Eugenius I anno* DCLXXVII *non vixit, sed viginti amplius annis ante jam obierat. Verum annus perperam notatus in Florario et cum indicato Pontificatu non conveniens, minus nos movet, ut propterea ab antiquiori auctoritate recedamus. Efficacius est, quod Eugenius iste solis sex mensibus Ecclesiæ præsederit. Vellem equidem scire quid Sulmonenses moverit ad Sergii Papæ nomen; nam si sola conjectura id factum absque certiori indicio temporis, manebit pro Eugenii Pontificatu, licet brevi, præsumptio; aut si mutandus Pontifex erit, malim Honorium substituere, cujus anno* III, *Christi* DCXXXVII *si Pamphilus floruisset et Romæ accusatus claruisset, unica sola littera corrigenda esset in* F *Florario,* I. *in* X *convertendo.*

2 *Contendunt Hispani popularem esse suum, et antequam in Italiam profectus fuit, in Valvensi Veteris* *non Valvensis Episcopus in Hispania,* *Castiliæ oppido Episcopatum gessisse. Quam in rem Tamayus ad hunc diem ex recenti quodam MS. Martyrologio sequentia refert*: In oppido Valvensi in Vaccæis S. Pamphilus ejusdem loci Episcopus, vir vita celebris et maxime in pauperes caritate conspicuus. *Quibus similia habent Rodericus Carus et Bivarius, omnes Chronico Maximi nixi. In quo ad annum Christi* CCCCLIX *ista leguntur*: Sub idem fere tempus S. Pamphilus, Valvensis in Vaccæis Hispaniæ citerioris populis Episcopus, profectus in Italiam, Corfinii et in Pelignis populis prædicat, largitate in pauperes et gloria præclarorum miraculorum illustris. *Verum quam parum illud Chronicum genuinum sit, sæpe alibi ostendimus. Quisquis hæc illi inseruit, non aliud forte extra Hispaniam Valvense oppidum aut hujus nominis regionem noverat. Qua ignorantia et Bivarius lapsus fuit, recte id propter correctus a Tamayo.*

3 *Illa Italiæ regio, in qua Sulmo et vestigia veteris Corfinii sunt, a* Pelignis *olim inhabitabatur: anno vero* *sed in Pelignis,*

DCC

A nec *sub dominatu Regum Longobardorum, ut in Italia illustrata Blondus auctor est, antiquato Pelignorum nomine in Comitatum erecta*, Valva *dici cœpta fuit. Cujus nominis ratio a Leandro Alberto in descriptione Italiæ hæc affertur* : Tractus omnis Valva propterea dictus est, quod per paucissimas tantum angustias aditum præbeat, tamquam per ostia, quæ Latinis etiam Valvæ dicuntur : ideoque deperdito nomine Pelignorum, ager hic Valva ex conditione situque suo, vocatur. *Placuit itaque Romanæ Ecclesiæ ab hac regionis appellatione Episcopatum Ecclesiæ Sulmonensis et Corfiniensis Valvensem dicere, cujus in sanctis Conciliis frequentem esse mentionem Ughellus tom.* 1. *Italiæ Sacræ testatur : qui de Valvensi Episcopo sequentia addit* ; Episcopus duas habet Cathedrales ecclesias una in ipsa Sulmonensi civitate S. Pamphilo dicata ; altera in silvis, ubi veteris Corfinii vestigia ingentesque ædificiorum ruinæ passim cernuntur, S. Pelino sacra : qui ibidem sub Juliano apostata, cum ejus oratione Marres templum corruisset, a templorum pontificibus durissime cæsus, atque octoginta et quinque vulneribus confossus, martyrii coronam promeruit die v Decembris, anno CCCLXII. Juncta deinde Sulmonensi Valvensis Ecclesia Episcopali dignitate condecorata est, aut paulo B ante, aut Sergio I Pontifice sedente ad clavum. Constat autem ante annum DCC nostræ salutis harum Ecclesiarum simul junctarum Præsulem ad posteritatis memoriam non transiisse. *Hæc Ughellus, a seipso tamen corrigendus quoad annum* DCCVI *circa quem scribit Pamphilum a Sergio primo factum Episcopum : isto enim anno non modo non amplius vivebat Sergius, sed nec successor ejus Joannes VI. Præponit ille quidem Pamphilo Clarentium anno* DCLXXIX *subscriptum Concilio sub Agathone Papa. Verum cum præter solum Palladium, anno* CCCCXCIX *in simili concilio sub Symmacho nominatum, nullos Sulmonenses aut Valvenses sciat nominare : imo usque ad seculum* IX *hiulca sit Episcoporum istorum successio ; gratis videtur præsumi Pamphilum posteriorem fuisse Clarentio.*

Officium dec. proprium.

4 *Ut ut sit,* Valvæ *nomen, Hispanico oppido in Vaccæis atque in Italia Pelignorum regioni commune, Hispanis occasio fuit S. Pamphilum sibi et Hispaniæ vindicandi. Extat interim Officium proprium S. Pamphili approbatum a sacra Rituum Congregatione, et impressum Romæ anno* MDCXXX ; *in quo nulla facta Hispanici Episcopatus mentione,* S. Pamphilus Sulmone C in Pelignis natus *dicitur* ; cumque deinceps sacris litteris egregie instructus, divini verbi prædicatione ac vitæ exemplo Arianos expugnaret, Sulmonis et Corfinii Episcopus renuntiatus *fuisse. Ughellus de anno Episcopatus ejus ita loquitur* : S. Pamphilus Valvensis Episcopus, quem Sergius I Pontifex Maximus eidem præfecit Ecclesiæ, circa annum Domini DCCVI, ibidem caritate in pauperes et gratia miraculorum illustris obdormivit in Domino, XXVIII Aprilis. Cujus sacrum corpus in Cathedrali Sulmonensi quiescit, eidem Sancto dicata : cujus solenni ritu, tamquam ejusdem civitatis tutelaris Divi, festus dies celebratur. *Vita ex supradicto Officio hæc est* :

VITA

Ex Lectionibus officii proprii et MS. Italico.

Natus Sulmone :

Pamphilus, Sulmone in Pelignis Catholicis parentibus natus, pueritiam per virtutum et doctrinæ rudimenta laudabili institutione traduxit. Cumque deinceps sacris litteris egregie instructus, divini verbi prædicatione ac vitæ exemplo Arianos expugnaret ; Sulmonis et Corfinii renuntiatus Episcopus, par habuit cum dignitate vitæ sanctitatis incrementum, quam assiduo orandi studio ac perenni corporis afflictatione constantissime retinens, præstanti D in pauperes caritate cumulavit. Ex more namque ad mensam quotidie adhibitis sua bona plenissime erogabat. Cum vero solenne haberet, Dominicis diebus singulis largiorem iis refectionem primo mane instruere ; consueverat a media nocte divinis officiis vacare, ac Sacra facere non ultra ipsum diei exortum. Quapropter plerique civium rem inique æstimantes, illum Ariani ritus apud Pontificem *a* Sergium criminantur. Eo nuntio permotus Pontifex, Deo eximiam sanctitatem sic probante, delectos viros mittit, qui Pamphilum conveniant, ac delati criminis reum inventum Romam deducant. Hos, ubi aderant, neque in eum quidquam præ summa veneratione auderent, rogat ultra Pamphilus se Pontifici sistant : apud quem Deo judicium suæ causæ addixerat.

ubi et Corfinii Episcopus constituitur :

a accusatus apud Pontificem, Romam proficiscitur:

2 Quare una iter aggressis, divino consilio factum est, ut qui ineunte die, peractis de more Sacris, cum Pamphilo cibum capere detrectaverant, nullo postea suppetente commeatu, siti ac fame gravissime premerentur. Veniam igitur ab eo exposcentes, impense obsecrant, opem sibi in summo vitæ discrimine ferat. Qui vixdum preces effuderat, cum repente cervam e propinqui montis vertice adventantem, E videt : eaque vocata, tamquam arcano humanitatis sensu, ante ipsum procumbens, distenta lacte ubera demittit ; quo ille expresso fatiscentium comitum et famem sedat et fidem uberrime alit. Urbem cum introissent, objectus forte est frequens populi conventus, ream adulterii feminam ad judices pertrahentis : quæ puerulum ex se natum gestans, Severi Presbyteri filium flagitiose fatebatur. Occurrit interim Pamphilus, atque hominis innocentia divinitus perspecta, infantem ipsum manibus exceptum, fide plenus, rem edicere jubet. Tum ille, quamquam vix triduo major, vocem explicat, et patrem sibi Clarium Præfectum non obscure pronuntiat.

in itinere lacte cervino sociorum sitim levat :

infantem adulteræ patrem suum prodere jubet :

3 Facti tam insignis fama per urbem evulgata, uni sibi ignotus Pamphilus Pontificem humillime adit : ab eoque de intempestiva Sacrorum operatione interrogatus, defendendi spatium exorat usque ad ipsum Dominicum diem : quo, ut instituerat, ad preces diluculo exsurgens, canentium in cœlo Angelorum choros, tamquam ad rei Divinæ solennia, una cum adstante Pontifice audit. Quamobrem miratus Sergius exploratam Pamphili sanctimoniam summis laudibus cumulat, eumque ad sacrum cul- F tum ac pauperum opem muneribus auctum peramanter dimittit. Interea dum redit, obvium virum a dæmone correptum, manu imposita, incolumitati reddit. Mox Corfinium adveniens ipsos sui calumniatores, quos jam facti pœnituerat, maxima semper caritate prosecutus est. Tandem cum creditum sibi gregem ad omne Christianæ Religionis ac pietatis studium informasset ; meritis plenus, e vita migravit IV Kalend. Majas. Et splendidissima nube invectus, magno beatorum spirituum comitatu, cœlum conscendere palam ab omnibus visus est. Ejus corpus Sulmonem subinde deportatum in primarium templum, tum Deiparæ Virginis nomine, postea et ipsius Pamphili Deo dicatum, honorifice infertur. Idemque post centum ferme annos recens atque integrum inventum, sanguineis guttis miro spectaculo manavit. Piis vero populis eo confluentibus præclara semper divina virtute affulsere miracula, liberandis præcipue energumenis, ac serpentum noxis mirabiliter arcendis.

cœlesti visione apud Pontificem se purgat :

energumenum liberat :

mortuus in cœlum conscendere conspicitur :

4 *Sumdem Vitam materiaque eamdem, verbis tamen fusiorem, et Italice scriptam, anno* MDCXLI *Neapoli P. Antonius Beatillus ad nos misit. In qua ad corpus ejus, cum prope Sulmonem consisteret, fons divinitus excitatus fuisse scribitur : annusque obitus ejus a Nativitate Christi*

fons divinitus exoritur ad corpus,

Christi DCC sub Sergio I Pontifice et Imperatore Flavio Justiniano II consignatur; ac miracula post mortem, quæ in Officio tanguntur generatim, explicatius narrantur hoc modo : Sacrum S. Pamphili corpus, anno ab ejus obitu circiter centesimo, honestiore collocandum loco cum exhumaretur, integrum prorsus ac velut adhuc spirans repertum fuit : utque refossum apparuit, odoris fragrantia totam diœcesim implevit. Inventum vero fuit alba casula indutum, opere antiquo et intertexto auro elaborata. In quam, cum ad publicam venerationem Episcopali sellæ fuisset impositum, tres e naribus guttas sanguinis misit. Quæ in hunc usque diem una cum dicta casula ac sandaliis, quibus in vita utebatur, servatæ, in mira veneratione et a corruptela integræ sunt. Ossa et sacra ejus lipsana, argenteæ partim statuæ, partim eleganti capsæ inclusa, die illi festo et quandocumque rebus civium expedit, publice exponuntur circumferunturque.

quod 100 annis post mortem integrum reperitur,

5 In vetusto quoque Ecclesiæ Sulmonensis codice memoriæ proditur, diœcesim illam non diu post, cum diuturna ac noxia herbis radicibusque arborum siccitate laborasset, hincque ingens annonæ caritas ac pestilentia oriretur; postulato S. Pamphili auxilio, repentinis ad satietatem imbribus rigatam fuisse. Fuisse etiam feminam Sulmonensem, quæ miserandum in modum a serpente, qui in consopitæ viscera se insinuaverat, vexata; nihil satius habuerit quam sepulcrum S. Pamphili visere, ibique postulata ejus ope malo remedium quærere. Quod et invenit : dormienti quippe apparens Sanctus serpentem e corpore retraxit, pretiosoque unguento delibutam, monens ut tanto beneficio gratiam referret, a somno ac ægritudine sanam consurgere jussit. Fuit ex eadem diœcesi mulier, Olorosa nomine, ex castello dictæ Caneri, quod dirutum modo est, oriunda. Hæc a maligni genii obsessa, per crebros exorcismos libertatem quærens, ab uno ceteris obstinatiore liberari omnino nequiit. Qui pertinaciæ causam rogatus, ab alio nemine præterquam S. Pamphilo expelli se posse respondit. Quare ad ejus sepulcrum adductam deserere jussus, ilico paruit, ac intolerabili cum fœtore foras per templi fenestras se proripuit.

diœcesim Sulmonensem a siccitate liberat,

feminam a serpente,

energumenam a dæmone

ALIA VITA

Ex MSS cœnobii Bodecensis.

Sanctorum actus et gesta Sanctorum memoriæ commendamus nostræ, non modicum utilitati nostræ prodesse credimus : nam qualiter ipsi pro Deo certarunt, lectio nos utilis ædificat; et ne a via Dei desipiscamus, exemplis eorum castigat : sicque Deus in Sanctis suis mirabiliter glorificatur, et nostra infirmitas ne deficiat, sustentatur. Tempore Arianæ perfidiæ fuit in civitate Sulmonensis, Corfinii in provincia Balbensi, B. Pamphilus, Episcopus summæ sanctitatis, et fidei Catholicæ sublimitate præcipuus : qui diebus et noctibus Dei laudibus indesinenter intentus, numquam a bono opere inventus est otiosus; sed in jejuniis et orationibus, in hymnis et confessionibus, lectionibus et meditationibus Deum jugiter implorabat assiduus. Omnibus etiam supervenientibus pauperibus et peregrinis, si qua illi fuerant, caritatis officio fideliter ministrabat : ipse vero quotidianis diebus non nisi ad vesperam post refectionem omnium reficiebat. Die Dominica maturius aliquid circa mediam noctem exurgens, nocturnos hymnos explebat : sicque solenni sibi consuetudine, subsequenter ante lucanum tempus Missarum officia celebrabat. Primo vero diluculo consuetis eleemosynarum beneficiis insistens, ipse secum pauperes et indigentes caritatis refectione recreabat.

Episcopus constitutus

pius operibus et hospitalitate in pauperes vacat :

2 Quibus operibus hostis antiquus invidens, quosdam ei ex suo Clero Presbyteros et Diaconos æmulos excitavit : qui et hæc non sana tantum intentione sufferrent, sed etiam ad iniquea et injusta murmurationis facta declinarent. Dicebant enim : Quomodo noster Episcopus agit talia? certe nec Catholicis, nec Arianis in hoc consentit : sed et omnibus aliarum civitatum Episcopis ubique constitutis in hac sua consuetudine multum contrarius existit. Nam omnes alii Episcopi tertia vel quarta hora Missas faciunt, nos vero cum hoc nostro Episcopo qualiter a canonica auctoritate discessimus? Hæc et alia inter se malignis cordibus ac labiis mussitabant, et beatum virum, cur hoc ageret, interrogare non præsumebant : sed conspirantes contra eum, Romanum Pontificem adierunt, et quasi novarum præsumptionum auctorem accusaverunt. Audiens hæc Romanus Pontifex, ignarus intentionis B. Pamphili, graviter ferebat; vocatisque pueris suis cubiculariis dicebat : Ite in civitatem Corfinium provinciæ Balbensis, et de Pamphilo Episcopo, si vera sint quæ dicuntur, inquirite : et ligatis manibus ejus ac nudatis pedibus huc ad sanctam Romanam Sedem adducite. At illi jussa complentes, præfatam civitatem adibant, et vesperascente jam sabbato, ad hospitium Episcopi velut hospites declinabant. Quos vir Domini Pamphilus benigne et mansuete suscipiens, in cellulam suam introduxit, et cum omni caritate refectionem eis parans, monastico more pedes illorum lavit : sed et exhortatoriis eos sermonibus ad exhibenda caritatis officia et divinæ legis mandata tenenda diligenter instruxit. Media autem nocte Dominica solito more consurgens, expletis Matutinarum solenniis, Missarum officia celebravit : et mane diluculo, hora fere prima, cum pauperibus et peregrinis, ut solitus erat, cibi vel potus refectionem percipiens, hospites qui vespere venerant, ut similiter agerent, invitavit. Cujus caritativæ benevolentiæ nolentes illi obedire, manifestaverunt omnia, propter quæ a Romano Pontifice fuerant missi. Respondit ad hæc B. Pamphilus Episcopus et dixit : Licet negligenter vivamus, Deo tamen significante causam adventus vestri præscivimus. Vos igitur quæ jussi estis perficite : vanamque et inanem lætitiam detractoribus meis, quamquam non diu duraturam, exhibete.

propter quæ perperam a Clero suo apud Pontificem accusatus

ab ejus ministris quos liberaliter excipit,

3 Tunc legati Pontificis viri Dei intelligentes prudentiam, non ut jussum illis fuerat, sed commoditatis et absque molestia beatum virum secum duxerunt. Circa horam autem tertiam, B. Pamphilo psalmodiis et orationibus iter agente, cœperunt tædere et anxiari præ intolerabili sitis ardore. Accedentes vero ad eum dixerunt : Pater Episcope, miserere nostri, quia siti jam morimur : omnia enim ad cibum vel potum pertinentia, quæ in vasculis nostris reposuimus, evanuerunt; et necessitate coacti nihil penitus invenimus. Inobedientia nostra, qua tua jussa contempsimus, in tantum nos affligit, ut mortem potius imminentem timeamus, quam vitæ solatium speremus. Quibus auditis vir beatus, miseratione commotus, ad solita orationis subsidia se convertit, et Dominum ut illorum misereretur oravit. Completa oratione videns cervam cum hinnulo suo velocissime campos transilientem, conversus ad eam dixit : Præcipio tibi, cerva, in nomine Domini, ut stes, et ab hoc loco non discedas. Mox ad viri Dei jussionem cerva substitit, et quasi domesticum animal ejus ad se accessu minime expavit. Tunc vir beatus, etiam in hoc facto benedicens Deum, accessit, et de ubere ejus lac tantum expressit, ut comitibus suis, præ sitis ariditate laborantibus, singulis singulos calices offerret; et ab imminenti necessitate, usque ad satietatem refectos, in nomine Domini liberaret. Illi vero super hoc viri Dei miraculo stupentes, mirabantur

Romam ducitur,

precibus in via sitientibus suis e cerva lac exprimit,

EX MS

bantur ad invicem, dicentes : Numquam nos vino aut aliquo cibo tam jucunde satiati sumus, quantum nunc de lactis hujus poculo, per servum Dei, sumus refecti. Vere parvissimus ille haustus plus nobis virium attulit, quam plena convivantium mensa potuerit.

Romam veniens adulteræ infantem prodere patrem jubet

4 Beatus autem Pamphilus progressus cum eis itinere quo cœperant, docebat eos viam veritatis et caritatis non deserere : sed ad ea, quæ pacis et justitiæ sunt, obedientes esse. Cumque pervenisset ad Romanæ urbis mœnia ; ecce in platea civitatis mulier adultera trahebatur ad prætorium, puerum præ se ferens in ulnis, quarto die jam natum, cogenda fateri quo patre genuerit eum. Quæ dum violenter traheretur, clamavit dicens : Severus Presbyter me imprægnavit. Ad hanc ejus vocem quidam prona in malum cogitatione, ita esse, ut mulier dixerat, crediderunt. Quidam vero servum Dei criminis hujus reum esse contradixerunt. Tunc B. Pamphilus, audita populi contentione, dixit : Date mihi infantulum et ego ab eo quæram, in nomine Christi, nomen patris sui. Quo statim allato, dixit ad eum : Adjuro te, infantule, per nomen Domini nostri Jesu Christi crucifixi, ut dicas mihi nomen patris tui. Respondit infans et coram omnibus dixit : Per nomen Domini nostri Jesu Christi crucifixi dico tibi, quia Severus Presbyter non est pater meus, sed Clarus hujus Romanæ urbis Præfectus. Ad hoc viri Dei miraculum omnis frequentia popularis obstupuit, et qualiter ad ejus jussionem tenerrimus ille infantulus locutus fuisset per totam urbem divulgatum est.

accusatione audita,

5 Collecta denique non modica multitudine populi, B. Pamphilus ob insolitam signi novitatem religiose rapitur, et usque in Lateranense palatium deductus, a Pontifice Romanæ Sedis cum honore suscipitur. Deo videlicet ita modificante, ut qui ad calumniam vocabatur, laudem et gloriam invenire mereretur. Romanus etenim Pontifex B. Pamphilum fraterna caritate salutavit, et mutuæ ejus allocutioni se participem lætus præbuit. Et cum sedissent, dixit ad eum : Frater et Coepiscope Pamphile, Clerus Ecclesiæ tuæ apud nostram te auctoritem accusat : et contra statuta nostra Dominicis diebus ante lucanum te Missas celebrare, sed et primo diluculo cibis ac potibus operam dare submurmurant. Ad quam Pontificis sententiam beatus vir Pamphilus modeste conticuit, nihilque turbidum,

silentio primum

nihil jurgiosum respondit : ita ut Pontifex miraretur, cur ei ab Episcopo non responderetur. Postmodum vero B. Pamphilus dixit : Peccatorem me non excuso, nec statutis ecclesiasticis in tantum, ut debueram, hactenus me studuisse cognosco : intentionem tamen meam ille solus novit, ad quem omnis hominum conscientia recurrit. Unde quæso in proximam hanc Dominicam diem da mihi spatium, et ostendam tibi non falsum intentionis meæ indicium.

cœlesti demde visio ne se purga

6 Adveniente igitur nocte Dominicæ diei, primo gallorum cantu, B. Pamphilus more solito surrexit, et psallentium choros Angelorum cum eo Missas in cœlo celebrantium audivit, vocatoque ad se Romano Pontifice dixit : Surge et exulta in Domino, ut consolari merearis ab eo, et cum Propheta dicas : Auditui meo dabis gaudium et lætitiam, et exultabunt ossa humiliata. *Ps. 50, 10* Ego enim solitum ordinem explevi jam, et psallentium choros Angelorum ac Missas in cœlo celebrantium audivi. Jam ergo tempus est a nobis eas celebrari in terris, quoniam Angelicos Spiritus inchoasse cognovimus in cœlis. Surrexit itaque Romanus Pontifex festinus, et arrectis auribus nihil eorum, quæ B. Pamphilus dixerat, audivit. Cui beatus Episcopus dixit : Erige te in digitos pedum tuorum et sta super pedes meos. At ille verbis ejus obediens, palmas et oculos in cœlum extendit, et choros Angelorum Missas in cœlestibus celebrantium audivit. Quibus auditis, prosternens se pedibus sancti Episcopi, dixit : Benedictus es, Frater et Coepiscope Pamphile, qui meruisti voces Angelicas audire, et cœlestibus hymnis ac mysteriis interesse : sed parce quæso et indulge mihi, quia contra te insipienter egi, et falsas adversum te accusationes audivi. Modo equidem te soli Deo vacasse cognovi, et apud eum intentionis tuæ oculum mundum esse percipio. B. Pamphilus respondit dicens : Tu positus es in Pontificio ad prædicandum et docendum verbum veritatis : in sapientia tua urbs munitur, et triticum Domini familiæ distribuitur. Quod igitur vanitati fallentium semel aurem adhibuisti non est mirum, si etiam ad tempus vanitati credidisti : sed ne in hoc scandalo permaneres, Deus te liberavit, et ea quæ sunt veritatis et justitiæ tibi relevavit. Tunc Pontifex, prosternens se ad pedes ejus, dixit : Veniam a te peto, Frater et Coepiscope Pamphile. S. Pamphilus respondit : Deus qui indulgentia vera est, indulgeat tibi peccata tua.

accepta a Pontifice munera in pauperes distribuit :

7 Cum ergo cogitaret ad propria remeare S. Pamphilus Episcopus, dixit ad eum Romanus Pontifex : Quæso te Frater, tolle aurum et argentum a me ad ministerium tuum, et regrediens ad civitatem tuam eos qui te accusaverunt trade tortoribus. Sanctus vero Pamphilus, rememorans sermonem nostri Domini Jesu Christi, dixit : Ego gloriam meam non quæro, est qui quærat et judicet : *Joan. 8, 50* argentum et aurum non est mihi necessarium; sed fides, justitia, mansuetudo et eleemosyna, patientia, humilitas et oratio. Ne tamen oblationem caritatis tuæ despicere videar; quinque talenta a te accipiam, pro quibus tibi decem in conspectu Domini restituam. Acceptis itaque quinque talentis in auro et argento, rediit B. Pamphilus in civitatem suam : et quæ a Pontifice acceperat pauperibus, viduis, et orphanis ut fidelis minister distribuit : in tribulatione oppressis subveniendo, esurientes et sitientes reficiendo. Unde et Pontifici dixerat, reddam tibi decem talenta in conspectu Domini.

ad suos reversus energumenum liberat :

8 Statim autem ut ad civitatem suam pervenit servus Dei Pamphilus ; ecce homo dæmoniosus, stridens dentibus occurrit ei ; quem ille jussit comprehendi et sibi adduci, positisque manibus super eum, facto signaculo Crucis, oravit dicens : Domine Jesu Christe, qui ejecisti legionem spirituum immundorum ab homine, et mittens in porcos projecisti eos per præceps in mare; exaudi me servum tuum orantem ad te, et expelle de homine isto spiritum immundum, et projice illum in mare : ut non habeat potestatem in creatura, quæ ad imaginem tuam facta est. Ad hanc vocem viri Dei dæmon exivit, et sanæ mentis hominem reliquit. Post hæc B. Pamphilus Episcopus resedit in Sella sua, prudens sicut serpens et simplex sicut columba : prudens ad omne bonum, simplex ad omne malum.

et roganti Clero injuriam condonat

' al. Sergio

9 Presbyteri vero ac Diacones, omnisque Clerus et judices civitatis illius, qui adversus hominem Dei mala cogitaverant, audientes omnia, quæ de eo a Pontifice Romanæ urbis ' Eugenio facta fuerant, exhorruerunt. Et convenientes in unum prostraverunt se ad pedes ejus atque dixerunt : Domine et Pater beatissime, parce nobis, veniam petentibus a te. Respondit S. Pamphilus dicens : Evangelica nos sententia roborat, quæ dicit : Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. *Matt. 5, 10* Et beati estis cum maledixerint vobis homines et persecuti vos fuerint, et dixerint omne malum adversum vos mentientes propter me : *Ibid. 11, 1* gaudete in illa die et exultate, ecce enim merces vestra multa est in cœlis. Ego utinam dignus fuissem ad martyrium pervenire sicut Martyres Christi

A Christi, qui tradiderunt corpora sua propter Deum ad supplicia et meruerunt habere coronas perpetuas. Vos me ad supplicia tradere voluistis, sed non potuistis; quia Dominus Deus pro me restitit vobis. At illi omnes cum clamore et fletu dixerunt : Pater Sancte, veniam petimus a te : indulge quod inique egimus contra te. Dicit eis B. Pamphilus Episcopus: Dominus noster Jesus Christus, pro salute hominum in cruce moriturus, etiam pro Judæis se persequentibus exoravit, nobisque ut pro inimicis nostris oremus exemplum reliquit : in Oratione etiam Dominica admonuit, ut dimittamus nostris debitoribus, sicut nobis debita nostra dimitti rogamus. Ergo hoc præcepto divino commoniti, Fratres carissimi, rogamus Deum pro vobis; ut dimittat vobis hoc, quod in me male egistis, et insuper omnia vestra peccata, et perducat vos cum gaudio ad vitam æternam. Cumque dixissent omnes, Amen, reversi sunt mox cum gaudio ad domos suas, admirantes super patientia et doctrina beatissimi viri.

moriturus suos Sanctis monitis instruit:

10 Sanctus vero Pamphilus, more prudentissimæ apis virtutum favos colligens, in Episcopatu suo bono senio consenuit, plebique sibi commissæ miraculis et documentis excellentissimus effulsit, B nihil omnino de ante consuetis bonis operibus prætermittens; sed plura prioribus addens, in jejuniis et orationibus corpus macerabat, finemque vitæ suæ felici cum gaudio ac vitæ æternæ desiderio expectabat. Appropinquante ergo tempore migrationis suæ de hoc seculo ad Deum, fecit ad se venire Sacerdotes et omnem Ordinem Clericorum ac turbam laicorum; docuitque eos viam veritatis, ita incipiens : Audite filii verba mea et auribus percipite sermones meos : agite opera justitiæ, et a via caritatis et pacis non declinate : si enim permanseritis in fide et pace, veritate atque caritate; sine dubio poteritis ad regna cælorum pervenire. Si autem schismata et errores hæreticorum vos dilaceraverint, et ingruentia vitiorum mala corruperint; ferocis lupi, id est diaboli, faucibus patebitis, et inferni tenebras non evadetis. Tunc interrogatus ab eis sermonibus multis, ostendit eis viam veritatis : sed et de secretis eorum et futuris rebus multa propalavit ad correctionem et instructionem tam futurorum quam præsentium. His auditis prostraverunt se omnes ad terram, petentes ab eo gratiam et absolutionis veniam : at ille, oculis et manibus in cælum extensis, omnes eos benedixit, omnibusque veniam a Christo expetiit. Quo facto omnes a terra surrexerunt cum lacrymis, et osculati sunt eum genibus flexis. C Stantibus autem omnibus filiis Ecclesiæ coram eo, iterum oravit ad Dominum et dixit : Deus qui dispersa congregas et congregata conservas, auge fidem et intellectum fidelium tuorum; et disperge a nobis insidiatorem angelum, et aggrega nos cum sanctis Angelis in regno tuo. Mitte mihi nunc Domine sanctum Angelum tuum, qui suscipiat animam meam, et perducat in paradisum : ubi cum Sanctis tuis requiem æternam cum gaudio percipiat. Finita hac oratione, superiora domus illius, in qua Sanctus Domini jacebat, nubes candida obruit et claritas magna circumfulsit : atque omnes qui aderant odor inæstimabilis fragrantiæ perfudit : sicque beatissimus Pontifex et Deo dilectus Pamphilus, glorioso sine beatam animam emittens, expiravit. Omnibus itaque, qui aderant, et qui postea adveniebant, tanta in ejus obitu jucunditas et lætitia facta est, ut ad suscipiendam ejus animam multitudinem Angelorum nullus adesse dubitaret. Tunc Sacerdotes cum Clero totius civitatis, nec non aliarum urbium viri Religiosi convenientes, Sanctum corpus dignis exequiarum obsequiis curaverunt, et ad custodiendum illud divisis inter se noctis excubiis vigilaverunt. Ita ut Clerus civitatis Corfinii vigiliam primam, et Clerus Sulmonensis urbis servaret secundam vigiliam. E In qua vicissitudine nutu Dei, ut credimus, Corfinienses somno gravi obdormierunt, et Sulmonenses cum suis qui aderant sancti viri corpus rapuerunt, et in civitatem suam perduxerunt. Dum vero in via paululum lassi subsisterent, et aquam sitibundi quærerent; ecce subito fons limpidissimus emanavit, et servitores beatissimi viri exequiis recreavit. Cumque in progressu itineris ad locum quemdam, qui Busci nominatur, propinquum portæ civitatis Sulmonensis pervenirent: tanti ponderis effectum est corpus Sanctum, ut portantes illud de loco nequaquam efferre potuerint. Facta autem oratione ab omnibus qui aderant, accesserunt, et nequaquam illud movere potuerunt. Deo igitur ita prædestinante corpus S. Pamphili Episcopi in eodem loco sepelierunt : et templum ornatum ac spatiosum, in honorem Domini nostri Jesu Christi et B. Pamphili Episcopi et Confessoris, supra corpus ipsius struxerunt : ubi in ejus natalitio ad laudem et gloriam nominis Christi multitudo populi accurrit, et crebra beneficia sanitatum ibi percipit. Nam ad tumbam sancti corporis ægri veniunt et sanantur, et a dæmonibus obsessi liberantur. Celebratur vero natalis B. Pamphili Episcopi IV Kalend. Maji, regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen. F

arcana et futura indicat:

D *Ex Ms*

dum moritur, domus mira nube involuta cælesti odore fragrat:

Sulmonenses corpus ad Urbem suam avehunt,

apud quam immobile factum extructo templo honoratur.

DE S. PRUDENTIO,

EPISCOPO TURIASONENSI IN ARRAGONIA.

CAPUT I.

Ætas S. Prudentii discussa, et certamen Cisterciensium montis Laturci ac Nagerensium de ejus corpore.

XXVIII APRILIS

S. Prudentius Episcopus Turiasonensis,

Turiaso, vulgo Taracona, *urbs est Aragoniæ, qua Castellam ac Navarram terminat, septem Calaguri et undecim passuum millibus Cæsaraugusta dissita; antiqua Episcopali Sede nobilis, quam insedisse* S. Prudentium, *quem hic damus, testantur ejus Acta et Breviarium Cæsaraugustanum excusum anno* MDXLI *in Officio. Ab aliis interim ejusdem nominis non satis distinctus, in varia multumque discrepantia tempora a scriptoribus conjicitur. Eumdem cum illo Prudentio, qui S. Encratidis Cæsaraugustanæ Virginis ac Martyris corpus tumulavit, Alphonsus Venerus, Vasæus, Baronius, Mariana et quidam eos secuti recentiores faciunt : cum illo, qui hymnos et sacra poemata scripsit, Bernardus Lucensis, Taraffa, Ferrarius, Trugillo : ideoque ut tempora rebus respondeant, illi eam ad annum* CCC *ac imperium Diocletiani, hi ad* CCCXC *referunt : Sanctorus et Marietta ad annum* MCXXVI *: Tamayus cum Bivario ex Chronico*

cum aliis ejusdem nominis confunditur.

a quibusdam ad an. 300 et 390,

Maximi

A quomodo se haberent uxores et filii eorum. Qui eos pacifice atque castigando monentes nuntiaverunt; quomodo Garrayenses Sacerdotes et laici filii Sacerdotum muniverant castellum Garrayæ, et quomodo Sacerdotes dormiebant cum mulieribus eorum. Qui dolentes cum magna amaritudine consilium inierunt, quomodo agerent et qualiter alloquerentur. Unus ex iis, qui honorabilior aliis erat, coram omnibus consilium dedit, ut pacifice venirent ad portas castri. At illi qui intus erant, omnes communiter cum armis bellicis eos refugarunt, plagas imponendo atque occidendo, usque ad unum montem Moncayo nuncupatum, qui in latere montis Tygnos adjacet Inde Garrayenses ad castrum revertentes, die ac nocte se et oppidum curiose custodierunt. Supradicti viri electi, in monte Moncayo monentes, murum atque castellum excisis lapidibus construxerunt; et omnibus diebus armata manu ad castellum de Garraya equitantes, vicissimque præliantes, multi ruere ex utraque parte.

mortuo interea Rege Prudentium frustra de pace laborasse,

11 Inter hæc mortuus est Rex Aragoniæ, et dissensio in regno auctore diabole plures annos perduravit: et nemo, neque Episcopus nec Abbas, concordiam immittere potuit inter eos, pessime per partes diversas dissidentes. Dissensio ista erat in provincia et Episcopatu B. Prudentii; qui multoties B voluit pacem firmare, sed eorum sævitiam non potuit revocare. Et evenit ut Apostolica jussione omnes ad Concilium Bituricense Archiepiscopi atque Episcopi devenirent. Archiepiscopus Toletanus atque Episcopi suæ provinciæ paraverunt iter: et de die hospitando apud Prudentium Tyrasonensem Episcopum, ut præsciret fecerunt. Qui nimio gaudio prægaudens, paravit domos suas honorifice, et eos cum magna devotione et piissimis amplexibus admisit. Et quia sæpius legerat verba Domini in Evangelio dicentis: Non in solo pane vivit homo, post ciborum refectiones animas etiam reficere cupiens sermonibus, prælibatis Archiepiscopo et Episcopis narravit, quomodo hostis fallax et perfidus maleficum spiritum Garrayensibus inspirasset. Quo dicto exortis fletibus eos rogavit, illuc simul proficisci, ut suis monitionibus præfatæ plebis discordiæ finem imponerent. Ipsi vero libenti animo consentientes, se obedire ad hoc, hilari voluntate promiserunt.

et Episcopos sequestros adhibuisse,
Matt. 4, 4

12 Altera autem die Archiepiscopus Toletanus et septem Episcopi ad castellum Garrayæ devenerunt, C volentes inter viros exules, et eos qui habitabant in terra Garrayæ pacem immittere. Assidue itaque et propensius quatuor dies sancti Patres, pacem et concordiam eis precantes, nihil efficere potuerunt. Sacerdotes namque pleni iniquitate et simul alii habitantes in castello, optantes ut Episcopi absque honore recessissent, consiliantes inter se, præceperunt carnificibus, ut in abscondito occiderent pingues catulos et catos, et quasi ad vendendum aptarent, capita eorum et pedes in foveis absconderent, et ubi consueverant tenere carnes ad vendendum in foro, ibi aperte, in quinta feria ostenderent. Aliæ nullæ carnes suillæ et bovinæ nec ullarum avium nec bestiarum isto die in castello apparent, ut cum mancipia Episcoporum carnes venirent emere, alias non invenirent. Qui interrogaverunt carnifices, quæ essent illæ carnes; lanistæ vero asseruerunt cum juramento quod carnes illæ essent e montanis, utiliores, pinguiores suavioresque carnibus aliarum bestiarum ad vescendum, assasque tantum igni eas et pipere conditas oportebat comedere. Emerunt autem ministri carnes, et præparaverunt illas ignari, dominisque suis apposuerunt super mensam. Toletano Archiepiscopo Benedicite incipiente, aliis simul inchoantibus, B. Prudentio deferentes sancti Patres ei innuerunt ut manum levaret et apposita benediceret. Post benedictionem continuo catuli et cati assati per totam mensam voce propria grunnierunt. Archiepiscopus itaque et Episcopi nimio terrore perterriti equos petierunt et cum festinatione fugerunt. Ita vero recedentes Serram-Albam ascenderunt, quæ sepereminens est et altior aliis montibus. Itaque B. Prudentius rogavit Archiepiscopum et Episcopos, ut specialia vestimenta quasi ad celebrandum sacrificium induerent, et cum eo simul maledicerent nefandos habitatores Garrayæ. Ipse vero auctoritate Dei fultus maledixit Garrayam cum universis habitatoribus suis, simulque Archiepiscopus et alii septem Patres cum ipso. Illico facta maledictione, cecidit super sceleratos Garrayenses quoddam genus pediculorum, qui apud Hispanos Garrapatæ nuncupantur, et canes et catos mordere solent; ut vel in eo cœlestis vindicta sui sceleris eniteret, atque omnes a majore ad minorem laceratione et percussione pediculorum mortui sunt. Ex tunc castellum istud inhabitabile est usque in hodiernum diem. Hæc miracula et multa alia fecit Deus per B. Prudentium Episcopum.

quibus impii pro ferina felium carnes vendi fecerint;

hæ vero in mensam illatæ cum voces edidissent,

D

diris devotos Garrayenses a pediculis consumptos esse

13 *His, quæ sola totam recentius asserti Prudentii Vitam et Acta absolvunt, alia quædam addit Bivarius, distinctum ab eo quem hic damus Prudentium item probatura. In illis est discrepantia festi, et alius apud Laturcenses Sancto, de quo certant, dies sacer, alius apud Nagerenses; apud hos Dominicus ultimus Maii, apud illos vigesimus nonus Aprilis: duorum deinde, in eamdem ante se sententiam quodammodo euntium testimonium: primum Floriani Ocampo, qui lib.* 1 *c.* 6 *Garrayam inter alias urbes describens:* Garraya, *inquit*, locus ad Soriæ fines, vel eo imprimis nobilis, quod superioribus temporibus Sedes Episcopalis fuit: inter complures vero ejus Episcopos nemo, ut suo postea dicemus loco, perinde illustris ac S. Prudentius fuit. *Alterum Juliani Petri, quem recentiori a se excogitato Prudentio æqualem vivendo ad annum pervenisse* MCLX *asserit: ex ejus vero Adversariis hæc depromit:* Probabile est duos fuisse Prudentios Episcopos Tarazonenses; alterum sub Diocletiano, qui translatus Cæsaraugustam sepelivit S. Encratidem, translatus postremo Tarazonam; alterum longo decursu temporis inferiorem: uterque prædicavit Calagurritanis; hic gentilibus, ille vero Mahometanis, magno cum fructu. S. Prudentius prior floruit anno Domini CCXCVII; posterior vero anno MCX: prior dicitur Calagurritanus et Cæsaraugustanus. *Favere ad hæc ait opinioni suæ, quod S. Prudentii Acta vocum quarumdam, ut puta* Canonicorum, Tertiæque *Canonicæ horæ ante Missam decantatæ meminerint, et corpus cum* responsorio *et* oratione *tumulatum prodant. Quæ cum usum ante annum Christi millesimum in Ecclesia, ut ait, non obtinuerint, spectare idcirco contendi ad Prudentium quemdam recentiorem illo, quem ipse ex Pseudo-Chronico Dextri ad annum* DLXX *refert. Favere item, quod in iisdem Actis Mahometis et cultorum ejus Saracenorum mentio est: qui dicto anno quingentesimo septuagesimo noti nondum erant.*

Aliæ Bivarii rationes, E

Ocampi præcipue,

et Juliani Petri testimonium.

F

CAPUT III.

Expenduntur argumenta Bivarii, excutitur fabula. Acta antiqua partim indicantur, partim requiruntur.

Quibus responde tur,

H*æc sunt Bivarii argumenta; quæ nobis non videntur habere robur, ut prudenter expensa inclinare quemquam possint in consensionem cum ipso, duos Ecclesiæ Turiasonensis Sanctos Prudentios admittente. Testimonia, corpus Nagerensibus æque ac Laturcensibus tribuentia, conciliari commode possunt, si voci* corpus, *non corpus integrum, sed partem dumtaxat subjicimus. Et sane unius*

A *unius ejusdemque S. Prudentii corpus inter utrosque divisum esse, non obscure inde colligas, quod Nagerenses corpus quidem, sed ut supra vidimus, capite carens servant. Memorati in Actis Mahomet et cultores ejus, favere quidem possent Prudentio recentiori cuipiam, si alterum de quo hic agimus vixisse ante annum sexcentesimum esset certum : id quidem Chronicum Maximo attributum asserit, sed gnari rerum historicarum merito illud contemnunt ut supposititium. Vestigantes quæ certa hac de re sunt, S. Prudentium ante annum saltem* DCCCXLVI *vixisse antea deprehendimus : de ætate temporum anteriorum, si quæ illi tribuenda, nulla uspiam certitudine inventa. Potuit igitur æqualis fuisse S. Prudentius iis temporibus, quibus vocati ex Africa sectatores Mahometis, objectam oræ suæ Hispaniam insederunt, hoc est, paulo post annum septingentesimum. Ipsa ad hæc Acta eo loco, quo de Mahometanis meminerunt, quam imbecillæ fidei sint vel inde apparet, quod dicant eos Mahometis idolum coluisse : certe nec idololatræ Mahometani sunt, nec pseudoprophetam suum in idolo unquam venerantur.*

de S. Prudentio solum constare quod ante an. 846 *vixerit,*

15 *Nomina* Canonicorum, *Horæ* Tertiæ *canonicæ*, Responsorii, Orationis *nihilo magis recentiori Prudentio favent : usum enim, contra quem insurgit dixit* B *Bivarius, ante annum millesimum in Ecclesia habuerunt, imo ante annum* DCCCXLVI. *Sed esto et hæc recentiora sint, sicut certo recentiora sunt nomina* Ximeni *pro* Simone, Ebri *pro* Ibero etc. *nihil aliud hinc consequitur quam Acta non haberi stylo primogenio auctoris coævi; si auctor coævus fuit. Juliani testimonium se quodammodo ipsum perimit : si enim recentiori cuipiam Prudentio æqualis fuit, cur de eo velut ab ætate sua remoto loquitur ? cur duos fuisse probabile et non certum potius dicit? Certe in flore ætatis et in eodem solo cum recentiore vivens, de illo pronuntiare certo poterat; de priore autem ne per suspicionem quidem aliquam dubitare. Florianus Ocampus apte de Prudentio, quem hic damus, unico, quique ante annum* DCCCXLVI *vixit, intelligitur. Nihil enim vetat credere, insidentibus ante istum annum Aragoniæ oppida Africanis barbaris, et Turiasonensem Episcopalem S. Prudentii sedem occupatam ab iis fuisse; salva interim Garraya, quam ipse tantisper et ejus posteri, nam plures fuisse Garrayensium Episcopos ait Ocampus, velut Episcopalem sibi Sedem tenuerint. Quo facit, quod illi, qui Garrayensem Prudentium velut ab eo quem hic damus distinctum tuentur, Episcopos istius oppidi nec priores illo nec posteriores ullos proferre possint. Morales prosecutus Ocampi annales, et annos, ad quos fusius ille de Prudentio Garrayensi locuturum se pollicebatur; nulla ne* C *monumentorum quidem minimorum vestigia adducit : addens se de recentiore isto Prudentio, se quidem de illo loquatur Ocampus, in nullo præterquam hoc scriptore reperisse. Discrepantia festi apud Laturcenses atque Nagerenses imbelle telum est : pervulgatum enim in Ecclesia eosdem etiam Sanctos diverso die coli : maxime quorum translatæ sunt Reliquiæ, uti contigisse S. Prudentio vix potest dubitari.*

Juliani scripta supposititia esse

Ocampum de uno Prudentio nec ita recenter posse intelligi,

16 *Reliquum igitur supra narratum Garrayensium civium facinus erat, et dictæ in eos diræ a suo sub Alphonso Bellatore Episcopo. Narratio illa, præterquam quod a multis aliis, vel ipso Bivario teste ad confictissimas fabulas relegatur, nobis rem totam accurate expendentibus; merito eodem et non alio amandanda esse videtur. Quid enim? Prudentio erepta a barbaris Turiasone, præcipua Episcopalium curarum Sede, uni jam Garrayensi oppido et angustæ forsan præterea viciniæ impendenti sese, tam parva Pastori in pascendo afflicto grege suo industria fuit, ut Sacerdotes ejus, ipsomet inspectante, adulterari impune auderent? Si ausi, cur malo adhuc in suis principiis hærenti sanctus Præsul non occurrit? Tot autem in uno oppido Sacerdotes habuit, quot ad bellum profecti fuerant cives? Cur autem profecti omnino patres, et non potius adulti eorum filii fue-* D *runt? Tam grave vero tamque sine intermissione diuturnum id bellum fuit, ut ex quietis quodam intervallo nulli domum, viduas uxores et liberos salutaturi, repeterent? Hæc qui considerat, merito dictæ narrationis fidem suspectam sibi facit. Jam vero quis credat Regem Alphonsum, si tunc adhuc vixit, hanc tam insignem adulterorum Sacerdotum audaciam impunitam voluisse relinquere, caros sibi milites et post longa secum bella victores patriis ac propriis sedibus prohibentium? Vixisse adhuc autem id temporis Alphonsum vel ex ipsa cita narratione colligetis, qui observabit ibidem dici, posteaquam cives oppido suo per vim exclusi jam fuerant, et vicino in monte communientes sese Sedes jam fixerant, tum denique Alphonsum e vivis excessisse. Nihil autem apertius rem totam in suspicionem fabulæ vocat, quam concilium inter alia Bituricense ibi commemoratum, cujusmodi nullum ne toto quidem isto seculo fuit : quod videns Bivarius, ne Concilio se destitutum relinqueret, ad quod per ista tempora profecti fuisse Hispani Episcopi possent dici, cum execranti Garrayenses S. Prudentio adstitere, Pisanum anno* MCXXXIV *celebratum gratu arripit, illudque scripto illic mendose Bituricensi substituendum dicit. Omitto dicere, ipsum* E *Garrayensium factum, Episcopis felium carnes pro ferina vendentium, quam ridiculum videatur.*

narrationem de Garrayensibus admixtam Actis fabulam videri,

ex circumstantiis,

ex falsa assertione Concilii Bituricensis,

17 *Denique si, quod volunt assertores Prudentii recentioris, ille sub Alphonso Rege Turiasonensis Episcopus fuit, quamquam Sedem non Turiasone utpote in potestate tunc Maurorum adhuc detenta, sed in Garrayensi oppido fixerat : si, inquam, hoc ita se habet, Alphonsus certe receptæ anno* MCXIX, *Turiasoni Episcopum suum restituisset; illum præsertim, quem hominem sanctum, quem a sua et præcipua Sede exulem, in angusta dumtaxat illius parte versari hactenus sciret. At qui cum Turiasonem deditione recepit Alphonsus, Episcopum ei nomine Michaelem præfici curavit. Ita lib.* I *Annalium Regni Aragoniæ ad dictum annum in hæc verba Surita testatur :* Turiaso, *inquit,* quam Chalybs amnis, ex Cauni montis radicibus ortus, interluit, opima et fertili regione et amœnitate, ubertateque agrorum dives, ab hostium dominatu eripitur. Ædes sacra, Ecclesiæque Sedes, Gothicis temporibus clara, instauratur. Michael Episcopus præficitur, ejusque diœcesis magna Celtiberiæ parte effunditur. *Michaelem autem istum Episcopatum suum usque ad annum* MCL, *extendisse partim ex dicto Surita, partim ex Brizio in Historia S. Joannis de la Pegna constat; ex Geographis autem habemus Garrayam, Turiasone quinque circiter passuum millibus dissitam, in* F *parte etiam Celtiberiæ numerari. His tamen non obstantibus, Directorium pro recitandis Officiis Sanctorum Ecclesiæ Turiasonensis anno* MDCLXIV *excusum, sacrum cultum gemino Prudentio mandat : priori ad* XXVIII *Aprilis, posteriori Episcopo item Turiasonensi ad* XIV *Novembris. Quid tum si Didacus Escolanus, Episcopus Turiasonensis, cujus auctoritate Directorium istud prodiit, ita ex sententia Bivarii statuit? Non ille primus nec solus est, qui præsenti seculo Pseudo dextrinis similibusque figmentis temere creduli, Ecclesiarum suarum Fastos conturbavere, et cordatis atque eruditis Hispanis occasionem dedere justarum querelarum.*

ex facto Alphonsi Turiasoni Episcopatum anno 1119 *Michaeli concedentis,*

qui illum ad annum 1150 *tenuit.*

18 *Inscripsere S. Prudentium ad* XXVIII *Aprilis Martyrologiis suis Ghinius, Molanus, Ferrarius; et Martyrologium Romanum ita habet :* Turiasone in Hispania S. Prudentii Episcopi et Confessoris. *Quid ex Reliquiis in varia sparsum loca fuerit, ita paucis Manriquez in Annalibus Cisterciensium memoriæ prodit :* Turiasona antiqua Sancti Sedes a trecentis fere annis brachium habet, a Prudentianis transmissum, ingenti dono. Victoria, quæ natale solum viro, duobus ossibus ab iisdem acceptis gaudet. Horta, regium cœnobium, parvis tribus : denique Halraunus

mentio S. Prudentii in Martyrologiis, Reliquiæ.

A nus VI Pontifex duo fragmenta, non magna, secum tulit, Romæ in proprio sacrario recondenda.

Vita ex MSS edita a Bivario,

19 *Vitam S. Prudentii, velut* a Pelagio ejus nepote et Archidiacono editam, *primus in lucem protulit Bivarius fol.* 549. *Commentariorum in Pseudo-Maximi chronicon, extractam* ex quatuor codicibus Ferrariensi, et S. Prudentii, et Buxetensi, qui, *inquit*, est apud me, et Lectionario Cisterciensi, *sed iis* quæ de Garraytano Prudentio ab imperito suffarcinatore admixta erant, velut a Pelagio alienis, longe eliminatis et auctori suo restitutis. *Verum quid si hæc eodem omnino stylo sint conscripta quo cetera? an etiam tunc credendus erit horum potius quam illorum scriptor Pelagius? Vereor profecto ne idem qui fabulam istam attexuit, veteris MS. stylum universum reformarit: et eodem fide qua istud addidit, addiderit clausulam de scriptore Pelagio, a se forsitan excogitato ad fidem ineptissimo figmento conciliandam. Cur autem folio* 552, *daturus Acta Prudentii Garragensis, profitetur Bivarius ea se dare* ex duobus *dumtaxat* MSS. codicibus decerpta, *ex* Laturcensi *scilicet S. Prudentii*, et Ferrariensi, *ubi fuerant permixta Actis S. Prudentii? An a Buxetensi et Cisterciensi MS. ea fabula aberat? Tunc utique ea majoris apud nos fidei forent*
B *et sola citari mererentur, maxime Buxetensia, quæ stylo ab aliis nonnihil diverso scripta esse, a Bivario indicatur.*

sinceriora frustra petita,

20 *Suspenso igitur de auctoris nomine, ætate et sinceritate judicio; dabimus Vitam in fine Bivarii, donec Buxetensis MS. ectypum aut aliud simile nobis suggerat aliquis, quod hactenus non potuimus obtinere; licet Tirasonensis civitatis* Justitiarius ac Judex ordinarius D. Petrus Perez, ejusdemque urbis Consules ac Senatores D. Ludovicus de Casavade y Blasco, D. Antonius de Rami y Azcona D. Antonius Navarro, D. Franciscus del Corral, D. Laurentius Bonel, *intellecto P. Bollandi obitu, ad ejus successores anno* MDCLXVI XX *Septembris, per suum secretarium* Joannem Franciscum de Arnedo *scribendas mandaverint litteras, et propria cujusque eorum subscriptione firmarint, quibus suæ urbis Sanctos tutelares enumerabant, et ad suggerenda quæcumque opus esset monumenta promptam testabantur voluntatem. Sed idem qui prædictos Illustres Dominos ad eam spem nobis faciendam impulerat, Hieronymus Xaray de Morales, eamdem fecit esse irritam. Cum enim ex responso didicisset, de secundo Prudentio dubitari hic, an unquam in rerum*
C *natura fuisset; neque recipi chronica sub nomine Dextri, Maximi et sequacium vulgata, quibus ille ut sacris omnis omnem volebat fidem dari, subtraxit ab opere cœpto manum, et quæ sibi fuerant a Senatu mandata exequi dissimulavit. Profitemur interim Senatui Tirasonensi gratias a nobis deberi, pro eo quod pie voluit; optamusque ut alium nanciscatur voluntatis suæ executorem fideliorem.*

Tamayi suspecta in his fides,

21 *Libentius quoque profitemur ex Bivario quam ex Tamayo dari a nobis Vitam S. Prudentii; non tantum quia hic ab illo sumpsisse præfatur, sed vel maxime quia convictus est apud nos Tamayus multiplici experimento, pro sinceris antiquorum scriptorum ectypis, venditare Vitas arbitrio suo interpolatas. Atque ut ne longius abeamus, vide quæso ad* XIV *Novembris secundi, aut verius fictitii Prudentii Acta, qua sinceritate transcripserit ex Bivario. Aliud hic nihil in suis qualibuscumque MSS. invenerat quam quæ* § 2 *exposita a nobis sunt; Tamayus capite et cauda mutilam censens narrationem, utpote extractam ex alterius Prudentii Actis, præmisit exordium de genere et patria secundi: deinde addidit conclusionem de vita extrema atque obitu illius; et antequam veniat ad Translationem corporis Naxeram sub Rege Garzia, ita scribit:* Ejus corpus in ejus ecclesia conditum est, ad cujus sarcophagum hoc epigramma fuit incisum.

Iste Tyrasonæ fuit (his si credimus Actis D
Quæ vidimus) Præsul castus, humanus, acer.
Castus: nam plebis studuit componere turpes
Incestus: prudens, sed ruda turba nequit.
Tunc et humanus erat: quia dum præponere vitam
Ob pacem cuperet, nil nisi blanda valent.
Hinc acer, hinc rigidus maledicit civibus urbis
Omnibus: et tandem Sanctus ad astra volat.
Obiit in pace Antistes, cum sæpe kalendas
Decembrisque novem bis agit orta dies.

et epitaphiorum ab eo propositorum,

ÆRA MC LXXII.

impostura arguitur.

22 *Si quæras Unde hæc? respondet hoc* XXVIII *Aprilis*, ex meo Codice MS. *unde scilicet tam multa toto Hispanico Martyrologio sparsa epitaphia sub nomine, modo Juliani Petri, modo Auli Haly, modo nullius; sed (quo ipsa se prodit impostura) unius ejusdemque venæ ac styli omnia, quamvis diversissimis locis, temporibus et auctoribus tribuenda essent singula, si vere antiquitus composita fuissent. Ad quod persuadendum frustra styli barbaries affectatur, quando ipsa est talis, ut suæ novitatis ipsamet indicia præferat, dum solœcismis utitur ab antiqui ævi solœcismis omnino dissimilibus. Adeo ut* E *de illo Codice Tamayi omnino debeat judicari, post ea quæ sæpe refutavimus Pseudo chronica, confictum esse Carminum librum, ut Tamayo obtrusum ad tot caduca commenta fulcienda: nisi quis suspicari malit ipsummet Tamayum auctorem esse istorum carminum; quæ junior, et in Dextri, Maximi, Juliani nominibus admirandis tota contemplatione defixus, compegit, nihilo tunc Poeta melior, quam postea historicus accuratus et fidelis.*

CAPUT IV.

Acta S. Prudentii ex antiquis MSS. edita a Bivario.

In Commentariis ad Chronicon M. Maximi fol. 537.

Pueritia pie acta,

Prudentius, Episcopus Tyrassonensis, in Hispania ortus fuit, parentibus secundum seculi dignitatem locupletibus, in fide Christi claris, et in bonis actibus optime devotis: qui susceptam prolem, ab ipsa pene infantia, cœperunt fide sancta ac litteris erudire. Ille vero, divina inspirante clementia quamvis puer esset ætate, tamen virtutibus cingebatur: ut et cunctos coævos superaret sapientia, et Scripturas sanctas, quas legebat, pene omnes memoriter retineret. Erat enim tam sacro ingenio et mansuetudine F pollens, ut discordes coævos suos velociter ad concordiam pacis revocaret, et ipse jejunans cibo proprio pauperes aleret. Meditabatur adhuc infans Dei verbum, et fidem quam postea Pastor docuit. *a* Igitur, ut diximus, Prudentius e patre nobili ac religioso, nomine *b* Ximeno, extitit procreatus, et ex villa, quæ vocatur *c* Armentia, fuit oriundus: cujus generis linea semper floruit, nobilitatis religiositatisque norma generosissima claruit.

transit Iberum,

24 Cum autem puer Prudentius ad quintum decimum pervenisset annum, et totus integerrime in Dei amore flagraret; patria parentibusque relictis transivit alveum, qui nuncupatur *d* Ebrus: atque in ipsa nocte cum Pastoribus quibusdam quiescens, totam noctem in Dei laudibus transegit: psalmodiam corde perfecto retexit; pastoresque incredulos fidem Catholicam ac verbum Dei docens, erraticam et immundam bestialemque eorum vitam, sancte, et religiose corrigens, eosdem in pluribus emendavit. Mane facto valedicens pastoribus recessit: itinere aggresso usque in Serram-Albam pervenit: capere iter non desistens in virentibus locis super torrentem, qui *e* Dorus dicitur, descendit; atque

A atque ipsa nocte in quodam molendino cum paucis hospitatus est. In eadem nocte famam audivit, quod in concavo lapide super ipsum fluvium quidam Eremita maneret. Quo audito gratulatus corde, orto sole arripiens iter circa locum illum pervenit; ex alia parte fluminis introitum speluncæ in arduo loco prospexit. Sanctissimus vero puer Prudentius, intra se considerans, qua arte torrentem transiret; huc et illuc cœpit gyrovagans ambulare, a Deo postulans consilium perfecto corde. Sic deambulans frequenter contra foramen speluncæ aspiciebat, septemque Psalmos Pœnitentiales canebat. Exiens autem de oratorio suo Eremita, ad ostium speluncæ prodiit, vidensque puerum miratus est, quomodo sic incaute ambularet. Qui voce multa insonuit, puerque audiens illum respexit; hominemque Dei super lapidem stare videns, gaudio est repletus; et in Deo perfecte confidens, super undas Dorii sicco vestigio transiit, et rupem ubi spelunca erat ascendit, pedesque hominis Dei amplexatus est.

et circa Durium,

25 *f* Saturius vero (sic enim vocabatur Eremita) videns tantum miraculum, quod aqua sicco vestigio transitum se præbuit puero ad eum venienti, tremens ad terram cum lacrymis juxta puerum se prostravit. Ibi fere una hora ambo lacrymantes jacuerunt, unus ab altero petens benedictionem. Eremita vero cum non posset puerum vincere; porrecta manu B elevavit eum a terra: signansque illum signaculo sanctæ Crucis, et per manum trahens in oratorium intromisit. Post orationem multa eum interrogavit: in primis, ut discipulum ad erudiendum suscepit, quem postea eruditum in bonis velut magistrum habuit; quia tantam in eo gratiam Deus collocaverat, ut venerabilis et mirabilis esset ceteris, non solum a mediocribus verumtamen a senioribus honore præventus. Mansit autem sanctus puer in eadem spelunca cum prædicto viro Dei fere septem annis: et ambo velut animalia duo, diu noctuque ruminantia pascua divina, una in vita laudabili perstiterunt: quousque felix anima Saturii Domino invitante, de hujus valle inediæ ad mensam Domini pergeret saturari.

intento Saturio se ...

26 Disponente itaque Deo actus præfatus juvenis, idem jam optime eruditus speluncam quam prædixiturus reliquit, et clausit ostium. Qui semper Deum præ oculis habens, ad civitatem Calagurritanam, haud longe a flumine Ebro sitam, ubi multi a fide defecerant, accessit. Cum autem cives Calagurritani essent ad saniorem mentem monitis et prædicatione Prudentii, et ad tramitem veritatis reducti; ejus urbis Episcopus *h*, revelatione Angelica præmonitus, elegit B. Prudentium in *i* Ecclesiæ suæ Canonicum. C Itaque vir Dei Prudentius, præcepta Dei fideliter et operose custodiens, superni Regis obsequio se totum jugiter impendebat. Cumque non possit abscondi civitas supra montem posita; pervenit ejus fama, quæ diutius latere non potuit, ad omnes vicinas urbes et castella; infirmique variis languoribus afflicti ad pedes ejusdem Beati afferebantur, atque sanitatem ipsius meritis recipiebant.

Calagurri ... prædicat,

27 Enimvero cum populi favorem sibi applaudere nollet; divino instructus spiritu certo tempore ex eadem urbe occulte abiit, urbemque Tyrassonam humilis adiit. Ingressus urbem frequens in ecclesia Sacristis sociatus est, et officium sibi injunctum humili solicitudine exercens ut ovis, Pastor futurus, in ecclesia sine querela permansit. Tempore peracto mortuus est Sacrista, et in loco ejus B. Prudentium constitui judicaverunt idoneum. Sub quo degens officio ad sacros Ordines promotus est. Procedente tempore ejusdem Ecclesiæ Archidiaconus obiit in Domino: et quia Prudentius in rebus ecclesiasticis prudens inventus est, Dei nutu, qui eum gradatim ad majora trahebat, Archidiaconus favore omnium D substitutus est. Qui quasi bonus dispensator Archidiaconatum viriliter rexit, et præcepta Christi corde devotus implevit; orphanos recreando, pauperes visitando, omni clero Ecclesiæ consulendo, sua largiter pauperibus erogando, discordantes in bonam partem reformando. Tantis etiam in eo loco refulgebat virtutibus, ut ægroti de locis adjacentibus et remotis ad eum affluerent, quibus Deus beati viri precibus et sanctæ signaculo Crucis sanitatem pristinam annuebat.

Tirasonem ...

fit Archidiaconus,

28 Dehinc Tyrassonensis Episcopus, gravatus infirmitate, cum sanctis Patribus obdormivit in pace. Post obitum ipsius Episcopi, multis Clericis et laicis et mulieribus per Spiritum sanctum in jussione Angelica manifestatum atque revelatum est, ut electio super B. Prudentium Archidiaconum firmaretur. Septimo die post sepulturam Præsulis, Clerici omnes civitatis, simulque cives, orphani et pauperes, a majori usque ad minimum, congregati sunt et una voce electionem super eumdem præsentem Prudentium Archidiaconum clamaverunt, aientes: Curam Episcopalem B. Prudentius suscipiat et Cathedram, quia est pater omnium nostrum, et consolatio infirmorum et refectio pauperum. Domino itaque concedente electione solenniter facta, post ex hebdomadas E consecratus est Episcopus, in ipsa ecclesia Tyrassonensi.

et tandem Episcopus eligitur:

29 Vixit longo tempore B. Prudentius, cum magna dilectione et humilitate, in Episcopatu suo: et ubi dissensio et schisma erat vicinis urbibus, idem beatus vir tam Clerum quam populum diligenter in pace reformabat. In diebus illis *k* cum ad pacem componendam inter Oxamensem Episcopum et Clerum ejus Ecclesiæ advocatus venisset, et prope Oxamam esset; duo tintinnabula, quæ in festivis diebus ad Tertiam pulsari solita erant, Deo præcipiente in adventu B. Prudentii sine tactu hominis sonuerunt, usque dum ante Altare in oratione se prostraret. Episcopus et Clerus Ecclesiæ cum magna reverentia eum admiserunt, cognoscentes proculdubio ipsum esse Sanctum Domini. Mansit autem idem Pontifex Tyrassonensis per triduum in Oxama civitate; et dissensum, quem inimicus pacis seminaverat inter Episcopum et Clerum ejusdem urbis, Deo volente penitus diluit: et ipsius meritis exigentibus Dominus pacem reddidit Ecclesiæ Oxamensi. Jam vero die advesperascente omnibus dicens, Valete, ad cœnam cum Clericis resedit. Post horam Completorii oratione facta lectum petiit; et ut consuetus erat septem Psalmos pœnitentiales cecinit, et signo sanctæ Crucis se munivit, et illico obdormivit. Transacta hora gallicinii, somno evigilans, tanta infirmitate F gravatus est, quod Clericos suos vix vocare potuit. Qui audientes vocem sanctissimi Patris sui cito surrexerunt, omnesque ante eum venerunt. Qui videntes, quod tanta gravaretur infirmitate, monuerunt eum, ut Corpus Christi acciperet. Viatico vero ineffabili devotione accepto, revelatione Spiritus sancti omnibus aperte prædixit diem et horam suæ dissolutionis.

pacis causa profectus Oxamam,

in morbum incidit,

30 Pelagius igitur Archidiaconus suus, post tertium diem videns et cognoscens, quod jam Dominus eum de via ad patriam vocaret, sic ipsum allocutus est: Pater, dies obitus tui appropinquat; post obitum tuum ubi vis sepeliri? Beatissimus Prudentius respondit: O Pelagi, scit Dominus meus Jesus Christus ubi corpus meum sepelietur. Sed precor vestram benevolentiam et præcipio, ut corpus meum imponatis super mulum, cui insidere consuevi; et ubi requieverit ibi sepulchrum mihi parate. Itaque venerandus *l* heros die et hora, qua prædixit, migravit ad Christum, fide plenus, sanctitate illustris, amator

et pie moritur

EX MSS

A amator pacis, et doctor mirabilis. Facta est ergo dissensio inter Clericos S. Prudentii et Clerum Oxamensem, volentem ad hæc intendere, ut Beatum Corpus apud Oxamam retinerent. Pelagius vero Archidiaconus, volens sedare discordiam Clericos Oxamenses sic affatus est: Fratres carissimi, jurgia inter nos deleantur; a quibus se permiserit a loco moveri, ipsi corpus accipiant. Quæ res omnibus placuit. Illico Oxamensis Episcopus et omnis Clerus suus cum ornata processione ad feretrum accesserunt, et movere illud non potuerunt ullo modo, in labore totum diem ac noctem frustra expendentes.

Uxamensibus immobile corpus,

31 Alia die post celebratam Missam, Clerici Tyrassonenses, qui beati Viri obsequentes erant discipuli, straverunt mulum; et corpus venerandum leviter ab ecclesia trahentes, illud super mulum imposuerunt Valete omnibus dicentes, et gratias reddentes, mulum in via absque ductore miserunt, et post eum perrexerunt Mulo autem sic tota die subsequentibus Clericis præeunte, idem animal beatam ferens sarcinam, ubi dies occasum petiit, metam fecit itineris et quievit. Supradictus igitur Pelagius et alii putaverunt, quod Sanctus elegisset illic speluncam: volentesque deponere corpus minime potuerunt. B Alia die ante solis ortum mulus se cum corpore erigens, iter incœpit, atque illa die multorum arduitate locorum magnis conatibus superata, declives valles descendit: et transacto torrente, qui *m* Lecia nuncupatur, ascendere rupem terribilem et deformem cœpit. Præibat animal, Archidiaconus et alii Clerici vestigia ejus sequebantur fatigati lassi, cruciati, paventes atque mirantes; quomodo mulus cum tali impetu illum terribilem locum ascendere posset. Circa horam nonam pervenit jam prope summitatem, et se flexit in dexteram partem ubi erat spelunca. Ibi introivit mulus cum corpore S Prudentii, et genu flexo ibidem pausavit. Pelagius vero Archidiaconus et qui cum eo erant, feretrum sanctum in terra deponentes, cereos et candelas accenderunt, et post orationem cibum sumpserunt, et per totam noctem orationibus instituerunt. [Supultus est B. Prudentius, Pridie Idus * Aprilis, a filiis cum magna devotione] *n* Pelagius humilis ejus in vita et obitu Archidiaconus, plus humili et veraci stylo, quam sublimi sermone et composito, hæc de vita ejus breviter descripsit: et in loco sepulturæ ecclesiam magno ædificio C fundavit: in quo omnipotens Deus multa et magna miracula, pro amore sui Confessoris, operatus est ipse, cui est honor et gloria, potestas et imperium, per immortalia secula seculorum Amen.

et a Turiasonensibus facile sublatum

m

miraculose in proprio loco deponitur

** imo Maji, Vita fertur a Pelagio scripta.*

n

ANNOTATA.

a *Hic videtur incipere alterius MS. contextus, ut ex duobus exordiis unum conflatum sit.*

b Ximeni, *nomen recentioris notæ est, quam ut alicui possit in Hispania aptari qui ante Gotthorum tempora vixerit: adeoque vel hinc (si hoc verum patris nomen est) poterit argui non admodum antiquum esse filium, et ad seculum 7 vel 8 spectare.* D

c Armentia, *in Breviario Benedictino, sub annum* 1607 *Conimbricæ excuso, perperam* Armenia Cantabrorum *dicta, urbs olim Episcopalis, nunc vicus,* collegio Canonico in Victoriam proximam urbem translato, *uti docet Ferrarius in Lexico.*

d Ebrus, *antiquis* Iberus, *Hispaniæ fluvius nominatissimus, quod alterum styli recentioris indicium est.*

e Dorus, *vulgo* Duoro, *antiquis* Durius, *Castellam veterem interluit: spatium inter utrumque fluvium a Victoria ad Uxamam (circa hanc enim videtur requirenda esse* Serra-alba) *intervallum est* 20 *milliarium Hispanicorum:* Uxama *autem, de qua infra, vulgo* Osma *dicitur.*

f S. Saturii corpus, *inquit Bivarius,* debito cum honore servat ecclesia Soriensis, *inter Uxamam et Turiasonem: Vitam ejus Tamayus dat* 2 *Octobr. quando a vicinis oppidanis cum annuo cultu scribit honorari, licet nulli Martyrologio inscriptum nomen inveniatur.*

g Calagurris *vulgo* Calahorra, *media fere inter Juliobrigam et Turiasonem via, ad Australem Iberi ripam, unde proximam Uxamam ad Durium sitam respicit.* E

h *Morales hunc Episcopum* Sanctium *vocat.*

i *Notarat Bivarius in margine, quod mallet* Clericum *quam* Canonicum *dici, offensus vocis, ut putabat, novitate. Tamayus, familiari sibi in antiquis scriptis interpolandis usus licentia, vocem* Clericum *e margine in textum transtulit.*

k Fusius Buxetensis codex, sed in eamdem sententiam, hæc prosequitur, *inquit Bivarius in margine: cum autem ab eodem codice etiam absit Garrayensis fabella, puriorem textum in eo contineri judicamus.*

l *Quis dubitet, quin vox* heros *in sacris scriptis notabilem quoque styli novitatem prætendat?*

m Lexia torreus, *is esse videtur, qui novello adhuc et parvulo Durio ad Soriam urbem se conjungit, ubi veteris Numantiæ monstrantur reliquiæ, et Garraya notatur in tabulis, satis sæpe jam nominata.*

n Hæc verba desunt in Codice Buxetensi, *inquit ad Marginem Bivarius. Vitio sane non carent, si S. Prudentius* 28 *Aprilis obiit: ideo pro* Aprili *legendum* Majum *omnino existimo. Quæ autem hic sequitur conclusio, cum non videatur esse ipsiusmet Pelagii, satis clare innuit stylum a recentiori auctore mutatum hic haberi.* F

D. P.

DE B. LUCENSI SEU LUCHESIO,

JUXTA PODIUM-BONITII IN HETRURIA.

AN MCCLX

Fundato Podii Minorum conventu,

L*ocum, qui a Montano situ* Podii, *a conditore seu possessore* Bonitii *nomen habet, vulgo* Poggi-Bonzi, *circa annum* MCLVI, *sui juris Senenses fecerunt, solis passuum* XV *millibus dissiti: errat enim Gonzaga, cum ipsum ait media fere inter Senas et Florentiam via occurrere, a qua duplo pene intervallo distat. Ex illo eosdem cum Senensibus hostes, eamdem fortunam experti incolæ, circa annum Dominicæ Incarnationis* MCCXX *B. Francisco, fama sanctitatis clarescenti, obtulere in vico Camulduli ædiculam B. Mariæ sacram, per publicum instrumentum, quod adhuc in tabulario communi dicitur asservari. Hic autem et Fratrum Minorum conventum ibi constituit, et piis quibusdam secularibus conjugatis Ordinis sui habitum impertiens, Tertiariorum Institutum est exorsus, quibus paulo post conscripsit Regulam, a summis Pontificibus approbatam. Primus omnium fuit is de quo agere instituimus,* Lucensis *Latino nomine, vulgari et usitatiore* Luchesius *appellatus; a S. Antonino etiam* Lucius, *ita loquente de eo 3 parte tit. 24 cap. 7 §. 3,* Anno Domini MCCXXI Beatus Franciscus instituit tertium Ordinem, qui dicitur Pœnitentium, propter illos

ibidem instituitur Ordo Tertiariorum

los qui matrimonio juncti facere pœnitentiam flagitabant, quorum primus fuit quidam sanctus homo, dictus Lucius. *Idem prædictum locum sui corporis deposito celeberrimum postea reddidit. Idem dico, eo quod nullo idoneo fundamento diversum faciant aliqui, quos sequens Arturus in Martyrol. Franciscano* Lucio *attribuit* XXVIII *Augusti, et præsentem* Luchesio.

quorum primus B. Luchesius,

2 *Quamdiu ille sub tali instituto vixerit, ignorare se fatetur Waddinghus; nec enim in ea quam solam habuit Vita annus mortis exprimitur, ideoque obitum ejus refert ad annum* MCCXLI; *sed alia quam primo loco dabimus annum* MCCLX *nobis suggerit. Neque vero multo citius potuit obiisse. Qui enim in castro Barberino, conventui Minorum circa annum* MCC *fabricato præfuit Guardianus, quando miraculum contigit relatum num.* 50, sancti viri tumulo et funeralibus interfuerat. *Secuta mox ad defuncti corpus miracula testimonium dedere sanctitati; et priusquam ipsum tumulo inferretur, accurrenti ad venerationem populo biduum dandum fuit. Humatum illud deinde est, sic ut a communi ædiculæ illius pavimento nihil emineret sepulcrum; quod occasionem dedit sanandi pueri, super ipsum ignoranter stantis. Secutum paulo post bellum est inter Podienses et San-Geminianenses, quorum hi Florentinis Guelfis, isti Pisanis et Senensibus Gibellinis adhærebant; et victoria ex parte Geminianensium stetisse videtur: nam et captivi ex Podiensibus abducti sunt aliqui, quorum unus S. Luchesii miraculo libertatem recuperavit, et in Pisano illius temporis chronico apud Ughellum tomo 3 col.* 892 *leguntur* Pisani, anno MCCLXII, donavisse libras quingentas pro reædificatione eorum murorum: *quod notabilem eorum labem eo tempore factam indicat, aut grandem ad nova bella apparatum.*

obiit anno 1260,

cujus miraculis mox clarescentis,

3 *Paulo post oportet scriptam fuisse antiquam beati viri Legendam, cujus meminit posterior Vita; ex qua etiam colligimus, miracula aliqua publicis instrumentis signata fuisse, in fide testium juratorum, quos inter Fr. Ildebrandinus fuit, conventus totius ipsiusque Beati Confessarius, uti apparet num.* 35. *Ea legenda utinam adhuc extaret! vicem ejus supplebit epitome inventa, in Compilatione cujusdam Legendæ Florentinæ, quæ in Bibliotheca Laurentiana pluteo* XX *asservatur, ubi post Vitam S. Zenobii, novo stylo a collectore expolitam, sequuntur vitæ aliorum tum Florentinorum tum Fesulanorum Sanctorum*, additis etiam aliquibus extravagantibus, a compilatione tam nova quam antiqua *Legendarii, in ecclesia Florentina tunc usitati, omissis,* visa eorum maxime in habitu Christi tenuisse probitate, *videlicet* de S. Benigno Abbate *Vallumbrosano* XVII *Julii*, de S. Verdiana Eremita ceu Cellaria in Castro Florentino I *Februarii*, De S. Lucesio *de quo hic agimus, ac denique* de S. Fina *cujus vitam edimus* XII *Martii: quod opus præfatur compilator esse a se* ex diversis libris collectum ... et levi stylo narratum ... ad utilitatem legentis ex his prædicare volentium. *Ubi quoniam de B. Lucesio postremum est miraculum, factum* tempore guerræ inter illos de Podio Bonizi et S. Geminiano, *cætera vero omnia anteriora videntur; merito judicamus hanc esse antiquioris Legendæ epitomen.*

Vita paulo post scripta,

hic in compendio data:

4 *Miraculis porro sic coruscantibus, elevatum est a terra sepulcrum; seorsimque posito, quod cum marito fuerat tumulatum, uxoris Bonæ-donnæ cadavere, sanctique Luchesii ... ubi eum tenerandum ... retracto ... omnibus collocata sunt. Cum vero anno* MCCLXVIII *Carolus Andegavensis, Neapolitanus Rex, Podium Bonitii, occupatum armis, in potestatem Florentinorum transtulisset et hi, Senensium partiumque Ghibellinarum odio, ipsum funditus everterent, habitatoribus ad planum deductis, ubi hodie Podium Bonitii nominatur et cernitur, ad quingentos passus a loco priori; tanta fuit B. Luchesii veneratio, ut concesso Alemanno corpori Bonæ-donnæ, in Germaniam auferendo ipsum nemo ausus sit loco movere. Ita ex omnibus publicis privatisque ædificiis, illæsæ steterunt domus et ecclesiæ Fratrum Minorum, ipso ubi nunc quoque persistunt loco: qui anno* MCCCXIII (*cui novum* Podii-Bonitii Burgum *Guelfi combussissent, ne Imperialibus adversus Florentiam receptum daret) cœpit restaurari mandato Henrici Imperatoris, inchoata muri quæ adhuc superest parte, et* Podium Bonitii Imperiale *vocari. Sed irritus fuit hic conatus, digressisque Imperialibus cessatum ab opere est, et prohibiti cives a Florentinis amissas domos alibi restaurare quam in plano, ubi hodieque supersunt: sic burgum in plano resurrexit, arx aut potius arcis initium mansit in monte, eodem utrobique nomine.*

sed deinde elevatio corporis,

et loci superioris destructio an. 1268

et aliqua restauratio anno 1313:

5 *Prius autem quam hæc contingerent, accidit Gregorium X, Pontificem maximum, anno* MCCLXXIII, *qui ad Lugdunense Concilium proficiscebatur, transitus Senis etiam ad Podium Bonitii accedere, eaque occasione pristino B. Luchesii cultui addi Pontificiæ auctoritatis robur. Rem audi ex Gonzaga:* Exornatur hujus monasterii ecclesia quibusdam Sanctorum corporibus; inter quæ præcipuum est corpus B. Luchesii, cujus caput cum in sacristia a Fratribus honorifice servaretur, ad Gregorii decimi Pontificis Max. fortuito inde transeuntis, præceptum, in ignem projectum est: quo tamen seipso inde exiliente, præcepit Pontifex, ut ipsum Fratres processionaliter gestare possent. A quo tempore singulis annis, eo die Dominico qui Passioni Salvatoris dicatur, convenientibus populo et Clero, cum maxima veneratione a conventu ad oppidum usque defertur, indeque ad proprium locum reducitur. *Addit Waddinghus,* quod huc usque observatur: et per multos annos in solenni ejus die, qui celebratur in die S. Vitalis Martyris XXVIII Aprilis, fiebat de eodem ecclesiastica commemoratio, donec Fratrum incuria desuevit. *Deinde* succedentibus annis, *ut scribit prælaudatus Gonzaga,* cum plurimæ eleemosynæ ad B. Luchesii sepulcrum, ibidem erectum, a fidelibus offerrentur (coruscabat siquidem maximis miraculis) pulchra satis ecclesia, demolito antiquiori sacello, in honorem Sanctorum Francisci et Luchesii ex eis constructa, atque ipsum monasterium ampliatum resarcitumque est; *quod quomodo circa annum* MCCCCXX, sub beato Patre Bernardino de Senis a conventualibus ad Observantes *translatum sit, memorabili ad posteros exemplo, fuse narrat Gonzaga.*

interim Gregorius X an. 1273 *cultum probavit,*

et nova sub ejus nomine ecclesia struitur:

6 *Ex his Observantibus unus fuit is, cujus manu extat transcripta recentior ampliorque Vita, sub hoc titulo,* In nomine Domini. Incipit Prologus in Legendam B. Luchesii, tertii Ordinis B. Francisci de Podio Bonitii, scripta per me Fr. Bartholomæum de Colle, exiguum Ordinis Minorum Prædicatorum, ad laudem Dei et animarum salutem, MCCCCLXXVII. *Ad calcem hæc leguntur:* Explicit Vita et Legenda B. Luchesii, Tertii Ordinis S. Francisci, cui idem gloriosus Franciscus, ut supra in Legenda prædicta declaratum est, propriis manibus Religionis habitum contulit. Spectat autem et pertinet hæc Legenda ad usum Fratrum Minorum loci seu Conventus Podii-Bonitii; in quo dictus S. Luchesius primum a B. Francisco indutus est, et in sui nominis titulo eorum postea ecclesia dedicata. Compilata vero fuit hæc Legenda prius a Venerabili in Christo P. Fratre Bartholomæo de Tolomæis de Senis, Ordinis Minorum in Conventu Senensi, anno ab Incarnatione Domini * MCCCLXX, tempore Urbani V. Quoniam vero vetustate jam consumpta, in aliquibus etiam partibus caduca, undique insuper, credo scriptorum vitio, corrupta, et certe satis inculta erat; absque alicujus sententiæ aut sensus mutatione, reformata fuit et propria manu descripta per Fr. Bartholomæum Lippum de Colle Vallis Elsæ, ejusdem Ordinis Prædicatorem exiguum atque indignum, anno ab Incarnatione

transcribitur anno 1477 *altera ejus Vita,*

a Bartholomæo de Tolomæis composita,

* *an.* 1370 *tempore Joannis XXII.*

A natione ejusdem Domini Jesu Christi MCCCCLXXVII, tempore Sixti IV, Pontificatus ejus anno VI.

AUCTORE D. P.

per Bartholomæum a Colle virum sanctum :

7 *Hic est ille Bartholomæus, de quo, sancti hujus laboris præmium intra annum assecuto, et sui corporis deposito una cum corporibus B. Luchesii, Marchionis a Cortonio, et Francisci a S. Stephano ecclesiam istam ditante, scribit Gonzaga, quod* a beato Patre Capistrano, Perusii in publica platea, cum aliis pluribus Scholaribus atque Doctoribus, Seraphicæ Religionis Franciscanæ habitu indutus fuit, et in sacro monasterio Montis-Sion Guardianum aliquando egit, ac tandem anno Domini MCCCCLXXVIII, hoc in loco bonis operibus plenus migravit ad Dominum. *Pluribus opus non fuit Franciscani Martyrologii compilatori Arturo, ut ipsi sociisque arbitrio suo definiret annuum commemorationis diem: et Bartholomæum quidem diei* XV *Martii; Marchionem vero sive Marcum et Franciscum, hunc* VI *Februarii, istum* XVI *ejusdem mensis attribueret, addito singulis titulo Beati: quod et nos libenter faceremus, si aliquod publici cultus eisdem delati argumentum proferretur. Nunc ea tantum causa hæc proferimus, ut sciatur, quam de se opinionem reliquerit Bartholomæus, reconcinnator Vitæ, cujus nobis notitia primum ex Silvano Razzio et scriptoribus Franciscanis*

qua etiam datur.

B *facta est; exemplar vero humanissime curatum nuper a Serenissimi Principis Hetruriæ instructore Bernardo Benvenuti, cui grave non fuit hac sola de causa venire Florentiam, ut ipsum traderet eruditissimo atque hujus operis studiosissimo Antonio Magliabechio, ipsius Magni Ducis, et patrui Leopoldi Cardinalis familiari intimo, Antuerpiam transmittendum, prout anno* MDCLXXI *factum est.*

edita primum anno. non 1370,

8 *Ceterum non sub istius Bartholomæi nomine, sed alterius senioris Vita datur: quoniam secundus scriptor adeo religiose tenuit prioris sensum, nihil addens aut detrahens, ut nec ea quidem verba mutaverit, quæ prior in sua ipsius persona loquens scripsit, tam in Prologo quam in contextu num.* 49. *Quod sane felicius ei cessit, quam conjectura de ætate auctoris; in qua eum decepit ambiguitas cyfræ* 2, *antiquo more formatæ, ita ut a* 7 *vix distingueretur. Hinc annum signavit* 1370, *et explicationis causa addidit,* tempore Urbani V, *illo anno exeunte defuncti; cum scribendum esset* 1320, *quando Pontifex erat Joannes, vulgo dictus* XXII. *Patet hoc ex ipso Prologo, ubi Bartholomæus de Tolomæis, sive de Bartholomæis (quæ antiqua et nobilis apud Senenses familia est) præfatur colligere se de B. Luchesio,* veluti fragmenta quædam, partim neglecta partimque di-

sed 1320,

C spersa, a morientibus eis, qui vero Dei convixerant, *et jam tum octogenarii vel nonagenarii esse debebant,* tam pretiosa commercia deperirent. *Cum enim a Capitulo Generali Ordinis, Massiliæ celebrato ad annum* MCCCXIX, *invocatione B. Luchesii esset a præsenti naufragio liberatus, sicut narrat num.* 49; *nihil prius videtur habuisse, quam grati animi causa accedere ad sui liberatoris sepulcrum, ubi,* ut vitæ ipsius veritas ad posteros transmittenda certius *sibi* constaret, sæpenumero ac pluribus et diversis temporibus collationem super his cum Fratribus ibidem commorantibus et hominibus patriæ illius diligentem habuisse profitetur: *nam propter viciniam loci ire et redire die uno poterat, ipse Senis habitans; et absoluta compositione, obiisse Podii aut hospes aut parvi temporis inquilinus.*

post vitam auctoris servatam,

recentis adhuc memoria miraculorum.

9 *Magna igitur est Legendæ hujus auctoritas, maxime quoad miracula, tum* quæ in antiqua ejus Legenda, *ut scribit num.* 35, reperit a fide dignis antecessoribus suis posita, *tum* quæ suis patrata temporibus *inferius annotanda promittit. Quoad Vitæ historiam, carior nobis est ipsa antiquior Legenda sive epitome ejus, tum quia brevior atque simplicior, tum quia intra proximos a Beati morte annos conscripta non paucas circumstantias attingit, quas Bartholomæus, diffusiori eloquio historiam involvens, ut minoris momenti prætermisit.* D *Quod tamen factum ab eo minime miramur, quia idem sæpe notamus in vitis cultiori stylo expolitis: magis dolemus, quod ea quæ ad honorem sacri corporis pertinent, suntque facta post scriptam antiquam Legendam, quomodo scilicet elevatum corpus, eique a Florentinis parcitum sit, quo anno fabricata nova ecclesia, quid a Gregorio X imperatum, non curaverit historiæ reformatæ adjungere, contentus* quædam de multis *post mortem miraculis addidisse: inter quæ certe minime omitti merebatur istud de capite, ultro resiliente, ab eo in quem fuerat conjectum igne.*

EPITOME
VITÆ ANTIQUIORIS.
Ex MS. Florentino Bibliothecæ Laurentianæ.

Lucensis in villa *a* Cagiani, vicina *b* Redde, Florentini comitatus *c* Vallis-Elsæ, secundum contratæ consuetudinem honorabili genere duxit originem. In juventutis suæ flore uxorem, nomine *d* Buonadonnam, duxit; et ex ea filios procreavit. Processu temporis quidam eum gravare verbis et factis plurimum cœpit: qui non valens ei resistere, furori cessit; et ad castrum Podiboinzi, tunc suo statu re- E nitens plurimum, per duo quasi milliaria distans a loco quo sic gravabatur, cum uxore et filiis totaque sua supellectile accessit, et ibi quoad vixit feliciter habitavit. Erat enim ætate juvenis, aspectu delectabilis, affatu placabilis, conversatione humilis et ultra quam credi possit conversandi cum nobilibus amator horribilis. Ut autem ex hoc in cœptis non deficeret et contemptui haberetur, quia ruralis et forensis existebat, temporalibus ditari supra modum optabat, et in quantum quibat posse satisfacere affectui procurabat. Nam quodam tempore suorum bonorum magnam partem in victualibus misit; et quantum in eo fuit, quod esset *e* caristia, non magna sed maxima, procuravit.

a b c Matrimonio junctus æmulo cedit d

et Podium migrat,

e

2 His igitur actibus implicatus, una dierum solitudini vacans, cogitare cœpit Dei summam potentiam, sapientiam et clementiam in creatione, gubernatione et benigna peccatorum tolerantia et receptione: qui ad se reversus optime, labentis hujus et miseræ vitæ proposuit cuncta deserere, ac Christo Jesu perpetuo deservire. Et ne vita filiorum ullum ei foret impedimentum, contra naturam ipsorum F mortem, a Christo totus abstractus, multis perfusus lacrymis, dirisque suspiriis ac crebris orationibus, flagitare cœpit. quod ut uxori exposuit, Deo laudes multas dedit, et eum de his plurimum confortavit, et se paratam esse ipsum sequi ejus provoluta pedibus, irremediabilibus lacrymis et singultibus, ut sequeretur inspiratum divinitus, postulare omni instantia procuravit. Tunc vir Dei omnia conjugis assensu vendidit, habitum Fratrum Tertii Ordinis Seraphici Francisci una cum uxore sua sumpsit, ex aliqua parte pecuniæ, quam ex suis bonis accepit, unum hortulum quatuor jugerum emit, et totum superfluum omni mora deposita pauperibus erogavit: et sic imposterum observavit, quod præter victum et vestitum in extremitate nihil habuit; sed omnia more summi magistri, non cogitans de crastino, manu pauperum cœli horreo collocavit.

meliore a Deo mente injecta,

cum uxore habitum 3 Ordinis induit

3 Quærebat enim Vir sanctus per vias, villas, castella circumadjacentia et domos, egenos, infirmos et debiles, quos secum si poterat, ducebat: si non, super asellum: et sæpe sæpius unus supra collum, immisso capite suo infra tibias infirmi, et unum manu qualibet ad domum deducebat, eisque necessaria ministrabat: et quando ei unde tribueret deficiebat, sumpta sporta per domos petendo eleemosynas

caritate in pauperes et ægrotos insignis,

A nas propriis deferre humeris non horrebat. Et adeo ad paupertatis amorem piis verbis et affabilibus ipsos inducebat, quod eos non solum in paupertate contentos faciebat, sed etiam velle ipsos sic sistere ipsorum quilibet verbis et factis evidentibus demonstrabat. Erat enim vir Dei habitu vilis et abjectus, abstinentia maximus, altus oratione et assiduus, officia divina et prædicationes audire solicitus, avidus et attentus. In cura infirmorum incredibiliter operator continuus et ultra quam dici potest cunctis inæstimabiliter gratiosus.

abstinentia et oratione,

4 Erat etiam consuetudinis viro Dei, onusto asello medicinalibus, per maritimam, ubi propter aeris intemperiem sciebat ipsos esse, infirmos quærere, et eis prout unicuique opus erat, juxta suam et infirmitatis condecentiam [providere]; suadendo ante omnia laborantibus circa statum animæ salutiferum, prout exigit suus status. Bis ad minus confitebatur qualibet septimana, sumendo sæpe sacrosanctum Sacramentum corporis Jesu Christi, et tanta copia lacrymarum, ceu in præsentiarum illum haberet mortuum, quem sumpsit sub aliis speciebus dominum Jesum Christum, et confestim fugiens se abscondebat. Orationi tanto ardore vacabat, quod a

frequenti communione,

B Fratribus et aliis pluribus dignis eum sequentibus per spatium trium brachiorum a terra elevatus, oculis in cœlum apertis, flexis genibus et clausis manibus, totus incordatus inveniebatur, hominis penitus sine sensu. Cœpit interea vir sanctus clarere miraculis: nam die quodam Sacerdos quidam Raynuccius nomine, ad ipsum accessit, unam porcam *f* ceparum sui hortuli, ad *g* ponendum, ab ipso emit, collegit si quid fuit bonum, super remanentibus ut signum crucis apponeret Presbyter præfatus, eum rogavit; coactus fecit: sequenti mane rediit, et velut nihil inde collectum fuisset, adinvenit: ut sileat humiliter petit *h*.

f
g
fructus Cruce signans multiplicat.
h

5 Cum uxor sua infirmitate, de qua mortua est, gravissima teneretur, et ipse infirmus non tamen sic esset: ad ipsam perrexit, ut omnia Sacramenta perciperet ei persuasit, devotissime ipso adstante fecit: ipsam confortans ad exitum inter alia ista dixit: Socia mea devota, ut plene nosti, Deo simul affectuose servivimus, et nunc est licitum, ut ad gaudia illa ineffabilia conjuncti pergamus: exspecta me, volo equidem quæ sumpsisti suscipere, et tecum ad cœli gaudia properare. Factoque super ea signo crucis ad lectulum rediit, et Sacerdote clamato devotione per maxima sumpsit. In tanto *i* ad suam conjugem laborantem in extremis ivit, et suis eam tenendo manibus coram astantibus ipsam confortando, anima illa sancta cœlica penetravit *k*. Ad stratulum suum per adstantes deducitur, quo locatus se signo Crucis munivit, oculos fixit; Jesum, ejus Matrem, Patremque suum Franciscum suavi advocans eloquio, adstantibus multis Religiosis, Clericis, devotis laicis, maribus et feminis; ad superos cives anima illa devotissima evolavit, die tertio exeunte *l* Aprilis mense, anno Domini MCCLX. Quorum corpora Podiboincenses cum maximo honore sumpserunt, insimul in feretrum tulerunt, et in ecclesia Fratrum Minorum ibi situatam devotione maxima tumularunt.

uxori morienti eger et ipse assistens,
i
C
k
paulo post moritur.
l

6 Quidam ad ejus corpus inhumatum accedens, ob devotionem pollicem pedis amputavit, et continuo ex eo magna sanguinis vivissimi copia emanavit. Tebalduccius ejusdem castri habens incurabilem infirmitatem tumefactionis in umbilico, ad corpus ejus accessit, manum suam super ipsam posuit, et continuo liberatus fuit. Tres dum capti essent Florentiæ et suis exigentibus culpis occidi deberent, Sanctum mirifice vocaverunt, et continuo nocte illa carcere clauso in Podiboinci, unde erant, incolumes positi extiterunt. Cum filius *m* Segnæ octo mensium mortuus sepeliri deberet, mater ad se rediens B. Lucensem advocavit, et continuo eum incolumem resuscitavit: qui ad decennium veniens a pectore usque ad caput tumefactione sic horribilis factus est, quod mori potius quam vivere (quia monstrum quoddam apparebat) mater ejus totis viribus affectaret: tamen non diffidens de Sancti meritis ipsum invocavit, et continuo infirmitate omni fugata, Dominum et Sanctum magnificans, quod acciderat scientibus et nescientibus, quod evenerat et quomodo, nuntiavit.

Sanguis ex mortui corpore fluit,
reos ex carcere,
m
D
Ex ms.
infantem vitæ restitutum,
a morbo liberat,

7 Quidam cæcus de Castro Florentino illuc accessit, ante ipsius tumulum genuflexit, et continuo effusa multis lacrymis oratione lumen recepit, et multo gaudio laudibus Deo et sibi redditis ad propria redire curavit. Quidam, nomine Bartolus, cum de dorso pedis plantam fecisset, annis decem more puerorum, et super ejus tumbam nesciens staret, subito, velut si lignum siccum præcideretur, pes ejus insonuit: quod ipse ad sonum respiciens, sanum se reperit, et clamore valido ad domum sanissimus rediit. Cum cuidam Pistoriensi ob incurabilem infirmitatem manus amputari deberet, ejus mater, audita fama viri Sancti, ipsum sibi recommendavit, et continuo sine ulla incisione optime curatus fuit.

cæcum visu donat,
claudum gressu,

8 Cum quidam puerulus de Podiobonzi, in fine laborans pluribus diebus stetisset; mater ipsius particulam quamdam de veste, quam apud se devotionis causa tenebat, super ipsum, ejus auxilium invocando, posuit, et continuo promptissime lectulo surgens liberatus fuit. Cum tempore guerræ, inter illos de Podiobonzi et S. Geminiani, quidam in castro S. Geminiani arcta custodia tentus esset, B. Lucensem devotione maxima vocavit: confestim affuit nocte, de medio custodum ipsum eripuit, de muro castri ex latere S. Joannis ipsum trahens, ipsumque sociando in castrum Podiibonzi suæ familiæ incolumem assignavit.

ægrotum valetudine,
E
captivum libertate.

ANNOTATA.

a *In tabulis* Cacchiano, *in sequenti Vita* Gaggianum *scribitur, estque in confinus territorii Senensis, ab ipsa urbe Senensi 7 vel 8 p. m. distans, a Podio utroque p. m. circiter* 20. *Errat Waddingus quando huic loco attribuit primum B. Luchesii et S. Francisci congressum; quippe qui jam inde migraverat Podium ut mox dicetur: errant etiam qui B. Luchesium* de S. Cassano *cognominant: nam si intelligatur oppidum* S. Casciani, *id omnino Florentinæ diœcesis et Guelficæ partis erat.*

F

b *In apographo alterius vitæ minus recte* Cedde, *in tabulis* Radda: *quod cum ipso Caggiano atque urbe Senarum pene triangulum constituit.*

c Elsa *fluvius, a finibus Senensium exortus, intra oppida S. Miniatis atque Empolis sese immergit Arno.*

d *Bene auspicatum nomen, Latine* Bona-femina.

e Caristia *Italis dicitur, caritas annonæ.*

f *Id est, cepas omnes unius areolæ.*

g Ponere *videtur hic accipi pro* servare.

h *Additur:* sed credidit quibus nequit dicere internuntiis denudavit, *qui sensus mutilus, quomodo supplendus sit, non satis assequimur.*

i In tanto, *ut alibi monuimus, est idem quod* interea.

k *Addit Waddingus ad an.* 1242 *num. num.* 13 *ex Mariano* Sepulta est in plebe castri Podii-Bonitii: miraculis claruit: ejus reliquiæ inde sublatæ sunt, occupato per Florentinos castro, quod suspectum habebant: solum remansit in Fratrum monasterio brachium, quod servatur. *Arturus sub nomine* B. Bonæ *cum titulo* Viduæ (*licet marito præmortuam vel ex*

Waddingo

A *Waddingo posset discere) inscripsit Martyrologio Franciscano, et quidem ad 5 Augusti ; eum vero diem suo arbitratu eligi declarat, dum fatetur, eodem die mortuam quo et maritus. Denique affirmat prædicta occasione* Reliquias per quosdam Alemannos inde sublatas in Germaniam esse asportatas. *Certe apud Florentinos nulla earumdem memoria superest.*

Ex MS.

l *Secundum ea quæ deduximus* 23 *Aprilis de B. Ægidio, hac loquendi formula notaretur* dies tertius Maji. *Sed vel hinc monemur non recte sic intelligi* ***hanc formulam*** die tertio exeunte mense Aprili : *verum potius retrograde numerari debere dies, ut intelligatur dies* 29 *qui est tertius a fine. Quare istic dicta, hic corrigo ; plenius id facturus in Appendice ad* 23.

m *Scriptum erat* Seg. *integre scribendum* Boninsegnæ.

VITA

Auctore Bartholomæo de Tolomæis.

Ex Veteri MS. Bartholomæi de Colle.

PROLOGUS.

B

Laudemus Deum nostrum in glorioso viro, Patrono nostro, Deo et hominibus valde dilecto, almo Christi Confessore, B. Luchesio : cui procul dubio multam contulit gloriam, et ipsius memoriam in benedictione constituit sempiterna. In ipsum namque, utpote vere humilem et contritum, tanta Deus benignitate respexit ; ut singulariter eum gratiæ suæ donis ex alto prævenerit par mundi cordis puritatem, veritatem locutionis, nec non et virtuosi operis multiplicitatem. Etenim velut Lucifer apparens diluculo in mundi hujus caligine, claris vitæ atque doctrinæ micans fulgoribus, sedentes in tenebris et umbra mortis direxit in lucem. Qui crebro etiam prophetiæ spiritu replebatur, et contemplationis usu fruebatur angelico. Præsentis insuper vitæ apostolico more fastum despiciens, ferventissimæ caritatis incendio, fide ferebatur in Deum, et per misericordiæ opera totus fervebat in proximum. Qui tamen sibimet austerus et rigidus, castigabat corpus proprium et in servitutem spiritus redigebat. Eapropter similem illum fecit Dominus in gloria Sanctorum suorum, et magnificavit eum in timore inimicorum, et mirificavit coram populo suo, auditam faciens vocem ipsius in multorum ostensione miraculorum. Ad hujus igitur viri, Christo amabilis, nobis imitabilis, et mundo admirabilis, describendam vitam, ego Frater Bartholomæus de Tolomeis de Senis, Ordinis Minorum minimus, indignum et insufficientem omnino me sentiens ; id nullatenus attentassam, nisi me quorumdam Senensis Custodiæ Fratrum, multorumque nobilium virorum ac mulierum de Podiobonitii ejusque confinibus, nec non et Sancti hujus fervens incitasset affectus. Cum per ipsius invocationem et merita singularem a Christo gratiam recepisse me noverim : si præconia laudis ejus tacuero sceleris proculdubio arguerer, ut ingratus. Et hæc penes me causa præcipua fuit hunc assumpsisse laborem, ut vitæ ipsius virtutes, actus et verba, quamquam non valuerim ad plenum usque colligere, juxta tamen posse describerem ; veluti fragmenta quædam partim neglecta, partimque dispersa, ne morientibus eis qui viro Dei convixerunt, tam pretiosa commercia deperirent. Et ut Vitæ ipsius veritas ad posteros transmittenda certius mihi constaret et clarius, existens in Conventu nostro de Podio-Bonitii, ubi sanctum ejus corpus honorifice conquiescit, sæpe numero ac pluribus et diversis temporibus collationem super his cum Fratribus nostris ibidem commorantibus, et hominibus patriæ illius habui diligentem : quibus et in quibus fides est indubitabilis adhibenda. Nec semper historiam secundum ordinem temporis texui, ad evitandam confusionem ; sed ordinem rerum potius servans, studui magis aptare juncturam, secundum quam peracta tempora diversis materiis, atque diversis peracta temporibus eidem materiæ congruere videbantur. Initium autem vitæ B. Luchesii, processus et consummatio, octo quidem distincta capitulis describuntur inferius annotatis : videlicet.

Breve B. Luchesii elogium.

C

Vita ejus cur ab auctore et quomodo scripta.

D

I CAPITE Agitur de origine et vita ipsius in habitu seculari, et de aliquali ejus conversione ad Deum.

II De perfecta ejusdem conversione et voto tertii Ordinis S. Francisci, et vero mundi contemptu atque sui.

III De immensa ejus pietate, misericordia, et caritate erga pauperes Christi.

IV De oratione ejus devota, contemplatione sublimi, et spiritu prophetiæ.

V De digna ipsius pœnitentia, abstinentia singulari, et carnis maceratione.

VI De honestate ipsius præcipua, paupertate laudabili, et profunda humilitate.

E

VII De perfecta ejus patientia ac sancto transitum mortis.

VIII De miraculis post ejus felicem transitum undecumque ostensis,

Hæc est antiqua auctoris partitio : quam, ut in autographo præmittitur, hic proponentes, ipsam vitæ historiam in longiora capita more nostro partiemur. Interim observa caput ultimum in MS. subdividi in plures Rubricas, et harum singulas in plura miracula, hoc modo.

RUBR. I De mortuis suscitatis, et his qui ab evidentibus et patentibus mortis faucibus eruti sunt et mirabiliter liberati. *Miracula* 6.

II De cæcis illuminatis, et alia oculorum passione mirabiliter liberatis. *Miracula* 4.

III De liberatis a carceribus, captivitate, vinculis et compedibus quam plurimis. *Miracula* 4.

IV De liberatis a naufragio et enarrabilibus periculis pelagi seu fluminum. *Miracula* 3.

V De liberatis a periculo puerperii, ablactationis, morbo regio et diversis infirmitatibus atque doloribus. *Miracula*. 14.

F

CAPUT I.

Ratio vitæ ante et post conversionem a B. Luchesio ductæ, caritatis officia proximis impensa.

Egregius Christi Confessor Luchesius, a villa Gaggiani prope Reddam, non longe a nobili et famoso castro Podii-Bonitii, quod Imperiale dicebatur, traxit originem. Hoc siquidem castrum, in medio Tusciæ collocatum, copiosorum olim populorum ac nobilium virorum multitudine refertum, nec non forti murorum munitione vallatum, ut amicis et incolis præberet habitandi securitatem, inimicis vero et extraneis minacem incuteret terrorem, heu ! nunc tam peccatorum multiplicatione, quam divisione partialitatum, quam etiam bellorum inundatione, dirutum et conquassatum est, et penitus ad solum redactum. Beatus igitur Luchesius, una cum Bonadonna (ita enim nuncupabatur) conjuge sua, mundane conversans, non quæ Christi sunt sed propria quæritans, lucris secularium totus intentus, nec non aliis præesse potius quam subesse desiderans, in sua villa Gaggiani caput a unius partis seu partium, Guelphæ videlicet et Ghibellinæ, habebatur. Invidia tamen

Cap. I B. Luchesius Podio-Bonitii oriundus

cum conjuge studiis seculi deditus,

a

A tamen adversariorum lacessitus, ut odium declinare posset et casum, in quem hujusmodi partiales solent incidere, ad prædictum Imperiale Podii-Bonitii castrum habitandum se contulit. Ubi terrena inhians et cœlestia non advertens, illorum artem exercebat, quos *b* pizzicarios, ut vulgo dicitur, appellare solemus, vel *c* collybistas.

pinguiarium agit,
b
c

2 Utcumque tamen incipiens divinam aspirare dulcedinem, ac cœlestium degustare amorem, conscientia factus intrinsecus ; cum in hujusmodi emptionibus et venditionibus minutorum laqueum diaboli paratum sibi conspiceret, alium lucrandi modo assumpsit. Frumenta enim et blada singula observabat *d* endicas, ut vulgo dicitur, faciens ; quo tempore vilius emeret, ut illa postmodum alio tempore majori pretio seu carius distrahere posset. Sic omni alio lucro a se penitus abdicato, et hoc dumtaxat ut vivere posset admisso, sola tamen omnium malorum radix cupiditas sibi remanserat, ut miserorum miserias non attendens, et frumentum abscondens in populo, tempus quo carius illud venderet expectabat. Has tamen viles mercimonias et perniciosas fore negotiationes longo tempore perlustrans, facta manu Domini super eum, non jam amplius cor suum clausit, sed se multipliciter evocanti aperuit. B Spretis namque mundi commerciis et soli Deo servire desiderans, in virum alterum jam mirifice mutatus, ecclesiam devotius frequentabat, et quæ de sacris Scripturis patulo advertebat auditu minime tradens oblivioni, sui pectoris armariolo secretius recondebat.

deinde frumentarium,
d

3 Jamque pauperum Christi sectator effectus, jamque ad id quod perfecte facturus erat evidentia spirans indicia, statim compassiva teneritudine super necessitatibus pupillorum, orphanorum ac viduarum cœpit aspicere. Atque illico frumenta et blada distribuens, venditis omnibus quæ possidebat, agrum emit : quem propria manu excolens, tam ad sui quam pauperum usum, ad fovenda illorum viscera pleno mentis intuitu corporisque conamine seconvertit. O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei ! quam incomprehensibilia judicia et investigabiles ejus viæ ! qui convertens petram in flumina, et rupem in fontes aquarum, rivos facit tam mirabiles, ad extinguendam sitim suorum fidelium, de duris silicibus scaturire. O sanguis Agni immaculati ! qui ex visceribus Jesu Christi jugiter fluens, adamantina frangit, et durissima pectora peccatorum quasi in C pulverem tenuissimum redigit. Clementissimus vere, omni posthabita diffidentia, et misericors Deus in electos suos, et in quos ab æterno prædestinatos sibi voluntas est et immensa caritas complacendi : sicut in conversione B. Luchesii luculenter apparet, qui inter mundiales tenebras, cujus quidem primo solum nomen tenuit, exinde vero lux de perenni luce factus, rem tanti nominis non amisit.

frumentis divino instinctu venditis agrum ad alendos pauperes emit :

4 Procedens dehinc Christi famulus quotidie magis ac magis de virtute in virtutem, et juxta normam Evangelicam cui jugiter incumbebat jam terrena despiciens et cœlestia toto corde desiderans, sui verus mundique contemptor effectus est ; adeo ut non amplius hominibus vulgaris homo, sed Evangelicus et inter Christi discipulos annumerandus videretur. Etenim priusquam vestimenta decentia et colorata deponeret, spiritu suggerente cognovit, quod omnis Evangelicæ conversationis perfectio et spiritualis ædificii culmen, nec non et decora virtutum varietas a vero sui mundique contemptu sumit exordium. Induit igitur per mentis elevationem in Deum, miro quodam modo novellus homo, voluntariæ paupertatis spiritum, profundæ humilitatis assensum, nec non et erga Deum et proximum caritatis intimæ et viscerosæ pietatis affectum. Ut enim D seipsum perfecte contemneret atque despiceret Christi sectator præcipuus, propter eumdem qui pro nobis in stabulo nasci, inter nos pauperem vitam gerere, pro nobis denique nudus in cruce mori voluit, pauperibus, infimis, ceterisque miserabilibus personis sedula pietate subvenire contendit.

CAP. II. meliorem vitam a fundamento humilitatis incipiens,

AUCTORE BART. DE TOLOMEIS EX MSS.

5 Visitare igitur cœpit hospitale S. Mariæ, quod tunc in dicto castro situm erat : ubi infirmantibus et ægrotis quæ poterat beneficia conferebat : invitabat singulos, postulata pro posse complebat, lavabat pedes, religebat vulnera, educebat putredinem, saniem velut alter Franciscus magna teneritudine abstergebat. Sic cœpit uni Deo devotus seipsum contemnere, sic pauperum Christi servitio jugiter mancipare ; ut se sibi subacto, cetera etiam sibi adversantia potestative subjiceret, et seipsum tamquam vile mancipium ad pretium Christi participandum venumdaret. Sic quanto vilius erat obsequium, tanto se illi libentius submittebat ; ut et per activam prius vitam Christum velut Martha lucrifaceret, et per contemplationis postmodum apicem eumdem sicut altera Maria possideret. Sic personam cujuslibet pauperis et ægroti, velut Christi persona olim indigentis et infirmi, sumebat : et evangelicum illud verbum, Amen dico vobis, quamdiu uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis, pretioso sui pectoris scrinio non perfunctorie abscondebat. Quoniam igitur E tam perfecte in activa vita præclarisque operibus misericordiæ se jam Christo funditus mancipasset ; Christus idem, quem nosse vivere, et cui servire regnare est, in tanta eum dulcedinis suæ benedictione prævenit ; ut præter ipsius amorem omnia mundi pretiosa vilescerent, omniaque delectabilia ipsius in amaritudinem sibi conversa forent. Considerans nihilominus quod otium carnis ejus concupiscentiis alimenta præberet, cupiens illud a se viriliter amovere, et prudenter, licet indoctus, poeticum illud intelligens

ægris in nosocomio deservit,

Matt. 25, 40.

et agriculturam in usum pauperum exercet,

Otia si spernas periere Cupidinis arcus.

Ovid rem. 139

Ut etiam juxta Domini præceptum in sudore vultus sui corporeo sustentaretur alimento, agellum prædictum propriis manibus, quo viscera refocillaret pauperum, non segniter excolebat.

6 Cum vero admirandæ ipsius vitæ hujuscemodi jam seculo nequam præludia contulisset, ecce ad ipsius aures rumor volitat non inanis, qualiter ille Christo conformis, Evangelicæ perfectionis exemplar præfulgidum, æmulator charismatum meliorum, patriarcha pauperum Franciscus, omni virtute perspicuus, ardoris caritate Seraphicus, ad Podium-Bonitii *e* venerat trium salutarium Ordinum vexillum exportans, Dominique talentum promittens, si quis eligeret in aliqua dictorum trium Ordinum acie militare. Qui ut hoc intellexit, properus ac festinus, (nescit enim tarda molimina sancti Spiritus gratia) ad Magistrum militum Franciscum, antiqui serpentis elidentem astutiam suaque multiplicia cornua confringentem, magnum attendens tantæ militiæ donativum, sine cunctatione pervenit. Sic ad pauperem quidem rebus, divinis tamen charismatibus completum Franciscum, pauperum nutritor Luchesius, velut ad divinæ magnum miserationis asylum, contugit, ejusque genibus provolutus, arcanum sui pectoris reserans, magno coram populo tertii Ordinis habitum (nam conjugio ligatus erat) humiliter ac devote postulavit.

a S. Francisco habitum tertii Ordinis petit

e

7 Cernens igitur in eo gloriosus Franciscus personæ elegantiam, fragrantiam morum, compassivam pietatem ad pauperes, ad Christum devotionem præcipuam, obedientiam promptam ad ipsius Ecclesiam, verum mundi contemptum, ardens in via desiderium supernorum, in concupiscendo veritatem,

et accipit.

AUCTORE BART. DE TOLOMEIS EX MSS.

in flagitando humilitatem, in perseverando firmitatem, ei benigne condescendens, una cum conjuge sua Bonadonna, quæ ejusdem voti erat, sacro tertii Ordinis habitu consignivit; nec non et secum viros humiles et devotos Brunum f et Maretolensem, nonnullosque alios convicinorum locorum et Vallis-Elsæ incolas (jam enim in eorum cordibus perennis vitæ desiderium et Christianæ fervor religionis excreverat) non sine magno astantium fletu, lacrymosis gemitibus, et mira cordis compunctione, ejusdem Fraternitatis glutino copulavit. Incepit illico novus Christi miles Luchesius, armatura Dei circumdatus, fidei scuto munitus, superinsigni trabea, veste scilicet Francisci, illustratus, quibus tela cuncta nequissimi hostis ignea valeret extinguere, ita viriliter agere, sic ad meliora proficere, taliter ad altiora conscendere; ut carnis adhuc mole depressus, non jam quæ mundi sunt quæreret, sed humanam potius videretur vitam in Angelicam commutasse. O vere felix negociator Luchesius, et pauco temporis momento exiguoque labentis vitæ spatio nimium locupletatus, qui nundinas mundi vilissimas respuens, cœlestia sub Francisci disciplina es mercatus! et sub tanto duce militans, subactis viriliter mundi, diaboli, carnisque illecebris propellentibus ad ruinam, incorruptibilia, solida, et æterna gaudia non parvo triumpho adeptus es!

CAP. III

corporali misericordia erga pauperes effulget,

8 Caritatem vero, qua Dei filius a diabolica servitute per mortem crucis humanum dignatus est genus eripere, ita Luchesius, divina favente gratia habitum virtutis studiosum, induerat, ut Deo ex ipsa fecerit hostiam vivam, de pietate delectabile holocaustum; et de misericordia sacrificium vespertinum. Tanta siquidem cordis teneritudine et compassione afficiebatur intrinsecus ad pauperes Christi, tantisque jaculis vulnerabatur medullitus super inedia, calamitate, miseriis quibuslibet afflictorum; ut magis ipse pateretur in mente, quam ipsi inopes sentirent in corpore: ita Luchesii viscera igneus gladius sancti Spiritus penetraverat sic emanabat extrinsecus oleum ferventissimæ caritatis. Inter ceteras igitur divinitus sibi collatas virtutes et charismatum dona, misericordiam tenuit potiorem, sciens quoniam secundum Apostolum, pietas ad omnia valet; et Evangelicum illud semper tenens in pectore, Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Cuncta siquidem quæ de agello sive g hortalitio advenire poterant, quasi manu perforata, peregrinis et advenis universisque Christi pauperibus erogabat: tantaque circa illos solicitudo remanserat, ut de se vel de suorum necessitatibus nihil omnino aut paululum admodum curare videretur. Tanta in eo ad pauperes singulos vis compassionis excreverat, et exuberaverat affluentia pietatis mirifice; ut ad omnem necessitatem se et suos arctaret inedia, antequam vellet vacuum a se dimittere pauperem, aut illi manum non porrigeret adjutricem. Tanta cor illius repleverat caritas ac penetraverat medullas et viscera funditus, totumque videbatur in sui dominium vindicasse; ut per devotionem sursum ageretur in Deum, per compassionem transformaretur in Christum, per condescensionem inclinaretur ad proximum, per conciliationem denique ad singulos refiguraret innocentiæ statum.

Tim. 1, 8
Matth. 5, 7

g

et spirituali,

9 Cumque pie, clementer, et caritative moveretur ad omnia; peculiariter tamen animas, Christi Jesu sanguine pretioso redemptas, cum qualibet sorde peccati cerneret inquinari, tanta miserationis teneritudine deplorabat, ut eas tamquam mater in Christo doloris gemitibus quotidie parturiret. Istiusmodi miserationis officium Patri eum misericordiarum omni sacrificio conformabat acceptius; maxime cum studio foret ab eo perfectæ caritatis impensum, siquidem id laboraret magis exemplo quam verbo, lacrymosa pietate quam loquaci sermone complere. Hæc est misericordia vera, Patris æterni filia, quæ crimina diluit, expurgat sordes vitiorum, peccatores emundat, gehennæ flammas extinguit: quam vir iste mirificus usque ad mortem custodiens, quidquid sibi et conjugi ex moderato victu supererat; sine alicujus cogitatione de crastino, totum pauperibus dividebat. Liquet igitur ex præmissis apertius et luce clarius constat, quod providus hic negotiator et felix, miro quodam modo mercationem mundanam in evangelicam permutavit, altivido sensu prænoscens, quod tali permutatione lucraturus foret pro paucis magna, pro terrenis cœlestia, pro temporalibus sempiterna. Non solum autem, uti prædictum est, superflua pauperibus erogabat, verum et sibi frequentius, pro Christi amore, suoque corpusculo necessaria subtrahebat: quibusque interdum eleemosynam temporalem præbere non poterat, thesaurum cordis aperiens, compassionis internæ viscera impendebat. Quid plura? quamvis cibi parcissimus esset et abstinens valde, volvens tamen animo et sæpius repetens dixisse Christum; Quamdiu uni ex minimis meis fecistis, frequenter sine corporali cibo remanebat esuriens, ut indigenti alicui portione sua quotidiana, licet minima, subvenire valeret.

sibi detrahere solitus quo eis subveniret,

10 Attendens autem, velut alter Tobias, quod uxor ejus, quæ necdum plene superna sapiebat, propter hujusmodi molesta nimium sibi foret; timensque ad inopiam vergere, morderet eum sermonibus duris, exasperaret vituperiis, indignata lacesseret injuriis, variis denique afficeret contumeliis; cupiens eam prius exemplo lucrifacere quam verbo compescere, dignum relatu mirandum opus a Deo meruit obtinere. Cum enim quadam die ad ostium domus multitudo peregrinorum pauperum confluxisset, et ipse conaretur uti solitus erat pro virili sua singulis singula panis fragmenta dividere; contigit ut totum panem qui tunc in arca erat (tantus erat peregrinorum numerus) paulatim exhauriret, et in sacculis non veterascentibus collocaret. Ecce autem cum nova peregrinorum turba ad ejus ostium propinquaret, placideque rogasset uxorem, ut his et qui supervenerant esurientibus panem frangeret; illa indignata atque animo perturbata, respondit: O sine mente caput, vigiliis et inedia multa exhaustum! O nimium, nimiumque oblite tuorum! ubi est panis in hac domo, quem frangam? Cui verus pauperum pater, et afflictorum mater, atque indigentium sedula nutrix, Luchesius gloriosus: Accelera, inquit placido vultu, ad arcam, bona mulier, nomine, sed non re (etenim Bonadonna sicut præmissum est vocabatur) et fiduciam habe in illo, qui ex quinque panibus hordeaceis et duobus pisciculis, collectis exinde duodecim cophynis quæ supererant fragmentorum, tot virorum ac mulierum, demptis pueris, millia satiavit. O celebrandum miraculum, Prophetæ magni Eliæ et viduæ illius Sareptanæ vestigia consequens! Accessit illa mariti sui verba non despiciens, animo tamen incredula, et arcam divino munere panibus exuberantem, mente consternata plurimumque expavescente, conspexit. Terretur et tremit ad tantum miraculum, vocem extollit et clamat, miratur et gaudet, laudes ingeminat et Deo gratias refert; compungitur et contrita deplorat, frangit panem et pauperibus dividit: viri genibus provoluta culpam suam humiliter recognoscit. Una denique cum illo solicita deinceps et ad pauperes liberalis, in omnibus operibus misericordiæ devota consentit.

reprehendentem se idcirco uxorem,

multiplicatis miraculo panibus ad eamdem convertit:

stipem pro egentibus colligit,

A 11 Et quoniam similia similibus natura convalescunt, et dulce dulci permixtum dulcius redditur; incalescebat in dies fervor mulieris ex operibus viri, ejusdemque viri animus ex operibus uxoris invalescebat; et exæstuans dulci flamma, quidquid habere poterat et seipsum totum Christi pauperibus impendebat. Circuibat villas, civitates et castra, omnique rubore deposito propter eum, qui pro nobis sustinuit crucem confusione contempta, humilis et devotus zelator pauperum apud cognatos et notos, quorum consueverat esse primus, non verecundabatur pro Christi pauperibus ostiatim quærere, et alimenta eis corporea propriis etiam manibus præparare. Agnoscens præterea æstivis temporibus in Maritima *h* infirmari quamplurimos; cum asello electuariis, saccharo, cassia, syrupis, communibusque pillulis, potionibus et antidotis onerato, ad subventionem ægrotantium et infirmorum illuc usque personaliter accedebat: et tanto caritatis fervore mœstis solamen conferebat, ut sola præsentia languescentibus medelam porrigeret. Per villas, civitates et castra transferebat infirmos, illum vectabat asello, alium portabat humeris, nonnullos consolando verbotenus conducebat. Qui cum viderent tantam in viro Dei caritatem, in illum transferri seu transformari dile-
B ctionis incendio sentiebant.

ægros longe dissitos conquirit et medicamentis fovet,

12 Contigit autem quadam vice, ut dum graviter infirmantem quemdam super humeros asportaret, alios vero duos paululum convalescentes unum a dextris et alium a sinistris conduceret, obviaret cuidam juveni lubrico: qui opus illud misericordiæ tam efficaciter exprobravit, ut in hæc verba sacrilega pariter et insana prorumperet: O Frater Luchesi, quæ *i* salma diabolica est ista, quam defers? sed cum Sanctus illacrymans responderet: O miser et miserabilis nimium! quia non diabolum, sed Christum in hoc paupere veraciter porto, qui nobis ex Evangelio intonat, Amen dico vobis, quamdiu uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Inter hæc Sancti verba, divina illico assistente justitia, blasphemus ille non immerito factus est mutus. Qui in se recognoscens Dei veritatem, condignamque sui reatus sententiam, patientiam B. Luchesii et ipsius humiles lacrymas, pro recuperandæ sanitatis gratia, quod sermone explicare nequibat, manantibus ex cordis compunctione lacrymis, inani labiorum motu, confuso vocis strepitu, et vario atque incerto membrorum omnium signo, miserabiliter indicavit.

i quemdam ob convicia sibi dicta mutum factum,

13 Intellexit vir Deo devotus, quod miser ille
C quibus eum poterat indiciis et nutibus deprecabatur, quatenus pro ipso preces ad Deum porrigeret, ut pro restitutione sermonis et linguæ vipereæ, cujus usuram, Domino miserante potius quam puniente, perdiderat, sua intercessione tanti reatus indulgentiam mereretur accipere: statimque, pietatis divinæ non immemor et misericordiæ Salvatoris, qui quærere venerat in mundum et salvum facere quod perierat; quique præcepit omnibus dicens; Orate pro persequentibus et calumniantibus vos; propter eum quem suis humeris asportabat genuflectere non valens poplitesque in terram defigere, corde tamen et oculis ingemiscens, hujusmodi preces fudit ad Dominum: Domine Jesu Christe, quem, non alterius sed tui ipsius testimonio, in languidi hujus persona, cui humeros tui amore subjeci, gestare me credo; quique pro nobis pendens in cruce, pro tuis etiam crucifixoribus exorasti; suppliciter deprecor, ut miseri hujus miserias miserans, qui quod diceret non advertens ore tibi sacrilego blasphemiam intulit, ejus linguam clementer absolvas; ut quam prius movit in maledictione, eam de cetero relaxet in laudem. Vix Sanctus verba compleverat [cum ille] flexis ad terram poplitibus palmasque ad sidera tollens, Gratias, inquit clara voce, mecum una feras Domino, Frater Luchesi: quoniam, ut verum fatear, meritis tuis et intercessione salvifica linguam potenter absolvit, quam superba in pauperem suum contumelia, vero ejus judicio, insolubili apud homines nexu paulo ante ligaverat. Vade, subjunxit, in pace, B. Luchesius, fili carissime; et ne deterius aliquid tibi contingat juxta Domini Salvatoris sententiam, non solum linguam in dedecus majestatis suæ laxare, sed jam non corde, non verbo, non opere, non denique cujuslibet boni operis omissione Deum, proximum aut teipsum velis offendere; quoniam sicut bonorum omnium remuneratorem, ita et ultorem malorum inflexibilem et inevitabilem Deum esse constat.

Matth. 5, 44

loquelam donat:

D AUCTORE BART. DE TOLOMEIS EX MSS.

Joan. 5, 14

14 Ob pietatem denique viri hujus stupendam atque mirificam, cum quidam de Podio-Bonitii pauper sibi familiaris admodum et devotus, cujus que familiolam quotidianis eleemosynis sustentabat, publicis exactionibus Florentiæ vinculis mancipatus esset; nocte quadam, sollicitus super filiolos quos habebat et nimis anxius, cœpit intra se mœrens sic conqueri, dicens: Me miserum, infelicissimum et
E afflictum nimis, ecce in carceribus periclitor; Frater Luchesius, oculos cæcorum, manus debilium, pes claudorum, baculus pauperum, solamen omnium afflictorum, vita fortasse functus est; et familiola mea, cujus viscera nutriebat et suis refocillabat alimentis, heu! nunc fame moritur. O B. Luchesi, si vita functus es hac nostra mortali, firmissime tamen credo et nullatenus dubito in cœlorum cœlo te vivere, et cum beatissimis Spiritibus gloriæ Conditoris assistere: rogo igitur te, per incircumscriptum illud et admirabile divinum lumen, quod non jam per speculum in ænigmate, ut nos, sed facie ad faciem contemplaris; adjuva me et filiolos meos, quos tibi in visceribus solitæ caritatis commendo.

quidam cui B. Luchesius benefacere solebat in carcerem conjectus,

15 Mirabile dictu! mirabilius auditu! mirabilissimum vero effectu! non in eo qui dixit et facta sunt omnia, qui potuit clauso Christus prodire sepulcro, qui clausis januis ad discipulos suos intravit, qui moriturus veniens non aperto utero Virginis exiit: sed in eo qui similia passus est, et nobis adhuc viatoribus, qui si divinæ operationis intelligeremus modum, jam non stuperemus miraculum. Statim namque paratum est illi remedium ex alto, B. Luchesio adhuc inter mortales superstite: nam clauso carceris ostio, compedibusque sine fractione solutis, cum sacculo ceterisque sarcinulis suis, ea-
F dem nocte, exiguo temporis intervallo, invenit se in Podio-Bonitii in domo propria, in qua dormientem invenit uxorem suam totamque familiam; ita ut tam sibi quam uxori, quæ per eum a somno excitata est, visum videre per plures horas videretur. O stupenda mortalibus et admiranda apud omnes nationes Dei virtus! O præclara S. Luchesii merita! ut sui nominis adhuc inter mortales degentis invocatio solum tantum valuerit apud Deum, ut corpus corruptibile et mortale sic ostia clausa evaserit, sic vincula solverit, sic domicilium obseratum intraverit, ut in naturam ac statum gloriosi jam corporis mutatum videretur.

tanquam jam eum defunctum invocans, solutis vinculis domi suæ se reperit.

ANNOTATA.

a *De Guelfis et Gibellinis adeo plena sunt Italicæ historiæ, ut frustra sim si explicare velim: idque hic eo minus opus, quod per exaggerationem nimiam videatur auctor Luchesium facere caput factionis, qui tantum alienus a contentionibus fuit, ut vel unius adversarii causa alio migrarit, ut habet præcedens epitome.*

b Pizzicare *Italis est carpere, rodere, Teutonice* pitzen:

AUCTORE BART. DE TOLOMEIS EX MSS.

A pitzen : *hinc apud auctores Vocabularii della Crusca* Pizzicagnoli *dicuntur salsarum aut pinguium mercium minutim vendendarum propolæ; atque plebeo joco, quasi abrodere semper aliquid soliti, nec unquam justum pondus dare.*

c Collybistæ *proprie vocantur campsores pecuniarii : quod parum convenit cum vilitate nominis Italici, et minutiis mox nominandis.*

d Endica *in nominato Vocabulario explicatur comparatio mercium, tempore caritatis vendendarum : videtur etiam vox illa sumi pro cumulo, metaphora fortassis sumpta a Teutonibus, quibus agger dicitur* endyck : *ut enim agger opponitur aquis, ne in agros influant; sic isti coempti et asservati cumuli, impediunt affluentiam rerum commodarum ad vitam.*

e *Waddinghus ad annum* 1213 *refert initia Podiensis conventus, Tertiariorum vero, quorum primus Luchesius cum uxore fuerit, in institutionem atque Regulam a S. Francisco scriptam ad annum* 1221 *adsequentem; anno autem* 1289 *eadem Regula a Nicolao IV confirmata et in nonnullis correcta fuit.*

f *Ex his* Brunum *Arturus cognominat* a Colle, *et Beatis adscribit ad* 22 *Decembris : est autem* Collis *oppidum Podio proximum.*

B g Hortalitium, *id est, horti cultura seu proventus.*

h Maritima, *vulgo* la Maremma, *agri Senensis portio, inter fines Dominiorum Florentini atque Castrensis, bifariam divisa ab Umbrone fluvio, appellaturque* Maremma di qua, *et* Maremma di la.

i Salma, *alias* Soma, *onus, sarcina : hinc* equus salmarius *et* sommarius : *quæ et in Francica lingua obtinent.*

CAPUT II.

Orationes a B. Luchesio frequentatæ, extases habitæ, mortificationis et paupertatis studium.

CAP. IV *Totum studio orandi se dedit :* a

Sentiens autem Christi servus Luchesius corpore se peregrinum a Domino, a quo jam vile carnis tentorium et sola eum ruitura membrorum a paries disjungebat; toto mentis conamine quoad vixit, ei per studium devotæ orationis firmiter hæsit. Intelligebat nempe quod oratio sancta inter Deum et homines posita est quasi fidelis advocatrix, per quam furor quidem ejus et tremenda ira suspenditur, delictorum venia procuratur, gehennalis et æterna, C interdum autem et temporalis pœna refugitur, præmiorum largitas et multiplex divinæ bonitatis gratia impetratur. Cognoscebat, inquam, vir Deo devotus, quod oratio cum cœlorum Imperatore loquitur, cum dilectissimo animæ Sponso fabulatur, cum tremendo Judice causatur, et præsentem sibi facit, quem videre non prævalet, ad penetralia summi Regis tamquam referendarius secretus admittitur, apud quem nullus respuitur nisi qui in ea tepidus invenitur. Ex hoc orationis gratiam ardenti animo concupiscens, nullumque credens sine orationis studio in Dei servitio posse proficere, in cujus itinere quotidie non progredi regredi est; modis quibus poterat, exemplo tamen efficacius quam verbo, tam seipsum quam ceteros ad frequens ejus exercitium excitabat. Nam velut alter Franciscus, cujus vexillum miles fortissimus sequebatur, ambulans et sedens, intus et foris, laborans et vacans, orationis spiritum non relaxabat : cui tanto devotionis studio erat intentus, aliquando etiam meditationi, nonnumquam etiam altividæ supernorum contemplationi, ut videretur non solum quicquid erat in eo mentis et corporis, verum etiam operis et temporis, in hujusmodi dedicasse.

ejus rei prærogativas intelligens :

17 Unde cum quodam sero, in loco Fratrum Minorum prope Podibonitium, cujus reparationi seu D ædificio, B. Francisci et Fratrum suorum amore, multum invigilaverat, orationi incumberet; solusque dum ostia clauderentur in ecclesia remansisset; ostiarius, qui custodiendis rebus ecclesiæ præerat, solicitus animadvertit. Cumque submissa voce (silentii enim tempus aderat) O Frater, dixisset, Luchesi, abeas, nam Completorii Laudes solutæ sunt, et ad campanae signum Ave Maria jam dictum : vir Dei (utpote qui cœlestis nectar dulcedinis abundantissime degustabat) nihil ei respondit. Cum enim Completorii psalmos ac cetera Horæ illius dulcissima, quasi superni dramatis cantica, patulo mentis et corporis advertisset auditu; et dulcedinem spiritus, quæ superat omnem sensum, semotis temporalium curis, suavitate indicibili degustasset; anima ejus per contemplationis apicem, licet corpus esset in terra, in cœlorum sublimitate Deo præsens erat. Accessit igitur propius ostiarius; cumque aperta jam voce, O Frater, clamasset, Luchesi, recedas, inquam, quia dormitionis tempus non orationis advenit; et ille similiter nihil omnino respondebat. Tertio ac quarto intonans, O Frater Luchesi, manu ipsum apprehendit, et hinc inde velut somnescentem discutere satagens, immobilem velut truncum E arboris reperit. Recessit igitur stupens et pavidus, mortemque in illo seu alium quemlibet naturæ flexibilis casum (nam proni sumus in illos) non abs re suspicatus; ut certior de casu fieret, rursus rediit; eumque corporeis oculis (sic namque divina clementia, ut virtutem ejus transferret ad posteros, disposuerat) corpore sublevatum suspexit, veluti mortuum mundo, sublimi autem vivacem cœlo.

in extasim raptus,

sublimis ab humo tollitur :

18 Similiter autem quadam nocte (nam solennibus festis Matutinalibus horis adesse consueverat) cum quidam, familiaris sibi admodum atque devotus Frater Minor, semel ipsum orationi instantem, secundo quoque ac tertio evocasset, respondissetque nihil sibi; ad se tandem reverso, Frater, inquit, Luchesi, cur toties roganti amico tuo non respondisti? Tunc ille, gaudio pariter et rubore suffusus, O Pater, inquit, et amice carissime, cum me rogares tunc alibi eram. Alio quoque tempore, cum in Paschali solennitate Laudes matutinas in eadem ecclesia Fratres persolverent, triumque Puerorum hymnum dulci voce cantarent, quo creaturæ omnes ad Creatoris laudem pariter invitantur; exhilaratus mente, gemibundus et fervidus, eructare aliquod verbum bonum ipse quoque flagranti animo gestiebat. F Fratrem igitur quemdam laicum dicti Ordinis, qui et ipse in eadem ecclesia non longe a se orationculas suas Domino commendabat, familiarem sibi pariter et devotum, quasi nesciens et ignarus, quid tunc Fratres in choro tam dulciter canerent, dulci eloquio medulloque suavi ut causam daret dicendis, interrogavit. At Frater, ut erat simplex, innocuus et devotus, Frater, inquit, Luchesi, in choro nunc cantatur hymnus ille dulcissimus trium Puerorum, qui in ardentissimæ fornacis medio sacrilegi Regis imperio constituti, flammam ignis nullatenus sentientes, sed velut in amœno rosarum ac diversi generis florum et deliciarum viridario collocati, tripudiantes atque psallentes, in unum creaturas singulas ad sui laudem Creatoris concorditer invitabant.

iterum in extasi deprehensus rubore suffunditur :

19 Tali occasione præmissa, Vir Dei Luchesius ardore spiritus æstuans, et amplius se continere non valens, de bono thesauro cordis sui proferens bona, sic adjecit : Si creaturæ irrationales, Frater carissime, ut pisces et jumenta, reptilia et volucres, et insensibiles pariter, ut cœlestia corpora, elementa omnia, metalla, ligna et lapides, ad laudem sui sunt obnoxiæ Creatoris; quanto magis nos obligatos esse constat,

aliam extasim in concentu FF. Minorum patitur :

A constat, qui participes rationis, insigniti ejus imagine, post innumerabilia dona ab eo suscepta, ad cœlorum regna multipliciter evocamur? Nec plura his, non enim amplius exegit, verba reddidit; et statim in lucis illius inaccessibilis lumen absorptus, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, venientem certe sed non diligentem, non pauco temporis intervallo, antequam ad se reverteretur plenarie, corporeis sensibus undecumque ligatis, etsi poplitibus flexis in terra, immobilis tamen omnino permansit.

aliam dum quemdam a dæmone delusum ad orationem reducit,

20 Eo quoque tempore quo in loco eodem Fratrum Minorum prope Podi-Bonitium moram traheret, et loci illius reparationi, amore B. Francisci Patris sui, sedulo esset intentus; nocte quadam orationis causa ad ecclesiam properans, dum per claustrum primum pergeret, cuidam Fratri laico dicti Ordinis, qui de ecclesia fugiebat, non lentis passibus obviavit. Cui vir Dei Luchesius (familiaris enim sibi erat, et non parvo Christi glutino copulatus) cur, inquit, Frater carissime, fugis? quare ecclesiam, in qua Christi pretiosissimum Corpus est, deseris? quamobrem, quæ nos Deo conjungit, orationis instantiam derelinquis? At Frater ille, cum terrefactus et pavidus, respondisset, Quoniam rumorem magnum ac strepitum et terræ motum, B veluti si tota simul ecclesiæ structura corrueret, o me miserum! sensi. Vir Deo plenus, antiqui hoc fore serpentis astutiam non ignorans, cum vultus eum alacritate perspiciens, placidus et subridens adjecit : Carissime Frater, ne plenam de te hodie subsannationem et victoriam adversarius noster cum ceteris apostaticis spiritibus reportasse congaudeat, jam enim partem de te obtinuit quem totum possidere satagebat; redi mecum, ut clara luce cognoscas, quoniam illusio dæmonum fuit, qui te a studio quietis et orationis perturbare cupiebant. Credidit Frater viro Dei, cui non parvam fidem et reverentiam semper exhibuerat, et cum eo securus ad ecclesiam rediit. Ubi perseverans in oratione, et B. Luchesium in exstasim factum elevatum a terra videre meruit, et nocte eadem, a quo congressu primo delusus et territus fuerat, de sævissimo humani generis hoste triumphum portavit.

21 Alio etiam tempore, quo per maritimam visitando infirmos ac debiles iter agebat, contigit eum, *a* non longe a Massetana *b* urbe, sex obviare juvenibus lubricis : qui procul eum aspicientes, ita pauperculum, despectum, et vilibus pannis involutum,

arcana cordium cognoscit et arguit

cum suo asello solitarium, nec non et oratiunculas persolventem incedere, secreto fabulantes ita dixerunt : Si probare volumus et ad plenum cognoscere, C utrum iste Fraterculus Luchesius bonus sit et sanctus, ut fama est, et vulgo et extrinsecus paret; tentemus eum non mediocriter : et siquidem variis a nobis lacessitus injuriis, spoliatus, actus verberibus, patiens fuerit, vere tunc perfectus prædicandus ubique credatur. Quæ omnia vir Dei prophetico spiritu et divino quodam nutu præsentiens, antequam pervenisset ad eos, lætabundus et hilaris, Bene, inquit, veneritis, filii; scio quod quantum in vobis est, spoliare me tunica, vexare contumeliis, propulsare verberibus, nec non asello privare contenditis : sed in veritate dico vobis, quoniam Deus protector meus est, [illegible] more illius nihil in mundo possideo, sed quæcumque vitæ necessaria sunt, ad usum potius Christi pauperum et mei, quam jure aliquo dominii seu proprietatis detento, nihil eorum quæ composuistis ad invicem effectui mancipare poteritis. Tunc illi pariter admirantes, et alter in alterius jactantes lumina vultum, contriti tandem cordeque compuncti, ante pedes ejus humiliter procidentes, veniam suppliciter petierunt, et culpam suam ru-

bore professi, ejus se orationibus commendantes, D reverentiam de cetero semper ad ipsum præcipuam habuerunt. O virum ineffabilem! qui in oratione semper sedulus, in meditatione devotus, in contemplatione perspicuus, in divino Officio sollicitus, in prædicationibus denique et verbo Dei attentus, Ecclesiasticum illud observabat : Esto mansuetus ad audiendum verbum Dei, ut et intelligas et cum sapientia responsum proferas. Ordinis Minorum Sacerdoti frequenter confitebatur, et cum magna reverentia et devotione sæpe corpus sumebat Dominicum.

AUCTORE BART. DE TOLOMEIS EX MSS.

Eccli. 5, 13

CAP. V

longa ac rigida abstinentia,

22 Rigidus insuper et austerus in disciplina, velut alter Franciscus, et sub ipso strenue militans Christo, super custodiam sui ipsius vigilabat attentius, curam gerens præcipuam de inæstimabilis possessione thesauri, castitatis videlicet et continentiæ : quem velut in vase fictili collocatum custodire diligentius satagebat, in sanctificationis honore, per utriusque hominis illibatam atque integerrimam puritatem. Nam abstinentia cibi et potus fuit in eo non modica, vulgo tamen abscondita et discreta : ita ut etsi a quantitate ciborum superflua simul et potabilium prudenter abstineret; qualitates tamen eorum (quoniam secundum Evangelii sanctionem quæ illi apponebantur comedebat cum gratiarum actione) E secundum loca et tempora et personas, non vitabat. Semper in majori Quadragesima, et illa Pentecostes, S. Francisci et B. Martini, jejunabat : et unica tantum per singulos dies refectione contentus, de cibo et potu tam modeste sumebat, ut vix sufficere ad sui corpusculi sustentationem valeret. Quarta insuper feria, in qua Christus pro nobis triginta denariorum numero a discipulo est venditus; et sexta, in qua sacrum effundens sanguinem ad delictorum nostrorum emundationem in vera crucis ara est mortuus, una tantum vice, panem dumtaxat et aquam gustando, jejunium solvebat.

Luc. 10, 8

23 *c* Stamineam duram pro camisia portabat ad carnem : desuper vero vilibus et despectis vestibus tegebatur, quas ut plurimum ad majorem sui ipsius contemptum, discoloribus petiis resarcitas in publicum deferebat. Vili cubiculo utebatur : interdum vero strato fessus incumbebat durissimo : nonnunquam etiam, ut corpus suum juxta Apostolum castigaret et in spiritus servitutem redigeret, pro cervicali, ut moris erat B. Francisco, lignum vel lapidem tenens, nudatum o vix membra ipsius hærentia collidebat. Postremo feria secunda, quarta et sexta, ter videlicet qualibet hebdomada, illius amore, qui pro nobis ad columnam ligatus, nudus et innocens, sacrum undique sanguinem fundens, a planta pedis F usque ad verticem extitit durissime flagellatus; sublata veste nudatus, se ipsum aptatis ad hoc funiculis asperioribus, interdum vero catenulis ferreis, flagellabat. O mirandam viri austeritatem! qui vili contectus tegmine, quo tamen sancto Flamine calescebat; modico refectus cibo, quo tamen interiorem hominem satiabat; aspero pausatus cubiculo, quo tamen dulcius in oratione quiescebat; duro castigatus flagello, quo tamen sævientis in se hostis vulnera fugiebat; corpus suum asinum sontis nuncupare, velut jumentum et asinum edomabat : quique Francisci Patris sui æmulus, et in mundi hujus certamine, qua poterat post eum virtutis armatura concertans, pauper et modicus, carnem, mundum et diabolum conterens, more Apostolico, vita et moribus incedebat.

c et corporis castigatione in se animadvertit :

1 Cor. 9, 27

24 Ad hæc vir Dei Luchesius, ex quo Tertii Ordinis habitum manibus B. Francisci gloriosis, et nunc sacris Christi Stigmatibus insignibus, assumpsit; suspecta consortia et colloquia mulierum vitabat omnino : prudenter intelligens, quod earum con-

CAP. VI

consortia et colloquia feminarum vitat.

A versatio multis præcipitii magni causa præcipua extitit et ruina. Audierat enim, verbo Dei eruditus, et Sanctorum Patrum sententiis præmunitus, quoniam gravem inimicum exitialemque adversarium habet castitas mulierem; cujus non solum impudicis actibus vipereisque sermonibus resistendum est, verum etiam demissis sensuum omnium habenis longius fugiendum. Memoriæ etiam ex auditis commendaverat, quod non eo minus fugiendæ sunt, quia forte sanctimoniales vel aliter religiosæ: quiaquanto religiosores et sanctiores videntur, tanto magis alliciunt homines, quoniam libidinosa voluptas plus honestas mulieres quam impudicas persequitur, et sub prætextu sanctitatis latet sæpenumero viscus libidinis. Condiderat insuper armariolo pectoris sui, et sæpius animo supputabat, quoniam secundum Job sanctissimi viri sententiam, omnis adversus viros diaboli virtus atque potentia in lumbo consistit, omnis in umbilico contra feminas invalescit fortitudo.

AUCTORE BART DE TOLOMEIS EX MSS.

Job. 40, 11

malo sapiens eorum qui per ea ociderunt:

25 Considerabat enim quod Sampson fortis et validus, saxo durior, et qui unus et nudus mille est persecutus armatos, in Dalilæ mollescit amplexibus: leonem suffocavit, sed amorem feminæ suffocare non potuit: vincula solvit Philistinorum, sed suarum non rupit vincula cupiditatum: messes denique eorum incendit, sed unius mulierculæ succensus B igniculo messem suæ virtutis amisit. Animadvertebat, quod Propheta magnus David et secundum cor Domini inventus, et qui nasciturum Salvatorem nostrum ex Virgine mellifluo pluries ore cantaverat; postquam deambulans super solarium aulæ suæ, Bersabeæ conjugis alienæ captus est nuditate, adulterio *d* prodimentum junxit et homicidium. Meditabatur quod Salomon, per quem se cecinit ipsa Sapientia, qui de seipso Magnus, inquit, effectus sum et præcessi omnes sapientia qui fuerunt ante me in Jerusalem, et mens mea contemplata est multa sapienter; et didici dedique cor meum ut scirem prudentiam atque doctrinam; quique sapientissime disputavit a cedro Libani usque ad hyssopum, quæ exivit per parietem; tandem recessit a Domino, quia amator mulierum fuit. Quid plura? intuebatur pavens, quod in periculoso atque omnibus metuendo mulierum colloquio longeque vitando consortio, ne forte aliquis sibi de consanguinitatis seu affinitatis propinquitate confideret, in nefarium atque illicitum Thamar sororis suæ Ammon frater C exarsit incendium.

d

Eccl 1, 16

prava item consortia virorum et detrectatores,

26 Non solum autem mulierum sed etiam secularium omnium consortia evitabat, cavens propheticum illud: cum Sancto Sanctus eris, et cum perverso perverteris; et poeticum sensu tenens:

Juven Sat. 2, 78

C
Dedit hanc contagio labem,
Et dabit in plures: sicut grex totus in agris,
Unius scabre cadit et porrigine porci;
Uvaque conspecta livorem ducit ab uva.

Si quando tamen caritate exigente ad aliquos divertisset, non verba otiosa aut aliter inania, sed utilia semper et spiritualia, et quæ illos ædificare possent et ad Deum convertere, cum modestia et maturitate, dulci eloquio proferebat; ita ut plurimos ad compunctionem et divinæ laudis confessionem induceret. Non linguam, non aures prurientes habebat; quia nec ipse videlicet aliquando detrahebat aliis, nec alios audire volebat detrahentes: quibus semper tristem et aratam rugis frontem torto naso prætendebat, sciens Ecclesiasticum illud: Ventus Aquilo dissipat pluvias, et facies tristis linguam detrahentem.

Prov 25, 23

vanos etiam sermones non ferens,

27 Non solum autem detractores et maledicos, verumetiam scurriles aut quomodolibet vaniloquos omnes aut vitabat, omnino declinans ab eis, aut adversans eorum sermonibus et mansuete corripiens, D stultiloquia et scurrilitatem eorum in Dei laudem et doctrinam Evangelicam convertebat; cavens illud Apostoli: corrumpunt bonos mores colloquia mala. Morum insuper omnium gravitatem et laudabilis vitæ honestatem tantam omnibus prætendebat, ut verbo pariter et exemplo omnes ad Christum trahere niteretur; et in carne præter carnem vivens, homo videretur Angelicus, et cum Apostolo dicere videretur: Nostra conversatio in cœlis est: quia corpus et animam semper ad cœlestia elevabat. Quid moror in singulis? Duos habebat ex prædicta uxore filiolos, quos unice desiderabat ex hoc mundo transire ad Christum, ne aut malitia seculi hujus eorum immutaret ætatem, aut sibi ex naturali filiorum affectu aliquod in via Dei offendiculum poneretur. Qua de causa, quia eam minime latere poterat, conjux innata compassione plurimum testabatur.

1 Cor. 15, 32

Phil. 3, 20

paupertatem amat et colit.

28 Paupertatem quoque sanctissimam, et omnibus fere (quia pauci vera dignoscunt bona) terris expulsam, summe amplexabatur: et præter hortolitium seu agellum prædictum, quod ad subventionem pauperum magis quam ad sui sustentationem detentabat, nihil aliud possidere cupiebat in terra. Et quidem paupertatis tres species fore præsenserat: unam scilicet illorum, qui temporalibus egent, E sed inviti, quam egestatem dicere possumus; egent enim rebus et bona voluntate, qua nihil ditius esse potest in mundo: secundam illorum, qui abundant rebus, sed spiritu pauperes sunt, quæ vere aurea paupertas nuncupatur; quia divitiæ si affluunt, corda nolunt apponere: tertiam, quam Philosophi frugalitatem, nos mediocritatem dicimus, quæ paupertas voluntaria est, vir sanctus elegit. Hanc sibi, quoad vixit in mundo, caritate studuit desponsare perpetua, non solum amore B. Francisci, qui a principio Religionis usque ad mortem, tunica, corda et femoralibus dives, in sola videbatur rerum penuria gloriari et egestate gaudere; verum etiam quoniam Christi paupertatem et matris ejus jugi meditatione, frequenter etiam cum lacrymis, per singulos dies revocabat ad mentem. Ex hoc ipsam paupertatem virtutum omnium asserebat reginam: quia non solum, inquiebat, in doctissimis viris et philosophis claruit, non modo in Christi servis et electis egregie splenduit; verum etiam in ipso Rege Regum, et Regina F cœlorum matre ipsius tam præstanter effulsit. Ob hoc etiam dicere solebat, in vanitate sensus et obscuritate mentis ingredi, hoc est, stultos effici, qui perituras quandoque divitias diebus ac noctibus quærunt; qui ut labentes captent divitias potentibus adulantur, qui hæreditates insectantur alienas, qui negotiationibus variis opes congregant, quas denique in momento quibus sint relicturi ignorant.

ANNOTATA.

a *Italis* la parete *feminini generis est.*

b *Vulgo* Massa, *in Maritima citeriori ad confinia Dominii Florentini.*

c Staminea, *tela seu pannus ex caprarum pilis, vox Italis, Hispanis, Francis, pro sua cujusque dialecto communis.*

d Prodimentum, *Italis communis* tradimentum, *proditio.*

CAPUT III

Humilitas et patientia B. Luchesii, mors pie obita, et miraculis eam secutis honorata.

Omnium insuper virtutum custos et decor humilitas,

AUCTORE BART. DE TOLOMEIS EX MSS.

humilitatem exercet,

A tas, copiosa virum Dei divinorum charismatum ubertate et perfecta caritate repleverat. Nihil enim est in veritate, si Scripturas inspicimus, quod nos ita Deo et hominibus gratos faciat et vinculo dilectionis conjungat, quam si vitæ merito magni, jure vero humilitatis, infimi simus. In propria siquidem reputatione, qua se Christi servum inutilem et inter Confratres tertii Ordinis minimum fatebatur, nil penitus erat nisi in summi Regis aula fictile quoddam et contumeliæ sordidum vasculum; cum in veritate vas esset honoris præcipuum, multiformi virtute præfulgidum, et sanctificationis merito regiis usibus dedicatum. Super hanc igitur virtutem, veluti sapiens architectus, quod a Christo et sibi conformi Francisco didicerat fundamentum præjacens, studuit ædificare seipsum; et copiosa virtutum et gratiarum, veluti pretiosorum lapidum congerie, usque ad cœlorum sublimitatem ædificii sui culmen attollere. Conabatur pro posse et summopere satagebat in oculis propriis aliorumque vilescere, veræque virtutis essentiam non imaginem possidere. Aliud siquidem est virtutem, aliud virtutis habere similitudinem: aliud rerum umbram sectari, aliud veritatem; multoque deformior atque perniciosior est illa mentis elatio, quæ sub humilibus signis aut phantasmatibus B latet. Asserebat enim, prout a S. Francisco didicerat, propter humilitatem filium Dei de sublimitate paterni sinus ad nostra despicabilia descendisse, ut tam exemplo quam verbo cunctorum Conditor et Redemptor, verus humilitatis magister, humilitatem suis astrueret et doceret.

ejus pretium sibi proponens ex variis argumentis,
Matt. 18, 3

30 Confirmabat ob hoc proposuisse parabolam in Evangelio, in qua Pharisæus arrogans spernitur, humilis vero publicanus auditur. Ob hoc, disceptantibus de dignitate discipulis, unum apprehendisse de parvulis, et in medio eorum collocato dixisse, Nisi conversi fueritis et efficiamini sicut parvulus iste, non intrabitis in regnum cœlorum. Prædicabat ex hoc solitarie locutum cum Samaritana, ad pedes ipsius sedente Maria disputasse de cœlorum regno, lavisse discipulorum pedes, proditorem suum osculo excepisse, dum denique triumphatis hostibus gloriosus ab inferis resurrexisset, primum mulierculis apparuisse. Concludebat postremo, quod sathanas ex Archangelo et sublimi cœlorum fastigio ruit, non ob aliam causam nisi ob contrariam humilitati superbiam, quæ adversarium habet supernorum spirituum Regem. Cujus rei causa Scriptura commemorat: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Dicere etiam solitus erat et sæpius replicare illud B. C Francisci verbum: Quantum quisque est in oculis Dei, tantum est et non plus. Et a summo dictum Magistro commemorabat: Quod altum est apud homines, abominabile est apud Deum. Malebat insuper vir Deo dignus et humilis de se vituperium audire quam laudem; intelligens quod hoc ad se emendandum induceret, illa vero ad cadendum vehementer impelleret: sed et hoc exhilaratus, illa non modice contristabatur, prænoscens superbos in Evangelio deprimi, humiles vero usque ad cœlum exaltari. O virum admirabilem! qui tanta morum honestate conspicuus, exiguo vasculo virtutes maximas reposuerat: qui tanta rerum egestate contentus, ut præoccuparet divitias gloriæ, ad securum paupertatis nidulum sua sponte confugerat: qui denique tantis onustus meritis, ut magnifice exaltaretur, verum ad humilitatis statum descenderat.

Iac. 4, 6

CAP. VII

patientia in tolerandis injuriis,

31 Tanta postremo virum Dei Luchesium patientiæ virtus decoraverat, ut in omnibus tentationibus et adversitatibus, quas sibi humani generis inimicus prætendebat, solitus esset dicere: Benedictus Dominus meus Jesus Christus, qui pro me longe majora sustinuit; et mater ejus sanctissima, nec non D et gloriosus Franciscus, quorum amore durissima omnia perpeti sum paratus. In omnibus injuriis verbotenus ei aut facto illatis, absque mora Dominicam ex corde promens orationem; Pater, dicebat, cœlestis, omnipotens, quomodo aut qua fronte rogare te possum, ut dimittas mihi peccata mea, nisi irrogatas mihi quaslibet injurias ex corde dimisero. Dicerat profecto, verbo Dei semper intentus, quod facile sibi erat, vilem tunicam et contemptam habere, demisso inter homines capite incedere, caputium super oculos operta fronte demittere; sed verum humilem patientia ostendebat injuriæ. Menti mandaverat, quod patientiæ virtus sola hostes conterit, triumphum portat ex ipsis, virtutes ceteras regit, tam magnum denique Dei donum est, ut etiam ipse qui eam nobis largitus est patientia prædicetur. A B. Francisco audierat, quod militiæ convenit Christianæ adversitatibus excuti, calamitatibus probari, sub pressuris adolescere, sub infelicitatibus et angustiis cum gaudio ampliari, pressuras denique mundi omnes, angustias, calamitates, discrimina proficiendo calcare. O vere felix Luchesius, qui non in carnis voluptatibus, non in perituris divitiis, non in sapientia, non in potentia seculari vel eloquentia; sed in tentationibus et Christi passionibus gloriabatur. E

et adversis exempla dat:

ægrotare incipiens ad cœlum uxorem præmittit,

32 Postquam vero per diuturnos et graves labores, carnis macerationes, crebras vigilias, continuata jejunia, devotas orationes, mentis elevationes, quibus in divinam similitudinem transformatus rapiebatur in cœlum; continuas exercitationes, quibus proprium nutriebat munimen et cum periculis habebat certamen, a Deo probatus, dignus illo repertus est; per furentia tandem discrimina mundi, sub ictibus disciplinæ militaris, ad portum perpetuæ felicitatis gloriose pervenit. Cum enim sanus mente, languens corpore, diuturna ægritudine in extremis propemodum laboraret, rogavit eum uxor sua, ut paululum ipsam præstolaretur; ut sicut fuerat socia passionum ejus in mundo, ita simul cum ipso particeps consolationum fieri mereretur in cœlo. Annuit Vir sanctus deprecationibus conjugis, quæ eadem die corporali oppressa ægritudine, pauco temporis intervallo febribus agitata, manibus signata comparis sui, et in Crucifixi nomine benedicta, Ecclesiasticis quoque munita Sacramentis, migravit ad Dominum.

et pie moritur:

33 Tunc et ipse corporis sui resolutionem non longe abesse prænoscens, accito fideli nuntio, tertii videlicet Ordinis confratre suo, misit pro Fratre Il- F debrandino, Ordinis Minorum Confessore, veræ necessitudinis glutino sibi copulato. Qui et ipse perpendens, quod invalescentibus angustiis jam in ultimis fatiscebat, dixit ei: Carissime Frater Luchesi, præpara animam tuam cum omni devotione ante adventum Salvatoris tui, viriliter age contra insidias diaboli, et confortetur cor tuum in Domino: quoniam in proximo crede mihi est, ut veniat salus et corona gloriæ tuæ. Ad quem ille, sublata parumper facie, aliquantisper subridens: Pater, inquit, amabilis Ildebrandine, si præparationem animæ meæ ad hanc usque horam distulisse animadverterem, non utique diffiderem de bonitate et misericordia Dei; sed ut verum fatear, propter mortis pericula, non securus ex hac vita discederem. Levatisque manibus, atque oculis in cœlum intentus, Gratias, inquit, ago excellentissimæ Trinitati, Patri, Filio et Spiritui sancto, B. Mariæ semper Virgini, Beato Patri meo Francisco et omnibus Sanctis, quia non meis meritis, sed passionis ejusdem Domini nostri Jesu Christi paratum, liberum, et expeditum a laqueis diaboli fore me sentio. Hora denique transitus sui jam instante, circumstantibus eum Minoribus Fratribus

AUCTORE BART. DE TOLOMEIS EX MSS.

A Fratribus de Podi-Bonitio et orantibus pro eo, quem jam solus a Deo carnis paries disjungebat, cunctis in eo completis mysteriis et Ecclesiæ Sacramentis, anima ejus carne soluta in abyssum supernæ lucis absorpta est.

funus portantes in pluvia non madefiunt.

34 Cum vero corpus ejus ad ecclesiam Fratrum Minorum, quæ postea exigentibus meritis atque miraculis sub ejus titulo dicata est, honorifice deferretur, universam Cleri et populi multitudinem copiosa aquarum inundatio cœlitus missa inevitanda celeritate profudit. Mirum certe et futurorum miraculorum præsagium! eum Clerus et populus una cum pretioso illo pignore ad Minorum Fratrum basilicam pervenissent, in nihilo eis obstante tanta et tam subita aquarum inundatione, nullius omnino vestis fuit in aliquo superfusa; prout omnibus super eo admirantibus manifeste tunc patuit, et qui personaliter tunc aderant fide dignissimi aliis retulerunt. Hoc illis sanctitatis indicio et futurorum miraculorum præludio insinuante et feliciter demonstrante, cui sub Francisci vexillo strenue militaverat Luchesius noster, Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto per infinita regnat secula seculorum.

B

CAP. VIII

e corpore jam biduo defuncti sanguis manat,

35 Quantus vero in oculis Dei vir iste sanctus et gloriosus extiterit, multis et variis miraculorum indiciis divinæ largitatis ipsius immensitas, post ipsius felicem transitum, per diversas orbis partes dignanter ostendit. Quia igitur miracula Sanctum, ut dicitur, non faciunt sed prætendunt; ad omnipotentis Dei laudem et gloriam, qui mirabilis est in Sanctis suis, miracula quædam ex multis, quæ in antiqua ejus Legenda reperi a fide dignis antecessoribus meis posita, quædam et nostris patrata temporibus, inferius annotabo : quæ viri sanctitatis et excellentiæ evidens testimonium perhibent. Frater enim Ildebrandinus prædictus, religiosus admodum vir et per omnia fide dignissimus, tactis sacrosanctis Scripturis asseruit, quod ipso præsente atque cernente, cum quidam extremitatem pollicis B. Luchesii, adhuc jacentis in feretro (sic enim biduo publice in ecclesia steterat) devotionis causa subito amputasset; illico sanguis, sicut de viventis hominis pollice, emanavit, quod profecto in mortuis non solet corporibus evenire.

Rubr. 1 Mirac. 1

Vir quidam de Podi-Bonitio, Boninsegna nomine, dixit et juramento firmavit, quod cum corpus B. Luchesii adhuc insepultum

C

jaceret in feretro, et mater ejus quæ ad visitandum Sancti corpus advenerat domum gradu concito repetisset, filium infantem quem dimiserat in cunabulis, in igne non pauco (juxta ignem enim eum locaverat) reperit : quem omnino mortuum existimans, et, o Sancte Luchesi, perterrita clamitans, fascias quidem et petias omnes, quibus involutus fuerat infantulus, exustas conspexit; puerulum vero meritis B. Luchesii, sine ulla penitus læsione, arridentem blandientemque sibi, manibus et ulnis excepit.

infans ejus mirabiliter in incendio illæsus persistit,

II

et gravi tumore corpus liberatur:

36 Idem etiam Boninsegna jurejurando asseruit, quod cum prædictus infantulus annum jam decimum attigisset, et a planta pedis usque ad verticem acri humore turgescens, non rationale animal, sed monstrum potius aut naturæ portentum videretur; omni humana fiducia et spe salutis ejus post habita, voto emisso a matre S. Luchesii nomine, statim juxta oculum pueri, aquei fluxus humoris erupit tanta in copia, ut pauco temporis intervallo totaliter liberatus, in miraculi testimonium parva juxta oculum sola cicatrix remanserit.

III

alius vitæ restituitur:

Idem insuper tactis sacrosanctis Scripturis publice dixit, quod habebat filium quemdam infantulum, qui cum octavum jam mensem pulcherrimus attigisset, suffocatus in lecto et omnino mortuus, voto a matre emisso S. Luchesii invocata intercessione, sanus atque incolumis mirabiliter respiravit.

D

a

IV

quidam in puteum lapsus supra aquas ab eo sustinetur,

37 Adolescentulus quidam incola *a* Pontis-Eræ Pisanæ diœcesis, cum pro metendis herbis, cum quibusdam coævis suis, ad campestria pervenisset; in vetus puteum, herbis in summo ejus ore virentibus occupatum, incautus cecidit, qui trium passuum aquarum altitudinem continebat. Absorbente igitur eum aquarum profunditate, et sola mente superstite, qua sine labiorum motu S. Luchesium jugiter invocabat; socii hoc perpendentes, concito cursu ad ejus parentes properaverunt, ut sine mora consurgerent, et naufraganti filio subvenirent. Currunt parentes ad puteum, convicinorum stipati multitudine, ejulantes, et B. Luchesii patrocinium altis vocibus postulantes : qui filium omnino credentes fore submersum, vivum et intrepidum in aquarum superficie, velut solido terræ pavimento, quiescentem invenerunt. Qui eductus de puteo, et rogatus quonam modo in tanta aquarum profunditate superstes remansisset : Cum me, inquit, aquarum vorago usque ad fundum putei occupasset, S. Luchesii auxilium mente poposci : qui statim mihi præsentialiter affuit, et dexteram porrigens in aquarum superficie ad hanc usque horam leviter me suspendit.

E

V

puer mortuus ad vitam revocatur,

38 Cum puer quidam de Papaiano, annorum octo, graviter infirmatus per plures dies loquelam amisisset, et mortuus ab omnibus putaretur; mater ejus, quæ funerali eum veste contexerat (nam sepultura pueri solicite curabatur) voto ad Sanctum emisso, qui tunc temporis ad cœlum migraverat, gratiam mirifice impetravit. Illico enim puer membra agitare jam frigida, brachia cœpit elevare præmortua, respirare vehementius, genitricis collo blandiri, postulare corporis alimenta, pauco temporis intervallo plurimum refici; ita ut in paucis diebus sanum, rubescentem et vividum, non solum parentes et domestici, sed tota simul vicinia mirarentur.

39 Frater Bonifacius de Senis, Ordinis Minorum Visitator ex latere Generalis Ministri in provincia Marchiæ Anconitanæ, vir apprime eruditus et morum honestate conspicuus, dum eamdem provinciam una cum Fratre Francisco de Squaccialupis et Fratre Francisco de Casinis, ejusdem urbis et Ordinis, sociis suis, visitationis gratia peragraret; audivit a pluribus, tam Religiosis quam secularibus fide dignis, mirandum opus et dignissimum nota

F

b

quidam vivus fratri a se occiso consepultus,

quod narro. In *b* Racaneto, ejusdem provinciæ urbe notissima, quidam tunc dominus fuerat, qui ad compescendam humani sanguinis effusionem, cujus dira libido subditorum ejus mentes invaserat, publica sanctione statuerat; ut quicumque hominem voluntarie interfecisset, vivus membris ad membra trucidati hominis colligatus, si intercipi posset, tumularetur. Accidit igitur ut quidam in eadem civitate fratrem suum carnalem sive uterinum, verbis asperioribus irritatus, et super communi dividendo, quæ radix omnium malorum est, cupiditate succensus, in maxilla insuper ab eo percussus, sica vulneratum in ilibus interficeret : quorum avia materna de Podi-Bonitio fuerat. Interceptus eadem die ab apparitoribus fratricida, est ejus germano juxta legis edictum mortuo consepultus in cœmeterio ecclesiæ Fratrum Minorum dictæ urbis. Mane sequenti parvuli quidam in eodem cœmeterio colludentes, et terram sub eorum pedibus tremescentem nunc elevari nunc deprimi concernentes, clamoribus Fratres qui psallebant in ecclesia compellaverunt. Qui et ipsi illud idem quod pueri contuentes, exterriti primum, inde vero alter alterius exhortatione securi, nec non et prædictorum fratrum tumulum agnoscentes, et terram desuper amovere satagentes, confusæ vocis tenorem,

mortem evadit.

A tenorem, velut ab inferis ascendentem, elapsam tumulo pariter audierunt.

40 Cum vero magis ac magis leviter fodientes eorum corporibus propinquassent, audissentque liquido, Misericorditer nobiscum agite, quoniam vivimus; ligatos quidem invicem invenerunt, sed unum vivum, vivificatum alterum, ab invicem absolventes, superstites ambos a fovea eduxerunt. Vagatur passim tantæ admirationis fama per urbem: conveniunt undique viri ac mulieres, inter quas et mater

ipso mortuo vitæ restituto:

eorum nomine Joanna (nam non supererat pater) lacrymis madefacta solantibus, venit. Properant Magistratus et Officiales, comparet ipse Dominus urbis, præsens adest cum Clero Episcopus: qui diversimode factum hoc tam mirabile a diversis inquirendo investigans, hoc tandem nota dignum inter multa delegit. Qui enim fuerat sica percussus unus ex duobus fratribus, Reverende, inquit, Pater et Domine, cum me sauciatum lethali vulnere sensi, fratri meo, quam mihi mortem intulerat, ex corde demittens, Deo et B. Luchesio, cujus amorem et devotionem a cunabulis matre docente retinui, tota mente moriens commendavi. Qui vero eumdem vulneraverat reliquus frater, Et ego, subjunxit, dum fratri huic meo, tumulandus cum eo vivus, funiculis adstringebar; toto corde contritus et de fratricidio

B pœnitens, B. Luchesio votum emisi, quod si de tam crudeli morte suis meritis me servaret superstitem, amore suo Minorem Fratrum Religionem assumerem. Quæ vero præsens erat amborum genitrix, lacrymis madefacta dulcissimis, Et ego, subintulit, felix nimium mater istorum, quos ob ineunte ætate eorum, sub cura et patrocinio et peculiari devotione Sancti mei Luchesii, ad hanc usque horam fortunata perduxi; audito amborum flebili nimium mihi casu, alterius animam, alterius vero corpoream vitam multis lacrymis Deo et eidem B. Luchesio, tota contriti cordis intentione, commisi. Stupentibus ad hæc cunctis qui aderant, et præ devotione illacrymantibus, qui mortuus fuerat et revixit, ad propria cum matre revertitur: qui vero a morte præservatus fuerat, propria omnia respuens, quam Deo voverat et B. Luchesio Fratrum Minorum Religionem ingreditur. Quem prædicti Frater Bonifacius, Frater Franciscus Squaccialupis et Frater Franciscus de Casinis de Senis, corporeis oculis conspexerunt, et prædicta narrantem propriis auribus audierunt.

Rubr. II cæcus visu donatur,

41 Cum juvenis quidam de Podi-Bonitio, filius Francisci cognomine Lupi, qui *c* postemam habebat in oculo dextero non parvam, qua nihil eodem oculo

C intuebatur, et nihil remedii a *d* cerursicis medicis inveniret; ad S. Luchesium priusquam tumulo clauderetur confugiens, et cum devotione manus ejus deosculans, fricansque oculos super eas cum lacrymis; statim ab eadem infirmitate, quam per tres annos habuerat, perfecte videns extitit liberatus. Hoc exinde parens ejus prædictus, et qui ei medelas tribus annis contulerat Medicus Magister Meus nomine, de Colle-vallis Elsæ, non credentibus quibusdam, tactis sacrosanctis litteris affirmabat.

item alius

Quidam alius, Guidonus de Castro Linarii *e*, de se ipso asseruit, quod dum quadam die sarmentorum fascem in hortulo alligans in acutum palmitem graviter oculum impegisset, et pluribus diebus nihil omnino videns, ex eo futurus opinione sua et aliorum cæcus esset; ad S. Luchesium tota mente se convertens, emisso voto sanitatem protinus recuperavit.

f III et alius.

42 Presbyter quidam *f* Rainucius de Podi-Bonitio, honestæ conversationis et famæ, quod non audire cupiebant certitudinaliter asserebat, quod quidam totaliter cæcus de *g* Castro Florentino, veniens ad tumulum B. Luchesii, et flexis genibus astante populo, lacrymosis gemitibus clamans et ejulans, et

D Sancti auxilium suppliciter invocans, in sui et totius illius populi præsentia, non sine ingenti gratiarum actione visum recuperavit.

AUCTORE BART. DE TOLOMEIS EX MS.

IV ac mulier una

Mulier quædam de Castro Linarii, nomine Gemma, quinque mensibus corporeis omnino privata et totaliter orbata luminibus, omni mundano auxilio destituta, ad S. Luchesium, cui præcipuam gerebat devotionem, tota se mentis intentione convertit. Apparuit ei sequenti nocte B. Luchesius, indicibili luce et claritate circumdatus, eique benedicens et imprimens salutiferæ Crucis signaculum; Confide, inquit, filia, et noli timere, quia in proximo est ut sanitatem recipias. Mane consurgens mulier videre lucis cœpit alborem, ex hinc illud et illud discernere, et ad ecclesiam lætabunda confugere: gratias Altissimo referens, non solum quia lucis corporeæ meritis B. Luchesii recepisset aspectum, verum etiam quia sacramentum illud salvificum Corporis Christi, quod verum lumen est animarum, tali beneficio meruerat intueri.

ANNOTATA.

a *Distat a Pisa p. m. circiter* 15, *eo fere loco ubi fluvius Era in Arnum influit, vulgo* Pontadera.

b *Vulgo* Reccanati, *proxima Lauretanæ domui urbs.* E

c Postema *feminine, pro græco* Apostema, *usurpat Italica lingua.*

p Cerurgicus *nomen corruptum a* Chirurgus.

e *In valle Elsæ oppidum*, Linari *dictum in tabulis, distat Podio p. m. 8 aut circiter.*

f *Huic eidem miraculum contigisse videtur, quod narratur in prima Vita num. 4.*

g Castellum Florentinum, *in eadem valle et eadem ejusdem fluminis ripa, longius abest, ad p. m. circiter* 25

CAPUT IV.

Reliqua B. Luchesii miracula.

Rubr. III Captivus e carcere liberatur: a

Tempore cujusdam guerræ exitialis quidam de Podi-Bonitio, nomine Buondapescia, captivus ductus est ad castrum *a* S. Geminiani a quodam cognomine Tempus, qui eum in domo propria arctissimis vinculis mancipavit. Cumque eumdem manibus, collo, alvo et pedibus, ligno cuidam, in similitudinem Crucifixi olim cum Christo latronis, colligasset, et tres custodes, unum ad dexteram, alium ad sinistram, alium ad pedes, ejus fugæ periculo designasset; dixissetque captivus, Numquam audivi hominem tam crudeliter mancipari; respondissetque Tempus cum indignatione, F Viderit Deus: Et Deus, subjecit captivus, adjuvet me et Sanctus meus Luchesius. Mirabile dictu! obdormivit parumper, circa medium noctis evigilans soluta vincula sentit, et custodes dormitantes evadit, domum nullo penitus advertente egreditur, sine ulla læsione de mœnibus ejusdem Castri se præcipitem dedit; et cum graviter pateretur in cruribus, modico temporis intervallo liber et incolumis domum pervenit.

II alius item.

44 Dominicus quidam Bindi de Volaterris, eodem bello captivus et ductus ad eumdem Castrum S. Geminiani, publicæque custodiæ cum multis aliis arctissime mancipatus, cum horribiliter fame cruciaretur inedia, qua plures ex sociis in eodem carcere perierunt; timens tali morte vitam finire, Deo et B. Luchesio tota se mentis intentione commisit. O mirabilis Deus in Sanctis suis! Emisso vix voto, spiritali alimento roboratus intrinsecus, corporis etiam valetudinem non amisit. Pluribus diebus ac noctibus sine cibo et potu ibidem perman-

AUCTORE BART. DE TOLOMEIS EX MS.

sit ad extremum perseverans in voto, compeditus, e carceribus, a quo nesciebat, reseratis evasit; portam Castri nocte patentem invenit; et domum securus perveniens, Sancti tumulum personaliter adiit: ubi vota persolvens, compedes ad perpetuam rei memoriam appendit.

III *et alii tres,*

45 Viri tres de Podio-Bonitii, ob maleficium quoddam eis falso impositum, in acerbissimo carcere Florentinæ civitatis detenti, diversis tormentis diutissime laniati, quo tandem crudelissimum necis genus evadere possent, quocumque mundano auxilio desperati, votum communi concordia emittentes, ad S. Luchesii patrocinium confugerunt. O stupendam divinæ condescensionis bonitatem, in eos qui fideliter convertuntur ad Sanctos suos! Ecce sub noctis intempestæ silentio, quidam vir lucida veste præfulgens, quem Sanctum fuisse Luchesium minime suspicati sunt, reserato carceris ostio, apertis compedibus, ferreis vinculis dissolutis, per medium civitatis eos deducens; extra portam ejusdem urbis, quæ ultro patuit, securos liberosque abire permisit.

IV *b*

46 Quidam insuper alius, de comitatu ejusdem Castri, captivatus a multitudine hostium, quæ Societas dicebatur et cum multis aliis penes Abbatiam *b* de Turri Senensis diœcesis, redemptionis occasione perductus, copioso igne circumdatus, et hostium numerositate vallatus, in cujusdam areæ medio, prope dictam Abbatiam, ad stipitem ligatus est. Qui, uti pauperculus erat, cum quo se redimeret ut ceteri non haberet, voto emisso Deo et B. Luchesio, in quo peculiarem semper a puero devotionem habuerat, nomen ejus crebro ingeminans, deridentibus eum hostibus se commisit. O semper in Deo et Sanctis ejus habendam fiduciam! Custodes inter hæc verba, veluti soporiferam omnes sumpsissent potionem, somno ebrii pariter corruerunt. Miser ille, sed tanto felix patrocinio, in evidenter solutus a stipite, illæsus ignem transiliit, hostium cuneos secutus penetravit: liber tandem, et animo lætus et gaudens, proprios *c* perventus ad lares, vota persolvit.

Rubr. IV. I *quidam in amnem lapsus morti eripitur,*

47 Frater Bartholomæus de Pontremulo Ordinis Minorum, cum in parva navicula Arni fluenta, juxta Pisas prope monasterium S. Sabini, sociis multis in ripa fluminis expectantibus, primus transmissurus intrasset; parva illa cymba casu revoluta, rectore enatante, profunda gurgitis submersus petiit. Invocabant Fratres de ripa clamosis vocibus S. Luchesium, qui tunc temporis ad cœlum migraverat: submersus etiam Frater ex imo fluvii, corde quidem, nam voce non poterat, ejus auxilium implorabat. Mirabile dictu! demersam manibus retentans naviculam per cœnum profundi gurgitis pervenit ad littus, conservata eatenus vestimentorum qualitate præambula, ut non lutum, non aqueus humor, non denique gutta unica proximasset ad tunicam.

II *quidam a naufragio præservatur,*

48 Frater Antonius de Oria, Ordinis Minorum, provinciæ Apuliæ, rediens Parisiis transiensque per locum Fratrum Minorum de Podio-Bonitii, in quo pluribus diebus moram fecit, audiens mirabilia quæ per Sanctum suum Luchesium Altissimus quotidie operabatur, in patria sua publice prædicans, ea reversus populo nuntiavit. Quæ audiens compatriota quidam suus, nomine Angelus, cum paucis elapsis diebus de portu Brundusii in Epirum transfretaret, et inenarrabilibus pelagi fluctibus, post multas etiam Dei et Sanctorum ejus invocationes, magis ac magis sæviente procella, navis fracto malo revulsoque gubernaculo sine rectore fluitans omnino periclitaretur; mente resumpsit quæ prædicator jam dictus evangelizaverat. Desperato itaque remedio quolibet nautico, cum tandem socios ad hujus Sancti invocationem unanimiter provocasset (o dignum monumento miraculum!) ponto nocte teterrima incubante, lux illico diem similans in rate apparuit, et tanta cum lumine pelago divinitus est concessa tranquillitas, ac si in exemplum capitis sui vento Luchesius imperasset et mari. Epiro salvi omnes applicuerunt, et tanta ex hoc Sancti hujus in partibus illis cœpit fama crebrescere, et in fidelium mentibus devotio excitari; ut sæpenumero invocatus innumeris terra pelagoque succurreret.

III *item auctor ipse cum multis aliis;*

49 Ego Frater Bartholomæus de Tholomeis de Senis, Ordinis Minorum exiguus, cum de Capitulo nostro Generali tunc Massiliæ celebrato in quadam navi domini Francischini de Portu-Veneris, in patriam reversurus, intrassem, una cum decem et octo Fratribus nostris et aliis quamplurimis peregrinis, qui de S. Jacobo regrediebantur mari, prope *e* Savonam valida et insperata tempestas incubuit: spirituque procellarum pelago ferventius tumescente, et impetuoso nobis Africo adversante, qui desperato salutis remedio ratem propellebat in cautes, evulso malo, scissis velis, fractis remis, laxatis rudentibus, ad extremum demissis fatalitate anchoris, navis undique agitata, incerto et inæquali cursu per æquora vagabatur. Erumpunt omnium lacrymæ, omnes vota persolvunt, tollunt voces ad sidera, Sanctorum suorum patrocinium quilibet invocabat: ego Deo cum lacrymis et B. Francisco causam committebam. Ratis inter hæc, omni gubernaculo destituta, paulatim mergebatur in ima. Aderat peregrinus quidam, de Papajano oriundus, *f* sed Figlinæ incola, districtus Florentiæ: qui surgens in medio: Ecce, inquit ad nos, nullo exaudiente Sanctorum omnium auxilium invocatis: imploremus quæso unanimiter Sancti mei Luchesii patrocinium, qui licet apud vos sit ignotus, notissimus tamen in patria mea, non irrita reddit sibi supplicantium vota. Invocavimus concorditer omnes ejus persuasione clamorosis vocibus et gemitibus S. Luchesium: cum subito (o mirabilis omnipotentia Dei in electis suis!) peregrinus ille flexis genibus, sublato bireto, junctis manibus, Consurgite, inquit ad nos, consurgite omnes, flexisque poplitibus venientem ad nos læti suscipite. Vix verba finierat, diffugiunt illico venti, sedantur fluctus, pacatum momento efficitur mare: Savonam Deo dante applicuimus; et vota solventes omnes processionaliter, singuli cum singulis cereis unius libræ in manibus, ob S. Luchesii honorem et reverentiam, ad ecclesiam Fratrum Minorum ejusdem urbis accessimus.

Rubr. V. I *g puerpera in partu mortui fœtus adjuvatur,*

50 Matrona quædam nobilis Florentina, in villa sua non longe a Castro *g* Barberini, quoniam vicina jam partui quatuor jam diebus fœtum utero portasset extinctum, multis infelix agitabatur doloribus, et exitialibus urgebatur angustiis. Quoniam igitur præmortuus fœtus matrem quoque cogebat ad mortem, et nondum in lucem proditum abortivum, publicum genitricis periculum pariebat; frustra tentabat medicorum auxilium, et omne muliercularum et obstetricum remedium postulabat in vanum. Fratribus tandem Minoribus, in Conventu tunc *h* Barberini commorantibus, per internuntios accersitis, tota se devotione committens, suppliciter aliquid tangere de Reliquiis B. Luchesii vel minimum plena fide poscebat. Contigit aput Guardianum dicti loci, qui Sancti viri tumulo et funeralibus exequiis interfuerat, parum quid de tunica ejusdem Sancti reperiri: qua super periclitantem posita, omnis statim abscessit dolor; quique mortis causam prætendebat, extinctus fœtus facile emissus est, et integra sanitas matronæ restituta.

51

A *i* II *et alia æque periclitans :*

51 Mulier quædam de villa *i* Talcionis, nomine Gemma, cum partui propinqua, sed morti propinquior [esset]; naturæ jam succumbente virtute, et omni mulierculàrum remedio atque artificio cessante, ad S. Luchesii patrocinium, inter exitiales viscerum dolores, tota se mentis intentione convertit; invocatoque ejus auxilio, confestim solutis doloribus filium peperit: quem exactis quadraginta diebus ad ecclesiam Fratrum Minorum de Podio-Bonitii, sancto eum offerens Luchesio, jucunda portavit. Qui postea ætate adveniente eorum habitum et vitam devotus assumpsit.

k III *vetula ad nutriendum filiæ suæ infantem lacte impletur,*

52 Quædam alia mulier sexagenaria, de *k* Monte-Morli, nomine Francisca, cui filia moriens lactentem infantulum dereliquit, cum paupercula esset, et nullam inveniret mulierem, quæ sitienti parvulo juxta quod necessitas exigebat lac tribueret, quo se verteret vetula penitus ignorabat. Occurrit igitur ei in mentem, quod B. Luchesius potens esset apud Deum in mirabilibus suis. Et cum inter querulosos gemitus crebrosque singultus vagientem infantulum teneret in gremio, et, O sancte Luchesi, quid tantæ meæ calamitati non subvenis? ingeminaret; apparuit illi visibiliter innocentis amator B ætatis et indeficiens afflictorum solamen, qui stupidæ mulieri plurimumque admiranti, Ego sum, inquit, Luchesius, quem tantis lacrymis toties invocasti: pone mamillas tuas in ore puereli, quoniam abundanter lac tibi divina clementia propinabit, qui sitienti populo exuberantem aquam de petra eduxit. Credidi longæva anus, et perfecta sunt in ea verba S. Luchesii. Quod mirandum opus omnibus incolis patriæ illius tanta fama intonuit, ut certatim utriusque sexus homines, ex adjacentibus villis et oppidis, non sine magna admiratione et Dei laude, lactantem sexagenariam puerum convenerint ad videndum *l*.

l

m *quædam mania sui laterc et cæcitate laborans sanatur.*

53 Nobilis quædam domina de Castro *m* Certaldi, cum mentis alienationem perbiennium passa, visu et auditu privata, indumenta dentibus laniaret, ignis et aquæ ceterorumque pericula non vitaret, caduci insuper morbi, qui regius dicitur antonomastice, ad culmen horrendam incurrerat passionem; nocte quadam, cum meritis S. Luchesii ab æterno disposuisset ejus tantæ calamitati divina bonitas misereri, in se reversa, et supernæ lucis fulgore superillustrata divinitus, vidit in somnis B. Luchesium, qui tunc temporis migraverat in cœlum, C ante quem genuflexa salutem devotius postulavit. Illo vero tacente et necdum annuente ipsius precibus, firmavit mulier votum, quod, si ejus meritis gratiam consequeretur, petentibus omnibus, juxta facultatem suam, Dei pariter et sui dilectione, nullo unquam tempore eleemosynam denegaret. O immensa divinæ largitatis beneficia! Visus est illi, emisso voto, S. Luchesius crucis ipsam munire signaculo; quæ a somno evigilans, et integerrimæ sospitati restitutam se sentiens, mane sequenti, non sine magno omnium qui eam agnoscebant stupore, ad tumulum Sancti visitandum perrexit.

V *quidam sensu doloris inter tormenta liberatur*

54 Ad eculeum quidam suspensus, cum magno lapidum pondere et loricarum, cum nollet, in præjudicium utriusque hominis sui et mortem, quod falso sibi impositum fuerat, maleficium confiteri; post diutinas vexationes et tormentorum genera liberatus, asseruit, quod meritis B. Luchesii, quem crebro invocaverat, nullius torturæ sensisset dolorem. Asserebat etiam præfatus Frater Ildibrandinus, quod quidam frater ejus uterinus, qui postea tali occasione Frater factus est Minor, cum umbilicum haberet ultra modum ac deformiter tumidum et super corporis superficiem elevatum; manum S. Luchesii, adhuc jacentis in feretro, sine alia voti emissione deosculans, illico extitit liberatus. D

VI

AUCTORE BART. DE POLOMEIS EX MSS.

VII *pes distortus restituitur.*

Bartholomæus quidam de Podio-Bonitii, cum esset annorum decem, et haberet transversam tibiam, et reversam pedis illius plantam desuper monstruose prætenderet, stans super tumulum B. Luchesii, non ductus devotione, cum puerulus esset; timore perterritus, quia tibia ipsius veluti cum sicca manibus ligna vi frangerentur, insonuit; erectus, sanus et liber, non sine cunctorum admiratione, paternos lares intravit.

n

VIII *curatur manus præscindenda,*

55 Puerulus quidam Pistoriensis, cum teneret *n* carrucam ex osse in manibus, et, ut moris est puerorum, ferro illam perforare niteretur; ferrum illud desiliens, manum ejus, non sine magno dolore et sanguinis effusione penetravit. Cum vero post multa medicamina, apostematis superventione manus tota putresceret, et medicorum consilio præscindenda judicaretur, ne quotidie crescens infirmitas totum corpus inficeret; audiens mater, tale remedium ultra pueri necem abhorruit: ad factum autem conversa Luchesium, cujus miraculorum fama jam undique personabat, voto ad eum emisso, infra paucos dies puer ita extitit liberatus, ut nulla cicatrix, nullum omnino vestigium, aut principalis vulneris aut ex illo secuti apostematis, remaneret. *item struma,*

IX *o* *p* *q*

Quidam adolescens de *o* Monte-Voltraio cum paralysi percussus gravissima *p* varicas multas, E quæ vulgo *q* gangulæ nuncupantur per totum insuper corpus haberet; voto a parentibus emisso, ab utraque pariter infirmitate, S. Luchesii meritis, perfecte extitit liberatus.

X *et sciatica,*

56 Mulier quædam nomine Divitia Orlandi de Senis, quæ guttam patiebatur in sinistro crure quæ sciatica appellatur, ita ut tribus annis continuis immobilis illo latere permaneret, voto ad S. Luchesium facto, pauco dierum numero omni dolore soluta remansit.

XI *liberatur energumenus,*

Bartholomæus Joannis de Podio-Bonitii, a diabolo arreptus, et per triginta dies ita obsessus, horrenda loquens, enormia faciens, cum seipsum dentibus et alios, quos attingere poterat, laniaret, ad S. Luchesii sepulcrum deductus, mox ut illud contigit mirifice extitit liberatus.

XII *et fluxum sanguinis patiens.*

Nobilis quædam mulier Florentina, Lenotia nomine, per quatuor annos fluxu sanguinis fatigata, ita ut quandoque nimia cruoris effusione semianimis efficeretur; et si quandoque fluxus extinguebatur, corpus ejus totum tumesceret; a medicis omnibus desperata, et ad S. Luchesii patrocinium conversa, perfecte sanata est. F

XIII *r* *Manus cuidam præcisa restituitur:*

57 Quidam de Podio-Bonitii, qui ob Sancti hujus reverentiam et devotionem, a sacro baptismatis fonte levatus, Luchesii nomen a parentibus impositum servaverat; dum in civitate Bononiæ carnes publice venderet (erat enim macellarius seu *r* beccarius, ut vulgo dicitur) Bononiensis unius manum, quam properus inter multos ad insinuandas carnes, quas habere cupiebat, incaute prætenderat; improvidus et ipse plurimumque festinus, cultro ad incidendas carnes sublato, a brachio penitus *s* amputavit. *s* Consurgit rumor astantium: semivivus unus, ex dolore et magna sanguinis effusione, medicis illico offerendus domum portatur: semianimis alter, ex timore casus fortuiti et cordis afflictione, ecclesiam quamdam *t* S. Bartholomæi secus turrim *u* Asinelorum fugitivus ingreditur. *t u* Quæritur miser a Magistratibus, a consanguineis et affinibus vulnerati nimium indignatis insequitur; ipse vero tristis et mœrens, clamans et ejulans, suspirans et pectus contundens, Deum, ut meritis B. Luchesii dignaretur liberare quem incaute percusserat, in eadem ecclesia supplici voto deprecabatur. Ligatur interea Bononiensis manus a Medicis, et desperata licet ab illis, supernaturale remedium tali curæ necessarium asserentibus,

AUCTORE BART DE TOLOMEIS EX MSS

A serentibus, brachio tamen diligentissime coaptatur. O mutatio dexteræ Excelsi admirabilis! Abscessit uno temporis momento dolor vulneris, et liberatum se non intelligens, dulci pressus somno illico dormitavit. Mane revertuntur cerursici et quem febre gravatum reperire se credunt, vividum et alacrem contuentes, manum ejus stupidi dissolventes, cicatrice tantum excepta, quæ remansit in signum miraculi, absque ulla penitus læsione conspexerunt.

XIV *Festum B. Luchesii profanans vulneratur et sanatur.*

38 Sacerdos quidam, nomine Ser-Dominicus de Vulterris seu Volaterris, B. Luchesio valde devotus, ipsius festum in ecclesia Castilionis, apud oppidum Collis Vallis Elsæ, populo suo indixerat solenniter celebrandum. Obediunt ceteri, uno tantum excepto, qui victus cupiditate, Sacerdotis mandatum parvipendens, velut divinum aut universalis Ecclesiæ minime foret, egressus illo die in agrum ut ligna evulsæ vi ventorum succideret arboris, vocem audivit clarissime exprimentem : Festum hodie est, operari tibi non licet. Verum cum nec Sacerdotis imperio, nec supernæ vocis oraculo servilis ejus temeritas frænaretur; ab incepto opere non desistens, primo ictu in altum levatæ securis, sinistrum sibimet pedem gravi vulnere sauciavit. O divina vexatio, quæ ficto dat intellectum auditui!
B recolit Sacerdotis præceptum; corde compungitur, vulnus pro posse stringit et alligat, jumento residens quod secum duxerat; et ad S. Luchesii tumulum properans, voto emisso in eadem ecclesia sic vulnus sanatum una cum ceteris qui aderant mirabatur, ut visum fuisse, quod in veritate factum fuerat, præ gaudio et lætitia reputarent. Multa quidem et alia signa fecit Dominus Jesus in conspectu fidelium suorum, ut mirificaret Sanctum suum Luchesium, quæ non sunt scripta in libro hoc : hæc autem pauca scripsi, ut credatis, quia Confessor idem egregius, eidem Christo conregnans, cœli potitur gaudiis.

ANNOTATA.

a S. Geminiani castrum, *inter Volaterras et Podium : sed Podio propius adjacet, intervallo milliarium circiter octo.*

b *Crediderim esse locum qui simpliciter* Torri *notatur in mappis, et Senis distat p. m.* 8, *a Podio autem p. m.* 18 *circiter.*

c Perventus, *idiotismo Italico dicitur, qui Fran-*
C *cis, Hispanis, Teutonibus communis quoque est.*

d *Duo Capitula Generalia Massiliæ celebrata invenio, alterum an.* 1319, *alterum an.* 1343 : *de priori hic agi patet ex prologo.*

e Savona, *urbs et portus oræ Ligusticæ, p. m.* 20 *circiter Genua distans.*

f Papaianum *nusquam exprimit tabula Florentini Dominii.* Figlina *haud procul ab Arno notatur, inter* D
Senas Florentiamque tenendo iter.

g Barberinum *duplex est, alterum cis, alterum trans Florentiam; et utrumque pari* 17 *milliarium intervallo distat ab urbe : utrum Pontificiæ postea Barberinorum familiæ nomen dederit, non divino : primum autem indicari hic puto : quod abest Podio ad* 7 *vel* 8 *p. m. Florentiam versus.*

h *Fuerat hic Conventus circa annum* 1300 *a Republica Florentina constructus, et in catalogo secundo apud Haroldum numeratur octavus custodiæ Florentinæ, sub annum* 1400; *sed deest in catalogo ultimo an.* 1516. *Hinc colligas particulam* tunc *additam esse, non ab auctore primo, sed a secundo, qui scripsit an.* 1477.

i *In tabulis* Calcioni *scribitur, forsitan minus recte; estque media fere inter Podium et Perusiam via situs locus, spatio* 30 *fere milliarium utrimque distans.*

k *Hic quoque locus*, Monte-murlo *scribitur, estque ditionis Florentinæ.*

l *Simile prorsus est quod de alia vetula narravimus* 2 *Aprilis, in Supplemento historico ad Acta S. Francisci de Paula num.* 93 *factum in Sicilia anno* 1597, *aliud simile et quam maxime authenticum dabimus inter miracula S. Angeli Carmelitæ num.* 15 *ad diem* 5 *Maii.*

m Certaldum, *in dextera fluminis Elsæ ripa, distat* E
Podio circiter 8 *p. m. et cognomen dedit B. Jacobo, cujus Vitam dedimus* 13 *Aprilis.*

n Carrucola *trochleam significat, cujus primitivum* Carruca *videtur in eadem significatione hic poni : nisi malis intelligere radium textrinum : nam in hoc quoque opere vocis hujus usum esse colligitur ex Vocabulario della Crusca.*

o Mons-Voltraius *prope Volaterras, videtur dici contractim, quasi* Volaterranus, *distat Podio p. m. fere* 12

p Varuca *pro* Verruca *scribi videtur.*

q Gangola *Italis glandula, tonsilla, struma dicitur.*

r Beccarius *dicitur a* becco *ore; sicut Francis idem appellatur*, Bouchier, *a* bouche, *similiter os significante : quod scilicet carnes ori servituras vendat.*

s *Toto scilicet osse discisso : non tamen et carne : nam ex hac pendulam hæsisse manum, atque ita rursum brachio applicatam a chirurgis esse, mox apparebit.*

t *Ea ecclesia nunc Patrum Theatinorum est in foro minori ad portam Ravennatem.*

u Asinellorum turris *Bononiæ est totius Italiæ altissimæ ac mire gracilis, pedum* 376, *privati Equitis,* F
a cujus familia nomen retinet, magnificentia extructa : huic adjungitur altera, a Garisendis æmulis ad simulatam ruinam sic inclinata, ut fastigium præpendeat fundamento ad pedes 9, *arte stupenda, et quæsitam studio operis deformitatem plus commendante, quam alterum commendet insolens altitudo.*

XXIX APRILIS.

SANCTI QUI III KALENDAS MAJI COLUNTUR.

Sanctus Tychicus, discipulus S. Pauli Apostoli
S. Saturninus,
S. Insicholus,
S. Faustianus,
S. Januarius,
S. Marsalius,
S. Euphrasius,
S. Mammius, — Latrones, conversi, et Martyres in insula Corcyra.
S. Cercyra Virgo, Martyr in insula Corcyra.
S. Liberius, Episcopus Ravennas.
S. Carus, Episcopus Martyr, Atini in Italia.
S. Germanus Presb.
S. Prosdocus Diac.
S. Valentinus, — Martyres Alexandriæ, et forsan alibi.
S. Prudentius,
S. Martialis,
S. Sabbatus,
B S. Codomanus,
S. Basilius,
S. Germanus,
S. Filocastus,
S. Budentius,
S. Urbanus, — Martyres, Nicomediæ in Bithynia.
S. Pagata,
S. Gratus,
et alii sex, — Martyres, in Africa.
S. Valentinus,
S. Marcianus,
S. Bononus, seu Bononia,
S. Vitalis,
S. Augustus,
S. Victurinus, — Martyres, Perusii in Hetruria.
S. Manilus,
S. Metrona Virgo,
S. Maculus,
S. Meginus, — Martyres, Perusii in Hetruria.
S. Pudentius,
S. Marcianus,
S. Filocosus,
S. Theodora Virgo,
S. Pades, et alii duo. — Mart. Alexandriæ in Ægypto.
S. Theognides,
S. Rufus,
S. Antipater,
S. Theostichus, sive Eutychetes,
S. Artemas,
S. Magnus,
S. Theodotus,
S. Thaumasius, — Martyres, Cyzici in Hellesponto.
S. Philemon,
S. Quintianus,
S. Atticus, — Martyres apud Græcos. E
S Clerius, Thaumaturgus apud Græcos.
S. Paulus I, Episc. Brixiensis in Italia.
S. Senanus, Confessor, in Anglia.
S. Gumbertus Francus, Martyr in Hibernia.
S. Leo, Episcopus Methonensis.
S. Wilfridus Junior, Archiepiscopus Eboracensis in Anglia.
B. Ava, Virgo, Dononii in Hannonia.
S. Hugo, Abbas Cluniacensis in Gallia.
S. Robertus, Abbas Molismensis et Fundator Ordinis Cisterciensis.
S. Petrus Martyr, Ordinis Prædicatorum.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

C Sanctus Frontasius, Martyr Petragoricis, *colitur Officio duplici, et corpus anno* 991 *a Froterio Episcopo relevatum narrant Sammarthani. Egimus de eo* II Januarii.

S. Raimundus de Pennaforti, Ordinis Prædicatorum III Generalis, est hoc die a Clemente VIII anno MDCI Sanctorum Catalogo adscriptus. *Bullam Canonizationis cum aliis Actis et Miraculis dedimus* VII Januarii.

S. Euphrosynæ, Virginis transitus, *indicatur in MSS. Casinensi et Altempsiano, et a Michaele Monacho edito Kalendario in Sanctuario Capuano : Videtur esse illustris* Euphrosyna, Virgo Alexandrina, *cujus varia Acta dedimus* XI Februarii.

S. Auxibius Paternoster, *indicatur in MSS. Græcis, Parisiensi collegii Claromontani, Mediolanensi bibliothecæ Ambrosianæ, et Taurinensi Ducis Sabaudiæ. Videtur esse* Episcopus Solorum in Cypro : *cujus Vitam dedimus* XIX Februarii.

S. Vitalis, Abbatis Siculi, translatio corporis in Armento Lucaniæ oppido, *inscripta est Martyrologio Siculo Octavii Cajetani. Acta dedimus* IX Martii.

S. Regulus, Episcopus Arelatensis, *memoratur a Galesinio. Vitam illustravimus* XXX Martii.

S. Theodosia Virgo, *inscripta est MS. Synaxario Græco Parisiensi collegii Claromontano. Inter* 4 *Martyres Alexandrinos est hoc die* S. Theodora Virgo. *Sed forsan est hæc* 3 Theodosia Virgo *Cæsareæ passa, de qua egimus* II Aprilis. F

SS. Galicus, Bythinius, et Dius Martyres, *proponuntur in MS. Synaxario Claromontano Societatis Jesu. De his egimus* III Aprilis.

B. Stephani, Abbatis Cisterciensis, depositio, *indicatur in MS. Florario. Acta dedimus* VII Aprilis.

Theogerus, Episcopus Metensis, Cluniaci sepultus, *inscriptus est Catalogo generali Ferrarii. Traditur miraculis claruisse cap.* 1 *Vitæ B. Herlucæ, quam consule* XVIII Aprilis.

S. Elphegus, Abbas et Martyr in Anglia, *inscriptus est MS. Kalendario Ordinis S. Benedicti non antiquo. Videtur intelligi* S. Elphegus, Episcopus et Martyr, *qui colitur non* XXIX *sed* XIX Aprilis.

S. Cletus, Papa Romanus, *recolitur apud Rabanum et Bedam supposititium. Acta ejus illustravimus* XXVI Aprilis.

Vitus Confessor, *indicatur in Auctario Greveni ad Usuardum*

A *Usuardum. At quis ille, nobis ignotum. Sunt varii istius nominis* Martyres, *et aliquis inter Afros colitur* xxvi Aprilis.

S. Zenon,
S. Vitalius,
S. Eusebius, — Martyres, *memorantur in Menæis et aliis. De iis egimus* xxviii Aprilis.

S. Apollion, Martyr in Pannonia, *memoratur in MS. Vaticano S. Petri, et Neapolitano. De eo, qui pluribus* Pollion *dicitur, egimus* xxviii Aprilis.

S. Memnon Thaumaturgus, *indicatur in Typico S. Sabæ, Menæis MSS. Chiffletianis, item in Kalendario Græco a Genebrardo edito, et in Auctario Molani ad Usuardum. De eo egimus* xxviii Aprilis.

S. Patricius, Episcopus Prusæ, *memoratur in Menæis MSS. Chiffletianis, in aliis et Martyrologiis Romanis ad diem* xxviii Aprilis.

S. Christophorus Martyr, *memoratur a Galesinio et in Notis Ferrarii ; de quo hoc die agimus in priore classe Martyrum Alexandrinorum.*

Æthiops, immissus ad S. Cercyram corrumpendam, divinitus impeditus, *et* Christi fidem amplexus, *et* pro ea occisus, *memoratur infra in Actis S. Cercyræ.*

S. Victor, Martyr cum aliis Catali in Sardinia, *inscriptus est Catalogo generali Ferrarii. Agit de eo*
B *Dionysius Bonfant in Triumphis de Sanctis Sardiniæ et inscriptionem inventam habet pag.* 280, *quæ incipit,* Hic jacet B. M. Victor, *et explicat ipse* Beatus Martyr Victor ; *alii Romæ monuerunt posse explicari, per* Beatæ memoriæ Victorem, *et suspectam habent totam inventionem.*

Joannes Patriarcha, *memoratur apud Seldenum in Kalendario Coptico : at quis ille sit non additur.*

Adalgagus, Episcopus Bremensis in Germania, *cum titulo* Sancti, *memoratur a Bucelino in Menologio. Laudatur ab Adamo in Historia Bremensi et aliis. Sed cum ipsis a titulo* Sancti *abstinet Bucelinus par.* I *Germaniæ sacræ, in Episcopis Bremensibus.*

Richarius Abbas Lobiensis, *cum titulo* Beati *et* Confessoris, *refertur in Annotationibus scriptis Carthusianorum Bruxellensium ad Grevenum. Agit de eo Fulcuinus in Gestis Abbatum Lobiensium cap.* 19 *et* 20, *sed absque ullo venerationis titulo.*

Lamberti, venerabilis Episcopi Morinorum, memoria Translationis, *inscripta est MS. Adoni Teruanensi, nunc Ipris adservato.*

Dichus de Sabhall,
Fiarchua,
Failbeus,
Enanus de insula Ega,
C Breccanus Episc. Magbilensis,
Lucridius de Kill-Lucridhe, Abbas Cluainmacnosensis,
Domongenus, Episcopus de Tuaim-Muscraig,
Donanus Sacerdos, — Hiberni, *memorantur in MS. Martyrologio Tamlachtensi, de quibus majorem lucem expectamus ab Hibernis Scriptoribus.*

Comingenia seu Cuacha, in Lagenia, Dichus *nominatur in Vita* 2 *S. Patricii et Annotatione* 47 *Colgani, at* Fiacha et Domongenus, *referuntur in Vitæ* 2 *S. Carthagi* 14 *Maii.*

Petrus Faverius, Ordinis Carthusiensis, Prior domus sanctæ Crucis in Urbe, *cum titulo* beatæ memoriæ, *memoratur a Greveno Carthusiano in secunda editione* Auctarii ad Usuardum, *et eam secuto Canisio in Martyrologio Germanico.*

Marianus Scotus, et historicus clarissimus Fuldæ, *inscriptus est Menologio Scotico Dempsteri, asserentis,* reliquias in Scotiam ad crucem Regalem delatas. *de quo certiora requirimus monumenta, ob altum Browerii et aliorum Fuldensium de ejus veneratione silentium.*

Rubertus Virgo, Canonicus Vulpeti, *inscriptus est a Joanne de Nigra-valle inter* Sanctos *Canonici Ordinis, quo citato cum hoc die refert Ghinius.* D

Franciscus Novariensis, *ex Ordine S. Francisci, egregius sub anno* 1460 *concionator,*

Ludovicus Placentinus, *ad Campum-bassum in Apulia, mortuus, circa annum* 1480,

Joannes Linarius, *Bonitiæ in Castella devotus laicus, an.* 1570 *decessit.*

Franciscus a Camerota, *Burgii in Sicilia anno* 1614 *quievit ;*

Maria a S. Hieronymo, *Abbatissa in territorio Cordubensi, circa an.* 1590 ;

Hic neque diei præsenti, neque Beatorum numero adscribi a nobis possunt, ex sola nimiumque levi, et sæpe fallaci Martyrologii Franciscani auctoritate.

S. Maximus Martyr, *indicatur in Martyrologio, Bedæ adscripto. De eo cum aliis agimus* xxx Aprilis.

S. Agapius,
S. Secundinus, — Episcopi,
S. Theodorus Presbyter,
S. Æmilianus miles,
S. Tertulla,
S. Antonia, — Virgines,
Mater cum a duobus filiis, — Martyres Cyrthæ in Numidia, *referuntur hoc die ab Usuardo, Adone, Nothero et aliis. Quia vero Acta martyrii inserta sunt Actis SS. Mariani et Jacobi, qui etiam hoc die referuntur in Beda supposititio : de omnibus simul agimus die sequenti* xxx Aprilis.

E S. Eutropes, Martyr Sanctonensis, *memoratur in supposititio Beda, ab aliis* xxx Aprilis.

S. Quirillus, Episcopus Trajectensis superioris, *inscriptus est Martyrologio Saussayi, et Catalogo generali Ferrarii. De eo agimus* xxx Aprilis.

S. Catharina Senensis, *hoc die mortua, inscripta est variis Martyrologiis; sed ob festum S. Petri Martyris, solemnitas istius translata est in sequentem diem* xxx Aprilis.

S. Brioci, Episcopi *festum celebrari in Ecclesia Corisopitensi tradit Albertus le Grand in Vita ejus. Nos cum Ecclesia Briocensi de eo agemus* I Maji.

S. Sigismundi, Regis Burgundiæ et Martyri, translatio *inscripta est MS. Florario. Natalis celebratur* I Maji.

SS. Diodorus et Rhodopianus, Martyres Aphrodisiæ in Caria, sub Diocletiano, *indicantur in MS. Synaxario Parisiensi collegii Claromontani : et Mediolanensi bibliothecæ Ambrosianæ : ab aliis Græcis cum Martyrologio Romano.* III Maji.

S. Evodius, Episcopus Antiochenus, *inscriptus est Menæis et Menologio Græcorum, et* βίοις ἁγίων *Maximi Cytheræi, a Latinis colitur* VI Maji.

F Robertus de Brugis, primus Abbas Dunensis, et secundus Claravallensis, mortuus *hoc die, cum titulo* Sancti, *refertur a Chrysostomo Henriquez et Bucelino; cum titulo* Beati *a Menardo et aliis ; inter* Pios *seu* Venerabiles *recensetur a Saussayo. In libro sepulcrorum Claravallis vocatur* Dominus Robertus de Brugis *: ubi dicitur* medium locum ceteris eminentiorem habere inter personas *ibi* sepultas. *In Kalendario Ordinis Cisterciensis Divione anno* 1617 *edito memoratur die* xv Maji.

S. Torpes, Pisis in Tuscia martyrium hoc die complevit, *in variis Martyrologiis relatus. Sed* ob corporis translationem festivitas ejus celebrius, *ut dicitur in Martyrologio Romano, recolitur* XVII Maji.

Artemius, qui composuit Vitam S. Torpetis ; et Audax, qui corpus excepit, *cum ipso Torpete memorantur in Hagiologio Lusitano Cordosi, citato chronico Juliani Petri. Poterit excuti hæc controversia ad Vitam S. Torpetis* XVII Maji.

S. Hermæus Martyr, *suggeritur in MS. Synaxario Græco Parisiensi Societatis Jesu. Forsan est Hermias Martyr, ab aliis Græcis et Latinis indicatus die* XXXI Maji.

Maximus

Maximus Confessor, *indicatur in Auctario Greveni ad Usuardum. Videtur is esse, qui* in pago Pictavensi *colitur* XXVI Junii.

SS. Jason et Sosipater Apostoli, *id est Christi sive Apostolorum discipuli, memorantur cum longo encomio a Græcis in Menæis, Anthologio, Menologio Sirleti, et apud Maximum Cytheræum, et* XXVII *Aprilis, in Menologio Basilii Imperatoris. Verum celebrantur a Latinis* S. Sosipater XXV Junii. *et* S. Jason XII Julii.

S. Otto, Episcopus Bambergensis, *inscriptus est Kalendario Mariano Balinghemii, quod feratur, hoc die a Clemente III, anno* 1189, *Catalogo Sanctorum insertus, quod examinabitur, ad ejus Vitam die* II Julii.

S. Bonaventura, Cardinalis et Episcopus Albanensis, Doctor Ecclesiæ, Ordinis Minorum, a Sixto Papa IV inscriptus est anno 1482 Catalogo Sanctorum. *Dies ejus natalis est* XIV Julii.

S. Cucufatis inventio corporis, Barcinone in Hispania apud cœnobium S. Cucufatis, *celebratur apud Vincentium Antonium Domenecum in Historia Sanctorum Cataloniæ fol.* 30, *et Tamayum Salazar in Martyrologio Hispanico, ubi Historia inventionis ex antiquo Legendario proponitur. Quæ una cum Vita ipsius erit illustranda* XXV Julii.

S. Secundus, sive Secundellus, *refertur in Indice Alberti le Grand de Sanctis Armoricis, ab aliis cum S. Friardo* I Augusti.

S. Laurentii reliquiarum celebratio, apud S. Laurentium juxta Leodium, *inscripta est MS. Florario, et Martyrol. Gall. Saussayi. Colitur* X Augusti.

S. Onesiphorus, ex septuaginta Christi discipulis, *memoratur a Græcis in Menæis, Menologio Sirleti et apud Maximum Cytheræum. Hunc Latini venerantur die* VI Septembris.

S. Venerii, monachi insulæ Palmariæ, elevatio *inscripta est Menelogio Bucelini, ejus dies natalis traditur* XIII Septembris.

S. Thyrsus Diaconus, *memoratur in MS. Romano Ducis Altempsii. Colitur hic cum* S. Andochio Presbytero XXIV Septembris.

SS. Ursionis et Maurilii Translatio, *indicatur in Martyrologio Cellensi S. Petri, MS. Carmelitico, et in alio Coloniæ et Lubecæ anno* 1490 *excuso, in Auctario Greveni, et in margine Florarii MS. Ex his colitur* Maurilius XXI Maji, *et* Ursio XXIX Septembris.

S. Angelinæ, Virginis et Martyris, inventio corporis Valentiæ in Hispania, *memoratur a Marietta lib.* 4. *cap.* 62, *Ferrario in Catalogo generali, Arturo du Monstier in Gynecæo sacro et aliis. In Martyrologio Hispanico Tamayi Salazar* XXI Octobris.

Simon, magnus Christi Apostolus ex Cana Galilææ, qui post aquam in vinum mutatam Christo adhæsit, ac post ejus Ascensionem Edessæ, cum ibi et per Mesopotamiam sacram fidem promulgasset, in pace quievit, *memoratur hoc die cum longiore elogio in Menologio Basilii Imperatoris. De variis circa S. Simonem controversiis agendum erit* XXVIII Octobris.

S. Huberti, Episcopi Trajectensis, festivitas translationis in cœnobio de Tribus-fontibus in Campania Gallica; *indicatur a Chalemoto. Festum ejus primarium est* III Novembris.

SS. Vitalis et Agricola, Martyres Bononienses, *memorantur a Notkero : eorum dies natalis est* IV Novembris.

Middanus, Abbas monasterii Sacri-Bosci in Niddisfalia provincia, *inscriptus est Menologio Scotico Camerarii cum titulo* Sancti, *et citatur Dempsterus, qui in suo Menologio habet* Middanum, *sed* Episcopum Culdei XIX Novembris.

S. Edmundi, Regis et Martyris, translatio in Britannia, *inscripta est MS Usuardo Romæ in bibliotheca Ducis Altempsii adservato, sed in Anglia scripto et aucto Item in MS. Florario, Martyrologio Coloniæ et Lubecæ anno* 1490 *excuso, Auctario Greveni et Martyrol Germ. Canisii, additurque* in castro Beatricis. *Dies ejus natalis celebratur* XX Novembris.

S. Annonis, Archiepiscopi Coloniensis, translatio recolitur, et prima ad montem Sibergensem, et altera in splendidiorem capsam, *in Martyrologio Coloniæ et Lubecæ anno* 1490 *excuso, in Auctario Greveni et Fastis Gelenii. Dies natalis est* IV Decembris.

DE SANCTO TYCHICO,

DISCIPULO S. PAULI APOSTOLI.

C F G. H.

SECT. I.

In historia de S. Tychico extant testimonia S. Pauli Apostoli, in variis ejus epistolis et peregrinatione, a S. Luca in Actibus Apostolorum descripta : a quo capite XX ista traduntur : Paulus Epheso profectus est, ut iret in Macedoniam. Cum autem perambulasset partes illas, et exhortatus eos fuisset multo sermone, venit ad Græciam : ubi cum fecisset menses tres, factæ sunt illi insidiæ a Judæis navigaturo in Syriam ; habuitque consilium ut reverteretur per Macedoniam. Comitatus est autem eum Sosipater Pyrrhi Berœensis, Thessalonicensium vero Aristarchus et Secundus, et Gaius Derbæus, et Timotheus : Asiani vero Tychicus et Trophimus. Hi cum præcessissent, sustinuerunt nos Troade : nos vero navigavimus post dies azymorum a Philippis, et venimus ad eos Troadem in diebus quinque, ubi demorati sumus diebus septem. *Forsan tunc Apostolus scripsit epistolam ad Titum, sub cujus finem ista habet :* Cum misero ad te Artemam aut Tychicum, festina ad me venire Nicopolim : ibi enim statui hiemare. *Voluit Apostolus non prius ad se venire Titum, quam in ejus locum Artemam aut Tychicum submisisset, ne Cretensis ecclesia cura pastorali destitueretur.*

S. Tychicus Asianus, in comitatu S. Pauli,

ab eo destinandus in Cretam,

2 *At Roma S. Paulus Apostolus e carcere suo plures epistolas scripsit, et per Tychicum transmisit : et primo idipsum indicat in epistola ad Ephesios sub finem :* Ut autem, *inquit*, et vos sciatis, quæ circa me sunt, quid agam : omnia vobis nota faciet Tychicus, carissimus frater, et fidelis minister in Domino : quem misi ad vos in hoc ipsum, ut cognoscatis quæ circa nos sunt, et consoletur corda vestra. *Erat autem tunc Ephesiorum Episcopus S. Timotheus, ad quem e carcere Romano scripsit secundam epistolam, in qua asserit capite* IV *se* Ephesum misisse Tychicum, *ut scilicet Timothei a se Romam evocati vices suppleret. Romæ etiam scripta est S. Pauli Apostoli epistola ad Colossenses, per Tychicum et Onesimum transmissa : in qua capite ultimo ista traduntur :* Quæ circa me sunt, omnia vobis nota faciet Tychicus, carissimus frater et fidelis miniter et conservus in Domino : quem misi ad vos ad hoc ipsum, ut cognoscat quæ circa vos sunt et consoletur corda vestra, cum Onesimo carissimo

mittitur ad Ephesios,

et Colossenses :

simo

A simo et fideli fratre, qui ex vobis est. Omnia quæ hic aguntur, nota facient vobis est. *Hæc ibi. De S. Onesimo egimus die* XVI *Februarii.*

3 *Hæc testimonia e sacris litteris assumpta, tam altum de S. Tychico variis ingenuerunt sensum, ut cum variis urbibus videatur præstitisse beneficium fidei propagandæ, plures eum inter primos suos Episcopos crediderint fuisse. In Catalogo Hippolyti Martyris statuitur* Episcopos Colophonis. *Græci in Menologio Imperatoris Basilii Porphyrogeniti colunt* IX *Decembris varios Apostolorum discipulos, et in eo ista leguntur :* Sosthenes Apostolus, cujus S. Paulus mentionem facit, Episcopus Colophonis fuit. Tychicus, de quo idem Paulus scriptum reliquit, Sostheni in Episcopatu successit. *Eodem modo in MS. Græco Synaxario Parisiensi Collegii Claromontani, sed ad* VIII *Decembris, dicitur* S. Tychicus secundus post Sosthenem Episcopus Colophonis fuisse. *De S. Sosthene cum Martyrologio Romano agendum erit* XXVIII *Novembris. Apud Petrum quoque de Natalibus lib.* 6 *cap.* 100, *ubi de* LXXII *discipulis agit et lib.* 4 *cap.* 99 *in elogio proprio* S. Tychicus Colophoniæ Episcopus *statuitur. Est autem* Colophon *urbs Ioniæ Episcopalis, maritima, sub Metropolita Ephesino, inter Ephesum et Smyrnam. In Synopsi præferente nomen Dorothei Episcopi,* B

statuitur ab aliquibus Episcopus aut Colophonis in Ionia.

D *de* LXX *discipulis, dicitur* Tychicus primus Episcopus Chalcedonis in Bithynia. *Edidimus* XIX *Februarii ex MS. Græco Regis Galliæ Vitam S. Auxibii Episcopi Soliorum in Cypro, in qua num.* 8 *ista leguntur,* Cum vero accepisset Paulus Barnabam e vita migrasse, nullumque in Cypro esse Apostolum, qui doceret et Christum annuntiaret; id reputans, Epaphram et Tychicum, aliosque nonnullos in Cyprum misit ad Heraclidem insulæ Archiepiscopum, eidem scribens, ut Epaphram Paphi, Tychicum Neapoli Episcopum constitueret. *Colitur in Martyrologiis Latinis* S Epaphras XIX *Julii, sed* Episcopus Colossensis : *et contra ad hunc* XXIX *Aprilis,* S. Tychicus Apostolorum discipulus apud Paphum, *uti ista leguntur in Martyrologiis Adonis et Notkeri.* Diaconum *appellant Usuardus, Bellinus, Maurolycus et alii. In Martyrologio hodierno Romano ista leguntur :* Apud Paphum in Cypro S. Tychici discipuli B. Pauli Apostoli : quem idem Apostolus in suis epistolis, carissimum fratrem, ministrum fidelem, et conservum suum in Domino appellat. *De memorata urbe Cypri Neapoli egimus ad dictam Vitam S. Auxibii, qui in nonnullis MSS. Græcis hoc die refertur. Ejusdem urbis Episcopus Leontius scripsit Vitam S. Joannis eleemosynarii, editam* XXIII *Januarii.* E

aut Chalcedonis in Bithynia:

aut Neapoleos in Cypro:

NOT. 34 *ab aliis Diaconus Paphi in Cypro.*

DE SEPTEM LATRONIBUS MARTYRIBUS

SATURNINO, INSISCHOLO, FAUSTIANO, JANUARIO, MARSALIO, EUPHRASIO, ET MAMMIO, IN INSULA CORCYRA.

G. H.

CIRCA AN. C.

Corcyra, *insula maris Ionii notissima, ab Epiro vix* XII *millibus passuum distans, vulgo* Corfu *a Republica Veneta contra potentiam Turcicam fortiter hactenus defensa : inter primos fidei Christianæ præcones habuit* SS. Jasonem et Sosipatrum, *viros Apostolicos, a Christo aut Apostolis instructos. Hos colunt Græci hoc* XXIX *aliqui* XXVII *Aprilis. At Latini die* XII *Julii et* XXV *Junii. Hi ergo uti apud Græcos legitur,* cum *in dicta insula* multos ad Christi fidem attraxissent, fuerunt comprehensi et carceri inclusi : in quo septem latronum Principes detinebantur, quorum hæc nomina prodita sunt, Saturninus, Inceschulus, Faustianus, Januarius, Marsalius, Euphrasius, et Mammius : quos Sancti, per ea quæ fecerunt et dixerunt, ad Christi fidem converterunt, atque C ex lupis oves effecerunt : qui postea in ahenum, pice, sulphure, et cera plenum, conjecti, martyrii coronam a Deo acceperunt. *Hæc in elogio SS. Jasonis et Sosipatri ; post quod in Magnis Menæis ista sub novo titulo subjunguntur :* Eodem die Sanctorum septem latronum, qui a S. Jasone Apostolo conversi, et in aheno pice fervente perfusi et decocti, martyrium subierunt. *Hoc autem additur distichon.*

Λησταὶ μαθόντες τὴν ἐδέμ λῃστοῦ λάχος,
Π*ίσσῃ λαχεῖν ἔσπευσαν αὐτὴν ἐμφλόγῳ.*
Edem latronis esse quia sortem sciunt,
Sortiri eamdem fervida hi pice ambiunt,

Menologium Cardinalis Sirleti eadem ex dictis Menæis exhibet, eoque citato ista leguntur in Martyrologio hodierno Romano : Eodem die sanctorum septem Latronum, qui a S. Jasone ad Christum conversi, martyrio vitam adepti sunt sempiternam. *In Menologio Basilii Imperatoris die* XXVII *Aprilis, referuntur Apostolici viri cum satis longo elogio, ex quo ista, quæ ad hoc spectant, excerpimus :* Certamen sancti Martyris Saturnini et Sociorum. Hi sancti Christi Martyres septem, fuerunt famosi latronum principes : qui cum in carcere detinerentur, ob ea quæ audierant a F sanctis Christi Apostolis Jasone et Sosipatro cœlestis doctrinæ præcepta, Christianæ religioni se addixerunt. Educti vero e carcere et extra civitatem abducti, in ferventia ex igne vasa, pice, cera atque oleo repleta, projecti sunt, atque ita martyrium consummarunt, *Hæc ibi. Egimus die præcedenti de SS. Zenone, Eusebio, Neone, et Vitalio, in eadem persecutione et insula Corcyra martyrio coronatis.*

DE S. CERCYRA VIRGINE,

G. H.

MARTYRE CORCYRENSI.

CIRCA AN. C.

Adjungitur *in Menæis et apud Maximum Cytheræum, post jam relatos Latrones, S. Cercyra, filia Cercilini Reguli seu Præsidis, quæ* Sagittis transfixa vitam finivit. *In Menologio Basilii Imperatoris cum præcedentibus Martyribus memoratur die* XXVII *Aprilis, cum aliquo elogio, ex quo ista decerpimus :* Cum S. Cercyra clam ex ostio prospiceret, et sanctos Christi Martyres crudeliter vexari tormentis adverteret, fidem Christi amplexa est, et se libere Christianam professa. Ad patrem adducta, cum nollet Christum deserere, tradita est cuidam Æthiopi, ut ipsam impie pollueret. Dei autem dispositione ferox ursa illico adveniens, ab aggresso scelere Æthiopem impedivit, et Christi Virginem illibatam custodivit. Quo prodigio viso Æthiops Christi fidem amplexus, et ense obtruncatus est. At sancta Christi Martyr Cercyra, suspensa primum, et emisso fumo ex supposito igne cruciata, dein

A dein sagittis transfixa, ac demum lapidibus obruta, martyrium consummavit. *Menæa hoc illi distichon accinunt.*

Βελῶν βασιλὶς ταῖς βολαῖς ἐστιγμένη,
Ἐκ στιγμάτων ἔλαμψεν ὡς ἐκ μαργάρων.
Jactu telorum vulnerata Regina,
Vulneribus exornatur ut margaritis.

Prælaudatum Basilii Menologium indicat, Latronum martyrium post necem hujus virginis esse peractum; et ejusdem exemplo plures alios credidisse : qui omnes, una D *cum ceteris Fratribus eorumque Magistris Sosipatro et Jasone, secesserint in parvulam quamdam insulam, unde a Cercilini successore Sebastiano abducti et in fornaces conjecti, cum permanerent illæsi, ipsum Sebastianum Christo adjunxerint. Ista autem elogia ex prolixioribus SS. Sosipatri et Jasonis Actis haud dubie sunt accepta quæ utrum satis solida fuerint alias melius examinabitur.*

DE SANCTO LIBERIO,

EPISCOPO RAVENNATE.

CIRCA AN. CC.

Mentio in fastis Sanctorum,

Plures hoc nomine Ravennatis Ecclesiæ Episcopi fuerunt : hic ordine inter cognomines primus est, et alius ab eo, qui ejusdem nominis tertius cultum suum ad III Kalend. Januarii obtinet. *In Catalogo Sanctorum, quem ex instructissima bibliotheca Domini Caroli Strozzii Senatoris Florentini descripsimus, ad* XXIX *Aprilis ita inscribitur :* Apud B Ravennam S. Liberii Archiepiscopi. *Ad eumdem diem in Kalendario dictæ Ecclesiæ his verbis Officio duplici coli jubetur :* S. Liberii Archiepiscopi et Confessoris Ravennatis duplex. *Ubi titulus Archiepiscopi, quem diu post usurpavere successores, per prolepsim adhibetur. Meminit quoque illius utroque in Catalogo Ferrarius : in eo autem quem de Sanctis Italiæ conscripsit, hoc de more ex monumentis Ecclesiæ Ravennatium ac Hieronymo Rubeo in Historia Ravennatium elogium ei contexit :* Liberius natione Græcus, Philosophus Græce Latineque doctissimus, Episcopus Ravennatum octavus, indicio columbæ post S. Datum creatus est, Commodo Imperatore. Hic totus ex Deo pendens, ac munus pastoris studiose executus, multos ad veritatis agnitionem traxit : quos, ut in susceptæ religionis observantia perseverarent, assiduis tum publicis tum privatis locutionibus hortabatur. Vixit in Episcopatu annis viginti et uno, usque ad Victoris Papæ et Severi Imperatoris tempora. Denique piis laboribus confectus, III Kal. Maji, ex caduca ad perennem vitam evolavit.

Cultus,

patria,

zelus animarum,

tempus Episcopatus,

obitus,

2 *Ab Ughello tom. 2 Italiæ Sacræ et ab Hieronymo Rubeo in Historia Ravennatium, eorumdem dicitur Episcopus ordine nonus fuisse creatus anno Domini* CLXXXV, *et vita functus anno* CCVI, *imperante Septimio* C *Severo, et Summum Ecclesiæ Romanæ Pontificatum gerente Zephyrino. Iidem auctores sepultum tradunt in ecclesia S. Probi, in qua et decessor ejus S. Dathus seu Datus conditus fuerat. Corpus a Petro V, qui Archiepiscopatum Ravennatem ab anno* DCCCCXXIII *usque ad* DCCCCLXX *gessisse scribitur, inventum in dicto templo, et inde in S. Ursi ab eodem translatum fuit : quod ita lib.* I *Historiæ suæ prosequitur Rubeus :* Quinto ab hinc die, Urbano Ravennati Patricio per quietem fuit declaratum, quinque præterea Antistitum Ravennatum cadavera eodem in templo occultari. Quo factum est, ut, cum denuo se illuc Petrus recepisset, E pervestigassetque diligenter, duo invenerit sepulcra; in quorum altero bina cadavera erant, tria in altero : quæ dubio procul, si antiquitati credimus, Proculi, Dathi, Liberii, Agapiti et Marcellini Ravennatum, uti narrabimus, Antistitum credenda sunt. Ea cum admirabilia complura edidissent, in Ursianam ædem importata sunt. *Ughellus addit,* Petrum in honorem horum suorum antecessorum majorem aram consecrasse.

inventio corporis et translatio :

3 *Hieronymus Fabri, amicus noster, in sacris antiquæ Ravennæ memoriis, quas an.* 1664 *Italica vulgavit lingua parte* 2 § 2, *eadem habet quæ hactenus indicavimus, atque inter auctores quos secutus est, primos laudat Desiderium Spreti et Joannem Petrum Ferretti : monet etiam sancti hujus Episcopi effigiem musivo adumbratam spectari in abside ecclesiæ Cathedralis; addita ad caput columba, et libro dextræ manui inserto, hoc ad egregiam ejus doctrinam, ista ad divinam electionem testandam; cum epigraphe* S. LIBERIUS. *Observat denique errorem obrepsisse Romani Martyrologii recognitori Baronio, qui primum hujus nominis Episcopum Ravennatem inscribere volens sacris fastis (ut liquet ex tempore Sedis in Annotationibus definito) id fecit ad diem* XXX *Decembris : quando* Ravennæ S. Liberii Episcopi *talis appellationis tertii anni-* F *versarium agitur : unde arguit unum cum altero confusum fuisse.*

imago antiqua :

error in die notatus

DE S. CARO MARTYRE,

D. P.

ATINI IN ITALIA.

CIRCA AN CCXLIX

Ad S. Marci corpus affectus martyrio,

Chronici Atinensis, a Ferdinando Ughello post tomum 1 Italiæ sacræ ex pervetusto monasterii Fossæ-novæ MS. codice vulgati, et usque ad annum MCCLX producti, auctores anonymi, mentionem S. Cari, Episcopi in ea civitate occisi, hisce verbis inducunt. Pontianus ultimo anno Pontificatus sui ordinavit in civitate Atina Carum Episcopum, qui sedit annos XXII, menses III, dies XXII. Qui cum orationi cum quibusdam fidelibus vacaret, juxta corpus B. Marci, pro quodam dæmoniaco; irruentes pagani ipsum interfecerunt. Cujus sanguine in dæmoniacum prosiliente, illico hic mundatus est. Sepultus est autem ibidem tertio kalendas Maji. *Hæc ibi : plura et magis authentica Inviderunt nobis homines pravi, a quibus, ut legitur in Historia inventionis ac Translationis S. Marci, edita præcedenti die,* vetus S. Marci ecclesia devastata et ad solum est redacta.

energumenum liberat

2 *Chronici verba in tomum 6 Italiæ sacræ Ughellus prælaudatus transtulit, eademque præ oculis sola habuit Philippus Ferrarius in catalogo Sanctorum Italiæ ad hunc diem, citatis monumentis Ecclesiæ Atinatis, et libro Petri Pauli Florii Urbinatis de Sanctis Atinæ Protectoribus neque plus suggerit libellus MS. Fali-*

numeratur inter Protectores urbis.

cius

A *cus de iisdem, cujus facta est mentio die* I *Aprilis cum de S. Prudentio ageremus, tantum additur oratio* Infirmitatem nostram, *ex Communi Martyris Pontificis desumpta; ex quo aliisque istic dictis suspicamur non admodum antiquum usum Atini esse eumdem Episcopum suum officii ecclesiastici recitatione colendi. Ceterum alienis oculis prænotatum chronicon legisse Ferrarius debuit, quando scripsit quod* S. Prudentius post S. Carum ecclesiam Atinatem administravit: *in illo enim legitur inter utrumque mediasse Vigilantius. Si temporum characteres in chronico notati forent in tuto, Sedem Atinensem tenuisset Carus ab anno* CCXXXVII *ad* CCLIX: *Verum tunc ejus successor Vigilantius non primo, quod ait chronicon, sed tertio ultimoque Pontificatus anno fuisset a Stephano Papa subrogatus: major autem foret difficultas in Cari decessore Dimitrio, qui juxta idem Chronicon* I *Calixti anno ordinatus ad* XXXI *vel* XXXVIII *annos tenuisset Episcopatum, adeoque non ante annum* CCLII *vel* CCXLIX *locum facere successori Caro potuisset. Quo animadverso, censet Ughellus in Episcopis Atinensibus (ubi pro Caro scribit* Corum) quod eorum series castigari vix possit, *scilicet si cum Romanis Pontificibus perperam adnotatis conferatur.* B

quamdiu sederit non plane certum:

3 *Si tamen vel denarium annorum prædicto Dimitrio* D *auferas, et annos diuturnæ extrema in ætate cæcitatis ad sedecim restringas, vel Carum solis decem annis præfuisse concipias (facile enim fuit alterutro loco vitiari per librarium numeros unius decadis accessione) non usque adeo fortassis difficile erit cum vera chronologia ipsam quoque quam diximus Atinensium Episcoporum seriem comparare: modo animadvertas auctores Chronici ex Eusebii chronico Pontificum Romanorum annos supputasse, eosque ac nomina eorumdem Pontificum ad suorum Episcoporum ordinationes transtulisse, prout exigebat annorum numerus, cuique Episcopo in vetustioribus monumentis adscriptus. Ex quo tamen consequens est, de suo illos accepisse per quem Pontificem unusquisque Episcopus fuerit ordinatus: fortassis etiam gratis sumpsisse id a Romano semper factum. Ferrarius in Catalogo generali eumdem S. Carum refert ad diem* XIX *hujus mensis Aprilis: citatis tam ibi quam hoc loco in altero Catalogo tabulis Ecclesiæ Atinatis. Ad hunc diem* XXIX *eumdem Nicolaus Brautius Episcopus Sarsinæ hoc disticho honorat:*

propter additos annos Rom. Pontificum.

A summo sacratus Præsule Carus, ad aras
Pro Christo cæsus corruit instar ovis. E

D. P.

DE SS. GERMANO PRESBYTERO,

PROSDOCO DIACONO, ET VALENTINO,

MARTYRIBUS ALEXANDRIÆ, ET FORSAN ALIBI.

XXIX APRILIS

V*etustissimum apographum Martyrologii Hieronymiani, quod Epternaci mihi asservatur, ita hunc diem auspicatur:* III Kalendas Maji, Alexandria civitate S. Germani Presbyteri. Et alibi Prosdoci Diaconi et Valentini. *Contra in aliis tribus apographis ejusdem Martyrologii Hieronymiani, scilicet Lucensi, Corbeiensi et Blumiano, ultimo omisso, duo priores ita conjunguntur:* In Alexandria natalis S. Germani Presbyteri, Prosduci Diaconi. *In MS. Barberino ita habetur* In Alexandria nat. Sanctorum Germani Presbyteri et Prostoci Diaconi. *Sed apud Notherum* Prosdoci *scribitur. Contra in codice MS. Reginæ Sueciæ, per Holstenium allegato, hæc traduntur:* In Alexandria natalis S. Germani. C Et alibi Prosdai Diaconi. *Ast omisso loco legitur in MS. Pragensi:* Germani Presbyteri et Prosdocii Diaconi. *Solum* Germanum Presbyterum *memorant et* Alexandriæ *adscribunt Grevenus et MSS. Vaticanum S. Petri, Tornacense S. Martini, Trevirense etiam S. Martini, Casinense, Altempsianum et S. Cyriaci. Item Aquisgranense, Richenoviense et Rhinoviense, sed in his tribus additur:* Et in Nicomedia Prosduci *seu* Prosdoci Diaconi. *De Martyribus Nicomediensibus mox agemus, inter quos nullus assignatur* Prosducus. *In MSS. Augustano S. Udalrici et Parisiensi Labbei alius error committitur, dum sic scribitur,* Alexandri, Germani. Alibi Prosdoci *seu* Prestuci: *quasi Alexander aliquis Martyr esset adjungendus. In MSS. Bruxellensi S. Gudulæ et MS. Trevirensi S. Maximini* S. Germanus Episcopus *indigetatur. In MS. Atrebatensi celebratur* depositio S. Germani Episcopi et Confessoris. *In MS. Adone Leodiensi S. Laurentii et MS. Florario memoratur* S. Germanus *seu* Germinus Presbyter et Confessor. *Verum* Martyr *in antiquis monumentis censetur, et sic celebratur in Calendario Breviarii in pergameno scripti quod apud nos servatur. Galesinius* ex veteribus MSS. *ut ait, sed corruptis, plures Martyres conjungit hoc modo.* Alexandriæ beatorum Martyrum Vitalis, Christophori, Germani, Prosdocii et Urbani. *Ex his Urbanus ad sequentem classem est referendus,* Vitalis *ad quartam,* Christophorus *alibi non memoratur, nisi apud Ferrarium, qui in Notis hos Sanctos ex Galesinio describit.* F Valentinus *notatur in MSS. Tornacensi et Læliensi, sed Nicomediensibus junctus, uti mox constabit. Est etiam* Germanus Abbas Martyr *inscriptus Auctario Greveni ad Usuardum die* XXIII *Aprilis: quem huc remisimus, quia veremur ne erratum sit in titulo Abbatis: alias is qui S. Eudociam* I *Martii, principia fidei Christianæ docuit, monachus fuit, et martyr potuit obiisse: sed non est moris nostri Sanctorum cultum fundare in conjecturis.*

G. H.

DE SS. PRUDENTIO, MARTIALE, SABBATIO, CODOMANO, BASILIO, GERMANO, FILOCASTO, BUDENTIO, URBANO ET PAGATA,

MARTYRIBUS NICOMEDIÆ IN BITHYNIA.

XXIX APRILIS.

A*ltera hæc est classis Martyrum, in pervetustis Martyrologii Hieronymiani apographis relata, et sic exprimitur in codice Epternacensi:* In Nicomedia Prudenti, Marcialis, Sabbati, Codomani, Basili; item Germani, Filocasti, Budenti, Urbani, Pacata. *Eodem numero referuntur in tribus aliis codicibus ejusdem Martyrologii Hieronymiani, cum nonnulla circa scriptionem diversitate, et sunt,* Prudentii

A Prudentii, Martialis, Sabatii, Codomoni *et* Eodomoni, Baseli *et* Bareli, Filucasi *et* Filicosi Pagatæ *et* Pigatæ. *Ex his aliqui in aliis factis memorantur. MSS. Casinense et Altempsianum :* In Nicomedia Prudentii, Martialis : *et additur in codice MS. Reginæ Sueciæ :* et aliorum xv. *Treviren se S. Martini :* In Nicomedia Martialis Martyris, et aliorum xvi. *Videntur his tunc adjungendi* S. Gratus cum sex aliis, *de quibus in sequente classe agimus. MS. Tornacense :* In Nicomedia SS. Urbani, Valentini et Martialis, et depositio S. Prudentii. *Lætiense* In Nicomedia SS. Prudentii, Martialis, et SS. Urbani et Valentini. *Ex his* S. Valentinus *ad præcedentem classem spectat.* D *At tres alii in MS. Trevirense S. Maximini etiam Nicomediæ tribuuntur; et urbe omissa memorantur in MS. Pragensi.* Prudentius et Urbanus *etiam referuntur in MSS. Augustano S. Udalrici, et Parisiensi Labbæi :* Prudentius *solus in Aquisgranensi :* Urbanus *solus apud Grevenum in Auctario Usuardi, et apud Galesinium, sed* Alexandriæ *adscribitur ut supra diximus. Molanus in Auctario Usuardi, primæ editionis, et Canisius in Martyrologio Germanico celebrant* depositionem S. Prudentii.

DE S. GRATO ET ALIIS SEX

MARTYRIBUS IN AFRICA.

XXIX APRILIS

Hæc tertia classis *Martyrum est in apographis Martyrologii Hieronymiani, quibus consentiunt Grevenus in Auctario Usuardi, et MSS. Richenoviense ac Trevirense S. Maximini, his fere verbis :* In Africa S. Grati et aliorum sex, *in* B *uno additur* Martyrum *et* Gracti *scribitur. Memoratur sine Sociis et loco omisso* Gratus *in MS. Aquisgranensi; et* Gradus *in MSS. Augustano et Labbæano. In Pragensi notatur* Gratus cum aliis tribus E

DE SS. VALENTINO, MARCIANO, BONONO SEU BENONIA, VITALE, AUGUSTO, VICTURINO, MANILO, METRONA VIRGINE, MACULO ET MEGINO,

MARTYRIBUS PERUSII IN HETRURIA.

XXIX APRILIS

Quarta etiam *Martyrum classis, in apographo Martyrologii Hieronymiani Corbeiensi Parisiis excuso sic proponitur :* Et Perusio Tusciæ, Valentini, Marciani, Bononi, Vitalis, Augusti, Victurini, Manili, Metronæ Virginis, Maculi, Megini. *Deest* Meginus *in tribus aliis apographis. In Epternacensi legitur* Theusi *loco* Tusciæ, *in Lucensi* Benoniæ, *in aliis* Bononiæ, *loco* Bononi. *Notkerus illa in duas turmas dividit :* In Perusio Tusciæ Valentini et Marciani. In Bononia Vitalis et Agricolæ. *Coluntur hi Martyres Bononienses* IV *Novembris. Verum cum hic alii jungantur* Vitali *socii, arbitramur de Bononiensi Martyre non agi.* Bononus Martyr *refer-* C *tur in Indice Martyrologii Parisiensis a Luca Dacherio confecto, et* Bononia Martyr *in Indice Francisci Mariæ Florentinii ad suum Martyrologium Lucense. Imo in aliis apographis scriberetur* In Bononia, *aut* Bononia civitate, *si palæstra martyrii indicaretur : ut passim observare licet.*

MSS. Aquisgranense, et Rhinoviense cum Greveno : In Perusio Valentini ; *et additur in Richenoviensi,* Martiani : *loco autem omisso indicatur* Valentinus *in MS. Augustano,* Valentinus et Vitalis *in MS. Labbæano,* Vitalus et Victurinus *in MS. Trevirensi* S. Maximini, *et* Martianus *in alio MS. ejusdem monasterii. In MS. Adone Reginæ Sueciæ ista leguntur ad diem* XXX *Aprilis,* In Parisio (*aliis* In Perusio) Valentini et Damiani, *ubi videtur* Damianus *loco* Marciani F *positus. Si tamen hi simul et quidem Parisiis cultum aliquem habeant, nolumus in contrarium quidquam præscribere.*

DE SS. PUDENTIO, MARCIANO, FILOCOSO, THEODORA VIRGINE, PADE, ET ALIIS DUOBUS,

MARTYRIBUS ALEXANDRINIS.

XXIX APRILIS

Ultima *est hæc Martyrum classis in prædictis apographis relata his verbis :* Alexandria civitate Pudenti, Marciani, Filocosi, Theodoræ Virginis, Padis cum aliis duobus. *Loco* Filocosi, *legitur* Filocusi *et* Filocusæ ; *et pro* Theodora, Thodosiæ, *in codice Corbeiensi.* S. Theodora Virgo *memoratur in duplici MS. Barberiniano, et aliquo Casinensi.* Pudentius *in MSS. Augustano, et Trevirensi S. Maximini. Nominatur etiam hoc die* S. Theodosia Virgo *in MS. Synaxario Græco Parisiensi collegii Societatis Jesu, et subiit cogitatio num forte esset hæc* Theodora, *an* Theodosia Virgo Tyria, *quæ secunda die Aprilis solennem habet memoriam.*

DE

G. H.

DE SS. THEOGNIDE, RUFO, ANTIPATRO, THEOSTICHO SIVE EUTYCHETE, ARTEMA, MAGNO, THEODOTO, THAUMASIO ET PHILEMONE,

MARTYRIBUS CYZICI IN HELLESPONTO.

XXIX APRILIS

Elogium ex Melogio Basilii Imperatoris

Cyzicus, *antiquissima ac nobilissima olim atque Episcopalis urbs Mysiæ minoris, ad Helespontum et Propontidem, hos novem Christi Martyres cælo transmisit : quorum sacra memoria in Menologio Imperatoris Basilii Porphyrogeniti, ita proponitur ad diem hunc* XXIX *Aprilis :* Certamen sanctorum Martyrum Theognidis et Sociorum, qui Cyzici martyrium compleverunt. Sancti Christi Martyres Theognides, Rufus, Antipater, Eutyches, Artemas, Magnus, Theodotus, Thaumasiüs, et Philemon, ex diversis fuerunt prognati regionibus : simul autem eo tempore, quo adversus Christianos excitata fuerat persecutio, in urbe Cyzico convenerunt : ubi cum palam fidem Christi promulgarent, ab idololatris
B comprehensi sunt, et ad Præsidem urbis adducti. Ibi varia primum interrogatione vexati, dein crudeliter cæsi, in carcerem sunt detrusi. Postea vero e carcere educti, Christum negare jussi sunt et idolis sacrificare. Cum vero assensum non præberent, sed audacter Gentilium errorem et vanum idolorum cultum detestarentur, ipsumque Præsidem contemnerent; sacris capitibus suis abscissis martyrium compleverunt. Ipsorum autem sanctæ Reliquiæ, Cyzici depositæ, multas sanitates ad Christi gloriam perficiunt *Hactenus Menologium Basilii Imperatoris.*

aliud ex MS. Synaxario,

2 *Eosdem sanctos Martyres celebrat antiquum MS. Synaxarium Parisiense collegii Claromontani Societatis Jesu his verbis :* Eadiem die XXIX *Aprilis* Certamen sanctorum novem Christi Martyrum in Cyzico passorum, Theognidos, Rufi, Antipatri, Theostichi, Artinæ, Magni, Theodoti, Thaumasii et Philemonis. Divinissimi hi Martyres, ex diversis regionibus oriundi convenerunt, et Cyzici comprehensi et interrogati, generosa animi magnitudine Præsidem pudefecerunt, vanam idolorum imposturam execrati; neque variis tormentorum machinationibus excruciati, abduci a fide potuerunt : sed multo magis seipsos vivas victimas Deo vivo obtulerunt : et sic capitibus gladio abscissis ablati sunt : ideoque dignati beneficio incurabiles morbos gratuito sanandi. *Hæc ibi : quæ fere eadem ad hunc diem* XXIX *Aprilis leguntur in Menæis MSS. Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ, signatis littera O et numero* 148, *item Parisiensibus Cardinalis Mazarini et Patrum Prædicatorum in platea S. Honorati, et Divionensibus apud Petrum Franciscum Chifletium adservatis. At pridie sive* XXVIII *Aprilis iidem Sancti novem Martyres celebrantur in Menæis excusis, apud Maximum Cytheræum et in Anthologio Arcudii. In Mæneis autem tali insuper laudantur disticho.* *Memoria* 28 *Aprilis.*

Εἰκὼν ἄλλων ταγμάτων τῶν ἐννέα E
Οἱ τὰς κάρας τμηθέντες ἄνδρες ἐννέα.
Caput amputati gladio viri novem,
Novem supernorum ordinum typum gerunt.

Memorantur quoque novem Martyres Cyziceni, tacitis nominibus ad hunc XXIX *Aprilis in Typico S. Sabæ, in Kalendario Græcorum a Genebrardo edito, et apud Molanum in Additionibus ad Usuardum; nec non in tabulis kalendarii Moscovitici apud* CL. V. *Laurentium vander Hem Amstelodami, ubi omnes pinguntur eodem quo Martyres Romani habitu, cum circula in manu Martyrii signo : sed medius eorum novem habitum præfert Episcopalem. Si Acta Martyrii, quorum compendium solum habemus alicubi eruantur, licebit cognoscere quis illorum sacratioris tituli prærogativa sit donandus, nunc quod novimus hic proponimus. Possevinus in Apparatu kalendarium Ruthenicum describens, ex sui interpretis imperitia pro* Cysico Cilitiam *notavit. Utinam quam exacte idem ubique signatur numerus et locus : sic etiam alicubi notatum inveniretur tempus : neque enim fas esse nobis credimus per conjecturas agere, nullo ad eas fundandas apparente fundamento.*

C F

G. H.

DE SS. QUINTIANO ET ATTICO,

MARYRIBUS APUD GRÆCOS.

XXIX APRILIS.

Memoria *horum Martyrum reperitur in MSS. Parisiensibus Cardinalis Mazarini, et Collegii Claromontani Societatis Jesu, his solum verbis indicata :* Et certamen sanctorum Martyrum Quintiani et Attici. *Iidem, nominibus aliquanto aliter scriptis referuntur in MSS. Menæis, Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ et Taurinensibus Ducis Sabaudiæ, quibus inscribitur memoria* S. Quantani seu Cantani et Tatici : *ubique autem notantur post S. Auxibium, de quo inter prætermissos egimus.*

G. H.

DE SANCTO CLERIO,

THAUMATURGO APUD GRÆCOS.

XXIX APRILIS.

F*asti Latini nobis præbent Sanctos complures* Cleri *nomine appellatos. Ex his* VII *Januarii datur* S. Clerus Diaconus Antiochiæ, *sed qui* capite plexus Martyr *occubuit : et ab aliis etiam* Licerius, Lucerius *et* Bilicerius *appellatur. Alius* S. Clerus *item* Diaconus Martyr *proponitur* XIV *Januarii, sed* in mare præcipitatus, *et hic ab aliis scribitur* Clarus, Clericus, Glicerius. *Græci nobis proponunt* S. Clerium, *non Martyrem, sed* Thaumaturgum, *qui inter virtutum exercitia sancte mortuus, dein a Deo miraculorum*

A *miraculorum operatione dignatus, meruit nomen* Thaumaturgi. *Pervetustum Synaxarium Græcum MS. quod Parisiis in collegio Claromontano Societatis Jesu reperimus, eum ita recolit :* Eodem die XXIX *Aprilis* Sancti Patris nostri Clerii Thaumaturgi. *Plura de eo non reperimus, sed hæc benevolo Lectori indicamus, forsan* D *alibi plura de ipsius virtutibus et miraculis reperturo : oportet enim Hegumenum vel saltem monachum aut anachoretam fuisse, qui nobis, sub consueto ejuscemodi Sanctis titulo* sancti Patris, *notatur.*

DE SANCTO PAULO I.

D. P.

EPISCOPO BRIXIENSI IN ITALIA.

CIRCA AN. CCCCXXVII

Paulini nomen quod in Paulum posteri mutarunt,

Rampertus *Brixiensis Episcopus, scribens de Translatione S. Philastrii Episcopi item Brixiensis,* XV *kalendas Augustas recolendi, et enumerans hujus successores, decessores suos,* qui in altari, nomini B. Philastrii dicato et super caput ejus posito, preces Missarum celebraverunt *etc. tres* Paulos *nominat, quorum unus* a Philastrio tertius, et secundus a Gaudentio; *alter S. Titianum secutus sit, postremus denique inter SS. Dominatorem et Paterium ecclesiam Brixianam gubernarit.* Paulini *nomen neque in Episcoporum catalogis, neque in antiquis Missalibus aut Breviariis, uspiam inveniri, testatur nobis in suis MSS. studiosissimus antiquitatis patriæ indagandæ Faynus; qui tamen quatuor diversa Breviariorum Brixiensium kalendaria se vidisse dicit, vario quidem tempore omnia, sed ante typographiæ inventionem scripta, et Paulos tres. Paulinum nullum diversis diebus referentia.* B

repertum una cum ejus corpore,

2 *Postquam, vero ut habetur in libro Provisionum civitatis Brixiæ,* Anno MCCCCXCVII, die XVII Februarii, in concilio speciali captum fuit, nemine discrepante, quod deputati ad statuta, una cum Vicario Reverendissimi Episcopi, videant et inquirant, si in ecclesia S. Eusebii extra mœnia resideat aliquod Corpus sanctum alicujus Episcopi Brixiensis, et quidquid invenerint referant, ut super inde debita provisio fieri possit : *non tantum* inventum est Corpus *aliquod,* in imo altaris vetustissimæ illius ecclesiæ, *inquit ad* III *Martii Faynus; sed etiam* eadem occasione compertum est nomen ejus proprium esse Paulinum, non Paulum, ut antea tum a Ramperto tum ab aliis vocabatur. *Addit in MSS. vehementer* displicere quod memoriæ antiquæ, tum istius Paulini, tum aliorum quinque Episcoporum, in ecclesia S. Petri Olivetani quiescentium, non fuerint transcriptæ ab illius ecclesiæ possessoribus Canonicis Congregationis S. Georgii in Alga, vulgo Azzurinis, ab habitus cerulei seu viola- C -cei colore dictis, satis habentibus quod originales membranas apposuerint sacris corporibus, pariter cum iis servandas.

refosso in ecclesia S. Eusebii an. 1497,

3 *Equidem non intelligo, quo fundamento præsumatur, plus aliquid, in membrana sive tabella cum corpore reperta, legi potuisse, quam solum nomen; uti istud fere solum solebat cum ejusmodi corporibus recondi. Porro invento sic deposito sacro, decretum est* eodem anno III Junii, quod committatur spectabilibus Dominis Officialibus, ut provideant, quod corpus S. Paulini Episcopi Brixiæ, residentis in ecclesia S. Eusebii extra mœnia, sit in tuto, donec transportabitur ad S. Petrum in Oliveto intra civitatem, sicuti venerabiles Canonici dicti monasterii S. Petri petunt, pro majori veneratione dicti Sancti, securitate atque devotione : itemque quod prædicti Domini Officiales fieri faciant inventarium sanctarum Reliquiarum, existentium in altari capellæ S. Mariæ Magdalenæ, in ecclesia prædicta S. Petri Oliveti.

et translato ad S. Petri de Oliveto an. 1498;

4 *Post hæc* anno MCCCCXCVIII in concilio speciali, audita expositione facta per venerabiles Fratres S. Petri in Oliveto, Congregationis S. Gregorii in Alega, narrantes, quatenus ad beneplacitum hujus civitatis intendunt transferre corpus S. Paulini, olim Brixiæ Episcopi, jam annis nongentis residentis in ecclesia S. Eusebii extra mœnia, eumque reponere et collocare in arca lapidea, in eadem ecclesia S. Petri in Oliveto collocata; et quod statuatur dies, in qua ipsa Translatio ipsarum reliquiarum fiat in prima Dominica Quadragesimæ, et quod interim spectabiles cives, his diebus electi supra monasteria Monialium Brixiæ, videlicet D. Joannes de Sabis, D. Jo. Petrus de Gaudino, et D. Martheus de Tiberiis, curam habeant, quod dictæ Reliquiæ sanctæ conserventur, donec Translatio ipsa fiat, cum Clero et cum E omni solennitate. *Denique ad istius solennitatis augmentum decretum est,* die ultima Februarii, quod emantur decem cerei ceræ albæ, librarum tres pro quolibet, ex pecuniis communitatis, qui portentur accensi in ipsa Translatione.

die 4 Martii

5 *Annus* MCCCCXCVIII *Pascha habuit die* XV *Aprilis, atque adeo primam Quadragesimæ Dominicam die* IV *Martio : qui dies cum proxime succederet illi, quo jam olim Ecclesiæ Brixiensis Tabulæ unum ex tribus Paulis notatum habebant : congruentissime lectus est ad hanc Translationem : maxime si tabellæ sive membranæ, repertæ cum corpore, fuerit annotatus præter nomen etiam dies cultus, ipse* III *Martii, ut sæpe consuevit, in talibus annotari. Et quidem populus perrexit annuam Translationis memoriam celebrare prima Dominica, Clerus autem, cui dies Dominicæ Quadragesimalis non permittebat Officium de Sancto facere, in hujus Translationis memoriam diem* IV *assumpsit quem festivum haberet : quoties in eum Dominica non concurreret : itaque nunc inscriptus est* S. Paulinus, *aliis* Paulus, *pluribus Catalogis ac Martyrologiis, quæ sigillatim Bernardinus Faynus enumerat; addens, in ara marmorea Sacelli, quod nunc S. Paulini nuncupatur, obversa altari S. Mariæ Magdalenæ, ubi S. Silvini Episcopi corpus requiescit, hosce versus scriptos legi.*

Paulini empyreas Antistitis ivit in arces F
Spiritus : hic Divi Brixia corpus habet.

videtur etiam Ramperto notum fuisse.

6 *Quod attinet ad diversitatem nominis, inter nomen primitivum, quale est* Paulus, *et diminutivum, quale* Paulinus, *tam exigua est differentia, ut non raro unum pro altero accipi videamus : ita nescias, utrum Historiarum conditor Archiepiscopus Florentinus,* Antonius, *vel* Antoninus, *vocandus sit; etsi posterius ferat communior usus, a corporis pusillitate ductus, ut volunt aliqui. In Ramperti sermone describendo non tantum facile fuit errorem obrepere, unius syllabæ omissione; et hunc deinde in catalogos et kalendaria, seculis aliquot recentiora, transire; sed reipsa sic erratum esse, persuadet ipse Ramperti contextus. Nam cum idem nomen Rampertus secunda vice repetit, utitur particulis nominis repetitionem significantibus. Sic Gaudiosum, Silvini successorem, simpliciter nominat; veniens autem ad eum qui successit Episcopo Deusdedit,* item, *inquit,* Gaudiosus iterum : *hoc autem non facit in successore S. Titiani, sed tantum in successore S. Dominatoris, dicens,* itemque Paulus, *ergo hic solus ipsi est, in quo significatum voluit* Pauli *nomen repeti, ac per consequens alteruter ex duobus prioribus, qui nunc sub* Pauli *nomine leguntur*

A leguntur, Paulinus ipsi scriptsu est, non Paulus.

AUCTORE D. P. et restituendum loco Pauli non post S. Gaudentium,

7 Uter vero? Faynus existimat, S. Gaudentii successorem, Paulinum vocatum fuisse, et hunc esse qui colitur in Martio : idque ex fide cujusdam fragmenti membranacei, citati ab Octavio Rossio, in quo sic legebatur : Salvatoris nostri aspirante gratia, sanctæ Ecclesiæ Brixianæ, substitutus fuit S. Gaudentio B. Paulinus : qui diu in Africa commoratus, permultum laboravit in vinea Domini : ex quo fundamento idem Octavius deducit, ipsum esse, qui in ecclesia Mediolanensi, sub cura Casti Diaconi, fungebatur officio amonuensis, et vitam S. Ambrosii scripsit, male attributam S. Paulino Nolano Episcopo : sed cum nullo argumento probetur illius Vitæ auctor ad Episcopalem gradum postea ascendisse, et catalogus cujus fragmentum citatur non sit antiquior inventione Corporis facta sub Regularibus, more suo pronis ut quoscumque Sanctos suo S. Augustino conjungant, et sic credibile faciant illius Regulam longe ante Congregationum suarum Canonicalium initia, fuisse inter Clericos Europæos usurpatam ; hæc inquam cum ita se habeant, nihil video rationis cur S. Gaudentii successor videri debeat, non Paulus, sed Paulinus vocatus.

8 Econtra vero, si, quod scribit Faynus, cum Paulini nomine inventus sit dies III Martii, quo etiam a Brixiensibus colitur S. Titianus; verosimile fit, eodem utrumque die coli, quia pariter levati de terra et collocati fuere sub altaribus, hic quidem in veteri æde SS. Cosmæ et Damiani, iste in præmemorata S. Eusebii ecclesia. Causa autem eosdem pariter elevandi nulla congruentior cogitari potest, quam quod contiguas sibi sepulturas habuerint, hinc autem haud inverosimilis præsumptio nascitur, contiguo etiam tempore utrumque floruisse. Verum cum ejusmodi præsumptiones nihil solide probent, satis sit eas simpliciter exposuisse, ad justificandum, quod in Martio, majorem scriptorum Brixianoram partem et Galesinium, tabulas ecclesiasticas laudantem secuti, Paulinum fecerimus S. Titiani successorem. Idem suadere posset spatium annorum nongentorum, quo in veteri S. Eusebii ecclesia jacuisse cum dixere Canonici ; si probaretur, quod ecclesia illa tam sit antiqua, quodque haud diu post obitum suum sub altare delatum fuerit S. Paulini corpus, puta sub finem seculi VI, cum obiisset circa ejusdem seculi medium.

B *sed post S. Titianum.*

cum quo communiter olim colebatur 3 Martii.

9 Martyrologium quidem Brixiense MS. eum qui IV Martii colitur Paulum vocat ; Paulini vero nomen tribuit alteri, hoc die XXIX Aprilis colendo; sed aliquo calami errore ut opinamur : similemque lapsum agnoscimus in Galesinio, quem secutus nimium leviter Baronius est, nec enim duos Paulinos Brixienses Episcopos agnovit aliquis, et eum qui hoc die colitur Paulum dici debere probat Faynus in MSS. ex eo, quod anno MCCCCXXXV inventæ sunt, in Abbatia Leonensi intra fines Brixianos,, aliquæ ejus Reliquiæ, cum hoc chirographo III kal. Maji Reliquiæ S. Pauli Episcopi Brixiæ. Et hunc Canonici S. Petri de Oliveto eum esse putant, cujus corpus in sua pridem jacuerat cum corporibus SS. Evasii, Cypriani, Deusdedit Episcoporum, quique nunc cum iisdem honestius collocatus requiescit ibidem, juxta decretum anni MCCCCLIII, quod supra protulimus agente de S. Cypriano. Rursum post annos fere nonaginta ejusdem S. Pauli aperta est arca, sumptumque ab ea caput, et honorifice circumgestatum per urbem, cujus rei historia, ante centum annos ab Alexandro Totto Servita transsumpta ex quodam MS. Monasterii S. Petri, extat in MSS. Collectaneis Bernardini Fayni hoc tenore.

Qui 29 Aprilis colitur Paulus, non Paulinus,

C

in eadem ecclesia cum aliis tribus elevatus,

10 Anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo secundo, pridie Nonas Augusti, ad futuram rei memoriam. Brixiæ in ecclesia S. Petri in Oliveto, assistente R. P. D. Leone de Bugattis de Brixia, Rectore Generali Congregationis S. Georgii in Alga, de mandato dicti Reverendi Patris, aperta fuerunt sarcophaga sanctorum Episcoporum, Evasii, Martyris, Cypriani, Pauli et Deusdedit, quorum corpora sunt recondita in altari majori ; et sepulcrum S. Silvini Episcopi, qui jacet in altari S. Mariæ Magdalenæ in capella dicta S. Paulini : et de ipsis sacris corporibus levatæ fuerunt infrascriptæ Sanctorum suprascriptorum reliquiæ, videlicet caput integrum S. Pauli cum omnibus dentibus ; et capita SS. Deusdedit et Silvini fuerunt in pluribus partibus. Quorum quidem Sanctorum capita fuerunt processionaliter reportata in sacrario dictæ ecclesiæ, et ibi reposita, donec et quousque fuerunt fabricata locula seu pretiosa tabernacula, in quibus in honore debito includerentur dictæ Reliquiæ. Ad quarum venerabilem Translationem interfuerunt infrascripti Sacerdotes, videlicet imprimis R. P. D. Leo de Bugattis Rector Generalis, R. P. D. Pacificus Brixiensis Prior monasterii, D. Magnus de Brixia, D. Timotheus de Homis, D. Hadrianus de Brixia, D. Cyprianus Maurus de Gaudino, D. Lucas de Golione, D. Joannes Petrus de Cignano, D. Chrysanthus de Provaleo, D. Evangelista de Calvazesio, D. Thadæus de Brixia, D. Maximianus de Brixia, D. Albertus de Dello, cum pluribus laicis utriusque sexus : de quibus omnibus constat instrumentum, rogatum per egregium virum D. Franciscum Notarium, nuncupatum il Gambara, die et millesimo suprascripto.

D

capite seorsim ad venerationem posito,

E

11 Alius Paulus, qui die VII Februarii colitur, et a Ferrario perperam dicitur in hac eadem ecclesia sepultus; requiescit in ecclesia Cathedrali infra altare Corporis Christi; Capite in busto argenteo ad publicam venerationem recondito. Sed hoc serius, anno scilicet MDCXXXIII, quando ipsum et aliorum trium Sanctorum Episcoporum Capita, Joannes Maria Fenarolus Archipresbyter extraxit ex arca, et ad usum ecclesiæ nobilibus argenteis loculis recondidit, ut habet in MSS. Faynus. Quomodo autem ipsum corpus cum corporibus SS. Dominatoris, Anastasii, et Dominici, primo quidem ex veteri cathedrali S. Andreæ dicata, anno MDLXXXI, per S. Carolum Borromæum in ædem S. Stephani ; deinde, cum hoc templum esset destruendum, ad novam Cathedralem S. Mariæ, Rotundam vulgo dictam, anno MDCIV translatum sit, dicemus XX Maii, quando S. Anastasii solennitas recurret.

diversus est ab alio ejusdem nominis in Cathedrali,

12 Uter duorum Paulorum primus fuerit, uter posterior, difficile est discernere. Ferrarius in Catalogo SS. Italiæ et Faynus ad hunc diem, existimant primum esse qui hodie colitur : et huic opinationi favere videtur, tum quod ipsa Civitas, in decretis anni MCCCCLIII, ante Cyprianum et Deusdedit nominet Paulum, velut antiquiorem et S. Evasio Martyri proximum ætate ; tum quod Episcopi in veteri cathedrali consepulti, Dominator, Anastasius, Dominicus, sub finem sexti et initium septimi seculi vixerunt, inter quos inventus Paulus ejusdem temporis potest censeri, credique is esse, quem Rampertus nominat post S. Dominatorem ; omisso Berticano, quem inter eos sedisse plerique volunt, et cujus nomen Rampertus præteriit ; haud dubie quia non fuerat adscriptum diptychis ecclesiasticis, utpote impii, de quo Gregorius Magnus in dialogis refert, repentina morte disperiisse, propterea quod pecunia corruptus, nequissimi hominis sepultura Sanctorum Faustini et Jovitæ ecclesiam violasset. Atque hæc de tribus Brixiensium Paulis, quorum unus Paulinus dicendus, hic colligere placuit ; tum ad supplendum, corrigendum aut confirmandum dicta in Februario et Martio : tum ad testandum clarius quantum Bernardino Fayno debeamus, propter collecta monumenta, aliquam in tantis tenebris lucem adferentia ; salva tamen libertate diversum quandoque sentiendi ab eo, quod ipsi ex argumento minus verosimili visum fuerit.

et videtur esse primus

F

iste autem secundus

DE

DE SANCTO SENANO,

CONFESSORE IN ANGLIA.

SEC. VII

Alius hic a S. Senano Ep. Inis-cathensi,

De S. Senano Inis-cathensi Episcopo et Abbate in Hibernia tomo I *Martii ad* VIII *ejusdem diem egimus. Eum Albertus le Grand, in suo de sanctis Armoricanis opere, eumdem cum illo facit, qui in parochia de Plou sane diœcesis Leonensis Britanniæ Amoricæ* VI *Martii colitur : quod ibidem in commentario non satis probari diximus; et melius fundata conjectura censuimus, cultum S. Senani, de quo hic agimus, a Britonibus Cambris ad Britannos Armoricos transiisse, utrique enim communes fere Sanctos colunt. Ceterum nullum hactenus de hoc Senano, in antiquis nostris Martyrologiis, ne quidem ad hunc* XXIX *Aprilis diem, mentionem fieri reperimus : tantum Martyrologio Anglicano utriusque editionis et Ferrarii Catalago cum brevi elogio inscriptus legitur, quasi mortuus anno* DCIX. *Vetustior editio anni* 1608 *ita habet :*

forte idem cum eo, qui in Armorica 6 Martii colitur:

mentio in Martyrologiis Anglicanis,

B

In Septentrionali Wallia commemoratio S. Senani Confessoris; qui originem ex vetusto ac nobili Britonum sanguine ducens, spretis mundi vanitatibus, solitariam asperamque vitam in Septentrionali plaga Walliæ ac territorio patris S. Venefridæ duxit. Quem et ipsa S. Venefrida crebro invisere solita fuit, ac denique post mortem suam multis annis juxta corpus ejus humata jacuit. *Notat ejusdem Martyrologii auctor Wilsonus Acta S. Venefridæ de hoc Sancto meminisse, uti et Lectiones de eadem Sancta in Breviario Sarisburiensi. Sed exemplar excusum anno* MCCCCXCIX *nullam omnino mentionem offert. In Vita vero S. Wenefridæ, quam circa annum* MCXL. *Rupertus Abbas Salopesberiensis scripsit, ita de illo legitur :* Peractis vero omnibus, quæ ad funus sive ad sepulturam pertinebant, in loco quo ipsa [*S. Venefrida*] petierat, cum maximo omnium planctu ac gemitu corpus humi est traditum. In eodem quoque cœmeterio multi quidem et magnorum meritorum viri requiescunt. Sed et præclarioris et majoris famæ feruntur sanctissimi Confessores Chebius et Senanus, quorum prior ad caput illius tumulatus est, alter vero in eodem ordine, quo ipsa jacet, requiescit. Qui utique magnarum virtutum viri fuisse apud indigenas memorantur, eumdemque locum ob Sanctorum adisse frequentiam, quos ad exemplum (et vitæ præsentis agonem illuc convenisse audierant. Extant adhuc in eadem provincia nonnullæ in illorum memoria Basilicæ, in quibus quantorum ante Dominum sint meritorum per crebra mortalibus miracula liquido manifestatur. *Hæc ibi. In ejusdem S. Wenefridæ Vita, quam Capgravius et Surius ediderunt, hæc leguntur :* Sepultaque est juxta SS. Chebeum et Senanum *Alfordus in Annalibus Angliæ, post mortem cultum fuisse ait a Danmoniis sive Cornubiensibus, apud quos et oppidum ac portum a S. Senano nuncupatum asserit, vulgo* Senan *dictum. Plura de hoc Sancto in Vita S. Wenefridæ licebit dicere, si de ætate ac rebus gestis aliquid ultra jam dicta inveniantur, interim Alfordi judicium secuti adscribimus eum seculo* VII.

et in Vita S. Wenefridæ scripta circa an. 1140

in qua templis cultus et miraculis clarus fuisse dicitur,

E

oppidum ab eo nuncupatum in Cornwallia.

DE S. GONDEBERTO MARTYRE,

D. P.

AVENNACI IN TERRITORIO REMENSI.

SEC. VII

Remensis historiæ auctor Flodoardus, qui X *seculo Christiano scripsit ac floruit, brevem et accuratam satis nobis suggerit notitiam eorum quæ de sancto Martyre* Gondeberto, Gumberto *sive* Gumberto *antiquior certiorque memoria ad illius usque ætatem servavit. Docet autem imprimis fratrem germanum fuisse S. Nivardi, Remensium post Landonem Episcopi : qui Lando cum fuerit* Sigeberti regis tempore, *ut dicitur lib.* 2 *præcitatæ historiæ cap.* 6. *consequens est, ut ipse Nivardus ante annum* DCLVIII *quo Sigebertus obiit, inierit Episcopatum, quem utrum ad annum usque* DCLXXII *superstes tenuerit, ut censet Carolus le Comte ; an decennio citius vita functus sit, ut putant Sammarthani, quæremus ad* I *Septembris, quo colitur. Satis est ex dictis constare quod tam ipse quam frater suus S. Gondebertus floruerint tempore Childerici II, paulo post S. Sigeberti mortem ab Austrasiis in Regem assumpti, cum esset annorum dumtaxat quatuor aut quinque puerulus. Erravit igitur qui sub Childerico III, Merovingorum Regum ultimo, adeoque post annum* DCCXLIII, *natos Gumbertum atque Nivardum censuit Stephanus Binetus, in illius Vita Gallice scripta.*

C

Cum fratre suo S. Nivardo Ep. floret sub Childerico II

2 *Mortuo Nivardo,* Beatus Reolus, in Episcopatu jam positus (*uti prosequitur Flodoardus lib.* 2 *cap.* 10) magnam habuit contentionem pro rebus præmissi S. Nivardi Episcopi, cum Gundeberto Regis Optimate, ipsius Domni Nivardi fratre germano; dicente Gundeberto quod villæ germani sui Nivonis Episcopi, tam de paterna quam de materna hereditate, quas Nivo moriens dereliquerat, ipsi jure legitimo deberentur. At contra Domnus Nivardus omnem rem suam pro animæ suæ remedio ad loca Sanctorum per sua instrumenta contulisset.... sed dum inter utramque partem hæc contentio verteretur, mediantibus pacificis tandem personis, eo tenore ad pacem concordiæ redierunt, ut Gundebertus ea quæ ultra Ligerim fuerant Emmæ genitricis eorum, absque repetitione Reoli Episcopi vel agentium suorum, in sua reciperet potestate : reliqua vero quæcumque bonæ memoriæ Domnus Nivo ad loca Sanctorum per sua instrumenta delegavit, ad integrum ea Sanctorum loca perpetualiter, absque repetitione Gundeberti vel heredum suorum, cum Dei adjutorio possiderent. Unde conventiale quoque scriptum digestum apud nos, *inquit Flodoardus, tamquam ecclesiæ ipsius Remensis Presbyter,* adhuc reservatur, utriusque partis assignatione roboratum : *quod utinam extaret adhuc, addito Childericiani regni anno certius diremturum controversiam, quam diximus esse inter scriptores circa annum obitualem Nivardi, nosque propius deducturum in cognitionem ejus quoque temporis, quo S. Gundebertus martyr occubuit.*

de bonis fraternis contendit cum S. Reolo Ep.

F

eaque cum ecclesiis partitur :

3 *Interim satis liquet ex Flodoardo, hanc ipsius cum affine suo Reolo de fraternis possessionibus contentionem, non fuisse ex pravo aliquo affectu natam, quasi doluerit eas Deo consecrari : fuit enim ipsemet circa pias largitiones liberalissimus. Nam ut dicitur lib.* I *cap.* 4, Basilicæ Domnorum Martyrum Timothei et Apollinaris...

de suo dotat ecclesiam SS. Timothei et Apollinaris,

AUCTORE D. P.

* al. Vontinse

linaris... Domnus Gondebertus vir clarissimus, cum uxore sua Berta villam in pago * Vontise sitam, Pertas nomine, dedit. *Præterea* puellare monasterium Remis habetur situm ad portam quæ olim Collaticia, scilicet a conferendis mercibus, nunc Basilicaris vocatur,... quod monasterium Domnus Guntbertus vir illustris in honore S. Petri construxisse traditur : et Regale vel Fiscale vocatur, eo quod in Regali potestate usque ad moderna tempora fuerit habitum, *inquit idem Flodoardus lib. 4 cap. 46. Denique Hincmarus Remensis Episcopus seculo* IX, *ut habet prædictus auctor lib. 3 cap. 27, scripsit Teutbergæ Abbatissæ Avennacensi,* ostendens quod Nivardus Remensis Episcopus de rebus Remensis Ecclesiæ monasterium Altvillarense construxerit : et frater ejus de suis proprietatibus et quæ alii boni homines ad eumdem locum dederunt, Avennacum extruxerit monasterium, quodque ad ecclesiam Remensem tradiderit, unde chartæ habebantur id aperte pandentes.

exstruit puellarum cœnobium.

4 *Est ultimum hoc (ubi corpus ipsius S. Gondelerti una cum corpore S. Berthæ uxoris requiescit et colitur, ut infra dicetur) inter Remos et Spernacum : in quo illa ad Remensem ecclesiam mancipatio, ab Hincmaro prætensa, non videtur fuisse agnita ; ideoque juri illi ambiguo diffidens Hincmari successor* Domnus Fulco, (*ut est apud Flodoardum lib. 4 cap. 47.*) hoc monasterium vel Abbatiam ab Odone Rege concedi ecclesiæ Remensi per paginam præceptionis ipsius Regis obtinuit; et pro confirmando eo huic ecclesiæ a Formoso Papa Privilegium Apostolicæ Sedis impetravit. *Quare suspicari posset aliquis, etiam chartas ab Hincmaro allegatas in suspicionem suppositiones vocatas ab Avennacensibus: ex quarum documentis aut opinationibus de hoc ipso monasterio Flodoardus, loco jam citato, cœptam narrationem de S. Guntberto sic prosequitur:* Præmissus itaque Domnus Guntbertus, relicta conjuge, maritima petens loca, illic etiam monasterium condidisse fertur; ubi et a barbaris decollatus fuisse traditur. Relicta vero ipsius Domna Berta cœnobium puellare apud Avennacum, Domino sibi locum per Angelum demonstrante, construxit.

sola uxor ibi fundatrix agnoscitur,

ipse aliud condidit, ubi occisus a barbaris,

5 *Quæ* maritima loca *appellat Flodoardus, in antiquis Actis mox indicandis dicuntur* gens habitans circa oras Altissalii. *Quid si error scriptionis irrepserit scribendumque sit* circa oras alti salis, *id est,* Oceani? *Ita satis esset ad Morinos aliosque tunc adhuc Barbaros Flandriæ hodiernæ populos ablegare Gundebertum, intervallo leucarum circiter quinquaginta. Neque sane extra Francici imperii limites statuendum est monasterium, cui bona materna trans Ligerim sita, in ipsis scilicet Galliæ penetralibus, attribuit fundator suus, ut dicitur in Actis. Quod si placeat mordicus retinere* Altissaliorum *nomen, non ideo tamen excusare poteris San Remigiensem monachum, qui Sanctorum Gumberti ac Bertæ Acta stylo reformans cultiori,* circa Scotiam *Altissalios collocavit: licet eum secuti sint posteriori scriptores omnes, cum eisque Saussayus in Martyrologio Gallicano.*

circa Oceanum apud Morinos.

6 *Scio quod S. Gondeberti ævo Hibernia insula, quæ tunc sola Scotiæ gaudebat nomine, fuerit Francis, etiam Austrasiis, nota satis; eoque a Grimoaldo tyranno ablegatum Juniorem Dagobertum S. Sigeberti filium: sed hoc etiam scio totam eam insulam Christianissimam fuisse tunc temporis, ac veluti scholam virtutis et litterarum provinciis exteris.* Altissaliorum *vero nomen nusquam vel in Hibernia vel in Britannica Albania seu Scotia hodierna, aut in ullis occidui maris insulis prope vel longe a Scotia inveniendum, certus sum. Ubi ergo illud quærimus? Utique in extimis versus Boream Austrasiæ finibus, ubi Frisones habitabant, barbara natio eademque maritima appellanda, non tantum pro ea parte quæ nunc Frisia dicitur, sed etiam pro tota Ultrajectina diœcesi cis atque trans Isalam, propter sinum maris eidem conterminum. Ibi scilicet etiamnum invenitur civitas, pro dialectorum varietate* Altenzel *sive* Oldenzel *dicta, antiqua* Francorum Saliorum *Sedes; a quibus* Saliis *etiam hodie tota ad Isalam regiuncula, cujus caput* Altisalia *est,* Zallandia, *id est,* Saliorum regio *nuncupatur. Proximam his etiam finibus Saxoniam erat, gentilis adhuc tota etiam ipsa; ut pro alterutro nomine* Frisiæ *aut* Saxoniæ, Scotiæ *nomen potuerit obrepsisse imperitis.*

a. l. apud Altissalos ad Isalam.

7 *Ubicumque occisus et primum humatus Gundebertus fuit, non diu relictum ibi corpus est. Postquam enim etiam illius uxor Bertha trucidata fuit, ut supra dictum est.* Nepti Domni Guntberti, nomine * Montiæ, quæ sceleris hujus consentanea fuerat, noctu vigilanti Domna Berta fertur apparuisse, eique præcepisse ut corpus Domni Guntberti ad hunc locum *(Avennacensem videlicet)* referre satageret, ac juxta suum funus collocaret, sicque ei peccatum consciæ necis suæ Dominus indulgeret. Quæ signum petens quo sibi dimissum id esse sciret, audivit, quod, mox ut jussa complesset, ex ejus ore vel naribus erumperet sanguis. Quod et impletum est, dum corpus Domini Guntberti juxta pignus Beatæ Bertæ reconditur..... Ad horum denique Sanctorum honorem et meritum demonstrandum, multa postmodum Dominus dignatus est operari miracula, quæ causa negligentiæ non habentur adscripta. De quibuslibet autem tribulationibus eorum congregatio Domini misericordiam per eorum intercessionem expetiit, misericorditer impensam sibi consolationem percipere meruit.

Nepti consciæ necis suæ apparens S. Bertha,

* *alias Monnæ et Munciæ.*

jubet requiri corpus mariti ac juxta se locari,

8 *Hactenus Flodoardus lib. 4 cap. 47, prælucentibus SS. Gumberti et Bertæ antiquis Actis, ex quibus nec hoc omisit capiti præcitato inserere, quod* Hujus Domnæ Bertæ corpus, post centum circiter annos inventum integrum; plagæ vero ipsius ita tunc recenti affluere sanguine, acsi eadem hora viventi fuissent ingestæ: *fortassis in argumentum illibatæ virginitatis: nihil enim prohibet suspicari, eamdem persuasisse marito, ut ex priori conjuge jam liberos habens, novos ex se non peteret, sed consensu pari continentiam servaret. Facta sunt hæc circa annum* DCCC, *ex quo tempore magis publicum cultum habere cœperunt beati conjuges Avennaci: et tunc crederim primum scriptam Vitam, quam optaremus extare sinceram, prout eam habuit Flodoardus, tunc scribens cum sacra Divorum pignora, quæ propter Normannorum incursiones nono Christi seculo deportata fuerant Remos, adhuc intra ecclesiam S. Mariæ jacerent, debita veneratione privata. Jacuerunt autem ibi ultra an.* DCCCCXLVIII, *in quo historiam suam Flodoardus finit, quique Artoldi Episcopi fuit* XVII; *deinde vero a jam dicto Antistite post ternam Sanctorum revelationem factam Bernardo cuidam, relata sunt Avennacum: et* utrique Martyri (*sicut dicitur in Vita S. Bertæ per monachum San-Remigiensem expolita)* Officium peculiare decretum institutumque fuit, et quotannis die festo Aveniaci celebratum, *scilicet* XXXI *Augusti, quando solebant Lectiones de Translatione hæc recitari, dandæ a nobis* I *Maji, quia tunc ipsa solennius cum Octava colitur, de mandato jam dicti Artaldi anno* DCCCCLXI *vita functi.*

reseratur post 100 annos sepulcrum,

corpora seculo 9 transferuntur Remos et referuntur Avennacum seculo 10:

9 *Extant ea Officia pro die utriusque festo, proque festorum Octavis et dicta Translatione, cum Antiphonis, responsoriis et orationibus ubique propriis, sed Hymnis pro B. Gumberto ex communi Martyrum acceptis. Specimen habe ex primis Vesperis, ubi ad Magnificat hæc Antiphona præscribitur cum subsequenti oratione:*

Officium proprium utriusque

Sanctus Gumbertus Francorum schemate clarus,
Connubio junctus Berthæ spe prolis habendæ,
Lubrica terrenæ sprevit commercia vitæ,
Conjuge consocia rapiens sibi regna superna,
Horum participes mereamur adesse perennes.

Oremus.

Propitiare nobis quæsumus, Domine, indignis famulis

A mulis tuis, per S. Gumberti Martyris tui, qui in præsenti requiescit ecclesia, merita gloriosa, ut ejus pia intercessione ab omnibus semper protegamur adversis. *Similes fere sunt pro horis singulis Antiphonæ et orationes aliæ, etiam in Officio de S. Bertha: ex quo (ne gratis videar suspicionem movisse, de servata mutuo consensu continentia) addo Responsorium post Capitulum ad primas Vesperas, ex ritu Breviarii Benedictini sic recitandum,*

Resp. Sponsa fuit Sponso conjuncta beata beato,
Par insigne animis, Gumberto Berta sodalis :
Vers. Prole tamen cassa, latet an sit et inviolata.

In Hymno autem mox subsequenti de eadem legitur:

Dehinc contemnens fœtida mortalis ævi gaudia,
Pium convertit conjugem, sectantem vitam cœlibem.

continet divisa per lectiones Acta,

10 *Hæc ex libello dictorum Officiorum, una cum Officio S. Tresani Martyris (cujus corpus etiam Avenaci est et colitur* VII *Februarii) impresso Remis anno* MDLVII, *cura et expensis Ludovicæ de Linange Abbatissæ, non tantum Latine sed etiam Gallice, ad majorem Sanctimonialium devotionem, dum quæ ecclesiastico idiomate cantant ac recitant, eadem in margine viderent materno sermone interpretata. Huicne editioni similis per omnia sit editio altera anni* MDC *ad S. Tresani Vitam a Bollando citata, nescio dicere, nec magni* B *refert: potius ex prima illa editione observo, dictorum Officiorum auctorem distraxisse in partes duas, quæ primitus indivisa fuerat, conjugum Sanctorum historiam: et quoniam ea quæ solum S. Gumbertum spectabant, nequibant sufficere Lectionibus vigintiquatuor, quot ei opus erat; primum ex Vita S. Nivardi fratris accepisse nonnulla, et, mutato nomine, ejus germano applicuisse, tum quædam ex Flodoardo particularia de monasterio Remis extructo, denique de suo admiscuisse amplificationes: sed stylo tam diverso et connexione tam hiulca, ut non valde difficile fuerit male divulsa rursum connectere: quod hic præsumpsi facere, segmentis illis heterogeneis ad Annotata rejectis, ne fidem nostram habere quisquam suspectam possit, aut sibi subtractam queratur facultatem de iisdem per seipsum judicandi.*

sed interpolata,

eadem postea magis amplificata fuere sec. 12

11 *Et hæc quidem usque post seculum nonum ac dimidium pura, deinde sic interpolata legebantur, donec San-Remigiensis monachus aliquis, utramque Vitam mutato stylo denuo rescripsit, non sine mendis; miracula quædam prius non scripta adjiciens, et ubi de morte S. Bertæ agendum erat, crimen istud ab ejus privignis, Gumberti filiis (quos credere nolebat fuisse in rerum natura) transferens in nepotes, quos S. Gumbertus habere potuerat ex duobus Fratribus, Baldino ac Theoderamno, apud Flodoardum lib.* 2 *cap.* 7 *nominatis ac* C *verosimiliter senioribus, et ante conjugium Emmæ procreatis. Sed major apud nos Actorum et Flodoardi fides est, privignos expresse nominantium: nec dignas judicamus Vitas istas, seculo forsitan* XII *scriptas, quibus operis nostri molem augeamus; maxime cum nec ipsas sinceras habeamus a Bellefortio, sed stylo per Guillelmum Dujatium Canonicum Regularem S. Joannis Suessionensis mutato. Possunt ipsæ lingua Gallica legi, iisdem typis et anno quibus supra, post prædicta Officia impressæ. Quæ eædem tamen cum needum satis amplæ viderentur, Stephanus Binet, Societatis nostræ Scriptor elegans æque ac pius, rogatu Franciscæ de Beauvillier Abbatissæ Aveniacensis, anno* MDCXXV *easdem reformavit, et apposito ad mores formandos charactere vehementer dilatavit, panegyrim potius texendo quam historiam, quod satis hic fuerit indicasse. Gemino eoque pretioso ferculo servari corpora hic auctor indicat, nec aliud quidpiam ad historiam faciens, nisi hoc solum, quod novissime anno* MDCXII *recognita ipsa fuerint, ad instantiam prænominatæ Abbatissæ, et mandatum Ludovici Cardinalis a Lotharingia Remensis Archiepiscopi, per Episcopum Briocensem, quodque ossa inventa sint magno numero sana et integra.*

et nuper etiam Gallice per Stephanum Binet

AUCTORE D. P.

Miracula quædam non recte narrata,

12 *Miracula utrique post mortem communia dabimus legenda cum Vita S. Berthæ, cui adnexa sunt:* D *ipsum quoque Gumbertum dum adhuc Remis viveret nonnullis claruisse miraculis indicant Acta a nobis danda. In Vita vero per San-Remigiensem monachum dilatata, sigillatim ac prolixe describuntur quædam; imprimis quando S. Gumbertus, Remis in puellarum ecclesiam a se constructam causa orationis ingressus, puellam toto corpore paralyticam et maximis vexatam cruciatibus, quæ septimum ibi diem jacuerat, facta super eam oratione sanavit. Et hoc quidem ita factum fuisse potuit: sed quod præmittitur de ejusdem Sancti ibidem orantis vultu divina luce collustrato, splendorem suum amittit, accessione alterius prodigii de cereo divinitus ter accenso, quasi illa cerei illuminatio miraculosa, quæ duobus tribusve post Sancti mortem seculis contigit, facta esset per radios ex illius viventis vultu procedentes. Etenim de ea sic loquitur Flodoardus lib.* 4 *cap* 46. Vidimus hic (*in ecclesia scilicet hujus cœnobii*) cereum igne cœlesti ter quoque accensum: quem cereum collata cera fecerant quidam cives Remenses, qui ad visitanda nuper Apostolorum limina profecti fuerant. *Ibidem dicit Flodoardus quod ipsum Regale* monasterium Ludovicus Imperator Alpaidi filiæ, uxori Begonis Comitis, dono dedit, eidemque sacro loco E immunitatis præceptum delegavit. *Utique juxta frequentem usum illius temporis: ast miraculum in dicto Begone patratum, quo MS. Vita S. Gumberti concluditur, omni verosimilitudine caret. Quis enim credat vicinæ S. Michaelis ecclesiæ tam humile extitisse ostium, ut elato vertice ingrediens Comes caput offendere debuerit; aut adeo furiosum hunc fuisse, ut ob ejusmodi eventum illius ecclesiæ ruinam non tantum optarit iratus; sed etiam missis postea ad demolitionem ministris, impium votum in opus deduxerit, ideoque meruerit a dæmone possideri, non liberandus nisi per intercessionem S. Gumberti, ad amicis Comitis invocati.*

propter monasterii a Sancto fundati desolationem

13 *Talibus ergo prætermissis, ipsaque tota Vita tam male compaginata valere jussa, contenti simus de S. Gumberti miraculis hoc solum scire quod habet Responsorium Lectionis* x, Per B. Gumbertum fiunt divina mysteria, per orationes ejus cæci illuminantur, et natali ejus dæmonia effugantur, et infirmi sanantur, peccatorum indulgentia condonatur, et reorum vincula relaxantur. *Neque mirum si nihil certi auctor iste recentior colligere potuit, de iis potissimum quæ vivens gessit: horum enim memoria servari maxime debuisset in primo per Sanctum fundato monasterio, hoc autem videtur jam tunc fuisse desolatum cum scribebat ille:* F *certe pridem esse desiit, solumque nunc restat ibi* aula, sacellum et capella S. Patricii; *uti legitur in Metropolitanæ Remensis Breviario anni* MDCXXX *Unica ibi præscribitur Lectio et Officium simplex* S. Gumberti Martyris, *pro* XXIX *Aprilis, auctoritate Ludovici Cardinalis a Lotharingia, tunc Remensis Archiepiscopi. In veteri ejusdem urbis Cathedrali, nunc solum Collegiata SS. Timothei et Apollinaris Basilica, antiquum superest Martyrologium, quod vetustiorem quoque cultum probat per hæc verba:* Apud Avennacum S. Gumberti Regis. *Regem dici existima, quod ipsos Franciæ Reges vel consanguinitate vel affinitate attingeret. Melius tamen Philippus Ferrarius, citato Kalendario Remensi,* Avennaci in Gallia S. Gundeberti Comitis et Martyris: *nam* Comites *dici aut etiam* Duces, *quorum insignis fuit opulentia ac nobilitas auctoritasque in Regum veterum aulis atque familiis, ab horum temporum usu minus abhorret; etsi alias non constet gessisse ejusmodi titulos, tunc nequaquam ut nunc hereditarios. Ast quod eodem die a jam dicto Ferrario iterum ponatur,* In Scotia S. Gunberti Martyris, *crassa est ignorantia, nescientis eumdem qui Avennaci colitur, ipsum esse cujus Vitam Gallice exhibet Renatus Benedicti inter alias Sanctorum Vitas; qui quidem ex jam recepto errore* Altissaliam *credidit*

cultus in Remensibus ecclesiis,

e apud Benedictinos

AUCTORE D. P.

credidit vicinam Scotiæ insulam; nusquam tamen dicit, ex territorio Parisiensi ortum Gunbertum, *quod et in Notis affingit Ferrarius. Hugo Menardus et Gabriel Bucelinus Martyrologio ac Menologio Benedictino eumdem sic inscripserunt:* Eodem die passio S. Guntberti Martyris; *ed. et deinde Bucelinus ejusdem, in quo licet non dicat aperte fuisse monachum, ut talem tamen a se referri haud obscure indicat, quod ipsi comprobandum relinquimus.*

VITA

Ex antiquis Officii proprii Lectionibus.

Lect. I. Sub Rege Childeberto [a]

Tempore, quo gubernabat Francigena sceptra Rex potentissimus Childericus, cognoscitur extitisse vir sanctissimus Gumbertus *a*. Cumque bonæ indolis vir caro nutriretur affectu, magno virtutum crevit augmento, et studiose divitias potavit Scripturæ. Erant autem consanguinei sancti viri nepotesque cuncti, nobilissimi primates, in palatio Regis degentes, aulicis disciplinis illustres, ac dispositione plurimorum rerum ferventes, de quorum prosapia beatus vir duxerat originem *b*. Generosus quoque animus B illi inerat, tantusque decor ingenii in mente: ut in admirationem ipsius cuncti mirarentur. Sicut enim in florum pictura decor auriformis surgit, sic etiam in lineamentis membrorum surrexerat tota honestas virtutum, donec placens Deo et hominibus communem fratrum transcendens, mereretur inter primos Palatinos principatus honorem *c*. Qui cum jam de virtute conscendens in virtutem, ad perfectam devenisset ætatem: cœpit affinium turba ad conjugis eum provocare contubernium, ne tanti carerent propagine parentis. Quæ vir Dei audiens, Christum in pectore gestans, non facile assensum præbuit: *d* optabat namque pie, casteque Deo servire, et de illis esse, qui non nubent, neque nubentur: sed sunt sicut Angeli Dei in cœlo.

L. II nobilitate et virtute præcellens, [b] *L. IV a consanguineis sollicitatus ad nuptias,* [c] [d]

2 Pulsatus igitur afflatibus, egregiorum parentum, multisque opprobriis maceratus, demum nocte quadam, ut fessum corpus dedit quieti, deifico nutu ostenditur ei, quo petentibus affinium turmis dare assensum intrepidus *e*. Copulatur itaque ei in conjugio inclyta puella, nomine Bertha, ab ipsis pueritiæ annis soli Deo devota: nobilis quidem genere, sed nobilior sanctitate. Quæ quantis postmodum claruerit virtutibus, quantisque insignita sit divinis operantibus, nequit proferre ariditas imperiti sermonis. Ut vero conjuncti sunt divina dispensante C gratia, tanta erga eos vis divini amoris excreverat: ut ultra humanum modum Deo se obsequendo manciparent *f*. Prædictus vero miles Christi constantissimus, zelo pietatis armatus, positus quoque in terra, menteque habitans in cœlo, Christi coheredes cupiebat heredes facere hoc in mundo possessionibus, paterno maternoque jure ipsi contingentibus; ut dignus quiret capere immarcessibile munus cum supernorum civium cohortibus. Post decessum itaque inclyti Præsulis Nivardi, germani scilicet sui *g*, optans prædia digne sibi contingentia dividere per Deo servientium contubernia, cœpit exigere a fratrem subsequente munia diversa amplæ hereditatis. Quo resistente, invitusque quid largiente, ventum est ad conventicula nobilium, causa consilii quid ex hoc esset agendum. Dominus vero Gumbertus, gratia Dei plenus, dicebat quod germani sui villæ ipsi deberentur jure legitimo *h*. E contra Archipræsul Dominus Reolus aiebat, Beatum Nivardum locis Sanctorum cuncta ad se pertinentia tradidisse *i*. Denique, dum inter partem utramque verteretur hæc contentio, mediantibus pacatis viris redierunt ad concordiam pacis: quatenus ut sæpedictus *k* Gumbertus, ea quæ ultra Ligerim ex D parte matris suæ, vocatæ *l* Emna, fuerant, perpetuo absque ulla repetitione possideret *m*.

L. V [e] *uxorem ducit S. Bertham,* [f] *L. VII pro hereditate fratris contendit cum S. Reolo,* [g] *L. VIII* [h] [k] [l] [m]

3 Cœpit vero mente versare, ingentique studio volvere, quo in loco monasterium construeret, quod possessionibus suis ditaret. Qui nutans ubi poneret finem voti, nocte quadam cum se sopori dedisset, ostenditur ei locus habilis Deo militantibus. Qui mox expergefactus, properat ad climata a Deo sibi ostensa, sciens se esse in margine cogitationis magnæ. Qui locus situs est in porta civitatis Rhemorum, quæ Collectitia olim vocabatur, scilicet a conferendis mercibus: nunc autem Basilicaris dicitur, eo quod circa se Basilicis dudum præ ceteris portis abundasse feratur; sive quod euntibus ab Basilicas in vico almi Remigii consistentes pervia fuerit *n*. Quia vero B. Gumbertus in porta, quæ fuerat mortis, struxit sedem omnium Patri, idcirco ab ipso qui dixit: Ego sum ostium: si quis per me introierit, salvabitur, et pascua inveniet, meruit audire: Euge serve bone et fidelis, intra in gaudium Domini tui. Mirum autem in modum omnipotens Deus honestavit illum in laboribus suis: concessitque illi in loco eodem exercere opera miræ virtutis, deformia reformando, et debilium compages refocillando *o*. E Oratorium vero, de quo hæc prælibavimus, inibi construxit, et in honore sancti Petri consecrans, ex Janitore supernæ aulæ, fecit Patronum ipsius ecclesiæ *p*. Effectus itaque compos voti non minimis donariis locum ditavit; et ne inanis esset, Deo annuente præparata habitatio, sanctimoniales ibidem quamplurimas Domino servientes ascivit, sub norma sanctæ vitæ vitam agentes devotissimam *q*.

L. IX Monasterium extruit. [n] *claret miraculis* [o] *L. X* [p] *L. XI* [q]

4 Tali tenore venerabilis vir sacratissimam vitam ducebat, et mundicia cordis ac manuum pollebat: ut jure mereretur de illis esse, de quibus Dominus dicit: Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt *r*. Inter commilitones namque degens in aula regia, sanctis actionibus operam dabat, obsecrando, instruendo, virtutes innumeras exhibendo *s*. Cumque jam omnino mundum cum omnibus pompis ejus vellet relinquere, ac ardore peregrinandi extra patrios fines pedem vellet extendere: ut vere unus ex Dei cultoribus esse mereretur, quibus Dominus dicit: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me. Prædictam uxorem, quam duxerat, non ardore explendæ libidinis sed amore posteritatis, cum familia non modica, pari consilio deseruit: namque eadem illa sancta ac Deo devota femina corde gerebat, eodemque desiderio servabat. Gratia vero Dei habebat suum recubitum in latitudine cordis sancti viri *t*: qui fretus auctore cœlesti, ubi audierat adhuc fervere errorem gentilitatis, illuc se intrepidus contulit. Illo namque tempore *u*, gens habitans circa oras Altissalii, gentili detinebatur insania. Itaque sanctus Domini ad illas properans partes, Dei fultus munimine refulgebat magnarum virtutum decore: quia in eo vivebat Christus, dans illi in sancta Ecclesia hereditatem, et in tribubus duodecim ei partem dividens: sicut in numero signatorum, quos liber Apocalypsis commendat *x*.

L. XII [r] [s] *et cum uxoris assensu,* *L. II* [t] F *L. III* *L. IV* [u] *abit ad convertendos infideles* [x]

5 Permotus vero inspiratione divina, cum consilio ministrorum sibi obsequentium, inter efferas gentes cœpit construere aliud monasterium, et de sumptibus, quos secum gloriosus Dei cultor attulerat, ditare eumdem locum: inibique non modicam multitudinem Deo servientium congregavit. Maximam namque partem amplæ possessionis, ex parte matris (ut prædiximus) sibi contingentis, tradidit eidem loco: ut exinde milites Christi alerentur, pauperes recrearentur, captivique pro temporum opportunitate redimerentur. Lætabatur itaque vir Deo

L. V ac novum ibi monasterium condit, *L. VI*

A Deo plenus in augmentatione gregis ; et quasi gemellos fœtus, ex uno latere germana caritate connexos, alebat ; cœnobitas videlicet Oratorii quod construxerat in porta Rhemensi, et illos de quibus nunc sermo est. Catervas vero, quas omnipotenti Deo adunaverat, cura pervigili custodiebat ; ne lupus invisibilis aditum inveniret, quo ovile Domini ingredi, et aliquam ovium subripere valeret.

I. XII *tandemque occiditur ab infidelibus.*

6 Ipse die noctuque in lege domini meditabatur, et sæpe solus a frequentia hominum semotus in cubili cordis sui, acsi in horto deliciarum, precibus assiduis rogabat cœli et terræ Dominum, ut ad perfectionis culmen dignaretur perducere, quos videbat maligna fraude debacchari. Sed ≈ quidam coloni circumadjacentium locorum, ægre ferentes quod vir Dei prædicaret vana esse simulacra quæ colebant, perditosque qui ea adorarent vel munera nefanda offerrent : invidia dictante conati sunt eum a loco, deifico sibi nuta ostenso, amovere *a*. Dum igitur quadam die in eodem monasterio summo Patri offerret hostiam laudis, circumseptus a perfidis *b*, detrahitur, flagellatur, loris durissimis alligatur, demumque ab uno adstantium gladio percutitur : et sic commisso spiritum reddidit inclytus Dei miles Gumbertus, relicto mortalibus magnæ sanctitatis exemplo, virtutumque floribus in æthera evectus, in cœlesti senatu triumphat cum Angelis laureatus *c*, donante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat cum Deo patre in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

I. VIII

B

ANNOTATA.

a *Sequentia ab interpolatore adjecta, et sensum interrumpunt alias bene cohærentem, et certiori veritati repugnant, hoc modo :* Idem vero venerabilis Pater educatus in aula prædicti Regis extitit (*scilicet nati circa an* 654, *adeo ut Gumbertus ejus pater vel avus esse potuerit*) ut decebat nobilissimum cum venerando fratre suo Nivardo, postmodum futuro Rhemorum Episcopo. (*quod verosimiliter prius fuit, quam Rex Childericus, quinquennis aut sexennis puer ad regnum ab Austrasiis assumeretur*) Beatus vero Reolus, qui post egregium Antistitem, scilicet Nivardum, sanctæ Matris Ecclesiæ Remensis suscepit gubernacula, dum prius Comes erat *Campaniensis*, habebat uxorem, videlicet Childerici Regis filiam, Beatorum Nivardi atque Gumberti neptem. *Perperam ad verba Flodoardi lib.* 2 *cap.* 7, *additur hic vox* Regis, *cum haud dubie S. Reoli socer Childericus, alius quidam ex Palatinis fuerit, multo senior. Etenim ipse Reolus ex illa sua uxore filium habuit Gedeonem, sub S. Nivardo factum monachum, prius quam ipse Childericus gignendis liberis operam dare posset, ut constat ex eodem loco Flodoardi. Vide Blondel Genealog. Franc. T.* I. *Seu præfert apolog. fol.* IV.

C

b *Rursum visum est sequentia eximere, tamquam ab Interpolatore adjecta, cum textus originalis inconcinna distractione.* Et ut altius efferret facem tam splendidæ nobilitatis et lampadem clare micantem, non minus spirituali quam carnali fuit prosapia nobilis. Eximia indole se venustavit floridæ vitæ, et curavit exornare incrementa dulcis infantiæ multimodi decoris genere, ac omnem pompam præsentis vitæ transtulit ad nobilitatem cœlestis patriæ *. Dulciter excoluit B. Gumbertus scientium edicta, ac legendi sedulitate acquisivit culmen scientiæ. Christi gratia implevit ejus pectoris ima : et dum contendit se illustrare mirabili decore et ornamentis scientiæ, fecit etiam experimenta virtutis in difficilibus rebus, et fluenta vastæ scientiæ extra illam ætatulam ebibit. *Omnia autem hæc, inverso ordine ad signum *, excepta sunt verbotenus ex Vita S. Nivardi fratris dandæ* I *Septembris, et Gumberto applicata, uti et quædam sequentia.* D

c *Rursus offendimus hac importuna interpolatione, similiter ex S. Nivardi Vita huc tracta.* Cum vir inclytus Dei Gumbertus floreret in annis adolescentiæ, fama et gloria nominis illi accrevit. Jamque jure fuerat donis sapientiæ locupletatus, nectare virtutum refectus, actibus aptis conspicuus, flore dignitatis decorus, ac sanctæ vitæ prosapia egregius. Solidus namque erat veritatis fide, intentus compunctioni et orationi devotissimus, continuus in legis scrutatione, nocturnis diurnisque vigiliis deditus, solicitus instantia quotidiana in Deo militantium utilitatibus : in interventu strenuus, in universa morum honestate præclarus.

d *Sequentia ejusdem quoque farinæ sunt.* Quia audierat Dominum dicentem, Si quis venit ad me et non odit patrem aut matrem aut uxorem et cetera, non potest meus esse discipulus. Studebat autem incessu justitiæ, regredi ad summum bonum, quod amiserat paterno scelere, quod quasi in speculo considerabat, et ad principium, a quo digressus fuerat peccante primo parente, quod quasi somniabat in horrore nocturno, ut Deum deorum mereretur videre in Sion. Sciebat enim humanam naturam semper ad malum proclivem redactam esse, quæ æterna Dei præscientia Angelicis spiritibus concivis fuerat deputata : sed quia non tenuerat collatæ dignitatis proprium modum, læsam vulnere suæ iniquitatis tabescere.

e *Tum hæc* : Ipsi præcipitur quod corde revolvat, Domini verba dicentis, Relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una. Præveniebat enim judicis iram nuntiando futuros dolores, solo membra sternens, rigansque genas falsis guttis, illud mente revolvens, In omnibus operibus tuis memorare novissima tua. *Fortassis autem hæc amicorum importunitas fuerit, urgentium ad secundas nuptias, quas auctor hoc loco maluit dissimulare : non potuit autem idem facere cum fuit narranda S. Berthæ cædes, patrata* a privignis, filiis videlicet Domini Gumberti, *utique ex priori thoro : nisi malis cogitare eos pridem ante nuptias, in primo adolescentiæ lascivioris æstu, genitos fuisse ; et hujus peccati pœnitentem Gumbertum, alieniorem postea se gessisse a nuptiis.*

f *Item.* Vita denique eorum erat in exemplum omnibus in circuitu degentibus : quia urbs non poterat abscondi supra montem Domini posita, vallo justitiæ vallata : concursusque populi utriusque sexus ad eos non modicus confluebat : quia in eorum ore semper erat Christus, semperque salutaris vitæ monita resonabant : non quiverant frangi adversis terrenis, sed animabat eos amor vitæ æternæ, qua Christus est. *Lectio vero* VII *sic incipit :* Prædictus vero Pater Gumbertus, miles Christi constantissimus, zelo pietatis armatus, ut illuminaret mentes mortalium et in divinis rebus intelligendis * priori intellectu altius erigeret, Domini obediens præcepto deserebat semper terrena, appetens cœlestia : nam juxta Apostoli vocem ejus conversatio in cœlis erat. Sciebat enim scriptum, Homo ad laborem nascitur, et avis ad volandum. Ille nimirum avis erat, sed quasi carnalis homo sub onere * peccati laborabat, a quibus per Summi polorum gratiam gratuitam semotus erat, et sicut spiritualis dijudicabat omnia, ipseque a nemine judicabatur. F

* *forte* priorum intellectus

* *an* peccatorum

g *Lectionem auctor interpolando ipsa scripsit,* Post decessum namque inclyti Præsulis, Nivardi scilicet, adeptus est Principatum sanctæ Rhemensis Sedis prædictus Domnus Reolus, qui variis honoribus rerum auxit Dominum Dei. *Tum* VIII *Lectionem sic orditur* .

A *orditur :* Germanus vero antedicti Præsulis Dominus Gumbertus, optans *etc.*

h *Idem inutiliter jam tertium idem inculcat.* Non hoc quoque aiebat fastu caducæ pompæ, sed amore cœlestis patriæ, ut possit populo qui nascitur et nascetur prodesse et generationi venturæ. *Itaque etiam hæc verba eliminamus a contextu.*

i *Tum hæc.* Et ubi ipse tradiderit, legitur in Vita S. Nivardi : *utinam vero hæc extaret pura et simplex ! Nam prius quam hæc Acta interpolarentur, interpolata quoque ipsa fuit verbis iisdem aut fere iisdem quæ supra ad litt. a rejecimus.*

k *Hic quoque, ut in toto Officio, additur vox* Pater, *quam non credo primi auctoris esse.*

l *Flodoardo* Emma, *interpres Francus* Eime ; *pro quo Binetus posuit* Aymee, *id est*, Amata.

m *Addit Interpolator*, O virum per omnia dignissimum, qui in gregis Christi erectione magno se affecerat labore !

n *Interpolator hæc eadem sic amplificat, insulse satis more suo ;* Hæc namque porta quæ quondam utilis fuerat caducis, versa est in portam quæ sancta Ecclesia est : quæ linquentibus inepta deformitatis tenebrositatemque erroris, januam meruit habere filium summi Regis.

B n *Ex hinc pro* IX *lectione tale additur principium :* Ista multaque gessit sanctus Pater Gumbertus, dispensante Rege omnium, sedens cum Rege David in consolatoria porta : erat enim multæ mansuetudinis et pietatis, et cum Job, videns se superiorem in tribunali et judiciali porta, quia erat vir simplex et rectus et timens Deum et recedens a malo : sed et cum Daniele, cernens se esse in porta, quia judicium Dei diligens merebatur audire secreta cœlestia.

o *Descripserat Flodoardus lib. 4 cap. 46, ex hac Vita verba de situ monasterii hujus ; deque suo adjecerat, quomodo Ludovicus Pius illud dederit filiæ Alpheidi, et per eam vel ejus filios Lætardum atque Ebrardum ipsum pervenerit ad jus ecclesiæ Remensis ; quæ interpolator hic addere voluit et implere Lectionem* X, *ab his verbis incipiens :* Quod monasterium vocatur Regale *etc.*

p *Ejusdem esse videntur sequentia.* Omni tempore fundebat preces cum omni sancta caterva ibi congregata ad Dominum, ut quirent spolia callidi hostis a mentibus suis distrahere, officium sanctæ obedientiæ devote adimplere, et ad ipsum qui factus est patri obediens usque ad mortem pervenire. *Deinde Lectio* XII *sic inchoatur.* Venerabilis itaque pater

C tali tenore *etc.*

q *Hæc deinde subjiciuntur.* Omnem quoque populum ad se confluentem, ad fidem Domini nostri Jesu Christi, ut fidelis plantator et devotus rigator animabat ; et ut magnificus prædicator sanctis monitis et divinis eruditionibus instruebat : et ut bonus pastor moribus sacris et magna concordia pacis assidue custodiebat sub protectione Dei. Paterna solicitudine vigilans et custodiens vigilias noctis super gregem Domini, observabat ne in sanctum ovile summi Patris insidiator lupus irrumperet. O quam mira dispensatione sanctus Pater ostendebat in actibus suis utramque vitam, activam scilicet et contemplativam.

r *Hactenus Lectiones pro die ipsa festi pro die autem ejusdem festi octava rursum duodecim Lectiones ordinantur hoc exordio.* Igitur vir Deo plenus S. Gumbertus cum jamomnino.

s *Lectio* II *tota Interpolatoris esse videtur, his verbis* D
concepta : Respiciebant ergo utrique mente cœlestem Hierusalem gloriosamque civitatem Sion, cujus plateæ sternuntur auro mundo, et cujus mœnia extant pretiosissimis margaritis ornata ; et recordabantur supernæ societatis sanctorum Angelorum hominumque beatorum, optantes eorum interesse agminibus beatæ visionis, ideoque dicentes, Quando veniemus et apparebimus antea faciem Domini ?

t *Hæc verba, quæ ex Lectione* II *retinemus tamquam auctoris primi, uti nullam habent connexionem cum verbis interpolatoris jamjam relatis, ita cum fine Lectionis* III *optime connectuntur, si tollas intermedia, ex Flodoardo lib.* 1, *cap.* 4, *quantum conjicimus, accepta.* Jam prædia amplæ hereditatis illis contingentia, antequam Dei dispensante gratia a se invicem separarentur, non solum ad cœnobium, quod pariter herile construxerant variisque donariis dotaverant, contulere ; verum etiam cœnobio Sanctorum Timothei et Apollinaris, quod situm est in suburbio S. Remigii, ad augmentum victus Fratrum inibi degentium, villam cum appendicibus suis, quæ sita est in pago Vontuensi nomine Villare, ob animarum remedium et cœlestis patriæ desiderium, dederunt. E
Abjectis itaque terrenis, soli Deo placere gestiens, peregrinationis aggressus est iter. *Flodoardus antiquum villæ nomen expressit* Pertas. *Interpolator nomen suo tempore usitatum, estque hodie etiam juxta Mappas* Villers *vulgo dictum, sub oppido dicto* Vertu, *ut* Vontuensi *pro* Vertuensi *hic scriptum videatur.*

u *Addit Interpolator*, ut scriptum reperimus.

x *Rursum Interpolatoris hæc esse videntur :* In vigore vero bonitatis sanctus Pater devenit ad locum sibi a Deo destinatum, ut in eo doceret quæ sunt Christi. Non enim frustra locutus est cum suis prædicatoribus Dominus dicens, Ego vos elegi de mundo ut eatis et fructum afferatis et fructus vester maneat. *Hæc in fine Lectionis* IV, *sed et in sequentibus vereor ne nonnullæ adjecerit idem Interpolator, quæ non ita facile esset a ceteris secernere, ideoque hic retinenda fuere.*

z *Turbant adhuc contextum hæc quæ eximimus :* ex conditione primæ naturæ, qua mors introivit in orbem terrarum, grassante invidia, et propter quam addicta est stirps humanæ propaginis legibus mortis, quam cum macula invidiæ damnavit nota perfidiæ.

a *Item hæc :* Naturalis siquidem providentia est male errantium, auferre de medio probitatis testimonium. *Tum Lectio* VIII *sic inchoatur :* Cum jam Do- F
minus sæpe dicto Patri decrevisset mercedem tanti laboris reddere, et ad consortium Sanctorum suorum perducere, dum quadam die etc.

b *Dubitari posset an hic indicetur, quod S. Gumbertus Sacerdos fuerit, et de ipso altari abstractus sit a barbaris. Nihilominus, quia de sacris Ordinibus ab eo susceptis nulla usquam mentio per* hostiam laudis *malim hic solam psalmodiam intelligere : nec tamen vel ex hac consequi dicam monachum fuisse : quia nihil mirum est fundatorem monasterii cum monachis interesse psalmodiæ, iisque convivere, et sua temporalia bona interim pleno jure disponere, sicut hic S. Gumbertus usque ad finem fecisse videtur.*

c *Hanc conclusionem haud dubie ordinavit is qui ex communibus SS. Gumberti et Berthæ Actis, hanc partem exemit amplificavitque ; ut quæ de solo Gumberto erant, pro diei geminæ Officio sufficerent.*

DE S. LEONE EPISCOPO,

EX INSULA SAMO VENETIAS TRANSLATO.

G. H.

XXIX APRILIS.

Corpus S. Leonis Methamauco Venetias delatum.

Inter vicinas Venetiarum urbes olim Episcopales perierunt duæ : scilicet Methamaucum, *et contracte* Methaucum, *seu* Meduacum, *vulgo* Matamocho, *cum floreret Ducis Veneti Sedes, unde portus profundissimus nomen habet. Hanc urbem vastavit inundatio anni millesimi centesimi primi : ideo Sedes Episcopalis* Fossam-Clodiam, *vulgo* Chiozza *fuit translata. At corpus S. Leonis, cum in dicta urbe Methamauco summa cum veneratione ante quievisset, translatum est in urbem Venetam ad monasterium S. Servuli Martyris; in cujus ecclesia, una cum hujus Sancti corpore, quiescit : de quo Servulo latius agetur* XXIV *Maii. Altera urbs, quæ intercidit, est Æquilium, in Marchia Tarvisana et* insula Æquilia, *quæ modo* Isola destrutta *appellatur : cujus loci Episcopus fuit Petrus de Natalibus, ante Plebanus Venetiis in Ecclesia sanctorum Apostolorum, cum scriberet Catalogum Sanctorum, quem absolvit anno* MCCCLXXI. *Hic potuit optime assequi, quæ de S. Leone Episcopo scripsit lib. 4 cap.* 101, *eaque inde hic damus, et sunt hujusmodi :*

Gesta ejus a Petro de Natalibus scripta.

B

2 Leo Episcopus, in Græciarum partibus natus, omnia in seculo abdicavit pro Christo, crucemque ejus tollens, etsi non corpore, Martyrium passus est animo. Qui etiam in vita sua miraculis claruit : nam mulierem a gravi corporeo languore sanavit : et in Samo insula in pace quievit. Cujus corpus dum inde Græci navigio transferre nixi sunt, inde se numquam movere potuerunt : donec corpore, quod amoverant, suo loco reposito, abeundi facultatem obtinuerunt. Post multum vero temporis Venetorum naves in ipsius insulæ portu degentes, corpus Sancti in ejus solennitate, quæ tunc Venetis ibi existentibus contigit, videlicet III Kalend. Maji, devotius visitarunt : Missaque solenniter celebrata inde discedere curaverunt. Exeuntes quoque portum, exorta subito tempestate, redire coacti sunt : post morulam vero mari sedato iterum exierunt, iterumque adversantibus ventis retrocedere compelluntur. Tunc communi consilio habito, sanctum corpus inde levantes, ad navem deduxerunt ; et continuo omni tempestate propulsa, flante vento prospero, devenerunt Methonem. Ubi vox de cœlis insonuit, inquiens : Hoc est corpus Episcopi Leonis. Inde venientes Zacynthum, visa est aquila alis extensis super corpus excubare, quæ illos ad ultracedendum signo monstravit alarum. Dumque aliæ naves tempestatem et naufragium ac pene præcipitium paterentur ; sola illa, in qua sanctum corpus quiescebat, illibata permansit. Et quoties luminaria circa corpus accensa flante vento extinguebantur, toties per seipsa divinitus accendebantur. Venientes autem ad portum * Vestis, ab Episcopo loci ipsius visitantur. Qui cum aliquid ex sacris reliquiis obtinere precibus aut pretio minime potuisset, aquam tamen lotionis sacrorum membrorum impetravit. Celebrataque Missa, cum corpus aqua diluisset, et ex ipsa cuidam languenti Presbytero in potum dedisset ; mox ille sanatus, qui ab aliis delatus fuerat, incolumis ad ecclesiam suam perrexit. Tandem Venetias nautæ illi applicantes, Leoni Methamaucensi Episcopo corpus concesserunt ; qui ipsum cum summo gaudio percipiens honorifice, condidit. Ubi et cæcus illuminatus fuit : et æger manum habens aridam, sanitatem recepit. Processu vero temporis, Methamauco a mari submerso, corpus illud ad monasterium S. Servuli Martyris translatum est : cujus festum agitur III Kalendas Maji.

Miraculis claruit, *in insula Samo.* *Corpus a Venetis ablatum,* *Methonem,* *Zacynthum* * *Vegiam* *Methamaucum et Venetias delatum.*

C

3 *Huc usque Petrus de Natalibus, quem varii descripserunt, ac primo Richardus Witfordus in suo Martyrologio, Anglicana lingua Londini sub annum* 1608 *excuso, qui ad hunc* XXIX *Aprilis ista habet :* S. Leonis Episcopi in Græcia, qui sanctitate vitæ ac magnitudine miraculorum potissimum a morte excelluit. *Antea Grevenus in suis additionibus ad Molanum ista excerpserat :* Leonis Episcopi et Confessoris, qui in Samo insula primum quievit, ac dein Veneti illuc applicantes, miraculis admoniti, Sancti corpus secum asportaverunt. *Est Samus insula maris Ægæi, haud procul Epheso Ioniæ urbe, et est in ea ejusdem nominis civitas olim Episcopalis, ut ibidem Leo videatur Episcopus fuisse. Claruerunt in eadem insula* SS. Gregorius, Theodorus, et Leo sub Constantio Imperatore, e militibus Confessores Christi, *de quibus agit idem Petrus de Natalibus lib. 7 cap.* 106, *et sub finem ista habet :* Processu temporis duo ex ipsis corporibus a Venetis dicuntur fuisse inde levata, scilicet Gregorii et Theodori, et Venetias ad monasterium S. Zachariæ delata. Leonis autem corpus apud Samum adhuc habetur. *Coluntur hi Sancti die* XXIV *Augusti : unde ab hoc ultimo Leone alium hunc* Leonem Episcopum *arbitramur, licet quo tempore floruerit, non indicetur.*

Memoria in fastis,

E

an Episcopus urbis Sami *ubi alius S. Leo floruit ?*

4 *Ferrarius eumdem celebrat in suo Catalogo generali, et* Episcopum Methonensem *facit. Methone autem urbs est maritima Peloponnesi, in ora Messeniæ, olim sub dominio Venetorum, his a Bajazetho secundo Turcorum Imperatore erepta : ad quam nautæ cum corpore appulerunt, quod ibidem voce cælesti honoratum dicitur : inde navigarunt ad insulam maris Ionii Zacynthum, ac dein ad aliam insulam Vegiam, pro qua excusum* Vestis. *(Sunt hæc duo loca etiamnum dominio Venetorum subjecta) atque ita tandem Methamaucum et Venetias sacrum corpus delatum fuit.*

non fuit Episcopus Methonensis.

F

DE S. WILFRIDO SECUNDO,

ARCHIEPISCOPO EBORACENSI IN ANGLIA.

CIRCA AN. DCCXLIV XXIX APR.

Duo ejusdem familiæ et nominis, doctrinæ et virtutum splendore illustrarunt Angliam, ambo Wilfridi appellati et Archiepiscopi Eboracenses, ambo post vitam sancte peractam sepulti in monasterio Ripponensi, in limitibus Septemtrionalis et Occidentalis Ducatus Eboracensis sito. Mortuus videtur senior Wilfridus anno DCCX, *die* XXIV *Aprilis, sub quo junior Wilfridus, de quo hic agimus, videtur sanctis moribus instructus, et dein S. Joanni Beverlacensi, postmodum Archiepiscopo Eboracensi,*

A *commendatus. Porro, ut narrat Thomas Stubs, in Actis Pontificum Eboracensium*, cum Joannes adhuc auditorium regeret, multæ sanctitatis et scientiæ plures habuerat discipulos : de ipsis, postmodo ad Pontificatum assumptus, electissimos sacris ordinibus mancipavit, et ad reverendum sacri altaris ministerium dignos Deo cooperatores promovit. *Ex quibus enumerantur* Anglorum Doctor Beda, Herebaldus, et Brithunus, *ac dein additur :* Claruit etiam inter eos venerabilis memoriæ Wilfridus junior, qui in tantum merito sanctitatis excrevit, ut eum B. Joannes præ ceteris eligeret, et se vivente Archiepiscopum Eboraci Ecclesiæ pro se ordinaret. Cum enim B. Joannes ad ultimam usque senectutem Ecclesiam Eboraci gloriosissime rexisset, et administrando Episcopatui minus sufficeret, electo et ordinato pro se, cum totius Cleri et populi unanimitate, ad Sedem Eboraci Ecclesiæ Wilfrido Capellano, Presbytero suo; ipse in monasterium suum quod apud Beverlacum fundaverat secessit ; ibique quatuor annis in Angelica conversatione degens, miraculorum gloria insignis, Nonis Maji feliciter vitam finivit anno DCCXXI. *Hæc Thomas Stubs : quæ apud Venerabilem Bedam, lib. 5 Historiæ Ecclesiasticæ gentis Anglorum* B *sub finem capitis 7, ita leguntur :* Mansit Joannes in Episcopatu annis triginta tribus, et sic cœlestia regna conscendens, sepultus est in porticu S. Petri in monasterio suo, quod dicitur in silva Deirorum, anno ab Incarnatione Domini septingentesimo vicesimo primo. Nam cum præ majore senectute minus Episcopatui administrando sufficeret, ordinato in Episcopum Eboracensis Ecclesiæ Wilfrido Presbytero suo, secessit ad monasterium præfatum, ibique Deo digna conversatione vitam complevit. *Postea item Beda capite ultimo suæ historiæ enumerat Episcopos, qui anno septingesimo tricesimo primo adhuc in vivis erant, et inter cetera scribit ista .* At vero provinciæ Northanhymbrorum, cui Rex Ceoluulf præest, quatuor nunc Episcopi Præsulatum tenent : Wilfrid in Eboracensi Ecclesia, Æthilwald in Lindisfarnensi, Acca in Hagulstadensi, Plechthelm in ea quæ Candida-casa vocatur.

Auctore 6, 11 Institutus a S. Joanne Beverlacensi.

et pro illo viro Archiepiscopus Eboracensis ordinatus,

vivebat adhuc anno 731,

2 *Joannes Mabillon in Appendice ad partem 2 seculi 3 Benedictini, habet fragmentum de Pontificibus Eboracensibus, carmine heroico scriptum seculo Christi* VIII, *ex quo de S. Wilfrido ista excerpimus.*

Encomium ibi sec. 8 scriptum

Presbyter egregius successit jure Joanni
Wilfridus, heres patri dignissimus almo
C Qui prius Euboricæ fuerat Vice domnus et Abbas :
Postea sed magno meritorum culmine fretus,
Pontificis summi condignus sumpsit honorem,
Ornavitque gradum meritis et moribus almis.
Plurima nam titulis sanctæ ornamenta venustis
Addidit Ecclesiæ, rutilo qui vasa decore,
Apta ministeriis argentea jure sacratis
Fecit, et argenti laminis altare Crucesque
Texerat auratis : nolensque abscondere gazas,
Prudens Præsul eas divino impendit honori.
Hæc pius Euborica faciens Antistes in urbe,
Ecclesias alias donis ornavit opimis.
Nec minus ille pio curam de corde gerebat,
Multiplicare greges, Domini præcepta secutus,
Doctrinæ monitis exemplis atque coruscis.
Hos mentis dapibus, illos sed carnis alebat :
Hos fovet æthereis, illos carnalibus auget,
Ore manuque simul donorum largus, utrisque
Rem pietatis agens, duplici moderamine Rector,
Omnibus acceptus, venerandus, honestus, amatus.
At sua facta bonus postquam compleverat ille
Pastor in Ecclesiis, specialia septa petivit,
Quo servire Deo, tota jam mente vacaret :
Contemplativæ seseque per omnia vitæ
Dans, mundi varias curasque reliquit inanes.

templa exornata

populus instructus

vita contemplativa assumpta,

Et quamvis ipso resideret corpore terris, D
Attamen ex omni jam mente manebat olympo,
Pervigil expectans cœlestis præmia vitæ :
Tempore quæ certo, vita præsente peracta,
Sumpserat Angelicis cœlo transvectus in ulnis.
Hic Pastoralis posuit dum pondera curæ,
Tradidit Egberto venerandæ jura Cathedræ,
Quem sibi Pontificem fecit succedere summum...
Rexit hic Ecclesiam triginta et quatuor annis.

substitutus Egbertus,

3 *Item hic* Egbertus *dicitur Simeoni Dunelmensi in Historia de Regibus Anglorum, et Rogerio Hovedeno par.* I *Annalium*, in pace Christi requievisse anno DCCLXVI, XIII Kalend, Decembris, XXXIV anno Episcopatus sui, *quem proinde suscepisset anno* DCCXXXIV. *Idem tamen Dunelmensis et Hovedenus de suscepto Episcopatu Egberti ista scribunt :* Anno DCCXXXV Egbertus Eboraci Antistes primus post Paulinum, accepto ab Apostolica Sede pallio, genti Northannhymbrorum in Archiepiscopatum confirmatus est. Beda Doctor obiit in Gyrvum. *Verum potuit S. Wilfridus deposuisse pondera Pastoralis curæ, et jura suæ Cathedræ tradidisse Egberto fratri Regis, anno* DCCXXXIV, *qui suam Confirmationem solum acceperit anno sequenti* DCCXXXV, *quo etiam obiit Venerabilis Beda die* XXVI *Maii, ut ad dictum diem plenius dicetur. Malmesburiensis lib. 3 de Gestis Pontificum Anglorum, asserit* E Wilfridum tempora Bedæ transcendere. *Eodem modo Westmonasteriensis observat post Bedæ obitum,* Wilfridum in Eboraco Episcopum superfuisse. *Lucas Dacherius tomo* X *Spicilegii edidit secundo loco sub hoc titulo* Martyrologium, quod Beda heroico carmine composuit. *Verum quia dictus Wilfridus inter paucos sanctos Patronos Northumbriæ proponitur, potuit Beda similem conceptum habuisse, imo tale Martyrologium inchoasse, quod alius relicto nomine Bedæ perfecerit, eo modo quo Martyrologium aliud Bedæ a posteris sub ejus nomine editum fuisse alias indicavimus. Sed esto, alius supplerit, plane antiquum est hoc metricum Martyrologium, quod acceptum est* ex cœnobii S. Remigii Remensis apographo, exarato manu Bertigarii monachi Ebbone Archiepiscopo, *ergo saltem ante annum* DCCCXLI, *quo fuit Ebbo e Sede sua pulsus. Sunt autem in dicto Martyrologio pro mense Aprili solum quatuor Sancti expressi, scilicet* SS. Georgius, Egbertus *et* uterque Wilfridus, *ex quo licet concludere hunc secundum Wilfridum ab obitu claruisse variis miraculis, ut mox inter Sanctos primarios fuerit habitus. Dies obitus assignatur* III *Kalendas Maii sive* XXIX *Aprilis,* F *et his versibus exprimitur :*

anno 734.

superfuit post obitum S. Bedæ,

inscriptus ad 29 Aprilis antiquo Martyrologio metrico :

Wilfridus Ternis superam penetravit in aulam,
Tempore posterior, non morum flore secundus.

Eumdem diem XXIX *Aprilis, assignat Florentius Wigorniensis ad annum* DCCXLIV, *quo eum e vivis exiisse tradit, atque ita post Episcopatum depositum tamdiu vitam contemplativam egisset. Simeon etiam Dunelmensis et Rogerius Hovedenus ad annum sequentem* DCCXLV *et diem* XXIX *Aprilis, asserunt a quibusdam obitum S. Wilfridi referri, ac videntur Wigorniensem ejusque sequaces indicare. Richardus Witfordiensis, in Martyrologio Londini anno* MDVI *Anglico idiomate exarato ad eumdem* XXIX *Aprilis, ista habet :* Natalis etiam S. Wilfridi Junioris, qui fuit quoque Archiepiscopus Ecclesiæ Eboracensis. *Edowardus Mathew in Fastis Anglo Benedictinis natalem hujus S. Wilfridi celebrat ad diem* IX *Maii, nulla sui facti data ratione : quem interim sequitur Joannes Mabillon in Notis ad prædictum carmen de Archiepiscopis Eboracensibus. Verum ipsemet Eduardus in Indicibus et in Addendis refert eumdem ad hunc* XXIX *Aprilis, et sic tacite revocat ante a se scripta.*

et aliis auctoribus, quasi obiisset an. 744.

4 *De corporum hujus S. Wilfridi et aliquot Abbatum inventione et translatione, in Vita S. Oswaldi Archiepiscopi Eboracensis a nobis illustrata ultimo die Februarii,*

corpus in monasterio Riponensi a S. Oswaldo inventum,

A *Februarii, ista num.* 15 *traduntur.* Diœcesim suam Oswaldus opportunis temporibus peragrans, quidquid elicere poterat in moribus suorum oculos summi Dei offendere, paterna castigatione corripere atque corrigere satagebat. Hæc agentem contigit vice quadam venisse Ripum, ubi Beatus quondam Wilfridus, nobili constructo monasterio, meruit sepeliri. Locus tamen a barbaris olim magna ex parte dirutus, latibulis tunc ferarum fuit accommodus. Illic enim pervigil in orationibus noctu persistens, divina revelatione didicit ipso loco Sanctorum corpora condita esse; quæ investigans cum nominibus singulorum procul dubio inveniret. Facto autem mane cum terram foderent, Sanctorum corpora cum tabula hæc continente reperta sunt. Hic requiescit S. Wilfridus Antistes Eboracensis, et reverendi Abbates Tilbertus, Botwinus, Albertus, Signedus, atque Wildenus. Reliquias autem repertas interim loco apto collocavit. Postmodum vero corpus S. Wilfridi in feretro decenter aptato cum reverentia condidit; utpote quem Magno Wilfrido, illius loci fundatori, consanguinitate junctum noverat. Corpus namque majoris Wilfridi a S. Odone Cantuariensi D Archiepiscopo dudum translatum fuerat. Locatis itaque in feretro reliquiis, Wigorniam cum magno honore transmisit. *Hæc ibi.*

a quo Wigorniam facta Translatio,

AUCTORE G. H.

3 *Memoria translationis S. Wilfridi junioris inscripta est Martyrologio Anglicano Wilsoni ad diem* x *mensis Februarii. At* commemoratio B. Wilfridi secundi hujus nominis Episcopi Eboracensis in Anglia *inscripta est ad diem* IX *Maii, Martyrologus Benedictinis Menardi et Bucelini. Quinque Abbates, quorum corpora una inventa fuerunt, videntur præfuisse in ipso Riponensi monasterio: ex quibus* Botwinus, *Dunelmensi* Botuune, *mortuus est anno* DCCLXXXVI, *et* Albertus *anno* DCCLXXXVII, *cui tunc* Signedus *Dunelmensi* Sigred *successit. Horum quinque Abbatum nomina Edowardus Mahew Anglo-Benedictinus Fastis ad* XIII *Maii inscripsit in Addendis, et appellat* Beatos Abbates. *Menardus et Bucelinus* Sanctos Abbates, *at solum supra* reverendi Abbates *vocantur: quo etiam titulo honorant* Botuune *Dunelmensis et Hovedenus. Interim* divina revelatione didicit S. Oswaldus ipso loco Sanctorum corpora condita esse.

memoratur 10 Febr.

et 9 Maii.

An 5 Abbates censendi Sanctis adscripti?

B

DE B. AVA VIRGINE,

E

D. P.

DONONII IN HANNONIA.

SEC. IX.

De B. Ava *ad* XXIX *Aprilis Ferrarius, Menardus, Molanus, Saussayus, Miræus et Wion agunt: quo die et memoria ejus in vetusto Dononiensis cœnobii Martyrologio consignatur his verbis:* Dononii festivitas S. Avæ Virginis. *Est vero* Dononium, *vulgo* Denain *vel* Doneng, *pagus ad Scaldim fluvium, secundo milliari a Valencenis urbe Hannoniæ situs: in quo sanctimonialium monasterium est; quod B. Aldebertus Comes Austrobandiæ, ejusque conjux S. Regina, Pippini Regis Galliarum neptis, fundarunt; S. Ragenfrede, eorum filia, prima illic Abbatissa constituta. Unde Baldericus lib.* 2 *cap.* 28 *Chronici Cameracensis, ita scribit:* In vico Duneng B. Rainfredis ex sui juris rebus cellam fundavit, et sanctimonialibus constitutis ipsa etiam Abbatissa regimonium duxit. *At B. Ava, quia extructum recens monasterium non parum auxit, velut altera Dononii fundatrix habetur. Vitam, ex monumentis Ecclesiæ Dononiensis, breviter hunc in modum, in Natalibus* C *Sanctorum Belgii, Molanus refert:* Erat opibus affluens, sed Dei judicio cæca, ad declarandum S. Ragenfredis meritum. Cum enim multa Sanctorum loca, visum expetens, donatione honorasset; tandem ab Angelo monetur, ut pro visu recipiendo sepulcrum et reliquias S. Ragênfredis non negligat. Obtento autem lumine, prædia sua, servos, ancillas et omnem sui juris supellectilem ad sepulcrum S. Ragenfredis obtulit. Ecclesiam S. Mariæ meliorari, et ad eam beatas medicæ suæ reliquias transferri fecit. Ibi etiam sacro velamine assumpto, usque ad finem vitæ Deo militavit, et locum sepulcri in ecclesia S. Martini, cum Sanctis Dei inibi tumulatis, promeruit. *His similia in Sacris Reliquiis Solitudinis Simon Martin habet: et contractiora Saussayus in Martyrologio Gallicano. Fons omnium Lectiones sunt ad* II *Septembres recitari Dononiæ solitæ, quando recolitur Elevatio S. Ragenfredis, curante B. Ava facta: nos autem de ipsa agemus* VIII *Octobris, quæ præcipua solennitas est et sanctæ mortis anniversaria. Quia vero dicta elevatio contigit ante irruptionem Normannorum, factam anno* DCCCLXXXI; *et S. Ragenfredis, ex nepte Pippini Regis nata, post annum* DCCC *adhuc vixit; omnino ad nonum seculum, et quidem aliquo usque provectum, Beatæ hujus spectat obitus: de qua in Kalendario Breviarii Dononiensis sic notatum Molanus invenit:* Sancta Ava. Sicut pro defunctis. Nec peculiare, *inquit,* aut singulare huic loco est pro ea orare quæ inter Sanctas, quamvis præter canonizationem, honoratur: sed alibi etiam observatur, circa Walbertum, Pipinum, Idubergam; non tamen absque Doctorum quorumdam admiratione et tacita contradictione. *Est ea contradictio sane non omnino injusta, non tamen prorsus necessaria: quandoquidem ejusmodi consuetudo,* F *cœpta statim ab obitu, cum necdum sanctitas talium certa esset atque probata, post ejus certitudinem non debuit necessario aboleri: et ejusmodi preces, ex intentione eas persolventium, prosint defunctis reliquis ex eorum familia, quorum beneficiis dotatæ ecclesiæ, hunc veluti annuum censum fundatoribus suis benefactoribusque pergebant exhibere; nam ejusmodi jura etiam ad posteros heredesque pertinere, dubium esse nullum potest. Hinc anniversariorum in perpetuum faciendorum usum retinet Ecclesia Catholica juste et laudabiliter; eorumque observantiam merito exigunt ii qui genus referunt ad eorum auctores, licet ipsimet institutores anniversariorum talium præsumi debeant, precibus per tot secula continuandis nequaquam egere.*

Mentio in Martyrologiis,

cultus in cœnobio Dononiensi,

ubi prima præfuit S. Ragenfredis,

ad cujus sepulcrum Ava recepto visu se Deo offert,

ejus ætas,

et anniversarium.

DE S. HUGONE,

ANIMADV. PAP. 12 D. P.

ABBATE CLUNIACENSI IN GALLIA.

Commentarius prævius.

§ I Decessores ejus, ætas, discipuli, amici memorabiles.

ANNO MCIX.

Abbatum Cluniacensium sextus Hugo,

Primam *Ordinis Cluniacensis sedem et incunabula, atque omnium ejusdem instituti cœnobiorum caput, ad* XIII *Januarii in Vita B. Bernonis descripsimus. Fuit is Abbatum Cluniacensium primus, et antequam Cluniacum conderet, Gigniaci et cœnobii Balmensis, sub cujus fundatore S. Eutitio tironem vitæ monasticæ egerat, sanctissimus Archimandrita. Illum anno Domini* DCCCCXXVI *vita functum* S. Odo *excepit, nobilis Francus, ex Canonico S. Martini Turonensis monachus et Abbas primum Tutellensis factus. Cui* Aymardus *successit, alio eoque vario apud scriptores nomine* Eymardus, Ademarus, *et* Ademardus *vocitatus, eximius sanctæ simplicitatis ac innocentiæ cultor, hoc infelix quod anno* DCCCCLIV *videndi facultatem amisit; quare suapte sponte dignitatem a se abdicans, illam* S. Majolo *cessit; qui nobili admodum loco in Provincia natus Valentiolæ, primo Matisconensis Ecclesiæ Archidiaconus fuit, vitamque tandem cum morte commutavit anno Domini* DCCCCXCIV. *Demortuo suffectus* S. Odilo, *de Mercœur dictus, Beraldi I cognomento Magni, Domini de Mercorio in Arvernis et Gerbergæ filius. Post cujus felicem ad superos transitum, qui in annum* MXLIX *incidit,* S. Hugo, *de quo hic agimus, ad Abbatiæ Cluniacensis clavum sedere cœpit: de quo non pauca virorum insignium testimonia ex qua Bibliotheca Cluniacensis colligit; ex qua ut delibemus aliqua, primum auctoris vitæ S. Arnulphi Episcopi Suessionensis hujusmodi esto:* Fuit corpore et animo castissimus, eleemosynis et orationi jugiter intentus et addictus: monasticæ disciplinæ custos et promotor instantissimus, perfectorum monachorum et personarum ecclesiasticæ cultui idonearum nutritor perpetuus, sanctæ Ecclesiæ procurator et propagator mire fervens. *Hoc autem Sigeberti Gemblacensis ad annum* MLXXXVII: Hugo Abbas Cluniacensis, pietate insignis, discretione præcipuus, sanctitate et religione clarus habetur. *Plura his similia, ne omnia repetamus, ibidem inveniet curiosus lector: addimus tamen elogium, quod nobis Chronologia Abbatum Cluniacensium offert:* Hic non solum carnis sed etiam mentis nobilitate conspicuus extitit, ac locum istum *(Cluniacum intellige)* super omnes antecessores suos ædificiis, ornamentis, possessionibus, monasteriis, cellis, ultra quam credi potest, usquequaque fide et industria sua ampliavit. Qui cum esset omnium virtutum exercitiis decenter ornatus, monasticæ religionis Ordinem laxius diffluentem providentiæ manu restrictius coarctavit, geminasque Missas, unam scilicet pro Fratribus defunctis, aliam vero pro vivis in duobus oratoriis a se constructis quotidie cantari constituit. Eleemosynis vero supra omnes nostri temporis homines ita semper fuit intentus, ut illius ecclesiastici verbi sententia digne sibi congruere inveniretur, qua dicitur: Eleemosynas illius enarrabit omnis Ecclesia Sanctorum. Hic a Deo nobis donatus diu ad profectum hujus loci vivere permissus est; gregemque sibi creditum verbis pariter et exemplis erudiens, multipliciter augmentavit; tandemque senio confectus, III Calend. Maji in hebdomada paschali, sancto fine quievit. *Hæc inde.*

B

laudatus illustrium virorum testimoniis in Bibliotheca Cluniacensi

C

Eccl. 31, 11

natus an. 1024, obiit 1109,

2 *Annus S. Hugonis natalis, ex anno obitus et acta tunc ætate, definiendus est. Obiit scilicet, ut scriptores Vitæ tradunt, annum agens ætatis octogesimum quintum, octavo die postquam e Vita S. Anselmus migravit, quem cum ad* XXI *Aprilis circa Pascha anni* MCIX *obiisse ostenderimus, necessum est natalem S. Hugonis in annum Christi* MXXIV *incidisse. Natum igitur S. Hugonem anno Christi* MXXIV *dicimus. Anno* MXXXIX, *ætatis* XV, *apud Cluniacenses S. Benedicti institutum amplexus, sub S. Odilone tunc Abbate monasticam vitam iniit: decimo post, ætatis scilicet* XXV, *Christi autem* MXLIX, *eidem vita functo in Abbatiales infulas successor renuntiatus, eo in munere reliquam vitam posuit, scilicet annos sexaginta, additis octo diebus ac duobus mensibus, ut scribitur in fine vitæ secundæ: longum sanctæ dignitatis tempus, et multis, quos præceptis religiosæ vitæ imbuit, admodum salutare. Nam e schola ejus Episcopi, Cardinales, Pontifices, virique ob vitæ sanctimoniam sacro cultu insignes prodiere. Cluniacenses quippe Cœlitum choris insertos B. Morandum et S. Uldaricum illi acceptant; quorum ille* III *Junii apud eos, hic vero* X *Julii colitur, admissus ab ipso S. Hugone ad monasticum habitum, cum Geraldo Episcopo postea Ostiensi facto: de quibus ista Chronicon Cluniacense:* Iste Geraldus fuit Ratisponensis civitatis Scholasticus, et rogatus a S. Uldarico adiit Romanam urbem cum prædicto Uldarico: et obtenta absolutione suorum peccatorum, exploratores virtutum venerunt ad S. Hugonem, et sub ipso in Cluniacensi monasterio secundam regenerationem susceperunt. Ipse vero Geraldus erat sapientia, consilio ac morum gravitate insigniter præpollens; non post multos annos major Prior constitutus, ac postmodum, jubente Apostolicæ Sedis Præsule Gregorio scilicet VII, Ostiensis Ecclesiæ Pontificatu sublimatur. Cujus Sedis curam rexit cum summa solicitudine; creditæque sibi negotiationis talentum Domino suo cum duplicata reportans usura, meruit audire: Euge serve bone et fidelis, intra in gaudium Domini tui. Sanctum quoque Uldaricum, divinis magnificum exercitiis, S. Hugo Abbas ad Sacerdotale promoveri fecit officium, sibique constituit Capellanum et consiliarium: et quia sciebat eum virtute ac sapientia totum esse compositum, suo etiam gregi apud illum confessionis præparavit aditum. Unde accedebant ad eum tam senes quam juvenes, diversis passionibus laborantes, tanto sincerius quanto securius conscientias suas illi aperientes. Ipse vero cum summa caritate omnes suscipiebat, et more sapientissimi medici congruis quosque pœnitentiæ remediis curabat. Iste vero S. Uldaricus, ex illustri prosapia Bannariorum Ratisponæ civitatis procreatus, velut Lucifer inter cetera poli sidera, sic inter cognationis suæ relucebat nobile stemma. Cetera ejus virtutum merita et miracula in libro gestorum ejus habentur; festivitas seu ipsius solennitas apud nos agitur decima die mensis Julii. *Hæc de Geraldo Episcopo Sanctoque Uldalrico. B. Morandi Vita brevis, suo tempore danda extat in Bibliotheca Cluniacensi col.* 501 *et sequentibus. His accensendi sunt illustres quoque ex eadem*

E

discipuli ejus Morandus,

Geraldus,

F

Uldaricus,

et alii,

Hugo Dux Burgundiæ.

A *eadem Schola viri* Goderannus *Episcopus Xantonensis,* Durannus *Archiepiscopus Tolosanus*, *et* Hugo *Dux Burgundiæ : quorum postremus, Roberti II Burgundiæ Ducis, ex Henrico ejus filio, nepos, sanctioris vitæ incensus desiderio, transcripto Odoni fratri Ducatu, ei scilicet, qui Cistercium paulo post fundavit, in Cluniaco sub S. Hugone monachum induit, postque tres ibidem sanctæ ac severæ vitæ annos diem obiit anno Christi* MXCVII : *cujus apud Cluniacenses sepulcro hoc epitaphium inscriptum legitur :* Hic requiescit vir celebrandæ memoriæ, magnus seculi contemptor, Hugo Dux Burgundiæ, monachus Cluniacensis, postea Sacerdos.

Urbanus II.

3 *Pontifices, qui sub tanto Magistro virtutem compararunt, quæ eos primum ad sacram purpuram deinde ad summum ecclesiasticæ dignitatis apicem evexit, Urbanus II et Gregorius VII sunt : ille ex Canonico Regulari Ordinis S. Augustini, quem in Romano Lateranensi monasterio professus fuerat, arctius vivendi instituti inhærens, monachum in cœnobio S. Trinitatis Cavensi induit; indeque profectus in Galliam, inter Cluniacenses, sancto primum Odiloni, ac deinde successori ejus S. Hugoni erudiendum se dedit; a Gregorio VII, qui cum in Cluniaco, dum uterque monachus adhuc erat, sanctam familiaritatem contraxerat, Cardi-* B *nalitia purpura donatus; anno tandem* MLXXXVIII, *universæ Ecclesiæ Rector, S. Petri Pontificiam Cathedram ascendit.*

Gregorius VII,

Hic vero, id est Gregorius VII, Hildebrandus ante Pontificatum dictus, et cœnobii Cluniacensis Priore, a Nicolao II in Cardinalium collegium adlectus, et anno MLXXIII *unanimi Patrum consensu cum insigni Ecclesiæ emolumento Pontifex renuntiatus, tanta virtute ac vitæ sanctimonia effulsit, ut nomine exinde Sanctorum fastis inscripto cum iisdem et sacrum cultum obtineat. Multæ ejus ad S. Hugonem tom. 26 Conciliorum epistolæ extant : nam illa in tempestate, quam perpetuo dissidio adversus Gregorium et Ecclesiam Henricus III Imperator concitarat, opportunus Pontifici consiliarius fuit, et arduis in commune rei Christianæ emolumentum tractandis negotiis præfectus : in quibus quantopere Pontifex desideraret ejus operam, quamque necessariam eam haberet, Ep. 62 lib. 1 exprimit :*

quem petitus per litteras in gravibus Ecclesiæ negotiis adjuvat.

Proinde, *inquiens*, noscat Religio vestra, quoniam qui denegatam nobis præsentiam vestram hactenus cum admiratione sustinuimus, deinceps sine multa anxietate et mentis perturbatione ferre non possumus. Meminisse enim debetis quot et quanta negotia in vestra manu et confratris nostri Giraldi Ostiensis Episcopi posuerimus, quæ propter absentiam vestram C aut neglecta pereunt aut competentem finem habere non possunt. Quoniam cum præfatum Episcopum in servitio S. Petri ultra montes ad Regem misimus, vos venturum æstimabamus. Quapropter, etsi commoti, Dilectionem vestram intimo commonemus affectu, ut nos in multis et magnis angustiis positos quantocius visitare curetis *etc. Ita ad eum præter multa ejusmodi alia Pontifex : cujus quæ difficillima erant cum Henrico modo memorato negotia sic tractavit, ut periculosa ad tempus tempestate liberarit Pontificem; et Henricum, solutum quo tenebatur anathematis vinculo, Ecclesiæ amicum fecerit.*

et Henrico II Imperatori conciliat :

cum S. Petro Damiano

4 *Arcta ei necessitudo cum B. Petro Damiano intercessit, cujus litteras aliquot ad eum missas Bibliotheca Cluniacensis colligit. Fuit autem S. Petrus Damianus in Cluniaco, ibique S. Hugonis relatu terribilia ista exempla didicit, quæ referuntur in epistola* 15 *lib.* 2; *et eodem hortatore Vitam B. Odilonis conscripsit; ita enim Damianus loquitur in ejus prologo :* Hugo, Cluniacensis monasterii rector et spiritualis militiæ dux ac præcipuus informator, hoc mihi laboris injunxit, ut Vitam B. Odilonis, decessoris videlicet sui, proprio stylo succincte perstringerem; ut ex his, quæ in anterioribus paginis latius reperiebantur esse diffusa, utiliora quæque magisque necessaria D brevi compendio deflorarem. Cujus ego compulsus imperio, non luculenti venustatem aucupabor eloquii, sed sicut ex oblatis apicibus deprehendere potero, cum Dei Omnipotentis auxilio, meræ veritati deservire tentabo.

AUCTORE D. P.

et Desiderio Abbate Casinensi amicitiam colit:

Desiderio quoque Abbate Casinensi, Summo postea Pontifice et Victore III appellato, familiariter fuit usus Hugo Sanctus : nam Casinum circa annum MLXXXIII *profectus, inter suos ac Casinenses monachos communionem meritorum cum eo instituit, quod ita lib.* 3 *Chronici Casinensis cap.* 50 *Leo Ostiensis prodit :* His temporibus Hugo venerabilis, Cluniacensis Abbas, vir vitæ ac famæ celebris, ad Patris Benedicti limina devotus advenit. Quem venerabilis Desiderius, ut tantum decebat virum, magno cum honore suscipiens, et Societatem Cluniacensium Fratrum nostræ Congregationi conjungens, inito fœdere, et nostræ apud illos et illorum apud nos congregationis memoriam perpetuo habendam singulares illi viri decreverunt.

cum Araldo Carnot.

5 *Quid nunc Galliarum Episcopos dicam, per S. Hugonem monasterio Cluniacensi devinctos? Duos nobis exhibet spicilegii Acheriani tomus* 6 *in Miscellaneis epistolarum, Araldum et Isembardum, per quos insigniter commendata disciplina, et locupletata quadam-* E *tenus ecclesia Cluniacensis est.* Araldus, Ecclesiæ Carnotensis Episcopus et ejusdem Ecclesiæ canonica Fraternitas, bona fama virtutum Cluniacensis monasterii, tamquam florentis hortuli, suavissimo liliorum atque rosarum odore perflati, et idcirco habendæ fraternitatis ejusdem monasterii desiderio divinitus inspirati, præbendam quamdam Fratribus prædicti monasterii in perpetuos usus concedunt : *ut habetur num.* 23 : *deinde num.* 24. Isembardus gratia Dei Aurelianorum Episcopus et tota Congregatio sanctæ Crucis..... ab Hugone venerabili Abbate Cluniacensi et sanctissima Congregatione sibi commissa rogati, ut pro anteriori dilectione et societate quam invicem inierant, præbendam cujusdam canonici, ecclesiæ S. Petri et Fratribus ibidem servientibus perpetuo habendam concederent, ... *ea ratione annuerunt,* ut et ipsi nos, *inquit Episcopus in suo instrumento,* in consortium suum reciperent, et unumquemque Canonicorum nostrorum, tamquam unum ex monachis facerent, et nobis orationum et eleemosynarum et ceterorum benefactorum suorum participium darent; et uniuscujusque Canonicorum nostrorum obitum et anniversarium obitus diem, tamquam unius mona- F chorum suorum claustrensium, precibus, eleemosynis et ceteris solemnitatibus commendarent; si vero alicui Canonicorum placeret monachum fieri, si nihil dare vellet vel posset, gratis reciperent : nostrum vero anniversarium, hoc est Episcopi, tamquam Abbatis sui facerent et successorum meorum quotannis : nos autem illius ecclesiæ Abbatibus et monachis, tamquam nostris Episcopis et Canonicis, et vivis et mortuis faceremus.

et Isembardo Aurelian. eorumque Capitulis

Societatem init

§ II *Imperatorum ac Regum erga S. Hugonem observantia singularis.*

Ab Henrico II. Imp. ad filii baptismum invitatur

S*eculi Principibus impense carus etiam fuit Hugo. Ex his dignitate primus nominandus Henricus, Imperator hujus nominis II, Rex Germanorum III; cui cum ipse anno* MLI de reddita sanitate et concessa divinitus filii adoptione *esset per litteras gratulatus; denuo eidem scribens Imperator, sic concludit epistolam.* Quod autem te pro longinquitate itineris negasti potuisse venire, sicut jussimus, quamquam gratanter tuum suscepissemus adventum, eo ignoscimus tenore, ut in Pascha ad nos Coloniam venias, si est fieri possibile; quatenus, si audemus dicere, eumdem puerum, de quo ita lætatus es, de sacro fonte susciperes, et scriptualis

AUCTORE D. P.

A spiritualis pater tuæ benedictionis munere signares: sicque simul expiati fermento delictorum, Paschali solennitate mereamur perfrui azymis cœlestis gloriæ. *Ita factum anno sequenti, et paterno nomine Henricus nuncupatus puer, Imperator postea appellationis istius III, Rex IV; cujus, defuncto patre orphani, mater vidua*, Dilectissimo Patri et omni acceptione digno Abbati Hugoni, *anno* MLVI *scripsit epistolam, quæ est* 14 *in Spicilegii Acheriani* 2 *Miscellaneis (ubi præcedens quoque et aliæ mox citandæ referuntur) in hunc sensum*. Quia in luctum versa est cithara mea; pro gaudio, gemitum; et pro exultatione, quam litteræ vestræ fecerant, refero lamentabilem planctum. Cor tamen mœrore pavidum refugit ex toto referre. Quapropter et quia velox fama malorum, ut solet, meum vobis dolorem nuntiavit, precor ut Dominum meum, quem diutius in carne servare noluistis, saltem orando cum vestro conventu defunctum Deo commendetis: filiumque vestrum diu sibi heredem fore ac Deo dignum obtineatis: et turbas, si quæ contra eum in vestris vicinis partibus regni sui oriantur, etiam consilio sedare studeatis. Vale, Pater.

ab ejus vidua rogatur filium commendatum habere

7 *Non defuit partibus suis Hugo: sed pessimorum consiliariorum adulatoriis suggestionibus depravatus paulatim Henricus III, Ecclesiæ libertatem ac jura violando,* B *per manifestam contumaciam inobedientiamque, tandem commeruit a Gregorio Papa VII excommunicari; in Augustano Principum conventu privandus Imperio, nisi intra annum cum Ecclesia redivisset in gratiam. Tunc sese in arcto positum videns, Hugonem, cujus consilia et monitiones paternas forsitan audire neglexerat, cœpit respicere; et in Italiam causa absolutionis petendæ transgressus, eodem interveniente atque pro ipso spondente, consecutus est gratiam, anno* MLXXVII. *Sed brevi ad ingenium rediit, aut potius pœnitentiæ larvam exuit simulator; eo quoque progressus, ut Antipapa creato schisma perniciosissimum suscitarit, ad multarum animarum ruinam, totiusque Imperii confusionem extremam. Sed qui fidelium omnium communem Patrem de Petri Sede conatus est exturbare, ipse a proprio filio Henrico IV dejectus ab imperio est anno* MCV. *Tunc consilii inops*, carissimo atque dilectissimo Patri Hugoni, et universis sanctis Fratribus Cluniacensis cœnobii, dulcem filii affectum, ac devotum fratris, imo servi obsequium, *deferens, scripsit epistolam, quæ in dictis Miscellaneis est decima, hoc exordio:* Quia tuam semper pietatem et paternam erga nos solicitudinem benigne experti sumus, ita ut de C multis sæpe periculis, tuis sanctis orationibns credamus nos liberatos; idcirco, Pater carissime, ad te post Deum, quasi ad singulare refugium necessitatis nostræ, recurrimus; et ut apud te saltem, miseriarum nostrarum solatium inveniamus, humiliter deprecamur. Et utinam nobis contingeret faciem tuam Angelicam corporaliter videre, ut tuis affusi genibus, caput nostrum, quod de fonte salutari suscepisti, in sinum sanctitatis tuæ familiariter possemus reclinare; ibique peccata nostra deflendo, multitudinem tribulationum nostrarum per ordinem enarrare. *Id vero cum in hac epistola diffuse lamentabiliterque fecisset, tandem sic concludit.* Sed jam tempus est tam longæ miseriarum nostrarum tragœdiæ finem imponere: quam idcirco tuæ, Pater amantissime, pietati deflere curavimus, quia in Deo et in te magna et singularis spes est nobis consilii et auxilii, salutis et libertatis nostræ. Unde toto affectu et desiderio animi, totum consilium nostrum tuæ fidei committimus: et quidquid de nostra cum Apostolico reconciliatione, quidquid de pace et unitate sanctæ Romanæ Ecclesiæ, salvo honore nostro faciendum esse decreveris, totum nos facturos sine dubio Deo tibique promittimus. Festina ergo, Pater carissime, nobis consulere; nec te pœniteat quæsumus, etsi non pro filii liberatione, quia peccavimus in cœlum D et coram te, saltem pro mercenarii tui salute laborare.

ab Henrico III exauctorato,

ut patri spirituali litteras supplices accepit

se ejus arbitrio semel

8 *Hisce per monachos Cluniacenses directis non contentus, rursus alias, ibidem subsequenter legendas, addidit per alios nuntios,* quidquid, licet peccator, tamen spiritualis filius, devotius et humilius *poterat;* suo desiderantissimo et dilecto Patri *apprecans; quibus rursum ejus* paternitatis sanctitatem, velut publicanus, peccatorum suorum refugium, et ut naufragus, salutis portum, desiderantissima devotione deposceret, *et in illius consilio* aliorumque religiosorum virorum, quos ad hoc habere vellet, *totam causam se ponere profiteretur, facturus quod ille disposuerit. Denique tertiis litteris, testari volens spem misericordiæ divinæ consequendæ, exemplo populi Israelitici,* qui peccans a Domino puniebatur, pœnitens dignus venia judicabatur; Diu est, *inquit, quod* infirmum vestrum, sicut solebatis, non visitastis; et quod adhortationum et consolationum fomentis contritum vestrum non curastis. *Postea vero, per preces ipsius atque Cluniacensium Fratrum commendari Deo optat,* ut qui nos, *inquit* bonæ voluntatis prævenit misericordia, ad fructuosum effectum nostra dirigere dignetur opera; *illa utique de quibus in eadem epistola sic erat pollicitus*. Notum facimus Serenitati vestræ, quod pro E reparatione ecclesiarum, quæ nostris temporibus, nostris peccatis, heu! corruerunt, omnibus modis, prout Deus vires dederit, volumus laborare; et sanis consiliis omnium bonorum amodo acquiescere; si quo modo valeamus dispersa colligere, et hiantia cuneo schismatis, unionis glutino coadunare; atque ruinam Ecclesiæ, quæ per nos facta est, pacis et justitiæ instauratione recompensare. Præterea significamus vobis, quod si Deo propitio Regnum et Sacerdotium in unum recolligere poterimus, post confirmatam pacem ire Jerusalem disponimus; et videre sanctam terram, in qua Dominus noster in carne visus est et cum hominibus conversatus est, ipso propitio valde desideramus; ut ibi expressius eum adoremus, ubi eum alapas, sputa, flagella, crucem, mortem, sepulturam passum esse pro nobis cognovimus. *Hæc ille,* quæ, *ut notat Baronius,* aliaque possent hominis maxime pii animum insinuare: sed quod sic comparatus esset, ut cum deprimeretur, tunc subdole ad fallendum sibi larvam pietatis induceret; quam mox deponeret, cum quod esset F conatus effecerat; jure meritoque eos quos appellavit patronos Sanctos, est expertus ultores, morte repentina multatus anno MCVI, IV Idus Augusti.

iterumque committente,

et integram emendationem pollicente :

9. *Credibile est Philippi I Franciæ Regis pœnitentiam sinceriorem fuisse: qui ab incesto decem annorum pellicatu tandem Parisiis absolutus anno* MCIV, *non metu terreni Imperii amittendi, sed cœlestis certius consequendi desiderio*, ad hoc se non dedignatus est inclinare, ut quod restat temporis, nobiscum, *inquit S. Hugo (eidem rescribens epistola* 18 *in præcitatis Miscellaneis)* unanimem ac concordem vivere velle fateretur.... Et quoniam *pergit idem Hugo,* Deus januam nobis dulcis familiaritatis, ad vos de se alloquendum, aperuit; nunc vobis primum aperimus, quod de vobis non nunc primum cogitare cœpimus et optare, ut propensiorem affectum et intentionem majorem amodo habeatis ad bonum. Ad verum, dico, bonum: ad summum bonum, quod Deus est. O magne amice, recordamini quia me aliquando interrogastis, an aliquis unquam de Regibus factus est monachus. Respondi, Etiam. Sed etsi de nullo alio certi essemus, solius S. Guntranni Francorum Regis exemplum sufficeret, qui relictis seculi pompis et vanitatibus et illecebris, factus est monachus.... Moveat etiam vos ac perterreat contemporalium vicinorumque vestrorum, Willelmi dico

a Philippo Franciæ R. consultus.

suadet eidem professionem monasticam,

A dico Anglorum Regis et Henrici Imperatoris lamentabilis casus plangendusque interitus : quorum alter unius sagittæ ictu; non in bello sed in bosco, momento temporis interiit; alter inter multos angores gravesque ærumnas, quas diu sustinuerat, nuper, sicut vos audivisse jam credimus, defecit. *Quæ credimus ipso quo Henricus obiit anno scripta. Rex autem Willelmus (uti XXI Aprilis ad Vitam S. Anselmi plenius describitur in historia Eadmeri lib. 2 num. 43) obierat anno* MC, *mense Octobri. De extrema S. Guntranni ætate pauca quædam ex Fredegario habemus, prelata ad* XXVIII *Martii, in quibus licet nulla sit mentio monachatus, satis tamen verosimile esse credimus, quod si in monasterio S. Marcelli, in quo sepultus colitur, etiam aliquanto tempore vixit et obiit, saltem et monastico habitu obierit; sicut apud Prumienses Imperator Lotharius; cum hac tamen differentia, quod hunc constet Imperio Regnoque cessisse per renuntiationem publicam, de Guntramno nihil tale legatur. Ut ut sit, exemplo tali Hugo utitur, hortatusque Regem* ad veram pœnitentiam et conversionem perfectam, quæ nec faciliori nec certiori via possit apprehendi quam monachica professione; *sic demum concludit*. Ecce Principes Apostolorum, judices Im-

in monasterio Cluniacensi

B peratorum et Regum et orbis, parati sunt recipere vos in domum suam hanc *Cluniacensem*, quam patres nostri azylum pœnitentiæ nominaverunt. Et nos parati sumus vos ut Regem habere, ut Regem tractare, ut Regi servire, et pro vobis Regi Regum devotius supplicare; ut vos propter se ex Rege monachum, ex monacho in Regem per se restituat; non jam in brevissimo atque pauperculo terræ angulo dominantem modico tempore, sed in amplissima ac felicissima cœli latitudine secum sine fine regnantem.

10 *Ceterum hæc quoque pia ac sancta Philippi Regis cogitata, ut accidere solet hominibus inter multa ac magna vitia præsertim carnalia inveteratis, vel sera vel parum efficacia fuerunt : ipseque Rex priusquam regnum terrenum sponte dimitteret, e terris sublatus est anno* MCVIII; *sed quod vivus non potuit vel neglexit, mortuus quadamtenus voluit obtinere, extrema voluntate mandans, ut in Floriacensi Benedictini Ordinis cœnobio tumularetur. Aldefonsi Hispaniarum Regis hoc nomine VI, ut regiæ infirmitati aptior, sic efficacior voluntas fuit. Hic apud fratrem Sancium diu captivus, B. Hugonis atque Cluniacensium monachorum precibus vitam, libertatem, regnum se debere æstimabat; ergo circa annum* MLXX *hanc ad eum Epistolam dedit, quæ*

Alfonsus Rex Hisp.

19 *occurrit in Miscellaneis Spicilegii Acheriani VI, quæ*

C Hugoni venerabili et excellentissimo Abbati Cluniacensium, virtutum floribus claro, fomite virtutum suffulto, atque cunctæ dulcedinis mellifluo seniori, nec non cunctæ nobilissimæ Congregationi Petri et Pauli, *ipse* Aldefonsus, gratia Dei Hispaniarum Rex, cum omni devotione mentis et corporis.... veræ caritatis custodiam, vitæque æternæ gaudia, atque perpetuam prosperitatem et salutem, nec non quidquid sublimius, ex intimo corde, amplexibili dilectione, in Domino Jesu Christo *precatur, deinde sic loquitur* : Quanta te, gloriosissime Pater, devotione diligam, melius, ut deputo, ipse cognoscis, quam aliquis doctor in charta scribere possit : novit nihilominus et] Robertus, quem super omnes monachos teneo excellentiorem et cariorem, vestrumque ex intimo corde fidelissimum Confratrem; scientem qualiter tuus amor factus est mihi velut ignis, tota die et nocte ardens in corde meo. Unde si omnia mihi dedisses quæ in mundo habere potes, puto nihil esse ad comparationem illius boni, quod causa mei particulam tui gregis, quem spirituali fovisti manu, in nostris partibus misisti. Quapropter, gratia Domini te illuminante, ego servus servorum Dei,

gratias agit de misso sibi Fr. Roberto

D omnino tuæ subjectus pietati, magis ac magis tuam deprecor paternitatem, ut in bono quod cœpisti perseveres; quatenus aliquos tuæ sanctissimæ Religionis domesticos mittere digneris, ut illum nostrum et vestrum locum, quem tuo sanctissimo fonte incepisti rigare, repleant tua dulcedine, dum in hoc fragili moveor [corpore]. Ad hoc scito, sanctissime Pater, censum, quem pater meus illi sanctissimo loco Cluniacensi solitus erat dare, ego, annuente Deo, in diebus vitæ meæ duplicabo.... *tum ut idem fiat a successoribus Regibus testamento se cavisse indicat; Robertum, in vita et morte sibi adfuturum, relinqui in suo regno suppliciter deposcit; ac pro stabiliendo ibidem Romani officii usu, ad Hugonis persuasionem suscepto, petit sibi a Papa impetrari D. Geraldum Cardinalem.*

AUCTORE D. P.

cui erga Cluniacum super omnes benefico,

11 *Tanto affectui cumque secutis pluribus ac maximis beneficiis aliis, digne et gratanter responsurus Hugo, constitutionem edidit*, Omnibus Fratribus in Cluniacensi cœnobio, tam præsentibus quam futuris, *sic edicens :* Notum sit, nos de Domno Alfonso Hispaniarum Rege, nostro fideli amico, qui tanta ac talia bona nobis fecit, et adhuc indesinenter facit, ut neminem Regum vel Principum, sive priscis seu

constituit Hugo communicationem meritorum

E modernis temporibus, ei comparare possimus; quod scilicet in omnibus bonis, quæ Domino largiente in nostro loco vel in aliis nostro juri subditis acta fuerint, specialem habeat participationem tam in vita quam post mortem. Præterea dedimus ei in vita sua unum Psalmum, id est, Exaudiat te Dominus, ad Horam tertiam sine intermissione canendum; et ad majorem Missam unam Collectam, id est, Quæsimus omnipotens Deus, simili modo quamdiu vixerit. Decrevimus quoque ut in die Cœnæ Domini triginta pauperes pro eo mittantur ad Mandatum, et in die sancto Paschæ centum nihilominus pauperes a Camerario pro eo reficiantur. Et super hæc omnia statuimus, ut præbendam quotidianam habeat in refectorio ad majorem mensam, quasi si nobiscum epulaturus sederet, quæ uni pauperum Christi semper tribuatur pro salute animæ ejus, tam in vita quam in morte. Huic quoque mensuræ bonæ, confertæ simul et coagitatæ, supereffluentiam addere cupientes, dedimus ei in ecclesia beatorum Apostolorum Petri et Pauli nova, quam ipse de propriis facultatibus construxisse videtur, unum altare de præcipuis, quo scilicet divina mysteria ibidem celebrata saluti ejus valeant suffragari. Cum vero hujus temporalis vitæ cursum debito fine compleverit, exceptis Officiis, Missis atque eleemosynis, quæ pro illo agenda sunt, uno anno in supradicto altari Missa specialiter pro illo canatur. *Omitto quæ in anniversario die ipsius*, sicut pro Domno Henrico Imperatore Augusto, *secundo videlicet, agenda præscribit*, in omnibus et Reginam ejus conjugem devotissimam volens fieri participem, et anniversarium ejus sicut Imperatricis Agnetis agi. *Legi singula possunt in dicti Spicilegii miscellaneis num.* 20; *hæc enim satis sunt, ut Hugonis erga suos benefactores gratitudo cognoscatur.*

preces, missas et eleemosynas

pro vivo ac mortuo faciendas

12 *Transeo ad Principes secundi ordinis, in quibus* Thetbaldus, Dei gratia Francorum Comes, et uxor ejus Adelaidis.... sanctitatis et religionis, quæ penes Cluniacense Collegium divina gratia largiente potior celebriorque habebatur, fide et devotione permoti, Odonem filium, sacris regenerationis mysteriis renovandum, destinarunt Hugoni venerabili Abbati ejusque conventui; rati, superna dispensante clementia, sibi non inane futurum, religiosiores quam ditiores in Christo habuisse parentes : ad cujus gratiæ et defensionis propensiorem effectum efficacioremque profectum.... Cluniaco monasterio concedunt et donant quamdam villam quæ

Thetbaldi Com. filium de fonte suscipit

Cossiacus

A Cossiacus dicitur. *Instrumentum integrum habetur in jam citatis miscellaneis num.* 22, *et mox num.* 25 *sequitur* Donatio ecclesiæ in castro de Avilone, facta ab Hugone Duce Burgundiæ ad Cluniacense monasterium, ubi Domnus Hugo Abbas præesse pariter et prodesse videtur, *anno Christi* MLXXVII, *ad imitandum* multos potentum ac divitum hujus seculi, qui divina edocti prædicatione, facultates a Domino sibi collatas in meliores usus transtulere, exheredantes se in hoc seculo, ut superni regni efficerentur heredes. *Mox anno* MLXXVIII Wido, aliquando Comes Matisconensis, perpendens quam inutilis est omnis honor hujus seculi, imo quam nocuus et illecebrosus ad æternam damnationem, misericordia Christi se visitante et inspirante, pro ejus amore ex toto renuntiavit seculo in monasterio Cluniacensi, ut ibidem regulari disciplinæ subditus, pœnitentiam ageret peccatorum; *et multos præterea fundos donavit, quos recenset instrumentum inter jam sæpe dicta Spicilegii 6 miscellanea num.* 26 *legendum. Atque hæc speciminis causa sufficiunt, plura enim colligere non est instituti nostri.*

AUCTORE D. P. et donationes Hugonis Ducis Burgundiæ

atque Widonis monachi ex Comite Matisconensi.

§. III Fundatio Marciniacensis, cultus S. Hugonis, scriptores Vitæ.

B *Cura S. Hugonis fuit non modo fundata alias cœnobia in rei cum temporalis tum sacræ vigore conservare, sed et nova insuper etiam pro feminis condere. In iis* Marciniacum *est, non procul oppido Semuro ac Ligeri amne, in Episcopatu Augustodunensi situm: de cujus fundatione in Cluniacensi Bibliotheca hoc fragmentum tabularum superest:* In nomine Domini nostri Jesu Christi. Notum sit omnibus Fratribus nostris cunctisque sanctæ Dei Ecclesiæ filiis, quia ego Frater Hugo, Cluniacensis Abbas, præeunte ac cooperante divino auxilio, conciliante atque juvante germano nostro Domino Gaufrido Sinemurensi, locum istum Marciniacum, parvum satis primo, et quasi quoddam asylum a solo fundavi construxique temporibus nostris. Bonum etenim nobis visum est, ut sicut per sanctorum Patrum nostrorum fundationem peccatores homines Cluniacum habebant, si seculo et pompis ejus abrenuntiare vellent; ita et peccatricibus feminis, de mundi laqueis ad locum hunc fugientibus, et pro commissis suis ex corde gementibus, divina clementia regni cœlestis non clauderet introitum etc. C Eis autem gravius mortis æternæ immineat periculum, qui hanc domum ancillarum Dei ac Beatissimæ Virginis vexare vel impugnare non erubescant, *etc. Late in laudes hujus cœnobii et vitam in eo religiosam profitentium lib. 1. Miracul. S. Petrus Venerabilis se effundit, dicitque, cum dictum cœnobium subito forte incendio correptum jam in ipsa penetralia ignem admitteret, Hugoque Lugdunensis Archiepiscopus clausas sanctimoniales ad egressum invitaret, quandam ex earum numero, Gislam appellatam, respondisse Archipræsuli:* Nos, Pater, timor Dei et præceptum Abbatis nostri, ut ignem æternum evadere possemus, intra hos quos cernis limites usque ad mortem permansuras inclusit: unde nullo pacto fieri potest, ut aliqua necessitate præfixos nobis pœnitentiæ terminos, saltem pedis passu, transgrediamur, nisi ab illo, qui in nomine Domini in hoc nos inclusit loco, solvamur. *Inde vero tanta in Deum fiducia erectum fuisse Archiepiscopum, ut flammis grassari ultra prohibitis, extincto ad imperium igne, quod reliquum erat religiosæ domus, clausis etiam tanta in egrediendi necessitate sanctimonialibus, ab incendio salvum constiterit. Ad quas crebras S. Hugonem litteras dedisse, plenas salutaribus monitis, omnino extra dubium est: in Cluniacensi Bibliotheca non nisi unam reperimus, quæ hujusmodi est:*

Cœnobium Marciniacum pro feminis fundat,

quod Sanctimonialibus egredi recusantibus

mirabiliter ab ulteriore incendio servatur,

14 Dulcissimis filiabus sororibusque amantissimis, seculi pompa exutis, et Marciniaci ad honorem et laudem sanctæ et individuæ Trinitatis, sub patrocinio B. Mariæ semper Virginis et Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, congregatis, Frater Hugo, Abbas Cluniacensis, salutem, gratiam et benedictionem, et nunc et in perpetuum. D Non lateat, O filiæ, præcordialem Caritatem vestram, quia ex quo illum locum divina præeunte et cooperante clementia fundavimus, evidentissime Dei Omnipotentis propitiationem piumque respectum ibi adesse sensimus et experti sumus: qui sua gratia locum ipsum et spiritualibus promovit incrementis, et temporalibus beneficiis aliquantis perampliavit. Cum enim primitus, Deo, sicut credimus, ordinante, paucas inibi posuissemus sorores, et illæ caritatis ac religionis fervore, vitiorumque mortificatione pollere cœpissent; benignus animarum creator et amator alias paulatim atque alias undecumque ibi aggregare, unumque ovile speciosum, et quasi quoddam candidarum columbarum agmen instaurare dignatus est. Quarum nonnullas jam de tentationibus hujus seculi glorioso fine eduxit, et ad beatæ remunerationis gaudia feliciter, ut speramus, evexit: nonnullas vero, vos scilicet quæ nunc superestis, adhuc miseratus exspectat, E donec suæ complaceat dignationi, ut ab hujus exilii miserabili ærumna propitius vos eripiat, et ad illarum felix perducat consortium. Ad vos igitur, O filiæ, hic specialiter noster sermo dirigitur, per quem vestram paterno affectu unanimitatem convenimus, obsecrantes in Domino et propter Dominum, ut illuc suspiretis, illuc totam animi intentionem transferatis. Quidquid in seculo cernitur tamquam nihilum et inane et quasi nebulam pertranseuntem reputate. Et quia neque diem neque horam, qua ad vestram vocationem Dominus veniat, nostis; nolite esse securæ; sed die noctuque suspectæ, et de animarum vestrorum salute solicitæ, præparate thalamos cordium vestrorum ad amplexus sponsi vestri, illius scilicet magni Regis, qui fidem promisistis, procurantes attentius ne quid in vobis reperiat, quod suæ displiceat majestati. Cogitate itaque quid fecistis, recogitate quid vovistis: et si aliquam vestrum propria remordet conscientia in aliquo excessisse, cogitando videlicet, loquendo, operando, seu fortassis indebite dando aut accipiendo, vel aliud professioni vestræ contrarium agendo, redeat ad cor, recurrat ad fontem, suoque F Priori vice nostra rem humiliter manifestet et veraciter confiteatur, sicque quantum humana permittit fragilitas, cum Dei adjutorio de cetero ab hujusmodi caveat. Quidquid ergo boni, quidquid caritatis, humilitatis, patientiæ, obedientiæ, sanctæ compunctionis, et confessionis veræ vel etiam corporalis exercitii, seu ante Dei solius oculos sive ad vos invicem egeritis, totum vobis ex parte Dei injungimus in remissionem peccatorum vestrorum. Et nunc quia sancta vestra poscit devotio, ut (quoniam et ætatis gravitate et infirmitatis imbecillitate impediente, corporalem præsentiam nostram jam vos visuras non speratis) tradamus vobis aliquod memoriale, in quo et vestram consolationem et nostræ memoriæ habeatis repræsentationem; vestrum approbantes desiderium, per præsentem epistolam, quod optatis, implemus: volentes ut penes vos reservetur, vobisque in quinque præcipuis festivitatibus in Capitulo recitetur. Supplex ergo et corde prostratus, Dominum Omnipotentem, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum invoco, ut meritis et precibus B. Mariæ semper Virginis, et sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, et S. Benedicti omniumque Sanctorum vos benedicat, et ab omnibus peccatis, quæcumque in anima et corpore commisistis, absolvat;

exhortatur eas per epistolam,

ad progressum in virtute,

quam aliquoties per annum deinceps illis recitari præcipit.

A absolvat; in sancto confirmet proposito, et ad beatum finem deducat : ubi recipiatis de manu ipsius, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se. Sed et hoc ejusdem Dei petimus clementiam, ut quoties hæc vobis recitabitur epistola, plenissimam benedictionis gratiam et absolutionem vobis largiri dignetur. Amen. Omnes etiam, qui vos secundum Dominum dilexerint et adjuverint, vestramque sustentaverint teneritudinem, adjuvet ipse, et sua gratia dignos efficiat. Amen. Jam nunc quæso, O filiæ, mementote mei peccatoris, et hic et ante Dominum. Amen.

15 *Humatus fuit S. Hugo, ut Chronicon Cluniacense narrat*, in majore ecclesia, quam ipse in honorem Apostolorum Petri et Pauli construxit, retro altare matutinale : demum relevatus est, et super majus altare dictæ basilicæ nunc corpus ejus requiescit. *Paucis post mortem annis, tempore scilicet Pontii Abbatis successoris ejus, a Callisto II in album Cælitum relatus fuit : de quo ad dictum Pontium ista in sua epistola Hugo monachus scripsit :* Hic, *Callistus scilicet II*, secundo Cluniacum, rediit, ibique festum Dominicæ Circumcisionis et Apparitionis devote peregit. Qui dum inter cetera sæpius ageret de B vita et miraculis B. Hugonis, non quorumlibet chartulas super his profusius exaratas attendit, sed personas authenticas in medio Cluniacensis Capituli præsentatas, de Sancto quæ viderant et audierant validius attestatas, gratanter accepit. Episcopis vero et Cardinalibus pariter assentientibus ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi, Natalem tanti Confessoris, tot et tantis virtutibus approbati, festivum fieri Papa decrevit. *Etc. Nomen Martyrologio suo Galesinius ad* V *Julii inscripsit, reliqui vero, ut Grevenus, Maurolycus, Molanus, Menardus, Miræus, ad* XXIX *Aprilis : quo etiam his verbis Martyrologio Romano inscribitur*, In cœnobio Cluniacensi S. Hugonis Abbatis. *Obiit ille quidem feria* IV *post Pascha supra notatum, sicut et S. Anselmus : quæ feria cum* IV *Kalendas Maii seu* XXVIII *Aprilis cadit : sed obiit* die advesperascente, *aut ut alii loquuntur*, nocte, *et ideo tam a Vitæ auctoribus quam in obituariis notatus fuit dies* III *Kalendas, quod prædicti Martyrologi secuti sunt.*

Sanctis adscribitur a Callisto II, memoratus in Martyrologiis ad 29 Aprilis.

16 *Vitam primi scripserunt Gilo et Ezelo Cluniacenses monachi, uti testatur Hildebertus, mox commemorandus. Ea an uspiam integre extet ! nescimus : compendium aliquod habere nobis videmur, ex MS.* C *Cœnobii Bodecensis anno* MDCXL, *erutum a P. Joanne Gamans. Etsi enim ista non legatur ut quod solum a se immutatum Hildebertus præfatur : cetera tamen iis verbis concepta sunt, ut pateat ex iis esse desumpta, quæ ipse sola præ oculis habuit; addens quæ vidit, quæ audivit : quædam etiam omittens, ob rationem in prologo expositam : quorum pars cum in dicto MS. appareat, congruum diximus ad majorem satisfactionem lectoris curiosi, et de ipsis omissis judicium sibi liberum esse volentis, non quidem primo, sed tertio loco ipsam illam epitomen dare; præmissis ut dignioribus jam dicti Hildeberti, et Raynaldi æque venerandis lucubrationibus. Fuit autem Hildebertus, (a cujus etiam stylo dedimus* II *Aprilis Vitam S. Mariæ Ægyptiacæ metrica paraphrasi exornatam) ex ipsius S. Hugonis disciplina et monasterio, ad scolarum Cenomanensium regimen promotus, tum Archidiaconus, deinde et Episcopus factus, anno* MXCVII, *et scripsisse videtur circa annum* MCXV, *postea anno* MCXXV *erectus ad Archiepiscopatum Turonensem. Ab hoc scriptam Vitam S. Hugonis ex Sirmondi nostri collectaneis MS. accepimus, et cum editis in Surii collectione ac Bibliotheca Cluniacensi contulimus. Alteram Vitam, quam damus ex MS. Codice Serenissimæ Christinæ Reginæ Sueciæ et Ms. nostri Collegii Duacensis, multa explicantem quæ prior non attigit, quædam ab iis dicta reticentem, composuit Raynaldus jam ante nominatus, non* D *frater, ut scribunt Sammarthani, sed (uti liquet ex Venerab. Petro Cluniacensi lib. 3, Epist. 2, et propria illius assertione) nepos ipsius S. Hugonis; Vezeliacensis Abbas, in diœcesi Augustodunensi (ubi olim Sanctimoniales fuerant) anno* MCVIII *constitutus; præfatus*, quod si forte altioris alicujus ingenii viri studium in hoc opere antea desudarit (*his autem verbis videtur Hildeberti scriptum innuere, quod ad suas manus non pervenerit*) illius opus majorum atque sapientium virorum excellentiæ relinquendum, suum vero minorum atque minus capacium studio attribuendum putet. *Nullos autem priores se auctores citat, utpote hoc argumentum tractans* sicut partim vidi, *inquit in fine*, partim relatione probabilium virorum didici *: quæ vero prosa scripserat, eadem metro perstringens, sic concludit :*

Auctores Vitæ Ezelo et Gilo, (ex his epitome datur) item Hildebertus Ep. Cenoman.

Raynaldus Abbas Sancti nepos.

Hæc, Pater Hugo, tui Raynaldi dicta nepotis
Suscipe, quæso, pie, meque tuere, Pater.

Et quoniam tum alia quædam tum tempus mortis atque regiminis hic expressius confirmantur, et res brevis est, nec alibi uspiam extat : placuit etiam hanc ex eodem Reginæ MS. addere. Raynaldus autem etiam ipse anno MCXXVIII *factus est Archiepiscopus Lugdunensis; atque annum unum in ea dignitate vivens, Cluniaci* E *sepultus est sub hoc epitaphio*, Hic requiescit Raynaldus, quondam Abbas et reparator Vizeliacensis, et postea Archiepiscopus Lugdunensis.

17 *Hugo etiam monachus Cluniacensis, post Sancti mortem a Pontio successore susceptus ad Ordinem, primo ad istum suum Abbatem post annum* MCXX *epistolam scripsit, cui multa de S. Hugone inseruit, danda ex Bibliotheca Cluniacensi, primo loco inter Analecta, in qua etiam agit de Canonizatione S. Hugonis facta Cluniaci per Calixtum II Papam; supplens quædam ab aliis omissa. Quibus non contenti Cluniacenses, coegerunt eum integram Vitam scribere : quæ etiam ipsa propter antiquitatem scriptoris dari merebatur, nisi satis esset eam in Bibliotheca Cluniacensi, et ex hac in postrema Surii editione extare. Itaqne ea tantum utemur ad illustrandam Vitam primam; quæ autem singularia ibidem habentur Analectorum caput 2 constituent. Denique Anonymus quidam notabiliora quædam puncta, B. Hugonis regimen sanctitatemque concernentia descripsit, quorum pars in præcitatis Vitis integre descripta extat, nisi hinc in illas translatam malis credere; pars Analectorum caput 3 implebunt. Hymnus quem in laudem S. Hugonis scripsit Venerabilis Petrus, post Pontium Abbas Cluniacensis, extat inter illius opera in* F *præcitata Bibliotheca col. 135, scriptus per modum Sequentiæ, et summarium Vitæ complectens : testimonia etiam antiquorum de eodem Sancto collecta videbis col. 468 et sequentibus; quæ huc transcribere operæ pretium non videbatur.*

Hugo monachus. Anonymus quidam, et Venerab. Petrus

VITA

Auctore Hildeberto Episcopo Cenomanensi.

PROLOGUS.

Dei gratia Venerabili atque Reverendissimo Abbati *a* Pontio Hildebertus, professione *b* Sacerdos, vita peccator, spem adipisci communem. Congruum humanis actionibus exitum pollicetur, nihil supra vires profiteri; quas profecto quisquis attendere negligit, aut in vitium labitur, aut omnino deficiens, tristis et confusus audit, Hic homo incepit ædificare, et consummare non potuit. Quorum ego neutrum incurrere veritus sum, dum tuæ petitionis auctoritate compulsus, qualicumque stylo vitam B. Hugonis memoriæ commendare disposui. Cui sane labori licet impar meum senserim ingenium; malui tamen ridiculus scriptor, quam tibi inobediens inveniri.

Speravi

AUCT. HILDEBERTO EX MS.

A Speravi ex obedientia præmium; ruborem vero ex defectu, credidi tua correctione præveniri: quod adhuc etiam credo, postulo, precor; pro munere suscepturus, si removeas ab oculis quidquid linguas senseris formidare. Officiosa res est, et prudenti grata scriptori, correctio: ea quidem mihi placet, sed cum persona corrigit, non turba: sero enim reprimitur vitium, cum jam populus insultat vitioso. Ex hoc autem præcipue veniam confiteor postulandam, quod post amplioris litteraturæ viros. *c* Ezelonem loquor atque Gilonem, qui de beatissimo Hugone illo vigilanter scripsisse leguntur; ausus sim pertractandam aggredi materiam, quos velut a longe secutus, pro homine simiam pinxisse, et finxisse pro amphora urceum inveniar. Ceterum præsumptionis hujus auctor est Pontius, acumen ingenii sperans in me, cujus ego non sum conscius apud me. Lingua Pontii causam movit, auctoritas egit, religio peroravit. Resistere Pontio, difficile; qui ad impetrandum quadam prærogativa gratiæ vel silens adjuvatur. His itaque victus, retractare conatus sum quæ jam scripta legeram, non de illis tamquam de visis aliquid attestari. Nemo autem miretur, cum in præsenti opere viderit additum aliquid, cum suppressum, tum immutatum, quod non apposuerunt, quod non ta- B cuerunt, quod aliter scripserunt, qui de Hugone scripserunt ante me. Addidi, fateor, sed quod ipse vidi, sed quod audivi, cui testimonium perhibeo, et verum est testimonium meum. Sane quod omnino suppressi, ideo factum est, ne id quod lectum calumnias movere poterat, auctoritati derogaret eorum, quæ sine fidei periculo et scribi potuerunt et credi. Mutatum autem hoc solum opinor, quod Andegavensis Comes Gaufredus, cognomine *d* Martellus, in Abbatem præsumpsisse memoratur Hugonem, cujus quia præfatis scriptoribus veridici defuere relatores, falsitatis notam incurrerunt. Quidquid itaque, prout desuper mihi datum est, exaravi; vel in manus ex tuo veniat judicio, vel si supprimendum censueris, omnino delitescat. Minus tamen mihi placet approbatum producere, quam occultare vitiosum: turpior enim jactura est, nomen amittere comparatum, quam minime comparasse. Conservet te Dominus Deus filiis adoptionis suæ, Pater sancte. Noveris autem, quia mihi vicem rependis, si diligis me, et oras pro me.

c Vita ante ab Ezelone et Gilone conscripta fuit,

fides auctoris,

d et quid ab eo emendatum.

ANNOTATA.

C a Pontius Abbas, *ex monasterio S. Pontii Tomeriarum Cluniacum transgressus, monasterium cum laude rexit primis duodecim aut pluribus annis; cum ista omnia, quæ infra daturi sumus, scriberentur. Deinde pertæsus murmurationum adversus se gliscentium, quæ tamen eatenus non proruperant foras, a Calixto II circa annum* 1122 *absolvi petiit; et licet ægre, impetravit tamen, ac Hierosolymam abiit. Sufficitur ei Hugo Marciniacensis Prior, alius ab auctore postremæ Vitæ (hic enim a Pontio ad ordinem admissus fuerat, istius vero* longa in sancta conversatione vita *laudatur) quo intra breve tempus extincto, eligitur Petrus Venerabilis, ex quo, lib.* 2 *miraculorum Pontii Vitam scribente, habemus, Hierosolymis reversum captata occasione invasisse armata manu Cluniacum, itaque egisse, ut tamquam schismaticus excommunicari meruerit cum suis; Romam tamen ad causam dicendam evocatus sit, et post latam sententiam impœnitens, ibidem mox sub Honorio Papa II obierit anno* 1125 *Indignum proinde est, quod is a Wione Fastis Benedictinis adscribatur ad* 29 *Januarii, cum titulo Sancti. Sed in hoc æque temere Wion egit, quam negligenter in eo, quod anno* 1122 *Cluniaci mortuum dixerit, quem ipse Honorius Papa scribit obiisse Romæ impœnitentem, in litteris a Petro Venerabili dicto loco relatis. Ipse tamen Petrus videri* D *potest ex aliqua passione locutus, cum totos decem ipsius annos ante depositam dignitatem, turbarum et discordiarum, quamvis foras non erumpentium, nota dedecorat: eos enim satis excusant tot illustria encomia, Pontio tributa ab iis, qui de S. Hugone egerunt, aliisque in Bibliotheca Cluniacensi relatis.*

b *Quamvis* Sacerdos *idem hic valeat quod* Episcopus; *humilitatis tamen fuit istum potius quam hunc titulum usurpasse.*

c Hezelo *ex Canonico Leodiensi factus monachus a Petro Venerabili lib.* 3 *p.* 2 *laudatur, de singulari scientia et eloquentia: de Gilone nihil alibi legimus.*

d *Infra, nempe num.* 33, *agitur de iis, quæ inter Hugonem et* Gaufridum Andegavensem, *non* Martellum, *sed filium Martelli* Barbatum, *acta fuerant: an autem prædicti auctores, ad nominis errorem, aliquem etiam addiderunt in reipsa, nescimus divinare.*

CAPUT I.

Natales S. Hugonis, susceptio habitus monastici, dignitas Abbatialis et virtutes in ea.

Beatus itaque Hugo, natione *a* Æduensis, generosis parentibus illustris, prærogativa vitæ pariter E et virtutum titulis illustrior fuit. Is cum infirmitatem evasisset infantiæ, *b* Dalmatius pater ejus vir scilicet Consularis, materque *c* Aremburgis nomine, circa eruditionem pueri diversum gerebant affectum. Devota siquidem Deo femina, litterarum studiis ideo censebat eum mancipandum, quia nondum nato promissam divinitus asserebat Sacerdotii dignitatem. Cum enim ipsa in utero haberet puerperii labores, et periculum formidaret; religiosus quidam sanctæque opinionis Sacerdos, ad altare Domini sacrificium pro ea oblaturus accessit: deinde sacrum celebranti mysterium, velut cujusdam pueri species in calice apparuit, inæstimabilem præferens claritatem. Relata matri visio Sacerdotis auctoritate fidem promeruit; ideo dignum esse ut ministerio dicaretur calicis, qui promissus in calice videbatur. At pater heredem transitoriæ possessionis desiderans, secularis militiæ insignia puero destinabat. Unde cum jam pupillares annos attigisset, eum cum coævis urgebat equitare juvenibus, equum flectere in gyrum, vibrare hastam, facile clypeum circumferre, et, quod ille altius abhorrebat, spoliis instare et rapinis. Ceterum ille alii natus professioni, corporis incommoditate militem detractabat et mente. Ad arma minus F habilis, indocilis ad rapinam, totus jam ac Christum et natura trahebatur et gratia. Unde cum præfati juvenes, die quadam pauperi vaccam auferrent, tiro Christi vehementer indoluit, nulli consors in culpa, quia nulli concors in rapina. Ipse tamen recompensatione annua jacturam proximo restituens, ejus querelam suppressit, repressit egestatem. Ita Dei famulus et officiosam pauperi injuriam, et damnum facit esse fructuosum.

a Patria ejus et genus, b c

præsagium futuræ sanctitatis,

exercitiis militaribus applicitus,

damnum a commilitonibus illatum resarcit

2 In pupillari adhuc ille constitutus ætate, morosam verbis et actu præferebat senectutem. Jam tunc inexorabiliter lasciviam persecutus, humilitatem pudicitiæ assumpsit custodem. Jam tunc mollioris cultus et deliciarum contemptor, in illecebris illecebras ignoravit. Cum juvenibus nihil juveni præter ætatem fuit. Magna illi cum raptoribus discordia, super afflictos mira compassio. Verbum Dei tenaci commendabat memoriæ, frequens ecclesiæ visitator, sed furtivus: timebat enim patrem suum, otio et inertiæ virtutum primitias assignantem. Eo tempore Autissiodorensis Episcopus *d* Hugo nomine, Cabilonensem quoque Consulatum strenue gubernabat. Hujus causa B. Hugo ejus pronepos, vix a patre proficiscendi Cabilonum licentiam extorsit. Prælibata in hac urbe Grammatica,

virtutibus,

d et litteris excultus, Cluniaci monachum induit.

A Grammatica, quo introduceretur ad divinarum altitudinem Scripturarum, juveni quoddam velut ostium aperuit. Ibi tandem diruptis secularibus indumentis, elegit abjectus esse in domo Dei sui, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum. Illud igitur Evangelicum secutus, Qui non bajulat crucem suam et sequitur me, non est me dignus, patre nesciente, qui suspiranti ad patriam, et verbis obsistebat et exemplis, Cluniacum venit; *e* B. Odiloni, quo tunc tempore Abbate præfatum gloriabatur cœnobium, quid animi gereret indicavit. Dehinc ex more Capitulum ingressus, cum in Conventu adoptionis suæ *f* ediceret petitionem, quidam Fratrum Spiritu sancto edoctus, O felicem, inquit, Cluniacum, qui pretiosiorem omni thesauro thesaurum hodie suscepit! Mutata igitur cum habitu vita, monastici ordinis primos gradus devote conscendit, obedientiam loquor et humilitatem, quæ in Christiana religione morum obtinent principatum. His ille ceteris præeminens, sine querela tulit, quidquid difficultatis assumpta gerit professio: ac velut ad perfectionem minus sufficeret monasticarum observantia regularum, Dei servus addidit ad pœnam, Dominus ad coronam. Cibus enim citra legem monachi sumptus ita jejunium solvit, ut esuriem minime removeret. Sacris præterea insistens vigiliis, continuata oratione noctem sæpe duxit insomnem. Felices aderant comites, uber fletus et jugis cœlestium meditatio gaudiorum. De monacho nihil ambitio furata est, nihil sibi voluptas vendicavit. In hore nihil arrogantiæ, nihil in sermone vanitatis, totus sanctimoniam, totus monachum loquebatur. Ex habitu quoque monachi, tanta servo Dei gratia accessit; ut et pater, qui *g* minus ægre tulerat sacrum filii propositum, eum solito diceret pulchriorem.

Luc. 14, 27

ubi post multa virtutum exempla,

3 Prælucebat jam in eo pastoralis plenitudo solicitudinis, cui non minus suppetebat sensus ad consilium, quam religio ad exemplum. His celebrem præconiis, ex consensu Fratrum B. Odilo Priorem constituit, profuturum pariter et possessioni providentia, et ordini disciplina. Suscepit senum curam juvenis, suscepta sic executus negotia, ut nec administratio religionem minueret, nec religio administrationem impediret. Juveni siquidem ex promotione non subrepsit elatio, non ordinis fervor intepuit: imposita ei dignitas, virtutum materia, non dispendium fuit. Hac enim mansuetudine patrem exhibuit, hac severitate doctorem, ut adversum delinquentes, nec remissa uteretur misericordia, nec excedente disciplina. Diffuso itaque bono odore nominis illius, plebis et Principum favorem, quem minime quæsivit, acquisivit. Unde et ad Teutonicos directus, *h* Paterniacensi cœnobio gratiam Regis *i*, a qua exciderat, reformavit. Cognito ibi transitu B. Odilonis, in amaritudine spiritus ad monasterium revertitur; larga secum deferens munera, quæ præfatus Rex per eum ad decorem domus Domini Cluniacum delegavit. Susceptus ea qua debuit reverentia, plenum lacrymis Conventum invenit. Hortatur ut temperent a fletu, cum nec ipse posset a fletu temperare. Consolatur mœrentes, qui nullius admittebat solatium. Ab omnibus omnium Pater plorabatur, et siccatas revocabat lacrymas paternæ pietatis recordatio. Ipse quidem magister sepultus est, sed in mentibus discipulorum merita magistri insepulta vivebant. Deficiam necesse est, si tentem virtutes Odilonis explicare, qui doctrina pariter et exemplo, conventum hominum, conventum fecit esse virtutum.

Prior constitutus,

Paterniacensi cœnobio Regem conciliat.

4 Aderat tempus, quo desolato consuleretur ovili, præmissisque jejuniis et orationibus, a summo Pastore pastor quæreretur. Conveniunt filii adoptionis, de salute tantum satagentes animarum. Denique dum soliciti secum quærerent, quem Dominus pastorali solicitudine dignaretur; Adalmannus quidam, cui religione simul et ætate major erat auctoritas, Hugonem nominavit Priorem; Conventus assensu consono prosequitur nominantem. Dehinc illum, renitentem, et se proclamantem indignum, quo die B. Petri Cathedram sancta celebrabat Ecclesia, Chrysopolitanus *k* Archiepiscopus Abbatis benedictione sublimavit. Susceptis itaque Pastoralibus excubiis, Dei servus ex promotione nullam traxit insolentiam, nullum vitiis accessum indulsit: sub eo quippe animarum custode, nec dilecto judicium, nec religioni defuit incrementum. Totam ejus vitam vel Maria sibi, vel Martha vendicavit. Lectione insatiabilis, orationibus insistens, omni tempore profuit aut profecit. Prudentiorne esset an simplicior, difficile judicares. Sicut in verbis nihil otiosum, sic in opere nihil suspectum honestati. Irasci, nisi adversus vitia, non novit. Doctrina ejus, quæ congrueret singulis, sufficeret universis: ea plus patris habebat quam judicis, plus misericordiæ quam censuræ. Ipse forma conspicuus, statura eminens, corporis dotes titulis virtutum cumulavit. Silens quidem semper cum Domino, loquens autem semper in Domino, vel de Domino loquebatur. Intentum pluribus, ad singula minorem nullus invenit: totus enim his tenebatur, quæ prius agenda suscepisset. Deum supra se, proximum tamquam se, res infra se, ordinata caritate diligebat. Idem mansuetus et patiens, in suis quidem gratias egit, pauperum vero flevit injurias.

Abbas Cluniacensis factus,

Auct. Hildeberto ex MS.

variis in ea prælatura virtutibus fulget:

5 Et quia legerat Christum dicentem, Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis, eorum necessitatibus tanta consuluit instantia, ac si ipsam Christi constaret adesse personam. Quapropter maxima eum multitudo constipabat egenorum, quibus dispensator fidelis et prudens cibaria præparabat, comparabat indumenta. Nulla misericordiæ opera, nullam subveniendi speciem declinavit. Omnium votis affuit, dummodo votis tempora concordarent. Iter agenti, pauperum cohortes occurrebant, quocumque audierant transiturum; eis aureos quoque manu larga dispensabat; illud libentius erogans, quod erogatum merces major sequeretur. Deficientibus autem cibis, quibus in usus egentium *l* summarios onerare consueverat, huc et illuc nuntii dirigebantur, ea comparaturi, quæ et multitudini sufficerent, et desiderium explerent infirmorum. Porro quoscumque vel ætas vel gravior affecerat ægritudo, propius jubebat admoveri, blandius eorum scrutabatur angustias; quibus egerent aut quid vellent officiosissime inquirens. Nullius abhorrebat colloquium, nullius incommodi verebatur. Circa senes querulos et sanie defluentes compassione moveri, multiplicare beneficia, plenum mercedis urgere famulatum. Parva loquor, horrendis aspectu leprosis frequenter fastidiosum sine fastidio exhibebat obsequium. Videres circa lectum ejus, immensam diversarum vestium congeriem, quæ paucis familiarium adhibitis, ipse incidere, ipse sarcire consueverat. Videres etiam panes, videres et carnes, ad manum omnia scilicet præparata, ne dilatio muneris, pauperem cruciaret expectantem. Pauperibus quoque cœnobitis, largiores destinabat benedictiones, ne vel a monasterio, vel a monacho penuria rei familiaris eos cogeret evagari. Hac enim Massiliensibus, hac monasteriis pluribus benignitate, subvenit. Præterea tyrannidem Principum, qua incessanter adversus Christi pauperes grassabantur, cum minus exhortatione proficeret, muneribus mitigabat. His animum studiis, his usibus et argentum consecrabat et aurum. Ea melius impensa, quam servata rutilare prædicabat; et juxta Ambrosii testimonium, tunc vere calicem Ecclesiæ, cum calix a fame vel ab hoste redimit, quos sanguis calicis a morte liberavit.

liberalissimus in pauperes,

et officiosissimus,

ad infima eorum se dimittit subsidia.

ANNOTATA.

A

AUCT. HILDEBERTO EX MS.

ANNOTATA.

a Augustodunum *antiquis* Augusta Æduorum : *hinc* Æduensis *et* Augustodunensis *promiscue usurpantur.*

b Dalmatius *castri Dominus, quod* Sine-murum *olim, nunc* Semur *dicitur*, *7 vel 8 leucis Augustoduno dissitum versus septentrionem, media circiter inter Divionem et Avallonam via. Sammarthani aliud in Briennia oppidum assignant, multo longius dissitum*

c Aremburgis, *cui iidem Sammarthani addunt cognomentum* de Vergy *seu* Vergiaco; *Burgundicis conjugiis posthac sæpius innexum nomen.*

d Hugo, Episcopus Autissiodorensis, *Lamberti Comitis Cabilonensis filius, qui Concilio Anzano an.* 1025 *interfuisse legitur, et videtur vixisse ad annum circiter* 1040. *Sed quomodo ejus Pronepos noster Hugo? Fortassis ex Sororis filio aut filia natus : nam Autissiodorensis Episcopus, unicus patri fuit filius, et ideo etiam heres Comitatus : qui hic, ut alibi sæpe,* Consulatus *nominatur.*

e B. Odilonis *Vitam dedimus* 1 *Januarii.*

f *Impressa minus recte* edisceret.

g *Mallem legere*, nimis.

B

h Paterniacense cœnobium, *Prioratus in diœcesi Lausanensi.*

i *Henricus II notatur, qui anno* 1046 *coronatus Imperator, obiit* 1056.

k *Fuit hic etiam* Hugo *dictus, Vesontionensis hujus nominis Episcopus primus, qui ab anno* 1031 *ad* 1070 *Sedem tenuit.*

l Summarius, Saumarius *et* Somarius, *jumentum, ferendis dorso oneribus aptum : Francis vulgari lingua,* Sommier.

CAPUT II.

Gratia apud Henricum Secundum Imperatorem, Legatio pro Pontifice in Hungaria obita, Concilium Remense celebratum, Alphonsus Rex Hispaniarum e carcere liberatus, Cœnobium Marciniacense fundatum.

Filium Henrici Imperatoris de baptismo suscipit.

His igitur aliisque virtutum præconiis, B. Hugo magnus apud magnos habebatur, ex ejus consilio, saluti suarum providentes animarum. Augebatur sub eo de die in diem Cluniacensis religio cœnobii, et erat odor nominis illius, sicut odor agri pleni cui C benedixit Dominus. Unde et Imperator Teutonicorum, secundus scilicet Henricus, ejus faciem videre, et familiaritatem adipisci desiderans, ut venire dignaretur ad se supplici voce postulavit. Postulantem pius Pater exaudit, intrat Saxoniam, summo pariter et honore suscipitur et gaudio. Paucis ibi diebus peractis, ex petitione Regis filium ejus sacro de fonte levavit, *a* puero nomen patris imponens. Celebravit autem Pascha cum Imperatore, in Agrippina Coloniæ; Teutonicis mirantibus in juvenili adhuc ætate caniciem morum, conversationis mansuetudinem, vultus gratiam, verborum lenitatem. Quibus profecto virtutum indiciis, ita cum eo et cum Cluniacensi monasterio Regis est anima colligata, ac si Rex ipse perpetuam cum eis amicitiam pepigisset. Tandem vix impetrata redeundi licentia, Pastor pius ad ovile revertitur, dona deferens ampliora, quæ velut quoddam dilectionis pignus a præfato Rege transmissa sunt. Sic regressus Dei famulus, filios in orationibus patrem expectantes, et de vocatione Regis et suo exhilaravit adventu.

legatus a Pontifice in Hungariam missus,

7 Idem postmodum Romani jussu Pontificis in Hungariam profectus, de reformatione pacis *b* curam gerit, suscepta prudenter insistit et explet negotia, D ad laudem Dei et gloriam quæ sibi commissa fuerant executus. Unde cum pariter et gratia Regis et multo donatus munere reverteretur, a quodam tyranno regionis illius captus est, his omnibus direptis quæcumque apud suos inventa sunt pretiosa. Qua videlicet injuria turbatur Dei servus : ad auxilium recurrit orationum, pro suis malefactoribus intercedit, minus de rerum jactura, quam de periculo solicitus animarum. Et ne velut de suis meritis confisus, vel transgressori veniam, vel sibi substantiæ restitutionem postulare videretur, B. Majolo utrumque committit negotium, Majoli precibus et meritis sibi postulat subveniri. Nec mora : compunctus auctor injuriæ, genubus Abbatis provolvitur, contrito corde et humiliato veniam rogat, omnibus his quæ ablata fuerant in integrum restitutis : et ut offensus obsequio etiam placaretur, Abbati conductum providit, qui fecerat et rapinam. In aliis etiam quamplaribus negotiis Romano Pontifici postulata B. Hugonis sedulitas, et ab eo laudem, et a Domino mercedem meruit sempiternam. Ille siquidem, cum Papa Stephanus *c* in civitate Florentia supremo teneretur incommodo, ex voto decumbentis illuc accessit, comitantibus eum monachis consummatæ sanctitatis, quibus, juxta Pauli vocem, vivere Christus erat, et mori lucrum. Testatus est autem præfatus Antistes, ad introitum quidem servi Dei malignum discessisse spiritum, ad egressum vero remeasse. Beatum profecto virum, cujus et vitam sathanas abhorruit, et præsentiam expavit. Denique cum præfatus Pontifex, ad ultima jam deductus, fessos artus et naturam profitentes cilicio et cineri commendasset : susceptis vitalibus Sacramentis, inter sacras Abbatis manus spiritum exhalavit.

et captus, intercessione B. Majoli in libertatem restituitur :

c adest Stephano Papæ morienti,

E

Phil. 1, 21

d in concilio Rhemensi fortiter contra Simoniacos agit,

8 Cum autem nonus Leo translaturus B. Remigii corpus Remis usque pervenisset, et *d* ibi Synodum celebraret generalem, vir beatus affuit plenus auctoritatis et reverentiæ, suaque præsentia præfati Concilii plurimum conferens institutis. Ubi cum adversus Simoniacos ageretur, et nonnulli Pontifices, quibus vel conscientia confusionem, vel imperitia silentium adduxerat, in præfatam hæresim remissius disceptarent; ipse zelo succensus justitiæ, negotiationem Simonis constanter abolere curavit. Ex adverso enim ascendens, et opponens murum pro domo Israel, nec numero renitentium, nec acceptione motus est personarum. Quo in Concilio, dum ille de sua interrogaretur promotione : Caro, inquit, voluit, spiritus repugnavit. *e* Sane sana responsio, quia justus imprimis accusator sui, et tentatione F carnis pulsatus ut caderet, et ne caderet virtute spiritus restitisse monstratur. Erat autem illi tanta in exhortatione gratia, ut ad expectationem sermonis illius illustrium suspenderentur animi personarum : unde et jussu Papæ sanctam et plenam habuit gratiæ orationem, qua et Simoniaci de male comparatis expulsi sunt dignitatibus, et de sacratio Domini fornicatores inhibiti Sacerdotes.

Christum habens assessorem conspicitur :

9 Aliud quoque sanctitatis ipsius atque meritorum secutum est indicium. Hildebrandus etenim Romanæ Diaconus Ecclesiæ, qui postea Sedis ejusdem sortitus est majestatem, directus in Gallias, Cluniacense Capitulum intravit. Ubi cum aliquamdiu sedisset, collateratum B. Hugoni Christum vidit, monastici regulas ordinis ac decreta suggerentem. Egressus inde, nonnullis quæ viderat indicavit. Extunc ille et familiaritatem servi Christi devotius amplexatus est, et sanctitatem prædicavit Hildefonsus Hispaniarum Rex, qui a Santulo fratre suo captus *f* in vinculis tenebatur. Quo audito, misericordiæ Abbas orationi pro Rege præcepit instare, memor dilectionis patris ejus *g* Fredeleidi, qui Cluniacense monasterium multo sibi astrinxerat beneficio.

Hildephonsum Regem a carcere liberat

A beneficio. Cum itaque pro eo placabiles offerrentur hostiæ, cum preces multiplicarentur, per Episcopum quemdam deliberationis suæ diem esse proximum Beatus ei Petrus indicavit, *b* obtinente Cluniacensis Abbatis et Conventus intercessione, ut liber a vinculis emissus, reciperet imperium. Nec mora idem Apostolus dormienti Santulo apparuit, gravia comminatur nisi fratri educto de carcere, male ablatam restitueret dignitatem. Expergefactus visione Santulus, quidquid Apostolus præceperat festinanter *i* implevit. Sic Hildefonsus, et sibi pariter et regno restitutus, ut liberatorem suum videre et colloquio ejus donari mereretur, destinatis apicibus imploravit. Impletur votum potestatis, et Pirenæis montibus transcensis, Dei servus solenniter et apparatu festivo suscipitur. Exultat Rex tanti adventu hospitis; nihil in actu, nihil in verbo, nihil in habitu præter doctrinam morum reperiens. Qui ne intercessoribus suis ingratus aliquando videretur, duplicato censu paterno ducentas auri *k* uncias Cluniacensi cœnobio quotannis disposuit assignari, diem utriusque exitus, et de carcere scilicet et de corpore, celebrem habere desiderans. Ita vir Dei cum prædicta remeans pecunia quemdam secum adducebat Maurum, recens quidem baptizatum, sed adhuc mente nigriorem quam pelle. Cui cum pro Christianæ fidei susceptione, majorem pius Abbas exhibens reverentiam, vestes pretiosas prævidisset, ille dealbato similis sepulcro, sacrilegas manus in perforatas Abbatis manticas injecit, extrahens inde quidquid auri repertum est in eis aut argenti. Quo tamen in fuga capto, atque ad Abbatem cum asportata reducto pecunia, Dei famulo conatus non nocuit fraudulentus. Magna quidem sunt hæc, sed majora quæ sequuntur.

k a quo muneribus cumulatus domum revertit :

B

10 Apud castrum *l* Bliterium, quidam perversæ mentis homines, reverendum Patrem illatis exacerbaverunt injuriis : quibus veniam petentibus, licet pius Abbas ad ignoscendum pronus indulsisset, graviter tamen a Domino punita est eorum præsumptio : statim namque depopulantibus flammis, castrum combustum est iniquorum. Quod ut divina potius ultione gestum esse, et non casu contigisse crederetur; quibusdam incolis ejusdem castelli, ad aliqua egressis negotia, atque ignaris injuriarum et incendii, duo milites dudum defuncti apparuerunt. Quos cum bene præfati cognovissent incolæ, ac turbati ad eorum stuperent occursum : Redite, inquiunt, quantocius, combustum inventuri Bliterium : quo dum Beatus esset Hugo ingressus, nec ejus religioni delatum est, nec ordini. Stupefacti incolæ ac perterriti, magna cum festinatione redeuntes, rem, sicut didicerant, invenerunt. Nemo autem putet virum Dei, tamquam pecuniæ cupidum, vel quæsisse vel oblatas suscepisse divitias. Earum copia non avaritiæ servivit, sed misericordiæ; non ipsi, sed egenis. Ille cum Propheta dicens; Domine dilexi decorem domus tuæ, et locum habitationis gloriæ tuæ, quidquid ei fidelium devotio contulit, totum vel ornamentis ecclesiæ, vel expensis pauperum consecravit. Animam ejus nec rerum extulit affluentia, nec dejecit amissio. In omni statu terrena cœlestibus, æternis transitoria postposuit.

l puniuntur a quibus injuriam patitur,

C

pecunias piis usibus impendit :

Ps. 25, 8

11 Idem præterea non solum de salute solicitus virorum, mulieres etiam de naufragio hujus magni maris et spatiosi ad salutis portum educere curavit, eis viam vitæ et doctrinis insinuans, et sumptibus sternens. In suo namque patrimonio, quod Marciniacus dicitur, quoddam monasterium et idoneas religioni construxit officinas, ubi feminæ provectiores, et maritalem fastidientes licentiam, veteres decoquerent errores, et Christi complexibus astringi mererentur. Hunc locum personæ nobiles elegerunt, quæ cum nuptiis etiam delicias expertæ, tanto patientius utrisque carerent, quanto didicissent in eis et brevem et plenam doloris esse voluptatem. Has profecto sub regulis hujusmodi vivere constituit, ut earum nulla vel rei necessitate familiaris, vel quolibet negotio, conspectibus virorum offerretur; ne, quibus votum indixerat continentiam, intuitus solicitaret ad culpam. Procuratores earum, procuratores religiosi atque prudentes, sub quorum custodia nec possessio distractionem, nec honestas dispendium formidabat. Nulla ibi vel rara juvencula, ne lascivientis adhuc fervor ætatis, vel loco infamiam contraheret, vel inter Sorores scandalum generaret. *m* Harum eruditioni senem quemdam deputavit, Renchonem nomine, consummati monachum testimonii, qui noverat et devotionem provocare misericordia, et excessus arcere disciplina. Præterea ne in ancillis Christi, vel victus vel vestimentorum defectu, sacrum deficeret propositum; uberes eis reditus providit, comparavit prædia : sic earum necessitati consulens, ne vel culpam superfluitas induceret, vel egestas querelam extorqueret. Monasterium quoque plurimis decorans ornamentis, præter cetera sanctorum pignora beatæ Virginis ac Martyris Agnetis in eo brachium collocavit, argento vestitum et auro.

cœnobium Marciniacum fundat,

D

AUCT. HILDEBERTO EX MS.

illudque Regulis,

m

ac SS. Reliquiis ornat,

E

12 Alia quoque sub eo et per eum constructa sunt monasteria, cellæ quamplures ædificatæ *n*; veteres Abbatiæ, quas inhabitantium negligentia penitus attriverat, ad antiquam tam ordinis quam possessionum revocatæ dignitatem. In tantum enim sub præfato Patre Cluniacensis Religio effloruit, ut inde Abbates desolatis quærerentur monasteriis, assumerentur pariter et exempla sanctimoniæ, et qualitas disciplinæ. Felix Ecclesia quæ de sancto Conventu illo summum sibi mereretur Sacerdotem. Quantæ autem discretionis et misericordiæ fuerit, junioribus cœnobitis impensa demonstrat benignitas, quibus cum minor libra panis et potus ex consuetudine traderetur, ipse tamen eis parem dari constituit; æquum judicans, ut quos idem diei pondus affligebat et æstus, idem quoque jam denarius solveretur. Sana sane dispositio, quæ præfatam ætatem, et a murmure compescuit, et ad laborem susceptæ roboravit obedientiæ.

n alia cœnobia exstruit et reformat.

ANNOTATA.

F

a *Henricus III, anno* 1051, 10 *Novembris natus : cujus baptismus, in annum sequentem dilatus, videtur peractus Sabbato sancto, cum Pascha* 19 *Aprilis agendum esset.*

b *Videntur indicari dissidia, inter Andream Regem Hungariæ ejusque fratrem Belam, post coronatum Salomonem puerum, sæpe composita sæpe renovata; de quibus vide Hungaricos scriptores, sub Leone IX et etiam postea.*

c *Stephanus Papa X, anno* 1058, 28 *Aprilis obiit, vulgo appellatus IX. Operam ei a S. Hugone præstitam pluribus verbis deducit auctor Anonymus in Bibliotheca col.* 451, *in re nihil addit.*

d *De Remensi hoc Concilio et S. Remigii Translatione, factis* 1 *et* 3 *Octobris anni* 1049, *pluribus actum* 19 *Apr. in Commentario prævio ad Acta S. Leonis. Ibi secundus inter Abbates sedit Hugo, post Herimarum Abbatem S. Remigii.*

e *Eadem responsio notatur in Actis Concilii, hoc modo :* Diaconus Sermonis cursum ad Abbates, qui aderant, vertit; eosque, ne forte et ipsi in ovile Dominicum non per ostium introissent, confiteri admonuit. Primus S. Remigii Abbas Herimarus surrexit, seque ab hujusmodi culpa congrua responsione purgavit. Deinde Dominus Hugo Cluniacensis

subsecutus,

A subsecutus, hanc purgationis suæ rationem subintulit, Pro adipiscendo honore, Deo teste, nihil dedi vel promisi ; quod quidem caro voluit, sed mens et ratio repugnavit.

f Hildephonsus seu Alphonsus, *Hugoni in Vita* Andelensus, *ex testamento patris Ferdinandi Regis Legionis, ab ambitioso fratre Sancio qui nescio quo exemplo hic* Sanctulus *nuncupatur, Castellæ Rege, bello petitus captusque anno* 1071, *Burgos in custodiam abductus fuit.*

g Fredelendus *et in Vita per Hugonem* Fredeldanus, *apud Petrum Venerab.* Fredelannus *alibi melius* Fredelandus *amborum pater, pro quo nomine postea* Fredenandus, *ac demum* Ferdinandus *invaluit : nomen Gotthicum et pro diversa scriptione significans Pacificatorem terræ aut Manum-pacis. Pro eo autem quod hic legebatur,* in vito beneficio, *substituendum censuimus,* multo beneficio.

h *In prænotata Vita dicitur, quod* Petrus Apostolus cuidam Fratri in Cluniaco apparuit, et preces Hugonis pro Andephonsi erectione Dominum suscepisse revelavit.

i *Impletum est sane quod S. Hugo Alphonso nuntiari jusserat, de libertate et regno : sed non uno eodemque tempore, imo Sanctius ad oblatam sibi visio-*

B *nem aliud non fecit, quam quod e carcere eductum fratrem, ad S. Facundi monasterium dimiserit, ut inter monachos viveret : sed hic inde elapsus, Toletum ad Mauros profugit, nec nisi occiso fratre anno* 1073, *in regnum rediit; ita Sanctius neglecti mandati forsitan pœnas dedit.*

k *Auctor est Venerabilis Petrus, quod Alfonsus consueverit præter* 200 *auri uncias* 43 *pendere, et duo monasteria Cluniacensibus fundavit.*

l Bliterium castrum, *in aliis Vitis* Briderium *dicitur.*

m *Extat in Bibliotheca Cluniacensi, col.* 493 *et seqq. scriptum quoddam S. Hugonis, in vitæ finem vergentis, ad successores suos deprecatorium seu comminatorium, sub anathemate sic præcipientis :* Locus ea semper permaneat conditione, qua nos eum inchoavimus et tenuimus : ut in ipso nunquam ad habitum sanctitatis, puerilis ætas recipiatur ; nec alia quam in qua possit probari spiritus si ex Deo sit, et si non ultra, tamen omnino vel usque ad XX annum jam pervenerit. Quod si qua est ætatis lascivioris, et hoc ad certum fuerit compertum, ne huic feminarum collegio debeat coadunari. *Et rur-*

C *sum in Deprecatione, quæ sequitur col.* 495, *seu verius testamento; in quo, post petitam indulgentiam de munere negligenter gesto, quædam post mortem suam Fratribus annuatim præbenda ordinat, demum se ad successorem sibi Abbatem convertit, eique imprimis locum hunc commendat, tamquam eatenus unicum; deinde vero ceteros Fratres. Varia chartarum insignium fragmenta, hoc Marciniacense cœnobium spectantia, profert Quercetanus in Notis ad hunc locum : ubi etiam docet, Priori duos Procuratores, et* 10 *Religiosos fuisse adjunctos, ad monasterii regimen, ex institutione S. Hugonis.*

n *In eadem deprecatione sic loquitur :* Sicut in præsentiarum videtis, Deus, non nostris meritis, sed sua immensa clementia, istum satis circumquaque amplificavit locum, et tam Fratribus quam possessionibus ditavit, nec solum in hac nostra regione, verum etiam in Italia, Lotharingia, Anglia, Normannia, Francia, Aquitania, Guasconia, Provincia, atque Hispania ipsam dilatavit. *Et in Privilegio Paschalis* II, *ipso quo e Sæculo excessit anno* 16 *Octobris, ad Pontium dato, numerantur Prioratus* 75, qui sub Abbatis Hugonis dispositione manserunt, *quorum plures in Abbatias erexerunt, præter Abbatias* 12 *jam tunc constitutas, ut merito ipse Hugo ,*

inter quinque primos Cluniaci Abbates , dicatur : D

Ordine posterior, utilitate prior.

CAPUT III.

Arcana ab eo animorum inspecta et futura prædicta.

Ad declarandum autem, quam gratum Deo in omnibus exhibebat obsequium, B Hugoni cum spirituum discretione, data esse dicitur gratia prophetiæ. In his enim qui monasticum profitebantur ascensum, quo quisque animo ad eum accederet, libera mente discernebat : intuebatur quis in sagena B. Benedicti bonus piscis futurus esset, quis angelum lucis, quis angelum gereret tenebrarum. Quam profecto gratiam, ne potius ei conferre, quam a Deo collectam referre videamur, ejus testimonio supposita serviunt et suffragantur exempla. Dominus quidam, nomine Maingodus, dilatione susceptionis, quam providus pater probandi gratia aliquamdiu suspenderat, vulneratum gerens animum, egredi ac fugere constituit. Quo spiritu revelante comperto, piissimus Abbas præscriptum Fratrem verbis durioribus increpavit, ei pariter et vulnera mentis E indicans, et vulneribus paternæ consolationis adhibens medicinam. Sic ille reversus ad se, susceptionem, quam dilatam doluit, patienter expectavit.

Cognita tentatione novitium confirmat :

14 Mortem quoque Guillelmi junioris, qui magno ac triumphatori Anglorum Guillelmi patri suo successerat, evidenti vaticinio indicavit. Erat ille Dei servus Marciniaci, simulque cum eo vir gloriosæ opinionis *a* Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus Anglorum, magna duo luminaria, quorum devotio vicariis exhortationibus et exemplis in amorem proficiebat præmiorum. Erant ibi et alii tres monachi, Balduinus scilicet et Edmerus atque Eustachius, omnes filii lucis, et incedentes in mandatis et in justificationibus Domini sine querela. Ad quos B. Hugo conversus, Ex abundanti, inquit, est, Archiepiscopo divina reserare judicia, quibus Judex justus deponit potentes de sede et exaltat humiles. Vobis autem dicimus, in Regem Anglorum nocte transacta datam esse proscriptionis sententiam, eumque brevi regnaturum. *b* Pauci dies fluxerant, et ecce beati viri vaticinium, qui promissus fuerat, secutus est eventus. Præscriptus siquidem Rex, dum venationis insisteret studio, sagitta cujusdam militis in cor F percussus est, statimque morte præventus subita, expiravit. Sic igitur vita Regis terminata, et Abbati prophetiæ gratiam inesse claruit, et Cantuariensi Archiepiscopo, qui persequenti se Regi cesserat, redeundi facultas ad Sedem accessit.

mortem Regis Angliæ prædicit, *a* *b*

15 Item Dei servus, dum esset in Aquitania, ad ecclesiam B. Viviani, sanctorum locorum solicitus visitator, accessit. Ubi cum præfati Confessoris diligenter actus et vitam legeret, cujusdam boni viri nomine Amandi *c* factam in ea reperit mentionem, de quo ipse plenius edoceri desiderans, opinionem ejus et patriam, propositum et finem atque sepulturam a Clericis præsens inquirit. Respondetur sciscitanti B. Amandum Magistrum fuisse S. Viviani, meritis insignem, doctrina conspicuum, exemplis clarum. Corpus ejus, prout fama ferebatur, in Galliis habere sepulturam. Sequenti autem die, Decanus Canonicorum in eodem loco xenodochium constructurus, a B. Hugone suscepti operis postulat fundamentum designari. At ille Spiritu sancto edoctus, Hic, ait, fundamenta jacite, et minime pœnitebit. Ad ejus itaque suggestionem pueri altius fodientes, mausolæum prædicandæ pulchritudinis inveniunt, B. Amandi nomine insignitum : quo reperto, Clerus exultat, populus glorificant Deum, qui mirabilis est in

Corpus S. Amandi, *c*

A in Sanctis suis, nil jam de merito dubitantes Abbatis, quod in inventione claruerat Confessoris.

et latentem cujusdam nequitiam detegit :

16 Stupendis stupenda succedunt. Consolationis gratia pius Pater loca visitare consueverat, quæ monasterium Cluniacense contingunt. Ingressus itaque *d* Cellam B. Mariæ quæ dicitur de Caritate, dum congregatos ibi Fratres susciperet osculo, cujusdam eorum et occursum abhorruit, et osculum declinavit. Nimirum spiritu docente didicerat, os hominis plenum blasphemiæ et spurcitiarum, nec idoneum quod pacis osculo servus Dei dignaretur. Mirantibus his qui aderant et rei novitate suspensis, quam miser ille duxisset vitam, quid gereret devotionis, familiari colloquio, idem Abbas inquirit. Respondentem se mechanicum *e* esse, et necromantiæ præstigiis inquinatum, de ovili pastor abegit, utpote nulla in verbis, nulla in habitu conversionis indicia nuntiantem. Sic in una eademque re, et lupi fraus et pastoris providentia innotuit.

absens occultum alicujus peccatum perspicit.

17 Susceptus idem Dei famulus in monasterio *f* Angeriacensi, sepultis paulisper sensibus carnis, puriore mentis intuitu, vidit quoddam fulgur de sublimi veniens, monasterii Cluniacensis auditorium irrumpere, magnamque secum trahere ruinam. Qua B ex visione vir Dei collegit, commissam apud Cluniacum offensam, quæ nisi celeberrima correctione purgaretur, superni Judicis indignationem in eumdem provocaret locum. Nec mora, Cluniacum regreditur, instantibus negotiis, quæ agenda susceperat lucrum præferens animarum. *g* Dehinc ingressus Capitulum, eodem spiritu, quo jam reatum cognoverat, rei quoque personam cognovit. Quem ex nomine conveniens, Erubesce, inquit, Petre, et age pœnitentiam dum licet, ne tunc incipias pœnitere, cum pœnitentia nulli prorsus est fructuosa : totum te Priori pande, redoperi vulnus mentis, ut pro qualitate vulneris curam sentias medicantis. Infelix, excute jugum diaboli, et amplectere jugum Christi,

quem ad pœnitentiam serio hortatur :

quoniam jugum ejus suave est, et onus ejus leve. Quod quia sæpius jam commonitus, detrectare tamen non desinis, reatum quem comitatur pertinacia, districtior puniat disciplina, tuis enim parcere delictis, ad periculum militat aliorum. His verbis verberibus adjectis, Frater contumax et sibi redditus est et ordini, bonumque obedientiæ, quod exhortatio non contulit, censura provocavit.

idem alibi facit.

18 Alio quoque tempore, similis ei visio apparuit. Dormientem quippe quædam persona conveniens, oportere dicit eum Cabilonem usque fatigari, commissum esse in cœnobio S. Marcelli, *h* quod eatenus C obductum silentio, monastica succidendum esset disciplina. Excitatus his Dei servus, iter arripit : et ingressus monasterium, quemadmodum per visionem didicerat, rem sic habere cognovit. Adhibita itaque vulneri medicina, inveteratam atque difficilem sanari propulsat corruptelam. Quadam autem nocte,

latentem sub se Virgilii librum monetur removere,

dum fatigatis artubus modico sopore vir Dei consuleret, videre visus est decubantium sub capite suo serpentium multitudinem, ceteraque diversi generis reptilia, quibus ille perturbatus, somnum continuare non poterat. Dehinc amoto pulvinari, librum Maronis reperit, eoque projecto, somnum duxit tranquillum. Apta rei visio, cum nihil aliud quam quædam venena sint fabulæ Poetarum *i*.

Episcopatum cuidam.

19 Operæ pretium est ea relatis apponere, quæ et auditu didicimus et visu. Antecessor noster Hoellus *k* prædicandæ Præsul memoriæ Romam proficiscens, gratia videndi sanctum Dei, Cluniacum divertit. Qui postquam loquendi cum eo sortitus est facultatem, cum quodam suo Archidiacono ad eum in parvam deductus est cameram, sacris dicatam colloquiis, et celebrem potius cultore quam cultu. Cum autem convenissent filii adoptionis, et invicem beneficia suarum sibi communicarent orationum. B. Hugo D frequentius præfatum intuitus Archidiaconem : Tantum, inquit, ne desis gratiæ Dei, quoniam provisum est, te in eo, in quo nunc administras, ordine, nullatenus remansurum. Parum temporis fluxerat, et eventus est vaticinium subsequutus. Archidiaconus *l* etenim sequenti anno Pontificalem sortitus est dignitatem. Nos hoc audivimus, nos præsentes vidimus, nos beati illius hominis orationum participes in eo facti sumus colloquio. Nos quidem fama revelante, nonnulla de ejus sanctitate didiceramus, nonnulla de mansuetudine, nonnulla etiam de his quibus et vitio judicium, et virtuti prærogatur incrementum : invenimus autem ampliora, ex gregis conversatione, Pastoris vigilantiam perpendentes.

AUCTORE HILDEBERTO EX MS.

et alteri pœnam prædicit ob nimios jocos post mortem incurrendam,

20 Supersunt autem et alia, quibus patenter indicatur, illum juris patronum, inter insignia sanctimoniæ, gratia claruisse prophetiæ. Quidam nam que monachus, nomine Durannus, moventia risum verba proferre consueverat, indocilis præjudicialem deponere levitatem. Idem tamen in ceteris, adversus quæ non est lex, ita sibi consuluerat ut prius in *m* Abbatem, dehinc in Episcopum, vita provehi mereretur et doctrina. Qui cum Abbatem minus audiret increpantem. Frater, inquit ei Abbas, nisi dignam egeris E pœnitentiam, post transitum spumantibus labiis ad superos rediens apparebis. Factum est autem, ut nec ab otiosis verbis ille desisteret, nec Abbatis vaticinio promissus deesset effectus. Præfatus namque Durannus, naturæ debitum solvens, in promisso sibi habitu cuidam Siguino, Sacerdoti scilicet religioso apparuit, miserabiliter juvamen ejus postulans, cui vivens obedire contempserat. Quod cum pius Pater Siguino referente didicisset, electis septem Fratribus, silentium una indixit septimana, quatenus oris excessus, oris obedientia purgaretur. Obedientibus aliis, unus eorum præcepti violator silentium interrupit. Rursus Pontifex, eumdem quem prius habitum gerens, Sacerdoti præscripto apparuit, inobedientiam Fratris accusans, qui dum fregit mandatum, suffragia exclusit aliorum Quo audito clementissimus Pater, iterato septem dierum silentio defectum violatæ supplevit obedientiæ. Unde factum est, ut ostensus tertio Præsul, sed jam nihil sordidum gerens, Abbati gratias ageret, ejus interventu abstersum oris opprobrium, sententiam judicis immutatam. Hoc relatum, et Patris meritum declaravit, et apud Fratres reverentiam susceptæ juvit obedientiæ. Collata sic viro Dei spirituum discretio efficaci cum magisterio docuit, quid correctione proficeret, quid F tolerandum esset misericordia, quid censura puniendum.

qua, indicto suis silentio, eum liberat

ANNOTATA

a *Fuerat S. Anselmus in eadem ejectus anno* 1096; *anno autem* 1100 *occisus est Gulielmus*, 2 *Augusti.*

b *Dedimus* 21 *Aprilis S. Anselmi vitam, per Edmerum, hic nominatum, scriptam; ubi lib.* 2 *num.* 55 *dicit S. Hugo*, Regem ante thronum Dei accusatum, judicatum, sententiamque damnationis in eum promulgatam; *deinde ex num. seq. apparet, tertio post die, extinctum fuisse Regem.*

c S. Vivianus, *Xantonensis Episcopus, colitur* 18 *Augusti, in cujus Vita nulla mentio S. Amandi, sed* Ambrosium, *cui successit, magistrum habuisse dicitur : de illo igitur (cum oporteat ita solenniter elevatum habere proprium diem cultus, etsi eum Saussayus in Martyrologio Gallicano notare prætermiserit) optamus plenius edoceri.*

d S. Mariæ de Caritate, *in agro Nivernensi, Prioratus*

ratus a S. Hugone per Gerardum monachum fundatus, ad Ligerim, vulgo Charite.

AUCT. HILDEBERTO EX MS

e Mechanicus *pro laico hic accipitur : alias accipi solet pro* illitterato : *quod autem ad Vitam per Hugonem num. 6 additur in margine, quasi* Manichæum *deberet legi, ineptum est glossema.*

f Angeliacense, Angeriacense, *et in vita S. Genulfi etiam* Ingeriacense monasterium, *apud Hugonem,* S. Joannis de Angeliaco *vulgo* S. Jean d'Angely, *in pago Xantonico ad Vultonam fluvium Abbatia est, constructa a Pipino Aquitaniæ Rege, Ludovici Pii Imp. filio. Plura de hoc cœnobio, nominatim illustria diplomata duo, vide in Notis Quercetani ad Bibliothecam.*

g *Idem Hugo num.* 15 *hæc narrans,* Cluniacum, *inquit,* festinus rediit, vocavit Priores et ordinis custodes ; de negligentiis Fratrum inquirit, sed nihil ejusmodi per eos invenire potuit. His ita dimissis, ad Dominum solito recurrit : solvit vota precum : Capitulum intrat : Fratres circumspicit. Res mira ! Spiritu revelante occultum inter alios reum deprehendit, arguit, convincit. Reus ille Petrus erat, qui de Terdiniaco venerat. Confitentem Judex pius digne flagellat, misericorditer sanat. His visis seipsos circumspiciebant singuli, ne aliquid in eis indebitum spiritualis oculus cognosceret Patris.

h *Cabilonense* S. Marcelli monasterium, *fundatum a S. Guntramno Rege, de quo late ad ejus Vitam* 28 *Martii,* § 2.

i *Si hoc de Poetarum gentilium castissimo Virgilio (quem Virgineum appellant nonnulli, sicut luscus inter cæcos rex dici posset) quid de lascivioribus aliis dicemus?*

k Hoellus *Episc. Cenomanensis ab anno* 1085, *hic autem congressus contigit anno* 1094.

l *Non est quem signare possit commodior conjectura quam* Gaufridus de Meduana, *illustri apud Cenomanos genere natus, electus an.* 1094 *Andegavensis Episcopus consecratus an.* 1096.

m Durannus, *primum Abbas Moyssiacensis in Cadurcis, dein circa an.* 1060 *factus Episcopus Tolosanus, obiit circa an.* 1070, *et imago cum titulo sanctitatis habetur in claustro Moyssiacensi, ut asserunt Sammarthani.*

CAPUT IV.

Varii morbi ab eo curati.

Varios gustatis mensa sua reliquiis sanitate donat,

Nemo autem putet Abbatem propheticis tantum claruisse vaticiniis, cui cum discretione spirituum, collata est etiam gratia sanitatum. Constat enim nonnullos, variis oppressos languoribus, sumptis ex ejus mensa convaluisse reliquiis. Acardus quidam, vi febrium laborans, restitutam sibi sanitatem præfatæ debuit medicinæ. Tres præterea Fratres, eodem decumbentes incommodo, beati viri meritum in antiquam reformavit sospitatem : eorum duobus quidem destinata eulogiarum gratia, salutis integritatem resignavit; tertius autem, cum *a* Borboni per sex menses quartanæ sustinuisset incendia, a sancto Patre, qui illuc ex tempore accesserat, sacris jubetur interesse mysteriis. Adest febricitans, et ex Abbatis jussu epoto post Missam vino, in quo lota fuerant Sanctorum pignora, febris incendium abscessit. O prædicanda Patris humilitas, qui quod ejus posset adscribi meritis, maluit Sanctorum pignoribus assignari! Jarento quoque, febris monachus testimonii, post diuturnas febrium convaluit injuria, hausto vino, quo sacri ejus digiti perfusi fuerant, post oblatum Deo Sacramentum.

militem a consuetudine prædandi et febri,

22 Beatus quoque medicus, qui cum salute corporum, de salute satagebat animarum : beata, inquam, anima, cujus et meritis acquirebatur temporale remedium, et exhortatione sempiternum. Eidem namque Crispeium *b* proficiscenti, febricitans miles *c* occurrit, sanctissimo ejus adjuvari deprecans interventu. Dehinc onerosius instanti : Abstine, inquit Abbas, abstine frater a rapinis, amissam sic adepturus sanitatem. Rapinas miles abdicat, eodemque momento ad preces Abbatis, et votum factum est, et extinctum febris incendium. Nemo autem miretur Abbatis merito collatam corporibus salutem, cui etiam id gratiæ accessit, ut exutæ de ergastulo carnis animæ, ipsius interventu judicem placatum invenirent. Fratrum quidam soluto naturæ debito, nec adhuc tamen humatus, personis duabus, quæ sibi nomen religione comparaverant, apparuit dicens, duos solidos præter licentiam sacristæ, sub quo ipse militabat, se sustulisse, ac proprio expendisse arbitrio. Hoc excessu dilatam sibi requiem, quæ tamen posset Abbatis intercessione prærogari. Mane autem facto, cum alter id de altero ignoraret, eodem tamen ordine, sub sancti viri præsentia, præfatam in Capitulo retulere visionem. Discussa itaque diligenter trangressio, et venialis inventa, suffragiis orationum quas devotius fieri clementissimus Pater indixit, et propensiori eleemosynarum largitione, solvi promeruit.

alium a paralysi liberat :

23 In civitate Parisiorum vir erat illustris Robertus nomine, professione miles, ita paralysi torpens, ut in eodem homine partem vivere, partem diceres jam sepultam. Diuturna hæc et letalis pernicies dudum spem salutis abstulerat decumbenti. Contigit autem eodem tempore servum Dei Parisios ingredi, atque ad ecclesiam ascendere, quæ beatissimæ Genovefæ Virginis et nomine celebris est et corpore. Quo audito, præscriptus æger illuc alieno defertur auxilio, genibus Abbatis advolvitur, suspiriis interpellat et lacrymis, ut ejus apud Deum mereretur interventum. Movetur Pater anxietate supplicantis, et inter sacra Missarum solennia, flagitatum paralytico procurat subventum. Nil tamen de suis præsumens meritis, totus ad Apostolorum Principem convertitur, cujus et umbra salus infirmis, et oratione vita est defunctis restituta. Sumptam ergo ipsius planetam *d*, quæ veterum relatione in præfata creditur esse ecclesia, super prostratum elevat ægrum, illud clamans, Petrus Apostolus dixit paralytico, Sanet te Dominus Jesus Christus. Ad hæc verba confestim Robertus ita convaluit, ac si ipse Petrus preces pro eo declamasset. Regreditur incolumis qui semivivus accesserat, his qui aderant attestantibus, beneplacitam esse Deo vitam, cujus apud Deum tam efficacem viderant esse postulationem *e*.

leprosum sanat :

24 Fortassis hæc Apostolicis ascriberentur meritis, et cujus umbra male habentibus restitutam constat esse sanitatem ejus utique vestimento Robertus convaluisse assereretur. Ceterum non minora meritis acta leguntur Hugonis, quibus Hugoni nullo fidei periculo præstitum possit assignari beneficium. Idem namque dum in Vasconia, sicut de Cluniacensi Cœnobio, subditas visitaret cellulas, haud procul ab itinere parvum conspexit tugurium, cujus inhabitator egenus erat et leprosus. Hic ex divite pauper, abjectus ex splendido, leprosus ex incolumi, vitam morte graviorem ducebat. Lætatur Dei servus adeptum se tempus opportunum, quo Christum in paupere visitaret. Præeuntibus itaque ceteris, ipse uno tantum comite monacho tegetem ingreditur, consolationi totus insistit, laceram demulcet cutem, ingeminat felicem infelicitate sua, cui esset datum flagellis corporalibus et paupertatis igne purgari. Denique dum discessurus homo Dei, quid erogaret pauperi non haberet, agninam, qua indutus erat, exuit vestem, vestit pauperem. Vestimentum gratia comitatur insperata : ex quo enim pauper eo indutus est, cutis deformitas abscessit; et absterso lepræ contagio, membris omnibus incolumitas

A nitas est et species restituta. Egreditur Christi famulus relicta pauperi benedictione, quæ et amplius spe suscipienti profuit, et amplius voto dantis meritum patefecit. Leguntur et alii, tam ex veste quam ex lympha quæ ex ejus stillaverat manibus, expetitam suscepisse salutem.

usum vocis cuidam restituit :

25 Wigo, monachus, vir venerandæ opinionis et utile vas in domo Domini, vocis usum amiserat, admodum tristis, eo quod imminenti Natalitio persolvere non posset debitum cantandi obsequium. Qui dum juxta suppedaneum Abbatis quiesceret, et vocis reformationem ex sacris ejus speraret meritis; corrigiam pilei ejus, latenter assumpti, collo circumdedit; statimque soluto, quo arteria obstabat incommodo, priscæ modulationis usus est ei interim reformatus. Articulum pedis cujusdam Theoderici, magnæ quidem militis potentiæ, sed majoris apud Deum devotionis, cancer (infirmitas letalis) exederat; quod quia studium vicerat medicinæ, auferebat et spem vitæ. Abbatis tamen meritis, hoc ordine extinctum est horrendæ pestis incendium. Abbas Missam cantaverat, et quam ex ejus stillatam manibus infirmo, præsenti atque postulanti eam, servientes, Abbate detulerant ignorante. Qua exesis partibus infusa, suus articulo redditus est status, suppletum depastæ carnis dispendium, et agente lympha vices medicinæ, Abbas nesciens restituit sanitatem. Quippe durum erat et intolerabile homini Dei, ex his quæ circa ipsum erant aut ex ejus remanebant mensa, contemplatione salutis acquirendæ aliquid asportari. Homo veræ virtutis, ad virtutum derivabat excidium, linguas affectare alienas : laudis enim nulla omnino cupiditas, nisi cujus et materia est in animo, et testis in cœlo. Quam cum sibi pariter opera compararent et verba, aliam tamen suspiranti mercedem, nulla ex præconio miraculorum subrepsit elatio. Aliis quoque nesciens Dei servus profuit, quos etsi non omnes, aliquos tamen eorum, paginæ duximus imprimendos.

cancrum,

B

et tumorem cruris adimit :

26 Erat in quadam obedientia Monachus, nomine Guillelmus, qui diuturna cruris infirmitate decumbens, injuncta sibi exequi non poterat officia. Hoc enim in tantum tumorem excesserat, ut amissa naturali forma, globus quidam videretur. Cum autem morbus excrescens, nihil aliud quam mortem minaretur; ille totus ad Abbatis meritum, spe conversus et fide; manibus admotis tumenti cruri, Præcipio, inquit, tibi, passio, in nomine Jesu Christi et ex parte Patris cujus præceptis huc veni, ut recedens permittas injunctam mihi explere obedientiam. Sequenti nocte, dormienti, duo in albis apparuere monachi, qui dicerent se a B. Hugone directos : deinde unus quidem cruri manus apposuit, infudit oleum; alter vero leniori, et velut suspenso contactu, partes infirmas perungere visus est. Quo peracto, cum recedentibus monachis ipsa recessit infirmitas, et incolumitatem, quam medicina non potuit, gratia reduxit. Evigilans monachus cum sentiret exterminatas infirmitatis angustias, beato Patri suo restitutam adscripsit sanitatem.

C

fœt. in partum [illegible] tur :

27 Ex difficultate partus, quædam mulier, amisso linguæ pariter et manus officio, ceterarum quoque partium detrimenta formidabat. Hujusmodi angustia ei gementi, suggestum in somnis est, oportere eam Laisiacum *f* proficisci, ubi meritis B. Hugonis, utroque levaretur incommodo. Paruit mulier, eoque delata, dum præscriptus Pater in Oratorio S. *g* Sulpicii ipsa præsente divina celebraret mysteria, meritis ejus utriusque morbi plenum meruit obtinere remedium. Credatur in sedandis humanorum corporum passionibus, filio adoptionis collatam desuper fuisse gratiam, quæ illi etiam in perturbato aere perhibetur extitisse. Ludovicus enim Comes, et Sophia uxor sua, prædicandæ scilicet vir et mulier devotionis, eum apud Aldechiarcum *h* hospitio susceperant. Deinde posita in viridario mensa, commotus aer tempestatis signa præmisit. Turbati discursant ministri, quid fieret ex appositis jam dapibus ignorantes. Ceterum Dei famulus elevans manum, Crucis signum opposuit, et imminentem sic abegit tempestatem. Quæ ne casu potius quam meritis Abbatis abscessisse videretur, circumquaque pluviis desævientibus et tonitruis, locus ille tempestatis expers, et serenus remansisse perhibetur. Paredi *i*, puerum quemdam, monasticæ consecratum militiæ, decidens ex culmine Campanarii tabula prostravit. Eo tempore beatus Abbas fratres visitaturus Paredum accesserat Puer, in quo consultæ pollicibus venæ proximum nuntiabant interitum, semivivus ad eum defertur : fratres velut extinctum deflent puerum, qui vix in castris spiritualis militiæ vivere inchoasset. Denique pius Abbas mente compunctus, contritum contrectat puerum, pro exequiis obsequiis insistit, et ad ostium divinæ pietatis Christi procurrit Christi veteranus, tanta precum instantia, ut et puero salus, et puer conventui redderetur.

f

g

D

AUCT. HILDEBERTO EX MS.

h

tempestatem sedat ;

i

contritum sanat.

E

a variis cupide convenitur :

28 Invitati complures hujusmodi miraculorum præconiis, eum videre præoptabant, ei adhærere, et sanctissimis ejus erudiri documentis. Quippe tota ejus vita, sacris par institutis, tota ejus conversatio beate vivendi magisterium fuit. Nulla vel pauca fuere monasteria, quæ non profecerint ejus circumspectis institutionibus aut exemplis. Convenientes autem ad se monachos vel Abbates, quam paterno complecteretur affectu, quam sufficienter quærentibus responderet, quam pie aperiret pulsantibus, difficile est explicare. Inter quos Suessionensis *k* Abbas ad primatem monasticæ perfectionis accedens, Presbyterum quemdam Petrum nomine, itineris comitem habuit, dudum B. Hugonis familiaritatem assecutum. Qua ex familiaritate securius eum Presbyter allocutus : Scimus, inquit, te, sanctissime Pater, curam gerere miserorum, et juxta vocem Apostoli, cum infirmantibus infirmari. Unde et pro quodam fratre meo ad ostium tuæ pulsans misericordiæ, sacris orationibus tuis misero subveniri deploro, quem putridum vulnus, et latius incolumes occupans partes, in desperationis, discrimen adduxit. Tandem pius Pater miserabilibus cædens obsecrationibus, panem qui de mensa ipsius superfuerat, afferri præcepit, allatum benedixit, dedit benedictum Sacerdoti : dedit ei et partem baculi, quem manu gestare, quo sustentari consueverat. Quibus ille acceptis, in spe simul et fide regreditur, quantum prius de fraterna turbatus angustia, tantum postea de salute gavisurus. Ex quo enim superpositum est ulceri lignum, et panem benedictionis infirmus comedit; ita explosum est putridæ carnis incommodum, ut nullus dolor, nulla illic infirmitatis indicia remanerent.

k

2 Cor. 11, 29

vulnus sanat.

l

ANNOTATA.

a Borbonium *sub variis cognomentis triplex est, unum Cluniaco vicinius ad Ligerim situm,* Bourbonlancy *vulgo nuncupatur.*

b Crespeium, *Valesii oppidum, in quo Prioratus, S. Arnulphi dictus.*

c Rothertum *vocat Hugo num.* 8.

d *Addit Hugo,* Antiochia allatam credi; *occasionemque miraculi fuisse asserit, quod S. Hugo post Missam manu capiens ipsam Planetam dixisset,* Utinam adesset æger, in quo virtutis Apostolicæ caperemus experimentum : *quo audito Rotbertus illuc se deferri fecerit.*

A e *Addit idem*, Res ista notissima est : fere tota civitas illa testis est.

AUCT. HILDEBERTO EX MS.

f Lasiacum, *an oppidum in Cenomannis, vulgo* Lassay?

g S. Sulpicii, *non* Suplicii, *uti perperam excusum plures sunt tota Gallia ecclesiæ : egimus de eo* 17 *Januarii.*

h Aldechiarcum, *Hugoni in Vita*, antiqua Chirica, locus non procul a Basilea situs : *est ergo* Altenkirch, *quinque milliaribus distans, ad Illam fluvium* : kirch *autem Germanis ecclesiam significat, a voce Græca* Κυριακὴ, Dominicam, *ut volunt plerique, quos ad judicium vocare non vacat.*

i Paredum *Prioratus in Augustodunensi diœcesi, anno* 999 *annexus Cluniacensi cœnobio ab Hugone Episcopo, eo de quo actum supra.*

k *Ecgraphum nostrum* Suecionensis, *in his utique quam* Lecionensis, *uti impressum in Bibliotheca : quos autem Suessionensis S. Crispini Abbatia, ante restaurationem anno* 1157, *Abbates habuerit, ignoratur. Celebrior ibidem est alia S. Medardi, sed extra muros, quæ non solet nomine* Suessionensis *venire.*

CAPUT V.

B *Tutela Angelorum : quædam ab eo mala depulsa ; malevoli divinitus puniti : liberalitas ejus compensata.*

Angelum suum custodem videt.

Quadam præterea die, dum paulisper Abbas obdormiret, ex urgente causa, duo eum monachi excitaverunt. Abbas interrogans, Ut quid huc, ait, istum adduxistis puerum? Responderunt monachi se neminem adduxisse. Subdidit Abbas, dicens : Numquid non videtis illum elegantis formæ puerum? Rursus cum monachi mirarentur, attestantes se neminem prorsus videre; animadvertens Abbas ostensum sibi divinum aliquid, sermonem transtulit ad alia, nullam ulterius faciens de puero mentionem. Credo ei apparuisse custodem corporis sui Angelum Dei, cujus excubiis, et aeriarum tentamenta potestatum, et imminentia corporis pericula declinabat. Unde cum apud *a* Berziacum se sopori dedisset, Angelica protectus custodia, multiplex mortis discrimen evasit. Repente namque turbato aere consurgentes venti, velut conflictum quemdam mire cœperunt; frequentior desævire coruscatio, lapidibus et grandine concuti domus, volare fulmina, quibus nec dormitorium patris, adhærens ecclesiæ, intactum re-

a *alioquin que Angelorum cit tutela tum fulminis,*

C mansit : illud enim vis irrumpens fulminis, tam vaganti discursu præfatum perscrutata est domicilium, ut par miraculum dicam, tres in fornace pueros, et inter flammas sævientes Sanctum Dei conservatum. Augebant discrimen cæmenta simul et lapides undique corruentes, quos fulminis ictu rupta maceria circa dormientem diffundebat Abbatem. Discurrebant famuli, monachi querebantur, vel obrutum ruina et lapidibus, vel igne consumptum Abbatem opinantes. Ille autem divinis protectus excubiis, nec strepitu soporem, nec populantibus flammis sospitatem amisit. Ita Dei servus, horrendo circumseptus incendio, virtute promeruit liberari, et illæsus exivit.

et mortem

30 Legitur idem Pater in aliis etiam conservatus periculis, ejusque sacer transitus, qui gravissima infirmitate videbatur imminere, Conventus intercessione, et sumptuosis eleemosynarum expensis, in sanctam dilatus senectutem. Quodam namque tempore, B. Hugo, tanta corporis afflictus molestia, ut imminens incommodum vitæ desperatio sequeretur; de medio montis, qui Cluniaco adjacet, quasi Fratribus ultimam daturus benedictionem, ad Capitulum delatus est. Flet Conventus, et eget solatio, quisquis alium nititur consolari. Acclamant filii Patrem. Magistrum discipuli circumeunt; retractat D grex indefessas Pastoris excubias; et quæ lacrymas provocent, undique pietatis ejus insignia prædicantur. Dehinc ipso innuente, sanctorum imaginibus præsentatur Apostolorum, sperans eorum meritis imploratam se adipisci sanitatem. Quæ confestim impetrata, pupillis tutorem restituit, filiis patrem, pauperibus provisorem. Ne minus stylo commendandum credimus, quod Romam proficiscenti, vita pariter et incolumitas est in morte conservata. Ille siquidem dum propter civitatem *b* Vapingum, per abrupta montium et ancipites anfractus incederet, altiori cuidam præcipitio incircumspectis accessibus occurrit. Declinans mula in vallem, cui prima inniterentur vestigia, nihil solidum invenit. *c* Pallent monachi, diffidentes periculum præsens aliquo posse declinari consilio; Dominus autem, plenum beatæ spei et gloriæ finem servo suo providens, mirabiliter eum de patenti abysso eduxit; mula divinitus in eam innitente partem, in qua solidum iter et obstaculis liberum invenit. Porro desimili periculo Clericus quidam, de Hispaniis cum Abbate regrediens, dum comites ad hospitium præcederet, et improvidus in horrendum delaberetur præcipitium; ad invocatum nomen Abbatis, ramusculo retentus, liberari promeruit. Præterea Geraldo cuidam, per Ligerim temere remiganti, sæpius Abbas invocatus affuisse perhibetur. Submersa quippe navicula, cum res ad vitæ periculum cederet, ipse nomen ejus acclamans, incolumis ad ripam enatavit. Qua in persona, eo amplius Abbatis meritum claruit, quo ille dudum turbatus cerebrum, imperitia quidem naviculam ascendit, sed gratia mortem evasit.

ac præcipitium evadit : *b* *c*

E *quemdam a naufragio liberat.*

31 Magna sane hujus viri merita, cujus nec amici apud Deum irremunerati fuerunt, nec impuniti contemptores : non quod ipse vellet mortem peccatoris, aut pro inimicis orare desisteret, qui noverat neminem vere diligere Christum, donec et inimicum diligeret propter Christum. Ceterum vult aliquando Deus in hac etiam vita contemptum puniri Sanctorum, ne justus zelet super iniquos pacem peccatorum videns, et dicat : Ergo sine causa justificavi cor meum, et lavi inter innocentes manus meas? Sunt fortassis et aliæ occultiores causæ, quibus Judex justus hic et benefactorum præmia rependit, et injurias punit. Porro irrogatas huic servo suo contumelias, quam districto percussit judicio, succincte nos non tædebit explicare. Is itaque totus propagandi monasticam religionem studiis occupatus, dum eam F in monasterio *d* Mauziacensi reformare contendit, nonnullorum pertulit invidiam, convitia sustinuit, seductor et hypocrita, tyrannus et invasor acclamatus. Inter quos quidam Clericus in hanc usque prorupit insaniam, ut diceret effossurum se oculos Abbati, si in hoc opus exoptata sibi copia donaretur. Arguunt eum puniendæ præsumptionis, illi etiam, qui temperantius Abbati detrahebant; dicentes non exasperandam contumeliis, sed obsequiis colendam potius et ordinis et personæ dignitatem. Ac ne dubitaretur in servo suo Dominum graviter offensum, juxta illud Evangelii, Qui vos spernit me spernit; venenosæ linguæ præsumptionem tam digna est ultio subsecuta, ut vix octo diebus evolutis, exigente culpa ei effoderentur oculi, qui in oculos Abbatis, sacrilegam affectaverat facultatem.

d

oculos illi minatus effodere, iisdem orbatur.

Luc. 10,

32 Pontius de Burgeto, vir accusandæ voluntatis in servum Dei, audiens Abbatem partes Arverniæ, *e* in quibus ipse morabatur, aditurum; cum eum nec videre vellet, nec videri declinasse contemptu, morbum simulans in lectum decidit. Factum est autem, ut illuc Abbate profecto, vera fieret quæ fingebatur infirmitas : quæ profecto in tantum excrevit, ut amissa loquendi facultate, deductus ad extrema putaretur.

e

A taretur. Quem itaque prius videre noluit, coactus postea vidit, per internuntios omnimodis exorans ut ab eo visitari mereretur. Visitatus æger, in lacrymis et gemitu culpam confitetur; cui et contritio cordis veniam, et interventus Abbatis sanitatem acquisivit.

alius ad preces ejus inexorabilis carcere et delirio mulctatur,

33 Cœnobium B. Martini, quod Majus monasterium dicitur, Comitis-Andegavensis *f* videlicet Gaufridi, cognomine Barbati, tyrannica præsumptio *g* vehementer affligebat. Rogatus Dei servus a præfati Abbate cœnobii, ut et consilio et orationum interventu oppressæ subveniret Abbatiæ, Turonis usque fatigari non distulit: eo libentius difficultatem viæ assumens, quod idem locus a Cluniacensi disciplina, monasticæ religionis fundamenta susceperit. Veniens autem ad Comitem, cum nihil proficeret verbis, nec amplecti genua, necadvolvi pedibus erubuit. Assumpta est omnis forma supplicandi, qua mansuetudo etiam apud crudeles provocatur potestates : ille tamen animum gerens obduratum, Abbatem aversatus est supplicantem : qui ad hanc quoque prorupit insaniam, ut diceret se B. Martini Conventum, ad obsequium unius asini redacturum. Surgens tandem Dei servus a pulvere, cum assumptum chlamide tyrannum, B salutiferis emollire niteretur eloquiis ; ille rupta, qua chlamys astringebatur, fibula, contemptis exhortationibus abscessit. Abscedenti, vir prophetico tactus spiritu, illud Samuelis dixisse memoratur : Scissum est regnum tuum a te hodie. Quod profecto vaticinium rei exitus declaravit : expulsus etenim a Consulatu, tamdiu contemptor ille a fratre suo Fulcone detentus est in carcere, ut non prius a custodia corpus, quam spiritus a corpore solveretur. Cui ad cumulum ultionis hoc etiam accessit, ut amisso sensu in pueriles ineptias ad mortem usque delitaret.

1 Reg 15, 28

injustus Cluniaci vexator tantum non incendio absumitur :

34 Berardus quoque de castro Retortorio *h*, in villam *i* Cavariacum quæ juris est monasterii Cluniacensis, exactionibus insolitis debacchatus, similem pœnæ sustinuit ultionem. Hic aliquamdiu patienter toleratus, deinde per Principes et ecclesiasticas admonitus personas, ut a tyrannicis desisteret injuriis; cum omnes æque sperneret, totum hujus rei negotium B. Hugo Joanni Baptistæ commisit : ad quem ille conversus, adversus præfatum sathanam lacrymis et gemitu, promptissimum ejus postulat auxilium. Nec mora : preces Abbatis exauditas rei eventus ostendit. Ille nimirum, sensu pariter amisso C et visu, suorum manibus ad domum defertur, confusa loquens omnia; et suscitatam adversum se justi Judicis indignationem, aliis quoque demonstrans indiciis. Ejus enim lectus in nocte bis accensus illum pene debito consumpsit incendio, qui sanctuarii possessionem exactionibus indebitis consumebat et rapinis. Quibus ille flagellis coactus, ad se tandem revertitur; abjurat exactiones, damna restituit, pollicitus in sanctuarium Domini se nihil deinceps præsumpturum. Unde factum est, ut qui servum Dei contemnendo duplex traxerat incommodum , resipiscendo divina ultione repressa plenam reciperet sanitatem.

fratris sui sicarium ad asylum et habitum admittit : Luc. 6, 37

35 Perpende, lector, quo affectu commissarum sibi salutem quæsierit animarum, qui etiam circa interfectores fratris, ac patris sui Davidicam expressit, et æmulatus est lenitatem. Is enim, secundum illud Evangelicum , Dimittite, et dimittemini, collata utrique reo patrati homicidii venia, confugienti ad se fratris interfectori, cui ad declinandos interfecti proximos nullum patebat refugium, sanctæ protectionis suæ sinum aperuit : in quo ille susceptus, et temporalis vitæ discrimen evasit, et viam invenit sempiternæ. Ad Abbatis namque suggestionem compunctus homicida, supremum pœnitentiæ habitum sumpsit, in quo ille peracta feliciter causali peregri- D natione hujus mundi, dum vivere desiit, vivere inchoavit. Defuncto autem patre suo, quem Dux Burgundiæ gener ejus propria manu peremerat, hoc apud Deum interventu subvenire studuit, ut delictorum ejus satisfactionem, quam gladius hostilis prævenerat, in seipsum transferret, continuatis afficeretur jejuniis, frequentiores hostias immolaret. Gestandam quoque suscepit loricam, propriis cruciatibus peccata quærens expiare aliena. Sed et pro ejus interfectore, ne de eo antiquus triumpharet inimicus, oblatis Deo victimis et precibus intercessit. Cujus igitur caritas usque ad diligendos excrevit inimicos, non mirum ejus etiam eleemosynas inter manus erogantium, quod nonnulli asserunt, suscepisse incrementum. Contigit hoc Ademaro, dispensatori benedictionum servi Dei, qui postmodum in Abbatem et scientia promoveri meruit et vita. Is, quos egenis ex Abbatis præcepto distribueret, seorsim decem solidos ponens, cum per totum mensem potius eos effundere pauperibus quam dare videretur, dispendium tamen in distributo non sensit argento. Ecce Sareptani olei incrementum pariter et statum, gratiam et gratiæ finem. Donec enim viduæ vas affuit, E oleum fluxit: stetit autem, postquam defuit vas postulanti. Sic et Ademaro, quod daret pauperibus, dum fides affuit, non defuit : defuit autem, simul et dare gloriam Deo et infirmari fide cœpit.

AUCT HILDEBERTO, EX MS. non tantum pro interfecto patre agit : sed etiam pro ejus interfectore pœnitentiam agit: argentum, quod in pauperes erogat, non minuitur,

et erogatum aliunde refunditur.

36 Idem præterea, cum sibi novem tantum essent denarii, eosque dedisset mulieri pauperculæ, inventos apud se quindecim aureos obtulit Abbati. Quos magnanimus Abbas statim in sinu pauperum reponere festinavit, sciens nullum agrum cultori suo feracius quam sinum pauperum responsurum. Probavit hoc ejus Camerarius Jarento, Valentiam cum beato Patre proficiscens. Ipse nimirum exhaustis in usus egenorum marsupiis, cum decem solidos (quos in expensas Fratrum reservaverat) Abbatis jussu, tristi et amaro erogaret animo; Noli, inquit Abbas, noli, fili, metuere, non intrabimus portam civitatis, donec ager cui semina commisimus, fructificet, reddens amplius quam receperit. Quod profecto vaticinium statim promissus implevit eventus : prius enim quam portam civitatis intrarent, affuit qui pro paucis denariis auri pondus non modicum ei largiretur. Admiratus dispensator Deo gloriam dedit, tanto circa pauperes factus benignior, quanto de mercede securior. F

ANNOTATA.

a Berziacum *Prioratus in agro Matisconensi, in ejusdem nominis oppido.*

b Vapingum, *urbs Episcopalis Galliæ Narbonensis, vulgo* Gap.

c *Hugo in Vita rem hoc modo describit num.* 13. Romam proficiscens aliquando Pater Hugo, arctissimam in dependentis latere rupis viam introivit. Erat inferius terribile profundum præcipitii, quod vix viatorum aliquis unquam audeat intueri. Præcedentibus itaque seriatim præ timore sociis, sequebatur Pater, mente et oculis dextraque pariter ad cœlum levatis, sinistra sui habenas subsellii tenebat, oratione suspensus Domino totus inhiabat. Pertranseuntibus autem, quædam paupercula in brevissimo rupis arduæ concavo se receperat : mulaque Sancti bajula, dum latitantem illam subito respicit, misere pavefacta subito resilit, resiliens tota in profundum immane cadit. Ibi Sanctus, ut ante agebat, sic etiam cadendo mentem et oculos dextramque ad cœlum levatam tenebat. Cadebat corpore, sed immotus stabat cum Domino mente. Prævaluit itaque stabilitas mentis, suoque sedens subsellio, invisibiliter reportatus

tatus ab infimis, viæque redditus est totus incolumis.

Auct. Hil. deberto ex Ms.

d *Ecgraphum nostrum et impressa*, Mandiacensi, *in margine autem notatur* Moysiacensi. *Sed ex Privilegio prærcitato Paschalis Papæ* Moisiacum *primo loco, et* Abbatia Manziac. *septimo nominatur. Hæc autem in Arvernis est, illa in Caturcis: et pro Manziaco major stat ratio nominis, una dumtaxat littera corrigendi. Extat vero in Bibliotheca col. 534 Charta Durandi Episcopi Arvernensis, concedentis Hugoni Cluniacensi hanc Abbatiam, ex consensu Roberti Comitis Arverni, ejusdemque donationis confirmatio per Philippum Regem an.* 1095.

e *Hoc exemplum, præcedenti sic consequenter subjunctum, probat ibi de* Manziacensi *non* Moysiacensi *Abbatia actum fuisse: quænam autem aversandi Sanctum causa utrique fuisse potuit, nisi quod indignarentur, dictam Abbatiam Cluniacensium jurisdictioni subjectam, quæ antea fuerat libera?*

f *Quercetanus in Notis videtur improbare quod hic vocetur* Andegavensis *Comes, quem constat fuisse* Turonensem. *Verum ad titulum* Andegavensis *accesserat titulus* Turonensis, *quando Henricus Galliæ Rex hunc Comitatum, Thetbaldo et Stephano ablatum, anno* 1037 *transtulit in dictum Geffridum.*

g *Nempe Bartholomæum, Majoris monasterii Abbatem, ipsumque monasterium, antiquissimæ et inconcussæ catenus immunitatis privilegiis gaudens, sibi volebat potestati subjicere, et a se baculum pastoralem sive investituram sumi; ut habetur diffuse in Actis Comitum Andegavensium, inter Notas ad Bibliothecam a Quercetano productis.*

h Castrum Retortorium, *Hugoni monacho* Rehorterium, *vulgo* Riotier, *ad Ararim fluvium, in territorio Lugdunensi.*

i *Idem Hugo* Chavariacus: *suspicor, mutatio nunc r in l, illud esse quod* Chaufailles *notatur in mappis, quasi* Cavaliacum, *Cluniaco distans leucis* 8 *inter Ararim et Ligerim.*

CAPUT VI.

Multi ad meliorem et monasticam vitam ab eo inducti, templum Cluniacense amplificatum.

Multi ejus exemplo et Sanctitate reformantur

Talibus tantisque virtutum præconiis, homo Dei maximus inter magnos habebatur, ambulans viam immaculatam, et filiis sanctæ imitationis suæ monastica suscitans et exaltans instituta. Extensi sunt palmites hujus vitæ usque ad mare, et usque ad flumen propagines ejus. Ex his Abbates nonnulli, exemplo pariter et verbo, collatas extulere dignitates: alii vero virtute tantum conspicui, sic in carne præter carnem vivebant, ut cum necessitate rebus interessent hominum, voluntate rebus Angelorum interessent. Hos enumerare vitamque eorum præsenti negotio prosequi, extra metam currus agere est: nisi quia laus discipuli, gloria est et magistri. Sed et filiorum devotionem prædicare, ut merita patris extollas, nihil aliud est, quam si solis splendorem facibus admotis adjuvare coneris. Supersunt enim adhuc tanta virtutum ejus atque operum insignia, ut ad eorum relationem, assumpta paululum requie, velut anhelantem equum necesse sit respirare. Quapropter ad horam stylum deponimus, Dei servo, cui ille famulatur, adjuvante: fiducialius quæ restant, aggressuri. *a*

in senectute nihil de rigore vitæ et abstinentiæ remittit,

38 Jam lubricæ juventutis offendicula vir sanctus inoffensis gressibus evaserat, a nativitate quidem sexaginta quinque, a susceptione autem regiminis, annos gerens quadraginta. Calefaciebat eum virgo Sapientia, quam beatus senex velut David amplexatus, cum corpore deficeret, maturitate sensus et consilii prærogativa, sibimet eminebat. Ex incommodis, quibus ætas hujusmodi circumvenitur, nullus apud eum religioni defectus accessit: eadem ille, qua prius devotione, monachi leges et sacra docuit ac servavit instituta. Sed et uberior apparatus, quo filiorum dilectio fatiscentem corpore patrem in divinum reparare quærebat obsequium, nihil aliud ei quam virtutum materia fuit. Nonnulli namque deliciis facile carent, ab appositis autem pauci possent abstinere: quod tamen sic B. Hugo consuevit, ut cum multa pransuro ponerentur, ex his modicum indulgeret naturæ, nihil gulæ. Quidquid ultra necessaria refectioni ejus accessit, turbæ servivit, non personæ; egenis, non Abbati. Qua in refectione, mirum valde fuit, vinum numquam sibi appositum, sed sicca dape soluta sic jejunia, velut si cæmentum facturus, calcem tantum misceas et arenam. Sic ille debilem non debilis ætatem percurrens, religioni quotidie aliquid adjecit: quanto viciniorem sentiebat finem commissæ sibi militiæ, tanto amplius castra Domini et verbis erudiens et exemplis antecedens. Statuit etiam monasterii *b* Cluniacensis ampliora ponere fundamenta, impatiens, Fratres quotidie et merito crescentes et numero, angustis admodum gravari officinis. Sanum sane Patris propositum, quod pariter et revelatio et felix eventus ostendit.

monitu cujusdam monachi, cui S. Petrus apparuerat,

Cuidam namque Fratrum, nomine Gunzoni *c*, prædicandæ quidem et illustris memoriæ viro, sed eo tempore corporis molestia decumbenti, Petrus apparuit Apostolus, infulato constipatus *d* consortio, et alterius cujusdam conditionis præferens majestatem. Qui nomen suum, et adventus causam jacenti declarans: Frater, inquit, ad Abbatem festina Hugonem relaturus ei gravem mihi esse mearum pressuram ovium, quas intra septa Cluniacensis illius ovilis inclusas, locus urit angustior; tempus esse quo ille materialem eis præpararet, qui in eis jam spiritualem Deo præparaverat mansionem. Huic autem legationi tu præ ceteris es electus, ut ex collata tibi sanitate, fides verbis accedat. Adjecit etiam addendos ei septem annos, si fideliter impositam sibi perageret obedientiam: Beatum vero Hugonem, si parere differret, incommodum, quod relator evaserat, subiturum. His dictis, ipse funiculos tendere visus est, ipse longitudinis atque latitudinis metiri quantitatem: ostendit ei etiam Basilicæ qualitatem fabricandæ, menti ejus et dimensionis et schematis memoriam tenacius hærere præcipiens.

Cluniacense templum amplificat:

39 Expergefactus Frater, Abbati se sospes obtulit, cui morbus interitum minabatur. Referuntur ex ordine, quæcumque monacho dicta fuerant vel ostensa. Credidit Abbas, et divinis animatus monitis, habitationi gloriæ Dei tantam ac talem Basilicam *e* construxit, ut capaciorne sit magnitudine, an arte mirabilior, difficile indicetur. Hæc ejus decoris et gloriæ est, quam, si liceat credi cœlestibus incolis in hujusmodi usus humana placere domicilia, quoddam deambulatorium dicas Angelorum. In hac velut eductos de carcere monachos, refovet libera quædam planicies, ita se monasticis accommodans institutis, ut angustia Chori necesse non sit permisceri ordines, non stationes confundi, vel foras quandolibet evagari. Supersunt plurima, quibus dicendis occuparemur, nisi loca divinis adscripta obsequiis, plus laudis ex habitantium merito quam ex manu artificum sortirentur. Quod profecto huic, de qua loquimur, structuræ accessit: quæ cum splendidissima sit ingenio opificis, multo est ex suo habitatore splendidior: utriusque autem gloriæ, gregis scilicet et loci, B. Hugo solicitus institit procurator, coram Deo et ejus Angelis pura dicturus conscientia, Domine dilexi decorem domus tuæ, et locum habitationis gloriæ

multos ad frugem et monasticam vitam inducit ;

A gloriæ tuæ. Ejus enim sanctissimo ducatu, egressa de Ægypto multa animarum millia, sacrificium contribulati spiritus, et hostiam laudis Deo exercituum in hoc obtulere deserto, facti sanctificatio Domini, et funiculus hereditatis ejus. Quippe, sicut in captura piscium, piscator diversis utitur instrumentis; sic ad salutem animarum filius prudentiæ diversis incedens viis, omnibus omnia factus est, ut omnes lucrifaceret. Et semper hamus pependit, semper missa in mari retia, semper ad littus quietis et vitæ, parvi pisces et magni educti sunt. Semper enim sub eo, et per eum juxta illud Isaiæ, Lupus habitavit cum agno, et pardus cum hædo confidenter accubuit. (Is. 11, 6) Cum his numerum qui de populo accesserant, tam patienter jugum Domini sublimes pertulere potestates; ut eo nec festu generis, nec insolentia premerent potestatis: quanto quisque major fuerat, tanto in omnibus humilior. His autem qui timore defectus monachum profiteri verebantur, providus pater ita monasticam temperabat disciplinam, ut etiam deliciis assueti eam sine querela sustinerent.

et mira prudentia Comitem Guigonem :

40 Hujus rei Guigo Comes testis et exemplum fuit, vir scilicet indulgentius a puero educatus, et frequentatas a cunis delicias indocilis abdicare. B Quem cum etiam vestes agninæ ulcerarent, nihilque præter advenarum murium pelliculas, aut sericos cultus ad nudum pateretur, ad tolerandum tamen quorumlibet amictuum asperitates B. Hugo circumspectis eum dispensationibus informavit. Quippe ne calamum quassatum contereret, facto monacho mollium indumentorum usus est permissus, qui desuper habitu regulari tegebatur. Sanum profecto consilium, quo præviderat sapiens Abbas tironem Christi, pudore cultum molliorem positurum, et ægre laturum quandoque solum in spirituali militia inertiæ argui, qui in seculari semper cum melioribus certasse dicebatur. Quod ita contigisse, Comitis conversatio indicavit : repente namque mutatus, abjecto dispensationis indumento, novas carni cruces indixit; certansque bonum certamen, beato fine donativum meruit sempiternum *f*.

g quidam divinitus ad eum destinatus habitum Cluniaci suscipit

41 Porro emergere cupientibus ex hoc magno mari et spatioso, quantum esset sub B. Hugone refugium, divina etiam indicia docuerunt *g*. Quidam namque Romam ex voto profectus, ante sepulcrum prostratus Apostolorum, qua ad Deum incederet via, lacrymis uberioribus doceri precabatur. Hanc agenti curam, cœli claviger Petrus apparuit, suggerit Cluniacum proficisci: Cluniaci lavacrum esse C animarum, illic salutem inveniri, si Abbatem loci illius propitium mereatur. Sic orator edoctus, gaudens revertitur, Cluniacum festinat, Abbatem verbis et voce requirit, invento sacrum pandit desiderium, divinæ visionis historiam aperit, ordine retexens quidquid sibi ab Apostolo fuerat imperatum. Flectitur Abbas, non cunctatus satisfacere postulanti. Hinc ille receptus, e vestu hostius ascensiones in corde suo disposuit, quo divina revelatione didicerat ex hoc hominum consortio; ad consortium provehi Angelorum.

h quantum institutio ejus profuerit cuidam monacho. i

42 Didicerat et hoc monachus ille Goderannus, qui relicto *h* B. Remigii monasterio, cum arctioris disciplinæ gratia Cluniacum demigrasset, meritorum titulis et prærogativa scientiæ a Domino audire meruit, Amice, ascende superius. Prius enim Malliacensis *i* Abbas effectus, postea Santonensis Ecclesiæ adeptus est dignitatem. Accidit autem ut eo præsente, leproso cuidam per manus B. Hugonis Eucharistia traderetur. Qui dum suscepta sacri panis portione uti non posset, diuque luctatus in vacuum niteretur, Sacramento, cum salivis et screatibus horrendis visu, ex ore lacerato decidenti, D Goderannus utramque manum supposuit, et gloriosius de se quam de quolibet hoste triumphans, adhibitum ori totum absorbuit. Quo viso, beatus Abbas obstupuit, craticulam Laurentii hoc animi tormento dicens esse meliorem. His aliisque personis velut quibusdam luminaribus illustratum Cluniacense monasterium, quoddam virtutis gymnasium fuit. In eorum moribus et vita plurimus Pater erat; et cujus esset pastoris, ipsa conversatione sua totus grex loquebatur. De quibus loqui plura supersedimus, ad agnitionem devotionis eorum sufficere judicantes, quod ante nos de eis Ezelo atque Gilo, clarissimi scilicet viri, vigilantius scripsisse traduntur.

AUCT. HILDEBERTO EX MS.

ANNOTATA.

a *Videtur bipartitum fuisse opus, sic ut finem hic caperet liber primus, et inchoaretur secundus.*

b *Alii rectius* templi, *de quo solo agit sequens visio; et cujus solius extat notitia in monumentis Cluniacensibus : nam S. Odilo* Cluniacum interius et exterius, præter parietes ecclesiæ, studiose renovaverat : in novissimis etiam suis claustrum construxerat, *ut habetur ex ejus Vita.*

c *Addit Anonymus*, de Abbate, (*Balmensi scilicet, ut ex Vita sequenti habetur*) totius claustralis

E

d *Sanctorum scilicet Pauli et Stephani, de quibus Vita sequens, et ex hac Anonymus.*

e *Addit idem Anonymus,* intra viginti annos, *Quæ certamus in Notis minus recte numerata annos* viginti quinque, *certius monet formam fuisse* in modum Crucis Patriarchalis : *qualem et nos vidimus anno* 1662, *Vaticanæ S. Petri Basilicæ longitudine æqualem, ut dicebatur.*

f *Subjungit jam dictus Anonymus primum de Hugone Burgundo.* Vidimus et Hugonem, Ducem prius Burgundiæ, et post militiæ spiritualis signiferum, qui solebat calceos ungere Fratrum, seque ita despicere et humiliare, ut omnes viles personæ stuperent : cum sub se viderent Principem talem se sternere. Hic post certamen quod gessit, sustinendo etiam corporalem cæcitatem, tandem obtinuit æternam quam meruit lucem, et suaveolentia nobis exempla reliquit. *Postea, de prædicto, ut arbitror, Guidone hæc addit :* Porro venerabilis Guido, ex Comite Matisconensi factus a radice pauper Christi, obtulit Deo tam perfectæ conversionis holocaustum, ut uxorem cum filiis traheret post se in odorem cœlestium virtutum. Qui cum tenuisset ad tempus F regendum cœnobium Silviniacense, ex voluntate Sancti Patris Domni Hugonis absolutus, ad claustrum rediit : ibique post legitimum cursum religiosam vitam mutavit potius quam terminavit; quia in fine bono recedens, summi boni participium adeptus est, sicut vera fide credimus.

g *Videtur fuisse* Udalricus, *de quo actum in Commentario prævio.*

h S. Remigii monasterium, *simpliciter nominatum Remense credo intelligi : est alius etiam in Senonensi suburbio alterum ejusdem nominis, famosum et antiquum.*

i Cœnobium Malleacense, *in territorio Pictaviensi situm est, postea a Joanne XXII ornatum titulo Episcopali. Huic præfectus est* Goderannus *anno* 1070, *factus Episcopus paulo post, et anno* 1074 *mortuus.*

CAPUT VII.

Mors præscita et pie obita, receptio in cœlum revelata.

Annus ab ordinatione B. Hugonis undesexagesimus ad exitum trahebatur, et Nativitatis Dominicæ solennia

AUCT. HILDEBERTO EX MS. Senex suos exhortari non desinit,

A solemnia revolutum tempus adduxerat: quo videlicet die veteranus ille Christi miles a Fratribus in Capitulum deductus, sanctissima exhortatione sua, flentes in divinum confortat obsequium, confirmat labantes animo, qui labante gressu consistere non valebat. Inculcat illis quidem esse colluctationem adversus principes tenebrarum, sed hostes hujusmodi facile cessuros, si constantem invenerint pugnatorem. Propositum monachi, quamdam esse munitionem, nec alibi spem fore refugii, si remissius illis agentibus insidiator irrumpendi locum invenerit. Præsentis quoque occasione diei, aliam, sed non alienam aggressus narrat rem. *et apparuisse sibi S. Virginem insinuat,* Novi, inquit, novi quemdam, cui misericordiæ Mater in oratorio sub hac specie dignata est apparere. In sinu ejus elegans puer, et divinam præferens venustatem: ipsa blandioris aspectu, ipsa mitis et exorabilis ad impetrandum pro peccatoribus interventum. Cui applaudens divinus infans, Hæc est, inquit, nox, mea nativitate insignis, gloriam Angelis, pacem hominibus advenisse denuntiat: nox ista, meæ conscia gratiæ, legis obscuritates aperuit, vaticinium solvit Prophetarum. In hac ego ex te natus, o Mater præclara, serpentis caput contrivi, qua grassabatur in humanum genus, antiquam ejus evacuans B potestatem. Ubi virulenti illius anguis astutia? Ubi spicula, quibus ante nativitatem meam animas in mortem vulnerabat? His dictis, nequam se spiritus immiscuit. Quem cum puer asperius increpasset, prohibitus ne laudes et obsequia, quibus fidelium devotio suam persequebatur nativitatem, solita perturbaret invidia, tristis et confusus abscessit. *ad promovendam in Christi natali pietatem,* Quo longius effugato, Christum cum genitrice sua sentite vestris interesse obsequiis, et ex animorum qualitate vel supplicium dictare vel præmium. Quapropter sincera devotione mentis eum suscipite, in eo quem sibi beneplacentem invenerit, perennem facturum mansionem. Hæc eo cum lacrymis referente, Conventus attendit, non alii nisi ipsi, quam retulerat, ostensam esse visionem. Ceterum idcirco nomen personæ siluisse; ne potius gloriam sibi quærere, quam veritatem referre videretur.

44 Sequenti autem Quadragesima, cum depositionis ejus diem imminere defectus virium testaretur, *varia corporis afflictione ad mortem se parat* fatigatus Pater addidit ad laborem, Dominus ad coronam. Multiplicatis enim jejuniis, fessos artus sacra prosecutus est injuria: indictæ carni cruces, et continuatæ gemitibus lacrymæ, desiderio conversationis alterius occupatum loquebantur: vigiliæ ejus, vigiliæ longiores, et quæ naturam debito sopore C defraudabant: reliquum tempus oratio sibi vel lectio vendicavit. Parum erat homini Dei spiritum natura urgeri ad egressum, nisi et cruciatibus adhibitis urgeretur. Quippe desiderans anima Creatorem, pro exquisito habebat supplicio, carnis ergastulo diutius immorari. Sub hac igitur observatione, transacta usque ad Ramispalmarum *a* Quadragesima, ad celebrandam ejusdem diei solemnitatem, Cluniacum tam populi quam monachorum turba major convenerat. Hinc assumptis in processionem ecclesiæ ornamentis, Conventus in albis egreditur: cum quibus dum beatus Abbas exire desiderat, ad alium vocatus exitum, quod voluit, non valuit. Optabat candidatis interesse choris, et in laudes Christi milites ejus sua exhortari præsentia: qua in re cum vires sibi deesse sentiret, quos comitari corpore non potuit, orationibus et benedictione prosequitur. Inerat jam vultui ejus quædam futuræ portio gloriæ, cui diceres aliquid collatum de similitudine Angelorum.

45 Porro dum hæc agerentur, obscuri *b* quidam nominis ad B. Hugonem festinus irrumpere nititur, clamans se magnam ad eum suscepisse legationem. D Hinc ingressus, Ne contemnas me, inquit, Pater sancte, quem rebus exilem, ignotum genere, sola mittentis commendat auctoritas. *quam instare sibi intelligit ex agricola, cui id revelatum: c* Novellabam nuper in agro, cum repente mihi quædam apparuerunt personæ, venerabilis cujusdam dignitatis et ultra temporis hujus nostræque conditionis homines honore et gloria dignissimi: præibat Domina quædam, cujus vultum veloci transitu intueri non potui, visu dorsum tantummodo prosecutus: sequebatur autem senex nivea canitie venerandus, qui reductis in me oculis: Heus tu, inquit, o agricola, cujus est hic ager quem colis! Cui ego: Beati, inquam, Patris est et Domini Hugonis Abbatis. Tunc ille, Meus est, inquit, ager, meus est et possessor. Ego enim Petrus sum Apostolus, quæ autem præcedit, beata Dei Genitrix est Maria, sanctarum consortio constipata animarum. Tu igitur ad Abbatem festines Hugonem, dicturus ei; Dispone domui tuæ, viam universæ carnis ad præsens ingressurus. Jubenti talia parere distuli, metuens ne vaniloquus et interpres falsitatis appellarer. Ceterum denuo commonitus, et quia, præfatæ visionis relationem distulerim, gravioribus verbis increpatus, suspensam dudum legationem exequi festinavi. His dictis, alii quidem falsitatis eum arguebant: beatus autem Abbas E certum suæ depositionis asserebat indicium. Extunc in lacrymis promissam expectavit vocationem, cum Apostolo dicens, Cupio dissolvi, et esse cum Christo. *Phil. 1, 23*

46 Aderat sacratissimæ Cœnæ dies, et ecce Dei servus, non tam lege temporis quam caritatis affectu, Capitulum ingreditur: *ultimam suis benedictionem impertitur,* ubi cum pro his quos Cluniacense cœnobium sacra sibi familiaritate astrinxerat, affluentem jussisset fieri eleemosynam, rogatus absolvere Conventum, flevit uberrime. Tandem singultu fatigatum promens responsum, Egone, inquit, vos absolvam, quem propria ligat conscientia? Ego vestram levabo sarcinam, multiplici prostratus et jacens excessu? Quomodo jugum solvet peccatorum, subjugata peccatis oratio? Nos tamen, licet indigni, debitum prosequemur officium: Dominus autem, qui solvit compeditos et elisos erigit, quod suæ pietatis est, in vobis interius dignetur operari. Dehinc elevatis in cœlum oculis, perfusus ora fletibus, commissum sibi gregem absolvit. Addidit et solatium benedictionis, Christum secutus magistrum, qui transiturus ad Patrem, discipulos in pressura mundi relictos benedixit, semper eis affuturus gratia, quos corpore deserebat. Dehinc expleto pauperum obsequio, F ad imitandum Dominicæ humilitatis exemplum, beatus Senex hora Mandati in Capitulum redit, lavat Fratrum vestigia, *ac eorum pedes lavat: d* de Evangelica lectione sermonem sanctum subnectens, rivum provocantem lacrymarum. Sequenti quoque Sabbato sacris interfuit Officiis, columnam *d* novæ lucis salutans, et crebris exorans suspiriis, ut ad terram promissionis, quam velut e confinio jam intuebatur, inoffenso gressu pervenire mereretur.

47 Superant adhuc tantulæ vires in fragili corpore, ut in ecclesia Paschalem celebraret solennitatem, *celebrato Officio Paschali,* festivis insignitus ornamentis, quæ pariter et diei gloriam et sanctæ illius animæ puritatem quodammodo nuntiabant. Refectus illic alimentis spiritualibus, ad domum, in qua morari consueverat, divertit. Vespere autem facto, decidit in lectum, nihil aliud quam laborum suorum finem et præmium expectans. *morbo correptus,* Tertia vero feria cum jam caligantes oculi, lingua deficiens, et cetera sensuum officia præsentem transitum acclamarent, interrogatus si vivificatricem Domini carnem cognosceret; Cognosco, inquit, et adoro. Oblatum quoque salutiferæ Crucis signum, Christianissima studuit devotione venerari. Qui ut et moriens ostenderet, quam vigil

et

A et solicitus fuerit circa commissarum sibi vigilias ovium, quibus potuit sermonibus Anniversarium Archiepiscopi *e* Gaufridi, et Guidonis Abbatis adesse nuntiavit, significans oportere defunctis Fratribus debita solvi beneficia. Beata profecto anima, quæ nec eo tempore potuit suorum salutem oblivisci, quo nonnullis de sua etiam salute succedere solet oblivio.

e

48 Porro exiturus ex hac Ægypto Dei famulus, B. Marcelli *f* capsam sibi jubet præsentari, pium lacrymis interpellans Advocatum, ut ejus conductu, post exilium, patriæ redderetur. Flent filii assidentes, nec alius alium consolatur, ubi par omnibus et inconsolabilis erat causa lamentandi. Quibus ille suum significans excessum, cum, Benedicite, protulisset; loquendi facultatem amisit. Deinde cum inclinata esset ad vesperam dies, delatus in ecclesiam beatissimæ Dei Genitricis Mariæ, fessos artus et naturam profitentes, cilicio et cineri commendavit. Sole dehinc occumbente, sol occubuit: et exoneratus sarcina carnis spiritus, incolatum patriæ, temporalia sempiternis feliciter commutavit. Exoritur præsentium clamor filiorum, qui percussa ex more tabula, prout mos est, ad commendationem beatæ illius animæ convenerant. Habebat quisque

f magno omnium luctu moritur:

B velut specialem, qua doleret, causam; et quot aderant ora, tot virtutum ejus insignia promebantur. Alii namque pertinax Abbatis odium in vitia referebant, alii circa pœnitentes paternum ejus recensebant affectum. Lamentabantur nonnulli, pauperes amisisse Patrem, viduas advocatum, pupillos defensorem. Memorabant aliqui collatam Patri prophetiæ gratiam, plures spirituum discretione desuper insignitum. Fuerunt etiam qui deplorarent Hugonem timuisse Christum irasci, si iratus solem videret occidentem. Exuberabat unicuique quod in laudes ejus declamaret, et linguæ referendis deerant meritis, non linguis merita quæ referrent. Inter hos lamentantium cuneos et frequentiam decumbentium super artus exanimes, vix vacavit corpus ablui, vix obvolvi sacerdotalibus indumentis. Cui dum a Fratribus præfata solveretur humanitas, modicum balsami (quod minime videbatur ungendo capiti sufficere) tantum dicitur suscepisse incrementum, ut ad liniendas quasdam reliqui partes corporis abundaret.

balsamum ungendo corpori ejus non sufficiens divinitus augetur.

49 His rite peractis, populus irruens admittitur, C quantum sub suo profecerit patrocinio, lacrymis indicans et expensis. Ejus clamore vicini colles resultant, sumptuosis luminaribus exequiæ celebrantur. Recenset quisque, quam vera fuerit sub eo libertas, quantus rerum provectus, quæ morum gloria sub sacris ejus disciplinis. Curritur inter hæc ad amplectenda Patris vestigia, fletu vestes irrigantur; et credit quisque parum sibi provisum, nisi pedes ejus vel osculo vel oblatione veneretur. Sic transacto in lacrymis triduo, procurata, quo debuit honore, sepultura *g* Sabbato felix depositum suscepit. Transivit autem B. Abbas tertio Kalendas Maji, plenus auctoritatis et gratiæ, relinquens filiis gaudium de corona, exemplum de vita, gloriam de corpore, spem de intercessione. Qui profecto quantæ foret apud Deum gratiæ, post transitum quoque ipsius, multis innotuit argumentis.

concurritur ad funus:

g

50 Erat Cluniaci Bernardus, *h* quidam vir justus, sanctus et timoratus: cui religio reverentiam comparaverat et nomen. Is dum B. Hugo migraret ad Superos, gravatus sopore, nec strepitu discurrentium, nec immoderatis clamoribus potuit excitari. Nec multo post in lectum decidit, humanæ reipublicæ supremo cessurus incommodo. Quo dum urgeretur ad exitum, convocatis quibusdam monachis, Vobis, inquit, Fratres, vobis aperire necessarium duxi, quam mihi Dominus ostenderit visionem. Vos, D referentem nolite falsitatis arguere, qui si non amore virtutis, saltem metu judicii, quo dubius vocor, mentiri formidarem. Nostis quidem me nuper obedientiam Nogenti *i* spontaneum dimisisse; sed qua eam ratione dimiserim, forsitan ignoratis. Dormienti mihi quædam venerabilis persona apparuit, Dionysium *k* Areopagitam se nominans, et ut Cluniacum reverterer, his urgens verbis. Oportet frater, oportet te Cluniacum quantocius redire, et Abbatem salutare Hugonem, consummantem iter ingressarum peregrinationis. Videbis etiam ejus successorem, cui de Romanis finibus divina misso gratia, Principes Apostolorum pastorales excubias commiserunt. Hac ego suggestione compulsus, regredi Cluniacum festinavi. Veni, ut miser, Pater qui lenis recessit: sed non merui salutare recedentem. Ac cusemne soporem qui me tenuit, an gratias agam, incertus sum. Invidit et providit. Tenuit carnis oculos, ne viderem eum recederet; sed quo recesserit, interioribus oculis ostendit. *l* Vidi, et teste Deo vidi, permixtos mortalibus Superos, et beatissimam Dei Genitricem Mariam: *m* astabant eminus sagittarii quidam, qui sacratissima Virgine cognita, velut perterriti abscesserunt et confusi. Visa est illic Martyrum simul et Confessorum multitudo, quorum quosdam desuper mihi cognoscere datum est, et inter eorum discernere qualitates: Beatum ibi Martialem cognovi, et Martinum, et Abbatum gloriam Benedictum. Visi sunt hi duo spiritum B. Hugonis in fertilissimam deducere vineam, eumque ibi collocare, tamquam pausaturum post laborem. Quo in loco dum pariter et gloriam Sanctorum, et quæ agebantur admirarer, ille reductis blandius in me oculis, Sta, inquit, Frater, et comede nobiscum de candidis qui nobis abundant racemis, ego hic *n* modicum requiescam, donec pedum tumor subsidat, et pulvis excutiatur, quem multiplici viarum circuitu contraxi: *o* deinde ad aliam transibo mansionem, quam mihi Dominus præparavit in æternum. Dices autem Pontio successori meo, *p* ut ab humilitate nullatenus declinare sustineat, operibus insistat misericordiæ, suarum immemor, injuriis moveatur alienis. Super omnia zelo legis ferveat, circa delinquentes nec remissus sit indulgentia, nec immoderatus disciplina. Adhuc ille loquebatur, cum demulcente animam visione somnus abscessit. Vos autem scitote me vera locutum, si terminum vitæ præsens terminet E infirmitas: si minus, ut cœpit meum provocavi Judicem, quia commentatus falsitatem. Hæc relata moverunt auditores, ipsius edoctos obitu, Fratrem Bernardum nihil protulisse mendacii. Die siquidem tertio *q*, hominem egressus, et testimonium gloriæ Abbatis, et spem propriæ salutis Fratribus reliquit.

h monachus quidam,

vult Hilberto ex Ms.

i

k

Cluniacum divinitus revocatus,

l

m

conspicit cum a Sanctis in cælum deduci.

n

o

p

q

51 Ipsa etiam nocte, qua B. Hugo migravit ad superos, Noviomensi Abbati non dissimilem ferunt apparuisse visionem. Visum ei est lectulos duos ab Angelis in cœlum deferri, qui molliori cultu, solicitudinis oblivionem, et somnum provocarent. Angeli autem, qui lectulos deferebant, hujusmodi clamabant verbis: Duos illustres viros in his collocabimus lectis, Anselmum scilicet Cantuariensem Archiepiscopum, atque Hugonem Cluniacensis Abbatem Monasterii; qui post terras cœlum, post labores requiem, gaudium post lacrymas meruerunt. Post hæc Abbas evigilans, nonnullis quæ viderat, retulit, ad utriusque transitum personæ, præfatam derivans visionem. Nec ejus frustratus est intellectus, cum ambo sub eodem fere tempore, corporis hujus angustias evasisse memorentur. Alia quoque meritorum Beati viri claruerunt insignia, quæ circa detentos variis languoribus post mortem quoque perpetrata leguntur. Hincmaro cuidam superexcrescens

AUCT. HILDEBERTO EX MS. *Apparens cæco, visum ei restituit:*

A crescens albugo pupillas oculorum obtexerat, eumque in miserabilem damnaverat cæcitatem: cui cum recuperandæ salutis spes ex meritis et interventu penderet Abbatis, memoratur Christi famulum ei apparuisse in somnis, et monuisse non illuminationem corporis quærere, sed mentis: tandem tamen super deprecantis luminaria signo Crucis impresso, recessisse Dei famulum, et abstersam oculis cæcitatem. Quidam quoque Fratrum nomine Guido, cum tranquillitatem mentis simul et corporis nova ei excussisset amentia; deductus ad sepulcrum beati viri, depulso quievit incommodo, sibi pariter et Conventui sacris ejus meritis restitutus: præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per infinita secula. Amen.

quidam ad sepulcrum ejus mentem recipit.

ANNOTATA.

a *Anno* 1109 *Pascha in* 25 *Aprilis, atque adeo Dominica Palmarum in* 18 *diem incidit.*

b Bertinus de Varenis, *ut eum vocat Hugo monachus in Vita.*

c *S. Augustinus adv. Faustum,* Homo quidam novellavit vineam et locavit agricolis.

B d *Cereum paschalem intellige, quem etiam Ecclesia in sua benedictione appellat* Columnam.

e *Ex pluribus* Gaufredis *seu* Godefredis, *Archiepiscopis, quos recenset Index San Marthanorum, soli duo iique ambo Burdegalenses adduci hic possunt; primus, nempe natus anno* 982; *et secundus, qui sedit inter annos* 1027 *et* 1047. *sed infra demonstrabimus inter Lugdunenses Antistites hujus nominis unum hoc tempore recipiendum esse, quem omnino putamus esse eumdem, de quo hic agitur, obiit ergo* 28 *Aprilis* 1072. Guidonem Abbatem, *possumus suspicari eum, quem supra laudavimus Comitem Matisconensem, Cluniaci post ita Abbatia defunctum.*

f *Videtur indicari* S. Marcellus Papa Martyr, *cujus aliquæ reliquiæ Cluniaci fuerint: nam inter altaria, in majore ecclesia dedicata an.* 1131, *unum est hujus Sancti, ut notatur in Bibliotheca col.* 1639.

g Triduo, *cum scilicet obiisset feria* 4 *vesperi.*

h Bernardus Narbonensis, *ubi eum vocat Hugo in Vita.*

i Nongentum, *inquit Quercetanus in Notis,* Perticii agri oppidum et Prioratus, in honore S. Dionysii constructus.

k *Prædictus Hugo titulum* Areopagitæ *omittit, quem Hildebertus hic, ex propria et tunc communi de*
C *Parisiorum Apostolo opinione, censendus est adjecisse.*

l *Idem addit* Affui in oratorio B. Mariæ Virginis matris Domini, ubi idem Pater delatus a Fratribus ea hora expiravit.

m Qui dum susciperent animam morientis Patris, irruerunt eminus quidam sagittarii; contra quos misericordiæ mater manum suam elevavit, et egredientem protexit: qua cognita, sagittarii illico fugerunt, territi et confusi: *ita Hugo memoratus.*

n *Idem* Per triduum hic requiescam.

o *Usque adeo etiam sanctissimi quique aliquid e vita efferunt, quod si non pœnam mereatur, eos tamen a libera Dei fruitione et gloriæ plenitudine tantillum remoretur, in magna quiete nihilominus ac pace præstolantes.*

p Ut servet sibi innocentiam, aliis misericordiam; *ita Hugo monachus: sed ab utraque tandem recessisse videtur Pontius, indiscreto disciplinæ zelo abreptus.*

q Festo scilicet Sanctorum omnium, *ut addit Hugo jam dictus.*

D

ALIA VITA

Auctore Raynaldo Abb. Vezeliacensi, deinde Archiepiscopo Lugdunensi.

Ex MS. Sereniss. Christinæ Reginæ, Sueciæ et alio Collegii nostri Duaceni.

PROLOGUS

Universis Ecclesiæ Cluniacensis filiis Frater Raynaldus, Vezeliacensis Ecclesiæ non tam Abbas, quam servus, in Domino salutem. Cum multorum Fratrum mori insurgere ut vitam piissimi Patris Domni Hugonis Cluniacensis Abbatis succincte describam; devotioni, non præsumptioni inservire, mihi consilium est. Quod si forte alicujus altioris ingenii viri studium in hoc opere ante nos desudavit, non, ut illum obfuscare, me autem clarum facere velim, hoc agam; sed illius opus majorum atque sapientum virorum excellentiæ relinquendum; nostrum vero minorum atque minus capacium studio adtribuendum puto: nec sordebit humilitas sermonis inculti, dum ipse stylus pure inserviet veritati.

E

CAPUT I.

Adolescentia pie transacta; tirocinium vitæ monasticæ, dignitas Abbatialis, liberalitas in pauperes, familiaritas cum Christo, potestas in dæmones.

Igitur vir beatus, ex nobilissimis Burgundionum prosapiæ lineam trahens, patre Dalmatio viro Consulari, matre vero Aremburge, religiosa admodum femina, neque viro natalibus impari, procreatus est. Quæ venerabilis matrona, hac de qua agimus felici sobole gravida, cum partus instaret, quemdam venerabilem Sacerdotem, ut pro sui partus angustiis alleviandis Deo sacrificium afferret, censuit exorandum. Cujus devotis precibus vir Dei dum obtemperasset, videbat; et ecce in ipso sacrosancto Calice, quasi cujusdam infantuli imago apparebat: in qua exprimere poterat, quanti apud Deum foret meriti puer ille, qui nascebatur. Mox peracto Missarum officio, festinat Sacerdos, ut rei probet eventum; et infantem natum reperit, cujus præsagium viderat et agnoverat in tanti speculo Sacramenti. Tunc de illo multa prædicens, magnum illum si adviveret futurum, protestatus est. Quod ab ipsis pueritiæ F suæ rudimentis satis jam innotescebat, dum aut ecclesiæ aut scholis frequentius adhæreret: horis tamen furtivis, quia patrem suum timebat, qui militaribus studiis illum applicare volebat. Et cum ei vestis pretiosior ac colorum varietate decentior aptaretur, ipse eam pro abjectiori et simpliciori respuebat; nec lasciviæ, ut illa ætas assolet, sed innocentiæ et simplicitati operam dabat; frequenter etiam et lectioni, invitis parentibus, incumbebat. Pro quibus omnibus et his similibus, dum a patre et a coævis etiam argueretur, scilicet quod hæc contraria militiæ forent; deliberavit apud se aliam sibi quærendam militiam; cui non essent ista, sine quibus militare nollet, contraria.

Prosapia nobili ortus,

cum præsagio futuræ sanctitatis

exercetur litterariis et militaribus studiis:

2 Itaque relictis omnibus, a seculo nudus evasit: et B. Odilonis magisterio se submittens, Cluniaci monachus efficitur: in cujus susceptione quidam de senioribus, ut fertur, in hæc verba prorumpens, O quantum, inquit, hodie thesaurum Cluniacensis Ecclesia suscepisti. Qui postea, quantæ humilitatis, quantæ puritatis et honestatis, quamque fervens in amore Dei extiterit, non sermo noster, sed B. Odilonis solertia, qui eum infra annos adolescentiæ, Cluniasensem

Cluniaci monachum induit

adolescens Prioratum gerit:

A Cluniacensem ordinavit Præpositum, declarat. In cujus regiminis officio, qua misericordia et caritate, qua strenuitate et vigilantia institerit, seniorum Cluniacensium devotio manifestat : qui ad primum de Abbatis electione verbum, cum eum nominasset qui electioni præerat, et in ceteris nominandis procedere voluisset; statim de sede eum rapuerunt, et cum Dei laudibus in Abbatem levaverunt. Tunc denique quas cruces sibi indixerit, lorica illa, qua indutus ad carnem juventutem suam perdomuit, una præ ceteris ad medium deducta sufficiat; sub qua, et suam, licet innocens, et patris, sui, qui de mundo jam excesserat, pœnitentiam agebat. De lectione vero et oratione, quibus pene jugis insistebat, ita paucis censeo definiendum : quia sic in utroque se insatiabilem ostendebat, ac si cum legeret, Deus ei visibilis loqueretur; cum vero oraret, facie ad faciem cum Deo sermocinaretur.

Abbas eligitur: lorica indutus pro defuncto Patre pœnitentiam agit : lectioni ac orationi addictissimus,

3 Misericordiarum autem ejus explicare numerum non sufficio : scilicet quam pius erga subditos, quam largus circa pauperes fuerit, quam benevolus tam circa alienos, quam circa domesticos extiterit. Enimvero tantæ caritatis et modestiæ circa filios habebatur, ut indies numerus eorum augeretur; et felicem se quisque arbitraretur, qui sub tanto Patre B ad conversionis gratiam perveniret. Nam de eleemosynis ejus, quis digne referat? quibus ita insudabat, ut præter quotidianum victum etiam vestes, tam in hieme quam in æstate pauperibus congruas, compararet, et pene quidquid habere poterat, in eorum necessitatibus insumeret. O fidelem Christi dispensatorem! cui parum erat pane pauperes alere, nisi eos carnibus saginaret : parum, nisi crebro eos vino lætificaret : parum, nisi sæpenumero argenteis, interdum vero et aureis, eos remuneratos haberet. Et quid ei hæc omnia, nisi vestis etiam multiplex sequeretur? Ad algorem depellendum laneæ vestes parabantur : ad æstum reprimendum lineæ coemebantur ; et ne aliquid deesset perfectæ caritati, ipse eas cum Fratribus, qui illi assistebant, plerumque consuebat : tum vero calceamenta, non sine axungia qua ungerentur, distribuebat. Neque illum Joanni, qui ob immensitatem eleemosynarum solus in Ecclesia cognominatur Eleemon, dissimilem fuisse crederes ; dum thesauros incomparabiles in eorum profligaret expensis ; et quod alicui potentissimo Regi sufficere ad divitias crederetur, hoc ipse multotiens in pauperum miseriis dispergeret relevandis.

profusissimus in pauperes, quibus ipse vestes consuit.

4 Quid de fide ejus memorabili dicam, qua apud Deum tanti meriti claruit, ut et vota ejus exaudiret ; C et frequenter, vel eo ignorante vel eo absente, per ipsum virtutes operaretur! Nam, ut ad alia suo loco perveniam, primum omnium ipsum de Salvatore miraculum ad medium deducamus; quod quamvis ipse non viderit, testis tamen fidelis Papa Gregorius septimus, qui Hildebrandus antea vocabatur, hujus rei fuisse cognoscitur. Sic etenim dum quadam die in Cluniacensi Capitulo (utpote monachus et adhuc Romanæ Ecclesiæ Subdiaconus) beato viro assideret, conversus Dominum Jesum illi consedere vidit : et quasi in singulis judiciis ejus illi faveret, vultu et habitu hilaris apparebat. Mox ille, cunctis stupentibus, rem siquidem penitus ignorantibus, tanto Judici assurgens, medium volebat constituere Dominum. Tandem a Patre sanctissimo, cur de sede surrexisset, requisitus, visionem (quam quibus oculis vidisset, nescire se fatebatur) ut prælibavimus, exposuit ; in quo perpendere possumus, qua puritate et æquitate culpas discutiebat, qui Judicem seculorum assessorem habere merebatur. Hunc itaque, ut fertur, vir iste tantæ auctoritatis et gratiæ, ob disciplinæ severitatem et temperantiæ mansuetudinem, blandum vocabat Judicem, ob id maxime, quia ut mater D filiis blandiebatur, et ut pater delicta corrigebat.

Christum sibi assessorem habere conspicitur a S. Gregorio VII.

AUCTORE RAYNALDO EX MSS.

5 Sed dum, quid circa Stephanum Papam per eum gestum sit, considero; non ab re, huic operi inserendum existimo. Hic etenim apud Florentiam Italiæ urbem in infirmitate decubabat : et non sine Dei gratia a sancto viro visitatus, post multum cum eo habitum colloquium, ut inter manus ejus mori mereretur, Dominum exorabat. Cum ecce humani generis inimicus, horis quibus vir Dei aberat, obtutibus morientis Pontificis se ingerere, et horrore sui mentem ejus terrere atque turbare; sed ad viri Dei ingressum fugere, et quamdiu cum eo erat non ultra apparere. Quod ubi compertum est, ab ipso Pontifice summis precibus postea detentus, usque ad exitum ejus cum eo permansit; et corpus ejus, suis manibus lotum et funereis vestibus involutum, in sepulcro locavit.

Adest Stephano Papæ morienti, a quo dæmonem arcet :

6 Nec mirum si ad tanti viri præsentiam diabolus fugabatur, cujus spiritus in tantum Deo adhærebat, ut etiam ipse in persona sua Dominus Jesus Christus ad eum visitandum venire dignaretur. Quod tunc quoque licet dissimili priori, non tamen impari revelatione claruit, quando quidam senior, sicut idem, ut credimus, de se quasi de alio referebat; E ipsum Redemptorem cum cithara, in Cluniacensi choro psallentem coram singulis Fratribus, vidit ; cantus autem, qui audiebatur, illa evangelica antiphona erat ; Sedere autem mecum, non est meum dare vobis ; sed quibus paratum est a Patre meo : tunc etiam tantus odor cœlestium aromatum effervescere videbatur, ut cunctorum flagrantiam balsamorum superare crederetur.

Christum cum Fratribus in choro psallentem videt.

CAPUT II.

Defunctus a pœnis, ægri a morbis liberati : templa ac cœnobia exstructa aut reformata.

Nec illud silentio obtegendum censeo, quod quidam Frater, nomine Pontius, divinæ animadversionis judicium in se pene sensisset; nisi ei cœlestis pietas, per hunc Dei servum subvenisset. Nam cum apud quamdam cellam, cui Mons *a* vocabulum est, is de quo agitur Fratre moraretur, illucque venisset Pater reverendus ; ille, quia eum, utpote adversus Patrem stulte murmurans, videre nolebat; simulato languore ad lectum secessit. Sed quanto se subtrahere viro Dei conabatur, tanto vita de corpore (non jam ex fictione, sed certa valetudine) exire festinabat : ita ut jam voce faucibus hærente loquela F deficeret. Curritur ad pium Pastorem, ut ovem pene migrantem summo Pastori commendaret. Mox ille accelerans, absolutionem commendationi præmisit : et sic æger viribus et voce paulisper restitutis, culpam confitetur, temeritatem accusat, veniam implorat et obtinet, et sic demum ab incommodo illo convalescit,

Quemdam a se alienum ac propterea morbo correptum sanat a

8 Alter vero cum ab hoc seculo migrasset, et ejus corpus in oratorio Cluniacensi inhumatum ex more servaretur, duobus Fratribus ipsa dormitionis suæ nocte apparuit : quibus crimen duorum solidorum, quos sine licentia cuidam homini dedisset, confitebatur : et quia sine confessione hujus reatus obiisset, a sancto Patre absolutionem poscebat, antequam sepulturæ traderetur. Mane autem facto, visionem quasi uno ore ambo coram omni conventu beato viro exposuerunt. Tunc requisita quam defunctus nominaverat persona, secundum præmonstratam visionem reperta res est. Mox indicta cunctis pro fratre pœnitentia, orationibus, psalmis, eleemosynis, atque Missis adjunctis, absolutio secuta est. Sic nimirum, sic non solum in terris; sed etiam in cœlis fides ejus virtutem, virtus potestatem, potestas gloriam,

defuncto absolutionem impertit.

A gloria hic humilitatem, illic coronam indies pariebat.

AUCTORE RAYNALDO EX MSS.

sanat leprosum, *b*

9 Quodam etiam tempore, dum iter per Wasconiæ partes ageret, comitante secum *b* Hunaldo, prudentissimo viro atque suo monacho, non procul a via prospexit quamdam cellam, in qua vir quidam, nobilis quidem genere, sed lepra percussus, degebat; cujus mores cum inquisisset et patientiam ejus probatam agnovisset; vir insignis pietate, ad eum visitandum divertit, et per consolationis verbum caritatis officium adimplens, vestem pelliceam exuit, et cum aliquot argenteis infirmo donavit. Quo digresso æger, ubi vestem induit, a plaga lepræ se curatum protinus agnovit.

et paralyticum

10 Rursus idem vir sanctissimus Parisios forte advenerat, et B. Genovefæ ecclesiam, quæ extra muros urbis sita est, tum pro devotione sacratissimi corporis ejus, tum pro veneratione Apostolorum Principis, cujus, ibi planeta esse creditur, pio religionis cultu visitaverat: quo tunc quidam miles, nomine Rotbertus, qui ex plaga ictus bellici paralysim incurrerat, clientum manibus advectus, rogabat, ut pro ipsius salute Domino supplicaret. Ille assumpta Apostolica infula, languentibus membris admovit, et imposita illa antiphona, quæ de paralytici Æneæ salvatione in ecclesia cantatur, mutato B nomine, dixit: Rotberte, sanet te Dominus Jesus Christus. Statim cunctis videntibus et mirantibus præ gaudio, sanus et incolumis ad propria remeavit. Sed quæ obtentu sanctorum pignorum miracula gesserit, tanto nobis innumerabilia sunt, quanto frequentiora; quibus tamen tam cautum se exhibebat, ut semper Sanctis imputaret, quidquid eo administrante sospitatis a Deo alicui impenderetur.

omnia in pauperes erogat,

11 Item aliquando Valentiam Galliæ intraturus, obviam habet pauperum multitudinem, quæ eleemosynam a tam famoso per orbem dispensatore expetebat. Jubet œconomo suo Jarentoni, Fratri per omnia strenuissimo, impertiri more solito per omnem turbam argenteos: at ille post, ferme decem solidos non sibi remansisse, reliquis in opus simile consumptis, et hos foré in majori forsitan necessitate servandos, affirmat. Noli, inquit, trepidare Frater, fidelis est Deus et confide; quia istis distributis bonus remunerator noster Jesus satis fideliter recompensabit in præsenti; si datores hilares fuerimus. Complentur jussa Patris, et antequam ad civitatem veniretur, ecce quidam de civitate obtulit ei aurum, quod solidorum pretium decies excedebat. Tunc conversus ad prædictum Fratrem: Accipe, C inquit, et ne ultra de bono fœneratore diffidas. Singularis in Deum fiduciæ vir iste, quotiens ex magna et intolerabili penuria se et domum, cui præerat, fide, qua totus in Deo erat, liberavit, enumerare perlongum est.

Deo liberalitatem remunerante:

missa epistola ad aram SS. Petri et Pauli pro inopia sublevanda, exauditur; *c*

12 Sed quod beatis Apostolis Petro et Paulo scripsit, unum de multis sufficiat breviter retexere. Quadam vice, urgente inopia, missa a fratribus ad eum legatio est (erat enim tunc *c* Marciniaci) orantibus, ut in tanta necessitate eis consuleret. Convertitur ergo ad singulare præsidium; mittit Apostolis epistolam, rogans et obsecrans, ut servorum suorum misererentur; et qui eatenus locum illum rexissent, et de parvo in magnum provexissent, nunc quoque ab his angustiis eum eriperent; nec ad peccata ejus, sed ad miserationes suas multas, respicerent. Defertur itaque ante ipsorum altare legatio fidei. Quid multa? Tanta, non multis evolutis diebus, rerum copia supervenit; ut non solum illius temporis, sed et totius anni levaret inopiam. Et quia occasione se præbente de beatis Apostolis fecimus mentionem; dignum est referre, qualiter per eos de novæ basilicæ fundatione vir beatus commonitus sit.

d *quibus cælesti monitu augustiorem ecclesiam ædificat:*

13 Quidam Abbas monasterii, cui *d* Balma vocabulum est, Gunzo nomine, vir magnæ honestatis D et simplicitatis, dum aliquando gravi languore paralysis Cluniaci deficeret, ita ut ad extrema jam se devenisse crederet; quadam nocte, vidit sibi assistere ipsos Apostolos Petrum et Paulum cum Protomartyre Stephano: quorum primus atque princeps, videlicet beatus Petrus, postquam ab ipso, qui essent, requiritur, et suum nomen atque sociorum edidisset; sic est exorsus: Surge, Frater, ocius, et Hugoni Abbati hujus ecclesiæ, hæc nostra defer mandata: Angustias basilicæ nostræ Fratrum multitudo ferre vix potest, et volumus ut ampliorem Abbas ipse ædificet: nec de sumptibus diffidat, nostrum erit providere de omnibus quæ huic operi necessaria fuerint. Cui ille Legationem, inquit, istam suscipere non audeo, quia neque fides verbis adhiberetur. Et Apostolus signum, ait, veritatis hoc a me habeas: quia mox, impleto legationis officio, salvum ab omni incommodo te reperies. Dixerat, et ab oculis ejus statim visio disparuit. Illucescente vero diluculo, mandata viro Dei per ordinem retexuit, et ex promisso Apostoli sic factus incolumis est. Et hæc prima causa fuit, quæ animum sancti Patris ad tantum opus inchoandum maxime inclinavit. E Cujus fabrica tantæ pulchritudinis et venustatis in se gratiam prætendit, ut in tota Occidentali plaga (nam de aliis mundi partibus mihi minus cognitum est) nulla sit hac conspicabilior basilica.

aucto Cluniaco,

varia templa et cœnobia erigit ac reformat, *e f* *g* *h* *i*

14 Sed ne hoc solum hujus viri Dei magnificum opus, aliis prætermissis, edidisse videar; hic Cluniacum renovavit, hic Fratrum numerum tam intus quam foris plus omnibus prædecessoribus suis ampliavit, hic cellas ædificiis reformavit, hic possessiones terminis dilatavit. Quis beatorum Confessorum *e* Martialis et Ægidii *f* ecclesias religione restauravit, nisi iste vir beatus? Quis B. Austremonii *g* Arvernensis, nisi iste vir beatus? Quis B. Mariæ Magdalenæ Vizeliacensem ecclesiam ad ordinis regularis pristinum reduxit statum, nisi iste vir beatus? Hic Pictavis *h* S. Joannis Evangelistæ cœnobium ab ipsis fundamentis religione fundavit. Sancti quoque Bertini *i* Confessoris ecclesiam cum pluribus ipsius Flandriæ monasteriis, religione illustravit: locum etiam qui Caritatis obtinet nomen, per virum, mirabilis apud Deum et homines gratiæ, Gerardum monachum suum a principio struxit.

præcipue in Gallia.

15 Parisiis ecclesiam S. Martini, quæ de Campis nuncupatur, de Canonicali ordine, in monasticam transtulit normam. Sed cur fere totam Galliam per- F agrem, quam ita monasteriis perornavit, ut, sive in Franciam, sive in Aquitaniam, sive in Burgundiam, immo quocumque per omnes partes ejus te vertas, ubique religionem tanti Patris fulgere videas? Sed numquid in Galliis tantum, an Occidentales provinciæ prætermittendæ sunt? quarum singulas, quanto religionis lumine illustrarit, testantur monasteria, quæ pleraque in eis, vel ipse construxit, vel ad meliorem statum plurima reformavit. In patrimonio quoque suo, fratris sui Gaufredi studio et auxilio, sanctimonialium feminarum Marciniacense fundavit cœnobium; quibus et cœnobitarum et anachoretarum instituit legem; ut et obedientiæ propositum æmulentur, et perpetui claustri solitudine anachoretarum imitentur vitam.

ANNOTATA.

a *Inter Claromontanæ diœcesis Decanatus, unus* de Montibus *dicitur, Cluniacensi monasterio unitus. Vide Bibliothecam col.* 1755.

b *Hugo Monachus in Vita,* assumptisque secum duobus monachis suis, Duranno scilicet, qui fuit Tolosanus

A Tolosanus Episcopus; et Hunaldo, qui fuit Abbas Moysiacensis, vir eloquentissimus, *Centulli Comitis Bearnensis frater, qui Cluniaci sub S. Hugone anno* 1062 *monasticam vitam amplexus, eodem Sancto adhuc superstite Moysiacensibus præfuit : de Duranno actum ad superiorem Vitam, præter hos miraculi testem alium, Clericum forte secularem, allegat Hugo* : Religioso viro Vincentio referente didici quæ narravi : ipse facto interfuit, vidit et testimonium perhibuit.

c *De hoc Marcimanensi monasterio satis egimus supra.*

d Balma *vulgo* Beaume, *diœcesis Vesontinensis, cujus conditor fuit S. Euticius, ut in hujus Vita legitur ad* 13 *Janua.*

e Ecclesia S. Martialis *Lemovicæ an.* 848 *a Canonicis ad monachos translata, exinde Abbates habuit, quorum duodecimus fuit Adalbertus, sub quo Basilicam S. Martialis recuperatam scribunt Sammarthani. Nunc rursum ibi seculares sunt.*

f S. Ægidii, *vetustum in Septimania monasterium, etiam nunc celebre.*

g S. Austremonius, *Arvernorum Apostolus, colitur* 1 *Novembris : ejus sepulcrum ac deinde cœnobium, tempore Gregorii Turonensis clarum, in vico* Issiodoro *vulgo* Issoir, *nunc inter Abbatias desiit numerari.*

B

h *Neque hoc* S. Joannis Evang. cœnobium *amplius Pictavis superest, nisi forte imminutum dignitate aut in parochialem ecclesiam versum.*

i *Sithiense* S. Bertini monasterium *juxta castrum S. Audomari tota Flandria notissimum; cujus Abbas Iperius narrat, quomodo S. Hugo, de licentia Lamberti Episcopi Morinorum, de diversis Cluniacensium monasteriis religiosos viros adduxit an.* 1101, *quibus stricte et religiose viventibus residui Sithienses metu rigidioris disciplinæ, dilapsi sunt, et brevi plusquam* 120 *Fratres accesserint; ut mirum non sit, quod Hugonis successor Pontius tentaverit hanc Abbatiam Cluniaco subjicere.*

CAPUT III.

Secreta animorum cognita ; futura prædicta, morbi curati.

Quemdam ob latens peccatum ab osculo prohibet :

Inter tot gratiarum dona, prophetiæ quoque spiritu vir sanctissimus non carebat; quo interdum in discernendis voluntatibus et animis fratrum, tanta pollebat gratia, ut sæpe mores ac affectus eorum prædiceret. Unde accidit, ut quodam tempore, C cum cellas suas perlustrando visitaret et ad locum Caritatis venisset; inter alios fratres, unum ab osculo repudiaret. Requisitus de causa, malignum spiritum in eo habitationem habere respondit. Stupefactis qui aderant, interrogatur miser de conscientia qui mox confitetur se sine Sacerdotali Ordine Missam diu celebrasse; confessionem et pœnitentiam nullam sese suscepisse, et adhuc in scelere ipso se perdurare; sed cum debuisset pœnitere, postea flagitiosus atque pessimus evasit. Sic quoque apud Avenionem urbem, dum quadam die ab eo quidam debilis eleemosynam flagitaret, vir Dei miserum intuitus, tali fertur eum convenisse responso : Eleemosynam quidem pro Christo, quem prætendis, tibi impendo; sed tua vita plena ebrietate et luxuria, ipsi displicet; cujus te pauperem esse, mentiris. Protinus omnes qui aderant cives, in admirationem conversi, talem eum esse affirmant, qualem, vir sanctus, qui eum numquam ante viderat, fuisse redarguisset.

mendicum flagitiosum redarguit.

novitium detecta tentatione in monachatu servat :

17 Quidam etiam novitius, Maingodus nomine, dum præstolationis suscipiendi habitus tædio afficeretur, et apud se jam deliberasset, non ultra morarum sustinere inducias, per spiritum a viro Dei de cogitatione sua præventus est. Nam et quomodo discedere voluisset, intimavit; et ne regulari examinationi contraire vellet, admonuit. Qui postea laudabilis conversationis extitit, et vitæ cursum, sicut ei in ipso mortis articulo per visionem cœlitus dictum est, feliciter consummavit.

D

AUCTORE RAYNALDO EX MS

cuidam obiocandi licentiam pœnas prædicit,

18 Fuit quoque vir quidam miræ simplicitatis et gratiæ, nomine Durannus, Tolosanæ civitatis Episcopus, qui, quamvis religiosus vita fuisset, tamen ex animi jucunditate aliquando verba risum moventia proferebat. De qua re, cum sæpius a sancto Patre, cujus et monachus erat, argueretur; quadam die in spiritu prædixit ei, quia postquam ab hac vita migraret, ore spumoso per visum alicui Fratrum appareret : quod ita factum est. Nam cuidam Capellano suo, nomine Higuino, post discessum apparuit, atque ut vir Dei prædixerat, spumosus labra Fratrem edocet de oris deformitate : scilicet quod vaniloquii culpa pœnus lueret : et ut Patri pio causam ejus aperiat, deposcit. Cui postquam revelata visio est, vir plenus Spiritu sancto, septem Fratribus hebdomada una silentium indixit; sed unus ex eis violavit, quod sex illibatum servaverunt. Tunc Episcopus iterum prædicto Fratri, ore quidem jam mundiore, sed a parte quadam adhuc quasi saliva defluente, apparuit; dicens se obedientia Fratrum, qui silentium servaverant purgatum; sed conqueri, quia neglectu septimi Fratris restabat illa pars nondum curata. Itaque, quæ visa sunt, denuo Patri intimantur, et fractura silentii altera hebdomada solidata, tertio demum se eidem Fratri, sine ulla deformitate, manifestavit.

a quibus cum liberatur.

E

apparet absenti,

19 Illud quoque memoriæ commendandum arbitror, quod quidam Clericus Flandrensis, S. Audomari Confessoris Canonicus, Lambertus nomine, cum seculo renuntiare et beati viri magisterio se subdere decrevisset; ab ipsius oppidi Præposito, vi et sibi et rebus suis illata, detentus est. Quadam ergo nocte, jam dictus Præpositus videt sibi advenisse personam magnæ severitatis, cum pastorali virga; quæ Cluniacensem Abbatem se nominans, multis verberibus Clericum exigebat cum rebus suis. Tandem die terris reddita, qui exactus fuerat Clericus, evocatur; et exposita visione, vultu quoque et habitu sancti Patris insinuato, cum rebus suis absolvitur, et Cluniaci monachus efficitur. Erat quidam, Willelmus nomine, qui ad quamdam obedientiam a sancto Patre missus fuerat, quem mox in crure tantus percussit morbus, ut injunctæ obedientiæ succumberet, et tumore evagante ipsum crus ferre nequiret. Tunc concepta fide, Per illum, ait, qui me huc direxit, tibi dico, pestis, ut obedientiam, quæ mihi injuncta est, implere me sinas. Dixit, et nocte insecuta, a duobus viris, qui se missos a sancto viro dicerent, visitari se vidit; et in specie medicorum ab eis medicari et curari. Mane autem expergefactus sanum se ab omni valetudine persensit.

sanat quemdam a tumore cruris,

F

alterum ab inflammatione pedis,

20 Alter vero, nomine Theodericus, in pollice pedis quasi quodam igne urebatur, ita ut vix somno, vix alicui corporis quieti indulgere posset. Rogat infirmorum procuratorem, ut aquam, unde manus sancti Patris in hora Missæ abluerentur, caute reciperet ac sibi deferret. Captata igitur opportunitate, aqua de manibus suscipitur, et ardenti pedi infunditur : sicque statim ardor penitus cessavit. Miles quidam Arvernensis vulneratus in prælio fuerat, et obducta cicatrice minus caute, sanies letaliter inclusa totum corpus occupabat; torquebatur indies doloribus immensis, et ad mortem usque desperans exitum vitæ præstolabatur. Erat ei frater Clericus quidam, desperans quidem et ipse de carnali medicina; sed de Dei misericordia non diffidens : qui beatum viro pro languente fratre censuit expetendum. Veniens igitur ad virum Dei, consilium super tanta incommoditate

et alium vulneratum :

AUCTORE RAYNALDO EX MS.

A incommoditate flagitabat, utque vel fragmenta aliqua ciborum suorum ei mitteret, exposcebat: spinam quoque ligneam rosilem, quam tunc forte manu vir Dei tenebat, petiit et accepit. Tulit itaque fragmenta, et fratri ad edendum tribuit, cicatricem spina in Crucis signaculo consignans, sicque dolor ita fugatus est, ut æger, cunctis qui aderant stupentibus, diuturnum desereret lectum, et ultra nihil molestiæ pristini languoris sentiret.

obtritum sibi restituit.

21 Puer quidam monachus apud Paredum monasterium, dum in choro cum Fratribus oraret; una de tabulis cadente, quæ in lacunari turris eminentis jungebatur, contritus a vertice est. Curritur ad venerabilem Patrem, qui tunc forte in altera ecclesia, Dei scilicet Genitricis, divino operi insistebat: et tam gravis collisio pueri, jam pene exanimis, ei nuntiatur. Qui ubi advenit: aqua benedicta faciem ejus rigat, et oratione subsecuta spiritum vix palpitantem et ad exitum properantem retinuit: inde paulatim resumptis viribus sanus effectus, longo tempore supervixit.

Nobilem ob iniquas prædas mania correptum sanat.

22 Miles erat in Lugdunensi territorio, Berardus nomine, Dominus Castri Rehoterii, qui locum B. Petri Cavariacum devastabat, et ad pravos usus redigere nitebatur. Pro qua re cum a sancto Patre sæpius corriperetur, et magis magisque malitia ejus B grassaretur; quadam die in superbiam elatus, minas intulit et sic ab eo discessit. Ille ad fidei arma se conferens, Christum invocat protectorem, et Joannem Baptistam, in cujus honore loci ejusdem basilica consecrata est, defensorem efflagitat. Mox in ipso itinere inter Cavariacum et castrum suum Lusesium, divino judicio percussus insanivit, et suorum manibus devectus, ad lectum pertrahitur: nocte quoque ipsa vix ab incendio, semel atque secundo lectum ejus occupante, liberatur, vix ad sequentis diei satisfactionem reservatur; qua tamen ex arbitrio sancti viri peracta, ipsius absolutione ab insania illa quievit.

Puniuntur direptores prædones, a quibus spoliatus erat

23 Quodam etiam tempore dum per Aquitaniam pro quibusdam utilitatibus ecclesiæ suæ vir beatus iter ageret; quidam raptores de castello, cui Briderium nomen est, in eum irruperunt, et mulas ejus cum multa supellectile abduxerunt: quod facinus ultio divina secuta est. Nam eodem anno et ab Aquitano Duce Guidone, qui et Willelmus vocabatur, eorum oppidum subversum est, et divinæ animadversionis igne concrematum. In consilio quoque vir Dei tanta gratia pollebat, ut quicumque tam in divinis quam etiam mundanis rebus consilii causa eum C expeteret; ita fonte cœlestis doctrinæ imbuebatur, ut crederet se quasi ab Angelo informatum.

Cellam a cœnobio quondam fulmine arcet.

24 Quod S. Michaelis ecclesia, quæ in ea parte Cisalpinæ Galliæ, quæ Clusa dicitur, sita est, satis in fulminum depulsione probavit. Nam dum crebris fulminationibus locus ille feriretur, et desolationem cœnobio tempestas horrida, ob quorumdam Fratrum interitum, minaretur; tandem vir beatus de mutanda loci habitatione consulitur. Tunc vir Deo plenus, locum deferendum non esse, respondit: sed B. Laurentii Martyris patrocinium quotidiana commemoratione implorandum. Cujus consilii tanta apparuit efficacia, ut ab illo tempore, meritis sancti Martyris et fide beatissimi Patris, a fulmineis ictibus quiesceret locus. Sed cum aliis in consilio utilis, tum sibi promptus atque providus erat: quod quia in multis negotiis ejus ostendere longum est, pauca tamen pro rei exemplo breviter absolvam.

CAPUT IV.

Concilium Rhemense concelebratum, compositum schisma; Pius obitus.

Quodam tempore Romanæ Sedis Pontifex Leo nonus, ob hæreses Simoniacorum et Nicolaitarum a D Galliis exstirpandas, Remis synodum celebrabat, et introitus singulorum Patrum discutiebat; qui dum singillatim de suis electionibus responderent, vir Dei de conscientia tale fertur dedisse responsum: Caro quidem consensit, sed spiritus repugnavit. In quo verbo apud omnes tantæ admirationi et gratiæ habitus est, ut inter tot eloquentissimos viros, inter tot seniores ipse adhuc adolescens, ut sermonem ad totam faceret Synodum, eligeretur. Hujus consilium non solum de vicinis, sed etiam de remotis terrarum partibus petebatur: nec a privatis dumtaxat personis, sed a magnis ordinibus, Regum, Imperatorum, Pontificum, tam Romanæ Sedis quam aliarum multarum Sedium: quibus cum tanta moderatione æquitatis respondebat, ut et Deum in omnibus anteponeret, et benevolum se cunctis exhiberet. Quod in schismate Henrici Imperatoris contra Romanam Ecclesiam evidenter ostensum est.

In Concilio Remensi oratorem agit:

a Summis quibusque pro dandis consiliis exquiritur

et a Pontifice ad componendum schisma evocatus,

26 Ad cujus reconciliationem cum a summo Pontifice Gregorio septimo evocatus fuisset, et liminibus Apostolorum (quia ibi *a* Cæsar cum exercitu suo morabatur) transmissis, ad Summum Pontificem divertisset; Rex hoc comperto legationem ad eum E misit, reprehensibilem eum judicans, quod pro mortali homine prætergressus fuisset. At vir Dei non ex neglectu, sed ex bona intentione se prætermisisse locum respondit: citius ab Apostolis veniam se impetraturum, si ob reformandam pacem severum Pontificem priorem eis adivisset, quam in ejusdem Pontificis gratiam rediturum; et ad causam minus profuturum, si sub specie orationis, Regium Pontificali videretur prætulisse colloquium. Et licet in concordiam vir Dei eos non potuisset adducere, tamen Imperator paulo mitior factus ex tam rationabili responso, Sutriam, *b* ne Romæ secundus videret, quem prior videre non potuit, ad ejus colloquium venit: ubi post multum ad invicem habitum verbum, Rex pro quodam Brixiano *c* Episcopo, qui ipsi viro Dei injuriam *d* captionis, zelo regio ductus, intulerat, flexis genibus satisfecit.

Henricum Imperatorem adit

27 De discretione vero ejus satis referre tanto minus possum, quanto per singula opera ejus ire, difficillimum est. Ceterum ut de aliis virtutibus ejus breviter disserui; sic et de illa, quæ omnium mater est, et sine qua nulla ejus reperiuntur facta, paucis explicabo. Et quia nullo melius indicio res depromitur, quam exemplo; idcirco Guigonem Albionensem Comitem, novo genere discretionis per eum salvatum, non ab re duximus commemorandum. F Hic nimirum dum quadam die cum sancto Patre sermocinaretur, inter alia monachum se posse fieri denegavit, nisi veste seculari ad votum ut semper indui permitteretur: quod ubi vir Dei audivit, et voluntati ejus acquiescendo satisfecit, et animam ejus Deo lucrifecit. Nam monachus factus, primum mollioribus et pretiosioribus vestibus sub cuculla indutus incedebat: deinde cum videret Fratrum humilitatem, simulque vitæ vel habitus simplicitatem; se inter oves Christi quasi leonem reprehendens, sponte sua secularia et pomposa quæque adjecit: et sic brevi spatio conversionis suæ, circiter viginti dierum curriculum bono fine quievit.

Comitem Albionensem suaviter ad monasticam vitam inducit.

Multis virtutibus clarus.

28 Religionem in eo tunc demum digne et veraciter laudaverimus, si ejus habitum, incessum, gestum, eloquium, si denique omnia ejus opera sancta et irreprehensibilia in omni vita sua fuisse dixerimus. Patientiam vero, humilitatem, pudicitiam, sobrietatem, ceterasque virtutes, quas habuit, describere non est necesse: quæ quasi innatæ illi inerant, et ejus actus ab ipsis cunabulis omni modo decorabant. Sed de caritate ejus unum prætermittere indignum arbitror, in quo admirabilem illum fuisse, nemo

fratris sui sicariis asylum et monasticum habitum impertit.

A nemo est qui dissentiat. Nam cum duo milites unum de Fratribus ejus interemissent, nullusque refugii locus, ubi se ad salutem reciperent, eis in Galliis pateret; iste vir beatus in asylo Cluniacensi eos recepit, et monachos factos, unum sub Ordinis monastici retinuit norma; alterum, qui caput mali extiterat, fuga lapsum et postea prædis atque rapinis intentum, et ob hoc male interfectum, amisit. Et quoniam tota vita beati viri non aliud quam virtus fuit, neque singula ob enormitatem colligere possumus, idcirco finem hujus operis de tanti Patris fine faciamus.

Variarum virtutum exercitio ad mortem se parat:

29 Vir igitur sanctus per gloriosos vitæ labores, cum jam carnis universæ viam ingredi tota mente desideraret, ut præmium ab ipso Rege, cui semper militaverat, in æterna beatitudine reciperet; non cessabat indies magis magisque bona opera exercere, misericordiæ studere, esurientes pascere, nudos vestire, servitio Dei cuncta postponere, rigorem ordinis sui inflexibiliter tenere, religionem tam in se quam in subditis semper observare; virtutes denique omnes æmulari, amplecti et obtinere, et sic vocationis suæ diem jugiter expectare. Interea Dominicæ Resurrectionis Paschalis solennitas advenerat, et B sanctus senex de labore ad requiem transiturus, cum in ipso cœnæ Dominicæ die Fratres suos, tam absentes quam præsentes, paterna auctoritate absolvisset; Passione vivifica ac Resurrectione celebrata, quarta feria jam die advesperascente, in Oratorio beatæ Dei Genitricis, beatum Deo spiritum reddidit: cujus corpus aromatibus conditum, in basilica nova, quam ipse construxit, ad Orientalem plagam sepultum est.

quæ pie obita eodem tempore cuidam revelatur in Anglia,

30 Cujus exequiis, ipsa nocte qua migravit ad Dominum, Frater quidam religiosus, Balduinus nomine, olim Domini Anselmi Cantuariensis Archiepiscopi dispensator, in spiritu, sicut ipse mihi narravit, ab Anglia per ordinem vidit. Nam ubique luctus incomparabilis, ubique ejulatus, ubique planctus personabant: quidquid in sancti patris funere doloris Cluniaci agebatur, totum ipse in Britannia positus videbat; et cujus causa totum fieret, intelligebat. Tunc vocato Rofensi Episcopo Domino Rodulfo, qui tunc Cantuariensem ecclesiam de recenti obitu Domini Archiepiscopi Anselmi consolabatur, visionem exposuit, et sanctum senem de seculo migrasse prædixit. Igitur notata die atque hora, post C non multos dies sanctum virum obiisse didicit, et notatum tempus juxta visionem quam viderat invenit. Quidam quoque Abbas de Cameracensi pago duo grabata ad cœlum deferri videbat: quorum unum Archiepiscopi Cantuariensis, alterum Cluniacensis Abbatis esse dicebatur: unum ascendebat quarta feria unius hebdomadæ, alterum similiter alterius hebdomadæ eadem feria: quod paucis transcursis diebus, rei probavit eventus: nam Dominus Archiepiscopus quarta feria ante Dominicam Cœnam die illucescente migravit; sanctus vero senex Dominica, ut supra dictum est, peracta Resurrectione eadem feria, octavo scilicet die advesperascente, carne solutus est. Hæc de Vita sancti Patris nostri Hugonis Abbatis Cluniacensis, sicut partim vidi, partim relatione probabilium virorum didici, perstrinxerim, in cujus laude versiculos istos sic decantemus:

et alteri transitus ejus ad cœlum.

Regula virtutum, Pater Hugo decus monachorum,
Spes inopum, contemptor opum, portus miserorum.
Vas templumque Dei, libamen et hostia Christi,
Carne locatur humi, sed spiritus astra petivit.
O felix currus! felix auriga tuorum!
Fac ut ad astra vehas, quos hic vivendo regebas.
Ultima lux vitæ, penultima luxit Aprilis.

Epitaphium ejus.

D Lux æterna Deus, tibi luceat omne per ævum.
Rexit autem Cluniacensem Ecclesiam annis sexaginta, additis octo diebus ac duobus e mensibus, cujus merita nos apud Deum adjuvent in secula seculorum. Amen.

AUCTORE RAYNALDO EX MS.

ANNOTATA.

a *Spectant hæc ad annum* 1083 *et sequentem, quibus urbe potitus sacrilegus Guibertum antipapam inthronizavit, et ipse vicissim ab eo accepit coronam Imperii, seu potius damnationis suæ pignus.*

b *Distat* Sutrium *ab urbe Romæ ad* 25 *p. m.*

c Odolricus *hic fuit, qui ab anno* 1063 *Sedem Brixiensem tenuit, et ob schisma a suis ipsius civibus pulsus, militavit in castris Henrici, in usque periit pestilentia an.* 1088, *ut scribit Bernardinus Faynus in suo Cœlo Brixiano.*

d *Idem variis Prælatis contigit venientibus ad Concilium, a Papa ex ipsius Henrici consensu indictum; iis videlicet a quorum sincero zelo magis sibi schismatici metuebant.*

E e *Ergo consecratus an.* 1049 22 *Februarii, in festo Cathedræ S. Petri Antiochenæ, tunc in feriam* 4 *cadente, qua feria etiam obiit.*

SYNOPSIS VITÆ METRICA

Auctore eodem Raynaldo ex dicto MS.

Insignem titulis et clarum laude per orbem
Hugonem canimus, spem Cluniace tuam.
His Deus aspiret cœptis, hæc vota secundet,
Ut Patre tam sancto, digna loqui merear.
Quos habuit proceres Burgundia nobiliores,
Germen traxit ab his iste vir egregius.

Nascitur nobili stemmate Burgundiæ,

Nam patre Dalmatio nil clarius edidit unquam,
Ni quia plus nimio bella sequi volvit,
Mater Aremburgis, non impar stirpe marito,
Moribus effulsit, se quoque nobilior:
Hæc concussa metu, partus instante periclo,
Vota Sacerdotum censuit expetere.
Res nova tot seclis, dum sacrificatur ab uno,
Infantis species cernitur in calice.
Qui foret et quantus, qui nascebatur, habendus,
In tanto speculo visa figura docet.
Ille sacramentis consueto more peractis,
Quem reperit natum, prædicat eximium.
Unde suum vatem pueri nec vita fefellit;
F Nec juvenum mores hunc violare queunt.
Hic scholis, hic ecclesiæ jam totus adhærens,
Virtutum studiis ludicra postposuit.

pietati ac litteris deditus,

Nobilium vestes, humili pro veste recusat,
Et cum simplicibus simpliciter graditur.
At pater hinc metuens, ne sic dissuescat ab armis,
Corripit hunc, tanquam de pietate reum.
Talia militiæ, nisi dedicantur, obesse:
Vix horrere senem, quæ didicit juvenis.

exercitia militaria abhorret.

Hunc semel heredem se constituisse bonorum,
Hunc inter fratres semper amasse magis.
Hinc patrios mores, patrias quoque traditiones
Hunc debere sequi, ne quasi degeneret.
Hæc pater: at juvenis tandem quæ mente gerebat
Efficit, et profugus te, Cluniace, petit.
Hunc Odilo vir magnificus, tunc Pastor et Abbas,
Suscipit inter oves, erudit atque fovet:

Cluniaci monachus.

Inque brevi spatio sic de virtute probavit,
Fratribus ut cunctis ordine præficeret.
Quin in Præpositi post sublimavit honore;
Ut quandoque suas ipse vices gereret.
Sic humilis, blandus, sic fervens, sicque severus,
Ut Patre defuncto jure Pater fieret.
O concors! o unanimis sententia Fratrum!
Nam vox una fuit quidquid ibi sonuit.

Fratrem

[illegible]

A Fratrem tota phalanx Abbatem flagitat illum :
  Optio nulla Patrum, sed Pater Hugo fuit.
Quas exinde cruces sibi mox induxerit ipse,
  Dat lorica fidem, quæ bene se domuit.
Hanc tulit ad carnem domandam [illegible] patris :
  Hanc tulit ad carnem dum sibi membra domat.
Pene vel orantem vel semper pene legentem,
  Crede fuisse virum, dum regimen tenuit :
Nunc laudasse Deum, nunc illum consuluisse :
  Hunc spes, inde fides, ultra quæ nectit amor.
De pietate Patris scribens reus esse videbor,
  Si qui re nulli laude secundus erat,
Si referam, quas fudit opes in paupere Christo,
  Me modus excedit, me numerus superat.
Diffinire tamen breviter, quod sentio, possum ;
  Tempore nemo suo distribuit melius.
Ad fidei titulos jam nunc tandem veniamus,
  Primum de Christo signa locum teneant.

Christum lateri suo [illegible]

Testis adesto rei, tu septime Papa Gregori !
  Hæc secreta Dei cernere quem voluit.
Dum Pater insignis Fratres aliquando doceret,
  Mores discuteret, noxia destrueret,
Iste vir egregius, tunc Hypodiaconus urbis
  Ildebrannus adhuc, post vir Apostolicus,
B Tunc Patris assessor respexit, et ecce Redemptor
  Consedisse Patri cernitur a latere ;
Et quasi judiciis habitu vultuque faveret,
  Sic hilaris, placidus, sicque serenus erat.
Cui vir hic assurgens, Fratrum mirante caterva,
  In media voluit sede locare Deum :
Unde requisitus, quænam sibi causa fuisset,
  Patris visa refert ordine commemorans.

Stephano Papæ præsentia sua dæmonem abigit.

Urbs est Italiæ, Florentia nomine dicta.
  Hic Stephanum Papam fama mori fuerat :
Visitat hunc Sanctus, medicus sapiens animarum,
  Et vitæ verbum sæpe ministrat ei.
At generis nostri crudelis et invidus hostis,
  Cum vir sanctus abest, ipse dolosus adest,
Terret Pontificem, turbans horrore tuentem ;
  Cum vir sanctus adest, ipse dolosus abest.
Sicque protracta diu fuit alternatio præsens.
  Tum rogat Antistes semper adesse patrem :
Obsequitur precibus, nec ei se subtrahit ultra,
  Donec obisse vidit, donec eum sepelit.
Nec mirum est eum veterem pepulisse tyrannum,
  Cujus adhærebat mens animusque Deo :

Christum cum suis psallentem videt :

Et cui fixus erat, cui nocte dieque vacabat,
  Hunc ab eo visum, dum locus est, referam.
Psallebat Domino Fratrum Chorus, et Pater ipse
C Aspexit Christum psallere cum cythara.
Qui singillatim visus cantare per omnes,
  Implet odore locum, balsama qui superat.

quemdam sui fugitantem,

Nec te prætercam, languor simulate per iram,
  Quem simulat frustra Pontius ille reus.
Hic aliquando Patris ne colloquio frueretur,
  Confugit ad lectum, sicque malum simulat :

ideoque morbo, quem ante simulaverat, vere correptum,

Non impune tamen ; nam mox ita redditur æger,
  Ut jam deficeret pene loquela sibi.
Et nisi vir sanctus festinans viseret illum,
  Spes etiam vitæ nulla superfuerat.

sanitati restituit :

Ut tamen a culpis absolvitur a Patre sancto,
  Mox redeunt vires, ipsa loquela redit.

defuncto cuidam violata paupertatis reo subvenit.

Te quoque, qui solidos injussus habere dedisti,
  Te Patris expertum novimus auxilium :
Nam defunctus eras, sed nondum carne sepultus,
  Visio cum Fratres una duos monuit :
Te prius absolvi deposcere quam sepeliri,
  Sin alias, donum posse nocere tibi :
Utque fides dictis adhiberi posset ab illis,
  Vir quoque detegitur, cui solidos dederas.

leprosum sua veste,

Hæc ubi sunt comperta Patri, quæ vota sequuntur,
  Tu melius nosti, cui datur hinc venia.
Est reticere nefas curatum veste leprosum,
  Quam dederat sanctus compatiens misero.

et ægrum casula S. Petri sanat :

Nec mentem fugit memorabilis insula Petri, D
  Qua per eum languens redditur incolumis.
Unde decem solidos decies auro retributos,
  Vel pro laude tua, Rex inopum, refero.

SS. Petro et Paulo epistolam scribit,

Te Petre cum Paulo Patris hujus epistola flexit,
  Flexit ægestatem sæpe levare suam.
Vosque novum templum fundare Patrem monuistis :
  Fitque per hos sospes nuntius ipse rei.

et templum extruit

Dic, Cluniace, statum, quo te Pater Hugo locavit.
  Dic numerum Fratrum, quem dedit innumerum.
Dic cellas, dic ecclesias, quas condidit ipse.
  Dic, quæ restituit multa monasteria.

cœnobium Marciniacum fundat :

Inter cuncta tamen, foveas, rogo, Marciniacum :
  Hunc in jure locum constituit patrio.
Hic statuit servire Deo sanctas mulieres,
  Et Jesu Matri continuare melos.
Tu quoque spirituum discretor Spiritus alme,
  In discernendis non deeras animis.

quibusdam secreta sua peccata indicat :

Hinc est quod Sanctus cuidam negat oscula Fratri,
  Quem non Presbyterum sacrificasse probat.
Hinc de pauperibus zelatus corripit unum,
  Cui damnabatur luxus et ebrietas.
Tu meditate fugam, quem prævenit ipse beatus,
  Hinc quoque sensisti cor patuisse tuum.

Episcopo ob jocandi licentiam pœnas prædicit,

Illæ Tolosanæ Durannus Episcopus urbis, E
  A patre post obitum, quid lueret, didicit.
Spumosum labiis, ob verba moventium risum,
  Se fore cernendum cuilibet, edidicit.
Qui simul ac obiit, cuidam de nocte Siguino,
  Spumens apparet, dicta Patris memorans.

a quibus indicto suis 7 dierum silentio illum liberat :

At pius et sapiens medicusque sagax animarum,
  Fratribus ut sileant, imperat, hebdomadam.
Fratribus hoc septem statuit ; sed negligit unus
  Quod reliqui servant, nec tamen hoc latuit.
Rursus enim Præsul Fratrem repetivit eumdem,
  Et transgressa Patris jura statuta, refert.
Se satis adjutum, quod sex tacuere fideles,
  Sed quod adhuc restat, septimus impediit.
His Pater acceptis, solidat quæ fracta fuerunt,
  Per totidem Fratres atque per hebdomadam.
Tunc redit Antistes, nec jam deformis, ut ante ;
  Sed specie renitens atque decorus erat.

quosdam morbos sanat,

Ne monachus fieres, o Clerice, carcere truse !
  Te Pater Angelico liberat auxilio.
Quem parere Patri cruris dolor impediebat,
  Ipsius ad nomen propulit ipse malum.
Mensæ relliquiis multos curasse refertur,
  Res ea, quam tetigit, sæpe medela fuit.
Tu contrite puer, qui vix spirare valebas,
  Tu precibus Patris factus es incolumis. F
Quem requiem nullam pedis ardor habere sinebat,
  Qua Pater est lotus, convaluit per aquam.
Quam frustra Sancto miles Berarde minaris !
  Orat, et insanis, dum veniam tribuit.
Quid tibi Briderium, quid profuit illa rapina ?
  Qua meritis Sancti cœlitus igne peris.

fulmina a quodam cœnobio arcet ;

Nunc in consilio quantus fuit iste Beatus,
  Expediam breviter, namque placet brevitas.
Fulmina crebra diu Clusenses percutiebant,
  Atque Pater sanctus consulitur super his.
Te bene Laurenti, te propter Cæsaris ignes,
  Quos bene vicisti, te jubet hic recoli :
Te satis hos ignes affirmat posse fugare,
  Nocte dieque tuum si celebrent meritum.
Complentur mandata Patris, mox fulmina cessant,
  Et sic ille locus permanet absque metu.

Comitem mira industria ad vitam monasticam inducit :

Quæ vel quanta pio fuerit discretio Patri,
  Unus de multis Guigo Comes perhibet :
Hic monachum fieri jurans se posse negabat,
  Ni liceat vestem ferre velut Comitis.
Præbuit assensum Sanctus, Comitemque lucratur :
  Ille brevi spatio sic monachus moritur.

Utque

A Utque viro sancto perfectio nulla deesset;
sicarius fratris asylum et habitum concedit : Ipse peremptores fertur amasse patris.
Morte cruentatis fraterna factus asylum,
Credo nec hoc facto Rege David minor est.
De Patris hæc meritis, hæc de virtutibus ejus,
Edita sufficiant, nunc obitum referam.
moritur anno 1109, Cum celebrarentur Paschalis festa triumphi,
Ex quo Virgo Deum carne satum peperit,
Millenis annis centumque novemque peractis,
Felix ille senex transiit ad requiem.
Cujus ad exequias vir quidam religiosus,
Exequiæ ejus revelantur absenti, Mente quidem rapitur, sed procul ipse manens,
Trans mare, Normannosque [illegible] vidit atque Britannos,
Hic positus vidit, quod Cluniacus agit.
Luctus ubique sonat, nusquam nisi planctus habetur,
Nil sine singultu cernitur aut gemitu.
Annotat ergo diem, quo Sanctus obisse putatur,
et alteri transitus ejus ad cælum. Huncque brevi spatio comprobat esse diem.
Unde grabata duo, quæ portabantur ad astra,
Ut senior quidam visa refert, memorem.
Præsulis Anselmi, quo præsule Cantia gaudet,
Esse ferebatur, qui prior est loculus :
Quique secundus erat, sancti Patris esse futurus
Insinuabatur, post tamen octo dies.
B Visa fides sequitur, nam postquam Præsul obivit,
Octavo Sanctum constat obisse die.
Hic regimen sacrum lustris tenuit duodenis,
Adde duos menses, insuper octo dies.
Hæc, Pater Hugo, tui Rainaldi dicta nepotis,
Suscipe, quæso, pie meque tuere, Pater.

EPITOME VITÆ,

ab Ezelone atque Gilone monachis Cluniacensibus proxime ab obitu Sancti scriptæ, per Anonymum excerpta.

Ex MS. Bodecensi in diœcesi Paderbornensi eruta a Joanne Gamans S. J.

Post sanctitatis futuræ præsagium, Beatus Hugo Abbas Cluniacensis, Augustodunensis indigena fuit, nobili genere, patre Dalmatio consulari, viro bellicis rebus intento. Hujus mater gravida, cum in partu graviter laboraret, quemdam Sacerdotem religiosum, pro sui liberatione et nascituri salute, Missam celebrare exoravit. Qui dum Missarum solennia attentius peroraret, et in contemplatione C suspensus, super semetipsum sustolleretur; vidisse in calice fertur, cui ardentius incumbebat, speciem infantilem, super humanum modum radiantem. Digna prorsus visio, et vere præsaga futuri. In calice apparuit nondum natus, qui ab adolescentia sua calicem salutaris accipiens, passionis Dominicæ imitator Evangelicus, Evangelii verba vertit in opera, et usque in senectam nomen Domini invocavit.

2 In pupillaribus annis constitutus, non ut illa ætas assolet, lasciviæ fræna laxavit, nec inerti luxu emollitus nugales ineptias sectatus est : sed secundum quod scriptum est, de Jacob : innocenter habitabat Domi. *Gen. 25, 27* Deinde Cluniacum adiens, B. Odiloni se tradidit; mutansque vitam cum tunica, habitum sacræ religionis devotissime suscepit. *factus monachus et tandem Abbas,* Consequenter de rubigine mundana in camino disciplinæ ad purum excoctus, subito calore longum teporem plurimorum superavit. Post hæc factus Prior, etiam B. Odiloni defuncto Abbati in regimine successit, licet cum lacrymis renitens, bonus utique scientia, melior conscientia; optimus temperantia, forma angelicus, moribus compositus, naturali incessu conspicuus, sermone non affectato suavis, et aliis hujusmodi charismatibus spectabilis. *carus Henrico II,* Illo in tempore Henricus secundus Imperator regni apicem strenuissime gubernabat : cujus pater Augustus *a* insignia, quæ Romæ D gestavit, in regni adeptione Cluniaco delegavit. Quapropter filius dilectionem Cluniaci, quasi jus hereditarium, medullitus retinens, floridum Patrem sibi arctius colligare decrevit. Itaque Sanctum Hugonem, pubescente ætate vernantem, venire ad se invitavit, invitatum gloriose accepit; et ut filium suum Henricum tertium de sacro fonte levaret gratanter obtinuit. *baptizat Henricum III,* Tunc etiam Pascha celebravit, paschalis Agni filius, una cum Imperatore, angelica Cluniacensium seniorum stipatus caterva, in Agrippina colonia. Nec multo post, vix ab Augusto laxatus, Cluniacum rediit, muneribus comitatus et gratia.

3 Cujus etiam gratia Stephanum Papam non fugit; qui cum in civitate Florentiæ valetudine constrictus decumberet, *adest morienti Stephano Papæ :* adveniente sancto Hugone inimicum recedere, exeunte eodem accedere circumstantibus protestatus est : quare ne infœderabilis infestationibus Hostis urgeretur, sedulitatem ejus exorabat, cujus præsentia insidiator confundebatur. Jamque malignos incursus lacrymæ patris longe removerant, cum vir Apostolicus in sinu præsidentis animam exhalavit : cujus manibus digne compositus, traditus est sepulturæ. Sed et reverendissimo Hildebranno, mutato et nomine et gradu postmodum Gregorio nuncupato, manifestissime claruit, quod multum gratiæ spiritalis pater Hugo obtineret. E Hic sane nondum *b* Pontificali [apice] insignitus, positus in Cluniacensi Capitulo, ipsum mundi Judicem perhibuit se vidisse S. Hugoni collateralem; qui sedens a dextris regularem disciplinam fovere prosequebatur. Hinc Papa factus, blandum tyrannum eum vocitare solebat; cum sævis leonem, mitibus agnum se exhibuerat, haud ignarum parcere subjectis et castigare superbos.

4 Tempore Leonis Papæ noni Remis translatum est corpus B. Remigii : præfuit autem tantæ Translationi Apostolicus, ac generale Concilium, præcipue contra simoniacos, celebravit. Interfuit etiam Pater Hugo fide armatus, ipsumque ingens virorum illustrium sequebatur agmen. At tanta erat perversorum multitudo, ut boni vix auderent reprehendere malos : et etiamsi ausi fuissent, facilius erumperet reclamatio male viventium, quam vox libera eorum qui sanius sentiebant. Mox cujusdam nominatissimi viri exhortatione Synodali causa, jussu Domini Papæ et suasione cujusdam nominatissimi viri Sancti *c* F Constantii Remensis Canonici et aliorum, laudabiliter egit et probabiliter confutavit tergiversationes eorum, qui contra verum mendacio stare consueverant.

5 Hildefunsus Rex Hispaniarum, patrem Sanctum, scilicet Hugonem, plus omnibus recolens, votis ardentibus ut eum videre mereretur impetravit : *[illegible] ab Alphonso Rege :* primo quia a captione fratris sui Sancii precibus Sancti Hugonis emersit; deinde quia conjunctionem patris sui Fredelandi et Cluniacensium compaginare fortius disponebat, alioquin B. Petro inobediens et beneficiis ingratus constitueretur. Is *d* enim cum arctissima teneretur custodia, et Cluniacenses pro eo orationi incumberent, per Episcopum quemdam innotuit, qualiter instantia Hugonis et suorum pulsatus ut brevi ipsum propriæ potestati reconsignaret, *e* et ad sceptrum usque proveheret. Nec mora Claviger cœli, Sancio regnum usurpanti, terribiliter noctu apparens, mortem intentavit, nisi fratrem mox dimitteret. Surrexit ocius exturbatus tyrannus, et eo a vinculis emancipato, cubitum rediit. Itaque factum est ut Rex liberatus, duplicato censu paterno, intercessoribus suis diversas auri uncias annuatim etiam destinaret, diemque liberationis nostris celebrem derelinqueret.

6 Multa S. Hugo ad usus pauperum conferens,
quasi

A quasi viles sarcinulas reputans, direptionem illarum sæpe pertulit non iratus, quin et in præceptorum talem habuit mensuram, ne aut nimia remissio, aut severitas excedens haberetur. Spiritu vero prophetiæ discernere in novitiis solebat, qui essent frumenti stabilitate solidandi, et qui tanquam paleæ spiritu maligno ventilandi. Quodam vero tempore cum esset apud Marciniacum, adjuncto sibi præclaro Anselmo Cantuariensi Archiepiscopo, qui propter justitiam ab Archiepiscopatu sedis suæ jucundabatur ejus societate, divina revelatione admonitus, mortem Wilhelmi Regis Angliæ momentaneam prænuntiavit: et ut prædixerat accidit. Nam dum ille per saltus fugaces cervos sagittare gestiret, sagittam subito in corde suscepit, qua miles suus cervum impetebat. Alio tempore, cum dormiret idem Pater, vidit in somno sub capite suo cubare serpentium multitudinem et ferarum, qui sub capite excutiens et exquirens supposita, invenit librum Maronis forte ibi collocatum. Mox abjecto sæculari codice in pace quievit, cognovitque modum materiæ libri visioni congruæ, quem obscœnitatibus et gentilium ritibus plenum, indignum erat cubiculo sancti viri substerni. Quidam frater nomine Durannus de *f* Bredon,

f

B prius idiota apparens, postmodum Moysensis Abbas non incongruus, deinde ad Tolosanum Episcopatum sapientiæ prærogativa promotus, inter operarios agriculturæ Dei meritorum laudibus industria claruit. Hic circumspectus per cetera, verba risum moventia sæpe incautius proferebat. Qua de re venerandus Pater Hugo multotiens eum increpans, nec satis proficiens, de futuro interminans prophetice sic inquit: Certe, Frater carissime, nisi ludicra verba, monacho prorsus interdicta, vivens dimiseris, post mortem apparebis enormiter. Quod sane vaticinium eo migrante constat esse completum. Nam Siguino cuidam, Capellano Patris, spumoso ore apparens, postulabat flebiliter ejus juvamen, cui noluit obedire dum viveret. Hoc ubi Domino Abbati Siguinus retulit, præcepit ut septem Fratres una hebdomada pro defuncto taciturnitatem proprii oris continuarent, ad hoc Fratribus septem electis: ceteris obedientibus unus eorum voti contemptor silentium interrupit. Rursus Pontifex, eidem denuo revelatus, est valde conquestus super illo fratre perfido, qui dum non siluit, sanitatem ejus interpolavit. Audiens ista piissimus Hugo, præcepit ut fractura silentii, quæ per unum contigerat, aliorum septem dierum silentio sarciretur. Quo facto anima Pontificis tertio apparens, in statu Apostolico se exhibens, *g* purga-

Duranno nugacitatis pœnam prædicit,

ab eaque jam mortuum liberat

g

C tori suo memorato semperque memorando Hugoni gratias integritatis suæ reportavit.

h

7 Item in *h* Silviniaco quidam Frater, nomine Stephanus, hostis antiqui supplantatus insidiis, manus sibi ingerens ad coronam martyrii anticipandam, seipsum in quadam sylva necavit: erat tamen iracundiæ gravis; qua ejus complectione tentator excitatus, forte prævaluit. Hujus anima ad judicium rapta, accusatorem, *i* præterea et cultellum necatorium, infestum habuit. Miser suæ prodigus animæ, exutus a cuculla, Apostolica intercessione obtinuit, quatenus ante introitum claustri Cluniacensis tam diu maneret, cucullam habens in manibus, donec precibus S. Hugonis et Fratrum illa mereretur induere, et ordinem suum recipere. Quæ dicimus Frater quidam in visione conspiciens, Domino Abbati nuntiavit: non tamen statim ut debuit. Quocirca in tempore Regationum, quoniam quæ viderat nuntiare distulerat, verberibus utique ad propalandum compulsus est. Ceteris ad processionem euntibus solus in choro remansit, utpote claudus. Apparuit S. Odilo eidem vigilanti visibili forma cum duobus viris; et ecce facta oratione, illo vocato Capitu-

juvat Fratrem qui seipsum occiderat,

i

et auxilium petebat:

lum ingressus est, Fratrisque pigritiam increpavit, D magna asperitatis vehementia præcipiens assessoribus suis, acriter illi inferre disciplinam. Post Letanias correptus nuntiavit Abbati tam visionem quam sui afflictionem. Confestim pius Pater eleemosynis, precibus et hostiis salutaribus præcepit insistere, quousque spectrum alia visione cum habitu sacro apparuit, et corpus eo in cœmeterio non judicatur *k* indignum.

k

8 Contigit aliquando S. Hugonem Eucharistiam præbuisse cuidam leproso, communioni hominum corporaliter subtracto, tunc vero communicanti: qui tumentibus labiis et ulceroso ore corpus Domini injuriose masticans, portiunculam importuna screatione rejecit, sequente nimirum nausea et spuma horribili. Tunc Christi miles Goderannus, qui aderat, Domini sui Sacramenta ita indigne conspiciens agitari, quod egerebat celeri colligebat obsequio. Et ecce vir magnanimus, manus utrasque supponens vivificis Sacramentis, in ore suo projecit vomitum nauseantis ægri, letalibus choleris cohærentibus fideliter absorbens. Qua in re pius magister stupefactus, et hærens discipuli perfectione attonitus, Laurentii craticulam tollerabiliorem fuisse indubitanter asseruit. Hic denique Goderannus ad Episcopatum Sanctonicum promotus, quo ascendit altius, eo clarius refulsit. E

miratur Goderanni virtutem.

9 Mos est Cluniacensis monasterii, ceteris solennitatibus Nativitatem Domini quadam singulari affectu devotius agere, et canticorum melodiis, cereorum accensionibus, quodque longe præstantius est, spirituali devotione multaque lacrymarum effusione, cum angelis solennizare. Hac igitur festivitate Fratres se suaque omnia præparaverunt. Venerabilis ille Pater Hugo, qui adhuc senex supererat, Capitulum, ubi Fratres erant, intravit, et hæc ad omnes protulit. Noveritis, Fratres, benignum Jesum vestris solennis interesse; ac contra invidia laborare hostem nequam, ut aliquas tenebrarum suarum nebulas tanto splendori possit intermiscere. Frater enim, ait, quidam (se utique dans intellegi) vidit matrem misericordiæ, ipsum filium, quem præcedenti genuit nocte, dulcissimo gremio continere, eique sanctorum Angelorum multitudinem cum immenso lumine astare. Idem Deus puer exultabat, et cordis lætitiam gestu corporis et plausu manuum demonstrabat: et conversus ad matrem aiebat, Cernis mater noctem nativitatis meæ, quæ imminet, gaudiis illustrandam? in qua et Prophetarum oracula et Angelorum præconia renovabuntur, et de meo ex te ortu omnia similiter cœlestia et terrestria lætabuntur. Ubi est F nunc hostis mei damnata perfidia? Ubi nunc ejus potestas, quæ ante hoc singulare gaudium mundo dominabatur? Quo ille imprudens audito, de latibulo suo egressus, a longe se prodidit; et ignominiose deturpatus, cum multo planctu et ululatu, ut admitteretur orabat: et, Si, ait, in nulla parte ecclesiæ admittor, in aliquo saltem reliquarum officinarum loco suscipiar. At filius Virginis, Vade, furcifer, inquit, ne te mea potentia præjudicatum lamenteris, tenta quod poteris. At ille solutus, aditum Capituli petiit; et intrare conatus, non potuit: in tantum enim et se tumidum, et introitum Capituli angustum invenit, ut nullatenus intrare valeret; vere inflammatus superbiæ apostemate veteris, per humilem editum non potuit transire. Inde ad dormitorium Fratrum gressum convertit, et phantasiis solitis se eos inquietare posse confidens, intrare tentavit: sed eadem grossitudine sua ab ostio repulsus, recessit. Postmodum ad refectorium nocendi spem contulit, ibique, propter aliquantulam corporis curam, majorem suspicatus mentium incuriam, ibi etiam tot obices divinorum ex lectione verborum, tot trabes ex devotione auditorum, tot repagula reperit ex caritate

In nocte nativitatis,

videt Christum insultantem dæmoni:

qui per officinas circumiens

non potuit ad eas penetrare.

A ritate sibi invicem servientium, ut nullo modo ultra valens procedere, cogeretur retrocedere. Sic ab omnibus officiis ecclesiæ rejectus, a conspectu piissimi Redemptoris, et gloriosissimæ Virginis matris, cum ea qua dignus est confusione, pestifer ille recessit. Cauti igitur, o fratres, estote, et immensas omnipotenti ac misericordissimo Salvatori gratias agite; quia et nequissimum hostem a vobis pepulit, et ipse nobiscum festum celebraturus remansit. *l*

Mors ei denuntiatur a S. Petro,

10 Paucis autem diebus antequam moreretur S. Hugo, cuidam rusticano homini, in agro laboranti, apparuit Sanctorum visio, quos præcedebat quædam regalis Domina, cujus dorsum transeuntis et faciem videbat. Illud Sanctorum agmen quidam senior sequebatur, qui restitit et ait, Cujus est, agricola, ager iste, quem colis? Qui ait, B. Petri et Domini Abbatis Cluniacensis. Et senior ad hæc, Meus est, inquit, ager, et Abbas meus est famulus : tu autem festina nuntiare nostro Abbati, ut disponat domui suæ quam nutrivit, quia, post modicum tempus, hujus vitæ finem sortietur. Dic autem ei Petrum Apostolum hæc tibi nuntiasse : qui vero me præcedunt, Dei Genitricem et Sanctos denuntia famulantes.

B *quam pie obit :*

11 Idem Hugo in articulo mortis positus, recolens anniversarium Gaufridi Archiepiscopi et Mendenis Abbatis, obliviosos admonuit : tam tenacis erat memoriæ et tantæ caritatis; quia ibi fraternæ salutis non erat immemor, ubi raro quisque reminiscitur propriæ. In ipsa nocte qua mortuus est, benedictiones Lectionum lectoribus imposuit. Extremum ejus verbum fuit ad circumstantes, Benedicite. Corpus ejus in Capitulo a Fratribus dealbatis, prius aqua, deinde vino ablutum est. Ad ultimum modico balsamo, quod supererat in brevi vasculo, trinis vicibus totum corpus, licet magnum, affluenter perunctum est; quod vix ad solum lepidum caput sufficeret, nisi benedictione cœlesti multiplicatum inter manus obsequentium abundaret. Beatus autem Dionysius Areopagita apparuit cuidam Fratri apud Nongentum, dicens, ut festinaret adire Cluniacum, ut valedicere posset S. Hugoni, statim decessuro ... *m* Veni ego infelix, sed Sanctum migrantem non salutavi : datum tamen est spiritui, quod constat corpori esse negatum : vidi enim mixtos mortalibus Superos et cum monachorum collegio Matrem Dei maris stellam clarius coruscare, cujus præsentia sagittarios quosdam apparentes ita exterruit et fugavit, sicut ventus validus autumnales frondes dejicere consuevit : inter quos Martinus gemma Sacerdotum, et Benedictus sol Abbatum, spiritum S. Hugonis deducentes, intra quamdam vineam speciosam et fertilissimam collocarunt, ut ibi jucundaretur et mansitaret in modico; ubi ipse sanctus Hugo me aspicientem taliter invitavit. Comede, carissime, de candidis racemis qui nobis superabundant, et fac mecum solenne contubernium : ego nempe parum hic pausabo, donec quidam tumor subsidat, quem in pedibus pulverulentis de longo circuitu terrarum contraxi : sed e vestigio, curatis gressibus et excusso cinere mundano, liber ad potiora transibo. Dic autem successori meo Pontio, ut humilitatis et innocentiæ thesauros custodiat, et necessitates omnium suas reputans misericordiæ studeat : zelum monastici ordinis exemplo mei sapienter disponat : sic enim viriliter agens a Deo consequetur auxilium, qui non deserit sperantes in se.

m

anima a Sanctis excepta,

C

in locum quietis deducitur,

et cum S. Anselmo ad cœlum ascendit

12 Eadem quoque nocte, qua Pater beatus dormivit in Domino, vidit Abbas quidam duos Sanctos, in visione decenter ornatos, Angelorum manibus ad astra sustolli, et audivit voces in sæculum dicentium. Hos geminos sui correctores et secum, stratis auro radiantibus, vitæ merito collocabimus : videlicet Cantuariensem Archiepiscopum et Cluniacensem Abbatem, qui multorum sunt patres filiorum in gloria. Isti quidem duo pene sub uno tempore decesserunt. D

AUCTORE BERNARDO EX MS

ejus decessores

De Abbatibus Cluniacensibus a primo ad beatum usque Hugonem facti sunt hi versus.

Ordine Berno, prius stat honore Beatior Odo :
Surgit ab his Sanctus Majolus forma virorum,
Igneus ardentem vix cohibens animam :
Post fuit Arvernis sacer Odilo missus ab oris.
Mitior ingenio quam ferus imperio :
Proximus Hugo venis, discretis usus habenis,
Ordine posterior, utilitate prior.

ANNOTATA.

a *Conradus Imperator defunctus an.* 1039, *coronatus Romæ a Joanne* 20, *anno* 1027, *die Paschatis.*

b *MS.* Plumali, *quod correximus addita voce*, apice.

c *Præter Cathedralem S. Mariæ, duæ sunt Remis Collegiatæ, S. Symphoriani et S. Timothei : si ostendatur ibidem sub titulo S. Constantii Collegiata alia fuisse, credam hoc loco proprium nomen ecclesiæ, non Canonici, indicari : sin minus, quæram ex Remensibus, num aliquam notitiam habeant cujusdam* S. Constantii Canonici : *ejus certe alibi nullam mentionem invenimus.* E

d Is, *scilicet S. Petrus, ut clare exprimitur in Vita per Hildebertum*

e *Hæc verba videntur occasionem dedisse Hildeberto credendi, coactum fuisse Sanctum fratri restituere dignitatem : cum is illum dumtaxat dimiserit e carcere, ad liberiorem in monasterio custodiam; nec, nisi post biennium mortuus, regnum Alphonso recipiendum dimiserit.*

f *Cognomen hoc ignoravere Sammarthani, alioqui in sibi cognitis annotandis seduli.*

g *Ecgraphum*, Purgatorii sui.

h Silviniacum *vulgo* Sauvigny, *non illud quod in Cenomanniæ finibus a S. Vitali conditum* Saviniacus *dicitur, et cito ad Cistercienses transiit; sed alibi, forsitan in Burgundiæ oppido, ad confinia Ducatus et Comitatus situm.*

i *Ecgraphum* præcedentem, *sed tunc addendum esset* et prætendentem.

k *Potuit illum, post vulnus letale sibi ipsi inflictum, pœnituisse peccati : quod reipsa factum, præsumere cogit ista auxilium petentis apparitio.*

l *Deest hic aliquid : neque enim ipse Bernardus, qui inducitur hic loquens in prima persona, dici potest scripsisse hanc Vitam; et apparet ex Hildeberto supra, ubi solum in extremo morbo ab eo dicitur revelata hæc visio, et quidem haud diu post obitum Sancti.* F

m *Petrus Venerabilis lib.* 1 *miraculorum cap.* 15 *transcripsit hæc, paucis verbis aliquanto nitidius redditis.*

ANALECTA

Ex aliis in Bibliotheca Cluniacensi collecta.

CAPUT I.

Ex Epistola Hugonis monachi ad Pontium Abbatem.

Jussus scribit ab eo missa,

Patri serenissimo, Cluniacensi Abbati Pontio, Domino suo, servus Hugo. Dum tuam, Pater, excellentiam pertimesco, injussus coram te loqui non audeo. Sed quoniam memoranda quædam de magno Hugone sancto prædecessore tuo, tacita video, si tua jubeat me fari dignatio, pauca de plurimis, parva de maximis, breviter expedio. Iste quidem diffusos Scriptores illos miror obmisisse, qui de eo tanta volumina conscripsere. Quæ refero, præsenti-

bus

A bus notissima sunt, sed posterorum memoriæ, ut jubes, mandata sunt.

AUCT. HUGONE MONACHO

2 Beatus Hugo ad Francigenas, eos visitaturus, olim exiverat. Veniens autem Bellvacense territorium intravit *a* Gornacum super Aronam fluvium. Ibi eum Albertus vir illustris honorifice suscepit. Uxor viri, nomine Ermengardis, et ipsa tanto hospiti reverenter occurrit. Quam sanctus ut vidit, prophetico afflatus spiritu, dixit: Domina, tu gravida es, filium paries, qui, sicut Deo placuerit, Monachus erit. Audiens mulier quæ de se ante non noverat, mirabatur: præsentes, audita signantes oracula, lætabantur. Postmodum, juxta servi Dei verbum, gravida illa peperit filium. Crevit puer, et armatorum deputatus officio, militiam adeptus, ut id hominum genus male consuevit, perniciosus evasit. Interea Sanctus, plenus dierum pariter et virtutum, diem in Domino clausit extremum. Erat tunc in Italia apud Papam decus Pontificum Godefredus *b* Ambianensis Episcopus, doctrina præclarus, sanctitate perspicuus. Dum itaque beatus Hugo præsenti vita defungitur, æterna dotatur, videt Episcopus ad procedendum conventus eximios præparari, cum luminaribus et ceteris quæ in processione solenniter B solent exhiberi. Episcopo inquirenti quis esset, quem tantæ triumphus gloriæ expectaret; responsum est, quia ad deducendum Dominum Hugonem, Cluniacensem Abbatem, illa Sanctorum devotio festiva procederet. Quod cum Episcopus admirans sociis revelaret, tempusque quo id viderat annotaret, in Galliis reversus; eodem invenit tempore in Cluniaco Sanctum migrasse, quo sibi fuerat monstratum Papiæ.

quod sanctus matronæ gravidæ filium monachum prædixerit, qui natus et adultus,

post gloriosam sancti mortem S. Godefrido Ep. revelatam

3 Postquam vero Sanctus decessit, tu feliciter electus, et in officium tanti Patris digne subrogatus, Domino ducente ad supradictas Franciæ partes descendisti: ubi pro tua illa nobili consuetudine, quibusque bona prædicans, istum, de quo Sanctus prædixerat, juvenem invenisti, inventum vocasti, vocatum eduxisti. Ipsum in Cluniaco Monachum nomine Landricum plurimis annis vidimus, bonis pollentem moribus *c*. Sic, Pater benignissime, sic prædecessor tuus Abbas Hugo sanctissimus, quem plurimum dilexisti, immo quem diligis, sic inter alias virtutes suas etiam prophetia claruisse probatur: sic in sui dissolutione corporis, Pontifici revelatus, supercœlestium concivis esse dignoscitur. Sed mea modo sileat parvitas, tua magis ista, quam alta sint, perpendat caritas. De hac enim altitudine loqui, ego tam infimus timere debui.

sub Pontio Abb. fit monachus:

C 4 Anno denique Verbi de Virgine nati MCXVIII, defuncto Papa Paschali, qui Romanæ sedis apicem x et VIII annis, et eo amplius *d* gubernavit, assumptus est electione catholica, et consecratus est Gelasius Papa, vir apprime eruditus, eleemosynis largus, consilio providus. Hic Henrico IIII, Romanorum Imperatore, contra Ecclesiam sæviente, declinans, ad mare descendit, navigio Gallias expetivit: tibique primum, cursore a Pisis emisso, suum prænuntiari fecit adventum: te enim, Cluniaci scilicet Abbatem, in partibus Galliarum habet Pontifex Romanus proprium et specialem filium. Huic apud S. Ægidium occurristi, huic et multo comitatui suo equitaturas et alia quam maxima elegantissime ministrasti. Hunc pro maris molestia infirmatum, in tuæ solo nativitatis, quod pater tuus Petrus, potens et nobilis Comes *e* Merguliensis, juri Apostolorum Petri et Pauli contradidit, et inde accepit, tu Papam officiosissime confovisti. Qui denuo convalescens, et Cluniacum suum pervenire desiderans, Lugdunum Galliæ pertransit, Matisconam *f* descendit, ubi gravissima ægritudine confectus se Cluniacum perferri instantissime præcepit.

sub quo etiam Gelasius Papa Cluniacum veniens,

ibi moritur,

D Quo deportatus, summaque reverentia susceptus, completo Episcopatus sui anno primo et diebus quatuor *g*, in medio Fratrum, circumstantibus Episcopis Cardinalibus, in propria domo, proprius Pastor in pace Cluniaco quievit.

5 Post hunc reverendus Wido Viennensis Archiepiscopus ab Ecclesia Catholica est in Cluniaco electus, sicque in Papam Calixtum ordinatus. *h* Hic terrenæ nobilitatis celsitudine *i* præcellit, sed cœlestium nitore charismatum pulchrius elucescit. Hic secundo Cluniacum rediit, *k* ibique festum Dominicæ Circumcisionis et Apparitionis devote peregit. Qui dum inter cetera sæpius ageret de vita et miraculis B. Hugonis, non quorumlibet chartulas super his profusius exaratas attendit, sed personas authenticas in medio Cluniacensis Capituli præsentatas, de Sancto quæ viderant et audierant validius attestatas, gratanter accepit. Episcopis vero et Cardinalibus pariter assentientibus ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi natalem tandi Confessoris tot et tantis virtutibus approbati festivum fieri Papa decrevit... *l* Ista me dixisse sufficiat, tuaque mihi gratia veniam tribuat... *m*

et eodem veniens Papa Calixtus,

Canonizat S. Hugonem

E

ANNOTATA.

a Gornacum, *vulgo* Gournay sur Epte, *quinque leucis Bellovaco dista trans Eptam, qui Francos strictissime dictos, id est Parisiensi regimini subditos, disterminat a Normannis: utrum vero* Epta *fluvius etiam dicatur* Arona; *an occasione alterius Gornaci, inter Parisios et Melodunum siti, vulgo* Gournay sur Marne *exerraverit Hugo, et librariorum culpa, irrepserit* Arona *pro* Matrona *non definio. Est, Gournay sur Aronde, prope Compendium.*

b S. Godefridus Episc. Ambian. *colitur* 8 *Novembris, rexit ecclesiam suam ab anno* 1104 *ad* 1118.

c *In Vita postea scripta idem Hugo, omissa revelatione S. Godefrido facta post nativitatem pueri et depravationem adulti, continuo subnectit ejus conversionem hoc modo.* Interim B. Hugo præsentis vitæ cursum complevit: cui dum ejus Patris pius filius, Domnus Pontius, successit, Cluniacensis Abbas assumptus, et ipse Franciam visitaturus intravit. Ubi pro sua nobili consuetudine errantes revocans, plurimos secum adduxit, inter quos et me peccatorem, et hunc de quo loquimur juvenem invenit, vocavit, et ut Sanctus prædixerat monachum effecit. Præsens est in Cluniaco, Sacerdotali fungitur officio.

F

d *Scilicet mensibus* v, *diebus* IV.

e Mergulium *vulgo* Melgueil, *in Languedocia haud procul a Rodano constitui debet, siquidem eo loci natus est Pontius. saltem nativitatis ejus locus in jam dicta regione erit quærendus; quandoquidem Pontifex ad S. Ægidium se recipiens, inde adverso Rhodano Lugdunum versus ascenderit*

f *Descendisse dicit, non respectu fluminis, qui adversus erat; sed respectu itineris, ab Austro in Septentrionem instituti.*

g *Obiit* Gelasius II *anno* 1119, 29 *Januarii*

h *Coronatus est* Calixtus II *die* I *Februarii ejusdem anni.*

i *Utpote filius Guilielmi* II *Burgundiæ Comitis.*

k *Anno* 1120, *priusquam rediret in Italiam.*

l *Cetera, quæ Cluniaci gessit Pontifex, in Bibliotheca Cluniac. col.* 560 *legi possunt.*

m *Reliqua pars epistolæ agit de reliquiis SS. Petri et Pauli Cluniacum allatis, et in monasterio nove per Pontium constructo conservatis, immota ara sub qua repositæ olim fuerant.*

CAPUT

A

CAPUT II.

Ex Vita per eumdem Hugonem scripta.

Patrum Cluniacensium Conventui sancto servus Hugo. Caritas quæ libera servit, piis me jussionibus parere compellit. Præcepto igitur, non præsumptione, suscepi de B. Hugone, licet indignus, aliquid dicere. Nec eis præjudicio qui ante me de Sancto eleganti scripsere calamo : sed nostris servio, dum quædam ab eis omissa colligo, profusius edita contraho, ne occupatos onerem multa prætereo. *Hac protestatione præmissa, natales, monachatum, et electionem Sancti paucis perstringit auctor : obiterque indicato quid Florentiæ contigerit, susceptum argumentum sic prosequitur :*

Æduam ad Concilium Episcoporum veniens,

7 Mirandis plus miranda subjungo, quæ referentibus viris authenticis probata cognosco. Hæc sane referunt, Gaufredus de Monte-S. Vincentii et Rainaldus Æduensis. Dux Burgundiæ *a* Rotbertus Haganonem Æduorum Episcopum nimia infestatione gravabat, variisque prædonum incursibus passim Burgundia laborabat. Eapropter Episcopi, Gaufredus Lugdunensis, Hugo Bisontinensis, Accardus Cabilonensis, et Drogo Matiscensis, Æduam *b* convenerunt, magnique Patrem consilii prædictum Hugonem, Cluniacencem Abbatem, venire rogaverunt. B Aderat illustrium multitudo copiosa virorum, populus confluebat infinitus, pro pace supplicans indefessis clamoribus. Adveniens ipse Dux, immo tyrannus, Æduam intravit; sed fastu maligno interesse conventui recusavit : At Pater Hugo, fervore caritatis concitus, tyrannum adiit : quem vehementer increpans, cunctis mirantibus tanquam ovem mitissimam secum adduxit. Episcopis autem supplicantibus, ut Pater Hugo pro pace agenda loqueretur, turbis undique conticentibus, et ex ejus ore pendentibus, sic ait : Qui pacem quærunt, qui Deum diligunt, nos audiant, nobiscum agant. Qui vero filius pacis non est, qui non ex Deo sed adversarius est, huic ex parte Omnipotentis præcipio, ut a nobis exeat, et operi divino non noceat. Vix dicta compleverat, cum ecce quidam statura procerus, facie truculentus, multis eum sequentibus egressus, disparuit. Non fuit in tantu multitudine hominum, qui aliquem nosset egredientium. Mirabantur singuli, stupebant universi. Quærentibus invicem super his, non erat aliud respondere, nisi interdicente Sancto, C dæmones visibiliter exiisse, egressosque de turbis simul evanuisse. His ita depulsis, tantam mox prædicatio Sancti efficaciam habuit, ut eo jubente, Dux ipse sui mortem *c* filii, interfectoribus condonaret, et Ecclesia pacem reciperet. O beatum virum, cujus præsentiam satanas ferre non poterat, cujus imperium invitus agebat. Res equidem mira, sed altiori miraculo cumulata. Quamdiu enim in conventu illo vir sanctus sancta perdocuit, sicut columba candida super caput ejus præsens apparuit. Quibus id videre datum est, Deum glorificaverunt, non enim omnes hanc videre gloriam meruerunt. Stephanus Archipresbyter de *d* Parriceio, sub omni assertione itidem se licet indignum, testabatur vidisse.

pulsis ex eo dæmonibus Ducem Burgundiæ Æduensi Episcopo conciliat,

Spiritu sancto capiti ejus superimminente viso:

ex muliere quadam serpentem expellit :

8 Paredum venerat Hugo Pater, ut ibi festum Baptistæ Joannis devotus ageret. Ad quem mulier quædam, cum turba pro ea supplicante, pervenit : quia ejus uterum irruptio violenta virulenti tenebat serpentis. Tum Sanctus, misericordia motus, aquam afferri præcepit, quam precibus sacris et benedictionibus præsignavit, acceptoque cochleari, ter de aqua illa in ore mulieris orando infudit. Quo facto, statim serpens, cunctis qui aderant videntibus, per os mulieris horrendus exivit. Qui cum mœrore venerant, cum gaudio revertentes, Dominum D collaudabant. Gaufredus vir fidelis, quo præsente Sanctus apud Æduam dæmones de turba fugavit, et hoc de serpente per eum ejecto se vidisse solet attestari.

AUCT. HUGONE MONACHO

9 Alio quoque tempore pacis agendæ gratia, præfatus Pater cum Episcopis Rocleno *e* Cabilonensi, et Drogone Matiscensi, in campo venatorio pariter affuit. Turbis vero circumstantibus, quidam pessimo fœdatus crimine, non timuit interesse. Quem Sanctus, sancto edoctus Spiritu, a longe intuens, ait præsentibus; Videtis, inquit, miserum illum? Videtis dæmone plenum? Statimque eum designavit, et ad se venire mandavit. Quo præsentato, Quomodo, ait, huc ad nos intrasti, qui hoc crimine (crimenque exposuit) te sordidare voluisti? Cur miser nobis in te dæmonem præsentasti? Pacem quærimus, dæmonem nolumus. Confusus ille negare non potuit. Quod factum videntes plurimi qui aderant, adinvicem summissa voce dicebant : Divertamus ab isto homine, qui novit hominum occulta videre, ne et in nostris nos peccatis, sicut istum in suis, valeat deprehendere. Inquirenti denique Sancto, de cujus esset Episcopatu ille homo, invenit quod parochiæ cujusdam esset Cabilonensis. Tunc Sanctus miserum illum pariter et peccatum Episcopo Rocleno E proposuit : quem Episcopus seorsum tulit, et pro officio correxit. Testes sunt qui interfuerunt, venerabiles viri Rotbertus Sedunensis, et Gaufredus, quem supraposui. Quanta sint hæc, vestra perpendat caritas, mea interius sileat parvitas.

occultum cujusdam flagitium detegit :

10 Erat Sanctus apud *f* Nanctoacum, venit nuntius qui diceret obiisse Wilencum : Wilencus iste, Prior fuit de Caritate. Pro defuncto pius Pater dum Missam celebraret, more solito vivam seipsum hostiam Domino præsentavit, et sic tenens in manibus Filium Patri obtulit, oblatum ore suscepit : quo edoctus, ad Fratres egreditur, revelat sociis, quod apud Caritatem, non Wilencus, sed Orius obiit. Erat ibi Odo, qui fuit Prior Cluniacensis, post Episcopus Ostiensis, *g* deinde Apostolicæ sedis Pontifex summus, Urbanus secundus. Qui legatione transmissa, invenit juxta viri Dei verbum, non Wilencum obiisse, sed Orium.

Non eum, qui nuntiabatur, sed alium obiisse cognoscit :

11 Sabina quoque, sanctimonialis virgo in *h* Jotrensi monasterio testimonii singularis, vidit Matrem misericordiæ cum glorioso Beatorum agmine. Vidit et subsellium candidum decenter ornatum agmini illi interesse, audivitque quia Hugo Abbas F Cluniacensis in eo debebat abire. Sabina visionem retulit, nec multo post nuntius venit, dicens migrasse Sanctum, quem visio dicta signaverat abiturum. Sic Sanctus et miraculis approbatus, et revelationum sacramentis præmonstratus, in medio filiorum corpore defunctus, sanctitate perpetuus, mundo decessit. Domino vivit, digne sepultus in Cluniaco jacet : sed institutionum ejus sanctimonia permanet, sed ordinis disciplina quam docuit usquequaque viget, sed in cœlestibus meritorum ejus corona refulget. Hugo iste anno vitæ XV monachus factus, XXV Abbas sacratus, LXXXV defunctus, III kalendas Maji quievit in Domino, anno incarnati Verbi MCIX *i*

ipsius mortui gloria absenti revelatur.

ANNOTATA.

a *Fuit* Robertus *hic primus ex stirpe Francica Burgundiæ Dux, tertiogenitus Roberti Regis, nepos Hugonis Capeti, et infeliciter obiit anno* 1075; *anno* 1043 *secundis nuptiis duxerat Ermengardem S. Hugonis sororem.*

b *Conventum hunc Episcoporum ad annum* 1072 *reserunt Sammarthani in Episcopis Bizontinensibus, quorum*

AUCTORE ANONYMO.

A *quorum* LIII *Hugo, anno* 1071, *numerabat sui Præsulatus annum* I; *et Drogo Matisconensis, qui pariter interfuit, annum penultimum. De Gaufredo Lugdunensi, qui præsedisse debuit, grandis controversia movetur ab iisdem Sammarthanis, qui in Archiepiscopis Lugdunensibus nullum Sedis ejus tempus inveniunt, neque nomen in Catalogis. Negant autem recipiendum, propter auctoritatem Chronici Flaviniacensis, ubi dicitur anno* MLXXVII, quia Lugdunensis Sedes, Humberto Simoniaco expulso et in locis Jurensibus monacho facto, vacabat Antistite. *Ast primo hujus Humberti memoria, ipsismet inducantibus extat in Chartophylacio S. Petri Matisconensis sub anno* 1072; *et Philippus, ab Alberico notatus in Chronico ad annum* 1051, *putatur ab ipsis esse, qui anno* 1055 *de simonia fuit per miraculum convictus: quid ni et depositus? saltem longum inter annum* 1055 *et* 1072 *est spatium, ut interim Gaufredus sederit, et paulo post Conventum Æduensem celebratum obierit: cum ne hoc quidem constet, quod anno* 1072 *potius quam* 1071 *fuerit celebratus. Adde quod, ut notat Quercetanus, etiam Nicolaus Aragonius ejusdem Gaufredi Lugdunensis meminerit, in antiquis Pontificum Romanorum gestis.*

B c Hugo *et* Henricus, *ante patrem obiere; primus an.* 1057, *in bello contra Ducem Nivernensium, periit; Henricus filium post se reliquit Hugonem, qui avo suo Roberto successit in Ducatu, frustra obnitente Roberto patruo, tamquam Roberti Ducis tertio filio. Si de Henrici cæde haberi posset demonstratio aliqua, haud dubium quin hic deberet nominatus credi: mors Hugonis quomodo contra Hagunonem Æduensem causas turbarum dare potuerit, non apparet, nisi hic ex Nivernensi familia fuerit: et ipse Hugo non tam prælio cæsus quam fraude mala fuerit interemptus.*

d Parriceium *vulgo* Parce, *in Cenomannis, trans Sartam fluvium, in confiniis Ducatus Andegavensis.*

e Roclenus *Consilio Cabilonensi præfuit anno* 1073, *juxta vetus Chronicon Matisconense apud Sammarthanos; ex quo constat Aicardum supra memoratum non diu supervixisse Æduensi Concilio.*

f *In diplomate Paschalis II, an.* 1109 *col.* 569 *Bibliothecæ*, Nantoacum, *inter Prioratus Cluniacensi Abbati subditos, primo loco nominatur: an apud Ruthenos, ubi oppidum* Nayac *vulgari nomine signant Geographi?*

g Odo, *Episcopus Ostiensis creatus circa an.* 1077, *paulo post Papa; Italis* Ottho *scribitur.*

h Jotrum *vulgo* Jouarre *in diœcesi Meldensi, sancti-*
C *monialibus sub Regula S. Columbani victuris conditum ab Adone, S. Audoeni fratre, postea Ordinis Benedictini.*

i *Notabatur quidem in editis annus* MCVIII; *sed cum certum sit S. Hugonem mortuum esse post S. Anselmum, et quidem in hebdomade Paschali; pascha autem anno* 1108 *celebratum fuerit* 5 *Aprilis, evidens apparet hic esse mendum, quod propterea correximus.*

CAPUT III.

Ex Collectione Anonymi in Prænotata Bibliotheca.

Ille Willelmus *a* Anglorum Princeps, S. Hugonem plurimum diligens, antequam ejus colloquio frui potuisset, cum absentis benedictionem per legatum ejus, Dominum scilicet Warmundum, qui postmodum ex Abbatiæ *b* Dolensis gradu ad Viennensem *c* Archiepiscopatum conscendit, audisset, atque suscepisset ab illo donum societatis ejus; pileum regalem deposuit, et caput tanta humilitate submisit, ac si per Angelum divinæ gratiæ investitus munere fuisset. Cumque Satrapæ ejus stuperent, quia rem cernerent miram, ejusque cervicem alias D inflexibilem viderent nimis humiliatam, putarentque inquirendum quæ fuisset causa, cur nihil visibile accipiens, erga personam talem nil tribuentem ita majestatem regiam exinanisset, respondit, dicens: Nolite mirari quod me tam devote inclinaverim, tamque humillime, quia causa tantæ benedictionis et investituræ specialiter exigit, ut facerem quod faciendum judicavi. Non enim tantum munus unquam suscepi, nec ipso die tam grande aliquid me acquisisse putetis, quo hujus regni coronam obtinui, quia cunctis quæ habeo terminus erit relinquendis, sicut initium fuit capiendis: cœlestis autem gloriæ, cujus arrham quodammodo suscepi, quando sancto collegio me Cluniacensi miscui, finis esse non poterit. Ita prudens Willelmus philosophatus de thesauro cordis sui, stuporem suorum majori admiratione compescuit, et oculos secularium mentium eo direxit, ut cognoscerent quanti habitus esset Hugo sanctus præsens, qui tanti habitus a tanto fuisset absens. Ille nempe Rex attendebat in ejus legatione, quid ponderis esset, quid commodi, quid lucri animæ suæ proveniret, si per convenientiam reverendi capitis posset communionem tanti corporis promereri. Tunc misit Rex Domino Abbati et sacro Con- E ventui cappam pene auream totam, in qua vix nisi aurum apparet, vel electorum vel margaritarum textus, et gemmarum series; inferius autem undique tintinnabula *d* resonantia, ipsaque aurea pendent; Regina autem planetam, plane dignissimam mittente et accipientibus, quia sic rigidam, ut plicari non posset.

Wilhelmus Rex oblatam societatem monast. Cluniac inclinata cervice suscipit.

13 Rex idem Anglorum Willelmus, vir magnificus et in armis strenuus, et infinitis opibus ac viribus potentissimus, cum præfatæ regionis potiri cœpisset, ejusque coronam regni bello obtinuisset; volens digne Episcopatus et Abbatias terræ illius ordinare, misit litteras illustrissimo Abbati S. Hugoni, et mandavit ei supplicando, ut sex ei personas dirigeret ex Fratribus nostris, quorum consilio agere posset, quidquid ille de Ecclesiis ordinandis foret agendum, eisque Rectoribus constitutis securus esset de ovibus custodiendis atque regendis. Adjecit quoque se daturum pro singulis argenti libras centum quotannis Cluniaco sub titulo amicitiæ et gratiæ, ne forte esset grave sacro loco carere personis suis, et earum fructum perdere. Sed qui emptor fieri voluit, non potuit, quia monachorum non invenit venditorem. Respondit enim Philosophus Christi, qui animabus Fratrum nil censebat F comparandum, petitio, inquit, vestra, Domine Rex, descendit ex bona voluntate, qui vultis gentem vobis a Deo traditam ad salutem suam ordinare. Verum sicut dignum est vestræ majestati quod poscitis, ita quod injungitis; incongruum est nostræ saluti, ut animas, quas in periculo animæ meæ et capitis mei suscepi, vendam terreni mercimonii cupiditate, et mittam in perditionem, aut generalem aut specialem, videlicet ubi aut omnes aut aliqui eorum pereant, et ego pro illis rationem Deo reddam: apud quem nihil valet aurum, nihilque prodest argentum, aut argumentum vanæ excusationis. Quomodo ergo faciam pro ullo munere, quod si facerem pro toto mundo, mihi parum esset, cum pro uno ex eis perdito perirem? Quid enim proficit homini si universum mundum lucretur, seipsum autem perdat, et detrimentum sui faciat? Igitur, carissime Domine, hoc nolite a me quærere, quod facere nisi cum perditione mea non possum: quia nullo pretio volo animam meam venundare, quam profecto venalem darem, si unum ex Fratribus mihi commissis mitterem ubi illum perderem: et libentius ego pecuniam darem pro comparandis monachis, quibus valde

petit ex eo monachos pro ecclesiis Angliæ

quos S. Hugo recusat mittere quovis pretio oblato.

A valde indigeo per diversa loca a me ordinanda, quam pro eorum venditione acciperem. Quod enim Capitulum nostrum in partibus illis timerent, ubi nullum viderent nostrum monasterium, ad cujus portum applicare valerent vel constringi possent? Aliud itaque jubete, et sustinete hoc patienter, si non potest fieri cum salute animæ vestri, quod petistis, Valete. Hoc rescripsit pius Pater Regi illi eximio. Qui primo vehementer indignatus pro eo quod esset repudiatus in prece sua cum tanto munere, post furorem rediit ad mentem, cognovitque hunc hominem Dei vere cunctis præferendum: cui nullu appetitus rerum temporalium dominabatur, quique animarum salutem omni auro incomparabilem censebat: ideoque ipsum nulli omnino potestatis alicujus personæ comparabilem, quia nulla cupiditate a recto calle flexibilem se aut mutabilem præbebat. Convertit ergo se ab indignatione ad admirationem, repulsam videlicet suam majoris faciens, quam susceptionem fecisset, si exauditus fuisset. Repressit igitur iram quæ irruerat, acquievitque rationi, quam cogitavit postquam recessit perturbatio mentis.

et ideo pluris a Rege fit.

14 Tempore c quodam necesse fuit sancto viro pro tuendis filiis ad Ecclesiam matrem recurrere, et Romanæ Sedis patrocinium advocare. Quapropter urbis illius refugium petens, magno labore et difficultate a latere Papæ avulsum Domnum Petrum, Hostiensem videlicet Episcopum, cognomento Damianum, obtinuit, ut sibi daretur pro magno Petro præliaturus, et adversarios prostraturus mirabili sua prudentia atque facundia. f Erat namque vir ille abstinentiæ singularis usu, et ferreorum vinculorum nexu undique sic attritus, ut vix posset inveniri modus, quo ejus corporis imbecillitas foveretur, ad equitandi onus grave utcumque tolerandum. Et quia levi plerumque scandalo offendi poterat, necesse habebat sæpe aliqua satisfactione placari. Ad quam rem venerabilis Hugo ita se inclinabat, ut ejus animum reformaret ad tranquillitatem, ac si alter Martinus esset, qui nihil putaret indignum, quod humilitas agendum suaderet. Cum ergo venisset Cluniacum alter ille Gregorius, per eloquentiæ ubertatem, non tamen per Apostolicæ vitæ æqualitatem, vidissetque humanitatem et disciplinam, virgamque et baculum contulisset, cœpit hærere ac stupere, qualiter Sancti esse, aut sanctos institutores habere possent, qui tantis abundarent bonis: et rursum quomodo non sancti esse possent aut perire, qui tam devote sustinerent tam grave pondus laboris, C et custodiam monasticæ disciplinæ.

B Petro Damiano Cluniacum venienti,

f

15 Aliquando sane judicabat ciborum copiam, aliquando mirabatur hanc jejunantibus deesse gratiam, quam illos habere videbat. Verumtamen si fieri posset, sicut ipse dicebat, ut utraque virtus obedientiæ et abstinentiæ sociaretur in eis, tum profecto nihil Apostolicæ defuturum perfectionis. Qua de re conveniens Domnum Abbatem obsecrabat, ut a sagimine duabus saltim feriis se suspenderent, qui in ceteris tam perfecti essent, ut anachoretis nihil deberent. Cui venerandus Hugo discretionis custos egregius, Si, inquit, Pater carissime, vultis augere nobis coronam mercedis per additamentum jejunii, tentate prius nobiscum pondus laboris vel per octo dierum spatium, et deinceps æstimabitis quid adjiciendum censere debeatis. Nam quamdiu non gustaveritis pulmentum, nescire poteritis quod exigat condimentum salis; et si non adhibueritis saltem minimum digitum vestrum, nequaquam judicare de onere fraterno discrete ac digne valebitis. Quibus ille auditis, sentiens fascis hujusmodi gravitatem suis viribus importabilem, cessavit a petitione ingravandi ponderis, et semetipsum cœpit repercutere, unde alios ferire voluit, quia sagittam ad eos D sine suo vulnere nequivit dirigere: intelligens magnum esse pensum illud, ac debere sufficere quod apprehendere ipse non posset, qui in tanto videbatur stare virtutum culmine. Eruditus itaque Præsul, multo eruditior rediit quam venit, magnumque thesaurum fugiendæ inanis gloriæ et capessendæ veræ humilitatis secum reportavit. g

ac abstinentiam magis arctare volenti quid responderit:

AUCTORE ANONYMO

16 Venerabilis Hugo, hujus sancti Cluniacensis cœnobii Abbas, non modo in monastica religione, verum etiam in divinis officiis, per Dei gratiam ad meliora provehendis, tota animi industria solerter invigilans, decrevit cum communi Fratrum consilio, ut in die sancto Pentecostes, hymnus, Veni Creator Spiritus, h in Hora tertia decantetur, qui videlicet minime antea canebatur, quo scilicet ejusdem Paracliti, id est, consolatoris visitatione compungi, amore inflammari, et gratia mereamur illustrari. Utque huic tam saluberrimæ orationi bonum eleemosynæ suffragetur, constituit, ut ipso die abundans refectio a magistro Ecclesiæ custode pauperibus exhibeatur, de pane, vino, et carne: tali ratione ut quantus in festivitate fuerit numerus Fratrum, tot etiam pauperes reficiantur. Sin vero numerum Fratrum per se scire nequiverit, a ministro refectorii, vel a custode infirmorum, eorum numerum discat. Et ut tam boni operis præmium a Domino consequeretur, decretum est, ut ipso die ad E majorem Missam, post primam Collectam Missæ familiaris, Omnipotens sempiterne Deus, pro eo sub silentio dicatur a Sacerdote. Hujus itaque præcepti roboratoribus atque observatoribus pax, salus, et gratia a Deo Patre, et Jesu Christo Filio ejus, et Spiritu sancto Paraclito. Contemptoribus vero ac violatoribus, ni cito pœnituerint, ita ejusdem omnipotentis et æternæ Dei ira, et inextinguibilis æterna damnatio. Decretum est etiam ab eodem Patre cum consensu Fratrum, generale officium fieri singulis annis, feria v post octavas Pentecostes, pro cunctis in cœmeterio hujus loci quiescentibus: ita ut sicut in festivitate omnium Sanctorum agitur, dicto vespere omnia signa pulsentur pro vesperis, ac post cœnam pro officio, et in sequenti die pro Missa in qua Tractus, Deprofundis, a duobus Cantoribus canatur, cunctique Sacerdotes qui illo die cantaverint Missam, Deus cujus miseratione, specialiter pro illis cantent, et alii Psalmos septem ac duodecim pauperes reficiantur, et quidquid eadem die de refectione remanserit, eleemosynæ tribuatur. Sed et per omnia loca huic loco subjecta, hoc idem F agi pro cujusque loci cœmeterii defunctis sancitum est: videlicet ut in monasteriis, ubi congregatio Fratrum est, nec minus hoc perficiatur. Sed in cellis ubi non plus quam quinque aut tres commorantur, si tot pauperes reficere nequeunt, saltem vel quot sunt Fratres, tot pascantur.

g in festo S. Spiritus hymnum de eodem cantari præcipit,

h

et pauperes convivio excipi,

ac Officium Defunctorum post Pentecostem fieri pro iis qui Cluniaci sepulti sunt

ANNOTATA.

a Guilielmus I, *ob regnum armis occupatum* Conquestor *dictus, regnavit ab anno* 1066, *ad* 1087, *et successorem habuit filium secundogenitum, cognomento Rufum, de cujus morte actum supra in Vita.*

b Dolensis *seu* Burgidolensis Abbatia, *in Biturigibus ad fluvium Andriam, seculo superiori fundata fuerat. Abbatem autem hunc* Warmundum *acceperat circa annum* 1074.

c *Idem anno* 1077 *factus Viennensis Archiepiscopus, superfuit usque ad an.* 1083.

d *Hujusmodi tintinnabula adhuc videre licet in antiquioribus Aquisgranensis ecclesiæ cappis, ob solius vetustatis æstimationem et ostensionem hactenus reservatis.*

e

A *e Ad annum* **1062** *hæc refert Baronius, ut causam motæ contra Cluniacenses controversiæ fatetur ignorare, conjectat autem Gaufredum Comitem Andegavensem turbarum auctorem fuisse, citans vitam S. Hugonis. Sed huic nihil negotii cum Cluniacensibus fuit: S. Martini Turonensis monasterium petebat. Rem totam explicat Bibliotheca Cluniac. Col.* **509**, *enarrans controversiam, inter Droconem Matisconensem et Hugonem Cluniacensem coram Petro Damiano agitatam, eo successu, ut Droco, qui Cluniacenses excommunicare præsumpserat, coactus sit se purgare ignorantia privilegiorum Apostolicorum anno* **1063**, *coram concilio* D *Cabilonensi ob eam causam convocato.*

f Multa de hac S. Petri legatione dicenda hic forent, nisi id actum esset ante ipsius Vitam **23** *Febr.* § **5**.

g Quanti deinde fecerit disciplinæ Cluniacensis præstantiam, testari poterunt ejus epistolæ, post reditum in Italiam ad Conventum ipsumque Abbatem ejus Hugonem datæ, quæ propterea etiam in bibliothecæ collectæ exhibentur.

h Hunc ritum Romana Ecclesia postmodum suscepit, et apud omnes Romano Breviario utentes perseverat.

DE SANCTO ROBERTO,

PRIMO ABBATE MOLISMENSI AC FUNDATORE ORD. CISTERCIENSIS,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I Reformationes Ordinis Benedictini, Roberti exordia, Fundatio Molismensis.

B INITIO SEC. XI

Benedictini Ordinis reformatio in Gallia triplex,

Cum celeberrimus Sancti Patriarchæ Benedicti Ordo, ætatem jam agens quatuor seculorum, incertum quo malo, ipsa certe temporum vetustate, quæ interitum rebus etiam firmissimis afferre solet, aliquam in Gallia avitæ disciplinæ jacturam fecisset; dati fuere divinitus sanctitate ac zelo insignes viri, qui depravatos sensim mores ad primi instituti leges ac rigorem reformarent. Primam in tam sancto ac utili negotio operam anno Domini DCCCCX *B. Berno posuit: qui fundato in pago Matisconensi super Grauniam fluvium Cluniacensi cœnobio, primus dicti inde novi quasi Ordinis Pater, quam restituendo vetus institutum Benedictino Ordini utilis fuerit, plurima propagata a Cluniaco optime constituta cœnobia, multi inde et Sancti et principes in Ecclesia profecti viri docuerunt.*

Cluniacensis,

Hunc secutus, sub initium seculi undecimi, B. Bernardus de Tironio fuit; qui felicitate pari, progressu tamen minore, reformationem in diœcesin Carnotensem invexit.

Tironensis

Sed nulla celebrior ea extitit, quam S. Roberti auspiciis fundatum ab eo Cistercium primo admisit. Latissime enim patens, non sola se Gallia conclusit illa, (quamquam Firmitatem *in ea,* Pontiniacum, Claram vallem *et* Morimundum *amplissima cœnobia, quæ Cistercium filias appellat suas, molita)*

et Cisterciensis, auctore S. Roberto celeberrima

C *sed totam brevi Europam pervagata, Italiam, Hispaniam, Germaniam, Poloniam et Angliam innovavit. Auctores Sammarthani sunt, virorum olim cœnobia supra mille octingenta, mulierum supra mille quadringenta numerasse: percurrenti Bibliothecam Cisterciensem Caroli de Visch, mille circiter hac nostra ætate se offerunt. Adeo ut mirum non sit, complures Summos Pontifices, aliosque spectatos in Ecclesia viros, in Cistercii et propagati ab eo Ordinis laudes tantopere effusos fuisse.*

Encomia Ordinis Cisterciensis ex variis illustribus,

2 *Præclara laudati ab iis instituti encomia Henriquez in Apparatu ad Menologium Cisterciense colligit; unde hæc Clementis I est:* Ordo Cisterciensis, *inquit ille,* est fons hortorum irriguus, ceteras rigans Religiones et Ordines ac in ipsos exemplis salutaribus scaturicans. Hic est fons amœnus varietate virtutum, præclarus munditiæ puritate, pietate patens, indeficiens sanctitate. Horum merito sic excrescere meruit, ut fontis nomen excedens fluvius censeatur, cujus processus laudabilis de virtute in virtutem, ut Deum deorum in Sion videat, gradientis, universalis Ecclesiæ lætificat unitatem: in qua per meritorum evidentiam claræ lucis splendorem adeptus, quasi stella matutina resplendet in medio nebulæ mundi hujus; et in ea splendidos emittens radios instar solis, velut aquæductus de paradiso proveniens in E aquas redundat plurimas, hortum plantationum suarum, cœtus quidem claustralium quos produxit, aquis irrigans gratiarum, et vino spiritualis lætitiæ fructum inebrians partus sui. Hujus siquidem Ordinis sacra religio, a suæ institutionis auspiciis quasi deserta et invia, utpote paucis adhuc initiata cultoribus, tandem honoris et honestatis fructus parturiens, ramos suos quidem honoris et gratiæ quasi terebynthus extendit, germinans generationes et progenies germinavit. Eapropter lætatur et jubilat lætabunda et laudans, exultat jam in multitudine numerosa spectabilis, quæ olim quasi despicabilis in solitudine delitebat. *Hæc Pontifex. Quibus non inferius est illud, quamquam brevius, Richardi Archiepiscopi Cantuariensis ac Apostolicæ Sedis Legati Ep* 96 O castra optabilia! O congregatio veneranda! O Cistercium quam magna est domus tua! quam fœcunda in filiis! quam magnifica in linguis! quam gloriosa in populis! *Et istud Petri Cellensis, Ep.* 14 *lib.* 7. *ita loquentis:* Gallina illa Molismensis, plena plumis et bene pennata, quot et quales de utero suo fœtus produxit, dum ex se collegium Cisterciense originario germine pullulavit! Deus meus! de illo uno ovo quam innumerabilis arena monachorum F et conversorum faciem terræ operuit! quam lucido splendore cutem mundi, denigratam per infectam vivendi negligentiam, reformavit et illustravit!

3 *Hujus igitur tam copiosæ spiritualis messis sator S. Robertus, natione Gallus, patria vel Campanus vel Normannus fuit; natus circa annum Domini* MXVII, *patre Theodorico, matre Ermegarde, opibus pariter ac genere nobilibus, a seculari vita ad monasticam translatus anno ætatis decimoquinto: cujus tirocinium posuit in cœnobio Ordinis S. Benedicti, non procul urbe Tricassina in Campania, quod* Cella S. Petri Trecensis, *et aliis nominibus,* Cœnobium insulæ germanicæ, S. Petri de cella, Nova Cella, Vetus Cella, Cella Bobini, *et vetustiore Gallorum idiomate* Monstier la celle de Troyes *nuncupatur: de cujus fundamentis, a S. Frodoberto sub Clodovæo II et Chlotario III jactis egimus ad Vitam dicti S. Frodoberti die* VIII *Januarii. Post usitatas asceticæ vitæ probationes Ordini adscriptus Robertus, ita deinde virtutem ac sanctimoniam coluit, ut omnium voluntate et assensu cœnobii Prior renuntiatus, magis tunc quam cum privatus degebat, morum exemplar esset. Inde vero ad cœnobium Tornodorense transiit, quod ejusdem Ordinis in diœcesi Lingonensi situm Divo Michaeli sacrum est, sortitum nomen ab oppido,*

Nascitur S. Robertus circa an. 1017,

fit monachus in cœnobio Cellensi et Prior,

Abbas postea Tornodorensis,

A *oppido, ad quod pertinet, Tornodoro. Hic a Monachis Abbas creatus (Sammarthani post Dodonem et Elfredum ordine tertium ponunt) istam aliquamdiu Præfecturam gessit. Cum enim comperisset adeo illic collapsam regularem disciplinam esse, ut quantumcumque niteretur, erigere non valeret; dignitatem exuens, privatus ad Cellenses rediit: pro cujus subinde Abbate in S. Aigulphi cœnobio Prior ad tempus præfuit, donec Molismum cœpit moliri.*

tum Prior in S. Aigulphi:

4 *Hujus cœnobii initia ex Colano olim nemore prodiere: quod Tornodorensi vicinum oppido, quidam Sacerdos, solitariam vitam agens, incolebat. Huic cum duoprimum germani fratres, conceptum mutuæ cædis scelus expiaturi; ac quatuor deinde alii, idem amantes institutum, socios se junxissent; vitam aliquamdiu studio quisque virtutis privato exercuere, nullis in commune legibus devincti. Placuit tamen paulo post vivendi quædam ratio et forma communis; ac ea potissimum, quæ per id tempus erat per Galliam vulgatissima Benedictinorum. Quare ut illius et notitiam et magistrum haberent idoneum, ex vicino Tornodorensi cœnobio S. Robertum, cujus jam clara erat fama sanctitatis, Abbatem petiverunt. Verum a monachis, admodum in hoc invitis, quia corruptis moribus erant, et renascituram ideirco*

a Colani nemoris eremicolis petitus,

B *in proximo veterem disciplinam reformidabant, repulsam ad tempus passi fuere; sic tamen, ut non omnem continuo obtinendi tandem Roberti spem abjicerent. Nam cum relictis ob morum corruptelam Tornodorensibus, S. Robertus ad Cellenses reversus, pro eorum Abbate in S. Aigulphi cœnobio Prior præesset: Romam profecti, precibus institere apud Pontificem, ut potestatem faceret, eum e vicinis Benedictini Ordinis monachis in novæ ac regularis vitæ magistrum sibi assumendi, quem maxime ad hoc idoneum putarent. Quod cum concessum fuisset, petitus iterum S. Robertus; et quia Pontifex auctoritatem interponebat, facile a Cellensi Abbate impetratus fuit. Quare datus septem in Colano nemore eremicolis præses et magister, mores eorum ad S. Benedicti regulare institutum formare cœpit, et sensim quoque augere discipulorum numerum. In iis B. Albericum fuisse, cujus Vitam ad* XXVI *Januarii dedimus, Manriquez in Annalibus Cisterciensium auctor est:* Albericus, *inquit*, ad habitum susceptus sacravit initia, sanctior an doctior dubium, collatus sibi; utrumque certum, si aliis conferatur; nec divinis tantum litteris instructus, sed humanis. Virum litterarum in divinis et humanis satis gnarum, amatorem regulæ et Fratrum, Exordium vocat. Spes omnes in seculo conceptas cum paupere illo statu commutavit.

eos juxta institutum S. Benedicti format,

et B. Albericum ad habitum admittit:

C Alios discipulos habuit sanctus Pater, dum Colani maneret, sed fere momentum rerum penes hunc fuit.

5 *Quia igitur ortus novæ admodum Regularium congregationis adeo felix et auspicatus erat, majores indies sui progressus et futura cœptorum incrementa pollicebatur: quibus cum S. Robertus Colanum nemus non satis esse aptum provideret, sedem novis monachis commodiorem quæsiturus abiit; silvamque egressus et perlustrans viciniam, in illam incidit quæ Molismus vocabatur. Hanc itaque majoribus rebus quas moliebatur accommodam ratus, sociis ac novo struendo cœnobio sedem delegit. Cœptum est illud fundari anno Domini* MLXXV, XX *Decembris, et retento silvæ in qua stabat nomine* Molismus *dici; celebre postea et multis auctum fundis asceterium. Laudatur a Cæsario lib. .. Miraculorum in hæc verba:* In Episcopatu Lingonensi situm est cœnobium, nomine Molismus, fama celeberrimum, religione perspicuum, viris illustribus nobilitatum, possessionibus amplum, virtutibus clarum. *Initiorum vero, lib. 8 Historiæ ita Ordericus meminit:* In Burgundia locus est qui Molismus dicitur: ibi tempore Philippi Regis Francorum, venerabilis Robertus Abbas cœnobium condidit; et inspirante gratia Spiritus sancti, discipulos magnæ religionis aggregavit; studioque virtutum in sancta paupertate, juxta usum aliorum cœnobiorum, comiter instruxit. *Fundato in hunc modum Molismensi cœnobio, primus, ut par erat, cum potestate Abbatis præfuit S. Robertus. Ita testantur publicæ donationum tabulæ apud Sammarthanos, et diploma Daimberti Senonensis Archiepiscopi apud Camuzatum in Promptuario sacrarum antiquitatum diœcesis Tricassinæ. Monachum ibi, teste Manriquez, redux ab Apostolorum liminibus B. Stephanus induit, postea tertius Cisterciensium Abbas factus, et illustratus a nobis ad* XVII *Aprilis.*

relicto Colano,

Molismum fundat anno 1075:

D

et Abbas ei præfectus,

6 *Adeo autem prima Molismensium monachorum vita ac virtus illustris fuit, ut ex iis a Principibus in vicinia viris, ad nova in eorum fundis constituenda cœnobia, petiti sint. Ita scilicet, auctore S. Roberto, asceterium in arce vallis-coloris fundatum fuit. Quæ de re hujusmodi apud Sammarthanos tomo 4 Galliæ Christianæ tabulæ extant:* In nomine Sanctæ et individuæ Trinitatis. Suavissimi odoris fama Molismensis cœnobii longe lateque redolente, multi devotæ religionis viri beneficia contulerunt, monachosque a prædicto loco ad cœnobia ædificanda suis prædiis et possessionibus postulaverunt. Quæ sanctitatis postulatio postquam auribus senis Joffridi, nobilissimi Principis et sanctæ Ecclesiæ fidelissimi, insonuit; monachos a Domno Roberto, primo ejusdem loci Abbate, moribus ornato, conversatione vitæ probato, fulgore virtutum illuminato, humilitate, patientia, justitia, fortitudine, temperantia, prudentia decorato, similiter exinde petivit et impetravit; qui monachi cœnobium in castro quod dicitur Vallis-coloris ædificaverunt, ibique sanctæ conversationis vitam duxerunt etc. *Hæc tabulæ.*

cœnobium Vallis-coloris:

E

7 *Corrupit tamen brevi tam sancta Molismi initia, remissior facta, ex nimia rerum temporalium felicitate, disciplina; tanta paulatim subsequente morum corruptela, ut quantumcumque S. Robertus exemplo et monitis anniteretur, revocari non possent ad pristinam integritatem. Desperata igitur medicina, quos fundaverat deserens, Aurum, vicinum Molismo monasterium, adiit: ubi privatus primo monachus, deinde vero Abbas habitus, facem sanctæ vitæ prælucere perrexit. Narrat Manriquez, post S. Roberti discessum, cœnobii curam penes Albericum remansisse, qui illo Abbate Prioratum scilicet antea gesserat, quamquam, absente sancto Patre et depravatis adeo moribus, parum feliciter: mulctatum enim verberibus, quia disciplinam exigebat, in carcerem detruserunt. Quam injuriam dum Brito, non post discessum S. Roberti, non Alberico, sed Stephano irrogatam fuisse sustinet, ab eodem Manriquez corrigitur in hæc verba:* Errat igitur Brito Lusitanus dum tempus mutat, gravius dum personas. Aureolas has Alberico Patri detrahit, ut iisdem Stephanum coronet; et quod mireris sermone facto aut ficto, quo Robertus prævaricatores dicitur increpasse sub tali themate, Curavimus Babylonem et non est sanata, derelinquamus eam. Ego in Exordio parvo Cisterciensi, a primis nostris Patribus conscripto, qui rem ipsam hauserunt propriis oculis, non de Stephano, sed de Alberico scriptum lego: qui pro eo negotio, nempe reformationis Molismensium, multa opprobria, carcerem et verbera perpessus fuerat. *Hæc ille; addens, Alberici ac Stephani secessum in Uticensem solitudinem in hoc quoque tempus esse conferendum:* Quo, *ut loquitur*, absente nimirum Roberto Patre effectum est, ut e Molismo sine alicujus alterius licentia egredi et possent et vellent, forte etiam et pene cogerentur, acceptis plagis, numquam alias vel a Patre etiam obtenta vel non petita a loco discessuri. Ado seu quisquis alius Vitam infra dandam scripsit, carcere et verberibus suppressis, imo et durato in malum cædentium corde (suis id Molismensibus indultum) arctioris et solitariæ vitæ desiderio discessum

deserit Molismenses primum ipse

tum B. Albericus,

F

cum B. Stephano

sum

sum docet. Erant autem, ait, inter illos quatuor viri fortiores, Albericus et Stephanus, atque illi duo, qui post cœnobiticæ exercitationis rudimenta ad singulare eremi certamen suspirabant. Egressi ergo de cœnobio Molismensi, venerunt ad quemdam locum, cui Unicus nomen est, etc.

§ II. Initia cœnobii et Ordinis Cisterciensis, et transitus S. Roberti ad eumdem.

Ad Molismenses jussu Pontificis reversus,

Destituti talibus viris Molismenses, hieri et orbitatis suæ pertæsi, et futuri deinceps meliores filii, Patrem quem amiserant ab ipso summo Pontifice repetiverunt: quo annuente, et negotium dante Lingonensi Episcopo, ut absentibus reditum præciperet; paruit primo S. Robertus, deserto Alno, ac cum deinde alii Albericus et Stephanus, Unicensi relicta sylva, Molismo se reddidere. Revertisse tamen Albericum ac Stephanum dissimulat Ado, deserta Unicensi sylva fundare statim Cistercium cœpisse asserens. Illud autem multum a vero abesse, ex ea, quam statim subjiciemus, Cisterciensi Historia constabit, potestque colligi ex eo, quod ipse scribat, illos a viro venerabili Jocerammo, Lingonensi Episcopo, nisi Molismum reverterentur, excommunicationis sententiam suscepisse. *Credi enim non potest, viros sanctos tantum contumaciæ crimen ac pœnam incurrere, quam ad Molismum redire maluisse; præsertim cum illic jam Patrem suum S. Robertum, et Fratrum pronas in correctionem voluntates essent reperturi. Reditus certe eorum admodum salutaris fuit Molismensium rebus, occasio quippe Cistercio et Ordini inde dicto fundandis, de quibus ista ex Manrique depromta sunt.*

cum BB. Alberico et Stephano,

Cunctis ergo Molismo restitutis, atque uno rursus ex omnibus sub Roberto Pastore ovili facto, instaurandæ disciplinæ ferventius institum. Et quibusdam quidem omnimodis adnitentibus, quibusdam vero recenti lapsu territis nec resistere ausis pellendis vitiis facilior via fuit. Multa in melius mutata visebantur, etiam in his quibus peccandi consuetudo fecerat impatientiam corrigendi, et asperiora per dispensationem indulta, antiquis moribus, pleraque regulæ ad unguem servabantur. Satis superque actum judicaret, qui res præsentes præteritis conferret: sed sanctis viris infimum videbatur, quidquid non summum, et minus afficiebat emensum iter quam quod restabat. *Et paucis interjectis,* Stephanus, in hac cura præcipuus, indulgentias prævaricationem, dispensationes piacula appellabat. Is Alberico et quibusdam aliis primo, inde Roberto Patri relegandarum dispensationum auctor extitit, si fieri posset Molismi permanentibus, sin minus quocumque alio migraturis. *Hæc Manrique.*

9 *Quibus vetustiorem multo et accuratiorem de tota Cistercii molitione narrationem ex lib. 1 Historiæ selectæ propagati inde Ordinis subjicimus, quæ olim manu scripta in collegio nostro urbis Embricensis extabat. Ea vero hujusmodi est:* Hi itaque servi Dei pauci numero, sed igne illo, quem Dominus Jesus misit in terram et vult vehementer accendi, fortiter inflammati: dum quotidianas Regulæ lectiones a Capitulo audirent, et aliud Regulam præcipere atque aliud consuetudines Ordinis tenere perpenderent, gravissime contristabantur, videntes se ceterosque monachos Regulam beati Patris Benedicti solenni promissione servaturos fore promisisse, sed secundum instituta ejus nequaquam vivere. Primitus ergo privatim sæpius inter se colloquentes, transgressionem suam conquerebantur; et quonam modo hujus tanti mali remedium invenire possent, solicite tractabant. Cum vero postea verbum effusum esset in publicum, ceteri qui carnales erant, nec poterant dicere cum Propheta, quia de excelso misit ignem in ossibus meis et erudivit me, servos Dei deridere, modisque omnibus quibus poterant, ut a tam sancto proposito cessarent, infestare cœperunt. At illi qui spiritu Dei agebantur, et propterea liberi erant, non curantes eorum malevolas insectationes, toto mentis annisu ad Deum conversi precibus, instantissime postulabant, ut Domini pietas eos ad talem locum dirigere dignaretur, in quo vota labiorum suorum, quæ secundum Regulam firmaverant sed non servaverant, reddere possent. Deinde considerantes quod Apostolus monet, non omni spiritui esse credendum, et quod Regula, quam modis omnibus perfecte servare cupiebant, præcipit corripi eum, qui sine permissione Abbatis quidquam facere præsumpserit; Abbatem suum humiliter adeunt, de transgressione Regulæ querimoniam proponunt, voti sui ferventissimum desiderium pandunt, et ut ejus auxilio pariter et consilio, quod Spiritu sancto aspirante mente conceperant perficere possint, suppliciter precantur. Nutu vero Dei, ad horam compunctus Abbas ille, propositum servorum Dei laudat, et non solum consilium auxiliumque se præbiturum, verumetiam seipsum individuum comitem eorum in tam sancto proposito futurum, firmissime pollicetur. Quo audito humiles spiritu Fratres illi magnifice corroborati sunt, tunc primum intelligentes, quod vere a Domino egressus est sermo, nec somnia cordis sui in desiderio tali secuti sunt, sed dexteram Dei vivi, virtutem operantem in eis.

de reformanda Benedictinæ Regulæ disciplina consultat :

Threu. 1, 13

1 Joan. 4, 1

10 Itaque magnanimi viri, innumerabilium militum Christi duces et signiferi futuri, non tam novarum quam magnarum rerum totique mundo profuturarum cupidi, cum assiduo tractatu quærerent inter se, qualiter id quod cupiebant congruenti modo ad effectum perducerent; consulto rationis judicio prudenter adverterunt, loci vel Ordinis sui mutationem absque Sedis Apostolicæ consensu se præsumere nequaquam debere. Erat tunc in Galliarum partibus Sedis Apostolicæ Legatus venerabilis Hugo, Lugdunensis Archiepiscopus, vir religione, prudentia, et auctoritate venerandus. Hunc prædictus Abbas et Fratres, qui desiderio innovandæ monasticæ Religionis flagrabant, adeunt; æstus et vota cordium suorum humiliter pandunt: consuetudines Ordinis a regula quam erant professi nimium discrepare conqueruntur; propterea manifeste perjurii crimen se scienter incurrisse dolendo fatentur. Addunt præterea se vitam suam ex integro secundum instituta regulæ sancti Patris sui Benedicti ordinare velle, et ut eis ad hoc liberius exequendum idem Legatus sui juvaminis robur Apostolica auctoritate porrigat, instanter flagitant. Dominus autem Legatus, cum esset prudens et discretus, consideratis subtiliter allegationibus eorum, laudabiliter eos moveri pronuntiavit; ipsorumque spiritualibus votis lætis auspiciis favens, tali epistola eos ad perficiendum tota libertate, quod pia mente conceperant, exhortatus est.

et re cum Pontificio Legato communicata,

11 Hugo, Lugdunensis Episcopus et Apostolicæ Sedis Legatus, Roberto Molismensi Abbati et Fratribus, cum eo secundum regulam S. Benedicti Deo servire cupientibus. Notum sit omnibus, de sanctæ Matris Ecclesiæ profectu gaudentibus, vos et quosdam filios vestros Molismensis cœnobii Fratres, Lugduni in nostra præsentia astitisse, ac regulæ beatissimi Benedicti, quam illuc usque tepide ac negligenter in eodem monasterio tenueratis, arctius deinde et perfectius inhærere velle professos fuisse. Quod quia in loco prædicto pluribus impedientibus causis constat adimpleri non posse; nos utriusque partis saluti, videlicet inde recedentium atque illic manentium, providentes, in locum alium, quem vobis divina largitas designaverit, vos declinare, ibique salubrius atque quietius Domino famulari, utile duximus

atque obtenta facultate,

A ximus fore. Vobis ergo tunc præsentibus, videlicet Roberto Abbati, Fratribus quoque Alberico, Odoni, Joanni, Stephano, Lætaldo, Petro, sed et omnibus quos regulariter et communi consilio vobis sociare decreveritis, hoc sanctum propositum servare et tunc consuluimus, et ut in hoc perseveretis præcipimus, et auctoritate Apostolica per sigilli nostri impressionem in perpetuum confirmamus. *Hoc Legati Pontificii diploma, quo potestatem facit S. Roberto ac sociis Cistersiensem Ordinem fundandi, etiam a Miræo in dicti Ordinis chronico refertur, et testatum facit (secus quam narratur in Vita) BB. Albericum ac Stephanum, antequam hæc facultas peteretur commigrarentque simul omnes ad Cistercium, ex Unicensi solitudine Molismum revertisse: non etiam Cistercium fundasse sine S. Roberto, totius videlicet negotii et administro et directore; quamquam primus rei suasor, in Exordio Magno, S. Stephanus fuisse memoretur his verbis :* Postmodum vero cum verbum innovandæ Religionis in eadem domo motum fuisset, ipse Stephanus primus inter primos ferventissimo studio laboravit, ac modis omnibus, institit, ut locus et Ordo Cisterciensis institueretur, cujus postmodum ordinante Deo pastor et doctor erat instituendus.

Cistercium deligit,

B 12 *Obtenta igitur a Legato Pontificio innovandæ Religionis facultate, Cistercium, densa tunc Burgundiæ silva, opportunum fuit visum : quo antequam a Molismo S. Robertus migraret cum suis, B. Stephanum ad Odonem Burgundiæ Ducem eum litteris ablegasse dicitur quarum exemplum prolatum, ut scribit Brita, ex MS. quodam cœnobii Alcobaciensis hujusmodi est :* Illustrissimo Duci Odoni Robertus Abbas Molismensis Ecclesiæ, et qui cum eo Domini obsequium concupiscunt, salutem et felicitatem. Pietatem et gratiam donatam vobis a Domino agnoscentes, nolumus absque beneplacito Celsitudinis vestræ aliquid innovare; quamvis antiquum sit et non novum in virtutis apprehensionem currere. Quapropter noveritis, de aliquorum sociorum nostrorum consensu, quibus data est gratia agnoscendi seipsos, juxta sanctissimæ regulæ præcepta, in vera paupertate et conscientiæ sinceritate vivere statuisse. Et quia reliquos in eamdem sententiam adducere non potuimus, et eosdem et eorum regimen dimittere, et cum his qui vestigia nostra, imo potius sancti Patris Benedicti sequi voluerint, ad eremum migrare decrevimus. Quia vero vestrum in nos animum sæpissime experti sumus, et nunc contra insurgentes procellas experiri oportet; de omnibus vos certiores fecimus, orantes Dominum et patrem gratiarum, quod vos et domum vestram incolumes conservet. Amen. *Hujus epistolæ responsoria, scripta ab Odone Duce Burgundiæ, ex eodem memorato MS. hæc affertur :* Odo Burgundiæ Dux etc. venerabili Patri Roberto Abbati Molismensi et reliquis, qui cum eo unum sunt in Domino, pax æterna in æterno Deo. Allatæ sunt nobis litteræ sinceritatis vestræ, per manus modestissimi viri Stephani socii vestri, quibus visis et intentionem* probamus et opus. Facite quod spiritus jubet, ego non deero vobis, sed ab Episcopis provincialibus, et si oportuerit a Romana Sede, quidquid volueritis impetrabo. Locum solitudinis vestræ eligite, et pro me assidue Dominum orate. Vestram sinceritatem Dominus conservet, et puram intentionem augeat.

missis litteris ad Odonem Ducem Burgundiæ,

C

eoque annuente,

13 *Transitum post hæc fuit, relicto Molismo, ad Cistercium : migrationis seriem ita narrare prosequitur auctor laudatæ jam supra Historiæ MS. Cisterciensis :* Posthæc, *inquit*, præfatus Abbas et sui, tanta et tali auctoritate freti, Molismum redierunt, et de illo Fratrum collegio socios, remissioris vitæ blanditias respuentes, ad puritatem simplicitatemque sacræ regulæ pure simpliciterque tenendum prompto animo flagrantes, elegerunt : ita ut inter eos, qui Legato

illuc transit cum 21 monachis anno 1098,

Lugduni astiterunt, et inter eos qui de cœnobio D vocati sunt, viginti et unus monachus essent; qui perfectioris vitæ et regulæ sancti Patris Benedicti ad litteram tenendæ desiderio, arctam et angustam viam ingressi sunt. Anno igitur Dominica ab Incarnatione millesimo nonagesimo octavo, Dominus Robertus, Molismensis cœnobii in Episcopatu Lingonensi fundati Abbas, et cum eo Fratres, quorum Deus tetigerat corda, malentes cum dilecto Patre suo Benedicto pro Deo laboribus fatigari, quam vitæ hujus commodis resolvi, de Molismo egressi sunt; atque ad locum, quem proposito suo congruum jam ante per gratiam Dei prævidérant, id est, ad eremum quæ Cistercium dicebatur, alacriter tetenderunt; qui locus in Episcopatu Cabilonensi situs, et præ nemorum spinarumque densitate tunc temporis accessui hominum insolitus, a solis habitabatur feris. Ad hunc itaque locum horroris et vastæ solitudinis viri Dei venientes, tantoque illum religioni, quam jam dudum mente conceperant, et propter quam illuc advenerant, habiliorem, quanto secularibus despicabiliorem et inaccessibiliorem, intelligentes; nemorum ac spinarum densitate præcisa ac remota, monasterium ibidem, voluntate Cabilonensis Episcopi, et consensu istius cujus ipse locus erat, construere E cœperunt. Eodem itaque anno quo prædiximus, XII Kalendas Aprilis, solenni die natalis sanctissimi Benedicti, quem geminata lætitia tunc celebrem reddiderat ob Dominicam Palmarum, quæ in ipsum occurrerat, lætantibus Angelis, tabescentibus dæmonibus, Cisterciensis domus, ac per hos totius Cisterciensis Ordinis Religio per viros, ad Christianam philosophiam penitus expeditos, exordium sumpsit. *Congruunt cum his quæ Cæsarius de Cistercii fundatione in historia sua, seculo proxime sequenti, memoriæ prodidit. Annum quoque fundati Ordinis et primi illius cœnobii loquuntur sequentes versus, in fronte ecclesiæ Cisterciensis descripti :*

ubi Ordinem et monasterium fundat,

Anno milleno, centeno, bis minus uno,
Pontifice Urbano, Gallorum Rege Philippo,
Burgundis Odone Duce et fundamina dante,
Sub Patre Roberto cœpit Cistercius Ordo,
Cœnobia in toto producens plurima mundo,
Sic mansura diu per sanctum nomen Jesu.

14 *Abest autem Cistercium a Divione quinque circiter leucis, situm in diœcesi Cabilonensi Ducatus Burgundiæ, amplissimum nunc et multis auctum fundis monasterium. Nomen quidam a* Cisternis, *quidam a* Cistels, *voce gallica, palustres juncos significante, deductum volunt. Fundus ad Raynardum Vice-Comitem* F *Belnæ ejusque conjugem Hodiernam pertinuit, quorum et propterea ad inædificandum facultas necessaria fuit. Cesserunt vero illum perquam libenter, suamque in famulos Dei munificentiam perpetuis tabulis posteritati consecrarunt : quæ hujusmodi in Menologio ad* XXI *Martii ab Henriquez afferuntur :* Notum sit omnibus Christianis præsentibus ac futuris, quod Raynaldus Belnensis Vicecomes, et uxor ejus Hodierna nomine, et eorum filii Hugo, Humbertus, Raynardus, eorumque socer Raymundus, pro suorum peccatorum remissione antecessorumque suorum, Domino Roberto et Fratribus, qui cum eo regulam S. Benedicti arctius ac perfectius quam illuc usque tenuerant observare cupiebant, contulerunt de prædio suo, quod antiquitus Cistercium vocabatur, quantumcumque ipsis et eorum successoribus Dei famulis an monasterium et monasterii officinas construendas, ad arandum quoque, imo ad omnem usum necessarium fuerit *etc.*

ex munificentia Vice-Comitis Belnensis.

15 *Odo quoque Dux Burgundiæ non parum Cistercium auxit; fundos, enim a Belnensi Vice-Comite reservatos exceptosque adjecit, et primam novis habitatoribus domum ædificavit. Prius in descriptis modo tabulis*

et Odonis Ducis Burgundiæ,

A *ita narratur :* De residuo quoque ipsius terræ, quod dicto Raynardo tunc placuit retinere, fecit Odo Dux Burgundiæ, ad illius concessionem et libitum, talem cum eo commutationem et pactum, ad opus eorumdem monachorum, ut scilicet pro terra illa singulis annis in castro Belnensi solidos viginti susciperet, tam ipse quam et ipsius post eum heredes. Præterea in eam ambitione concessit ei ac filiis suis ipse Dux, quantumcumque vinearum in territorio Belnensi posset plantare et colere in propria dominicatura. *Posterius hanc in modum prosequitur Historia Cisterciensis MS Collegii nostri Emboricensis :* Ceterum Archiepiscopus, Apostolicæ Sedis Legatus, cujus benedictione, præcepto, et auctoritate tantum bonum stabile fundamentum acceperat ; considerans

cui commendatur a Legato Pontificio :

paupertatem servorum Dei, et quia in loco sterili quem occupaverant prorsus nec subsistere nec ædificia construere possent, nisi personæ alicujus potentis adminiculo fulcirentur ; scripsit ad illustrem Principem Odonem, tunc Burgundiæ Ducem, petens et suadens, quatenus pauperes Christi, zelum gloriæ Dei et monastici ordinis habentes, foveret et manuteneret, eorumque necessitatibus secundum magnificentiam principatus sui subveniret. Cujus petitioni et consilio Dominus Odo Burgundiæ Dux acquiescens, Fratrum etiam illorum fervore et devotione delectatus, monasterium ligneum, quod ipsi in sua B paupertate inceperant, de suis impendiis totum consummavit, eosque ibidem in omnibus necessariis diu procuravit, terrisque et pecoribus abunde sublevavit.

16 *Auspicaturus novum Ordinem fuisse locum monstratum divinitus, præter omnes auctores illius temporis auctor Manriquez est, colligens id ex his, citatis a nobis paulo ante, Magni Exordii verbis :* De Molismo

in loco divinitus sibi ostenso,

egressi ad locum, quem proposito suo congruum jam ante per gratiam Dei præviderant, id est, eremum quæ Cistercium dicebatur, alacriter tetenderunt. *Templum almæ Dei Parenti consecrarunt, more ad omnia reliqua propagati postea Ordinis cœnobia derivato : unde hoc B. Humberti Generalis Ordinis Prædicatorum præclarum in suis sermonibus testimonium est :* Ordo iste habet in tanta reverentia B. Virginem quod omnes ecclesiæ ejus sunt consecratæ in ejus honorem. Inde ipsi monachi in ecclesiis suis, quasi semper sunt ante Beatam Virginem et filium ejus : *Similiter a Gregorio X dicitur*, Cisterciensis Ordo, divinis mancipatus obsequiis, et inter Religiones ceteras gloriosæ Virgini singularitate devotionis adscriptus ex institutione prima.

et Deiparæ Virgini consecrato,

C 17 *Manriquez scribit, S. Robertum, antequam Molismo abiret, gravem ad illic remanentes orationem dixisse : illos vero abeuntem lacrymis prosecutos, utensilia ad monasterii novi officinas, præcipue autem quæ ad divinum cultum spectabant, officiose ac peramanter ministrasse. Surrogasse deinque amantissimo Patri Gaufredum, aliis Goffridum dictum ;* virum utique, *ut ipse ait*, moribus compositum, sacris etiam imbutum disciplinis, qui partes Abbatis impleret non incongrue, si tales facere alios potens esset, qualem seipsum. *Cistercio autem, a Gualtero Episcopo Cabilonensi, auctoritate Legati Pontificii, primus Abbas S. Robertus fuit datus : de quo ista Historia MS Cisterciensis :* Eodem tempore Abbas qui advenerat, ab Episcopo Cabilonensi, ad cujus diœcesim locus ipse pertinebat, virgam pastoralem cum cura animarum jussu prædicti Legati suscepit, et monachos qui secum advenerant in eodem loco stabilitatem firmare regulariter fecit, sic quod ecclesia illa, divino pariter et humano favore vallata, Apostolica quoque auctoritate munita, in Abbatiam secundum Regulam S. Benedicti disponendam surrexit. *Hæc iisdem fere verbis Exordium Cisterciense parvum narrat, maximæ*

primus Abbas præficitur.

auctoritatis, utpote a primis Cistercii Patribus scriptum. D *Idem constat ex epistola Episcopi Cabilonensis ad Lingonensem scripta, quam mox dabimus, et ex Cisterciensi Kalendario edito Divione, in quo B. Albericus secundus Cistercii Abbas memoratur. Ita ut jam extra controversiam sit, S. Robertum primum Cistercio Abbatem præfuisse, quod ad XXVI Januarii in B. Alberici Vita indecisum relinquentes, rejeceramus in hunc locum.*

§ III. Revocatio et reditus S. Roberti a Cistercio ad Molismum : ejusdem ætas, cultus sacer, scriptores vitæ.

B*reri tamen, abdicato apud Cistercienses magistratu, S. Robertus ad Molismum redire debuit, repetitus iterum a suis Molismensibus apud Urbanum II. Nam*, haud multo post, *prosequitur Cisterciensis MS. Historia*, hoc elapso temporis spatio, Molismensis monachi, voluntate Domini Gaufridi Abbatis sui qui Roberto successerat, nuntios ad Romanam Curiam destinarunt, a Domino Papa Urbano importune postulantes, quatenus præfatus Abbas Robertus loco pristino, id est, Molismensi cœnobio ecclesiastice redderetur. Quorum importunitate Dominus Papa devictus, mandavit Legato suo venerabili scilicet E Hugoni, ut, si fieri posset, idem Abbas reverteretur, et monachi eremum diligentes in pace consisterent. *Eadem, mutata nonnihil phrasi, Exordium parvum refert, in quo et hæc Urbani, super S. Roberti revocatione, scripta ad Hugonem Archiepiscopum Lugdunensem epistola legitur :* Urbanus Episcopus, servus servorum Dei, venerabili Fratri et Episcopo Hugoni, Apostolicæ Sedis Vicario, salutem et apostolicam benedictionem. Molismensium Fratrum magnum in Concilio clamorem accepimus, Abbatis sui reditum vehementius postulantium. Dicebant enim religionem in suo choro eversam, seque pro Abbatis illius absentia odio apud Principes et ceteros vicinos haberi. Coacti tandem a Fratribus nostris, Dilectioni tuæ per præsentia scripta mandamus, significantes gratum nobis existere, ut, si fieri possit, Abbas ille ab eremo ad monasterium reducatur. Quod si implere nequiveris, curæ tibi sit, ut et qui eremum diligunt conquiescant, et qui in cœnobio sunt regularibus disciplinis inserviant.

Molismenses Roberti reditum a Pontifice petunt :

hic negotium Legato suo mandat,

19 *Hugoni, lecta hac epistola, nihil fuit antiquius, quam Pontificis mandata exequi : Manriquez scribit Lugduni super hac re ad Petram Incisam ab eo provinciale Concilium fuisse convocatum : sequentes saltem, quæ utroque extant in Exordio, ad Lingonensem Episcopum litteras scripsit :* Hugo, Lugdunensis Ecclesiæ servus, carissimo Fratri Roberto, Lingonensium Episcopo, salutem. Quod de negotio Molismensis F Ecclesiæ in colloquio nuper habito definivimus, Fraternitati vestræ notificare necessarium duximus. Venerunt ante nos illuc cum litteris vestris Molismenses monachi, loci sui desolationem atque destructionem, quam per remotionem Roberti Abbatis incurrerant, ostendentes, ipsumque sibi reddi in Patrem magnopere postulantes. Nullo modo enim aliter sperabant pacem et quietem Molismensis Ecclesiæ posse restitui, vel monastici ordinis vigorem in pristinum statum illic revocari. Affuit ibi etiam in præsentia nostra Frater Goffredus, quem eidem ecclesiæ in Abbatem ordinavistis, dicens se libenter isti Roberto, velut Patri suo, locum daturum, si nobis placeret, ut eum Molismensi ecclesiæ remitteremus. Audita igitur vestra et ipsorum Molismensium petitione, relictis etiam Domini Papæ litteris super hoc negotio nobis directis, totum dispositioni et arbitrio nostro committentis, tandem multorum virorum religiosorum, tam Episcoporum quam aliorum qui nobiscum aderant, concilio, precibus vestris et eorum acquiescentes,

et Legatus Episcopis Lingonensi atque Cabilonensi,

A acquiescentes, Molismensi ecclesiæ ipsum restituere decrevimus: ita videlicet, ut priusquam illuc redeat, Cabilonem veniens, in manu Fratris nos Cabilonensis Episcopi, cui secundum consuetudinem ceterorum Abbatum professionem fecit, virgam et curam Abbatiæ reddat; atque monachos Novi-monasterii, qui ei sicut Abbati suo professionem fecerunt, ab ipsa professione liberos et absolutos dimittat; ac sic ab ipso Episcopo professionis, quam et Cabilonensi Ecclesiæ fecit, absolutionem accipiat.

ut hunc S. Robertus resignet Cistercium,

20 Dedimus etiam licentiam cum eo redeundi Molismum omnibus illis Fratribus Novi-monasterii, qui eum secuti fuerint, tali conditione, ut de cetero neutri neutros solicitare vel recipere præsumant, nisi secundum quod B. Benedictus monachos noti monasterii præcepit recipiendos. Postquam hæc supradicta fecerit, remittimus eum Dilectioni vestræ, ut Molismensi ecclesiæ illum in Abbatem restituatis: ita tamen ut si deinceps eamdem ecclesiam deseruerit, nullus ei substituatur vivente præfato Gaufredo Abbate, absque nostro et vestro ejusdemque Gaufredi assensu. Quæ omnia Apostolica auctoritate rata esse præcipimus. De capella etiam prædicti Abbatis Roberti, et de ceteris rebus quas a Molismensi B ecclesia recedens secum tulit, et cum eis Cabilonensi Episcopo atque Novo-monasterio se reddidit, id statuimus, ut omnia Fratribus novi monasterii salva permaneant, præter Breviarium quoddam, quod usque ad festivitatem S. Joannis Baptistæ retinebunt, ut transcribant assensu Molismensium. Huic autem diffinitioni interfuerunt Episcopi Norigandus Æduensis, Galterus Cabilonensis, Berardus Matisconensis, Pontius Bellicensis, et Abbates, Petrus Trenorciensis, Jarentio Divionensis, Gausoeranus Athanacensis, Petrus quoque Domini Papæ Camerarius, aliique alii viri honesti bonique testimonii. *Hæc Hugo ad Episcopum Lingonensem.*

et ab illo recipiat Molismum:

21 *Quemadmodum ea effectum suum sint sortita, ita utrumque Exordium narrat:* Hæc omnia Abbas ille laudavit et fecit, absolvendo Cistercienses ab obedientia quam ei in illo vel in Molismensi loco promiserant; et Dominus Gualterus Cabilonensis Episcopus Abbatem a cura illius Ecclesiæ liberum remisit, sicque reversus est, et quidam monachi cum eo. *Gualteri autem littera ad Lingonensem quoque Episcopum scriptæ in Parvo Exordio hujusmodi sunt:* Dilectissimo Fratri et Coepiscopo Roberto, Lingo- C nensi Episcopo, Gauterus, Cabilonensis Ecclesiæ servus, salutem. Notum sit vobis, Fratrem Robertum, cui Abbatiam illam in nostro Episcopatu sitam, quæ Novum-monasterium dicitur, commiseramus, a professione quam Cabilonensi Ecclesiæ fecit, et ab obedientia quam nobis promisit, secundum Domini Archiepiscopi definitionem, a nobis esse absolutum. Ipse autem monachos illos, qui in præfato Novo-monasterio remanere decreverant, ab obedientia quam sibi promiserant et a professione liberos et absolutos dimisit. Illum ergo amodo suscipere et honorifice tractare ne vereamini. Valete. *Ex his prodit se manifestus error auctoris Vitæ, dicentis S. Robertum post suum ad Molismenses reditum, cum potestate Abbatis, et Molismo præfuisse et Cistercio: et Cistercio quidem, quia adesse non poterat, vicarium sibi B. Albericum primo, et hoc biennio post e vivis sublato, B. Stephanum præfecisse: ista enim vero adversari lector ex parvo Exordio colliget, ubi capite decimo ita scribitur:* Viduata igitur suo pastore Cisterciensis Ecclesia convenit, ac regulari electione quemdam Fratrem, Albericum nomine, in Abbatem sibi promovit.

quo rite facto,

22 *Reversus Molismum S. Robertus, cum duobus dumtaxat monachis, Cistercienses tamen ex animo non delevit, crebris eos interpellasse litteris Chrysostomus Henriquez, in Fasciculo Sanctorum Ordinis, auctor est,* D *et earum unam, quæ hujusmodi est, ex Chronico Britonis transcribit:* Fratribus, qui in montibus Cistercii ad montem perfectionis conscendunt, Robertus, eorum quondam socius, nunc in vallem miseriarum demersus, post ascensum palmam, et sui in ascendendo recordationem. Si lingua calami, lacrymæ atramenti cor papyri vices subire possent, forte calamus aures, atramentum oculos, papyrus affectiones, et omnia simul, simul et vos omnes ad affectum commiserationis commovissent. Postquam enim vobis non adhæsi, adhæsit lingua mea faucibus meis: cum vos non viderunt oculi mei, lumen oculorum meorum et ipsum non est mecum. Dum cor a vobis, si a vobis unquam poterit, fuit avulsum; factum est tamquam cera liquescens in medio ventris mei. Sed a vobis avulso non tamen quemquam ex vobis ista separavit avulsio; quos enim jungit caritas Jesu Christi, frustra dividunt terrarum spatia. Habeat Molismus præsentiam corporis, legibus obedientiæ adstrictam, dummodo Cistercium animæ desiderium possideat. Hoc disposuit Altissimus, cujus inscrutabilia sunt secreta, ut in diversa distractus, nec anima per corporis conversationem distrahatur, nec corpus distractum tam sancta conversatione fruatur: pro anima vobiscum degente E orationes fundite; corpus, cujus animam possidetis, tamquam optimæ partis suæ possessores, vos salutat in Domino.

Molismum revertit,

et retinet cum Cisterciensibus commercium litterarum:

23 *De anno obitus S. Roberti inter scriptores consensio non est; Baronius in notis ad* XXIX *Aprilis, secutus Chronicum Sigeberti, mortem anno* MXCVIII *adscribit. Fiteriensis, in notis ad Exordium Parvum, annum unum, duos in Annalibus Manriquez adjecit. Sed errores convincuntur ex tabulis donationum, quibus apud Camuzatum in Antiquitatibus Ecclesiæ Trecensis S. Robertus anno Domini* MCIV, *et apud Sanmarthanos in Molismo anno* MCX *subscripsit. Ibi illius vitam anno* MCX; *alii, cum eoque Jonghelinus Claudiusque Robertus in Gallia Christiana, anno* MCXI *terminant. Quidquid sit, vitæ ultra annum* MCXII *non processit: hoc quippe anno Molismo Guidonem præfuisse constat ex iis quæ loco citato afferunt San-Marthani. Neque satis de die etiam quo obiit, convenit: Hunc Surius in Vita, et Bernardus Brito in Chronico Cisterciensi,* XXIX *Aprilis dicunt. Verum translati festi dies ille est: unde Cistercienses, admoniti sacrarum Rubricarum, dum diem istum S. Roberto festum agunt, ex hymno Jesu corona celsior, parte de Confessoribus canit Ecclesia, hunc versum,* F *Sancta recursus tempore cum tribus proxime sequentibus prætermittere jubentur. Rubricarum ista verba sunt:* Sequens versus non dicitur in festivitatibus Sanctorum Remigii, Juliani, Roberti, in translatione S. Benedicti, nec quorumcumque Confessorum, quoties ad aliam diem transferuntur. *Consonat versus de hoc ipso confectus antiquo more:*

varia opinio de tempore obitus ejus,

qui saltem annum 1112 *præcessit,*

Remi, Robe, Juli, Translatio, non canet ANNI. *Festum S. Roberti, antequam transferretur,* XVII *diem Aprilis occupabat, nempe juxta illam Capituli Cisterciensis constitutionem:* De B. Roberto, primo Cistercii Abbate, fiat festum quintodecimo Kalend. Maji etc. *Hunc constitutioni inhærentes Canonici Regulares monasterii Bodecensis in diœcesi Paderbornensi, cum suo insigni Codice fol. 178 inscripturi essent Vitam, quam inde a Joanne Gamansio transmissam damus, ita exorsi sunt:* Incipit Prologus in Vitam B. Roberti, primi Abbatis Molismensis nec non et Cisterciensis: cujus festivitas celebratur XV kal. Maji. *Eodem die, juxta Fiteriensem, versus ille, in translatione festi postmodum facta prætermissus, omitti non solebat: unde recte colligimus, festum prius cum die obitus concurrisse, adeoque S. Robertum obiisse die Aprilis* XVII, *sive* XV *kal. Maii, uti habet auctor Vitæ in Bodecensi MS.*

et in 17 Aprilis incidit:

A *Beatificatio autem in annum 1222,*

24 *In numerum Beatorum relatus fuit anno* MCCXXII *ab Honorio III Summo Pontifice, permittente Molismensibus*, ut eum tamquam Sanctum in sua ecclesia venerantes, ejus apud Dominum suffragia fideliter implorarent. *Manriquez in Annalibus ad hunc annum non multo post beatificationem aut sub initium anni sequentis, Canoni Sanctorum adscriptum esse sustinet, et missa fuisse in hanc rem a Pontifice diplomata. Hoc certum, decrevisse eodem anno Capitulum Generale Cisterciense*, Ut de S. Roberto, primo Cistercii Abbate, fiat festum quintodecimo Kalend. Maji cum duodecim Lectionibus, sicut de B. Hieronymo; et una Missa, sicut de B. Benedicto. *Nomen variis Ecclesiæ fastis inscriptum legitur; Saussayi, Menardi, Wionis, Martyrologio Romano, Menologio Cisterciensi Chrysostomi Henriquez ad* XXIX *Aprilis, et apud eumdem ad* XXI *etiam Martii, quo die eum e vita migrasse in Kalendariis Salmantica et Divione editis legi ait. In Divionensi ad dictum diem ista vidimus* : Ordo Cisterciensis sub Abbate Roberto feliciter incepit anno 1098. Robertus ipse eodem die, qui Sancto etiam P. N. Benedicto sacer est, obdormivit in Domino anno 1108. *Vitam ut San-Marthani aiunt Guido primus post eum Molismi Abbas conscripsit : aliam seculo duodecimo, centum fere post S. Roberti mortem annis, Molismensis quidam anonymus monachus scripsit ex jussione, ut præfatur* viri reverendissimi Domini Adonis Molismensis Abbatis, *quem San-Marthani docent anno* MCXCVII *obiisse, et* Odonem *appellant* Nomen meum, *inquit, subticui* : ne forte apud imperitos opus ipsum vilesceret, si peccatoris nomen in prima fronte operis appareret. *Idem veritatis studium unice præ se ferens, non dubito quin ipsum etiam adhibuerit, fatendum est tamen a vero abductum aliquoties fuisse, dum suis Molismensibus, ex æmulatione adversus Cistercienses historiæ veritatem haud parum obscurantibus, nimium credidit. Sensit hoc primus Joannes Grothusius noster piæ memoriæ, cum Embricæ in collegio nostro reperisset Codicem Cisterciensis historiæ MS. anno* MDCXXXVIII, *ipsumque et ea quæ in S. Bernardi Petrique Venerabilis operibus legerat contulisset cum Vita apud Surium edita. Et hic quidem accepto Ultrajectino MS. ecclesiæ S. Salvatoris ecgrapho, quale etiam nos habemus, non habuit Prologum, utpote istic deficientem; et stylum aliquoties mutavit, verba etiam sæpius contractiora ut invenit, sic reddidit. Nos integram invariatamque damus ex sæpe laudato Codice Bodecensi : in qua quidquid minus sincerum, ex alieniori a Cisterciensibus animo scriptum, id vel jam correximus in hoc prævio commentario, vel porro in Annotatis cavendum monebimus. Annis post Adonis mortem* XXX, *sub alio Adone sive Odone, actum pro obtinenda canonizatione est, peractumque ut diximus : qua de re monumenta extant a Philippo Labbe inserta Bibliothecæ MSS. tomo* I *et inde huc transcribenda; in quibus sub finem fit mentio Vitæ a Molismensium Procuratoribus Pontifici exhibendæ ; quæ quin ipsa sit quam edimus, vix potest videri dubium. Ex recentioribus vitam scripsere Gallice, Simon Martin Ordinis Minimorum in Floribus solitudinis, Lusitanice Bernardus de Brito in parte prima Chronici Cisterciensis, Latine Manriquez in Annalibus ejusdem Ordinis, et Chrysostomus Henriquez in Fasciculo Sanctorum. Extat etiam in Legenda Sanctorum excusa Lovanii anno* MCCCCLXXXV *et MSS. Ultrajectinis S. Salvatoris, sed contractior.*

festi institutio,

et memoria in Martyrologiis

Vitam qui scripserint et unde ea detur

B

C

D

VITA

Auctore monacho Molismensi Anonymo sub Adone Abbate seculo XII.

Ex MS. Bodecensi eruta a Jo. Gamans. S. J. collata cum MS. Ultrajectino et Surio.

PROLOGUS.

Quoniam Jesu Sacerdote magno per proprium sanguinem in sancta semel ingresso, propalata est via Sanctorum; operæ pretium reor vitam illorum moresque describere, qui Salvatorem nostrum, quantum permisit humana fragilitas, imitantes, inter procellas vitæ præsentis, in agone certaminis fortiter perstiterunt, Christum Dominum in suis corporibus glorificantes et portantes, et usque ad finem vitæ constantissime permanentes in proposito sanctitatis. Prov 4, 18, Hi enim sunt, de quibus Scriptura loquitur, Justorum semita, quasi lux splendescens, crescit et proficit usque ad perfectum diem. Hi sunt stellæ, quas constituit summus Pontifex in Ecclesiæ firmamento, E quarum splendor humanæ ignorantiæ tenebras abigit, et laborantibus in hoc mari magno et spatioso portum salutis ostendit : inter quos specialiter effulsit vir vitæ venerabilis B. Robertus, Molismensis ecclesiæ primus Abbas : cujus sanctitas defæcata tanto jure gloriosior prædicatur, quanto vix aliquis in diebus nostris, qui vel Deum timeat, invenitur. Cujus ego vitam adorsus sum scribere, non de ingenio meo aut scientia præsumens, sed potius in illo spem profectus cœptique operis consummationem constituens, qui linguas infantium facit disertas, et ad corripiendam Prophetæ væsaniam, subjugali muto quondam humanæ linguæ tribuit facultatem. Ad hæc accessit viri Reverendissimi Domini Adonis Molismensis Abbatis, jussio, nec non et Fratrum ejusdem loci instans et devota postulatio : quibus indignum prorsus arbitror aliquid denegari. Ne igitur coram Domino vacuus apparerem, licet non sim tantæ virtutis aut meriti, ut esse possim aliis in exemplum, dedi tamen operam, ne eis penitus lateat, qui merito sanctitatis Ecclesiæ Sacrosanctæ datus est ad ornatum. Quique igitur lector accesseris, nomen quæso scriptoris in hoc non requiras, quia gloriam hominum fugiens, et a Deo solo laudari quærens, in hoc opere nomen meum subticui, et ne forte apud imperitos opus ipsum vilesceret, si peccatoris nomen in prima fronte operis appareret. Si quid autem F minus eleganter, minusve decenter dixero, veniam precor humiliter, a lectore; commonens universos ad quos præsens scriptum venerit, ne verborum phaleras a me requirant : quia veritas per se sibi sufficiens et decora, fuco verborum non appetit colorari, neque meretricis Jezabel stibio depingi. Denique Doctorem gentium, ipsiusque veritatis discipulum 1 Cor. 4, 20 audiant dicentem, quia regnum Dei non est in sermone, sed in virtute potius.

Jussu Abbatis Molismensis hæc Vita scribitur

auctore nomen suum tacente.

CAPUT I.

S. Roberti natales, tirocinium vitæ religiosæ, et Præfecturæ quædam.

Beatus igitur Robertus, de a Campaniæ partibus oriundus, quasi quidam flos campi speciosus enituit : cujus nimirum decor in honestate morum intuentibus gratus erat; et sanctæ opinionis odor, longe lateque diffusus, ad imitationem sui plurimos invitabat. Hunc autem virum sanctum recte flori me æstimo comparasse; quia de sanctis dicit Scriptura, Ps. 71, 16 quod florebunt de civitate sicut fœnum terræ. Porro quia

a Nascitur in Campania

A quia nobilitas est quædam laus procedens ex meritis parentum, a quibus vir beatus originem duxerit, ostendemus. Pater igitur ejus Theodericus, mater vero Ermegardis dicebatur, ambo quidem secundum seculi dignitatem clari, sed ante Deum morum honestate clarissimi : rerum vero copia, quibus temporaliter abundabant, sic utebantur, ut summi patrisfamilias potius viderentur dispensatores, quam terrenæ subtantiæ possessores. Scientes autem, quod fœneratur Domino, qui pauperi miseretur, pulverem terrenæ conversationis piis eleemosynis abstergebant : imo quia in carne positi, non secundum carnem vivebant, cogitatione et aviditate in cœlestibus habitantes, coronas suas virtutum operibus, quasi pretiosorum lapidum gloria, decorabant. Hæc idcirco dixerim, ut ostenderem, quam sancta radix extiterit, de qua nobis Sanctus iste, quasi quidam ligni vitæ surculus, pullulavit. Verum quia de parentibus ejus fecimus mentionem, qualiter eumdem virum sanctum Spiritus prævenerit sanctus in benedictione dulcedinis, dum adhuc matris utero clauderetur, breviter absolvemus. Prægnanti enim matri ejus gloriosa Dei genitrix Virgo Maria in somnis apparuit, aureum annulum habens in manu sua, dixitque ei : O Ermegardis, volo filium, quem gestas in utero, ex isto mihi annulo desponsari. In hæc verba mulierem dormientem relinquens Beata Virgo, disparuit : illa vero de somno consurgens, animo cœpit revolvere visionem. Adjecit autem beata Dei Genitrix apparere iterum mulieri; sicut olim, ad confirmandam promissionem suam, Dominus legitur apparuisse denuo Samueli.

patre Theodorico, matre Ermegarde;

a qua prægnante B. Virgo eum in sponsum sibi postulat:

B

3 Expletis igitur diebus mulier peperit filium, *b* quem ablactatum tradidit litterarum studiis imbuendum; in quibus supra omnes coætaneos suos proficiens, de fontibus Salvatoris puro pectore hauriebat, unde salvationis gratiam postmodum populis eructaret. Qui cum esset annorum quindecim, mundana vitans contagia, totum se decrevit Domino consecrandum; unde florem gratissimæ juventutis Domino offerens, apud S. Petrum *c* de Cella suscepit habitum regularem : ubi jejuniis et orationibus vacans nocte et die, gratum Deo exhibebat obsequium, carnem spiritui, spiritum vero subjiciens creatori. Cum vero tempus esset, ut in servo suo glorificaretur Deus; et lucerna, quæ sub modio latuerat, super candelabrum ad illuminandam Ecclesiam poneretur; ille, in cujus manu corda sunt hominum, ejusdem domus Fratribus inspiravit, ut virum Dei Robertum sibi eligerent in Priorem. Dignum quippe erat, ut, qui duce gratia longo usu didicerat tenere moderamina vitæ suæ, judex et moderator fieret aliorum. Erat tunc temporis in remotis *d* nemorum latebris eremita quidam, Deo cupiens eo liberius, quo secretius deservire : qui cum assiduitate jejuniorum maceraret carnem, et orationum instantia spiritum roboraret; respexit Dominus humilitatem ejus, nec sine grandi miraculo per ipsum crevit servientium Domino multitudo.

b

monachum induit in cœnobio Cellensi, c

C

in quo Prior eligitur:

d Sacerdoti quodam vicinum eremum tunc incolente

4 Duo enim milites, fratres quidem secundum carnem, sed secundum spiritum non eadem sentientes, studio inanis gloriæ dediti, ad ostentationem virium suarum, execrabiles nundinas, quas vulgus torneamenta nominat, expetebant. Qui cum per nemus, in quo præfatus eremita degebat, solitariam vitam ducens, iter agerent; cœperunt alterutrum secreta cogitatione de mutua nece tractare. Invidiæ quippe veneno miserabiliter tabescentes, apud se cogitabant, quod altero eorum mortuo, ille qui superesset, in defuncti possessionem succederet. Sed Deus omnipotens, qui sciebat eos vasa misericordiæ mox futuros, non permisit illos tentari supra quam poterant; sed fecit cum tentatione proventum, ne iniquitatem, quam conceperant, effectui mancipaIent. Ad hoc autem permisit eos Dei providentia tam iniqua tentatione vexari, ut postmodum in profectu virtutum positi sibi superbe non tribuerent, quod haberent; sed magis in illum refunderent, cujus essent misericordia liberati. Cum igitur expleto negotio, ad quod ierant; in quo satis strenue secundum mores gentis illius egerant, in tantum, quod laudis humanæ fructum ab omnibus, qui affuerant, reportarent; ad propria remeantes, ad locum, in quo de nece mutua secreta cogitatione tractaverant, gressu prospero pervenerunt; ibi, veluti ab ipso loco admoniti, quin potius divina inspiratione compuncti, cogitatam cœperunt exhorrere nequitiam, et in seipsis de concepto facinore conturbari. Ad memoriam vero reducentes, quod in proximo erat tugurium eremitæ superius memorati, pari voto iter suum ad illius mansiunculam direxerunt; et per confessionem virus pestiferum, quod in cordibus eorum latuerat, evomentes, eliminata spurcitia gratum in semetipsis Deo habitaculum paraverunt. Denique a viro Dei super cogitata nequitia redarguti, ab eodem recesserunt salutaribus monitis informati : cujus nimirum sermo ardens tamquam facula cœlestes concupiscentias in illorum mentibus excitabat, terrenæ dignitatis ambitum in eis prorsus exstirpans, et virtutum fomitem non minus suaviter, quam salubriter in eisdem creans.

cui duo fratres mutuam cædem meditantes,

D

Ex MSS.

expiata conscientia,

E

5 Cum igitur ad locum, in quo prius alter in alterum cogitarat insurgere, pervenissent; cœperunt dicere inter se; et mutuo loquebantur : Quid hic, inquit alter eorum, frater carissime, nobis hesterna die transeuntibus cogitabas? at illo cordis sui cogitationem reserante fratri suo, Et ego, inquit alter, nihil prorsus dissimile cogitavi. Quid statim compuncti corde ad virum Dei regressi, spreta seculi pompa fastuque calcato, cum eodem cœperunt spiritualiter vivere, et ad portandum suave jugum cordis Christi cervicem humiliter inclinare : unde quis eorum conversionem meritis B. Roberti dubitet adscribendam? cujus magisterio, sicut sequens docebit lectio, disciplinis erant regularibus imbuendi. Deus autem, qui consolatur humiles, adjecit multiplicare servos suos, ut intra breve spatium ad septenarium numerum pervenirent : quo videlicet numero septiformis sancti Spiritus gratia figuratur : quem per famulum suum B. Robertum multorum salutem novimus operatum. Idem enim Spiritus hos septem viros, quasi septem columnis spiritualis ædificii præparavit : per hos enim cœpit ordo monasticus reviviscere, et missa radice ad humorem gratiæ fructum facere spiritalem : ut, cum penitus putaretur absumptus, rursum ad odorem gratiæ germinaret, faceretque comam, quasi cum primum plantatus est.

solitariæ vitæ socios se adjungunt.

F

6 Interim vero B. Robertus, sanctitate et gratia apud Deum et homines satis clarus, a monachis S. Michaelis *e* Tornodorensis electus est in Abbatem. Præfati vero eremitæ cum non haberent, qui eos disciplinis regularibus informarent, audientes famam beati viri, duos e Fratribus suis ad ipsum transmittere curaverunt : qui cum ad locum pervenissent, in quo vir Domini sedulum Deo exhibebat obsequium, Præpositum domus illius in auditorio reppererunt. Qui cum eorum propositum, causamque itineris agnovisset; vix ab eo multis precibus obtinuerunt, ut ad viri Dei secretarium ducerentur. Invidiæ quippe mucrone confossus Præpositus *f* sibi arbitrabatur perire, si quid laude dignum per servum suum Dominus de aliorum profectibus ordinasset : unde Fratribus ejusdem domus, nec non et Abbatis sociis persuasit, ne petitioni Fratrum, qui ad requirendum, ut vir Dei sibi præesset, venerant, assentirent. Verumtamen B. Robertus eorum petitioni justisque

S. Robertus Abbas Tornodorensis electus, e

a prædictis eremicolis magister et superior expetitur

f

ex Mss.

stisque votis aggratulans, ipsorum satisfecisset desiderio, nisi Fratres Tornodorenses unanimiter obstitissent. Salutaribus tamen monitis informatos, corroboratos orationibus et firmatos benedictionibus, remisit illos ad propria : et in spe singulariter illos constituit, quod, quam cito facultas ei tribueretur a Domino, ipsos adimpleret lætitia cum vultu suo. Libet autem hic paululum attendere providentiam Dei : quamvis enim sanctum esset ipsorum propositum justumque desiderium, ad hoc tamen dilatum fuit, ut dilataretur et cresceret; ut cum id, quod quæsierant adepti forent, id haberent carius atque cautius observarent.

ANNOTATA

a *Maurique e Normannia* ... *proxime Campaniæ* ...

b *Addit Surius*, Vocans eum Robertum.

c *De hoc monasterio in suburbio Tricassino, actum est supra*.

d Colanum *et nemus dicebatur, juxta Tornodorum, et nominatur infra num.* 8.

e Tornodorum *vulgo* Tonnerre, *haud longe ab Armensione fluvio, ubi anno* 980 *castrum monasterium* ...

f Guillelmus *hic forsitan fuit, cui ipse Sanctus postea cedens, Abbatiam commisit ; certe Roberti successor eo nomine dictus reperitur, quem Sammarthani ex diplomate Galteri Lingonensis Episcopi anno* 1171 *acceperunt*.

CAPUT II.

Cœnobia Molismense et Cisterciense fundata.

Vir autem Domini semper cogitans, non quæ mundi sunt, sed quæ Domini; cum videret Fratres loci illius ab æquitatis tramite declinare, timens ne malignus comes candido et simplici suam rubiginem affricaret, et pulchram animæ illius faciem deformaret; eo quod mores formari soleant a convictu; ad claustrum Cellense, unde digressus fuerat, remeavit. Ubi Lia, quæ laboriosa dicitur, ad tempus postposita, dilectæ diuque desideratæ Rachelis fruebatur amplexibus, hauriens in gaudio de fontibus Salvatoris, quod postea propinaret Fidelibus in salutem. Sed quia latere non potuit civitas supra montem posita, B. Robertus supra montem Christum radicatus firmiter et fundatus, defuncto Priore *a* S. Aygulfi ad pascendum humilem gregem Christi rursus eligitur, in eadem domo unanimi Fratrum voto parique desiderio Prior effectus. Memorati autem eremitæ, amore vitæ cœlestis afflati, cum virum Dei semper viderent in Deum proficere, et seipso effici meliorem, inito consilio duos ex Fratribus suis ad Sedem Apostolicam transmiserunt, quatenus a Summo *b* Pontifice precibus obtinerent, ut vir Dei B. Robertus pusillo gregi Christi Pater fieret atque Pastor : sciebant enim, quod nefarium esset summo Pontifici contradicere, aut ejus jussionibus ausu temerario contraire. Summus autem Pontifex audiens ipsorum propositum, gavisus est valde, petitionemque eorum benigne annuens, Apostolica benedictione fretos remisit ad propria gratulantes; Abbati *c* de Cella per Apostolica scripta mandans atque præcipiens, quatenus, quemcumque de Fratribus elegissent, ipsis traderet in Abbatem. Abbate autem de Cella cognito, quod Summus Pontifex illi mandaverat, B. Robertum concessit postulantibus : tristis quidem et mœrens, sed mandatis Apostolicis contraire non audens. Videbat enim, quod illorum consolatio sibi suisque esset tribulatio, eo quod de domo illius columna cedrina, firma utique et imputribilis, auferretur. Beatus autem Robertus curam pastoralis officii devotus accepit, videns, quod labor ejus sine fructu non esset, eo quod unanimitas gregis, respuendo terrena et quærendo cœlestia, salutaribus ejus monitis obediret : unde iterum Liæ, vitæ scilicet activæ, copulatus est ad filios procreandos spirituales ; secundum interiorem quidem hominem in spiritu humilitatis Domino serviens, secundum exteriorem vero satis strenue ministerium suum implens.

Ad cœnobium Cellense reversus,

Prior in monasterio S. Aygulfi fit :

præfatis eremicolis auctoritate Pontificia Superior datur,

8 In loco igitur, qui nunc Colanus dicitur, Domino servientes, in fame et siti, in frigore et nuditate, jejunando et orando, pondus diei et æstus æquanimiter tolerabant : seminantes in lacrymis, ut in exultatione secum ad Dominicum horreum justitiæ manipulos reportarent. Sed quia solatium est laboris, visio collaborantis; qui humilium vota respicit Deus, addidit et multiplicaret servos suos, ut in brevi tredecim fierent, et Apostolis, quantum in ipsis erat, honestate morum nec non et numero concordarent. Vir autem Domini Robertus congruentiam loci desiderans, relictis ibi custodibus, assumptis Fratribus, in quoddam nemus, cui Molismus nomen est, secessit : ubi propriis manibus laborantes, ramos de arboribus exciderunt, ex eisdem domicilia in quibus possent quiescere, construentes, oratorium quoque simili schemate peregerunt, in quo Domino frequenter salutares hostias et sacrificium contriti spiritus offerebant : qui cum panem non haberent, quo post diuturnum laborem corpora possent reficere, tantummodo leguminibus utebantur. Contigit autem Trecensem *d* Episcopum per nemus illud, in quo Dei homines in summa paupertate et humilitate Domino serviebant, iter agere, et ad locum illum refectionis hora cum sociorum frequentia pervenire. Quos viri Dei devote suscipientes, quodammodo confundebantur, quia non habebant, quod refecturis apponerent : in quorum humilitate et paupertate mirabiliter ædificatus Episcopus et compunctus, valefecit et recessit. Procedente vero tempore, cum non haberent, unde possent Fratres vel ad modicum sustentari, ad B. Roberti consilium confugerunt. Ipse vero, qui numquam posuit aurum robur suum, nec obrizo dixit, fiducia mea, docuit illos ponere in Domino Deo spem suam, sciens, quia non sineret Deus diutius affligi fame animam justi. Cum igitur pretium non haberent, nihilominus Trecas *e* transmisit eos ad victualia comparanda, secundum litteram Prophetæ consiliis acquiescens : Et qui non habetis argentum, venite, properate, emite et comedite. Cum autem Trecensium civitatem nudis pedibus fuissent ingressi, statim de ipsis ad Episcopum rumor ascendit : quos ad se faciens introduci, devote satis illos suscipiens, amorem, quem habebat erga Deum, in exhibita servis suis humanitate monstravit. Denique novis vestibus regulariter induens eos, cum quadriga pannis et panibus onerata remisit eos ad Fratres suos. Hac autem benedictione non mediocriter confortati Fratres, didicerunt inter adversa patientes esse; quim etiam a die illa et deinceps non defuit, qui eis tam in cibis quam in vestibus necessaria ministraret.

cum magno fructu vitæ regularis :

cœnobium Molismense fundat:

ubi visitatur ab Episcopo Trecensi,

cœnobii inopiam levante

Isa. 55, 1

9 Cum autem in Dei servitio constantissime perdurarent, multi veniebant ad illos seculum fugientes, et rejecta mundi sarcina cervices suas suavi jugo Domini supponebant. Quidam vero de remotis partibus eis necessaria transmittebant, ut mercedem justi reciperent, cum justis præsentis vitæ necessaria ministrarent. Sed quia plerumque rerum copia, morum ingerit egestatem; cum cœpissent abundare temporalibus, cœperunt spiritualibus vacuari; ut eorum iniquitas prodire quasi ex adipe videretur. Beatus autem Robertus, cor suum divitiis affluentibus

laxata disciplina,

A bus non opponens, magis ac magis in Deum proficere conabatur, et secundum instituta S. Benedicti juste et pie et sobrie conversari. Quod videntes filii Belial, in virum Dei atrociter insurgebant, ipsum ad amaritudinem provocantes, et justi animam iniquis operibus cruciantes. Nec te moveat, lector, quod in illa sancta congregatione locum sibi vendicet iniquitas; cum superbia, natione cœlesti cœlestes mentes, revocans ad proprios ortus, invadat, et in cinere et cilicio lateat, quæ apparere in regno, in bysso et purpura consuevit. Denique Scriptura teste didicimus, quia, cum quadam die filii Dei venissent, ut assisterent coram Domino, affuit inter eos etiam Sathan: sic enim ab initio non defuit in Ecclesia justus, qui proficeret, et impius qui probaret.

Job. 1, 6

relictis cœnobitis Molismensibus.

10 Videns autem vir Dei, quod in corripiendo eos non proficeret, et quod disciplinæ regularis observatione postposita unusquisque post pravitatem cordis sui ambularet; statuit illos relinquere, ne dum in eis frustra quæreret spirituale lucrum: ipse animæ suæ faceret detrimentum. Orta igitur inter eos discordia, recessit ab eis: venitque ad locum, qui vocatur *f* Aurum, in quo audierat habitare Fratres, in spiritu humiliatis Domino servientes. Ad quos B cum venisset, devote susceptus est ab eis, vixitque aliquamdiu inter eos laborans propriis manibus, ut haberet, unde tribueret necessitatem patienti. Vigiliis autem et orationibus incessanter insistens, infatigabiliter Domino serviebat: et cum in sanctitate cunctos excelleret; omnibus serviens, omnium se minimum reputabat. Unde non multo post ab eis electus est in Abbatem: quibus præesse curavit in omni modestia, infirmis curam impendens, et sanos fovens, non quasi dominans in Clero, sed forma gregis factus ex animo.

Aureensibus Abbas præficitur:

11 Molismenses autem pœnitentia ducti, quod virum Dei offendissent, et a se quodammodo per inobedientiam expulissent; ruinam suam tam in moribus, quam in possessionibus anxie deplorabant: et in casu suo experti sunt, quod B. Roberti meritis illis Dominus abundantiam etiam temporalium tribuisset. Inito ergo salutis consilio summum Pontificem adierunt, cujus auctoritate freti, virum Dei revocavere Molismum: ubi jejuniis et orationibus incessanter intentus, æmulatione Dei æmulabatur subjectos sibi, ut in brevi observantiam eis disciplinæ monasticæ reformaret. Erant autem inter illos quatuor viri spiritu fortiores, scilicet Albericus *g* C et Stephanus, et alii duo, qui post claustralis exercitii rudimenta ad singulare certamen eremi suspirabant. Egressi igitur de monasterio Molismensi, venerunt ad locum, cui *h* Vinicus nomen est; quem cum aliquanto tempore incoluissent, ad instantiam Molismensium a viro Venerabili Joceramno *i* Lingonensi Episcopo, nisi reverterentur, *k* excommunicationis sententiam susceperunt. Compulsi ergo præfatum locum relinquere, venerunt ad quamdam silvam, Cistercium ab incolis nuncupatam: ubi in honorem Beatæ Dei Genitricis Mariæ oratorium construentes, nec minis nec precibus a suo deinceps potuerunt proposito revocari, spiritu ferventes, et infatigabiliter die ac nocte Domino fervientes. Audiens autem B. Robertus sanctam ipsorum conversationem, assumptis secum viginti et duobus Fratribus, perrexit ad eos: ut sancti eorum propositi esset particeps et adjutor: a quibus summa cum devotione susceptus, eisdem aliquamdiu paterna sollicitudine præfuit, regulariter ipsorum vitam et mores instituens, et semetipsum religionis et honestatis formam exhibens et exemplum.

restituitur Molismensibus:

g

h

i

k

Cœnobium Cisterciense fundat et regit:

12 Molismenses autem, ægre ferentes se a tanto Pastore destitui, Summum Pontificem *l* adierunt, ut vir Domini B. Robertus ad ecclesiam Molismensem, quam prius fundaverat, regredi cogeretur. Summus D vero Pontifex audiens novellam plantationem Cisterciensium in Christo firmiter radicatam, gavisus est valde, comperto quod in omni morum honestate pollerent, et quod B. Roberti exemplo informati S. Benedicti Regulam ferventius observarent. Videns autem, quod Molismensibus immineret excidium, si viri Dei præsentia fraudarentur, scripsit Episcopo *m* Cabilonensi, quatenus alio Abbate Cisterciensibus ordinato, B. Robertum cogeret reverti Molismum. Quo comperto, B. Robertus, sciens quia melior est obedientia quam victimæ, et quod quasi scelus est idololatriæ nolle acquiescere; dispositis ibidem, quæ ad novæ institutionis observantiam pertinebant, Abbatem *n* eis præfecit, virum Deo dignum, nomine Albericum, qui fuit unus de prioribus monachis ecclesiæ Molismensis; sicque omnibus salubriter ordinatis, ad monasterium Molismense, quod ipse in honorem Beatæ Mariæ fundaverat, reversus est. Defuncto vero post biennium *o* Alberico, successit Stephanus *p* a B. Roberto Abbas Cisterciensibus ordinatus: sicque illius novellæ plantationis institutor existens, cum ad ejus arbitrium utriusque monasterii Molismensis videlicet et Cisterciensis ordinatio pertineret, cum duobus monachis Molismum rediit; Cisterciensibus quidem de ipsius discessione mœrentibus, Molismensibus vero e contra exultantibus de regressu. Fueruntque obviam de Barrensi *q* oppido honoratorum et plebis multitudo maxima, qui eum cum grandi tripudio et divinis laudibus exceperunt. At ille cum suo, imo Christi grege pusillo, scilicet Molismensi collegio, paratum sibi a Deo locum ingressus, divinam, quæ cuncta dispensabat, providentiam tota mentis alacritate magnificans, gregem sibi commissum paterno confovebat affectu, disciplinis regularibus illos instituens: quinimo exemplum regulæ factus est illis, regulariter inter eos vivens.

l

Ex MSS.

m

Molismum redit.

n

o

p

q

ANNOTATA.

a *Colitur* S. Aigulfus, *Abbas Lirinensis et Martyr,* 3 *Sept. sub cujus nomine in vicinia Cellensi cœnobii exstabat Prioratus, subjectus Abbati Cellensi.*

b Alexander III *hic videtur fuisse, sedit enim ab anno* 1159 *ad* 1181.

c Guarinus *credo, anno* 1050 *indicatus a Sammarthanis, successor Bernardi an.* 1071 *electi.*

d Everardus *de Aresiis,* Trecensis Episcopus *ab anno* 1172 *ad* 1190. F

e *Distant Trecæ a Molismo intervallo duntaxat leucarum* 8, *ut non mirum sit illuc potius destinatos quam Lingonas, ad quorum diœcesim pertinebant, duplo majori spatio dissitos.*

f Aurum, vicinum *Molismo* monasterium, *appellat Manrique: ejus alibi mentionem nullum invenimus, ex quo de situ aut præterito subsecutoque loci statu quidquam intelligamus.*

g Albericus 26 *Januarii,* Stephanus 17 *Aprilis coluntur, quando utriusque Vitam illustravimus: alii duo nominantur ab Orderico Vitali mox citando,* Joannes et Ilbodus.

h *Manrique* Unicum *scribit: Codex Ultrajectinus* Vivificum. *Neutrius appellationis nota ulla uspiam.*

i Jocerannus *sive* Gauceramnus, Episcopus Lingonensis, *sedit ab anno circiter* 1114 *ad annum* 1127. *Est igitur in nomine, si non etiam in re, error gravis: nec est alius in cujus Episcopatum hæc actio possit incurrere, quam vel* Rainardus, *circa annum* 1065 *consecratus et anno* 1080 *Concilio Santonensi subscriptus; vel ejus successor* Robertus Burgundus, *Joceranni decessor. Cum autem de tali eorum coactione, nihil scribant Cistercienses, et hic qui scribit ita exerret; vere-*

mur

A *mur ne res tota confecta sit, nec nisi cum suo Abbate* EX MSS.
Roberto illorum quisquam Cistercium habitaturus adiverit.

k *Hinc intulimus, quod etiam aliunde probabatur, ex Viniaco Molismum redisse prædictos Sanctos, non autem immediate Cistercium abiisse.*

l Urbanus II *hic fuit, qui ab anno* 1088 *ad* 1099 *præfuit.*

m Gualterus *Episcopus* Cabilonensis *supra memoratus num.* 21, *a Sammarthanis* Walterius *nominatur, præfuitque ab anno* 1080 *ad* 1115.

n *Econtra ostensum superius est, post S. Roberti discessum, a Fratribus electum fuisse.*

o *Imo* post decennium *sic enim expresse Ordericus Vitalis lib. 8 agens de S. Roberto Molismum reverso,* Albericum magnæ religionis virum ad opus Cistercii Vicarium sibi elegit, et Joanni ac Ilbodo Atrebatensibus aliisque duobus viginti Fratribus Abbatem Cistercii constituit: qui in magna egestate per decem annos ibi deguit, et cum suis contubernalibus Deo gloriose militavit. *Floruit et scripsit Ordericus circa annum* 1120, *monachus Uticensis in diœcesi Lexoviensi; ut hæc necessario habuisse ex ipsis Molismensibus, primis de sua institutione scriptoribus; ab iisdem in hoc* B *uno deceptus, quod dicerent S. Robertum superioritatis aliquid in Cistercienses retinuisse cum rediit Molismum, cujus contrarium demonstratum est ex ipsis Legati Apostolici et Gauteri Cabilonensis Episcopi litteris: quin ipse Vitæ hujus auctor paulo ante insinuat, Papam Cabilonensi mandasse, ut alium Abbatem Cistercii ordinaret.*

p *Vixeritne tamdiu Robertus incertum est, hoc constat nihil ipsi juris in Cistercienses fuisse, ejus tamen consilio in utraque electione dirigi ipsos potuisse non negaverim. Obiit autem Albericus et electus est Stephanus Prior, tunc absens, anno* 1109: *de quo prælaudatus Ordericus scribit, quod fuit* natione Anglicus, vir magnæ religionis et sapientiæ; et plusquam viginti quatuor annis, doctrina et operatione sancta gloriose pollens, tenuit, *seque anno* 1133 *regimine abdicans, obiit anno sequenti, ut suo loco ostensum est.*

q Barrum ad Sequanam (*hoc enim addito distinguitur ab altero* Barro ad Albam) *duarum leucarum intervallo adjacet Molismo, ad ostium fluvioli in Sequanam influentis, cui monasterium incumbit.*

CAPUT III.

Mors ac sepultura S. Roberti, quædam miracula ad funus.

C

Qualiter autem vir sanctus de ergastulo carnis migravit, quibus etiam signis pretiosam in conspectu suo mortem ejus Dominus illustraverit, vestræ libet plenius pandere caritati. Cum igitur B. Robertus multis laborum certaminibus Domino militasset, vitæ præsentis tædio plurimum fatigatus, dissolvi et esse cum Christo ardenti desiderio cupiebat. Cujus desiderium Deus exaudiens, ei sui exitus horam non paucis ante diebus, sicut ipse præoptaverat, revelavit, quam ipse imminere prænoscens, Fratribus indicavit. Aliquamdiu itaque corporis infirmitate detentus, gratiarum merita virtute patientiæ cumulavit, et in infirmitatibus suis glorians, et virtuti Christi gratum habitaculum in se parans. Anno igitur ætatis suæ octogesimo tertio, decimo quinto *a* Kalendas Maji, corpus terræ reddidit, spiritum vero ad Deum, cujus servitio indefessus adhæserat, terra plorante, cœlo gaudente, remisit. Filii autem ejus, scilicet monachi Molismenses, quorum omne gaudium in ipso erat atque solatium, amarissime flentes, reverendi Patris exequiis ardentius insistebant. Qui licet de superna meritorum ejus retributione minime dubitarent, et suffragiis sibi per ejus merita conferendis; de Patris tamen præsentia sibi ab hac luce subtracta vehementius angebantur. Et quia lucis filium se fuisse, dum adhuc esset in terra, justis operibus comprobavit; quanti apud ipsum esset meriti, Deus in ejus transitu declaravit.

Admonetur a Deo de hora mortis,

a

D

13 Nam super habitaculum, in quo B. Roberti corpus jacebat exanime, primo noctis crepusculo duo lucidissimi et diversi coloris arcus apparuerunt: qui ad amplitudinem magnæ plateæ se dilatantes, in quatuor partes terræ protrahi videbantur: quorum alter ab Aquilone ad Austrum, alter vero a Septentrione ad Occidentem protensus est. In summitate vero, ubi duo arcus jungebantur, clara lux, ad similitudinem lunaris circuli, præfulgebat: quæ se in altum protendens, tenebras noctis a loco illo penitus excludebat. In hac vero luce crux rutilans apparuit, primo quidem modica, sed paulatim excrescendo facta est magna: circa quam innumerabiles varii coloris erant circuli, in quibus singulis singulæ exortæ sunt cruciculæ rutilantes, cum suis circulis mirabiliter excrescentes: qui cum se usquequaque in firmamento dilatassent, totum Molismi locum mirabiliter illustrabant: ut signis evidentibus appareret, quod vir Beatus, qui in eodem loco cum pietate dormitionem acceperat, filius lucis esset. Nec dubitandum, quin ad declarandum sanctitatis ejus meritum, lumen cum crucibus cœlitus sit emissum: ut per hoc daretur intelligi, quod Sanctus Dei fugiens opera tenebrarum, carnem suam crucifixisset cum vitiis et concupiscentiis, quæ ideirco plures apparuerunt, ut manifeste clareret, quod futuri essent imitatores ejus plurimi, sicut et ipse fuit Christi. Quid vero de arcubus dicam, nisi quod signa erant fœderis inter Deum et hominem, inter creaturam et Creatorem: ut enim aliquid de veteri tangam historia, cum de Sancti Noe Patriarchæ oblationibus odoratus esset Dominus odorem suavitatis; Ponam, inquit, arcum meum in nubibus cœli, et recordabor fœderis mei, quod pepigi tecum. Quod nimirum Scripturæ sacræ testimonium mihi non incongrue videor assumpsisse, licet magis sit ad mysterium referendum; quia pergens in Deum spiritus viri sancti, quasi quædam fuit delibatio sacrificii, et quasi quidam gustus odoris suavissimi. Et cum nullus dubitet per sanctorum merita stare mundum, credendum est indubitanter, virum sanctum jam carne solutum sibi devotis veniam obtinere peccaminum, et gratiarum munera frequentius impetrare. *b*

insolita lux supra funus ejus refulget,

E

respersa crucibus.

Gen. 9, 13

F

14 Ad cujus sanctitatem humanis mentibus altius imprimendam, etiam circa languentes operatus est salutem universitatis Conditor, qui devote viri sancti exequiis assistebant, quod adjuvante Domino sequens lectio declarabit. Duo ægri fide fervidi ad locum, in quo sancti corporis gleba vitali spiritu vacuata jacebat, accedentes; postquam supponi feretro, ejusque sudarium contingere meruerunt, statim receperunt pristinam sanitatem; planctumque Fratrum mœrentium in solenne gaudium pro patrato per servum Dei miraculo converterunt. Sed et sicut quondam per puellam captivam virtus Elisæi Prophetæ innotuit Regi Syriæ, sic etiam per sexum muliebrem apud Francigenas innotescere voluit servum Dei. Nivernensis *c* enim Comitissa cum in quodam oppido cum puellarum militumque frequentia moraretur; cum firmaculum aureum haberet ad collum suum, tam auri materia quam incisione lapidum pretiosum; contigit, ut ad decorem ejus ostendendum et pretium, ipsum ablatum de collo suo teneret in manibus, aliisque traderet bajulandum. Qui cum super firmaculi pulchritudine mirarentur, ipsumque vicissim traderent contuendum; contigit, ut, cum de rebus aliis miscerent colloquia, oblivi-scerentur

ad quod et duo ægri sanantur:

c

pretiosum monile deperditum reperitur

A scerentur firmaculi, quod tenebant. Comitissa vero manum suam mittens ad cellum suum, postea quam illud comperit reseratum, solicite cœpit inquirere, cuinam præfatum firmaculum tradidisset: cumque sigillatim requisiti illud se dicerent non habere, cœpit matrona nobilis magis ac magis animo conturbari. Erat autem multum straminis in loco: quod præcepit eadem mulier ventilari, lucernam accendens, et inquirendo totam domum everrens. Sed cum illud, quod quærebat, invenire non posset; puella quædam, quæ in ejus obsequio erat, accessit ad illam, constantissime asserens, quod si B. Robertum fideliter imploraret, idem Sanctus ei sine dubio redderet firmaculum suum. Cujus consilio *accenso ad honorem ejus cereo,* Comitissa fideliter acquiescens, cereum in honore B. Roberti Abbatis accendi jussit. Quod cum factum fuisset, statim coram magna plebis multitudine firmaculum de gremio ejus inventum est. Convenerunt tam viri quam mulieres, pro tanto miraculo Deum glorificantes, et ipsum de B. Roberto famulo suo mirabilem prædicantes. Hoc autem miraculum tam celebre factum est, ut quicumque in tota regione illa quidquam amiserit, ad viri Dei auxilium confugere non moretur, et sic rem, quam prius
B amiserat, sine dilatione recipiat. Nec mirum si vir sanctus in restauratione rerum amissarum accepit a Domino gratiam singularem, cum ipse lucerna sit in domo Domini ardens et lucens, ut quique ad illum accesserit, illuminetur, et per illum drachma perdita reparatur.

15 *sepelitur in ecclesia Molismensi.* Expletis autem ex more circa Beati viri corpus exequiis, gleba illa sanctissima a vicinis Abbatibus, aliisque reverendis personis ad hoc ipsum congregatis, venerabiliter est tradita sepulturæ; et in ecclesia B. Virginis, quam ipse in honorem ejus fundaverat, honorifice tumulata. Deus autem omnipotens, ut post carnis depositionem famulum suum B. Robertum vivere comprobaret, multorum eum miraculorum gloria decoravit. Idem quoque vir sanctus, ut se ostenderet curam gerere filiorum, etiam postquam subtracta est ab eorum oculis, ejus visio corporalis; si quando essent in Dei servitio negligentes, aut ad Matutinas tardius surrexissent, multoties consuevit excitare sacristam, arguens negligentes, et hortans ad meliora devotos. Hæc autem de vita et moribus Beati viri stylo rudi sub brevitate transcurrimus, ita curantes devotis satisfacere, ne fastidiosos verborum copia gravaremus. Omnia
C vero sanctitatis ejus monumenta nullus æstimet potuisse conscribi; sed mihi noverit evenisse, quod Poetis inertibus accidere consuevit, ut cum materiam vires suas excedentem præsumpserint, ejusdem mole depressi non perficiunt, quod cœperunt: sicque non solum Judæi, verum etiam Christiani nostri temporis signa quærunt, cum non sit sanctitas in miraculorum ostensione, sed potius in operatione virtutis. Ad satisfaciendum utrisque pauca de pluribus, quæ per illum operatus est Dominus, breviter attingemus.

16 Postquam autem vir Sanctus felici transitu migravit ad Christum, cœpit virtutum ejus opinio longe lateque diffundi, et prope erat Dominus invo- *Ad famam miraculorum S. Roberti* cantibus nomen Sancti. Beata quoque Dei Genitrix, quæ sibi desponsaverat virum Dei, dum adhuc uteri materni clauderetur angustiis, gratiam, quam singulariter accepit a Domino, communicare non destitit servo suo. Nam a die exitus B. Roberti cœperunt miracula creberrime fieri in ecclesia Molismensi, quam idem vir sanctus construxerat, in honorem ejusdem Virginis: cui a primæva ætate totum se dederat, et devotione servierat speciali. Divinæ igitur dispensationis gratia in omnem terram promulgante miracula, quæ Deus omnipotens pre-

cibus suæ Matris et B. Roberti meritis operari di- D gnatus est in ecclesia Molismensi, cœpit undequaque gentium confluere multitudo. EX MSS.

17 Accidit autem quod quædam mulier paupercula, caduco laborans incommodo, ad ecclesiam *excitæ cujusdam epilepticæ* Molismensem venire disponeret, auxilium a Matre Domini et B. Roberto ejus famulo quæsitura. Assumptis igitur secum duobus puerulis, quorum alter ad ejus pendebat ubera, alter vero gressu debili matris vestigia sequebatur, iter prosequitur destinatum. Inclinata autem jam die venit ad monasterium d Quinceii hospitium mendicans a monachis: sed quia illorum traditio intra fines suos sexum muliebrem non admittit, compulsa est misera mulier inde recedens in nemore pernoctare. Porro casu fortuito locum reperit, quem de sopito cinere reaccendens, cum duobus parvulis ibi mansit. Media autem nocte lupus advenit, et cum mulier ex una ignis parte sederet, crudelis bestia in altera recubuit. Quo viso mulier fronti suæ signum Crucis imprimens, se et pueros suos Deo et B. Mariæ Virgini et B. Roberto devotissime commendavit. Interea energumenam suam invasit infirmitas, et dum *puer raptus a lupo,* corpus exanime palpitat, lupus, velut de industria exspectasset, minorem puerum prædatus aufugit. E Evanescente autem peste morbi, mulier quasi resurgens a mortuis, inter brachia quærit infantulum, quem paulo ante tenuerat, et se non alias dimisisse sciebat. Liberari se gaudet mulier a dolore, sed hunc sui cordis dolor longe crudelior: quia majorem filium consulens, de minore rei eventum miserabilem prorsus agnovit. Quid faceret misera mulier? quo se verteret, nesciebat. Non enim poterit vim tanti doloris exprimere, nisi quis materna vi- *per eumdem restituitur:* scera induens, experimento didicerit sic dolere. Tamen inter ejulationis verba, ista erat verborum repetitio: Redde, redde depositum B. Maria: redde depositum, Pater Molismensis. Mira res! dum hæc verba repetit, et B. Mariam Sanctumque Robertum sæpius inclamando vim doloris exaggerat; ecce bellua suæ feritatis oblita (cui proprium est non parcere, sed vorare) de silva prodiens, et ore mansueto puerum deferens, eum incolumem reddidit matri suæ: quæ subsequenti lætitia mœrore consumpto, cœptæ peregrinationis iter perficiens, in multorum præsentia rei seriem enarravit; et in dorso etiam pueri apparebant vestigia dentium, rei gestæ familiarius argumentum.

18 Quanta ad laudem suæ Matris et B. Roberti merita declaranda Dei filius operetur in ecclesia Molismensi, et paulo ex præmissis et ex subsequentibus declaratur. In villa quæ vocatur e Novallavies, e homo quidam in exterioribus negotiis occupatus *infantulus domi in cunis relictus* cum uxore sua, domo sua obserata solum reliquerat infantulum in cunabulis dormientem. Interea ignis inveniens suæ consumptionis materiem, paulatim crescendo sese exterius manifestat. Flamma jam in tecti superficiem debacchante, cucurrit [populus] f f illi detrimento volens succurrere, sed incassum: nam accessum prohibet flammæ vorago, circumquaque diffusa. Tandem parentes immaturius accurrentes, et pueri nomen sæpius inclamantes, tundunt pectora, rumpunt crines, et domus non sentit incendium parentum dilectio, de periculo pueri sævius acerbata. Siquando autem matrem vis doloris respirare permittit, hæc verba ingeminat: Tibi commendo filium meum, tu esto clypeus ejus a facie ignis devorantis in gyro, fons misericordiæ Domina Molismensis. Ad ultimum parentes accurrunt, orantes, ut de corpore inveniant saltem cinerem et favillas. Quis non miretur? Attendant, qui audiunt, et tanti miraculi novitatem miretur et stupeat totus orbis. Inveniunt infantulum carbonibus arriden-

EX MSS.
combustis pannis ab incendio servatur.

A tem : et cunabulo cum panniculis incinerato, in solo puero sævire nescit incendium. Ecce si quis velit exprimere similitudinem, et præsentia æquare præteritis, ad laudem suæ Matris et Sancti Roberti merita declaranda, Filius Dei Patris antiquum renovare dignatus est miraculum Babylonis : nam cum tribus illis pueris iste quartus posset numerari, si flamma tantummodo panniculis pepercisset. Eo vero allato a parentibus et ecclesiæ præsentato, convenerunt plurimi Dominum collaudantes : quorum consilio, ne res a memoria tolleretur, fideli commendatur custodiæ litterarum.

ANNOTATA.

a *Surius, ratus errorem obrepsisse in numeros, erravit ipse, dum corrigens scripsit,* tertio Kalendas.

b *Sequens § totus apud Surium in fine Vitæ invenitur.*

c *Fuerit hæc uxor Gulielmi III, qui hujus Comitatus inter Burgundiam ac Ligerim siti, et nunc in Ducatum conversi, titulum tenuit ab anno circiter* 1100 *ad* 1148, *quo grandævus et apud Carthusianos Conversus*
B *obiit : uxoris nomen ignoratur. Nisi forte serius miraculum contigit Comitissæ* Idæ, *uxori Gulielmi IV, nominatæ in quadam charta Pontiniacensi anno* 1156.

d *In diœcesi Lingonensi* Quinceium monasterium, *vulgo* Quincy, *fundatum anno* 1133 *Ordinis est Cisterciensi; diversum a* Quinciaco, *vetusto plane apud Pictavos cœnobio, vulgo* Quincay.

e *Surius,* Novallanes *: neutra scriptio placet : sed veram non est facile assequi divinando, dum nullum circumcirca locum exhibent tabulæ, cujus appellatio huc accedat : MS. Ultrajectinum caret nomine.*

f *Vocem hanc, in ecgrapho nostro deficientem, supplevimus ex Surio.*

CAPUT IV.

Varii morbi curati, cæcus illuminatus, erecta paralytica, energumenæ liberatæ.

Jam vero si universa, quæ per servum suum Dominus operatur, scribere tentavero, non potero labori sufficere, quoniam ante me tempus quam copia derelinquet. Quotidie quippe in ecclesia Molismensi B. Roberti auxilium implorantibus adest misericordia Salvatoris : nam ejus intervenientibus meritis ad
C sepulcrum illuminantur cæci, debiles gressum recipiunt, ægri sanantur, maligni spiritus ejus præsentiam non ferentes ab obsessis corporibus expelluntur. Quod ne forte alicui incredibile videatur, pauca saltem e pluribus transmittere curavimus ad notitiam posterorum. Quamvis enim linguæ in signum sint non fidelibus, sed infidelibus, tamen quia nostris etiam temporibus necesse habet rigari fides marcida, fides ægra, jam ad solvendum, quod promisimus, accingamur. *a* Vir quidam nobilis de Lotharingiæ partibus, terrenis quidem abundans opibus, sed salutis inops, longo vivendi usu et infirmitatis molestia prægravatus, lumen amiserat oculorum : qui salutis propriæ cupidus, cum ad imploranda sanitatis remedia multorum circuisset loca Sanctorum, impetrare non potuit, quod quærebat. Quia nimirum Sancti, B. Robertum suo gaudentes collegio sociatum, meritis ejus reservabant tanti miraculi novitatem, ut per virum nobilem etiam apud exteras nationes innotesceret nomen ejus. Idem vero vir cum filiorum et servientium turba ad S. Jacobum iter arripuit, peccatorum suorum veniam quæsiturus : iter autem destinatum prosequens, *b* famam audivit miraculorum, quibus Dominus servi Roberti declararet Sanctitatem. Viri autem, qui comitabantur cum eo, monebant illum et instantius hortaban-

a
Cæco ad sepulcrum suum excubanti

b

D tur, ut ponens in Domino Deo spem suam, ad sepulcrum viri Dei devotus accederet. Quorum exhortationibus acquiescens ad sepulcrum hominis Dei pervigil excubabat. Audiens autem circum plurimam multitudinem Deum in Sancto suo collaudantem, et pro recepta sanitate per ejus merita gratias referentem, anxiabatur spiritu peccata sua confitens, et præteritæ vitæ maculas fluentis abluens lacrymarum. Qui cum ibidem per hebdomadam cum omni comitatu suo moram fecisset, nec exauditus fuisset, clamans ad Dominum, rursus a liberis et familia sua commonitus parabat inde recedere : trahentes autem illum ad manus, usque ad ecclesiæ januam perduxerunt. Comperto vero quod in foribus esset ecclesiæ, vir devotione plenus et fide fervidus, convertit faciem suam ad sepulcrum flens et ejulans, et nomen Sancti frequenter inclamans. Quid multa? Dum prostratus humi jaceret, faciem lacrymis rigans, et Deum orans, ut non respiceret peccata sua, sed per B. Roberti merita misericordiam faceret postulanti ; subito eruperunt ab oculis ejus pelliculæ in modum membranarum, usque in faciem ejus descendentes. Quod ille sentiens manum apposuit, et detersis oculis lumen sibi redditum admirans gaudebat : unde qui prius luxerat præ dolore, cœpit postmodum flere præ gaudio, ostendens omnibus, qui eum conabantur educere, sibi redditam luminis claritatem : qui pro tanto et inopinato miraculo Dominum collaudantes, ad ecclesiam sunt reversi, Deo gratias referentes, et sepulcrum viri Dei muneribus honorantes. Inde vero digressi cum gaudio, peregrinationem, quam cœperant alacriter peregerunt. E

visum restituit :

20 Ad hoc autem miraculum plenius roborandum, aliud accessit forte non impar. Cum enim ex Dei beneficio non mediocriter confortati per viam suam gaudentes irent, contigit illos ingredi civitatem, cui *c* Tudella vocabulum est. Porro a viro quodam potente satis honorabiliter hospitio sunt recepti. Cumque simul amicabiliter loquerentur, vir nobilis per B. Roberti merita Dei misericordiam referebat. Audiens autem vir apud quem hospitabatur, quæ facta fuerant, altius ingemiscens ait: Ecce, inquit, uxor mea a renibus et deorsum omni membrorum officio destituta loco moveri non potest, nisi servorum aut ancillarum manibus bajuletur : sed nec recens est plaga ista, imo jam lapsi sunt decem et septem anni, ex quo hoc ei accidit : verumtamen si tanti meriti est Sanctus ille, quem dicitis, confido in Domino, quod uxor mea precibus ipsius restituenda sit sanitati. Peregrinus autem referens, non solum quod in se expertus fuerat, sed etiam quæ in aliis viderat meritis B. Roberti ; hospitem suum, ad poscenda beneficia Dei, quantum poterat, animabat : cujus dictis idem vir fidem adhibens, hoc ipsum uxori suæ efficaciter persuasit. Postquam vero nocturnæ tenebræ recesserunt, et phœbæa lampas orbem terrarum suis radiis illustrasset ; recedentibus peregrinis vir fidelis uxorem suam imponens lecticæ, cum apparatu magno Gallias adiit, labori suo finem non faciens, donec veniret ad locum, in quo erat Beati viri corpus venerabiliter tumulatum.

c

mulierem paralyticam

F

21 Cum autem venissent ad locum, in quo erat quædam congeries lapidum, quæ vocatur Mons-Gaudii-Dei, B. Roberti auxilium petitura, statim a servientibus suis deposita, solo prosternitur, et tota effusa in lacrymas salutem sibi restitui devotissime flagitabat. Multitudo autem languentium, cæcorum, surdorum, aridorum, qui per virum Dei cum gaudio remeantes ad propria, cum muliere de lectica deposita substiterunt, preces suas illius orationibus adjungentes, et quæ in semetipsis experti fuerant, in aliis quoque viderant et audierant referendo, mentem ejus ad postulandum instantius inflammabant

a viro ad sepulcrum subvectam

A bant. Nec mora; nervi femorum ejus, quos ægritudo longa contraxerat, paulatim cœperunt extendi, et proprium robur ossa recipere. Mulier quoque virtutem Dei in se sentiens operantem, pedetentim erigitur, et sine alicujus auxilio in pedes prosilit; Deo et B. Roberto gratias agens, et subito in laudem Dei et S. Roberti omnium, qui aderant, ora laxantur, et vox exultationis diffundebatur procul. Mulier quoque cum a viro suo rogaretur, ut iterum lecticam conscenderet ad ecclesiam profectura; noluit acquiescere, sed ante alios ibat ambulans et exiliens, laudans Deum, ut juxta litteram videretur in ea impletum esse illud Isaiæ vaticinium: tunc claudus saliet sicut cervus, et aperta erit lingua mutorum: quæ enim prius impotens erat, ecce ante alios ibat; et cui prius præ confusione non erat os aperire, tota in Dei laudibus effluebat. Veniens autem ad ecclesiam, in qua viri Dei corpus jacebat humatum, quæ fere duobus milliaribus distabat a loco, in quo mulier sanata fuerat; gratias egit Deo et B. Roberto, cujus se non dubitabat meritis, ab illa, qua detenta fuerat, ægritudine liberatam. Humi vero prostrata ante sepulcrum Sancti, terram, in qua jacebat corpus ejus, devotissime deosculans, B cunctis qui aderant ministrabat materiam Deum in Sancto suo mirabiliter prædicandi. Oratione vero completa, multisque muneribus honorando viri Dei sepulcro [oblatis], cum gaudio remeant ad propria, lecticam in quo fuerat deportata in testimonium suæ deliberationis derelinquens; quod miraculum, ut etiam posteros non lateret, eadem lectica ante fores basilicæ longo tempore pependit.

sanitate donat :

Isa. 53, 6

mulierem energumenam liberat.

22 Quantam iste Sanctus in effugandis immundis spiritibus acceperit a Domino potestatem, ad ipsius invocationem miracula facta declarant. Nam ut cetera sileam, mulier quædam cum ingressa fuisset causa orationis ecclesiam Molismensem, et coram altari assisteret; occulto Dei judicio arrepta a dæmone miserabiliter vexabatur. Ad consilium autem monachi senioris, qui aderat, maritus mulieris, qui cum illa venerat, illam alligavit ad sepulcrum B. Roberti. Misera vero mulier tam crudeliter sæviebat, ut omnes, qui appropinquare vellent, conaretur dentibus attrectare. Tandem a viro suo commonita, B. Roberti nomen inclamat, dicens: S. Roberte, roga Beatam Virginem, ut ipsa mihi a filio suo impetret liberationem. Quo dicto, statim mulier coram C omnibus liberata, gratias egit Deo. Altera quoque mulier de vico, cui nomen est *d* Baignous, cum in cubiculo peperisset, nescio quo Dei judicio in insaniam versa, virum suum Evonga percussit et occidit: quæ constricta funibus et ad ecclesiam Molisnensem perducta, quam cito sepulcrum Beati viri contingere potuit, liberata est a dæmone, nihil deinceps tale perpessa. In se vero reversa, cum se videret funibus constrictam, mirari cœpit, et demum, agnito facinore quod patrarat, pro causa duplici flere cœpit: hinc peccatum suum amarissime deflens, hinc vero pro liberatione sua gratias agens Deo. Hæc autem et his similia operari non desinit virtus Christi, per merita B. Roberti, ad laudem et gloriam nominis sui, cui est cum Patre et Spiritu Sancto honor et gloria, in secula seculorum. Amen.

d

Deus liberalitem ejus in pauperes remunerat,

23 Non abs re arbitror omissa repetere, et quam modestæ severitatis in subditos, quamque liberalis in pauperes B. Robertus extiterit, apicibus annotare. Cum enim quodam die duo Clerici virum Dei pro foribus ecclesiæ reperissent; cœperunt ab eo instanter alimoniam postulare. Vir autem Dei, sicut totus misericordiæ visceribus affluebat, illorum cupiens inopiæ subvenire, statim quemdam e Fratribus, cujus erat officium ministrare mensis, accersiri præcepit. Cui cum præcepisset, ut aliquid daret egenis, responsum accepit ab eo, panes penitus in D monasterio non haberi. Unde ergo, ait Sanctus, EX MS. hodie reficient Fratres? Respondit: Nescio. Nec mora: venit hora, qua Fratres, peractis ex more Missarum solenniis, parabant appropiare mensis. Cum sonitum cymbali, sicut illa hora moris est, vir sanctus audisset, ab Œconomo requisivit, unde panes haberet, quos Fratribus refecturis apponeret. Ego, inquit, paucos reservavi, procurans, ut refectionis hora Fratribus cibaria non deessent. Tunc vir Dei zelo incensus, fremens et indignans, quod in grege sibi commisso repertum fuisset inobedientiæ lolium et diffidentiæ zizania, ingressus refectorium panes mensis superpositos in sporta suscepit, ipsosque de quodam colliculo vicino ecclesiæ, in aqua, *e* quæ subterfluebat præcipites dedit, nolens in filiis Dei culpam inobedientiæ reperiri. At vero zelum ipsius Deus ex alto prospiciens, jam quibusdam devotis mulieribus de *f* Castellione inspiraverat, ut panes deferrent Fratribus refecturis. Vir enim Dei B. Robertus inde regrediens, ad portam monasterii tres quadrigas invenit panibus oneratas, quas de Castellione jam dictæ mulieres ad refectionem Fratrum adduxerant. Tunc vir Dei Fratribus convocatis, diffidentem et inobedientem Fratrem coram E cunctis redarguit, cunctosque Fratres, ad præsumendum de Dei misericordia in necessitatibus, monitis salutaribus animavit. *g*.

ANNOTATA.

a *Hic sequuntur in Surio quæ jam habuimus Capite superiori num.* 14. *cetera apud ipsum desunt.*

b *Utique via recta ex Lotharingia per Campaniam, Burgundiam et Aquitaniam: quæ autem hic narrantur miracula de cæco et contracta, eorum testes juratos infra videbis num.* 27.

c *Ita correximus, licet in ecgraphro nostro scriptum esset* Cudella: *est autem* Tutela *urbs ad Iberum fluvium nominata, ex Gallia in Galiciam euntibus commoda, haud procul Calagurri.*

d *Vulgo* Baigneux les Juifs, *id est*, Balniola Judæorum, *oppidum Burgundiæ prope Sequanam. Ita notatur in Alphabeto Francico P. Duval, videturque idem esse quod in Tabula Ducatus Burgundici scribitur absque addito* Bagnaux, *una leuca distans a Molismo, ad eum rivulum qui sese in Sequanam exonerat infra Barrum prædictum.* F

e *Michael Antonius Baudrand, qui Lexicon Geographicum Ferrarii dimidia parte auctius nuper vulgavit, de Molismo agens, situm ait ad amnem* Leigne *(Latine* Leniam *seu* Lineam *dixeris) hic vero supra Barum Sequanæ sese ingerit.*

f Castello *oppidum ad Sequanam, tribus ad Orientem leucis Molismo distans.*

g *Totus hic paragraphus habetur in Surio post numerum nostrum* II.

PROCESSUS

CANONIZATIONIS.

Processus hic Canonizationis una cum Originibus Ordinis Cisterciensis extat in tomo I *Bibliothecæ MSS. a Philippo Labbe editus. Convenerunt scilicet anno* MCCXXI *Cistercienses ad Capitulum generale, in eoque statuerunt, ut intercessiones fierent, libellique supplices offerrentur Honorio III Pontifici, ut is Robertum Catalogo Sanctorum adscriberet. Accessit Molismensium quoque studium, meritos communis Patris honores quærentium: junctisque sive litteris sive legatis id apud Pontificem effecerunt utrique, ut æquum censens quod petebatur; antequam S. Roberto publicum cultum decerneret*

Cistercienses cum Molismensibus instant apud Pontificem,

A *cerneret; ad explorandam vitæ ejus sanctimoniam ac miracula cognoscenda, ut mos Ecclesiæ est, certos idoneosque viros delegavit. Fuere ii Episcopus Lingonensis Hugo II, et Valentinus Girondus sive Giraldus, ex Molismensi ac dein Cluniacensi Abbate huc promotus, Abbasque Cluniacensis Rolandus: ad quos Pontifex super faciendo hujusmodi examine sequentes litteras dedit;* Honorius Episcopus, servus servorum Dei, Venerabilibus Fratribus Lingonensi et Valentino Episcopis, et dilecto filio Abbati Cluniacensi, Matisconensis diœcesis, salutem et Apostolicam benedictionem. Gaudemus in Domino, et in ejus laudibus delectamur, quod sicut dilecti filii universi Abbates Cisterciensis Ordinis in Capitulo generali congregati, nec non et Abbas Conventus Molismensis suis nobis litteris insinuarunt, felicis recordationis Robertus (qui primus monasterii Molismensis fuit Abbas, primusque jecit Cisterciensis Ordinis fundamentum, quod divina favente gratia crevit in templum sanctum in Domino) religiose vivens, tanta fulsit gratia meritorum, quod Dominus tunc multa et magna miracula per eum operatus, adhuc post ejus felicem obitum ad sepulcrum ipsius, ad ostensionem sanctitatis ejusdem, dignatur operari

qui examen duobus Episcopis committit,

B majora: ut quem virtus morum honestavit in via, miraculorum gloria nobis insinuet in patria honorari. Quare iidem nobis supplicarunt instanter; ut cum luce clarius pateat, ipsum in ordine Confessorum regnare in Ecclesia triumphante, etiam in militante Sanctorum Catalogo adscribere deberemus. Verum, quia in tanto negotio non est nisi cum gravitate plurima procedendum, nos de fide ac discretione vestra plenam in Domino fiduciam obtinentes, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus tam de vita quam de miraculis Sancti prædicti perquirentes solicite, veritatem, quam inveneritis, per vestras nobis litteras fideliter intimetis: ut ex vestra relatione sufficienter instructi, procedamus exinde, prout secundum Deum viderimus procedendum. Quod si non omnes his exequendis poteritis interesse, duo vestrum ea nihilominus exequantur. Datum Laterani octavo Calendas Februarii, Pontificatus nostri anno quinto.

25 *Hactenus Pontifex de dicto examine (quod uterque Episcopus, Abbate Cluniacensi, aliis negotiis impedito, apud Molismum instituit) Manrique scribit quod S. Roberto ante centum annos sublato e vivis, cum nulli ex æqualibus superstites essent, qui de miraculis a vi-*

quod instituunt in Molismo

C *vente patratis testimonium dicerent, Examinatores contenti historia, quæ de vita signisque ejus scripta extabat eam ad Honorium destinarint, unaque eam, quam subjungimus, quæque canonizationis processum complectitur, epistolam. Vitæ auctorem ipse, cœptum semel errorem prosequens, Odonem nominat; cum hoc fuerit nomen Abbatis, cujus jussu ea scripta est, non auctoris. Epistola ipsa est hujusmodi:* Sanctissimo Patri ac Domino Honorio, Dei gratia Sanctæ et Apostolicæ Sedis summo et universali Pontifici, H. eadem gratia Lingonensis et G. Valentinensis Episcopi, cum pedum osculo salutem et debitæ reverentiæ famulatum. Mandatum Sanctitatis vestræ accepimus sub hac forma. Honorius Episcopus etc. Hujus igitur auctoritate mendati, ad locum personaliter accedentes (Domino Abbate Cluniacensi collega nostro, nobis Episcopo Valentiniensi committentè vices suas) testes recepimus, quorum depositiones de verbo ad verbum scribi fecimus in hunc modum. Oddo Molismensis Abbas juratus dixit, quod cum esset in habitu seculari in pueritia constitutus, vidit quamdam mulierem cæcam a nativitate, habentem filiam, sicut ipsa mater firmiter asserebat, quam ipse ad venerabilis Patris Roberti, de quo agitur, adduxit sepulcrum; et cum

et mittunt Pontifici:

testes de cæca

D ibi cum matre quadam nocte vigilaret, visum recepit. Huic facto interfuit idem Abbas et vidit. Vidit etiam idem Abbas, dedicationis ecclesiæ Molismensis, postquam habitum monachalem et ordinem sacerdotalem susceperat; quod cum sepulcra, propter reverentiam dedicationis, ab ecclesia tollerentur, et ventum esset ad sepulcrum ejusdem venerabilis Patris; ad motum sepulcri proprios oculos de terra liniens, recepit ibi mulier quædam visum.

26 Altera de eadem terra comedens, recuperavit loquelam, cum per triennium muta fuisset, sicut maritus ejus et ipsa firmiter asserebant. Accidit postea, nondum a præsenti testium examinatione duobus annis elapsis, quod quædam vacca vulnerata fuit a lupo: quod sentiens mulier, cujus erat, vulnus aqua benedicta respersit, statimque ipsam capitis et brachii tremor continuus et enormis invasit: quæ ipsa die ad memoratum sepulcrum rediens, statim curata et penitus est sanata. Hoc vidit idem Odo temporibus istis, jam Abbas in eadem Ecclesia constitutus. Vidit præterea quemdam monachum Ragnerium nomine, qui factus fuerat furiosus, ad sepulcrum ejusdem Venerabilis Patris ligari, ibidemque recuperare

aliaque muta

et quadam tremula sanata,

E per divinam gratiam sanitatem. Willelmus Presbyter juratus dixit de muliere, quæ visum receperat tempore dedicationis, idem quod Abbas: de muliere vero, quæ loquelam recuperaverat, audivisse se sæpius, sed non vidisse. De muliere, quæ tremorem capitis et brachii patiebatur, idem quod Abbas. Vidit præterea quamdam mulierem, quæ tempore festivo fuerat operata, propter quod ipsa die, sicut creditur, in manu percussa, et usque adeo orba fuit manu, ut desperaretur ipsam posse sanari: sed per divinam clementiam et Sancti merita, ad sepulcrum ejus accedens, statim sanata est. Vidit etiam ibi quemdam furiosum sanari. Albericus monachus et Presbyter juratus dixit, de miraculis factis in dedicatione, idem quod Abbas: de muliere quæ recuperavit sanitatem manus, idem quod Willelmus.

item de contracta et furiosa sanatis;

27 Jacobus monachus et Presbyter juratus dixit, quod quidam frater ejus carnalis, in ætate puerili constitutus, ita enormiter læsus fuit in capite, quod oculus de proprio erutus loco ab ejus facie dependebat. Qui ad ipsius Jacobi instantiam ad sæpe dictum tumulum deportatus, statim per divinam clementiam sanatus est, et absque omni læsione oculus ad locum debitum est reversus. Hæc enim omnia vidit monachus Jacobus circa fratrem suum. De aliis autem

de eruto oculo et restituto,

F duobus miraculis, factis in dedicatione, idem quod alii. Vidit etiam prædictus Jacobus quamdam mulierem de longinquis partibus deportari, quæ longo tempore fuerat contracta; statimque viso monasterio, in quo requiescit Abbas Venerabilis, cui se in spe recuperandæ salutis devoverat, curata est et omnino sanata. Milo laicus juratus dixit, de oculo eruto et restituto, idem quod Jacobus: de miraculis factis in dedicatione, et de muliere quæ tremorem capitis et brachii patiebatur, idem quod Abbas et alii. Bartholomæus monachus et Presbyter juratus dixit, de duobus miraculis factis in dedicatione et muliere percussa in manu, idem quod alii.

de sanatis contracto,

28 Hugo Presbyter et monachus juratus dixit, quod vidit quemdam civem Metensem cæcum, venientem causa devotionis et spe recuperandi visus ad sæpe dictum sepulcrum: qui veniens ad illud visum recuperavit, et vidit squammas ab ejus oculis visibiliter defluentes. Qui citius inde ad S. Jacobum proficiscens, hospitatus est in itinere, in domo mulieris cujusdam, quæ contracta jacebat in lecto: sed ad consilium illius ad sepulcrum Sancti se portari faciens, sanata est. Hæc est autem illa, de qua superius loquitur Jacobus monachus et Sacerdos, qui Jacobus convenit cum Hugone, sed de auditu. Guillelmus monachus

cæco,

contracta.

A monachus et Presbyter juratus dixit, quod vidit quemdam Clericum, qui longo tempore contractus fuerat, ad idem sepulcrum sanari : et, de duabus mulieribus in dedicatione, idem quod alii. Licelinus monachus et Presbyter juratus dixit, de duobus miraculis in dedicatione, idem quod alii. Martinus juratus dixit, de miraculis factis in dedicatione, et de muliere quæ sanata fuerat a læsione manus, idem quod alii. Haymo monachus et Sacerdos juratus dixit, quod vidit quemdam furiosum illic sanari. Magister Simon Presbyter juratus dixit, de miraculis factis in dedicatione, idem quod alii; adjiciens, quod quidam laicus apud Molismum illudens convitiis Venerabilem Patrem, et ejus miracula irridens, inde recedens, sequenti die infra fines ejusdem villæ a duobus militibus est occisus. Hoc etiam dixit Jacobus se vidisse. Vidit præterea quemdam laicum, qui contractus fuerat per undecim annos, ad sæpe dictum sepulcrum sanari.

aliusque

et maniaco,

ac in sanctum blasphemo repente occiso.

29 Fulco et Jacobus, monachi et Sacerdotes, jurati dixerunt, quod cum quadam die essent juxta tumulum sæpe dictum, et viro Sancto reverentiam exhiberent capita inclinando; quidam monachus adstitit cum eisdem, in hæc verba ipsis præsentibus et B audientibus contumeliose prorumpens, Ut quid ei capita inclinatis? Sciatis pro certo, quod numquam Sanctus fuit. Imo quidam rusticus multum deformis, sepulcrum pede percutiens, similia proclamabat, statim autem timor arripuit pedem illum per totum corpus universaliter ascendendo; ita quod infra quindenam illa infirmitate gravatus spiritum exhalavit. De furiosis et febricitantibus sanatis infinita multitudo clamabat coram nobis, et se esse sanatos firmiter asserebant. Ita quod communis opinio totius regionis in tantum invaluit circa ista, quòd plurimum ipsum tenorem attestationum extollit. Hæc nostris temporibus accidisse dicuntur, sicut superius est expressum. A tempore autem obitus ipsius, cujus non extat memoria, infinita miracula referuntur; ita quod tota vicinia nequaquam dubitat, ipsum Sanctorum catalogo miraculis coæquatum. Ceterum vita ipsius Sanctitati vestræ, per nuntios Ecclesiæ Molismensis, porrigetur in scriptis, quæ satis ostendit ipsum multis meritis claruisse. At quæ audivimus, cum summa diligentia fideliter inquirentes, Beatitudini vestræ per scripta præsentia declaramus, ut vestra sancta Paternitas videat, quid talibus sit agendum.

alioque ex subito tumore pedis mortuo.

C 30 *Hactenus litteræ Episcoporum ad Pontificem, et examen de S. Roberti sanctitate ac miraculis, de quibus et testimonium suum plures in vicinia Abbates ad Honorium perscripserunt his verbis :* Sanctissimo Patri et Domino universali Honorio, divina providentia Sanctæ Sedis Apostolicæ Pontifici, S. Benigni Divionensis, et S. Stephani Rhemensis, S. Michaelis Tornodorensis, et S. Martini Melundensis Abbates, Lingonensis diœcesis, cum pedum osculo salutem et debitæ reverentiæ famulatum. Cum Molismensis ecclesia, et illæ ecclesiæ in quibus habemus ministrare, proximæ sint sibi invicem, et adeo vicinæ, ut vix aut nullatenus in aliqua earum aliquid magnum contingat, quod ad alias fama velox cito non deferat; de Sancti Patris nostri Roberti, Molismensis Ecclesiæ primi Abbatis, et Cisterciensis Ordinis fundatoris, vita, D quæ innumeris veneranda virtutibus effulsit; et de miraculis, quæ quotidie ad sepulcrum ipsius, divina operante clementia, fiunt, dignum duximus in præsenti articulo veritati testimonium perhibere. Nam incessanter totius regionis ejusdem populi vox clamat in auribus nostris, quod multitudo maxima contractorum, cæcorum, mutorum, et aliorum variis languoribus detentorum, quotidie ad sepulcrum dicti Sancti in ecclesia Molismensi confluentium, facta oratione et Sancti nomine invocato, pristina sanitate recepta, incolumis videtur remeare ad propria. Inde est, quod ipsius Sancti inflammati miraculis, Sanctissimæ Paternitati vestræ, in quantum possumus, humiliter et devote supplicamus, quatenus sæpe dictum S. Robertum, quem Deus inter electos suos coruscantibus meritis per miracula mirifice magnificavit in partibus nostris, canonizari et Sanctorum Catalogo aggregari decernatis. *Ita Abbates.*

Litteræ testimoniales plurium Abbatum de miraculis,

intercedentium pro canonizatione ;

31 *Honorius his litteris atque memoratis testimoniis perlectis, cum ad universalem cultum per totam Ecclesiam S. Roberto decernendum, Sanctumque eum pronuntiandum quædam alia desideraret; potestatem interim fecit Molismensibus eum venerandi, atque Officium de illo celebrandi, in ea tantum ecclesia, in qua sacra* E *ejus ossa recondebantur, quæ de re hujusmodi Pontificis diploma est :* Honorius Episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Abbati et conventui Molismensi, salutem et Apostolicam benedictionem. Cum olim per litteras et nuntios vestros supplicassetis instanter, adjuti testimoniis et intercessionibus plurimorum, ut sanctæ memoriæ B. Robertum, cujus corpus in vestra requiescens ecclesia multis et magnis miraculis coruscabat, Sanctorum catalogo adscribere deberemus; nos, ne in tanto negotio videremur uti aliqua levitate, tam de vita ipsius, quam de miraculis, per venerabiles Fratres nostros Lingonensem et Valentinensem Episcopos, mandavimus inquiri : cum ad id, ut aliquis habeatur, ut Sanctus in Ecclesia militanti, necesse sit, ut et veræ fidei, quæ per dilectionem operatur, merita cum perseverantia finali præcedant, et clara etiam miracula subsequantur; neque alia sine aliis plene sufficiant ad indicium sanctitatis; eo quod nonnulli faciunt opera sua, ut videantur ab hominibus; et nonnumquam angelus sathanæ transfigurans se in Angelum lucis, hominibus frequenter illudit, sicut de magis legitur Pharaonis. Cum itaque Inquisitores prædicti nobis super his plene rescripserunt veritatem quia, licet nobis quædam miracula quæ post mortem fecerat intimarunt, F de his tamen quæ in vita fecisse dicitur, fidem plenariam non fecerunt : nos ne precibus vestris videremur omnino deesse, concedimus vobis, ut eum tamquam Sanctum in vestra ecclesia venerantes, ejus apud Deum suffragia fiducialiter imploretis. Datum Laterani VI idus Januarii, Pontificatus nostri anno sexto. *Has litteras ex Vaticano decerptas habuisse Manrique ait; additque, hoc eodem anno aut initio sequentis, cum id, quod primo processui deerat, suppletum fuisset, S. Robertum absolute Sanctorum canoni adscriptum fuisse, decretumque in generali Capitulo Cisterciensis familiæ, ut festum ejus quintodecimo Kalendas Maii cum Officio duodecim Lectionum per universum orbem solennius celebraretur.*

diploma Pontificis cultum decernentis

DE S. PETRO

MARTYRE EX ORDINE PRÆDICATORUM.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Patria S. Petri, natales, ingressus in Ordinem S. Dominici, hæretici oppugnati et eorum origo.

ANNO MCCLII

S. Petrus Veronæ,

Insigne hoc Catholicæ fidei propugnaculum, et paratum pro ea sanguine suo postea, Dominicanus Ordo a Verona, antiqua Lombardorum urbe, habuit: illa enim, ut Sanctissimis clarissimisque viris compluribus, sic S. Petro natale solum fuit. De Como *quidem seu* Novo Como, *Lombardiæ item urbe, Verona centum et viginti circiter passuum millibus distante, sentire id posset videri Thomas de Lentino; dum in principio Vitæ,* S. Petrum Martyrem de provincia Lombardiæ, civitate Cumana, ex parentibus hæreticis traxisse originem *ait; sed explicandus est. Cumanam enim urbem hic commemorat, non quia sedes ei* B *natalium, sed habitationis ac præfecturæ fuerit: ipse enim in decursu Vitæ S. Petrum Veronensem vocat, et Veronæ hodiedum etiam extare natalem ejus domum Ludovicus Zacconi testatur in compendio de Vitis Sanctorum. Augustinus autem Valerius Veronensis Episcopus, in sua Verona, eamdem domum docet monstrari in parochia S. Stephani: utque certius cognoscatur, ait in exteriori domus pariete anno* MCCCCLVII *depictam esse imaginem Sancti, cum hisce versibus:*

Sum Petrus Martyr, nutritus et editus infans
His domibus: fiat testis imago mea.

natus circa annum 1206

Natus est autem, ut scribit Pius anno MCCV; *Malvenda vero ex Flaminio, qui ei anno Domini* MCCXXI *Prædicatorum institutum amplectenti annos vitæ quindecim circiter tribuit, natum esse conficit anno Domini* MCCVI: *nos, quia inter hos Scriptores concordia non est, natum pronuntiamus anno aut* MCCV *aut* MCCVI.

Ex qua familia, *inquit Flaminius* ortum duxerit, et quos majores habuerit, et quibus sit parentibus natus, scriptores nulli quos videre potueram tradunt. *Primus et solus Augustinus Valerius, auctor in rebus Veronensibus accuratus,* Rosinam *gentem nominavit. Bononiæ, cum liberalium artium studiis operam navaret,* C *et forte Dominicum dicentem pro concione audiret, ad amplectendum institutum ab eo Ordinem permotus fuit; ad quem et ab eodem admissus est in Conventu S. Nicolai de Vinea, anno Domini (ut loquuntur omnes)* MCCXXI; *qui S. Dominico ultimus fuit, ipsi vero ætatis suæ decimus quintus aut sextus.*

et an. 1221 a S. Dominico ad habitum admissus.

2 *Ex quo, salutem proximi præter suam curaturus, in publico versari cœpit, acre et continuum bellum contra improborum Catholicorum licentiam et hæreticorum errores gessit. Quoto autem Æræ Christianæ anno arenam primo ingressus fuerit, non satis liquet. Corius putat saltem ante* MCCXXXIII, *id contigisse. Campus certaminis Lombardia, Tuscia, Romandiola, Marchia Anconitana, imo tota pene Italia fuit: sed præcipuos ejus agones et victorias Florentia atque Mediolanum spectaverunt Hæretici, quorum per ea tempora veneno afflata laborabat Italia, et quibuscum ad Martyrii usque palmam S. Petro invicta pugna fuit, non uno nomine appellabantur. A Ragnerio Zaccono, ut auctor est Franciscus Pegna in Directorium Inquisitorum; Nicolai Eymerici parte 2, qu. 13, comm. 38,* Albanenses, Concorrezenses, et Baglanenses *nominantur, in totidem sectas subdivisi. Scribit autem Petrus Maria Campi in Historia Placentina ad annum Christi* 1250, *istum Ragnerium, eorum errores prius professum, deinde relictis illis Ecclesiæ Catholicæ se adjunxisse, atque Ordinem S. Dominici ingressum cum S. Petro per totam Lombardiam munere Inquisitoris Generalis functum fuisse. Addit Pegna eumdem Zacconum contra dogmata ipsorum, et Leonistarum seu Pauperum de Lugduno anno* MCCL *Summam scripsisse, visam a se in vetusto codice MS. Bibliothecæ Vaticanæ, ex qua et ipse præcipuos eorum errores enumerat. Corius in Historia Mediolanensi* Catharos, Nazaros, Concorresios; *Fredericus Imperator in rescripto quodam Patavii contra eos dato* Patarenos; *Vitæ* Credentes, *et promiscue* Catharos *atque* novos Manichæos *appellant.*

claret contra hæreticos

Hi sub appellatione varia,

3 *Laborant quidam, ut certum his ortum et auctorem attribuant. Alios esse ab illis Catharis, quibus circa annum* CCLVI *nomen ac hæresim Novatus fecit, ex utrorumque quam professi fuerunt doctrina, et temporum quibus exorsi distantia, constat. Cathari quidem recentiores, de quibus hic loquimur, in vita S. Petri* Manichæi *etiam appellantur; non idcirco tamen immediate a Manete deducendi sunt: quod Nicolaus Eymericus 2. part. directorii Inquisitorum qu.* 13 *facit, originem eorum in hæc verba adstruens:* Tertia decima quæstio est: hæreses, et errores Manichæorum, qui insurrexerunt in partibus Italiæ, et ibi sunt per Prælatos et Inquisitores condemnati, qui sunt? Ad hanc respondemus quod tempore Domini Innocentii Papæ III, in partibus Italiæ, videlicet in Archiepiscopatu Mediolanensi, et aliis partibus circumvicinis, insurrexit quidam dictus Manes, a quo et ejus sequaces Manichæi dicti sunt: qui multas hæreses et errores publice divulgarunt, et publice ac imprudenter in Italia prædicarunt; pro quarum extirpatione Frater Petrus, Ordinis Prædicatorum, Inquisitor in partibus ante dictis, ab ipsis Manichæis hæreticis est gladiis interfectus ac martyrizatus *etc. Sed errorem* F *hunc esse non parvum vel ille advertat, qui Ecclesiæ historiam tantum a limine, ut dicimus, salutavit. Quis enim nescit Manetem, famosum illum hæresiarcham, ante novem et amplius secula pestem suam, non Europæ primum, sed Asiæ afflasse? De alio vero huic cognomine in Italia tot postea annis orto, apud scriptores nihil constat, ut suffragatur Pegna Eymerici commentator.*

E

incertis initiis,

nec immediate a Manete profecti,

4 *Prædidere potissimum sese novi Cathari ac palam insanivere Mediolani, tempore schismatis, quod contra Alexandrum III Pontificem Fredericus Imperator improbe fovit: illud nobis Vita S. Galdini, Mediolanensium olim Archiepiscopi, testatum fecit: cujus auctor apud Mombritium, Sancto illi tempore satis conjunctus, affirmat dictam hæresim occasione memorati schismatis pullulasse. Contra quam cum et ipse S. Galdinus, anno* MCLXXVI, *acerrime in templo S. Theclæ dissereret, eodem loco ac tempore vitam Sancte finiit. Huc etiam spectare videtur Dominicus Gravina lib. 4 Catholicarum Præscriptionum contra hæreticos, cum ait:* Novi Cathari circa annum Domini millesimum centesimum sexagesimum sub Frederico Imperatore orti sunt, Apostolorum vitam agere simulantes. *Circiter annum* MCLXVI *in diœcesi Coloniensi eos extitisse habetur manifestum ex operibus Eckberti: qui, teste Trithemio lib.* de

extiterunt Mediolani circa annum 1176

in diœcesi Coloniensi circa annum 1166

A *de scriptoribus Ecclesiasticis, ex Canonico Bonnensi, hortatu B. Elisabethæ Abbatissæ Schonaugiensis sororis suæ, monachus factus, ac secundus deinde monasterii S. Florini Abbas, tunc contra eorum errores scripsit Sermones, quos Reinaldo Archiepiscopo Coloniensi dedicavit : qui insignis schismatis Fredericiani fautor adjutorque, pro Frederico in Lombardia ac contra Mediolanenses bella gessit, mortuus in Italia anno* MCLXVIII. *Fatetur Eckbertus in præfatione, se, cum Canonicus adhuc Bonnensis esset, sæpe cum his hæreticis disputasse et sermone, in hæc verba eorum originem tradit :* Ecce enim quidam latibulosi homines, perversi et perversores, qui per multa tempora latuerunt, et occulte fidem Christianam in multis stultæ simplicitatis hominibus corruperunt; ita per omnes terras multiplicati sunt, ut grande periculum patiatur Ecclesia Dei a veneno pessimo, quod undique adversus eam diffundunt. Nam sermo eorum serpit ut cancer, et quasi lepra volatibus longe lateque discurrit, pretiosa membra Christi contaminans. Hos nostra Germania Catharos, Flandria Piphlers, Gallia Texerants ab usu texendi appellat. Sicut de eis prædixit Dominus, dicunt in penetralibus esse Christum : quia veram fidem Christi et verum cultum Christi non alibi esse dicunt, nisi in conventiculis suis; quæ habent in cellariis et in textrinis, et in hujusmodi subterraneis domibus. Apostolorum vitam se agere dicunt etc. *Hæc ille.*

refutati ab Eckberto.

Math 24, 26

B

5 *Unde Coloniam primo adrepserint, ex Godefrido Panthaleonita, Gretzerus docet in Prolegomenis, quæ tomo* 13 *Bibliothecæ Patrum præmittit operibus contra Albigenses et Waldenses scriptis :* De Catharis refert Godefridus, *inquit,* in annalibus hujusmodi historiam. Hoc etiam anno millesimo centesimo sexagesimo tertio, quidam hæretici, de secta eorum qui Cathari nuncupantur, de Flandriæ partibus Coloniam advenientes, prope civitatem in quodam horreo occulte mansitare cœperunt. etc. *Unde venerint Mediolanum fere in obscuro est : et qui aliquid hac de re pronuntiant, ex conjecturis magis quam certo testimonio agunt. Petrus Puricellus, lib.* 1 *de monumentis basilicæ Mediolanensis, credibilius esse arbitratur, Catharos Mediolanum e Germania, et nominatim e diœcesi Coloniensi advenisse. Movet illum præcipue, quod scriptor Vitæ S. Galdini cum Gravina dicat, hanc hæresim Mediolani tempore schismatis Fredericiani pullulare cœpisse quod eodem tempore diœcesim Coloniensem infectam tenuerit; quod inde Reinaldus Coloniensium Archiepiscopus et Frederici Cancellarius contra Mediolanenses militem eduxerit : inter quos extitisse aliquos his erroribus afflatos, maxime cum bellum contra Pontificem et Pontificios esset gerendum, haud quidem videri dubium debet : quamquam, ut idem Puricellus ex Morena narrat, Reinaldus nonnisi cum quingentis militibus advenerit, ipsemet Catharorum hostis : quod etiam ex Eckberto et Ægidio Gelenio lib.* 3. *de Colonia sacra manifestum fit.*

Unde Coloniam

et Mediolanum advenerint ?

C

6 *Forte, tempore etiam ejusdem schismatis aut ante, Cathari isti e vicina Lombardiæ Gallia prodierunt. Constat enim ex Baronio et S. Bernardo serm.* 65 *et præcipue* 66 *in Cant. in Gallia, et maxime circa Albigium et Tolosam, anno* MCXLVII *hæreticos extitisse, homines viles et populares; quibus eadem dogmata erant quæ juxta Eckbertum profitebantur Cathari Colonienses; et juxta Michaelem Pium lib.* 1. *de Progenie S. Dominici, Cathari etiam Mediolanenses, a quibus interfectus est S. Petrus. Alexander III anno tertio post mortem S. Galdini, hoc est Christi* MCLXXIX *eos sub nomine Catharorum ac Publicanorum damnavit in Concilio Lateranensi : in quo cap.* 27 *sequentia referuntur :* Quia in Guasconia, Albegatio (sive Albigesio) et partibus Tolosanis hæreticorum, quos aliis Catharos, alii Patrinos (aliter Patarinos *aut* Patarenos) alii Publicanos, alii aliis nominibus vocant, invaluit damnosa perversitas, ut jam non in occulto, sicut aliqui, nequitiam suam exerceant, sed suum errorem publice manifestent etc. *Inter eorum autem deliramenta sunt etiam omnes errores Petri de Bruis, qui anno* MCXXVI *in istis partibus hæresim suam disseminavit.* Hæres nequitiæ ejus (*ut contra utrumque in epistolis suis scribens Petrus Cluniacensis loquitur*) *Henricus quidam, ex monacho apostata factus anno* MCXLVII, *plures adjecit : ambo primi auctores Albigensium. Hinc probabile efficitur id quod Malvenda in Annalibus Dominicanorum ad annum* MCCXXI, *et Nicolaus Sanderus lib. de visibili monarchia Ecclesiæ ad annum* MCLIX, *aiunt, Catharos Lombardiæ* non propriam hæresim condidisse, sed Henricianorum portionem esse, ac forte eosdem cum Albigensibus ; *quo facit etiam vel maxime, quod a Zacono dicti Cathari nominentur* Albanenses, *ab Albigio nempe, quæ* Alba *etiam* Augusta *dicitur. Ab Albigensibus itaque in Lombardiam prorepsisse Catharos, ab Albigio in interiorem Galliam, e Gallia in Flandriam, e Flandria in diœcesim Coloniensem credibile est : unde autem acceptum videatur ipsum* Catharorum *nomen, diximus ad Vitam S. Galdini* XVIII *Apr. litt.* n

an ex Gallia ?

D

an reliquiæ Albigensium ?

E

§ II. Officium Inquisitoris S. Petro demandatum, mors pro fide allata.

Cum *his itaque hæreticis acerrimum S. Petro bellum fuit ad illud contra eos gerendum animato, ut traditur, ab loquente ipso ex cruce Christo, et hujus non semel sanctissima matre : a qua audire meruit id quod olim a Salvatore nostro S. Petrus;* rogavi pro te Petre, ut non deficiat fides tua. *Florentiæ pro concione tantum in illos odium concitavit; ut cives arreptis e vestigio armis omnes urbe expulerint. In cujus rei memoriam vexillum ibidem extat, et quotannis solenni pompa Sancti festo per urbem circumfertur, quod ipse crucis signo insignitum præferendum tradiderat pugnaturis. Sodalitatem ibidem virorum nobilium instituit, ad simile imposterum bellum si opus foret prosequendum; in cujus sumptum ex hæreticorum bonis fundos fuisse coemptos, Rechac est auctor in Vita; addens S. Petrum præfuisse suis in Conventibus, Placentino, Genuensi, Estensi, Jesino, et Comensi.*

Animatus contra eos a Christo

expellit Florentia :

8 *Cum vero ille quis ejus doctrinæ ac sanctitatis fama percrebresceret magis, nec lateret ipsius aulam Pontificis; ab hoc contra hæreticorum pestem Mediolano Inquisitor datus fuit. Factum id fuisse anno* MCCLII *asserit Eymericus part.* 2 *Directorii : sed citius ad eam dignitatem evectum fuisse, et muneris potestatem exercuisse, anno scilicet* MCCXXXII *aut circiter, ex Corio constat : qui ad annum* 1233 *ita loquitur :* Præturam gerente apud Mediolanenses Oldrado Tresseno, multa sancita fuere in hæreticos, quemadmodum authenticæ nobis tabulæ, ex quibus sequentia sunt, testantur : In nomine Domini, anno ab incarnatione ejusdem MCCXXXIII, die veneris, decimo quinto septembris indictione VII, Prætore Mediolanensium Oldrado Tresseno, Frater Petrus Veronensis ex Ordine Prædicatorum (qui postmodum inter Divos relatus fuit, per facultatem ei a Pontifice datam, ut testantur confectæ anno MCCXXXII super hoc litteræ, quibus Obizo Scazagus urbis Mediolanensis tabellio subscripsit, itemque ex potestate illi a populo Mediolanensi facta, ut ex aliis eodem anno a Singhimbaldo de la Torre urbis Cancellario subsignatis patet) statuit ac mandavit, ut inter alia Reipublicæ statuta infra scripta capitula referantur, quæ in epistola summi Pontificis ad eumdem Fratrem Veronensem missa continentur : per quam excommunicantur atque anathematizantur omnes hæretici Cathari, Patareni etc. *Hæc Corius, corrigendus in numero anni Christiani,*

variis locis apud suos præfecturas obit,

F

Inquisitor Mediolani anno 1232 constitutus

A *Christum, quem fuisse* MCCXXXIV, *non iii convincunt characteres dies et indictionis, litteram Dominicalem A exigentes. Interim quia a Thoma de Lentino aliisque Vitæ scriptoribus constanter dicitur, Inquisitor Mediolanensibus ab Innocentio IV datus, qui summum Pontificatum anno* MCCXLIII *suscepit, videtur potestas concessa a Gregorio IX, qui in Pontificatu anno Domini* MCCXXXII *venit, subinde ab Innocentio IV confirmata fuisse uti in Rainerio Zaccono factum, quem Inquisitorem ab eodem Innocentio institutum, confirmavit Alexander IV, quemadmodum ex ejusdem Alexandri epistola patet, quæ incipit* Cum felicis recordationis.

a Gregorio IX, confirmatur ab Innocentio IV.

6 *Odericus Raynaldus munus Inquisitoris S. Petro collatum fuisse asserit ab Innocentio IV, anno* MCCLI *pro urbe Cremonensi. Verba, ad annum* 1252 *chronologiæ, hujusmodi sunt* Pontifex, ad evellendum enascens zizanium ex agro Dominico, censores fidei plerisque in locis instituerat, atque anno præterito inter ceteros Petro Veronensi, Prædicatorum magistro, defendendæ Religionis causa contra hæreticos provinciam, ut vidimus, commiserat. *Affert deinde ejusdem Innocentii epistolam, qua S. Petro et Viviano Bergomensi, utrique ex Ordine Prædicatorum, hanc dignitatem confert : sub cujus medium ita Pontifex loquitur* : Olim, enim, dum viveret perfidus ille tyrannus, non potuit libere contra hujusmodi pestem, præcipue in ipsa Italia, eo impediente, procedi; cum non impugnaret, sed foveret potius pestem ipsam. De qua cum evidenter haberetur suspectus, exigentibus nihilominus aliis multis et enormibus suis excessibus, fuit a nobis in Lugdunensi Concilio condemnatus. Ideoque discretioni vestræ per Apostolica scripta districte præcipiendo mandamus, in remissionem vestrorum peccatorum injungentes, quatenus hujusmodi fidei negotium, quod principaliter residet cordi nostro, totis assumentes affectibus et ferventibus animis prosequentes, Cremonam personaliter accedatis (cum et per alias civitates et alia loca Lombardiæ discretos alios, ad exequendum idem negotium duxerimus deputandos) et ad extirpandam de civitate ipsa et ejus districtu hæreticam pravitatem, solicite et efficaciter, præhabito diœcesano concilio, laborantes, si quos ibidem pravitate ipsa culpabiles inveneritis, vel infectos seu etiam infamatos, nisi examinati velint absolute mandatis Ecclesiæ obedire, contra ipsos et receptatores, defensores ac fautores eorum, humano timore postposito, juxta sanctiones canonicas auctoritate Apostolica procedatis; invocato ad hoc contra eos, si opus fuerit, auxilio brachii secularis etc. *Datæ fuerunt hæ litteræ Genuæ, Pontificatus Innocentii anno* VIII, *idib. Junii, qui cum anno Domini* MCCLI *idem erat.*

idem munus Cremonæ exercet :

B

potestate accepta per diploma Pontificium :

C

10 *Florentiæ quoque Inquisitoris munere functum, ex Taegio constat in Vita, et suffragatur Sancti Martyris in ea urbe factum, ut quo supra. Idem munus Comi exercuit, Francisco Bellarino teste in compendio Chronici Comensis; qui cum Seraphino Raz. ... in Vita, et Petro Maria Campi in Historia Ecclesiastica Placentinorum aliisque, vult S. Petrum Inquisitorem generalem fuisse per totam Lombardiam. Sive autem immediate ab ipso hoc habuerit Pontifice, sive a Generali vel Provinciali sui Ordinis, nobis non constat. Penes Generalem ac Provinciales hæc potestas saltem erat, ut ipsi quos vellent Inquisitores constituerent : uti Michael Pius refert lib.* 1 *de vitis virorum illustrium S. Dominici part.* 2 *ex Bulla quadam Innocentii IV, quæ incipit :* Odore suavi : *in qua habentur sequentia :* Quod Generales et Provinciales Ordinis instituere possint Inquisitores, illosque pro arbitrio suo amovere aliosque substituere. *Quod privilegium Pius anno* MCCXLIV *adscribit.*

item Florentiæ, Comi, totaque Lombardia

11 *Inquisitoris itaque potestatem cum Mediolani Sanctus Martyr exerceret in obstinatos; illi ut molestis quæstionibus atque judiciis se liberarent, emptis sicariis necem illi machinati sunt. Quæ quemadmodum, quando, et ubi conjurata et allata ei fuerit, transcribimus ex Tristano Calcho Mediolanensi, profitente Historiæ suæ lib.* 15, *quod viderit eorum confessiones; et acta in publicas relata tabulas commemorat; proinde eque rem, quæ perstricta ab aliis sit jejune, copiosius se referre. Ita autem ille ad an.* 1252. Diximus supra duos Inquisitores, Petrum Veronensem et Raynerum Sacconum Placentinum, in Longobardis versari cœpisse; et Apostolica auctoritate hæreticos, quorum plurimæ sectæ inoleverant, exagitare prædicationibus, miraculis terrere; atque alios ad bene sentiendum de Christo convertere, alios, a quibus insana et perversa opinio depelli non poterat, condemnare; damnatos magistratibus ad pœnam luendam tradere : ab iis vel perpetuis carceribus macerabantur, multi ignibus addicebantur. Assidua hæc et acris infectatio plerosque in necem Prædicatorum armavit.

D

hæretici in necem ejus conjurant,

12 Forte ejus anni Quadragesimam Petrus Comi, Papiæ alter exercuit; et interim Mediolani conjuratio in eos inita est hoc modo. Glussianum oppidum est, medio fere spatio inter Mediolanum et Comum, paululum a recta via distans; hinc non ignobilis familia cognomen in urbe tenet. Eo, paucis ante Resurrectionem Christi diebus, accessit, Stephanus Confalonerius, Aliato vico oriundus, rei conscius; statimque convenit Manfredum Clironum Glussianensem, in horto, ut fit, sub occasum solis diversantem; et Quid censes, inquit, Credentes de Mediolano (sic factio perversa cognominabatur) tollere e medio Fratrem Petrum Veronensem, cujus eloquentia et vi dicendi indies labefactati imminuuntur, decreverunt : nam nisi ea ratione vitæ suæ prospicere non possunt. Quid tibi videtur? Prudenter, inquit, facturos censeo. Ergo, subjicit Stephanus, ambo Mediolanum eamus, et quæ negotio necessaria sunt transigamus. Profecti, Guidotum Sacchellam conveniunt, et de re appellant. Is quinque et viginti libras nummum promptas se habere dicit. Inde Jacobum, cui nomen a Clusa portæ Jovis erat, allocuti, tantumdem pecuniarum parasse cognoscunt, atque insuper eum Papiam concessurum ad alterum hostem conficiendum.

E

præcipue Stephanus Confalonerius, Clironus et Sachella :

13 Ita pacti pretium Stephanus et Manfredus, Glussianum ad parandum percussorem redeunt; moxque Jacobus cum pecunia adfuit, numeratas quadraginta libras, nummis totidem denariis ratione mensæ deductis, sacculo obsignant et Fatio Glussianeo sequestro tradunt, Manfredo repræsentandas, cum impendens facinus patratum foret. Idem Jacobus Papiam maturat. Manfredus autem Petrum Balsamum, qui Charinus vulgo dicebatur, pecuniæ spe proposita et magnorum virorum gratificatione declarata, ad necem invisi hominis invitat. Charinus haud abnuit, sed se solum hanc operam navare non audere dicit, optareque socium. At quem? Albertinum Porrum, cognomento Mignissum, e Lentate propinquo vico. At hunc minime adhibendum Manfredus repetit, quia ejus exilio mulctandi auctor ipse fuerat. Absiste, inquit Charinus, metu isto; omne periculum, ne tu hujus criminis unquam accuseris, ego præstabo : quia neque Albertino, nec cuipiam alii, te hæc scire, dicam. Age ergo, inquit Manfredus, et ut lubet facito.

a quibus percussores conducti

F

Charinus et Albertinus.

14 Sic dimissi Paschæ solennes dies elabi patiuntur. Tunc Manfredus et Stephanus Comum proficiscuntur, nec ita multo post Charinus affuit, sed solus; ut qui ex composito Albertinum domi reliquerat, ubi commoda occasio peragendi sceleris futura videbatur. Ampla inerant nemora et solitudo latronibus apta. Triduum morati sunt Comi. Subinde Charinus a diversorio ipso Fratris Petri sciscitabatur

ipsum perimunt

A tur, quando is foret digressurus, ut Mediolanum peteret. Cumque discessisset ante lucem ejus diei, qui primus a Pascha Sabbatinus et mensis Aprilis sextus erat; Charinus a Manfredo ut equum suum sibi commodaret, quo celerius abeuntem consequeretur, efflagitavit. Sed eo excusante equum manifesto indicio sui esse posse, pedes abiit; et illum consecutus, eo quo socius expectabat loco, gemino vulnere confecere. *Hactenus Calchus: ex cujus sententia obiit S. Petrus palma donatus martyrii sexta Aprilis, sabbato ante Dominicam dictam in albis. Pius, Razzius, Rebac cæsum aiunt quinto Aprilis, in sextum interim propendet Razzius, propterea quod hic sepulcro sit inscriptus. Sed extra controversiam id imposterum erit, si quæratur in quem diem isto anno, hoc est* MCCLII, *Pascha inciderit; incidisse autem in* XXXI *Martii invenietur: a quo si numerando usque ad sabbatum ante Dominicam in Albis processeris, cui ceteri omnes obitum adscribunt, in sextam Aprilis incides.*

an. 1252, Aprilis

symbolum recitantem,

15 *Passim etiam aiunt scriptores Vitæ, S. Petrum, cum jam ex vulnere animam ageret, Symbolum fidei, quod septennis olim contra hæreticum patruum propugnaverat, qua licuit voce recitasse: cujus rei Tristanus non meminit, sed pergit cædem narrare in hæc verba:* Vulnus unum in capite illatum fuit, vasto hiatu,

B cranio aperto, pondere impactæ falcis, quæ in duo cornua more lunæ ad cuspidem crescens adhuc servatur; alterum in humeris, pugione infixo. Simul Dominicum, Petri socium, lethaliter confossum, juxta mortuum reliquere. Locus in quo id facinus perpetrarunt Ferona vocabatur, situs inter Barlassinam Boysiumque, ac Medam et Sevisum vicos. *Joannes Garzo, in Vita apud Leandrum Albertum, secundum vulnus, in quo animam exhalavit Sanctus, lancea per latus adacta factum scribit: Thomas de Lentino apud Taegium solius gladii meminit: sed qui formam gladii coram viderit, mucrone idoneo carentis, cognoscet aut sica aut lancea opus fuisse, ut mors per latus inferretur. Porro cum certum sit, S. Petri mortem in annum Christi* MCCLII *incidisse, consequens erit ex iis quæ supra de anno nativitatis, itemque de ætate qua religiosum habitum induit pronuntiavimus; vitam eum finivisse anno ætatis suæ quadragesimo sexto vel septimo, initæ vero Religionis anno trigesimo primo vel secundo.*

cum socio Dominico,

anno ætatis 46 vel sequenti:

16 *Quid autem a cæde sit factum ita prosequitur Calchus:* Non ita multo post, *inquit*, supervenientes viatores rem atrocissimam vident, spirantem adhuc Dominicum Medam deferunt, ubi is sexto die penitus defecit. Mox totis finibus fama devolat, virum religiosissimum ejusque comitem obtruncatos

C in via Comensi fuisse. Attonita civitas atrocitate sceleris aliquantulum stetit; tum missis qui cadaver curarent, sepeliendum ad urbem retulerunt; et in æde Simpliciani, quæ suburbana est, tantisper reposuerunt. *Hoc scilicet sanctus Martyr prædixerat: nam cum illi Comenses iter dissuaderent, propterea quod imminutis e febri viribus eo die perventurum Mediolanum diffiderent, responsum dedit:* Si minus appellere Mediolanum hodie poterimus, certe ad S. Simplicianum pernoctabimus. *Pergit Tristanus:* Postero die, funebri pompa instructa per mediam urbem, prosequente omni civium Religiosorumque Ordine, ad Eustorgianum templum, quod sui Ordinis Fratres tenent, translatum est.

corpus ad S. Simplicianum lotatum.

inde Mediolanum, sepelitur in S. Eustorgii.

17 Non ita multo post, nescio quo indicio aut suspicione delatus, sicarius Charinus comprehenditur: ad Prætorem Petrum Advocatum, ut causam in vinculis dicat, retrahitur. Producta res fuit in decimum diem, quo præter omnium spem et opinionem carcere evasit. Datum in id ingens pretium Prætori custodibusque suspicata statim civitas est, et proinde populari tumultu concursum in palatium est,

Petrus or Charinus e carcere elapsus

D et direptis opibus, Prætorem ipsum cum tribus judicibus et apparitoribus reos fraudis ad tribunal Archiepiscopi statuunt, ac magistratu omnino abdicant, ægre eis vita concessa. Interim alter carnifex Albertinus, non ausus ipse comparere, Huncelerium patrem submisit, qui depactam pecuniam a sponsore Manfredo Olirino repeteret: nam is statim a Fatio sequestro acceperat. Sed is seu amore argenti, seu indicium contra se metuens, constanti vultu negavit se quidquam earum rerum habere: ita, quam merito debuit, humani sanguinis emptor mercedem retulit.

18 Deinde unus ex conjuratis, Daniel Glusianeus, pœnitentia sceleris ductus, Ordinem defuncti Religiosi ingreditur, seque totum disciplinæ ejus dedit, atque ex officio conscios nominavit. Hinc capti Manfredus et Fatius rem gestam in vinculis apud Inquisitores Eustorgiani cœnobii enarrarunt. Charinus autem ex fuga Forum-Livium se contulit, ubi facti sui pariter pertæsus, eamdem Religionem ingreditur; et tanta acerbitate se sponte maceravit, ut cœlestis gratiæ emeritæ et reconciliati numinis divini manifesta signa viderit: et propterea memoria ejus consecrata, et marmoreo sepulcro, quod adhuc extat, honestata fuit. *De Charino tamen accuratius paulo*

Ordinem S. Dominici ingressus

E *Seraphinus Razzius:* Charinus ille, *inquit*, qui S. Petro Martyri necem attulit; cum audisset late miraculorum ejus famam divulgari, judiciorum atque mortis metu, ex territorio Mediolanensi fuga Forum Livium se proripuit: ubi morbo correptus, atque ad commune urbis nosocomium delatus, cum a sancto quodam viro sacramento Confessionis expiaretur, pœnitentiam pro sceleribus impositam habuit, ut quoniam sancto ac Religioso viro vitam eripuisset ipse, suam Religioni consecraret: quod perlubenter, ubi valetudinem recuperasset, facturum se promisit. Promissi reus ad nostrum deinde ejusdem urbis Conventum venit; in quem admissus, habitum inter Fratres induit quos Conversos vocamus. Ubi pie post sanctam vitam mortuus, et patratis subinde miraculis clarus, humatus fuit in templi sacrario, quamquam ipse terræ alicubi sub gradibus infodi postulaverat. In cœnobium sicam secum intulit, qua ex S. Petro, post primum inflictum securi vulnus adhuc spirante, animam expulerat. Ea ibidem in custodia etiamnum, et, tamquam necis instrumentum, in veneratione est. *At qui suis ipsum viderint oculis, negabant sicam dici, aut punctim inflictum vulnus eo confici potuisse: esse enim omnino acinacis instar recurvum telum, quale infra describitur in loco*

Sancte obit.

F *cædis servari; et in fine quadruplo latius quam est ad capulum, securis dici non absurde potest. Quare cum patrata cæde captus fuerit Carinus; nec credibile videtur, suum ei in carcere relictum gladium; verosimilius dixeris eum quo accinctus Forolivium venit, forma quidem similem fuisse priori, juxta illius temporis consuetum usum, sed non eumdem quo cædes patrata; servatum tamen ad memoriam facti, et sic credi cœpisse quod idem foret.*

§ III. Canonizatio S. Petri, cultus ei per totam Ecclesiam decretus, et quare in Ordine Servorum B. Mariæ.

Elapso nondum post mortem anno, cum multis indies S. Petrus miraculis clarescerct, peremptumque fuisse in odium fidei in confesso esset, ab Innocentio IV Perusiæ Sanctis adscriptus fuit; anno videlicet MCCLIII, XXV *Martii; qua super re confectum a Pontifice diploma, Taegius Vitæ, infra a nobis dandæ, inserit. Corpus quod annum et amplius in S. Eustorgii humili communi tum loco jacuerat; anno eodem* MCCLIII *exhumatum, prorsus imputre apparuit; et posteaquam diebus ali-*

Canonizatur S. Petrus an. 1253.

corpore imputri adhuc invento.

A *quot publicæ piorum venerationi mansisset expositum in arcam marmoream translatum fuit, capite seorsim recondito. Hanc arcam sanctus Martyr istiusmodi usibus olim destinandam prædixerat; cujus vaticinii memor Abbas S. Simpliciani, lubens eam dono ad hoc dedit. Eodem quo hæc agebantur tempore, Richerius, Senoniensis in Vosago cœnobii monachus, scribebat librum 4 Chronici, editi per Lucam Acherium tomo 3 Spicilegii, cujus libri Caput* 35 de S. Petro Mediolanensi novo Martyre, *hic addendum videtur, propter testimonii antiquitatem; nec enim nisi unum postea librum addidit auctor, eum finiens cum initiis Urbani IV*, *anno* MCCLXI *electi : sic autem habet.*

et a scriptore Chronici Senoniensis laudatur,

20 Quia temporibus nostris et novissimis seculi diebus, sicut per Prophetam promisit, Dominus Deus innovat signa et immutat mirabilia; unum de iisdem signis novis mox recitare non pigebit. In Longobardia est quædam civitas, quæ Mediolanum appellatur, in qua Fratres Prædicatores habitare dicuntur. Cum illis vero Prædicator quidam, Petrus nomine, habitabat, vir egregius et ad prædicandum doctissimus. Hic etiam Petrus, ut talentum sibi creditum cum multiplici fœnore Domino suo reportaret, quotidie prædicationis officio insistebat. Enimvero quia apud Mediolanum a priscis temporibus hæretici habitare consueverant, iste Frater Petrus, quia B adhuc videbat in eadem civitate quosdam tribulos hæreticorum pullulare, quotidie eosdem hæreticos in prædicatione sua viriliter impugnabat; et ut eos ad viam veritatis reduceret, modo blandimentis vel exhortationibus, modo increpationibus vel vituperiis, corripiebat. Sed quia, dicente Scriptura, in malevolam animam non intrabit sapientia, cordibus induratis, sicut aspis surda contra incantatorem, ita et isti hæretici contra prædicationis incantationem obturabant aures suas : et sicut Judæi in B. Stephanum, ita et isti in Fr. Petrum dentibus fremebant : et si eum extra civitatem invenire potuissent, non minus quam Judæi Stephanum, isti Petrum lapidarent. Quid plura? arcum suum intenderunt, ut sagittarent in occulto immaculatum, id est insidiabantur ei, ut eum morti traderent si possent. Verumtamen quia in aperto ei nocere non audebant, disposuerunt ei insidias ponere. Erat enim quidam vicus in civitate (*imo inter civitatem Mediolanensem et urbem Comum*) per quem ire et redire solebat, cum ad prædicationem iret vel rediret. Et cum Deus famulum suum, invictum veritatis pugilem, donativo gloriæ cœlestis remunerare vellet, raptus est ne malitia mutaret intellectum C ejus, aut fictio deciperet animam ipsius. Et vere raptus : nam cum quadam die a civitate, *Comensi scilicet, Mediolanum* reverteretur, et per vicum illum sicut solebat transire vellet; illi miseri, qui arcum insidiarum tetenderant, quasi sagitta de occultis insidiarum prosilientes, sagittaverunt Petrum illum immaculatum, id est armis suis interfecerunt : et ita consummatus in brevi complevit tempora sua, placita enim erat Deo anima illius. Fratres vero Prædicatores, audita morte illius, ultra modum indoluerunt, quia potentior omnibus erat in sermone : et peractis debitis obsequiis, tumulo honesto cum canticis et hymnis spiritualibus eum sepeliverunt. Et ut Deus Martyris sui merita mundo declararet, et ut illi infelicissimi hæretici confunderentur, tantam ei gratiam conferre dignatus est, ut quicumque debiles, quicumque infirmitatibus detenti ad tumulum ipsius Martyris accederent, a malis omnibus liberarentur. Et ita Deus temporibus nostris servos suos magnificare non dedignatur.

tamquam hæreticorum malleus,

verus Martyr,

ac miraculis clarus :

21 *Post primam corporis Translationem lapsis annis* LXXXVII, *facta est alia solennior Translatio, penultimo Hugonis Galliaci anno, Christi* MCCCXL, *coram Generali totius Ordinis conventu, Mediolani coacto : de qua ita scripsit Ambrosius Taegius :* In hujus Capituli celebratione gloriosi B. Petri M. corpus de arca antiqua, in qua in prima translatione fuerat positum, translatum fuit in arcam marmoream novam et solennem, non sine miraculorum coruscatione, præsente D. Joanne Vice-Comite Archiepiscopo Mediolanensi, Magistro Ordinis, ceteris definitoribus Capituli et aliis Fratribus quamplurimis, Principibusque ac multis nobilibus. Multi namque ad hujus arcæ fabricationem de diversis mundi partibus largas transmisere eleemosynas. Nam Dominus Rex Cypri cum Domina Regina miserunt ducatos trecentos auri : Nobilis quidam de præfato regno ducatos centum auri : Dominus Archiepiscopus Mediolanensis præfatus ducatos quinquaginta auri : Dominus Azo Vice-Comes, tunc Mediolanensis Princeps, ducatos quinquaginta auri et currus sexaginta calcis, pro castello in terra fundando, super quod arca posita est; ducatos viginti auri pro ipsa arca deauranda : qui omnes in cooperculo arcæ sculpti sunt : Dominus Erasmus Bogia ducatos triginta auri; multique alii nobiles et devoti ex Francia, Alemannia, Anglia et Italia, et maxime Mediolanenses, pro hoc tam pio opere et devoto, largas contulerunt eleemosynas. Expensi autem sunt pro dictæ arcæ fabrica circa ducatos bis mille auri. Artifex autem prædictæ arcæ fuit quidam magister Joannes Pisanus, excellentissimus in arte sculpendi illius temporis; quam in tribus annis, postquam eam incepit, ad finem usque perduxit. *Hæc ille.* D E

iterum transfertur corpus an. 1340

22 *Capitis item anno* MDCLI *Mediolani solennissime factam Translationem, e societate nostra P. Joannes Baptista Verax in hæc verba ad nos perscripsit :* Reverendi PP. Dominicani in hac civitate, die præteritæ Dominicæ, solennissimam translationem fecerunt capitis S. Petri Martyris, longo celeberrimoque agmine. Apparatus fuit festivissimus. In via septem altaria erecta visebantur, arcus triumphales et palmetum elegantissimum, ubi fuit peremptus. Interfuere octo Inquisitores, qui Biretum gestabant more Presbyterorum; et quæ dicunt Itali la mozzetta. Quatuor ex illis deferebant sustentaculum, in quo eminebat sanctum Caput, inclusum argento egregie elaborato, cum crystallo, varia inter clangores tubarum musica personante. Ad finem diei finita est supplicatio, tota concurrente civitate. Laus Deo sanctoque Martyri. *Nos cum anno* MDCLXII *Italiam peragraremus, experti humanitatem R. P. Prioris Conventus Mediolanensis, corpus in sumptuoso splendidoque tumulo reconditum aspeximus; caput vero seorsim eleganti in sacello, inclusum vasi splendenti ex auro et crystallo, quod Prætoriæ quondam Turcicæ pro laterna fuerat.* F

caput vero seorsim an. 1651

23 *Cultum et per universam Ecclesiam idem Pontifex, qui Sanctis adscripserat, decrevit, dato ad hoc duobus post annis speciali diplomate, etiam relato in Vita per Taegium : qui cultus ritu modo duplici, ut Ecclesia vocat, modo semiduplici institutus, ne si in die obitus recoleretur, in festa paschalia frequenter incurreret, jussu Innocentii, hunc* XXIX *Aprilis obtinere cœpit. Ritus duplicis Franciscus Penha in commentariis ad directorium Eymerici in hæc verba meminit :* Postremo sciendum est, Romæ die XXIX Aprilis hujus B. Petri Martyris festum duplex, et de eo capellam solennem in ecclesia S. Mariæ supra Minervam a Reverendissimis Dominis Cardinalibus Inquisitoribus Generalibus, et aliis sanctæ Inquisitionis Officialibus, singulis annis celebrari. Sixtus vero V Pontifex Maximus, anno Incarnationis Dominicæ MDLXXXVI idibus Aprilis, ejusdem diem natalem sub eodem duplici Officio ab omnibus Ecclesiasticis celebrari et recitari jussit, constitutione quadam incipiente,

cultus decretus ritu modo duplici modo semiduplici

A te, Sanctorum Christi militum. *Scribit tamen Gavantus, in Rubricas Breviarii Romani, festum S. Petri, quod Sixtus V cum officio apud omnes duplex esse voluerat, Clementem VIII jussisse iterum semiduplex esse. Jam vero anno* MDCLXX *Clemens X per totam Ecclesiam Duplex imposterum esse voluit, qua super re sacræ Congregationis Rituum hujusmodi litteræ sunt.* Urbis et Orbis. Sanctissimus D. N. Clemens X, ad preces sibi porrectas per Eminentissimum Dominum Cardinalem Barberinum Decanum, nomine Congregationis sanctissimæ Inquisitionis, benigne indulsit, ut imposterum Officium S. Petri Martyris Ordinis Prædicatorum, quod hactenus sub ritu semiduplici ab Ecclesia universali recitatum est, sub ritu duplici recitetur, et sub eodem ritu in Breviario apponatur, ab omnibus qui ad horas canonicas tenentur, tum secularibus tum Regularibus utriusque sexus, de præcepto recitandum die XXIX Aprilis, et ita servari mandavit. Die XXVI Julii MDCLXX.

anno 1670 ritu per totam Ecclesiam Duplici,

24 *Ordo tamen Servorum B. Mariæ S. Petro Officium inter Sanctos suos duplex semper recitavit, eique in triclinio præcipui cœnobii, de Monte-Senario dicti, singularis pietatis causa statuam erexit : cujus facti rationem in Annalibus dicti Ordinis Archangelus Gianius hujusmodi reddit :* Jam defuncti, *inquit*, Cœlestini Pontificis testimonio variisque colloquiis in Romana curia, Servorum B. Mariæ Virginis fama diffusa, ad omnium fere Prælatorum aures pervenerat. Cum Sinibaldus Cardinalis de Flisco, post difficilem illam diuturnamque vacationem Sedis, in Summum Pontificem Anagniæ apud Hernicos VIII Kalend. Junii electus, anno MCCXLIII, ut hujus Ordinis sub titulo Beatæ Virginis exordia agnosceret, Petro Veronensi, Apostolicæ Sedis per totam Italiam Inquisitori vigilantissimo, Florentiam adventanti, negotium hoc inter alia demandavit; ut neotericorum quorumdam ea in urbe Religiosorum, sub titulo Servorum B. Mariæ Virginis nuper excitatorum, mores et instituta diligenter inquireret; et an essent tolerandi, an potius, juxta decretum Concilii Lateranensis sub Innocentio III, abolendi, censeret. Cum enim Christiana respublica, non solum insurgentium quotidie hypocritarum et hæreticorum fallaciis sub specie pietatis vexaretur; verum etiam patre et pastore diutius orbata, quasi corpus acephalon in deteriora quotidie cæcutiens eo prolapsa fuisset, ut summa Catholicæ fidei in maximo reperiretur periculo; opus fuit ut Innocentius IV, vix ad apicem Apostolatus evectus, circumspiceret undequaque, et tot ingruentibus malis valida objiceret C hujusmodi sanctæ Inquisitionis remedia ad corrigendos errores. Nam ex ea vivendi licentia, quæ Frederico II auctore per totam fere Italiam irrepserat, veluti ex pessima radice tot hæreses (quæ facile ex nimia agendi libertate et libidine frequenter insurgunt) prosilire videbantur, quod sensim depravatis moribus inficeretur Ecclesia. Cumque eo deveniat quandoque versutia diaboli, ut etiam sub ovina pelle luporum malitia contegatur, ab ea Pontificis et Inquisitorum suspicione et vigilantia non eximebantur etiam novi Religiosi. Eo siquidem tempore vigebant etiam inter pseudoreligiosos quædam hæreses Albigensium, Pauperum de Lugduno, Pseudo-apostolorum, Guillelmi de sancto amore, Flagellantium se; et hujusmodi alii : qui dum suas sectas sub specie pietatis et religionis latius disseminare curarent, non verebantur etiam ipsos Religiosos et præcipue mendicantium Ordines perturbare, ac funditus si potuissent evertere.

observato antehac in ordine Servorum B. Mariæ,

quorum Institutum ex mandato Innocentii 4

25 Petrus igitur Veronensis ex Ordine Prædicatorum, vir non minori sanctitate quam virtutibus et doctrina refertus, per totam Italiam, cum omnimoda potestate arguendi pessimos mores et hæreticas D pravitates inquirendi coercendique, a Pontifice destinatus; dum Florentiæ munus sibi demandatum persolveret, hujusmodi titulum Servorum, novam institutionem, eorumque consuetudinem et usum vivendi diligenter inquirens, urbis Episcopum convenit; ejusque testimonium et fidem petens, de singulis quæ acciderant, et quomodo sub auspiciis Beatæ Virginis initiati forent, certior factus, hos ut plenius agnosceret, ad se accersiri primum, deinde apud illos diversari voluit : Et Bonfilium allocutus cum ceteris Fratribus, eorum originem, vitam, numerum et pleraque alia ad Religionem fidemque spectantia sciscitatus, didicit. Quorum vita irreprehensibili audita, ac sanctitate non ficta diligenter inspecta; vir Dei lætatur, exultat, gratesque ingentes sanctissimæ Christi Parenti refert; tum quia tales ac tantos viros in Servos sibi delegisset, tum etiam quod sibi multoties oranti per ænigmaticos excessus revelasset, id quod apertissime tunc in eisdem Fratribus Servis completum esse intelligeret.

examinatum valde probat,

26 Ex quo enim Florentiam venerat vir sanctus, affirmabat se in extasim tertio post orationem sublatum vidisse, montem clara luce altissime obductum, ac omnium florum genere ornatum : inter E quos septem lilia candidissima ceteris pulchritudine et suavitate longe præstarent quæ ab Angelis in unum collecta, et ante Beatam Virginem oblata, ab ea hilari vultu suscipiebantur, et Petro simul commendabantur. Non desunt etiam qui referant, quomodo oranti Petro visum fuerit aliquando, Beatam Virginem, Angelis circumseptam, utrisque sub ulnis et chlamyde contegere eosdem Fratres, quos antea Petrus fuerat allocutus : dumque hujuscemodi visione detentus admiraretur, dixerit ei Beata Virgo : Aspice, Petre, hi sunt viri, quos ex aliorum consuetudine mihi in Servos elegi, ut peculiari hoc nomine insigniti mihi perpetuum famulatum impenderent; fac igitur ut nomen meum habitumque eis collatum retineant, ac Regulam S. Augustini observent. Quibus dictis evanuit. In cujus visione plurimum Petrus oblectatus, summo mane Ardingum adiit, enarrans quæ acciderant. Ambo deinde summa lætitia affecti, iterum Fratres convenerunt; quos Petrus incredibili gaudio amplexatus, eis quæ piissima Virgo dignata fuisset sibi ostendere, enarrabat. Quæ quidem omnia, dum publice ad populum Florentinum concionem haberet, summa civium alacritate recensebat, hortabaturque Florentinos, ut hos suos Religiosos venerarentur, quos vere esse Virginis Servos summæque bonitatis viros comperisset. Neque F de hujusmodi Ordine Florentiæ tantum, sed etiam ubique plura in suis concionibus publice retulit; et Innocentium Summum Pontificem, ut habebat in mandatis, de eorum optima institutione auspicatissimoque exordio reddidit certiorem : quemadmodum et Episcopo Ardingo, et ipsis Fratribus omnem suam operam ad Apostolicam sedem, pro eo Ordine augendo, pollicitus fuerat. Hic est ille Petrus qui ob Christi fidem Catholicam defendendam martyrio coronari, mox ab eodem Innocentio IV in Sanctorum numerum miraculis clarus referri meruit, maximus Dominicanæ Familiæ splendor; quem et Ordo Servorum, tanti beneficii non immemor, in sacros Fastos retulit, et in suis ecclesiis duplici Officio quotannis ejusdem festum celebrari quarto mandavit. *Hæc Gianius.*

de eo per cœlestes visiones edoctus.

§. IV Cultus S. Petri in quibusdam urbibus singularis, Reliquiæ, scriptores Vitæ.

Quamquam S. Petri Martyris cultus, toti communis Christiano orbi est, in iis tamen locis apparet illustrior, quæ portione aliqua lipsanorum ejus consecrata sunt. Nullibi

Mediolani sacellum capiti servando extructum,

Nullibi vero magis quam Mediolani : ubi in templo S. Eustorgii sacrum Martyris corpus, et proximo in sacello seorsim caput religiose asservatur. Sacellum illud Pigellus Portinarius, nobilis Florentinus, extruxit : cujus ibidem inscriptum hoc sepulcro epitaphium legimus. Pigellus Portinarius, qui patria Florentinus, nobilitate ac probitate clarissimus, sacellum hoc Divo Petro Martyri dicavit, hic sepultus est die XI Octob. anno MCCCCLXVIII. *Sequentes ibidem versus, honori tanti Martyris a S. Thoma Aquinate, anno* MCCLXIII *Mediolani subsistente, scripti visuntur :*

versus sepulcro inscripti a S. Thoma :

Præco, lucerna, pugil, Christi, populi, fideique,
Hic silet, hic tegitur, jacet hic mactatus inique.
Vox ovibus dulcis, gratissima lux animorum,
Et verbi gladius gladiis cecidit Catharorum.
Christus mirificat, populus devotus adorat,
Martyrioque fides Sanctum servata decorat.
Sed Christus nova signa loqui facit, ac nova turbæ
Lux datur, atque fides vulgata refulget in urbe.

Ipsum vero S. Petri epitaphium hoc est : D. O. M. Divo Petro Ordinis Prædicatorum, tribus coronis doctrinæ, virginitatis et Martyrii, anno MCCLII.

templum S. Petro dicatum in loco cædis :

28 *Tredecim circiter a Mediolano passuum millibus templum quoque eidem extructum visitur, vulgo S. Petri Martyris de Barlasina nuncupatum, quod quondam subiturus S. Carolus Borromæus Mediolanensium Archiepiscopus, ad limen calceos et tibialia pedibus detrahi jussit, ut nudis ingrederetur. Ita narrat Paulus Morigia in Sanctuario Mediolanensi. Major et præcipua templi hujus ara in eo erecta est loco, in quo pro fide cæsus mortem Sanctus oppetiit. Curva ibi ad falcis formam securis asservatur, instrumentum necis, virtute miraculorum pollens. Videre insuper est terram, sancti Martyris sanguine respersam, cujus non parvam portionem, curandis morbis salutarem, secum pii ejusdem cultores abstulerunt : huic S. Petrus, animam agens, initium Apostolici symboli inscripsisse fertur.*

item Placentia, ubi capitium ejus cum articulo digiti,

29 *Apud Placentinos etiam insignis S. Petri veneratio est. In templo Conventus qui a S. Joanne nomen habet, capitium quoddam servant ex nigro panno pelle suffultum : id quia olim sancto Martyri ad arcendum a capite suo malum servierat, redeunte quotannis ejusdem festo, civium affluentium capitibus imponi solet. Articulum etiam ex uno digitorum venerantur, qui aquis immersus cujusdam putei, quem fodi jusserat, bibentibus illas salutares facit, ad morbos depellendos. Constitutum etiam fuit a populo Placentino, ut dies S. Petro sacer quotannis ex integro festus esset, atque ad sonum tubæ, comitante urbis Prætore, solenniter aliquod ex cera anathema offerretur. Mos est ibidem sacra benedictione, ad invocationem Sancti, palmarum et olearum ramos consecrare, quibus prodigiosa virtus contra fulmina ac ceteras cœli tempestates inesse creditur. Ita in Historia Ecclesiastica urbis Placentinæ Petrus Maria Campi. Preces quibus hi rami consecrari solent hujusmodi sunt,*

et consuetudo ejus festo ramos consecrandi contra tempestates.

Exaudi preces tuorum fidelium, omnipotens Deus, ut sicut Moysi famulo tuo in Helim, ubi erant septuaginta palmæ et duodecim fontes aquarum, propitius affuisti ; ita in solennitate S. Petri Martyris tui, quam hodie colimus, adstanti populo tuo devoto adesse tua pietate immensa digneris : et has palmas, quas in honorem tui nominis et pro reverentia ejusdem præfati Martyris tui suscipere anhelat, benedicere digneris : ut in quibuscumque locis, domibus, hortis, vineis, nemoribus vel agris fuerint collocatæ, tuam largam benedictionem benignamque custodiam habitatores possessoresque mereantur ; atque omnis adversitas fulgurum et tempestates malignorum spirituum, per intercessionem et meritta ejusdem sanctissimi Petri Martyris, diffugiant et ad nihilum redigantur. Quatenus fideles de tua gratuita misericordia confidentes, et palmas devotis manibus suscipientes, et quibusvis locis iis visum fuerit collocantes, tam ipsi quam eorum terra, ab omni incursu et infestatione nequissimorum dæmonum, ineffabili tua clementia, protegantur ; et ejusdem beatissimi Petri Martyris assiduo patrocinio salutem mentis et corporis consequi mereantur. Per Dominum nostrum Jesum *etc.*

templum Patavii et sodalitas :

30 *Templi Patavini S. Petro, quamvis communi dedicatione aliis etiam Sanctis consecrati, hæc inscriptio est :* Anno Domini MCCLXXV, in mensis Augusti hoc opus fieri cœpit per Commune Paduæ, ad laudem Domini nostri Jesu Christi, et B. Mariæ matris ejusdem, et beatorum Confessorum Augustini, Dominici, Joannis Evangelistæ, Apostolorum Petri et Pauli, et Stephani, et Petri Martyris, et aliorum quorum altaria sunt hic. *Eadem in urbe, ut Angelus Portenarus in libro de Felicitate Patavina testatur, anno* MCCCXXIII, *sub nomine ac tutela S. Petri sodalitas instituta fuit, opimo in singulos annos censu et mira in Sanctum suum tutelarem religione celebris ; cui et annua decreta supplicatio est a civibus, ob memoriam pacis die sancto Martyri sacro urbi redditæ.*

sacellum Comi in quo digitus, cella aliæque memoriæ.

31 *Comi, ubi Prioratum S. Petrus gessit, sacellum habet pictis ex ordine miraculis conspicuum, et magno suspensorum ex cera et argento anathematum numero venerandum. Unus hic ex ejus digitis in veneratione est ; qui cum per sese, tum per aquam illius contactu consecratam, multis febribus medetur. Cellæ vero ejus, in sacellum versæ, hi inscripti versus leguntur :*

Cella fui Petri, quam spectas, Martyris almi,
Cum ferit hæreticos fortiter atque pius.
Ecce truces ictus subiit tunc, vulnera, mortem :
Ejus nunc meritis me venerare sacram.

In hac urbe sodalitas Cruce-signatorum ab eodem instituta fuit, quam consequentibus annis insigniter auctam multi Summi Pontifices sacris privilegiis decorarunt. Puteus ibidem ab eo fodi jussus, cujus aquæ reverenter et cum fiducia potæ, ad depellendas febres salutares sunt. Plantata item ab eo arbor, extinguendis renum doloribus est perutilis. Ita Franciscus Ballarinus in Chronico Comensi.

digitus Cæsenæ,

32 *Quid Reliquiarum ejus Cæsenæ, urbe Italiæ Faventiam inter et Ariminum sita, asservetur ; ita Bernardinus Manzonius in Chronologia Cæsenatium narrat :* S. Petrus Inquisitor Ordinis Prædicatorum, vulgo S. Petrus Martyr, Cæsenam venit, ibique diu moratus est. Sanctum hunc sæpe venientem magno excipiebant honore et honestissimo comitatu abeuntem insequebantur ; et magno concursu summaque devotione concionantem audiebant Cæsenates. Qui tandem hujus sancti Martyris digitum (sacram et diu optatam reliquiam) obtinuerunt : cujus solemnis translatio facta est Cæsenæ anno MDXIX ; repositusque fuit in ecclesia Fratrum ejusdem Ordinis Prædicatorum, in cujus Sancti honorem dicata est. Et quotannis Cæsenates ejus festum die vigesimo nono Aprilis solenniter celebrant. *Hæc ille. De Verona Natali urbe, Episcopus ipsius Augustinus Valerius ita scribit.*

et Veronæ.

S. Petrus Martyr habet ecclesiam, quæ, ut asserit Franciscus Corna, tempore quo scribebat, anno Domini scilicet MCCCCLXXVII nondum erat perfecta : in qua quidem ecclesia, quæ appellatur etiam S. Anastasia, digitus S. Petri asservatur.

cultus Pisauri,

Pisauri antiquissimum ac celeberrimum esse S. Petri cultum, novimus ex veteri statutorum istius urbis libro, ubi Rubrica 4 decernitur, qualiter celebranda præcipua duo festa B. Mariæ assumptæ Sanctique Terentii, et quomodo utendum oblationibus dierum istorum; ac deinde jubetur idem intelligi de oblationibus debitis et consuetis in festivitatibus corporis Christi, S. Mustiæ, S. Petri Martyris, et S. Michelinæ. *Crediderim hæc decreta spectare ad seculum* XIV : *festi autem tam solenniter instituendi auctorem fuisse Fr. Salvum, quem unicum ex Ordine Prædicatorum Episcopum habuere*

Pisaurenses

A *Pisaurenses anno* MCCXCII *confirmatum, quamvis brevis ejus Episcopatus fuerit. An autem specialis aliqua causa alia civitatem istam obligaverit Sancto, necdum comperi, et discam libenter.*

Recineti particula ligni sanctæ Crucis

33 *Recineti, in PP. Prædicatorum templo, elegantem ipsi erectam aram spectavimus, sacra Crucis Christi particula venerabilem, quam ad confundendos olim hæreticos Fraticellos in ignem, nihil ab eo violatam, injecit: rem gestam in hunc sensum Modestus Benevenutus monachus Sylvestrinus, in Historica Relatione Sanctorum Recinetensium, narrat:* Constans majorum traditio est, *inquit*, venisse olim in urbem nostram S. Petrum Martyrem, eumque cum prædicationibus tum miraculis quæ operabatur, complures civium ab errore ad veritatem Catholicæ fidei reduxisse. Fertur inter alia partem sanctæ Christi crucis secum asportasse, et ea illustre in urbis foro miraculum edidisse, ingens restinguendo incendium, attonitis rei novitate omnibus qui confluxerant ad spectaculum. Quod depictum olim a Lotto quodam, illustr. illorum temporum pictore, in templo hodiedum S. Dominici visitur. Lignum vero sanctæ Crucis alteri ex argento elaboratæ inclusum decenter asservatur, turbido et tempestuoso cœlo per Sacer- B dotem extra templum efferri et publicæ venerationi exponi solitæ, dissipatis statim ad conspectum sacri ligni nubibus. Urbs pro istis beneficiis sancto Martyri devinctam se rata, ut grata esset eum in tutelarem Patronum adlegit. *Hæc ille.*

qua incendium extinxit.

Patronus Inquisitionis in Hispania

34 *Hactenus de Italia. In Hispania, ubi sicut ad hujus Sancti memoriam scribit Tamayus de Salazar)* sanctæ Inquisitionis tribunal a multis retro seculis constructum, adhuc in sua viridi observantia felicius perseverat, nullum est Breviarium antiquum in quo tanti Martyris non reperiatur officium; ipsumque Patronum et Tutelarem sibi suisque confraternitatibus elegerunt ministri sancti Officii: *qui etiam super hoc et super ampliori ejus cultu (nam quod antea Duplex multis fuerat, ad ritum Semiduplicis semel iterumque retraxit Apostolica sedes) sequens obtinuerunt Breve, quod Tamayus prædictus suggerit, his verbis conceptum.* Cum S. Petrus Martyr Ordinis Prædicatorum, a pueritia acerrimus defensor extiterit orthodoxæ fidei, quam etiam moriens cum symbolo hæreticis interficientibus professus est; et ob id magnam devotionem erga dictum sanctum Martyrem regna Hispaniarum gerere glorientur; ad hoc ut dies ejus festus cum majori veneratione celebrari queat, Rex Hispaniarum et ejus nomine Orator C apud Sedem Apostolicam enixe supplicavit Sanctissimo, concedi, ut omnes Ministri et Officiales ecclesiastici sancti Officii regnorum Hispaniarum, dictum diem festum S. Petri Martyris, cum Officio sub ritu duplici et Missis cum Credo, celebrare possint: et supplicatione per Sanctissimum ad hanc sacram Rituum Congregationem remissa, eadem sacra Congregatio censuit concedendum, si Sanctissimo placuerit. Sanctissimus annuit die XIX mensis Martii MDCXXXIII. C. Episc. Portuen. Card. Pius. Julius Rospigliosius Secretarius; *is qui deinde Apostolicus in Hispania sub Alexandro* VII *Legatus, ac denique summus Pontifex Clemens* IX *fuit. Pragæ in Bohemia sacrarum Reliquiarum thesaurus, in Metropolitana asservatus, continet ejusdem S. Petri particulas aliquas per Carolum* IV *Imperatorem donatas, allatasque Mediolano sub annum* MCCCLV, *sicuti discimus ex ejusdem ecclesiæ Diario sæpius hoc mense citato. Alibi fortassis hujusmodi quædam inveniuntur, quibus sancti Martyris festivitas iis locis illustrior fit et populis carior: hæc interim nobis notiora collegisse suffecerit.*

colitur Officio duplici.

Reliquiæ Pragæ.

Vita scripta paulo post mortem.

35 *Vitam et Passionem S. Petri paulo post canonizationem ejus scripsit* Fr. Thomas de Lentino, *sive* Leontino, *natione Siculus, ante decennium Neapolitanus Prior, et tunc forsitan Provincialis Lombardiæ;* D *certe circa annum* MCCLV *profectus in Terram-sanctam, verosimiliter cum potestate Provincialis; ubi tandem creatus est Bethleemiticus Episcopus; tum ad Cusentinum Archiepiscopatum assumptus, ac denique rursum remissus in Orientem a Gregorio* X, *Christi anno* MCCLXXII, *quod neminem Pontifex inveniret, cui tum alia talenta egregia, tum* diutinæ conversationis mora *quam iis in partibus traxerat, magis suffragarentur, ad Patriarchatum Hierosolymitanum cum munere Legati a latere administrandum. Hinc in Vita quam scripsit, quæque in Conventu S. Marci Florentiæ MS. invenitur primigenio stylo, apud Surium autem legitur eodem paululum immutato impressa, utrobique additur titulus* Hierosolymitani Patriarchæ. *Hujus Vitæ illustre compendium habemus servamusque transcriptum ex Passionali Ultrajectino ecclesiæ S. Salvatoris. Eadem Vita usus primum est Gerardus Frachetus Lemovicensis, Provincialis Provinciæ, dum jussu Humberti Generalis (hic vero abiit magistratu anno* MCCLXIII) *compilaret librum Vitas-Fratrum dictum; aliunde vero addidit miracula quædam illustria, ex variis Conventibus Hispaniæ, Franciæ, Teutoniæ nuntiata. Plura deinde;* de mandato Venerabilis Patris Fr. Berengarii, Magistri Ordinis Prædicatorum XIII, collecta et scripto E demandata sunt *circa annum* MCCCXIV. *Alia* Fr. Petrus Calo Clugiensis Ordinis Prædicatorum, in suo magno Legendario collegit, *circa idem tempus aut paulo ante; quæ cum altero Legendarii istius volumine adhuc latent. nam alterum, quod in Bibliotheca Francisci Cardinalis Barberini servatur, nihil tale nobis exhibuit.*

miracula ab aliis successive collecta:

Vita delibata seculo 15

a S. Antonino,

Francisco Castilionensi,

36 *Vidit priora et quæ notatu digniora judicabat excerpsit S. Antoninus in Historia, circa annum* MCCCCL *consummata, Titulo 23 cap. 5 S. Antonini Commentarius usu* Franciscus Presbyter Castilionensis, *novam sancti Martyris Vitam ex iisdem*, quam brevi resectaque potuit narratione, collegit Florentiæ, anno MCCCCLXXI: *et* XXII *Aprilis anni ejusdem dedicavit* Reverendissimo Domino B. Cardinali Ravennati (*Bartholomæus Roverella hic fuit*) *ita prologum exordiens:* Veterem, Reverendissime, Pater familiæ nostræ laudem revocare institui, dum Vitam B. Petri Martyris brevissima narratione perstringo. Nam cum memoria hujus gloriosi Martyris in nostra civitate et in templo B. Mariæ, cui Novellæ agnomen est, admodum celebris sit, sacellum in celeberrimo illius ecclesiæ loco, ipsius Sancti Martyris nomini a gentilibus meis conditum dedicatumque reperi, aliaque item ab eisdem ædificia in eodem loco, quod est F cœnobium Fratrum Prædicatorum in Italia nobilissimum, non parvis impensis erecta: quam rem tum ipsorum Fratrum perpetua memoria, tum antiqua familiæ nostræ insculpta parietibus columnisque arma testantur. *Fuit autem Franciscus, ut post Vitam S. Thomæ Aquinatis ab eo pariter elaboratam legitur,* Sacræ Theologiæ Doctor, in litteris Græcis ac Latinis vir sui temporis peritissimus, Canonicus S. Laurentii Florentini et Plebanus S. Appiani.

Joanne Garzone.

37 *Leander Albertus, qui anno* MDXVII *de viris illustribus Ordinis Prædicatorum libros sex vulgavit Bononiæ, quamvis alias* Francisci *scriptis utatur; in hoc tamen Sancto, qui Martyrum agmen in fronte secundi libri debebat ducere, patriæ suæ deferre honorem voluit, sumendo Vitam, pari brevitate scriptam* a Joanne Garzone Bononiensi, oratore clarissimo, ad Venerandum P. F. Joannem Torphaninum Bononiensem: *de cujus Joannis ætate nihil mihi compertum est: post alios nonnullos scripsisse se indicat, cum cujusdam opulenti hæretici conversione relata, negat in promptu esse, ut quæ secuta sunt dicat; eo quod* nulli sint auctores, qui ea litteris mandaverint; *antea autem dixerat* ex multis ejus *recentis* signis, quæ sunt a scriptoribus memo-

riæ

A riæ prodita, *dato se relaturum. Sed nec consilium sibi fuisse profitetur cunctas Sancti actiones mandare litteris, quod scribendi modum sibi excessurus videretur id faciendo. Cura ei præcipua fuit quædam notatu digniora conterere, eaque ornare flosculis eruditionis profanæ, etiam gentilis. Miracula post mortem nec attigit quidem.* Quod siquis, *inquit*, tam officiosam Provinciam sibi depoposcerit, hunc non mediocri verborum honore prosequar.

Præstant cæteris MSS Taegii, quæ damus.

38 *Eum honorem meruisse est visus, qui Mediolani initio seculi XVI floruit et scripsit, Ambrosius Taegius: ex cujus hactenus ineditis voluminibus, quæ de insignibus Ordinis Prædicatorum in suo conventu S. Mariæ gratiarum manu scripta reliquit, multas præclarasque Vitas accepimus, huic nostro operi inserendas. Harum una est quam præ omnibus aliis ac solam dandam judicamus: nam et Vitam a Thoma de Lentino scriptam verbotenus complectitur, et miraculorum syntagmata deperdita, et ab eodem producta hactenus, si non iisdem ut Vitam verbis, eodem saltem sensu in optimum ordinem digerit. Ceteri quos nominavi auctores, subservient Annotatis locupletandis. Recentiores scriptores, quales sunt Razzius, Castellus, Rebus, et complures alii, nihil* B *attinet nominare singulos: cum uno verbo dici possit, ab omnibus, qui vel Historiam Ordinis tractavere, vel Vitas Sanctorum collegere hoc seculo partim annorum iterum seriem, proferri aliquam hujus Sancti vel mentionem vel laudationem, adeo ut vulgarium quoque linguarum nulla queri possit, S. Petri Martyris notitiam sibi esse negatam.*

VITA

Scripta per Thomam de Lentino coævum, Ord. Præd. postea Patriarcham Hierosolymitanum;

Aucta ab Ambrogio Taesio ejusdem Ord.

ex ipsius MSS. Mediolani in Conventu S. Mariæ Gratiarum.

PROLOGUS.

1 Joan. 5, 7

Tres sunt, qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, et Spiritus sanctus; et tres sunt, qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua et sanguis. Sanctorum gloriam multis et variis testimoniis astruendam sapientia divina providit, quibus corda fidelium attentius in laudem suæ bonitatis attolleret, C et in Sanctorum venerationem vehementius et frequentius excitaret. Felix autem Sanctus, cui et cœlestia et terrestria testimonia suffragantur; cui nec virtus cœlestis deſit ad gloriam, nec laus terrestris ad famam, longe lateque diffusam et fidelium testimoniis comprobatam. Quæ quidem in B. Petro Martyre, novo fidei pugile, celerius innotescunt; cujus sanctitati tota Trinitas attestatur; videlicet Patris potentia, in miraculis; Filii sapientia, in doctrinis; Spiritus sancti gratia, in virtutibus et donis, quibus illum affluentius decoravit, et præ participibus suis suorum charismatum unctione perunxit. Ut autem fides in fidei pugile contra impugnatores fidei, hæreticos videlicet, amplius refulgeret, et suis refulgens radiis invidorum oculos virtuosius excæcaret; non defuerunt terrestria testimonia, dum et aqua innocentiæ baptismalis, quam ex matris utero illibate retinuit; et spiritus sapientiæ salutaris, quam per Italiam illibate diffudit; et sanguis triumphalis passionis, quam pro fide Christi victoriose sustinuit, multiplicis gloriæ suæ præconiis attestantur; ut sanctis virginibus, Doctoribus et Martyribus coæqualis esset in præmio, quorum merito se imitatorem præcipuum comprobavit. Quæ ut amplius pateant, a primordiis vitæ ejus narrationis sumentes exordium usque ad triumphum passionis suæ stylum D brevem, sed rudem producendum decrevimus, adjicientes nonnulla cœlitus ostensa miracula, prout ad nos seriem veritatis fide dignorum detulit approbata relatio, ad gloriam et honorem illius, qui gloria et honore suum Martyrem coronavit.

Sanctitas S. Petro a SS. Trinitate collata.

ipsis ejus operibus comprobata

ALIUS PROLOGUS.

Isa. 63, 1

Gloria S. Petri

Quis est iste, qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? iste Formosus in stola sua, gradiens in multitudine virtutis suæ? Mirum in modum mirantur Angeli, novum Regem cum novis insigniis regiis penetrantem cœlestia; Quis, inquiunt, est iste, tam mirabilis cœlo, tam spectabilis mundo, tam terribilis inferno, ut in nomine ejus omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, et infernorum. qui venit de Edom tinctis vestibus de Bosra? etc. Cuncta in admirationem deducunt illius speculatores magnitudinis, nihil de contingentibus omittentes, sive ea quæ ad passionis tincturam vel ad resurrectionis gloriam, vel quæ ad magnificam ascensionis pertinent comitiva in singulis, eamque plena sunt admirationis et E laudis, sed omnia simul juncta admirationem adjiciunt, et mirabiliora ipsis intelligentiis supernis occurrunt. Mirentur igitur homines, per modum Angelicum; mirentur auditores et spectatores tantæ virtutis, velut per speculum in ænigmata, novum militem cum triumphalibus indiciis Regis vestigia prosequentem; dum sic cruore tinctus et victoriosus describitur in veste sanguinea, sic fructuosus doctrinæ gratia, per quam magnam comitivam Fidelium, quasi seminis sui manipulos, secum tulit ad Dominum, sive quos de errore ad fidem convertit, sive de culpa in justitiam transtulit, sive de mundo ad Religionem adduxit. Hæc sunt triumphalia indicia novi pugilis, omnibus seculis admiranda et ab antiquis seculis inaudita, ut sic triplici laurea laureatus ascendat, Martyrum videlicet, in effusione sanguinis pro fide Christi; Virginum, in illibata munditia mentis et corporis; et Prædicatorum, in disseminatione sapientiæ salutaris, per quam multos convertit in viam salutis. Hæc sunt, quæ miratur cœlum, veneratur mundus, et expavescit infernalis dæmonum et hæreticorum exercitus, sicut ex variis et mirandis miraculis innotescit: proinde sicut nova indicia uberioris gloriæ cœlo intulit; sic nova gaudia plenioris gratiæ mundo reliquit; et confutatis errorum F sequacibus ad ejus sequenda vestigia Fideles cunctos attentius excitavit. Verum ut gestorum ejus principium, finis et medium memoriæ commendetur; a primordiis suæ originis, per suæ conversationis decursum, usque ad triumphalem titulum passionis et mortis, seriem narrationis describendam assumpsimus, prout ad nos approbata descriptio fide dignorum adduxit, ad honorem ejus, qui est principium et finis, honor et gloria et corona Sanctorum.

laurea doctoratus, virginitatis et martyrii insignis

Primum Prologum etiam apud Surium legere est: secundus (ejusdem an alterius auctoris non determinarem) post primum invenitur in MS. Florentino Conventus S. Marci. Taegius ex pluribus Legendis compilatam in unum Vitam *se dari professus, opus suum tripartitum esse voluit, et partes singulas in paragraphos divisit, hac quæ sequitur forma.*

SYLLABUS ANTIQUÆ PARTITIONIS.

PARS I. § 1. De ejus origine.

2 De disputatione fidei et victoria, quam habuit contra patruum suum.

3 De missione ejus ad studium Bononiæ et ingressu in Ordinem.

4 De austeritate vitæ ejus, in jejuniis et abstinentiis in Novitiatu.

A 5 De puritate mentis et corporis ipsius.

6 De sanctis virginibus patriæ cœlestis, quæ ei oranti apparuerunt.

7 De ejus profunda humilitate, et studiositate ad divinas litteras

8 De zelo ejus ad fidem Catholicam defendendam et hæreseon impugnationem.

9 De gratia Prædicationis ejus, et devotionis populorum ad ipsum.

10 De fiducia, quam habuit ad Deum.

11 De juvene muto, cui miraculose loquelam restituit.

12 De curatione corporali et spirituali cujusdam mulieris desperatæ

13 De juvene, quem a malo naftæ liberavit

14 De oleo, per ejus merita in vase divinitus multiplicato.

15 De quibusdam quæ Cæsenatensibus, futura prædixit.

16 De austeritate vitæ ipsius, et de eo, quod uxori D. Joannis Scoti reditum viri in patriam, et ex ea nasciturum filium prædixit.

17 De fratre a scorpione percusso, et per B. Petrum sanato

18 De hæretico, B. Petrum illudere volente, a Deo percusso, et per ipsum in anima et corpore mirabiliter sanato.

19 De hæretico, ab eo confuso et B. Virgine ipsum confortante.

20 De equo, B. Petro Florentiæ prædicante, super populum currente, et per merita ipsius Sancti neminem lædente

21 De diabolo, qui in specie nigerrimi equi ejus concionem turbare volebat.

22 De hæreticorum expulsione civitate Florentina ad B. Petri instantiam.

B 23 De juvene, qui ex indiscreto zelo sibi pedem amputavit, et per B. Petrum perfecte sanato.

24 De Crucifixo ei loquente, ipsumque in tribulationibus confirmante.

25 De hæretico, per prudentiam et virtutem ejus ad fidem Catholicam converso.

26 De machina mentis hæreticorum et dæmonum cum Christi corpore, per eum dissipatis.

27 De puero muto per eum ad loquelæ officium restituto.

28 De muliere quadam, per ipsius merita a mortis periculo liberata.

29 De miraculo cerei accensi, per quem sanctitas ejus designata fuit.

30 De officio Inquisitoris hæreticæ pravitatis in Mediolano et ejus comitatu sibi ab Apostolica sede commisso

31 De nubecula, quam semper populum æstuantem divinitus impetravit

32 De victoria, quam contra hæreticum loquacem habuit, loquelam auferendo.

33 De duobus, ad tactum cappæ ipsius a gravissimis languoribus liberatis.

34 De duobus contractis, ab eo oratione et signo crucis sanatis

35 De ejus oratione ad corpus Christi, et quomodo prædixit ruinam castri Gathæ.

PARS II De ejus Martyrio, canonizatione, et corporis translatione.

§ 1 De eo quod mortem suam præcognovit et in publica prædicatione prædixit.

C 2 De tractatu facto in morte B. Petri et de his qui ei interfuerunt.

3 De ejus Martyrio.

4 Quomodo corpus ejus, prout vivens prædixerat, apud S. S. Simplicianum ea nocte quievit.

5 De muliere infirma, ad tactum sui corporis sanata.

6. De conformitate martyrii ejus ad Passionem Domini nostri Jesu Christi.

7 De monachi monasterii de Ripolis prope Florentiam, cui gloria et transitus B. Petri Martyris est demonstrata

8 De lampadibus ad ejus tumulum dependentibus cœlesti lumine divinitus accensis.

9 De miraculis ad tactum terræ, sanguine ipsius Martyris tincta perpetratis

10 De solenni canonizatione B. Petri Martyris, per D. Innocentium IV Perusii facta.

11 Litteræ canonizationis.

12 De eo quod summus Pontifex præcepit ejus festum solenniter celebrari,

13 Litteræ summi Pontificis de celebritate festi B. Petri Martyris.

14 De corporis ejus veneranda translatione

PARS III De miraculis post mortem B. Petri Mart. ad ejus invocationem divinitus perpetratis, tam ante quam post ipsius canonizationem

§ 1 De sanguine, qui miraculose in festo ipsius fluxit et hæretici conversione.

2 De panno tunicæ ipsius Martyris, qui ab igne incombustus resilivit. D

PER AMBR. TAEGIUM EX MS.

3 De quibusdam S. Martyrem blasphemantibus, a Deo punitis

4 De violantibus vota B. Petro Mart. facta, severe a Deo punitis.

5 De miraculis, factis circa Fratres Ordinis Prædicatorum per B. Petrum Mart.

6 De miraculis erga personas utriusque sexus Ordinis Minorum, ipsius meritis factis.

7 De miraculis circa quasdam alias personas religiosas, S. Martyris meritis perpetratis.

8 De mortuis, meritis B. Petri Martyris divinitus suscitatis.

9 De mulieribus, in periculo partus constitutis, ad invocationem ejus liberatis.

10 De pueris deformibus natis, ad invocationem B. Martyris reformatis.

11 De filiis, ad invocationem B. Petri Martyris a Domino concessis

12 De infirmis, in mortis articulo constitutis, Martyris precibus liberatis

13 De febricitantibus ad invocationem Martyris sanatis

14 De hydropicis quibusdam, ad invocationem Martyris liberatis.

15 De quodam a malo calculi, ad invocationem S. Petri Martyris, liberato.

16 De Paralyticis, meritis B. Petri Martyris liberatis

17 De liberatione matris prædicti pueri a gravi infirmitate mamillarum. E

18 De contractis, ad invocationem B. Petri Mart. liberatis.

19 De infirmitatibus apostematum et fistularum, per S. Martyrem curatis.

20 De liberatione præfatæ mulieris a submersionis periculo.

21 De quodam ab infirmitate cancri B. Petri M. meritis liberato

22 De quodam furioso, ad invocationem B. Petri Mart. liberato.

23 De nonnullis epilepticis, meritis B. Petri Mart. sanatis.

24 De muliere lethargica, ad invocationem Sancti Martyris liberata

25 De viro, cui pectoris vena fracta est, B. Petri Mart. meritis sanata

26 De diversis miraculis, ex aqua cum reliquiis S. Petri benedicta, factis.

27 De dæmoniacis per B. Petrum Mart. liberatis

28 De eo, qui in testimonium sanctitatis B. Petri ferrum candens absque læsione manibus portavit.

29 De igne ad præsentiam reliquiarum B. Petri Martyris represso.

30 De sanguine, ex reliquiis B. Petri Martyris profluente et de novitio in fide dubio propter hoc confirmato.

31 De navi periclitante, B. Petro in velo apparente, a naufragio liberata.

32 De navi in littore immobili permanente, et in nomine B. Petri Mart. solo manus tactu velociter se movente.

CAPUT I. F

Natales S. Petri, ingressus in Religionem, virtutes in tirocinio, abstinentia, colloquia cum Sanctis et Christo, conciones.

Verona parentibus natus hæreticis *a*

Beatus Petrus Martyr, de ordine Fr. Prædicatorum, ex Provincia Lombardiæ, Veronensis origine, ex parentibus hæreticis *a* originem traxit; ut tamquam lux de tenebris, rosa de spinis, flos exortus de sentibus, tanto amplius refulgeret in claustro, rutilaret in cœlo; quanto de parentibus per errorem excæcatis, lucidus prædicator exurgit, et de s[...]tis mente, corporeque corruptis, decus virginale procedit; ac de spinis æterno incendio deputatis, inclytus Martyr ascendit. Et licet filium eruditionibus parentum informari natura doceat, et parentum necessitudo compellat, tamen se se mundum servavit ab erroribus et immunem, quod nec blanditiarum dolositate, nec comminationum cautela, nec frequentia verberum ad hæreticorum colloquia vel induci valeret aliquatenus vel compelli. Jam intelligere videbatur, qui tangit picem inquinabitur ab ea, et corrumpunt bonos mores colloquia prava. Quod enim natura hominibus animalibusque contribuit, ut homo serpentis, et agnus lupi aspectum abhorreat, et inditam inimicitiam

hæreticorum consortia vitat.

A inimicitiam sentiat; hoc puerum bonæ indolis unctio cœlestis edocuit; ut venenosorum serpentum insultus fugeret, et lupos rapaces, licet contectos ovinis pellibus, inimicos agnosceret, ac eorum consortia devitaret.

b septennis symbolum fidei tuetur, c

2 Cum autem circa *b* septennium rediens a scholis, quibus erat traditus litteris imbuendus a patruo *c* suo hæretico, magno diaboli laqueo, quidnam in scholis didicerat, interrogatus fuisset, respondit se Symbolum fidei didicisse; Credo in Deum patrem omnipotentem, factorem cœli et terræ, etc. per ordinem prosecutus. A cujus professione cum dictus patruus præfatum puerum, quasi rudem pugilem, avertere niteretur; ut non Deum, sed diabolum potius fateretur horum visibilium creatorem, auctoritatibus etiam additis ad sui fomentum erroris, cum esset causidicus et infidelitatis patronus; nihil tamen a puero potuit obtinere, affirmante constanter, quod legerat et quod scriptum erat se velle credere et fateri. Quod ille animarum seductor et diaboli laqueus ut perpendit, patri totum quod gestum fuerat retulit; et, ut *d* Petrinum a scholis removeret, modis omnibus persuasit: Timeo enim, ait, ne cum Petrinus bene fuerit eruditus, ad meretricem se conferat B Romanam Ecclesiam, et sic fidem nostram destruat. Hic autem a semetipso non dixit, sed tanquam alter Caiphas B. Petrum hæreticorum perfidiam destructurum, futurorum nescius prophetavit. Sed quia non est consilium contra Dominum, pater ejus fratris monitis assensum non præbuit, sperans filium ad sectam suam per hæresiarcham aliquem in posterum attrahendum, cum foret in Grammaticalibus eruditus.

contra patruum

d

præsagientem ejus in hæreticos odium :

mittitur Bononiam ad studia :

3 Puer igitur, domi annis puerilibus jam excursis, missus est Bononiam ad studendum: ubi licet esset ab hæreticorum instantia elongatus, non defuere tamen novæ impugnationis genera, florem pudicitiæ suæ subripere decertantia, adolescentioris ætatis assueta. Quis enim inter carnis illecebras, mundi fallacias, hostis insidias et lubricos sodalium comitatus, integritatem mentis et corporis sufficeret custodire? In carne præter carnem vivere, Angelicum est non humanum, ait Hieronymus. Quapropter ingeniosus puer, sortitus animam bonam, et ad corpus incoinquinatum et cor immaculatum totis anhelans affectibus; bonitatem circa se divinæ dispensationis agnoscens et stupens, suæ puritatis consciis est confessus, quomodo in via tam lubrica lapsum C castitatis potuerit evitare. Advertens etiam non esse tutum cum scorpionibus habitare, velut alter Joseph, pallium reliquit in manu Ægyptiæ suo insidiantis pudori; et ad religionis refugium confugiens, mundum cum flore decidentem, parentes cum errore permanentes despiciens, mundus ipse Prædicatorum ordinem sub B. Dominico *e* (ut in Vitis Fratrum scribitur) est ingressus, futurus prædicator eximius, oppugnator hæresum, persecutor sordium, et vitiorum potentissimus objurgator. In quo quidem ordine per paupertatis et humilitatis vestigia beatum Patrem Dominicum ducem, virginem virgo sequens, magnum perfectionis apicem attigit; semper de virtute proficiens in virtutem, et procedens quasi lux splendens usque ad perfectam diem.

Hier. in Assump. B. V.

ingreditur Ordinem Prædicatorum :

4 In novitiatu suo contra carnem nimio zelo succensus, ne servus delicate nutritus proterviret in dominum sic se jejuniis et abstinentia nimiæ austeritatis afflixit, sic se vigiliis honestatis in orationibus macerabat, quod mensuram propriæ fragilitatis excedens, fere civem perdidit dum perdere quærit hostem. Nervis namque ipsius ex nimia exinanitione contractis, ita dentes ejus fortiter sunt obstricti, quod vix ad glutiendum aliquid sorbibile quolibet instrumento poterant aperiri. Misertus autem ejus vel potius populi sui Dominus, non passus est os illud beatum diutius obserari, quod in medio Ecclesiæ suæ toties disposuerat aperire. Restitutus vero pristinæ sanitati, modum abstinentiæ mutavit, non propositum vel consuetudinem abstinendi. Humanæ autem imbecillitatis experientia, compassionis adjuncta virtuti, ita in eo pietatis et parcitatis ordinavit affectum, quod licet sibi parcus et austerus permanserit, aliorum tamen necessitatibus indulgentior semper fuerit. Cum enim ex uberiori gratia, diffusa in labiis suis, ad devotionem ipsius plurimorum corda Dominus inflammasset, gauderentque vehementius cum sibi mittere poterant aliqua pietatis xenia (sicut Fratres, qui tunc aderant, diligenter notaverunt) de omnibus quæ ob sui gratiam mittebantur abunde cibariis, per totam unam Quadragesimam, aut nihil comedit aut modicum; sicut solitus erat sæpius abstinere, illum sequens a longe, qui venit ministrare et non ministrari. D

conspicuus austeritate vitæ.

abstinentia,

5 Porro integritatem mentis et corporis sic semper illibatam conservare studuit, et in conservando proficere; ut virgo corpore et virgo mente, nullius unquam mortalis criminis contagium senserit, sicut suorum Confessorum fideli testimonio probatum E est. Ne vero per otii desidiam hostibus pateret insidiis, in justificationibus Domini exercebatur assidue; ut eo circa virtuosa totaliter occupato, nil vitiosum in ipso locum aliquatenus obtineret, et a spiritualibus nequitiis tutus esset. Quantum insuper fuerit devotione gratus, obedientia placidus, benignitate suavis, patientia constans, caritate præstabilis, et in cunctis morum maturitate compositus; protestantur diffusius seculares et Fratres, qui viderunt, et ejus meruerunt consortium, et sibi familiarius adhæserunt. *f.*

perpetua virginitate et innocentia,

et carus ob virtutes.

f

6 Tantæ etiam puritatis et sanctitatis fuit, quod Virgines sanctæ ex superna curia eum aliquando visitabant, et cum eo orante familiariter colloquebantur. Unde cum in quadam civitate *g* moraretur in conventu Ordinis, accidit, ut eo in cella orante, quidam Fratres levitate ducti juxta cellam ejus trans euntes, plurium collocutionem audientes, firmaverunt se, ut, quinam essent, deprehenderent. Qui mulierum voces audientes, ut minus devoti, feminas esse in cella existimarunt. Unde in Capitulo inductis testibus coram Priore accusaverunt eum: nam quantacumque pia causa, etiam confessionis vel ne- F cessarii consilii, mulieres in dormitorium introducere, etiam honestissimas, sacrilegium judicatur. Surgens in medium Fr. Petrus vocatus a Priore, interrogatur de re ipsa, nec explicat cum quibus loquebatur, (tum ne se jactare videatur asserendo colloquium cum sanctis Virginibus habuisse, tum etiam considerans sibi soli fidem non adhiberi contra plures, nec tamen fatetur in cella mulieres habuisse de quibus illi intendebant; sed tacens prostratus in medio veniam petit. Quis, inquiens, dicere potest, Mundus sum a peccato, ut non egeat venia. Dure Prior arguit eum, quomodo ausus sit feminas etiam honestas in cellam inducere, cum ultra periculum infamiæ nota contra conventum oriri possit: arbitrabatur forte magis quadam incautela et simplici puritate, quam lascivia illud fuisse peractum. Florebat tunc Prædicatorum Ordo, et omnis lascivia exulabat ab eis. Jubet igitur Prior a Conventu illo Fr. Petrum discedere, et in conventu *h* Æsino Ordinis ejusdem, in Marchia situm, commorari, ibique quasi relegatum permanere, ut discat hujusmodi incautelis non scandalizare conventus. Caput inclinat, pœnitentiam humiliter suscipit innocens, iter assumit et applicans residet ibi. Quadam autem nocte, dum in ecclesia coram imagine Crucifixi

g Cum Sanctis colloqui auditus

et perperam accusatus,

h alio relegatur,

A Crucifixi devotius oraret, confusio ei illata sine causa et increpatio menti occurrit, sensitivamque excitavit ad tristitiam; et piam querelam faciens ad Crucifixum, dicebat: Mi Domine, tu scis in causa illa innocentiam meam, cur permisisti me sic judicari? Et Crucifixi imago ad eum. Et ego, Petre, quid feci mali, ut cum tantis opprobriis et contumeliis condemnarer ad crucem? disce ergo exemplo meo omnia æquanimiter ferre. Ex quibus verbis mirabiliter confortatus est et consolatus: in processu autem temporis declaratum est, illos errore fuisse deceptos, qui crediderunt Virgines supernæ patriæ, fuisse feminas viæ. Adhuc imago illa Crucifixi in dicto conventu in reverentia habetur et honore.

PER AMB. TAEGIUM EX MS. *consolante eum de cruce Christo,*

7 Quantumcumque autem polleret virtutibus et meritis præfulgeret, ne quasi pulverem jactaret in ventum, si sine humilitate virtutes alias in animo congessisset, sic se humilem et subjectum in congregatione Fratrum exhibuit; ut ad Fratrum obsequia, in quibus sanctus juvenis occupabatur interdum, se facilem et voluntarium exhiberet. Sæpe namque pia sollicitudine serviebat infirmis, frequenter hospites hilari suscipiebat affectu, nonnunquam verborum B et gestuum compositione servata discrete peragebat janitoris officium, ad nulla officia quantumcumque humilia et vilia se difficilem exhibebat vel invitum; interdum cum Martha exterioribus ministeriis solicite inserviens, et sedens ad pedes Domini cum Maria, non diebus neque noctibus cessabat a colloquiis divinis et oratione, Evangelium Christi vel aliquem sacrum codicem sub axilla vel in pectore aut in manibus gerens, semper legens cum poterat, vel lecta meditans, vel audita ruminans et memoriæ recommendans. Inerat enim ei ardens desiderium sapientiæ, et tantus amator factus est legis divinæ, ut cum Eunucho Æthiopiæ, etiam in ministerio quotidiano positus, sacras, cum posset, litteras legere non cessaret. Sic enim in ipso sibi grata vicissitudine succedebant ardor discendi et desiderium promerendi, ut mirum in modum interdum non minoratus actu, non minus percipere sapientiam desisteret. Contulerat enim ei divina providentia cor docile et tenacem memoriam ad deposita fideliter custodiendum, et linguam eruditam ad deposita efficaciter dispensandum. Unde sine moræ dispendio factum est cor ejus promptuarium sacræ Legis et sanctarum armarium Scripturarum.

officia humilitatis obit,

lectioni piorum librorum et Scripturæ, intentus

8 Per idem tirocinii tempus, hæreticorum opprobriorum, Ecclesiæ Dei exprobrantium, non immemor neque obliviosus zelator effectus, sic animo C suo fidem præcipue et ea quæ ad fidei defensionem pertinent et hæreticorum impugnationem impresserat, ut quasi fidei propugnator ardentior, totum in illius et contra hostes ejus se mancipaverat obsequium; quod quæcumque ejus et verba et studia veritatem fidei redolerent: ac sic circa defensionem ipsius fidei, pro qua totus ardebat, prævaluit et profecit; quod contra illius diros hostes continuum certamen exercens, suum tandem agonem diuturnum victrice superante martyrio feliciter consummavit. Pro hac enim a primævis temporibus mortem subire cupiens, hoc principaliter a Domino attentis et crebris supplicationibus postulasse dignoscitur, quod non sineret eum ex hac luce migrare, nisi sumpto pro illo calice passionis. Nec fraudatus est desiderio suo.

zelo in hæreticos succenditur:

9 Verum disponente Domino lucernam suam, quam taliter concremabat, non occultare sub modio, sed brevi temporis spatio super prædicationis candelabrum altius sublimare; credita est sibi dispensatio eloquiorum divinorum; et cœlesti virtute studium comitante, prædicator factus est generalis.

concionatur

Ubi autem velut alter Gedeon tubam prædicationis D assumpsit, quam glorioso clangore sonuerit, hostes ac fideles excitans, in multis partibus est auditum. Exivit enim sonus ipsius in omnem terram provinciæ Lombardiæ, apud Urbem etiam, et per non modicam partem Thusciæ, et per Romandiolam totam et Marchiam Anconitanam. Quas enim civitates aut oppida ibi sita devotis aliquando clamoribus non excitavit? quarum gentium per dicta loca morantium non concussit corda, vel pulsavit auditum? Ubique in memoratis partibus sanctæ opinionis diffusus est odor aliis odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem: ubique reddita est ejus persona spectabilis, ubique celebre factum est nomen ejus. Auris audiens beatificabat eum, et oculus videns ei de sanctis operibus ejus, de exaltatione quoque fidei et victoriosa confutatione erroris, testimonium perhibebat. Quantos autem et quales fructus fecerit in salutem animarum vel in suorum copia meritorum, solus novit qui multitudinem stellarum enumerat, cui nuda sunt omnia et aperta. Si enim beatus est, qui jugum Domini ab adolescentia sua portaverit; quanto beatior, qui tamquam Benjamin adolescentulus in excessu sanctitatis et virginitatis, triginta fere annorum spatio in Prædicatorum collegio commoratus, totum E tempus et numerum dierum vitæ suæ studiose in divinis obsequiis expendit, usque ad triumphalem titulum passionis. Et ut dies pleni invenirentur in eo, et ut noctes vacuas non haberet; nocturna silentia, humanæ deputata quieti, post dormitionem brevem decurrebat in studiis lectionum, et somni tempus devotis orationibus occupabat et suspiriis: dies autem impendebat commodis animarum, vel quotidianis et sedulis prædicationibus immorando, vel confessionum audientiæ insistendo, aut hæreticorum dogma pestiferum validis rationibus confutando; in quibus specialis dono gratiæ claruisse certum est. Sic ergo Dominus gratiam gratiæ exæquavit, quod multitudo populi ad prædicationem undique confluentis, gratiæ ejus magnitudinem ostendebat. De civitatibus enim et castris, cum vexillis et tubis sonantibus, erumpebant obviam venienti: recedentem quoque tot aliquando sequebantur, quod vix ab eis poterat separari. Sæpius etiam, ubi statuerat prædicare, innumerus turbarum concursus loca præripiens ipsum intolerabiliter opprimebat. Propter quod Mediolanensium populus, in insigne devotionis indicium, in carruca ex pictis asseribus fabricata, non collis animalium, sed humeris vecta fidelium, collocatum Sanctum, a pressura multitudinis importu- F na servabat illæsum; et prædicationis locum aptum sibi providebat ceteris præeminentiorem. Sic namque reduci debebat agricola, qui semen veritatis contra hæreses, semen pacis contra odia, et adversus scelera justitiæ semen, seminabat. Unde multi abjurabant hæreses catholica veritate inspecta, plures injuriis dimissis finem discordiis imponebant, plurimi sua confitendo peccata ad pœnitentiam properabant. Qui enim talia ministrabat semina seminanti, tales fructus abundantius ex talibus seminibus proferebat; propter quod labores ei leves et dies pauci, præ amoris divini magnitudine, videbantur.

per Lombardiam et Italiam,

celebri fama,

diligenti studio

maximo concursu,

10 Sicut autem, ad labores quoslibet tolerandos, amor Dei et reportata lætitia de fructuum abundantia ipsum fortius roborabat; sic ad aggrediendum quæque ardua superna provocabat fiducia, experimentis pluribus comprobata. Sic enim de superno confidebat auxilio, quod credebat, et vere; ut vix esse possent ita duræ cervicis homines in civitate vel castro, quin eorum corda salubriter subverteret, si tempus adesset prædicationi ejus diutius insistendi: Unde si (quod rarissime contigit) interdum accideret, quod urbem ingressus vel oppidum,

ac fiducia in Deum.

A in prima vel secunda prædicatione copiosum populum non haberet; revelata fiducia prædicta, in sociorum suorum solamen illud Propheticum inducebat, adhuc quadraginta dies et Ninive subvertetur : quod non solum semel per eum sicut per Jonam, nec in una civitate tantum, sed multoties et in multis locis constat esse impletum.

PER AMB. TAEGIUM EX MS.

Jon. 3. 4

ANNOTATA.

a *Vitæ Fratrum*, Omnes fere consanguineos hæreticos habuit.

b *Ibidem*, in ætate quasi octo annorum.

c *Ibidem pro* patruo, *semper nominatur* patronus.

d Petrinus, *diminutivum a* Petrus, *juxta Italici sermonis vernaculam proprietatem, sæpe alias indicatam.*

e *Hæc parenthesis Taegii est. In Vitis FF. sic paucis dicitur :* Cum igitur virgo et acuti ingenii juvenis, Ordinem Prædicatorum sub B. Dominico intrasset, totum prædicationi et hæreticorum impugnationi se dedit. *Garzo pluribus hic agit de S. Dominico ejusque et S. Petri colloquium a seipso addit.*

f *Sequens paragraphus Taegii est, aliunde acceptus.*

B g *Rehac ait accidisse in civitate Comensi, unde S. Petrus Florentiam habitatum venerat; tum scilicet adhuc juvenis scholaris. Garzon idem antea dixerat, indicans cœnobium sub titulo S. Joannis Bapt. in suburbiis fuisse, et sanctas Virgines nominans,* Agnetem, Catharinam, Cæciliam.

h Æsis, *vulgo* Jesi, *ad cognominem sibi rivum, vulgo* Fiumesino; *composito nomine, quasi dicas,* flumen Æsinum.

CAPUT II.

Muto loquela a S. Petro restituta, futura prædicta, oleum multiplicatum, morbum simulanti morbus immissus.

Cum autem sicut pluvia doctrina ejus concresceret, inter ipsos eloquiorum imbres quasi effusos cœlitus, Domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis, plura cœperunt miracula coruscare. Dum enim die quadam Mediolani præ foribus ecclesiæ S. Eustorgii prædicaret; cuidam juveni muto, ad eum ex devotione populi adducto, immisso digito in ore ejus ad corpus Christi conficiendum consecrato, soluto linguæ ejus vinculo loquelæ beneficium restituit : mox interrogatus puer,
C qui diu tacuerat, id est decem annis, quid in ore habuisset, Digitum, inquit, vestrum : et statim in uberes gratiarum actiones coram omnibus erumpens, apertorum noviter Christo vitulos labiorum reddidit; propter quod iniqua hæreticorum labia præ confusione obstrui debuissent, sed ipsi tamquam canes impudentissimi salutifera confusione non sunt confusi et erubescere nescierunt : unde ad Sancti sui gloriam plura Dominus innovavit signa et mirabilia.

Muto loquelam restituit :

12 Meritis etiam servi Dei veniam de peccatis mereri potuit similiter et sperare mulier quædam Mantuana, de qua plurimi desperabant. In mortis enim discrimine constituta, per longum temporis spatium linguæ usum perdiderat : ad quam rogatus accedens, ut ad eam vita ingredi valeret per auditum, et mors egredi per loquelam, caputio reverenter extracto, præmisso Dominus vobiscum, primam lectionem Evangelii secundum Joannem primitus audire fecit, et mox, ut loquens peccata sua confiteretur, ei injunxit : qua incipiente uti, obedientia vel gratia potius salutari, stupefacti circumstantes ac læti de domo egressi sunt, ne peccata confitentis audirent : sed postea sic fortiter loqui cœpit, quod D
generalem confessionem, quam fecit in fine distincte audire et intelligere extra domum etiam potuerunt. Propter quod fama ipsius et gratia non solum in civitate prædicta, sed ubique quotidie per patriam augebatur, et diffusius rutilabat. Nec mirum quod hæc et alia plura dum viveret dignatus est Dominus per eum operari; plures enim energumenos et alios variis vexatos languoribus solo tactu vel signo Crucis liberavit, sicut plurimorum fide dignorum attestationibus est probatum. *a*

cuidam sanitatem corporis et animæ

13 Sæpe etiam Cæsenæ ad prædicandum ibat, ubi erat adeo gratiosus, quod, quando ejus a populo sciebatur adventus, multitudo maxima tanta cum alacritate et celeritate ei occurrebat, quod etiam nobiles et honorabiles valde matronæ, præ nimia festinantia et sine chlamydibus occurrebant; sine quibus alias juxta patriæ morem exire in publicum non audebant. Cum excipiebatur a populo, ad plateam ducebatur civitatis illius; ubi in eminentiori loco positus, sedentibus cunctis statim proponere verbum Dei cogebatur. Hoc facto, ad suum ducebatur hospitium, ad ecclesiam S. Joannis *b* Evangelistæ. Cum igitur præfatus Pater die quadam per Cæsenatensem civitatem transitum faceret, nobilem E
juvenem prædictæ civitatis obvium habuit, qui Joannes Blasii dicebatur : qui sanctum rogavit virum, ut ipsum manu sua tangens, eum a *c* natta, quam decem annis in manu habuerat, curaret, quæ propter temporis prolixitatem jam fuerat ab annis pluribus indurata. Vir autem Dei, dicens hoc suis non competere meritis quod petebant, hoc facere recusabat. Cumque eum postulantis devotio perurgeret, apprehensa manu ejus, super nattam Crucis signum fecit, et dixit : Confide in Domino, fili, quia cito te liberabit. Statimque ambo ab invicem discesserunt : ille vero manum respiciens, nattæ tumore duritiaque evanescente, totaliter se liberatum invenit, Deo gratias agens.

alium a natta liberat,

14 Aliquando vir sanctus in memorata hospitabatur ecclesia, quia Fratres ibidem locum adhuc *d* non habebant; cumque quadam die olera pro eo pararentur, oleum in domo Sacerdotis contigit omnino non haberi. Tunc B. Petrus puerum ad nobilem quemdam de Cæsena sibi admodum familiarem misit, qui Bonacursius dicebatur, ut ei oleum pro prandio mitteret : ille autem anno ipso oleum in magna habuerat urna, sed diebus illis omnino defecerat. Doluit ille quod beato viro oleum mittere non valebat : sed ne puer putaret quod ex illiberalitate oleo se carere assereret, ait illi, Fili, erubesco, quod petitioni Patris mei annuere non possim; quia oleum, F
quod habueram, jam defecit : sed tu ipse ad vas perge, ut veritatem tuis conspicias oculis. Accessit puer ad urnam, et eam oleo plenam reperit, quæ prius vacua erat, ut etiam præ nimia abundantia superflueret. Quo viso vir ille gratias agens, totam viciniam ad hoc contuendum miraculum convocavit, et Beato Patri oleum sibi miraculose missum, quando indiguit, liberaliter ministravit.

oleum multiplicat :

15 Cum autem iturus esset in Lombardiam, et ex Cæsena recedere vellet; die quadam civitatis illius convocato populo, devote eis proposuit verbum Dei; in fine vero sermonis dixit, omni audiente populo, Ego autem, filii, a vobis recedo, numquam ulterius vos visurus; tria igitur vobis prædicere volo, quæ infallibiliter implebuntur : primum est, quod post futuram Domini Resurrectionem proximam pro fide ab hæreticis occidar; quoniam ab eis mors mea ordinata est : secundum, quod Romaniolæ provincia, quæ nunc pace fruitur, usque ad breve tempus, multis subjacebit *e* perturbationibus : tertium, quod propter peccata hominum regionis istius quidam adhuc

mortem suam prædicit :

A adhuc homines dominabuntur, quorum linguam intelligere *f* non poteritis, nec familiaritatem habere, quæ omnia, ut prædixerat Sanctus, sunt impleta.

16 Cum esset B. Petrus Prior *g* conventus Placentini, tantum corpus suum abstinendo, vigilando, orando, studendo, aliis virtuosis operibus laborando affligebat; quod Fratres eum D. Mathæo de Corigio, tunc Prætori, de hoc accusaverunt; affirmantes quod seipsum ante tempus occideret, sicut idem D. Matthæus postea referebat. Ibi autem a populo in maxima habebatur reverentia: contigit autem ut die quadam veniret ad eum uxor D. Joannis Scoti, quæ ad ipsum specialem habebat devotionem, ut sacris ipsius consiliis super tribulatione sua remedium percipere mereretur. Quæ cum suas ei exposuisset angustias, et quod vir ejus propter patriæ *h* turbationes de civitate expulsus fuerat, et ad Montem-Pessulanum *i* se transtulerat, et quod de pace nulla spes a populo habebatur, et insuper quod prole careret; vir Dei statim divino revelante spiritu ait illi: Confide in Domino, filia, et certa esto quoniam, antequam ab hodierna die annus compleatur, de viro tuo, qui in proximo Placentiæ cum pace reversus erit, concipies et paries filium, qui civitatis istius B adhuc Dominus erit. Post dies paucos pax ibi facta est, quæ prius impossibilis videbatur: et illius Dominæ maritus cum lætitia rediit, cui antequam annus compleretur, ut vir Dei prædixerat, natus est filius quem *k* Albertum vocavit, qui post annorum non paucorum curricula pervenit ad statum, qui per B. Petrum prophetatus fuerat.

et prolem cuidam nascituram prædicit:

17 Frater Wilhelmus Veronensis de Lavazanis, Ordinis Prædicatorum, vir religiosus et probus, dum esset juvenis; die quadam B. Petrum, qui ad prædicandum iverat, ad quamdam ecclesiam sociavit: et cum præfatus Frater quemdam illius ecclesiæ librum aperuisset, subito scorpio, qui ibi erat, manum ejus pupugit; cui puncturæ dolor statim et tumor successit. Et cum doloris angustia premeretur, B. Petrus audiens quod acciderat, venit ad Fratrem; et facto super manum Fratris Crucis signo, dixit, Pone, Frater, pedem super scorpionem, qui in terram decidit, ne quemquam ulterius ledere possit, et confide in Domino quia liberatus es. Cum ad effectum, quod Sanctus jusserat, ille mandasset, subito dolor ille ac tumor decessit, ac si punctura illa læsus non fuisset.

a scorpione læsum sanat.

18 Cum B. Petrus, zelo fidei et veritatis ignitus, hæreticos in suis disputationibus confutaret, nec non et miraculis evidentibus Christi virtute claret; quidam hæreticus apud Mediolanum, zelo maC lignitatis accensus, pluribus hæreticis convocatis, ait: Populus iste stultus, qui F. Petro Veronensi tantam exhibet reverentiam, inter cetera ipsum magnificat, quod miraculis clareat: cogitavi igitur ipsum confundere, ut miracula ejus falsa esse appareat, erubescatque populus, qui ipsum de miraculorum operatione commendat. Ego enim cum per omnia sanus sim, gravem me habere infirmitatem simulabo, ipsumque, ut mihi sanitatem restituat, exorabo; ipse me signabit et tanget, et ego me liberatum ostendam. Cum autem populus miraculum hoc ejus enarrabit, ego e contrario me nullatenus infirmum extitisse asseram, vosque testimonium perhibebitis jurati, et per hunc modum nullus ejus miraculis fidem adhibebit amplius. Placuit illis malignitatis sermo, et B. Petrum in deceptione hac confundere cogitarunt, quem in disputatione fidei superare non poterant. Venit igitur hæreticus ille ad ecclesiam Fratrum Prædicatorum de Mediolano, baculo se sustentans, quasi super pedes subsistere non valeret; et B. Petro debili ac subdola voce ait: Pater sancte, cum ego periculose et gravissime sim D infirmus, et medicorum remedia mihi prodesse nequeant; rogo, ut me manu vestra tangatis, et vestrorum auxilio meritorum sanitatis mihi beneficium impendatis. Tunc sanctus vir, sancti Spiritus illustratus gratia, ait: Rogo Dominum meum Jesum Christum, ut si infirmus es, sanitatem tibi restituat: si autem infirmitatem fraudulenter simulas, corpori tuo ad animæ salutem infirmitatem tribuat. Statim ut hæc complevit verba, gravissima eum arripuit febris, ita ut super pedes suos subsistere non valeret, sed ad domum propriam aliorum obsequio portaretur. Cumque in lecto positus fuisset, et ad eum convocati medici fuissent; deficientibus medicinæ remediis, per illos judicatum fuit, quod in brevi moriturus erat. Tunc vexatione auditui intellectum præbente, ille devotione non ficta B. Petrum ad se venire postulavit; cui malignitatis suæ culpam detegens, et se peccasse humiliter confitens, abjurata hæresi fuit statim per B. Petri orationem et merita ab infirmitate mentis et corporis liberatus. Confusi vero fuerunt hæretici, et mentita est eis iniquitas, qui virum Dei confundere nitebantur.

hæretico morbum simulanti febrim immittit,

PER AMB. TAEGIUM EX MS.

sed iterum sanat, etiam quoad animam:

19 Quadam die cum cuidam ex hæreticorum prioE ribus, multum malitia et cavillatione acuto, obviasset, hæreticus ille ad disputationis certamen eum in loco patenti invitavit; at ille pugnam non renuit, ne adstantes, si reluctaretur, Petrum confusum arbitrarentur et convictum. Congressis igitur in verborum prælio, hæreticus argumenta sua satis subtilia ad suam probandam perfidiam fecit; at B. Petrus, cum esset improvisus, moram aliquam ad respondendum sibi concedi petiit; qua data, cunctis expectantibus, Sanctus Dei ecclesiam, quia prope erat, intravit, ante B. Virginis altare devotius cum lacrymis oravit, ut defensioni veræ fidei suæ provideret; cumque aliquis titubationis motus in eo insurgeret, propter quod ferventius devotiusque orabat, omni amota ambiguitate in fide solidari se sensit, ab imagine B. Virginis voce audita: Ego rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua. Inde ergo confortatus, egressus ad hæreticum ab eo postulavit, ut inductas iterum replicaret rationes; ille autem Dei virtute ita mutus effectus est, ut nec unum quidem verbum proferre valeret, sicque confusus abscessit.

alterum ex garrulo mutum facit,

ANNOTATA.

a *Cetera quæ sequuntur miracula, usque ad num.* F 30, *Taegius adjecit ad primum contextum Thomæ de Lentino, aliunde accepta.*

b *Ea tunc Cathedralis erat in Garampo colle, quam a S. Eleutherio Papa an.* 192 *consecratam jactant Cæsenates; uno autem post S. Petri martyrium seculo, tempore Urbani VI, excitata est nova cathedralis sub appellatione S. Joannis Baptistæ.*

c Natta, *idem hic quod callus crassior.*

d *Si, ut credit Pius, sed deficientibus documentis dubitat Ughellus, Episcopum ex Ordine Prædicatorum habuit Cæsena anno* 1263, *nomine Franciscum; videri poterunt illuc introducti Dominicani haud diu post martyrium Sancti.*

e *Secutum est nempe Fridericianum schisma, quod plerasque Romandiolæ urbes a Pontifice et Ecclesia distraxit; pace autem composita recruduerunt intestina bella inter civitates, a quibus nec Cæsena libera fuit.*

f *Imperatorios legatos, natione Germanos, intelligit, multa potestate per Romandiolam usos.*

g *Priorem Placentiæ fuisse Sanctum an.* 1250, *scribit Petrus Maria Campi in Historia Placentina.*

h *Idem asserit, has turbas dicto anno fuisse concitatas a plebe contra patritios; et electo in Potestatem, ut appellant,*

PER AMB TAEGIUM EX MS

A *appellant, Uberto de Iniquitate, vehementius incaluisse animos partium.*

i Mons-Pessulanus, *urbs Galliæ Narbonensis, abest longius; ideo libentius crederem aut* Montem Feltranum, *aut* Politianum, *aut quod scriptura proximum est)* Fesulanum *intelligi debere.*

k *Hic* Albertus, *juxta præcitatum Petrum Mariam, anno* 1269 *erat annorum* 18, *et natu maximus inter plures Joannis Scoti liberos.*

CAPUT III.

Dæmon a S. Petro fugatus, hæretici Florentia pulsi, pes cuidam restitutus, solatium a Christo e cruce datum, præstigiæ hæreticorum dissipatæ

Die quadam B. Petrus apud Florentiam, convocato populo civitatis in platea, quæ Mercatum *a* novum dicitur, verbum Dei multitudini magnæ prædicabat. Cumque in ipsius prosecutione sermonis vir Dei prædicationi ferventer insisteret, et populus his quæ ab eo dicebantur devote pariter et reverenter intenderent; accidit, ut cujusdam nobilis de Florentia puer, cum *b* dextrario magno sui Domini, ad B locum ubi B. Petrus populo prædicabat appropinquaret. Et ecce subito (forsan generis humani inimico procurante, ut viri Dei prædicatio et populi devotio turbaretur) celerem equus arripuit cursum renitente cursore, ipsumque protinus ad terram projiciens, versus populum in platea sedentem magna cum velocitate currebat. Populus autem equum videns, per plateam transitum facere volentem, perterritus est: propter pressuram vero magnam, quæ ibi aderat, divertere non poterant, nisi hi qui in extrema erant parte constituti. Videns autem B. Petrus populum terrore commotum, subito Dei spiritu confortatus, extenso brachio populum Crucis munivit signaculo, et magna exclamans voce dixit: Nullus surgat, nullus timeat, nullusque divertat: quia Christi gratia præstabit auxilium, ut nemo lædatur. Tunc equus cursu rapido prosiluit in populum; et ab uno plateæ capite usque ad aliud transitum faciens, pedes suos super capita, genua, renes et humeros virorum ac mulierum ponens, hunc in modum magnam populi pedibus conculcavit, sicque pertransivit et recessit. Quo facto, diligenti inquisitione facta per populum, repertum est, quod Christi operante gratia nullus omnino læsus extitit, sicut per virum Dei fuerat ante dictum.

Calcatos ab equo illæsos servat:

C 21 Alia vice in eadem civitate, prædicante B. Petro in foro veteri, humani generis hostis, fructificationem ejus ex doctrina prædicationis ejus invidens, impedire quæsivit, sed non prævaluit: in forma enim equi nigerrimi apparens, movens se ex strata fabrorum ferrariorum, cursu velocissimo ad plateæ fori ipsius principium advenit, ut ejus aspectu et cursu audientes territi, fugam caperent; at a viro Dei Crucis facto signo contra eum, subito disparuit, neminem lædens: sicque spe sua frustratus est coluber tortuosus, et unde ab attentione verbi Dei distrahere procuravit, inde ex miraculo eos fecit magis devotos.

dæmonem fugat

22 Erat autem Florentiæ haud modicus eorum qui illa Manichæorum hæresi infecti erant numerus, diabolum rerum visibilium creatorem asserentium; *c* contra quos B. Petrus, pugil egregius et hæreticorum Inquisitor, viriliter dimicavit: quibusdam de Rubeorum familia nobilibus et aliis Catholicis vexillum exhibens Cruce insignitum, ut ipse verbis et illi gladiis contra hæreticos Domini prælium exercerent. Certamen invicem ineuntes Catholici hæreticos superarunt ultra Arni fluvium, in platea *d* S. Felicitatis: et circa Arnum in loco, qui Puteus ad

hæreticos Florentia pellit:

D S. Sixtum dicitur, non multum a conventu Ordinis distans, eosdem de urbe egredi compulerunt; ne carnes putridæ residuum corrumperent corpus, et morbida ovis reliquum corrumperet gregem. Adhuc perseverant in dicta civitate victoriæ signa, signa Crucis in lapide sculpto et super columnam imposito; sed et ipsum crucis vexillum anniversario natalis ejus die defertur a viris societatis cujusdam, quæ S. Petri Martyris nuncupatur, cum ad ecclesiam Fratrum ad offerendum accensos cereos accedunt. Ipsam quoque societatem dicitur B. Petrus Martyr instituisse, cui, cum Fratres possessiones non retinerent, multa immobilia sunt legata per testatores, ut ex eorum redditibus fierent Fratribus dicti Conventus Ordinis Prædicatorum *e* pitanciæ infra annum. *e*

23 Tempore quo B. Petrus prædicationis officium per Italiam fructuosissime exercebat, contigit juvenem quemdam, ad ejus Prædicationem compunctum, ad ipsum accedere pro suorum confessione peccatorum; qui inter cetera confessus est se ex turbatione quadam matrem suam pede percussisse. Sanctus vero Petrus eum de talis præsumptione criminis arguens, inter cetera ad ejus terrorem E dixit, quod pes ille, qui matrem percusserat, abscidi mereretur; dataque illi salutari pœnitentia, ipsum absolutum abire permisit. Juvenis vero, verbum B. Petri de pedis amputatione diu mente pertractans, diabolica persuasione deceptus, accepta clam dolabra, sibi pedem in vindictam sceleris amputavit. Cumque præ dolore nimio clamores emitteret, pater ipsius ac mater ceterique de familia cucurrerunt. Audito autem quod B. Petri verbo sibi occasionem acceperat ad tale procedendi judicium, omni mora post posita, pater ipsius B. Petrum adiit, casumque exposuit dolorosum; rogans, ut dolorosum juvenem videre non abnueret, ipsumque apud Dominum precibus adjuvaret. Pius autem Pater, assumpto socio, ad ipsum accessit: et pia compassione commotus, deque Christi pietate confisus, omnibus qui aderant exclusis, illius parentes sociumque retinuit; et flexis genibus devotissime multis cum lacrymis Dei clementiam invocavit, surgensque cum magna ad Deum fiducia, in manibus pedem accepit, ipsumque cruri applicans et Crucis signaculo consignans, ipsum subito sic sanavit, ac si nullum unquam vulnus habuisset; in signum tamen miraculi, cicatrix tenuis in junctura pedis remansit, omni penitus deformitate carens. *f* *f*

pedem amputatum restituit:

24 Cum ob fidei constantiam et devotionem, qua totus ardebat B. Petrus, multas persecutiones et F molestias pateretur, contigit eum quadam nocte ad tantam labi cordis tristitiam, ut penitus quid ageret ignoraret. Et quoniam scriptum est, Dum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habemus refugii, ut oculos nostros dirigamus ad te: quadam die 2 Par. 20, 12 apud Mediolanum ante Crucifixi imaginem toto corde cum lacrymis et gemitu se prostravit, et se ei commendans dixit: Domine Jesu Christe, qui omnia nosti, tu scis me non egisse ea propter quæ tantas sustinere merear angustias. Cui protinus imago Crucifixi respondit: Fr. Petre, et ego, quid egi, ut crucis supplicium sustinerem? verumtamen confide, quia ego tecum sum et ad me cum corona honoris et gloriæ venies. Tunc B. Petrus, omni remota tristitia, cœlesti voce confortatus, ait; Deus meus es tu et ego servus tuus, fiat voluntas tua. Et ex tunc nullo pavore perterritus, persecutiones et minas, nec non et mortis pericula constanti animo tolleravit. Ne autem hoc propter B. Petri humilitatem occultaretur, adhibuit Dominus revelationi huic testes fideles. Quidam enim Frater devotus, ad ostium Capituli B. Petro astans, hoc vidit, Crucifixique vocem

in persecutionibus a Christo e cruce loquente solatium ac-

A vocem B. Petro respondentis audivit. Alteri quoque Fratri in infirmitorio, orationi devote insistenti in spiritu rapto, totum divinitus eadem hora est ostensum.

25 Quadam die dum B. Petrus per Mediolanense territorium iter faceret, duos reperit viros, agros suos seminantes, quorum unus Catholicus erat, alter vero hæreticus. Catholicus vero in principio operis Dominum invocabat in sui auxilium; hæreticus autem diabolum, quem tamquam visibilium factorem, terræ ac frugum gubernationem habere credebat. Cumque se invicem audirent, unusque alium de credulitate mala argueret; supervenit B. Petrus, qui Dei nutu inde transitum faciebat; qui ad illos accedens, et altercationis audita causa, de divina virtute ac misericordia confisus, hæretico dixit: Pro parte Domini nostri Jesu Christi me fide jussorem exhibeo, quod istius Catholici ager, in Christi nomine seminatus, fructum proferet copiosum; ager vero tuus nullum penitus fructum faciet; si mihi promittere vis, quod hoc viso miraculo, ad Romanæ Ecclesiæ fidem veraciter converteris. Quo promittente, quod Beatus ab eo exigebat Petrus, se impleturum, si quod promiserat eveniret; B. Petrus B cœptum prosecutus est iter: ager autem viri fidelis, virtute Christi operante, uberes protulit fructus: ager vero hæretici tantæ fuit sterilitatis, ut nec herbam quidem proferret nec folium anno illo: propter quod hæreticus, ut promiserat, ad Christi fidem conversus est.

hæreticum immissa in agrum sterilitate ad fidem convertit:

26 Eo tempore, quo B. Petrus, pro zelo fidei, per Mediolanensem comitatum, prædicando et disputando infatigabiliter, discurrebat: nobilis quidam et fidelis vir, qui in castro quodam dicti comitatus habitabat, ejus caritate ductus, ipsum in suo sæpe suscipiebat hospitio. Hæretici autem, qui in dicto morabantur castro, B. Petrum, propter zeli ipsius fervorem, exosum habentes, nobilem illum a servi Dei familiaritate, et a fidei rectitudine avertere conabantur. Cumque incassum pluribus laborassent diebus, unus ex hæreticis ipsis qui g nigromanticus erat, diabolica illum machinatione pervertere cogitavit, quem falsis verborum persuasionibus immutare non poterat. Die autem quadam ad hæreticorum ecclesiam, quam in castro habebant, duxit, in qua nefanda sua conventicula faciebant; dixitque sociis præsentibus, viro illi fideli; Ut cognoscas te ab illusore illo Fratre Petro Veronensi deceptum, et quod fides nostra vera est, Romanæque Ecclesiæ fides C falsa; rogo Dominum, ut nobis præsentibus miraculose tibi veritatem ostendat. Statim autem ut verba finivit, diabolica affuit illusio: nam splendor quidam quasi cœlitus missus apparuit, qui totam illam hæreticorum ecclesiam illustravit; post quem diabolus, in aspectu et forma speciosæ et venerandæ Dominæ transfiguratus, super altare stetit, pulcherrimum, ut videbatur, puerum manibus tenens; fidelemque virum proprio vocans nomine, dixit: Tu quidem mea indignus eras gratia, quia Fratris illius Petri Veronensis, mei, et filii mei quem brachiis teneo inimici, prædicationibus credens, fideles meos, qui hic præsentes sunt, et doctrinam ipsorum piam et veram spernere videbaris: sed quia mater sum misericordiæ, parata sum tibi remittere omnia: si Fratrem Petrum vis dimittere, et his fidelibus meis adhærere. His auditis et visis, nesciens vir ille inter machinamenta diaboli et fidei veritatem discernere, ignorans non esse omni spiritui credendum, statim maligni monitis acquiescens, cujus nescivit calliditatem agnoscere, flexis genibus se per ignorantiam errasse confessus est; et veniam petens, ad hæreticorum [fidem] conversus est. Sicque maligni visio disparuit. Post non multos dies contigit B. Petrum, inde transitum facientem, ad solitum hospitium declinare. Nobilis autem ille, tristi cum vultu suscipiens, doluit quidem quod ad eum declinaverat; sed quia sero erat, erubuit ei hospitium denegare. Vir autem Dei hoc prudenter attendens, cognovit eum ab hæreticis immutatum: qui ipsum ad partem alloquens, invenit, ut cogitaverat, ita esse. Cumque cognovisset eum diabolica fraude [deceptum], cogitavit ipsum argumentis et auxilio veritatis ad fidem reducere, qui diabolica illusione fraudulenta fuerat dementatus. Et quoniam qui vult jacentem erigere, debet se ad apprehendendum illum aliqualiter inclinare; imitatus Apostolum dicentem, Factus sum Judæis Judæus, ut Judæos lucrifacerem, prudenti usus consilio, prætendit se, propter ea quæ ab illo audierat, quasi in parte rationabilia viderentur, aliquantulum titubare; dixitque illi, libenter se velle eos audire in eorum ecclesia; et siquid ei verbis rationabilibus aut signis ostenderent, eis fideliter adhærere.

g amicum, diabolicis præstigiis a fide abductum,

D *PER AMBR. TAEGIUM EX MS.*

1 Cor. 9, 10

27 Ille autem gaudens si tantum possit lucrari virum, confestim clam hæreticos adiit, rogavit, ut mane sequenti ad ecclesiam convenirent, orarentque Dominum ut Fr. Petro veritatem ostendat, quam E sibi demonstrare dignatus est. Gaudent hæretici, beatos se reputantes, si illum possint habere propitium, quem sic fortissimum habebant impugnatorem. Ille autem nigromanticus hæreticus dixit, se nullatenus [dubitare] quin Beata Virgo, quæ illi apparuerat nobili, Fratrem etiam Petrum sui etiam gratia visitaret, et ad bonorum hominum fidem attraheret. Noctem illam fere B. Petrus duxit insomnem, devotioni et obsecrationibus vacans, ut Christi pietas diaboli machinamenta ad honorem detegeret catholicæ veritatis. Primo vero mane consurgens, quasi matutinas dicturus, exivit domum, et ad Catholicorum ecclesiam Missam celebraturus accessit; et antequam adveniret populus Missam celebrans, duas consecravit hostias, quarum unam sumpsit, alteram vero clam sub [cappa] in pyxide portans, ad hospitemque confestim accedens, dixit: Bonum esse, ut sicut dictum fuerat, ad hæreticorum properarent ecclesiam. Cumque omnes, ut præordinaverant, convenissent hæretici: surgens nigromanticus ille hæreticus, ante altare nequiter se prosternens, ait: Oro Domine, ut Fr. Petro, adstanti hic, veritatem fidei tuæ aperire digneris. Tum, ut prius actum fuerat, operatione diabolica non mo- F dica apparuit lux, et in forma virginis filium in gremio tenentis super altare stetit [dæmon] et ait: Fr. Petre qui usque nunc mihi fuisti contrarius, ego pietatis mater parata sum a filio meo tibi misericordiam impetrare, si Romanæ Ecclesiæ errore relicto, horum meorum fidelium volueris adhærere consortio. Tunc B. Petrus pyxidem, in qua Christi posuerat corpus, quam sub cappa detulerat, protulit, et ipsam aperiens, dixit ei: si es vere mater Dei, adora hunc filium tuum. Ad hujus vocem et corporis Christi ostentationem omnis illa phantastica visio disparuit, cum strepitu terribili et fœtore, pariesque ecclesiæ malignantium a summo usque deorsum scissus est: nobilis autem ille, qui a diabolo seductus fuerat, cum pluribus aliis ad fidei veritatem et ad B. Petri rediit reverentiam: ex quo confusi sunt vehementer hæretici, et sectatores impietatis et pravitatis.

is per SS Eucharistiam detectis ac dissipatis

cum multis aliis reducit.

ANNOTATA.

a Mercatum novum *id est*, Forum-novum.

b Dextrarius, *equus generosior, sic dictus quod ad, pompam magis quam usum, pretiosis instratus ornatusque ephippiis, famulorum manibus deducatur, in eo-*

que

PER AMBR. TAEGIUM EX MS.

A *quo a communi equo sessorio differat. Teutones a manuductione* Handpaardt *dicunt. Hinc corrige Auctores vocabularii de la Crusca, causam nominis sumentes a dexteritate seu agilitate: nam agilitas quidem equi est, sed ea in hoc nomen non influit; dexteritas enim non est equi, sed sessoris.*

c *Extat Tomo 3 Italiæ sacræ col. 146 Gregorii Papæ Breve ad Episcopum Florentinum Ardinghum, quo mandat ut decreta contra hæreticos exhibeat nomine suo Potestati et Senatui, eosque faciat in eorum observationem jurare.* IX *kal. Maji, anno Pontificatus* VII, *Christi* 1234.

d *De ecclesia, unde huic* plateæ *nomen* S. Felicitatis *est, egimus* 24 *Martii, ubi de B. Bertha Abbatissa Ord. Vallumbrosani.* Arnus *autem mediam Florentiam intersecat.*

e Pitancia, *certum cibi potusque dimensum, in miraculis S. Thomæ Aquinatis 7 Martii num.* 31 Pietantia *scribitur, quasi a pietate, velut eleemosyna nomine tributa: verosimilius est vocem a Gallis acceptam, et ex eorumdem* Pite, *quo dodrans unciæ significatur, esse derivatam, ut proprie ille sit idem quod unciatim dimensum vel appensum, uti fieri apud monachos solebat. Nisi malis a Saxonico aut Teutonico* pitten *aut* putten *(quod ponere vel haurire significat) etymon petere, ut sit id quod singulis apponitur vel hauritur.*

B

f *Eadem historia, plenius et diverse aliquantum, a S. Antonino narratur his verbis:* In illo tempore, cum per Longobardiam et Tusciam ac Romandiolam prædicando discurrit; contigit ei quemdam adolescentem, ad doctrinam ejus compunctum, in confessione audire: et inter cetera confessus est se matrem calce percussisse. At Sanctus, facinus horrens, cum amaris lacrymis eum redarguit, ostendens gravitatem sceleris. Cujus verbo et exemplo commotus, Quid me, inquit, facere jubes, Pater, in satisfactionem tanti mei flagitii? Ecce ad omnia paratus sum. Certe, ait vir sanctus, ille pes mereretur abscindi, qui instrumentum fuit tantæ impietatis, cum et Christus dicat in Evangelio, si pes tuus scandalizat te, abscinde eum et projice abs te. Non tamen hoc tibi dico ut facias: sed cave in futurum: facies autem talem et talem pœnitentiæ satisfactionem. Recedit adolescens, cum non modico zelo ulciscendi patratum excessum, licet non secundum scientiam. Reversus domum, cepit unum parvum cultellum, et in fervore spiritus pedem abscidit. Dolor intensus

Juvenis qui matri calcem impegerat

Matt. 18, 8

pedem sibi abscindit :

C sequitur, quem fervor non tulit nec minuit. Clamat præ dolore, et voces mittit, sanguisque effluit copiose in terram. Currit mater, cernit pedem abscissum sanguine fluentem: et dolore quasi extra se posita, vocat amicas et vicinas. Accurrunt omnes, stupore replentur, nescientes rei causam, intendunt quam citissime ad sanguinis fluxum restinguendum; et cura quæ potuit esse adhibita, sciscitantur adolescentem, quomodo et qua de causa id actum fuerit. Respondit juvenis se confessum illi Prædicatori Petro, et inter cetera de calce matri illato: quod peccatum ostendit ei ita enorme fuisse, ut non videretur adolescenti sufficienter satisfacere posse, nisi pedem puniendo per abscissionem. Querulatur mater, notæ coadjuvant, vicinia impletur murmurationibus, in contumeliam F. Petri et conventum, tenentem Fratres ita indiscretos et fatuos, qui pœnitentiam injungant adolescentibus abscindendi pedes. Pergunt ad Conventum festinanter, vocant Priorem, querelam exponunt contra F. Petrum, explicant casum. Exponitur hoc sancto viro, excusat se ille non injunxisse tale opus. Verum ad providendum simplicitati adolescentis, jussit adduci cum pede abscisso. Quo facto, oratione præmissa, pedem abscissum junxit et coaptavit tibiæ in loco incisuræ: et subito insita est et incarnata cum pede tibia, ac si nulla ibi fuisset incisura. Et videntes qui aderant, glorificaverunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus, et simplicem fatuitatem juvenis convertit in gloriam Sancti sui. *Hactenus Antoninus, in quibus hoc solum minus placet, quod non jussisse ipse vel Petrus dicitur, sed jussisse ut juvenis adduceretur.* D

de quo incusatus sanctus

pedem restaurat

g Nigromanticus *pro mago sumitur.* Nigromantia *pro magia: vocis sic formandæ seu deformandæ occasionem præbuerunt, usus vulgaris magicas artes vocandi* nigras artes, *ut solent Teutones; et affine nomen* Necromantiæ, *quæ dicitur ἀπὸ τοῖς νεκροῖς, a mortuis petita divinatio, etiam in sacris litteris nota.*

CAPUT IV.

Muto loquela a S. Petro restituta. Sanctitas ejus cælitus prodita. Sereno cœlo nubes inducta: officium Inquisitoris collatum et exercitum

Dum matrona quædam nobilis apud Venetias, in ecclesia Fratrum, ad pedes B. Petri pro confessione sederet; puer quidam qui semper mutus fuerat, per ecclesiam currens ad ipsam sæpe veniebat. Cumque beatus vir interrogasset, an puer ille ad eam pertineret; respondit: Domine, filius meus est de quo haud modicam patior tristitiam, quia mutus est, et numquam verbum proferre potuit. Tum Sanctus, de Deo concepta fiducia, puerum ad se vocavit: et ore ejus aperto, manu sua linguam ipsius extraxit, et Crucis signaculo super eam facto, dixit: In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti: statimque puer respondit, Amen. Et ex tunc loquelæ usum perfecte recuperavit, qui omni vitæ suæ tempore eam non amisit. Cum FF. Prædicatores Venetiis in ecclesia B. Martini habitarent; contigit B. Petro ibidem adstanti, ut civis quidam uxorem suam innocentem de adulterio suspectam haberet: cumque experimento candentis ferri de sua se vellet suspicione certificari, illaque ad tactum igniti ferri nullatenus læsa fuisset, unde ille dare gloriam Deo debuit, inde peccatum auxit, putans hoc ex diabolica illusione advenisse: et præ furore uxore ad terram prostrata, arreptoque cultello talos ejus abscidit: et sic eam dimittens, statim abscessit. Cum igitur vicinæ mortis expectaret periculum, B. Petrum, ad quem magnam habebat devotionem, instantibus accessivit precibus, ut ante mortem de suis peccatis ei confessionem faceret, et ab eo absolutionem recipere mereretur. B. Petrus adveniens, ejus confessionem audiens, et pœnitenti animo absolutionis remedium contulit, et morienti corpori beneficium impetravit integerrimæ sanitatis.

muto loquelam restituit : E

mulierem in mortis periculo servat : F

29 Antequam FF. Prædicatores Ravennæ locum haberent, Rector et Clerici ecclesiæ B. Joannis Baptistæ civitatis ejusdem, ipsos, Ravennam ad prædicandum euntes, pro divini verbi reverentia suscipiebat hospitio. Accidit, ut quodam sero hiemis tempore, B. Petrus, prædicationis gratia Ravennam ingrediens, ad præfatam declinaret ecclesiam: qui, quamvis penitus esset ignotus, caritative tamen susceptus est. Cumque cum clericis in devota collatione fuisset: rogavit, ut mane cum campanis pro prædicatione signum facerent, quia populo prædicare intendebat. Et cum Clerici, propter temporis malitiam, ut a prædicatione supersederet, persuaderent, quia credebant omnino populum non venire, ait: Omnino fiat signum, ut dixi, quia omnino, si Deo placuerit, prædicabo. Nocte vero sequenti, dum B. Petrus in camera Fratrum quiesceret cum socio, et Clerici, ubi quiescerent, lectos intrassent, superque totam civitatem nix magna descenderet; super præfatæ ecclesiæ campanile cereus maximus ardens et lucens

cælestibus signis Ravennæ adventus ejus et sanctitas proditur,

A cens apparuit, qui cunctis de civitate ipsum videntibus non modicam præbuit admirationem. Concurrunt quamplures confestim ad ecclesiam, et dormientes Clericos magno cum strepitu excitantes percunctati sunt, cur cereus tam magnus in campanili positus fuerat, et quomodo fieri potuit, quod dum sic fortiter ningeret, flamma a nive non extingueretur. Clerici vero viso prodigio stupuerunt, cum nullus hominum nocte illa campanile ascendere potuisset. Et dum rei hujus causam aliam cognoscere non valerent, dixerunt : nullam aliam scimus assignare causam, nisi quia sero ad nos declinavit Frater quidam de Ordine Prædicatorum, qui homo videtur magnæ sanctitatis et gratiæ, qui dixit mane velle prædicare. Præ reverentia autem B. Petrum inquietare nolentes, quia die præcedenti valde fatigatus fuerat, omnes ad propria redierunt; mane autem facto cum populi multitudine redierunt Tum B. Petrus, secundum collatam sibi a Domino gratiam, sic devote et gratiose prædicavit populo verbum Dei, quod tota civitas ad devotionem et pœnitentiæ fructum commota est; propter quod multis diebus ibidem moratus est, prædicationi et audienti confessionum vacans, et multas Domino acquirens animas, cujus honorem in suis prædicationibus fideliter procurabat; B sicque ex fervore et fulgore prædicationis ejus, et animarum copioso fructu, cunctis manifeste patuit, quod in signo ardentis et lucentis cerei fuit congrue designatum.

multi convertuntur ad pœnitentiam.

30 Cum pestis hæretica in Lombardiæ provincia pullularet, et multas jam civitates contagione pestifera infecisset; summus Pontifex D. Innocentius IV, attendens quantum fieret ovibus luporum periculosa commixtio, ad pestem diabolicam abolendam, diversos Inquisitores de Ordine Prædicatorum (quasi diversos canes qui lupos arcere possent a gregibus) in diversis Lombardiæ partibus providentius delegavit. Sed cum Mediolani hæretici, non solum multi numero, sed etiam magni seculari potentia, acuti fraudulentia, eloquentia garrulosi, et diabolica pleni scientia residerent; idem summus Pontifex sciens et intelligens B. Petrum virum esse magnanimem, qui ab hostium multitudine non paveret; advertens quoque suæ virtutis constantiam, per quam et adversariorum constantiæ nec in modico cederet; cognoscens etiam ejus facundiam, per quam hæreticorum fallacias detegeret; non ignorans insuper ipsum mundana sapientia plenè eruditum, per quam frivola hæreticorum argumenta rationabiliter confutaret; utpote inter hæreticos a puero conversatus, et qualiter C sensum perverterent Scripturarum, et quibus verbis suam sauciatam conscientiam palliarent, frequentibus pugnis divinisque experimentis edoctus; ipsum, tamquam fidei pugilem strenuum et tam indefessum Domini bellatorem, in Mediolano et ejus comitatu instituit, et Inquisitorem hæreticæ pravitatis auctoritate concessa plenaria ordinavit. Ipse igitur injunctum sibi officium diligenter exercens, Sampsonis vulpeculas perquirebat et dissipabat ubique, nullam eis requiem tribuens, sed mirabiliter omnes confundens, et potenter expellens : ita ut non possent resistere sapientiæ et spiritui, qui loquebatur per eum. Ad hoc inerat beato pugili specialis certandi fiducia contra hostes, ex divina revelatione infusa. Nam dum semel, aliquantulum ex futuris et incertis eventibus pavidus, ante altare B. Virginis suos agones Virgini commendaret; per Virginem Virgini dormitanti est responsum, quod per filium Virginis imminente passionis tempore fuit alteri Petro dictum : Ego rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua *b*. Unde nec eum certa fiducia diffisum, nec fervor indefessus tepidum, nec experientia timidum permittebant; sed sicut leo fortissimus bestiarum, ad nullius pavens occursum, pluries hostibus offerebat sub tali conditione congressum, videlicet quod ipsi secum ducerent, quos possent, de toto exercitu Scripturarum, ipse vero contentus esset uno milite contra eos; B. Paulum exprimens et eligens, velut invictum pugilem contra omnes fidei perversores. Frequenter etiam hæreticis se in ignem projicere obtulit, pro veritate fidei adstruenda, si ejus in igne comites fieri assentirentur. Insuper pro fide vitam suam, non solum periculis, sed morti exponere avidus, forsitan ex divina revelatione hac fuit, quod tam fidenter quam frequenter prophetico spiritu proferebat in medium : nam de suo felici martyrio et etiam de loco propriæ de sepulturæ, utrumque Fratribus per hunc modum repertus est prædixisse : Scitote, me numquam nisi per manus infidelium moriturum; et non dubitetis, quin Mediolani me oporteat sepeliri. Sed nec de suo metuebat præmio, qui sic de merito certus erat : sciens enim cui crediderat, nec imprudenter sed confidenter, sicut post bella victoriam, sic coronam sibi post victoriam arrogabat, ut firmiter saperet et crederet, quod adhuc nominaretur in litaniis et quod festum suum in kalendariis scriberetur. O beatum virum cui ex præsenti vita jam futura inceperat, et cujus pedes jam in cœlestis Jerusalem atriis stantes E erant! et qui adhuc in carne corruptibili positus, jam gloriæ incorruptibilis et laudis perpetuæ primitias degustabat!

Inquisitor fidei ab Innocentio IV constitutus,

animatur a B. Virgine *b*

D

PER AMBR
TAEGIUM
EX MS

hæreticos lacessit :

Martyrium suum

et canonizationem prædicit :

31 Cum die quadam apud Mediolanum, Episcopum quemdam Catharorum *c* B. Petrus examinaret, multis Episcopis, Religiosis et maxima copia civitatis ad hoc spectaculum congregatis; et dies tum ex prædicatione, tum ex hæretici examinatione in longum protracta fuisset, maximusque æstus cunctos affligeret; hæresiarcha ille, tempore subsannationis invento, cœpit coram omnibus exclamare : o Petre perverse, si tu es ita Sanctus, sicut hic stultus populus te affirmat, cur permittis ipsum tam graviter æstu affligi, et non rogas Deum, ut interponat nubem aliquam, ut non moriatur hic stultus populus tanto æstu? Cui cum athlera fidei fiducialiter respondisset, quod dixerat se facturum, si promitteret, quod abjurata hæresi protinus converteretur ad fidem; multi ex Catholicis super obligatione B. Petri contristari cœperunt, timentes ne fides Catholica ex hoc confusionem pateretur : et e converso multi ex infidelibus sunt gavisi, confusionem viri cum gaudio exspectantes, præcipue cum in toto aere nulla vel minima nubecula appareret; proinde, ut F promitteret, suum Episcopum cum clamoribus infestabant. Cumque vel isto modo hæretici pertinacia, se obligare nolentis, frangi non posset vel aliquatenus emolliri; B. Petrus, qui vel propter infidelium gaudium vel timorem fidelium non fuerat infirmatus, sperans in Domino, Ut appareat, inquid, quod bonus Deus visibilium omnium et invisibilium sit creator et factor, rogo ipsum, ut ad consolationem fidelium in se credentium et non credentium confusionem, aliquam nobis dignetur nubeculam mittere, quæ inter solem et populum interposita, nos ab hoc æstu defendere valeat. Quod ubi de quodam eminenti pulpito, Crucis præmisso signaculo, explevit; mox Dominus de quadam nube quasi tentorium eis fecit, quæ umbræ suæ per longum *d* tempus omni populo præbuit velamentum, et causam exultandi auxit fidelibus et contra hæreticos insultandi.

c

sereno cœlo nubes inducit :

d

32 Altera die similiter ad disputandum cum hæreticis constituta, *e* morantibus Fratribus de vicinis conventibus vocatis, filii tenebrarum prudentiores filiis lucis, cum essent armis veritatis exuti, se multitudine armaverunt; ut quem ratione non poterant, saltem multiloquio superarent. Adfuit insuper eorum stipatus

e

PER AMB. TAEGIUM EX MS. *garrulum hæreticum, oratione facta, elinguem reddit :*

A stipatus frequentia quidam, quem elegerant suæ perfidiæ defensorem, vir clamosus garrulusque et malitiosis sermonum versutiis eruditus. Is ubi pugilem fidei cum socio suo conspexisset adstantem, statim verborum laqueos ejus pedibus præparavit; et ut incautum corruere faceret, cœpit importune et clamose insistere, ad ea, quæ proposuerat, responderet. Quo sæpius acclamante, vir Dei attendens, quod servum Dei clamoribus litigare non decet; et ubi non erat auditus, verba veritatis et sobrietatis effundere non prodesset, recordatus misericordiæ Domini, totum se ad orationem devote contulit, supplicans ut hostes vel juste erubescerent tamquam impii, et muta fierent labia dolosa, aut saltem super eos sol veræ intelligentiæ oriretur. Nec mora, mox duorum alterum, quod petiit, impetravit, prout utriusque partis merita exigebant. Cum enim fidei defensor fiducialiter insisteret adversus veritatis adversarium, ut adhuc quæreret quod quærebat, ita divinæ virtuti diabolica verba cesserunt, ut ille paulo ante loquax et garrulus, sic subito mutus quasi effectus est et elinguis, ut nec ad quærendum nec ad respondendum os aperire ad verbum unicum prævaleret: propter quod ejusdem perfidi comites infideles dissipati sunt B ab invicem, nec compuncti, eorumdem duritia resistente. *f*

f *g* *h* *angina applicata veste ejus depellitur :*

33 Semel contigit, eo iter agente cum Episcopo *g* Placentino, quod ad domum diverteret nobilis viri Domini Gaufredi *h* Comitis de Lumello, cujus filium, Henricum nomine, ita gulæ tumor compresserat, quod nec loqui nec spirare poterat: propter quod parentes de proxima filii morte anxii, et desperati de vita, audito Fr. Petri Veronensis adventu, ambo properant in advenientis occursum, et moriturum puerum dolenter nuntiant et solicite recommendant. Quo accedente, levatis ad cœlum manibus et Crucis in eo facto signaculo, puer jam [morti] devotus, suo tam languenti collo, tamquam aliquod salutare remedium, ejus cappam adhibuit; et benedictione recepta, recepit pariter sanitatem. Quod pater diligenter attendens, empta illi nova cappa, tantæ virtutis vetus vestimentum retinuit, quod postmodum nequaquam ad insipientiam ei cessit. Procedente vero tempore idem nobilis, vehementi dolore viscerum gravatus, credens et metuens sibi exinde mortis imminere periculum, cappam ipsam, quam ex tunc conservaverat, reverenter afferri fecit; qua suo apposita pectori, mox vermem, duo C capita habentem et pilorum densitate villosum, evomuit; statimque plenæ sanitatis consecutus est effectum.

i *k* *duos contractos sanat :*

34 Dum vero in conspectu magnatum magnificaret Dominus Sanctum suum, non minus pauperibus et religiosis erat affabilis, et amabilis habebatur specialis devotionis affectu: quibus cum frequenter visitationis gratiam impenderet, flammas inter eos divini amoris accendens, confirmans vacillantes sermonibus suis, confortans manus remissas et genua trementia roborans, contigit, ut in quodam burgo Mediolanensis diœcesis, nomine *i* Carate, ad Humiliatorum *k* domum, prout consueverat, declinaret; ubi ad quamdam de Sororibus nomine Carastam, quæ corporis viribus sic destituta jacebat et jacuerat annis septem, quod pro qualicumque necessitate nec valuerat surgere nec valebat, a quibusdam, de ipsius suffragio confidentibus, est perductus. Ad quam veniens sic oravit; Domine, qui paralyticum sanasti et Lazarum suscitasti, obsecro, ut digneris huic etiam mulieri sanitatem concedere. Quæ protinus liberata, eodem sero de grabato consurgens, mane redeunti occurrit; quamdiu vixit, sex videlicet annis, perseverans incolumis, ad pristina officia plene restituta. Simile accidisse apud Mediolanum probatur, ubi cum quidam nomine Acerbus per annos quinque sic D mansit contractus, ut per terram in sextario *l* traheretur, ad B. Petrum adductus, et ab eo signatus, continuo sanatus surrexit. *m* Quidam Frater, qui solitus erat in prædicatione frequenter cum illo ire, ab eo requisivit, ut eum aliquam doceret orationem: qui dixit, Hæc est oratio mea, in qua magis afficior et delector: cum sacrosanctum Corpus Domini nostri Jesu Christi elevo, vel ab aliis Sacerdotibus elevari conspicio, ipsum oro Dominum, ut numquam me hac [vita] exire permittat, nisi pro ipsius fide catholica decedam, et hanc orationem jugiter feci. [Cum vice quadam cum Fr. Gerardo Tridentino ante annum passionis suæ, juxta castrum de *n* Gathe transitum faceret, socio dixit: Castrum istud pro fide destruetur, et duo hæreticorum Episcopi Nazarius *o* et Desiderius, qui ibi sepulti sunt, igni cremabuntur: quod plene ita per ordinem postmodum factum per ministerium Inquisitorum, ut manifeste ostenderetur, quod per ipsum Spiritus sanctus vera prædixit. *p*

l *m* *ad martyrium anhelat.* *n* *o* *p*

ANNOTATA.

E

a *Hactenus miracula, antiquæ Vitæ contextui addita per Taegium: hic autem omissis quæ Surius habet num. 9, 10, 11, 12, quæque hic infra habentur num. 31 et seqq. resumitur contextus antiquus.*

b *Vitæ-Fratrum sic prosequuntur cœptam narrationem:* Ad cujus vocem assurgens, sensit continuo illum ambiguitatis scrupulum recessisse: nec post, ut ipse retulit, aliquem circa hujusmodi sensit motum.

c *Additur in Vitis-Fratrum*, qui illis diebus fuerat captus.

d *Ibidem*, per magnam horam.

e *Ibidem præsens historia sic inchoatur.* Cum quadam vice disputaret cum hæretico quodam, acutissimi ingenii et eloquentiæ singularis, attendens astutias ejus voluit diu disputationem protrahere, et de communi consensu assignavit diem ad respondendum super iis, et proponendum de aliis quæ sibi viderentur. Recedens ergo ab eo misit ad Conventus vicinos, ut Fratres exercitati in disputationibus contra hæreticos venirent ad diem assignatum talem: sed omnes neglexerunt. Unde cum die assignato venisset hæreticus cum multitudine hæreticorum, et stetisset in medio, et admodum Goliæ F vocaret ad singulare disputationis certamen; venit Sanctus cum uno socio. Et cum proposuisset hæreticus errores suos acute et subtiliter, et diceret, Respondete mihi, si potestis et scitis; petivit deliberationem ad respondendum. Qua habita, divertit parumper ab eis, et intravit oratorium quod prope erat. Et prosternens se coram altari cum multis lacrymis, rogavit Dominum ut causam suam defenderet etc.

Disputatio S. Petri cum hæretico.

f *Additur ibidem:* Prædicta autem omnia ipse B. Petrus duobus discretis Fratribus humiliter revelavit. *Ad hoc de confundendis convertendisve hæreticis argumentum spectat, quod hisce verbis refert Garzo in Vita apud Leandrum Albertum.* Numquam ex prælio discessit inferior: cogebantur miseri terga dare, nec tamen a suis sententiis dimovebantur. Ex his unus, quem nullus pudor a turpitudine, nullus metus a periculo, nulla ratio a furore revocabat (erat enim summis opibus summaque potentia præditus) Nemo, inquit, unquam me a sententia deducet: constabo in ea quoad mihi vita suppetet. Tum Petrus, in cœlum suspiciens ac se paulululum colligens; Quid est, inquit, causæ, vir bone, quod te in sententia permansurum affirmes? Tibi conducibilius esset, si te eum præstares, qualem Christi religio postulat. Miselle,

Alteri hæretico os obstructum

a

A a recta via deflexisti, ni te tui pœnituerit consilii, æternum ignis cruciatum subibis. Non longe abest Christi effigies: ad ejus genua procide, ut tua tibi crimina condonet postula: tibi veniam tribuet. Hac oratione adeo commotus est, ut ne ullum quidem verbum emittere potuerit. *Hanc rem sic diversam a casibus in Vita relatis, ubinam legerit Garzo, fatemur nos ignorare.*

g *Fuit hic* B. Albertus, *electus* Episcopus Placentinus *anno* 1244, *anno* 1261 *Ferrariam translatus: qui dicitur obiisse* clarus tum in vita tum in morte miraculis *anno* 1274, 14 *Augusti, vel ut Petrus Maria Campi ex publicis instrumentis colligit aut* 12 *aut* 13. *De ejus præsenti ac publico cultu optamus a Ferrariensibus distinctius edoceri, eaque omnia monumenta nancisci, quibus viri sanctitas et miracula continentur.*

h *Idem Petrus-Maria hoc miraculum anno* 1250 *tribuit, et Comitem* Leonelli *aut* Lomelli *vocat. Nicolaus Sampson in Tabula alphabetica Italiæ* Lumellum *adscribit statui Ducatus Mediolanensis,* Lumellinæ *regiunculæ a se dictæ caput.*

i *Surio* Caracte: *in jam nominata Tabula neutrum invenitur, nec ullum Mediolanensis status nominatur oppidum, huc tendentem appellationem habens, præter* Caravagium.

B k *De* ordine Humiliatorum, *qui seculo superiori sub S. Carolo Borromæo extinctus est, pluribus actum* 26 *hujus, ante Vitam B. Aldobrandescæ ejusdem Ordinis Tertiariæ.*

l Vehiculum *vertit Surius: est autem* Sextarius *hic, frumentariæ mensuræ genus, quale huic misero potuit fuisse pro sella. Antoninus vulgari contractione* Starium *scripsit.*

m *Sequens § apud Surium totus desideratur: in Vitis fratrum invenitur pars ultima, a signo* [

n *In dictis Vitis-Fratrum scribitur* quoddam castrum hæreticorum, nomine Gaoche. *Priori scriptioni inhærentes, 4 milliario ab urbe Bergomum versus, inveniunt* castrum Gattorum *dictum.*

o *Ibidem corruptius scribitur* Nosarius.

p *Hinc incipit pars* 2 *Vitæ juxta divisionem Taegii: nos ordinem numerandorum Paragraphorum prosequimur, antiquam divisionem restituere si volet aliquis, id facere poterit hunc numerando Partis* 2, § 1.

CAPUT V.

Conspiratio in S. Petri necem, martyrium, gloria revelata, miracula ante canonizationem.

C Prævidens itaque propinquum fore suæ terminum passionis, acceptum mandatum summi Pontificis tanto instantius exequi cœpit, quanto de reliquo repositam sibi cernebat coronam justitiæ, in illum diem, ab judice justo reddendam. Verum videntes dolentesque hæretici, negotium fidei per Christi pugilem sic vehementius prosperari, de ipsius morte cum suis fautoribus tractare cœperunt, arbitrantes se posse pacifice vivere, si eorum tam validus persecutor de terra tolleretur. Nec latuit Sanctum tractatus occultus hostium ex certis plurium relationibus; sed ipse, veluti pugil intrepidus, nec metuebat quod dudum ardenti desiderio sitiverat, nec in eo, quod confidenter inceperat, retardabat: sciens quod occidi poterat, sed minime vinceretur occisus. Unde Dominica in Ramis palmarum, die ejus quatuordecim felix ejus martyrium præcedente, apud Mediolanum, coram copiosa multitudine *a* populi prædicavit, se certum fore, quod hæretici mortem suam tractaverunt, et quod pro ipso pecunia erat in deposito constituta. Sed agant, inquit, quid velint, plus quam vivus fecerim, mortuus faciam contra eos. *b* Assignato autem quibusdam hæreticorum fautoribus D usque ad octavas Paschæ peremptorio termino, quo præcise mandatis parerent Ecclesiæ, prædicens se in eodem reversurum, ad Comensem civitatem profectus est, ubi Prioris inter Fratres suos officio fungebatur *c*. PER AMB. TAEGIUM EX MS.

a

b

c

36 Interim dum vir sanctus apud Comum moratur, soliciti hæretici opportunitatem quærunt, quomodo eum morti tradant. Imprimis igitur Stephanus Confalonerius, ex pago *d* Albiate, in negotio sedulus, cum Guidotto Sachella (qui ad peragendum scelus iniquum viginti quinque libras spoponderat) ad S. Eustorgium pergit, ut quando ex Como Fr. Petrus rediturus sit, sciscitetur. Dehinc ad castrum, quod Glussianum dicitur, Manfredum Clironum convenit, quæque Mediolani a complicibus scèleris acta sunt et tractata secrete insinuat, simulque ad consortium nefandi sceleris invitat. Placet summopere Manfredo consilium; unaque cum Stephano, nulla interposita mora, Mediolanum proficiscitur: ubi Guidottum Sachellam, ut promissas ab eo pecunias exigant, statim inquirunt. Quem cum non invenissent, sine mora ad Jacobum Clusam, in porta Jovis morantem, qui et ipse in perpetrando diabolico maleficio non minimam pecuniarum portionem se daturum obtulerat, E propero cursu festinant. Qui facti cupidissimus, cum audisset, viginti tantum Mediolanensis monetæ libras negotio esse necessarias; Nolo, inquit, numismatis defectu tam necessarium nobis opus omitti: nam et mille libræ mihi suppetunt, siquidem opus fuerit, unde et tantumdem Papiam deferre prorsus institui, ut Fr. Raynerium, præfatæ urbis et diœcesis Inquisitorem, pariter occidi faciam: ite ergo Glusianum, et ipse crastina die absque ullo dubio ibi adero, depositurus pretium, quod accepturus sit, qui talem tantamque operam nobis impenderit. Ergo sine dolo sequenti die Jacobus Glusianum petit festinus, depositaque pecunia apud Fatium, præfati loci incolam, cum negotium Stephano et Manfredo ita summe commendasset ut plus nihil, Papiam ipse contendit.

d Conspiratur in ejus necem.

37 At illi nil negligentes, ut qui rem maxime curabant, extemplo Carinum Balsamum, ad se accersitum, et verbis et præmio ad patrandum scelus invitant: quod ille minime quidem renuit, sed dari sibi auxilium Albertinum Porrum ex vico *e* Lentate postulat: atque hæc sanctis diebus cuncta peracta sunt. Facto autem Paschate, Stephanus et Manfredus, statuta cum Carino die, Comum tendunt petunt, atque ad Pasinum Græcum, hospitio divertunt: quos F Carinus eadem die subsecutus nuntiat Albertinum, eo quod exilio damnatus esset, timuisse illo ire; sed in regione sua, quod non longe a *f* Barlasina, qua Fr. Petro transeundum sit, Lentate distet, peragendi negotii opportunitatem præstolaturum. Interim ergo Carinus singulis diebus domum FF. Prædicatorum adibat, ut ne se inscio Mediolanum forsan sanctus vir repeteret. Ergo contracta ibi tridui mora, quarta die cum cognovisset summo mane hominem Dei carpsisse iter, ad conductores suos cito recurrens, jumentum sibi exhiberi postulat, quo celerius prosequi abeuntem prævaleat. Verum non annuit Manfredus, ne forsan per equum proderetur. Pedes igitur veloci cursu Carinus iter aggreditur, ne tanta patrandi facinoris sibi oblata opportunitate frustretur. Nec fuit illi difficile præeuntem comprehendere; quoniam ex quartana, qua diu laboraverat, debilis plurimum erat, et lento admodum procedebat gradu.

e Sicarii eum observatum Comum profecturum

f

38 Igitur sabbato, qui est Septuagesimæ finis, quodque Sabbatum in albis et *g* annotinum Pascha vocatur, athleta Christi de Conventu suo ad pugnam Mediolani rediens, satagebat datum terminum prævenire.

g

venire. Cumque medium iter caperet, qui locus est juxta Barlassinam, ad sinistrum loci latus, in nemore denso, funestus ille Carinus, hæreticus et crudelis hæreticorum satelles, eorum, ut dictum est, inductus precibus, et pretio librarum quadraginta conductus, in Sanctum virum, iter salutaris propositi prosequentem, in agnum utique lupus, ferus in mitem, in pium impius, furibundus in mansuetum, in modestum effrænis, profanus in justum, præsumit insultum, exercet conatum, mortem intentat; et de Sacerdote faciens victimam, sacrum illius caput impetens scelerato mucrone, et satiato sanguine justi ense, geminans ictum diris in ipsum vulneribus impressis, non divertentem ab hoste, sed exhibentem se protinus hostiam, et occisoris sustinentem in patientia truces ictus; in loco passionis prostratum, seminecem dereliquit: et ad Fr. Dominicum, ipsius comitem, aerem miserandis vocibus adimplentem invocando auxilium, mox ille carnifex se convertens, quatuor illum lethalibus vulneribus sauciavit. Cui dum percussiones ita crudeles inculcaret vir sanctus ex parte altera suum Domino commendat spiritum, In manus, inquiens, tuas Domine commendo spiritum meum. A fidei præconio etiam in hoc articulo non desistens, Symbolum fidei, quod propter blanditias patrum puer deserere noluerat, propter mortis angustias, velut præco fidei, nequaquam oblitus est confiteri; prout ipse nefandus, fugæ fraudatus præsidio, postmodum a fidelibus captus, ad clamores Fr. Dominici excitatis, et Fr. Dominicus, diebus aliquibus supervivens, postea retulerunt. Sed dum adhuc Martyr Domini palpitaret, cultellum crudelis lictor arripuit, et per latera confitentis transfigens, Beatum ejus martyrium consummavit.

Per Ambr. Taegium ex MS.

a quibus Mediolanum rediens occiditur in via,

Symbolum fidei pronuntians:

39 Sic itaque finita hujus peregrinationis Septuagesima, felix viator cœlestem venit ad patriam: sic stolam suam Martyr et Virgo dealbavit in Albis: sic ad æternum sabbatum ex sabbato temporali migravit. Pascha enim annotinum suo agno non caruit, quandoquidem in eo tamquam agnus innocens immolatur. In ipsa die sui martyrii Confessor, Propheta, Martyr et Doctor quodam modo esse promeruit: dum enim ipsa die, confessione de more solito facta, sacrificium laudis obtulit; et fidem Christi inter tormenta constanter confessus, veram fidem edocuit, clara voce cum pateretur symbolum fidei profitendo et pro defensione fidei sanguinem suum fudit; Confessorum, Doctorum et Martyrum se numero sociavit; Prophetarum vero meruit adjungi consortio, spiritu prophetico prædicens quod contigit. Cum enim tunc temporis, ut dictum est, quartanam pateretur; dicentibus sociis, quod non posset illa die Mediolanum applicare respondit: Si ad domum Fratrum pervenire non poterimus, apud S. Simplicianum *h* poterimus hospitari, quod et factum fuit. Nam cum ejus sacrum corpus Mediolanum in plaustro Fratribus deferretur, lictore capto et vincto subsequente; fama tanti facinoris volans, velocius Mediolanum perveniens, urbem totam subvertit populorum tumultibus et concursu: cum Prætor Mediolanensis, metu novæ turbationis attonitus, clausis januis civitatis impedire non potuit, quin tanta foret plebis concurrentis impressio, quod Archiepiscopus *i* etiam cum suo Clero et Religiosis quam plurimis, S. Martyri processionaliter occurrentes, vix ad corpus pertingere potuerunt. Propter quod Fratres eadem die ad domum illud deducere non potuerunt, sed apud S. Simplicianum depositum, ibidem assistentibus Fratribus illa nocte remansit.

Corpus ad S. Simplicianum sistitur,

40 Eodem die passionis et mortis, mulier quædam infirma, nomine Jacoba, ad corpus Sancti accedere avida, sed per longum temporis spatium ex pressura confluentis populi non permissa, ut suæ infirmitatis reciperet auxilium, quod a medicis destituta nequiverat obtinere; tandem vix in ecclesiam S. Simpliciani, ubi Martyris corpus jacebat, introducta; super caput suum, de quo propter morbum fistulæ jam ossa plura perdiderat, manu Martyris faciens sibi fieri Crucis signaculum, plenum sanitatis beneficium adipisci promeruit. Illud quoque hoc in loco prætermittendum non est, quod martyrium hujus Sancti solennius efficit, et inter aliorum martyria indicat gloriosum: nam ejus passio veneranda passionis Christi propinquam præfert imaginem. Nempe Christus pro veritate fidei, quam docebat, passus est; Petrus pro veritate fidei, quam defendebat, bibit calicem passionis. Christus passus ab infideli populo Judæorum; Petrus ab infideli turba hæreticorum. Christus in paschali tempore crucifigitur, et eodem tempore Petrus occiditur. Christus cum pateretur, In manus tuas Domine commendo spiritum meum, dicebat, Petrus eadem verba cum occideretur docebat. Christus pro triginta argenteis ut crucifigeretur traditus fuit, Petrus pro quadraginta libris venditus fuit ut occideretur. Christus per passionem multos ad fidem adduxit, Petrus per mortem multos hæreticorum convertit. Quamvis autem pugil egregius dogma pestiferum plurimum eradicasset in vita, post mortem tamen, ejus intercedentibus meritis et crebris miraculis coruscantibus, fuit adeo extirpatum, ut quam plurimi errorem suum relinquerent, et ad sanctæ gremium Ecclesiæ convolarent: ita ut Mediolanensis civitas et ejusdem comitatus, ubi tot hæreticorum conventicula residebant, adeo sit purgata, ut expulsis aliis, aliisque ad fidem conversis, nullus auderet ibidem aliquatenus apparere. Plures etiam ex his, hæresiarchæ pessimi et famosi, Ordinem Prædicatorum ingressi, hæreticos et fautores eorum mirabili fervore persecuti sunt. Sic Sampson plures Philisthæos occidit moriens, quam vivens occiderat: sic granum frumenti cadens in terra, infidelium manibus mortificatum, uberem consurgit in spicam: sic botrus, in torculari compressus, liquoris redundat in copiam: sic aromata pilo contusa, odorem plenius circumfundunt: sic granum sinapis attritum, virtutem suam fortius demonstravit.

cujus ecclesiæ ... sanata.

parallelum mortis S. Petri et Christi.

... fructus e passione secuti.

41 Eodem die, in monasterio *k* de Ripolis juxta Florentiam posito, dum quædam sanctimonialis in oratione persisteret, aliquantulum soporata, vidit B. Virginem in excelso throno in gloria residentem, et duos Fratres Prædicatores in cœlum ascendere, hinc et inde juxta eam collocatos esse. Et cum mirans quæreret, quinam essent; vocem sibi respondentem audivit, Hic est Fr. Petrus Veronensis, qui in conspectu Domini tamquam fumus aromatum gloriosus ascendit. Quod a significatione non vacat, quod Fr. Dominicus, qui cum eo cœlos ascendere visus est, non tamen cum eo auditus est nominari. Nam qui secum passus est, cœlum creditur secum ascendisse, non tamen secum Sanctorum catalogo adscriptus *l*. Dicta igitur Soror fama postmodum docente cognoscens, quod una eademque die cum Sancti martyrio [sua visio] concurrebat; statim sumpta fiducia se Martyri devovit, et devotis meruit precibus a quadam antiqua infirmitate subito relevari, sicque revelationis veritas concordia temporis et adeptione miraculosa sanitatis, tamquam argumento duplici, comprobata est.

quædam cœlo ... spectans

ab infirmitate morbo liberatur:

42 Ut autem fidelium tristitia, ex subtractione tanti propugnatoris exorta, novæ lucis ortu plenum verteretur in gaudium; lampades, ad venerabile sepulcrum ejus in ecclesia S. Eustorgii dependentes, pluries per seipsas, absque humano studio et ministerio, divinitus sunt accensæ. Quia conveniens nimis fuit, ut qui igne ac lumine fidei excellenter claruerat,

lampades ad sepulcrum per se accenduntur:

A rat, singulare de ipso ignis et luminis miraculum appareret. Super locum etiam passionis ejus, sæpe luminaria de cælo descendentia et ascendentia ad cœlum, plures Religiosi aliique quamplures visibiliter conspexerunt : inter quæ luminaria duos Fratres, in habitu Prædicatorum, se vidisse testati sunt. Sic namque sanctitati Martyris congruebat, ut frequens lux de cœlo descendens, nunc lampades, nunc pro lampadibus aerem inflammans, evidentius appareret, et ubi sacrum corpus conditum est, et ubi sanguis innocens effusus est. Et sicut utrobique lumen multoties exortum est, sic utrobique multa divina miracula claruerunt. *m*

n. Invocatus Petrus collisum puerum vitæ restituit :

43 Ceterum post Sancti gloriosum triumphum, cœli rosario dudum clauso, per B. Petri martyrium reserato, cœlestia miracula crebrius refulserunt, quibus Dominus sanctum suum Martyrem illustravit. Terra enim suo cruore roseo madidata uberiores fructus protulit, quos cœlo cum lætitia intulit, præconis fidei et martyris Christi suffulta suffragiis : quæ in diversis mundi partibus pluribusque provinciis, per signorum evidentiam, non desinunt rutilare *n*. Quidam puer Papiensis, Conradinus nomine, cum inter trabes acutas graviter corruisset impulsus, et ex casu fuisset gravissime sic oppressus, ut motu et B sensu penitus destitutus, tamquam mortuus a matre plangeretur ; mox apposita terra suo pectori, ejusdem Martyris cruore consecrata, sic vivus et incolumis resurrexit, quod jam matrem reddens jucundam, gaudens abiret protinus cum sociis suis ad ludendum. Mulierem quamdam, Sabinam nomine, de Lugano *o* Comensis diœcesis, a medicis ex acumine febris desperatam, terra solummodo, super qua Martyr interfectus est, liberavit; et faciei febricitantis aspersa, ipsam perfectæ restituit sanitati. Sed nec illud minus evidens fuit, quod gestum est in quadam muliere *p* Mediolanensis diœcesis, cujus carnes cancer edax annis pluribus sedula corrosione vorabat : quæ cum ad locum fuisset delata martyrii, vulnera sua confricans terra sanguine Martyris rubricata, non solum tunc novo dolore caruit, quem ibi pannorum tactu sustinere antea non poterat, quin potius ab antiquo velocem et integram sanitatem consecuta est; virtute innocentis sanguinis; qui quidem non solum ægros liberabat a morbis, sed etiam a portis mortis morituros.

o febrim

p cancrum,

arthritim,

44 Quamdam viduam, nomine Miranam, in parochia SS. Gervasii et Protasii Mediolani morantem, super Leoneto filio suo virtuosus sanguis Martyris C lætificavit. Cum enim puer quadam gutta tam graviter fuisset afflictus, quod dorsi ejus nodi viderentur præ tumore et doloribus dissolvendi, propter quod futurus gibbosus a medicis credebatur; mater doloris locum terra Martyris cruore perfusa linivit; et filio protinus liberato extra domum exiliens, vicinas convocat et amicas, ut sibi super salute filii congratularentur. Scholaris quidam cum de *q* Magdalena ad montem Pessulanum rediret, ex quodam saltu adeo in inguine ruptus est, ut dolore nimio vexaretur et incedere non valeret *r*. Hic aliquando audiens prædicari, quod quædam mulier terram sanguine B. Petri Mart. respersam super cancri corrosione ponens liberata fuerat; dixit : Domine Deus, de terra illa non habeo, sed qui terræ illis meritis B. Petri Mart. tantam dedisti virtutem, et isti dare digneris : Accipiens igitur de terra, cum crucis signo et B. Petri invocatione, loco supposuit, et statim sanatus est. *s*

q

r et Herniam depellit.

s

ANNOTATA.

a *Sequentes duo Paragraphi, a Taegio ad veterem Vitam adjecti, fere habentur in Commentario prævio ex Tristano Chalco, qui habuit ex Actis judiciariis, quæ* D *ipsa etiam Taegius vidisse potuit.*

PER AMB TAEGIUM EX MS

b *Vitæ Fratrum*, Ubi erant congregata fere decem millia personarum, dixit publice alta voce : Ego scio pro certo etc.

c *Additur ibidem*, Qui infra mensem occisus est ab eis : et verificatum est verbum suum, et quotidie magis ac magis verificatur.

d Albiate *ad Lambronem fluvium, tribus circiter passuum millibus distans* Glussiano, *vulgo* Giussano, *secus mediam inter Comum et Mediolanum viam sito, intervallo utrimque* 12 *milliarium.*

e Lentate, *in tabulis* Lenta, 4 p. m. *Glusiano distare indicatur versus Luram fluvium.*

f Barlassina, *juxta Luram jam dictum, aliquanto propior Mediolano quam Como, solis* 2 *p. m. distat Lentate : iter autem tenendum erat per vallem Luræ, alias Senesii, a Como Mediolanum recta ducentem.*

g Annotinum *dici videtur quasi consummatum et absolutum, aliis* Pascha conclusum. *Mirum est tamen illius appellationis, quæ hic ut vulgaris notatur, alibi non inveniri mentionem. Durandus in Rationali divinorum Officiorum* Annotinum Pascha *vocari dicit, quando aliquis diem baptismatis sui annuatim celebrat. Beda in computi ratione dicit quod computus,* in primo circuli decemnovennalis anno, propter rationem saltus lunaris, duodecim diebus annotinum cursum prævertere solet, *ubi rursum* annotinus *pro perfecto sumi videtur. Quomodo idem Sabbatum dicatur* finis Septuagesimæ, *ex Ordinario Romano explicari potest, ubi dicitur :* Dominica in Septuagesima videtur dici, propter septuaginta dies, qui sunt ab ipsa die in sabbatum ante octavam Paschæ : *et ibidem consequenter dicitur;* Sexagesimam, *per respectum ad medium Paschæ seu feriam 4 Paschalem ;* Quinquagesimam, *ad diem Sanctæ Resurrectionis ;* Quadragesimam, *ad Cœnam Domini respective nominari.* E

h. S. Simplicianus Ep. Mediolan. *Colitur* 16 *Augusti, cujus corpus in ecclesia suburbana conditum, ipsi adjunctæque Abbatiæ nomen dedit.*

i Leo de Perego, *tunc Archiep. Mediolan. ex Ordine Minorum obiit* 1257.

k *Sorores*, in monasterio dominarum de Ripolis, *nunc de Vallumbrosani monachi degunt.*

l *Quid quod ille Frater needum obierat?*

m *Apud Surium hæc adduntur :* quorum etsi nonnulla summus Pontifex suis Litteris strictius comprehenderit, et nos tamen quoad possumus miraculorum ordinem consequenter, ad lectorum et auditorum utilitatem latius distribuimus; alia quædam adjicientes, quæ postea fidelium hominum testimoniis verissime sunt approbata : ubi tamen hoc præmissum volumus, plura esse edicta miracula quam sint in scripta redacta, multa etiam prolixitatis vitandæ causa prætermissa : pauca autem quæ tacere noluimus jam commemoramus. *Hæc esse verba Thomæ de Lentino credimus, proponentis notabilem partem miraculorum ante Canonizationem factorum et post ea comprobatorum, subtexere interim nihil simile invenimus in Surio, sed solum tria jam superius num* 40, 41 *et* 42 *relata, unde confirmamus MS. Surii magna sui parte mutilum fuisse, an autem MS. Florentinum circa finem magis integrum sit non est a nobis observatum. Igitur quæ sequuntur deinceps omnia ex Taegio solo habere nos scias.* F

Miracula apud Surium deficientia :

n *Huc spectat quod S. Antoninus narrat his verbis :* Cum quædam Comitissa, devotionem specialem habens ad S. Petrum Mart. in vigilia festi ejus jejunasset, et in die candelam notabilem, ad ecclesiam pergens, ante altare ad honorem B. Petri Mart. accensam posuisse, ut tota consumeretur; recedente Domina, Sacerdos ecclesiæ, avaritia ductus, illam extinxit. Sed statim divina virtus reaccendit. xE- tinguit

miraculum candelæ divinitus accensæ.

PER AMBTARGIUM EX MS

A tinguit Sacerdos secundo et tertio candelam : sed iterum atque iterum divinitus accenditur. Quod cum idem faceret Sacerdos de alia candela, quam Clericus accenderat ante majus altare, in honorem ejusdem B. Petri Mart. vigiliam cujus jejunaverat; lumen rediit ad candelam etiam ipsam extinctam. Tum Clericus iratus Sacerdoti inquit : Diabole, non vides tu miraculum, quia B. Petrus vult quod candela sua ardeat? Territi igitur ex miraculo aliis gesta intimarunt. *Hæc ille : idem iisdem fere verbis narrat Flaminius, et locum nominat* Cassinum castellum quod in Hipponensi *diœcesi est : ubi pro* Hipponensi, *quæ est in Africa, S. Augustini Episcopatu nobilitata olim, intellige* Eporediensem in *Pedemontio, quod ævo illo,* Hipporedia *scribebatur, vulgo* Yvrea.

o Luganum oppidum *trans lacum sibi cognominem, a Como urbe* p. m. 18, *a Mediolano* 50 *distat.*

p *Flaminius* Belsaveræ nomen *fuisse ait.*

q *Vulgo* Sancta balma *dictus locus, prope Massiliam in Provincia, ubi vulgaris opinio est solitariam vixisse Magdalenam.*

r *In Vitis-Fratrum res plenius narratur hoc modo :*

B qui præ dolore se juxta quamdam viam projecit, tibias sursum et caput deorsum deponendo, ut sic intestina quæ in * oscheum ceciderant, reduceret in ventrem. Quo facto aliquantulum mitigato dolore, a sociis adjutus ibat, sed dolore iterum invalescente, cecidit quasi impotens et exsanguis. Unde socii conturbati quærebant animal, super quod eum reportarent ad domum. Patiens vero recordatus, quod in festo B. Petri Martyris prædicari audierat etc.

* oscheum scrotum

s *Additur ibidem,* Et cum sociis pergens ad altare B. Petri, gratias agens, omnia Fratribus retulit præstito juramento.

CAPUT VI.

S. Petri Martyris Canonizatio.

Canonizatur ab Innocentio IV

Crebrescentibus itaque per totam Italiam per merita B. Petri Martyris evidentibus miraculis ad Apostolicamque sedem delatis, summus Pontifex Innocentius IV per plures fide dignos intellectis, exaltationi fidei novique Martyris congaudens præconiis, honori quoque Apostolicæ Sedis congratulans, cujus Inquisitorem ac pugilem sic mirificare Dominus dignanter adjecerat, virginalem ejus inno-

C centiam fecit diligenter discuti, et suorum copiam meritorum solerter inquiri : miraculorum quoque gloriam diligenter examinari, præcedentem et subsequentem suæ triumphalem titulum passionis. Et quia manifeste cognovit super excrescentiam veritatis ad famam, cum sibi minora quam reperit, insinuata fuissent; de communi consilio Cardinalium et Prælatorum omnium, qui tunc apud Sedem Apostolicam residebant, IX *a* Kal. Aprilis anno Domini MCCLIII, nondum completo anno primo post martyrium ipsum, apud Perusium, in platea ecclesiæ FF. Prædicatorum, adstante sibi cleri populique ac religiosorum, nobilium ac magnatum numerosa frequentia, aliis ubertim flentibus præ lætitia, aliis pluribus laudantibus et [Sanctum] in sublime tollentibus, cunctis vero tripudiantibus et agentibus diem festum, cum solennitate non modica et mirabili cereorum ardentium multitudine, et eximio sacrarum vestium apparatu, sanctorum Martyrum catalogo statuit adscribendum. Et quoniam dies passionis ejus fuit VIII Idus Aprilis, quæ inter paschalia festa frequenter occurrit, ipsius festum ordinavit III Kalend. Maji totius orbis fidelibus devote et solenniter celebrari, sicut expressius apparet in Apostolicis litteris, universis ecclesiarum Prælatis directis, quæ sunt infrascripti tenoris.

46 Innocentius Episcopus servus servorum Dei, D Venerabilibus universis Archiepiscopis et Episcopis, ac dilectis Abbatibus, Prioribus, Archipresbyteris, Decanis, Archidiaconis, et aliis Ecclesiarum Prælatis, ad quos litteræ istæ pervenerint, salutem et Apostolicam benedictionem. Magnis et crebris declarata prodigiis Christianæ fidei rectitudo, jam novo novi Sancti decorata merito, signorum recentium fulgore coruscat; in multis hactenus roborata portentis nunc singularium miraculorum insigniis confirmatur. Ecce de instanti et moderno fidei pugile nova et grandia prodeunt, et triumphalia signa notescunt : vox fusi sanguinis intonat, et inclyti Martyrii tuba clangit. Terra non silet sudans aspersione cruoris; resonat regio nobili prædita bellatore, ipsequemet parricida gladius proclamat. Hæc sunt certa fidei sacræ indicia, hæc ipsius idonea testimonia, hæc ipsius idonea monumenta; propter quod lætati sunt cœli, terra ingenti perceptione gaudii pariter exultavit. Grandis matri Ecclesiæ causa lætitiæ, multa ei materia jucunditatis advenit; habet unde Domino canticum novum cantet, unde immensæ laudis hymnum deferat Deo : habet plebs Catholica, E unde plaudat; et levatis Altissimo manibus, sonoris jubilet vocibus, et lætis animis jucundetur : habet Christiana concio, unde devotas Conditori concinat cantiones. De horto siquidem fidei nuper in mensam Regis æterni dulcis allatus est fructus : de vinea Ecclesiæ in regium calicem affluens noviter liquor influxit; quoniam fœcundus palmes hostili mucrone consisus, habuit plus humoris, quia cohæsit pressius vivæ viti. *c*

Lætitia Ecclesiæ de Martyrio:

47 De Prædicatorum Ordine florido prodiit rosa rubens, quæ regalibus oblata conspectibus intulit suavitatem odoris : de hujus Ecclesiæ fabrica electus est lapis, qui pressura et tunsione politus, decenter supernis ædibus est insertus. In cœlesti quoque rosario flos amœnus, rubro colore rutilans, nunc est natus in mundo; et candido Sanctorum collegio novum munditiæ lilium est exortum, unde factum est magnum in cœlo gaudium, exultantibus Sanctis omnibus et solennitatem agentibus. Tanti festi sane [causa] B. Petrus, de Ordine Prædicatorum, Lombardus origine, prudenter attendens, dolosi mundi fallacias fugit, et devia seculi defluentis, cujus blanditiis quis læditur cum lenitur. Cum ab iis in adolescentiæ annis provide declinasset, vitæ semitam eligens tutiorem, ut a lubricis, caute pede retracto F firmis posset incedere gressibus, ad divina obsequia se totaliter transtulit; in Evangelicæ institutionis observantiam cuncta sua convertens studia, et universas dirigens actiones, rectum et lucidum callem sequens, ipsius salubrem videlicet Ordinis regulam, per quam regi valeret et dirigi, duci et induci ad speratam requiem post laborem. In qua triginta fere annorum spatio, fultus caterva virtutum, fide præambula, comite caritate, sic prævaluit et profecit, circa ipsius maxime defensionem fidei, pro qua totus ardebat; quod contra illius diros hostes mente intrepida ferventi spiritu certamen exercens, suum tamen agonem diutinum victrici superante martyrio feliciter consummavit : et sic ipse Petrus firmus, in petra demum passionis allisus, ad petram Christum digne laureandus ascendit.

et gloria S. Petri

48 Porro ne sacra nos suorum actuum exempla prætereant, aliqua de vita ejus ad instructionem et profectum audientium referamus. Ipse namque veritatis filius et bonitatis alumnus, conversatione conspicuus, spectabilis fama, et opinione mirabilis, miro præfulsisse nitore munditiæ, virginitatem integre custodisse, nec mentis habuisse nec corporis corruptelam et nullius mortalis criminis sensisse contactum, firma suorum Confessorum assertione monstratur.

qui perpetua vitæ innocentia

monstratur. Et quia servus delicate nutritus protervit in Dominum, carnem suam assidua cibi et potus parcitate restrinxit. Ne vero per otii desidiam hostilibus pateret insidiis, in justificationibus Domini exercebatur assidue; ut eo circa licita totaliter occupato, locum in ipso illicita non haberent, et a spiritualibus nequitiis tutus esset. Nocturna quidem silentia, humanæ deputata quieti, post dormitionem brevem,

zelo animarum

decurrebat in studiis lectionum, et somni tempus vigiliis occupabat; diem autem impendebat commodis animarum, vel sedulis imminendo prædicationibus, vel Confessionum audientiæ insistendo, aut hæreticum dogma pestiferum validis rationibus confutando, in quibus speciali gratiæ dono noscitur claruisse. Devotione insuper gratus, humilitate lenis, obedientia placidus, benignitate suavis, pietate compatiens,

aliisque virtutibus insignis,

patientia constans, caritate præstabilis, et in cunctis morum sanctitate compositus, alios profusis virtutum aromatibus attrahebat. Fervens quoque amator fidei, cultor præcipuus, propugnator ardentissimus, sic animo suo illam impresserat, sic se totum in illius manciparat obsequium, quod quæque ipsius verba et opera virtutem fidei redolebant; cujus dulcedinem lingua ejus, velut redundans favus copiose distillans, semper illius documenta suavia propinabat.

49 Pro hac, inquam, mortem subire cupiens hoc principaliter a Domino attentis et crebris supplicationibus postulasse probatur, quod non sineret eum ex hac luce migrare, nisi sumpto pro illo calice passionis. Unde quia meruit tantus athleta specialem

palmam martyrii adeptus d

palmam de pugna tam strenua reportare in *d* cœlibem patriam, sertis præsignitus roseis victoriæ; cum de civitate Comensi, ubi Fratrum sui Ordinis ibi commorantium Prior erat, Mediolanum pergeret, pro exequenda Inquisitione adversus hæreticos sibi ab Apostolica sede commissa; sicut in publica prædicatione prædixerat, quidam de ipsorum hæreticorum credentibus, prece illorum inductus et pretio, in eum, iter salutaris propositi prosequentem, funestus insiluit; in agnum utique lupus, ferus in mitem, in pium impius, furibundus in mansuetum, in modestum effrænis, profanus in Sanctum, sacrilegum præsumit insultum, exercet conatum, mortem intentat. Sacrum autem illius caput gladio crudeliter impetens, dirisin ipsum impressis vulneribus, et satiato sanguine justi ense, venerandum illum, non divertentem ab hoste, sed exhibentem se protinus hostiam, cæsoris sustinentem in patientia truces ictus, dimisit, spiritu petente superna, in ipso loco passionis occisum. Ipso sacrilego percussuras in Christi ministrum geminas inculcante, ille non querula voce murmurans, sed sufferens omnia patienter, suum Domino spiritum commendabat, dicens, In manus tuas Domine commendo spiritum meum. Symbolum etiam incepit dicere fidei, cujus nec in hoc articulo desiit esse præco: prout ipse nefandus, qui a fidelibus captus fuit, et quondam F. Dominicus, qui comes illius erat, et ab ipso lictore percussus diebus aliquibus supervixit, postea retulerunt. Sic granum frumenti cadens in terram, infidelium manibus compressum et mortuum, uberem consurgit

cœlo recipitur :

in spicam: sic botrus in torculari calcatus, liquoris redundat in copiam: sic triticum attritum in area, in dominicum horreum excussa palea deportatur; sic aromata pilo contusa, odorem plenius circumfundunt: sic, inquam, regnum cœlorum a violentis præripitur: sic per fidem a Sanctis regna sublimia devincuntur. O quam insigne Martyrium, quod titulus tam gloriosus illustrat! Pro defensione namque et exaltatione Catholicæ Romanæ Ecclesiæ vir ille venerabilis acerrimam mortem tulit. Hic in Ecclesia tamquam sidus radians, et lumine fidei et gratia prædicationis emicuit: hic jam in cœlo, quasi luminare conspicuum et splendore gloriæ et multorum coruscatione signorum effulget; quia non vult Dominus ipsius abscondere sanctitatem, nec meritorum suorum virtutem supprimere in occulto, sed inter lucentia Sanctorum candelabra manifestius exaltare, ut omnibus, qui in Ecclesiæ domo habitant, proferat clarum lumen.

F. AMBR. TAEGIUM EX MS.

50 Nam nec in vita latere sic potuit, quin miraculorum claritate pateret. Cujusdam etenim Nobilis filium, præ nimio et horribili totius gulæ tumore nec loqui nec respirare valentem, levatis ad Deum manibus et Crucis in eum facto signaculo, illoque accipiente ipsius cappam et infirmo superponente loco, sanavit. Idem quoque Nobilis, vehementi postmodum corporis torsione gravatus, credens et metuens exinde sibi mortis imminere discrimen, cappam ipsam, quam conservaverat, reverenter tunc fecit afferri: qua suo apposita pectori, mox vermem quemdam, duo habentem capita et pilorum densitate villosum, evomuit, plena liberatione secuta. Cuidam etiam juveni muto, immisso digito in os ejus, suæque linguæ soluto ligamine, beneficium loquelæ concessit. Hæc et alia plura dum viveret, dignatus est per eumdem Dominus operari.

in vita

Post mortem vero lampades, ad sepulchrum ejus venerabile dependentes, pluries per seipsas, absque omni humano studio et ministerio, divinitus sunt accensæ; quia conveniens nimis erat, ut qui igne ac lumine fidei excellenter claruerat, singulare de ipso ignis ac luminis miraculum appareret. Quidam autem, dum cum aliis et illius sanctitatem et miracula depravaret; sumpto quodam sub hac obtestatione morsello, quod eum non posset, si circa hæc delinqueret, transglutire; sensit mox ipsum suo gutturi sic inhærentem, ut illum educere vel intromittere non valeret. Quare ille pœnitens, vultus jam mutato colore, quasi sentiens jam vicinæ mortis eventum, facto intra se voto, quod linguam de cetero ad talia non laxaret, fuit protinus illo evomito liberatus.

et post mortem miraculis clarus.

præcipue sanationibus ægrorum

Hydropica quædam ad locum passionis ipsius, auxilio viri, perveniens, fusa ibi oratione sanitatem integram mox recepit. Obsessas a dæmonibus longo tempore mulieres Martyr ipse, ejectis illis cum multo vomitu sanguinis de corporibus, liberavit. Febres expulit, languores curavit plurimos et diversos. Cujusdam sinistræ manus digitum, ex morbo fistulæ plurium foraminum concavitate defossum, mira consolidatione sanavit. Quidam præterea puer, ex casu gravissimo sic oppressus, ut motu et sensu penitus destitutus tamquam mortuus defleretur; mox apposita pectori ejus terra, sacro ejusdem Martyris cruore contacta, incolumis resurrexit.

et resuscitatione mortuorum

Quædam, cujus carnem cancer edax sedula corrosione vorabat, linitis hujusmodi terra vulneribus est curata. Alii etiam diversis infirmitatibus occupati, qui sepulchrum ejus in vehiculis et aliis sustentaculis adierunt, exinde postmodum plena sanitate recepta, sine aliquibus subsidiis rediere. Ad hæc magna hæreticorum et ipsorum credentium multitudo, cum tantam fidei adverterent efficaciam, et ad eam tot certis et apertis signorum indiciis, tamquam clamantibus quibusdam præconibus, vocarentur, nec possent quasi tam validæ illorum instantiæ non parere; ad ipsius lucem fidei de sui erroris nubilo est conversa. Quid plura? his, inquam, et multis aliis miraculis gloriosis magnificavit Dominus Sanctum suum, et colendum exhibuit universis.

cum exultatione Ecclesiæ

51 Lætetur itaque totus fidelium cœtus, et laudum carmina Deo concinat alta voce, quod a suis, tamquam Christi cohæredibus, mansiones cœlicæ possidentur. Exultet mater Ecclesia, quod palmes suus, quem in agro fidei plantavit et coluit, ad cœleste plantarium est translatus. Gaudeat et insignis Fratrum

A Fratrum Prædicatorum Ordo, quod pro eo prosiluit stella micans, cujus fulgentes radii in lumen hic peregrinantium diffundentur. Erubescant fallaces hæretici, evangelicæque falsarii veritatis, quod sua mendacia commenta vilescunt, et convalescunt, Catholica et Apostolica documenta. Obmutescant dolosa ipsorum labia, et impudentes frontes decidant jam confusæ, cum ille, cujus veraces instructiones et salutaria monita renuebant, cuique mortis intulere supplicium, in cœlo jam regnet inter agmina Beatorum. Et mirum, cum aperte conspiciant Dei Ecclesiam talibus fulciri columnis, talibus parietibus circumcingi, talibus consurgere incrementis, talibus propugnaculis communiri, talibus defensari patronis, talibus miraculis illustrari; quod nihilominus in noctis tenebris et mortis caligine gradiuntur, quodque a suis oculis squammas non abjiciunt cæcitatis, ut verum lumen videant et sequantur.

[illegible] ex Ms.

catalogo Sanctorum adscribitur.

52 Ceterum quia convenit, ut quem Dominus in cœlo magnificavit, mundus colat, nos de sanctitate vitæ ac veritate miraculorum ipsius Martyris inquiri fecimus diligenter, et quia post Inquisitionem solertem, studiosam examinationem, et discussionem B solemnem, plura etiam et majora de ipso comperimus, quam insinuata fuissent; eum de communi Fratrum nostrorum et Prælatorum omnium apud Sedem Apostolicam existentium consilio et assensu, confisi omnipotentis Dei virtute, auctoritate quoque Petri et Pauli Apostolorum ejus ac nostra, Sanctorum Martyrum catalogo duximus adscribendum. Ideoque universitatem vestram monemus et hortamur attente, per Apostolica vobis scripta præcipiendo mandantes, quatenus in Calendas Maji festum ejusdem devote ac solenniter celebretis, et faciatis a vestris subditis veneratione congrua celebrari, ut pia ejus intercessione et hic a noxiis protegi, et in futuro sempiterna gaudia consequi valeatis. Et ut ad venerabile ipsius sepulcrum ardentius et affluentius Christiani populi confluat multitudo, ac celebrius ejusdem Martyris colatur festivitas, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui cum reverentia illuc in eodem festo annuatim accesserint ipsius suffragia petituri, de omnipotentis Dei misericordia et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, unum et quadraginta dies; accedentibus vero annis singulis ad prædictum sepulcrum infra ejusdem C festi quindenam, XL dies de injuncta sibi pœnitentia misericorditer relaxamus. Datum Perusii IX Calend. April. Pontificatus nostri anno X. *e*

c

ANNOTATA.

a *Surius qui hunc § habet, sed contractiorem, pro* IX *legit* VIII, *idemque fecit Flaminius.*

b *Hujus Bullæ tenorem magna ex parte inseruerunt operibus suis Vincentius in speculo historiali lib.* 31 *cap.* 103 *et S. Antoninus Tit.* 23, *cap.* 6, §. 1. *Integrum exhibet Flaminius sub data* IX *kal. Aprilis, ut mirum sit ipsum antea scripsisse octavo.*

c *Ita correximus, pro eo quod habebatur,* vivæ Voci.

d *Mallem legere* Cœlitum patriam.

e *Ita apud Surium, relata paucis Bullæ substantia, addit :* Ubi autem per orbem diffusus est Apostolicæ jussionis auditus; mox auditum devotio, devotionem nova miracula sunt subsecuta : *quorum tamen nullum ibi adductur.*

D

CAPUT VII.

Festum de S. Petro et officium canonicum ab Innocentio IV præscriptum, corpus elevatum

Verum cum plures tanti Martyris solennitatem celebrare negligerent, aliique contemnerent; summus Pontifex Innocentius IV, hoc moleste ferens, per suas litteras universis Ecclesiarum ac Religiosorum Prælatis directas, præcipiendo mandavit, quatenus festum præfati Martyris, quod Romana celebriter agit Ecclesia, cum devotione et solennitate omnimoda celebrarent; facerentque a suis subditis veneratione congrua celebrari. Matutinale vero Officium cum novem Lectionibus, et diem festi sui, in Kalendariis scribi facerent, cum expressione Ordinis Prædicatorum. (Has siquidem litteras præfati Innocentii successor Alexander IV per omnia *a* innovavit) quarum talis est tenor: *a*

Innocentius IV

54 Innocentius Episcopus servus servorum Dei etc. *Ut supra* venerabilibus Fratribus. Magna magnalia de B. Petro Martyre, Ordinis Prædicatorum, natione Lombardo, per oras ubilibet innotuere Italiæ, et jam usque ad longinqua terrarum per universalem notitiam effulsere : qui dum in carne viveret, a carnis illecebris et deliciis alienus sic virtuose pro fide Christiana certavit, quod stabili animo susceptum prosecutus agonem, gloriosum tandem de ipsius fidei hostibus reportavit Martyrio prævalente triumphum. Hujus, inquam, triumphi fama in omnem quasi fidelium terram exiliit, et ad extrema fere orbis illius signa lucida radiarunt. Fulget jam inter clara Sanctorum agmina recens Martyr, et in firmamento Ecclesiæ novum jam rutilat luminare. O mira Martyris victoria, in quo dum caro conteritur, spes roboratur; dum creatura videtur deficere, fortius convalescit, in quo tunc magnus Christi miles prævalet, cum acrius comprimitur; quia revera tunc gloriosius hostem vincit, cum inter passiones atroces constantius mortem suffert. O quam admiranda Catholicæ fidei per certamina Martyrum defensio provenit! Nam in illorum oppressione ac cæde robur ipsa suscipit et vigorem: quia nequaquam ei demitur, cum sui sibi pugiles taliter adimuntur : quinimo tunc status ejus erigitur potius et firmatur, quoniam illi sic moriendo non desunt, sed amplius quam ante vivunt et adsunt ad Dei munimentum; et tunc clarius fidei lampas lucet, cum ardentes lucernæ Martyrum incendiis suppliciorum corporaliter extinguuntur. Quod plane ac liquido patuit in ipsius B. Petri Martyris passione: quia post gloriosum et recolendum ejus martyrium, sic suorum multitudine miraculorum fides resplenduit, quod quamplurimi hæretici eorumque credentes, ipsius fidei tot et tantorum ostensione signorum agnita veritate, ad illius lumen de suorum errorum tenebris propere redirent. O quam laudandus et honorandus Athleta, qui hostiles non pavescens occursus, pro lege Dei sui perseveranter in stadio, usque ad mortem, invicta stabilitate pugnavit! O venerandum virum, et ubique sonoris præconiis decorandum! hic enim religionis norma, munditiæ nitor, morum decus, thesaurus scientiæ, prædicationis fulgor, caritatis ardor, fidei paries, cumulus gratiarum, virtutum speculum, et fragrantis sanctitatis aroma; hic timor hæreticorum et tremor, vivus expugnavit eorum perfidiam; et jam ab ipsis occisus, illos deterret vehementius et confundit hoc cœli sidus fulgidum, dignus cœlestis regni cohæres, illustris concivis Martyrum, inclytus mensæ supernæ conviva, et securus patriæ supernæ possessor.

E

F

variis encomiis S. Petrum exornat:

A 55 Merito itaque reverendi Martyris plebs Catholica recensere debet memoriam, et tota Christiana Ecclesia ejus festum solenniter celebrare, ne tantum Dei donum recepisse in vacuum videatur, et non recognoscere immensam, quam in hoc ei largitus est, gratiam, magnificando ipsam tam eximio Martyre ac tanti patroni suffragio muniendo. Et certe cum ipsius consortio universi Beatorum chori assidue exultent, inconveniens ac reprehensibile nimis esset, si Christi fideles solennitatem ejus non susciperent et agerent reverenter: quem enim Dominus magnificavit in terris et sublimavit in cœlis, debemus et nos et crebris attollere laudibus et festivitate celebri honorare; et de illius magnificentia et gloria communem gerentes lætitiam, et voto et voce ac opere quasi quodam pariter psallentes tripudio gaudeamus in hoc cum Sanctorum collegiis, et digne illius patrocinium mereamur. Quapropter nolentes penitus, ut prædicti B. Petri Martyris solennitas aliqualiter negligatur, quem pridem sanctorum Martyrum catalogo de communi Fratrum nostrorum et Prælatorum omnium, tunc apud Sedem Apostolicam existentium consilio et assensu duximus *festum ejus omnibus Fidelibus præscribit*
B ingenti gaudio adscribendum, sicut per alias litteras nostras plenius notificavimus ad diversas provincias destinatas; Universitati vestræ per Apostolica scripta stricte præcipiendo mandamus, quatenus considerantes attente, quod in tanti claritate Martyrii altis titulis fides orthodoxa refulsit, et hæreticorum dogma funestum ad confusionis et ignominiæ ima ruit, ejusdem Martyris festum, quod celebriter agit Romana Ecclesia, quod etiam principaliter et studiose, propter insigne illius martyrium, ab omnibus Catholicis generaliter agi volumus, cum devotione ac solennitate commenda celebretis, et faciatis a vestris subditis congrua devotione celebrari, Matutinale Officium de ipso Martyre omnino cum novem *cum officio lectionum* lectionibus, et alia nihilominus Officia solenniter, prout convenit, exequentes. Illi vero, qui non consueverunt paschali tempore, quo ipsius Martyris solennitas agitur, festum aliquod cum novem lectionibus celebrare; juxta mores et modum suum solitum, de Martyre ipso agant. Et ne de ipsius festivitate intervenire unquam possit oblivio, sub simili districtione injungimus, ut diem festi sui, qui videlicet occurrit tertio Calendas Maii, in Calendariis vestris scribendo, ibi ejusdem Sancti nomen, cum specificatione Ordinis Prædicatorum, solicite designetis. Sic autem præmissa omnia efficaciter exequi studeatis, quod ipsum pretiosum Martyrem apud Deum habere possitis sedulum adjutorem. Datum *b* Anagniæ, vi idus Augusti, Pontificatus nostri anno xii. *b* C

56 Canonizato itaque B. Petro Martyre, multis eum miraculis Dominus dignatus est illustrare. Nam quam plures diversis infirmitatum incommodis laborantes, ad ejus venerabile sepulcrum accedentes, sanitatis remedia B. Petri Martyris meritis sunt consecuti. Quapropter fidelium duxit devotio sacrum ipsius Martyris corpus, quod ultra annum sub terra humili loco jacuerat, ad altiorem locum transferre. *corpus elevatum.* (Propter quod Fratres ad Capitulum provinciale Mediolanum convenerunt: non enim eodem anno generale Capitulum est celebratum, propter Magistri Ordinis videlicet *c* Fr. Joannis Teutonici decessum, *c* qui post B. Michaelis festum obiit, in quo secundum Ordinis Constitutiones celebrari non debet) levatum est sacrum corpus: quod ita sanum et integrum repertum est, acsi in eadem die sepultum fuisset. Fratres autem præsente D. Mediolanensi Archiepiscopo Fr. Leone de Perego, Mediolanensi Patricio, Ordinis Minorum, viro integerrimo et omnia ordinante, Sancti Martyris corpus super magnum pulpitum, juxta plateam ecclesiæ, magna cum reverentia deduxerunt, et ibidem sic sanum et integrum D omni populo est ostensum, et ab eo suppliciter adoratum. Sequenti autem die in arca marmorea simplici, ab *d* Abbate S. Simpliciani Fratribus dono *d* data, per præfatum D. Archiepiscopum est collocatum, capite alio in loco recondito. Cum enim B. Petrus adhuc in humanis esset, et cum præfato Abbate sermonem haberet, videns prædictam arcam, ipsi Abbati dixit: Arca hæc pro corpore unius Martyris conveniens esset. Cujus verba prædictus Abbas ad memoriam reducens, cognita S. Martyris translatione, prædictam arcam, ut dictum est, Fratribus dono dedit. Communitas autem Mediolani, ob Sancti Martyris reverentiam, circa prænominatam arcam cortinam ferream valde pulchram, cum aquilis et leonibus, fabricari fecit. *e* *e*

ANNOTATA.

a *Joannes Flaminius fol.* 144 *subjungit litteras Alexandri Papæ datas* xii *kal. Aug. Pontificatus anno* 1, quibus toti Ordini Cisterciensum præcipitur, ut E Beatorum Dominici ac Petri Martyris festum solenniter agant: nondum enim illud ipsi agere inceperant. *Ibidem subnectitur Clementis V Bulla*, Archiepiscopo Bracharensi et Episcopis per regnum Portugalliæ constitutis *directa*, Perusii xiii kal. Aprilis anno Pontificatus II, *id est, anno Christi* 1266, *quibus utriusque festum commendatur.*

b *Tam in hac quam in præcitata Alexandri 4 Bulla impressum erat apud Flaminium* Arragoniæ: *sed manifestum mendum correximus. Utriusque Pontificis diplomata varia*, Anagniæ *annis hic signatis data, inveniet curiosus Lector in Annalium ecclesiasticorum Continuatione per Odericum Raynaldum.*

c Joannes Teutonicus, 4 *Generalis Ordinis, electus Parisiis anno* 1241, *obiit Argentorati anno* 1253. *Leander Albertus* pridie Nonas Novembris *obiisse scribit, et hunc secuti sunt alii. Sed vereor ne* Novembris *nomen obrepserit pro* Octobris, *cujus mensis kalendas biduo præcedit festum S. Michaelis, hic indicatum.*

d *Placidus Puccinellus, in Zodiaco ecclesiæ Mediolanensis, seriem Abbatum hujus monasterii texens, pag.* 100 *notat* Tazzium Mandelli, *cujus hoc anno* 1253 *præsidentis notitiam invenerit in libris Notarialibus et publicis instrumentis.*

e *Vita apud Surium, post breve Paragraphi hujus compendium, sic concluditur:* De miraculis, quæ plu- F rima, post ejus in sanctos relationem, facta memorantur, nihil in præsentiarum scripturus sum. *Flaminius, priusquam ad miracula veniat post primam Translationem explicatam, ita loquitur de secunda, facta* (*ut habetur in margine*) anno MCCCXL Nonis Maii: Crescente vero indies magis tanti Martyris splendore ac miraculorum numero et magnitudine ac populorum cultu; aliud multo etiam magnificentius illi sepulcrum a Patribus decretum fuit, in quo venerabile illius quiescit corpus, in quod translatum fuit anno MCCCXL, in maxima Patrum totius Ordinis frequentia et concursu, dum Mediolani generalis haberetur Synodus. Translatum autem fuit a Joanne Vice-comite, Mediolani Archiepiscopo et Domino, et ab Ugone Ordinis Magistro generali, et ab iis qui Definitores Synodi appellantur, in maxima Principum virorum nobiliumque ac civium multitudine, cum ingenti veneratione ac omnium plausu atque lætitia. *Hæc ille: plura vide in Commentario prævio.*

CAPUT

CAPUT VIII.

Festum et vota S. Petro facta violantes puniuntur.

Porro de miraculis ejus canonizationem præcedentibus et sequentibus licet plurima referantur in diversis mundi partibus coruscasse, ea tamen breviter perstringenda sunt quæ in ejus *a* Legenda et in libro qui Vitas Fratrum *b* intitulatur, conscripta sunt; nec non et quæ de mandato Venerabilis Patris Fr. Berengarii *c* Magistr. Ordinis FF. Prædicatorum XIII sunt collecta et scripto demandata ac etiam quæ Venerabilis P. Fr. Petrus *d* Calo Clugiensis Ordinis Prædicatorum in suo magno Legendario collegit. Illum in hoc opere narrationis ordinem sequemur *e* quem in Libro secundo, in descriptione miraculorum B. Dominici servavimus. Nec puto me omnia, quæ per eum Dominus operatus est, miracula collegisse, quia alia quoque ejus meritis perpetrata fuisse non dubito, et quotidie fiunt, quæ ad mei notitiam non venerunt, nec veniunt, quia forte ex Fratrum negligentia scripto non sunt demandata *f*.

Arbor a lignatore festo ejus cæsa sanguinem fundit:

Dum post B. Petri Mart. canonizationem, festum apud Mediolanum solenniter celebraretur, credens quidam hæreticorum puerum suum in die præfati festi misit ad silvam ut ligna incideret. Et dum ille diceret, malum esse in tanti Martyris festo a tali opere non vacare; infidelis vir ille exasperans eum, in contemptum festivitatis ipsum ire coegit. Qui Dominum suum metuens, perrexit; rogans Dominum Jesum Christum, ut in honorem Sancti, cujus Dominus suus injuriam procuraret, miraculum aliquod dignaretur ostendere. Cum igitur accepta securi quercum incidere vellet, ad ictum primum de quercu tam copiosus exivit sanguis, quod ferrum manubriumque ac manus illius et terra magno spatio sunt sanguine rubricata. Tunc ille clamans statim rediit, et quod factum fuerat fideliter enarravit. Currunt multi cum domino suo, et miraculi veritate perspecta B. Petrum Mart. in majori habuerunt devotione, et incredulus ille ad Sancti devotionem et fidei catholicæ veritatem est conversus.

hæreticus vestem ejus in igne illæsam videns convertitur:

58 Quidam juvenis de civitate Comensi, Gaufredus nomine, dum pannum tunicæ B. Petri Mart. habitum reverentius custodiret, et quidam hæreticus ei deridendo diceret, quod si Sanctum eum crederet, pannum ipsum in ignem projiceret: et si non comburi eum contingeret, absque dubio Sanctum crederet, et suæ fidei adhæreret. Mox super carbones accensos pannum tunicæ B. Petri Mart. projecit: sed ab ipso igne incombustus longius resilivit: deinde per se super carbones rediens ipsos accensos et ardentes penitus extinxit. Tunc adhuc dicente incredulo: Sic per omnia faciet tunicæ meæ pannus: positus super carbones allatos ex una parte pannus hæretici, et ex alia sancti Martyris pannus; mox hæretici pannus, ut ignis calorem sensit, penitus est combustus; sancti vero Petri pannus in ignem prævaluit, et ipsum ignem omnino extinxit, ita quod nec pilus aliquis combustus est. Quod videns hæreticus ad viam rediit veritatis, et miraculum omnibus propalavit.

quidam in S. Petrum blasphemus tantum non suffocatur:

59 Cum quidam Mediolanenses cives in commune comedentes de Beato Martyre invicem litigarent, unusque eorum sanctitatem Martyris et miracula protinus depravaret, sumpto quodam sub attestatione morsello, quod eum deglutire non posset, si circa hoc falsum diceret; sensit mox ipsum suo gutturi sic hærentem, ut illum educere vel inducere non valeret. Quare illico pœnitens, et jam vultus mutato colore quasi sentiens vicinæ mortis eventum; facto intra se voto quod linguam de cetero ad talia non relaxaret, fuit protinus eo evomito liberatus. Alium quoque nobilem Mediolanensem Sanctus a detractione correxit: digitos obrigescere faciens, ut omnis homo timeret et omnis lingua confiteretur Catholicæ fidei veritatem et sui propugnatoris virtutem, et signorum nequaquam magnalia depravarent. Apud Florentiam juvenis quidam, hæretica pravitate deceptus, cum in ecclesia Fratrum de Florentia cum quibusdam juvenibus ante quamdam tabulam staret, in qua S. Petri depictum erat martyrium; lictorem evaginato gladio Martyrem percutientem prospiciens, in hæc verba prorupit: Utinam ego ibi fuissem, quia validius percussissem. Quo dicto statim mutus effectus est. Cum, quid haberet, requisitus a sociis nihil respondere valeret, dum ab ipsis domum duceretur, videns in via ecclesiam quamdam S. Michaelis, de manibus sociorum elapsus, eam intravit: et flexis genibus corde sanctum rogavit Martyrem, ut sibi indulgeret: voto, sicut potuit, se obligans, quod, si liberaretur, sua confiteretur peccata et omnem hæresim abjuraret. Tunc subito ad domum Fratrum veniens, peccata sua abjurata hæresi confessus est; data licentia Confessori, quod hoc ipsum in populo prædicaret. Ipse vero in publica prædicatione exurgens, coram omni multitudine cuncta confessus est. Vir quidam Obizo nomine, credens hæreticorum, cum occasione cujusdam hæreticæ consanguineæ suæ ad ecclesiam Fratrum Mediolani et ad tumbam B. Petri pergens, duos ibi denarios conspexisset, ipsos accipiens dixit: Bonum est, ut istos bibamus. Statimque totus tremere cœpit, nec de loco eodem aliquatenus se movere potuit. Qui territus prædictos denarios in loco suo restituit: et inde abscedens, attendens B. Petri virtutem, hæresim deseruit, et ad catholicam fidem se convertit.

alius mutus fit:

alius pecuniam a sepulchro ejus auferre volens obrigescit:

mulieribus in S. Petrum dicacibus

60 In provincia Teutoniæ apud Trajectum, mulieres quædam videntes ad ecclesiam FF. Prædicatorum in honorem B. Petri Mart. magnum fieri populorum concursum, dum ipsæ in platea consisterent et filarent, adstantibus sic dicebant: Ecce isti Prædicatores omnes lucrandi modum invenerunt; nam ut magnam possent pecuniam cumulare, et lata ædificare palatia, novum nunc invenerunt Martyrem. Quibus hæc et his similia dicentibus, ecce subito filum totum sanguine cruentatur, et digiti, quibus filum torquebatur, sanguine mox replentur. Quod illæ videntes et admirantes digitos diligenter abstergunt, ne forte eis ex incisura provenisset. Sed dum digitos omnino sanos conspicerent, et filum sic sanguinolentum viderent, trementes ac pœnitentes dicere cœperunt: Vere, quia pretiosi Martyris sanguini detraximus, nobis hoc prodigium sanguinis tam stupendum evenit. Currentes igitur ad domum Fratrum omnia Priori exposuerunt, filum sanguine cruentatum præsentantes. Prior autem ad multorum instantiam solenni prædicatione indicta, quidquid prædictis acciderat mulieribus coram omnibus retulit, filumque cruentatum ostendit. Verum quidam artis Grammaticæ magister, in eadem consistens prædicatione, factum illud cœpit malitiose pervertere, adstantiousque dicere: Videte, quomodo et qualiter isti Fratres simplicium corda decipiunt: nam cum aliquibus mulierculis de suis familiaribus condixerunt, ut filum ipsum in aliquo tingerent sanguine, et sic quod miraculose accidisset, narrarent. Dum hæc ille diceret, plagam protinus divinæ ultionis excepit, et in ipsum validissimarum febrium impetus irruens multis conspicientibus sic vexavit, ut de prædicatione ipsa inter amicorum manus ad domum deferretur propriam. Sed dum vehementer febris excresceret, prædictum Priorem accersiri fecit,

portentosus sanguis fluit per digitos:

quidam alius non credens, in febrim subito incidit.

A cit; et reatum suum confitens, Deo et B. Petro coram dicto Priore votum vovit, quod, si ejus meritis sanitatem reciperet, eum in speciali devotione haberet, et de cetero linguam ad talia non laxaret : Mira res. Mox ut prædictum votum emisit [sanitatem] integram recepit.

61 Dum Fratres Prædicatores Eugubini Conventus in Tuscia, in ecclesiæ suæ facie, pingi fecissent B. Petri martyrium, qualiter ab hæretico occisus fuit ob fidei defensionem et Catholicæ veritatis; contigit viros quosdam de Eugubio quadam die inde transitum facere : quorum unus, a quibusdam male sentientibus informatus, videns picturam dixit : Fratres isti pingere faciunt figuram istius Fr. Petri, quomodo mortuus fuerit, quasi subierit pro fide Christiana martyrium : sed ego pro certo habeo, quod ipse non pro fide, sed propter mulierem quamdam malam occisus fuit. Cum autem a sociis pro hac argueretur blasphemia, ait : Rogo Deum, quod ego ita occidar gladio, sicut iste occisus fuit, si ipse pro fide sustinuit passionem. Ante vero unius mensis terminum divina ultio subsecuta est; nam in manus quorumdam inimicorum incidit, qui, quia ab eo verbis et factis offensi fuerant, linguam ei amputare voluerunt; sed quia ipsam eis exhibere noluit inci- B dendam, evaginatis gladiis ipsum omni auxilio destitutum multis impetentes vulneribus occiderunt, et sic pro sua blasphemia mortem talem pertulit, qualem B. Petro Mart. detrahendo, justo Dei judicio, ore proprio sibi imprecatus fuerat.

alius Martyrem negans occiditur:

62 Alius quidam in eadem Eugubii civitate, dum a quibusdam audisset B. Petri Mart. sanctitatem et miracula commendari, mentis tenebrositate cæcatus ait : si Fr. Petrus Sanctus est, rogo Deum, ut mala morte me mori faciat. Infra mensem ab ejus prolatione sententiæ in seipsum, dum vir quidam in equo per viam curreret, et ab omnibus, ut quilibet ab equi impetu sibi præcaveret, clamaretur; ceteris divertentibus a loco periculi, qui in via erant, sancti ille detractor Martyris, qui extra viam erat, subito Dei judicio eum perurgente ad viam cucurrit, et quasi auditu careret et visu, currenti equo in medio viæ se objecit. Equus autem tanto impetu ipsum ad terram allisit, quod statim in suæ vindictam blasphemiæ expiravit. Cum Fratres Prædicatores præfatæ civitatis Eugubii in vigilia festivitatis B. Petri Mart. juxta patriæ consuetudinem, sero signum campana facerent, propter festum quod in crastinum C erat celebrandum; quidam magnæ sanctitatis vir, Fr. Richardus nomine, qui cum fratre suo in monte civitatis ejusdem, qui loco Prædicatorum imminet, in cella consistebat, moleste ferens pulsationem hujusmodi, timens ne Fratres vana moti intentione hoc agerent, dixit fratri suo : Satis deberet Fratribus illis sufficere, cras in festo suo campanam pulsare, et sero hanc suæ festivitatis ostentationem non facere. Nocte vero dum orationi incumberet, apparuit illi B. Petrus Martyr in aspectu pulcherrimo, in habitu sui Ordinis, cappam habens colore nigram, sed rosis aureis coruscantibus undique coopertam, qui ipsum pro hujusmodi murmure corripuit, dicens : Fr. Richarde, ego sum ille S. Petrus, contra cujus reverentiam sero indebite murmurasti : quo dicto disparuit. Ille autem culpam suam humiliter recognovit, et B. Petrum Christi Martyrem in maxima deinceps reverentia habuit.

alius non credens Sanctum ab equo proteritur:

alius contra festum murmurans ab ipso Sancto corripitur;

63 In civitate Nicosiæ apud Cyprum, Domina quædam valde nobilis fuit, uxor principis Galilææ, quæ annis fere quatuordecim sterilis fuerat cum non modica cordis tristitia; quæ audiens die quadam miracula nonnulla B. Petri Mart. recitari, oratione fusa ad ipsum, vovit, quod, si filium ei impetraret a Domino, nomen illi ejus imponeret, et debito tem- D pore vita comite eum Ordini Fratrum ipsius Martyris daret. Infra vero decem menses ab emisso voto filium peperit, cui Petrus nomen imposuit. Cum autem post sex menses præfatum filium parvulum ad se deferri jussisset, ipsumque in gremio teneret, conspiciens filium pulcherrimum esse, vano mota affectu in eum intuens, dixit : Non habeat B. Petrus pro malo, tu numquam ejus eris Frater. Mira res! statim ut verba revocationis voti protulit, puer qui usque ad illam horam sanus extiterat, protinus infirmatus est, atque eo die ex hac luce migravit : sicque ingratitudo amittere digna fuit, quem devotio accipere meruerat. In civitate Esculana in Marchia Anconitana, Domina quædam uxor cujusdam nobilis militis, qui D. Jacobus Bonhominis dicebatur; cum per annos plures filium non haberet, B. Petro Mart. se devovit, promittens de consensu viri sui, quod, si ei a Domino filium impetraret, eum habitu alio numquam indueret nisi habitu F. Prædicatorum; et vita comite pro posse laboraret, ut filius ille ætate debita eumdem Ordinem introiret. Post tempus modicum a promissione prædicta concepit et peperit masculum. Cum autem puerulus annum et dimidium jam complesset, et jam ei vestimenta fieri E deberent; cernens mater puerum fore pulcherrimum, de promissione facta doluit; incongruum reputans, quod tam decorus puer religionis habitum deferre deberet : unde quod voverat revocans, secularibus et delicatis eum induit vestimentis. Dei autem justo operante judicio, ut ex pœna filii mater ingratitudinis suæ culpam cognosceret, post paucos dies graviter infirmatus est. Omni vero medicorum deficiente auxilio, in extremis laborare cœpit. Mater vero culpa recognita, cum multa precum instantia pro liberatione filii ad B. Petri Mart. auxilium se convertit, promittens se quod voverat impleturam, si eum pristinæ restitueret sanitati. Perrexit statim ad locum FF. Prædicatorum parvulo assumpto, et cum magna dominarum caterva . quem super B. Petri Mart. altare reponens, ei multis cum lacrymis commendavit. Oratione finita puer continuo expiravit : mater vero tristitia plena corpusculum filii in gremio tenuit, ut veraciter comprobaret si vere mortuus esset. Convenerunt autem ad spectaculum istud Fratres et cives multi : qui omnes, una cum dominabus quæ cum matre venerant, judicaverunt et cognoverunt ipsum vere mortuum esse.

proles voto S. Petro facto impetrata,

PER AMB. TAEGIUM EX MS.

eo retracto moritur :

alius simili ex causa mortuus

F 64 Mater vero Fratribus dixit, ex quo B. Petrus non vult eum vivum, mortuum ipsum suscipite. Dum igitur fovea pararetur, adstantes dominæ pueri matrem induxerunt, ut B. Petrum pro suscitatione pueri precaretur. Quæ mentis assumptis viribus, corpusculum pueri super altare Martyris reposuit, et ab ipsa adstantibusque omnibus oratio fidelis facta est et devota. Oratione finita statim revixit puer, integra sanitate recepta, et videntibus omnibus risit, lacque suscepit, et prout consueverat et sciebat loqui cœpit. Hoc autem insigne miraculum in tota civitate Esculana notum fuit. Cum vero prædicti pueri parentes post multum temporis in quodam suo prædio comederent, et de recenti caseo, quem habebant, puero in vigilia B. Petri Mart. porrigerent, qui recentem caseum libenter comedere consueverat; ille quasi fastidiens renuebat, et prout poterat, balbutiendo dicebat : Nolo caseum comedere, quia hodie B. Petri Mart. vigilia est. Parentes autem illius illa die hanc fore vigiliam ignorabant; qui ad proximam statim mittentes ecclesiam, ita ut puerulus affirmabat invenerunt. Inquirentes autem ab omnibus de familia, invenerunt, quod nullus de familia coram puero de hac vigilia mentionem fecerat, nec de festo; carnes vero et ova contra suam consuetudinem

matre pœnitentiam agente revixit :

A nem renuit dicens, sibi talia propter B. Petri Mart. vigiliam non licere.

PER AMBR. TAEGIUM EX MS. *Tertius similiter impetratus,*

65 In eadem Esculana civitate erat matrona quædam, Romana nomine, quæ ex marito suo quatuor peperit filios, qui omnes adeo brevi vixerunt tempore, quod nullus ex eis quartum compleverit mensem : ipsa vero tristitiam haud modicam sustinebat, tum propter filiorum mortem, tum quia ex hoc viro suo odiosa reddebatur. Audiens autem a quibusdam Fratribus recitari, quod B. Petrus Mart. cuidam Dominæ in *g* Flandria, quæ quatuor mortuos pepererat filios, mirabiliter subvenisset, de ipsius meritis spe concepta, ipsum pro sua tristitia instantibus precibus exoravit. Cum post modicum concepisset, casus præteritos metuens, votum vovit B. Petro Mart. quod si filium haberet masculum et viveret, ante septennium vita comite eum indueret habitum Ordinis sui, et suo tempore pro posse laboraret, ut prædictum intraret Ordinem ; cui voto vir suus consensum præbuit. Natum igitur puerum Petrum vocavit; cumque ætatis suæ menses quatuor implevisset, parentes ipsius firmiter ad invicem statuerunt, mutato proposito, filium tenere pro se, et alium B. Petro Mart. secundum formam ante promissam tra- B dere : ipsa autem die fuit puer graviter infirmatus, et invalescente morbo per dies multos hydropicus effectus est. *retractato a parentibus voto* Cum medicinæ auxilio ei subveniri non posset, judicatum fuit per medicos ipsum aut cito moriturum, aut gibbosum fieri oportere : fuit autem infirmus viginti duobus mensibus, infra quos nec ambulare nec per se subsistere potuit, sed semper in lecto decumbebat. Post hæc adveniente B. Petri Mart. festo matrona quædam matri pueri consilium dedit, ut B. Petrum pro morte filii, qui tanto languerat tempore, precaretur : dicebat enim, melius semel mortuum filium flere quam quotidie moriturum. *hydrope,* Mater autem ejus ait : Credo B. Petrum Mart. tantæ benignitatis esse, quod libentius sanitatem puero impetrabit, quam mortem. Recognoscens autem cum lacrymis culpam suam, ad altare B. Petri Mart. detulit eum, ipsumque humilibus ei precibus commendavit. Ipsa autem die tumor omnis de pueri corpore penitus evanuit, et infra octo dies perfecte sanatus firmiter et libere ambulavit. Completis vero a nativitate annis quinque ejus pater defunctus est; mater autem filii solatio carere nolens, quod B. Petro Mart. promiserat, non servare deliberavit. Ipsa vero die qua sic firmavit, pes filii ita C periculose intumuit, quod de ipsius cura medici dubitabant. *tumore pedis,* Avia autem pueri filiam suam de propositi mutatione redarguens, una cum ipsa, voto iterum emisso et firmato, puerum ad altare B. Petri Mart. detulit; et cum Fratres pyxidem reliquiarum B. Petri Mart. super pedem posuissent pueri, statim omnis dolor et tumor recessit, et liberatus puer coram omnibus adstantibus ambulavit.

66 Post prædictum autem miraculum anno dimidio revoluto, mater puerum Ordinis habitu induit in domo propria, ut B. Petro Mart. promiserat : quo facto quidam ejus consanguineus ipsam dure redarguit, quod filium unicum Fratribus dare vellet, et apprehendens scapulare pueri, laceravit illud; in tantumque matrem induxit, quod ipsa consensum præbuit, ut filius seculari vestiretur habitu. Tunc ipsa die puer mutato habitu sanus ad scholas perrexit, sed vespere maximo cum gutturis tumore rediit pariter et dolore, collumque sic retortum habebat, quod maxillam nisi super humerum tenere non valebat. *et gutturis successive affectus, sanatur.* Mater vero hoc videns, cognovit hoc in pœnam suam sibi ideo evenisse, quia promissionem non servare disposuerat. Contigit autem die quadam, dum emplastrum super guttur ejus apponi deberet, Fratres Prædicatores visitationis gratia advenisse ; qui mulierem de tanta cordis instabilitate corripientes, eam hortati sunt, ut contrito corde et fideli proposito rursus auxilium B. Petri Mart. invocaret. D Facto ab ea iterum voto cum fide et reverentia magna, Fratres in nomine B. Petri Mart. super pueri guttur [emplastrum] posuerunt. Mane facto medicus affuit, et ligaminibus dissolutis inventus est puer dolore et tumore plenissime liberatus; judicante medico, quod emplastrum illud, naturali virtute, in tam brevi tempore, illi infirmitati conferre non poterat sanitatem. Agentibus autem omnibus Deo et Beato Martyri gratias, mater pueri in promissione semper fuit.

ANNOTATA.

a *Hinc rursum patet Legendam, ut est a Thoma de Lentino scripta, non haberi integram apud Surium.*

b *Quæ ibi habentur, ea cum hic positis conferemus, et siqua notabilis occurrat differentia, indicabimus ut supra factum est.*

c Berengarius de Salomedio, XIII *Magister Generalis, electus Carcassone* 1312. *Hic quinto magisterii anno constitutus Archiepiscopus Compostellanus, obiit* E *anno* 1325. *Collectionem miraculorum jussu ejus descriptam si quis exhibuerit stylo primigenio, gratiam apud nos inibit, et per nos ab Ordine Prædicatorum universo.*

d *De Petri Calo Legendario egimus in Præfatione generali ante Januarium Cap.* 1, § 4. *Id utrum uspiam integre extet nescimus, tomum ejus unum (duo videntur fuisse) invenimus Romæ apud Emin. Franciscum Card. Barberinum· sed in hoc nihil de S. Petro reperisse meminimus, haud negligenter notaturi, si quid singulare ibidem occurrisset.*

e *Nempe ea quæ unius ejusdemque sunt generis sub eumdem titulum referendo; utinam non etiam abbreviando narrationes ipsas, quod alias in miraculis factum a Taegio notavimus doluimusque.*

f *Hactenus Partis* 3 *velut procemium, deinde sequuntur Paragraphi superius post Prologos indicati : quorum ordinem sequi volens, oportet a primo qui sequitur initium faciat numerandi.*

g *Miraculum hoc infra refertur num.* 73.

CAPUT IX.

Febri, hydropisi aliisque morbis et defectibus laborantes per S. Petri merita sanati. F

Duo Fratres Ordinis Prædicatorum, devote ad ipsius suffragia recurrentes, beneficia miraculosæ sanitatis sunt consecuti. *sanantur apostema,* Nam cum unus a quodam vehementi apostemate, quod patiebatur in costis, judicio medicorum non posset absque incisione curari, nec sine mortis periculo incidi; cum esset multum pavefactus, ad Martyris tumulum confugit: dumque suum discrimen Beato committeret Martyri, prius quam postulare præsumeret, est beneficio donatus : protinus enim omni tumore et apostemate toto fuit absque periculo et incisione, curatus. *hydrops,* Alius vero cum esset hydropicus, et medicinis non posset aliquibus se juvare, nec naturalem stomachi restaurare calorem; in Conventu Astensi, ante altare B. Petri Mart. orans obtinuit protinus totius corporis sanitatem. In conventu Bononiensi Fr. Joannes Polonus quartana laborabat. Cum autem in festo B. Petri Mart. sermonem ad Clerum facere deberet, et accessionem eadem nocte juxta cursum febris exspectaret, vehementer extimuit, ne in injuncto sibi sermone deficeret. *quartana,* Conversus itaque ad sancti Petri Mart. suffragia, ad altare ipsius magna cum devotione accessit, orans, ut ejus meritis juvaretur, cujus debebat gloriam prædicare

A prædicare: sicque factum est, ut febris illa nocte cessarit; et postmodum eum numquam invasit. Frater quidam in conventu Lugdunensi cum quasi ad mortem infirmus jaceret, in colloque apostema haberet, de quo non modicum dubitabant; petiit multa cum devotione a Magistro Ordinis, qui tunc præsens erat, ut B. Petri reliquias sibi adferri faceret, eo quod ejus meritis sanitatem se recepturum firmiter speraret. Cum autem cum eis signatus fuisset, statim se convalescere sensit plene liberatus.

apostema,

68 Quidam Colomensis Conventus in gutture strumam annis duobus habebat adeo magnam, quod eum plurimum deformabat, et plurimorum judicio periculosa erat. Hic in tanto periculo constitutus B. Petro Mart. promisit, si strumam illam evanescere faceret, eumque a tanto periculo liberaret, quotidie ad ipsius honorem unum Pater noster diceret. Statim igitur emisso voto struma illa detumescere cœpit, subitoque evanuit. Omnes illius domus Fratres Deo et B. Martyri gratias egerunt, quod prædicto Fratri, cui medicorum suffragia prodesse non poterant, plene restituit sanitatem. Frater quidam de Ordine Prædicatorum cum alterum ex genibus ita læsum haberet, quod sine baculi adminiculo ambu- B lare non posset, emisso voto se convertens ad martyrem, quod de ipso in Vesperis et Laudibus de cetero memoriam faceret, si eum meritis ipsius Dominus liberasset, confestim non sensibiliter perpendit effectum. Qui postmodum perfecte sanatus illius memor esse non desiit, postmodum virtutum ipsius testis effectus. Frater quidam Esculanus Ordinis Prædicatorum, Petrus nomine, dolorem magnum et tumorem habebat in pede; et plurimis adhibitis remediis medicorum, nec melius habere nec per se subsistere vel ambulare valebat: nocte autem festi B. Petri Mart. cum Fratrum auxilio ad ipsius Martyris altare visitaturus accessit, et Martyres deosculans reliquias orationeque fusa, ad cellam deductus est: post primam autem dormitionem evigilans, reperit se totaliter liberatum.

struma,

genu et pedis vitium,

69 Religiosus ac Reverendus Vir Fr. Philippus Brixiensis, Ordinis FF. Minorum, in publica prædicatione retulit; quod cum ipse de Roma in Lombardiam rediret, et in montibus Thusciæ præ calore nimio æstuaret, socio dixit: Si B. Petrus Martyr, de Ordine Prædicatorum, qui dum Mediolani in calore maximo prædicaret æstuanti populo nubis refrige- C rium impetravit, nobis in tanto ardore gratiam similem impetraret; hoc ego miraculum et alia quæ scirem ejus laudibus cedere, in prædicatione publica ad ejus enarrarem gloriam. Finitis verbis, quod petivit, habuit: nam cum prius nullius nubeculæ in aere vestigium appareret, subito Dei nutu, pro Martyris sui gloria, super ipsos Fratres nubes apparuit, quæ ipsis æstuantibus refrigerium præbuit. Frater vero præfatus, de miraculo dubius, ait: Jucundior et delectabilior mihi esset hæc nubes, si ex miraculo provenisset; ego tamen magis puto a casu quam ex miraculi operatione provenisse. His finitis verbis nubes confestim ex toto disparuit, et in vehementiori quam fuerant prius ardore fuerunt. Tunc Fr. Philippus, viso super se Dei judicio, culpam suam humiliter recognoscens, ad pedes socii, qui Sacerdos erat, humiliter se prostravit, et de sua incredulitate et ingratitudine confessionem fecit; promittens firmiter, quod si B. Petrus Mart. gratiam ei rursum impetraret, et quam interveniente culpa perdiderat nubem, ad ipsius gloriam revocaret; miraculum quod evenerat venerabiliter crederet, et honorem ipsius et culpam propriam in prædicatione publica, ad Dei et Martyris ipsius gloriam, prædicaret. Confessione igitur et oratione facta et absolutione recepta, nubes continue B. Petri gratia reddiit, quæ ipsos tota die prosequens, magno cum D refrigerio in suo itinere obumbravit.

immodice æstuanti

nubes submittitur.

PER AMB. TAEGIUM EX MS.

70 In monasterio S. Angeli magni de Esculo, quod est sub cura FF. Minorum, Soror quædam, Margarita nomine, gravissimum cordis defectum sæpe patiebatur; qui tanto eam frequenter dolore premebat, quod nec loqui nec movere se poterat, sicque fortiter tremebat, quod a sex Sororibus sic firma teneri non poterat, quin cum ea fortiter tremerent, acsi eamdem et ipsæ paterentur infirmitatem. Cum autem nullis posset medicorum remediis liberari; die quadam dum gravamen illud pateretur actualiter, et præ angustia loqui non posset, B. Petri auxilium invocavit. Oratione brevi completa, statim fuit ab infirmitate liberata, nec eam ulterius passa est. Alio tempore dicta soror, horribilem fistulam in pollice manus dexteræ passa est; nam cum tria foramina juxta unguem haberet, et per mensem unum sub medicorum cura nihil proficeret; timentes medici totius manus corrosionem, deliberaverunt omnino pollicem amputare. Quodam autem sero de humano desperans auxilio, B. Petrum Mart. devote invocavit et fideliter, ut digitum ei amputari non E permitteret. Mane facto adfuit medicus, et digiti ligaturas dissolvens, eam plenissime liberatam invenit et foramina solidata: quæ B. Petro Mart. immensas referens gratias, infirmitatem illam ultra non sensit.

Curantur cordis oppressio,

fistula,

71 In eodem monasterio Soror quædam, Marina nomine, pœnam hujuscemodi multo tempore passa est: nam os humeri ejus in tantum super omnia ossa excreverat, quod quando brachium quantumcumque leviter elevabat, tanto cruciabatur dolore, quod rugitus magnos quasi semper emittere cogebatur, unde ejus vita sibi aliisque inutilis erat et pœnosa. Dum igitur quadam die brachium elevasset et dolores pateretur gravissimos, memorans qualiter B. Petrus Mart. Sororem Margaritam præfatam ab infirmitatibus liberavit gravissimis, ipsum in corde suo, quia præ dolore loqui non poterat, devotissime invocavit: et dum intra se de ipsius virtute et meritis cogitaret devota et fideli mente, in animo suo hujuscemodi imaginationem volvere cœpit, quod si tabulam vel scedulam aliquam haberet, in qua B. Petri Mart. imago depicta foret, si ipsam super infirmitatis locum apponeret, B. Petrus ei sanitatem a Domino impetraret. Mira res! Statim cum imagi- F nem ipsam cum deliberatione et devotione firmavit habere, os illud, quod illam sic gravissime affligebat, ad modum et locum debitum protinus est reductum; et omni dolore cessante, pristinam recepit sanitatem; ita quod deinceps ab omni gravamine hujusmodi libera, brachium illud absque omni dolore, sicut et reliquum, exercebat libere et levabat.

os humeri distortum,

72 Cum Religiosus quidam de Esculo, Fr. Transmundus nomine, præfati monasterii Capellanus, passione arenularum creberrime et gravissime turbaretur; quadam die dum passione ipsa gravaretur magis solito, ad B. Petri Mart. recurrit auxilium, et facto intra se voto (nam tunc quidem loqui non poterat præ dolore) quod si eum liberaret, ejus imaginem pingi faceret, et annuatim in ipsius festo ecclesiam FF. Prædicatorum cum oblatione cerei, quamdiu viveret, visitaret; statim omni dolore cessante, fuit perfecte ab ipsa infirmitate et integre sanatus. Quemdam Abbatem Pictaviensis diœcesis, cum graviter febribus laboraret, ita quod ex ipsis mori timebat, visitavit Frater quidam Ordinis Prædicatorum ejus cognatus, dixitque ei, quod si, voveret se Deo et B. Petro, qui noviter in Lombardia pro fide Christi occisus fuerat, sed nondum canonizatus, a febribus liberaretur. Qui statim exhortationem Fratris complens, candelam suæ longitudinis accendi

calculus,

febris,

PER AMB. TAEGIUM EX MS.

A accendi fecit, coram altari quodam in ecclesia, in honore B. Petri; et ex tunc omnino a febribus et ab omni infirmitate integram recepit sanitatem. In provincia Teutoniæ sanctimonialis quædam in claustro *a* Eccebach, Constantiensis diœcesis, Ordinis *b* S. Sixti, existens, per annum et amplius gravem guttam in genu perpessa est, ita quod nullo remedio liberari poterat; et quia sepulcrum B. Petri visitare corporaliter non poterat (quia non licebat propter obedientiam nec valebat propter infirmitatem) audiens quod in *c* quatuordecim diætis a loco illo Mediolanum adiri possit; cogitavit saltem sepulcrum prædictum mentali gressu ac devotione sedula visitare, pro qualibet diæta centum Pater noster quotidie dicere proponens, in honorem S. Petri Mart. Mirum in modum! Cum tales diætas facere cœpisset, successive semper et paulatim melius habere cœpit. At ubi ultimam diætam fecit, ad tumbam mentali progressu pervenit flexis genibus, acsi coram tumba foret, psalterium maxima cum devotione totum legit: quo expleto, ab omni infirmitate adeo liberatam se sensit, ita ut jam modicum quid sentiret; rediens vero eo modo quo iverat, antequam omnes diætas exolvisset, penitus sanata est.

genagra.

B

ANNOTATA.

a Eccebach *etiam vocat Flaminius: an recte sic scriptum, et ubi situm, Constantienses dijudicabunt*

b *Notum est Romæ S. Sixti monasterium, ad quod S. Dominicus anno* 1218 *jussu Honorii 3 transtulit et collegit omnes, quotquot tunc Romæ sparsim et citra disciplinam degebant, monachas; unde factum videtur, ut quæ alibi quoque simili sub institutione et directione FF. Prædicatorum erecta aut reformata sunt sanctimonialium cœnobia,* Ordinis S. Sixti *dicerentur.*

c *Taegii MS. solum habet,* quatuor diætas: *sed correxi ex Flaminio: quis enim nescit, Constantiam a Mediolano distare* p. m. *circiter* 200, *horis plus quam* 60: *quibus conficiendis facile* 14 *diebus opus est viatori non expedito.*

CAPUT X.

Varii per S. Petri merita ad vitam revocati.

In Flandria mulier quædam, cum jam tres filios mortuos peperisset, et ex hoc a viro suo odio haberetur; B. Petri Mart. auxilium invocavit. *a* Cum- C que quartum similiter mortuum peperisset, mater filium defunctum accipiens, ad rogandum S. Petrum totam se contulit, devotis orans precibus, ut ejus filium suscitaret. Vix autem orationem compleverat; et ecce puer, qui mortuus fuerat, vivus apparuit: quem ab baptisma deportatum, cum definitum fuisset, ut Joannes vocaretur, Sacerdos dum Joannes dicere voluit, Petrus dixit: unde hoc nomen deinceps ob B. Petri devotionem retinuit. In Provincia Franciæ civitate Senonis, puella quædam cum in aqua *b* fluminis, in quam ceciderat, per longum temporis spatium *c* latuisset, tandem de flumine mortua extracta est: cujus mortis quatuor erant indicia certitudinis, videlicet magnum temporis spatium, rigiditas corporis, frigiditas, et nigredo. Quam cum ad FF. Prædicatorum portassent ecclesiam, eamque novo Martyri Petro devovissent, statim vitæ restituta est pristinæ et sanitati. *d* In Provincia Thusciæ apud Narniam matrona quædam erat, quæ ad B. Petrum Mart. magnam habebat devotionem: hæc filium suum, annorum circiter trium, quodam mane in lecto mortuum reperit: metuens autem viro suo, quod acciderat indicare, ne forte contra eam excandesceret, ejus negligentiæ hoc imputando; misit ancillam suam cum corpore pueri ad ecclesiam

Suscitantur, infans natus mortuus,

puella submersa,

D FF. Prædicatorum, adjurans ipsam ne alicui casum panderet, sed discedente de ecclesia populo ipsum sub altari B. Petri Mart. poneret, sic occulte tamen ut videri a nemine posset. Sperabat autem orabatque fideliter, quod B. Petrus Martyr, infra cujus octavas hoc evenerat, filium suum ei vivum et incolumem redderet. Cum autem vir ejus, ubinam esset puer, inquireret, simulavit quod ad domum cujusdam consanguineæ suæ puerum transmisisset pro medicina quadam Tertia vero die, dum Fratres Conventus illius in refectorio sederent ad cœnam, puer ille per B. Petri Mart. merita suscitatus, refectorium introivit lætus ac jucundus. Fratres vero mirati quomodo puerulus ille, quem multi ex eis noverant, sic solus esset, putaverunt quod ex oblivione post Vesperas relictus fuisset. Miserunt autem nuntium ad matrem, ut ancillam pro puero mitteret, quem in ecclesia ex oblivione dimiserat. Quæ cum aliis multis ad domum Fratrum currens, et filium lætanter suscepit, et miraculum fideliter enarravit.

puer suffocatus,

74 Mulier quædam apud Genuam, instigante diabolo, præ desperatione quadam, in domo propria, clauso ostio, manibus propriis se suspendit, et per magnam horam ut mortua ad trabem pependit. Dum autem a quibusdam de vicinia quæreretur, et ad ostium pulsantibus nullum daretur responsum; per rimulas respicientes, viderunt eam in trabe suspensam. Per violentiam igitur irrumpentes, fune abscisso eam omnino mortuam repererunt. Tunc matrona quædam antiqua, quæ ad B. Petrum Mart. magnam habebat devotionem, quæ etiam, quando juvencula erat, tunc ipsi aliquando confessa erat, adstantibus dixit: sicut B. Petrus Martyr hominem, qui ferrum ignitum *e* pro testimonio sanctitatis ejus accepit in manibus, conservavit illæsum, sic potest hanc miseram mortuam, si vult, suscitare. Et ad domum pergens, quamdam particulam cappæ B. Petri Mart. attulit, quamdiu ex devotione servaverat; et in ipsius nomine super ejus guttur posuit, omnibus qui aderant, B. Petrum Mart. devote et fideliter invocantibus. Statim igitur oratione completa, et panno cappæ apposito super defunctæ guttur; quæ ex propria malignitate mortua fuerat, ex B. Petri virtute ac benignitate surrexit, dans gloriam Deo et B. Petro Matyri suo, dicens se toto vitæ suæ tempore nunquam tantam sensisse dulcedinem in gutture, sicut quando revixit, in loco ubi prædictæ reliquiæ applicatæ fuerunt. F

mulier quæ se suspenderat, E

75 In monte Pessulano nobilis quidam uxorem habens, per annos plurimos, filios de uxore habere non poterat. Cum ipse et uxor ejus B. Petro Mart. se humiliter devovissent, filium B. Petri meritis impetrarunt: qui, cum ad ætatem circiter annorum quinque venisset, gravi oppressus languore mortuus est. Pater vero, quamvis tristitia plenus, civium, Religiosorum et Clericorum copiosa multitudine convocata, corpus defuncti pueri ad ecclesiam Fratrum Prædicatorum deferri fecit, ubi fuerat tumulandum. Cumque defuncti corpus in feretro jaceret, et Clerus funeris prosequeretur officium, ecce mater defuncti, matronarum comitata caterva, contra patriæ morem, nimia devicta tristitia et grandi de B. Petro Mart. spe concepta, intravit ecclesiam; et ad B. Petri Mart. accedens altare, lacrymosis precibus ipsum interpellare cœpit, clamans et obsecrans, ut aut ei filium, quem a Deo impetraverat, redderet, aut eam ex hac luce revocaret, ne calamitatis, quæ virum suum opprimere cœpit, amplius testis esset. Ad clamorem igitur ejus Fratrum omnium Ordinum ibidem existentium multitudo convenit, et ejus superabundanti compassi tristitiæ, genua flexerunt omnes, rogantes B. Petrum Mart. ut tanto dignaretur succurrere

puer quinquennis.

A succurrere dolori. Brevi oratione facta, puer qui mortuus jacebat, vidente magna multitudine, revixit; statim surgens incolumis, cucurrit ad matrem, dicens : B. Petrus Martyr, vestris pulsatus precibus, me suscitari impetravit.

76 Juvenculus quidam eodem in loco cum pueris ludebat in strata, contigit autem virum quemdam cum equo, cui insidebat, per viam illam currendo transire, cumque alii pueri fugerent, solus ille fugam nescivit aut arripere nequivit. Et cum ille qui in equo erat, equum retinere non posset, cursu veloci impegit in puerum, et anterioribus pedibus pueri caput elisit atque confregit, pedes etiam posteriores super caput posuit : propter quod os capitis in pluribus partibus confractum fuit, et puer protinus expiravit. Delato autem filii corpusculo multa cum tristitia ad domum matris, et facto super eum planctu magno, tandem matri persuasum est, ut eum sepeliri faceret. Ipsa autem de B. Petri Mart. miraculis recordata, quæ multa ibi in circumstantibus partibus Dominus per eum fuerat operatus, ait : Nolo, ut hoc corpusculum sepulturæ tradatur quia spero quod B. Petrus Martyr, ad quem multa afficior devotione, ipsum vitæ et sanitati restituet. B Tunc corpus illud ad ecclesiam FF. Prædicatorum deferri fecit, et ipsa magna cum caterva illuc festinavit, et ante altare B. Petri Mart. collocavit, et per eam aliosque qui aderant devota oratione facta, Fr. Priorem ad se vocari fecit; quem instanter rogavit, ut reliquias B. Petri Mart. adferret et super defuncti corpus poneret; quia in Domino confidebat, quod ipsum B. Petri meritis suscitaret. Prior autem matris precibus victus et lacrymis, sacristiam intravit, et sacris indutus vestibus, multa cum reverentia reliquias Sancti attulit, quibus confractum pueri caput tetigit: et statim ut fracturam ossis tetigit, tactum vulnus consolidatum est. Quo viso, per fracturas singulas caput tetigit, et sic fuit caput cunctis videntibus consolidatum, acsi numquam confractum fuisset : puer autem adhuc vita carebat. Tunc mater reliquias super corpus defuncti apponi fecit ; quo facto, Christi operante virtute, puer qui mortuus fuerat, vitæ et sanitati fuit integre restitutus.

alius ab equo obtritus :

77 In Castro novo ad sex milliaria a Monte-Pessulano distante, quidam scutifer ad extrema vitæ usque devenit, et a circumstantibus mortuus judicatus est; quia omnia mortis signa tam in oculis, C quam in aliis membris apparebant. Uxor autem ejus et parentes amicique eum tamquam mortuum flentes, ipsum finaliter B. Petro Mart. commendaverunt, voventes si eum vitæ et sanitati pristinæ restitueret, ipsi una cum eo altare suum et reliquias, debitis cum oblationibus, in festo ipsius proximo visitarent. Mirum in modum! Subito facto voto, qui mortuus fuerat, revixit sanus et incolumis. Quod miraculum ipse et omnes prædicti, qui hoc viderunt, in dicto festo Fratribus et omnibus præsentibus sunt professi, ad Dei laudem et Martyris sui. Cujusdam Dominæ in monte Pessulano *f* filius lactens, mortuus est, per dies aliquot ante festum B. Petri Mart. de cujus morte consolari non poterat. Audiens igitur a circumstantibus, qui ad eam consolandum advenerant, quod festum B. Petri in proximo futurum erat, qui super mortuos non modica operabatur miracula; cum lacrymis et gemitu, quibus plena erat, eumdem Martyrem invocavit, vovens ei quod si filium suscitaret, eum cum sudario et imagine cerea ad suum altare portaret. Mira res ! mox facto voto, infans resuscitatus et hilaris ac manibus plaudens, matri suæ arridere cœpit : quæ infra ejus Octavas votum perficiens, et miraculum omnibus narrans, ante ejus altare filium devote præsentavit.

miles defunctus,

f et infans :

78 Anno MCCCVII *g* fuit eodem in loco quidam febre continua usque ad mortem infirmus, qui finaliter morbo invalescente fuit a circumstantibus mortuus reputatus : unde per multum spatium fuit ejus velata facies, et interim parentes de sudario et cereis cogitabant. Uxor autem ejus continue B. Petrum cum lacrymis et suspiriis invocabat. Cumque parentes et amici eum in sudario ponere vellent, et uxor nollet de loco se movere (quæ juxta ipsum erat, semper dictum Sanctum invocans) qui mortuus fuerat, revixit sanus et hilaris; et sudarium, quo involvi debebat, ad B. Petri Mart. altare devote portavit; et ejus reliquias multis præsentibus adorans, ad propria lætus est reversus. Eodem anno mulieris cujusdam filius graviter infirmatus mortuus est, circa noctis crepusculum. Quo viso mater tota nocte B. invocavit Mart. Petrum, ut Deus per ejus merita filium restitueret. Et ecce circa auroram puer oculos aperuit, et ad comedendum cibum requisivit. Quem mater, præsentibus omnibus, qui eum mortuum viderant et resuscitatum, cum voto quod fecerat et sudario, ad altare B. Petri detulit, Fratribus miraculum narrans, Deo gratias agens.

D

PER AMBR. TAEGIUM EX MS

g vir febri extinctus,

79 Anno MCCCXII circa festum Pentecostes mulier quædam, filium usque ad mortem habens infirmum, E cum in eo infirmitas invaluisset, finaliter eo mortuo cum viro suo desolata est, et quasi diro vulnere sauciata. Cœpit tunc B. Petrum Mart. invocare, multis cum lacrymis validisque clamoribus ac suspiriis, ut per ipsius merita Deus filium suum suscitaret. Et cum ab assistentibus nullam vellet vel posset consolationem accipere, sed magis ac magis talia precaretur; facto ab eis voto, subito, qui mortuus fuerat, totusque per longum temporis spatium frigidus fuerat, revixit; et cum parentibus et amicis ad ejus reliquias venit, et Fratribus miraculum fideliter enarravit. Eodem tempore in castro de Melgoris, a monte Pessulano ad sex milliaria distante, mulier quædam filium habuit uxoratum, infirmitate gravi laborantem, de qua finaliter mortuus est. Cum post multa vota, quæ pro filio fecerat, eum ut unicum diligens, non convalesceret; commotis maternis visceribus, flexis genibus et complexis manibus gemitus fundens et lamenta, tamquam omni solatio filii destituta, invocabat B. Petrum Martyrem et clamabat, ut sibi filium restitueret; cum ipsa nullatenus de sua misericordia dubitaret, et sciret eum multis in simili casu F subvenisse. Mira res ! Facto voto de sudario portando et candelis eorum qui traduntur sepulturæ, ut moris est, ad ejus reliquias; subito qui mortuus fuerat revixit. Mater vero gaudens et mirans de tanto beneficio sibi dato, cum prædicto filio suo venit ad reliquias B. Petri Mart. offerens ibidem quæ voverat, gratias agens Deo et sancto Martyri. *i*

et puer mortuus,

item vir alius

80 Anno MCCCXIV, infans filius Petri de Galbato mercatoris infirmatus est ægritudine mortali, de qua finaliter mortuus est. Pater igitur et mater propter festum B. Petri Mart. quod viderant a Confratribus et Confratissis fieri; et miracula magna et infinita, quæ viderant et audierant per eum fieri; ejus suffragia magnis cum lacrymis invocare cœperunt, voventes ei sudarium, imaginem et candelas. Et cum statim filium non suscitasset, parentes patris et matris de tanta mora extædiati, cœperunt patri et matri dicere: Quare non expedimus nos? quare ad sepeliendum non defertur ? quid vultis facere ? Tunc pater et mater, adhuc lacrymantes pro filii suscitatione, et orantes B. Petrum Mart. dixerunt : Nos vere credimus et confidimus, quod Deus eum nobis per merita B. Petri Mart. restituet. Et cum in istis versarentur verbis, cum parentibus et amicis lacrymari non cessantes, et B. Petrum Mart. deprecantes, subito prædictus infans revixit. Et pater

i et infantes duo :

A ter et mater in vigilia sanctæ Crucis, sicut voverant, ad ipsius Martyris reliquias filium detulerunt, quæ voverant ad ejus tumulum offerentes, Deoque et beato Martyri gratias agentes.

PER AMBR. TAEGIUM EX MS.

81 Anno MCCCXIX prid. Kal. Martii, quidam infans mortuus natus est, secundum obstetrices et patris, aviæque ac ceterarum matronarum, quæ aderant dictum. Unde eum ad partem posuerunt. Avia dolorem patris cernens, Deo et B. Petro Mart. votum fecit, quod si a Deo impetraret, ut filius reviviscat, in tantum, quod baptizari possit, ipsum baptizatum ad ejus altare portaret. Pater igitur, cum flexis genibus, manibus complosis, cum lacrymis maximaque devotione B. Petrum Mart. orare non cessabat. Et ecce infans dextrum pedem movere cœpit aliquantulum: quo viso pater et avia vociferantes B. Petrum exorabant, ut miraculum quod inceperat consummaret, vitam infanti restituendo. Et cum in oratione persisterent, movit dexteram manum, et post oculos aperuit, totumque corpus movit; ipsoque baptizato, cum mater de puerperio surrexisset, infantem sanum et incolumem, cum avia aliisque parentibus ac amicis, ad altare B. Petri Mart. deduxerunt, Deo et Sancto gratias referentes.

quorum unus mortuus natus

B

ANNOTATA.

a *Vitæ-Fratrum distinctius sic narrant:* cum vir ejus odiret eam in tantum, ut cogitaret vel dimittere eam vel non amplius jacere cum ea, quarto concepit: et in B. Petro totam ponens fiduciam, votum emisit, ut si meritis ejus partus ipsius viveret, laboraret pro posse suo eum ponere in Ordine suo, si esset masculus; si vero femina, in monasterio feminarum. Sed adveniente partu cum peperisset mortuum sicut prius, et quæ astabant vellent ei celare, ex levi cognito earum murmure quod mortuus esset (licet vix posset credere, propter conceptam de meritis B. Petri fiduciam) portato demandato ad se puero etc.

b Iccauna *fluvius, Senonas præterlabens.*

c *Vita Fratrum,* per spatium temporis, quo potuissent duæ Missæ privatim celebrari.

d *Ibidem ad altare:* super quo multæ paratæ fuerunt jurare, quæ aderant ibi.

e *Hujus miraculi plena relatio habetur infra num.* 113.

C f *Flaminius* filiam *et* puellam *vocat.*

g *Idem impressit,* MCCCVI

h *In tabula Dominii Senensis, pari intervallo versus Senas, notatur* Vergoli; *ut suspicer hic aut ibi vitium obrepsisse scriptori.*

i *Addit Flaminius:* Anno qui secutus est in eodem oppido, filius Joannis Galzetti, parentibus ad eamdem opem confugientibus, ad vitam revocatus est.

CAPUT XI.

Puerperis per S. Petri merita facilitas partus indulta, proles oculis et manu donatæ, quidam in periculo mortis servati.

Invocatus Sanctus puerperæ facilem partum concedit,

Anno MCCCVII uxor Joannis de Cabanis de monte Pessulano, juvencula delicata, dolores partus habere cœpit, ita quod infans brachium totum ejecit. Et cum dolores invalescerent ipsamque usque ad mortem cruciarent, quia infans mortuus erat; vocatis medicis et aliis personis, nullum consilium et auxilium ab eis habens, quasi mortua ab omnibus est judicata. Media nocte pro aqua reliquiarum B. Petri Mart. parentes festinanter miserunt; eumque cum lacrymis invocantes, aquam illam in ejus ore posuerunt, et cum violentia non modica transglutire fecerunt; D quia quasi mortua videbatur. Quo facto statim infans mortuus sine læsione matris exivit, et mater revixit, quæ mortua videbatur. Sequenti die mater ejus discalceatis pedibus et lutosis, quia pluerat et pluebat, cum voto quod promiserat venit ad Sancti reliquias, et suo Confessori Fratribusque miraculum enarravit: postmodum venit filia cum voto Sancti Martyris reliquias visitatura, Deoque ac Sancto gratias actura. Eodem tempore et anno quædam Domina partus dolores habere cœpit fœtus mortui, quem in ventre habebat, vocatisque obstetricibus et aliis feminis, medicisque ac chirurgicis, et aliis pluribus, a quibus sperabat auxilium, cum a nullo habere potuisset, Dominæ assistentes dictæ dominæ parentibus eam quasi mortuam cernentes, dixerunt: Quare ad B. Petrum Mart. non accurritis, qui nudius tertius, sicut scitis, quamdam a simili periculo liberavit. Quod illi audientes, illa quasi mortua existente, S. Petrum cum lacrymis et suspiriis invocaverunt, nocte profunda ei voventes, quod, si eam a mortis periculo liberaret, discalceatis pedibus omnibusque posthabitis, statim cum voto quod fecerant, E ad ejus venirent reliquias. Mira res! statim infans mortuus, qui putridus erat, exivit mane excoriatis brachiis; in cujus exitu tantus fœtor fuit, quod nulla persona cum matre remanere potuit, quantumcumque illi familiaris, amicabilis et propinqua esset. Et sic infante edito a mortis est periculo liberata: Dominæ vero, statim post Missam, votum quod fecerant, perfecerunt, ad reliquias B. Petri Mart. venientes, miraculumque ad Dei et Sancti laudem enarrantes.

item alteri:

83 Mulier quædam de Monte-Pessulano, per quatuor annos sic fuit infirmata paralysi, et contracta ab umbilico superius, quod de lecto surgere non poterat, nec exire sine magno adjutorio: in quo tempore tres filios habuit; et quando primum parere debuit filium, facta fuit nigra, sicut pannus niger, ita quod a circumstantibus mortua fuit judicata. Cum ipsa in corde et circumstantes B. Petrum Mart. invocarent, filium peperit una manu carentem. Quæ cum convaluisset, infantem videre voluit, et videns eum unam solam manum habentem, denuo B. Petrum Mart. invocavit, ejus suffragia maximis cum lacrymis implorans. Mira res! Subito alia manus infanti data est, ita sana et pulchra sicut alia. Eadem cum alium concepisset et pariendi appropinquasset tempus, in eodem statu fuerat sicut F prius. Cumque infantem sine oculis peperisset, et eum sic vidisset orbatum, invocato B. Petro Mart. eique emisso voto, subito infanti pulcherrimi dati sunt oculi. Tertio concepit, et accidit sicut prius, et filiam peperit cum omnibus membris, sed macilentam, deformemque ac scabiosam, et quasi a natura totaliter alienam, ut etiam leprosa horribile monstrum videretur. Quæ B. Petrum Mart. cum lacrymis invocavit, et devotio maxima fecit, quod mater ab infirmitate sua totaliter liberata, et filia ejus pulcherrima effecta est, et in novam mutata creaturam. Hæc retulit dicta mulier, anno MCCCV veniens ad reliquias B. Petri Mart. cum tribus infantibus prædictis et cum suis parentibus et amicis, ut eas adorarent. Quod audientes Fratres, qui eis reliquias ostendebant, Deum et Martyrem sanctum glorificaverunt. In eodem loco mulier quædam filium peperit, sed deformem, habentem solam capitis anteriorem partem usque ad aures inclusive, de posteriore parte nihil habentem: quo viso mater, recordata miraculorum, quæ ibi B. Petrus Martyr operatus est, eum cœpit maximis cum lacrymis invocare. Cum puerum juxta se teneret in lecto, janua cameræ clausa existente, intravit ejus cameram Frater

et alteri, cujus prolem primam, manu

aliam donat oculis,

tertiam a scabie mundat:

alterius proli occiput instaurat:

Frater unus Prædicator, in aspectu pulcher et in incessu gravis magnæque reverentiæ; et filium quem illa juxta se tenebat, benedixit, statimque disparuit. Mox vidit mater filium capite integrum, colore flavum et aspectu pulchrum quem mater Priori et Fratribus dicti Conventus Montis-Pessulani præsentavit, ut hoc miraculum populo prædicaret. Mulier quædam cum ad partum pervenisset, frustum carnis peperit, nullius animalis vel hominis similitudinem habens. Quo viso tristis vehementer effecta, ad B. Petri Mart. auxilium se contulit, quem in speciali habebat devotione. Oratione autem et voto ad ipsum emisso, statim Dei virtute ex carne illa corpus pueri formatum est integraliter et perfecte.

fœtum informem reformat:

84 Mulier quædam, Maria nomine, in civitate Metensi, septem pepererat filios, quosdam in partu mortuos, alios semivivos, qui non multum viverunt post susceptum baptismum. Accidit, ut Frater quidam Ordinis Prædicatorum, cognatus ejus, de Capitulo provinciali missus, Conventui illi assignatus fuerit. Et cum Fratris reditu cognati et amici gauderent, dicta mulier amarissime flebat. Cum autem quæreret ad ea Frater tanti fletus causam, illa spiritu reassumpto, ait: Ego misera prægnans sum, et miserabilem expecto partum. Cui Frater, Ne timeas, inquit, sed de Dei bonitate et meritis novi Martyris Petri de Ordine nostro confide, eique te ipsam in partu tuo cum devotione recommitte; promittasque quod si masculum pepereris, ipsum Petrum denominari facies, et annis singulis ipsum cum honestis oblationibus ad B. Petri Mart. altare præsentabis; festumque ejus observabis, ac officium de eo audies et sermonem: sicque secura esto, quod te a periculo liberabit; et filio, quem in utero gestas, vitam dabit, conservabitque. Ipsa his auditis exhilarata, verbisque Fratris firmiter adhærens nihilque hæsitans mœrore deposito et in gaudium mutato, ait: Omnia quæ dixistis me facturam voveo. Cum autem tempus pariendi advenit, facillimum edidit partum, masculumque vivum peperit, et in baptismi susceptione Petrum a B. Petro nominari fecit: fuit autem puer ille admodum gratiosus. Miraculum autem istud tam celebre per civitatem Metensem fuit divulgatum, adeo quod mulieres ex tunc in partu laborantes B. Petrum de Ordine Prædicatorum invocare cœperunt, multæque ad ejus invocationem auxilium perceperunt.

difficultatem partus adimit:

85 Alia quædam Domina, quæ filium a multo tempore habere non poterat, pro hac gratia B. Petrum Mart. votis multis et devotis precibus invocavit. Post non multum vero temporis peperit filium, habentem in capite et in humeris cicatrices, in locis videlicet illis, in quibus B. Petrus vulneratus est, quando ab hæreticis pro defensione fidei Catholicæ, fuit interfectus: ut ex hujusmodi cicatricibus monstraretur, quod filius ille meritis Beati Martyris fuerat impetratus. Quadam vero die præfata Domina pro culpa quadam nutricem, quam in domo habebat, dure increpavit; propter quod mulier illa fortissime fuit provocata, et volens Dominæ magnam inferre displicentiam, puerum occidere voluit in vindictam, ut mater summa tristitia repleretur. Ne autem videri posset ipsam esse culpabilem, in aurem pueri aristam frumenti posuit, quam sic interius infixit in aure, quod nullatenus apparebat. Cœpit autem puer indesinenter lamentari et ægrotare fortissime, sed quia loqui non poterat nec sciebat, cognosci non poterat per alios, quid haberet: sicque factum est, ut ad extrema post paucos dies deductus putaretur in brevi moriturus. Interim mater pueri B. Petrum Mart. invocare non cessabat: nocte vero quadam, dum mori videretur omnino, et super ejus lectulum mater cum aliquibus aliis vigilaret; subito adfuit B. Petrus Martyr, habitu Ordinis Prædicatorum et in apparentia reverenda qui duos digitos in aure pueri posuit, et videntibus illis de aure aristam eduxit, et super pueri maxillam posuit et abscessit, statimque puer perfecte sanatus est: et misera illa, viso hoc miraculo, culpam suam multis cum lacrymis recognovit, et veniam humiliter postulavit, quam sine difficultate obtinuit.

prolem sterili concessam sanat:

PER AMBR. TAEGIUM EX MS

86 Cum quidam de Esculo, nomine Jacobus Ravonis, cum per plures annos filium habere non posset, una cum uxore sua, multa tamen precum instantia, a B. Petro Mart. pro obtinendo filio gratiam humiliter et fideliter postulavit. Quadam igitur nocte B. Petrus Martyr, in habitu Ordinis Prædicatorum, uxori prædicti viri in somnis apparuit, manibus tenens puerum et dicens: Ego sum ille S. Petrus, quem quotidie pro puero habendo deprecati estis: et quia apud me tantum precibus institistis, ego quod postulastis, a Domino impetravi: et porrigens illi puerulum, ait: Accipe filium, quod petisti. Post spatium autem novem mensium prædicta mulier peperit filium masculum; et diebus conceptionis diligenter computatis, reperit, quod a nocte visionis usque ad diem partus spatium novem mensium, nulla die superabundante vel deficiente, concurrit.

infœcundæ puerum promittit.

87 Quidam puer febre gravissima sic ad extrema deductus est, ut vix perpendi posset utrum quid caloris in ejus præcordiis et in ore aliquid remansisset, et jam a parentibus quasi mortuus plangeretur: voto per matrem Martyri sancto recommendatus, devote secundum consuetudinem patriæ mensuratus, mox calorem recuperavit et halitum, et paulo post integram sanitatem. Nobilis quidam de Engubio in provincia Tusciæ, Raynerius nomine, infirmatus graviter, post longam ægritudinem mori credebat omnino. Cum autem in vigilia B. Petri Mart. post Nonam, fuisset a medicis de communi consilio judicatum, quod ipsa die moriturus erat; mater infirmi Fratres rogavit obnixe, ut filium suum a medicis desperatum, B. Petro, cujus instabat solennitas, commendarent. Prior vero convocatis Fratribus, deliberavit cum illis communi concordia, in pane et aqua omnes Fratres generaliter abstinerent in cœna, et devotis orationibus pro liberatione illius B. Petrum Mart. invocarent. Nocte vero sequenti, devoto cuidam Fratri oranti B. Petrus apparuit, dicens: Ecce, Frater, impetravi vobis omnibus, quod petistis. Mane facto iverunt Fratres ad domum illius nobilis, et ipsum extra lectum sanum et incolumem invenerunt.

sanat puerum, et virum morti proximos:

88 Puer quidam Bergomensis, Guilielmus nomine, annorum circiter septem, in solario turris cujusdam ludens cum pueris aliis, ab uno ex illis impulsus incaute, de eminenti solario cecidit: cujus caput sic fortiter est illisum, quod os capitis in magna parte confractum, recurvatum est interius et retortum: ita quod, ubi antea eminentia ossis erat, nunc facta per oppositum magna concavitas. Positus autem in lecto fuit cum planctu magno, eo quod filius erat honorabilis viri, qui tunc temporis magnus Romanæ Curiæ advocatus erat. Medici autem meliores civitatis Bergomi, convocati fuerunt numero duodecim; quorum omnium una fuit sententia, ut nullum ei posset valere medicinæ remedium. Perditis autem in ipso omnibus corporis sensibus et loquela, in brevi putabatur moriturus, et idcirco nullo prorsus apposito remedio medicinæ, recesserunt. Matrona autem quædam honorabilis et devota, Oremplasia nomine, ad quam pueri cura pertinebat, videns corporalis medicinæ deesse remedia, ad B. Petrum Mart. cum devotione recurrit fideli, factoque voto, quod, si puerum liberaret, sepulcrum ejus cum ipso puero apud Mediolanum devote et honorabiliter visitaret;

item puerum collisum,

FR. AMBR. TAEGIUM EX MS.

visitaret, puer, qui a vespertina usque ad sequens mane sic desperatus a medicis fuerat, sanus et incolumis a lecto surrexit, cibum petiit et comedit, nullum omnino læsionis aut cicatricis cujusquam habens judicium. Hujus autem miraculi testis extitit magna populi multitudo. Adveniente autem festo primo ipsius sancti Martyris, quod fuit anno Domini MCCCXII, præfata Domina cuncta, quæ promiserat, adimplevit, quæ Dominus fecerat fideliter enarrans. *et virum.* In provincia Provinciæ Arnaldus de Marast de Alto-villari, laborans in extremis votum emisit, ut potuit, quod sepulcrum Martyris visitaret, si meritis sancti Martyris sibi sanitas præstaretur. Cumque prius voti senserit manifesta suffragia, quam vovens verba complere valuerit, ac paulo post plenam salutem sit consecutus; quod voverat, non sine multa fatigatione humiliter et devote persolvit.

CAPUT XII.

Febris, hydropisis, paralysis per S. Petrum depulsæ.

a Quemdam voto facto a febri liberat:

Vir quidam, Henricus nomine, Hungarus natione fuit, qui cum crebrescentibus miraculis Martyris in alterumque relatione longe lateque diffusis, longa peregrinatione Mediolanum, de *a* Pessiensi civitate Hungariæ, pervenisset: quoniam sic affligebatur, febribus, ut nihil penitus paroxysmo durante videret, emisso voto, quod iret ad locum in quo sancti Martyris corpus requiescit, si per eum Dominus beneficium concederet sanitatis; continuo liberatus, quod voverat, fideliter et devote adimplevit. *item puerum,* Quidam puer, febres habens annum et dimidium, die quadam dum cum æstu febres istas fortissime pateretur, eum B. Petro Mart. parentes ejus voverunt. Puer autem, statim voto a parentibus emisso, surrexit liberatum se sentiens, statimque petiit, ut ad B. Petri memoriam ejus ecclesiam adiret, quod et fecit. *et Clericum;* Clericus quidam Trevirensis indicibili capitis dolore ad insaniam usque vexatus B. Petro Mart. se devovit: statimque mirabiliter sanatus est. In civitate Esculana miles quidam, qui D. Jacobus Bonhominis dicebatur, de quo superius *b* mentio facta est, pluribus diebus febre continua laboravit. *b militemque a continua,* Cum autem quotidie febris invalesceret, quodam sero medicus solennior civitatis, signis diligenter consideratis et conditionibus ipsius, dixit, familiaribus ejus, quod de salute ejus penitus desperabat, cum videret in ipso mortis indicia manifesta, quibus per medicinæ auxilium obviari non poterat. Videns autem sibi omnia medicinæ deesse remedia, ad B. Petrum habuit multa cum devotione recursum. Nocte vero eadem, dum esset inter soporem et vigiliam constitutus, vidit tres in habitu Prædicatorum in cameram ejus intrantes; quorum unus, qui inter illos majoris ætatis et reverentiæ videbatur, salutavit eum dicens: Pax tibi, confide in Domino, quia cito liberaberis. Hoc dicto manu sua faciem ejus tetigit, deinde pectus et totum corpus ad pedes: quo facto disparuit, et ille continuo surgens sanus factus, Deo et Martyri suo gratias non indevotas egit.

et juvenem jam morti proximum;

90 Juvenis quidam in eadem civitate, Gandulphus nomine, diebus pluribus febre continua sic gravissime laboravit, quod judicio medicorum fuit de vita penitus desperatus. Parentes vero ipsius, cum eum omnino mori crederent, funeralia omnia parari fecerunt. Cum autem ad extrema deductus visum, auditum, loquelam omnemque corporis sensum et fortitudinem amisisset; mater ipsius et uxor, multa cum devotione et lacrymis, nudatis et dissolutis crinibus, discalceatis pedibus et manibus post tergum legatis, adjuncta sibi multa Dominarum caterva, accedentes ad domum FF. Prædicatorum, altare B. Petri Mart. visitaverunt, ipsius fideliter auxilium imploraturæ. Dum hæc sic fierent, infirmus ille, qui domi sic gravatus manserat, aperiens oculos resedit in lecto, et videns circumstantes flere, dixit: Nullus ploret pro me, quia ego liberatus sum; nam B. Petrus Martyr apparuit mihi in habitu FF. Prædicatorum, cum lætissima facie et reverentia, dixitque mihi ponens manum suam super faciem, securus esto quia ægritudine hac non morieris. Quo dicto cibum petiit et accepit, cibo autem sumpto fuit a febribus liberatus. Facta autem diligenti inquisitione et æstimatione, repertum est, ipsum verba dixisse prædicta, quando mater ejus et uxor erant in oratione devota ante altare B. Petri Martyris.

atque alium febricitantem.

91 Alius quidam juvenis de civitate eadem, Philippus de Polegia nomine, febri continua vehementer gravatus, quodam sero B. Petro Mart quem in devotione multa habebat, humiliter se devovit, promittens cereum offerre ad altare ejus si eum a febribus liberaret. Cum autem nocte ipsa in ipsis febribus obdormivisset, visum ei fuit in somnis, quod B. Petrus Martyr vocaret eum de lecto, dicens: Surge, veni ad ecclesiam meam mecum, et recipies sanitatem: et apprehensa manu ejus elevavit eum, et ad altare suum duxit, mandavitque uni Fratri, qui ibi aderat, ut de vino, quod ibidem in ampulla erat pro sacrificio præparatum, infirmo daret: Cumque ille aliquantulum de vino bibisset, reduxit eum ad lectum dicens: Confide fili, quia cito sanitatem recipies Satim ille evigilans multum se alleviatum sensit: facto autem mane fecit cereum ad altare ipsius offerri, qui statim ab ægritudine illa liberatus est. Idem juvenis alio tempore similem patiebatur infirmitatem: oratione autem facta ad B. Petrum Mart. pro sua liberatione, nocte vidit in somnis ipsum B. Petrum, in vultu adeo splendidum, quod præ claritate nimia vultus ejus in ejus faciem intendere non poterat. B. Petrus vero pyxidem, quam manu tenebat, aperiens, unguentumque quod in ipsa erat accipiens, unxit eum per totum corpus; statimque disparuit, et ille perfecte se sanatum invenit.

c Mulierem hydropisi laborantem sanat:

92 Quædam mulier, Cara nomine, de *c* Lignano Mediolanensis diœcesis, sic gravata et tumefacta morbo erat hydropico, quod ad S. Petri tumulum vix portari potuit aut duci. Fusa autem ibidem oratione, gravitate omni et tumore deposito sic protinus est curata, ut levis ac gracilis facta, per se libere et expedite ire poterat, quæ prius alterius adminiculo portabatur. In civitate Majoricarum, juvenis *d* quidam Dominicus nomine, quartanam fere per annum unum patiebatur, qui similiter in hydropisim cecidit, propter quod totum corpus habebat inflative, ita quod per domum sine baculi sustentaculo ire non poterat: tandem invalescente morbo et gutture jam inflato, sic loquelæ usum amiserat, ut aliquid cibi vel potus sumere non valeret; propter quod medicus eum tamquam mortuum judicabat. *item alium Majoricæ;* Cujus judicium uxor ægroti metuens dixit: B. Petro novo Martyri te commenda, vovens quod totum vitæ tuæ tempus ejus vigiliam jejunabis. Quod infirmus audiens, uxori innuit, ut candelam suæ magnitudinis ad altare Martyris deportaret. Quod cum factum esset, infirmus os aperuit, putredinemque sanguinolentam ac spissam in multa quantitate ejiciens, loqui cœpit, sicque curatus est; scilicet a gutturis infirmitate hydropisique ac quartana, Deo gratias non indevotas et S. Petro Martyri ejus agens.

et alium Compostellæ:

93 Fuit in civitate Compostellæ, ubi B. Jacobi Apostoli venerabile corpus requiescit, juvenis quidam Benedictus nomine, qui ad tantam devenit infirmitatem, ut omnino morti propinquus a videntibus

A bus crederetur, erant siquidem tibiæ ejus inflatæ in modum utrium, venter ejus ut prægnans; facies autem tanti horroris erat, quod sicut monstrum timorem aspicientibus inferret; præsertim cum oculi emergentes exire de corpore viderentur, et cum totum corpus inflatum esset quasi fistula, et vix jam posset vel super baculum moveri. Hic igitur

e tali modo gravatus, *e* vespere quodam se utcumque sustentans, ad domum cujusdam devoti, qui Fratres radere solebat, venit, et ab uxore illius multis præsentibus eleemosynam petivit. Mulier vero pietate et admiratione commota, Magis, inquit, tibi fossa, quam cibus opus esset: nihilominus meo acquiesce consilio, et ad domum FF. Prædicatorum perge, ibique peccata tua confitens B. Petrum novum Martyrem devote depreceris: certa enim sum, quod, si bene oraveris, sanitati pristinæ continuo restitutus eris. Hæc autem devota mulier asseruit plena fide, B. Petri Mart. virtutem in se pluries jam expertam: infirmus vero accepto pane ac butyro a muliere, quod dixerat se facturum promisit. Illa autem die qua promiserat non implevit: mane vero sequentis diei ad domum Fratrum veniens, cum adhuc ostium exterius clausum esset, secus portam

B se posuit ac dormivit. Dum autem dormiret, quidam venerandus Frater Prædicator eidem in somnis apparuit, cappa cooperuit, et per dexteram manum ipsum tenens in ecclesiam introduxit: invenit autem se evigilans ad ecclesiæ ostium interius, super gradus, perfecte sanum et corde alacrem. Mira res! Inflatus et immobilis, sanus factus et velox, ad dictam feminam statim cucurrit: in vicoque illo, coram eis qui die præcedenti pene mortuum viderant, dixit: Ecce quod mihi dixisti adimplevi, vide quid B. Petrus suis meritis circa me operatus est. Mulier vero juvenis tibiam apprehendens, jam quidem perfecte sanatam, sed in tanti miraculi testimonium adhuc lividam, viro suo vicinisque præsentibus, qui eum die præcedenti infirmum in vico viderant, coram omnibus juxta B. Jacobi ecclesiam exclamavit: Ecce Dei nostri miracula, ecce mirabilia: heri inflatus, sensu, verbo, gressu deficiens, pene mortuus, sine tumore incolumis laudat Deum. Hunc juvenem multi ex Fratribus nostris sanum viderunt, et infirmum similiter plusquam quingenti ex eadem civitate homines.

aliam gibbosam simul, 94 Matrona quædam de S. Anatolia, Esculi habitans, Beatrix nomine, quæ hydropica effecta adeo intumuerat, quod nec ambulare, nec subsistere po-

C terat, nec etiam in lecto se vertere, nisi ab alio verteretur: ossa quoque pectoris ejus maximo cum dolore in tantum exterius prominebant, quod gibbosa videbatur effecta, virtutem etiam brachii dextri sic omnino perdiderat, quasi aridum esset. Per spatium igitur trium mensium immensis doloribus cruciata, et totius corporis membris destituta, cum de salute sua medici desperarent, viciniorem se morti quam sanitati putabat: quod etiam ab aliis, qui eam noverant, putabatur. Die autem quadam dum divinum auxilium devotis precibus invocasset, B. Petro Mart. se specialiter commendavit. Nocte vero sequenti obdormiens, vidit in somnis, quod ad quoddam ducebatur palatium, quod visu pulcherrimum, erat, ubi ei multa mirabilia sunt ostensa: invenit autem altare pulcherrimum, juxta quod sedebat vir quidam speciosissimus, candidis indutus vestibus, qui in adventu ipsius se ad Missam præparabat, et ipsa præsente celebravit; qua finita tradidit matronæ vestem pulcherrimam dicens: Indue vestem hanc, et

cui apparet, statim recipies sanitatem. Quæ evigilans, invenit se integraliter liberatam, fuit autem hoc circa festum Nativitatis Dominicæ: non modicum tamen mente turbabatur, quia liberatoris sui nomen ignorabat. Appropinquante autem festo B. Petri Mart.

D et matronis dicentibus se velle B. Petri Mart. vigiliam jejunare, illa respondit: Ego tot jejunia facere habeo, quod vigiliam illam jejunare non possum, nam bis in hebdomada jejunabat. Nocte vero vidit in somnis B. Petrum Mart. in habitu Prædicatorum sibi dicentem: Scias me esse S. Petrum Mart. qui apparui tibi in vestibus albis, dedique tibi vestem et sanitatis tibi beneficium impetravi: cum sic a me tantum receperis sanitatis beneficium, non tibi difficile esse debet aut pœnosum, meam jejunare vigiliam. Quo dicto disparuit, et illa quamdiu vixit B. Petri Mart. vigiliam jejunavit. *PER AMB. TAEGIUM EX MS.*

95 Puer quidam Parmensis annorum quatuor, calculum habebat, qui eum tormentis maximis affligebat, a quo, sicut per medicos judicatum fuerat, nisi per incisionem liberari non poterat. *puerum a calculo liberat:* Cum autem esset in crastino incidendus, mater ejus B. Petrum Mart. rogavit instanter, ut in tanto ei subveniret periculo; promittens, quod si eum a mortis periculo liberaret, altare ipsius apud Mediolanum decenti mappa operiri faceret. Nocte sequenti dum puer dormiret; B. Petrus ei habitu Ordinis sui adstitit et aperiens ei manum dedit ei calculum, dicens: Claude filii manum et serva lapillum, quia E sanus es: quo facto disparuit. Mane facto adfuit medicus, ut puerum incideret, sicut ordinatum fuerat; cumque excitatus a somno fuisset, vidit medicum et ait: Non expedit, ut erga me amplius laboretis, quia nocte Frater quidam de Ordine Prædicatorum mihi apparuit, qui calculum de corpore meo sine aliqua læsione extraxit, et in manu mea clausit dicens, me totaliter esse liberatum; et aperiens manum, quam dormiens clauserat et usque ad horam illam clausam tenuerat, obtulit matri et medico calculum, quem veraciter in manu habebat. Videntes autem mater et medicus cunctique qui aderant, quod puer integraliter sanatus erat, Deo et B. Petro Mart. gratias retulerunt. Cognoverunt enim, quod B. Petrus Mart. liberavit eum, quando mater ejus in die præcedenti, multa cum fide et devotione, eidem Martyri se devoverat. Ipsa vero Mediolanum calculum et mappam ut voverat misit, miraculumque ad Dei et martyris ejus gloriam enarravit.

96 Mulier quædam, Agatha nomine, paralytica Venetiis fuit, quæ uno latere perdito, dum in quodam domicilio cujusdam matronæ, in parochia S. *mulierem a paralysi,* Joannis in Bragola, duobus annis cum dimidio sustentata decumberet; F metuens ne hospitæ suæ et aliis, quæ sibi misericordiæ manum porrigebant, nimis onerosa esset, et verteretur in tædium (eo quod ad sedendum se accingere, dum comederet, non valebat) ut ad quoddam hospitale deferretur precibus multis impetravit. Ubi hospitalarium non reperiens, ad priorem locum necessario deportata, desolata nimium et afflicta, tribus diebus adjutorium novi Martyris, cui se devoverat, expectavit. Quarta vero feria diescente quemdam Fratrem Prædicatorem soporata conspexit, qui se medicum asserens, ipsius manum, quæ juxta lectulum arida dependebat, accepit, plenariæ sanitatis beneficium ei promittens. At illa excitata præ gaudio, et quod sibi promissum fuerat sentiens adimpletum, tunicellam sibi porrigi a quadam muliere petivit. Dum autem velut sana se libere indueret, et læta se diceret miraculose sanatam; altera mulier hæc videns et audiens, præstolari, donec induta foret, stupore miraculi stimulata non potuit, quin statim ad dominam domus properans, ei sanatam fore Agatham nuntiavit. Dum illa stupefacta currit, ut videat, et hæc jam induta concurrit ut obviet: concurrit tota vicinia, a prædicta muliere circumquaque commota, et sic avide Deo et Martyri gratiæ multiplices referuntur. Quæ autem sanitatis beneficium acceperat,

verborum solummodo gratias referre non contenta, manum suam misit ad fortia; et digitis nuper sanatis fusum apprehendens, duas purpuras processu temporis acquisivit, unam Venetiis ad altare S. Martyris ferens, alteram Mediolani ad ejus tumulum mittens.

et pueros duos similiter paralyticos:

97 Quædam mulier Esculana, Aurelia nomine, filium habuit parvulum, qui completis decem et octo mensibus paralyticus effectus est. Omni autem medicorum deficiente auxilio, puer semper deterius habebat et tremorem omnium membrorum; vertebat horribiliter oculos, agitabat caput, torquebat os fere usque ad aurem, et quotidie mortis indicia prætendebat. Hoc autem multo tempore perdurante, omnes puerum videntes ad mirabilem movebantur compassionem. Mater vero pueri ad B. Petri Mart recurrens auxilium, filium ad altare ejus multa cum fiducia portavit. Appositis autem per quemdam Fratrem B. Petri Mart. reliquiis super pueri faciem et corpusculum, fuit continuo Dei gratia ab omni ægritudine liberatus. Puer quidam, nomine Soldus, de Esculo, filius cujusdam nobilis viri, qui Joannes Guillelmi dicebatur, paralyticus ab infantia effectus, nec ambulare, nec per se stare rectus poterat, quamquam ad illam pervenisset ætatem, in qua pueri ambulare consueverunt. Quadam igitur die mater pueri, de consilio medici, balneum faciebat cum herbis quibusdam medicinalibus: sed antequam in balneo eum poneret, B. Petro Mart. devote commendavit; audiente viro, qui præsens erat rogans, ut talem a Domino impetraret sanitatem, ut saltem usque ad annum ambulare posset. Quod audiens vir ejus, increpavit eam dicens: Infideliter oras, quæ tantum terminum tam pretioso Martyri assignasti; an non credis eum tanti esse meriti apud Deum, ut statim eum liberare possit? Vocemus ad nos puerum, et in nomine B. Petri Mart. surgat et veniat ad nos. Sedebat autem ex opposito parentum juxta alium parietem domus. Cumque mater eum in nomine B. Petri martyris vocasset, confestim puer paralyticus, qui numquam ambulaverat, surrexit, et lætus sine adminiculo porrexit ad matrem, expedite et libere acsi diu solitus fuisset ambulare; et ex tunc, nullum paralysis habens vestigium, sanus deinceps et incolumis ambulavit. Balneum vero, quod pro carne ejus parabatur de consilio medici, visa pueri sanitate, est effusum.

glandulas ab uberibus depellit.

98 Post non multum temporis a miraculo prædicto, mater pueri antedicti periculosam incurrit infirmitatem: nam in ipsius mamilla dextera ex humoribus pessimis generati sunt duo durissimi lapides, rotundi et magni sicut duo ova gallinæ, qui eam multis diebus cruciabant. Cum auxilio medicinæ aliter subveniri non posset nisi per remedium incisuræ, ut sic evelli possent lapides illi a mamilla; vir ejus considerans eam mortis periculo exponi, quodam sero multa cum devotione B. Petrum Mart. invocavit, ut eam ab infirmitate prædicta per modum alium liberaret. Mane facto, subito durissimæ illæ glandulæ evanuerunt, et domina illa curationis perfectæ beneficium B. Petri meritis est adepta, Deo et Martyri gratias referens non indevotas.

ANNOTATA.

a Pessium, *vulgo* Pesser, *in Hungaria Trans-danubiana ad Tibiscum. Flaminius*: In Pannonia, quam posteri Hungariam dixerunt, civitas est quæ Post dicitur: *erravit scriptio, dubium tamen facit an* Posonium *vulgo* Presburg *in citeriori Hungaria non intelligatur.*

b *Vide supra num.* 63.

c Lignarum, *vulgo* Legnano. *Flaminius* Claræ *nomen mulieri fuisse scribit.*

d *Addunt Vitæ-Fratrum* Portugalensis, *est autem Majorica urbs insulæ ex Balearibus unius, a se dictæ, caput*

e *Ibidem additur.* Anno Domini 1259, in mense Majo, ante Vesperas.

CAPUT XIII.

Contracti, cancro, mania, epilepsia laborantes sanati per merita S. Petri.

In diœcesi Comensi apud *a* Suricam villam super lacum Larium, cum quidam Lemasius nomine, de domo Episcopi Comensis, de alto corruens, sic confractus fuisset, quod nullis sibi medicinæ adminiculis suffragantibus, per sex annos sine duobus sustentaculis ambulare nequiret, emisso voto ad Martyrem sanctum, ad ipsius tumulum sine aliquo sustentaculo liberatus accessit. Ubi persolvens quod voverat, cum quatuor sociis, cum juramento testatus est miraculi veritatem. Mulier quædam, nomine Vindis, de *b* valle Lentina diœcesis Mediolanensis; cum totius sinistri lateris longo tempore usu carens surgere de lecto nequiret, facto voto Deo et ejus martyri se ad ejus ituram tumulum, et pedem cereum oblaturam, si sibi liberationis remedium contulisset; protinus liberata, illius patriæ gentem flere præ gaudio et admiratione coegit. Ad honorem Martyris in loco martyrii ecclesia quædam constructa est, in qua juxta ejusdem ecclesiæ altare cuidam Marliano *c* de Burgo duplex gratia est miraculose collata. Nam cum per tres menses nec de lecto surgere potuisset, nec se commode movere, nec se in lecto vertere, et per quindecim annos fuisset Catharorum erroribus irretitus; illuc spe salutis portatus, et corporis sanitatem sortitus est, et mente superno lumine illustrata, conversus est ad fidei veritatem.

Sanat tres contractos.

100 Puer quidam de Terzano Mediolanensis diœcesis, Aligisetus nomine, cum ad B. Petri tumulum a matre delatus fuisset, effusis precibus ad Martyrem, ut sciebat, salutem manus et pedis ac totius dexteri lateris, quod amiserat, impetravit. Alius quidem puer de valle Leventina, nomine Soldaninus, ad eumdem locum non delatus, sed oblatus a matre; qui primo totus contractus et gibbosus fuerat, postea sanus et incolumis factus et rectus pedibus suis venit, ductus a matre, et sicut Sancto Martyri voverat, est oblatus. Ad eamdem ecclesiam puella quædam, nomine Sabina, Novariensis, a matre ducta, cum manum haberet ita contractam, ut præ digitorum constrictione palmam sibi unguibus perforaret, super Martyris sepulcrum apposita, extendit manum sanitati pristinæ restitutam. Filio cujusdam militis ad ecclesiam FFr. Prædicatorum in civitate *e* Limericensi portato, ut Martyris Reliquias visitaret, ipsis visis illico est reddita ambulandi potentia, quam perdiderat: et sic matri, cui fuerat prius onus et tædium, factus est postea itineris socius et solamen. Mulier quædam in civitate Esculana, Illuminata nomine, filiam habebat annorum quinque, quæ brachii virtutem ex debilitate nervorum sic omnino perdiderat, quod cum brachio illo multorum dierum spatio se juvare non poterat; si autem elevabatur ab altero aut extendebatur, eo dimisso, statim cadebat acsi nervos incisos haberet, puella toto suo conatu ad sustinendum brachium cooperante. Videns autem mater cuncta medicamina, quæ experta fuerat, in nullo valere, duxit eam ad altare B. Petri Mart. Ubi autem per Fratres Reliquiæ Martyris super infirmum brachium appositæ fuerunt, statim ad earum contractum elevavit puella per se manum et brachium libere, sanitati integræ restituta.

cuidam usum lateris, manus et pedis restituit, puellæ usum manus, puero usum pedum. alteri brachium.

101 Laborantes apostematum morbo et fistularum B. Petrus Martyr invocatus pristinæ restituit sanitati.

tati. Ex quibus illud evidens et mirificum taceri non debet, quod in quodam paupere Mediolanensi, qui Jacobus de Cornarelo dicebatur, aperte monstratum est. Nam cum haberet sinistræ manus digitum ex morbo fistulæ in septem locis plurimorum foraminum concavitate defossum, alterum etiam pedem vehementi tumore deformem, et ejusdem pedis tibiam carnibus defluentibus putrefactam, ita quod vix ad aliquem locum, in quo a transeuntibus eleemosynam peteret, proficisci poterat, nisi sub axillis duobus baculis sustentatus: audito quod per novum Martyrem tot beneficia præstarentur, spe consequendæ sanitatis ad Sancti sepulcrum qualitercumque venit; ubi oratione fusa cum lacrymis, sensit se liberatum. Digiti namque sui foramina sunt obstructa et mira consolidatione sanata; pes tumorem deposuit; et tibia, projecta putredine, cicatrice salutifera est obducta: et sic, qui prius ambulare non poterat, ad utrumque potens factus est et idoneus membrorum suorum officiis restitutus. In persona cujusdam Æmiliæ Papiensis simile miraculum manifeste resplenduit: nam postquam osculata est Martyris monumentum, statim curata est a quodam apostemate fistuloso, clausis undique foraminibus, per quæ sanies ejusdem apostematis dudum effluere non cessabat.

Morbum fistulæ tollit,

102 Puella quædam de Lugano Comensis diœcesis, Jacobetta nomine, cum propter quamdam scrofulam, nucis magnitudinem excedentem, alterum brachiorum haberet non modicum deformatum; auditis beneficiis per Martyrem suum a Christo exhibitis, prostrata in terram, obsecrans quod sicut eum vere Sanctum fore credebat, sic eam dignaretur Dominus liberare; ita fuit miraculose sanata, ut infra triduum scrofulis [liberata] quas per decennium gestaverat, nec ullius inveniret vestigium, laudans Deum in sancto Martyre suo. Fuit in Esculo mulier quædam, Sermita nomine, cujus sinistræ manus digitum cum dolore maximo fistula corrodebat: quæ cum frustra medicamina adhiberet, ad B. Petri auxilium se reduxit. Oratione completa ita fuit integraliter et mirabiliter beneficium sanitatis exhibitum, quod omni dolore, tumore ac vulnere excluso, a mente ejus omnis infirmitatis pristinæ memoria est exclusa. Die vero tertia ad memoriam ejus rediit, quod infirmitatem illam passa fuerat: et videns se sic plene curatam, Deo et Martyri suo gratias egit; reverentiamque, quam ad ipsum Martyrem habuerat, deinceps quantum potuit augmentavit.

item scrofulas

et fistulam:

103 Mulier supradicta balneum quoddam, quod Aqua-sancta dicitur, cum aliis ingressa est. Cumque intus balneum sola ultra alios processisset, nullum ibi credens esse periculum; pedes ambos in quadam posuit fovea: et subito in ipsam descendens, usque ad os in gurgite submersa est. Igitur ex periculo territa, velut mortua effecta, cum circa se tantam conspiceret aquæ profunditatem, submergi sine dubio credebat: sic etiam ex horrore mortis alienata subito fuit quod nullius Sancti auxilium scivit invocare. Erat autem non longe in eodem balneo quædam ejus socia, quæ cernens eam in mortis periculo constitutam, valde tristari cœpit: sed timore femineo perterrita, ad adjuvandum eam accedere non præsumpsit, metuens ne et ipsa necaretur. Sed quam manibus juvare non potuit, oratione juvit: nam sciens illam ad B. Petrum Mart. magnam habere devotionem, fideli exclamavit voce dicens: Sancte Petre, tuam adjuva devotam. Statim autem ut illa verba complevit, mulier quæ in fovea erat, sensit manifeste duas hominis manus suis supponi pedibus, quæ a terra ipsam elevantes, et per balneum deferentes, ad locum, ubi aquæ erant minus profundæ, deduxerunt. Quo facto manus prædictæ numquam comparuerunt: unde nulli dubium fuit, quin B. Petrus fuerit, quæ sibi devotam a mortis periculo liberavit.

mulierem a submersione liberat:

PER AMB. TALEGIUM EX MS.

104 Ferrariæ nepos D. Herigeri de Beltramis Filacampi, de contrata S. Nicolai, juxta cavillam f pedis cancri infirmitate longo tempore laboravit, non valens aliquod salutis remedium per medicinam vel medicum habere. Finaliter de consilio medicorum statutum est, quod pes amputari deberet, alias crus putresceret. Nocte superveniente ante diem, qua hoc fieri deberet, apparuerunt ei vigilanti duo Fratres Prædicatores, quorum unus crus manu accepit et fascias dissolvit, quibus ligatum erat, et Crucis signaculo facto dixit: Scias fili te plenarie sanatum. Tunc puer dixit: Domine qui estis vos, qui tantum mihi beneficium contulistis? Cui Frater, Ego sum, inquit, Fr. Petrus de Ordine Prædicatorum, qui pro defensione fidei mortuus sum. Et cum regratiaretur Fratri, dixit ei Frater, Debes, fili miraculum recitare, et scias quod hoc mane pes tibi amputari debuit. Mane facto venit medicus cum propinquis, ad pedem amputandum ferramenta deferens. Tunc medicus, accepto pueri crure in manibus, sanatum de infirmitate vidit. At puer dixit, Quid vultis facere? Responderunt illi: Pedem tibi amputare volumus. Qui respondit: Non est necesse, quia sanctus Martyr Petrus de Ordine FF. Prædicatorum me sanavit. Et hoc miraculum in tota contrata notum factum est, et magister Joannes de Ferraria vidit puerum illum, crus cereum portantem cum suis ad ecclesiam FF. Prædicatorum ad altare B. Petri Mart. perfecte sanatum.

Alios sanat a Cancro, f

105 Civis quidam Esculanus, Joannes Grassus nomine, per annos plures sic fuit omni sensu et discretione privatus omnino, quod omnes de domo ejus cum ipso habitare de nocte timebant, propter ipsius insolentias. Nam utensilia omnia domus frangebat, et adhibitis per medicos remediis semper deterius faciebat. Cumque furor ille quotidie per annos plures auctus fuisset in vigilia B. Petri Mart. sero ad ecclesiam, per consanguineos ejus et vicinos, multa cum molestia deductus est; et violenter ante altare B. Petri per noctem ipsam detentus est, et Beato Martyri multa cum precum instantia ab amicis commendatus. Deo autem per B. Petri merita operante, nocte illa sensus sic est ei restitutus integraliter, quod de cetero ab illa fatuitatis ægritudine liberatus, sana mente cum familia et ceteris omnibus discrete fuit conversatus.

a mania,

106 Accidit in Catalaunensi g civitate Franciæ, quod quædam religiosa mulier caduco morbo adeo graviter vexaretur, ut in die quandoque quinquies, quandoque septies et aliquando octies prædictum morbum horribili modo sustineret. Contigit autem cum de B. Petro Mart. prædicari audisset, et quomodo Deus per ipsum multa miracula operari dignatus est, ad ecclesiam FF. Prædicatorum accessit, et coram altari B. Petri Mart. prostrata humiliter, se totam orationi contulit, in hunc modum: O B. Petre, Martyr gloriose, preces pro me ad Dominum effundere digneris, pro cujus fide acerbissimam mortem pertulisti, ut ipse ab infirmitate hac tuis meritis me liberare dignetur, si utilitati animæ meæ expedit. Vix orationem hujusmodi complevit, bonam quamdam dispositionem, alias inexpertam, in suo sensit corpore, integræ sanitatis indicium: unde cum ingenti gaudio cuidam de astantibus dixit: Credo quod ab infirmitate mea meritis B. Petri Martyris gloriosi, plene liberata sim. Quod et factum est. Unde nec ipsam nec reliquas ejus aliquias vel modicum aliquando sensit: sicut Priori Catalaunensi, qui longis temporibus ejus Confessor fuerat, de tam subita curatione miranti, devote et humiliter retulit.

g ab epilepsia,

A retulit. Plures etiam personæ aliæ a morbo consimili, in civitate prædicta, B. Petri meritis ad plenum liberatæ sunt. Quidam puer, morbo caduco laborans, ad altare B. Petri Mart. a parentibus deportatus, factoque pro ipso voto, plenissime liberatus est. Domicella quædam Montis-Pessulani, anno MCCCVI, patiebatur cardiacam passionem vel epilepsiam, secundum diversorum medicorum diversa judicia, propter quam mortua aliquando videbatur, nec parentes eam nubere valebant, nec eam aliquis uxorem ducere volebat. Facto autem a parentibus et amicis voto Deo et B. Petro Mart. in festo ipsius in nocte profunda ducta est ad ejus altare, timentibus, ne de die infirmitas eam arriperet, et sic confunderet ipsos. Cum igitur ante altare B. Petri esset, subito horrenda eam invasit infirmitas : quæ cum cecidisset in terram, et fuisset a parentibus elevata ut mortua, Sacrista currens B. Petri detulit Reliquias, et apponens ori ejus et cordi, pectorique ac ventri, hæc omnia illis tetigit : et subito Fratribus ceterisque qui adstabant, ait : Noveritis quod B. Petrus me curavit, et ex nunc infirmitatem hanc non patiar. Et sic fuit : quia nupta plures filios habuit, et numquam amplius illam passa est.

PER AMBTARGIUM EX MS

a cardiaca passione,

B 107 In regno Bohemiæ mulier quædam lethargica fuit, ita quod nullo modo excitari poterat. Cumque ab amicis B. Petro Mart. votum factum fuisset, in præsentia Prioris et quatuor FF. Prædicatorum ; statim quasi ex somno evigilans, dicto Priori confessa est, dixitque, teterrimam personam, quæ eam jugulabat, se vidisse; sed quidam in habitu FF Prædicatorum eam expulit, et mulierem liberam pristinæ restituit sanitati. Vir quidam de Campitio, Rufinus nomine, graviter infirmabatur : nam vena pectoris fracta indesinenter sanguinem emittebat. Per sex dies et noctes continuo fluente vena, B. Petrum Mart. devote in suum invocavit auxilium : qui tam subito sanatus est, ut inter effusam orationem et receptam liberationem nullum penitus fuit intervallum *h*. Cum autem se sopori dedisset, vidit quemdam Fratrem in habitu Prædicatorum, grossum facie atque *i* brunum, quem socium B. Petri Mart. Fratrem Dominicum existimabat (sicut vere formæ talis exstiterat) qui ex passione palmas plenas sanguine, cum unguento quodam suavi offerebat eidem, dicens : Sanguis adhuc recens est, veni ergo ad recentem sanguinem S. Petri : qui evigilans sepulcrum B. Petri Mart. in gratiarum laude statuit visitare.

a lethargo,

a vomitu sanguinis

h

i

C

ANNOTATA.

a Suricum *vulgo* Sorigo, *ad extremitatem lacus, tantum distans Como in altera extremitate sito, quantum Mediolano distat ipsum Comum.*

b *An eadem quæ* Vallis Leventina *nominatur infra? Ita credidit scripsitque Flaminius.*

c Marlianum Biragensem *appellat Flaminius.*

d *Idem*, Tessinensis puer.

e Limericum, *urbs Hiberniæ Episcopalis, ad Sineum flumen, in umbilico Momoniæ provinciæ sita.*

f Cavilla pedis, *Latinis* malleolus, *Francis* cheville.

g Catalaunum, *vulgo* Chalons, *urbs Campaniæ ad Matronam fluvium.*

h *Flaminius hactenus rem eamdem narrat, quoad circumstantias, nominis, morbi et temporis, ac modo collatæ sanitatis : eo solo variat quod patria* Mazarensem *facit . uter rectius, ipse an Taegius, eo discernitur a nobis difficilius, quod* Campitium *et* Magaza, *sint nomina ambo æque ignota chorographis status Mediolanensis.*

i *Italis, Francis, Hispanis, Teutonibus communis vox. Latini* Fuscum *dicerent.*

D

CAPUT XIV.

Morbi et difficultas partus per aquam S. Petri Reliquiis sacratam sublati in Hibernia : energumeni liberati.

In provincia Hiberniæ in *a* Laoniensi diœcesi mulier quædam nobilis, Illicia nomine, ita usum linguæ omniumque membrorum perdiderat, et personæ viventis calorem, ut jam mortua videretur. Quæ cum per duos dies in tali mortificatione stetisset, omnia in se fere mortis signa prætendens, et ei cilicium et ea quæ funeri necessaria sunt, pararentur; postquam de aqua virtuosa, quæ reliquiarum Martyris contactu fuerat consecrata, gustavit; mox loquelam sensusque omnes recuperavit amissos, vividusque calor restitutus et perfecta demum liberatio est secuta. In quadam villa præfactæ provinciæ *b* Eloriensis diœcesis, quidam Elias nomine, ex vehementi tumore pedis ac tibiæ, sic graviter dolore intolerabili cruciatus est, ut vel quiescere vel ire aut cibum sumere non valeret. Cum autem in tali angustia biduo jejunasset, tribus tandem diebus de aqua gustans, quæ reliquiarum Martyris E fuerat contactu consecrata, primo quidem multum, secundum magis, tertio sensit et exclamavit se fore penitus liberatum : et eadem aqua loco doloris abluto , protinus ab omni dolore quievit, ambulavit fortiter, et cibum sumpsit cum lætitia. Quapropter villæ illius incolæ, ingenti admiratione commoti , cum Clericis intraverunt ecclesiam, et campanis pulsatis, Te Deum laudamus devote cantaverunt , ad Sancti Martyris Petri, et Dei gloriam qui facit mirabilia magna solus. In eadem provincia, in diœcesi Limericensi uxor cujusdam Joannis Donevola, cum amissa jam loquela videretur mortem singultibus prævenire, potu ejusdem salutaris aquæ , loquendi officio et saluti fuit pariter restituta.

a

Aquam istam bibens a letali morbo convalescit,

quidam a tumore tibiæ,

b

109 Altera mulier in eadam civitate, post potum aquæ præfatæ vomens spurcitiæ non modicam quantitatem , a mortis quodam periculo repentino liberatur. Altera vero simili nomine , scilicet Lætitia, vocatur, ut vir quoque lætitia de sua lætificaretur salute , per similem potum et vomitum a quadam antiqua ægritudine, de qua jam desperaverat, plenam consecuta est sanitatem *c*. Non minoris admirationis liberatio cujusdam pueri , de villa quadam *d* Imlacensis diœcesis in præfata provincia F fuit : nam cum tanta esset per totum corpus inflatione deformis, ut ad videndum esset horribile , et mors ejus potius quam vita a parentibus optaretur , qui jam de salute sperare desierant, aqua salutifera, quæ reliquiarum Sancti Martyris fuerat contactu consecrata, lotus a matre, et aliquibus stillis de ipsa gustatis, illico subito detumuit, et insperatæ restitutus est sanitati meritis gloriosi Martyris. Puer quidam in præfata provincia et diœcesi nominata, Henricus *e* nomine, cum ante mensam cujusdam nobilis luderet in domo et villa ejusdem, a quadam ægritudine subito arreptus et in terram prostratus, linguam extra os in longum ejiciens, ita acriter illam mordebat intrinsecus ex dolore tumescens, ut post modicum non lingua hominis, sed equi præ magnitudine videretur. Cumque circumstantes timerent eam sibimet in brevi dentium constrictione secandam , nec ipsam intus aliquatenus reponere valerent ; vix tandem in os ejus, impediente tumore, aliquantulum de aqua Martyris immiserunt. Quod cum instante jam nocte fecissent , eodem sero linguam suam retraxit, omni prorsus inflatione carentem ; expediteque locutus est, et plena sanitate recepta cum gaudio cibum

multi a variis morbis,

c

d

e

A bum sumpsit. Quod videntes qui aderant, stupore circumdati, reservare aquam talem et tam mirabilem non inutiliter crediderunt. *f*

110 Mulier quædam, uxor cujusdam Roberti Palmiferi, in Hibernia, cum de aqua B. Petri Mart. supradicta bibisset, in partus difficultate potata, visa est ei omnem mellis dulcedinem superare: et eidem contulit quod excessit utriusque virtutem, scilicet faciliter et continuo pariendi. In eadem provincia Hiberniæ tres *g* mulieres, quæ multis doloribus et angustiis gravibus cruciabantur in partu, faciliter leviterque postmodum pepererunt; per similem aquæ potum meritisque Martyris sancti. In Laoniensi quoquæ diœcesi præfatæ provinciæ, quædam nomine Christina, uxor Gilberti Anglici, a simili periculo per simile miraculum fuit subito liberata. Quædam Basilia, uxor Joannis cognomento Epoes, cum remansisset ita vehementer post partum tumefacta, quod credebat se iterum parituram; aqua supradicta cum devotione et fide suscepta, continuo tumor prædictus ac mortis timor ab ea pariter discesserunt. Puer quidam inflaturam habens in collo et gutture valde magnam, cum de aqua quæ de lotione vasis, ubi B. Petri Mart. Reliquiæ repo-B sitæ fuerant, bibisset, illico totam illam saniem evomere cœpit, ita quod infra tres dies fuit plenissime ac perfecte liberatus. Quædam Domina, nomine *b* Everborga, in præfacta provincia Hiberniæ, non oblita, quod supradicta aqua, B. Petri Mart. reliquiis consecrata, primogenitum suum, nomine Petrum, a mortis discrimine liberaverat; cum eam similiter reservasset, mirabilius fuit a Domino conservata. Nam cum casu ignis egressus, domos, quas Petrus maritus ejus habebat in Limericensi diœcesi, consumpsisset; inter ipsos incendii cineres vas ligneum; in quo supradicta aqua reposita fuerat, quodam mirabili modo integrum et incorruptum repertum est: cumque fuisset in aliud vas translata, primum protinus in cineres est redactum. Quod evidenter edocuit, ob cujus gratiam vas pristinum in sua integritate conservatum fuit.

g per eamdem aquam faciles partus obtingit:

et vas ab igne illæsum servatur:

111 Matrona quædam, nomine Girolda, uxor Jacobi de Valesina, cum annis quatuordecim ab immundis spiritibus fuisset obsessa, ad quemdam veniens Sacerdotem dixit: Ego sum dæmoniaca et spiritus malignus vexat me. Mox Sacerdos territus fugiens sacristiam intravit, et librum quemdam in quo conjurationes dæmonum erant et stolam latenter C sub cappa deferens, cum bona societate ad mulierem rediit. Quæ mox ut eum vidit, ait: Latro pessime, quo ivisti? Cum autem sacerdos adjurationes faceret et nihil curationis afferret, venit illa ad B. Petrum, dum adhuc viveret, ab eo adjuvari postulans. Cui ille prophetica voce respondit: Confide filia, ne desperes: quia etsi, quod postulas, perficere ad præsens non valeo, tempus tamen adveniet, quo a me quod petis plenarie obtinebis. Quod et factum est: nam post passionem ejus ad Martyris sepulcrum veniens, liberationem a dæmonum infestatione promissam a vivo, licet cum multa sanguinis effusione, perfecte obtinuit a defuncto. Alia quoque Herbona *i* de Bethegno, a dæmonibus annis sex possessa, renitentibus possessoribus, velut armatis fortibus custodientibus atrium suum, ad sacri corporis tumulum vix est tracta. Qua ibidem cum multa difficulte detenta de uno tenentium, qui hæreticorum credens erat, colloquebantur dæmones et dicebant: Tu qui noster es, quid nos detines? Et ut eum confundendo repellerent, ipsius occulta crimina publicabant dicentes: Nonne te ad illum locum et illum duximus, ubi peccata talia et talia commisisti? Denique obsidentes obsessam, ut eam desererent coacti, meritis Martyris adjurati, mulierem quasi mortuam, multum D eam discerpentes, reliquerunt. Prædictus vero incredulus, Conradus de Landriano vocatus, qui ad hoc venerat, ut Sancti miracula derideret; attendens, quod vere dæmones erant, sic suorum conscii secretorum; et ille verus Sanctus, qui tales taliter expellebat: per viam mirabilis misericordiæ Dei, ad lumen conversus est Catholicæ veritatis.

energumena liberatur,

sicut S. Petrus vivens prædixerat:

PER AMB. TAEGIUM EX MS

112 Vir quidam nomine Roba de Mada, cum usque ad vestes in ludo taxillorum omnia perdidisset, domum in sero rediens, cum lucerna accensa lectum suum adiret; videns se tam vilibus pannis involutum et se tot amisisse considerans, præ nimia desperatione dæmones invocare cœpit, ac se eisdem ore nefando committere. Statimque tres dæmones adfuerunt, qui lucernam in solario projicientes, ipsum per collum arreptum tam fortiter adstrinxerunt, ut nullatenus loqui posset. Quem cum plurimum agitarent, qui in inferiori domo erant ad eum ascendentes, dixerunt: Quid est, quid agis o Roba. Quibus dæmones responderunt: Ite in pace vestra, et lectos vestros intrate. Illi autem prædicti viri vocem esse credentes, protinus redierunt. Quibus recedentibus cœpit a dæmonibus E multo fortius agitari. Quod illi cognoscentes, Sacerdotem protinus vocaverunt. Qui cum per B. Petrum Mart. dæmones adjurasset, duo protinus exierunt. Sequenti autem die ad B. Petri Mart. sepulcrum ductus est. Ad quem Fr. Wilhelmus de Vercellis accedens, dum dæmonem increpare cœpisset, eum quem numquam viderat ex nomine vocans, ait: Fr. Wilhelme, pro te nunquam exibo, quia hic noster est, et opera nostra facit. Quem cum interrogasset, quo nomine vocaretur; respondit Belcephas: cum vero per B. Petrum Mart. adjuratus fuisset, infirmum in terram projiciens, mox exivit. Ipse autem perfecte sanatus de commissis peccatis salutarem pœnitentiam suscepit. Mulier quædam Euphemia nomine, de loco Cortinago Mediolanensis diœcesis, annis septem a dæmonibus vexata est. Sed cum ad B. Petri sepulcrum deducta fuisset, dæmones eam amplius vexare cœperunt, et per os ejus cunctis audientibus clamare: Mariola, Mariola: Petrine, Petrine. Tunc dæmones exeuntes eam quasi mortuam dimiserunt. Sed postmodum plene sanata surrexit. Asserebant autem, quod diebus dominicis et festivis et præcipue quando celebrabatur, eam amplius dæmones vexabant. F

Lusor qui se dæmonibus voverat.

eorum potestati eximitur:

item mulier.

ANNOTATA.

a Laoniensis diœcesis *juxta Cambdenum sub Archiepiscopo Cassiliensi: sed vocabulo illo jam abolito difficile est hodiernum nomen proprium indicare. Notitia Episcopatuum antiqua ad calcem Geographiæ sacræ Caroli a S. Paulo, Episcopum de* Cendalvan *vel* Laoniensem *nominat, sed nec istud nomen indicatur a Joanne Spedo, Geographiam et Alphabetum Hiberniæ proponente.*

b Eloriensis *in Hibernia Episcopatus nullus fuit: suspicor* Lismoriensem, *vel* Ossoriensem *scribi debuisse.*

c *Duo hæc miracula a Flaminio clarius et brevius sic explicantur:* Mulieres duæ, quarum utrique nomen Lætitia fuit, altera evomitis multis sordibus, repentino quodam mortis periculo; altera, in ægritudine longa, nulla medicorum ope sanabilis, haustu ejusdem aquæ, liberatæ suut.

d Imlacensis Episcopatus, *sub Casseliensi Archiepiscopo est; Tacquus perperam scripserat* Imalacensis.

e *Flaminius* Tobiam *videtur nominare.*

f *Addit idem Flaminius:* Aqua vero illa post triennium

PER AMBR. TAEGIUM EX MS.

A nium inventa est incorrupta, ac si de purissimo fonte tunc hausta fuisset.

g *Idem solum duas habet.*

h *Eidem* Enetberga *est.*

i *S. Antoninus* Verbonam, *Flaminus* Nerbonam *appellat.*

k *Idem Flaminus* Cortivago *scribit, locum non exprimunt chorographi.*

CAPUT XV.

Candens ferrum innoxie per S. Petri merita tractatum, incendium restinctum, tempestas sedata etc.

a Ad pleniorem scientiam ejus, quod superius *a* dictum est, de homine qui ferrum candens, in sanctitatis B. Petri Mart. testimonium, manibus propriis deque læsione accepit, est sciendum, quod anno MCCCXVI, apud Genuensem urbem vir quidam fuit Placentinus, fidelis et innocens, qui ad B. Petrum Mart. magnam habebat devotionem, erat autem ibidem in cujusdam mercatoris obsequio. Appropinquante igitur B. Petri Mart. festo, ille devotus vir Domino suo prædixit magna cum lætitia, quod *In testimonium sanctitatis S. Petri,* B festiva gloriosi Martyris in proximo futurum erat: Dominus autem ejus, quamvis B. Petrum Mart. in magna haberet devotione, volens ex ludo eum tentare, dixit: Vide quid dicis, quia forte non fuit ita Sanctus sicut tu asseris. Cui ille respondit: Ego sic indubitanter teneo ipsum Sanctum esse, quod non est ita magnum in mundo periculum, cui, quando expediret, non me exponerem pro ipsius testimonio sanctitatis. Tunc ait Dominus ejus, *candens ferrum manu illæsa tenetur:* si vis ferrum ignitum manu contingere, apparebit tunc illum Sanctum fuisse. Cumque ille lætanti animo assensum præberet, accipiens ille virgam unam de chalybe in ignem posuit: et cum ignita totaliter fuit, volens ejus experiri devotionem, ante eum posuit. Qui ipsum ignitum ferrum lætanter manibus accipiens, in platea publica multis coram adstantibus, diu sine aliqua læsione tenuit. Iterum ferrum coram multis, qui ad spectaculum convenerant, et obtulerunt ei cum perfecte ignitum fuit: qui fideliter illud manu capiens, in testimonium sanctitatis B. Petri Mart. tam diu tenuit donec quasi refrigeratum: sic omnino illæsus permansit, ut nec vestigium quidem adustionis in ejus manibus appa- C reret. Videntes autem, qui aderant hoc miraculum, ad domum FF. Prædicatorum euntes, ad Dei et beati Martyris reverentiam honorem et gloriam, quod acciderat, Fratribus et populo narraverunt.

b 114 In civitate *b* Atrebatensi juxta domum FF. Prædicatorum, mercatores et venditores lignorum venalium morabantur; ubi cum lignorum maxima esset congeries pretii librarum mille Parisiensium, *incendium per ejus Reliquias restinguitur:* ignis dictis lignis appositus est, ex ipsis vehemens exivit flamma, ventus etiam in ecclesiam et domum Fratrum flammas impellebat in tantum, ut crucem quæ in capite ecclesiæ posita erat, accenderet. Jamque Fratres eorum domum ab incendio posse liberare desperabant. Frater autem quidam conversus B. Petri Mart. reliquias ad fenestram quamdam Dormitorii pro salutis clypeo flammis opposuit: in ipsa appositione ventus contrarius flammas flans in latus aliud ita fortiter depulit, quod domus illa penitus illæsa permansit, Crucis illius accensione excepta, quæ ante appositionem reliquiarum facta fuerat. Hæc omnia Frater ille sub multorum testimonio Fratrum, qui hoc viderunt enarravit.

115 In conventu Bisontino Provinciæ Franciæ, *et quidam in fide dubius,* cum novitius quidam de fide multipliciter tentaretur, et a Priore suo multimodis confirmaretur; ab eoque monitus orationi insisteret: quadam nocte ei D ostensum est, ut orationem hanc sæpius diceret: Deus, qui justificas impium et non vis mortem peccatorum, famulum tuum, de tua misericordia confidentem, tuo protegas benignus auxilio et assidua protectione conserves, ut tibi jugiter famuletur, et nullis tentationibus a te separetur, per Christum etc. Quam tamen orationem nunquam viderat, vel audierat, vel alicubi scriptam credebàt, quam in dicta visione tantum ruminavit, quod eam ex corde didicit. Cumque hoc Priori narrasset, didicit ipsam esse in Missali scriptam pro tentatis dicendam. Ex hoc quam plurimum confortatus est: sed non ad plenum omnis illa tentatio recessit. Dicebat ergo illam orationem sæpius et devote. In diebus illis attulerat Frater quidam Reliquias de panno intincto in sanguine B. Petri Mart. qui miraculose exierat de quadam particula tunicæ, in qua idem Sanctus pro fide Christi excepit martyrium, unde plures de civibus Bizontii venientes cum multa devotione petebant, ut ampulla cristallina, in qua dictæ erant Reliquiæ, perfunderetur vino: et bibentes multi ab infirmitatibus suis curati sunt. Cum autem quadam die dictus novitius Missam juvaret, essetque his miraculis incredulus; venit mulier quædam petens sibi dictum vinagium fieri. Dum ergo Frater vasculum inclinasset, in quo dictæ erant repositæ reliquiæ, versus vas quod mulier attulerat, ut vinum reciperet; subito de vasculo illo guttæ multæ, super pannum sericum quod in altari erat, ceciderunt: una autem gutta tam fortiter vasculo adhæsit, quod cum panno frequenter superinducto exsiccari non potuit. Quo viso, Frater ille, Dei misericordia, ad sui et aliorum confirmationem, existimans factum fuisse miraculum, gratias agens Deo, a pristina tentatione liberatus est. Miraculum autem prædictum in tota illa civitate notum factum est.

fluente ex iis sanguine confirmatur. E

116 Quædam navis dum in mari medio pene naufragium pateretur, sævitia ventorum et fluctuum inundatione quassata, et omnes qui in navi erant tenebrosa caligo noctis opprimeret, diversi diversorum Sanctorum suffragia postulabant. Sed cum nullum suæ liberationis videretur indicium, seque periclitari plurimum formidarent; quidam natione Genuensis silentio facto, sic eos alloquitur, dicens: Viri Fratres, numquid non audistis, quod quidam de Ordine Prædicatorum, nomine Fr. Petrus, ob Catholicæ fidei defensionem sit nuper ab hæreticis interfectus, multaque per eum Dominus signa ostenderit? Nunc igitur devote suum imploremus auxilium, quia spero, quod nequaquam a nostra fraudemur postulatione. Assentiunt universi, B. Petrum in sui auxilium devotis precibus invocantes. Quibus sic orantibus, mox antenna navis, in qua velum appenditur, cereis accensis plena tota conspicitur, ita quod illorum cereorum mirabili fulgore obscuritate omni fugata, nox illa tam caliginosa in diem clarissimum commutaretur: respicientesque quemdam viderunt in habitu Prædicatorum, stantem super velum, de quo nulli dubium fuit quin B. Petrus extiterit. Statimque cessavit ventus, mare quievit, magnaque tranquillitas facta est. Cum ergo nautæ prædicti Genuam incolumes advenissent, domum FF. Prædicatorum adierunt: Deoque et B. Petro Mart. gratias referentes, eisdem Fratribus miraculi seriem fideliter narraverunt. Quadam vice cum supprior Conventus *c* Trajectensis in Teutonia, quosdam pulcherrimos lapides et magnos in navi quadam duceret; ex improviso cuidam littori sic inhæsit, ut nullatenus moveri posset. Discedentes vero nautæ, quod ipsam unanimiter impellentes nullatenus movere possent, et navem se amissa

Invocatus Sanctus tempestatem sedat

F

c

navem in naufragio servat.

A sisse putarent; Supprior omnibus amotis manum ad navem apposuit, et leviter eam impellens, dixit: In nomine S. Petri Mart. in cujus honore lapides istos deferimus, vade. Statim navis velocissime mota, de littore integra et illæsa recessit; supra quam nautæ ascendentes, salvi et hilares ad propria redierunt.

ANNOTATA.

a *Scilicet num.* 74.

b Atrebatensis civitas *Arthesiæ est munitissima: ecgraphum nostrum* Arelatensem *habebat, totius Galliæ interjectu remotam a priori: sed correximus ut scriptum erat in Vitis-Fratrum, quia mentio mox illata* librarum Parisiensium, *illam non hanc designari monstrat.* D

FEL. AMB TAEGIUM EX MS

c *Duplex in Belgio* Trajectum *est, alterum* ad Mosam, *aliquibus* Superius *dictum, vulgo* Maastricht, *alterum* inferius *sive ad* Rhenum, *passim* Ultra-jectum, *vulgo* Uyt-tricht; *utrobique locum habuere Prædicatores. Solet tamen in medii ævi scriptis* Trajecti *nomen simpliciter positum pro ultimo accipi, utpote tunc longe famosiori, et Archiepiscopos Principes potentes habente, valdeque populoso. Idem dictum intellige de miraculo num.* 60

XXX APRILIS

XXX APRILIS.

SANCTI QUI PRIDIE KALENDAS MAJI COLUNTUR.

Sanctus Indaletius, Episcopus, Urci in Hispania.
S. Maximus, Martyr apud Asiam.
S. Maximus alius, Martyr apud Græcos.
S. Sophia Virgo, Martyr Firmi in Piceno.
S. Eutropius, Martyr, Episcopus Santonensis in Gallia.
S. Dorotheus Presb.
S. Rodocianus Diac.
S. Viator,
S. Terentius,
S. Martinus,
S. Majorica,
S. Victor,
S. Claudius,
S. Silvanus,
S. Clemens, aliis Ormentus,
S. Honoratus,
S. Victor alter,
S. Reductus,
S. Honoratus alter,
S. Telesforus,
S. Primosus,
S. Rogatus,
S. Felix,
S. Felix alter,
S. Lucianus,
S. Colosus,
S. Rogatus alter,
S. Revocatus,
S. Severus,
S. Cotidia,
S. Fortunus,
S. Spinica,
S. Jocandus,
S. Demetrius,
S. Julius,
S. Secundinus Ep.
S. Meritus,
S. Silvanus alter,
S. Saturninus,
S. Emilianus,
S. Saturnina,
S. Aprodisius Presb.
S. Dugdus,
S. Pastor Episc.
} Martyres Alexandrini.

S. Agapius Episc.
S. Secundinus Ep.
S. Theodorus Presb.
S. Marianus Lect.
S. Jacobus Diac.
S. Æmilianus miles,
S. Tertulla Virgo,
S. Antonia Virgo,
Item mulier cum duobus geminis.
S. Secundianus,
S. Concordius,
S. Florianus,
S. Gaber,
S. Gaianus,
S. Postumus,
S. Momminus,
S. Quintianus,
S. Cassius,
S. Fasilus,
S. Florentius,
S. Demetrius,
S. Gududus,
S. Crispinus,
S. Crispinus alter,
S. Donatus,
S. Zeon, alii plurimi.
} Martyres apud Cirtham et Lambæsam in Numidia.

S. Romodianus Diac.
S. Igneus,
S. Rumetina,
S. Remisurinus,
et alii XXIV,
S. Secundinus Ep.
S. Alexander Diac.
S. Bubatus,
S. Saturus,
S. Diodrus,
S. Ropodianus,
S. Momensis,
} Martyres.

S. Quirinus Episcopus, in cœmeterio Romano. Prætextati.
S. Rodicianus Diac.
S. Terentius,
S. Marinus Presb.
S. Dagarus, alii XII
S. Meturus,
S. Clemens,
S. Lucinus,
S. Telesphorus,
S. Primosus,
S. Saturninus,
S. Emilianus
} Martyres Aphrodisii.

S. Majorica,
S. Saturnina,
S. Polychronius Episcopus.
S. Mercurialis, Episcopus Foroliviensis, in Italia.
S. Maternianus, Episcopus Remensis, in Gallia.
S. Laurentius Martyr, Presbyter Novariensis in Italia.
S. Donatus, Episcopus Eurœæ, in Epiro.
S. Severus, Episcopus Neapolitanus in Italia.
S. Maxentia, Vidua, Tridenti in Alpibus.
S. Hoyldis Virgo, in diœcesi Trecensi, in Gallia.
S. Michomeres, Tornodori, in Gallia.
S. Quirillus, Episcopus Trajectensis ad Mosam.
S. Joannes,
S. Desiderius,
S. Flavius,
} Epp. } Cabilone in Gallia.
S. Desideratus Presb.
S. Erconwaldus, Abbas Cherteseyensis et Episcopus Londinensis, in Anglia.
S. Clemens Conf. et Poeta apud Græcos.
B. Hildegardis, uxor Caroli Magni Imperatoris.

S. Svitbertus,

S. Svitbertus, Episcopus Verdensis in Saxonia inferiore.
S. Amator Presb. | Martyre Cordubæ in Hispania.
S. Petrus monachus,
S. Ludovicus,
S. Forannanus, Abbas Walciodori in Belgio Ord. S. Benedicti
S. Adjutor, prope Vernonium in Normannia.
S. Gualfardus Solitarius, Veronæ et Augustæ Vindelicorum.
B. Antonius, Ordinis Eremitarum S. Augustini, Monticiani in Hetruria.
B. Peregrinus, Ordinis Servorum B. Mariæ, Forolivii.
S. CATHARINA SENENSIS, tertii Ordinis S. Dominici.
B. Michael de Barga, Ordinis Minorum observantium, prope Lucam in Hetruria. NOT. 36

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

S. Honoratus Abbas Fundis *memoratur in Kalendario MS. Ord. S. Benedicti. De eo egimus* XVI Januarii

S. Maccalanus, *alias* Maccalinus, Abbas tertius Walciodorensis, *memoratur ab Arnoldo Raissio in Auctario ad Natales Sanctorum Belgii a Molano editos. Multa de eo in Vita S. Forannani hoc die habentur. Seorsim de eo egimus* XXI Januarii.

S. Walburgis Virgo *inscripta est MS. Usuardo, in Anglia olim aucto, et nunc Romæ in bibliotheca Ducis Altempsii asservato. Colitur a variis Kalendis Maii, sed dies natalis est, quando nos varia ejus Acta dedimus* XXV Februarii.

Sophia, discipula S. Mechtildis, in monasterio Spanheimensi, *refertur cum titulo* Beatæ *a Bucelino. De* Mechtilde *inter Prætermissos egimus* XXVI Febr.

S. Oswaldus, Episcopus in Saxonia, *memoratur in MS. Romano Ducis Altempsii, quod olim in Anglia conscriptum est: cum hæc passim etiam Saxonia diceretur. Fuit dictus Oswaldus, primum Wigorniensis in regno Merciorum, dein Archiepiscopus Eboracensis, mortuus anno bissextili* 992 *die* 29 *Februarii, cujus Vitam dedimus* XXVIII Februarii.

S. Tibba, Virgo in Anglia, *memoratur a Greveno et Canisio et in MS. Florario. Est hæc consanguinea SS. Kineburgæ et Kineswithæ, filiarum Pendæ Regis Merciorum: de quibus omnibus egimus* VI Mart.

Euticia, Martyr sub Licinio, *inscripta est Auctario Greveni et Martyrol. Germanico Canisii. Hactenus ea nobis ignota. Quid si* S. Eutychius Martyr sub Licinio, *unus ex quadraginta Martyribus Sebastenis? quorum Acta illustravimus* X Martii.

S. Petrus, Diaconus S. Gregorii Magni, Salutiolæ apud Vercellas, *memoratur a Ferrario in Catalogo generali. Verum ab eodem ibidem et in Catalogo Sanctorum Italiæ et pluribus aliis (quando et nos egimus de eo, ubi ex Jo. Stephano Ferrerio Ep. Vercellensi vellemus additam historiam Translationis)* XII Martii.

S. Eustasii, Luxoviensis Abbatis, translatio corporis, *inscripta est MS. Martyrologio Salinensi S. Anatolii. Vitam illustravimus* XXIX Martii.

S. Quirini, Tribuni et Martyris Romani, elevatio corporis et translatio Novesium, *solenni ritu celebratur Novesii, et memoratur in quam plurimis Martyrologiis, uti late deduximus ad diem ejus natalem qui recurrit* XXX Martii.

S. Zozimas Abbas, qui Mariam Ægyptiacam invenit, et mortuam sepelivit, *celebratur a Petro de Natalibus lib.* 4 *cap.* 106, *et dicitur pridie Kalendas Maii vitam finivisse; memoratur etiam a Wilfordo, Maurolyco, Felicio. Vitam utriusque dedimus* II Aprilis.

S. Basilei, Episcopi Amaseæ in Ponto et Martyris, inventio corporis, *est inscripta Menæis Græcis et Menologio Sirleti. Natalis celebratur* XXVI Aprilis.

SS. Ciryppius, Agapius et Eusebius, ut socii S. Aphrodisii Episcopi Biterrensis, et cum ipso martyrio coronati, *memorantur in Supplemento Saussayi. De his agimus inter Martyres Tarsenses* XXVIII Aprilis.

S. Germanus Episcopus *in Kalendario MS. annotatur, uti et pridie in nonnullis Martyrologiis, sed in aliis dicitur* Germanus, Presbyter et Martyr Alexandriæ, *de quo actum est* XXIX Aprilis.

Valentini et Damiani in Parisio *memoria, a nobis descripta ex MS. Adone Reginæ Sueciæ: de quibus egimus inter Sanctos Perusinos* XXIX Aprilis.

Sabina, sanctimonialis Virgo, in Jotrensi monasterio, clara visione Deiparæ Virginis, ei ostendentis gloriam S. Hugonis Abbatis Cluniacensis, *cum titulo* Sanctæ *memoratur in Gynecæo sacro Arturi a Monasterio et Menologio Virginum Laherii. De ea agitur in Vita S. Hugonis* XXIX Aprilis.

S. Petri Martyris, translatio reliquiarum Panormum ad cœnobium S. Dominici, *inscripta est Martyrologio Siculo Cajetani. Refertur etiam in Usuardo aucto et Lubecæ anno* 1475 *excuso. Dedimus Vitam* XXIX Augusti.

S. Comitii Martyris passio *invenitur MS. in legendario ecclesiæ Cathedralis S. Martini in civitate Lucana, cujus habemus exemplar; et dicitur celebrari natalis ejus pridie Kalendarum Majarum. Initium solaciis plenum hoc est.* In diebus illis in Catinensium civitate provincia, in locum qui dicitur inter primum, sub Claudio Imperatore orta est persecutio Christianorum. *Fatemur nos de loco nihil posse vel divinando dicere, et de cultu nihil uspiam reperisse. Historia, per multa tormenta deducens Martyrem, coram ipsomet Claudio constanter profitentem se Christianum, et respuentem oblatas cum Claudia Claudii filia nuptias, fabulosa prorsus videtur: cum ipse dicatur armenta pavisse, quando inventus fuisset a Donato Presbytero, et ad civitatem ductus baptismi causa; sed in ipso ingressu captus ac tandem capite plexus et a Donato prædicto, nobis autem æque ignoto, sepultus. Sufficit ergo hæc indicasse, si quis forte de hujus nominis Martyre sciat aliquid.*

Marentius Confessor *inscriptus est MS. Florario, forsan ex mala lectione est* Marianus Lector, *aut* Marinus Presbyter; *qui hoc die coluntur, sed* Martyres.

Rosemunda, mater S. Adjutoris, *cum titulo* Beatæ *inscripta est Gynecæo sacro Arturi. De ea infra agitur in Vita S. Adjutoris filii.*

Eustella Virgo, filia Regis, *forte Dynastæ aut Reguli,* a S. Eutropio conversa apud Santonas, *indicatur*

a Greveno et Canisio : De ea agitur infra in Vita S. Eutropii.

Benedicti, venerabilis Portuensis Episcopi obitus, *inscriptus est MS. Adonis, Morinensis olim nunc Iprensis Ecclesiæ. Videtur Benedictus de Pontio esse, XX Episcopus Portuensis et Bibliothecarius sanctæ Apostolicæ Sedis, de quo plura vide apud Ughellum in Portuensibus Episcopis columna* 135 *et seqq.*

Foelchus Episcopus, *memorantur in MS.*
Kieranus de Cluain-sosta, *Martyrologio Tam-*
Luta Virgo de Druma airbreah, *lachtensi in Hibernia:*
Ronanus de Liathros in Conal- *de quibus uti aliis*
lia Murthemnensi *Hibernis nihil certi*
proferre possumus ; nisi aliunde lux major affulgeat.

Mathildis, filia Malcomi Regis Scotiæ et S. Margaritæ, nupta Henrico primo Regi Angliæ anno MC, pie mortua est anno MCXVIII die primo Maji, *uti ex Eadmero et ejus epitaphio liquet. Eam Menologio Scotorum inscripsit ad hunc diem Camerarius, secutusque est auctor Martyrologii Anglicani in secunda editione. Silent de ea antiqua Breviaria Anglicana et Scotica : et cum iis Wilfordus in Martyrologio Anglice Londini anno* MDVIII *excuso. Si tamen aliquod Ecclesiasticæ venerationis vestigium proferatur, libenter de ea ad Kalendas Maii agemus.*

Hartebaldus Confessor, *cum titulo* Beati, *inscriptus est MS. Martyrologio Carmelitano, quod Coloniæ adservatur : de quo alibi nihil legimus.*

Radulphus Sacerdos et monachus, Afligemii in Brabantia, qui septem annis silentium tenuit, et signo Crucis incendium extinxit, *teste Thoma Cantipratano lib.* 12 *cap* 12 *aliis* 13. *Refertur a Molano in Natalibus Sanctorum Belgii, Miræo in Fastis Belgicis, Saussayo et Menardo : sed abstinent a titulo Sancti et Beati. At Ferrarius in Catalogo generali et Simon Martin in sacris reliquiis deserti,* Sancti *titulo eum honorant.*

Luitfridus, Abbas monasterii S. Martini, triginta annis mundo crucifixus, et soli Deo vivens, pridie Kalendas Maji mortuus, *refertur a Bertholdo Constantiensi in Chronico ad an* 1096, *et* sanctæ recordationis *titulo decoratur. Eumdem cum titulo* Sancti *referunt Wion, Menardus, Dorganius, Bucelinus, Ferrarius, qui conjicit vixisse* in territorio Constantiensi, *scilicet quia Bertholdus de eo agit.*

Margareta Virgo, Ordinis Carthusiensis, in diœcesi Lugdunensi, quæ manibus Christi Domini sacram Eucharistiam accepit, *cum titulo* Sanctæ *et longo elogio memoratur a Greveno in secunda editione Auctarii ad Usuardum : quem secutus Canisius in Martyrologio Germanico. Saussayus in supplemento Martyrologii Gallicani inter* Pios *recenset, et Laherius in Menologio Virginum* Venerabilem *appellat : at* Beatam *Arturus a Monasterio in Sacro Gynecæo licet solum Saussayum alleget.*

Oildis Virgo, Ordinis Cirterciensis in Gallia, *memoratur cum titulo* Beatæ *ab Henriquez, Bucelino, Chalemoto, Arturo, Laherio. Verum in Martyrol. Gall. Saussayi inter* Pios seu Venerabiles *censetur.*

Franciscus Gonzaga, *ex Generali Franciscanorum Cephaludensis, Papiensis, ac demum Mantuanus Episcopus, anno* 1620 *defunctus, ut* Beati *titulo insigniatur in Romana Curia agitur; ejus judicium prævertere putamus nobis per Constitutiones Urbani VIII non licere. Viderit Arturus, a quo tum hic inscribitur Martyrologio, tum*

Bartholomæus Martinozzus *circa an.* 1370 *Cairi occisus,*

Elisabetha Pontia, Vidua Tertiaria, *Lorcæ in Hispania circa an.* 1520,

Felix Besutia, *Sanctimonialis Mediolani, sub an.* 1456 *: de quarum cultu aliquo publico certiora documenta putamus expectanda.*

Paula Virgo, tertiaria Ordinis Carmelitarum, *cum titulo* Beatæ *memoratur in Gynecæo sacro Arturi, qui mortuam dicit anno* MDCV.

Ambrosius, Ordinis Cisterciensis, Ferrariæ, *vulgo* Herrara *in* Hispania, plenus virtutibus, anno MDCXIII mortuus, *memoratur cum titulo* Venerabilis *ab Henriquez, Bucelino et Chalemoto.*

Vigilia Apostolorum Philippi et Jacobi *memoratur in Bedæ supposititii Martyrologio, et alio quod Rosweydus vetus Romanum dixit. Coluntur hi* I Maj..

S. Apostolus Jacobus, Frater Domini, Episcopus Hierosolymorum, *hoc die proponitur, in Menologio Basilii Imperatoris, quando alii Græci recolunt filium Zebedæi fratrem Joannis, de priori quærimus an non debeat distingui a Jacobo Apostolo, filio Alphæi, ad diem, quo hic a Latinis colitur* I Maji.

SS. Hypolisti et Sociorum Martyrum *festum celebratur in Breviario Religionis Virginei-montis, anno* 1555 *excuso : quos alii referunt, quando varia Acta sumus daturi* I Maj.

S. Sigismundus, Rex Burgundionum, *memoratur in* 3 *et* 4 *Martyrologio Capuano, a Michaele Monacho edito. Vitam dabimus* I Maji.

S. Briocus Episcopus, Patronus diœcesis Briocensis in Britannia Armorica, *memoratur in Martyrologio Gallicano Saussayi. Verum alii, quando in propria Ecclesia, festo SS. Philippi et Jacobi translato, colitur* I Maji.

Quiriacus Episcopus, cum aliis XII, *inscriptus est MS. Adoni Leodiensi S. Laurentii et MS. Florario. Isti* XII *forte sunt* LII, *et pertinent ad* Daganum, *cum totidem sociis hodie relatum. Sine sociis in MS. Pragensi, litteris transpositis,* Quiracius *scribitur. In MS. Bruxellensi memoratur* Quiriacus, qui et Judas, ac crucem Christi invenit, et sub Juliano apostata martyrium duxit. *Verum hic in Hieronymiano Romano et aliis antiquioribus, quando de tota hac re plene agi poterit, celebratur* I Maji.

S. Ventura, Ordinis Cruciferorum Hispelli in Umbria, *tamquam hodie mortuus refertur a Ferrario et Jacobillo, qui interim fatentur eum coli* III Maji.

S. Maximus, Episcopus Hierosolymorum, *celebratur in MS. Florario : ast in Martyrologio Romano* V Maji.

B. Jutta, Vidua Pruthena, *ab Arturo diem certum ignorante, et pro sua solenni consuetudine, aliquem ut lubuit assumente, ad hunc locatur in Martyrologio Franciscano et Gynecæo sacro. Vitam dabimus, die ejus proprio* V Maji.

Petronax, Abbas Casinensis, sub quo Ordo S. Benedicti refloruit, *traditur a Marco Antonio Scipione, in Elogiis Abbatum Casinensium, migrasse in cælum* pridie Kalendas Maji. *Verum Leo Ostiensis, et MS. Casinense Emortuale tradunt,* pridie Nonas Maji. *defunctum esse, quo die eum Martyrologi Benedictini referunt, id est,* VI Maji.

S. Pomposius, Episcopus Neapolitanus, *inscriptus est antiquo Martyrologio Patriciano, quod Neapoli reperimus apud Patres Clericos Regulares, inter chartas Antonii Caraccioli, de antiquitate Neapolitana bene meriti. Est dictus Sanctus Pomposius Martyrologio Romano inscriptus ad diem* XIV Maji.

S. Eremberti Episc. Tolosani Translatio *hodie inscribitur duobus Martyrologii Hieronymiani apographis, et quibusdam monasticis Fastis. Agemus et deo die quo Fontanellæ obiit et ibidem atque Tolosæ colitur, scilicet* XIV Maji.

S. Witesindus Martyr, Cordubæ in Hispania, *indicatur in Catalogo generali Ferrarii, citatis taculis propriæ Ecclesiæ. Verum Martinus Roa, et Tamayus Salazar celebrant,* XV Maji.

S. Isidorus,

S. Isidorus, Martyr Venetiis, ubi corpus ex insula Chio translatum quiescit, *recolitur ex tabulis Ecclesiæ Venetæ a Ferrario in Catalogo generali. Die ejus natalis inscriptus est Martyrol. Romano* xv Maji.

B. Franciscus, Confessor Ordinis Servorum, *hoc die notatur in Catalogo Generali Ferrarii, et in altero ejusdem Catalogo Sanctorum Italiæ, tamquam mortuus in Vigilia Ascensionis an.* 1326. *Ast melius mortuus dicitur ipso die festi, quando annuus ejus cultus renovatur : quare eum differimus ad* xvi Maji

S Jacobi, inclyti Apostoli, fratris S. Joannis Theologi Evangelistæ, natalis *celebratur solenni veneratione in omnibus Menæis et Menologiis editis et manu exaratis : at Latini eumdem colunt* xxv Julii.

Sanctarum Reliquiarum solennis ostensio in Norimberga, *memoratur a Carthusiensibus Bruxellensibus ad Grevenum. Vidimus ibidem mausoleum cum corpore S. Sebaldi adhuc in choro conservatum tamquam principalis Patroni. Colitur hic* xix Augusti.

S. Syacrii Confessoris translatio *memoratur in MS. Florario. Videtur esse* S. Syagrius, Episcopus Augustodunensis, *cujus natalis est* xxvii Augusti.

Aymo, monachus Cisterciensis, Savigniaci in Gallia *celebratur in Menologiis Henriquez et Bucelini cum titulo* Beati, *a Saussayo inter Pios recensetur : in Kalendario Divione excuso nominatur (quando, si aliquid de veneratione Ecclesiastica indicaretur, posset latius de eo agi) die* xxvi Septembris.

Tranquillus | Veranus } *uti inter* Sanctos Episcopos Cabillonenses, *communi omnibus festo colendi hoc die, memorantur post Acta S. Grati 8 Octobris. Saussayus, omisso posteriori priorem nominat, jungens eum SS. Joanni et Flavio. Verum cum* S. Silvestro Cabilonensi Episcopo, *jungit eos iterum (quando de iis agi poterit, si quid certi occurrat)* xx Novembris.

S. Mirocles, Episcopus Mediolanensis, *celebratur a Galesinio ; verum iterum cum aliis* iii Decembris

S. Laurentius Presbyter Ordinis S. Basilii, Frazanone in Sicilia, *recolitur a Ferrario in Catalogo Sanctorum Italiæ, fassus* se diem, qua ejus memoria celebratur hactenus scire non potuisse. *Eum scivit Octavius Cajetanus in Martyrologio Siculo, et ex eo idem Ferrarius in Catalogo generali esse* xxx Decembris.

ANIMADV. PAP. 13

DE SANCTO INDALETIO,

EPISCOPO URCITANO IN HISPANIA.

D. P.

SECULO I.

Pinnatense S. Joannis *in Arragonia monasterium celeberrimum, a primis asperrimæ rupis habitatoribus eremitis, Joanne, Felice ac Voto, sanctitatis initia ; sub Sancio I Rege Sobrarviæ, cœnobiticæ religionis formam ; sub altero Sancio Arragoniæ Rege dicto Majore, observantiæ regularis perfectionem accepit, qui ut ipsemet loquitur in quadam donatione, Era* mlx *id est Christi anno* mxxii, : audiens B. Benedicti doctrinam ubique rutilare, cogitavit qualiter in regionibus suis eam posset transplantare ; et mittens ad Cluniacense cœnobium evocavit inde Abbatem Paternum, et cum illo gregem monachorum, quos in Ascysterio S. Joannis Baptistæ constituit ; *ita Sandovallius* i *parte Fundationum agens de monasterio S. Æmiliani* § 42. *Denique sub Sancio, Ramirii filio, Majoris Sancii nepote, summum idem locus obtinuit splendorem, illato istuc corpore S. Indaletii, qui fuit unus ex primis septem Christianæ fidei apud Hispanos præconibus. De his, occasione SS. Cæcilii et Hesychii ad Kalendas Februarii Martiique multa diximus, ex scriptorum variorum relatu, quod si animo in neutram partem propensiori legerit atque inter se contulerit aliquis, hoc fere dumtaxat conficiet, ut, utrum Hispani et S. Jacobi discipuli fuerint an secus, in ambiguo manere pronuntiet, recte sensurus cum Mariana, accuratissimo rerum Hispanicarum scriptore, qui lib. 4, cap. 2, posteaquam eadem sibi proposuerat,* Nos, *subdit*, quoniam rerum antiquitas certam scriptioni derogat fidem, liberum lectori judicium de tota hac re relinquamus.

Unus ex primis septem Hispaniæ Apostolis,

C

an discipulus S. Jacobi ?

2 *Unde et facile judicandum quam parum fidei mereantur ea, quæ de natalibus et patria S. Indaletii ad* xxx *Aprilis in Martyrologio suo Tamayus prodit :* Ex antiquis, *inquit*, illis Hebræis, quos immanis Nabuchi dispersio separavit et Pyrrhus in Hispanias dimisit, originem traxit : cujus majores apud Carpetanos sedem fixere. E quibus ad Jesu Christi Domini Servatoris nostri tempora effluxit Indaleti patrum et avorum propago ; quæ in Mosaica lege instructa, scriptæ legis mysteria tenaci observatione colebat. *Nihilo his certiora, quæ num. 6 Chronicum Juliani Petri circumfert : per litteras scilicet ab Hierosolymitanis Judæis (in quibus præcipui Annas, Caiphas et Joseph erant) certiores fuisse factos ex eadem gente eos, qui sedes in Hispania habebant;* Ne si venirent ad Hispanias discipuli Christi (nam dicebatur venire jam Jacobus, Zebedæi filius, ejus Apostolus) ullo modo eos admitterent, sed tamquam illusores et nebulones suis urbibus arcerent. *Hispanos contra, nihil hisce litteris motos,* Euphrasium et Indaletium *misisse ;* rogantes Petrum et ceteros Apostolos ut statim Jacobum mitterent : eosdemque venientes Jerosolymam, dedisse suas epistolas Petro ; et visis ejus miraculis conversos, cum S. Jacobo in Hispaniam venisse. *Brizius in Historia Pinnatensi lib. 3. S. Indaletium cum sex sociis Torquato, Ctesiphonte, Secundo, Cæcilio, Hesychio, Euphrasio catalogo* lxxii *Christi discipulorum accenset, motus auctoritate vetusti Breviarii cœnobii Pinnatensis, in quo secundæ de S. Indaletio Lectionis portio hujusmodi est :* Inde contigit, ut sicut ceteris Coapostolis, ita et B. Jacobo, sancti Evangelistæ Joannis germano, Hispanias gratia prædicandi petenti, præordinati ex prædictis septuaginta duobus discipulis, ad auxilium piæ prædicationis viri septem jungerentur, divina scientia præditi, morum honestate præclari, nec minus operum dignitate gloriosi. *Hæc sane eam iis pugnant, quæ modo ex Chronico Juliani referebamus : nam ibi S. Indaletius, Judæus adhuc religione, post Christi mortem Hierosolymam venisse primum, et a S. Petro conversus ad Christianam fidem fuisse dicitur. Ex quo apparet quam parum hic certi pronuntiare liceat : cum etiam non desint, qui S. Indaletium et socios ex clero Romano assumptos abiisse in Hispanias dicant, id vel ex ipsis eorum nominibus, Græcis partim et partim Latinis conjicientes.*

an Hispansu ex Judæis natus ?

an Jerosolymam missus et a S. Petro conversus ?

an ex 72 discipulis Christi ?

F

3 *Quidquid igitur de S. Indaletii natalibus, patria ac prima ad fidem Christi conversione sit ; hoc vero similius est, eum Romæ, cum sex prædictis sociis, a SS. Apostolis Petro ac Paulo Episcopum fuisse consecratum. Ita manifeste Usuardus ad* xv *Maii in suo Martyrologio; dum asserit quod* Romæ a sanctis Apostolis Episcopi ordinati, et ad prædicandum verbum Dei ad Hispanias, tunc adhuc gentili errore implicatas, directi sunt. *Idem ex 64 epistola Gregorii VIII Pontificis,*

ordinatur Romæ a SS. Petro et Paulo Episcopus cum 6 sociis ;

ad

AUCTORE D. P.

A *ad Alphonsum VI Castellæ et Sanctium IV Aragoniæ Reges scripta, patet, in qua Pontifex ita loquitur :* Cum Beatus Apostolus Paulus Hispaniam se adiisse significet, ac postea septem Episcopos ab urbe Roma ad instruendos Hispaniæ populos a Petro et Paulo Apostolis directos fuisse, qui destructa idololatria Christianitatem fundaverunt etc. *Idem apertissime suadet inscriptio hujusmodi, anno Domini* MLXXX *in sepulcro ejus inventa :*

Hic requiescit Indaletius, Pontifex Urcitanæ civitatis,
Ordinatus a BB. Apostolis Romæ.

4 *Quo anno missus in Hispaniam venerit, in SS. Cæcilio et Hesychio diximus; post annum videlicet Christi* LVIII : *anno enim* LXI, *qui* II *Neronis erat, S. Paulus in vinculis adductus Romam fuit ac biennio post libertati restitutus; ita ut non ante in Hispaniam proficisci potuerit, indeque postea reversus suadere S. Petro, ut eo mittendos Episcopos consecraret. In Hispaniam S. Indaletius cum sociis veniens, primo urbem Accitanam adiit : quæ inter mediterraneas Bastitanorum urbes a Ptolomæo recensita,* Ἀκκι *Græce, vulgo* Guadix *appellatur. Ubi quid advenientibus iis, miri acciderit; Ado in Martyrologio ad* XV *Maii cum Notkero aliisque in hæc verba commemorat :* Cum propter laborem itineris modicum quiescentes, causa victus emendi discipulos in urbem misissent; mox paganorum multitudo, qui tunc forte diis suis festa celebrabant, eos usque ad fluvium persecuta est : in quo pons miræ magnitudinis et firmitatis extructus transeuntibus Sanctis, Dei nutu cum omni insequentium multitudine funditus corruit. Ad quod miraculum ceteri territi, et cujusdam magnæ Senatricis Lupariæ (quæ divinitus inspirata, eos benigne suscipiens credidit) exemplum secuti, relictis idolis, Christo Domino crediderunt. *Paulo vero post sequentia annectit :* Extat usque hodie illustre miraculum, ad commendationem pretiosæ mortis eorum : nam eadem solennitate, apud præfatam Accitanam urbem, ad sepulcrum S. Torquati, arbor olivæ divinitus florens maturis fructibus onustatur.

Guadiciam appellat,

B

ubi miraculo persecutorum manibus ereptus paganos convertit :

5 *Inde ad prædicandam longius fidem digressis aliis, tres eorum in Bastitanis videntur remansisse; Torquatus, dux ceterorum,* Acci, *ipso ubi primum fidem fixerant loco : Ctesiphon* Vergi *sepulturam dicitur habuisse. Hanc esse* Virgim, *quæ hodie* Vera *dicitur, judicavimus ad* I *diem Aprilis; quia tamen inter Episcopales Sedes nulla* Vergis *aut* Virgis *nominatur, conjectavimus, in ipsa Bastitanorum metropoli* Basta, *hodie* Baza, *utique præ ceteris digna, Sedem Ctesiphontis Episcopalem fuisse. Indaletio denique* Urcitana civitas *obtigit, cujus Episcopi Marcellus Concilio Toletano* IV *et* V *per se, per Vicarium vero Danielem* VIII, IX, X; *Palmatius* XI, *et* XIV; *Habitus* XV *et* XVI *subscripsisse inveniuntur.*

Sedem Urci collocat

C

6 *Sunt qui* Urcum *cum* Virgi *aut* Vergi *eamdem esse volunt. Sed evidenter distinxit Usuardus, quando Ctesiphontem* Vergi, *Indaletium* Urci *quievisse scripsit in suo Martyrologio. In Catalogis provincialibus, quos Loaisa tomo Conciliorum Hispaniæ post Concilium Lucense opportune inseruit, non quidem* Urcum, *sed molliori pronuntiatu* Urgum *seu* Urgi *scribitur, alibi tamen explicationis causa additur,* id est Almeria, *alias,* vel Almeria. *Non jacet autem* Almeria *ad sinum Virgitanum, sed suum proprium habet Sinum, qui* Portuimagno *apud antiquos nomen dedit, et Charidemi promontorio* Capo delos gates *vulgariter dicto, separatur a sinu Virgitano prædicto. Constat autem ex historia inventi corporis, prope Almeriam fuisse locum, in quo sepultus Sanctus fuit, adeoque etiam Urcitanam urbem;* sexto *scilicet* millenario, *sive (ut Brizius explicat)* secunda leuca, *et quidem versus mediterranea : alias enim non habuissent rationem barbari urbis transferendæ, quemadmodum fecerunt.*

prope hodiernam Almeriam

7 *Indaletii nomen legitur variis Ecclesiæ fastis inscriptum; Bedæ, Usuardi, Adonis, Notkeri, Romani Martyrologii : sed conjunctum cum sociis, quorum communi festo unus idemque* XV *videlicet dies Maii in universali Ecclesia dicatus est : quamquam in privatis Ecclesiis singuli fere cultum et mense et die discretum obtineant. Ita S. Indaletium Almeriensis Ecclesia colit die* III *Martii, uti docemur ex ordine vulgato recitandi divinum officium, et ad eum diem inter Prætermissos diximus : in ecclesia autem Burgensi festivitas celebratur hoc die, quo ejus ibi acceptæ Reliquiæ : quem diem quia prætulit Hispanici Martyrologii auctor Tamayus, et nos eum tenemus; notabilior alias forsitan est Translatio Corporis ad Pinnatensem ecclesiam, ob quam* IX *Aprilis ibi festivus habetur.*

D

memoria ad 15 Maji cum sociis

proprius cultus 3 Martii, et 30 Aprilis in Hispania

8 *In Burgensis Ecclesiæ Breviario, anno* XDII *vulgato, sequentia recitantur :* Videamus ergo, Fratres carissimi, cujus hodie Translationem celebramus; sancti utique Indaletii, et quid significat hoc nomen : videamus, palpemus, sensibus mentis ruminemus, quod tenemus in visceribus cordis quia nimirum animalia sancta esse debemus. Dicit quodam in loco Dominus per Ezechielem : Noli mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat. Nonne est hæc vox Ezec 33, 11
lætitiæ? Est utique. Indaletius autem, Index dicitur lætitiæ : quia hanc lætitiam Christo jubente in primordio nascentis Ecclesiæ omni studuit annuntiare Hispaniæ. Est et alia, ut Paulus dicit, major hac 1 Tim. 1. 15
lætitia, quia Dominus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere. Nos igitur qui pennata animalia esse debemus, vel in die tantæ solennitatis, scrutando et investigando Dei mysteria, paulisper a terra sublimemur : videamus si adhuc majoris lætitiæ est index Confessor et Episcopus noster. Scriptum est, quod Omne datum optimum et omne donum Jac. 1. 17
perfectum de sursum est descendens a patre luminum; et hoc nimirum datum perfectum et optimum de sursum est. Iste ergo Sanctus, ut dixi, nobis est datus index lætitiæ.

cum officio

E

9 *Corpus in Urcitana Episcopali quondam urbe inventum divinitus, indeque translatum in prædictum cœnobium Pinnatense, vulgo* S. Joannis de la Penha *dictum, in argentea exquisiti pretii et laboris arca reconditum fuit : sumptum faciente Rege Sanctio, per id tempus cum filio Petro in dicto cœnobio Quadragesimam exigente. Inventionis Translationisque historiam, quam Hispanice reddidit suoque operi inseruit Brizius, lib. 3 historiæ Pinnatensis cap. 28 et seqq. Tamayus de Salazar Latine profert,* IX *hujus, ex membranis Pinnatensibus acceptam. Descripsit eam* Hebretmus, indignus Cluniacensis cœnobii monachus, *sicut ipse in fine profitetur. Stylus sane totus, verbis affluens ac superabundans, et minime barbarus, si ad seculum* XI *referatur, auctorem potius Gallum quam Hispanum indicat. Cur autem, sicut* Paternus Abbas cum grege monachorum *Cluniaco evocatus fuit, non etiam successive ex eodem Cluniacensi monasterio submissi fuerint, qui disciplinæ istius tenorem, exemplo vigilantiaque sua ibidem conservarent. Certe Hebretmi nomen Arragonicum non est : si vero* Hebrelmus *vel* Hebrermus *legatur, quomodo* Guilielmus *et* Guiliermus *dicitur, perfecte est Francicum ; nec difficile fuit imperitis librariis litteram unam transcribendo corrumpere. Hebretmum tamen nos appellabimus, ne plus conjecturæ nostræ videamur tribuere, quam ipsis Pinnatensibus, sic autem appellantibus.*

corpus inventum Urci transfertur in cœnobium Pinnatense

F

uti scribit Hebretmus qui vidit,

10 *Scripsit Hebretmus sive Hebredmus,* non incerta pro certis; sed quæ oculis vidit et quæ ab ipsis auctoribus *dictæ Translationis* audivit, jussu Abbatis *Sancii (sub quo res acta et)* anno ab Incarnatione Domini MLXXXIV, æra scilicet MCXXII, V Kal. Aprilis, *uti profitetur in fine : qui annus sic expresse notatus, absque alia rei discussione, auctorem Historiæ Pinnatensis seduxit, ut crederet ipsum esse annum Translationis. Sed considerare debuit, nihilo minus*

non anno 1084

A *minus expresse dici, quod Sancti Corporis illatio in monasterium incurrerit* in diem festum Dominicæ Cœnæ, *eumdemque fuisse* IX *Aprilis, annua deinceps religione Pinnatensibus cultum, uti ex Tamayo aliisque apparet. Quin et ipse Hebretmus, cum ait in prologo,* cujus hodie Translationem debitis veneramur obsequiis, *satis clare indicat, non primam, sed anniversariam celebritatem; cujus Lectionibus ad Matutinum servire scriptio ista debebat. Igitur insistendo characteribus concurrentium Cœnæ Dominicæ et* IX *Aprilis, non alium invenio annum quo hæc gesta possint commodius dici, quam annum* MLXXX, *quo cyclo lunæ* XVII, *solis* XXV *littera Dominicali* D, *Pascha celebratum est* XII *Aprilis.*

sed 1080,

11 *Confirmat tamen errorem suum præfatus Brizius auctoritate cujusdam diplomatis, cujus hæc sit conclusio :* Æra MCXXII fuit translatum corpus S. Indaletii Episcopi in monasterio S. Joannis de Pinnia quinto kalendas Aprilis, et fuit captum castrum Argedas a me Sanctio Rege. *Ego vero jam aliunde edoctus quam non facile recipienda sint ejusmodi veterum diplomatum fragmenta, nisi constet esse accepta ex autographis, nihil illis moveor; immo ex hoc ipso errore inducor ad credendum, istud ex supposititiis pluribus* B *unum esse, cujus auctor hanc notam temporis ex Hebretmo male intellecto transcripserit.*

12 *Scribit insuper idem Brizius, ossa S. Indaletii, cum anno* MCCCCXCV *fortuito incendio conflagrasset arca supradicta, in lambente omnia circum igne illæsa apparuisse; et in arcam aliam, materia quidem minus pretiosam, labore tamen perinde elegantem: fuisse translata. Item narrat lib. 3. Historiæ Pinnatensis : in more positum fuisse dicti cœnobii accolis, inter quos et ipsi erant Jacenses, ut quotannis veneraturi S. Indaletii exuvias solennes supplicationes instituerent, singulique pro portione agrorum certam frumenti mensuram afferrent : consuetudinem ex eo fluxisse, quod in summa quadam æstatis siccitate, cum magnum ab ea damnum frugibus immineret, confugientes ad S. Indaletii patrocinium, copiosos e cœlo imbres impetrarint. Ex eodem Brizio geminum miraculum est, quod Actis translationis subjicimus.*

in honore est vicinis populis ob pluviam in siccitate concessam.

ACTA TRANSLATIONIS

Auctore Hebrethmo monacho Cluniacensi.

PROLOGUS.

Post gloriosam et salutiferam Domini Jesu Christi Resurrectionem ejusque admirabilem Ascensionem, C post debitam sancti Spiritus de cœlis infusionem, missi sunt veri Sacerdotes mundi hujus; ut quemadmodum Israelitæ, muros Jericho, non armis quibuscumque, sed tibiis Sacerdotalibus *a* destruxere; ita et hi mœnia superbiæ et muros iniquitatis septiformi gratia Spiritus sancti everterent; ut destructis perfidiæ machinamentis, turris nostri David, in tutelam verorum Israelitarum, adjuvante Domino instrueretur. Sed quoniam omnibus, et præcipue Beatissimo Apostolorum Principi rei cura commissa erat, sciens messem multam et operarios paucos, ad quos pervenire præsentialiter, aut epistolis spiritualiter poterat; *b* cum omni aviditate satagebat, ut si quos hujus rei idoneos adjutores invenire quiverat, instinctus Dei spiritu, quo repletus erat, ad inaccessibilia loca transmitteret et procurabat, *c* ut cœtus *d* fidelium, in laudem, et gloriam D. N. Jesu Christi huc illucque [discurrens] male sata inimici a cultura Dominicæ messis evellerent, et quoscumque otiosos operarios valerent attingere, etiam hora nona et undecima, in vineam Domini *e* conducerent : ut qui prius a perversa vinea acetum malarum actionum cum felle gustarant ex obdurata iniquitate, ipso incrementum administrante, diuturnam sitim *f* ex D novellæ vitis fructu valerent temperare. Dum hæc agerentur et his similia a B. Apostolorum Principe; Dei nutu, quo cuncta hæc agebantur, contigit *g* septem unanimitatis viros in partibus Hispaniæ *h* ad redarguendam eorum segnitiem delegari: ut sicut pro omnibus pius Pater et Dominus mortis est passus supplicium, ita et cunctis tanti sacramenti prodesset mysterium. Præfati ergo Discipuli, pio præceptum amplectentes desiderio, Torquatus scilicet, Indaletius, Secundus, Euphrasius, Cæcilius, Tesiphons, et Eusitius, nomen D. N. Jesu Christi in partibus præfatæ *i* cœperunt prædicare Provinciæ, et seu boni milites præliari, quos nec viæ asperitas, nec gentis severitas, nec Regum purpura, nec militum importuna loquacitas, nec ensis nudatus, in eorum præsentia sæpius vibratus, ab accepto potuit divertere officio. Sicque factum est, ut cum discipuli Domini magna incrementa perciperent, uberes sanctæ Ecclesiæ credentium fructus acquirerent : unde post tempus parvum laborum suorum gloriosos supernæ patriæ reportarunt triumphos, quibus Beatissimus Confessor Domini Indaletius (cujus hodie Translationem debitis veneramur obsequiis) Urcii honorifice fuit tumulatus. Ad cujus Translationem E explanandam (quoniam id præsens solennitas flagitare videtur) Domino adjuvante, articulum flectens, non incerta pro certis, sed quæ oculis vidimus, et quæ ab ipsis auctoribus audivimus, vobis et omnibus in Christo credentibus, fideli relatione pandam.

Apostoli mittuntur ad convertendas gentes

et ab his in varias regiones discipuli :

AUCT. HEBRETMO

in Hispaniam Indaletius cum aliis sex.

ANNOTATA.

a *Tamayus* destruere : *et paulo post*, evertere.

b *Idem*, animi.

c *Expunximus insulsam parenthesim, aliena quantum judicamus manu non sine sensus conturbatione interjectam, hoc modo,* Quemadmodum B. Apollinarem Rabenam, Paulum Narbonam, Martialem Lugnonicensem *De B. Apollinari Ravennatium Apostolo agemus 22 Junii, de S. Paulo egimus 22 Martii, docuimusque eruditis viris minus placere, quod SS. Paulus et Martialis a S. Petro fuerint directi in Gallias : porro* Lemovicum *scribendum erat, pro illo portentoso nomine, quod S. Martiali attexitur.*

d *Tamayus*, ut ceteris.

e *Idem*, conducere.

f *Idem*, eo novale vitis fructu : *quæ et alia plura, partim indicanda, partim dissimulanda menda, rectam sententiam subvertentia, nescio utrum amanuensibus,* F *Hispanis qui autographum transcripsere; an typothetis Lugdunensibus, qui ecgraphum peregrinum legere nesciverunt; an utrisque oporteat imputare. Corrigenda certe fuere, ne cum auctoris injuria ubique cespitaret lector; notanda tamen, ne videamur deflexisse a propositæ fidelitatis instituto et hactenus servato tramite.*

g *Quod addebatur* ex LXXII discipulis, *glossema arbitramur, hoc nostro seculo imperite adjectum : Brizius excusare conatur dicendo, quod omnes Christi discipuli passim inter* LXXII *numerentur.*

h *Expunximus etiam, quod hic sequebatur,* post Jacobum.

i *Et denique, intertam hunc loco particulam æque redundantem,* iterum.

PARS I.

Perquisitio et inventio corporis S. Indaletii sub Abbate Sanctio.

Tempore ergo Sanctii *a*, piissimi atque timorati Regis Aragonensium, erat in Monasterio S. Joannis Baptistæ, quod de Pinna *b* dicitur, quidam Monachus, servus Dei, Abbas loci illius, nomine Sanctius; qui

Abbas de acquirendis Reliquiis solicitus

A qui ab ipsis cunabulis, regularibus disciplinis eruditus, quidquid bonitatis, quidquid honestatis attingere potuit, sui non immemor armariolo studuit recondere pectoris : et merito, ut qui nobilibus ortus erat natalibus, spiritualibus imbueretur moribus ; sed post, ut fidei devotus, dogmata sumpsit doctrina, cumulos illi sapientia texuit. Inter cetera ergo sacrarum virtutum charismata non solum in prælatione, sed etiam ante, magno Sanctorum Dei inflammatus erat desiderio, ut in supradicto monasterio, sicut temporalia abundabant subsidia, sic Sanctorum Dei sacrosancta non deessent pignora. Si quando Romam, *c* Montem Cassinum, Sanctumve adibat Jacobum; Si quando, inquam, Sanctorum Dei corporalem videbat præsentiam, S. Joannes de Pinna rediit in mentem suam; et cum magnus esset clamor in conscientia, longa tamen et crebra trahebantur ab imis suspiria visceribus; et cum propositum calcitraret in pectore, oculi versa vice, nunc cœlum, nunc præsentes repetebant reliquias : aliorum vero refrigerium, ejus erat supplicium, taliqua cum querimonia sacrosancta Christi adibat charismata. *d* Sed quid agis, serve Dei? quid turbaris? quare mœrore consumeris? Numquid invalida est B manus Dei? nonne ipse est amator, et incentor totius bonæ voluntatis? esne immemor quid fecit de muliere Chananæa? Tacebat quasi non curaret; respondere nolebat, ut amplius in prece inardesceret; humilitatis enim quærebat pretium, magnæ fidei expetebat aurum; moram fecit in prece, ne desperarent post futuri de salute; cum viderent petitionem differri, sed scirent proculdubio, id salubriter ordinatum a Deo. Cui enim prius respondere noluit, postquam in prece perseverantem vidit, et votum concessit, et fidem laudavit, sicque dimisit. Rem magnam petis, sed quomodo id fiat, ignoras. Tantum est ut persistas in prece, nec desperes de impetratione, fides offeratur in pretio, magnæque humilitatis fiat oblatio. In proximo est enim a Deo aspiratum, ut tuum compleatur desiderium : tibi enim jam mittit insperatum nuntium, cum quo capias de hac re consilium, quia qui dedit velle, præstabit et posse.

e ab hospite consanguineo

3 Tali ergo in dolore posito prædicto Dei viro, ecce a Deo missus venit ab Hispania quidam *e* propinquus ejus, magnæ nobilitatis miles strenuus, C qui ab ipsa infantia nutritus in dicta patria, inter cetera suæ militiæ, quæ illic didicerat, exercitia, optime noverat Sanctorum veneranda loca. Qui quoniam sanctum adibat Jacobum, prius Baptistam Domini statuit orationis causa invisere, pro peccatis exorare, atque consanguinei vineam visitare. Eia famule Dei, exauditi sunt gemitus tui, cesset querimonia, sopiatur salubris ira tua, secreta conscientiæ diu clausa aperi jam paulatim; ne timeas confiteri cognato tuo desiderium, quod diu tenuisti in occulto; hactenus faciem tuam lugubrem, jam nunc hilarem videamus; quia habes adjutorem illum in cœlis, qui pro te mortis supplicium passus est in terris. Cum ergo prædictus miles loci illius vidisset religionem, et propinqui sui caritatem et benevolentiam experimento cognovisset, multum ei *f* placuit, multumque suæ nobilitatis potentiam circa ipsum inclinavit, seque ei cum omni devotione commendavit, dicens : Mi Domine, hucusque, ut est, nesciebam locum istum adeo Dei servitio mancipatum; sed ab hac hora, si Deus reduxerit me ad propria, vita comite, in mente habeo vobis abunde servire. Ecquid dicam de servitio? memetipsum vobis offero, *g* cum omni quod habeo, aut habebo. Quod cum præfatus Dei servus audisset, paulatim temporalia postponens, atque ad spiritualia conscendens, incipit ei valvas cordis reserare, ut quidquid haberet in

petit corpus S. Indaletii :

conscientia, plane caperet janua patefacta; et post D pauca : Carissime, in hac Penna, quam cernitis, largiflue pius Dominus temporalia, prout opus est, administrat nobis; sed si vos ex spiritualibus possetis prodesse, nobis, hoc est, ut Corpus Discipuli Domini Nostri Jesu Christi Indaletii, magna vestra potentia, quam in patria illa honorifice ampliavistis, acquireretis atque transmitteretis, hoc Deo, et ipsi Sancto, et præcipue omnibus nobis amicis vestris fidelibus, gratum et acceptum esset beneficium, et memoriale in secula seculorum.

eoque operam addicente

4 Cognito miles hoc desiderio, annuit toto animo se auctorem esse posse, Deo miserante, si reversus fuerit incolumis ad propria, vita comite. Sed quoniam, mi Domine, inquit, in procurandis *h* honoribus meis variisque consiliis detineor, et non audeo ego ipse manum huic adhibere operi; parati tantum estote, dum ad Sanctum eo Jacobum et redeo, unum aut duos ex Fratribus vestris mecum mittere; ego vero possibilitatem agendi ministrabo, et tutamen atque adjutorium omnibus ero. Tali itaque conventione facta, arripit homo nobilis iter inceptum; et Abbas jam quodammodo alacrior effectus, ad opus suum [accingitur] quoquomodo. Ut sapiens enim architectus, Fratrum suorum continentiam et mores E contemplatus, ex multis paucos, et ex paucis duos elegit, quibus hujus rei curam omni industria injungit, eosque secreto assumens [hæc verba] profert : Qui *i* in se habet bonæ voluntatis margaritam studet *k* eam omni studio abscondere, tota observantia custodire; ut nec furi aditus, nec derisionis occasio malevolis præberetur. Eia filioli, inquit, est mihi desiderium, jam longo tempore nulli hominum patefactum : sed nunc, quoniam, ut arbitror, tempus est, ut aut compleatur per Deum, aut si non, propter peccatum nostrum occultum, relinquamus; vellem omni spe si unquam posset esse, sacro-sancta alicujus Divi hoc in loco venerari ossa, et præcipue S. Indaletii; quia ut istis diebus vidistis, cum illo *l* parente nostro super hac re est habitus sermo. Nunc ergo Fratres, Deum, in manus vestras commendo hoc meum desiderium. Sed vos videte, quid acturi estis; sentiam in hac causa prudentiam vestram; et spem, quam in vobis huc usque habui, nunc necesse habeo experiri. Vos vero si quid contra Dominum et me Abbatem vestrum, quamvis peccatorem, deliquistis, potestate, qua valeo, dimitto et absolvo vos ab omni peccatorum vinculo : et si alicujus memoriæ est vera obedientia, sicut Pater Deus misit in F hunc mundum, pro nostra salute, ad passionem unicum Filium; sic vos, pro salute, et officio Patris vestri spiritualis et Fratrum, mitto in terra longinqua, hujus rei gratia : et quidquid ibi passi fueritis adversi, Deus omnipotens, dum ante ejus tribunal steteritis, in laudem et gloriam retribuat vobis. Sed quid opus est verbis? Euntes ite, laborate dum potestis, mittentes semina bonorum operum, ut in conspectu Dei manipulos justitiæ reportare valeatis. Parati estote vigilantes in oratione, ut redeunte de S. Jacobo propinquo nostro, cum illo iter arripiatis in Domino.

duos cum eo Monachos destinat,

qui Murciam venientes

5 Paucis ergo evolutis diebus, rediit Miles præfatus; et ut ipse dixerat, assumptis prædictis Fratribus, quorum unus vocabatur Evantius et alter Garsias, Patrisque monasterii confirmati benedictione, discesserunt. Illis itaque in regione Ismaelitarum in civitate Murtiæ venientibus, pax inter ipsos Reges paganos habebatur : sed tunc, nutu fortassis Dei, inter Reges *m* Hispalensem (quam nunc ipsi Ismaelitæ, corrupto vocabulo, vocant Sibiliam) Regemque Almeriæ, grandis est orta discordia, ob civitatem quamdam, quæ Bearia *n* dicitur, quam Rex Almeriæ, a dominio Regis fraude abstraxit Sibiliæ. Qua

A Qua de re furore maximo succensus, undique congregato exercitu totius regni sui, missisque legatis cum suis epistolis, mandavit supradicto Garciæ Principi, ut cum universo exercitu suo ad supradictam urbem Almeriæ expugnandam, occurreret sibi. Quod et factum est: nam Princeps præfatus, adunato exercitu suo, sicut ei jussum fuerat, perrexit obviam, cum quo præfati Monachi, S. Michaelis in vigilia, hoc est IV Kal. Octobris ex ere civitate Murtia. Decem igitur peractis diebus repererunt Regem præfatum in Civitate *o* Biettana commorantem, cum quo et aliis quatuor manserunt diebus, Regis Almeriæ expugnantes et devastantes castella undique. Inde itaque Rex et omnis exercitus castra moventes, quatuor aliis evolutis diebus venerunt ad civitatem Urcitanam nomine, quæ quondam multitudine populorum famosa, beati viri Indaletii Episcopi prædicatione conversa est ad fidem et cognitionem D. N. Jesu Christi: in qua Præsulus honorifice functus officio, in ecclesia, quam ipse ædificaverat, tempore dormitionis suæ in Domino, sepultus est a populo Christiano: post cujus discessum, crescente fide et religione, augmentatus est populus credentium in Christo per universam Hispaniam, adeo ut (B) Christianorum Reges, totius Hispaniæ Regni tenerent gubernacula per multa annorum *p* curricula. Postea vero, ingruentibus peccatis populi, justo Dei judicio, tradita est terra in manibus Ismaelitarum, transfretantium ab Africa et Arabia in Hispaniam. Qui eversis quamplurimis urbibus destructisque ecclesiis, gladio et cæde populum Dei miserabiliter devastaverunt, totiusque regni imperium arripuerunt. Quo facto, ex supradictis urbibus, aliquas, prout eis placuit, aliis in locis reædificarunt; inter quas præfatam urbem Urcitanam, pari modo destructam, secus mare propter firmitatem loci, et opportunitatem marini portus, sexto, aptissimo loco, milliario restaurarunt, et mutato nomine Almeriam vocarunt. Urbs vero antiqua, in parva redacta villulam ob reverentiam tantummodo Beati Pontificis Indaletii, a quibusdam Christicolis incolebatur, corruptoque nomine a barbaris *q* Pasquena vocatur.

o — *indeque ad S. Indaletii sepulcrum* — *p* — *juxta Almeriam.* — *q*

6 Prædicti ergo Fratres propter quod missi fuerant diligenter animadvertentes, ingredientesque supradicti gloriosissimi Pontificis ecclesiam, cœperunt, tam orationis causa quam etiam explorandi industria, sæpius eam visitare. Itaque dum jejuniis (C) et orationibus ac vigiliis crebris insisterent, ut eis pietas Domini subveniret, atque aliud indicium de præsentia corporali sancti Pontificis ostendere dignaretur; alter eorum, cui cura hujus rei præcipua commissa erat, quique et sacrista prædicti erat monasterii, Evantius nomine, tali est visione de dubitatione ad certitudinem productus. Videbatur ei in visione in Ecclesia S. Indaletii esse, et ut mos est quærentibus, huc illucque studiose aspicere: cui juvenis formosus, speciosis indutus assistens vestibus, talibus eum verbis affatur: Amice quid hic agis? aut quid lustrando requiris? Cui Frater e contra humili sic voce respondit: Mi Domine, vellem, si fieri posset, pro certo scire, in quo loco B. Indaletii, Episcopi hujus antiquæ civitatis, sint sancta membra reposita. Audivi enim a multis, hic eum esse humatum, sed ignoro locum. Et juvenis e contra: Si, inquit, hoc scire desideras, nullam amplius super hoc dubitationem habeas: et hæc dicens, elevata manu dextera: Aspice, inquit, secus altare sepulcrum ad dexteram partem positum, unde vides flammam e terra consurgere, quæ corporalem præsentiam beati viri designat præcipue: ibi enim totius corporis ejus habentur ossa intacta, sicut tempore dormitionis sunt locata. Integrum est enim monumentum: quia ex quo fuit sepultus, nulli hominum patuit ejus corpus: nec fuit requisitum ab (D) aliquo, quia non ei placuit, hucusque transferri de proprio loco. Quo audito supradictus exibat de ecclesia, et ut mos est gaudentium atque amantium, iterum revertebatur intus, quasi probaret, an vera essent quæ audierat. Cum ecce respiciens huc atque illuc, vidit senem in veneranda canitie, speciosis indutum vestibus ad quem conversus sic est loquutus: Et tu Domine quis es? aut quid hic agis? Cui senex venerandus respondit: Ego hucusque fui hujus ecclesiæ S. Indaletii custos, et nunc Dominus meus ab isto loco vult vobiscum recedere; ego quoque hinc cum illo volo abire: cum illo utique vadam, propter quem hic stabam. Et hoc dicto nusquam ultra visus est. Tali ergo visione certus effectus est monachus prædictus, et magno cum gaudio, ut dignum erat, retulit spirituali Fratri suo; unde uterque gavisi gratias immensas Domino retulerunt, qui [illegible] fidelium non spernit affectum.

certi redduntur de corpore ibidem existente, — [illegible] — *et sancti annutu transferri volentis:*

7 Posthæc pari modo, accepto consilio, perrexerunt ad Principem præfatum, assumpto illius Clerico, boni testimonii viro; et quæ viderant et audierant narravere cum gaudio. Quid plura? Post dulcia (E) hujus rei colloquia, quærunt ab ipso consilium, quærunt et adjutorium, ut quoniam supradicto, ut eis videbatur, placebat Pontifici, de terra assumi; cum ejus consilio et auxilio inciperent, in nomine Domini, opus propter quod erant missi. Princeps itaque jam dictus, cognita revelatione, ut vir sapiens et discretus in omnibus, cœpit secum tractare, quatenus, ut necesse erat, id ita ageretur, ut occultum esset omnibus; quia nimirum ad ecclesiam B. Indaletii totius exercitus Christicolæ confluebant et idcirco ob tumultum seditionesque populi, cuncta decebat sapienter incipere, ut possent prospere cœpta ad affectum perduci. Quapropter duobus ex suis præcipuis militibus, Dei providentia, boni testimonii viris, secreto convocatis, quibus et ante Deus hujus rei mysterium jam ex parte revelaverat, Ex monachis jam dictis, inquit illis, scitis, quia modicum est, ex quo de Sancto redivi Jacobo, quo dum pergerem et redirem, iter nostrum per Sanctum fuit Joannem; ubi quam honorifice sim susceptus, quamque largiflua caritate in anima et corpore sim refectus, longum est dicere. Et cum ego consanguineo meo, Abbati scilicet illius loci, me servire posse et velle denuntiarem; ipse postpositis omnibus temporalibus rebus, utpote amator Sanctorum Dei, Beatissimum (F) Indaletium, Domini Nostri Jesu Christi Discipulum, me rogavit præripere; et ego tali ac tanto viro quid poteram negare? Memetipsum ei tradidi, ejusque orationibus animam et corpus confoveri credo et credidi. Ecce, ut cernitis, hac de causa hos duos monachos mecum transmisit; ut si voluntas Dei fuerit, meo cum adjutorio compleant, tam ego promissum, quam ipsi injunctum officium. At ut sciatis hoc non displicere Indaletio, idcirco in hac nocte, de sui corporis præsentia, certos eos dignatus est facere sua gratia. Hæc eo dicente, duo Milites, quibuscum loquebatur, expansis ad cœlum manibus, retulerunt et ipsi cum gaudio transactæ noctis visionem, dicentes: Eramus nos in hac nocte, quadam in ecclesia conspectantes; et his duobus monachis Sancti cujusdam corpus de sub altario extrahentibus, nos duorum cereorum lumine eis serviebamus.

et quod perpetrandum detulit eis adjutores duo — *cui ante in visu præmonuit:*

8 Hoc illis referentibus, intonuit vox præconis Sibiliæ Regis, ut omnes collecta tentoria sexto abinde milliario figerent, ante portam civitatis Almeriæ. Quod audiens Princeps præfatus, gaudio magno repletus, eo quod discederet abinde omnis exercitus, ait illis: Quoniam, ut videtis, omnis discedit exercitus; idcirco jam potestis incipere Dei et vestrum opus

cum quibus illuc redeuntes

AUCT. HEBRETMO

A opus. Nona itaque hora diei manum dantes operi, tam destruendo sarcophagum, quam extrahendo corpus sanctissimum, expenderunt quod supererat diei spatium; et jam sole ruente, deficiente scilicet luce, hinc noctis horrore, hinc cœpti operis quatiebantur imperfectione. Ecquid modo fiet, dicebant, Pie Confessor, operariorum tuorum nonne curas de anxietate? quod tui indicio cœptum est, æquum erit imperfectum relinquere? Tua pietas abundanter eorum suppleat inopiam; tu ex multimoda claritate, qua sempiterne perfrueris in cœlis, vel momentaneam lucem eis accommoda in terris, ad laudem et gloriam tuæ translationis, *t* eructa diem de die. Quid est [eructare] diem de die, nisi, solennitatem de solennitate, Translationem scilicet Natalitio, jungere? Habeant amatores tuæ Translationis, signa præsentis solennitatis, qua indies anniversarium tui in laudem valeant recitare, quod et præsentibus et futuris pro munere possit in perpetuum mandari. Cæcitate igitur noctis pressi Fratres prædicti cum commilitonibus, quid agerent ignorabant. Cum ecce oratione præmissa recepere beati viri larga beneficia, cereos scilicet abundantissime in loco jacere, B mixtos terra sepulchri, qui octo et amplius noctibus, si necesse fuisset, possent incepto abundare operi. Summa igitur cum reverentia erigentes lapidem marmoreum, qui supra corpus sanctissimum erat positus, sic adstantes nectareus odor omnium aromatum perfudit, ut videretur illis, se in paradisum deliciarum fore raptos. Qui diligentius perspicientes, repererunt inferius scripturam talia continentem: Hic requiescit Indaletius *t* Pontifex *u* Urcitanæ civitatis, ordinatus a sanctis Apostolis Romæ.

t ad lumen cereorum sepulcrum reserant.

u

ANNOTATA.

a Sanctius, II *hujus nominis, Patri Ramiro successit anno* 1067, *annos natus* 18.

b *Tamayus ex usu recentiori ubique* penna *scribit, sed Alexander III in Bulla anno* 1179 *apud Brizium lib.* 1 *cap.* 57, *et Ildefonsus Rex in Privilegio Eræ* 1250 de Pinna *scribunt, itaque indubie scripsit auctor. Sumitur autem vox illa Hispanis pro eo quod alii* rupem *sive* roccam *dicerent. Est porro monasterium hoc, regiis sepulcris clarum, in finibus Arragoniæ, haud procul ab urbe Jacensi dissitum.*

c *Brizius lib.* 3 *cap.* 31 *scribit hunc* Abbatem Sanctium, C *missum esse a Rege Oratorem ad pedes Gregorii VII, præstandæ obedientiæ causa, et impetrandæ confirmationis amplissimorum monasterii privilegiorum, ipsiusque juris regii quoad titulum Patronatus.*

d *Hanc apostrophen auctoris ad dictum Abbatem, Brizius accipit pro revelatione divinitus oblata; nec veretur auctorem ipsum in testem adducere. Ita genus istud scriptorum, qui Dextrinis figmentis credendis semel se tradiderunt, facile prolabuntur ad alia de suo quoque ingenio accumulanda, et sua illa sommia apud antiquos legisse arbitrantur.*

e *Hic infra num.* 4 *nominatur* Garzias, *et indicatur habitasse Murciæ.*

f *Tamayus,* enim.

g *Non fuisse hæc nudæ urbanitatis verba sed reipsa in opus deducta, apparet ex num.* 6 *infra, ubi dicit Garzias,* memetipsum ei tradidi. *Docet autem Brizius, quod traditio ista fiebat publico instrumento, ex more illius ævi de corpore et bonis, si sine herede mori contingeret eum, qui se profitebatur solenni ceremonia* Cavallerum et hominem de Deo et de S. Joanne, *sicut lib.* 1. *cap* 51 *quorumdam instrumenta sonant; non quidem professione religiosa, sed quasi religiosa, prout ipse ibidem describit.*

h *Vox* Honores *hoc loco sumitur pro fundis et possessionibus: sic Urraca vidua Ximenii cujusdam, dicit* D *quod* Senior suus, quando se monachavit in S. Joanne de Pinna (*modo scilicet supra dicto, nam etiam post genitus filius signat cum matre*) destinavit totas suas honores. *Et ex vi hujus destinationis, cum filius superstes non posset privari hereditate, traditur ipso consentiente fundus unus ex omnibus, ad complendum dictum votum.*

i *Tamayus,* jure.

k *Idem,* jubet.

l Parentem *hic vocat quem paulo infra* propinquum, *ex vulgarium linguarum noto idiotismo.*

m *Hispalensis* Almum Camuz Aben Amet *dicebatur, et patri suo circa annum* 1076 *successerat, ac late tota Bætica dominabatur: siquidem, ut hic dicitur,* Murciam *usque suum extendebat imperium: præ quo Almeriensis, exigui nominis Regulus fuerit, fortassis nondum toto regno Granatensi potiens.*

n Beatia *civitas Episcopalis antiqua, hodie* Baeza, *trans Granatense regnum versus Bætim, dicti regni rebus firmandis et Bæticæ atque Castellæ commercio præscindendo opportuna, si tam certo teneri quam facile occupari potuisset. Tamayus in suo ecgrapho* Beariam *invenit, et sic impressit etiam Brizius; monuit tamen* E *Tamayus quod* forte Beatia *legi deberet.*

o *Melius puto* Bastinata *scriberetur: ipsa autem est* Baza *vulgo dicta, distans ab Almeria itinere horarum circiter* 20, *a Murcia autem duplo majori intervallo, ut facile a milite impedito potuerint decem dies impendi. Brizius hic* Baezam *intelligi suspicatur: sed errare eum probat nimia distantia, tum a Murcia tum a loco S. Indaletii; duplo scilicet major quam prius indicata.*

p *Scilicet plus quam* 120 *annis a Reccaredo S. Hermenigildi Fratre, ad Rodericum ultimum stirpis Gothicæ monarcham, sub quo anno* 712 *acciti a Juliano Comite Mauri, Hispaniam invasere.*

q *Ita etiam legit Brizius ipseque impressit Tamayus: quid autem huic deinde in mentem venerit, ut in Annotatis ad diem* 30, *citato præsenti loco Hebrethmi, diceret vocari* Porquena, *nullatenus assequor. Invenio quidem locum in chorographica regni Granatensis tabula, dictum* Porcena: *sed triplo aut quadruplo longiori spatio, quam hic notetur, Almeria dissitum. Addit Brizius, opinari se, quod locus etiam hodie vocetur.* Pagena.

r *Scilicet* Evantius *monachus: impressum autem erat* super litus.

s *Testatur Brizius scriptum in margine inveniri,* F *quod hic fuerit S. Jacobus, II Episcopus Urcitanus: cujus corpus pariter fuisse translatum credit Zuritæ et Beuthero, et evidens putat esse ex verbis sequentibus,* cum illo, *Indaletio,* utique vadam. *Verum si hoc ita fuisset, non dubito, quin expressius inventionis et translationis modum descripsisset Hebretmus: et illius S. Jacobi corpus specialem arcam apud Pinnatenses, festumque et cultum annuum accepisset: quibus deficientibus, malo credere ipsum qui in senili schemate apparuit, fuisse ecclesiæ istius præsidem Angelum: quis autem S. Indaletio successerit, in antiquorum omnium silentio libenter ignorabo.*

t *Tamayus,* intra, *sed Psalmi* 18 *versus* 3, *unde hæc phrasis mutuata,* Dies diei eructat verbum, *promptam suggesserunt correctionem.*

u *Ita Brizius ex ipsomet originali, Tamayus pro* Sanctis *posuit* BB. *Videntur autem Christiani, barbarorum metu, hanc inscriptionem fecisse primum seculo* 8 (*nec enim majorem sapit antiquitatem*) *fecisse autem in aversa parte: ut latentis thesauri indicium non daretur barbaris, ossa sancta, ut alias solebant facere, combusturis; ut tamen illud non subtraheretur venturæ posteritati, pulsis quandoque barbaris desideraturæ certum aliquod de vera corporis præsentia argumentum;*

casu

A *casu quo contingeret desolari penitus locum, et memoriam tradendæ per manus veritatis confundi.*

PARS II.
Translatio S. Indaletii ad monasterium Pinnatense.

Perlato ad castrum ante Almeriam corpore

Igitur cum ingenti hilaritate assumentes beati viri pignora usque ad genua, redeunt ad hospitia, relinquentes futuræ luci quod restabat de corpore beati viri. Quare? Quia nimirum media nocte transacta, sex milliariis a sociis et ab omni exercitu sepositi, non audebant amplius ibi morari. Et quare? Certe antequam hoc opus inciperent, cum orationis causa B. Indaletium adirent, repererunt illius ecclesiam latronibus Ismaelitarum plenam, qui cum ipsos cernerent, furore propriæ iniquitatis succensi, lapidibus sumptis, eos lapidare sunt conati, nisi eos fuga et sancti viri liberassent merita. Hacque de causa merito quinque animæ non audebant amplius ibi stare, sed prout potuerunt diligenter sepulcro cooperto, tetenderunt, beati viri cum corpore, ad tentoria supradicti Principis Garsiæ. Ubi ergo Princeps præfatus in castris advenisse Beatum vidit Indale- B tium, de ipsius adventu gaudio magno repletus, denuntiavit hoc omnibus militibus suis, magno in periculo constitutis. Quod illis ingentis lætitiæ fuit solamen, nam ipso die inire conflictum cum Rege Almeriæ erat constitutum. *impeditur cruentum prælium :* Ipsi Christiani, quoniam Christianorum sanguinem effundere, et interficere alios atque interfici ab aliis metuebant, conversi ad B. Indaletium, lacrymabiliter eum implorare cœperunt, ut ipsius adventu, magni certaminis, quod ipso die inter Christianos utriusque partis futurum esset, fieret distractio. Eccli. 11, 17 Et quoniam de illo ejusque similibus refert prophetia Sapientiæ : quia in tempore iracundiæ factus est reconciliatio, tempore quoque belli factus est evacuatio magni periculi. a Nam cum jam *a* ordinati essent, jamque agmina utriusque partis miscerentur, jamque miles militem, b laxatis habenis, male *b* aggredi conaretur, sancti viri meritis, servatus est humanus sanguis intactus. Intonuit ergo in ipso ictu certaminis, magno cum clamore, præco Regis Sibiliæ; ut omnes relicto certamine, redirent ad tentoria, neve ulterius miles militem conaretur aggredi. Hoc, Fratres carissimi, dulci miraculo glorificatus est beatus Confessor, C Translationis suæ in primordio. Quo facto, sumpserunt iterum Fratres cum supradicto Principe consilium, quo modo sine perturbatione complerent opus cœptum, jam omnibus divulgatum. Qui assumptis octo militibus cum duobus, quos diximus, misit illos c *c* armatos cum Fratribus, ut cum isti, quod remanserat de corpore beati viri, assumerent, ipsi armis præsidio illis forent. Ita ergo quod supererat de Reliquiis venerandi Pontificis magna cum reverentia sumpserunt, atque intra pretiosum sanctissimi corporis loculum concluserunt. Quis hoc sane sapiens casu credat actum, quod constat divinitus ordinatum? Si enim, ut ait Scriptura, nec folium cadit arboris absque nutu Dei, credere debemus hoc casu evenisse, et non divina dispensatione? Notate, Fratres carissimi, notate verba, signate mysteria. Et quoniam Translationis ejus necdum gestimus [enarrare] insignia, dignum est prius ejus explicare miracula, et post, prout Deus dederit, magnæ illius solennitatis indagare mysteria.

10 Præfato ergo Principe diu in supradicta cum Ismaelitarum Rege bellica expeditione militante, *immunditiam loci aversatur Sanctus,* monachisque in territorio ipsius cum corpore Venerandi Pontificis commorantibus; accidit quadam die, deambulante exercitu, quod non posset pervenire ad destinatum castrorum locum. Cumque jam obscura nocte fessi ex itinere milites tentoria fixissent, mo- D nachi deposuerunt beati viri feretrum ex improviso *AUCT. RE-BRETMO* in locum inhonestum. Cum ecce mediæ noctis silentio, adest beatus Pontifex cuidam militi, in stratu suo quiescenti, dicens illi : Surge, et dic monachis illis qui commorantur in tentorio Garsiæ domini tui, ut ab hac hora provideant melius locum, in quo deponunt feretrum corporis mei : in hac enim nocte figentes tentorium ex improviso, non constituerunt illud ut decuit in locum nitidum. Surgens itaque mane miles, compunctus ex viri Dei admonitionibus, magnis cum lacrymis quod viderat et audierat, retulit tam Domino suo quam ipsis Fratribus. Extemplo tali viri Dei sancta querimonia, recognoverunt negligentiam, quam ignoranter incurrerant; repereruntque in circuitu feretri sparsa jacere ossa arida animalis mortui. Hinc, Fratres carissimi, colligere potestis, cujus meriti, cujusve dignitatis sit spiritus ille in cœlis, qui tam subtilem levemque maculam abhorret in terris.

11 Cum ergo prædicti monachi, cum viri Dei corpusculo, in supradicti Militis per unum mensem morarentur palatio; quoniam tam longa sine duce non audebant itinera incipere, quinquagesimo abinde milliario, in urbe scilicet Lorca *d*, talis de his ostensa est viso : d Apparuit enim Vir Beatissimus cuidam E homini intempestæ noctis hora, dicens ad eum : Vade in civitatem Murciam, et dic monachis illis peregrinis, qui in domo Garsiæ Principis morantur, *et monachos moneri jubet ut festinent redire :* quare non deferunt me, quo deportare me promiserunt. Si morari placuisset in hac provincia, propria requiescerem in ecclesia. Tuum est, o Doctor egregie, terrena postponere palatia, et Christi adamare tabernacula : hoc enim agebas præsens in corpore, quod jam expetis, de mundo jam assumptus in Domino. Pauco itaque decurso tempore, dum videt monita non impleri, et se eodem detineri in loco : cuidam militi supradicti Principis, in strato quiescenti, suo habitu Episcopali, veneranda canicie, quasi iratus apparuit; pulsansque eum, jubet se intueri. Perterritus itaque miles de insperata visione, quisnam sit, et quid quærat, interrogat. Cui beatus : Ego sum, inquit, Indaletius Episcopus, qui *cunctantes gravi terræmotu castigat:* contra meum velle in hac detineor regione. Surge ergo velocius, et dic Principi Garsiæ, monachisque mei corporis custodibus, quod nisi usque in Cœna sacratissima Domini mei Jesu-Christi, in ecclesia F B. Joannis Baptistæ, quam mihi promiserunt, deportaverint, neque ego, neque ipsi amplius sunt de hac regione egressuri. Adhuc autem illis cum Principe sæpius memorato commorantibus; utpote providentes, quæ longo erant itineri necessaria, et insuper tractantes, cœlestem margaritam, quo honore, qua reverentia ferre deberent; contigit quadam nocte, in domo in qua Corpus sanctissimum dignis vigiliis cum cerecrum magnis luminibus condebatur, tam magnum terræmotum extitisse, ut ipsa tota domus a fundamentis corruere videretur. Nimio autem concussi pavore, qui cum ipsis Fratibus in domo eadem habebantur, relictis illis, fugerunt. Post hæc autem tam magna fulgura, tamque terribilia tonitrua, et in ingenti pluvia sunt secuta, quæ mortem minari videbantur, sanctis viri Dei præceptis non obedientibus. Hæc autem in domo, in qua B. Pontifex custodiebatur, eveniebant, et ejus in circuitu tantummodo : nam in tota provincia cœli serenitas erat magna. Quod audiens, et videns Princeps, nec audens eum contra suum velle detinere ulterius, sumptis pretiosis muneribus, tam in auro quam etiam in palliis auro textis, quæ cum beato Pontifice, ad honorem et laudem ipsius, transmittere digna videbantur, magno cum honore cœpit Sanctum Dei deducere. Ubi vero quasi sex Milliaria

 peregit,

AUCT. HEBRETMO

A peregit, ex nobilissimis militibus suis sumptis legatis, direxit eos cum beato Pontifice usque ad Regem *e* Deniæ, mandans ei speciali epistola, ut sancti viri Dei corpusculum, suis cum viatoribus, usque in Christianorum patriam deduceret honorifice. Assumptis vero Rex Deniæ legatis, ut ei mandatum fuerat, honorifice perduxit, usque quo ad propria securos transmisit. Qui dum transirent, Dei providentia devenere *f* Valentiam. Opportune, et convenienter Valentia vocatur civitas, in qua nunc venientes quemadmodum cuidam captivo sancti viri valuit pietas, non est prætereundum.

fugitivum mancipium Christianum

12 Erat in ipsa civitate quidam negotiator, qui captivum quemdam Christianum habebat, quem vendere in transmarinis partibus disponebat. Quo ille cognito, capta opportunitate aufugit occulte, ingressusque cujusdam Christiani fidelissimi domum, totis præcordiis ipsum precabatur, ut clausis januis eum ibi latitare pateretur. Interea ministri supradicti Præsulis urbem ipsam ingressi cum Corpore sanctissimo, suscepti sunt honorifice, hospitio cujusdam Christicolæ, nomine Servandi. Hoc ubi comperit tam captivus quam etiam hospes ejus, accedentes ad præfatos monachos, magnis eorum pre- B cibus cœperunt implorare, ut captivum magno in periculo constitutum, una secum educentes ab urbe, libertati pristinæ conarentur reddere. At vero Fratres, inter spem metumque positi, quid agerent, ignorabant anxii. Tandem præsumentes de Dei misericordia et beati viri præsentia, susceperunt captivum. Quod ubi Dominus ejus comperit, aufugisse scilicet captivum, quem disponebat vendere, cœpit eum per vicos et plateas civitatis requirere. Ubi vero præfatos monachos cum beatis Reliquiis audivit et vidit negotiator in civitatem venisse, sciensque eos altera die de urbe egressuros, suspicatus est, ut in rei erat veritate, captivum suum cum illis velle aufugere. Tota autem nocte duabus in portis, quæ sunt in ponte fluvii illius urbis, unde ipsi altera die erant egressuri, una cum fratre suo positis custodibus, ipse cum aliis latenter domum, in qua beatus Confessor hospitabatur, ejusque januam magna cum curiositate observabat; ut si captivus esset in domo, altera die egredientem valeret apprehendere. At vero Monachi, sentientes domus ostia a captivi domino ejusque hominibus undique custodiri, condolentes miserrimo homini, totis præcor- C diis se Domino et beato Patrono commendarunt; sicque de Dei confisi misericordia, una cum captivo exierunt. At captivi dominus, ubi diu clausa, ut desiderabat, vidit aperiri ostia, singulis egredientibus occurrens obvius, uniuscujusque eorum vultus aspiciebat, et captivi vultum similiter intuebatur, et non cognoscebat. Omnes quippe aspiciebat, et ad omnes, oculos apertos habebat ad recognoscendum, tantummodo ad captivum cæcus erat. Liberatus itaque de domini sui manibus, cum beati viri Reliquiis pervenit ad primam portam præfati pontis, in qua simili modo, una cum aliis inspectus a domini sui fratre ejusque hominibus, minime est agnitus. Quid plura? Confidenter jam transeuntes pontem ipsum magnum, pervenerunt ad secundam portam, in qua similiter ab aliis custodibus consideratus, non est cognitus: sicque per Dei misericordiam et beati viri præsentiam liberatus est captivus; sicut nos eum vidimus et ab ore ejus audivimus. O quantus erat in ore captivi metus cum tristitia, cum dominum suum custodesque ejus, quos ipse bene agnoscebat, sibi occurrere videbat, seque intueri aspiciebat! et o quanta rursus lætitia, cum se non recognosci per beati viri meritum sensit!

Valentia educit frustra observante ipsum hero.

Nuntiato adventu sancti corporis,

13 Egressi ergo a supradicta urbe Valentiæ (et quomodo captivo valuit ejus virtus ejusque pietas opem ferre, jam audistis) quarta die feliciter per- D venerunt ad urbem *g* Tortosam, in qua una nocte manentes, altera die pervenerunt ad oppidum, quod vocatur *h* Flixum. Inde similiter egressi, transactoque Ibero fluvio, eadem die pervenerunt ad urbem *i* Ilerdam: de qua egredientes altera die pervenerunt in *k* Seda, in Christianorum fines. At vero Fratres, veri Dei miseratione et beato Patrono adjuvante, videntes omnia sibi cessisse prospera, et venientes, ad quamdam ecclesiam S. Joannis, nomine *l* Vallaran, diverterunt ibi duobus diebus, et præmiserunt nuntios ad spiritualem Patrem ipsorum, mandantes ei humili relatione, servulos suos, ut ipse desideraverat, cum beati viri Reliquiis advenisse. Quod ubi audivit venerandus Pater supradicti loci, gaudio magno repletus, convocata in Capitulo omni congregatione, denuntiavit eis, quomodo pius Dominus, sua largiflua miseratione, dignatus esset eos visitare, mittendo eis unum ex conservis suis sacratissimis, nomine Indaletium. Quo audito, quasi de gravi somno excitati Fratres mirabiliter sunt lætati; quod cum nihil exinde scivissent, tam magno gaudio in momento et tam magno dono jucundati et ditati essent tempore perpetuo; atque E idcirco merito videres alium palmas levare, alium vero pio pugno pectus sub habitu suo percutere, alium longa ab animo suspiria trahere, alium similiter inclinato capite Dominum Deum glorificare et benedicere, alium vero defixis in terra oculis dulciter lacrymantem; omnes tamen in communi extollentes vocem ad æthera, magnificabant et laudabant, pro tanto munere, Christi magnalia.

14 Posthæc finito Capitulo, ut decebat, nuntiatum est idem salutare nuntium Regi Sanctio, ejusque filio Petro, qui ibi more solito, sanctæ dies observabant Quadragesimæ. Qua de causa facta est non dissimilis superiori lætitia, in omni Regis curia. Exultat Rex cum Principibus, jucundantur et omnes præ gaudio cum militibus, atque fama *m* volitans descendit a Regia in plebeiam multitudinem, perlustrans tali nuntio totam terram. Posthæc ergo induta omnis congregatio albis et cappis honorifice, cum cereis magnis flammantibus et thuribulis ex multo incenso et thymiamate flagrantibus, una cum venerando monasterii Patre et præfato Rege ejusque filio, Principibus quoque ipsius, atque innumerabili pauperum Christi multitudine, qui ad diem festum F Dominicæ *n* Cœnæ ex diversis locis convenerant, susceptus est gloriosus Dei Confessor et Pontifex B. Indaletius, de montis medio, qui super ipsum habetur locum, perpulchra dilatatus in planitie, vernans densitate, atque Pyrenæorum altitudine, simul et congruo tempore herbarum viriditate. Ubi vero salutatus est ab ipso Dei servo, scilicet Abbate monasterii, et a Rege ejusque filio, omnique congregatione atque innumerabili multitudine, hymno etiam illo glorioso, qui est Te Deum laudamus decantato et Responso, et *o* Collecta finita, magno cum honore apportatus est in ecclesiam B. Joannis Baptistæ a Priore claustri, Sanctio nomine, boni testimonii bonæque vitæ viro, cui Dei providentia, honestatis et sanctimoniæ causa, commissus est a præfato Dei servo deportari. Quod Sanctus Dei non est passus fieri sine digna retributione: nam cum in sinistro brachio magna aggravaretur infirmitate, mox ut cœpit portare, sanatus est beati viri meritis ab omni ægritudine. Eia, o serve Dei, gaude, et lætare, quia ecce vides, quod diu concupisti; ecce tenes quod diu exspectasti: amicabiliter, inquam, amplectere, o dilecta Deo anima, tuis in amplexibus irruentem: præeuntem sequere, magis moribus, quam pede. Qui enim olim te præcessit, a Domino assumptus, nunc iterum præcedit, tuis sanctis invitatus

obviam procedunt Reges cum monachis,

quorum prior feretri attactu sanatur.

A invitatus precibus tuaque addictus dilectione. Videte, Fratres carissimi, thesaurum incomparabilem, parvo conclusum in loco. Videte quantum apud Deum valeat fides pura et conscientia bona. Sed quid multis moror? Decantantibus, et Deo laudes offerentibus omnibus, magno cum tripudio, ut diximus, asportatus est in ecclesiam B. Joannis Baptistæ, qui de Pinna dicitur, me vidente, Hebrethmo scilicet, indigno Cluniacensis Cœnobii Monacho, qui hanc Translationis paginam jussu prælibati Abbatis dictavi, ut valui, Anno ab Incarnatione Domini MLXXXIV, Æra scilicet MCXXII, Quinto Kal. Aprilis, præstante D. N. Jesu Christo, qui cum Patre et sancto Spiritu vivit et regnat in secula. Amen.

ANNOTATA.

a *Tamayus*, ornati.

b *Idem*, se appeti : *sed ipse se mox corrigit, vocem quam hic substituimus, eadem phrasi iterata, usurpans.*

c *Idem rursus*, ornatos, *pro* armatos.

B d Lorca, *civitas* Ilurcorum *antiquorum, Livoalisque nominatorum, in regno Murciæ, media inter hanc et Bastam via. Videtur autem consulto hic auctor Romana milliaria numerare, quorum tria uni leucæ Gallicæ seu horariæ, quatuor uni Hispanicæ respondent, idque ob hanc utriusque mensuræ disparitatem.*

e Denia, *antiquis* Dianium, *in proximo regno Valentiæ : apparet autem commodioris itineris ac forte etiam tutioris causa, per maritima susceptum fuisse iter. Brizius ex temporum ratione colligit Regem istic tunc fuisse vel Aben Alfonge, vel si hic obiit anno* 1062 *ut volunt plerique, illius filium, quos valde amantes fuisse Christianorum idem annotat ex Esculano et Diago. Nos qui Translationem anno* 1080 *factam credimus, de filio non cogitamus.*

f *Erat etiam* Valentia *sub Maurorum imperio, et si Rex Abubecar (qui etiam ipse vir mitis fuit) obierit initio anni* 1080, *dubium nullum est quin ibi tunc Rex fuerit Yahia, per Alfonsum Castellæ Regem in regnum istud restitutus, atque adeo Christianorum amicissimus, qui et Episcopo eorum indulsisse dicitur, ut in urbe resideret.*

g Tortosa, *olim* Dertula, *ad Iberum fluvium, quam sub Deniensis Regis imperio fuisse scribit Brizius.*

C h Flix *oppidum, antiquis* Iberam *dictam, asserunt aliqui, ut vel ipsa a fluvio cui adjacet, vel fluvius ab ipsa nomen sumpserit. Postremum nomen a Mauris esse videtur, qui eodem nomine donaverint montem, in adversa Iberi ripa situm.*

i Ilerda, *vulgo* Lerida, *intervallo horarum* 10 *circiter distat Flixio.*

k *Nullus huic itineri congruus occurrit locus, ad quem trahi possit nomen* Seda, *quam oppidum vulgo dictum* Sietamo, *recta inter Ilerdam et Pinnatense monasterium via, huic quam illi propinquius. Ast Brizius a recto itinere declinasse dicit, et quia Balbastrum et Osca tenebantur a Mauris, vult iter fuisse institutum per montana Ribagorciæ et Sobrarvæ, Jaccam versus. Non lubet examinare scrupulosius utrum Osca, cui propinquum est quod dixi Sietamo, revera tunc Maurorum fuerit : etiam hoc dato, solum corrigendus esset textus, apud Tamayum (uti ex prædictis patet) haud satis accuratus, et sic legendum;* pervenerunt in Seda [et inde] in Christianorum fines : *cur enim instructi commeatu Regis Deniensis hic potius quam alibi timuissent? Si tamen placet insistere viam a Brizio signatam, pro* Seda *oportebit legere* Roda *sed nec hanc crediderim fuisse Christianorum.*

l *Brizius in Jaccensis civitatis finibus ecclesiam hanc collocat, innuitque vocari* S. Mariam de Vallaram.

m *Tamayus sic* atque fama volitante descendit a D regia in plebeiam multitudo.

n *Ea, anno* 1080, *fuit* 9 *Aprilis, quo deinceps die Translationis festum egerunt Pinnatenses.*

o *Tamayus Collectam hujusmodi exhibet velut ab Hebrethmo post Acta Translationis conscriptam :* Concede nobis, Præsul venerande Indaleti, Translationem tuam celebrantibus, ut sicut de loco ad locum hodierna die transferri voluisti; sic nos precibus tuis de vitiis ad virtutes transire mereamur; ut in Galilæa, quæ Transmigratio interpretatur, Deum videre mereamur : præstante D. N. J. C.

MIRACULA.

Ex Joannis Briz. Histor. Pinnat lib. 3. § 36.

Cæca visum recipit

Mulier fuit in valle Tenensi, quam vulgari lingua val de Tena Hispani dicunt, omni ad sexennium facultate videndi destituta : quam nihil minus cogitantem sperantemque S. Indaletius, ipso octavo translationis lipsanorum die, visu donavit. Res in hunc modum gesta fuit. Sanctus in interiore domus recessu mulieri præsentem se stitit, professus Indaletium se esse, Episcopum Urcitanum; mandavitque, ut confestim ad S. Joannis de Pinna se conferret, quo non multo ante sacræ corporis sui exuviæ E delatæ fuissent : futurum enim ut se intercessore ac patrono, misericors Deus videndi facultatem illi restitueret; iret proinde spei plena. Paruit mulier, et ducta ab amicis ad cœnobium, Abbati ceterisque monachis S. Indaletii jussa exponit. Quibus precationem pro ea et rem divinam facientibus, dum ipsa ante S. Joannis aram, in qua prostabant Sancti Reliquiæ, genua flectit; rursus S. Indaletium lateri adstantem habuit, hilarique et amœno vultu ut intueretur se monentem. Quod dum facere nititur, videre rursus confestim, aspectare et nosse circumstantes incipit, Sancto suo sospitatori gratam se pro beneficio exhibens.

monita a S. Indaletio ut ad Reliquias suas se conferat :

16 Paucis post diebus sacras item S. Indaletii Reliquias veneraturus adfuit homo, nobili natus loco : permoverat videlicet eum, præter complura alia, narratum modo miraculum, ut et ibidem morbo ipse suo medicinam quæreret : is arthritis erat, adeo vehemens, ut necesse esset gestatum F aliorum manibus in templum inferri. Adfuit igitur sero vespere tantum non exanimis, et a quodam cœnobii S. Joannis monacho, cui Asnar erat nomen, in lectulo juxta aram, in qua Reliquiæ erant S. Indaletii, compositus, totam ferme noctem insomnem duxit; tempus interim omne, animo converso ad Deum et S. Indaletium, in flagitanda ope consumens. Jacuerat non nihil per mali vim a sensibus abstractus; sed ubi ad se revertit, gaudio plenus et solatio, totum repente templum amœnissima et clarissima impleri luce videt; attonitusque quo res tam insolens exitura esset, cernit venientes a templo S. Mariæ, quod infra S. Joannis Baptistæ est, venerabiles magno numero viros, atque ecclesiam ingredi, candida omnes veste amictos, unumque in turba ætate ceteris majorem. Venerant jam gravi incessu ad aram usque, quæ S. Indaletii Reliquias servat : cum ecce flexis ante venerabile Sacramentum poplitibus, unus prodiens e numero, candelam, quæ juxta ægroti lectum in candelabro ardebat, manu arreptam, in latus sacrarii, ad ostium per quod aditus ad Regum sepulcra est, conjicit. Statimque qui annis videbatur eminere inter ceteros, vocem in cantum attollens, initium matutini officii præcinit, reliquis illud ad finem usque cum pietate ac decore magno prosequentibus. Idem finito Officio vestem induens Sacerdotalem, solennem ad aram Reliquiarum

podagra laborans pernoctansque ad S. Indaletii Reliquias

eum cum aliis monachis Officium cum Sacro canentem videt.

A rum Missam facere est visus, intellectis ab ægroto verbis; peractoque Sacrificio rogare cœtum, ut discedere velint, locum quia illucescebat, successuris ad Officium monachis daturi. Dum ita loquitur; Ecce, addit, hic ægrotus adeo nos salutem rogat, agite conferamus. Sensit e vestigio ægrotus leni se vento ceu Favonio quodam mulceri; qui pedes afflans primum, et totum deinde pervadens corpus, benignum D ex eo sudorem cum eliceret, podagram una expulsit. Cui is, qui annis atque majestate anteibat ceteris non alius fuisse est visus quam S. Indaletius, cujus ad depellendum malum patrocinium poposcerat.

hisque peractis ab eo sanatur.

G H

DE SANCTO MAXIMO,

MARTYRE APUD ASIAM.

CIRCA AN. CCL.

Duos hoc die proferimus Martyres, quibus Maximi *nomen fuit : alterum ex solis monumentis Græcis, qui gladio per medium ventrem adducto, martyrii palmam assecutus est : alterum ex variis monumentis Latinis, qui lapidibus obrutus inter Martyres coronatus est. De hoc Florus in suo ad Martyrologium Bedæ Supplemento, ista olim scripsit, et leguntur in MSS. Martyrologiis Atrebatensi, Tornacensi ac Lætiensi :* Eodem die xxx *Apri-*

Memoria 30 Aprilis in variis Martyrologiis Latinis

B *lis* apud Asiam passio Maximi Martyris, qui tempore Decii Imperatoris et Optimi Proconsulis, postquam fustibus cæsus est, et in equuleum suspensus, inde depositus et lapidibus obrutus est. *Floro aliquanto junior Ado, ista habet tam in editione Mosandri et Rosweidi, quam in omnibus MSS.* Apud Asiam S. Maximi Martyris, cujus gesta habentur. *Quæ fere eadem tradunt Grevenus et Molanus in Additionibus ad Usuardum ; Canisius et alii. Galesinius majus ex Actis elogium formavit. In hodierno Martyrologio Romano ista habentur :* Ephesi S. Maximi Martyris, qui in persecutione Decii coronatus est. *Et in Notis adduntur ista :* Extant ejus Acta, quæ quo breviora, eo fideliora esse noscuntur. Habet ea Surius. Accepta videntur ex Actis publicis, quæ Proconsularia dicebantur : sic enim ea apud Augustinum contra Donatistas appellata reperiuntur. *Nos ea damus ex quatuor MSS. scilicet Marci Velseri, Nicolai Fabri, Trevirensi monasterii S. Maximini, et Parisiensi monasterii S. Germani. Nullus dies assignatur in MS. Trevirensi et apud Surium. Ast in MSS. Velseriano et Fabriano dicitur passus* pridie Idus Maji . *pro quo videntur Florus et Ado legisse* pridie Kalendas Maji. *In MS. Parisiensi dicitur* passus xiii Kalendas Decembris. *Colitur a variis* xxi *Aprilis sub nomine Marcellini : iterum* xxv *Aprilis reposito nomine Marcelli et sunt addita elogia ex Actis.*

Acta Martyrii ex 4 MSS.

Memoria 21 et 25 April.

C

Cultus 14 Maii apud Græcos,

2 *Græci solenni ritu celebrant* xiv *Maii eumdem S. Maximum in Menologio Basilii Imperatoris, et alio Cardinalis Sirleti, in MS. Synaxario Parisiensi, et in Magnis Menæis tam excusis quam manuscriptis : hæc autem fere ubique continentur, ita a Sirleto Latine reddita :* Eodem die S. Maximi Martyris. Hic cum libera voce Christum prædicasset, et multos ad Christianam pietatem perduxisset, variasque injurias et plagas ab infidelibus pertulisset, postremo lapidibus percussus, et tamquam ab illis coronatus, migravit ad Dominum. *Eadem pene habet Galesinius, citato Græco Horologio, et annotavit Ferrarius in Catalogo generali. Notkerus eodem* xiv *Maii profert memoriam* B. Maximini in Asia, *quæ de hoc* S. Maximo *sunt intelligenda : quo etiam die legitur, qua die* S. Maximus *in Epternacensi*, Maximinus *in Pariensi, et* Maximianus *in Lucensi apographo Martyrologii Hieronymiani* Martyr in Asia *memoratur.*

7 Maii,

3 *Iterum in Menæis et apud Maximum Cytherorum Episcopum celebratur* vii *Maii eodem plane elogio, quod jam ex* xiv *Maii retulimus : et ex Latinis idem facit Galesinius, quem sequitur Ferrarius. Prætera* vi *Martii,* S. Maximus Martyr lapidibus obrutus *in eisdem Græcorum Menæis aliquam memoriam habet. Eumdem hunc* Maximum *aliqui Latini celebrant* xxviii *Septembris : quo die Grevenus in Auctario Usuardi ista habet :* Apud Asiam Maximi Martyris, qui jussu Decii Imperatoris fustibus cæsus, in equuleum levatus est, atque ita ungulis attrectatus, ut carnes ejus una cum sanguine in terram defluerent. Ad extremum vero lapidibus obrutus gloriose occubuit. *Similia leguntur in Martyrologio Germanico Canisii : et contractius ita habentur apud Maurolycum.* In Asia civitate S. Maximi Martyris, post fustes, equuleum ungulasque, lapidibus obruti. *Galesinius hoc eum elogio exornat :* In Asia S. Maximi Martyris, qui Decio Imperatore, Christi desiderio magnopere incensus, pro sancta religione et fide in illum, omni cruciatu declarata, martyrio coronatur. *Citatur in Notis* liber scriptus. *Hunc Baronius secutus inscripsit Martyrologio Romano his verbis :* Eodem die passio S. Maximi Martyris sub Decio Imperatore. *Atque ita facti sunt ex uno gemini Maximi.*

6 Martii,

28 Septembris.

E

ACTA MARTYRII.

Ex iv *codicibus MSS.*

Decius Imperator, volens opprimere vel superare legem Christianorum, decreta constituit per universum orbem, ut omnes Christiani recedentes a Deo vivo et vero, dæmoniis sacrificarent : qui vero noluissent, suppliciis subjacerent. Eo tempore famulus Dei Maximus, vir sanctus, ultro se palam ostendit; erat enim plebeii negotii sui curam gerens. Comprehensus igitur oblatus est Optimo nomine, Consulari apud Asiam. Proconsul dixit ad eum. Quis vocaris? Respondit ; Maximus, dicor. Proconsul dixit ; Cujus conditionis es? Maximus dixit : Ingenuus natura, servus vero Christi. Proconsul dixit : Quod officium geris? Maximus respondit : Homo sum plebeius, meo negotio vivens. Proconsul dixit : Christianus es? Maximus respondit ; etsi peccator, Christianus tamen sum. Proconsul dixit : Non cognovisti decreta invictissimorum Principum, quæ nuper advenerunt? Maximus respondit : Quæ? Proconsul dixit : Ut omnes Christiani, relicta superflua superstitione, cognoscant verum Principem, cui omnia subjacent, et ejus Deos adorent. Maximus respondit : Iniquam Regis hujus seculi prolatam sententiam cognovi, et ideo me palam ostendi. Proconsul dixit : Sacrifica ergo diis : Maximus respondit : Ego non sacrifico, nisi soli Deo, cui me ab ineunte ætate sacrificasse congratulor. Proconsul dixit : Sacrifica ut salveris, quod si nolueris, variis faciam te perire tormentis. Maximus respondit : Hoc est quod semper exopto : propterea enim me manifestavi, ut tandem carens miserabili et temporali vita, æternam merear accipere.

In persecutione Decii,

F

S. Maximus ultro fidem professus,

2 Proconsul jussit eum fustibus cædi; cumque cæderetur dicebat ei : Sacrifica Maxime, ut ab his libereris

A libereris tormentis. Maximus respondit : hæc non *fustibus cæditur ;* sunt tormenta, quæ pro nomine Domini inferuntur, sed sunt unctiones. Si enim recessero a Domini mei præceptis, quibus sum de Evangelio ejus eruditus, *in equuleo suspenditur.* tunc me vera tormenta ut perpetua manebunt. Proconsul jussit eum in equuleo suspendi ; cumque torqueretur, dicebat ad eum : Jam resipisce, miser, ab insipientia tua, et sacrifica ut animam lucreris. Maximus respondit : Animam lucrabor, si non sacrificavero : quod si sacrificavero, perdo eam. Mihi enim nec fustes, nec *a* ungulæ, nec ignis, sentiendi dant dolorem ; quia in me manet gratia Christi, quæ me salvum faciet in æternum, omnium Sanctorum orationibus, qui in hac colluctatione certantes vestras superaverunt insanias, nobisque virtutum exempla reliquerunt. Tunc Proconsul dedit in eum sententiam dicens : Eum qui divinis legibus assensum noluit commodare, ut magnæ Deæ *b* Dianæ sacrificaret ; ad metum reliquorum Christianorum obrui lapidibus præcepit diva clementia. Et sic raptus est Athleta Christi a ministris diaboli, gratias agens Deo et Patri, per Jesum Christum Filium D ejus, qui eum dignum judicavit certando diabolum superare : ductusque foras muros, lapidibus cæsus, reddidit spiritum. Passus est autem famulus Dei Maximus apud Asiam provinciam, *c* pridie Idus Maji sub Decio Imperatore et Optimo Proconsule, regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est gloria in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Hinc Martyrologia* : Virgulis ita attrectatus, ut carnes ejus una cum sanguine in terram defluerent.

b *Hinc Baronius in Martyrol. Rom.* Ephesi *adscribit ejus martyrium, quod istic Dianæ cultus maxime vigeret.*

c *Forsan alii legerunt*, pridie Kalendas Maji *ut supra dictum.*

DE SANCTO MAXIMO,

B — G. H. — E

MARTYRE APUD GRÆCOS.

XXX APRILIS

A*lter hic est* Sanctus Martyr Maximus, *qui* XXX *Aprilis celebratur a Græcis in Menæis excusis et manuscriptis, et apud Maximum Cythererum Episcopum. Sirletus in suo Menologio ista habet :* Et Sancti Martyris Maximi, qui cum litteram x mediam invenisset, ensem per ventrem infixum significavit. *Excerpsit hæc ex disticho in Menæis adjuncto, quod sic legendum arbitramur.*

Μάξιμος εὑρὼν τὴν Ξὶ συλλαβὴν μέσον,
τὸ γαστρὸς ἡμῖν μηνύει μέσον ξίφος.

Versus hi non de unica littera, se de integra syllaba loquuntur. Nam si nomen Μά-ξι-μος *in suas tres syllabas dividatur media syllaba erit* Ξι, *inchoans vocem* ξίφος, gladius, *et quidem* scindens ventrem, *inter membra scilicet humani corporis partem mediam, atque ita sanctus Martyr nomen suum vertit in omen ; seque intellexit gladio per medium corpus seu ventrem trajectum iri. Hoc autem mortis genere recte distinguitur ab altero* S. Maximo, *de quo jam egimus, quem Græci* II *Martii,* VII *et potissimum* XIV *Maii celebrant. At quo tempore aut loco passus hic fuerit, non indicatur.*

DE S. SOPHIA VIRGINE,

G. H.

MARTYRE FIRMI IN PICENO.

XXX APRILIS — C

F*irmum, urbs Piceni in Italia Archiepiscopalis, ad tria millia passuum a mari Adriatico recedens, duas hoc mense veneratur Virgines ac Martyres. Harum altera,* Vissia, *colitur* XII *Aprilis; altera,* Sophia, *hoc* XXX *ejusdam Aprilis ; utraque inscripta est sacris tabulis Martyrologii* *Celebris cultus S. Sophiæ Firmi* *Romani. Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ hoc breve elogium habet :* Sophia, Virgo Firmi, in primo martyrio ob Domini nostri Jesu Christi fidem coronata est : cujus sacrum caput in ecclesia Cathedrali adhuc religiosissime asservatur et colitur : ejusque natalis hoc die duplici ritu celebratur. Acta illius injuria temporum exciderunt. *Hæc ibi. Ughellus in Episcopis Firmanis meminit* S. Sophiæ Virginis ac Martyris, quæ et S. Vissia primis illis temporibus egregie tyrannorum pertulere tyrannidem, superaveruntque tormenta. *Egerat ante Ughellus de* septuaginta gloriosis militibus, qui sub Decio Imperatore ibidem nobilem suscepere palmam martyrii, F *an sub Decio martyrium passa ?* *ut videatur velle ad simile tempus harum martyrium referre. Addit Ferrarius in Notis* sanctam hanc Virginem Sophiam Ravennæ et alibi in veneratione esse. *Ejusdem memoriam celebrant auctor MS. Florarii, in Menologio Virginum, Arturus in Gynecæo sacro et alii recentiores ; inter quos Brautius Episcopus Sarsinæ, in Martyrologio Poetico hos ei versus accinit.*

A teneris edocta fuit Firmana Sophia
A Christo, pro quo sanguine sparsit humus.

Joannes vande Velden in Fastis Westphaliæ sanctæ, *an eadem colatur Mindæ in Westphalia ?* *tradit ad hanc* XXX *Aprilis* S. Sophiam Virginem et Martyrem translatam Mindam, *citatque illius ecclesiæ Breviarium, quod nos habemus anno* MDXV *excusum, sed absque mentione S. Sophiæ. Inter Virgines et Martyres Ursulanas apud Hermannum Crombachium plures appellantur Sophiæ, ut vel alicujus ex istis corpus posset censeri.*

DE

G. H.

DE S. EUTROPIO MARTYRE,

EPISCOPO SANTONENSI IN GALLIA.

XXX Aprilis Primus Santonensium Episcopus,

Nobilis et vetus Aquitaniæ civitas, Santonæ, S. Eutropium *primum in suis Episcopis numerant. Conspirant cum illis Acta et catalogus San-marthanorum tom 3 Galliæ Christianæ: volunt tamen in Gallias cum S. Dionysio Parisiensi, quem et eumdem cum Areopagita faciunt, a Clemente missum. Sed ob ea quæ de adventu S. Dionysii in Galliam modo sentiunt complures doctissimi viri, aliter quam vulgo hactenus existimatum est, (dum ne falsum sit S. Eutropium S. Dionysio socium venisse) anxii hæremus utrum eum ad tempora Clementis relatum esse censeamus an potius ad seculum tertium differamus ejus adventum in Aquitaniam. Gregorius Turonensis lib.* 1 *Historiæ Francorum narrat, venisse S. Dionysium in Gallias imperante Decio Augusto, hoc est, post annum Christi* CCL, *qui tertii seculi medius est; verba ejus ca. 30 sequentia sunt:* Hujus tempore septem viri Episcopi, ad prædicandum in Gallias missi sunt, sicut historia passionis sancti Martyris Saturnini denarrat, *et paucis interjectis:* hi ergo missi sunt, Turonis Gatianus Episcopus, Arelatensibus Trophimus Episcopus, Narbonæ Paulus Episcopus, Tolosæ Saturninus Episcopus, Parisiacis Dionysius Episcopus, Arvernis Austremonius Episcopus, Lemovicis Martialis est destinatus Episcopus. *Eumdem Dionysium Parisiensem, Dionysio Areopagita posteriorem esse, Sirmondus in dissertatione de Dionysio ex Sulpicio Severo, qui historiam suam circa annum Domini* CCCCXX *composuit, hunc in modum probat:* Gravem et manifestum contra se testem habent, qui Dionysium Parisiensem ab Areopagita non distinguunt, Sulpicium Severum, rerum nostrarum auctorem peritissimum: nec sine causa, ut hoc telum excutiant, nervos omnes sed frustra, contendunt. Disertis enim verbis Severus lib. 2 sacræ historiæ, persecutionem illam commemorans, quæ Antonini Veri temporibus Lugdunensem Ecclesiam et Viennensem duodequinquaginta Martyrum sanguine illustravit, Martyres ante id tempus in Gallia nullos fuisse testatus est; sub Aurelio, inquit, Antonini filio persecutio quinta agitata, ac tum primum intra Gallias martyria visa, serius trans Alpes Dei religione suscepta. Jugulum his verbis suæ causæ peti sentiunt Areopagitici: nam si Martyres Gallia M. Aurelio antiquiores nullos habuit, et Dionysium Parisiensem in Gallia passum nemo nescit; liquet profecto diversum ac posteriorem Areopagita fuisse, cujus vitam, qui longissime producunt, ad Hadriani usque tempora pervenisse volunt; alii sub Trajano, qui optime, sub Domitiano perfunctum martyrio tradunt. *Num igitur eumdem fere in modum de S. Eutropio pronuntiare licet? Nimirum si Martyres Gallia M. Aurelio antiquiores nullos habuit, et Eutropium in Gallia passum nemo nescit, videri profecto illum Martyrem non ante Antoninum, sed Clemente et Areopagita posteriorem fuisse; et si comes S. Dionysio Parisiensi fuit, ut aliqui volunt, venisse in Galliam, juxta narrationem Gregorii Turonensis, seculo demum tertio.*

non videtur missus a Clemente sed potius seculo tertio, cum aliis viris Apostolicis

e sensu Gregorii Turonensis,

B

Sulpicii Severi,

C

2 *Locus ex Sulpicio modo memoratus tanti fuit Bellarmino semper visus, ut, cum quispiam ei Martyr ante Antoninum in Gallia passus offerebatur, continuo vel pro fabula haberet vel ad posteriora tempora rejiceret; hinc, libro de scriptoribus Ecclesiasticis, secundam Martialis epistolam repudiat, quia in ea mentio martyrii Valeriæ Virginis cujusdam fit;* id vero repugnat, *inquit*, Sulpicio lib. 2 Sacræ historiæ et Gregorio Turonico lib. 15 cap. 28 historiæ Francorum; qui scribunt, temporibus M. Antonini primum intra Gallias martyria visa: *unde et ipse Dionysium Parisiensem ac Saturninum ejus socium, anterioribus temporibus exemptum, in posteriora rejicit. Nec minoris Gregorium Nicolaus Faber fecit, qui juxta Launoium in animadversionibus in Joannis Samblancati Palladium,* vir incomparabilis, ex Gregorio Dionysium Parisiensem Decio consignat in schediasmate, quod de utriusque Dionysii discrimine conscripsit. *Dionysius Petavius, ejusdem Gregorii permotus auctoritate part.* 1 *Rationarii temporum lib. 5, cap 13, S. Dionysium Parisiensem cum Saturnino et Gatiano sociis in Decii similiter Augusti tempora conjicit. Verum hæc omnia fusius et ex professo partim a Jacobo Sirmondo in dissertatione de Parisiensi Dionysio, partim a Joanne Launoio Theologo Parisiensi in opusculis de duobus Dionysiis tractata sunt: nobis in commentario ad vitam unius Sancti non licet esse tam prolixis, quare eo lectorem remittimus. Alterum tamen prætereundum non est, ex quo conficere etiam possit lector S. Eutropium ætate Christi et Clementis posteriorem fuisse, et potius ad seculum tertium referendum. Catalogum enim Episcoporum Santonensium recensentibus, usque ad annum* DIX *nonnisi quatuor Episcopi sese offerunt, quorum primus* S. Eutropius, *secundus* S. Bibianus, *tertius* S. Ambrosius, *quartus* Petrus I *est, qui subscripsisse legitur Concilio Aurelianensi primo, anno* DIX. *Quis vero credat tot annis, nempe quadringentis circiter, quot ex communi sententia a Clementis obitu ad annum* DIX *fluxerunt, quatuor tantum Episcopos sedisse? Si vero S. Eutropium seculo tertio venisse primum in Galliam dicamus vel potius post; constare sibi utcumque poterunt ea quæ de numero ac Ordine Episcoporum Santonensium communiter Annales et catalogi statuunt. Diximus,* potius post: *quia verosimilius est, cum S. Dionysio Parisiensi non venisse, ubi enim S. Gregorius socios, qui cum S. Dionysio venerunt, enumerat, nullam mentionem S. Eutropii facit.*

et aliorum

E

Est etiam hoc conformius catalogo Episcoporum.

quorum quartus Petrus vixit seculo 6.

3 *Quomodo vero asseratur, a Clemente cum Dionysio Areopagita, Episcopo futuro Parisiensi, in Gallias missus, ex Francisco Bosqueto Episcopo Lodovensi, eruditissimo Gallicanæ antiquitatis indagatore, adjicimus: ita ille lib.* 1 *historiarum Ecclesiæ Gallicanæ num.* XII, Dionysius, Martialis, Paulus, Julianus, Gatianus, Sixtus et alii modo a Petro, modo a Clemente, modo ab aliis intra prima a Christi passione secula missi dicuntur. Tot in historiam errores induxit obscura antiquitas, quæ primum vel per scriptorum incuriam neglecta, vel propter seculi iniquitatem intacta, vel, si scriptis mandata, injuria temporum abolita, et ad posterorum votum restituta, non sine labe et macula, qualiscumque demum superest, ad nos usque pervenit. Priora Sanctorum gesta, vel Romanorum crudelitate, vel nationum barbarie damnata, aliquam illorum solum memoriam posteris reliquerunt: quæ nec incorruptam antiquam puritatem, nec priscam rerum gestarum fidem intactam per tot secula dilapsa servare potuit. Quare dum posteri vel antiquitatis Ecclesiasticæ studiosi, vel Sanctorum intercessionibus obstricti, restituendis illorum Actis animum nimia religione affectum applicuerunt; plerumque rumores ex ore vulgi colligentes, sibique plus quam deceret indulgentes, ve-

Multa in Actis ejus fabulosa, et unde ?

F

ter u

A terum Patrum Vitas et Acta conscripsere. Ceterum quia humanæ menti quoddam antiquitatis studium natura indidit, quo cuncti fere populi ad consecrandas origines suas impulsi sunt; eo amore Christiani præditi, de fidei suæ antiquitate invicem decertarunt: maxime vero propterea, quod magnum semper pro religione præjudicium tulit antiquitas, quæ fidem ab ipso legislatoris ore acceptam posteritati venerandam reliquit; tanto enim illibata religio, quanto ad suum auctorem magis accedit. *Et quibusdam interjectis, ait,* hæc prima existimo traditionis hodiernæ fundamenta.

Gregorii Turonensis elogium de S. Eutropio :

4 *Sed ipsum Gregorium Turonensem tandem audiamus, quid de ætate ac missione S. Eutropii sentiat. Lib. I de gloria Martyrum ac Confessorum cap.* 56 *sic narrat :* Eutropius quoque Martyr Sanctonicæ urbis, a Beato Clemente Episcopo FERTUR directus in Gallias, ab eodem etiam Pontificalis Ordinis gratia consecratus, impletoque hujus officii Ordine, peracta incredulis prædicatione, insurgentibus paganis, quos auctor invidiæ credere non permisit, illiso capite victor occubuit. Sed quia eo tempore instante persecutione, neque digno loco sepultus, neque a Christianis debito honore veneratus est, valde datum est B oblivioni, eum Martyrem fore: quod hoc ordine traditur revelatum. Post multa annorum spatia in ejus honore basilica ædificata est, expletoque opere, Palladius, qui tunc sacerdotalis Ordinis cathedram regebat, convocatis Abbatibus, sacros cineres in locum quem præparaverat transferre studuit. Quod cum factum fuisset, duo ex Abbatibus reserato opertorio, sanctum corpus aspiciunt, contemplanturque cicatricem capitis, qua in parte defixum fuerat securis acumen. Sed ne præsens visio duceretur in irritum, etiam spiritalis hæc doctrina commonuit, scilicet, cum sequenti nocte stravissent Sacerdotes membra quieti, apparuit per visum his duobus dicens: Cicatricem, quam contemplati estis in capite, scitote me per eam Martyrium consummasse; et ex hoc, quod Martyr esset innotuit populis, quia non aderat historia passionis. *Vides, quam Sanctus Gregorius nihil ex suo et certi asserat? missionem a Clemente sparso solummodo rumori adscribat? Hoc tamen*

item Usuardi

Usuardo, Adoni aliisque occasionem dedit, ut incertitudine de missione S. Eutropii posthabita, revera a Clemente in Gallias missum fuisse assererent. Usuardus ad XXX *Aprilis ita habet :* Santonas B. Eutropii Martyris, quem S. Clemens Pontificalis Ordinis gratia C consecratum direxit in Gallias, peractaque diu prædicatione, ob Christi testimonium colliso capite victor occubuit. *Fusius sequentia Ado :* Eodem die, apud civitatem Santonas, natalis Sancti Eutropii Martyris, qui a B. Clemente Episcopo directus in Gallias, ab eodem etiam Pontificalis Ordinis gratia consecratus, impleto hujus officii Ordine, peracta in incredulis prædicatione, insurgentibus paganis, quos auctor invidiæ credere non permisit, illiso capite victor occubuit. Denique post multa annorum spatia, cum Palladius ejusdem urbis Episcopus, et cum eo alii viri Dei, corpus ejus debiti honoris gratia in basilicam novam transferrent, reserato sarcophago contemplati sunt cicatricem capitis, qua in parte defixum fuerat securis acumen; cumque sequenti nocte stravissent Sacerdotes membra quieti, apparuit eis per visum dicens; Cicatricem, quam contemplati estis in capite scitote me per eam Martyrium consummasse. *Quis conferens, hæc cum iis, quæ ex S. Gregorio retulimus, non videt ab uno illo derivata esse? hoc tamen discrimine, quod, quæ Gregorius ex rumore loquitur, hi tamquam certa tradant.*

et Adonis,

Fabulosa summatim perstringuntur:

5 *His itaque præmissis, ad Acta S. Eutropii accedimus: sed quia sunt maxima ex parte fabulosa, summatim ea hic perstringimus, subjunctuti pari brevitate quæ sincera videbuntur. In fabulis itaque sequentia reputamus: videlicet Vitam S. Eutropii a S. Dionysio Areopagita simul et Episcopo Parisiensi esse conscriptam, missam ab eodem ad Clementem, qui ulterius illam Athenas destinaret; repertam Constantinopoli in schola Græcorum, a Calixto II seculo Christi duodecimo in Latinum esse versam, atque in Galeciam ad ecclesiam S. Jacobi missam. Sanctum Eutropium in adolescentia, Babylone, ubi Rege Persarum Xerxe fuerit prognatus, Jerosolymam ad aulam Herodis peregre abiisse; miraculo Christi interfuisse, quo quinque panibus quinque hominum millia pavit; flores cum aliis ac frondes stravisse ante Salvatorem, cum solenniter urbem ingrediebatur; die Pentecostes Apostolis sociatum, Spiritu sancto fuisse impletum; Babylone postea a Simone et Thaddæo, Evangelium illic annuntiantibus, cum parente atque aula baptizatum, sub Episcopo Abdia Ecclesiæ illius Archidiaconum constitutum; SS. Simonis et Thaddæi Martyrium scripsisse; et his similia, quæ fusius narrata tota ferre illius Acta componunt.* D

AUCTORE G. H.

probabilius creditur

6 *Habemus hæc Acta ex MSS. Nicolai Belfortii et Ecclesiæ S. Nicasii Remensis; ex MSS. Ultrajectinis S. Salvatoris et S. Martini, et conveniunt cum iis, quæ habet Vincentius Speculi historial. lib.* 10, *cap.* 18, *et seqq. Habet ea brevius, sed æque fabulose Petrus* E *de Natalibus lib.* 4, *capr* 105. *In quibus ea, quæ probabiliora esse videntur, sequentia sunt :* Cumque urbem, quæ Xanctona dicitur, intraret, eamque videret undique muris antiquis optime septam, excelsis turribus decoratam, optimo loco sitam, amplitudine congruam, cunctis felicitatibus affluentem, pratis ac vineis uberrimam, salubri aere opertam, plateis ac vicis amœnam, multisque modis venustam; cœpit bonus æmulator excogitare, si ab idolorum cultura convertere eam Deus dignaretur: itaque per plateas et vicos ejus pergens, verbum Dei constanter prædicabat. Quem ut barbarum virum cives esse cognoverunt, et sanctæ Trinitatis et Baptismatis verba sibi olim inaudita prædicantem audierunt; illico indignantes, facibus adustum et perticis immanissime verberatum, extra urbem ejecerunt. Ille vero persecutionem hanc patienter ferens, tugurium ligneum juxta urbem in quodam monte fecit, in quo diu commoratus est: prædicabat enim per diem in urbe, noctu vero vigiliis precibusque et lacrymis in tugurio illo pernoctabat. *Hic compilator Actorum nonnullis interjectis, posteaquam paucos ex Santonensibus ad fidem converterat, Romam rediisse S. Eutropium ait, ibique a Clemente remissum Santonas, ad ferventius* F *prædicandum, martyriumque subeundum exarsisse; ac tum prosequitur :* Tunc constanter urbem ingressus, opportune, importune instans, absque ullo pavore prædicabat Christi Incarnationem, Passionem, Resurrectionem, Ascensionem; et quia nemo potest introire in regnum Dei, nisi renatus sit ex aqua et Spiritu sancto. Morabatur autem nocte in præfato tugurio sicut prius. Illo igitur prædicante, statim divina gratia desuper adveniente, multi gentiles in ea urbe baptizantur; inter quos urbis ejusdem Regis, *forte Dynastæ* filia, nomine Eustella. Quod ut pater ejus agnovit, abominatus est illam et extra urbem ejecit. Illa videns se pro Christi amore ejectam, cœpit juxta sancti viri tugurium commorari, donec pater, ipsius amore compunctus, misit sæpe nuntios ad eam, ut rediret. Qua respondente malle se extra urbem pro Christi fide commorari, quam in urbem redire et idolis contaminari; pater ira commotus, convocatis ad se totius urbis carnificibus, solidos centum et quinquaginta impertivit eis, ut S. Eutropium perimerent, virginemque secum reducerent. Illi ergo pridie Kalendarum Maji, coadunatis sibi gentilium turbis, venerunt ad præfatum tugurium; ac sanctissimum Dei virum primitus lapidibus

Santonibus prædicasse,

sed a gentilibus ejectus

tugurium sibi juxta urbem construxisse,

rediens in urbem ferventius prædicasse,

convertisse Eustellam filiam Reguli

qui eum ideo a se expulerit,

A pidibus affectum, inde fustibus et corrigiis plumbatis nudum verberatum, demum securibus illiso capite peremerunt. Quem Eustella virgo, una cum quibusdam Christianis, nocte in tugurio ipsius sepelivit; ac vigiliis, luminaribus, obsequiisque sanctis, quamdiu vixit, indesinenter observavit; cumque ab hac vita fine sacro migraret, juxta magistri sarcophagum in prædio suo jussit se sepeliri. Postea vero super Beati Eutropii corpus sanctissimum ingens basilica, sub ejus honore, in nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, miro opere fabricata est, in qua claudis, cæcis, surdis et omnibus sincero corde petentibus juvamina salutaria præstantur, ac ferrae catenæ et manicæ ceteraque ferrea instrumenta diversa, a quibus vinctos B. Eutropius liberavit, suspenduntur. Ipse ergo suis dignis meritis et precibus nobis apud Deum veniam impetret, vitam nostram dirigat, in mortis periculo a barathri faucibus eripiat, et ad superna polorum regna perducat, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per infinita secula seculorum. Amen.

et S. Eutropium occidi jusserit, ibi ab illa sepultum ubi postea basilica ædificata multa miracula patrata sunt.

7 *Hæc fere, ut sejuncta sunt a superioribus fabulis, pleraque Gallicanæ Ecclesiæ Breviaria, si Turonense et Rhotomagense exceptas, tradunt; in hoc tamen conspirantia, quod S. Eutropium in Gallias Clemens miserit. Non in Aquitania tantum, quamvis hic præcipue, sed et alibi etiam cultum obtinet. Prope Cortracum, in Baronatu, quem* Heule *vulgo dicunt, frequenti peregrinorum confluxu novemdiale festum illi agitur; quin et per annum pro remedio ad omne morborum genus, maxime quo infantes et pecudes laborare solent, accurritur; in iis etiam paralytici ac leprosi visuntur: quo honori illius quot hebdomadibus sacra celebrantur, stipendiario ad hoc et septem jugeribus terræ Sacellano constituto: miracula vero testantur, quantum, quamque facile illic S. Eutropii patrocinium sit. Sed de his nihil scriptum habetur. Quærentibus num aliquæ ibi ipsius Reliquiæ et quomodo allatæ, responsum est, haberi nullas. Forte fatali illa iconomachorum rabie, quæ superiori seculo per Flandriam desævit, periere omnia, ac tandem ipsa etiam memoria, et solus nominis cultus relictus est. Quid vero reliquiarum ejus per Galliam sparsum sit, Saussayus in supplemento martyrologii Gallicani ad* XXX *Aprilis, quo festum ejus colitur, in hæc verba narrat:* Ipso die Vindocini, in monasterio sanctissimæ Trinitatis, veneratio non minima partis reliquiarum S. Eutropii Santonensis Episcopi et Martyris, quæ divina dispositione exceptæ ex ejus hierotheca, eo diu ante delatæ sunt, quam hæreticæ factionis impius C furor, vastata Santonum civitate, hujusque ejus tutelaris basilica sacratissima, quæ illic ejusdem supererant busta sacrilegis incendiis absumeret. Caput tanti Cœlitis, mature etiam Burdegalam delatum, divino beneficio ab hac direptione illæsum servatum fuit: qua ex urbe Santonas summa pompa relatum, anno MDCI de prostrata perfidia triumphat, devotosque memoriæ sui Apostoli cives perpetim incitat ad veram pietatem, et ab adversis quibusque suo patrocinio eosdem tuetur. *Bononiæ etiam, ut Joannes Pauli Masini testatur, in templo S. Joannis in Montesono, ara S. Eutropio dicata est, ubi et reliquiæ ejus asservantur. Vetustum vero templum, sed profanatum, post monasterium S. Joannis in monte visitur, cujus titulus in supradictam aram translatus fuit. Præpositus hujus templi, anno* MXXX *Dominus Pantaleon canonicus Lateranensis erat, atque illis temporibus ecclesia* S. Eutropii de Altetto *dicebatur. In MS. Lætiensi ad diem* XXII *Aprilis recolitur memoria* S. Eutropii Martyris: *sed num de hoc Episcopo Martyre, aut alio Martyre Eutropio agatur, ex nudo nomine non liquet.*

Colitur præcipue in Aquitania, B *etiam in Flandria, Reliquiæ Vindocini, caput Burdegala Santonas delatum, Bononiæ ara ejus ac dirutum templum.*

8 *Miracula apud Aquitanos patrata pene fuerunt innumera: ex his aliqua* XII *seculo et sequentibus patrata,* multa inquisitione prius discussa, juramenti fortificatione et fidei attestatione plenissime approbata, *ut dicitur in Prologo, ut autem in Epilogo* solenniter approbata, sed latiori tractatu conscripta, modisque diversis tradita, in multis voluminibus reperit *aliquis seculi* XIV *aut posterioris auctor, verosimiliter in ipso Eutropiano Prioratu prope Santonas monachus Ordinis Cluniacensis, eaque* in quadam summa ac breviter annotavit. *Invenimus ipsa sic contracta in MS. Codice regii monasterii Patrum Cœlestinorum Parisiis, indeque fideliter transcripta et Annotationibus illustrata damus, ejusmodi synopsi lenientes desiderium magis authenticorum: quæ si nondum perierunt, confidimus futurum, ut S. Eutropio devotus aliquis, ipsas curet aliquando describendas, et huc Antuerpiam dirigendas.* D

Miracula post an. 1000 ex MS.

MIRACULA

Ex MS. PP. Cœlestinorum Parisiis.

CAPUT I.

Varii a submersione et igne liberati.

Ad superni Regis honorem magnificum, et sanctissimi Martyris Eutropii gloriam, sequuntur aliqua miracula in brevi. Quamvis si quis vellet omnia per ordinem texere, nulla volumina possent capere ea, quæ E in vita et post ejus glorificationem in cœlis, per ejus merita, operari dignata est pietas Conditoris: quorum plurima indiscreta quorumdam humilitas occultavit, pluriora vero per negligentiam oblivio abolevit: pauca tamen conscripta sunt, multa inquisitione prius discussa, juramenti fortificatione et fidei attestatione plenissime approbata.

2 Juvenes quidam Clerici civitatis Xanctonicæ venerant cum Canonicis et Clericis ecclesiæ Cathedralis, ad basilicam *a* S. Eutropii, in die natalis ejusdem Sancti, sicut moris erat, ad divina officia in honore S. Martyris exolvenda. Cumque ceteri Clerici majores Officio divino insisterent, juvenes illi pueri ludo puerili ludebant per ecclesiam; in qua vetus latebat puteus, ad caput cujusdam altaris secreti; qui quidem puteus quasi pedum quatuordecim aquarum altitudinem continebat. Segregatim igitur per ecclesiam discurrentibus pueris, unus eorum volens se abscondere ab eis, ex improviso labitur in puteum. Ceteri autem huc illuc se vertentes, cum non compareret, illum clamore flebili requirebant. Mater vero ejus, amarissimis repleta singultibus, pectus suum tundebat, capillos rumpebat, faciem dilacerabat, et F multo lacrymarum fluvio irrigabat pavimentum; et manus protendens in cœlum, dolorosis vocibus sicut poterat exclamabat, S. Eutropi, redde mihi filium; S. Eutropi, redde mihi unicum filium meum: nec erat qui eam posset pro amisso filio consolari ex omnibus caris ejus. Comperto tandem quod in puteum puerulus cecidisset, festinanter cum gemitu foras ecclesiam redeunt, eventum indicantes, auxilium exposcentes. Ad hæc multitudo populi consequitur copiosa, quorum unus per funem dimissus respexit in puteum, et in aquarum superficie residentem puerum adinvenit, nihil passum penitus læsionis. Demum extractus puer de puteo, planctum prohibens, silentium indicens, ait omnibus qui astabant: Quando subito cecidi, B. Eutropium invocavi, qui mihi statim affuit corruenti, et manum porrigens leniter apprehendit, et inter pios amplexus me adstrinxit, donec una vobiscum de puteo me adduxit. Vertitur in gaudium parentum tristitia, mutatur in exultationem carmen, quod fuerat per civitatem biduo decantatum.

S. Eutropius puerum a submersione servat, a prolapsum in puteum:

3 Dum vir quidam, Maynardus nomine, cognomento

A mento ejus Agino, de civitate Xanctonensi, die Jovis ante festum Pentecostes, circa horam nonam Carantonem fluvium, civitati præterfluentem, transire disponeret; incaute navigando præcipitatus est in aquam, de cetero sine spe resurgendi; quem fluvialis impetus celeriter vorans, remo cum quo navigabat manibus firmiter inhærente, quasi truncum sub sabulo usque ad humeros sepelivit. Proclamantibus autem illis qui miserabilem casum viderant, statim multitudo populosa civitatis illic convenit. Cumque universus populus suppliciter et devote Beati Martyris præclara merita invocaret, ut lapsum hominem de sepulcro gurgitis revocaret ad vitam; quidam nautæ procul astantes, clamoribus auditis, navigio accesserunt. Sed cum post diutinam inquisitionem eum non possent invenire, lassati recesserunt, ipsum sicut perditum, relinquentes. Multi vero crastino die, jam exanime cadaver sepeliendum non in piscium ingluvie, sed in Fratrum obsequentium pietate, quæritantes, accedunt navibus ad locum, ubi jacebat miserabilis homo, nihil penitus sentiens quod super se fieret. Remum vident, quem in manibus tenebat quando cecidit; cognoscunt, capiunt, et in mortis B argumentum foras producunt; illum tamen, licet prope essent, non invenientes, non solum mortuum, sed et voratum credunt, aut certe in proximo devorandum. Parentes autem ejus, dantes gemitus suspiriaque doloris, totam incitabant viciniam ad lamentum; simulque cum illis Deum humiliter precabantur, ut naufragum per Sancti merita sibi reddere dignaretur: ingeminabant preces, vovebant officia pietatis, et sancti viri patrocinium flagitabant.

virum in flumen lapsum, sub eoque postridie diu quæsitum,

4 Nocte autem sequenti circa galli cantum, vigilia scilicet Pentecostes, ecce subito quædam claritas ibi de alto proveniens, ei, sub undis præ frigorum acerbitate in necessitate mortis posito, apparuit miro splendore refulgens; et sicut sol tempore æstivali in virtute sua irradiare solet, omnia loca circumcirca radiis perlustravit, profunditatemque aquarum ita divisit, ut his hinc, inde ad modum murorum turris, circulariter super se suspensis, non solum cœlorum sublimitas, verum et terræ profunditas appareret. Mirabile certe! Ad istius miri splendoris præsentiam, omni fugato frigore, tantus in virum intus et extra calor advenit, ac si quædam in eum vis flammea ex fornacis spiraculo processisset. Nam illico et mente confortatus et corpore, suavius inter medios fluctus fuit, quam unquam in proprio lecto pausaverat, sicut ipse postmodum asserebat. Stupenti itaque et quasi in ecstasi sublevato, stupore C claritatis insolitæ, adest vir decorus aspectu, vultu flammeo roseoque colore, vestibus niveis indutus, sicut Angelus Dei de paradisi medio descendens: qui ad illum inter medias undas, hinc inde suspensas, protensa manu, de sede arenaria levans, benigno sermone alloquitur, dicens: Ego sum Eutropius, noli timere: quem habebas in corde et invocabas ore, cum te præcipitatum de navicula vorax aquarum profunditas deglutivit, qui te non deserui in lacu miseriæ; quia meum præsidium non deserens, forti amplexu nomen meum strinxisti: jam nunc mirificentius liberatus redi ad vitam, de regione umbræ mortis, mea interventione et divina voluntate, saluti pristinæ restitutus.

tandemque repertum, vitæ restituit,

5 Vir autem ille Maynardus, non immemor accepti beneficii, resumptis aliquantulum viribus, una cum suis parentibus, ad ecclesiam Sancti properat, laudes multiformes Deo et B. Eutropio redditurus. Fama igitur tanti miraculi divulgata, accedunt undique utriusque sexus omnisque ætatis, pariter juvenes et cani; surgunt infirmitate detenti, qui prius ire non poterant, novitate lætitiæ vires pro tempore assumentes. Accessit ad eum etiam Comes, qui præsens tunc erat, cum tota militia; affuit Clerus et D tota civitas, novum hominem visuri. Mirantur enim insimul omnes vitam sub aquis reservatam, et lucernam fluctibus non extinctam. Audires ibidem aerem vocibus concrepare, Eutropium per omnia proclamare et Deum qui tot mirabilia per suos est amicos mirabiliter operatur unanimiter collaudare. O quam admiranda est dispositio summi Regis! qui hoc novæ et inusitatæ liberationis tam insigne et præclarum miraculum eo tempore disposuit operandum, quo maxime, ex concursu Principum et adventu populorum, supernæ gratiæ beneficium corde devoto præstolantium, posset fama tanti operis festina alacritate, ad honorem Dei et gloriam Martyris, diffusus divulgari.

multis ad spectaculum concurrentibus: EX MS.

6 Peregrina mulier quædam de *b* Precinaco veniebat apud S. Eutropium, quem præ ceteris suum apud Deum elegerat advocatum, sperans multa beneficia apud Deum suis suffragantibus meritis promereri. Cum igitur quadam die per pontem castri de Talaborch Xanctonensis diœcesis iter faciens, sub quo fluvius profundus copioso defluit influxu, panem in sinistra manu, cultellum in dextera, ut porrigeret indigenti, teneret, portans et baculum sub ascella; E incaute secus extrema pontis illius declinavit, ut equo onerato venienti viam præberet liberam, quæ ab eo expulsa subito casu incidit in profundum. Sed divina miseratione factum est, cujus imperio fluunt flumina, et in suo liquore subsistendo, cum jubet, dividuntur, et secundum ejus imperium elabuntur; quod statim mulier illa de profundo exiliens, super undas sicut per aridam ferebatur; et S. Eutropio sibi præbente ducatum, salubriter devenit ad portum. Mirabile dictu! panem quem portabat, cultellum et baculum non perdidit de manibus; vestimenta ejus madidata non fuerunt, sed sicca, sicut ante fuerant, penitus remanserunt; sicut a pluribus, qui personaliter affuerunt et propriis oculis aspexerunt, fuit certitudinaliter approbatum. Nec mirum si jam Eutropio regnanti in cælis collatum est imperium super aquas, cum per ejus merita, dum adhuc viveret in terris, multa mirabiliora operata fuerit pietas Salvatoris. Quantis autem miraculorum prodigiis in mari claruerit et clarescat, nullatenus credo possibile singula enarrare.

b mulierem in fluvium lapsam super aquas gradientem periculo submersionis eripit:

7 In Castellania de Blanziaco *c* Engolismensis diœcesis, pauper Clericus quidam miro devotionis affectu et devotione ad S. Eutropium ferebatur, et ideo quolibet anno ejus ecclesiam devotissime visitabat. Quodam autem tempore cum rediisset de pere- F grinatione sua, quidam miles, sub cujus domo dictus Clericus degebat, ab eo censum et *d* talliam requisivit. Cumque præ inopia facultas non suppeteret persolvendi, captus debitor repente a milite, dilationem quærens amore B. Eutropii, misereri sibi suppliciter exorabat. Spernit superbus miles preces oblatas; nam cervicose voceque blasphema respondens, ait: Tu expendis bene quolibet anno decem vel viginti solidos ad honorem S. Eutropii, et quæ spectant ad jura mei dominii non persolvis; sed ego in tali loco te retrudam, quod nec Eutropius, nec quisquam poterit te adjuvare. Tentavit, dixit, et dolium invenit per maximum, in quo captum conjecit, præcipiens ei dari panem in pondere et poculum in mensura: Ubi homo ille, licet captus, B. Eutropium obnixe devotis precibus invocabat, seque fideliter suo patrocinio commendabat, dicens, S. Eutropi, pietati tuæ supplicant omnia ossa mea, et mente voveo, quod et ore, quod facto non valeo adimplere; scio enim te esse fidum amicum ac devotorum tutum refugium afflictorum. Cum sero ille his precibus atque aliis Sancti subsidium flagitaret, ecce famuli domus moleste sustinentes, currunt festinato ad militem, rogantes,

c

d pauperem ob debita dolio inclusum,

A gantes, ut juberet captivo homini tenere silentium illa nocte. Ad hoc protinus miles ignem parari in medio domus præcipit copiosum, asserens quod hominem captivum, in amore S. Eutropii inflammatum, in medio flammarum projiceret comburendum.

EX MS.

8 Volens igitur perficere quod promisit, properavit ad locum derisorio, ubi captus homo pauperculus tenebatur, non veritus Dei vindictam, qui vindicat innocentes; aperiensque manu propria ostiolum dolii, et suo nomine proprio vocans, ut cito surgeret imperavit. Qui timore perterritus, quisnam esset interrogans, adesse B. Eutropium profitetur. Suscipiens autem illum miles super spatulas suas pertransiensque ad ignem, voluit eum in medio flammarum projicere sed non valuit, nec desuper propriis humeris amovere: tanta enim adhæsione junxerat eum cum milite Spiritus sancti gratia, quod sicut mons immobilis persistebat. Accedentes autem ex officio simul omnes famuli domus, non tamen sine admiratione permaxima, cœperunt violenter pertrahere. Sed Sancti servus, illis omnino deficientibus, firmiter persistebat quem enim Spiritus sanctus stabilierat, ille peccatorum manibus moveri non poterat. Mox Deus ex alto percutiens militem, tam gravi
B vulnere interius vulneravit, quod videbatur sibi, ut deberet per medium dividi, aut certe finaliter expirare. Cumque sensisset in corde plagam, quasi lanceæ passionem sibi cœlitus inflictam, ex qua procedebat tanta vis ardorum, ut videretur omnino deficere; clamat exinde sicut parturiens, et rugit dolore tam gravissimo stimulatus, ut nihil esset sibi aliud [nisi] de remedio cogitandum.

et in ignem conjiciendum servat:

sceleris auctorem morbo affligit,

9 Cognoscens autem experientia doctus, non posse se nisi per merita S. Eutropii ab illo dolore sanitatem recipere, nec hominem deponere, sicut anxius festinabat, nisi eum una cum dolii ostiolo, ad basilicam, in honore ejus apud Xantonas fabricatam, propriis humeris deportasset, sibi servum suum liberum redditurus (distabat autem domus militis ab ecclesia per sexdecim leucas) fecit necessario, quod dixit; hominem cum ostiolo apportavit, oravit ibi suppliciter Sanctum Domini sibi misericorditer subvenire, ingeminat preces [oris] ac cordis, copiosum profundit fluvium lacrymarum. Mirabile certe! facta oratione, statim superna providente clementia, omnis quiescit dolor, refrigescit ardor, coram altari deponit hominem, et maligni cordis velamen explicat universis. Ostiolum vero dolii [dependet in ecclesia, in memoriale perpetuum tanti miraculi, usque in hodiernum diem, et in exemplum; ut [innotescat] quantis laudibus sit Sanctus iste quantisque præco-
C niis extollendus. Fit exinde miles Deo humilis et devotus, et S. Eutropio perpetua familiaritate subjectus. Sic fortitudo S. Eutropii militem superbum humiliavit; subjectum captivum, qui se sibi subjecerat, a malo liberavit; militisque proterviam mirando miraculo in mansuetudinem commutavit.

sed ad templum suum venientem sanat.

ANNOTATA.

a *Una circiter ab urbe leuca ad meridiem distat vicus,* S. Eutropii *dictus, de cujus ecclesia hic arbitramur esse sermonem; idque suadet multitudo Clericorum, ex urbe affluentium, tamquam ad vicinum locum, uti in ejusmodi festivitatibus moris est.*

b Precinacum *vulgo* Preignac, *versus confinia Pictavorum, prope Thorum situm: distat* Taleburgo (*ubi transeundus fuit fluvius) leucis Gallicis* 6, *et hinc ad S. Eutropium trium leucarum iter est.*

c Inculismensis *sive* Engolismensis diœcesis *proxima est Xantonensi ad orientem, in hac ad fluviolum* Nedum *vulgo* le Nay, *est* Blanziacum *vulgo* Blansac.

d Tallia *census, a* Tailler *accidere; quia de capitali summa accidilur, domino præstanda; unde et* Accisia D *quibusdam dicitur; et* gabella, *quasi munusculum, a* Gabe *donum.*

CAPUT II.

Varii captivi ex carceribus liberati.

In regno Franciæ quidam Miles Deo devotus, ecclesiam S. Eutropii annis singulis personaliter visitabat, quoniam ad ipsum præcipuo devotionis ferebatur affectu; cum autem tempore cujusdam cruce signationis *a* devotus Crucem assumpsisset, et fidei a
fervore succinctus ad transmarinas partes cum ceteris militibus transmeasset, pro cultu Dei ampliando et Christi improperium vindicando: accidit, ipso qui disponit omnia permittente, quod quadam die cum Christiani viriliter armis militaribus contra paganos infringerent, iste miles captus est ab eisdem et gravissimis vinculis aggravatus, in quadam turri civitatis Babyloniæ, et omni miseratione postposita est inclusus. Ipse autem fiduciam habens in Domino, pro sua liberatione B. Eutropii patrocinio se commisit; nullamque prorsus mœstitiam prætendens in carcere, sed nocte dieque multam fiduciam habens, E
et Deo et B. Eutropio laudes uberrimas spiritu lætitiæ decantabat. Cumque pagani per interpretes intellexissent ipsum divinis laudibus incessanter insistere; a fidei firmitate ejus immutare animum conati sunt homines malefici, et eum per excogitatum novum genus malitiæ a bono proposito revocare: et apprehensum tandem militem in quadam arca fortissima, cujus coopertura erat supertecta de ære fortissimo, incluserunt, et a fide fundatum supra petram Domini avellere non potuerunt.

Militem Babylone captivum,

et annex arcæ inclusum,

11 Intelligens vero miles Christi de arca a custodibus ab eo super hoc requisitis, tempus illud acceptabile, festum videlicet B. Eutropii jam instare; ingeminabat suspiria, crescebant ejus desideria, et devotus cum lacrymis aiebat: Tali tempore solebam festum advocati mei B. Eutropii celebrare solenniter, et ejus limina visitare, sed modo compellor in arca et in tenebris latitare. Mira celebritas pietatis! Finis sermonis, finis est liberationis: statim enim adfuit S. Eutropius, qui illum simul cum arca de manibus infidelium eripiens in eadem nocte, vigilia scilicet solennitatis ejusdem, apud Xanctonas imperceptibiliter, in medio suæ ecclesiæ, apertis sibi ultro ante firmatis foribus, deportavit. Ubi observantes sacras excubias audiens circa mediam noctem per ecclesiam decantare, intra se gemens et dolens ait; F
Heu jam ululant pagani, sicut lupi fortissimi, a Christianis obtenta victoria, capta præda. Sed paulo post Gallicum intelligens, obstupefactus se aliquantulum erexit; et versus cœlum oculos elevans, vidit tabulas de coopertorio arcæ confractas, et locum ad exeundum liberum adinvenit. Quare statim exurgens, tamen non sine pavore, de arca, respexit circa se, recognovit ecclesiam, non dubitans se per Sancti merita liberatum. Convocatis ad ultimum omnibus ad se, qui in ecclesia vigilabant, in vocem prorupit laudis et gaudii, omnesque in stuporem convertit ac jubilum, narrans eis quantam in se beati Martyris expertus fuerat clementiam et virtutem. Audiens vero Domnus *b* Prior, qui tunc erat, descendit fe- b
stinato gressu cum suis monachis ad locum, et videntes omnes tam admirandum miraculum, stupefacti proni ciciderunt in terram, sublimis ac omnipotentis Dei gloriosa extollentes magnalia, et virtuosa merita Sancti ejus. Crebrescente itaque fama tanti miraculi, accelerat populus omnis; et videntes in tam aperto prodigio Dei pietatem Sanctique virtutem, ad devotionem et reverentiam excitantur; et ita ad confirmationem hujus rei adhuc arca in eadem ecclesia

Sanctonis in templo suo sistit liberum

A clesia suspensa, cum quadam forti catena remanet, peregrinis advenientibus intuenda.

12 Alio quoque tempore cum guerra esset maxima sive inimicitiæ capitales inter Dominum de Pontibus, et Dominum Gaufridum de Wanchonio Dominum videlicet de Thalaborg in Xanctonis; Dominus de Pontibus sensim veniens armato exercitu super terram dicti Gaufridi de Wanchonio, multos homines captos, numero scilicet quinquaginta, secum abducit. Timens autem de evasione eorum, misit quos- *d* dam de *d* Turrulubus suis, et jussit ut de ecclesia S. Eutropii vi vel amore inde compedes ferreos fortissimos apportarent. Allatis vero multis compedibus, Dominus ille omnes mandavit in arcto carcere includi, et in illis compedibus, ne possent effugere graviter vinculari. *milites ex carcere liberat* Verum cum non haberent aliud consilium nec juvamen, cœperunt unanimiter omnes B. Eutropium ad sui miserendum affectuosis precibus lacrymosisque gemitibus supplicare: et qui fidei puritate totaque cordis devotione adhæserant fidelissimo Christi servo Eutropio, adfuit ipse protinus miserorum adjutor, et viros in carcere positos misericorditer visitavit. Nam nocte illa, cum custos castri, ubi detinebantur captivi, solicite vigilaret; et ne B abirent cum magna diligentia pro viribus observaret; ecce subito B. Eutropius in globo igneo eis vigilantibus apparuit, veniens de Xanctonis versus Pontes directe: qui descendens ad locum mœrorum locumque tenebrarum, miro splendore totum habitaculum carceris perlustravit. Et quoniam dicitur, Nisi Do- Ps. 126, 1 minus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam; frustra custos carceris circa eos vigilabat, quos Dominus eripere Sancti merito disponebat. *solutis vinculis et aperto ostio:* Ad illius enim ingressum in carcerem vincula de pedibus soluta sunt, catenæ de compedibus ceciderunt, sponte aperta sunt ostia carceris, et iter eis ad exeundum libere est apertum. Sed cum adhuc visione vivifica perterriti exire nescirent vel non auderent, pius consolator Eutropius ipsos manibus apprehensos foras leviter eduxit in plano, et eadem hora eademque nocte apud Xanctonas liberatos perduxit, suos compedes in manibus deferentes: ubi Deo et B. Eutropio gratias de tam largo beneficio concorditer exolverunt, et se sibi ex tunc humiliter subdiderunt. Crevit ex hoc Eutropii fama, virtus et gloria, excitatur fides populorum et devotio amplius inflammatur.

13 Ceperat olim Comes Pictaviensis Vice-comi- *e* tem de *e* Onnay, quem postmodum, filio pupillari C ætate florente vice patris in obside suscepto, ad ho- *duos obsides oculis privandos* ram dimiserat. Vice-comes vero nec se nec filium liberare valens, multam indignationem Comitis incurrerat, in tantum, ut cara patris pignora, teneris non parcens membris, oculis truncari et excæcati statuisset. Vice-comes vero cum sua conjuge sub vulgari vestium textura clam Xanctonas adiit, amictu dissimulato, facie exterminata minime cognoscendus. Illic sane filius suus captus servabatur in munitione civitatis, cum quodam puero sibi coævo compedibus eisdem constrictus, ita ut singulis pedibus concatenati ad invicem pueri arctius tenerentur. Quis referre posset vota et gemitus, quos utriusque parentes ante sepulcrum S. Eutropii pernoctantes, pro liberatione filii et sui absolutione lamentabiliter effundebant. Quod discrimen imminebat miserabile, paterna viscera usque ad emissionem spiritus concutiebant amari singultus et graves angustiæ. Dum autem sic orationi incumberent, dum *parentibus reddit.* se alterutrum conquerendo colliderent, genas unguibus, capillos manibus, pugnis pectora, fletibus ora, saxis genua, cubitis latera castigarent; adfuit Dei misericordia et S. Eutropii exorabilis potentia: nam repente pueri, sicut erant concatenati, compedibus ipsis affixi, parentum aspectibus astiterunt; quos D illi subito contemplati, primo phantasma crediderunt; *ex ms.* demum filium recognoscentes, S. Eutropio satisfacientes, alacres et cum gaudio redierunt.

14 Non est silentio tradendum, quod olim Creator omnium dignatus est per meritum S. Eutropii facere miraculum, in civitate, quæ *f* Sancia Dei dicitur; *f* in qua cum suis salmariis quinque sunt mercatores capti, qui acceptis singuli magnis ferreis compedibus in suis cruribus et manu, in nimis fortem *g* arcam sunt retrusi. *g* Inter cetera igitur sua incommoda, una die, non causa misericordiæ, sed potius crudelitatis; eo quod omnis potus sit eis negata facultas, salitis carnibus refecta sunt eorum corpora. Cum itaque sitis anxietate essent vexati, S. Eutropii cœperunt magnis vocibus præconia postulare, *Quinque captivos siti vexatos,* quatenus subvenire illis divina et ineffabilis clementia Dei dignaretur. Cum vero præ sudore ac diuturna obsecratione valde lassati siluissent, senserunt ventum carissimum ac suavissimum penetrasse arcam, per mediumque illorum transisse: quo refrigerati ac delectati, præ lassitudine somno sunt gravati, pariterque omnes dormire cœperunt. Tum siquidem personam, ad instar Clerici vestibus E albis induti, intrasse ad eos aspiciunt, et quasi eos a somno excitasse, et ut discederent, imperasse. Cui illico responderunt et dixerunt: Quomodo possumus hinc egredi? Bene, inquit, poteritis. Statim ipsi a somno expergefacti, colloquium de visione quam *dissoluta qua claudebantur arca,* viderant inter se habere cœperunt. Interea funis, quo arca circumligata habebatur, abscinditur: cujus abscissionibus sonum ut audiunt captivi, a custodibus visitari se autumant. Deinde cœperunt ruere ligna desuper arcam, ubi fuerant posita onustandi gratia. Tunc aiunt inter se, Non sunt hic nocentes custodiæ, sed meritis B. Eutropii sunt visitationes Regis cœlestis gloriæ.

15 Itaque intelligentes demum adesse auxilium sibi, O Sancte Eutropi, inquiunt, accedere digneris ad tuos famulos, et abrumpere a nobis laqueos ne moreris. Statim locus urbi arca insidebat intremuit, ac tota fabrica arcæ cum magno sonitu concutitur, et omnis junctura ejus dissipatur: cavillas *h* jam *h* laxatas arcæ ad se dentibus captivi trahunt, et anterior pars ejus in terram dejicitur. Tunc scapulas apposuerunt coopertorio, atque retrorsum retorto læti omnes exierunt de habitaculo. Cumque essent *et compedibus fractis,* egressi, cœperunt esse stupefacti, nescientes quid F agere deberent, dum adhuc vincula circa se unusquisque illorum putaret habere. O sancte Eutropi, inquiunt, si placet tibi, nos ab his vinculis absolvere digneris. Post hanc vocem submissis ad pedes luminibus, nihil viderunt se habere e vinculis. Denique respexerunt in fundo arcæ, ac sua omnia exinde levaverunt vincula. Quare ea tenentes manibus, circumquaque cœperunt conspicere attentius, si in ullam partem posset aditus inveniri, quo exire quivissent intrepidi. Erat enim locus quo ipsi detinebantur captivi, quoddam appendicium extremæ partis domus *i* Præpositi; *i* et idcirco nullum habebat exitum vel introitum nisi per medium domus Præpositi, ideo nesciebant quo fugæ auxilium expeterent.

16 Tunc unus ex illis sociis ait, Pergam ad ostium domus, introspiciamque si forte habitatores *inspectantibus custodibus egredi facit,* defuerint. Qui cum infra ostium misso capite circumspiceret, omnes ad mensam vidit residentes, et sua terga contra illam partem tenentes qua per aliud ostium domus erant exituri. Qui reversus ad socios ait: Ego nempe, quia omnes comedunt, et transitum post dorsum eorum habiturus sum, egrediar. Et hoc dicto, complicans sub axilla vincula, cœpit egredi. Quo viso, socii sui secuti sunt eum. Illi

A Illi vero, qui ad mensam residebant, ut sonitum pedum egrediendum audierunt, faciem ad illos verterunt, et eos viderunt, et nihil tamen eis dixerunt. Deinde venerunt ad portam civitatis, quam quidem clausam ac jánitorem secus illam sedentem invenerunt; aperientesque eam transierunt, nihil autem a janitore audierunt. Cumque transitum haberent per quemdam pontem, ante se multitudinem videntes hominum et mulierum, per aliam viam reflexerunt gressus suos, in qua habuerunt obviam multitudinem boum, qui gressus suos figunt, fugientibus dantes locum, et capita in aliam partem reflectunt. Ipsi vero ecclesiam B. Germani *k* ante se respiciunt taliter, quod alloquuntur monachum, quem ante januam reperiunt: Aperi nobis quantocius, quia dum sumus liberati meritis B. Eutropii, consequuntur nos inimici nostri. Qui confestim aperuit eis, et illi cum magna velocitate ingressi sunt.

qui vincula sua Sanctonas adferunt.

17 Postea cum advenisset Præpositus, ita locutus est eis: Cum hoc non sit dubium, quin divinum vobiscum sit comitatum auxilium; tamen vobis non concedam abscessum, nisi mihi reddideritis vincula, quibus circumligati fuerant vestra crura. Tunc aiunt illi capti, etiamsi tota hebdomada contigerit nobis manere absque cibariis, non reddemus tibi
B vincula; sed illi portabimus, qui nos ab ipsis misericorditer liberavit; fitque omnis populi proclamatio contra Præpositum, eo quod nullam vim inferre præsumat hominibus, qui liberati essent divinis auxiliis. Tandem aperta ratione superatus, fiduciam firmam concedit captivis, suscipiuntur a civibus, reficiunturque largis dapibus. In crastinum vero occultis tramitibus, licet cunctis aspicientibus, catenas in suis humeris deferentes, egressi sunt ab eorum finibus, tendentes in suis suorumque patrociniis reparare se cibis et vestibus. Dehinc venerunt ad B. Eutropii limina, in cujus altari sua offerunt vincula: post redeunt in suam patriam, mira ac præclara miracula divulgantes.

ANNOTATA.

a *Hinc intellige seculo circiter* 12 *hæc acta esse, vel etiam serius.*

b *Priorem hunc Ordinis Cluniacensis fuisse colligitur infra ex num.* 22, *quæ alia temporis nota est: et in Bulla Paschalis* 2 *ad Pontium Abbatem Cluniacensem an.* 1109, *inter Prioratus Cluniaco subjectos numeratur* S. Eutropius.

c Pontes *urbs, duplo longius ex una parte Xanctonibus*
C *distans, quam Thaleburgum ex altera; a sublicis pontibus (quibus insternitur Singona fluvius, plures ante urbem insulas faciens) nomen accepit teste Massono.*

d *Ita scriptum erat, sed suspecta mihi scriptio est: sagacior alius explicet vel corrigat: ego carcerum præfectos intelligo.*

e *Suspicor esse oppidum quod in tabulis Pictaviæ* Aunay *scribitur, inter Pictavos et Santonas, et his quam illis duplo vicinius.*

f *Hic rursus Œdipo opus foret, cum hujus nominis civitatem nullam tota Gallia reperiam.*

g *Arcam hanc fuisse ligneam, funibus circumstrictam, et desuper lignis oneratam, mox apparebit: et crudele illud custodiæ genus eo tempore usitatum fuisse jam satis liquet ex dictis.*

h Cavilla, *clavus ligneus, Francis* Cheville.

i Præpositus, *usitata etiam hodie Gallis phrasi, rei capitalis Præfectum notat.*

k *Fuit hæc aliqua suburbana ecclesia, ad quam prægressos mox assecutus Præpositus est.*

D

CAPUT III.

Profanantes festum ejus puniuntur, energumeni liberantur.

Vir quidam de castellania de Blanzach, Engolismensis Diœcesis, ignorans S. Eutropii virtutem, egressus foras in agrum cum suis bobus in die festi sui, ut terram excoleret, cum se præparasset ad opus, quidam Miles iter faciens per locum illum, devotus S. Eutropio, eum corripens dixit ei: Dimitte homo, dimitte opus tuum inceptum, cum operari non licet; hodie est festum B. Eutropii, quod digne debet ab omnibus memoriæ commendari, et solenniter cum reverentia celebrari. Verum cum nec timore Dei, nec reverentia Sancti, nec admonitione devoti Militis, perversi hominis temeritas refrænaretur, sed pertinaciter operi insisteret inchoato; verbo contumelioso respondens, ait: Ego terram meam arabo, Eutropius autem se de suis monachis intermittat. Nec mora vix de ore verbo pernicioso egresso, addidit Deus ad gloriam Sancti sui miraculum et flagellum. Mox enim ut aratrum cum una manu apprehendit, et cum altera virgam, in qua erat E
ferreum instrumentum defixum in capite, levaret ad opus; sic virtute mirifica utraque manus suo instrumento cohæsit, ut ad ventris dimissionem digitos [non] valeret aliquatenus relaxare: ipsum etiam interius et exterius tanta percussit cæcitate, quod quidquid operabatur contra eum divina potentia, penitus ignoraret. Nam boves illico faciem verterunt ad iter, et ipsum ad Sancti ecclesiam multis videntibus, et de tanto prodigio admirantibus, ipso ignorante quod ageret, adduxerunt. Ubi lumine quod amiserat cœlitus accepto, compunctos corde, ante sepulcrum sancti Martyris dedit lacrymas, et pœnituit de commisso, seque Deo et B. Eutropio humiliter devovit; promittens ut quamdiu viveret suum festum coleret, et in signum servitutis, ejus sepulcrum annis singulis personaliter visitaret. Mirabile dictu! Statim voto emisso, et promisso devotæ subjectionis dato, sic homo infelix pristinæ restitutus est libertati, quod per seipsum instrumenta deposuit: cunctis qui aderant Deum laudantibus, Sanctique virtutem, qui tam mirabiliter percutit et sanat, vulnerat et medetur. Instrumenta vero usque hodie in ecclesia dependent, in recordationem tanti miraculi, et ut populorum devotio ad festi recordationem F
amplius augmentetur.

Festum suum profanans cæcitate percutitur — *et sanatur:*

alius et devotus

19 In castro de Tallaborgh prope Xantonas accidit, quod quidam devotus, qui B. Eutropio devote et humiliter serviebat, et singulis annis ejus tumulum devotius visitabat, quadam die, completa peregrinatione sua, rediens ad domum propriam, invitavit totam viciniam, ut amplius faceret S. Eutropium honorari et ad consimile alios incitari. Sed hostis antiquus, qui semper circuit quærens quem devoret, voluit ipsum a bono jam incepto penitus revocare. Nam uxor ejus propria, plena dolo, fraude et malitia, quæ fidem thori minime conservabat, et cuidam lenoni amore illicito adhærebat; voluit eum occidere cum securi. Sed noluit Deus permittere tantum malum; innovat Deus signa, immutat mirabilia, et honorificat Sanctum suum. Non potuit mulier levatas manus cum securi deponere, non potest meretrix virum occidere, non potest Dalila comam Sampsonis præscindere, non potest ancilla Petrum decipere, non potest alienigena pervertere Salomonem. Adfuit præsidio S. Eutropius, adfuit præsidio pater pius, quem toto cordis desiderio diligebat; peregrinum suum, positum in periculo, facit tutum; nec est pro lenocinio homicidium subsecutum. Stat

obrigescente uxoris perfidæ manu

A Stat mulier cum instrumento manibus elevatis, fatetur quod facere voluerat, ad spectaculum prolibus adunatis. Sed tantum facinus illico veniam non meretur : oportuit enim, quod vir suus eam ad ecclesiam Sancti duceret, ut fide ac devotione, quam habebat ad ipsum præcipuam, uxori suæ sibi contrariæ valeret veniam obtinere.

liberatur a nece,

Factum est enim quod mulier cum viro suo vacans orationibus per triduum vigilavit : et post, confesso in præsentia omnium suo facinore, meritis B. Eutropii et devotione sui peregrini, manu elevatas laxavit, securim

et ipsam a pœna solvit.

deposuit coram altari; seque in statu pristino restituta, similiter cum viro incolumis ad propria remeavit. Posita fuit securis in eadem ecclesia, inter multa genera instrumentorum, in conspectu peregrinorum venientium; ut cognoscant cuncti, quanta potest apud Deum S. Eutropius suis precibus obtinere.

Alius violato festo intumescens,

20 Alio quoque tempore, solennitate S. Eutropii, quidam carpentarius, dum se præpararet ad ungendum sottulares suos; quidam alius, majorem habens devotionem ad Sanctum, dixit ei : Hodie festum est B. Eutropii, istud facere vobis non licet. Ille vero indignanti animo piam monitionem non suscipiens, reflexo oculo illum respexit; acsi Sancti B haberet potentiam in contemptum; et cessare noluit; sed opus quod inceperat terminavit. Cum vero se vellet de illis sottularibus calceare, factum est divino judicio ad Sancti gloriam, quod statim incepit homo pertinax ingrossari; et post paululum in tantum est ingrossatus, quod nisi cum magna difficultate se poterat aliquantulum inclinare, nec cum manu pede attingere. Igitur pœna edocente Sancti recognoscens virtutem et merita, contritus mente et

ad sepulcrum sanatur :

condolens de peccato, ad ejus sepulcrum est flebiliter deportatus. Dum autem homo ita despectibilis ibi perseveraret in affectuosa et humili prece, membra cœperunt attenuari; et celerrime obtinuit, quod fideliter postulavit. Sequenti namque die sanitatem integram obtinens, domum propriis pedibus est reversus, qui per alios fuerat apportatus. Multi etiam alii, dum B. Eutropii festum contemnunt celebrare, mirabiliter sunt puniti : sed postmodum peracta pœnitentia mirabilius sunt meritis ipsius liberati.

a

item hydropici, ex

21 Alius homo de Episcopatu de *a* Nantes tantum erat turgidus infirmitate hydropis, quod nullo modo videre poterat crura sua. Positus itaque in angustia vehementi et auxilio desperatus humano (expende-C rat enim in medicos multam pecuniam sanitatis amore sed nullo potuit medicinali suffragio adjuvari) tandem ad S. Eutropii patrocinium devoto affectu et prece humili se convertit. Quadam enim die circa festum Pentecostes votum vovens se fecit ad sepulcrum sancti Martyris apportari : ubi S. Eutropius multis precibus exoratus est, et sibi perfecte diu desideratam contulit sanitatem. Alia mulier de vico *b*

b

et mulier :

Joannis de Angely Xanctonensis diœcesis tantum erat inflata, quod vix progredi poterat : quæ se fecit ante S. Eutropium portari per aquam in quadam navicula usque ad portum apud Xanctones : et de portu usque ad ecclesiam, suorum fuit manibus deportata : quæ perducta in eadem ecclesia ante sepulcrum Martyris, novem diebus vigiliis et obsecrationibus interventu S. Eutropii meruit salubriter liberari.

energumena liberatur :

22 Iterum commendemus memoriæ miraculum, quod amplius narrantium actione commendatur. De territorio Burdegalensi, a parentibus quædam insana mulier ad Sancti sepulcrum tracta, non statim incolumitate sibi reddita, dimissa est a suis, sicut res vilis, despectabilis et abjecta. Quæ multo tempore importuna omnibus oratoribus, sub divo pernoctans, frequenter a pueris impetebatur luto et lapide; habebat autem aliquod lucidum intervallum, in quo a Sancto remedium postulabat. Contigit autem S. Hugonem *c* Cluniaci Abbatem monasterium S. Eutropii D visitare, sicut proprium Ordinis Cluniaci insigne

EX MS.

c

cœnobium. Suscipitur autem vir Apostolicus a Fratribus vestibus ecclesiasticis indutis processionaliter, ut decebat. Illic furibunda mulier, gressu concito accurrens, aspectui sancti viri se exposuit, oculis turbida, facie turbulenta, stridens dentibus, lingua protracta, capillis hirsuta, maligno spiritu agitata. Vir autem sanctus, dum mulierem illam horribilem vidit, in se aliquantulum stupefactus, se primo signo Crucis muniens, post insanam mulierem, oratione prævia, aqua benedicta circumsignans, solus ad sepulcrum Martyris vadit, ipsum pro infelici muliere cum lacrymis oraturus. Mirum certe! cum vir Dei orationi insisteret, infelix mulier terræ prostrata, cum multo sanguine reptile quoddam, œstro consimile, vivum et repens evomuit, meritisque B. Eutropii et intercessione sancti Abbatis perfectæ se sensit redditam sanitati : rediitque postmodum comitata suis ad propria, admirationem faciens omnibus, qui eam insanire prius viderant, modo videntes esse [quasi] de mortuis revocatam. Sanctus postmodum Hugo œstrum sibi jussit afferri in quadam tabula, ostendens illud formam esse dæmonis, qui vile spectaculum omnibus in memoriam E tanti facti demonstravit.

item alia :

d

23 Altera quædam mulier, Vixendis nomine, de civitate *d* Agenno, divina permittente justitia, male a dæmonio vexabatur : nunc enim in ignem sese desperate projiciens, nunc collidens in terram, nunc mordens se, caput suum laniabat miserrime et sanguine cruentabat : singulis autem diebus ipsam prædicta vexamina tantum vexabant, quod vix plures ei obsistere poterant, quin propria extraheret vestimenta. Ducitur autem a parentibus ad Sancti ecclesiam mulier infelix, ut per digna ejus merita eam dignaretur Dominus a dæmonio liberare. Mirabile auditu! Cum ante fores ecclesiæ ligatam tenerent, (non enim permittebat Sanctus Dei, diabolum, pacis inimicum, intra ecclesiam recipi) ecce pius pie miserorum miserator, huic mulieri miseræ, miserabiliter laboranti, illico advenit : ad cujus mirificam præsentiam ille malignus spiritus, mulierem obsidens, indignabundus discessit; mente scilicet et corpore mulierem, prius obsessam, liberam derelinquens. Mox ingressa mulier ecclesiam, cum multa secularium admiratione, qui tunc aderant, ad sepulcrum Martyris festinanter accurrit, ut gratias illi F devote exolveret, cujus virtute mirabili et pietate amabili se noverat mirabiliter liberatam.

maniacus sanatur :

24 Romanus S. Eutropii refert de seipso, se mente captum fuisse, et rationabili intellectu destitutum, a suis parentibus magis attractum, quam ductum ad sancti Martyris suffragium postulandum : qui gravius urtica penuriæ puncti, quam sui ægri miseria compuncti, victu deficiente, in alia patria dimisso quem adduxerant insano, ad propria suus reversi. Æger vero impos animi, puerorum multis succumbens injuriis, irrisione et colaphis durius quam ipsa fuit amentia, est affectus. Post paucos vero dies, miseratione Sancti Martyris, Romanus ille sensu recuperato et intellectu, factus immemor beneficii, ad suos redire parentes attentius anhelabat. Quapropter voluntati propriæ satisfaciens, templo Martyris dimisso, usque ad castra (ad Pontem vocant) veniens, a pueris interceptus est et cognitus, qui apud Xanctonas et stulto illudere solebant. Nec mora sublato clamore, luto et cœnulentis platearum purgamentis, stolidiorem hominem insectantes, omni superjecta spurcitia deformem hominem vix deserunt. Deturpatus denique miser homo, totus extra se factus, amentiam iterum incurrit; reversus tamen parumper ad cor, ad S. Eutropium iterum rediit

A diit, misericordiam denuo posciturus, quam superbus perdiderat et ingratus. Affuit Sanctus revertenti, nec contempsit alienigenam, sed suum fecit indigenam, sanitati integerrimæ restitutum. Romanus siquidem ab illo tempore Sancti sepulcrum non deserens, altaris custos constitutus scopis mundat, verrit pavimentum, et medico suo S. Eutropio devotum exhibet famulatum; pertimescens, ne si forte recederet, sibi deterius eveniret; propter ingratitudinem enim pejora infliguntur.

Ex MS

Citharœdus S. Eutropii templum profanans,

25 Cum in Burgo S. Eutropii de Xanctonis habitaret quidam citharista, Benedictus nomine, non opere, victum suum cum cithara modulatis vocibus a transeuntibus quæritabat: sed quia prædictus citharista non Deo sed denario decantabat, quamplurimum attulit amaritatis Martyri Eutropio modulatio citharistæ, sicut statim certis indiciis est ostensum. Nam miser homo, dum citharam percutiendo per ecclesiam discurreret, genitali infirmitate percussus, in conspectu omnium horribiliter cecidit, veluti deberet finaliter expirare. Parva vero morula interjecta, joculator ille ad se rediens, compunctus et pœnitens, voce lacrymabili culpam recognovit, votum faciens Deo et Sancto, se illa arte numquam aliquid de cetero lucraturum. Denique vero voto emisso, B meritis Sancti et devotis intercedentium precibus, restitutus est pristinæ sanitati. Verum Sancti oblitus beneficium, ad simile rediit, sicut canis ad vomitum, peregrinorum vigilias subsecutus, ipsosque ad vanitates magis quam ad devotionem excitabat, citharam melodiis, ut erat solitus, adaptando. Sed quoniam Deus non solum sit ipse largitor misericordiæ, sed etiam malorum potentissimus vindicator; factum est, quod dum miser homo citharizando per ecclesiam inter vigilantes saltaret, cœpit omnibus videntibus terræ collisus se per pavimentum volutare, ore frendens et dentibus membra corporis discerpens, ac si maligno spiritu vexaretur. Quid plura? chordæ citharæ rumpuntur, et ipsa cithara validiori impetu usque ad summitatem interiorem ecclesiæ evolans minutatim confringitur; omnes reddens viso miraculo attonitos et stupefactos. Quid immorer multis? Justo enim judicio fuerunt novissima illius pejora prioribus, propter ingratitudinis vitium: nam infelix homo, qui plausu temerario ad ecclesiam per se venerat, per alios fuit ad domum suam dolore anxio reportatus; in crastinum autem mortuus est sceleratus, inferni mancipium et filius tenebrarum.

morbo

ac deinde morte punitur

26 Alia quoque mulier, de vico qui vocatur *e* Lo- C serac prope Xantonas, quadam perturbatione pavoris tantam incurrit amentiam, quod penitus amiserat rationem, intellectum et sensum; et totum ejus corpus ita effectum fuerat inquietum, quod vix aut minime a pluribus teneri poterat, sed inter manus detinere volentium horribiliter se frangebat. Denique duo filii, quos habebat, non sperantes apud hominem invenire remedium sanitatis, ad S. Eutropii merita præcordialiter se convertunt. O Sancte Eutropi, Martyr Dei sanctissime! o lucerna totius populi, refugium et juvamen! tibi matrem offerimus, tibi commissam *f* devotamus, et a te sanitatem ejus tota devotione deposcimus. Festinato igitur matrem ligatam funibus ad ecclesiam ejus deferunt, et ante altare matrem missam deponunt; ubi novem diebus et totidem noctibus tenuerunt. Die autem altera, munere perfectæ liberationis accepto, cum rationis industria et vivacitate sensuum, domum rediit, gaudens et exiliens et laudans Deum, ac si nullo tempore malum aliquod persensisset.

sanantur, maniaca,

et alius simili malo laborans.

27 Tempore æstivo quidam nauta de Britannia, civitate quæ dicitur *g* Campercorrenti, venit navigio cum pluribus sociis apud *h* S. Severianum; ibique in lecto ægritudinis per dies plurimos decubans, demum D morbo gravissimo afflictus ac prolixitate illius languoris detentus, in furiam est conversus. Socii autem illius, pietate sociali pro ipso Deo votum facientes et S. Eutropio, apud Xantonas ad ejus tumulum vinctum manibus et pedibus, cum magna cordis mœstitia adduxerunt: et ita ibi ligatus et detentus per novem dies, sociis suis pro ipso obnixe voce gemebunda ad Sanctum proclamantibus, pernoctavit: nullum tamen tunc obtinuit remedium sospitatis. Expletis vero novem diebus, homines illi, nihil amplius boni de salute socii sui sperantes, reversi sunt cum infirmo ad S. Severianum, ipsum ægrotantem ad partes suas reducere proponentes. Tamen cum ad merita B. Eutropii devoverunt eum, iterum adduxerunt. Cum autem ad ecclesiam beati Martyris ipsum perducerent, in compedibus et manicis ferreis illico posuerunt; ibi enim tam fortiter corpus suum agitabat, quod catenas totaliter disrupit et vestes proprias dilaceravit. Posito autem ipso in catenis ferreis per aliquod spatium temporis, exinde exivit et eas pariter confregit, et per vias et campos fugam arripuit, et vestem suam exuit, nudusque huc et illuc discurrit. Sacrista vero ecclesiæ, videns quod fugam arripuerat, statim fuit eum prosecutus, ipsumque per campos et villas investigavit. Invento E autem ipso, ad ecclesiam sanctissimi B. Eutropii propria voluntate ac spontaneus revenit; rogans eum et supplicans cum gemitibus et suspiriis, quatenus in compedibus et manicis ferreis strictius iterum poneretur. Completis autem novem diebus noctibusque et amplius, sanctissimus Martyr Christi eum in pristinum sensum et naturalem intellectum divina gratia sibi restituit; sanus et incolumis cum amicis, gratias agens Deo et beatissimo Eutropio, ad propria cum gaudio remeavit.

ANNOTATA.

a Nannetensis Episcopatus *in Britannia Armorica est.*

b S. Joannis de Angeliaco *abest Sanctonis* 7 *vel* 8 *leucis ad septentrionem.*

c S. Hugonis Cluniacensis *Vitam dedimus et illustravimus die præcedenti.*

d Agennum, *Aquitaniæ civitas, ad Matronam flumen.*

e *Hujus loci nomen deest in tabula Topographica Xantonensi; sicut et quædam alia infrascripta.*

f A Devotare *ducitur* Devotatio, *apud S. Augustinum; et* Devotamentum, *apud Tertullianum: sed utrumque in sequiorem sensum pro execratione sumitur.* F

g Corisopitum, *vulgo* Kempercorrentin, *in extremo Britanniæ Armoricæ cornu.*

h *Forte scribendum*, S. Savinianum, *hujus enim nominis vicus*, a portu *cognomen habens, notatur infra Thaleburgum, et adverso Carentono subiri potest navibus.*

CAPUT IV.

Alia S. Eutropii beneficia.

Refert Willelmus Bernardi, quod mulier quædam Stephana, manibus contracta, brachiis et cruribus debilitata, per decem et septem annos in domo eleemosynaria illius monasterii languens decubabat; quodque quodam naturali candore membrorum enormitatem obduxerat, ad compassionem sui visitatores suos invitabat, ipso intuitu simplici et venusto provocans quoslibet e populo ad suæ obsequium servitutis. Cum vero tanto tempore, jam sine spe redintegrandæ salutis, lectum nisi aliorum manibus ingredi non valeret; quadam nocte, cum solennia sancto celebrarentur Eutropio, multa cum peregrinorum

contracta sanatur:

A norum confluentia et Clericorum multitudine copiosa; ante ipsos nocturnales hymnos, S. Eutropius, collegis duobus assumptis, S. Martiale videlicet et a S. Leonardo *a* Abbate, mulieri adstitit in ecclesia ægrotanti, quam mirabili claritate illustrans signoque Crucis ambiens, ut surgeret imperavit. Illa vero debilitatem manuum et pedum demonstrans voce querula muliebriter, impossibilitatem imperatæ obedientiæ asserebat. Mox contractam pastorali baculo, quem manu gestabat, tangens, sanam reddidit, et suorum sociorum nomina indidit. Femina autem, nervorum vigore relaxato, membra pedetentim extendens, surgens incolumis, manus ad tactum indociles porrexit, pedes ad gressum prius inutiles, adaptavit: adstantes vero, audientes membrorum crepitantium sonum, non solum admiratione replentur sed et gaudio, videntes eam erectam stare, quam primo in stratu gestatorio frequenter adductam suis eleemosynis per decem et septem annos aluerant, et modo videbant perfectæ redditam sanitati.

b 29 Quidam e Francia, multum *b* personatus, captus oculorum cæcitate nativa, suorum obsequio ser- B vorum, causa orationis, iter ad S. Jacobum arripuerat; qui per Xanctonas transiens, tramite inflexo, ad Sancti Eutropii sepulcrum vota plurima obtulit; et munera pluriora emendo, paulo post itinere peracto, reditum per Vasconiam faciens, suorum servorum insidias perpessus est, quas subnecto. Instigante enim diabolo, cupiditate pecuniæ quam in sumptus itinerum portabat, servi illi, omni malitia pleni, cæcum Dominum, quem ad secreta naturæ divertentem extra viam stratam fallaciter eduxerant, ibi hominem, lumine oculorum privatum, denariis, equitaturis et rebus omnibus privantes, solum in solitudine dimiserunt. Ille vero quasi truncus inutilis jacens, se sentiens destitutum; altius voce querula opem prout poterat exposcebat. Audientes autem clamorem peregrini, ad ipsum perterriti diverterunt. Cum vero ipsum invenissent, intelligentes suum miserum eventum, moti pietate, cum lacrymis et dolore adducunt in via publica, ubi aliquod subsidium pro alimonia exhibentes, in quodam tugurio dimiserunt. Ille autem, ut erat destitutus humano subsidio, dolorosis vocibus lacrymosisque gemitibus Sancti patrocinium flagitabat. Denique cum specialem ductorem non haberet, manuum auxilio venit cæcutiens ad Sancti ecclesiam, narrans suum omnibus infor- C tunium cum mœrore.

Cæco a suis spoliato ac deserto

30 Cognoscentes autem Fratres hominem, quem ante viderant, de divite factum pauperem, miserti, et sicut proprium est monachorum promptum sibi beneficium obtulerunt. Cum vero per plures dies inter monachos fuisset, recedendi ab eis licentiam cum multis gratiarum actionibus requisivit; qui sibi liberaliter equum et famulum pecuniamque in via tribuunt abundanter. Cumque omnia parata essent sibi necessaria, essetque in promptu recedendi; ductus divino flamine, ad Sancti sepulcrum accessit: ubi se ad terram prosternens, manibus ad modum crucis expansis, cum lacrymis orans, Sancti merita proclamabat. Non defuit ille indefessus miserorum adjutor precibus supplicantis: nam subito supinus ante altaris crepidinem repente ruens, de folliculis, ubi oculi sedem habent, sanguinem emisit; qui palpebras, faciem et pavimentum cruentavit, et oculos aridos mirabili virtute in locum suum pristinumque vigorem restituit. Extollitur exinde clamor ad æthera, vici resonant et compita, populi concursu, juvenum plausu, campanarum pulsu, civitas et ecclesia resonat, omnesque pariter ad Christi amorem et Sancti reverentiam ferventius inflammantur.

visus restituitur :

Joa. 11, 11 31 Quoniam dicitur, quod bonus pastor animam suam ponit pro ovibus suis, quidam homo de Copi- D naco se et sua animalia, quæ habebat, B. Eutropio tamquam bono pastori fiducialiter commendavit; credens ea per ipsius virtutem posse a luporum morsibus custodiri. Aliter antem accidit quam sperabat: nam quadam die, Deo permittente ad honorem Sancti et gloriam, cum pueri domus gregem porcorum per agrum absque pastore permitterent oberrantem; ecce lupi rapacitas furtivos ad prædam concitans gressus, unum de grege, quem homo inter ceteros Sancto devoverat, dentatis faucibus repente sustollens, latratum canum clamoremque pastorum minime veritus, cum eo fugit ad silvam. Redierunt pueri ad hospitium, referunt damnum, mirantur omnes, qui aderant, quomodo prævalere potuerit lupus porco, Martyri devotato: de qua re dum inter se contendunt, et ut lupum quærant intendunt famuli, habentes plus de simplicitate puerili quam discretione; [vident volantes gregatim columbos; et Putatisne, inquit eorum unus] isti columbi, remigio alarum demisso, humiliati se Martyris exponent manibus? Utinam speciosas aves et angelicas Beato possemus portare Eutropio, Angelorum collegæ ama- E bili, et hujus patriæ venerabili tutatori. In hæc verba duo de columbis, nive candidiores, gallinis domesticiores, super humeros imprecantis mansuetius insederunt: attoniti autem juvenes et miraculo exhilarati, quod inceperant iter alacrius emensi, juvenem columborum bajulum usque ad ecclesiam S. Eutropii alacriter subsequuntur.

Ex MS.

optantes columbas S. Eutropio offerre illas prodigiose nanciscuntur,

32 Erat enim tum temporis Sancti venerabile corpus ante altare in quodam tumulo positum, quod postea sicut hodie pater cum cistella plumbea, velut antiquitus reconditum habebatur, honore consignatum fuit in mausolæum et competentius collocatum. Cum itaque prædicti juvenes, cum illo primo, qui avibus erat insignitus, appropinquarent ad tumulum: columbæ ultro blando volatu super thecam sancti Martyris resederunt. Mirantur non modicum circumstantes, et aves quasi cœlitus missas dimiserunt in templo, eas tangere formidantes: columbæ vero circa corpus sedulitate familiari excubantes, ipsæ non modico naturali deposito pavore, victum juxta Sancti pignora perceperunt, sicut a pluribus, qui viderunt, fuit sufficientissime approbatum, nec a loco sancto defuerunt, sui spectaculum pro obsequio exhibentes, usque quo F corpus venerabile fuit inferius cum canticis et laudibus et miraculorum claritate repositum.

quæ ad sepulchrum ejus manent:

33 Nobilis quidam *c* senilis, cum regionariis suis c S. Jacobum adiit; in reditu vero ad monasterium S. Eutropii veniens, quem inter Sanctos Dei et amicos suum elegerat Patronum votis et orationibus et multis donariis se devovit. Alio autem tempore, ardore caritatis accensus, signo sanctæ Crucis se muniens, Hierosolymam petiit, ibi contra paganos pugnaturus, pro fide Trinitatis per effusionem sui sanguinis amplianda. Cum itaque quadam die per quamdam incederet viam prope civitatem Hierosolymitanam, in qua pro inferenda morte militibus Crucifixi lupinæ insidiæ latitabant; quidam ex insidiis surgens ipsum cum sagitta sua tam letaliter vulneravit, ut nulla prorsus superesset spes recuperandæ sanitatis: remansit enim sagitta in visceribus, quæ sibi dolorem vehementissimum infligebat. Cum igitur judicio medicorum omnium, scilicet quos ibi terrarum invenerat, ipsi tam graviter vulnerato impossibilis esset curatio, pro eo quod sagitta in interioribus inclusa minime poterat reperiri; ad domum rediens, gravius ultra vires ferrum, quod portabat, vix sustinens, jam per quatuor annos visceribus putrefactis, audita virtute sancti Eutropii, habitaque cum diligenti indagatione de suis miraculis veritate, ad

hærente in visceribus ferro incurabiliter saucius,

A ad ejus patrocinium, quanto poterat affectu quantoque desiderio, fidentissime se convertit; et salutem, quam nusquam reperire poterat, ab eo suppliciter imploravit.

EX MS.

id sibi ad sepulcrum extrahi sentit

34 Veniens demum ad Sancti sepulcrum, dum ibi assiduis pernoctationibus lacrymosisque precibus homo tam miserabiliter afflictus insisteret; ecce medicus salutis, Eutropius videlicet, quasi statim sagittam obfuscatam tanti temporis rubigine ejecit mirabili virtute de corpore vulnerato, manuumque suarum suavi contactu expulsa omni viscerum putredine, restituta carne, solidatoque vulnere, contra spem humani consilii ægrotantem integræ restituit pristinæ sanitati. Sentiens autem se ita perfecte sanatum, in vocem divinæ laudis et B. Eutropii prorumpens, Dei misericordiam et Sancti virtutem, tamque insigne miraculum ad honorem sancti Martyris explicat universis : qui videntes in tam aperto prodigio B. Eutropii potentiam, admiratione simul et gaudio replebantur, ipsumque laudum præconiis extollebant. Fecit autem fieri nobilis iste sagittam argenteam, quam cum ferrea, quam diu portaverat inclusam in corpore, ante altare sancti Martyris suspendit, ad spectaculum populi, ut tam nobile miraculum omnes ad Sancti amorem et reverentiam B incitaret.

militi ereptus equus redditur.

35 Gregorius homo de Barbejaco, miles de novo factus, non tamen de militari genere procreatus, cum accinctus fuisset militari apparatu, equum sortitus est bonum et habilem ad militiæ officium exequendum; confidebat enim cum ipso se esse in non usitato officio aptiorem, et contra suos adversarios fortiorem. Quapropter ad S. Eutropium veniens, nobilem nobilium protectorem, suum devovit equum; pro eo pretium obtulit, et in sua custodia fidentissime commendavit. Contigit autem non multum post, quod in hostium manibus cecidit, suumque equum perdidit tenerrime dilectum. Rediens vero pedes domum anxius, præ dolore noctem ducebat insomnem, spe deposita ulterius militandi, lamentabaturque frequenter pro equo perdito, quia præ nimia paupertate unde haberet alium, non habebat. Sed cum [quidam] e notis suis deridentibus dicerent ei, non sentientes Sancti virtutem; Putasne S. Eutropius, quem clamitare non cessas, cum distet a te decem leucis, equum perditum tibi restituat? Ille vero multo magis confisus de Sancti curiali virtute, intra se clamabat : S. Eutropi, redde mihi equum C perditum, quem tibi tota devotione devovi : redde mihi thesaurum meum, cum me videas depositum a gradu penitus militari. Cum hæc et similia Sancto Dei proponeret, ecce equus repente venit ad domum novi militis sicut amiserat, acsi manu Dei duceretur. Gaudet non modicum miles pauperculus viso equo, solvit Deo et B. Eutropio gratiarum uberrimas actiones.

36 Hæc sane miracula, solenniter, ut dictum est, D approbata, quæ latiori tractatu *d* conscripta, modisque diversis tradita, in multis voluminibus reperi; in quadam summa et breviter annotavi. Nam, ut in principio posui, si vellem omnia sigillatim construere miracula, quæ per ipsum et modernis temporibus operari dignatus est, et adhuc operari non cessat ille dux supremus, pro cujus amore Martyr gloriosissimus Eutropius subire mortem non timuit, vires non suppeterent nec tempus sufficeret cuncta per ordinem explicare. Sicut enim Sanctus iste præclarus, dum viveret, in miraculis exstiterat; sic a die migrationis animæ a corpore, usque ad præsentem diem, præclaris miraculorum insigniis coruscat, per diversas mundi partes, divina sibi potentia largiente. Nam captivi mirifice liberantur fractis compedibus, contracti reperiuntur erecti, paralytici consolidantur, dæmones ab obsessis, suscepto obedientiæ sancto mandato, ab ipso Martyre effugantur : cæci, surdi, muti, hydropici, naufragi, omnes ipsius meritis accipiunt remedia salutis; omnibusque morbis et periculis in necessitate positis, Sancti patrocinium devote poscentibus, misericorditer subvenitur. Ad te ergo, o bone Jesu, cunctorum principium, animarum refugium, sermonem humiliter convertimus; ut per istius Sancti digna merita, tibi sponso E animarum fidelium, lampadibus intus igne divini amoris accensis, tecum intraturi ad supernas nuptias occurramus; ubi hymnos cœlicos cum S. Eutropio, qui tecum immortalis impassibilisque permanens vivit, et cum Beatorum Spirituum choris, perenniter in supernæ majestatis præsentia decantemus : quod nobis de tuæ bonitatis largitione concedere digneris, qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivis et regnas, per infinita secula seculorum. Amen.

d Epilogus de miraculorum ceterorum multitudine.

ANNOTATA.

a *Vix dubito quin hic sit ille, miraculis et captivorum liberatione celeberrimus, Leonardus, qui* 6 *Novembris colitur, et decimo a Lemovicibus milliario juxta ecclesiam a se conditam vixit, non tam Abbas quam Eremita dicendus, sanctoque Martiali Lemovicensium Episcopo devotissimus.*

b Multum personatus, *sive, ut Franci loquuntur,* un grand personnage.

c Senilis, *id est, grandævus, quomodo Francice dicitur* Vieillard, *senex. Nisi forte conjectet aliquis legendum esse* de Senlis *id est* Silvanectensis : *certe non admodum senex fuisse debuit, cui vires et ad peregrinandum et ad bellandum suppetebant.* F

d *Hunc* tractatum *seu* latiora volumina, *si quis uspiam repererit, rem Sancto nobisque gratissimam faciet ipsa describendo et transmittendo, ut publici juris fiat thesaurus, hactenus absconditus eoque inutilis.*

DE

DE SANCTIS MARTYRIBUS ALEXANDRINIS,

DOROTHEO PRESBYTERO, RODOCIANO DIACONO, VIATORE, TERENTIO, MARTINO, MAJORICA, VICTORE, CLAUDIO, SILVANO, CLEMENTE AL. ORIMENTO, HONORATO, ITEM VICTORE, REDUCTO, ITEM HONORATO, THELEFORO, PRIMOSO, ROGATO, FELICE, ITEM FELICE, LUCIANO, COLOSO, ITEM ROGATO, REVOCATO, SEVERO, COTIDIA, FORTUNO, SPINICA, JOCUNDO, DEMETRIO, JULIO, SECUNDINO EPISCOPO, MERITO, HONORO, ITEM SILVANO, SATURNINO, EMILIANO, SATURNINA, APHRODISIO PRESBYTERO, DUGDO, PASTORE EPISCOPO.

B G. H. E

XXX APR.

Plurimi Martyres in Martyrologiis S. Hieronymi eorum nomina 30 Aprilis in antiquiore codice, collata cum aliis :

Post tam varios et illustres Christi Martyres, quos toto hoc mense Aprili triumphum sanguine suo meruisse ac reportasse ostendimus, hoc ultimo die agmen claudunt facile centum et triginta generosi athletæ, ex quibus nonaginta suis nominibus Fastos sacros reddunt nobiliores. Indicantur hi in quatuor Martyrologii Hieronymiani apographis, et in suas classes distributi optime ordinantur, in antiquissimo codice, ante annos prope mille charactere Teutonico exarato, quem ex Epternacensi acceptum cœnobio hactenus toto hoc opere produximus : et sic ibidem prima classis indicatur. Pridie Kalendas Maji in Alexandria Dorothei Presbyteri, Rodociani Diaconi, Viatoris, Terenti, Martini, Majoricæ, Victuri, Silvani, Orimenti, Honorati, Victorini, Reducti, item Honorati, Talesfori, Primusi, Rogati, Felicis, item Felicis, Luciani, Colisi, Revocati, Severi, Cotiæ, Fortuni, Spinicæ, Jocundi, Juli, Emeriti, Honori, Silvani, Saturnini, Emelliani, Saturninæ, Afrodi, Dugdi, Partoris Episcopi. *Hactenus primarium apographum : a quo haud procul dissentiunt tria alia apographa, scilicet Corbeiense Parisiis excusum, Lucense a Florentinio in lucem datum, et MS. Blumianum : in his* Rodociani *scribitur, et* Victoris *in Corbeiensi, loco* Viatoris, Maloricæ *et* Claudii *in Blumiano*, Clementi *loco* Orimenti *in Lucensi et Blumiano. At vitio amanuensis inde usque* Julium *desunt octodecim nomina Martyrum in Parisiensi editione ; et loco omnium ponitur nomen* Demetrii, *cujus in aliis non fit mentio. In aliis duobus scribuntur* Victori, Thelefori, Primosi, Colesi ; *quæ supra sunt nomina* Victorini, Talesfori, Primusi, Colisi ; *et in Lucensi omittitur alter* Felix ; *ac loco* Revocati, *ponitur in utroque* item Rogati. *Item post* Severum, *ordine transposito, collocantur nomina* Spicæ, Cotidiæ, Fortuni, Jucundi : *quæ supra Epternacensi sunt* Cotiæ, Fortuni, Spinicæ, Jocundi. *Et hinc resumuntur nomina Martyrum in editione Parisiensi : atque post* Julium *interponitur in tribus apographis* Secundinus Episcopus, *in Epternacensi desideratus : in hoc quoque* Emeritus, *illis est* Meritus. *Ast* Emellianus Emelianus *et* Emilianus *aliis, in Parisiensi omissus est. Loco etiam* Afrodi, *scribitur* Affrodi, *et* Afferodi ; *loco autem* Partoris, *melius in aliis legitur* Pastoris Episcopi.

C

varii in aliis Martyrologiis :

2 *Varii ex his in aliis Martyrologiis exprimuntur. In antiquo Barberiano, cum quo etiam genuinum Bedæ Martyrologium contulimus, et in Treverensi S. Maximini ista leguntur :* in Alexandria Dorothei Presbyteri, Rodociani Diaconi, Clementi, Honorati, Reducti, Secundini Episcopi. *Idem, ultimo dempto, sunt in MS. Pragensi ecclesiæ metropolitanæ ; et ibi* Redactus *scribitur, qui aliis est* Reductus. *In MS. Richenoviensi exprimuntur nomina* Dorothei Presbyteri, Rodociani Diaconi, Viatoris, Martini, Majorici, Victoris : *ex his penultimus* Majorica *dicitur aliis. In MS. Reginæ Sueciæ, etiam ab Holstenio laudato in Animadversis ad Martyrologium Romanum, ista habentur :* In Alexandria natale SS. Dorothei Presbyteri, Rodociani Diaconi, Terentii, Martini cum aliis LII. *Sed hi ad plures classes spectant. In MS. Coloniensi S. Mariæ ad Gradus ista ex præcedentibus repetuntur :* In Alexandria nat. SS. Dorothei Presbyteri, Rodoliani Diaconi, Clementis, Reducti. *In aliis MSS. solus* Dorotheus *nominatur, aut cum Sanctis sequentium classium conjungitur. In MS. Romano Ducis Altempsii sub finem referuntur nomina ista* ; Secundini Episcopi, Pastoris Episcopi. *In MS. Trevirensi S. Maximini parvo, sed antiquissimo, ista habentur :* Pastoris Presbyteri ; Demetrii, Quirini Episcopi, F
Saturnini. *De* Quirino *seorsim infra agimus. MSS. Trevirense S. Martini et Ultrajectinum S. Mariæ cum Usuardo genus martyrii adscribunt his verbis :* In Alexandria Pastoris Episcopi, cum aliis XXIV igni combustis et in mare mersis : *et hæc eadem verba ad* XXX *Martii habentur apud Grevenum et Canisium. Sed hi* XXIV *potius ad tertium ordinem Martyrum sunt referendi.*

inter quos est S. Pastor Ep.

et S. Aphrodisius Presb.

3 *Denique qui supra* Afrodus, Affrodus *sive* Afferodus *scribitur, videtur ab aliis* Aphrodisius Presbyter *appellari. Ita Rabanus :* In Alexandria natalis Afrodisii Presbyteri cum aliis triginta. *Eadem habent Notkerus, et auctor Martyrologii sub nomine Bedæ suppositi, sed hic* Ephrodisium *appellat ; Ast* Effrodisius *dicitur a Greveno et Canisio et in MS. Aquisgranensi. In MSS. Richenoviensi et Rhinoviensi :* Alexandriæ Frodisi Presbyteri. *Demum in hodierno Martyrologio Romano :* Alexandriæ sanctorum Martyrum Aphrodisii Presbyteri et aliorum triginta. *Non apponimus numerum* triginta *sociorum, quia suis nominibus præter* Aphrodisium *exprimuntur* novem et triginta. *Colitur* XXII *Martii* S. Afrodisius Episcopus Bitterrensis : *cujus aliquam Vitam scripsit Petrus Calo Ordinis Prædicatorum, et titulo non debite expresso adscribebatur pro cultu dies*

alius a S. Afrodisio Episc. Biterrensi.

AUCTORE G. H. et S. Secundinus Episcopus.

A xxx *Aprilis, unde et nos illam Vitam ad hunc diem dandam posueramus: sed jam seponimus pro Supplemento ad diem* XXII *Martii, si forsan videantur aliqua miracula inde in lucem proferenda. Nam circa Vitam est eadem fabulosa narratio, quam ibi et supra* XXVIII *Aprilis ex Petro Calo et Petro de Natalibus relatam refutavimus. De* S. Secundino Episcopo, *omisso in apographo Epternacensi, sed relato in aliis tribus exemplaribus Martyrologii Hieronymiani, item in MSS. Romanis Barberiano et Altempsiano et Trevirensi S.* D *Maximini, dubium nobis fuit, num ille sit, qui infra cum* S. Agapio *colitur, Cyrthæ in Numidia passus: cujus Acta martyrii mox subjiciuntur, inserta Actis SS. Mariani et Jacobi: et num potius hisce sit jungendus; an denique idem sit qui tertiæ classi adjungitur. Qua admonitione facta eum, inter hosce Martyres repertum, relinquimus.*

DE SS. AGAPIO ET SECUNDINO EPISCOPIS, THEODORO PRESB. MARIANO LECT. ET JACOBO DIAC. ÆMILIANO MILITE, TERTULLA ET ANTONIA VIRGINIBUS ET ALIA MULIERE CUM II GEMINIS. ITEM SECUNDIANO, CONCORDIO, FLORIANO, GABRO, GAJANO, POSTUMO, MOMMINO, QUINTIANO, CASSIO, FASILO, FLORENTIO, DEMETRIO, GUDUDO, CRISPINO, ITEM CRISPINO, DONATO, ZEONE, ET ALIIS PLURIMIS TAM CLERICIS E B QUAM LAICIS,

G. H.

MARTYRIBUS APUD CIRTHAM ET LAMBÆSAM IN NUMIDIA.

CIRCA AN. CCLIX

Acta horum Martyrum solidissima

Eminentissimus Baronius in suis Annalibus Ecclesiasticis, ad annum Christi* CCLXII *num.* 34, *scribit*, inter totius Africæ provinciæ carnificinas, in persecutione Valeriani et Galieni Imperatorum peractas, illam ceteris immaniorem videri, quæ in Numidia facta comperitur. Extare quippe de ea ab uno ex Confessoribus illis, jam Martyre designato, scriptam epistolam, qua ipse concaptivus, Jacobi Diaconi et Mariani Lectoris præcipue conscribens historiam, aliorum quoque Martyrum meminit, nempe Agapii et Secundini Episcoporum, Æmiliani viri clarissimi, Tertullæ et Antoniæ Virginum, et cujusdam matris cum suis geminis, et aliorum plurium. Quantum autem ex stylo conjicere licet, videtur *inquit idem Baronius* fuisse discipulus Cypriani, cujus in scribendo nonnihil imitatus est dictionem; nobile plane antiquitatis monumentum a nobis recognitum atque magno studio adhibito (quantum licuit in rebus adeo pervetustis et codicibus depravatis) diligenter emendatum. Eam igitur, tum ob rerum gestarum præclaram cognitionem, tum etiam ut ex iis, quæ fideliter scripta C sunt, cetera quæ non scripta sunt vel injuria temporis perierunt, contemplari possimus Acta Martyrum, *in Annalibus* describere operæ pretium existimamus. *Hæc Baronius. Edidit eadem Acta Laurentius Surius ad hunc diem* XXIX *Aprilis: quæ nos damus iterum ex quatuor MSS. codicibus desumpta, scilicet ex Passionali Ecclesiæ Cathedralis S. Lamberti apud Leodienses, olim S. Victoris Parisiensis ante annos sexcentos exarato; tum ex antiquiore forsan MS. Trevirensi monasterii S. Maximini; præterea pergameno MS. insigni cœnobii Bodecensis, Ordinis Canonicorum Regularium S. Augustini in diœcesi Puderbornensi; denique ex MS. Ultrajectino S. Salvatoris; nisi quod eadem Acta, in duobus ultimis codicibus contractiora sint.*

Annalibus Ecclesiasticis inserta: hic ex variis MSS. dantur:

cultus sacer aliorum 29 Aprilis.

2 *Martyres hi celebrantur in antiquis Martyrologiis, partim* XXIX *partim* XXX *Aprilis, ac priore die ista leguntur apud Usuardum:* In Numidia, apud Cirthensem coloniam, natale sanctorum Martyrum, Agapii et Secundini Episcoporum: qui persecutione Valeriani, post longum exilium, apud præfatam urbem (in qua tunc maxime Gentilium rabies ad tentandam justorum fidem inhiabat) ex illustri Sacerdotio effecti sunt Martyres gloriosi. Passi sunt in eorum collegio Æmilianus miles, Tertulla et Antonia sacræ Virgines, et quædam mulier cum suis geminis. *Similia aut etiam plura habentur apud Adonem, Notkerum, Bellinum, Maurolycum, Felicium, Galesinium, Canisium, cum pluribus MSS. ac potissimum hodierno Martyrologio Romano. Sed Galesinius, cum supposititio Beda et Burgensi Breviario hos omnes Martyres referunt* XXX *Martii. Auctor quoque Florarii MS. ad* XXIX *ejusdem mensis collocat memoriam* Tertullæ et Antoniæ Virginum et Martyrum, cum quadam habente duos geminos, *non* germanos *ut perperam excusum in Prætermissis ad istum diem. Ante reliquos Martyrologos citatos Wandelbertus duos Episcopos his versibus celebravit:*

Tertia Pontifices, ara meritisque dicatos,
Agapium pariterque Secundinum veneratur.

At quia nemo antiquorum indicavit quo loco fuerint Episcopi, videbantur publici juris ac primo occupantis. F *Hinc qui Adversaria Juliani Petri consarcinavit Hispaniæ attribuit num.* 533 *his verbis:* Corpora sanctorum Martyrum Agapii Episcopi Carthaginensis Hispaniæ, et Secundini vel Secundi Bracharensis, ex Hispania, missorum Cyrtem urbem Numidiæ in exilium, ubi passi sunt sub Valeriano, a quo passi sunt exilium. Præcessit Secundus Calidonium Episcopum Bracharensem: horum corpora relata sunt ad Hispanias, missa dono Comiti Raimundo genero Imperatoris Adefonsi sexti. *Hinc eos inscripsit Martyrologio suo Hispanico Tamayus de Salazar, et utrusque Vitam conscripsit; at fatetur se nescire quo loco nunc servantur istorum Pontificum lipsana. Inscripsit etiam Secundinum Hagiologio Lusitano Cardosus. Fatemur et nos libenter nescire utrum ipsi unquam, aut vivi aut mortui in Hispaniis fuerint, et nisi certiora dentur monumenta id numquam credemus.* SS. Antoniæ et Tertullæ *dicuntur a Masino Reliquiæ esse Bononiæ. Fortassis ex cœmeteriis Romanis allatæ, et Martyrum a Numidicis diversissimorum. Adjunximus* S. Theodorum Presbyterum, *quia in pervetusto MS. Casinensi charactere Longobardico ista leguntur,* Natalis

A lis sanctorum Martyrum Theodori Presbyteri, Agapi, Secundini.

3 *De SS. Mariano et Jacobo agunt iidem Martyrologi ad diem* XXX *Aprilis, quorum unus Ado hoc de iis concinnavit elogium:* Pridie Kalendas Maii. Natalis sanctorum Martyrum Mariani et Jacobi, quorum prior Lector, posterior Diaconus erat. Et cum jam pridem infestationes Decianæ persecutionis in confessione Christi evicisset Marianus; iterum cum carissimo collega tentus est apud Cirthensem coloniam: ubi post dira et exquisita supplicia (ita ut Marianus per summos apices pollicum suspensus, et gravi pondere pedibus innexus, crudelissime torqueretur) diu in carcere macerati sunt. Sed divinis miserationibus mirabiliter confortati, deinde Lambesitanam urbem directi ad Præsidem, ibi rursum longo tempore carcerali ergastulo mancipati sunt: sed iterum divinis revelationibus alleviati, novissime cum multis aliis gladio consummati sunt. *Hæc Ado, eique consentiunt reliqua Martyrologia et ipsa Acta: Inter* multos alios, *quorum ubique fit mentio, videntur censendi Martyres, qui cum* Mariano et Jacobo *nominantur in quatuor antiquis apographis Martyrologii Hieronymiani, et constituunt ibidem secundam classem Martyrum, atque his verbis indicantur in antiquissimo codice Epternacensi:* Et alibi Secundiani, Concordi, Mariani, Jacobi, Gabri, Gaiani, Postumi, B Momini, Quintiani, Cassi, Fasili, Florenti, Demetri, Gadudi, Crispini, item Crispini, Donati, Geonis. *Est aliqua in aliis apographis hinc inde differentia, dum nomina* Concordiæ, Marciani, Floriæ, Galani, Stari-li, et Zenonis *efferuntur, sed semel, loco* Concordii, Mariani, Floriani, Gaiani, Fasili et Zenonis. *Est in aliquo MS. non antiquo* Zonus Episcopus Martyr, *forsan hujus* Zeonis *aut* Zenonis. *Ex his* Secundianus *est in MS. Trevirensi S. Martini,* Crispinus *in MSS. Aquisgranensi, Augustano S. Udalrici, Parisiensi Labbæi et apud Grevenum in Auctario Usuardi. Non obest etiam, quod urbe Lambæsa omissa, dicatur,* et alibi: *hoc enim valde commune est dicto Martyrologio Hieronymiano, dum loca minus nota occurrunt. Coluntur etiam* VI *Maii inter alios Afros Martyres* Marianus et Jacobus: *qua occasione de his duobus agit Rabanus, et sub dubio Notkerus.*

aliorum 30 Aprilis:

Martyres adjuncti ex antiquis Martyrologiis:

4 *Sunt autem urbes Numidiæ, olim Episcopales,* Cirtha *seu* Cirta *et* Lambæsa: *prior* Metropolis *fuit, diciturque hodie* Constantina *appellari; altera Ptolomæo* Lambæsa, Legio augusta tertia, *distat* Cirta *versum ortum* XXIV *millibus passuum. Passi sunt hi Martyres post S. Cyprianum, qui S. Mariano in visione* C *apparuit, jam ante Martyr effectus, anno Christi* CCLVIII, *die* XIV *Septembris: ut videatur horum martyrium posse referri in annum sequentem* CCLIX, *et sic præcessit captivitatem Valeriani, et ultimam quasi ruinam Imperii Romani, cum in hoc complures variis in locis exorti essent tyranni, qui triginta numero a Trebellio Pollione recensentur. Hanc autem* proximam justi sanguinis ultionem *prædixisse videtur S. Marianus moribundus.*

locus

et tempus martyrii.

5 *Corpora* SS. Jacobi et Mariani Martyrum *requiescunt Eugubii in Umbria ad radices Apennini, in ecclesia Cathedrali sub horum invocatione constructa: quorum translationi sacer est dies* X *Maii, uti asserunt Ughellus tomo* I *Italiæ sacræ in Episcopis Eugubinis. Sed quando aut qua occasione ex Africa in Italiam translata fuerint, nusquam est memoriæ proditum. Ughello attestantur Jacobillus in Additionibus ad diem* XXIX *et* XXX *Aprilis de Sanctis Umbriæ, et de Reliquiis Umbriæ pag. 4, et Ferrarius in Catalogo generali ad dictum* X *Maii.*

Reliquiæ et cultus SS. Jacobi et Mariani Eugubii.

NOT. 37

D

VITA

Auctore coævo et teste oculato.

Ex variis MSS. et editione Baronii ac Surii.

PROLOGUS.

Quotiescumque aliquid beatissimi Martyres Dei omnipotentis et Christi ejus, festinantes ad promissa regni cœlorum, carissimis suis verecundius mandant, memores sunt humilitatis, quæ semper in fide solet facere majores: et quanto modestius petierunt, tanto efficacius impetraverunt, et nobis hoc prædicandæ gloriæ suæ munus testes Dei nobilissimi reliquerunt: Marianum dico, unum ex dilectissimis fratribus nostris, et Jacobum; quos mihi scitis, præter communem sacramenti religionem vitæque societatem, domesticis affectibus adhæsisse. Qui contra sævientes seculi pressuras et gentiles impetus, habituri tam sublime certamen; prælium suum, quod instinctu cœlestis Spiritus inierunt, in notitiam fraternitatis per nos venire jusserunt. Non quod in terris vellent coronæ suæ gloriam per jactantiam prædicari; sed ut præcedentibus experimentis, multitudo plebis et Dei populus ad exemplum fidei posset armari. Nec immerito idem edituro mihi fiducia E familiaris injunxit: quis enim dubitet, quin nobis in pace vitæ communitas fuerit, quando nos individua dilectione viventes una, tempus persecutionis invenit?

Acta petentibus Martyribus scripta.

2 Nam pergebamus in Numidiam simul, ut semper antea, socio parique comitatu viam ingressi: quæ nos ad exoptatum fidei et religionis obsequium, illos jam ducebat ad cœlum. Et venerunt in locum, qui appellatur Muguas, cui est Cirthensis Coloniæ suburbana vicinitas: in qua tunc maxime civitate, Gentilium cæco furore, et ex officiis militaribus persecutionis impetus, quasi fluctus seculi, tumescebant; et avidis faucibus ad tendandam fidem justorum, rabies diaboli infestantis inhiabat. Unde Marianus et Jacobus, beatissimi Martyres, certissima et exoptata divinæ in se dignationis signa tenuerunt, qui in ea regione, in qua persecutionis tempestas turbulentius fureret, hora jam maturante deducti intelligebant sua, Christo gubernante, ad ipsum coronæ locum directa vestigia. Namque omnes dilectos Christo cruenti et cæcati Præsidis furor, per militares manus requirebat. Nec in hos solos F crudelitatis exercebatur insania, qui in superioribus persecutionibus inconcussi libere Deo viverent: sed in illos quoque manum diabolus insatiabilem porrigebat, quos jamdudum in exilia submotos, etsi nondum sanguine, mente jam Martyres, ferox Præsidis amentia coronarat.

In crudeli persecutione,

3 In his ab exilio perducebantur ad Præsidem Agapius et Secundinus Episcopi, prædicandi ambo spiritali dilectione, alter etiam carnalis continentiæ sanctitate. Perducebantur, inquam, non a pœna, sicut Gentilibus videbatur, ad pœnam, sed a gloria potius ad gloriam, a certamine ad certamen aliud: ut qui captivos a seculi pompis in obtinendo Christi nomine subegissent, etiam mortis aculeos consummatæ fidei virtute calcarent. Neque enim fas erat, ut tardius quærerent in terrena colluctatione victoriam, quos jam Dominus secum habere properabat. *a* Et contigit, fratres, ut Agapius et Secundinus, ex illustri Sacerdotio Martyres gloriosi, in eo transitu, quo ad beatum passionis suæ prælium, Præsidis quidem temporanea potestate, sed Christi electione pergebant, nostrum interim dignarentur hospitium. Quibus tantus inerat spiritus vivificationis et gratiæ, ut tam sanctis præclaris Dei testibus jam parum

S. Agapius et Secundinus Episcopi

a excepti in hospitio scriptoris,

esset

AUCTORE COÆVO EX MSS.

animant alios suis verbis: inter hos SS. Marianum et Jacobum:

A esset, quod ipsi martyrio pretiosum sanguinem destinassent, nisi etiam alios Martyres fidei suæ inspiratione fecissent. Horum tanta in fratres caritas fuit et tanta dilectio, ut licet taciti possent tam devotæ et obstinatæ virtutis exemplis fidem fraternitatis astruere, tamen ad stabilitatem perseverantiæ latius consulentes, pectoribus nostris rorem tractatus salutaris infunderent: neque enim tacere poterant, qui Dei sermonem videbant. Nec mirum, si paucis illis diebus tam large nostrum omnium mentes eorum tractatus salubris animavit, in quibus jam Christus, micante gratia, de proxima passione fulgebat.

4 Denique ita proficiscentes illi, Marianum et Jacobum exemplo et magisterio suo dispositos reliquerunt, ut recentissima gloriæ suæ vestigia demitterent secuturis illorum viam. Vixdum enim biduum fluxerat, ecce Marianum et Jacobum carissimos nostros sua palma quærebat, nec, ut alius in locis, unus hoc aut alius stationarius miles agebat, *b* sed centuria. Nam violenta manus et improba multitudo sic ad villam, quæ nos habebat, quasi ad famosam sedem fidei convolarat. O exoptanda nobis incursio! O felix et digna exultatione trepidatio! B Siquidem ad nos ventum est propter hoc tantum, ut Dei dignationem Mariani et Jacobi justus sanguis expleret. Vix hoc in loco possumus, fratres dilectissimi, gaudia cumulata frænare: qui alios ante biduum ad ipsum passionis exitum a nobis futuros Martyres habebamus. Quos cum jam matura divinæ dignationis hora fortius quæreret, etiam nos aliqua fraternæ gloriæ parte perstrinxit, quia pertrahebamur a Muguis in Cirthensem Coloniam. Sequebantur autem carissimi nobis, et ad palmam passionis electi, quos et nostri amor ducebat, et Christi matura dignatio. Ita miro modo et immutata pergendi ordine, sequebantur illi, qui fuerant antecessuri Denique illis non fuit longa dilatio: namque dum nos exultantius adhortantur, se quoque Christianos esse liberiori gaudio prodiderunt. Mox interrogati, cum in fortissima nominis Christi confessione perstarent, deducuntur in carcerem.

abducti Cirtam, fidem profitentur:

dire cruciantur

5 Tunc attentantur numerosis durisque cruciatibus per stationarium militem, justorum piorumque carnificem, adhibitis in auxilium crudelitatis ejus *c* Centuriarum et Cirthensium magistratibus, hoc est, diaboli sacerdotibus; tamquam membrorum laceratione frangeretur fides, cui cura corporis vilis est. C Et Jacobus quidem, sicut erat in virtute fidei semper austerior, qui et infestationes jam semel Decianæ persecutionis evicerat, affectavit se non Christianum tantum, sed Diaconum confiteri: Marianum autem fecit tormentis obnoxium, quod se Lectorem tantum *d*, sicuti fuerat, fatebatur. Quænam illa tormenta, quam nova, quam diaboli venenato sensu et dejiciendi artibus exquisita supplicia? Pependit Marianus ad vulnera, et quæ Martyri etiam in ipsis lacerationibus affuit gratia, sic tortus est, ut illum exaltaret et pœna. Nexus autem, qui pendentem gerebat, non manus, sed summos apices pollicum vinxerat; scilicet ut digitorum tenuis exilitas plus in ferendis membris ceteris laboraret. Addita etiam pedibus injusta pondera; ut discordantibus pœnis utrimque distracta, et viscerum convulsione resoluta, de nervis suis totius corporis compago penderet. Nihil egisti juxta templum Dei, juxta Christi cohæredem, nequitia Gentilis. Suspenderis licet membra, concusseris latera, divulseris viscera; Marianus noster in Deum fidens, quantum corpore torquebatur, tantum mente crescebat. Victa denique feritate torquentium, rursus in carcere de triumpho suo multum lætatus includitur; ibique cum Jacobo et reliquis fratribus, gaudium victoriæ Dominicæ frequenti oratione celebravit.

Marianus suspenditur ad extremitates pollicum additis ad pedes ponderibus;

reducitur ad Carcerem:

6 Quid nunc, Gentiles? Creditis Christianos sentire carceris pœnas, et seculares horrere tenebras, D quos manet gaudium lucis æternæ? Spiritus cum fida spe venientis gratiæ cœlos mente complexus, suis jam non interest pœnis. Secretam licet suppliciis quæratis et abditam sedem, gravesque antri caligantis horrores, domumque tenebrarum; fidentibus in Deum nullus squallidus locus, nullum tempus triste sentitur. Fovet illos Deo patri dicatos fraternitas Christi diebus ac noctibus. Etenim Mariano, post illam vexationem corporis altius in soporis tranquilla resoluto, quid divina dignatio ad fiduciam spei salutaris ostenderit, experrectus sic ipse nobis narravit: Ostensum est, inquit, mihi, fratres, tribunalis excelsi et candidi nimium sublime fastigium, in quo quidam judicis ad vicem præsidebat. Illic erat catasta; non humili pulpito, nec uno tantum ascendibilis gradu; sed multis ordinata gradibus, et longe sublimis ascensus: et admovebantur Confessorum singulorum classes, quas ille judex ad gladium duci jubebat. Tum exauditur mihi vox clara et immensa, dicentis: Marianum applica. Et ascendebam in illam catastam: et ecce ex improviso mihi, sedens ad dexteram ejus judicis, Cyprianus apparuit, et porrexit manum, et me levavit in altiorem catastæ locum, et arridens dixit: E Veni, sede mecum. Et factum est, ut audirentur aliæ classes, me quoque assidente: et surrexit ille judex, et nos ducebamus eum ad prætorium suum. Iter autem nobis erat per locum pratis amœnum, et viridantium nemorum læta fronde vestitum, opacum cupressis consurgentibus in excelsum, et pinnis pulsantibus cœlum, ut putares eum locum per omnem circuitus ambitum lucis virentibus coronatum: sinus autem in medio pellucidi fontis exuberantibus venis et plurimis liquoribus redundabat. Et ecce subito ab oculis nostris ille judex recessit. Tunc ibi Cyprianus phialam, quæ super marginem fontis jacebat, arripuit; et cum illam de fontis rivulis implesset, hausit, et iterum implens mihi porrexit, et libenter bibi. Et cum Deo gratias agerem, excitatus, inquit, mea voce, surrexi.

recreatur visione,

7 Tunc Jacobo quoque in recordationem rediit, quod sibi hanc significasset coronam divinæ dignationis ostensio. Nam superioribus diebus, cum ejusdem carrucæ vehiculo Marianus et Jacobus, et cum his ego, viam communiter carperemus; ad medium fere diem, inter illa itineris confragosa mirabili et alto sopore correptus, postquam a nobis F interpellatus et excitatus evigilavit; Perturbatus sum, inquit, non sine gaudio meo, fratres, sed et vos mecum gaudere debetis. Vidi, inquit, juvenem, inenarrabili et satis ampla magnitudine, cujus vestitus *e* discincta, erat in tantum candida luce, ut oculi in eam constanter intendere non possent: cujus pedes terram non calcabant, et vultus oris super nubes erat. Is cum transcurreret, unam tibi Mariane, et unam mihi, zonas purpureas in sinus nostros jaculatus est, et ait: Sequimini me cito. O quietem, vigiliis omnibus fortiorem! O quietem, in qua feliciter dormit, quisquis in fide vigilat! quæ terrena tantum membra sopierit! quoniam videre Deum, nisi spiritus non valebit. Quantum exultantes, quamque sublimes animos Martyrum esse credendum est, quibus in sancti nominis confessione passuris, et audire Christum ante contigit, et videre offerentem se suis quocumque tempore? Non fuit impedimentum vehiculi promoventis inquieta jactatio, nec dies medius, qui sub calore tunc fulgebat solis: nulla noctis expectata secreta sunt: novo genere gratiæ Martyri suo Dominus novum tempus visionis elegit.

uti etiam S. Jacobus,

8 Nec in unum aut in alium fuit ista dignatio: namque

A namque Æmilianus, quamvis equestris ordinis gentiliter haberetur, unus tamen in carcere et ipse de fratribus, qui ad quinquagesimum prope ætatis annum cum carnis continentia pervenerat, continuatis in carcere gemina superpositione jejuniis, et orationibus sæpe repetitis, per quas devota mens pasta *f*, in alium diem et sacramento Dei parabatur : in somnum media die reclinatus, moxque quiete discussa, talia nobis suæ visionis patefecit arcana : Perducto mihi, inquit, de carcere, homo Gentilis, hoc est, frater meus carnalis, occurrit. Is res nostras admodum curiosus insultabunda voce perquirit, sciscitans quatenus nos in pœnalibus tenebris illis et inedia carceris haberemus. Cui respondit : Milites Christi et in tenebris clarissimam lucem, et in jejunio cibum saturabilem, Dei habere sermonem. Et cum hæc audiret : Scitote, inquit, quod omnes vos, quicumque in carcere habemini, si obnixe perstabitis, maneat pœna capitalis. At ego, qui verebar ne compositum luderet fraude mendacium, confirmare votum meum volui : Vere, inquam, patiemur omnes? At ille rursum affirmans, dixit : Gladius vobis et sanguis in proximo est. Sed velim scire, an omnibus vobis, qui vitam contemnitis, discreta an æqualia munerum cœlestium præmia rependantur. Cui re-B spondi : Non sum idoneus tam magnæ rei proferre sententiam. Attolle, inquam, ad cœlum paulisper oculos : jam videbis innumerabilem turbam micantium siderum. Numquid stellæ omnes pari luminis honore præfulgent? et tamen omnibus lumen est. Ad hæc ille curiosus, iterum quid interrogaret invenit. Ergo si qua discretio est, inquit, qui vestrum sunt in promerenda Dei voluntate potiores? Nimirum, inquam, præ ceteris duo, quorum nec tibi dicenda et Deo nota sunt nomina. Novissime acrius incumbente atque perscrutante molestius : Hi sunt, inquam, qui quo difficilius et rarius vincunt, gloriosius coronantur : et propter hos scriptum est : Facilius camelus intrabit per foramen acus quam dives in regna cœlorum.

f

et S. Æmilianus miles :

cum aliis Lambesæ carceri inclusus :

Matt. 19, 24

9 Post has ostensiones in carcere diebus pauculis commorati, producuntur in publicum, ut eos Cirthensium magistratus, elogio confessionis suæ honoratos, transmitteret cum parte damnationis ad Præsidem. Et ecce unus e circumstantibus fratribus nostris omnium in se Gentilium convertit oculos, quod jam per gratiam proximæ confessionis Christus in ore ejus et facie relucebat. Cumque ex eo turbulentis et ferventibus animis quæreretur, an ejusdem et ipse esset religionis et nominis, rapuit tam dul-C cem promptissima confessione comitatum. Sic elogiis suis beati Martyres, plures Dei testes, dum ipsi ad martyrium parantur, acquirunt : et jam transmissi ad Præsidem, negotiosum ac difficile iter cum voluptate properaverunt. Tunc eos Præsidi admotos, jam bis eis notus, bis usitatus iterum Lambesitanus carcer accepit. Hæc enim sola sunt apud Gentiles hospitia justorum.

10 Interim per dies plurimos effusione sanguinis transmittebatur ad Dominum numerosa fraternitas, nec pervenire ad Jacobi et Mariani Clericorumque victimam rabies insanientis Præsidis poterat, laicorum tam multis occupata vulneribus : nam ita inter se nostræ religionis gradus artifex sævitia diviserat, ut laicos a Clericis separatos, tentationibus seculi et terroribus suis putaret esse cessuros. Ergo carissimi nostri et fidelissimi milites Christi, ceterique de Clero contristari aliquantulum cœperunt, quod laicis certaminibus sui laude perfunctis, servaretur sibi tam lenta et tam sera victoria.

Laicis occisis,

11 Tunc Agapius, qui jamdudum martyrio suo consummato fidei sacramenta perfecerat, qui et ipse, cum pro puellis duabus, Tertulla et Antonia, quas sibi carissimas ad vicem pignorum diligebat, repetitis frequenter precibus oraret, ut secum et illæ Dei D dignatione Martyres fierent, retulerat meritorum suorum tali revelatione fiduciam : Quid assidue petis, quod una oratione meruisti? Is ergo Agapius, agenti Jacobo in carcere per tempus quietis apparuit. Nam sub ipso ictu passionis, dum expectatur carnifex; Et bene, inquit Jacobus, ad Agapium ceterorumque Martyrum beatorum pergo convivium. Nam ista, inquit, nocte Agapium nostrum videbam, inter omnes alios lætiorem, quos una nobiscum Cirtheesis carcer incluserat, solenne quoddam et lætitiæ plenum celebrare convivium. Quo cum ego et Marianus, quasi ad *g* agapen, spiritu dilectionis et caritatis raperemur; adcucurrit obvius nobis puer, quem constabat esse alterum ex geminis, ante triduum cum matre passis, corona rosea collo circumdatus, et in manu dextra palmam viridissimam præferens : Et, Quid properatis, inquit? Gaudete et exultate : cras enim nobiscum et ipsi cœnabitis. O Dei magna in suos et præclara dignatio! O vere paterna pietas in Christo Jesu Domino nostro, qui dilectis suis et indulget tam larga beneficia, et clementiæ suæ munera præstaturus ante declarat! Dies a visione primus illuxerat, et jam promissis E Dei sententia Præsidis serviebat : quæ Marianum et Jacobum et ceteros Clericos, tandem Patriarchis cum gloria redditos, e pressuris seculi sententia animadversionis emisit. Et perducti sunt ad coronæ locum, qui riparum collibus hinc et inde sublimis, media fluminis *h* convalle subsederat, sed et spectaculo erat celsa utrimque altitudo aggeris. Alveus ipsum medio sinu fluorem beati sanguinis hauriebat. Nec deerat utriusque sacramenti genus, cum et baptizarentur suo sanguine, et lavarentur in flumine.

AUCTORE COÆVO EX MSS.

Jacobus differri Clericos dolens, novo visu Martyrialis convivii recreatur,

g

h

et capite plectitur ad fluvium,

12 Mira tunc ibi cerneres et exquisita compendia sæviendi. Nam cum manum carnificis gladiumque ipsum, tot cervicibus debitum, numerosus justorum populus cingeret, artifex seritas dispositas agminum series in ordinem redigebat, scilicet ut sacrilegi percussoris ictus, velut impetu quodam furoris, pia colla percurreret; deinde, ut ne expectabile fieret cruentum illud et barbarum ministerium, hanc sibi expeditionem sceleris invenit. Nam si uno in loco percussurus ipse consisteret, immensam struem corporum cumulus, acervaret : ipsum denique spatium tanta strage completus alveus denegaret. Tunc oculis sub ictu ferri de more velatis, nullæ tamen aciem liberæ mentis clausere tenebræ, sed largus atque inæstimabilis splendor immensæ lucis affulsit. Nam F plerique cum proximis atque assistentibus sibi Fratribus, quamvis in visum carnalis acies non pateret, videre se tamen mira quædam loquebantur; et quod sibi apparerent equi, desuper niveo colore candentes, quibus inveherentur juvenes candidati. Nec defuere ex eodem Martyrum numero, qui collegarum relationem attestarentur auribus, et exauditos equorum fremitus ac sonos recognoscerent. Ibi et Marianus, prophetico spiritu jam repletus, fidenter ac fortiter prædicabat, proximam justi sanguinis ultionem variasque seculo plagas, velut de cœli jam culmine minabatur, luem, captivitatem, famem, terræque motus, cynomyiæ venena cruciantia. Qua prædicatione non tantum Gentilibus insultabat fides Martyris, sed etiam Fratribus vigorem æmulandæ virtutis et quasi classicum præcinebat, ut inter tantas seculi plagas, justis Dei tam bonæ atque præclaræ mortis raperetur occasio. His peractis, Machabaico gaudio [Maria] Mariani mater exultans, et passione perfecta jam secura de filio, non illi tantum cœperat, sed et sibi quæ tale pignus ediderat, gratulari. Complectebatur in filii corpore suorum viscerum gloriam, et in ipsa cervicis vulnera frequens osculum pietas re-

cum turba magna et Mariano.

cui applaudit Maria mater

ligiosa

AUCTORE COÆVO EX MSS.

A ligiosa figebat. O te felicem merito *i* Mariam, o te beatam et filio tuo matrem et nomine. Quis in ea tanti vocabuli felicitatem credat errasse, quam sic uteri sui fœtus ornavit? Inæstimabilis vero Dei omnipotentis et Christi ejus in suos misericordia, qui fidentes in suum nomen, non solum gratiæ dignatione confortat, sed et sanguinis redemptione vivificat. Nam quis digna æstimatione possit ejus beneficia metiri? qui in hoc paterna indulgentia semper operatur, ut in nos et hoc ipsum, quod Dei nostri sanguine rependi credimus, conferatur : cui gloria et imperium in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Baronius ita* : Et contigit ut Fratres Agapius et Secundinus, *et inde colligit scriptorem quoque Episcopum fuisse. Verum in MSS. est.* Et contigit, Fratres, ut Agapius et Secundinus.

b *Baronius legit* Subcenturio, *eoque adducit Livium, cui lib.* 8 Subcenturio *est* qui subjiciebatur Centurioni. *Sed frustra hæc omnia : apparet enim nullum esse sensum in ista lectione. In quodam MS. legitur,* sed Centurio, *qui sensus commodior quidem,*
B *necdum tamen bonus ; quia licet plus sit Centurio quam unus alterve stationarius ; quid poterat Centurio, plus quam alius quivis, adversus multitudinem, si illa vetuisset capi Martyres? Optime igitur MS. S. Maximini* sed centuriaria ; *tantum corrigatur mendum, quo bis scriptæ sunt duæ ultimæ syllabæ : hanc enim lectionem probabit addita ratio, cur non solum missus sit* unus aut alius stationarius miles.

c *Ubique erat* Centurionum ; *sed quia non dicuntur* magistratus Centurionum, *vel legendum fuit,* centurionibus et Cirthensium magistratibus ; *vel, si* magistratus *etiam ad prius membrum pertinebant, corrigendum fuit* Centuriarum.

d *Videtur indicari, eo magis incanduisse tyrannum, quo in minori gradu positus majorem præferebat fiduciam : vel majoris gradus confessionem extorquere voluisse, ut ampliorem inde sibi laudem arrogaret.*

e *In similibus, et æque ob vetustatem venerandis SS. Perpetuæ et Felicitatis Actis, num.* II, *ad diem* 6 *Martii, gloriosam quoque visionem suam narrans Perpetua, dicit, quod sibi, contra Æthiopem, ut videbatur, luctaturæ, in auxilium* exivit vir quidam, miræ magnitudinis, discinctatus purpuram inter duos
C clavos per medium pectus, habens calliculas multiformes, ex auro et argento factas, *ubi dubitavimus*
D *essetne sequenda alia lectio* distinctatus : *quod et nunc hoc loco dubitamus ; nequaquam tamen ambigimus, quin quæ hic describitur tanta luce candens* Discincta *vel* Distincta, *fuerit suprema vestis ; nec admittimus Baronii Suriique correctionem, jubentium legi cujus* vestitus distinctus. *Quid autem si in priori loco* discinctatus *idem sit, quod* discinctam, *id est, ad pectus diffibulatam togam indutus, quæ tamen clavos suos, uti ibi dicitur, utrimque habeat, non ad usum, sed ad ornatum? Talis certe nunc fere est superior vestis togatorum omnium, tam in ecclesia quam in curia. Hac præsumptione et ibi elegimus scribere* discinctatus, *et hic* discincta *retenta est.*

f *Quid si legatur hoc modo?* Per quas mens posita in altum, dignationi et sacramento Domini parabatur. *Ita sane et sensus clarior et præcedenti phrasi conformior locutio haberetur.*

g *De* Agape, *seu convivio Christianorum, mutuæ dilectionis causa (unde nomen habet) etiam in templis institui solito, tractat Baronius ad annum* 57 *num.* 132 *et pluribus seqq. ubi varia Agaparum genera distinguit.*

h *Inter Rubricatum et Ambsagam fluvios Africæ, quorum ostiis utrimque includitur Numidia, Geogra-*
E *phicæ tabulæ pleræque nullum statuunt fluvium, qui mediam regionem perluens, Lambesam adlambat. Solus Ortelius, in descriptione Africæ proprie dictæ,* Pagydam *inter illos sic medium pingit, ut Oleachitim sinum portumque constituat, et credi possit per Lambesitanæ urbis pomœrium fluere : quod et probat Barbariæ novissima descriptio in Atlante Blaviano, ubi longe supra urbem* Lomfaram (*quæ omnino nostra* Lambesa *est*) *exortus fluvius, jam grandis et lacum efficiens, pingitur.*

i *In MSS. codicibus distingui non poterat,* Mariani, *an* Mariam, *esset legendum. Baronius dum* Mariani *legit, et sensum videt non subsistere, addit parenthesim* (Beata enim ipsa appellabatur). *Quin potius* Felicem *substantivum credidit, habiturus nomen, cui responderet subsequens* felicitatis *elogium? Non tamen huic satis felici conjecturæ acquiescere licet, quia istud* o te Felicem merito Mariani ! *plenum sensum non habet. Itaque in aliam lectionem inclinor, quæ et sensum perfectum facit, et vacuum non sinit manere elogium, quod eam* sic uteri sui fœtus ornavit : *videtur enim alludi ad istud Elisabethæ dictum Deiparæ Virgini,* Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui ; *vel ad istud mulieris Evangelicæ, Lucæ* II, F
27 Beatus venter qui te portavit.

DE SANCTIS MARTYRIBUS.

G. H.

POMODIANO DIACONO, IGNEO, RUMETINA, REMISURINO, CUM ALIIS XXIV. SECUNDIANO EPISCOPO, ALEXANDRO DIACONO, BUBATO, SATURO, DIODRO, ROPODIANO ET NOMENSI.

XXX APR.

In duas turmas videntur divisi,

E*st hæc tertia Martyrum classis, in quatuor antiquis Martyrologii Hieronymiani apographis descripta, et forsan in duas turmas distribuenda : harum prima in antiquissimo Epternacensi codice ita indicatur :* Et alibi Romodiani, Ignei Diaconi, Rumetinæ, Remisurini, cum aliis XXIV *et immediate subjungitur altera turma :* Secundini Episcopi, Alexandri Diaconi, Bubato, Saturi, Diodri, Ropodiani, Nomensis. *Qui ceterorum antesignani ubi* Romodianus *scribitur, in aliis tribus apographis est* Pomodianus *et* Diaconus *dicitur* cum aliis viginti quatuor ; *omissis scilicet* Igneo, Rumetina et Remisurino : *quos exhibet Epternacense MS. Deinde in hoc est* Secundinus Episcopus, *qui in aliis tribus est* Secundianus Episcopus. Alexander Diaconus *et* Saturus *eodem modo ubique nominantur ; at pro aliis etiam reponuntur nomina* Babuti, Diodori *et* Diotri, Repodiani *et* Nomensis.

2 *In vetusto Martyrologio bibliothecæ Vaticanæ, signato numero* 5949, *et charactere Longobardico conscripto, ita leguntur ;* Alexandriæ SS. Dorothei Presbyteri, Pomodiani et Rodociani Diaconorum, qui

A qui igne extincti et in mare missi sunt cum aliis viginti quatuor. *Quæ meliori cum distinctione in antiquis Martyrologiis Casinensi, etiam charactere Longobardico, et Romano Ducis Altempsii, ita traduntur :* in Alexandria natalis S. Dorothei Presbyteri : et alibi Pomodiani Diaconi et Rodociani, igne ustorum et in mare missorum, cum aliis viginti quatuor. *Referuntur hi* XXIV igne combusti et in mare missi *etiam in MSS. Trevirensi S. Martini et Ultrajectino S. Mariæ, sed perperam S. Pastori adjuncti : de hoc egimus supra in prima classe Martyrum, inter quos etiam est* Rodocianus Diaconus. *At* Podonianus *legitur in MS. Vaticano S. Petri : qui in MSS. Aquisgranensi et Labbeano et apud Grevenum* Pomodianus *scribitur,* D *et vitio Amanuensis in MS. Augustano* Nomadianus, *et additur* Rodimini, *seu* Rodimi *in Labbeano, forsan loco* Rodociani, *aut* Rumetinæ. *In eodem, primo loco celebratur* Alexander Diaconus.

an igne extincti et in mare mersi?

AUCTORE G. H.

3 *Abstinemus conjecturis, quæ possent ex dictis formari : puta quod* Igneo *irrepserit pro* igne, *voce addita ad explicandum Martyrii genus : quod* Babuto *in ablativo positum, ubi cetera nomina scribuntur in genitivo, sit nomen loci, ac forte melius alibi scribatur* Babuto, *legique debeat* Babuco, *ut significetur civitas ejus nominis in Hernicis : aliaque hujusmodi.*

DE S. QUIRINO EPISCOPO ET MARTYRE

IN CŒMETERIO ROMANO PRÆTEXTATI DEPOSITO

G. H.

XXX APR.

P*rogredimur cum antiquis quatuor apographis Martyrologii Hieronymiani : in quo, post tres Martyrum classes jam indicatas, ista leguntur juxta Epternacensem codicem.* Romæ, Quirini B Episcopi. *In MSS. Lucensi et Blumiano :* Romæ depositio Quirini Episcopi. *In MSS. Corbeiensi Parisiis excuso :* Romæ depositio Quirini, Secundini. *At Florus in MSS. Atrebatensi, Tornacensi et Lætiensi :* Romæ depositio S. Quirini Episcopi et Martyris. *Rabanus, Notkerus, cum MSS. Aquisgranensi, Richenoviensi et Rhinoviensi ista habent.* Romæ depositio Quirini Episcopi. *At* Quirici *legitur in MSS. Barberiniano, S. Maximini et S. Cyriaci MS. Trevirense S. Martini et Grevenus,* Romæ Quirini Episcopi.

2 *Locus depositionis ita indicatur in MS. Romano Ducis Altempsii :* Romæ in cœmeterio Prætextati depositio Quirini Episcopi. *Quibus additur* Via Appia, *in MS. codice Reginæ Sueciæ, et sic inde excudit Lucas Holstenius in Animadversis ad Martyrologium Romanum. Hinc corrigendum MS. Vaticanum S. Petri, dum legitur* Romæ Prætextati, Quirini. *Scilicet* in cœmeterio Prætextati. *In MS. Leodiensi S. Lamberti adduntur socii his verbis :* Ipso die Quirini Episcopi cum aliis duodecim. *Sed hi videntur transferendi esse ad sequentem classem uti* Secundinus *ad alios hujus diei Martyres.*

3 *Cujus loci fuerit Episcopus Quirinus, non indicatur : et nullus inter Romanos Episcopos seu Pontifices tali nomine signatus comparet. Imo forsan alibi martyrio coronatus est, et corpus Romam delatum, in cœmeterio Prætextati via Appia depositum fuit. Non apposito loco inter alios Martyres collocatur* Quirinus *in MS. Augustano, et* Quirinus Episcopus *in MS.* E *Trevirensi S. Maximini valde antiquo. Fuit* S. Quirinus Sisciensis in Pannonia Episcopus et Martyr, *cujus corpus, ob incursionem barbarorum Romam a Christianis delatum est, et via Appia depositum, uti dicetur ad diem ejus natalem* IV *Junii.*

4 *Sed de hoc* Quirino *Episcopo hic agi quomodo judicabimus? quandoquidem ea translatio forsitan facta est diu post conscriptum Martyrologium Hieronymianum. Non est hic etiam de cujus Translatione agi ad* V *et* VI *diem Februarii ibidem inter prætermissos diximus, et hoc loco quæsituros nos promisimus : quia nempe S. Quirinum Tribunum, cujus nos acta discussimus* XXX *Martii, multi ad* XXX *Aprilis collocant; et ad hunc spectat illa reliquiarum Translatio : quare dictis Februarii loci mutandum erit nomen mensis et pro Aprili ponendus Martius.*

C

DE SS. RODICIANO DIACONO, TERENTIO ET MARINO PRESBYTERO, DAGARO CUM ALIIS DUODECIM. METURO, CLEMENTE, LUCINO, TELESFORO, PRIMOSO, SATURNINO, EMELIANO, MAJORICA, SATURNINA.

F

G. H.

MARTYRIBUS APHRODISIÆ.

XXX APRILIS

Martyres indicati

Q*uarta ista Martyrum classis est in antiquis apographis Martyrologii Hieronymiani : et ea post S. Quirinum, apud Romanos depositum, ita traditur in codice Epternacensi :* in Frodiria Rodiciani Diaconi, Terenti, Marini Presbyteri, Dagari, cum aliis XII, Meturi, Clementis, Lucini, Telesfori, Primosi, Saturnini, Emeliani, Majoricæ, Saturnini. *Aliqua in reliquis apographis differentia est. Ac primo palæstra Martyrii in MSS. Lucensi et Blumiano etiam* Frodiria *est : in MS Corbeiensi Parisiis excuso est* Afrodiris, *quo putamus signari* Aphrodisiam, *urbem Episcopalem provinciæ Europæ in Thracia, etiam Ptolomæo notam lib. 3 cap. 11, et* Ἀφροδισίας *dictam; aut* Aphrodisiam *metropolim et Archiepiscopalem Cariæ, etiam Ptolomæo lib. 5* Ἀφροδισίας *appellatam. Et hæc de loco. Ipsa nomina Martyrum in pluribus consentiunt : solum loco* Rodiciani, Dagari, Meturi Lucini, Telesfori, Saturnini, *etiam scribitur,* Rodociani, Dicari, Maturi, Luciani, Telisfori, Saturninæ : *quæ plane est parva discrepantia.* Dagarius *memoratur hoc die in MS. Martyrologio Tamlachtensi in Hibernia.*

locus martyrii

similis 3 Maji.

A 2 *Uti hic est* Rodicianus Diaconus, *ita celebratur apud Græcos* III *Maji* S. Rhodopianus Diaconus *cum* Diodoro, *apud* Aphrodisiam urbem Cariæ *sub Diocletiano a civibus suis multa verbera perpessus, ac tandem crebra lapidatione ad mortem usque appetitus : quem a* Rodiciano *ejusque sociis alium arbitramur; quod in his nullus Diodorus nominetur. Facilius admittemus*, Rodiciano *et* Rhodopiano *eamdem obtigisse palæstram martyrii; haud difficulter tamen unam eamdemque personam credituri, cujus nomen minus recte* D *Latini expresserint, si ad hanc sententiam stabiliendam aliquid novæ probationis accesserit. Causa enim Rhodopiani, ab hoc die et hac societate, in qua passus fuit, removendi ad Majum, eumque Diodoro jungendi, assignari posset utriusque simultanea translatio in aliquam Constantinopolitanarum ecclesiarum, quæ tali die ibidem solita sit celebrari.*

G. H.

DE S. POLYCHRONIO EPISCOPO

A*ntiquissimum apographum martyrologii Hieronymiani concludit hunc mensem Aprilis his verbis : quæ ob suam antiquitatem proferimus. Ita autem habet :* Depositio Polcroni Episcopi. *In MS. Corbeiensi Parisiis excuso ejusdem Martyrologii ita traditur :* Depositio Polocromi Episcopi. *In MS. Parisiensi Labbæi, scribitur* Polochroni Confessoris. *In MS. Augustano S. Udalrici legitur*, Polderoni Confessoris. *Celebravimus die* XVII *Februarii :* Polychronium Episcopum Babylonis et Martyrem : *et* S. Pulchronium Episcopum Virdunen- B sem : *sed quia dubitamus, aut potius arbitramur, neutrum horum hic referri; ob testimonium quatuor illustrium martyrologiorum, eumdem voluimus judicio benevoli lectoris proponere, et quod is visis aliis Martyrologus statuerit, plane ratum habere.*

2 *Interim monemus, tomo* I *Bibliothecæ novæ Labbeanæ, extare Chronicon Virdunense conscriptum ab Hugone, primum monacho S. Vitoni Virdunensis, tum Abbate S. Petri Flaviniacensis in Burgundia circa finem seculi* XI, *ubi dicitur, quod* B. Pulchronius, urbis Clavorum Episcopus, cursu vitæ consummato, discessit pridie Kalendas Maji, et migravit ad Dominum. *Adduntur alia de sepultura, multaque præmittuntur de Vita et gestis; quæ si ad manum fuisset Februarium elaborantibus, majori cum nostra atque lectorum satisfactione de Sancto isto Episcopo egissemus; nunc autem satis est hic indicari, ad supplementum ope-* E *ris plenius retractanda.*

D. P.

DE SANCTO MERCURIALI

EPISCOPO FOROLIVIENSI IN ITALIA.

CAPUT I.

Cultus, ætas, Vita scripta et examinata.

XXX APRILIS

F*laminiæ, quæ hodie Romandiola dicitur, urbs antiqua et nobilis* Forum-Livii *est, inter Faventiam et Cæsenam; Christianis sacris imbuta jam inde a primis nascentis Religionis exordiis.*

An primus Liviensis Episcopus,

Ea an et quos habuerit Episcopos ante S. Mercurialem, cujus hoc die in urbe et diœcesi tota celeberrimus est cultus, ignoratur. Primum ipsum notum posteritati fecit, C *tum viventis insignis virtus, tum ad mortui sepulturam adeo crebra miracula, ut primum super eam erecta sit ecclesia S. Stephano dedicata; deinde assurrexerit Abbatia, nunc cum ipso templo S. Mercurialis dicta, et Vallumbrosanis monachis tradita cum jure parochiali. Ibi sub majori ara diu requievit arca, sacri corporis custos; de cujus inspectione hoc insculptum lapidi monumentum, et Archivii publici scripturis insertum, exhibet Historiæ Foroliviensis novissimus et accuratissimus scriptor Paulus Bonoli, quo deducente cuncta urbis sacraria obivimus et lustravimus, dum Forolivio Romam transitum haberemus, anno* MDCLX. *Monumenti illius hæc sunt verba :*

mortuus anno 156,

2 Anno Domini MCCXXXII, tempore Gregorii Papæ et Fæderici Imperatoris, XI Kal. Septembris, aperta fuit hæc arca per D. Albertum Episcopum et Petrum Abbatem, et expositum hoc B. Mercurialis corpus quindecim diebus omnibus ad videndum. In dicta arca inventa est lamina plumbea continens ut infra. In nomine Patris, Filii, et Spiritus sancti. Hic requiescit corpus B. Mercurialis Episcopi Liviensis. Obitus vero ejus pridie Kalendas Maji, CLVI.

aut alius ejusdem nominis?

Hinc nata est anceps Foroliviensibus disputatio de hujus sancti Episcopi ætate, aliis corruptam aut vetustate corrosam plumbeam laminam afferentibus, idque ex solo præjudicio, non ex fide oculatæ inspectionis; aliis plures Mercuriales fuisse asserentibus, quorum unius antiquissimi hoc corpus et festum sit, alterius vero sint acta Vitæ, quæ circumferuntur. Quod merito ut rem valde insulsam refellit historiographus Foro-liviensis prælaudatus : quis enim credat, ejus cujus servata fuerint Acta, nullam aliam fuisse servatam memoriam vel in officio ecclesiastico vel in corporis ejus reliquiarumve F *honore.*

Qua fides lamellæ plumbeæ,

3 *Equidem eruditissimo Annalium ecclesiasticorum scriptori Baronio vehementer assentior, quod plumbeæ isti laminæ plus detulerit fidei, quam quibuscumque popularibus traditiunculis, et quæ iis inædificata post plurium seculorum decursum sunt, ætatis mediæ scriptis seu Legendis seu Chronicis. Quamvis enim Æra Christiana vulgaris neque accurata sit, neque primis seculis fuerit usurpata : postquam tamen illa semel invaluit et passim recepta fuit, cœperunt ad eam exigi antiquiorum gesta temporum. Quod secutus lamellæ istius sculptor credi potest, et tantæ antiquitatis aliquod argumentum habuisse, quo secundo seculo S. Mercurialem adscriberet. Neque dicas, ut dicunt alicui, centenarii numeri notas duas aut tres vetustate exesas : non enim potuissent non animadvertere hiatum deficientium litterarum ii, qui tam solicite ipsius tenorem transcripsere, si vere tale quidpiam deprehendissent. Certe præsumi non debent in transcribendo errasse, donec evidentiori id constet probatione. Facilius credam lamellæ auctorem, quia nullum Mercuriali antiquiorem Episcopum noverat, persuasus autem erat Episcopatum Foroliviensem ex antiquioribus esse, sub Alexandro, Sixto, Telesphoro institutis; citius mortuum credidisse hunc, ut arbitrabatur, primum Episcopum.*

4 *Definiri quidem a nobis non potest ætas et tempus*

sculptæ

seculo 8 aut 9 sculptæ?

A *sculptæ laminæ : hoc tamen ausim affirmare, tunc esse sculptam quando S. Mercurialis corpus ex veteri sepulcro in marmoream istam arcam fuit repositum, idque tam olim, ut ejus translationis memoria nulla apud posteros superfuerit seculo* XIII. *Forte cum erecta est ecclesia in titulum parochialem, et quæ prius S. Stephani dicebatur sub appellatione S. Mercurialis instaurata fuit : quod* VIII *aut* IX *seculo factum licebit opinari.*

Tunc videntur etiam factæ picturæ.

Eodem tempore in ipsius templi parietibus depicta fuisse existimabo quæ de S. Mercurialis mirabilibus gestis conservabat memoria popularis. Vitæ enim ex Vallumbrosanorum monachorum scriptis ad Antonium Gallonium Romam missæ nobisque a Patribus Oratorii communicatæ, auctor fuit antiquus, qui ante fundatam eo loco Abbatiam scripsisse videtur, atque adeo ante seculum Christi XI. *Hic vero usus Prudentii exemplo, qui S. Cassiani martyrium versu descripsit, ut pictum viderat :* Nos quoque, *inquit*, studiose habentes de Sanctorum gestis indaginem, ad B. Mercurialis Confessoris et Episcopi Liviensis pervenimus tumbam; ibique ejus inquirentes actiones, nihil ab illius accolis loci valuimus indagare, præter quasdam nimium teneras actionum illius depictas imagines : sed ut retulerunt a multis temporum emensis lustris Acta Præsulis prædicti ablata fuerunt ab eis, *puta*

ex quibus jam erandis accepta vita ante sec. 11,

B *cum Italiam vastarent barbari, et sacra loca popularentur aut igne consumerent, maxime quæ extra urbes posita mœniorum circulo non includebantur.*

nullum autem ætatis indicium dat,

5 *Nunc porro videamus quid picturæ illæ exhibere potuerint, quidque eis vel ex propria auctoris conjectura vel ex populari narratione addi debuerit, ut historia vitæ aliqua texeretur. Primo loco occurrit punitio cujusdam Judicis, eodem blasphemo ore sacram Eucharistiam sumentis, quo Christum sub ea præsentem negaverat, coram S. Mercuriali aliisque peracta. Judicem Ariminensem, Christianæ religionis contemptorem fuisse, quem pictura referebat, ex vulgi opinatione sumi debuit; qui ne anonymus esset, succurrit oportune Taurus ille, sub Constantio Ariano Præfectus Ariminensis; qui Patribus Arimini ad Concilium collectis, priusquam disjungerentur, vim intulit; atque ut Ursacii et Valentis confessionem, subdole contextam, velut Catholicam reciperent, callide induxit : quo nomine pessime audivit apud Catholicos omnes, ideoque visus idoneus est cui prædicta blasphemia et mors condigna tribuerentur. Hoc autem præsumpto prosequitur conjecturam suam auctor vitæ;* adfuerunt, *inquiens*, forte etiam et alii celeberrimi Episcopi Rofillus Populiensis, Leo Feretranus, Marinus, Gaudentius et Gemmianus, *quorum ætates conciliare velle, propter unum* forte, *inutilis*

sed solum occasionem unamquam conjecturarum

C *mihi conatus videtur : interim quod hic auctor per unam etiam conjecturam, alii ut certum accipientes, coegerunt posteros qui ista defenderent in omnes sese partes torquere. Altera pictura (plures autem fuisse ex iis quæ narrantur in Vita colligi nequit, exhibebat Episcopos duos immanem draconem Sacerdotalibus stolis illigatum pertrahentes ad puteum, et cæcum a S. Grato Diacono illuminatum. Ex duobus Episcopis alterum esse S. Mercurialem non dubitabatur, alterum esse S. Rufillum vicinæ Foropopuliensis urbis Episcopum credere jubebat Foropopuliensium consensus, idem ex sui Sancti Patroni qualibuscumque Actis referentium.*

cetera tot seculis post dici cœpta

6 *Præter hæc duo, nihil est in Vita, quod possit ex picturis acceptum dici, cetera rhetorico more dilatata ad historicam fidem nihil faciunt. Quæ autem post Vitam scriptam accessere ad historiam S. Mercurialis, per monachos Vallumbrosanos, ea nec fundamentum quidem habent in traditione, tunc cum Vita scriberetur recepta; adeoque indigna sunt omnia quæ stabiliendæ chronologiæ substernantur. Si enim usque ad seculum* X *vel* XI, *nihil sciebatur de S. Mercuriali, nisi quod in picturis videbat et ex illis narrabat populus; hoc autem totum et multo etiam amplius si complexus est auctor*

AUCTORE D. P.

D *Vitæ, suo ingenio supplens picturæ traditionisque defectum : quæ fides poterit aliis tanto post adjunctis haberi? Cum ergo dicetur S. Mercurialis fuisse natione Armenus, ab Hierosolyma attulisse Reliquias, quibus Foroliviensis ecclesia gloriatur; interfuisse Ariminensi concilio, quod sub Constantio anno* CCCLIX *coactum fuit, ad Athanaricum Gotthorum Regem pro civibus in captivitatem abductis ivisse legatus, quod ante annum* CCCCIII *fieri non potuit. Hæc inquam aliaque similia cum dicentur, interrogabimus quo auctore doceantur esse vera, quæ tot seculis fuere ignorata, ac ne tum quidem adhuc erant audita, cum Vitæ auctor in unum collegit quidquid de Sancto quomodocumque narrabatur. Idem de S. Ruphillo Popliensi, cujus festum* XXI *Augusti colitur, dictum puta, quatenus is a S. Silvestro creditur Episcopus ordinatus. Id scilicet per conjecturam credi cœpisse, æque ac alia de S. Mercuriali jam relata. Illius enim nulla extat antiqua Vita, et si quid scriptum aliquando fuit id abolitum esse a barbaris credibile fit.*

non videntur aliquam fidem mererit

7 *Ceterum aliud nihil confici ex dictis velim, quam ignorari tempus quo SS. Mercurialis Ruphillusque vixere; nec audiri quidem debere eos, qui duos aut etiam tres Mercuriales inducunt, ut sustinerant eorum, quæ tam tarde prodierunt, auctoritatem. Nolim interim asseverare, eo præcise anno, quem plumbea tabella notat, obiisse S. Mercurialem : uno seculum integrum aut etiam duo adjici feram non illibenter; quia uterque Episcopus nihil fidei causa tulisse a gentilibus, sed ejus puritatem dicuntur contra hæreticos fuisse tutati, in sua quisque conjunctissima diœcesi : quod verum esse potuit, etiamsi vel uterque vel alteruter abfuerit a Concilio Ariminensi. Non potuerunt tamen hæretici illi fuisse Ariani, sicut popularis traditio habet, nisi saltem seculo* IV *Sancti vixerint : at facile fuit pro aliqua ignota hæresi certam unam eamque celeberrimam substitui : unde nec pertinaciter huic argumento adhæreo, quod ab ætate Arianorum sumunt alii. Imo ipsam illam picturam draconis, ab utroque Episcopo superati abolitique, libentius de spiritali quam corporali dracone intelligam; credamque primos illius auctores aliud noluisse expressum, quam quod hæreseos alicujus pestem, in confiniis utriusque diœcesis deprehensam strages edere animarum multarum, communicatis operis consiliisque uterque extinxerit.*

E

Videtur tamen sec. 4 floruisse Sanctus

8 *Cum hisce præcautionibus et annotationibus postea addendis solam illam, de qua egimus supra, Vitam dabimus. Paulus Bonoli auctorem ejus facere videtur S. Petrum Damianum et vocare Sermonem de S. Mercuriali : sub illius enim nomine, ipsissimis quæ hic leguntur verbis, exhibet totam historiam rei cum Ariminensi Judice gestæ, atque tres ultimas hujus Vitæ lineas. Sed* F *quia tum alia quædam, tum narrationem de dracone idem Paulus velut ex eodem Sancto producit, non tantum verbis, sed ipsa etiam rei substantia valde diversam, ab ea quæ hic ponitur, et qualem proposuimus ad* XX *Martii num. 3 agentes de SS. Grato Diacono et Marcello Subdiacono S. Mercurialis : ideo arbitramur Paulum habuisse aliquid diversum ab hac vita, sub Sancti illius nomine scriptum, cui hæc ipsa vita quadamtenus sit intexta, non autem tota. Præterea in sermone de S. Rufillo Populoniensi, qui apud nos manuscriptus et apud Ughellum tom. 2 Col. 637 editus extat sub nomine S. Petri Damiani, modus deductionis ac styli, minus historicus magisque ad mores accommodatus invenitur, quam in hac simplici, licet verbosa, historia : quæ autem eidem intexitur de dracone narratio, plane quoad rem convenit cum hujus vitæ contextu, non autem cum eo quem diximus* XX *Martii apud nos legi. Quare nec hunc possum secure attribuere S. Petro Damiano, nec vitam ipsi audeo adscribere, quamvis ætas talis sit, quo possit ejusmodi Vitam scripsisse, prius quam locus Vallumbrosanis traderetur : prius, inquam, nam si locus monachos habuisset, hos potius quam rudes accolas*

ejus auctor an S. Petrus Damiani?

alia recentio commentum.

A *interrogandos sibi putavisset. Ughellus eodem tomo col.* AUCTORE D. P. 615 *allegat ex Annalibus Foroliviensibus MSS. Bernardini Pauluti locum de rebus a S. Mercuriali gestis in Hispania cum Alarico Rege, quæ me refutare quidem lubet; et forte Bernardinus ille hoc solum seculo vixit. Quare et ipsum prætermittimus et quæcumque alia de S. Mercuriali scripta, cumque iis etiam Vitam alteram, quam circa annum* MDLXXX, *annis* CCX *elapsis post S. Rufilli corpus a Joanne Numay Sassinatensi Episcopo elevatum, scripsit Foro Liviensis aliquis in Abbatia S. Mercurialis monachus non ineruditus, quam inter Antonii Galloni collectanea repertum Romæ transcripseramus: satis enim jam constat ex dictis, nihil solidæ auctoritatis scriptori præluxisse, præter priorem Vitam, quæ ipsa interim quam parum soliditatis habeat jam explicuimus. Vitæ Synopsis aliqua apud Petrum de Natalibus lib.* 10 *cap.* 107 *reperitur, hoc solum continens quod de dracone recluso jam diximus: alia amplior apud Philippum Ferrarium edita habetur, quam pro suo arbitrio reformatam Tamayus dedit ut infra dicetur.*

CAPUT II.

Translationes corporis, et miracula recensita, figmenta rejecta.

B

An 23 Maii sit dies prima Translationis?

Cardinalis Baronius, Martyrologium Romanum recognoscens, ex vetusto quodam, ut ait, MS. ad diem* XXIII *Maii hæc verba descripsit.* Ipso die S. Mercurialis Episcopi. *Idem ante ipsum quibusdam Usuardi exemplaribus additum repererant Bellinus de Padua, Grevenus Carthusianus, Maurolycus et Molanus. sed horum nemo ad Foroliviensem hæc traxit. Primus id in Notis fecit Baronius: cui tamen in hoc non contradicimus, scientes, quam sæpe contingat, aut verum natalem obscurari majori Translationis post factæ solennitate; aut in aliquo MS diem Translationis notari prætermisso Natali. Interim consultius credimus de S. Mercuriali agere die præsenti, quo Forolivii festum ejus agitur. Quod si non est natalis, sed Translationis, ejus utique Translationis est, quam supra diximus factam esse diu ante annum millesimum, seculo forsitan* VIII *aut* IX. *De secunda (si tamen vocari Translatio possit) facta* XXII *Augusti anno* MCCXXXII *supra egimus.*

2 facta est an. 1232, 22 Aug.

Paulus Bonoli actioni huic interfuisse scribit præter Episcopum Foroliviensem, Archiepiscopum Armenum Matthæum, alios Archiepiscopos tres et Episcopos quatuor, cum Abbatibus aliquot. Addit Baronius quod anno Domini MDLXXVI D. Antonius Jannotus Forolic C viensis Episcopus corpus reperit marmoreo loculo conditum, serico tectum. *Et hoc sericum asserit Paulus Bonoli ita repertum integrum, ac si novum fuisset.*

3 an. 1576

10 *Idem Paulus corporis Translationem notat, qua ab altari majori, relicta ibidem marmorea Arca, deportatum est corpus ad novum sacellum, a Hieronymo Mercuriali, Philosopho Medicoque famoso, magnifice erectum. Hujus autem Hieronymi eruditissimum opus de Arte Gymnastica (ut de aliis taceam) nuper ab amico nostro Andrea Frisio Amstelodamensi elegantissime recusum, cum Venetiis prima vice prodierit anno* MDLXIX, *non incongruum fuerit judicare, indicatam a Baronio inspectionem, et Translationem a Paulo signatam esse eamdem, factam anno* MDLXXVI. *Quo etiam tempore os unum brachii ad sanctæ Crucis Cathedralem ecclesiam putatur translatum, ubi nunc magnifice asservatur: aliæque ad alias ecclesias Forolivienses particulæ. Tunc etiam, aut forsitan multo citius, S. Mercurialis caput a reliquo sejunctum est corpore, ut argenteæ inclusum statuæ ornaret publicas processiones, maxime in die ipsius festo, quod olim cum publicis ac liberis Nundinis, integrum mensem durantibus, fuisse celebratum, scribit jam sæpe laudatus Paulus: ex quo etiam sequens miraculum accipe.*

Reliquiæ variæ seorsim positæ

11 Anno MLXXX, cum Henricus Imperator adversus D Gregorium VII duceret exercitum in Italiam, et suorum armorum terrore totam repleret Flaminiam; Foroliviensium accolarum plurimi, armenta ac greges, quos intra urbem reducere non potuerant, servabant in Gottonio suburbio et cœmeterio S. Mercurialis, ipsius custodiæ et protectioni se suaque committentes. Sed ejus nomen nihil reveritus Guelfo, tribunorum Imperialium unus, militibus suis copiam fecit, mactandi ad corporum refectionem quotquot vellent animalia. Ex his assas elixasve carnes quotquot degustarunt, distorto horribiliter ore pœnas luerunt inconsultæ impietatis imprimis Dux ipse, qui in verba contra Sanctum blasphema proruperat. Culpam igitur agnoscens suam, nutibus et quibus poterat indiciis aliis præcepit, ut illatum damnum præsenti pecunia compensaretur Dominis, et mox sibi suisque pristinam vultus compositionem restauratam vidit. *Hæc ille: at quem supra laudavi Vitæ postremo scriptæ auctor, eamdem sic concludit:*

Puniuntur asylum Sancti violantes milites,

12 Quæ miracula post ejus mortem sanctum Episcopum consecuta sint, longum esset recensere: nam et paralyticos sanavit, et febricitantes languidosque complures: sed præ ceteris illud unum non est omit- E tendum, quo in improbissimi unius persona Deus optimus maximus ostendit, quam celeri vindicta persequatur nefanda in suos conjecta convitia. Romam commigrabat ad Sanctissimi Petri limina peregrinantium agmen, qui hac pertranseuntes, cum primum plateam nostram hanc ingressi sunt, primi illi qui ordinem ducebant, ut pietatis ac religionis gratia B. Mercurialis corpus consalutarent, a recta flectentes, viam ad ejus templum detorquent. Ex his unus, qui equo vehebatur, quid hoc esset percunctatus, intelligit, Ad B. Mercurialis trivium pergimus. Qui ore sicut et animo inquinatissimus; Hoc nomine, inquit, appello unum ex bobus meis. Nefanda vox ac impurissimo ore prolata, eodem tempore et cœlum et terram aperit: cœlum quidem, quod ab eo audita fuit cui nihil est absconditum; terram autem, quod eodem permittente in spurcissimi sermonis pœnam, equus blasphemi, velut si sub pedibus terra dehisceret, statim corruit, ac sic sessoris corpus provolvit ut cruribus effractis semivivum reliquerit. Hunc comites efferunt; et qui sanctissimum corpus nomenque prius despexerat, renueratque ad illud visitandum iter ad ejus templum flectere, idem mortuo similis a sodalibus eodem infertur: exoratoque S. Mercuriali, preces in cœlo exauditæ sunt. Didicerat enim beatus ille vir a præceptore suo Christo Salvatore, etiam pro persecutoribus exorare. Nam consolidatis ossibus, contemptor ille illico sanitate donatus, et ex despectore miraculorum prædicator effectus, ad suos incolumis rediit.

alius in Sanctum blasphemus castigatur fractis sub equi lapsu cruribus, sed ad tumulum delatus sanatur. F

13 *Tamayus de Salazar, cum in Catalogo Sanctorum Italiæ apud Ferrarium legisset, quod S. Mercurialis* in Hispaniam profectus, cum Regem ab insanabili morbo curasset, captivos omnes Livienses, quos Visigothi captivos in Hispaniam abduxerant, reduxit; *nihil sibi cunctandum ratus quin Hispaniæ Patronis ipsum quoque adscriberet, nova fabricavit Acta, protulitque ad* XXIII *Maji, rem apud Ferrarium lectam hoc modo augens.* Cum Regem curasset, per totius Hispaniæ regiones se conferens, Catholicam veritatem populis, in Arianum errorem Gothorum prolapsis, mirabili efficacia prædicavit; et innumeros ad confessionem Nicenæ Synodi perduxit: quoad reversus in Curiam, captivos omnes Livienses et finitimos, quos Gothi ex Attilæ direptione in Hispaniam abduxerant, Regis liberalitate recepit. Postmodum vero cum aliquot annis Ecclesiæ suæ præfuisset sanctus Pontifex, XXX Aprilis in pace requievit, anno D. N. Jesu Christi CCCCLVI. *Ita per manus*

Sancti temere asserto in Hispaniam itineri, fabulosa Acta superstruuntur,

A *manus crescunt conjecturæ, ne dicam fabulæ, dum quilibet præsumit de suo addere quod in rem facit.*

quibus ad tempora Attilæ ipse differtur,

14 *Qui ætatem S. Mercurialis in tempora Gothorum Italiam invadentium retulerant, eumdemque fecerant Hunnorum vastationi interesse sub Attila; consequenter faciendum sibi existimarunt, ut pro captivis redimendis ageret ipse aliquid; quos satis insulse abductos in Hispaniam dixere, Ostrogothos cum Visigothis confundentes. Id tamen sic intelligunt Foroliviensses scriptores, ut in Italia supplicasse Episcopum pro captivis velint, effecisseque, ut illi ex Hispania revocarentur. Tamayus Ferrarii verbis adhæsit; vidensque nec hoc satis fore ut Hispanico Martyrologio adscriberetur S. Mercurialis, titulum addidit* insignis per totam Hispaniam Ecclesiastæ: ex quo, *inquit*, apud nostros in magna habitus veneratione, tanquam novus Hispaniæ Apostolus censendus est. *Interim venerationis istius indicium vel argumentum profert nullum: sed multa de Regibus ac bellis Gothorum congerit, nihil ad rem facientia.*

et fidem totis Hispanis prædicasse fingitur,

mirum quod non etiam ibidem natus.

15 *Nempe suæ unius industriæ novum istum Hispaniæ Patronum debebat, nullam in eo partem habentibus iis, qui Pseudo-dextri et sequacium chronica con-* B *finxere. Si autem hi quoque, ad suis vindicandum hunc S. Mercurialem, applicuissent animum; vereor ne Ferrarium corrigendum æstimassent in eo quod genere* Armenium *faciat; quem ipsi forte* Almeriæ, *ita Saraceni nuncuparunt urbem prius* Urcum *dictam) natum censeri maluissent, ut magis ex integro foret Hispanus; hac videlicet præsumptione, quod librarii recentioris glossema, Urcum Almeriam esse explicantis, transierit in contextum, et Italis Armeniam magis quam Almeriam noscentibus dederit occasionem nominis vitiandi. Sed missa faciamus somnia; et producamus Vitam, quæ sola continet modicum illud quod de Sancto sciri ex picturis et traditionibus potuit; ut constet quam nullo fundamento superinducta sint cetera, quæ alii operose expendunt, et ab anistoriæ vitiis conantur explicare.*

CAPUT III.

Vita picturis antiquissimis adumbrata.

Ex MS. Foroliviensi in Bliblioth. Vallicellana.

Sicut Gentiles acta Regum

Annalium gesta librorum, diversorum conscripsere studia Philosophorum, ut quæ erant sub priscis temporibus gesta, memoriam retinerent subsequen- C tium. Et hoc non mediocri instantia, sed sub omni totoque conamine erat peractum. Ob hoc enim a Regibus, quia præerant illis temporibus, remunerabantur obnixius; adjicientes etiam, ut si ea quæ ab eis gerebantur digne forent recepta, maxima potirentur futuri nominis fama. Hæc vero studebant gentiles perficere, ut ad apicem culminis summi valerent pertingere. Nos denique, qui gratia divina imbuti persistimus, arbitramur silendum non esse quæ ad retributionem pernoscimus esse futura, testante Apostolo, Quæ enim seminaverit homo hæc et metet. Diversi diversa jaciunt semina, et in futura retributione, prout gessit unusquisque, recipiet merita. Qua de re propensius agendum est, ut in die examinis, ante tribunal æquissimi Judicis, reperiamur digni, ut qualiter ipsi placet coronam perpetuæ altitudinis suscipiamus, ad sui nominis laudes concinendas. Ut præmisimus enim, Philosophorum studia ad sui nominis famam innumera contulerunt volumina; nos autem Christicolæ Christo nostro redemptori, ut concesserit nostri plectrum pectoris, non desinimus laudes inferre: quia ut illi favores conquirebant humanos, sic nobis appetendus est perpetuus fructus. Nam qui ad summi Regis laudem aliquid populo impertierit, futuram retributionem atque perpetuam beatitudinem obtinebit. Nihil enim est aliud Sanctorum gesta referre, quam Dei D virtutes enarrare; per quas sanctis Ecclesiis argumentum tribuitur, ut subditis fidelibus etiam pascua tribuantur. Unde credimus et nobis fore animæ salutem, si ea inferre voluerimus, quæ ad constructionem pertinent fidelium.

Gal. 6, 8

ita Sanctorum convenit scribere Christianos,

non tantum visa

17 Enimvero prisci Doctores, non solum visa, sed etiam, quæ vulgo recitata sunt, retulerunt. Moyses legum lator, cum ideas mundi omnium opifex proferret, non aderat; et usque ad sua tempora quæ acta sunt, non prospexerat; sed sancto docente Spiritu, ut in Pentateucho continetur, studuit referre: sic qui alii atque alii conscripsere volumina, non de visis sed de auditis retulerunt gesta: Evangelici etiam prædicatores Marcus et Lucas, ex auditu *a* condiderunt Evangeliorum volumina. Post hos imminenti ætate extiterunt sanctarum Ecclesiarum Catholici, qui sanctorum Martyrum et Confessorum retulerunt historias. Et, ut prædiximus, non solum de visis et vulgo auditis, verum etiam de imaginibus depictis, existunt Martyrum prænotati triumphi. Prudentius enim vir eruditissimus, dum ad mausoleum venerabilis Cassiani procumbebat, E et se sursum erigens depictam Martyris historiam cerneret; studiosius indagare cœpit, quæ hæc essent; atque a custode relatum est, non fabulam quod cernebat, sed historiam esse; sicque a visis imaginibus, sanctis Ecclesiis ejus *b* patefecit martyrium. Nos quoque studiose habentes de Sanctorum gestis indaginem, ad B. Mercurialis Confessoris et Episcopi Liviensis pervenimus tumbam; ibique ejus inquirentes actiones, nil ab illius accolis loci valuimus indagare, præter quasdam nimium teneras actionum illius depictas imagines: sed, ut retulerunt, a multis temporum præteritis *c* emensis lustris Acta Præsulis prædicti ablata fuerunt ab eis. Hortatu igitur ipsius qui aderat Antistitis ac universæ plebis, Christo allubescente, aggressi sumus ejus gesta, ut suppetunt vires, edere.

sed etiam audita,

a

et picta in imaginibus,

b

quomodo habentur Acta B. Mercurialis

c

18 Præterea *d* Beatissimus hic Mercurialis Præsul, gratia Dei profusus, sermone blandus, caritate susceptus, omni virtute extitit coruscus, Egenorum erat *e* dapsilis, orphanorum pater, viduarum solamen, mœrentium consolator, atque verbi Dei fuit veridicus prædicator; et quod verbis docuit, hoc operibus complevit: digne etiam Pastoris nomen obtinuit, qui Dei gregem sibi commissum pane eruditionis pavit. Cum in talibus polleret virtutibus ab omnibus F extitit venerandus. Contigit eo tempore ut quidam severissimus Judex Ariminensis urbis, nomine *f* Taurus, diversa flagitia Christianis inferret, atque sacra mysterii sancti, his quæ idolis immolata erant compararet; aiebat denique quod sacra mysteria, quæ a summis Pontificibus erant immolata, in secessum mitterentur, sicut scelestissima ejus idolorum sacrificia, ac per *g* hoc diversas insultationes inferebat Christi sacerdotibus. Unde accidit ut Christiani cum gentilibus maximum haberent conflictum. Ad quod spectaculum interfuit venerandus Mercurialis Episcopus, forte etiam et alii celeberrimi devenere Episcopi Rufillus *h* Populiensis, Leo *i* Monte-feretranus, Marinus, *k* Gaudentius, et *l* Geminianus. Cumque idem scelestus Judex in prædicto persisteret flagitio, venerabiles Episcopi Dei, protecti clypeo fidei, resistebant illi in potenti brachio. Sed ille in cœpta permansit nequitia; adeo ut nec veritus esset talia proferre nefanda, nec supplex Christi veneraretur vestigia: namque a sanctis Præsulibus id petiit, ut quantum valerent conficerent sacra mysteria, quæ ipse usitato sumptu sumeret ac digereret et in secessum emitteret.

d variis virtutibus clari,

e

f Prætor Ariminensis in Eucharistiam blasphemus

g

h i k l

19 His auditis beatissimi Præsules Christi nimium effecti sunt tristes, verentes sacra mysteria profano

ac

A ac iniquo tradere gentili : sed ut non annullarent fidelium Christianorum instituta, quod scelestus petiit, ad sui exitium obtinuit. Tandem capto consilio venerandi Antistites se in orationibus dedere diutius, quatenus Dei illis adesset clementia, ut Judicis crudelis immanitas se verteret, si non pœniteret. Igitur *m* erecti ab orationibus, amicti sunt sacris vestibus, quæ ad cultum sanctarum pertinent orationum ; ac singuli magnis singultibus diversisque cum lamentationibus officia Missarum sacratissima celebrant : quibus peractis denuo se in magnis ac jugibus prostraverunt orationibus, Deum postulantes, ut illis dignaretur subvenire. Inter cetera sic aiebant : Omnium Regum Rex, tuam nobis misericordiam ostende, ut omnis mundus cognoscat, quia hic nefandus tua sacra commaculat. Tu Deus omnipotens, qui Moysi famulo tuo calliditates Pharaonis Regis Ægypti tribuisti superare, et magicam mentem magorum devincere, populumque Israeliticum sicco vestigio pontum fecisti transire, atque diversas nationes sub gladio ejus interire, et David famulum tuum ab innumeris persecutionibus Saulis exuisti, tresque pueros de Chaldeorum rogo et Daniel de leonum eripuisti lacu ; exaudi nos, et concede ab isto iniquo et doloso Judice triumphum victoriæ exercere. Te

EX MS.

ad preces S. Mercurialis aliorumque m

B etiam deposcimus, Domine Jesu Christe, qui cum Patre et Spiritu sancto cooperante, cæcum a nativitate ad lumen restituisti, quatriduanum Lazarum resuscitasti jam fœtentem ; ut hæc tua sacra mysteria, quæ nobis, tuis famulis immeritis, præcepisti tuis fidelibus in sumptu tui corporis et sanguinis tradere, isti Judici iniquo, si te confessus non fuerit, sint ad perpetuam damnationem, cooperante Patre una tecum et Spiritu sancto, in secula seculorum. Cumque a Christianis dictum fuisset, Amen, sancti Præsules execrando Judici Tauro sacra mysteria apposuere edenda.

20 Tunc Judex avide et temerarie ea cœpit edere usque ad saturitatem : quibus peractis insultare cœpit Christianis. Sed almifici Præsules Christi, spem in Deo habentes perfectam, cito eum in perpetua damnatione casurum credebant. Denique et in Christianos insultatione persistente, mox ultio fuit, Deus, a te. Judex enim latrinam deinde petivit, ubi omnia vitalia cum intestinis amisit : nam prædicta Judicis latrina super pontum Adriaticum, qui adhærebat Ariminensi urbi, consistebat. Ut autem vitalia cum intestinis ab ejus sacrilego corpore fuerunt in ponto eversa, ab adstantibus visa sunt esse ferina. Eoque defuncto, et in prædicto manente loco, tunc qui ei

fœda morte mulctatur:

C assistebant, convenerunt ad eum, putantes illum aliquibus immorari operibus. Videntesque ejus corpus exanime, ac solis jubar ab ore *n* per anum transverberari, cognoverunt eum interiisse ; hæcque sacris Patribus curaverunt deferre. Quibus prævisis sancti Patres Deo gratias retulere, atque omni populo ob laudem Dei destinavere : hoc peracto triumpho, eorum unusquisque ad proprias reversi sunt ædes.

n

21 Ast per oppidum Cæsenæ B. Mercurialis et Rufillus Antistites, ad Popiliensem urbem, cum aliis Episcopis properantes, Rufillus in sua substitit sede, Mercurialis ad suam accelerabat venire. Tunc universa plebs illi subdita, Clerici quoque et laici ex utroque sexu, cum luminaribus et incenso ac laudibus diversis, suum Præsulem ac Pastorem gratanter susceperunt ; atque prædictus Mercurialis Antistes in diuturna Sede contulit laudem, et ea quæ cœperat ad finem usque perducere studebat : illud Evangelicum persæpe recolens, si quis perseveraverit usque in finem hic salvus erit. Sunt nonnulli qui in primordio ætatis bona inchoant, sed in calce a recto tramite deviant : sunt etiam qui ad mediam ætatem bene inchoant agere, sed non perseverant in finem :

Matt 24, 30

sunt quoque, qui in ipsis exitus foribus positi recta D incipiunt, sed simulando ipsa, perficere negligunt. In his omnibus Venerandus Mercurialis studiosius se exhibuit, quia in antepenultimo statu non deviavit a tramite recto, sed orando, jejunando, eleemosynas tribuendo, evangelicam veritatem prædicando, pacem concordiamque in suis filiis ferendo, usque in finem suum recte disposuit statum, secundum illud quod veritas intonat Evangelica : Beatus ille servus, quem, cum venerit Dominus, invenerit vigilantem. Hic quoque B. Mercurialis Præsul in secunda et tertia vigilia ita se curavit exercere, quatenus veniente Domino in vigiliis sedulis inveniret eum. Prima enim vigilia, adolescentia est ; secunda, juventus ; tertia, senectus. Sunt plerique qui in adolescentia desides existunt, et in juventute ad hoc bonum se exercere cupiunt ; sed quia digni non sunt, venire nequeunt. Sunt etiam qui in juventute se commaculant, et in senectute se abluere sperant ; et hi etiam quia sunt indigni, non pertingunt. In senecta autem ætate nonnulli resipiscunt, quia illicita explere nequeunt. Sunt etiam qui in hac ætate se corrigunt sponte ; sed in tribus quæ prælibavimus, B. Mercurialis in omnibus Deo placuit.

constans S. Mercurialis perseverantia in studio virtutum,

Matt 24, 46

22 Interea dum B. Mercurialis prædictis Domini E rebus se exerceret ; infausta legatio relata est ei, quod ingens draco *o* in itinere transeuntibus aderat, qui multos transeuntes anhelitu proprio haberet sauciatos. Qua relatione vir Dei in magna decidit afflictione : prædictus namque draco in medio Popiliensis et Liviensis urbis imminebat itinere, per quod plurimi ab ejus afflatu jam erant necati. Tandem inito consilio, Venerabilis Pater Mercurialis suos legatos dirigit Rufillo, Populiensium Præsuli, ut utrique convenirent ad draconis hujus necem ; interim ab utrisque prolixa fieret oratio, ut et a Domino ipsis concederetur illius exitium. Dum hæc Rufillus audiret, diu prostravit se in oratione ; sed illo moram nectente, venerabilis Pater Mercurialis ad certamen draconis acceleravit venire. Dum autem ad prædictum stadium curreret, Marcellus ei obviam fuit, privatus lumine : sed quia erat in majori impeditus opere, cæcum nequivit Mercurialis lumini restituere, sed præstolari ei adventum Beatissimi *p* Grati prædixerat, a quo quod impetrabat obtinere poterat. His cæcus auditis S. Grati adventum expectavit : Præfatus deinde S. Gratus super omnia, quæ B. Mercurialis Pontifex obtinebat, præerat ; et dum jussu sui Pontificis eleemosynas daret, duplo pauperibus conferebat quam ei præceptum erat. Unde ei Dominus tantam gratiam contulerat, quatenus in ejus nomine virtutes confe- F rebat. Hic etiam S. Gratus dum cæcum prospexisset, signum sanctæ Crucis in ejus faciem compinxit, et ad veram lucem corporis animæque revocavit : qui Marcellus postea Christicola effectus, in Dei operibus præsertim extitit devotus.

o qui ad fera- lem draconem properans,

p prædicit cæcum sanandum a S. Grato

23 Ut autem retulimus, B. Mercurialis ad draconis certamen ante adventum Rufilli studuit proximare : quod Rufillus pertulit ægre, unde aiunt ut eum Mercurialis posset placare, duas illi tribuit ecclesias baptismales, S. Martini scilicet quæ vulgo vocatur in Lavello, sed melius in Lavacro, et S. Cassiani in Catasiti prædio. Nam dum uterque ad draconis foveam devenere ; draco ut eos aspexit, valde obstupuit. Tunc Sancti guttur ejus stolis suis oppilavere, et eum a scrobe illius loci amoverunt ; et invento puteo utrique eum in ipso demerserunt, et grandi lapide os ejus clausere, memorialeque super eum imposuere : ipsius enim vulgi accolæ et ruricolæ de ipso memoriali ferunt taliter, quod prædicti Episcopi *q* rabdos qui restabant super os putei infixerunt, et ad humorem lymphæ radicem immisere, et magnæ arbores sunt effectæ : perhibent etiam quod in

ipsumque draconem in puteum demergit.

q

A in Natale ipsius Præsulis ipse draco *r* se in puteo concutit.

(Ex MS. r)

24 His ita compositis atque definitis, sancti Præsules cum suis officiis ad propria sunt reversi: Mercurialis etiam Pater venerabilis, in Dei cœpto opere viriliter permansit. Quantæ enim virtutes, quanta signa et prodigia per eum Dominus fuerit operatus, nequit explere humanus sensus; et quia sunt jam plura peracta tempora, ex quibus hæc sunt gesta, et nulla exinde manet historia, ideoque percensere nequivimus ejus magnalia; qualiter ad siderea transierit regna, enarrare conabimur vobis. Ante sui exitus diem, cunctam suam ecclesiam ad se jussit venire, eamque docuit in fide recta persistere, et Dei opus diligenter exercere: ne calliditate antiqui hostis illecti ad vana studia et operationes inanes forent inducti; sed in pace et vera dilectione consisterent, ut machinamenta callidissimi hostis possent superare, et ne lupi rapaces gregem Domini valerent morsibus laniare. His et hujuscemodi expletis eloquiis, data pace suis cunctis filiis, vitalem auram amisit, sidereaque regna penetravit, secundo Kalendas Majas. Cujus corpus a suis filiis est diligenter
B aromatibus conditum: et sepultus est non longe a Liviensi urbe, ultra amnem *s* in optimo *t* Mausoleo: ubi ad laudem ejus basilica est constituta, in qua ejus exuberant beneficia, nunc et semper, per infinita secula seculorum. Amen.

(moriturus suos ad constantiam in fide hortatur.)

(sepelitur apud urbem Foroliviensem. s t)

ANNOTATA.

a *Additur in MS.* Psalmica, *quod, non intellectum, omittimus.*

b *Prudentius libro* Περὶ Στεφάνων, *hymno* 9 *S. Cassiani Foro corneliani, qui* 13 *Augusti colitur Martyrium celebrat insigni versu, prout sibi ad ejus tumulum advoluto*:

Æditiuus consultus ait, quod prospicis, hospes,
Non est inanis aut anilis fabula
Historiam pictura refert, quæ tradita libris
Veram vetusti temporis monstrat fidem.

sed multum inter hanc et nostram S. Mercurialis interest, ipsa enim etiam libris extabat tradita, nostra ex solis picturis accipitur, cum pridem scripturæ periissent.

c *MS. ita habebat.* Sed, ut retulerunt, a multis temporum pactis mensis, illius Acta Præsulis ablata
C fuerunt ab eis: hortatum est quod aderat antistitis *etc. Quæ conati sumus quadamtenus ad sensum auctoris revocare*

d Præterea, *conjunctiva particula, indicare videtur aliquid præcessisse, quod exciderit.*

e *An* dapsilis *accipiatur substantive, pro liberali* Curatore, *an vero substantivum hoc aut aliud simile exciderit, quis divinabit?*

f *Taurum Arimini Præfectum, qui tyrannidem exercuit in Patres Ariminensis Concilii, Imperatori Ariano consentiens, ab eo qui notatur Judice diversum arbitramur: illum enim non credimus fuisse tam insigniter impium: quam enim auctoritatem talis habuisset? Imo suspectum est nobis ipsum nomen ne gratis huc sit traductum, acceptumque a persona tam nominata et Catholicis execrata, ob impensum Arianis favorem.*

g *Idem hodieque jactitant contra Catholicos obscœni et blasphemi Calvinistæ: eodem utique magistro qui hunc blasphemum ad ejusmodi probra erudivit.*

h S. Rufillus Episc. Foro populiensis, *colitur* 18 *Julii.*

i S. Leo Montis-feretrii, 1 *Augusti. Omittebatur in nostro ecgrapho Marinus, ex Paulo Bonoli additus,* D *qui fuit Diaconus Arimensis, non Episcopus, et colitur* 3 *Septembris.*

k S. Gaudentius Ariminensis, 14 *Octobris: pro qua Tamayus suæ chronologiæ causa substituit Brixiensem, qui colitur* 25 *Octobris.*

l S. Geminianus Mutinensis, 31 *Januarii: ubi diximus videri geminos hujus nominis fuisse, quod nunc majori examine egere arbitramur: quia Acta illa non sunt primæ aut secundæ notæ, sed diu post Sancti ætatem collecta: quam facile igitur accidere potuit ut nomen Attilæ (cujus solius ætas cogeret secundum Geminianum astruere) sumptum fuerit pro nomine cujuscumque hostis, Mutinensi urbi imminentis.*

m *Ecgraphum nostrum,* Igitur in casibus diversis, *quæ ut superflua expunximus, magis circa verba laboraturi, nisi res ipsa displiceret. Quis enim credat, ad unius, et quidem blasphemi, communionem plures simul sacrificasse Episcopos? idque* ut non annullarent fidelium Christianorum instituta? *quænam hoc præcipiunt?*

n *Ingenium pictoris fuit, per radium, corpus blasphemi penetrantem, exprimere ultricem Dei potentiam: sed popularis stoliditas crudius accipiens quod pictum videbat, scriptorem nihilo prudentiorem invenisse videtur, qui etiam litteris hoc sic mandaret. Ceterum cum* E *nemo antiquorum, qui questi sunt de violentia illata Patribus in Ariminensi conventu, meminerit vindictæ alicujus divinæ contra Taurum Prefectum exercitæ, satis clarum est, quæ sic picta cernebantur, non bene Tauro fuisse afficta. Paulus Bonoli, ut hunc scopulum evadat, ad alium æque dubium se applicat, et Taurum sub Juliano apostata ad gentilismum transiisse suspicatur: adeoque diu post Ariminense Concilium acta hæc esse: quæ tam facile negantur quam assumuntur.*

o *Quæ sequuntur de Dracone extincto, sic picta fuisse nihil ambigam: sed picturam fuisse symbolicam, ad significandum quomodo sancti Antistites certaverint contra hæresim, in suis diœcesibus proserpentem et eam penitus aboleverint, libentius audiam.*

p *Colitur* S. Gratus *Diaconus Foroliviensis* 20 *Martii, ubi hanc historiam dedimus: colitur tunc etiam* S. Marcellus *Subdiaconus: quem alia relatio habet draconis inclusioni cooperantem ejus visu excæcatum fuisse, et a S. Grato illuminatum: quod æque fabulosum videtur. Alia illa relatio refertur a Paulo Bonoli tamquam ex sermone S. Petri Damiani extracta, quam dedimus* 20 *Martii ex prædicto Paulo; estque haud modice a præsenti diversa.* F

p *Hanc ecclesiarum concessarum causam fabulosam existimo; forte etiam nec cessionem illam fecit S. Mercurialis, sed post secula aliquot successorum quispiam, ad componendam controversiam de præcellentia motam a vicinis Foropopiliensibus. Certe tempore S. Mercurialis nulla fuit ecclesia S. Martini, anno dumtaxat* 397 *mortui.*

q Ῥάβδος, baculus, est.

r *Quis hæc negabit fabulosa?*

s *Paulus Bonoli, Erat tunc, inquit, civitas Foroliviensis sita inter duo flumina, quorum unus hodie Montone alter Canalis vocatur, hujus aquis majori ex parte nunc in alium traductis, trans quem Canalem, (qui tunc fluvius Aquaviva dictus sit) fuisse ait Gottinium burgum, et in hoc ecclesiam S. Stephani: quæ nunc intra muros contineri idem indicat, quando ad annum* 1084 *tam solicite incultat, in antiquis tabularii publici documentis sæpius inveniri* in ecclesia S. Mercurialis extra muros civitatis *ad partem Orientalem.*

t *Ecgraphum nostrum,* in oppido.

D. P.

DE S. MATERNIANO
EPISCOPO REMENSI IN GALLIA.

SEC. IV.

Remensis Ecclesiæ Episcopi primi ex Flodoardo

Remensis *Historiæ, usque ad annum* DCCCCLXI *deductæ auctor Flodoardus, ipsius ecclesiæ Presbyter, tunc monasterii S. Remigii monachus et Abbas, postquam lib. 1 cap. 3 de primis istius urbis Episcopis Sixto atque Sinicio, tamquam per Apostolum Petrum destinatis in Galliam, fusius egisset, de eorum successoribus ita scribit cap.* 5 Frequentibus persecutionum procellis intonantibus Ecclesiæ rotæ hujus jactata, quarum caput vix attollere poterat, quanto Sedes ipsa tempore Rectore viduata, digno resederit, haud facile panditur: adeo ut post primos nostræ fidei patres B. Sixtum atque Sinicium, unum duntaxat Præsidem inveniamus Amantium ad Imperium usque Constantini: sub quo Betausius reperitur, qui cum Primogenito Diacono suo primus ex hac Belgica provincia legitur D Arelatensi primæ interfuisse Synodo, relatæ per Marinum Episcopum beatissimo Papæ Silvestro, Volusiano et Aniano Consulibus. Post quem Aper, inde Maternianus, cujus reliquias ossium Domnus Hincmarus Archiepiscopus Ludovico Regi Transrhenensi se direxisse commemorat, in epistola pro eisdem aliorumque Sanctorum pignoribus ad eumdem Regem transmissa. Hinc Donatianus exstitit Episcopus; cujus etiam pignora maritimas in partes Episcopii Noviomensis vel Tornacensis perlata, variis signorum memorantur splendore decorata. Quem B. Viventius tunc celsis, illustris vitæ meritis, quinto claro Pontificalis sequitur ordine culminis; cujus etiam sacra membra, Domno Ebone Antistite nostro deferente super fluvium Mosam translata, Braguis instructa ecclesia, ... debito deponuntur honore servanda... cui successit Severus. Post præmissos Præsules B. Nicasius cultu sequitur Pontificatus... sub Wandalica in Galliis persecutione sanctæ sibi commissæ validissimus Rector Ecclesiæ.

seculo catalogos ubi, post SS. Sixtum et Sinicium,

2 *Hic Flodoardus: quem sic integre adducere placuit, ut clarius appareret, ex ipso ejus contextu, illum quod conjectur in enumerandis Ecclesiæ Remensis Episcopis non habuisse aliud subsidium domesticum, quam Episcoporum quorumdam recentiora acta, et quemdam catalogum seculo* VI *aut* VII *scriba cœptum sub nudo nominum appellatione; cujusmodi catalogos circa initia sæpe imperfectos esse contingit, latentibus plerisque nominibus antiquiorum, nisi quos celebrior cultus in memoria posterorum conservaret; quales fuerunt SS. Sixtus atque Sinicius, primi Apostoli ipsis Kalendis Septembris festive tota urbe coli soliti: post quos immediate nominabantur quinque isti, quos dixi, antecessores S. Nicasii. Alios intermedios nullos in istis catalogis a Flodoardo repertos esse, colligo ex eo, qui ipsosmet præ oculis debuit habuisse, Guilielmo Marlot, Historiæ Remensis auctore novissimo. Nam de Amantio agens cap.* 17, *asserit eum a* Flodoardo poni, ex gestis quæ amplius, non exstant: *et cap.* 27 *dicit, quod* Betausii nomen ex Actis Concilii Arelatensis ei tantum innotuit; *ideoque existimat, quod* haud dubie Dyscholium, *in Synodo Coloniensi nominatum*, æque inter Archiepiscopos reposuisset, si Agripppinensia Acta ei nota fuissent. *Hiulca igitur et defectuosa apud Flodoardum est Episcoporum series, qui satis indicat suo judicio fuisse plures, quam quorum ipse nomina reperit: quare non aliter intelligendi sunt qui Materniamum* sextum, *Donatianum* septimum *nominavere, quam quod eorum nomina talem locum teneant in serie a Flodoardo indicata.*

solum nominabantur quinque proximi S. Nicasio,

omissis intermediis aliunde supplendis.

3 *Circa Chronologiam fatetur præcitatus Guilielmus Marlot, quod* de iis quinque, qui B. Nicasium præcesserunt immediate, nihil certi apud Remenses habeatur; nec extet quispiam qui certo prodiderit, sub quo Consule vel quos singulorum vita habuerit exitus; eo quod ecclesiarum Belgii, imo totius pene Galliæ, memoriam aboleverit facta per Vandalos et Hunnos subversio. *Quibus verbis satis hic auctor indicat, omnia quæ de prædictis Episcopis circa diem et annum mortis notantur apud Colvenerium, novitias esse conjecturas eorum, qui nudos nominum catalogos hoc superiori seculo conati sunt reddere auctiores, addentes quot annos quisque sederit, unde assumptus, a quo Romano Pontifice ordinatus, aliaque similia. Ut ergo ipse, nulla eorum habita ratione, liberum sibi credidit ordinare Chronologiam, ex eo quem verosimiliorem credebat calculo; sic et nobis idem licere putamus, acturis de S. Materniano, cujus non tantum ossa sed et vitæ libellum oportet transmissum esse ad Regem Ludovicum; quandoquidem ea apud Transrhenanos etiam hodie invenitur, cum ejus nulla nunc Remis supersit notitia, ac ne ætate quidem Flodoardi extitisse amplius ibidem videatur; alioqui minime prætermittenda ab eo. Cum enim fusissime agat de S. Nicasio: et accurate notet, quando, quo, et per quem translata sint corpora decessorum ejus: satis indicat, si de istis aliquid amplius cognovisset, nequaquam id a se tacendum fuisse.* E

Horum incerta apud scriptores Chronologiæ

4 *Extat ea Vita in Passionali MS. insigni Bodecensis cœnobii, Ordinis Canonicorum Regularium diœcesis Paderbornensis, mensis Decembris fol.* x, *unde ipsam transcripsit nobis noster Joannes Gamansius; haud dubie ex vetustiori Egmondani monasterii Codice desumpta, in quo S. Materniani festum solitum fuerit tali mense agi, credo, ob memoriam factæ ad eum locum translationis: nam dies mortis in Vita nusquam exprimitur, et apud Remenses Natalis ejus memoria perseveravit ad* XXX *diem Aprilis, ut infra videbimus. Sed nec quidquam in ea Vita legitur de* F *facta sub Hincmaro translatione, ex quo colligimus eam ante scriptam fuisse, seculo forsitan* VI *aut* VII, *quando ecclesia S. Agricolæ, sub nomine S. Nicasii jam censebatur, ob frequentia ejusdem Sancti ibidem miracula et celebrem ad sepulcrum peregrinationem Francorum; quibus factum existimamus, ut restaurata sit eadem ecclesia (quæ primum a Jovino seculo Christi* IV *excitata, restauratione haud una procul dubio eguit) ante celebrem illam innovationem, quæ primum a Gervasio Præsule circa annum* MLX *contigit; et illa aut alia occasione inventa elevataque trium Episcoporum, Marterniani, Donatiani et Viventii corpora: credimus enim ea priusquam transferrentur, fuisse in aliqua apud Remenses veneratione, sed obscuriori, propter Nicasianorum miraculorum claritatem.*

lucem aliquam accipit ex Vita S. Materniani

quæ hic datur ex MS.

et videtur sec. 6 aut 7 scripta

5 *De S. Donatiano, qui Brugis in Flandria Patronus colitur, agemus* XIX *Octobris. Quis locus sit Braguis ad Mosam, quæremus die* VII *Septembris, quo S. Viventii memoria celebratur: hic de S. Materniano agens, dico, Egmondam (quo ejus esse translatum corpus primus nos docuit Flodoardus, et unde vitam usque ad Bodecenses divulgatam credimus) apud fœderatos Belgas oppidum esse, Comitum insigne titulo, ad mare oceanum, inter Alkmariam et Beverwicum, in Frisia ut nunc*

et Egmondam translata una cum corpore

A *nunc dicitur Occidentali; quod primam suam celebritatem debet S. Adalberto Martyri, ex primis Frisiæ Apostolis uni, cujus ad* XXV *Junii cultus ibidem celebrior videtur Ludovicum Regem movisse, ut S. Materniani corpore insuper locum honoraret. Is tamen frequentes a barbaris piratis passus vastationes, tanti thesauri a se quondam possessi cito amisit memoriam: neque enim ullam ejus mentionem reperimus in toto Egmondensi chronico, quod ab initio potentissimæ Abbatiæ per Theodoricum II Hollandiæ Comitem istic fundatæ, ubi ante fuerat sanctimonialium monasterium a Theodorico I constitutum, id est ab initio seculi X usque ad annum* MCCCLXXXIV, *ex diversis gestis, epistolis, epitaphiis, registris, privilegiis præteritorum Patrum collegit deduxitque Joannes Gerbrandus a Leydis Carmelita, primo præfatus de passione et miraculis S. Adalberti, atque varia loci vastatione ante ætatem Theodorici utriusque: quos potius restauratores quam primos fundatores mallem dicere, persuasus jam tum ibi ante Ludovici Regis aut etiam citius sacrarum alicujus sexus personarum ibi fuisse congregationem aliquam: penes quam servata fuerit Vita, quæ demum ad Bodecenses collectores pervenit.*

ante fundationem Abbatiæ

In hac statuitur S. Apro,

6 *Ex hac autem Vita, quam omnino credimus ante Hincmari tempora scriptam, tria habemus, postquam avectum Remis corpus est ibidem ignorata: Videlicet,*
B *quod dum* contigit decessisse B. Aprum, Sanctæ Remensis ecclesiæ Episcopum, *eidem suffectus sit, inducto nocturni splendoris manifestatus, Presbyter Maternianus, Cresconii ac Flaviæ nobilissimorum parentum filius; deinde quod attigerit ætatis suæ annum* LX, *Episcopatus* XXIII; *tertio quod S. Hilarii Pictaviensis Episcopi familiaritate dignatus, eumdem antequam moreretur visitaverit circa annum* CCCLXVII. *Quæ tria viam nobis sternent ad chronologiam constituendam, si non ex certa auctoritate, saltem ex verosimili conjectura: sic ut etiam ante Aprum potuerit Remis præsedisse* Dyscolius, *et Coloniensi concilio, ubi cum titulo* Rhemorum *legitur, interfuisse anno* CCCXLVI; *quo illud esse celebratum, non autem anno* CCCLXI *aut* CCCLXIX, *probat annus* post Consulatum Amantii et Albini *ejusdem concilii Actis prænotatus. Neque enim placet Colvenerius aliique, existimantes Dyscolium illum non Episcopum Remorum sed solum Chorepiscopum fuisse, quales ut eo ævo fuisse probarentur, non facile probabuntur in Conciliis una cum Episcopis et inter illos dixisse sententiam. Non etiam placent qui S. Nicasii decessores quinque in antiquis catalogis consequenter nominatos (et quo scilicet in S. Agricolæ Basilica sepeliri Episcopi Remenses cœpere) disjungunt ab invicem, ut inter eos faciant locum isti a se reperto, et ideo for-*
C *tasse Remensibus ignoto æque ac alii decessores ejus, quod in SS. Sixti et Sinicii ecclesia, aut etiam alibi incerto loco jacerent conditi.*

(qui potuit sedisse post Dyscolium

7 *Ut autem ordinem non interruptum servem, non differam, cum Sigeberto et aliis eum secutis, Martyrium S. Nicasii usque ad annum* CCCCLI, *Hunnicam sub Attila vastationem pro Wandalica persecutione sive irruptione, quæ anno* CCCCVI *contigit substituendo. Quinque enim Episcopis abunde mihi videntur sufficere quinquaginta et plures anni, qui inter Dyscolii mortem et Nicasii ordinationem potuerunt intercessisse. Neque nimium fuerit si ex illis quinquaginta annis viginti tres dentur Materniano, cum nihil cogat ejus successores admodum longævos facere. Difficultas aliqua esse videtur in Apro,* quo Præsule diu triumphasse urbs di*citur in hac ipsa Vita. Sed numquid hanc Vitam dicimus primæ esse fidei et ab auctore coævo scriptam, ut vel singuli apices debeant considerari? numquid etiam diuturnus dici non potest annorum octo aut decem Episcopatus? Demus igitur usque ad annum* CCCLXI *pervenisse Aprum; tamen adhuc ante* CCCLXXX *obierit Maternianus, et viginti circiter annos reliquerit inter tres successores dividendos. Quamquam nec adeo fidere velim numero annorum in Vita deprehenso, ut pro eo putem operose pugnandum. Quid enim si* XXIII *anni illi uno abundent denario? Tunc et circa annum* CCCLXX *obiisset Maternianus, et multo amplius spatium successoribus tribuendum superesset.*

quintus ante S. Nicasium

Maternianus successisse annis 23

D AUCTORE D. P.

8 *Tali porro correctione admissa, funditus etiam tolleretur difficultas, quæ alias oritur ex tempore mortis, quod prælaudata Vita videtur ferme commune statuere SS. Hilario et Materniano. Hilarium autem constat, anno* CCCLXVII *die* XIII *Januarii obiisse, uti est ad ejus Vitam a nobis dicto die et mense probatum. Respondere tamen posset, quatuor dumtaxat illustriora S. Materniani jam Episcopi gesta narrari ab auctore Vitæ, quæ ea ex majorum traditione acceperit et suo more ordinarit, scilicet cerei inextincti conservationem, cum fons baptismalis primum a Sancto recens consecratus benediceretur; leprosi mundationem, dum idem obiens diœcesim sacrum Chrisma ... conferret; victoriam de Mano, et dictam S. Hilarii visitationem Pictavis, ubi et ipse de morte sua fuerit per Angelum monitus. Hanc vero licet immediate post subjungat historia, alterius materiæ interponendæ defectu; videri tamen illa posset congruentius differri, ut ad Hilarium jam senem et cui imminere mortem Angelico monitu didicerat Maternianus, ipse excurrerit itinere quadringentorum circiter milliarium,*
E *ætate et viribus adhuc robustior.*

et S. Hilarium ante ejus mortem visitasse:

9 *Atque hæc, de ordine ac tempore Remensium Episcoporum, Remensis historiæ curiosis non definienda, sed proposui consideranda; viderint ipsi quam fidem dare velint Vitæ S. Materniani, hoc loco primum publicatæ. Quæ ibi narrantur, quamvis videantur rhetorice amplificata et circumstantiis quibusdam minus certis vestita, quoad substantiam tamen verosimiliora mihi sunt: quam quæ toti antiquitati ignota, et nescio unde accepta, lego in Catalogo Colvenerii ubi dicitur,* quod fuerit S. Maternianus Materni IX Archiepiscopi Mediolanensis Frater uterinus, qui jam senex ordinatus Archiepiscopus a S. Julio Papa anno CCCLI, sedit annos IX, obiit VII Julii anno CCCLX. *Obiit enim S. Maternus sub Diocletiano et Maximiano Imperatoribus, adeoque ante annum* CCCV, *et quidem grandævus; utpote qui jam inde a temporibus Valeriani Imperatoris, a quo a ... ante annum* CCLXII, *Episcopatum gesserit.* S. Julius, *Papa quidem fuit, cum ordinaretur Maternianus; sed hic Remis non Romæ ordinatus fuisse credi debet, etiamsi id non diceret Vita, quod revera dicit: nec fingi potest a S. Julio actum aliquid ob quod ... eo ordinatus iste dicatur; quia non puto jam tum solitum fuisse Romanum Pontificem Pallium mittere Metropolitis. Dies autem* VII *Julii (ut de anno mortis gratis excogitato taceam) non videtur acceptus ex Remensium ecclesiarum fastis ullis sacris, sed ex quibusdam ad Usuardi Martyrologium additionibus, Colvenerio aliunde subministratis, ubi ad calcem simpliciter inveniebatur scriptum nomen* Materniani Confessoris: *quod aliquis ei persuaserit esse Remensis Episcopi, quippe cujus nomen sic scriptum alibi nusquam occurreret.*

10 *Habemus nos, præ ceteris omnibus Usuardi exemplaribus, quæ plura forte quam ducenta vidimus et examinavimus, sincerius unum, quia parcius auctum, atque ad ecclesiæ alicujus Remensis usus descriptum ante annos forte quingentos, quod ad Carthusianos Herinenses delatum, ac denique ad Lovaniense Societatis collegium, nostro demum Musæo cessit; ubi ad hunc* XXX *Aprilis sic legitur, textui Usuardi ipsius in fine additum a Remensi scriptore, etiam ante memoriam S. Eutropii Sanctonensis:* Eodem die natalis S. Maderniani Remensis Archiepiscopi, qui sextus eamdem rexit ecclesiam: *et ex hoc MS. eadem verba transcripsit Molanus, quem secutus est Ferrarius. Eadem verba in antiquo Remigianæ Ecclesiæ Martyrologio invenisse*

A *venisse se testatur Marlotus. Eadem, et forsan ex ipsomet quem habemus codice, descripsit Florarii auctor, sed* Madermani *legit : quod et fecit Grevenus. Præter hanc simplicem Sancti hujus memoriam in Martyrologio, nullus ejus cultus Remis superest, nisi forte ab annis paucissimi assumptus sit aliquis. Nam in Breviariis auctoritate Caroli Card. Lotharingi impressis anno* MDXLIII *et* MDLIX, *et rursum anno* MDCXXX *recognitis et recensis, nulla S. Materniani commemoratio in sacris agenda præscribitur. Unde ergo accepit Saussayus, quod* Remis VII *Julii* recolatur depositio S. Materniani hujus metropolis Episcopi, cujus præcipua solennitas fit in ejus translatione pridie Kalendas Maji.

Ex MS.

absque alio apud Remenses cultu.

VITA

Ex MS. Cœnobii Bodecensis.

CAPUT I.

Natalis et educatio S. Materniani, ejusque ordinatio Episcopalis.

B Dominus Deus noster, ab initio conditionis humanæ, in sua ordinata dispositione persistere universam statui creaturam voluit : sed quia, invidente diabolo, a felicibus paradisi gaudiis conditio humana decidit ; ad eam in statum pristinum reparandam unigenitum filium suum mittens, mortale genus sibi clementer restituit ; perque eum Sanctos suos ad certamina provocans, diabolicam potestatem potenter subegit. E quibus unus beatissimus Maternianus, Remorum Præsul gloriosus, multiplicibus donis divinis ditatus extitit : et patre nobilissimo Cresconio, matre quoque Flavia nutriente, magnis ab infantia ita claruit signis, ut culmen Pontificatus nobiliter conscendens, majoribus ultra futuris seculis Presul divulgaretur prodigiis.

Nobili genere natus

2 Nato namque tantæ sanctificationis puero, matri per visum cœlestis apparuit nuntius, qui beatum prædixit fore puerum, insuper et cunctis civibus futurum *a* fidei perfectioris solatium. Nam et octavo die nativitatis suæ, cum in interiori cubiculo soporatus quiesceret parvulus, medio noctis silentio, splendore sidereo circumdante loculum, vis divina claruit : custodesque omnes cum inspicerent terrore nimio perculsi, habitatores etiam circumquaque omnes attoniti, ad hoc magnæ admirationis spectaculum extulerunt intuitum : et sic cunctis cernentibus, per spatium trium horarum undique refulgens quasi globus igneus, receptus in cœlestibus mirabiliter se sustulit. Ad domum igitur ipsam concives omnes concurrentes, patrem matremque sancta cum sobole venerantes, immensis laudibus Dominum magnificantes, glorificabant ; hincque compuncti multiplicius quam ante, patremfamilias venerabantur.

Sanctus futurus prænuntiatur,

a

cœlesti luce circum fulget,

C

3 Contigit etiam una dierum, dum lactaretur puer, et ad quiescendum compositus, hiemali urgente tempore secus *b* larem, nutrice ad alias necessitates abeunte, relictus dormiret ; exiliens carbo e medio ignis, lectulum dormientis parvuli succendit : et tamen, vi divina resistente, pannis pene omnibus combustis, illæsum parvulum reliquit : a cujus inflammatione lectuli omne habitaculum jam quasi accensum ita efferbuerat, ut nisi eadem virtute Dei, qua puer ereptus fuerat, tota domus liberata esset, penitus succensa combureretur. Concurrentibus enim hinc inde domesticis, cum propter calorem nimium introeundi non haberent aditum; apparuit eis inter flammas vir pulcherrimus, candidatis vestibus, qui et parvulum sua protegebat sindone, atque flammas validas proprio extinguebat vigore ; cujus ab excessu candido et domus inflammata eripitur, et protecto puero cunctis cum civibus universa propinquitas congratulando pariter in Domino gloriatur : sæpe enim post istam visionem cautiores omnes domestici patrisfamilias effecti, ad introitum habitaculi ubi puer erat horribiliori prospectu accedebant. D

b

servatur ab incendio illæsus,

4 Quin et secretioribus horis, adolescentula ætate, simi'es pulcherrima forma juvenes, secus parvulum aliquoties sedere, vel stare aut circuire, visibus almificis territi conspiciebant : unde non nisi vagitibus pueri auditis, horis incompetentibus nemo frequentare cubiculum audebat. Qui denique educatus reverenter ad puerilem ætatem cum crevisset, et ad discendum scholastica discursione aliquatenus more ceterorum solus incederet ; assistebant ei eadem in forma ignoti fulgidis vestibus pueri, et condelectabantur in soliloquio venustatis ejus. Qui dum sæpe interrogaretur a nutricibus, qui essent ignoti pueruli, cum quibus frequenter jocaturus singulariter secedebat, et plus quam notos diligebat ; Nescio respondebat aliud, nisi tantum quod filios se esse sanctorum Patrum nostrorum asserunt, qui in albis hic quondam innocentes translati divinitus, ad beata gaudia abierunt ; indeque omnia bona nuntiantes, confluunt mihi mellifluas vescendi delicias : cum quibus dum vescor, omnia bona vitæ istius obliviscor ; quia non deest mihi omne bonum, quamdiu ipsorum habeam consortium : quibus discedentibus videtur mihi totus mundus esse in tenebris, et ideo nullis aliorum condelector alloquiis. E

cum sanctis Innocentibus familiariter versatur.

5 Sicque semper convalescendo, cum ad ætatis plenitudinem pervenisset Sanctus Dei, jam dictus Maternianus ; contigit decessisse B. Aprum, *c* sanctæ Remensis Ecclesiæ Episcopum, sanctitate et sapientia, prodigiis et virtutibus longe lateque notissimum ; remanseratque sacra urbs illa dolens et vidua, quæ tanto Præsule diu triumphaverat egregia. Omnes igitur ecclesiastici Ordines, ibi in Christo militantes, cœperunt pro digni Pastoris legimine diutinam studiosissimamque vigiliis et obsecrationibus habere concertationem. Quorum exauditis precibus Domino miserante, accidit ut cujusdam Dominicæ noctis intempesto silentio, primævus ille ætherius radius, qui et in cunabulis submissus de cœlo, rite totam illustraret domum, ubi fessus post orationem continuam quiescebat vir Domini Maternianus Presbyter, vigilantibus et videntibus urbis ipsius incolis, et timentibus ne quasi fulgureo igne urbs tota a domo illa sucenderetur. Quod signum mira Dei dispositione sequentibus temporibus demonstratum est, quia videlicet ex ipsius meritis vel exemplis, infirmorum populorum corda torpentia ad amorem divini cultus ferventius anhelare deberent. Quapropter mox concurrentes cuncti cives, et undique in unum ipso adhuc nesciente congregati, blandum conspicientes tanti fulgoris candorem, intellexerunt pariter divinam esse gratiam in illorum Præsule manifestatam. Obstupefacti igitur præ timore et gaudio : ipsumque quiescentem excitare non audentes, cucurrerunt ad signa templi metallica : et cum cœpissent cuncta clangere vasa *d* Christi laudem reboantia, interius cum hymnis et gratiarum actionibus, exterius vero gloriosissimis tinnitibus, affuit clamor tumultuantis atque concurrentis populi et magnificantis Dominum.

c

Vacante sede Remensi

Nocturnus supra cubiculum ejus splendor

F

d

populum excitat,

6 Eadem etiam hora eidem deifico Sacerdoti cum assistentibus conquiescentibusque duobus Diaconibus ejus discipulis, Syagrio atque Berillo nuncupatis, apparebant per visum Angeli, ascendentes et descendentes per eumdem tramitem fulgurantis radii ; atque colloquendo ei, cœlestis dulcedinis carmina, eundo vel redeundo, suaviter frequentabant : quorum spiritualium conventuum delectatione detentus,

qui illuc concurrens,

A tentus, assurgere concivibus nequivit, antequam accensis luminaribus omnis Sacerdotum cœtus cubiculum ejus ingressus, suavissimis ejus clamando vocibus excitarent, dicentes : Surge jam Materniane, *e* magnis meritis præclare, arcem magnæ dignitatis ævo multo posside. Quo audito vir Dei, inter utrumque psaltentium cœtum positus, quod divinitus de eo agendum erat adhuc penitus ignorabat. Jubar quidem illud sidereum recedens in tantum faciem ejus irradiaverat, ut quasi scintillans vultus et splendidior quam unquam ante terribiliorque visibus omnium appareret. Cumque ostium aperiret, procedens humiliter ad Fratres invocantes, susceptus illico cum gaudio, medio jam noctis fere transacto articulo, et comprimentibus indique et exultantibus turbis, quasi violenter compulsus ad sublimitatem tantæ dignitatis incedebat : sed venerabiliter electus a cunctis, ad nocturnum divini cultus officium peragendum, in loco Pontificali compellentibus Seniorum precibus conquiescens, cum adstitisset ; factum est ut adimpleretur per eum quod sancta ecclesiastica frequentat Oratio, *f* exprimens salubriter, Ut expulsis a cordibus nostris peccatorum tenebris, ad veram lucem, quæ Christus est, nos facias perveB nire.

ipsum ad ecclesiam rapit et in Cathedram locat :

7 Interea dum hæc agerentur, et assistente populi multitudine divinum Dominicæ noctis officium celebraretur ; memor fragilitatis humanæ, tantum pondus et curam gregis immensi sustinere se non posse pertimuit ; et raptum se magis a plebis tumultu, quam electum a sapientum cœtu existimavit : et solis id peccatis suis imputans, timore perterritus est. Moxque, quo se a tanto pondere vel periculo eriperet apud se subtiliter corde reticendo anxius tentabat : et accepto recedendi ingenio, secreta sacrarii cubicula petens, quasi se aliquid depositurum ficte composuit : indeque cum suis duobus præfatis discipulis latenter exivit, peregrinari in aliis regionibus plus cupiens quam ibi præferri. Quapropter conciti suos conscendentes equos, abire pariter cœperunt. Cumque ad claustra ipsius portæ pervenissent, globus igneus, non mitis more solito, sed fervidus circumvolvens occupavit eos : quos ita et exterruit, ut in quam partem se verterent penitus nescirent : siquidem equi eorum, comis caudisque exustis, projecerunt in terram sessores : qui dum vix vivi evaderent, iterum divinitus compulsi, ad pristinum mox populi votum reducti, sacrum *g* officium pariter ut prius cœperant cum populis devotissimis solenniter peregerunt : hoc etenim demonstraC vit Dominus, quod suæ nemo deberet repugnare sed acquiescere voluntati. Cumque jam illucesceret aurora, compellente ecclesiastica multitudine atque provincialium Episcoporum assistente plenitudine, eodem in solis ortu consecrationem sanctæ Pontificationis percepit. Qui sacra Missarum solennia celebrans, populumque Dei immensum lucidissimo sermone ad amorem patriæ cœlestis inflammans, non quasi juvenis aut novitius, sed magis ut longævus prædicator ac dispensator prudens, tritici mensuram famulis Dei pro captu uniuscujusque prudentissime ministravit.

qui inde clam elapsus,

divinitus cogitur a fuga regredi,

et Episcopus consecratur.

ANNOTATA.

a *Ecgraphum nostrum* fieri perfectionis.

b *Addebatur in marginali annotatione*, id est ignem. *Focum domesticum intellige, cui quia Deos Lares præfecit gentilitas, ideo ipse hoc nomine hic designatur.*

c *Vereor ne errore nominis lapsus auctor, confuderit hunc S. Materniani accessorem Remis, cum altero similiter Apro Tullensi Episcopo, cujus sanctitas et miracula celebrantur* 15 *Septembris.*

d *Videtur æreas campanas intelligere, quæ tempore* D *S. Materniani necdum forte in ecclesiis usurpabantur.* EX MS

e *Hæc quasi ex aliquo Hymno ecclesiastico aptata præsenti materiæ dixeris.*

f *Videant in antiquis Remensis ecclesiæ Ritibus versati, ad quem diem hæc oratio spectet.*

CAPUT II.

Miracula S. Materniani Episcopi.

Ejus ergo initia, hic breviter perstricta, sequentia temporum ejus spatia tam beata demonstrant, ut vix valeat complecti in chartis, quantis refulsit in mundo miraculis. Quicumque enim ab eo visitatus est æger, sanus factus est; qui tristis advenit, animo et corpore ab eo consolatus, gaudens abscessit : nulli unquam nocuit, sed omnibus studuit in Christo profuisse. Propter testimonium tamen veritatis quædam hic inseruntur miracula ipsius, ut propensius per æterna secula divulgata, fiant quædam Christi fidelibus vel ministris felicitatis ac salutis exempla.

Variis illustratur miraculis,

9 Primo itaque, post perfectionem suæ sanctificationis, hoc in populo claruit signo. Dum sancto E Paschali Sabbato ad consecrandos sacros fontes procederet, et expleto benedictionis ordine accensi cerei debite in aquis submissi tenerentur ; lapsus a manutenentis unus cereorum ima sacri fontis petiit : quem tamen vis sanctificatæ aquæ nullatenus extinxit, sed erectum et flammivomum eum ad superiora salutiferarum undarum atque splendidiorem ceteris luminaribus reddidit. Illa namque visibilis ignea et non extincta materia demonstravit, quod plenitudo cœlestis gloriæ, per sanctificationem servi sui Materniani Pontificis, virtute sancti Spiritus mysticas vires in aquis sacri fontis superfunderet : videlicet ut ibi vitiis extinctis, opera vera veræ lucis deinceps in filiis adoptionis visibiliter resplenderent. Completis igitur ex ordine universis ibi cœlestibus Sacramentis, ad cetera sacræ noctis officia conversus, plebem suam, in universis divinis muneribus gavisam, vespertinis peractis vigiliis, abire ad propria quietis habitacula permisit.

in consecratione fontis cereum servans inextinctum,

10 Hinc etiam cum per opportuna temporum spatia importunus, gregis sui curam gereret, et ad excolendam agri Dominici culturam gratuitæ sementis verbi Dei provideret copiam ; accidit post prædicationem, per impositionem manuum, administranda sancti Spiritus confirmatione, et ecce in ordine I confirmandorum, ejusdem sancti Spiritus gratiam quidam leprosus expectabat. Beatus vero Maternianus, cum ad eumdem valde horribilem leprosum per ordinem pervenisset, ministri et circumstantes ceteri a loco suo eum removere certabant, propter contemptum lepræ validissimæ : quem magna cum voce revocavit Sanctus, clamans et dicens, Confitendo peccata tua jam liberandus, in virtute sanctæ Trinitatis, huc æger accede, et Spiritus sancti donum gratulanter suscipe. Impresso itaque signo Crucis in fronte ejus cum sacro Chrismatis unguine, mox ab eo lepra in modum squammæ cecidit, et ab eadem hora sanus effectus, una cum multitudine assistentium, gratias cum immensis laudibus divinæ majestati, pro meritis ejusdem Sancti sui, reddidit. Quo signo virtutis decoratus vir Dei, corporalem spiritualemque cunctis gratiam purgationis impendere, mortiferisque a sordibus meritis suis eos se posse mundare, monstravit : qui videlicet sicut unum languidum ibi a squallore corporis, ita non minus et a morbidis moribus, vi sanctitatis suæ, invisibiliter universorum expurgavit mentes fidelium.

per sacrum Chrisma leprosum mundans,

11 Succedentibus etiam felicitatis ejus temporibus, quadam die cum ad visitandas ecclesias exteriores

Ex Ms. et injustum pauperis viduæ oppressorem,

riores egrederetur ab urbe; mulier quædam vidua magnis cum gemitibus occurrit ei, vociferans quod quidam potens et convicinus ejus, Ursus nomine, omnia quæ habebat diripuerat, filiosque ejus duos in gravi custodia recluserat, eo quod segetes paupertatis suæ ab illius potentis famulis vel animalibus defendere auderent. Ad quem, hæc audiens, misit duos Diacones ex discipulis suis, deprecans ut ablata omnia pauperculæ viduæ prædia restitueret, filios quoque ejus retrusos abire et matris suæ necessitates procurare ex verbo Dei sineret: quæ omnia mandata si contemneret, et obedire verbis Dei nollet, etiam excommunicaretur superbus, quousque præceptis Sacerdotalibus assentiret devotus. Qui hac Pontificali accepta sententia, eadem sequente vidua, pariter ad domum raptoris quantocius pervenientes, invenerunt eum ebrium et nimia voracitate crapulatum: quem Sacerdotalibus verbis monentes, obtestando pro vidua ipsa constantissime insistebant. Ille enim superbus, mox in furorem versus, sanctum Episcopum vel ejus discipulos detestari cœpit atque contemnere: jam autem eadem detestatione commoti discipuli, secundum viri Dei sermonem, sententiam excommunicationis illi injecerunt. Quæ quidem sententia excommunicationis, mox ut auditum ejus tetigit, pronus prolapsus, pene evacuatis omnibus visceribus, quidquid in die illa voraverat, ibi in conspectu omnium effudit. Hinc etiam faucibus constrictus, non solum aliquid victus sumere, sed etiam nec verbum ab ore exprimere valebat; quousque ad vestigia S. Materniani accelerando cucurrit, et veniam flebili intimatione surdus et mutus expetivit. Quem dum clementer intueretur vir Dei B. Maternianus, suscipiens eum tenensque manum ejus, duxit eum a turba seorsim, et more catechizantis sputo tetigit aures et fauces ejus, et sic in nomine sanctæ et individuæ Trinitatis sermonem ei et auditum restituit; et ne ultra Deum talibus nequitiis ad iracundiam provocaret, neque ecclesiasticas monitiones amplius despiceret, misericorditer edocuit, sicque superbam ejus mentem ab iniqua præsumptione viriliter ultro repressit.

post contemptam excommunicationem,

divinitus punitum auditum et loquelam restituit.

Contra eum Irenæus magus ex Africa

12 Cumque semper esset venerandus Christi Confessor maleficorum omnium persecutor, et multi hæretici et multi pseudosacerdotes vigore sanctitatis et doctrinæ ejus reprimerentur; novissimis temporibus, a longinquis Africæ finibus, magus famosissimus, Irenæus nomine, auditis prodigiis ac virtutibus ejus, Remensem ad urbem properavit; cupiens illius salutarem virtutum gratiam, in populis divulgatam, perversa voluntate sive diabolica instigatione superare, atque sanctitatis ejus potentiam vituperando ad nihilum redigere. Et sicut Simon magus in Apostolis putabat se posse magicis nequitiis extinguere miraculorum Christi salutarem triumphum, ita et iste perversus jam dictus Irenæus cogitabat suis turpissimis monstris posse delere hujus viri Dei nomen sanctitatis. Diffamatum est igitur per universam regionem illam tempus certaminis, quando superba ars magica disceptare cupiebat cum humilitate ecclesiastica. Habebat autem idem perditus magus potentissimos instigatores, mundi principes, inimicos Dei, qui inimicitias contra divinam potentiam vel jura ecclesiastica sive Sanctorum studia concitantes, adversus hunc sanctum virum malitiam iniqua cum intentione machinari non cessabant; contra quos queritur sancta Ecclesia semper clamans, Quid gloriaris in malitia, qui potens et iniquitate? et cetera quæ ibi sequuntur: qui et intelligere nolentes quod de principe eorum diabolo confirmatum est, dicente Domino, Quia princeps mundi jam judicatus est, vanitatibus mundi damnabiliter se inferebant, unde et inimici Dei effecti sunt, quia sicut in sacris Scripturis legitur. Quicumque voluerit amicus esse hujus seculi, inimicus Dei constituitur.

adductus ab impiis,

Ps 51, 3

Joan 16, 11

Jac. 4, 4

provocat ad publicum certamen,

13 Et ecce jam statuto certaminis die, ad venerabilem civitatem undique conveniunt omnes regionis illius concives; et convocato universo fidelium cœtu, sanctissimus Sacerdos dixit: In virtute Domini nostri Jesu Christi, ad corroborandam fidem vestram, congrediar adversus profanum magum istum, ea videlicet conditione, ut si potentia deifica reprobus factus fuerit, nullius ex nostris conscientiam calliditate sua ultra polluat, neque diabolicis insidiis quemquam nostris in finibus decipere valeat: sed potius, si convertatur ab erroribus mortiferis et compunctus fuerit, veniam acquirat; alioquin confusus in iniquitatibus suis, divina ex auctoritate damnatus pereat. Et exclamavit universus populus voce magna Fiat, fiat.

et tauris ferocibus postulatis,

14 Convocatus igitur seductor ille, atque a suis fautoribus deductus; dixit, se nolle sub tegminibus aut in locis strictis, sed magis in spatiosissimis campestribus convenire, ubi nullis opprimeretur insidiis. Quo audito sanctus Præsul cum universa multitudine exiit ad orientalem urbis plagam, ad loca amplissima, ibique consistebat magus cum suis fautoribus. Qui cum vidisset sanctum virum cum populo a longe venientem, dixit ad ductores vel socios suos, Equi nobis longinquo itinere lassi deficiunt, nos etiam fatigati non possumus sine subvectione certamen inire; rogate ergo sanctam largitatem Episcopi, ut nobis primam benignitatis suæ hanc humanitatem exhibeat, quatenus tauros ferocissimos armentorum suorum huc adduci faciat, et sit in signum hoc coram populo, si eos indomitos ad obsequia nostra aptare poterimus; postmodum vero ad alia nostri certaminis studia properabimus. His ergo auditis sanctus Episcopus misit ad armenta urbis proxima, ubi inventi sunt quinque magni et ferocissimi tauri, qui quantocius ad conventum publicum perducti sunt. Interim tamen de diversis physicis Sacerdos Dei sanctus disputans cum homine doloso, invenit eum iniqua in doctrina peritissimum, et indagationibus subtilissimis eruditum, insuper magicis in disputationibus nimia profunditate submersum.

eosdem cicures exhibet,

15 Cum ergo prædicti quinque tauri adducerentur, dato spatio amplissimo a multitudine circumstantium, cucurrit ad eos sceleratus, exiens e medio populi: cujus in conspectu tam mansueti effecti sunt tauri, ut duceret eos quamcumque in partem vellet: et omnibus hoc videntibus multa alia turpia signa se facere posse ostendit. Nam uno maximo ex ipsis tauris capto, tenens linguam ejus, duxit eum ad sanctum Præsulem, quem coram eo immobilem adstare fecit. Cumque omnes in hoc admirarentur, sanctus Pontifex dixit: O viri Dei et universis præceptis ejus fideles, quid admiramini? numquid merita vestra non possunt hanc coactam diabolicæ fraudis simulationem dissipare, et taurum istum ad statum ferocitatis pristinum convertere? Hæc cum dixisset, perversus ille magus continuo currens, baculo quem tenebat, circulum maximum circa taurum per terram impressit. Sanctus quoque Episcopus illi tauro præcepit, ut conversus ad suum naturalem rediret statum. Qui mox naturam suam cognoscens, et maximo cum impetu redire ad ceteros tauros volens, ad expressum circulum cum venisset, quasi repercussus a maceria vel rupe maxima, in terram mox resupinus cecidit: inde item consurgens, circumquaque per ipsum circulum, quasi in orbem conversus, spumans et mugiens et inde exire cupiens, sed non valens, quasi inclusus currebat.

et unum circulo circumscriptum exire prohibet.

sed sancto ejus magiam dissolvente signo crucis,

16 Hanc autem vim diaboli sanctus Episcopus cum videret, ne corda simplicium talibus insidiis amplius decipiendo fatigaret, mappulam quam manu tenebat

A tenebat suo dabat Diacono, cui circulum in orientali parte, tribus vicibus in nomine sanctæ Trinitatis ex eadem mappula percutere jussit. Interea populum a tumultuatione compescens, præcepit eis qui in illis orientalibus partibus erant, ut eidem tauro viam redeundi darent. Prædictus vero Diaconus, cum percuteret circulum, ut ei vir Dei mandaverat; mox ferocissimus taurus intus inclusus, viam exeundi ab ipso circulo sibi apertam esse cum sensisset, valido cum impetu inde exiens, maximum terrorem populo assistenti ferocissimis rictibus incussit. Hæc detestabilis magus cum vidisset, et se jam quasi victum dolens cerneret, in furorem conversus post taurum cucurrit: quem celere conscendens et convertens se ad Episcopum, immiti atque præcipiti cursu eum conculcare nitebatur. Quapropter huc illucque fugientibus cunctis, solus cum paucis in virtute Dei fidentissimus sacer Episcopus perstitit imperterritus: qui irruentem bestiam ferocissimam una cum diabolico sessore suo, signo sanctæ Crucis impresso, in terram præcipitavit: et taurum confractis ossibus vis divina extinxit, magumque exterritum et ab omni artium suarum memoria alienum, usque ad excessum mentis effecit: quem etiam exanimem secus mortuum taurum relinquens, ad confortationem

una cum ipso tauro suæ ferociæ restituto,

B plebis conversus, de magnificis mirabilibus Dei omnes erudiens, sanctam Dei ecclesiam mirabiliter instruxit, et qualiter cuncti emissiones diaboli vitare deberent sapienter edocuit; magum etiam ipsum, pro meritis populi sancti adstantis, adhuc convalescere posse prædixit; et si veraciter ad veram religionis gratiam converti vellet, veniam eum promereri posse non abnegavit. Quem post hæc coram populo a terra ministros suos levare, curamque ipsius clementer gerere jussit, et sic ad fidem rectam salutaris gratiæ eum provocare studuit. Unde et post pauca, confusus miser atque compunctus, sacramenta baptismatis expetivit, et se cultorem rectæ fidei esse post hæc operibus ostendit, divina super eum adimpleta sententia, qua scriptum est, Imple facies eorum ignominia, et quærent nomen tuum Domine.

colliditur in terram et sanatus resipiscit.

Ps. 82, 17

CAPUT III.

Accessus ad S. Hilarium. Pius obitus.

Maternianus circa finem vitæ

His utique et aliis pluribus virtutibus magnificatus B. Maternianus, vir Deo carissimus, obitum suum longe ante præscivit: multorum etiam concivium C suorum finem prænuntians, ad meliora cœlestis vitæ gaudia omnes provocando atque confirmando, infatigabiliter incendebat. Appropinquante autem termini sui die, quem ut diximus longe ante sciebat, anno jam ætatis suæ sexagesimo, Episcopatus sui vigesimo *a* tertio, beati etiam Hilarii transitum prænoscens, ad ipsius Sedem, Pictaviensem urbem, Angelico deductus comitatu, properavit, visitans semper Sanctorum loca *b*, eodem in itinere consistentia. Cumque ad regionem jam dicti almi Præsulis propinquaret, Beatus quoque Hilarius de ejus adventu cœlesti edoctus nuntio, obviam ei Fratres sanctissimos direxit, per quos et omnem devotionis causam divinitus sibi revelatam, et expectabilem ejus adventum sibi jam fore notissimum mirabiliter intimavit. Beatus quoque Maternianus ab iisdem magno cum gaudio susceptus, delectabiliter Pictaviensem ad civitatem pervenit: quem sanctus urbis ipsius Pontifex, sicuti nomine Hilarius, ita hilariter suscepit tota mente devotus. Magni etenim Pontifices illi, magna cum exultatione, omnes illos visitationis deduxerunt dies: quorum de conventu universa fit jucunda civitas, cui tantorum virorum meritis aucta

a

b

Pictavim vadit ad S. Hilarium,

monstrabatur temporalis spiritalisque felicitas. D

ex ms.

ubi ab Angelo confortatus ad perseverantiam finalem,

18 Cum igitur considerent sanctissimi Præsules, et de occultis cœlestibusque mysteriis diutius disputarent; apparuit illis Angelus Domini, confortans et monens de stadio certaminis et agone virtutis, ut qui in juventute fortissimi bellatores Christi contra antiquum hostem propitiante Domino fuerunt, in ultimo senectutis suæ articulo nequaquam deficerent, sed potius pro æternæ remunerationis gloria fortius pro fide Christi dimicando proficerent, sicut Beatissimus idem Hilarius Pontifex (ut scriptum est in libro Vitæ ejus) nimias hæreticorum persecutiones passus et exilio damnatus, diu in * Africa detentus est, ubi et librum de Virginitate mirificum conscribens, *c* filiæ suæ, quam legitimo matrimonio in juventute genuerat, direxit: alium etiam de S. Trinitate, *d* alium vero de expositione Psalmorum ibi copiosissimo sermone composuit: erat enim vir eloquentissimus et mira sermonis fertilitate facundus, cujus colloquiis Sanctus valde condelectabatur Maternianus. Hæreticos, magos, ariolos, sortilegos, divinos et aruspices devincentes superaverunt; alios etiam sub vinculo anathematis damnatos, suis a regionibus viriliter expulerunt; mirabiliori virtutum E gratia et triumpho decorati in his pestiferis præstigiis, quam de omnibus generibus sanitatum, quas in ægris et cæcis et claudis, in omni vita sua, divino peregerunt instinctu.

* imo in Asia,

c

d

19 De talibus ergo longævis certaminibus, persecutionibus quoque ac laboribus, unanimiter in invicem confortati; ultimum dierum suorum finem providentes, ac sicuti divinitus instructi erant feliciter procurantes, pariter ibi duodecim diebus cum lætitia commorati sunt. Beatum vero Maternianum, omni humilitate et largissima administratione adhibita, deduxit S. Hilarius per viam trium dierum usque ad regionis suæ terminum *e*: quem absolutum cum gaudio et jucundo lacrymarum fletu, ad disponendam propriam Sedem suam atque locum sanctificationis suæ, cum benedictione cœlesti direxit. Sicque uterque, divino munimine vallatus, contra serpentis insidias robustissima intentione certamen inire abierunt: et ut callidus insidiator calcaneum eorum obruere non valeret, alter in alterius se orationibus fiducialiter commendavit: qui dignis promeritis sublimem cœlestis patriæ dignitatem pariter et gloriam meruerunt.

post actos ibi dies 12,

e

valedicit et Remos redit,

20 A[illegible] regionem suam vir egregius sanctissimus Maternianus; qui fidelissima sodalitate in diebus suis prædicto viro Dei conjunctus, per F multas et varias circumquaque regiones vel urbes sancti Præsulatus sui transiens, divinis monitionibus atque cœlesti virtute armatus, ministris Ecclesiæ vel ceteris Christi militibus, non longo post tempore, prænuntiato sibi die sanctissimæ depositionis suæ feliciter migravit ad Dominum. Unde mœsti ejus discipuli ac tristes cum lamentationem ingenti luctu haberent; apparuit eis tertia vigilia noctis ejusdem ipse, quos et sententia Domini magnanimiter confortavit, dicens, Dilectio vobis sit sine simulatione: et, Nolite contristari, quia, dicente Domino, tristitia vestra convertetur in gaudium, si imitabile Christi Domini nostri meumque solerter secuti fueritis exemplum: in quo secutus est et ipse, cujus vestigia semper imitabatur B. Paulum, qui dixit, Imitatores mei estote, sicut et ego Christi. Quibus dictis B. Maternianus Angelorum se consortiis reddidit: assistentes autem omnes ad exequias corporis ejus digna contulerunt obsequia; unde et reversi cum gaudio tantæ consolationis, magnificaverunt Deum magna cum laude exultationis, qui Sanctos suos, sibi fideliter obsequentes, ad cœlestem dignitatem glorificando perducit, qui in unitate et trinitate regnans, vivit

atque inter suos moritur:

quibus et in nocte suæ depositionis apparet gloriosus.

Joa. 16, 20

1 Cor. 1, 11

vivit nunc et semper dominator Deus, in secula seculorum.

ANNOTATA.

a *Melius forsan* decimo tertio, *ut non diu post S. Hilarium in vivis retineatur Maternianus.*

b *Puta* Parisios, *ubi S. Dionysius:* Aurelianas, *ubi S. Altinus;* Turonas, *ubi S. Gatianus celebri honorabantur concursu fidelium.*

c S. Apra *hæc fuit quæ* 13 *Decembris colitur, cui per scriptam epistolam, libri nomine hic intitulatam, suasit et persuasit pater suus ut apud matrem manens adducendum ei a se sponsum expectaret. Meminit hujus Epistolæ Fortunatus in Vita Hilarii num.* 7, *et ideo merito defenditur a Bellarmino contra Erasmi censuram.*

d *Hæc aliaque S. Hilarii opera enumerat S. Hieronymus in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis, puta* 12 *libros contra Arianos, qui hic de Trinitate nuncupantur.*

e *Puta usque ad Viennam fluvium, Pictonum Turonumque fines discernentem per quem et navigio descendere potuerunt.*

DE S. LAURENTIO MARTYRE,

PRESBYTERO NOVARIENSI IN CISALPINIS.

SEC. IV.

Colitur Novariæ festo ac Officio Duplici.

Colitur S. Laurentius Novariæ, civitate Galliæ Cisalpinæ, festo atque Officio Duplici. Ita Proprium Sanctorum istius Ecclesiæ, excusum anno MDCXXXVI. *Natalem ad* XXX *diem Aprilis, Translationem vero ad* XX *Junii sub eadem solennitate referens : de quibus uberiora Carolus Episcopus Novariensis in Novaria sacra :* Colitur, *inquit*, primis illis temporibus sacro publicoque Officio B. Laurentii puerorumque simul memoria, memorata Martyrii die : cujus Officii scripta, simul cum iis quæ ad Sanctorum Gaudentii et Agabii Episcoporum, et Sanctorum Julii et Juliani Confessorum honorem in ecclesia recitabantur, cum a constitutione Pii V summi Pontificis de Breviario edita dimissa essent; nos, cum anno Jubilæi 1600 Romæ essemus, auctoritate Clementis Pontificis VIII restitui curavimus. Nam ex veteribus Ecclesiæ Novariensis tabulis eorum historiam scripsimus, in sacris distincte legendam; aliaque selegimus, quæ ad pronuntiandum, canendumque in Ecclesia de iis Sanctis viris aptiora erant; quæ quidem jussu Pontificis recognoverunt probaruntque Cæsar Baronius, et Robertus Bellarminus Cardinales, hoc seculo Catholicarum litterarum religiosissimi Principes.

restituto a Clemente VIII,

et recognito a Baronio et Bellarmino:

2 *Floruit S. Laurentius seculo* IV, *uti ex iis constat, quæ ad* XXII *Januarii de S. Gaudentio diximus; qui primum discipulus ejus, tum in propaganda fide adjutor, deinde successor, ac primus ecclesiæ Novariensis per* XX *annos Episcopus fuit, circa annum Domini* CCCCXVIII *vita functus; in cujus Vita, ab auctore anonymo conscripta, insignis de ipsius sancto magistro fit mentio. De patria certo nihil pronuntiari potest; Acta tantum referunt, Novariam ab occiduis partibus advenisse, in quibus tam Gallia quam Hispania est; imo propius directiusque Ligustica littora, ubi vigebat cultissima Christianitas, ut nihil opus sit absque alia urgente causa patriam Sancto quærere extra Italiam. Bivarius in Comm. ad annum* 312 *supra Dextri Chronicon, Hosio Romam eunti multos Presbyteros adhæsisse præsumit : ex quibus hunc S. Laurentium fuisse censuit Tamayus, eo quod Cordubæ natum persuasum habeat, ex nescio cujus Auli Hali, qui anno* MDXXXII *vixerit, Epigrammate : quod ut veri auctoris nomen præferret, de quo merito ambigimus, nullius tamen auctoritatis foret ad persuadendam rem toti antiquitati ignotam : stupendum est autem quod* antiquus, perantiquus, et Gothicis litteris scriptus *dicatur codex auctoris tam recentis, ut præfert anni affixi nota.*

floruit seculo IV

an Hispanus origine?

3 *Acta ex Actis S. Gaudentii hæc habentur, verbis quoad substantiam iisdem, in proprii Officii Lectiones relatis :* Igitur inde progressus Gaudentius, non multis evolutis diebus, Novariæ se recepit, ibique Laurentium Presbyterum, multo ante ab occiduis partibus, pro Christi nomine advenisse reperit; qui fidei fervore vestitus contra gentilium malignam perfidiam, quasi signifer et belligerator inter hostiles fremitus per medias acies dimicabat, quin etiam fide cinctus propriis manibus hinc procul ab urbe sacrum construxerat fontem, in quo jugiter baptismus in sanctæ Trinitatis nomine celebratur. Deum quoque in Trinitate perfectum non desinebat gentilibus insinuare, quem noverat; ejusque judicium et misericordiam anteponens, paulatim sociare Deo animas, quas diabolo sua prædicatione auferebat : miroque modo actum est, ut inermi viro haudquaquam plebs armata posset resistere. Tantas etiam per illum Dominus dignabatur exercere virtutes, ut rebellium corda non minus miraculis, quam prædicationibus obtineret. Sed dum quodam die juxta morem innumerabilem turbam parvulorum baptismi gratia renatam Domino consecrasset, et inter nefanda mausolei cultorum agmina intrepidus pergeret, ab impiis, una cum multitudine parvulorum tunc baptizatorum, martyrio coronatus vitam finivit præsentem, sed æternam in cœlis cum Angelis adeptus victor triumphat : cujus venerabile corpus hactenus et usque in præsentem diem multis quotidie signis et miraculis sanitatum in ipsa urbe Novaria coruscat. Sed gratias tibi Domine Jesu, qui infestantis inimici tela, probationem tuorum fidelium permisisti esse, non vulnera; et talem tuis præstas per laborem mercedem, ut nullum tuorum hostis gaudeat fuisse imbellem. Igitur dum ad peculiaris Patroni gesta suscepti officii tendit obsequium, non multa, quæ per eumdem beatissimum Laurentium martyrem sunt gesta, prosequitur : tamen immemores sui nos non fuisse sufficiat; in talibus enim causis magis convenit fideli credere, quam possit humana relatio demonstrare. Igitur B. Gaudentius dum ad ipsum athletam Laurentium pervenisset, gratissime ab eo susceptus est : cui gradatim adhærendo et divinis monitis obsequendo, juridicus æmulator factus, et plenissime in S. Trinitatis norma eruditus, pari collegio diutius gregem pavit regium.

Novariam ethnicis gentilibus convertit,

prædicatione et miraculis :

occiditur a paganis,

4 *Auctor est Ferrarius in catalogo Sanctorum Italiæ, ex corpore S. Laurentii sacrum quemdam liquorem profluere, in cujus rei fidem sequens epigramma sepulchro ejus insculptum affert :*

ex sepulcro ejus salutaris humor manat,

Aspicis hoc marmor tumuli de more cavatum?
Id solidum est intus, rima nec ulla patet.
Unde queat tellus occultas mittere lymphas;
Manat ab ingestis ossibus iste liquor.
Si dubitas, medio sudantes tolle sepulchro
Relliquias, dices : Unda salubris ubi est?

Carolus Episcopus de ea in qua conditus fuit ecclesia sequentia suggerit. Quia in puteum dejectus fuit Sanctus,

A *ctus, ipsa* S. Laurentius ad puteum appellari solet. Cæsus legitur beatus Pater cum filiis in campo candido; in puteo autem positus in campo hordeali appellato: quem locum fuisse arbitror, ubi postea basilica ejus nomine ædificata est: putei locum in ea basilica esse credibile est, quamquam nemo demonstrare potest. Apud eam, quæ quidem insignis fuit, cœnobium erat Monachorum, imminutum, cum census commendationis nomine percipiendi Clericis tamquam beneficium collati sunt; deletum autem paulatim, præsertim cum muniendæ urbis causa ecclesia cum ædibus diruta est. In eo cœnobio S. Bernardus Augustanus, is de quo diximus in descriptione diœcesis, dum hac transiret, hospes acceptus diem suum obiit, et in ea ecclesia sepultus est.

ubi basilicæ illi ædificatæ

et postea dirutæ

5 *Porro, ut idem Carolus Episcopus prosequitur*, apud ruinas basilicæ S. Laurentii nunc capella tantum reliqua est; pro ea vero aliam ecclesiam eodem nomine ædificant Franciscani austerioris disciplinæ, Capucini dicti, ad urbis partem huic adversam, non modico sumptu, eis suppeditante Ferdinando Farnesio Episcopo Parmensi; qui eo commendationis beneficio utens, fructus ecclesiæ percipit; cujus ecclesiæ primum lapidem rite posuimus die XVI Augusti anno MDCII, et clero populoque universo, sacram cære- B moniam nobiscum celebrante, memoriam Patris ac Martyris sanctissimi renovare, ejusque cultum augere studuimus. Reliquiæ S. Laurentii et puerorum ibi religiosa veneratione asservatæ sunt; non eo tamen miraculo, quod quidam ex iis, quæ leviter relata acceperunt, memoriæ prodidere: donec una cum S. Bernardo, aliisque, dum ea ecclesia everteretur in cathedralem translatæ sunt anno MDLII. Ubi cum diu translatitie habitæ essent, nos diligenter prius recognitas sub altari majori rite condidimus, anno MDXCV...... de iis autem reliquiis in altari primario basilicæ Cathedralis reconditis tabulæ confectæ sunt, Michaelis Michaelii notarii nostri fide firmatæ, quæ pro earum ac ceterarum monumento inserentur in hæc scripta.

sacellum substituitur et huic novum templum

Reliquiæ ejus transferuntur Novariam an. 1552

6 In nomine Domini. Anno a Nativitate ejusdem millesimo quingentesimo nonagesimo quinto, die quintadecima mensis Decembris, Reverendiss. D. Carolus a Basilica-Petri, Dei et sanctæ Sedis Apostolicæ gratia Episcopus Novariensis, Comes Ripariæ etc. cum antea visitasset Reliquias sanctorum, positas sub altari majori ecclesiæ Sanctæ Mariæ Cathedralis Novariæ, quondam ab ecclesia S. Laurentii extra muros diruta translatas, easque recognovisset C (ut apparet instrumento recepto per Alfonsum Mutinam ad referendum Cancellario Episcopali postridie D Kal. Novembris eodem anno, easque decenter sub altari lapideo consecrando, riteque stabiliendo collocandas constituisset, memorata die hora prima noctis, multis canonicis aliisque clericis comitantibus, venit ad ecclesiam majorem: ibique cum genuflexus aliquantulum orasset, loco, in quo capsulæ ligneæ sacras reliquias continentes asservabantur, aperto, illas serico panno coopertas, a quatuor canonicis, superpelliceis et cappa indutis, stolaque collo inducta, multis cereis accensis, in sacrarium deferri jussit; ipseque Reverendiss. Episcopus insecutus, assistentibus ei admodum Rever. D. Jo. Paulo Catio Archidiac. et Ardicino a Porta Præposito ecclesiæ Cathedralis Novariæ, inductus amictu, stola, pluvialique rubri coloris et mitra, tribus plumbeis capsis rite benedixit: quarum duæ majores ac similes inter se erant fastigiatæ sepulchri forma; tertia vero minor, sed quatuor loculis distincta. Tum recitata fuit antiphona, Gaudent in cœlis. etc. cum versu et oratione ad postulanda suffragia Sanctorum. Deinde ossa integri corporis ex capsa lignea fastigiata suis manibus extraxit, et in plumbeam majorem, supposito serico panno albi coloris, reposuit. Alia item alterius corporis eodem modo ex altera lignea in alteram plumbeam capsam transpo- E suit, albique coloris serico panno involvit. Quæ ossa licet in dictis duabus capsis ligneis ita collocata, et in altari majori dictæ ecclesiæ sancti Laurentii olim reperta, quorum tamen reliquiæ essent, compertum non fuit. Mox in loculo tertiæ capsæ plumbeæ pauca ossa vetustiora reposuit, quæ in vase stanneo fuerant, et sancti Laurentii puerorumque ossa existimata sunt, ac serico rubro involvit. In alio loculo ejusdem capsæ, similique panno, pauca alia reposuit, quæ in capsula lignea vetustate corrupta inventa fuerant, et ejusdem Martyris puerorumque habita sunt...... fragmenta vero ac pulverem, ex capsis et ossium tractatione existentem, in urna fictili reposuit. In singulis capsis, et urna, ac loculis schedulas pergamenas posuit, vasculis chartæ ferreæ inclusas; quibus quid in quoque loco contineretur, et unde acceptum sit, scriptum est. Demum operculis cum capsis ipsis ferruminatione conjunctis, dato campanarum festo signo, ex sacrario in ecclesiam eodem apparatu capsas transferri jussit; clero hymnos et antiphonas ad rem accommodatas canente; easque recitatis orationibus de ipsis Sanctis in arca marmorea collocari jussit, duas majores ad capita arcæ, tertiam cum urna in medio transversam; omnes vero supra ferreas virgas arcæ fundo affixas etc. F

et an. 1595 elevantur

cum Reliquiis sanctorum aliorum

DE SANCTO DONATO,

EUROEÆ IN EPIRO EPISCOPO.

CIRCA AN. CCCLXXXVII

Alius a S. Donato Aretino:

Hic est alius Donatus, ab eo quem Episcopum simul et Martyrem ad VII Augusti Aretini colunt. Utrumque vitæ sanctimonia illustrem seculum IV tulit: hunc, potiente rerum Juliano, pro Orthodoxa fide mortem oppetentem; illum aliquot annis post, Eurœensibus in Epiro infulis sub Magno Theodosio clarum. Unde idem utriusque nomen, et exiguum, quo disjungebantur, temporum intervallum, facile amborum Actis confusionem induxit: adeo ut non pauca quæ sunt Eurœensi Episcopo propria, Aretino attributa reperiamus; illaque ipsa alterius etiam castigationis indiga. S. Donati Eurœensis Acta, sermone Græco, in pervetusto codice Calabro, Bibliotheca Ambrosiana servat. Ex quibus versa in Latinum sunt ea quæ tom. I Mombritius et MS. Fuldense ac Hirsaugiense produnt; singula hoc errore depravata, quod baptizatum a Donato Imperatorem Theodosium unaque Augustam cum filia dicant; ac tum denique, quasi triumphato primum paganismo, Catholicos Constantinopoli palam fidei vexillum explicasse. Tenuit *inqui MS. Græcum*, Imperator hominem Dei annis tribus, et baptizatus est ab eo una cum filia sua et primoribus civitatis. Subsequenti quoque tempore Augusta cum gentilibus reliquis baptismi gratiam consecuta est: tunc factum est Christianitatis signum in urbe Constantinopolitana, in nomine Domini nostri Jesu Christi, usque in

utriusque Acta confusa.

[illegible] Theodosium

A in hodiernum diem *Constantinopolis certe ante istud tempus, imo ab ipsa sua origine sub Constantino Christiana sacra celebrat, quamquam subinde erroribus Arianæ hæreseos aspersa. Theodosium autem primo vel secundo imperii sui anno Acholius Episcopus Thessalonicensis baptismo abluit : ut lib. 7. cap. 4 Sozomenus, et libro similiter 7. cap. 4 Socrates testatur.*

Acta meliora ex Menæis.

2 *Acta veriora ex Menæis habentur his verbis :* Eodem die (xxx *videlicet Aprilis*) S. Patris nostri Donati Episcopi Euroeæ. Floruit hic temporibus Theodosii Magni, Episcopus Euroeæ, quæ urbs in veteri Epiro est. In urbe porro locus erat Soria dictus, ibidemque fons, quem qui gustabant miseranda morte necabantur. Quod ubi sanctissimus Antistes Donatus intellexit, una cum Sacerdotum cœtu ad fontem venit. Ad cujus adventum mox tonitru exauditum, subitoque exitiale monstrum, quod in puteo latebat, emersit, sanctoque viro occurrit. Cumque draco pedes jumenti, quo Episcopus vehebatur, implicare conaretur; Sanctus jumenti tergum loro cædens, ipsum opportune tetigit draconem, qui repente mortuus concidit. Tum qui miraculo spectatores aderant, collecta materia pestem illam flammis exusserunt : sed fontem interim nemo gustare audebat. Sanctus ergo precatus, aquam Crucis signo consecravit, primusque inde bibit; unde mox et ceteri certatim gratulabundi hauriebant, innoxiique potabant ac domum sunt reversi.

Draconem perimit,

B

aquas infecti fontis potabiles facit

3 Quibus Theodosius Imperator auditis, omnes inde Episcopos evocavit, et quis esset Donatus percontabatur, qui ictu flagelli draconem exanimasset, et undam e terra et cœlo impetrasset. Indigitabant alii, Et hic, inquiunt, Imperator, est Donatus. Imperator salutatum deducit ad Augustam, amboque ad ejus provoluti pedes, Serve Dei, inquiunt, solare nos et tuam in nos clementiam exhibe : unica nobis est filiola, quam importunissimus dæmon miseris modis torquet, cujus causa nos ingenti dolore intimis animis excruciamur. Quod si illam curaveris, semissem ex omnibus ejus opibus proprio loco reportabis. Deductus inde vir sanctus ad puellam, fœdum tartari monstrum increpitum extemplo depulit, filiamque salvam et incolumem præstitit. Imperatore dein promissa Episcopo offerente, nihil auri Sanctus admisit : sed cum pium ipsorum affectum cerneret, petivit locum agro suo confinem, quem Omphalium dicebant, in quo templum sibi liceret condere : quem Imperator statim ei publica auctoritate concessit.

filiam Theodosii Imperatoris a dæmone liberat,

C

4 Idem perbeatus Episcopus vetuit sepeliri quemdam, quoad creditori suo satisfecisset : excitatum autem in vitam cum creditore composuit, et rationibus utrimque collatis et decisis, chirographo deleto illum jussit ad quietem redire, et communem omnium diem resurrectionis exspectare. Ingens tum siccitatis æstus torrebat sata. Rogatu igitur Imperatoris egressus urbe Sanctus, ad Deum preces allegavit : tantaque vis aquarum de cœlo defluxit, uti parum ab inundatione et cataclysmo differre videretur, terraque innataret aquis. Animadvertit simul Imperator illum unica tunicula, quamvis imber esset maximus, male tectum ; cumque paulo post in regiam rediisset, nec in veste ejus ulla pluviæ gutta vel humor cerneretur, omnibus admirationi et stupori fuit. Imperator vero ejus oratione admodum capiebatur, datoque illi ad templi molitionem fabricæque ornamenta auro, domum remisit. Reversus ille ædem condidit, sepulcrum suum struxit; ac postremo, vita in senectam ætatem propagata, ad Dominum abiit. *Hactenus Menæa, in quibus indicatum* Ὀμφάλιον *est urbs Epiri apud Ptolomæum. Euræa autem, alias Evoria; nunc* Donatiana, *et vulgariter* San-Donato *appellatur.*

mortuum suscitat,

pluviam in siccitate procurat,

ab ea non madefactus.

D 5 *Sozomenus et Nicephorus Callistus, prætermissis miraculis ceteris, quæ multa Donatum patrasse dicunt, illud dumtaxat, quod interemptum draconem et novum excitatum fontem spectat, commemorant. Ita lib. 7 cap. 25 Sozomenus :* Hac memoria multi multis in locis per orbem terrarum inter Episcopos præclari extiterunt ; ut Donatus Euoreæ Epiri, quem et alia multa mirabilia fecisse testantur indigenæ, et illud maxime quod in draconis interfectione præstitit; qui in Chamægephyris quas vocant, ad viam regiam lustrum habebat, et oves ac capras et boves et equos, nec non et homines et alia rapiebat. Neque enim ille, vel gladium, vel hastam, vel aliud aliquod telum habens, hanc belluam adortus est : sed cum illa eum adventantem sensisset, et caput velut impetum factura exeruisset, signum Crucis adversus illam aeri digito inscripsit, et illi in faciem exspuit. Illa sputo in os accepto, statim concidit; ac mortua jacens, amplitudine non minor apparuit iis serpentibus, qui visuntur apud Indos. Siquidem, ut ego quidem accepi, octo jugis in proximum campum extractam indigenæ combusserunt, ne putrefacta aerem inquinaret, et morbos pestilentes gigneret. Donato huic sepulcrum est, insigne templum ab ipso denominatum, prope quod etiam fons est, aquis uberrimis scaturiens; quem cum antea non esset, Deus illius precibus exoratus edidit. Erat enim is locus prorsus aridus. Nam cum ille aliquando ex itinere huc advenisset, fertur, sodalibus ejus aquæ defectu laborantibus, effossa manibus terra orasse, et simul ad votum aquam uberem scaturisse, et ab eo tempore defecisse numquam. Sed hujus quidem rei testes sunt, qui Isoriam incolunt pagum Euoreæ, in quo hæc acta sunt. *Hæc ibi. Indicata autem* Chamægephyra, *pontem ad terram indicat. Nam* χαμαὶ *humi seu ad terram, et* γέφυρα *pontem significat.*

Ex MS. Narratio de interempto dracone ex Sozomeno:

ejus magnitudo :

E

fontem miraculo excitat.

6 *Eadem prope in Callisto legere est, addente propter excitati fontis prodigium oppido nomen hæsisse a S. Donato. Unde et Ortelius* Eurœam *seu* Euoriam [illegible] *interpretatur. In miraculis vero prædictis enarrandis Manuscripta sunt multo fusiora Menæis, in illo imprimis, quod liberatam energumenam et excitatum ad vitam demortuum spectat : utrumque in gratiam cupidi lectoris adjicere libuit. De energumena ita habet :* In illo igitur tempore filia Theodosii Imperatoris a dæmonio vexabatur. Cum ergo multa fierent fructu nullo ad remedium, summaque pater ac mater laborarent tristitia, unicæ filiæ causa; fama ad eos pervenit de virtutibus B. Donati, quod et draconem occiderit et aquam orationibus suis obdulcaverit. Missum est itaque ad provinciam Esyriæ veteris imperiale præceptum, ut omnes Episcopi suam Constantinopoli præsentiam procurarent. Qui dum in eamdem urbem convenissent, omnes honorifica salutatione suscepti sunt : quibus Imperator ait : Quis est Donatus Episcopus, qui draconem occidit, et aquam sua oratione produxit? Omnesque pariter ostenderunt eum. Regina vero in ulteriore secreto abscondita exspectabat, quis esset. At ubi ei ostensum est, humiliter occurrens tenuit genua ejus, dixitque ad eum : Pater bone, bene advenisti incolumis, miserere filiæ nostræ. Dixit autem ei Imperator : Papa Donate, filia nostra gravissime vexatur a dæmonio et nullus Sacerdotum potuit eam curare aut ipsum dæmonium fugare ; audivimus autem de te, quod possis expellere dæmonia, misique propter te ut tuis orationibus salva efficiatur, quia unigenita est, et dimidium facultatum mearum dabo tibi. Respondens Donatus Episcopus dixit eis : Non est impossibile Deo curare filiam vestram, eamus ergo ad eam. Primum quidem Regina festinanter processit. Introeunte sancto viro, exclamavit dæmon dicens : Parce, Donate, quid me persequeris? nihil

Narratio de liberata energumena et mortuo suscitato ex MSS. prolixior.

F

S. Donatus vocatus a Theodosio Constantinopolim venit.

Dæmonem præsentia sua perculsum

A nihil te læsi. Sanctus Donatus respondit : Exi, immunde spiritus; ab illa, quia non licet tibi habitare in plasmate Dei vivi. Dæmon autem clamabat, dicens : Da mihi transitum, quomodo exeam, aut quo vadam. Dixit S. Donatus : Unde huc advenisti? Ille respondens de eremo. Dixit ei S. Donatus : Quare non exis et reverteris unde venisti ? Dæmon clamavit dicens illi : video signum Crucis in te, ex qua ignis exit contra me, et præ timore nescio quomodo exeam aut quo vadam, sed magis da mihi locum exeundi et exeo. Respondit Donatus et dixit : Non est tibi dari locus aut requies voluntatis tuæ : sed do tibi exitum talem, ut revertaris unde huc venisti : revertere ergo ad eremum. Convocans vero post tergum suum Regem et Reginam, dixit dæmoni : Ecce habes transitum, redi ad locum tuum, nihil noceas in homine, qui est plasma Dei, neque quæ ejus sunt : ecce dixi tibi. Exeunte autem dæmone commota est tota domus et januæ concussæ sunt. Filia vero Imperatoris, surgens de strato suo, tenuit pedes hominis Dei dicens : Quæso, Pater, tu mihi genitor et pater ab hodie, quia video magnam virtutem esse tecum : ecce pedibus tuis adhæreo, miserere mei, quia magno timore concutior propter eum, qui te-
B cum est : adjuva ergo me. Extendens autem homo Dei Donatus manum, elevavit eam a terra, et Christi signaculo reddidit incolumem.

es Imperatoris filia curat,

7 *Hoc miraculum vetus MS. Aretinum Episcopo Aretinorum attribuit, filiam Imperatoris energumenam Anthiliam appellans : eam colit, quam Aretium et tabulæ veteres ad* XXIV *Septembris inter sanctas Virgines colunt : quamvis idem MS. inter Martyres eam locat martyrii palma sub Arcadio ejus Fratre donatam : quo sane errore dictum MS. omnem pene suam fidem deperdit : quis enim ignorat sub Arcadio conquievisse omnem gentilium in Christianos persecutionem? Interim hæc ad accuratius examen relegamus in* XXIV *Septembris, de sancta Anthilia tunc acturi. Alterum quod de revocato ad vitam mortuo miraculum erat ex iisdem MSS. diffusum magis, hujusmodi est :* Ecce mortuus quidam efferebatur, et homo quidam habens chirographum tenebat funus dicens, deberi sibi ab ipso solidos ducentos, et non permittebat sepeliri eum. Erat in circuitu turbæ fremitus multus valde vehemens. Videns autem hoc S. Donatus Episcopus, dicit reliquis Episcopis : Venite mecum, eamus et rogemus, ut permittat sepeliri corpus defuncti hominis. Qui submussitantes ei dixerunt : Putas nos hic velle morari? Ipse autem solus abiit rogaturus. Quidam viri eminus agnoscentes eum; consilium de-
C derunt relictæ viduæ ejus dicentes : Curre, interpella istum hominem Dei. Quæ procidens ad pedes ejus, ait : Fac in me misericordiam, quia vidua sum et geminis circumdata sum malis, virum perdidi et

an S. Anthilia illa fuerit?

Viduam cujus maritum injustus creditor sepeliri prohibebat

sepelire mortuum non permittor. Tu enim justus vo- D catus es in civitate ista; fac eum sepeliri ; quia jam resolvitur funus ejus in lecto. Dicit ei B. Donatus : Scis, quia debetur quam dicit, pecunia? Quæ respondit : Domine mi, ante hoc aliquantum temporis dixerat vir meus, quia complevit ipsam pecuniam, et remansit chirographum apud eum. At homo Dei rogabat creditorem dicens : Permitte, fili mi, sepeliri corpus defuncti, et quocumque modo solvetur debitum. Qui non solum non audivit, sed injuriavit eum. Tunc jungens se homo Dei ad feretrum, ait defuncto, manu tangens eum et vocans, dixit : Audi me. Qui respondit : Ego sum. Dixit ei B. Donatus : Surge, et vide quid agas cum homine isto, quia non permittit te sepeliri : qui residens confutavit eum de completo debito; et accipiens chirographum suum, sedens scidit illud in feretro. Aspiciens autem in hominem Dei, dixit ei : Juste excitasti me, homo justitiæ, ad confutandum peccatorem istum : jube ergo me dormire iterum, quia dormito. Dixit ei S. Donatus : Vade, fili in requiem ; quia liberasti chirographum tuum.

solatus,

excitato ad vitam mortuo

creditorem mendacii convincit,

8 *Atque hæc sunt quæ ex manuscriptis fusa magis et explicata hic exponimus, ex quibus aliisque antea*
E *relatis dignoscet facile sagax Lector, si forte in confusa utriusque Donati Acta inciderit, quid Aretino quid Eurœensi attribuere debeat. De anno obitus nihil compertum habemus : in vivis saltem post annum* CCCLXXXVIII *fuisse aliquamdiu debuit, si ea Augustæ Gallæ filia, juxta MS. Aretinum, expellere dæmonem potuerit; nam Gallam illo anno nupsisse Theodosio, testatur Zosimus, et ipse S. Donatus in MSS. Actis insinuat, se tunc cum puellam liberavit grandi ætate fuisse. Ab Adone Viennensi in Chronico, cum perbrevi hoc elogio, ad annum* CCCXCVI *refertur :* Donatus Epiri Episcopus, virtutibus insignis est habitus : qui draconem ingentem exspuens in os ejus necavit ; quem octo juga boum ad locum incendii, ne aerem putredo ejus corrumperet, vix trahere potuerunt. *Obitus diem Petrus de Natalibus* VII *idus Augusti assignat, corpus prope Venetias translatum fuisse Murianum asserens :* Post hæc, *inquit,* ab Imperatore impetravit immunitatem loci, ubi ipse fontem sanaverat ; ibique juxta civitatem Lufloniam, ecclesiam construxit, et clarus virtutibus in pace quievit, VII idus Augusti : corpusque ejus post multos annos a Venetis inde sublatum positum est in ecclesia B. Mariæ de Muriano sub Episcopatu Torcellensi, ubi et signis mirabilibus fulget. *Martyrologium Romanum accenset Sanctis per hæc verba ad* XXX *hunc :* Euoreæ in Epiro, S. Donati Episcopi, qui tempore
F Theodosii Imperatoris eximia sanctitate refulsit. *Eodem die et Græci ejus memoriam Menologio suo inscriptam recolunt.*

quo anno obierit :

corpus Murianum translatum.

DE SANCTO SEVERO

EPISCOPO NEAPOLITANO IN ITALIA.

SEC. V

An ex gente Severa prognatus?

S*everum, consularem ortum genere et gente prognatum Severa, statuit Antonius Caracciolus, lib. de monumentis Ecclesiæ Neapolitanæ cap. 24, propterea quod Symmachus, Romanus Consul, fratrem in quadam epistola eum vocat, et Roma id temporis geminos hoc nomine Consules habuit; Neapolis autem Severum Crispum, Senatus-consulto scribendo præfectum, uti scilicet in vetusto lapide apud Gruterum et Summontium est. Sed ex conjectura potius quam vero ista dici, inde colligas, quod Consul Romanus Symmachus, ipso etiam Caracciolo teste, fratris nomine quoscumque e Catholicis amicos sibi Pontifices alios compellabat; idque quia et ipse, quamquam in dissimilibus sacris, Pontifex erat. Nihil de natalibus auctor vitæ meminit. Infulas Episcopales Ecclesiæ Neapolitanæ gestavit, sed quamdiu, et quo anno eas induerit primum, in comperto non est. Scriptor vitæ, et ex eo Joannes Diaconus, ad annum* DCCCLXX *spectans, Episcopatum annis omnino* XLVI *circumscribunt; illum a Pontificatu Silvestri ad usque Papam Damasum extendentes. Omnino*

A *nino tamen alienum a vero idest : inter Silvestrum enim, qui summum Pontificatum anno* CCCXIV *init, et Damasum qui anno* CCCLXVII, *alii a Severo, et plures quidem Neapolitano Episcopatu perfuncti fuerunt. Nam Cosmatem prætereuntes, Calepodium invenimus, sub Julio I Papa subscribentem Concilio Sardicensi, celebrato anno Christi* CCCXLVII : *cui eodem anno vita functo, in Episcopatum Fortunatus successit : et ad hunc eodem anno vel sequenti extat epistola exarata a pseudo-sardicensi Arianorum conciliabulo. Secutus est deinde Maximus, qui anno* CCCLIX, *quo Ariani in Ariminense conciliabulum coierant, propterea quod subscribere eorum sententiæ recusabat, sub Liberio Papa Sede sua pulsus fuit, intruso in locum ejus ab Arianis Zosimo quodam.*

quo tempore Episcopatum gesserit,

2 *Hoc certum, S. Severi Episcopatum cum anno Domini* CCCLXXXVI *concurrisse, extat enim a S. Ambrosio epistola ad eum scripta, quam se anno ætatis suæ quinquagesimo tertio scribere ait, qui cum anno Domini* CCCLXXXVI *aut sequenti idem est : nam Ambrosius, anno* CCCXCVIII *mense Aprilis vita functus, ætatis annum sexagesimum quartum ingressus fuerat. Epistola quoque, a Symmacho ad Decium de eo scripta, argumento est, Episcopatum ad annum* CCCXCI *extendisse ; eo quippe anno cum Tit. Fabio Titiano Symmachus Romæ Consulatum gessit : cui in non parvo pretio ac amore fuisse* B *S. Severum indicat epistola* 51 *lib.* 7 *ad Decium ;* Habeant, *inquit,* fortassis aliæ commendationes meæ interpretationem benignitatis, ista judicii est. Trado enim sancto pectori tuo fratrem meum Severum Episcopum, omnium sectarum attestatione laudabilem, de quo plura me dicere et desperatio æquandi meriti et ipsius pudor non sinit : præterea testis, non laudatoris partes recepi, tibi reservans morum ejus inspectionem ; quam cum penitus expenderis, reperies me cessisse potius ejus laudibus, quam per negligentiam defuisse. *Sed et ad tempora, dicto anno* CCCLXXXVI *posteriora, referendum esse, insinuat auctor vitæ, dum narrat eum S. Martino templum ædificasse, qui tamen vix quinque mensibus ante S. Ambrosium obiit. Bartholomæus interim Chiocarellus, circa annum* CCCLXXXVII *S. Severo subrogat Ursum. Ughellus econtra Episcopatum Ursi ab anno* CCCCXII *auspicatur : et sic S. Severus post obitum S. Martini vixisset* XIV *aut* XV *annis.*

S. Ambrosio ac Symmacho carus et æqualis ?

an S. Martino superstes ?

3 *Humatus fuit in ædicula, quam hunc in finem, extra urbem post templum S. Fortunati, ipse sibi construxerat : ex qua subinde sacra ossa in templum S. Martini intra urbem translata, subterque majorem aram fuisse condita, gemina hujusmodi inscriptio docet :*

corpus prope Neapolim prius conditum, in ipsam urbem transfertur

C

Saxum, quod cernis, supplex venerare, viator ;
Hic Divi quondam jacuerunt membra Severi ;

Alia

Hospes, sparge rosas, tumulo da thura Seve ;
Antistes magnus conditus hic fuerat.

Ex hoc etiam templo, quod sub Gregorio XIII Franciscanis cessit, sacræ S. Severi exuviæ in ædem S. Georgii translatæ fuerunt, Severianam deinceps propterea dictam : quas anno tandem MCCCX *Humbertus de Monte-Aureo, Archiepiscopus Neapolitanus, ex loco humiliore in principem aram extulit, capite in sacello majoris ecclesiæ sumptuose recondito : ubi ad rei gestæ memoriam conservandam, sequentes supersunt versus :*

et anno 1310 elevatur.

Post annos Domini bis quinos mille trecentos,
Dum sedet Antistes pius hac Umbertus in urbe,
Hujus et Ecclesiæ Petrus Barensis habetur
Rector, agit vernam mensis dum Martius auram,
Præsulis est sancti translatio facta Severi.

4 *Visitur Neapoli sepulcrum, ex quo excitatum mortuum vitæ restituit, cum hac inscriptione :* Sepulcrum, ubi S. Severus amicum, cujus filios uxoremque falso æreque indebito balneator in jus vocaverat, ut verum diceret ad vitam revocavit. Paulus Tassus V. I. D. Canonicus Neapolitanus, Divi cultor, ne tanti miraculi memoria evertatur, pie restituit, anno D Domini MDLXXIII. *Ob hoc miraculum brevi encomio S. Severus* Resuscitator mortuorum *dici cœpit, et invocari pro iis qui animam agunt : quam in rem cap.* 24 *Caracciolus ex vetusto MS. Rituum, quod Moniales S. Mariæ de Alvino asservant charactere Longobardico exaratum, hujusmodi precationem, ab assistente morituris Sacerdote dici solitam, affert :* Domine, peto ut assistant ei omnes Apostoli Domini nostri Jesu Christi, Petrus, Paulus etc. et omnes Martyres tui Stephanus, Laurentius, Januarius, Sosius, Maximus, Apollinaris et ceteri omnes. Deprecor ut Domina mea, Virgo Maria, Christi filii tui Domini nostri genitrix, oret pro te cum his et ceteris Sanctis tuis Martino, Nicolao, Aspren, Severo qui resuscitavit mortuos, Agrippino etc.

Invocari ipse pro agonizantibus solet.

5 *Officium ei præscribitur, sub ritu Duplici excusum Neapoli anno* MDXXV *cum quibusdam aliis propriis, novem Lectiones complectens : easdem omnino cum vita, si Prologum excipias. Cultum etiam extra diœcesim Neapolitanam obtinuisse constat ea vetusto quodam MS. Kalendario, quod præfigitur Psalterio cuidam civitatis Capuanæ uti hæc leguntur :* Pridie Kale. Maji, Severi Episcopi et Confessoris. *Sed et Surrenti ædicula illi* E *sacra fuit, quam Leo Ostiensis lib.* 1, *cap.* 59, *a Joanne Duce Neapolitano, circa annum* DCCCCXXXIII, *Monachis Casinensibus concessam fuisse ait. Martyrologium Romanum Sanctis eum in hæc verba accenset :* Neapoli in Campania S. Severi Episcopi, qui inter alia admiranda mortuum de sepulcro excitavit ad tempus, ut mendacem creditorem viduæ et pupillorum, falsitatis argueret. *Vitam ex scriptore anonymo damus ; qui, ex opinione Bartholomæi Chioccarelli in Episcopis Neapolitanis, ante annum* DCCC *vixit ; et teste Caracciolo, in S. Severo, ante Siconem Principem Beneventanum ; a quo corpus S. Januarii Beneventum translatum fuit ; quod auctor vitæ S. Severi, de quo hic agimus, ad suam usque ætatem, prope Neapolim, uno ab ea urbe milliario, in templo ei a S. Severo consecrato, quiescere ait.*

Cultus et mentio in Martyrologio.

Vita ante annum 800 composita, datur ex MSS.

6 *Hanc vitam Ferdinandus Ughellus Italiæ suæ tomo* 6 *inseruit, acceptam ex MS. Longobardico Bibliothecæ Gregorianæ : deinde eamdem iterum nactus ex MS. alio codice, qui a Neapolitano Monasterio S. Severini allatus, servabatur Romæ apud Josephum a Costa, proprium ecgraphum nobis tradit. Utrobique addebantur miracula duo circa annum* ML *facta, et rogatu cujusdam Capuani, in cujus persona primum maximeque mirandum gestum erat, accurate fideliterque descripta : quæ uti diversum a Vita auctorem habent, ita fuerunt* F *ab illa distinguenda. Utrum porro ii in quorum gratiam scripta est vita, ad hoc ut haberent materiam quam versu redderent, aliquid in eo genere fecerint, non liquet : fecit id postea alius circa beneficium Capuano præstitum ; quod Carmen, ad rem nostram nihil faciens, poterit apud Ughellum legi.*

cum miraculis anni circiter 10·0.

VITA

Ex MSS. et Ughello.

Domino a illustri et Fratribus omnibus in Christo salutem. Litteris nobilitatis vestræ iterata vice sollicitor, ut vobis Obitum vel Vitam S. Severi, Sacerdotis et Pontificis, fideliter referam. Facio quidem quod vos præcipitis : sed timeo, ne non tam efficaciter faciam, quod facere cupio. Tamen quia petere dignati estis, fideliter et sine mendacio faciam. Novi etenim melius esse linguam silentio premere, quam ad peccatum animæ falsa narrare, dicente Scriptura: Os, quod mentitur, occidit animam. Et ideo venerationem vestram plurimum quæso, ut imperitiæ meæ veniam dare dignemini. Alioquin si vobis sermonis mei

a Prologus auctoris, ad eos qui scribere jusserant.

Sap. 1, 11

A mei vilitas cœperit displicere, non mihi, sed vobis rectius imputetis : quia aquam purissimi fontis a cœnoso rivulo postulatis. Sed hæc breviter dicta sint : nunc autem veniamus ad ea, quæ vobis, qui Vitam vel Obitum ejus versibus illustrare disponitis, dicendi materiam subministrent.

2 Secretum Regis celare bonum est; opera autem Dei revelare, et confiteri honorificum est. Multa enim mirabilia, et signa omnipotens Deus per servos suos quotidie ostendit, sicut scriptum est : Mirabilis Deus in Sanctis suis. Et ad Apostolos promittens, dicit : Qui credit in me, signa, quæ ego facio, et ipse faciet. Rem novam et inauditam his *b* temporibus nostris, accidit Severum Neapolitanæ Sedis Episcopum, sicut et antiquos olim Sanctos, operari [præter cetera] mirabilia, quæ per illum ostendere Dominus dignatus est. Nam quadam die, juxta morem consuetudinis, homo quidam balneo lavandus, ingressus est; post ablutus aqua cum recederet, custos balnei ovum *c* ab eo pro balneatico petiit; quod unusquisque balneaticum pro pretio dare consueverat. Sed ille oblitus ovum adducere, minime licuit ei, ut liberaret debitum balnei. Cœpit autem eum rogare, dicens cum summa alacritate : Obsecro te, o carissime amice et compater, sustine me paulisper, donec revertar domum : et libenter ovum, quod dare tibi balneaticum debeo, festinanter dirigo tibi. Cui ille : Vade in pace et ne cures talia, tantummodo ovum, quod mihi dare debes, ne moras facias dirigendo. Mox ut domum suam ingressus est, oblitus est dirigere ovum, quod debebat balneario.

Ps. 67, 36
Joa. 14, 12

b

Viri ovum unicum debentis vidua,

c

B

3 Factum est autem, ut non post multum tempus homo ille moreretur. Cum autem audisset balneator, quia defunctus esset debitor suus, et ovum ei minime direxisset; surgens exinde interpellavit Ducem terræ ejus super uxorem ejus, quod vir ejus dare debuisset solidos aureos centum. Tunc illa detestando et jurando cœpit dicere : Non faciat Deus, ut vir meus tibi centum solidos dare debuisset. Cui dux terræ tale dedit judicium, ut aut debitum redderet ipsa mulier, aut ipse debitor haberet eam una cum filiis suis in suo servitio. Quæ mœsta consurgens, soluto crine et scissa veste a capite usque ad vestigia sua, lacrymis simul cum voce ad Dei famulum Severum Episcopum pervenit, et provoluta pedibus ejus, deprecari eum cœpit, dicens : O pastor sancte, o qui Apostolorum viam tenes, succurre mihi miseræ viduæ : quia inimicus homo cum fallacia sua oppressit me una cum filiis meis, et dicit mihi jus suum in me habere, eo quod vir meus dare ei debuisset aureos centum solidos, quos vir meus dare ei minime debuit. Esto mihi adjutor, o sanctissime Pontifex Severe, et sicut sanctissimus Daniel Propheta liberavit Susannam de falso crimine, ita et tu me libera o Sanctissime Pastor, quia injuste damnata sum a falso inimico meo. Cui beatissimus Christi Confessor et Episcopus Severus ait : Vivit Dominus, quia non habeo solidos, nec quamque rem unde te eripere potuero? Sed sustine me in crastinum paulisper; factus est Dominus mirabilia sua.

de centum solidis postulata,

ad S. Severum recurrit :

C

qui auxilium pollicitus

4 Erat autem crypta extra portam civitatis, ubi ipse Christi Dei Confessor Severus et Pontifex sibi sarcophagum sepulturæ futuræ paraverat; et ipsa mulier ibidem virum suum humanum habebat. Quam vir Domini videns in tanta amaritudine esse, [super] mulierem commotus viscera misericordiæ, quæ semper erat indutus, *d* dedit tintinnabulum Clerico suo, ut circuiret civitatem inclytam, et ad sonum tintinnabuli cursim omnes catervati ad Episcopii Ecclesiam Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi convenirent, ut miraculum, quod facturus *e* erat Dominus per Pontificem suum Severum, cunctis ostenderet. Cum autem essent omnes valde diluculo agglobati simul in unum viri ac mulieres, abstulerunt secum Crucem Salvatoris Domini nostri Jesu Christi, et cum litania et psalmodiæ cantu ab Episcopii ecclesia usque extra portam civitatis, ad memoratam cryptam, pervenerunt unde superius mentionem fecimus! O quantas lacrymas ibi fundentes, clementiam Dei deprecantes Monachi et Sacerdotes, Clerici et laici, mulieres et infantes, viduæ et orphani; ut exaudiret Dominus gemitum eorum! Mulier vero illa, quæ in amaritudine erat animi constituta, non relinquebat Pontificem; sed propriis eum vestigiis consequens, vocem emittebat suam ad cœlum, ut de tanto crimine eam Deus liberare dignaretur.

d

cives convocat.

e

D

Ex MS.

et cum supplicatione ducit ad sepulchrum defuncti,

5 Tunc beatissimus Christi Confessor Severus, cum videret plebem suam in magno fletu et mœstitia, et voces emittentes ad cœlum et [filiis] cinctam viduam una cum ipsis tantas lacrymas fundere; motus est ipse in lacrymis : et in fletu magno conversus ad Dominum, sic exorsus ait : Domine Jesu Christe, fili Dei vivi, qui voce tua quatriduanum Lazarum suscitati; tu resuscita mortuum ipsum, ut dicat nobis de debito, quod iste homo quærit hanc mulierem suam, si verum sit, an non. Et statim jussit aperire sepulcrum. Cumque jam obtutibus omnes cernerent cadaver, quod jam multo tempore jacebat exanime : tunc beatissimus Christi Confessor et Episcopus Severus sic exorsus, ait : In nomine Domini nostri Jesu Christi filii Dei vivi surge, et sede in tumulo tuo, et dic nobis, si debuisti dare solidos homini, unde uxorem tuam afflictam tenet una cum filiis tuis. (O admirabilis clementia Dei, quæ Pontificem suum nec in minimo contristare voluit!) Qui statim ad vocem vicinam, quasi ex somno surrexit, et cœpit loqui dicens. Per Jesum Christum Dominum nostrum, in cujus conspectu asto et exoro die ac nocte, non debeo solidos dare, nec quidquam aliud, nisi tantummodo unum ovum pro ipso balneo, ubi me lavavit. Tunc manifestavit ille iniquissimus homo, quod non deberet ei dare plus, nisi tantummodo ipsum ovum. Tunc exurgentes omnes in eum, voluerunt cum lapidibus obruere : sed beatissimus Christi Confessor Severus prohibuit ne talia fierent, dicens: Non licet nobis malum pro malo reddere, sed perhibere bona. Memores estote, Fratres carissimi, quanta et qualia passus est Dominus noster Jesus Christus pro nobis. Tunc beatissimus Christi Confessor conversus ad defunctum, sic ait : O homo, vis vivere adhuc in isto præsenti seculo? aut deprecabor Deum omnipotentem pro te, ut faciat te inter Sanctos suos æternis gaudiis frui sempiternum? Cui ille respondit : Si tibi placet, o sanctissime Pastor et Pontifex, inter Sanctos consortem me esse gaudiorum concede. Cui Pontifex ait : Requiesce in pace securus : nam et ego rogabo Dominum meum Jesum Christum, ut quidquid postulas merear adipisci.

E

atque in vitam revocatum jubet pro conjuge testimonium dicere :

quo facto reum periculo eximit

F

6 Sedit S. Severus Episcopus annos quadraginta *f* sex, menses duos, dies undecim. Hic fecit basilicas quatuor. Nam et corpus B. Januarii, Sacerdotis et Martyris, ipse condidit *g* manibus suis in ecclesia foris porta hujus civitatis milliario uno, in qua nunc requiescit usque in præsentem diem; et ipsarum basilicarum, unde superius mentionem fecimus, unam foris urbem juxta S. Fortunatum, *h* nomini suo consecravit; et aliam in civitate mirificæ *i* operationis, in cujus absida depinxit ex musivo *k* Salvatorem cum duodecim Apostolis sedentibus; habentes subtus quatuor Prophetas, distinctos pretiosis marmorum metallis. Esaias cum olivæ corona Nativitatem Christi et perpetuam virginitatem Dei genitricis Mariæ designare voluit, dicendo : Fiat pax. Hieremias per uvarum offertionem, virtutem Christi et gloriam Passionis et Resurrectionis præfigurat, cum dicitur ; In virtute tua. Daniel, spicas gerens,

f

g

Varia templa exstruit

h

i

EX MS

A gerens, Domini annuntiat secundum adventum; in quo omnes boni et mali colliguntur ad judicium: propterea dictum est: Et abundantia, Ezechiel, proferens manibus rosas et lilia, fidelibus regnum cœlorum denuntiat, unde scriptum est; In turribus tuis. Etenim in rosis, sanguis Martyrum figuratur, in liliis perseverantia Confessionis exprimitur. Prius ipse *l* foris urbem jacuit in ecclesia suo nomini consecrata; nunc *m* vero requiescit in ea ipsa ecclesia Neapoli constituta, quam alii Severianam, alii propter Oratorium ibi factum S. Georgium *n* vocant. Et fecit duo Monasteria, S. Martini *o* Christi confessoris; et aliud Potiti *p* Martyris *q*

in quorum uno sepelitur: condit duo monasteria:

7 Igitur S. Severus, cum ante triduum quam de hoc mundo ad cœleste habitaculum vocaretur, jamque de salute ejus ab omnibus medicis desperaretur, sciret se jam profecturum ad Dominum; convocari jussit cunctum Clerum suum, et jubet sibi ante lectum suum sacra Mysteria exhiberi; scilicet ut una cum sanctis Clericis oblato Sacrificio, animam suam Domino commendaret: simul etiam et eos, quos pro disciplina ecclesiastica ex communione sacri Mysterii extorres esse præceperat, ad pacem pristinam revocaret. Et cum hæc omnia cum sanctis Clericis læto atque perfecto ordine celebrasset, subito clara B voce interrogare cœpit, ubi essent Fratres sui. Tunc unus ex circumstantibus, Ursus Diaconus nepos ejus (qui post ejus transitum ipse Episcopus *r* ordinatus est) cum hoc audisset, cogitans quod Fratres suos, id est, Diaconos, quæreret, ait illi: Ecce hic sunt Fratres tui. Cui ille respondit, dicens: Scio, inquit, fili, scio, quia hic Fratres mei: sed ego nunc Fratres meos Januarium atque *s* Agrippinum dico, qui mecum sunt modo locuti, et continuo ad me venturos se esse dixerunt. Et his dictis, extensis ad cœlum manibus, hunc Psalmum Domino decantavit, dicens: Levavi oculos meos ad montes, unde veniet auxilium mihi: auxilium meum a Domino qui fecit cœlum et terram. Deinde collecta *t* oratione, siluit. Inter hæc autem cum jam nox diei successisset, usque ad mediam noctem corpusculum ejus quieti concessit, donec rediret dolor, qui lateri ejus nimius inerat.

moriturus Clerum convocat, et cœlesti SS. Januarii et Agrippini alloquio recreatus,

8 Facta autem die, Presbyteris et Diaconibus atque omnibus Clericis, exemplo Dominico pacem hereditariam prædicavit. Transactis autem his, tacitus usque ad vesperam perdurans, deinde quasi de gravi somno excitatus, lucernariæ *u* devotionis tempus agnoscens; extensis in cœlum manibus, lenta C licet voce oravit ad Dominum, dicens: Ad te levavi oculos meos: qui habitas in cœlo. Paravi lucernam Christo meo, Domino decantavit. Tum deinde facto aliquamdiu silentio, circa horam quartam noctis, omnibus qui aderant sollicite vigilantibus; subito tam ingens cubiculum ejus terræmotus concussit, ut hi qui lectulo assistebant, exterriti atque turbati, ad orationem se Domino cuncti jactarent; nihil tamen scientibus his, qui pro foribus consistebant: neque enim publicus ille sed privatus in cubiculo ejus fuerat terræmotus. Inter hæc, cum unusquisque tali timore exterritus pro peccatis suis Dominum deprecaretur, ille Angelicis suscipiendus manibus debitum Deo spiritum exhalavit, ipso adjuvante, qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

post Lucernarias preces cubiculo per terræ motum concusso moritur.

ANNOTATA.

a *Ex titulo* Illustris *videtur colligi, hanc Vitam non esse scriptam alteri quam Episcopo Neapolitanæ urbis; et Fratres intelligi, ejusdem in Cathedrali ecclesia Clericos. Hæc porro epistola invenitur apud Ughellum; in MS. unde hæc damus, præmittebatur insulsa quædam* D *præfatio, hoc exordio* Prius quidem nobis ab Incarnatione Domini sermo sumendus est, deinde ad beatorum Apostolicorum *id est Pontificum Romanorum* seriem devenire [oportet], prosequentes cominus sessiones Neapolitanorum Antistitum *etc. ut scilicet ex notioribus ignotiorum chronotaxis aptetur: quod tamen in hac vita minime fit, si solum unum excipias, atque indignum recudi de quo mox ad num.* 6.

b *Ordo verborum in MS. turbatus sic erat, ut videretur auctor coævus fuisse Sancto: sic enim legebatur,* Rem novam et inauditam his temporibus accidit nobis Severinum... operari. *Sed recentiorem esse tum stylus ipse loquitur; tum qui mox nominatur* Dux terræ, *quod ante tempora Longobardorum est his in partibus inauditum. Suos* Præfectos *et* Judices *mittebant Imperatores, et quidem per Italiam fere ex urbe Roma. Talis fuisse videtur Caracciolo, et toti Campaniæ præfuisse Decius ille, cui S. Severum commendavit Symmachus, idque ex plurimis hujus ad illum epistolis probabile facit. Igitur unius voculæ transpositione, et alterius non recte transcriptæ correctione, restituimus sensum veritati congruum.*

c Ovum *intelligo, non gallinaceum, sed certum et tunc usitatum monetæ genus, ita forsitan ab ovali forma oblongæ rotunditatis nuncupatæ: sic* folles *appel-* E *labant alii: videtur autem fuisse minutulus nummus, ab omnibus balneum ingredientibus solvendus.*

d *Sensum turbabant hæc quæ expunximus verba,* Mox autem novam consuetudinem suæ civitatis demonstravit.

e *Quia non est verosimile sub tali præconio convocatos fideles, ideo existimo hoc miraculum ex sola vulgi traditione, quoad substantiam tamen indubitabili, fuisse acceptum, et pro auctoris ingenio exornatum. Demonstrat autem Caracciolus* Ecclesiam S. Salvatoris *ipsam esse, quæ communiori postea nomine* Stephania *dicta, nunc* S. Restitutæ *appellatur.*

f *Hi* 46 *anni juxta Ughelium incipiendi essent ab anno Christi* 465, *quod satis est verosimile.*

g S. Januarius Episcopus Beneventanus *colitur* 19 *Septembris. Ejus corpus Puteolis advectum fuisse dicebant aliqui, quos sequitur Caracciolus, tempore Silvestri Papæ: melius Joannes Diaconus rem differt ad annum* 381, *et peractam ait ministerio Joannis, qui primus hujus nominis successit S. Severo, post brevem Ursi intermedii Pontificatum. Rursum autem Idem corpus avectum est Beneventum an.* 818, *neque relatum ante an.* 1497; *tunc vero, non extra, sed intra urbem depositum fuit.* F

h S. Fortunatus Episc. Neapolitanus *colitur* 14 *Junii: ejus ecclesia dextrorsum adjunctam habebat hanc S. Januarii; destructa nunc est, ejusque loco stat quædam Angrisanorum domus, ut ex Cioccarello scribit Ughellus.*

i *Videtur dicere quod hæc quoque S. Januario fuerit a principio dedicata, licet nomen, ut mox dicemus, vulgus ei dederit a conditore.*

k Opus Musivum *quale sit et quomodo a* ψῆφος tessella *nomen acceperit, alibi memini me docuisse, Latine* Tessellatum *diceremus: ratio quidem picturæ est rudis, sed ad longævitatem mirabilis; ut probant tot antiqua opera per Italiam: quæ autem eodem artificio in Vaticano recentius composita sunt, eminus conspecta nulli insignium picturarum cedunt.*

l *Scilicet* S. Severus.

m *A quo aut quando facta sit translatio prima ignoratur.*

n *Scriptum apud nos et impressum apud Ughellum erat.* S. Gregorium: *sed* Georgium *legi debere patet ex verbis hujus ipsius Vitæ in lectiones distributæ, itemque ex re ipsa. Colitur enim S. Severi corpus in ecclesia nunc S. Georgii Majoris dicta. Credibile est autem hoc oratorium, ecclesiæ a S. Severo conditæ postea accessisse;*

A *cessisse; adeo ut audiri non mereantur, qui Constantinum magnum auctorem fingunt.*

o *Refutat Caracciolus eos, qui hanc esse eam putant, quæ ex voluntate Caroli Regis, a filia ejus Joanna Regina, sub castro S. Erasmi in monte ædificata est Carthusianis: et ostendit, Severum ædificasse eo loco, ubi nunc vocatur* Grotta S. Martini; *estque ecclesia etiamnunc ejusdem nominis, sed formæ et amplitudinis multo minoris quam prior fuerit.*

p *De* S. Potito, *Martyre Calaritano, egimus* 13 *Januarii quo colitur. Fuit ibi Sanctimonialium cœnobium: quæ deinde gratificaturæ Camillo Caracciolo Principi Avellino, cujus palatio officiebat habitatio sua, ex indulto Pauli V vendiderunt locum, seque ad alium salubriorem transtulerunt, unaque, ut credo, titulum S. Potiti, ædificata alibi cum monasterio ecclesia: ubi S. Severum coli* XVI *Martii ad eum diem inter Prætermissos diximus.*

q *Quæ sequebantur hoc principio,* Fuit autem temporibus Silvestri Papæ et Constantini Imperatoris Augusti, et perduravit usque ad Damasum Papam, transiliens Apostolicos hos Marcum, Julium, Liberium et Felicem; *legi apud Ughellum possunt. causa erroris videtur fuisse, quod dicerent aliqui tempore Sil-*
B *vestri allatum Neapolim fuisse, corpus S. Januarii, et aliunde constaret eam rem ad S. Severi Episcopatum pertinere. Quæ autem de Silvestro ac successoribus jam nominatis sequuntur, ea in Catalogis Pontificum, unde accepta sunt, melius et accuratius invenientur. Vereor porro ne hæc lacinia, cui* 46 *anni Episcopatus Severiani innectuntur, una cum præfatione ei respondente, ac pariter a nobis omissa, ejusdem sint longeque posterioris auctoris.*

r *Ughellus constituit, qui non solum annos recenset Ursum.*

s S. Agrippinus, Episcopus Neapolitanus V, *colitur* 9 *Novembris.*

t *Habes hic veram etymologiam nominis* Collectæ, *substantive accepti; apparet enim sic dici, quod cum Officio divino legatur, occasioni, festo, vel tempori propria.*

u *Græcis τὸ Λυχνικὸν id est,* Lucernarium, *respondet Romani Ritus* Completorio; *nomen habens a lampadibus, in noctem accendi solitis. Cur autem* Lucernarium *potius quam* Completorium *vocat? Quia Neapolis civitas ab origine Græca, et Græcorum imperio usque ad tempora Normannorum subjecta, Græcis ritibus utebatur et officiis, simul tamen et Latinis, saltem tempore S. Athanasii Episcopi seculo* 9, *nam Vitæ*
C *coævus auctor inter ceteras Neapolis laudes hoc ponit, quod in ea hic simul cum Clericis assidue* Græce Latineque, communi prece psallant Deo, debitumque persolvunt jugiter officium, *Qua de re plura vide apud Chiocarellum in S. Athanasio: cui tamen non assentieris inde elicienti, duos Neapoli fuisse Episcopos, alterum pro Græcis, alterum pro Latinis. Hujus enim duplicitatis nec vestigium quidem uspiam invenitur. Satis autem est si unius ritus Episcopus alterius ritus Vicarium habuerit: quamvis nec hoc videatur pro anterioribus seculis dicendum: quia verba Vitæ allata potius indicant ex utroque ritu et lingua commune officium sic ordinatum fuisse, ut ejus partim Latini Latine, Græci Græce decantarent, Officians vero modo Græce modo Latine hoc aut illud incipiendo intonaret, aut finiendo subjungeret.*

MIRACULA

Ex iisdem MSS. auctore miraculis synchrono.

Hortaris me *a* Capuane virorum sagacissime, pietatis meritum, quod summa tibi divinitas, per suos sanctos milites, nostris temporibus, Georgium scilicet Martyrem Severumque Pontificem atque Agnellum *b* Confessorem, largiri in ipso mortis articulo est dignata, scribere: quatenus posteris memoriam, et legentibus bonæ præparemus spei fiduciam. Confiteor nimium hoc aggredi abhorrui, partim propter inscitiam, jaculorumque invidiam; partim propter Dei servos, et eruditissimos vestræ urbis viros, quibus est cœleste nosse collatum secretum, quorum scientiæ vigor velut in orbe lumen refulget. Sed tua, utpote amici, ne obsecratio languida remaneret, elegi magis aliis quam tibi uni, displicere: ut amor amplius accresceret, et veritas roboraretur. Et qui tales meruisti adjutores, quos non tua urbs tantum in terris posita habere gaudet Patronos, verum cœlestis etiam aula sanctis cum Angelis retinet perpetuos concives; dignum est tibi tuisque omnibus complicibus, eorum salubres laudes sedulo ore perstrepere: ut quemadmodum temporalis vitæ tribuere solatia, ita impartiri æternæ studeant gaudia. Nam quamvis continua nos peccata præpediant, ne Dei recipiamus misericordiam; tamen non effœtos nos abire sinit ejus clementia: sed nunc, ut mater ubera filiis commodat, nunc abstractis ne fugantur obnubilat: ut quos parumper linquit ut abjectos, possit habere perfectos. Sed quia hæc alias, modo eam, quam in te Deus operari dignatus est benevolentiam, ut hæc tuis auribus a te, exponere aggrederer.

10 Tempore, quo Henricus Theutonicorum Rex, Conradi filius, Romam, ut Imperii coronam ab Apostolica Sede sumeret *c* advenit, Joannes, Neapolitanorum Magister militum et Campaniæ Dux, cum suo exercitu ad Puteolos applicuit; ibique defixis tentoriis, machinamentis quibus valuit [urbem] expugnare nisus est. Dum hæc sæpius fierent, accidit ut die quadam Capuanus, quem in *d* prooemio posuimus, inter pugnantium agmina fortis astaret: quem quidam ex oppidanis sagitta appetens, graviter vulneravit. Hunc sodales deportantes in tentorio collocavere; et, ut sagittam abstraherent, insistere cœperunt. Qui cum multis argumentis desudarent, lignum, in quo spiculum adhæserat, abstulere, ferrum vero intus reliquere. Nam ferri acies per extremitatem cilii, quæ oculorum angulos detinet, ingressa, ita interius temporis ossiumque loca confodit, ut nullum relinqueret aditum reperiendi quomodo possit auferri. Deinde inito concilio ad urbem propriam vehiculo reductus est. Ibique multis adactis medicaminibus, nullum sospitatis attulere præsidium: sed et ferro in altum secari jussus, sagittæ latentis via nulla ratione ostensa est. Quid ageret miser, quo se verteret, nesciebat: quia quem medicorum certamina fallebant, mortis supplicia deterrebant. Tandem potitus divino consilio, omissis humanis certaminibus, Sanctorum cœpit postulare suffragia; ut quod terreni non possent commodare physici, cœlestis regni proceres more condonarent solito, dicente Domino: Quia quæ apud homines impossibilia sunt, possibilia sunt apud Deum. Quid multa? ad basilicam sanctissimi *e* Agnelli deductus, quibus valebat precibus rogitabat, ut sicut multis per orbem languidis subvenisset, ita et sibi in mortis certamine posito subveniret. Aliquantis ibi diebus expletis, domum reversus est. Item S. Georgii templum ingrediens, beatissimi Severi deposcebat auxilium; et Sanctos, quos pictos *f* in sancta aula conspexerat, obsecrabat: deinde valedicens omnibus, domum revertitur, diemque præstolabatur extremum. Tandem affuit solita pietas Domini, secundum quod scriptum est: Quis Deus magnus sicut Deus noster? quoniam tu castigas et salvas, deducis ad inferos, et reducis, et post lacrymationem et fletum exultationem inducis. Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum, qui cum iratus fueris, misericordiam facis. Sed libet modo nobis Capuanum

Marginal notes: *a* Capuanus Miles, — D — ex MS. — *b* — E — *c* — *ante Puteolos sagitta læditur,* — *d* — *qua educitur remanente ferro intra caput.* — F — *Hic desperatis humanis remediis,* — Luc. 18, 27 — *e* — *f* — *S. Severi ope implorata,* — Tob. 13, 2

A Capuanum parumper provocare ad exorandum Dominum, qui dixit: Omnis qui petit accipit, et qui quærit invenit, et pulsanti aperietur. Eia Capuane amice carissime, incipe modo cum Propheta dicere: Exurge, quare obdormis, Domine? exurge, et ne repellas nos in finem. Quare faciem tuam avertis? obliivisceris inopiam nostram et tribulationem nostram? Quoniam humiliata est in pulvere anima nostra, adhæsit in terra venter noster. Exurge, Domine adjuva nos, et libera nos propter nomen tuum. Certo certius adhæsit ille, qui suos ad te milites dirigat, per quos et tibi vitæ auxilium præbeat, et mortis obstaculum longius ambigat.

Ex MS. — Luc. 11, 10 — Ps. 13, 23

11 Dum quadam nocte prædictus Capuanus somno quiesceret; ecce tres viri apparuerunt ei, vestibus dissimiles, sed moribus pares. Primus Pontificali habitu decorus, secundus monastico schemate redactus, tertius militari *g* cingulo pressus: ut etiam a Capuano is æstimaretur, qui eum in prælio percusserat: quem contemplatus condoluit; putabat enim causa eum cognationis advenisse interius. Ad quem duo superiores talia famina dedere: Ne æstimes, Capuane, hunc esse militem, te qui percussit telo; sed Martyrem esse Georgium, qui tibi sanitatis B præsens gaudia pandit, et nullum de hac clade ab hac hora periculum sustinebis. Interea propriis sese indicavere nominibus, Agnellus scilicet, et Severus; et ejus ab aspectu se protinus abstulerunt. Expergefactus homo a somno, cœpit secum cogitare, et mente conquirere quæ vidisset. Et cum multa pertractando revolveret, elevata manu sagittæ ingressum tetigit, et quasi aliquam ferri aspredinem sensit. Tunc advocato filio, ait: Surge et celerius mihi affer lumen. Quo facto, exclamans filius ait: Ne timeas, pater, quia sagitta est, et si dimittis me paululum incidere, statim abstraham eam. Cui pater: Sustine fili: prius ingrediamur sanctissimi Georgii templum; et audito Matutinali officio, altare quo corpus beatissimi Severi latitat repetamus, et ibi astantibus Clericis et orantibus, quid Dominus facturus sit videamus. Dum dicta opere essent expleta, missa manu Capuanus, ut vulneris locum tangeret, illico secuta sagitta in manum cecidit ante altare sacrum. Cernentes omnes qui aderant tam sublime miraculum, magnas laudes Deo dedere, qui mundo in malo posito non cessat adhuc per suos Sanctos talia dona præbere. Statim Capuanus, ut eorum mens plus roboraretur miraculo, quid illi ea nocte ostensum esset, quidve pronuntiatum, in medium protulit. C Præterea hoc fuit mirabile sentiendum, quia caput, in secretiori percussum parte tam diro vulnere, egrediente sagitta, ita consolidatum est, ut nullius humanæ caperet medicinæ solatium. Dicente Beda de socru Simonis curata a Domino, Naturale est febricitantibus, incipiente sanitate lassessere, et ægrotationis sentire molestiam. Verum sanitas, quæ Domini confertur imperio simul tota rediit: cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen. Sed neque hoc prætereundum esse videtur, quod temporibus Sergii et Joannis, Magistri militum urbis *h* Parthenopæ, Dominus per famulum suum Severum operari dignatus est: ut dum fama Sanctorum ejus passim per mundum se fuderit, obcæcatorum corda facilius invitentur, et mentes fidelium ad agonizandum amplius accendantur.

ab eodem sibi apparente animatus, — g — convalescit lapsa ex vulnere ferri cuspide: — h

12 Fuit quidam vir, Petrus nomine, natione Græcus, cognomento Volicaci, de Amantea *i* civitate Calabriæ. Hic in prædicta urbe Parthenope incolatum habebat, juxta magnam basilicam sanctissimi Georgii Martyris et Severi Christi Confessoris. Qui secundum suæ possibilitatis substantiam præbebat Deo in prædicta basilica fideliter munera, precesque fundebat assiduas: nam et altare, quo ejus venerandæ Reliquiæ recubant, undique velo circumiens D obtexit, luminaria vero sæpissime offerebat. Sed inimicus boni operis, non recto intuitu cernens quæ isdem Petrus circa Domini famulum exhibebat ardenti animo, solitas suas ad artes refugit; quatenus mente ejus amaritudinum stimulis incitata, non jam Deo orationes et luminaria, sed querelas et jurgia propinaret. Sic quondam Salvatoris discipulum, ejus illiciendo animum, fefellit: ut de cliente traditorem faceret, et pellentem dæmonia satanæ laqueo implicaret. Sed miser, quamvis multos tali arte decipere non desistat, tamen et ipse a multis, protegente Domino Jesu, invenitur sæpe turpiter spretus et victus. Nam filiam ejus parvulam, Ursam nomine, ita immensis doloribus contraxit, ut nec manum ad os ducere nec extendere alia ratione valeret. Quam genitor conspiciens, perfusus lacrymis animoque consternatus, propriis eam bajulans ulnis, simulque cum olei vasculo pleno, collo illius suspenso, cucurrit ad sacratissimum altare, quo ejus corpus quiescit; atque ibi cum ea projectus, lacrymas devotissime fudit, et tali voce Dominum Regem poscebat:

i — pater filiam contractam ad S. Severi sepulchrum defert.

Tu Deus omnipotens, qui culmina cœlica tangis.
Et numeris elementa ligas: ut frigora flammis, E
Arida conveniant liquidis, ne purior ignis.
Evolet, aut mersas deducant pondera terras.
Qui requies tranquilla piis es, gloria fessis;
Respice dicta mea, cunctum qui respicis orbem:
Et miserere mei, ne pressus pondere gravi,
Hanc perdam prolem, quam pestis sæva revinxit.
At tu Sancte Dei Præsul, venerande Severe,
Qui pietate micas, qui mortis vincula solvis;
Vulnera cerne mea, quæ duriter ensis adurit
Ignifer, ut laudes possim tibi reddere summas
Et Domino, cujus tu servus adesse probaris;
Qui tibi concessit vitam donare *k* famellis,
Qui tua munera sancta petunt per secula semper.

et oratione fusa, — k

13 Talia vir præfatus cum in pavimento jacens, ore repeteret; misericors Dominus, qui precantium numquam abjicit preces, nec mundo corde se invocantes destituit; statim per merita sui famuli adfuit, neque prius præfatus vir a pavimento sublatus est, quam ei filia sanitati plenissimæ sit reddita: et quæ contracta manibus brachiisque ad ejus fuerat advecta tumulum, sine omni mora proprio est patri extensa, et ab omni languore absoluta reddita. *l*

sanitatem eidem impetrat. — l

F

ANNOTATA.

a Capuana *familia, inter Neapolitanas nobilis, et perantiqua est, et plurium ex ea illustrium personarum meminit Eugenius Caracciolus in sua Neapoli sacra: quia tamen nullum nomen præponitur, inclinor, ut, sicut* Latinus, Romanus *etc. etiam propriorum nominum vice usurpantur, sic credam usurpari hic nomen* Capuani. *Sed hoc melius Neapolitani dijudicabunt ex domi natis argumentis.*

b *Colitur S. Agnellus Abbas* 14 *Decembris, defunctus sub finem seculi* 6.

c *Advenit Romam Henricus, coronandus Imperator anno* 1046.

d *MSS. et impressum* in prælio: *sed visum est correctione opus, ut legatur* in prooemio: *nisi malit aliquis novo exemplo legere,* in præliminio, *sicut dicitur,* Postliminio.

e *Ea ab ipsis* S. Agnelli *parentibus e parvo sacello in angustam extensa mensuram, primum hospitali ad eam erecto per ipsum Sanctum, deinde ipsius corpore facta augustior, denique ad Canonicos Regulares translata, sub iisdem hodie perseverat.*

f *Ita legit Ughellus. In nostro ecgrapho erat,* piccatos, *et forte magis ad mentem scriptoris, quamvis minus Latine;*

A *Latine: nam* piccare *Italis figere est, unde etiam in Hetrusca lingua usitatum et elegans compositum,* appiccare *et* impiccare *affigere, suspendere, adhærere: quæ proprie dici possunt de picturis, non in pariete factis, sed ad eum affixis aut appensis.*

g *Erat hic S. Georgius, in habitu militari pingi solitus, ut mox dicitur.*

h Parthenopen *dici* Neapolim *pridem ex Vigilio notum est.*

i Amanthea *sub Archiepiscopo Consentino, ad mare superum, de qua sæpius ad Acta S. Francisci Paulani* 2 *Aprilis.*

k Famellus *dicitur, quasi diminutivum a voce,* famulus.

l *Sequebatur iterum primum miraculum de milite, expressum versibus: qui poterunt legi apud Ughellum tomo* 6 *Col.* 58. *Auctor tertio disticho sic præfatur*

Est nobis votum seriatim condere totum,
Quod cuidam cano contigit archiatro:

quo videtur indicari Capuanum, in quo miraculum contigit, ætate senem, professione medicum fuisse. Idem deinde auctor disticho 5 *et* 8. D

Urbis dux hujus, dum progressus properasset
Adversus Comitem, qui sibi restiterat,...
Et cum jam nimium machinis affligeret illam
Urbeculam parvam, qua Comes intus erat.

Et hic indicatur nescio quis Comes, Puteolis obsessus a Duce Neapolitano. Nominantur autem in publico instrumento apud Chioccarellum anno 1033 Sergius et Joannes in Dei nomine eminentissimi Consules et Duces, *et anno* 1134 Dominus Joannes bonæ memoriæ, Consul et Dux atque Magister militum, *qui insimul* cum Domino Sergio, venerabili Neapolitano Archiepiscopo, *donationem aliquam fecerit: atque fortassis necdum Archiepiscopus erat, quando miraculum contigit; ac proinde certo Dux erat Joannes, et quidem probabiliter solus.*

DE SANCTA MAXENTIA

B

VIDUA TRIDENTI IN ALPIBUS.

E

CIRCA AN. CCCC

Colitur S. Maxentia præcipue Tridenti,

Sanctam Maxentiam, *trium Sanctorum filiorum matrem, in tutelaribus Divis Ecclesia Tridentina numerat,* XXX *diem Aprilis cultu ritus Duplicis ei sacrans. Ita habetur in Proprio istius Ecclesiæ jussu Caroli Cardinalis Madrucii Episcopi Tridentini an.* MDCXXVII *excuso, ex quo Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ elogium ei texit. Ipsius etiam de ea fit mentio in Martyrologio apud Galesinium his verbis:* In finibus Tridentinorum S. Maxentiæ viduæ. Hæc S. Vigilii Episcopi mater, singulari pietate et religione ita præluxit, ut miraculis compluribus ejus sanctitatis laudem Deus testatam fieri voluerit. *Tamayus Sanctis Hispaniæ eam accenset, ex Pseudo-Dextro Cauria urbe Lusitaniæ oriundam asserens: patria tamen Romanam fuisse, initium genuinæ Vitæ evincit, quam subjicimus: quo et conspirant Ferrarius, Pyrrhus Pincius in Episcopis Tridentinis, et S. Vigilii Acta a Bartholomæo Tridentino quatuor circiter abhinc seculis scripta: qui de illa sic loquitur:* Imperantibus Gratiano, Valentiniano ac Magno Theodosio, matrona quædam nobilis, Maxentia nomine, Romanorum genere præclara, cum filiis suis Vigilio, Claudiano et Magoriano, in prædictam civitatem Tridentum

non Hispana origine sed Romana

C pervenit: *quod circiter annum* CCCLXXXI *contigerit necesse est, cum isto tempore dicti Principes una rerum potirentur. Sacras defunctæ exuvias ex Majano pago, in quo obierat, post multos annos, Altimannus Tridentinorum Episcopus Tridentum in basilicam S. Vigilii transtulit, erecta illi ara, anno, ut ex Pyrrho colligere licet, intra* MCXVII *et* DCXXX *aliquo. Eumdem Altimannum Vitam ejus scripsisse ait Galesinius in notis ad Martyrologium suum. Geminam nos, sed admodum brevem damus: ea quam ex Codice Vaticano descripsimus, hujusmodi est.*

nobili loco nata

2 Maxentia, Romæ illustri genere orta, proprio partu clarior, virtutibus clarissima fuit: nam quæ satis lingua aut pagina sanctitatem illius, prudentiam, continentiam, fortitudinem explicabit? Viri destituta præsidio, domum senili gravitate rexit, viduitatem pertinaci castitatis proposito exegit, natorum optimam indolem in timore Dei et Christiana pietate educavit. Iidem ut instruerentur disciplinis honestis curavit diligentissime: soli Christo, quem tota mente acceperat, operibus misericordiæ et fuga omnis inquinamenti, placere studuit. Non illam sexus imbecillitas, non patriæ dulcedo, non longinquitas viarum detinuit, quo minus carissimos filios Vigilium, Claudianum et Magorianum, ad propagandam Christianam religionem proficiscentes, Tridentinas usque in Alpes sequeretur. Ut vero S. Vigilius illic propter singulares virtutes factus est Episcopus, atque ad excolendam atque amplificandam vineam Domini mirabili constantia et ardore incubuit; ipsa, quo minori impedimento serviret Deo, mundum, cujus quidem dona fallacia nihili semper fecerat, tunc maxime contempsit, secessitque in pagum, cui Majano nomen est, non longe a lacu Toblino situm. Ibi constructa sibi domo, reliquum vitæ tempus jejunio, orationibus et omni caritatis officio cum traduxisset Beata mulier; præter hæc clara etiam miraculis, pridie Kal. Maii cælestem in patriam vocata est. In eo loco fideles condidere sacellum, quod ejus nomen retinet usque hodie. Ibi sanctum corpus ejus sepultum est, et longo tempore quievit; donec Altimannus Tridentinorum Episcopus, cum basilicam gloriosi Martyris Vigilii vetustate consumptam restauraret, translatum illuc recondidit in crypta sub altari, quod etiam eidem S. Maxentiæ dedicavit, ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et F regnat in secula seculorum. Amen.

cum filiis Tridentum migrat,

unde S. Vigilio filio Episcopo illic constituto in proximos agros,

ubi miraculis clare moritur.

3 *Vita ex Codice Bodecensi descripta ita habet:* B. Maxentia fuit Joviani temporibus et Valentini primi Imperatorum, præclaro Romanorum genere edita, et sicut nominis sui testatur consonantia, a Maxentio, quem paulo ante prædictos, prætoriani milites Imperatorem fecerant, Maxentia videtur denominata. Hæc tamen Maxentia, dicti Maxentii sacrilegos ritus abhorrens, orthodoxæ fidei cultum ferventissime tenebat: et ingenuo viro ejusdem fidei copulata, religiose Domino serviebat. Volens igitur futurorum præscius Deus, hanc in vite, ex qua tres propagines pullulaverunt, præsignatam ostendere, tres ex ea filios, Magorianum videlicet, Claudianum et Vigilium voluit propagari: cum quibus a Roma, mundi capite, vertice Italiæ, in civitatem Tridentinam, ejusdem Italiæ principium, voluntate Principum se et Dei voluntate declinavit; ut et montes in circuitu ejus et Dominus in circuitu populi sui ex hoc nunc et usque in seculum. In hac civitate septemdecim Episcopi vexillum fidei jam erexerant. Sed et Vigilius, hujus B. Maxentiæ filius, sanctitate et gratia miraculorum insignis

Roma nata

Tridentum profecta.

A insignis, vix completis viginti annorum curriculis, Cleri et populi desiderabili electione Pontifex efficitur. Qui postquam non solum suam diœcesim, verumetiam ex Veronensi et Brixiensi populo plurimos convertisset; in valle Randena comminuto Saturni simulacro, lapidibus obrutus, migravit ad Christum. Fratres vero ejus Claudianus et Magorianus, ibidem præsentes, ictibus quidem lapidum conquassati, sed non consummati, cum cordis martyrio Confessorum gloriam in cælis possederunt. Felix autem horum mater Maxentia, in pago qui dicitur Majanum, juxta lacum Toblini, sibi condens habitaculum, Deo in omnibus bonis operibus serviebat, virtutibus etiam et miraculis clara, pridie kalend. Maji in Dei magnificentiam Maxentia transivit : ubi cum Beatis filiis suis filium Dei in decore suo cernit. Fideles autem in eodem pago ecclesiam construentes, sanctum corpus Maxentiæ inibi sepelierunt. Ubi usque ad tempora Venerabilis Altimanni, prædictæ urbis Episcopi, requievit; qui ecclesiam gloriosi Martyris Vigilii, nimia vetustate consumptam, renovavit; et dignum arbitrans corpore matris ecclesiam decorare filii, cum minori quam deceret reverentia in pago prædicto haberetur, Tridentum illud transtulit ; et in B crypta ecclesiæ, in ara occidentali, honorifice ac devote sepelivit.

S. Vigilio pro fide interempto,

in Tridentino agro sancte vivens moritur

corpus Tridentum transfertur

4 *Pyrrhus Pincius prœcitatus de hac translatione sic habet :* Altemannus, ex Comitibus (illud est nostris diebus dignitatis nomen) Bavariæ oriundus, administrationem capit : qui ea perlibenter amplexus est, quæ ad ecclesiæ ornamentum et utilitatem attinerent, templum refecit ac consecravit; Vigilii, Sisinnii, Martyrii, Alexandri, et aliorum Sanctorum reliquias honorificentius collocavit..... B. Maxentiæ corpus ex Majano, apud lacum Toblini vico, in urbem transferendum curavit, quod civitati accidit optatissimum : quo ut religiosius adiretur, ejus nomini aram posuit sub opere testudineo, quam Tridentini Græcos imitati eleganti nomine cryptam vocant..... cum vero ex sanctissimo Hierosolymæ sepulcro rediisset... VI kal. Apriles felicissime expiravit, ad MCXXX salutis nostræ annum. *Lacus Toblini 12 p. m. distat Tridento Occidentem versus, et ad ejus Boreale latus, notatur in mappis vicus* S. Masenzo *scriptus, credideram S. Masenza scribendum, et ipsum esse vicum Majanum, a S. Maxentia antiquo cultu vulgarius nomen retinentem.* D

ab Altimanno Ep ante annum 1130.

5 *Molanus in secunda sui Martyrologii editione, anno* 1583 *Duaci facta, die* XXX *Martii, collocat* Natalem S. Maxentiæ viduæ matris S. Vigilii. *Quo auctore id factum nescio, et scio esse præter usum Tridentinæ ecclesiæ : sequuntur interim Canisius, Ferrarius et alii plures, ut inter Prætermissos tradendum est.* E

etiam 30 Martii adscribitur

DE SANCTA HOYLDE,

VIRGINE DEO DEVOTA, TRECIS IN CAMPANIA.

D. P.

SECULO X.

Etiamsi, quæ ad Acta S. Pusinnæ, XXIII die hujus mensis data, præfati sumus, S. Hoyldem, cujus illa soror fuit, ad seculum a Christo nato quintum referendam esse constat. In quibus et alio nomine Othildis, et in antiquo MS. Catalaunensi S. Stephani Hoyrdis appellatur. *Ex affinitate nominis atque historiæ eadem cum illa videri posset, quam Albericus ad annum* CCCXXXII Hildam vocat : Obiit, *inquit*, S. Helena mater Constantini : hujus discipula fuit S. Hilda puella, quæ requiescit in Episcopatu Trecensi. *Et ad annum* DCCCLXIII *de Henrico Palatino Campaniæ Comite agens :* Non est a memoria excidendum, quod cum ipse Princeps in visione vidisset, C se in puteum quemdam cecidisse, et per quamdam Virginem, nomine Hildam, se a periculo liberari; quæsivit diligenter, quæ esset S. Hilda : nec destitit, donec corpus ejusdem Sanctæ, per quemdam armigerum nobilem inventum, corio cervino diligenter insutum, Trecis transtulit; et non in auro et argento, sed in vase eburneo collocavit, in prædicta quam fundaverat S. Stephani ecclesia. Fuit hæc S. Hilda Helenæ Constantini matris ancilla. *Hæc ille, in eo sane aberrans, quod in schola illam et famulatu fuisse S. Helenæ Imperatricis dicat, cum utriusque inter ætatem integrum etiam seculum decurrerit.*

Eadem videtur esse cum S. Hilda,

non tamen ancilla S. Helenæ.

2 *Fortassis Alberici ætate, id est seculo* XIII *ad medietatem provecto, cum Trecis haberentur corpora* SS. Helenæ et Hoildis, *et utriusque genus ac patria minus notum esset, Vitis necdum scriptis; opinio vulgaris fuerit utrumque corpus simul ex Oriente advectum fuisse : postea autem, cum cœpit constare unde et quæ esset S. Hoildis, cœptum est etiam de S. Helena quæri; et quia nihil certi reperiebatur, data est occasio fingendi Acta, qualia ad* IV *Maji examinabimus, et ut fabulosa rejiciemus, contenti habere cultum per miracula comprobatum : in medio autem relicturi, utrum Constantinopoli advectum sit corpus, an vero Francigena fuerit Sancta, sed defectu antiquiorum monumentorum tandem perierit. Utrumque ad annum* MDXXX *imputatur a Des-Guerrois, in libro Gallico qui Sanctitas Christiana Trecensium inscribitur, consopitum incendium, quo* IV *Maji conflagrarunt ultra sexaginta ædes; et ne longius progrederentur voraces flammæ effectum creditur, objectu sacrorum ferculorum ex ecclesiis SS. Petri et Stephani e Clero eductorum.*

Cœnobium ei sacrum,

3 *Porro Hoildis antequam a S. Alpino Episcopo Catalaunensi sacrum sanctimonialium velamen acciperet, cum reliquis sororibus sub disciplina Eugenii cujusdam Presbyteri fuit, qui in Vita alterius sororis S. Lutrudis,* XXII *Septembris danda, apud Surium nomen Sancti* F *obtinet. Corpus ab Henrico Campaniæ Comite Trecas, ut modo ex Alberico dicebamus, translatum, in ecclesia S. Stephani conditum fuit. Des-Gerrois in Historia Ecclesiæ Trecensis anno* MCLIX *contigisse id asserit, sub Alexandro videlicet Papa III, Henrico LVII Episcopo Trecensi, et Ludovico juniore Rege Franciæ, ex vetusto MS. Fratrum Minorum Janvillensium : quod sane est admodum verosimile, cum Henricus Comes dotaverit ecclesiam S. Stephani a se fundatam anno* MCLVII : *ante quem alius nullus Henricus Campaniæ Comes notus est.*

4 *In Ducatu Barrensi, secundo a Tullensi urbe milliario, Cisterciensium Virginum monasterium est vulgo* S. Houl *hoc est* S. Hoyldis *nomine insignitum, et ipsius Sanctæ Virginis brachio ditatum : ex cujus MS. Codice Vitam quæ in Lectiones digesta erat, damus acceptam Trecis, ubi compositam fuisse apparet ex miraculis, quæ ibi facta narrantur, fortassis seculo* XIV. *Nihilo minora, sed magna et frequentia oportet claruisse in prædicto monasterio, quæ concursum peregrinorum tantum fecerunt, ut antiquato primæ institutionis nomine, non aliter vulgo quam a Sancta nominaretur. Sed hæc scriptorum defectu exciderunt a memoria. Mentio S. Hoildis habetur in fastis aliquibus monasticis ad hunc* XXX *Aprilis. In Kalendario Dorganii his verbis :* Inventio

Vita MS.

A ventio et translatio S. Hoyldæ Virginis. *In Divionensi* : Oldis virgo Monialis in Gallia. *In Menologio Chrysostomi Henriquez*, Item in Gallia B. Oldis virgo, quæ seculo renuntians, et Ordini Cisterciensi se tradens, Christo Virginum Sponso mentis puritate et caritatis amplexu firmiter adhæsit, ad quem virtutibus et signis illustris migravit. *Similia habet Saussayus ; sed per manifestum errorem ultimo die Martii : quem errorem non correxerunt Bucelinus in Menologio Benedictino, Arturus in Gynecæo sacro, Lahierius in Menologio Virginum. Refertur eadem inter flores Ecclesiæ Leodiensis, sed absque titulo* Beatæ *et nota alicujus diei, inter eos quorum ignoratur Natalis. Mirandum porro est S. Hoyldem ab omnibus his scriptoribus Cisterciensium Ordini tribui qui ortum suum seculo primum undecimo habuit S. Hoylde ad quintum pertinente : fuit enim S. Alpinus S. Lupi Trecensis discipulus, et eo præsidebat tempore quo in Catalaunicis campis victus Attila Rex Hunnorum, campo Galliaque excessit anno* DLI. *Illius et ceterarum sororum etiam Latinis versibus complexus dicitur apud des Guerrois, quidem Gervasius Amænus Drucensis, post librum cui nomen Camelius ; nonus hic Trecensium Episcopus fuit et Sanctas Virgines obiisse sub ejus Pontificatu verosi-* B *mile fit. Nos Poetam istum necdum vidimus, suspicamur tamen eum ad seculum* XVI *spectare.*

memoria in Mrolgiis

ætas ex S. Alpini ætate definienda.

VITA

Ex Codice MS. Cœnobii S. Hoyldis.

B. Hoyldis nobiles natales,

Beata virgo Hoyldis, ut in gestis ejus scribitur, ex illustri prosapia fuit progenita multum nobiliter; sed moribus virtuosis, qui nobilitant animum, in progressu laudabili vitæ suæ, fuit satis nobilius insignita. Pater ejus proprio nomine Signarus, nobilis genere, fide nobilior, operibusque virtutum laudabilior, Comes fuit *b* Partensis : habuit uxorem, a Domino sibi datam venerabilem Dominam nomine *c* Lentradem, non minus nobilem suo modo tam genere quam virtuoso opere. Itaque cum ambo justi sine querela pariter ante Deum incederent in divinæ legis justificationibus et præceptis, consequenter dedit eis dator omnium bonorum largam benedictionem de suis donis et datis : nam suam prolem nobilem genuerunt divina gratia concedente, septemque pulchras plurimum et sacras filias habuerunt ; quarum prima fuisse legitur S. *d* Ama, sancteque vixisse : de intermediis fuit Beata *e* Hoyldis ; minor vero fuit *f* S. Manehildis ; fueruntque parentes earum adhibita cura soliciti, debite ipsas tam corporaliter C enutriri, quam moraliter et liberaliter instrui. Crescentes itaque bonæ puellulæ simul moraliter et corporaliter, per parentes et alios instructores doctrina disciplinaque virtutum eruditæ, debito tempore competenter factæ sunt non immerito complacentes tam Deo quam hominibus, non fatuæ virgines, sed prudentes : ætatem quippe moribus transcendentes.

sorores ejus S. Ama et S. Manehildis,

quibuscum virginitatem vovet

2 Factum est ulterius, cum jam essent illustratæ gratia Spiritus sancti, perpendentes infallibiliter signo certo, quod in maligno totus mundus positus esset, spretis mundi concupiscentiis nuptiisque carnalibus, Christo soli nubere, fideliterque servire, virginitatem servando, simul omnes conformiter prælegerunt firmiter et voverunt. Tunc temporis B. Alpinus Cathalaunensis Episcopus ecclesias suæ diœcesis visitando pervenit ad villam, quæ *g* Perta vocatur; in qua septem prædictas sorores virgines, a parentibus oblatas, ex devotione magna sanctimoniales fecit, consecravit et velavit, earum præquisito confessoque concorditer et devote voluntario consensu. Tandem informavit eas de bono virginitatis, suisque parentibus recommendavit recedens, ut scilicet ipsis de cetero non sicut suas regerent, sed D tamquam Dei filias honorarent, ampliusque diligerent. Ex tunc secundum Regulam B. Alpini septem virgines sorores, maxime tres supradictæ, Beata scilicet Ama, Hoyldis et Manehildis sicut bonæ Moniales conversantes virtuose, in facta virginitate viventes laudabiliter : more sanctarum Virginum ferventes amore Christi, usque ad vitæ terminum proficientes in bono, ad Dominum migraverunt.

et sub B. Alpino Episcopo Cathalaunensi velum suscipit,

quo in statu sancte vivit et moritur

3 Post hæc per annos plurimos Comes Campaniæ nomine Henricus vir illustrissimus et optimus Princeps, summe Catholicus et devotus Deo, cum in visione semel habuisset de quadam Sancta Virgine nomine Hoylde, visumque fuisset sibi, quod in quemdam profundum puteum cecidisset, sed sancta Hoyldis eum ab illo periculo sua intercessione liberasset; fecit inquiri diligenter, quæ, qualis, unde vel ubi sancta Hoylde fuisset ; inventumque corpus ipsius Beatæ Virginis honorifice transtulit *h* ad ecclesiam, quam ipse Trecis ædificaverat ad honorem B. Protomartyris Stephani, multis miraculis factis in translatione sanctissimi corporis supradicti. Sequenti tempore brachium a sanctissimo corpore E extractum, ad requestum *i* illustris Dominæ Comitissæ Barri, missum et translatum repositum fuit in monasterio quarumdam Monialium de Ordine Cisterciensium, pro nunc appellato nomine *k* Beatæ Hoyldis.

ab Henrico Comite Campaniæ corpus Trecas transfertur :

brachium ad cœnobium S. Hoyldis

4 Verum ad Omnipotentis laudem et gloriam, et sanctitatis Beatæ Hoyldis ampliorem declarationem, quædam miracula non celanda, quæ propter ipsius, ut pie creditur, preces et merita Deo favente nostris temporibus contigerunt, dignum duxi per fide digna narrata referre, taliter ut posteris fidelibus innotescant. Quadam vice, tempore nimiæ siccitatis, quæ fere jam duraverat per tres menses, cum venerabiles viri, custodes sacri corporis sanctæ Hoyldis, Decanus et Canonici S. Stephani Trecensis, congregato toto collegio, convocatoque populo civitatis, vellent incipere processionem facere, sicut mos est, corpusque B. Hoyldis deferre : et tunc specialiter devote facerent, ut pluviam opportunam per preces ipsius a Domino facilius impetrarent ; statim facto primo signo majoris campanæ pulsatæ, pro primo motu fiendæ processionis, apparuit super campanile quædam nubecula multum alba, tamquam vellus ovile, modicæ quantitatis ; quæ quasi subito modico tempore tantum crevit, quod non sine videntium admiratione magna, priusquam possent complere processionem inceptam, aquas plurimas redundavit; fuitque pluvia facta F valde grandis, taliter eos occupans, quod non poterant ad ecclesiam simul reverti, cunctis ex copia maximæ pluviæ vehementissime madefactis. De tam magno miraculo, Dei potentia virtuosa sic evidenter percepto gaudentes, deque recepto beneficio pluviæ copiosæ, glorificaverunt et laudaverunt Deum in sancta sua Hoylde, cujus suffragiis exauditis a Domino, sicu credebant firmiter, cœlum sic nubibus fuerat opertum, et terra pluvia mire grandi lavata miraculose.

meritis ejus in diuturna siccitate pluvia conceditur

5 Vir quidam, superveniente sibi diutino gravi morbo, totus effectus languidus, debilitatus nimis, sic quod ire non poterat, nec etiam operari ; cum in vigilia B. Hoyldis festi ab uxore sua præmonitus, sequenti mane fecisset se ad ecclesiam prædicti S. Stephani deportari, factis ibidem per eum corpori S. Hoyldis oblatione, supplicationeque devota, cum voto convenienti, pro sequenti tempore satis cito a dicto morbo curatus, per se, sine baculi vel alterius sustentationis auxilio qualicumque, pedibus ad domum propriam remeavit.

quidam a diuturno morbo liberatur,

Ex MS. alia ab apostemate.

A 6 Quædam multum honesta mulier, nupta viro, quæ de novo pepererat, febri continua laboravit graviter, apostema grossum periculosum habens: propter quod nimirum morti adjudicata, per plures medicos diffidentes de ipsius impossibili sanitate, cum per quemdam Canonicum ecclesiæ S. Stephani præfatæ, fratrem suum, præmonita fuisset, ut devote votum emitteret B. Hoyldi, cujus festum instabat de prope, ei se commendando; post tempus modicum ipsa die per os suum emisit largiter apostema, plenarie convalescens, divina gratia concedente, gloriosaque virgine Hoylde intercedente. Igitur a cunctis laudetur in Sanctis suis Sanctissimus Deus omnipotens. Amen.

ANNOTATA.

a *In Vita S. Pusinnæ* Sigmarus *scribitur, et forte melius.*

b *Comitatus hic, Cabilonensi comitatui proximus ad Orientem, incipit a Vitriaco oppido et ad oppidum S. Desiderii secundum Matronam protenditur.*

c *Dicta Vita* Luttrudem *appellat. Est qui neget tunc temporis Comites Partenses fuisse, neque ego id* B *velim præfracte tueri; quamvis hic titulus sub Ludovico Pio tribus et amplius post Hoyldem seculis usurpatus inveniatur: non enim nobis novum accidit apud auctores recentiores invenire titulos, eo de quo scribunt tempore necdum usitatos.*

d *Eadem est* Ymma: *magis placet* Ama, *quia hoc nomine etiamnum nota est in Campania, vulgo* S. Ame *vel* Amee, Ama *vel* Amata: *quæ appellatio in nominibus feminarum per Campaniam frequens est; eoque* D *mirandum magis, quod Martyrologium Gallicanum Saussayi nusquam ejus meminerit. Libenter discemus diem cultus.*

e S. Hoyldis *in dicta S. Pusinnæ Vita numeratur secunda; tertia,* Luttrudis; *quarta,* Pusinna; *quinta et sexta* Francula *et* Libera. *Sed hæc duo nomina passim ignota sunt Campanis scriptoribus, ut fatetur des-Guerrois, qui Vitam S. Pusinnæ non viderat, et ad annum 470 num. 12 de Sanctis hisce sororibus agens, fatetur duarum nomina adhuc invenienda superesse. Non ergo fuerunt cultæ uti Sanctæ, quarum sic obliterata sunt nomina. An autem ea vera sint, quæ ex MSS. Germanicis nobis afferuntur, merito dubitet aliquis: nam* Francula *et* Libera *idem nomen sunt, Latinum alterum, alterum Francicum.*

f S. Manehildis, *in dicta Vita* Magenhildis, *celebri in Campania oppido nomen dedit, et colitur 14 Octobris.*

g *Hinc tota regiuncula nomen habet, et tamen ipsa villa* Parta *non nominatur uspiam a chorographis, des-Guerrois dicit nunc esse redactam ad* burgi unius *tenuitatem.*

h *Anno, ut supra dictum* 963.

i Requestum *vox Gallica, petitio, supplicatio.*

k Monasterium S. Hoyldis *solo nomine tenus attingitur a Sammarthanis, addito quod sit Tullensis diœceseos et lineæ Claravallensis: quod primum loco nomen fuerit nusquam inveni, adeoque nec annum fundationis licuit indagare, quæ ut summum seculo 12 facta fuisse potuit: atque adeo Vita hæc potest scripta credi seculo 14. Scripta est autem Trecis, unde videtur ad jam dictum monasterium allata.* E

DE SANCTO MICHOMERE

D. P.

TORNODORI IN CAMPANIA GALLICANA.

Circa an. CCCCXL

Antiqui cultus monumenta Tornodori,

Patronis *suis et Tutelaribus* S. Michomerem *adnumerat* Tornodorum, *oppidum in Campania qua Burgundiæ adjacet, diœcesis Lingonensis. Inter antiqui cultus monumenta sacellum illic etiamnum superest, nunc a S. Lupo dictum: quod multis ante seculis titulum* S. Michomeris *prætulisse, præter constantem majorum traditionem, chartæ tabularii Molismensis docent: in quibus Guilielmus Comes* C *Tornodorensis* dedisse insuper *scribitur* Domino Roberto Abbati Molismensi Capellam S. Michomeris, quæ est extra castrum.

Missa de eo,

2 *Vetus ibidem membranaceum MS. Missale est, annis ut apparet abhinc quadringentis exaratum, in cujus medio* Missa de Beato Michomere *se offert, antiquo et grandiore ceteris charactere conscripta, Introitum his verbis facientibus:* Justus non conturbabitur. *Eodem in libro hujusmodi habetur Benedictio ad faciendum vinagium pro ægrotantibus, implorata S. Michomeris ope:*

Benedictio,

Domine Jesu Christe, Rex omnipotens et Creator omnium, qui ad salutem tam animæ quam corporis hominum, sacro-sanctum Corporis et Sanguinis tui Sacramentum in novissima tua cœna cum discipulis tuis pridie quam patereris celebrata conficere et instituere, ex substantia panis et vini, atque consecrare dignatus es: Concede propitius per invocationem sanctissimi atque excellentissimi nominis tui, et per pia merita et intercessiones gloriosissimæ Virginis Mariæ Matris tuæ, nec non Beatorum Lupi Episcopi, Marcelli Martyris a Græcia, Micomiris Confessoris ab Hibernia, Aquilonica et remota regione, famulorum tuorum, quorum in hoc oratorio habetur memoria, ut omnes qui ex his pane et poculo (quem tu benedi ✝ cere et sancti ✝ ficare digneris) reverenter gustaverint, tam animæ quam corporis recipiant sanitatem.

statua,

3 *Vetus quoque lapidea in oratorii fastigio statua cernitur, S. Michomerem, manu baculum viatorium et capite amplum galerum gestantem, exprimens, cujus basi* S. Micomer *inscriptum: quod nomen quoque in sacelli ære campano insculptum legitur his verbis,* Vocor Mi- F comeres, convocans ad Reclusium Dei oratores, anno Domini MDXI, *Sicut autem hic* Reclusium *dicitur, ita vulgo sacellum appellatur* Saint Loup le Reclus: *quod sumimus acsi diceretur,* S. Lupus Reclusorum. *Atque hæc ex libello gallico Roberti Luyt Canonici Tornodorensis anno* MDCLVI *excuso deprompsimus.*

cœnotaphium,

3 *De corpore nihil compertum est, solum narrat Robertus, fuisse ab immemorabili tempore in medio dicti sacelli, prope ipsum altare, grandem ex sectis lapidibus tumbam, duobus aut tribus pedibus elevatam a terra, cujus extremitas ingenti ac largo patebat hiatu, et quisquis aurem applicabat, ad quæcumque sua de rebus secretissimis interrogata sensibilis vocis audiebat responsum. Quod equidem audenter affirmaverim superstitione non caruisse: ideoque non tam graviter arguendus mihi videtur, ut etiam sacrilegus appelletur, eremita ille qui circa annum* MDCXXVIII *ipsam tumbam demoliendam curavit. Quod tamen idem eremita, cum ipsum etiam altare suffodi curavisset, ut sibi sub eo cubiculum construeretur; et operi adhibitus faber, totius rei apud auctorem testis curatus et oculatus, impegisset in arcam lapideam grandem, operculo destitutam; quod, inquam, reperta intra eamdem arcam integri corporis humani ossa atque calvarias sex; citra ullam discussionem, quam suadere poterat*

arca cum corpore sub altari reperta.

A *poterat ipsa loci sacratioris circumstantia (neque enim sub altari solent alia quam Sanctorum deponi corpora) omnia pariter defoderit extra sacellum ad sinistram, inter duas nuces pineas, ornantes ingressum ejus hortuli qui habitantibus ibidem eremitis pro cemeterio fuit; in eo utique dicendus est ille non admodum prudenter religioseque egisse. Et arca quidem distracta est, atque in urbem delata, inquit auctor; corpus vero suspicari licet, fuisse S. Micomeris, et probatarum virtute personarum calvarias reverentiæ causa intra eamdem arcam compositas; deinde promittit operam a se dandam eidem corpori requirendo, si permiserint ii quorum consensu opus est. Meminit etiam antiquæ arculæ, vetustarum quarumdam litterarum vestigia preferentis, et adhuc in dicto sacello conspiciendæ, quæ usum lipsanothecæ videatur habuisse.*

Hic S. Germani Autissiodor discipulus

4 *Sed omisso hoc recentissimo scriptore, in iis quæ ex præsenti certitudine narrat fidem merito impetranti; transeamus ad vetustiorem S. Micomeris notitiam, quam in Actis S. Germani Autissiodorensis dandis* XXXI *Julii suggerit Erricus Autissiodorensis monachus, nono seculo ita scribens:* Ut ergo *S. Germanus* ecclesiasticis ex animo utilitatibus proprium devoverat caput, certi ratione negotii contigit eum cum dilectis comitibus B iter necessarium aggredi. Jam eo aliquantum progresso, unus discipulorum ejus, qui sanctum virum de Hibernia fuerat prosecutus, cui Michomeri vocabulum fuit, ad hanc ipsam delectus expeditionem, quod cum ipso exire nequiret post magistri vestigia profectus est: qui cum ad castrum cui Tharnori nomen est distatque ab urbe fere decem et octo millibus pervenisset; languore interceptus ibidem decubuit, paucisque interjectis diebus vita defunctus, atque in clivo ejusdem rupis a fidelibus sepulturæ mandatus est. Contigit beatissimum Germanum per dies aliquot remenso itinere ad eumdem devenisse locum: credo discessum discipuli præmonente eum Sancto Spiritu didicisse: accedensque ad locum, quo fuerat tumulatus, oratione præmissa jussit revelli sepulcrum. Michomeres vocatus ex nomine, vitali resumpto usu, resedisse fertur: a quo Sanctissimus Pontifex, quid ageret, aut si quiete frueretur curiosius percunctatus, hoc confirmatur accepisse responsum: Gratias, inquit, Pater Sanctissime, præcipuis meritis tuis et ago et habeo, quoniam obtentu beatitudinis tuæ nihil molestum, nihil triste pertuli; cuncta mihi placida, salubria constant universa. Cui Pontifex: Vis, ait, mecum adhuc in prædicationis officio desudare, an ut cœperas quiescere? Tum ille: Dummodo tuæ non grave sit Sanctitati, peregrinari C a Christo ulterius necesse non habeo, cui ut cœpi adhærere optimum mihi est, eoque unde avocatus sum tuis quam citissime precibus revocari. Quo prædicto annuente Pontifice, caput iterum deposuit, cunctisque mirantibus in pace quievit. Fidenter dixerim, eum tunc habitàsse in Germano, qui quondam Lazarum quatriduanum clauso jam vocavit e tumulo. Hoc miraculum et tunc late patuit, et adhuc celeberrimum volvitur per ora cunctorum: nam et Beato Michomeri ipso in loco deinceps oratorium est constructum, ubi Sanctum Dei digne venerantibus divina hodie beneficia cumulantur. *Est autem locus extra Tornodorense castrum ex vicini collis declivo pendens: qui cur sepeliendo corpori sit delectus, nolo divinando requirere.*

Tornodori decedit,

et resuscitatus ab eo ad vitam

ut statum animæ suæ prodere! iterum in pace quiescit.

et constructo oratorio colitur

5 *Restant porro examinanda et illustranda verba Errici, quæ sola videntur continere id omne quod de Micomere sciri nunc posset. Et primum quidem extra dubium est quod fuerit ex discipulis S. Germani: additur autem quod eum* de Hibernia fuerat prosecutus; *et consonat prima ad Missam collecta hujusmodi.* Deus qui B. Michomerem ex Hibernia ad hunc clivum rupis venire fecisti, concede propitius, ut per ejus D adventum ad electorum tuorum pervenire mereamur consortium. *Sed hoc additum de Hibernia maximam habet difficultatem: cum nomen* Micomeris, *manifeste extraneum, nullam cum Hibernicis nominibus habeat affinitatem. Profecto Colganus a Roberto citatus, nescio quo operum suorum loco (nam locus non indicatur nec Micomeris nomen exhibent Indices) Colganus inquam, agnoscens quod* Michomeris nomen Hibernis sit inusitatum, potius *inquit* Mochonnam hunc vocatum fuisse crediderim; *familiari quidem iisdem Hibernis vocabulo, ut probant quatuordecim Sancti sic dicti et variis diebus inscripti patriis fastis; sed nequaquam sufficienti ad fundandum conjecturam tam audacem, minimeque necessariam, nisi pro certo assumatur (quod præ ceteris de Micomeri assertis a Roberto minimam verisimilitudinem habet) Hibernum quoque Sanctum fuisse. At solum* ex Hibernia secutus *dicitur: sed neque hoc ipsum dici potest: præsumeretur enim Hiberniam adivisse S. Germanus, quod neque ex ulla auctoritate habetur, neque per conjecturam ullatenus verosimilem fingi potest: quia ante prædicationem S. Patricii aut tota aut fere tota gentilis erat Hibernia, et maxime Aquilonaris, ut patet ex dictis* XVII *Martii.*

Secutusne S. Germanum ex Hibernia,

6 *Quid igitur? Emendationem facilem suggero, qualem alibi oportuit adhibere, in Prætermissis ad* XVI *Martii, ubi errorem quorumdam Martyrologorum,* Avernis *aut* Arvernis *adscribentium depositionem* S. Patricii Episcopi et Confessoris, *correximus, pro* Arvernis *substituendo* Ivernos *aut* Ibernos. *Similem correctionem e converso adhibe Errico (si tamen ipsius hic error est, et non librariorum, facile in nominibus vicinis errantium) atque pro* Hibernia *lege* Niverniam, *Autissiodorensi diœcesi conterminam, ubi natus* Micomer *ex parentibus Francis Saxonibusve, Romana stipendia merentibus et sua apud Gallos statiua habentibus (necdum enim Galliam barbari obtinebant, sed multi illorum Romanam sequebantur militiam) facile potuit in S. Germani venire notitiam, et ab eodem ad Ordinem Clericalem assumptus ipsi adhærere, utpote Romanæ linguæ totis Galliis usitatæ innutritus, et solo jam nomine barbarus. Quod si aliquis pro Hibernia* Britanniam *velit accipere, in eaque, tum cum ibi S. Germanus degeret Saxonicis sub armis gemente, Micomerem ipsi adhæsisse velit, poterit is consequenter suspicari, juvenem fuisse eo congressu captum, in quo de Saxonibus Pictisque paganis victoriam obtinuere Britones inermes, soloque Alleluia conclamato hostem egere in fugam; in Sanctis, victoriæ auctoribus, sic placuisse, sua ad fidem admittendam docilitate, ut eos secum in Galliam sequerint.*

an potius ex Nivernia, [illegible]

aut Britannia?

7 *At contra objicitur MS. quoddam Autissiodorense, ubi de Sancto hæc leguntur.* B. Micomeres, origine Hibernus et regia stirpe clarus, natus est circa annum CCCCX, a S. Germano Episcopo Autissiodorensi in fide orthodoxa edoctus anno CCCCXXXI, cum quo anno sequenti venit in Franciam. Stat Altissiodori in Seminario vel in Cathedrali anno CCCCXXXIII Comes individuus S. Germani, etiam in secunda peregrinatione Anglicana contra Pelagianos anno CCCCXLIII. Redux ex Anglia fit Præpositus Altissiodorensis anno CCCCXLIV; dein procedit in Burgundiam Superiorem ad Concilium Vesontionense, præsente Placidia Imperatrice et præside S. Hilario Archiepiscopo Arelatensi: sed in itinere apud Tornodorum ægrotat, et sic stat ibidem dum ulterius S. Germanus progreditur, ubi mox obiit anno CCCCXLVI, hic sepultus in colle, manibus S. Lupi Episcopi Trecensis. Cui mox N. Comes Tornodorensis sacellum superponit circa annum MCCXXXI *An hujus MS. Auctor Erricum legerit, merito dubites, cum id reticeat quod erat imprimis memorabile, de Sancto a mortuis suscitato; et ex paucorum dierum hospite Tornodorensis castri, biennalem faciat inquilinum, secutus popularis* F

Natus et [illegible]

narrati

A narratiunculas, tot seculorum decursu vehementer immutatas.

8 Etenim antiquitatis exiguæ atque adeo parvæ auctoritatis esse hoc scriptum, ut omittam alia, vel sola Seminarii Autissiodorensis illata mentio docere potest; cum Tridentini Concilii inventum fuerit, in urbibus Episcopalibus erigere Seminaria juvenum ad Clericatum formandorum. Ita jure spurium istud scriptum, tamquam novitiam fictionem rejicientes, rejicere cogimur totum fere Roberti prænominati libellum, eidem inædificatum, et in sedecim capita per multas temerarias conjecturas dilatatum. Ac primo negamus Micomerem fuisse Hibernum. Deinde non admittimus stirpem regiam, multo minus Machomerem et Michomerem Hiberniæ Regulos, quorum nomen hic Sanctus ac forte etiam genus retulerit, quamvis auctores allegentur Ptolomæus, Strabo, Lilius Geraldus, et Polydorus Virgilius. Tertio æstimamus ex verbis illis, in fide orthodoxa edoctus, gratuito positis, inepte deduci Michomerem fuisse Pelagianum, quæ tunc hæresis inter Britones grassabatur, et a Sanctis Germano atque Lupo compressa devictaque fuit. Nam si ex Nivernia secutus est Michomeres, debuit ab infantia fidem Christianam et orthodoxam edoctus fuisse: sin autem in Britannia Sancto adjunctus est, gentilis

quasi esset Sanctus ex Hiberniæ Regibus ortus,

B fuisse potuit: quia in Britannia multi adhuc pagani erant, ut constat ex Vita S. Germani, a quo maxima exercitus Britannici multitudo undam lavacri salutaris expetiit impetravitque: et Saxones Pictique, sicut ibidem narratur, bellum adversus Britones junctis viribus gerebant, gentiles utrique; qui Saxones prius ab ipsis Britonibus contra Pictos Scotosque vocati, intraverant insulam, et ex his genus ducens Micomer, gentilis omnino fuisset. Cave autem, lector, sub specioso titulo Excellentis victoriæ, a Victrice Christi Gratia de Pelagiana hæresi apud Britannos relatæ per Micomeris reductionem; cave, inquam, occultum venenum. Latet hic anguis Jansenianus; sic tamen ut non tantum suis se prodat sibilis, sed etiam palam caput efferat, dum citra sedis Apostolicæ reverentiam damnatissimus Jansenii liber identidem ad marginem indicatur, sic enim captanda fuit gratia Senonensis Antistitis, cui totius sectæ tunc coryphæo nova hæc Vita Micomeris inscribenda erat, cum graviori Sancti ipsius injuria quam laude.

per S. Germanum a Pelegiana hæresi conversus,

9 Sed aliis ista judicibus castiganda dimitto, et ad historiam in Autissiodorensi figmento fundatam revertens, nego Presbyteratum et Præposituram Micomeris

Autissiodoren. Præpositus,

C ulla solida auctoritate credibilem fieri; nec probatur reprehensione dignus Erricus, dum ei Capiti, ubi erat de nostro Sancto acturus, præfixit titulum de S. Micomere monacho. D Profundam certe ignorantiam aut verius sectæ suæ ingenitam erga ordinem monasticum malevolentiam prodit auctor, cum recusat admittere nomen monachi, quasi monasticum institutum ignotum tunc fuerit Occidenti. Nego præterea de anno CCCCXLVI, quo Micomeres obierit, posse constare ex tempore Vesontionensis conventus, quo S. Celidonius bigamiæ vitio perperam accusatus fuit atque depositus a Sede sua: hoc enim ante annum CCCCXLV contigisse convincitur ex epistola S. Leonis, de qua Baronius et Chiffletius in sua: Vesontione. Præterea tacente Errico, quod negotium Autissidoro Germanum evocarit, gratis præsumitur illud Burgundicum fuisse: cumque Tornodorum castrum sit extra viam, quæ Autissiodoro Vesontionem ducit, hinc quoque vanitatis arguitur ejusmodi conjectura.

in itinere ad Vesontion. Concilium mortuus;

10 Simili levitate fingitur hujus quoque itineris comes fuisse S. Lupus Trecensis; et a S. Germano suum iter prosequente apud ægrotantem relictus, sepulturam curasse mortui, qui, tum demum fuerit suscitatus, cum absoluto Vesontionensi negotio viam suam relegit Germanus. Si vel morienti vel sepeliendo S. Lupus adfuit, credibile est ex sua vicina Trecensi urbe, audito nuntio advenisse, intuitu amicitiæ et familiaritatis, quæ E sibi cum S. Germano ejusque discipulis intercedebat: duplo tamen vicinius erat ipsum Autissiodorum, ut inde potius evocaretur qui funus curaret. Pari denique temeritate asseritur Tornodorenses Comites et Micomeris hospites fuisse Hilarium et Quietam, S. Joannis Reomaensis parentes; hic enim sub territorio Lingonicæ urbis ortus dicitur in Vita, XXVIII Januarii data; nec ad illud spectat Tornodorum, ad centum passuum millia et amplius Lingonibus dissitum. Suos postea Comites Tornodorum accepit, a quorum aliquo vel constructum vel restauratum fuisse S. Micomeris sacellum, probat ejusdem traditio in ejus monasterii Molismensis seculo XI facta, ducentis annis prius, quam Autissiodorense manuscriptum ejus ædificationem consignat. Fortassis seculo XIII idem sacellum in S. Lupi honorem restauratum est; idque occasionem dedit errori, facile ignoscendo, nisi auctor, singula suæ fictionis membra determinato insignivisset, anno, tam confidenter, velut si certissimis testimoniis singula didicisset; cum interim aliud nihil de S. Micomere scivisse videatur, quam fuisse discipulum S. Germani; quodque ab eo et resuscitatus et tumulatus fuerit omnino ignoravisse. F

Funus curante S. Lupo.

et parentibus S. Joannis Reomaensis.

DE SANCTO QUIRILLO,

EPISCOPO TRAJECTENSI AD MOSAM IN BELGIO.

G. H.

XXX APRILIS.

Ecclesia Trajectensis ad Mosam S. Servatio (qui Sedem Episcopalem Tungris ad illam urbem transtulit) dedicata, celebrat solennitatem omnium suorum Sanctorum Pontificum ritu duplici die VI Martii, uti tunc late inter Prætermissos et in alios dies rejectos deduximus cum singulis suum proprium diem assignavimus, atque inter alios S. Quirillo hunc XXX Aprilis: quando ista leguntur in MS. Florario Sanctorum: Apud Trajectum superius depositio S. Quirilli, XVI Episcopi Tungrensis et VI Trajectensis, qui post biennium, quo regere ceperat Ecclesiam, in pace quievit, anno salutis DXXXIX. Verum præcedenti seculo floruisse et obiisse eum ostendimus in nostra diatriba de Episcopis Trajectensibus ad Mosam cap. 2.

Memoria sanctorum Episcoporum Trajectensium 6 Februarii,

S. Quirilli seorsim 30 Aprilis

2 In Chronico Belgico (quia uno tenore omnes Episcopi a S. Materno percensentur, et licet in eo Sedes Tungris Trajectum dicatur translata, tamen quasi ad utramque Sedem pertinerent, ita nomen etiam Tungrense, iis attribuitur) dicitur similiter ut in Florario S. Quirillus, XVI Episcopus Tungrensis et VI Trajectensis. Pridie hujus diei sive tertio Kalendas Maji ista habet Saussayus in Supplemento Martyrologii Gallicani: Trajecti ad Mosam depositio S. Quirilli Episcopi et Confessoris, divinæ gratiæ donis et justitiæ meritis præclari.

29 Aprilis

3 Eodem die inscriptus est Catalogo generali Ferrarii. Ast in recenti quodam scripto Carthusiæ Bruxellensis refertur ejus natalis XVII Februarii et ejusdem translatio XIV Novembris.

17 Febru. et 14 Novembris.

DE SS. JOANNE, DESIDERIO, FLAVIO, EPP. AC DESIDERATO PRESBYTERO,

CABILONE IN GALLIA.

D. P.

SECULO V ET VI

De S. Agricola Cabillonensi Episcopo agentes, ad diem XVII Martii, necesse habuimus illius inventionem (quæ et cum SS. Silvestro decessore suo, Lupoque successore, sed mediato, communis fuit) totam dare uti in MS. Legendario Ecclesiæ istius extabat; et simul didicimus, quomodo Romanus Pontifex Joannes VIII, a Concilio Trecis celebrato revertens, anno DCCCLXXVIII illac transivit; et ut deinceps beatissimi Dei Confessores prænominati, venerationi haberentur, et dies gloriosi eorum transitus festive celebrarentur, Apostolica auctoritate injunxit. Idem creditur statuisse de SS. Joanne atque Flavio, saltem communiter recolendis: nam eorum festum die ultima Aprilis communiter agi, testatus nobis est Claudius Perrius noster per epistolam, anno 1653 Divione scriptam. Addit Saussayus in supplemento Martyrologii Gallicani ad XXX Aprilis, mandasse Pontificem, eorumdem sacra ossa ad cultum perpetuum levari: quod vellemus aliarum etiam auctoritate suaderi.

Putantur Canonizati Joannes et Flavius a Joanne Papa,

B

2 Certius est eumdem, qui trium jam nominatorum Sanctorum Episcoporum Silvestri, Agricolæ et Lupi corpora requirenda et elevanda curavit, Episcopum Gerboldum, pari arsisse desiderio, reperiendi corpus B. Desiderati Presbyteri: de quo apud S. Gregorium Turonensem lib. de Gloria Confessorum cap. 86 ista legerat: Fuit in hac urbe Cabilonensi et Desideratus Presbyter, quem ego in monasterio Gurthonensi vidi, virum sanctitate magnificum, qui sæpius frigoreticis, dolore dentium laborantibus, aliisque morbis, orando finem imposuit: nam etiam usquequaque reclusus erat, hoc est non egrediebatur e cellula: sed qui voluisset videbat eum in cellula. Hic, ut diximus, eximiis illustratus virtutibus emicuit seculo. Quod audiens benedictus Agricola Episcopus, misit Archidiaconum suum, ut Beatum urbis cœmeterio deferret: sed resistentibus monachis, quod jussus fuerat non implevit. Posthæc Sacerdos ædificato Xenodochio leprosorum suburbano, in ejus basilicam collectis civibus et omni Clero, beatum corpus transtulit, et in basilica superius nominata summo studio sepelivit: qui se nunc vivere cum Christo magnis virtutibus manifestabat.

qui an. 878 interfuit Translationi S. Desiderati,

a S. Gregorio Turon. laudati,

C

3 Obiisse S. Agricolam ostendimus anno Christianæ Æræ DLXXX, quando Gregorius Turonensis, necdum quadragenarius, octavum circiter annum agebat in Episcopatu, quem ultra annum DXCIV non tenuit. Ex quibus colligas B. Desideratum, qui Gregorio notus fuit dum viveret, haud multis ante B. Agricolam annis abiisse e vivis, ac forte circa annum DLXX corpus refossum atque translatum fuisse. Neque possumus dubitare, quin in prædicta leprosorum ecclesia suburbana (quæ non absque hyperbole, basilica, vocatur a Gregorio) annue celebratus fuerit dies illius festus, sive is quo obiit, sive quo translatus est. Et hunc fuisse XXX Aprilis eo pronius est credere, quod alterius nullius diei indicium in Ecclesiæ Cabilonensis monumentis reperiatur. Nam si ceterorum, pariter a Gerboldo requisitorum, non latuerint Natales dies quibus etiam nunc coluntur, quamvis laterent corpora; cur existimabimus hujus unius, cujus fuerat tam solennis Translatio, festive agendum diem, non fuisse ab eo tempore notissimum; etiam postquam ignotum esse cœpit, in quo dictæ ecclesiæ loco præcise requirendus esset Sancti depositi thesaurus. Quia autem de illius revelatione nihil amplius addit auctor quam tamen, uti et ceterorum iterum in prologo narrandam suscepisse se dicit, id arbitramur deesse aliquid in MS. quod eam nobis explicaret.

et circa an. 570 defuncti,

atque 30 Apr. jam olim culti.

4 Si alii, quos nominavimus in titulo, Episcopi sancti, Joannes Desiderius et Flavius habuissent ab antiquo in Ecclesia Cabilonensi suum cultum; nihil dubitamus, quin suo singuli die etiam nunc colerentur: nunc quid causæ fuerit ut eorum memoria ultimo die Aprilis poneretur, non est facile divinare. Hunc interim diem prædicta ecclesia Cabilonensis, teste Saussayo honorat, ut diem Canonizationis Sanctorum suorum Episcoporum. Intelligi sane id non potest de ea, quam præsens Cabilone Pontifex fecerit. Cum enim ille ante Septembrim huc non redierit, et ex Gallia excesserit ante Decembrem; fingi non potest, in Aprili aliquid egisse aut constituisse Trecis circa ipsorum honorem. Probabilius est igitur Girboldum Episcopum, successu et fructu prænotatarum inventionum translationumque animatum, prosecutum esse opus feliciter inchoatum, indagando corpora Sanctorum civitatis Episcoporum, ut cognitis et patefactis eorum Mausolæis, populos major venerationis devotio inflammaret. Inventis autem, sicut prænotavimus, tribus istis, quorum nullus erat in populo cultus, licet communiter Sancti haberentur (ut fere priores omnes antiquarum Ecclesiarum Episcopi) consuluisse Pontificem, numquid etiam hos populo posset colendos proponere: hunc vero ita probavisse usum eos appellandi Sanctos, ut tamen nihil novi introduci vellet, nullis extantibus Vitæ eorum Actis, nulla miraculorum veterum aut novorum evidentia impellente ad proprium eis festum decernendum; consultius autem judicavisse, ut tam ipsis quam ceteris Episcopis Sanctis communis una ageretur festivitas, ad quam electus sit XXX Aprilis, quo forte die unius tunc pariter inventorum, scilicet S. Desiderati Presbyteri festivitas agebatur. Atque hæ conjecturæ confirmari possunt ex præcitata historia elevationis S. Agricolæ et sociorum, quæ nisi scripta fuisset antequam horum aliorum corpora requirerentur, et postquam Cabilone discesserat Pontifex, eorum quoque fecisset mentionem.

De aliis duobus si statuit Pontifex

E

ut cum ceteris Sanctis Episcopis uno die colerentur;

fecit id postquam excessit e Gallia.

5 His taliter præmissis, aggredimur de singulis in titulo propositis indagare, quo tempore sederint obierintque, aut siquid ultra, post tot seculorum decursum, de eorum gestis licebit cognoscere. Et primum quidem de S. Joanne habemus egregiam Sidonii Apollinaris epistolam, quæ virtutum ejus commendatione plena, hunc in modum ad Domnulum scripta extat libro Epistolarum ejus 4 num. 25. Neque differre, quin grandis communione te gaudii festinus impertiam: nimirum nosse cupientem quid Pater noster in Christo pariter et Pontifex Patiens Cabillonum profectus, more religionis, more constantiæ suæ fecerit. Cum venisset in oppidum suprascriptum, provincialium Sacerdotum prævio partim, partim comitante Collegio (scilicet ut municipio summus aliquis Antistes ordinaretur, cujus Ecclesiæ disciplina nutabat, postquam junior Episcopus Paulus discesserat decesseratque) excepere Pontificale consilium variæ voluntates oppidanorum, nec non et illa quæ bonum publicum semper evertunt studia privata, quæ quidam triumviratus accenderat competitorum, quorum hic antiquam natalium prærogativam, reliqua destitutus morum dote ructabat: hic per fragores parasiticos, culinarum suffragio comparatos, Apicianis plausibus ingerebatur: hic, apice votivo si potiretur, tacita pactione

F

Cabillonensibus circa electionem Episcopi dissidentibus

AUCTORE D. P.

A pactione promiserat ecclesiastica plausoribus suis prædæ prædia fore.

SS. Patiens atque Euphronius,

6 Quod ubi viderunt sanctus Patiens et sanctus Euphronius, qui rigorem firmitatemque sententiæ senioris, præter odium gratiamque primi tenebant; consilio cum Coepiscopis prius clam communicato quam palam prodito, strepituque despecto turbæ furentis; jactis repente manibus arreptum, nihilque tum minus quam quæ agebantur optantem suspicantemque Sanctum Joannem, virum honestate et mansuetudine insignem (Lector hic primum, sicque minister altaris idque ab infantia, post laborum temporumque processu Archidiaconus, in quo seu gradu seu ministerio multum retentus propter industriam diu dignitate non potuit augeri, ne potestate posset absolvi) attamen hunc jam secundi Ordinis Sacerdotem, dissonas inter partium voces, quæ differebant laudare non ambientem, sed nec audebant culpare laudabilem, stupentibus factiosis, erubescentibus malis, acclamantibus bonis, reclamantibus nullis, collegam sibi consecravere. Nunc ergo Jurensia si te remittant jam monasteria, in quæ libenter solitus ascendere jam cœlestibus supernisque præludis habitaculis, gaudere te par est de communium Patrum vel Patronorum seu sic sentiente B concordia, seu sic concordante sententia. Illius quoque nomine exulta, quem creaverunt, Euphronius testimonio, Patiens manu, ambo judicio: in quo fecit Euphronius, quod conveniret non senectuti modo suæ, verum etiam dignitatis longævitati: fecit et Patiens, vir quamlibet magnis par tamen laudibus, quod satis decuit facere personam, quæ caput est civitati nostræ per Sacerdotium, provinciæ vestræ per civitatem.

ex improviso consecrant Joannem,

etiam a morte pro Sancto habitum,

7 *Ecce ut viventes adhuc Episcopi, sancti appellantur, uti nunc Reverendissimi et Illustrissimi: cui titulo si congruerent vitæ acta, servabatur ipse eorum nominibus etiam post mortem. quod subsequentibus seculis habitum fuit pro canonizatione, ut sic loquar, populari; neque taliter adscriptos Sanctis facile est discernere semper ab aliis, quorum sanctimonia, eminentioribus virtutibus et miraculis crebrioribus clarioribusque testata, peculiarem illum et publico Ecclesiæ judicio attribuendum festivitatis annuæ cultum meruit; cum multa hoc in genere a majoribus instituta observataque posterorum negligentia in desuetudinem oblivionemque venerint, ut patet ex tam multis, quorum olim notissimam sanctitatis famam, lapsu autem temporum prorsus eva*C*nidam, hoc nostro in opere reviviscere facimus, eductis in lucem tot antiquis indubitatisque monumentis. Sammarthani censent, prænotatam Epistolam circa annum* CCCCLXX *scriptam: certe necdum ad Pontificatum Arverniæ promotus erat Sidonius cum scriberet, ad quem anno* CCCCLXXII *adscendit; Patiens Lugdunensi Metropoli præerat; Euphronius, cujus longæva dignitas commendatur, ante annum* CCCCLII, *incertum quamdiu, gradum illum obtinuerat, uti constat ex Idatii Chronico.*

idque circa an. 470

huic successere S. Silvester,

8 *Joanni defuncto S. Silvester successit,* XX *Novembris commemorandus, et ex subscriptionibus Concilii Epaonensis anno* DXVI *celebrati notus, nec non ex Gregorii Turonensis libro de Gloria Confessorum cap.* 85. *Huic mediate an immediate successerit S. Desiderius non possum definire; nomen ejus e catalogis excidit, sed servatum est in Vita S. Arigii Episcopi Vapiscensis danda ad primam Maji, de cujus parentibus dicitur, quod illum suum* primogenitum filium, cum esset biennium suæ nativitatis egressus, Deo obtulerunt, *eumque* ante altare S. Vincentii B. Desiderius Cabilonensis Episcopus cum gaudio suscepit et baptizavit, et exhibuit eum, et eruditionis normam annuente puero ipse docuit. *Atqui B. Arigius sub Guntramno Rege subscripsit Concilio Valentino II, anno Christi* DLXXXIV *jam tum Episcopus, et ultra* DCI *vivendo pervenit, ut videatur baptismus ejus ad seculi sexti annum* XXX *aut* XL *constituendus. Sunt qui pro* Desiderio *substituant* S. Desideratum: *sed si eo nomine illum intelligunt, quem Sammarthani putant successisse S. Grato, ne illi vehementer errant. Is enim,* Dido *cognominatus, non modo non fuit Sanctus (utpote fœdissimo sacrilegio in morte S. Leodegarii coinquinatus) sed nec Episcopus quidem, tantumque scribitur in prædicti S. Leodegarii vita, quod* quondam Cabiloniæ habuit principatum, *utique secularem, sicuti* ejus *in scelere et palatii rectoratu* collega Bobo... urbem Valentinam habuerat in Dominium, *quem nemo propterea somniavit Valentinis Episcopis admiscere.* D

S. Desiderius

non Desideratus,

S. Agricola

S. Flavius,

9 *S. Desiderio successit S. Agricola, fortassis immediate, quippe qui, uti jam indicatum superius ultra annum* DLXXX *non vixerit. Successor Agricolæ S. Flavius, in ipsis sui Pontificatus exordiis subscripsit Concilio Matisconensi* I, *ad annum* DLXXXII *celebrato, quemadmodum in Comment. prævio ad Acta S. Guntramni Regis num. 8.* XXVIII *Martii ostensum est. Fuisse jam dicti Guntramni Regis, antequam Episcopus crearetur, Referendarium, asserit S. Gregorius Turon. lib. 5 Historiæ Francorum. Credere etiam possumus* E *ipsum eidem haud parvo adjumento fuisse in fundando Cabillonensi S. Marcelli monasterio apteque ordinando: id enim anno istius Regis* XXIV *Christi* DLXXXIV *factum, et sequenti anno in Concilio Matisconensi* II, *cui iterum Flavius subscripsit, confirmatum fuit. Idem Flavius (quod ex Actis S. Gervasii Martyris* VI *Julii dandis habetur) extruxit atque dotavit Monasterium B. Petri Apostolorum Principis, utique sub eadem, qua S. Marcelli extructum fuerat. Agaunensi Regula; quod deinde multis attritum cladibus, Girboldus Episcopus præmemoratus restauravit et Ordini attribuit Benedictino.*

qui fundavit monasterium S. Petri.

S. Lupus,

10 *Eadem S. Gervasii Acta, seculo quantum apparet* VII *scripta, successorem S. Flavii Lupum Episcopum nominant, cujus Festum agitur* XXVII *Januarii, quando de eo agimus et Vitam dedimus; daturi* VIII *Octobris Vitam S. Grati, qui post Gilderinum proximus S. Lupo suffectus est. Ad dictam S. Grati Vitam in Legendario Cabilonensi hujusmodi laciniam, nescio quis, attexuit:* Hujus, *scilicet S. Grati* ceterorumque Cabilonensis Ecclesiæ Patrum pariterque Pontificum, Flavii, Tranquilli, Desiderii, Joannis, Silvestri, Agricolæ, Lupi, Verani natalitios dies et annuas solennitates censuit celebrari Papa Joannes, et in F Sanctorum serie Martyrologii nomina eorum memorialibus gestis; apud Cabilonem viginti dierum moras agens, cum Gilbaldo Venerabili Pontifice, dum a Ludovici Balbi, gloriosissimi Francorum Regis, a se facta rediret consecratione. *Quanta in paucis lineis confusio temporum! quam perturbatus ordo recensitorum ibi Episcoporum! Solorum* Silvestri, Agricolæ, Lupi *meminit is qui rem suo tempore gestam descripsit. An* Veranus *aliquis Cabilonensi ecclesiæ præfuerit umquam, dubitatur: nam qui apud Gregorium Turonensem lib. 8 cap. 31 legitur ad Guntramnum ivisse legatus* Veranus Cabillonensis, *haud dubie (sicut recte Sirmondus observavit)* Cavellicensis *fuit, facili, propter nominum summam similitudinem, librariorum errore, in* Cabillonensem *conversus; cum eodem tempore non alius hunc titulum gereret, quam S. Flavius præmemoratus.*

S. Gratus.

an inter omissos aliquis Veranus

11 Tranquillum, *nec in Cabilonensi, nec in alio affinis nominis Episcopatu ullum invenimus. Quia tamen admodum imperfectus est Cabilonensium Episcoporum catalogus; et non modo inter SS. Silvestrum atque Agricolam, ut diximus, desiderantur unus aut plures intermedii; sed etiam quia post S. Gratum, qui Concilio Cabilonensi anni* DCL *subscripsisse legitur, integri ferme seculi intervallum est inter hunc et Hubertum,*

aut Tranquillus?

bertum, anno DCCLXXIX *inveniendum (quod expleri non potuit a duobus ex sola conjectura isti intervallo addictis,* Antestio *atque* Amblaco) *ideo negare non volumus, quin fieri potuerit, ut* Veranus *et* Tranquillus *aliquis præfuerint ecclesiæ Cabillonensi. Sed tam infirmo fundamento inædificare Sanctorum, qui forte numquam extitere, cultum, procul a nostro est instituto. Itaque eos ad Prætermissorum classem referimus, donec alius doceat certiora. Nam parva apud nos auctoritas est Saussayi, omissis ceteris, Tranquillum Joanni Flavioque jungentis: Major Officiorum Propriorum ecclesiæ Cabillonensis, Lugduni impressorum anno* MDCXX, *in quibus præscribitur die* XXX *Aprilis* festum SS. Silvestri, Joannis, Agricolæ, Flavi, Verani, Grati, Lupi, Tranquilli et Desiderii Episcoporum Cabillonensium, ac Desiderati Presbyteri, *adduntur que Lectiones tres pro* II *Nocturno, summam hactenus dictorum complexæ, quasi eos Pontifex Cabilone existens canonizasset, quod supra rejecimus: aliud circa illos notandum nobis in præsentiarum non occurrit.*

AUCTORE D. P.

DE SANCTO ERCONWALDO,

EPISC. LONDINENSI ET ABBATE CHERTESEYENSI IN ANGLIA.

ANNO DCXCIII

An filius Annæ Regis orientalium Anglorum?

Genere ortum regio S. Erconwaldum communis scriptorum consensus est, sed magna interim discordia de patre: quem cum breviatore Vitæ Capgravio Harpsfeldius et auctor Martyrologii Anglicani Orientalium Anglorum Regem Offam; Speedus vero et Alfordus, eorumdem populorum Regem Annam esse volunt. Alfordus suam opinionem confirmaturus, atque ex Huntindonio quidem Annam virum optimum et optimæ prolis patrem, *ex Malmesburiensi vero* gloriosæ propaginis numerositate felicem emicuisse *recitans, Bedam pro se adducit, dicens:* Qui cum dixisset lib. 3. Successor regni factus est Anna de regio genere, vir optimus atque optimæ genitor sobolis; mox addit: de quibus in sequentibus suo tempore dicendum est. Et deinde lib. 4 agit de Erconwaldo et sorore ejus S. Ethelberga. *Quæstionem, quia patrocinium a conjectura potissimum habet, in medio nos relinquimus. Joannes Bromptonus, ex Ordine Cisterciensi Abbas Jornalensis, pluresque Anglicarum rerum scriptores, dum Sanctam Regis Annæ prolem enumerant, nihil de S. Erconwaldo meminere.*

Duo monasteria condit Berkingense et Cherteseyense

2 *Duorum hic conditor cœnobiorum, alterum viris, alterum feminis struxit. Huic, in agro Essexiensi, prima cum Abbatissæ dignitate præses S. Ethelberga, S. Erconwaldi soror, præfuit, Berkingensi dicto; illud juxta Tamesim in Surreia insula, Cherteseyense appellatum, anno* DCLXVI *conditum fuit. Ita dissidentes non paucos de fundationis ortu ex Monastico Anglicano Cherteseyensia monumenta docent: in quibus ante fundationis tabulas sequens prologus præmittitur:*

anno 666

Anno ab Incarnatione Domini DCLXVI, regnante glorioso Rege Anglorum Egbertho, fundata est domus Certes a Frithwaldo, et a venerando Patre Erkenwaldo, cujus vita et conversatio legitur tam fuisse sanctissima, ut in interiore homine divitias gloriæ cœlestis perscrutatus, caduca et secularia cuncta postponeret. Habebat autem germanam Ethelburgam nomine, quam ita disciplinis cœlestibus inflammaverat, ut ipsa virgo, et vita et moribus et conversatione sanctissima, Deo per omnia placere satageret. Renuntiatis itaque pompis secularibus, gloriæ cœlestis amore terrenam dignitatem et ampla patrimonia in divinam et ecclesiasticam hereditatem transtulere. Unde unico affectu amborum ipse inclytus Frater, scilicet Erkenwaldus, ante pontificium suum primitivus conditor emicuit duorum illustrium cœnobiorum; et utrumque, suum videlicet ac sororis, divina familia et rerum copia ac regulari stabilivit disciplina. Suum in regione Surregiæ super flumen Thamise, in loco qui dicitur Certeseya, id est, Cirotis insula, celeberrime adhuc suis floret plantationibus; ubi ipse Pater monachorum conversatione sanctissima præluxit primus. Ethelburgæ vero in orientalium Saxonum provincia, in loco qui appellatur Berkinga: in quo et ipsa benignissima parens sacro contubernio virginum præfulsit prima, et uterque monasterialium animarum primitias obtulerunt ad sidera. *Hæc prologus: cui subjectæ tabulæ fundationis testantur Frithwaldum, provinciæ Surrianorum pro Wulfario Rege Mercianorum Sub-regulum, ad incrementum dicti cœnobii donasse fundos S. Erconwaldo, ejusque disciplinæ filium suum commisisse. De utriusque modo dicti cœnobii fundatione etiam lib. 4 Cap. 6 Beda agit.*

consecratur Londinensis Episcopus anno 675

3 *Prius vero S. Erconwaldus cœnobia fundavit, quam a S. Theodoro Archiepiscopo Cantuarensi Londinensis Episcopus consecraretur, quod anno plerique* DCLXXV *adscribunt. Beda loco citato ita loquitur:* Tunc orientalibus Saxonibus, quibus eo tempore præfuerunt Sebbe et Sighere, quorum supra meminimus, Earconwaldum constituit Episcopum in civitate Londonia. Cujus videlicet viri in Episcopatu et ante Episcopatum vita et conversatio fertur fuisse sanctissima, sicut etiam nunc cœlestium signa virtutum indicio sunt. Etenim usque hodie feretrum ejus caballarium, quo infirmus vehi solebat, servatum a discipulis ejus, multos febricitantes, vel alio quolibet incommodo fessos sanare non desistit. Non solum autem suppositi eidem feretro vel appositi curantur ægroti; sed et assulæ de illo abscissæ atque ad infirmos allatæ, citam illis solent adferre medelam.

obit circa anno 693

4 *Verosimile est S. Erconwaldum circa annum Christi* DCXCIII *decessisse, contra quam auctor Martyrologii Anglicani sensit, beatum exitum anno* DCLXV *adscribens. Nam S. Ina, occidentalium Saxonum Rex, cujus Vitam ad* VI *Februarii dedimus, anno* DCXCII *eo se usum consiliario ad condendas leges suas in hæc verba præfatur:* Ego Ine Dei gratia Westsaxonum, exhortatione et doctrina Cenredes patris mei, et Heddes Episcopi mei, et Erchenwoldes Episcopi mei, et omnium Aldermannorum meorum et seniorum et sapientum regni mei, multaque congregatione servorum Dei, solicitus de salute animarum nostrarum et statu regni mei, constitui etc. *Eodem facit, quod Brithwaldus, S. Theodori Archiepiscopi Cantuariensis circa annum* DCXC *successor, anno* DCXCIII *plures Episcopos consecravit, et in iis Waldherum S. Erconwaldi successorem: scribit ad hæc lib. 3. de gestis Pontificum in S. Wilfrido Malmesburiensis, S. Erconwaldum anno* DCXC *S. Theodoro in extremis adfuisse, ejusque ultimam confessionem excepisse.*

[illegible]

5 *Corporis in Londinensi S. Pauli ecclesia tumulati sacræ exuviæ, teste Westmonasteriensi, anno* MCXLVIII *in digniorem templi locum elatæ sunt. Nomen S. Erconwaldi exhibet Missale Anglicanum cœnobii Gemmeticensis, annis abhinc sexcentis scriptum, et ex variis Missalibus ac Breviariis compilatum ejusdem cœnobii Kalendarium ita habet:* Apud Lundoniam depositio S. Erconwaldi Episcopi et Confessoris. *In Missali Sarisburiensi*

A *Sarisburiensi anni* MDIV *festum translationis ad* XIV *Novembris agendum apponitur. Multis præterea Martyrologiis, Usuardi nomen præferentibus, ad hunc Aprilis diem inscriptus legitur. Vitam habemus editam in collectione Joannis Capgravii, quæ nova Legenda Anglicana dicitur; et forte conscriptam aut expolitam a Goscelino Bertinensi monacho, qui (ut ostensum* II *Februarii, ubi de S. Laurentio Archiepiscopo Cantuariensi egimus, § 1) circa annum* MC *transiit in Angliam tempore S. Anselmi; ut, quemadmodum in suo Sithiensi monasterio prope Audomaropolim fecerat in Belgio: sic etiam ibi, partim de novo componeret, partim expoliret pridem compositas Sanctorum Vitas. Sed non præsumimus ex nuda conjectura nomen cujusquam præfigere Vitis, maxime dum ignoramus, utrum primigenius contextus ubique integer et invariatus habeatur in Capgravio. Est autem Vita brevis; et ut in rebus antiquissimis continet fidei non certissimæ: sed quæ Vitæ subnectitur translationum atque miraculorum historia, ut auctoris notitiæ fuit propior, sic ad meritum fidei obtinendæ accedit proxime. Habemus MS. quoddam Benedictinorum kalendarium, in quo* S. Erkonwaldus Episcopus *Londinensis ponitur* XXIX *Januarii, cujus singularitatis causam nescimus divinare.*

B

ACTA

Ex Joanne Capgravio.

CAPUT I.

ANIMADV. PAP 11

Natales S. Erconwaldi, S. Ethelberga soror ejus, quædam miracula.

a — *S. Erkonwaldus Offa Rege Est-Angliæ prognatus,*

Temporibus antiquis, quando regnum Angliæ jam Deo propitio sub unius Regis gubernaculo salubriter unitum fuerat, in octo *a* Regum gubernacula sparsim divisum, ex nobili prosapia Albionum Offæ Regis Est-Angliæ, licet strenui, erroribus tamen paganicis obfuscati, duo luminaria præclara nutu divino processerunt, videlicet Erkonwaldus, postea futurus Abbas Cereteseiæ, deinde Londoniensis Episcopus; et Ethelburga, sanctimonialium monasterii de Berkinga futura postmodum Abbatissa; ducentes originem de illa parte Angliæ, cui nomen *b* Lindefeia, in castro seu villa de Stallyngeton olim nuncupato. Erkonwaldus igitur, Deo inspirante Christianæ Religioni deditus fuit: et tempore quo *c* B. C Augustinus, cum Mellito et collegis ejus, in Angliam destinatus fuit, anno gratiæ quingentesimo nonagesimo sexto, ad verbum Dei prædicandum, et populum ad fidem Catholicam convertendum; sanctæ indolis puer Erkonwaldus doctrinæ S. Melliti præsulis adhæsit, fide, moribus, et doctrina feliciter instruendus.

S. Mellito instruendus datur;

2 Ethelburga *d* vero soror ejus, Deo disponente, vestigia fratris secuta est, quam omnium miserator Deus futuram sibi sponsam destinaverat. In ipsius vitæ primordiis contulit ei gratiam baptismalem, imposito sibi nomine Ethelburga, ut tamquam rosa de rhamnis, fidelis de infidelibus, electa virgo procederet, odorem sanctitatis posteris allatura. Cujus bonis initiis invidens hostis antiquus, patrem ejusdem Offam, adhuc incredulum, sed fidelem futurum, in tantum furorem contra filiam concitavit, quod de progenitore factus est ei sævissimus persecutor. Mira res! In tanta patris sævitia cor puellæ tam teneræ in bono proposito immobile perseverat; suamque sanctitatem parentibus abscondens, sine scitu ipsorum et visu, ad capellam, in qua regenerationis lavacrum receperat, secretius se contulit; ibi crebris suspiriis et afflictionibus Deum invocans, ne suam castitatem carnali corruptela permitteret violari. Crescente autem ætate ejus puellari, cum pater D suus secundum seculi consuetudinem eam tradere vellet copulæ maritali; ipsa penitus renuit, tamquam venenum detestans amplexus carnales, utpote quæ a pueritia sponsum sibi elegerat Dominum Jesum Christum. Quapropter frequentes patris instantias in hac re non sustinens, patrem reliquit et patriam, unius domicellæ simplicis comitatu contenta, quæ pedum suorum vestigia sequeretur.

d — *hujus vestigia secuta S. Ethelburga, virginitatem præ matrimonio eligit.*

S. Erkonwaldus duo monasteria fundat,

3 Sanctus vero Erkonwaldus, se et dictam sororem suam a mundi vanitatibus et illecebris abstrahere votis omnibus affectans, ut circa divinam contemplationem in sancta Religione mentem totaliter occuparet, ab adventu sancti Patris Augustini in Angliam *e* triginta tribus annis effluxis, sumptibus suis, de bonis, quæ jure hereditario sibi obvenerunt, postquam domum Cereteseye fundaverat et dotaverat pro seipso; fundavit domum de Berkinga in area, quam infructuosam invenit; et eam redditibus amplioribus dotari procuravit per Reges et Principes terræ; sicque terrenam dignitatem et ampla patrimonia sua in divinam et ecclesiasticam hereditatem duxit transferenda, priusquam ad Pontificium *f* Londoniensis Ecclesiæ fuerat divina dispositione vocatus, et per S. Theodorum Dorobernensem E Archiepiscopum consecratus. Cum igitur B. Ethelburga, ut virginitatem suam Deo conservaret, ob paternam persecutionem, labores, vigilias et jejunia, varias afflictiones et defectus peregrinando sit perpessa, propter amorem sponsi sui Jesu Christi; duce Spiritu sancto pervenerat ad Berkingum, a Deo destinatum et per fratrem suum Erkonwaldum præordinatum. Ipso Sancto fabricæ domus pro sanctimonialibus ibidem et dicta sorore sua Deo servitura intendente; cum dictæ domus artifices *g* meremium suum mensurarent, diversis locis juxta decentiam operis coaptandum; inventa est trabs una, operi admodum necessaria, ceteris brevior, et ideo fabricæ minus apta. Sed vir totius sanctitatis Erkonwaldus et soror sua Deo devota Ethelburga, aridam trabem inter manus arripientes, ipsam in longum traxerunt, quousque ceteris æquaretur: quod quidem miraculum communiter notum extitit et publice divulgatum.

et cum sorore trabem pro ædificio longiorem facit:

4 Ipsa vero domo perfecta, cum virgo sæpedicta ad statum Regularem transire decrevisset, quia tunc temporis non erat monasterium sanctimonialium in Anglia; sanctus Erkonwaldus unam dominam Religiosam, moribus præclaram, et in artibus liberali- F bus sufficienter eruditam, nomine *h* Hildelitham de partibus transmarinis accersivit, cui tradidit sororem suam Ethelburgam. Regularibus observantiis et litterarum apicibus imbuendam. At venerabilis puella, bonæ indolis et ingenii præclari, tantæ magistræ doctrinam faciliter concepit et memoriæ firmiter commendavit, in tantum, quod ipsius magistram et omnescondiscipulas in virtutibus transcendit, et totius congregationis præfecta est Mater et Abbatissa.

ipsa sub magisterio S. Hildelithæ creatur Abbatissa.

5 Quidam civis nobilis Londoniæ habebat filiam, multum quidem facie decoram et spectabilem, sed claudicabat; et judicabant parentes ejus salubrius esse, ut ad collegia sanctimonialium dedicaretur, et ecclesiasticis disciplinis erudiretur. Cum ergo credita esset venerabili Alwinæ, Abbatissæ Berkingensis ecclesiæ, quotidianis orationibus frequentavit sepulcrum sanctæ Ethelburgæ Virginis sororis B. Erkonwaldi ejusdem loci fundatoris; et ut directo gressu potiretur, gemitu, lacrymis, poplitibus flexis obnixe oravit; spondens Deo cœlibem et illibatam omni tempore vitam. Et dum fidelis virgo sæpius peteret, et sæpissime cœli palatium humili prece pulsaret, efficaciam sui desiderii consecuta est. Nam sponsa

Clauda castitatem vovens,

ad sepulcrum S. Etheburgæ apparente S. Erconwaldo, sanatur

A sponsa Christi Ethelburga nocturno tempore visa est se taliter alloqui : Filia, depone dolorem, quoniam tua sanitas jam approximat : tantum memor esto, ut fratrem meum Erkonwaldum crebro ad intercessionem tuam invoces, quia suis opitulantibus meritis sospes reddêris. Talem visionem cum ipsa diluculo sororibus suis explanasset, exhortationibus omnium, jejuniis et orationibus plus solito invigilabat. Non multo igitur tempore lapso, dum sanctimoniales matutinales laudes concinerent circa tumbam B. Virginis Ethelburgæ, tam dulcis sopor irrepsit oculis ipsius claudicantis ancillæ Christi, ut nequaquam reniti posset. Sed dum in loco dormitasset opaco, non longe a sepulcro; ecce sanctus Pontifex Erkonwaldus, in vultu angelico, illi apparuit, et paterne consolatus eam, manum ejus apprehendit, dicens : in nomine Domini nostri Jesu Christi, surge; et sicut Petrus et Joannes claudum erexerunt, sic et tu erigaris. Quo dicto, statim evigilans et exsurgens, conclamavit, dicens : sanctissime Pater Erkonwalde, miserere. Interim vero dum ad integritatem restauretur, tantus fragor a circumstantibus auditus est, ac si arida sepes confringeretur. Ut autem sanctimoniales rei eventum seriatim didicerunt, unanimi voce Dominum in sanctis suis gloriosum devote laudaverunt.
B

ANNOTATA.

a *Heptarchia Anglo-Saxonica anno* 872 *sub Alfredo seu Aluredo in unum regnum coaluit, quam tamen autor Vitæ octarchiam hic vocat, secutus forte eos quorum ex sententia Northumbria in duo regna dividebatur. Cum itaque ista regnorum unio anno* 872 *sit facta, mirum est dicere auctorem Vitæ S. Erconwaldum natum circa ista tempora, quem postea sub S. Mellito (qui anno* 596 *in Angliam missus est) discipulum fuisse ait.*

b Lindeseia, Lindissi, *aut* Lindisforarum provincia *proprium accepit Episcopum anno* 678, *cujus Sedes fuit in Oxoniensi Merciorum Comitatu, et urbecula Dorcestra, inde Lincolniam translata.*

c *Missus fuit in Angliam* S. Augustinus *cum S. Mellito et* 40 *fere sociis anno* 596 *a S. Gregorio Magno, et pervenit eo ad Ethelbertum Regem Cantii anno* 597.

d *Colitur* S. Ethelburga 11 *Octobris.*

e *Diximus in commentario ex tabulis fundationis,* Cherteseyense cœnobium *fundatum fuisse a S. Erconwaldo anno* 666 : *post cujus fundationem cum præter*
C *alios dicat auctor Vitæ fundatum cœnobium Berkingense, non potuit fundatum fuisse anno* 33 *post adventum S. Augustini in Angliam, qui annus Christi erat* 630. *Quid si legatur* quadraginta tribus !

f *Venit* S. Theodorus *in Angliam anno* 669, *et Archiepiscopatum Cantuariensem administravit annis* 22.

g Meremium *Vossius* heremium *vel* heremitorium *interpretatur, sed rectius juxta Spelmannum* meremium *imo* mœremium *dicendum, idem quod lignamen, seu materia lignea ædificandis domibus apta.*

h *Colitur* S. Hildelitha 22 *Decemb. et successit S. Ethelburgæ in cœnobii Berkingensis præfectura.*

CAPUT II.

Mors et sepultura S. Erconwaldi, sepulcrum ejus ab igne divinitus illæsum, translatio corporis.

Confessor Domini gloriosus B. Erkonwaldus, Londoniensis Episcopus, ante transitum suum multorum miraculorum testimonio placuit Deo. Hic enim appropinquante jam vitæ suæ termino, cum ad prædicandum populo propter debilitatem corporis in feretro caballario duarum rotarum duceretur; contigit, ut una totarum in casu caderet, altera sola in curru remanente. Nescientes igitur, qui cum Sancto erant, hujus rei eventum, sed cursu solito per viam suam ambulantes; tandem, quod dictu est mirabile, currum vehicularium viderunt contra consuetudinem supra unum tantum rotam gradientem : mirantur omnes Dei virtutem, viri sanctitatem in tanto miraculo aperte cognoscentes.
D

EX CAPGRAVIO. S. Erconwaldus multis miraculis claret ante et post mortem : curru quem una rota sustinet, illæsus vehitur

7 Post transitum vero ipsius ad cœlestia, multi febricitantes aliique morbidi, ejus feretrum tangentes vel osculantes, integre sanabantur. Sed et absentibus infirmis, per hastulas inde abscissas et ad eos delatas, repentina salus sæpius advenit. Erat autem illo tempore apud Berkingum sanctarum monisterium feminarum, quod ad honorem Dei sanctæque Mariæ præparaverat præfatus vir Sanctus, ut in dicto loco causa devotionis moraretur. Placuit Altissimo dilectum suum ab hac valle miseriæ ad sedem suæ gloriæ feliciter invitare : Sanctus itaque Erkonwaldus, Spiritus sancti gratia repletus, suis ad se vocatis diem obitus sui veraciter prædixit, et usque ad ultimum vitæ suæ terminum omnes circumstantes verbo vitæ salutaris alacriter confortabat. Egrediente vero illa sancta anima a corpore, et ad cœlos manibus Angelicis deportata, tanta remansit odoris suavitas, ut totam domum, in qua corpus jacuit, mirabili dulcedine impleret, et omnium corda ad Dei laudem et Sancti sui devotionem excitaret.
E

Ad ejus contactum multi sanantur : moritur in Berkingensi cœnobio

quod in morte ejus cœlesti odore repletur.

8 Post hæc igitur audito B. viri transitu, veniunt apud Berkingum Clerus et populus de Londonia, ut cum honore maximo corpus sui Pontificis sepulturæ debitæ commendarent. Ponentes autem talentum illud pretiosum in feretro, ad hoc reverenter præparato, cum sacrosanctis Reliquiis versus Londonias processerunt. Sed cum ad aquam quamdam, quæ Ylefordia nominatur, cum sacro corpore pervenissent; dictam aquam sic miraculose extra locum proprium inveniunt excrevisse, ut ipsis transire volentibus via solita non pateret. Deponentes igitur corpus Sanctum in loco prius nominato, quid facere aut quo ire debebant sibi monstrari divinitus devotis precibus postulabant. Igitur ad exhortationem cujusdam Religiosi viri, divinitus inspirati, facta apud Deum a Fidelibus oratione devota; ecce Dei potentia statim devotis hominibus est ostensa. Subito enim aquam illam magnam in duas partes divisam perspiciunt, et sicco pede per medium fluminis cum sacro corpore perrexerunt. Transacto itaque flumine, cerei qui juxta corpus prius fuerant extincti, absque omni humano studio cœlitus fuerunt accensi : ut uno eodemque tempore ipsa elementa, scilicet ignis et aqua, testimonium redderent sanctitatis : et quia corpus beati Pontificis dum adhuc viveret omnibus virtutibus et gratiis spiritualibus fuit plenum, ideo in ejus morte, quotquot feretrum, quo jacuit, tetigerunt per Dei misericordiam sanabantur, a quacumque detinebantur infirmitate. Fuit autem in civitate Londoniensi ecclesia in honore B. Pauli consecrata, in qua, quia cathedralis erat, Clerus et populus corpus sancti Pontificis sepulturæ tradiderunt. Jacuit quoque annis multis in terra, sub theca lignea prope altare Dominicum, corpus illud reverendum, quodam pallio parvi pretii indecenter præparatum : sed quia vir sanctus duplici honore in cœlo et in terra dignus erat, non permisit Dominus servum suum fidelem in loco humili diutius in abscondito latitare.
F

Corpus a Clero Londinensi deportatur.

discedentibus aquis fluvii, qui transiri debebat

sepelitur in templo S. Pauli.

9 Accidit quoque tempore Mauritii Londoniensis Episcopi, ante festum S. Joannis Baptistæ, ut in eadem civitate subito, ad vindictam malorum hominum,

Incendium Londini,

A num, maximum oriretur *a* incendium : in porta namque occidentali, circa horam noctis mediam, copiosus ignis accensus est ; cujus flamma ex omni parte diffusa, justo Dei judicio, usque ad portam orientalem totam combussit civitatem. Excitati autem cives et ad tam horribile spectaculum conturbati, vix cum vita fugere potuerunt, male perquisitas divitias flammæ relinquentes. Interea siquidem crescente incendio, ecclesia B. Pauli comburitur, et omnia quæ in ea erant igne consumuntur; et ecce jam non erat populi consolatio, sed omnium jam dolor et gemitus, eo quod sanctas ecclesiæ suæ Reliquias omni spe gratiæ postposita, se credebant perdidisse. Cum autem ecclesia inflammata tota caderet, et plumbum liquefactum ex ommi parte discurreret, et tamen hujus Sancti feretrum integrum inter hæc omnia Dei gratia permaneret; tanta subito in populo, oritur lætitia, ut dolor præhabitus oblivioni traderetur in tanti novitate miraculi, quod Deus mirabilis in Sanctis prædicatur. Concurrente autem populo, et de tanto facto miraculo vehementer confortato; recognoscunt prædicta, quæ facta fuerant propter suam emendationem, meritis sui Pontificis taliter evenisse : sciebant quippe cives B Londonienses, quod ex tunc Dei vindicta juste contra ipsos fuerat suscitata; eo quod erga Pastorem suum ac mediatorem apud Deum, velut ingratitudinis filii se habebant. Voluit igitur bonus Deus hoc uno eodemque miraculo Sanctum suum, quem caput Britanniæ appellabant, extollere, et imprudentium hominum ignorantiam imposterum præmunire.

EX CAPGRAVIO. *a*

a quo, conflagrante templo,

sepulcrum ejus manet illæsum,

10 Post dies autem aliquos, mitigata jam flamma in furore Domini excitata, intrant ecclesiam cives, prout poterant, de combustis Reliquiis aliquid forte residuum requirentes. Ipsis namque omnibus jam dictam ecclesiam ingressis, ecce simul adsunt duo Pontifices Londoniensis scilicet et *b* Wintoniensis, cum Sacerdotibus et Clericis et aliis diversorum Ordinum ministris, ut certitudo ipsorum testimonio probaretur. Hi autem omnes ad tumulum S. Erkonwaldi accedentes, quod valde erat mirabile, omnia salva et integra invenerunt; et quod plumbeus liquor et vivi carbones vim virtutis suæ perdiderunt. Præter hæc etiam trabs quædam magna, igne inflammata, super palliolum memoratum, quo illud reverendum sepulcrum tegebatur, diu jacuisse invenitur. O quam mirabile ad videndum! Omnia in C circuitu in cineres sunt redacta, nec quidqam fuit, quod comburi potuit, quod ignis non consumpsit; et tamen nec filum pallii sepulcro superpositi naturam suam perdidit aut colorem mutavit. Currunt igitur hinc inde populi, inaudita spectacula admirantes, et ad perpetuam Sancti hujus laudem Deo gratias referentes. Patrata sunt hæc Londoniæ sub Mauritio tunc Episcopo Londoniensi, imperante primo Rege Normannorum Wilhelmo, anno gratiæ millesimo octogesimo septimo, mense Junii die septimo.

accurrentibus ad miraculum duobus Episcopis et aliis, *b*

11 In hujus igitur novitate miraculi sæpe dictus Episcopus aliam ecclesiam a fundamentis incepit, opus videlicet, ut multis videbatur, inconsummabile, verum si consummari posset honor et decus Londoniæ. Peractis denique cryptis, sanctissimi corpus Erkonwaldi ibidem collocari præcepit. Mauritio itaque viam universæ carnis ingresso, Ricardus primus, vir venerandus curam suscepit regiminis: vir, inquam, prudens et strenuus, nobilitate et moralitate conspicuus: iste siquidem inceptæ muros ecclesiæ mirabiliter auxit, nec non plateas circa eamdam ecclesiam permaximas, quæ ante domibus laicorum obsessæ fuerant, proprio sumptu acquisivit, et in circuitu muro fortissimo *c* pene cinxit, aliisque jam plurimis beneficiis Londoniensem ecclesiam D ampliavit. Demum divino procurante consilio, per quinquennium et eo amplius infirmitate *d* concutitur, sicque homine mundano demum relicto perpetua pace *e* quievit. Vacuam quoque per unum annum cathedram, Gilbertus, qui *f* universalis dictus est, ab Antisiodora *g* civitate Galliæ vocatus, feliciter ascendit; hic nempe litteris et sapientia, nec non auctoritate et frugalitate media cumulatus ante Episcopatum, veteris hominis imperfecti gibbum planaverat, explanatumque opus tecto superposito ad liquidum composuerat. Quæ vero vel quanta Episcopali onere suscepto ecclesiæ suæ contulerit, cujusque integritatis extiterit, non est hujus operis enarrare.

novo templo extructo corpus alio loco conditur: *c*

d *e* *f* *g*

12 Propter immensa S. Erkonwaldi merita, circumquaque divulgata per crebra miraculorum insignia, quæ facere dignabatur Dei providentia, pro salute fidelium ad laudem sui Sancti, imponebatur quibusdam Anglorum monasteriis, quod fama miraculorum attoniti, corpus Sancti noctu furari voluerunt ; unde intempestæ noctis silentio non pauci homines valvas cryptarum, in quibus idem Sanctus condebatur, confregerunt, et januas altaris usque E venientes ausu temerario prope frangere præsumpserunt. Quorum strepitu evigilans quidam tunc pueritiam exuens, qui solus cum duobus clericis locum Custodum occupans in ecclesia pernoctabat, clamoribus suis totam illam multitudinem ita dementavit, ut divino perculsi judicio, ad vocem tantilli hominis, cursu concito per portam, qua venerant, repedarent. His igitur tumultuationibus ad ecclesiæ superioris aditum conclamantes, et tintinnabuli pulsatione auxilium convocantes, illos quidem comprehendere nequiverunt ; sed pro tanta animadversione usque ad mane ibidem excubias celebrarunt. Facto autem mane, octo Presbyteri tam venerabilis thesauri custodes delegati fuerunt, donec tertia die in tutiori loco, interim peracto, sancti Reliquiæ clauderentur.

ad cujus custodiam populus violenter irrumpens,

unius pueri voce in fugam agitur :

13 Omnibus igitur rite peractis, cum crucibus et cereis, Sacerdotibus etiam ad tam venerabile obsequium præstolantibus, cum Processione et Litaniis venerunt ad tumulum Erkonwaldi Pontificis. Cujus loculo ligneo sublevato, repertum fuit corpus cum iisdem sigillorum munitionibus, quibus jam pridem fuerat præmunitum. Tandem divina providentia tantus factus est concursus populorum, ut toto F nisu reluctantibus, qui præ foribus aderant, ipsas fores seris postibusque excuterent ; nec a suo desiderio defraudati, tam ineffabile Sacramentum perspexerunt. His itaque gestis, sancta decrevit devotio fidelium, corpus gloriosi Pontificis digna cum reverentia ad locum honorabiliorem esse transferendum. Statuto autem die, quo dicta solennitas debebat celebrari, convenerunt Pontifices et Clerici, ad tam magnificum mysterium peragendum specialiter evocati. Cumque cista plumbea, in qua prius jacuerat, cum sacro corpore ad locum eidem de novo paratum portaretur, inventum est per ignorantiam artificis, quod vas illud cum corpore in longitudine et latitudine sepulcro jam parato majus esset. Et ecce, cum omnes, qui aderant, pro tanta negligentia multum essent contristati, subito Dei potentia major in lapide fit apertura, ita quod durities lapidis Sacrosanctis Reliquiis locum daret; quod affirmabant, qui aderant Sorori suæ sanctissimæ Ethelburgæ olim evenisse.

ipsum in tutiorem locum solenniter transfertur :

qui cum angustior esset, divinitus dilatatur :

14 Translatum est itaque sanctissimi corpus Erkonwaldi et cum tanta pietate repositum anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo quadragesimo [octavo] *h* mensis Novembris die quartodecimo. In cujus translatione, præter illud quod supra

h

ac eodem tempore varii morbi curantur.

A supra scribitur, alia multa, quæ propter quorumdam tædium omittuntur, miracula claruerunt : alterum in omnium oculis in quodam Canonico ipsius ecclesiæ præsente, fortiter tunc febricitante ; alterum in quodam puero absente, et jam per dimidium annum et eo amplius usque ad mortem ægrotante : præsenti subvenitur Sancti præsentia ; absenti vero pulveris de ligno, in quo Sanctus jacuerat, aspersura. Quidam vero Deo devotus collectum pluverem statim ut cum aqua infirmo tradidit, ipse infirmitatem omnino evasit. Adjungebatur etiam, quod si thuris in eodem ligneo locello a se reperti tenuis fumigatio nares infirmantis impleverat, quasi thymiamate compellente morbum universum depellebat.

ANNOTATA.

a *Infra notatur annus* 1087, *qui fuit primus Mauritii Episcopi : hic autem restaurato templo quod arserat, obiit anno* 1107. *Ipsum autem tandem ab hæreticis profanatum, et prævalentibus Calvinistis neglectum atque ruinam minitans, nuper cum maxima parte civitatis funditus iterum est exustum.*

B b Walkelinus *sive* Walkelsmus Wintoniensis Episcopus, *exauctorato Stigando suffectus anno* 1079 *: qui etiam ipse novam Cathedralem extruxit, obiit autem anno* 1097.

c *Godwinus in Episcopis Londinensibus dicit, murum hunc, quamvis integer adhuc suo tempore putaretur, vix uspiam tamen comparuisse, a domibus usquequaque contectum.*

d *Paralysi correptum scribit idem Godwinus.*

e *Obiit* Richardus Londoniensis *an.* 1127, 16 *Januarii.*

f *Gilbertum Londoniensem etiam laudat Platina*, virum tantæ doctrinæ, ut ob varietatem scientiarum Universalis appellaretur.

g *Godwinus dicit* Canonicum Lugdunensem *fuisse; natus fortasse Autissiodori est : variis eum epistolis coluit S. Bernardus, ipse autem Romam proficiscens obiit anno* 1133.

h *Ita Westmonasteriensis, quem sequi placuit, quia facile fuit postremum numerum excidere Capgravio, vel ei quo usus est MS. Præterea rebus ecclesiæ Londinensis per septennii vacationem satis conturbatis, vix est credibile Robertum Episcopum primo statim suæ consecrationis anno potuisse huic Translationi intendere*

C *animum.*

CAPUT III.

Incendium meritis S Erconwaldi restinctum, morbi subluti. profanantes ejus festum puniti.

Sanctus incendium a templo Londinensi arcet :

Post hæc vero, ut ipsius Translatio Deo grata et hominibus venerabilis appareret, addidit Salvatoris clementia novum quoddam miraculum demonstrare. Accidit quodam anno, in festo Translationis ipsius, in civitate Londoniensi ignem maximum et horribilem subito suscitari, qui undique diffusus magnam partem ipsius civitatis consumpsit ; appropinquante autem flamma ad ecclesiam S. Pauli, viderunt sensibiliter multi civium quemdam Pontificalibus indutum, et vexillum in manu tenentem, super dictam ecclesiam stantem, et eam ex omni parte a periculo omnipotenter defendentem. Hic est igitur, dilectisimi Fratres, pastor noster singularis, ac patronus specialis B. Erkonwaldus Episcopus, cujus præter hæc, quæ dicta sunt, virtutes et merita nullius jam lingua sufficit enarrare.

16 Eo tempore, quo ipsius sancti Præsulis præfati corpus adhuc in crypta in sarcophago servabatur, testudo ejusdem cryptæ pingenda fuit. Interea D

EX CAPGRAVIO.

revoluto anni circulo, solennitas ipsius sancti Patris Erkonwaldi illuxit : nullus ibi Missam illo die celebravit ; altare discoopertum fuit, propter instrumenta erecta. pictoris officio idonea ; innumerabilis multitudo utriusque sexus convenit ad oratorium, orare volentes et oblationes ac luminaria ferentes, sed introitus eis non patuit : pictor enim januam serravit, ut ipsam arcuatam testudinem coloribus vermicularet. Dum autem diligentius colores protraheret, repente destitutus est viribus, et repentino dolore arreptus, velut exanimatus corruit. Cum diu sic cruciaretur, ecce supradictus Antistes, infula Pontificali exornatus, venit ; et baculo Pastorali graviter eum flagellavit, recapitulans negligentiam ipsius, videlicet quod illa die pertinaciter operatus est, et quod populum exclusit. Hæc visio et castigatio pluribus innotuit, postquam de infirmitate illa convaluit.

castigat sui sepulcri pictorem quod festum impediret :

17 Cum quædam mulier ad feretrum argenteum parandum, in quo S. Erkonwaldi corpus poneretur, ut aliquid offerret ibidem, mente devota pergere præoptasset : a viro suo acrius increpata, quod proposuerat implere non potuit. Sequenti nocte infelix ille gravi renum passione corripitur; et tam acriter dira humorum collectione per non paucos dies vexatus, ut medicorum judicio in desperatione verteretur. Verum quia dicit Paulus, Sanabitur vir E infidelis per mulierem fidelem ; ecce intempestæ noctis silentio mulieri in somnis S. Erkonwaldus apparuit, et certa revelatione perdocuit, quatenus sine aliqua procrastinatione virum suum propensius animaret; ut ad ipsius mausolæum se ferri præciperet. Itaque mane facto, uxoris monitu humeris famulorum vir ille sustentatus, ad S Pauli basilicam humilis et devotus adducitur ; ubi auxiliante sæpe dicto Pontifice, languoris sui sanitate percepta, sui compos efficitur; et qui alienis adjutus venerat pedibus, propriis ad propria revertitur.

alium quoque uxori offerre quidpiam volenti molestum

1 Cor. 7, 14

quem delatum ad Sepulchrum suum sanat.

18 Quidam argentarius nomine Eustachius, cum limina domus in qua S. Erkonwaldi feretrum fabricaretur, sæpius attrivisset, ubi erat sepulchrum ligneum argento et auro tegendum, in quo S. Erkonwaldi membra conderentur ; statim crescente insania cœpit miser super memorato ligneo locello, non tantum quædam inhonesta proferre, verum etiam ausu temerario fabrica lignea sublevata, ad modum sancti corporis quiescentis, interius latitare F ac dicere: Ego sum Erkonvaldus, mihi munera deferte, a me auxilium postulate ; mihi argenteum feretrum præparate. Cum hæc infelix rauco gutture perstrepuisset, gravi infirmitate correptus a circumstantibus foras ejicitur, et ad locum suum lacrymabiliter deductus, infra paucos dies expiravit. Nimirum B. Erkonvaldi miracula, ejusque sanctitatem obstinaciter spreverat ; unde secreti judicii rimatorem ad percutiendum animaverat.

Quidam in Sanctum blasphemus

gravi morbo correptus extinguitur :

19 Artifex quidam in urbe sancti Pontificis diem aliis feriantibus, ipse opus exercere solitum conatus est. Falcem enim arripuit, festinus ascendit, pellemque radere dedita opera cœpit. Contigit interea concives illac transire, ad templum Dei ob honorem S. Erkonvaldi festinantes, quo patronum suum in cœlo cum Deo regnantem interpellarent, ne in causa extremi examinis illis deesset, qui ejus memoriam ejusque gloriam dulciter recolerent. Ut autem pellificem, postpositis divinis operibus humanis intendere præsumpserant, quidam illorum pereunti fratri condoluerunt, quidam vero tamquam sacrilego insultaverunt, nec defuerunt, qui fraterno affectu ab illicito ausu transgressorem revocare tentarent. Horum autem monitionibus diutissime protractis, permansit in opere cœpto, morte dignus

item alius festum ejus profanans

A dignus. Parum enim sibi fuit, ut amicos salubriter exhortantes negligeret, addidit etiam, ut pro admonitione subsannationem et derisionem aliam et aliam proximis ingereret. Sic igitur luit homo iniquus instructionem piam, quam frustra perfecerat illi populus amicus.

Ex Capgravio.

captivus e carcere liberatur:

20 Captivus quidam, jussu regio compeditus, ire festinavit ad ecclesiam eo die, quo festivitas Sancti Erkonwaldi celebratur; et ingressus, in hunc modum est exorsus; Deus, quem nemo petit in vanum nisi vanus, *b* nativitatem meam evacua: Deus illuminator mentium, me tua pietate illumina, ut, mihi quid expediat, orare possim, tibique placita postulare ac impetrare. Cum in hunc modum [orantem] custodes quærerent illum; nuntiatum est illis, hominem quem quærebant ad solenne gaudium festivitatis S. Erkonwaldi pervenisse, nec latitare voluisse, sed in conspectu fidelium altari assistere, oculisque ac manibus levatis in altum ad Dominum intentius orare. Tunc custodes, nunc reperto captivo lætati, nunc vero ipsius evasione commoti, ad templum Dei cursum instituerunt, et suum commendatum non sine pœna reducere proposuerunt. Intrantibus autem custodibus et hominem arripere destinantibus, B fragore maximo rupta sunt vincula; captivique orantis, cum admiratione cunctorum, qui adstabant dissoluta sunt crura. Ut vero rumor miraculi pervenit ad Episcopum, verba de miraculo fecit ad populum; et quem S. Erkonwaldus dignatus est absolvere, prohibuit arctius ne prædicto homini per custodes injuriaretur. Quanta vero tunc secuta est populi exultatio, quantaque in Deum et ejus dilectum Erkonwaldum prodita est laudatio, nullius eloquium edere, nullum ingenium valet excogitare.

quidam festum ejus profanans subito moritur:

21 Gloriosi vero Pontificis solennitate jam appropinquante, juxta morem Ecclesiæ denuntiatum est universis in territorio degentibus, ut secularibus studiis intermissis, in die quam Sanctissimi Patris ad paradisum transitus insignivit, ad ecclesiam Christi convenirent, suisque precibus ac tanti patroni Erkonwaldi meritis, tam corporis quam animæ necessaria obtinere laborarent. Et ecce quidam miser, gravi fasce onustus, occurrit obvius cuidam ecclesiæ ministro, et juxta monasterii parietem exoneratus, cœpit resistere, *c* vacans quid quisque loqueretur. Minister vero præfatus verbis admonitionis piæ ad ipsum loqui cœpit; Quis es tu, homo miserande, qui Dei misericordia et S. Erkonwaldi plus aliis homini- C bus indigens, et ad orandum Deum dilectumque ipsius Erkonwaldum aliis festivantibus, tu solus non attendis? Qui proterve respondit, Vult me Erkonwaldus pascere, si ejus gratia quæstum meum incipiam omittere? Ridiculum esset, si ego deserto officio victum a vestro Patrono expectarem. Ite igitur, et vestras ferias vestrasque cantilenas cum Erkonwaldo vestro sine invidia vobis habete, et opus virorum fortium ignavi nobis relinquite. Sic ipse quasi esset fugatus, profecto sub omni celeritate onere sublevato, quod contra sepulchrum S. Erkonwaldi extra monasterium deposuerat, sic est aversus, sic in viam amens est progressus, quod ad caput sepulchri cujusdam mortui pedem offendens, in proprium caput est prolapsus, et suimet ruina conquassatus et extinctus. Cognovit itaque populus hominem infelicem, per inobedientiam et verborum petulantiam, summi Judicis sententia mortem meruisse, atque incurrisse subitaneam; dum se suaque sic amaret, ut correctionem irridens, in Sanctos Dei contumeliam gravem divulgaret.

manus arida sanatur,

22 Quædam venerabilis mulier, Benedicta nomine, ad Sancti feretrum diebus singulis veniam postulabat, et quod natura subtraxerat, obtinere Erkonwaldi precibus flagitabat. Siquidem duo pessima ei a nativitate contigerant, ut præter manum aridam, D quam gestabat ac si adhuc matris utero foveretur, pugni concreta congeries et digitorum pollici suppositorum integralis conglutinatio, manus observationem penitus denegaret: præterea Italicam *d* se aiebat, ortam apud Marcilliacum *e* in Provincia Lugdunensi, et pro sanitate recipienda fere extremas hominum nationes, ubi Christiana Religio pervenerat, pede lasso lustraverat. O quam ineffabilis secretorum Dei profunditas! Quam universus mundus cum suis Reliquiis abdicavit, divina providentia reservat Erkonwaldo, ut mirabiliorem in Sanctis suis Deum Britannia recognoscat. O Beate Erkonwalde, Apostolorum Principes Petrus et Paulus tibi deferunt, alumnam suam tibi mittunt, ut gloriosior appareas, et Londonia te melius veneretur et colat. Quid plura? Quadam die dum supra memorata mulier, ut religionis est, non sub hominum obtutibus sed in ecclesiæ angulis occultata, aures summi pulsaret artificis; absconditorum cognitor Deus, meritis Erkonwaldi exigentibus, manu miserationis manum allevat deprecantis. Cum vero prolixius illa propensiori cura ad Sancti tumulum flagitaret; nervi, qui ex nimia strictione sui, extorres animalis E vivacitatis extiterant, digitis ad ordinem revocatis, ad cursum naturalem subito redeunt; et usui competens succus vivificus, et venarum pororumque repletio naturalis membrum restituunt; manus arida humectatur, et nervosa soliditas denodatur; naturalis vigor miraculo depellit vitium, et putrefacta manus usuale sentit officium; Erkonwaldi precibus admiratur digitorum discretio, quod prægnantis natura dimiserat in gremio: reddit Erkonwaldus oblita jura naturæ, dum humanum membrum restituit creaturæ.

motu ac sensu omni repente destitutus,

23 Tempore Stephani *f* Regis Anglorum, erat quidam juvenis, nomine Willelmus, qui de Galliis exercendæ negotiationis causa fines Londoniarum intraverat, et in præsentia sanctissimi corporis Erkonwaldi, die solennitatis suæ, inter populos assistebat. Completa itaque Processione, inter ceteros supra memoratus homo repedavit ad sibi delegata hospitia: et dum inter convivantes socios medius, et quasi nulli tunc secundus, discumberet; subito tam atroci et pessima infirmitate concutitur, ut *g* catalepticum hominem judicares, et magis mortem, quam periculum putares. Ex ipsa desperatione signum Domini nostri Jesu Christi ante infirmum apponitur: Sacerdos, ut fidelium mos est, magis ad exe- F quias, quam ad infirmi visitationem inducitur; et omnibus rite peractis, jam tædio fessi, qui aderant, magis ejus mortem, quam tam pessime cruciari propensius inhiabant. Nec adhuc ex circumstantibus civibus erat aliquis, qui Erkonwaldi potentiam imploraret. Silent siquidem Erkonwaldi vicini, ubi transmarinus non siluit; obliviscuntur cives, quod de Gallorum gente genitus recognovit. Profecto quidam ex infirmi sodalibus in pedes repente prosilit; quod ante de virtutibus mirandi Antistitis audierat non surdus auditor attollit; ut ægrotus se totum reddat, se totum moveat, totum precibus Sancti Pontificis se conferat, nutu divino laudando consulit: currit citus, cereis oculis cæci oculos tangit; et festinus, equo ante sanctissimum corpus adveniens, super hastam, quæ eminebat, eosdem oculos diligenter apposuit. Res miranda? Vir boni consilii cera tangit squallentes oculos, et illuminator noster pretiosissimus Erkonwaldus sublata umbra reddit lumen oculorum: et ægrotus, qui antea maniacus videbatur, jam naturaliter in omnibus membris usualem cursum recuperaverat. O hominem de perditione animæ et corporis Erkonwaldi precibus absolutum! Sciscitantibus qui aderant, quomodo se haberet

per socium commendatur Sancto,

et sibi restitutus

A haberet, tale dicitur dedisse responsum : Ego per B. Erkonwaldum, qui mortuus fueram, jam vivo; qui lumine privatus exiteram, jam video : et certe venerabiles ipsius digitos sensi orbatis luminibus dignanter appositos; et hoc vobis signum : Crucem illam huc afferte. Qua allata arrepta, acum, quæ crucem *h* et crucis baculum consuebat extraxit, et iterum cunctis videntibus primo ictu *i* foramen implevit.

ANNOTATA.

a *Quia in loco, monasticis consultationibus judiciisque designato, legitur ex Regula Capitulam unum quotidie post Primam, ideo ipse locus passim vocatur* Capitulum : *et rursus quia ibidem excessus monachorum vel culpæ verbis aut verberibus castigantur, usu apud eosdem invaluit, ut* Capitulum *etiam reprehensionem significaret, et reprehendere* capitulare *ac* recapitulare *diceretur.*

b *Forte legendum* captivitatem; *nisi fatum, nascenti præfixum, parum Christiane hoc loco intelligas.*

c Vacans, *id est,* nihil curans.

d *Nempe utramque Galliam Cisalpinam ac Transal-* B *pinam communi nomine* Wals-lant *vocant Angli,* a Wallis *sive* Gallis : *et sic etiam Italia, Anglis* Wallia *est : hac autem amphibolia deceptus scriptor, forsan Belga, Lugdunensem mulierem, quæ antiquiori et minus culto stylo vocabatur* Wallica, *fecit* Italicam.

e *Sitne* Marcilliacum *aliquod* in Provincia Lugdunensi *nescio : Petri du Val Alphabetum Franciæ duo synonyma loca in Aquitania monstrat, alterum* Marsillac, *apud Pictones, in confiniis Andegaventium, Principatus titulo insigne oppidum; alterum, vulgo* Marcilhac, *apud Ruthenos urbeculam.*

f Stephanus, *ex Comite Blesensi Rex Angliæ, ab anno* 1135 *ad* 1154.

g Κατάληψις *recentioribus medicis* congelatio *dicitur, definiturque affectus inter phrenetidem et lethargum, in quo subita fit detentio, mentis corporisque sensu motuque intercepto, remanente figura in qua correptus fuerit æger: fit sæpius a melancholico humore, nonnumquam a sanguinis copia.*

h *Transversum scilicet lignum, quod hastili junctum crucem constituit :* Crucis brachia *vocarent alii.*

i *Impressum erat* acu : *sed corrigendum fuit* ictu *vel* jactu.

C

CAPUT IV.

Aliqua quædam beneficia meritis S. Erconwaldi a Deo hominibus præstita.

Sanantur infirmus juvenis,

Iisdem temporibus quidam juvenis languidus et atroci infirmitate correptus, postquam admodum [diu] ante sepulcrum sæpedicti Præsulis jacuit, sanitate recuperata coram omnibus exclamavit: Gratias tibi refero, Erkonwalde, qui infirmus huc veni, et modo tua opitulante clementia sanus et incolumis, quo voluero, possum exire. Nec hoc prætermittendum est, quod diebus illis quædam matrona filiam propriam, utriusque sideris lumine destitutam, ad sepulchrum pretiosissimi corporis, in multorum præsentia secum lacrymabiliter adduxit; et statim oratione completa, subitam illuminationem puella cunctis mirantibus evidenter obtinuit.

puella cæca,

25 Per idem tempus ægrotantium multitudo copiosa ante Sancti tumbam sanitatis remedia poscebat; inter quos quidam venerabilis Clericus, cujusdam magni nominis *a* notorius, spe sanitatis recipiendæ, omnibus, qui eum noverant, mirantibus se medium interjecit: nam cum medicus esset, et minime se per se vel per alios curare potuisset, odore miraculorum sancti Pontificis refectus; tandem

a Medicus æger

proventione fidei roboratus, medicinæ cœlesti totum D se destinavit: Dei quoque misericordiam præstolatur in vigiliis, jejuniis et orationibus; et ante corpus sanctissimum Deum lacrymabiliter deprecatur, ut et suorum facinorum veniam et languoris remedia consequi mereatur. Quid plura? Die tertia post horam vespertinam, apparuit [Dei potentia et Sancti meritum] supra memoratum languidum, Erkonwaldi precibus adjutum, imo pristinæ sanitati restitutum, et hujus præconia in omnium præsentia sic resonantem : Sciat hoc universus Clerus et populus, me ante paucas horas letali infirmitate prægravante ita mei impotem extitisse, ut non solum manuum officia perdidissem, verum omnium membrorum adminiculis caruissem : modo Sancti nostri meritis intervenientibus sanitate recuperata, ita validus existo, ut non solum manducare vel bibere, seu ceteros naturales corporis sensus possim exercere; verum etiam incredibili Dei virtute viribus propriis equum ascendere, et, quo placuerit, valeam equitare.

EX CAPGRAVIO. valetudo,

26 Puer quidam, ætatis teneræ lubrico et coætaneorum ludo seductus, tam didascali sui comminationis, quam propriæ lectionis est oblitus. Sequenti autem die, cum reddendi tempus instaret; formidoque præ oculis ex ignorantia lectionis puerilem memoriam occuparet; quid faceret nihil tutum invenit, qui nec lectionem reddere, neque iræ magistri remedium reperire valebat. Post multas igitur cordis anxietates, incidit in animum pueri, ut fuga pœnam alicujus precibus evitaret. Concito surrexit, aufugit, et ad ecclesiam, in qua S. Erkonwaldi requiescit corpus, pervenit. Prætaxatus autem magister, more solito scholas ingrediens, puerumque non inveniens, ut eum fugisse præsensit, mox devenit ad locum, quo puer ante sepulcrum jacebat, suppliciter orans ad Sanctum. Interim magistro de animadversione facienda obfirmato, placuit puerum reddentem audire; quatenus ex justa ratione, quoties eum deficientem in lectione deprehenderet, toties ei verbera ingeminaret. O nunc infelicem puerum, nisi citius habeat liberatorem clementissimum Erkonwaldum! Ac miro modo, cum Sancto multa liberationis genera suppeterent, præelegit modum, qui pueri studio et magistri proposito plurimum congruebat. Precibus itaque et meritis præclari Doctoris Erkonwaldi, affuit puero sapientia, quæ aperit os mutum et linguas infantium facit disertas : affuit, inquam, ac divinitus eum edocuit, quod a nullo ante magistrorum audivit. Cum enim puer lectionem sine libro proferre cogeretur; non solum quod magister ejus tradiderat, absque obstaculo atque diminiculo reddidit: verum etiam illud, quod præceptor ejus traditurus fuerat, obstupescente magistro memoriter diuque recitavit. Tunc vero didascalus tandem ad cor reversus, iram remisit, veniamque fugæ puero concessit, atque seipsum, quod Sancto puerum subduxit, neque honorem tanto Patrono dignum exhibuit, graviter condemnavit.

puer e schola metu pœnæ ad sepulcrum suum fugiens, E

indeque abstractus, F

quam ignorabat lectionem perfecte reddit

27 Erat quidam de transmarinis partibus advena, Balduinus nomine et pluribus notus Londoniensibus, qui intolerabiliter igne febrium anxiatus est: quæsivit ubique refrigerium medelæ, sed invenire non valuit. Quadam igitur die, dum ministri Ecclesiæ Doctoris gentium, in festivitate *b* S. Erkonwaldi ad honorem Dei devote concinerent, devote supplicavit, ut ad tumulum ipsius deduceretur; sperans, sicut contigit, sospitatem sibi esse per ejus merita reddendam. Dum ergo allatus esset, secus introitum chori admodum lassus et languidus resedit et obdormivit. Vidit igitur sopitus assistere sibi virum elegantem, cum baculo Pastorali, vestibus nive candidioribus ac Sacerdotalibus indutum; infula mitratum, quemadmodum

eodem adductus æger. b

EX CAPGRAVIO.

Sanatur ab apparente ipsi Sancto.

A quemadmodum Episcopi Missam celebraturi vestiuntur, qui perscrutatus est, quid haberet vel cur advenisset. Respondit æger: Domine, molesta febrium passio me fatigat et jugiter torquet; et ut remedium consequerer, ad portum salutis et ad sepulcrum Sancti, cujus hodierna die solennitas agitur, confugi. Dicit ei Sanctus: Fiat tibi sicut vis, et sicut credidisti: deinde vero in modum crucis, ante et retro, dextrorsum et sinistrorsum, caput illius molliter ac suaviter comprimens dicessit, signo sanctæ Crucis fronti ejus impresso. Ipse autem febricitans jam sanus, sopore adhuc fluctuans, exclamavit: Domine, Domine, miserere mei, et allevia dolorem meum. Et expergefactus, Levita Evangelium incipiente, propriis viribus surrexit, et oblationem obtulit; prostratusque in terram gratias egit, et post Missam sospes domum rediit. Audiens vero consodalis ipsius, eodem morbo gravatus, eadem hora bajulatus, inter manus suorum ad sepulcrum Beati viri pervenit; et opitulante ipso eodem modo sanatus est.

quod idem et socio ejus contigit.

27 Puella ex civibus Londoniensibus, multis diebus languebat febre fatigata, nec ullo genere medendi potuit restaurari; sed Dominus clementissimus hujus morbi remedium ei conferre dignatus est. Nam dilectus suus Erkonwaldus noctu illi visus est astitisse, et in hunc modum sibi sermocinari. Diu excocta es fornace hujus tentationis, non quod aliquo B criminali peccato vitam tuam commaculaveris, sed ut in futuro juvenilem petulantiam virga correctionis studeas edomare, moresque maturos imitari: crastina enim die accelera sepulcrum meum visitare; ibique oratura Dominum nostrum Jesum Christum ab hac debilitatis catena liberaberis. Illa quidem tremebunda, cum vellet nomen ejus percunctari, nimius pavor ipsam elinguem reddidit. Hoc servus Dei sentiens, subjecit: Erkonwaldus nuncupor, habens sepulcrum in dextero latere altaris sanctæ Fidis *c* Virginis et Martyris, quo cum perveneris credens firmiter, sana eris. Cum hoc somnium pater et mater mane ipsa narrante didicissent, nimis hilares effecti Deumque laudantes, in eadem hora filiam suam inter brachia fulcientes, adduxerunt; et ut sanctus Præsul docuerat, juxta mausolæum ipsius eam collocaverunt. Cumque in puncto momenti esset in somnum soluta, statim totius doloris ægritudo evacuata est, et ipsa reddita toto corpore incolumis.

Curantur simul apparitione moniti puella febricitans,

28 Filia quædam Deo devota, de partibus Lincolniensibus, elegantis formæ, debilitatis verbere flagellata est, et tandem officium auditus omnino amisit. C Parentes ipsius, gravi mœroris fulmine percussi, medicos conduxerunt, ut sospitati redderetur; sed D medicorum ars et subtilitas ibi efficaciam invenire non potuit. Statuerunt autem opem divinam experiri, et eam ad limina Sanctorum circumducere, ut multiplicatis intercessoribus curaretur. Quo facto, cum nusquam salutem corporis recuperare posset, ad ultimum deducta est ante tumbam Patroni nostri venerabilis Erkonwaldi Præsulis. Ibi sopita cum expergisceretur, patefactis auribus et sanie guttatim confluente, redintegratur pristinæ sanitati, ad laudem Domini nostri Jesu Christi, cui est honor et gloria in secula seculorum Amen. *d*

alia debilis

29 Mulieris cujusdam manui adhæserat forfex ita ut manu clausa et digitis palmæ concretis, altare virgarum comprehensa teneretur, altera super digitos exterius tenderetur, arcus forficis super indicem existente. Afflicta sic fuerat per triennium: admonita tandem in somnis Londonias profecta est, debilitatis suæ remedium susceptura. Jejuniis igitur, vigiliis et orationibus instanti, in somnis sibi apparuit vir quidam in habitu et gestu Pontificali, consulens ut ecclesiam B. Pauli intraret, ante thecam sancti Pontificis Erkonwaldi divinæ potentiæ clementiam in sua curatione expertura. Credidit mulier, surrexit; et dum mane ecclesiam peteret, ante prædicti Pontificis mausolæum prostrata, miserationis E divinæ exspectabat auxilium. Dum vero Processionis mysteria agerentur, surrexerat jam ab oratione, et stans ante sancti Pontificis Erkonwaldi thecam, nisa est orare manibus erectis et oculis: interea multis intuentibus aperta est manus, digitis eminus a palma separatis; ferrum a carne paulatim separabatur, et virgularum altera procul ab altera reducta, cecidit forfex a manu ejus ante altare; posteaque paulatim plene curatur, ad laudem Domini nostri Jesu Christi, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

et mulier manum contractum habens.

ANNOTATA.

a Notorius, *passim notus: ita autem correxi, ubi erat impressum* Notarius.

b *Sic restitui sensum in Capgravio taliter distortum:* festivitatem et honorem Dei et S. Erconwaldi devote concinerent.

c *Colitur* S. Fides, *Virgo et Martyr Agennensis, totis Galliis celeberrima,* 6 *vel* 19 *Octobris.*

d *Hic videtur finis fuisse: et quod sequitur postea adscriptum esse, sed ab eodem auctore.*

F

D. P.

DE SANCTO CLEMENTE,

POETA ET CONFESSORE APUD GRÆCOS.

XXX APR.

Inter auctores Canonum numerandus;

G*ræci, in Menæis excusis et apud Maximum Cytherorum Episcopum, hodie recolunt* memoriam Sancti Patris nostri Clementis Poetæ, *qui in MS. Synaxario Chiffletiano,* Ποιητὴς τῶν κανόνων *appellatur. In MS. autem Claromontano ad* XXVII *Maji datur eidem titulus*, Confessoris et Poetæ. *Idem utroque die refertur in MSS. Menæis Julii Cardinalis Mazarini. Arbitramur* Confessorem *dici, quod propter fidem plurima sit perpessus, fortasse sub Iconomachis. Aliud de eo nihil reperimus præter hujusmodi distichon:*

Τέρψας ὁ Κλήμης γηγενεῖς ᾠδαῖς κάτω,
Ἀπῆλθε τέρψων, ὥσπερ οἶμαι, καὶ νόας.
Demulsit odis hic qui terrigenas Clemens,
Abiit, opinor, Angelos demulsurus.

licet non expressus in fronte Triodii,

2 *Ante Triodion Græcum, excusum studio et opera prælaudati Maximi, frontalis spectatur icon, titulum libri complectens, ex MS. Triodii fronte, duorum aut trium seculorum ætatem præferente, expressa. In hac trium minorum geniorum et duorum Angelorum majorum atque columnæ locum hinc inde occupantium ministerio, circum titulum ducitur veluti torques annulorum vigintinovem, mutuo se complectentium dependens ex summo uno ornatiorique toreumate, Christum Dominum repræsentante, cum hoc per extimos Angelorum lateralium humeros defluente versiculo,*

Οἱ τὰ μέλη πλέξαντες ὕμνων ἐνθέων,
Hymnorum modulos hi composuere sacrorum.

3 *Uniuscujusque eorum icon dimidia, proprio habitus et ordinis schemate distincta, intra annulos prædictos cernitur*

A *cernitur; et ne vaga exerret conjectura, adduntur circum caput nomina, ut solent in nummis: atque ita ex dextro latere descendunt,* Germanus, *Patriarcha Constantinopolitanus, qui colitur* XII *Maji, fidei causa sub Leone Armeno Sede sua ejectus:* Sophronius, *Patriarcha Hierosolymitanus, de cujus opera in restituendis Menæis cum S. Joanne Damasceno impensa, egimus* XI *Martii:* Philotheus *Patriarcha Constantinopolitanus, ab anno* MCCCLXII *usque ad* LXXV *ejusdem seculi: sed huic quantumvis magnas laudes accumulet Cantacusenus Imperator, sub quo floruit; eum tamen ut schismaticum et hæreticum merito condemnat Wagnereckius noster in Prolegomenis ad Marianam Græcorum pietatem num.* 28; *eumque Leo Allatius arguit, quod* in Georgium Palamam, *Pseudo-monachum et Thaboræi luminis assertorem præcipuum,* congesserit omnia laudationis capita, quæ *aliis Pratribus divisim tribuuntur. Esset igitur ab hac sacrorum Poetarum catena detrahendus Philotheus, neque credo unquam fuisset cum eis numeratus, nisi catenæ illius auctor inventorque extitisset idem Nicephorus Callistus, schismaticus et hæreticus pertinacissimus, qui ipsum Triodion ordinavit auxitque Lectionibus, schisma atque hæresim docentibus et confirmantibus, quas merito miratur dictus Leo Allatius hactenus sine censura manere, et Græcorum Catholicorum* B *ecclesiis permitti, cum gravi scandalo simpliciorum. Sed hæc majori tribunali discutienda permittamus et Hymnographorum pertexamus catenam.*

ubi orthodoxis perperam miscetur Philotheus Patriarcha:

4 *Philotheo succedit* Andreas Cretensis *Archiepiscopus, de quo tamquam magni Canonis pœnitentialis auctore, quædam diximus* II *Aprilis agentes de S. Maria Ægyptiaca. Colitur* IV *Julii aut Junii. Quintus in hoc dextri lateris ordine* Joannes Euchaitarum Metropolita *est; cui, hactenus ignotæ nobis fidei et ætatis scriptori, Allatius in sua de Simeonum scriptis Diatriba varia Sanctorum encomia attribuit, Metaphrasti perperam adscripta; ex quibus duo potissimum optaremus nancisci, quibus continentur Vitæ cujusdam S. Dorothei Junioris et S. Eusebiæ in Euchaitis, ut si probatæ fuerint suum eis locum in opere nostro demus. Sequitur* Georgius Nicomediæ *Archiepiscopus. Huic etiam varias panegyres, ad Metaphrasten imperite traductas, restituit idem Allatius pluribus de eo agens in Diatriba de Georgiis: quo autem vixerit tempore, necdum comperimus. Proximi Georgio et inter Episcopos ultimi notantur* Methodius, Cyprianus, Anatolius: *omnes nobis ignoti; quis enim postremo loco relatum, credat esse S. Anatolium, sub Theodosio Juniore Con-* D *stantinopolitanum Patriarcham? Primum liceret verosimilius credere esse eum, qui sub S. Theodora orthodoxiam restituit; sed tunc debuisset præponi Philotheo et ceteris intermediis. Claudunt porro hanc seriem scriptores ex ordine seculari quinque* Leo Despotes, Leo Magister, Basilius Pegoriotes, Justinus, Sergius: *de quibus nihil docere possum.*

et alii ignotæ ætatis ac fidei

AUCTORE D. P. De omnibus scripsit Leo Allatius.

5 *Catenam prælaudatam in sinistro latere implent ex ordine monastico scriptores quatuordecim. In his nobis cogniti sunt,* Joannes Damascenus, *et cum hoc pariter ducatus* Cosmas, *postea Maiumæ Episcopus, de quo agemus* XIV *Octobris,* Joseph, *communiter Hymnographus dictus, cujus vitam dedimus* III *Aprilis;* Theophanes, *cognomento* Graptus, *ob frontem contumeliosis versibus ab iconomacho Theophilo exaratam, qui* XI *Octobris solus et rursum cum fratre Theodoro* XXVII *Decembris commemoratur. Ceteri nobis ignoti sunt,* Byzantius, Stephanus Hagiopolites, Georgius Siceliotes, Simeon, Philotheus, Arsenius, Babylas, Ephræm Cariæ, Andreas Pyrrhus *sive* Rufus, *et* Studites. *Quis autem hic per antonomasiam ita dictus? An magnus Theodorus? At inter primos locari merebatur. Infra omnes et quasi geminæ seriei vinculum ponitur* Casia, *dubites matronæ instar an Abbatissæ velata: et a nemine alio quod sciam nominata, nequidem a Leone Allatio in Dissertat.* I *de libris ecclesiasticis* E *Græcorum pag.* 82, *ubi septuaginta et unum Hymnographos enumerat, de quibus præfatur* nimis fuse *egisse se in tractatu de Melodis Græcorum. Est inter eos etiam is, cujus causa hæc tractavimus,* Clemens, *nominatus immediate post nobiles Confessores* Andream Cretensem, Josephum et Theodorum Studitas. Stephanum Sabaitam, Theodorum Siceotam, *relatus ante alios, etiamque ante* Simeonem Magistrum et Logothetam, *quem alias* Metaphrasten *dicimus, et qui saltem seculo* X *obiit. Quæsivimus diligenter undenam haberi posset iste Allatii tractatus: sed neque Romæ neque Parisiis, ubi notiora quam alibi sunt eruditissimi viri opera, quidquam de eo compertum habent, qui pleraque ejus se nosse putant: multi etiam negant tali titulo quidquam ab illo vulgatum. Sed id ipse nimis clare asserit, quam ut possit negari, in Diatriba de Georgiis ad nomen Georgii Siculi, ubi quædam a se prætermitti excusat,* cum id, *inquit,* in tractatu meo de Melodis *Græcorum latius peregerim, ne sæpius eamdem Cantilenam* canere videar. *Ipsum igitur si novit aliquis, suggerat obsecro quæ de Clemente sunt.*

et Clementis inter alios meminit.

C

DE B. HILDEGARDE REGINA, F

D. P.

CAMPEDONÆ IN SUEVIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§. I Vitæ sanctitas, inventio ipsius et filii Ludovici Pii, utriusque cultus.

AN DCCLXXXIII.

Non *tantum* Beatam, *sed*, Beatissimam Reginam Hiltegardam, *appellat Theganus coævus, Chorepiscopus Trevirensis, qui de gestis Ludovici Pii Imperatoris, filii ejus, libellum conscripsit. Utriusque corpora simul refossa anno circiter* DCCCCLXIII *et publicæ venerationi exposita fuere: eorum autem sanctitatem, probavit Deus miraculorum multitudine, de quorum* principalioribus et in veritate efficacioribus *monachus quidam Campedonensis in Suevia (ibi enim sacra ista pignora servantur)* opusculum valde antiquum ad rescribendum atque renovandum *accepit anno* MCCCCLXXII, *cui de Hildegardi matre et Ludovico filio ex jam dicto Thegano initium addidit per modum vitæ, eidemque fundationem intexuit sui Campedonensis monasterii, originem referentis ad prælaudatam Reginam. Quæ ex antiquo isto opusculo habuit, gravia sane et fide omni dignissima sunt; utpote ab eo scripta, cujus ætate et inventa sunt corpora et miracula patrata. In iis quæ seculum octavum spectant, quo necdum invaluerat apud scriptores usus signandi res gestas per annos Christi, mirum nihil est si erraverit aliquando, scriptor melior quam chronologus. Errores corrigent Annotata nostra, quibus illustrabimus prædicta Acta; hæc autem damus a Joanne Gamansio*

Acta seculo 15 collecta, dantur ex Ms.

A *nostro descripta ex Codice Blauburnensis in Suevia monasterii, circa annum* MC *ad Blavi fontes constituti, in diœcesi Constantinensi.*

Obiit ipsa in Vigilia Ascensionis, ad Mosellam ;

2 *Obiisse illam* anno quintodecimo regni Caroli Regis, *Christi* DCCLXXXIII, in Vigilia Ascensionis Dominicæ, pridie kalendas Maji, *antiquiora omnia chronica pari consensu affirmant. His adstipulatur cycli Paschalis, et litteræ Dominicalis ratio, quæ cum fuerit* E, *Pascha vero celebratum sit* XXIII *Martii, apparet ultimum Aprilis cum dicta Vigilia concurrisse. Obiit autem in Theodonis-villa ad Mosellam, ubi Rex Carolus, in Saxoniam cum exercitu ire disponens, Natalis Domini et Paschatis festa celebraverat, et tunc cum tota Curia subsistebat. Corpus Metas, proximam urbem, adverso flumine subvectum,* in B. Arnulfi oratorio requievit,

Metis cum filiabus sepultæ

teste Paulo Warnefridi Foro-juliensi Diacono in gestis Episcoporum Metensium, a se compilatis intra proximos ab ea morte annos. Pro eo enim quod a præfato Arnulfo *Pipinus et Carolus* Reges originem ducerent, suorum ibi carorum defuncta corpora posuere. Nam ibi humatæ sunt duæ Regis Pipini filiæ, quarum una Rothaid, altare Adelaid appellata est. Ibi quoque et Junioris Regis Caroli duæ nihilominus tumulatæ sunt natæ, scilicet Adelaid et Hildigard : B quæ Hildigard, mater nuncupata nomine, matrem morientem citius subsecuta est. *Harum* omnium epitaphia, *inquit idem Paulus*, a nobis jussu gloriosi Regis composita, ut de eis liquido constet lectori, subtus annotare curavi. *Hildegardis autem Reginæ epitaphium (quod Alcuino tribuendum non censuisset Baronius, si ipsum in suo fonte legere potuisset) hujusmodi est.*

epitaphium condit Paulus Diaconus, commendans ejus formam,

3 Aurea quæ fulvis rutilant elementa figuris,
Quam clara extiterint membra sepulta docent.
Hic Regina jacet, Regi præcelsa potenti
Hildegard Carolo quæ bene nupta fuit.
Quæ tantum claræ transcendit stirpis alumnos,
Quantum, pro genita est, Indica gemma solum.
Huic tam clara fuit florentis gratia formæ,
Qua non occiduo pulchrior ulla foret :
Cujus haut tenerum possunt æquare decorem,
Sardonyx Pario, lilia mixta rosis.
Attamen hanc speciem superabant lumina cordis,
Simplicitasque animæ interiorque decor.

virtutem,

Tu mitis, sapiens, solers, jucunda fuisti,
Dapsilis, et cunctis condecorata bonis.
Sed quid plura feram, cum non sit grandior ulla
C Laus tibi, quam tanto complacuisse viro?
Cumque vir omnipotens, sceptris junxisset avitis
Liniferumque Padum, Romuleumque Tibrim,

matrimonium,

Tu sola inventa es, fueris quæ digna tenere
Multiplicis regni aurea sceptra manu.
Alter ab undecimo rursum te sustulit annus,
Heu genitrix Regum! heu decus atque dolor!
Te Francus, Suevus, Germanus, et ipse Britannus,
Cumque Getis duris plangit Ibera cohors.

et mortem omnibus lamentatam.

Accola te Ligeris, te deflet et Itala tellus,
Ipsaque morte tua anxia Roma gemit.
Movisti ad fletus et fortia corda virorum ;
En lacrymæ, clypeos inter et arma, cadunt.
Heu! quantis sapiens et firmum robore semper
Ussisti flammis pectus herile viri.
Solatur cunctos spes hæc, sed certa, dolentes,
Pro dignis factis quod sacra regna tenes.

Cœpit primum coli Campedonæ

4 *In hoc brevi epitaphio habes multa de vita ac virtutibus Hildegardæ, quæ amplam scribendæ vitæ materiam præbuissent, si statim a morte miraculis claruisset, Sanctis annumerata. Sed reservabat Deus divinitus testatæ sanctitatis certitudinem Campedonensibus, qui neque matris neque filii Ludovici corpus (nam et hunc Metis a Drogone Fratre, Metensi Episcopo, sepultum fuisse constat ex auctore Vitæ coævo) impetrassent facile a Metensibus, si eos hi tunc inter suos habuissent Patronos. Quandonam autem impetrarunt illi? Ipsi quidem* D *volunt, apud se statim a morte tumulatos, juxta extremam eorum voluntatem. Sed hoc facile fuit post octo secula persuaderi monachis, multiplici ruina incendioque per Hunnos ante annum millesimum vastatis, et nulla antiqua monumenta habentibus, quibus melius edocerentur. Existimo translationem factam sub quinto monasterii Abbate Conrado, circa annum* DCCCLIV *electo, de quo dicit Bruschius, quod puteum in arce Hillermontana fodiens,* ferream ibi arcam invenit gentilitiis numismatibus, aureis et argenteis, aliisque ornamentis refertam, quibus constructa templa eleganter studioseque decoravit : *qui enim repertos feliciter thesauros ad eam pios convertit usus, credibile est haud minus studiosum fuisse in thesauris pretiosioribus conquirendis. Credo etiam curæ fuisse Lotharii Imperatoris primogenito Ludovico, cum titulo Cæsaris Italiam Germaniamque et mediam inter has Sueviam possidenti, ut in sua ditione acciperet præclara avi proaviæque deposita; Maxime si sepulturæ locum vere elegerat Campidonæ Hiltegardis, aut saltem elegisse dicebatur ab iis quorum ipsa fundaverat monasterium.*

eo translata cum filio post an. 854,

refossa seculo 10 :

5 *An ex tunc eis cœperit cultus aliquis ecclesiasticus adhiberi, non habeo unde asseram. Tutius videtur illius initium sumere ab inventione facta sub Alexandro Ab-* E *bate, seculo* X, *idemque tempus attribuere miraculis ipsam secutis : quando etiam arbitror plumbeæ lamellæ, intra lipsanothecam reponendæ, inscriptos versus, quos ævi illius barbariei convenientes recitat Bruschius :*

Annis decursis octingentis octogintaque tribus,
Busto in hoc bustarii felicem bustarunt Hildgar-
[dim :
Quæ variis claret signis Dei vigore in multis.
Cujus in pace Sancta requiescat anima. Amen.

Ipse quidem eos sic recitat, tamquam una cum corpore in ipsius tumulo repertos, cum primum ille post ruinas detegeretur ; imo tamquam in ipsa corporis tumulatione descriptos : sed hoc, refellit styli barbaries indigna Carolo politioris litteraturæ tam studioso : illud, expresse negat Actorum Campidonensium scriptor, asserens, quod in exciso lapide, qui capiti subjectus erat, solum hoc breve sed sufficiens epitaphium legebatur, Hyltegardis Regina.

Huic eodem in scrinio junguntur ossa filii,

6 *Quo indicio cognitum fuerit Ludovici Pii corpus, non indicat; nisi quod* in capite ejus *glorioso inventa sit* corona de aurifrigio pretioso. *Quibus narratis,* Colliguntur, *inquit,* Pii Regis beatæ Reliquiæ, et ma- F ternis ossidus in uno sarcophago separatim tamen, apponuntur, pari cum illis veneratione colendæ; *quemadmodum et cultas esse indicant vota miserorum, subsequenter descripta; et miracula exhibita, matrem cum filio invocantibus. Theganus, ipso adhuc vivente scribens, laudat eum quod, licet erat* minor natu, erat *tamen* optimus filiorum *Caroli, qui* ab infantia sua timere Deum et amare didicerat, et quidquid super se habebat semper propter nomen Domini pauperibus distribuebat. *Interim Raderus in Bavaria pia pag.* 15 *asserit trigesimo a morte anno apparuisse filio Ludovico Germaniæ Regi, et auxilium petiisse quo purgatorii flammis eximeretur. Quam fidem id mereatur viderint alii. Walafridus Strabo, qui post annum* DCCCXL, *quo defunctus est Ludovicus, solis novem annis superstes, fuit, Thegani opusculum in capitula distinguens distinctumque rescribens, id se facere dicit,* quia sanctæ memoriæ Ludowici Imperatoris gesta et laudes sæpius audire cuperet vel proferre. *Auctor Vitæ coævus maximarum virtutum ejus ac summæ mansuetudinis exempla legenda offert, et Sanctum imprimis transitum describit, in quo* conversa acie in sinistram partem, indignando quodammodo, virtute quanta potuit dixit bis, Hutz, Hutz, quod significat, Foras, foras. Unde patet *inquit,* quia malignum Spiritum vidit, cujus consortium nec vivus nec moriens habere

a singulari pietate laudati,

A habere voluit. At vero elevatis ad cœlum oculis Angelorum agmina ad se venientia intuens conspexit, quantoque illuc minacius intuebatur, tanto huc lætius intendebat; ita ut nihil a ridente differre videretur. In talibus ergo vitæ præsentis terminum sortitus, ad requiem feliciter, ut credimus, commigravit. *Posteritas omnis eumdem non aliter quam* Pium *nuncupavit, quod etiam Synodi Parisiensis atque Meldensis post mortem celebratæ sequuntur : Bruschius denique de Nerico Abbate* XXXVI *agens, dicit ei ab Henrico VI anno circiter* MCCLX *donatam silvam ea lege, ut ei quæ jam extabat et vehementer placebat turri alteram adderet in memoriam utriusque Patroni,* quarum una adhuc hodie S. Hildegardis, altera S. Ludovici turris appellari solet. *Quem tamen extra Campidonense vulgus Sanctum appellat nemo, non audemus titulo scriptoribus inusitato indigetare : et Vitam volentes legere remittimus ad tomos Francicorum du Chesne.* Sanctum *tamen quia dixit nemo, neque nos dicere præsumimus.*

Cultus etiam apud San-Gallenses,

7 *Matri* prænomen et titulum Sanctæ *apponi etiam in Chronico Mindensi et Andecensi, testatur Raderus in Bavaria Sancta. Crusius in annalibus Suevicis parte* I *lib.* 12 *cap.* 6, *allegato veteri MS. Germanico, asserit*
B Pridie kalendas Maji ferias ei celebrari solitas a Sangallensibus, quod miracula ibi fecisse, et contra pestilentiam protectrix esse credita sit. *Idem ait,* Commemorantur etiam quædam miracula S. Hildegardis ei, *non* pro Deo (*ut calumniatur homo hæreticus*) *sed propter Deum ejus intercessione ad talia facienda invocatum,* tributa; *quorum duo, ex propriis quibusdam et valde accuratis monumentis, quantum dignoscimus, accepta, dabimus ad calcem Actorum, cum titulo* Beatissimæ *incipientium ac finientium.*

et miracula.

§ II Matrimonium SS. Caroli et Hiltegardis: hujus maternum genus ex Suevis: paternum an ex Francis?

Q*uod ad matrimonium SS. Caroli et Hildegardis attinet, eo non leviter scandalizatum fuisse S. Adelardum, Caroli Consobrinum, vidimus in Vita ejus* II *Januarii; ubi coævus auctor et in regimine Abbatiæ Corbeiensis successor, Paschasius Ratbertus, ita loquitur num.* 7. Cum Carolus Desideratam, Desiderii Longobardorum Regis filiam, repudiaret, quam sibi dudum etiam quorumdam Francorum juramentis petierat in conjugium, nullo negotio persuaderi potuit Beatus, dum adhuc esset tiro palatii, ut ei
C quam vivente illa Rex acceperat, aliquo communicaret servitutis obsequio : sed culpabat modis omnibus tale connubium, et gemebat puer beatæ indolis, quod et nonnulli Francorum Deo essent perjuri, atque Rex illicito uteretur thoro, propria sine aliquo crimine repulsa uxore : qui nimio succensus zelo, elegit plus seculum relinquere adhuc puer, quam talibus admisceri negotiis. *Ita ille. Sed scandalum fuit ignorantiæ puerilis, nescientis aut non credentis licitam esse dissolutionem matrimonii necdum consummati : quod, ut nunc passim docent Canonici juris periti omnes (modo dispensatio ecclesiastica interveniat, cujus potestas pro ejusmodi ad solos Pontifices Romanos hoc tempore est restricta et sæpius in actum deducta fuit) ita olim quoque opinatos viros Sanctos et magnos, tum aliis exemplis doceri potest, tum illo imprimis notabili S. Ethelredæ, quæ tum in propriis Actis* 23 *Junii dandis, tum in Vita S. Wilfridi ad* 24 *Aprilis illustrata num.* 30, *laudatur mariti Ecfridi Regis cupiditati per annos* 12 *constanter restitisse, et Deo votam virginitatem tandem intulisse in monasterium, libero ad alias nuptias relicto conjuge. Verum uti nunc Theologorum scholasticorum multi negant posse ejusmodi matrimonia solvi*

Juratam Longobarda fidem non servari indignatur S. Adelardus,

non discernens inter conjugium ratum et consummatum :

etiam per summum Pontificem : ita forte etiam tunc D
idem negabant plurimi.

AUCTORE D. P.

quali etiam ante Longobardicas nuptias obligatos Reges indicat Papa

9 *Inter hos plurimos fuisse ipse Stephanus Papa : nam in epistola quam simili in causa, prius quam Desiderii filia uxor duceretur, scripserat* Carolo et Carolomanno Francorum Regibus, *sic loquitur* ; Nostræ perlatum est notioni, quod Desiderius Longobardorum Rex vestram persuadere dignoscitur Excellentiam, suam filiam uni ex vestra fraternitate in conjugio copulari : quod certe si ita est, hæc proprie diabolica est immissio, et non tam matrimonii conjunctio, sed consortium nequissimæ adinventionis esse videtur. *Causam subjungit* : Etenim jam Dei voluntate, conjugio legitimo, ex præceptione genitoris vestri, copulati estis, accipientes de eadem vestra patria, scilicet ex ipsa Nobilissima Francorum gente, pulcherrimas conjuges, et earum vos oportet amori esse annexos... Quapropter B. Petrus... firmiter excellentiam vestram per nostram infelicitatem obtestatur... ut nullo modo quispiam de vestra fraternitate præsumat filiam jam dicti Longobardorum Regis in conjugium accipere,... nec vestras quoquomodo conjuges audeatis dimittere. *Denique* si quis *inquit* contra hujusmodi adjurationis seriem E agere præsumpserit, sciat se anathematis vinculo esse innodatum. *Quis non videat etiam antequam Desiderii filia duceretur, conjugii sed necdum consummati fide obligatum fuisse Carolum, quam tamen nec ipse neque Proceres regni indissolubilem esse crediderint, cum de Longobardicis nuptiis tractaretur? Quia tamen primæ illæ cum Francicis uxoribus nuptiæ, forsitan inter absentes ex parentum auctoritate contractæ et necdum actuali sponsarum traductione solennizatæ, minus in notitiam atque ora vulgi incurrebant, ideo earum dissolutio minus obnoxia fuit generando pusillorum scandalo : quin etiam fieri potuit, ut easdem omnino ignoraverit Adelardus etiam tunc puer : sed Longobardicas illas, tanto legationum strepitu conciliatas ipsaque sponsæ traductione quadamtenus completas, ignorare nulla ratione potuit. Quod tamen ad vinculum pertinet, nihilo arctius posteriores illæ quam priores stringebantur; quo minus magna publicæ utilitatis causa interveniente, solverentur. Et primus quidem Carolomannus, Pontifice vel dissimulante vel interpositum anathema palam tollente, Gerbergam Desiderii filiam uxorem duxit, primo sui regni anno, ex eaque mox geminæ prolis factus est pater. Serio deinde cœperunt laborare Franci, ut Longobardos cum Romanis reconciliarent; itaque essent expeditiores perdomandis Saxonibus, qui identidem occasione bellorum Italicorum utebantur ad jugum* F *excutiendum. Ergo Bertrada Regum mater, quam alii contractius* Bertham *nominant, in hoc etiam gratificari volens filio, uxoris causa Longobardis faventi,* cum Carlomanno *(ut scribit Eginhartus in Annalibus)* apud Salusiam locuta, pacis causa in Italiam proficiscitur; peractoque propter quod illuc venerat negotio, adoratis, etiam Sanctorum Apostolorum liminibus ad filios in Galliam revertitur. *Quomodo autem suum illa negotium egit? Audi vetustissimorum Annalium fragmentum, quod nunc Reginæ Sueciæ est, subjectum Chronico Nibelungi, nec ultra annum* DCCCLVI *perductum.* Anno DCCLXX fuit Berta Regina in Longobardia ad Placitum contra Desiderium Regem : et redditæ sunt civitates plurimæ ad partem S. Petri. *Viden pacem inter Longobardos et Romanos constitutam, atque adeo nihil obfuisse, quo minus cum bona Pontificis gratia etiam Carolus uxorem e Longobardis acciperet? Quomodo enim alias Romam adire voluisset Regina, si id erat factura in reditu, quod egisse credens Baronius, existimat præcitatam Stephani Papæ Epistolam nunc demum esse scriptam? Melius igitur ante biennium scriptam statuimus; nunc autem, annuente etiam Pontifice, factum, quod juxta prædictum fragmentum,*
Berta

qui tamen contractæ sunt

primum a Carolomanno ducta Gerberga,

et placet Longobardis Papa

etiam a Carolo ducta Desiderata

A Berta eduxit filiam Desiderii in Francia. *Carolo primogenito desponsandam, sicut pacta fœderis juramento* AUCTORE D. P. *confirmati promittebant Desiderio, hujus affinitatis ac speratæ per eam securitatis intuitu ad tot civitatum restitutionem inducto.*

11 *Hæc ita gesta ne mox irritaret Carolus, fecit Italicæ pacis respectus, et matris, cujus erat observantissimus, reverentia. Passus est igitur Longobardam uxorem sibi jungi matrimonio : sed qui in prius contracto cum Franca vinculo per conjugalem copulam adstringendo non festinaverat, in hoc secundo fuit etiam lentior, vel quia per se abhorrebat ab extranea muliere;* qui ea brevi remissa, *vel quia Pontificis monita antedicta altius in animam ejus descenderant; vel alia quapiam de causa (nec enim vulgo proditam Eginhartus scribit, et in hac una Carolum matri displicuisse fatetur) ac denique exacto anno intactam patri remisit filiam.* Bertham *vocant multi, sed ut existimo, decepti a Chronicis quibusdam perperam scriptis, quale est illud editum a Pithœo, ubi sic legitur :* DCCLXX Bertham Reginam, filiam Desiderii Regis Longobardorum, Carlomanno filio suo conjugio sociandam de Italia adduxit. *Vide perturbatam syntaxim verborum et sic corrige :* Bertha Regina, filiam Desiderii Regis Longobardorum, Carolo filio B conjugio sociandam, de Italia adduxit. *Correctioni huic Annales editi a du Chesne tom. 2 Francorum adstipulantur. Primi sic habent,* DCCLXX Bertha duxit filiam Desiderii Regis Longobardorum in Franciam. *In secundis dicitur,* Hoc anno Domna Bertha fuit in Italia, propter filiam Desiderii Regis, et redditæ sunt civitates plurimæ S. Petri. *Vitiose etiam in Pythœanis illis pro* Carolo *scriptum esse* Carlomanno *apparet ex verbis mox sequentibus,* Carlomannus Rex decessit II Nonas Decembris... uxor ejus et filii in Italiam pergunt : *Ecce jam uxorem et filios habebat Carlomannus, ad illum igitur tunc non deducebat novam uxorem Bertha, sed ad Carolum. Quo autem appellatam nomine? Id alibi hactenus obliteratum offerre videtur S. Adelardi Vita et ex paterno nomine appellare* Desideratam, *quod nos olim fugit, cum istam Vitam edebamus, et ut ceteri credebamus vocem illam adjective accipi. Bruschius quidem* Hermengardis *nomen suggerit, in Genealogia Caroli Magni, quam ex probatissimis auctoribus profitetur ; sed ea cum fabulas nullas respuat, non plus in hoc nomine fidei meretur, quam in* Galiena Hispana, Galastriæ Toletani Regis filia : *quæ ante Longobardam fuerit Carolo de-* C *sponsa.*

12 *Dissolvimus jam, quantum ego quidem existimo, nodum, qui Baronio hæc tractanti indissolubilis videbatur, et Vitam S. Adelardi atque Epistolam Stephani* Hildegardim ex Suevia sumpsit, *Papæ, obscuram utramque si nudus verborum sonus spectetur, ostendimus sibi invicem suffragari, si de matrimonio non consummato intelligantur ut debent; ac proinde nec ipsas sibi invicem, neque matrimonio Hildegardis adversari, quo minus dissolutis prioribus legitimum fuerit; et S. Adelardi* zelum *merito* nimium *appellatum a Paschasio Radberto. Quod tamen ipsa Hildegardis, ea fuerit qui a patre desponsum Carolum scripsit Stephanus, non ausim asseverare. Hic eam acceptam ait ex* ipsa nobilissima Francorum gente : *Hildegardim autem dicit Eginhardus, fuisse* de gente Suevorum præcipuæ nobilitatis feminam ; *Theganus* puellam *appellat* nobilissimi generis Suevorum, quæ erat de cognatione Gothefridi Ducis Alamannorum. *Sed hæc nobilitas ut infra constabit tota fuit ex parte* fortasse primam suam sponsam ; *matris; quæ amplissimarum in Suevia possessionum heredem filium relinquebat. Patrem, quem nominat nemo, cur non licebit Francum credere, et sic in proprio sensu accipere verba Stephani Papæ, atque ad prima vota reversum Carolum opinari? Ita hoc conjugium undequaque sanctissimum ac justissimum fuerit, et immerito ægre tulerit Bertha Regina, morem sibi non geri a filio in retinenda quam adduxerat Longobarda. Nam* D *quod attinet ad jurisjurandi religionem, quo Desiderio Regi obstricti tenebantur Francorum Proceres, qui Reginam matrem in Italia comitati tali pactione obtinuerant restitutionem Ecclesiæ debitam; hac vel non adstringebatur Carolus, sine cujus expresso consensu non fuerat usque eo progrediendum; vel eam solverat Romanus Pontifex propter grandia damna ex tali conjunctione imminentia; vel denique ipse Carolus judicavit exinanitam, Desiderio non satis fideliter pacem cum Romanis servante; aut etiam elisam credidit a priori atque adeo potiori Hildegardis jure, si ipsam vivente patre uxorem acceperat. Celebratum est autem felicissimum hoc matrimonium anno* DCCLXXI *jam adulto, atque ita obiit Hildegardis anno conjugalis vitæ duodecimo, prout indicat hic Epitaphii versus.*

Alter ab undecimo rursum te sustulit annus.

13 *Idem epitaphium, dum in ea laudat et* florentis natam, non an. 733, formæ gratiam, *et* tenerum decorem; *comprobat verba Thegani,* puellam *potius appellantis quam* feminam; *erroris autem gravis convincitur Genealogia Hildegardis, contexta a Bruschio, ubi hæc nata dicitur* in arce Andecensi, ipsa die S. Sabinæ, *id est* XXIX *Augusti,* anno DCCXXXII. *Quam enim insulsum est, florentissimo Regi, atque per fratris mortem totius Francici* E *regni monarchæ, et quod caput est, necdum annos triginta nato, conjungere mulierem quadragenariam? Sed quid ego ratione evincere nitor, quod ipsa res comprobat? Ut enim de Gertrude, Bellixandra et Imma, fabulosa Eginharti portatrice ac deinde sponsa, taceam, quas ceteris ex Hildegardi liberis adnumerat Bruschius; constat Reginam beatissimam, intra duodecim quos diximus annos novem omnino proles Carolo genuisse; et uno quandoque partu geminas; mares quatuor, feminas* sed circa 853 ; *quinque, de quibus infra agetur in Vita. Dicamus igitur natam circa annum* DCCLIII, *primæ pubertatis puellam, et quæ copiosæ propaginis spem de se faceret, adamatam ei Regi, qui nisi regnorum successores ex se gigneret, recens novæ stirpis dominatus, per Merovingicoram Regum dejectionem introductus, deficiebat; et Regnum maximis turbis tumultibusque relinquebat obnoxium. Sane Epitaphii auctor talem, non dico nubentis, sed morientis formam laudat, quæ facile persuadeat Hildegardim vix triginta annorum fuisse cum obiit.*

14 *Porro sicuti fabulosis illis quibus Munsterus et* neque ex matre Regarde Bavara, *Bruschius usi sunt monumentis, et jam circa nativitatis annum de fallacia convictis, nihil credimus circa locum aut diem natalem; sic multo minus eisdem fidimus* F *circa Hildegardis genealogiam, qua ipsam* Hildebrandus, Sueviæ Dux, ex Bavara uxore Domina Regarde *dicitur genuisse. Thegani, rem suo ævo notissimam narrantis, major apud nos fides est, sic autem ait :* Gothifredus Dux genuit Houchingum, Houchingus genuit Nebi, Nebi autem genuit Immam, Imma vero peperit Hilthigardam beatissimam Reginam ; *idque verosimiliter ex conjuge Franco, sed propter uxoria apud* sed ex Imma Sueva. *Suevos latifundia inter illos habitante, ut propterea ex Suevis potius quam ex Francis assumpta Hildegardis dicatur : nulla autem ratione appareat, quo jure Raderus Bavaricam matrem illi adscripserit, contra tam expressam tam antiqui et coævi scriptoris auctoritatem. Germanici sane, quos allegat Scriptores, recentes omnes non modo non sunt nobis in hac re certissimi testes, sed nec audiendi quidem :* litteræ *vero* Alberti, IV Bojorum Principis, quibus Campodunensis cœnobii tutelam, ab ipso Cœnobiarcha et conturbernio illius toto rogatus, se recipere testatur; in quibus etiam non solum Hiltegardis de sanguine Bojorum nata scribitur, sed ipsum etiam monasterium in gratiam Bojariæ Principum constitutum, ipsosque Principes Bojorum hereditarios cœnobii curatores et administros esse : *hæ inquam litteræ, anno* MCCCCLXXXIII *scriptæ,*

A *scriptæ, nimium sunt recentes, quam ut tam antiquo juri absque alia probatione adstipulentur.*

de Bavara confictum videtur circa an. 1482

15 *Fuerit hoc monachorum inventum, post Suevorum Ducum ac Patronorum suorum extinctam posteritatem (nam ad hos totum jus Patronatus pertinuit, saltem ab anno* DCCCCLXIII) *ambientium tutelam Ducum Bavarorum. Quod autem suggesserunt hi, id quoniam gloriosum sibi videbatur, citra ulteriorem probationem facile fuit persuadere Bavaro ejusque ministris, ut tam antiquos et speciosos novæ tutelæ titulos in diploma desuper conficiendum referrent. Inventum fuisse tunc recens conceptum, non tantum probat auctor Actorum anno* MCCCCLXXII, *id est ante decennium descriptorum, fundationis Campedonensis historiam, qualis tunc narrabatur, prolixe referens, absque ulla Bojorum Principum mentione; sed multo clarius idem evincit diploma istud, quod apud Munsterum pag.* 561 *et ex hoc apud Raderum parte* 2 *pag.* 111 *totum legere est: confictum illud quidem, sed tamen confictum seculo* IX *aut* X, *ad stabiliendum titulum monasterii Imperialis, sub nomine ipsius Caroli Imperatoris, ipsum* in suo suorumque successorum mundiburdio sive defensione fore constituentis, et præcipientis, ne quis publicus Judex, neque Dux, neque Comes etc. *Plura noluit Munsterus* B *describere, ad finalem diplomatis clausulam properans: satis tamen dedit ut intelligeremus, primo ab omni alterius cujuscumque subjectione exemptos se credi voluisse monachos Campidonenses, ab ipso suæ institutionis exordio; deinde eosdem Hildegardis matrem non aliam tunc quam Sueram cognovisse, cum dicitur cœnobio ipsi tradidisse,* quidquid in pago Ilergowe et Augusgowe et Albogowe materna hereditate legitime obtinuit. *Hæc enim omnia erant in Suevia.*

quod anno 1472 adhuc ignorabatur:

et multo magis circa an. 900

§ III Fundatio et restauratio Campedonensis Cœnobii.

Carolinum diploma suppositum esse,

In *Bavariæ, versus Rhetiam procurrentis Sueviaque confinio, ad Ilerum amnem* Campidona *conspicitur, Imperiale oppidum et monasterium,* Kampten *vulgo dictum; cujus Abbates Principum postea titulum assecuti, numerantur inter quatuor Abbates Imperii. De hujus monasterii crebra per Hunnos expilatione eversioneque jam quædam superius attigimus, neque dubitamus quin istis aliisve casibus perierint antiqua omnia documenta. Hunc defectum suppleturi posteri, pro more noni decimique seculi, conscripserunt diploma, cujus jam facta est mentio, hoc exordio* In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Carolus divina favente Clementia Imperator Augustus, *quo diplomate inducitur declarare,* qualiter ob interventum sanctissimi Patris Adriani C Papæ, ac supplicem rogatum dilectæ conjugis Hiltegardæ, nec non propter nobilem et fidelem famulatum Joannis, Augiensis et S. Galli reverendi Abbatis, ejusdemque Episcopi Constantiensis precem, ob meritum Rudangi Metensis Episcopi, et Sturmii Vuldensis Abbatis, seu ceterorum Principum innumerabilium, Andegarium quemdam nobilem, magnæ religionis virum, in primum Campedonensis cœnobii ad regularem disciplinam instructorem assumpsit; et in eodem loco Campedonensi (qui ab eodem in honorem sanctæ Dei genitricis Mariæ constitutus est, situs in pago Ilergow) Abbatem eum confirmavit, et a Papa Adriano in sancto die Pascha consecratum, pretiosissimis sanctorum Martyrum Gordiani et Epimachi corporibus donatum, in suam Abbatiam honeste transmisit, etc. *In fine additur consuetum nominis Carolini monogramma, et* signum Domini Caroli serenissimi Imperatoris Augusti, *quod* Amelbertus Cancellarius ad vicem Luperti Archicancellarii recognovit, Data ab Incarnatione Domini DCCLXXIII Indictione XI, anno vero Regni piissimi Caroli VI, Imperii I. Actum Romæ in sancto die Paschæ, in ecclesia S. Petri, coram Adriano Papa D et multis aliis Principibus, in Dei nomine. Amen.

AUCTORE D. P.

probat ætas S. Chrodegangi Ep. Metensis

17 *In hoc instrumento cujus originales litteras, nec vetustiores alias in vita sua visas lectasque sibi gratulatur Munsterus) nolo notare vitia, aliis similiter suppositis communia, quæ ex Tractatu præliminari ad Tomum secundum cognitu obvia unicuique jam sunt: solum indicare lubet propria, eaque non omnia, sed præcipua.* S. Chrodegandi Metensis Episcopi *(qui hic inepte* Rudangus *scribitur) historiam omnem explicuimus* VI *Martii quo colitur, et anno* DCCLXVI *obiisse ex Paulo Warnefridi probavimus, utique annis quinque priusquam Hildegardim Carolus duceret. Quem vero non offendat annus* Imperii primus *et* Imperatoris Augusti *titulus, quasi hæc locum habuerint ante coronationem, anno dumtaxat* DCCC *factam a Leone Papa. Denique Pascha anni* DCCLXXIII *fingitur Carolus celebrasse Romæ, qui solum exeunte autumno in Italiam transiit, continuataque per hiemem totam obsidione, dum expugnatio munitissimæ ac Regiæ urbis procederet lentius, uxorem secum duxit Romam anno* DCCLXXIV, *actisque Paschalibus ad Papam rediit, ubi puerperio levata Regina est. Rex vero capta demum urbe cum ipso Rege Regina ac liberis, et reliqua Lombardia in potestatem redacta, primum sui in Italia regni annum numerare potuit non tamen numeravit, exorsus id primum facere post adeptum nomen Imperatoris.* E

et titulus Imperatoris ipseque annus 773.

18 *Hæc eo explicanda fuerunt, quo intelligeretur, unde Actorum auctor hauserit errores, quos in principio diximus venia dignos; quia infelici seculo* XV *non erat qui posset talia dijudicare aut fictionis habere suspecta. Corrigendus autem nobis fuit, ne in ipso limine lectorem offenderet, et Regis Reginæque titulis ponendis, ubi Imperatorem ille atque Imperatricem nominabat; atque expungenda mentio coronationis a Leone factæ, tamquam in illa conjugem Hildegardis præstitisset, quæ ei ex septemdecim annis ante obierat. Cetera minus enormia dissimulamus; mallemus tamen solius antiqui libelli ecgraphum, quo inventio et miracula notabantur habuisse transcriptum, quam dignissimam fide historiam talibus ad initium finemque assumentis, qualia de Campidonensi fundatione adduntur, dehonestatam. Prudentis lectoris erit post hujusmodi monitionem secernere pretiosum e vili, quo etiam servient Annotata nostra.*

Alius dicti fundationis titulus,

19 *Porro post annos ab Actorum conscriptione duodecim, id est anno* MCCCCLXXXIV, *teste Bruschio, incisa est columnæ cuidam inscriptio hujusmodi.* Hildegardis 773 fundavit. Carolus 774 confirmavit. Adrianus 777 dedicavit. Andegarius 778 inchoavit. *Hujus tituli tenor verosimilius sustineri potest: scribit enim Hermannus Contractus quod anno* DCCLXXIV corpora Sanctorum Gordiani et Epimachi Roma in Allemanniam sunt allata: F *utique ad locupletandum Campidonense monasterium, cujus fundationem anno præcedenti potuit inchoasse Regina; Rex vero confirmasse sequenti anno coram Papa, et coram eo, quem futurum in novo monasterio Abbatem, per Adrianum consecrari fecerat; An etiam potuit intra quartum annum condita ecclesiæque absolvi structura, et ad ejus dedicationem non quidem ipse venisse Pontifex, quod sine antiquiori testimonio audiri non meretur, sed suum a latere misisse Legatum qui locum consecraret: potuit denique, paratis tam ad monastici ordinis observantiam officinis omnibus necessariis, altero a dedicatione anno monachos illuc induxisse Andegarius: sed non potuit de rebus sic gestis anno* DCCLXXIII *instrumentum Carolus condidisse, quod supra prætenditur. Nos istiusmodi suppositionibus jam assueti, quia intelligimus mente non mala factas, ad avertenda injustissima damna, imminentia possessionibus, rescripti regii munimine destitutis; non tantum auctoribus ignoscimus facile; sed etiam gratiam debemus aliquam, quatenus nobis sunt testes receptarum et eatenus continuatarum traditionum, quibus licet multum*

quem fidem mereatur?

A *scoriæ permixtum sit, subest tamen plerumque aliquid purioris metalli, quod non totum abjici mereatur. Et tale est quod Hildegardis Regina, Carolo Rege probante, ex hereditariis maternæ successionis bonis, fundaverit aut saltem dotaverit Campidonense monasterium, primo istic Abbate constituto, quem diximus, Andegario.*

20 *Quæ deinde circa annum* MD *et postea excogitatæ sunt fabulæ, et Campidonensi insertæ chronico, ac veluti* Campidonensis et Aquisgranensis Basilicarum initia certissima *laudantur a Bruschio, in Chronologia monasteriorum Germaniæ; nullam aliam possunt obtinere veniam, quam communem toti illi infelicissimo seculo, quo per generalem morum etiam apud monachos corruptelam, via sternebatur ad omnia subversuram, parique ruina nostros cum innoxiis involuturam, hæresim Lutheranam. Quis enim alius bilem contineat? cum legit Talandum, vere spurium, imo fictitium Caroli fratrem, eoque in Saxonicis bellis occupato custodem Reginæ, dum illicitos Dominæ suæ ambiit amplexus, astu conclusum habitumque in carcere: a quo sub reditum Caroli solutus, occupaverit accusationem, effeceritque ut inaudita damnaretur ad aquas, a quibus mirabiliter servata elapsaque et denuo agnita a Talando, indicata* B *sit Carolo, rursumque addicta morti, post erutos oculos sustinendæ: quod et factum fuisset, nisi ad eam visitandam ab Adelindæ Reginæ sorore missus eques quidam auratus, nobilis vir de Freyenbergh, supervenisset in silva, suassissetque effossos catulo oculos exhibere Carolo, Reginam autem dimittere: quæ Romam abiens, cum Rosina de Bodmen fideli socia ærumnarum, ibi tamdiu egerit pharmaceutriam, curationibus clara, donec illuc in Caroli comitatu adveniens Talandus, oculorum pene privatus usu, occasionem eidem obtulit post redditam cæcutienti facultatem videndi, coram Rege atque Pontifice manifestandi sui; quam Rex expulsis concubinis susceperit, et cum illa Campidonensem ecclesiam se condituram vovisset, ipse de Aquisgranensi Beatæ Virginis æde condenda simile votum conceperit. In his aliisque similibus explodendis prudentius sese exercuisset Crucius; quam in sugillando orthodoxo Sanctorum cultu: sed in utroque cæcior Tiresia, tenebras imaginatur, ubi nullæ sunt; nullas agnoscit, ubi merum est chaos, ὅθεν καὶ ἔτυχεν τὰ πάντα. Raderum miror, quod cum ista omnia pro fabulis habeat, tam cupide amplectatur Baruccam Hildegardis matrem, et genealogiam Hildebrandinam, veteribus ignotam, nec* C *nisi ab iisdem somniorum expositoribus sumptam.*

Novissimæ de eadem fabulæ … *explodunttur.*

21 *Majorem vero speciem habent, quæ de restauratione sæpe dicti monasterii narrat Bruschius, postquam exposuisset, quomodo illud anno* DCCCCXLI *miserabiliter spoliatum, incensum, eversum ab Hunnis fuerit, ipsaque Hillermontana arce, quo se Abbas a monachis destitutus receperat, cum multis diplomatibus ac privilegiis arserit.* Quinto, *inquit*, post hanc vastationem anno, accidit ut Sueviæ Dux Ernestus, in Bavariam iter facturus, veniret ad Stetwangum, quod etiam erat cœnobii Campidonensis allodium. Ibi ingressus sacram ædem, duos adhuc reperit cœnobitas Campidonenses, Amandum Breytklee et Felicem Briemium, sibi dudum bene notos; Amandum vero forte fortuna tum concionantem. Is Ducem Ernestum auditorem nactus, in concione strenue pergit, et tandem ad suum institutum deflexa oratione, quasi digressione facta, collapsum ac deletum tantum cœnobium querula ac lacrymabili voce deplorat, quod fuisset olim a Suevorum pia ac laudabili Ducissa tam splendide, tam liberaliter, tanta pietate ac dignitate erectum; in quo hactenus tot pii, tot virtute ac doctrina præstantes, consilio et ope toti provinciæ utilissimi viri vixissent; ex quo pasta esset totius viciniæ, pauperie et egestate oppressa, multitudo; ex quo tot Episcopi et Imperatorum prodiissent Consiliarii. Ad talis domus restau- D rationem merito debere conferre iterum aliquid pios omnes, præsertim vero principes viros, qui S. Hildegardi primæ fundatrici sanguinis propinquitate essent conjuncti. Hac oratione ita motus est Dux Ernestus, ut illico ad sese Amandum istum accerseret, et ab eo quæreret num aliquid adhuc privilegiorum esset ex tanta vastatione reliquum. Cum vero Amandus ei librum privilegiorum et diplomatum salvum exhiberet, Ernestus mox monasterium quasi de novo instaurare, cœnobitas recolligere, et S. Udalrici ope atque consilio Abbatem certum illis præficere, novamque omnium privilegiorum confirmationem ab Imperatore Ottone I petere et obtinere cœpit. Hunc itaque Ernestum, secundum fundatorem atque erectorem suum, Campidonensis, ecclesia et civitas merito agnoscit, merito laudare et perpetua gratitudine celebrare debet.

Restauratio refertur ad an. 740 … *et Ernesto Duci Sueviæ adscribitur.*

ACTA
A Monacho Campidonensi Seculo XV collecta.
Ex MS. cœnobii Blaburensis.

PROLOGUS.

E

Notum sit omnibus, tam præsentibus quam futuris, quod ab Incarnationis Domini anno millesimo quadringentesimo septuagesimo secundo, venerabilis in Christo Pater et dominus, dominus Joannes dictus de Werdenau, Dei gratia Abbas monasterii Sanctissimæ semper Virginis Mariæ et SS. Martyrum Gordiani et Epimachi et Castoli in Campidona, futurum sui monasterii defectum in hoc diligenter considerans, vitam scilicet B. Hildegardis, præfati monasterii fundatricis, sicut a suis antecessoribus invenit in quodam valde antiquo opusculo, ad rescribendum atque renovandum tradidit; quia non tantum uno in loco, sed in omnibus locis a Christi Fidelibus inveniri debet; et cum miracula, quæ cooperante Domino in multis ostendit hominibus, leguntur, dein magis ac magis Dei amore et gratiarum actione excitantur. Caveat igitur prudens lector; ne amare in Dei ancillam et ejus opera venenum misceat, et dicatur ei id Prophetæ: Os tuum plenum est amaritudine et dolo. Ps. 10, 7
F Tales enim decet esse sacræ Scripturæ lectores, qui in Dei amore continuo sunt ferventes, quorum doctrina et conversationis forma eadem gratia in aliis transfundatur, ne cœlestes margaritas spiritalium verborum sordidæ vitæ pedibus conculcent.

Vita B. Hildegardis ex antiquo MS. describenda datur anno 1472

CAPUT I.

Matrimonium B. Hildegardis, fundatio monasterii Campidonensis, mors pia: Ludovicus Carolo Patri succedit.

Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Sedi *a* Adriano summo Pontifice præsidente, Carolus [Pippini Regis Francorum filius, Deo propitio, suscepit regni gubernacula] Vir quidem fide Catholicus, scientia præclarus, religione devotus, qui *b* postmodum nobilissimam de genere Suevorum virginem matrimonio sibi copulavit, Reginam Hiltigardam, genuitque ex ea tres filios, Carolum, Pippinum, Ludovicum Pium *c*. Cumque bonitas divina præfatum Regem multiplici foveret gratia, ex eo tamen felicissimus videri poterat, quod ei cum optima conjuge individuam consuetudinem vitæ ducere a Deo concessum fuerat. Hujus enim sanctitatem eximiam historiæ veteres non falso prædicantes, quoties nomen ejus memorant, Beatissimam appellant. Nimirum cum omnibus hujus mundi opibus, auro, argento, gemmis et vestibus, tamquam Domina Regni, plurimum abundaret, multaque

Carolo Regi nupta

A *variis virtutibus excellit,* taque regna ac prædia hereditario jure possideret; conversationem tamen habens in cœlis, quæ sursum sunt, quærens, non quæ super terram; et anhelans ad divitias, quas nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, caritate Dei amorem mundi extinxit; sancta liberalitate avaritiam, humilitate calcavit superbiam, orans cum Propheta et dicens. Non veniat mihi pes superbiæ et manus
Ps. 35, 12 peccatoris non moveat me. Sciens ergo scriptum
Prov. 13, 18 esse, Redemptio animæ viri propriæ divitiæ, viriliter disposuit omnium suarum possessionum Christum heredem constituere; ut particeps fieri hereditatis mereretur æternæ, heres quidem Dei, coheres autem Christi. Sapiens revera et imitatione digna dispositio, æterna pro temporalibus, cœlestia pro terrenis, pro caducis semper mansura mercari. Ascendit itaque de virtute ad virtutem, cupiens videre Deum deorum in Sion, quaternario virtutis; ut per prudentiam, eligeret quid agendum; per justitiam, exequeretur electum; in adversis vinceret, per fortitudinem; illecebrosis non cederet, per temperantiam. Saniori autem consilio visum est ei, ut non prædia venderet, et eorum pretium sub momento pauperibus erogaret; sed in ipsis prædiis fundare monasteria elegit, ut de fructibus eorum et redditibus usque in
B finem seculi pauperes sufficienter possint sustentare.

fundandis cœnobiis intendit: 2 Sancti igitur propositi sanctior executrix, pluribus in locis, dives et præpotens Regina, nova cœpit construere monasteria, nova servorum Dei adornare collegia; multa etiam jam constructa collatis possessionibus ampliavit. Aliis aurum, argentum, ornamenta, ad decorem domus Dei convenientia, large distribuit. *præcipue Campidonensi,* Inter ea vero monasteria, quorum illa beatissima fundatrix fuit, Campidonensem domum specialius dilexit, quam et divitiis cumulavit et sublimavit honoribus, ut exhibitio operis, probatio esset dilectionis. *cui Andegarium primum Abbatem* Unde et Andegarium, primum ejusdem cœnobii Electum, magnæ religionis virum, Romam secum perduxit, et eumdem in Sancto die Paschæ, in ecclesia B. Petri, anno ab incarnatione *d* septingentesimo octogesimo tertio, Carolo multisque Principibus præsentibus et Papa Adriano, in Abbatem consecrari petiit et impetravit. Dein pretiosis corporibus Sanctorum Martyrum Gordiani et *e* Epimachi dotata Regina, cum jucunditate rediit et gloria; *et corpora SS. Gordiani et Epimachi impetrat* eo nimirum gloriosior et jucunda devotius, quod tam gloriosum revexit onus, quodque precibus ejus Papa Adrianus dignatus venire *f* Campidonam, noviter ab
C ea constructum dedicavit monasterium, in honore utique Sanctæ Dei Genitricis Mariæ et Sanctorum Martyrum Gordiani et Epimachi, quorum corpora ibidem usque in hodiernum diem requiescunt, et divinis excoluntur officiis. Ordinavit autem Beatissima Hiltigardis se habituram in eodem cœnobio sepulturæ locum: unde muneribus diversis id ditando, quidquid in pago Hyllergouwe, *g* Albegouwe, Desegouwe materna hereditate legitime obtinuit, cum potestativa manu Caroli Imperatoris et Imperiali largitione illuc tradidit, et in proprium jus monasterii transfudit, et perpetualiter possidendum donavit. *ibique sepulturam eligit.* Perseveravit autem in Deo placita conversatione usque in finem, orationibus et eleemosynis insistens. Anno ab incarnatione Domini septingentesimo octogesimo tertio, II Kalendas Maji, obiit Domini devota Hiltegardis, meritis plena felicibus, et in loco, quem sibi elegerat, quievit, sepulta in pace. *i*

Ludovicus Pius a Carolo Rex creatus, 3 Carolus autem Imperator, defuncta conjuge sua, cum filiis suis quos de ea genuerat vivens feliciter, liberalibus disciplinis, mundanis quoque ac divinis eos legibus instruxit. Junior vero natu Pius Ludovicus, ab infantia sua timens Deum et amans, quidquid habere poterat, pro nomine Domini pauperibus erogabat. Erat enim optimus fratrum suorum, sicut ab exordio mundi frequenter junior frater meritis præcessit seniorem. D EX MS. Hinc est, quod Dominus ad Abel et munera ejus respexit, Cain cum manipulis suis despexit: sic Isaac eligitur, Ismael reprobatur; Jacob diligitur, Esau odio habetur; David fratrum novissimus, pastor ovium, ad regni gubernacula a Deo destinatur. Præfatus vero Ludovicus postquam ad ætatem adultam pervenit, nobilissimi Ducis *k* Ingerammi filiam desponsavit, ex qua tres filios Ludivicarium, Pippinum, Ludovicum generavit. Carolus autem diem obitus sui appropinquare intelligens (jam enim valde senuerat) defunctis filiis suis Carolo *l* et Pippino, solo Pio Ludovico superstite, cum Principibus regni, Episcopis, Abbatibus, Ducibus, Comitibus generale colloquium in palatio *m* Aquisgrani habuit, universos interrogans, si eis placitum esset, ut filio suo nomen Regis imponeret. Quod cum omnes unanimiter approbarent, una die Dominica cultu ornatus regio, coronam auream gerens in capite glorioso, ecclesiam ingressus est, quam ipse a fundamento construxerat; accedensque ad majus altare, coronam, quam in capite gessit, aræ superposuit. Facta igitur oratione, monuit pater filium, imprimis Deum diligere et timere, præceptis ejus obedire, ecclesias defendere, consanguineis et propinquis indeficientem misericordiam ostendere, Sacerdotes honorare ut patres, populum diligere ut E filios, cœnobiorum consolatorem esse et pauperum patrem; ministros fideles et Deum timentes constituere, qui munera injusta contemnerent; nullum ab honore suo vel possessione absque rationabili causa dejiceret, et ut semetipsum Deo et hominibus irreprehenbilem demonstraret. *salutaribus acceptis monitis,* Post has et ejusmodi admonitiones patris, quas per omnia filius servaturum se promisit, coronam de altari auream, jussu Caroli sublatam, Pius capiti suo Ludovicus imposuit.

4 Post paucos dies, multis et magnis a patre honoratus muneribus, rediit in Aquitaniam, ubi et prius Regni tenuit gubernationem. Dominus autem Imperator Carolus Aquisgrani mansit. Imperiali nomine nihilominus gaudens et dignitate, orationibus tantum vacans et eleemosynarum largitioni, plurimumque intendens librorum correctioni. Sequenti anno mense Januario *n* post balneum febre corripitur, et languore gravescente tantum modico aquæ recreatur: septimo ægritudinis suæ die, accersito Hiltibaldo *o* Pontifice, sacramentis Dominici corporis et sanguinis exitum suum præmunivit. In crastino, sciens adesse obitus sui diem et horam, dextera extensa, virtute F qua poterat, signum Crucis fronti imprimens, totum corpus consignabat: postremo pedes suos colligens, et rursum tunc psallens, In manus tuas, Domine, *parenti mortuo* commendo spiritum meum, in senectute bona plenus dierum decessit in pace, anno ætatis suæ septuagesimo secundo. Humatum est autem corpus ejus Aquisgrani in ecclesia, quam ipse ad honorem Dei construxerat.

succedit in imperium: 5 Post obitum gloriosissimi Imperatoris Caroli, filius ejus Ludowicus, a partibus Aquitaniæ, ad palatium Aquisgrani venit; et regna omnia, quæ Deus dederat patri suo, sine omni contradictione regenda suscepit. Sedens igitur in palatio, thesauros patris in auro et argento, gemmisque pretiosis, in omni supellectile sibi præsentari jussit, et omnia secundum patris sui ordinationem et carthæ *p* continentiam fideliter et devote distribuit; nil sibi reservans præter mensam argenteam, quam ob amorem patris sui retinuit, cujus tamen pretium pro redemptione animæ patris pauperibus erogavit. Interea legati ex omnibus regnis, quæ patri suo subjecta erant, venerunt pacem nuntiantes, et spontaneum obsequium cum omni fidelitate offerentes. Circa idem tempus Princeps Pius, piis semper operibus intendens, per omnia regna

A regna sua fideles legatos misit, omnesque in diebus patris sui per iniquorum ministrorum sævitiam injuste oppressos, vel ablatione patrimonii vel coactione indebiti servitii, restitui præcepit, et ipsam restitutionem manu propria subscribendo confirmavit.

EX MS.

q a Stephano Papa consecratur

6 In diebus illis Leo Papa Romanus obiit, *q* et Stephanus ei successit, qui suscepto Pontificatu jussit omnem populum Romanum promittere Regi Ludovico fidelitatem juramento, et dirigens legatos suos ei nuntiavit, ut in loco, quem eligeret, libenter eum alloqueretur et videret. Quod Princeps audiens, et de audito nuntio plurimum gaudens, nuntios suos sancto Pontifici cum salutatione jussit occurrere, et cum debita reverentia affluenter servitia præparare. Secutus autem missos Rex, supradicto Pontifici cum magna comitatu gloriosus occurrit, consecrationis gratiam ab eo suscipere desiderans. Convenerunt autem in magno campo Remensium; et utroque ab equo descendente, Pius in terram Ludovicus toto corpore tribus vicibus ante pedes Apostolici se prostravit, tertia vice erectus Dominum et Patrem suum his verbis salutavit. Benedictus, qui venit in nomine Domini, Deus Dominus et illuxit nobis; et respondit Pontifex: benedictus Dominus Deus noster, qui tribuit nobis videre secun- B dum David Regem. Deinde post amplexus et oscula ingressi ecclesiam oraverunt. Postea Pontifex Regem et Reginam Irmingardam et omnes optimates suos multis et magnis honoravit muneribus. In prima Dominica *r* ante Missarum solennia in ecclesia, coram Clero et populo Pontifex Regem unxit et Imperatorem consecravit, coronamque auream miræ pulchritudinis, gemmis ornatam pretiosis, quam secum portaverat, capiti ejus glorioso imponebat; Reginam quoque Irmingardam consecrans et Augustam appellans, aureo diademate nihilominus coronavit. Commanentes autem aliquot diebus, colloquium quotidie de utilitate habebant Ecclesiæ. Honoravit autem Domnum Papam Imperator largissimus donis innumeris, tripliciter quam ab eo accepisset majoribus; plenus siquidem pietate, semper majora solebat dare quam accipere. His ita gestis, Apostolicus Romam, Imperator Aquisgranum rediit ad Sedam suam. proficiebat autem quotidie de virtute in virtutem, profundam habens sacræ Scripturæ intelligentiam; poetica vero carmina, quæ in juventute didicerat, nec legere voluit, nec audire. Erat etiam in cibo potuque sobrius, in indumentis mode- C rabilis, exceptis summis festivitatibus numquam aureis resplendens; numquam in visu vocem exaltavit, imo et populus coram eo disciplinam servavit: quotidie ante cibum pauperibus largas exhibuit eleemosynas: optimis ornatus moribus, omnia prudenter disposuit, excepto quod consiliariis suis, magis quam oportuit, acquievit: fuit autem hujus surreptionis occasio legendi assiduitas et psalmodiæ frequentatio.

r

virtutibus claret

ANNOTATA.

a *Ne in principio lector offenderet, ipsum MS. ex eo quod certum est corrigentes, Hadrianum, cujus anno* 5 *mortuus est Pipinus, substituimus pro eo qui hic nominabatur* B. Leone 3, *a quo* Carolus Magnus, *anno* 800, die Natalis Domini, in Imperatorem Deo propitio inunctus est et consecratus: *his autem verbis omissis, quia annis totis* 7 *prius mortua erat uxor, de qua hic est sermo, substituimus nostra* [ ] *inclusa, et magis ad rem factura, atque Imperatoris titulum vertimus in titulum Regis.*

b *Anno* 771, *quando* 16 *vel* 18 *annorum puellam fuisse opinamur.*

c *De his narrat Crusius, singulos a matre petiisse ut sibi paterni regni successio promitteretur: quæ gallum* D *gallinaceum singulis dari jusserit: addens Regem fore cujus gallus alios superasset, et victoriam Ludovico obtigisse, atque hinc natam scholasticorum consuetudinem tali ludo quotannis Regem legendi. Hæc ille tamquam certissima memorat, qui criticam severitatem melius exercuisset in castigandis ejusmodi fabellis anilibus, quam sugillando orthodoxo Sanctorum cultu.*

d *Nihil hic corrigo, quamvis more nostro numerantibus annos, non hujus, sed anni sequentis Pascha Carolus Romæ egisse dicatur: quia ipse dies Paschæ ab aliquibus more Gallico sic numerabatur ut annum finiret priorem, et sic dicebatur Pascha anni* 673.

e *Coluntur sancti Martyres* Gordianus et Epimachus 10 *Maji*, *ubi agemus de eorumdem Sanctorum corporibus vel notabili corporum parte translata ad Prumiense monasterium circa annum* 1190: *Bruschius his omissis lib.* 12 *cap* 2 *ad fabellas dilabitur, nescio quæ garriens de particula ex virga Aaronis, cælesti manna, aliisque non sine miraculo insulsissimo impetratis.*

f *Ut credamus nos, Campidonam unquam venisse Urbanum, aut omnino pedum de Italia extulisse, certioribus opus est monumentis: videntur hæc hausta ex fabuloso quodam Godifredo quem citat Crusius, Ludovici Archicancellarium se fingente, et inter alia absurda comminiscente in comitatu Papæ fuisse* 350 *Cardinales, Episcopos, Abbates, equorum vero quatuor millia.*

g *Ita quidem legitur in supposititio diplomate: verene dictum, merito dubites. Certe neque Campidonæ mortua neque primum ibi sepulta est, et quia utrumque hic dicitur, utrumque apud nos æqualem fidem habet.*

h *Duodecimo a Campidona milliario ad meridiem abest lacus parvus*, Alb zee *dictus, a quo agris circumjectis nomen fortassis adhuc manet: similiter et alii nominati hic agri in vicinia fuerint, atque etiam nunc sint, nominibus fortasse mutatis. Crusius* Algojam *describit ita amplam ut etiam Memmingam et Campodurum aliaque* 12 *oppida complectatur. Diploma Carolinum Augustove secundo loco nominat et Desegove omittit.*

i *Sequentia omnia usque ad finem capitis fere verbotenus ex Thegano decerpta sunt, omissis multis quæ ille interserit.*

k *Apud du Chesne in Thegano scribitur*, Ingortamnus, *et filiæ nomen* Irmingarta: *auctor Vitæ Ludovici* Ingramnum Comitem, *et* Hermengardam *appellat.*

l *Theganus* Anno regni ejus *(scilicet Caroli)* XLII, *id est Christi* 810, *quem alii numerant* XLIII, *obiit* Pippi- F nus filius ejus *Rex Italiæ*, anno ætatis suæ 33, *ergo natus anno* 778, sequenti vero anno Karolus primogenitus ejus et Regina supradicta Hiltegarda obiit (*hoc ultimum Thegani non est, qui ignorare non potuit eam ante annos plurimos obiisse)* et solus Ludowicus ad regni gubernacula remansit.

m *Mense Septembri anno* 813.

n *Die* 20 *Januarii Carolus ægrotare cæpit, obiit enim die* 28, *anno* 814.

o Hiltebaldus, *aliis* Hildeboldus, *Archiepiscopus Coloniensis.*

p *Testamentum intelligit, quod apud nos claudit Vitam ab Eginhardo conscriptam, cui tamen veremur ne annus* 811 *adjectus postea sit, non quidem imperite, sed tamen præter autographi tenorem.*

q *Obiit Leo* 3 *anno* 816, 12 *Junii, eisque successit Stephanus* 4 *vulgo dictus ejusdem mensis die* 22; *et post septimum mensem Pontificatus sui mortuus est* 25 *Januarii.*

r *Fuerit hæc una primarum Dominicarum Augusti, Septembris vel Octobris, quæ anno* 816, *cum esset littera Dominicalis* E *cadebant in diem* 3 *Augusti,* 7 *Septembris et* 5 *Octobris: nisi malis primam numerare a die mutui congressus.*

CAPUT

A

CAPUT II.

Inventio Sanctorum corporum, post varia ad eorum invocationem miracula,

Monachi Campidonenses templum suum restaurant

a

b

Cum igitur Monasterii Campidonensis certis de causis *a* reconsecrandi dies desideranter expectaretur, et ea quæ ad officii executionem necessaria prævidebant, diligenti cura et apparatu decenti præpararentur; visum est Abbati *b* Fratrumque Conventui, ut monumenta, quæ in monasterio altius elevata planitiem et æquitatem pavimenti impediebant, consulto et consulente Episcopo, destruerentur; et corpora fidelium ibidem sepulta, convenientiori loco, cum Missarum celebratione et obsequio debito, tumularentur; ut Pontifex consecraturus, in scribendo Alphabeto ab angulo ad angulum, haberet transitum expeditum : et factum est ita. Fuit autem antiquum in eodem monasterio sepulchrum, non marmoreum quidem, sed lignis in quadrum positis, in pavimento et a pavimento distinctum, in hoc Reginam Hyltegardam loci fundatricem quiescere, plurium fuit constans assertio; verumtamen congregatio servorum Dei, de veritate minime certa, pro B communi quidem opinione eidem sepulchro aliquam, pro incertitudine vero debitam nullatenus exhibuit reverentiam; multumque et sæpe agebat anxie, optando, orando, ut Deus quacumque occasione veritatem rei dubiæ dignaretur ostendere. Expressum certe in scriptura veritatis in privilegio Magni Caroli Imperatoris credebatur, Hyltigardam Reginam, conjugem suam, locum sepulturæ in monasterio Campidonensi sibi elegisse; quod autem ex electionis proposito illa ibi beatæ memoriæ requiesceret, nec in scriptis reperiebatur, nec rationibus, rei dubiæ facientibus fidem, efficaciter astruebatur.

ac de loco sepulcri Hildegardis dubitant,

8 Hujus autem noxiæ dubitationis, quam modo Deus abstersit, causa videtur fuisse, imo indubitanter fuit, librorum et privilegiorum monasterii distractio, generalis monachorum facta dispersio, enormis loci et flenda mutatio, quæ adeo statum et ordinem domus Dei deformasse refertur, ut vix unius Clerici ministerio divinorum celebratio ibi ageretur. Alienatis enim possessionibus et violenter direptis, sedit sola civitas, plena prius populo Dei; facta est quasi vidua Domina gentium, princeps provinciarum facta est sub tributo; absque Abbate, absque monachis, sine capite, sine membris. Facta autem post annos multos et labores plurimos per ducem C Hernestum, Reginæ Hyltegardis consanguineum, possessionum recuperatione; collectaque in domo renovata nova monachorum congregatione, non mirum nec inconveniens, si homines nuper mundum ingressi, noviter domum alienam intrantes, thesauri ex antiquis in ea absconditi altam habebant ignorantiam, quos de pretiosæ margaritæ repositione nec scriptura docuit, nec relatio Patrum fidelis instruxit. Sub hujus ignorantiæ gravi sarcina filii ecclesiæ mœsti premebantur, repleti amaritudine; nec erat, qui eos in sua mœstitia consolaretur : propter vulgarem tamen opinionem, ut dictum est, ignorantia versa est in dubitationem. Hæc autem vulgi non improbanda opinio undecumque sumpserit initium, ex dicendis magnum habet incrementum.

scripturis antiquis per loci ruinas deperditis.

9 Obsessus a maligno spiritu Diaconus Wernerus, furiis miserabiliter exagitatus, ut sibi vitam extorqueret, ad præcipitium properat; sed miserante Deo ab amicis et notis capitur, tenetur, ligatur : deinde post multorum Sanctorum implorata suffragia, nec tamen optata liberationis impetrata gratia, ad memoratum et sæpius memorandum Campidonense cœnobium perductus est. Ubi assistens, cunctis qui D aderant pro eo supplicantibus, in voce indignationis, in persona dæmonis, in spiritu furoris exclamavit et dixit : Quid mihi et tibi, Hyltigardis? quid me persequeris? cur me expellis? O mira Dei gratia! Quod timuit impius, irruit super eum : dictum secutum et factum : dæmon ejicitur, homo liberatur, et omnis plebs ut vidit, dedit laudem Deo. Hoc initium signorum fecit Jesus, cum manifestare cœpit gloriam ancillæ suæ.

Interim liberantur energumeni

ex MS.

10 Circa idem tempus Adelaidis, famula Ulrici de Chnibor, Dei permissu (cujus judicia aliquando occulta, aliquando manifesta, semper autem sunt justa) dæmone corripitur; ex cujus ore furioso horrenda immunditiæ verba spiritus Domini malus debacchabatur, imitansque dæmoniacum illum Evangelicum, lapidibus se concidentem, spinas et tribulos cum urticis colligens et in sinum mittens, velut doloris insensibilis, carnem propriam urere et lacerare non horruit, oblita vel spernens id Apostoli, nemo unquam carnem suam odio habuit. Flent et ejulant parentes, divinum implorantes auxilium, quod est unicum in tribulatione remedium. Communione autem religiosi monachi Hartmanni mulier comprehenditur, et ad tumulum illum, adhuc Hyltigardis putativum, vincta manus adducitur : ubi mirabiles et E miserabiles, varios et confusos edit clamores, nomenque Reginæ, illud Angelis celebre, non devota sed commota, frequentius iterat. Quo audito compuncti, qui adstabant, illius ter quaterque Sanctæ suffragia afflagitant, ut ejus meritis Deus solvat, quam sathanas alligaverat. Audivit Dominus et misertus est, et sanata est mulier ex illa hora, et glorificabant Deum dicentes : mirabilis Deus in Sanctis suis. Deus Israel ipse dabit virtutem et fortitudinem ancillæ suæ; benedictus Deus.

et energumena

Ephes. 5, 29

11 Prædictis adjiciendum est tertium miraculum, ut in ore duorum vel trium testium constet hoc verbum. Juvenis quidam Henricus, Conradi minutoris filius, longa invaletudine afflictus, fervore ægritudinis exesis carnibus, exhausto sanguine, responsum mortis in se habens et signa mortem minantia, jacuit desperans et desperatus, pedum ceterorumque membrorum omni destitutus officio, absque gerentis ministerio impotens surgere de grabato. Is de familia B. Nicolai se esse recogitans, ipsumque pium ac celerem in necessitate subventorem attendens, cum fletu et gemitu preces, ut potuit, ipse salutis ad Deum effudit; idque magis agebat affectu desiderii quam oratione vocali. O mira pietas! Prope est Confessor Christi omnibus invocantibus eum, sperantem in se non dereliquit, desiderium pauperis F exaudivit. Dormienti in somno Sanctus Dei apparuit, ut Reginæ sepulchrum visitaret, de recuperanda sanitate certus, inspiravit. Expergefactus juvenis, et Lætatus sum, inquit, in his, quæ dicta sunt mihi : ad parendum se parat, baculum arripit, ejus suffragio volens, sed non valens, se præsentare tumulo. Dorso igitur vicini sui moti pietate levatur, ad locum optatum omnibusque optandum deponitur. Certus ego de promissionis veritate, promissam petiit a Domino meritis Reginæ sibi dari sanitatem. Quid plura? inter preces obdormivit, et evigilans sine baculo sospes resiliit. Benedictus igitur Dominus Israel, qui visitavit et fecit redemptionem plebis suæ. Ex tunc igitur locus ille Sanctuarii cœpit amplius frequentari, manna illud absconditum devotius venerari; plurimum enim probabilitatis ex his, quæ acciderant, populari accesserat assertioni, nec quisquam facile contrarium præsumpsit defendere. Verumtamen Fratribus monasterii nondum persuasum fuit constanter credere, Dominam suam, loci Fundatricem, ibi quiescere : non enim decet sapientes et religiosos in hujusmodi leviter aut temere cordis assensum

quidam morti proximus

ex S. Nicolai monitu accedens ad sepulcrum putatitium sanatur :

A assensum præbere, propter multiformes fallacias dæmonum, et illusorias vanitates somniorum; licet non semper vana sint somnia, et dæmones interdum nuntient vera, vel coacti, vel intentioni fallendi, et quidem extorta veritas meritum non habet, nec tamen veritas non est. Rem igitur Fratres tacite considerantes, et dictis facta conferentes, satagebant quotidie latentem veritatem invenire. Proponebant itaque, consilio et hortatu Pontificis, monumentum aperire; ut si corpus sanctum cum scripturæ testimonio reperirent, inventum thesaurum cum gaudio manifestarent; sin autem, ab inquirendi solicitudine animo repausarent.

Ex MS.

12 Non est autem prætereundum silentio, quod mulier quædam plena dierum, sub habitu peregrinæ et conversionis, futuræ dedicationis fama invitante, aliquot diebus ante sepulcri apertionem ad monasterium Campidonense orandi causa divertit. Quæ comperto quod ossa reverendæ memoriæ Hyltegardis quæri proponerentur, publice coram multis etiam religiosis Fratribus veritate subnixum edidit oraculum : Non, inquit, in loco circumpositis lignis signato corpus sanctum invenietur : est autem in latere ejus, ab eodem quasi tribus pedibus distans, meridionali muro propinquum monumentum, B nec habens formam monumenti, plana superficie pavimenti : ibi diu desiderata reperietur Fundatrix loci hujus et Domina, et ad pedes ipsius requiescit filius ejus; et ubi, vel quando, vel qualiter hoc secretum ei fuerit revelatum, ignoramus. Dicto autem ejus infuisse veritatem, rei exitu demonstrante, cognovimus. Opportunitate siquidem accepta, nocte ad hoc opus electa, clausis templi januis, cum incenso et cereis, reverenter Fratres ad locum sepulcri accedentes, et eo aperto nil invenientes, conturbati sunt, commoti sunt, terror apprehendit eos; ibi dolores ut parturientis. Sed tristitia eorum citius conversa est in gaudium; a latere enim illius reperientes monumentum, et ejecta humo inspicientes, gavisi sunt gaudio magno valde. Contemplabantur enim cum grandi delectatione ossa illius ingenuæ et spectabilis genere et multum exoptatæ : levatoque capite, quod jacebat in exciso lapide, illoque inspecto in ea parte, quæ terram tetigit, hoc breve sed sufficiens epitaphium, Hyltegardis Regina *d*, legebatur : quo lecto et audito, clamor omnium attollitur, canentium, flentium, laudantium Deum, qui de timore in securitatem, de spe in rem servos suos adduxit. Quis id gaudium inæstimabile et inopinatum valeat concipere, nisi id expertus vel simile? imo nec expertus. Semper enim jocundius experta, quam C mentis cogitatione concepta alliciunt, affectui suis blandiuntur, blandius demulcent. Spiritus omnium, qui aderant, pascebatur in jubilo, qui præ gaudii magnitudine nec poterat taceri nec plene explicari. Perfuso gaudiis totus ille Fratrum conventus exultavit uberius, anima eorum liquefacta est de electa et dilecta. Quid inde? nox illa ut dies illuminata est in deliciis expetendis. O beata nox! quæ tenebras ignorantiæ columnæ manifestatione purgavit! hæc nox, quam fecit Dominus; exultandum et lætandum in ea.

Verus sepulturæ locus indicatur a muliere peregrina,

et in eo corpus ipsius cum epitaphio invenitur,

d

13 Collectis interim ossibus sacri corporis et in pallio honorifice locatis, inveniuntur et calcei, mirum dictu, corio soluto sed incorrupto, filo tantum putrefacto. Deinde Pii Ludovici *e* Imperatoris monumentum aperitur; corpus ejus integrum reperitur, et corona in capite ejus glorioso de aurifrigio pretioso. Geminatur igitur lætitia, jocunditas duplicatur, exuberante causa exuberat effectus. Colliguntur Pii Regis beatæ reliquiæ, et maternis ossibus in uno sarcophago, separatim tamen, apponuntur, pari cum illis veneratione colendæ. His itaque gestis, D thesauri desiderabilis inventio longe lateque per Dei voluntatem citius innotescit. Omne etenim bonum quanto magis in commune deducitur, tanto magis elucescit : quæ enim utilitas in thesauro abscondito? Fama itaque frequens, digna laude nuntians, gratia præeunte velocius solito circumvolat, et ad novas delicias boni odoris effusione pusillos et magnos invitat. Currunt ergo sanctæ opinionis fragrantia respersi catervatim, tamquam ad nundinas, innumeri populi, ad suffragia genitricis et geniti; munera devotionis spe veniæ secum deferentes; diversis quidem afflicti angustiis diversas veniendi causas sumentes, sed omnes communiter de impetratis gaudere cupientes, non sunt fraudati a desiderio suo, desiderium eorum attulit eis Dominus. Cæcis visus, surdis auditus, loquela mutis, gressus claudis restauratur, curvus erigitur, paralyticus reparatur, fugit blasphemans insania, cessat vexatio dæmoniaca, mortuo redit vita. Quid per singula? Omni fere miraculorum genere glorificavit Dominus ossa in terris, secum feliciter regnantium in cœlis. Ut fiant vota, suggerit inspiratio divina; votorum solutionem prævenit liberalis misericordia; voluntas enim pro facto reputatur. Gloria in excelsis Deo et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. De multis autem et E magnis, quæ ad gloriam gloriosæ apud Deum Reginæ et filii ejus, ipse, qui facit mirabilia solus, sicut solus est bonus mirabiliter est operatus, pauca notavimus : quia ne invidis et incredulis et divinæ bonitati in hujusmodi detrahentibus, deridendi, subsannandi, nauseandi occasionem præstemus; ea dumtaxat referre utile duximus, quæ et convenienti testimonio in nostram venere notitiam, et satis superque sufficere possunt ad electorum suorum sanctitatis declarationem.

e proxime autem corpus Ludovici Pii.

ANNOTATA.

a *Campidonense cœnobium sub Ludovico Abbate, qui ab anno* 940 *et ad usque Majum anni sequentis præfuit, tertio vastatum fuisse auctor est Bruschius.*

b *Idem scribit S. Udalricum Augustanum Episcopum, cui fuerant reliquiæ monasterii combusti commendatæ, apud Ernestum Sueviæ Ducem, qui ipsum restaurare intendebat, obtinuisse, ut anno* 962 *Abbas ex recollectis monachis constitueretur Alexander : sub quo acta sint ea quæ sequuntur de invento corpore S. Hildegardis : vixit autem usque ad Augustum anni* 992.

c Minutor *videlicet sanguinis, Græcis* Phlebotomus, *a vena secanda dictus. Vulgus a frequentiori opere* tonsorem *appellat.* F

d *Hinc intelligas, versus supra num.* 5 *relatos ex Bruschio, non fuisse tunc inventos, sed postea scriptos.*

e *Obierat hic Ingelhemii prope Moguntiam anno* 840, 20 *Junii; quem Drogo frater suus Episcopus Metensis* in basilica S. Arnulfi, quo et mater ejus condita est, nobiliter sepelivit. *Ita coævus auctor vitæ : quando autem et quomodo translata videantur corpora, jam diximus.*

CAPUT III.

Cæci, surdi, muti, paralytici meritis B. Hildegardis sanati.

Cum igitur turba plurima conveniret, et de vicis ac villis, castellis ac civitatibus inveniendæ salutis gratia Campidonam properarent, eadem spe et desiderio adducta venit de *a* Richoltzried mulier lacrymosa, collo gerens filium quasi septennem, usu et facultate gradiendi penitus destitutum; diuturnus siquidem languor et validus pueri teneram depastus est carnem, qui extrema confectus macie ad mortem properare moribundus videbatur : dextrum quoque brachium

Sanatur paralyticus, *a*

A brachium ejus paralysi arefactum assidue dependebat a latere, nec ad sumendum cibum ori manum aliquo modo poterat admovere. Hoc onere pressa mater misera et miseranda, fatigata corpore, sed plus afflicta mente, in amaritudine animæ suæ, contribulati spiritus secum ferens sacrificia, ingressa est templum, flebilemque sarcinam in medio templi, spe suscipiendi misericordiam tuam Deus, ubi corpora illa veneranda tunc posita custodiebantur, deposuit; patrem misericordiarum et Deum totius consolationis gemitibus inenarrabilibus postulans, ut Sanctorum suorum intercedentibus meritis, languentis pueri dignaretur misereri. Deinde humo levatum et utraque manu apprehensum parens anxia circumducebat, magis tamen ille trahebatur, quam sequebatur. Hoc demum, dimissus a matre solus Dei adminiculo pedetentim gradi attentavit; confortatisque cruribus, digitorum grossitudinem vix superantibus, efficaces illos intercessores suos lætus circumivit. Manum quoque prius aridam, sentiens sibi restitutam, ori sine difficultate admovit; idque frequenter agens atque subridens, dono Dei quod experiebatur se adgratulari monstravit. Duo hic miracula patrata noscuntur, dum et facultas gradiendi restauratur, et manus arida vigore renovatur. Facta
B sunt hæc in conspectu multorum tunc præsentium et laudantium Deum, qui sanat contritos corde et alligat contritiones eorum.

visum recipiunt pueri,

15 Consolatus est et aliam matrem, in parvulo sugente ubera, consolator Deus: macula siquidem tumore eminens, vitri colorem exprimens, pupillam obvolvens, alterum oculorum pueri occupaverat, et eum facultate et actu videndi, caligine superducta, privaverat; quæ deformitatem vultus, detrimentum visus operabatur in puero, doloris amaritudinem in corde materno. Matre igitur ad illud magnæ efficaciæ propitiatorium adstante, et pro amovendo panno oculum obscurante obnixius supplicante; velamen illud visum impediens scissum, dissipatum disparuit; remotoque obstaculo, pupilla libera, visu recepto, delectatione vivendi se recreavit.

anus,

16 Duplicato pietatis suæ dono Pater luminum visitavit aniculam, utriusque oculi lumine destitutam: quæ licet jam defecta senio, quam alia causa latenti cæcitatis caligine laboraret; credens tamen omnia possibilia esse credenti, sciensque non esse apud Deum necessarium ordine ingressibili privationem in esse post habitum, cum fiducia, lucis aucto-
C rem, desiderio magis quam voce, deprecabatur, ut Sanctæ Reginæ filiique sui meritis lumen recipere mereretur. Exaudita est oratio ejus, et eadem hora in medio ecclesiæ, senio non impediente nec alia causa resistente, visus recuperatione lætificata, turbam præsentem lætificavit; et ad laudem et gloriam Dei, mirabilis in Sanctis suis et sancti in operibus suis, excitavit.

et puella.

17 Fuit nihilominus laude dignum miraculum subsequens, et ad virtutem perseverantiæ plurimum instruens. Puella quædam de Chemanshausen lippientibus oculis cæcitatis laborabat caligine, nec sine viæ duce in via se regere poterat absque errore. Hæc miraculorum coruscatione excitata, de invenienda misericordia nil hæsitans, ætate quidem juvencula, sed mente cana et fide devota, cum aliis adventantibus venit ad illa magnæ coram Deo suffragia potentiæ, caliginem oculorum cogitans amoveri, et lumine desiderato vultum suum vestiri. Volens autem Deus perseverantiam ejus probare, et probatam remunerare, desiderii sui effectum distulit, differendo accendit. Moram igitur faciens aliquot diebus in eodém loco, et limina templi assidue frequentans, suosque intercessores continue fletu et gemitu monens, et monendo ad pietatem movens, meliorationem quotidie experientia didicit; sicque D
paulatim proficiens, et ex profectus amore spe indeficiens, petendo, quærendo, pulsando indeficienter, sufficientem visus recuperationem obtinuit, fructumque piæ devotionis in seipsa nobis ostendens, ad similia incitavit.

ex ms

item miles,

18 Non dissimili ordine, magis tamen accelerato, cuidam de Zaitenbuch Converso facta est visus restitutio. Is cum adhuc mundo impostori *b* perversus deserviret, in conflictu cum adversario, ex vulnere sibi inflicto, unius oculi jacturam passus est; brevi autem tempore post conversionem, dolore super dolore adjecto, alterius oculi lumine destitutus, tetra cæcitatis caligine jacuit involutus. Duplici igitur contritione contrito spiritu, Deo immittente, venit in mentem venerabilium reliquiarum humiliter experiri gratiam. Duce itaque præeunte faustum arripiens iter, felicis propositi fieri cœpit executor. O prædicanda gratia! Vix laborem viæ inceperat subire, cum medicinam gratiæ in luminis receptione, licet tenuiter, sentiebat. Primo siquidem montes, deinde arbores, postea et homines cœpit discernere. Ibat ergo gaudens et tripudians, gratiam jam expertam duci suo prædicans; reique experientia jam aliquatenus consolatus, spe ad majora erigeba- E
tur, nec frustratus. Vix enim inchoatæ viæ media pars exacta fuerat, tum is, qui prius mœstus sequebatur, lætus præibat, viam carpens et viæ ducem non requirens. Perveniens autem ad locum exoptatum et ingrediens templum, flexis genibus coram sarcophago, veneranda ossa adoravit diutius, finitaque oratione, ad quælibet jam subtilia melius vivenda, promota est in eo potentia.

b

mulier,

19 Agnes de *c* Durnach, divino judicio lumine oculorum privata, multorum auxilia requirens, sed non proficiens, tandem beatissimæ Reginæ et filii ejus (quorum meritis crebra fieri audiebat miracula, humiliter se devovit, et ante voti completionem visum recepit. Postmodum, ut votum solveret, Campidonam venit; gratiam, quam acceperat, multis honestis personis attendentibus, prædicavit; et ad reddendas gratias Deo et Sanctis ejus, omnes qui aderant provocavit. Eberhardus Tridentinus, oculorum cæcitate percussus, post multorum attentationes remediorum, Veronam adiit, medicinam removendæ caliginis quærens, sed non inveniens. Ubi multa, licet incassum, consumpsit in medicos; dulci miraculorum fama, quæ per dilectos Dei Campidonæ fiebant, respersus, propositum illuc veniendi spe F
illuminationis arripuit, et opere implevit, in magna spiritus contritione et corporis afflictione. Veniens itaque ad locum optatum duce præeunte, salutem petiturus et gratiam, monasterium ingressus, sepulcrum, in quo beata ossa quieverant, intravit; totoque prostratus corpore, a filiis lucis æternæ, lucem sibi restitui petiit corporalem. Post aliquantum temporis spatium ducem itineris accersivit, at non invenit, tædio enim ac labore devictus recesserat. Quo comperto, miser ille et miserabilis, tribulatus carentia luminis et recessu ducis, orationi instabat ardentius. Exaudivit autem Deus clamantem ad se, meritisque suorum electorum, visum ei, et in eodem loco et in eadem hora, restituit. Conversus est igitur luctus illius in gaudium, tribulatio in jocunditatem, ut vere psallere posset: Dominus illuminatio mea et salus mea. Egressus ergo de sepulcro, de luminis reparatione illuminatori suo gratias reddidit, et gratiarum actione turbam præsentem incitavit.

et quidam Tridentinus:

surda auditum recepit

20 Mulier quædam de Erichfried, annosa et ad decrepitam vergens ætatem, judicio justitiæ Dei sensum audiendi amisit, quam pœna surditatis tædiis continuo et amplius afflixit. Cumque aures ejus constrictæ nulli exterius resonanti paterent audibili

Ex MS.

A bili; in concavitate tamen capitis interiori, quasi susurro continuus et quasi multarum sonitu campanarum, se conquerebatur vexari. Tinnitus siquidem capitis interius multiplex et inordinatus, cerebrum turbans, instrumenta audiendi obstruxit, ut sonum externus formatum capere non valeret per auditum. Hæc ingressa monasterium, inter vespertinalem synaxim, dum simplicis Dei multiplicem gratiam imploraret et suffragia eorum, ad quorum sepulcra commoraretur; mirum dictu, dicto citius impedimentum audiendi, surditatis causam, suo effectu per aures exire sensibiliter cognovit; tanto utique impetu et concussione, ut inter manus tenentium semianimis laberetur; et de ecclesia in porticum, ut ab aura refrigerium caperet, efferretur. Quæ post pusillum ad se reversa, et ad locum, de quo deportata erat, regressa, clare audivit, et de singulis submissa etiam voce interrogata convenienter respondit; et laudaverunt omnes Deum dicentes: Bene omnia fecit et surdos fecit audire et mutos loqui.

muta loquelam,

21 Sub ejusdem namque diei vespera puella quædam de Erringen adulta, Lutgart nomine, pulcra facie sed pulcrior fide, hac nocte una sospes et alacris lectum petiit, et membra soporis quiete refecit: expergiscens et multum se mutatam sentiens, exclamavit, patrem accersivit, accendi lumen rogavit. B Ille moram rumpens, venit cum lumine, causam clamoris sciscitans, sed responsum non accipiens; potentia etiam loquendi destituta puella subito obmutuit, et per tres hebdomades muta permansit. Pater anxius quæsivit consilium, nec invenit; petiit auxilium, nec accepit; pulsavit ad medicum, nec aperiebatur ei remedium: numquid enim medicus liberavit eam? Non: sed restitutio loquelæ ademptæ servabatur gloriæ et gratiæ felicis Hyltigardæ. Quid plura? de hominum desperans solatio, confugit ad divinum; vovet se præsentaturum filiam ad illas gratia plenas Reliquias, præparat candelam linguæ figuram exprimentem. Compos voti effectus, Campidonam venit, candelam dat tenendam virgini sacris ossibus adstanti. O ineffabilis gratia! Vix ardere cœpit candela, et restituitur mutæ loquela, et exclamavit voce magna, Domina et vere Beata Hyltigarda! exultans certe et jubilans ex miraculosa, quam in se experiebatur, operatione, ecliptica *d* usa est oratione. Exclamaverunt et homines, qui aderant, glorificantes Deum et dicentes: Vere Dominus est in loco isto. Ecce rei gestæ ordine considerato, poterit attendenti videri non immerito, quod neque hæc peccavit, neque parentes ejus, ut muta efficeretur; sed ut manifestarentur opera Dei et merita C Reginæ in illa.

Curantur claudus,

22 Miraculorum igitur gloria invitante, molendinarius quidam de Gonreburch, longa invaletudine debilis et claudus, spe salutis ac desiderio accensus, locum petiit expetendum, baculi suffragio sustentatus; qui Sanctorum meritis suffragantibus, desiderii sui effectu potitus, abjecto baculo sanus rediit, sine baculi subsidio; insuper ad onera deferenda collata est ei fortitudinis sufficientia; ut vere dicere posset: Fortitudo mea et laus mea Dominus, et factus est mihi in salutem.

et paralyticus unus,

23 In villa Gertrichsried, vir nomine Bertholdus, totus languore paralysis dissolutus; et omnium fere membrorum officio destitutus, lecto continue per multas hebdomadas decumbebat, de recuperatione sanitatis desperans, finemque doloris et miseriæ cum miseræ vitæ fine miser exspectans. Audiens vero per gloriosa Reginæ ac Regis merita, pie petentibus optata præstari beneficia; spe resumpta erectus, veneranda se visitaturum corpora ex voto cordis proposuit, et votum voce expressit. O Christi pietas inæstimabilis! Vere nescit tarda molimina Sancti spiritus gratia. Vix æger votum expresserat, D et solidatis membris, membrorum compagibus sanatis, vigore donatum se sentiens, cum alacritate surrexit; arreptoque baculo, magis consuetudine ambulationis, quam pro necessitate sustentationis, voti sui non tardus executor Campidonam festinavit: ubi divinæ pietatis opus, circa se gestum, gaudens et gratias agens, ordine referebat. Vicinos quoque suos utriusque sexus nobiles, qui eum languentem noverant, et tunc nutu Dei orationis causa convenerant, subita mutatio dexteræ Excelsi, circa illum exhibita, in admirationem, ipsos autem, qui aderant, in gratiarum actionem excitavit, ut vere psallere possent, Magnus Dominus et magna virtus ejus. Nec mirum: omnipotentis Dei virtus meritis electorum suorum mulierem de Wangirir, multis annis contractam, ad salutem erexit; alterius brachium curvum ad usum debiti officii clementer extendit. Conradi, militis cujusdam de *e* Faucibus, genua dissoluta et crura debilia solidans, roboravit; qui occulta ægritudine multo tempore ambulandi laborans difficultate, post votum expressum, iter laboriose inceptum, cum socia conjuge sua, expedite peregit. Compos autem voti effectus, ad locum destinatum pertingens, et ibi pernoctans, nil pristini doloris E sensit: et gratias egit Deo dicens: Exaudivit Dominus preces meas et statuit supra petram pedes meos, et direxit gressus meos.

alii tres,

item puer.

24 Roberti de *f* Pfullendorf, viri militaris, filium parvulum, nondum septennem, paralysis passio vehemens vexavit; crevitque vexatio et involvit infirmitas, adeo ut interdum sub unius noctis spatio quadraginta vicibus ejus iteraretur cruciatus. Pater igitur mœstus, nec interpolato sed continuo dolore afflictus, audiens gratiam sanitatum exuberare in monasterio Campidonensi meritis matris et filii, votum vovit pro puero, corde pio et affectu paterno, proponens et disponens ducere parvulum ad id medicinæ cœlestis asylum. O divinæ misericordiæ larga benignitas! Ex tunc Dominus de cœlo respexit, et cessavit quassatio, et consolatus est pater in filio, et filius in semetipso. Sanitati igitur donatum parvulum duxit pater Campidonam, juxta voti propositum; gaudentemque et ludentem præsentavit in templo, offerens sacrificium pro eo liberato; præterea se et conjugem suam filiosque annuo censu obligavit, Sanctis ibi quiescentibus singulis annis persolvendo.

ANNOTATA.

a *Chorographicæ tabulæ, quibus Sueviæ utriusque et vicinæ Bavariæ continetur descriptio, neque hunc locum, neque alia multa infra nominanda exhibent: eorum igitur designationem expectamus ab istarum regionum peritioribus: suspicamur etiam haud pauca hic nominari, quæ vel appellationem nunc mutarint, vel ob sui exilitatem non meruerint in tabulis istis notari.* F

b *Scriptum in ecgrapho nostro,* imposito.

c Durnach *vicus solum* 4 *aut* 5 *p. m. Campidona distat ad Orientem.*

d Ecliptica oratio, *id est, defectuosa.*

e Fauces *aliis* Faucianum, *oppidum Sueviæ in confinio Tyrolis, vulgo* Fussen, *distans Campidona plus quam* 20 *m. p. cis Lycum fluvium.*

f Pfullendorf, *inter Tubingam et Constantiam, huic quam illi propior. Sunt qui* Bragodurum *Ptolomæi esse velint.*

CAPUT

A

CAPUT IV.

Energumeni meritis B. Hildegardis liberati, hydropici et contracti sanati, mortui suscitati.

Liberatur energumena una,

Summæ bonitatis Deus non solum ægritudines curavit ob merita suorum, sed et dæmones fugavit. In vico Ermengers, sub opacæ noctis tempore, mulier quædam a principe tenebrarum correpta, crudelissime vexabatur; clamore horribili, non modo virum suum et familiam suam, sed vicinos excitans, tanto acrius in ea sæviente, quanto citius ab ea expellendus. Convenientes itaque vicini, videntesque miseram miserabiliter affligi, pietatis moti compassione, unanimiter omnes venerabilis Hyltegardæ et Pii Ludovici auxilium implorantes, exclamaverunt ad Dominum, et exaudivit eos. Audiens enim draco ille, quem formavit Deus ad illudendum ei, Sanctos nominari; virtutem eorum non sustinens, a facie ipsorum fugit; egressus a muliere, quam expresse possideret, deditque locum Spiritui sancto, ad refocillandum animam, tanto vehementius, quanto brevius afflictam, ut illud adimpleretur : Surge Aquilo et
Cant 4, 16
B veni Auster. Liberatam autem a spiritu immundo, cum gaudio Spiritus sancti, adduxerunt amici Campidonam, quæ gesta fuerant circa eam narrantes, et ad laudandum Deum in Sanctis suis ecclesiam Dei intrantes.

et altera,

26 Alia mulier, misera miserior, multis annis dæmoniaca, amicorum ministerio laborioso ad sacras est adducta Reliquias; ubi graviter quidem vexata, et horrorem incutientibus debacchata est vocibus, tamquam maligno hoste suam prævidente vel timente ejectionem imminere. Quo meritis electorum Dei suffragantibus fugato, illa diu captiva filia Sion est liberata; quam spiritus nequam egrediens, sine misericordia concutiens, semianimem reliquit. Quæ citius resumpto spiritu, suam sentiens liberationem, liberatori suo Deo gratias egit. Factum est id multis astantibus et exultantibus Deo adjutori nostro et clamantibus, Isti sunt, quos elegit Deus in caritate non ficta, per quos tanta facit mirabilia.

Sanantur contractus manibus,

27 In Parasceve, hora divini officii, concurrentibus omnibus ad sacram Corporis et Sanguinis Jesu Christi communionem, juxta ecclesiasticam illius provinciæ consuetudinem; Conradus faberferrarius magister, præcepto non obediens vel cupidati satis-
C faciens, fabrili operi alaciter insistebat. Et ecce justo Dei judicio, malleo cadente a dextera et forcipe a sinistra, utraque manus curvata est et contracta. Exclamans autem juvenis, et subita iræ Dei percussione tactus et territus, properabat ad monasterium, adiit sarcophagum, petiit auxilium. Universi qui aderant, cum eo et pro eo clamabant ad Dominum; nec tunc exaudivit eos, nondum enim venerat tempus miserendi ejus. Expletis Divinis, omnibus egredientibus et ille tristis abscessit. Brevi mora exacta, flens et ejulans, non propter primam repulsam desperans, rediit, ascendit, manus sarcophago superposuit; et mox erectæ sunt et extentæ, et priori sanitati restitutæ : et lætata est omnis Campidona in tam evidentis miraculi gloria.

hydropica a

28 Non minus gloriosum, imo gloriosius videri potest, quod huic subjungendum est. Mulieris cujusdam in *a* Burgauw venter, imo totum corpus, ex humorum distemperantia intumuerat, et ex tumore cruciatus per momenta crescens adeo invaluerat, ut ab omnibus morbo hydropis laborare desperabiliter judicaretur, nec ad eam curandam quasi desperatam cura aliqua adhiberetur; ne vero spes recuperandæ salutis in ea penitus extingueretur, agebant magnalia Dei, quæ audiebat quotidie per electos Dei Campidonæ fieri. Deo igitur inspirante, placuit D
ei, ut illorum devotissime se voveret pietati. Quo facto, intra triduum omnino detumuit, et ad pristinam mediocritatem reformata, medicos suos læta visitavit; gratiam et gloriam annuntians, et ad glorificandum Deum audientes invitans.

EX MS.

b et hydropicus;

29 A simili periculo, non dissimili remedio, Conradus de *b* Thuringen sanatus est. Cum enim ventris tumore immoderato cruciaretur, et plurium experimentorum nullum capiens fructum, cruciatus finem solum mortis expectaret remedium, saniori quorumdam consilio, veneranda piorum ossa se visitaturum proposuit ac promisit, si divina miseratio id exequendi vires ei concederet. Promissionis devotioni præsens affuit gratia : præparationem enim cordis contriti audivit, Deus, auris tua. In brevi sibi tumore decrescente ventris, præfatus Conradus ad consuetam gracilitatem reparatus, juxta votum suum venit Campidonam, matre sua simplici muliercula comitatus, modum et ordinem suæ asserens reformationis, pariensque in cordibus audientium piæ augmentum devotionis. Hujus assertioni, orandi causa advenientes post triduum, constantissime perhibuerunt testimonium : et lætati sumus in his, quæ dicta sunt nobis. E

contractæ duæ,

30 In villa Burgouw puella, utriusque manus contractione debilis et ad operandum inutilis, ea spe et spiritu ducta quo prænotata hydropica, simile fecit votum, et similem etiam consecuta est effectum, In voti enim expressione, lætificata est manuum restitutione. Consimili gratia mulierem de Gervigishosen Dominus visitavit. Hæc fere biennio naturali gressu destituta, genibus et manibus terræ innixa, monstruoso tractu gradiendi seu rependi officium exercuit. Quæ sancto accensa desiderio, ubi se devovit piæ matri et filio, naturali pedum functa officio, cum amicis et notis rem gestam testantibus, gaudens venit Campidonam, ad venerationem eorum, a quorum meritis se gloriabatur accepisse veniendi potentiam.

paralytica

31 In villa Marvisieren, cuidam diu paralyticæ, pro reformandis viribus desideranti Reliquias visitare, currum amici præparabant, ut vehendo ad locum optatum eam perducerent. Quæ abhorrens currum ascendere, elegit rependo propositum consummare, ut laboris magnitudine salutem mereretur invenire. Videns autem Deus fervorem in muliere, sciensque mentis conceptum ipsam exequi non posse, miseræ membra solidavit, vires reparavit, gressum restituit. F
Exultans igitur et gratias agens, non tremens sed alacriter gradiens, suum effectui mancipavit desiderium; cujus gloriosæ curationi, cum multis aliis, etiam Sacerdos ejus perhibuit testimonium.

et paralyticus:

32 Berchtoldus, Hultrudis filius, de *c* Loppenhusen, in dorso et femore et crure sinistro, multis diebus, tanto dolore torquebatur, ut ad eumdum erigi, etiam baculi suffragio, non valeret. Miraculorum igitur fama trahente, quæ per electos Dei crebra fieri audivit, Campidonæ curru conducto, recuperandæ salutis desiderio locum aggressus est exoptatum : ubi ad valvas templi depositus, a duobus viris tollitur; et ante sarcophagum, pretiosum illum thesaurum continentem, locatur. Votum igitur solvit breviter, sed devote; oravit nil hæsitans, sed de impetranda sanitate plurimum confidens. Exaudita est autem oratio ejus, quam brevem esse oportuit, propter eorum importunitatem qui eum advexerant; nec ibidem moram facere, peculiaris rei necessitate eos revocante, poterant vel volebant. Sublatum igitur de templo currui imponunt, domum revehunt, de impetratione salutis quidem hilarem et certum, etsi non re, spes tamen non confudit : quis enim speravit in Domino et derelictus est? Post paucos igitur

EX MS.

A tur dies dolore fugato, usu gradiendi restaurato, pedes rediit Campidonam; Deo et dilectis ejus gratiarum referens actionem, quorum meritis ille sanat contritos corde, et alligat contritiones eorum.

puer submersus vitæ restituitur,

33 In villa Immnriet, Wernhardus, Waltheri et Adelhaidis filius, puer parvulus, quasi triennis, e domo parentum sine custode egressus est. Cumque incaute evagaretur, nec quid cavendum esset ratione discerneret (ætatis siquidem teneritate impediente, rationis usum necdum habebat) in fossam, de qua limus exceptus erat, aqua plenam, corruit; totusque, genuum summitate excepta, aquis coopertus, fundo limoso resupinus inhæsit. Modico temporis exacto spatio, mater circumspiciens, nec filium videns, ad quærendum puerum emisit famulantem puellam: quæ illum circumquaque quærens, nec quæsitum inveniens, tandem ad foveam venit; puerumque extinctum, et a juvene ejusdem pueri consanguineo, qui casu advenerat, extractum invenit. Tollitur puer, domum refertur, clamore funesto prævolante submersionem pueri nuntiante. Flent et ejulant parentes, accurrunt vicini condolentes, volvunt, nec proficiunt, nec vitalis spiritus aliquid in eo comprehendunt. Quid plura? post desperationem B de pueri vita, venit in memoriam numquam a memoria delenda B. Hyltigardis cum prole sua: quam dum in auxilium precibus lacrymosis invitant, dum vota pro puero vovent; inter voces precantium et vota voventium, puer reviviscit, et ad sanitatis integritatem citius reparatur. Quem post paucos dies parentes, vota solventes, medicis suis Campidonæ repræsentaverunt; multorumque testimonio suam tristitiam in gaudium conversam astruxerunt, ad laudum præconia Deo et electis persolvenda, omnes qui aderant excitantes, quia filius eorum mortuus fuerat et revixit, perierat et inventus est.

item puella in puteum lapsa

34 Non minus gloriose ac Deo digne suscitata est, a simili mortis genere, Manigaldi viri militaris filia, per Reginæ ac Regis invocationem ac merita. Hæc dum ad hauriendam aquam levitate puerorum properaret, ex subita et minus cauta inclinatione pessumdata, capite verso deorsum, corruit in puteum. Quo comperto pater et mater cum familia, flentes ac ejulantes accurrunt; quorum clamore miserabili amici et vicini cuncti ad illud lamentabile spectaculum convenerunt. Haud mora, pater descendit in puteum, alio ipsum sequente ac tenente, ne amore eripiendæ filiæ pater mergeretur; qui et C ipse a stante super puteum propter eamdem tenebatur cautelam; aqua enim putei tantæ profunditatis erat, ut proceri hominis longitudinem altitudine superaret, nec aliquis fundum putei attingere pedibus, nisi caput ejus operiretur fluctibus, posset; eapropter primo descendentem in aquam teneri oportebat, ne si non teneretur periculo subjaceret. Labore igitur miserabili quærens filiam et inveniens pedes ejus sursum erectos pedibus suis compressit, sicque attraxit; donec id onus flebile manibus comprehensum, ad superstantem levaret, et ille stantibus super puteum porrigeret. Deinde ad paternam domum defertur, sequentibus et plangentibus qui in villa fuerunt fere omnibus: erat enim puella nobilis, benignæ mansuetudinis, jam quasi septennis. Accedunt ergo amici et familiares, omnem diligentiam,

et certo mortua.

omnia experimenta, quæ circa submersos attentari solent, propensius impendentes: nunc illam igni applicantes, interdum volventes; modo pedes sursum, caput deorsum vertentes. Has autem variationes sæpe ac multum frequentantes, nil consolationis acceperunt; non enim in corpore illo aquis suffocato aliquis vitalis motus deprehendi poterat, quippe a quo vita recesserat. Consumpta igitur sine fructu humana industria, nec consumpta sed crescente mœroris angustia, ad divina properandum fuit et D properatum est auxilia. Cœperunt igitur, primo parentes, deinde omnes præsentes invocare illam semper invocandam Hyltigardam et filium ejus, pro liberatione puellæ vota voventes ex corde. Exaudivit autem Dominus contritorum lacrymosa suspiria, et piæ devotioni ipsorum fructum propitius indulsit optatum. Ex illa enim hora salus domui illi facta est, puella a morte liberata est; vere enim mortuam, et vere vitæ redditam, omnes, qui aderant, et videbant et jurabant. Omnes ergo inæstimabiliter consolati sunt, et domus impleta est ex clamore: Te Deum laudamus; cui vivit quæ mortua fuit. Post transactum breve temporis curriculum, opportunitate accepta, pater et mater, comitante filia, cum multis ex vicinia, venit Campidonam, ad vota solvenda pro virgine *d* Maria. d

35 Et [hæc] tantum de miraculis principalioribus, et in veritate efficacioribus: nam tot et tanta sunt ibidem facta a prima fundatione monasterii Campidonensis, inchoata anno septengentesimo septuagesimo tertio usque in anno millesimo quadringentesimo nonagesimo tertio, virtute operantis Dei per felicissimam Hyltigardem et ejus filium, E nomine Pium Ludovicum Imperatorem, quod prolixum et nimis longum esset ad scribendum; et jam

Longa solent sperni, gaudent brevitate moderni.

Quare prædicta signa compendiose sufficiant bonis Christi fidelibus hominibus. In hoc Imperiali monasterio Campidonensi, dedicato a Papa Adriano, qui personaliter cum grandi cœtu populi Cardinalium et Episcoporum, singulis ex statibus mundi clericorum et laicorum, scilicet Caroli Magni et Hyltigardis cum pueris eorum, scilicet Pipino, Ludovico et Carolo et *e* Lothario filiis; ac Rotrude, e Gissa, *f* Hyltigarde et Berta filiabus, dedicavit in f anno septingentesimo septuagesimo septimo die Ascensionis Christi vel circa: nam eo tempore exportata fuerunt de Roma, ex petitione Caroli et Hyltigardis, integra corpora Sanctorum Martyrum Gordiani et Epimachi, cum Reliquiarum aliarum sarcinis et numero et multitudine grandissimis, et *g* Indulgentiis maximis. Etiam pro tunc Carolus g altissimis privilegiis ipsum dictum monasterium sublimavit ultra alia loca et hominum habitacula. Nam omnes villæ, castra, oppida, silvæ, vivaria, piscaturæ, venaturæ, thelonia, ac omnes, superiores conditiones respicientes, spiritualia et secularia F in *h* Goiis Hylergowe, Angusgowe, Segowe, Ris- h gowe et aliis dedit monasterio Campidonensi, cum judicibus singulis ipsius maleficii; taliter, quod perpetuis temporibus solum Abbas Campidonensis deberet hujusmodi regere et dominari, ac singula officia spiritualia *i* ac secularia ad providendum constituere, i et hoc cum personis idoneis. Nam pro tunc nulla civitas erat in tota Suevia, demptis civitatibus Augusta et Pfullendorf; quia alia erant solum oppida, villagia seu villæ. Fuerunt autem rura, data cœnobio, ipsius Hyltigardis Reginæ res hereditariæ; quas ipsa cum adjuvamine Caroli, ob animarum eorum et singulorum consanguineorum eorumdem salutem, ordinavit dicto cœnobio, in honore Sanctissimæ Virginis Mariæ, Sanctorum Martyrum Patronorum, scilicet Gordiani et Epimachi, nec non et omnium Sanctorum, quibus sit laus et honor per infinita secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Burgow, *Oppidum inter Ulmam et Augustam ad Mindelam fluvium, ad 50 p. m. distans Campidona.*

b Turingen, *inter Ravenspurch et Merspurch ad fluviolum*

A *fluviolum Ach, non longe a lacu Brigantino sive Constantiensi vulgo de Boden-zee.*

c Loppenhausen *ad Camlachum rivulum, media fere via inter Campidoniam et jam memoratum Burgoviam.*

d *Hoc nomen videtur fuisse puellæ*

f *Scriptum erat* Gertrude: *sed* Rotrudem *constat inter filias Caroli primogenitam fuisse:* Gertrudis *nulla nisi apud fabulatores nota est. Merito autem omittitur hic* Adelaidis *in obsidione Papiensi nata an.* 774, *et in itinere versus Franciam mortua ipso anno. Omitti etiam debuisset* Hyltigardis, *cum hæc agerentur (si vere acta sunt) necdum nata; quippe quæ ante expletum primum vitæ annum obiit, solis* 40 *diebus superstes matri. De utraque constat ex epitaphiis, quæ jussu Caroli Magni composuit nobilis tunc Poeta Paulus Warnefridi, et impressa extant primo apud Bruscium, tacito auctoris nomine (unde Baronio agnoscendum quod Alcuini esse crediderit) deinde in Francicis du Chesne, in ipso Pauli opusculo, quod de Metensibus Episcopis scripsit: nam Metis utraque sepulta fuit, uti et amitæ duæ, et ipsa mater.*

g *Indulgentiarum in dedicationibus instituendarum usum eo seculo fuisse, nullo certo exemplo probari poterit: posteriorum Pontificum largitiones eæ fuerunt, a* B *quibus acceptas ad tempus fundationis primæ perperam retulit posteritas imperita.*

h *Teutonibus* Ow *vel* Aw *pratum seu pascuum est, hinc derivatur vox collectiva* gheaw *et contractum* gaw *vel* gow, *pro regione, adeo frequens in compositis, sicuti ab* hem, heim, *vel* bom *domus, fit aliud collectivum æque in nominibus locorum frequens* ghem *vel* gom *pro civitate aut oppido: quæ deinde hic nominantur* Gojæ *ab* Hilera, Sega, Augusa *et* Risa *fluviis, ut credo, ipsas irrigantibus, nomen habent. Horum grandior et notior* Hilera *Campidonam præterfluit, et Danubio immergitur e regione Ulmæ.*

i *Hinc illud ad calcem Vitæ descriptum rubris litteris.* Campidona sola judicat ense et stola.

APPENDIX

Ex Annalibus Suevicis Martini Crusii.

Fuit longo tempore, post conditum hoc cœnobium, quidam Eques auratus, Manigoldus Fridraner, in arce Freudenbergia habitans: is filiolam habebat cui nomen Felicitati: quæ aquam ex puteo insciis omnibus allatura eo incidit, nec ante quinque horas reperiri potuit. Cum tandem reperta esset, pedibus sursum ac capite deorsum conversis, nec ullum signum vitæ in ea appareret, pater dolore exanimatus vovit se centum libras ceræ et alia ad tumulum S. Hildegardis oblaturum. Puella in altari posita erat, donec sepulcrum fieret, in quo humaretur. Quo facto, cum ab altari levaretur, risit: gaudio magno exorto, manu patris deducta domum est. Postridie ipse, Salamo-villanus Abbas, ac puella, Campidonam venere; gratiæ Deo actæ, votum S. Hildegardi persolutum est. D EX ANN. SUEVICIS.

37 Quondam scholasticus quispiam, in flumen Ilarum incidens, undecim ibi horas jacuit. Hic extractus et pro mortuo habitus, a matre ad sepulcrum Hildegardis positus est. Pater Hildebrandus Ramer, præcipuus Campiduni caupo, corrogavit cunctos ex ecclesia S. Magni Presbyteros et ludi magistrum cum scholasticis, ut ad tumulum Hildegardis pro vita mortui orarent. Precantibus his et una populo, puer dexteram pectori suo imponens revixit. Tunc gaudium omnibus campanis publicum significatum fuit, Deoque et Hildegardi gratiæ actæ. *Quid ad hæc homo hæreticus, ne suo ipse convictus testimonio cogatur erubescere?* E Soli, *inquit,* Deo laus debetur, qui gloriam suam alteri non dat: *utique tamquam primo boni omnis fonti, alioqui ipse,* qui glorificantes se glorificat, *eosdem cupit glorificari etiam ab hominibus, et ideo eorum rite invocatorum intuitu miracula patrat. Quid autem ad primum?* Ethnici quoque, *inquit,* diis suis vota faciebant et persolvebant. *Numquid et ab iis percipiebant beneficia, qualia nemo facere potest nisi Deus, aut nisi fuerit Deus cum eo? Reipsa autem, non Sanctis, sed Deo vota faciunt et solvunt Christiani orthodoxi; dicuntur tamen etiam Sanctis facere ac solvere, quando faciunt ac solvunt intuitu beneficiorum a Deo per Sanctorum intercessionem speratorum aut impetratorum. Sic templa et altaria eriguntur Deo, cui soli in iis offeruntur sacrificia; quando tamen, ut fit plerumque, ea fiunt in memoriam ac venerationem alicujus Sancti, et ipsa nomen ab illo accipiunt et de illo Missa fieri dicitur: ut sub illa nominum diversitate habeatur distincta significatio diversarum in eadem specie rerum, ad omne humani sermonis commercium necessaria, quæ per commune omnibus sacrificiis, altaribus, templis unius summi Dei nomen non haberetur.*

C

DE S. SVIBERTO EP. VERDENSI, F D. P.

IN SAXONIA INFERIORI.

POST AN. DCCC.

De *S. Swiberto Episcopo, Frisonum et Boructuariorum Apostolo, Cæsaris-werdæ ad Rhenum sepulto, prolixum Commentarium dedimus* 1 *Martii; ubi* § 8 *fuse probatum est, quam male a multis scriptoribus confusus fuerit cum eo alter Junior, Verdensis ad Aleram in Saxonia inferiori Episcopus. Ea nihil opus est hic repetere, cum vel sola temporum ratio distinctionem utriusque necessariam esse convincat. Obiit enim prior iste anno Domini* DCCXIII, *quando is, de quo nunc agendum est nobis, verosimiliter necdum natus erat: siquidem Episcopatuum Saxonicorum institutio ad finem seculi* VIII *spectat. Habemus nos insigne Chronicon, a quodam scriptore Saxonico, et quantum colligere potuimus Magdeburgensi monacho, descriptum in membranis, perductumque ad annum* MCLXXXI, *cum singulari cura rerum ad Saxoniam pertinentium. In hoc ad annum Domini* DCCLXXXI *habentur sequentia:* Rex Carolus, *ex Italia* in patriam reversus, succedenti tempore, *puta sub autumnum anni jam dicti,* Saxoniam intravit: eamque in octo Episcopatus divisit, id est, Bremensem, Halverstadensem, Hildenesheimensem, Fardensem, Paderbrunnensem, Mindensem, Monasteriensem, Osenbruggensem: et terminos iisdem Episcopiis constituit.

Episcopatuum Saxonicorum institutio,

post an. 781,

2 *Hæc ille: et tamen non tam initia Episcopatuum, quam ecclesiarum, quibus sui postea Episcopi obtigerunt, intelligenda sunt indicari. Etenim vetustissimum rerum Francicarum Chronicon, ab anno* DCCVIII *usque ad* DCCC *pertingens editumque tomo* 2 *Francicorum du Chesne, de anno* DCCLXXX, *hoc solum dicit:* Saxones, derelinquentes idola, Deum verum adoraverunt... ædificaveruntque ecclesias. *Id quod alius, usque ad annum* DCCCVI *scribendo pertingens, auget et explicat his verbis:* Carolus Rex perrexit iterum in Saxonia... divisitque ipsam patriam inter Presbyteros et Episcopos

AUCTORE D. P.

A scopos seu et Abbates, ut in ea baptizarent et prædicarent. *Ubi Episcopos non alios puto intelligendos quam Coloniensem ac Moguntinum; ut scilicet bifariam divisa per Carolum Saxonia in Wesphalos Ostphalosque, cum respectu ad utramque ripam Visurgis, mediam regionem intersecantis, Westphali quidem ad Coloniensis, Ostphali ad Moguntini Episcopi procurationem spectarent; sub eorumque jurisdictione constitutæ censerentur ecclesiæ, quæ Presbyteris Abbatibusque attributæ, postea ipsæ factæ sint Episcopales; cum scilicet baptizato tandem anno* DCCLXXXV *præcipuo Saxonum Duce et rebellionum incentore Witikindo, firmiores radices cœpit fides agere istis in partibus. Sed neque hoc statim: demonstratum est enim ad* XXVI *Martii, S. Ludgerum, qui primus Mimigardifordensibus Episcopus obtigit, ante annum* DCCCI *non fuisse Episcopum consecratum; et Mindenses primum suum Præsulem Erkanbertum, a Leone III munus consecrationis accepisse tradunt, adeoque non ante annum* DCCXCIX.

785,

3 *Ut ut sit, Verdensem Episcopatum utroque illo haud multo antiquiorem esse facile apparet; atque adeo integro fere seculo hujus initia distare ab obitu prioris Sviberti: de quo si pauca indubitatæ fidei documenta supersunt, ut est ad kalendas Martii ostensum; pauciora adhuc* B *habentur de posteriori, cujus antiquorum scriptorum omnino nullus meminit; sed hoc apud Krantzium extat elogium in Metropoli lib.* I *cap.* 6. Quartum jussit Rex esse Episcopatum in loco Konende, illo tempore satis celebri atque habitatoribus frequenti: sed deinde ad commodiorem locum, in Verdam transtulerunt ibique consecratus est jussu Regis Episcopus, vir magnæ sanctitatis, Swibertus, professione monachus, Abbas natione Anglicus... qui cum audiret congentiles suos Saxones... jam auscultare Evangelio, domitos armis Caroli; præstitit hoc Christo, præstitit hoc genti, quam sibi et suis cognatam intellexit, ut transito mari convolaret in provinciam prædicatoribus indigentem, quod messis multa et pauci cernerentur operarii. Hujus viri zelum cernens Rex Carolus, jussit Ecclesiæ novæ Verdensi primum Episcopum consecrari. Vir autem sanctus zelo Dei fervens, provinciam sibi creditam solerter obivit; serensque verbum Dei in agro cordis humani, multos convertit ad Christum; et sacræ religionis adeo implevit officium, ut et populum Dei credulum quotidie multiplicaret, et ipse bonis exemplis iter regni cœlestis præmonstraret; multis clarescens miraculis, dum viveret; pluribus etiam effulgens, dum jam C seculo et vita functus migrasset ad Christum. Celebrem servant provinciales memoriam magni itineris, quod pro Christo et ejus religione uno sole eum memorant peregisse.

et 800 facta est:

in hac primus Verdensis Episcop. factus S. Svibertus,

miraculis clarus

4 *Hactenus Krantzius; qui deinde cap.* 21 *queritur, quod ea fuerit* Annalium simplicitas, ut vix nomina in iis Pontificum invenias annotata; quantum temporis præfuerint, quæ sanctitatis monumenta dederint, quæ rerum fundamenta jecerint futurarum, omnino nihil reperias. *Habuit igitur aliquos Annales, quos sequeretur Krantzius, sub finem seculi* XV *scribens, ex quibus libenter credam ea accepisse quæ supra diximus de Swiberto; nec enim necesse est credere, etiam primum in ordine, solo dumtaxat nomine fuisse notatum: quandoquidem et hoc cap.* 21 *et infra cap.* 29 *de aliis Verdensibus Episcopis agens eorumdem Annalium fidem citat, in iis quæ pauca narrat, uti hic narravit de Sviberto: quod idem rursum facit lib.* 2 *cap.* 30 *agens de aliis post secutis. Ut autem plus notatum non fuerit de Sviberto quam solum nomen, ut ita ibi notatum fuit, ut simul de Sanctitatis cultu ac titulo et ipse et nos post eum possimus esse securi.*

ita Krantzius ex Annalibus:

5 *Etenim cum anno* MDCXXX *Franciscus Guilhelmus, Osnabrugensis pariter et Verdensis Episcopus nec non Mindensis atque Ratisponensis, templum Cathedrale Verdæ in meliorem formam redigere pararet, et* D pavimentum moveretur, inventa fuit una tumba cum plurium Episcoporum reliquiis. Illas Episcoporum fuisse, partes ex sacro vestitu Pontificio, pedis, mitris, sandaliis, aliisque signis denotabant. Sanctorum item liber antiquissimus ecclesiæ habebat, ante aliquot secula corpora primorum Episcoporum in unam tumbam eo translata: SS. Sviberti, Tanconis, Pattonis, Cerilonis, Cortylæ, Nortylæ, Erlulphi Martyris atque Harruchi. Ossa itaque in novam tumbam ad id paratam per Sacerdotes collecta, et a sua Celsitudine obsignata, retro altare majus pro custodia reposita fuere. *Hactenus verba Verdensis Synodi eodem anno celebratæ. In ea quæ de Sancto nunc habetur Lectione, Translationis dies notatur fuisse* X *Martii. P. Mulman iisdem fere verbis hæc eadem olim perscripsit, addiditque, quod cum ipso* anno MDCXXX furor Suecicus eas in partes irrueret, eadem ossa præfatus Dominus Episcopus secum asportavit et hic deposuit, *Osnabrugi, quantum per conjecturam assequimur, tunc ordinaria Episcopi residentia: qui deinde Ratisbonam commigrans, easdem sacras Reliquias anno* MDCLIX *secum transtulit, et in* E *Episcopali suo palatio depositas honoratiori loco collocavit, ad privatum potius familiæ suæ, quam publicum ceterorum diœcesanorum cultum. Ita multa interroganti indagantique R. P. Benedicto Painter, nostri ibidem collegii Rectori, Novembri proxime præterito retulit Reverendissimus D. Gedeon Forster, ætate grandævus, et olim diœceseos Ratisponensis Visitator Generalis; asserens præterea ab Episcopi et Cardinalis præfati hærede, Illustrissimo D. Ferdinando Comite a Wartenbergh, Monachium asportatas fuisse prænotatas Reliquias, ac verosimiliter in ipsum illud templum quod a Patronis Wartenbergicum dicitur. De his porro licuisset Monachio petere distinctiorem notitiam, si post instructionem Ratisbona serius allatam, plura inde quærendi tempus indulsissent properantia præla: nunc id curabunt posteri nostri.*

ex quibus an 1630 scitum, ejus aliorumque sex reliquias,

insimul junctas fuisse,

ea nunc in Bavaria habentur.

6 *De S. Pattone egimus* XXX *Martii, de S. Tancone* XVI *Februarii. Catalogus Præsulum Verdensium Synodo prædictæ adjectus, ubi ad nomen Harruchi in ordine octavi venit,* sub hoc, *inquit, a* summo Pontifice canonizati sunt S. Tanco et S. Patto, *miraculis clari. Unde id Synodus acceperit nescio; et, si verum est, nihil dubito quin pro diebus jam notatis fuerit eorum cultus, æque ac Sviberti, apud Verdenses continuatus* F *speciali festo: quamvis solius Sviberti officium, tamquam Patroni Verdensium præcipui, locum invenerit inter propria Sanctorum ecclesiæ et diœcesis Osnabrugensis, vulgata anno* 1652 *a prælaudato Episcopo, sub ritu Semiduplicis cum lectione quarta ex Krantzio sumpta; et memoria Inventionis translationisque prædictæ, idque ad hunc* XXX *Aprilis: cujus diei cum nusquam meminerit Krantzius, et vetera Osnabrugensia anno* 1516 *excusa, imo ipsa etiam Saxonicarum aliarum ecclesiarum Breviaria cetera, Verdensis, Sviberti nomen prætereant; oportet existimare Verdensi ecclesiæ, eatenus proprium istud festum fuisse, et quidem ipso quem Episcopus notavit die.*

Cultus S. Sviberti 30 Aprilis.

7 *De* Nortila *et* Cevilone *nihil præter nomina reperit Krantzius, suspicaturque Anglos aut Scotos fuisse, qui prædicandæ fidei et martyrii desiderio in has partes ultro advenerint. De* Cortyla, *quem ipse* Rotilam *vocat, et verosimiliter rectius, ait ex Annalium fide,* fuisse e gente Anglorum aut Saxonum, eumque advenisse de longinquo per maria, rudibus populis Saxonum quasi suis progenitoribus prædicare. *Nulli eorum aliquam religiosi cultus speciem obtigisse, vel inde persuadeor, quod nec diei quidem mortualis memoria ad posteros perennarit. De* Erlulpho *egimus* II *Februarii occasione Martyrum Ebekerdorpiensium, quibus*

hinc infra annum 831 dantur successores novem,

A *quibus adnumeratur : quod nobis minime probari diximus, censuimusque id eo fieri potuisse, quod ejus alio et tempore et loco passi Reliquiæ aliquæ ad Ebekesdorpenses sanctimoniales pervenerint, et ceteris ibi honoratis fuerint conjunctæ : itaque retineri posse quod* ***Ferdenses annales habent, Hamburgi esse occisum ab infidelibus. Nunc quod ad eam attinet causam, quæ tam*** *multos Episcopos tam brevi tempore Verdæ extenuerit; ut anno* DCCCXXXI, *cum ordinandus esset S. Anscharius primus Episcopus Hamburgensis, ecclesia illa jam tum numeraverit nonum aut decimum Episcopum Helinqaudum, in Vita jam dicti Sancti ad* III *Februarii edita nominatum; quando Bremensis tantum adhuc secundum numerabat Willericum, aliæ vero solum quartum aut quintum; id putat Krantzius cap.* 22 *factum esse, quod, etiam post Witekindi baptismum diœcesesque ordinatas*, recruduit frequenter, absente Rege Carolo, Saxonum sævitia, ut igne et gladio sævirent non tam in suos provinciales (quos tantopere odisse non poterant, quod inviti viderentur Francorum jugum subire) quam in exteros divini verbi prædicatores, quos illi malorum appellabant inventores : *et rursum cap.* 29 *culpat* Saxonum dura pectora, sæpius recrudescentia et crebris motibus agitata, quando Ludovicus Imperator, rebus gravibus implicitus, huic

ob temporum difficultatem et Saxonum feritatem :

B regioni minus intenderet; *appendit et fusius prolat quod* hæc ecclesia erat in medio plurimorum hostium posita, ut crebrior illi tumultuatio quam aliis proveniret ; *ideoque omnium sanctimoniam conjectura præbet æstimandam*, quod tum nemo, nisi sanctitate conspicuus, ad laborem patientissimus, et ad mortem interritus assumeretur.

8 *Sed hæc ut vera esse concederentur omnia, neque pro aliis ibidem Episcopatibus æque valerent, non tamen mihi scrupulum eximerent, ne forte non plura in catalogum irrepserint nomina, quam revera Episcopi Ferdæ sederint. Suspicionem auget mentio* Armarbaricensis cœnobii *identidem repetita a Krantzio, Annales secuto, ut cujus* Abbates *fuerint* Patto *et* Tanco, *natione Scoti ambo ; uti et* Harruch, *octavus in ordine Episcoporum relatus ; sed forte Albates solum Amarbaricenses fuerint SS. Pato et Harruch*, cujus *etiam* Reliquias, et Domini Pattonis, una cum Dalmatica Tanconis, relatas esse ad ecclesiam Ferdensem, ad quarum tumbas multæ visæ sint virtutes de infirmis, *idem Krantzius ex sæpe citatis Annalibus annotavit ; incertus quomodo id contigerit*, quia, *ut loquuntur iidem Annales*, res antiqua est, et quasi abolita, et ideo anni incarnationis Dominicæ non sunt adscripti. *Ex quibus primum colligo, Annales istos non esse antiquis-*

sed forte Abbates solum Amarbaricenses fuerint SS. Patto et Harruch,

quarum corpora aliunde advecta Verdam,

C *simos : sed ipsum illum librum de Vitis quorumdam Episcoporum Ferdensium supra memoratum, qui scriptus sit postquam etiam SS. Pattonis et Harruchi, quæ* in medio *Verdensi* monasterio, non in uno loco, sed segregatim positæ *fuerant ; in communem arcam cum aliis quinque prænominatorum Corporibus illatæ sunt, puta post seculum* X. *Deinde quoniam aliunde Ferdam allatæ dicuntur reliquiæ, non continuo ipsi assentior*, in Konende, qui fuerit primus locus institutæ ecclesiæ Episcopalis (*de quo alibi nihil legitur*) vixisse *primos omnes Episcopos* et obiisse, *sed duos hos in ipso eorum Amarbaricensi cœnobio fuisse sepultos.*

9 *Neque enim persuadeor monasterium istud, cujus nomen plane Saxonicum quid sonat, in Scotia requirendum ; indeque successive in Saxoniam transiisse qui fierent Verdenses Episcopi : sed plane existimo cum Gabriele Bucelino, ipsum intra limites Verdensis diœcesis, et forte non procul ab urbe fuisse constructum tempore S. Sviberti ; idque pro monachis Scotis, sub primo eorum Abbate Pattone, quemadmodum iisdem temporibus plurima alia monachorum Scotorum cœnobia, sub Regula et forma monachorum Hyensium, fuerunt per Imperium constituta ; quæ partim supersunt adhuc, et*

ex prædicto eorum monasterio,

D *quidem nonnulla nomen Scotorum retinentia usque hodie; partim funditus interiere, quod isti Amarbaricensi monasterio per Normannorum excursiones potuit accidisse. Inde ergo opinor allata fuisse non solum Pattonis et Harruchi corpora, peculiaribus tumbis condenda, quia miraculis et sanctitate clariores etiam suum in monasterio festum habuerant Patto* III *kalend. Aprilis, Harruch Idibus Julii, quando obiisse notantur : sed etiam Nortilæ, Cevilonis et Rortilæ, quorum nomina nihil Saxonicum sonant; quosque Amarbaricenses Abbates dumtaxat fuisse, non item Verdenses Episcopos, vehementer suspicor; sed iis per errorem annumeratos a posteris, credentibus non fuisse dignitate et potestate discretos quorum corpora videbant simul composita. Eamdem suspicionem libenter etiam ad S. Pattonem extenderem; et sic Sviberto successerit Tanco : qui quod ex Abbatia Amarbaricensi esset ad Episcopatum assumptus, ideo Dalmaticam ejus, cum jam Sanctus Verdæ haberetur, studiosius monachi conservarint inter Reliquias. Tancorum secutus sit* Isengerus, *quem ex nomine colligas fuisse Teutonicum sive Francum aut etiam Saxonem; Isengerum* Helmanlus *vel* Erlulfus, *nequaquam Scotis adnumerandi; hos vero* Waltherus *seu potius* Waldgarius, *qui anno* DCCCXLVII *interfuit concilio Moguntino; tum* Wigbertus, *originem ducens ex sanguine Widekindi Ducis, cujus habe-*

AUCTORE D P

itemque Nortila, Cevilo et Rortila.

E *batur donatio ecclesiæ Ferdensi facta anno* DCCCXL ; *atque Bernarius, quos æque omnes Saxones indigenas fuisse, aut saltem Francos vel Teutonicos, libenter assentiar Krantzio.*

10 *Hactenus de Verdensi ecclesia primisque ejus Episcopis, partim ex vetustis Chronicis, partim ex Alberto deducta sufficiant. Neque enim addendum his puto fundationis diploma, quod sub nomine Caroli magni ostentatur, scriptum* in nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, *multisque aliis vitiis notabile : quamvis illud cum insigni S. Sviberti elogio sic procedat :* Ut autem hæc confirmationis sententia, oblationisque donatio rata et inconvulsa et omni ævo intransibilis permaneat, ex præcepto Summi Pontificis et universalis Papæ Adriani, nec non Archiepiscopi Moguntinensis Lullonis, et omnium qui mihi aderant sanctorum Pontificum et catholicorum Sacerdotum, et Aloquim insignis prædicatoris, rationis consilio, supra memoratam Dei Genitricis Ecclesiam, cum omnibus appendiciis, et donativis, Sviberto, sanctæ conversationis viro et immortalis memoriæ coram Deo et apud homines, commisimus ; quem quidem in agro Dei laborantem, primum eidem Ecclesiæ bonum militem Jesu Christi præfecimus; ut populo

Elogium S. Sviberti in prætenso Caroli M. privilegio :

F adhuc rudi verbi Dei semina, messem deinceps latura, secundum dispensatam sibi sapientiam, tamquam fidelis servus et prudens, in domo Dei administraret; et canonica ordinatione, et competenti et ecclesiastica institutione, Ecclesiam sibi delegatam tamquam novellam plantaret et rigaret, donec orationibus servorum suorum fidelium interpellatus omnipotens Deus incrementum daret.

11 *Scio Privilegium istud hodieque ostentari velut sincerum et originarium ; et tamquam tale sub notarii di fide transcribendum curavit Prænobilis D. Manderscheidt, olim Verdensis Canonicus, postea Militiæ Cæsareæ Generalis, a quo habuit noster Nicolaus Schaten, nobisque communicavit anno* MDCLXIII *Sed cum illud confero cum altero quod apud Adamum Bremensem legitur, velut Bremensi ecclesiæ scriptum ; vix possum ambigere, quin ad hujus imitationem fabricatum fuerit illud, haud paulo etiam quam Bremense ineptius. Incipit hoc* in nomine Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi, *non quidem ex Caroli ipsius stylo, sed tamen antiquiori, quam quo postea usitatissimo sancta Trinitas invocabatur; deinde cum modica verborum et phrasium mutatione.* Carolus divina miseratione ordinante Rex

quasi ecclesiæ Verdensis dotatio,

(*omisso*,

A (*omisso, qui numquam a genuinis Caroli diplomatibus abesse invenietur, titulo* Francorum et Patricii Romanorum) *eodem utrobique exordio notum facit*, omnibus fidelibus Christo, *quod Saxones, diu repugnantes tandem domuerit, Christoque adjunxerit*; terram autem eorum, secundum antiquum Romanorum morem, in provinciam redigens, et in Episcopatus certo termino distribuens, quamdam Aquilonarem ejus partem Domino nostro Jesu Christo et sanctissimæ ejus Genitrici devotissime obtulit, et in loco Fardium vocato, super Aleram fluvium, in pago qui dicitur Sturmi, ecclesiam et cathedram Episcopalem statuit, et Moguntinensis ecclesiæ Archiepiscopatui, interventu, Lullonis illius Metropolis ecclesiæ Episcopi, eam subjecit.

et ejus terminos definientis

12 *Designat deinde suam ecclesiæ dotem ac libertates: tum, post superius notata verba* (quia casus præteritorum præscios et cautos nos reddunt in futurum) ne quis sibi aliquando in eadem diœcesi avertendo regalem adscribat usurpatione potestatem, certo eam limite terminari *jubet, terminos singulos describendo;* Et ut auctoritas hujus donationis et circumscriptionis in Dei nomine firmiorem et pleniorem obtineat vigorem; et nostris, *inquit Carolus*, et
B futuris temporibus a fidelibus Christi verius credatur et diligentius observetur, manu propria subscripsimus, et sigilli nostri impressione assignari jussimus.

Signum Domini ✝ Caroli Regis invictissimi.

locus sigilli.

sub recognitione trium Archiepiscoporum:

Lullo, Archiepiscopus Moguntinensis, recognovi.

Willebaldus, Archiepiscopus Coloniensis et sacri Palatii Capellanus, recognovi.

Amalharius, Trevirensis Archiepiscopus, recognovi.

Data sexta kalend. Julii. A. Dom. Incarnationis DCCLXXXVI Indict. XII. Anno autem Regni Domini Caroli XVIII. Actum Maguntiæ. Am.

quod ad similis Bremensis privilegii imitationem fabricatum,

13 *Bremense apud Adamum signatur eodem modo ac signo, scilicet circulo modico et cruce, extra circuli circumferentiam proferente sua quatuor cornua: sed Caroli subsignationem solus recognoscit* Hildebaldus, *iisdem quibus supra titulis* Wildebaldus, *et notatur* Data II Idus Julii, anno Dominicæ incarnationis DCCLXXXVIII, Indictione XII, anno autem regni Domini Caroli XXI. Actum in Palatio Nemetensi feliciter. Amen. *Utrobique primo recognosce signum, a vero Carolino alienissimum; quale suspicor nec in ipsa quidem Bremensi membrana invenisse Adamum, sed veluti ad*
C *memoriæ notam, pro difficiliori ductu Carolini monogrammatis locoque sigilli, in suo MS. supposuisse: quod non intelligens Verdensis impostor, et signum a sigillo distinguere volens, quali vultu expresserit Carolum nolim equidem divinare; suspicor tamen, si cera adsit, insigniter barbatum ibi Carolum cerni, æque ac in similis fidei Osnabrugensi aliqua post monumenta Paderbornensia: contra quam in Propylæo num. 49 probabimus Carolum solvisse; qui nec titulum* Domini *subscribendo adhibuit, neque Indictiones ante susceptam Imperii coronam numeravit, neque etiam tunc suscepit annos Dominicæ Incarnationis. Quam autem imperite anni hi cum annis regni componuntur? Cœpit nempe regnare Carolus anno* DCCLXVIII, *mense Septembri vel Octobri: itaque Julius mensis, pro anno Regni* XXI, *componendus fuit cum anno Christi* DCCLXXXIX, *quando vere numerabatur Indictio* XII; *pro anno autem regni* XIX, *cum anno Christi* DCCLXXXVII, *quando currebat Indictio* X.

easdem et alias notas suæ falsitatis continet.

In annis Christi et Indictionis:

numero et titulis recognoscentium,

14 *Quod ad Recognoscentes attinet,* Hildivaldum, Archiepiscopum, et Capellanum, *lego apud Anastasium Bibliothecarium in Vita Leonis* III; *sed in diplomatis Regum aut Imperatoribus nullis hactenus legi pro* Archicapellano, Capellanum, *neque alterutrum cum addita expressione* sacri Palatii. *Quamvis autem sæpe contingeret* Archicancellarios *et* Archicapellanos *Episcopos etiam aut Archiepiscopos esse, nusquam tamen id expressum invenias in diplomatum recognitionibus ante Ottonum tempora; idque tum etiam raro; numquam vero aut tunc aut postea cum expressa nuncupatione ipsius Sedis. Quis autem ullum hactenus alicujus vel Regis vel Imperatoris Privilegium vidit, quod simul a pluribus fuerit recognitum? uti fingitur a tribus simul Archiepiscopis recognosci Verdense, et quidem anno Christi* DCCLXXXVI *ab Amalhario Trevirensi, quando istam Sedem tenebat Richbodus, inter quem et Amalharium vix demum circa annum* DCCCX *ei Cathedræ admotum, sedit Wazo. Verum anistoriæ vitia facilius ignoscimus rudi isto, quo talia conficta sunt, seculo: uti etiam quod in finali clausula nonnulla verba ex more seculi multo posterioris truncata sint: at quomodo potuit in hominem cadere, ut Swiberto daret titulum* immortalis memoriæ, *oblitus se velut de vivente scribere. Wernerus Rolewinck Carthusianus, de situ et moribus Westphalorum lib. 2 cap. 8, Swibertum hunc facit discipulum S. Bonifacii; ratus fortasse cum eo venisse ex Anglia, sicut id expresse asserit de S. Willehado, primo Bremensi Episcopo. Sed uti ex hujus Vita,* VIII *Novembris danda, constat, prius Martyrio coronatum fuisse Bonifacium, quam de Anglia dimittenda cogitaret Willehadus, videlicet anno* DCCLV *cum* E
anno DCCXIX *Bonifacius venisset ex Anglia, quando verosimiliter necdum natus erat Willehadus; ita fortassis idem constaret de Sviberto, si ejus quoque Vita extaret. Certe si Bonifacium is cognovit, non nisi in Germania eum potuit cognovisse. Simili levitate ab eodem Wernhero scriptum videtur, quod* in Verdensi Ecclesia habeantur generalia Privilegia omnium Episcopatuum Saxoniæ, data Moguntiæ a Carolo magno anno DCCLXXVI, præsentibus ibidem Archiepiscopis Electoribus etc. *Hoc enim, ut summum audivisse potuit de unico Verdensi Privilegio, cum aliarum ecclesiarum alia diversum annum et locum præferant. Omnia autem cassæ fidei esse, ubicumque habeantur, satis jam ex dictis liquet.*

alii sque ineptus:

et ideo nullam in historia fidem meretur,

15 *Absit igitur ut ejusmodi tabularum testimonio ad probandam primorum Episcoporum sanctitatem institutionemque utamur, aut antiquitatis prærogativam uni ecclesiæ tribuamus præ alia, sicut fecit Krantzius, quia in membrana eidem Carolo supposita et alibi examinanda rejiciendaque, asserere hic fingitur, quod* Osnabrukgensem ecclesiam primam omnium in Saxonia in honorem S. Petri Principis Apostolorum et Sanctorum Martyrum Crispini et Crispiniani construxerit. F *De Patresbruna dicit antiquissimum chronicon, ad annum usque* DCCC *pertingens, quod ibi anno* DCCLXXVII (*triennio prius quam alibi per Saxoniam ædificarentur ecclesiæ, et novennio ante Witikindi baptismum*) convenerunt Saxones ad baptismum Christianum, et baptizata sunt multa millia populorum gentilium, et ædificaverunt ibi ecclesiam Franci. *Quo deinde ordine divisæ diœceses et Episcopatus instituti a Carolo sint, malim ignorare prudenter, quam temere divinare. In Concilio Erfordiensi anni* DCCCCXXXI *primus ex Saxonibus post Unnum (qui non Bremensem, sed Hamaburgensem se Episcopum scripsit, digniori tunc titulo verum ad Saxoniam non pertinente) nominantur* Fardunensis, Paderbrunnensis, Halverastadiensis, Osneburgensis, Mimigernafurdensis, Mimidonensis, *omisso, qui non interfuit, Hildensheimensi. In antiqua notitia Patriarchatuum, per Carolum a S. Paulo edita post Geographiam sacram ex MS Bibliothecæ Regiæ, sub Moguntino Archiepiscopo, corruptis haud parum nominibus censentur* Verdensis, Ildemesensis, Alunstatensis, Palterburnensis, *sub Coloniensi* Monasteriensis (*ita seculo* XI *cœptus vocari, qui antea Mimigardifordensis*) *tum* Mindensis *et* Osemburgensis. *In altera vero Notitia, aliquantum recentiori ex MS Thuano, nominantur sub Moguntino, corruptis similiter*

sed ordo Episcopatuum melius aliunde petetur.

A *liter nominibus*, Albestatensis, Verdensis, Paldeburnensis, Ildesemensis, *sub Coloniensi* Mindensis, Osemburgensis, Monasteriensis. *Neque dubito quin initio laudatus Chronographus Saxo, eo ordine recensuerit Episcopatuum nomina, quo seculo* XII *illi censebantur; sed ideo Bremensem primo collocaverit loco, quod jam tum* Bremensis Archiepiscopus *diceretur;* D *licet non Brema, sed Hamburgum, fuerit in Archiepiscopatum erectum, eique unita Bremensis ecclesia Archiepiscopo Coloniensi subtracta, uti explicatur ante Vitam S. Anscharii.*

AUCTORE D. P.

DE SANCTIS MARTYRIBUS CORDUBENSIBUS

D. P.

AMATORE PRESBYTERO, PETRO ET LUDOVICO.

ANNO DCCCLV.

Memoriale Sanctorum, qui Christi fidem aut confessionis constantia aut etiam sanguinis effusione, sub Maurorum tyrannide consignarunt, a S. Eulogio, qui et ipse tandem Martyr occubuit, fidelissime conscriptum, lib. 3. cap. 13, tres, in titulo propositos pugiles, his verbis laudat:*

Passio ex S. Eulogio

Quidam Presbyter adolescens, nomine Amator, qui olim ex oppido Tuccitano cum genitore et fratribus suis Cordubam discendi gratia adventarat, et Petrus monachus ac Hludovicus contribulis noster et frater Pauli Diaconi, cujus martyrium liber secundus exponit, ex civibus Cordubensibus orti, uno se fœ- B dere colligantes, ad prædicandam evangelicam veritatem aptarunt; ideoque celeriter sub præcedentium professione perempti sunt II Kalend. Majas Æra DCCCXCIII. Quorum corpora fluvialibus immersa gurgitibus, Deo fautore, post aliquot dies littori exponuntur: et cum penitus nullam suæ quietis Sanctus Sacerdos notitiam dederit; manent tamen ceteri Sancti venerabiliter in præcognitis locis repositi. Nam B. Petrus in Pinnæ-Mellariensis cœnobio tumulatur, Hludovicus in vico Italicensis provinciæ nomine Palma, quæ Singilio flumine præsidet, digniter requiescit. *Hæc Eulogius. Incidit Æra* DCCCXCIII *in annum* DCCCLV.

nomina in Martyrologio:

2 *Ita signanter annum et diem mortis cum notaverit Eulogius, non nisi quatuor annis superstes Sanctis, mirum est Usuardum, qui ex recenti illo opere tam multa illustria nomina adscripsit Martyrologio, prætermisisse eorum memoriam. Primus defectum animadvertit supplevitque Galesinius, sic eos proponens:* In Hispania Beatorum Martyrum Amatoris Presbyteri, Petri Monachi et Ludovici, qui prædicationis Evangelicæ uno fœdere juncti, ob eam causam comprehensi, in fidei confessione constantissimi, ab Arabibus necati sunt. *Galesinii judicium major confirmavit auctoritas,* C *postquam in hodiernis Romani Martyrologii tabulis ita cœptum est legi,* Cordubæ Sanctorum Martyrum Amatoris Presbyteri, Petri monachi et Ludovici.

cultus Cordubæ

Hac auctoritate mota Cordubensis Ecclesia, Ecclesiastico Officio ad hunc eumdem diem colendos merito censuit, sub ritu semiduplicis, ut nobis testatur Ordo recitandi officium divinum anno 1640 *aliisque sequentibus Madriti impressus; quem si inspexisset Tamayus, non putavisset, decennio post suum Aprilem evulgans, excusandos Cordubenses præteritionis istiusmodi. Magis merito nos miramur, iis in locis, quibus Sanctorum istorum corpora Deus indulsit, ita refrixisse eorum venerationem, ut tot recentiores scriptores de ipsis agentes, nihil notatu dignum repererint: quod nobis suspicionem movet, ea pridem ablata esse, vel locorum ipsorum ruinis obscurata.*

loca sepulturæ.

Exceperat ea Bœtis, fluvius Cordubam prælerlabens; infra quam uno milliario positum S. Salvatoris *monasterium,* Penha de la Miel *vulgo dictum, habere S. Petrum meruit. S. Ludovici cadaver, ablatum longius ad Hispanica milliaria circiter decem, infra Singilonis ostia, Palmæ exceptum est; cujus oppidi Comites quod crebro vocentur Ludovici, ad istius Martyris honorem fieri putat Martinus Roa in Historia Sanctorum Cordubensium. Idem dicit S. Amatoris patriam nunc* Martos *appellari, adeoque diversam facit a* Tucco vetere, *quod hodie* Tosinam *dici existimat Rudericus Carus lib. 3 Chorographiæ Hispalensis, estque duplo propius Hispali quam Cordubæ.*

His aliqui jungunt Joannem,

3 *Tribus istis jungit Tamayus aliique recentiores Joannem, insignem sane Confessorem, ac forte etiam post editam Eulogii Martyrem: neque dubitant et titu-* E *lum Sancti apponere, et quidem ad hunc diem, nullo cur id faciant illato argumento. Nos præter immemorabilis temporis jure subnixam consuetudinem aut Pontificiæ approbationis expressam prærogativam, nihil agnoscimus, per quod liceat nobis Sanctum dicere aliquem, quantavis virtutis commendatione etiam in morte laudabilem. Neutra suffragatur Joanni inter Sanctos scribendo: nec de ejus obitu quidquam reperimus: agonem tamen ejus non gravabimur ex prædicti Eulogii libro I subtexere, ubi sic loquitur:* Non parvipendenda est invictissimi illius Joannis constantia prædicabilis, qui inter dira ac sæva flagella forti animo durans, plurimis documento suo ad martyrium incitaverit. Super quem inimici Dei viventis, falsum eorum judice testimonium proferentes, hujusmodi contra eum crimen deponunt: Novimus hunc, o judex, in subsannationem doctoris nostri semper insistere, eumque maledicis verbis irreverenter impetere; ita ut cum forte negotium mercimonii sui in nundinis velit exercere, non alias illicere potest ementes, nisi cum sacramentum nostrum dictis parvipendulis subtilissimus irrisor proposuerit. Cujus rei nos testes sumus, et in veritate dignum hunc morte confitemur. Verum quia manus idoneorum accusatione testium impetebatur, nec poterat rei F mortem inferre objectio testationis eorum; damnatur Dei servus acrioribus flagris, et crudeli verbere laceratus cogebatur Christum negare. Ille vero non se talibus obnoxium criminationibus solummodo confitebatur, sed neque usque ad mortem religionem Crucifixi deserturum clamabat. Cujus obstinatione judex vehementi furore commotus, quingentis et eo amplius hunc macerandum tradens flagellis, tamdiu verberibus jussit insistere, quousque exanimis inter cædentium manus in solium prorueret: sicque semivivum, vix palpitantem, retrorsus asello impositum, totam circuire urbem ac plateam fecit præcedente sacrilega præconis voce dicentis: Hæc merebitur exprobrator vatis nostri, cultusque irrisor perferre. Postquam vero ad vindictam sui doctoris talia exercuerunt: ad ultimum gravissimo ferri onere coarctatum ergastulo deputarunt: quem nos ibidem religatum adhuc dorso ejus vigentibus plagis invenimus, nostroque contubernio per idem tempus, quo detrusi sumus, accivimus.

accusatum a Mahometanis

et pro causa immanit ... cæsum incarceratumque.

DE SANCTO FORANNANO,

D. P.

ABBATE WALCIODORI IN BELGIO, ORD. S. BENEDICTI.

AN DCCCCLXXXII.

Egimus ad XI diem Martii de S. Cadroe, Scotorum monachorum Abbate primo Walciodori in Belgio, deinde Metis in cœnobio S. Clementis; ostendimusque eum cum S. Maccalano, qui XXI Januarii colitur, in hasce partes venisse totis viginti tribus annis citius quam eodem appelleret S. Forannanus: qui revera quartus fuerit Walciodorensis Abbas, primus tamen dicatur dignitate et merito. Quippe qui dimisso Episcopatu patrio monachus effectus, statum resque monasterii primus stabiliverit auxeritque, et regularem instauraverit disciplinam: quæ sub brevi prædictorum Sanctorum Præsulatu tam parvas radices egerat, ut eis in alium curam Pastoralem transferentibus, cito defecerit. Porro hujus Sancti in lucem protracti causa multum ceteri omnes, præsertim Regulæ Benedictinæ

Ordo Prælaturæ

B *professores, Joanni Molano debent, qui ejus notitiam, jam fere extinctam renovavit, in Natalibus Sanctorum Belgii, ita de illo scribens.* Sanctus ille Episcopus et Abbas, Pastor vigilantissimus, pater pauperum, omnium virtutum floribus ornatus, quinto post Eilbertum anno quievit, anno DCCCCLXXXII et in læva basilicæ Walciodorensis honorifice depositionem accepit, non absque insignium operatione miraculorum. Cujus Natalis, cum canonico Officio, celebris fuit Walciodorensibus usque ad annum vigesimum sextum ultra sesquimillesimum. Tunc autem Reformatores Bursfeldenses eum ex albo Sanctorum, quo ad divinum Officium utebantur, extinxerunt; eo quod non extaret relatio ejus per Ecclesiam Romanam in numerum Sanctorum: quæ ratio quibusdam Walciodorensibus displicuit, eo quod multi Sancti celebrentur, qui non sint in Romana curia canonizati. Ideoque divinum Officium relinquendum putarunt de suo Sancto, quem constat multis miraculis in suæ depositionis annua celebritate et alias claruisse: quorum quædam fidelissimis scriptis et picturis tradita extant, quædam vero negligentia perierunt. Invocatur adhuc annue cum Sanctis Eloquio et Nuncio pridie Paschæ in Litania. Sacrum item corpus

et cultus Walciodori,

C ejus, excepto brachio, quod in sacristia asservatur, in plumbeo sarcophago compositum terræ sinus fovet, extructo desuper monumento cum titulo: S. Forannane ora pro nobis. Conservatur etiam in sacrario pene integra, cum argenteis tintinnabulis, stola ipsius sacra, cujus benedictione morsum rabidi canis sanavit, qua etiam multi postmodum sanati sunt.

Vita ibidem scripta,

2 *Hæc Molanus, quibus facem accendit Hugoni Menardo, et Gabrieli Bucelino, ut hunc suum proprium Sanctum, in Gorziensi monasterio institutum, Fastis Benedictinis adscriberent; Benedicto Ghinio, ut, quoniam Episcopus antea fuerat, eumdem Natalibus Canonicorum adjungeret; Philippo Ferrario, ut Catalogum suum Generalem; Andreæ du Chesne, ut Martyrologium Gallicanum; Bartholomæo Fisen, ut Flores Ecclesiæ Leodiensis; Auberto Miræo, ut Fastos Belgicos ejus nomine augerent. Præcipue autem ea res profuit apud Joannem Davinum Namurcensem Episcopum, qui sub sua novella diœcesi Walciodorum numerabat, ut Vitæ epitomen insereret propriis ecclesiæ suæ Cathedralis officiis an.* **1619** *editis; et antiquum Sancti colendi ritum renovaret. Ipsam Vitam, quam damus ex MS. Codice Walciodorensi, scripsit Robertus quidam Walciodorensis monachus, eamque Censuræ Wiboldi Abbatis Stabulensis commisit, hac usus epistola:* Inclyto, totiusque prudentiæ fulgore insigni, Domino Wiboldo, Abbatum egregio, Frater Robertus, suorum utinam clientum ultimus, quicquid præceptori subditus. Nos, o rector inclyte, vestræ dignitati nostræ audemus manifestare schedulas exiguitatis; verum nec temeritatis supercilio id factum existimet esse vestræ pietatis dignatio. Non ergo hoc in opere luculentæ verbositatis investigare ornatum, atque animadvertere ab imperito velitis, qualiter enucleatum; verum qua sit, respicite, intentione prolatum. Ut igitur hoc vestræ examinationis roboretur judicio, de vestræ magnificentia confidens pietatis, vestris obtutibus repræsento. Quo vigeat in aliquo vestri, si displicet, arbitrii correptio; vestræque, si placet roboretur adminiculationis decreto.

oblata censuræ Wibaldi Ab. Stabulensis:

3 *Hisce una cum Vita lectis, in hæc verba Abbati Walciodorensi rescribit Wiboldus:* Frater Wiboldus, Dei gratia Stabulensis Ecclesiæ servus, Domino Theodorico venerabili Walciodorensis Ecclesiæ Abbati et reverendo Fratrum Conventui, divinis semper evigilare studiis et provehi muneribus. Gratias agimus, dilectissimi, Conditoris Domini inæstimabili gratiæ, qui universalis Ecclesiæ suæ pulchritudinem, certis temporibus miro ordine, magnis auctoribus, ipse idem novus semper et perfectus artifex, condecorare non desinit; ut unaquæque per orbem Ecclesia quæ maris undas interdum patitur, littoris tamen firmitate aliquando gaudeat, discipulis in navicula dormientem Christum excitantibus, et Christo fluctibus imperante. Christus utique, Fratres, et vos Apostolico exemplo in vestra navicula excitavit, dum veteris, quibus Ecclesia vestra regitur, Patronis honorem et devotionem exhibetis: dum ea, quæ in eis ipse operatur, miracula ad multorum notitiam et ædificationem producere desideratis. Scripsistis nobis, per Fratrem nostrum et filium vestrum, Robertum, Vitam et miracula Beati Confessoris Pontificis et Abbatis Forannani, ipsius non parvipendendo studio compositam; ea, ut ipse nobis retulit, intentione,

E

hujus de ea judicium,

F ut si qua minus videretur composita vel superflua, nostra parvitas elimaret aut detraheret, et totum corpusculum operis nostra cooperatio roboraret. Quare operi, si necessarium conspicerem, auferre quæ conjunxit et vos conjungitis, aggredi non recusarem plane; sed quia per omnia probatur laudabile [ipsum vobis intactum remittimus]. De cetero præceptis vestris cupio obtemperare (*in eo scilicet quod præterea rogavisse videntur Walciodorenses, ut venire vellet ad faciendam elevationem corporis de sepulcro in loculum specialem*) si labores nostri pro Ecclesia, si regni quibus obliquamur negotia, prosperos habeant exitus, et nobis aliquod sepositis curis aliquando indulgeatur otium. Vos interim eo quo cœpistis studio, Beati Confessoris miracula amplecti, et memoriæ tradere curate. Quia si vestra perseverat devotio, si studium non lassescit, si religio accrescit, glorificationem sacri corporis videre corporeis merebuntur oculis, quibus tantum manifesta datum est videre miracula. Cujus temporis festivitati nostra utinam interesse mereatur præsentia, nostra subservire parvitas; ut sacrorum cinerum glorificatio, sit nostræ fidei de spe resurrectionis confirmatio, sit in præsenti tempore de tribulationibus nostris consolatio, de exilio ad patriam, de morte ad vitam translatio.

et exhortatio ad perseverantiam in colendo Sancto.

4 *Theodoricus, Walciodorensis Abbas hujus nominis*

secundus

A *secundus, circa annum* MCXXX *creatus, creditur* MCXLV *obiisse : Wiboldus ab eodem anno* MCXXX *usque ad* MCLVIII *Stabulao præfuit, juxta Catalogum qui extat apud Bartholomæum Fisen ad elogium S. Remacli : unde de ætate scriptoris Roberti facile est judicare : qui si non summam fidem meretur in iis quæ ante mortem Sancti gesta narrat ; meretur eam in miraculis, suo tempori vicinioribus, et certiori relatu auditis vel etiam visis. Prior ille Walciodorensis quidam monachus libellum conscripsit, de gestis Abbatum monasterii sui, incipiens a S. Forannano (quantum quidem possumus judicare) et desinens in Abbate Godescalco, quem libellum cum transcripsisset auctor Chronici, prosequitur materiam ab eodem cœptam et a se forsitan haud uno loco interpolatam, Prologo certe et tota Walciodorensis fundationis historia principio præposita auctam : prosequitur autem sic exordiens :* Contigit autem eodem tempore, *scilicet circa annum* MLXXX, Dominum Abbatem Godescalcum a præsentibus migrare ad Dominum : cujus et aliorum cum breviter et lucide actuum iste libellus diligenti stylo exaratam contineat seriem, non incongruum videtur, si quod nondum digessit, quia nondum contigerat, ea fide et veritate qua a religiosis viris, qui adhuc sunt superstites, accepi, litteris mandem et ad rerum gestarum notitiam posteris legenda transmittam. *Atque ita continuans Chronicon, ipsum* B *deducit usque ad electionem Henrici Abbatis,* qui, *inquit* etiam nunc nobis præest feliciter jam tredecim annos. *Ad hunc quoque Abbatem cum pervenisset alius prædicti chronici abbreviator, qui porro ad calcem subtexuit sequentium Abbatum nomina, et scripsit anno* MDCXXV ; *ita loquitur,* Cujus (*Henrici scilicet*) regiminis anno XIII nostræ fundationis libellus est in lucem editus, qui hoc anno, videlicet MCCXLIII pervenit ad umbilicum.

scripta est Vita post an. 1030,

postea ex libello, sub an 1080 compilato,

editum est chronicon an 1243

5 *Ultimam compilationem transcripsit Rosweido nostro sub annum* 1631 *Thomas Luytens, postea Lætiensis monasterii dignissimus Abbas, cui generalem ad hæc Acta Sanctorum præfationem Bollandus inscripsit : pluris tamen fuit obtinuisse antiquioris Chronici MS. antiquum, et ante ducentos annos exaratum. Ex hoc decerpimus tria Capita, S. Forannani Actus continentia : nam primi scriptoris libellus, qui totus in hoc chronicon translatus est, nusquam forsitan extat genuinus ac purus. Utinam vero dicti chronici auctor præter S. Forannani Vitam, quam citat ; et quasdam familiæ nobilis ab Eilberto descendentis domesticas fabulas, quas melius contempsisset ; habuisset antiquiores illas scripturas, quas credibile est fuisse conditas tum ante tum post Forannanum ; sed lamentabili circa annum* MXV *monasterii* C *totius ecclesiæque incendio concrematas arbitramur. Tum sane de eo quod S. Forannanum præcessit tempore, deque ipsius Sancti Actis scribere potuisset distinctius : nunc haud pauca confuse narrata querimur, et corrigimus Annotationibus nostris. Pauciora illa fuissent, si saltem S. Cadroe vitam, qualem edidimus, habuisset ; scivisset enim Forannano non successisse Cadroem, et huic Maccalanum : sed Maccalanum primo deinde Cadroem initium dedisse Walciodorensi Prælaturæ ; Forannano autem diu post illos advecto, postquam e vivis abiit successisse Immonem, quem ex MS. recentiori Fisen vocat minus recte Ivinionem. Ceteros ex ordine successores vide in tomo 7 Spicilegii Acheriani ; ubi totum Walcidorense Chronicon, sicut nos illud descriptum habemus, legere poteris, et in ejusdem tomi Præfatione pag. 17 refutatos invenies Molanum atque Miræum, perperam opinatos, eumdem Robertum, qui S. Forannani Vitam, ut vidimus, composuit, auctorem quoque fuisse chronici.*

unde excerpuntur alia Acta sancti,

nonnulla correctione egentia.

6 *Molanum, qui primus, ut diximus, commemorandi inter Belgicos Sanctos Forannani mentionem fecit ; secutus est Guilelmus Gazet in Historia eclesiastica Belgii, addens* caput servari in sacristia, reliquum corpus in arcula plumbea, intra marmoreum mausolæum, D cum hac epigraphe SANCTE FORANNANE ORA PRO NOBIS. *Uterque cum mortuum dicat* XXX *Aprilis, nescio quos auctores nobis ignotos potuerit secutus fuisse David Camerarius lib. 3 de Scotorum pietate, cum* XIV *Januarii ejus elogium poneret. Consultior in hoc Gabriel Bucelinus, auctor Menologii Benedictini, eorum maluit vestigiis insistere, a quibus primam hauserat hujus Sancti notitiam, cui prolixum elogium texuit. Meminit ejusdem, ut* XXX *die celebrandi, Colganus in Vitis Sanctorum Hiberniæ ad Vitam S. Forannani Abbatis* XV *Februarii : sed ita ut expresse diversum hunc esse dicat, tum ab aliis pluribus similis nominis, tum a præfato Walciodorensi Abbate. Quod ideo moneo, ut corrigatur error, qui nobis ibidem inter Prætermissos obrepsit, quasi Colganus eumdem sibi videri dixisset ; intelligantque posteri in futuro operis Supplemento, denuo sibi ad examen vocandam Forannani istius Hiberni Vitam ; si forte, hac distinctione certo jam cognita, dicto Februarii die inserendam ipsam judicent.*

Nomen in sacris fastis.

AUCTORE D. P.

VITA

Auctore Roberto Monacho Walciodorensi. E

Ex MS. ejusdem cœnobii.

PROLOGUS.

Quoniam in culmine candelabri, ne videatur obfuscari sub latebra modii, erigenda est lucerna Christi; virtutes venerabilis viri Forannani, haud composito quamquam sermone, decerpere dispono sui. Sed quoniam imbutamento artis philosophiæ minus fulti, verbis has enucleare nequimus venustis ; more puerorum magis maluimus balbutire, quam notitiam miraculorum sancti viri sub obscuritatis velamento occultare. Attamen hoc enucleandum opus, qua intentione arripui, quantumvis clareat cunctis, manifeste pandere decrevi. Est itaque in nostræ habitationis cœnobio quidam existens in provectæ ætatis senio, qui antiquæ rememorationis intellectu antiquarum rerum monimenta in suo prudenti pectusculo prudenter locaverat ; ab hoc ergo antiquitatis relatore sumpta materia, antequam morte præventa laberetur humanitatis fragilitas, et tanta Patroni nostri miraculorum coruscatio, omnia studui comprehendere brevitatis subarticulo. Interea est alius nostræ narrationis intentus. Residentibus in solita consiliabula nostris majoribus, factaque mentione de nostri Patroni virtutibus, sacer valde conquestus est F Conventus, quod maximo pollentes ingenio atque sub hujus vitam ducentes suffragio, has peritissimi viri in obscuritatis reliquere latibulo. Quapropter hujus Conventus animatus monitione, has editas schedulas cupio commendare, quatenus in futuro legentibus, hæ posteris clarerent succedentibus. Sed quoniam absque divinæ gratiæ adminiculo hoc in opere efficax existere non valeo, almi Spiritus flatum flagito, quatenus ipsius afflatus spiraculo, veritatem cum consono queam intimare verbo.

Ex fideli longævi monachi relatu

describuntur Acta.

CAPUT I.

Natales S. Forannani, Episcopatus ab eo abdicatus, mare miraculo trajectum, Abbatialis Walciodori dignitas suscepta, ægri sanati, mors etc.

Gloriosus igitur Domini Sacerdos Forannanus, nobili ex Scotinensium *a* prosapia ortus, primos arcendo lasciviæ impetus, decrevit postponere mundum propriis cum actibus ; suamque insignibus nobilitatem exornans virtutibus, seipsum Deo dignum de-

Nobili genere natus

a

A votus præparare studuit sacrificium, ipsius adminiculatione fultus. Intra denique pueriles annos positus, sub scholasticæ eruditionis norma litteris imbuendus, a magnificis parentibus honorifice est traditus: in qua divina clementia præeunte, quæ sibi eum vas electionis futurum præviderat fore, omnium disciplinarum arte, repletus est, brevitatis sub tempore. Qualibus siquidem incrementis, divinis meditationibus inhærendo, factus juvenis gratissimam juventutem augmentaverit; qualiterve procellas turbulenti maris, id est, mundanas tribulationes, divina fretus suffragatione, calcaverit; qualiterque miserorum spes, orphanorum pater, pauperum recreator, viduarum, lugentium omniumque pie viventium pius consolator extiterit; finis ejus consummationis evidenter monstravit, quia sicut per quemdam Sapientem dicitur:

AUCT. ROBERTO EX MS

liberalibus disciplinis imbuitur,

misericordissimus in afflictos,

Præmia justorum pendent in fine laborum.

Et Propheta David intonat dicens: Omnis consummationis vidi finem. Vidit quippe omnis consummationis finem Christi clarissimus Confessor Forannanus, qui diligendo Deum suum studuit diligere proximum. Quatenus vero latum videretur servare mandatum, sincero corde totaque mentis intentione propter Deum, nec non amplectendo, suum studuit B diligere inimicum.

Ps. 118, 95

amicus inimicis:

3 Quapropter Retributor omnium bonorum, qui secundum uniuscujusque meritum pro talenti reportato lucro unumquemque remunerat largiendo præmium; venerabilem Antistitem nostrum dignis muneribus esse volens honoratum, dispensatorem suæ domus constituit idoneum: quatenus a tritico ventilata palea, id est, a vitiorum spurcitia proximorum cordibus purgatis, mensuram tritici, sacrarum scilicet pabula doctrinarum, erogaret. Quid multa? Exigente igitur nobilitatis magnificentia maximæque puritatis innocentia, a populorum electus caterva, in civitate, quæ eorum barbarica sermocinatione *b* Domnachmor nuncupatur, quæ est metropolis totius Hiberniæ, in basilica Genitricis Dei, quam propriis ex redditibus possessionibusque fundaverat, sublimiter in *d* Pontificali collocatur cathedra: quatenus qui sine pondere regiminis prius in humilitatis rectitudine vigebat, multis postmodum cum magisterio sacræ eruditionis fieret et norma. At ubi ad honoris pervenit fastigia, sui prolongationem incolatus indesinenter deflebat, istius Psalmi versiculum commemorans: Heu mihi! quam valde pro-C longata est peregrinatio mea.

creatur Episcopus. *b*

c *d*

Ps. 119, 5

4 Cumque diutina cogitatione talia suo volveret in pectore, antiquorumque Patrum cuperet sequi vestigia, longe faciendo seipsum a cogitatione sua, admonitus est cœlitus visione divina, quatenus culmen relinquens honoris, ad locum pergeret *e* Speciosæ-vallis, quo in venerationem Genitricis Dei basilica fundata est cœtus apostolici, super ripam unius fluminis, quod Mosa nuncupatur sermone vulgari. Hac itaque cœlestis visionis percepta admonitione, infimæque ambitionis posito honore, mandatum sacratissimæ jussionis cupiens explere, venerabiles duodenos *f* comites elegit: quatenus cum his veniens ad locum præfatæ habitationis, armipotens veluti miles summi Imperatoris, hoste cum invisibili visibilique decertans, bella præliaretur Domini. Igitur linquentes propriam, quærere cœlestem cœperunt patriam, atque Angelico freti ducamine ad marina pervenere littora; quo respicientes circum circa, nautica minime reperere suffragia. Sed qui sub Mosaica deductione Israelis populo rubri maris arenam siccavit, quo sicco vestigio alti vada pelagi mirabili ductus itinere populus transmearet, quique sub Petri vestigiis liquidum calcabile præbuit elementum; ipse huic nostro venerabili Patrono, ad suorum ostensionem meritorum, suis cum comitibus simile iter, quod ad portum quietæ salutis valeret pertingere, sua præbuit mira dispensatione. D

e

Divinitus jussus patriam deserere,

f

12 comites eligit,

quibuscum non reperto navigio

5 Ecce enim quatuor ligna; crucis in modum pariter compacta, ante eorum intuitum repente apparuerunt: super quæ convocata Dei virtute, almæ Crucis vexillo se munientes, ascenderunt hoc ordine. Divisis itaque comitibus, atque in quatuor stabilitis partibus (ternarius enim quater ductus duodenarium efficit numerum) super quatuor partes crucis ascendere eos jussit; ipseque crucis in medio positus, hilari mente claraque voce decantans, aiebat: In mari via tua, et semitæ tuæ in aquis multis *g*. Igitur cum tali navigio atque admirabili venerandæ crucis vexillo, ducens per avia, hos protexit digne Dei munita tuitio; quoniam, quo crucis ejus bajulatores viderentur, seipsos abnegarunt; atque propriam linquentes voluntatem, sub alterius magisterii imperio cursum sui certaminis peragere decreverunt. Tandem linquere marinos, carpereque calles cœperunt terrenos: atque sectantes quo eos traxerat almus Spiritus Paraclitus, quo antecedens ibat, pariter ambulabant. Cum vero haud procul a præfatæ habitationis forent loco, ejusdem structori, inclyto nobilissimoque Comiti, obviaverunt Eilberto *h*. A quo, quo gressum figere vellent requisiti velle se responderunt adire locum Speciosæ-vallis, super ripam situm Mosæ fluminis. Et ille respondens, Feliciter, inquit. Nunc interim gressus vestros post me dirigere sectando satagite: vos enim ego deducens, præfati loci vestris obtutibus manifestabo mansionem. Cumque in suæ peregrinationis fatigatione, de tanta nobilitatis magnificentia tam benignum consolationis suscepissent responsum; cum cordis affectu ad cœlum direxerunt corporis intuitum, atque Dei laudantes magnalia, ad diu concupita una pervenere habitacula.

quatuor ligna in formam Crucis compacta conscendens,

Ps. 76, 20

g

mare trajicit:

a Comite Eilberto Walciodorum ducitur

h

E

6 Quo autem in monasticæ eruditionis instituerentur præposito, ducti sunt Romam a Comite supradicto: ubi cum Præsularis honoris dignitate nomen suscipiens Abbatis, prædictus Christi Confessor, tale mandatum a Domino Benedicto *i* (qui in totius mundi gubernatione, a cœlestis regni clavigero [acceptam spei] anchoram in agnitione hujus nominis fixerat septimus) suscepit, quatenus remeando ad propria, ad monasterium diverteret, quod nuncupatur Gorzia; atque ibidem cum suis in divinis instituerentur mandatis. Etenim sub norma monasticæ religionis colla decreverant subigere: obtemperatoresque Apostolicæ institutionis gestientes existere, ad monasterium superius nominatum una pervenere. Quo brevissimo in tempore divinis institutionibus pleniter roborati, quod diu concupierant sunt adepti: quoniam, sicut sacra B. Gregorii testatur sententia, nulla ad discendum mora est, ubi Spiritus sanctus Doctor adest. His itaque tractatis, maxima cum petitione Comes ante dictus erga Laudunensem Antistitem obtinuit, quatenus memorabile pignus venerabilis Christi Confessoris Eloquii *k* daretur sibi: quod ut mœnia prædictæ habitationis penetravit, recensita memoria Dominicæ Passionis a B. Forannano, plurimarum sanitatum virtutes sunt operatæ. Quæ quoniam in ejusdem gestis *l* plenius sunt enucleatæ, pro nimia prolixitate distuli memorare.

i

et Romæ Abbas confirmatus,

ad cœnobium Gorziense instruendus divertit:

F

k

transfert corpus S. Eloquii

l

7 Quid igitur aliud ista, dilectissimi, signabant; nisi quod super rutilos lapides insignes gemmæ e mundi partibus adventantes, intra unius domus Dei spatia claro virtutum jubare emicabant? Ut autem de pluribus pauca referam, inter alias spiritualis gratiæ dotes, hæc in eo sanitatis virtus eminebat, quod morsu si quis rabidi canis lupive fuisset attrectatus, locoque in cicatricis fimbria *m* stolæ suæve manipulæ fuisset locata, mox recuperata sanitate cum

S. Forannanus, stola sua morsum rabidi canis

m

A cum gaudio remearet. O mira dispensatio Dei! Qui etiam quondam per fimbriam vestimenti sui in muliere fluxum restrinxit sanguinis, ipsi nunc simili modo in laudem sui Confessoris, per fimbriam infirmantibus opitulationem contulit sanitatis. Quid plura? Nullus denique, a calamitate pressus infirmitatis ægrotus, ad eum venit, qui non post susceptæ benedictionis suffragium sacratissimique olei liquoris contactum remearet cum gaudio, suscepto sanitatis consilio. Hæc et his similia virtus divinitatis in eo manifestavit opera; quæ quoniam scriptoris articulo non sunt exarata, nobis sunt incognita Deoque nota.

et benedictione morbos sanat.

8 Qui vero felici cucurrerat gressu, fidemque ecclesiasticæ institutionis servaverat indefessus, contraque spiritualis nequitiæ arma fortis extiterat in sui certaminis cursu, utpote pro bonæ dispensationis ministerio a pastorum Pastore vocem clementissimæ mansuetudinis auditurus, Euge serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini Dei tui; de suæ remunerationis spe securus extitit. Igitur humanæ posito corruptionis pondere, in nongentesima octogesima secunda ab Domini Incarnatione an-

moritur anno 982

B nualis circuli revolutione, pridie Kalendarum Majarum, sub *n* Ottonis Romani principis tempore, de corruptione ad incorruptionem, atque de via ad vitam promeruit transire, cui temporanea mors vita, atque ad cœlorum palatia præsentis exitus extitit via.

ANNOTATA.

a Scotia *usque ad id fere tempus, quo scripsit auctor, sola vocabatur* Hibernia: Scoti *etiam dicebantur ii, qui ex Hibernia in Britanniam transgressi pridem ibi Sedes regnumque tenebant: sed hoc loco intelligi ipsius Hiberniæ incolas ex sequentibus apparebit.*

b Domnach *Hibernis, quòd Latinis* Dominicum, *scilicet templum sive ecclesia: cui cum additur* Mor, *significatur ecclesia major. Et hoc quidem nomen in Hibernia frequens est: ab iis tamen, qui confuse tantum memoria retinebant quæ de Forannani Episcopatu audierant, pro nomine civitatis proprio accepta est vox, quæ pro appellativo ecclesiæ sumi debuerat: patet enim hic esse sermonem de ipsa totius Hiberniæ metropoli, quæ alia non est quam* Ardmacha; *cujus urbis ecclesia major,* Domnach-mor *ab incolis dicebatur, non* Dominocinor, *uti hic perperam scribebatur.*

c *Colganus in Append. 7 ad Acta S. Patricii enumerat annos complures seculi* X, *quibus a Normannis*

C *occupata et spoliata est Ardmacha; signanter autem anno* 914 *incendio deturpatam fuisse docet: quidni tunc etiam ecclesia arserit, cui reparandæ suam hereditatem postea Sanctus impenderit?*

d *In Catalogo Ardmachanorum Primatuum, quem seculo* XII *scriptum idem Colganus exhibet, Forannani nomen non invenitur: sed nec opus est credere Archiepiscopum eum creatum; satis est si ibi fuerit a suo Metropolita consecratus Episcopus, pro altera quacumque suffraganearum ecclesiarum. Expectamus quid hac de re paraverit Colganus, qui* 21 *Januarii agens de S. Maccallano, de Archiepiscopatu S. Forannani demonstrationem promittit; Bulla sub nomine Benedicti Papæ* 7 *Chartulario Walciodorensi inserta, appellat* Scotorum Episcopum.

e *Ita* Walciodori *nomen etiam auctor Chronici interpretatur, quasi pro* Valle-decora *dictum. Ego meram hanc esse puto allusionem ad nomen, non autem etymologiam veram; quia cum plurima loca* Vallis *nomen habeant; nullum tamen inveni, in quo vulgaris dialectus* V *verterit in* W: *particula autem* Dor *tam frequens in compositis antiquis est, rivum sive torren-*

D *tem significans, ut vix dubitem quin compositione Teutonica seu veteri Francica dicatus* Waltzdor *id est* Torrens silvæ, *quod latine scribentes, et concursum tot consonantium horrentes, in* Walsiodorum *verterint, et nunc contractim* Wassor *dicatur.*

AUCTORE ROBERTO EX MS.

f *Quam longe aberraverint posteri, qui in hoc numero putaverunt fuisse Sanctos Cadroe et Maccalanum, diximus ad illius Vitam* 6 *Martii.*

g *Fides hujus miraculi sit penes eos qui narrarunt Hibernos, apud quos vix aliquis Sanctus est, de quo non aliqua similis transvectio memoretur: fortassis figurata locutio occasionem dedit ita credendi, aut aliqua symbolica pictura. Non est tamen abbreviata manus Domini, ut neque sic traducere servos suos potuerit.*

h *Ita Vita S. Cadroe, Chronicum, diplomata omnia: hic* Gilbertus *scribebatur.*

i *Vereor ne* Benedicti, *et quidem* septimi, *hoc loco nominandi unica causa fuerit, unio Hasteriensis cœnobii ad Walciodorense, per dictum Pontificem confirmata ad instantiam Deoderici Metensis Episcopi et Forannani jam pridem Abbatis. Nec enim apparet quomodo alias gesta esse potuerint quæ hic narrantur: cum Benedictus solum sit creatus anno* 975, I *Junii, et Eilbertus Comes obiisse dicatur anno* 977 28 *Martii. Ita-*

E *que propendeo ut sub Joanne* XIII *anno* 971 *vel sequenti dicam peregrinos nostros Romam pervenisse, inde Gorziam directos, unde post paucorum mensium institutionem regressus Walciodorum Forannanus, cœperit munus suum exercere: in quo summam Eilberti approbationem meritus, et apud Metensem Episcopum laudatus, eum permoverit ad laxandas fundi Walciodorensis, angustias, uniendo ipsi Hasteriam: quod in vita Comitis tractari cœptum.*

k *S. Eloquii Vitam, qui* 3 *Decembris colitur, seu potius sermonem in Translationem habemus ex MS. Walciodorensi, ubi gravissimi continentur errores, dum* Erchanraus *et* Rodoardus *Catalaunenses Episcopi, vocantur Episcopi Laudunenses. De Rodoardo autem, qui ibi dicitur Harderico Comiti et Heresendi ejus conjugi dedisse facultatem auferendi corpus S. Eloquii, legitur apud Flodoardum lib.* 4 *historiæ Rem. cap.* 4. *quod facultatem dederit dictis Comitibus Remos transferendi corpus S. Gibriani, qui colitur* 8 *Maji. Hæc autem res accidit ante annum* 900, *sed nomen Heresendis, videtur dictæ Vitæ auctori suasisse, ut quæ de Gabriano legerat transferret ad S. Eloquium, integro seculo serius translatum. Nos diversas putamus, Heresendem Haderici, et Hersindem Eilberti conjugem: qui si a Laudunensi Episcopo (ut est verosimili propter locum sepulturæ S. Eloquii) corpus ejus accepit, accepit illud a Roricone, usque ad finem anno* 976 *superstite; et nomen sola littera initiali R scriptum, facile* F
potuit multiplicandi confirmandique erroris causam subministrare: facile etiam potuit Heresindis adjungi nomen, tamquam tunc viventis, et si revera mortua fuerit, cum hæc agerentur; nisi forte translatio hæc ante Forannani adventum facta, eidem ex conjectura gratuita tribuatur ab iis, qui priores illo Abbates videntur ignoravisse.

l *Hæc gesta arbitramur non superesse: sed iis per monasterii conflagrationem deperditis, substituta fuisse diu postea, quæ nimium vitiosa esse jam probavimus, et plenius ostendemus ad* 3 *Decembris.*

m *Ista sanandorum morsuum efficacia etiam hodie creditur perseverare in stola S. Huberti, qui colitur* 3 *Novembris: quoniam autem nihil nisi ex relatu longævi cujusdam hic narratur de S. Forannani viventis mirabilibus; non erit magnæ reprehensioni obnoxius, qui memoriæ lapsum suspicaretur hoc loco, et ex quadam occasione applicatum putaret S. Forannano, quod de S. Huberto circumferebatur.*

n *Otto II hic fuit, Imperii collega assumptus a patre Ottone I an.* 967 *et Vita functus an.* 983.

CAPUT

A

AUCTORE ROBERTO EX MS.

CAPUT II.

Corpus S. Forannani ejus jussu decentius humatum, energumeni et alii ægroti apud illud sanati.

Ut autem ejus corporis detumulatio sacra, seorsum in læva monasterii fuit facta, e contubernio Fratrum nonnulli crebro adiere ejusdem Almiflui sepulcrum, suorum flagitantes suffragia scelerum. Quo loco dum plurimæ sanitatum opitulationes ab eisdem fieri viderentur frequenter; communi tractato consilio *a* capitales ecclesiæ decrevere, pro honoris reverentia, sanctissimi corporis glebam loco excelsiori transferre. Dum vero hoc in opere efficaces existerent, tumbam sarcophagi in sanctuarii ingressu statuentes, vase incomposito, lympham de torrente in structione tumuli incaute detulere : atque in ipso memorabile sanctissimi corpus reposuere. Tandem se quietionis somno dum nocte quadam pro corporis vexatione dedissent, illam translationem summa fore factam cum diligentia existimantes, atque quid acciderit ignorantes, uni e fratribus qui stabilitus erat in solicitudine erga ecclesiastica, venerabilis Confessor Forannanus apparuit; illique monens imperavit, ut quoniam illo lutulento in tumulo in quietionis pace, præ fœtoris injuria, jacere nequibat; Fratribus imperaret, quo sui transferrent corporis aliorsum reliquias. Ille vero primæ visionis revelationem occuluit, atque hanc manifestare negligens usque in tertia visione conticuit. In tertiæ igitur noctis tempore, cum maximæ comminationis furore memorato Fratri se iterum dignatus est manifestare, atque prædixit, quod nisi Fratribus sui referret monita præcepti, in gravissimæ incideret judicium ultionis.

a *In humido loco tumulatus*

B

corpus suum transferri alio jubet :

10 Ut igitur poli caligo coruscante solis jubare evacuata est, memoratus Frater Fratres advocat, ac quidquid perspicaci intuitu animadverterit intimando revelat. Illi itaque causam negligentiæ illius relatu perpendentes, aliud cum summæ solicitudinis diligentia devotionisque honorificentia sepulcrum, juxta altare B. Nicolai, ædificavere ; illumque e loco illo ejicientes, in nitidoque involventes linteamine, ad illud transtulere. Accidit præterea, quatenus quædam matrona nobilis, a gravi dæmonis infestatione vexata, a suis clientulis in sui adduceretur præsentia tumuli, suique pro sua Domina rogarent affore divinitus sibi sanitatis suffragia. Dum in hac igitur jugi permanerent supplicatione, se divina miseratio dignata est manifestare. Nam binos luculentos vermiculos in sui purgatione nasi emittens, pristinæ sanitati est restituta : atque cum sanitatis remedio suisque cum servulis ad propria salubriter est regressa.

C

ad quod energumena adducta liberatur

11 Aliud divinæ operationis miraculum, non sub tetra latibuli nigredine occulendum, imo quemadmodum ab ipso venerabili Forannano est manifestatum, omnibus censuimus fore declarandum, quatenus in suis virtutibus enarretur mirabilis Deus. Erat enim quædam mulier in pago *b* Famenensi, quam ullo sine remedio per septena tempora circumvallaverat gravissimi ergastuli ægritudo : cui almifluus Forannanus apparuit jubens, quatenus pro sui munere voti cordam unam, manibus allatam propriis, super sui poneret tumbam sepulchri. Cumque illa timoris perturbatione abjecta, ab illo suæ locum quietionis investigando requireret diligentissime, talia ab eo promeruit signa recipere. Veniens, inquit, in villa quæ Vallis nuncupatur decora, in dexteraque monasterii parte portam ingressa, recto itinere proprios ante obtuitus gradere, sursumque respiciens, juxta unam aram mei invenies sepulcri mentionem. Illa igitur sacratissimæ revelationis jussionem adimplere concupiscens, votum suum mature explicito opere complevit; sineque adminiculo alicujus ducaminis ad locum usque pervenit. Cumque ante fores templi ejusdem officiales reperiens, valvas ecclesiæ tacite penetraret, juxta præceptum Antistitis recto tramite suos gressus direxit; atque secundum signa quæ acceperat, Sancti sepulcrum reperit. Quæ dum pro optatæ salutis beneficio vota sua repræsentans, ab oratione surrexisset, sanitatis salutem suscepit : et monasterii mœnibus egrediens, revelationem miraculi omnibus evidenter manifestavit. His ita gestis, Salus humanæ salutis aliud glorificandum ad sui nomen confessoris mirabile miraculum addidit, quo solis jubar quemadmodum mundum rutilans irradiat, sic hæc insignis gemma, diversis polita signorum coruscationibus, partes mundi illuminaret diversis virtutibus.

b *Item mulier a septena o . . .*

D

et ab ipso Sancto illuc jussa accedere.

12 Fuit igitur in pago *c* Loniaco, in villa quæ Calvus-mons nuncupatur, sub Senioris præfatæ habitationis constitutione, ejusdem exercens negotia terræ, quidam bubulcus, Warnerus nomine, qui a gravi dæmoniacæ legionis infestatione vexatus, in grave inciderat periculum infirmitatis. Hunc cum illius inquietudinem pro perversæ atrocitatis crudelitate circummanentes nequirent ferre (graviter enim laniabat quos poterat attingere) diversis vinculis ligavere, immensoque oneratum ferri pondere ad Sancti tumulum adduxere! Dum vero divinæ miserationis præstolantes suffragium, suæ [ecclesiæ] custodes ante Sancti jacerent tumulum, unius Christi Confessoris dies natalitius accidit; in quo dum debitæ servitutis solitum redderent Fratres pensum, finita recitatione duodecimæ lectionis, istius modulatio Responsi. Magnificavit eum in conspectu Regum a Rectore incepta est chori. Dum autem ejusdem finis advenit, inchoationem Versus *d* subsequentis, mirabilem edens vocem dæmoniacus, arripuit; et quasi in istius modulatione jugiter fuisset eruditus, cum cantore finem fecit cantus. Mira res? Ille qui inarticulatæ vocis cantu vexationem boum relevare consueverat, vocis articulatæ modulationem quasi pleniter instructus resonabat. Quid igitur? Venit dies : in qua dum celebratio majoris Missæ solenniter ageretur, super Sancti tumbam caput suum reclinans dæmoniacus, obdormivit : atque post finem ejusdem sanus effectus surrexit, et qui cum aliorum robore fuerat adductus, recessit liber a vinculis absolutus.

c

Energumenus etiam furiosus,

E

d

13 Talibus ergo fulta suffragiis concio nostri cœtus, cum plebe devota magnificet Deum, quod infirmitatis nostræ Patronum præclarum, edidit quem Scotia, magnificum Forannanum, humilitatis cum respectu Gallia devotissime suscepit. Lætetur nec non Christi sponsa Walciodorensis Ecclesia, quæ talem amicum Sponsi, a finibus terræ venientem audire sapientiam Salomonis, intra sui retinuit muros templi; de cujus jugiter virtutibus in populorum cœtu mirabilis prædicatur. Jure namque atque cum mentis jucunditate ejusdem cœtus ecclesiæ in laudibus divinis debet exultare; quoniam pro ipsius Patroni virtutibus, maxima cum reverentia, grandique cum honore, hæc a populorum turbis indesinenter frequentatur. Hinc est quod aliud divinæ operationis miraculum, non sub tetra modii nigredine occulendum, immo super ramum candelabri coaptandum, censemus manifestare in publicum : quatenus qui ob inertiæ nostræ desidiam multa omisimus, pauca, quæ fideli narratione ab illis qui proprio animadverterunt intuitu, percepimus, utcumque quamquam torpente stylo narrare possimus.

F

ob quæ merito sanctus laudandus

14 Accidit interea quatenus ex exiguo viculo, qui nostro proximus adjacet cœnobio, Porinaque *e* nuncupatur in vocabulo, quidam languidus nomine Berengarius,

e

A *Epilepticus ibidem mortem petens si sanari nequeat*

rengarius, pressus diversis infirmitatibus, dum super alias a caduco graviter fatigaretur morbo, ante Sancti advenit sepulchrum, sperans illic affore sibi divinitatis præsidium, matureve sui doloris terminum fore ponendum. Quod ita contigit. Cumque sanctissimæ præsens adesset tumbæ, ad Sancti conversus patrocinium, taliter cœpit orare! Te obsecro, inquiens, Christi Confessor Forannane, quatenus ex hac præsenti si nequeo liberari infirmitate, proprio vestigio ex hujus ecclesiæ nullo modo queam introitu exire. Cumque terminum fecisset orationis, capite posito cum ipsa spiritum exhalavit.

subito extinguitur, Rom. 9, 14

15 Quid ergo? Numquid, ut ait Apostolus, iniquitas est apud Deum, qui per suæ virtutem potentiæ cum præsenti vita isti sanitatem non restituit? Absit. Verum quoniam occulta sunt ejus judicia, istius desinentes trutinare mortem, divino illius examinandam relinquamus judicio, qui dixit, Ergo occidam

Deut 31, 39

et vivere faciam, percutiam et ego sanabo: qui corpus forsitan idcirco assumpsit, ut spiritum vivificaret; percussit, ut animæ vulnera sanaret; quoniam quem diligit flagellat, et omnem filium, quem recipit, castigat. Quapropter ad nostri recurramus auxilium Patroni, illius implorando suffragium; ut

B *Dei inscrutabili consilio.*

quomodo a corporeæ vexationis istum vinculis absolvat, sic ab antiquæ nos vetustatis contagione suis intercessionibus absolvat; nostraque Dominus suo precamine mactet carnalia, vivificetque spiritualia, percutiat vitia, ac virtutes erigat; atque sic nos semper trahat, quatenus fidenti eloquio dicere possimus cum Apostolo, Christi bonus sumus odor; et

2 Cor 2, 15

in suorum odorem post eum currere jugiter possimus unguentorum. Verum qualiter virtutis potentia altissimæ egregium Confessorem suum disposuit mirificare, nulla alicujus verbositatis ratio ipsum valet obfuscare. Quapropter ad divinæ virtutis enucleandas operationes, quas Christus in eo dignatus est manifestare, aliud nostræ narrationi congruum, non prætermittam miraculum: nam dum sub ferula subjacerem præceptoris, ipsum proprio intuitu accidere animadverti.

16 In hujus videlicet ecclesiæ conventu, quidam monachus, nostrarum scholarum didascalus, vocatusque nomine Lambertus erat, qui frequenter capi-

Gravi capitis dolore afflictus quidam,

tis patiens dolorem, dum ab ipso graviter fatigaretur, quadam nocte, ad suum conversus Patronum, cœpit remedium flagitare; sed quatenus ejus miræ simplicitatis manifestaretur intentio, per totam sequentis noctis quietudinem est vexatus ex ipso:

C

simplex enim valde in moribus, sed in litterali scientia extitit efficacissimus; Cumque matutinale Fratres nocturnali solicitudine perciperent signum, mutuo se cohortantes ad peragendum solitum pensum se paravere, atque in trinæ Deitatis nomine more solito ternas ad orationes pariter concurrere. His peractis, dum a Fratre memorato pristina chori præoccuparetur statio, ipsius repente caput memoratus graviter circumdedit dolor; chorique deserens stationem, sacramque postponens debitæ servitutis solicitudinem, ante Sancti adveniens iterum se pro-

f *seque non exaudiri impatienter ferens,*

jecit *f* mentionem. Dum vero diutina præstolatione, quo sui doloris afforet finis, flagitaret intente; a memorato fatigatus dolore, nimiam per simplicitatem, Christi Confessorem talibus cum verbis cœpit exprobrare: Mortuus dum jaces in pulvere, quali tu nobis posses remedio subvenire? Verum multis quoniam opem videris ferre, illorum ductus exemplo, tuas, surde senex, ad obturatas clamitans aures adveni, subsidiumque quæsivi, aliis subvenire qui consuevisti; et hactenus per te nullum, pro dolor! sensi

percusso sepulcro sanatur.

levamen. Hæc horumque similia capitis erecta cervice proferens; tumbam sacram, super almiflui ossa corporis aptatam ingenti cum sonitu percutiens surrexit; atque ita cum ictu memorato concupitæ remedium sanitatis gaudens suscepit, quatenus nullam ulterius assereret sentire ruinam posterioris doloris. Isque cum contubernalibus junctus iterum foret vocibus Fratrum, divinis præoccupatorum in meditationibus; quis propter Sancti sepulchrum fuerit sonus auditus, qui eorum voces compescuit, ab eo investigare cœpere nonnulli: ipseque quid acciderit, et erga Confessorem memoratum qualia protulerit, qualiterve, quam diutina præstolatione poposcerat sanitatem, obtinuerit, suis investigatoribus evidenter patefecit.

D AUCTORE ROBERTO EX MS.

17 His tamen omissis, quatenus sacri roboretur sententia sermonis, quo scilicet justus adhuc magis justificetur, articulata litterataque arte manum ad aliud applicemus, quatenus toties Christi magnalia prædicentur, quoties per egregium dispensatorem suum talia populis manifestavit prodigia. Quædam oppidanea, gravem cum capite dentium patiens dolorem, crebra jugiter vexatione pulsabatur. Quæ cum situ terrarum a suis confinibus foret disjuncta (illa utpote ex *g* Boviniensi oppidulo in magnam *h* Gostarath civitatem fuerat adventata, quo sui remedium quæreret doloris) ab omni est consolatione privata. Tandem quoniam auditu memoratis in finibus famam gloriosi Confessoris perceperat, votum illi vovens candelam spopondit, quod in propria dum repatriata fuit recepta sanitate libenti animo tribuit. Ea itaque grandi cum candela adveniente, ingentem eam intuens ejusdem custos ecclesiæ, Theodoricus nomine, concupivit; matureque concupitam, arripuit; arreptamque more solito, solitum carpens iter, solito in loculo reponere disposuit. Verum quoniam promissum fuerat ab ejusdem subministratrice, se præfatam candelam non ablaturam; ipse talis conscius sponsionis hanc accipiens, binosque in gradiendo dirigens passus, repente a capitali dolore graviter corripitur. Nam in memoratæ præsentia adoptavit evenire suo capiti similem dolorem, si quis hanc niteretur auferre. Quapropter ingenti cum festinatione accito clientulo, jam dictam candelam iterum accendit, accensamque reposuit, repositamque a se iterum proclamavit; et quam usu temerario suam per violentiam perdidit, sanitatem, ipso opitulante confestim suscipere meruit.

Apoc 22, 11
Alia item procul posita,
g h
E
a qua oblatam ex voto candelam
auferens monachus eumdem incurrit dolorem

ANNOTATA.

a Capitales, *id est ministri præcipui et sic identidem etiam in chronico invenitur; nisi legere malis* Capitulares, *qui jus suffragii in Capitulo habent, quo carent juniores; quod abbreviate scribi potuit, ut supra.*

F

b *In Arduenna hic pagus est, cujus caput* Marchia *vulgo* Marche en Famenne, *nomen antiquum et Cæsari notum, uti in suis Luceliburgensis patriæ Antiquitatibus MSS. observat eruditissimus noster Alexander Wilthemius: sed scribentium imperitia* Fæmannos *in* Pæmannos *convertit. Quod non animadvertentes alii, voluerunt nominis antiqui vestigium in vico* Pemont *reperire: toto autem Belgio erravit Petrus Divæus, cum* Pælaudos, *nostræ Brabantiæ populos, a Cæsare credidit intellectos: longe enim hi absunt a Condrusiis et Eburonibus, quorum vicinos Cæsar facit* Fæmannos.

c *In Privilegio Lotharii III anno* 1136 *ipsum Monasterium Walciodorense constructum dicitur in pago Lunniensi. Cum igitur* Calvus-mons *hic dictus paucis leucis Walciodoro distet, situs inter Florinas et eam quæ nunc dicitur Philippi villam apparet dictum pagum hoc tractu fuisse: an autem nominis adhuc supersit vestigium ignoramus*

d *Breviarium, secundum usum monasteriorum SS. Maximini, Willibrordi et Naboris excusum prope Treviros an.* 1600 *quale et Walciodorensibus esse in usu nemo*

AUCTORE ROBERTO EX MS.

A *nemo dubitaverit) post Lectionem* VI *de Communi unius Confessoris, hoc proponit Responsorium.* Magnificavit illum in conspectu Regum, et dedit illi coronam gloriæ : *Versus autem subjungendus hic est :* Statuit illi testamentum sempiternum, et beatificavit illum in gloria.

e Porina, *vulgo* Poren *in diœcesi Leodiensi, distat a Monasterio media dumtaxat hora itineris, inter occidentem et septentrionem tenendi.*

f Mentio *hic et alibi supra, idem quod* sepulcrum *seu* monumentum.

g Boviniacum *vulgo* Bovines *aut* Bovignes *in Comitatu Namurcensi, ex adverso fere Dionanti, vix plusquam horæ unius itinere Walciodoro distans.*

h *Vitiose procul dubio scriptum est nomen : propterea ut* Constantz *sive* Constantiam *substituam, urbem Sueviæ magnam atque præcipuam.*

CAPUT III.

Æger quidam S. Forannani meritis sanatus, naufragus servatus, Epilogus.

Et quia Angelo teste honorificum est opera Dei revelare et confiteri, operæ pretium est, quid ad
B gloriam hujus Confessoris Christi post hæc contulerit, inserere lectioni. Diebus *a* Lotharii Imperatoris ex Saxonia nati, Alexandro præsule cathedram Leodicensium gubernante, fuit quidam Frater, Gosennus nomine, qui annos intrabat pubertatis, officium gerens Levitici Ordinis, a pueritia in hac domo nutritus sub protectione Dei Genitricis, et postea Dei gratia Sacerdos factus, ista retulit, quod singulis annis ex multo tempore in mense Majo gravem infirmitatem et dolorem dentium et capitis patiebatur, ita ut noctes duceret insomnes. Hic admonitus est, a præceptore et magistro suo Richero et a ceteris Fratribus et Dominis, qui ejus compatiebantur doloribus, et quibus datum erat videre miracula stupenda, quæ per Beatum Pontificem et Confessorem Forannanum operata sunt divinitus, ut misericordiam ipsius rogaret, quatenus de instanti malo et infirmitate, ejus sanctissima intercessione ab omnipotente Deo, veluti quam plures, liberaretur. Ast ille nihil dubitans, sed fideliter credens omnia possibilia esse credentibus, ad sepulcrum egregii Confessoris concite cucurrit cum lacrymis et precibus : apprehendensque linteamen, quo tegebatur Lipsanum venerabile, circa suum caput et faciem cum timore et reverentia cœpit astringere, talia orans. O beate pater Forannane! o amice Dei dile-
C ctissime, columna et provisor hujus ecclesiæ, mihi ultimo servo tuo miserere, et laboranti in ardore et anxietate digneris subvenire : nam ut sentio, et ut ait quidam, sane dolor capitis dure coquit omnia membra. Gloriose, si me sanum reddideris, votum voveo, quod amodo reddam tibi candelam tantæ longitudinis nocte tuæ depositionis, ut caput meum in circuitu præcingere possit. Oratione completa, nullum dolorem vel ardorem in seipso recognovit : et sic surgens eadem hora, laudans et glorificans Deum, in conventu Fratrum incolumis rediit, referens quomodo sanatus fuerit. Illi hæc audientes Dominum benedixerunt, et sanctum Confessorem magnis laudibus honoraverunt.

a Monachus dentibus et capite dolens,

post votum annua oblationis sanatur:

19 Sic sanus effectus, per annos quatuor votum, quemadmodum voverat, Deo Sanctoque persolvit, et semper in sanitate pristina permansit. Quinto vero anno contigit ut nocte denominata, oblitus suæ sponsionis, gratia cujusdam festivitatis, profectus in quamdam villam suæ nativitatis, quæ a monasterio duobus miliaribus aberat, non interfuerit. Qui cum adveniente hora vespertinali staret in ecclesia ante altare Dei Genitricis, subito eum dolor maximus et

ob cujus neglectum recidivam passus,

D cruciatus capitis et dentium arripuit, ita ut jam non valeret super pedes stare, sed incurvatus præ nimia anxietate, agnoscens reatum suum, et se esse coram Sancto mendacissimum, hujusmodi prece oravit ad Dominum : Domine Jesu Christe, per pietatem tuam et per nomen tuum mirabile, mihi obsecro miserere, et ne diutius patiaris in hac calamitate me permanere. Non habeo bonorum operum conscientiam nec rectæ vitæ fiduciam, tantummodo in te est refugium meum : et idcirco succurre mihi, per famulum tuum B. Forannanum : gloriosissime Deus, ea quæ in eo deliqui fideliter ulterius corrigam, et ut ad locum nostrum regressus fuero te largiente votum meum reddam. Et cum fletu caput suum adstringens, et sanctum Confessorem invocans de terra surrexit; et confestim dolor omnis et cruciatus aufugit. In crastinum ad monasterium reversus, cuncta quæ ei acciderant Fratribus enarravit, gaudium gaudio cumulavit, votum persolvit, sospes permansit, Dominum in omnibus et super omnia magnifice operantem benedixit. Hæc ita esse nemo dubitet : nam ab eo qui ista passus est, ad laudem Dei et Confessoris istud verissime digestum est.

et culpam agnoscens,

denuo curatur.

20 Ergo quia non potest abscondi civitas supra montem posita; sed videtur ab omnibus; et quia
E non est locus ubi non est Deus; quomodo in longinquis partibus et ignotis regionibus mirificavit sæpe nominandum Beatum Confessorem et Pontificem Forannanum Dominus, manum adscribendum apponamus. Est quoddam oppidum in Saxoniæ partibus trans Rhenum, quod barbarico sermone illius gentis Rhees *b* habet vocabulum, in quo loco memoria istius Sancti veneratur a multis, talibus manifestata indiciis. Quædam reclusa nomine Walburgis, apud nos unicum habens filium monachum, inibi solitariam vitam duxit : quæ quondam amore filii sui aliquantis diebus nobiscum manens, multa et stupenda miracula fieri vidit a Sancto et audivit. Quæ regressa ad propria et vitam amplectens contemplativam, quæ viderat et audierat, et quantæ virtutis esset S. Forannanus; amicis et propinquis et ceteris, ad locum in quo reclusa erat confluentibus, denuntiavit, et ut ipsum invocarent in periculis fidelis mulier admonuit : inter quos quidam nepos ejus mercator loquentem eam audivit, qui veno et empto insudabat et curis hujus seculi. Hic sumptis opibus et diversorum ornamentorum varietatibus, mercandi gratia mare Anglicum cum aliis est ingressus. Continuo mare conturbatur, et navis conteri periclitatur; at
F illi in timore et anxietate et angustia mortis quæ imminebat constituti, clamare cœperunt vocibus magnis, et unusquisque peccata, quæ fecerant, confiteri. Illis vociferantibus subito navis demergitur, et non tantum pereunt navis et onus, sed etiam homines quotquot erant, præter hunc solum de quo sermo est habitus.

b Ex Resensi reclusa,

miracula Sancti audit quidam ejus nepos,

et naufragium passus,

21 Quomodo autem evaserit, vel cujus adjutorio ab illa dira morte ereptus fuerit, ipse reversus ad patriam hoc ordine postea retulit. Cum, inquit, navis periclitaretur, et nos omnes, qui intus eramus, timore vicinæ mortis, æstuaremus : ego tandem memor verborum ancillæ Dei, quæ audieram de virtutibus et miraculis B. Forannani Ecclesiæ Walciodorensis, coram omnibus lacrymatus exclamavi, O B. Forannane, si vera sunt ea quæ de te audivi, te deprecor, ut ab hac morte me liberare digneris, et ego votum pro salute mea dabo tibi, candelam videlicet secundum longitudinem corporis mei, in loco ubi requiescis. Adhuc me talia perplurima orante, navis demergitur, et cum aliis in profundo maris tristis et gemens sum dilapsus. Deinde ut fuit voluntas Dei super aquas confestim resiliens, et ea, quæ cœperam, clamans, S. Forannane succurre mihi, tunc

eumdem invocat,

ecce

A ecce onus proprium, in quo omnia mea colligaveram quæ habueram in navi, inter brachia mea devenit. *atque salvatur :* Quod cum tenuissem meum esse cognoscens, et adjutorium Dei et Sancti super me sentiens, ex insperato ad spem redii, et sic natando pedibus, tenens onus inter manus, ad littus usque perveni ; laudans Deum et Sanctum benedicens in salvatione mea in mirabilibus maximis. Talia ille homo de seipso referens, votum quod voverat ad locum nostrum non multo post per fidelium manus transmisit, a quibus ea quæ narravimus ita esse facta a Sancto audivimus.

Hibernus quidam, 22 Hæc sunt divinæ operationis prodigia, quæ Christus nobis per dilectum famulum suum Forannanum, condecorando suæ mansionis habitaculum, indesinenter manifestat : quæ si omnia scriptoris articulus exararet, dies ante quam sermo clauderetur. Igitur venerabilis cultor Dei Forannanus digne venerandus est ab omnibus, quoniam, sicut cujusdam idonei didascali narratione fideli percepimus, *dicit etiam in patria varias ecclesias ei dicatas haberi.* terra suæ nativitatis eximiis per eum decoratur miraculis et honoribus. Retulit enim ille nobis, quemadmodum habitator loci, quod maximæ honorificæque in Christi ejusque nomine, in ipsius provinciæ confinio, de qua egrediens ad nos pervenit, B conditæ sint basilicæ, *c* in quibus fidelis Christo deservit monachorum clericorumque chorus quotidie.

Epilogus, 23 Veneremur igitur, dilectissimi, nostrum venerabilem Patronum, totaque mentis intentione amplectendum Forannanum : quoniam hujus mundi spernens appetitus, lucernam accendit, non sub modio, ut in præfato compendiose prælibavi procemio, sed super candelabrum figens, et spargens in domo radios sui splendoris, toto innotuit mundo. Quid igitur modii præfiguratur nomine, nisi commoditas humanæ vitæ? Hic ergo lucernam sub modio tegere sprevit, quando quæstus humanos velut pestem devitavit. Super candelabrum vero posuit, cum curam prædicationis corpori antetulit. Hic si qua ex Ægypto attulit, Ægyptiæ cum pallio reliquit; vesteque nudatus, expeditis virtutibus Christi vestigia dignoscitur esse secutus. Quid plura? Ad debellandos hostes humanos, non rosis purpureisque violis, agonista fidei processit ; sed tubas in dexteris, lagenas vero in sinistris constanter bajulavit. *diversa Sancti encomia complectens* Gladio ergo verbi Dei lumbis suis præcinctis, tubarum bajulus in dextris extitit ; quia verbo prædicationis animos C pravorum, spreta via erroris, ad viam veri luminis promulgavit : lagenas autem in dextris tulit, quia quamvis effusione proprii sanguinis minime succubuit, gloria tamen martyrii nullo modo credimus privari : tubis namque prædicatione sonantibus, lampades emicuerunt : quia post solutionem gloriosi Confessoris miracula non modica coruscaverunt. Hinc non immerito assignari potest, quod quidam Prophetarum de sanctis Prædicatoribus ait, Descenderunt mare in navibus, *d* deprædantes alienas naves et mare. Mare namque sua in navi sanctus Domini descendit Forannanus, quia hoc in salo humanæ vitæ positus carnis compescuit luxus, tunicisque pelliciis privatus, veste linea, nil in se mortis habente, est indutus, sponso Christo occurrens lætabundus. Deprædantes alienas naves et mare : alienarum navium deprædator maris extitit, quia quosque peccatores et incredulos mole peccatorum, quasi quadam veste circumdatos, verbo suæ prædicationis spoliavit veste, stolaque immortalitatis non nudos sed vestitos reddidit, dum suum atrium ipse ab incursibus dæmonum fortis agonista servavit illæsum. Ipsum ergo, quem tantis talibusque a Domino scimus decoratum muneribus, fideliter deprecemur, ut ipse qui finem probabilem sine ambiguitate habuisse cognoscitur, ad certum finem, qui Christus est, nos sua dulci deprecatione perducere dignetur ; D sicque studeamus diligere proximos, ut latum etiam inimicos diligendos adimpleamus mandatum ; et ita ad regna illius perveniamus, qui vivit et regnat per secula seculorum Deus. Amen. *AUCTORE ROBERTO EX MS.*

ANNOTATA.

a Lotharius *Henrico V successit circa an.* 1125, *obiit* 1137 : Alexander *vero Episcopus Leodiensis creatus fuit anno* 1128, *et obiit* 1135, *juxta Fisen.*

b Rhesa, *oppidum Cliviæ inter Wesaliam et Embricam.*

c *Verumne id sit, an vero gyrovagus aliquis Hibernus, gratiam et alimoniam captans apud Walciodorenses, id commentus fuerit, dijudicent Hibernicarum ecclesiarum et monasteriorum peritiores. Miror ego inter tot Hibernica nomina, in Colgani indicibus relata, nusquam* Forannani *nomen occurrere, cum alia pluries repetantur ; et subinde vereor, ne peregrinitatis aliquid in Belgio attraxerit, quod Hibernis esset* Flannanus ; *cujus nominis Sanctos et ecclesias eis dicatas, sed absque ullo ad hunc nostrum respectu, facile erit invenire.*

d *Nescio qua versione hic auctor utatur, sæpe a vulgata discrepans : ad hunc vero locum nihil invenio quod accedat, præter versum* 23 *Psalmi* 106, Qui descendunt mare in navibus, facientes operationem in aquis multis. E

ALIA ACTA

Ex pervetusto Chronico Walciodorensi MS.

PROLOGUS

Spectat ad communem utilitatem et futurorum temporum firmam stabilitatem, succedenti progeniei fideliter scribere præteritarum atque præsentium rerum certitudinem ; eique virorum illustrium intimare prudentis discretionis rationem, et eorumdem dignam inclytamque sagacis virtutis operationem. *Ad posterorum utilitatem,* Etenim cum talis descriptionis studio atque hujus dignæ recordationis revolutione fit incendium ipsius diuturnæ meditationis, quo succedens propago indesinenter inflammatur, et generalis etiam proborum omnium successio ipsa meditatione et sapientum actuum recordatione solidatur. Propterea deliberamus futuræ posteritati intimare hæc, quæ antiqui et virorum proborum industrii verissima certissimaque relatione nobis reliquerunt. et auctoritatibus prudentis descriptionis ea confirmantes, plurima in nostris archivis recondiderunt. F Sed cum non uniformi materia simul compaginata continentur, generat quoque tædium circuitus et revolutio diversarum auctoritatum investigatoribus suis. Ut igitur quibusque simplicibus hæc pateant manifestius, quamquam opere et sermone me segniter mei interioris spiritus tarditas incedere coarctet, in unius compaginationis serie ea rescribere et fideliter succedentibus composita censuimus relinquere. *colliguntur in unam historiam antiqua monasterii monumenta,* Nec quis hoc in opere luculentæ verbositatis curiosa meditatione investiget ornamentum, sed potius respiciens compositoris ambitionem, reperturus futuræ posteritatis utilitatem, meditando nobiscum ponat supercilium, si nostræ partis se recognoscit esse uterinum filium. Non enim opinioni meæ facile aurem accommodans credendo obaudivi, sed, ceu præfatus sum, majorum deliberavi parere dignis dictis, revolvens opiniones eorum : et sic titubationis obstaculum a nobis ablatum, et anceps sententia remota est a nostro pectore, eorumdem majorum sermocinatione et scripturarum auctoritate.

A *Ex chronico MS. de ejus fundatione,* 2 Et ne inanis et infructuosus noster labor videatur, nitimur ostendere successoribus nostris qualiter in loco Walciodori, miro pulchritudinis ædificio, basilica venerabilis Genitricis Christi a nobili Comite Eilberto sit constructa, qualiterque ex proprio hereditatis jure eamdem ecclesiam fideliter dotaverit, et qualiter concessa apostolicis et regalibus testamentis juri ejusdem basilicæ et dominationi subjecerit. *Abbatibus,* Nitimur etiam ostendere posteris, quid quisque in eadem ecclesia Prælatus secundum sui temporis cursum operatus fuerit; atque per longæ vetustatis successionem, ecclesia in cujus Abbatis tempore augmentum amplificationis habuerit, et cujus prælationis tempore detrimentum diminutionis sustinuerit. Disposuimus etiam revelare et fideli relatione comprehendere, quid a quibusque industriis et nobilibus viris, post donum et largitionem venerabilis Comitis Eilberti consecuta fuerit, et sub cujus Abbatis tempore commutationem, eleemosynam, donum vel emptionem aut egerit aut acquisierit, *atque successoribus,* a quibus etiam personis, loca designantes et nomina, præfatæ confirmationes auctorizatæ sint.

Deipara adjuvante. 3 Sed quia ariditas nostri pectoris, sine irrigatione almi fluminis, minus in hoc opere, quod expetit, B per se nequit comprehendere, ipsam advocatricem nostram, Beatam videlicet Mariam, in cujus honorem hæc adorti sumus, imploremus; ut ex superni fontis rore, interventu suæ adminiculationis, stillicidium super nos dignetur dimittere spiritualis innovationis: quatenus cœlestis flatus repletus spiramine, fideliter succedentibus queam fidelem rationem relinquere. Auxilientur nobis orationibus suis deprecationes suorum fidelium, ut exordium præsentis operis ducatu almi flatus succinte et fideliter transeundo, ad certum finem valeam adducere, et inchoatum fideli relatione terminare.

4 *Hactenus prologus, quem sequitur Chronicon, ex quo solum ea hoc loco dabimus quæ S. Forannanum spectant; atque utinam ab interpolationibus tam facile discernenda, quam facile ex prologo animadvertitur eum non esse primi auctoris, qui tam multa quam hic promittuntur non præstitit; sed continuatoris, qui circa annum* MCCI *floruit. Hujus etiam esse videtur tota pars prima de Genealogia Comitis Eilberti, qui dicitur Ebroini Comitis filius, habuisse atavos Comitem Naimericum Narbonensem, et Ermengardem Comitissam sororem Bonifacii magni Principis de Papia: sed turpi mox* *Omittitur Eilberti genealogia suspecta,* *anachronismo idem Ebroinus asseritur quibusdam feudis* C *in Condrusio et Famenna ditatus a Ludovico Rege,* ex Caroli magni prosapia ultimo, *qui solum regnare cœpit novennio postquam, juxta hoc ipsum chronicon, vivere Eilbertus filius desiit. Inter septem porro filios Ebroini (quorum primogenitus Eilbertus fuerit; ultimus Marcuardus Episcopus, omnibus Episcoporum Gallicanorum catalogis ignotus) tertio loco numeratur Heribertus, Veromanduorum Comes quem alii passim a Pipino Italiæ Rege, Caroli magni filio, diversissima generationum serie deducunt. Deinde describitur quomodo iidem fratres, ulturi se de quodam Remensi Canonico, qui pretiosum monile pro equi generosi pretio acceperat pignori, et pretio exhibito pignus apud se esse negabat; Remensem urbem astu ceperint; atque ut fugitivum hostem in suam redigerint potestatem, ecclesiam incenderint; Regemque Carolum, cum exercitu ad scelus vindicandum venientem, prælio vicerint, captivumque Peronæ habuerint anno* DCCCCXXII; *donec restituto mundi pax composita et Rex honorifice dimissus est; qui tamen injuriæ sibi factæ memor, post Heriberti mortem permiserit, ut Rodulphus quidam Cameracensis Comes invaderet possessiones filiorum Heriberti. Hunc vero potestate accepta usum, incendisse oppidum S. Quintini ubi cum monasterio suo conflagraverit mulier* D *et occasio conditorum monasteriorum fabulosa.* *nobilis ibidem conversa, Eilberto Comiti quondam dilecta, et sub matrimonii simulatione facta ex eo mater cujusdam Berneri: qui adultus Rodulphum singulari certamine occiderit, sed brevi post etiam ipse obierit in flore juventis. Quæ omnia Romanciæ cuidam nobili, quales circa præcipuarum quarumque familiarum exordia adulatorum vanitas fabricavit, similiora sunt quam historiæ. Certe, circa captivitatem Caroli simplicis alia omnia habemus in certioribus historiis: nempe, Haganonis nimis apud Regem potentis adio inductos Principes (quos inter fuit Heribertus) eodem ejurato substituisse et coronasse Robertum; pro quo pugnantes anno* DCCCCXXIII *amisisse quidem Regem suum, victores tamen remansisse et fugato Carolo elegisse Rodulphum Ducem Burgundionum atque ad regnum erexisse. Tam simplicem nihilominus fuisse Carolum, ut promissis Heriberti deceptus sese ultro eidem crediderit; qui post mutatam aliquoties custodiam Peronæ eum inclusit, et detinuit usque ad mortem, quam obiit anno captivitatis suæ sexto. Interim idem Heribertus, qui filium suum quinquennem curarat Remensem Episcopum eligendum, sub tutelæ specie civitatem occupavit. Omitto quæ post secuta sunt, quibus continentur bella ex his causis nata variique successus: solum dico nulla uspiam Rodulphi Cameracensis, nullam Berneri mentionem occurrere; qui* E *si fuit aliquis ex Eilberto natus, mors ejus immatura potuit sane movisse patrem ut proprio carens herede, fundandis monasteriis inciperet intendere: qua de re videmur aliquid posse credere auctori hujus Chronici, atque hæc excerpere, Walciodorensem fundationem aliasque priores concernentia. An autem in Heriberti scelere partem aliquam habuerit Eilbertus, quam potuerit pœnitentia sua expiare, non habeo unde affirmem vel negem. Remensis ecclesiæ incendium vereor ne fabula sit, cum ejus nuspiam Flodoardus meminerit.*

CAPUT II.

S. Michaelis aliorumque cœnobiorum ac demum Walciodorensis fundatio et pia fundatorum vita.

Comes Eilbertus, nobilium artium super omnes sui generis coævos aggrediens conamina, industrius, strenuus, et vir bellicosus effectus est, in tantum ut ex suo proprio, ad evitandos casus incertos, adhuc primævus septem extrueret castra..... Post hæc variis pulsatus infortuniis, reminiscensque juvenilis conversationis excessus, suæ intentionis actionem ad Dominum suppliciter convertit; et in studio istius F *Conditur cœnobium S. Michaelis in Tirascia,* bonæ voluntatis, ex sui juris proprietario, una cum sua clarissima conjuge Herinsinde, Archangeli Michaelis ob honorem in Tirasce basilicam condidit, eoque in loco sub tramite S. Benedicti Deo militantibus coadunatis fratribus, ipsis Abbatem præficiens, ad usus quotidiani victus stipendia constituit non modica, locumque illum subditione et ordinatione Laudunensis ecclesiæ Antistitis constituit. *a* Venerabilis autem Herinsindis conjux ejus, Christo in eodem loco famulantibus se *b* subjiciens, pietatis gratia ipsum frequentare cœpit, et non segniter secundum suæ probitatis sublimitatem eidem studuit res necessarias providere. Et quia præconabatur mansiunculam proprii corporis sibi ibidem fieri, haut procul ab eodem loco virginum monialium monasterium construi a præfato Comite summa solicitudine curavit: quatenus ipse, qui principali præposito cœli ductorique animarum sancto Archangelo Michaeli sacræ ædis erexerat fastigium; beato Petro paradisi clavigero, suo adnisu proprioque labore componeret venerabile templum, quo Christi famulæ suarum orationum frequentia piacula suorum præteritorum facinorum expiarent. Coactus itaqne

A itaque ejus deprecatione, necnon B. Petri veneratione, a monasterio recenter ab hoc constructo, in spatio duorum milliarium, in loco dicto *c* Bocileis fundamenta jecit; erigensque, structuram peracto opere statuit templum, in quo ab eodem constituitur virginum monialium congregatio, et quidquid talium ordo exigit. Constructis autem per ordinem mansionibus plurimis, eisdem dato pastorali baculo Abbatissam præfecit, eumdemque locum, veluti superiorem, sub regimine Laudunensis ecclesiæ Præsessoris *d* constituit. Igitur veluti sacra profert sententia, Justus quo magis justificetur de virtute in virtutem crescere studet, ad opera misericordiæ iste venerandus Comes totum se contulit, patrimoniumque suum tuto in loco constituere nitens, locupletis honoris dignitate misericordiæ matri, Beatæ videlicet Mariæ, egregiam construxit basilicam, villamque Humblires, quo fundata fore videbatur, eidem monasterio subjiciens, magnis illud ditavit prædiorum honoribus. Ex prædicto sane patrimonio suo eodem tempore tria cum superioribus monasteria construxit, quibus tantum de prædiorum reditibus delegavit, quantum ad usus necessitudinem sufficienter sufficere videbatur, in eisdem pensum sui famu-B latus Deo exhibentibus.

et juxta aliud virginum S. Petri

c

d

tum ecclesia S. Mariæ in Humblires

6 Ordinatis tandem monasteriis, atque regulariter secundum institutionem Divi Benedicti vivere paratis, in eisdem coadunatus Fratribus; ut in rigore sui tenoris norma justitiæ magis convalesceret; eadem loca sub ordinatione et protectione Abbatum, juris dans definitiva privilegia fore constituit; sicque idoneis successoribus et filiis spiritualibus, qui sua valerent metere carnalia et sibi serere spiritualia, dereliquit copias hereditatum. His secundum quantitatis suæ dominium et magnificæ auctoritatibus principalem honorem, sicut decebat suæ nobilitati, congrue et prudenter omnibus compositis, horum operum finem fecit, et se totum divinæ contemplationi serviens Deo subdidit. Tempore illo dum die quadam in castro quod Florinis *f* construxerat resideret, suæ actionis transactum tempus rememorari cœpit, et tacitus inter se revolvens, quid ex Remensi S. Mariæ basilica actum sit, illud temerarium facinus non parum horrescere cœpit. Enimvero rememorando cœpit meditari, ob septem castrorum propugnacula, sempiterna sibi fieri municipia maledictionum. Deliberavit quoque ut hæc maledictionis structio per benedictionis antidotum remediare-C tur: construxerat enim septem maledictionis domicilia, ex quibus septem benedictionis et Spiritus sancti habitacula facere deliberavit. Et quia plerumque in sacro eloquio designatur universitas septenario numero, ut non particulariter sed plenarie legem divinam videretur implere, et ex rivulo septiformis Spiritus stillicidium spiritualis innovationis, gratia ejusdem Spiritus sancti, mereretur in se multiplicare: senario numero constructarum ecclesiarum, septimam, ob honorem genitricis Dei, et in recompensam destructæ Remensis ecclesiæ adjecit.

f

denique septimum,

7 Descripturi vero loci qualitatem, in quo structura esse dignoscitur, primo videamus ex silvestri et nemoroso qualis factus fuerit, et ex informi et obliquo in quantam venustatem transierit. Tempore autem illo locus iste erat inhabitabilis, excepto quod domus Comitis inter densitatem nemoris paulo minus constabat invisibilis, quo secundum discretionem sui corporis remotis a se plebibus frequenter morabatur solitarius. Habitatio enim generalis in loco dicto Prireriis *g* tunc erat, ubi ecclesia habebatur, et communes habitantium necessariæ res prudenter et congrue more oppidi erant compositæ cultu honorabili. Castrum autem ejusdem oppidi non longe ab eodem loco erat circumseptum con-D gruis munitionibus, quibus cuneus adversæ partis procul pelleretur plenarie, si ejus habitatores infestatione alicujus moverentur, sicut municipatus ejus quo stetisse dignoscitur usque in præsens tempus monstrant vestigia. Congregatis itaque manualium operum artificibus, nemus propter domum ejus suo præcepto eo tempore succiditur, et paulatim ex obliquo et inhabitabili, decoratus locus redditur atque salubris. Hinc ut res exigebat, omnibus prudenter acquisitis quæ necessitudinibus forent apta succedentis operis, coadunatisque lapidum atque lignorum gnaris artificibus, juxta domum suam templum construxit, circa quod commodæ habitationes artificum industria componuntur, et spiritualium Fratrum habitaculum claustrale compaginatur.

in loco solitario,

g

EX MS. Walciodorum construitur

8 Anno siquidem ab incarnatione Domini nongentesimo quadragesimo quarto, anno regni Ottonis primi *h* nono, a comite Eilberto jacta sunt supradicti templi fundamenta, et in spatio trium annorum venusto opere consummata sunt omnia. Cumque regulariter omnia per ordinem consummasset, quo nunc cœmeterium fratrum esse videtur, ecclesiam in S. Patricii *i* honore construxit, et sic prudenter et honeste cum opere memorato cetera consumma-E vit. Constructo tandem secundum nobilitatis suæ quantitatem templo, utilitati succedentium Fratrum prodesse desiderans, castrum superius memoratum diruit, et villam quæ in suo confinio erat sita et sibi subjacere videbatur, exinde jussit auferri, et juxta monasterii habitationem iterum reparari. Tempore autem illo solicite meditari cœpit, qualibus incrementis ecclesia per eum et quomodo multiplicaretur, et religionis cultus in ea dilataretur, et sui juris libertatem retineret, et sempiternæ benedictionis sibi nomen acquireret. Tandem salubri inito consilio, Regem memoratum adiit, et ei consilii sui secreta pandens, et totam suæ actionis intimans intentionem, gratiæ suæ auxilium in præsenti negotio affore precatus est sibi. Itaque mutua ordinatione Regis pariter et Comitis decretum est, ut quidquid ab utrisque partibus donationis et muneris supradictæ ecclesiæ conferretur, Regis protectione et auxilio tueretur a die illa et deinceps; et non solum rerum præsentium donativum, verumetiam quicquid ei succederet oblatione fidelium.

anno 94,41

h

i

confirmante Ottone I,

9 Constituta autem ecclesia sub Romanæ maje-F statis Imperio, ab eodem Romano Rege donum investituræ ipsius loci et Abbatiam præfatus Comes accepit: et designatis rebus quæ ab eodem ecclesiæ conferebantur (sequens enim sermo hæc omnia declarabit) providentia ejus, urgente Regis censura, per viginti tres annos sustinuit *k*. Deinde ordinatione mutua, quicquid in Antina *l* et Heidra pater suus Comes Ebroinus a Rege Ludovico *m* feodali dote acquisierat, posuit; et in præsentia ipsius Regis, prædictorum fiodorum spoliavit dignitate, ea conditione, quatenus uterque consensus Regis et Comitis, hoc est Regis concessio et Comitis datio, Regali decreto firmaretur, et hæc liberalis commutatio sine scrupulo transiret in legitimam potestatem perpetuamque possessionem ecclesiæ Walciodorensis. Ipse vero Comes quæ eidem Abbatiæ ab eodem conferebantur ibidem replicavit, et designatis nonaginta quinque terræ mansibus, culturis decem et novem, et pratis plurimis et villis decem cum magnis reditibus et ecclesiis earum, et cum ingenti familia, et ea quæ propter difficultatem computandi (quoniam alias pleniter annumerata continetur) referre distulimus, ostendit, et omnia sub regalibus testamentis assignavit. Deinde non mediocriter circa locum curiositatem suæ actionis apposuit, sed et nobile

k

l

m

et magnis dotatu. possessionibus.

A nile *n* superius memoratum, quod seditionis et controversiæ quondam causa fuit, et pro quo multa incongrua acciderunt, dedit eidem ecclesiæ, et inter alia ornamenta, ipsum in ea præcipuum et excellentius præcepit in perpetuum per succedentia tempora non segniter custodiri.

Ex Chronico MS. *n*

10 In tempore illo Comitissa Herinsindis, piis operibus insistens, et in sancta conversatione de die in diem proficiens, memoratæ Basilicæ B. Michaelis Archangeli assidue frequentando adhæsit; in qua haud multo post carne deposita sepulturæ conditorium suscepit. Post mortem vero ejus venerandus Comes, die et nocte in lege divina meditans, et pretiosas basilicas, sapientia sua Deo dicatas, frequentando circumiens, et ex consilio suo adminiculationem et solatium illis impendendo administrans; adhærere Deo ipsique servire toto mentis affectu disposuit, et agonizando certamen contra invisibilis hostis versutiam arripuit; sibique propugnacula, quibus fraus et deceptio tentatoris invidi demoliretur, composuit, caritatem videlicet et quæ ex ejus radice prodeunt virtutum insignia. Cum vero talibus hostiis diuturna meditatione seipsum mactando sacrificaret Deo, surrexit adversus eum proximorum multitudo, qui impetu uno simul conglobati, ei sug-B gesserunt terras ejus nulla eos ratione pati post se exheredari. Cum igitur importunitati eorum quodammodo cedere cogeretur, competentem genere et dignitate illi quæsierunt uxorem, cui iterum conjugali contubernio adhæsit. Verum deliberatio humani moliminis, nil valet contra decretum consiliumque divinæ majestatis : eademque conjuge sterili permanente, vixit absque liberis.

Herinsinde mortua

Comes aliam uxorem ducit.

ANNOTATA.

a *Restaurati ab Hersinde* (*sic enim nominatur in Actis S. Cadroe*) *monasterii diploma, ad annum* 945 *citant Sammarthani : quo fere tempore eodem appulerunt SS. Macalanus et Cadroe eorumque socii: et Maccalanus quidem, postquam Benedictini instituti disciplina imbutus apud Gorziam fuisset, primus Abbas constitutus est sub Episcopo Laudunensi Rodulfo II.*

b *Sic tamen ut a conjuge non recederet, more istis temporibus usitato, quomodo nunc assumuntur Tertiarii sub quavis probata religione, ut supra hoc die dictum ad Acta S. Indaletii.*

c *Qui locus hic* Bocileis *dicitur, eum putamus in mappis* Bussily *dici, medio inter Vervinum et cœnobium* C *S. Michaelis itinere : et quadrat distantia adnotata duarum leucarum.* Buciliacum *vocant Sammarthani, et fundatores faciunt Elbertum atque Gertrudem, Veromanduorum Comites, sub Bartholomæo Episcopo Laudunensi, qui anno* 1113 *confirmavit chartam fundationis, seu, ut alibi loquuntur, privilegia. Sed hujusmodi Comites illo tempore nullos agnoscit Historia Veromanduorum : suspecta igitur charta illa est.*

d Præcessor *hic et infra idem est quod* Præsul.

e *Humolarium vulgo* Humblieres, *sub ipsos pene Augustæ Viromanduorum muros situm monasterium, ante annos* 300 *erectum, anno* 948 *reformatum dicitur, sub Abbate Bernero : vereor autem ne hæc restauratio potius ad Albertum tunc Comitem S. Quintini spectet, quam ad nostrum Eilbertum : quod idem forte sentiendum de sequentibus tribus innominatis monasteriis, hoc scilicet eodem tempore, sed ab aliis fuisse condita vel restaurata.*

f Florinæ, *vulgo* Florennes, *oppidum Hannoniæ, tribus leucis distans Walciodoro.*

g *MS. recentius* Priezeriis.

h *Pater Ottonis, Henricus Auceps, Rex Germaniæ, obiit anno* 936 *initio Julii, a quo usque ad sequentis anni Julium numeratur* 1 *annus Ottonis et sic deinceps ad Julium anni* 944 *qui inchoavit annum* 9 *Ottonis :* D *adeo ut ad adultam ejusdem anni ætatem referri debeat hæc fundatio.*

i *Hinc colligas monasterium fuisse pro Scotis sive Hibernis fundatum, consilio verosimiliter Maccalani, qui videbat in suo S. Michaelis monasterio non apte indigenis misceri advenas : ipse autem utrique loco communiter Abbas præesse jussus, Walciodoro Præpositum dedit S. Cadroe : deinde ipsum Abbatem suo loco fecit. Hic vero Metas invitatus ad novam monachorum Scotorum coloniam istuc Walciodoro ducendam, ceteris quos in loco dimittebat præfecit Abbatem, sub quo collapsa disciplina restauratore Forannano indiguit, uti ad vitam S. Cadroe plenius est explicatum.*

k *Non tamquam Abbas* (*quippe qui tum conjugatus erat et postea uxorem secundam duxit*) *sed tamquam Patronus : quod tamen non videtur auctor distinxisse, ideoque non fuit solicitus ut veros Abbates inveniret; quos jam demonstravimus.*

l *Media inter Namurcum et Hujum via ad Australem Mosæ ripam notatur* Anden *Abbatia, quæ tunc vicus fuerit,* Antina *dictus; quæ hic autem vocatur* Heidra, *eam puto in tabulis corrupte, ut plura alia, scribi* Henre, *sesquileuca a noto Famennæ oppido Marcha.*

m *Hic quoque addebatur ineptum glossema,* ex Caroli magni progenie ultimo : *credo autem designari Ludovicum Balbum, aut filium ejus Ludovicum III, qui ab anno* 878 *usque ad* 882 *regnaverunt.* E

n *Scilicet ut initio dicitur,* Beryllus, sculptum retinens, qualiter in Daniele Susanna a judicibus senibus male criminata sit, *quem S. Eligius Clotharii II jussu incluserit auro, et adduntur hi versus :*

Egregiæ gentis Rex Anglicus hunc dedit illi,
Quem fore speravit gratum, dans plurima gratis,
Inter quæ, dantis, placuit sibi portio talis.

o § *Hic in Chronico alium habebat locum, scilicet ante* § 19, *ubi cum dicendum esset, quod Comes paulo ante mortem heredes instituisset suos ex secunda uxore privignos, occasio sumpta est referendi mortem primæ uxoris : quam quia omnino credimus diu ante S. Forannani adventum contigisse, cum adhuc vegetus Eilbertus gignendorum ex se liberorum spem facere poterat, ideo mutavimus ordinem, et inde excerpta huc transtulimus.*

CAPUT II.

Adventus S. Forannani sub quo monasterium Metensi Archiepiscopo subjicitur et Hasteriensis cœnobii accessione augetur. F

Transacto viginti trium annorum curriculo *a*, ex Scotiæ partibus Angelica jussione admonitus venerabilis Archiepiscopus Forannanus, proprium relinquens solum, locum decoræ vallis ab Angelo sibi designatum quærens, cum duodecim comitibus advenit, adveniensque venerabili Comiti obviavit; a quo requisitus quo tenderet, ei mox Angelica designavit indicia, et sic cum maximo honore ab eodem Comite in jam prædictum deducitur habitaculum. Ejus sane adventum susceptionisque obsequium in quanta veneratione a Comite et ab omnibus patriotis habitum sit, qui pleniter ambit cognoscere, librum gestorum ejus legat, ibi enim sufficienter hujus rei indaginem reperiet. Ingressus enim habitaculum; haud multo post *b* uterque, Comes et vir Dei, præsentiam Regis adiere, quo Comes donum et investituram Abbatiæ deposuit, et precibus apud Regem *c* obtinuit quatenus ex jam dicto dono, Dei cultor ab eodem Rege investiretur. Cognita autem sanctitate vitæ ipsius et morum integritate comperta, Rex libens annuit Comitis petitionem, et suppliciter devoteque sancto viro præsidium sui obsequii et consilii

a Forannanus cum sociis ex Scotia veniens

b

c Abbas constituitur

A consilii affore pronuntians, nec non et se in orationibus ejus undique commendans Palatinorum donum et Abbatiam ex procerum decreto tribuit, et decretis Regalibus statuit, ut eadem Abbatia, absque scrupulo alicujus controversiæ, omni deinceps tempore Regali et Imperiali protectione tueretur. Et ut hæc constitutio fixa, et inconvulsa, et immobilis permaneret in sempiternum, de villa scilicet Heidra et ex indominicatis beneficiis nonam sibi retinuit, et in monumentum regalis decreti, ne per succedentia tempora Abbatiæ deesset Imperialis protectio, in Aquensi ecclesia quotannis jussit persolvi. Quapropter decretum ibi est judicio procerum de curia, in ejusdem Regis præsentia, quatenus Major domus, videlicet Præpositus de Ecclesia S. Mariæ quæ est Aquisgrani, cum ceteris valentioribus Canonicis, pro eadem Abbatia tempore tribulationis ejusdem Abbatiæ causidici assurgant; et importunitatem ejus, sicut et suam in præsentia Regis et Principum, ubicumque præfatus Rex fuerit, præferant. Tandem regressus a Rege Dei cultor, cum suis comitibus locum cœpit incolere, et secundum Angelicum responsum Vallem decoram nominare: quod nomen sicut usque nunc vulgariter permanet, quidam male opinantur tractum a quodam Tisiodoro, qui (ut aiunt) ipsam B vallem inhabitaverit. Sane non ex Tisiodori nomine Walciodorus dictus est, sed ex Angelico præconio, qui eum vallem decoram appellavit, Walciodorus, id est, quasi vallis decora nominatur: quippe quæ olim inculta, arborumque et veprium densitate obruta, erat præfati Comitis Eilberti industria sic specioso decore donata. Ab ipsis enim Scotis, secundum idioma linguæ suæ et nostræ, ipsum nomen non potuit aptari; sed sicut dictum est, ipsum Walciodorus, id est, quasi vallem decoram nominaverunt, secundum proprietatem utriusque linguæ. *d*

sub Imperiali protectione:

12 In diebus illis in Metensi ecclesia Pontificatus infulam quidam Deodericus, vir honestæ vitæ et morum elegantia egregius, regebat. Hic enim ambobus Regibus patri et filio, patri scilicet Henrico, et filio Ottoni ob sui nominis religionem et sanctitatis excellentiam *e* ita carus esse videbatur, ut consilio, discretione, prudentia, in omnibus rerum suarum negotiis uterentur: hic autem propinquitatis *f* consanguinitate Comiti adhærebat Eilberto, et plerumque uterque fruebatur mutuæ partis alloquio. Cum autem ad invicem sermocinarentur et inter utrosque ex pluribus verba sererentur, ex eventu contigit habere sermonem Comiti ex Walciodorensi ecclesia, in qua, ut ipse aiebat, curæ pastorali inser- C viebat quidam religiosus, qui ob Christi famulatus amorem cum proprio solo dignitatem sui honoris reliquit, et ibi recenter cum nobilibus Comitibus ductu Angelico advenit. Venerabilis autem Pontifex, sanctitatis et justitiæ normam egregii Præsulis Forannani cognoscens relatione illustrium virorum, et ipse ei adhærere toto animo desiderans, supplex Comitem rogavit, ut hunc secum adduceret ad palatium. Cum vero ibi veniens alterutrum se viderent, mutuo se salutaverunt, et benedictionis donum alter ab altero humiliter petiit, in hoc officii genere se invicem prævenire renuentes. Sed quia B. Forannanus, ob duplicem cœlestis gratiæ honorem, Archiepiscopus erat et Abbas, et idcirco in hac parte superior cognitus est; venerabili viro religiosoque Episcopo acquievit, et manu elevata ex triumphali vexillo sanctæ Crucis prædicti Antistitis cum capite totum corpus munivit. Deinde residentes atque sacrarum paginarum revolventes mysteria, mutuo potiti sunt alloquio; et post multimoda sacrorum proverbiorum colloquia, ad orationum suffragia se contulerunt. Factum est autem cum hæc tractarentur, quatenus ex Walciodorensi loco verbum ab utrisque

d

Deodericus Metensis Episcopus:

e

f

cum Eilberto de B. Forannano cum Deoderico loquitur,

eidemque ad se adducto,

partibus communiter fieret, et Episcopus ex Hasteriensi villa in medium proferret sermonem, accepta occasione ratiocinandi ex prædicto verbo. D

EX CHRONICO MS.

13 Cum igitur Comes prædicti Antistitis voluntatem cognosceret, quod per Hasteriensem Walciodorensem domum vel Abbatiam ad Metensem ecclesiam vellet transferre; cœpit mente revolvere quomodo salvo honore ecclesiæ, secundum quod factum fuerat, ex manu regia posset erui. Hasteria *g* enim quia prope in confinio Walciodorensis cœnobii sita est, Comiti visa est fore congrua et proficua Walciodorensi ecclesiæ. Sed quia ea ecclesia esse constructa cognoscebatur a Domino Adalberone Metensium præsule prædecessore suo, *h* et ab eodem data S. Glodesindi et monialibus ibidem Deo servientibus, et testamento confirmata; hæsitare cœpit Comes; et ab eodem quærens consilium, interrogavit quomodo hæc fierent, salva dignitate utriusque partis. Cumque Comitis hæsitationem Episcopus intelligeret, hanc illico ab ejus pectore removere studuit, et seriem subsequentis rationis, quomodo posset fieri, aperuit. Deliberata namque commutatione, quæ pro Hasteria monialibus S. Glodesindis assignaretur, propositum suum illi insinuavit, et sic E titubationis obstaculo ab eodem remoto, procedere Comitem in proposita ratione suasit. Inito tandem consilio pari consensu Regalem magnificentiam adierunt, et consilii sui B. Forannano intimantes actionem, concordis voluntatis deliberatione ad curiam pervenerunt. Deinde mutua voluntate decretum est, ut sanioris consilii Capitales curiæ, sui propositi fautores haberent, et sic mota ratione, fretique adminiculatione Principum, Regalis auctoritatis consilium et assensum ex prædicto negotio investigarent.

Hasteriense Virginum cœnobium tradit,

g

h

14 Audiens autem Rex venerabilis Deoderici Metensium Pontificis petitionem, et B. Forannani nihilominus perpendens devotionem, Comitis necnon animadvertens bonæ voluntatis sagacitatem, ob profectum ecclesiarum, rei utriusque causam sciscitatus est. Unde et ab eodem Pontifice, et a ceteris regalis curiæ Principibus, plane edoctus est, quomodo salva dignitate Regalis censuræ, transmutatio fieret Regalis decreti, et donum Curiæ legitimo jure assignatum avelli posset. Quapropter decretum est cum consilio, quatenus profectus ecclesiarum sub Imperialis auctoritatis protectione maneret, et commodum Curiæ Regalis haberetur, ita dumtaxat ut ad nutum ipsius cuncta penderent. Ut autem istius constitutionis edictum a principibus Rex intellexit, F continuo voluntati religiosi viri Forannani et petitioni venerabilis Pontificis Deoderici et Comitis Eilberti acquievit, et a supradicto dono prædictæ Abbatiæ se conditionaliter spolians, secundum anterioris conditionis sponsionem, legali decreto sub potestate Metensis ecclesiæ donum et Abbatiam Walciodorensis ecclesiæ constituit. Constitutio autem hæc quomodo auctorizata fuerit, in subsequentibus aperiemus. Venerabilis enim Pontifex commutationem, quam monialibus Sanctæ Glodesindis pro Hasteria assignaverat, in præsentia Principum Regi ostendit, sicque supradictam Hasteriam cum omnibus appendiciis, consensu et deliberatione conventus majoris et S. Glodesindis Metensis ecclesiæ, ad usus Walciodorensis ecclesiæ in Regis potestate et manu posuit, et liberaliter decreto Principum ab eodem Rege, et Pontifice a majoribus ecclesiarum Metensium B. Forannano assignata est; quatenus ipse, quemadmodum Abbas ejusdem Walciodorensis ecclesiæ, sine scrupulo et controversia et motione contraria eam teneat; et successores sui, qui regimen ejusdem ecclesiæ tenuerint, in sempiternum per succedentia tempora; et ipsa sub regimine ejusdem Walciodorensis

et sic de consensu Ottonis,

jus Patronatus Walciodori transit in Episc. Metensem,

EX CHRONICO MS.

A Walciodorensis ecclesiæ in perpetuum permanens tueatur. Ne autem istius Regalis et Imperialis decreti compositio et majestatis ejusdem deliberatio molimine aliquo nefarii ausus, ab aliquo clerico vel laico, nobili vel ignobili, violando irritetur, auctoritate et judicio Principum testamento Imperialis munificentiæ confirmatur; sicque Hasteria juri et dominationi Walciodorensis ecclesiæ famulatura supponitur, anno ab incarnatione Domini nongentesimo sexagesimo nono, Indictione XIII, Regnante Ottone primo, anno regni sui XXXIV. *i*

an. 969, *i*

15 Sed ne aliquando Walciodorensis ecclesia motione alicujus hominis vexaretur; ob protectionem, advocatiam, et defensionem prædictæ Walciodorensis Abbatiæ, nonam superius memoratam, conditione retinuit supradicta, et hoc ordine definita concessit, quatenus Metensis ecclesia contra Walciodorensem recto tramite incedens, ab omni ecclesiastico jure illi justitiam faciat; et ne recedens ab eadem justitia contra eam enormitet, sanxit, ut si ab eadem Metensi ecclesia vel ejus Episcopo scrupulus alicujus controversiæ ex eadem Hasteria Walciodorensi ecclesiæ oriretur, ad pristinum Walciodorensis ecclesia reverteretur gradum, et de manu Regis prædictum B iterum sumeret donum. Istius autem emancipationis utilitas et utriusque rei deliberatio, ex dono Walciodorensis Abbatiæ ex regia manu subtracto, et ex villa Hasteriensi cum omnibus rebus instantibus et succedentibus et omnibus appendiciis suis Walciodorensi cœnobio subjugata, decreto curialium Principum sub regalibus testamentis auctorizata legatur, et D. Deoderici ac B. Forannani et Comitis Eilberti et capitalium virorum de curia testimonio confirmetur. Tempore sane illo Hasteriensem villam moniales S. Glodesindis tenebant, et in ecclesia ejusdem villæ, sub imperio et regimine Decanæ, quædam earum in eadem cella loco servientes vivebant, et sub jugo et obedientia Abbatissæ S. Glodesindis omnes pariter incedentes, cuncta regebantur. Nutu deinde Abbatissæ *h* suæ regressæ ad monasterium suum, locum reliquerunt; et sic postea unusquisque quod sui juris fuit detinens, ex eo secundum arbitrium proprium disposuit. Itaque inito consilio, in eadem Hasteriensi ecclesia a B. Forannano et Comite, nutu Imperatoris et ejus consilio, Sacerdotes quatuor constituti sunt, qui eamdem ecclesiam ex officio divini famulatus, secundum suum ordinem, multis diebus rexerunt.

honestis conditionibus :

et monachi Hasteriæ constituuntur.

h

C 17 Interea decretum est ab utrisque partibus, a B. Forannano et Comite, nutu Imperatoris et ejus consilio, ut pondus rationis per ordinem et præteriti negotii actionem Romano Pontifici innotescerent, et ex supradictis rebus auxilium consilii sui et munimentum suæ protectionis quærerent. Huic definitioni actionem apponentes, laborem assumpserunt, et statutis comitibus, et quæ itineris necessitudinibus forent apta paratis, accelerato itinere Romam pervenerunt. Venientes namque ibi honorifice ab eodem Papa et viris Ecclesiasticis suscepti sunt: qui causam itineris sciscitantes, et qui essent, et cur tanti itineris vexationem assumpsissent percunctantes, cognoverunt eos esse viros morum probitate pollentes; unde et morigeratæ conversationis vultus intuentes, majoris dignitatis veneratione sunt habiti, et cultu digniori promoti. Tandem revelato sui animi proposito, et causam sui itineris declarantes Domino Benedicto Papæ, qui septimus in agnitione istius nominis Pontificatum Romanæ ecclesiæ eodem tempore gubernabat, suæ auctoritatis tutelam et munimentum quæsierunt. Cumque probitas vitæ et laudabilis conversatio B. Forannani illi innotuisset, atque edoctus fuisset, qualiter proprium relinquendo solum honorem Archiepiscopatus deseruisset angelico jussu, et ad denominatam D sibi ab Angelo habitationem pervenisset; maximo honore a præfato Domino Papa et etiam universo Clero affectus est. Audito tandem eo, voluntati et petitioni ipsius assensum præbuit, non solum propter regiæ auctoritatis interventionem et inclyti Comitis deprecationem, verumetiam ob suæ sanctitatis ac religionis venerationem.

Sancto et Comite Romam profectis,

a Benedicto VI,

18 Itaque declaratis rebus pro quibus negotium agebatur, censura Romanæ curiæ, omnia quæ sunt in præsenti et in futuro succedere possunt Walciodorensi ecclesiæ, in protectione ejusdem Romanæ majestatis constituuntur. Et ut hæc constitutio per succedentia tempora firmiter conservetur, et Apostolica auctoritas cum Regali et Imperiali firmitate validius convalescat, statuit ut Hasteriensis villa, cum omnibus rebus et appendiciis suis instantibus et succedentibus, ecclesiæ Walciodorensi famuletur, et ei sine scrupulo, sicut una de suis ceteris curiis, subjaceat in perpetuum. Ne igitur istius institutionis Romanæ majestatis firmitas, et Apostolici decreti munimentum aliquando ab aliquo hodie in quocumque ordine constituto Laico vel Clerico, Rege vel Episcopo, vel alia qualicumque persona, temerario ausu violetur, Religiosorum virorum de curia decreto statutum est, ut a die illa et deinceps quicumque definitum constitutionis prædictæ munimentum ausus fuerit infringere, perpetuæ excommunicationis vinculo subjaceat, nec ab aliquo Sacerdote vel Episcopo pro qualicumque conditione absolutionem accipiat, excepto Romano Pontifice, qui reatus illius ea conditione faciet absolutionem, si satisfactione condigna pœnituerit, et quod male usurpavit restituens, a detrimento ecclesiæ cessaverit. Deinde utriusque deliberationis decreto, videlicet Domini Papæ et Religiosorum de curia sancitum est, ut recedens ab eis B. Forannanus privilegium sui Archiepiscopatus in omni officio et actione cultuque divino retineret; nec non ut regimen curamque animarum sibi injunctarum curamque Pastoralem in monasterio suo solicitus exerceret, et idem monasterium sub protectione Apostolicæ auctoritatis in æternum firma stabilitate tueretur. Ut autem testamentum tantis testimoniis auctorizatum fixum et inconvulsum rationabiliter conservetur in perpetuum, privilegium *l* Romanæ Ecclesiæ, per B. Forannanum remittitur. *m.*

confirmantur acta de utroque monasterio,

E

et jus Episcopale Sancto servatur.

l
m

F

ANNOTATA.

a *Numerantur hi anni ab anno* 947, *quando scilicet consummata templi et domus fabrica, Walciodorum traducti sunt monachi Scoti ex monasterio S. Michaelis.*

b *Defuncto scilicet Abbate illo anonymo, quem S. Cadroe sibi substituerat, quique disciplinam collabi siverat, ad quam restituendam directus illuc divinitus Sanctus, communi suffragio fuerit Abbas electus.*

c *Vivebat tunc forsitan adhuc Otto I, jam Imperator, quippe usque ad an.* 973 *superstes: advenerat autem Forannanus anno* 970. *Successit autem filius Otto II seu Junior dictus.*

d *At profecto neque Latina neque Scotica lingua suadebat* v *in* w, *utrique linguæ peregrinum, convertere; et compositio manifeste Francica seu Teutonica est. Unde nec dubitamus quin ipso monasterio antiquior sit appellatio; cujus initium si non placeat sumere a* Walt, sylva, *sumatur a* Walsch, *id est,* Gallicum *seu* Walonicum, *ad distinctionem alterius forte vicini quod* Thiets-dor *id est* Teutonicum *potuit nominari: toto enim hoc tractu permiscentur utriusque linguæ vici: et sæpe alibi in Belgio notamus duo ejusdem nominis loca vicina, sub tali distinctione cognominata.*

e *Adde et propter affinitatem ac consanguinitatem:*

erat

A *erat enim Reginæ Mathildis ex fratre Wittikindo nepos, adeoque Consobrinus Ottonis I, creatus Episcopus anno* 966, *et in eadem dignitate ad annum usque* 983 *superstes.*

f *Puta ex parte matris, Witikindo nuptæ, et Eilbertum ex alterutro capite contingentis.*

g Hasteria, *vulgo* Hastieres, *duplex est, alterum cis, alterum trans Mosam; trans Mosam autem Abbatia dicitur, et utrumque vix media leuca distat Walciodoro.*

h *Adalbero I anno* 928 *electus, diutissime tenuit Episcopatum, et translato corpore S. Glodesindis, quæ* 25 *Julii colitur, ejus monasterio a se restaurato, adjecerat Abbatiam Hasteriensem pariter a se restauratam: sed jam pridem constructam sub regno S. Sigeberti a Widerico Comite, Chilperici Francorum prosapiam præferente, ejusque uxor Berta, ipsius Sigeberti Regis amita. Habemus in membrana itemque post Chronicon transcriptum diploma fundationis, sed manifeste suppositItium, ubi præfatus Comes profitetur se villam Hasteriam et alia plura in dotem tradidisse uxori; et heredibus propriis destitutum, in ea ecclesia quam S. Maternus consecrarit, et S. Serenus ibidem sepultus ditaverit reliquiis S. Stephani, quas acceperat inventioni præsens, fundasse monasterium sanctimonialium*

B *sub Halmotride Abbatissa; quod tradiderit in jus Metensis ecclesiæ, eo quod uxor sua esset neptis S. Arnulphi.* Anno Dominicæ Incarnationis DCLVII Indict. XIV, regnante filio Dagoberti, in ipso anno quo obiit S. Gertrudis. *Ignotus est nobis S. Serenus iste, nec ejus meminit Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii: potuit tamen fuisse advena, et ibi cultum nunc abolitum habuisse. Annus Christi et indictionis quæ* XV *notanda fuisset, nec non* sanctæ et individuæ Trinitatis *invocatio in principio, aliaque styli recentioris et monogramma ævi Henriciani satis arguunt suppositionem: uti et hoc, quod Widericus iste patrem suum Hoacrium vocet Ducem Lothariensium. Sed nihil ista detrahunt fundationis veritati, quæ potuit commode in regnum Sigeberti incidisse: cujus quia annus nullus nominatur, difficile est de anno Christianæ æræ eidem aptato facere conjecturam. Denique assumendum istud de S. Gertrude, præter omnem diplomatum stylum est, et parachronismum continet annorum quatuor.*

i *Ne præcipitentur anni tam regni quam indictionis, quorum hæc* XII; *ab eo qui scriptus erat annorum* 35 *numero unum subtraxi.*

k Voda *hæc dicebatur, prima hujus nominis, ut videre est apud Sammarthanos.*

C l *Privilegium hoc invenisse putabam inter privilegia, a Walciodorensibus contra Hasterienses, subjectionem excutere molientes, producta: sed ut legi, cœpit esse suspecta Bulla, quæ scribebatur.* Valde amabili omnipotenti Deo Fratri et filio Forannanno, religioso Episcopo Scotorum et dignissimo Abbati venerabilis monasterii S. Mariæ: *displicuit enim inusitata titulorum exquisitorum pompa, et multo magis quod Forannanum appellans Pontifex, dicat,* Vestræ excellentiæ laudabilis mansuetudo, *et de Hasteria loquens.* Diœcesis quæ vocatur Hasteria. *Non igitur soli rei habeantur Hasterienses, quod sub nomine Clementis Papæ fictam Bullam pro sua libertate protulerint: sed universim accusetur seculi* XII *pravitas, qua tam proclives erant monachi ad ejusmodi figmenta in locum deperditorum originalium substituenda. Unum in ista qualicumque Bulla placet, quod cum Benedicti VII nomen gerat (sub quo Romæ fuisse Forannanum in Comitatu Eilberti non est verosimile) nullam faciat mentionem præsentiæ eorum in curia: sed velut ad absentem dirigatur, nec Eilberti tamquam viventis meminerit. Quod vero sub Joanne XIII cum primum Sanctus Walciodorum advenisse, eumque secum Romam duxit Eilbertus, ut ei ab Apostolica Sede licentiam impetraret Abbatiam istam regendi, dimisso ad quem consecratus erat Episcopatu; quod, inquam, tunc aliqua privilegia attulerit pro ipso monasterio, non debet absque fundamento adstrui; multo minus tunc actum fuisse de Hasteria: pro qua sibi confirmanda, si Romam excurrit Forannanus, Benedicto VII annum in Pontificatu tertium explente, ut fecisse potuit, rediisse autem priusquam Bulla expediretur; fecit id anno* 977 *jam in æstatem provecto, postquam mortuus esset Eilbertus: hujus enim mors initium anni tertii mensibus duobus prævertit: quia hic obiit* 28 *Martii,* 977, *iste creatus erat* 1 *Junii* 975. D EX CHRONICO MS

m *Sequuntur gesta circa translationem S. Eloquii quæ hinc excerpta dabimus* 3 *Decembris: satis est etiam in priori Vita eadem indicata haberi.*

CAPUT III.
Testamentum et pia mors Eilberti Comitis ac S. Forannani.

Cum *sicut prænotatum superius est, post Herinsendis Comitissæ mortem, Eilbertus Comes,* proximorum suasione et consilio, *rursus esset* vinctus carnali connubio, *secunda hac* conjuge sterili permanente vixit absque liberis. Nihilominus tamen vivens legaliter E cum ea, divinæ servitutis obsequiis se subdidit, prout sibi licebat per exigentiam suæ conditionis et vocationis. Hæc autem nobilis mulier ex alio anteriore marito, binos bonæ indolis adolescentulos pariens nutrierat: qui Comiti more filiorum et non privignorum familiariter adhærentes, per studium diuturnæ servitutis ministerialiter ei se subjecerunt: deinde per obsequium sui famulatus filialem quodammodo ei dilectionem ostendentes, non sicut vitrico, sed sicut proprio patri ministrabant. Factum est autem tempore illo, quatenus ex eventu curiæ regali cum his juvenibus Comes interesset; qui cum pedibus æger esset, adeo ut absque sustentatoribus incedere nequiret, quocumque pergere volebat horum auxilio adminiculoque uti solebat, super utriusque humeros innitendo. Cumque in conspectu Regis *a* et Principum tali ministerio ei se subjicerent; cœpit Rex sedulitatem servitutis juvenum intueri ac multipliciter collaudare: præterea eorum morigerata conversatione investigata, voce omnium Principum extolluntur. Cum autem ante Regem stans, super utrumque adolescentem Comes inniteretur; ex quantitate juvenum Rex causam cognoscere volens, nomina, seriem progeniei, et qui essent, et quanam de causa ei tam familiariter adhærerent, investigando percontatus est. Ille vero ex ordine F Regi puerorum prosapiam aperiens, nomina designavit. Et ideo eorum constantiam benigni famulatus Rex considerans, dixit; Vere, Comes, merentur a te digno remunerari præmio: quippe qui hactenus deserviunt tibi fideliter tali famulatus obsequio.

Privignorum obsequio filiali utens Comes,

a coram ipso Rege,

20 Animatus igitur Comes ex hoc Regali consilio, in conspectu ejus et Principum, ambos privignos de dextera lævaque sua semovens et ante Regem statuens, inquit: Rectori seculorum et tibi, Domine Rex gratias ago, quod sensus vestræ discretionis in hac actione conjungitur sensui meo, et dignitas vestræ benignæ moderationis hæc agere suadet nostræ humanitati. Quapropter tibi Godefrido et fratri tuo Arnulfo, ob gratiam Domini mei Regis, quam benigne vobis demonstrando aperuit, et etiam remunerationem vestræ servitutis, quam mihi fideliter diuturno labore exhibuistis, in testimonio ejus et nobilium de curia, pagum Florinensem cum integro suo banno et dominicatum beneficium ex eodem banno liberaliter trado. Et ut hæc libere et legaliter et sine adversa motione cuncta possideatis; castrum ibidem a me constructum cum suis municipatibus et oppidum concedo vobis; et etiam quotquot

eisdem traditum Florinense

A quot paterna successione in eo, jure et nobiliter, mihi subjacuerunt, vobis subjacere constituo; excepto quod jura Walciodorensi ecclesiæ a me designata ex Florinensi banno, a vobis et successoribus vestris sine scrupulo et motione contraria conservabuntur. Sepulturam autem vestram vos et successores vestri, eidem loco benefacientes, perpetualiter in eodem monasterio a me constitutam vobis esse cognoscentes, hancque constitutionem ob Genitricis Christi honorem et nostram memoriam, quicumque Dominus fuerit Florinensis domus inconvulsam reservabit per omne succedens tempus, ne subjaceat perpetuæ maledictioni, cui subjacebunt qui fraudem fecerint eidem ecclesiæ de redditibus suis, a Christi fidelibus ibi constitutis.

et jus sepulturæ in Walciodoro :

21 Decrevit autem ibi in præsentia Regis et Principum, et in conspectu prædicti Godefridi et fratris ejus Arnulphi, in testimonio eorum, quatenus Major de Walciodoro, Abbas videlicet vel Præpositus cum Fratribus suis spiritualibus, a die illa et deinceps, secundum suam voluntatem quando ei placuerit, pro suo jure in Florinensi castro resideat, et cum ministerialibus ejusdem castri, villico scilicet atque scabinis, rationem suam judicialiter ventilando producat, B et sine alicujus violentia usque ad rebellionem et contradictionem rusticorum, libere cum suis et supradictis ministerialibus judicia sua exerceat de rebus suis. Constituit præterea quatenus ex his duabus partibus et potestatibus, quasi gens una et populus unus, sibi invicem familiæ hærerent, et sine exactione contraria, et bathinodii quæstu *b* Florinensis homo ex Walciodorensi potestate mulierem sumens, legitime sicut sibi parem ducat; sicut versa vice similiter Walciodorensis, de Florinensi potestate mulierem sumendo, faciet. Si vero quis homo vel mulier Florinensis ad Walciodorensem vel Walciodorensis ad Florinensem transierit potestatem, protegetur a Rectore potestatis illius in qua elegerit habitare; ita plane ut capitalia jura, et secundum decreta suarum legum, quod cuique debent potestati, certis temporibus et assignatis non negligant reddere. Ut autem istius constitutionis decretum fixum permaneat, regalis auctoritatis et palatinorum Procerum judicio, testamentis Regalibus confirmatur; et nobilium juvenum assensu et concessione, propositæ actionis definitio, sacramento etiam Regalis dispositionis, et honore sui juris, hereditatis et nobilitatis, et a se et a successoribus suis conservanda, terminatur. Ex C immensitate autem tanti beneficii Fratres prædicti dignas gratias juxta modulum suæ facundiæ Comiti reddiderunt, et suæ servituti toto vitæ suæ cursu fideliter adhæserunt, ob magnitudinem honoris quo sublimiter ab eo sunt promoti.

cujus Abbas etiam possit Florinis residere,

ita ut utriusque partis subditi æquali jure socientur

b

22 Deinde regressus a Rege, Walciodorensi ecclesiæ frequentando adhæsit, et sepulturam in ea suorum familiarium et fidelium amicorum maximo studio præparavit. Ipse namque ab ingressu chori usque ad altare turris terram aperiens, eamque effodiens, duos in ea muros construxit, et altitudinem utrorumque ad mensuram duorum cubitorum, et latitudinem in mensura unius et dimidii cubiti composuit. Ibi ergo nobilium corpora virorum ex prosapia sua cum patre *c* et matre, et filio *d* Bernero, et fratre Bosone *e*, iterum honorifice sepelivit. Ipsa siquidem corpora præfata, a locis ipsis in quibus antea fuerant sepulta, sua solertia translata sunt, ob dilectionis fervorem et mutuæ consanguinitatis propinquitatem. Exhinc cum divini famulatus meditationi assidue inhæreret, et divinæ contemplationis eloquium libenter perciperet, non parum proficiebat in via Domini: unde fiebat ut nonnumquam oculus esset cæco, et pes claudo, et ostium ejus viatori pateret. Reddebat sane quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei

Idem Comes extructo sepulcro

c d

e

suorum corpora Walciodorum transfert.

D Deo: et ita ex industria sua mundanas artes deludendo conculcabat, ut non oblivisceretur qualem Creatori suo deberet subjectionem: sicque in dextera sua fidei lumen accendebat, ut lucerna simplicis oculi ejus, opacitate sinistræ cogitationis, non extingueretur. Itaque residuum suæ vitæ cursum, in sancta conversatione de die in diem proficiendo, peragens, tamquam strenuus agonotheta ad certamen se indefesse præparabat, et per hoc callidi tentatoris insidias repellebat: unde et in agone istius certaminis viriliter decertabat, ut non veluti dormitans inveniretur in occursu Domini sui. Proinde pulsanti Judici et Domino suo introitum nitebatur præparare, ut non in porta inimici sui confusionem ei facerent. Intendens igitur votis præcordialibus in Creatorem suum, dissolutionem suam per continuas orationum victimas illi commendabat, precabaturque quotidie divinæ miserationis et consolationis affore sibi subsidium, ut cum fidelibus suis mereretur audire, Veni, dilecte mi, ad me: instat enim tempus ut ex tuo labore mercedem recipias perpetuæ retributionis et inæstimabilis gloriæ. Gloriam itaque suam, Christum videlicet, amplectendo sequebatur, et in mandatis ejus juxta modulum suæ conversationis meditando currebat. E Nactus siquidem ex legitimo certamine et ex cursu felicis consummationis suæ coronam immarcessibilem, more solito loca sancta circuibat, et sibi commissum margaritum Christo jugiter commendabat.

orationi continuæ vacat,

23 Contigit igitur dum die quadam usque ad basilicam B. Mariæ in Humblires gratia visitationis disponeret properare, ut a Walciodoro exiens usque ad vicum qui dicitur *f* Fleruz perveniret, ibique sicut in proprio causa hospitii ingrederetur. Ingresso autem eo, gravi morbo correptus est, et invalescente in dies ægritudine ad mortem usque pervenit. Cumque vocationis suæ tempus proximum affore cerneret, e vestigio a se nuntio directo in Walciodorensi cœnobio B. Forannanum ad se accersivit: et per eum dissolutionem suam, expletis divinorum mysteriis quæ huic congruunt vocationi, Domino commendavit. Sic itaque cursu fideliter peracto, ex hoc mundo migravit ad Christum, recepturus perfecto opere, suæ mercedis denarium. Igitur B. Forannanus, directis undique vernaculis; ex cœnobiis ab eo constructis Abbates ad hoc funerale obsequium convocavit. Ex auditu quoque istius rumoris congregata est non minima multitudo monachorum cum clericis et monialibus: innumerabiles etiam catervæ proximorum F et nobilium virorum, cognita ipsius morte conveniunt, planctum et gemitum emittentes; adeo ut eorum mœroris affectus dolorem faceret ceterarum gentium nationibus. Beatus igitur Forannanus, cum turbis monachorum, clericorum et nobilium virorum, et cum innumerabili sexus utriusque multitudine, venerabile corpus egregii Comitis a loco illo transferens, usque ad basilicam Walciodorensis cœnobii deduxit; et ibi eum in condigno loco honorifice sepelivit: in eo videlicet quo se disposuerat sepeliri.

f

pie moritur

et honorifice sepelitur a B. Forannano,

24 Itaque B. Forannanus, anno ab Incarnatione Domini nongentesimo sexagesimo nono, ordine supradicto de terra sua exiens, in istius habitationis ingressus est monasterium. quod secundum ecclesiastica jura cum Comite regulariter ordinans, magnifice decoravit in omnibus, ut nostri ingenioli inertia manifestando conscripsit. Septimo autem anno post ejus adventum, ordine memorato Comes venerandus hominem exuens, ex hoc mundo transivit, anno ab Incarnatione Domini nongentesimo septuagesimo septimo, Indictione quinta anno Domini Ottonis Imperatoris secundi tertio *g* quinto Kalend. Aprilis. Dehinc post hæc accidit ut in Metensis Episcopatus confinio villam unam Gruthen B. Forannanus

qui possessionibus monasterium auctis

A nanus industria sua ecclesiæ Walciodorensi acquireret, et ne vini penuriam ejusdem ecclesiæ habitatores paterentur, eam eidem ecclesiæ ad usus vini assignavit : domum vero in eadem civitate cum duabus vineis acquisivit ; et unam ex his, in memoriam Walciodorensis ecclesiæ Walciodorum appellavit : ex eo enim tempore usque nunc ipsa illud nomen sibi retinens eadem vinea, Walciodorus appellatur. Et quia a die qua Walciodorensis ecclesia Metensi supposita est, ordinatione Regalis censuræ et Principum definitum fuerat, ut Abbas ejusdem Metis conveniret singulis annis in inventione B. Stephani, ob honoris cultum præstandum eidem ecclesiæ et debitam subjectionem reddendam, quam eadem Walciodorensis cognitione sui dominii exhibere debebat ; ne in ipsa præfatus Abbas penuriam hospitii pateretur, domum ei præparavit, et sufficienter ad usus advenientium redditus eidem domui assignavit. Nullam enim exactionem contrariam aliam, nullumque aliud servitium Metensis ecclesia a Walciodorensi exigere debet, nec Walciodorensis Metensi reddere, nisi præfati diei præsentiam, quo Domino suo, Episcopo videlicet, prædictus Abbas suos prosperos successus fateri, et amfractus periculosos motionesque contrarias B conqueri debet ; et si Episcopus absens fuerit, die eodem in eadem Metensi ecclesia vices ejus agere debet, serviendus per omnia more Episcopali, exceptis Episcopalibus insigniis. His vero ex more completis, de statu ecclesiæ suæ Abbas requirendus est ab Episcopo, perceptaque responsione ejus, ex sua felicitate gratias reddere Deo ; de tribulatione autem ejus dolere debet, et idoneum procuratorem illi committere. Nam pro eadem tribulatione, sicut pro sua, causidicus assurgere debet, et pro quacumque necessitatis occasione, sicut pro sua, esse solicitus.

definitoque Metensis subjectionis modo

25 Deinde egregius Antistes Forannanus, feliciter in sancta conversatione præsentis certaminis studens cursum consummare, talentumque sibi creditum cupiens multiplicare, armis justitiæ se præcingendo, invisibilis hostis vesutias deludebat ; atque ut verus et fidelis ratiocinator, non tantum sibi studebat prodesse ; verum de sua aliorumque salute solicitus, pro sibi creditis ovibus divinæ misericordiæ subsidium implorabat. His et hujusmodi meditationibus inhærens, Domino se subdebat ; et toto mentis desiderio divina contemplando, totam mentis suæ intentionem in Deum jactabat ; cupiens cum Paulo Apostolo dissolvi et esse cum Christo. Cumque violentia tali introitum regni cœlestis appeteret ; exemplo et operatione et pia egentium miseratione, per C cordis sinceritatem quærebat, quem tota aviditate dilexerat. Igitur sicut dictum est, per quotidianam compunctionem, in lecto suo omni tempore eum quem ita dilexerat requirens, diuturna supplicatione vocavit : sicque quærendo atque vocando, adeptus hereditatem felicitatis æternæ, jungitur cœlestibus choris, exutus humanæ fragilitatis tegumentis. Attamen vitam ejus qui evidentius cupit agnoscere, codicem gestorum ejus et depositionis studeat legere : ibi namque insignia miraculorum ejus, quæ in eo Christus ante depositionem et post ejus transitum dignatus est operari ; tempus etiam illius exitus, quo ex hoc carnis ergastulo exivit, reperiet. D

sanctam Vitam

beata morte conclusit.

EX CHRONICO MS.

ANNOTATA.

a Regem *non alium hic intelligo quam Ottonem, eorum quo, necdum coronato Imperatore, atque adeo ante an.* 962 *et ante ipsius S. Forannani adventum, facta videtur adoptatio privignorum, narratur tamen hoc loco propter consequenter exponendum testamentum et obitum Comitis.*

b Bathinodium, *vereor ut recte scriptum ; et e pro a substituens, intelligo quod nos leniori dialecto* Bed-nood *possemus dicere, quo significetur redimendi concubitus sive* lecti necessitas : *quæ inter servos glebæ ut vocant (quales etiam in Belgio olim erant rustici, et adhuc multi sunt in Frisia et Germania) et dominos eorum intercedebat. Hujus juris vestigia adhuc variis in pagis apud nos durant, ubi rustici dato pretio a fundi domino redimere jus primæ noctis dicuntur. Quamvis enim lex Christiana fœdum avitæ gentilitatis abusum sustulerit, quo primus concubitus domino deferebatur ; remansit tamen jus certi nummi, a sponso pendendi in domini agnitionem ; et mutato jure quatenus erat religioni contrarium, manet significatio juris antiqui in solo modo loquendi.* E

c *Pater* Ebroinus *fuit, ut supra dictum, filius Bovonis, qui fuit Guarini de Ansalonia ; hic vero Comitis Nainmerici Narbonensis, juxta genealogiam in Chronici fronte notatam : mater* Znnerta *nominatur, filia Comitis Widerici et uxoris ejus Evæ.*

d *De* Bernero, *tamquam Eilberti filio naturali ante matrimonium genito, agitur in fabulosa, quam repudiamus, narratione : mallem suspicari ex Hersinde legitimum unigenitumque fuisse ; aut certe induci eum pro Bernardo : qui Heriberti nepos ab eo ad Carolum simplicem missus, bonum Regem induxit, ut perfido proditori se crederet.*

e Boso *fratrum quintus fuisse ibidem perhibetur, et hæc de eo leguntur.* Boso Comes cum multa tenuisset et multis præoccupatus fuisset, liberosque quamplures habuisset ; tamen fratri suo, videlicet Comiti Eilberto, villam in Florinensi confinio positam quæ Calvus-mons nuncupatur, et quæ hereditario jure in suæ sortis pervenerat parte, dereliquit, quam in usus succedentis Walciodorensis ecclesiæ, quia in ea sui corporis sepulturam fore decreverat, sicut factum est, constituit.

f *Vitato scilicet difficili per Arduennam itinere aliud commodius trans Sambram sumpsit, Romanæ viæ per Bavacum ducentis opportunitate invitatus : huic autem viæ adjacet vicus* Flerus, *quinque leucis Gallicis distans, Florinis ubi Comes habitabat Bavaco autem leucis* 12, *quem vicum an.* 1622 *nobilitavit Clades, duce Tillio illata copiis Frederici Palatini sub Halberstadiensi et Mansfeldio Hannoniam vastantibus : ex Bavaco autem in Humblarium, restat spatium leucarum circiter* 14. F

g *Hic* tertius annus Ottonis II *numeratur ab obitu Patris, alias dicendus esset nonus, corrigendus autem fuit hic numerus Indictionis, quæ perperam* tertia *scripta erat.*

DE SANCTO ADJUTORE,

MONACHO TIRONIENSI ORDINIS S. BENEDICTI

PROPE VERNONIUM IN NORMANNIA.

CIRCA AN. MCXXXI

Ex Vernonii Dominis

Extremæ versus Franciam Normanniæ oppidum Vernonium *est, ad Sequanam fluvium, Rotomago distans leucis circiter octo, quod medio ævo valde modicum, in majorem paulatim amplitudinem crevit, titulo Principatus jam tum illustre. Nam qui circa seculi* XI *medium, Deiparæ ecclesiam ibidem restauravit, et in eadem sepulturam habuit* Guilielmus, Princeps Vernonii *in suo appellatur epithaphio. Hujus ex filio Joanne nepotes creduntur fuisse,* Sanctus, *de quo agere instituimus,* Adjutor, *et* Mattheus de Vernonio, *qui invenitur anno* MCXXXII *die* XII *Aprilis, post fratris sui Adjutoris mortem, a monachis Tironiensibus recuperasse quartam partem Vernoniensis silvæ, quam una cum ceteris facultatibus suis ille* B *ipsis transcripserat. Transactionis istius instrumentum autographum vidit, et transcripsit, atque ad Joannem Theroude Vernoniensis ecclesiæ Presbyterum, de S. Adjutore scribentem, misit Dominus Joysel, Prior Theruderiæ prope Turniacum in territorio Vernoniensi, simulque certum fecit, vitam S. Adjutoris non posse ultra* XXX *Aprilis anni* MCXXXI *prorogari.*

obiit ante an. 1132

Vitam scripsit Hugo,

2 *Nec vero multum etiam anticipari mors potest. siquidem Hugo Rotomagensis Archiepiscopus, hujus nominis* III, *qui Sancto familiaris fuit, ex disciplina S. Hugonis Cluniacensis, in Angliam sub Willelmo Conquestore, ad regimen Prioratus S. Pancratii Lewensis, translatus fuit; et circa annum deinde* MCXXV *Radingensis in eadem Anglia Abbas factus, ad Rotomagensem Cathedram non pervenit nisi post annum* MCXXVIII, *quo exeunte decessor ejus obiit; imo nec ante Septembrem anni* MCXXX *videtur fuisse consecratus: ut patebit legenti Historiam Archiepiscoporum Rotomagensium, ab amico nostro Francisco de Pommeraye Benedictino Congregationis S. Mauri nuper vulgatam. Idem Hugo S. Adjutoris Vitam scripsisse fertur. Saussayus in suo Martyrologio, prolixissimum eidem elogium texens, solum appellat* insigne diploma, cujus apographe superstat: *quam utinam potuissemus nancisci! sed frustra fuit* C *omnis labor, ad eam requirendam Vernonii Rotomagique impensus. Dabimus ergo pro ea Lectiones, ex ipsa, ut credimus, acceptas pro Officio a prædicto Joanne Theroude; qui eamdem deinde dilatavit Gallice, auxitque miraculis, a Galterio et Odone, ibidem Rotomagensibus Archiepiscopis, circa annum* MCC *et* MCCXLVI *descriptis: quæ optaremus æque habere ex autographo; nunc autem ex Gallico subjicientur Vitæ, juxta impressionem anni* MDCXXXVIII.

NOT. 38 *miracula Galterius et Odo Archiepp. Rotomag.*

ejus cultus in sacello S. Magdalenæ,

3 *Quæ ex hoc libello notabimus ad Vitam ipsaque miracula, satis probabunt cultum ejus per Rotomagensem, Ebroicensem, ac Carnotensem vicinas diœceses; ex quibus aliisque Galliæ partibus confluunt peregrini ad sacellum S. Mariæ Magdalenæ, quod prope Vernonium est; idque intuitu præcipue S. Adjutoris, qui ibi vitam extremam egit, et æque ac prædicta Sancta ibidem habuit altare, supra tumbam suam erectum; cui tumbæ vetustis characteribus inscriptum legitur,* Hic jacet S. Adjutor. *Post aram vero principem, quæ Sanctæ loci Patronæ est, parvum quoddam antrum cernitur, ipsi inhærens parieti, quod beato viro pro cubili fuisse dicitur. Sed et Blaruensem vicinam parochiam* fontem *habuisse in cœmeterio,* S. Adjutoris *dictum, Dominus Jubert loci Curatus Joanni Theroude suggessit per litteras; significavitque plures fide dignas personas superesse, quæ meminerint magnum cereorum anathematum numerum conspectum aliquando fuisse in templo, ex eorum gratitudine, qui fontis illius haustu receptam gratiam erant professi. Qui tamen fons civilium bellorum tempore, grassantibus morbis, obstructus fuerit, ne frequentia peregrinorum, sanitatem inde sperantium, officeret ipsorum inquilinorum valetudini. manet autem obstructus etiam nunc, postquam fodiendo retectum est labrum illius rotundum, circumductis deorsum gradibus, quorum tres aut quatuor sub aspectum venere.*

fons olim in vicino Blaru.

Sacellum an. 1404 *restauratum*

4 *Porro ad ipsum quod S. Adjutor extrui curarat sacellum, non integra leuca a Vernonio distans, etiam junctæ erant ædes, cum titulo Prioratus, a Tironiensi* E *monasterio dependentis, quæ una cum ipso sacello dirutæ fuerunt per bella, inter Francos et Anglos toto seculo* XIV *ardentia; adeo ut solum superfuerit pars una majoris parietis; in eoque ipsum quod dixi antrum, usque ad annum* MCCCCIV; *quando per revelationem monitus Archiepiscopus fuit locum repurgare, restaurare et reconciliare: ex quo tempore ibidem spectatur ipse Sanctus, varie depictus, in habitu nunc militari, nunc monachico, nunc etiam Sacerdotali. Existimat tamen jam sæpe nominatus Joannes Theroude, Sacerdotii expertem fuisse Sanctum: cui omnino assentirer, si certum esset, quod in MS. circa annum* MCCCCXXVI *exarato legi testatur Theroude, S. Adjutoris ex Syria adventum miraculosum in istum locum, accidisse anno* MCXXX; *consequens enim foret eum ibi non integro anno vixisse. Verum hoc non admittit Joannes Theroude, et MS. isti eatenus fidem derogans, censet uno saltem anno citius rem accidisse.*

ad quod migraverit Sanctus an. 1120

5 *Quid si isto quidem anno Vernonium venerit, cœperitque suum istud sacellum incolere; ante annos tamen aliquam multos monasticam vitam apud Tironienses exorsus fuerit? Ita et cum primus Terræ sanctæ recuperatoribus in Orientem profectus esse posset S. Adjutor, et post annorum septemdecim militiam, captus a* F *Saracenis aliquam in carcere moram traxisse; deinde audita fama miraculorum B. Bernardi Tyroniensis, circa annum* MCXVII *mortui, sumpsisse spem impetrandæ per ejus intercessionem libertatis: tum vero spei suæ compos factus, mirabili per aerem translatione, adjecisse mox animum ad Ordinem Tyroniensem ineundum: quod mox fecerit, suis omnibus ea conditione traditis religioni, ut ex iis sacellum et Prioratus sub titulo S. Mariæ Magdalenæ extrueretur, eo loco ubi ipsum spiritus deposuerat; denique post annos vitæ religiosæ decem aut duodecim, cum bona Abbatis Tironiensis venia, secesserit in fundatum a se Prioratum, eidem vel præfuturus tamquam Sacerdos, si vere id fuit; vel ministraturus tamquam sacrista, si in ordine laicali permansit; ubi et post altare sibi cubile elegerit solitarius, ceteris Fratribus in adjuncta domo communem vitam agentibus. Hanc vero conjecturam quadamtenus probabilem faciunt tria altaria, in eodem sacello erecta jam inde a prima sua fundatione, uti docet Theroude, quam multa non erant necessaria uni solitario, et quidem laico.*

factus apud Tironienses monachus ante plures annos.

VITA

Ex Lectionibus officii proprii.

Sanctus Adjutor, ex illustri *a* Dominorum Verno- *a*
nensium

A

nobili loco natus, b *puerilem ætatem variis virtutibus exercet,*

nensium ortus prosapia. Vernonii ad Sequanam natus est. Is a teneris annis, cum Joannis patris et *b* B. Rosemundæ matris exemplo studium virtutis amplecteretur, tantum profecit : ut facile generis claritatem virtutum splendore superarit. Ætas ipsa puerilis futuram viri perfectionem multis indiciis manifestam exhibebat : nam jejuniis et precibus continuis ita corpus extenuabat et subigebat, ut ossibus pellis pene cohæreret. Forma quidem præcellebat, et aspectu leni sermonisque suavitate, sed maxime studio pietatis et decore castitatis enituit. Crevit cum ætate virtus; et viribus adolescentiæ firmata, zelum in eo religionis tantum accendit, ut contemptis periculis cum ducentis militibus pro tuenda fide adversus *c* Saracenos profectus sit.

adolescens ad sacrum bellum in Palæstinam profectus, c

2 Cum in expeditione quadam *d* Antiochena mille quingenti hostes in eum irruissent, et exanimati pavore socii *e* præreptam sibi quærerent fugam, ipse prostratus in terra et conversus ad B. Magdalenam, illius intercessione tanto in periculo divinum auxilium impetravit. Vota vix finierat, cum hostes, tempestate repente suborta, terrore perculsi, turbatis ordinibus terga dedere. Tum ille cum sociis, revocatis viribus in medium hostium agmen irruit, mille internecione delevit, et reliquos in fugam conversos profligavit.

d e *cum paucis militibus plurimos ex hostibus miraculo cædit,*

B

3 Verum post septemdecim annos ab hostibus in partibus Hierosolymitanis captus est Adjutor : qui in obscurum carcerem, ferreis catenis compedibusque vinctum, crudeliter dejecere. Tum multis gravibusque tormentis varie divexatus est, ut Christi fidem desereret. Sed tandem post tot diversos dolores, sævosque cruciatus, et diuturnam in carcere moram, Dominus misertus est servi sui, auxilium per B. Magdalenæ *f* et S. Bernardi *g* Tyronensis intercessionem postulantis. Cum enim ille postea somno sopitus esset, Sancti illi vinculis *h* oneratum e carcere traxerunt, raptumque per aerem a remotissimis illis partibus in propinquam Vernonii silvam *i* transtulerunt; ibique deposito homini Dei dixerunt : Hic requies tua in seculum seculi est.

captus deinde et divinitus liberatus cum compedibus in patria sistitur : f g h i

4 B. Adjutor, a vinculis infidelium liber, Deo publice gratias egit, et in ejus honorem sacellum sub nomine S. Magdalenæ in eo ipso loco, in quem translatus fuerat, *k* construi curavit. Illic repudiatis inanibus mundi deliciis, omnia sua bona cœnobio Tyronensis monachis largitus, et assumpto ejusdem Ordinis habitu sub regula S. Benedicti precibus assiduis piisque lamentis, divini beneficii memor, vitæ reliquum impendit. Non feminarum solum sed virorum quoque societatem, solitudini plane intentus, ut Angelorum consortio aptior esset, refugiebat. Ex quo monachus factus est, sanctam admodum austeramque vitam traduxit, pane contentus et aqua, et brassicis modico tantum sale conditis. Festis tamen solennibus, vel cum nobiles quidam illum inviserent, de austeritate aliquantulum remittebat. Lectum quidem habuit, sed ut habere videretur pro more aliorum monachorum : humi enim reclinato capite, in paulo eminentiore terræ parte, decumbebat *l* : nec vestem exuebat, sed applicato corpori cilicio soporem altum nimiamque somni quietem a se removebat. Vestem eamdem, vetustate licet attritam, sanctæ paupertatis amore ductus, diligenter conservabat.

exstructo sacello monachum induitus, k

C

austerissimam vitam ducit : l

5 Interrogatus ab Hugone Rotomagensi Pontifice, cur ita vilem duceret vitam, tantaque corpus austeritate consumeret; responsum dedit : Satis superque primis ætatis annis seculi voluptates degustavit; nunc quod cepit nimis, rependat necesse est. Sibi austerus, aliis benignus hospitalitatem exercebat : discordes hominum animos profligatis odiis conciliabat. Nec frustra : illius enim sanctitatem variis miraculis Deus illustravit : nempe visum cæcis, auditum surdis, ægris incolumitatem restituit. Quemdam, nomine Hilgodum Rufum, a dæmone agitatum, fortuito capellam magno præsentium cum terrore ingressum, S. Magdalenæ opem deprecatus, dæmoniaco furore liberavit.

D

Ex MS.

variis miraculis energumenum liberat :

6 In Sequana fluvio locus erat valde periculosus, in quo sæpe homines navesque peribant. Qua re commotus vir sanctus, Episcopum advocavit : qui cum venisset, celebrato Missæ sacrificio, monachi hujus sanctitati confidens, cum eo naviculam ingressus est. Cumque ad gurgitis ostium accederent, admonuit Adjutor Pontificem, ut loco benedictionem conferret, et aquam benedictam aspergeret. Quo facto ipse vinculorum partem, quibus olim in terra sancta constrictus fuerat, in gurgitem projecit, hæc locutus : Deo tam facile est populum hoc gurgite, quam fuit antea me vinculis istis, S. Magdalenæ et B. Bernardi intercessione, liberare. His ita peractis, gurges aquas sorbere desiit, ac deinceps expers periculi nemini amplius exitiosus fuit.

periculosum in Sequana gurgitem immissa parte compedis suæ claudit.

7 Hugo Pontifex in narrata B. Adjutoris vita hæc in eo maxime laudat : largitionem erga monachos, ecclesiarum instaurationem, pacis in eis conservationem, Principum conciliationem, pauperum curam, morum optimorum studium, juvenum emendationem, senum decus, seculi despectum, in adversis patientiam singularem, in abstinentia, vigiliis et orationibus perseverantiam, erga afflictos miserationem, virginitatis amorem, continentium solatium, salutis animarum vehemens desiderium, sedulam Dei mandatorum observationem, denique virtutum omnium concentum eximium. Quorum omnium causa multum Deo carus, magnaque apud homines veneratione dignus extitit. *m*

E

Synopsis virtutum ejus.

m

8 Tandem cum vitæ finem præscivisset, Episcopum atque *n* Tyronensis Abbatem advocari curavit. Qui cum venissent, humi jacentem in habitu monachi, ut solebat, invenerunt : eique sancta Ecclesiæ Sacramenta atque extremum Viaticum administrarunt. Is denique pari virtutum meritorumque cumulo dives, terræ corpus, animam cœlo reddens, ad optatam beatorum spirituum societatem pervenit. Sacræ ejus corporis Reliquiæ in dicta ecclesia B. Magdalenæ, quam ædificaverat, post altare majus conditæ sunt. Quo in loco S. Adjutoris intercessione multa Deus exhibet miracula, quæ certissima sanctitatis ejusdem testimonia posteritati præbent.

Prædictam ante mortem prædicens n

9 Apparitor quidam Rotomagensis Richardus nomine, cui oculi cultro confossi *o* fuerant, audiens quanta in sacello S. Adjutoris Deus eo confugientibus præstaret beneficia, super Sancti tumulo novenam peregit. Sub finem SS. Adjutor et Magdalena inter quietem apparuerunt : ille oleum ferens, hæc eodem oculos cæci deliniens : ac postea expergefactus, restitutum sibi oculorum visum expertus est. Cum urbs Verno et territorium ejus incendiis, grandine multa, et aquarum inundationibus acrius infestarentur; a quodam Alberto admoniti cives, se omnes in sacellum S. Magdalenæ contulerunt, decem exceptis; et implorato SS. Magdalenæ et Adjutoris auxilio, voventes se singulis annis in perpetuum processionaliter illuc ituros, ab his calamitatibus liberati sunt : illi vero decem, pietatis hujus irrisores, cum omnibus et domibus et facultatibus suis perierunt *p*.

tempestates

10 Urbe Vernonensi obsidione cincta, multoque igne *q* Græco ab hostibus graviter infestata; cum cives cœlestem opem implorassent, repercussis in hostes ignibus, nomine jam noti, tunc re ipsa patriæ Adjutoris, et B. Magdalenæ auxilium comprobavit *r*. Sic plerique quotidianis, tertianis, aut quartanis febribus, aliisque diversis infirmitatibus afflicti, ad

q

... tur in obsidentes.

r

A sepulcrum B. Adjutoris accedentes, et ejus suffragia cum vera fide et pœnitentia postulantes, eo in loco sanitatem obtinuerunt.

EX MS.

ANNOTATA.

a *Hujus illustris familiæ memorias plerasque per bella intercidisse, queritur Theroude : tamen præter Guilielmum, in ecclesia Vernoniensi cum titulo Principis sepultum, inveniri ait monumentum cujusdam Richardi de Vernonio in Abbatia Valliscernensi, alteriusque in Prioratu Canonicorum Regularium, una a Vernonio leuca de Salicosa dicto, et post annum* 1155 *fundato; tum Guilielmum II S. Adjutoris ex fratre Matthæo nepotem, qui quam pater a Tironiensibus receperat silvæ partem, impenderit fundando Canonicorum Vernonensium collegio anno* 1145, *quod filius ejus Richardus anno* 1186 *ratum habuit : quibus antiquior et Guilielmo primo synchronus (frater forte aut patruelis) fuerit Petrus de Vernonio, anno* 1052 *fundator Prioratus S. Hilarii Blaruensis. Quos omnes ei familiæ facile concedam : non item Alardum seu Adelardum Cardinalem, legatum in Orientem anno* 1191 ; *hic enim non Canonicus Vernoniensis, sed Veronensis in Italia* B *Episcopus fuit, ut apud Ciacconium et Ughellum videre est.*

b *Ab Arturo in Gynecæo ad hunc diem, cum titulo Beatæ, ponitur, facta post mariti mortem Sanctimonialis, et in eodem loco cum S. Adjutore humata. Hoc certum ex infra dicendis, ejus nomen una cum filii nomine ibidem invocari solitum. Theroude eam* de Blaru *appellat.*

c *Anno* 1097 *in Asiam itum sub Godefrido Bullonio et anno mox sequenti capta a Christianis Antiochia.*

d *Locum, in quo res gesta sit, J. Theroude nominat* Tambire.

e *Idem* ducentos *dumtaxat fuisse ait, ex quibus* Heliodorus de Blaru, Odo de Portmort, Joannes de Breval, Anselmus de Chantemesse, Guido de Chaumont, Petrus de Courtigny, Richardus de Harcourt, Henricus de Preaux, *aliique plures postea reversi in Gallias, rem suo testimonio legitime confirmarint.*

f *S. Mariæ Magdalenæ præcipue devotos fuisse Vernonienses, colligit Theroude ex alabastrina majoris altaris tabula Vernonii, ubi mediæ Deiparæ latus dexterum tegit Sancta : sinistrum vero S. Maximus Episcopus Regiensis, tamquam posterius accitus Patronus,* C *propter Reliquias ejus istic circa an.* 1180 *ex Provincia allatas a quodam Letardo.*

g *Obierat S. Bernardus circa an.* 1117 *ut ostensum est ad ejus Vitam* 14 *Aprilis, quem et vivum cognovisse S. Adjutor potuit, et mortui celeberrimam a miraculis famam etiam in Syria debuit audivisse.*

h *Gravissimæ catenæ partem in ecclesia Vernoniensi intra Sacellum Deiparæ, etiam nunc appensam videri, ait Theroude ; alteram partem constat mansisse penes Sanctum in memoriam accepti divinitus beneficii. Addit idem inter memorias ipsius sacelli haberi, quod intra caveam ferream translatus fuerit : quod merito rejicit, non quia ejusmodi custodiæ genus eo tempore insolitum barbaris fuerit ; sed quia antiquiori testimonio res caret; et sane par fuisset eum æque aut magis servari quam catenam.*

i *Huic veritati attestati, qui in captivitate adhuc pridie cœnaverunt cum Adjutore, ex inquisitione per Hugonem Archiepiscopum facta, nominantur a Theroude* Petrus de Courtigny, Henricus de Preaux, Andreas de la Ferte, Roffredus de Puissac, Odo de Pormor, aliique : *quæ faciunt ut Hugonis qualecumque scriptum ardentius expetatur.*

k *Theroude ait ab Hugone dedicatum sacellum et tria in eo altaria, eorumque præcipuum sub invocatione* D *S. Salvatoris et S. Magdalenæ : ego, a Gaufrido Hugonis decessore malim id factum opinari, nisi aliud legatur in ipsius Hugonis scripto.*

l *Superest etiamnunc locus iste in antro post altare, ibique decumbunt cum spe sanitatis qui optant a febribus per S. Adjutorem liberari : quod et olim factum, Hugone teste, asserit Theroude.*

m *Addit idem dicere Hugonem, quod præter recitata miracula plura alia vivens Adjutor fecerit, optime testata et sibi nota.*

n Guilielmus *hic fuit,* qui, *ut aiunt Sammarthani,* monastica tunica S. Adjutorem, Vernonii ad Sequanam Dominum, induit, ut in ejus habetur vita. *Quænam ea? an quam primus Hugo, an vero quam Saussayus vel Theroude scripserunt?*

o *Idem Theroude (qui hæc et sequentia miracula a Galterio Archiep. descripta) auctorem injuriæ dicit fuisse Equitem quemdam, quem apparitor iste ad judicium citabat.*

p *Idem dicit, quod Guarinus Episcopus Ebroicensis Gualterio attestetur, addatque invocatam pariter fuisse* S. Rosimundam, *et vicorum* Passy, Gaillon, Estrepagny, *ac* Longe-ville *incolas similiter ad S. Adjutoris patrocinium accurrisse, idemque beneficium meruisse. Postea dicit Theroude processionem illam factam* E 6 *Maii, et initium cœpisse circa an.* 1180.

q *De igne Græco tempore Constantini Pogonati invento, ac plurimum in obsidionibus usurpato, vide Zonaram in Pogonato et Choniatem in Isaacio* πῦρ ὑγρὸν *appellant, quod humectata materia constet, quare etiam in aquis ad navium Saracenicarum incendia eo uti Constantinopolitanos obsessos an.* 672 *docuit Callinicus architectus, ex Heliopoli Syriæ ad Romanos profugus.*

r *Eamdem gratiam dicuntur obtinuisse incolæ* Andeliacenses, Torniacenses, Pormorienses et Pressiniacenses *in eadem Normannia circa Vernonium.*

MIRACULA

Ex Gallico Joannis Theroude.

Joannes de Turniaco, podagra laborans, ab eadem in Sacello S. Magdalenæ est liberatus. Isemberga de Pormor, cæca eadem et deformiter contracta, ibidem et visum et rectam corporis conformationem recepit. Petrus de Pressiniaco similiter visum recuperavit. Guido de Bakevilla ab hydrope curatus fuit. Joannes de Andeliaco, totus distorsus, habitudini naturali est redditus. Andreas de Turniaco, a nativitate surdus, obtinuit audiendi facultatem. Longum sit hujusmodi miraculosas curationes, a S. Adjutore impetratas, referre singulas; pro omnibus sit una plures in se complectens, confirmata per Odonem II, qui anno MCCXLVI factus Archiepiscopus, uno solum anno Sedem tenuit, ac plura S. Adjutoris miracula conscripsit. Oppido et suburbiis Vernoniensibus incubuerat anginæ morbus, squinantia vulgo dictus: qui cum multos mortales sustulisset, instituta ex voto processio est ad SS. Adjutorem, Magdalenam et Rosimundam : neque ex eo quem quam amplius ægritudo invasit. Itaque Vernoniensium exemplo moti cives majorum urbium, Parisiensis, Rotomagensis, Carnutensis et Ebroicensis, similis mali remedium eadem pietate exquisierunt in hoc loco; et simili successu gavisi sunt: multique postea non cessarunt, post veram confessionem peccatorum suorum, ibidem gratiam sanitatis impetrare a suis iisque variis infirmitatibus.

Sanantur infirmi varii

F

Vernonium : squinantiæ morbo purgatur,

12 Hubertus causidicus Rotomagensis, pro cive quondam contra militem insolentem justitiam postulans, ejus furorem ita convitavit contra se, ut per insidias captus, eodem jubente, linguam coactus fuerit abscindendam præbere, et pariter ad mendicitatem

lingua abscissa restituitur.

A citatem redactus sit, privatus instrumento vitæ sustentandæ. Huic in tali calamitate diutius cum dolore versanti, consilium datum ut ad capellam S. Magdalenæ prope Vernonium ex voto accederet. Accessit: et per novem dies totidemque noctes suas ibidem preces continuavit. Ultima autem nocte apparuit ei S. Magdalena, digitisque attrahens exiguum quod remanserat linguæ frustrum, illudque ex pyxide unguentaria liniens, loquelam ipsi restituit, ea conditione ut causam nullam contra ecclesiam aut innocentem quemcumque agendam reciperet, pauperibus autem gratis serviret. Ille evigilans, et formandæ vocis redditam sibi facultatem agnoscens, nominatim advocavit peregrinationis suæ comites, exitum precationis in vicino loco præstolantes, eisque narravit omnia; atque ita præcurrente in urbem fama, ubi erat notissimus ipse Hubertus, plurimi ei obviam cucurrere, eodemque properavit Gualterius Archiepiscopus, ipsumque processionaliter induxit in ecclesiam cathedralem ad gratias Deo persolvendas.

Archiepiscopus ab hostibus liberatur.

13 Eidem Archiepiscopo gravis lis erat cum Barone quodam potente: qui hominibus suis circiter sexaginta stipatus, Præsulem ad visitandam diœcesim egressum circum venit. Hos strictis gladiis videns B Archiepiscopus in se suosque inermes irruere, expetiit S. Magdalenæ auxilium: et continuo velut in lapides versi insidiatores omnes, liberum captivis suis dedere transitum; supervenientes autem alii, et, nocturna forsan obscuritate decepti, oculis certe capti ne socios suos agnoscerent, rati in Archiepiscopi comitatum se incidisse, eosdem ferire aggressi sunt, itaque mutuis concidere vulneribus. Quare confestim ad capellam venit, eamdemque dum vixit singulis annis visitavit; gratitudinem etiam suam testatus describendis miraculis, quæ per SS. Adjutorem et Magdalenam, facta cognoverat.

sterilibus conjugibus proles datur: a

14 Odo quoque Archiepiscopus refert, quod Bavariæ Dux diu in matrimonio sterili versatus cum sua uxore *a* Yola, humanis mediis omnibus frustra tentatis, cum audissent famam miraculorum in sacello S. Magdalenæ patratorum, eidem se devoverunt cum oblatione argentea: et mox ipsa nocte viderunt Sanctam cum magna claritate, quæ ipsos æque ac cubicularios expergefecit, ingredientem ad se, edicentemque quod hæc eorum afflictio pœna esset injustæ tyrannidis, qua ipse ac majores sui subditum populum eatenus oppresserant: agerent ergo pœnitentiam, et sic in sacello suo sperarent gratiam. Dictum factum. Venerunt supplices, brevique post gravida Ducissa voti sui effectum vidit. C Anselmus de la Roche-guion et uxor ejus Hauria, amisso per mortem filio, quem initio conjugii sui genuerant, deinceps in sterili orbitate vivebant: votoque adeundi sacelli emisso, similiter conspexere Sanctam promittentem liberos, quos tres deinceps genuerunt. Idem beneficium impetrarunt Andreas de Yoriaco, Guichardus de Sacquan-villa, Radulphus de Alezio cives Vernonienses et Petrus de Orb gevalle civis Louveriensis....*b*

a contractione, naufragio paralysi et dæmone quidam curantur.

15 Adiscardus, vici Pormorii inquilinus, metendis frugibus falcem arripiens in festo S. Mariæ Magdalenæ, eam adhærere manibus sensit, cum omnium membrorum contractione, nec nisi in hoc sacello facti pœnitens restitui sibi meruit. Navis mercatoria, ex Flandria in Italiam tendens, naufragium fecisset, nisi communi ad capellam S. Magdalenæ voto serenitatem meruissent nautæ vectoresque, quanta eis, ad tenendum portum desideratum et vota in reditu solvenda, satis fuit. Conradus civis Vernoniensis, a novem annis paralyticus, nono devotionis suæ die sanatus fuit. Mathildis ex suburbio Vernoniensi a dœmone quo possidebatur liberata est, cum eam mater ad sacellum S. Magdalenæ adduxit. Aribertus de Curtiniaco renum cruciatui repentino, quo D equo aut pedibus ambulare prohibebatur, ibidem invenit remedium.

EX GALLICO.

Horror confessionis tollitur,

16 Alius eques, verecundia obsistente, non audebat in confessione exponere suum peccatum, et tamen devotus erat S. Magdalenæ: quæ nono post anno ipsi apparens, ad veram confessionem faciendam hortata eum est exemplo suo, quæ non formidarat suam facere Christo coram multitudine convivarum. Denique regionis istius incolæ, quoties a copiosioribus aut rarioribus pluviis vel alia tempestate adversa damnum agris suis ac fructibus metuunt, solent ad hanc capellam convenire, peractaque ibidem confessione peccatorum desideratam cœli temperiem obtinere. Quæ capella, quoniam S. Mariæ Magdalenæ nomen servat, ideo miracula ibidem facta sæpius quidem ipsius quam S. Adjutoris nomen exprimunt: fuerunt tamen illa hic ad S. Adjutoris Vitam referenda, quia hunc et illam ibi communiter invocari, et utrique accepta referri miracula, indicat communis etiam nunc sensus accolarum.

aeris temperies impetratur.

Angelico cantu admonitus quidam

17 Itaque hic etiam consequenter referendum est, quod cum occasione bellorum, jam inde ab anno MCCCXXXVIII inter Anglos Francosque ardentium, prædicta capella funditus esset destructa, solo grandiori E muro, qui circum altare majus in hemicyclum ducebatur et Sequanam respicit, derelicto; anno MCCCCIV mense Majo, contigit ut Robinus le Jongleur, annosus vinitor, incola Pressiniaci-superbi (vicus is proximus capellæ est) vir bonæ atque honestæ vitæ, istuc abiret avium nidos scrutaturus ad victum suum: cumque ad locum capellæ advenisset, audivit melodicum concentum velut Officium divinum celebrantium. Ad quem attonitus seque convertens, vidit Angelorum multitudinem ac vocem audivit sic dicentem, Officium quod audisti factum est ad honorem S. Mariæ Magdalenæ, cui locus hic sacer olim dedicatus fuit, sub potestate Abbatis Tironiensis in Pertico, quemadmodum probant instrumenta apud illum asservata. Nos autem deficientibus hominibus qui sacra hic peragant, ipsi huc ad id Dei mandato convenimus. Vade ad Archiepiscopum ejusdem Officiales, ut per ipsos perque populum hujus regionis restauretur capella in honorem S. Mariæ Magdalenæ, quæ hic sese omnibus propitiam semper exhibuit. Cathedram Rotomagensem tenebat tunc temporis Guilielmus de Vienna: ad cujus ministros accedens vir iste bonus ac simplex, et visa atque audita narrans, visus est eis deliramenta loqui: ideoque in asseveranda veritate constantem, habuerunt F in carcere; nihil interim soliciti de archivo Tironiensi visitando; ac tandem publica proclamatione infamatum dimiserunt domum. Rursus ergo eodem se contulit, eosdemque rursus cantus audivit, eosdem Angelos vidit; quibus quid sibi accidisset referens, iterumque eadem mandata accipiens, rursum paruit, fretus iis quorum jussa exequebatur. Nec frustra. Pervenit enim res ad aures Archiepiscopi: qui audito homine, sani per omnia sensus, rem minime negligendam sibi putavit: sed misit ad Petrum Abbatem Tironiensem, rogavitque ut veniret ad locum cujus esse dicebatur patronus, secum ferens instrumenta et memorias quascumque haberet eodem spectantes.

de restauratione sacelli

tandem auditur ab Archiepiscopo

qui restauratum illud consecrat an. 1406.

18 Adfuit die præscripto Abbas, eaque exhibuit monumenta, quibus lingua Latina scriptis docebatur certo, quomodo S. Adjutor ab servitute Saracenorum miraculose liberatus, sacellum ibi fundarit. Quibus lectis approbatisque, ad collectum istic populum sermonem habuit Archiepiscopus: deinde jussit locum a vepribus virgultisque purgari. Hoc facto inventum est altare: quod sacris palliis rite opertum, frondosisque

A frondosisque arborum ramis circum supraque ductis ad quamdam sacelli formam aptatum, sacrificium incruentum excepit cum cantu. Quo finito Indulgentias magnas elargitus Antistes est, cunctis præsentibus omnibusque adjutrices manus ad restaurationem porrecturis, inter quos ceteros omnes liberalitate sua vicit Guilhelmus de Melun Comes Tancarvillanus: cujus impendio et collatis populi eleemosynis, cœpit restaurari locus: ad quem, perfecto jam opere, anno MCCCCVI, die XXII Julii in festo S. Mariæ Magdalenæ, rediit Archiepiscopus, et altaria duo, primum in honorem Sanctæ jam dictæ, alterum supra tumbam S. Adjutoris reconciliavit.

EX GALLICO.

19 Post solenne sacrum allocutus populum, ei prælegi jussit prædictas chartas, de Latino Gallice redditas; quarum exemplar ibidem dimisit, cujus lectione quotannis iteranda populus excitaretur ad cultum ipsius loci. Quod hactenus continuatur per aliquos cives Vernonienses, navigio advectos: atque ita circumjacentium vicorum Paciaci, Gaillonii, Estrepaginiaci, Longævillæ ac ceterorum incolæ discunt, quomodo eos supplicationis annue instituendæ voto obligaverint majores sui Sanctis Adju-

et sodalitatem instaurat

B tori, Magdalenæ, ac Rosimundæ. Restituta etiam ibidem Fraternitas est auctoritate Archiepiscopali, ex Vernoniensibus civibus, ad illius loci sancti conservationem perpetuam: qui quod ab anno MDLXV usque ad MDXC nullum passus sit damnum ab iconomachis, plurima per Franciam loca sacra spoliantibus et evertentibus, eo majori Dei beneficio adscribendum puto, quo sacellum, ad ripam Sequanæ situm, magis opportunum et expositum injuriæ erat.

ANNOTATA.

a *J. Theroude, in margine, divinat fieri posse, ut hic intelligatur* Helica, *uxor Otthonis IV; ejus utique qui ab Aventino lib. 7 Ann. Bojorum dicitur sub Frederico Ænobarbo floruisse; in cujus filium, Ottonem Majorem, idem Fredericus Bojariæ Ducatum restituit, ante annos fere ducentos ejus majoribus ablatum; sed quid ni alius aliquis, et multo forte junior, ex Bavariæ proceribus (inter quos frequentissimum* Otthonis *seu* Odonis *nomen) uxorem habuerit* Yolam *sive* Yolantam; *eodem jure Dux appellatus, quo Dux appellaretur Ottho iste IV, quia ex Ducibus prognatus?* D

b *Sequitur in Gallico miraculosa liberatio Christianorum, qui sub Ducibus Burgundiæ atque Bavariæ descenderant in Prussiam, contra paganos provinciæ Letho Lithuaniam intelligi non est dubium pugnaturi: quos Rex infidelis præoccupans per constrictas glacie paludes, funditus delevisset, nisi ad Guistani Tankarvillani et Ra. eni Haricuriani Comitum istic præsentium suggestionem, facto voto de visitanda capella S. Magdalenæ, rupta glacies hostilem absorbuisset exercitum; quod beneficium coram Archiepiscopo professi sint tum ipsi Duces, quorum tacentur nomina; tum Comites septem, et Barones ac Milites triginta quinque; præter alios plures, quorum nomina legere auctor non potuerit* E *ob chartæ vetustatem, quique initium dederint confraternitati istic erigendæ. Quæ omittimus, quia tota narratio videtur fabulosa: nec tamen operosius refutandam putamus; unus sufficit Guilielmus Flander, primus inter septem istic nominatos Comites, aliis dictus Normannus, et inter Flandriæ Comites hujus nominis unicus, qui post necem S. Caroli (de quo egimus 2 Martii) Flandris obtrusus a Rege Franciæ, brevissimum habuit Principatum eumque intestinis bellis occupatissimum, ascito contra ipsum Theodorico, adeoque non potuit peregre militasse jam Comes. Ceterorum nobilium, apud Theroude nominatorum ætates ac familias scrutari qui volet; huic similes forte plures anistorias inveniet.*

DE S. GUALFARDO SOLITARIO,

D. P.

VERONÆ ET AUGUSTÆ VINDELICORUM.

ANNO MCXXVII

R*egnum Italiæ, quod a Longobardis ad Francos virtute Caroli Magni transierat, sub inferioris longe virtutis posteris Berengarium Italici sanguinis Principem suscepit: qui Sedem Veronæ constituens circa annum Domini* DCCCXCIV, *eamque et munitissima arce, et lapideo ponte, et aliis*

In ecclesia S. Salvatoris de Curte-regia

C *magnis operibus ornans, duos ibidem habuit nominis æque ac tituli successores, filium suum Berengarium II, et ex filia nepotem Berengarium III, quorum variam in novo et violenter usurpato regno fortunam Veronenses historici prosequuntur. Quis eorum* Curtem regiam *ad Athesis fluvii ripam extruxerit (nam ab aliquo extructam verosimile est) incompertum habeo; neque Curtem seu palatium fuisse nunc sciremus, nisi ecclesia S. Salvatoris ibidem ædificata nomen inde servaret, et* S. Salvatoris in Curte-regia *diceretur. Est ea inter quadraginta quinque Veronensis urbis Parochiales ordine octava apud Ughellum, et adjunctum habet monasterium Sanctimonialium Ordinis S. Benedicti.*

2 *Quod autem hanc ecclesiam nobis in præsenti opere memorabilem facit, corpus est S. Gualfardi, ortu Augustani, opificio Sellarii; qui circa annum* MXCVI *ex Alemannia Veronam adveniens, postquam totos viginti annos solitarius in vicina urbi silvula uni Deo notus vixisset; in urbem retractus, decem ibi annos juxta prædictam ecclesiam velati reclusus vixit; annoque* MCXXVII *Pridie Kalendas Maji moriens; et miraculis, quibus clarere vivus cœperat, clarior mox a morte factus; tumulum ibidem ac super eum altare cum annua festivitate nunc habet:* Franciscus Corna in libro, quem pedestri et nativo sermone conscripsit, anno salutis MCCCCLXXVII, de antiquitatibus Veronæ ac de Sanctorum reliquiis quæ in ea reperiuntur asserit, ossa S. Gualfardi requiescere in sepulchro (*eo scilicet quod miraculose ipsi servatum fuisse mox intelligetur ex Vita*) in pariete ad latus altaris: ibi etiam esse cilicium ferreum et capitium. *Ita Augustinus Valerius Episcopus Veronensis, in Monumentis Episcoporum et Sanctorum Veronensium vulgatis anno* 1576; *additque,* Hoc autem cilicium et capitium Abbatissa Monialium dictæ ecclesiæ S. Salvatoris, die XVI Februarii, MDLXXIV, nobis asseruit se vidisse ac attigisse, quod erat ex catenis ferreis compactum, et capitium holoserico seu veluto coopertum, et tam magnum quod etiam humeros cooperire poterat: eaque inde ablata fuisse sub Joanne Matthæo Giberto Episcopo Veronensi, seque nescire quid de his postea factum sit. Dixit etiam intra monasterium esse pallam antiquam, ubi est imago S. Gualfardi, cilicio induti ad modum vestis ex catenis compactæ.

corpus est S. Gualfardi,

olim ad latus altaris, F

cum tunica ejus ferrea et capitio,

3 *Sedit Joannes Matthæus Gibertus in Veronensi cathedra ab anno* MDXXIV *usque ad exitum anni* MDXLIII. *Præcesserat eum ab annis* XXI *Marcus S. R. E. Cardinalis Cornelius, sub Pontificatu facta est Translatio S. Gualfardi, ex veteri arca ad novam in altari, quod ibidem sub ejus appellatione nunc honoratur. Cujus*

[illegible] 1507 in novam arcam ad altare translatum.

A *jus Translationis memoriam continet tabella plumbea, intra arcam posita et his litteris inscripta* : Hoc jacet, in tumulo Beatissimus Gualfardus, de civitate Augusta : qui migravit Veronæ anno ab Incarnatione Domini MCXXVII, pridie Kalendas Maji, et ejus Translatio fuit VII Kal. Decembr. MDVII, præsente Joanne de Abbatia Canonica Veronæ. *Sub arca prædicta legitur hic titulus sculptus*, S. GUALFARDI OSSA : *et ante altare in tabula transversa, alius longior spectatur hac forma*. Ossa S. Gualfardi de Cæsarea Augustana civitate hic requiescunt. *Ubi frustra Valerius, post eumque Ferrarius in Annotationibus, mendum suspicati, monent delendam vocem* Cæsarea, *eo quod* S. Gualfardus Germanus fuit, non Hispanus. *Nec enim verosimile est tituli istius auctoribus de Cæsaraugustana Hispaniæ civitate quidquam venisse in mentem : sed cum in Subalpinis alia esset notissimi nominis* Augusta, *ab antiquis* Augusta Prætoria *dicta, Salassiorum metropolis, et* Italiæ limes *a Solino nuncupata, Ducatus a se dicti caput in Pedemontio : ne nominis ambiguitate erraret aliquis*, Cæsaream, *id est, Imperialem civitatem intelligendam indicarunt.*

cum variis titulis,

4 *Super idem altare visitur etiam S. Gualfardi* effigies, lignea, sculptilis, cilicio ex catenis inducta, facta anno MDXVII; *quam æque ac altare ipsum locatam* B *credo ab Ephippiorum opificibus, qui* S. Gualfardum Patronum venerantur Veronæ ; *et quidem, ut nobis recentissime interrogatus Collegii Veronensis Rector Octavius Janolinus rescripsit, ipso quo obiit die, quoque a Ferrario refertur in utroque Catalogo Sanctorum, videlicet hoc ultimo Aprilis. Olim tamen pro majori, ut credo, Sellariorum ipsorum commoditate et populi ad Sanctum accursuri frequentia melius advocanda, festivitas ista agebatur Kalendis Maji : sic enim* in Missali ecclesiæ S. Mariæ ad Fratam ex membranis, die primo Maji *scriptum invenitur*, Gualfardi Conf. requiescit in S. Salvatore : et in Martyrologio apud Moniales S. Dominici, Kalend. Maji, Veronæ S. Gualfardi Conf. requiescit in S. Salvario. *Ita Augustinus Valerius, significatque quod* Vita ejus habetur in dicta ecclesia manuscripta : *qualem scilicet Patres Capucini una cum particulis de corpore acceptis anno* MDCII *transcriptam accepere et Augustam attulere, uti infra dicetur, ac serico viridi involutam servant simul cum Germanica interpretatione eodem anno Augustæ impressa; unde eamdem acceptam nobiscum communicavit Joannes Gamansius noster. Interpres fuit* Cleo- C phas Distelmayr, in Cathedrali Augustana minister altaris : *qui suæ versioni apte præmisit verba S. Ambrosii de inventione SS. Gervasii et Protasii*, Evasimus, fratres, non mediocrem pudoris sarcinam ; invenimus enim hodie quo videamur præstare majoribus ; Sanctorum Martyrum agnitionem, quam illi amiserant, nos invenimus.

effigie ac patronatu sellariorum.

Festum Veronæ 1 Maii et Vita MS.

Eadem Germanice an. 1602

5 *Eadem Vita Italice reddita, a Joanne Antonio Blanchino, impressa Veronæ fuit anno* MDCIV : *et curantibus urbis Romanæ Sellariis, qui Veronensium exemplo Patrocinium S. Gualfardi asciverant, recusa Viterbii anno* MDCXX *atque Alexandro Cardinali de Montealto dedicata. Quam versionem, ex originali Veronensi factam, cum ecgrapho Augustano conferentes, non tantum discimus hoc ex illo fideliter fuisse descriptum; sed animum inde reflectentes ad hæc verba num.* 4 De... miraculis quæ sanctissimus vir Dei Gualfardus... demonstravit, sicut ex præsentibus testibus, religiosissimis personis adhuc viventibus, quos in subsequenti enumerabimus, verum esse invenimus, vobis aperire aliquot bona fide laborabimus ; *et tamen nullos testes uspiam nominatos invenientes, cogimur credere ipsum originale Veronense non esse primigenium, sed forte post urbis deflagrationem (cujus mentio inserta est num.* 12*) esse descriptum, deperdito inter flammas autographo ; sicut inter eas tunc periere anathemata circa sepulcrum appensa. Etenim incendium* D *istud anno dumtaxat* MCCXXX *accidit (quantum sciri potest ex historia Veronensi per Hieronymum della Corte) miracula autem, quorum præsentes et adhuc viventes testes in subsequenti nominandos promittit auctor Vitæ, etsi ea solum intelligenda videantur quæ post mortem Sancti acciderunt* (*sequitur enim*, sed primo quæ... in vita fecit... conabimur declarare) *neque scripta sint nisi post obitum eorum qui sanitati per S. Gualfardi intercessionem acceptæ diu superstites*, certum de re tota perhibuerunt testimonium, *ut fecit Vivianus is de quo num.* 11 *agitur : tamen non admodum diu a morte Sancti facta, et saltem ante finem ejusdem seculi descripta fuisse videntur. Ut ut sit ad coævorum scriptorum auctoritatem et fidem proxime accidit Vitæ hic edendæ scriptor, ab eaque desumptæ sunt synopses vitæ breviores, quas apud Valerium et Ferrarium Latinæ, Italice apud Hieronymum della Corte, Germanice apud Stengelium licebit legere. Ipse vero Sanctus qui Veronæ pridie Kalendis Maji colitur, Augustæ, ob memoriam Translationis, commemoratur die Octobris* XXVI, *anno Domini* MDCII.

et Italice 1604 reddita :

AUCTORE D. P. *quæ Latine ante annum 1200 scripta fuisse videtur ;*

ejus compendia apud alios,

6 *Instrumenta dictæ Translationis dabimus post Vitam, ex iisque discemus eidem allaborasse Cl. V. et Augustanæ Civitatis decus præcipuum Marcum Velserum : quem et primum auctorem expetendarum Veronæ Reliquiarum fuisse mihi persuadeo. Etenim Gamansius noster, in Codice, circa annum* MDLXXX *ad S. Annam in publica schola descripto (qui nunc Reipublicæ Augustanæ et olim Marci Velseri fuit) aliud Vitæ* E *exemplum invenit, transcriptumque communicavit : cujus Vitæ tenorem, iisdem pro majori parte verbis, sub inde tamen brevioribus nitidioribusque contextæ, infra in notis aliquoties citabimus. Ex hoc autem Codice, qui et ipse videri potest ab aliquo Veronensi MS. acceptus, in Sancti hujus Augustani notitiam deductus Velserus, primum proprio stylo novam Vitam ipse contexuit, additis quæ ex Augustino Valerio addi poterant : et sic ea habetur excusa una cum opusculis beati Fr. David de Augusta Ordinis minorum anno* MDXCVI : *deinde magnum videtur concepisse desiderium, tantum bonum civibus suis communicandi, prout paulo post factum videbimus.*

aliud exemplar in MS Velseri,

unde novam ipse composuit

VITA

Ex MS. Veronensi Reliquiis advecto.

Fuit quidam nobilissimus vir Christianæ professionis, nomine Gualfardus, de provincia Alemanniæ oriundus, de civitate Augusta : qui divina providentia, cum quibusdam suis sociis mercatoribus, ad civitatem Veronam devenit : ibique videns temporis fertilitatem, loci congruitatem, cum socio sui artificii nomine *a* Licko, aliis omnibus redeuntibus, in eadem civitate morari disposuit. Beatus igitur Gualfardus, castitate niveolus, caritate flammeolus, modestia sobrius, ira vacuus, constantia magnanimus, patientiæ virtute longanimis, miseratione compatiens, compassionem intrinsecus retinens, opus vero extrinsecus quotidie peragens. quidquid denique manuum suarum labore inveniebat, pauperibus et egenis erogabat [nihil sibi retinens] nisi tantum vestimenti ut hiemem depellere et suum saltem corpus tegere valeret. In eodem vero loco beatissimus Gualfardus, in sellarum exercitio (nam optimus sellarius erat) parvo tempore moratus est. Considerans enim hominum dolositatem, vitæ suæ fragilitatem, diaboli calliditatem, vitam taliter deducere sibi displicuit.

F *Veronam advectus ibidem subsistit,*

sellarii opere se sustentat

2 Itaque ut sibi æternam vitam compararet, et hujus mundi vanitates omnino dimitterent; nemus quod appellatur *b* Saltuccius, inhabitandi causa, desideranti animo, nullo sciente, introivit : quod nemus non longe a civitate Veronæ juxta Athesim fluvium

deinde solitarius [illegible]

Ex MS.

fluvium distabat. In eodem vero nemore beatissimus vir Dei Gualfardus per viginti fere annos [quam] strictissimam, et quam bonam vitam et quam perutilem ibi duxisset, nullus hominum scire valebat. Nam nemus, in quo manebat, infrequentabile erat, locus ejusdem impenetrabilis fere undique fuerat. Sed cum Domino libuit tanti viri opera ostendere, quibusdam nautis, juxta silvam navigantibus, S. Gualfardum apud Athesis ripam demonstravit; qui ferum aut silvestrem hominem illum forte cogitantes, cum navi ad ripam devenere. Exeuntes ergo de navicula et per eumdem tramitem incedentes, in domuncula parva hortulum habente eum invenerunt. Quo invito apprehenso, ad civitatem Veronam abduxere. Quem sui compatriotæ agnoscentes, locum sibi habilem, apud S. Petri *c* ecclesiam in monasterio, invenerunt, et eidem indumenta tribuerunt nec non alia necessaria: a quibus tamen quotidie se abstinebat, et indigentibus quam maxime subveniebat, ibique per brevissimum temporis spatium bonis operibus vacando permansit.

ubi inventus et Veronam reductus,

3 Deinde tempore quo Athesis fluvius admodum *d* crevit, ita ut totius civitatis platea superaret, præ timore autem cunctis fere hominibus fugientibus, etiam beatissimus vir Dei Gualfardus extra civitatem Veronam perrexit: deinde sanctæ Trinitatis *e* ecclesiam, non procul a prædicta civitate distantem, petivit. In eodem vero loco brevi tempore demoratus, Deo serviendo, obediendo, nihil denegando, mundum cum suis pompis abrenuntiando, a quibusdam religiosissimis viris de S. Salvatoris ecclesia, piæ dilectionis affectu et summæ devotionis clementia interveniente, susceptus est. Cum igitur sanctissimus vir Dei Gualfardus in eodem loco permaneret statim sibi cellam fieri ordinavit, ad quam ad sui libitum apud ecclesiam constitutam intravit. Ibi vero per decem annos diu noctuque in vigiliis permanendo, in orationibus frequentissimis persistendo et in jejuniis perseverando, et a cibis et potibus semper abstinendo, indigentibus quotidie erogare non desistebat. Infirmos a febribus et a multis aliis languoribus liberavit, cæcos Dei virtute illuminavit, dæmones effugavit, claudos domum rectos dimisit. Etenim erat homo qui pietate, qui justitia, qui modestia, qui fortitudine, qui prudentia, qui denique virtutum omnium splendore, sola Dei bonitate fulgebat. Erat homo, cui sapientia soror, amica prudentia, mater modestia, fortitudo obstetrix, justitia educatrix. Igitur beatissimus vir Dei Gualfardus, taliter bonis operibus vacando, ira et odio semper caruit, et de gradu in gradum semper ascendit.

d exundante Athesi discedit:

iterumque rediens decennio vixit ad S. Salvatoris,

ubi virtutibus et miraculis clarescens,

4 De multiplicibus et innumerabilibus miraculis, quæ sanctissimus vir Dei Gualfardus Dei auxilio et virtute [post mortem suam] *f* demonstravit; sicut ex præsentibus testibus, religiosissimis personis adhuc viventibus, quos in subsequenti enumerabimus, hoc verum esse invenimus; vobisque aperire aliquot ipsius miraculorum bona fide laborabimus. Sed primo quæ signa, quæ miracula in sua sacerrima vita ipse fecit, summæ dilectionis inquisitione declarare conabimur. Multoties enim hic sanctissimus vir Dei Gualfardus, ad fluminis Athesis ripam descendens, ut suas manus ablueret, et aliquantum aquæ in suo scypho acciperet; pisces sua sponte veniebant, et certatim in scyphum saliebant, nec non etiam sanctissimi viri manus lambebant: quosdam autem eorum sublevabat, postea tamen eosdem deponens, nolentes recedere præcipiendo reverti faciebat [est enim ecclesia Salvatoris adjacens Athesi]. O quanta est ejus humilitas! quanta est ejus sapientia et quam magna fortitudo! quam magnificata sunt prodigia quæ Deus demonstravit, per tam religiosissimum virum, pro toto populo Veronensi Deum orantem in illa cella! Equidem pueri et puellæ virgines, de longe venientes suorum majorum præcepto, sanctissimo viro Gualfardo cibum in paropsidibus deferentes, sæpissime propter viam turpissimam cadebant: tamen nihil de eo quod erat in vasis amittebant: quod fere totum pauperibus illic præsentibus distribuebat.

pisces sibi alludentes habet,

eleemosynas sibi allatas præservat,

illuminat cæcum,

5 Eodem vero tempore quidam civis Veronensis, Mugetus nomine, gravi oculorum detinebatur infirmitate adeo ut videndi officium penitus amissum ulterius sibi restituendum minime crederet. Cumque tali labore diu fatigaretur, ad venerabilem virum nuntium misit, rogans et multa prece deposcens, ut ad se tamquam visitandi causa venire dignaretur. Qui, cum favorem hominum devitans, ire recusaret; Sacerdotis illius ecclesiæ, apud quam morabatur, verbis admonitus, tandem nocte jam insistente prædicti veri domum petiit. Manibus itaque super ipsius ægroti lumina violenter diductis, altera die visus est ei restitutus; et ad pristinam incolumitatem reductus, immensas pro collato beneficio gratias reddidit Dei Viro. Alius quoque civis, Albericus nomine, simili laborans infirmitate, ad Dei virum venit, ejusque pedibus provolutus, et manus ipsius super propria lumina ducens, qui dolens venerat, medela accepta, cum gaudio visus est discessisse.

sanat oculis infirmos,

item alium cæcum,

6 Præterea de eadem civitate Verona vir quidam, qui Gisalbertus vocabatur, visus omnino cæcitatem incurrerat: cui per visum revelatum fuit, ut hominem Dei Gualfardum peteret, per ejus interventum congruam se medelam non dubitaret recepturum. Baculo itaque se sustentans, ad locum ubi vir Dei morabatur accessit: quem, ut sui misereatur, instantissime exoravit, et sic de percepta pristina salute lætus discessit. Cujusdam etiam Rodulphi sellarii conjugi, febrium æstu laboranti, noctu per visum indicatum fuit, ut si ex aqua, qua prædicti viri Dei manus abluerentur, biberet; sine ulla dilatione ex illo febrium languore evaderet. Quo facto, mulier illa convaluit, et de præstito remedia non paucas viro Dei gratias exhibuit. Tantis igitur et aliis innumeris miraculis et bonis operibus sacerrimus Dei cultor, fretus humilitate, expolitus patientia, et discretione compositus; numquam arrogans factus, numquam exaltatus, numquam iratus, numquam superbire videri potuit.

et mulierem febricitantem.

7 Cum vero vitæ suæ finem intelligeret, sibi capsam ligneam construi præcepit, quam in communi via circiter ecclesiam poni rogavit: super quam capsam, intus vero Dei posito, homines euntes et redeuntes voluit calcare. Dicebat se non dignum in cœmeterio morari: appellabat se admodum peccatorem et in plurimis Deum a se offensum dicebat. Non multum temporis post, ipso ægrotante, quidam honestissimi viri ejusdem sancti Salvatoris ecclesiæ, cum quibusdam suis convicinis, duo plaustra invenerunt, et pro arca lapidea, quæ in valle Paltena fore ferebatur, apud Cozanum *g* ire complacuerent: quæ a multo tempore ante, in nullo etiam serenissimo tempore et firmissimo aere, ab aliquibus hominibus, illam sæpissime arcam deportare volentibus, inde auferri potuit; quin statim illis tentantibus arcam prædictam movere, totius ora loci a magna tempestate devastaretur. Sed cum supradicti viri divina providentia ad arcam devenerunt, cuncti illius vallis homines, solitam tempestatem timentes, ipsos flexis genibus, ne moverent arcam, enixe rogaverunt. Verumtamen, sicut erat Dei voluntas, non idcirco arcam dimittentes, capsam in uno plaustro, et coopertorium in alio vehiculo, Dei auxilio, cum magno gaudio imposuerunt, sine aliqua temporis adversitate. Venientes igitur cum magno tripudio magnaque

moriturus sepeliri humiliter petit:

sed in arca lapidea miraculose advecta,

reconditur:

A que lætitia, arcam in Domini nostri Salvatoris ecclesiam absque ullo impedimento adduxerunt. Eadem vero hora sacerrimus Dei servus Gualfardus emisit spiritum, qua ipsi cum arca venientes, juxta prædictam ecclesiam cum magna jubilatione accesserunt.

h *ad feretrum sanatur paralytica,*

8 Post sanctissimi obitum viri, mulier quædam nomine Tulcelda, *b* paralysis peste prægravata, ac propterea unius brachii et humeri officio destituta, ad illius feretrum vix vadens accessit : ibique per ejus intercessionem, plenariam sanitatem accepit. Sed cum quædam mulier ejusdem contratæ sancti Salvatoris, quæ vocabatur Otta (cujus filius, Henricus nomine, gravi unius oculi detinebatur infirmitate) audisset, quod talia prodigia fierent per sanctissimi viri Dei Gualfardi merita ; ad ejusdem feretrum puerum deduxit, et oculo sui nati cum sanctissimi viri manu tacto, postea eum pede, taliter cum Dei misericordia meritis sancti viri liberatur. Plures quoque ibidem, tam viros quam mulieres, a diversis ægritudinibus curatos, cæcos illuminatos, contractos extensos, febribus æstuantes liberatos, deprehendimus [de quibus, ne se in volumen et verborum copiam protrahamur, legentibus tædio deveniamus, tacendum duximus].

et alii plures infirmi,

B

postea ad tumulum curantur, contractus

9 Ast vero post ipsius sanctissimi viri Gualfardi tumulationem, Tridentinus quidam, Joannes nomine, ad ejus arcam delatus est : qui taliter ab umbilico deorsum contractus fuerat, ut vix se moveret, nec nisi clunibus terræ incumbentibus posset incedere. Cumque in oratione persistens ibi moraretur, plebe quæ tunc astabat intuente, membra ejus paralytica extendi cœperunt, tumque demum erectus ad tintinnabula gaudens cucurrit, omnesque adstantes de sua liberatione certos pariter et lætos effecit. Præterea a quadam villa, quæ Agna *i* vocatur, de Paduano Episcopatu, quædam mulier deveniens, oculorum prorsus lumine privata, ante viri Dei arcam deducta ; lux, qua diu caruerat, statim ei fuit reddita. Ancilla quædam quoque Thebaldi *k* Strusii tam acriter a dæmone vexabatur, ut vix a tribus viris teneri et cohiberi valeret : quæ cum per aliquot dies ante tumulum beatissimi viri fuisset detenta, die Dominico, dum Missa celebraretur, spiritus ille nequam egressus, puellam infestare cessavit : sicque liberata cum ingenti lætitia ad propria remeavit.

cæca, *i*

k *energumena*

l *fauces obstructæ,*

10 Alia vero mulier de Terratio *l*, qui locus est
C Episcopatus Veronensis, positus [non longe ab agro Paduano], tali capta extitit infortunio, ut genis cadentibus et fauces obstruentibus, vix respirandi facultas concederetur : gustare vero nihil, nisi cultello os reserante, poterat. Huic in somnis facta est revelatio in hunc modum. Visum namque est ei, ut vir Dei Gualfardus ad eam veniret, et eo super genas manus trahente languor abscederet ; insuper hortabatur ut sui corporis præsentiam adiret. Ad ejus itaque tumulum veniens, medelam adepta est. Tanta vero hujus habetur miraculi certitudo, quod post hæc mulier omnium bonorum suorum decimas ecclesiæ, apud quam venerabile corpus quiescit, obtulerit : et sic ex more in unoquoque anno facere consuevit. Veronensis quidam, Andreas nomine, paralysis fuerat dissolutus infirmitate, ita quod cunctis ex uno latere membris attractis, solummodo jacere cogebatur. Allatus vero ad viri Dei præsentiam, integram recepit curationem : et sine ullius adminiculo, ad propriam remeavit mansionem.

paralyticus,

epilepticus.

11 Fuit etiam quidam civis Veronensis, Vivianus nomine, qui ante Clericatum ea detinebatur infirmitate, quæ vulgari locutione cadiva dicitur, quapropter indies cadere compellebatur. Hic itaque cum ad viri Dei sepulcrum pervenisset, eadem qua cadere consueverat hora, liberatus est, et diu superstes D
de hac re certum perhibuit testimonium. Alius vir, *Ex MS.*
de quodam castello quod Marciana *m* vocatur, [vallis Paltenæ agri Veronensis], tam intolerabili passione affligebatur, ut per tres annos diu noctuque ab immoderato garritu minime cessaret ; quod plerique maligni spiritus infestatione fieri arbitrabantur. Hic ad ipsius tumulum deductus, pristinæ quieti restitutus est ; et garritu sedato, lætus et cum ingenti parentum gaudio, reversus est. Pro quo beneficio sibi præstito, dum in hac vita superfuit, in unoquoque anno quamdam olei mensuram ecclesiæ dare consuevit. Præterea Domina quædam, quæ Redalda nominatur, per annos fere sedecim tam immensum dolorem iliorum passa fuerat, ut nulla evadendi spes existeret. Quadam itaque die, dum solito more torqueretur, ad arcam veniens orationi cœpit insistere, ac lacrymas fundere : ibique per viri Dei interventum illius languoris plenum accepit remedium, [sanataque domum rediit].

m *energumenus,*

iliaca,

12 In Teutonicorum etiam partibus, dum S. Margaritæ *n* festivitas immineret, ancilla quædam, quæ eamdem voverat observare festivitatem, domina compellente et minis eam terrente, in pratum ubi fœnum secabatur exivit. Quæ cum rastrum manu accepisset, et ad fœnum colligendum extendisset ; mox manus arida facta sic circa lignum alligata permansit, ut nullo modo extendi, nec quod tenebat rastrum ab ea valeret auferri : unde factum est ut ex utraque parte rastrum incideretur, pars vero quam manus claudebat (utpote quæ immobilis permaneret) sic relinqueretur. Hæc, viri Dei sanctissimi fama divulgata, ejus corporis præsentiam petiit. Quo cum venisset, paulatim appropinquans, aridam manum [cum altera sana] super arcam elevavit : et mox, divina operante potentia, extensa manu lignum cecidit : quod utique pendens extitit, donec civitas ista Veronensis *o* combusta fuit, et super hoc facto fidem tribuit. Fuere etiam puellæ duæ de Tridentino Episcopatu, quæ captæ a dæmone extiterant. Verumtamen cum venissent ad beati viri arcam, sanguinemque et alia fœdissima ex ore quasi per vomitum projecissent, sic liberatæ per Deum et sancti viri merita, domum cum ingenti gaudio rediere.

n *puella ob voti violationem contractam habens manum,* E

o

energumenæ duæ,

13 De Teutonicorum quoque regione quædam Comitissa fuit, quæ maximo membrorum impedimento detinebatur, ita quod nullo modo ambulare valebat. Sed cum visitaret sanctissimi viri Dei Gualfardi sepulcrum, divina providentia et beati viri meritis liberata recessit. Fuit etiam vir quidam, Consoldinus *p* nomine, qui cum haberet quemdam amicum suum nomine Ursatum, qui per multum temporis spatium claudus extiterat, ad sancti viri limina ipsum supra dorsum suum adduxit : et statim ante arcam liberatus, domum suis pedibus abiit. Alius quoque vir, Gilbertus nomine, quodam festo, sicut ipse profitebatur, lanificii operi pectines perficiebat idoneos : qua de re unus pectinum tam fortiter ad ejus manum se tenuit, ut inde numquam auferri valuerit, donec beatissimi viri Dei sepulcrum visitavit. Verum illius manu super arcam posita, statim Dei virtute et præfati viri interventione, de manu illius extensa pecten cecidit ; et taliter evasus, de hoc diu testimonium perhibuit. In una sola die quinque a dæmonibus capti, meritis et intercessione B. Gualfardi, simul liberati fuere, cum ad prædictam arcam, multis adstantibus et illos sanguinem ex ore vomentes videntibus, accesserunt.

corpore debilis,

F

p *claudus,*

punitus ob violatum festum,

5 energumeni

14 Non multum vero temporis est, quod tres Teutonici, qui a Domini nostri Jesu Christi sepulcro veniebant, quique etiam beatissimi Apostolorum Principis nec non et S. Jacobi ecclesiam visitaverant, ad religiosissimi viri Dei Gualfardi arcam venerunt,

item unus catenis ab accessu ad sacra loca prohibitus.

EX MS.

A nerunt, et duo ex illis ingentia munera super arcam deposuerunt. Tertius vero cum sua munera super illius arcam vellet offerre, nullo modo accedere ad arcam valuit. Unde illius socii a dæmone fore captum illum putabant, quia nec ipse Domini nostri Jesu Christi sepulcrum tangere, nec etiam B. Petri Romæ osculari, nec etiam ad S. Jacobi arcam accedere valuit. Sed dum prædictus vir ter ad B. Gualfardi arcam frustra ire conatus esset, divina providentia et beati viri meritis sanguinem violenter dejecit ex ore; et sic a garritu et a diaboli tentatione liberatus recessit: et illius socii immensas Deo et beatissimo servo ejus Gualfardo gratias tribuerunt. Præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in secula seculorum. Amen. Migravit autem B. Gualfardus ad Dominum anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo vigesimo septimo, pridie Kalendas Maji: et ossa Sancta ejus requiescunt in ecclesia S. Salvatoris nostri in Curte-regia supra Athesis flumen. q

ANNOTATA.

a *MS. Velseri* Ziaso, *Bianchinus* Zinso *quæ minus placent, quia minus servant formam Germanici nominis quod integre forsitan scriberetur* Zeckardus *seu*
B Zeghehardus: *ex veteri Teutonico* Zighen *vincere et* hardt *cor sive* ardt *indoles.*

b *Valerio* Saltuellus, *forte ut magis Latinam diminutivum a* saltus *silva; et sic etiam habet MS. Velseri. Bianchinus, quasi nominis nota incerta aut abolita nunc sit,* Saltuzzo o Boschetto *dictum locum scribit. Supra an infra civitatem situs sit nemo explicat.*

c *Apud Ughellum tom.* 5 *col.* 543 *parochialium ecclesiarum* 34, *dicta* S. Petri ad monasterium, *cum titulo* Prioratus, *quem olim ibi monasterium fuisse ex istis adjunctis discas.*

d *Anno* 1117, *qui fuit ante mortem Beati annus decimus, exundavit Athesis teste Hieron. della Corte parte* 1 *Hist. Veron. lib.* 5 *et omnes in plano habitantes ad fugam compulit cum maxima domorum strage.*

e *Ughellus loco citato col.* 544 Abbatiam *appellat, inter parochiales ordine* 44.

f *Hæc verba desiderari in originali, nescio quomodo omissa, apparet ex eo quod mox sequitur de prætermittendis miraculis in Vita patratis. In MS. Velseri, omissis quibusdam, longe alius sensus redditur.* De... miraculis quæ... in Dei gratia et virtute vivendo, peregit, ut ex adstantibus testibus... adhuc viventibus verissima esse invenimus, vobis aperire bona fide labo-
C ravimus et stricta inquisitione conati sumus. Sæpissime etenim sanctissimus vir ad Athesis etc. *in eodem MS. subinde etiam adduntur aliqua haud inutiliter hic repræsentanda, quæ tamen a contextu reliquo discrevimus per* ,,

g *Vulgo* Val Pantena, *urbi Veronæ ad Septentrionem sita: distat autem* Cozanum 4. p m. *ab urbe, Valerius* Cuttanum *appellat.*

h *MS. Velseri* Tuleda.

i *An ea quæ in mappis* Montagnana 8 p. m. *ultra Bevilaquam, oppidum diœcesis Veronensis ad Orientem extremum?*

k *In MS. Velseri* Musii, *quomodo etiam Bianchinus legit.*

l *In extremo agro Veronensi prope Bevilaquam.*

m *Bianchino* Marzana, *proxima Cuzano prædicto, distans ab urbe solum* 3 p. m.

n *Festum S. Margaretæ nunc quidem ex usu Romani Breviarii* 20 *Julii colitur; at olim in plerisque Belgii et Germaniæ ecclesiis die* 13; *in Constantiensi vero juxta kalendaria impressa anno* 1561 *et* 1575, *et aliis forte Italiæ vicinioribus Alemanniæ diœcesibus, die* 15.

o *Post conflagrationem anni* 590 *nullum memorabile* D *incendium notat Hieronymus della Corte ante an.* 1230

p *Bianchino* Contoldinus. *MS. Velseri* Centolinus, *quod maxime placet tamquam Italis notum, scilicet diminutivum a nomine* Vincentius. *In eodem MS.* Ursinus *dicitur, qui hic* Ursatus.

q *MS. Velseri hæc addit, ac tandem subjungit clausulam hic supra positam,* Præstante *etc.*

TRANSLATIO RELIQUIARUM

Verona Augustam Vindelicorum,

ex authenticis instrumentis MSS.

Die lunæ, III mensis Junii MDCII, Veronæ, in infra notata ecclesia S. Salvatoris. Ego Antonius qu. D. Francisci de Rotharus de S. Stephano Veronæ, Notarius et in Cancellaria Episcopali Coadjutor, jussu Illustriss. et Reverendiss. D. Alberti Valerii Episcopi Famagustani et Episcopatus Veronæ perpetui Coadjutoris, et sic requisitus a RR. PP. FF. Mansueto de Hostilia et Massæo Bergomensi, ambobus Capucinis, hic Veronæ in venerabili monasterio RR. PP. Capucinorum degentibus, me contuli, simul cum dictis RR. PP. Capucinis, ad ecclesiam E parochialem Venerabilium Dominarum Monialium S. Salvatoris in Curte-regia, causa annotandi præsentem actum, super exhibitione infrascriptarum Reliquiarum S. Gualfardi Confessoris. Quo cum pervenerim R. D. Franciscus de Nigris, Capellanus Curatus d. parochialis ecclesiæ S. Salvatoris, facta prius oratione et accensis duobus luminaribus, et aperta fenestrella existente in arca altaris S. Gualfardi, accepit quamdam Reliquiam ex Reliquiis S. Gualfardi (ut ibi assertum fuit) in arca d. Sancti existentibus, videlicet partem ossis crurum, oblongam quarto uno in circa, cum aliis tribus particulis, illamque consignavit et tradidit eisdem RR. PP. Capucinis, acceptantibus et reponentibus in quadam scatula oblonga, causa illam transmittendi Augustam Vindelicorum, ad RR. PP. Capucinos in dicta civitate Augustæ degentes, illamque asservandi in perpetuum in illorum ecclesia, quæ nunc noviter construitur sub titulo et invocatione S. Francisci, prope conventum RR. PP. Capucinorum prædictorum: et ita annotari institerunt et requisierunt.

an 1602 jussu Coadjutoris Veron.

traditur Capucinis os cruris cum tribus particulis,

ferendum Augustam:

16 *Sequuntur nomina testium, subsignatio Notarii et fides facta per Vicarium Veronensem, cum consueto sigillo Cancellariæ: quibus omissis apponendus hic potius similis Actus, de aliis particulis simili modo acce-* F *ptis, sub hoc tenore.* Die Mercurii XXXI mensis Julii MDCII. Ego Antonius de Rotharus Notarius antedictus, jussu Illustriss. et Reverendiss. D. Augustini Valerii, miseratione divina tituli S. Marci S. R. E. Presbyteri Cardinalis de Verona nuncupati, Episcopique Veronæ et Comitis, et sic requisitus a RR. PP. Mansueto de Hostilia et Joanne Baptista de Caravagio, ambobus Capucinis, et a R. D. Joanne de Nigris Capellano Curato antedictæ ecclesiæ S. Salvatoris Veronæ, me contuli cum *prædictis*.... ad ipsam parochialem ecclesiam S. Salvatoris: quo cum pervenerim... idem R. D. Joannes.... accepit partem superiorem capitis ejusdem S. Gualfardi, illamque fregit, et ex illa quatuor particulas exhibuit et tradidit eidem R. P. Mansueto: qui illas collocavit in antedicta scatula oblonga, in qua etiam reperitur anted. pars crurum dicti S. Gualfardi, causa transmittendi Augustam Vindelicorum, prout in anted. Actu notatum fuit. Et ita, *cum reliquis ut supra: quibus Instrumentum approbationis Augustanæ subjungendum ex autographo pergameno.*

item 4 particulæ cranii,

17 Henricus, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus

A scopus Augustanus, ad perpetuam rei memoriam. Pastoralis officii nostri memores, omni studio ea libenter amplectimur per quæ Christi fidelium pietas excitatur, ac veneratio Sanctorum cum Christo in cœlis triumphantium, præcipue Patronorum civitatis et diœcesis nostræ Augustanæ, augetur et amplificatur. Ita enim nos universi Christiani Reliquias Sanctorum, quorum animas cum Christo in cœlo regnare non dubitamus singulari amore venerari debemus in terris; ut Dei honorantes amicos, divinis nos beneplacitis coaptemus; et illorum propterea mendicantes patrocinium apud Deum, quod nostris meritis non valemus, eorum obtinere intercessionem mereamur. Hinc est quod cum nuper nobis, pro parte Religiosorum Fratrum Ordinis S. Francisci Capucinorum Augustæ degentium, exhibitæ fuerint Reliquiæ quædam de corpore gloriosi Confessoris Gualfardi, qui quondam in civitate Augustana natus, Veronæ vitam admirandæ sanctitatis egit ibidemque, in ecclesia Parochiali Monialium S. Salvatoris in Curte-regia perhonorifice requiescit, multis miraculis Deo ipsius sanctitatem comprobante clarus; videlicet una pars ossis crurum oblonga cum aliis tribus particulis, item quatuor particulæ de capite ejusdem S. Gualfardi. Quas quidem Reliquias iidem Fratres

quas sibi iste præsentatas Augustanus Episcopus permittit,

B ex ecclesia S. Salvatoris præfata de corpore d. S. Gualfardi, per Reverendissimum in Christo Patrem D. Albertum Valerium, Episcopum Famagustanum et Episcopatus Veronensis perpetuum Coadjutorem desumptas, sibi donari, tradi, et consignari suis et spectabilis ac præstanti pietate viri Marci Welseri civitatis Augustanæ Præfecti precibus obtinuerunt, prout de his publico instrumento desuper rogato aliisque documentis fide dignis constare dixerunt. Proinde humiliter et obnixe rogantes, quatenus nos hujusmodi Reliquias in ecclesia S. Francisci, prope conventum ipsorum Augustæ nuper ex fundamentis ædificata, collocari, et ibidem a Christi fidelibus honorari, atque pro talibus teneri et publicari permitteremus. Nos igitur qui majorum edocti exemplo Christum Dominum in Sanctis suis laudare et honorare summis intendimus desideriis, supplicationibus hujusmodi laudabilibus favorabiliter annuentes, et cupientes S. Gualfardi memoriam in hoc suo patrio solo condignis celebrari honoribus: et quia præfata instrumenta et litteras testimoniales sanas et in nulla

exponi in nova ecclesia S. Francisci,

sui parte suspectas diligenter inspeximus, nec non D de supradictis Reliquiis ex litteris hujusmodi et alias recepimus informationem diligentem, per quam reperimus easdem pro Reliquiis S. Gualfardi reputatas, tentas ac de ejusdem corpore esse receptas. Quo circa dictas Reliquias earumdemque partes superius memoratas et specificatas, pro Reliquiis S. Gualfardi Confessoris, a Christi fidelibus eo honore, quo sancta Ecclesia Catholica Beatorum cum Christo regnantium corpora colit, venerari ac pro talibus teneri et publicari permisimus, et tenore præsentium permittimus. In quorum omnium ac singulorum fidem et testimonium præsentes litteras manus nostræ propriæ subscriptione roboratas, desuper fieri, ac sigilli nostri appensione fecimus et jussimus communiri. Actum Augustæ Vindelicorum anno Domini millesimo sexcentesimo secundo, die vero vigesimo sexto mensis Octobris.

EX MS.

Henricus Episcopus Augustanus.

18 *Carolus Stengelius in Chronica Ecclesiæ Augustanæ an.* 1620 *Germanice edita, lib. 4 cap. 5, post redditam ex Latino Augustini Valerii S. Gualfardi Vitam, et mentionem allatam Verona reliquiarum factam; addit earum solennem Translationem factam esse a prædicto Henrico Episcopo universoque clero et populi multitudine maxima, eodem anno* MDCII, *cum dedicanda esset Capucinorum ecclesia: eundeque festum S. Gual-* E *fardi celebrari cœpisse Augustæ die* XXVII *Octobris. Fuit is dies anno isto Dominicus, qualis fere legi solet ad dedicationes ecclesiarum: a quo tempore cum supra annos septuaginta effluxerunt; miramur tam solicite petitis, tam magnifice illatis in ecclesiam prædictam Reliquiis, nullum adhuc ornatum condignum accessisse; neque scripto consignata esse beneficia, ab Augustanis civibus ad eas impetrata, cum tamen inter eos fama celebret S. Gualfardum Veronæ novis etiam nunc coruscare miraculis, uti super his rogatus Fr. Rudolfus Wassenhorn, Capucinorum Augustanorum pro tempore Vicarius, anno* MDCLXXIV *nobis scripsit, authenticorum quæ petieram documentorum exempla transmittens. Nos ea suggestione admoniti quæsivimus Verona, num hoc seculo aliquid novum de Sancto impressum scriptumve esset; ad quod requirendum promissa quidem nobis opera est; sed quia hactenus allatum nihil, credimus nihil etiam esse repertum.*

festum Translat. 27 Oct.

C

DE BEATO ANTONIO,

ORDINIS EREMITARUM S. AUGUSTINI F

MONTICIANI IN HETRURIA.

D. P.

POST AN. MCC

M*illiario ab Senensi urbe decimo quarto versus meridiem,* Monticianum *est;* Montem Jani *nonnemo, alias* Montem-cyaneum *interpretatur; tertius ab ariete, Jani sacris immolari solito nam arietem,* Montonem, *nunc appellat Hetruria, et arietem in sigillo suo notat Communitas loci) velut* Monton jani, *auctum fingit. Si novis conjecturis luberet insistere a* Titiano *aliquo, veteri istius loci habitatore aut etiam domino, imaginarer natum nomen* Mons-Titiani, *quod vulgo Monticiano effertur. Quæcumque nominis origo fuit, quam esse valde antiquam nemo prudenter crediderit, cognomentum ab eo sibi retinet* B. Antonius, *istic tumulatus et pro Sancto habitus: de quo ut certi aliquid possemus proferre, fecit Ludovici Torelli diligentia ac benevolentia, qui nobis hæc molientibus misit ejusdem Beati Vitam Latinam, qualis in membrana ad usum divini Officii antiquitus scripta Monticiani servatur, nec non Italicum circa eamdem materiam commentariolum, ante annos viginti elaboratum a Fr. Joanne Baptista Pizzichini de Monticiano, Ordinis Eremitarum S. Augustini, curioso antiquarum chartarum scrutatore.*

In Senensi territorio Monticiani.

2 *In declivio collis, supra quem locus prænominatus majori parte situs est, qua illi Senas respicit, Conventus est Patrum Augustinianorum, cum ecclesia ampla venustaque, inscriptionem hujusmodi præferente.* Hoc opus fecerunt fieri filii et heredes Ghini Azzonis, pro animabus suis et mortuorum suorum, anno Domini MCCLXXX. *Sed longe prius quam hujusmodi amplitudinis fabrica assurgeret, eo loci fuisse Eremitarum Conventum argumento sunt instrumenta publica in archivo servata, ex quibus constat, Fr. Benedictum anno* MCCLXXIV *ibi functum esse Prioris munere; et anno* MCCXCI *consecratum fuisse cœmeterium ab Ragnerio Episcopo*

et ecclesia Eremitarum S. Augustini,

 scopo

A *ſcopo Volaterrano, cum concessione quadraginta dierum indulgentiæ. Idem dici potest de vicino Cameratæ conventu, unde cognomentum traxit Venerabilis Petrus, in B. Antonii Vita commemorandus, ac tandem prædicto Monticianensi conventui unitus; in quo nominatum Fr. Benedictum fuisse Priorem anno* MCCLX *ex similibus ejusdem eremitorii instrumentis, nunc in archivo Monticianensi asservatis, docet præfatus Joannes Baptista Pizzichini.*

Ex MS.

colitur B. Antonius

3 Injuriæ temporum destruxere istum Cameratæ conventum, adeo ut præter ecclesiam vix antiquorum rudera supersint vestigia; itaque etiam periit distincta notitia ac veneratio prædicti B. Petri. Felicior fuit Monticianensis loci conditio: itaque ad hunc usque diem B. Antonii cultus perseveravit, quemadmodum mox apparebit ex Vita; cujus Appendicem subjungere libuit, ex Italico Pizzichini commentario, quatenus ille de B. Antonio tractat. Diem accipimus hujus mensis ultimum: quia ultima Aprilis Dominica, B. Antonio apud Monticianenses festiva est, neque constat de anno mortis elevationisve, ex quo determinatius potuisset dies mensis innotescere, quo vel ab hac mortali vita sublatus Sanctus, vel aperto sepulcro mortalium oculis est iterum redditus.

ultima Dominica Aprilis.

B

VITA ET MIRACULA

Ex MS. Membrana Monticianensi.

1
2
Vita sancte acta,

Beatus Antonius, in civitate Senarum 1 ortus, cum Christi amore ferveret, seculi vanitatem relinquens, S. Augustini Ordinem 2 intravit: in quo multo tempore laudabiliter vivens, sanctitatem suam (ne velut thesaurum publice in via portatum faciliter posset amittere) abscondebat. Ideo famulus Dei, viam [crucis] sequens, inventum thesaurum in agro Dominico abscondit ab omni favore seculi; et præ gaudio illius omnia vendens, ipsum virtutibus emit. Ut enim ait B. Hieronymus, de B. Paulo primo Eremita, quam asperam et arctam vitam duxerit, aut quot et quales satanæ insidias pertulerit, quia nobis incertæ sunt, loqui non possumus. Sed de fine, in quo omnis perfectio demonstratur, aliquid breviter declaremus.

sub ejus finem

impetrat miraculo sanitatem,

5 Cum ergo inter ceteras virtutes ferveret caritate fraterna, morem S. Antonii Patris antiqui, prope finem Paulum visitantis, est imitatus; et a Spiritu sancto edoctus, sanctum virum eremitam Fr. Petrum de Camerata, cujus fama et sanctitas cunctis
C celebris habebatur, visitare disposuit. Cum autem iter faceret, contigit infirmari ipsum in via: qui cum se vocari a Domino præcognosceret, oravit ad Dominum ut suum iter perficeret; et virum Dei, ad quem pergeret, ante hujus vitæ transitum mereretur videre. Cujus orationem exaudivit Dominus, et sanitatem reddidit, et sanctum virum visitare concessit.

ut invisat Petrum de Camerata:

6 Qua caritate sancti viri se viderint (cum eorum corda caritate perfecta, quæ Deus est, plena essent) attendere quisque debet. Puto enim quod, ut fertur De antiquo Antonio et Paulo primo eremita, servi Dei in amplexus et in pacis osculum corruentes, propriis se salutavere nominibus, et in commune, ut mos est, gratias reddiderunt. Residentes vero dulcia æternæ vitæ colloquia quisque proferebat. Poterat enim B. Antonius dicere: Olim Dei famulum te cognoveram, olim te desideraveram: te ergo quæsivi et inveni, nunc lætus moriar, quia vidi faciem tuam, nec me fraudavit Deus a desiderio meo. Poterat e converso Dei famulus Fr. Petrus dicere verbum B. Benedicti. Jure hodie Pascha est, in quo merui te videre: nam terrarum longitudo non separat, quos amor caritatis conjungit. O quam bonum
Matth 18, 20
et quam jucundum habitare fratres in unum! ubi enim duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, D
ego sum in medio eorum, dicit Dominus: qui autem manet in caritate, in Deo manet et Deus in eo. Post multa æternæ vitæ colloquia 3 B. Antonius Deo gratias agens, reversus est in Montemcianum; ibique se Deo commendans et dicens, Nunc dimittis servum tuum in pace, a Domino visitatus est corporali infirmitate: qui eam alacriter et patienter suscipiens vocatus a Domino, in pace quievit.

3
deinde moritur,

7 Sed quia non potest civitas abscondi supra montem posita, neque accenditur lucerna ut ponatur sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt; cum ipse in vita fuerit civitas plena virtutibus, et in morte in monte cœlesti sublimaretur, ac velut lucerna, Spiritus sancti igne succensa, supra candelabrum gloriæ poneretur; latere vel abscondi nequaquam potuit, quia venerat hora ut clarificaretur servus Dei. Quid ergo? Qualis erat in vita, ostenditur in morte: revelationes fiunt, infirmitates curantur, signa monstrantur, et gratiæ largiuntur; ac si patenter dicat: Ne laudaveris hominem in vita, sed lauda post vitam, magnifica post consummationem: lauda ducis virtutem, sed cum perductus est ad triumphum; lauda navigantis felicitatem, sed cum pervenerit ad portum. Cum ergo de bello multiplici triumpharet, et de pelago mundi ad portum gloriæ vocaretur; nocturno tempore ad inaccessibilem summæ claritatis lucem pervenit.

et per miracula clarificatur.

E

transitus ejus quibusdam revelatur,

8 Erat quidam de Monticiano, nomine Maggiolus, qui cum uxore sua hanc visionem vidisse testatus est. Vidit enim in hora sui transitus animam quamdam, claritate nimia relucentem, ab Angelicis choris, de loco in quo erat sanctus vir, gloriose in cœlum deduci. Qui se præ gaudio a somno excutiens uxorem suam quam citius excitavit, dicens: Estne aliquis Frater, qui habetur infirmus? Qua respondente, Nescio; ait vir: Vere animam cujusdam viri in cœlum vidi deduci. Respondit mulier: Et ego eamdem visionem vidi. Quærunt ergo in se cujus hæc anima sit: sed statim campana pulsante, ut mos est, et eorum verba interrumpente, discunt visionem veram esse: et summo mane ad locum currentes, inveniunt sanctum virum ex hac vita migrasse, palamque referunt quæ viderunt. Concurrit omnis populus, et omnes hujusmodi virum, Sanctum esse, testantur.

mortui corpus sudore madescit:

F

9 Cum autem prædictus vir infirmitate quadam teneretur, nec remedium inveniret; suadente sibi uxore, se B. Antonio commendavit, et statim sanus egit gratias Deo et B. Antonio. Quædam mulier, videns alios ad devotionem concitatos, mirabatur, et velut incredula non commovebatur. Et statim corpus mortuum cœpit sudare, acsi in ejus incredulitate laboraret: quo viso miraculo, ipsa mulier perfecte credidit, omnes mirantur, et Deus in Sancto suo mirabilis prædicatur. Cumque accenderentur quatuor cerei circa corpus, ut moris est, et sepultura per duos dies tardaretur; prædicti cerei die ac nocte lucebant, nec comburebantur. Cuncti mirantur, quia ad modum rubi ardebant et non comburebantur, ostendentes sancti viri claritatem et incombustibilitatem. Post sepulturam vero ponderantur cerei, et licet per duos dies et noctes accensi fuerint, non tamen unciam unam combusserant.

cerei ... ut illud ardent:

10 Postquam vero sanctum corpus traditum est sepulturæ, ut fertur, fere duobus annis sepultum jacuit: et qui vivus odorem sanctitatis dederat, fœtorem mortis non reddebat: et qui vivus dæmonibus restitit, vermibus mortuus non succubuit: et qui sic vivus in Dei servitio integer mansit, etiam mortuus dissolvi non potuit. Nam cum ejus sepulcrum ...

A aperiretur, propter signa quæ videbantur; sanctum corpus invenitur indissolutum, incorruptum et incontaminatum, suavique odore repletum: et usque in præsentem diem corpus ejus integrum perseverat; innumerabilibus miraculis insignitum.

convalescit vulneratus ad mortem;

11 Quidam ab inimicis suis vulneratus est ad mortem, gladio in vulnere remanente. Cum autem medici ad abstrahendum gladium et curandum vulnus vocarentur, noluerunt gladium tangere, donec idem vulneratus confiteretur et facta sua disponeret, asserentes eum statim moriturum extracto gladio. Qui se ad mortem disponens, confessus est et omnia facta sua disposuit: deinde devotione fidelissima, Deo et B. Antonio se commendavit, promittens votum suum B. Antonio personaliter deferre, si ejus meritis posset liberari a morte. Tunc Deo et B. Antonio invocato, gladius facillime extrahitur, fallit medicorum sententiam mortis gratia sanitatis, cunctis mirantibus consecuta.

exul et capitis reus

12 Quidam de Bononia exulavit a patria, qui stipendio Senarum accepto audivit in his partibus B. Antonium a multis commendari. Hac informatione accepta, contigit ipsum accipere stipendium Pisanorum. Ibi ergo culpa commissa, carceratur, capitali sententia puniendus. Cum autem in carcere B maceraretur tristis et mœstus, rediit ad cor suum, memorans Dei et benedicti Antonii misericordiam circa suos devotos: et plorans peccatum suum ac de misericordia Dei confidens, B. Antonio devote se vovit: cujus adjutorium statim persensit. Cum enim nocte vovisset, statim compedes ferrei ceciderunt in terram, et expeditum ad eundem se invenit. Qui de hoc admirans, gavisus est valde, et B. Antonio invocato, ceteris dormientibus, ad ostium carceris properavit: prospiciens vidit illud apertum, et omnes ejus custodes dormientes. Egressus ergo neminem contradicentem invenit, sed civitatem egredi non posse metuebat, et quasi modicæ fidei factus se abscondit, acsi ille qui carcerem aperuerat, non posset illum de civitate extrahere. Quid ergo? Ad correptionem infidelitatis et ad probationem veritatis, contigit custodes evigilare: ostium apertum inveniunt, et eum fugisse respiciunt; clamorem excitant, ad arma concurrunt, prædictum virum sequuntur et inveniunt, ipsum reducunt, in carcerem includunt, duris compedibus atque ligaminibus vinculatum, ostio fortissime firmato. Prædictus autem vir plorans ploravit in nocte donec alii obdormirent. Cumque dormirent omnes, iterum B. Antonium vocavit, et sicuti prius omnes compedes ferrei et omnia vincula C ceciderunt: qui hoc esse factum meritis B. Antonii non dubitans, prædicto Beato omni mente invocato, ostium apertum et custodes dormientes invenit. Inde ergo viriliter exiens, ad portam civitatis quam citius properavit; et ipsam apertam inveniens, illæsus exivit. Cum autem liber abiisset, cogitare cœpit quo iret, anhelans redire ad patriam, quia exulaverat. Iterum ergo se Deo et B. Antonio commendavit: ex quibus tantam accepit gratiam; et confidens etiam de eorum bonitate, ad patriam remeavit: ibique invenit omne bandum atque condemnationem revocatam esse illo die proprio, quo se B. Antonio commendaverat ac de carcere exierat: quo comperto, agens gratias Deo et B. Antonio, Bononia usque ad Montencianum, ad visitandum corpus prædicti Beati, reverenter accessit, ibique hæc omnia per ordinem enarravit.

invocato B. Antonio, *solutis vinculis portisque apertis,* *libertati et patriæ restituitur:*

curantur contracta mulier,

13 Quædam mulier in Monticiano, Bilglucia nomine, contracta permanserat ultra octo annos, ita ut neque erigere se in pedibus posset: cum autem quadam vice campana pulsante ob reverentiam B. Antonii, quidam sibi adstantes dicebant, Quare non te commendas B. Antonio, qui tot abundat miraculis? ipsa mulier devotione atque fide compuncta, D votum vovit: et a circumstantibus fideliter et devote adjuta, in nomine B. Antonii surrexit sana: et ab illo tempore usque ad mortem vixit sana ab illa infirmitate: et qui vidit, testimonium perhibuit. Quidam de Monticiano, vocatus Chinus, multum passus est in tibia, ita ut nullo modo posset medicorum remedio liberari: hic omni alio auxilio destitutus, B. Antonio devote se vovit; et statim sanus factus, de illa infirmitate deinde vixit immunis.

ex mss. *et tibia male affecta.*

Concionator B. Antonio detrahens punitur,

14 Quidam Fr. Angelus de Senis, Ordinis Fratrum Minorum, dum traheret moram cum Priore Canonicæ Monticiani anno Domini MCCCCXXXII, ausu temerario publice prædicavit, hunc B. Antonium habere corpus fœtidum et nullo modo dignum veneratione. Accidit autem ut eodem anno prædictus Fr. Angelus febribus ac sanguinis fluxu detineretur in tantum, ita ut de vita illius nulla esset spes. Sed quid? In festo Apostolorum Petri et Pauli ejusdem anni, quando illud benedictum corpus populo in Vesperis ostendebatur et graviter ipse patiebatur, audita campana, illico in mentem ejus venit B. Antonius, cui devote et obnixe se recommisit; promittens, si precibus ejus ad pristinam sanitatem reduceretur, publice prædicare ac revocare, quæ ore polluto contra ejus corpus prædicaverat. Quo facto, E intercessione B. Antonii, D. N. Jesu Christus eum ab illa infirmitate liberavit; unde postea ad ejus sepulcrum devote accessit, et laudes quasdam in ejus honore confecit, et ibidem reliquit: quod vero voverat, non semel tantum sed pluries, publice prædicando retractavit, coram toto populo in hac præsente ecclesia.

et pœnitens sanatur.

15 *Hactenus MS. Monticianensis ecgraphum, absque ulla consueta in ejusmodi Legendis clausula, unde suspicari possumus ipsum vel non integrum ad hæc tempora durasse, vel de industria sic relictum, ut alia quædam facta aut facienda miracula subsequenter adscriberentur: quorum loco ex præmemorato Pizzichini commentariolo, aliquas ad prædicta annotationes subjungemus. Addit ille.*

Genus Antonii:

1 *Ortum dici ex familia nobili Patritiorum, et cujusdam castelli dominum fuisse: quamvis autem in stirpe genealogica ejusdem familiæ non inveniatur ejus nomen id fieri ex usu Senensium, nomina illorum, qui se abdicato seculo religioni addicunt, ne qua in iis possit fundari prætensio ad eorum hereditatem, expungentium et pro iis solum orbiculum album sine nomine repræsentantium: alioquin ipsos Patritios, libenter hunc Sanctum inter suos agnoscere.* F

2 *Inductum videri exemplo B. Augustini Novelli, qui obiit die* 19 *Maji circa an.* 1310 *atque in monasterio Lecceti S. Luciæ et S. Leonardi religiose cum eodem vixerat: corpus ejus Senis venerari, Vitam die prædicto dabimus*

vestigium Petri de Camerata.

3 *Traditionem Monticianensium esse, quod digressurum Antonium deduxerit Petrus per quartam partem milliarii extra conventum Cameratæ, usque ad petram quamdam, cui a Cruce nomen est, unde conspici Monticianum poterat; et ibi prædictæ terræ ipsique Antonio benedicentem, reliquisse impressum saxo nudæ suæ plantæ vestigium; quod in hodiernum diem perdurat omnium oculis conspicuum, licet aperto aeri cæterisque injuriis expositum.*

APPENDIX.

De cultu B. Antonii et beneficiis Monticiano vicissim collatis, ex MS. Italico.

Quo anno B. Antonius obierit nullis proditur litterarum monumentis, ac ne diem quidem consignatum reperimus

Annus et dies mortis B. Antonii incertus:

A reperimus, solum perpetua majorum traditione didicimus festivitatem ejus agere Dominica ultima Aprilis, unde suspicemur vel tali Dominica obiisse, vel corporis ejus elevationem atque ad altare translationem tunc esse factam, ad majorem populi commoditatem a servilibus operibus feriantis. Quia tamen inter Conventus Monticianensis instrumenta antiqua, unum reperitur a Meto de Mantello rogatum anno MCCXCII hoc principio. Cunctis pateat quod religiosus vir Fr. Petrus de Senis, de Ordine Eremitarum S. Augustini, vicem Prioris gerens in loco sive in conventu dictorum Fratrum de Monticiano; subscribente cum ceteris quodam Maggiolo, verosimiliter eo ipso qui cum uxore sua meruit gloriosum B. Antonii transitum cognoscere; quia, inquam tale instrumentum invenitur, datur occasio conjectandi, quod Fr. Petrus iste a conventu Monticianensi postea transierit ad Cameratensem, ab eoque ultimo suæ habitationis loco nomen retinuerit, uti pluribus Beatis usuvenit, etsi alias esset Senensis. Hoc autem posito, et pariter dimisso quod Pamphilus et Crusenius absque teste dicunt, anno circiter MCCCXIII obiisse Petrum, oporteret B. Antonium initio fere seculi XIV obiisse.

sepulturæ locus

B 17 Mortui autem Antonii corpus, pro usu istius temporis, extra ecclesiam in cœmeterio, per Episcopum Volaterranensem consecrato, sepultum fuit ad murum ipsius ecclesiæ infra stillicidium tecti. Quo loco cum præter suavem odorem inde emanantem, nata esset copia candidorum liliorum, ad eam præcise mensuram quam sanctum corpus occupabat, refossum illud continuo, inventumque est ejusmodi, quale etiam hodie cum omnium admiratione videtur. Cui recipiendo in ecclesia S. Augustini, ita vulgo dicta, quamvis Sanctis Petro ac Paulo alias sacra sit erectum est altare contra frontispicium ejusdem ecclesiæ e regione altaris majoris ad sinistram ingredientium; ubi multis annis mansit, usque dum Confraternitas, sub illius nomine instituta, subtus ipsam principem aram ad latus evangelii, elegantius altare e gypso curavit fabricandum, cum duobus columnis et tabula, picta ab excellentis illius pictoris Rutilii Manetti Senensis manu, repræsentante ipsius Beati felicem transitum. Subtus tabulam excavatus paries continet arcam, custodem sancti corporis, quæ duobus ostiolis totidemque clavibus aperitur et clauditur: et claves quidem in potestate Fratrum sunt: sed ipsi C areæ obtenditur crates ferrea bene firma, cujus clavis penes Camerarium prædictæ Confraternitatis est.

Lilia candida ultro parit.

corpus in altari locatur:

post annos 300 alio transfertur:

18 In prædicta sacri corporis translatione res memoratu digna contigit; scilicet quod cum ad ejusmodi actionem in ecclesia obserata simul essent Prior Conventus, cum viris e numero Confratrum ad hoc lectis, quos omnes optime cognovi, sed nominandos hic non existimavi; subiit eorum animos curiosa voluntas experiendi, an sanctum corpus ita obriguisset ut posset in pedes erigi. Ergo eductum reverenter ex arca, applicuerunt parieti reclinatum in humeros. Verum dum illud ita solide ac firmiter consistere mirantur, cecidit revolutum in latus: cunctisque existimantibus tali casu luxatum fractumque reperiendum, invenerunt illud ut antea integerrimum et nulla sui parte læsum, quamvis trecenti et amplius anni a prima ejus sepultura fluxissent. Nec minus admiratione dignum est, quod eo in loco, ubi supra tumulatum diximus, olim lilia copiosa excrevisse, eadem etiam nunc magna copia pullulent, nemine illa istic serente aut plantante. Et quamvis pii fideles, eorum experti utilitatem ad variarum infirmitatum curationes, non tantum natos carpant flores, sed et radices ac bulbos ipsos stirpitus eruendo auferant; nihilominus identidem renascuntur, sic tamen ut aliquando per triennium desinant D apparere. Atque hinc fit ut cœmeterium vulgo vocetur Hortus S. Antonii, cujus ego ipse aliquando curam gessi, qui hæc oculata fide scribo.

sodalitium sub ejus nomine instituitur.

19 Habet Monticiani oppidum, inter alia pia instituta, Sodalitatem disciplinantium sub invocatione S. Antonii, quæ suum oratorium olim obtinuit sub dormitorio majori nostri conventus. Credi posset ejus patronus esse S. Antonius Abbas, maxime cum illius imago in dicto oratorio depicta quoque videatur: est tamen longe verosimilius hunc nostrum B. Antonium, non modo nunc, sed a principio erectæ Sodalitatis tutelarem fuisse, et quidem præcipuum: tum quia hæc cœpit postquam ille jam vulgo ut Sanctus ac Beatus colebatur; tum quia habeo penes me antiquam in membrana scripturam, rogatam a Ser-Stephano Nerii de Loghereto, factam in curia Episcopali Volaterrani anno MCCCLXXIX, per quam Vicarius D. Simonis Episcopi Volaterranensis exonerat se quarta parte canonica cujusdam legati, relicti Societati battentium S. Antonii de Monteciano: denique quia in istius Societatis oratorio, supra altare picta est imago B. Virginis, Jesum gremio tenentis, cui ad sinistram assistit S. Augustinus, ad dexteram B. Antonius noster vultu senili, cum hac ad pedes E suos subscriptione: Sanctus Antonius de Monteciano, anno Domini MCCCCXXII. Deo gratias. Adeo ut credibile sit, eadem populi pietate, qua statim ab elevatione prima corporis erectum sub ejus nomine est altare, etiam coaluisse istam flagellantium, seu ut vulgo loquimur, battentium Societatem, et ab ipso suam appellationem habere.

Corpus bis in anno ostenditur populo.

20 Ostenduntur sacra beati viri pignora bis in anno, nempe in die SS. Petri et Pauli, quibus consecrata est nostra ecclesia; et in Dominica ultima Aprilis, quæ S. Antonii festivitas nuncupatur; et a Fratribus ante sanctarum exuviarum revelationem cantatur Hymnus, Versiculus, Antiphona, Oratio propria, in ejus laudem composita omnia. Hymnum totum legere est in Alphabeto Augustiniano Herreræ, initium tamen ejus hic attexere juvat, si prius tamen monuero, omnia olim (licet forte privata magis pietate quam majori aliqua auctoritate instituta) per modum suffragiorum de Sanctis Patronis fieri solitorum, quotidie fuisse post sacrum Officium decantata, itaque scripta reperiri in codice quodam chorali pergameno, sub hoc titulo rubrica notato, In commemoratione B. Antonii, Ordinis Fratrum Ere- F mitarum B. Augustini. Hymni porro, quem dixit, initium tale est:

commemorationes de B. Antonio inter divina facienda

21 Alme Confessor, supplices, Antoni,
Laudes et preces humiles canentes,
Tuum ante corpus humiles adstantes,
Adjuva illos.
Suscipe preces hujus tuæ plebis,
Et Jesum Christum supplica pro eis,
Ut eos servet simul et defendat
Ab omni malo
Qui te locavit hic miraculose,
Ut apud ipsum esses intercessor,
Sic esto custos hujus tui castri
Monticiani etc.

ANTIPHONA AD VESPERAS.

Almum diem recolimus celebritate annua
Antonii, quem credimus inthronizatum gloria.
Qui nobis, velut cupimus, patrocinetur. Grandia
Patravit, ut jam vidimus, patrat nunc et miracula,
Suis mente supplicibus præbendo mira munera

ANTIPHONA AD MATUTINUM.

Antoni Pater inclyte, virtutibus qui es ornatus
Sanctorum choros dives jam inter stola coronatus,
Tibi laudes decantemus virtutes tuas venerantes,
Quas infundis iis qui sunt illas postulantes,
Ægris, contractis, mortuis, nullis tuum sinum claudis,
Nullum miserum despicis, Confessor alme miræ laudis

Oratio

ORATIO.

Deus, cujus majestatem per universum mundum creaturæ tuæ undique mirabilem protestantur; largire supplicibus tuis, ut meritis et intercessione Beatissimi Antonii Confessoris tui, de præsenti miseria ad æternæ beatitudinis gaudia feliciter transeamus. Per Christum etc.

Petri de Cameratæ sanctitas,

22 Quod ad Venerabilem Petrum de Camerata attinet, licet auctores Ordinis nostri aptare ipsi soleant titulum Beati, ab eo tamen abstinet is qui Vitam B. Antonii antiquitus scripsit; unde persuademur nullum ei publicum cultum fuisse tributum, quamvis de eo referat Pamphilus, quod ei cibus de cælo aliquando mittebatur; et cum ipse solus officium divinum persolveret, a multis magna cum multitudine cantare audiebatur; quin et frequentissime futura prædicebat, et propterea ad eum omnes tamquam ad divinum vatem confluebant, ut omittam quæ de morte B. Augustini de Teramo sive Novelli prædicto Petro absenti revelata habet Jordanus in Vitis Fratrum. Est tamen in magna Monticianensis populi veneratione locus Cameratæ, eoque concurritur festo S. Petri ad Vincula, quod ecclesiæ solum nunc ibi superstitis titulare est; maxime intuitu B. Petri ibidem sepulti, cujus meritis sua ibi vota precesque exaudiri persuasum habent fideles, dicto die undique accurrentes. Nescitur quidem qua præcise parte sepultum sit corpus: tamen antiqua traditione tenetur, quiescere illud extra ecclesiam, ad murum lateralem, spectantem cornu evangelii, quia ab omni retro memoria ex eo loco spirat insolentis suavitatis et incertæ qualitatis odor, quem miraculo tanto manifestiori omnes attribuunt, quod nihil istic odoriferum nascatur, sed meræ sentes, spinæ, tribulique. Nemo tamen præsumpsit investigandi corporis causa scrutari terram; sed manetur intra desiderium grande, ut absconditum thesaurum aliquando revelet is, qui custodit omnia ossa justorum.

et veneratio.

Senex nonagenarius narrat auctori,

23 Redeo ad B. Antonium, cujus cultus, uti apud Monticiani incolas insigniter viget, sic etiam illustribus gratiis ab eo remuneratur: et harum quidem aliquæ perpetuæ sunt, quemadmodum primum auditu didici, deinde verum esse reipsa experiendo et observando comprobavi: quod hic sub hujus commentarioli finem referre non pigebit. Cum ante annos quadraginta, juvenis admodum, in hoc conventu observassem, quemdam Antonium Constantini de Monteciano, virum nonagenarium, huic Beato, devotissimum esse, atque horas bene longas ante ejus sepulcrum in oratione traducere; egredientem die quadam ab ecclesia compellavi, et dixi, Credo equidem distinctius et magis in particulari cognitum tibi esse, quantopere B. Antonio obligetur patria hæc nostra. Ad quæ suspirans ille in hunc modum respondit: Scito, fili, quod in hac mea annorum nonaginta ætate, jam inde a prima pueritia in hanc usque horam et deinceps, fuerim, sim, et ero semper devotissimus nostro B. Antonio, cujus, indignus quamvis, nomen fero. Toto autem illo tempore manibus, ut ita loquar, meis palpavi verissimum esse quod ex patre meo puer et senioribus hujus terræ audivi referri, videlicet B. Antonium tria specialia bona in favorem hujus terræ nostræ indesinenter operari.

ex MSS

tres gratias B. Antonio a Monticianensibus adscribi solitas.

24 Primum est, quod non velit ut nostrorum aliquis ad mendicitatem redigatur, sed neque ut abundemus usque ad prodigalitatem: quod fuit illius Sapientis votum, Divitias et paupertatem ne dederis mihi, tribue autem victui meo necessaria. Alterum quod, quantum ego quidem et majores nostri meminere, numquam grandine aut tempestate læsi fuerint Monticianensium fundi; si autem deficiente nostra erga Beatum debita servitute, tale aliquod incommodum sensimus, levi tamen damno nostro evasimus periculum, quamvis vicinæ terræ grandem jacturam factam quererentur. Tertium denique quod usque in hanc horam Monticianensium nemo male perierit per sententiam judicis temporalis, imo nec in bello ceciderit quispiam. Hæc ille. Possem equidem singula pluribus exemplis comprobare, sed omnia brevitatis studio missa facio: tantum de ultimo dico, non modo neminem a me visum Monticianensium cui mors carnificis manu obvenerit; sed etiam ab hoc ultimo bello, quod pro defensione statuum Serenissimi Ducis Ferdinandi II Medicæi gestum est, Monticianenses omnes, qui plures sua nomina dederant, salvi et incolumes rediverint, quod nescio an, præter hanc nostram Terram, alia ulla de suis testari possit. Hæc porro sufficiant omni cum sinceritate et veritate scripta a me Fr. Joanne Baptista Pizzichini de Monticiano Ordinis Eremitarum S. Augustini, addictissimo et obligatissimo servo B. Antonii de Monticiano, cui humiliter supplicans me substerno, in Monticiano hac die XIII Novembris anni MDCLI.

DE B. PEREGRINO LATIOZO,

ORDINIS SERVORUM B. MARIÆ, FOROLIVII IN ÆMILIA.

POST AN. MCCCXXX

Cultus corporis super altari positi singularis

Romam euntes anno MDCLX, *indeque sequenti anno revertentes, multa Sanctorum corpora, religiose condita spectavimus et venerati sumus; at nuspiam majori cum apparatu atque decore ea nobis gratia facta est, quam Forolivii die* XXIII *Novembris, cum nos ad Patrum Servitarum templum deduxit et urbis illius Secretarius idemque Historiographus D. Paulus Bonoli, cujus nunc defuncti anima in pace Christi requiescat. Nec enim solum convenere Religiosi plures, ductore Mag. Michaele Angelo Gaddio, ex parte Conventus, exhibentes clavem illius arcæ in qua sacrum B. Peregrini corpus servatur, ad honorandum hunc actum præsentia sua: sed etiam deputati de Magistratu, qui per alterum suum Secretarium D. Marcum Marcianesium exhiberent alias ejusdem arcæ claves. Processerunt etiam; præter Sacristanum eique assistentes linteatos, quatuor Religiosorum paria: quibus hymnum,* Iste Confessor, *decantantibus quamdiu patuit arca, et viris nobilibus faces accensas tenentibus, per transparentes crystallos spectare licuit, exuccum quidem, sed adhuc integrum venerabile pignus; ad quod aspectus nulli patet, nisi primum dimissa ingentis operæ ac cælaturæ valva, quæ frontem occupat augustissimæ tumbæ; ac post eam valvam reseratis cratibus ferreis inauratis, ad quas pluribus etiam clavibus opus est. Consistit autem tumba ipsa super altari ornatissimo, in sacello proprio, ex dextero ecclesiæ latere, ipso suo conspectu totiusque sacelli apparatu non tantum admirationem et voluptatem intuentibus, sed et pietatem ingerens.*

a quo Processus conditus an. 1608, laudabitur.

2 *Quam porro vetus atque continua fuerit Foroliviensium religio erga hunc suum beatum civem et quantis miraculis approbata, patebit ex Processu, quem anno* MDCVIII *confectum, ex ipsius urbis archivio de consensu et*

AUCTORE D. P.

A et mandato Magistratus, alienа quidem, sed tamen fideli sua manu, extraxit, suoque Notariali ac publico Communitatis sigillo obsignavit, die XXV Aprilis anni MDCLXXIII. Horatius Marchionesius Notarius ac Secretarius, ad solicitationem D. Eugenii Menghi, nobilitatis atque auctoritatis primariæ viri, et circa B. Peregrini cultum studiosissimi; per nos per R. P. Bonifacium Vincentii, et honore ipsius Beati haud modico fore, si totus ille Actus, quamquam prolixus et centum paginas implens, nobis transcriberetur. Fuit autem totus Actus ejusmodi cum transmissus apud Paulum V Pontificem Maximum et sacram Rituum Congregationem, ut anno mox sequenti MDCIX die XX Martii, emanaverit decretum, quo statuitur, ut de BB. Joachimo Senensi (nam hujus etiam causa simul tractata tunc fuit) et Peregrino Foroliviensi, ab utriusque sexus Religiosis Ordinis Servorum B. Mariæ, diebus festis eorumdem Beatorum, sicut diu consueverant, ita in futurum licite possit officium de uno Confessore non Pontifice recitari, cum lectionibus propriis de ipsorum vita; nec non nomina prædictorum BB. Joachimi et Peregrini, in nova Martyrologii impressione suis locis describi et annotari valeant.

Officium Servitis concessum,

3 Quod ad Officium attinet, executioni statim mandatum est decretum; uti late deduximus ad XVI hujus mensis, ante Vitam B. Joachimi, quæ nihil opus est

B

quod hi 30 Aprilis recitant,

retexere. Propriæ etiam de B. Peregrino Lectiones recognitæ, approbatæ atque præscriptæ Servorum Ordini pro die hac, plusquam una vice prodierunt e prælo. In Martyrologio vero, hujus ab illo tempore necdum nova ulla editio comparuit ab Urbe, hocne an sequenti die inserendum sit nomen B. Peregrini, necdum comperimus: credimus tamen potuit inserendum hoc die. Licet enim obierit kalendis Maji, easque hoc titulo festivissimas agant Forolivienses cives, quia tamen SS. Sanctorum Philippi et Jacobi eo die festum non impeditur, quia tamen istorum Officio ipsæ kalendis impeditur chorus, statuit Servorum Ordo ipsum sibi recolendum pridie, quod et nos sequendum nobis hic putamus. Philippus Ferrarius, qui ipsius Ordinis Generalis Lectiones composuerat, postea in Catalogo Sanctorum Italiæ 1 Maji maluit ex usu Foroliviensium retinere, deinde Catalogo inserere ipsas illas lectiones in paucis mutatas. Eodem die inscripserat eumdem, tertium recudendo Martyrologio suo, Franciscus Maurolycus; kalendario Mariano, Antonius de Balinghem; et Martyrologio Poetico, Nicolaus Brautius.

Foroliviensibus 1 Maji tenentibus

C

4 Vitam nemo coævus scripsit, qui quidem uspiam nominetur aut inducatur. servabatur ea laus Nicolao Burgensio Equiti Senensi, qui etiam B. Franciscæ Senensis Vitam scripsisse dicitur, cujus Senas accipiendæ spes nobis facta est aliqua. eidemque Philippus Ferrarius imputat Vitam aliquam B. Joachimi, quam necdum vidimus, sed bene Vitam S. Catharinæ Senensis, ex qua ultimo loco ed ejus Acta damus insigne miraculum in ipsius persona a Sancta Virgine manifestatum. Hanc vero B. Peregrini vitam invenimus Romæ in bibliotheca Vallicellana, Codice H, plurimam hujusmodi Historiam ac alique collectarum congeriem continente, fol. 285. Obiit Nicolaus iste seculo XV exeunte; et coævum habuit Mag. Paulum de Attavantibus Florentinum; a quo scriptam B. Joachimi vitam nos edidimus. Hic scripsit Dialogum aliquem, cui elogium B. Peregrini intexuit, quale legi potest in Chronico Servorum per Michaelem Poccianti um compilato ad annum MCCCII; ubi etiam proponitur brevis Vita ipsius B. Peregrini, quam anno MDXXVIII descripsit Dominus Pinus Hieronymi Cedrius; qua exemplo etiam compendium ejus quam hic damus a Burgensio scriptam.

Vita scripta a Nicolao Burgensio,

et a Pino Cedrio epitomata

5 Neutra cum nominet annum quo Beatus obiit, nec antiquior aliquis; nescio unde cum certo possimus definire. Gianius citat MS. Chronicon Fr. Simonis a Castelluccio Alexandrinæ, ubi notatur annus MCCCXXX. Vita per Burgensium scripta ad id et eidem glossa sic notat annum MCLXXXIII, ut facile transcribentis errore videatur præcepisse 1, atque adeo credi possit (errorem istum corrigens) præcise definitus hoc loco numerus, qui apud Simonem, rotundos numeros designantem, erat imperfectus. Interim prædictus Poccianti ad annum MCCCII ab his verbis exorditur: His diebus (ut ex quorumdam Patrum Annalibus colligere licuit) gloriose migravit ad cœlestia regna B. Peregrinus de Forolivio, ex nobili familia Latiosa oriundus. Non video quomodo Amanuensium incuriam hic possit suspicari Gianius, cum enim in Annalibus et Chronicis, invenissent, notantibus, quomodo locum inveniret, ad transpositionem rerum ac temporum tam enormem? Neque magis video quam solide dicatur istis omnibus longe supereminens veritas, summi Pontificis auctoritate probata, in ejusdem lectionibus apparere, qua nunc dicitur obiisse anno MCCXLV. Harum enim Lectionum, quoad hoc punctum, tota auctoritas tandem resolvitur in auctoritatem Prioris Foroliviensis, pro primo articulo, testibus in Processu audiendis et examinandis proponendo, statuente, qualiter in ecclesia

Annus mortis incertus,

D

qui non fuit 1402,

nec 1345.

E

Servorum S. Mariæ de Forolivio requiescit in Domino corpus B. Fr. Peregrini de Forolivio a ducentis sexaginta annis vel circa: qui modus loquendi nihil certi determinat, et ut summum probat (idque ex fama, ut præfertur) dumtaxat, ut minimum, seculo citius mortuum esse Beatum, quam credidit Michael ex Annalibus quorumdam Patrum posse colligi. Dicimus ergo, post annum MCCCXXX obiisse Peregrinum; quantum vero præcise post, non definimus.

6 Denique post hæc omnia prodiit, anno MDCXLVIII Cæsenæ, luculento stylo Italico explicata jam sæpe nominati Beati Vita, a Bernardino Albicini composita, cum appendice Miraculorum XX ex processu selectorum. Ex Vita illa notamus aliqua ad priorem a Burgensio scriptam. Ex Appendice ipsi subnexa unum hoc monendum occurrit, videlicet quod per Officii ecclesiastici cultum ad Apostolica Sede indultum Peregrino, adeo excitata fuerit Foroliviensium civium pietas ac liberalitas, ut ad illam quam supra descripsimus elegantiam ac majestatem reducta fuerit ipsius Beati capella, cum altari arcaque: in quam cum esset transferendum corpus venerabile, confluxit universus Clerus religiosus ac secularis, magnusque Patrum Servitarum numerum, tunc ad Capitulum celebrandum præsentium. Hujus autem Translationis pompa cum duceretur per præcipuas urbis plateas, contigit etiam haberi transitum per ipsam Cathedralem, et corpus sacrum sisti ante eam Virginis Deiparæ statuam, a qua vivus acceperat aliquando oraculum de Ordine Servorum ineundo. Facta sunt hæc, teste Paulo Bonoli libro 12 Historiæ Foroliviensis, anno MDCXXXVIII: quo tempore licet credibile sit haud pauca evenisse quæ litteris mandari meruerint (neque enim divina bonitas solet ejusmodi occasiones prætermittere, quibus invitatur ad seipsam largius explicandam) nihil tamen scriptum litteris haberi, sub legitimo testimonio, asseruit nobis prælaudatus D. Eugenius Menghi: qui etiam nos proprio suo chirographo monuit, in civitate Barcinonensi et Principatu Cataloniæ insigniter vigere B. Peregrini cultum, propter stupenda quæ ibi dicuntur ad illius invocationem patrari miracula.

Vita Italica recentior per Albicinum,

F

Translatio corporis facta anno 1638

7 Hoc indicio excitatus, per R. P. Matthiam Soutermannum, ex Austriaca provincia Madriti agentem in obsequio Excellentissimi Comitis de Harrach Legati Cæsarei, facile impetravi Barcinona quæ ad rem facere videbantur. Prima sunt ex tractatu quodam Hispanico, hactenus in MSS. servato, sed ad prælum cum approbatione Ordinarii expedito, cui titulus, Brevis relatio venerationis ac cultus, in quo habetur B. Peregrinus Laxiosus in hac civitate Barcinonensi, et per hasce

Cultus Barcinone et miracula.

A hasce partes provinciæ Hispaniensis Patrum Servitarum ; et aliquorum miraculorum, ex numero grandiori selectorum, quæ interventu Beati jam dicti operatus est Deus: *cujus relationis in tres libros divisæ, libri 3 Caput 3 constituunt quæ infra damus in Appendice usque ad num. 43 Subjunguntur deinde quæ Conventus Barcinonensis Prior, Fr. Sebastianus Fiveres, consequenter scribi jussit*, ex Relationibus eorum quibus eorum ipsa miracula contigerunt : quæ quidem Relationes, *inquit ille*, de mandato Superiorum missæ sunt Romam, unde vicissim expectatur Commissio directa Domino Archiepiscopo, ad ipsa miracula approbanda. Et jam conquiruntur etiam alia plura, collocanda post Vitam Beati, ex Italico Hispanice redditam, quæ statim ac impressa fuerit mittetur Antuerpiam, una cum exemplo authenticorum instrumentorum desuper conficiendorum. *His vero, cum allata fuerint, suus locus dabitur in futuro operis Supplemento.*

VITA

Auct. Nicolao Burgensio Equite Senensi.

Ex MS. Bibliothecæ Vallicellanæ.

Nobilium parentum unigenitus, a

B Beato Peregrino patria fuit civitas Romandiolæ non ignobilis Forumlivii, pater autem vir sapiens, clara et vetusta familia Latiosa genus ducens, animi dotibus ac virtutibus quam facultatibus ditior *a*. Parentibus suis Peregrinus autem unicus erat filius, et perinde eis carissimus. Hic jam statuerat tenere, pompis secularibus contemptis, cœlestis disciplinæ viam ; mortemque ipsam pro lucro habiturus, si in via recto itinere processisset, hujus mortalis vitæ conditionem umbram quamdam ac fumum confutarat : qui stabili sanctoque monitus proposito, ad ecclesiam sub titulo sanctæ Crucis *b* quadam die se contulit. Cumque ante Mariæ virginis *c* figuram admodum longiuscule perstitisset, , supplicavit ei demum, salutis ut suæ viam pandere dignaretur. Cui continuo Beata Virgo, pretiosis quidem ac festivis vestibus exornata, manifesto apparuit, taleque responsum dedit : Cupio equidem, fili mi, in viam salutis tuæ dirigere gressus tuos.

b

c

a B. Virgine sibi apparente

2 Quam postquam hujusmodi ornamentis insignitam, atque sic statim affatam fuisse secum ipse consideravit; subveritus est, more simplicis columbæ, ne a deceptore et humani generis inimico falleretur. Quem ubi Maria Virgo ita vidit incertum atque perterritum, benignius inquit, Ne timeas fili, C siquidem mater ejus sum, quem tu adoras in cruce fixum; ab eoque missa sum, ut futuræ felicitatis iter ostendam. Quibus verbis Peregrinus ita respondit; Ecce paratus sum ut custodiam mandata tua : id enim semper præ ceteris animo concupivi meo, ne tua ullo modo præcepta preterirem. Tu igitur imperabis, o Regina, ego vero imperanti tibi promptus sum, libensque parebo. Tu, inquit gloriosa Virgo, nosti Religiosos, qui Fratres et Servi Mariæ nuncupantur? Ad hæc Peregrinus : Memini de eis a multis mentionem factam fuisse, eorumque institutum sanctum et conversationem comprobatam fuisse mirum in modum : sed ubinam commorentur, id prorsus ignoro. Quod idcirco dixerat, quia nondum ullus Confratrum Servorum Mariæ Virginis apud Forumlivii conventus erat.

jubetur Ordinem Servorum ingredi,

3 Mox Maria Virgo sic ait, Tibi Peregrino nomen est : eris tu igitur et nomine et re ipsa peregrinus : opus est enim te Senas usque pergere ; quo ubi perveneris, sanctos illos viros invenies, quorum numero ut accedas rogabis plurimum. His acceptis, statim Peregrinus iter ingressus est, et comitante Angelo ad urbem Senam sese recepit. Postquam ante ædes fuit, pulsato statim ostio, prodit D ostiarius, ætate gravis. Quem quæris? inquiens ; subjungensque horam inchoati silentii in præsenti esse. Hæc cum dixisset ostiarius, procubuit illico ante pedes senis Peregrinus, veluti fessus supra modum ; et supplex oravit senem ne aditu prohiberetur, præsertim quia nonnulla cum Priore secreta collocuturus esset.

eoque Senas proficisci,

AUCTORE NICOLAO BURGESIO EX MS

4 Qua re audita ostiarius ingressum dedit, transactoque silentio duxit ad Priorem. Quem cum oculis perlustrasset ipse Prior, percunctatus est, cujas deindenam foret. Qui respondit, Foroliviensis sum. Narrata postmodum re ipsa, et cognito Peregrini consilio ; Prior cum Fratribus, qui in unum convenerant, a Maria Virgine missum ad se ipsum fuisse ut omnino crederent, facile adducti sunt ; Mariæque Virginis miraculum putabant, quæ solet illuminare fideles suos, magnoque studio beatitudinis compotes efficere. Quapropter Confratres Peregrinum omnes libenter accepere, sancto vidualique Virginis Mariæ habitu induentes. Quo facto, mirabilis ejus caput splendor circumfulsit, utpote qui castitatem, obedientiam, paupertatem, quas professurus fuerat, integerrime servaturus esset. Ad trigesimum progresus ætatis annum *d*, virtutis et sanctimoniæ ceteris exemplum erat.

ubi receptus

donatur habitu :

d

E

5 Superioris jussu postea Forumlivii, patriam suam, rediit, ad observanda atque gerenda præcepta Domini : ubi carnem primum vigiliis, jejuniis et corporis afflictionibus mirum in modum mortificavit; quodque incredibile est, per triginta annos sedere visus est numquam. Stabat semper dum comedebat ; orabat genibus flexis ; si forte aliquando lassitudine aut somno victus esset, aliquantisper saxo nitebatur, aut subsellio si fuisset in choro. Noctu non dormiebat in lecto, sed totam fere noctem hymnis et psalmis legendis consumebat. Semper legem Dei meditabatur : per exempla Christi, quoad posset, progredi gestiebat : quotidie acta secum ipse repetebat, deflens offensas atque errata, quæ sibi patrasse videbatur ; quæ singulis etiam diebus Sacerdoti manifestabat, et multis cum lacrymis profitebatur : [et quia erat] vir sanctus, ex flagrantissimo divinæ legis penitus servandæ desiderio, multa sibi imputabat. *f*

e postea remissus ad Forumlivii

in magna vixit sanctitate.

f

6 [Interea] optimus et misericors Deus, qui accensos amore superno probare et probando corroborare solitus est, molestissimum Peregrino morbi genus intulit; siquidem alterum crus ita intumuit atque contabuit, ut omnes officii gratia Peregrinum visentes a lacrymis abstinere nequiverunt. Tabidi cruris tumefactioni morbus, quem cancrum appellant, asperrimus accessit; ex quo tantus spirabat fœtor, ut a nemine assidente tollerari posset, qua de re a suis propinquis derelictus jam fuerat, quin sibimet erat tædio, alterque Job vulgo dicebatur ; ita corruptus, ita afflictus videbatur. In tanto tamen et tam odioso tormento constitutus, non propterea vicem suam querelis deplorabat. Sed ejusmodi tabem atque cruciatum constantissimo animo proferebat, Apostolica traditione fretus, qua virtutem asseritur in infirmitate consummari.

Crus ejus insanabili cancro exesum,

F

7 Unus ex concivibus suis, valde deflentibus tam gravem Peregrini ægrotationem, Paulus Salatius physicus, domi languentem servum Dei convenit: deinde inspecto crure, causam morbi accuratissime inquisivit ; in eaque tandem sententia permansit, una cum ceteris omnibus, nulla ad salutem remedia suppetere, morbumque ipsum indies ampliorem futurum, universumque tandem infecturum corpus, nisi crus turgidum festine amputaretur. Id ergo annuentibus omnibus destinatum est, judicantibus præstare unum perire membrum quam totum corpus.

quod medici amputare decreverant,

AUCTORE NICOLAO BURGESIO EX MS.

A corpus. Peregrinus, ante diem resecandi cruris constitutum, nocte proxima, posteaquam super ea re secum ipse meditatus est, decrevit ad Jesum Christum Salvatorem nostrum et suum confugere. Surrexit igitur ut potuit, ægerrimeque sese in Capitulum solus protraxit, in quo figura Jesu Christi crucifixi *q* erat: ad quem supplex his vocibus usus est: O Redemptor humanæ naturæ, tu pro luendis peccatis nostris crucis tormentum mortemque acerbissimam subire voluisti: dum in terris eras inter mortales, variis affectos morbis sanasti, quam plurimos leprosos mundasti, cæco lucem oculorum largitus es, ubi dixit, Jesu fili David, miserere mei. Non secus, Domine Deus meus, libera hoc meum crus inexplicabili morbo: quod ni feceris, necesse est illud amputari.

ipso Crucifixum deprecante, *q*

8 Dum hæc diceret, vehementer ex infirmitate cruciatus et somno sopitus est. Inter quiescendum, Jesus in patibulo positus, e ex cruce descendere, omnemque cruris languorem adimere visus est. Mox experrectus, curatum crus atque ita firmum sese habere sensit, acsi nulla umquam adversa valetudine laborasset. Debitis deinde pro tanto munere clementissimo Deo actis gratiis, in cellam suam B reversus est. Ecce mane, postquam dies illuxit, cum instrumentiset unguentis adest medicus, ad navandam cruris sectionem. Cui Peregrinus inquit, Domum redi, qui ut me sanares venisti: medicus ille, qui mihi integram valetudinem restituit, sic in me locutus est, Ipse sum, qui do tolloque pariter adversam prosperamque veletudinem, quoniam animæ corporisque simul curam gero: Ille sum, qui cæcos illuminavi, immundos detersi, paralyticos curavi, defunctos ab inferis suscitavi: en ego sum qui nullum laborem, nullum dedecus pro vestra salute, non durissimum mortis genus recusavi. Qui sic affatus est in me, o medice, is me penitus liberavit.

miraculose curatur:

medico qui sectionem facturus advenerat,

9 Ea cum audivisset medicus, Peregrinum ex vi morbi delirasse arbitratus est: et Ostende crus, ait, ut te a totius corporis contagiosa pernicie vindicem. O medice, cura te ipsum, inquit Peregrinus: tua hac arte jam mihi opus non est: medicinæ princeps et humanæ salutis auctor ægrotationem meam omnem depulit. Et statim crus ostendens, Cerne oculis, inquit, et quem habui medicum nosce. Obstupuit mirum in modum physicus, ubi crus ita liberum et ita validum prospexit, ut nulla C tanti tumoris signa, nullæ edacis cancri cicatrices viderentur; aitque comitibus suis, O miraculum ingens! Qui digressus inde, tam evidens in servum suum ostensum Dei, quos haberet obvios, omnibus prædicabat, idque per civitatem totam diffundere gestiebat. Confestim tantæ rei fama pervagabatur, maximamque amico Dei Peregrino venerationem parit. Qui post hæc sanctificatus magis, totis viribus viam Domini secutus est suspirans ad cœlestia gaudia, parata omnibus, qui dominica et vitalia præcepta custodiunt.

mirante,

et miraculum divulgante.

10 Hic prope octogenarius, flagrantissima febri correptus, diem clausit extremum; cujus animam Beata Maria Virgo, comitata Beato Philipo *h* Florentino Beatoque ejusdem Ordinis Francisco Senensi, provexit ad honorem regni cœlestis. Defuncto statim Peregrino, fragrantissimus ex corpore ejus odor emanavit; quem non sine magna et mira suavitate qui circumstabant sentientes, vehementer admirati sunt. Dum sacratum in cœlis jam triumphantis animæ carnis illud involucrum, per morem feretro locatum supinumque servaretur; perinde acsi mors sancti viri a tubicine promulgata fuisset, erat in ore omnium Forliviensium, certantium visere venerandas in D choro reliquias. Confluebant pariter per omnes oppidi partes undique coloni, viri Dei defuncti fama compulsi; nec ea quidem nocte civitatis portæ irrumpente multitudine claudi potuerunt. Nec divinitus missa sanctitatis suæ B. Peregrino miraculorum testimonia defuerunt: at nos duobus, tribusve miraculis recitandis contenti erimus; nam cetera multa apud Forlivium, in ecclesia Servorum Mariæ Virginis, mandata scriptis probatissimique tabellionis manus signata *k* reponuntur. *k*

Moritur fere octogenarius, *h*

multique ad corpus visendum confluunt:

11 Cum venerabile B. Peregrini corpus esset in choro omnibus conspicuum; ecce infimæ sortis homo mendicus et cæcus, supplex petiit sacras reliquias, et intimo animo pro recuperanda luce preces fudit. O immensam Dei potentiam! o gratias in servos suos! Erigit tum sese beatum corpus, et ante magnæ turbæ conspectum Crucis signo cæcum benedixit, cui tamquam squammæ ex oculis illico cecidisse visæ sunt. Acclamavit præ gaudio qui cæcus fuerat, seque plane videre coram omnibus testatus est; et postquam clementissimo Deo beatoque Peregrino gratias ingentes egit, lætabundus discessit.

ad ejus invocationem illuminatur cæcus

12 In Forliviensem feminam unus pluresve ex E nequioribus spiritibus irruperant, nec non in furorem versa exagitabatur supra modum, nec compedibus nec catenis coerceri poterat, perpotens enim erat, et omnia vinculorum genera aut prorumpebat aut a se longe vehebat. Fama miraculorum diffusa latius, propinqui hanc feminam furibundam trahunt ad sacras in ecclesia beati Peregrini reliquias, quas simul ac tetigit, malignus a se dæmon effugatus est, non sine horrendo clamore; variaque animantium genera, ex ore occupatæ feminæ, exisse visa sunt; taliaque verba ab omnibus sunt audita qui tum aderant, Orationes tuæ, Peregrine precesque tuæ mirum in modum me cruciant. Liberata igitur penitus diabolica potestate mulier, maximas Deo beatoque Peregrino gratias egit, domumque cum gentibus suis læta reversa est.

liberatur energumena

13 Arborem proceram superascendens homo quidam, deinde fallente vestigio in solum præceps delapsus est; quo ex casu erumpentibus intestinis crepuit. Reliqua suæ salutis spes nulla erat. Intercedentibus postea B. Peregrini precibus, pristinam integramque valetudinem consecutus est, gratiæque memor debitas egit gratias. *l* *l*

ex arbore lapsus sanatur.

ANNOTATA. F

a *Albicinus asserit, matri nomen fuisse* Flora de Aspinis, *quæ filium suum pepererit anno* 1265, *quo tempore ac deinceps, quamdiu in seculo vixit Beatus, status Foroliviensis turbatissimus fuit; quarum turbarum historiam ex Rossio eo accuratius describit idem auctor, quod ex incerto quorumdam relatu scripserit Gianius in Annalibus lib 4 Centuriæ* 1, *quod venienti Forolivium S. Philippo Benitio, ut cives ad Apostolicæ Sedis obedientiam reduceret adhortationibus suis, alapa impacta fuit a Peregrino, inter factiosos insolentiori ceteris juvene: qui tamen deinde ad virum sanctum, extra urbem cum sociis consistentem orantemque pro injuriosis civibus, veniam petitum accesserit, fueritque adscriptus numero pœnitentium novi Ordinis, aut etiam ad habitum receptus. Sed ipse Gianius, quam parum huic relationi fidat mox declaravit his verbis:* Quod an verum fuerit ea ratione ambigitur, quod Peregrinus alio loco, alio modo, alioque tempore ad ordinem perhibeatur receptus: nisi forte occurratur dicendo, quod prima Peregrini dispositio ad conversionem, ex ea persecutione et pœnitudine coram S. Philippo initium sumpserit; quemadmodum indicant ejus Lectiones, a Paulo V approbatæ, in illis verbis B. Philippus,

A Philippus, ut Peregrinus Religionem ingrederetur, Dux fuerat

b Hæc est Foroliviensis Cathedralis, *inquit Albicinus.*

c Eadem quæ hodie in ipsa ecclesia reverenter colitur, *inquit idem.*

d *Hic fuse digreditur Albicinus, ut probet, quod alibi nusquam legitur, etiam Sacerdotem fuisse B. Peregrinum. Probatio autem præcipua consistit in traditione Foroliviensium Patrum, subnixa picturæ antiquæ ipsius arcæ, in qua exprimitur ille cum capillitio, in modum coronæ Sacerdotalis attonso: de qua pictura agitur infra in Processu num.* 8, *et de aliis alibi num.* 13 *artic.* IX.

e *Idem auctor existimat ideo maxime in patriam remissum Peregrinum, ut præsentia sua excitaret consanguineorum potentium liberalitatem ad promovendam fabricam conventus istic erigi cœpti.*

f *Addit idem quo Peregrinus pauperum sublevandorum curam habens, cum exigua panis ac farinæ, quæ suppetebat, copia non sufficeret petentium multitudini eorumdem multiplicationem precibus a Deo poposcerit, successu tam felici, ut sparsa miraculi fama, quantum crescebat petentium numerus, tantum etiam cresceret annona; eoque allegat versus Italicos aliquos Juliani Bezzi Foroliviensis poetæ, quibus hoc ipsum prædicatur.* B *Gianius allegat Dialogos* M. Pauli, *credo Attavanti, ubi dicitur quod* Peregrinus, præter alia ingentia miraculorum signa, nonnullos jucunda et amœna vita privatos in eumdem statum restituit. Imo ex unico frumenti grano pauperum domicilia et horrea implebat, vinumque in dolio ex nihilo in abundantiam redigebat

g Est locus Capituli, *inquit Albicinus,* in primo conventus claustro, similis devoto oratorio; ubi supra ipsum parietem depicta cernitur imago Crucifixi, *ad quam etiam nos magna cum ceremonia deducti fuimus. Est et ad majorem reverentiam et securitatem oppansum velum triplex, quorum primum ex serico Damasceno albo ubi reductum erat, cœpit alterum ex holoserico rubro, eleganter acu picto, lente dimitti; interim dum a choro religiosorum ad hoc præsentium caneretur Psalmus* Miserere; *tertium ex tenui ac perlucenti bysso immotum relinquebatur. Hoc ritu ostenditur raris quibusdam occasionibus præcipue dignitatis personis: populo autem semel tantum idque die Veneris-sancto ejus patet aspectus, ut asserit Albicinus. Agitur de hoc Crucifixo infra in Processu num.* 13 *artic.* 3.

h *Obiit S. Philippus anno* 1285 *die* 22 *Augusti.*

i *De B. Francisco, hæc ad calcem vitæ hujus legebatur notatio.* Beatus Franciscus Senensis, Ordinis C Servorum B. Mariæ Virginis, mortuus est anno nativitatis Domini millesimo trecentesimo vigesimo sexto, sedente Joanne XXII qui annos XIX sedit. Is est de quo in Vita B. Peregrini. *Tum subditur*, B. Peregrinus ex familia Latioza obiit MCCLXXXIV; *evidenti mendo librarii, quem suspicor invenisse notatum* MCCCXXXXV.

k *Utinam illa adhuc superessent! sed quæ, cum Processus conderetur, inventa non sunt, quis adhuc inventurum speret?*

l *Albicinus conscriptæ a se Vitæ appendicem addit, in eumque refert* 15 *miracula, ex Processu jam nunc proponendo selecta.*

PROCESSUS

de cultu et miraculis B. Peregrini, *ex archivio Civitatis Foro-Liviensis.*

CAPUT I.

Processus institutio: sacri corporis et arcæ inspectio.

In Christi nomine, Amen. Anno ab ipsius nativitate MDCVIII, Indictione VI, die vero XXVIII mensis Julii, D Pontificatus autem Sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri D. Pauli Divina providentia Papæ V, anno ejus III. Cum sit quod, sicut quotidiana experientia docet, omnia quæ cœli ambitu continentur, quamvis valida, firma, atque permanentia quandoque appareant, attamen temporis cursu dilabantur; ita ut multa quæ adhuc inter hominum memorias vigent, exinde quasi numquam extitissent jam tempus vorax delevisset, nisi providorum hominum labore et cura, ea ipsa e leti gurgite erepta, memoriæ monumentis restituta fuissent: ideo hinc fit, quod licet in sacris paginis, quas vulgo Chronicas vocant, venerabilis Religionis Servorum Beatæ Mariæ Virginis, ubi de B. Pellegrino de Latiosis de Forolivio, qui fuit Frater professus dictæ Religionis, loquitur, multa de ejus vitæ sanctitate, miraculis et rebus gestis narrentur; attamen multa alia extitisse etiam traditur. quæ clariorem ejus sanctitatem reddunt, quamvis vel eo, quem jam diximus, dierum cursu, vel hominum incuria ita abscondita atque incognita, ut brevi omnino peritura forent. Cui quidem rei, ad majorem Dei omnipotentis et B. Peregrini laudem et gloriam, volens pro viribus suis consulere religiosus et eximius concionator ac sacræ theologiæ professor, Mag. Peregrinus de Dandis de Forolivio, E ejusdem Ordinis Servorum et ad præsens Conventus dicti Ordinis in hac civitate Forolivii meritissimus Prior; et eo magis cum id negotium sibi impositum per Reverendissimum Patrem Generalem et alios d. Religionis suæ Superiores fuerit; sæpeque ac sæpius commissum atque commendatum habuerit, et ob insignem etiam ejus erga d. B. Peregrinum devotionem; propterea coram Illustri et multum Reverendo D. Archangelo Albertino, cive, Legum Doctore et Cathedralis Foroliviensis Archidiacono, et Perillustris ac Reverendissimi D. Cæsaris Bartolelli, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopi Liviensis meritissimi, in spiritualibus et temporalibus generali Vicario, comparuit die supradicta idem R. P. Mag. Peregrinus de Dandis, et facto exhibuit quoddam folium tenoris infrascripti.

EX MS. PROCESSU.

Ne singularium rerum Sanctitatem B. Peregrini probantium memoria pereat

Prior Foroliviensis de mandato Ordinis an. 1608,

2 Coram vobis comparens Mag. Peregrinus Dandis de Forolivio.... humiliter et ea qua decet reverentia dixit et exposuit. quod cum ipse velit et intendat, prout a Reverendissimo Patre suo Generali et aliis Religionis suæ Superioribus habuit in mandatis, et aliis justis et rationalibus causis et rationibus ad hoc animum suum moventibus, Processum super vita et sanctitate B. Fratris Peregrini de Latiosis de Foro-Livio, qui fuit professus d. suæ Religionis, fabricare: propterea, tam suo quam d. Reverendis- F simi Generalis sui et aliorum ejusdem Religionis Superiorum nomine, petiit, institit atque enixe rogavit, quod sua Dominatio Illustris ac multum Reverenda dignetur ejus auctoritate, et favorabile officium desuper opportunum interponere, et Notarium legalem et matriculatum deputare, qui testium desuper examinandorum dicta, instrumenta fienda, et alias quascumque scripturas in hujusmodi processu necessarias authenticet atque conscribat fideliter, nec non et horam Dominationi suæ Ill. et m. Rev. commodiorem eligat, ad interessendum testium examinibus et aliis ut supra.....

rogat Vicarium Episcopalem ut condendo Processui

Notarium delegat;

3 *Exhibuit etiam articulos examinandis proponendos, de quibus infra.* Et tum adm. Ill. ac Reverendiss. Episcopus, sive multum R. D. Vicarius Generalis, visa d. instantia, et consideratis iis quæ in d. folio continebantur, quia justa petentibus non est denegandus assensus, prædicta recepit et admisit, si et in quantum recipienda et admittenda de jure sint; et mandavit desuper procedi et ad prædictum examen deveniri, auctoritatem suam desuper interpo-

EX MSS. PROCESSU.

A nendo omni meliori modo: citatis tamen ad omnem bonum finem et effectum per edictum publicum omnibus quomodolibet interesse habentibus seu D. Procuratore fiscali Curiæ Episcopalis..... ad dicendum contra et videndum testes examinari et dicere causam quare præmissa fieri non debeant. Et Fiscus poterit protestari, quod testes examinentur de nominibus, cognominibus, professione, patria, si sint confessi et communicati, si habent interesse, si fuit aliquid ipsis promissum; et quod interrogentur quomodo præmissa sciant, et de causa scientiæ, loco, testibus, contestibus, et aliis quæ pro testium valido examine et depositione requirentur..... *Idem D. Vicarius* ad d. Processum scribendum rogandum et fabricandum elegit et deputavit D. Horatium Leonium, Notarium publicum Foroliviensem et acceptantem cum amplissima facultate et auctoritate.... acsi esset Curiæ Episcopalis Cancellarius, Præsentibus Ill. et Rev. DD. Baptista Avezzano et Hieronymo Nicolino Cancellariis Foroliviensibus.

Hic audiendorum testium formam præscribit

et Notarium constituit Hor. Leonium

qui 30 Julii coram multis testibus

4 *Qui Notarius ante omnia rogatus accedere die* XXX *mensis Julii ad ipsum sancti corporis arcam inspiciendam*, tamquam filius obedientiæ, *inquit*, personaliter me contuli ad ecclesiam Servorum, ubi etiam con-
B venerunt omnes infrascripti: videlicet, Ill. et m. R. D. Vicarius, Ill. et R. D. Flaminius Porrettus de Russio Præpositus, Ill. et R. D. Joannes Franciscus Rabbius Archipresbyter, Ill. ac R. D. Horatius Betius Primicerius Cathedralis Foroliviensis, nec non Ill. et R. D. Bernardus Dentus, Ill. et R. D. Bartholomæus Solombrinus, Ill. et R. D. Baptista Avezzanus, Ill. et R. D. Baptista Gabbonus, ac Ill. et R. D. Camillus Paulutius, omnes Canonici ejusdem Cathedralis, absentibus aliis legitime impeditis; pariter Illustres Domini infrascripti de Magistratu Dominorum Conservatorum hujus civitatis Forolivii; videlicet Illustris et Generosus Eques D. Bernardus Paulutius Caput, D. Fabritius Terdotius, D. Marius Avezzanus, et D. Gaspar Numajus, absentibus aliis; ac etiam Illustres Domini de Magistratu nonaginta Pacificatorum d. civitatis, videlicet Artium et Medicinæ Doctor D. Alexander Padovanus Prior, D. Ludovicus Angelerius, D. Fabritius Betius, et D. Æmilius Betius, absentibus aliis. Item Ill. J. V. Doctor D. Hieronymus Paulutius Advocatus. Ill. Communitatis, et D. Fabrius Marcianesius et D. Cæsar Blondinus utriusque Magistratus respective Secretarii; nec non Ill. et Excell. DD. Antonius
C Dentus et Absalon Savorellus Juris-consulti, ac Ill. Equites Vincentius Capoferrus Gabeatius, et Silvius de Numajis Militiæ S. Stephani; et quamplurimi alii tum Equites tum Doctores, magnaque denique multitudo civium et plebis Liviensis populi.....

ex ordine ecclesiastico et seculari

aperuit arcam sancti corporis

5 Cumque illuc pervenissem, me Notario omnibusque aliis suprascriptis adstantibus et cernentibus, idem m. R. P. Prior, accensis prius multis et quam plurimis luminibus, ac sonitu campanarum concomitante, aliisque cum reverentiæ tum devotionis maximæ præmissis signis et actibus, aperui quamdam capsam deauratam et multis picturis exornatam, existentem super secundo altari, in ordine sito ad latus sinistrum d. ecclesiæ Servorum, ingrediendo d. ecclesiam per portam majorem: quæ capsa clausa erat et clavibus custodita, prout fit omni tempore; et est parietibus d. capellæ et altaris infixa atque murata, habens intra se aliam minorem capsam, similiter auro fulcitam et variis picturis decoratam, quæ similiter aperta fuit. Cumque sic d. R. P. Prior et cum illo etiam Sacrista Conventus, cum stolis et cottis, d. capsas aperuisset, ab omnibus prius flexis genibus ante d. altare fuit facta oratio: et postmodum finita oratione, d. m. R. P. Prior mihi Notario et singulis supranominatis om-

ejusque integritatem considerandam exhibet singulis.

D nibusque et singulis aliis ibi adstantibus, tam in dignitate constitutis quam extra, tam nobilibus quam ignobilibus, ac uni post alium, ostendit et ad videndum et considerandum præbuit quoddam cadaver, in d. interiori capsa collocatum, supinum jacens et habitu d. Religionis Servorum indutum. Ipsumque cadaver hominis, habens carnem suam ossibus et nervis compaginatam et in omni parte integram, illæsam, nulla labe confectam, nullubique corrosam, præterquam in facie ubi nares deficiunt; pedes vero et manus cum ungulis suis, et reliquum denique corpus, quod videri potest et vestibus suis cooperitur, una cum vestibus prædictis ut supra, integrum et integræ apparent; licet caro temporis vetustate exsiccata existat. Et ex d. capsæ apertione et cadaveris inspectione nullus penitus malus odor emanavit.

6 Quod quidem corpus, sic ut supra videndum expositum, per suprascriptos omnes et singulos visum et diligenter consideratum, omnes et singuli suprascripti totaque populi ibi adstantis multitudo, medio eorum corporali juramento ad sancta Dei Evangelia, prout tactis manu Scripturis in manus mei supra et infrascripti Notarii existentibus jurarunt, dixerunt, affirmarunt, et recognoverunt, et E
uno omnes ore confessi sunt, d. cadaver esse proprium et reale corpus B. P. Fr. Peregrini de Latiosis de Forolivio, Ordinis Servorum B. M. V. quod ibi ab ducentis et sexaginta annis vel circa adservatur, et pro tali ab ipsis et a tota Forolivii civitate veneratum semper et adoratum fuisse et esse, et etiam ab omni populo Foroliviensi et etiam ab universis qui de B. Peregrino notitiam habuerunt, pro tali habitum, tentum, creditum et reputatum esse atque fuisse, per multa annorum curricula, et semper, et a tanto tempore citra ut nulla penitus extet in contrarium memoria; et hodie quoque pro tali haberi, teneri, reputari et credi; ac summo quotidie cum honore et reverentia, et nulla penitus extante dubitatione venerari; et super hoc nullam unquam ortam vel fuisse nec esse per quemquam litem, controversiam vel dubitationem, huic veritati quomodolibet contrariam: et ita etiam omnes uno ore et medio juramento dixerunt et affirmarunt, ab omnibus et singulis eorum antiquis et antecessoribus semper traditum dictum et publicatum fuisse indubitanter ... et hoc esse publicum et notorium; cum dictummet cadaver et corpus sanctum, semper quolibet anno die prima Maji maxima cum totius populi Liviensis et comitatus et oppidorum et civitatum F
vicinarum ferventia, devotione et lætitia publice omnibus, prout habetur ex antiquissimis traditionibus, ostensum fuerit et hodie quoque ostendatur....

Jurant hi ipsum esse corpus B. Peregrini

quod publice honoratum fuit Forolivii ab annis 260

7 *Hac de re publicum instrumentum conditum signatumque est die* III *Augusti: die vero* IV *exhibitum receptumque Martyrologium, a Maurolyco editum impressumque Venetiis apud Juntas anno* MDLXXVI, *ad hoc ut suis loco et tempore exhiberetur testibus examinandis propter verba hæc ibidem legenda*, Kalendis Maji apud Forolivium B. Peregrini Ordinis Servorum. *Exhibitis deinde eodem die articulis in examine testium proponendis, cœpti sunt juxta eos audiri testes usque ad* XIV *Octobris inclusive. Tum rursum rogatus est Notarius venire ad d. ecclesiam Servorum*, ad effectum recognoscendi et diligentius inspiciendi et considerandi omnia et singula miracula, jam per d. B. Peregrinum facta et operata, et omnes alias imagines et figuras, quæ depicta et depictæ sunt et reperiuntur, tam super capsa superiori quam super capsa interiori, ubi reconditur corpus d. B. Peregrini, ac etiam super parietibus d. capellæ, et ad ea omnia hic registrandum. *Qui de mandato d. Vicarii illuc se conferens, coram ipso et tribus Canonicis, Baptista Avezzano, Hieronymo Nicolino, et Baptista Gabbono, multisque*

3 Octobris redit Notarius ad cognoscendas imagines,

A *multisque aliis viris nobilibus, eodem quo supra ritu ac ordine, aperta capsa, vidit supra eam sic apertam et notavit ut sequitur.*

quibus partim Vita Beati

8 Primo in prima parte primi ordinis d. capsæ est figura hominis laici, fores monasterii pulsantis, quod præfigurat vocationem B. Peregrini ad religionem. In II autem apparet quædam hominis figura, Fratrum Servorum indumento vestita, ac medico crus, ulcere et cancro laborans, ad medendum præbentis. III vero pars continet quamdam figuram, habitu prædicto indutam, coram Crucifixo orantem ac repræsentantem miraculum Sancti sanitati restituti. IV Fratrem Servitam præfigurat medico ibi præsenti, instrumenta ad secandum et unguenta ad medendum secum habenti, crus sanatum ostendentem, obstupescente propterea medico : et omnes supradictæ picturæ denotant eamdem historiam cruris Beato sanati a sanctissimo Crucifixo.

partim miracula indicantur;

9 In Primo vero loco seu parte secundi ordinis d. picturarum, apparet quædam mulier energumena, ante feretrum existens, ubi jacet corpus B. Peregrini et liberata a dæmone. In II autem sunt infrascriptæ figuræ, Laicus quidam homo mortuus et sarcophago impositus, idem vero inibi ad vitam restitutus, et genu flexus ante figuram hominis induti B habitu Servitarum, in aere apparentis et splendoribus circumfusi. Hæc est historia mortui per B. Peregrinum ad vitam revocati. Ultimo loco homo quidam a summitate arboris in lapsu infixus, ita et taliter ut truncus ille ventrem et exinde humeros recto tramite perforavit : apparet postea idem homo sanus, genuflexus ante B. Peregrinum, in aere ut supra apparentem : quod miraculum legitur in ejus vita.

aliasque picturæ ad parietem.

10 Hæc omnia super capsa prædicta, corpus B. Peregrini claudente, et operculo interiori sive loculo ejusdem curvitatis, ubi d. loculus conservatur, respective delineata, atque antiquissimis picturis effigiata apparent atque videntur. In pariete vero d. capellæ depicta sunt a latere dextro eadem miracula mortui suscitati, et hominis a summitate arboris delapsi, cum figura B. Peregrini in aere luminibus circumfusa. A parte autem sinistra d. altaris super d. pariete homo genuflexus ante imaginem B. Peregrini, in aere hujusmodi luminibus seu splendoribus circumdatam, et mulier similiter genuflexa conspicitur. Et hæc omnia in parte interiore d. parietis : desuper vero hinc et hinc depictæ sunt duæ figuræ Fratrum Servorum, ad staturam justam hominis, cum splendoribus, prout Sancti pingi solent . quarum una B. Peregrini est imago, quia C Crucifixum manu tenet, prout depingi solet d. Sanctus; alia vero B. Philippi d. Ordinis Servorum....

20 Oct exhibentur loca auctorum de Beato.

11 *Denique die* XX *Octobris comparuit sæpe d. Prior* et cogitans infra se, quod non sit absurdum, ad magis mundo propalandam B. Peregrini sanctitatem, ea omnia quæ gloriose de ipso loquuntur insimul et in unum colligi et in hoc præsenti processu registrari, præsentavit actualiter librum quemdam impressum Florentiæ, de anno MDLVII, Chronicarum rerum totius sacri Ordinis Servorum B. M. V. auctore Fr. Michaele Florentino : item orationem quamdam panegyricam de laudibus civitatis Forolivii R. P. Mag. Nicolai Briganti Foropompiliensis, habitam Forolivii in conventu Provinciali Fratrum Servorum ibi celebrato, in qua de B. Peregrino fit mentio. *Juxta cujus petitionem consequenter desumpta, transumpta, extracta et registrata sunt, quæ habentur in Chronicis a folio* 70 *usque ad folium* 71 *et a folio* 178 *usque ad* 182; *et quæ in oratione prædicta pagina* 8 *et* 9 : *quam orationem apparet fuisse totam manuscriptam; et cum nihil ad historiæ notitiam faciat, non putamus hoc loco desiderari. Chronicæ autem ipsæ sunt, de quibus actum num.* 5 *Commentarii Prævii.* D

EX MS. PROCESSU

CAPUT II.

Testes auditi super articulis tredecim ad examen propositis.

In Dei nomine, Amen. Infrascriptæ sunt depositiones quorumdam testium, super articulis et inter rogatoriis productis, ad futuram rei memoriam et ut veritas magis elucescat, examinatorum.... Die IV Augusti MDCVIII, coram Ill. et M. R. D. Archangelo Albertino.... generali Vicario meque Notario ad hoc specialiter deputato, personaliter constitutus Ill. et Nobilis vir D. Bernardinus Paulutius, miles S. Pauli de urbe, et ad præsens Ill. Magistratus DD. Conservatorum Forolivii Caput, primus testis, pro parte et ad instantiam. m. R. P. Mag. Peregrini de Dandis, annorum LVIII in circa.

Nomina testium

II Ill. et Excell. Artium ac Medicinæ Doctor D. Alexander Padovanus de Forolivio, et ad præsens Ill. Magistratus numeri nonaginta virorum Pacificorum Forolivii meritissimus Prior, annorum XL incirca.

III Ill. et m. Excell. Juris utr. Doctor Antonius Dentus, Nobilis Foroliviensis, annorum LX incirca. E

IV D. Petrus Jacobus de Fulfis, Nobilis Foroliviensis, annorum LXXVI incirca de Consilio.

V Ill. D. Eques Vincentius Capoferreus, Nobilis Foroliviensis, Ordinis S. Stephani, annorum LII incirca, qui sæpius fuit Caput Conservatorum.

Die XIII Augusti, D. Ludovicus de Angeleriis de Forolivio, Nobilis, annorum LXII incirca, testis VI.

VII Ill. et Excell. Juris utr. Doctor D Hieronymus Paulutius de Forolivio. Advocatus Ill. Communitatis Foroliviensis, annorum XXVIII incirca.

Die XIX Augusti, Ill. Eques D. Bernardinus de Ferramontibus, Nobilis Foroliviensis, Ordinis S. Stephani, annorum LII incirca, testis VIII.

IX Ill. et Nob. Eques D. Galeatius de Numajis, Ordinis S. Stephani, annorum XLV incirca.

Die XX Augusti, D. Petrus Martyr Timideus, testis X.

Die XXI Augusti, D. Galanottus Panticius, Nobilis Foroliviensis, annorum LXIV incirca, testis XI.

XII Mag. Enricus Cæsarius de Forolivio, Agrimensor, annorum LXXII incirca.

XIII Ill. et R. D. Baptista Avezzanus, Canonicus Cathedralis Foroliviensis, annorum XL incirca Sacerdos. F

Die VII Octobris. R. P. Fr. Antonellus de Foropompilii, Ordinis Servorum B. M. V. annorum ætatis LX, habitus XLVIII, testis XIV.

Testes de Castro Foro-Pompilii unus post alium. I R. D. Virgilius de Bellenghis, Presbyter Sacerdos, annorum L incirca. II. R. D. Joseph de Bellonis, Presbyter Sacerdos, annorum LI incirca. III R. D. Joannes Baptista de Spagnolis, Presbyter Sacerdos, annorum XXXIII incirca. IV D. Augustinus Mazzolinus, annorum XL. V D. Sanctes de Gardinis, annorum LIX incirca. VI D. Paulus Mignanus, annorum incirca XLII, diu Forolivii commoratus.

Eadem die m. R. P. Mag. Peregrinus de Dandis, ad præsens Prior Conventus Servorum B. M. V. Forolivii, annorum ætatis LIII, habitus XXXVI incirca, testis *post tres Foropompilienses prædictos auditus est, antequam alii tres de eodem castro audirentur.*

qui responderunt,

13 *Hi omnes, prælectis sibi articulis mox sigillatim proferendis, lingua Italica responderunt; nec opus est singulorum responsa attexere, cum fere conveniant in affirmationem veritatis, in unoquoque articulo propositæ, præter testem* XIV, *qui enucleatius exposuit pleraque :*

A *raque : ejus proinde verba sæpius Latine reddemus, aliorum vero cum quid singulare dixerint.* Articulo vero sunt infrascripti videlicet.

Ex MS processu

corpus ab annis 260 haberi,

I Qualiter in ecclesia S. Mariæ Servorum de Forolivio requiescit in Domino corpus B. Fr. Peregrini de Forolivio, d. Ordinis Servorum Professi, a ducentis sexaginta annis vel circa : et ita fuit et est publica vox et fama, publicum et notorium. *Quod ut certissimum scire affirmavit post alios testis* XIV, quia fuit de familia Conventus Foroliviensis plusquam a viginti annis, aliquando Sacristanus, aliquando Prior.

miraculis clarum,

II Qualiter constans fama et communis omnium existimatio et reputatio est, in tota civitate et in aliis mundi partibus et per universum Ordinem Servorum, quod tam in vita quam in morte et post mortem, per merita humilis servi sui Peregrini de Forolivio, Deus optimus Maximus plurima et ea quidem insignia miracula operari dignatus est, et quotidie operari sibi placitum fuit ad d. Beati viri et sanctissimæ matris ejus semper virginis Mariæ gloriam et beatitudinem demonstrandam. *Quod singuli simpliciter affirmarunt, ex publica dumtaxat voce et fama : testis autem* IV *addidit, quod* solebant ei se B devovere qui morbum cancri patiebantur, per eumque ut plurimum obtinere gratiam sanitatis uti, *inquit* recordor optime. *Testis* V *articulum confirmat*, Memini, *inquiens* quod cum essem Romæ, Cardinalis Baronius gloriosæ memoriæ, de eodem Beato sæpe instanterque me interrogabat, ac vicissim de eodem multa narrabat. *Testis* VI, Scio, *inquit* quod quidam Pater Veronensis Ordinis Servorum secum Veronam abstulit duos digitos unius manus hujus gloriosi Sancti; et intelligo eos ibi honorari tamquam Reliquias valde notabiles. *Testis* VIII, Sciendum est, *inquit*, quod meus quondam frater Matthæus Ferramonti Capitaneus, qui erat Eques ex Ordine Serenissimi Ducis Sabaudiæ, sæpius mihi narravit dum viveret, quod cum ipse esset in aula d. Serenissimi Domini sui Taurini, nobilis quidam de familia Latiosa ex urbe Nizza et suæ Celsitudinis Secretarius, cum sciret fratrem meum esse de Forolivio, petiit sæpius ab eo informari de familia Latiozorum Foroliviensium, dicens suam quoque familiam hinc descendisse, et quod sciret ibi fuisse virum quemdam sanctum ejusdem familiæ B. Peregrinum nomine, ejusque corpus adhuc servari integrum.

et apud exteros quoque famosum.

Crucifixum in Capitulo coli ab omnibus;

III Qualiter in ejusdem ecclesiæ claustro, in C capella vulgo appellata il Capitolo, reperitur et conservatur etiam hodie imago sanctissimi Crucifixi, coram qua orans B. Fr. Peregrinus meruit recipere gratiam curationis a gravissimo et incurabili cancri morbo quo affligebatur in crure : quæ sanctissima imago in magna habetur veneratione, tam a Fratribus quam ab universis Christi fidelibus in d. civitate Foroliviensi. *Ad quod expressius dicit Testis* III, Totum Forolivium novit in quanta devotione habeatur ab omnibus devotus ille Crucifixus : et cum quanta frequentia ab omni genere hominum visitetur adoreturque tam propter gratias quæ ibi continuo præstantur, quam propter memoriam miraculi in persona B. Peregrini patrati, prout ex antiquissima traditione habetur. *Testis* V *dicit*, credere se, quod nullus in tota civitate sit, qui eidem non devotissime afficiatur. *Testis* XV *confirmat* continuationem gratiarum, olim et nunc ibi præstari solitarum *tamquam sibi certissima et oculari experientia compertam, quamdiu vixit in Ordine et Conventu.*

sepulcrum et imagines frequentari,

IV Qualiter ad ejus sepulcrum et imagines (quæ semper fuerunt et sunt depictæ cum splendoribus, prout de sanctis et Beatis fieri consuevit) semper fuit et usque ad præsentem diem habetur frequens hominum utriusque sexus concursus, pro impetranda ejus ad Deum intercessione, ob infinitas gratias, D quas, si qui ejus se patrocinio commendant, a benignissimo Deo nostro ad Sancti servi sui gloriam et honorem recipere merentur. *Hunc articulum ita iisdem fere verbis affirmarunt omnes, ut nemo addiderit aliquid singulariter exprimendum.*

coram iis ardere luminaria, figi vota :

V Qualiter ad ejus sepulcrum et imagines retenta semper fuerunt et retinentur luminaria, et reperiuntur appensæ tabellæ et imagines, cereæ et argenteæ, pictæ et sculptiles, monumenta et indices gratiarum, quas in suis necessitatibus et infirmitatibus receperunt, qui ad ejus suffragia pio et sincero affectu recursum habuerunt; hac ratione erga Deum et beatum virum suam gratitudinem demonstrantes. *Respondit testis* XIV Ad sepulcrum d. Beati semper arsit lampas : et ego cum essem Sacristanus curabam eam accensam tenere, Prior vero existens, ab aliis accendi faciebam. Quantum ad anathemata, certissime assevero, tantam fuisse eorum multitudinem ut cooperirent universum parietem ipsius capellæ; inter alia autem appensum erat crus ligneum, multaque donaria argentea. Verum cum nocte quadam spoliaretur nostra sacristia, etiam illa fuerunt ablata : cetera autem vota ex cera atque tabellæ, E per exiguam ejus curam qui mihi successit, sublatæ fuerunt, ipseque sanctus fraudatus gloria exinde eidem in terris proveniente. *Eadem a se visa, sed modo nulla conspici, nec scire quid eis factum sit, etiam alii plerique testes affirmarunt expresse. Testis* IV *nominatim etiam meminit cruris lignei. Testis* XV negat unquam vidisse se altare B. Peregrini, quin ante illud crederet lampas : super ipsum semper dici solitam Missam et luminaria accendi.

Peregrinum ab omnibus Sanctum indubitanter credi

VI Qualiter d. B. Peregrinus ab omnibus utriusque sexus fidelibus, tam laicis quam ecclesiasticis et religiosis personis, nobilibus et ignobilibus, reputatus semper fuit habeturque et tenetur, pro religiosissimo, humillimo et devotissimo, sanctissimis moribus et virtutibus Religioso, et Christi ejusque benedictæ matris Mariæ dignissimo famulo et servo gratissimo et acceptissimo : quem in æterna beatitudine regnare cum Christo et Sanctis in gloria, omnes uno ore et communi existimatione, per annos ducentos sexaginta vel circa, semper crediderunt et credunt. *Hunc Articulum omnes asseveratione simplici, ac totidem fere verbis Italice confirmarunt: Testis* V *auctoritatis Baronianæ, antea a se allegatæ, pondus etiam hic adjecit. Testis autem* XV in confirmationem dictorum, *inquit*, etiam hoc suggero, quod per ali- F quod tempus in variis Ordinis nostri conventibus ac præsertim hoc Foroliviensi fiebat Officium de eodem Beato in die festi ipsius, tamquam de Confessore minori; et recordor quod cum juvenis atque novitius essem cecinerim epistolam in Missa solenni, quæ ad ejus altare in d. festo celebrabatur, in qua Missa fiebat illius commemoratio, et cetera omnia quæ fieri consueverunt de Confessore minore. Quod si nunc viverent multi ex Patribus qui eo vivebant tempore, adhuc recordarentur, quemadmodum adhuc vivit et recordatur P. Fr. Antonellus de Foro-Pompilii, coætaneus meus. *Est hic testis* XIV, *qui et ipse ait*, ita feci et fieri vidi multis annis. Venit autem reformatio officii, quondam facta per felicis memoriæ Pium Papam quintum ; et tunc Priores, aliquo scrupulo ducti ne reformationi isti contrairent, omittendum Officium prædictum censuerunt, quod rursum assumpserunt alii eorum successores ; tandem tamen omnino prætermissum illud est : atque hoc est verissimum.

eumdem olim cultum fuisse officio ecclesiastico apud Servitas,

festum 1 Maji solennissime agi

VII Qualiter in die Natalis B. Peregrini qui in primam diem Maji incidit, non solum universa civitas Foroliviensis, sed etiam totus comitatus et alia loca et oppida Romandiolæ, usque ad Alpes et confinia

A finia status Florentini, in maximo hominum concursu et frequentia, ad venerandum ejus sepulchrum et sanctas suas Reliquias, concurrunt; pro certo tenentes, non solum ipsum in Beatorum gloria collocatum, sed piissimum ad Deum intercessorem pro ipsis futurum. *Articulum hunc omnes oculata fide attestati sunt, imprimis testis* XIV, *addens, quod* tamquam sacristanus solitus fuerit pro die festo ornare altare et assistere, ac serviisse iis qui oculos suos offerebant, tangendos ea virga qua beatum corpus ipse contigerat, sicut fit ex antiquissima consuetudine. *Addit Testis* I eo die convenire ad festivitatem Beati utrumque Magistratum, cantari autem Missam ac Vesperas cum solenni musica. *Quoad concursum vero, ex vicinis oppidis fieri solitum, testes nominatim accessere Foro-Pompilienses, quorum primus* affirmo, *inquit*, quod ab eo omni cujus recordari possum tempore, semper viderim ad primam Maji multos Foro-Pompilii ad B. Peregrini festivitatem euntes; semperque audivi etiam majores nostros eo ire sic solitos: ipseque pluries ivi ad musicam, quæ tunc fit apud Servitas Forolivii. Est autem hæc una ex præcipuis Foro-Pompiliensium devotionibus, quia Beatus iste in nostro castro est nominatissimus.

et ab ipso nominari.

B VIII Qualiter ab omnibus in civitate Forolivii dies prima Maii vocatur et appellatur dies festus S. Peregrini, licet eadem die ab universa Ecclesia Catholica per totum orbem fiat commemoratio Sanctorum Apostolorum Jacobi et Philippi. *Nihil ad hoc a quoquam additur.*

imagines etiam alibi haberi cum radiis et titulo Beati

IX Qualiter imago B. Peregrini, non solum in ecclesia Servorum de Forolivio, sed etiam aliis in locis d. civitatis, et etiam in aliis civitatibus reperitur depicta et cum splendoribus, prout fieri consuevit de aliis Sanctis et Beatis. *Adhunc articulum Testis* I, *aliique post eum varii, nominant* ecclesiam Hospitalis Casæ-Dei, et secretariam Palatii, ubi talis imago conspicitur inter imagines Foroliviensium, sanctitate aut alio titulo illustrium. *De locis extra civitatem plerique scire se negant; aliqui tamen indicant præsumi debere, quod ita inveniatur, maxime in Servorum conventibus, uti in conventu Foroliviensi habetur pluribus locis: quorum præsumptionem confirmans Testis* XIV, Non solum Forolivii, *inquit*, sed etiam Bononiæ, supra portam nostri refectorii, grandis et pulchra Beati imago depicta cernitur, cum epigraphe B. PEREGRINUS DE FOROLIVIO. Vidit etiam eum depictum in quodam nostro monasteriolo, quod habemus in Rivera, supra Imolam et in aliis locis. *Testis vero* XV, Non solum, *inquit*, circa claustrum nostrum publicum pingi feci, ut scitis, totam vitam B. Peregrini: C sed etiam vidi ipsius imaginem radiosam Bononiæ et Foro Pompilii, item in Monte Sanario Florentiæ, ubi expressi sunt præcipui omnes Beati Ordinis nostri, et supra Pisaurum in quodam loco nostro qui dicitur Mons-granarius, ubi ante annos XXX fui, estque illa pictura antiquissima cum subscripto B. PEREGRINUS DE FOROLIVIO universim autem credo pauca esse nostræ Religionis loca, ubi ejusmodi figura non habeatur, cum ipse sit unus ex præcipuis Sanctis quibus noster Ordo illustratur. *Foro-Pompiliensium testis* II *aliique post eum similiter affirmaverunt*, quod in suo ipsorum castro in ecclesia Servorum talis videatur imago, itemque in altari Deiparæ Regiensis: *quarum hanc* ab annis septem vel octo, *istam* a pluribus quam sexaginta *pictam censuit Testis eorumdem Pompiliensium* VI.

succresse multos ejus auxilium expertos:

X Qualiter hodie adhuc vivunt multi, qui cum se in eorum indigentiis et necessitatibus et infirmitatibus patrocinio B. Peregrini commendarunt, a mitissimo Deo, per ejusdem beati servi sui intercessionem optatas gratias recipere meruerunt. *Ita ex publica fama credere se vel sæpius audivisse testari plerique neminem sibi nominatim cognitum e se excusaverunt. Testis autem* IV Si Scivissem *inquit*, de hac D re aliquando interrogandum me, curassem eorum, quos recepisse gratiam solum nunc in confuso memini, distinctam servare notitiam: de me ipso interim possum testari, quod beneficium quoddam notabilissimum retulerim, quod tamen ne publicum faciam magnis justisque de causis prohibeor. *Testis* VI *nominavit filiam suam, et aliam mulierem, quarum hæc a deformi struma, ista a cancro tibiam rodente sanata sit, quarum depositiones de seipsis infra num.* 16 *et* 18 *audiemus. Testis* IX *recordatur de filio Equitis Bernardi Ferramontii; qui Bernardus, immediate ante illum auditus, signantius expresserat, quomodo ab hydrope curatus fuerit filius suus; rursumque distinctius infra num.* 15 *illius uxor.*

EX MS PROCESSU

depicta ad sepulcrum miracula videri,

XI Qualiter ad ejus sepulcrum depicta sunt multa miracula, jam per d. B. Peregrinum facta, quæ adhuc visuntur, *et supra num.* 9 *descripta sunt auctoritate publica, ut opus non sit testes de iisdem audire. Addit iis Testis* II alia, quæ legi, *inquit*, in quadam scriptura, quæ penes me servatur ac de eodem Beato loquitur: *quam miramur non fuisse registratam supra num.* 11 *et cum nancisci optaremus si superesset, spem non. Mirum est autem quod Testis* VI *et* VII *nominatim meminerint cæci ad Sancti feretrum illuminati, quasi id ibi expressum viderint, cum nihil tale num.* 9 *legatur.*

nomen ejus in Martyrologio.

XII Qualiter B. Peregrinus est descriptus in quibusdam Martyrologiis veteribus, *de quo plerique nihil dicere scivissent, nisi monstratum eis tunc fuisset exemplar Maurolyci, addunt tamen quidam se de eo aliquid antea audivisse. Ipsa Martyrologii verba lege supra num.* 7 *juxta editionem anni* MDLXXVI: *nam in prioribus editionibus annorum* MDLXVIII *et* MDLXX *tale nil invenitur.*

XIII Qualiter prædicta omnia et singula fuerunt et sunt vera, publica et notoria ac manifesta: et quod de omnibus illis est, fuit et erat publica vox et fama, et commune dictum ac indubitata credulitas.

CAPUT III.

Quædam miraculosæ curationes, per B. Peregrini invocationem impetratæ.

Locuti B. Peregrino

In Dei nomine, amen. Infrascriptæ sunt depositiones quarumdam personarum quæ in quibusdam earum infirmitatibus, implorato divino auxilio, B. Peregrino mediante, cujus patrocinio sese commendarunt, a benignissimo et misericordiarum patre Deo, sani- F tatem percipere meruerunt, ad perpetuam rei memoriam, ad majoremque Dei et B. Peregrini gloriam et illius sanctitatem magis propalandam, per me Notarium infrascriptum et ad hoc ut supra deputatum hic registratæ. Quæ quidem personæ per me diligenter examinatæ sunt prævia tamen debita atque diligenti monitione, eisdem et cuilibet eorum respective facta, de sola et simplici facti veritate enarranda, nil addendo vel minuendo. Quemadmodum enim non est pro gloria Dei et Sanctorum ejus veritas reticenda; ita ad exaltandum Deum et Sanctos, inania atque falsa non sunt commemoranda, cum ipsi non egeant gloria nostra.

sanatur puer hydropicus,

15 Anno Domini MDCVIII die VII Octobris... Illustris de Camilla uxor Ill. et Nob. viri D. Equitis Bernardi de Ferramontibus, illi delato prius per me Notarium infrascriptum juramento... dixit, deposuit, et attestata fuit, prout infra, videlicet: Domini mei, scitote quod habeam filium nomine Ludovicum. Hic cum esset annorum octo, per Dei dispositionem incidit in gravem et periculosam infirmitatem hydropis: ad cujus curationem vocatus D. Abbas

Gaduldi

EX MS PROCESSU

A Gaddidi b. mem. aliique Forolivienses medici, nec non Doctor Marini de Cæsena, cujus animam Deus in gloria habeat, unanimiter judicaverunt morbum pueri incurabilem esse, eo quod multis remediis adhibitis nullum ei potuerant auxilium ferre. Quo cognito ad divina requirenda me converti : ac primum deduxi puerum ad miraculosam Deiparæ imaginem, cui a Germania nomen est, in ecclesia Patrum Jesuitarum; tum ad S. Dominicum, eumque admovi variis Sanctorum Reliquiis in eadem ecclesia asservatis : denique huc ad ecclesiam Servorum, ubi eidem feci applicari pileolum, quo vivens olim B. Peregrinus utebatur. Subito autem atque eo contactus puer fuit, sanari cœpit; brevissimoque temporis spatio liber ab omni malo apparuit, quod Beati meritis totum censeo adscribendum, quamvis etiam tunc nonnullis uterer medicinis, propterea quod qui eas applicari jusserant medici nihilominus dicerent humanitus eum curari non posse.

crus periculose infectum,

16 D. Flaminia, filia D. Ludovici de Angeleriis et uxor D. Joannis de Serughis, nobilis Foroliviensis, dixit, deposuit et attestata fuit, prout infra. Dico quod ab annis circiter duobus incurrerim in tibiæ malum fœdum et cum periculo incancerationis B conjunctum, eo quod, licet multis diebus illud pateret, nullum tamen medicum accersierim propter verecundiam : sed per meipsam applicabam unguenta quædam, et varia excogitabam balnea, quæ nihil profuerunt. Tandem votum B. Peregrino ferventer nuncupavi, et intra brevissimum tempus libera fui, absque humano remedio. Quamvis enim applicuerim ea quæ dixi; iis tamen debuerat potius augeri malum, uti noverunt quædam mea soror et ancilla una, quibus crus ipsum ostendi. Nunc vero prorsus sana sum, quasi nihil mali passa forem : voveram autem oblaturam me crus argenteum, quod hactenus facere neglexi, sed faciam quamprimum. Interim recordor, quod una noctium visa fuerim ivisse ad ecclesiam Servorum, et curata ibidem Missa recipere sanitatem : proximo autem mane veni huc, Missam dicendam curavi, ad altare B. Peregrini, et votum argentei cruris offerendi feci, ac sana fui.

struma sub oculo,

17 Die VIII Octobris, D. Magdalena, filia qu. Joannis Baptistæ de Savorellis et uxor D. Fabritii de Fachineis de Forolivio.... deposuit et attestata fuit sponte sua, prout infra. Anni sunt circiter triginta quod habui malum valde fœdum sub oculo C sinistro ad magnitudinem ovi anserini, quod portaveram annis fere septemdecim, nullum remedium applicando, eo quod nullum mihi dolorem faceret. Nihilominus experiri tandem volens, num possem appendice illa monstrosa vultum liberare, advocari jussi qu. D. Franciscum Sassi de Benevento, physicum et chrirurgum tunc Forolivii commorantem : qui cum venisset malumque vidisset, palpasset, considerasset, strumam esse dixit, et quidam curatu difficillimam. Jussi tamen ut experiretur curationem, si forte malum tollere posset. Verum post septem curæ adhibitæ menses cum proficeretur nihil, et nobiles quædam mulieres consuluissent ut ad B. Peregrinum recurrerem, parui consilio : factoque veto cœpi sentire subitam curationem ; ac tandem, ut videtur, prorsus libera fui absque ulla residua deformitate, per Dei et B. Peregrini gratiam singurem.

tibia dislocata,

18 D. Cæsar Blandinus de Forolivio... dixit deposuitque prout infra. Præteritis annis, cum alicujus mei negotii causa vellem primo mane equum conscendere, in ipso ascensu cecidi tam infeliciter, ut tibia ad genu dislocata fuerit, debuerimque ad lectum ferri; ubi per mensem integrum mansi, pessime habens, sub manu chirurgorum; ac tandem beneficio Dei convalui, sic ut liberrime et absque defectu D possem ambulare. Ita sanus, cum aliquando essem in domo nobilis cujusdam matronæ, quæ nunc obiit et cujus animam Deus secum in gloria habeat; dixit illa mihi hæc expressa verba : Gaudeo quod te videam sanum omnino atque incolumem, absque ullo tibiæ impedimento : verumtamen dico tibi, quod restet obligatio quædam implenda a te. Interroganti autem quæ : Scito, inquit, quod dum ex illo lapsu sic infirmus jaceres in lecto, votum pro te fecerim B. Peregrino, quod si sanareris absque ulla claudicatione, statim ac valetudinem recuperasses, curares Missam faciendam ad altare B. Peregrini, ibique offerres tibiam ceream in monumentum receptæ gratiæ : teque eidem Beato affectuose ac magna cum fide commendavi. Nunc ergo cum te sanum videam, neque dubitem quin id factum sit istius Beati intercessione, restat ut te admoneam de implendo voto; sin minus implebo illud ego ipsa. Tunc gratiis eidem actis, facturum me recepi quod monebat. Neque mora accessi ad ecclesiam Servorum et Missam dicendam petii. Dixit autem eamdem mihi Fr. Anselmus de Forolivio, qua audita obtuli tibiam ex cera, gratias agens Deo et B. Peregrino de beneficio quod mihi inscio fecerant.

puella cæca,

E 19 D. Philippa, filia qu. D. Laurentii de Tomasolis... attestata fuit prout infra. Domini mei, verum est quod in domo Ill. Peregrini Latiosi avunculi mei, ubi ab infantia educata fui, sæpius ac sæpius narrari audiverim, quod cum essem annorum circiter trium, variolis tam copiosis laboraverim, ut universam faciei superficiem cooperientes utrumque oculum mihi corruperint, ita ut nunc etiam videre potestis : scio autem quod mihi sæpissime dixerint, quod omnino fuerim excæcata ; ideoque domestici, post varia mihi applicata remedia, dolentes omnia frustra cedere, detulerint me per dies octo continuos mane ad sepulcrum B. Peregrini, ut isti oculi mei tangerentur cum virga, ad hoc intra sepulcrum reposita. Dicebant porro quod octavo die recuperaverim usum sinistri oculi, dextero remanente, ut erat estque etiamnunc, extincto. Ita semper audivi a domesticis narrari : neque aliter id possum affirmare, cum solum triennis tunc fuerim. Unius tamen rei optime recordor, quod cum die ultima me duxissent ad sepulcrum, aliquis mihi dixerit, Philippa, aperi oculos et accipe cerasa quæ tibi porrigit B. Peregrinus : quodque subito aperuerim hunc unum oculum et cerasa apprehenderim; interrogata vero quo loco F essent caput et pedes Beati, certissime eos designaverim. Atque ita nunc oculo uno video, per meipsam ambulans, laborans ac faciens quidquid opus est, ac distincte quaslibet res et personas cognoscens : et quoniam ita mihi semper dictum est, gratiam acceptam referens B. Peregrino : nam propter ætatem exiguam aliarum circumstantiarum non memini.

dolor coxendicis,

20 D. Francisca, filia D. Galanotti de Pansecchis et uxor Sebastiani de Magris de Forolivio... attestata fuit prout infra, Octo sunt anni quod abortum passa retinuerim grandem in una coxendicum cruciatum, qui ad duos menses tenuit me lecto affixam, ac movendi corporis facultate privatam. Adhibitis autem pluribus unctionibus aliisque remediis naturalibus, cum viderem nihil profici, tandem fideliter me converti ad invocandum B. Peregrinum : et voto facto, intra octiduum surrexi sana ac libera, nihil dubitans quin B. Peregrinus gratiam illam mihi obtinuisset.

mulier spectris vexata,

21 D. Faustina, uxor D. Francisci Dandi de Forolivio... attestata est ut infra : Scitote, Domini mei, quod præterito anno acciderit mihi hujusmodi casus. Omni vespera post solis occasum per domum ambulans videbar ante me ambulantem videre umbram quamdam, sic tamen ut quidnam esset non discernerem

A discernerem. De qua re cum quærerer apud D. Faustinam nurum meam, diceremque quid paterer, quodque metuerem ne maligni spiritus ea fascinatio esset; conata illa est animare me formidinemque excutere : sed frustra. Ergo de hac ipsa re conferens cum quibusdam devotis Patribus Cappucinis, dixerunt etiam illi ne metuerem, sed signarem me Cruce atque aliquem Sanctum invocarem. Cum igitur post dies nonnullos commendassem me B. Peregrino, patrono meo, liberata fui a conspectu d. umbræ, neque ab ea hora deinceps ipsam vidi : ac firmiter credo id mihi indultum fuisse meritis B. Peregrini.

22 Infrascriptæ sunt depositiones quorumdam testium, deponentium respective de scientia infirmitatum quibus affligebantur personæ suprascriptæ, et a quibus infirmitatibus gratiam et curationem ab omnipotenti Deo, intercessione et invocatione B. Peregrini mediantibus, recipere meruerunt, prout in præsenti Processu ; nec non deponentium de sanitate earumdem personarum, qua in præsentiarum fruuntur a dictis infirmitatibus, prout infra sequitur.

23 Die XII Octobris... Soror Francisca, tertii Ordinis S. Francisci, filia qu. D. Alexandri de Baldis
B de Forolivio... attestata fuit *eadem, quæ de se num. 19 dixit Philippa, dicens* quod sæpius solita fuerit puellam visitare; et quod videns penitus visu esse privatam, ipsa una cum mulieribus domesticis aliis consilium sumpserint per octiduum ferendi ad sepulcrum B. Peregrini : ac tandem die ultima supplicaverint eatenus saltem restitui visum, quo posset per seipsam ambulare, aliaque omnia necessaria absque cujusquam ministerio facere. Cujus sic limitati voti voti compotes factæ sint, *eo quo supra dictum est modo. Similiter* D. Lisa, filia qu. D. Scipionis Latiosi de Forolivio, deposuit *de eadem Philippa*, nepte sua.

grave capitis vulnus.

24 Die XIV Octobris Ill. et Exc. Artium et Medicinæ Doctor D. Paulus de Gradis de Forolivio, attestatus fuit prout infra sequitur, videlicet. Sciendum vobis est, quod cum præteritis annis vice quadam essem in consortio Exc. Mag. Jacobi Bonaguri qu. medici chirurgi multum experti in hac civitate; qui, uti nostis ad meliorem vitam transiit; cœpimus inter nos quærere, utrum possibile esset vivere hominem, cui deesset pars aliqua cerebri. Ad quod dixi, mihi videri quod id esset possibile, modo pars deficiens non esset ex ventriculis cerebri principali-
C bus, neque admodum magna. Tunc d. Mag. Jacobus, post varias utrinque prolatas auditasque rationes : Et ego, inquit, in tuam concurro sententiam, utpote ejus veritatem expertus ipse. Significo enim tibi quod R. Mag. Antonius Latiosi, qui superiori anno vulneratus fuit tam infeliciter, sicut unusquisque meminisse potest, inter alia vulnus habebat in capite post aurem dexteram; in qua plaga conspiciebatur perfecte cerebrum, quia dissectæ etiam erant membranæ illud involventes. Hunc autem dum curarem sæpe et expresse notavi quamdam ipsius ossis cavitatem, quæ tota impleri debet substantia ipsius cerebri, prorsus esse vacuam : atque adeo deesse partem aliquam cerebri, sed minus principalem. Et tamen, ut vides, vivit Mag. Antonius, sanus et integer suis omnibus sensibus. Hactenus discursus mihi factus a d. qu. Jacobo Bonaguri, prout vere atque sincere retuli. *Sed quid hæc ad B. Peregrinum? vereor ne in supra relatis depositionibus fuerit una, ipsius qui vulneratus fuerat Mag. Antonii, tam præsens periculum mortis evasisse affirmantis, invocata pro vita servanda Beato, eaque transcribenti exciderit.*

D

EX MS. PROCESSU

CAPUT IV.

Miracula post finitum Processum publica auctoritate descripta.

In Christi nomine amen. Anno ab ipsius nativitate MDXV, Indictione XIII, die vero X mensis Januarii, Pontificatus sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri D. Pauli divina providentia Papæ quinti, anno ejus X.

Post finitum processum,

Cum sit quod alias annis elapsis, ad instantiam et requisitionem Reverendorum Patrum Superiorum sacræ Religionis Servorum B. M. V. habitaque super hoc prius licentia a sacra Congregatione Rituum in Curia Romana, et hic Forolivii ab Illust. et m. R. D. Archangelo Albertino Perill. et Reverendiss. Domini Episcopi Liviensis Generali Vicario, fuerit per me Notarium publicum infrascriptum, ad hoc specialiter ab eodem Illust. Domino deputatum, fabricatus et completus Processus, super Vita, sanctitate et miraculis beati Patris Fr. Peregrini de Latiosis de Forolivio, qui fuit Professus d. Religionis; et postea idem Processus transmissus Romam ad d. sacram Congregationem; quæ viso d. E
toto Processu, publice et palam ipsum Fr. Peregrinum inter Beatos numerandum et habendum declaraverit, et per omnes conventus et ecclesias ejusdem Religionis, in die obitus ipsius Beati singulis annis, in officiis divinis de ipso Fr. Peregrino, tamquam de simplici Confessore Beato, faciendam fore in posterum commemorationem decreverit. Et licet per ea quæ usque tunc gesta fuere, videatur et clare appareat d. viri sanctitatem omnibus innotuisse.

allata quædam alia miracula,

26 Attamen præpotens Deus, qui est mirabilis in Sanctis suis, et cujus manus numquam fuit, nec est, nec erit abbreviata, novorum quotidie miraculorum splendore Sanctos suos clariores reddere non vacat; ut humana fragilitas, quæ ad pietatem et devotionem erga ipsum et Sanctos oblivioni tradendam facilis et proclivis est, recentioribus indies excitata beneficiis, Creatorem suum venerabunda corde et operibus sectetur; et eorum qui sanctitate claruere, quotidie se patrocinio indigere cognoscat. Ideo, cum post fabricationem d. Processus, quædam alia ipso B. Peregrino deprecatore acciderint, non minus forsan quæ posteritati tradantur digna, quam quæ hactenus gesta fuerunt, et præcipue hic Forolivii in persona Ill. et Nob. viri D. Nicolai de Mercianeriis, F
quod ex depositione ejus ore proprio facta inferius apparebit; et etiam Pisauri in persona ejusdem infantis, ut clare constat ex litteris D. Joannis Jacobi de Pandulfis, sub data Pisauri die XXVII Februarii MDCIX (quarum litterarum tenor, una cum recognitione ipsarum sub rogitu D. Jacobi de Vetiis d. loci Notarii inferius registrabitur, post d. Ill. D. Nicolai attestationem, ad effectum hæc omnia postea in ipso Processu inserendi) visum fuit Patribus d. Religionis hæc omnino prætermittenda non esse; imo quæ privatim evenerunt et paucorum memoriæ inhærent, publice et omnium oculis exhibenda. Turpe enim esse, ea quæ divino consilio ad omnium potissimum utilitatem (ut pie credendum est) et ad B. Peregrini memoriam et devotionem erga ipsum excitandam evenere, perpetuis quasi delitescere tenebris : et præcipue cum ipsemet Illust. D. Nicolaus, ex se et nemine ipsum deprecante, ad propalandum hoc factum sese paratum obtulerit.

describere rogatus Notarius.

adiit testem.

27 Igitur ego infrascriptus Notarius, annuente denuo et ad hoc prius licentiam ipso Ill. D. Vicario dante et præstante, rogatus et requisitus a multum Rev. Patribus Fr. Claudio de Plaudino, nunc Priore conventus Servorum de Forolivio, et Mag. Peregrino de Dandis de Forolivio, personaliter me contuli

contuli ad domum propriæ habitationis d. Ill. D. Nicolai : ibique idem D. Nicolaus, in mei et testium infrascriptorum præsentia personaliter constitutus, sponte et omni meliori modo quo potuit, ut veritas rerum, quæ prout infra acciderunt, ad Dei et B. Peregrini gloriam et laudem omnibus innotescat, medio ejus corporali juramento, prius tactis manu Scripturis ad sancta Dei Evangelia juravit, deposuit et attestatus fuit, prout infra, videlicet.

ex ms processu

28 Debebitis scire quod anno MDCVIII mense Majo, quo autem die non præcise recordor, existens in quadam mea possessione, sita in comitatu Foroliviensi, in villa dicta Calanco, una cum D. Joanne Albicini cognato meo, post sumptum prandium, subito consilium cepi cum eodem abeundi ad villam vicinam dictam Ravaldino, in qua erat possessio qu. D. Colonelli Jacobi Albicini, mei similiter cognati, quem Deus secum in gloria habeat, tum causa exercendi corporis, tum etiam gratia inspectionis faciendæ, cognoscendique quam bene ea coleretur. Simul igitur ivimus, quibusdam rusticis comitati : eoque appulsi tractavimus cum colonis ea, quæ in domini utilitatem vergere credebamus. Dum autem ibi hæremus, cecidit pluvia, modica illa quidem, talis tamen ut viam, quæ antea commoda erat, non modice corrumperet ac lubricam redderet. Nihilominus, quia non erat ibi commoditas ad noctem agendam, decrevimus priusquam advesperasceret, in Calanco regredi ; cœptoque itinere ambulantes accelerabamus gradum, quoniam serum erat, Dominus quidem Joannes, præcedens in equo ; ego vero pedibus sequens, et cum rustico comite loquens. Accidit porro ut dum per viam istam sic incederem, quæ pro situ regionis montosa est, nunc assurgens nunc declinans; ego perveniens ad quemdam descensum satis altum præcipitemque, tum quia ambulabam contentius pro desiderio perveniendi ante noctem, tum quia tellus erat humida et lubrica, tam præcipitanter descendi tantoque cum impetu, ut continere me nequiens neque juvari a quoquam, provolutus sim in caput, atque ad fundum præcipitii lapsus tam formidabiliter, ut quicumque labentem me videbat contritum ex lapsu crederet, et ipse ego de vita servanda desperarem. Verum per Dei gratiam et favorem B. Peregrini, cum ita extensus jacuissem humi modicissimo tempore, miraculose surrexi a lapsu, citra ullam corporis læsionem et mentis perturbationem vel levissimam, velut si nihil adversi contigisset.

quod ex via lubrica in præcipitium lapsus,

surrexerit illæsus,

29 Hoc autem tam singulare beneficium acceptum refero Deo benedicto et patrocinio gloriosi sui servi B. Peregrini : quoniam in ipso actuali lapsu, visibiliter et corporeis oculis conspexi ipsum Beatum mihi appropinquantem subito, in magna quæ eum circumdabat gloria, suaque sancta manu sustinentem me, ac denique sublevantem ; ita ut ex d. lapsu nihil omnino læsus fuerim. Sane considerato loci situ et altitudine præcipitii, tum vehementia impetus quo ferebar in præceps, corporisque allisione gravi, cum sim statura et habitudine grandis et gravis ; ac denique quod non modo non mortuus, sed nec collisus quidem, absque ulla membrorum vel etiam memoriæ sensusque offensione, ita subito assurrexerim sanus et incolumis; omnino persuadeor singulare atque evidens in me factum esse miraculum, idque per intercessionem ipsius Beati. Verum quidem est, idque ingenue confiteor, non evenisse mihi quod in ejusmodi periculis primum solet accidere aliis, ut alicui Sanctorum se commendent : revera enim nulla Beati Peregrini invocandi cogitatio mihi obvenit, quia propter lapsus velocitatem non habui tempus quidquam tale in mente versandi. Credo tamen quod Deus ipseque Beatus, in remunerandis obsequiis quamtumcumque exiguis liberalissimi, vicem mihi voluerint reddere minimæ cujusdam actionis, ad honorem ipsorum factæ. Nempe cum decretum esset Vitam Beati circum claustrum depingere, ac forte fortuna nullus inveniretur Forolivii cœmentarius vacuus, ad abradendam a parietibus incrustationem veterem, novamque calcem inducendam, supra quam picturæ exprimerentur ; ego id intelligens ac domi meæ occupatum habens ejusmodi fabrum, jussi continuo, ut intermisso meo ad quod erat conductus opere, iret ad Servos, et obsequium illud Sancto præstaret. Ut ut sit, satis esse debet quod vitam meam Beato isti miraculose acceptam referam : quin imo eo me obligatiorem esse reputo, quo magis opportunum auxilium tulit priusquam invocaretur : ideoque ne omnimodis ingratus existerem, tabellam beneficii testem appendi ad sepulcrum, quæ etiamnunc conspici potest ab omnibus...

apparente et manum porrigente Beato,

propter exiguum obsequium ejus honori impensum,

30 Tenor vero dictarum litterarum talis est prout infra sequitur; videlicet a tergo Illustri ac multum Reverendo mihi observandissimo P. M. g. Peregrino Dandi apud Servos Forolivii : intus autem, Illustris ac multum Reverendeque mihique observandissime Pater. In omni urbanitatis genere prævenit tarditatem aut potius negligentiam meam humanitas tua *etc. Tum respondens iteratæ sæpius invitationi, ad finiendas picturas de vita Beati ab eo inchoatas ac supra memoratas, suas multiplices occupationes excusat, et tandem promittit se adfuturum circa mediam Quadragesimam aut saltem post Pascha : deinde subjungit.* Volo autem hic adnectere gratiam per B. Peregrinum mihi his diebus factam minimeque tacendam. Cum gravissima febri, ex abundantia humorum nata et alicui speciei diarrhϾ conjuncta, teneretur Joannes Antonius, filius Benedicti et privignæ meæ Joannæ, puer viginti septem mensium gratiosus atque formosus, mihique singulariter carus propter nomen quo refert optimum meum patrem; cumque sic infirmo nulla proficeret medicina ; eo venit debilitatis ut nec lac quidem sugere amplius posset, imo nec plorare; itaque domesticorum omnium oculi lacrymis, pectora gemitibus abundabant : neque enim sperabatur sequentem visurus lucem. Ego vero, ne ejusmodi afflictionem intuerer coram, sed potius seorsim plangerem tristem casum, ad aliud conclave me contuli : ibique recordatus eximiæ sanctitatis, qua B. Peregrinus præfulsit, cœpi eidem commendare puerum, nihil dubitans quin voti mei fierem compos, siquidem id puero melius et divinæ voluntati congruum foret.

Idem invitatus ad depingendam Vitam Beati,

scripto testatur moribundum puerum,

31 Ast, o rem mirabilem! o gratiam miraculosam! o donum excelsum, per merita ipsius Beati impetratum ! non solum dormire cœpit placidissime, qui totas præcedentes noctes ejulando traduxerit, recurrente me identidem ad cunas eo quod vocem non audiens expirasse crederem ; sed etiam postero die mane expergefactus, suxit aliquantum lactis, deinde pro more suo petiit instanter de cunis levari atque vestiri ; levatus autem vestitutusque a matre, panem comedit ; et visa parvula clava qua ludere solebat, eamdem arripuit cœpitque per domum pueriliter percutiendo oberrare, membris quidem adhuc debilibus, sed tamen vegetis vividisque. Tunc ego qui nemini cuiquam verbum feceram de mea ad B. Peregrinum devotione, in agnitionem doni tam singularis ora laxans et linguam, exclamare cœpi, Nunc enimvero confiteor, o B. Peregrine, magni apud Deum meriti esse te, tuumque hoc esse miraculum, cui post Deum debeatur propterea gratiarum actio copiosa. Hæc dicens omnium domesticorum in me converti oculos : et interrogantibus num forte votum fecissem pro puero, rem totam ut gesta erat aperui, cunctosque ad pietatis atque lætitiæ lacrymas commotos

postquam Beato devotus esset,

subito convaluisse.

A commotos feci exemplo meo genua in terram ponere, Deoque et B. Peregrino acceptam gratiam profiteri : quam nunc quoque notam esse ac publicam cupio... Pisauri XXVII Februarii MDCIX. *Idem rursum* die XV Decembris MDCXI constitutus personaliter coram testibus et Notario recognovit hanc litteram seu epistolam fuisse et esse ejus manu conscriptam et contenta ab incipienti, Volo autem, usque ad finem, fuisse et esse vera.

alia quod sibi crus dolens sanatum sit :

32 Die XVII Novembris MDCLXX... D. Isabella qu. Dionysii de Minardis, vidua relicta qu. Francisci de Sanctis, parœciæ S. Mariæ Surbroilo de Faventia, medio ejus juramento de veritate dicenda, fecit infrascriptam attestationem ac fidem, sub infrascriptis verbis vulgariter loquendo, videlicet : Coram hisce Dominis dico, quod a biennio in circa, in coxa sinistra sic cruciata, ut per trium mensium spatium debuerim cubare supra stoream, totoque corpore sentirem molestiam ; cum forte die quadam essem in ecclesia Servorum nostræ civitatis Faventinæ, ante imaginem B. Peregrini prostrata, converti me ad eamdem et dixi, O benedicte Dei, tu olim ab ea quam in crure patiebaris infirmitate fuisti liberatus,
B libera etiam me a morbo meo. Et hoc dicto prorsus libera cœpi ambulare tam expedite quam umquam ; et ita sana persevero usque nunc citra applicationem ullius humani remedii per subventionem d. Beati. Actum Faventiæ in domo Illustriss. D. Hieronymi Patii, præsentibus Nobilibus Faventinis Fabritio Patio Sacerdote et D. Francisco de Patiis Equite S. Stephani de Pisis testibus. † Ego Hippolytus Berlandius etc. *Quæ rursum, die* XXI *Decembris ejusdem, d. Isabella legitime recognovit et iterato juramento confirmavit.*

alia quod maritus suus, subito cæcus factus,

33 Ad perpetuam rei memoriam omnibus et singulis præsens attestationis instrumentum inspecturis pateat, notum et exploratum sit, quemadmodum de anno MDCLXX ab Incarnatione D. N. Jesu Christi, Indictione VIII, die vero XVI Octobris constituta personaliter coram me Notario et infrascriptis testibus magnifica Magdalena, qu. Lucæ de Baschesiis, districtualis terræ Saxoli Ducatus Mutinæ, uxor Joannis qu. Geminiani de Bondiis de d. terra Saxoli, juramento suo sponte suscepto, sciens quod pium et rationabile est testimonium perhibere veritati, ideo fidem indubitatam facit, affirmat et attestatur, ut infra videlicet : quod d. Joannes maritus suus ab
C anno MDCLXVII in fine mensis Junii die Dominica, cujus temporis ipsa Attestans distincte meminit, subito visum amiserat, quamvis ea semper clarissimo per annos sexaginta duos usus fuisset. Cum igitur in hunc modum omnino cæcus et ad quodcumque opus inutilis lecto semper decumberet, decubuissetque continuo uno triduo, id est a die Dominica usque ad diem Mercurii ; ipsa Attestans bene sancteque inspirata, summo mane se contulit ad conventum Servorum B. V. M. in burghis inferioribus dictæ terræ, ubi in sacello quodam extra ecclesiam d. Patrum honoratur et adoratur imago B. Peregrini. Ibi cœpit illa coram imagine prostrata, magno cum devotionis fervore orare pro salute sui mariti. Jam tertium eamdem orationem iteraverat, quando insolitam animi motionem sensit, adeoque claram acsi ipse Sanctus sibi dixisset, Redi domum neque dubita quin tuus maritus visum recuperaret : prout revera recuperavit. Mox enim atque domum reversa, mariti lectum adiit, imperavit eidem magna cum fidei firmitate ut surgeret. Ad quod ille : Vis ergo ut surgam nihil videns ? Respondit Attestans, omnino surgeret, quia B. Peregrinus sibi dixerat, quod ipsa domum regrediente visum reciperet maritus. Tum cæcus vestes sumens surrexit : et mox non sine maximo suo stupore, cœpit videre et cognoscere objecta quævis beneficio B. Peregrini : ad cujus D imaginem propterea redivit ipsa attestans, nudis pedibus, una cum marito suo, gratias actura de recepto visu æque sano quam unquam habuit. Quæ omnia, utpote sincera veritate fulcita, d. mulier protestata est et protestatur coram Deo et hominibus, et ne sub ignoti caligine sepulta et obscura jaceant, non tamen requisita sed propria dictante devotione, rogavit me Notarium infrascriptum ut testimonium reciperem.

postquam ipsa Beatum invocarit

Ex MS processu subito quoque visum receperit,

cui ipse maritus attestatur de se.

34 His omnibus ut supra peractis, lectis et publicatis, immediate et unico contextu, constitutus pariter coram me Notario, ad præsentium testium infrascriptorum, Magnificus Joannes qu. Geminiani de Bondiis de jurisdictione Saxoli, juramento suo sponte suscepto affirmavit et affirmat, fecitque fidem et indubitanter facit, in dictorum omnium corroboratione, quod anno MDCLXVII sic ut dictum est cæcus, et ab uxore jussus assurgere, quasi ex profundo letargo evigilarit, nihilque dubitans sustulerit caput de lecto, ac subito viderit amabilem illam lucem, quo toto triduo privatus jacuerat ; eamque gratiam acceptam refert B. Peregrino, persuasus quod absque intercessione illius numquam talem E favorem a Deo impetrasset. Actum, lectum et publicatum fuit præsens testationis instrumentum, in hac terra Saxoli, in ecclesia d. Patrum seu circumstantiis illius, præsentibus continue ad prædicta Illustribus Dominis Michaele qu. Alberti de Salviolis, et Ænea qu. Joannis de Bassis, ambobus de Saxolo, testibus habitis rogatis et specialiter adhibitis. Ego Joannes D. Octavii Cassii de Saxolo, publicus Dei gratia et Apostolica auctoritate Notarius, adscriptus in celebri Collegio Saxoli inter Notarios, prædictis omnibus interfui, et illa de verbo ad verbum ex ore attestantium habita recepi, nec latum quidem unguem demutavi, saltem in sensu, ac ad perpetuam rei memoriam publicavi et authenticavi meo signetto et subscriptione †.

APPENDIX

De cultu et miraculis Barcinone.

Ex MSS Hispanicis.

Barcinone altare cum imagine erectum

Barcinonæ conventum habent Patres Servitæ, Deiparæ boni Successus dedicatum, qui stimulati piæ devotionis affectu quo B. Peregrinum semper F sunt prosecuti, ejus honori et fidelium animis ad Beati cultum inflammandis, proprium altare erigendum decreverunt. Tabulam igitur pingendam locaverunt, septem palmos et semis altam, quinque ac medio palmo latam, in qua repræsentatur decumbens super grabato seu scamno, velut raptus in extasim coram venerabili imagine Christi in cruce positi, dissolutisque ab ea manibus velut ad infirmi curationem sese inclinantis. Atque ita reducitur spectantibus memoria ejus miraculi, quo Forolivii gangræna infectam tibiam sibi curari impetravit Beatus, quemadmodum a nobis est narratum libro 2 cap. 15. Tabula hæc visitur intra duas columnas, basibus et capitellis suis instructas, et elegantem coronidem sustinentes, non sine gratiosa albi cærulei que coloris aurearumque virgarum varietate. Ardent ante eam, subtili opertam candidaque bombyce, complures lampades : et ad ejus similitudinem alibi quoque in Conventibus nostri ordinis expressæ imagines in altaribus conspiciuntur, videlicet in Conventu S. Martyriani, villæ Balneolarum ; in Conventu Emporiensi Virginis Gratiarum, diœcesis Gerundensis ; in Conventu S. Martialis, diœcesis Dertusanæ ; in Conventu Sancti Sepulcri de Quarte, diœcesis et regni Valentini ; in Conventu divæ

item aliis Ordinis conventibus per Hispaniam.

EX MS. PROCESSU

A Virginis de Belloc, diœcesis Urgellensis ; in Conventu S. Michaelis de la Cueva, Archiepiscopatus Cæsaraugustani ; in Conventu S. Laurentii de Villarotunda ; et in Conventu Visitationis, de San Boy dicto, Episcopatus Barcinonensis : in quibus omnibus locis magna cum devotione imagines B. Peregrini super altari expositas venerantur fideles, ad easque in suis necessitatibus haud frustra recurrunt, uti testantur anathemata, magna in copia affixa appensaque aris.

festum 1 Maji,

36 Celebratur autem in tota hac provincia festum B. Peregrini I die Maji, quando migravit ad cœlos, solennius tamen quam alibi uspiam in hoc Conventu Barcinonensi : siquidem pridie Kalendarum per fora et plateas publicas denuntiatur futura festivitas, præconia voce, inter clangorem tubarum ac sonitum tympanorum tibiarumque concentum, cum bombardarum explosionibus, et usque ab horam decimam vespere illo aperta habetur ecclesia, quæ rursum hora quarta matutina reseratur, nec clauditur ante profundam noctem. Et quamvis quatuor pateant portæ admittendo populo concurrenti, ipsæ tamen die illo angustæ sunt multitudini, eo quod vix aliquis tota inveniatur civitate, qui officii sui non putet esse ad Beatum in sua imagine venerandum B accurrere. Accendendæ pietati populari exponitur etiam Venerabile Sacramentum, et symphoniacorum jugiter intercinentium choris personat templum, nisi dum selectus quispiam Orator de Beati laudibus verba facit.

cultus Barcinonæ perennis

37 Ipsa vero capella toto frequentatur anno, neque dies transit ulla, qua non curentur ibidem votiva Missæ sacrificia in honorem Beati et Dei gloriam. Neque soli cives huc accurrunt, accedunt etiam plures ex remotioribus locis : quoniam hic cæci recuperant visum, ut testantur argentea cereaque oculorum simulacra, copiose appensa altari et parietibus ; idemque de claudis debilibusque curatis, tibiæ monstrant ex simili formatæ materia : omnibus denique, quibus obnoxia est humana conditio, infirmitatum generibus frequens hic remedium impetratur ab iis, qui sanitatis recuperatæ monumenta ibidem deinde gratulabundi relinquunt : quin et mortualia lintea, magno spectanda numero, palam clamant, multos a mortis jamjam instantis faucibus per invocationem Beati ereptos : quorum omnium rationem inire haud sane promptum nec facile est. Quod idem etiam de aliis locis, ubi altaria cum Beati, imagine haberi dixi, intelligendum puta. Cum autem hoc præsenti anno MDCLXXIV Balneo-C lenses Patres conventum, hactenus extra urbem situm, pro majori populi ad Beati cultum incensi commoditate, vellent intra urbem transferre, eidem ab ipso Beato nomen ac titulum facere decreverant; sed prædictæ Translationi opposuerunt se Clerici monachique, et ideo tantisper illa differtur, donec Romæ fuerit definita lis.

item Balneolis :

hostiæ sub nomine ejus benedictæ contra febres

38 Quotcumque febribus affliguntur, recuperandæ sanitatis fiduciam præcipuam in hoc Beato collocant, visitantesque ejus imaginem accipiunt ternas hostias, quarum primæ inscriptum, Christus natus est; secundæ, Christus mortuus est; tertiæ Christus resurrexit. Hæ vero consueto benedicendi panem ritu consecrari solent, ut sint remedium salutare et expulsio febrium generi humano per invocationem Divini nominis et B. Peregrini deprecationem. Hujusmodi hostias sic benedictas gratis distribuunt sacristani : et qui eas cum devotione, dum necessitas id requirit, sumunt, ad singularum sumptionem semel orationem Dominicam recitant cum Angelica salutatione. Est porro tam viva quandoque fides illas hostias petentium, ut quidam relevari se sentiant in ipso postulationis actu, alii ad primæ hostiæ sumptionem. Tantus autem est eas D petentium numerus, maxime circa initium veris, quando tertianæ et quartanæ febres grassari consueverunt, ut quandoque impossibile sacristanis sit omnibus facere satis. Mulieres etiam in puerperio laborantes, cum suo fœtus periculo, quando easdem hostias cum calido vini aut aquæ potu accipiunt, brevi se periculo exemptas gratulantur.

et a parturientibus expetitæ.

Miracula creberrima:

39 Prodigia et miracula, quæ per suum beatum servum operatur Deus, tam sunt multiplicia, ut, quemadmodum dixi, eorum numerus iniri non possit; ac ne quidem votivorum pro gratiis receptis anathematum ratio definita haberi, quoniam quotidie accumulantur veteribus nova; et miraculorum loco pene desinunt in populo haberi signa, quæ mirabilitatem sua frequentia amittunt. Hoc solum communi sententia dici definite potest, quod a suis devotis vix unquam compelletur nisi cum elogio Prodigiosi, Admirabilis, Thaumaturgi, aut alio simili : quia vix potest invocari ab aliquo, quin per ejus intercessionem promptus adsit gratiæ postulatæ effectus : et ab ejus præsentia raro quis regreditur, spe sua desiderioque frustratus. Libri bene multi ac magni necessarii forent enarrandis omnibus, quæ E supra naturæ vires a Deo impetrata, B. Peregrini precibus accepta refert devotio popularis : aliquorum tamen meminisse hic sigillatim volo, ad commune incitamentum solatiumque

curantur, tibia resecanda,

40 Don Franciscus Falco, filius Jacobi Falconis et Donnæ Mariæ, Barcinonensis, cum unius dumtaxat anni haberet ætatem, ex variolarum morbo in una tibiarum humorem retinuit, adeo malignum, ut adhibiti ad curationem medici chirurgique, eadem desperata, tibiam amputandam censerent. Quod cum pueri parentibus indicassent, illique ægerrime assentirentur ; afflictissima mater unius saltem diei postulavit inducias, confidens interim a B. Peregrino sanitatem filio concedendam. Periculum erat in mora, cum per horas singulas serperet inflammatio; dandum tamen matri fuit quod petebat : et ipsa tum per se tum per Religiosos ad hoc rogatos invocare B. Peregrinum cœpit pro filii sanitate, si ex Dei gloria ea erat futura. Reversis postridie chirurgis ad designatam sectionem, melius habere tibia visa est, continuisque successibus paulatim profecit ad sanitatem, adeo ut commode satis eadem tibia, quamvis non nihil distorta, ad gressum cursumque uti puer postea potuerit : cujus parentes in gratiarum actionem obtulerunt argenteam lampadem, addendam ceteris F quæ multæ coram altari Beati pendent. Huic autem miraculo, quod anno MDCXXXIV accidit, attestantur duo ejusdem pueri fratres germani, qui etiamnum vivunt.

puer paralyticus,

41 R. P. Serra ex Ordine Seraphico, Rector collegii sui in hac urbe, cum esset decennis, per sex integros menses lecto decubuit, omni movendi corporis facultate privatus. Remediis humanis frustra tentatis, recurrit ad divina pueri mater ; et quam potuit maxima cum devotione filium B. Peregrino commendans, exaudita mox fuit ; ideoque argenteam corporis puerilis effigiem ad aras obtulit, monumentum impetratæ intra dies paucos sanitatis. Dictus autem Pater, ante sex vel octo annos, in hoc Conventu prædicans de laudibus B. Peregrini, factum in se miraculum publicavit, eique attestatur etiam nunc soror sua.

42 Marianna Carreras, annum ætatis agens XLIV, hujus civitatis vicina, anno MDCLI, quo grandis mortalitas grassabatur per urbem ejusque territorium, contracta etiam ipsa a peste fuit, adeo ut in crure ejus dextero undecim anthraces apparerent, quorum tres erant in ipso inguine, omnes virulentissimi, cum

A cum inflammatione pertingente a coxendice ad renes ipsamque cingente. Sic affecta translata ad lazaretum fuit, ibique extremis munita Sacramentis, cum vix aliquid vitæ amplius retineret, derelicta pro mortua est. Ipsa se ad eum statum reductam sentiens, quod verbis non poterat, mente peregit; seque B. Peregrino commendans, si ad divinæ majestatis honorem cederet, petiit vitam concedi, donec septem quas habebat proles, tres mares et quatuor feminas, elocasset. Hac oratione interius completa, ipsa quadamtenus consopita, vigilantibus tamen oculis, vidit lecto suo astare B. Peregrinum, qui infectum crus manu sua attigit, et mox plene indormiscentem reliquit. Nocte transacta redierunt cum chirurgis ministri hospitalis: et quam rebantur mortuam, admirati sunt inveniri vivam; multoque magis, quando reductis vestibus agnoverunt ruptos carbunculos, inflammationemque sublatam; et dixerunt; Est sane, o bona mulier, quod Deo et ei cui te commendasti Sancto gratias agas: quia hæc curatio omnino miraculosa est. Quibus illa: Equidem nulli nisi B. Peregrino me commendavi. Successit deinde post paucos dies plena sanitas, et vivit mulier adhuc incolumis lætaque, eo quod omnes liberos suos ex voto collocatos videat; nec desinit, cum
B quotidiana gratiarum actione, beati sospitatoris sui sacellum visitare. *Hactenus Vitæ MS. Auctor.*

mulier ex peste moritura.

ALIA MIRACULA
Ex Informationibus Hispanicis MSS.
Latine reddita.

In oppido diœcesis Terraconensis, Valles dicto, solumque duabus leucis distante a Villa-rotunda, ubi altare Beati habetur, fuit mulier, Francisca nuncupata, uxor Cosmæ Campos, argentarii in eodem oppido; quæ cum vidisset febricitantibus ex more prænotato distribui hostias, auditoque quem in finem id usurparetur; dixit, Fieri non posse ut Sanctus iste haberet gratiam curandarum febrium, quia eam S. Dominico concesserat Deipara. Contigit autem quam plurimos eodem anno in febres istic loci incidere, et ipsam quoque Franciscam ægrotare. Ceteris autem hostiarum benedictarum usu sanitatem consequentibus, sola Francisca communis beneficii expers mansit, quin etiam ex medicorum judicio ad
C extremum vitæ discrimen pervenit. Itaque cognoscens hanc esse pœnam suæ modicæ fidei, veniam humiliter petiit, iteravitque hostiarum sumptionem; et ad primam quidem levius habere suscepit, ad alias autem duas successive convaluit, ac denique gratias actura novendiale sacrificium in sacello Beati faciendnm curavit.

Alia febricitans

44 Gabrieli, filio Jacobi Mazipes, trium annorum puero, supra tibiam carrus transiit, eamque diffregit, sic ut ossis ipsius pars quædam eximeretur. Periclitabatur manifesto de vita: nihilominus facto ad Beatum voto curatus fuit, sed ita, ut propter deficientem ossis partem, inutilis ad gressum formandum tibia furcillis uti puerum cogeret: nec spem ullam parentibus faciebant medici fore ut aliquando ambularet commodius. Itaque B. Peregrinum denuo ardentiusque invocaturi, una cum filio rheda vecto, accesserunt ad ejus ecclesiam: ubi in ipso ingressu sanatus puer, furcillas abjecit; atque ad altare procurrens, Mater, inquit, mater, ecce sanus sum. Esse autem sanum cum pateret, oblatæ sunt ad altare furcillæ, tibiaque prius confracta tam integra deinceps fuit, ac erat altera.

tibia sub carro contrita,

45 Franciscus Lladus, filius Hiacynthi, ex oppido Gramilles, diœcesis Barcinonensis, dum studiorum causa in hac urbe moraretur, et inimicitias cum aliis studiosis foveret; ab iisdem sclopo læsus fuit in D dextro latere, tam profunde, ut candela accensa et ad vulneris hiatum applicita, vehementia erumpentis ea via spiritus extingueretur. Itaque extremis munitus Sacramentis, pene inter manus primam curam adhibentium extinctus est; deinde caput pectusque sic inclinavit in gremium, ut monstro similis videretur. Hoc in statu B. Peregrinum invocavit, et mox habere melius cœpit, ac tandem sanatus est. Veniens autem ad agendas gratias, promisit quod in patria sua erigerdum curaret altare Beati.

letale vulnus, *EX MS HISPANO*

46 Reverendus D. Antonius Guarro, Primicerius parochialis ecclesiæ S. Mariæ ad mare in hac urbe Barcinonensi, in phrenesim ex gravi infirmitate prolapsus, extra spem sanitatis esse judicabatur a medicis. Ipse vero lucidum aliquod intervallum nactus, invocavit B. Peregrinum, et nocte eadem somnum cepit. Mane autem facto, familiaribus se revisentibus dixit, sanum esse se, quia B. Peregrinus ipsi aperuisset. Videbatur homo deliramenta loqui: itaque fides ei habita non est, usque dum venientes medici confirmarunt eum habere melius: quod etiam probavit intra paucos dies consecuta sanitas: pro qua gratias in capella Beati agens, Officium divinum ibi cani fecit, calicemque obtulit E centum scutis æstimatum: et ab eo anno, qui fuit MDCLXV, vivit sanus, et B. Peregrino valde devotus.

Sacerdos phreneticus,

47 Bonaventuræ Comas, filio Francisci, pharmacopœi, in oppido Cubelles diœcesis Urgellensis, ab hac civitate dissito viginti circiter leucis, sub currum lapso transiit per tibiam rota et eam comminuit. Curaverunt chirurgi, quam meliori modo potuere, sic affectum: sed cavere non potuerunt, quin prævaleret gangræna. Itaque cum emortua caro nuda destitueret ossa, et malum incurabile serperet, rescindendam tibiam judicaverunt: nec tamen id facere ausi sunt propter exiguas vires quæ puero supererant. His sic hæsitantibus, supervenit chirurgus alius, omninoque putandam tibiam esse dixit, quando conservandæ vitæ ratio alia nulla erat. In alterum diem dilata res est. Interim qui prior curandum infirmum susceperat chirurgus, suasit patri ejus ut filium S. Peregrino devoveret, qui et ipse cum viveret simili laboravat malo, et multorum plagas morbosque incurabiles sanarat Barcinonæ, ubi altare ejus esse dicebat, anathematis plurimis, etiam sanatarum tibiarum, cumulatum. Paruerunt consilio pater ac filius, seque Beato commendarunt: postero autem die redierunt chirurgi; et os quod secturi F erant, supercrescenti carne cooperiri cœptum admirati, non dubitarunt miraculo rem adscribere. Ipse vero puer intra pauculos dies persanatus, pedes ad ecclesiam Barcinonem venit, una cum patre ac patruo Sacerdote, qui ibidem ad aram fecit; oblatoque quod voverant anathemate, alacres pariter reverterunt ad sua.

item tibia contrita et rescindenda,

48 Francisco, filio Augustini Civid, sartoris et civis Barcinonensis, uxorisque ejus Annæ, annorum decem puero, in latere dextro succrevit apostema, quod eum ad mortis limen adducit. Id ne sine cura dimitteretur, cauterio aperiendum censuerunt medici, quod factum fuit in festo S. Catharinæ anno MDCLXXI. exindeque usque ad Majum anni MDCLXXII in lecto manere infirmus debuit. Interim frequentibus votis B. Peregrinum advocabant parentes et filio auctores erant ut idem faceret: utque memoria id faciendi identidem renovaretur, in ejusdem conspectu Beati imaginem, ære expressam, collocarunt. Ante hanc puer sæpe jubebat accendi candelas, et ipse donec ardebant eas tenebat manibus. Nihilominus deterior fiebat plaga, ideoque altero cauterio viam decreverunt medici aperiendam succrescenti puri, et nisi exitus daretur infra priorem plagam viscera omnino

apostema incurabile pueri,

Ex Ms. Hispan.

A nio putrefacturo. Dictum factum: sed cum cruciatu tam ingenti patientis, ut instar phrenetici daret ejulatus enormes, ad horrorem omnium domesticorum. Compatiebantur puero quotquot inurendo cauterio præsentes in cubiculo aderant; imprimis autem mater, quæ in lacrymas colliquescens, recepit se ad cubiculum aliud, ubi quam potuit instantissimis precibus filium commendare cœpit B. Peregrino. Hæc agenti accurrit filius alius duodennis, quem jusserat apud fraterculum manere; et, Veni, inquit mater, quia Francisculus noster videt S. Peregrinum, nec amplius queritur de cruciatu. Cucurrit illico ad filii cubile mater, invenitque infirmum prorsus hilarem, qui intranti dixit: Vidi, mater, S. Peregrinum. Cui Mater, Ubinam eum vidisti, fili? et quomodo? In summitate, inquit, lecti istius (demonstrabat autem alium lectum qui in eodem cubiculo erat) et eodem habitu quo supra altare conspiciebatur. Voluit autem continuo surgere, sed non permiserunt domestici ut faceret, usque in secundam diem; quando proficere sanitatem videntes medici, dixerunt matri, quod sine scrupulo posset votum suum S. Peregrino solvere.

cui apparens Beatus,

49 Remanebat nihilominus plaga in eodem statu,
B et, quamvis puer per se obambulare jam posset, transfigebatur ei latus fistula vulneraria, ab uno ad alterum orificium pertingente. Sed tanta fuit puris copia, ut ipsa fistula carni adhærescens penitus infigeretur, neque jam amplius posset extrahi. Itaque aperta et incisa latius plaga est, cum horrore circumstantium et maximo pueri cruciatu: quem dolores suos testantem ejulatu assidue hortabatur mater, ut pro amore patientis Christi istum quoque dolorem toleraret: alii vero B. Peregrinum deprecabantur, ut misereretur infirmi. Inter hæc protulit puer quinque caryophillorum flores, totidem hærentes ramusculis, omnino pulcherrimos, quæsivitque ex matre quis eos sibi detulisset. Hos, inquit, mater, hic reliquerit chirurgus. Non sane, reposuit puer, S. Peregrinus eos mihi detulit. Interrogarunt igitur chirurgos pueri parentes, num ipsos flores attulissent; quibus id a se factum negantibus, et nemine alio reperto qui attulisse potuisset, omnes tenuit admiratio; unumque ex istis miraculosis floribus sibi accepit Doctor medicus, alterum chirurgus, tres reliqui apud puerum remanserunt; qui licet eos continuo fere contineret manibus intra lectum, nequaquam marcescebant, sed remanserunt æque vividi ac si primum e planta decerpti fuissent, etiam post octo dies. Admirabile etiam hoc accidebat, quod
C quamdiu eos manibus tenebat puer, nullum sentiebat ex curatione cruciatum; cumque aliquem sentiebat, eosdem in manus sumenti atque ad vulnus ferenti omnis continuo cessabat dolor. Itaque cum vice quadam inter curandum manum vulneri admoveret puer; idque fortuito fieri, ut solet evenire eis qui dolorem aliqua in parte sentiunt, æstimans chirurgus, manum decutere violentius; exciderunt quos eadem puer tenebat flores, et intolerabili mox pressus cruciatu, ejulari vehementius cœpit, donec excussos flores recepisset. Vivit autem: et quamvis plagam ferat in corpore, nihil tamen impeditur quominus frequentare possit secundam Grammaticæ classem, et studia cœpta prosequi. Parentes vero votivam tabulam obtulere pro eo B. Peregrino, integram filii sospitatem cum fiducia ab ipso sperantes.

flores attulit quos manu tenens,

non sentiebat dolorem sectionum

50 Hilarion Artes, nepos Eugeniæ Buran, hujus urbis vicinæ, ex variolis ita graviter ægrotavit, ut residuus ab eis humor collectus in brachio dextero, D ipsum inutile prorsus reddiderit una cum adhærente manu; in eaque digitum unum enormiter contraxerit: quem cum extendere vellent quidam, adhibita violentia motus loco suo articulus est. Ingravescebat interim malum, advocatique chirurgus ac medicus, cum nihil applicata remedia proficerent, alios quoque ejusdem artis professores accersivere ex civitate; qui similiter confessi sunt nihil tale unquam vidisse se. Adhibita sunt variis vicibus cauteria, et tamen computrescebat incurabiliter manus tota; amitæ autem pueri, vices ejus dolenti lamentantique ad nuntium desperatæ vitæ, hoc solatio esse volebat chirurgus, quod etiamsi forte posset servari in vivis, non nisi manu mancus servaretur: et sic dimiserunt infirmum, divinæ misericordiæ eum dimittentes. Ad hæc contristata mulier, convertit se ad B. Peregrinum ex animo invocandum; seque ad ecclesiam conferens, Missam unam in ejus honorem dicendam curavit, offerens simul etiam manum ceream. Tum reversa domum, dolere sibi manum querenti nepoti fasciam solvit, viditque unius ossis extremam partem in ipsa manus digitique junctura prorumpentem foras, quam forficulis apprehensam extraxit, sequente toto osse, quod a junctura digiti E usque ad carpum pertingit. Obstupuerunt advocati ad rem tam insolitam contuendam medicus chirurgique; medicus autem promisit se ad fovendam partem affectam missurum aliquod cataplasma, quod tamen non fecit, vel oblitus promissi, vel desperans eo proficiendum quidpiam. Digressis illis, manum ut solebat involvit amita, quam rursum vesperi discooperiens, sanam integramque reperit: utebaturque ea puer ad quidquid libuisset, æque ac si nihil ei deesset, cum grandi quorumcumque peritorum admiratione; eo quod impossibile videatur ut quis eo utatur digito, qui per interpositi ossis articulum carpo non cohæret. Actæ igitur gratiæ sunt B. Peregrino; et puer progrediente ætate suscepit habitum Carmelitarum discalceatorum; vivitque tam ipse quam amita sua devotissimus B. Peregrino, cui attribuit hoc beneficium, non nisi divinitus sibi concessum anno MDCLXVI.

alterius pueri manus incancerata,

unde ossiculum sine noxa eductum

51 Eodem anno accidit R. P. Isidoro Costa, Rectori Seminarii Societatis Jesu Barcinonæ, id quod F sua manu consignavit his verbis. Anno MDCLXVI detinebar lecto, propter gravem febrem malignumque humorem qui ad genu descenderat, ibique suppuratus cauteriis incisionibusque educi numquam satis potuerat, unde totam tibiam pessime affectam habebam. Contigit autem quadam die novas in tibia cavitates deprehendi, ex quibus ut pus maturum extraheretur, novas incisiones facere decreverant chirurgi. Id cum ego intellexissem, et ex vehementi futurorum cruciatuum apprehensione anxiarer animo; recurri cum viva fide ad intercessionem B. Peregrini, petiique liberari ab hoc novo tormento. Postridie reversus ad decretam incisionem chirurgus mutavit consilium, fistulamque plumbeam per vulnera pridem facta immittens, infuso vino expurgavit cavitates, quas de novo deprehensas dixi; rediensque sub vesperam, ad iterandam curationem, invenit siccatam plagam, restauratamque ipsarum cavitatum carnem; neque deinceps desii ad plenam sanitatem proficere, donec consolidata fuerunt omnia, quod speciali S. Peregrini beneficio acceptum refero.

et tibia similiter affecta.

DE

DE S. CATHARINA SENENSI,

VIRGINE DE POENITENTIA S. DOMINICI.

D. P.

ANNO MCCCLXXX

Officium et Missa a Pio II ordinata,

Orbi Christiano notissimam hanc Sanctam, ab ipsoque obitu suo, qui Romæ contigit exeunte Aprili anni MCCCLXXX, *singulari fidelium devotione honoratam, inter divina etiam officia rite invocandam, primus sanxit Pius II. Idem, Epitaphium Virgini geminum elegiaco carmine, et Officium totum proprium, et Missam ordinavit pro prima Dominica Maji; quæ omnia legi possunt ante librum Vitæ et Dialogorum excusum Coloniæ anno* MDLIII: *solam hic orationem excerpo, quæ talis est:* Deus qui B. Catharinæ, virginitatis et patientiæ speciali privilegio decoratæ, malignantium spirituum certamina vincere, et in amore tui nominis inconcusse permanere tribuisti: concede quæsumus, ut ejus imitatione, calcata mundi nequitia, et omnium hostium superatis insidiis, ad tuam secure gloriam transeamus. *Urbanus VIII anno* MDCXXX, *volens illius cultui stabilem assignare diem, eumque quo a mortali hanc ad immortalem vitam transiit, inveniens S. Petri Martyris memoria impeditum, proximum hunc XXX Aprilis elegit, ad eumque referri jussit novum Officium suo jussu ordinatum; et Martyrologio Romano inscribi primo loco hæc verba:* Romæ S. Catharinæ, Virginis Senensis, Ordinis S. Dominici, Vita et miraculis claræ, quam Pius II in Sanctarum Virginum numero adscripsit. *Clemens denique X cultum ejus, qui sub ritu Officii semiduplicis absolvebatur, ad gradum duplicis extulit.*

B

festum transpositum in 30 Aprilis:

2 *Vitæ historiam copiosissimam simul et fide dignissimam primus scripsit Raymundus de Vinea Capuanus, omnium arcanorum Virginis conscius, partim ex notitia per ejus confessiones et plurium annorum convictum hausta, partim ex oculatorum testium asseveratione; partim ex primi ejus Confessarii, Fr. Thomæ Dominici scriptis, quæ si adhuc extarent uspiam, vix dubitamus quin multa in ipsis invenirentur a Capuano prætermissa, quæ huic operi mererentur inferri. Scripsit autem Raymundus, Ordinis sui Magister Generalis statim post Virginis mortem creatus, anno ab ejusdem obitu decimo: quam scriptionem una cum prædicto Dialogorum libro, per ipsum Raymundum ex Italica lingua in Latinam verso, et vigintiquinque precationibus Fr. Theodoricus Loher a Stratis, Carthusiæ quæ Aula S. Mariæ dicitur prope Memmingam Prior, in Maurbacensi sui Ordinis cœnobio reperit, pulcherrimo charactere in membranis descriptam, et Coloniæ ut dictum vulgandam curavit anno* MDLIII

Vita scripta a Raymundo Confessario et Generali Ordinis:

C

edita Coloniæ,

3 *Ipsam Vitam, ex ista Coloniensi impressione, more nostro illustratam hic recudimus; collatione tamen prius facta cum membraneo Carthusiæ Leodiensis MS. quod ad correctionem variorum prioris editionis erratorum profuit. Vidimus eamdem in insigni bibliotheca monasterii S. Victoris Parisiis. In monasterio Dominicanorum Calcariæ apud Clivios aliud extare exemplum, anno ut notabatur* MD *Metis completum, monuit olim Joannus Grothause noster. Senis autem invenimus antiquissimam translationem Italicam, minuto charactere descriptam, cui annotatum ad calcem erat, ipsam* Legendam anno MCCCCLXXVII fuisse commodatam monasterio S. Jacobi de Ripolis prope Florentiam Ordinis Prædicatorum, per manum Fr. Dominici de Pistorio et Fr. Petri de Pisis. *Alterum dictæ Vitæ exemplar habuimus ex prima parte Novalis Sanctorum MS. in monasterio Rubeæ-vallis Canonicorum Regularium prope Bruxellas: sed hujus non ita frequens usus nobis fuit, propterea quod brevitatis studio multa hinc inde refecta essent. Contractior adhuc et ultra dimidium imminuta est Legenda, quæ finit membraneum codicem nostrum, olim Antuerpiam allatum ex domo S. Hieronymi in Trajecto et continentem Vitas Sanctorum Prædicatorum. Et in hoc quidem utroque MS. auctoris Raymundi verba plerumque servata sunt. Ast Laurentius Surius, etiam stylo simpliciore offendendum lectorem veritus, hunc quoque contrahendo mutavit, et inseruit ad* quæ ex Epistola venerabilis Patris Stephani Senensis, Prioris Carthusiæ Ticinensis, qui ante monasticæ vitæ professionem diu cum sancta Virgine vixit familiariter et ejus amanuensis fuit.

ecatat in variis MSS partim integra,

partim contracta:

4 *Hanc epistolam in prædicto Rubeæ-Vallis MS. inscriptam nacti, prout anno* MCCCCI *sub manu quatuor tabellionum signata fuit et Venetias missa ad Priorem Prædicatorum ibidem Fr. Thomam Antonii de Senis, Vitæ subnectimus: est enim velut quoddam illius supplementum. Qua tamen Epistola usus non est ipse Fr. Thomas Antonii in ea quæ apud Joannem Mombritium extat Epitome, existimamus omnino eam compilatam fuisse antequam cogeretur Stephanus scribere quæ notat desiderari. Est autem illa Vita sic compilata ex prolixiori Raymundi opere, ut neque recedat passim ab ejus verbis nec presse illis insistat, quædam etiam addat aliunde cognita, quæ nos partim in Annotatis ad Vitam exhibemus partim ad calcem ponemus, quia spectant extremam vitæ clausulam, cui Raymundus præsens non fuit: sed testimonium deferre alii, et quidam eorum scripto, quos sequi Thomas maluit. Idem hanc a se abbreviatam Legendam transtulit in vulgarem Italicam linguam: et sic ipsam invenimus MS. in bibliotheca Patrum Prædicatorum Senis, ubi ad calcem dicebatur, ipsam similiter vulgariter redditam a prælaudato Stephano in Carthusia Ticinensi, ignorante scilicet id jam præstitum fuisse ab ipsomet auctore: qui si caruit iis quæ postea per Epistolam suggessit Stephanus; non caruit tamen altera æque magni momenti Epistola, quam juvenis quidam Senensis Barduccius, qui S. Catharinæ usque in finem præsens adstitit, de illius excessu scripsit vernacula Senensium lingua. Accepimus eam ex editione Veneta anni* MDXVII, *in qua præmittitur libro Dialogorum, similiter Italice impresso, et Latinam fecimus: idem facturi de prænominata Stephani Epistola (quam habemus Hispanica lingua impressam ante veterem Epistolarum S. Catharinæ in Castellanum versionem, sub auspiciis Francisci Cardinalis Ximenii Archiepiscopi Toletani circa annum* MDXII) *nisi ipsum ejus originalem contextum Latinum habuissemus ex MS. Rubeæ-vallis.*

alia per Fr. Thomam apud Mombritium:

Epistolæ Barducii et Stephani.

5 *Itaque hoc ordine cuncta digerimus. Post Vitam per Raymundum, primum exhibetur Epistola Barduccii, tum Epistola Stephani, sequendo seriem temporum quo data est utraque; prior quidem immediate post mortem mense Majo aut ut summum Junio, altera anno* MCCCCI. *Tum Analecta colligimus ex variis, primo quidem ex præcitata Vita per F. Thomam Antonii extante apud Mombritium, deinde ex Vita ipsius Stephani quam Bartholomæus Senensis anno* MDCXXVI *Latine vulgavit, ubi fuse agitur de capitis translatione Senis celebrata (qua occasione etiam de aliis Sanctæ reliquiis alibi existentibus agetur) deque aliis rebus memorabilibus circa negotium canonizationis a Senensibus postulatæ, quam demum Pius II, ut dictum est, fecit per Bullam, quæ subnectitur, post eamque miraculum unum vetustius ex MS. Ultrajectino, alterumque recentius*

Analecta ex variis.

centius

Vita recentior per Nicolaum Burgensium,

A *centius ab ipsomet cui contigit Nicolao Burgensio Equite Senensi scriptum, ad Vitam Sanctæ ab eodem compendiosius elucubratam: quam quidem Vitam primum Senis vidimus, paulo post auctoris obitum anno scilicet* MDI *excusam; deinde Olumutio in Silesia a P. Joanne Weyer transcriptam accepimus, hic quoque dandam, nisi molem operis vereremur inutiliter augere. Ceteros, qui aut hoc aut superiori seculo ejusdem Sanctæ Vitam diffusius compendiosiusve scripsere, nec nominare quidem attinet; cum possit universim dici, neminem esse scriptorum, qui vel personas Sanctitate illustres sub Ordine prædicatorum vel Hetruriæ Italiæve Sanctos enumerandos susceperit, aut Legendas Sanctorum per anni circulum quocumque idiomate compilarit, qui non de S. Catharina egerit: ut de pluribus variisve Panegyricis, potissimum Italicis, ad ejus laudem recitatis taceam; inter quas ipsius Pii II etiam una est, et apud nos elegantissima manu extat exarata.*

et recentissima per Paulum Frigerium

6 *Unum tamen non possum hic præterire Paulum Frigerium, Congregationis Patrum Oratorii S. Mariæ in Vallicella Romæ dignissimum Presbyterum, amicum nostrum, qui adhortante Alexandro VII et varia documenta suppeditante, stylo Italico elegantissimo vulgavit Vitam anno* MDCLXI, *potissimum exornatam materia sumpta ex epistolis Sanctæ, quarum volumen a Fr. Thoma de Senis colligi cœptum ad numerum trecentarum sexaginta quatuor excrevit, versaturque manibus et legitur linguis Italorum, Hispanorum atque Gallorum. Ipsius exemplo ex iisdem Epistolis paucula quædam excerpsimus, sed magis historica, eaque retulimus in Annotata ad Vitam, in specimen aliquod loquentis per S. Catharinam spiritus, quo non desinebat summos infimosque ad unionem Ecclesiæ, veri Pontificis obedientiam, virtutem cultum exhortari. Habuit auctor iste nec alia quam nos, nec forte omnia quæ nos, ideoque minori nobis usui fuit.*

Epistolæ Virginis quales

Processus ad Canonizationem,

7 *Processum ad Canonizationem prævium, cum attestationibus et inquisitionibus Francisci de Malavoltis, Religiosi Olivetani, per Sanctam ut in Vita narratur conversi: et Fr. Thomæ Dominici ac Fr. Bartholomæi Confessariorum Virginis; habuit Fr. Joannes de S. Maria, Vitas Sanctarum sui Ordinis lingua Gallica texens, indicatque illius Processus exemplar servari in Cancellaria Patriarchali Venetiis, in Conventu Prædicatorum Bononiæ, et in Carthusia Ticinensi istuc a Stephano Generali deportatum. Hunc ut etiam nos haberemus dedimus operam; sed frustra. Si postmodum zelosior aliquis sanctæ Virginis cultor invenerit vel ipsum vel Relationem Cardinalium Commissariorum, in Consistorio Pontificio recitatam (cujus meminit Pius II in Bulla, sed nemo auctorum est qui vidisse se dicat) nobisque ecgraphum alterutrius vel utriusque miserit, de posteritate merebitur bene, libenter tam authentica documenta in hujus operis Supplemento lectura. Interim eorum defectum lenius ferendum censemus, eo quod vita illa Gallica nihil suggerat aliunde ignotum, unde arguimus ex Processu prædicto aut nihil aut parum novæ rei haberi potuisse, præter accurationem fortassis notitiam miraculorum, ad invocationem Sanctæ patratorum post mortem. Ex his tam pauca ab auctore Vitæ Raymundo suggeri, nec plura a subsecutis scriptoribus annotari, vehementer miramur dolemusque. Sed nempe tanta erat copia mirabilium vitam ejus implentium, ut circa hæc fatigatis non videretur operæ pretium cetera conquirere operosius: quod tamen optaremus factum fuisse, aut fieri etiamnunc in Ordine ex iis quæ forsan hinc inde per conventus dispersa latent documentis: nihil enim in hac materia contemnendum: et beneficia seu vetera seu recentiora, per Dei Sanctos collata mortalibus, non tantum præsentium gratitudinem, sed etiam futurorum merentur memoriam.*

et Relatio consistorialis desiderantur,

ac plura post mortem miracula

D

VITA

Auctore Fr. Raimundo Capuano, Ordinis Prædicatorum Magistro generali, ipsius Sanctæ Confessario.

Ex editione Coloniensi collata cum MS.

PROLOGUS PRIMUS.

a Apocalypticus Angelus

Vox spiritualis est Aquilæ *a*, usque ad cœli supremi fastigium evolantis, secretaque divini consilii militanti Ecclesiæ revelantis, atque dicentis, suarum revelationum libri, videlicet Apocalypsium, cap. XX; Vidi Angelum descendentem de cœlo, habentem clavem abyssi, et catenam magnam in manu sua. Hæc autem verba, qualitercumque sint hactenus per sanctos Doctores exposita, ad præsens tamen intentum (nisi nimium fallar) non inepte videntur mihi proposita; dum scilicet Angelicæ Virginis, cœlestis potius quæ humanæ conversationis, gesta intendimus enarrare: quam constat profunditatem abyssalis sapientiæ multis, viam salutis ignorantibus, reserasse; et catenam, qua satanas alligatur, verbo pariter et exemplo cunctis percipere volentibus demonstrasse; imo ut magis proprie loquar, communicasse.

Eph 4, 10 Christus,

2 Quod si per Angelum descendentem de cœlo, illum intelligamus magni consilii Angelum Dominum Jesum Christum, qui testante Apostolo, descendit de cœlo pariter et ascendit; nequaquam hic sensus a nostro deviabit proposito: ipsius enim sunt hæc haud dubium opera, cujus deliciæ cum hominum filiis et filiabus, per ipsum ab æterno electis, fuisse ab initio dignoscuntur. Ipse est, qui attestante Aquila supradicta, clavem quomodolibet habet David: quo aperiente, nemo claudere; et claudente, nemo valet aperire. Ipse rursus mortis et inferni clavem attestatur se habere, propter quod non est mirum, si catenam ad alligandum satanam secum defert. Verum idem dominus Angelorum et nunc Angelus nominatus, caritate perpetua genus adeo dilexit humanum, ut ineffabiliter miserans, traheret ejus naturam ad sui unitatem suppositi. Idcirco ut dictum est, nullis egens deliciis, tam excellenter cum filiis hominum delectatur, quod ea quæ ab æterno disposuit facere, non nisi per instrumenta humana exequi conetur. Hinc ergo est, quod per sanctos et electos a se homines, secretissima sua mysteria semper ab initio seculorum patefecit. Hinc est, quod admiranda et super naturalia opera, per ministeria semper hominum sibi placitorum perfecit. Hinc, quod legem vivendi hominibus terræ incolis de celso cardine traditurus, non nisi hominem in mediatorem elegit, quem et ducem electi populi delegavit. Hinc tandem, quod humanæ naturæ quasi captus cupidine amorosa, de gratiosissima homine virginali eamdem naturam perfecte assumpsit; et ipsam, tamquam decorem suæ caritatis, indutus, per eam et cum ea hominibus indivisibiliter est unitus: quo supermirabiliter et supergratiose peracto, in tantum est genus humanum amplexatus, quod fraternitate tam admirabiliter hominibus exhibita non contentus, in pretium pro salute se hominum tradidit, in cibum animarum humanarum proprium Corpus et Sanguinem usque in finem seculi contulit, et fidelibus hominibus seipsum in præmium repromisit.

ineffabiliter diligens genus humanum.

3 Ex his omnibus potest fidelium unusquisque perpendere, quam summum dignitatis gradum genus humanum ascenderit, et in quam alto quilibet Christicola sit apice constitutus. Transcendit quippe Angelicum culmen in præsentiarum dignitas hominis: et minorato (ut sic loqui liceat) Deo paulo minus ab Angelis, super Angelorum cardines exaltatus est homo.

A homo. Minuisti eum, dixit Propheta, paulo minus ab Angelis, gloria et honore coronasti eum, et constituisti eum super opera manuum tuarum : Omnia subjecisti sub pedibus ejus. Quod exponens Apostolus ad Hebræos de Christo ; In eo, inquit, quod ei subjecit omnia, nihil dimisit non ei subjectum. Eliciat igitur ex præmissis sapiens intellector, quam confidenter queat fidelis anima, Salvatorisque sui amatrix, ad ipsum accedere ; quanta cum fiducia ipsum sequi, quam innumera quamque dulcia dona sperare possit se percepturam ab eo, qui se totum pro ipsa impendit, sub cujus etiam potentia cuncta pendent. O excæcata segnities, o nimium obstinata durities temporum modernorum ! o super nivem et glaciem frigiditas hodiernorum spirituum congelata ! Quam ferventer currebant hactenus animæ desponsatæ Christo in fide post Agnum ! quam velociter sequebantur eum, quocumque ivisset, etiam inclusive usque ad crucem ! Quanti et quantæ non modo utriusque sexus, sed ætatis et conditionis cujuslibet, mundum et quæ in mundo sunt, velut stercora contemnentes, corpusque proprium omni passibili discrimini et lætantissima mente exponentes, per spinas tribulationum et tribulos corporalium tormentorum, illis B in temporibus felicissimis, post æternum Sponsum volantes potius quam currentes, etiam per mortis barathrum secura mente transibant, interminatam ad vitam ! Quanti rursus et quantæ, quibuscumque transitoriis conculcatis, longo propriam carnem domantes martyrio, cœlique gaudia mentalibus oculis intuentes, necnon et sanctam Ecclesiam ædificantes doctrina pariter et exemplo, post agones diutinos vita cœlibe consummata, migrabant feliciter ad cœlestem ! Et unde omnia hæc? nisi quia sæpe fatum magni consilii Angelum, de cœlo descendentem, in corda sua rapuerunt ; cujus cum clavi Davidica abyssum suarum cogitationum clauserant terræ, aperuerant cœlo : sicque grandem virtutum catenam ab ipso accipientes, adversantem satanam, vicerant pariter et ligarant.

Ps. 8, 6
Hebr. 2, 8

olim vicissim perfectissime diligebatur a fidelibus ;

4 Hæc illis evenere temporibus quasi communiter et quam multis : sed et his periculosis temporibus, in quibus secundum prophetiam Apostoli, sunt quasi omnes seipsos amantes ; idem Angelus non desistit suo nobis magno consilio simul et auxilio subvenire, producendo scilicet hinc inde per orbem fidelium aliquas animas, licet paucas, quibus tam copiose tamque largiflue grandia dona sua conferendo multi- C plicat, quod expertis stupor, inexpertis vero incredulitas in mentibus generatur. Et quod amplius est mirandum ac meo judicio notandum, hanc abundantiam gratiarum in sexu fragiliori, videlicet femineo, diebus istis videtur singularius operari ; forsitan ut confundat virorum superbiam, et illorum potissime, qui reputatione propria inflati, scientes, cum nihil sciant, et sapientes, cum nihil tamen de dulcedine divina sapiant, se dicere non verentur. Hi tam stulti (secundum Apostolum) proh pudor ! hodie facti sunt, quod absque scientia scire, sine sapientia sapere frustra contendant. Tales igitur, si non fallor, æterna sapientia, per humilem sanctarum puellarum doctrinam mirandaque opera, videtur decrevisse confundere : ut omnis caro coram ipso non glorietur, et discat insipiens homo, ubi sit sapientia, ubi sit virtus, ubi sit lumen oculorum et pax.

2 Tim. 3, 2
sed et nunc diligitur sic a paucis quibusdam,

Rom. 1, 22

5 Quamobrem quamdam admirabilem puellam sacramque virginem ipsa Sapientia incarnata produxit in Tusciæ regione, Senensique civitate Virginis *b*, antiquo suo titulo nuncupata : cujus dum actus et doctrinam attente considero, gestaque vitæ ac felicissimum transitum admiror, stupere ac flere magis libet, quam aliquid dicere. Quod enim cor in tot et tam mirandis donis Altissimi non deficiat, dum cernit hanc virginem seu fragilem, imbecillem ætate, D nativitate plebeiam, absque humano doctore simul et ductore, tantum apicem perfectarum ascendisse virtutum, tantam acquisivisse claritatem et perfectionem doctrinæ, et hoc totum infra lares paternos ? Quis non stupeat ? quis non miretur, quis continere possit lachrymas gaudii simul et laudis ? Verum quia indignissimo mihi, nullis, præcedentibus meritis, utinam non contradicentibus potius ipsis demeritis, superna pietate, quæ neminem vult perire, concessum est, ut fere circa finem cursus viæ ejus, pluribus annis præfatæ sacræ virginis non tantum haberem notitiam et conversationem familiarem, sed etiam per ipsam essem in Confessorem electus, ad participandum et sciendum quæcumque secreta sibi a Domino concessa vel revelata ; ne tam pretiosum talentum, largitate mihi Altissimi commendatum, more servi nequam (quod absit) absconditum teneam in sudario ; ipsum ad publicam mensam, pro animarum lucro copiosius conquirendo, intendo exponere, ut cum usuris Deo placitis, reportem illud tempore suo coram Domino Salvatore.

b

AUCT. RAYMUNDO CONFESS. *inter quos S. Catharina Senensis.*

6 Porro quia verbum Joannis assumptum superius, meo proposito coaptatur, si non nimium fallor, reassumo illud, et exclamando profero seculis tam præsentibus quam futuris : Vidi ego, Raymundus E nomine usitato, ab ipsa tamen virgine vocatus ab eventu Joannes, propter secreta revelata mihi ab ea, ut æstimo ; Vidi inquam, Angelum descendentem de cœlo, habentem clavem abyssi, et catenam in manu sua ; vidi, et præsens fui. Et quamvis multa et grandia fuisset Dominus operatus, antequam ipsius haberem notitiam : omnia tamen audivi, vel ab ipsa in secreta confessione, vel ab aliis utriusque sexus personis, dignissimis omni fide, qui præsentes fuerunt pariter et viderunt. Vidi igitur et audivi, ita ut mihi et aliis qui fuere præsentes, cum Evangelista Joanne liceat exclamare ; Quod vidimus, quod audivimus de verbo vitæ, habitanti in hac mirabili virgine, hoc vobis, et non aliud, nuntiamus. Non enim possumus (ut cum Petro et Johanne loquamur) quæ vidimus et audivimus non loqui, aut non coram omnibus prædicare Videamus ergo diligenter, o fideles Christicolæ, hoc verbum quod factum est, quod fecit Dominus et ostendit nobis peccatoribus, quorum primus ego sum, qui supra dixi, quod vidi. Sed quid, obsecro, vidi? Vidi profecto Angelum descendentem de cœlo. Hæc enim femina, de qua sermo, non femina, sed potius Angelus terrestris, vel (si malueris) homo cœlestis dicenda F erat, quam femina. Numquid enim non est Angelicum et cœleste, omnibus illicitis ac licitis corporalibus delectationibus ex toto renuntiare, in cœlestibus semper mentaliter habitare, verba æternæ vitæ indesinenter ex ore proferre ; absque cibo, potu et somno, sub pluribus gravibus morbis corporeis, non modo vivere, sed lætari ; et quæ Dei sunt ac salutis animarum, indefectibiliter operari continue? Quis hæc terrestria dixerit aut humana ? Taceo de signis aliis et miraculis aliis, coram nobis per ipsam patratis a Domino, de quibus non est modo dicendum per singula, sed, concedente Domino, infra pro magna parte dicentur. Quid mirum igitur, si Angelus per nos appellatur, quæ naturam Angelicam puritate carnis et spiritus imitata, officium etiam Angelicum, Regis Angelorum præcepto, indesinenter exequebatur.

1 Joan. 1, 3

Act. 3, 20

Angelo comparanda ob abstinentiam

7 Quæ recte dicitur de cœlo descendere, quia in cœlo sua sancta existens conversatione, per humilem sui cognitionem et proximorum compassionem, frequenter descendebat ad terram. Sed quia scriptum est de Sponso, quod qui descendit, ipse est etiam qui ascendit ; et sponsa vera nititur se Sponsi gressibus totis viribus conformare ; descendebat et ascen-

caritatem erga Deum et proximum

debat

A debat virgo admirabilis supradicta simul cum Angelis in scala Jacob, ut videlicet cernendo faciem Domini, summitati scalæ innixi, largam benedictionem acciperet ascendendo, et ejusdem benedictionis participes descendendo faceret incolas terræ hujus. Quod totum perfecit in scala Jacob, quia, prout infra Domino præstante patebit, quidquid quæsivit a Domino, et quidquid operata est, totum factum est mediantibus gloriosa Dei genitrice Maria, et, quæ de ipsa fuit assumpta, Salvatoris humanitate, quæ duo per scalam Jacob propriissime signabantur. Ceterum Angelus sic descendens, ut diximus, clavem abyssi habere non absque mysterio dicitur: quia hæc virgo Angelica, super omnem æstimationem humanam, profunditatem divinæ sapientiæ, quantum animæ viatrici fas est, investigans, nobis eam aperuit et ostendit. Quis enim legens epistolas ejus, quas quasi per totum direxit mundum, Christianorum fidelium, diversorum statuum et graduum personis, admirans non stupeat stylum altum, profundas sententias, animarumque saluti perutiles supra modum? Quamvis enim proprio sermone vulgari loquatur in eis, quia non cognovit litteraturam: quia tamen introivit in potentias Domini cum clavi profunditatis profundæ, stylus ejus (si quis diligenter advertit) potius videtur Pauli quam Catharinæ, melius alicujus Apostoli

B quam cujuscumque puellæ. Has autem epistolas ita dictabat velociter absque cogitationis intervallo etiam modico, acsi legeret in aliquo libro ante se posito quidquid dicebat. Vidi ego sæpe ipsam dictantem duobus scriptoribus diversas epistolas, diversis personis mittendas, et de diversis materiis; nec aliquem ex eis expectare dictamen per quacumque parvam morulam, nec audire ab ea nisi quod pertinebat ad se. Quod dum nimium admirarer, responsum est mihi per plures qui eam noverant ante me, et frequentius viderant eam dictantem, quod aliquando tribus, aliquando quatuor scriptoribus similiter dictaverat, ut dictum est, et cum eadem celeritate, necnon et memoriæ firmitate; quod in corpore muliebri, tam macerato vigiliis et inedia, potius dat mihi signum miraculi et infusionis supercœlestis, quam cujuscumque naturalis virtutis.

8 Insuper si quis inspiciat librum, quem Spiritu sancto manifeste dictante, composuit in idiomate proprio; quis possit imaginari aut credere illum factum per feminam? Qui quidem stylus est altissimus, ita ut vix inveniatur sermo Latinus correspondens altitudini styli ejus, prout in præsentiarum experior ego ipse, qui transferre in Latinum ipsum satago.

C Sententiæ sunt tam altæ pariter et profundæ, quod si eas in Latino perceperis prolatas, Aurelii Augustini putes potius fuisse quam cujuscumque alterius. Quantum autem sint utiles animæ, suam quærenti salutem, nec brevi, nec facili potest explicari sermone. Omnes quidem subtilitates deceptionum hostis antiqui continentur in eo, omnesque viæ et modi vincendi ipsum, Altissimo complacendi, beneficia Salvatoris collata rationabilibus creaturis, necnon et culpæ quæ contra ipsum, proh dolor! hodie in nostro nequam seculo committuntur communiter adhuc, et ipsarum remedia, si quis diligenter advertit, in ipso reperiuntur. Porro contenta in eo (ut relatum est mihi per scriptores ejus) ipsa numquam dictavit dum utebatur corporeis sensibus; sed semper dum actualiter in ecstasi posita, loquebatur cum Sponso suo. Propter quod et liber ille ordinatus est per modum dialogi inter Creatorem, et ab ipso creatam animam rationalem et viatricem.

9 Propter hæc autem; quamvis scripturæ ejus sint modis omnibus commendandæ, nec ad commendationem ipsarum possim sufficere; modicum tamen sunt, respectu actualis loquelæ ejus, dum ageret in

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

cœlestem sapientiam relucentem in epistolis

libro Dialogorum,

et colloquiis

D humanis. Dominus enim ei dederat linguam eruditissimam, ut sciret proferre sermonem ubique verbaque ipsius ardebant ut faculæ; nec erat quicumque audiens eam, qui se a calore ignitorum verborum ejus totaliter posset abscondere. Unde et communis est sententia hodie illorum qui eam noverunt et sequentium et non sequentium vestigia ejus, quod numquam aliquis venit ad audiendam ipsam, cum quantumcumque mala intentione, ipsam scilicet etiam deridendi, qui non recesserit ab ea vel modicum aut perfecte compunctus, et in totum vel in parte correptus. Quis per hæc signa non videat ignem Spiritus sancti habitantis in ea? Quis aliud quærat experimentum ejus qui loquebatur in ea Christus? Arbor etenim quælibet ex fructu cognoscitur, juxta sententiam, Veritatis; et bonus homo de bono thesauro profert bona verba etc. ut dicit eadem Veritas incarnata. Vidisses frequentius, illos qui causa ridendi et deridendi ingressi fuerant, cum lachrymis egredi: eos qui corde inflato intraverant et erectis cervicibus, dimisso capite ac suspirantes exire: aliosque qui sapientes erant in oculis suis et humana scientia præditi, postquam ipsam audierant, supponere digitum ori suo stupentes, et inter se mussitare; Quomodo hæc litteras scit, cum non didicerit? Unde huic mulierculæ sapientia tanta? quis

E eam tam perfecte instruxit? quis eam docuit tam alta? Quæ omnia testimonium dabant plenum, cuicumque sane intelligenti, quod clavem habebat abyssi, profunditatis scilicet sapientiæ supernaturalis: et mentes illuminans tenebrosas, aperiebat cæcis thesaurum lucis æternæ.

10 Subjungebatur postremo verbo Joannis, pro fundamento Prologi hujus assumpto; Et catenam magnam habens in manu sua. Quod, ut prius, ad nostrum propositum, per quid nominis declaremus. Quid mirum, si habebat Catharina catenam? Numquid non ista duo nomina in voce concordant? Etenim si Catharina cum syncopa dixeris, Catenam habebis; et si Catenæ unicam superinserueris syllabam, Catharinæ nomen accipies. Sed obsecro, ibimusne tantummodo post voces et signa, neglectis rebus atque mysteriis per istas voces signatis? Non solum hæ voces, sed et res ipsæ convenientiam nobis indicant. Catha c siquidem Græce, Latine indicat universum; unde et Catholica, Ecclesia propter vim Græci vocabuli, universalis proprie dicitur in Latino. Catherina igitur et Catena, universitatem nobis inducere intendunt, quod et catena ex suæ substantiæ ordine manifestat: componitur enim ex diversis

F annulis alicujus materiei, simul tamen et taliter adinvicem colligatis, quod nisi frangantur, non possunt ab invicem separari: sicque annulorum illorum diversorum et sic unitorum (ut diximus) universitas, Catena vocatur, juxta multitudinis usum, quem sequendum in rebus mundanis censet Philosophus. Hæc autem unitas diversorum, seu diversitas unitorum, duplicem nobis collationem bonorum insinuat; fidelium videlicet hominum, ex quibus constat Ecclesia; et sanctarum virtutum, ex quibus, constat salus et sanitas animarum. In qualibet universitatum istarum, Deo gratarum, universitatem et diversitatem de necessitate reperies: nec universitas proprie dici posset, nisi utrumque complectere-tur.

11 Quamobrem ex principio hujus nominis diversitas componitur et universitas: quod totum signat hoc nomen Catena, in quo forsitan non parvum latet mysterium. Constat etenim virtutes esse colligatas, quia altera simpliciter sine altera haberi nequaquam potest; et quælibet tamen habet suam singularem conditionem, quam nulla aliarum potest habere. Sic protinus et fideles in una fide, in unaque caritate uniti,

quibus vel invitos ad pœnitentiam trahit;

ut videatur Catharina dicta, quasi catena universalis virtutum

c

A uniti, ita dispositi sunt, ut si quis ab illa discedat, desinat esse fidelis : et tamen necesse omnino est, quod singuli singulares habeant illius Spiritus gratias, qui dividit singulis prout vult, quemadmodum et eorum subjecta, ex propria natura singulariter dividuntur. Nonne ergo quælibet universitatum istarum, per ea quæ superius dicta sunt, tibi nunc clare apparet una catena? Diversitas unitorum et unitas diversorum hoc indicant manifeste : quod si earum quælibet est catena, consequens est, per ea quæ superius dicta sunt, quod utraque ipsarum comprehendatur, in hoc nomine Catharina. Et vere non mirum, quia hæc Catharina et universitatem virtutum accepit a Domino, et universitatem fidelium tanto cum amore gestabat in corde, quod nullum novum intelligenti videbitur, si dicatur in sua manu catenam habere : quia universitates jam dictas, non minime nec mediocriter, sed perfecte possedit et excellenter. Nimis, ut puto, breviter dictum est quod intendo ; volo, sicut et debeo, latius explicare.

et fidelium

virtutum quidem omnium, sed præcipue humilitatis,

12 Vidi et ego frequenter, licet vitiis plenus, virtuosas personas : sed numquam recolo me vidisse, nec visurum arbitror in futurum, tam universalem excellentiam virtualem, sicut in hac virgine paten- B tenter ostendebatur. Et ut incipiamus a fundamento et condimento virtutum, humilitas videlicet tanta erat in ea, quod non modo vilissimo aut vilissimæ cuilibet subjici, non tantum omnium infima reputari optabat continue ; imo se causam omnium malorum, quæ alii patiebantur, firmiter æstimabat. Quapropter quandocumque cernebat mala culpæ vel pœnæ universalia vel particularia cujuscumque contra seipsam insurgens, dicebat : Tu omnium malorum istorum es causa : ab iniquitatibus tuis hæc cuncta procedunt : ergo recognoscas teipsam, et plora peccata tua coram pedibus Domini, donec merueris audire cum Magdalena, Dimissa sunt tibi peccata tua etc. Attende lector non modo humilitatem, sed humilatatis profundiorem radicem. Parum erat illi, ceteris subdi, cuilibet obedire, a quolibet patienter injurias sustinere : imo post hæc omnia non tantum secundum Salvatoris doctrinam, ancillam inutilem, sed præ ceteris et pro ceteris, ac (quod majus est) pro persecutoribus suis ream se accusabat coram Domino : sic non solum omnibus subditam, non tantum omnium infimam, imo reputabat se omnibus necessario debitricem. Hinc et licito et illi- C cito excluso judicio proximi, omnique reputatione propria procul pulsa, contemnendo seipsam tam ex cellenter *d*, sub pedibus omnium prosternebat. Cernis, lector, qualiter hic excludebatur ex toto superbia, qualiter amor proprius sapientissime vincebatur ; quomodo, quæ legem implet, dilectio proximi fortissime servabatur? Adspicisne caritatem et humilitatem, in eodem opere artificiosissime catenatas? Numquid tibi videtur hæc catena sufficiens ad superbissimum satanam capiendum et alligandum, prout testis Joannes adductus adjungit?

qua omnibus se subjecit

d

13 Verum quædam in dictis nunc forsitan movebunt te dubia, quæ tua de mente intendo abstergere, ne putes obscuritatem sociam falsitatis. Forte namque, quia superius dictum est, quod optabat cuilibet vilissimo subjici, et infima omnium reputari, hoc quia non est latius declaratum, aut non credis, aut vilipendis. Sed volo te scire, quod prologi totaliter mensuram excederemus, si cuncta quæ adducimus, vellemus particulariter declarare : sufficit quod in tractatu Legendæ, omnia latius inserentur. Verumtamen scito, hanc virginem omnibus et singulis de domo sua, etiam ancillæ inclusæ, pluribus rursum pauperculis et infirmis in hospitali decumbentibus, se voluntarie subjecisse ac obedisse diutius, nec unquam sine subjectione vivere voluisse, usque ad transitus sui horam, prout infra patebit latius in D Legenda. Quod infimam se reputaverit ceteris, satis est in proximo declaratum, ut æstimo : sed ut omnem de mente tua removeam scrupulum, scire te volo, quod aliquando ego ab ipsa petivi, qualiter fieri potuit, quod comite veritate, ipsa se causam omnium malorum quæ fiebant, computaret et fateretur. Quæ amplius suam conclusionem affirmans, dixit omnino sic esse, et addidit : Nonne, si ego essem igne divini amoris perfecte accensa, et Creatorem meum ignita mente orarem, ipse qui totus misericors est, faceret omnibus istis misericordiam, et concederet quod de igne qui in me tunc foret, omnes accenderentur? Et quid est illud quod impedit tantum bonum? certe non nisi peccata mea. Quia defectus non potest esse a Creatore, in quo nullus cadit defectus : oportet igitur quod sit ex me et a me. Super hoc autem, quando considero quot et quantas gratias mihi tam misericorditer est largitus, ut talis efficeret, sicut dixi ; et tamen propter iniquitates meas ego talis non sum, quod mihi satis clare ostenditur in malis quæ video ; irascor contra meipsam, et ploro peccata mea, quia non propter hoc despero, sed semper amplius spero, ut parcat mihi et eis. E

AUCT. RAYMUNDO CONFESS. et mala hominibus inflicta suis peccatis adscripsit

14 Hæc est illa locuta mihi maximo cum fervore : ego autem admirans novum modum humilitatis et caritatis simul servandæ perfecte, cum etiam videretur peccata notoria proximorum imputare sibi, licet aliquæ mihi replicationes occurrerent, silere malui, quam aliquid amplius replicare coram tanta magistra virtutum. Advertique, ac nunc disserendo magis adverto, humilitatem, fidem, spem, et reginam omnium caritatem, in hoc uno actu mirabiliter et excellenter concatenatas : humilitas enim faciebat, ut illa proximorum sibimet imputaret modo mirabili, et non illos contemneret : fides ostendebat ei, quam benignus et misericors esset Dominus et præstabilis super malitia peccatorum, ac etiam quam fructuosus sit ignis habitans in mentibus servorum Dei : spes confortabat eam, ut non obstantibus tot et tantis peccatis, confidens ad misericordiam implorandam accederet, tam pro se quam pro aliis. Et hæc omnia operabatur illa, quæ numquam excidit, caritas. Cum hoc erat ibi perfecta peccatorum contritio, simul et satisfactio cum lacrymis cordis et corporis : zelusque animarum eximius, et solicitudo superlaudabilis de universorum salute. Quid in præsentiarum tibi videtur, o bone F lector? Nonne in primo tibi adducto hujus sanctæ virginis opere, catenam virtutum adspicis grandem valde? Nunquid non clare nunc cernis, juste vocatum fuisse nomen ejus catenam seu Catharinam ; proprieque de ipsa in themate nostro dictum, quod habebat catenam magnam in manu sua? Sane quia duplicem ipsam diximus habuisse catenam, virtutum scilicet et fidelium animarum, ex quibus constat Ecclesia, quas ambas gestabat in mente cum magna perfectione ; forsitan tibi non videtur ostensum fuisse nisi de una, cum tamen, si adverteris, de utraque sit tactum.

tum fidei, spei et caritatis,

15 Verum ad clariorem eorum quæ dicuntur ostensionem, scire debes cum tantus erat ardor amoris, quem ad quemlibet fidelium, et multo plus ad universorum congregationem, gestabat in animo ; quod omnes cogitationes, locutiones, actus et tota ipsius vita pariter et intentio, nihil aliud resonabant aut sapiebant, nisi proximi compassionem et caritatem. Quis, obsecro sufficienter possit recitare eleemosynas, quas largiebatur pauperibus ; obsequium, quod impendebat infirmis ; devotionis et confidentiæ solatium, quo morientes consolabatur pariter et fovebat? Quis iterum possit numerare afflictorum consolationes,

AUCTORE RAYMUNDO CONFESSAR.

A consolationes, peccatorum conversiones, justorum confirmationes, malorum supportationes, omniumque ad se venientium caritativas attractiones, quibus simul et divisim proximorum salutem efficacissime procurabat? Quis rursus queat investigare fluvios lacrymarum, viscerosa suspiria, orationis instantiam, singultuosos gemitus, quibus sine intermissione die noctuque apud Sponsum suum, nonabsque sudoribus incredibilibus, laborarat, ut finem salutiferum singulis impetraret? In cujus rei testimonium audita est aliquando a pluribus testibus, dum esset in ecstasi, ex abundantia spiritus linguam corpoream movendo suum Sponsum silenter affari et dicere : Numquid, Domine, potero esse contenta, si quisquam ex his qui ad imaginem et similitudinem tuam creati sunt, sicut ego, pereat et de manibus meis auferatur? Ego nec unum ex fratribus meis volo quomodolibet perdi, qui tam naturæ quam gratiæ sunt mihi nativitate conjuncti. Et hostis antiquus, volo quod omnes amittat; tu autem lucreris omnes, ad laudem et gloriam nominis tui majorem. Melius enim mihi esset, quod omnes salvarentur, et ego sola, salva semper tua caritate, sustinerem pœnas inferni; quam si ego essem in paradiso, et ipsi omnes damnati perirent : quia major honor et gloria nominis tui erit, si primum accidat

B quam secundum. Responsumque ei est a Domino, prout secrete mihi confessa est : Caritas in inferno stare non potest, destrueret enim eum totaliter : facilius foret infernum destrui, quam quod caritas staret cum eo. At illa : Ubi tua veritas et justitia paterentur, omnino vellem ipsum esse destructum, vel saltem quod amplius ad ipsum nulla descenderet anima. Et si, salva unione caritatis tuæ, super os inferni ego ponerer ad claudendum, quod illuc amplius nullus ingrederetur; gratissimum mihi esset, ut sic omnes mei proximi salvarentur.

pro quarum salute æternis pœnis se offerebat,

16 Ex his potes, lector, patenter elicere, si non fallor, quod istis Deo gratis catenis duabus aureis, hæc virgo in mente circumdata et ornata erat feliciter et perfecte; nec est mihi fas omnia particulariter enarrare, ne convertam prologum in tractatum. Sufficit ad te reddendum benevolum et attentum, in genere tibi ruditer, sed veraciter, ejus excellentias expressisse. Scire tamen te cupio, quod si mecum vidisses et audisses quæ ipse vidi et audivi, adspexisses mentalibus oculis imitatricem humilitatis et puritatis virginis gloriosæ, asperitatis et paupertatis Joannis Baptistæ, pœnitentiæ ac paupertatis Mariæ Magdalenæ, veritatis et sanctitatis Joannis Evangelistæ. Vidisses siquidem in fide Petrum, in spe Stephanum, in caritatis sapientia Paulum, in patientia

et propter imitationem Sanctorum.

C Job, in longanimitate Noe, in obedientia Abraham, in mansuetudine Moysen, in zelo Eliam, in miraculis Heliseum. Cum Jacob siquidem contemplabatur, cum Joseph prædicabat futura, cum Daniele revelabat mysteria, cum David confitebatur die noctuque Altissimo. Non excedo, dum sic loquor, lector carissime, non excedo. Infra, dum legendo specifice invenies, quæ hic breviter dicuntur in genere, videbis nullum excessum hic positum. Enimvero imitari et ipsum Salvatorem et ejus gloriosam Genitricem, in quolibet Sanctorum invenire non est difficile ; nec est excedere, hoc referre. Non enim adæquat, qui suo modulo imitatur : nec in imitante requiritur necessario perfectio seu plenitudo ejus quem imitatur. Unde Doctor gentium, proprios provocans ad acquirendum perfectionem Christianam discipulos, inquiebat : Imitatores mei estote, sicut et ego Christi. In quibus verbis, si bene advertitur, non tantum ad sui, sed etiam ad Christi Jesu imitationem, cunctos fideles invitat. Quod scilicet dixi : Vidisses in fide Petrum etc. nullum noveris inconveniens inde se

Phil 3, 17

qui. In fide enim veraciter Petrus dici potest, quicumque perfecte possidet mentaliter fidem Christi, et sic de aliis. Quamvis in nostro proposito, Deo duce, infra percipies, virtutes præfatas atque combinatas cum Sanctis superius nominatis, tam novo et tam perfecto modo per hanc virginem sacram possessas mentaliter, quod omnis de hoc dicto admiratio, forsitan prius generata, de mente tua cessabit. D

17 Sufficit quod duplex fuit tibi catena ostensa, quarum qualibet satanas alligatur, quas habebat in manu sua, hic Angelus virginalis : qui per unam, scilicet virtutum catenam, cœlum ascendens; propter alterius catenæ, fidelium scilicet, operandam salutem, descendebat de cœlo. Ex duabus his catenis nullum mirum, si captivus redditur satanas, prout Joannes subjungit : quia nulli docto Theologo dubium est, quod regnum satanæ tantum est et non plus, quantum vitiosi homines voluntarie sibi tradunt. Nusquam namque, sua culpa damnatus et propria detentus damnatione, regnare posset sua virtute, nisi alterius vitium malorum mentes perversæ ipsius voluntatis imperio subjugaret. Unde scriptum est, quod ipse rex est super omnes filios superbiæ : a superbia siquidem sunt generati, super quos ipse regnat, quia nequaquam regnare posset, nisi prius per superbiam voluntas perverteretur. Regnum ergo E ejus non est ex virtute propria, sed ex alterius vitio: sicut autem regnum ipsius ex alterius, non ex sua mente, dependet; sic proculdubio regni ejusdem destructio magis in aliorum mentibus, quam in sua, fundatur : quapropter cuilibet vere volenti est facile, quantum ad se, destruere regnum ejus. Et dico volentem hic, quem gratia, quæ per Jesum Christum data est, facit volentem. Unde et ipse Magister et Dominus, cum pro culpa nostra delenda, et pro sua gratia in nos infundenda, se ad passionem et mortem videret appropinquare, dicebat discipulis pariter et Judæis : Nunc judicium est mundi, nunc Princeps hujus mundi ejicietur foras : quia scilicet adveniente gratia, quam ex illa passione meruimus, voluntates hominum factæ mediante gratia virtuosæ, regnum erant satanæ penitus destructuræ, ipsumque de suis habitaculis ejecturæ.

Hac duplici catena tenebat adstrictum dæmonem

Job. 41, 2

Joa 12, 31

18 Porro sicut mediante gratia per virtutes ejicitur, sic per easdem idem satanas alligatur. Anima quippe fidelis, in qua gratia residet, efficitur quotidie per augmentum meriti simul et gratiæ seipsa robustior et sancta, cum de manu fortis satanam adversantem, non solum ejicit, sed alligat pariter et occidit. Tanta namque gratia infunditur quandoque mentibus fidelium quorumdam, quod non solum de propriis mentibus, sed de alienis ejiciunt satanam : F et non tantum ejiciunt, sed precibus et meritis suis obtinent a Domino, quod satanas alligetur, ut scilicet non plus molestiæ possit inferre his a quibus ejectus est, quam expediat ipsorum saluti. Hinc rursus talibus quandoque datur a Domino tanta virtus, quod etiam de obsessorum corporibus dæmones ipsorum expellant : non quod magis sit de corpore expellere quam de anima, sed in conspectu hominum magis apparet corporalis curatio, quam mentalis : et Dominus sanctitatem talium sibi notam, cum in virtutum perfectione superabundat, vult etiam coram oculis hominum demonstrare, ut honor suus et salus hominum inde amplius augmentetur.

quem etiam sæpe ejiciebat.

19 Nunc ergo ad hoc, unde cœpimus, redeamus. Hæc sacra virgo, cujus gesta narrare intendimus, dante Deo catenam virtutum perfectissime possidens, catenamque animarum fidelium perfectissimæ caritatis vinculo secum ligans, utraque satanam ligabat : Cum prima potestatem ejus annihilans, ne posset

A posset aliquid supra se; cum secunda vero, ne posset aliquid nocere fidelibus, et potissime his, quos ipsa in Christo genuerat, quantum cupit; sicut infra luce clarius concedente Altissimo, patefiet. Vere igitur et proprie dictum erat, quando dicebam cum Evangelista Joanne superius: Vidi Angelum descendentem de cœlo, habentem clavem abyssi, et catenam magnam in manu sua. Addiditque, Et apprehendit draconem, qui vocatur diabolus et satanas, et ligavit eum per annos mille. Hic amplius non insto, ne diutius protraham: sed obsecro, lector, nota, et Deo duce videbis inferius, qualiter hæc omnia verba verificabuntur de hac superlaudabili virgine, potissime si principium ejus cursus, medium, et finem adverteris diligenter. Hæc igitur quantum Dominus docere dignatus est, sint pro voce spiritualis Aquilæ ad nostrum propositum concludenda. Nunc ad narrandum gesta hujus sacræ virginis procedamus.

adeo ipsa etiam Angelo Apocalyptico possit comparari.

ANNOTATA

a Joannes Evangelista, *passim comparatus* Aquilæ, *uni ex quatuor mysticis animalibus, propter sui Evangelii sublimitatem.*

B b Sena vetus, civitas Virginis, *antiquo appellata titulo, sacram eidem habet ædem Metropolitanam: creditur que jam inde a tempore Constantini Magni, eidem dedicasse templum Minervæ, quod ipso in loco magnificæ hujus basilicæ steterat.*

c *Hæc erat seculi istius inscitia.* Κατὰ *enim Græce, præpositio est, idem valens quod* secundum: καθ' ὅλον, secundum universum, *unde* Catholicus *dicitur, qui secundum universæ ecclesiæ sensum credit et docet. Ceterum Græci Sanctam Martyrem, a cujus intuitu et veneratione nomen istud commune factum est pluribus,* Αἰκατερίναν *appellant, in antiquis MSS. Latinis* Ecatherina *legitur: nec facile nominis sic scripti veram reddere etymologiam ex Græco possis.*

d *Addebantur hæc verba*, contemptum proximi perfecisse contemnebat, *quæ tantisper expunximus, donec occurrat lectio sanior.*

ALTER PROLOGUS.

Dixit David filius Isai, dixit vir cui constitutum est de Christo Dei Jacob, egregius Psalmista Israel, ut habetur secundo Regum vicesimo tertio capite, Dixit, inquam, in Psalmo, in quo introducit primogenitum in orbem terrarum, Scribantur hæc in ge- [Ps. 138, 16]
C neratione altera, et populus qui creabitur, laudabit Dominum. Et sanctus Job dum sanctam resurrectionem prophetare intenderet, exclamabat: Quis mihi tribuat, ut scribantur sermones mei? quis mihi det, ut exarentur in libro stylo ferreo, et plumbi lamina, vel celte sculpantur in silice? Ex quibus verbis sacrarum Scripturarum intellector clare potest percipere, quod illa quæ cedunt in divini nominis honorem et laudem, ac in veram et communem utilitatem omnium hominum, non sufficit si loco et tempore præsentibus revelantur aut recitantur: sed ut omnibus nota sint, tam præsentibus quam futuris, scripturæ sunt commendanda. Et quia juxta Salomonis sententiam: Generatio præterit, et generatio advenit; indignum foret, si generatio tantum una perciperet quod omnibus est salubre; ac insuper si divinæ sapientiæ opera, quæ debent perpetuo collaudari, brevi temporis cursu commendarentur tantummodo. Hinc motus est Moyses ad scribendum creationis principium, et gesta Patrum primorum et novissimorum usque ad sua tempora exclusive. Hinc Samuel, hinc Esdras, ceterique Prophetæ sacras historias conscripsere, propheticaque dicta scripturæ diligenter commendavere. Hinc et ipsi sancti Evangelistæ, qui, quantum ad dignitatem, inter Historiographos obtinent primum locum, non tantum prædicare, sed Evangelium scribere meruerunt. Hinc etiam uni eorum vox magna dixit: Quod vides, scribe in libro. D

[Job. 19, 23] [*Hæc vita cur scripta sit?* Eccle. 1, 4]

AUCTORE RAYMUNDO CONFESSARIO

21 Hinc igitur et ego frater Raymundus de Capua, in seculo dictus de Vineis, Ordinis Fratrum Prædicatorum humilis magister et servus, ex mirabilibus quæ vidi pariter et audivi, rationabiliter imo necessario motus, gesta cujusdam sacræ virginis, Catharinæ nomine, de civitate Senensi in regione Tusciæ ortæ, miranda simul et imitanda, quæ voce prædicavi, scripturæ commendare decrevi; ut secula non tantum præsentia, sed etiam futura, perceptis his virtutibus admirandis, quæ magnus et super laudabilis Dominus operatus est in hac virgine, tunc gratiosa, sed nunc indubitantissime gloriosa, laudent ipsum in Sanctis et in virtutibus ejus, ac benedicant secundum multitudinem magnitudinis ejus; simulque accendantur ad eum totis viribus super omnia diligendum, eique soli tam interius quam exterius serviendum, necnon et in servitio ejus usque in finem constantissime permanendum. Protestor autem cuilibet qui leget hunc librum, quod teste ipsa Veritate, quæ nec fallit nec fallitur, nihil fictum, nihil adinventum inseritur in eo; nec, saltem in substantia rei gestæ, quantum mea fragilitas investigare potuit, quomodolibet falsum. Ut autem fides adhibeatur his quæ dicentur præstantior, in quolibet Capitulo ponam, unde ac qualiter habui ea quæ narro; et videat quilibet, unde hausi, quæ pro animabus potandis in hoc libello propino. Verum ut in Trinitatis nomine cuncta fiant, in tres partes hunc librum divisi pro indagatione agiliori. Prima pars continebit ortum et infantiam ejus ac puellarem ætatem, quousque fuit a Domino desponsata inclusive: secunda pars continebit tempus conversationis ejus, a desponsatione usque ad transitum ejus: tertia vero pars ultimum finem ejus, cum aliquali tempore præcedente ac miraculis, quæ acciderunt tunc et post obitum ejus, quibusdam, non omnibus: quia nimis magnum oporteret volumen conficere, nec posset nostris temporibus terminari. Deinde liber divinæ doctrinæ illius sive Relationum dialogi cum XXI orationibus ipsius. Sicque concedente Deo, terminabitur totum opus, ad laudem Trinitatis excelsæ, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

[Apoc. 1, 11] [*qua fide?*] E [*quo ordine?*]

DISTRIBUTIO PARTIUM.

F *Quæ hic ad finem promittuntur, quia ad historiam nihil faciunt, potuerunt in editione Coloniensi requiri: hic solum noto, inter dictas orationes, unam esse numero decimam sextam, cui in editione Brixiensi anni* MCCCCXCVI *assuta est clausula, prorsus ad eam rem aliena importunitatis et styli differentiis, qua fingitur S. Catharina de Virginis Deiparæ Conceptione loqui ad Patrem æternum, et fateri, quod ea conceptio fuerit maculata ut ceterorum hominum; sic tamen ut mox superveniens gratia maculam absterserit. Ast in hoc Coloniensi, quæ desumpta est ex ipso Fr. Raymundi autographo, Maurbaci in Austria apud Patres Carthusianos asservato, adeoque nulli suspicioni interpolationum tam turpium obnoxio, tale nihil reperitur. Ipsum vero figmentum, utrique sanctissimæ Virgini injuriosissimum, eo dumtaxat esse excogitatum a Vincentio Bandello de Castro-novo, ut opinantur quidam, certe ab aliquo pertinaci immaculatæ Conceptionis obtrectatore, ut auctoritati revelationis de eadem ad D. Brigittam factæ similis auctoritas opponi videretur;*

[*Quid hic omissum?*]

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

A *tur; ostendit egregius quidam Sacerdos Parthenophilus, editis ad honorem Mariæ Virginis operibus clarissimus, pro ejusque integerrima puritate pugil invictus, non solum scribendo sed etiam patiendo probatus; idque in libello, cui titulus,* Vindiciæ S. Catharinæ Senensis, a commentitia revelatione, eidem afflicta contra Immaculatam Conceptionem B. Mariæ, *excuso Lovanii anno* 1663; *ubi licebit inanissimi commenti vanitatem multimodis redargutam legere. Nunc Vitam hanc in Capita nobis congrua divisuri, hic subter repræsentamus titulos, in quos ipse Raymundus sui hujus operis partes singulas subdivisit.*

PRIMA PARS.

In qua tractatur de ejus progenie, et de his quæ contigerunt erga ipsam antequam exiret in publicum.

Cap. I De parentibus ejus et ipsorum conditione.

II De ortu ac infantia ejus, et mirabilibus quæ in ipsa sunt ostensa.

III De voto Virginitatis per eam emisso, et de his quæ contigerunt usque ad ætatem nubilem exclusive.

IV De fervoris remissione, quam pro augmento gratiæ Deus permisit: et de forti patientia qua multas injurias in domo propria pertulit propter Christum.

B V De victoria quam habuit contra persequentes, tam per columbam quam vidit pater ejus, quam per visionem B. Dominici.

VI De austeritate pœnitentiæ ejus; et de persecutione, quam propter hoc passa est a propria genitrice.

VII De ultima victoria, quam habuit in balneo: et qualiter suscepit habitum B. Dominici diu desideratum.

VIII De origine ac fundamento religiosi status Sororum de Pœnitentia B. Dominici, et unde processit modus vivendi earum.

IX De mirabili ejus profectu: et quod huic Virgini credenda sunt cuncta, quæ de gratiis sibi factis a Domino suis Confessoribus recitabat.

X De doctrina notabili, quam Dominus in principio ei dedit: et de aliis doctrinis, in quibus ipsa vitam suam fundavit.

XI De mirabili victoria tentationum, per quamdam aliam doctrinam ei a Salvatore datam: et inaudita familiaritate, quam habuit cum ipso Domino Salvatore.

XII De mirabili desponsatione ejus, qua fuit a Domino desponsata per annulum in fide.

SECUNDA PARS.

De conversatione S. Catharinæ cum hominibus: et qualiter ostensa sunt mundo dona, quæ acceperat in secreta clausura.

Cap. I. Qualiter Dominus mandavit, quod inciperet cum hominibus conversari.

C II De mirabilibus actibus, quos exercuit; et de miraculis, quæ contigerunt in principio conversationis ejus cum hominibus.

III De miris quæ gessit subveniendo necessitatibus egenorum.

IV De mirabilibus factis, quæ fecit serviens necessitatibus infirmorum.

V De singulari modo vivendi, et qualiter refelluntur murmuratores de jejunio hujus sacræ Virginis.

VI De mirabilibus excessibus mentis ejus: et magnis revelationibus, ei factis a Domino.

VII De quibusdam miraculis, operatis divinitus per hanc almam Virginem, circa salutem animarum.

VIII De quibusdam miraculis, circa corporum humanorum vitam vel sanitatem, per sacram Virginem actis, dum ageret in humanis.

IX De miraculis per hanc Virginem operatis, circa liberationem obsessorum a dæmonibus.

X De dono prophetiæ, quo hæc Virgo vigebat: et quomodo per illud plures liberavit a periculis utriusque hominis.

XI De miraculis, quæ Dominus per sacram Virginem operatus est in rebus inanimatis.

XI De hujus sacræ Virginis frequenti Communionis sumptione: ac de miraculis quæ fecit ei dominus, tam circa Venerabile Sacramentum, quam circa Reliquias Sanctorum.

D

TERTIA PARS.

In qua recitatur obitus sacræ hujus Virginis, et miracula post facta.

Cap. I De testibus qui fuerunt præsentes in obitu ejus, et informaverunt auctorem, qui et quales fuerint.

II De his quæ contigerunt per annum cum dimidio ante obitum sacræ Virginis: et de martyrio quod sustinuit a dæmonibus, de quo tandem mortem incurrit temporalem.

III Qualiter hæc sacra Virgo cupiebat dissolvi et esse cum Christo: ut probatur per unam orationem, quam fecit et posuit in fine libri, quem ipsa dictavit; cujus libri epilogus una cum dicta oratione ponitur de verbo ad verbum in Latino, sicut ipsa dixit in vulgari.

IV De transitu ejusdem sacræ virginis Catharinæ de Senis: et de sermone, quem ante transitum suum fecit filiis et filiabus, quos et quas in Christo genuerat tam in genere quam in specie, ipsos omnes et singulos instruendo: et de visione quæ in hora transitus ejus fuit ostensa cuidam matronæ feminæ.

V De forti patientia, quam hæc sacra Virgo in omnibus factis suis, a prima ætate usque ad mortem inclusive, ostendit manifeste: per quam clare probatur ipsam dignam esse nomine sanctitatis in Ecclesia Dei militante, ex quo tot gloriosis triumphis decoratur in Ecclesia triumphante. In quo Capitulo epilogatur quasi quicquid dictum est supra propter fastidiosos lectores: et ut siquis non potest totam Legendam habere, hoc Capitulo habito substantiam quasi percipiat totius Legendæ. E

VI De signis et miraculis quæ operatus est Dominus post obitum sanctæ Virginis, tam ante sepulturam ejus quam post: videlicet de illis quæ sciri potuerunt per me, quia multa sunt facta, quæ non fuerunt notata.

PARTIS PRIMÆ

CAPUT I.

Natales S. Catharinæ, pueritia pie traducta, Christus spectatus, solitudo petita, votum virginitatis emissum.

Fuit vir unus in civitate Senensi regionis Tusciæ, nomine Jacobus, cujus pater vocatus est more illius patriæ vulgariter, Benencasa: et erat vir ille simplex et absque dolo et fraude, ac timens Deum, recedensque a malo. Hic orbatus parentibus, uxorem accepit de civitate sua, nomine Lapam *a*, feminam siquidem omnino alienam a quacumque malitia hominum modernorum, quamvis in factis domesticis et familiæ satis solertem, prout manifestum est omnibus noscentibus eam, cum adhuc vivat in corpore. Hi sic matrimonialiter conjuncti, et in simplicitate uniti, quamvis plebeii, rebus tamen temporalibus juxta conditionem propriam abundabant, et de satis laudabili popularium genere orti erant. Benedixitque dominus F Lapam, et fœcunditate ipsam adimplens, tamquam abundantem vitem constituit in lateribus domus Jacobi viri sui: nam quasi omni anno filium aut filiam pariebat, et sæpe gemellos aut gemellas concipit et peperit Jacobo supradicto.

Jacobo Benencasæ Cap. 1

uxorem Lapam habenti,

24 Cujus quidem Jacobi singulares laudes non arbitror justum omittere, ex quo, ut pie creditur, jam ad portum pervenit felicitatis æternæ. Refert etenim mihi præfata Lapa, quod, tantæ fuit æquanimitatis, et ita moderatus in verbo, quod quacumque occasione data turbationis seu tribulationis, numquam verborum excessus procedebat ex ore ejus: imo quando ceteros de familia sua amaricatos videbat et amara verba proferre, mox consolabatur quemlibet hilari vultu, dicens: Eia, ut bene sit tibi, non turberis, non loquaris talia, quæ non decent nos loqui. Addiditque dicta Lapa, dum semel quidam ejus concivis, contra omne debitum justitiæ malitiose opprimeret eum, petendo maximam summam quam nulla ratione debebat; et amicorum potentia calumniisque simplicem virum adeo supplantando vexaret, quod deduxerat eum quasi ad perditionem omnium bonorum suorum;

viro mansueto

numquam

A numquam tamen potuit sustinere, quod coram ipso quisquam calumniatori suo detraheret aut malediceret quoquo modo; imo ipsam Lapam illi maledicentem, redarguebat, dulciter dicens: Sine, carissima, ut bene sit tibi, sine eum; Deus ostendet illi errorem suum, et erit defensor noster. Quod postmodum rei probavit eventus. Nam quasi miraculose manifestata est veritas: et ille pœna docente didicit, quantum erraverat ex persecutione injusta.

omnis obscœnitatis osori,

25 Hæc præfata Lapa retulit mihi seriose, cui omnem idcirca fidem adhibeo quia prout omnibus constat noscentibus eam, tantæ simplicitatis est adhuc octogenaria, quod etiam si vellet, nesciret talia mendacia fingere. Quamvis etiam omnium, qui noverunt dictum Jacobum, commune testimonium sit, ipsum fuisse virum simplicem, rectum, recedentemque a malo. Denique tanta erat hujus patrisfamilias modestia in loquendo, quod familia tota, et potissime feminei sexus, in schola ejus edocta, nec loqui, nec audire poterat sermones indecentes et inhonestos. Unde cum quædam ejus filia, vocata Bonaventura, de qua infra mentio fit, nupsisset cuidam juveni, Nicolao vocato, civitatis ejusdem; qui parentibus carens, juvenum coætaneorum suorum conversationem habebat; illique, sicut effrænes in lingua, sæpius inhonesta verba proferebant, et ipse cum eis; B Bonaventura tantam inde concepit tristitiam, quod languorem incurrit, ita ut quasi ad sensum quotidie amplius macilenta efficeretur et debilis. Cujus ægritudinis causam cum vir post aliquot dies ab ipsa requireret, seriose illa respondit: Ego in domo patris mei talia verba non consuevi audire, qualia hic quotidie audio, nec sum sic a parentibus meis nutrita. Unde scias pro certo, quod si talis inhonestas loquelæ non auferatur de domo ista, in brevi videbis me defunctam. Quod ille percipiens et admirans, ædificatus melius tam de parentibus quam de filia ejus conjuge; prohibuit sodalibus suis, ne amplius coram ipsa talia loquerentur: quod et factum est: sicque modestia et honestas domus Jacobi sæpefati, immoderantiam et inhonestatem domus Nicolai generi sui correxit. Porro dictus Jacobus artem exercebat componendi seu faciendi colores, quibus panni lanei seu lanæ tinguntur. Unde tam ipse quam filii ejus, patria in illa tinctores vocabantur. Unde nimis mirabiliter factum est, quod filia tinctoris, efficeretur sponsa cœlestis Imperatoris, prout ipso præstante, patebit infra. Hæc autem quæ in hoc Capitulo C retuli, partim fere illi toti civitati, aut magnæ ipsius parti sunt nota, partim habui ab ipsa sacra virgine, et a dicta Lapa ipsius genitrice, quædam a pluribus religiosis et secularibus, qui fuerunt vicini, noti vel consanguinei Jacobi prædicti.

et liberos caste educanti

conditione tinctori,

CAP. II Gemellæ nascuntur:

26 Cum prædicta Lapa, quasi apis fructuosa, frequenter pariendo, filiis ac filiabus alveum viri sui Jacobi adimpleret, prout superius dictum est: accidit superna dispensatione, ipsam concipere, circa finem temporis *b* partus sui, et parere prolem geminam seu gemellam, quam oportebat ex prædestinatione æterna coram divinis aspectibus præsentari, prout rei probavit eventus. Peperit ergo filias duas, sexu fragiles, sed fragiliores, ut tunc apparebat, corporis robore; sed tamen firmas in supernæ majestatis conspectu. Has ut aspexit diligentius ipsa, quæ partum ediderat; considerans se non posse ambabus in lactis nutrimento sufficere, deliberavit alteram alteri nutrici committere, alteram vero alendam proprio lacte retinere. Domini autem nutu factum est, ut illam apud se nutriendam eligeret, quam Dominus in sponsam elegerat ab æterno. Accepta igitur sacri baptismatis gratia per utramque, quamvis ambæ forent de numero electorum, præelecta tamen vocata est Catharina, reliqua vero Joanna est dicta. Hæc ultima, quia cum gratia baptismi gratiæ nomen acceperat, in illa gratia evolavit ad cœlum; in brevi namque de medio sublata est; Catharina proprie genitricis ad ubera remanente, ut tandem catenam ad cœlum traheret animarum. Porro Lapa tanto diligentius remanentem filiam enutrivit, quanto præ sorore defuncta electam solam apud se remansisse considerabat: sicque factum est, ut ipsa mihi sæpe retulit, quod super omnes filios et filias hanc dilexit. Narrabat siquidem, quod propter frequentes conceptiones, nullum ex filiis potuerat proprio lacte nutrire: hanc autem ideo usque ad finem nutrivit, quia quousque tempus nutrimenti ejus completum est, non est conceptio subsecuta; ut videlicet in illa filia inducias pariendi haberet, et ad finem partus appropinquaret, quæ finem omnis perfectionis deberet attingere simul et adipisci, quasi fuerit terminata. Constat namque, id quod per agentem primo intenditur, executioni operis ultimo demandari. Lapa vero hæc, post editam Catharinam, semel tantummodo peperit quamdam Joannam; quæ defunctam Catharinæ sociam suscitavit, et finis impositus est partui ejus, postquam viginti quinque pepererat.

quarum altera B. Catharina

D *AUCT. RAYMUNDO CONFESS.*

lactatur ab ipsa matre

27 Educata igitur hæc Deo dicata puella, et post lac patris cibo assumpto; dum per semetipsam jam E ambularet, tam grata cœpit esse cunctis eam videntibus, et tam prudentia verba proferre, quod mater vix poterat eam tenere in domo. Rapiebat enim eam unusquisque vicinorum et consanguineorum, et ad domum propriam ducebant, ut audirent prudentula verba ejus, et gratissimæ ejus infantilis lætitiæ consortio fruerentur: ita ut ex quadam lætitia excessivi solatii, proprium nomen ei auferrent, et non Catharinam, sed Euphrosynam *c* vocarent, quo instinctu, ignoro. Sed ipsa quandoque postmodum reputavit, ut infra patebit, mysterium; quando scilicet S. Euphrosinam proposuit imitari. Ego autem puto, quod infans hæc in suis locutionibus infantilibus utebatur quandoque quibusdam vocabulis, quæ appropinquabant vel concordabant cum hoc vocabulo Euphrosyna, et idcirco quasi ejus verbula repetentes, ipsam sic nominabant; quidquid tamen fuerit, aperiendo quod jam in infantula germinabat, quod fructificavit postmodum in adulta. Sapientia siquidem et prudentia sermonum ejus, necnon et dulcedo sanctæ conversationis ejus, non posset nec lingua nec calamo facile recitari; soli, qui experti sunt, hoc noverunt. F Et ex abundantia cordis hoc sum coactus hic inserere, quod habebat nescio quid energiæ, non tantum vivæ vocis actus ipsius, sed et conversationis convictus; quo mentes hominum adeo trahebantur ad bonum et delectabantur in Deo, quod omnes excludebantur tristitiæ de cordibus conversantium cum ea; sed et omne mentale tædium pellebatur, omnisque memoria cujuscumque recedebat angustiæ, ex quo sequebatur tanta et tam inusitata mentis pacatio, quod quilibet de se ipso admirans, gaudebat novo modo gaudendi, mentaliterque clamabat, Bonum est nos hic esse, faciamus hic tria tabernacula permansura. Nec mirum, quia indubie ille invisibiliter ibi erat latens sub pectore sponsæ suæ, qui transfiguratus in monte, Petrum coegit ad verba similia exclamandum.

et ab infantium hilaritate ... cognominatur Euphrosyna

28 Porro redeundo ad id unde sermo digrediens inchoavit; infantula hæc crescebat et confortabatur, Spiritu sancto et divina sapientia cito implenda. Cumque quinquennium peregisset vel circiter, edocta salutationem Angelicam Virginis gloriosæ ipsam repetebat frequentius; et cœlitus inspirata, cœpit ascendendo seu descendendo per gradus, ad quemlibet gradum flexo geniculo, semel beatam Virginem salutare; prout ipsamet in secreto confessionis mihi, dum offerret se materia, est confessa. Factumque

est

A est, ut quæ verba hominibus grata prius protulerat, nunc grata verba Deo inciperet frequentius et devote proferre, ac de visibilibus ad invisibilia se tendere modo suo. His igitur devotis actibus taliter inchoatis et proficientibus omni die; voluit tandem misericordiæ Dominus, devotionis ejus præludia quædam visionibus gratiosis et mirabilibus decorare, ut provocando ipsam ad [illegible] charismata meliora simul ostenderet, in quam altam cedrum erat hæc plantula parva producenda, ac irrigationibus sancti Spiritus provehenda.

[illegible]

29 Contigit siquidem circa sextum suæ ætatis annum, puellam hanc una cum parvo Stephano germano suo, qui eam ætate modica præcedebat; ire ad domum Bonaventuræ sororis ipsorum, de qua supra facta est mentio, quæ cuidam nupserat Nicolao; ut quædam [illegible] ex parte communis genitricis Lapæ deferrent vel dicerent, prout est moris matrum familias, nuptas filias visitare ac inquirere per se vel per alios, si cuncta sint prospera erga eas. Cumque peracto jussu, de domo dictæ sororis revertentes, ad propriam transirent per quemdam descensum, quæ vocabulo vulgi dicitur, Valle Piatta, puella sacra levatis oculis, ex opposito, videt, supra caput ecclesiæ Fratrum Prædicatorum, in aere quemdam thalamum pulcherrimum, ornatum regaliter cum decore, in quo Salvator mundi Dominus Jesus Christus in B throno Imperiali sedebat, indutus Pontificalibus vestibus, habens in capite tiaram, seu monarchicam et papalem mitram: erantque cum eo Apostolorum principes Petrus et Paulus ac beatissimus Evangelista Joannes. Quod cum illa stupens intueretur, fixit pedes; et irreverberatis obtutibus Salvatorem suum aspiciebat utriusque hominis oculis amorose. At ille, qui ob hoc se tam mirabiliter ostendebat, ut misericorditer traheret amorem ejus ad se; majestatis oculos defigens in eam, amorosissime subridens, extenta dextera super eam, munus ei benedictionis suæ æternæ, facto signo salutiferæ Crucis, juxta Prælatorum consuetudinem, contulit gratiose.

a Christo se spectabilem præbente

benedicitur

30 Cujus doni fuit adeo efficax gratia, quod mox mente rapta, et transformata in eum quem cum dilectione videbat; non modo itineris, sed quasi totaliter sui oblita, in via publica penes homines et animalia sæpissime transeuntia, infans naturaliter pavida, oculis autem elevatis ac capite immobilis, permanebat: permansissetque indeficienter haud dubium, nisi per alium coacta fuisset et tracta, donec visio illa durasset. Verum dum hæc sic agerentur a Domino, Stephanus puerulus germanus ejus, qui comi- C tabatur, ipsa remanente, processit in suo descensu solus per aliquod spatium, putans illam venire post se: sed cum post modicum advertisset, ipsam non sequi nec esse propinquam; vertens se, vidit sororem suam longe post fixo gressu respicientem in altum; ingeminatisque vocibus clamans, vocabat eam. Porro nec illa respondente nec attendente ad ipsum, retroversus et ad ipsam appropinquans, continuabat clamores. Sed cum nihil sic quidquam proficeret, manibus traxit eam, dicens: Quid facis tu hic? Quare non venis? Illa vero quasi de gravi somno evigilans, demissis parumper oculis, dixit: O si videres quæ video, ab hac tam dulci visione me nullatenus excitans impedires. Et hæc dicens, oculos iterum reduxit in altum: sed jam visio illa disparendo ex toto cessaverat, sicut voluntas fuerat apparentis. Quod illa ferre non valens absque doloris aculeo, lacrymis cœpit vindicare se de seipsa, dolens quod oculos demisisset.

et in extasi permanet:

31 Ex illa autem hora cœpit parvula canescere, virtutum et morum maturitate ac sensu mirabili; ita ut actus sui non pueriles, nec etiam juveniles, sed venerandæ senectutis potius viderentur. Accensus siquidem jam erat in corde ipsius ignis divini amoris cujus virtute intellectus illustrabatur, voluntas fervebat, confortabatur memoria, et exteriores actus legis divinæ regulam in omnibus prætendebant. D Prout enim mihi nimis indigno ipsa humiliter est confessa, in secreto illo tempore vitam et mores sanctorum Patrum Ægyptiorum, necnon et gesta quorumdam Sanctorum et potissime B. Dominici, nullo tradente hominum nullaque præcedente lectione, sola sancti Spiritus infusione, didicit et cognovit: tantusque menti ejus ardor inhæserat, imitandi vitam eorum et actus, quod nihil aliud poterat cogitare. Hinc provenere in sacra puella quamplurimæ novitates, quæ cunctos cernentes in admirationem ducebant. Quærebat enim latibula; et secrete quadam chordula suum corpusculum flagellabat. Orationibus ac meditationibus, jocis ex toto relictis, assidue intendebat. Taciturna, contra morem puerorum, efficiebatur quotidie amplius, et corporalem cibum minus solito capiebat; cujus oppositum in crescentibus pueris solet accidere. Hoc exemplo quamplures puellæ ejus coætaneæ motæ, ad ipsam congregabantur, audire gestientes salutifera verba ejus, et juxta suum modulum imitari sancta opera ejus: unde et factum est, quod omnes illæ cum ea in quodam domus ejus loco secrete adunabantur, et cum ea pariter se flagellabant, ac juxta mensuram per ipsam impositam, E orationem Dominicam ac salutationem Angelicam repetebant: quæ omnia, ut infra patebit, erant præsagia futurorum.

gesta sanctorum divinitus discit:

cum æqualibus orationi et flagellationi vacat,

32 His virtuosis actibus mirabilia Dei non defuere: nam prout mater ejus mihi sæpius recitavit, et ipsa per me secreto requisita negare non potuit, frequentissime, imo ut plurimum, ascendendo et descendendo gradus domus paternæ, per aerem visibiliter ducebatur, nec gradus ipsos pedibus contingebat; ita ut mater ipsa de casu frequenter se asserat timuisse, videndo eam tam velociter gradientem. Hoc autem potissime accidebat, cum volebat fugere consortium aliorum, et singulariter masculorum. Puto vero, quæ quia (ut superius dictum est) ipsa in principio delectari solebat dicere salutationem Angelicam, ascendendo et descendendo ad quemlibet gradum, ideo singulariter in ascensu et descensu graduum, hoc miraculum apparebat.

et per gradus scalarum mirabiliter fertur:

33 Postremo, ut huic capitulo finem imponamus, quia (ut superius dictum est) ex pura revelatione actus et vitam sanctorum Patrum Ægyptiorum didicerat, summe accendebatur ad ipsos totis viribus imitandum: unde, sicut ipsa mihi confessa est, in F illa ætatula nimis ardenter eremum concupivit, nec poterat cogitare viam, per quam posset desiderium suum adimplere. Quia enim non erat desuper ordinatum ut in eremo habitaret, imbecillitati propriæ naturæ relinquebatur in hoc; nec valebat plus circa hoc cognoscere, quam daret industria infantilis. Sicque factum est, quod desiderio cum ætatis fragilitate pugnante, vicerit quidem desiderium, sed non obtinuerit perfectam victoriam. Nam ex vehementia desiderii quodam mane cogitans eremum quærere, puerili providentia de unico sibi tantum pane providit; vadensque sola usque domum sororis nuptæ, quæ portæ civitatis propinqua erat, ipsam portam, quæ S. Asani *d* dicitur, quod numquam alias fecerat, egressa est; indeque progrediens per cujusdam descensus declivum, nec adunatas ibi habitationes sicut in civitate videns, putabat se jam esse deserto propinquam. Cumque aliquantulum remotius processisset, tandem quamdam speluncam sub rupe una reperit sibi gratam: quam lætanter ingrediens, æstimabat se optatam jam eremum invenisse. Ille, quem sibi arridentem et se benedicentem aspexerat longe prius, verorum desideriorum sanctorum acceptor Deus, quamvis non disposuisset illam vitam duci debere

deserta urbe,

A bere per sponsam suam, non tamen dimisit actum illum absque signo suæ gratæ acceptationis transire : nam mox ut cœpit orare ferventer, elevata est a terra paulatim in altum, et ascendit tantum, quantum speluncæ altitudo permisit, sicque stetit usque ad horam nonam. Ipsa vero putabat, pro tunc hoc sibi accidere ex insidiis inimici, quasi jam et orationem et eremi desiderium vellet suis fraudibus impedire; propter quod constantius ac ferventius conabatur orare.

in specu latens a terra levatur.

34 Demum circa horam, qua filius Dei positus in cruce nostram consummavit salutem, sicut ascendit, sic descendit : et inspirante Domino intellexit, tempus illud nondum affuisse; quodque suum corpusculum pro Domino affligere oporteret, nec paternam domum ipsam relinquere vellet Dominus tali modo : qua ex causa, eodem quo fuerat ducta spiritu, retrocessit. Sed dum egressa fuisset, et se solam cerneret, ac viam fragilitati suæ nimis prolixam usque ad portam civitatis aspiceret; metuensque quod parentes quasi perditam æstimarent, orans se Domino commendavit. Mox autem, ut ipsa cuidam *e* Lysæ cognatæ suæ retulit, brevi temporis spatio B Dominus eam per aera deferens, in portam civitatis absque quacumque læsione deposuit. Quæ festinans ad domum propriam est reversa : sed credentibus parentibus quod de domo sororis nuptæ rediret, totum quod factum fuerat, mansit absconditum, quousque ipsa in provecta ætate posita, hæc suis Confessoribus revelavit. De quorum numero, ultra mea merita, ego fui, vocatione novissimus simul et merito. Sane omnia quæ in hoc capitulo continentur, pro majori parte Lapa mater ejus me docuit. Pro aliqua autem parte, singulariterque pro hac parte extremi, ipsa sancta Virgo me informavit, et præfata Lysa, ut dixi; quamvis de omnibus supradictis, præter ultimum, multiplex habuerim testimonium, tam primi Confessoris sui, qui fuit nutritus a puero in domo parentum ipsius, quam etiam plurimarum matronarum fide dignarum, vicinarum et consanguinearum eorumdem parentum virginis hujus sanctæ.

e

et in urbem refertur.

CAP. III

35 Tanta fuit (ut supra parumper est tactum, virtus et efficacia visionis in præcedenti Capitulo recitatæ, quod mox totaliter de corde sacræ infantis fuit omnis mundanus amor radicitus extirpatus, in fixusque in ejus mente amor sanctus et unicus, unici filii Dei et Virginis gloriosæ matris, Domini nostri Jesu Christi. Quamobrem omnia reputabat ut sterC cora, dummodo ipsum tantum lucrifaceret Salvatorem. Cœpitque non nisi docente Spiritu sancto intelligere, quod omnis puritas Creatori, mundo corde simul et corpore, *f* servari debuerat : propter quod ad puritatem virgineam toto cordis desiderio anhelabat. Cogitavit igitur, et Deo revelante cognovit, quod sacratissima Dei genitrix fuit prima, quæ adinvenit vitam virgineam, et quæ Deo suam vovit virginitatem. Unde cœpit ad ipsam recursum habere super hoc : et dum septennium curreret, non quasi septennis, sed quasi septuagenaria, mature ac diu deliberavit super hujus voti emissione ; orans continue ipsam Reginam Virginum simul et Angelorum, quatenus eam misericorditer adjuvando, dignaretur sibi a Domino impetrare perfectam spiritus sui directionem, qua mediante faceret id quod gratius esset Domino, ac efficacius pro animæ suæ salute ; proferens semper coram ea desiderium suum, quo anxie affectabat vitam ducere Angelicam simul et virginalem. Fervebat quotidie amplius in corde puellæ canæ Sponsi æterni amor, ardenter stimulans mentem ejus, et ad cœlestem vitam sine cessatione invitans. Quod cum prudentissima puella sapienter perpenderet, spiritum nolens extinguere, qui sibi jam quod petierat, liberaliter per ascensionem desiderii porrigebat; quadam die secretum eligens D locum, in quo nullo audiente, posset etiam altius verba proferre; flexis utriusque hominis genibus, sic est beatam Virginem devotisssime ac humiliter allocuta : O beatissima ac sacratissima Virgo, quæ prima inter mulieres Domino virginitatem perpetuo devovens consecrasti, a quo tam gratiose facta es mater unigeniti Filii ejus; tuam ineffabilem pietatem exoro, ut meis meritis non attentis, nec exiguitate mea considerata, digneris mihi tantam gratiam facere, quod in sponsum mihi des illum, quem totis animæ meæ visceribus concupisco, super sacratissimum filium tuum, unicum Dominum nostrum Jesum Christum : et ego promitto ei et tibi, quod numquam alium sponsum admittam, virginitatemque meam juxta meum modulum servabo tibi perpetuo illibatam.

f

Patrocinio B. V. implorato,

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

virginitatem vovet,

36 Perpendisne, lector, quam ordinate disponebantur per illam Sapientiam, quæ cuncta fortiter suaviterque disponit, hujus virginis anni et dona et opera virtuosa? In sexto ætatis suæ anno Sponsum suum etiam corporeis oculis intuens, benedictionem ab ipso gloriose accepit : in septimo vero votum virginitatis emisit. Primus numerus in perfectione E præcedit *g* ceteros numeros : secundus vero, universitatis numerus ab omnibus Theologis appellatur. Quid igitur datur per hæc intelligi, nisi quod virtutum omnium perfectionem universalem hæc virgo erat a Domino receptura, et per consequens perfectum culmen gloriæ possessura? Primus etenim dicit perfectionem ; secundus universitatem : quid ergo ambo simul dicere possunt, nisi perfectionem universalem? Propter quod recte vocatum est nomen ejus Catharina, quod proprie universitatem signat, prout in prologo prius plenius tactum est. Sed oro, attendas etiam ordinem, quem tenuit in vovendo. Primo, petivit habere in sponsum, quem diligebat anima sua. Secundo, renuntiavit cuilibet alteri sponso, fidem illi promittens perpetuam. Numquid poterat hæc ejus petitio denegari? Attende quam roget, pro quo roget, et qualiter roget. Rogat siquidem illam, quæ gratiarum liberalitatem proprium assumpsit in actum ; et nesciens non porrigere gratias, quantumcumque in gratis peccatoribus, neminem non assumpsit; sapientibus et insipientibus, nullo contempto, se constituit debitricem; manum suam cuilibet aperit inopi, et palmas suas ad cunctos pauperes non cessat extendere, exh[illegible] fontem indeficientem universis. Quando igitur innocentem et ferventem parvulam non audiret, quæ nocentes adultos a sua gratia non repellit? Quando virginitatis propositum non admitteret, quæ virginalem vitam inter homines primo adinvenit? Quando filium vero denegaret virgini, tam cordialiter deprecanti, quæ ipsum de cœlis traxit ad terram, ut omnibus credentibus donaretur?

anno ætatis septimo, g

exemplo perfectæ orationis probat

37 Vidisti quomodo roget : vide obsecro etiam pro quo roget. Petit utique, quod petere docet ipse qui petitur : quærit id, ad quod quærendum omnes invitat, qui quæritur, idem ipse. Repelli non potest, nisi fallat Veritas, ista petitio : frustrari nequit postulatio rei, cum tanto decreto promissæ : Petite, inquit Veritas incarnata, et accipietis ; quærite et invenientis. Et alibi : Primum quærite regnum Dei et justitiam ejus. Ista igitur petente ac solicite quæritante tam tempestivis in annis filium Dei, qui et ipse est regnum Dei qua lege fieri poterit, ut quod quærit non inveniat, aut non accipiat id quod petit? Sed et si modum per quem petit, attendas, clare videbitur, quod non potest quomodolibet ejus oratio retrocedere vacua, stante lege. Disponit etenim se ad recipiendum quod petit, non tantum pro præsenti tempore, sed etiam pro-

Matth. 7, 7 et 6, 33

toto

AUCT. RAYMUNDO CONFESS. *h*

A toto futuro renovet obstacula quæque, puritatis vestem, illi placitam a quo petit pro perpetuo induit : voto coram Deo solenni *h* se obligat et astringit, ut non possit nec mundus nec satanas dispositionem hanc impedire. Quid ei deest de conditionibus illis, quas debet habere oratio quæ necessario exauditur? Pro se quidem petit, et salutiferum, imo ipsam salutem humiliter petit, necnon et fidelissime instat : et pro perseverantia unico actu repræsentanda, votum emittit perpetuum, per quod removet omne obstaculum suæ petitionis. Numquid non, o bone lector, ex his, si sacras nosti litteras, potes concludere manifeste, quod necessario, stante lege, oratio hæc debet a Domino exaudiri? Conclude igitur, conclude securus, quod Sponsum æternum, sicut petivit, accepit ab ejus dulcissima Genitrice; et ipsa ei per votum perpetuæ virginatis est copulata, eadem matre Domini mediante, quo infra, duce Domino, in ultimo istius primæ partis Capitulo, per clarissimum signum probabitur aperte.

carnes sibi interdicit, — *zelo salutis animarum succensa,* — *ementito sexu Ordinem S. Dominici ingredi statuit.*

38 Nunc autem hoc sacro voto peracto, noveris sanctam puellam effici quotidie sanctiorem : cœpitque Christi tiruncula jam bellare cum carne, quæ tamen adhuc rebellare non cœperat; auferreque B proposuit carnes carni, saltem quantum erat sibi possibile. Unde quando dabantur ei carnes, ut frequentius, aut dabat germano Stephano supradicto, aut cattis paulatim projiciebat, ut nullus perpenderet. Disciplinas, de quibus superius dictum est, continuabat et augmentabat sola, et etiam cum puellis. Verum cœpit, quod est dictu mirabile, in mente parvulæ quidam zelus animarum accendi, ardenterque diligebat singulariter Sanctos illos, qui laboraverunt pro animarum salute. Notum autem factum est ei, ipso Domino revelante, beatissimum Patrem Dominicum pro zelo fidei et animarum salute Ordinem Fratrum Prædicatorum instituisse. Propter quod cœpit intantum revereri Ordinem illum, quod quando Fratres ejusdem Ordinis, ipsa vidente, per viam coram domo sua transibant, notabat loca ubi ponebant pedes; et postquam transiverant, osculabatur pedum ipsorum vestigia humiliter et devote. Hinc crevit desiderium maximum in mente ejus intrandi Ordinem illum, ut posset cum aliis Fratribus animarum saluti prodesse. Sed cum videret in hoc repugnantiam sexus, cogitavit frequentius, ut ipsa mihi confessa est, beatam Euphrosynam, cujus nomen a casu erat ei olim impositum, in hoc imitari : ut scilicet sicut illa, fingens se masculum, intravit monasterium monachorum; sic ista remotas ad par- C tes accedens, ubi esset incognita, fingendo se masculum Ordinem Prædicatorum intraret, ubi posset subvenire pereuntibus animabus. Sed omnipotens Deus, qui ad alium finem zelum illum infuderat menti ejus, et aliter volebat desiderium ipsius implere, non permisit ad opus cogitationem ejus deduci, nec executioni totaliter demandari, quamvis in mente ipsius diu steterit cogitatio illa.

ANNOTATA.

a Lapæ *cognomen fuisse* Piagentis, *scribunt recentiores Frigerius et auctor Vitæ B. Stephani Macconi.*

b Anno Domini MCCCXLVII, *ut scribit Fr. Thomas.*

c *Colitur* S. Euphrosyna *Alexandrina* XI *Februarii: ejus nomen Græce idem est quod Latinis* Lætitia, hilaritas : *quod licet ignoraverit auctor ipsaque Sancta : vix tamen dubito, quin primus hujus appellationis ipsi aptandæ auctor veram nominis significationem cognoverit, aliisque idem usurpaturis indicarit.*

d Porta S. Ansani *Senis,* hodie S. Marci dicta, *inquit Frigerius.*

e Lysa, *ab* Elisabeth *truncatum nomen, Teutonibus* Lys.

f *Ita MS. Ultrajectinum et melius : alias legitur* servire. D

g Senarii *numeri perfectio consistit in eo quod bis ternarium, ter binarium complectatur, quale quid nulli alteri numerorum infra denarium consistentium accidit.*

h Solenne *appellat votum, non quomodo passim dicuntur* solennia vota *Religionem profitentium, contractus quosvis contrarios ne valide fiant impedientia : sed quatenus ad totum vitam obligabat voventem.*

CAPUT II.

Mater modeste correcta, aliquis ornatus muliebris admissus et per totam vitam deploratus, nuptiæ repudiatæ, capillitium resectum, molestiæ idcirco toleratæ.

Ad curandam Missam amandata,

Inter hæc crescit corpore sacra puella et ætate, sed longe amplius mentaliter augmentabatur. Crescit humilitas, augetur devotio, fides in ampliorem procedit lucem, spes quotidie fortius roboratur, caritas fervorem suum semper multiplicat, et ex omnibus his veneranda morum maturitas generatur in oculis E omnium considerantium actus ejus. Stupent parentes, admirantur germani, stat attonita tota familia domus ejus, cernentes tantam scientiam in ætate tam parva, propter cujus rei delectationem, quemdam volo hic actum inserere, quem mihi mater ejus seriosissime recitavit. Accidit tunc temporis post ejus septennium et ante decennium, quod mater ejus volens facere unam Missam in honorem S. Antonii celebrari, Catharinam filiam suam vocaret, dicens : Vadas ad Ecclesiam parochialem, et roga Curatum nostrum Presbyterum, quod celebret vel celebrari faciat unam Missam in honorem S. Antonii, et offeras tot candelas et tantam pecuniam super altare. Quo audito, puella devota libenter exequens quæ cedebant in Dei honorem, libens ac celerrime ecclesiam adiit; Curatum accessit, jussumque matris perfecit : sed Missali delectata officio, in ecclesia usque ad finem Missæ remansit. Tandem divino officio toto expleto, rediit domum.

et ob tardiorem reditum verbo minus congruo correpta, — *prudenter et modeste illud notat.*

40 Verum quia nimis juxta matris æstimationem tardaverat (putabat namque ipsam mox, oblatione Sacerdotis facta, redire debere) dixit ei Lapa mater ejus, cum vidit eam, ut ipsam erubescere faceret de tarditate, juxta patriæ morem : Maledictæ sint malæ linguæ, quæ dicebant quod tu amplius non redires : sic enim est mos quorumdam vulgarium dicendi, præcipue illis qui nimis tardant. At puella sapiens, F audito verbo matris, paulisper conticuit : et post parvum spatium ipsam ducens seorsum, cum omni maturitate hæc verba protulit, humiliter dicens : Domina mater, si quando ego deficio aut mandatum vestrum excedo, flagellate me, sicut vobis videtur, ut sim cautior alia vice, quia dignum et justum est : sed supplico, ut propter defectus meos non relaxetis linguam ad maledicendum alicui bono vel malo, quia non decet grandævitatem vestram, et mihi est nimis magna afflictio cordis. Hæc dum mater audivit, ultra quam credi posset admirans, parvulam filiam se tam sapienter instruentem advertens, jam non ultra habebat spiritum, videns tantam sapientiam in tam exiguo et parvo subjecto; sed nolens hoc ei ostendere, petivit ab ea, Cur tantum stetisti? At illa; Audivi, inquit, Missam illam, de qua mihi mandastis : et ea dicta, reversa sum absque mora; nec alicubi perstiti dum redirem. Tunc mater amplius ædificata de filia, revertente domum Jacobo viro suo totum retulit, dicens : Sic et sic locuta est puella filia tua. Ille autem gratias Deo agens, rem tacitus considerabat. Ex hoc uno, lector, potes perpendere, licet de minimis sit, qualiter gratia Dei hac

in

A in sacra virgine augmentata est semper usque ad nubiles annos, de quibus loqui debet immediate sequens Capitulum. Quamobrem huic Capitulo pono finem : sed scias quod contenta in eo, habui ab ipsa sacra virgine pro majori parte, et pro aliqua parte a matre ejus, et his qui tunc erant in domo illius, dum ipsa perageret ætatem illam.

CAP. IV.

41 Post admirabilem et virtuosum decursum primorum annorum ejus, volens omnipotens Deus vitem, quam in vineis Engaldi recenter plantaverat, ad altiora erigere, ut cum cedris Libani se in altitudinem tolleret, ac botros Cypri mirabilius locis eminentibus germinaret; manu permissionis suæ ipsam parumper sepelivit in terra, ut sic firmans fortius radicem, sublimius produceret suos palmites, et in perfectionis culmine fructus proprios faceret considere. Sic et aqua cum ad alta trahitur, prius ad ima demergitur : sic et universaliter omnis planta, quanto profundius radices immerserit, tanto eminentius erigit suam summitatem. *Altius postmodum evehenda,* Nullum igitur mirum est, si quandoque omnium artifex Sapientia increata, permittit Sanctos suos in defectus aliquos cadere, ut fortius resurgendo cautiusque vivendo, avidius et ardentius apicem perfectionis conenter B attingere, nec non de humani generis hostibus gloriosius triumphare. Hæc omnia pro tanto dixerim, quia postquam hæc virgo Deo dedicata nubiles annos attigerat, duodecimum videlicet annum ætatis suæ vel circa, juxta illius patriæ morem, in domo paterna reclusa est : non enim consuetum ibidem, quod illius ætatis puellæ innuptæ, domum egrediantur. Tunc parentes et germani, propositum virginis ignorantes, cogitare cœperunt, qualiter ipsam nuptui traderent, et investigare cui viro possent eam commodius copulare. Mater vero, quæ putabat se propter sapientiam filiæ de aliquo magno genero gavisuram, quamvis majorem obtinuerit quam æstimare valeret, cœpit solicitare circa cultum corporis filiæ, ipsamque instruendo inducere, ut lavaret frequentius faciem, crines ornaret pariter et componeret pilos, et quæcumque deturpantia collum et faciem amoveret, ceteraque solicita exerceret, quæ cultum muliebrem respiciunt : ut si venirent hi qui eam pro matrimonio peterent, ipsam cernerent pulchriorem. *persuadetur corporis cultui aliquid indulgere,* Illa vero, quæ alterius erat propositi ac etiam voti, quamvis pro parentum reverentia suum non exprimeret votum, hæc tamen facere recusabat omnino : non enim hominibus, sed Deo placere viribus om- C nibus satagebat.

42 Quod cum mater displicenter aspiceret, Bonaventuram filiam suam nuptam, de qua pluries superius facta est mentio, advocavit, mandans ei quod sororem suam omnino induceret, ut ornatu corporali juxta patriæ morem intenderet, ac faceret quod sibi fuerat per eam persuasum : sciebat enim quod Catherina Bonaventuram tenere nimis diligebat, faciliusque per ipsam eam induceret ad hoc, sicut postmodum rei probavit eventus. Permittente *eumque admittit,* enim Deo, ut est dictum, et Bonaventura inducente per multiplicem viam sororem suam verbo pariter et exemplo; consensit virgo dare corporis ornatui operam, quamvis votum de non accipiendo virum, firmiter retineret. Hoc peccatum tantis cum singultibus et lacrymis ipsa, dum confiteretur, recitando deflebat, quod putasses eam aliquod gravissimum commisisse. Et quia scio quod licet mihi, postquam evolavit ad cœlum ea potissime quæ ad laudem ejus cedunt, quamvis tunc secreta fuerunt, revelare; disputationem quæ circa hoc erat inter me et eam, inserere hic decrevi. Pluries namque generaliter fuit mihi confessa, et quando ad hunc punctum veniebatur, semper cum singultibus et fletu se durissime accusabat.

43 Ego autem, quamvis bonarum scirem mentium esse, ibi culpam agnoscere, ubi non est culpa; D *AUCTORE RAYMUNDO CONFESSARIO de quo vehementissime semper dolet* et ubi est parva, multo amplius aggravare : nihilominus tamen quia ipsa se ream accusabat æternæ pœnæ propter prædictam culpam; coactus sum ab ipsa petere, utrum ex hoc proposuerit aut voluerit contra votum virginitatis suæ venire. Quæ respondit quod non, nec unquam hoc in cor suum ascendit. Iterum petivi, utrum præter virginitatis propositum hoc fecerit ad complacendum alicui homini in speciali, vel etiam in generali omnibus hominibus. Quæ respondit, nullam tantam pœnam sibi fuisse, quanta sit homines intueri, aut ab ipsis videri, vel ubi essent se inveniri. Unde quando discipuli patris in arte tincturæ, qui etiam cum ipso habitabant, venissent ad locum ubi fuisset ipsa; mox ita celeriter fugiebat, sicut si serpentes supervenissent, ita quod omnes admirabantur : ad fenestram autem vel ad domus ostium, numquam, ut transeuntes respiceret, se ponebat. Tunc ego : Ex quo igitur capite actus illi, ornatui deservientes, merebantur pœnam æternam; potissime cum ornatus iste non fuerit excessivus? Respondebat, quod nimie excessive sororem suam dilexerat, et videbatur sibi quod plus quam E Deum eam tunc dilexisset, de quo irremediabiliter *tamquam de gravissimo scelere,* flebat, et pœnitentiam duram agebat. Me autem replicare volente, quod quamvis aliquis excessus fuisset, tamen remota non tam mala, sed etiam vana intentione de se, hoc non erat contra divinum præceptum; ipsa levavit oculos et vocem ad Deum, dicens : Ha! domine Deus meus, qualem Patrem spiritualem ego nunc habeo, qui excusat peccata mea? Postea contra seipsam insurgens, et ad me se vertens, dicebat : Et numquid Pater, debebat hæc miserrima et vilissima creatura, quæ tot a Creatore suo receperat gratias, absque laboribus seu meritis quibuscunque, occupare tempus suum in ornatu istius putredinis carneæ, ad inductionem cujuscunque mortalis? Ego, inquiebat, non puto infernum sufficientem ad puniendum me, si divina pietas mecum misericorditer non egisset.

44 Tunc coactus sum tacere. Sed finis disputationis erat iste, ut scilicet possem investigare, si *nullius unquam peccati mortalis rea* permanserit anima illa semper absque macula peccati mortalis ita quod integraliter servasset virginitatem mentis et corporis, non tantum a peccato mortalis lasciviæ, sed a quolibet alio peccato consummato. Ego enim de ea istud testimonium perhibeo, coram F Deo et Ecclesia ejus sancta, quod cum pluries audiverim confessionem ejus, imo sæpissime et quandoque generalem, numquam inveni eam aliquid commisisse contra divinum præceptum, nisi istud quod modo narro, fuerit illud, quod nullatenus credo, nec puto aliquem discretum hoc credere. Item dico, quod ego inveni eam semper a venialibus tam mundam, ut in pluribus vix perpendere poteram offensam aliquam in confessionibus suis quotidianis : clarum est enim, non tantum Confessoribus suis, sed omnibus qui cum ea conversabantur, quod numquam vel rarissime offendebat in verbo. Tempus totum totaliter occupavit aut in oratione et contemplatione, aut in proximorum ædificatione. Somnum in die naturali vix ad quartam partem horæ sibi concedebat. Cibum dum suo modo sumebat, si tamen cibus dici poterat, semper orabat et meditabatur, ruminando illa quæ a Domino mente perceperat. Scio et vere scio, et testificor coram tota Ecclesia Christi, quod major ei pœna erat, sumere cibum illis quibus eam novi temporibus, quam sit cuicumque famelico cibo privari; et majus tormentum instabat corpori ejus de cibi sumptione, quam communiter febricitanti de febris invasione. Et hæc erat una de causis, ut Deo dante *et cibi somnique parcissima* infra patebit; quare accedebat ad cibum, ut scilicet

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

A seipsam affligeret, et corpusculum tormentaret. Quibus igitur offensis poterat mens illa occupari quæ semper occupabatur cum Deo? His tamen non obstantibus, tam dure se accusabat, et tam ingeniose imponebat sibi offensas; quod si Confessor ejus conversationem nesciret, in eo putasset eam offendere, ubi non offendebat, imo ubi sæpius merebatur. Hanc autem digressionem feci idcirco, lector carissime, ut dum offensam unam hujus sacræ virginis percipis, simul intelligas, quanta inde perfectio, mediante divina gratia, est secuta.

Quæ levitatem illam suaserat soror

45 Verum redeundo ad hoc unde sermo, Bonaventura frequentante suas inductiones, suadebat ut virgo ejusdem operationes, culturæ scilicet muliebris ageret : nec tamen propter hoc unquam fieri potuit, quod cor virginis in genere vel in specie ferretur ad homines, vel etiam voluntarie hominibus corpus suum ostenderet, licet orationis fervor et meditationis assiduitas tepescendo remitterentur. Verum non diu ferre valens omnipotens Dominus, sponsam, quam elegerat sibi, a se quomodolibet elongari; medium quod impediebat eam ab unione divina, subtraxit de medio. Nam dicta Bonaventura, hujus sacræ virginis soror et inductrix ad vanitates,

cito moritur.

B non longo post tempore veniens ad partum, in ipso periclitata est et defuncta, quamvis satis juvenis esset ætate Nota lector, quam displicibile ac odiosum est Deo de his, qui quærunt impedire seu retrahere illos, qui volunt ei servire. Hæc Bonaventura, ut dictum est supra, honesta valde fuit in se, tam in moribus quam in verbis; sed tamen quia illam, quæ desiderabat servire Deo, satagebat trahere ad mundana, percussa est a Domino, et dura satis morte punita. Misericorditer tamen actum est cum ea, quia prout fuit virgini post tempus aliquod revelatum, ad purgatorium transiens, licet graves sustinuerit pœnas, sororis tamen precibus evolavit ad cœlum, prout ab ipsa sacra virgine in secreto accepi. Porro defuncta sorore, cœpit sacra virgo, clarius seculi vanitate percepta, ferventius et avidius ad æterni Sponsi reverti amplexus : seque ream clamitans et accusans, cum Maria Magdalena prostrata retro secus pedes Domini, lacrymas abundantius effundebat; ejusque misericordiam implorabat, absque intermissione orans et cogitans pro peccato suo, ut mereretur audire cum Maria Magdalena, Dimittuntur tibi peccata tua. Et sic cœpit singulariter ad Magdalenam affici, quia tunc temporis totis viribus conabatur se ei pro suorum obtinenda peccatorum indulgentia conformare. Hinc etiam crescente devotione ad ipsam, postmodum est secutum, quod Sponsus animarum

Ex hinc pœnitentiæ studens Sanctam Magdalenam imitatur:

C sanctarum, ejusque Genitrix gloriosa, ipsam Magdalenam dederunt huic virgini sacræ in magistram et matrem, prout latius infra, concedente Domino, patefiet.

46 His taliter se habentibus, hostis antiquus dolens prædam, quam paulatim ad se nisus est trahere, de manibus suis ex toto ablatam pariter et ereptam; vidensque virginem velocissime currere pro secuturo refugio ad tabernaculum misericordiæ Sponsi sui; cogitavit ipsam per domesticos impedire, ne talibus posset vacare, satagens cum hoc eam per adversitates et persecutiones totaliter trahere ad mundana : posuitque in mente parentum et germanorum, quod omnino eam nuptui traderent, ut possent ipsa mediante aliquam parentelam acquirere : inducebatque eos nimis, quod filiam unam perdiderant, et volebant sic damnum defunctæ recuperare per vivam : sicque modis omnibus conabantur, maxime post mortuam, sponsum pro sacra virgine invenire. Quod cum illa cœpisset advertere, et insidias hostis antiqui, inspirante Domino, attendisset; mox fortius et diligentius cœpit orationes continuare, medita-

sollicitata ad nuptias,

D tionibus et pœnitentiis dare operam efficacem, cunctamque hominum conversationem fugere, et per manifesta signa suis ostendere, quod nullatenus intendebat tradi sponso corruptibili et mortali, ex quo tam gratiose Regem seculorum immortalem sponsum acceperat sua in infantili ætate.

post auxilium cœlitus postulatum,

47 Hæc signis, nutibus, atque verbis sacra virgine demonstrante, et in hoc semper perseverante, cogitaverunt parentes per aliquod medium flectere animum ejus ad sibi consentiendum. Unde accito quodam Fratre ordinis Prædicatorum, qui adhuc vivit, et eis nimis erat domesticus et amicus, ipsum strictissime rogaverunt, quod deberet ei persuadere, ut assentiret voluntati eorum : quibus ille respondit, se juxta posse facturum. Sed veniens ad virginem, et inveniens eam firmissimam in sancto proposito, conscientia ductus, consilium sanum ei super hoc impendit, dicens : Ex quo disposita es ad Domino serviendum omnino, et isti de opposito te molestant, ostendas eis propositi tui firmitatem : præscindas crines capitis tui ex toto, et tunc isti forte quiescent. Quod illa recipiens ac si de cœlo audisset, mox arripiens forfices, capillos in quibus tam graviter putabat se peccasse, quosque nimium odiebat,

sibi comam abscindit :

E radicitus juxta caput lætanter abscidit. Quo facto, caputergio caput operuit, cœpitque præter puellarum morem, sed tamen secundum doctrinam Apostoli, capite velato incedere. Quod dum primo Lapa genitrix advertisset, et causam inconsueti velaminis ab ipsa inquireret, nec posset clarum habere responsum; eo quod nec mentiri virgo volens, nec pandere veritatem, potius mussitabat quam respondebat; appropinquans filiæ, propriis manibus velamen arripuit, caputque detexit, et tonsum ex toto invenit. Tunc tacta dolore cordis, eo quod capilli essent pulcherrimi, ejulans exclamavit, dicens : Ah filia, quid fecisti? At virgo, velato capite iterum, inde discessit; sed ad clamorem matris ejus, vir ejus et filii convenerunt : auditaque causa clamoris, vehementer contra virginem sunt turbati.

1 Cor. 11, 6

48 Ex qua turbatione bellum secundum, arctius primo, incipitur; sed victoria virgini de cœlo porrigitur ita plena, quo quæ putabantur impedimenta, facta sunt ad conjungendum se fortius Domino mirabiliter adjumenta. Illi ergo jam palam persequuntur eam verbis et factis, convitiando scilicet et comminando, dicentes; Vilissima mulier, credis evadere quia crines præscidisti, ne nostram facias voluntatem? Crines, invita te, crescent : et si cor tuum creparet, oportebit ut capias virum : nec unquam habebis quietem, quousque assenseris votis nostris.

F Fecerunt suo modo edictum, ne Catharina aliquem secretum locum ad manendum haberet, sed semper in servitiis domus occuparetur, ut et locus et tempus orandi, suoque Sponso conjungendi se, sibi totaliter auferrentur : et ut amplius se cerneret haberi contemptui, feriata coquinæ ancilla, Catharina virgo ad serviendum coquinæ squalloribus deputatur. Quotidie improperia, quotidie verbales injuriæ, quotidie multiplicabantur adversum eam despectus, qui solent magis corda mulierum movere. Invenerant siquidem, ut percepi, tunc temporis parentes et germani juvenem quemdam, de cujus parentela multum contentabantur : et idcirco arctius ipsam modis omnibus impugnabant, ut eam flecterent ad consensum.

domesticis servitiis addicitur :

49 Verum hostis antiquus, cujus malignis et insidiosis operibus cuncta hæc agebantur, unde credidit virginem frangere, inde juvante Domino ipsam reddidit fortiorem. Nam in nullo mota ex omnibus his, cellam sibi secretam fecit, Spiritu sancto dictante, in propria mente; de qua statuit, propter quodcumque negotium exterius, non exire. Sicque factum est,

inter quæ conjunctissima cum Deo

A est, ut quæ prius dum exteriorem cellam habebat, quandoque stabat intus, quandoque vero extra gradiebatur; nunc facta cella interiori, quæ sibi auferri non posset, numquam ipsa egrediebatur. Hæ sunt cœlestes victoriæ, quæ ei auferri non possent, satanam indubie concludentes; ipsa etenim veritate testante, regnum Dei intra vos est: et Propheta docente didicimus, quod omnis gloria filiæ Regis æterni ab intus est. Intra nos haud dubium est intellectus lucidus, voluntas libera, et memoria tenax: intra nos infunditur sancti Spiritus unctio, quæ potentias prædictas perficiens, cuncta exterius adversantia superat et prosternit: intra nos, si boni æmulatores fuerimus, habitat hospes ille qui dixit: Confidite, ego vici mundum. In hoc hospite hæc sacra virgo confisa, cellam non manufactam sibi fabricavit, ipso adjuvante ab intra, propter quem cellam manufactam ab extra positam perdere non curavit. Recolo ego et nunc occurrit memoriæ, quod dum haberem occupationes exteriores aliquando excessivas, vel quod iter me facere oporteret, sacra virgo me monebat sæpius, dicens: Faciatis vobis cellam in mente, de qua numquam egrediamini: quod quamvis tunc superficialiter intelligerem, tamen B dum nunc ejus verba magis attente considero, cogor cum Joanne Evangelista exclamare: Hoc non cognoverunt discipuli ejus primum, sed quando glorificatus est Jesus, tunc recordati sunt etc. Mirabiliter enim tam mihi quam ceteris qui fuerunt cum ea contingit, quod magis notanter facta et dicta ejus in præsentiarum percipimus, quam quando actualiter eramus cum ea.

Luc. 17, 21
Ps 44, 14
Joa. 16, 33

50 Porro redeuntes ad hoc unde sermo, aliam imaginationem ei Spiritus sanctus inspiravit, per quam omnes vicit injurias et contemptus; sicut ipsa mihi, secrete petenti, qualiter inter tot contemptus alacris permaneret, revelavit. Aiebat enim, firmiter se tunc imaginatam fuisse, quod pater suus repræsentaret Salvatorem nostrum Dominum Jesum Christum; mater vero sua, gloriosissimam genitricem ipsius Mariam; germani autem et ceteri de familia, sanctos Apostolos et discipulos demonstrarent: propter quam imaginationem tam lætanter et cum tanta diligentia omnibus serviebat, quod omnes admirabantur. Proveniebat autem ei alia de hac imaginatione utilitas, quia dum serviebat, semper meditabatur de Sponso suo, cui se putabat servire: sicque C in coquina existens, semper erat intra sancta sanctorum; et ad mensam recumbentibus serviens, semper pascebat animam suam præsentia Salvatoris. O altitudo divitiarum æterni consilii, quam diversis et mirabilibus viis liberas confidentes in te de manu omnis angustiæ, ipsosque inter scyllam et charybdim perducis ad portum salutis æternæ.

cogitat se Christo, matri et discipulis ministrare:

51 Dum igitur hæc aguntur, sacra virgo bravium semper aspiciens, sibi a Spiritu sancto in mente propositum, non modo patiens, sed læta sufferebat injurias, cursumque suum continue augmentabat, ut mentale gaudium adimpleret. Sane quia non licebat ei cameram pro se habere, sed ibi oportebat manere ubi alii habitabant; sancta industria cameram elegit Stephani germani sui, qui non habebat uxorem nec filios, ubi absente illo poterat de die sola habitare; de nocte vero, illo dormiente, orare poterat juxta votum. Sicque vultum Sponsi sui die noctuque quærens pariter et requirens, ad ostium divini tabernaculi absque intermissione pulsabat. Orabat autem Dominum indefesse, ut suæ dignaretur custos esse virginitatis, cantans cum B. Cecilia versum illum Davidicum: Fiat Domine cor meum et corpus meum immaculatum: sicque in silentio et in spe mirabiliter roborata, quanto pluribus persecutionibus angebatur, tanto majoribus donis et gaudiis ab intra repleta dilatabatur; ita ut germani ejus videntes D constantiam, inter se dicerent, Victi sumus. Pater vero ejus, qui erat innocentior ceteris, considerabat tacitus actus ejus, et quotidie amplius perpendebat ipsam spiritu Dei duci, et non juvenili levitate quacumque. Hæc autem quæ sunt in hoc recitata capitulo, habui a Lapa matre, a Lysa uxore ejus germani, ab aliis qui tunc erant in domo sua; necnon quædam quæ alii scire non potuerunt, ut dictum est, ipsa sacra virgine didici revelante.

cubiculo autem fratris pro cella utitur.
Ps. 118, 80
AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

52 Interea dum hæc agerentur, accidit quadam die, ancilla Christi orante ferventius in camera præfati sui junioris germani, ostio non firmato, quia omnis clausura jussu parentum ei fuerat interdicta, patrem ejus Jacobum ingredi cameram illam, ut quippiam forsitan absente filio quæreret quo egebat. Qui cum post ingressum in cameram circumspiceret, pro eo forte quod inquirebat, vidit filiam, magis Dei quam suam, in angulo quodam genibus flexis orantem, et columbam parvam nivei candoris super verticem ejus quiescentem: quæ columba, mox ad ingressum patris ejusdem altius evolans, per fenestram cameræ ejusdem, ut sibi videbatur, abscessit. Quo E viso, cum peteret a filia, quæ columba foret illa, quæ sic abscesserat evolando? Illa respondit, se nec columbam nec avem aliam in camera vidisse. Ex quo ille amplius fuit admiratus, et in corde suo conservans, conferebat secum omnia verba hæc.

CAP. V. Orantis vertici candida columba imminet.

CAPUT III.

Promittitur Catharinæ habitus S. Dominici. indulgetur ei vitæ cœlibis libertas, quam cum summo pœnitentiæ rigore instituit.

Ceterum hoc tempore cœpit quoddam desiderium in mente virginis sanctæ quotidie magis succrescere; quod tamen fuerat, ut superius dictum est, in ejus infantia inchoatum, et nunc propter tuitionem suæ virginitatis extitit renovatum; accipiendi scilicet et induendi habitum Ordinis Fratrum Prædicatorum, cujus Beatissimus Dominicus fuit dux, institutor et pater. Propter quod divinas aures die noctuque indesinenter orando pulsabat, ut dignaretur Dominus adimplere desiderium suum; tum etiam, sicut tactum est supra, grandi afficiebatur devotione ad dictum Sanctum, tanquam ad salutis animarum egregium et fructuosissimum zelatorem. Quapropter F superexcellentissimus Dominus, cernens quod sapienter et fortiter tiruncula sua pugnaret in stadio, quantoque cum fervore sibi complacere satageret; voluntatis desiderio ipsam nullatenus fraudari decrevit, eamque pro majori ejus securitate, infrascripta consolatus est visione. Videbatur siquidem ancillæ Christi in somnis, quod plures videret sanctos Patres et Fundatores Ordinum diversorum, inter quos erat Beatissimus Dominicus: quem optime cognoscebat, quia gerebat in manibus ejus lilium candidissimum et pulcherrimum, quod, velut alter Moysi rubus, patenter ardebat, et nequaquam comburebatur. Cumque omnes et singuli monerent eam, ut pro majori suo merito unam religionem ex illis eligeret, in qua gratiorem Domino impenderet famulatum; illa versus B. Dominicum suos dirigens gressus et oculos, vidit sanctum Patrem protinus sibi occurrentem, et habentem altera in manu habitum Sororum, quæ dicuntur de pœnitentia B. Dominici, quarum in civitate Senensi non parvus erat numerus et est. Qui ut appropinquavit ei, talibus eam verbis est consolatus, dicens: Filia dulcissima, forti animo esto, nec verearis quodcumque impedimentum; quia certissime isto habitu, sicut desideras, indueris. Quod illa percipiens cum non parva lætitia, gaudiosis cum lacrymis gratias egit Altissimo, inclytoque athletæ

Ad habitum sororum de pœnitentia anhelans,
intelligit ex S. Dominico eum sibi concedendum.

A athletæ Dominico, qei eam tam perfecte consolabatur: sicque lacrymis excitata est, et suis sensibus restituta.

AUCTORE RAYMUNDO CONFESSARIO

Domesticis aperit sui propositi firmitatem,

54 Hac igitur visione consolata simul et confirmata mens virginis, mox tantam a fiducia quam habebat in Domino sumpsit audaciam, quod eodem die parentes congregans et germanos, ipsos taliter audacter est allocuta: Dudum per vos factus est sermo tractatusque habitus, ut dixistis, tradendi me nuptui homini corruptibili et mortali: ego autem, quamvis horrerem cordialiter talia, prout per plura signa clare potuistis perpendere; propter reverentiam tamen, quam jussu Dei debeo exhibere parentibus, non fui hucusque clara locuta. Nunc autem, quia non est tempus amplius tacendi, nude ac clare detegam vobis cor meum et propositum, quod non de novo, sed ab infantia mea concepi pariter et firmavi. Noveritis igitur, quod in ipsa infantia mea votum virginitatis emisi, non infantiliter, sed post deliberationem diutinam et ex magna causa, mundi Salvatori Domino meo Jesu Christo, ejusque gloriosissimæ Genitrici; promisique eis, nullum, præter ipsum Dominum, sponsum me perpetuo accepturam. Nunc autem postquam ipso Domino faciente, ad perfectio- B rem ætatem et cognitionem perveni; scitote taliter hoc esse in mente mea firmatum, quod facilius possent saxa molliri, quam cor meum ab hoc sancto proposito revocari: quantoque plus circa hoc laboraretis, tanto tempus amplius perderetis. Propter quod consulo vobis, quod omnes mearum nuptiarum tractatus præcidatis ex toto, quia in hoc nullo modo intendo facere velle vestrum: obedire namque oportet me magis Deo quam hominibus. Porro si talem vultis me habere in domo vestra, etiam sicut ancillam vestram, parata sum vobis in his quæ scivero, ut potero, servire lætanter. Quod si propter hoc decreveritis me de domo vestra ejiciendam, notum vobis sit, quod in nullo cor meum a suo deviabit proposito: Sponsum enim habeo tam divitem et potentem, quod non permittet me quocumque modo deficere, sed indubitanter necessaria mihi ministrabit.

quidvis parata tolerare potius quam nubere:

illis ad hanc denuntiationem attonitis,

55 His dictis audientes cuncti, prorupere in lacrymas; abundantibusque singultuosis suspiriis, nullum ei pro tunc potuit dari responsum. Considerabant enim sanctum propositum virginis, cui contradicere non audebant: cernebantque puellam, hactenus taciturnam et verecundam, tam audacter et ordinate mentem suam per verba prudentiæ declarantem: insuperque videbant aperte, ipsam potius C dispositam ad dimittendum paternam domum, quam ad votum quod fecerat infringendum; seque ob hoc de suis nuptiis reddidit desperatos. Quapropter ex corde commotis flere magis libebat, quam aliquid respondere. Verum post moram aliquam cessantibus lacrymis, pater, qui eam tenere diligebat, et Deum etiam plus timebat, recordatus columbæ quam viderat, ac plurium aliorum actuum ejus, quos admirans notaverat; tale fertur ei reddidisse responsum: Absit a nobis, dulcissima filia, quod divinæ voluntati, a qua videmus propositum tuum sanctum procedere, nos velimus opponere quoquo modo. Ex quo igitur longa experientia didicimus, et nunc manifeste scimus, quod non juvenilis levitatis, sed divinæ caritatis causa moveris ad hoc, fac votum libere tuum. Age ut libet, ac ut Spiritus sanctus te docebit. Jam amplius non sumus te a sanctis operibus tuis retracturi, nec in minimo exercitium tuum virtuosum impedituri; tamen intercedas pro nobis assidue, ut digni efficiamur promissionibus Sponsi tui, quem in tantæ ætatis teneritudine ipsius ex gratia elegisti. Et vertens se ad uxorem et filios, inquit: Nemo filiæ meæ dulcissimæ amplius sit molestus; nullus audeat amodo ipsam quomodolibet impedire; permit- D tite ipsam libere servire Sponso suo, ac ipsum pro nobis orare indesinenter. Non sumus inventuri parentalem similem isti; nec conqueri habemus, si pro mortali homine, recipimus Deum et hominem immortalem. His peractis, quamvis cum gemitu aliorum, et potissime matris suæ, quæ ipsam carnaliter nimis diligebat; sancta virgo exultans in Domino, gratias egit suo victoriosissimo Sponso, qui eam perduxerat ad triumphum; parentibusque suis regratiatur, quantum valet humilius; tota mente se disponens ad utendum licentia utiliter jam concessa. Et hic terminus huic capitulo imponatur.

respondet

et libertatem concedit vivendi ut vellet.

56 Sed noveris lector, quod de columba visa per patrem ego ab eo non habui, quia jam migraverat, quando ego notitiam sanctæ virginis primo merui; sed habui a pluribus ejusdem virginis cognatis, qui habitabant in domo ejus, et ab ipso Jacobo perceperunt, imo dicebant eum hoc sæpius vidisse: ex quo habebat eam in reverentia magna, et nullo modo volebat quod turbaretur: ego autem moderatius sum locutus, ut quantum mihi fas est, a dictis meis distantius removeam falsitatem. De visione vero B. E Dominici, ab ipsamet percepimus, Confessor ejus, qui me præcesserat tempore, et ego. Sed de verbis, ultimo dictis parentibus et germanis, dum ego investigarem ab ea, qualiter fecerat in persecutionibus illis, ipsa mihi totum et ordinate disseruit et narravit.

57 Accepta igitur diu peroptata tam larga Deo serviendi libertate, virgo tota Deo devota cœpit, non segniter, sed omnem vitam suam in Dei servitium mirabiliter ordinare. Camerulam ab aliis separatam petit et accipit, in qua tamquam in solitudine possit Deo vacare, ac corpus suum affligere juxta votum. Ubi quantæ pœnitentiæ rigiditate corpus suum afflixerit, quantaque amoris aviditate vultum Sponsi sui quæsierit, nulla lingua sufficeret narrare. Verum quia in præsentiarum se offert ejus inauditæ austeritatis materia, prætergresso ordine, operæ pretium puto, lector carissime, tibi eam sub breviloquio enarrare: ut priusquam sanctæ vitæ ejus viridarium totum circumeundo perlustres, aliquos de fructibus ejus primis et ultimis valeas prælibare: nec propter hoc dimittetur, quin in loco suo iterum tibi eorumdem fructuum species præsentetur, cum ordo ipse requiret, concedente Altissimo: sed tantum hoc fit, ut ad considerandum fructus virtutum ejus, exercitatior reddaris et aptior. Noveris igitur, quod in hac cellula sive camerula suscitata sunt sanctorum Ægy- F ptiorum Patrum antiquissima opera, et tanto mirabiliora, quanto in domo paterna absque oris doctrina, exemplo vel inductione, sunt facta. Incipiamus ergo ab abstinentia escæ et potus.

CAP. VI.

Illa secretum domi cubiculum nacta,

58 Carnes ab infantia raro sumebat, prout est tactum superius; sed nunc illas a se totaliter abdicavit, et intantum se habituavit in ipsarum privatione totali, quod prout mihi secrete confessa est, etiam ipsarum odorem ferre non poterat absque corporis læsione. Porro, ne forsitan de hoc admireris, lector amabilis; scire te volo, quod dum semel ipsam nimium cernerem corpore debilem et quasi deficientem, quia nihil sumebat eorum ciborum aut potuum, qui habent debiles confortare; adinveni hunc modum, ut in aqua frigida quam sumebat saccarum poneretur, ut vel sic paululum refocillarentur spiritus ejus vitales. Quod postquam ipsa me narrante percepit, mox ad me conversa, respondit: Vos, ut video, vultis hanc modicam vitam, quæ remansit, penitus ex toto extinguere. Cujus dicti causam dum peterem, ex ejus responso perpendi, quod ita se assuefecerat, ut est hactenus dictum, ad amaros cibos et potus insipidos, ut cuncta dulcia, nociva

omnem esum carnium sibi interdicit,

suo

A suo corpori essent reddita, propter dispositionem quæ in habitum versa erat. Sic igitur de carnibus fecerat, ut dictum est. Vinum autem ita lymphare cœpit tunc temporis, quando cellam accepit, quod sapore simul perdito cum odore, colorem tantum rubedinis, sicut sunt vina illarum partium, retinebat. Quintodecimo vero ætatis suæ anno vinum ex toto dimisit, et potu aquæ frigidæ semper postmodum utebatur. Coctum quodcumque, præter panem, a se paulatim quotidie auferebat, ac infra breve tempus ad esum panis et crudarum herbarum seipsam coercendo reduxit. Tandem, si non fallor, ætatis suæ anno xx vel circiter, etiam se a panis esu privavit, solarum crudarum herbarum usu sibi tantummodo derelicto.

quindennis omne vinum,

vicennis etiam panem,

59 Postremo, non ex usu, nec ex natura, (sicut infra latius, Deo dante, dicetur) sed ex divino miraculo ad tam altum statum deducta est, quod licet corpusculum istud infirmitatibus pluribus subjaceret, laboresque importabiles alios sustineret, consumptio tamen humidi radicalis non habebat locum in eo, nec stomachus faciebat aut facere poterat digerendi officium, nec vires corporeæ propter privationem cibi aut potus debilitabantur in aliquo, ita
B ut (sicut tunc frequenter dixi) tota ipsius vita esset miraculum. Nulla autem vi naturali potuisset, quod videbamus oculis nostris, fieri: prout aliqui Physici, quos ad ipsam adduxi, mihi de plano confessi sunt. Hæc tamen omnia clarius ac plenius infra, duce Domino, disserentur. Sed hoc tibi pro conclusione abstinentiæ, lector, sit dictum, quod tempore quo ejus conversationis merui esse testis, nullo cibo aut potu nutriente vivebat; nulla naturali virtute adjuta, dolores et labores aliis intolerabiles, læta semper facie sustinebat.

et tandem sine cibo ac potu victitat:

60 Nec volo putes ipsam quacumque industria naturali, exercitio sive usu, ad hunc statum potuisse quomodolibet pervenire; nec etiam æstimes talia ad consequentiam deduci debere a quolibet: quia singularissima sunt, et magis eveniunt ex plenitudine spiritus, quam ex quocumque exercitio seu consuetudine abstinendi. Nostri quod plenitudo spiritus redundat in corpus: dumque ille pascitur, istud facilius sustinet inediæ cruciatus. Quis de hoc Christicola poterit dubitare? Nonne sancti Martyres, tam inediam quam cetera corporis tormenta, super omnem naturalem virtutem lætantissime sustinebant? Et unde hoc, nisi ex plenitudine spiritus patrabatur?
C Expertus sum ego ipse, et quemlibet æstimo posse experiri hoc, homines eosdem dum Deo vacant, agiliter jejunare: qui si post hoc in agibilibus occupentur, durum est eis nimis aut impossibile, jejunare ut prius. Et unde hoc, nisi quia plenitudo spiritus confortabat corpus *a* hypostatice sibi unitum. Et quamvis supra naturam sit donum, naturaliter tamen corpus spiritui, et spiritus corpori, sibi adinvicem communicant bonum et malum. Non nego tamen, quoniam naturaliter quidam agilius jejunent quam alii, et e converso: sed simpliciter abstinere per longum tempus in via, non video quod sit possibile per naturam. Et hæc de abstinentia ejus, pro nunc, epilogando sint dicta. Verum ne putes, lector, hoc tantum modo carnem suam sacram virginem afflixisse, attende quod sequitur.

a

61 Lectum sibi stravit de asseribus seu tabulis ligneis, absque additione cujuscumque rei alterius, in quo vel sedens meditabatur, vel stabat in oratione prostrata; et tempore suo, nullis detractis vestibus, corpusculum dormiens reclinabat. Vestibus laneis utebatur intus et extra. Cilicio quandoque usa est; sed quia sicut erat munda interius, sic etiam exteriores immunditias fugiebat, in catenam quamdam cilicium commutavit. Habebat etenim catenam quamdam ferream, sua latera sine medio circumdantem sive cingentem tam fortiter, quod fere intrinseca carni, cutem reddiderat circumcirca exustam: prout referebant filiæ ejus spirituales et sociæ, quæ pro tergendis sudoribus excessivis, frequenter cogebantur crescentibus languoribus sibi pannos mutare. Qua ex causa circa finem sui cursus crescentibus languoribus, coegi eam, obedientia mediante, catenam ipsam dimittere, quamvis hoc faceret valde invite. Insuper vigilias in principio extendebat usque ad horam matutinalem, prout infra latius, dante Deo, dicetur. Postmodum vero sic paulatim datum est ei vincere somnum, quod intra duos dies vix dormiebat dimidiam horam; nec etiam huic somno consentiebat, nisi quando ad hoc corporei languores cogebant. Dixitque mihi quandoque, quod in nullus belli victoria tantum laboraverat, quantum in bello somni, nec alicubi reperit tantam difficultatem.

ligneo stratu utitur,

pro cilicio catenam assumit:

D AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

62 Porro tempore quo ipsam novi, omni dubio procul pulso, si habuisset intelligentes et conferentes, centum diebus et totidem noctibus absque cibo et potu stetisset ad loquendum de Deo; nec unquam lassabatur in hoc, imo semper hilarior et recentior reddebatur. Revelavit mihi etiam sæpius quod nullum tantum habebat refrigerium in hac vita, quantum cum intelligentibus loqui de Deo sive conferre: quod et nos qui cum ea eramus, per experientiam videbamus. Aperte namque perpendebamus, quod quando habere poterat tempus loquendi de Deo, et disserendi quæ suo latebant in corde; recentior, fortior et hilarior etiam corporaliter apparebat: cum vero hoc ei non licebat, debilis efficiebatur, et quasi exanimis. Ad honorem domini Jesu Christi, æterni Sponsi ejus, ac in ejus præconium meamque confusionem, hoc refero. Frequenter ipsa mecum loquente de Deo, ac de ejus altissimis mysteriis profundius disserente, sermo protendebatur in longum: et ego qui longissime distabam a mente ejus, carnisque mole aggravabar, arripiebar a somno: illa vero, quæ dum sic loquebatur, absorbebatur tota in Deum, diu verba sua continuabat, antequam de mea dormitione perpenderet: cum autem post moram me advertebat dormire, forti sonitu excitabat me, dicens: Ut quid propter somnum perditis animæ vestræ profectum? Numquid muro loquor verba Dei, an vobis?

amat colloquia de rebus divinis,

E

63 Præter omnia vero hæc, volens imitari sanctum Patrem qui sibi apparuerat, scilicet B. Dominicum, de una catena ferrea tres quotidie recipiebat disciplinas: primam pro se, secundam pro vivis, tertiam pro defunctis. Sic enim legitur in legenda B. Dominici, quod inclytus Pater communiter sic faciebat: quod et ista imitata est longo tempore; sed postquam fuit tot infirmitatibus aggravata, continuare non potuit. Verum dum ego secrete ab ipsa inquirerem, qualiter illam pœnitentiam faciebat; quamvis verecunde, confessa est tamen mihi, quod pro qualibet disciplina unam horam cum dimidia occupabatur, nec unquam vel rarissime accidebat, quin sanguis scapularum usque ad pedes flueret decurrendo. Perpendis lector, cujus perfectionis fuerat hæc anima, quæ ter in die corpus phlebotomabat, *b* ut sanguinem pro sanguine Salvatori redderet. Perpendis quantæ virtutis fuerit, hæc quæ præmissa sunt agere intra paternos lares, nullo hic viventium hominum instruente, nullo ducente, nullo exemplum dante.

F

ter quotidie ferrea catena di[illegible] se cædit:

[illegible]

64 Lege gesta Sanctorum, scrutare Patrum Ægyptiorum vitas, ipsarum sanctarum Scripturarum indaginem non omittas, et vide si alicubi reperias simile. Paulum primum eremitam invenies solum in desertis diu vixisse, sed corvum cum hoc dimidium panis ei quotidie afferentem. Antonium famosissimum

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

mum legis mirabiles austeritates exercuisse active et passive; sed recolis ad diversos anachoretas accessisse, ac a quolibet alicujus virtutis exemplum tamquam flores dicitur collegisse. Hilarionem licet puerum recitat B. Hieronymus prius adiisse Antonium, ab ipso informatum deserta petiisse, ibique fortiter dimicando vicisse. Sed et Macarii duo, et Arsenius *c*, et ceteri (quos nimis longum esset ordinate nominare) omnes unum vel plures præceptores et doctores habuerunt, verbo et exemplo per viam Domini ducentes; et hoc semper in desertis, vel in monasteriis, peroptime regulatis et ordinatis: hanc autem veram filiam Abrahæ cernis, lector, non in monasterio nec in deserto, sed in domo propria paterna, absque cujuspiam hominis viatoris exemplo sive auxilio, et cum multorum domesticorum impedimento, illum attigisse perfectionis gradum in abstinentia, quem nullus illorum attingere potuit.

abstinentia majori quam Sancti reliqui,

Quid dicemus ad hæc? Adhuc oro paulisper ausculta. Moysen bis et Eliam semel quadragenarum perfecisse jejunium absque cibo et potu, Scriptura sacra commemorat; quod et Salvator ipse complevit, Evangelio testante: sed adhuc plurium annorum non habemus jejunium. Joannes Baptista, quamvis deserta, Deo ducente, petierit ibique habitaverit; mel tamen sylvestre et locustas sive radices herbarum legitur comedisse: simplex autem jejunium de ipso non scribitur. Solam Magdalenam reperio (non in Scripturis sacris, sed in ejus historia et in *d* loci dispositione, quæ apparet adhuc) triginta tribus annis in rupe positam hoc jejunium perfecisse. Propter quod existimo, quod Dominus ipse, ac ejus Genitrix gloriosa, prout infra Domino donante patebit, Magdalenam huic virgini dederunt pro magistra et matre. Quid igitur nunc dicemus? Nihil est quod impediat, quin clare cernatur hanc singularissimam fuisse gratiam, donumque hactenus non quodammodo concessum, quam et quod hæc sacra virgo possedit a Domino, sicut infra explicabitur latius, si Dominus ipse concesserit dono suo.

quod tamen citra comparationem dictum sit.

65 Verum nolo putes, amantissime Lector, me per omnia supra dicta, hunc virginem in sanctitate omnibus suprascriptis Sanctis præponere voluisse, aut etiam inter Sanctos odiosas comparationes fecisse. Non ita desipio, Lector bone: nominavi enim inter ceteros Salvatorem, cui aliquem Sanctum comparare scio blasphemiam esse; ceteros autem Sanctos, quorum nomina posui, non idcirco adduxi, ut comparationem facerem, sed ut possis perpendere; primo quanta sit magnificentia Dei nostri, qui sua inexhausibili largitate, nova quotidie dona invenire non cessat, quibus Sanctos suos perficit et decorat: secundo, ut hujus virginis excellentiam singularius adverteres, diligentiusque notares: scis enim quod absque aliorum injuria, de quolibet Sancto veridice *e* cantat Ecclesia: Non est inventus similis illi: quod totum ex immensa sanctificantis eos potentia simul et liberalitate procedit, qui potest et vult quemlibet Sanctum suum singularis doni gloria decorare.

Hinc corpore mire extenuatur,

66 Sed ne a nostro proposito nimium divertamus, jam ex dictis potest unusquisque colligere, ad quantam tenuitatem debuit corpus illud deduci, quod tot et tantis austeritatibus domabatur assidue, continuisque afflictionibus in spiritus servitutem redigebatur. Narravit enim quandoque mater ejus, quæ adhuc superest, quod antequam filia tantis pœnitentiis se incepisset affligere, tanti vigoris et fortitudinis erat in corpore, quod onus, jumenti seu asini dorso delatum ad ostium domus suæ, ipsa sine difficultate super se levans, agiliter per duas scalas longas multorum graduum, usque ad superiora domus, propriis humeris deferebat. Eratque, ut refert, duplæ latitudinis et grossitiei in omnibus membris corporis, quam esset cum viginti octo annorum erat. Nec mirum si erat taliter diminutum, imo mirum videtur et est, nec puto sine miraculo fieri potuisse, quod non fuit ex toto consumptum. Porro tempore quo ipsam novi, quilibet perpendere poterat, quod exhausti valde vigoris erat et tenuis quia crescente spiritu, carnem necesse est deficere, tamquam superatam ab eo. Hoc tamen non obstante semper alacriter laborabat, et potissime pro animarum salute, quamvis incessanter plures languores corporeos pateretur; ita ut alia Catharina videretur, quæ attenuato [corpore] *f* patiebatur, sed spiritu laborabat; ille pinguis et fortis ab intra, carnem debilem sustentabat simul et confortabat.

et ideo in suis pœnitentiis impeditur a matre,

67 Sane ad ordinem historiæ redeundo, unde prius sermo exortus est, dum accepta cella et plena licentia vacandi Deo, sancta virgo tam ferventer (ut est dictum) inciperet ad Sponsum ascendere; non destitit, quamvis superatus, serpens antiquus ipsam iterum molestare: accessitque ad Evæ filiam, Lapam scilicet virginis genitricem: et mediante amore carnali, quo corpus ejus plus quam spiritum diligebat, commovit eam ut filiæ pœnitentiam impediret. Cum enim sentiebat eam se catena ferrea verberantem, levabat vocem planctus in altum, et ejulando dicebat: Filia, filia, ego te jam mortuam video, tu teipsam absque dubitatione occides. Heu mihi! quis mihi filiam meam abstulit? quis mihi procuravit hæc mala? Hæc et his similia prosequens anus illa, superaddebat clamoribus gemitus, adjungebat quodammodo furiosos actus, seipsam laniando, canosque proprii capitis discerpendo, sicut si eam jam defunctam cerneret in prospectu. His autem clamoribus frequenter tota convicinia est commota, ita quod quasi omnes concurrerent ad videndum, quid novi sinistri aut infortunii Lapæ vetulæ contigisset.

sed frustra

68 Cum hoc etiam prospiciens quod super nudas tabulas dormiebat, secum violenter ipsam ad cameram suam trahebat, cogebatque ut secum in lecto dormiendo jaceret. At illa spiritu sapientiæ non mediocriter illustrata, videns talia, flexis genibus coram matre, lenibus verbis ac humilibus ipsam placans, precabatur eam, ut omni fervore deposito, æquanimis esse vellet, quia mandatis ejus obtemperaret ad votum, secumque in lecto poneret ad jacendum. Cumque pro quietanda matre corpusculum in extrema parte lecti reclinaret ad tempus, meditando tamen solicite; postquam mater dormierat, silenter surgebat, et redibat ad exercitium suum sanctum; sed nec hoc diu latere poterat matrem ejus, hoste humani generis operante, qui felicibus actibus ejus invidebat. Illa vero tali est usa prudentia; ne matrem amplius contristaret, sumebat secrete secum postem vel duo ligna; et cum debebat in lecto dormire, clam sub linteamine illum vel illa ponebat, ut decumbens, solitam sentiret duritiam, et sic suam sanctam consuetudinem non mutaret.

ac tandem sibi permittitur.

Quod cum post aliquos dies mater ejus etiam comperisset, In vanum, inquit, laboro, ut video; immutabilem te a propositis tuis cerno; melius mihi est conniventibus oculis pertransire: dormi potius ubi soles. Sicque visa constantia ipsius, permisit eam in posterum vivere juxta inspirationem Omnipotentis. Et hic nostrum capitulum terminetur. Ea vero quæ continentur in ipso, ab ipsa sacra virgine didici, de abstinentiis scilicet, de asperitatibus aliis, et ordine ipsarum. Quædam vero Lapa genitrix ejus me docuit, ac quædam matronæ quæ in domo ejus fuerant conversatæ. Sed quædam per memetipsum vidi et comperi, et potissime de singulari dono abstinentiæ ejus.

ANNOTATA

A

ANNOTATA.

a *Unio inter corpus et animam vocatur hypostatica, quia per hanc ex utraque una persona, suppositum sive hypostasis (his enim vocibus scholæ utuntur) constitui censetur.*

b Φλεβοτομεῖν *proprie est* secare venam : *sed hic sumiter in significatione magis generali, de qualicumque sanguinis missione,quod Huc spectat. addit Fr. Thomas in Vita :* Vidi autem ego catenam unam et unam ejus disciplinam, sanguine madidam.

c *Coluntur hi sancti,* Paulus 15 *Januarii.* Antonius 17 *ejusdem,* Hilarion 21 *Octobris,* Macarius Alexandrinus 2 *Januarii.* Ægyptius 15 *ejusdem,* Arsenius 19 *Julii.*

d *Intelligit eum locum qui in monte prope Massiliam vulgo* sancta Balma *nuncupatur : de quo deque S. Mariæ cultu ibidem et ea quæ circumfertur historia, agendum erit* 22 *Julii.*

e *Hic versus, acceptus ex libro Ecclesiastici* 44, 20, *recitatur pro secunda Antiphona in officio Confessoris Pontificis.*

B

f *Ita corrigendum judico : alias impressum erat :* quæ attenuata patiebatur, sed spiritus laborabat. *Fr. Thomas addit tenuitatem corporis tantam fuisse,* ut in obitu repertum sit, umbilicum ejus renibus adhærere.

CAPUT IV.

S. Catharina admittitur ad habitum Sororum de pœnitentia: hujus instituti origo et progressus.

CAP. VII Anhelans ad habitum S. Dominici

Sancta igitur virgo, restituta post prædictam victoriam suis sanctis exercitiis consuetis, cœpit tanto ferventius agere, quanto videbat hostem humani generis se arctius et indesinentius impugnare. Quotidie gemitus, quotidie lacrymæ; divinasque aures indesinenter pulsabat, ut habitum diu desideratum recipere mereretur, quem superna pietate per almum patrem B. Dominicum meminerat repromissum : nondum enim propositum virginitatis suæ putabat a domesticorum molestiis fore securum, donec præfatum sanctum induisset habitum. Sciebat namque quod post sumptionem dicti habitus, de contrahendo matrimonio cuncta cessaret molestia, et liberius permitteretur vacare servitio Sponsi sui. Propter quod parentes precibus pulsabat, et cum Sororibus C de pœnitentia B. Dominici, quæ vulgari sermone Mantellatæ *a* vocantur in civitate prædicta, instabat, quatenus ipsam intra numerum earum vellent recipere, et habitum sanctæ conversationis sibi tradere dignarentur. Quod mater præcipue non usquequaque libenter acceptans, quamvis sibi negativam non daret, semper tamen cogitabat, quomodo posset eam a suis rigiditatibus revocare. Hac igitur causa proposuit balnea naturalia visitare, filiamque suam illuc ducere secum : tum etiam ut corporalibus solatiis paulisper refocillatam, ab asperitatibus suæ pœnitentiæ revocaret. Nec hoc puto factum absque antiqui serpentis astutiis, qui ferventem sponsam ab amplexu æterni Sponsi totis viribus abstrahere satagebat, Lapamqne illam simplicissimam malitias insidiose docebat.

a a matre divertere ipsam volente

ad balnea abducitur,

70 Verum quia contra Dominum consilium valere non potest, illa Christi sponsa, dexteris et a sinistris armis victricibus circumdata, omnes insidias inimici in suam utilitatem et in illius perniciem convertebat. Invenit siquidem modum novum corpus proprium etiam inter delicias affligendi ; nam simulans se velle balneare perfectius, ad canales conductus, unde aquæ sulfureæ procedebant, se conferebat; et ferventes aquas super nudam et teneram carnem sufferens patienter, diu corpusculum affligebat magis, quam catena ferrea verberabat. Occurrit nunc memoriæ, quod dum semel mater ejus mihi coram ea de dicto balneo verba movisset, ipsa silenter ea quæ supra nunc scripta sunt, retulit : et addebat, quod ut hoc posset liberius agere, suggesserat matri, quod volebat se, postquam recesserant omnes, balneare, sicut et faciebat. Sciebat enim, quod matre præsente, hoc facere nullatenus potuisset. Cumque interrogassem eam, quomodo tantos potuisset sustinere fervores absque mortis periculo; in sua columbina simplicitate respondit : Ego dum eram ibi, cogitabam assidue de pœnis inferni et purgatorii; orabamque Creatorem meum, quem tantum offenderam, quod dignaretur pœnas illas, quas me noveram meruisse, in istas, quas libenter sustinebam, misericorditer commutare. Dumque firmiter considerarem, hanc gratiam me ab ejus misericordia percepturam, dulce mihi fiebat totum quod patiebar, nec in aliquo ab ipso fervore lædebar, quamvis afflictionem sentirem.

D *AUCT. RAYMUNDO CONFESS.*

ubi etiam modum invenit cruciandi corporis,

71 His peractis rediere domum *b*, sanctaque virgo ad solitas pœnitentias se immediate reduxit : quod ut mater advertit, de ipsius mutatione cetero desperavit, quamvis se usquequaque continere non potuisset, quin semper de ejus asperitatibus murmuraret. At filia sui sancti desiderii non oblita, genitricis murmurationes pertransiens surda aure, ipsam quotidie molestabat, ut prædictas Sorores de pœnitentia B. Dominici adiret, easque induceret, ut habitum suum sibi non negarent pro filia, quæ hoc tanto desiderio postulabat. Quod illa, ejus importunitate victa, perfecit : sed Sorores præfatæ ei primitus responderunt, suæ consuetudinis non fuisse, virgines seu juvenilis ætatis induere habitu illo, sed tantum viduas ætatis maturæ, ac etiam claræ famæ, quæ Dei se volunt servitio mancipare : cum enim Sorores illæ careant omni clausura, quia quælibet stat in domo propria, necesse omnino est, quod quælibet sciat se regere per seipsam. Hujus responsionis causam apertius et latius in capitulo immediate sequenti, dante Domino, lector percipies. Sed nunc historiam prosequamur, Revertitur igitur Lapa mater ad virginem cum responso, filiæ quidem non grato, sed sibi non multum ingrato. Virgo autem Christi, de sua fiducia in nullo propter hoc mota, sciens promissionem tam gloriosi Patris nullatenus posse deficere, omninoque adimpleri debere, iterum instat; persuadens matri, quod propter hanc responsionem nequaquam desisteret a rogatu, quin potius oppportune et importune apud dictas Sorores pro dicto habitu obtinendo instaret : quod et illa dum natæ precibus victa, perficeret, idem semper reportabat responsum.

b E

habitum deinde per matrem petit.

et repulsam ferens

F

72 Inter hæc contigit Christi virginem infirmari infirmitate quadam corporea, qua solent communiter juvenes, antequam ad ætatem maturam perveniant *c*, molestari : et forsitan excessivus calor, quem sub ferventibus aquis sustinuerat, fuit in causa; quamvis ego putem totum ex divina providentia non sine mysterio processisse. Repleta siquidem est tota corpusculi ejus cutis quibusdam pustulis seu apostematibus parvulis, ut modo medicorum loquamur, ita ut figura ejus discerni non posset, et cum hoc febris non modica causaretur. Quod cernens Lapa mater (quæ quamvis omnes filios et filias diligeret tenere, hanc tamen, quam nutrierat proprio lacte, diligebat tenerius) cœpit vehementer affligi : nec erat unde posset causare, quod hoc ex abstinentia processisset, quia infirmitas illa magis ex superfluitate, quam ex defectu procedere videbatur : faciebat etiam ad hoc, quod pueris et puellis eadem infirmitas est communis. Sicque afflicta mater, juxta filiæ lectulum

in morbum incidit :

c

AUCT. RAYMUNDO CONFESS asseritque morituram se nisi voto potiatur:

A tulum sedens, quasi continue remedia, quæ poterat, adhibebat : et ipsam quibus sciebat verbis consolabatur. At illa, quæ dum infirmabatur, fortior erat in desiderio mentis suæ, videns tempus arctandi matrem ad complementum ejus quod capiebat, sapienter et dulciter respondebat : Si vultis, dulcissima mater, ut bene valeam confortet; faciatis quod desiderium meum de habitu Sororum de pœnitentia B. Dominici compleatur : aloqui satis dubito, quin Deus et B Dominicus, qui me vocant ad servitium suum sanctum, faciant taliter, quod nec in illo, nec in alio habitu poteritis me plus habere.

73 Quod responsum audiens semel et sæpius mater ejus, nimium territa et de morte filiæ pavida, Sorores sæpe dictas festinanter adiit, ipsasque tam ferventer est allocuta, quod victæ precibus mutaverunt responsum, dicentes : Si non est nimis suo corpore speciosa vel pulchra, propter ejus et vestrum desiderium tam accensum, reciperemus eam. Si autem esset nimis pulchra, timemus (ut diximus) nobis de periculo scandali, propter malitiam hominum, quæ nunc regnat in mundo : quapropter in tali casu nullo modo consentiremus. Quibus mater : Venite et videte, ac vos ipsæ indicate hoc. Tunc duas vel quatuor ex se matronas, ceteris magis practicas et discretas,

ergo matre urgente

B cum Lapa miserunt ad virginem decumbentem, quatenus corporis dispositionem aspicerent, et ipsius mentale desiderium indagarent. Quæ venientes, quamvis sanctæ virginis speciositatem videre non possent, tum quia naturaliter non inerat excessive, tum etiam quia infirmitas illa ita corpus ejus infecerat, quod vix poterat figura ejus discerni; verba tamen per quæ sui desiderii fervorem exprimebat, prudentiamque ac maturitatem puellæ percipientes et advertentes, stupere cœperunt pariter et gaudere; cognoveruntque puellam hanc corpore, mente jam canam, multas anus virtutibus præcedere coram Deo. Quapropter nimis ædificatæ simul et letificatæ, recedentes ab ea, et ad consocias redeuntes, quæ viderant et audierant cum non parvo gaudio retulere.

probatur a Sororibus.

74 Quod illæ intelligentes, habito prius consensu Fratrum, simul congregatæ, ipsam in Sororem voto unanimi receperunt, matrique nuntiaverunt, quod quam cito virgo Christi curata esset ab illa infirmitate, duceret eam ad ecclesiam Fratrum Prædicatorum, ut præsentibus omnibus Fratribus et Sororibus, qui curam earum gerebant, habitum B. Dominici, diu ab ipsa desideratum, susciperet juxta morem. Quod cum foret per matrem virgini nuntiatum, mox cum lacrymis gaudiosis gratias retulit Sponso suo, almoque Patri Dominico, qui promis-

C sionem suam ducebat actualiter ad perfectum. Tunc cœpit orare, non propter corpus, sed propter mentis desiderium adimplendum, ut infirmitas illa corporea cito terminaretur, ne votum suum tam diu delatum, propter eam amplius differretur. Et quæ prius gloriabatur in infirmitate proprii corporis, ipsamque amore Sponsi sui libentissime ferebat; jam incipit attædiari de illa, precibusque assiduis pulsabat aures Altissimi, quatenus absque mora infirmitatem de suo corpore removeret, quæ perfectionem voti cordis sui impediebat : quod et factum est. Intra paucos enim dies curata fuit : quia non erat fas ei aliquid denegari ab illo, cujus voluntati se summo cum studio conformabat. Quidquid namque petebat et appetebat, totum dirigebat in illum, quem omnibus animæ suæ viribus diligebat, et ad cujus servitium se totam obtulerat, ac totaliter mancipaverat.

et sanitati reddita

75 Adveniente igitur sanitate, licet mater adhuc quærere videretur dilationes, instantia tamen virginis et importunitate ipsam nimium molestante, ventum est ad diem et horam per divinam providentiam deputatam, in quibus habitum diu desideratum acce-

habitum induit album ac nigrum

pit, non cum parva lætitia cordis sui. Venerunt D siquidem ad ecclesiam supradictam mater et filia, et præsentibus simul cunctis Sororibus et gaudentibus, Frater ille, qui curam earum pro tunc habebat, sacram virginem induit illud genus vestimentorum, ad innocentiæ humilitatisque indicium, quod Patres nostri ferre sanxerunt, albi scilicet et nigri coloris, ut albedo innocentiæ, nigredo vero responderet humilitati. Nec fuit (meo judicio) aptior habitus cujuscumque religionis alterius, qui habitum interiorem virginis hujus sanctæ proprius designaret. Ipsa enim totis conatibus proprium corpus mortificabat, exterius vitam veteris hominis cum mortifera superbia extinguendo, quod per colorem nigrum optime designatur; virginitatisque innocentiam non tantum corporis, sed etiam animæ, ut supra dictum est, amplexata, ad Sponsum æternum, qui vera lux est, ut lucida fieret, totis viribus propinquabat : quod non minus apte per albedinem signabatur. Si autem vel totaliter niger vel totaliter albus foret habitus ejus, non posset per illum nisi alterum horum designari : quod si griseum *d* vel cinereum colorem adhibuisses, mortificationem quidem posses repræsentare, sed non luciditatem mentis et puritatem. *d*

suæ pœnitentiæ et virginitati aptissimum :

76 Perpendo insuper, quod si Sorores illæ melius advertissent, numquam primum responsum, dene- E gando ei habitum, matri dedissent. Ipsa enim magis proprie aptiusque ac dignius habitum illum portabat, quam illæ quæ de virginitate non poterant gloriari. Non igitur fuit sacræ virgini denegandus habitus, qui pro signo innocentiæ fuerat a sanctis Patribus constitutus; cum ipsa polleret præ ceteris innocentia virginali, quæ procul dubio cuilibet castitati viduali præfertur. Audeo ergo dicere, quod nondum habitus ille illa in civitate suam perfectionem fuerat consecutus, quousque sacra hæc virgo ipsum induit et portavit. Ipsa enim in loco illo prima virgo excellens fuit, quæ habitum hunc accepit : quam tamen postmodum multæ virgines sunt secutæ, ut de ipsa cantaretur versus ille Davidicus, Adducentur Regi virgines post eam etc. Ps 44, 15 Qualiter autem hoc fuit, infra, Deo dante, latius dicetur. Sed nunc ponamus hic huic Capitulo finem, et ad indagandam radicem ac fundamentum hujus religiosi status, in quo divina providentia sacram hanc virginem posuit, procedamus; ne per ejus ignorantiam, opinio sanctitatis ejus in cujuscumque animo minuatur. Verum hæc quæ in hoc Capitulo continentur, tam ab ipsa virgine, quam a genitrice ejus Lapa percepi : quamvis de receptione habitus, notorium sit apud omnes F qui eam noverunt, nec probatione indigeat quoquo modo.

licet antea solis viduis daretur.

CAP. VIII

Harum origo fuit a S. Dominico

77 Cunctis volentibus legere, præsens per Capitulum notum facio, prout legi pariter et audivi a fide dignis in diversis Italiæ partibus, gestaque beatissimi Patris nostri testantur. Ipse gloriosus fidei Catholicæ pugil ac Christi athleta B. Dominicus, sicut sacer lator boni status Ecclesiæ militantis, quamvis per se et suos Fratres, tam in Tolosa quam in Lombardia *e* hæreticos triumphaliter debellasset, *e* ita ut sicut tempore suæ *f* canonizationis coram *f* summo Pontifice probatum *g* legitime fuit, centum *g* millia *h* hæreticorum et ultra conversi fuerunt tan- *h* tum in Lombardia, tam doctrina quam miraculis ejus; nihilominus tam valde infecerat mentes hominum dictorum hæreticorum venenosa doctrina, quod fere omnia jura ecclesiarum erant per laicos occupata, qui possidebant ea tamquam jure hereditario, sicut et proh dolor! hoc in multis ejusdem Italiæ partibus actitatur. Ex hoc cogebantur Pontifices mendicare, nec ullam habebant potentiam, per quam possent errori resistere; nec etiam clericos aut pauperes valebant, secundum officii sui debitum, nutriendo

A triendo juvare. Quod sanctus Pater cernens, zelotypa mente, et sustinere non valens, quam pro se suisque sequacibus eximiam elegerat, paupertatem, cœpit pro Ecclesiæ divitiis decertare. Advocans igitur aliquos laicos Deum timentes et sibi notos, cœpit cum eis tractare de ordinanda quadam sancta militia, quæ haberet jura Ecclesiarum recuperare, simul et defensare, nec non et fideliter resistere hæreticæ pravitati: quod et factum est. Nam illos quos voluntarios reperit, sic induxit, quod juramentum præstabant ei, cuncta se quæ dicta sunt facere juxta vires, et propter hoc exponere tam personam quam illa quæ possidebant. Ut autem a conjugibus hoc opus sanctum impediri non posset, faciebat etiam conjuges seu uxores eorum jurare, quod viros non impedirent, sed juxta modum suum cooperarentur eis in omnibus possibilibus sibi; promittebatque Sanctus utrique parti copulæ, servanti hoc, secure vitam æternam: vocavit autem eos Fratres de militia Jesu Christi. Verum ut per aliquod saltem signum secernerentur a ceteris laicis, et aliquid supererogatorii operis adderent super consuetudinem aliorum; dedit colorem habitus proprii, ut scilicet tam viri quam mulieres, quacumque figura

instituente Fratres et Sorores de Militia Christi,

B vestium uterentur, album tamen semper portarent et nigrum, ita quod uterque color exterius appareret, ad innocentiæ et humilitatis indicium. Insuper assignavit eis quemdam taxatum numerum Dominicæ orationis et salutationis Angelicæ *i*, quem pro qualibet Hora canonica quotidie deberent perficere orando, ut a divino Officio non vacarent.

78 Hoc facto, postquam beatus Pater relicto carnis onere migravit ad cœlum, et crebrescentibus ejus miraculis Sedes apostolica ipsum Sanctorum annotans catalogo, honorandum exhibuit universis; Fratres hi et Sorores, dictæ de militia Jesu Christi, volentes Ordinatori suo jam glorioso singularem reddere gratiam et honorem decreverunt mutare nomen, et vocari Fratres de pœnitentia B. Dominici. Induxit etiam eos satis ad hoc, quod beatissimi Patris meritis atque miraculis, nec non et Fratrum ejus laboriosa doctrina, jam pestis hæretica et pene defecerat; et necessaria non videbatur multum amplius pugna exterior, sed restabat tantum, ut per pœnitentiam cum hoste interiori pugnarent, propter quod nomen pœnitentiæ etiam singulariter elegerunt. Demum crescente quotidie turma Prædicatorum fidelium, inter quos velut matutinum astrum resplen-

postea de Pœnitentia S. Dominici appellatos

C duit martyr et virgo Petrus, qui occisus plures hostium conculcavit quam vivens; delata est quasi totaliter turba vulpecularum, demoliri cupientium vineam Domini Sabaoth; redditaque fuit pax, faciente Domino, Ecclesiæ sanctæ Dei: quamobrem causa illius militiæ cessavit ex toto, ac per consequens et effectus. Verum decedentibus hujusmodi status viris, feminæ remanentes, propter religiosam vitam quam cum viris tenuerant, amplius nubere non audebant; sed statum quem servaverant, continuabant usque ad mortem. Hoc cernentes aliæ non hujusmodi status viduæ, quæ decreverant viduitatem servare, cœperunt dictas Sorores de pœnitentia B. Dominici velle sequi, et earum observantiam pro remedio suorum peccaminum imitari: unde paulatim crescentes in diversis locis Italiæ, coegerunt Fratres Prædicatores ibidem morantes, ad informandum eas de modo vivendi, quo a Beato Dominico fuerat institutus. Quia vero modus ille strictus non erat, quidam sanctæ memoriæ Pater, qui totius ordinis curam gerebat, vocatus Frater Munio, *k* natione Hispanus, modum illum vivendi redegit in scriptis; quem hodie habent, et Regulam vocant; quamvis proprie Regula dici non debet, quia nec ille status proprie de se regularis dicitur, ex

institutum in feminis perseverabat.

k

D quo tria vota in qualibet religione principalia non includit.

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

79 Porro crescentibus numero et merito prædictarum Sororum in diversis locis Italiæ, felicis memoriæ Dominus Honorius Papa hujus nominis quartus, sentiens odorem bonæ famæ ipsarum, concessit eis per Bullam *l*, quod tempore interdicti possent in ecclesia fratrum Prædicatorum audire divina. Item Dominus Papa Joannes XXII, postquam promulgaverat Clementinam *m* contra Beginas pariter et Begardos, declaravit per Bullam suam *n*, illam decretalem non debere intelligi de Sororibus dictis de pœnitentia Beati Dominici per Italiam constitutis, nec per ipsam statui earum fuisse quomodolibet derogatum. Nunc igitur lector habes, quare in præsentiarum status in solis feminis reperitur; et quare Sorores illæ responderant prima vice, se non consuevisse recipere virgines, sed tantummodo viduas approbatas. Hæc autem quæ scripsi, in diversis Italiæ partibus pro majori parte reperi scripta: quædam vero, licet pauca, percepi audiens et inquirens a fide dignis utriusque sexus antiquis Fratribus Prædicatoribus et Sororibus de pœnitentia B. Dominici. Sicque hoc Capitulum consummetur, ut ad ea quæ nostri sunt propositi redeamus. E

l

m

n

approbante sede Apostolica

ANNOTATA.

a Mantellatæ *sic dictæ a laneo pallio seu Mantello, quod erat insigne pœnitentium sub Regula alicujus Ordinis mendicantis, ejusdem coloris quo utebantur ipsius Ordinis Religiosi professi: similiter viri ejusdem instituti dicebantur* Mantellati.

b *Addit Fr. Thomas:* Cum vero rediret a balneis, fertur oculos corporeos numquam sustulisse: sed quasi a sensibus abstracta penitus, iter ipsum transegisse.

c Variolas *seu* morbillos *appellamus, Græci ἀκμὰς appellant, quod circa tempus τῆς ἀκμῆς id est florentis ætatis erumpant: apud nos pueritiæ quam adolescentiæ familiarior est hæc infirmitas, ideoque passim vocantes Teutonica lingua* Pustulæ pueriles.

d Totus niger *erat Tertiariarum sub institutione Eremitarum S. Augustini,* albus *Camaldulensium,* griseus *Franciscanarum.*

e *Albigenses intelligit, ad quos extirpandos in fines Tolosatium circa an.* 1204 *a Didaco Oxomensi Episcopo adductus fuit S. Dominicus: qui deinde per se et suos maxime rem egit, Prædicatorum exinde nomen suo Ordini nactus. De his vide plura ad 5 Martii, ubi egimus de B. Petro de Castro novo, primo in hac causa Martyre ex Ordine Cisterciensi; nam hinc assumpti fuere primi tunc Prædicatores fidei contra hæreticos.* F

f *Canonizatus est S. Dominicus anno* 1234 *sub Gregorio IX.*

g *Processus hic a Joanne Flaminio inseritur lib. 3 de Vita S. Dominici: ejus an alibi extet exemplum nescimus; si extet, rogamus ut conferatur cum impresso; deque ea quæ inventa fuerit varietate doceamur: veremur enim ne stylum mutarit Flaminius, aut forte etiam nonnulla truncarit.*

h *Hunc numerum exprimit Stephanus, Testis* VII, *sed agens de iis* qui ambigebant utris, hæreticis an fidelibus, adhærerent, in fide *autem* Catholica confirmati sunt.

i *An sicuti Franciscanis et Carmelitis litteras ignorantibus præscriptum diximus* 8 *Martii, ubi de B. Alberto Legislatore Carmelitarum num. 83? Ita existimo, potius quam ut hic intelligam Psalterium B. Virginis per quindecim decades absolvendum: hoc enim si istis Christi militibus præscripsisset Sanctus, expressius et paucioribus verbis nominatum fuisset ab auctoribus Ordinis eidem assuetis.* NOT 19

AUCTORE RAYMUNDO CONFESSARIO

A k Fr. Munio, *postea Magister Generalis in ordine septimus, creatus an.* 1285, *et post varium fortunam defunctus Romæ* 1299.

l *Circa an.* 1286, *solum enim biennio præfuit Honorius IV. Frequens autem eo tempore erat Interdicti usus adversus Principum et Magistratuum pervicaciam: hinc frequentia quoque pro innocentibus dabantur privilegia, quæ paulatim ad Regulares omnes extensa sunt, ut in suis privatim ecclesiis possent celebrare divina, modo id facerent clausis ostiis, nec alios quam simili privilegio gaudentes admitterent.*

m *De hac* Clementina *in Concilio Viennensi promulgata, an.* 1312, *deque* Begardorum *in Alemannia ortorum erroribus, pluribus agit Odericus Raynaldus in Annalibus ex Alvaro Pelagio Episcopo Silvensi, qui contra eosdem decertavit: nomen a Saxonico* Begghen *mendicare sumptum videri, jam alibi monuimus.*

n *Hanc Bullam credibile est prorsus similem fuisse, ac forte eodem tempore impetratam, cum ea quam exhibet Waddingus in Regesto post tom.* 3 *pro Fratribus et Sororibus tertii Ordinis, qui Continentes seu de Pœnitentia nuncupantur. Data est autem Avenione* 7 *Kal. Martii anno Pontificatus* 3, *qui fuit Christi* 1319.

o *Ambrosius Taegius (cujus MSS. volumina de*
B *Insigniis Ordinis Prædicatorum, Mediolani in conventu S. Mariæ Gratiarum reperta, sæpius hoc et præcedenti mense laudavimus) libr.* 3 *distinct.* 7 *de statu Fratrum et Sororum de Pœnitentia* §. 17 *hæc inter alia habet.* In civitate Senensi fuit a longo tempore valde venerabile collegium Sororum istius status, in quo fuit quædam eximiæ sanctitatis et perfectionis Soror nuncupata B. Catherina, alia ab ea quæ canonizata est : cujus corpus venerabile in ecclesia FF. Prædicatorum venerabiliter sepultum jacet miraculis clarens.

In civitate Venetiarum, inter personas istius status et habitus specialiter fuit quædam Soror Maria, vitæ continentis, quæ singulari sanctitate refulsit, in tantum ut per Fr. Thomam Senensem, de dictæ Sororis vitæ progressu et transitu quædam compendiosa composita sit Legenda. In eadem quoque civitate fuit quædam Soror, nomine Minna de Berengho, miræ sanctitatis et devotionis femina, cui Dominus multa admiranda revelare dignatus est.

In Castro Tridinensi claruit quædam devotissima, virgo quæ Soror Magdalena dicebatur, in vita et in morte miraculis clarissima : cujus venerabile sepulcrum ab incolis devote visitatur.

C *Ibidem etiam nominantur aliæ, nobis ex Vitis earum, quas habemus et suis diebus dabimus, notiores : istas autem hic volui adducere, ut si qua alia suggerantur quæ certum mortis aut cultus diem nobis exprimant, cum sufficienti publicæ venerationis testimonio ac vitæ Actis; ipsæ etiam habere locum in hoc opere possint.* B. Mariæ Venetæ *Legendam petiimus Venetiis describi : sed non inveniebatur exemplar Latinum et originarium, responsum est autem cultum publicum aut nullum fuisse aut jam prorsus cessare. Nihilo plus de* B. Catharina *accepimus apud Prædicatores Senis.* Tridinum, *vulgo* Trino *Montis-ferrati oppidum est sub Duce Sabaudiæ, unde tanto solicitius petimus de vita et miraculis* B. Magdalenæ *informari, quanto clarius publici cultus testimonium nobis præbet Taegius.*

CAPUT V.

Quomodo Catharina spirituum discretionem edocta a Christo, et auctor de veritate mirabilium ejus certior factus sit.

Post sumptum habitum, obedientiam servat etiam Confessariis

Licet in sumptione dicti habitus, sancta virgo tria principalia religionis non emiserit vota (quia, ut dictum est, hoc in se status ille non habet) nihilominus firmiter proposuit in se ipsa, omnia illa vota servare perfecte. Et de castitate quidem nulla cunctatio D est, quia jam erat emissum votum virginitatis : de obedientia vero proposuit, non solum Fratri Magistro sororum, qui fuisset pro tempore ac Priorissæ, verumetiam et Confessori suo in omnibus obedire : quod ita servavit semper usque ad mortem, ut auderet dicere, dum transiret ex hoc mundo ad Patrem, Numquam me recolo vel semel obedientiam præterisse. Verum quod sanctitatis quidam æmuli detractores, mordaces pariter et mendaces, ausi sunt quandoque ipsa vivente oppositum dicere; ut mendacium ipsorum in os mentientis recludatur, scire te volo, lector carissime, quod si hæc sacra virgo nullam aliam afflictionem habuisset, dum ageret in humanis, nisi quam inferebant sibi ejus indiscretissimi præceptores, ipsa fuisset quodammodo Martyr ex patientia tanta. Nullo enim modo intelligentes, et frequentius non credentes donorum excellentiam sibi concessam ex alto, per viam aliorum quæ communiter vivunt, ipsam ducere volebant omnino ; nec dabant honorem præsentiæ majestatis, per iter admirabile conducentis; cum tamen de hoc manifesta signa sine intermissione viderent; similes Pharisæis, qui signa videntes pariter et prodigia, E de curatione quæ fiebat in sabbatho murmurabant, dicentes; Non est hic homo a Deo, qui sabbatum non custodit. Ipsa vero in medio discordiæ hujusmodi a Deo posita, satagens quantum sibi licebat, hominibus obedire, nec tamen volens relinquere viam quam per se ipsum Dominus ei ostendebat; tanta cruciabatur angustia, quod non faciliter lingua explicaretur vel calamo. Ah! Domine Deus meus, quoties dictum est de ipsa, In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia : id est, visiones istæ non sunt a Deo, sed a diabolo : cum tamen clare viderent non modo miracula, sed totam vitam ejus fore miraculum. Hæc in locis suis particulariter infra ponentur, et ideo me amplius hic non extendo.

quantumcumque ab iis vexaretur :

81 Paupertatem autem ita perfecte servavit, quod existens in domo paterna, quæ tunc temporis bonis temporalibus abundabat, per se et pro se nihil penitus capiebat, nisi quod pauperibus erogabat : super quo largam licentiam habebat a patre. In tantum erat paupertatis amica, quod, sicut ipsa mihi secrete confessa est, numquam potuit de domo consolari, dum vidit eam de temporalibus abundantem. Orabatque indefesse Altissimum ; ut ablatis divitiis ad paupertatem suos deducere dignaretur, dicens : F Numquid Domine hoc est bonum illud, quod pro parentibus et fratribus meis quæro, et non potius bonum æternum? Scio in his bonis multa mixta mala, multa pericula esse; nec volo meos quomodolibet in eis implicari. Exaudivit autem Dominus vocem ejus, et deducti sunt per mirabiles casus, absque culpa ipsorum, ad infimam paupertatem, prout constat et constitit cunctis cognoscentibus eos. His sic propositis, pro fundamento profectus admirabilis mentis suæ, quo ultra supra dicta profecit, post desiderati habitus sumptionem ; operæ pretium puto ut perfectionis ejus principia prosequamur,

et præ studio paupertatis

orat ut eadem parentibus suis obveniat :

82 Completa promissione almi patris B. Dominici, cœpit fidelissima filia, velut apis argumentosa, undique mella colligere; scilicet occasiones et causas se ipsam magis arctandi, ac Sponsum suum strictius amplexandi : unde alloquens seipsam, dicebat: Ecce jam religionem intrasti, non oportet te amodo vivere sicut hucusque vixisti. Secularis vita præteriit, nova venit religio : secundum cujus regulam te regulari necessarium est. Puritatem summam oportet induere, illaque undique circumdari, quod alba tunica ipsam signat. Deinde te mortuam mundo omnino esse debere, pallium nigrum patenter ostendit.

seque ad altiora exigens,

Vide

A Vide igitur quid agis, quia per arctam viam, per quam pauci vadunt, te oportet transire. Proposuit igitur pro puritate melius observanda, arctissimum tenere silentium, nec alicui loqui, nisi dum confiteretur peccata sua Unde, prout Confessor ejus, qui me in hoc præcessit officio, et refert et in scriptis redegit, tribus annis continue silentium tenuit, quod nulli nisi Confessori, quando confitebatur tantum, penitus est locuta,

rigorem silentii jejunii et vigiliæ auget

83 Intra clausuram cellulæ habitabat continue, nec egrediebatur inde, nisi cum ad ecclesiam properabat. Pro cibo non oportebat ipsam egredi; quia tam tenuis erat, quod faciliter intra cellulam mandebatur; nec cocto aliquo utebatur, pane solo excepto, ut supra dictum est. Statuit insuper in corde suo, numquam nisi cum lacrymis ad cibum accedere: unde semper immediate ante cibum, prius Deo lacrymas offerens, animam irrigabat, et sic postea cibum sumebat pro corpore sustentando. Invenit ista desertum intra propriam domum, et solitudinem in medio populorum. Vigilias autem ejus, orationes, meditationes et lacrymas alias quis exprimere poterit aut narrare? Statutum sibi fecerat, quod dum Fratres Prædicatores, quos germanos suos vocabat, dormirent, ipsa quotidie vigilaret. Cum autem Fra- B tres pulsabant ad Matutinas, pulsato secundo signo, et non prius, ipsa Sponso suo dicebat: Ecce Domine, germani mei et servi tui usque nunc dormierunt, et ego pro ipsis feci custodiam coram te, ut servares eos a malis et ab insidiis inimici: nunc vero ipsi surrexerunt ad laudandum te, tu serva eos, et ego parumper quiescam. Sicque super asseres, habens lignum pro cervicali, corpusculum reclinabat.

viam perfectionis

84 Cernens hæc omnia supergratissimus Sponsus ejus, qui procul dubio ei cuncta præstabat, quasi allectus ejus fervoribus, nolens dimittere ovem tam nobilem absque pastore vel duce, discipulamque tam diligentem et aptam absque perfecto magistro, non hominem, non Angelum, sed seipsum sponsæ suæ dilectæ dedit in præceptorem. Sicut enim ipsa mihi revelavit secrete, mox ut ipsa se in cella reclusit, ei apparere Sponsus et Salvator ejus superdilectus Dominus Jesus Christus dignatus est; ipsamque de omnibus, quæ animæ suæ forent utilia, plenarie informare. Unde in secreto confessionis, dum hæc mihi recitaret, me taliter est allocuta: Habeatis hoc pro conclusione verissima, Pater mi, quod nihil, quod pertinet ad viam salutis, docuit me unquam aliquis homo vel mulier, sed præcise ipse Dominus C et magister, Sponsus pretiosus et superdulcissimus animæ meæ, Dominus Jesus Christus; vel per suam inspirationem, vel per claram apparitionem loquens mihi, sicut ego modo loquor vobiscum. Fatebaturque mihi, quod in principio hujus visionis, quæ, ut in pluribus, fuit imaginaria, quandoque vero patuit etiam exterioribus sensibus corporis, ita ut vocem aure corporali perciperet; In principio, inquam, ipsa formidare cœpit, ne foret deceptio inimici, qui se frequenter transformat in Angelum lucis.

Prov. 28, 14

et discretionem spirituum ab ipso Christo docetur:

85 Quod et ipsi Domino nullo modo displicuit, imo commendavit formidinem, dicens: Semper viator debet esse cum formidine, quia scriptum est: Beatus vir qui semper est pavidus. Sed vis inquit, ut doceam te, quatenus possis discernere visiones meas a visionibus inimici? Illaque instantissime hoc supplicante, respondit: Agile foret per inspirationem animam tuam informare, quod statim discerneret inter unam et aliam: sed ut prosit tam aliis quam tibi, volo te verbo docere, quia doctores quos ego docui, dicunt et verum est, quod visio mea incipit cum terrore, sed semper in processu dat majorem securitatem; incipit cum aliqua amaritudine, sed semper magis dulcescit: cujus oppositum habet pro sua conditione visio inimici: dat enim in principio, D ut videtur, aliqualem lætitiam, securitatem sive dulcedinem; sed semper in processu timor et amaritudo in mente videntis continue crescunt. Hoc est verissimum, quia etiam viæ meæ a viis ejus eadem differentia differunt: via enim pœnitentiæ et mandatorum meorum, in principio apparet aspera et difficilis; sed et quanto plus proceditur in ea, tanto plus dulcescit et magis est amabilis: via autem vitiorum in principio apparet valde delectabilis, sed semper in processu amarior fit et damnosior. Sed ego volo tibi dare unum aliud signum infallibilius et certius. Habeas pro certo, quod cum ego sim veritas, semper ex visionibus meis resultat in anima major cognitio veritatis: et quia veritatis cognitio magis ei necessaria est circa me et circa se, ut scilicet cognoscat me et cognoscat se, de qua cognitione egreditur semper quod se contemnit et me honorat, quod est proprium officium humilitatis; necessarium est quod ex visionibus meis anima efficiatur magis humilis, magisque seipsam seu vilitatem suam cognoscens pariter et contemnens. Oppositum autem accidit de visionibus inimici: cum enim si pater mendacii et rex super omnes filios superbiæ, nec possit nisi quod habet dare, semper ex visionibus ejus resultat in E anima quædam propria reputatio seu præsumptio de seipsa, quod est proprium officium superbiæ, remanetque turgida et vento inflata. Tu igitur in te ipsa sempe examinando diligenter perpendere poteris, unde processit visio, a veritate scilicet an a mendacio: quia veritas semper animam humilem, mendacium autem facit eam superbam. At illa, velut discipula, non segnis aut negligens, doctrinam salubrem mente recondidit, mihique ac aliis post tempora tradidit, prout infra, Deo dante, dicetur.

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

et crebras patitur visiones atque extases.

86 Ex tunc igitur cœperunt visiones cœli ac revelationes multiplicari, simulque frequentari a Domino: et in tantum, quod sicut sæpe de ipsa loquens pluribus retuli, vix duo possunt homines reperiri, qui tam assiduam conversationem haberent ad invicem, quam continuam habebat hæc sacra virgo cum Sponso suo, Salvatoreque omnium Domino Jesu Christo. Sive enim oraret, sive meditaretur, sive legeret, sive vigilaret, sive dormiret, uno modo vel alio, ut in pluribus ejus visione consolabatur: imo aliquando dum loqueretur cum aliis, astabat hæc sacra visio, et mente loquebatur cum ipso, lingua vero corporea cum hominibus. Sed non poterat hoc diu durare, quia tam vehementer tunc anima ejus trahebatur ad Sponsum suum, quod post parvam morulam, relicto F usu corporalium sensuum, in extasi ponebatur. Hinc autem cuncta processerunt mirabilia, quæ postmodum sunt secuta, tam de inconsueta ab ceteris abstinentia, quam de doctrina mirabili, quam etiam de miraculis patentibus, quæ omnipotens Deus ipsa vivente coram oculis nostris ostendit. Quapropter cum hic sit fundamentum, radix et origo omnium sanctorum operum ejus, totusque vitæ suæ mirabilis medium ostensivum; ne in hoc te vacillare contingat, lector carissime, necessitatum me video ad revelandum tibi ea, quæ meam cedunt in confusionem non parvam. Ne contingat enim quemquam incredulum dicere; Hæc quæ scribis, ab ipsa tantummodo sunt audita, nullus alius testis inducitur; ipsa de se testimonium perhibet, testimonium ejus forsitan verum non est; aut forte decepta, aut mentita: cogor de me ipso scribere hic, quæ, si honor virginis hujus sanctæ non urgeret, nullatenus essent per me in perpetuum recitanda. Verum malo confundi ego, quam honor ejus diminuatur in aliquo: elegi coram hominibus potius erubescere, quam ejus injuriis meam verecundiam cooperire.

87 Scire te igitur volo, lector dilecte, quod in principio,

AUCTORE RAYMUNDO CONFESSARIO quarum veritatem probaturus confessarius,

A principio, cum audito ejus præconio cœpi familiariter cum ea conversari, multifarie multisque modis de incredulitate, Deo permittente pro meliori, tentatus fui. Quærebam enim per omnem modum et viam, quibus investigare possem, si facta ejus erant a Domino, aut aliunde; si erant vera, aut ficta. Occurrebat enim, quod nunc tempus est illius tertiæ bestiæ! pellis leopardinæ, per quam hypocritæ designantur; et quod diebus meis aliquas inveneram, et potissime in feminis, quæ agiliter vacillant in capite, agiliusque seducuntur ab hoste, sicut patuit in prima omnium matre; pluraque similia tunc menti meæ porrigebantur, quæ ipsam fluctuare cogebant circa istam materiam. Dumque sic in bivio quodammodo positus, ad neutram partem firmiter declinarem; nutansque in mente anxie dirigi cuperem ab illo, qui nec falli potest nec fallere; subito menti occurrit, quod si posset mihi constare, quod precibus ejus obtinerem a Domino unam magnam et insolitam contritionem peccatorum meorum, ultra communem omnem consuetudinem meam, hoc esset mihi perfectum signum, quod a Spiritu sancto procederent omnia facta ejus: nullus enim potest hanc contritionem habere, nisi a Spiritu sancto: et quamvis

B nemo sciat, an gratia, odio vel amore sit dignus, magnum tamen signum gratiæ Dei est, cordialis contritio peccatorum. Nec cogitationem hanc usque ad linguam seu vocem duxi, sed totaliter tacitus

actum contritionis sibi petit,

accessi ad eam, et petivi ab ea instanter, quod vellet pro me efficaciter Dominum deprecari, ut indulgere mihi dignaretur peccata mea. Quæ cum ex suæ plenitudine caritatis lætanter respondisset, quod libentissime faceret; replicavi ego, quod hoc desiderium meum non quietaretur, nisi de hac indulgentia more curiæ Romanæ Bullam haberem. Qua subridente ac petente, qualem Bullam vellem de hoc habere; respondi me loco Bullæ pro signo petere, unam magnam et insolitam contritionem peccatorum meorum. Quæ mox annuit, se hoc indubitanter facturam. Visumque est mihi tunc, quod omnes cogitationes meas intellexisset, sicque abscessi ab ea, hora diei, si non fallor, penultima.

88 In crastinum contigit me quasdam meas solitas infirmitates pati satis graviter: unde in lectum decidi, astante mihi quodam devotissimo et dilectissimo Deo et mihi socio, Fratre Ordinis mei Nicolao, qui erat Pisanus origine. Quod cum illa percepisset, quia pro tunc eramus quasi viatores in quodam mo-

quem illa impetrat ægrotanti,

nasterio Sororum ejusdem Ordinis, nec multum ab habitatione nostra sua distabat; de lectulo, in quo

C febribus et aliis passionibus attrita jacebat, surrexit et dixit sociæ: Vadamus ad videndum Fratrem Raymundum, quia patitur. Illa vero respondente, quod non multum erat necesse, ac etiamsi foret, ipsa plus gravabatur quam ego; ultra omnem morem consuetum festinanter, socia comitante, venit ad me, dicens: Quid habetis vos? Qui dum videlicet vix præ debilitate potuissem prius socio aliquid dicere, conatum feci ad respondendum totum et dixi: Ut quid, domina, huc venistis? Pejus est vobis quam mihi. Ipsa vero incipiente, juxta morem suum loqui de Deo et de ingratitudine nostra, qui tantum benefactorem offendimus; quasi confortatus simul et propter honestatem coactus, de lecto surrexi; non tamen memor in aliquo promissionis, quam in præcedenti vespere fecerat mihi: et posui me ad sedendum in alio lectulo ibi propinquo.

89 Sed ipsa inceptum sermonem continue prosequente, supervenit menti meæ, quædam insolita consideratio peccatorum meorum, tam clara, quod absque velamine aliquo cernebam me ipsum in judicio justi Judicis positum, ac indubitantissime reum mortis, in similitudinem eorum qui propter malefacta per

D judices hujus seculi quotidie condemnantur. Videbam etiam benignitatem ejusdem Judicis et clementiam, qui propriis demeritis me deputatum morti justissimæ, non solum liberabat a morte, sed suis vestibus induens nudum, suaque in domo cubans ac confovens, ac suo servitio deputans, mortem in vitam, timorem in spem, dolorem in gaudium, ignominiam in honorem, suæ infinitæ bonitatis sola gratia convertebat. His considerationibus, imo ut magis proprie loquar, clarissimis mentis visionibus, ruptæ sunt cataractæ durissimi cordis mei, et apparuerunt fontes aquarum, et revelata fuerunt fundamenta culparum mearum; in tantumque fletum et rugitum prorupi, quod verecunde dico, quod verisimiliter timui, ne pectus et cor pariter finderentur. At illa prudentissima, quæ ad hunc finem tantum venerat, mox ut hæc vidit, conticuit, et permisit me lacrymis satiari et singultibus. Post aliquam autem moram admiranti mihi de insolita novitate, inter fletus occurrit petitio mea, quam præcedente die feceram, et promissio ejus; statimque me ad ipsam convertens, dixi; Estne Bulla hæc, quam heri petivi? Illa respondit: Hæc est. Et mox surgens, si non fallor, manu tetigit humeros meos retro, dicens: E
Sitis memor donorum Dei; statimque abscessit, et ego cum socio remansi, ædificatus similiter et lætificatus. Hæc coram Deo, quia non mentior.

cum insolita mentis illuminatione:

90 Alia vero vice, absque quod peterem, aliud datum est mihi de ejus excellentia signum; quod propter honorem ejus cogor etiam propalare, licet rubori ruborem addere me cognoscam. Accidit in monasterio supradicto, quod semel ipsa pluribus gravata languoribus, in stratulo suo decumbens, et cupiens quædam sibi a Domino revelata conferre mecum, secrete me accersiri fecit. Qui cum ad eam venissem, astiti lectulo: et ipsa, quamvis febricitans, cœpit more suo de Deo sermocinari, et recitare quæ illa die fuerant sibi revelata. Ego autem audiens tam ingentia similiter et aliis insueta, immemor et ingratus primæ gratiæ tam receptæ, intra me cogitavi in quibusdam; Putasne sint omnia vera quæ dicit? Dumque sic cogitarem, et in faciem loquentis intenderem; subito facies ejus transformata est in faciem viri barbari, qui me fixis oculis intuendo, nimium terruit: eratque facies oblonga, ætatis mediæ, non prolixam habens barbam coloris triticei, majestatemque præferens in aspectu, ex qua se manifeste Dominum ostendebat: nec aliam pro tunc ibi faciem discernere poteram, præter illam. Cumque pave- F
factus et territus, erectis circa humeros manibus, exclamarem: O quis est, qui me respicit? Respondit virgo: Ille, qui est. Quo dicto, mox facies illa disparuit, et faciem virginis, quam discernere prius non potui, clare vidi. Hic coram Deo loquor securus, quia ipse Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi scit, quia non mentior.

idem in priorem diffidentiam relapsus,

terretur a Christo vultum B. Catharinæ in suum mutante.

91 Fateorque ad majorem confirmationem miraculi, quod, (ut apparet clare) hoc a Domino factum est; post hanc sensibilem visionem (absque rubore dicere nequeo) mentalem illuminationem percepi ab intra, tantam et tam insolitam, potissime circa materiam de qua tunc ipsa mihi loquebatur, quam taceo, quod quasi expertus sum id, quod Dominus, promittens Spiritum sanctum, dixit discipulis: Et quæ ventura sunt, annuntiabit vobis etc. Ecce stultus factus, nec diffiteor, et increduli me ad hoc coegerunt. Potius eligo ab hominibus fatuus reputari, quam quod hæc sacræ virginis hujus testimonia occultentur. Quis enim scit si Dominus hæc tunc incredulo mihi ostendere voluit, ut tempore suo testimonium sanctitatis ejus ceteris revelarem, incredulorumque mentes istis testimoniis reformarem? Quid non dicis aut cogitas, incredule? Si Mariæ Magdalenæ

ita confirmatus

Joa 16, 13

ex sua ipsius incredulitate lectorem confirmat.

Magdalenæ vel ceteris discipulis, nimis cito (ut putat duritiès tua) credentibus, credere denegas; saltem Didymo Thomæ, stigmata palpanti, credere non recuses. Si dedigneris credulos imitari, vel incredulis; tibi similibus, non abneges sociari. Ecce incredulum tibi offero, et plus quam incredulum, quia post signum quod ipsemet rogaverat jam receptum, adhuc in incredulitate perseverabat. Venit Dominus, et faciem suam manifestans, exterioribus sensibus sensibiliter indicavit, experimentumque dedit notorium ejus qui loquebatur in illa. Sic (ut ita dixerim) videndum se exhibuit Raymundo incredulo, sicut se palpandum præbuit olim Thomæ, qui Didymus dicebatur. Exclamavit autem post palpationem Didymus ille, Dominus meus, et Deus meus: mirumne tibi videtur, si post geminam visionem exclamat nunc incredulus iste, Domini mei et Dei mei verissima sponsa, veraque discipula? Hæc idcirco, lector carissime, sint dicta, ut infra Deo dante audiens revelationes et visiones ejus, de quibus et pro quibus præter eam testis adduci non potest, non vacilles, neque despicias; sed notanter et reverenter attendas sancta exempla, sacramque doctrinam, quæ et quam tibi Dominus, qui fecit, ostendit in vase naturaliter infirmo et fragili, ab ipso autem mirabiliter facto pretioso et forti. Et hic finem huic capitulo imponamus, cujus continentiam, præter hæc quæ mihi contigerunt, ab ipsa sacra virgine sum edoctus, nisi quod de silentio habui ab illo quem superius allegavi.

CAPUT VI.

Doctrina de notitia sui ac Dei hausta a Christo, fiducia in Deum, judicium de amore Dei et odio sui.

CAP. X. Discit a Christo quid sit nosse se et nosse Deum :

Fundamento igitur credulitatis, quantum concessit Dominus, superius posito, nunc ad ædificii spiritualis constructionem, si ipse qui Lapis est angularis præstiterit, procedamus. Et quia fideles animæ verbo Domini vivificantur et vivunt, a doctrina notabili, huic sacræ virgini per Conditorem omnium et suum Doctorem data, nostrum exordium capiamus. Narrabat siquidem hæc sacra virgo Confessoribus suis, inter quos immeritus ego fui, quod in principio visionum Dei, scilicet cum ipse Dominus Jesus Christus sibi apparere incepit, semel ipsa orante, apparuit sibi, et dixit: Scisne, filia, quæ tu es, et quis ego sum? Si hæc duo noveris, beata eris. Tu enim es illa, quæ non es: ego autem sum ille, qui sum. Si hanc notitiam habueris in anima tua, numquam decipere te poterit inimicus, omnesque laqueos ejus evades: numquam consentiens alicui rei contra mandata mea, omnemque gratiam, omnemque veritatem, omnemque claritatem absque difficultate acquires. O verbum abbreviatum et grande! o doctrina brevis, et quodammodo infinita! o immensa sapientia, syllabis admodum explicata brevibus! Quis mihi det, ut te intelligere valeam? quis mihi aperiet signacula tua? quis me deducet, ut tuam abyssalem profunditatem intuear? Esne tu forsitan illa longitudo simul et latitudo, sublimitas pariter et profundum, quas seu quæ cum omnibus Sanctis Ephesios comprehendere optabat Paulus Apostolus? aut forte una cum Christi caritate, supereminens omni humanæ scientiæ? *Eph. 3, 18*

prioris notitiæ quantitas sitiendum

93 O carissime lector, fige pedem, non prætereamus incomparabilem thesaurum hunc, quem in agro hujus sacræ virginis inveniemus. Fodiamus ab intra solicite: quia signa quæ apparent, grandem nobis copiam divitiarum ostendunt. Inquit enim infallibilis veritas: Si hæc duo noveris, salva eris. Et iterum: Si hanc inopiam habueris in anima tua, numquam decipere te poterit inimicus tuus, et cetera quæ supra sunt posita. Bonum est, ut arbitror, hic esse: faciamus hic tria tabernacula, scilicet honori docentis Domini Jesu, per dictorum intelligentiam, unum; amori et devotioni doctrinam recipientis Catharinæ virginis, per affectus reverentiam, unum; et valori cujuslibet nostrum hic vitam invenientis, per memoriæ retinentiam, unum: sicque fodere valebimus spiritales divitias simul et possidere, ita ut non amplius erubescere mendicando cogamur. Tu es, inquit, illa quæ non es. Numquid non ita est? De nihilo facta est quælibet creatura per Creatorem: quia creare, aliquid de nihilo facere diffinitur. Item semper ad nihilum tendit sibi relicta, in tantum quod si per instans Creator a conservatione cessaret, mox redigeretur in nihilum. Cum facit peccatum, quod nihil est, semper appropinquat ad nihilum: nec ex se præcise quidquam facere potest aut cogitare secundum Apostolum. Nec mirum, quia nec esse potest ex se, nec conservari adhuc in esse. Unde clamat idem Apostolus: Qui se existimat aliquid esse, cum nihil sit, etc.

SECT. RAYMUNDO CONFESS. — *2 Cor. 3, 5* — *Gal. 6, 3*

94 Vides ergo Lector, quod sit creatura qualibet nihilitatibus circumdata? De nihilo siquidem facta, semperque de se ad nihilum tendens, per culpam se facit nihil, secundum Augustinum: nihilque facere potest per seipsam, ipsa Veritate incarnata testante, quæ ait: Sine me nihil potestis facere, nihilque cogitare, sicut jam dictum est. Igitur clare convincitur, quod non est: quis enim audeat asserere, illud esse quod nihil est! Quot hinc conclusiones veridicæ eliciantur, ac perutiles ad omnia vitia excludenda, ipsi sancti Dei homines, qui Spiritu sancto docente hac sapientia sunt imbuti, optime cognoverunt. Quæ namque superbiæ inflatio ingredi poterit in animam illam, quæ novit se nihil esse? Qualiter gloriabitur de quocumque opere facto, quæ novit illud non esse suum! Quomodo reputabit se aliquid super alios esse, quæ ex profundo cordis reputat se non esse? Quo pacto alios spernet, aut aliis invidebit, quæ seipsam spernit usque ad nihilum inclusive? Unde poterit in exterioribus divitiis gloriari, quæ omnem propriam gloriam jam contempsit? Dicit enim illud verbum Sapientiæ incarnatæ, quæ ait: Si ego quæro gloriam meam, gloria mea nihil est. Item, quomodo quæret exteriora dicere sua esse, quæ seipsam optime scit non esse suam, sed ejus qui fecit illam? Per hanc considerationem demum quis faciet hanc animam carnalibus delectationibus deliciari, quæ usque ad non ens per hanc considerationem seipsam restringit quotidie? Postremo quando poterit pigritari, quæ proprium esse, quod scit non esse suum, quærit ab illo mendicare? Per hæc, licet nimis breviter dicta, potes lector perpendere, omnia vitia excludi per hanc propositionem brevissimam, Non es. Haud dubium hic superaddenda plurima forent, si non historiæ narratio, quam intendimus, impedire.

Joa. 15, 5 — *Joan. 8, 54*

quanta item posterioris — *Ex. 3, 14*

95 Verum secundam hujus supernotabilis doctrinæ partem omittere fas non est. Inquit enim Veritas ipsa: Ego sum, qui sum. Sed numquid hæc propositio nova est? Nova pariter et antiqua. Hanc enim Moysi protulit de rubo ipse qui loquitur: hanc notantissime cuncti sacrarum Litterarum declaratores diligenter exposuerunt; et veraciter docuerunt, illum tantummodo esse cui essentialiter competit esse: nec est differentia inter essentiam ejus, et esse: nec ab alio quam a se habet esse; a quo autem provenit et procedit omne esse aliud, hic solus potest proprie hanc propositionem proferre. Quia, ut verbis utar Apostoli; Non est in eo, Est, et Non, sicut in creaturis: sed Est in eo tantummodo est.

Propter

A Propter quod ipse præfato Moysi mandat, ut dicat : Qui est, misit me. Nec mirum quia qui creationis propriam diffinitionem attente considerat, inde eliciet hanc sapientiam incunctanter. Si enim creare aliud non est, quam de nihilo aliquid facere; patenter concluditur, quod quodlibet esse ab ipso solo Creatore procedit, nec aliunde potest quomodolibet provenire, quia ipse solus est fons omnis esse. Quo concesso, statim deducitur, quod creatura nihil habet a se, totum vero habet a Creatore : Creator autem ipse, a seipso et non ab alio, totam imo infinitam habet essendi perfectionem; nunquam enim valeret de nihilo aliquid facere, nisi haberet infinitam entitatis virtutem in se. Totum pie quod summus Monarcha pariter et Magister docere voluit superius sponsam suam, hoc est : Cognoscas me de cordis tui profundo, tuum esse veraciter Creatorem, et sic beata eris.

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

96 Simile legimus autem Catharinæ *a* dixisse, cum eam in carcere positam, sociatus Sanctis et Angelis plurimis, visitavit. Inquit enim, Agnosce, filia, Creatorem tuum. Hinc scilicet ex hac cognitione, omnis procedit perfectio virtualis, omnis bona ordinatio mentis creatæ. Quis enim nisi irrationalis B vel amens, ei a quo cuncta a se recognoscit habere, non se sponte ac lætanter subjiciat? Quis tam gratum tamque plenum benefactorem, omnia scilicet bona gratis dantem, toto corde totaque mente non diligat? Quis tantum dilectorem ac amatorem, qui nullis præcedentibus meritis, imo nihil movente ipsum nisi æterna bonitate præcise, creaturas suas prius dilexit quam condiderat; non accendatur quotidie ad amandum? Quis post hæc non timeat, aut continuo non concutiatur timore ac tremore, tam ingentem et terrificum creatorem, tam potentem et mirificum donatorem, tam ardentem et gratificum amatorem offendere aut perdere quovis modo? Quis propter eum rursus non cuncta etiam mala sustineat, a quo tot bona recepit et recipit, ac recepturum sine dubitatione confidit? Quis attædietur laboribus aut affligatur languoribus, ut tantæ tamque amabili placeat majestati? Quis ejus verba, quibus tam dignanter creaturas suas alloquitur, non reverenter suscipiat, diligenter auscultet, nec non et in thesauro memoriæ tenacis semper retineat? Quis ejus salutiferis mandatis non læto corde obediat juxta vires? Hæc omnia et singula de illa eliciuntur perfecta cognitione, qua dicitur : Cognosce te illam C esse, quæ non es; me autem illum, qui sum. Sive cum aliis dicitur verbis : Agnosce, filia, Creatorem tuum. Perpendis, lector, quale fundamentum posuerit Dominus in principio, in arrham sponsæ suæ. Numquid non tibi videtur sufficiens, ad sustinendum omnem structuram cujuscumque perfectionis spiritualis, ita quod nec ventis, nec tempestatibus quibuscumque possit dejici nec moveri? Tibi, quantum concessit Dominus, superius credulitatis posui fundamentum : nunc autem cernis apertissime, quale fundamentum summus architectus posuerit in mente ejus virginis, de qua est sermo; ut duplici fundamento firmatus, nullatenus valeas vacillare. Sta igitur saltem in firma fidelitate ac stabili, et noli esse incredulus sed fidelis.

a

97 Ceterum præfatæ nimis notandæ doctrinæ aliam valde notabilem addit Dominus : quæ, si non fallor, ex ipsa deducitur inclusive. Ait enim, dum alia vice ei apparuit : Filia, cogita de me : quod si feceris, ego cogitabo de te incunctanter. Videsne, lector, verbum Psalmographi, cuilibet juxto exclamantis, Jacta cogitatum tuum in Domino, et ipse te enutriet : non dabit in æternum fluctuationem justo? Qualiter autem virgo sacra verbum hoc intellexerit, audiamus. Dum enim secrete mecum de hoc verbo conferret, dicebat sibi Dominum tunc præcepisse, quod omnem aliam cogitationem de suo corde excluderet, suumque velle de ipso tantummodo retineret, ne aut aliqua solicitudo de se ipsa, sive quantum ad spiritualem salutem, ipsam a dicta cogitationis quiete assidua quomodolibet impediret. Addidit, Et ego cogitabo de te; ac si aperte dixisset, Nihil solicita sis, filia, de tui hominis utriusque salute; quia ego, qui scio et possum, volo de hoc cogitare ac providere solicite : tantum tu attendas ad cogitandum et meditandum de me, quia in hoc stat perfectio tua, et bonum finale tuum. Sed, o increata Bonitas, quid tibi accrescit, si virgo hæc sponsa tua, vel quæcumque alia creatura, cogitet et meditetur de te? Numquid aliquid exaltationis inde tibi potest quomodolibet provenire? Cur igitur tanto cum affectu desideras, ut cogitemus et meditemur de te; nisi quia bonitas es, et naturaliter semper induceris ad communicandum te nobis, et ad trahendum non semper ad te? D

alias audit Cogita de me, et cogitabo de te : Ps. 54, 23

98 Porro ex hac doctrina hæc Dominica virgo solebat inferre, quod ex quo Deo dati sumus, tam per sacrum baptisma quam per religionem clericalem seu monachalem, in nullo soliciti esse debemus de nobis, sed tantummodo solicitari et cogitare, E qualiter ipsi Domino, cui nos dedimus, placeamus. Et hoc non principaliter consideratione præmii, sed consideratione unionis : quia glutino amoris ei unimur, tanto amplius, quanto magis ei placemus. Quia nec ipsum præmium est propter aliud principaliter appetendum, nisi quia perfecto modo unit nos nostro infinite perfecto principio. Unde solebat nobis dicere, quando timebamus de periculo aliquo ego vel aliquis ex Fratribus meis, Quid, inquiebat, habetis facere vos de vobis? Permittatis divinam providentiam facere; ipsa, dum magis timetis, semper habet oculos super vos, indesinenterque providet vestræ saluti. Tantam enim concepit de Sponso suo fiduciam, postquam audivit ab ipso, Ego cogitabo de te; tamque alte de divina providentia sapiebat, quod satiari non poterat, die noctuque ad loquendum de ea : unde in libro quem fecit, per longum tractatum et per plura capitula *b* de ipsa disserere non omisit, sicut ipsum legentibus clare patet.

quare fiduciam in Deo collocandam suadet.

b

99 Recolo ego, quod dum essemus in mari simul multi et multæ, noxque medium cursum jam peregisset vel circa, deficiente propitio vento, nauclerus cœpit non modicum dubitare : dicebat enim nos F esse in loco satis periculoso, ex eo, quia si ventus collateralis insurgeret, necessario nos oportuisset ad valde remotas partes seu insulas transfretare. Quod cum audissem, ipsam allocutus sum, ejulans simul et dicens : O mater (sic enim omnes eam vocabamus) videsne in quali periculo sumus? Quæ mox mihi respondit; Quid habetis facere vos de vobis? Sicque imposuit silentium meo clamori pariter et timori. Post paululum venit ventus oppositus, ex quo dictus nauclerus dicebat se coactum ad redeundum : quod cum ego virgini expressissem, Gyret, inquit, manum in nomine Domini, et vadat sicut Dominus ventum dabit. Gyravit ille manum, et redibamus : sed illa inclinante caput et Dominum exorante, nondum per balistæ jactum processeramus retrocedentes, affuitque ventus propitius qui prius defecerat; et pervenimus, ducente Domino, expletarum Matutinarum hora lætantes ad portum, ad quem optabamus, cantantes alta voce, Te Deum laudamus. Hoc hic, non propter ordinem gestæ rei, sed propter concordantiam materiæ recitavi. Verum prout superius tactum est, hanc secundam doctrinam, si non fallor, a prima consequenter sequi, cernit unusquisque intelligens. Si enim anima, se nihil a se totamque a Domino esse, cognoscit; consequens est, ut operationi

sicque navigantibus faventes ventos impetrat :

A tioni non suæ, sed Domini tantum, fidat. Propter quod solicitudinem suam totam ponit in Domino, et hoc est jactare cogitatum suum in Domino, juxta Psalmistam, ut puto. Nec tamen ex hoc dimittit quin operetur quod potest : quia cum hæc confidentia ex amore procedat, amorque desiderium amatæ rei necessario causet in mente amantis, quod absque opere ei possibile esse non potest ; sequitur, quod quantum amat, tantum operatur : sed nihilominus, non in suo, ut suo, sed in Conditoris opere præcise confidit : quod eam perfecte docet notitia suæ nullitatis, et perfectio veritatis conditoris ejusdem.

quid senserit de amore Dei,

100 Sane quia, inter cetera mirabilia virginis hujus almæ, doctrinam ejus reputo singulariter venerandam, omittere nequeo, quin doctrinis jam dictis superaddam reliquas quas docuit : quæ tamen omnes, nisi nimium fallor, ex prima primo recitata procedunt. Conferebat namque sæpius mecum hæc virgo sancta de conditionibus animæ, suum Creatorem amantis, et dicebat, quod talis anima nec se nec aliquem videt nec diligit, nec sui nec alicujus creaturæ penitus memoratur. Cujus dicti cum declarationem exquirerem, respondebat : Anima, inquiens, quæ nullitatem suam jam videt, et cognoscit totum bonum suum esse in Creatore, cum omnibus suis potentiis se ac cunctas creaturas relinquit B ex toto, et totam se iu Creatorem suum immergit; ita quod omnes operationes suas dirigit principaliter, et ex toto in eum; nec extra eum, in quo invenisse se percipit omne bonum et omnem felicitatis perfectionem, vult egredi quoque modo : et ex visione dilectionis, quæ in ea quotidie augmentatur, ita transformatur quodammodo in Deum, quod nec cogitare, nec intelligere, nec amare, nec memorari potest, nisi Deum pariter et de Deo : creaturas autem alias et seipsam non videt, nisi tantum in Deo; nec memoratur de se vel de eis, nisi præcise in Deo. Sicut ille qui mergit se totum in mare, et natat sub aquis marinis, non videt nec tangit nisi præcise aquas marinas, et quæ in aquis sunt; extra aquas nihil videt, nihil tangit aut palpat : si autem species eorum quæ sunt extra, resultent in aqua, illas videre potest, sed in aqua tantum, et prout in aqua sunt; aliter non. Et hæc est, dicebat ipsa, ordinata et recta sui et cunctarum creaturarum dilectio, in qua nusquam erratur : quia divina regula necessario regulatur, nec per eam concupiscitur aliquid extra Deum, ex quo in Deo semper exercetur et fit. Nescio si explicavi perfecte sententiam, quam C ipsa me tunc docebat, quia ipsa hæc didicerat sentiens, sicut alius Dorotheus c a Dionysio nominatus. Ego autem, proh dolor! talium inexpertus, non nisi deficienter possum hæc recitare : sed tu percipe, lector, et recipe secundum gratiam tibi datam : scio tamen quod tanto eris Deo conjunctior, tanto intimius hanc ingentem doctrinam intelliges.

et de odio sui,

101 Porro ex hac conjunctione doctrix hæc disciplinæ Dei, unam aliam inferebat, quam non cessabat his quos in via Dei volebat instruere, quotidie replicare : quod videlicet talis anima, sic, ut supra diximus, Deo conjuncta, quantum habet de amore Dei, tantum habet de odio sancto partis propriæ sensitivæ, sive propriæ sensualitatis. Quia enim ex amore Dei naturaliter procedit odium culpæ, quæ contra Deum committitur ; videns anima fomitem ac originem omnis culpæ in parte sensitiva regnare, in ipsamque radices misisse; magno, sed sancto, movetur odio contra eam; conaturque totis viribus non occidere ipsam, sed fomitem illum radicatum in ea : quod inde fieri non potest absque sensualitatis ipsius afflictione non parva nec brevi. Verum quia non potest fieri, quin semper remaneat aliqua radix saltem parvarum culparum, juxta illud Joannis, Si dixerimus quia pec- 1 Joa. 1, 8

catum non habemus, etc. incipit quamdam displicen- D tiam habere de se ipsa, ex qua oritur odium sanctum jam dictum, et contemptus sui ipsius, quibus semper anima custoditur ab insidiis inimici simul et hominum. Nihil est enim quod tantum teneat animam securam et fortem, quantum odium illud sanctum, quod volebat exprimere Apostolus, cum dicebat : Cum infirmor, tunc fortior sum. Et o, inquiebat, æterna bonitas Dei, quid fecisti? Ex culpa procedit virtus, ex infirmitate oritur fortitudo, ex offensa placatio, et ex displicentia gignitur complacentia. Hos secundum odium, o filii, semper habetote in vobis; quia reddet vos humiles, et de vobis semper humilia sentientes : faciet vos semper in adversitatibus patientes, in prosperitatibus temperatos, in omni morum honestate compositos, et Deo simul et hominibus dilectos et gratos. Et addebat : Væ, ac iterum væ animæ illi, in qua sanctum odium istud non est : necessarium enim est, quod ubi non est hujusmodi odium, ibi proprius amor regnet, qui est peccatorum omnium sentina, omnis malæ cupiditatis radix et causa.

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

2 Cor. 12, 10

102 Hæc et similia verba proferebat, suis quotidie sanctum illud odium commendando, et amorem proprium detestando. Sed quandocumque advertebat defectus seu culpas in aliquo ex suis, aut in aliis E quibuscumque, mox ad compassionem mota, dicebat : Hoc facit amor ille proprius, fomentum superbiæ ceterorumque vitiorum. O Deus meus, quoties et quoties mihi misero replicavit : Ponite, inquit, conatum vestrum ad eradicandum de corde vestro hunc amorem proprium, et ad plantandum in eo odium illud sanctum; quia infallibiliter hæc est via regia, per quam ad omnem perfectionem ascenditur, et omnis defectus corrigitur. Ego autem fateor, quod nec tunc, nec nunc verborum sanctorum ejus profunditatem, simul et utilitatem, scivi percipere, proh dolor! nec executioni mandare. Tibi autem, lector carissime, dico, quod si recolis duas illas civitates, quas in libro de civitate Dei Augustinus nominat, quarum unam constituit amor proprius, veniens usque ad contemptum Dei; et alteram mor Dei, veniens usque ad contemptum sui : mox perpendis, qualis est hæc doctrina, si percepisti sensum Apostoli, cum dicebat, quod virtus in infirmitate perficitur; prout sonuerat ei de cœlo, dum pro remotione tentationis oraret : et cum iterum concludebat, Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi; et videbis doctrinalia fundamenta hujus mulieris sanctæ simul et virginis, supra petram solidam veritatis, quæ est Christus, qui et petra dicitur, esse fundata. Hæc autem pro nunc de ejus doctrina, ipsi a prima Veritate ac nobis ab ipsa tradita nuper, sufficiant. Sicque huic finis imponatur Capitulo, cui non oportet testes subnectere, quia de ore ipsius cuncta quæ dicta sunt, ipse percepi. Sed ex his moneo unumquemque qui legit, ut consideret quanti meriti hæc sacra virgo fuerit apud Deum, et quam indubitanter ei sit credendum in aliis, quæ tantam lucem induit veritatis.

2 Cor. 11, 30

Ibid 12, 9

F

ANNOTATA.

a S. Catharina *Virgo et Martyr, quæ colitur* 25 *Novembris : verba autem Christi hic indicata inveniuntur in cap.* 19 *Legendæ an.* 1508 *apud Argentinenses impressæ, nec non in MSS. antiquis, in quorum aliquibus pro* Creatorem, *legitur* Amatorem, *in Impressa vero habetur* Auctorem. *Sed de hujus Legendæ incertitudine multa suo tempore discutienda supersunt.*

b *In libro Dialogorum S. Catharinæ Tractatus quartus inscribitur de Providentia Dei; et a cap.* 135 *ad* 146 *inclusive extenditur : et eadem materia Tractatu quinto continuatur.*

c

A c *Imo* Hierotheus, *in libro de divinis Nominibus cap.* 2 § 9 *laudatus, tamquam οὐ μόνον μαθὼν ἀλλὰ καὶ παθὼν τὰ θεῖα*, divina non tantum discens, sed et patiens *sive, ut hic dicitur* sentiens.

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

CAPUT VII.

Tentationes toleratæ ac superatæ, doctrina de earum victoria, commercium cum Christo B. Virgine et Sanctis ; desponsatio cum Christo.

CAP. XI

Erecta per Regem pacificum ad custodiam Jerusalem turri Libani contra Damascum, mox rex superbiæ Babylonis et hostis pacis infremuit, suumque contra eam movet exercitum, ac ipsam satagit demoliri. Quod prævidens simul et providens Rex ipse, auctor pacis et conservator, turrim suam circumdat mirabilibus et inexpugnabilibus munimentis, quibus cuncta hostium jacula non modo jaciantur incassum, sed etiam modo mirabili retroversa jacientes se jaculent et prosternant. Hæc pro tanto dixerim, qui perpendens serpens antiquus, quod hæc puella magnos virtutum perfectarum apices ascendebat, timens, sicut et accidit, quod non tan-

Munitur a Christo ad victoriam tentationum,

B tum sibi, sed multis aliis efficeretur causa salutis, sicque sanctam civitatem Ecclesiæ Catholicæ defensaret tam meritis quam doctrinis ; toto suæ malignitatis spiritu se convertit ad ipsam mille artibus seducendam. Sed magnæ misericordiæ Dominus, qui ad sponsæ suæ coronam augendam hoc permittebat, tam fortibus armis spiritualibus eam præmunivit, quod plus de bello lucrata est, quam de pace. Inspiravit etenim menti ejus, ut a Domino virtutem fortitudinis peteret ; quod et sine intermissione multis diebus fecit : ac clementissimus inspirator, volens post orationem diutinam fieri exauditor, tali eam informavit doctrina.

104 Filia, inquit, si vis virtutem fortitudinis acquirere, oportet quod me imiteris. Ego enim, licet possem virtute divina etiam annihilare omnes potestates aeras, et viam tenere aliam vincendi eas ; volens tamen per humanos actus meos vobis exemplum dare, non nisi per viam crucis ipsas volui vincere, ut vos factivo sermone docerem. Quod si vultis fortes fieri ad vincendum omnem potestatem hostilem, crucem recipiatis pro refrigerio vestro, sicut ego feci, qui secundum Apostolum meum, proposito mihi gaudio cucurri ad crucem, tam opprobriosam et

virtute patientiæ,

Heb. 12, 1

C duram : scilicet ut pœnas et afflictiones eligatis, non modo patienter portare, sed pro refrigerio amplexari. Et vere refrigeria sunt : quia quanto plus patimini talia propter me, tanto plus efficimini mihi conformes : quod si mihi conformamini per passiones, necessario sequitur, secundum doctrinam Apostoli mei, quod tam in gratia quam in gloria mihi consimiles esse debeatis. Accipe igitur, filia, dulcia pro amaris, et amara pro dulcibus propter me ; nec dubites quidquam postmodum, quia videlicet ad omnia fortis eris. Quod illa non aure surda percipiens, ex tunc fixit in mente sua tam fortiter, in tribulationibus delectari, quod (prout semel mihi secrete confessa est) eam tantum in hac vita nulla res exterior refrigerabat, quantum tribulationes et passiones, sine quibus impatientissime, ut fatebatur, stetisset in corpore : sed propter has sustinendas libenter portabat cœlestis coronæ dilationem, quia sciebat quod per illas semper corona ipsa crescebat in cœlis.

2 Cor. 1, 7

105 Porro postquam Rex cœli et terræ turrim suam fortissimis doctrinis armaverat, viam permissive aperit hostibus, ut accedant et probent, si eam quomodolibet valeant expugnare. Accedunt illi per detestabiles turmas suas, et eam undique circumdare conantur ; ut nemine succurrente, succidere possint

D ipsam undique a fundamento. Primoque inchoant a tentatione carnali, quam non tantum per cogitationes immittunt interius, non solum per illusiones et phantasias in somnis ; sed per apertas visiones, quas, assumptis corporibus aereis, ejus oculis et auribus ingerebant, modisque ei multimodis ministrabant. Horror est prælia illa redicere : sed victoriam audire puris mentibus nimis delectabile invenitur. At illa contra seipsam, id est, contra carnem suam et sanguinem insurgit fortissime, catena ferrea carnem macerando, et sanguinem effundendo : longe amplius solito vigilias augmentando, ita ut pene somnus excluderetur ex toto. Sed nec hostes propter hæc ab inchoato bello desistunt ; corpora, ut dixi, assumunt aerea : phantasticis etiam imaginibus multiplicatis, se in maxima multitudine ingerunt coram ejus aspectu, quasi compatientes et consulentes, primo dicebant : Cur, misella, te tantum affligis gratis ? Quid tibi utilitatis affert tanta pœnæ afflictio ? Putasne in his perseverare te posse ? Numquam poteris hoc continuare, nisi velis te ipsam occidere, aut homicida esse proprii corporis. Melius tibi est ut hanc stoliditatem dimittas, antequam ex toto deficias. Adhuc est tempus ut possis gaudere in mundo. Juvenis es, et E

quas sustinet contra castitatem immissas :

agiliter recuperabit corpus vigorem suum. Vivas sicut ceteræ mulieres, accipias virum, et procrea filios ad generis humani augmentum. Quod si desideras Deo placere, numquid non etiam Sanctæ nupserunt ? Saram considera, Rebeccam, Liam pariter et Rachelem. Ut quid hanc singularem accepisti vitam, in qua nullo modo valebis perseverare ?

106 Hæc et similia illis dicentibus, sacra virgo semper orans, et Sponso suo se commendans, ponebat custodiam ori suo, dum consisteret peccator adversus eam : nec in aliquo respondebat, nisi cum de perseverantia ipsam quodammodo inducebant, ut ex toto deficeret. Tunc autem dicebat : Ego confido in Domino nostro Jesu Christo, et non in me. Nec verbum aliquod ab ipsa potuerunt habere, sed semper fixa erat in oratione. Dabatque nobis secum conversantibus hoc pro regula generali, quod cum tentationes insurgerent, numquam poneremus nos ad disputandum cum inimico : quia hoc est, inquiebat, quod ipse quærit, ut veniamus ad verba cum eo : confidit enim de magna malitiæ suæ subtilitate, quod sophisticis rationibus suis non vincetur. Quare sicut casta mulier non debet loquenti adultero in aliquo respondere, sed quantum potest, ab ipso divertere : sic anima, quæ casto amore Christo conjungitur, num- F quam debet respondere inimico tentanti : sed ad Sponsum suum per orationem recurrere, ac in ipso totam fiduciam suam ponere cum omni mentis fidelitate : quia virtute fidei omnes superantur tentationes. Sic igitur tunc hæc Domini sponsa sapienter adversus Sisaram dimicabat, clavo scilicet fidelis orationis ejus tempora perforando. Quod ille advertens, dimissis persuasionibus, ad aliud genus prælii se convertit. Effigiabat siquidem imaginem mulierum et hominum, turpissime se invicem commiscentium, actusque fœdos et verba inhonestissima, tam visui quam auditui ejus objicientium, sicque turmis tam abominabilibus circa eam discurrentibus, ululatibus et clamoribus ipsam ad turpia invitabat.

suadet tentatis non disputent cum dæmone,

107 O Deus meus ! quanta fuit tunc mentis illius vexatio, cum scilicet id quod magis horrebat, cogebatur etiam clausis oculis et auribus intueri pariter et audire ? Addebaturque afflictæ menti afflictio alia ; quia Sponsus, qui solebat eam sæpius visitare consolationesque plurimas misericorditer dare, videbatur pro tunc elongatus, nec visibiliter nec invisibiliter suum (ut apparebat) auxilium porrigebat. Ex quo immergebatur haud dubium menti virginis non parva tristitia, quamvis sine intermissione castigationi

nec remittendum aliquid de consuetis exercitiis pietatis :

A tioni carnis et orationi tota semper intenderet. Cogitavit namque, Spiritu Domini tunc docente, quamdam cautelam, quam postmodum me ac plures alios docuit, ad evitandum insidias inimici. Frequenter enim (ut inquiebat) contingit animæ Deum amanti, quod fervor mentalis, vel ex divina providentia, vel ex aliquali culpa, vel ex haustis adinventionibus inimici, tepescit, et quandoque quasi ad frigiditatem usque deducitur : et quidam incauti, videntes se quasi privatos solitis consolationibus, dimittunt exercitia consueta, orationis, meditationis; seu lectionis vel pœnitentiæ, in quo amplius se debilitant, et lætificant (ut sic loqui liceat) inimicum; qui nihil aliud quærit, nisi quod tiro Christi deponat arma, cum quibus ipsum vincebat. Debet igitur cautus athleta Christi, quantumcumque videat seu sentiat se (ut sibi videtur) interius tepuisse, continuare semper sua spiritalia exercitia consueta, nec propter hoc dimittere nec diminuere, imo potius augmentare.

108 Hoc ergo tunc sancta virgo, docente Domino, didicit et perfecit; seipsam cum odio sancto, superius descripto, taliter alloquendo : Numquid tu, vilissima, consolationibus aliquibus digna es? Non es memor peccatorum tuorum? Quam te reputas, o infelix peccatrix? Nonne si tibi avertitur B æterna damnatio, satis est tibi, etiamsi has pœnas et has tenebras ferre deberes toto tempore vitæ tuæ? Quid propter hoc pigritaris aut tristaris? Si evadere potes æternas pœnas, cum Christo sine dubio consolaberis in æternum. Numquid propter has consolationes elegisti servire ei? an non ut æternaliter ipso fruereris? Surge igitur, et a consuetis in nullo deficias, quin potius super omnem laudem ejus solitam semper adjicias aliquid augmentando. His humilitatis jaculis virgo sacra penetrabat et confodiebat Regem superbissimæ Babylonis, ac se ipsam sermonibus sapientiæ roborabat. Verum, prout ipsa mihi confessa est, tanta erat multitudo dæmonum, ut cernebat quasi ad oculum, in camera sua, tot incentiva cogitationum malarum; quod libenter eam fugiebat, saltem ad tempus. Unde amplius solito tunc in ecclesia morabatur, quamvis etiam illuc eam comitarentur molestiæ infernales : sed tamen ibi cum ea mitius agebatur. Et si licuisset, imitando Hieronymum, per valles fugisset et colles, ut tam abominabilia dæmonum monstra, monstrososque actus vitare valeret. Semper namque quando C revertebatur ad cellam, tantam reperiebat multitudinem dæmonum, dicentium verba, et facientium actus turpitudinis et luxuriæ; quod quasi muscæ importunissimæ se undique ingerebant. At illa mox ad orationem confugiens, tam diu clamabat ad Dominum, quousque infernalis paulisper mitigabatur molestia.

turpissimis dæmonum tentationibus vexata,

109 Cumque mala hæc per plurimos durassent dies, semel dum esset ab ecclesia reversa et in oratione prostrata, apparuit quidam sancti Spiritus radius, simul et aperuit mentem ejus, ut recordaretur, qualiter non multis ante diebus donum fortitudinis a Domino postulasset, et qualem doctrinam sibi Dominus dederat pro dono fortitudinis obtinendo; moxque intelligendo mysterium harum tentationum, exhilarata interius, cœpit cogitando proponere firmiter, molestias illas lætanti animo ferre, quam diu sponso suo placuisset. Tunc unus ex illis dæmonibus, forte sicut audacior sic et perniciosior ceteris, sacram virginem alloquitur tali modo: Quid, inquit, misera es factura? Totam vitam tuam in hac miseria semper duces? Numquam desistemus citra mortem a tua molestia, nisi consentias nobis. Cui mox illa, doctrinæ sibi datæ non immemor, cum omni securitate respondit : Ego pœnas elegi pro refrigerio meo; nec difficile, imo delectabile mihi est, D et has et alias pœnas pro Salvatoris nomine tolerare, quam diu ejus placuerit Majestati. Quo dicto, immediate totus ille dæmonum conventus confusus abscessit, et quædam magna lux de supernis totam camerulam illustrans apparuit, ac in luce ipse Dominus Jesus Christus cruci affixus, sicut stabat, cum per proprium sanguinem introivit in sancta tabernacula cruentatus : vocavitque de cruce virginem sacram, dicens : Filia mea Catharina, vides quanta ego sim passus pro te? Non sit ergo grave tibi sustinere pro me.

AUCTORE RAYMUNDO CONFESSARIO

a solante cruce Christo pacem recuperat,

110 Post hæc alia in figura virgini magis appropians, ut eam consolaretur, alloquitur dulciter de triumpho certaminis jam obtento. At illa, imitando Antonium, inquit : Et ubi, Domine mi, fuisti, dum cor meum tot turpitudinibus vexaretur? Cui Dominus : Ego fui in corde tuo. At illa : Salva sit veritas semper tua, Domine, ac omnis reverentia tuæ Majestatis; qualiter possum credere quod tu inhabitares in meo tunc corde, quod non nisi spurcissimis et turpissimis cogitationibus abundabat? Cui Dominus: Causabantne cogitationes sive tentationes illæ in corde tuo lætitiam, an tristitiam? delectationem, an mœrorem? Tunc illa : Summam tristitiam atque mœrorem. Et Dominus : Quis ergo faciebat ut tristareris, nisi ego qui latebam in medio cordis? Si E enim ego non affuissem, cogitationes illæ penetrassent in cor tuum, et fuisses delectata in eis. Sed præsentia mea displicentiam earum causabat in corde tuo : cumque velles eas, tamquam displicentes tibi, procul ejicere, nec posses ad votum, tristabaris pariter et mœrebas. Sed hæc omnia ego agebam, qui cor tuum tunc defendebam ab hostibus totum, ab intra latens et permittens te deforis conturbari, quantum tuæ saluti expediebat : sed completo tempore per me ad prælium deputato, misi radios meos ad extra; et mox infernales tenebræ abscedentes, fugerunt; quia non possunt stare cum luce. Quis enim te instruxit nunc ultimo, quod pœnæ illæ erant tibi salubres pro fortitudine acquirenda, et quod debebas eas libenter portare, quantum mihi placebat, nisi radius meus? Et quia obtulisti te cordialiter ad ipsas pœnas portandum, mox fuerunt a te libere sublatæ per meæ ostensionem præsentiæ, quia non in pœnis, sed in voluntate sustinentis pœnas fortiter, est delectatio mea.

discitque eum tunc maxime in ipsius corde fuisse.

111 Hujus autem rei gratia, ut perfectius et de- F lectabilius percipias quæ dicuntur, exemplum ponam tibi in corpore meo. Quis enim putasset corpus meum, dum tam dure patiebatur et moriebatur in cruce, ac dum postea jacebat exanime, vitam habere semper in se latentem, et unione indivisibili unitam? Certe nedum extranei ac perversi, sed nec ipsi Apostoli mei, qui tanto fuerant mecum tempore, hoc credere potuerunt : omnes perdiderunt fidem et spem. Et tamen, licet verissime hoc corpus meum non viveret vita, quam percipiebat ab anima propria; habebat tamen secum unitam vitam interminatam, qua omnia viventia vivunt : cujus virtute, tempore quo ab æterno fuit decretum, spiritus ei proprius fuit reunitus, cum longe majori vitæ ac virtutis collatione quam prius : quia cum immortalitatis, impassibilitatis et aliarum dotium dono, quibus prius donatum non fuerat. Latuit ergo, cum voluit, vita, divina natura, corpori meo unita : et quando voluit, suam virtutem ostendit. Nunc igitur, quia vos ad imaginem et similitudinem meam creavi, et vestram assumendo naturam similis vobis factus sum, semper vos assimilare mihi, quantum estis capaces, non desino : et quod tunc gestum est in corpore meo, in animabus etiam vestris nunc, dum estis in via, satago renovare. Tu igitur, filia mea, quæ mea et

quomodo divinitas latebat in corpore per triduum sepulturæ.

AUCTORE RAYMUNDO CONFESSARIO

non tua virtute tam fideliter decertasti, majorem inde a me gratiam meruisti : et ideo amodo frequentius et familiarius tibi memeptipsum ostendam. Sicque finita est visio, sed ipsa mansit cum tanta suavitatis et dulcedinis plenitudine, quod ridiculum foret verbo vel calamo ipsam arbitrari perfecte posse describi. Singulariter autem remansit in corde ejus dulcedo mirabilis de verbo illo, quo Dominus vocavit eam filiam suam, dicens, Filia mea Catharina. Unde cum hæc Confessori suo retulit, rogabat eum, ut quando eam vocare vellet, ipsam taliter nominaret, ut semper illa dulcedo renovaretur in mente.

sæpe invisitur, etiam a B. Virgine et Sanctis

112 Ex illa ergo hora cœpit supersacratissimus Sponsus cum ea tam familiariter conversari, quod homini qui præcedentia ignoraret, aut incredibile aut ridiculum videretur. Verum, animæ gustanti quam super omnem existimationem humanam suavis sit Dominus et benignus, non modo possibile, sed etiam verisimile valde apparet et congruum. Apparebat igitur ei frequentissime Dominus, et diutius solito cum ea manebat, ducebatque secum aliquando suam gloriosissimam genitricem, aliquando beatum Dominicum, quandoque utrumque; item Mariam Magdalenam, Joannem Evangelistam, Paulum Apostolum, et aliquos alios conjunctim et divisim, prout sibi placebat. Sed ut in pluribus, ipse absque aliis veniebat, cum eaque confabulatur, sicut amicus cum domesticissimo amico : in tantum, quod (sicut ipsa mihi secrete, et verecunde confessa aliquoties est) frequenter Dominus et ipsa simul dicebant psalmos, ambulando per cameram suam, sicut solent duo religiosi vel clerici simul officium dicere. O stupor! o admiratio! o inaudita a seculis nostris familiaritatis ostensio! Et tamen incredibile, lector, esse non debet, si bene considerari volueris, quæ supra dicta sunt, et quæ infra dicentur : nec non et si abyssum divinæ bonitatis attente pensaveris. Cuilibet enim Sanctorum suorum confert aliquod singulare, quod præ aliis gaudeat se possidere; ut non tantum in omnibus, sed in singulis Sanctis appareat suæ supermaximæ magnificentiæ altitudo, dicente Propheta : Secundum altitudinem suam multiplicasti filios hominum. Secundum altitudinem propriam suam filios hominum multiplicat Dominus : quia sicut ad sensum apparet, quod quilibet homo ab omnibus aliis per aliquod singulare dissimilis est, sic quilibet Sanctorum ab omnibus aliis per aliquam singularem gratiam separatur. Quapropter mirandum non est, si aliquid de aliquo dicitur, quod de aliis nequaquam inventum est.

Ps. 11, 9

lectionem latinam Officii canonici divinitus discit.

113 Verum quia mentio facta est hic de psalmodia, scire, te, lector, volo, quod virgo hæc sacra litteras quidem sciebat, sed eas homine viatore docente nequaqam didicerat : et dico litteras, non quod sciret loqui Latinum, sed scivit legere litteras et proferre. Narrabat etenim mihi de semetipsa, quod cum pro divinis laudibus et Horis canonicis depromendis, decrevisset addiscere litteras; scripto sibi alphabeto, per quamdam suam sociam docebatur : sed cum per plures hebdomadas laborasset, et nullatenus illud posset addiscere; cogitavit gratiam adire cœlestem, pro perditione temporis evitanda. Unde quodam mane se coram Domino in oratione prosternens, ait sic : Domine, si placitum est tibi, ut sciam legere, ut psalmodiam et tuas laudes valeam decantare per Horas canonicas, tu me docere digneris, quod per memetipsam apprehendere nequeo : sin alias, fiat voluntas tua : quia in simplicitate mea libenter permaneo, et tempus a te mihi concessum, in aliis meditationibus tuis magis libenter expendo. Mira res, et divinæ virtutis manifestum indicium! Antequam de oratione surgeret, ita divinitus est edocta, quod postquam ab ipsa surrexit, omnem scivit litteram legere, tam velociter et expedite, sicut quicumque doctissimus. Quod ego ipse dum fui expertus, stupebam : potissime propter hoc, quod inveni, quia cum velocissime legeret, si jubebatur syllabicare, in nullo sciebat aliquid dicere : imo vix litteras *b* cognoscebat : quod æstimo pro signo miraculi ordinatum a Domino tunc fuisse. Hoc facto, cœpit libros quærere divinum Officium continentes, et in ipsis legere psalmos, hymnos, et reliqua quæ pro canonicis Horis sunt deputata. Inter alia vero verba quæ tunc dicebat, signanter notavit et tenuit usque ad mortem verbum psalmi, per quod quælibet hora incipitur, scilicet : Deus in adjutorium meum intende, Domine ad adjuvandum me festina : quod in vulgari reductum, frequentius repetebat. Demum crescente anima ejus in contemplationis perfectione, cessaverunt paulatim orationes vocales : et tandem propter frequentissimum raptum mentis, venit ad tantum, quod vix poterat orationem Dominicam vocaliter semel perficere, quin anima ejus ab exterioribus sensibus raperetur. Quod, concedente Domino, explanabitur infra perfectius. Sed nunc finem huic capitulo faciamus, ut in sequenti etiam huic primæ parti tenacius Domini suffragante gratia, imponatur. Quæ autem continentur in eo, habui tam ex dictis ejus, quæ suis Confessionibus secrete protulit, quam ex scriptis epistolis ejus. In quibus quandoque ad aliorum exemplum, de se sicut de alio recitando narrat quædam, quæ sibi in hujus vitæ stadio contigere.

CAP. XII

114 Crescente quotidie amplius sacræ virginis anima in sui gratia Conditoris, et in virtute plus volitante quam ambulante, succrevit in ejus mente desiderium quoddam sanctum, habendi scilicet et attingendi perfectum fidei gradum : quo mediante, Sponso suo immutabiliter simul et inviolabili fidelitate subjecta, gratior redderetur. Cœpitque cum discipulis a Domino petere, ut sibi fidem dignaretur augere, et virtutis fidei largiretur perfectionem, quæ nulla posset vi adversantium concuti nec prosterni. Cui Dominus in sententia sic respondit. Desponsabo te mihi in fide. Cumque virgo sæpe ac diu orationem eamdem repeteret, et Dominus responsum semper idem reiteraret; accidit semel tempore quo quadragesimalia jejunia appropinquabant, et fideles cibariis carnium et de carnibus egredientium finem ponunt, et vanum festum quodammodo ventri celebrant; quod virgo sacra in suo reclusorio se recolligens, vultumque Sponsi æterni orationibus et jejuniis quæritans, præfatam orationem cum ingenti fervore instantissime replicabat. Cui Dominus : Quia vanitates omnes propter me a te abjiciendo fugisti, et contemptis delectationibus carnis, in me solo tui cordis delectationem fixisti; hoc in tempore quo ceteri de domo tua in suis gaudent conviviis, et festivitates faciunt corporales; ego festum desponsationis animæ tuæ solenniter celebrare tecum decrevi : et sic, ut promisi, mihi te sponsare volo in fide.

Desponsatur Christo

115 Adhuc eo loquente, apparuerunt Virgo gloriosissima mater ejus, beatissimus Joannes Evangelista, gloriosus Apostolus Paulus, sanctissimusque Dominicus Pater suæ religionis, ac cum his omnibus David propheta, psalterium musicum habens in manu sua. Quo supersuavissime ac sonore pulsante, Virgo Dei genitrix, virginis dexteram sacratissima tua cœpit manu, digitosque illius extendens ad Filium, postulabat ut eam sibi desponsare dignaretur in fide. Quod Dei unigenitus gratissime annuens, annulum protulit aureum, habentem in circulo suo quatuor margaritas, ac adamantinam gemmam superpulcherrimam, etiam sua summitate inclusam.

accepto ab eo annulo

A inclusam. Quem digito annulari dexteræ virginis, dextera sua supersacra imponens; Ecce, inquit, desponso te mihi creatori et salvatori tuo in fide, quæ usque quo in cœlis tuas mecum nuptias perpetuas celebrabis, semper conservabitur illibata. Age igitur, filia, viriliter amodo, absque cunctatione quacumque, illa, quæ ordinante mea providentia, tuas deducentur ad manus: quia fortitudine fidei jam armata es, cunctos tibi adversantes feliciter superabis. His dictis, disparuit visio, sed semper remansit annulus ille in digito, non quidem secundum visionem aliorum, sed tantum secundum ipsius virginis visionem. Confessa etenim, licet verecunde, mihi sæpius est, quod semper annulum illum videbat in digito, nec unquam fuit tempus in quo non videret. c

cujus proprietates ad virtutes ejus referuntur.

116 Perpendisne, lector, si meministi alterius Catharinæ Martyris et Reginæ, post baptismum (ut legitur) a Domino desponsatæ, quod nunc habes secundam felicissimam Catharinam, post tot carnis et hostis victorias, ab eodem Domino tam solenniter desponsatam? Verum si annuli conditiones consideras, videbis signum concordare signato vel significato. Fidem firmam petebat illa: quid firmius adamante? omni resistit duritiei, quodlibet durum domat et penetrat, solo hirci sanguine frangitur: quia fidele cor omne adversum vincit et superat fortitudine sua; sed ex memoria sanguinis Christi totaliter emollitur et frangitur. Quatuor etiam margaritæ, quatuor puritates designant in virgine, scilicet intentionis, cogitationis, locutionis et operationis: quæ omnia, tam per ea quæ jam dicta sunt, quam per illa quæ concedente Domino infra dicentur, latius patefient. Ego autem puto, quod hæc desponsatio divinæ gratiæ fuerit confirmatio; et signum confirmationis fuerit annulus ille, qui sibi et non aliis idcirco patebat, ut inter fluctus seculi procurando multarum et diversarum animarum salutem, de auxilio gratiæ divinæ confideret; nec metueret, dum alios de fluctibus eriperet, se quomodolibet per jacturam fluctuare. Hæc est enim secundum Doctorum sanctorum sententiam et doctrinam, una de principalibus causis, quare omnipotens Deus aliquibus viatoribus ex singularissimo privilegio revelat, ipsos sibi fore gratos, et esse in statu gratiæ suæ. Quia scilicet intendit eos mittere ad pugnandum cum hoc seculo nequam, pro sui nominis honore et animarum salute; sicut patuit in die Pentecostes de Apostolis; qui tot signa receptæ gratiæ receperunt; et de Paulo, cui dictum est, Sufficit tibi gratia mea: et signa quædam alia, humanitatis gratia, data sunt. Hæc autem virgo, quia ultra ceterarum mulierum consuetudinem, mittenda erat ad publicum ad honorem Dei, et salutem multarum animarum procuratura (prout infra latius, concedente Domino, patebit) signum accepit confirmatæ gratiæ, ut audacius et virilius exequeretur, quæ sibi divinitus sunt commissa.

117 Sed singularissimum hoc fuit in ea, quia cum aliorum signa transitoria fuerint et ad tempus apparuerint, ipsius signum permanens fuit et stabile, semperque apparebat ei. Quod ideo existimo a Domino factum esse, quia sexus fragilior, novitas notabilior, et seculi hodierni status declivior, omnia videbantur executionem actus, sibi divinitus commissi, impedire. Propter quod singularius et magis assidue fuit in sancto opere confortanda. Postremo, noveris lector, hic finem primæ parti hujus Legendæ fore ponendum, ubi etiam finis est ejus silentii et clausuræ; ut secunda pars recitanda, faciente Domino, habeat ea quæ sacra virgo inter homines gessit ad honorem Dei et animarum salutem, regnante semper in omnibus factis suis Domino nostro Jesu Christo, qui cum patre almoque Spiritu vivit et regnat per omnia secula seculorum. Amen.

D AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

ANNOTATA.

a *Hæc eadem narrat ipsa Catharina de se, velut tertia persona, in epistola ad Sor. Bartholomæam de Secta, sanctimonialem Pisis in monasterio S. Stephani.*

b *Non legere tantum, sed etiam scribere divinitus didicit Sancta Virgo: sic enim concludit epistolam Fr. Raymundo scriptam de revelatione circa quatuor favores quos a Deo petierat.* Scripsi hanc epistolam æque ac aliam, quam tibi ex insula Rupis misi, propria manu.... dedit enim mihi Dominus facilitatem scribendi, ut ab extasi ad sensus rediens exonerare possim cor meum: et quemadmodum pædagogus discipulum instruens ei exhibet exemplar quod imitetur: ita et mihi earum quas tibi scribo rerum species ob oculos mentis posuit.

c *Addit Frigerius ex antiquo Carthusiæ Pontinianæ MS. quod in eodem digito qui ibidem insigni lipsanotheca inclusus asservatur, idem annulus fuerit conspectus ab aliquibus devotis personis, licet passim non ita ab aliis videretur.*

PARTIS SECUNDÆ

CAPUT I.

Vocatio ad vitam activam, officia humilitatis obita, raptus mentis, ignis innoxie toleratus.

Vox supercœlestis Sponsi, sibi sponsam dilectam et placitam alloquentis in Canticis, et quæ dicit: Aperi mihi, soror mea, amica mea, immaculata mea; caput meum plenum est rore, et cincinni mei guttis noctium. Cui sponsa respondet: Expoliavi me tunica mea, quomodo induar illa? lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos? Hæc idcirco adduxerim in hujus secundæ partis principio, quia cum huc usque tractaverimus de viri Jacob et Rachelis amplexibus, Mariæque optimam partem fuerimus prosecuti; tempus est ut jam ad fœcunditatem ac frequens ministerium Marthæ ordinarie procedamus: sicque hanc Christi sponsam, non tantum mentali facie sponsam, sed etiam in spirituali prole fœcundam fidelibus ostendamus. Verum, quia cuilibet animæ gustanti quam suavis est Dominus, difficile nimis est, a suavitatum ejus plenitudine separari, aut quomodolibet elongari; fieri non potest, quin sponsa, dum a Domino vocatur ad filios procreandos, vel eis necessaria ministrandum, paulisper submurmuret querulando, sive querelæ causam proponat, quantum sibi permittitur. Propter quod vox Sponsi superius est adducta, qua sponsam, in loco contemplationis temporalibus denudatam et a cunctis sordibus latam, suscitat quiescentem; ipsamque ut ei aperiat, non suum, sed aliarum animarum ostium, exhortatur. Suum quippe jam patens erat haud dubium; alias nec quiescere valeret in Domino, nec sponsa, loquendo proprie, dici posset. Illa vero, ex notitia vocis Pastoris sui et Sponsi, ab illo intelligens se vocatam, de quietis dulcedine ad labores, de silentii solitudine ad clamores, et de cubiculi secretis ad publicum, voce querulosa respondit: Exspoliavi me tunica omnis curæ temporalis jam hactenus; quomodo jam abjectam a me, iterum resumam? Pedes affectionum mearum, quibus feror quocumque feror, lavi ab omni sorde peccatorum et vitiorum; quomodo terrenis pulveribus illos iterum inquinabo?

Cant. 5, 1

Difficultas a vita contemplativa ad activam se transferendi:

A

AUCT. RAYMUNDO CONFESS. ad hanc a Christo vocata Catharina,

119 Porro hæc omnia reducendo ad nostrum propositum, postquam Salvator omnium Deus Dominus Jesus Christus, hanc sponsam suam suavitatibus dulcedinum suarum gratiose repleverat, ipsam per diversorum præliorum victorias exercitavit in spiritali militia, nec non et notabilibus informatam doctrinis, excellentibus donis dotaverat; nolens tantum lumen latere sub modio, et civitatem supra montem positam decernens ceteris ostentare, ut ipsa sponsa cum usuris talenta sibi credita Domino reportaret; vocat eam et dicit, Aperi mihi, etc. ut supra. Aperi mihi, scilicet tuo ministerio, animarum ostia, per quæ ingredi possim ad eas. Aperi iter, per quod oves meæ ingredi possent et regredi, ac pascua invenire. Aperi etiam mihi, id est, ad meum honorem, thecam thesauri supercœlestis, tam doctrinarum quam gratiarum, ut fidelibus effundatur. Aperi mihi, soror mea, per naturæ conformitatem; amica mea, per intrinsecam caritatem; columba mea, per mentalem simplicitatem; immaculata mea, per utriusque hominis puritatem. Ad hæc virgo ista sacra respondit ad litteram, prout in textu adducto subsequitur, et sicut superius est declaratum. Nar-

B

ravit etenim mihi secrete, quod quandoque, cum ad jussum Domini de cella egredi cogeretur et cum aliis conversari, tantus dolor cordi suo ingerebatur, quod videbatur sibi scindi aut frangi debere; nec citra ipsum Dominum aliquid esse dabile, quod ipsam ad hoc faciendum duxisset.

120 Igitur nostram inchoatam historiam prosequendo, post desponsationem superius recitatam, cœpit Dominus paulatim sponsam suam, modeste tamen et cum mensura debita, trahere ad conversationem humanam; non auferendo ei tamen divinam, imo quantum ad mensuram perfectionis, potius accrescendo, sicut ipso auxiliante patebit inferius. Et quandoque cum ei apparebat, cum ipsam de regno Dei docuisset, postquam ostendisset ei quædam arcana sua, postquam cum ipsa Psalmodiam et Horas, (ut supra dictum est) legisset seu recitasset; protinus subjungebat: Vadas, quia hora est prandii, et tui de domo jam volunt ire ad mensam: vadas, et sis cum eis, et postmodum revertaris ad me. Quod audiens illa, in singultuosos fletus prorumpendo, dicebat: Ut quid, superdulcissime Domine, me miseram repellis a te? Si majestatem tuam offendi, ecce corpusculum hoc puniatur coram pedibus tuis: ad quod et ego libenter juvabo. Non me dura hac permittas affici pœna, ut separer qualitercumque seu quantulumcumque a te superamantissimo Sponso meo. Quid mihi et prandiis illis? Ego cibum habeo manducare, quem nesciunt ipsi ad quos me accedere jubes. Numquid in solo pane homo vitam percipiet? an non in verbo quod de ore tuo progreditur, vivificabitur anima cujuslibet viatoris? Ego, ut tu melius nosti, omnem conversationem fugi, ut te invenire possem, Deum meum et Dominum meum: nunc autem ex quo misericordia tua inveni te, et dignatione tua gratiose possideo, indignissima licet; numquam debeo, incomparabili thesauro relicto, humanis ambagibus me iterum immiscere, ut iterum accrescant ignorantiæ meæ, paulatimque defluens efficiar reproba coram te. Absit, Domine, absit a tuæ infinitæ bonitatis perfectione immensa, quod mihi vel alteri jubeat id, quo possit anima separari ab ipsa.

quamvis ægre avulsa a suavitate contemplationum,

C

121 Hæc et his similia virgine singultibus plus quam voce exprimente, ac se ad pedes Domini volutante, respondit Dominus: Sine modo, dulcissima filia; sic enim te decet adimplere omnem justitiam; ut non tantum tibi, sed etiam aliis per meam efficiaris gratiam fructuosa. Non enim intendo te a me quomodolibet separare; sed mediante caritate proximi, te mihi unire fortius satago. Scis, duo mea esse præcepta dilectionis, scilicet mei et proximi: in quibus, me teste, pendent Lex et Prophetæ. Volo te horum præceptorum justitiam adimplere, ut non uno, sed duobus pedibus ambules, duabusque alis voles ad cœlum. Memor esse debes, quomodo ab infantia zelus salutis animarum, me seminante simul et irrigante, crevit in corde tuo, in tantum quod proponebas te fingere masculum, et ignotis in partibus Ordinem Prædicatorum intrare, ut possis utilis animabus effici: et ex hoc, quem nunc habes, habitum tanto cum fervore desiderasti, propter singularem amorem, quem ad servum meum fidelem Dominicum concepisti, qui propter animarum zelum præcipue suum instituit Ordinem. Quid ergo miraris et doles, si te duco ad id, quod ab infantia concupivisti? At illa, responsione Dominica paulisper confortata, quasi cum B. Maria respondit: Quomodo fiet istud? Cui Dominus: Prout mea bonitas disponit et ordinabit. At illa sicut bona discipula, imitatrix magistri, Non mea, inquit, Domine, voluntas fiat, sed tua in omnibus; quia ego sum tenebræ, et tu lux: ego non sum, sed tu es ille qui es: ego insipientissima, et tu sapientia Dei Patris. Sed obsecro Domine, si non nimis præsumo, quomodo fiet istud quod modo dixisti, scilicet quod possum ego, misella et omni ex parte fragilis, esse utilis animabus? Sexus enim contradicit, ut nosti, ex pluribus causis: tum quia contemptibilis est coram hominibus, tum etiam quia honestate cogente, non decet talem sexum cum sexu alio conversari.

multumque deprecata,

D

Matt. 22, 40

paret tamen,

E

122 Cui Dominus quasi cum Gabriele Archangelo respondit, quod impossibile apud Deum quodcumque verbum esse non potest. Inquit enim: Nonne sum ille ego, qui humanum creavi genus, sexumque utrumque formavi; ac gratiam spiritus mei, ubi volo, effundo? Non est apud me masculus et femina, nec plebeius et nobilis; sed cuncta æqualia sunt coram me, quia cuncta æqualiter possum Sic enim agile mihi est creare Angelum, ut formicam; et cœlos omnes, ut unum vermiculum facere. Scriptum est de me, quod omnia quæcumque volui, feci: quia nullum intelligibile, apud me potest esse impossibile. Ut quid igitur cunctaris de modo? Putasne, quod invenire modum nesciam aut non valeam ad id quod disposui facere seu decrevi? Verum quia scio quod non ex infidelitate, sed ex humilitate sic loqueris, volo te scire, quod isto in tempore tantum abundavit superbia, et potissime illorum, qui litteratos et sapientes se reputant; quod justitia mea non potest amplius sufferre, quin eos justo judicio confundat. Sed quia misericordia mea est super omnia opera mea, primo dabo eis confusionem salubrem et utilem, si voluerint se recognoscendo humiliare; sicut feci Judæis et gentibus, quando misi eis idiotas, per me sapientia divina repletos. Dabo, inquit, feminas, de sui natura ignorantes et fragiles, sed a me virtute et sapientia divina dotatas, in confusionem temeritatis eorum. Quod si per hoc recognoverint se ac humiliaverint, faciam misericordiam meam pleniorem cum eis, id est, cum illis, qui doctrinam meam, per vasa fragilia sed electa delatam ad ipsos, cum reverentia qua decet, suscipient et sequentur, juxta gratiam sibi datam. Si autem hanc medicinalem confusionem despicient, eos qui tali modo recusabunt confundi, ad tot alias confusiones judicio meo justo deducam, quod totus mundus contemnet et despiciet eos. Justissimum enim est et consuetum judicium superborum, ut qui per ventum superbiæ se volunt erigere supra se, dejiciantur etiam infra se. Tu igitur absque cunctatione obedias amodo, cum te ad publicum decrevero mittere:

instruiturque ulterius a cœlesti magistro,

Ps. 113, 2

F

A mittere : quia nec te, ubicumque fueris derelinquam, nec etiam propter hoc in futuro dimittam, quin te solito more visitem, et dirigam te in omnibus quæ te oportuerit exercere. Quibus auditis, sacra virgo, sicut vera obedientiæ filia, inclinata cum reverentia coram Domino, cellam cum festinatione egreditur, et accedit ad domesticos suos, ibique cum aliis ponit se ad mensam, ut adimpleat mandatum Salvatoris.

123 Hic paulisper fige pedem, lector carissime, quia quod in principio coram Deo promisi, servare intendo. Dixi enim supra, si oblitus non es, quod nihil fictum, falsum, vel adinventum in hoc opere scriberem, nisi quod realiter ab ipsa vel ab aliis percepissem. Nunc igitur noveris, quod de quibusdam *protestatio scriptoris de fide sua* materiis ipsa mecum sæpe ac sæpius est locuta, nec memorari possum formaliter de omnibus verbis ejus, tum propter negligentiam, et proh pudor! ignaviam meam; tum quia occupationes quæ mihi supervenerant, postquam eam non vidi, hæc et alia sustulerunt de mente mea. Facit etiam satis ad hæc, ut puto, quia ætas corporis jam est in declinatione. Primum puto, quod senescit, secundum Senecam, memoria est. Verum cum talia mihi occurrunt, pono verba quæ verisimilius mihi videntur fuisse dicta, juxta ea quæ recolo, et juxta conditionem materiæ B de qua loquor : quamvis ad honorem Dei omnipotentis, et virginis hujus sacræ sponsæ ejus, meamque confusionem, confitear quod dum scribo, ipsa faciente, multa et multa occurrant, de quibus prius nullatenus recordabar; ita ut frequenter mihi visum fuerit, ipsam quodammodo esse præsentem, et quasi mihi dictantem ea quæ scribo. Hæc igitur tibi, lector, sit regula, quantum ad verba, non quantum ad gesta : quia inter illa nihil pono, quod non perfecte noverim et a certo, per testes vel per scripturam, aut etiam per memetipsum. Item etiam de multis verbis formaliter recolo, et potissime illorum, quæ pertinent ad doctrinam : sed timor offendendi veritatem, facit hic interseri quæ nunc legis.

124 Nunc autem ad nostram historiam redeundo : stat virgo cum aliis corpore, sed mente tota cum *Ipsa tempus vacuum cum Deo transigit,* Sponso suo. Onerosa ipsi erant cetera cuncta quæ videbat et audiebat, præter illum quem totis præcordiis diligebat : videbanturque ei, præ amoris magnitudine, horæ quibus stabat cum aliis nimis prolixæ, ac quodammodo conversæ in dies vel annos : quantoque citius poterat, revertebatur ad cellam suam, ut inveniret quem diligebat anima sua : quem dum inveniebat, amplexabatur dulcius, avidiusque tenebat, nec non etiam reverentius adorabat. C Tunc cœpit in ea oriri desiderium, quod dum vixit in corpore semper crevit, sacræ scilicet Communionis sumendæ; ut non tantum spiritus ejus Sponso uniretur æterno, sed et super hoc corpus posset corpori sociari. Sciebat enim, quod quamvis supervenerabile Sacramentum Corporis Domini, spiritalem gratiam causet in anima, et ipsam suo uniat Salvatori; quod est principale intentum, quare ipsum Sacramentum est institutum : tamen verum corpus ipsius, veraciter a sumentis corpore sumitur, et corpus corpori absque cunctatione aliqua sociatur, etsi non modo corporeo usquequaque. Propter *communicat frequenter* quod volens magis ac magis semper uniri amoris sui objecto tam nobili, sacram decrevit Communionem, quam valeret, sæpissime frequentare. Verum quia de hac materia infra, Domino præstante, fiendum est Capitulum, hic super hoc me amplius non extendam. Porro Dominus de die in diem ipsam ad conversandum modeste cum hominibus inducebat et educebat, ut fructum animarum ex ipsa tandem educeret quem volebat : ex quo factum est, quod virgo Domini, ne appareret in conspectu domesticorum otiosa, cœpit in servitiis domus quandoque se iterum occupare; ex quo secuta sunt mirabilia plura D et notanda, quæ in sequenti Capitulo recitantur, *AUCT. RAYMUNDO CONFESS.* huic primo finali posito termino. Cujus quidem Capituli testis non adducitur alius, quia cuncta per ipsam sacram virginem mihi reserata fuere.

125 Videns virgo Deo dedicata, Sponsi sui volun- *CAP. II.* tatem omnino esse, ut quandoque cum hominibus conversaretur; cogitavit taliter inter homines vivere, quod conversatio sua non esset infructuosa, sed potius secum conversantibus esset exemplum virtuose vivendi. Unde primo actibus humilibus, deinde paulatim caritativis pro ædificandis proximis insistebat : semper tamen devotæ orationis et continuæ non oblita, nec non et pœnitentia incomparabili comitata. Cœpit ergo actibus servilibus dare *Vilibus ministeriis domus exercetur,* operam humiliter non modicam, et ancillarum officia lætanti animo exercere, tam in scopando quam in lavando utensilia, quæ pertinent ad coquinam sive ad mensam, quam etiam coquinæ vilioribus se actibus occupando. Hoc autem faciebat singularius, quando ancilla domus aliquod patiebatur infirmitatis corporeæ : duplicabatque tunc servitium consuetum, quia serviebat ancillæ infirmæ in omnibus, et loco ejus ceteris de domo vices ancillaris servitii rependebat. At, quod mirum est dictu, nec propter E hoc æterni Sponsi solatia relinquebat. Ita enim videbatur quasi naturaliter inclinata omni hora et tempore ad uniendum se mentaliter cum æterno Sponso, quod propter quemcumque actum exteriorem sive corporeum occupationem, nullo modo impediebatur ab ejus castis amplexibus. Sicut enim ignis naturaliter sursum tendit; sic spiritus ejus igne divini amoris ignitus, quadam visibili consuetudine quodammodo naturali, semper tendebat ad ea quæ sursum sunt, ubi Christus est in dextera Dei sedens.

126 Propter quod ipsa frequenter et superfrequenter excessum illum, qui dicitur extasis, patie- *... extases patitur.* batur in corpore, sicut mille (ut ita dixerim) vicibus vidimus et experti sumus ego et Fratres, qui ab ipsa eramus spiritualiter in Domino geniti verbo vitæ. Mox namque ut sacri Sponsi memoria paulisper recentificabatur in mente illa sancta, a sensibus se corporis quantum poterat retrahebat, et extremitates corporis, scilicet manus et pedes, contrahebantur. Primo quidem in digitis, sed tandem etiam in se ipsis; locisque ubi applicabant se, tam rigide adhærebant, quod frangi seu comminui potuissent potius, quam inde quomodolibet amoveri. Oculi etiam claudebantur ex toto, et collum rigiditate ta- F befiebat, ita ut non parvum esset corporis ejus peri- *toto corpore immobilis* culum, collum ei tangere illo tempore. Sæpe enim Lapa mater ejus, hujus extasis ex toto ignara, videns eam sic tabefactam et rigidam, collumque parumper inflexum, voluit collum ejus ad statum consuetum reducere; sed acclamante socia, quæ noverat hoc, destitit. Postquam vero spiritus ad sensus corporis rediit, tantus colli dolor secutus est, ac si fuisset crebris ac magnis percussionibus collum allisum. Dixitque mihi sacra virgo, dum hæc coram ipso recitaretur, quod si modicum plus mater sua de violentia posuisset tunc ad collum rectificandum, fuisset ex toto confractum. Talibus igitur mentis excessibus dum sacra virgo frequenter raperetur in altum, sicut altera Maria Magdalena, sæpe corpus ejus cum spiritu elevabatur a terra, ut quanta esset virtus spiritum attrahens cerneretur : quod duce Domino, infra latius patefiet. Sed nunc ad miraculum, quod in principio hujus extasis accidit, accedamus.

127 Contigit semel, dum sacra virgo vilibus, ut dixi, servitiis propriæ domus intenderet, ipsam *... his posita,* juxta prunas sive carbones sedere ignitos, carnesque

A que in veru assandas vertere, juxta morem vilium ancillarum. Sed dum hæc forinsecus agerentur, mens ejus non minus igne sancti Spiritus assabatur interius. Cogitans namque de illo quem diligebat anima ejus, ipsumque mentaliter alloquens, in extasim facta est : propter quod ab actu exteriori totaliter destitit. Quod advertens uxor germani sui, quæ Lysa dicitur, et adhuc hæc testatur, sciens modum virginis, cœpit ipsa vertere veru, et permisit eam cœlestis Sponsi frui amplexibus. Cumque coctis carnibus illis et facta cœna cunctorum domesticorum, adhuc illa in extasi permaneret; Lysa præfata, perfectis cunctis quæ virgo sacra facere solebat servitiis, ipsam permisit ad libitum divinis potiri solatiis; et intrans interiora domus, marito et filiis servitia exhibuit consueta. Quos dum ad stratus quietem serviens deduxisset, ipsaque proponeret vigilare, donec sancta virgo redisset ad se, ut finem extasis videret illius; post non parvam moram egressa, venit ad locum ubi sacram virginem Domini raptam dimiserat, et invenit corpusculum ejus totaliter super carbones igneos cecidisse. Erat enim in illa domo copia magna prunarum, ex eo quod pro decoquendis tincturis maximam lignorum copiam consumebant. Quod videns, ejulans exclamavit : B Heu ! Catharina est tota combusta. Accedensque velociter proprius, et ipsam de igne trahens, invenit et corpus et indumenta in nullo penitus læsa fuisse ab igne, imo nec vestigium nec odorem ignis apparere in eis. Et quod plus est, nec cineres applicati vestibus apparebant, dum tamen diligenti computatione facta postea, pluribus horis in igne fuisse credatur. Perpendisne lector, quanta fuit virtus ignis interioris, latentis in anima virginis hujus sacræ, cujus potentia vis naturalis exterioris ignis fuit ex toto sublata? Nonne trium puerorum miraculum, tibi videtur quodammodo innovatum? Nec tantum semel hoc in ea ignis miraculum accidit, imo fuit sæpius repetitum.

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

super ardentes carbones jacet sine noxa,

cereus velo ejus illapsus eo illæso consumitur,

128 Semel enim, dum in Ecclesia Fratrum Prædicatorum de Senis, caput juxta cujusdam columnæ partem infimam reclinasset, in qua quidem columna erant quædam figuræ Sanctorum ; una candela cerea, quæ ibi accensa fuerat per quempiam in alicujus Sancti honorem, cecidit super caput ipsius virginis orantis, sic accensa, priusquam cera totaliter esset consumpta. Mira res, et nostris maxime stupenda temporibus ! Candela super velum capitis virginis C cadens, lumen suum retinuit, quousque fomentum ceræ fuit ex toto consumptum; et in nullo caput aut velum læsit, nec quodcumque in sacro ejus velo vestigium dereliquit. Cum autem cera fuit ex toto consumpta, ita per se ipsum lumen extinctum est, ac si super ferrum vel durum lapidem cecidisset. Hujus rei testes fuerunt plures sociæ ejus quæ viderunt, et mihi postea retulerunt : quarum una fuit præfata Lysa, sed alia vocabatur *a* Alexia, tertia vero vocabatur Francisca : quarum prima vivit adhuc, reliquæ vero duæ post obitum magistræ suæ cito sunt secutæ eam. Præter hæc sæpius ac in diversis mundi partibus accidit (et potissime quando ipsa, imo gratia Dei per eam, animarum fructum faciebat aliquem singularem) quod serpens antiquus contra ipsam nimium concitatus, permittente Domino, in præsentia plurium in Christo filiorum et filiarum ejus, eam totam jactabat in ignem. Cumque adstantes, ejulantes et flentes, ipsam conarentur extrahere de igne, illa subridens vultu hilari, egrediebatur de igne, nullam habens in se aut vestibus propriis læsionem. Dicebatque suis, Nolite timere, quia Mala-tascha est. Sic enim vocabat diabolum, quia malus saccus est animarum : in regione enim illa, Tascha *b* parvus saccus vulgariter nominatur.

a dæmone in ignem conjecta non aduritur,

D Hoc quidam ex filiis ejus, qui vocatur Nerius *c* Landoccii de Senis, mihi testificatus est, se duabus vicibus vidisse propriis oculis, ac cum pluribus aliis utriusque sexus interfuisse : et quia vitam cœlibem et quasi anachoreticam ducit, et mihi notus diu fuit, fidem adhibeo indubiam dictis ejus.

129 Hoc idem testatur quidam Gabriel de Piccolominibus de Senis, asserens se fuisse præsentem : et addit, dum semel coram lectulo sacræ virginis decumbentis esset grande vas testeum ; plenum prunis ardentibus ; taliter et tanta vi antiquus hostis ipsam impegit in ignem, quod capitis impetu percutiens super prunas, vas in plura frustra confregit; nec tamen caput aut velum capitis ejus in aliquo fuit læsum ab igne vel ab impetuoso casu : imo subridens, pariter et deridens maligum persecutorem virgo, seipsam absque nocumento erexit, replicando sæpius, Mala-tascha. Similia leguntur in vitis patrum de *d* Euphraxia. Nec est mirum, si permittit Deus hoc de sponsis suis, qui permisit super pinnaculum templi et super montem excelsum per eumdem malignum deferri filium unicum cordis sui. Transivi fateor, lector carissime, de primis quasi ad ultima ; sed identitas materiæ me ad hoc coegit, et ne postmodum reiterare compellerer miracula, quæ Dominus per eam in ignis elemento patrarat, hanc feci transgressionem. E

idque sæpius coram aliis:

130 Sed redeundo ad ordinem nostræ historiæ, virgo sacra, jam summo doctore docente imo etiam compellente, addiscebat quotidie amplius, et in lectulo florido frui Sponsi cœlestis amplexibus et ad convallem liliorum descendere, ut fœcundior redderetur; nec alterum pro altero dimittere aut diminuere; quod est summæ perfectionis, et plus quam perfectæ dilectionis in via. Verum quia omnium operum ejus dilectio erat radix et causa, opera caritatis proximi, cetera ejus cuncta opera excedebant. Hæc autem opera erant in duplici genere, sicut et proximus duplicem substantiam habere dignoscitur, spiritalem scilicet et corpoream. Sed quia de imperfectis ad perfecta ascendere est secundum ordinem naturalis doctrinæ, idcirco prius dicemus de caritatis operibus ejus, quæ operata est erga corpora proximorum ; secundo de his, quæ fecit pro animarum salute : si tamen istud secundum erit dicibile, quod non puto. Porro primum, propter excellentiam factorum oportet dividere in opera, quæ circa ægrotantium exercuit corpora, et ea quæ pro subveniendis fecit necessitatibus proximorum : quia notabilissima sunt, et quodlibet tale opus ejus secum defert divinum miraculum venerandum. Primum igitur sequens Capitulum, erit de miris quæ gessit subveniendo necessitatibus egenorum : secundum vero de mirabili caritate, quam ostendit erga corpora infirmorum. Et sic finem huic impono Capitulo, cujus continentiæ testes, quia superius etiam nominatim posui, hic non putavi amplius repetendos. F

excellit in operibus caritatis erga proximum.

ANNOTATA.

a *Hanc* Alexiam *S. Catharina moriens, præfecit suo loco Sororibus de pœnitentia : et infra ex Burduccio discemus, quomodo in ipsius sinum reclinata extremum resederit.*

b Tascha *vox Teutonica, proprie significat crumenam, Belgis* Tesche.

c Raynerius Landuccii de Paglia, *viventi Catharinæ ab Epistolis.*

d *Ita vulgo scribitur a Latinis, melius* Eupraxia *vel* Euphrasia. *Vitam illustravimus* 12 *Martii, ubi num.* 25 *legitur, coctionem serventis ollæ illæsa excepisse.*

CAPUT

A

CAPUT II.

Valetudo divinitus reddita ad eleemosynam pauperi clam ferendam, Christo mendicum simulanti propriæ vestes datæ, ova divinitus illæsa, vinum miraculose auctum.

CAP III

Parentis bona de ejus consensu pauperibus erogat :

Cernens ulterius virgo Domino desponsata, se Sponso æterno tanto effici gratiorem, quanto proximis se clementiorem redderet; ad subveniendum proximis in eorum necessitatibus, largiter ex cordis profunditate se præparat et adimplet. Verum quia nihil tamquam suum in hoc seculo possidebat, sicut vera religiosa, quæ tria principalia vota statuerat observare, ut in prima parte dictum est; ne alienam rem invito Domino contraheret, patrem adit et supplicat, quod de ejus licentia et voluntate possit de his, quæ ei et ejus domui Dominus concedebat, pauperibus, juxta conscientiam suam, eleemosynam elargiri. Quod ille tanto concessit libentius, quanto tunc clarius cognoscebat, filiam per viam Dei perfectissime ambulare. Concessit igitur, et non tantum per se in secreto, quinimo cunctis de domo sua publicum dedit mandatum, dicens : Nemo dulcissi- B mam filiam meam impediat, cum vult eleemosynam facere; quoniam ego do ei plenariam potestatem, etiam si dare velit quidquid habeo in hac domo. Qua licentia tam plenarie obtenta, cœpit virgo sacra non tam dare, quam dispergere bona patris. Attamen quia singulariter viguit dono discretionis, non quibuscumque volentibus, sed indigentibus quos noverat, etiamsi non peterent, large subveniebat. Inter hæc venit ad notitiam ejus, quasdam familias esse indigentes non longe a convicinio suo, nec tamen domui suæ appropinquantes, quæ magnam sustinebant penuriam, et erubescebant eleemosynam petere. Quod illa non aure surda pertransiens, imitata Beatissimum Nicolaum, summo diluculo portans frumentum, vinum et oleum, et cetera quæ habere poterat, per se ipsam solam ad ostia domus ibat egenorum illorum; et Domino mirabiliter faciente, ostia ipsa inveniebat aperta, ponebatque infra ostia quidquid detulerat, retractoque ad se ostio fugiebat.

ad eleemosynam quandam portandam tantisper convalescit,

132 Accidit autem eam semel corpore infirmari, ita ut a planta pedis usque ad verticem esset totaliter tumefacta, nec de lectulo surgere aut super pedes stare valeret. Audivitque quamdam esse pauperculam viduam, in secundo convicinio domus suæ, cum filiis et filiabus esuriem patientem non modicam C et penuriam : quæ mox cordiali mota compassione; Sponsum sequenti nocte suum oravit, ut sibi tantam valetudinem ad tempus concedere dignaretur, quod posset illi pauperculæ subvenire. Statimque surgens ante diluculum, et domum circumiens, implevit sacculum quem invenire poterat, tritico; flasconem seu vas vitreum grande, vino; vasculumque aliud, oleo; ac quæcumque reperit esui deputata, et intra cellulam suam deportavit. Porro, quamvis quodlibet eorum per se potuisset deferre ad cellam suam, simul tamen collecta, per tantum itineris spatium, non videbatur ei possibile per eam portari ad domum viduæ supradictæ. Adaptans igitur nihilominus cuncta prædicta, suoque corpusculo applicans, aliquid scilicet brachio dextro, aliquid sinistro; quoddam humeris, quoddam aliud ligans ad proprium cingulum; sub spe cœlestis auxilii tentabat levare onus : et mox, faciente mirabiliter Domino, tam agiliter levat, ac si omnis ponderositas de rebus illis omnibus simpliciter esset abducta. Fatebatur enim, tam mihi quam ceteris Confessoribus suis, quod ratione ponderis, res illas ita ponderabat agiliter, ac

et grave pondus facile attollens,

si unam paleam detulisset : nec plus omnia ponde- D rabant ei pro tunc, quam si paleam unam portasset : cum tamen discreto facto computo, centum libras vel circiter deberent naturaliter ponderare illa, quæ tunc portavit. Pulsata igitur summo diluculo campana diei, ante quam non licet cuiquam circuire, sancta virgo, licet juvencula, quamvis toto corpore tumefacta, mox sola propriam domum egreditur cum pia sarcina sua; et versus domum pauperculæ sic velociter properat, ac si nihil pateretur nihilque super se ponderis bajularet.

AUCT RAYMUNDE CONFESS.

clam defert :

133 Cum autem appropinquaret habitaculo inopis, cœperunt res illæ tam graviter ponderare, quod nullo modo videbatur possibile, ipsas eam deferre posse per unum passum. At illa perpendens ludum esse prædulcissimi Sponsi sui, clamavit ad Dominum cum fiducia, et onus levavit cum difficultate, ut amplius mereretur, et venit ad ostium habitaculi illius egenæ. Reperiensque illud divino nutu ex superiori parte apertum, intromisso brachio ex toto aperuit, et onus intra domum deposuit. Quod deponendo tanto repletum est pondere, ut sono suo pauperculam excitaret; ex quo ipsa conata est fugere : sed ludente adhuc Sponso cœlesti cum ea, non poterat. Nam virtus ei data cum de lectulo surrexit orans, ibi quasi totaliter ablata est : remansitque gravis, ut prius erat et debilis, nec poterat se movere. Quapropter mœrens pariter et subridens, ludentem Sponsum alloquitur, dicens : Cur me, Prædulcissime, sic seduxisti? Numquid bonum tibi videtur, si me hic deluseris, et confundas tenendo? Numquid fatuitates meas vis cunctis hic habitantibus, et post modicum hic transeuntibus propalare? An forsitan oblitus es misericordiarum tuarum, quas indignissimæ ancillæ tuæ dignatus es demonstrare? Redde mihi, obsecro, vires, ut redire possim ad propriam domum. Hoc cum diceret, semper conabatur abscedere, dicens etiam corpori suo : Oportet quod vadas etiam si mori deberes. Reptans igitur magis quam ambulans parumper secessit : sed non adeo, quin egena illa surgeret, atque cognosceret habitum suæ benefactricis, ex quo rursus conjecturavit personam. Sponsus autem æternus, videns sponsæ suæ cordialem afflictionem, et quodammodo sustinere non valens; restituit ei virtutem quam ante tribuerat, sed non ita perfecte. Quapropter cum difficultate venit ad domum, antequam illucesceret dies clara, et decidit in lectum, sicut prius, debilis. Sic enim se ejus corporales infirmitates habebant, non naturali ordine, sed juxta quod mandabat Altissimus, prout infra, concedente Domino, F patefiet. Habes igitur, lector, innovatum opus Beatissimi Nicolai, non semel sed sæpius, et cum gravi corporis infirmitate completum. Sed prosequamur ulterius, et quæramus an gloriosi Martini largitatem valeamus quomodolibet reperire.

ubi viribus destituta, E

ne agnoscatur, ablatas vires recuperat :

134 Semel existente ipsa in ecclesia Fratrum Prædicatorum de Senis, venit quidam pauper ad eam, et petivit pro Dei amore suis necessitatibus subveniri. At illa nihil habens ibi quod pauperi posset dare, quia non consueverat aurum vel argentum deferre; monebat pauperem, ut præstolaretur quo usque domum ipsa rediret, quia libenter ei et copiose, de his quæ ibidem essent, eleemosynam faceret. Sed pauper ille, qui, ut puto, alius fuit quam apparentia demonstraret; Si habes, inquit, aliquid quod mihi des, hic illud peto, quia tantum expectare non possum. Illa vero nolens eum desolatum dimittere, cogitavit anxia quid pauperi elargiri valeret, unde necessitati ejus subveniretur. Et cogitanti occurrit crux quædam argentea parvæ quantitatis, quæ juxta consuetudinem solet inseri filo intitatis, quæ juxta consuetudinem solet inseri filo inter nodulos illos, qui Pater Noster vulgariter, appellantur

Christo formam mendici induto argenteam crucem donat :

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

A pellantur, eo quod ad ipsorum numerum oratio Dominica replicatur. Hoc igitur Pater noster sacra virgo habens in manibus, et ibidem crucem parvam argenteam, filum festina fregit, et eam pauperi cum lætitia est largita. Qui cruce habita, totus jucundus abscessit, nec a quoquam alio eleemosynam petiit, ac si tantum pro illa cruce habenda venisset. Nocte autem sequente, orante juxta suam consuetudinem virgine Domini, apparuit ei Salvator mundi, habens crucem illam in manibus, ornatam multis lapidibus pretiosis, et dixit : Agnoscisne crucem istam, filia? Et illa : Optime agnosco, sed non fuit apud me ita pulchra. Et Dominus : Tu mihi hanc hesterna die dedisti cum caritatis et largitatis amore, qui amor designatur per hos lapides pretiosos. Et ego promittro tibi, quod in die judicii, coram universo Angelorum et hominum conventu, tibi eam talem, ut vides, ad tui culmen gaudii præsentabo; nec occultabo, nec occultari permittam opus misericordiæ mihi per te impensæ, in die qua Patri misericordiam et judicium decantabo. His dictis, disparuit, mentem relinquens virginis, gratiarum humiles actiones undique deponentem, nec non et valde accensam ad B similia peragendum : quod et sequentis rei probavit eventus.

135 Allectus namque Sponsus superamabilis animarum, sponsæ suæ caritativis et misericordibus actibus, ipsam propter nostrum exemplum tentat et provocat ad majora. Una siquidem die, hora Tertiarum jam in prædicta ecclesia decantata, postquam cuncti recesserant, ipsa, quæ diutius orare consueverat, sola cum una socia remanente in ecclesia; et cum de capella Sororum, quæ in eminenti loco est, descendisset ut rediret domum; ecce apparuit ipse Dominus sponsæ suæ in forma juvenis denudati, et pauperis ac peregrini, qui ætatis triginta duorum vel trium annorum vel circiter apparebat, et petivit ut sibi pro Deo succurreret pro aliquo indumento. At illa, jam ad misericordiæ opera solito plus accensa; Expecta, inquit, carissime, paululum hic, donec de capella illa revertar, et statim tribuam indumentum. Retrogressaque ad capellam unde descenderat, tunicam quam sine manicis sub exteriori tunica propter frigus interius deferebat, per pedes socia juvante deposuit, caute pariter et honeste, ac cum grandi lætitia pauperi tribuit. Qua recepta, repetit plus ille pauper, et ait : Eia oro Domina, ex quo mihi de indumento C laneo providistis, ut de lineis tegumentis etiam mihi providere velitis. Quod illa libentissime annuens : Veni post me, inquit, carissime : quia quod petis, integraliter tibi dabo. Præcedit igitur sponsa, et Sponsus ignotus subsequitur. Illaque paternam domum subintrans, accedit ad locum ubi panni linei patris et germanorum erant reconditi : acceptaque camisia una et femoralibus, lætanter pauperi tribuit. Sed ille his habitis, adhuc non destitit a petendo : Sed obsecro, inquit, Domina, quid faciam de tunica ista, quæ manicas ad brachia tegenda non habet? Date mihi aliquas manicas, ut recedam a vobis totus indutus. Quod illa percipiens, in nullo attædiata, sed magis accensa, domum circuivit, et diligenter quærit, si possit aliquas manicas invenire. Casuque reperit tunicam ancillæ domus paternæ novam, quam necdum induerat, ad perticam pendentem; quam festine deponens, et manicas inde velociter festine dissuendo auferens, gratiose tribuit pauperi prælibato.

et alias propriam vestem

molesta in speciem mendicatione caritatem ejus fatiganti

136 Quo pacto adhuc instat ille qui tentabat hactenus Abraham, et ait illi : Ecce Domina, induistis me, de quo vobis gratias referat ille, pro cujus amore hæc fecistis : sed ego habeo adhuc socium unum, qui degit in hospitali, qui etiam multum indiget vestibus, si velitis ei aliquam vestem mittere; deferam ei ex parte vestra libenter. At illa D fervore largitatis in nullo remissa, vel mota propter petitionum replicationem egeni illius, cogitavit intra se, unde posset habere vestem ad induendum pauperem in hospitali degentem. Verum rememorans, quod omnes de domo præter patrem ægre ferebant eleemosynas suas, et ea quæ habebant claudebant sub clavibus, ne pauperibus daret; insuper discrete considerans, quod ancillæ satis abtulerat, nec erat ei totum auferendum, quoniam etiam inops erat; non poterat ejus consideratio figi seu firmari in pectore virginis, in quo fuit facta disputatio seriosa, utrum unicum quod sibi dimiserat tunicæ indumentum deberet illi pauperi dare. Arguebat caritas ad partem affirmativam, sed ad partem negativam se opponebat virginalis honestas. Quibus sic concertantibus, vicit tandem caritas caritatem : caritas scilicet quæ respicit animas, caritatem quæ corporibus proximorum compatitur. Cogitavit enim quod si absque veste incederet, non parvum inde sequeretur scandalum proximorum, quorum animæ plus erant diligendæ quam corpora : nec propter eleemosynam corporalem erant scandalizandæ animæ quoquo modo. Unde pauperi sic respondit : Vere, carissime, si liceret mihi absque hac tunica remanere, libentissime traderem eam tibi : sed quia non licet, nec aliunde possum nunc vestem habere, rogo ut non hoc grave feras : superlibenter enim tibi quæcumque petis tribuerem. At ille subridens : Bene, inquit, aspicio libentissime mihi dares quæcumque posses : bene vale. Viditque quodammodo in recessu ejus quædam signa, quod esset ille, qui tam frequenter et clare apparere sibi solebat, secumque tam familiariter conversari : ex quo remansit cor virginis ambiguum simul et ardens. Verum quoniam omni tali dono se indignissimam reputabat, reduxit se ad exercitia consueta, in quibus occupabat quotidie tempus suum.

satisfacere nequiens mire angitur,

E

137 Nocte autem sequenti salvator mundi Dominus Jesus Christus ei oranti manifeste in forma pauperis illius apparuit, habens tunicam illam sibi per virginem datam in manu, ornatam margaritis et vernantibus ac coruscantibus gemmis, et dixit: Agnoscis ne, dilectissima filia, tunicam istam: Quæ cum dixisset se ipsam agnoscere, sed non taliter dedisse eam ornatam, subintulit Dominus : Tu mihi F tunicam hanc heri cum tanta liberalitate dedisti, meque nudum tam magna cum caritate vestisti, ut frigoris ignominiæ pœnas a me fugares: et ego nunc tibi vestem, invisibilem quidem hominibus, sed tibi etiam sensibilem, de meo corpore sacro dabo; qua uterque homo tuus ab omni nocivo frigore protegetur, quousque cum gloria et honore coram Sanctis et Angelis suo tempore vestietur. Moxque de vulnere et cicatrice proprii lateris, suis sacratissimis manibus, traxit quamdem vestem coloris sanguinei, undique radios emittentem, ad mensuram virginalis corpusculi, qua virginem eisdem cum sacris manibus induit dicens : Hanc vestem tibi trado dum es in terris, cum ejus effectibus, in signum et arrham vestimenti gloriæ, quo tempore suo vestieris in cœlis. Sicque disparuit visio. Hujus autem muneris adeo fuit efficax gratia, non modo in anima, sed etiam in corpore virginis sacræ, quod ex illa hora numquam plures tunicas hiemali tempore deferret quam æstivo : sed unica super tunicellam interiorem tunica exteriori contenta semper fuit : et omni tempore, numquam propter intemperiem hiemalem (quam, ut mihi fassa est, nullatenus sentiebat) ex tunc quamcumque sibi superaddidit vestem, vel operimentum corporeum augmentavit : imo vestem

vicissim veste invisibili

ad omne frigus arcendum donatur.

A stem illam semper sentiens super se, in nullo se alia indigere tunica etiam ad sensum percipiebat.

in hoc præ-lata S. Martino

138 Perpendisne lector, quantæ fuerit excellentiæ virgo ista, quæ in occultis eleemosynis Beatissimi sequens Nicolai vestigia, in propriarum vestium dono glorioso assimilata Martino, suorum operum approbationem non tantum per visionem Salvatoris et acceptationem verbalem ejus percipere meruit; sed rursus æterni præmii promissionem ab infallibili accipere veritate, nec non et sensitivo ac perpetuo signo in seipsam sentire continue, quam grata fuerint Donatori omnium dona sua. Quid enim tibi videtur, cum dixit Dominus in die judicii se crucem illam argenteam ostensurum, et iterum hanc sacram virginem in cœlis indumento gloriæ vestiturum, nisi ejus finalem non modo salutem, sed excellentem gloriam patentissime revelasse, ac prædestinationem ipsius æternam absque velamine reserasse? Quod de supra nominatis Sanctis nequaquam poteris reperire, quod scilicet dum eleemosynas fecerunt notabiles, fuerit revelata eis præmiatio æternaliter secutura. Martinus (ait Dominus) adhuc catechumenus, hac veste me contexit: sed non addidit, Ego illi gloriosam vestem dabo in cœlis, quamvis ita finaliter sit secutum; nec etiam tunc B aliquod sensibile signum datum est ei de veste gloriæ secuturæ, sicut huic sacræ virgini cernis fuisse factum. Nec parvipendas tales revelationes et talia signa, quia si securitas de finali salute tantummodo, tantum gaudium, tantamque consolationem causat in anima, quod nec lingua, nec calamo foret possibile declarari: quid ergo tunc facit securitas de magna in cœlis gloria obtinenda? Hinc postea procedit virtutum cunctarum augmentum, patientiæ scilicet, fortitudinis, temperantiæ, solicitudinis et diligentiæ in operibus sanctitatis, fidei, spei, et caritatis, et universorum virtuosorum habituum indeficiens incrementum; omniaque prius difficilia, facilia fiunt: nec non et omnia potest anima illa portare vel agere, propter eum qui electionem æternam sibi de se factam notificat, indicibiliterque confortat. Habes igitur ex hoc in hac sacra virgine singulare quoddam ex his, quæ superius percepisti; sed æstimo quod majora et magis singularia infra percipies. Nunc autem quod incepimus, prosequamur.

quod simul fuerit certificata de æterna salute

ovis ad pauperem delatis

139 Alia quoque vice virgo Deo accepta, igne compassionis indesinenter ardens interius, sensit pauperem quemdam, qui voluntarie se temporalibus privaverat propter Deum, penuriam esibilium pati: C quapropter quamdam bursam lineam, tunicæ suæ consutam ab intra, quam propter casus consimiles deferebat, ovis gallinarum implevit, ut Christum in suo paupere recrearet. Accedens igitur ad locum ubi pauper habitabat jam dictus, quamdam intravit ecclesiam: ubi mox spiritus ejus memorans quod domus orationis erat, cœpit sursum orando ascendere ad eum, cui unitus semper manebat; et sic corporeos relinquere sensus, modo quo supra in præcedenti Capitulo dictum est. Sicque facta in extasi, corpus ad illam partem se reclinavit a casu, ubi plena ovis bursa pendebat; totumque corporis pondus super eamdem bursam reductum est, in tantum quod annulus quidam cupreus et latus, quem solent sartores dum suunt tenere in digito, qui et in eadem bursa simul cum ovis tunc erat, comminutus et fractus est in tres partes: ova vero, quæ caritas ibi recondiderat, cupri fortitudinem excedentia, in nullo fuerunt nec aliqua ex parte læsa, sicut si non fuissent ibidem. Mirum dictu, sed mirabilius factu nimis! Pluribus horis sustinuerunt ova illa totum pondus virginalis corpusculi, nec ipsorum tenuissimi cortices in aliquo sunt confracti; et quod non potuit annulus cupreus sustinere, ovorum testa fragilissima sustentavit.

innoxie incumbit fracto interim cupreo annulo illis adjuncto.

Nec fuit quomodocumque possibile, quod pondus virginei corporis totum super annulum immineret, si quis quantitatem tam ovorum, quam incumbentis corporis, velit diligenter quantitati annuli comparare. Faciebat ergo quasi continue caritas infusa cordi virginis hujus sacræ, non tantum auxilium proximo per opera pietatis, sed etiam honorem Altissimo per miraculosa opera deitatis. Quod ut apertius demonstretur, unum intendo narrare mirabile, de quo tot testes fuerunt, quot in domo paterna utriusque sexus homines habitabant: qui, ut a multis fide dignis audivi, numerum circiter vigenarium faciebant. D

AUCTORE RAYMUNDO CONFESSARIO

140 Narrant siquidem mihi Lapa mater ejus, Lysa cognata, Frater Thomas primus Confessor ejus, et quam plures alii, qui conversabantur in domo tunc Jacobi, hujus sacræ virginis genitoris, quod tempore quo ex ejusdem Jacobi larga licentia ipsa largissime pauperibus eleemosynas faciebat, contigit per familiam domus, ejusmodi vegetis vinum potari, quod ex accidenti deterius factum erat. At virgo quæ panem et vinum, et cetera vitam corpoream sustentantia, egenis non deteriora, sed quantum poterat, meliora pro Dei honore dare solebat; hoc cernens, alterius vegetis vinum hauriens bonum, de quo nemo adhuc quidquam hauserat, pauperibus quotidie propinabat. Veges autem seu vas hoc vini E boni tot continebat in se metretas seu mensuras, quod secundum omnem æstimationem et consuetam, debebat sufficere domus familiæ per quindecim dies, vel stricte dispensando, ad summum per viginti. Verum antequam de hoc vase propinaretur familiæ, virgo Domini per multos dies pauperibus in abundantia quotidie propinarat: quia de his quæ in domo erant, nihil poterat prohiberi. Tandem post dies non paucos, cœpit qui de cellario curam gerebat, eodem de vase familiæ ordinarie ministrare; nec propter hoc virgo destitit a consueta largitione; imo tanto largius erogabat, quanto latentius, familia inde bibente, hoc absque animadversione domesticorum se putabat facere. Transierunt non tantum quindecim dies vel viginti, potante familia idem vinum, sed mensis integer et completus, et adhuc vas, de quo hauriebant non ostendebat se plus solito diminutum. Mirantur germani virginis ceteraque familia, et cum patre conferunt, gratulantes quod vas illud tanto tempore familiam sufficienter potasset, et adhuc se ostendebat non parvo tempore duraturum. Addebaturque omnibus de ipso vino potantibus admiratio gratulabunda, qui nullus eorum recordabatur se vinum tam bonum, et tam boni et grati saporis bibisse. Lætificabat igitur vinum hoc illorum hominum corda, non modo sua mirabili quantitate, sed etiam sua delectabili qualitate. F

Vinum miraculose auget,

141 Porro illis nescientibus unde hoc eveniret, virgo sacra quæ noverat fontem boni, unde prodibat tantum miraculum, cœpit largissima manu et manifeste pauperibus omnibus quos reperire poterat, de dicto vino ministrare. Sed nec sic etiam vas illud minui poterat, nec sapor vini quomodolibet mutari. Transivit sic mensis secundus, advenitque tertius, et adhuc perseveravit ut prius, ita ut jam appropinquarent vindemiæ, vasaque novo vino replenda, inciperent præparari. Quamobrem optabant præpositi negotii domus, ut vas evacuaretur ex toto, novoque vino repleretur, quod jam ex torcularibus redundabat. Porro nec tunc se divina largitas retrahebat. Præparantur igitur cetera vasa, vino novo replentur, sed adhuc torcularia vinum habent. Ex quo ille juvenis qui pro tunc præsidebat, mittit ut vas illud evacuaretur et præpararetur: sed responsum accepit, quod vespere præcedente immediate, magnus flasco vini puri, et alibi, et clari, de vase illo exhauriendo

idemque nunquam minuit

A exhauriendo est extractus, nec videbatur solito amplius diminutum. Propter quod ille quasi stomachans, replicavit: Exhaurite vinum totum quod ibi est, et ponite alicubi, vasque aperite: disponite pro novo vino recipiendo, quoniam amplius expectare non possumus. Mira nimium res, nostrisque temporibus quodammodo inaudita! Vas de quo vinum clarum præcedenti die abundanter egressum fuerat, apertum totaliter est, nec inventum est in eo vestigium vini, ac si per plures ante menses nec gutta in eo vini aliqua remansisset: itaque ac taliter desiccatum ab omnibus visum est, quod nulli dubium esse potuit, ex illo vase per longum ante tempus vinum hauriri non potuisse: de quo haud dubium stupor quemlibet cernentium non parvus arripuit. Cœperunt hic magis advertere augmentum miraculosum quantitatis et qualitatis vini, quod tam diu duraverat hactenus, dum siccitatem vasis in præsentiarum ascipiunt propriis oculis tam patenter. Hoc miraculum patratum et divulgatum est Senis tunc temporis, cujus tot testes fuerunt, quot erant domus illius habitatores, quamvis ego nominaverim superius aliquos et aliquas nominibus propriis, qui vel quæ mihi hoc retulerunt. Et sic finem huic Capitulo dabo.

AUCTORE RAYMUNDO CONFESSARIO

B

CAPUT III.

Lepra ex obsequio leprosæ præstito contracta et depulsa, ægra per preces et obsequia Deo conciliata, donum noscendi arcana concessum Catharinæ.

CAP. IX

Admiranda menti hujus virginis inerat compassio egenorum, sed longe mirabilior et excellentior pietas erga infirmantes detinebat cor ejus: propter quam inaudita quodammodo gessit opera, quæ ignorantibus forsan incredibilia videbuntur: sed nec propter hoc sunt silentio transeunda, imo potius pro majori omnipotentis Dei gloria integraliter recitanda. Fratris Thomæ prædicti, et Fratris Bartholomæi Dominici de Senis, nunc sacræ Theologiæ Magistri, ac Prioris Provincialis Romanæ provinciæ, narratio et scriptura, (quibus adduntur quamplures matronæ, etiam præter Lapam et Lysam superius nominatas, quæ dignæ sunt omni fide) mihi necessitatem imponunt, ut recitem quæ sequuntur.

Inserviens leprosæ,

143 Fuit in civitate Senensi quædam infirma et inops, Tecca nomine, quæ ob temporalium rerum carentiam coacta est hospitale aliquod petere, in quo infirmitatis suæ remedia invenire valeret, quæ per seipsam habere non poterat. Unde accidit in quodam eam hospitali admodum tenui receptari, in quo vix reperit suam necessitatem. Infirmitas vero ejus increvit in tantum, quod leprosa in toto corpore facta est; ex quo in majorem devenit miseriam, quia propter infectionem vitandam, non erat qui vellet ei se conjungere ministrando: quin potius extra civitatem, ut moris est talium, eam emittere disponebant. Hoc dum sacra virgo sensisset, ad dictum hospitale, caritatis ardore plena, festinanter accessit; præfatamque leprosam domestice visitans pariter et contrectans, non modo temporalium rerum auxilium, sed etiam proprium ministerium obtulit usque in finem absque defectu: ipsumque quod verbo dixerat, factis perfectissime implevit. Nam quolibet mane et quolibet vespere, dictam infirmam personaliter visitabat, nec non et per se ipsam cuncta victui ejus necessaria parabat et ministrabat, Sponsumque suum in leprosa illa intuens mentali oculo, cum omni ei diligentia et reverentia serviebat.

C

144 Quod quamvis magno virtutis culmine virginis sacræ procederet, in ægrota tamen ipsa vitium superbiæ et ingratitudinis generavit: sic enim sæpe contigit in his, quorum mentes humilitatis virtus non possidet, ut scilicet inde superbiant, unde humiliari amplius debuerunt; et unde gratias agere debuerant, ad irrogandas injurias provocentur. Sic ægrota præfata, ex humilitate ac caritate virginis hujus beatæ ad arrogantis indignationis vitium est deducta. Videns enim eam tam indeficienter servitio suo deditam, cœpit quasi ex debito exigere, quod ex caritativa liberalitate fiebat: servitricemque suam verbis exasperantibus objurgare, ac objurgationibus suis contumelias addere, cum non exhibebantur quæ cupiebat ad votum. Contingebat siquidem quandoque virginem Domini orationem suam de mane in ecclesia protrahere paulisper amplius solito, ac per consequens tardius ad servitium exhibendum venire: qua veniente, infirma illa impatiens, verbis eam iracundis aggrediebatur simul et derisoriis, dicens: Bene veniat domina regina de Fontebrando (sic enim vocatur regio, ubi domus paterna virginis erat et est) O quam, inquiebat, gloriosa est hæc regina, quæ per totam diem stat in ecclesia Fratrum! Numquid fuistis per totum mane cum Fratribus, Domina? non videmini posse saturari de Fratribus illis. His et similibus verbis, quantum ex ipsa erat, provocabat ancillam Christi: sed illa in nullo nec tenuiter mota, sicut si genitrici propriæ respondisset, humiliter et dulciter consolabatur eam, dicens: Dulcissima mater, propter Deum nolite turbari: quamvis enim parum tardaverim, cito tamen perficiam totum quod expedit pro servitio vestro. Festinansque, igne accenso, ollamque superponendo, cibum parabat pro sua objugatrice, ac cetera necessaria mira ac celeri diligentia ministrabat, ita ut etiam ipsa impatiens miraretur.

D

ingratæ,

et contumeliosæ

E

145 Hoc diuturno duravit tempore, nec unquam potuit mens virginea tædio affici, nec a consueti fervore servitii tepescere quoquo modo. Mirabantur plures, sed Lapa genitrix ejus inde turbabatur, et clamabat, dicens: Filia mea, tu eris leprosa indubie. Nullo modo assentiam quod leprosæ illi servias. At illa fiduciam suam totam habens in Domino, dulcibus verbis mitigabat matris furorem, et ut suam infectionem non pertimesceret, admonebat: servitium autem illud, sibi concessum a Domino, se non posse dimittere testabatur: ac sic cuncta impedientia caritatis servitium submovens, in opere sancto incepto perseverabat. Quod perpendens hostis antiquus, ad aliam se artem convertit; et permittente Domino, pro gloriosiori sponsæ suæ triumpho, infectionem lepræ ad manus sacræ virginis deducit. Cœpere namque manus ejus, quibus corpus contrectabatur leprosæ, lepra infici manifeste, ita ut cuicumque manus sacræ virginis intuenti dubium non esset ipsam jam lepra infectam. Sed illa in nullo propter hoc a sancto suo recedens proposito, præeligebat potius totaliter leprosa effici, quam inchoatum dimittere officium caritatis: spernebat siquidem velut lutum proprium corpus, et quidquid illi contingeret non curabat, dummodo Sponso suo æterno grato servitio deserviret. Stat igitur hæc infectio non paucis diebus: sed virgini sacræ præ amoris cœlestis magnitudine, paucissimi videbantur. Verum ille qui percutiendo sanat, dejiciendo erigit, et diligentibus se omnia cooperari facit in bonum, postquam complacenter aspexit fortitudinem sponsæ suæ, non diu passus est infectionem illam durare.

F

lepram contrahit:

146 Advenit enim non diu post tempus consummationis infirmæ illius, ac sacra virgine astante, ac etiam efficacissime confortante, ex hac luce migravit. Quo facto, licet corpus ejus aspectui esset horrendum, diligentissime lavit ipsa, vestivit, in feretro

a qua demortuam sepeliens liberatur:

A feretro decenter reposuit, nec non et post celebratas exequias propriis manibus sepelivit. Sepultura vero ejus expleta, mox de virginis manibus omnis infectio lepræ ita evanuit, ac si numquam fuissent infectæ: imo videbatur, quod manus ejus decore suo cuncta corporis ejus membra excederent, et quasi ex lepra nitorem suscepissent. Perpendisne, lector, in hoc uno sacræ virginis opere omnium congregationem virtutum? Regina quidem virtutum caritas et forma earum movit eam ad hoc servitium peragendum pariter et complendum: caritatem autem humilitas sociavit, quæ tam despectæ infirmæ ipsam subditam fecit ex integro: nec abfuit patientiæ virtus, qua cuncta ejus improperia lætantissime sustinebat; corporisque proprii morbum tam abominabilem, tam patientissime ferebat. Conjuncta est his haud dubium claræ fidei certitudo, qua non leprosam illam, sed Sponsum suum, cui satagebat placere, semper intuebatur oculis fidei: et nihilominus spei fortitudo non deerat, qua facta est preseverans usque in finem. Harum virtutum sacram congeriem, secutum est patens miraculum, ut scilicet lepram, quam in manibus ejus vivens leprosa injecerat, mortua ipsa et sepulta, Christus in instanti mundaret. B Quid horum non mirabile intelligentibus veritatem? Magna sunt hæc, sed majora sequuntur, si attente notaveris, lector bone.

147 In eadem civitate Senensi sæpius nominata, quædam fuit Soror de pœnitentia sancti Dominici, tempore quo virgo Christi pauperum et infirmorum se mancipavit obsequiis propter Deum, quæ domui misericordiæ obtulerat, juxta morem patriæ, se ac sua, et Palmerina dicebatur. Hæc quamvis duplici se religionis nomine religasset, mirabili tamen ac horribili diaboli vinculo tenebatur. Tacito enim invidiæ simul et superbiæ fomite conceperat odium cordiale erga et contra hanc sacram virginem Christi sponsam, quod non modo gravis ei erat ad videndum, sed nec nomen ejus poterat absque cordis turbatione audire. Detrahebat ei secrete ac publice quantum poterat, nec detractionibus ac maledictionibus ejus poterat satiari: omnia signa consummati odii ostendebat. Quod virgo cernens. diversis modis humilitatis et mansuetudinis ejus conabatur placare iram: sed illa omnes ejus humiliationes contempsit. Unde arctata est virgo Domini, sancta fervoris sui regula, ad sponsum suum habere recursum, et pro hoste sua singulares preces C ad Deum emittere: quod faciens, carbones ignis super caput ejus, secundum Apostolicam sententiam, haud dubium ingerebat: orationes enim illæ, sicut ignis evolans, ascendebant ad Dominum, et misericordiam et judicium postulabant. Quamvis enim ancilla Christi pro illa detractrice sua solam misericordiam peteret; quia tamen illi quem exorabat, misericordia et judicium decantatur, absque judicio mirericordia fieri non debebat.

injuste sibi succensentem placatura

Rom. 12, 20

148 Fecit ergo Dominus magnum judicium; sed judicando, misericordiam longe majorem exhibuit precibus sponsæ suæ. Percussit enim prius Palmerinam prædictam in corpore, ut in anima sanaretur. Sed quanta esset obstinationis ejus durities, quantaque caritatis dulcedo, qua induerat sponsam suam, mediante judicio illo declaravit: insuper et animarum zelum augmentavit in virgine, per ostensionem inæstimabilis pulchritudinis illius animæ, suis demeritis jam damnatæ, sed meritis et precibus virginis miraculose salvatæ. Percussa namque Palmerina infirmitate corporea, non ideo sanatum est vulnus mentis; imo quodammodo aggravatum amplius; et odium, quod gratis contra sacram virginem conceperat, plus ostendit infirma quam sana. Quod illa comperiens, studuit humilitatis et mansuetudinis activus ejus sævitiam emollire. Præsentabat D etenim frequenter se et humiliter coram illa, amorosisque verbis et actibus suam persecutricem consolari totis viribus nitebatur, ejusque servitiis se mancipare omni modo quo poterat satagebat. Sed illa, saxo durior facta mentaliter, nec verbis nec signis caritativæ cedens dilectionis, nec obsequiosis actibus condescendens, corrupta mente omnes actus virginales horrebat, ipsamque virginem de domo sua expelli etiam rabiose jubebat. Quod cernens Judex justissimus, adeo super hostem caritatis manum suæ justitiæ aggravavit, quod repente viribus corporis quasi totaliter enervatis, Sacramentisque salutaribus non munita, ad mortem utriusque hominis miserabiliter propinquabat.

in morbo præsto est:

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

sed nihil inde mitigatam,

149 Porro postquam hæc ad notitiam sacræ virginis devenerunt, mox suo se in cubiculo clausit, soliciteque sui Sponsi cœpit aures orationibus frequentissimis pulsare, ne occasione sui anima illa periret. Inquiebat enim verbis mentalibus, ut ipsa mihi secrete confessa est: Numquid, Domine, misella ego ideo nata sum, ut occasione mei animæ, ad imaginem tuam creatæ, debeant æternis incendiis deputari? An forsitan permittere vis, quod sorori meæ, cui debui esse salutis perpetuæ instrumentum, sim æternæ damnationis occasio? Absit a multitu- E dine miserationum tuarum hoc horrendum judicium: longe sit ab æternis bonitatibus tuis permissio tam dolenda. Melius mihi forsitan fuisset non esse natam, quam quod per me animæ, tuo sanguine redemptæ, quomodolibet damnarentur. O me miseram! Sunt hæ promissiones, quas mihi tua largitate fecisti, cum me prædixisti futuram saluti animarum proximorum, juxta meum desiderium fructuosam? Sunt ne hi fructus salutis, a te per me instrumentaliter producendi, ut soror mea æternaliter pereat propter me? Et mihi quidem nullum dubium est, quin peccata mea omnia hæc producant et faciant, nec merear alium fructum de meis operibus obtinere: sed nec propter hoc desistam a requirendo miserationes tuas æternas, infinitamque bonitatem tuam non desinam flagitare, donec mala quæ merui, convertantur in bonum, ac soror mea de morte perpetua liberetur. Hæc et his similia dum virgo sancta orando plus mente quam voce proferret; ut amplius accenderetur ad compatiendum illi animæ pereunti, ostensa est ei divinitus miseria simul et periculum, quibus anima illa misella detinebatur. Et cum Sponsi æterni responsio ei dabatur, quod sua justitia sustinere F non poterat, quin tam obduratum et malitiose conceptum odium puniretur: tunc virgo mente et corpore se in oratione prostravit, dicens: Numquam sum, Domine mi, de loco isto, nisi mortua, recessura, quousque mihi pro sorore mea misericordiam facias, quam petivi. Punias super me quodcumque peccatum ejus: quia ego, quæ sum causa mali ejus, puniri debeo, et non ipsa. Et subjungebat: Per omnem bonitatem tuam et misericordiam te obsecro, misericordissime Domine, quod animam sororis meæ non patiaris exire de corpore, quousque gratiam tuam recipiat, simulque misericordiam consequatur.

fusis precibus,

149 Quid plura? Tantæ fuit hæc oratio efficaciæ, quod anima illa egredi de corpore illo non poterat, cum tamen tribus diebus et totidem noctibus agonizasset. Mirantur simul et condolent cuncti, qui eam noverunt et aspicium laborantem extremis tam diu: sed virgo sacra toto isto tempore orationem suam continuabat: vicitque (ut ita dixerim) invincibilem et omnipotentem ligavit per humilem lacrymam. Unde quasi non valens amplius resistere Dominus, luce sua emissa de supernis, misericorditer illustrat animam illam agonizantem, culpam suam agnoscere facit, de ipsaque ei præstat conteri ad salutem. Quod

Deo et sibi conciliat morientem:

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

A Quod ut virgo sacra ipso revelante didicerat, mox ad domum ejus accessit : quam cum illa cerneret, signis quibus poterat, gaudium et reverentiam ostendebat ei, quam prius horrebat, suamque culpam vocibus et nutibus accusabat : sicque perceptis Sacramentis, cum magna contritione cordis migravit a corpore. Post cujus transitum, sponsæ suæ ostendit animam illam Dominus salvatam, et in tanto decore, quod, ut ipsa mihi confessa est, nullis vocabulis posset exprimi illa pulchritudo ; cum tamen nondum esset gloria beatæ visionis induta; sed tantum pulchritudinem, quam ex creatione baptismique gratia consecuta fuerat, ostendebat. Dicebatque Dominus : Ecce, dilectissima filia, per te recuperavi animam istam jam perditam. Et simul jungebat : Numquid non tibi videtur speciosa et pulchra ? Quis non subiret omnem laborem pro lucrando creaturam tam decoram ? Si ego qui sum summa pulchritudo, a quo est omnis alia pulchritudo, ita amore captus fui de pulchritudine animarum, quod ad terras descendere et sanguinem proprium effundere volui, ut ipsas redimerem ; quanto magis vos debetis alter pro altero laborare, ut non perdatur creatura tam speciosa ? Propter hanc igitur causam tibi animam istam ostendi, ut amplius accendaris ad salutem B animarum omnium procurandam, aliosque ad idem inducas juxta gratiam tibi datam.

cujus animæ pulchritudinem post mortem spectat :

150 At illa gratias agens Sponso supercœlesti, humiliter supplicabat cum toto cordis affectu, ut dignaretur sibi tantam gratiam facere, quod in posterum semper videret pulchritudinem animarum omnium cum ipsa conversantium, et ad ipsam venientium, ut sic magis accenderetur ad procurandum salutem ipsarum. Quod Dominus annuens, inquit : Quia carne despecta, totaliter mihi, qui summus spiritus sum, integraliter adhæsisti, et pro salute animæ istius tam laboriose et fructuose orasti ; ecce do animæ tuæ lumen, quo intueri poteris pulchritudinem et fœditatem animarum, se coram te præsentantium ; ita ut sensus animæ tuæ percepturi sint amodo ita conditiones spirituum, sicut sensus corporei conditiones percipiunt corporum ; neque solum se tibi præsentantium, sed etiam omnium, quorum salutem zelabis, et pro quibus ferventer orabis ; posito quod numquam sensibus corporeis tuis se præsentaverint vel præsentent. Hujus doni fuit adeo efficax et perseverans gratia, quod ex illa hora omnium ad se venientium, plus animarum quam corporum, actus percipiebat et qualitates.

et inde facultate pernoscendi hominum animos donata,

151 Unde cum semel ei referrem secreto, quod quidam murmurabant pro eo, quod videbant quam C plures utriusque sexus coram ipsa genu flectentes, qui non prohibebantur ab ea, respondit : Novit Dominus quod ego de gestibus corporis illorum seu illarum, qui circa me sunt, parum vel nihil præcipio : Tantum enim occupor in consideratione animarum ipsorum, quod de corporibus quodammodo nihil adverto. Tunc ego : Numquid ipsorum animas intueris? At illa : Pater, sub confessione vobis revelo, quod postquam Salvator meus tantam mihi concessit gratiam, quod quamdam animam, jam propriis demeritis æternis incendiis deputatam, ad mearum precum instantiam de baratro æternæ damnationis eripuit, et ejus pulchritudinem postmodum mihi ostendit; numquam vel valde raro coram me apparuit quispiam cujus animæ conditiones non viderem. Et subjungebat : O Pater mi, si vidissetis pulchritudinem animæ rationabilis, non dubito, quin si esset possibile, centies subiretis mortem corpoream pro animæ unius salute : nihil est enim in hoc sensibili mundo, quod posset illi pulchritudini comparari. Quo audito, poposci ab ea, ut mihi per ordinem historiam narraret : et tunc quidquid superius scripsi, mihi ordinarie recitavit; quamvis peccatum quod D contra se commiserat soror illa, breviter et leniter enarravit : sed ego postmodum gravitatem odiosi criminis ejus percepi a pluribus fide dignis Sororibus, quæ utramque noverunt.

eorum occulta peccata perspicit.

152 Ceterum ad ampliorem confirmationem eorum quæ diximus, recolo me aliquoties fuisse interpretem inter felicis memoriæ Dominum Gregorium undecimum, summum Pontificem, et hanc sacram virginem, de qua sermo : ipsa enim non intelligebat Latinum sermonem, et summus Pontifex non noverat Italicum idioma. Dumque me interpretante loquerentur ad invicem, sacra virgo conquesta est, quod in Romana curia, ubi deberet paradisus esse cœlicarum virtutum, inveniebat fœtorem infernalium vitiorum. Quæ dum Pontifex percepisset, quæsivit a me, quantum tempus esset quod ad curiam pervenisset : et cum intellexisset quod essent admodum pauci dies, respondit : Quomodo infra paucos dies potuisti curiæ Romanæ mores investigare? Tunc illa, inclinationem corporis et abjectionem commutans in quamdam subito quodammodo majestatem, ut etiam corporeis oculis tunc percepi, et erigens in altum, in hæc verba prorupit : Ad honorem omnipotentis Dei audeo dicere, quod plus percepi fœtorem peccatorum qui in Romana curia committuntur, existens E in civitate mea unde sum nata, quam percipiant ipsi qui ea commiserunt et committunt quotidie. Ad hæc Pontifex subticuit : sed ego stupefactus conferebam in corde meo, et signanter notabam, quanta cum auctoritate proferebantur verba hæc coram tanto Pontifice.

153 Item frequenter accidit tam mihi quam aliis, qui eam comitabantur itinerando per diversas mundi partes, ubi nusquam prius fueramus ipsa vel nos; quod veniebant personæ, penitus ignotæ tam nobis quam ei, decenter indutæ, quæ apparebant bonorum morum, fed in rei veritate in peccatis erant pertinaciter fundatæ : quarum crimina ipsa mox percipiens, nec loqui eis, nec faciem vertere quodammodo poterat ad loquentes. Quod si omnino instabant, parumper clamose dicebat eis : Nos deberemus prius crimina nostra corrigere, et de laqueo diaboli egredi; postmodum de Deo loqui. Hæc et similia talibus inquiens, quam citissime poterat, liberabat se ab eis : nosque postmodum inveniebamus illas fœditatis crimine irretitas, in quibus impœnitenti corde perseverabant. Invenimus semel quamdam mulierem, quæ, proh dolor ! cujusdam magni Prælati Ecclesiæ erat continua concubina. Hæc dum cum ea, præsente me, F loqueretur, et apparentiam ostenderet tam in actibus quam in vestibus honestatis ; numquam tamen faciem virginis ex opposito prospicere potuit, quia semper avertebat vultum ab ea. Quod ego admirans, et diligenter inquirens de conditionibus ejus, reperi quod dictum est supra. Quod cum postmodum ei retulissem secrete respondit mihi : Si vos sensissetis fœtorem, quem ego sentiebam dum loqueretur mihi, evomuissetis. Hæc tibi, lector, idcirco apposui, ut noscas quantæ fuerint excellentiæ dona sacræ huic virgini concessa ex alto. Nec mireris si talia narrando paulisper divertitur, quia materia hoc exigit, sicut cernis.

CAPUT IV.

Obsequium a Catharina impensum cancro laboranti seque calumnianti, spinea corona a Christo oblata, caput cœlesti luce irradiatum, potus ex latere Christi præbitus.

Ceterum advertens humani generis inimicus sanctam virginem ex servitio infirmorum magnum cul

A men acquirere meritorum, nec non et spiritalem fructum non parvum producere proximorum, nova cogitavit arte ipsam inde retrahere. Sed mentita est, iniquitas sibi : quia unde machinatus est, ligni, plantati secus decursus aquarum cœlestium, fructum extinguere ; inde amplius, incrementum dante Domino, dilatavit. Accidit namque illo in tempore, quamdam aliam Sororem de pœnitentia B. Dominici quæ juxta morem patriæ vocabatur Andrea, per nomen masculinum impositum feminæ, incurrere quamdam infirmitatem: habebat enim in pectore ulcus, juxta medicorum vocabulum, cancrizatum, quod carnem circa se corrodebat, et cancri more perambulans, pectus ejus quasi totaliter corrumpebat : ex qua corruptione tantus fœtor etiam exhalabat, quod non licebat adstanti alicui nisi clausis ei naribus appropinquare : qua ex causa paucas vel nullas poterat reperire, quæ sibi vellent assistere, vel etiam eam visitare. Quod virgo Domini dum percepit, intellexit, infirmam illam, derelictam pene ab omnibus, sibi divinitus reservatam : unde mox ad ipsam accessit, jucundaque facie ipsam confortans, proprium ei servitium usque ad finem infirmitatis obtulit lætabunda : quod illa tanto gratius acceptavit, B quanto amplius se privatam aliarum servitio sentiebat.

cancro laboranti serviens

155 Servivit igitur virgo viduæ, antiquæ juvencula, et languens Salvatoris amore languidæ mulieri : nec quidquam omittit de fiendis pro ejus servitio, quantumcumque fœtor abominabilis augmentaretur. Stat assidue apertis naribus juxta illam, ulcus detegit, abstergit, lavat, ac panniculis circumligat; nec quocumque signo vel nutu ostendit horrorem, nec diuturnitate temporis vel servitii, gravitate attædiatur, sed cuncta lætanti animo et jucunda facie operatur, ita ut ipsamet patiens, stupens nimium, miraretur tantam in juvencula mentis constantiam, tantamque plenitudinem dilectionis et caritatis. Hæc dum cernit virtutum omnium et humani generis inimicus, ad consuetas se fallendi artes convertit, ut odiosum sibi caritatis actum annihilet juxta vires. Et primo ab ipsa sacra virgine incipiens, quadam die, dum, detecto per ipsam languentis ulcere, fœtor nimius exhalaret, voluntatem ejus in Christo petra fundatam movere non valens carnis ejus stomachum movit : unde cœpit stomachus ejus ex fœtore illo nimium turbari, et quasi ad vomitum provocari. Quod ut Christi famula sensit, mox contra se ipsam in sanctam C exarsit iram, et propriam alloquens carnem, inquit : Numquid tu sororem tuam, Salvatoris sanguine redemptam, abominaris, quæ in eamdem et deteriorem infirmitatem possis incidere ? Vivit Dominus : non transibis impunis. Statimque faciem super infirmantis pectus inclinans, os et nares horrendo illi ulceri applicuit, sicque diutius stetit, donec visum est ei spiritum rebellantem nauseam exstinxisse, et carnem contradicentem spiritui contrivisse. Hæc dum infirmans illa cernit, exclamat Cessa, filia ; cessa, carissima filia ; noli te ipsam corrumpere fœtore hujus putredinis tam horrendæ. Virgo autem Domini, non nisi hoste superato, surrexit; qui victus ab ipsa discessit ad tempus.

et ad nauseam superponens

156 Sed videns quod contra eam non poterat prævalere; ad languidam illam tanto plus insidiarum suarum machinamenta convertit, quanto mentem ejus magis reperit incautam et immunitam. Cœpit igitur tædium quoddam de virginis sacræ servitio in mente sæpe dictæ infirmæ sator ipse zizaniæ seminare, ac paulatim crescente cordis malitia tædium in odium commutare. Verum quia clarissime noverat, nullius præterquam ejus, se posse habere servitium neque astantiam cujuscumque ; odium quod mentale latebat, per modum cujusdam inordinatæ zelotypiæ de foris ostendebat. Et quia mos est odientium, de his quos odiunt, quodlibet malum agiliter D credere; infirmæ anus infirmior mens ad hoc est per serpentem antiquum deducta, ut de immaculata virgine turpitudinis maculas inciperet suspicari; ac quandocumque non erat secum, imaginari quod ad nefas aliquod perpetrandum ivisset. Sic enim sunt incautarum mentium casus, ut videlicet primo de bonis proximorum actibus, de quibus lætari consueverant, attædientur ; deinde illos odiant, dehinc judicent malos esse actus et agentes ; et juxta vaticinium Esaiæ excæcata mente, malunt dicant bonum, et bonum malum. Sed inter hæc persistit, ut columna immobilis, virgo sancta; et solum Sponsum suum habens præ oculis, cum consueta semper lætitia perficit servitium inchoatum : serpentemque antiquum, a quo cernit ista procedere, patientia forti armata, deridet : quantoque lætantius actum caritatis, quem ille odit, exequitur, tanto acrius provocat iram ejus. Unde mentem anilem cui jam præerat excæcans, ad tantam iracundiam excitavit, ut palam mundissimam virginem de turpitudine infamaret.

AUCT. RAYMUNDO CONFESS. pro obsequio calumniam refert ;

Isa. 5, 20

157 Sonuit autem hæc vox inter Sorores adeo, ut aliquæ de antiquioribus quæ ceteris præerant, venirent ad sæpe nominatam infirmam, ut explorarent rumoris, quem audierant, veritatem. Sed cum E illa, juxta suggestionem hostis antiqui, sacram virginem turpiter et fallaciter infamaret, ipsam virginem ad se, nimis provocatæ, vocaverunt : cui cum multis ampullosis et opprobriosis verbis insultare ac exprobrare cœperunt, et quærere qualiter ut se decipi permisisset, quod suam perdidisset virginitatem. Quibus illa patienter ac modeste respondit : Vere, dominæ et sorores meæ, gratia Jesu Christi ego sum virgo. Nec quidquam adversus aliquam contra se obloquentem aut mentientem proferens, pro sua excusatione sæpius replicabat hoc idem : Vere ego sum virgo : vere ego sum virgo.

et quas parum casta traducitur.

158 His ita gestis, nequaquam consuetum omittit servitium : et quamvis absque gravi cordis dolore audire non potuerit tam turpem infamiam, infamatrici tamen suæ, ut prius, diligentissime deservivit : et post hoc ad cameram suam rediens, ad consuetum orationis refugium se contulit absque mora, hæc vel similia verba plus mentaliter quam vocaliter proferens : Omnipotentissime Domine ac peramantissime Sponse mi, tu nosti teneram esse virginis cujuslibet famam, et pudorem sponsarum tuarum nimis periculose quamcumque recipere ma- F culam : propter quod etiam voluisti, tuam gloriosissimam genitricem sponsum putativum habere. Tu etiam scis, quod hæc omnia confinxit pater mendacii ut me retrahat a servitio, quod tuo amore incepi. Adjuva igitur me, Domine Deus meus, qui scis innocentiam meam ; et non permittas serpentem antiquum, tua passione prostratum, adversum me prævalere. Hæc et his similia dum flens uberrime Domino loqueretur orando, sicut ipsa mihi secrete confessa est, apparuit ei Salvator mundi hujus, habens in dextera coronam auream, margaritis et pretiosis lapidibus adornatam, et in sinistra spineum diadema, qui taliter allocutus est eam : Necessarium noveris, præcarissima filia, te utraque harum diversis vicibus vel temporibus coronari. Elige igitur quod plus vis, aut in hujus tuæ vitæ cursu serto spineo coronari, et aliam speciosam coronam tibi servabo in vita durabili : aut nunc habere hanc pretiosam, et post transitum servabitur tibi hæc de spinis. Tunc illa : Ego, Domine, jam voluntatem meam denegavi a longo tempore, et solam tuam voluntatem elegi sequi : quapropter non est meum quidquam eligere. Veruntamen quia vis ut respondeam, dico ergo, quod in hac vita eligo semper

Deo in solatium duas coronas offerente

spineam eligens.

A tuæ passioni beatissimæ conformari, et propter te pœnas pro refrigerio semper amplecti. Et his dictis, mox spineum diadema utraque manu de Salvatoris manibus ferventer arripuit, et capiti suo cum violentia tanta imposuit, quod spinæ violenter caput undique perforabant, adeo ut post hanc visionem dolorem capitis ex spinarum illarum punctura sentiret, ut ipsa testata est oraculo vivæ vocis. Tunc Dominus inquit : In potestate mea sunt omnia, et sicut permisi hoc scandalum evenire, sic possum agillime illud extinguere. Tu igitur persevera in servitio quod cœpisti, nec cedas diabolo, qui te vult impedire : ego autem dabo tibi plenam victoriam de maligno, ita ut quidquid machinatus est contra te, totum in caput ejus vertatur, ac in majorem gloriam tuam. Sicque ancilla Christi consolata ac confirmata remansit.

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

perseverat in obsequio ægrotæ,

159 Interim autem Lapa genitrix ejus, sensit rumorem qui de filia spargebatur inter Sorores ex ore infirmantis Andreæ. Qua ex re, licet de puritate filiæ certissima esset, tamen contra dictam Andream nimium conturbata, venit ad virginem, et turgido nimis animo cœpit cum clamore dicere : Numquid non toties tibi dixi, quod non amplius illi fœtenti vetulæ deservires? Ecce nunc quale præmium tibi B pro servitio tuo retribuit : infamavit enim te turpiter apud omnes Sorores tuas. Si amplius ei servieris, aut ad eam accesseris, nunquam vocabo te filiam meam. Et hoc totum arte inimici factum est, ut sanctum illud impediretur servitium. At illa, matre audito, paulisper conticuit : et tandem ad ipsam appropians, et coram ea genua flectens, humiliter inquit : Numquid, dulcissima mater, propter ingratitudinem hominum dimittit Deus quotidie in peccatores exercere misericordiam suam? Numquid et Salvator, cum esset in cruce, propter improperia sibi dicta dimisit quin operaretur salutem mundi? Novit caritas vestra, quod si ego infirmam dimitterem, nullus esset qui ei adstaret, et sic ex indigentia moreretur. Debemusne nos ejus mortis esse occasio? Seducta est a diabolo ; nunc forsitan illuminabitur a Domino et recognoscet errorem suum. His et aliis verbis benedictionem impetravit maternam, et ad infirmam accessit, et sic hilariter ei servivit, ac si numquam quidquam mali de ipsa dixisset. Stupet illa, nec vestigium turbationis in ea perpendens, negare non potest se undique superatam. Hinc cœpit intra seipsam compungi, et tanto amplius, quanto quotidie magis cernit perseverantiam ejus.

nequidquam dissuadente matre,

C 160 Porro interim Dominus misertus vetulæ illi, et volens sponsam suam clarificare, talem ei visionem ostendit. Videbatur siquidem decumbenti quadam die, dum ancilla Christi cameram ejus esset ingressa et lecto appropinquaret, quod circa ipsum lectum quædam lux diffunderetur ex alto, tantæ amœnitatis atque dulcedinis, quod omnium miseriarum suarum eam faciebat penitus oblivisci. Cumque, causam tantæ novitatis ignorans totaliter, hinc inde respiceret, vidit vultum virginis servitricis suæ transfiguratum et transformatum in tantum, quod non Catharina filia Lapæ, sed quædam majestas Angelica videbatur, luxque illa eam quasi tegimen circumquaque operiebat. Quod ut aspicit, amplius et per amplius in corde compungitur, ream se mentaliter clamitans, quod contra tam excellentem virginem laxasset linguam maledicam. Cumque visio hæc, quæ corporalis fuit et oculis istius infirmæ ostensa, perseverasset per morulam, tandem sicut venerat sic discessit. Anus autem illa, post discessum lucis, et consolata remansit et tristis ; illa tamen tristitia, quæ secundum Apostolum justitiam operatur : moxque cum singultuosis ejulatibus veniam petit a virgine, se confitens nimis graviter deliquisse, ipsamque falsissime infamasse. Visa est enim lux illa D exterior, lucem secum invisibilem attulisse, per quam infirma vetula omnem deceptionem sibi factam a satana, recognovit. Porro virgo Domini ruit in amplexus suæ infamatricis, hoc audiens ; ipsamque modis omnibus consolatur, seque in nullo ab inchoato proposito remotam esse testatur, nec in parvo aut in minimo fuisse offensam, dicens : Novi, perdulcissima mater, hostem humani generis omnia hæc scandala perpetrasse, mentemque vestram illusione mirabili decepisse : unde non vobis, sed ei habeo aliquid imputare : vobis vero habeo gratias agere, quod pro conservatione honestatis meæ, sicut dilectrix optima, zelabatis. His et similibus verbis sua consolata infamatrice, servitioque consueto diligenter expleto, ne tempus sibi laberetur in vanum, mox ad cellam revertitur propriam.

ab ægra cælesti luce circum fulgere visa,

2 Cor. 7, 10

161 Sed illa recognoscens culpam suam ex corde, pro his, coram quibuscumque venientibus, cum lacrymis et singultibus exprimit, quantum erraverit, suadente ac seducente diabolo ; reamque se clamitat : virginem autem, contra quam locuta est, profitetur altis vocibus non modo puram esse, sed sanctam, nec non et sancto Spiritu plenam : asseritque hoc omnino sibi constare. Cumque secretius E et seriosius ex illis quædam peterent, qualiter sibi constaret id, quod de sanctitate virginis testabatur ; fervide constanterque respondit, se numquam sensisse nec scivisse, quid esset suavitas mentis, quidve consolatio spiritualis, nisi quando vidit virginem eamdem coram se transformatam, ac luce ineffabili circumdatam. Porro illis petentibus, utrum corporalibus oculis hoc vidisset ; respondit quod sic : sed nullis vocabulis se exprimere posse dicebat illius pulchritudinem lucis, ac suavitatem quam tunc sensit in anima. Hinc cœpit fama sacræ virginis inter homines clarificari et augmentari : atque unde antiquus hostis eam credidit et conatus est denigrare, inde Spiritu sancto cooperante, coactus est quodammodo exaltare. His igitur gestis, sancta virgo, sicut nec adversis frangi, sic nec prosperis potuit elevari : prosequitur autem caritatis servitium indefesse, totumque cor apponit ad cognoscendum se nihil esse. Ipse qui solus est, decorat eam : sed insatiabilis hostis, qui vinci quidem potest, sed non tamen occidi, iterum revertitur ad tentamenta priora, ut per motum stomachi pugilem triumphantem dejiciat.

testimonium innocentiæ accipit :

162 Quadam igitur die, dum ancilla Christi ulcus illud horrendum detexisset, ut ipsum lavando F purgaret ; mox tantus et tam horrendus fœtor exhalavit ex eo, non modo naturali defectu, sed etiam hostis effectu ; ut cuncta interiora virginis naturaliter sint commota, et nimia nausea in ejus stomacho generata. Quod virgo Domini tanto gravius mente tulit, quanto illis diebus per novas victorias Spiritus sancti gratia novas virtutum perfectiones attigerat : unde adversus proprium corpus per iracundiam sanctam insurgens, Vivit, inquit, Altissimus, Sponsus dulcissimus animæ meæ, quia id quod tantum abominaris, infra tua viscera recondetur. Moxque illius fœdi vulneris loturam cum sanie in scutellam recolligens, ac seorsum abiens, totum bibit. Quo facto, cuncta cessavit abominationis illius tentatio. Recolo quod, dum ipsa præsente mihi hæc historia perfunctorie narrata fuisset, ipsa mihi secrete submissa voce subjunxit : Numquam, inquit, postquam nata sum, cibum vel potum tam suavis et tam boni saporis assumpsi. Simile in scriptis Fratris Thomæ primi Confessoris reperi, de applicatione oris ad idem ulcus superius recitata, quod videlicet suavissimum tunc odorem inde perceperit, et delectabilem valde, ut ipsa ei tunc secrete confessa est.

cujus pus et aquam, qua ulcus laverat, bibit :

Ignore

A Ignoro, lector, an cuncta quæ dicta sunt, ponderes: sed tamen hac narratione completa, quod Dominus docuerit, quam brevissime potero, ego ipse subjungam.

invisitur propterea a Christo.

163 His igitur victoriis, Christi sponsæ, a Sponso suo tam gratiose concessis, post hanc ultimam sequenti nocte apparuit sacræ virgini oranti Salvator omnium Dominus Jesus Christus, ostendens in corpore suo quinque illa vulnera sacratissima, quæ quandoque pro salute nostra pertulit crucifixus, et ait: Multa, dilectissima mea, propter me percurristi certamina; et juvante me, cuncta hucusque vicisti; ex quibus reddita es mihi plurimum gratiosa et accepta: sed heri singulariter mihi nimis complacuisti, cum non modo delectationibus spretis corporis, non solum abjectis opinionibus hominum, et hostis tentationibus superatis, quinimo natura proprii corporis conculcata, ex caritatis meæ ardore sumpsisti potum abominabilem tam lætanter. Propter quod dico tibi, quod sicut in hoc actu tuam excessisti naturam; sic ego dabo tibi potum, qui omnem excedit humanam naturam et consuetudinem. Applicansque dexteram ad collum virgineum, et ipsam ad lateris proprii vulnus approximans, Bibe, inquit, filia, de latere meo potum, quo anima tua tanta suavitate B replebitur, quod etiam in corpus, quod propter me contempsisti, mirabiliter redundabit. At illa cernens se positam ad fistulam fontis vitæ, sacratissimo vulneri os applicans corporis, sed longe amplius os mentis, ineffabilem et inexplicabilem potum hausit per non parvæ moræ spatium, tam avide quam abunde. Tandem innuente Domino, ab ipso fonte sejungitur, satiata simul et sitibunda: nec satietas fastidium, nec sitis pœnam ejus generabat in mente. O ineffabilis misericordiæ Domine, quam dulcis es diligentibus te, quamque suavis gustantibus, sed quid ore abunde potantibus? Potus enim et citius et facilius deglutitur, agiliusque convertitur in substantiam se sumentis. Puto Domine, nec me, nec ceteros inexpertos, plene posse de talibus judicare: ignota sunt nobis, sicut et cæco colores, aut surdo melodiæ sonantes. Verumtamen ut non usquequaque inveniamur ingrati, ingentes gratias, quas Sanctis tuis liberaliter concedis, pro modulo nostro et consideramus et admiramur, imparesque gratias majestati tuæ deferimus juxta vires.

potum ei ex latere suo præbente.

164 Tu autem, lector, ne inadvertenter, obsecro, transeas actum tantæ tamque singularis virtutis C hujus almæ virginis. Respice, oro, caritatis radicem, qua mota est ad tam abominabile, juxta sensum corporis, servitium assumendum. Intuere, rogo, fervorem caritatis ejusdem, quo in servitio perseveravit tamdiu, non obstante etiam motu naturalis horroris. Cerne, supplico, incomparabilis constantiæ firmitatem, quæ nec frangi potuit infamatione tam turpi, nec quibuscumque odiosis moribus infamatricis illius remitti. Vide tandem in Christo firmatam mentem, laudibus non extolli, ac etiam super, non tamen præter carnem, sed contra omnis carnis naturam, quod visus horret, ventrem cogere ad sumendum. Hæc tam grandia, non solum non omnium, sed nec paucorum esse puto, potissime temporibus istis, in quibus forsitan sunt phœnicibus rariores qui talia operantur. Verum notabilissimam conclusionem adverte, quia post potum illum assumptum de latere Salvatoris, tanta diffusa fuit abundantia gratiæ in mente virginis hujus sacræ, quod etiam corpus supereffluentiam ejus percipiens, numquam post illam horam cibum sumpsit eo modo quo prius, nec sumere potuit, ut infra latius et particularius dissereretur. Huic autem satis prolixo, sed non minus notando Capitulo finem impono, prolixitate coactus. Cujus testes quia supra jam posui, non expedit amplius replicare. Verumtamen tam pro D præsenti quam pro futuro protestor, quod cuncta quæ scribo, aut mihi confessa est, aut in scriptis Fratris Thomæ reperi, primi Confessoris sui, aut a Fratribus Ordinis mei, vel matronis fide dignis sociabus ejus, quas superius nominavi, et infra etiam cum necesse fuerit, nominabo, habui ea quæ scribo.

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

CAPUT V.

Usus frequens Communionis, vita sine alio cibo traducta, calumniæ propterea toleratæ.

CAP. V

Postquam Sponsus incomparabilis et æternus sponsam suam dilectam in fornace multiplicis tribulationis probaverat, diversisque prœliis eam antiquum hostem docuerat superare; restabat ut jam triumphi præmium juxta suam munificentiam condonaret. Sed quia viatrices animæ per ipsam juvandæ, fructum ejus nondum, juxta decretum æternum ac promissum ipsius Sponsi, plene perceperant, necesse fuit pro divinæ providentiæ complemento, ut ad hoc sponsa remaneret in terris, et nihilominus arrha æterni præmii ei donaretur. Quamobrem volens idem Sponsus et Dominus, in sponsa simul et ancilla sua, modum vitæ cœlestis etiam in hac valle E miseriæ inchoare, et cum hoc ipsam terræ habitatoribus sociare, tali eam revelatione instruxit. Nam dum semel intra camerulam suam oraret, apparuit ei humani generis Salvator et Dominus, qui novitatem quam in ea facturus erat, talibus ei verbis prædixit: Scito, inquit, prænoscens, dulcissima filia, quod peregrinationis tuæ tempus futurum tam mirabilibus novis donis meis replebitur, ut stuporem et incredulitatem generet in cordibus ignorantium et carnalium hominum, et quam plures etiam te amantes dubitaturi sint et putaturi fore deceptionem; quod accidet propter meam excessivam dilectionem. Ego enim tantam abundantiam gratiæ infundam in animam tuam, quod etiam in corpus superffluendo mirabiliter redundabit, ex quo ipsum corpus tuum modum inconsuetum vivendi percipiet et habebit. Insuper erga salutem proximorum tam vehementer accendetur cor tuum, quod proprii sexus oblita, quasi ex toto conversationem præteritam omnino immutabis, hominumque et feminarum consortium, prout assoles, non vitabis: imo pro salute animarum ipsorum et ipsarum, te ipsam exponere pro viribus ad omnes labores. Ex his scandalizabuntur quam- F plurimi, a quibus contradicetur, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes. Tu autem in nullo turberis aut timeas, quia ego semper tecum ero, et liberabo semper animam tuam a lingua dolosa, et a labiis loquentium mendacium. Exequaris ergo viriliter quæ unctio te docebit, quia multas animas per te de faucibus eripiam inferorum, et mea mediante gratia, ducam ad regna cœlorum. His dictis, et ut mihi secrete confessa est, frequentius per Dominum repetitis, quantum ad illam partem potissime, in qua dicebat, Non timeas neque turberis; sacra virgo respondit: Dominus meus es tu, ego autem vilis ancilla tua: fiat voluntas tua semper: sed memor esto mei secundum magnam misericordiam tuam, et adjuva me. Sicque disparuit visio. Ancilla vero Christi cogitabat et conferebat in corde suo, qualis futura esset ista mutatio.

Animatur a Christo ad excelsiora.

166 Porro tunc de die in diem cœpit crescere in corde ipsius gratia Jesu Christi, spiritusque Domini abundare in ea, ita ut ipsamet stuperet, et stupendo quasi deficeret, ac caneret cum Propheta: Defecit caro mea et cor meum, Deus cordis mei, et pars mea Deus in æternum: et iterum, Memor fui Dei, et delectata sum, et exercitata sum, et defecit spiritus

Ps 72, 26
Ps 76, 4

amat frequentiorem communionem.

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

A ritus meus. Languebat siquidem virgo Christi ejus amore, et languor ejus non habebat remedium, nisi fletum mentis et corporis : sicque quotidie gemitus, quotidie lacrymæ; sed nec sic plene subveniebatur languori. Misit igitur Dominus in mentem ejus, visumque fuit bonum in conspectu ejus, pergere frequenter ad altare Dei, et Christum Dominum, in quem cor et caro ejus exultabant, in Sacramento de manu Sacerdotis, quantum valeret, sæpius sumere; ut eum quo adhuc satiari nequibat, sicut optabat, in patria, saltem sacramentaliter gustaret in via. Verum, et hoc majoris amoris, et per consequens amplioris languoris seminarium fuit : sed tamen satisfaciebat ex virtute fidei melius caritatis fornaci, quæ in corde ipsius Spiritu sancto sufflante succendebatur amplius quotidie ac continue. Hinc processit et inolevit ei consuetudo communicandi quasi quotidie, quamvis ex infirmitate corporea et pro animarum salute procuranda, frequenter impediretur. Erat tantum desiderium sacræ Communionis frequentioris, quod nisi adimpleretur, dure corpus patiebatur, et quasi deficiebat. Sicut enim corpus ejus participabat spiritus abundantiam, sic de angustia expers esse non poterat quoquo modo. Sed hæc alias latius, dante Domino, disserentur : nunc
B autem ad mirabilem modum vivendi ejus corporis redeamus.

qua sola sine alio cibo vitam ducens,

167 Igitur, sicut in secreto ipsa mihi confessa est, et in scriptis reperi Confessoris me præcedentis, tanta in mentem ejus descendit copia gratiarum et consolationum cœlestium post visionem prædictam, et potissime quando recipiebat sacram Communionem; quod redundans in corpus per supereffluentiam quamdam, consumptionem radicalis humidi adeo temperabat, stomachique naturam aliter immutabat, quod sumptio corporalis cibi non modo necessaria non erat, sed nec fieri poterat absque corporali ejus tormento. Et si violenter fiebat, corpus patiebatur gravissime; nec aliqua digestio sequebatur : sed oportebat quod totum quod ingressum fuerat, violenter etiam per eamdem viam regrederetur. Non est fas exprimere calamo, quantas et quam frequentes sustinuerat pœnas propter cibi sumptionem hæc sacra virgo. In principio namque hujus conditionis, ita fuit hoc vivendi genus incredibile cunctis, etiam domesticis ejus, atque ei magis per conversationem assiduis; quod singularissimum donum Dei, tentationem sive deceptionem inimici vocabant. Incidit in hunc errorem cum ceteris et Confessor ejus superius sæpe nominatus, qui ex
C zelo quidem bono, sed non secundum scientiam, ipsam dubitavit esse seductam ab hoste, in Angelum lucis transfigurato; præcipiebatque ei ut cibum sumeret omni die, nec crederet visionibus suggerentibus sibi oppositum. Cui cum illa diceret, experimentaliter se invenire, quod sine sumptione cibi sanior esset et fortior; cum autem cibum sumeret, infirma efficeretur et languida; ille nec per hoc motus, assidue repetebat suum mandatum ut ederet. Cui dum veræ obedientiæ filia obedire toto conaretur ex posse, in tantum devenit corporis languorem, ut pene mortem incurreret. Tunc accersiens Confessorem suum præfatum, ait : Pater, si ego ex jejunio excessivo corporis mortem incurrerem, nonne vos prohiberetis me jejunare, ut mortem evaderem, ut non essem me; homicida? Respondit ille : Utique haud dubium. Tunc illa : Nonne gravius est ex comestione mortem incurrere, quam ex jejunio? Illoque affirmante, subintulit : Cum ergo videatis me propter comestionem deficere, quod experimento multiplici didicistis : cur non prohibetis comestionem, sicut prohiberetis jejunium in hoc casu? Huic rationi respondere non valens ille, signaque imminentis mortis clare pro-

suspecta est etiam Confessori suo de illusione,

spiciens, Fac, inquit, prout Spiritus sanctus te docebit, quia grandia sunt quæ cerno Deum in te operari. D

168 Nunc adverte, rogito, lector, ex quo se præbet occasio, quia (sicut ipsa in principio, cum conversationem ejus merui, mihi revelavit secrete, ac postmodum frequenter repetiit, cum materia requirebat) nec verbo, nec calamo sufficienter posset exprimi, quanta ipsa passa fuit a domesticis et familiaribus propriis, cum non intelligebant dona singularissima ei divinitus ministrata. Mensurabant autem facta et dicta ejus mensura, non qua Dominus singulariter effundebat in animam sponsæ suæ, sed mensura vel communi omnium, vel etiam propria : et in valle positi, montium metiebantur cacumina : id est, principia ignorantes artis, conclusiones ultimas deducebant : et præ fulgore lucis nimiæ quodammodo excæcati, de coloribus temere judicabant. Hinc irrationabiliter moti seu motæ, murmurabant de radiis stellæ hujus : docebant eam, quam docentem intelligere non valebant : et in tenebris positi seu positæ, redarguebant luminis claritatem. Mordebant in silentio, sed non ideo minus detrahebant secrete proximæ suæ sub zeli boni colore : movebant ad hæc Confessorem, et invitum licet, ad reprehensionem virginis concitabant. E

et multi contra eam murmurant,

169 Quantæ vel quot ei provenerint inde mentis angustiæ, nec facile dixerim, nec etiam longo sermone agiliter recitarem. Cum enim tota esset obediens, ac in contemptu sui fundata, nec excusare se noverat, nec voluntati aut verbo Confessoris qualitercumque resistere audebat. Quamobrem cum clarissime ei constaret, voluntatem Altissimi esse ad oppositum judicii prædictorum, et ex ejusdem Domini timore obedientiam relinquere aut proximum scandalizare omnino renueret, quid eligeret ignorabat. Angustiæ ei undique causabantur, solum orationis refugium ei refrigerium erat : fundebatque coram Domino lacrymas mœroris et spei, obsecrans humiliter et instanter, quatenus ipse Dominus dignaretur contradictoribus suis suum volitum revelare, potissime autem suo Confessori, quem magis verebatur offendere. Non licebat ei verbum Apostolorum adducere, qui dicebant principibus Sacerdotum, Obedire oportet magis Deo quam hominibus : quia mox ei ex adverso respondebatur, diabolum in Angelum lucis frequenter transfiguratum, et ideo non debere ipsam omni spiritui credere, nec etiam inniti prudentiæ suæ, sed sequi consilia sibi data. Exaudiebat autem, ut in pluribus, eam Dominus : et Confessoris ejus mentem sæpius illustrabat, consiliumque mutabat. Sed hoc non obstante, nec ipse F nec ceteri utriusque sexus contra ipsam virginem murmurantes, spiritum discretionis induerant quoquo modo : si enim diligenter considerassent et attendissent, quam frequenter et quam perfecte virgo hæc sancta edocta fuerat a Domino de cunctis deceptionibus inimici, quam sæpe cum hoste ipso assueta fuerat dimicare, quam complete, quamque innumeris quodammodo vicibus de humani generis adversario triumphaverat, et insuper donum intellectus ei a Domino datum divinitus, in quo cum Apostolo clamitabat, Non enim ignoramus astutias ejus; superposuissent utique digitum ori suo, et non præsumpsissent imperfecti discipuli super perfectam magistram seipsos extollere, nec ausi fuissent minimi gurgites, amnem tam ingentem sua exiguitate velle implere. Hæc et his similia sæpius contra murmuratores prædictos illo in tempore delatravi; et hic, propter quosdam qui hoc noverunt, non absque mysterio annotavi.

Act. 5, 29

imperite et indiscrete

170 Rediens autem ad hoc unde digressus est sermo noster, Noveris, lector bone, quod tunc quando hoc accidit, prima vice stetit hæc virgo spiritu Dei

a quadragesima usque ad Adscensionem ab omni cibo abstinet
Gal. 5, 22
Matt. 4, 4
Hebr. 10, 38

A Dei plena, a Quadragesimali tempore (infra quod, hoc quod diximus, contigit) usque ad festum Adscensionis Dominicæ, absque quocumque cibo et potu corporeo, semper tamen alacris et jucunda. Nec mirum, quia fructus Spiritus est caritas, gaudium, pax, secundum B. Apostolum; et juxta primæ veritatis sententiam; Non in solo pane vivit homo rationalis, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei : et rursus scriptum est : Justus ex fide vivit. In die autem. Ascensionis, sicut Dominus ei prædixerat, et ipsa notum fecerat Confessori suo, comedere potuit, et de facto comedit materialem panem hunc, et pulmentum olerum, vel herbas crudas, aut quadragesimalem cibum : quia fas non erat, delicatum cibum illud corpus ingredi via miraculosa vel naturali. Post hæc autem rediit ad simplex jejunium inchoatum, et sic paulatim per aliquas interpolationes ad continuatum jejunium, nostris temporibus inauditum. Verum quia, jejunante corpore, spiritus sæpius et copiosius manducabat; dum hæc, quæ retulimus, sic se haberent, sancta virgo sacram Communionem quam frequentissime poterat cum fervore sumebat : tantamque abundantiam gratiæ recipiebat in qualibet sumptione, quod B mortificatis quasi omnibus sensibus corporis, ac naturalibus quodammodo motibus, sancti Spiritus supernaturali virtute tantummodo uterque homo ejus vegetabatur : ex quo potest spiritalis homo concludere, quod tot vita ejus erat supra naturam, tota miraculum.

ac deinde continuo:

robusta interim in laboribus tolerandis:

171 Vidi ego ipse, non semel, sed aliquoties, corpusculum illud, quod nullo corporeo cibo, nullo præterquam aquæ frigidæ potu confortabatur, deduci usque ad extremam debilitatem, ita ut ultimum exitum spiritus trementes putaremus adesse tam ego quam alii : et tamen nacta seu præsentata ei occasione procurandi aliquem nominis divini honorem vel aliquam animarum salutem, intra brevissimum spatium, absque quocumque corporali remedio, recuperare non modo vitam, sed vires : et vires, non communes tantum, sed juxta conditionem suam robustas et fortes; surgere, ambulare, laborare absque difficultate, etiam ultra ceteros sanos se comitantes, omni lassitudine procul pulsa. Et unde hoc obsecro, nisi ab illo Spiritu qui talibus operibus delectatur? et quod natura non poterat, ipse miraculose supplebat; vegetabatque non modo animam, C sed et corpus? Porro illo in tempore, quo cœpit sic absque cibo corporeo vivere, petivit ab ea Confessor ejus supra sæpe nominatus, utrum aliquando aliquem comedendi appetitum haberet. Cui respondit illa : Tanta est satietas, quam mihi confert Dominus in sui Sacramenti venerabilissimi sumptione, quod nullo modo possum appetere cibum aliquem corporalem. Illo autem replicante, utrum die qua non sumebat Sacramentum aliqua ei esuries perveniret, respondit: Quando Sacramentum sumere non possum, sola me ipsius præsentia et visio satiat : imo, inquit non tantum Sacramenti, sed etiam Sacerdotis, quem scio ipsum tetigisse Sacramentum, præsentia adeo consolatur, quod omnis cibi memoria recedit a me. Stabat igitur virgo Domini satura pariter et jejuna; foris vacua, intus plena; exterius arida, interius aquæ vivæ fluminibus humefacta; in omnibus tamen eventibus alacris et jucunda.

quam abstinentiam singularem aliqui

172 Sed antiquus serpens et tortuosus, tantum Dei donum ferre non valens absque venenoso furore invidiæ, cunctos quasi, tam spiritales quam carnales, tam religiosos quam seculares, propter hoc jejunium commovit contra eam. Nec mireris, lector, de spiritalibus sive religiosis : et crede mihi, quia in talibus, nisi proprius amor sit ex toto extinctus, periculosior sæpe regnat invidia quam in ceteris; et

D AUCTORE RAYMUNDO CONFESSARIO

potissime, cum vident aliquem facere quippiam, quod impossibile norunt sibi. Scrutare Patrum famosæ Thebaidis actus et gesta : Nonne uno ex Macariis *a* pergente illuc in habitu seculari ad monachorum multitudinem numerosam, cui Pachomius præerat, et ab ipso Pachomio post multam instantiam ad habitum illius religionis recepto, visa per monachos ejus mirabili et non imitabili pœnitentiæ austeritate, quadam die omnes quasi seditione commoti adversus Pachomium, et congregati dixerunt; Aut tolle eum a nobis, aut scito omnes nos ex hoc monasterio recessuros hodie. Hæc tunc dixerunt illi, qui reputabantur viri perfecti : quid putas hodie de spiritualibus nostris? Et si me non prohiberet verborum prolixitas, plura narrarem, quæ non nisi experimentaliter didici : hoc tamen dico ad propositum, quod omnes de præfato jejunio murmurabant contra hanc sacram virginem : et quidam dicebant, nullum esse majorem Domino suo; et si Christus Dominus manducavit et bibit, et hoc idem ejus Genitrix gloriosa, sed et ipsi sancti Apostoli, quibus a Domino dictum est; Edentes et bibentes quæ apud illos sunt, eodem modo manducaverunt; quis ille Luc. 10, 7
qui possit eos excedere, imo nec adæquare? Alii dicebant, omnes Sanctos docuisse verbo pariter et exemplo, neminem singularem in modo vivendi debere esse, sed communem modum sequi in omnibus. E Alii susurrabant, extremitates vitiosas semper fuisse et esse, et per consequens a Deum timentibus fugiendas. Alii, ut supra tactum est, volentes servare suam bonam intentionem, dicebant deceptionem hanc esse hostis antiqui : alii carnales et detractores notorii, dicebant esse hanc fictionem ad gloriam acquirendam, et quod non jejunabat, sed latenter optime comedebat.

[illegible] arguentibus sic non vixisse Christum et Apostolos,

173 His tam falsis quam ineptis judiciis, quæ convenientia nullatenus erant, si prout docuerit Dominus, juxta modulum meum non obviarem, reum coram prima Veritate me reputarem. Quapropter adverte obsecro, bone lector, quia si primi, qui Salvatorem et glosiosam ejus Genitricem adducunt cum sanctis Apostolis, dicerent veritatem; sequeretur optime, quod Joannes Baptista major ipso Domino Christo fuisset. Ipse namque Dominus ore proprio dixit, quod venit Joannes non manducans Matt. 11, 18
nec bibens, filius autem hominis virginalis venit manducans et bibens. Item etiam sequeretur, quod Antonius, Macarii duo, Hilarion, Serapion, et in- F numeri quodammodo alii, qui longa et quasi assidua exercebant ultra communem modum ipsorum Apostolorum jejunia, majores essent eidem sanctis Apostolis. Quod si velint replicare murmuratores præfati, et Joannem in eremo, et Patres prænominatos in Ægypto, non simpliciter jejunasse, sed aliquid aliquo tempore comedisse : quid dicent de Maria Magdalena, quæ triginta tribus annis stetit in rupe absque cibo aliquo corporali, ut ejus historia clare docet, et locus ipse ubi mansit, qui tunc inaccessibilis erat, indicat manifeste? Numquid et hæc fuit major virgine gloriosa, quæ nec in rupe stetit, nec tale jejunium peregit? Quid etiam dicent de pluribus sanctis Patribus, quorum quam plures diversa pertransierunt tempora sine corporeo cibo! sed et de quodam singulariter legitur *b*, quod sumpto dominico Sacramento, nullo alio cibo sustentabatur. Discant, si non didicerunt, majoritatem sive minoritatem sanctitatis, non secundum jejunium mensurari vel judicari, sed secundum caritatis mensuram : discant, neminem se facere judicem debere de his quæ ignorat : audiant ipsam incarnatam sapientiam Dei Patris, de ipsis et similibus eis dicentem : Cui assimilabo generationem istam? Puerorum ludo, dicentium ad collegas suos : Cantavimus vobis et Luc. 7, 32

AUCTORE RAYMUNDO CONFESSARIO

A non saltastis, planximus vobis, et non lamentastis : et subdit quod superius tactum est, Venit Joannes Baptista non manducans et bibens, et dixerunt; Ecce homo vorax et potator vini, etc. Hæc sola sententia Salvatoris, sufficit ad claudendum ora murmuratorum, de quibus prius ante omnes tactum est.

2 singularitatem suspectam facientibus,

174 Secundis autem, singularitates detestantibus, facile respondetur, quod licet homo ex se facere singularitates non debeat, factas tamen a Deo debet cum gratiarum actione recipere. Alias singularia Dei dona contemnerentur ex toto, sic enim docet sacra Scriptura, altiora supra se, justo viro quærenda non esse : sed immediate mox subdit; Plura supra sensum revelata sunt tibi. Hoc est, per te ipsum nihil habes quærere supra te ; quod si Deus supra te tibi aliquid revelaverit, illud cum gratiarum actione debes suscipere. Cum igitur in casu nostro, prout est superius declaratum, a Domino factum sit istud ex singulari providentia ejus ; quis poterit hic singularitatis regulam allegare? Hanc eamdem sententiam, velatam tamen velo veræ humilitatis, respondendo adducebat ipsa ancilla Christi et virgo, cum petebatur ab ea, cur non sicut alii cibum sumeret corporalem. Dicebat enim : Deus propter peccata mea

Ecli 3, 22

B percussit me singulari quadam passione sive infirmitate, per quam a cibi sumptione sum totaliter impedita : et ego libentissime vellem comedere, sed non possum. Orare obsecro pro me, ut ipse indulgeat mihi peccata mea, propter quæ patior omne malum, Ac si aperte diceret : Deus facit hoc et non ego : sed ne species appareret jactantiæ, propter peccata sua fatebatur hoc accidisse : nec tamen hæc contra mentem propriam loquebatur, quia firmiter reputabat Deum in hanc hominum murmurationem eam permisisse venire, ut sua puniret peccata. Quidquid enim mali eveniebat, imputabat totum peccatis suis; quidquid boni, Deo : et hac semper veritatis regula utebatur in omnibus. Porro per hanc responsionem refutantur et tertii, qui extremitates dicunt esse vitandas : quia extremitas vitiosa esse non potest, quæ causatur a Deo, et ab homine vitari non potest : quod in casu nostro fuisse, satis supra ostensum est.

3 illusioni id adscribentibus,

175 Verum quarti, qui deceptionem inimici hanc esse dicebant; respondeant obsecro mihi; si huc usque in omnibus deceptionibus inimici et tentationibus suprascriptis triumphaverit perfecte, qualiter verisimile est quod in hac fuerit sic decepta? Sed esto quod potuerit decipi, quis tenebat illud corpus

C in robore suo? Quod si totum hoc hosti tribuere volunt, dicant, quis tenebat mentem ejus in tanta lætitia et pace, cum esset privata omni delectatione sensibili? Hic fructus Spiritus sancti, diaboli esse non potest : scriptum est enim, quod fructus Spiritus sit caritas, gaudium, pax. Non puto quod hæc omnia, veritate comite, possint attribuere inimico. Sed si velint omnino inficiari, quis nos securos reddet, quod ipsi sic loquentes, non sint ab ipso antiquo serpente seducti? Si enim secundum eos, virginem, per quam et a qua toties victus est, cujus corpus super omnem naturalem virtutem vivit et vegetatur, cujus etiam mens spiritali et carnali gaudio perseveranter pacificatur, potest decipere inimicus ac seducere; quanto magis eos, quibus nihil supradictorum ad notitiam venit? Veri similius est ipsos ab hoste, dum hæc dicunt, esse seductos, quam illa de qua, quod esset seducta, non est visum adhuc. Postremo notoriis illis infamatoribus, qui docuerunt linguam suam loqui mendacia, melius silentio respondetur quam verbo : contemnendi sunt a prudentibus et virtuosis hominibus, et æstimandi omni responsione indigni. Cui enim quantumcumque perfecto viro de-

Gal. 5, 22

4 detractoribus Sanctæ.

trahere eodem modo non possent? Et si similes eis, D dominum et patrem Beelzebub vocaverunt mendaciter; quid mirum, si domesticam ejus sic infamant fallaciter? Quapropter silenter sunt cogendi ut sileant: et sic, juxta quod concessit Dominus, responsum sit detrahentibus modo singulari vivendi virginis hujus sacræ.

176 Verum ipsa spiritu discretionis plena, Sponsumque suum imitari per omnia cupiens, recordata est, quod ipse Dominus et Magister, cum peteretur a Petro de didrachma census pro eo, quamvis ad illud solvendum obligari non posset, ostendissetque Petro id peti ab ipso rationabiliter etiam secundum homines non debere, nihilominus mox subjunxit ; Ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare et mitte hamum : et eum piscem qui primo ascenderit, tolle : et aperto ore ejus, invenies staterem : illum sumens, da illis pro me et pro te. Hæc considerans virgo sacra, ut murmuratores, quantum in se foret, extingueret; deliberavit omni die semel cum ceteris ad mensam venire, omnique conatu saltem experiri, si cibum capere posset sicut alii faciebant, adhoc ut neminem scandalizaret ex jejunio suo. Sane quamvis cibus quem sic tentavive sumebat, E esset non modo præter carnes, vinum, pisces, ova, et præter caseum, sed etiam præter panem : nihilominus tamen sumptio, imo verius tentatio illa sumendi cibum, in tantam convertebatur corporis sui pœnam, quod unusquisque videns, quantumcumque crudelis, ei fuisset ex corde compassus. Siquidem, prout superius tactum est, nec stomachus ejus quidquam digerere poterat, nec calor consumebat humidum radicale : propter quod, quidquid stomachum illum intrabat, totum regredi per eamdem viam, per quam ingressum fuerat, oportebat; alias passiones acerbissimas generabat, et pene totius corporis inflaturas. Licet igitur sancta virgo nihil herbarum vel eorum quæ terebat dentibus, deglutiret; totam enim grossam substantiam expuebat : quia tamen fieri non poterat, quin de subtili substantia sive succo aliquid ad stomachum ejus descenderet, ac insuper aquam frigidam libentissime biberat pro faucibus refrigerandis et gutture, cogebatur omni die violenter emittere quod sumpsisset, etiam intromittendo usque ad stomachum virgulam fœniculi vel alterius virgulti, cum maxima sui pœna : nec alio modo poterat educere illud quod sumpserat, ut in pluribus, Hoc ergo modo vivendi usa est usque ad finem vitæ, propter murmuratores, et eos qui scandalizabantur de jejunio ejus. F

Propter illos tamen incipit aliquid gustare,

licet id per summos cruciatus cogeretur rejicere,

177 Ego autem cernens aliquando pœnam ejus, quam sustinebat in emittendo quod sumpserat modo prædicto; compatiens ei, persuadebam quod permitteret murmurare quoscumque, nec tantam afflictionem subiret propter murmurationes eorum. Quæ subridens, læta respondit : Numquid non melius est mihi, Pater, quod in hoc tempore finito puniantur peccata mea, quam quod reservaretur mihi punitio sine fine? Murmurationes illorum admodum mihi sunt utiles : quia propter eos solvo ego meo Creatori pœnam finitam, cum debeam infinitam. Numquid debeo fugere divinam justitiam? Absit. Magna mihi gratia sit, dum de me fit justitia in hac vita. Quid ego ad talia responderem? Elegi silentium, quia non poteram digne vel apte loqui. Ipsa vero ex hac consideratione actum illum pœnosum vocabat justitiam, dicens sociabus suis : Vadamus ad faciendam justitiam de hac miserrima peccatrice. Talique modo de omnibus, tam insidiis dæmonum quam persecutionibus hominum, lucrabatur aliquem specialem profectum, et sic nos quotidie instruebat ut faceremus. Unde semel mecum conferens de donis Dei, dicebat: Si quis sciret uti gratia Dei a Deo data, de omnibus quæ

in pœnam ut ait, delictorum suorum,

A quæ sibi accidunt continue lucraretur. Et subdebat: Sic vellem quod vos faceretis, quandocumque aliquid vobis accidit novi, prosperum sive adversum, quod cogitaretis intra vos, et diceretis : De hoc ego volo aliquid lucrari. Vere si sic feceretis, cito essetis divites. Heu me miserum! qui nec ista, nec alia notabilia verba ejus notavi. Tu autem, lector, non me in hac segnitie imiteris, sed memor esto illius versus :

hunc fructum ab alienis murmurationibus capiens.

Felix, quem faciunt aliena pericula cautum.

Oro tamen ut te illustret, et me suo radio trahat auctor ipse pietatis ad imitandum hanc virginem efficaciter et constanter : et cum hoc finis huic Capitulo imponatur, cujus per omnia testis est ipsa virgo, vel in dictis suis vel in patentibus actibus suis, una cum Confessore suo qui me præcessit, prout superius extitit allegatum.

ANNOTATA.

a *Est hic* S. Macarius Alexandrinus, *in cujus Vita 2 Januarii hæc narrantur num.* 22.

b *Ita legitur in Vitis Patrum per Ruffinum cap.* 15 B *de quodam Joanne, ad quem* die Dominica veniebat Presbyter, et offerebat pro eo sacrificium, idque ei solum Sacramentum erat et victus.

CAPUT VI.

Cor cum corde Christi commutatum, mira circa sumptionem Eucharistiæ facta.

CAP. VI.

Sicut singularem modum vivendi concesserat Dominus sponsæ suæ, quantum ad corpus illo in tempore; sic profecto mentem ejus magnis et admirandis revelationum consolationibus visitabat : inde siquidem procedebat supernaturalis ille vigor corporeus, ex abundantia scilicet spiritualium gratiarum. Narrata igitur singularitate vitæ corporeæ, operæ pretium puto, ut ad recitandam supereffluentiam ipsius spiritus transeamus. Noveris igitur, lector, quod ex quo virgo Deo dicata potaverat de Salvatoris latere potum vitæ, tanta superabundavit in ea gratiæ plenitudo, quod quasi continue in actuali contemplatione occupabatur; et spiritus ejus tam fixe suo inhærebat et omnium Conditori, quod partem inferiorem et sensitivam, pro majori parte temporis, relinquebat absque actibus sensitivis. Hæc, ut in prima C parte tactum est, millies sumus experti, nos, qui vidimus et manibus contrectavimus brachia ejus ita rigida una cum manibus ejus esse, quod frangi ossa potius potuissent, quam de loco cui adhæserant removeri, dum illi contemplationi actuali vacabat. Oculi clausi erant ex toto, aures nullum quantumcumque magnum sonum percipiebant, et omnes sensus corporei proprio actu pro tunc erant privati. Nec mirum cuiquam debet esse, si attendantur cum diligentia quæ sequuntur. Cœpit enim Dominus ex tunc non tantum in locis secretis, ut prius consueverat, sed etiam in patentibus, palam et familiariter se ostendere sponsæ suæ, tam eunti quam stanti; tantumque ignem sui amoris in ejus corde accendere, quod ipsamet, quæ divina hæc patiebatur, fatebatur suo Confessori, se plane ad exprimendum quod sentiebat nulla vocabula invenire.

A sensibus abstracta continuis contemplationibus vacat,

Ps. 50, 12

179 Porro cum semel ipsa orasset ferventius cum Propheta, Cor mundum crea in me Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis; singulariter deprecans, ut Dominus auferret sibi cor proprium et propriam voluntatem; per seipsum tali eam consolatus est visione. Videbatur siquidem ei, quod Sponsus æternus ad eam solito more veniret, ejusque latus sinistrum aperiens, cor inde abstraheret et discederet, sicque ipsa sine corde penitus remaneret. D Quæ quidem visio fuit adeo efficax, et ita sensui carnis concors, quod ipsa dum confitebatur, Confessori suo dicebat se cor non habere in corpore. Quod dictum dum ille derideret, et deridendo quodammodo increparet; illa repetens quod dixerat, confirmabat, dicens : Vere, Pater, quantum sentire possum, secundum sensum corporeum mihi videor me omnino corde carere : dominus enim mihi apparuit, et aperiens mihi latus sinistrum, abstraxit cor et abscessit. Cumque ille assereret esse impossibile, ipsam vivere posse sine corde; virgo Domini affirmabat, omne verbum non esse impossibile apud Deum, seque credere firmiter esse corde privatam : ac sic pluribus diebus hoc idem repetens, se dixit vivere sine corde.

Christi cor ei proprium eximit,

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

180 Quadam autem die, dum esset in capella ecclesiæ Fratrum Prædicatorum de Senis, in qua solent congregari Sorores de pœnitentia B. Dominici supradictæ, et post omnes remansisset orans; tandemque de somno suæ solitæ abstractionis evigilans, surgeret ut domum rediret; subito circumfulsit eam lux de cœlo, et in luce apparuit ei Dominus, habens in sacris suis manibus cor quoddam humanum, rubicundum et lucidum. E Cumque ad adventum auctoris et lucis tremebunda cecidisset in terram; appropians Dominus, latus ejus sinistrum aperuit iterum; ipsumque cor, quod in manibus gestabat, intromittens, inquit; Ecce, carissima filia, sicut pridie tibi abstuli cor tuum, sic in præsentiarum trado tibi cor meum, quo semper vivas. Et his dictis, aperturam, quam in carne fecerat, clausit et solidavit : remansitque in signum miraculi loco illo cicatrix obducta, prout ejus sociæ mihi et pluribus aliis frequenter se vidisse asseruerunt, et ipsa mihi seriose percunctanti negare non valens, verum esse confitens, confirmavit. Et addidit, quod post illam horam numquam, sicut solebat, dicere potuit : Domine, recommendo tibi cor meum.

ejusque loco suum tradit,

relicta cicatrice,

181 Hoc ergo corde non minus gratiose quam mirabiliter acquisito, ex ejus gratiæ abundantia laudabilia nimis opera procedebant exterius, et superadmirabiles revelationes pullulabant interius. Numquam enim venit ad sacrum altare, quin supra sensum ei plura ostenderentur, et singulariter quando recipiebat sacram Communionem. Frequenter namque videbat latentem in manibus Sacerdotis infantem, quandoque grandiusculum puerum, aliquando fornacem ignis ardentis, quam, dum Sacramentum sumebat, Sacerdos ingredi videbatur: F sæpius sentiebat tantum odorem et tam suavem, sumendo supervenerabile Sacramentum, quod fere deficiebat in corpore. Semper autem videndo sive sumendo Sacramentum altaris, novum et indicibile gaudium generabatur in mente ipsius; ita ut sæpius cor ejus præ gaudio saltaret in corpore, faciendo strepitum sonorosum sive sonantem, quem clarissime audiebant sociæ circumstantes : quæ aliquoties hoc expertæ, retulerunt Fratri Thomæ Confessori ejus : qui diligenti facta inquisitione, postquam comperit ita esse, in scriptis redegit ad memoriam sempiternam. Nec erat sonus ille seu strepitus similis cuicumque sono, qui solet intra viscera hominis naturaliter evenire : imo sua singularitate monstrabat se aliquid extra naturam vel potius supra naturam prætendere de virtute Conditoris naturæ. Nec aliquid mirum erat, si cor supernaturaliter datum, supernaturaliter movebatur, quia etiam Propheta cantabat. Cor meum et caro mea exultaverunt, id est, extra saltaverunt, in Deum vivum. Ubi Deum singulariter nominat vivum ipse Propheta : quia saltus ille seu motus ille cordis, a vita causatus, non sicut vult naturalis regula, mortuum reddit hominem hoc patientem, sed vivum.

Christum in Eucharistia visibilem sæpe sumens,

exiliente corde Ps. 83, 3

182

A *Auct. Raymundo Confess.*

182 Ceterum post dicti cordis miraculosam mutationem, videbatur ei quodammodo quod non esset illa quæ fuerat. Unde dicebat Fratri Thomæ Confessori suo: Non videtis vos, Pater, quod non sum illa quæ fui, sed mutata sum in aliam personam? Et addebat: O si sciretis, Pater, quæ sentio, credo firmiter, si quis sciret ea quæ ego ab intra sentio, non esset ita durus quin emolliretur; nec ita superbus, quin humiliaretur: quia quidquid dico, totum est nihil respectu eorum quæ sentio. Narrabat autem ut poterat, et dicebat; Tantum gaudium tantaque jubilatio possidet mentem meam, quod grandis est mihi admiratio, qualiter anima potest stare in corpore. Et addebat: Tantus est ardor qui est in anima mea, quod ignis iste materialis exterior, mihi videtur respective potius refrigerans quam exurens, potius frigidus quam accensus. Et subjungebat, Ex isto ardore producitur in mente mea quædam renovatio puritatis, simul et humilitatis, in tantum quod apparet mihi, quod redierim ad ætatem quatuor vel quinque annorum. Hinc rursus tantus proximi amor accenditur, quod pro quocumque proximo libentissime sustinerem mortem corpoream, cum magna cordis lætitia et gaudenter. Hæc autem omnia sub secreto soli Confessori narrabat, ceteris vero quantum poterat occultabat. Verum his et plurimis verbis aliis et signis demonstrata est abundantia gratiæ, quam Dominus animæ sanctæ virginis tunc ultra solitum infundebat: quæ si per singula tractare velimus, plures inde conficiendi sunt libri. Sed de multis pauca decrevi colligere, quæ singularius testimonium ejus afferunt sanctitati.

mirabili amore æstuat:

B

183 Scire igitur te volo, præcarissime lector, quod dum hæc gratiarum abundantia in mente virginis hujus sacræ diffunderetur ex alto, multæ notabiles visiones ei cœlitus sunt ostensæ, quarum aliquas non est fas mihi præterire. Et primo quidem ei Rex regum, cum Regina cœli ejus genitrice, ac Maria Magdalena semel apparuere, consolantes et confortantes eam in sancto proposito. Tunc dixit ei Dominus: Quid vis *a* me velle? Cui illa plorans, humiliter respondebat cum Petro: Domine, tu scis quid volo, tu scis quia nec voluntatem habeo nisi tuam, nec cor habeo nisi tuum. Tunc venit ad memoriam ejus, quomodo Maria Magdalena se dederat totam Christo, quando flevit ad pedes ejus; et cœpit sentire suavitatis et amoris dulcedinem, quam Maria Magdalena tunc sensit: qua de causa respiciebat in eam. Unde Dominus desiderio ejus quasi satisfaciens, intulit: Ecce, dulcissima filia, pro ampliori tuo solatio, trado tibi Mariam Magdalenam in matrem, ad quam cum omni fiducia possis recurrere; ei specialem tui curam committo. Quod virgo cum omni gratiarum actione acceptans, cum magna humilitate ac reverentia ipsi Mariæ Magdalenæ se devote recommendabat, supplicans humiliter ac instanter, quatenus diligentem curam de ipsius salute dignaretur habere, postquam per Dei filium fuerat sibi recommendata: et ex illa hora virgo accepit Magdalenam in suam, semperque matrem suam ipsam vocabat.

S. Magdalenam a Christo in matrem accipit.

a

C

184 Quod tamen absque mysterio, mea sententia, factum non est. Sicut enim Maria Magdalena triginta tribus annis stetit in rupe absque corporeo cibo, sed in contemplatione assidua, quod tempus plenitudinem ætatis Salvatoris in se ipso demonstrat: sic hæc virgo sacra ab illo tempore quo hæc acciderunt, usque ad tricesimum tertium annum ætatis, in quo ex hac luce migravit, tam ferventer contemplationi vacabat Altissimi, quod cibi corporalis auxilio non egens, mentem reficiebat abundantia gratiarum. Et sicut illa rapiebatur in aera septies in die ab Angelis, ubi audiebat arcana Dei: sic ista pro majori parte temporis, ex vi spiritus cœlestia contemplantis rapiebatur a corporeis sensibus, ac cum Angelicis spiritibus Dominum collaudabat, ita ut frequenter corpus in aera levaretur; sicut multi et multæ, conjunctim et divisim, perhibent se oculata fide vidisse, de quibus latius infra dicetur. Insuperque mirabilia Dei cernens in ipso raptu, loquebatur quandoque submisse miranda notabilia et nimis altas sententias, de quibus quædam fuerunt scriptæ, prout infra loco suo patebit.

non sine mysterio:

D

185 Sed vidi eam semel ego raptam a sensibus, modo quo supra dictum est, audivique mussitantem vocem submissam. Cumque appropinquassem, discrevi verbum ejus formaliter et in Latino, videlicet: Vidi arcana Dei: et iterum atque iterum, Vidi arcana Dei; nec aliud quidquam subinferebat, sed illud tantummodo repetebat. Cumque reddita fuisset post magnum spatium corporeis sensibus, non tamen ab isto verbo cessabat, continue repetens idem verbum, Vidi arcana Dei. Tunc ego volens causam hujus tantæ repetitionis ejusdem verbi ab ipsa inquirere, inquam: Cur obsecro, mater mea, tam assidue verbum hoc repetis, nec nobis (ut assoles) exponis quod dicis, nec aliud quidquam adjungis? At illa: Nequaquam est, inquit, possibile, me aliter aut aliud dicere. Cui ego: Et quæ tantæ novitatis est causa? Tu mihi, etiam non quærenti, multa consuevisti de his quæ tibi ostendit Dominus, declarare; cur ergo nunc non simili modo ad quæsita respondes? Tunc illa: Tantam, inquit, conscientiam haberem, vobis illud quod vidi, defectivis istis vocabulis explanare, quantam quodammodo ipsum Dominum blasphemare, vel verbis meis inhonorare: quia tanta est distantia inter id, quod intellectus a Deo raptus, illustratus et confortatus intelligit, et id quod verbis exprimi potest, quod quasi contraria videntur: qua ex causa nullo pacto possem inclinari ad vobis aliquid disserendum pro nunc de his quæ vidi, quia ineffabilia sunt. Igitur congrue nimis omnipotentis Domini providentia hanc virginem Mariæ Magdalenæ deputavit in filiam, illamque dedit ipsi in matrem, ut scilicet jejunatrix jejunatrici, amatrix amatrici, contemplatrix contemplatrici convenientissime jungeretur. Verum ipsa virgo dum hæc recitabat, secrete superaddebat, vel potius hoc tantum dicebat, quod peccatrix peccatrici olim fuerat data in filiam, ut mater memor naturæ fragilis ac largitatis misericordiæ sibi factæ a filio Dei, compateretur filiæ fragili, eique largitatem misericordiæ impetraret.

arcana Dei videt,

E

F

186 Narrat autem post hæc omnia Frater Thomas, primus Confessor ejus, in cujus scriptis reperi dictam visionem de Magdalena, quod sicut ipsa secrete confessa est, post præmissa ipsi videbatur, quod cor ejus in latus Salvatoris intraret, et unum cor efficeretur cum corde Christi. Tunc sensit animam suam totaliter quasi liquefieri ex vehementia divini amoris: unde mentaliter exclamabat: Domine, vulnerasti cor meum: Domine, vulnerasti cor meum. Et hoc dicit dictus frater Thomas factum fuisse anno Domini MCCCLXX, in festo Margaretæ Virginis *b* et Martyris. Eodem etiam anno in crastino S. Laurentii, quia præfatus Confessor ejus, timens ne rugitus gemitus ejus Sacerdotes celebrantes molestaret, dixerat ei, ut quantum poterat, dum esset prope altare, gemitus prædictos compesceret; ipsa, sicut vera obediens, remote ab altari se posuit, oravitque Dominum, ut Confessori suo lumen infunderet, quo videret, qualiter tales motus spiritus Dei compesci [non] possent. Quod ut ipsemet Confessor scribendo testatur, tam perfecte ei ostensum est, quod amplius non est ausus ipsam de talibus admonere. Et licet hæc ipse scribat breviter, ne commendare videatur seipsum:

nequit suspiria continere,

b

A seipsum : ego tamen puto quod didicerat experientia mediante, tales mentis fervores taliter ab intra retineri non posse.

187 Verum redeundo ad ipsam, dum sic a longe altaris, venerabilis Sacramenti sumptionem summe sitiens, mente fortissime, voce vero corporea plane, diceret, Ego vellem corpus Domini nostri Jesu Christi; ipse Salvator, ut ejus desiderio satisfaceret, ei apparuit, juxta quod sæpius consueverat, applicavitque os virginis ad lateris proprii cicatricem; innuens ut se, quantum vellet, de corpore suo et sanguine satiaret. Quod illa non segniter exequens, de sacratissimi pectoris fonte diu potavit fluenta vitæ. Ex quo potu tanta cordi ejus infusa est dulcedo, quod ex puro amore putavit vitam corpoream terminare. Cum autem Confessor ab ea peteret, quid haberet aut quid sentiret, respondebat se non posse narrare vel dicere illa quæ sentiebat.

potatur de latere Salvatoris,

188 Idem quasi acciderat anno eodem, ante per mensem vel circa, scilicet in die B. Alexii. *c* Nam dum nocte præcedente oraret, orandoque accenderetur desiderio sacræ Communionis, revelatum est ei quod infallibiliter illo mane sacram Communionem acciperet : denegabatur enim ipsi frequentius, propter indiscretionem tam Fratrum quam Sororum, B illam congregationem regentium illo in tempore. Hac igitur revelatione percepta, mox se contulit ad Dominum exorandum, ut animam suam dignaretur mundare ac totaliter præparare, ut posset digne sumere tam venerabile Sacramentum. Tunc adhuc ea orante, et hoc instantius postulante, sensit super animam suam cadere pluviam per modum fluminis abundantem, non aquæ, nec alterius cujuscumque liquoris consueti, sed præcise sanguinis mixti cum igne : per quam quidem pluviam sentiebat animam suam purificari tam vehementer, quod sensus ille ad corpus transfundebatur, ita ut etiam ejus corpus novam purificationem reciperet et sentiret, licet non a corporeis sordibus, sed potius a fomitis corruptione. Post hæc adveniente mane, tantum aggravata est ejus corporalis infirmitas, quam illis patiebatur diebus, quod nulli utenti ratione fuisset possibile visum, ipsam posse per unum passum quomodolibet ambulare. At illa in nullo hæsitans quin divinum promissum perficeretur, confidens in Domino, se cœpit erigere; et cunctis astantibus et admirantibus, versus ecclesiam ambulare.

ad Eucharistiam sumendam mirabiliter purificata,

subito ex morbo recreatur,

C 189 Ad quam dum pervenisset, et in capella quadam se posuisset prope altare, occurrit ejus menti, quod secundum legem sibi datam a prælatis, non poterat a quolibet celebrante Communionem accipere : quamobrem desiderabat ut Confessor ejus ad dictum altare celebraturus accederet. Moxque ostensum est ei divinitus, ipsum juxta suum desiderium adventurum : de quo non modicum fuit consolata. Fatetur autem Confessor ejus, qui hæc in scriptis suis ponit, quod pro illo mane non disposuerat nec proposuerat celebrare, nec noverat sanctam virginem advenisse. Subito autem cor ejus tetigit Dominus, et cœpit fervere desiderio celebrandi : qui suo desiderio mox satisfaciens, Domini nutu ad illud altare accessit, ubi sancta virgo tunc erat, expectans promissionem cœlitus sibi factam, cum tamen non esset suæ consuetudinis ad dictum altare accedere. Invento autem quod ibi aderat sancte ejus filia, et Communionem petebat; perpendit Dei fuisse providentiam, et quod præter propositum celebrasset, et quod ad inconsuetum altare nesciens accessisset. Celebravit igitur, et in fine sacram Communionem virgini obtulit. Illa vero et altare accedens, facie rubricante pariter et micante, nec non et lacrymis et sudoribus operta, ad Sacramentum se erigens, tanta cum devotione ipsum suscepit, quod stuporem et devotionem nimiam Confessori præstitit. *d* Quo D facto ita fuit absorpta in Deum, et ad interiora cellæ vinariæ Deitatis introducta, quod per totam diem illam, etiam postquam restituta est corporeis sensibus, nullum verbum poterat loqui alicui.

et impulso divinitus ad sacrificandum Confessario,

illam sumit,

AUCT. RAYMUNDO CONFESS. *d*

190 Post illam autem diem petente Confessore quid sibi acciderat, quod tam rubicundam eam videret dum caperet Sacramentum : Ego, inquit, Pater, cujus coloris essem, ignoro : sed hoc noveritis, quod dum ego illud ineffabile Sacramentum de manibus vestris suscepi, nihil corporeum, nihil coloratum sensibus corporeis vidi. Verum illud quod vidi, taliter traxit me ad se, quod cetera cuncta quæ hic habentur, velut abominabilia stercora facta sunt mihi; non modo temporales divitiæ vel delectationes corporeæ, sed etiam quæcumque consolationes seu complacentiæ, quamvis spirituales. Unde optabam et orabam, omnibus talibus consolationibus etiam spiritualibus privari, dummodo Deo meo possem complacere, ac finaliter ipsum possidere. Propter quod orabam Dominum, ut auferret mihi omnem voluntatem meam, et mihi tantum daret suam : quod et ejus fecit misericordia. Nam respondendo dixit mihi : Ecce, dulcissima filia, trado tibi voluntatem meam : qua ita firmata eris, quod de cetero quidquid E acciderit, quomodocumque vel qualitercumque, tu in nullo moveberis seu mutaberis. Quod et rei probavit eventus : quia (prout experimentaliter didicimus cuncti qui ejus conversationem habuimus) ab eodem anno semper contentabatur de omnibus, nec motum turbationis habebat, quidquid quomodolibet accidisset.

et suam voluntatem cum voluntate Dei commutat :

191 Insuper virgo, post prædicta Confessori suo loquens, addidit : Scitis pater, qualiter Dominus illa die fecit animæ meæ? sicut mater facit filio suo parvulo, quem tenere diligit : ostendit enim ei ubera, et permittit stare a remotis, ut ploret; dumque de fletu filii paulisper risit, amplexatur eum, et deosculans præbet ei ubera lætanter et abundanter. Sic, inquiebat, fecit mihi Dominus. Illa enim die ostendebat mihi latus suum sacratissimum, sed a remotis : egoque præ desiderio ponendi os meum ad sacrum vulnus, uberrime flebam. Ipse vero postquam per aliquam moram risit de fletu meo, ut videbatur, tandem accurrens, accepit animam meam inter brachia sua, et ponebat os meum ad latus sacratissimi vulneris sui, sive ad vulnus lateris : et tunc anima mea præ desiderio magno intrabat tota in latus ejus, F et ibi tantam inveniebat divinitatis notitiam et dulcedinem, quod si sciretis, miraremini quod cor mihi non frangitur præ amoris magnitudine, ac stupere tis qualiter possum vivere in corpore, cum tanto excessu ardoris et caritatis. Hæc facta fuerunt in die S. Alexii supranominato.

os suumque applicatum lateri Christi.

ANNOTATA.

a *Ita MSS. alias impressum legitur* te ultra me.

b *Colitur* S. Margareta 20 *Julii.*

c *Id est* 11 *Augusti, vel (ut scribit Fr. Thomas, hoc idem narrans pro tertio mirabili in hac materia)* die S. Tiburtii.

d *Colitur* S. Alexius 17 *Augusti : addit autem idem Thomas, hanc rem quinto loco referens, tantam fuisse communicantis devotionem*, ut tam celebrantem cujus, *inquit*, ego fui minister illa die, quam memetipsum atque alios tunc adstantes, valde stupentes et devotos effecerit.

CAPUT

A

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

CAPUT VII.

Stigmata vulnerum Christi impressa Catharinæ ejusque variæ extases.

Sed anno eodem, die XVIII mensis Augusti, facta est super eam manus Domini, dum ejusdem diei mane saram Communionem sumpsisset. Nam primo Sacerdote tenente Sacramentum in manu sua, et jubente ut diceret, Domine non sum digna ut intres in me; tunc sumpto Sacramento, videbatur ei, quod sicut piscis intrat aquam, et aqua in ipsum sic anima sua intraret in Deum, et Deus in eam : et sic sensit se totam tractam a Deo, vixque poterat redire ad cellulam suam, ubi super stratulo ligneo suo, de quo supra mentio facta est, se ponens permansit diu immobilis. Sed post longam moram elevatum est corpus ejus in aera, stabatque suspensum absque corporeo fulcimento, sicut tres infra scriptæ testes testificatæ sunt se vidisse : tandem descendit ad lectum prædictum, et cœpit loqui silenter verba vitæ, super mel et favum dulcia pariter et profunda, quæ omnes socias audientes commovebant ad fletum. Deinde oravit pro pluribus, et pro quibusdam nominatim, singulariter pro Confessore, qui eadem hora eodemque momento erat in ecclesia Fratrum, nec cogitavit actu pro tunc de aliquo ad devotionem movente : imo, ut ipse scribit, non erat pro illa hora dispositus ad aliquam actualem devotionem. Subito autem illa orante, ipsoque hoc ignorante, facta est quædam mutatio mentis ejus in melius, et sensit devotionem mirabilem, sibi hactenus inexpertam, ac novitatem non consuetam in corde : de quo nimium admiratus, considerabat attente, unde processisset hæc gratia illa hora. Sed ipso hæc cogitante, casu venit ad eum quædam ex sanctæ virginis sociabus, et dixit : Certe pater, multum pro vobis oravit Catharina tali hora. Quo audito, statim cognovit ad designationem horæ unde processerat illa inusitata mentis accensio, quæ hora eadem acciderat.

suspenditur in aere

B

et salutem confessarii sui petenti

193 Et interrogans amplius, audivit quod petitio virginis, tam pro eo quam pro aliis pro quibus tunc orabat, fuerat, ut Dominus promitteret ei, quod daret eis vitam æternam. Et ob hoc extenderat manum, dicens : Promittas mihi quod ita facies. Et dum sic staret cum manu extenta, magnum visa est sentire dolorem : quo vehementer suspirans, ait : Christus Dominus sit laudatus, sicut fuerat ei consuetudo dicere in laboribus infirmitatum suarum Quamobrem idem Confessor ad eam accessit, petivitque ab ea seriem factæ visionis sibi narrari. Quod illa obedientia coacta perficiens, postquam ea quæ dicta sunt supra, narraverat, addidit : Ego cum instanter peterem vitam æternam pro vobis, et pro aliis pro quibus orabam ; ipseque Dominus mihi promitteret hoc, non ex incredulitate, sed pro memoriali magis notabili : Et quod inquam signum, Domine, das tu mihi quod hæc facis? Tunc ille inquit : Extende manum ad me. Quod cum fecissem, manu protulit clavum unum, cujus cuspidem vel acutiem in medio palmæ manus meæ opposuit, tamque fortiter manum clavo strinxit, quod visum est mihi manum meam esse perforatam ex toto : et tantum dolorem sensi, quantum si fuisset clavo ferreo per malleum perforata. Itaque gratia Domini mei Jesu Christi, ego jam habeo stigmata ejus in manu dextera : quod licet aliis sit invisibile, mihi est tamen etiam sensibile et continue afflictivum.

C

manus a Christo clavo perforatur

194 Sane pro continuatione hujus materiæ, lector bone, unum tibi narrare compellor, quod longo post hoc tempore accidit, me præsente pariter et cernente, in civitate Pisa. Dum enim ipsa illuc venisset, et quamplures cum ea, quorum ego extiti unus, ipsa hospitio est recepta in domum cujusdam civis, qui habitabat juxta ecclesiam sive capellam sanctæ virginis Christianæ. In hac ecclesia quadam die Dominica ad ejus instantiam celebravi, eamque (ut dixerim communi modo loquendi) communicavi. Quo facto ipsa juxta consuetudinem suam diu ibidem remansit absque corporeorum sensuum usu : quia spiritus ejus Creatorem suum, summum scilicet spiritum, sitiens, quantum poterat, se a corporeis sensibus elongabat. Nobis autem expectantibus reditum ejus ad sensus corporeos, ut quippiam spiritalis consolationis reciperemus ab ea, sicut consueveramus quandoque ; subito nobis cernentibus, corpusculum ejus, quod prostratum jacuerat, se paulisper erexit, et super genua stans, brachia extendit et manus, facie rutilante. Cumque sic diu staret totaliter rigidum et oculis clausis, tandem ac si fuisset lætaliter vulneratum, nobis cernentibus cecidit quodammodo in instanti, et post parvam moram reducta est anima ejus ad sensus corporeos.

D

et postea etiam quinque stigmata accipit,

195 Post quod mox fecit me vocari, et secrete me alloquens, ait : Noveritis Pater, quod stigmata Domini Jesu misericordia sua ego jam in corpore meo porto. Cumque respondissem, quod ad gestus corporis ejus, dum esset in extasi, perpendissem ; petivi qualiter hoc a Domino factum fuisset. At illa respondens, Dominum, inquit, vidi cruci affixum, super me magno cum lumine descendentem : propter quod ex impetu mentis, volentis suo creatori occurrere, corpusculum coactum est se erigere. Tunc ex sacratissimorum ejus vulnerum cicatricibus quinque in me radios sanguineos vidi descendere, qui ad manus et pedes et cor mei tendebant corpusculi : quapropter advertens mysterium, continuo exclamavi : Ha, Domine Deus meus, non appareant obsecro cicatrices in corpore meo exterius. Tunc adhuc me loquente, antequam dicti radii pervenissent ad me, colorem sanguineum mutaverunt in splendidum ; et in forma puræ lucis venerunt ad quinque loca corporis mei, manus scilicet, et pedes, et cor. Tunc ego : Igitur non pervenit aliquis radiorum ad latus dexterum? At illa : Non, inquit, sed ad sinistrum, directissime super cor meum. Nam linea illa lucida procedens a latere ejus dextro, non transversaliter, sed recto tramite me percussit. Et ego : Sentisne nunc in locis illis dolorem sensibilem? Illa vero post magnum suspirium ait : Tantus est dolor quem sensibiliter patior in omnibus quinque locis, sed specialiter circa cor, quod nisi novum miraculum Dominus faciat, non videtur mihi vitam corpoream possibile stare posse cum tanto dolore, quin diebus brevibus finiatur.

E

invisibilia quidem

sed dolorem tamen dantia,

F

196 Hæc ego notans et mecum non absque mœstitia conferens, attentus stabam, si viderem aliqua signa tanti doloris. Completis igitur omnibus quæ voluit mihi enarrare, de capella egressi sumus, et ad hospitium ubi hospitabatur accessimus. Ubi cum essemus, mox ut sacra virgo cameram, quam inhabitabat, intravit, ex defectu cordis syncopizabat. Quamobrem omnes vocati sumus, et novitatem hanc intuentes, flebamus et timebamus ne nos desereret, quam in Domino amabamus. Quamvis enim frequenter vidissemus eam ex tacito fervore raptam a sensibus, sæpeque aspexissemus ex abundantia spiritus multum debilitatam in corpore, numquam tamen syncopizantem tali modo hactenus intuiti fueramus. Verum post parvam moram rediit ad seipsam, et postquam omnes cibum sumpserant, iterum locuta est mihi, asserens se clare videre, quod nisi Dominus remedium novum apponeret, cito erat a corpore migratura.

ex quo tantum non mortua

197 Quod ego non segniter notans, ejus filios et filias

A filias congregavi, rogans et cum lacrymis ipsos adjurans, ut eamdem cuncti orationem unanimiter faceremus ad Dominum, quod matrem et magistram nostram adhuc aliquo tempore concedere dignaretur, ne debiles et infirmi in his fluctibus seculi remaneremus orphani, nondum in sanctis virtutibus confirmati ex alto. At illi et illæ uno animo et una voce se hoc facere promiserunt, sicque omnes simul ad eam accessimus, lugentes et flentes, ac dicentes : Scimus quidem, mater, Christum te sponsum tuum desiderare : sed salva sunt præmia tua tibi : nostri potius miserere, quos deseris adhuc nimis infirmos in mediis fluctibus. Novimus rursus quod nihil tibi negaturus est Sponsus ille dulcissimus, quem tanto cum affectu amas ardenter : supplicamus igitur ut ores eum, ut te nobis concedat ad tempus, ne frustra secuti fuerimus te, si tam cito recedas a nobis. Et quidem preces nostræ, licet fiant per nos juxta modulum nostrum, timemus tamen ne nostris demeritis repellantur, quia, proh pudor! indignissimi sumus. Tu quæ ferventius salutem nostram desideras, tu nobis impetra, quod possibilitas nostra non obtinet. His et similibus per nos lacrymose prolatis, illa respondit : Ego, inquit, jam diu propriæ voluntati B renuntiavi, nec in his aut in aliis volo, nisi quod Dominus vult. Vestram autem salutem licet totis præcordiis sitiam, tamen scio quod ipse qui est salus vestra et mea, melius scit eam procurare quam creatura quæcumque : ejus igitur voluntas fiat in omnibus. Verum libenter orabo ut faciat quod melius est. Quo dicto remansimus tremebundi, lugentes et flentes.

rogataque ut longiorem vitam petat

198 Sed non contempsit lacrymas nostras Altissimus. Nam sequenti sabbato ipsa me accersito, ait : Videtur mihi quod Dominus disponit condescendere precibus vestris, et spero quod cito habebitis intentum vestrum. Dixit, et sicut dixerat, facta sunt. Nam sequenti Dominico die sacram Communionem recepit de manibus meis indignis : et sicut in præcedenti Dominica fuerat corpus illud quasi uredine percussum, dum spiritus erat in raptu ; sic illa die in raptu eodem videbatur verisimiliter roborari. Tunc sociabus ejus mirantibus quod nihil consuetarum pœnarum in illo raptu corpus patiebatur, imo potius videbatur quodammodo confortari, ac si somno naturali dormiret, et roborari ; ego respondi : Spero in Deo, quod sicut die hesterna promisit mihi ipsa, lacrymæ nostræ vitam ejus corpoream petentes, jam C coram Domino ascenderunt ; et quæ festinabat ad Sponsum suum, propter sublevandam nostram miseriam retrocedit ad nos. Sicut locutus sum, ita post parvum spatium vidimus manifeste. Nam spiritu redeunte ad corporeos sensus, ita inexhausti vigoris apparuit, quod nulli nostrum dubium fuit, quin essemus integraliter exauditi. O ineffabilis misericordiæ Pater! quid facturus es servis fidelibus et dilectis filiis tuis, quando sic benigne condescendisti afflictis offensoribus tuis? Ego igitur hæc considerans, pro majori obtinenda certitudine, dixi ei : Numquid, mater, dolor ille vulnerum inflictorum in corpore tuo, amplius perseverat? At illa : Exaudivit, inquit, Dominus orationes vestras, licet cum meæ mentis afflictione ; et vulnera illa non modo corpus non affligunt, sed etiam roborant et confortant : et unde prius prodibat afflictio, inde nunc confortatio, etiam me sentiente, procedit. Hæc tibi, lector, pro continuatione materiæ idcirco in præsentiarum narravi, ut noveris quanta excellentia gratiarum dotata fuit anima hujus almæ virginis : ac ut discas, quod cum pro his quæ pertinent ad salutem animæ suæ, orent etiam peccatores ; exaudiuntur ab illo, qui omnes homines salvos fieri, et omnium vult salutem.

eam impetrat

doloris sensu sublato

199 Verum si narrare voluerim omnes sacræ virginis hujus mentales excessus, potius mihi tempus deficiet quam scribendi materia. Quapropter ad D unam festino excessus historiam, quæ meo judicio, cetera cuncta, quæ circa hoc narrari queunt, excedit : et sic, dante Domino, finem huic Capitulo imponemus. Enimvero plenos quaterniones per fratrem Thomam confessorem ejus, sæpe superius nominatum, scriptos invenio de excellentia visionum ejus et revelationibus inauditis quodammodo : et nunc Salvator ipse, ut videbatur, animam ejus infra proprium latus introducebat, ubi revelabat ei etiam usque ad mysterium Trinitatis : nunc autem Genitrix gloriosa ipsam, ut apparebat, lacte suorum sacratissimorum uberum satiabat, et ineffabili replebat dulcedine : nunc Maria Magdalena, cum ipsa familiarissime conversans pariter et assidue, excessum mentis, quem in deserto septies in die habuerat, ei communicabat. Et nunc hi tres nominati, simul cum ea domestice ambulantes et colloquentes, diversa indicibilia menti ejus solatia conferebant : nec deerat apparitio et consolatio ceterorum Sanctorum, potissime Pauli Apostoli, quem numquam absque signo magnæ dulcedinis nominavit, Joannis Evangelistæ, quandoque B. Dominici, crebro sancti Thomæ de E Aquino, frequenter et in pluribus Agnetis virginis de monte-Politiano, cujus Legendam ipse conscripsi ante annos xxv, de qua revelatum est huic virgini, quod socia ejus esset in regno cœlorum, sicut infra latius, dante Domino, disseretur : nec valeo conscientia mordente, ad ultimæ historiæ narrationem transire, nisi prius præmittam pro utilitate legentium notabilissima puncta, quæ ei circa visiones Pauli Apostoli acciderunt.

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

Variorum Sanctorum apparitionibus recreatur,

200 Contigit enim semel in festo conversionis ejusdem Apostoli, virginem hanc mente in tantum excedere ; spiritumque ipsius tam vehementer trahi ad Superos, quod tribus diebus et tribus noctibus integraliter absque usu corporalium sensuum permansit immobilis, ita ut adstantes quidem eam putarent mortuam vel morituram in brevi : quidam autem magis intelligentes, æstimarent eam cum Apostolo raptam usque ad tertium cœlum. Tandem finito tempore et sancta illa extasi terminata, spiritus allectus cœlestibus quæ viderat, tam invite redibat ad vitam corpoream, quod stabat virgo quasi continue dormiens, et in similitudinem debacchati, qui non potest a somno evigilare, nec tamen perfecte F dormit. Rebus autem sic stantibus, Frater Thomas Confessor ejus, et quidam Frater Donatus de Florentia, volentes ire ad visitandum quemdam notabilem virum ordinis Eremitarum, habitantem in eremo, prius ad domum virginis accesserunt, ipsamque reperientes sacra somnolentia plenam, Spiritu Dei quodammodo madidam, ad excitandum eam dixerunt : Nos volumus ire ad talem virum habitantem in eremo, vis tu venire nobiscum? At illa, sicut et sanctorum et servorum Dei dilectrix, quasi somnians, respondit quod sic. Sed mox ut protulit verbum, tantus remorsus conscientiæ ei de mendacio est exortus, quod præ dolore est restituta sensibus corporeis, et totidem diebus et noctibus, quot in raptu steterat, incessabiliter flevit peccatum illud, dicens contra seipsam : O perversissima et nequissima omnium mulierum, sunt hæc illa quæ infinita bonitate sua tibi istis diebus ostendit Altissimus? Sunt hæ veritates quas didicisti modo in cœlis? Est hæc doctrina, quam tanta cum dignitate Spiritus sanctus te docuit, ut ad terram rediens, mentireris? Et tamen bene sciebas quod cum Fratribus illis ire nolebas : respondisti tamen quod sic, et mentita es Confessoribus tuis, et Patribus animæ tuæ. O nefas, o iniquitas pessima. In hoc igitur luctu perseveravit tempore suprascripto, non manducans neque bibens, sicut

raptum triduanum passa,

exiguum defectum triduo deflet

Auct. Raymundo Confess.

A sicut prius in extasi eodem tempore et modo perduravit.

201 Perpendisne, lector, divinæ providentiæ supermirabiles vias, et modos superlaudabiles! Nam ne magnitudo revelationum noviter habitarum, virginem istam extolleret, permisit eam cadere in illud solatiosum mendacium, quia ibi nulla fallendi erat intentio, nec aliter intellexit audiens quam proferens verbum illud: et sic per humiliationem illam, quasi per quoddam electi vasis operculum, id quod dederat, conservavit: et corpus quod propter spiritus elevationem jam quasi defecerat, quasi per reditum illius refocillavit. Quamvis enim gaudium spiritus redundat in corpus propter hypostaticam unionem, nihilominus tamen nimia elevatio spiritus quæ fit in visione tertii cœli, id est, in visione intellectuali, adeo vegetatione propria privat corpus, quod nisi Deus succurrat novo miraculo, non diu potest stare corpus; quin dissolvatur ex toto. Constat namque quod actus intellectionis de se nullum corporeum requirit instrumentum, nisi ad objectum intelligibile præsentandum: quod si de speciali gratia omnipotens Deus tale objectum supernaturaliter intellectui repræsentet, mox intellectus propriam
B in Christo perfectionem inveniens, illi etiam relicto corpore se conatur unire. Sed superoptimus dispensator hinc intellectum a se creatum per sui luminis revelationem trahit ab summa, illinc per alicujus stimuli præmissionem demergit ad ima, ut sic tam notitia divinæ perfectionis, quam suæ defectionis, hinc inde tractus ad medium, inter utrumque volet tutissime; et sic mare istud illæsus pertransiens, sospes ad æternæ vitæ littus et lætus perveniat. Hoc, ut arbitror, volebat Apostolus dicere cum scribebat Corinthiis: Ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ, etc; et infra: Nam virtus in infirmitate perficitur, et reliqua. Ad nostrum autem propositum redeuntes, noveris lector bone, quod ea quæ virgo hæc sancta tunc viderat, nullatenus Confessori (ut erat solita) retulit: quia ut etiam mihi post ipsa tempora dixit: non quiverat vocabula invenire, quæ illa exprimere possent: nec fas est homini cuiquam locutione humana illa referre, sicut Apostolus ipse docet: sed fervor cordis ejus, assiduitas orationis, efficacia ejus admonitionis, apertissime testabatur, ipsam arcana Dei vidisse, non communicabilia nisi videntibus.

2 Cor. 12, 7

202 Ceterum alio tempore, ut ipsa suo retulit Confessori, et ille redigit in scriptis, ipse beatus Apostolus apparuerat, eamque monuerat, ut assidue
C absque intermissione orationi vacaret. Quod illa non segniter audiente et opere complente, contigit, quod in vigilia B. Dominici, dum esset in ecclesia et oraret, multa de B. Dominico et de aliis sanctis filiis ejus, revelata sunt ipsi; erantque revelationes ejus seu visiones tam efficaces et fixæ, quod frequenter etiam dum eas recitaret Confessori suo, actualiter permanebant: quod puto fuisse ei signum datum divinitus, ut sciret quod voluntatis erat divinæ, Confessori seu Confessoribus talia revelari ad aliorum utilitatem. Dum igitur dicta die modicum ante Vesperas revelationibus illis intenderet, casu intravit ecclesiam quidam frater Bartholomæus Dominici de Senis, nunc sacræ Theologiæ magister, et tunc socius Confessoris, de quo in omnibus ipsa, sicut de Confessore suo, confidebat, et quem in Confessoris sui absentia eligebat in Confessorem. Hunc dum magis mente quam corpore sensisset appropinquare, surrexit mox: et obvians ei, dixit se velle cum eo quædam secreta conferre. Cumque pariter in ecclesia consedissent, et illa referret quæ sibi tunc actualiter Dominus ostendebat de B. Dominico, dicens: Ego clarius et perfectius nunc video B. Dominicum

in raptu S. Dominicum videns

quam videam vos, et præsentior est ipse mihi quam vos: recitaretque illius excellentiam singularem, prout infra dicetur; contigit germanum ejusdem virginis sacræ, qui etiam vocabatur Bartholomæus, illac transire, unde ad umbram seu strepitum transeuntis, virgo paulisper caput et oculos versus transeuntem divertit, ita ut vix discerneret suum esse germanum, et absque quacumque mora ad statum pristinum est reversa: sed mox prorupit in tantum fletum mentis et corporis, quod ex toto conticuit. D

alioque oculos obiter deflectens

203 Cumque præfatus Frater fletum diutius exspectasset, et tandem rogaret ut prosequeretur quæ cœperat; illa singultibus et fletibus occupabatur, in tantum, quod nullum responsum ab ea poterat habere. Demum post longam moram talia vel similia verba singultizans vix protulit: O me infelicem et miseram, et quis faciet vindictam de iniquitatibus meis? Quis puniet peccatum tam grande? Illo autem petente, quod erat illud peccatum, et si erat de novo commissum: illa respondit: Et nonne vidistis hanc iniquissimam feminam, dum actualiter ei Deus ostendebat magnalia sua, caput et oculos divertentem, ac transeuntes respicientem? Tunc ille: Tu nec momentum, nec vix per instans oculos divertisti, ita quod nec ego de hac diversione adverti. Et illa: Si E sciretis qualem reprehensionem fecit de hoc nunc mihi beata Virgo, vos etiam ploraretis peccatum istud. Nec locuta est amplius de materia visionis; sed flens stetit donec fecit confessionem sacramentalem, flensque recessit ad camerulam domus paternæ, ubi (ut ipsa postmodum retulit Confessori) B. Paulus ei apparens, eam de perditione illius modicissimi temporis, quo caput diverterat, ita dure redarguit; quod affirmabat indubie, se malle coram omnibus hominibus in mundo, qui nunc sunt, ignominiose confundi, quam semel iterum erubescentiam illam pati, quam habuit dum eam Apostolus reprehendebat. Licet forsitan hæc visio Pauli alio tempore fuerit, ut in quibusdam scriptis reperi noviter. Quidquid tamen sit de ordine temporis, istud constat esse verissimum, quod beatus Paulus eam de minimi temporis diversione potius quam perditione durissime reprehendit: de qua reprehensione habuit confusionem in mente sua, quam diximus. Et dicebat postmodum Confessori: Cogitate quid faciet redargutio Christi in extremo judicio, quando unius Apostoli sui reprehensio, tantam mihi confusionem fecit. Dixit etiam, quod nisi fuisset visio cujusdam agni dulcissimi et splendidissimi, quem videbat continue dum Apostolus loqueretur sibi, defecisset cor F ejus ex toto præ magnitudine confusionis illius. Quapropter tunc cautior et humilior facta, dona grandia sibi data perfecte servavit, et ad potiora ferventius et avidius anhelavit. Hæc duo puncta pro intermisso, tibi lector, in mensa hujus Capituli prius idcirco apposui, quia reputo ea pro addiscenda humilitate, notabilia nimis tam perfectis quam imperfectis.

reprehenditur a B. Virgine et S. Paulo.

204 Verum quia B. Dominico me, ut veritatem fatear, miraculose vocante, ejus Ordinem immeritus sum ingressus; ne ingratus inveniar tanto Patri, si ejus gloriam huic virgini revelatam, silendo pertranseam; visionem hujus virginis superius tactam, inserere hic decrevi. Narrat siquidem mihi supradictus Frater Bartholomæus, qui nunc actualiter mecum est, quod dicta die virgo sacra dum sibi loqueretur, asserebat actualiter se videre in imaginaria visione summum et æternum Patrem, de ore suo (ut videbatur) coæternum sibi Filium producentem, qui etiam cum assumpta natura humana ei demonstrabatur aperte. Quod dum attenderet, ex alia parte vidit beatissimum Patriarcham Dominicum

prærogativas et gloriam S. Dominici in extasi contemplatur

ex

A ex ejusdem Patris produci pectore, luce ac splendoribus circumdatum: audivitque ex eodem ore prolatam vocem, quæ verba infrascripta formabat: Ego, dulcissima filia, istos duos filios genui: unum naturaliter generando, alium amabiliter et dulciter adoptando. Cumque illa nimium miraretur de tanta comparatione, et tam alta ipsius Sancti assimilatione; pro admiratione tollenda, taliter verba supradicta fuerunt exposita, per ipsum qui protulerat ea.

205 Sicut hic filius a me naturaliter et æternaliter genitus, assumpta natura humana, in omnibus fuit perfectissime obediens mihi usque ad mortem; sic filius adoptivus meus Dominicus, omnia quæ operatus est ab infantia sua usque terminum vitæ suæ, fuerunt regulata secundum obedientiam præceptorum meorum: nec unquam semel fuit transgressus quodcumque præceptum meum: quia virginitatem corporis et animæ illibatam servavit, et gratiam baptismi, quo spiritualiter renatus est semper conservavit. Et sicut filius naturalis hic, tamquam Verbum æternum oneris mei, locutus est palam mundo, ea quæ imposita sunt ei per me, testimoniumque perhibuit veritati, prout ipse dixit Pilato: Sic filius meus adoptivus Dominicus, veritatem verborum meorum prædicavit palam mundo, tam inter

ejusque cum Christo similitudinem.

B hæreticos quam inter catholicos, et non solum per se ipsum, sed etiam per alios: nec tantum dum vixit, sed et per successores suos, per quos adhuc prædicat et prædicabit. Nam sicut filius meus naturalis misit discipulos suos, sic iste adoptivus misit Fratres suos: unde sicut filius meus naturalis est Verbum meum, sic iste adoptivus est præco et portitor Verbi mei: propter quod ex singulari dono datum est ei et Fratribus ejus intelligere veritatem verborum meorum, et ab ipsa non discedere. Item sicut filius meus naturalis, totam vitam et actus suos, tam doctrinales quam exemplares, ordinavit ad animarum salutem; sic filius meus adoptivus Dominicus, totum studium et conatum suum posuit semper ad liberandum animas tam de laqueo errorum quam de laqueo vitiorum: et ista fuit ejus principalis intentio, quare suum Ordinem inchoavit et irrigavit, pro zelo scilicet animarum. Propter quod dico tibi, quod ipse assimilatur filio meo naturali quodammodo in omnibus actis fuit: et ideo tibi nunc ostenditur etiam similitudo corporis ejus, quod habuit multum de similitudine corporis mei sacratissimi filii naturalis et unigeniti. Hæc dum virgo recitaret dicto Fratri Bartholomæo, accidit casus supra diffusius recitatus. Sed nunc veniamus

C ad ultimam visionem, et finem huic Capitulo imponamus.

CAPUT VIII.

Vita prolongata, sensus dolorum Christi communicatus, mors pro tempore ex vehementia amoris obita, aliquis a sputo sanguinis liberatus.

Ex pio amoris languore

Scire te volo, dilectissime lector, quod abundantia gratiarum simul et revelationum ac apertissimarum visionum, adeo animam hujus sacræ virginis tunc temporis adimplevit ac taliter, quod præ amoris magnitudine cœpit languere totaliter: et facta est languida. Qui languor in tantum excrevit, quod amplius de lecto non surgebat, nec erat ei alia passio, nisi præcise amoris æterni Sponsi, quem quasi amens assidue nominabat, dicens: Dulcissime ac amentissime juvenis, fili Dei. Quandoque addebat, Et Mariæ virginis. Sicque in his cogitationibus inter verba fulcita caritatis floribus, manebat insomnis, et cibo corporeo incibata. At Sponsus qui sanctum illum D ignem immiserat, ut vehementer accenderetur, ei quasi assidue apparebat. Sed illa tota quasi flammis amoris accensa, dicebat ei: Cur amplius, superamentissime Domine mi, per istud vile corpusculum me permittis a tuis amplexibus impediri? Ego jam in hæc ærumnosa vita, nulla penitus re delector, nihil nisi te quæro, nihil omnino diligo præter te: quia quidquid aliud diligo, præcise diligo propter te. Ut quid ergo propter unum corpus vilissimum privor tua fruitione? Ah clementissime dominorum, educ de carcere hoc animam meam, et libera me de corpore mortis hujus. His et similibus precibus, non sine singultuosis suspiriis, per ipsam expressis, Dominus respondebat: Ego, carissima filia, dum fui apud homines, non meam, sed patris voluntatem curavi perficere: et quamvis, sicut discipulis meis testatus sum, desiderio non parvo desiderarem illud ultimum pascha manducare cum eis, tamen patienter sustinui usque ad præfinitum tempus a Patre. Sic igitur, tu, quamvis summe desideres mecum perfecte uniri, usque tamen ad tempus a me determinatum oportet te patienter expectare.

AUCTORE RAYMUNDO CONFESSARIO

ad cælum anhelans

207 Tunc illa: Ex quo hoc placitum non est coram te, fiat voluntas tua: verum unam, obsecro, petitiunculam meam exaudire digneris, ut scilicet hoc in tempore, quo in carne me persistere decre- E visti, concedas mihi passiones participare, quas tu pertulisti, usque ad passionem tuam ultimam inclusive: ut ex quo non valeo tibi adhuc in cœlo uniri, saltem uniar in terris passionibus tuis. Quod Dominus annuit gratiose: et sicut dixit, ita procul dubio factum est. Nam extunc ita cœpit quotidie amplius experiri, tam in corde quam in corpore passiones Domini Salvatoris, quas olim experta fuerat, ut ipsa mihi secrete retulit. Quod ut clarius pateat, quod mihi circa hoc dicere consueverat, enarrabo. Docebat igitur frequenter me de passionibus Salvatoris, asserens firmiter ipsum ab instanti suæ conceptionis semper portasse crucem in mente, propter excessivum desiderium quod habebat de humana salute. Constat enim, inquiebat, quod mediator Dei et hominum homo Christus Jesus, a primo instanti suæ conceptionis, plenus extitit gratia, sapientia et caritate; nec oportuit quod ipse in talibus proficeret postmodum, qui ab initio perfectus erat. Cum igitur perfectissime diligeret Deum et proximum, videndo Deum privatum honore suo, et proximum privatum fine suo; summe cruciabatur, donec per passionem suam, et honorem obedientiæ Deo, et salutem restitueret proximo. Nec erat (dicebat ipsa) hujus desiderii afflictio parva, sicut illi qui hoc experiuntur, noverunt: imo erat maxima crux. Unde ipse dicebat in F cœna discipulis: Desiderio desideravi, etc. quod idcirco dixit, quoniam in illa cœna dedit eis arrham salutis, quam erat operaturus, antequam manducaret iterum cum eis.

sensum dolorum Christi impetrat:

quos docet cœpisse ab ipsa conceptione

208 Et addecebat ad hoc verba, quæ Salvator dixit orando, secundum unam expositionem, quam numquam recolo me legisse nec audivisse, nisi ab ea. Dicebat enim, quod in illis verbis: Pater, transfer calicem hunc a me, etc. viri perfecti et fortes non debent intelligere, sicut debiles timentes mortem, quod Salvator petierit passionem a se transferri vel amoveri: sed, quia semper biberat a conceptione sua, et tunc propter propinquitatem temporis cum anxietate biberat calicem desiderii salutis humanæ, petebat quod cito perficeretur illud, quod tanto tempore cum tanto desiderio affectabat; ut sic calix ille, potatus per eum tam diu, modo terminaretur: quod procul dubio non erat petere remotionem passionis et mortis, sed potius accelerationem. Quod satis clare ipse Dominus expresse-

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

A rat, cum dixit Judæ : Quod facis, fac citius. Verum quamvis prædictus calix desiderii esset ei gravissimus ad potandum, tamen sicut obedientissimus filius adjungebat ; Verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat : offerens se paratum ad sustinendum dilationem desiderii sui, quantum placeret Patri : ita quod dum dicebat, Transfer calicem hunc, secundum hanc expositionem non intelligebatur de calice passionis futuræ, sed de calice passionis præsentis et præteritæ.

Joa. 13, 27 — *sic tamen ut esset paratus ferre dilationem,*

209 Cum autem ego dicerem, quod communiter, per Doctores, exponentes hunc passum, dicitur, quod Salvator mundi hoc fecit tamquam verus homo, cujus sensualitas naturaliter timebat mortem ; et tamquam caput omnium electorum, tam fragilium quam fortium, ut imbecilles non desperarent, si sentirent sensualitatem naturaliter mortem timere ; sicque omnibus daret exemplum. Illa respondit : Gesta Salvatoris nostri sunt ita pinguia, si attente considerentur, quod quilibet secundum suam considerationem invenit in eis partem cibi sui, secundum quod expedit sibi vel suæ saluti. Cum igitur debiles in oratione ipsius inveniant consolationem suæ debilitatis, necesse videtur quod etiam fortes et perfecti possint in ea invenire sui roboris B confirmationem : quod non fieret nisi per expositionem jam dictam. Melius est ergo quod multipliciter exponatur, ut omnes participent, quam si tantum uno modo exponeretur pro uno genere solum. Hæc audiens silui : quia quod replicarem, habere non potui, admirans sapientiam ejus et gratiam.

et infirmi ejus verba possunt de metu passionis interpretari,

210 Aliam etiam eorumdem verborum expositionem inveni, legendo scripta Fratris Thomæ primi Confessoris ejus, quæ fecit de verbis et gestis ejus. Narrat siquidem quod ipsa in quadam abstractione didicit, quod Salvator tristitiam et sudorem sanguineum passus est, orationemque illam fecit propter illos, quos prævidebat fructum suæ passionis non debere participare : sed quia diligebat justitiam, apposuit conditionem ; Verumtamen non mea, sed tua voluntas fiat : Quam si non apposuisset, dicebat ipsa, quod omnes salvati fuissent. Impossibile namque erat, orationem filii Dei frustrari suo effectu : quod bene concordat cum verbo Apostoli ad Hebræos : Exauditus est, inquit, pro sua reventia. Quod exponunt Doctores communiter de oratione facta in horto.

seque pateretur non exaudiri pro omnibus,

Hebr. 5, 7

211 Item dicebat mihi præter hoc et docebat, quod passiones, quas in corpore sustinuit filius Dei et hominis pro nostra salute, nullus hominum ferre posset, quin sæpius, si esset possibile, moreretur. C Nam sicut amor, quem gerebat et gerit erga nos, inæstimabilis est : sic passio quæ solo amore jubente pariter et cogente portabatur ab eo, inæstimabilis fuit : et non tantum quantum natura rerum et malitia inferentium potuit facere, sed etiam multo plus. Quis enim crederet quod spinæ perforarent os capitis usque ad cerebrum ? Aut quod ossa vivi hominis tracta disjungerentur ? Scriptum est quippe : Et dinumeraverunt omnia ossa mea. Sed quia maximus erat amor, propter quem solum portabat hæc omnia, maximas etiam adinvenit pœnas, quibus se nobis perfectius demonstraret. Hæc enim fuit una de principalibus causis illius passionis, demonstratio scilicet perfectissimi amoris, quem habet ad nos, qui convenientiori modo non potuit demonstrari. Etenim clavi non tenuerunt eum in cruce, sed amor. Nec vires hominum vicerunt eum, sed suus amor vicit. Quomodo autem vicissent illum, ad cujus unicum verbum omnes ceciderunt in terram ?

et dolores fuerunt naturaliter intolerabiles :

212 Hæc et similia per altissima et aptissima verba virgo prudentissima perorabat de passione Domini Salvatoris : addebatque fuisse se in proprio corpusculo expertam aliquid de qualibet passione D Domini ; quoniam ipsam experiri totaliter, impossibile reputabat. Et adjungebat, quod major pœna quam Salvator fuit passus in cruce, fuit in pectore, propter disjunctionem pectoralium ossium. Ad cujus rei probationem sive indicium, dicebat ceteros dolores in suo corpusculo pertransisse, illumque tantummodo remansisse. Unde, quamvis quotidie pateretur dolores iliacos et dolores capitis incessanter, hunc tamen dolorem vehementiorem esse dicebat, quod propter propinquitatem cordis mihi non inverisimile videbatur, tam de illa quam de ipso Domino Salvatore. Cum enim ossa illa videantur naturaliter ordinata pro cordis et pulmonis protetione, non potest ipsorum dissipatio fieri absque cordis maxima passione : nec cessantes miraculo, forsitan in alio posset talis violentia fieri absque morte. Quidquid tamen sit, ad materiam hujus virginis redeundo, postquam hæc passio in ejus corpore facta est, quæ pluribus diebus duravit, immutæ sunt haud dubium vires corporeæ, ipseque amor cordis fuit multipliciter augmentatus. Experta namque fuerat experimento sensibili, quantum eam Salvator simul et humanum genus dilexerat, sustinendo tam acerbissimam passionem : ex quo fiebat E in corde suo tanta violentia caritativa et amorosa, quod fas non erat cor illud in sua integritate manere, quin scinderetur ex toto. Sic enim contingit cum vas aliquod continet liquorem magnæ virtutis sive vigoris virtualiter excellentis, quod ex vi contenti frangitur continens ; et virtus arctata, dissipato arctante, diffunditur ; quia non erat inter locum et locatum æqua proportio.

quos in se experta Catharina, — *maxime circa pectus,*

213 Quid plura ? quid amplius immorer ? Tanta fuit vis amoris illius, quod cor virginis scissum est a summo usque deorsum. Hoc est, ab una extremitate ad aliam ; sicque fractis venis vitalibus, expiravit ex vehementia divini amoris præcise, nullaque alia naturali causa cogente. Miraris, lector ? sed noveris de hoc plures fuisse testes et esse, qui et quæ in ejus exspiratione fuerunt præsentes, qui et quæ primo mihi retulerunt hoc, quorum nomina infra ponentur. Tunc ego adhuc hæsitans, ad eam accessi, diligenterque investigavi quid ipsa de hoc sentiret : ac supplicavi, ut ipsa mihi super hoc plenarie diceret veritatem. Quæ prorumpens in singultuosos fletus, diutius responsionem distulit mihi dare ; tandem post aliquantam moram inquit : Numquid non, Pater, compateremini uni animæ, quæ fuisset liberata de carcere tenebroso, et post visam lucem gratissimam, iterum reclusa esset in tenebris consuetis ? Ego, inquam, misera illa sum, cui hoc contigit, Dei F providentia sic disponente, propter demerita mea. His auditis avidior factus sum ad indagandum rei tam mirabilis veridicam seriem, ipsa narrante : qua ex causa subintuli : Numquid, Mater, veraciter anima tua separata fuit a corpore ? At illa : Tantus fuit ignis divini amoris, et desiderii uniendi me cum illo quem diligebam, quod si cor fuisset lapideum sive ferreum, scissum fuisset pariter et apertum. Nihil creatum, ut æstimo, tantæ potuisset esse virtutis, quod cor meum integrum contra tantam vim amoris conservasset. Unde teneatis pro certo, quod corpusculi hujus cor a summo usque deorsum ex pura violentia caritatis scissum est, et totum apertum, ita ut videar mihi adhuc illius scissuræ stigmata in ipso corpore sentire (ex quo potestis clare colligere, quod anima fuit totaliter a corpore separata) vidique arcana Dei, quæ non licet loqui cuiquam viatori, quia nec memoria est tantæ virtutis, nec vocabula humana possunt sufficere ad significandum tam alta entia convenienter : quidquid enim dicerem, totum est lutum respectu auri. Hoc tamen mihi

disrupto corde ad tempus moritur, — *ex vehementia amoris :*

A mihi remansit, quia semper cum audio de ipsa materia loqui, tam vehementer affligor, considerans quantum descenderim de illo nobilissimo statu ad istum vilissimum, quod non possim nisi lacrymis et singultibus dolorem meum exprimere.

quod explicans Confessario

214 Hoc cum audissem, nosse cupiens ordinem rei gestæ particularius, inquam : Obsecro, Mater mea, ex quo alia secreta tua mihi revelas, ut istud non celes a me, sed ordinem tam admirabilis rei gestæ narrare digneris. Ego, inquit, diebus illis, post multas visiones mentales et etiam corporales, post innumeras consolationes mentis receptas a Domino, ejus puro amore cogente, in lectulum decidi languida ; ubi non desinebam orare ipsum, ut me traheret de corpore mortis hujus, ut perfectius possem ei uniri. Quod cum pro tunc obtinere non potuissem, obtinui tandem ut passiones suas, quantum mihi erat possibile, communicaret : et hæc narravit mihi circa passionem Salvatoris, quæ paulo superius latius recitavi. Et postmodum addidit : Ex his experientiis passionis ejus perpendi ludicius et perfectius, quantum me dilexerat Factor meus : factaque sum ex amoris augmento languidior, in tantum quod nihil penitus animus meus appeteret, B nisi exire de corpore. Quid plura? Ipso ignem, quem miserat in cor meum, quotidie amplius accendente ; carneum cor defecit, et fortis fuit illa dilectio sicut mors : scissoque corde, ut dixi, anima mea fuit ab hac carne soluta : sed ad tempus nimis, proh dolor ! exiguum. Tunc ego : Quanto tempore, Mater, stetit absque corpore anima tua? Et illa : Dicunt funeris mei observatrices, quatuor fuisse horarum spatium inter expirationem et resurrectionem meam, vicinarumque magnam partem convenisse ad consolandum matrem et ceteros attinentes : sed anima mea putans se æternitatem fuisse ingressam, de tempore non cogitabat.

alterius vitæ præmia et pœnas interea spectasse se asserit,

215 Et ego : Quid infra illud spatium, Mater mea, vidisti? Et cur reversa est ad corpus anima tua? Obsecro ne abscondas a me quidquam. At illa. Noveritis, Pater, quod quidquid in alio invisibili nobis seculo est, totum vidit et intellexit anima mea, scilicet gloriam Sanctorum et pœnas peccatorum. Sed ut dixi, nec memoria nunc tenet, nec verba sufficiunt ad totum exprimendum : sed quantum est mihi possibile, dicam vobis. Pro certo igitur teneatis, quod anima mea vidit divinam essentiam : et hæc est causa, quare tam impatienter maneo in hoc C ergastulo corporis ; et nisi quia ligarent me amor ejus et amor proximi, propter quem ipse me remisit ad corpus, ego præ tristitia deficerem. Summa vero consolatio mihi est, quando patior aliquid mali : quia scio quod per illam passionem ego perfectiorem habebo Dei visionem. Qua ex causa non solum mihi tribulationes non graves, sed sunt etiam delectabiles menti meæ, prout potestis perpendere quotidie vos et alii, qui conversamini mecum. Vidi etiam pœnas tam damnatorum quam illorum qui sunt in purgatorio, quæ nullis vocabulis possunt dici perfecte. Et si miserrimi homines viderent unam minimam illarum pœnarum, potius eligerent decem mortes corporeas, si esset possibile, quam illam minimam pœnam portare per diem. Singulariter autem vidi puniri eos, qui peccaverunt in matrimonio, non servando ipsum sicut debebant, sed quæsierunt delectationes concupiscentiæ suæ. Me autem petente, cur illud peccatum, quod gravius ceteris non erat, tam graviter puniebatur : respondit, quia de illo non habuerunt tantam conscientiam, consequenter nec tantam contritionem, quantam habuerant de aliis : et etiam frequentius ac pluries offenderant in illo peccato, quam in aliis. Et subjunxit : Nimis periculosa est illa culpa, quam committens non curat removere per pœnitentiam a se, D quantumcumque sit parva.

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

et vitæ restitutam ob salutem proximorum

216 Post hæc intercepta prosequens, inquit : Dum omnia hæc anima mea conspiceret, æternus quem plene possidere credebam, Sponsus ait animæ meæ : Vides quanta gloria privantur, quantaque pœna puniuntur, qui me offendunt? Redeas igitur, et ostende eis errorem eorum pariter et periculum atque damnum. Cumque reditum hunc anima mea nimis horreret, addidit Dominus : Multarum animarum salus requirit ut redeas, nec amplius modum vivendi tenebis, quem tenuisti huc usque, nec cellam pro habitaculo habebis de cetero ; quin potius et urbem te propriam egredi oportebit pro animarum salute. Ego autem semper tecum ero, et ducam et reducam : portabisque nominis mei honorem et spiritalia documenta coram parvis et magnis, tam laicis quam clericis et religiosis : ego enim tibi dabo os et sapientiam, cui nullus resistere poterit. Adducam etiam te coram Pontificibus et Rectoribus Ecclesiarum ac populi Christiani, ut consueto meo modo, per infirma fortiorum confundam superbiam. Hæc et similia dum spiritaliter sive intellectualiter loqueretur animæ meæ, modo (quem ignoro) imperceptibili, se invenit subito reductam ad corpus. Quod E cum ipsa anima mea primo perpenderet, dolore intolerabili sauciata est adeo, ut tribus diebus et totidem noctibus in continuis et assiduis fuerim fletibus, nec est possibile ab eisdem me fletibus abstinere, quandocumque mihi hæc ad memoriam reducuntur. Nec est mirum, Pater ; imo potius mirum est, quia cor meum iterum dolore non frangitur omni die, considerata excellentia tantæ gloriæ, quam tunc quidem possidebam, sed nunc longe, proh dolor a me facta est. Totum autem mihi accidit propter proximorum salutem. Nullus igitur admiretur, si excessive diligo illos et illas, quos et quas commonefacere, ac a malis ad bonum convertere mihi concessit Altissimus, quia non parvo pretio emi ipsos : propter eos enim anathema facta sum a Domino, et a gloria ejus suspensa per tempus mihi adhuc incertum. Propter quod, sicut dicebat B. Paulus, ipsi sunt gloria mea, et corona mea, et gaudium meum. Phil. 4, 11 Hoc, inquit, dico vobis ad removendum de corde vestro passionem, quam quidam patiuntur, murmurantes quod ita domestica omnibus facta sum.

quos ut care emptos vehementisse diligit.

217 His auditis et intellectis juxta gratiam mihi datam, perpendi conferendo in corde meo, quod pro- F pter moderni temporis cæcitatem et incredulitatem hominum seipsos amantium, non essent hæc omnibus propalanda. Qua de causa prohibui Fratribus et Sororibus meis, quod ipsa vivente nullatenus talia divulgarent. Perpendi etiam aliquos, qui prius ejus monita sequebantur, hoc audito abire retrorsum, quia non poterant capere verbum. Verum ex quo nunc in paradisum, non reditura usque ad generalem resurrectionem, est jam rapta, et cursum hujus vitæ fragilis terminavit ; necessitatum me putavi et puto ad hoc revelandum, ne divinæ pietatis donum, et tam ingens tamque apertum miraculum, mea ex negligentia occultetur. Porro ut cernas, lector, quam clare divina virtus ita fuisse ostenderit, noveris quod appropinquante hora expirationis prædictæ, per adstantes feminas ejus socias et in Domino filias, Confessor ejus Frater Thomas dictus de Fonte, sæpe superius nominatus, vocatus est ut migranti secundum morem adstaret, et precibus migrantem animam Domino commendaret. Qui assumpto secum quodam Fratre, qui vocatur Frater Thomas Antonii, concitus venit, et dolenter adstitit orans. Quod dum sensisset alter Frater, qui vocatur Frater Bartholomæus Montucii, assumpto secum Fratre Joanne Converso de Senis, qui nunc actualiter

mors prædicta testibus comprobatur,

ter est in urbe, festine venit et ipse. Hi quatuor Fratres, qui omnes supersunt adhuc et vivunt, virgini sacræ migranti nimium dolentes adstabant.

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

quorum unus ad contactum defunctæ sputo sanguinis liberatur.

218 Sed dum expirasset, dictus Frater Joannes Conversus, tanto est cordis dolore perculsus, quod ex violentia fletus et ejulatus, vena sibi pectoris fracta est, et ex toto aperta; in tantum quod cogente tussi, ut talibus accidit, frequentes et magnos coagulati sanguinis cumulos per proprium os emitteret, et suffocationem cordis aut incurabilis infirmitatis detrimentum verisimiliter formidaret. Additur ergo dolor dolori adstantium : et qui virginem deplorabant defunctam, Fratrem in brevi moriturum, coacti sunt simul flere. Dum autem hæc agerentur, Frater Thomas Confessor virginis, magna cum fide dicto Fratri Joanni dixit : Constat mihi hanc virginem magni esse meriti apud Deum : apponas igitur manus corporis ejus sacri super locum tuæ tam horribilis passionis, et indubitanter curaberis. Quod cum ille, cunctis qui adstabant cernentibus, perfecisset; mox ita plene curatus est, acsi numquam illa passione fuisset gravatus. Hæc dictus Frater Joannes adhuc cunctis audire volentibus recitat, et cum expedit etiam juramento confirmat. Ceterum præter Fratres superius nominatos, expirationi prædictæ præsens fuit quædam socia ejus, simul etiam in Domino filia, quæ vocabatur Alexia; et ut firmiter puto jam cum ea vivit in cœlis; parvo enim tempore post ejus transitum supervixit. Defunctam autem ipsam virginem pene omnes convicinæ viderunt, et magis utriusque sexus notorum caterva, quæ ut moris est, in tali casu concurrerat : nec alicui ex ipsis poterat esse dubium, quin totaliter ex hac luce migrasset. Porro suspensionis seu elevationis corporeæ, supra circa principium hujus Capituli recitatæ, testes fuerunt quædam Sorores de pœnitentia B. Dominici, nomine Catharina, filia quondam Thecci de Senis, quæ diu comes ejus individua fuit; et, nisi me fallat memoria, Lysa cognata ejus, quæ adhuc supervivit, et Alexia superius nominata.

CAPUT IX.

Insignia misericordiæ spiritualis miracula proximis per S. Catharinam impensa.

CAP. VII

Aggreditur auctor narrare miracula primum spiritualia

Indubitatum apud te omnino, lector, esse cupio, quod si præcise illa recitare velim miracula, quæ per hanc sacram virginem operatus est Dominus, postquam ejus notitiam merui, ex quibus majorem partem percepi propriis sensibus, non modo unum Capitulum, sed per me plura conficienda forent volumina. Verum ut legentibus non inferam tædium, ad unius Capituli methodum, quantum valui, multa reduxi : ut ex his quæ videris, judices qualia sint, quæ brevitatis causa nunc silendo pertranseo. Porro quia quantum spiritus corpus, tantum miracula spiritualia illa, quæ circa corpus sunt, antecedunt; ideo prius ea quæ circa liberationem animarum per ipsam operatus est Dominus, decrevi describere, ac consequenter ea quæ corporibus salubria fuerunt proximorum. In scribendo autem hæc, quamvis ordinem temporis, quantum mihi fas est, observem; omnino tamen observare non valeo, quia propter distinctionem jam dictam, miraculum per ipsam circa liberationem spiritus patratum novissimo tempore, me prius recitare oportet, quam corporale miraculum primis temporibus operatum, ut digniora minus digna præcedant ordine suo recto. Insuper licet hunc ordinem servare intendam, in qualibet tamen distinctione, quantum scivero, temporis ordinem servare conabor. Sane istorum miraculorum, et potissime spiritualium, quædam fuerunt ita ignota hominibus et secreta, quod testem non habent alium, nisi ejus revelationem mihi vel alteri factam; quamvis non sint absque signis patentibus, quæ fidelibus et devotis satisfaciunt ad credendum.

Jacobo patre ægrotante

220 Scire igitur te volo, peroptime lector, quod Jacobus hujus sacræ virginis genitor naturalis, postquam, ut in prima parte tactum est, comperit filiam omnipotenti Domino cordialiter deservire, semper eam reverenter et amorose tractavit; mandans assidue omnibus de familia, ne aliquis esset ausus Catharinæ virgini natæ suæ præstare quodcumque impedimentum faciendi quæcumque vellet. Quamobrem caritas magis ac magis augebatur quotidie inter patrem et filiam, illaque salutem patris assidue Domino precibus commendabat, et ille de virtutibus filiæ in Domino exultabat, nec non et salutem se apud Deum consecuturum meritis et orationibus ejus sperabat. Inter hæc autem completi sunt dies hujus transitoriæ vitæ Jacobi, deciditque in lectulum gravatus ægritudine corporali. Quod ut filia comperit, mox ad consuetum orationis recurrit confugium Sponsumque suum pro salute patris oravit. Cui oranti responsum est, terminum vitæ corporeæ Jacobi advenisse, nec ei expedire quod amplius differretur. Tunc illa personaliter visitans genitorem, et dispositionem mentis ejus diligenter examinans, reperit animum ejus promptum ad transitum, nec hujus vitæ cupidine detineri : de quo immensas gratias suo retulit Salvatori.

et mori parato,

orat filia ut sine purgatorio ad cœlum transeat,

221 Sed nec adhuc de hoc dono contenta, iterum totum collegit spiritum ad Dominum exorandum, ut ex quo genitori et nutritori suo tantam contulit gratiam, quod libenter absque culpa ex hac vita migrabat; velut fons omnium gratiarum, aliam addere dignaretur, ut scilicet absque pœnis purgatorii ad gloriam evolaret. Cui responsum est, necessarium esse quod justitia saltem in aliquo servaretur : nec esse possibile, quod anima non perfecte purgata, splendorem tantæ gloriæ possideret. Quamvis enim genitor tuus, inquiebat Dominus, inter ceteros matrimonii statum tenentes fuerit bonæ vitæ, pluraque fecerit mihi grata, et singulariter quæ operatus est erga te : fieri tamen non potest, salva justitia, quin anima ejus salva fiat per ignem, propter terrenæ conversationis pulverem habituatum et induratum in anima ejus. At illa : Superamantissime Domine, quo pacto potero sustinere, quod anima illius, qui te concedente, me genuit, et tam diligenter nutrivit ac educavit, et tantas consolationes mihi fecit in vita sua, quomodolibet ignibus illis atrocissimis affligatur? Ergo te per omnes bonitates tuas adjuro et obsecro, ut animam illam egredi de corpore non permittas, nisi uno modo vel alio sit ita perfecte purgata, quod igne purgatorii nullo modo indigeat. Mira res! obediente Domino Deo quodammodo voci hominis atque voto, defecerunt ex toto vires corporeæ Jacobi, nec tamen anima corpus reliquit, quousque fuit sancta et pia disceptatio terminata, quæ diu duravit, Domino allegante justitiam, et virgine flagitante gratiam. Tandem post multa virgo subjunxit : Si non potest hæc gratia fieri, nisi servetur aliqualis justitia, fiat tunc illa justitia super me, quia pro genitore meo parata sum omnem pœnam, quam tua decrevit bonitas, sustinere. Quod Dominus annuens, inquit : Ecce ob amorem, quem in me totaliter posuisti, acceptavi tuam petitionem, et animam tui naturalis patris immunem reddam a pœnis simpliciter et ex toto. Sed tu pro ipso pœnam, quam tibi dedero, quousque vixeris, sustinebis. Quod illa gaudenter suscipiens, ait : Optimus, Domine, sermo tuus : fiat sicut imperasti.

seque pro eo satisfacturam offert :

222 Post hæc ad patris lectulum, qui laborabat in extremis, accessit : et confortans eum, de perfecta

A fecta salute pro parte Altissimi, mirabiliter ipsum lætificavit: nec inde abscessit, quousque vidit ipsum ex toto migrasse. *quare gravissimis per totam vitam doloribus affligitur,* Quid plura? Illius anima egrediente de corpore, in eodem instanti apprehenderunt virginem dolores iliaci, qui numquam usque ad terminum vitæ ejus discesserunt; nec unquam fuit spatium aliquod temporis, in quo dolores illos aliqualiter non sentiret; sicut tam ipsa quam assistentes ei, mihi centies sunt testatæ, ac manifesta signa doloris mihi et ceteris secum conversantibus patentissime ostendebat. Sed virtus patientiæ ejus, non æquabatur doloribus, sicut infra, dante Domino, patefiet, imo ipsos incomparabiliter excedebat. Hæc autem omnia suprascripta mihi secrete retulit virgo ipsa, dum ego doloribus ejus supradictis compatiens, causam exquirerem tanti morbi. *lætatur tamen in obitu patris,* Sed hæc non debeo subticere, quod illo expirante, virgo sancta magnam modesti risus jucunditatem ostendit, dicens: Benedictus Dominus, utinam essem ego sicut vos: nec potuit, aliis flentibus, nisi lætitiam et jucunditatem ostendere per totum tempus quo fuerunt funeralia celebrata. Consolabaturque matrem ac ceteros, ac si ad eam nihil de illo funere pertineret. Viderat enim, animam illam egredientem de tenebris corporalibus, B mox æternam lucem ingredi absque dilatione, ex quo indicibili gaudio replebatur, potissime, quia non multo tempore ante, ipsa fuerat experta, quid esset ingredi lucem illam, prout in superiori Capitulo est dictum. Dolores autem illos gaudenter accepit, quia noverat eos sibi ad culmen gloriæ illius præfuturos.

223 Videsne, lector, divina providentia quam fuit sapientissime hic operata? *cujus anima ei se conspiciendam præbet.* Poterat haud dubium animam illam multis modis purgare, et ad ingressum gloriæ habilem reddere, sicut de facto fecit animam latronis ipsum confitentis in cruce: sed noluit absque pœna corporis virginis hoc petentis, non in malum, sed in augmentum boni spiritalis ejusdem virginis. Dignum quippe fuit, quod virgo quæ tanta caritate diligebat animam patris, de ipsa caritate aliquid lucraretur: et sicut ipsa plus dilexit salutem animæ illius quam corporis, sic et ipsa per pœnam corporis salutem animæ propriæ cumularet. Propter quod ipsa semper dolores illos vocabat dulces: nec abs re, sciebat enim ex doloribus illis dulcedinem gratiæ hic merentis, et gloriæ in futurum præmiantis, sibi semper augeri: unde non nisi dulces poterat nominare. Narravit mihi secrete C sancta hæc virgo, quod per longum tempus post obitum dicti Jacobi, spiritus ejus scilicet Jacobi, quasi assidue se sibi præsentabat, gratias agendo de gratia, quam ipsa mediante receperat, et multa sibi secreta revelando, ac supra insidiis inimici ea permonendo, nec non ipsam a malis omnibus custodiendo.

224 Ceterum audisti hæc de anima justi: attende nunc obsecro, quid acciderit de anima peccatoris. *a De peccatoris ægrotantis* *a* Erat tunc temporis, scilicet anno Domini MCCCLXX, in civitate Senensi civis quidam, vocatus Andreas Naddini, dives quidem transitoriis et extrinsecis rebus, sed bonis permanentibus et intrinsecis ex toto privatus; nullo Dei timore vel amore fulcitus, omnium quasi detinebatur vinculo peccatorum ac vitiorum: ludo etiam taxillorum totaliter deditus, Dei et sanctorum erat blasphemus assiduus, et detestabilis nimium. Hic anno jam dicto, qui ætatis suæ quadragesimus erat, mense Decembri, gravi corporis morbo arreptus, in lectum decidit; et deficiente medicorum auxilio, ad utriusque hominis mortem, juxta cor suum impœnitens, propinquabat. Hoc sentiens proprius ejus Sacerdos, accessit eum, monuitque ipsum, ut ante vitæ corporeæ terminum, pœnitentiam ageret de commissis, et domui suæ disponeret juxta morem. At ille, qui nec ecclesiarum visitator, nec sacerdotum fuerat ullo tempore vitæ D suæ devotus, et monentem et monita ex toto contempsit. AUCT. RAYMUNDO CONFESS. Quod uxor ejus et consanguinei attendentes, zelo salutis ejus moti, plures utriusque sexus religiosas personas et Deo devotas accersierunt, ut obstinatum ejus animum immutarent. Sed ille nec minis æternorum incendiorum, nec blanditiis divinæ misericordiæ, ad confitendum peccata sua potuit quomodolibet flecti per quemcumque monentem: *atque obstinati* descendebatque ad inferos, nihil secum portans nisi peccata. Hoc iterum cum dolore prospiciens ejus Sacerdos Curatus, timens de morte propinqua, matutinali hora iterum accessit ad eum, prima repetens monita, et plura subjungens. Verum misellus ille ita ultimo sicut primo, et loquentem et verba despexit. Quid plura? Impœnitentia finali detentus, peccatum in Spiritum sanctum, quod in neutro seculo dimittitur, continue committebat, et sic ad cruciatus interminabiles justissime descendebat.

225 Fiunt hæc nota Fratri Thomæ virginis Confessori, sæpe superius nominato, *periculo monita Catharina,* qui damnationi hominis illius compatiens, festinus ad ipsius virginis domum accessit, intendens eam per viam tam obedientiæ quam caritatis arctare, ut orare non desineret Dominum, quod infelici animæ illi dignaretur E misericorditer succurrere, ne in æternum periret. Sed cum pervenisset ad domum, invenit virginem abstractam a sensibus, nec fuit fas ipsam a suis intimis contemplationibus pro tunc revocare. Quamobrem non valens eam alloqui, nec propter supervenientem noctem diutius expectare, cuidam sociæ virginis, quæ Catharina etiam dicebatur et dicitur (adhuc enim vivit) stricte mandavit, quatenus cum virgo Domini sensus redisset ad proprios, ei flebilem casum et intentionem suam plenius explicaret. Quod illa humiliter suscipiens, promiserat mandatum se impleturam apud virginem, sicut et fecit. Virgine siquidem sacra usque ad quintam horam noctis in suis contemplationibus perdurante, mox cum rediit ad sensus corporeos exteriores, Catharina Catharinæ retulit quid quid ei Confessor mandaverat; et per sanctam obedientiam ei imposuit, ut animam illam omni cum instantia Domino commendaret. Quod illa percipiens, caritatis igne ac compassionis tota succensa, ad deprecandum Dominum statim revertitur, et clamat validissimis mentis vocibus coram eo, dicens proximum suum, concivem et fratrem suum redemptum quoque tanti sanguinis pretio, nullatenus F permittere se perire.

226 Cui respondit Dominus, Iniquitates illius usque ad cœlum jam ascendisse, *exorato multis precibus Christo* sicut blasphemi horribilis. Non enim, inquiebat Dominus, tantum ore me blasphemavit ac Sanctos meos, quinimo tabulam, ubi erat imago mea, matris meæ sanctissimæ, ac aliorum Sanctorum meorum, projecit in ignem. Dignum est ergo quod æternis ignibus comburatur. Sine, carissima, eum, quia dignus est morte. At illa cum lacrymis ad pedes sui Sponsi dulcissimi provoluta, dicebat: Si tu, amantissime Domine, iniquitates nostras volueris observare, quis æternam damnatione evadet? Numquid propter hoc in uterum Virginis descendisti, mortisque crudelissime supplicium pertulisti, ut iniquitates nostras observando punires, an potius ut deleres? Quid mihi narras peccata perditi hominis, qui cuncta crimina super sanctissimos humeros tuos portasti? An forsitan veni disputare tecum de illius justitia, et non tuam misericordiam petitura? Recordare, Domine, quid dixeris mihi, quando pro animarum salute me positam expressisti. Ego refrigerium aliud hic non habeo, nisi videre proximos meos converti ad te: ac propter hoc tantum, absentiam tui patienter sustineo. Si mihi hoc gaudium non præstiteris, quid sum

infelix

A infelix factura? Non me repellas, clementissime Domine. Redde mihi fratrem meum, qui est in barathro cordis obstinati absorptus. Quid verba multiplicem? A quinta hora noctis usque ad auroram stans insomnis, et lacrymis plena, pro illius animæ salute cum Domino disputavit; Domino allegante gravissima et multa illius crimina, de quibus justitia petebat vindictam, et virgine adducente misericordiam ejus, qua fuerat incarnatus et passus, nec non et promissionem sibi factam per eum de multarum animarum salute. Vicit autem tandem misericordia opera Domini, et justitiam fons misericordiæ indeficiens. Et inquit virgini; Dulcissima filia, ecce suscepi faciem tuam, eumque pro quo tam ferventer postulas, mox convertam.

finalem et pœnitentiam impetrat

227 Eadem hora Andreæ decumbenti apparuit Dominus, dicens: Cur, carissime, offensas quas contra me fecisti, non vis confiteri? Confitearis omnino, quia paratus sum liberaliter tibi remittere culpas tuas. Ad quam vocem obstinatum cor mollificatum mutatum est, adeo quod voce magna clamavit ad servientes sibi: Mittite pro adducendo Sacerdote, quia volo confiteri peccata mea: nam video Jesum Christum Dominum et Salvatorem, qui monet me ut peccata mea confitear. Quod adstantes lætanter perci-B pientes, festine pro Sacerdote miserunt. Quo veniente, peccator perfecte confessus est, et cum magno dolore cordis; testamentumque suum completissime ordinavit, ac cum magna contritione simul et devotione hac ex luce migravit ad Dominum. O ineffabilis misericordiæ pater, quam immensæ sunt clementiæ tuæ, quam profundæ providentiæ tuæ, et nequaquam a nobis investigabiles viæ tuæ! Permisisti hominem illum in peccatis suis indurari usque ad ultimum, nec aliquam videbaris ejus curam habere: procurabas tamen continue, ut eum curares. Accedebant servi et ancillæ tuæ ad eum, nec quidquam salutis videbantur offerre: immisisti in cor Confessoris hujus virginis sacræ ut eam arctaret; cor autem virgineum accendisti, ut invincibilem te vincere conaretur humilibus lacrymis, ac omnipotentiam tuam ligare quodammodo videretur. Et quis illi hanc accensi cordis præbuit audaciam, nisi tu? Quis ei compassionis fraternæ ignem misit in mentem? Quis conferebat lacrymas illas, tuam clementiam inclinantes? Quis, inquam, alius quam tu? Erigebas sponsam tuam ad te, ut ipsa inclinaret te ad se. Tua hæc sunt, Jesu Christe, opera, qui Sanctos tuos ita glorificas. Tu hanc virginem sacram sponsam, ut ostenderes quanti meriti apud te esset, ignoti ei C hominis, licet concivis et Christiani, periculum ostendisti; cui nullo alio mediante succurrere voluisti, nisi quam præelegeras, sponsa pro illo intercederet apud te. Quis ergo non debet tibi amoris glutino copulari? Vidisti lector, magnas misericordias Dei nostri in peccatore uno, merito hujus virginis liberato. Sed attende majores in duobus quodammodo jam damnatis.

et Latrones duos impœnitentes inter supplicia conspiciens,

228 Accidit in dicta civitate Senensi illo in tempore, duos famosos malefactores, per Præsidem justitiæ captos, propter maleficiorum suorum enormitatem, morti durissimæ deputari. Positi enim sunt super currus ligati ad palos, et carnifices forficibus ignitis sive tenaculis corpora ipsorum, nunc in uno membro nunc in alio, adustionis violentia vulnerabant. Hi nec in carcere, nec postquam inde sunt pro morte illa sustinenda educti, potuerunt per quemquam induci, ut pœnitentiam agerent de commissis, nec ad confitendum peccata sacramentaliter cuiquam Sacerdoti: imo, dum secundum morem ducebantur per civitatem ad aliorum terrorem, non se commendabant orationibus fidelium, quin potius Deum et Sanctos apertis vocibus blasphemabant: sicque de temporalibus pœnis et igne, ad perpetuum ignem ac D interminabiles pœnas miseri trahebantur. Porro æterna illa bonitas, quæ neminem vult perire, et quæ non punit bis in idipsum, per sacram virginem sponsam suam sibi dilectam cogitavit miseras animas illas de inferni voragine liberare. Contigit enim, divina providentia dispensante, sacram virginem illa die, pro ampliori sua quiete, domum cujusdam suæ filiæ in Domino ac sociæ accessisse, quæ Alexia dicebatur, et nunc cum ea regnat in cœlis. Hujus domus erat sita in una de viis civitatis ejusdem, per quam hujusmodi damnati homines pertransire solebant. Cumque mane illo Alexia tumultuantium turbarum strepitum sentiret ab extra, mox ad fenestram accedens, et de ipsa suspiciens, miseros illos parumper procul est intuita in curribus venientes, qui modo supradicto a carnificibus urebantur. Festinaque accessit ad virginem, dicens: O mater mea, quanta compassio nunc ante ostium domus nostræ? Duo, inquit, viri damnati ad forfices, in curribus transducuntur.

pro eorum conversione orat,

229 Quo audito, sacra virgo, non curiositate, sed compassione ducta, ad fenestram prædictam accessit, visisque miseris illis, in ictu quasi oculi retrocessit, et ad orationem confugit: vidit enim, sicut E mihi secrete confessa est, in circuitu cujuslibet illorum ingentem malignorum spirituum turbationem, qui mentes eorum interius longe plus incendebant, quam carnifices carnem exterius. Quamobrem duplici compassione commota, ad orationis refugium festina recurrit, per quam Sponsi sui pietatem non minus festinanter urgeret, ut pereuntibus illis succurreret animabus. Ha, inquiebat, clementissime Domine, ut quid creaturam tuam, ad imaginem et similitudinem tuam formatam, tuo quoque pretioso sanguine redemptam clementer, ita contemnis, ut supra tantam afflictionem corpoream, tam crudeliter tamque damnabiliter a spiritibus vexentur immundis? Tu latronem illum qui tecum fuerat crucifixus, quamvis digna factis reciperet, tam abundanter illuminasti, quod Apostolis dubitantibus, ipse te clare confessus est in patibulo, et audire meruit vocem illam, Hodie mecum eris in paradiso: et ut quod hoc, nisi ut ei similibus spem veniæ largireris! Tu Petrum te negantem non despexisti, sed misericorditer respexisti: tu Mariam peccatricem non contempsisti, sed ipsam ad te traxisti: tu nec publicanum Matthæum, nec Cananæam, nec principem publicanorum Zacchæum a te repulisti, quin imo ad te vocasti. Per omnes igi- F tur misericordias tuas te obsecro, ut animabus illis festine succurras. Quid amplius immorer? Traxit volentem trahi, et parentem misericordiæ fontem ad misellos illos mirabiliter declinavit: nam concessa est ei gratia, quod in spiritu iret cum eis, et sociavit eos continue usque ad portam civitatis, plorans semper pro eis et orans, ut emollirentur et converterentur corda ipsorum. Quod videntes dæmones, clare clamabant contra ipsam, dicentes: Nisi desistas, operabimur quod spiritus eorum et non cum eis, vexando faciemus te dæmoniacam. Quibus illa: Quidquid Deus vult, hoc ego volo; non desistam propter hoc ab incepto.

eosque in Spiritu comitatur,

et ab ipso Christo apparente animatos

230 Cum autem essent in porta civitatis, apparuit misellis Salvator supermisericors, totus vulneratus, sanguine undique fluente, ipsos ad conversionem invitans, veniamque promittens; sicque radius divinæ lucis intravit corda illorum, petiveruntque cum magna instantia Sacerdotem, et peccata sua cum contritione non modica sunt confessi. Post quod blasphemias mutaverunt in laudem, semetipsos etiam continue accusantes, et dignos se pœnis illis et majoribus proclamantes, lætantissimi processerunt ad mortem,

A mortem, ac si fuissent ad epulas invitati. Carnificibus autem ipsos urentibus, sicut solebant primitus blasphemare, ita nunc laudes ingeminant Salvatori, seque per illas pœnas ad æternam gloriam clamitant fiducialiter perventuros, magnamque secum misericordiam fieri mediantibus pœnis illis. Hæc dum adstantes considerant, nimio arripiuntur stupore de tanta mutatione; ita ut etiam ipsi carnifices dulcescant in corde, nec audeant addere vulnera, videntes tantam devotionem. Nullus autem noverat unde mutatio hæc dexteræ Salvatoris excelsi provenerat, aut quis pro animabus illis tam induratis ad Deum intercessisset. *pieque mortuos* Verum Sacerdos quidam devotus qui eos associabat, ut eos reduceret ab obstinatione tam dura hæc omnia postmodum juravit Fratri Thomæ Confessori virginis hujus sacræ, qui a dicta Alexia inquirens, invenit quod illa hora, qua virgo sacra suam terminavit orationem, et ad sensus reversa est, illi spiritum emiserunt. Quod et perfectius postea scivit ab ipsa virgine in secretis: quæ cuncta super narrata recitavit ei per ordinem, sicut in scriptis fratris Thomæ inveni. Ubi ad hoc adjungitur, quod per aliquot dies post obitum dictorum malefactorum, audita est per socias virgo sa- B cra dicere dum oraret, Gratias tibi, Domine, quia *ex purgatorio liberat* liberasti eos de secundo carcere. Quod cum dictus frater Thomas percepisset, petivit ab ea, quid sibi hoc voluisset. Quæ respondit, illorum latronum animas jam esse in gloria paradisi. Quamvis enim ad purgatorium transivissent cum migraverunt, ipsa tunc tamen impetravit eorum ex toto liberationem.

231 Hæc forsitan, quoniam invisibiliter fiunt, tibi, lector, modica videntur: sed si Augustini et Gregorii scruteris sententias, invenies majus hoc fuisse miraculum, quam si post mortem hi fuissent resuscitati. *miraculo præ mortuorum suscitatione æstimando.* Et ut verbo utar Gregorii, In resurrectione corporea fuisset caro resuscitata iterum moritura, in hac autem resuscitata est anima in æternum victura. Item, in resurrectione corporis nullum habet obstaculum divina potentia: in resurrectione vero animæ, propter legem liberi arbitrii datam, obstaculum quodammodo patitur, quoniam ille potest nolle converti: propter quod dicitur, quod conversio peccatoris etiam creationem mundi excedit in ostensione divinæ potentiæ. Prædicatur, nec immerito, de S. Martino, quod in virtute Trinitatis deificæ, meruit fieri trium mortuorum suscitator magnificus. Legitur etiam de S. Nicolao, quod tres innocentes C morti addictos, mirabiliter liberavit, et hoc magno præconio. Quid ergo dicemus de novella nostra Catharina virgine, quæ duos nocentissimos viros, mortuos quidem in anima et æternæ morti addictos, quasi ex toto suis precibus, tam subito, tam mirabiliter suscitavit, et ab æternis incendiis liberavit: Nonne stante sententia supra dicta, quolibet prædictorum istud est majus et mirabilius? Mihi crede, lector, ego propriis oculis vidi plura mirabilia in diversis corporibus patrata per hanc sacram virginem, sed omnia nihil reputo respectu istius: nimis enim potenter hic egit Altissimi dignitas, nimis largiter myrrham suæ gratiæ distillavit, ut homines omni nequitiæ deditos, qui perseveraverunt et perseverabant in suis nequitiis usque in finem quodammodo inclusive, nullo amplius inducente nec sperante de salute ipsorum, sic ad se converterit gratiose *b*, sic emollierit, sic virtute constantiæ in pœnitendo restituerit finali et gloriosæ saluti.

ANNOTATA.

a *Thomas vocat* Andream de Bellantibus *(hoc scilicet familiæ cognomen fuerit)* Naddinus, *nomen Patris; narrat deinde reliqua hujus capitis sub compendio*

b *Aliud huc spectans narrat Frigerius cap.* 11 *de nobili juvene Perusino Nicolao Tuldo, ad mortem damnato a Senensibus, eo quod argueretur quædam publicum statum concernentia incaute protulisse. Hic cum de injustitia sententiæ quereretur, nullaque ratione posset induci, ut sese ad mortem Christiane obeundam disponeret, visitatus in carcere est a Catharina, eo successu, quem juvat ex ipsiusmet verbis, ad Fr. Raymundum scriptis, intelligere.* D Placuit divinæ voluntati, *inquit illa*, ut visitarem hominem quem novisti: ex quo tantam ille consolationem hausit, ut confessione peracta prompte se ad moriendum paraverit, expresseritque promissionem meam, quod in hora supplicii ipsi assisterem pro Dei amore. *Epistola Sanctæ de conversione Nicolai Tuldi* Solvi fidem: et primo mane, antequam campana pulsaretur, ad carcerem progressa; duxi eum ad Missam audiendam, et Eucharistico epulo reficiendum curavi. Tradiderat ipse se tota voluntate in Dei beneplacitum: timor tamen ei aliquis supererat, ne in ipso mortis articulo, deficeret constantia. Sed vanus hic timor fuit: nam immensa Dei bonitas in animo ejus producebat caritatem tam vehementem, tantumque desiderium subjiciendi sese divino nutui, ut judicia ejus jugi cogitatione revolveret, atque hoc unum obtestaretur, ut apud se manerem: Ita inquiebat, E quietus moriar. Applicabat caput pectori meo: ego autem interea maximum sentiebam gaudium, et odorem suavissimum sanguinis, qui meo sanguini misceri videbatur. Cumque internam formidinis luctam perspicerem, dicebam ei; Macte animis, frater, cito perveniemus ad nuptias Agni. Discedes hinc tinctus pretioso sanguine filii Dei, in nomine Jesu, quod cave ne ex mente tua deponas: ego vero expectabo te in loco supplicii. Scito igitur, Pater mi et fili carissime, quod eodem momento sublatæ fuerunt ab illo omnes species timoris: et vultus ejus, antea tristis, conversus sit in hilaritatem quamdam: qua et dicebat: Unde mihi hæc gratia, ut dulcedo animæ meæ præcedere velit meque expectare in loco illo sancto! Ecce quam illuminatus erat intellectus, qui supplicii locum, sanctum appellabat. Deinde addebat, gloriabundus atque exultans: Ibo, ibo: longa est mora omnis, et anni mille esse videntur priusquam veniam ubi me præstolaris. Alia quoque plura simili affectus dulcedine eructabat, quantum a Deo quispiam optare tali in articulo posset. Contuli ergo me ad locum, ibique mansi jugiter coram F Deipara Matre et B. Catharina Virgine ac Martyre pro eo orans. Priusquam autem ipse adveniret, inclinavi me et supra truncum extendi collum, eoque situ mansi orans aliquamdiu; ac velut alienata a sensibus, unam hanc gratiam postulans a Beata Virgine, ut in ipso exequendæ sententiæ momento plenam ejus animæ divinitus illuminatæ pacem largiretur. Postquam vero ad sensus redii, sensi animam meam tanta dulcedine cumulatam, ut quamvis tota area plena esset innumerabili populo, neminem tamen omnino conspicerem, adeo me affecerat suavis promissio gratiæ impetratæ quam postularam. Posthæc comparuit in loco reus, mitis ut agnus, meque conspecta suaviter renitens, oravit ut signum sanctæ Crucis supra se formarem. Quo facto dixi: Festina ad nuptias, frater carissime: et tu cito pervenies ad vitam æternam. Tunc singulari cum mansuetudine inclinavit sese, et ego collum ejus discooperui, meque ad ipsum inclinans suggessi memoriam sanguinis Agni immaculati. Os ejus alia non proferebat verba, quam dulce Jesu nomen et Catharinæ: inter quæ recepi manibus caput, cujus oculos bonitas divina claudebat, extremumque hoc verbum audiebatur, Placet. Eodem momento conspexi sacram Servatoris nostri humanitatem, præ sole fulgidam, interim dum sanguinem fluentem colligo, inflammatum

A tum ab incenso desiderio, quod latebat in anima, et igne caritatis depurgatum. Hunc ubi collegi eodem modo quo ejus collegeram desideria; anima ejus pervenit ad manus Salvatoris, qui eam collocavit intra plagam lateris, misericordiæ plenam; satis declarans quod eum reciperet ex pura gratia absque ullo priorum demeritorum respectu..... Anima mea pacem habuit, statim atque ejus animam in pace collocatam vidi: et sanguis sic fusi odore perfusa, permittere nolui ut quod ex ea vesti meæ adhæserat ablueretur. *Hactenus ipsa Catharina: succinctius eadem inseruntur Vitæ a Fr. Thoma abbreviatæ apud Mombritium qui se præsente rem gestam ait, nosque juvenis nomen docet; et addit quod* anima meritis et orationibus ejusdem Virginis visibiliter evolavit ad cælum. *Frigerius, citato nescio quo Fr. Thoma, fortassis Priori Virginis Confessario dicit:* quod cum Nicolai caput manibus Virgo teneret, oculos quoque in cælum diu fixos tenuit, nec palpebris quidem tantillum connivens, cum admiratione magna circumstantium; et tunc vidit Jesum Christum, qui (*ut ipsa explicat prolixioribus quam hic referre integre libuit verbis*) eamdem introducebat in regnum suum.

B

CAPUT X.

Aliæ singulares peccatorum conversiones.

Aliud quoque singulare conversionis donum impetravit a Domino, pro quodam qui adhuc superest quod non puto silendum. Erat in civitate prædicta Senensi quidam Franciscus de Tholomeis, qui vivit adhuc: hic cum uxore sua quæ Rabes dicebatur, plures utriusque sexus genuerat filios; quorum primogenitus Jacobus vocatus; nimis scelerate vivebat. Fastu enim hujus seculi turgidus, et crudelitatis venæno repletus, jam duos propriis manibus occiderat homines adhuc juvenis, criminumque suorum immanitate ab omnibus ipsum noscentibus timebatur. Nulla ei cura erat de Deo, nullus timor: absque fræno quocumque ducebatur quotidie de malo in pejus, habebatque sororem Ginocciam nomine, quæ totaliter huic seculo dedita, licet corpore virgo esset, magis ex erubescentia hominum quam ex Dei timore, omnium vanitatum opera exercebat, in corporis proprii cultu et ornatu nimis excessivo. Horum genitrix Rabes prænominata, timore Dei compuncta, damnationem metuens filiorum, virginem sacram adiit, et supplicavit, quatenus cum duabus filiabus suis, sed singularius cum Ginoccia, dignaretur loqui parumper de pertinentibus ad salutem.

Duas puellas a vanitate ad religiosam vitam inducit,

C Quod illa, omnium animarum zelatrix, annuit libentissime, diligentissimeque perfecit: nam orationibus et monitionibus ejus taliter formatus est Christus in mente Ginocciæ quod cunctis spretis vanitatibus seculi, capillis capitis in quibus gloriabatur ex toto præcisis, habituque Sororum de pœnitentia B. Dominici devotissime sumpto, totum tempus quo supervixit, sicut mihi patentissime constitit, in meditationibus et sanctis orationibus occupavit, asperrimas etiam pœnitentias faciendo; de quarum excessu ego quandoque ipsam redargui. Hanc secuta est Francisca ejus soror germana in omnibus: habituque pœnitentiæ simul sumpto, delectabile nimis erat videre, qualiter illæ duæ sorores, quæ paulo prius tam ardenter vanitates hujus seculi diligebant, tam constanter tamque perfecte ipsum seculum cum proprio corpore contemnebant.

et fratrem illorum

233 Porro in eodem conversionis principio, Jacobus supradictus, qui pro tunc in civitate non erat, hæc audiens, furibundus ad civitatem revertebatur cum quodam suo germano minoris ætatis comminationis magnas eructans ex superbiæ stomacho, detracturumque se habitum quem soror induerat, ac D ipsam extra civitatem, ad locum ubi habitabat ipse, ducturum se promittebat, ut neminem audire posset, quæ ad talia ipsam induceret. Cui respondit germanus puer, motus a cœlo empyreo: Vere, Jacobe, si tu veneris Senas, tu etiam converteris, et confiteberis peccata tua. Maledixit ille puero nimis atrociter, asserens se potius occisurum has atque illos Fratres et Presbyteros, quam quod unquam vellet alicui confiteri. Replicabat puer prophetiam veridicam, illeque maledictiones et comminationes ingeminabat, sicque pervenerunt ad civitatem. Intravitque Jacobus furiis invectus paternam domum, horribiliaque se facturum denuntiat, nisi soror habitum illum deponat, ac secum eat. Nec ista sanctam virginem latent. Rabes autem genitrix compescit filium, ut saltem sequentem die expectet. Mane igitur facto, mittit pro Fratre Thoma confessore virginis: qui assumpto Fratre Bartholomæo Dominici, quasi nutu Dei accessit ad domum ubi erat Jacobus, ipsumque alloquitur: sed nihil videtur posse proficere. Porro sancta virgo, sciens hæc omnia, non ab homine, sed a Domino, illa hora pro conversione Jacobi instando orabat. Quid plura? Illa orante, tetigit Dominus cor Jacobi: et alloquente ipsum Fr. Bartholomæo supradicto, quem Frater Thomas nutu Dei (ut dixi) duxerat socium, quod Fratri Thomæ negaverat induratus, ex toto concessit. Nam non modo sorori assensit ut Domino serviret, sed et ipse humiliatus, cum non parvo cordis dolore peccata sua confessus est: et, ut modo loquendi utar, sacræ virgini usitato, totum virus quod in mente habuit, evomuit, etiam quædam peccata quæ numquam alicui voluerat confiteri: factusque agnus de lupo, et catulus de leone, in brevi temporis spatio admirationem dat cunctis noscentibus eum. Stupet Rabes genitrix ejus, congratulantur sorores, Deumque laudat tota familia: Fratres autem Bartholomæus et Thomas exultant in Domino, festinique properant, ut sacræ virgini denuntient quod est gestum.

ad confessionem,

E

quod factum ille absens enuntiavit,

234 Porro illa, quæ cuncta in spiritu viderat, et hanc a Domino gratiam impetraverat, adhuc erat in raptu, necdum ad sensus corporeos ex æterni Sponsi amplexibus reversa. Mox autem ut reversa est, antequam dicti Fratres intrarent camerulam, dixit sociæ suæ: Laudes habemus referre Creatori, quia Jacobus de Tholomæis, qui catenis detinebatur diaboli, isto mane liberatus est, et Fratri Bartholomæo confessus est omnia peccata sua. Illis vero ingredientibus, et cum lætitia hoc idem narrantibus, F respondit socia ejus: Modo dicebat ipsa mihi, quæ modo dicitis. At virgo Domini cum omni maturitate dixit ad eos: Laudes et gratias debemus, Patres mei, nostro reddere Salvatori, qui numquam sprevit orationes servorum suorum; et desiderium, quod ipsemet inspirat, adimplet. Putavit hostis antiquus auferre nobis oviculam nostram, et Pater misericordiarum abstulit ei suam. Credidit retrahere a Christo Ginocciam, et perdidit Jacobum quem tenebat. Sic semper ei accidit, cum caput erigit contra electos Dei: non enim est possibile, de manu Jesu Christi rapi oviculas quas elegit, prout ipse in Evangelio dicit. Joa. 10, 28 Attende, lector, quod Ginoccia sæpius nominata, cum asperrima pœnitentia, orationibus et meditationibus intenta, perseveravit in Dei servitio usque ad mortem; et longam corporis infirmitatem patientissime et lætantissime ferens, cum indicibili gaudio migravit ad Dominum. In omnibus autem supra dictis Francisca soror ejus est eam secuta, quæ parvo post eam tempore supervixit: et inter dolores corporis semper ridens, cum jucundo risu migravit a corpore. Rursum Matthæus, primo nominatus, post Jacobum, seculum ex toto relinquens, Ordinem

et subsecutæ emendationis constantiam probavit

A Ordinem Prædicatorum intravit, ubi adhuc devote ac religiose vivit. Jacobus vero sæpius nominatus, licet in communi statu matrimonii vivat, numquam tamen ad consueta mala reversus, pacificum et mansuetum se omnibus exhibet. Hæc autem omnia operatus est unus atque idem spiritus, per sponsam suam Catharinam, dividens et præbens se singulis, pro quibus ipsa orabat.

alter inimicitias pertinaciter fovens,

235 Ceterum ut magis hoc pateat, rem narro nimis mirabilem, cujus solus testis fui: sed ecce coram Deo, quia non mentior, cujus tamen rei effectus publicus fuit. Erat quidam in civitate Senensi prædicta vir admodum famosus inter seculo deditos; carnis prudentia, quæ Deo non subditur, plenus; vocatus Nannes sive Vannes. Hic juxta patriæ illius abusum, inimicitias seu guerras particulares tenebat seu exercebat contra diversos, occulte semper illis parando insidias, et fingens se longius ire. Verum quia in quibusdam ex illis guerris intervenerant etiam homicidia, auctores criminum custodiebant se diligenter ab isto Nanne, plus quam ab aliis, quia noverant astutiam ejus. Frequenterque mediatores posuerant, ut inducerent ipsum ad pacem; sed ille in dolo semper cum omnibus respondebat, se de illo B negotio non curare, nec per ipsum stare quin fieret pax; ipse tamen solus pacem impediebat, ut vindictam posset facere ad votum. Hæc audiens virgo sacra, ut tantum malum extingueret, cupiebat ei loqui: sed ille ita eam fugiebat, sicut solet serpens fugere incantantem. Tandem quidam sanctus vir, scilicet Fr. Gulielmus de Anglia, ordinis Fratrum Eremitarum Sancti Augustini, taliter locutus est ei, quod promisit sibi, se venturum ad virginem, et ipsam auditurum: sed noluit promittere, se quidquam de his quæ moneret, facturum.

tandemque persuasus ire ad Catharinam,

Servavit igitur promissum, et venit ad virginis domum, hora qua ego illuc adveneram, sed ipsam nequaquam inveneram: iverat enim ad procurandam quarumdam animarum salutem. Me autem expectante, affuit nuntius, qui diceret Nannem adesse, quærentem loqui virgini. Quod ego lætus percipiens, quia noveram desiderium virginis circa hoc; concitus descendi ad eum, notificavi absentiam ejus, et monui ut non tæderet ipsam expectare paulisper: sicque introduxi eum in cellulam pœnitentiæ Jesu Christi ancillæ, ut patientius expectaret. Ille vero post parvum temporis spatium attædiatus, dixit: Ego promisi Fratri Gulielmo quod huc venirem, et dominam hanc audirem, ex quo abest, et in multis occupatus stare C non possum, supplico ut excusetis me ei, quoniam habeo quampluribus intendere.

sed protestans se ei non pariturum,

236 Videns hæc ego, et dolens de virginis absentia, cœpi ei loqui de materia pacis jam dictæ. At ille inquit: Videte: vobis qui estis Sacerdos et religiosus, vel huic religiosæ dominæ de qua magnam famam sanctitatis audivi, mentiri non debeo: veritatem dicam, sed nihil intendo facere circa hæc de volito vestro. Verum est quod ego sum qui pacem illam et illam impedio, sed ab aliis me occulto: et si ego solus consentirem, totum esset sopitum. Sed ego nullo modo consentire intendo, nec oportet mihi super hoc prædicare, quia numquam consentiam; sufficiat vobis quod aperui nunc quod aliis occultavi, non molestetis me amplius. Cumque vellem replicare, illeque recusaret audire; disponente Domino, affuit virgo sancta, rediens de simili opere. Quam cum vidissemus, ille contristatus est, ego lætatus: ipsa vero terrenum hominem cœlesti caritate salutans, consedit, et petivit de causa sui adventus. Qui cuncta, quæ dixerat mihi singulariter, repetivit; et ultimam negativam. Virgo autem sacra cœpit ei periculum ejus ostendere, et undique ipsum urgere, pungendo pariter et ungendo: sed ille, more aspidis

D surdæ, aures cordis claudebat ex toto. Quod cernens sapientissima virgo, cœpit intra semetipsam orare, divinumque auxilium implorare.

ACCIT RAYMUNDO CONFESS.

Hæc dum perpendissem, ad illum me verti: et sperans de cœlo succursum, posui et tenui eum in verbis. Quid plura? post parvam morulam dixit: Jam nolo ita esse rusticus, ut omnia vobis negem, ego volo recedere. Ego habeo quatuor guerras: de una illa tali facite quidquid vultis.

ipsa orante mirabiliter resipiscit,

Quo dicto, surgebat ut recederet: Surgendo autem dixit; O Deus meus, quantam consolationem ego in mente sentio de verbo quod dixi pro pace! et subjunxit: Ha! Domine Deus, quæ virtus est quæ me trahit et tenet? non possum abire nec aliquid denegare. O quis me arctat? o quis me tenet? Hæc dicens, prorupit in lacrymas. Victum me fateor, inquit, nec respirare valeo. Et flexis genibus, flens dicebat: Faciam, virgo sanctissima, quidquid jubetis, non modo de istis, sed et de aliis quibuscumque. Cerno quod diabolus me tenuit catenatum; volo facere quidquid consulitis. Consulite animæ meæ, qualiter de manibus diaboli liberetur.

et confessione peracta,

237 Ad hæc sacra virgo, quæ orando intraverat jam in consuetum mentis excessum, reducta est ad sensus exteriores, et gratias agens Domino: Modo, E inquit, frater dilecte, perpendisti de periculo tuo ex misericordia Salvatoris? Locuta sum tibi, et contempsisti: locuta sum Domino et non sprevit orationem meam. Pœnitentiam igitur age de peccatis tuis, ne repentina super te veniat tribulatio. Quid amplius immorer? Cum magna contritione confessus est mihi cuncta peccata sua: cum omnibus hostibus per manum virginis pacem fecit; et cum Altissimo, quem offenderat longis temporibus, se reconciliavit juxta consilium meum.

varia incommoda temporalia patitur,

Sed post confessionem per paucos dies a civitatis Præside capitur, arctæque custodiæ deputatur; insonuitque vox quod debebat decapitari. Quod ego percipiens, mœstus accessi ad virginem: Ecce, inquam, dum hic diabolo deservivit, nihil adversi passus est: cum autem ad Dominum conversus est, fremit contra eum cœlum et terra. Timeo, mater mea, quia novella est plantula, ne hac tempestate frangatur ex toto, et in desperationem labatur. Ora, obsecro, pro eo ad Dominum, ut quem tuis orationibus liberasti, eisdem ipsum protegas ab adversis. Tunc ipsa: Ut quid, inquit, ita tristamini de eo, de quo potius deberetis exultare? Nunc certus factus estis quod avertit ei Dominus pœnam æternam, ex quo affligit eum pœna temporali. Prius juxta Salvatoris sententiam, mun- F dus diligebat quod suum erat: cum autem de mundo egressus est, mundus incepit eum odire: prius Dominus servabat ei pœnam æternam, nunc æternam misericorditer in temporalem commutavit. De desperatione vero non dubitetis, quoniam ille qui liberavit eum de inferno, eruet eum de præsenti periculo.

et suam domum Virgini donat vertendam in monasterium.

238 Et sicut dixit, ita factum est: qui post non multos dies liberatus est de carcere illo, quamvis in temporalibus sustinuerit non parvam jacturam: de quo sancta virgo gaudebat, dicens; Venenum, quo inficiebatur, abstulit ei Dominus. Et tandem prementibus tribulationibus, et ipsius devotione crescente, palatium pulcherrimum quod habebat extra civitatem milliario secundo, ipsi sacræ virgini donavit per publicum instrumentum, ut ibi construeret monasterium dominarum. Quod ipsa, de speciali licentia atque auctoritate felicis recordationis Gregorii, hujus nominis Papæ undecimi, fundare cœpit et ædificare, imposuitque ei nomen, Sancta Maria Regina Angelorum, me præsente cum filiis et filiabus suis. Commissarius autem præfati Pontificis summi, fuit Frater Joannes, Abbas monasterii sancti Anthimi, diœcesis (ut puto) Clusinæ, Ordinis S. Guilielmi.

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

A Gulielmi. Hanc dexteræ suæ mutationem fecit Altissimus, per hanc sacram virginem, me teste, qui per plures annos fui Confessor dicti Nannis, et scio quod pro majori parte vitam suam correxit, saltem pro illo tempore quo fui cum eo.

239 Super hæc autem, si velim conversiones omnium malorum, profectum et augmentum bonorum sive bene dispositorum, roborationem infirmorum, consolationes desolatorum sive tribulatorum, admonitiones spiritualium periculorum, quas vel quæ per hanc venerabilem virginem et sponsam suam mirabiliter operatus est Dominus, recitare, plures et grandes conficiendi sunt libri. Quis enim narrare sufficiat, quot sceleratos de faucibus inferni subtraxerit? quot obstinatos ad sui cognitionem reduxerit? quot seculo deditos, ad ejus contemptum adduxerit? quot tentationibus diversis tentatos, suis orationibus pariter et doctrinis de laqueo diaboli liberarit? quot rursum de cœlo vocatos, per viam virtutum direxerit? quot etiam in proposito sancto fundatos, ad servanda charismata meliora promoverit? quot iterum de peccatorum voragine liberatos, ac per viam veritatis suis laboribus et orationibus quasi propriis humeris deportatos, ad æternæ vitæ finem

Incredibilis numerus spiritualiter ab ea adjutorum.

B usque deduxerit? Ut enim verbis utar Hieronymi, Paulam sanctissimam commendantis : Si omnia corporis mei membra verterentur in linguas, non sufficerent enarrare fructum animarum, quem hæc planta virginea, per Patrem cœlestem plantata, produxit. Vidi ego quandoque mille vel eo amplius utriusque sexus homines, simul de montanis et aliis regionibus comitatus Senensis, ad eam videndam et audiendam, tuba vocante invisibili, concurrisse : qui et quæ non modo ad verbum ejus, sed ad ejus aspectum, mox de suis compungebantur criminibus, flentes ac lugentes sua peccata : currebant ad Confessores, quorum unus ego fui : et cum tanta contritione confitebantur, quod nulli poterat esse dubium, quin magna copia gratiæ in eorum cordibus esset ex alto diffusa. Nec fuit semel tantum vel bis hoc, sed frequenter valde.

et ad eam accurrentium,

240 Propter quam causam felicis memoriæ Dominus Gregorius, supradictus Papa undecimus, tanto animarum fructu exhilaratus pariter et delectatus, mihi et duobus sociis meis concessit per Apostolicas litteras, quatenus omnes venientes ad eam et confiteri volentes, possemus absolvere tantum, quantum

pro quibus absolvendis amplas facultates concedit Papa.

C poterant prælati Diœcesani. Porro novit illa veritas, quæ nec fallit nec fallitur, quod plures venerunt ad nos criminosi, et gravibus vitiis onerati, qui vel numquam fuerant confessi, vel numquam debito modo Pœnitentiæ Sacramentum perceperant. Stabamus, tam ego quam socii, jejuni frequenter usque ad vesperas, nec sufficere poteramus audire confiteri volentes. Et ut meum fatear imperfectum, et virginis hujus sacræ profectum, tanta erat pressura volentium confiteri, quod pluries gravatus sum et attædiatus præ laboribus excessivis. Ipsa vero sine intermissione orabat, et sicut victrix capta præda in Domino exultabat uberius, jubens ceteris filiis et filiabus, ut ministrarent nobis qui habebamus rete, quod ipsa miserat in capturam. Non est fas exprimere calamo plenitudinem gaudii mentis ejus, sed nec etiam signa lætitiæ ejus; quæ nos ita lætificabat interius, quod etiam memoriam cujuscumque tristitiæ perdebamus. Hæc de mirabilibus, quæ per hanc sacram virginem fuit omnipotens Dominus operatus circa salutem animarum, sint dicta; prolixa forsitan tædioso lectori, sed nimis breviter mihi et operibus patratis per eam, quorum plurima omittuntur. Nunc autem ad ea quæ patrata sunt circa salutem corporum, transire decebat. Sed quia prolixe satis extendit se materia spiritalis, ne præsens capitulum nimis extendatur, finem accipiat in hoc D
puncto.

CAPUT XI.

Miracula juvandis corporibus impensa.

Rem narro, dilectissime lector, nostris stupendam CAP. VIII
temporibus, sed tamen valde facilem illi apud quem nulla impossibilitas reperitur. Lapa siquidem, hujus sacræ virginis genitrix, de qua superius frequenter facta est mentio, licet (sicut in principio dictum est) fuerit femina magnæ simplicitatis et innocentiæ, non fuit tamen illo tempore de invisibilibus bonis multum vel affecta vel informata : quamobrem transitus ex hac vita ei erat nimis odibilis, prout res gesta, narranda inferius, demonstrabit. Contigit enim eam post obitum viri gravari languore corporeo, languorque de die in diem augeri videbatur : quod attendens virgo Deo dicata, suum ad consuetum cucurrit orationis refugium, Dominumque interpellavit precibus assiduis, ut illi quæ se peperit et nutrivit, succurrere cum salutis remedio dignaretur. Cui tandem cœlitus est responsum, quod saluti ejus consulebatur, si tempore illo de corpore E
migraret, antequam videret illa quæ superventura erant adversa. His auditis et intellectis, virgo Lapam adiit genitricem, ipsam dulcibus exhortationibus admonebat, ut si Dominus eam ad se vocare disponeret, ejus voluntati se absque tristitia conformaret. Quod illa, visibilium amore nimium implicata, horrens et fugiens, filiam precatur, ut pro salute corporea instaret ad Dominum, nec de morte sibi quomodolibet loqueretur.

Matrem suam ægrotantem

242 Hæc dum Christi sponsa cerneret et doleret, facta in agonia mentali, quodammodo ferventissime Dominum exorabat, ut non permitteret eam ex hac luce migrare, nisi prius animum ejus sciret divinæ voluntati conformem. Obediente autem Deo, ut ita dixerim, virgineæ hujus hominis voci, ad tempus infirmitas Lapæ poterat aggravari, sed mors nequaquam valebat appropinquare. Factaque est virgo Domini inter ipsum Dominum et genitricem propriam mediatrix, illum exorando, istam exhortando: apud illum orabat, ut Lapam invitam de hoc mundo non traheret : apud istam instabat, ut tractui Domini consentiret. Verum quæ omnipotentem quodammodo orationibus suis alligavit, nequit infirmam mentem suis exhortationibus inclinare. Propter quod F
Dominus sponsam suam taliter est allocutus : Dic genitrici tuæ, quod ipsa non vult modo exire de corpore : sed tempus erit, in quo magnis desideriis petet mortem, et eam non poterit invenire. Quod verbum ita verificatum est coram me et pluribus aliis contestibus meis, quod ejus veritas nulla potuit tergiversatione celari. Contigerunt etenim tot adversitates usque ad ultimam senectutem, tam de personis quam de rebus quas diligebat, quod solebat cunctis audientibus dicere : Numquid per transversum posuit animam meam Deus in corpore, ut inde non valeat egredi? Tot filii et filiæ, nepotes magni et parvi, sunt jam defuncti; ego sola mori non valeo ut omnibus doloribus saucier et affligar?

et vitam licet gravem futuram præoptantem,

243 Porro ut prosequamur quod cœpimus, indurato corde Lapæ, ita ut nec confiteretur nec cogitaret animæ medicinis; voluit Dominus in sponsa mirabilior apparere negando, quæ fuerant prius petendo concessa. Nam postquam diutius ad preces virginis mortem distulerat, ut ostenderet quanti esset meriti apud se virgo sacra, præmisit Lapam inconfessam, mortem incurrere temporalem. Quod cum sacra filia perpendisset, oculos ad cœlum levans cum lachrymis, inquit : Ha! Domine Deus meus, suntne istæ promissiones tuæ, quas mihi fecisti, quod nullus de domo

ac denique mortuam sine confessione,

A domo ista periret? Sunt etiam hæc quæ mecum tua misericordia statuisti, quod matrem meam invitam non traheres de mundo hoc? nunc autem cerno eam absque Sacramentis Ecclesiæ decessisse. Per omnes misericordias te obsecro, quod non patiaris me taliter defraudari : nec hinc quantulumcumque discedam vivens, quousque matrem meam mihi restituas redivivam. His verbis et huic casu præsentes fuerunt tres mulieres Senenses, quarum nomina inferius annotantur, quæ firmiter et clare viderunt ipsam Lapam ultimum spiritum emittentem, corpusque ipsius post hoc ab omni signo vitali extinctum aspexerunt et palpaverunt : ad aliaque in talibus consueta præcessissent, nisi quia virginem orantem præstolabantur. Sicut enim Salvatore tangente loculum, steterunt quæ funus ferebant : sic hac orante virgine, adstantes in nullo mutationem fecerunt, ejusdem Salvatoris operante virtute. Quid in longum pertrahar? Amplius orabat virgo, et magnis mentis clamoribus cœli fastigia penetrabat; præsentabaturque in conspectu Altissimi anxietas cordis ejus simul cum ferventibus et humilibus lacrymis, quæ deinde copiose prodibant : quamobrem B non fuit possibile orationem illam vacuam remeare. Exaudivit igitur eam totius consolationis et misericordiæ Dominus, et præsentibus ac cernentibus testibus supradictis et inferius nominandis, cœpit corpus Lapæ subito et totaliter commoveri, resumptoque integraliter spiritu, opera vitalia libere exercere: vixitque ad annos octoginta novem, cum multis afflictionibus cordis, propter ingruentes necessitates et adversitates, quas passa est, ut ipsi fuerat per filiam, jubente Domino, prophetatum.

precibus suis ad vitam revocat Catharina,

244 Hujus autem miraculi testes fuerunt Catharina Getti, et Angelina Vannini, nunc Sorores de pœnitentia B. Dominici, nec non et Lysa cognata virginis, Lapæ prædictæ nurus, quæ supersunt adhuc omnes Senis : istæ viderunt Lapam, post plurium dierum gravem infirmitatem, expirantem, corpus ejus exanime, virginem orantem, cujus quædam verba etiam perceperunt et audierunt, quando scilicet dixit : Domine, istæ non sunt promissiones quas fecisti mihi : et tandem. post non magnam moram, viderunt corpus exanime commoveri, et recipere vitam, et omnes vitales operationes postmodum exercere. De sequenti autem tempore vitæ ejus mille vel eo amplius sumus testes. Ex quibus omC nibus potes perpendere, lector bone, quanti meriti apud omnipotentem Dominum fuerit hæc virgo sacra, quæ genitoris animam de Purgatorii pœnis, genitricis vero corpus jam mortuum ad vitam naturalem tam miraculose reduxit. Verum ne hoc putes tantum circa salutem corpoream patratum fuisse per eam miraculum, attende ad cetera quæ sequuntur : et ut ampliorem præbeas fidem miraculo recitato, noveris verba Domini, dicta virgini, ab ipsa virgine me percepisse, dum secreta ejus secrete inquirerem ; cetera vero reperisse in scriptis Fratris Thomæ primi confessoris, sæpe superius nominati : qui recitat hoc miraculum contigisse anno Domini MCCCLXX mense Octobri, præsentibus testibus superius nominatis. Præter hoc autem unum recitare intendo, quod prius ceteris quidem non contigit, sed magis notum fuit mihi, in tantum, quod præter illum qui recepit miraculum, nullus melius me novit illud.

coram tribus testibus.

243 Accidit decimo septimo *a* anno, vel circiter ante annum hunc nonagesimum, qui nunc currit, me obedientia, quam promisi, jubente, in conventu Senensi ordinis mei morari, Lectorisque officium exercere. Cumque Deo servirem debiliter, contigit pestem inguinariam, quæ tam crebro nostris temporibus orbem universum vastavit, eamdem civitatem Senensem graviter nimis opprimere, hominesque D utriusque sexus et cujuslibet ætatis, mortis jaculo vulnerari, adeo ut quosdam infra diem naturalem, alios infra duos dies communiter aut infra tres, de sanitate ad mortem, percussionis suæ veneno deduceret, non sine cunctorum terrore pariter et tremore. Quamobrem animarum zelo, super quem Ordo ipse, quem sum professus, fundatus est; fui coactus etiam vitæ corporalis subire periculum, ut proximorum animas adjuvarem. Hac igitur de causa, dum per infirmantium domos die noctuque pergere circumeundo, frequenter pro utriusque hominis causa suscipienda ad domum sanctæ Mariæ de Misericordia, in eadem civitate sitam, consueveram declinare; potissime quia ejusdem domus Rector et Gubernator pro tunc erat quidam Matthæus, qui adhuc superest, homo nimis laudabilis vitæ et claræ famæ, nec non et ipse sacræ virgini spiritu caritatis adstrictus; quem ob virtutes eidem ex alto concessas, nimis tenere diligebam, et diligo de præsenti. Hunc solebam semel in die, tam ex causa quam dixi, quam pro subveniendo pauperum aliquorum inopiis, visitare.

a Pestilentia Senis grassante

AUCT. RAYMUNDO CONFESS

Confessarius Virginis ad ægros discurrens,

246 Quodam autem mane, dum post Missam conE ventus mei ad infirmos visitandos fuissem egressus, transiens per dictam domum Misericordiæ, introgressus sum, ut scirem qualiter habitantibus in tantæ pestis intemperie successisset. Sed ingrediens, inveni dictum Matthæum Rectorem, de ipsius domus ecclesia ad cameram, in qua ipsius erat mansio, manibus Fratrum et Clericorum ejusdem domus quasi mortuum deferri : colorem enim faciei consuetum quasi ex toto perdiderat, viribusque corporis ac loquela uti non poterat, ita ut mihi percunctanti quid pateretur, non posset aliquid respondere. Tunc ego ad deferentes et comitantes *b* me vertens, attonitus petivi quid obfuisset aut obesset Matthæo meo. At illi : Hac, inquiunt, nocte, hora septima, dum vigilaret ad quemdam infirmum, pestis inguinaria ipsum percussit in inguine, brevique spatio ad tantum defectum corporis est perductus. Quo audito, ipsos mœstus sum subsecutus usque ad lectum : in quo dum reclinatus fuisset, resumpto spiritu, me vocavit, et peccata sua sicut frequenter consueverat, confessus est. Absolutione autem paracta, petivi ab eo quid pateretur. In inguine, inquit, tam vehementi dolore afficior, quod quodammodo femoris divisionem minatur; insuper capitis tantam sentio passionem, ut F fere putem ipsum esse in quatuor partes divisum. Post hæc verba tetigi venam pulsus, et manifeste reperi eum acerrimis febribus laborantem. Quamobrem induxi adstantes, ut signum urinæ ejus medico, admodum excellenti eumque diligenti, qui magister Sensus dicebatur et dicitur, deferrent quantocius; quo ego post moram modicam sum subsecutus. At medicus viso signo, mox indicavit, morbum pestilentialem amicum pati, et mortis vicinæ signa testatus est se manifeste conjicere, mihique ait : Ebullitionem sanguinis in hepate, designat hæc aqua, communem instantis pestilentiæ morbum : et ideo vehementer timeo; ne domus Misericordiæ Rectore tam bono citius viduetur. Tunc ego : Numquid existimatis possibile, per artem medicinæ ei aliquod remedium adhiberi? Et ille : Tentabimus hac sequenti nocte, si possemus cum succo fistulæ cassiæ sanguinem illum purgare; sed modica spes est mihi in remedio illo, quia morbus est nimis gravis.

b invenit Rectorem domus Misericordiæ ægrum,

et nullam in medico spem inveniens recurrit ad Sanctam;

24 His dictis per medicum abscessi tristis, pergens versus domum infirmi, semper tamen mentaliter invocando Dominum, ut tam exemplarem virum pro aliorum salute adhuc in hoc seculo dimittere dignaretur. Interim autem sancta virgo, sui Matthæi audiens passionem, quem ex ejus virtutibus tenerrime

quæ [illegible] occurrit et surgere ægrum dissimulans

AUCTORE RAYMUNDO CONFESSARIO

A tenerrime diligebat; mox fervore caritatis accensa, quasi contra morbum illum turbata, festine accessit ad ægrum. Et antequam appropinquaret ei, a longe cœpit clamare : Surgatis, Domine Matthæe, surgatis; quia non est tempus in lecto mollitiæ quiescendi. Ad hanc virginis vocem, absque temporis intervallo, in momento, febris et inguinis apostema penitus Matthæum dimiserunt; omnisque dolor ita discessit, ac si numquam talis eum passio molestasset : obedivitque natura divino imperio, sibi per os virginis patefacto, et ad vocem ejus facta est ei integraliter tranquillitas corporalis; ita ut Matthæus ridens de accubitu surgeret, et virtutem Dei experiens habitare in virgine, discederet exultando. Quo facto, virgo favores declinando humanos, abcessit : sed ipsa domum egrediente, casu ego mœstus ingrediebar, ignorans quid actum esset, ac putans Matthæum præfatum pestilentialibus febribus detineri.

dissimulans apud Confessarium quid egerit,

Visaque virgine, cogente cordis dolore, furibunde quodammodo dixi : Numquid, Mater mea, permittes hunc hominem, tam nobiscarum et utilem, modo mori? Illa vero, licet sciret quid jam egisset, tamen sicut vera humilis, modum loquendi quasi abhorrens, ait : Qualia sunt hæc verba quæ modo dicitis? Num-
B quid pro Deo ego sum, liberans mortalem a morte? Tunc ego furiis doloris accensus, inquam : Dic hæc verba cuicumque volueris, mihi qui novi secreta tua, non dicas : novi quod quidquid a Domino cordialiter petieris, obtinebis. Tunc illa, inclinato capite, paulisper subrisit : et tandem me vultu læto respiciens, inquit : Sitis bonæ mentis, quia ista vice non morietur.

248 Quo audito, tristitiam mox deposui : noveram enim virtutem ex alto ei concessam. Et sic illa relicta, ingredior æquanimiter ad infirmum; quem reperi sedentem in lecto, ac cum magno gaudio miraculum virginis recitantem. Cui cum dicerem, quod

redit hic et sanum invenit

a sancta virgine promissionem habebam, ipsum non debere de illa infirmitate discedere, ille respondit : An ignoratis, quid, me personaliter visitans, egerit? Me autem respondente quod ignorabam, et quod nec ipsa mihi aliquid inde retulerat; ille sospes et hilaris totaliter, surgens de lecto, recitavit mihi quæ superius sunt descripta. Quid plura? In majus augmentum miraculi, mensa paratur, et recubuimus, Matthæusque nobiscum recubuit;

et cum eo mensa accumbit:

afferuntur cibaria non infirmantium, sed sanorum et fortium, legumina scilicet et crudum cepe
C cum eis. Manducat hic una nobiscum, qui paulo ante nec delicatum cibum sumere potuisset : stat lætus et ridens, qui eodem mane vix poterat verba proferre. Miramur cuncti pariter et gaudemus, Dominum collaudantes, qui per sponsam suam tam mirabilem nobis concesserat gratiam; et in commendationem virginis, ad invicem stupidi loquebamur. Hujus autem miraculi contestis meus fuit Frater Nicolaus Andreæ de Senis, ordinis Fratrum Prædicatorum, qui adhuc superest, et mecum illo mane omnibus supradictis interfuit. Sed et omnes qui habitabant in domo illa, tam Clerici et Sacerdotes,

testes miraculi

quam alii circiter viginti et ultra, cuncta quæ nunc recitamus, sensibiliter perceperunt, et manifeste viderunt. Sed obsecro, lector, adverte, ne infidelitas incircumcisorum corde et auribus te nunc fallat.

249 Dicent forsitan hi quorum Deus corda non tetigit : Quid magni, si curatus est unus homo a morbo quantumcumque gravissimo? Tota die naturaliter hoc contingit. Quibus e contra respondeo, quærendo : Quid mirum si curavit Dominus socrum Simonis, quæ magnis detinebatur febribus, Evangelista teste? Tota naturaliter hæc contingunt, quod homines curantur a febribus quantumcumque gravissimis, ut quid nobis Evangelista pro miraculo re-

et ejus evidentia.

Luc. 4, 19

citat? Sed attende, o infidelis, qui nihil percipis ultra sensum : attende quid voluerit Evangelista denotare. Stans, inquit, super eam, imperavit febri, et dimisit eam : et continuo surgens, ministrabat illis. Hæc fuit nota miraculi, quod imperio Domini, absque dilatione ac remedio naturali, febris abscessit : illaque tam dure febricitans et prostrata, mox sine alio confortante surrexit. Sic et in proposito clare cernis, nisi obruaris cæcitate mentis : stetit hæc sacra virgo, in cujus pectore Dominus habitabat; et ille Dominus, qui socrum Simonis tunc curavit, stetit non de propinquo, sed a remotis; et imperavit febri simul et inguinariæ pesti; et absque quocumque remedio corporali, sine dilatione patientem dimisere Matthæum. Qui mox surgens, nobiscum legumina et cepe comedit illæsus, ac si numquam tali passione gravatus fuisset. Aperi ergo mentis oculos, et noli esse incredulus, sed fidelis. D

250 Porro ex quo de domo Misericordiæ fecimus mentionem, unum mirabile, quod in ejusdem convicinio contigit, licitum est recitare : quamquam per sacram virginem prius patratum fuerit, quam præcedens immediate miraculum. Ego tamen tunc didici, cum in dicta domo Misericordiæ conversabar cum Matthæo prædicto. Referebant etenim mihi, tam E

Mulier cum ruente solario lapsa et obtrita,

Frater Thomas, super sæpissime nominatus, quam idem Matthæus, Rector dictæ domus Misericordiæ, ac quasi omnes qui facta ejusdem virginis noverant, quod in ejus vicinio illo quædam habitabat mulier Deo devota, quæ, si memoria me non fallit, habitum gerebat Sororum de pœnitentia B. Dominici. Hæc auditis et forte visis virtutibus virginis, ei domestica facta est, et libenter auscultabat monita ejus, et attendebat exempla, nec non et devote ipsam venerabatur. Accidit autem ut quadam die, dum eadem mulier esset super quoddam solarium domus suæ, subito solarium gravitate et mole sustentati ponderis caderet; et dicta mulier cum solario ruens, gravissimis allisionibus et contusionibus, tam carnis quam ossium, læderetur; adeo ut vicina concurrente, ad ipsam de sub lignis et lapidibus extrahendum, mortua vel in brevi moritura indicaretur ab omnibus convicinis. Tandem juvante Deo, in lectulo adhuc vivens reposita, resumpto paulatim spiritu, cœpit dolorem allisionum sentire, magnisque vocibus et fletibus, suas astantibus miserias indicare. Hinc advocantur medici, curaque possibilis adhibetur : sed tamen illa se movere in lectulo nullatenus poterat per se ipsam, doloribusque diversorum membro- F rum sine intermissione cruciabatur.

251 Quo audito, virgo Deo dedicata, sorori ac domesticæ compatiens ex corde, ipsam personaliter visitavit, et sanctis monitis eam ad patientiam hortabatur. Sed cum videret ejus excessivam afflictionem, loca doloris quasi liniendo et palpando contigit : quod et infirma libenter acceptabat, sciens non nisi bonum evenire posse de illo contactu. Mox autem ut manus virginea locum doloris cœpit contingere, dolor ex toto recessit : quod infirma perpendens, rogavit eam ut alium locum doloris sic etiam deliniret palpando. Quod virgo tanto libentius annuit, quanto eam amplius consolari optabat : sed cum factum esset, etiam inde remotus est dolor totaliter. Quid plura? Infirma petente, sacraque virgine annuente, ac loca cuncta doloris manu virginea liniente, totus a corpore dolor abcessit. Quo facto, illa quæ corporis membra, nec ipsum corpus poterat paulo ante per se ipsam movere, jam se vertit hinc inde, signaque sanitatis recuperatæ manifeste cunctis ostendit. Siluit tamen usque ad virginis sanctæ discessum, ne turbaret ejus humilitatem : sed postea cunctis dixit, tam medicis quam vicinis : Catharina, filia dominæ Lapæ, suo me contactu curavit

contactu manus Sanctæ sanatur.

A cujus scriptura sumptum per me, in hac pagina breviter est descriptum.

testes prædictorum miraculorum,

261 Sed quia de signis patratis in corporibus familiarium et domesticorum est tactum; occurrunt memoriæ quædam notabilia signa, quorum ipse sum testis, multosque mecum contestes adhuc viventes habeo, prout infra dicetur. Tempore quo felicis memoriæ Dominus Gregorius Papa undecimus, de Avenione *b* transivit ad Urbem, contigit sacram virginem cum sua comitiva, in qua ego eram, præcedendo dictum Pontificem, Januam pervenire; ibique moram trahens, donec præfatus summus Pontifex cum Romana curia veniret ad eamdem civitatem, diebus aliquibus requievit; ac inchoatum iter prosequens, inde Urbem versus discessit: quæ mora, unius mensis et ultra spatio tendebatur. Erant autem in societate nostra duo devotissimi juvenes, natione Senenses, qui scriptores erant epistolarum hujus almæ virginis, qui adhuc religiose ac virtuose vivunt in corpore. Horum alter vocatur Nerius Landoccii de Pagliarensibus, qui solitariam et quodammodo anachoreticam ducit vitam, spreto seculo et pompis ejus omnibus. Alter *c* Stephanus Corradi de Maconibus, qui ex jussu ejusdem virgi-
B nis sibi facto, dum ipsa transiret ex hoc mundo ad Patrem, Ordinem Carthusiensem ingressus est: in quo divina gratia se comitante, adeo jam profecit, quod in Italia magna pars illius Ordinis, ejus visitationibus, monitis et exemplis regitur et gubernatur; Priorque factus est pluribus in monasteriis successive, nunc autem actualiter Prior est in conventu Mediolanensi, prædicti Carthusiensis Ordinis, virque non parvæ operationis et famæ habetur ab omnibus. Hi duo pariter testes sunt et contestes, tam mei quam aliorum et aliarum, de omnibus vel de majori parte suprascriptorum mirabilium, in hac tota secunda parte recitatorum. Sed tempore supra descripto, in dicta civitate Januæ, in persona utriusque ipsorum, memorabile signum operatus est Dominus per sacram virginem sponsam suam.

in his duo ejus scribæ,

262 Contigit enim, dum essemus ibi, dictum Nerium infirmari infirmitate quadam horribili, qua non tantum ipse, sed nos omnes incredibiliter vexabamur: doloribus namque viscerum cruciabatur die noctuque assidue, quibus cogentibus, voces cum ejulatibus jugiter emittebat, nec poterat in lectulo uno quiescere; sed manibus reptans et genibus,
C quia se nequibat erigere, totam cameram ubi plures erant lectuli, quasi dolores fugiens, perquirebat; nosque ac se ipsum flebiliter molestabat. Fiunt hæc nota virgini, tam per me quam per alios: quæ quamvis compassionem ostenderet, non tamen movebatur ad orandum more solito pro sedatione passionis illius, nec fiduciam (ut assolebat) nobis dabat de liberatione infirmi: imo mihi imposuit, ut medicos advocarem, et medicinalia remedia infirmo adhiberentur. Quod et diligentissime feci, duos advocans medicos, quibus obediebatur ad nutum: sed in nullo infirmus est relevatus, imo potius aggravatus. Quod totum (ut arbitror) factum est, ut Dominus in sponsa mirabilior appareret: nam procedentibus et nihil proficientibus medicis, mihi tamen dixerunt, quod nullam spem ulterius habebant de illius ægroti salute.

quorum unus ab intolerabili cruciatu,

263 Quod cum narrassem Fratribus et sociis existentibus mecum in mensa, præfatus Stephanus surrexit a cœna in spiritu fervoris et amaritudinis animi, et ingreditur cubiculum virginis, seque ad pedes ejus prosternit cum lacrymis, petens humiliter et instanter, quod non permitteret confratrem et socium suum in via, quam propter Deum et caritatem ejus assumpserat, corporea vita privari, cadaverque ejus in patria remanere peregrina. Cui benigna virgo compassa, materna caritate respondit: D Ut quid, fili mi, turbaris et doles? Si Deus vult Nerium fratrem tuum de suis laboribus præmiare, non, inquit, debes dolere, sed lætari. Ad quam ille: Dulcissima mater, obsecro ut vocem meam audiatis, et eum juvetis, quia non dubito quin si velitis, possitis. At ipsa, maternum affectum continere non valens, ait: Hortabar ut conformitatem haberes cum divina voluntate: sed ex quo te video taliter afflictum, cum cras ad Missam accessero pro Communione sancta, reducas hoc ad memoriam meam, et tibi promitto quod precem hanc Domino porrigam: tu vero Deum orabis ut exaudiat me. Tunc Stephanus, hac promissione contentus et lætus, mane sequenti tempestive coram sacra virgine, cum iret ad Missam, humiliter genu flectens, ait: Oro, mater mea, ne sim fraudatus desiderio meo. Quæ tunc in eadem Missa communicavit; et post moram et suæ sanctæ mentis excessum, juxta consuetudinem, tandem sensibus corporalibus est restituta: et statim dictum Stephanum, expectantem ibidem, subridens allocuta est, dicens, Gratiam habes, quam petis. Et ipse: Numquid, mater mea, liberabitur Nerius: Et illa. Firmiter liberabitur, quia Dominus eum nobis restituit. Tunc ille gradu non lento accessit ad ægrotum, ipsum in E Domino confortans. Et post paululum medici venientes, et signa sua multipliciter considerantes; qui de salute cujus omnino desperaverant, cœperunt inter se dicere, possibile fore quod adhuc sanaretur. Ipse vero juxta verbum virginis, successive convaluit usque ad sanitatem perfectam.

AUCT. RAYMUNDO CONFESS. intercedente apud sanctam socio,

per ejus preces liberatur.

264 His igitur sic peractis, dictus Stephanus tam ex laboribus corporis quam ex passionibus mentis, quas passus fuerat, dicto Nerio ministrando, febres non parvos cum vomitu et excessivo dolore capitis incurrit: quamobrem in lectum decidit: et quia dilectus nimium erat ab omnibus, omnes ei condolendo assistebamus. Quod dum sacræ virgini notificatum est, nimis condoluit. Ad ipsum igitur personaliter accessit; petitoque de qualitate languoris, et ex tactu percepto, quod valde febres cruciabant eum, mox in fervore spiritus ait: Præcipio tibi in virtute sanctæ obedientiæ, quod amplius istas febres non patiaris. Mira res! obedivit natura voci virginis, ac si de cœlo ab omnium Conditore sonuisset. Namque absque naturali quocumque remedio, ipse tunc, antequam sacra virgo discederet ab ejusdem Stephani lectulo, pulsis febribus plene liberatus est: sanumque nostrum Stephanum sine dilatione recepimus F cuncti gaudentes, Dominoque gratias referentes, qui hæc duo signa infra paucos dies per sponsam suam, nostris videntibus oculis, fuerat operatus.

altera febre

265 Porro his duobus signis addo et tertium, cujus ego non sum testis de visu, quia ego non fui præsens, sed illa in qua miraculum factum est, adhuc extat et testificatur aperte, ipsaque indicante, didici quæ nunc scribo. Sed et aliæ quæ fuerunt tunc in societate virginis sanctæ, et supersunt adhuc, assertioni ejus attestantur absque scrupulo. Hæc est Soror de pœnitentia B. Dominici, natione Senensis, licet in urbe non habitet, vocaturque Joanna de Capite, quæ recitat quæ sequuntur. Tempore namque quo felicis memoriæ Dominus Gregorius XI, superius nominatus, habitabat in Urbe, de ipsius mandato sacra virgo accessit Florentiam, ut pacem inter Patrem Patrum, et rebelles tunc filios procuraret: quod et fecit, prout et in quodam distincto Capitulo plenius dissereretur. Draco autem infernalis, discordiarum nutritor, et auctor ac hostis cujuslibet unitatis, tot scandala suscitavit in civitate prædicta, etiam contra sponsam Jesu Christi, quæ laborabat pro pace, quod prolixum nimis esset hic illud inserere, nimisque diverteremus a proposito nostro: sed

Florentiæ discesso Sancta,

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

A sed, concedente Domino, infra propter ejus detractores fiet (ut dictum est) unum Capitulum. Dum igitur sacra virgo esset de Apostolico mandato Florentiæ, pluraque ac gravia scandala contra eam suscitaret hostis antiquus; consultum fuit ei per fideles et devotos ejus, quod parumper secederet extra civitatem prædictam, locumque furori daret ad tempus. Ipsa vero, tanquam tota discreta et humilis, assensit illorum consilio : sed dixit, quod ex divino mandato de dictæ civitatis territorio non erat finaliter recessura, quousque pax et concordia inter summum Pontificem et illum populum esset ibidem præconizata : quod rei postmodum probavit eventus.

sociam itineris sanat a tumore pedis et febri :

266 Parat igitur se, ut ad tempus discedat de civitate, ac ad quemdam locum ejusdem communitatis accedat : sed invenitur quod dicta Joanna infirmitate gravi laborabat : nam pes ejus ex causa moræ sibi erat inflatus ex toto, ac cum dolore pedis invaserat eam febris non modica : et sic dupliciter erat afflicta, ac ab itinerando totaliter impedita. Quod virgo dum percipit, nolens eam solam dimittere, ne mali aliquid pateretur ab impiis, ad consuetum recurrit orationis refugium, Sponsi sui auxilium invocans, ut illi casui providere misericorditer B dignaretur. Nec passus est clementissimus Dominus sponsam suam illa diu perplexitate affligi. Nam ipsa orante, infirma illa cœpit suaviter dormire; ab ipsoque somno excitata, ita se reperit perfecte curatam, ac si numquam mali aliquid passa fuisset. Moxque surgens, se paravit ad iter, et eodem mane una cum virgine et aliis sociabus ambulavit agiliter, sicut unquam ambulasset suæ tempore juventutis. Quo stupentes ceteræ quæ ipsam viderant patientem, laudes referebant omnipotenti Deo una cum ipsa, qui per sponsam suam operabatur miranda in corporibus assistentibus sibi.

d item Toloni,

267 Huic autem signo aliud addo, quod per eam operatus est Dominus in quadam civitate comitatus Provinciæ, quæ vocatur *d* Tolonum, cum rediremus de Avenione, tempore quo dictus Gregorius Papa undecimus pergebat ad Urbem. Cum enim ad dictam civitatem Toloni pervenissemus cum ipsa, hospitiumque recepissemus, in quo ipsa more solito mox cubiculum est ingressa; nobis tacentibus, lapides (ut ita dixerim) clamaverunt quod virgo sancta ad civitatem pervenerat eamdem : cœperuntque primo mulieres, deinde viri ad dictum hospitium C convenire, ac petere ubi esset illa sancta domina, quæ de Romana curia remeabat. Cumque hospite prodente nequiremus eam celare, oportuit quod saltem mulieres ingredi permitterentur ad eam. Quo facto, adductus est per quamdam mulierem quidam infantulus, adeo tumefactus et turgidus, in ventre potissime, quod monstrum quoddam videntibus apparebat. Rogabantque mulieres illæ virginem Domini, ut eumdem infantulum in ulnas suas recipere dignaretur. Illa vero, licet prius renueret fugiens humanum favorem, tandem tamen victa compassione, videns fidem illarum, assensit. Mox vero ut puerum assumpsit in manus virgineas, cœpit magnas

infantem turgidum.

de corpusculo suo ventositates emittere, et cunctis videntibus omnis illa tumefactio recessit, restitutusque est plenariæ sanitati. Hoc autem signum, licet me præsente factum non fuerit, seu me vidente; fama tamen adeo certa fuit et publica, quod Episcopus *e* civitatis ejusdem misit pro me; narransque prædictum miraculum, asseruit infantem illum esse nepotem Vicarii sui : et rogavit, quod facerem ut posset virgini sanctæ loqui : quod et factum est. Postremo vero multa quidem et alia signa fecit Dominus Jesus per sponsam suam in humanis corporibus, quæ non sunt in hoc libro conscripta : sed hæc pauca conscripta sunt, lector bone, ut ex eis ad credendum merito inducaris, quod in hac virgine habitabat D Jesus, Dei et virginis filius, qui cuncta hæc opera principaliter faciebat. Porro licet liberatio eorum qui obsessi a malignis spiritibus detinentur, inter corporis curationes debeant computari; quia tamen nimis est præsens Capitulum protelatum, et hæc sancta virgo in hoc gratiam habuit specialem, hic huic Capitulo decrevi finem imponere, ac illa in sequenti Capitulo recitare.

ANNOTATA.

a *Fr. Thomas pro* Gemma, *scribit* Germina.

b *Factum id anno* 1376.

c Stephani *hujus Vitam cum titulo* Beati *libris quinque complexus Bartholomæus Senensis, Carthusiæ Florentinæ monachus, vulgavit eam an.* 1626 *: obiit autem ipse Stephanus an.* 1424 *die* 7 *Augusti, communi sepultura donatus in Carthusia Papiensi, cujus magnificentissime a Galeatio Vicecomite struendæ auctor et promotor præcipuus fuit : sed ibi nullus ejus est cultus. Senenses inter Patronos eum numerare dicuntur : quod ubi distinctius nobis constiterit, poterimus de eo agere mense jam dicto : interim hanc admonitionem præmit-* E *timus, ut probationes huic rei necessarias, si haberi possint, eliciamus; alias eumdem prætermissuri.*

d Telo, *vulgo* Toulon, *urbs maritima et amplo portu insignis.*

e *Sammarthani indicant ab anno* 1370 *ad* 1380 *Tolonensi civitati Episcopum præfuisse* Joannem III *Hispanum, cognomine Silvestrum, sub quo Prædicatoribus in ea urbe attributæ ab Joanna Regina sint ædes regiæ.*

CAPUT XIII.

Potestas a Catharina contra dæmones exercita.

Non cessabat Sponsus æternus, ut ex supradictis potes perpendere, lector amabilis, virtutem, quam *CAP. IX.* interius copiose concesserat sponsæ suæ, per actus exteriores ostendere visibiliter : quia nec abscondi potest ignis in sinu, nec arbor plantata secus decursus aquarum aliquando deficit, quin fructum suum producat tempore ordinato. Virtus igitur Domini Jesu, imo ipse Dominus Jesus latens in pectore virginis, diversimode quotidie amplius pandebatur, non solum divinam gratiam de cœlo pro omnibus impetrando peccatoribus, ut in septimo dicebatur Capitulo; non modo terrena corpora infirma vel F mortua reparando, prout octavum tibi demonstravit Capitulum; sed etiam infernalibus spiritibus imperando, ipsosque de obsessis corporibus expellendo, ut sic in nomine Domini Jesu habitantis in ea, sibi cœlestia, terrestria et infernalia flecterentur. Quod ut percipias certius, attende quod sequitur,

Potestas in dæmones concessa.

269 Fuit in civitate Senarum vir quidam, vocatus juxta patriæ nomen *a*, Ser-Michael Ser-Monaldi, arte notariorum seu scribarum peritus non mediocriter, quem ipse centies vidi, de cujus ore cuncta percepi quæ scribo. Hic dum esset ætate grandævus, haberetque uxorem cum duabus filiabus, quas ex ea genuerat; decrevit ex consensu uxoris se Dei servitio mancipare, easque virgines filias Christo Domino dedicare. Quamobrem ad quoddam monasterium virginum, sub nomine B. Joannis Baptistæ fundatum, in dicta civitate situm, accessit; seque ac sua devote obtulit Deo et B. Joanni, filiasque virgines aliis sociavit virginibus ibidem inclusis : et ipse cum sua conjuge ab extra inhabitans, curam temporalium rerum ejusdem monasterii, amore Dei gerebat. Dum autem per aliquod tempus ibidem mansisset, accidit justo Dei judicio, sed occulto, quod una ex filiabus dicti Ser-

Puella octennis oblata monasterio

D
AUCTORE RAYMUNDO CONFESSARIO.

A Ser-Michaelis, quæ dicebatur Laurentia, ætatis octo annorum vel circa, arrepta est a dæmone et obsessa. Quam dum hostis antiquus frequenter ac dure vexaret, totum monasterium virgineum horribiliter conturbabat. Factumque est ut Sorores, dictam puellam amplius inter se nolentes retinere, præfatum Ser Michaelem cogerent ad eam de monasterio educendam. Qua educta, inventum est quod malignus ille spiritus, puellæ vexator, per os ejus Latinis verbis congrue loquebatur; cum tamen puella omnem Latinitatem penitus ignoraret. Respondebat ad quæstiones profundissimas et difficiles : peccata et secretas conditiones quamplurimum detegebat : multisque aliis signis demonstrabat apertius, se esse spiritum reprobum, qui permissione divina, ex causa tunc hominibus ignota, vexabat puellam innocentem.

et invasa a dæmone,

270 Tristabantur igitur inde parentes simul et attinentes, remediaque undique laborando quærebant, ut spiritus ille nequam a puella vexata posset ejici. Propter quod ad diversas Sanctorum reliquias adduxerunt, ut eorum meritis et virtute malignus spiritus fugaretur. Singulariter autem confidebant in reliquiis beati Fratris Ambrosii *b*, Ordinis Fratrum Prædicatorum, qui a centum annis et ultra, B multis coruscavit et coruscat miraculis, singularemque virtutem habuit et habet in effugatione spirituum immundorum, ita ut ejus cappa sive scapulare, quæ adhuc integraliter conservatur, malignos spiritus de obsessis soleat corporibus effugare, ut ego ipse aliquando testis fui de visu. Quamobrem Laurentiam ad ecclesiam Prædicatorum ducentes, et super sepulcro dicti Fratris B. Ambrosii ponentes, prædictasque ipsius vestes puellæ applicantes, invocabant virtutem Altissimi, ut vexatæ innocentulæ subveniret. Verum pro tunc exauditi non sunt, quia vere (ut arbitror) neque puella peccaverat, neque parentes, ut sic vexaretur, quos novi fuisse laudabilis vitæ; sed pro gloria sanctæ virginis declaranda, si non fallor, Dominus hoc permisit. Propter quod etiam Ambrosius, in termino beatitudinis positus, in hoc miraculo viatrici detulit Catharinæ, ut virtus ejus declararetur fidelibus, antequam etiam migraret de corpore. Quid plura? Suadetur parentibus a quibusdam noscentibus virginem, ut Laurentiam Catharinæ virgini debeant præsentare. Quod dum implere vellent cum affectu, et hoc virgo sacra sciret, nuntianti sibi respondit : Ego, proh dolor! vexor nimis a spiritibus malignis quotidie, numquid modo indigeo spiritibus alienis? Et hoc dicto, quia per ostium fugere non poterat, quin ab ingredientibus videretur : quoddam tectum ascendit, clamque fugit de domo illa, ut non posset quomodolibet reperiri : illique pro tunc suo fuerunt intentu frustrati. Verumtamen quanto magis viderunt ejus humilitatem et humani favoris fugam, tanto magis conceperunt fiduciam de sanctitatis ejus virtute, majorique fervore ipsius auxilium imploraverunt.

frustraque ad corpus B. Ambrosii ducta,

ad Catharinam ducenda fugiente,

C

271 Non valentes autem ad ipsam accedere, quia cunctis sociabus prohibuerat, ne aliqua sibi de hac materia loqueretur; habuerunt recursum ad Fratrem Thomam ejus Confessorem, sæpissime superius nominatum, cui noverant virginem in omnibus obedire : narrantesque suam miseriam, supplicaverunt, ut per obedientiam eam cogeret ad subveniendum eorum calamitati. Ille vero cordialiter eis compatiens, et nihilominus sciens se super virtute miraculorum nullam potestatem habere; humilitatemque virginis non ignorans, talem adinvenit cautelam. Accessit quodam sero ad domum virginis, absente tunc ipsa casualiter, puellamque dæmoniacam secum duxit usque ad oratorium ejus : et tunc illi sociæ, quæ in domo remanserat, dixit : Dicas Catharinæ quando reversa fuerit, quod ego per obedientiam ei mando, quod hanc puellam permittat ista nocte hic hospitari, eamque secum retineat usque mane : et hoc dicto discessit, ibidem puella dimissa. Post parvam vero moram virgo reversa, cum puellam in proprio cubiculo reperisset, ipsamque mox cognovisset plenam esse dæmonio, suspicans illam esse quam fugiebat, dixit ad sociam : Quis huc puellam hanc adduxit? Cui cum illa narrasset Confessoris mandatum, videns se undique coarctatam, ad consuetum recurrit orationis refugium, puellamque secum flexis genibus orare coegit : totamque noctem illam in pugna cum hoste illo ac oratione vigil expendit. Quid plura? Priusquam illucesceret dies, dæmon ille, licet reluctaretur, virtute tamen divina coactus abscessit, puellaque sine quacumque corporis læsione remansit. Quod dum socia virginis, quæ dicebatur Alexia, percepisset; illucescente die indicavit Fratri Thomæ prædicto, puellam a vexatione diabolica esse liberatam. Qua ex causa ipse cum patentibus Laurentiæ ad habitaculum virginis accedentes, puellamque simpliciter liberatam invenientes, parentes prædicti gratiarum actiones omnipotenti Deo et ipsi virgini lacrymabiliter reddiderunt. Quo facto, filiam secum ducere volebant ad propria : sed virgo Do- E mini, sciens, Domino revelante quod futurum erat circa puellam, dixit ad eos : Sinite adhuc puellam diebus aliquot morari hic nobiscum, quia sic expedit ejus saluti : quod illi gratissime acceptantes, dimissa filia, cum non parvo gaudio recesserunt.

cumque eam deducta,

ibique pernoctans liberatur ad tempus,

272 Virgo autem sacra, interim monita salutis dans eidem puellæ, ac ad frequenter et devote orandum inducens verbo pariter et exemplo, prohibuit ei, ne domum illam per aliquem modum egrederetur, quousque parentibus advenientibus ex toto recederet. Quod illa perfecte servavit, seque melius dispositam amplius quotidie demonstrabat. Verum quia domus dicta non erat propria domus virginis, sed erat domus Alexiæ supradictæ, quæ tamen non multum distabat ab ejus propria domo, contigit diebus illis virginem Domini, una cum Alexia ad domum propriam se transferre, ibique manere per diem, Laurentia præfata cum quadam servitrice in Alexiæ domo relicta. Cumque post solis occasum jam crepusculum fieret, et nox inchoaretur; vocavit virgo sancta festinanter sociam suam Alexiam, jubetque ut recipiat pallium, quia vult una secum ad domum, ubi puella erat, accedere. F Cui cum illa diceret, decens non esse tali hora mulieres per civitatem incedere, virgo respondit : Eamus, inquit, quoniam infernalis lupus oviculam nostram, jam de suis faucibus liberatam, iterum est ingressus. Dixit, et festine domum egreditur, Alexia comitante. Cumque pervenisset ad domum illam, invenerunt Laurentiam totaliter in facie immutatam, rubicundam scilicet et quodammodo furibundam. Tunc virgo : Ha! infernalis draco, qualiter, inquit, ausus est virgunculam innocentem secundo invadere? Confido in Domino Jesu Christo, Salvatore et Sponso meo, quod taliter expelleris ista vice, quod amplius non redibis. Et his dictis, puellam secum traxit ad locum orationis : ibique non magna mora contracta, ipsam foris reduxit simpliciter liberatam, jussitque ut ad quietis locum deduceretur. Mane autem facto, pro parentibus advocandis misit, ac eis dixit : Ducite amodo filiam vestram secure vobiscum, quia nequaquam amplius patietur. Quod usque ad hodiernum diem rei probavit eventus. Nam redut tunc ad monasterium suum, ubi usque nunc in Dei servitio perseverat illæsa, cum tamen transierint sedecim anni et ultra.

rursumque absente Virgine invasa

demum plene curatur :

273 Hæc omnia percepi a Fratre Thoma jam dicto, deinde ab Alexia suprascripta, demum a dicto Ser-Michaele Notario patre dictæ puellæ, qui toto

AUCT RAYMUNDO CONFESS.

sed cum magno virginis labore

A quo vixit tempore, sanctam virginem ut Angelum Dei venerabatur, et dictum miraculum vix absque lacrymis poterat recitare. Porro factus ex hoc magis avidus investigandi modum miraculi plenius, ipsam sacram virginem secrete interrogavi, potissime quia dæmon ille tantam videbatur accepisse licentiam, quod nec Reliquiarum virtuti, nec alicui exorcismo cedere videbatur. Ipsa vero respondit, quod nimis durus fuerat spiritus ille nequam, ita ut usque ad quartam noctis horam eam cum ipso necesse fuerit decertare, ipsa scilicet ex parte Salvatoris jubente ut egrederetur, et illo protervissime renuente. Post longum tamen certamen, videns se cogi ad exitum spiritus ille nequam, dixit : Si ego hinc exibo, introibo in te. Cui mox virgo respondit : Si hoc decreverit Dominus, absque cujus licentia nihil posse te facere novi, absit a me quod ego prohibeam, vel a sancta sua voluntate discordem aut discrepem quoquomodo. Tunc superbus spiritus, jaculo veræ humilitatis percussus, vires quas super puellam assumpserat, perdidit quasi ex toto : sed adhuc in gutture puellæ motus et tumefactiones causabat. Ipsa vero gutturi manu appropians, signumque sanctæ Crucis imprimens cum plena fide, vexationem ejus
B ex toto fugavit. Habes igitur, lector, miraculum et modum miraculi, necnon et ipsius testes, qui videntes interfuerunt, et a quibus ego percepi.

274 Sed et aliud narrare intendo, per quod ostenditur clarius, hanc almam virginem virtutem expellendi dæmones plenam a Domino percepisse : huic tamen signo ego non interfui, quoniam ipsa me tunc miserat ad Christi Vicarium scilicet Dominum Gregorium Papam XI, pro quibusdam sanctæ Ecclesiæ negotiis : sed Frater Sanctus anachoreta, de cujus miraculosa curatione superius facta est mentio ; similiter Alexia, in proximo nominata Capitulo ; necnon et aliæ quæ tunc cum ea erant, infrascripta me docuerunt. Narrant enim, quod dum sacra virgo esset cum nobili ac venerabili muliere Domina Biancina *c*, relicta quondam Joannis Angelini de Salimbenis, in quodam castro, quod *d* Rocca vulgariter nuncupatur, ubi ego etiam cum ea fueram pluribus septimanis : contigit quamdam mulierem ejusdem castri, ab hoste maligno invadi, ac nimis horrende vexari, ita ut toti castro nota fieret ejus vexatio. Hoc dum innotuisset Dominæ Biancinæ prædictæ, subditæ suæ compatiens, affectabat virginem deprecari, ut illius miseriæ subveniret : sed

c
d
Ad pacem aliquam componendam pergens

C sciens ejus humilitatem, et quantum affligebatur quando ei talia dicebantur ; habito cum sociabus ejus consilio, fecit vexatam illam duci ad se in præsentia virginis, ut saltem visa ejus miseria, ad compassionem ejus animus inclinaretur, et sic ad ejus liberationem induceretur. Accidit autem quod dum illa sic duceretur, sancta virgo in quadam pace fienda inter duos guerrantes, tunc actualiter occupabatur : volebatque ad quemdam alium locum non multum distantem accedere, in quo pax illa perfici debebat. Quæ cum vidisset dictam obsessam sic duci, nec fugere posset ejus intuitum, mox ad dictam Dominam se vertens, mœrorem cordis ostendens, inquit : Parcat vobis omnipotens Deus, Domina, quid est quod fecistis? Numquid non scitis quod ergo frequenter a dæmonibus vexor? ut quid alias vexatas adduci facitis coram me? Verumtamen ait, convertendo se ad dæmoniacam illam ; Ne bonum hujus pacis impedias, inimice, caput deponas in gremio hujus, et expecta me donec rediero.

oblatum sibi in energumena dæmonem

275 Ad hoc verbum statim mulier illa vexata, caput absque contradictione deposuit in gremio fratris Sancti anachoretæ, cujus supra mentio facta est, qui tunc actualiter erat ibi præsens, et hoc mihi retulit, ut jam dixi, quem etiam vexatæ mulieri designaverat virgo sancta. Tunc accessit virgo Domi- D
ni ad opus pacis illius explendum. Interim autem clamabat dæmon per os vexatæ : Quare hic me detinetis? Permittatis me obsecro egredi, quia crucior nimis dure. Respondebant adstantes : Quare non egrederis? Ecce ostium est apertum. Quibus ille spiritus nequam respondebat : Non possum, quoniam illa maledicta hic me ligavit. Illis autem interrogantibus, quæ esset illa ; nullo modo nominare eam volebat, quia forsitan non valebat ; sed dicebat ; Illa inimica mea. Tunc dictus Frater Sanctus petebat : Estne magna inimica tua? Et ille : Major quam habeam jam in toto mundo. Tunc adstantes hæc audientes, volentes ipsum a clamoribus compescere, dixerunt : Taceas, ecce Catharina venit jam. Ille autem prima vice respondit, Non venit adhuc, sed est *e* in tali loco, propriissime designans ubi erat. Illis autem petentibus quid faceret ibi, respondit : Rem mihi summe displicentem, juxta consuetudinem suam. Quo dicto, clamabat fortius : O quare hic detineor? Nec tamen movit caput mulieris de loco, ubi virgo Domini jusserat illud stare. Tandem post aliquam moram dixit : Modo jam revertitur illa maledicta. Adstantibusque petentibus, Ubi est? E
respondit : Nunc non plus est in loco illo, sed est in illo. Et post parum dixit : Nunc est in tali loco, et sic ordinate media loca designabat. Ultimo dixit, nunc ingreditur ostium domus hujus ; quod realiter sic est inventum. Ipsa vero cubiculum ingrediente, cœpit fortiter exclamare : Ha! quare me hic detinetis? Ad quem virgo : Surge, miser, et egredere citius, dimittasque hanc Domini Jesu Christi creaturam, nec eam audeas amplius vexando affligere.

cogit tantisper manere immotum dum redeat,

e

276 Hic dictis, malignus ille spiritus ceteras partes corporis ex toto relinquens, in gutture motus et tumefactiones faciebat horribiles. Virgo autem sacra gutturi apponens manum virgineam, signumque imprimens sanctæ Crucis, spiritum nequam totaliter expulit, et feminam illam ex toto sanavit, cernentibus omnibus qui adstabant. Verum quia remanserat afflicta et debilis ex præcedenti vexatione, ipsam per aliquam moram propriis brachiis et pectore sustentavit ; et tandem mandavit, ut cibus alicualis propinaretur, ut confortata rediret ad propria : quod et factum est. Illa vero sic curata, cum primo liberata esset, et post quietem aperuisset oculos, videns se inter tantam multitudinem in domo seu castro Dominæ suæ, petebat a suis qui aderant : F
Quis me huc adduxit, aut quando huc veni? Illis vero dicentibus, quod fuerat a maligno spiritum vexata, illa respondit : Nullam memoriam de hoc habeo, sed bene sentio me in toto corpore confractam, ac si quolibet in membro fuissem duro ligno percussa. Post hæc liberatrici suæ humiles gratias agens, proprio gressu remeavit ad propria, quæ ad aliena paulo ante tracta fuit. Hujus autem signi præter dictam Dominam Biancinam, quæ adhuc superest, præfatum Fratrem Sanctum, Alexiam et Franciscam socias sanctæ virginis, necnon et Lysam cognatam virginis, quæ adhuc vivit et plus quam triginta utriusque sexus personæ fuerunt testes de visu, quorum nomina non accepi, et ideo hic non scribo. Plura quidem alia signa circa fugationes dæmonum fecit Dominus Jesus per hanc sacram virginem sponsam suam, quæ non sunt scripta in Capitulo isto : sed hæc scripta sunt, lector, ut possis perpendere, quantum donum recepit de cœlo virgo, de qua est sermo, in effugandis spiritibus : tamquam illa quæ plenam victoriam contra ipsorum nequitias fortissime pugnando jam obtinuerat, Christi gratia comitante. Et sic hujus Capituli finis.

et rediens eumdem expellit.

ANNOTATA

ANNOTATA.

a *Mirus est plurium diversissimorumque idiomatum consensus in usurpatione hujus particulæ honorabilis* Ser, *significantis* Dominum, *sub levi quadam varietate.* Sara, *Hebreis* Dominam *sonat, ut notum ex Scripturis,* Serapis, *Ægyptiorum Deus, sic dictus quasi* Dominus Apis. *Arabes Ismaelitæ a pastoritiæ vitæ professione* Sarracenos *dici se voluerunt, quasi* Dominos ovium *esto imperitius quidam a Sara Abrahæ uxore tractum nomen velint, cui ex opposito et per contemptum* Agarenorum *appellationem objiciunt. Moschis, suus magnus Dux sive Dominus* Czar *dicitur. Teutones vero, cum quibus communes radices plurimas retinent Longobardi, idem* Ser *usurpant ut notum est Belgis, ex antiquæ nobilitatis nominibus* Ser-sanders, Ser-jacobs *etc. Franci* Sire *et cum addito* Messire : *hoc suis curionibus et Clericis, istud soli Regi nunc per excellentiam tribuentes. Occurrunt autem plurima passim hoc opere exempla Notariorum, particulam illam suis nominibus præfigentium.*

b *B. Ambrosii Sausedonii Vitam et miracula dedimus atque illustravimus* 20 *Martii : obiit autem anno* 1286, *uti nunc certius cognovimus et adhuc alias monuimus, non sequenti.*

c Biancina *seu* Blancina *diminutivum a* Blanca : *uti* Angelinus *ab* Angelus.

d *Senensis territorii tabula nusquam hoc nomen exhibet, nisi forte diminutive* la Rocchetta, *ad fluvium Albegnam* p. m. *circiter* 40 *Senis distans.*

e *Impressum addit* in Italia, *quod melius aberat a MS.*

CAPUT XIV.

Quomodo dono prophetiæ ad proximi commodum usa sit Sancta.

CAP. X.

Arcanorum pervidendorum continuo dono utens,

Incredibile forsitan tibi videretur, lector, id quod in præsentiarum narrare intendo ; sed illa novit veritas, quæ nec fallit nec fallitur, quod tam et taliter fuit mihi experimentaliter notum, ut posset apud me certius reperiri, quam de actibus humanis vel propriis. Erat siquidem in hac sacra virgine spiritus propheticus, tam perfectus et tam continuus, quod nihil poterat eam latere, ut videbatur, de pertinentibus ad eam, sive ad eos qui cum ea conversabantur, aut qui ad eam recurrebant pro salute animæ suæ. Nec erat nobis cum ea conversantibus possibile quidquam bonum vel malum alicujus ponderis agere in ejus absentia, quod ejus notitiam præteriret, sicut frequentissima, imo quasi continua nos experientia docuit. Et quod mirabilius est, cogitationes cordis nostri sæpe nobis ita perfecte dicebat, ac si per eam, non per nos, cogitatæ fuissent. Scio ego de me ipso, et ipsum fateor coram tota Christi Ecclesia militante, quod cum sæpius me reprehenderet de quibusdam cogitationibus, quæ tunc actualiter mea versabantur in mente, egoque (quod non erubesco fateri pro gloria ejus declaranda) me vellem mendaciter excusare, ipsa mihi respondit : Quare mihi negatis illud, quod ego clarius video, quam vos ipse qui cogitatis? Ac post hoc saluberrimam addebat doctrinam circa eamdem materiam, quam exemplo suo etiam demonstrabat. Hoc (ut dixi) sæpius mihi contigit, illo teste, qui nihil ignorat : sed nunc magis ad particularia descendamus. Ut autem non sit ordo præposterus, a spiritualibus inchoemus.

ipsum Confessarium de cogitationibus suis sæpe redarguit :

Militi obstinato,

278 Fuit in civitate Senarum Miles quidam, nobilis genere ac expertus in armis, qui Dominus Nicolaus de Sarracenis ab omnibus dicebatur. His postquam in diversis partibus arti armorum inserviendo, plurimum vitæ suæ tempus consumpserat, tandem lares ad proprios rediens, propriæ domus temporali utilitati vacabat : et convivans cum concivibus suis, putabat adhuc longo tempore se victurum. Porro æterna et omnipotens illa bonitas, quæ neminem vult perire, immisit in corda tam uxoris ejusdem Militis, quam aliquarum aliarum personarum et sanguine conjunctarum, quod eum inducerent ad confitendum peccata sua præterita, et pœnitentiam agendam de his quæ commiserat in guerris seu præliis, in quibus se tanto tempore occuparat. Ille autem, qui jam erat visibilibus istis totaliter immersus et alligatus, salutaria monita deridebat; et aure surda pertransiens, se ad bonum hortantes, propriam parvipendebat salutem. Sane tunc temporis sancta virgo florebat multis virtutibus in eadem civitate Senensi, sed singularius in peccatorum etiam obstinatorum conversione mirabili : experientiaque docebat quotidie, quod nullus, quantumcumque induratus, loquebatur cum ea, quin vel converteretur ex toto, quod in pluribus accidebat, vel saltem a multis consuetis peccatis in posterum abstineret. Hoc scientes illæ personæ, quæ dictum Militem de ejus salute monebant, et se nihil proficere, manifeste videbant ; inducebant eum, quod saltem vellet semel loqui cum virgine Catharina. Quod ille plus despiciens, respondebat : Quid mihi et mulierculæ illi? quid boni posset mihi adferre in centum annis? Tunc uxor ejus, quæ sacræ virginis erat domestica, ipsam adiit, duritiam cordis mariti sui aperuit, eique supplicavit, ut pro ipso dignaretur Dominum exorare.

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

et frustra ad se invitato,

279 Quid plura? dum hæc agerentur, virgo sancta militi quadam nocte in somnis apparuit, ipsumque monuit, ut si vellet æternam damnationem effugere, uxoris propriæ monitis assentiret. Qui evigilans, dixit uxori : Ego vere hac nocte in somnis vidi Catharinam illam, de qua mihi toties locuta fuisti : pro certo ego volo ei loqui, et videre si est talis qualis mihi apparuit. Quo audito, bona conjunx exhilarata, virginem adiit, gratias retulit, et horam impetravit pro adventu et locutione mariti. Quid amplius immorer? Venit, locutus est, et ex toto conversus ad Dominum, promisitque in proximo confiteri peccata sua Fratri Thomæ Confessori virginis : quod et fecit juxta gratiam sibi datam. Hoc autem facto, idem miles qui mihi jam notus erat, me reperit quodam mane redeuntem de civitate, ad conventumque properantem; et petivit a me, ubi posset tunc sacram virginem reperire. Cui ego : In ecclesia nostra puto quod sit. At ille : Rogo, inquit, vos, ut me ducatis ad eam, et faciatis ut ei possim aliqua loqui, quæ necessaria mihi sunt. Tunc ego libenter assentiens, simul cum ipso ecclesiam sum ingressus, vocavique ad me unam de sociabus virginis, dicens ei, ut desiderium dicti militis ipsi sacræ virgini nuntiaret. Quo facto, ipsa mox de loco surgens orationis, et militi obvians, suscepit eum gratanter. Miles autem grandi ei exhibita reverentia, dixit : Domina, ego feci mandatum vestrum : Confessus enim sum Fratri Thomæ peccata mea, sicut mandastis mihi; ipse mihi tribuit pœnitentiam salutarem, quam intendo perficere juxta ejus intentionem. Cui virgo inquit : Optime fecistis pro salute animæ vestræ; sed faciatis quod amodo cuncta opera *a* vetera excludantur a vobis, et sitis miles in posterum Domini Jesu Christi; sicut fuistis hujus seculi usque nunc. Et addit : Numquid, Domine, dixistis omnia bene, quæ fecistis? Illo respondente, quod omnia quæ memoriæ occurrerant, pro certo dixisset. Illa iterum replicavit : Videatis bene quod dixeritis omnia.

apparens in somno,

confessionem imperat,

a qua ut sit integra,

280 Cumque ille responderet, quod omnia de quibus fuerat recordatus, pro certo dixerat Confessori, licentians se ab eo, permisit eum parumper discedere,

A discedere, et mox per unam de sociabus suis fecit eum ad se vocari, et dixit ei : Videatis, obsecro, conscientiam vestram, si omisistis aliquid de præteritis peccatis. Illo autem omnino affirmante se cuncta dixisse, traxit eum seorsum, et unum grave peccatum, quod dum esset in partibus Apuliæ secretissime fecerat, ei ad memoriam revocavit. Quo audito stupuit miles ipse, veritatemque confitens, dixit se vere fuisse oblitum : Confessoremque petiit, et peccatum sacramentaliter confessus est. Sed hoc viso miraculo, tacere non potuit, quin cunctis audire volentibus nuntiaret, et quodammodo prædicaret, dicens quasi cum muliere Samaritana : Venite, et videte virginem quæ dixit mihi, quæcumque in remotis partibus peccando commisi : numquid ipsa est sancta pariter et propheta? Est procul dubio, est, inquiebat. Nam peccatum quod ad memoriam mihi reduxit, illud nullus hominum unquam scivit, excepto me solo. Ex illa hora virgini adhæsit obediendo, sicut solent discipuli suo adhærere magistro, prout sum ego ipse testis. Quantum autem ei necessaria fuerit illa conversio, mors ostendit brevi post tempore subsecuta : nam eodem anno hujus temporalis vitæ cursum, infirmitate corporis super-B veniente, finivit, in bona dispositione migrans ad Dominum. Vides ergo, lector, primo apparitionis miraculum; vides propheticam revelationem peccati; vides et finalem salutem hominis, in peccatis hactenus indurati, per hanc sacram virginem Dominum fecisse simul et ostendisse. Sed attende quod sequitur, et propheticum ejus sensum simul cum miraculoso experieris auxilio, per eam cœlitus ministrato.

AUCT. RAYMUNDO CONFESS. — *peccatum quod erat oblitus indicat*

281 Eram ante annorum multa curricula, et antequam virginis hujus meruissem habere familiarem notitiam, in castro quod Mons-Politianus dicitur, ubi præeram *b* monasterio virginum ordinis mei curæ subjecto, ibique circa quatuor annorum spatium moram traxi. Cumque ibidem uno tantum Fratre Ordinis mei comitatus degerem, quia conventus Fratrum in eodem oppido ædificatus non est, libenter Fratres ad me venientes ex conventibus vicinis videbam, et potissime mihi familiariter notos. Quamobrem Frater Thomas Confessor virginis, sæpissime superius nominatus, una cum Fratre Georgio Naddi, nunc sacræ Theologiæ Magistro, cogitaverunt ad me venire de conventu Senensi, ut aliquid consolationis spiritualis ad invicem percipere vale-C remus : et ut citius possent ad virginem redire, cujus curam dictus Frater Thomas habebat continuam, equos acceperunt mutuo a civibus sibi notis. Cum igitur iter peragerent, et jam prope castrum dictum ad sex milliaria pervenissent, volentes tam se quam equos refocillare, parumper ibidem quieverunt, licet incaute : erant enim ibi quidam latrunculi, qui quamvis non exercerent publicam et continuam prædam, quando tamen videbant aliquos incaute vel solitarios incedentes, libenter ipsos ad loca solitaria deducendo, quandoque privabant spoliis, et quandoque etiam vita corporea, ut eorum crimina per publicam justitiam reperiri non possent. Hi videntes dictos Fratres absque societate incedentes, dum essent in quadam taberna, mox ipsorum decem vel duodecim numero discesserunt, et Fratribus non perpendentibus per quædam sibi nota devia, iter eorum dum quiescerent prævenerunt, et in quodam obscuro passu ipsos expectaverunt. Ad quem dum dicti Fratres venissent, subito aggressi sunt eos cum gladiis et lanceis more suo terribili, ipsisque de propriis equis tam velociter quam violenter depositis, ad loca nimis opaca, nemoribus obsita, expoliatos et quodammodo denudatos eos, crudeliter deducebant. Cumque inter se plura face-D rent secreta consilia, clare perpenderunt dicti Fratres, quod ipsos volebant occidere, et corpora in locis illis occultissimis sepelire, ne illud facinus ad publicum deveniret.

b — *In montem-Politianum pergens, Confessarius Sanctæ cum socio,* — *incidit in latrones,*

282 Hujus periculi manifesta signa cum dictus Frater Thomas singulariter advertisset, nec preces ac supplicationes cum promissionibus, quod numquam aliquid dicerent, sibi viderentur prodesse, quin quotidie ducerentur ad loca magis obscura; deficiente humano subsidio, ad Dominum recurrit in mente. Quia vero sciebat filiam et discipulam suam Deo nimis acceptam et gratam, sic mentaliter est locutus : O dulcissima filia Catharina, virgo Deo devota, succurre nobis in hoc tam crudeli periculo. Vix hæc mentalia verba perfecerat, et unus ex his latrunculis, qui sibi erat propinquior, quem etiam æstimabat sibi deputatum ut cum occideret, mox hanc prorupit in vocem : Quare volumus istos bonos Fratres occidere, qui numquam nos offenderunt? Vere magnum peccatum est. Dimittamus eos ire in nomine Domini, quoniam ipsi sunt boni viri, et nihil de hoc revelabunt. Ad hanc vocem omnes alii adeo fuerunt concordes, quod non modo vitam eis dimiserunt illæsam, imo etiam pannos eis restitue-E runt ex toto, et postmodum etiam equos ac omnia quæ abstulerant, excepta parva quadam pecuniæ quantitate : et sic libere dimiserunt eos. Qui venientes ad me illa die, cuncta quæ superius scripta sunt plenarie recitaverunt.

a quibus occidendus eamdem invocat :

283 Sed attende, lector, quod dicto Fratre Thoma revertente ad civitatem Senarum, invenit sicut ponit in scriptis suis, et ego ab ipsius ore percepi, quod eadem hora, imo eodem quasi instanti, quo ipse mentaliter invocaverat auxilium, ipsa virgo dixit sociæ suæ, quæ tunc erat secum : Pater meus vocat me, et scio quod magna necessitas arctat eum. Quod dicens, surrexit et ad locum orationis consuetum accessit. Nec dubito quin etiam illa verba dicendo, mentaliter pro ejus auxilio oraret : ex cujus orationis virtute processit mutatio cordium tam mirabilis latrunculorum illorum : nec ab oratione recessit, quousque quasi plena restitutio rerum facta est Fratribus supradictis, et liberi recesserunt. Perpendisne modo, lector, quam perfecte propheticum spiritum hujus virginis anima possidebat, quæ se invocatam a viginti quatuor milliaribus, etiam absque verbo vocali, continuo sensit, et tam festinanter et tam perfecte succurrit illi periculo? Vides F etiam quod utile sit talibus sociari, qui perspicitate dotati Angelica, quasi prospiciunt; et potentia divina muniti, malis omnibus obviantes, in necessitate succurrunt? Ex his potes conjicere, quantum videat nunc et possit hæc sacra virgo in cœlis, quæ tantum vidit et potuit tunc in terris.

audit illa absens, — *et orando liberat periclitantes :*

284 Præter jam dicta unum refero, cujus ego ipse sum testis, contestisque meus fuit et est Frater Petrus de Velletro, Ordinis mei, qui nunc in Lateranensi ecclesia Pœnitentiarii exercet officium : quod manifeste cuilibet intelligenti ostendit, hanc sacram virginem mirabiliter claruisse prophetiæ spiritu. Tempore quo ex multorum Italicorum malitia omnes quasi civitates et terræ, quas constat pleno jure spectare ad Romanam Ecclesiam, Romano tunc Pontifici Domino Gregorio XI rebellaverunt, quod fuit anno Domini MCCCLXXV; contigit virginem sacram esse in civitate Pisana, ubi et ego tunc eram; et diebus illis, quibus supervenit novum de *c* rebellione civitatis Perusiæ, habitare in quodam hospitali noviter inchoato apud quasdam domunculas, quæ adhuc sunt in platea sita circa ecclesiam et conventum Pisanum Ordinis mei prædicti. Cum igitur novo percepto, ego nimis mente amaricarer, considerans nullum jam esse in Christianis Dei timorem,

c

A morem, nullamque reverentiam Ecclesiæ sanctæ Dei, et per consequens nullam curam de incidendo in excommunicationum sententias, aut de rapiendo jura non modo aliena, sed etiam sponsæ Christi; tactus dolore cordis intrinsecus, mœstus et mœrens, ad hospitale prædictum, ubi sacra virgo stabat, accessi, dicto Fratre Petro de Velletro me sociante, eique dictum novum cum lacrymis cordis et corporis nuntiavi. Quo ipsa percepto, primo una mecum ex corde condoluit et compassa est animarum perditioni, ac tanto scandalo Ecclesiæ Dei.

Prædicit futurum schisma,

285 Sed vivens me nimis lacrymis deditum, tandem ad refrænandum fletum meum subintulit: Non incipiatis fletum vestrum tam cito: quia nimis habebitis flere. Istud enim quod nunc videtis, est lac et mel, respectu eorum quæ subsequentur. Quo ego audito, lacrymas non ex consolatione, sed ex majori dolore et admiratione continui, et ab ipsa petivi, dicens: Numquid possumus, mater mea, majora videre mala, quando videmus Christianos erga sanctam Ecclesiam omnem devotionem et reverentiam perdidisse, nec sententias ejus in aliquo timere, ac si eam factis ex toto negarent in publico? Nihil restat amodo, nisi ut Christi fidem totaliter negent. B Tunc illa: Pater, hoc modo faciunt laici: sed cito videbitis quanto deterius erit illud quod facient clerici. Et ego plus admirans, inquam: O me miserum! Numquid etiam clerici Romano Pontifici rebellabunt? At illa: Bene videbitis vos, quando ipse voluerit ipsorum pravos mores corrigere: facient enim tunc scandalum universale toti Ecclesiæ sanctæ Dei, quod tamquam hæretica pestis scindet et tribulabit eam. Ad quod ego quasi amens ex stupore jam facto, subjunxi: Et habebimus hæresim, o mater mea, et hæreticos novos? Et illa: Non erit proprie hæresis, sed erit quasi hæresis, et quædam divisio Ecclesiæ ac totius Christianitatis. Itaque paretis vos ad patientiam, quoniam oportet vos ista videre.

286 Ad hoc ego conticui, et suspensus ad loquentem, perpendi quod disposita erat ad plura dicenda: sed ne meam angustiam augmentaret, se ipsam continuit. Fateor etiam quod tunc eam non intellexi, ob causam obscuritatis intellectus mei, quia putabam hæc omnia debere contingere tempore prædicti summi Pontificis, Domini Gregorii XI, qui tunc erat. Sed cum illo defuncto, jam quasi oblitus essem C prophetiæ jam dictæ, Domino Urbano VI succedente, cum vidi schisma *d* præsens in ecclesia inchoari, oculata fide percepi omnia quæ mihi prædixerat fore verificata: et me ipsum redarguens de modico intellectu, expectabam ejus præsentiam, ut possem iterum cum ipsa conferre. Quod et Dominus mihi concessit, quando ad mandatum dicti Domini Urbani sancta virgo venit ad Urbem, jam inchoato schismate. Tunc autem reduxi ei ad memoriam id, quod ante per aliquot annos mihi dixerat Pisis; cujus ipsa optime memor, adjunxit, Sicut dixi vobis quod illud erat lac et mel, sic dico vobis, quod illud quod videtis ad præsens, est ludus puerorum respective ad ea quæ futura sunt, et singulariter in *e* patria circumstanti: denotans mihi patriam regni Siciliæ cum patria Romana, et regione circumadjacenti. Quod sic postea rei probavit eventus. Invoco testem cœlum et terram. Tunc enim adhuc vivebat Joanna *f* Regina: sed quantæ postmodum tribulationes, tam ei quam regno et ejus *g* successori, nec non et his qui de remotis partibus advenerunt, secutæ fuerint, quantæque destructiones terrarum, nullus qui patriam novit, ignorat. Ecce igitur perpendis, lector, si ex toto non desipis, tantam fuisse in virgine sacra spiritus prophetici abundantiam, quod quasi nihil futurum latebat eam, quod esset aliquo modo notabile vel insigne.

D 287 Sed ne dixeris tamquam alter Achab de Michea, quod non prophetavit nobis bonum, sed malum: post amara quæ retuli, dulcia propinabo, ut de thesauro purissimo virginis proferam coram te nova et vetera. Noveris ergo, quod postquam in urbe mihi prædixerat illa quæ ultimo scripsi, ego curiosior factus, ulterius ipsa sciendi, quæsivi ab ea, dicens: Obsecro, præcarissima mater, quid post hæc mala in Ecclesia sancta subsequetur? Et illa: His tribulationibus et angustiis finitis, modo imperceptibili hominibus, purgabit Deus Ecclesiam sanctam suam, et suscitabit spiritum electorum suorum, sequeturque post hæc tanta reformatio Ecclesiæ sanctæ Dei, et sanctorum renovatio *h* Pastorum, quod ex solo cogitatu spiritus meus exultat in Domino: et, sicut alias sæpius vobis dixi, sponsa quæ est nunc quasi tota deformis ac pannosa, erit tunc pulcherrima et pretiosis jocalibus ornata, et omnium virtutum diademate coronata: cunctique populi fideles gaudebunt se de tam sanctis Pastoribus decoratos: ac etiam infideles populi, bono Jesu Christi tracti odore, ad ovile Catholicum revertentur, et convertentur ad verum pastorem et Episcopum animarum suarum: agite igitur gratias Domino, quia post hanc tempestatem dabit Ecclesiæ suæ nimis grande serenum. Et his dictis conticuit: E ego autem quia novi omnipotentem Deum proniorem esse ad impendendum nobis dulcia quam amara, firmissime spero quod sicut mala prædicta per hanc sacram virginem evenerunt, sic infallibiliter bona subsequentur. Ex quibus omnibus patefiet cuncto populo Israel, a Dan usque ad Barsabee, quod virgo Catharina Senensis, verax fidelis Domini existit Prophetissa.

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

3 Reg. 12, 8

et secuturam concordiam.

ANNOTATA.

a *Impressum est perperam,* Vestra.

b *De hoc monasterio pluribus agitur in Vita Fundatricis, scilicet S. Agnetis de monte Politiano* 20 *Aprilis.*

c *Hujus rebellionis præcipui incentores fuere Florentini, qui Pontificium Vicarium Geraldum obsederant, profligato Gometio Albernotio, Spoleti et Asculi pro Ecclesia Præfecto et copiarum duce apud Perusinos.*

d *Anno* 1378 *Creatus Antipapa Robertus de Gebennis, sub nomine Clementis VII, inchoavit Schisma,* F *quod integris septuaginta annis duravit.*

e *Ita Leodiense MS. male impressum erat,* prima.

f Joanna I, *Regina Siciliæ utriusque, quæ propter pertinaciam in schismate regno privata, anno* 1382 *periit morte violenta.*

g *Huic successit* Carolus Dyrrachinus, *qui accepta ab Urbano VI regnandi potestate contra ipsum male usus, eumdem cepit et in custodia habuit: unde iterum regno erutus excommunicatusque, in Hungaria demum, ubi Rex fuerat renuntiatus, obiit an.* 1386, *strangulatus in carcere.*

h *Impressum*, Et novorum Sanctorum reformatio Pastorum: *videtur autem indicari universalis Ecclesiæ reformatio, ex Concilio Tridentino secuta, uno post schisma scriptum seculo: quando etiam gentium conversio denuo cœpit audiri per S. Franciscum Xaverium aliosque missionarios Societatis: sed* grande illud Serenum, *quod mox promittitur, non tam de externa pace debet intelligi, quam de interna, hæreseon damnationem et hæreticorum abscissionem secuta.*

CAPUT XV.

Spiritus Propheticus Catharinæ defensus et aliis experimentis probatus.

Verum quia non sufficit veritatem asserere, nisi

contra

AUCT. PAS-SIM SPO CONFESS.

A contra et a suis calumniatoribus defenditur; operæ pretium puto, ut dum loquimur de ejus veridicis prophetiis, illorum refellamus ignorantiam venenosam, qui non intelligentes propriam vocem, vera prophetica verba ejus audent detrahere, et contra sanctitatem ejus calumniosas fallacias invenire. Pro colore autem suæ mendacis detractionis assumunt communiter, quod ipsa prædixit sanctum et universale passagium *a* fidelium ad partes ultramarinas cito futurum, et se cum suis sequacibus illuc transituram, cum tamen transacti sint multi anni, quod ex hac luce ipsa migravit, eamque plures utriusque sexus ex suis sequacibus sint (ut pie creditur) ad cœlorum regna secuti, qui procul dubio transitum illum non sunt facturi : ex quo volunt concludere verba ejus non fore appretianda, tamquam prophetica; sed potius, tamquam muliebria, contemnenda. Hinc quidam ex eis, ceteris nequiores, volunt arguere non solum verba, sed etiam facta ejusdem virginis sacræ, parum esse appretianda, nec inter Sanctorum gesta quomodolibet computanda. Quamobrem coactus sum contra eamdem enormem calumniam duellum assumere; primo falsitatem fundamenti talium detrahentium declarando; et tandem, prout B ipsa mihi impetrabit a Domino, aliquid de prophetiarum intelligentia, juxta meum modulum enodando, ut sic dupliciter pateat verbum inquinatum et lingua mendacii.

a Passagium sanctum, cujus causa quidam calumniantur prophetias Sanctæ,

289 Equidem fateor verum esse, quod hæc sacra virgo semper desideravit, ut fieret sanctum passagium, et pro desiderii sui complemento multipliciter laboravit : istaque fuit causa principalis quodammodo, quare ad dictum dominum Gregorium XI usque Avenionem accessit, ut scilicet eum induceret ad sanctum passagium ordinandum : quod et fecit, me teste; qui vidi et audivi, et præsens fui modis omnibus possibilibus ei. Recolo autem quod dum ipsa semel circa materiam hanc apud dictum Pontificem multum instaret, me præsente et audiente (quoniam interpres eram inter Pontificem, qui loquebatur Latine, et virginem quæ vulgari Tusciæ idiomate utebatur) idem Pontifex ei respondit : Oporteret quod pacem primo inter Christianos faceremus, et postmodum passagium sanctum ordinaremus. Ad quod illa sic replicavit : Nullam, Pater sancte, ad pacificandum Christicolas viam meliorem invenire poteritis quam sanctum, passagium ordinando. C Omnes enim istæ gentes armorum, quæ sunt fomentum guerrarum inter fideles, libenter ibunt ad serviendum Deo de arte sua. Pauci sunt enim adeo pravi, qui non libenter serviant Deo de actu in quo delectantur; et qui per illum actum non libenter velint sua peccata redimere : remoto autem fomento, removeri oportet et ignem. Et sic, Pater sancte, simul et semel facietis quam plura bona. Pacificabitis Christianos volentes quiescere : gentes autem ipsas suis peccatis irretitas, quoniam eas perdendo lucrabimini. Et si faciant aliquam victoriam, procedetis ulterius cum aliis principibus Christianitatis : si vero morientur ibi, lucratus estis animas illas quæ prius perditæ erant quodammodo. Tria itaque bona sequentur ex hoc, pax scilicet Christianorum, pœnitentia istorum armigerorum, et salus multorum Sarracenorum. Hæc in præsentiarum ideo recitavi, ut intelligas, pie lector, quanto zelo quantisque laboribus hæc sancta virgo sanctum passagium fuerit prosecuta.

prædicatum ab ea fuit et suasum,

290 Hoc igitur sic præmisso contra viros mendaces, numquam recolo me audivisse ab ea secrete vel publice, quod temporis determinationem in quocumque futuro eventu ipsa prædiceret : imo in hoc singulariter ipsam reperi causam, quod etiam quandoque me petente super quibusdam dictis ejus de tempore, numquam potui determinatum tempus habere D ab ea, sed totum divinæ providenciæ relinquebat. Verum est tamen, quod ipsa frequenter de sancto passagio loquebatur, et ad illud, quoscumque poterat, animabat et confortabat : dicebatque se sperare in Domino, quod oculo misericordiæ respiceret populum suum, et multos per illam viam tam fideles quam infideles salvaret. Sed quod assereret tali tempore fieri debere passagium, aut quod diceret se cum suis omnino illuc ituram, nullus potest quomodolibet veridico sermone affirmare : licet quidam videantur forte intellexisse ab ea, quod cito deberet hoc passagium ordinari, et alia quædam, quæ processerunt ex defectu audientium, et non ex lingua dicentis : et quia jam tantum temporis transivit, nec aliquis ordo datur adhuc, quodammodo scandalizantur ex hoc. Nunc ergo sublato fundamento falsitatis allatratuum seu allatrantium prædictorum, si advertisti cuncta quæ superius sunt scripta, lector bone, clare cernis, hanc sacram virginem cum Sponso suo dicere verbum istud, quod recitat Matthæus Evangelista Salvatorem dixisse Joannis Baptistæ discipulis, dum præmissis miraculis, quæ illis cernentibus fecerat, tandem subdidit : Et beatus qui non fuerit scandalizatus in me. Cur enim cum miraculis scandalum junxit, nisi quia conditio pravorum E de bonitate Dei atque ejus miris operibus, pravitate propria cogente, solet scandalizari? Sic isti non intelligentes, nec verba nec opera hujus almæ virginis, de qua nobis est sermo, unde deberent ædificari, scandalizantur.

non prædictum pro tempore determinato;

frustra igitur in eo scandalizantur illi,

291 Sed esto quod ipsa dixisset, cito debere fieri sanctum passagium; numquid possunt ipsi veridice dicere, hoc esse falsum : cum Evangelista Joannes recitet Dominum dixisse sibi in Apocalypsi : Ecce ego venio cito : quod a nonnullis intelligitur de secundo adventu : et tamen cum omni veritate hoc dixit. Audi obsecro Augustinum exponentem psalmum illum : Noli æmulari in malignantibus. Quod tarde est (inquit) tibi, cito est Deo : junge te Deo, et cito etiam erit tibi. Et iterum alia scriptura prophetica dicit : Si moram fecerit, expecta eum, quia veniens veniet, et non tardabit. Moram igitur potest facere Dominus, juxta capacitatis tuæ parvitatem, sed tardare nullatenus potest. Attende rursus cum quanto studio promittebant Prophetæ Salvatoris adventum, celeritatem etiam nuntiando, ita ut F diceret unus ex eis, videlicet Esaias : Prope est ut veniat tempus ejus, et dies ejus non elongabuntur : et tamen post hæc, annorum centenaria plura pertransierunt, antequam videretur effectus. Ut quid igitur isti murmurant contra virginem Catharinam de decem vel duodecim annis, cum videant prophetas tam veteris testamenti quam novi, per annorum centenaria tam alta mysteria prædixisse, ac nihilominus cito ventura scripsisse? Si hanc pro duodecim reputant falsam, illos pro annorum centenariis ut falsos judicent est necesse.

Apoc. 3, 11

sed nec alienum est a prophetia ut diu differatur effectus prædictus

Hab. 2, 3

Isa. 14, 1

292 Amplius autem, rogo, attende quid isti dixissent, si hæc virgo nuntiasset uni Regi vel Pontifici, debilitatem corporis patienti, quod ex infirmitate illa deberet decedere, sicut Esaias regi Ezechiæ legitur nuntiasse, illeque fuisset postmodum curatus. Item si nuntiasset alicui civitati, quod deberet universali clade subverti, sicut Jonas legitur in Ninive prædicasse, nec postmodum hoc accidisset, sicut illi non accidit? O quam patentes irrisorias detractiones retorsissent in eam! Et tamen illi sancti Prophetæ in nullo fuerunt falsi, prædicendo prædicta; nec aliunde moti sunt quam ab illa veritate, quæ nec falli potest. Qualiter autem hoc fieri possit, quod comite veritate aliquid prædicant futurum, quod non videtur postmodum evenire, sacræ scientiæ doctores

utque prædictio non sit absoluta

A res declarant; dicentes quod ad veritatem prophetiæ sufficit, quod verbum prophetiæ concordat cum dispositione causarum mediarum, quam Deus ipse prophetæ revelat, et vult nuntiari per eum : sicut in Ezechia Rege prædicto patuit manifeste : qui absque dubio mortali detinebatur infirmitate, omnesque naturales dispositiones corporis ejus tendebant ad mortem, quamvis forte ipse speraret per naturales medicinas curari. Hoc igitur nuntiavit ei propheta, quia videlicet nulla via per naturam poterat evadere mortem. Sed nec per hoc tollebatur, quin

et effectus solum secundum spectatis causis ordinariis,

posset divina potentia ipsum miraculose curare, sicut post ejus fletum et devotam orationem est factum. Verum ergo dixit Esaias, quod ex causis naturaliter ordinatis, erat omnimode moriturus : nec contra hoc fuit, quod per aliam viam a morte liberaretur. Similiter Jonas propheta, qui dixit civitatem Ninivem subvertendam, et terminum præfixit quadraginta dierum; gravitatem peccatorum Ninivitarum per hanc prædicationem expressit, et quam sententiam sive judicium illis peccatis exigentibus meruerant, indicavit. Nec tamen per hoc Spiritus sanctus exprimere voluit, quod si peccata relinquerent idem judicium remaneret.

B 293 Ex quibus potes perdendere luculenter, quod Prophetarum verba, et potissime horum, de quibus constat per alia opera sancta, quod juncti sunt Deo, cum magna reverentia suscipienda sunt semper, et cum discretione *b* intendenda : quod in nostro proposito arbitror necessarium fore. Quis enim scit si sancta virgo sanctum passagium prævidit futurum, licet post aliquos annos, et post ejus transitum ex hoc mundo; tamen mediantibus meritis et orationibus suis, quæ sine dubio plus nunc vigent in cœlis, quam tunc vigerent in terris? Quis iterum novit, si quamvis ipsa corporaliter non debeat esse præsens, spiritualiter autem a Deo sit deputata, ut confortet et roboret transeuntes tempore suo? aut ut impetret refrigerium et solamen illis qui circa hoc laborant? Non sunt hæc nova et inusitata Bonitati æternæ : quæ quamvis omnia per se ipsam possit, ut tamen se communicet creaturis quas elegit sibi, per ipsarum ministeria nos gubernat et regit, et per creata media ad interminatum nos finem perducit. Hæc contra detractores superius nominatos tibi, lector, ad præsens sufficiant: et ad cetera narranda de hac eadem materia, transeamus.

b quomodo potest passagium prædictum fuisse

294 Sicut superius diximus, cum de miraculis

C ageretur, quantum dignitas spiritus transcendit corporis dignitatem; tantum miracula spiritui salutifera, signa quæ circa salutem corporis sunt operata, transcendunt. Quapropter et in præsenti materia prophetiæ, illa magis notanda videntur, quæ salutem animarum concernunt : ideoque unum narro, quod ille cui et de quo facta est prophetia, quotidie prædicat cunctis hoc audire volentibus. Fuit in civitate Senarum, tempore quo virginis hujus almæ merui habere notitiam, juvenis quidam, nobilis genere, sed morum honestate pro tunc ignobilis, qui Franciscus de Malavoltis dicebatur et dicitur. Hic in juvenili ætate orbatus parentibus, ex nimia libertate vitia incurrit quamplurima satis enormia. Et licet, contracto matrimonio cum quadam juvencula, sibi necessitas immineret se a consuetis vanitatibus coercendi, nihilominus pravam consuetudinem suam relinquere nesciebat. Quod cernens quidam ejus consocius, qui sacram virginem sequebatur, compassus animæ ejus, aliquando ipsum ad audienda monita virginis inducebat et adducebat : ex quo idem Franciscus frequenter compungebatur, et consueta vitia ad tempus aliquod suspendebat, quamvis non ex toto relinqueret. Sæpius etenim vidi eum nobiscum ingredientem et egredientem, et pascua

quidam licentioris vitæ

doctrinæ salutaris ac exempla salubria virginis hujus almæ invenientem, et saltem ad tempus in eis gaudentem : sed post hæc redibat ad pristinos malos mores, et taxillorum ludum, quo multum erat infectus. D

ALIT RAYMUNDO CONFESS.

295 Quamobrem sacra virgo, quæ pro ipsius salute frequenter exoraverat Deum, tot ejus recidivas prospiciens; una die in fervore spiritus dixit ei sententiam infrascriptam : Tu frequenter venis ad me, et postmodum more avis phreneticæ evolas ad diversa vitia tua : sed vade volando quocumque volueris, quoniam una vice, Domino concedente, tale ponam ligamen in collo tuo, quod non poteris amplius evolare. Quod verbum ipse Franciscus notavit, et cuncti qui aderant : sed post verba sacra virgo migravit a seculo, antequam veniret rei eventus : illeque redierat ad crimina sua consueta, et jam non habebat, ubi (ut videbatur) consuetum remedium reperiret. Sed sacra virgo plura et plus egit quando fuit in cœlis, quam fecerat dum ipsum monebat in terris. Post transitum enim virginis, defuncta est uxor Francisci simul et socrus, ac quidam alii, qui præstabant impedimentum ejus saluti : ipseque reductus perfecte ad cor, et relicto totaliter seculo, religionem Fratrum montis Oliveti, cum non parva devotione ingressus est : ubi per Dei gratiam et meritis hujus virginis perseverat, recognoscendo semper hoc mediantibus ejus orationibus obtinuisse, ac voce prophetica sibi per eam prædictum fuisse, sicut omnibus audire volentibus attestatur quotidie, et nuntiat viva voce; mihique quampluries, Deo et sanctæ virgini agendo gratias, recitavit.

conversionem prædicit :

qui tandem Religionem ingreditur E

296 Denique ut spiritualem materiam spirituali socìemus, rem narro me præsente ostensam a Domino quam (ut infra patebit) adhuc melius novit dominus Bartholomæus de Ravenna, tunc et nunc Prior insulæ Gorgonæ, prope portum Pisanum *c* ad xxx milliaria, Carthusiensis Ordinis, vir utique totius religionis et devotionis ac prudentiæ diu probatæ. Hic dum ex doctrina mirabili et factis admirandis sacræ virginis, ad ipsam nimis afficeretur, et in sancto proposito firmaretur, sæpius et pluries, et frequenter supplicavit, quod ad dictam insulam vellet semel accedere, ut liceret ei Fratres suos ad eam adducere pro sanctæ ædificationis verbo percipiendo, meque rogavit, quod hanc suam petitionem promovere apud eam pro posse curarem. Exaudivit autem sancta virgo petitionem ejus, et accessimus illuc fere viginti utriusque sexus cum ea. Cumque dictus Prior locasset, nocte qua pervenimus, sanctam virginem cum sociabus suis per milliare distanter a monasterio, nosque secum in monasterio tenuisset; mane facto, volens desiderium suum perficere, cunctos Fratres duxit ad eam, rogans ædificationis verbum pro filiis. Illa vero, licet renueret prius et excusaret se, tum ratione defectus et ignorantiæ, tum etiam ratione sexus; addens quod potius eam decebat doctrinam servorum Dei audire, quam in eorum præsentia quidquam loqui : victa tamen instantissimis precibus Patris et filiorum, tandem aperuit os suum, et locuta est prout Spiritus sanctus dabat eloqui illi, tangens multiplices et diversas tentationes ac deceptiones, quas solitariis viris solet ingerere inimicus, et vias evadendi laqueos ejus, ac perveniendi ad perfectam victoriam, cum tanto ac tali ordine, quod stupor erat tam mihi quam ceteris audientibus. Completo vero ejus sermone, dictus Prior se vertit ad me, positus in admiratione non parva, dicens : Frater Raymunde carissime, noveritis quod omnium istorum confessiones ego solus audivi, juxta morem Ordinis nostri : et scio illa in quibus unusquisque illorum deficit, et in quo proficit. Et nunc dico vobis, quod si sancta virgo audivisset

c Rogata ad Carthusianos Gorgonenses verba facere

F

tam apte eos instruit ac si confessiones singulorum audisset

A audivisset confessiones illas quas ego audivi, non potuisset melius nec magis ad propositum cujuslibet ipsorum loqui, nec omittendo de his quibus indigent, nec divertendo ad illa quibus non indigent. Ex quo clare perpendo, quod ipsa est plena spiritu prophetiæ, et Spiritus sanctus loquitur in ea.

Multa etiam prædicit ipsi auctori

297 Postremo, post omnia supradicta scio et vere scio, quod circa personam meam, me licet ignorante, plura prædixit, quæ in præsentiarum manifeste cernuntur. De quibus me idcirco particulariter non extendo, quia tam lingua quam calamus, coram audientibus seu legentibus, nimis sordida apparerent : propter quod ceteris filiis et filiabus illa recitando relinquo. De quibusdam etiam qui sanctam Ecclesiam sunt persecuti, quasdam graves punitiones prædixit : quas propter malitias hominum modernorum subticeo, ne contra ejus gloriosam memoriam, venenum excitem detractorum. Unde finem huic Capitulo, ut ad alia procedere possim, impono.

ANNOTATA.

a Sanctum passagium, *Expeditio Occidentalium in Terram-sanctam, de quo sæpe actum in hoc opere, potissimum 29 ad Vitam S. Petri Thomæ*

B b Intendere, *pro* intelligere, *communis Italorum atque Francorum idiotismus.*

c Portus Pisanus, *hodie a propinquiori sibi oppido dictus* Portus Liburni.

CAPUT XVI.

Panes et vinum divinitus multiplicati

CAP. XI

Quia juxta primam justitiæ regulam, obedientibus Deo perfecte necesse est ut cuncta obediant : decrevi, lector dilecte, hoc in Capitulo quædam inserere, quæ clare ostendent tibi, virginem hanc obedientissimam fuisse Creatori, ex quo creaturæ ei obediebant ad nutum. Tempore quo hæc virgo sacra Senis degebat, priusquam ego ejus notitiam meruissem, contigit quamdam juvenem viduam, nomine Alexiam cum tanto fervore virgini sanctæ adhærere, quod absque ipsa quodammodo vivere recusabat. Qua ex causa habitum quem virgo gestabat, devote suscepit; et propriam domum relinquens, in convicinio ejusdem virginis domum conduxit, ut magis assidue frui posset conversatione sua. Quo facto virgo Domini cœpit ad fugiendum occupationes paternæ domus,
C frequenter in domo Alexiæ commorari per dies plures, quandoque per septimanas et menses. Contigit autem quodam anno in civitate Senarum esse penuriam tritici, adeo ut triticum exiccatum, de terreis foveis et terreo fœtore infectum, a majori parte civium emeretur, quoniam aliud pro tunc nequibat triticum reperiri pro pretio quantocumque : unde et oportuit Alexiam de ipso tritico emere, ut saltem pane non privaretur ex toto. Verum quia tempus messium erat propinquum, antequam hydria farinæ illius infectæ deficeret, novum et purum triticum est allatum ad forum. Quod Alexia sentiens, modicum illud farinæ fœtentis disponebat projicere, et novi frumenti quod emerat, pane vesci. Sed quia tunc sancta virgo ejus habitabat in domo, cogitationem suam ei aperuit, dicens : Tam infectus et amarus panis, mater mea, ex hac farina conficitur, quod ex quo Dominus nobiscum fecit misericordiam suam, ego dispono projicere hoc modicum quod remansit. Cui virgo respondit : Numquid tu vis illud projicere, quod Deus produxit pro cibo humano? Et si tu non vis de pane illo comedere, saltem da pauperibus qui non habent. Illa vero replicante quod haberet conscientiam etiam pauperibus dare tam infectum panem et fœtidum, sed potius de pane boni tritici vellet eis largiter ministrare; virgo subintulit, Para, D inquit, aquam, et fer farinam quam disponis projicere : quia volo de illa panes ego ipsa pro pauperibus Jesu Christi conficere. Dixit, et facta sunt omnia.

In tritici penuria ex vitiosa et exigua farina

conficit panes multos et sapidos,

299 Intrivit siquidem virgo primo massam, et tandem panes de parva quantitate illius farinæ infectæ formavit tam celeriter et tam abunde, quod stupor invasit Alexiam et ejus ministram quæ hoc cernebant : non enim de quadrupla, nec forte de quintupla quantitate farinæ potuissent tot panes formari, quot virgo sacra virgineis manibus porrigebat Alexiæ, ut locaret in tabulis . nec aliquis fœtor sentiebatur in panibus illis, sicut in aliis qui primo fuerant ex eadem farina confecti. Quo facto, missi sunt ad clibanum panes facti per virginem, et reportati ad domum Alexiæ, ac de mandato virginis ponuntur in mensa : quos cum discumbentes gustassent, nullam penitus amaritudinem vel infectionem senserunt, imo numquam se tam sapidum panem comedisse fatentur. Fiunt hæc nota Fratri Thomæ virginis Confessori ; qui veniens cum aliquibus scientificis Fratribus et devotis, examinato negotio, stupent, videntes panes illos in quantitatem augmentatos, et in quantitate tam mire meliora- E tos. Sed ad hæc duo merita tertium additur, quia cum ex jussu virginis panes illi largissime ministrarentur pauperibus, et Fratribus copiosissime donarentur, nec alius panis comederetur in domo, semper tamen in arca ipsorum copia magna restabat. Quid plura? Tria signa non parva in una panum materia per sponsam suam operatus est Dominus : nam primo infectionem et fœtorem ab illa farina removit, secundo massam ex eo compositam augmentavit, tertio in arca panes multiplicavit adeo, ut per septimanas quamplures, modo quo dictum est superius, distributi, vix possent a prædictis omnibus consumi. Quod cernentes hi et hæ, quorum Deus corda tangebat, de illo pane pro reliquiis conservaverunt, ita ut adhuc aliqui sint vel aliquæ, habentes in præsentiarum de pane ipso, cum tamen sint viginti anni vel circiter, quod hoc miraculum est patratum.

qui rursum in arca multiplicantur,

et fatetur eos præsenti sibi B. Virginem adstitisse.

300 Sed et ego, cum ipsa vivente in corpore hoc primitus percepissem, factus sum curiosus et avidus sciendi perfectius, qualiter hoc accidisset, ipsamque secrete interrogavi de modo et causa. Quæ ait : Zelus me apprehendit, ne datum a Domino despiceretur, F et compassio pauperum etiam me urgebat ; unde accessi cum fervore ad arcam farinæ, moxque affuit domina mea Maria dulcissima, pluribus Sanctis et Angelis sociata, jussitque ut quod proposueram, agerem : et tantæ fuit dignationis et pietatis, quod sacratissimis manibus suis cœpit mecum panes illos componere, quarum manuum sacrarum virtute *a* panelli multiplicabantur. Ipsa namque Domina mihi panes per se compositos dabat, et ego Alexiæ et famulæ porrigebam. Tunc aio : Nullum igitur, mater mea, mirum, si tantam dulcedinem panes isti mihi et aliis propinabant edentibus, ex quo manus illæ tornatiles illius Reginæ supersacræ composuerunt illos, in cujus sacratissimi corporis arca, summa Trinitatis arte compositus (ut ita dixerim) est panis ille, qui de cœlo descendit, et vitam dat credentibus universis. Adverte igitur, lector, adhuc, et quanti meriti fuerit hæc virgo attende, cui assistere dignata est Regina cœlorum, ut panes conficeret filiorum ; dans per hoc intelligere nobis genitrix verbi Dei, quod per illam virginem nobis porrigere intendebat panem spiritalem verbi salutis, per quam nobis dederat panem corpoream tantæ virtutis. Unde et nos omnes tamquam spiritu Dei cogente, ipsam Matrem appellabamus : nec abs re : Verissime siquidem mater erat, quæ continue nos non absque gemitibus et anxietatibus

A xietatibus parturiebat ex utero suæ mentis, donec formaretur Christus in nobis, et pane doctrinæ utilis et sanæ nos assidue nutriebat.

301 Porro ex quo de panibus multiplicatis inchoatus est sermo, pro continuatione materiæ, non servato temporis ordine, ad illa transibo, quæ in extremo vitæ ejus tempore sunt patrata. Supervivunt adhuc siquidem duæ Sorores de pœnitentia B. Dominici, et sunt præsentes in Urbe, quarum una vocatur Lysa, quæ fuit uxor germani virginis sacræ, et per consequens ejus sororina vel cognata, de qua sæpius superius facta est mentio: altera vero Joanna, cognomento de Capite, ambæ natione Senenses; quæ simul fuerunt cum virgine, quando ipsa ex mandato felicis memoriæ Domini Urbani Papæ VI ad urbem præfatam venerat, ibique in regione *b* Columnæ residentiam faciebat, cum non parvo numero filiorum et filiarum, quos et quas in Christo genuerat, ac in sanctis moribus nutriebat. Hi et hæ secutæ fuerant eam de partibus Tusciæ quodammodo ipsa invita; aliquanti propter peregrinationem et Sanctorum visitationem, aliquanti propter spiritales gratias impetrandas a summo Pontifice : sed omnes, ut possent frui ejus conversationis dulcedine, quæ B cunctos gustantes mirabiliter delectabat. Addita est etiam ad hoc occasio alia, quia videlicet summus Pontifex ad ejus instantiam fecerat aliquos servos Dei ad præfatam urbem vocari, quos omnes hospitalitatis amore, læto corde in loco habitationis suæ recipiebat. Et cum nihil terrenum possideret, nec aurum ac argentum esset in zonis ejus, imo cum suis intrinsecis de mendicitate pura victum reciperet, nihilominus ita centum hospites sicut unum suscepisset; quoniam erat cor ejus fiduciam habens in Domino, nec dubitabat quin cunctis advenientibus divina largitas provideret. His de causis illo tempore minor numerus domus ejus erat sedecim hominum et octo mulierum, qui augmentatus, aliquando excedebat in universo trigesimum, aliquando quadragesimum attingebat, vel saltem appropinquabat *c*. Ordoque talis datus erat per virginem ipsam sacram, quod quilibet ex dictis mulieribus, septimana una paratricis et dispensatricis exequeretur officium, ut alii et aliæ possent vacare Deo et actionibus seu peregrinationibus, pro quibus ad sanctam urbem perficiendis accesserant.

b Romæ degens cum multo familiarum comitatu,

et mendicato vivens,

c

302 Sic igitur dum ageretur secundum hunc ordinem, contigit suprascriptam Joannam de Capite, C ministrare in ordine vicis suæ. Quia vero panis, quem tota comedebat familia, non nisi de mendicitate quotidiana poterat provenire; ordinaverat ipsa virgo, quod quælibet dispensatrix sua septimana, cum panis deficeret, per diem ante deberet hoc virgini nuntiare, ut posset aliquas ex aliis mittere, vel ipsamet ire ad mendicandum. Hoc autem dicta Joanna, Deo volente, forte semel oblita est : et pane deficiente de vespere, ante notum non fecerat virgini, nec procuraverat aliunde. Quamobrem ventum est ad horam prandii, et inventum quod tam parva quantitas panis erat in arca, quod vix quatuor ex illis hominibus suffecisset. Ex quo dicta Joanna culpam suæ negligentiæ recognoscens, mox mœsta et verecunda virginem adiit, suamque culpam et panis carentiam indicavit. Cui virgo : Parcat tibi omnipotens Deus, Soror, cur nos ad hanc extremitatem duxisti contra ordinem per me datum? Ecce quod familia nostra esuriens est, tarda est enim hora; ubi tam cito inveniemus panes sufficientes? Cumque Joanna se ream clamaret, et digna pœna, et ex oblivione peccasse; ait virgo : Dicas famulis Dei quod ad mensam accedant. Illa vero dicente, quod panis modicus erat valde, nec sufficeret quod unusquisque modicum quid acciperet, respondit virgo : D Dicas quod incipiant cum hoc modico, donec provideat eis Dominus : et hoc dicto, ad orationem accessit.

cum panis solum modicus superesset

AUCTORE RAYMUNDO CONFESSARIO de eo diviso cunctos abunde reficit,

303 Perfecit Joanna mandatum, et modicum panem divisit inter tantos. Illique sicut famelici, jejuniique quotidiani inedia macerati (nam ut in pluribus jejunium observabant) alimentum minus sufficiens, sumunt avidius, putantes prandium illud mox extenuari debere. Quid plura? Edentibus illis, panis ille modicus non potest deficere. Fiunt ex eo per quemlibet pulmentariæ offæ : Quilibet saturatur ad votum; panis tamen semper restat in mensa. Nec mirum, ille etenim hoc agebat, qui de quinque panibus quinque millia hominum satiavit. Mirantur cuncti, et quilibet tam de se quam de aliis vertitur in stuporem : et petitur quid agat virgo. Dictumque est eis quod orationi ferventer instaret. Tunc illi qui sedecim erant, unanimiter concluserunt, dicentes : Oratio illa præstitit panem de cœlo : ecce namque nos omnes saturati sumus, et panis qui appositus fuerat modicus, non est diminutus, sed potius augmentatus. Finito ergo prandio, tantus panis remansit in mensa, quod suffecit Sororibus cunctis, quæ tunc erant in domo, post illos prandentibus abundanter; nec non et jussu virginis de eodem larga E est eleemosyna pauperibus erogata. Simile signum per omnia narrant Lysa et Joanna præfata, quæ de his fuerunt et sunt contestes, eodem anno accidisse, ac per eamdem virginem Dominum operatum fuisse in domo eadem, quadam temporis Quadragesimalis septimana, in qua ministratrix erat quædam Francisca, quondam Soror de pœnitentia B. Dominici, quæ indivisibiliter adhærebat virgini, et ut pie credo, nunc est cum ea in cœlo.

etiam altera vice.

304 Verum unum similiter tacere non valeo, quod mihi contigit postquam ipsa transivit ad cœlum, de quo tot habeo mecum contestes, quot erant tunc Fratres in conventu Senensi. Eram in eodem conventu ferme ante annos hos quinque, balneis naturalibus ibi propinquis indigens, secundum medicorum consilium, et ad instantiam filiorum et filiarum ejus hanc Legendam scribere cœperam. Recordatusque sum quod sacrum caput ejus, quod fuerat translatum ab Urbe illuc, hactenus per me juxta modulum meum ornatum, nondum erat in patulo, nec quacumque solemnitate receptum; cum tamen et ipsa funera mundanorum hominum, quando transfe- F runtur de loco ad locum, cum accensis candelis et solennibus precibus soleant ut plurimum recipi, tam per populum quam per Clerum. Igitur cogitavi, et forte non totaliter a me ipso, quod caput præfatum una die quasi deforis veniens, reciperetur cum solennitate a Fratribus, divinas laudes communiter quidem cantantibus, quia particulares de ipsa non licet, quousque sit Sanctorum catalogo per Romanum Pontificem adscripta : quod et factum est uno mane, cum lætitia tam Fratrum quam populi, et singulariter spiritalium filiorum et filiarum ejus. Hac de causa omnes peculiares filios ejus invitavi ad prandium, ordinans etiam quod conventui Fratrum foret pitantia singularis.

Post solemniter translatum caput Beatæ,

305 Consummato igitur Officio divino, cum jam hora esset accedendi ad mensam, Frater qui cellario preærat, Priorem adiit; et mœstus conqueritur, quod in cellario non sit panis, qui medietati Fratrum in prima mensa possit sufficere, nedum qui possit dari forensibus invitatis, qui erant circiter viginti. Quod Prior audiens, primo ipsemet voluit hoc videre : et comperto quod sic esset, mox misit eumdem Fratrem cum Fratre Thoma, primo virginis Confessore, ad quasdam domus singularium Ordinis amicorum, ut sufficientes inde panes deferrent : qui euntes, moram nimiam contrahebant.

deficiens in Fratrum cellario panis, auctus,

A Qua ex causa Prior forensibus, qui mecum erant, AUCT. RAYMUNDO CONFESS. sufficientes fecit panes portari, ut non expectarent diutius : sicque paucissimi panes in cellario remanserunt. Sed cum dicti Fratres per eum missi, adhuc moram facerent, jussit Fratres ad mensam accedere, et cum illo modico pane incipere. Quid plura? sive in cellario, sive in mensa, sive utrobique, fuerunt panes illi meritis sacræ virginis divinitus augmentati, ita quod conventus totus de illis paucis panibus habuit abundanter, tam in prima mensa quam in secunda, et adhuc fuerant reliquiæ ad cellarium reportatæ, ubi affuerunt quinquaginta Fratres vel circiter; cum tamen non debuissent quinque Fratribus sufficere competenter. *multiplicatur,* Redeuntibus autem dictis Fratribus, et panes portantibus hora qua conventus comederat, dictum est eis quod reponerent eos pro alia vice, quia Dominus jam providerat servis suis abundanter. Cum igitur ego post prandium cum invitatis sedens, sermonem de ipsius virginis virtutibus prolixum haberem, nobis loquentibus, affuit Prior cum aliquibus Fratribus, et coram omnibus prædictum miraculum recitavit. Quod cum audissem, vertens me ad invitatos filios ejus, subintuli : Noluit nos in solennitate sua B sacra virgo illo privari miraculo, quod sibi dum vixit in corpore, familiarius fuit : frequenter enim dum fuit nobiscum in vita, hoc miraculum repetivit. Et ideo volens ostendere quod hodie acceptavit servitium nostrum, et adhuc est nobiscum, iterum miraculum replicavit : propter quod omnipotenti Deo et ei gratias referamus. Post hoc autem occurrit, forsitan inspirante Deo, menti meæ, quod quia beatissimus Dominicus miraculum de panibus bis replicavit dum viveret, hæc virgo, sicut peculiaris ejus filia et perfecta, similitudinem Patris in cunctis operibus demonstrabat.

306 Præter hæc autem omnia supradicta, quamplurima mira per sponsam suam est Dominus operatus in rebus inanimatis, nunc in floribus, quibus admodum delectabatur virgo sancta et florida; nunc in utensilibus domus deperditis vel destructis; nunc in his, nunc in aliis insentatis, quæ propter brevitatem omitto. Sed unum tacere, non valeo, quod non solus ego percepi, sed viginti vel circiter utriusque sexus habeo mecum contestes de certa scientia, quamvis tota civitas Pisana perceperat famam ejus. Erat, ut supra Capitulo de prophetiæ spiritu tactum est, virgo sacra in civitate Pisana, anno scilicet Do-
C mini MCCCLXXV : et cum primo ad dictam civitatem pervenit, hospitata est cum sua comitiva in domo cujusdam civis Pisani, qui Gerardus de B. *d* appellabatur. *d* *ægrotanti Catharinæ,* Ubi dum essent, quadam die ex nimio excessu mentis, corpusculo ejus supervenere debilitates, quæ quasi usque ad ultimum spiritum, ut nobis videbatur, deducebant eam. Propter quod ego timens ne nobis auferretur tam cito, cogitabam si esset aliquis modus nobis possibilis, per quem possemus corpus ejus aliqualiter refocillare vel confortare : carnes enim aut ova seu vinum ita horrebat, quod non erat sperandum, quidquam horum ab ipsa sumi debere : sed electuaria confortativa multo minus sumpsisset. Rogavi ergo eam, quod saltem in aqua frigida, quam sumebat, permitteret aliquantulum de saccaro permisceri. Quæ mox mihi respondit : Vos vultis illud modicum vitæ quod remansit in hoc corpusculo, ex toto extinguere : nam quæcumque dulcia, facta sunt mihi mortifera.

307 Tunc dictus Gerardus et ego, cœpimus simul anxii cogitare, quod remedium contra illas debilitates invenire possemus. Occurrit mihi quod sæpe videram, in talibus casibus pulsus brachiorum et
e tempora infirmantium vino *e* vernaccino ab extra balneari sive liniri, et debiles inde confortationem D recipere. Dixique dicto Gerardo : Ex quo non possumus ab intra remedium ponere, saltem remedium per istum modum ponamus ab extra. Quod ille audiens, mox respondit : Habeo hic quemdam amicum vicinum domui meæ, qui solet habere vegeticulum unum de vino illo : statim mittam ad eum, et scio quod mittet mihi libenter. Accessitque nuntius, narravitque virginis debilitatem, ac ex parte Gerardi petivit amphoram sibi tradi de vino illo. Respondit vicinus *ex vacuo vase vinum promitur,* ejus, cujus nomen non recolo : Vere, carissime, libenter tibi darem pro amico meo etiam vegeticulum totum, sed per tres menses fuit vegeticulus totus vacuus ab omni vini liquore : nec est in domo etiam mea vini illius gutta, de quo non modicum doleo. Sed ut sis amico meo testis de visu, veni et vide. Duxitque ipsum etiam invitum ad cellam propriam vinariam, et ad vegeticulum supradictum, quem nuntius aperte perpendit per quædam exteriora signa diu stetisse intactum. Ille tamen, ut nuntium de illius vacuitate redderet certiorem, accessit ad vas : et de quodam foramine, quod erat circa ejusdem vasis medietatem, traxit fistulam illam ligneam, per quam solet hauriri vinum de vegete, ut clare videret nullum esse intus liquorem. Sed dum hoc fecisset, mox vinum solennissimum vernaccinum abun- E danter egreditur, et terram proximam madidat abundanter. Stupetque ille, et ultra modum admirans, clauso foramine, vocat omnes utriusque sexus de familia propria, ac diligenter examinat unumquemque, si quis in illo vase vinum novit positum fuisse. Jurant singuli se firmiter scire, quod vinum in illo vasculo non fuerat a tribus mensibus citra, nec esse possibile quod absque eorum omnium scitu aliquis liquor fuisset ibi infusus.

308 Fiunt hæc nota convicinis, et quilibet attri- *quod metu perdito inde magis miraculi,* buit divino miraculo. Nuntius autem ad nos lætus et stupens, vino plenam amphorulam deferens, narravit omnia quæ gesta sunt : ex quibus cuncti sanctæ virginis filii exultant in Domino, gratiasque referunt virginum Sponso mirabilia facienti. Sed et civitatem totam hæc fama tantum implevit, quod paucis post diebus virgine convalescente, et accedente ad quemdam Patriarcham Apostolicum Nuntium, qui noviter ad eamdem civitatem advenerat, commota est universaliter, et cuncti etiam artifices propriis officiis relictis, currebant ad eam videndam, dicentes : Qualis est hæc, quæ, vinum non bibens, vas vacuum miraculoso vino potuit adimplere? Hoc ex concursu virgo sacra dolore cordis intrinsecus tacta, F percepta causa concursus illius, sicut ipsa mihi postmodum fuit in secreto confessa, mœrens et lugens ad consuetum accessit orationis refugium, dicens mentaliter plusquam vocaliter hæc vel æquivalentia verba : Ut quid, Domine, me misellam ancillam tuam, tanto cordis flagello affligere voluisti, ut facta sim opprobrium universis? Omnes alii servi tui possunt vivere inter homines, præter me. Quis petivit a clementia tua vinum? Ego inspirante gratia tua corpus meum jam diu vino privavi : et nunc propter vinum, facta sum omni populo in derisum. Propter omnes misericordias tuas pietatem tuam obsecro, ut vinum illud taliter evanescere facias, quod cesset hæc fama, quæ inter hos homines est divulgata. Quid plura? Exaudivit Dominus vocem ejus, et quasi contristationem ejus sufferre non va- *in fæces deinum converti ipsa impetrat,* lens, primo miraculo secundum addidit, meo judicio non minus notabile, imo magis. Nam postquam vas vacuum, repletum pro magna sui parte fuerat illo vino miraculoso, multique cives de ipso ex pura devotione bibissent, nec esset propter hoc vas diminutum : subito totum vinum convertitur in fæces : et quod erat prius dupliciter delectabile, fit postmodum impotabile, propter suam fæculentam grossitiem. Sicque

Sicque tam Domino illius cellæ vinariæ, quam venientibus ad bibendum, silentium imponitur : et quod prius prædicabant, erubescentes non audent amplius enarrare. Erubuimus et nos sanctæ virginis filii, hoc audito, cum eis : sed ipsa virgo tota jucunda et læta efficitur, gratias referens Sponso suo, quod eam liberaverat a publicis laudibus hominum.

unde obtrectatoribus data occasio cavillandi

309 Hic, lector, obsecro, fige pedem, et considera mirabilia facta Dei, quæ vir insipiens non cognoscit, et stultus intelligere numquam potest. Absque prece hujus virginis, imo absque ipsius notitia, patravit Dominus tam publicum et tam magnum miraculum; et tandem ad preces ejus, visus est, id quod fecerat, destruxisse. Cur hoc? quis finis horum duorum contrariorum actuum? Numquid ut calumniatores tunc forsitan dixerunt, vel saltem mussitaverunt, primum mirum processit ex hostis illusione, quod per corruptionem illius liquoris fuit postmodum demonstratum? Sed etsi totum hoc verum esset, adhuc contra sanctitatem virginis nihil concluderetur per calumniatores prædictos. Ipsa namque primum mirabile simpliciter ignoravit, et in ejus absentia factum sive patratum est : si ergo fuit ibi illusio, non potuit hoc esse per culpam ejus, nec ex alique dicto vel facto ejus : et si Dominus postmodum hoc detexit ad preces ejus, manifestum signum fuit acceptationis et dilectionis divinæ, cum Deus non permisit hostem illudere sponsæ suæ. Quocumque igitur se vertat calumniator, sanctitatem hujus virginis necesse est ut fateatur. Sed nos Pharisæorum calumnias, quibus manifestis Domini Jesu Christi miraculis detrahebant, cordialiter fugientes, videamus si majorem gloriam Conditori nostro possumus afferre, investigando judicia et testimonia ejus, quæ sunt plus quam profunda juxta modulum meum. Voluit siquidem, si non fallor, Altissimus, quantum sponsam suam diligeret, demonstrare, quando id quod pro ea non reperiebatur, ea etiam ignorante miraculose produxit, ita ut ipsa verbum Sponsi sui dicere potuerit illi populo, cum hoc scivit : Non propter me vox hæc venit, sed propter vos; id est, non mihi, sed vobis per hoc signum notificare voluit Dominus quantum me diligat : nec ad hoc sciendum indigeo ego quocumque miraculo; vobis autem expedivit hoc scire, ut salutem animarum vestrarum, hoc signo viso, quæratis ferventius. Sed quia dum sum in hac vita, semper mihi timendum est, ne magnitudo donorum et revelationum sive signorum extollat me, oravi Dominum meum, ut hanc ostentationem auferret : nec contempsit Dominus preces meas, simul providens vobis et mihi : vobis in signo priori, mihi in posteriori.

qui multipliciter redarguuntur;

Joan. 12, 30

cum saltem negari nequeat veritas secundi miraculi.

310 Quod si quis omnino voluerit adstruere, quod per secundum signum, primum fuerit annihilatum; dicat, unde illa materia liquoris quantumcumque fæculenti, in vas ex toto vacuum, vel cujus ministerio venit. Scimus quod non poterat illud dici esse nihil, et omnino aliquid erat, ubi nihil liquoris fuerat prius. Quis hoc fecit, vel cujus opere factum est? Si omnipotentis Dei jussu ; habetur propositum laudis uberioris divinæ : sin autem vertatur opus Dei ad Belial per ejus imitatores, cum duo fuerint signa, quorum unum fuerit absque scitu sacræ virginis factum, alterum vero ad preces ejus ; de neutro potest eam calumniari detractor, quoniam in primo nihil egit, in secundo habuit quod optabat. Sed ego mihi ipsi noto, quod in primo Dominus ostendit, quantum sibi foret accepta : in secundo, quantum esset sibi per profundam humilitatem subjecta : in primo dedit nobis materiam ipsam honorandi, in secundo ipsam imitandi : in primo designavit quanta fuerit gratia decorata, in secundo, quanta fuerit sapientia informata : ubi enim humilitas, ibi sapientia. Porro si beatus Gregorius virtutem patientiæ signis et miraculis reputat majorem, ut ipse testatur in primo libro dialogi sui ; quis non videat, quod virtus humilitatis, sine qua sapientia esse non potest, quæ fuit causa secundi, præcedens signum incomparabiliter excessit? Sed animalis homo nullatenus potest hoc percipere : nec mirum, quia sapientia carnis non est nec esse potest Deo subjecta, secundum beatum Apostolum. Sed si velimus reliqua signa quæ Dominus per sponsam suam in rebus inanimatis ostendit, singulatim asscribere, plures essent conficiendi libri. Unde brevitati propter tædium legentium annuentes, finem huic Capitulo imponamus.

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

Rom. 8, 7

ANNOTATA.

a Panellus, *diminutivum a* panis.

b Regio Columnæ, *sic dicta a Columna Antonini Pii, inter Urbis Regiones quarta.*

c *Addit Thomas:* Et ut experientia frequentissime docuit, quando plures erant nihil ibi omnino deficiebat, jam vero pauciores essent, nihil supererat : ex quo mirabantur omnes.

d *Impressum erat* G. de B. *et deinceps* G. *uno duntaxat loco integre scribitur* Gerardus : *quod et alibi sic integre scripsimus : cujus autem cognominis initialis sit littera* B. *non præsumimus ex conjectura definire.*

e Vernaccinum vinum, *vulgo* Vernaccia, *album et generosum, a Petro Crescentio lib. 4 de Agricultura cap. 4 comparatur Græco vino, eo quod utrumque in Italia optimum, sed modicum, vina reddat. Est autem in Ligustici littoris parte orientali oppidum* Vernazza : *an ab eo sumptum nomen?*

CAPUT XVII.

Eucharistia frequenter sumpta, a Christo porrecta, et ultro delata : favores ad corpus S. Agnetis de Monte-Politiano accepti.

Novit Altissimus, lector bone, quod Legendæ huic libenter finem imponerem, potissime propter multas aliorum negotiorum occupationes, quæ me undique premunt : sed tot mihi occurrunt, cum de factis hujus sacræ virginis meditor, admiranda pariter et notanda, quod urgente conscientia, cogor diætam diætis adjicere, ac prolixiorem quam intendo, reddere librum istum. Notum enim novi omnibus, qui de ipsa notitiam habuere, quam circa venerationem simul et devotionem venerabilis Corporis Domini fuit singulariter et excellenter affecta, ita ut propter ejusdem Sacramenti frequentem sumptionem, nomen inter vulgares exierit, quod virgo Catharina Sacramentum Eucharistiæ sumeret quotidie, de ipsoque absque alio corporali cibo viveret incolumis. Et hi quidem, licet non usquequaque veraciter, pie tamen, opinor, narrabant; dantes honorem Deo, qui semper in Sanctis suis apparet mirabilis. Verum quia non quotidie, sed frequenter hoc Sacramentum cum magna cordis devotione sumebat, quidam satrapæ, plus Philistinorum quam Christianorum in hoc, murmurabant de hac sumptione frequenti. Contra quos pro innocente illa assumpsi, nec potuerunt respondere rationibus adductis ; quia confundebantur super factis et dictis tam Sanctorum Patrum, quam ecclesiæ sacrosanctæ.

CAP. XII

Sacrosancta Eucharistia crebro poscitur,

312 Constat namque secundum doctrinam Dionysii de ecclesiastica Hierarchia, quod in primitiva ecclesia, quando fervor sancti Spiritus abundabat, fideles utriusque sexus quotidie sumebant illud supervenerabile Sacramentum. Quod et Lucas sentire videtur in Actibus Apostolorum, cum de fractione panis

cujus frequentior sumptio laudabilis esse probatur,

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

A panis facit pluries mentionem; et semel addit *a*, Cum gaudio: quod non, nisi de Sacramento intelligi digne possit. Sed et ipsa quarta petitio orationis dominicæ, ubi petitur panis quotidianus, de ipso eodem venerabili Sacramento intellecta, non est quomodolibet repudianda, sed potius cum devotione cordis amplectenda. Insuper autem in signum hujus quotidianæ Communicationis fidelium, in Canone Missæ orationem pro communicantibus cum Sacerdote apposuit sacrosancta mater Ecclesia, nec sine mysterio: Supplices, inquit, te rogamus omnipotens Deus, jube hæc perferri per manus sancti Angeli, etc. Et subdit: Ut quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum filii tui Corpus et Sanguinem sumpserimus, etc. Item ex quo Sanctorum Patrum habet doctrina, quod fidelis quisque letali crimine non detentus, si devotionem habeat actualem, non solum licite sed etiam meritorie sumit hoc saluberrimum Sacramentum; quis audere debeat personam, catholice ac sancte viventem, quomodolibet prohibere, ne meritum illud sæpe ac frequenter acquirat? Non dubito quin injuria tali personæ fieret, et non parva, si ei petenti humiliter memoriam Dominicæ passionis et viaticum suæ peregrinationis, a quo-B cumque denegaretur; nisi forsitan contra supradicta omnia assereret quispiam, non esse licitum cuicumque fideli, quatumcumque perfecto sive devoto, illud Sacramentum sæpius sumere; aut (sicut dicunt quidam, propriam vocem ignorantes) nisi semel in anno; quod plus reputo sacræ Scripturæ repugnantiam, quam rationabilem causam.

313 Porro ad hanc probandam stoliditatem, quidam ex satrapis supradictis, a devotione nudi, et a sacrarum Scripturarum sensu penitus alieni, adducunt pro se illud beatissimi Augustini dictum, quo inquit: Quia omni die Sacramentum Eucharistiæ sumere non laudat, nec vituperat quoquomodo: quasi dicat excellentissimus ille Doctor, quod sumptio bona est, sed taliter posset fieri, quod esset damnosa: et ideo relinquit ipse divino judicio, cui patent omnia, nec audet super hoc certam proferre sententiam. Quod si tam excellentissimus, imo Doctorum eximius, non affectat judicium in hoc quomodocumque proferre: qua fronte allegantes hic ejus verba, præsumant ipsi judicium supra hoc facere, videre non possum. Unde ad propositum istud occurrit mihi quædam responsio, quam ipsa virgo fecit semel cuidam Episcopo, me præsente, qui dictam auctoritatem Augustini allegaverat con-C tra communicantes quotidie. Inquit enim virgo, Si B. Augustinus non vituperat, Domine, quare vos vultis vituperare? Dum allegatis eum, facitis contra eum. Post hæc autem omnia Doctor sanctus et inclytus Thomas de Aquino, dum facit hic dubium, an videlicet expediat catholico Christiano frequenter aut quotidie sumere hoc Sacramentum; respondet, quod frequens hujus Sacramenti sumptio devotionem sumentis augmentat, sed reverentiam quandoque diminuit. Unusquisque autem fidelis, ad tam venerabile Sacramentum devotionem et reverentiam debet habere: unde si sensit ex frequenti sumptione diminui reverentiam, debet aliquantulum abstinere, ut cum majori reverentia suscipiat ipsum. Si autem reverentiam non sentit minui, sed augeri; tunc debet secure sumere: quia indubitanter magnam acquirit anima bene disposita gratiam a sumptione hujus mirabilis et excellentissimi Sacramenti. Hæc est intentio et sententia S. Thomæ Doctoris, cujus doctrinam de cetero tenuit hæc sacra virgo: quia frequenter sumebat, et tamen aliquando abstinebat, licet quasi semper desiderabat Sponso suo, mediante illo Sacramento, conjungi; propter ardentissimam caritatem, qua trahebatur ad ipsum, quem viderat, quem amabat, in quem perfecte crediderat, quem D totis præcordiis diligebat.

a SS. Augustino et Thoma.

314 In tantum quandoque hoc desiderabat, quod si privabatur illa die sacra Communione, corpusculum illud plus patiebatur, quam si vehementi dolore vel febre fuisset pluribus diebus afflictum. Quod tamen totum procedebat ex passione mentali, qua passione ipsam longis temporibus sæpissime afflixerunt quandoque indiscreti Fratrum Prælati, quandoque Priorissæ Sororum, etiam quandoque hi vel hæ, qui magis domestice cum ea conversabantur. Et hæc fuit una de causis, quare ipsa majorem habuit consolationem de servitio meo, quam de servitio me præcedentium: quia scilicet conabar juxta posse, non obstantibus quibuscumque impedimentis, volentium ipsam impedire circa sacræ Eucharistiæ sumptionem, ut consolationem suam haberet ad votum. Propter quod in consuetudinem duxerat, quandocumque mens ejus accendebatur desiderio sacræ Communionis, et ego adessem, dicere: Pater ego esurio; propter Deum detis cibum animæ meæ. Hinc etiam processit, quod felicis memoriæ dominus Gregorius Papa XI pro ejus consolatione concessit ei per Bullam, quod posset, qui se absolveret E et sacram Hostiam ministraret, secum habere quotidie: etiam concedendo ei altare viaticum, ut posset ubique Missam audire, ac sacram Communionem recipere, absque licentia cujuscumque.

Sacro epulo privata ingentes dolores experitur,

315 His igitur taliter declaratis, unum narro mirabile, quod mihi soli ostensum est, non propter aliquid quod esset in me vel ex me: sed quia locum tenebam Confessoris per ipsam electi, et minister eram, licet immeritus, sæpe dicti venerabilis Sacramenti; voluit ut æstimo, Dominus propter gloriam nominis sui mihi ostendere, quam grata sibi foret hæc sacra virgo. Nec talia, fateor, me deceret proferre aut scribere, si non esset honor Dei et virginis hujus sacræ, quæ salva conscientia omittere nequeo. Noveris igitur, lector, quem nunc potissime postulo esse pium interpretem, quod postquam cum hac sacra virgine reversi fueramus de Avinione, et perveneramus ad civitatem Senarum, accidit eam et nos visitare quosdam servos Dei extra civitatem eamdem, ut ad invicem in Domino consolaremur. Quo facto in die S. Marci Evangelistæ de mane reversi sumus ad civitatem: et cum pervenissemus ad domum habitationis ejus, hora Tertiarum quasi transacta, ipsa se vertens ad me, ait: O si sciretis Pater quantum esurio. Ego vero intelligens eam dixi: Jam hora celebrandi quasi transivit, et ego sum ita F fessus quod ad celebrandum vix me possem disponere Quo audito, ipsa parumper conticuit: sed post paululum desiderium suum celare non valens, iterum dixit se nimium esurire. Propter quod annui: et accedens ad capellam, quam intra domum propriam de licentia dicti summi Pontificis ordinaverat, purgata mente per sacramentalem Confessionem, indui me vestibus sacris; et ipsa præsente, Missam de B. Marco celebravi. Cumque consecrassem Hostiam unam parvam pro ejus communione, ac postquam ego sumpseram Sacramentum, me verterem ad faciendum ei generalem Absolutionem secundum morem, vidi faciem ejus sicut faciem Angeli, emittentem radios et splendorem, habentemque figuram quodammodo aliam, ita ut in mente dicerem, ista non est facies Catharinæ. Propter quod in mente tantum excepi hanc verborum sententiam: Vere, Domine, hæc est sponsa tua fidelis et grata. Et hæc cogitans, vertebam me ad altare, et eadem locutione mentali tantummodo dixi: Veni Domine ad sponsam tuam. Nec scio qualiter hæc cogitavi. Mox autem ut hanc cogitationem perfeci, sacra Hostia, priusquam eam contingerem, per se ipsam se movit, et venit

quod valde esurienti et radios e vultu vibranti mox danda Hostia.

ultro ex altari in patenam exsilit

A venit versus me, ut clare vidi, per spatium latitudinis trium digitorum et plus, donec scilicet pervenit ad patenam, quam in manu tenebam. Ego autem tam ex prima claritate vultus, quam hoc signo secundo, adeo factus sum stupidus, quod non recolo si sacra Hostia per se ipsam ascendit patenam, an ego posuerim eam. Sed vere, quamvis asserere non audeam, ego credo quod ascenderit per seipsam.

316 Deus et Pater Domini Jesu Christi scit et est mihi testis, quod non mentior. Si quis autem his dictis fidem adhibere noluerit, propter defectus meos et propter vitam, proh dolor! non virtuosam, quam videt in me; memor sit, quod pietas Salvatoris salvat homines et jumenta; et non tantum majoribus, sed etiam minoribus quandoque revelantur secreta Dei : et ulterius memor sit illius sententiæ veritatis, qua inquit : Non veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam : ubi contemnentibus peccatores, veritas ipsa dicit : Euntes discite quid est, Misericordiam volo, et non sacrificium. His ergo excusationibus, quæ peccatoribus omnibus competunt, me tantum excuso. *Matt. 9, 13* Parcant mihi Domini justi et servi Dei, et scio quia parcent, quia misericordes sunt servi Dei : si qui autem alii judicant me, pro minimo mihi est, Domino meo sto, et Domino meo cado. Ipse qui novit sessionem meam et resurrectionem meam, ipse quærat et judicet, quia Dominus est : ipse novit quia veritatem dico.

prout testatur auctor ipse qui ei ministraturus illam erat :

B Nec volo credere me fuisse passum illusionem hostis coram et in tam venerabili et terrifico Sacramento : imo scio et sum certus, quod vidi sacratissimam Hostiam absque tactu seu motu cujuscumque se moventem, et versus me venientem, dum solo cogitatu dicerem : Veni, Domine, ad sponsam tuam. Qui vult, credat, et Deum laudet : qui non vult, quandoque errorem suum videbit, non dubito. Nos autem ad alia transeamus. Et quoniam incepi ab his, quæ mihi solummodo nota fuerunt, addam signo supra recitato aliud, judicio meo, non minus notabile nec minus memoriæ commendandum. Propter quod si mihi credatur, vel saltem his qui mihi credent, demonstrabitur manifeste, quam placitum erat Domino Salvatori ardens desiderium, quod menti hujus virginis inerat, sumendi hoc venerabile Sacramentum. Fateor autem quod (si non male recolo) illud quod nunc secundo recito, prius fuit quam id quod primo est recitatum; nec in hoc est magna cura de tempore, dummodo recitetur veraciter, sicut fuit.

C 317 Eram in civitate Senensi, ex obedientia Ordinis mei positus vel assignatus pro Lectoriatus officio, tempore quo sacræ virginis hujus notitiam recenter habueram; conabarque quantum potueram, ut supra dictum est, ipsam de Sacramenti hujus sumptione, juxta meum posse consolari. Propter quod, quando volebat ad Sacramentum accedere, confidentius ad me quam ad ceteros Fratres ordinis mei recurrebat. Accidit quodam mane, quod ipsa desiderante sumptionem venerabilis Sacramenti, dolores iliaci et aliæ consuetæ passiones ejus corporeæ ipsam nimium opprimebant : sed propter hoc non remittebatur desiderium ejus, imo magis accendebatur : et confidens quod passiones illæ, facto alicujus temporis intervallo, remitterentur, misit ad me de sociabus suis unam, me hora Missæ ingrediente ad ecclesiam, et dixit mihi : Rogat vos Catharina, quod tardetis aliquantulum Missam vestram, quoniam ipsa modo nimium patitur ; et omnino vellet isto mane sumere Sacramentum. Quod ego libenter annuens, accessi ad chorum : et expleto toto conventuali Officio, adhuc expectabam. Virgo vero Domini, me penitus ignorante, circa horam Tertiarum ad ecclesiam venit, ut sanctum suum desiderium perficeret : sed sociæ ejus tarditatem horæ considerantes, et scientes quod quando communicabat, tribus vel quatuor horis vel amplius stabat in raptu, nec de loco illo poterat se movere, et ex hoc necesse erat ut tempore quo ecclesia de more claudebatur, staret aperta (de quo quidam ignorantes Fratres pluries murmuraverunt et murmurabant) persuadebant ei quod illo mane non communicaret, ne Fratres murmurantes ex hoc scandalizarentur. Quibus illa, sicut tota humilis et discreta, contradicere non audens, assensit : sed propter desiderium quod habebat, ad consuetum recurrit orationis refugium : et prosternens se apud quoddam sessorium, in extrema quasi parte ecclesiæ positum, cœpit accenso corde orare Sponsum, ut sicut ipse desiderium illud infundendo gratiose donaverat, ita perficeret per seipsum, ex quo non poterat ab hominibus hoc habere.

negatam communionem desiderante S Catharina,

D *AUCT. RAYMUNDO CONFESS.*

318 Tunc omnipotens Deus, qui servorum suorum nunquam spernit desideria, sponsam suam non modo misericorditer, sed etiam mirabiliter exaudivit, infra scripto videlicet modo mirabili. Ego enim de his omnibus nihil penitus noveram, sed putabam virginem in domo habitationis propriæ adhuc esse; cum post deliberationem factam de non communicando, una ex sociabus ejus venit ad me, adhuc in ecclesia expectantem, et dixit; Catharina dicit quod celebretis quando placet vobis, quoniam ipsa non potest hodie communicare. E Quo audito, ivi ad sacristiam : et indutus vestibus sacris, accessi ad quoddam altare circa caput illius ecclesiæ positum, quod (si non fallor) sub nomine B. P. Apostoli est appellatum : et incepi Missam, ut moris est. Ipsa vero distabat a me, quanta est illius ecclesiæ longitudo, licet ego penitus ignorarem ipsam in ecclesia tunc esse. Cum autem post consecrationem ac post orationem dominicam, vellem sacram Hostiam, ut ritus habet Ecclesiæ, primo in duas partes, deinde alteram in duas partes alias frangendo dividere; in prima fractura non duæ tantum partes, sed tres factæ sunt : duæ magnæ, et una parva, longitudinis (ut possum recolere) unius communis fabæ, sed non tantæ latitudinis. Tanta tamen erat illa portiuncula, quod nullum mihi dubium est, quin ibi esset verissimum Sacramentum. Hæc autem portiuncula saltavit, oculis meis videntibus, et diligenter attendentibus, ultra calicem super quo faciebam illam fracturam, ut moris est, et visa est mihi cadere super Corporale. Nam clare vidi eam non longe a calice declinantem ad partem inferiorem versus Corporale : sed in Corporali numquam potui eam videre.

auctori coram ea quam adesse ignorabat significanti,

saltat in particula sacra Hostiæ.

F 319 Putans autem quod ratione albedinis Corporalis non possem particulam albam discernere, perfeci sequentem fracturam. Et dicto, Agnus Dei, factaque sacrosancta comestione, cum habui dexteram expeditam, mox ipsam extendi ad locum Corporalis ultra calicem, ubi videram dictam particulam declinantem : sed tangendo digitis, et hinc inde per Corporale palpando, nihil ibi potui reperire. Unde tactus dolore cordis intrinsecus, perfeci cetera quæ perficienda erant : et sumpto Sacramento, iterum quæro, totum et ubique Corporale tangendo simul et palpando; sed nec sensu visus, nec sensu tactus possum aliquid invenire, licet diligenter et diu quæsierim. Ex quo amplius mœstus factus et dolens, quasi usque ad lacrymas, cogitavi propter adstantes seculares Missam perficere, ac illis abeuntibus cum omni diligentia iterum quærere particulam illam per omnes partes altaris. Quo facto, illisque recedentibus, quæsivi non modo Corporale, sed omnes partes altaris minutatim hinc inde : nec quidquam apparuit dictæ particulæ simile quovis modo. Et quoniam ex opposito mei erat tabula magna cum imaginibus Sanctorum, non poteram suspicari quod

& frustra requiritur.

sæpe

A sæpe dicta particula per illam viam potuisset altaris terminos transmeare, cum tamen ego vidissem eam clarissime, versus eamdem viam mihi oppositam, saltantem et declinantem. Ad majorem autem cautelam quæsivi partes collaterales, et adhuc descendi usque ad terram, hinc inde diligenter et caute quærendo: sed nihil inventum est. Quamobrem cogitavi totus anxius, quod de hac re consilium haberem cum Priore conventus illius, quem noveram litteratum, et timentem Deum, pariterque litteræ diligenter; et advocans sacristam, mandavi ei, quod ad illud altare neminem permitteret appropinquare, donec ego redirem. Sicque totaliter mœstus et anxius, redii ad sacristiam, et deposui sacras vestes, intendens statim Priorem adire; et ejus adhærere consilio.

Auct. Raymundo confess.

320 Sed mox vestibus depositis, affuit quidam, Prior B. Rainaldi *b*. Iste Prior B. Rainaldi fuit Dominus Christophorus, post Prior Carthusiæ *d*, (prout ipse narravit successori suo, Domino videlicet Stephano priori Carthusiensis ordinis) mihi notus, et amicitia non parva conjunctus, rogans me quod facerem eum loqui cum Catharina virgine. Cui B cum dicerem quod aliquantulum expectaret donec expedirem aliqnod negotium, quod habebam facere cum Priore, respondit: Dies est hodie solemnis jejunii, et necessarium est mihi sine dilatione ad monasterium redire; et ut noscis, per tanta milliaria disto a civitate; propter Deum non retarderis, quoniam urgente conscientia cogor omnino loqui cum Catharina. Quibus auditis, dixi sacristæ: Non discedas ab hinc, custodiendo (ut dixi) altare istud, quousque rediero: et sic cum dicto Priore accessi ad domum habitationis virginis Catharinæ. Sed qui erant in domo, dixerunt ipsam jam dudum ivisse ad ecclesiam Fratrum, et ibidem adhuc permanere. Quo audito, miratus sum: et rediens cum ipso Priore ad dictam ecclesiam, inveni socias ejus in inferiori parte ipsius ecclesiæ. A quibus dum petissem de virgine, ubi esset; responsum accepi quod erat ibi appodiata genibus flexis super quoddam sessorium, et erat in raptu juxta consuetudinem suam. Ego autem qui semper pungebar in corde de casu qui mihi acciderat, rogavi eas quod omnem modum tenerent ad excitandam eam, quia festinantiam nimiam habebamus.

b c d

de quo tristem venientem ad se

321 Quod cum factum esset, et dictus Prior et ego cum sacra virgine sedissemus ad colloquium, C dum ego qui dolore aculeo interius urgebar, prius secrete in paucis verbis narravi virgini casum qui mihi acciderat, et dolorem quem patiebar. Quæ mox parumper subridens, respondit tamquam omnium conscia: Nonne vos quisivistis ubique? Me autem respondente, quod sic; subjunxit, Ut quid ergo tantam exinde concepistis tristitiam? Et his dictis, non potuit continere quin iterum aliqualiter subrideret. Quod ego non segniter notans, conticui donec Prior prædictus dixit quæ voluit, responsumque suum ab ipsa recepit, et abiit. Tunc ego lætificatus ex primo responso, ac suspicans id quod erat, dixi: Vere, mater, puto quod tu es illa quæ abstulisti particulam Hostiæ meæ. Et illa cum risu inquit: Non detis mihi, Pater, hanc culpam; sed scitote quod alius fuit, ego non fui. Tantum tamen dico vobis, quod particulam illam non invenietis. Tunc eam adstrinxi, ut aperiret mihi clare quidquid inde sciebat. Et illa: Pater, nullam tristitiam habeatis de particula illa: quoniam, ut verum vobis dicam, sicut Confessori et Patri spirituali, ipsa particula fuit ad me portata, et ego illam Jesu Christo ministrante sumpsi. Cum enim sociæ meæ nollent pro isto mane quod communicarem, propter murmurationes quorumdam; nolens eas constristare propter scandalum aliorum, recurri ad Sponsum meum benignissimum, et ipse personaliter mihi apparens particulam illam a vobis sublatam mihi misericorditer obtulit, et ego eam de ejus sacratissimis manibus accepi. Gaudete igitur in ipso, quia nihil mali vobis accidit, et mihi factum est hac die tantum donum, quod intendo per totum laudes et gratiarum actiones canere Salvatori. Quibus auditis, ita fuit tristitia mea conversa in gaudium, adeoque facta est secura mens mea ex verbis ejus, quod non poteram amplius dubitare. D

solatur ipsi,

et fatetur eam de manu Christi sumpsisse:

322 Conferebam autem in corde meo atque dicebam: Nonne clare vidi particulam super Corporale declinantem? sed tamen in Corporali numquam potui eam videre. Ibi nulla erat nec poterat esse spiratio venti, cum altare undique sit conclusum, et nullus esset ventus tunc intus vel extra: qui tamen si fuisset, vidissem utique ad quam partem particula declinasset, cum attentos oculos haberem ad eam: nunc autem nullo parvo vel magno flante spiramine, declinantem eam vidi, et locum ad quem declinabat, diligenter attendi: sed cum declinaret, ita sublata est ab oculis meis, quod nec in illo, nec in alio loco ipsam unquam potui reperire, cum tribus vicibus ita diligenter quæsierim, quod debuisset E etiam granum sinapis inveniri. Notabam etiam qualiter me dicente virgini, quod in magna mentis amaritudine positus eram, nullam (ut assolebat) compassionem ostendit, imo subrisit. Et cum dicerem quod perdideram quamdam particulam Hostiæ consecratæ, mox in nullo mota, eodem vultu subjunxit: Nonne vos diligenter quæsistis, et invenire non potuistis? ut quid igitur inde habetis tristitiam? His et aliis indiciis quamplurimis atque signis ita fuit mea mens certificata, quod tristitiam simul et quærendi solicitudinem deponere quodammodo sum coactus. Hæc de his mirabilibus: quæ me conscio Dominus est operatus circa venerabile Sacramentum meritis hujus sacratæ virginis, hic scripsi, ne ingratitudinis aut negligentiæ redargutione justa possem a Deo vel hominibus reprehendi: Nunc autem ad alia transeamus, quæ de hac eadem materia percepi ab aliis.

sic ut auctor non potuerit dubitare amplius

323 Retulerunt enim mihi quamplures utriusque sexus fide digni, qui aliquando Missæ interfuerant, quando ipsa sumebat hoc Sacramentum: quod clare videbant sacram Hostiam evolare de manibus Sacerdotis, et in os ejus volando intrare, etiam (ut dicebant) de manibus meis, quando ei consecratam Hostiam porrigebam. Et ego quidem de hoc non clare F perpendi, sed bene semper sentiebam strepitum, quem faciebat Hostia sacra quando in os ejus intrabat, ac si quasi lapillus fuisset in os ejus a longe projectus violenter. Frater autem Bartholomæus Dominici, sacræ paginæ Professor, et nunc Prior provincialis Romanæ provinciæ Ordinis mei, etiam dicit, quod quando communicabat eam, sentiebat duobus digitis, quibus hostiam sacram tenebat, in os ejus volando intrare. Hæc autem ego asserere non audeo, nec negare: sed devoti lectoris discretio judicet, quid credendum in talibus, consideratis fundamentis gratiarum supra recitatarum. Porro plura sunt superius recitata, quæ replicare foret superfluum, et ideo hujus Sacramenti mirabilibus finem hic faciamus *e*, et de miraculis circa Sanctorum reliquias contingentibus breviter disseremus, ut finem huic secundæ parti ponere valeamus.

sacra Hostia ad communicantem ultro properat.

e

324 Revelatum est huic sacræ virgini, prout ipsa tam mihi quam alteri Confessori suo secrete aperuit, quod in regno cœlorum cum beata Sorore Agnete de Monte-Politiano, et in eodem gradu locari deberet, ipsamque habere consociam beatitudinis sempiternæ. Quamobrem desiderabat visitare ex

Intelligens quod par esset futura S. Agneti Politianensi,

A ex corde ejus Reliquias, ut perpetui consortii, quod in æterna vita secum habere debebat, arrhas nutiales in hac vita reciperet. Sed ne ignorantia sanctitatis dictæ sanctæ virginis Agnetis te, lector, impediat ab intelligentia signorum inferius narrandorum; nosse te volo, quod dum ex obedientia sacri Ordinis mei ad monasterium, in quo sanctum corpus ejusdem Agnetis virginis requiescit, per tres annos et amplius positus essem pro Rectore; ex quibusdam scripturis quas ibidem inveni, et ex relatione quatuor Sororum quæ fuerunt ejus discipulæ, et adhuc supervivebant, Legendam ejus tempore juventutis meæ ipse composui, brevibusque verbis pro tua informatione summam sanctitatis et virtutum ejus hic inserendo narrabo. Noveris igitur quod virgo illa, licet, non sit Catalogo Sanctorum asscripta, tanta tamen fuit gratia in benedictionibus a clementia divina præventa, quod dum ex matris utero nasceretur, lumina clare visa sunt in habitaculo, ubi mater parturiens habitabat, a cunctis adstantibus, quæ mirabiliter apparentia, et post ejus nativitatis perfectionem cessantia, illis qui aderant, ostenderunt, quam futura erat apud Deum esse deberet puella, quæ tunc nascebatur. Tandem in qualibet sui ætate, virtutibus semper potioribus decorata simul et aug-
B mentata, duo virginum monasteria condidit: in quorum secundo nunc requiescit, ubi multis et magnis miraculis claruit adhuc vivens, quæ etiam post ejus obitum sunt clarius et multiplicius demonstrata.

ejus obitus variis fuit miraculis honoratus,

325 Inter alia autem signa, post obitum ejus patrata, fuit et est, quod sacrum corpus ejus virgineum nusquam fuit humatum, sed adhuc integrum perseverat, ac non sine magno miraculo. Cum enim terrigenæ, propter miracula quibus in vita claruerat, vellem corpus ejus balsamo condire, ut integrum diutius servaretur; mox de manuum ejus et pedum extremitate cœpit liquor pretiosissimus exire guttatim, qui per Sorores collectus, adhuc in vase vitreo conservatur, populoque monstratur, habens balsami colorem; sed puto quod majorem valorem: ut ostenderet omnipotens Deus, quod sacrum corpus ejus virgineum, quod de seipso balsamum mirabiliter et supernaturaliter producebat, naturali balsamo non egebat. Insuper in hora exitus ejus, qui fuit in noctis silentio, utriusque sexus infantes, parentum lectulis positi, clamabant: Nunc Soror Agnes egressa est de corpore, et est sancta in cœlis. Et
C mane facto, magna turba virguncularum infantium, solo Deo jubente, se congregavit, nullamque corruptam secum admittere volentes, procuratis candelis, processionaliter cum eisdem accensis accesserunt ad monasterium ejus, virgineam oblationem virgini offerentes. Multa quoque alia signa Dominus per virginem ostendit sanctam in conspectu omnis populi terræ illius: propter quæ miro honore quolibet anno a cunctis terrigenis memoria ejus recolitur, et magnorum et multorum cereorum oblatione devotissime celebratur.

ad corpus accedit, et pedem ultro sublatum osculatur:

326 Ad hujus igitur virgineum corpus intuendum simul et venerandum, virgo Catharina, cujus gesta in præsentiarum referimus, volens accedere; tamquam tota obedientiæ filia, prius tam mei quam alterius Confessoris petivit licentiam: et ipsa obtenta, secuti sumus eam, ut cerneremus finem, et videremus si aliquod signum operaretur Altissimus, in conventione harum tam electarum virginum sponsarum suarum, sicut postmodum est secutum. Nam antequam nos Fratres Confessores ejus sequentes perveniremus ad locum, hora qua virgo pervenit, mox claustrum monasterii est ingressa, et ad corpus Agnetis virginis devote accessit, præsentibus Sororibus quasi omnibus dicti monasterii, ac Sororibus de pœnitentia B. Dominici comitantibus. D Cumque flexis genibus ad pedes se posuisset, et caput inciperet inclinare, ut devote illos oscularetur; sacrum illud corpus exanime deosculandum pedem alterum, videntibus cunctis, levavit in altum, eique absque inclinantis injuria porrexit. Quod illa perpendens, ex hoc magis humiliata, se amplius inclinavit, sicque pes virginis Agnetis ad locum pristinum paulatim reductus est. Ubi notanter adverto, quod Agnes virgo non absque mysterio alterum tantum pedem levavit propter incredulos. Si enim ambos levasset, credi potuisset in exanimi et rigido corpore, quod ex aliqua inclinatione casualiter facta in parte superiori ejusdem corporis, partes inferiores naturaliter seu accidentaliter per se levassent in altum. Nunc autem uno se tantum pede levante, manifeste monstratur, quod divina hæc egit virtus super omnem naturam, nec aliqua fictio potuit intervenire.

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

attestantur huic miraculo etiam detrahentes.

327 Sed non sine causa hæc interserere hic decrevi. Cum enim sequenti die pervenissemus ad locum, nos qui (ut dictum est) sequebamur, invenimus famam miraculi, quod Sponsus virginum, meritis utriusque virginis erat operatus. Sed cum
E hoc etiam reperimus quasdam Sorores monasterii, licet paucas, coram quibus miraculum fuerat patratum, opus Dei calumniantes more Pharisæorum, dicentium; In Beelzebub principe dæmoniorum etc. Quamobrem ego, qui potestatem a provinciali Priore illius provinciæ super illud monasterium acceperam, Sorores omnes juxta morem Ordinis in Capitulo congregavi, faciens diligenter inquisitionem de dicto miraculo sub præcepto sanctæ obedientiæ. Cumque omnes quæ affuerant, hoc clarissime faterentur; vocavi unam coram me de magis calumniantibus, ut scirem ab ea, si res ita se habuerat, sicut aliæ testificabantur. Quæ mox sponte confessa est coram omnibus, rem ita fuisse gestam, sicut illæ dicebant: sed volebat interpretari aliam fuisse intentionem beatæ virginis Agnetis in hoc miraculo, quam illam quam nos credebamus. Cui respondi: Carissima Soror, nos de intentione Agnetis a te non petimus quidquam; quia te novimus nec consiliariam, nec secretariam ejus: sed tantum petimus, si miraculosam illam pedis elevationem vidisti. Qua dicente, quod sic; de calumnia quam protulerat, pœnitentiam ei dedi, ad quam zelus Domini et aliarum exemplum expediens, me induxit: propter quod magis secure hic scripsi. F

Duas in urna cælesti operitur Catharina,

328 Cæterum post aliquod temporis spatium, rediens eadem virgo Catharina iterum ad Agnetis beatæ monasterium, ut duas neptes suas, filias videlicet fratris sui uterini, eodem in monasterio collocaret ad serviendum Altissimo; iterum in visitatione corporis Agnetis virginis novum recepit miraculum, nullatenus silentio transeundum. Venit siquidem ad monasterium sæpe dictum, et sicut prima vice fecerat, mox ut monasterium est ingressa, ad visitandum corpus Agnetis virgineum properavit: quem secutæ sunt sociæ ejus, quæ cum ea venerant, et aliquæ ex Sororibus monasterii. Cum autem pervenit ad corpus, non ut prima vice ad pedes posuit se, sed ad caput tota gaudens accessit. Forsitan sicut tota humilis, volens elevationem pedis miraculosam vitare; vel forte memor extitit Magdalenæ, quæ prima vice ad pedes Domini effudit unguentum, secunda vero supra caput discumbentis ipsum effudit. Pervento autem ad caput, posuit genas suas super genarum Agnetis operimenta serica et aurea quæ sunt ibi, diuque sic stetit. Sed post aliquam moram, ad Lysam suam sociam et cognatam, quæ adhuc superest, et mater erat puellarum quas duxerat, se vertens humiliter et gaudens, inquit: Cur

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

A Cur non perpendis de dono quod nobis de cœlo transmittitur? quare sic estis ingratæ? Ad quam vocem tam Lysa quam aliæ oculos levantes in altum, viderunt albissimum et minutissimum man, seu (ut clarius loquar) manna, more pluviæ ex alto descendere, corpusque Agnetis ac virginem Catharinam, necnon et cunctas adstantes suæ abundantiæ copia cooperire, ita ut Lysa prædicta manus impleverit ejusmodi granis. Nec sine causa miraculum hoc ibi apparuit: fuerat enim Agneti virgini, dum ageret in humanis, illud usitatum signum de manna super eam pluente, potissime dum oraret; ita ut frequenter puellæ, quas Domino nutriebat, ignorantes mysterium, et videntes cum ab oratione surgeret ejus pallium dealbatum, voluerunt illud excutere: sed ab ipsa modeste prohibitæ, desistebant, prout in ejus Legenda recolo me scripsisse. Sciens igitur Agnes virgo virginem Catharinam sociam ei futuram in cœlis, signo sibi consueto cœpit illam sibi sociare in terris pariter et honorare. Nec abs re: nam illud man puritatem et humilitatem, ex albedine et parvitate granorum, intelligentibus ostendebat: quæ duo[b] in utraque illarum virginum singulariter refulsere, prout mihi potissime constat per utriusque Legendam, quam non ex meis meritis, sed pura B Salvatoris misericordia scripsi, juxta gratiam mihi datam.

coram pluribus testibus.

329 Porro hujus miraculi testes fuerunt omnes sociæ ejus, quarum Lysa supervivit adhuc; et plures Sorores dicti monasterii, quæ omnes mihi et Fratribus qui mecum erant, testificatæ sunt sic fuisse; narrantes et asserentes se hoc vidisse; quarum multæ jam ex luce migraverunt, sed earum testimonium adhuc vivit, tam apud me, quam apud illos Fratres qui supersunt et tunc mecum fuerunt. Lysa vero de manna quod collegit, pluribus dedit pariter et ostendit. Multa quidem et alia ostendit Deus admiranda per sponsam suam, dum ageret in humanis, quæ non sunt scripta in libro hoc: hæc autem scripta sunt propter divini nominis honorem et gloriam ac animarum salutem, necnon ut non invenirer dono cœlesti ingratus, aut talentum mihi traditum in sudario (quod absit) reposuisse, sed cum qualibuscumque gratis usuris, juxta modulum meum, omnipotenti Domino assignasse. Et sic huic secundæ parti finem impono, ut transeamus ad tertiam de transitu ejus, ac miraculis tunc patratis et post obitum ejus, ut per ternarium numerum æternæ Trinitati referantur laudes, et honor, et gloria in secula C seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Videtur indicari locus Act.* 2, 46, *ubi dicitur quod fideles*, quotidie perdurantes unanimiter in templo, et frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione. *Sed an hic locus congrue accipitur de sumptione Eucharistiæ, quoad hanc ultimam partem?*

b *Parenthesis hæc deest in MS. Leodiensi: et videtur ex margine irrepsisse in textum; an ab auctore ipso addita aut ab alio, ignoro.*

c *De* B. Rignardo, *cujus non tantum ecclesia, sed etiam ipsa appellatio hactenus nobis ignota fuit: libenter discemus locum ac diem cultus, et quidquid de ejus vita aut miraculis, scripto aut memoria est conservatum.*

d *In vita B. Stephani Macconi lib.* 2 *cap.* 12 *narratur, quomodo, Mortuo Jannotto Priori generali, sub obedientia veri Pontificis, contra Schismaticum Priorem in magna Carthusia residentem electo, electus sit anno* 1392 *Christophorus Florentinus, Maggiensis Carthusiæ Prior, jussusque residentiæ suæ locum habere Carthusiam S. Joannis, in Seisten vulgo nuncupatam, atque in Illyricis oris constructam, tamquam antiquissimam inter fideles domos post domum Carthusiæ ma-* D *joris schismaticam. Deinde lib.* 3 *cap.* 1 *narratur electio ipsius Stephani in Præsidem generalem anno* 1398.

e *Alia addit Fr. Thomas in Vita sub his verbis.* Præterea non semel tantum, sed aliquoties atque diversimode, Virgo sacram sumpsit Eucharistiam a Jesu Christo: atque ipse Dominus, loco sacramentalis Communionis, Virginis os ad vulnus sui sacratissimi lateris applicabat. Quandoque etiam dum communicaretur Virgo, sive paulo post, sive dum interesset Missæ, videbat Angelos, habentes velum aureum et manibus tenentes [cereos]; et Hostiam, quæ quandoque transformabatur in pulcherrimum puerum: quandoque Angelos atque Sanctos, super altare Domino benedicentes: aliquando tres facies, ex quibus una postmodum efficiebatur: nonnumquam altare totum ignitum: quandoque etiam Sacerdotem, et ipsum Jesum Christum, seque ipsam in igne esse: aliquando lucem super altare, quæ totam ecclesiam illustrabat. Sæpe, Sacerdote dividente Hostiam, ostendebatur ei, quomodo quælibet pars erat totum: et aliquando tota Trinitas sub diversis figuris sive signis ei videbatur: quandoque Hostiam, in Christum, sub diversis ætatibus transformatam; nec non E et Hostiam videbat, modo ignitam, modo sanguinolentam, modo carneam. Aliquando videbat Virginem Dei Matrem: Hostiamque sacratam ac non consecratam mirabiliter agnoscebat. *Hæc Thomas in eo Capitulo ubi agit de frequenti communionis sumptione; in alio vero priori Capite, de mirabilibus excessibus mentis atque revelationibus, sic loquitur* Circa venerabile Sacramentum corporis Jesu Christi mirabiles, et ut ita dixerim innumeras habuit visiones, atque sensa mirabilia, et admirandos effectus: præcipue autem cum illud sacramentaliter acciperet aut accepisset aut accipere peroptaret (de quibus etiam infra dicitur) est autem in hoc loco de sex aliqualiter explicandum. Primum est quomodo videbat Jesum Christum in Sacramento, modo sub una specie vel ætate, modo sub alia. Secundum est qualiter sumendo venerabile Sacramentum, odorem valde suavem et in mente gaudium indicibile sentiebat, ut præ ejusmodi gaudio cor ejus in corpore strepitum sonorosum atque mirabilem faciens insiliret. Tertium est, *quod* in die S. Tiburtii *contigit, et narratur a Raymundo num.* 186 *et* 187. Quartum est quod in die S. Alexii gestum *refertur num.* 188 *et seqq.* F Quintum est quod in die S. Agapiti, *id est* 18 *Augusti*, dum Virgo communicando diceret Domini non sum digna ut intres in corpus meum; audivit vocem ei dicentem. Et ego sum dignus ut intres in me: et cum communicasset *secuta sunt relata num.* 192 *et* 193. Sextum est pro continuatione materiæ, *et habetur num.* 194 *ac seqq.*

PARTIS TERTIÆ.

CAPUT I.

Cum Catharina Romam profectus Raymundus, indeque ablegatus, enumerat quos beatæ mortis testes habuit.

Vox est veteris Synagogæ, sanctæ ascensum Ecclesiæ admirantis, ac animæ cujuscumque Christo Domino desponsatæ volatum, cum stupore non modico, quæ dicit: Quæ est ista quæ ascendit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum suum? Cujus quidem vocis sententia, si huic ultimo nostro applicetur proposito, videbitur manifeste præmissarum duarum vocum duas præcedentes partes, antecedentium fructum; et finem perfectum, per hanc vocem tertiam demonstrari seu etiam designari. Enimvero cujus

CAP. 1

Cant. 8, 5

Sicut multis gratiis ostenditur præventa Catharina in 1 Parte,

A cujus finis bonus est secundum Prophetam, ipsum quoque haud dubie bonum est: et a fructibus bonis docet nos Dominus judicare de arbore bona. Inter fructus autem, ultimus tenere primatum dignoscitur: quia quod ultimum est in opere, primum in intentione est agentis: finisque est ille, qui movet agentem. Ex quibus omnibus apud intelligentem concluditur, quod hæc tertia pars, continens finem beatum et ultimum fructum bonum virginis hujus almæ, præcedentes partes roborat pariter et decorat. Est siquidem videre in hac virgine, per verba proposita, virtutum omnium decorem et excellentiam singularem; dum tam admiranter, dicitur: Quæ est ista? Est videre adhuc ipsam volatu avium leviorem per affluentiam spiritalem, dum subditur: Quæ ascendit de deserto, deliciis affluens. Est cernere rursum eidem unitum Dominum per fervorem et adhærentiam æternalem, cum ultimo subinfertur, Innixa super dilectum suum.

331 Primum patet in prima parte, in qua singularibus, imo singularissimis gratiis ostenditur a Domino fuisse præventa, tam in infantili ætate, quam etiam in adolescentiæ suæ principio, quam etiam desponsatione miraculosa, quæ in ultimo ejusdem partis Capitulo continetur. Secundum in secunda B parte ostenditur manifeste, propter ascensum virtutum vel virtuosorum actuum, quæ recitantur in ea. Ex quibus clare concluditur, ipsam in hac valle lacrymarum tales et tantas virtutum ascensiones, Dei gratia mediante, disposuisse in corde suo, amore divino pleno, quod antequam perveniret ad terminum viæ, satagebat quantum poterat anima ejus, per frequentissimum actum quasi ante tempus apprehendere bravium, et semper currens velociter, modis omnibus ad supernum præmium vehementissime anhelabat. Hoc enim sum in ejus conversatione frequenter expertus, quod quandocumque liberabatur ab occupationibus necessariis vel utilibus animabus, mox quasi cursu quodammodo (ut ita dixerim) naturali mens ejus rapiebatur ad summa: quod clarissime indicabat, quam velociter anima ejus volabat ad alta continue. Nec mirum, quia motus ille causabatur ab igne qui semper agit, et semper ad superiora movetur. Ab illo inquam igne, quem Salvator mundi venit mittere in terram, et voluit vehementer accendi. Quod luce clarius patuit, quando (ut diffuse in sexto secundæ partis Capitulo recitavi) ex divini amoris vehementia cor ejus scissum a summo usque deorsum, et anima ejus a corpore separata C fuit, quod nusquam de alio vel alia recolo me legisse. Tertium autem ex utroque prædictorum præcedens, in hac tertia parte aperte videbitur, quando recitabitur qualiter ipsa in termino viæ hujus, Sponso suo in passionibus similata, eique unita, et super ipsum semper innixa, gloriosa cum victoria de hoc seculo nequam lætabunda cœlos ascendit. Quamvis enim visa sit oculis insipientium mori, nec animalis homo ejus gloriam in præsentiarum percipiat, ipsa tamen in pace in idipsum requiescens cum Sponso, quem toto corde dilexit, signis et miraculis patenter ostendit, quanta cum gloria fuerit in cœlos recepta: quæ omnia particularius infra patebunt.

et profectus patet ex 2,

ita in 3 apparebit bonus finis ejus,

332 Noveris igitur, lector bone, quod cum hæc sacra virgo, me teste, de mandato felicis memoriæ Domini Gregorii hujus nominis Papæ XI accessisset Florentiam (quæ pro tunc rebellis erat et contumax in conspectu Ecclesiæ) pro pace tractanda inter Pastorem et oves, ibique multas persecutiones injustas fuisset passa, adeo ut cum evaginato gladio quidam satelles diaboli venerit furibundus ad occidendum eam, licet sola Dei virtute prohibitus fuerit; tandem non obstantibus minis aut persecutionibus quibuscumque, nullo modo voluit inde recedere, D quousque defuncto Gregorio, Urbanus VI successor ejus, pacem fecit *a* cum Florentinis prædictis. Præconizata igitur pace, ad proprios rediit lares, et circa compositionem cujusdam libri, quem superno Spiritu afflata dictavit in suo vulgari, diligentius intendebat. Rogaverat siquidem scriptores suos, qui epistolas, quas ad diversas partes mittebat, scribere consueverant, quod starent attenti et observarent omnia, prout supra diximus, quando juxta consuetudinem suam rapiebatur a sensibus corporeis; et tunc quod dictaret, scriberent diligenter. Quod illi solerter fecerunt, librumque compilaverunt plenum magnis et utilibus nimis sententiis, ei a Domino revelatis, et vocaliter ad ipsa dictatis in vulgari sermone. In quo dictamine hoc fuit singulare et admirandum, quod totum dictamen fuit ab ea prolatum tunc tantummodo, quando ex mentis excessu sensus ejus corporei actu proprio privabantur: quia nec oculi viderunt, nec aures audierunt, nec nares senserunt odorem, nec gustus saporem, nec etiam tactus ad objectum suum moveri poterat pro illa mensura temporis, pro qua erat in illo raptu. Et tamen Domino sic operante, virgo sacra in illa extasi posita, totum illum librum dictavit: ut daretur nobis intelligi, quod liber ille non ex aliqua naturali virtute, sed a sola sancti Spiritus infusione processit. E dubito quin quilibet intelligens et legens, ac diligenter scrutans sententias libri illius, hanc eamdem sententiam proferet de ipso.

qua Florentia domum reversa,

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

a cælestem doctrinam inter extases dictat.

333 Sed dum hæc Senis agerentur per ipsam, præfatus Dominus Urbanus Papa VI, qui viderat eam in Avinione, dum esset Archiepiscopus *b* Acherontinus, et magnam devotionem in verbis et moribus ejus conceperat; mihi, quem noverat ejus esse Confessorem, mandavit quod ei scriberem, ut veniret ad urbem ejus Sanctitatem visitatura; quod et mox feci. Sed ipsa, tamquam tota plena discretione, infrascripto modo mihi respondit: Pater, plures ex nostris civibus et eorum uxoribus, et etiam ex Sororibus Ordinis mei, propter nimium ut eis videtur discursum, quem hucusque feci ambulando hinc, mihi scandalum non modicum sumpserunt, dicentes non decere religiosam virginem sic passim discurrere. Quamvis autem noverim me in illis discursibus non offendisse, quia ex obedientia Dei et Vicarii sui, ac pro salute animarum ivi quocumque ivi: ne tamen sim istis materia scandali ex voluntate mea, non propono nunc hinc me movere. Verum si Christi Vicarius vult omnino quod veniam, fiat voluntas sua, et non mea. Sed si ita est, faciatis taliter F quod appareat per scripturam voluntas ejus; ut hi qui scandalizantur, aperte videant quod non ex voluntate mea hoc iter assumo. Hac responsione percepta, summum Pontificem adii, et cuncta ad pedes ejus narravi. Mandat ille, quod præceptum sanctæ obedientiæ ei mittatur ut veniat, quod et per me factum est. Illoque præcepto percepto, sicut vera obedientiæ filia, festinavit et venit ad Urbem, cum comitiva utriusque sexus non pauca: sed et longe plures venissent, nisi quia ipsa prohibuit. Illi tamen qui venerant, in voluntaria paupertate divinæ se providentiæ commiserunt; eligentes magis cum sacra virgine peregrinari et mendicare, quam in domibus propriis abundando, tam suavi et virtuosa conversatione carere.

b Romam ab Urbano VI evocata

334 Summus autem Pontifex ea visa gavisus est, voluitque coram Cardinalibus, qui tunc aderant, quod verbum faceret exhortationis, potissime propter schisma, quod tunc incipiebat. Quod et perfecte fecit, animando unumquemque eorum ad fortem constantiam verbis et sententiis plurimis, ac ostendendo divinam providentiam semper adesse cuilibet, sed potissime cum sancta Ecclesia patitur: et

Cardinales contra antipapam ejusque fautores etc. animat.

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

et concludendo, quod propter inchoatum schisma in nullo trepidare deberent, sed agere quæ Dei sunt, et nullum timere. Cumque sua verba complesset, Pontifex exhilaratus verba ejus reassumpsit, vertens se ad Cardinales, dicens : Ecce, Fratres, dum timidi sumus, quantum in conspectu Domini reprehensibiles reddimur : hæc muliercula nos confundit. Mulierculam autem voco, non in contemptum ejus, sed in expressionem sexus feminei, naturaliter fragilis, et ad nostram instructionem. Ista siquidem naturaliter timere deberet, etiam quando nos essemus bene securi : et tamen ubi nos formidamus, ipsa stat absque timore, suisque persuasionibus nos confortat. Magna hinc nobis debet oriri confusio. Et subjunxit : Quid debet timere Vicarius Jesu Christi, etiam si totus mundus se contra eum opponeret? Potentior est mundo Christus omnipotens, nec est possibile quod derelinquat Ecclesiam suam sanctam. His et aliis sermonibus summus Pontifex se ac Fratres suos confortans, virginem sanctam commendavit in Domino, ac gratias quam plurimas spirituales ei pro se ac suis concessit.

designata ab Urbano VI ad Joannam Siciliæ Reginam a schismate avocandam,

335 Quo facto, post dies aliquos intravit in mente ejus, ut ad Joannam Reginam regni Siciliæ, quæ instigante diabolo tunc manifeste rebellabat Ecclesiæ, et schismati atque schismaticis totalem dabat favorem, sacram transmitteret virginem Catharinam, una cum quadam alia virgine, quæ Catharina etiam vocabatur, et fuit filia beatæ quondam Brigittæ de Suedia (quæ scilicet Brigitta fuit istis diebus per Bonifacium papam IX catalogo Sanctorum adscripta) ut videlicet ambæ, quæ notæ fuerant dictæ Reginæ, ipsam retraherent a tanto errore. Quod virgo dum sensit, nullatenus se ab obedientiæ jugo retraxit, imo spontaneam se obtulit ad eundum. Alia vero Catharina, videlicet de Suedia, nullo modo voluit illud iter assumere, in præsentiaque mea omnino negavit.

acceptat commissionem :

Ego autem ut fatear imperfectionem meam, tamquam modicæ fidei, in hoc Pontificis proposito plurimum dubitavi : cogitavi namque quod sanctarum virginum fama est nimis tenera; et apparens macula, etiamsi non existat, eas nimis obumbrat. Illa vero ad quam virgines mittebantur, potuisset consilio satellitum sathanæ, quorum habebat copiam, ordinare, quod per sceleratos viros in via fieret sacris virginibus insultus, ut ad ipsam accedere non possent, et sic frustrati fuissemus sine intento, ipsæque virgines cum non parva infamia remansissent. Has cogitationes meas ipsi Pontifici reseravi : qui me audito, parumper deliberans intra se, subintulit : Tu bene dicis, melius est quod non vadant. Hæc omnia dum audiente sacra virgine, et decumbente in lectulo, recitassem; mox ipsa se vertens ad me, alta voce respondit : Si hæc cogitassent Agnes et Margareta, aliæque virgines sanctæ, numquam coronam acquisissent martyrii. Numquid non habemus Sponsum, qui nos possit eripere de manibus impiorum, et inter fœdam hominum turbam nostram pudicitiam conservare? Vanæ sunt istæ cogitationes, et a defectu modicæ fidei procedentes, potius quam a vera prudentia. Tunc ego, licet in memetipso erubescerem de imperfectione mea, tamen gavisus sum de magna perfectione ejus, notans et conferens in corde meo firmitatem et stabilitatem fidei ejus. Verum quia Pontifex decreverat iter illud virgineum fieri non debere, non fui ausus amplius de materia illa loqui : sed hoc scripsi, ut lector quilibet valeat cernere, in quanto perfectionis apice pedem fixerat virgo sacra.

sed hac ex auctoris consilio revocata per Papam,

336 Ceterum his ita gestis, visum est bonum in conspectu summi Pontificis dicti, me ad partes Galliæ destinare, putans per nuntios f Carolum, qui tunc erat Rex Franciæ, posse ab errore schismatis, cujus auctor esse inceperat, revocare : sed frustra, quia cor Pharaonicum jam induerat cum duritie sua. Ego autem percepta ejus intentione, cum sacra virgine contuli : quæ licet displicenter præsentia mea careret, omnino tamen suasit, ut mandatis et votis Pontificis obedirem. Et inter alia dixit mihi : Habeatis pro certo, Pater, hunc esse verissimum Vicarium Christi (quidquid dicant calumniatores schismatici) et ita volo quod exponatis vos pro hac veritate prædicanda et defendenda, sicut exponere vos debetis pro veritate Catholicæ fidei. Quod verbum, licet prius hanc eamdem veritatem novissem, ita me firmavit in proposito laborandi contra schismaticos impugnantes hanc veritatem, quod hucusque non cesso labores assumere pro veri Pontificis defensione, juxta modulum meum, et semper in angustiis et labyrinthis memoria hujus verbi me consolatur.

auctori in Galliam mittendo inculcat fidem erga eumdem,

Feci igitur quod ipsa consuluit, et collum submisi obedientiæ jugo. Sed ante discessum per aliquot dies, ipsa præscia futurorum, voluit mecum conferre de revelationibus et consolationibus receptis a Domino, omnem quidem personam excludens, non quidem a loco, sed a colloquio. Et postquam per plures horas sic contuleramus, finito colloquio, ipsa inquit : Vadatis modo ad Deum, quia credo quod amplius in hac vita non loquemur ad invicem, tanta mora sicut et modo locuti sumus. Quod et rei postmodum probavit eventus : quia me discedente, ipsa remansit : et antequam redirem, ipsa transivit ad cœlum; nec merui amplius frui sacris colloquiis ejus, saltem ita morose. Propter quod, ut puto, volens mihi ostendere ultimum vale, quando debui ascendere galæam, ipsa personaliter venit usque ad locum ubi erat galæa : et cum cœpimus navigare, genu flexit, et post orationem signum sanctæ Crucis manu edidit lacrymando, ac si aperte dixisset : Tu, fili, securus ibis, signo sanctæ Crucis te protegente; sed in hac vita matrem tuam amplius non videbis.

et abeunti ultimum benedicit

337 Quæ omnia miro modo fuerunt completa. Nam cum multi essent piratæ in mari, securi ab omnibus transivimus usque Pisas. Et cum pervenissemus tute Januam, non obstantibus multis et pluribus galæis schismaticorum, quæ tunc transibant versus Avinionem; tandem ulterius transeuntes per terram, et venientes ad civitatem quæ Vintimilium g dicitur, si per modicum spatium processissemus plus ultra, incidissemus in insidias nobis præparatas a perfidis schismaticis, qui me potissime intendebant occidere. Sed volente Deo, nobis in dicta civitate contrahentibus moram per diem, quidam Frater Ordinis mei, de illis partibus oriundus, misit mihi quamdam litteram, dicens : Nullo modo transeas Vintimilium, quia paratæ sunt tibi insidiæ : nec quisquam, si capereris, liberare te posset a morte. Quo novo præcepto, retrocessi de consilio consocii, mihi per Pontificem dati; et Januæ fixi pedem, misique ad Pontificem, nuntians quæ contigerant, postulans quid me facturum esse juberet. At ille jussit ut ibi morarer, et contra schismaticos Crucem prædicarem.

mortua dum is in Liguria moraretur.

Hac igitur occasione dilatus est reditus meus, et interim sacra virgo cursum vitæ hujus feliciter consummavit, mirabili (ut infra patebit) martyrio laureata. Quamobrem de his quæ post hæc evenerunt, testimonium de visu perhibere non possum : sed illa quæ scribam, habui vel per epistolas ejus, quas mihi sæpius tempore intermedio misit, narrando quæ sibi contigerant : vel habui a personis utriusque sexus, quæ fuerunt cum ea assidue usque ad exitum ejus, et post exitum ejus viderunt signa magna, quæ per sponsam suam ostendit Altissimus; vel in scriptis reperi quorumdam filiorum ejus spiritualium intelligentium, qui quædam notabilia scripturæ commendaverunt in Latino et etiam

qui gestorum circa mortem testes habuit præter alias et alios,

in

A in vulgari sermone, ut omnibus essent nota.

338 Verum ne allegando testes in generali, lectorem videar subornare ; ipsos et ipsas nominaliter hic exprimam, ut fides non mihi, sed eis tamquam dignioribus adhibeatur : novi enim quod ipsi et ipsæ eam perfectius in sacris actibus sunt imitati, et ideo perfectius ejus actus intellexerunt. Nomina vero sunt hæc, incipiendo a sexu femineo, quia magis assidue erant cum ea. Alexia de Senis, Soror de pœnitentia B. Dominici, quæ erat, licet posterior tempore in ejus disciplinatu, prior tamen (mea sententia) in virtutum perfectione. Hæc juventutis suæ tempore viro nobili et scientifico viduata, mox spretis oblectationibus carnis et mundi, sanctæ virgini tam ferventer adhæsit, quod habitum ejus conversationis accipiens, numquam poterat separari ab ea : unde distractis cunctis quæ prius possederat, et pauperibus juxta ejus consilium erogatis ; jejuniis, vigiliis et aliis asperitatibus propriam carnem affligens, orationi et contemplationi, magistram suam imitando, vacabat assidue : in hisque taliter perseveravit et tam perfecte, quod (nisi nimium fallar) ipsa virgo sacra in fine vitæ cuncta secreta revelans ei, voluit quod dictam Alexiam loco sui haberent post transitum ejus, et eam imitarentur. Et hanc inveni viventem in Urbe, quando primo reversus sum, B
et de multis me informavit ; sed parvo post tempore transivit ad cœlum, sequens illam quam dilexerat tanto cum fervore in Domino. Et hæc prima fuit informatrix eorum, quæ me absente contigerunt.

Sor. Alexiam,

339 Secunda dicebatur Francisca de Senis. Hæc mentem devotissimam habuit, Deo et sanctæ huic virgini cordiali dilectione conjunctam. Quamobrem eadem Francisca, mox viro defuncto, habitum quem sacra virgo gestabat assumens ; tres filios qui de dicto viro suo sibi remanserant ; ad servitium Dei in Ordinem Prædicatorum posuit, quos omnes præmisit ad cœlum, me teste, antequam moreretur : et tempore pestilentiali laudabiliter omnes vitam finierunt, ut mihi constat : nec sine miraculosa operatione Altissimi, precibus hujus virginis impetrata, prout in Capitulo *h* de miraculis operatis circa salutem animarum, in secunda parte hujus operis memini me dixisse. Hæc etiam Francisca post Alexiam in dicto tempore supervixit ; sed de multis me informavit una cum aliis. Tertia vera sacræ virginis socia, adhuc superest, qua Lysa vocatur : cujus fama in urbe noscitur, potissime a convicinis vici ubi moratur. Hanc idcirco non commendo, quia vivit, et quia etiam fuit uxor germani ejusdem virginis : ex quo forsitan apud incredulos testimonium ejus red- C
deretur suspectum, licet noverim eam in omnibus semper esse veridicam.

S. Franciscam

h

et Lysam sanctæ fratriam :

340 Ceterum viros reperi post obitum ejus quamplures, qui consummationi ejus interfuerunt : sed quatuor tantum nomino in præsenti, quos novi omni virtute conspicuos et decoros. Horum autem duo jam secuti sunt eam ad cœlum : duo vero adhuc supersunt, quorum quemlibet particulariter nominabo et describam, propter incredulos. Et primus quidem horum, certe Santus fuit re et nomine : unde et Frater Sanctus dicebatur a nobis. Hic *i* Teranensis origine, deserens parentes propter Deum et patriam, Senas devenit, ubi triginta annis vel eo amplius (si non fallor) anachoreticam vitam duxit, vivens sine querela, cum consilio semper Religiosorum litteratorum et devotorum. Hic in senectute sua inveniens pretiosam hanc margaritam, virginem scilicet Catharinam, dimissa quiete cellæ ac priori modo vivendi, ut non tantum sibi sed et aliis utilis esset, secutus est eam, potissime propter signa et miracula, quæ tam in se quam in aliis videbat quotidie ; asserens quod majorem quietem et mentis consolationem necnon et profectum virtutum inveniebat, sequendo eam et audiendo doctrinam ipsius, quam unquam reperisset in solitudine cellæ. Singulariter autem inveniebat profectum in patientia cum enim pateretur continue quamdam infirmitatem cordis nimium afflictivam, non modo patienter, sed etiam lætanter eam a virgine sacra didicerat tolerare : de quo Altissimo gratias referebat. Hic me de pluribus, quæ me absente acciderant, infirmavit. Sed non post longo tempore, dum iterum me absentassem, transivit post magistram suam ad cœlum.

Fr. Sanctum

i

D

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

341 Secundus fuit quidam, juvenis ætate, moribus canus, Florentinus origine : sed omnibus (meo judicio) virtutum floribus adornatus, *k* qui Barduccius dicebatur. Hic relictis parentibus ac germanis ac propria patria, sacram virginem est secutus ad Urbem, et usque ad transitum ejus permansit : quem ipsa sacra virgo postmodum, ut comperi, tenerius ceteris diligebat ; et puto propter puritatem ejus, quam æstimo esse virgineam : unde non mirum, si virgo virginem diligebat. Hinc transiens ex hoc mundo virgo sancta, mandavit quod mihi adhæreret, ac juxta meam dispositionem duceret vitam suam : quod ideo puto eam mandasse, quia noverat ipsum parvo tempore in corpore moraturum. Mox enim post virginis obitum Barduccius infirmitatem incurrit, quam medici phthisim appellant : et licet quando- E
que meliorationem videretur accipere, de illa tamen ultimo est extinctus. Timens enim ego ne aer Romanus ei noceret, misi eum Senas, ubi post non longum tempus migravit ad Christum. Testimonium autem perhibent qui migrationi ejus interfuerunt ; quod dum esset in ultimo spiritu, in altum suspiciens, jucunda facie cœpit ridere, et sic cum risu lætitiæ tradidit spiritum, ita ut etiam extincto corpore apparerent signa jucundi risus postmodum. Quod æstimo accidisse, quia illam quam in hac vita veri cordis caritate dilexerat, in transitu suo splendore amictam sibi cernebat cum lætitia occurrentem. Hic etiam me de pluribus, quæ in absentia mea contigerant, informavit : cui omnimodam adhibui fidem, sicut si ego ipse vidissem, propter magnas virtutes, quas in eo fui expertus.

k Barduccium juvenem Florentinum,

342 Tertius horum fuit et est quidam juvenis Senensis, dictus Stephanus de Maconibus, de quo superius memoriam feci : quem idcirco diffuse non laudo, quia adhuc est in via, in qua nemo tute laudatur. Sed ut saltem designem eum, hic fuit unus de scriptoribus virginis sacræ, qui tam epistolas quas dictabat, quam librum quem composuit, pro parte F
conscripsit : et in tantum ei adhæsit, quod utroque parente tribusque germanis relictis, una cum propria patria, virginem sequebatur quocumque iret. Hunc eadem virgo, dum esset in transitu, advocans, ait : Fili, voluntas Dei est, quod relicto totaliter seculo religionem Carthusiensem ingrediaris. Quod præceptum devotus filius devote assumens, executioni perfecte mandavit. Sed patentibus factis ostensum est, et quotidie ostenditur amplius, præceptum illud de ore Altissimi processisse : numquam enim me recolo in Ordine ullo vidisse vel audivisse tam celebrem profectum virtutum in uno ingrediente. Mox namque ut fecit professionem, factus est *l* Prior : taliterque in illo Prioratu se habuit, quod postea non vacavit a Prioratu : et nunc actu est Prior in *m* Mediolano, et cum hoc Visitator multorum conventuum Ordinis sui, magnæque famæ ubique. Hic notavit et scripsit *n* quædam, quæ contigerunt in transitu sanctæ virginis, meque verbo plenarie informavit. Hic etiam totus quasi Legendæ hujus testis est, ita ut dicere possim cum Evangelista Joanne : Ille scit quia vera dicit. Ille scilicet Stephanus Carthusiensis scit, quia vera dicit Raimundus Ordinis Prædicatorum,

B. Stephanum Maconi,

l

m

n

Joa. 19, 35

A Prædicatorum, qui licet immeritus et indignus, composuit hanc Legendam.

AUCT. RAYMUNDO CONFESS. et Raineriun Landocii

343 Quartus et ultimus præmissorum virorum me informantium, fuit et est, Nerius seu Rainerius de Pagla de Senis, filius quondam Landocii. Hic post transitum sanctæ virginis anachoreticam vitam duxit, sicut in præsentiarum etiam ducit. Hic fuit una cum prædicto Stephano et Barduccio scriptoribus tam epistolarum quam libri ejus; sed prior tempore ceteris secutus est sponsam Christi, relicto patre qui tunc vivebat, et omnibus attinentibus suis : et quia diuturno tempore novit virtuosos actus virginis almæ, idcirco ipsum invocavi et habeo in contestem hujus Legendæ una cum fratre Stephano supradicto Carthusiensi. Hi pariter et hæ dicto et scripto informaverunt me de his quæ facta sunt in absentia mea, tam ante transitum quam in transitu hujus sacræ virginis, de qua sermo. Unde data tibi fide, lector carissime, de dicendis, finem huic primo Capitulo imponamus.

ANNOTATA.

a *Pax inter Pontificem et Florentinos coaluit demum* B *an.* 1378.

b Urbanus VI, *ante Papatum Bartholomæus Prignanus, Archiepiscopus primum Acheruntinus in Lucania ab an.* 1366 *usque ad* 1377, *deinde Barensis : diu versatus Avenione in contubernio Petri Cardinalis Pampilonensis Vice Cancellarii.*

c B. Catharinæ Suecicæ *Vitam dedimus et illustravimus* 24 *Martii, ubi num.* 18 *ostenditur illa Neapoli reversa Romam, ibidem adfuisse moriente Gregorio* XI, *et electo Urbano an.* 1378, *ut promoveret negotium canonizationis maternæ, cui totum quinquennium in Italia impendit.*

d *Canonizata est autem* S. Brigitta *an.* 1391 *Nonis Octobris, integro decennio post mortem filiæ Catharinæ : adeo ut hæc parenthesis possit ab ipso auctore margini adscripta fuisse, aut inter lineas posita.*

e *Causa recusandi esse potuit, quod cognito intimius Joannæ animo frustra se ituram sciret, et novi sui Ordinis confirmationem potius urgendam putaret; in quo sane non frustra laboravit, obtenta Bulla hoc ipso anno Nonis Decembris.*

f Carolus V Rex Franciæ, *ab an.* 1364 *ad* 1380 *inclusive.*

g Vintimilium, *antiquis* Albintiminium, *urbs oræ Ligusticæ, inter Albingaunum et Nicæam.*

h *Est illud nobis Partis* 2 *Caput* 10, *ubi num.* 232 C *et* 234 *narratur Franciscæ istius conversio, et dicitur cum risu migrasse ad Dominum : et hanc puto esse miraculosam operationem, quæ hic attingitur. De ipsa vero peste agitur cap. sequ. a num.* 245

i Interamnia, *urbs Aprutii vulgo* Teramo.

k *Hujus Barduccii Epistolam de morte S. Catharinæ, ex Italico Latinam, dabimus post Vitam.*

l B. Stephanus *primum fuit* Prior Carthusiæ Pontinianæ : *in qua novitius fuerat. Distat illa, ut dicitur in Vita lib.* 2 *cap.* 2 *ab Urbe Senensi tria passuum millia.*

m *Profectus est Mediolanum Stephanus in æstate an.* 1389.

n *Scriptum ipsum Stephani, quo usus Raymundus, nusquam extat : sed aliud per modum epistolæ dictatum anno* 1411, *quod subjungimus.*

CAPUT II.

Efficacia precum pro Ecclesia et Pontifice orantis Catharinæ : ingens desiderium æternorum.

CAP. II

Postquam ut supra retuli, a sponsa Christi discessi ex jussione summi Pontificis, ea remanente in Urbe, D plurima contigerunt narratione digna, quorum aliqua, licet pauca, superius sunt recitata. Sed nunc illa tantum, quantum concesserit Dominus, recitabimus, quæ ostendunt fidelibus felicis finis lucidam sanctitatem ; et, quasi quædam præludia, introitum ejus ad gloriam præcesserunt. Noveris ergo, lector, quod sancta virgo, videns in Ecclesia Dei, pro qua semper ardebat, tanta mala succrescere per illud nefandum schisma, quod (ut superius diximus) ipsa præviderat, cernensque Vicarium Jesu Christi undique vexationibus et persecutionibus circumdatum ; fiebant ei lacrymæ panes die ac nocte, nec cessabat clamare ad Dominum, ut pacem redderet Ecclesiæ suæ sanctæ. Consolatusque est eam aliqualiter Dominus, quia per annum antequam ipsa migraret, eodem die quo ipsa revoluto anno postmodum obiit, dedit duplicem victoriam Ecclesiæ sanctæ suæ ac summo Pontifici, tam de Castro scilicet sancti Angeli, quod in urbe schismatici usque in illam diem tenuerant *a* cum magno urbis disturbio, quam de gentibus quibusdam armigeris *b*, quæ pro schismaticis patriam totam vexabant, et tunc fuerunt debellatæ totaliter, captis principalibus et multis occisis. Quo facto, Pontifex qui non poterat habitare apud E ecclesiam Principis Apostolorum, ut solebat, propter castrum prædictum ; de consilio sacræ virginis ad eamdem accessit ecclesiam pedes et absque calceamentis : quem universus populus est secutus cum non parva devotione, gratias agentes Altissimo de his et aliis beneficiis ejus. Et sic sancta Ecclesia cum suo Pontifice cœpit aliqualiter respirare, virgoque sacra ex his est paulisper consolata.

pro sublatione schismatis orante Catharina

a

b

gemina victoria Pontifici conceditur

345 Sed renovati fuerunt mox ejus dolores, quia serpens antiquus quod non poterat per unam viam attentare, attentavit per aliam magis periculosam et duram. Quod enim facere non poterat per extraneos et schismaticos, attentavit facere per intrinsecos et domesticos fidei : nam cœpit seminare discordias *f* inter populum Urbis et Pontificem, quæ creverunt tantum, quod aperte comminabatur populus intentare mortem Pontificis. Quod sentiens virgo sancta, nimis afflicta, ad consuetum recurrit orationis refugium, assidue totis conatibus Sponsum suum exorans, ut nullo modo permitteret fieri tantum nefas. Quod dum ageret, ut ipsa mihi scripsit per quamdam suam epistolam, vidit in spiritu totam urbem plenam dæmonibus, qui undique populum incitabant ad parricidii scelus, et contra orantem virginem horribiles dabant clamores, dicentes : Maledicta, tu niteris nos F impedire; sed nos te horrenda morte infallibiliter occidemus. Quibus illa nihil respondens, prolixius ac ferventius orationi instabat : petens a Domino, ut pro nominis sui honore ac pro remedio Ecclesiæ suæ sanctæ, quæ tunc tantis turbinibus quatiebatur, vellet dæmonum desideria ex toto frustrare, et Vicarium suum illæsum servare, nec permitteret quod populus ille tantum peccatum et tam immane nefas committeret. Responsumque semel recepit a Domino : Sine hunc populum, qui quotidie nomen meum blasphemat, cadere in hoc malum; ut postmodum propter hoc grande crimen vindicem et deleam eum, quia justitia mea exigit, ut amplius non sustineam iniquitates ipsorum. At illa tunc magis orabat ferventer, his verbis in sententia vel in sensu : Clementissime Domine, tu nosti qualiter sponsa, quam proprio sanguine redemisti, per totum quasi orbem, proh dolor! laniatur : nosti etiam quam paucos habeat adjutores et defensores : nec latere potest, qualiter usurpatores et hostes ejus desiderent Vicarii tui mortem et scandalum. Si hoc malum eveniet, non tantum huic populo, sed toti populo Christiano et Ecclesiæ tuæ sanctæ nocebit gravissime. Tempera igitur iram animi

Romanorum conspiratio contra vitam Papæ,

quæ erat extremam perniciem populo allatura

A animi tui, Domine, et noli despicere populum tuum, quem tam grandi pretio redemisti.

346 In hac disputatione, si non male recolo, plures occupavit dies ac noctes, cum magna corpusculi sui afflictione pariter et labore; illa semper orante, Dominoque suam justitiam allegante: ac dæmonibus contra eam clamantibus, ut est scriptum, tantus fervor erat orantis, quod, sicut ipsa tunc mihi scripsit, nisi Dominus (ut modo ejus loquar) circulasset fortitudine corpus ejus, sicut veges solet circulis roborari et stringi, absque dubio corpusculum totaliter defecisset et concrepuisset. Sed finaliter in tam arduo bello, cum ejusdem corpusculi tormento mortali, vicit et obtinuit virgo. Nam domino (ut dictum est) suam justitiam allegante, respondit: Domine, ex quo aliter fieri non potest quin fiat justitia ista, supplico non spernas preces ancillæ tuæ; sed quicquid pœnalitatis debetur super hunc populum, fiat supra corpus meum: libentissime namque, pro tui nominis honore ac pro Ecclesia tua sancta, bibam hunc calicem passionis et mortis; sicut semper, teste tua veritate, optavi, ex quo tuum amorem te donante concepi toto corde ac tota mente. Ad hanc vocem plus mentis quam corporis hujus virginis sacræ, conticuit vox divina, quæ loquebatur in ejus B mente. Datur per hoc intelligi, quod ita fieret ut petebat. Factumque est, quod ex illa hora cessavit primo paulatim *c* et tandem totaliter murmur in populo illo: sed totam passionem virgo virtutibus plena portavit. Nam infernales illi serpentes; super virginale corpusculum licentia obtenta, ex divina permissione, tanta cum crudelitate suum ostenderunt furorem, quod (ut retulerunt mihi præfati testes) non esset apud illos qui non viderunt credibile, id quod ipsi oculata fide viderunt.

ejusdem instantia dissipatur;

347 Tantis enim illud corpusculum ultra solitum languoribus quotidie amplius angebatur, quod fere pellicula sine medio ossibus adhærente, non vivum, sed jam a terra consumptum potius apparebat: et cum hoc nihilominus ambulabat, orabat et laborabat, assidueque oculis videntium plus monstrum repræsentabat, quam aliquid naturale. Crescebant tormenta pœnarum in corpore illo continue, quibus consumebatur ad sensum; nec cessabat tamen virgo ab oratione continua, imo ferventius solito et diutius orationi vacabat. Filii vero et filiæ, quos et quas in Christo genuerat, secumque tunc habebat, manifeste videbant signa percussionum et verberum, ab hostibus infernalibus illatorum, nec poterant aliquod remedium adhibere: tum quia divinæ voluntati non poterant resistentiam facere; tum etiam quia virgo C ipsa, licet corpore deficeret, granditate tamen animi lætantissime currebat ad pœnas, quas utique (ut a prædictis testibus habui, et per litteras ejus mihi transmissas percepi) quanto magis orabat, tanto acrius sustinebat. Nec deerant (ut ipsa mihi scripsit) voces terribiles inter ipsa tormenta, quibus eam dæmones singulariter affligebant, horribiliter exclamantes; Maledicta, quæ semper et ubique nos es hactenus persecuta, venit nunc tempus, in quo sumemus de te plenam vindictam. Tu nos hinc expellis; sed nos te de hac vita corporea excludemus. His autem verbis sociabant etiam verbera, de quibus jam supra dictum est.

ipsaque ideo dæmonum rabiem, ut petierat, in se suscipit;

cum incredibili corporis totius cruciatu

348 Talique modo a Dominica Sexagesimæ *d* usque ad penultimam diem Aprilis, in qua migravit, passa est sacra virgo passiones usque ad felicem ejus migrationem, per dies quasi singulos capientibus incrementum. In quo tempore unum (ut ipsa mihi scripsit) mirabile contigit; quia cum prius consuevisset ipsa propter iliacas passiones et aliquas alias, quas semper est passa, usque ad horam Tertiarum auditum Missæ suæ differre; illo tempore per Quadragesimam continuavit, quod semper omni mane accedebat ad sancti Petri principis Apostolorum ecclesiam, ibique Missa audita, prius diutius orabat, et tandem revertebatur ad domum in Vesperis, ubi non nisi in lectulo decumbens poterat inveniri. In quo quidem lectulo si quis eam intuebatur, jurasset quod non posset se inde movere: cum autem sequens mane apparuisset, surgebat et ambulabat de loco, qui dicitur via Papæ [in qua domus habitationis ejus *e* erat, scilicet inter Minervam et Campum Floris], usque ad S. Petrum peditando velociter; quod iter quemlibet sanum notabiliter fatigaret. Sub hoc autem eventu vocata de cœlis, aliquibus diebus decubuit immobiliter. Et tandem die qua supradiximus, scilicet die vicesima nona mensis Aprilis, quæ fuit Dominica *f*, scilicet anno Domini MCCCLXXX, qua die celebrabatur festum B. Petri martyris Ordinis Prædicatorum, circa horam Tertiarum, migravit ad Christum. Multaque notabilia illo in tempore gesta sunt, quæ in sequentibus Capitulis, quantum concesserit Dominus ejus meritis, breviter disseremus. Unde hic præsenti Capitulo finem simpliciter imponamus.

D *AUCT. RAYMUNDO CONFESS. usque ad obitum.*

CAP. III

349 Appropinquante igitur termino cursus vitæ corporeæ virginis hujus sacræ, per diversa signa ostendebat Dominus gloriam, quam consummatis E laboribus et languoribus in brevi donaturus erat sponsæ suæ in cœlis, correspondentem donis gratiæ, quibus dotaverat eam in terris. Inter alia vero signa, quibus perfectionem mentis ejus volentibus considerare ostendit, fuit, quod desiderium ejus quotidie accendebat amplius, ut cuperet dissolvi et esse cum Christo: ut veritatem, quam de ipso in via contemplabatur per speculum, clare et aperte intueretur in patria. Quod quidem desiderium tanto plus in corde ipsius crescebat, quanto perfectius lux supernaturalis ejus in mente diffundebatur ex alto. Unde circa biennium ante transitum ejus, tanta claritas ei veritatis divinitus est aperta, quod coacta est ipsam per scripturam effundere, ac scriptores suos rogare, sicut superius tactum est, ut cum in extasi positam eam sentirent, ad scribendum essent parati quidquid ab ore ipsius audirent. Sicque in brevi tempore compositus est quidam liber, qui continet quemdam dialogum inter unam animam, quæ quatuor petitiones petebat a Domino: et ipsum Dominum respondentem, ac eam de multis utilissimis veritatibus informantem. In cujus quidem libri ultimo duo ponuntur, quæ judicavi fore perutile hic inserere, tum propter utilitatem legentium, tum etiam causa ostendendi F desiderium suprascriptum fuisse perfecte in mente hujus virginis benedictæ. Nec ab re forsitan hic *g* hæc duo ponuntur, quia motus conditio naturalis est in fine intendi. Et in finem Dominum Jesum dilexisse, Joannes Evangelista testatur; nec non et universi finem, primam veritatem esse, nullus sacræ scientiæ sciolus dubitat.

Quantum anhelarit ad cœlum,

[illegible] libro Dialogorum,

Joa. 13, 1

350 Verum ne quisquam putet, quod doctrinæ seu orationi, quam vel quas de dicto libro sumendo huc transtuli, aliquid addam de meo; ipsam veritatem primam, de qua est sermo, invoco testem et judicem, quod prædicta duo, sicut stant in libro, quem ipsa dictavit, de vulgari transtuli in Latinum; nullam addendo sententiam vel aliquid immutando: imo quantum scivi et potui, servavi ordinem verborum ejus; et conatus sum, quantum Latina locutio patitur, transferre de verbo ad verbum: quamvis strictissime loquendo, hoc fieri forsitan usquequaque non possit, quin quandoque aliqua interjectio, copula, vel adverbium in Latino ponatur, quod positum non fuerat in vulgari: sed hæc non habent sensum immutare, nec etiam augmentare, sed potius locutionis per ordinem ornare sensum, seu sententias apertius declarare. Duo vero hic inserenda illa sunt videlicet

cujus epilogus hic propositus,

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

A videlicet primo quidam Epilogus dicti libri in fine positus, qui cuncta breviter recitat, quæ in eodem libro prolixe sunt posita. Secundum autem est quædam oratio, quam ipsa virgo fecit post omnia, per quam ostenditur, quantum desiderabat dissolvi et esse cum Christo.

351 Recitat igitur virgo sancta, in fine libri sæpius nominati, Dominum Deum, Patrem Domini nostri Jesu Christi, sicut in manifestum allocutum fuisse circa materiam dialogi, postquam de obedientia perfectorum fuerat diu locutus, dicendo : Modo, dilectissima et carissima filia, satisfeci desiderio tuo, a principio usque ad ultimum finem, quem feci loquens de obedientia. Nam si bene recordaris, in principio tu petivisti a me cum anxietate desiderii, sicut ego te feci petere, ut facerem crescere ignem caritatis meæ in anima tua : tu, inquam, petivisti quatuor petitiones : quarum una fuit pro te ipsa, cui ego satisfeci, illuminando te lumine veritatis meæ, et ostendendo tibi modum, quod mediante lumine fidei, cum cognitione tui et mei, per modum quem tibi declaravi, tu veniebas ad notitiam veritatis. Secunda petitio, quam tu petivisti, fuit, quod ego facerem misericordiam mundo. Tertia petitio fuit pro corpore mystico scilicet Ecclesiæ meæ, rogando me quod ego auferrem B tenebram persecutionis quam patitur, et petebas quod ego punirem iniquitates illorum super te. Hinc ego ostendi tibi, quod nulla pœna finita sive data tempore finito, ex seipsa sola potest satisfacere pro culpa commissa contra me, qui sum bonum infinitum: sed tamen satisfacit, si fuerit unita cum contritione cordis et desiderio animæ : modum autem qualiter satisfacit, declaravi tibi. Adhuc etiam respondi tibi, quod ego volo facere misericordiam mundo, ostendendo tibi quod misereri mihi proprium est. Unde propter inæstimabilem misericordiam et amorem quem gerebam ad hominem, misi unigenitum Filium meum et Verbum; quod seu quem, ut tibi clarius demonstrarem, assimilavi uni ponti, qui attingit a cœlo usque ad terram : et hoc propter unionem, quæ facta est in ipso, inter naturam divinam et humanam.

tamquam totius libri recapitulatio,

352 Item ut illustrarem te magis lumine veritatis meæ, ostendi tibi qualiter ad istum pontem ascendebatur per gradus tres, id est, cum tribus potentiis animæ. Item de isto Verbo, ponte tibi ostenso, feci aliam figuram, figurando in corpore ejus dictos tres gradus, sicut tu nosti. Primum in pedibus, secundum C in latere seu costa perforata, et tertium in ore : in quibus posui tres status animæ, scilicet statum imperfectum, statum perfectum, et statum perfectissimum, in quo attingit et pervenit ad excellentiam unitivi amoris; ostendendo tibi in quolibet, quid est illud quod aufert imperfectionem, et per quam viam itur, et de occultis deceptionibus dæmonum, et de proprio amore spirituali, loquendo etiam tibi de reprehensionibus in tribus istis statibus, quas fecit clementia mea. Et primam reprehensionem posui, quam facit hominibus in vita, antequam de corpore transeant. Secundam in morte, quantum ad illos qui moriuntur in peccato mortali sine spe, de quibus ego posui tibi, quod ibant sub ponte per viam diaboli, tibi narrando miserias talium. Tertiam vero reprehensionem faciet in generali judicio, et locutus sum tibi aliquid de pœnis damnatorum, et de gloria beatorum, quando unusquisque receperit proprium corpus. Item promisi tibi et iterum promitto, quod cum multa sufferentia servorum meorum reformabo sponsam meam, invitando vos ad sustinendum, et conquerendo tecum de iniquitatibus malorum ministrorum, et ostendendo tibi in quanta excellentia ego posui eos; et reverentiam quam ego requiro et volo quod seculares laici exhibeant eis. Respondendo

declarat quomodo ejus 4 petitiones Deus Pater impleverit,

explicentur tres animæ status,

tibi etiam, quomodo propter ipsorum defectus non D debet diminui reverentia erga eos, et quantum est displicibile et contrarium voluntati meæ. Et locutus sum tibi de virtute illorum qui vivunt sicut Angeli, tangendo simul cum hoc de excellentia Sacramenti altaris.

353 Item quia loquendo de dictis tribus statibus animæ, voluisti scire de statibus lacrymarum, et unde lacrymæ procedunt; narravi tibi, concordando status lacrymarum cum statibus animæ : et dixi tibi, quod omnes lacrymæ exeunt de fonte cordis, et ordinate assignavi tibi causam hujus et quatuor statuum lacrymarum; et de quinto statu, qui generat mortem, etiam tunc dixi tibi. Respondi etiam quartæ petitioni tuæ, qua me rogasti, quod providerem super casu quodam particulari qui contigerat : nam ego omnia ista declaravi, et tibi disserui de providentia mea tam in genere quam in specie, incipiendo a principio creationis usque ad finem mundi; qualiter omnia feci et facio cum providentia summa et divina, dando et permittendo quidquid datur vobis, sive tribulationes, sive consolationes spirituales atque temporales, omnia propter bonum vestrum, ut sanctificati sitis in me, et veritas mea perficiatur in vobis. E Veritas enim mea fuit et est ista, quod ego creavi vos, ut haberetis vitam æternam : quam quidem veritatem vobis manifestavi cum sanguine unigeniti Verbi et Filii mei. Item in ultimis satisfeci desiderio tuo et promissioni, quam feci tibi, narrando scilicet tibi de perfectione obedientiæ, et de imperfectione inobedientiæ, et unde procedit, et quid est illud quod vobis aufert obedientiam. Nam posui eam pro una clavi generali, et sic est. Et dixi etiam de particulari, et de perfectis et imperfectis, tam intra religionem quam extra, de quolibet loquendo distincte. Et de pace quam dat obedientia, et de guerra quam facit inobedientia, et quantum inobediens decipit semetipsum; addendo et ponendo, quod propter inobedientiam Adæ mors venit in mundum.

et quinque status lacrymarum,

354 Modo ego Pater æternus, summa et æterna veritas, concludo tibi, quod per obedientiam unigeniti Filii et Verbi mei, vos habetis vitam : et sicut omnes a primo veteri homine contraxistis mortem, sic omnes qui volunt portare clavem obedientiæ, contraxistis vitam a novo homine Christo dulci Jesu: de quo ego feci vobis pontem, postquam fracta fuit via cœli, ut possitis transire per istam dulcem viam et rectam, quæ est una et recta veritas lucida, cum F clavi obedientiæ; et sic transitis per tenebras hujus mundi absque offensa, et ultimo clavi Verbi mei aperitis cœlum. Modo ergo invito te et alios servos meos ad fletum; quia cum fletu et cum humili et continua oratione, volo facere misericordiam mundo. Curras mortua per hanc viam veritatis, et non postea reprehenderis de motu lento; quia plus requiram a te nunc quam prius, ex quo manifestavi tibi meipsum in veritate mea. Et advertas ne egrediaris de cella cognitionis tui ipsius : sed in ipsa expandas et conserves thesaurum, quem dedi tibi. Qui quidem thesaurus est una doctrina veritatis, fundata supra firmam petram vivam, Christum scilicet, dulcem Jesum : quæ doctrina vestita est luce, per quam discernuntur tenebræ. Istam ergo induaris in veritate, dilectissima filia. Tunc anima illa, postquam viderat oculo intellectus, et mediante lumine fidei sanctissimæ cognoverat veritatem et excellentiam obedientiæ, audivissetque eam cum recto sensu, ac gustasset eam cum affectu, et cum ineffabili desiderio, speculando se in divina majestate, gratias ei referebat, dicens :

viamque obedientiæ in Christo aperuerit :

355 Gratias tibi, Pater, quia non despexisti me facturam tuam, nec avertisti faciem tuam a me, nec desideria mea despexisti : tu enim lux, non attendisti

cui vicissim respondet Catharina agendo gratias

A sti tenebras meas : tu vita, non attendisti mortem meam : nec tu medice, contempsisti gravem infirmitatem meam : tu puritas æterna, non contempsisti me plenam luto et multis miseriis : tu infinite, me finitam : tu sapientia, me quæ sum stultitia : propter ista et infinita alia mala et defectus innumeros qui sunt in me, non me sprevisti ; nec me sprevit sapientia tua, bonitas tua, clementia tua, infinitum bonum tuum : imo in lumine tuo dedisti mihi lumen, in sapientia tua cognovi veritatem, in clementia tua inveni caritatem tui et dilectionem proximi. Quis ergo te ad hoc coegit ? Non mea aliqua virtus, sed sola caritas tua. Hic igitur idem amor te cogat ad illuminandum oculum intellectus mei lumine fidei, ut intelligam et cognoscam veritatem tuam mihi manifestatam. Da mihi, Domine, ut memoria mea sit capax ad retinendum beneficia tua : voluntas ardeat igne caritatis tuæ, qui ignis faciat corpus meum effundere sanguinem, datum amore sanguinis, et clavi obedientiæ aperiam portam cœli. Istud idem peto a te pro quacumque rationali creatura, tam generaliter quam particulariter et pro corpore mystico Ecclesiæ tuæ sanctæ. Ego confiteor et non nego, quod tu dilexisti me priusquam essem, et quod tu tam ineffabiliter diligis creaturam tuam, quod assimilaris quodam-
B modo homini qui infatuatur ex nimio amore.

356 O Trinitas æterna ! O deitas, quæ per unionem naturæ divinæ fecisti tantum valere pretium sanguinis unigeniti tui Filii ! Tu Trinitas æterna es *(ad eum suspirando)* mare profundum, in quo quanto plus quæro, plus invenio ; et quanto plus invenio, plus quæro te. Tu quodammodo insatiabiliter satias : quia in abysso tua ita satias animam, quod semper remanet famelica ; et esuriens te, Trinitas æterna, desiderat videre te lumen in lumine tuo. Sicut cervus desiderat ad fontem aquæ vivæ, sic desiderat anima mea egredi de corpore tenebroso isto, et videre te in veritate sicuti es. O quamdiu erit abscondita facies tua ab oculis meis. O Trinitas æterna, ignis et caritatis abyssus, dissolve amodo nubem corporis mei. Nam cognitio quam dedisti mihi de te, in tua veritate arctat et cogit me desiderare depositionem gravedinis hujus corporeæ, ac reddit avidam ad dandum hanc vitam pro laude et gloria nominis tui : quia gustavi et vidi cum lumine intellectus in lumine tuo abyssum tuam, Trinitas æterna, et pulchritudinem creaturæ tuæ : unde intuendo me ipsam in te, vidi me esse ad imaginem tuam factam, donante scilicet mihi te, Pater æterne, de potentia tua, et de sapientia tua in intellectu, quæ sapientia appropriata est unigenito Filio tuo. Spiritus autem sanctus, qui a te procedit Patre
C et Filio tuo, dedit mihi voluntatem, per quam me fecit aptam ad amandum. Nam tu Trinitas æterna es factor, et ego factura tua. Unde cognovi te illuminante, in creatione, quam de me fecisti per sanguinem unigeniti Filii, quod amore captus es de pulchritudine facturæ tuæ.

357 O abyssus ! o deitas æterna ! o mare profundum ! Et quid majus poteras mihi dare, quam te ipsum ? Tu es ignis, qui semper ardes ; consumis, et *(tamquam ad lumen animæ,)* non consumeris : tu es qui consumis calore tuo omnem proprium amorem animæ. Tu iterum es ignis, qui tollis omnem frigiditatem, et illuminas mentes lumine tuo, cum quo lumine fecisti me cognoscere veritatem tuam. Tu es illud lumen super omne lumen, quod cum tuo lumine das oculo intellectus : lumen supernaturale, in tanta abundantia et perfectione, quod etiam lumen fidei per ipsum magis clarificatur : in qua fide video animam meam habere vitam, et in isto lumine recepit te lumen. Nam in lumine fidei acquiro sapientiam, in sapientia verbi Filii tui : in lumine fidei efficior fortis et constans, ac sum perseverans : in lumine fidei acquiro spem, quod non permittes me deficere in via : item istud lumen docet me viam per quam ambulem, et sine isto lumine D
(AUCT. RAYMUNDO CONFESS.) ambularem in tenebris : et ideo petivi istud, Pater æterne, quod tu illuminares me lumine fidei sanctissimæ. Vere istud lumen, est unum mare, quod nutrit animam, donec tota sit in te. O mare pacificum, Trinitas æterna ! Hujus maris aqua non est *(et summum ejus bonum,)* turbida ; et ideo non dat timorem, imo dat notitiam veritatis. Hæc aqua est distillata, et res occultas manifestat : unde ubi abundat abundantissimum lumen fidei tuæ, anima quasi clarificatur de eo quod credit. Istud mare, secundum quod tu, Trinitas æterna, me facis cognoscere, est unum speculum ; quod dum tenet manus amoris coram oculis animæ meæ, repræsentat me in te, quæ sum creatura tua. In istius speculi lumine repræsentaris mihi, et cognosco te summum et infinitum bonum : bonum super omne bonum, bonum felix, bonum incomprehensibile, bonum inæstimabile : pulchritudinem super omnem pulchritudinem, sapientiam, super omnem sapientiam : quia tu es ipsa [illegible] Tu [illegible] Angelorum cum igne caritatis dedisti te hominibus : tu vestimentum cooperiens meam nuditatem, pascis nos famelicos dulcedine tua, quia dulcis es absque ulla E
amaritudine.

358 O Trinitas æterna, in lumine tuo quod de- *(quod sibi dari petit,)* disti mihi et accepi, mediante lumine fidei sanctissimæ, te cognovi, declarantem per multas et admirabiles declarationes viam magnæ perfectionis ; ut cum lumine tuo, non cum tenebris, serviam amodo tibi, et sim speculum bonæ et perfectæ vitæ, ac resurgam de miserabili vita mea, qua semper hucusque in tenebris servivi tibi. Non enim cognovi veritatem tuam, et ideo non amavi eam : sed quare te non cognovi ? quia te non vidi : quare autem te non vidi cum lumine sanctissimæ et gloriosæ fidei ? quia nebula proprii amoris offuscavit oculum intellectus mei. Sed tu, Trinitas æterna, lumine tuo dissolvisti tenebras meas : et quis poterit attingere ad altitudinem tuam, et referre tibi gratias de tam immenso dono, et de tam largis beneficiis, quæ dedisti mihi ; et de doctrina veritatis, quam mihi nunc tradidisti ? quæ quidem doctrina est una gratia particularis, ultra generalem gratiam quam das aliis creaturis. Voluisti enim condescendere necessitati meæ ac aliarum creaturarum, quæ in futurum tamquam in speculo in ea inspiciendo volent speculari. Tu igitur, Domine, respondeas pro me tibi ipsi : tu qui dedisti, satisfacias et respondeas pro datis, infundendo videlicet in me unum lumen gratiæ, ut cum ipso lumine gratias agam tibi. Vesti, vesti me, et F
fac ut induam te veritatem æternam, ut curram hanc vitam mortalem cum vera obedientia, et cum lumine sanctissimæ fidei.

359 Hucusque verba virginis sacræ, quam potui propriissime, de dicto libro in Latinum transtuli, *(et ardorem sui amoris petendo declarat.)* nihil sententialiter mutando, verbaque virginis servando, quantum stylus latinitatis permisit. Ex quibus, si lector, advertis, excellentiam venerari poteris virginis hujus sacræ, non modo quo ad modum vivendi, sed etiam (quod in sexu femineo admirabile est nimis) quo ad veritatis doctrinam. Unde rursus, quantum ad præsens propositum, concludere poteris, si attendisti quæ superius scripta sunt, quod ardentissime desiderabat dissolvi et esse cum Christo : quia sciebat et intelligebat, maxime illo tempore, quod esse cum Christo multo melius est, tamquam illud bonum quod finis omnium bonorum et perfectio est ; propter quod desiderium hoc semper excrevit in ea, quousque id quod desiderabat, plene obtinuit ; de sponsaliciis quæ in adolescentia sua cum Christo contraxerat, sicut narrat ultimum Capitulum primæ partis, ad nuptialem spiritus unionem, relicto

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

A cto corpore, transeundo. Unde ad narrandum ipsum ejus transitum, ad aliud Capitulum transeamus.

ANNOTATA.

a *Movit Præfectum Gallum eatenus pertinacem, conspectus captivorum Gallorum a quibus suppetias speraverat, ut subito de deditione pacisceretur: de qua re videndus Odoricus Raynaldus ad annum* 1379 *num.* 25.

b *Herum præcipuum robur Britones ac Vascones fuere, spe prædæ militantes schismaticis; qui ad internecionem cæsi ab Alberico Barbiani Comite, erumpente contra ipsos, Marinum duodecimo ab urbe milliario obsidentes: qua victoria debellari potuisset, si Anagniam Comes contendisset, ibique Clementem Antipapam occupasset cum suis, qui deinde per regnum Neapolitanum profugus oberravit.*

c *Refert Gobelinus, quod Romanos armatos ad palatium concurrentes, apertis foribus excipiens Papa Pontificalibus indutus, ita solo vultu ac voce perculerit, ut a vi abstinuerint. sed hæc ad annum* 1380 *spectant, ut patet ex sequentibus.*

d *Anno* 1380 *Bissextili, litteris Dominicalibus* A G, *Pascha celebratum est* 25 *Martii; adeoque Dominica*
B *Sexagesimæ incidit in* 29 *Januarii. Dico et corrigo* Sexagesimæ, *licet hic et infra num. ultimo, expresse habeatur impressum* Septuagesimæ: *quia in eodem num. ult. solum numerantur ab hac Dominica usque ad penultimam diem Aprilis* tredecim septimanæ, *quæ alias fuissent numerandæ* quatuordecim: *et Barduccius, testis ultimæ vitæ ac mortis oculatus, expresse nominat* Dominicam Sexagesimæ.

e *Ab hac domo translatum ad Minervam est cubiculum istud, in quo Sancta obiit, quodque nunc in sacrario dictæ ecclesiæ religiose honoratur.*

f *Dominica scilicet ante festum Ascensionis, ut ait Barduccius.*

g *Impressum erat,* Et finem Dominum Jesum diligenter.

CAPUT III.

Suprema morientis monita, lucta cum dæmone, mors.

CAP. IV.

Morti proxima suos hortatur,

Sicut [indicavit] parvitati meæ fidelis relatio testium supra nominatorum et descriptorum, tam per scripturam, quam adhuc habeo apud me; quam verbali testimonio, quod hactenus reservo mente; Beata
C virgo videns et intelligens, forsitan non absque revelatione expressa, horam sui exitus appropinquare; familiolam quæ fuerat eam secuta, filiorum scilicet et filiarum sibi a Domino concessorum, ad se vocavit. Quibus in generali loquendo, longum et notabilem fecit sermonem, exhortatorium ad profectum virtutum; in quo quædam notabilia expressit puncta, quæ scripta reperi per testes prædictos pariter et notata, nec dignum arbitror quod prætereantur a nobis. Et prima quidem et fundamentalis ejus doctrina fuit, quod accedens ad servitium Dei, si vult Deum veraciter possidere, necesse est quod denudet cor suum omni amore sensibili, non tantum cujuscumque personæ, sed etiam cujuscumque creaturæ; et simplici ac toto corde tendat in Deum creatorem.

ad perfectam sui expoliationem,

Nam, ut dicebat, cor non potest totaliter dari Deo, nisi sit liberum ab omni alio amore, apertum et simplex absque duplicitate, asserens se principaliter ad hoc perficiendum a sua pueritia laborasse ac studuisse. Item dixit se cognovisse, quod ad statum talem, in quo anima totum cor suum dat Deo, absque medio orationis non poterat ipsa venire perfecte: asserens quod oportet omnino quod oratio sit in humilitate fundata, et quod non procedat ex aliqua confidentia cujuscumque virtutis orantis, sed semper cognoscat se per se nihil esse: addens, quod magno D

orationis studium,

studio et solicitudine ipsa conata est semper se dare orationis exercitio, ut acquireret continuum ejus habitum, quia videbat quod ab ipsa oratione virtutes recipiunt incrementum et vigorem, et sine ipsa virtutes debilitantur atque deficiunt. Unde inducebat eos et eas quibus loquebatur, quod ad perseverantiam orationis omnino studerent; distinguendo duplicem orationis modum, scilicet vocaliter et mentaliter: docendo eos quod ad orationem vocalem attenderent horis determinatis, ad mentalem autem semper vel actu vel habitu.

361 Item dixit quod per lumen vivæ fidei, clare concepit et vidit in mente, quod quidquid accidebat sibi vel aliis, totum procederet a Deo, non ex odio, sed ex amore magno, quem habet ad creaturas suas.

promptam obedientiam,

Et hinc acquisivit et concepit unum amorem et unam promptitudinem obediendi, tam mandatis Dei quam Prælatorum suorum, semper reputando quod mandata eorum procederent a Deo, aut propter necessitatem salutis suæ, aut propter augmentum virtutum in anima sua. Item dixit, quod ad acquirendum puritatem mentis, necessarium est quod homo se custodiat ab omni judicio proximi, et ab omni E vana locutione de factis proximi.

fugam temerariorum judiciorum,

Nam in quibuscumque creaturis solam Dei voluntatem debemus respicere: Unde multum efficaciter dicebat eis, quod nullam creaturam pro quacumque causa deberent judicare, id est per modum judicii despicere vel condemnare, etiamsi viderent oculata fide ipsos facere peccatum: si quando sic eis constaret de peccato cujuscumque, deberent illi peccanti compati, et pro ipso ad Dominum preces effundere, et non ipsum despicere aut judicando contemnere. Item dixit quod maximam spem et fiduciam ipsa posuerat semper et habuerat in divina providentia, et ad hoc idem inducebat alios, narrans se invenisse ac per experientiam cognovisse, ipsam divinam providentiam nimis esse excessive grandem et extensam; quod etiam ut dicebat, ipsi quandoque simul cum ea fuerant experti, quando mirabiliter in necessitatibus subveniebat eis Dominus: addens, quod ipsa divina providentia numquam deest sperantibus in ea, et singulariter semper adesset eis.

fiduciam in Deum,

362 Hæc et alia salubria persuadens eis virgo sacra, sermonem suum conclusit cum Salvatoris præcepto, humiliter et instanter eos rogando, quod dilectionem haberent ad invicem; dicens cum dulci F et ferventi modo loquendi ac sæpius repetendo sic: Diligite vos invicem, filii mei carissimi, diligite vos; quoniam in hoc potissime ostenderent se fuisse et velle esse suos filios spirituales, si veram ad invicem haberent dilectionem; et ipsa se tunc reputaret et vellet ostendere fore matrem. Imo dicebat, quod ipsi si mutuo se diligerent, essent sua gloria et corona; et ipsa recipiendo eos in perpetuos filios, oraret Bonitatem divinam, quod abundantiam gratiæ, quam dignatus fuerat in animam ejus infundere, infunderet in animabus eorum. Item quadam auctoritate caritatis mandavit omnibus eis, quod semper essent desideria eorum accensa, et cum humili ac devota oratione illa coram Deo offerrent, pro reformatione ac bono statu Ecclesiæ sanctæ Dei, et pro Vicario Christi; asserendo de seipsa, quod semper, sed singularius a septem annis citra, portaverat hæc desideria in corde; nec unquam prætermiserat, saltem infra dictos septem annos, quin ea offerret in conspectu divinæ majestatis et bonitatis. Confessaque est de plano, se pro dicta gratia obtinenda, multas pœnas et infirmitates supra corpus suum portasse: sed singulariter tempore illo, quo hæc loquebatur, dicebat se pro hac causa pœnas acerbissimas pati. Addens quod sicut sathan, accepta licentia

mutuam dilectionem,

et zelum pro ecclesia:

A licentia a Deo, super corpus Job posuit infirmitates multas et pœnas; sic videbatur a Domino accepisse licentiam tormentandi et vexandi corpus ejus multis ac diversis tormentis, ita quod a planta pedis usque ad verticem nulla sanitas appareret in ea: quodlibet enim membrum ejus corpusculi singulare per se patiebatur tormentum; quamvis aliqua membra pluribus simul tormentis affligerentur; sicut clare cuncti videntes, etiam ipsa tacente, cernebant. Post hæc autem omnia dixit: Mihi, dilectissimi, clare videtur quod dilectissimus Sponsus meus omnino disposuit et vult, quod in prædicto et ex prædicto ignito desiderio et anxio, post istas pœnas quas mihi sua bonitas concessit, anima mea educta de hoc carcere tenebroso redeat ad suum principium.

363 Et narrant interserendo in scriptis testes prædicti, quod eis videbantur illæ pœnales afflictiones ejus, horrendæ et importabiles cuicumque, non fulcito magna gratia Dei: et mirabantur qualiter ipsa poterat eas ita æquo animo ferre, absque signo etiam cujuscumque tristitiæ. Quibus sic mirantibus, et præ tristitia gementibus, ipsa subintulit: Non debetis, filii carissimi, de meo transitu contristari: B imo potius congaudete mecum, et congratulamini mihi, quia dimitto locum pœnarum, et vado ad requiescendum in mari pacifico, Deo æterno. Vobis autem affirmative promitto, quod magis vobis utilis ero post transitum, quam unquam fuerim vel esse potuerim, dum fui vobiscum in hac vita tenebrosa plena miseriis. Verum hoc non obstante, vitam et mortem et omnia pono in manibus Sponsi mei æterni; ut si videns me futuram utilem alicui creaturæ, velit me adhuc in laboribus manere et tormentis; parata sum pro honore nominis ejus et pro salute proximi, centies in die, si possibile sit, mortem et tormenta subire. Si vero placuerit ei quod modo transeam, tenete pro firmo, filii charissimi, quod ego vitam dedi pro sancta Ecclesia, quod ad singularissimam gratiam reputo a Domino mihi fore concessum. Post hæc autem omnia vocans quemlibet et quamlibet particulariter ad se, unicuique ordinavit modum vivendi, quem tenere deberet post ejus transitum. Voluitque quod omnia mihi referrentur, et loco ejus haberent ad me recursum, mittens quosdam in religionem, quosdam in anachoreticam vitam, quosdam ad clericatum. Mulieribus vero, de pœnitentia B. Dominici maxime, præfecit C Alexiam. Et sic cuncta etiam in particulari disposuit, juxta quod Spiritus sanctus dictabat, quod rei postmodum probavit eventus, quia cuncta fuerunt salubria quæ mandavit.

deinde eos consolata de suo transitu,

valedicit singulis :

364 Quo facto, petivit ab omnibus veniam, dicens: Licet, dilectissimi, semper sitierim et desideraverim vestram salutem, quod negare non audeo; nihilominus tamen scio, quod erga vos in multis defeci: tum quia non fui vobis exemplum spiritualis lucis et virtutis ac bonorum operum, sicut esse debuissem et potuissem, si fuissem vera ancilla ac sponsa Jesu Christi; tum etiam, quia erga vestras necessitates corporeas non fui diligens et solicita, prout debui. Quamobrem ab omnibus et singulis vobis veniam peto et indulgentiam, humiliter et instanter unumquemque vestrum hortans et orans, ut sequamini usque ad finem, virtutum viam et semitam: quia sic faciendo, eritis, ut prius dixi, gaudium meum et corona mea. Et his dictis, finem fecit sermoni suo. Deinde (licet omni die, ut mihi constat) advocato Confessore generaliter fuit confessa, et Sacramentum superdulcissimum sacræ Eucharistiæ humiliter petens, ac cetera Sacramenta, horis et modis debitis, ad votum cuncta obtinuit, ut optabat. Quo facto petivit indulgentiam plenariam sibi dari, sicut a duobus summis Pontificibus, Gregorio scilicet XI et Urbano VI jam pridem obtinuerat gratiose. D Quo facto cœpit agonizare, ac cum hoste antiquo bellum ingredi speciale, quod adstantes perceperunt ad actus atque verba ejus: nam quandoque tacebat, quandoque respondebat, quandoque ridebat, quasi deridens quæ audiebat, quandoque accendebatur.

et petita defectuum venia

extremis Sacramentis munitur :

AUCTORE RAYMUNDO CONFESSARIO

365 Unum tamen notaverunt, quod mihi retulerunt, et puto quod Dei voluntas fuit: nam dum parumper conticuisset, quasi audiens aliqua contra se, læto vultu respondit: Vanam gloriam numquam, sed veram gloriam et laudem Domini utique. Nec sine causa providentia divina hæc voluit sciri: multi enim spirituales viri et etiam mulieres, propter affabilitatem caritatis ac excessus gratiarum ei divinitus concessarum, putabant eam laudes hominum quærere, vel saltem in eis aliqualiter delectari: propter hoc taliter inter homines conversari. Unde plures quandoque de ipsa loquentes, etiam mihi dixerunt: Ut quid ista gyrovagando discurrit? Mulier est. Quare non manet in cella, si vult Deo servire? Quibus, si quis diligenter advertat, sufficienter responsum est. Vanam gloriam (inquit) numquam, sed laudem et veram gloriam Dei utique. E Ac si aperte diceret: Non propter vanam gloriam discurrebam, aut alia quæcumque opera faciebam: sed propter laudem et gloriam nominis Salvatoris omnia operabar. Hoc etiam testimonium possum perhibere securus, qui Confessionem ejus generalem et particularem plusquam frequenter audivi, et omnes actus ejus diligenter consideravi, quod omnia facta ejus ex speciali mandato Dei et inspiratione divina semper faciebat; et non modo de laude hominum, sed nec de ipsis hominibus quomodolibet cogitabat, nisi quando orabat pro ipsorum salute, vel quando eamdem salutem suis laboribus procurabat. Non esset credibile apud hominem, qui non ejus mores expertus esset, quantum anima illa expers erat omnium passionum humanarum, aliis etiam virtuosis communibus consuetarum. Videbatur siquidem in ea completum illud dictum Apostolicum; Nostra conversatio in cœlis est. Nec per instans poterat a suo desiderio elongari, nec a fervore caritatis quoquo modo remitti. Et ideo nec vanæ gloriæ vento, nec unquam irrationabili appetitui locus, in mente illa poterat reperiri.

cum dæmone luctatur,

professa se numquam quæsisse vanam gloriam :

Phil. 3, 20

366 Unde redeundo ad præmissa, unde discessimus, post agonem diutinum et victoriam habitam, ad se reversa, iterum fecit confessionem generalem, hoc F est, illam quæ solet fieri publice; petens ad cautelam iterum absolvi, iteratamque sibi indulgentiam dari, sequens (ut puto) doctrinam simul et exemplum Martini, Hieronymi et Augustini; qui verbis et factis fidelibus ostenderunt, nullum Christianum, quantæcumque excellentiæ vel virtutis, ex hac vita migrare debere absque pœnitentiali lamento, aut sine cordiali pœnitentia de offensis commissis. In cujus signum, Augustinus in ultima infirmitate, per quam migravit, septem pœnitentiales Psalmos sibi scribi fecit, et super parietem, ad quem de lectulo respiciebat, affigi: quos assidue legens, ubertim ac jugiter flebat. Hieronymus in extremis publice peccata seu defectus suos confitebatur: Martinus in eisdem extremis positus, verbo et facto discipulos docuit, Christianum, in cilicio et cinere, in signum humilis et cordialis pœnitentiæ, mori debere. Quos imitari gestiens sancta virgo, omnibus signis pœnitentiam cordialem ostendit, et absolutionem a peccatis et a pœnis pro eis debitis, humiliter semel ac iterum postulavit.

et petita iterum absolutione,

367 Quo facto, ut retulerunt mihi qui adstantes fuerunt, viribus corporis cœpit repente destitui; sed nec a sacris monitis poterat cessare, quin semper filios admoneret, non modo præsentes, sed etiam absentes,

A absentes, quos in Christo genuerat. Nam in extremitate illa, mei (ut illi referunt) recordata, dicebat eis : Ad Fratrem Raimundum in vestris dubiis et necessitatibus habetote recursum ; eique dicite, quod in nullo deficiat aut trepidet propter concurrentia quæcumque quæ viderit : quia ego secum ero, assidue ipsum a periculis liberando : et quando faciet quæ non debet, dabo ei disciplinam, ut se corrigat et emendet. Hæc dicunt eam frequentius repetisse, ac cum istis verbis quasi ad ultimum defectum spiritus eloquentiæ pervenisse. Cumque horam exitus appropinquare videret, inquit : Domine, in manus tuas commendo spiritum meum : et hoc dicto, sancta illa anima (sicut diu desideraverat) carne soluta est ; et suo Sponso quem tam ineffabiliter dilexerat, indivisibili et perpetua unione est conjuncta, anno domini millesimo trecentesimo octuagesimo, die vicesimo nono mensis Aprilis, quæ fuit Dominica dies circa horam Tertiarum. Qua hora mihi, existenti pro tunc in civitate Januensi, spiritus ejus quasi locutus est omnia verba, quæ supra scripta sunt, et ipsa mandaverat mihi debere referri ; teste illa Veritate, quæ nec fallit nec fallitur. Sed excæcatum cor meum, tunc non intellexit unde illa venirent verba, B licet tam verba quam sensum perfecte perciperem.

AUCT RAYMUNDO CONFESS.

anno 1380 29 Aprilis pie moritur.

CAPUT IV.

Felix Catharinæ ad Superos transitus revelatus, Auctori et matronæ cuidam.

Eram in civitate Januensi prædicta, officium gerens Provincialatus Provinciæ illius, juxta morem Ordinis mei : et quia instabat tempus generalis Capituli, quod celebrari debebat Bononiæ, ubi eligendus erat novus Magister Generalis ejusdem Ordinis, una cum quibusdam aliis Fratribus et Magistris paraveramus nos ad recessum, sive ad iter sumendum per mare usque ad Pisas, ut tandem Deo duce, inde accederemus Bononiam, sicut et fecimus. Cumque conduxissemus hac de causa quamdam naviculam, præstolabamur tempus aptum ad navigandum, quod pro tunc nobis ad votum non arridebat. Quamobrem illo eodem mane quo virgo migravit, descenderam in ecclesiam propter festum B. Petri Martyris, quod illa die celebrabatur per Fratres ; et licet indignus, legeram seu celebraveram unam Missam : quo facto, redibam ad dormitorium, ad parandam sarcinulam C secundum morem itinerantium. Transiens autem coram imagine virginis gloriosæ, juxta Fratrum consuetudinem, salutationem Angelicam silenter dicebam : et casu fixi paulisper pedem. Moxque facta est una vox absque sonoritate aerea, exprimens verba non auri corporeæ, sed mentali, cujus tamen verba melius percipiebam in mente, quam si sono exterioris vocis mihi fuissent prolata. Nec scio aliter describere vocem illam, si vox sit dicenda, quæ sono exteriori carebat. Quidquid tamen sit, vox illa hæc mihi sonabat verba vel exprimebat in mente : Nequaquam timueris : ego sum hic pro te : ego sum in cœlo pro te. Protegam et defendam : sis securus et nihil timeas ; ego sto hic pro te. His mente perceptis, fui (ut verum fatear) in agonia non parva, et cogitabam qualis esset consolatio ista seu securitatis promissio.

Ipsa die Confessario absenti audita vox interna

opem promittentis,

369 Et quia pro tunc non nisi de Dei Genitrice Maria, quam salutabam, poteram suspicari, quod me sic alloqueretur ; nihilominus pensata mea indignitate, hoc credere non audebam : sed putabam quod adversitas aliqua grandis mihi esset superventura, propter quod orabam ut Mater misericordiæ, juxta consuetudinem suam, qua semper consolatur afflictos, vellet me per hanc consolatoriam promissionem reddere magis cautum, et magis paratum, ad patiendum æquanimiter quæcumque occurrerent. D Suspicabar etiam, quod (quia prædicaveram in dicta civitate Crucem contra schismaticos) possibile foret me in via maris aliquibus schismaticis obviare, qui forsitan aliquid mali mihi et meis inferrent. Sicque his cogitationibus fui abstractus ab intelligendo mysterium, quod operabatur misericordissimus Dominus per spiritum sponsæ suæ, ad sublevandum debilitatem pusillanimitatis meæ, quam bene noverat ipsa virgo, sed longe melius Dominus Sponsus ejus : propter quod ego in horum recitatione, magis confusionis quam vanitatis materiam habere me video. Et ideo securus hæc scripsi, ne volendo confusionem meam vitare, Sponsi et Sponsæ gloriam subticerem, quorum sum beneficio tam benigniter confortatus. Ceterum ne credatur quod soli mihi absenti fuerit ejus exitus patefactus, visionem quamdam narrare constringor, quæ hora qua sacra virgo migravit, fuit ostensa cuidam matronæ Romanæ (prout ipsamet quæ vidit seriosissime mihi recitavit, et cum non parva devotione) cujus relationi nec leviter nec ignoranter adhæsi ; noveram enim ejus conscientiam et vitam ferme per viginti annos vel circa, antequam hæc omnia fierent ; sicut illius quæ solita erat E mihi confiteri peccata sua, et de dubiis conscientiæ suæ me semper consulere : propterea securus recito ea quæ scribo.

sed ille cujus esset tunc non intellexit:

370 Erat igitur in alma urbe, tempore quo sacra virgo migravit, quædam matrona, videlicet duorum filiorum mater, quæ Semia proprio nomine dicebatur ; nec obscuri multum generis, nec etiam valde clari ; sed inter communes cives urbis consanguineorum copia sociata. Hæc et ante mortem viri, et perfectius post, se disposuit ad serviendum Altissimo, ac peregrinationibus seu visitationibus ecclesiarum Urbis, et orationibus se quodammodo totaliter dedicavit, sicque longo tempore perseveravit : habebatque de more omni tempore de nocte consurgere, tunc autem paulisper caput declinabat in lectulo, brevi se reficiens somno, ut ad labores peregrinationis fortior redderetur. Accidit igitur, quod quando sacra virgo (ut supra diximus) venit ad Urbem, ista eadem quæ de virtutum ejus excellentia informata prius fuerat, tam a me quam ab aliis, ad ipsam mox accessit ; cœpitque conversationis ejus dulcedinem degustare, ac mihi et aliis informatoribus suis dicere, quod nec medietatem perfectionum ejus sibi retuleramus. Facta est ergo ei familiaris, et domum F habitationis virginis frequentabat : sed propter peregrinationes consuetas, et quia oportebat eam quinque filiis deservire, plures aliquando pertransibant dies, quibus sacram virginem non videbat, et ideo non putabat eam tam graviter infirmari.

cuidam matronæ Romanæ,

sibi familiari,

371 In nocte igitur præcedente mane illud, quo sacra virgo migravit a corpore, Semia matrona superius nominata, juxta morem suum ad orandum surrexit ; et oratione completa, circa diluculum cogitavit, quod quia dies erat Dominica, oportebat eam cito consurgere, tam quia volebat interesse officio Missæ solennis, tam etiam quia sola existens tunc in domo, erat necesse ut etiam curam haberet personaliter de coquina pro prandio filiorum. Unde reclinavit caput, cum intentione modicum dormiendi et cito surgendi. Quamobrem, sicut solet naturaliter facere solicitudo mentalis, etiam dormiens solicitabatur de cito surgendo. Dumque quasi sibi ipsi loquens in somnis diceret ; Oportet te cito surgere, ut prius pares coquinam, et postea vadas ad ecclesiam hora sua : apparuit quidam pulcherrimus puer, ætatis octo vel decem annorum, ut videbatur, et dicebat ei : Nolo quod ita cito exciteris aut surgas, quousque videris illud quod volo tibi ostendere. Illa vero (licet in aspectu pueri multum delectaretur) solicita

mane surgere volenti,

apparens Angelus expectare jubet,

A licita tamen de Missa dicebat : Permitte me surgere, bone puer ; quia non licet me hodie negligere Missam solennem. At puer ; Nullo modo, inquit, volo quod surgas, nisi prius videris mirabilia, quæ volo tibi ex parte Dei ostendere. Et trahens eam, ut sibi videbatur, per pannos ; ducebat eam ad quemdam locum latum et amplum, in quo apparebat esse forma cujusdam oratorii seu ecclesiæ, in cujus quidem summitate loci tabernaculum quoddam erat argenteum, decorum quidem et clausum. Et tunc puer ait : Expecta paulisper, et videbis quid est in tabernaculo illo.

et ostendit puellam tribus coronis redimitam,

372 Et statim apparuit quidam alius puer similis illi, qui deferebat quamdam scalam ad tabernaculum illud argenteum, quod in eminenti loco situatum erat : et ut videbatur, ascendit per scalam, et aurea quadam clavi ostium tabernaculi ejusdem aperuit. Quo patefacto, mox apparuit matronæ videnti quædam puella, nimio decore pulcherrime ornata : erat enim in veste fulgenti et candida, monilibusque decorata : et in capite ejus tres erant coronæ multum apte compositæ seu conjunctæ, ita ut quælibet integraliter appareret. Inferior erat argentea, niveum candorem ostendens : secunda erat argentea mixta
B cum auro, habens rubedinem, sicut solent quandoque panni rubei desuper filis aureis cooperiri : et tertia pure aurea erat, sed intexta undique et ornata
a margaritis et lapidibus pretiosis *a*. Hanc cum vidisset devota illa matrona, cogitabat quænam esset hæc puella, tantis ornatibus decorata : et fixe respiciens in faciem ejus, clare discernit effigiem virginis Catharinæ de Senis : sed quia noverat ipsam esse majoris ætatis quam illa visio demonstraret, suspicabatur aliam esse. Puer autem qui ei primo apparuerat, petebat ab ea utrum illam cognosceret, quam videbat. Cui respondebat videns : Facies quidem est facies Catharinæ de Senis, sed ætas non correspondet. Cumque sic nutans diu in eamdem respiceret, illa quæ intra tabernaculum erat, subrisit, et dicebat illis duobus pueris : Videtis quod ista me non cognoscit? Post hæc venerunt alii quatuor pueri, similes duobus prioribus, deferentes quoddam gestatorium in similitudine thalami, ornatum pretiosis pannis purpurei coloris : quod cum deposuissent prope tabernaculum supradictum, ascenderunt in altum agiliter ; et ceperunt in manibus dictam coronatam puellam, volentes eam deponere
C in thalamo supradicto. Sed dum hoc fieret, dixit puello : Permittatis me prius ire ad istam quæ me nunc videt, et non cognoscit : et hoc dicto, quasi volans venit ad sæpedictam matronam, et ait ei : Semia, non me cognoscis? ego sum Catherina de Senis, sicut apparet in facie mea. Cui illa respondit : Es tu mater mea spiritualis Catherina? Et illa : Ego sum ; sed nota illa bene quæ vidisti, et quæ videbis,

seque dicentem Catharinam esse,

quam illa videt attolli ad Christum,

373 Quibus dictis, per dictos sex pueros reducta est et locata in thalamo supradicto, ac subito levata in altum. Cumque Semia intueretur euntem illam, mox apparebat in cœlo sedes, et super sedem sedens Rex gemmatus et coronatus, habens in dextera librum apertum. Pueri autem illi virginem cum thalamo elevabant, usque ad scabellum sedis et pedes sedentis ; quo cum pervenissent, deposuerunt thalamum : moxque virgo ad pedes Regis procidens, adoravit. Quo facto, rex inquit : Bene venerit dilectissima sponsa et filia mea Catharina. Jussu autem Regis caput erexit, et legit in libro illo aperto, per spatium, in quo semel morose oratio Dominica posset dici ; et tandem eodem jussu erexit se stans circa sedem, exspectans Reginam, quæ maximam cohortem virginum secum ducebat, et veniebat (ut videbatur) ad Regem. Cumque appropinquasset Regina, virgo mox festina de gradu, in quo erat, descendit, et eam, D
flexis genibus adoravit : quam Domina cœlorum obviis manibus suscipiens : Bene, inquit, veneris dilectissima filia mea Catharina : et elevans eam, recepit eam ad osculum pacis. Quo facto, postquam iterum adoravit Imperatricem cœlorum, jussu ejus accessit ad ceteras virgines, et quælibet eam cum magna hilaritate ad osculum pacis recepit. Cum autem hæc fierent, Semia videns, fortiter exclamabat : O Domina nostra, o mater Domini nostri Jesu Christi, intercede pro nobis. Et iterum : O Beata Maria Magdalena, o beata Catharina, o beata Agnes, o beata Margareta, orate pro nobis. Dicebat etenim mihi (ut asserebat) quod quamvis appareret sibi, quod hæc in cœlis fierent, tamen omnia particularia discernebat, sicut si fuisset ad pedes aliquorum graduum, et discrevisset ea quæ fierent in summitate ipsorum. Et addebat quod optime cognovit et discrevit, non solum beatissimam Matrem Dei, sed et cunctas alias, quamlibet per se. Et ideo vocabat nominatim quamlibet, quia quælibet gerebat signum martyrii sui. Pura Catharina rotam, Margareta sub pedibus habebat draconem, Agatha mamillas ostendebat præcisas, et sic de aliis. Postremo cunctis virginibus applaudentibus virgini Catharinæ, inter eas est collocata, et in gloria coronata, ut diximus. E

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

ejusque matrem,

ab iisque et virginum choris excipi.

374 Et Semia matrona sæpius nominata, excitata seu expergefacta fuit a somno ; quæ aperiens oculos, vidit solem jam ascendisse usque ad horam Tertiarum vel circa : de quo admodum dolens, tam propter Missam quam propter filios, quorum cibus non erat paratus, cœpit cogitare quare ultra solitum sibi hæc visio fuisset ostensa. Non enim sciebat nec credebat virginem sacram obiisse, licet sciret eam esse infirmam : tum quia pluribus ante diebus occupata in aliis non visitaverat eam, tum etiam quia consuetum erat virgini de gravissimis etiam infirmitatibus liberari. Unde potius credebat virginem pro mensura illa temporis, qua ipsa visionem habuerat, fuisse juxta consuetudinem suam in raptu aliquo singulari, in quo magnas revelationes a Domino percepisset. Verum quia propter tarditatem horæ dubitabat se Missam pro illa die invenire posse, suspicabatur illusionem fuisse hostis antiqui, ut eam faceret Dominica die contra præceptum ecclesiæ Missa carere. Unde mox festinavit, et posita olla super ignem, cucurrit ad parochialem ecclesiam, dicens in corde suo : Si privata fuero Missa, signum F
mihi erit quod visio hæc fuit ab hoste antiquo : si vero Missam habuero, tunc dicam quod hæc fuit meritis matris meæ Catharinæ. Perveniens autem ad ecclesiam, reperit quod Offertorium post Evangelium cantabatur. Unde non parum tristata, dixit : O me miseram ! adversarius me decepit. Moxque reversa est domum, ut habita cura paulisper coquinæ, per alias quæreret ecclesias, si posset habere integram Missam.

Postea excitata et dubia de veritate visionis,

375 Sed dum ageret quippiam operis in domo, audivit campanam pulsari ad Missam apud quoddam monasterium virginum domui suæ vicinum : quæ lætificata, festinavit ad illam ecclesiam accedere, ac ista de causa dimisit caules, quos mundaverat et laverat, sicut stabant : nec misit eas in ollam, ut intendebat : clausitque januam domus clavi, nullo ab intus dimisso. Cumque ad ecclesiam dicti monasterii pervenisset, invenit quod tunc Missæ officium inchoabatur : de quo gavisa, dixit intra se : Non me decepit sathanas, sicut putabam. Verum de filiorum turbatione, qui erant provectæ ætatis, satis timebat : quia bene sciebat quod cibus eorum non erat paratus ; nec poterat per eam congrua hora parari : totum tamen commisit Domino, ut posset de Missæ officio consolari ; orans nihilominus Salvatorem, quod

duplici signo redditur certior,

inventa scilicet prætermissa,

A quod si visio illa fuisset ab ipso, præservaret eam a scandalo filiorum, quos propter eorum austeritatem valde timebat: sicque Missam solennem complete audivit. Qua completa, dum domum reverteretur: invenit filios in via, qui ei obviantes dixerunt: Mater, hora jam est tarda, faciatis quod possimus prandere. Quibus illa: Modicum, dilecti filii, expectate, quia in brevi totum perficietur. Cucurritque versus domum, et inveniens eam clausam sicut dimiserat, aperuit ostium: et putans perficere quod sibi restabat operis sive laboris, reperit quod totum perfecte erat completum, caules scilicet cum carnibus, et omnia ita bene parata, quod statim poterant ad mensam accedere. Stupet illa, et cognoscit se a Domino mirabiliter exauditam: proponitque mox post prandium ad Catharinam, quam putabat adhuc in corpore viventem, accedere, eique cuncta narrare. Filios autem qui non longe distabant, ad prandium vocat cum non parva lætitia: et illis edentibus, ipsa semper cogitat de visione tam grandi, duobus jam miraculis firmata. Sed et filii hæc omnia ignorantes, commendabant cibum solito meliorem: ipsa vero conferebat in corde suo cuncta quæ viderat et videbat: et ut mihi singulariter expressit, B dicebat intra se: O mater mea dilecta! venisti ad domum meam clausis janius ad faciendum mihi coquinam. Nunc scio vere quia sancta es, et vera ancilla Christi.

et cibis quos dimiserat crudos divinitus coctis:

376 Nec propter hæc omnia suspicabatur eam migrasse a corpore, imo filiis sumpto cibo recedentibus, mox ad domum habitationis accessit virginis, et solito more pulsavit ad ostium domus: sed non fuit qui responderet. Vicinæ autem dixerunt ei, quod ad sanctuaria visitanda iverat, et nemo erat in domo; quod illa credidit, et abscessit. In rei autem veritate, omnes qui erant ab intra, flentes et lugentes spiritualem matrem, quæ ipsos in hoc seculo nequam reliquerat orphanos, mortem ejus occultabant ab aliis; tum ne fieret tumultus in domo aut congregatio popularis, tum etiam quia volebant consilium habere cum discretis viris, qualiter ejus exequias celebrare deberent: aliquos autem, licet paucos, ab extra transmiserant, qui clauserant ostium a parte exteriori, ac si nullus esset in domo; ut sic absque impedimento possent et suo satisfacere dolori per fletum, et quietius de fiendis deliberare. Fuit tamen ultimum et determinatum consilium eorum, quod sequenti mane corpus virgineum ad ecclesiam Prædicatorum, quæ sancta Maria de Minerva vocatur a vulgo, deberet deferri: et ibidem, juxta quod C concederet Dominus, exequiæ celebrari. Quid plura? satis suum obitum celaverunt per omnem modum, facta sua secrete fecerunt; sed non potuerunt tantum occultare, quin ipsos suus Sponsus sciret magis manifestare. Mox enim ut corpus ejus ad ecclesiam est delatum, totus populus urbis novit, convenitque maxima multitudo ad ecclesiam supradictam, catervatimque ruebant populi ad ejus vestes tangendas vel pedes; ita ut timerent filii ejus et filiæ una cum Fratribus, ne tam vestes quam corpus ab irruentibus populis lacerarentur, et membratim discerperetur. Propter quod posuerunt sacrum corpus intra cancellos ferreos cujusdam capellæ, quæ sub B. Dominici nomine intra eamdem ecclesiam est dedicata. Quæ autem his patratis postmodum evenerunt, in sequenti Capitulo declarabuntur.

ergo abit ad domum Sanctæ quam obiisse nesciebat,

domesticis rem celantibus,

et concursu populi ad corpus facto,

377 Sed dum hæc agerentur, Semia matrona sæpius nominata casualiter supervenit: vidensque popularem tumultum, petivit de causa congregationis tam grandis: et subito dictum est ei, quod Catherina de Senis migravit, et corpus ejus aderat in ipsa ecclesia, propter quod populi confluebant. Quo audito, mox ejulans accessit ad locum, ubi sacrum corpus jacebat, et spiritalibus filiabus virginis circumstantibus ejus feretrum, dixit: O crudelissimæ feminæ, cur celastis a me obitum dulcissimæ matris meæ? quare me non advocastis ad transitum ejus! Cumque illæ se super hoc excusarent, illa petivit: Dicatis mihi quando migravit a corpore. Cui illæ dixerunt: Heri circa horam Tertiarum reddidit spiritum Creatori. Tunc Semia, exterminans unguibus propriam faciem, exclamavit: Ego vidi eam, ego vidi dilectissiman matrem egredientem de corpore; quam vidente me Angeli detulerunt in cœlum, tribus coronis pretiosissimis coronatam, vestibus candidis et fulgentibus decoratam. Nunc scio quod misit dominus Angelum suum, et ostendit mihi exitum matris meæ, servavitque mihi Missam usque ad horam tardam: ac quod amplius est, in ministerio coquinæ miraculose me juvit. O mater! o mater! cur non intellexi dum eram in illa visione, quod transieras ex hoc mundo? Quibus dictis, cuncta quæ viderat recitabat filiis et filiabus, qui et quæ circumstabant, sacrum corpus ejus servantes. Et hic finis sit hujus Capituli.

D

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

intelligit quid acciderit,

et narrat quæ vidit.

ANNOTATA.

E

a *Triplicem aureolam interpretatus Confessarius Raymundus, post quamdam de Beata Antiphonam, ejusmodi Collectam descripsit, teste Joanne a S. Maria cap.* 29. Domine Jesu Christe, fili Dei vivi, qui B. Catharinam sponsam tuam triplici aureola dotare dignatus es, concede propitius, ut cujus in terris memoriam agimus, ejus intercessionibus apud te in cœlis adjuvemur. *Quæ de aureolis virginitatis, doctoratus et martyrii explicat dictus Joannes: ego ex harum coronarum descriptione potius intellexerim præcipuæ castitatis, patientiæ et caritatis prærogativas.*

CAPUT V.
Miracula et sanationes ægrorum ad corpus ante et post sepulturam factæ.

Consummato cursu peregrinationis virginis hujus sacræ, non defuit virtus divina, quæ comes ejus semper fuerat in hac vita, quin sanctitatis ejus meritum, etiam postquam consecuta præmium fuerat, fidelibus declararet. Siquidem, prout tactum est superius, nullo vocante seu procurante, imo pluribus (ut dictum est) quærentibus occultare, totus quasi populus urbis Romanæ ad ecclesiam, ubi jacebat adhuc inhumatum sacrum corpus ejus, concurrit; pedes ac manus ejus cum reverentia deosculando, seque ejus F orationibus commendando: tantusque fuit tumultus populi concurrentis, quod oportuit (sicut dixi) sacrum corpus poni intra cancellos ferreos capellæ B. Dominici. Verum inter hæc cœpere plurimi, fiduciam de meritis sanctitatis ejus habentes, infirmos et impotentes adducere, sanitatemque illorum a Domino meritis hujus virginis postulare. Nec sunt fraudati a desiderio suo: propter quod necessitor illa, quæ in scriptis reperi, hic interserere; ac quædam quæ mihi plenarie constant, etiam enarrare.

CAP. V

Prostante corpore in ecclesia ad Minervam,

379 Dum sacrum corpus esset in ecclesia supradicta, quædam Soror Ordinis, qui dicitur tertius Ordo B. Francisci, quæ vocatur Dominica, oriunda de Bergamo civitate Lombardiæ, habitatrix in urbe, quæ passa fuerat infirmitatem in brachio, tam diutinam et gravem, quod sex mensibus ante obitum virginis ipso non potuerat uti, quia invalidum erat et quodammodo arefactum; accessit ad ecclesiam prædictam; et non valens ad corpus appropinquare præ turba, porrexit quoddam velum suum, rogans ut illo virginis corpus tangeretur, sibique redderetur. Quo facto, superposuit brachio, et mox absque mora

sanantur, mulier habens aridum brachium.

A mora fuit plenarie liberata. Propter quod cœpit in medio totius populi illius exclamare et dicere : Ecce quod sum liberata meritis hujus virginis ab infirmitate incurabili, ex qua brachium totum perdideram. Quo audito, major factus est tumultus in populo et cœperunt multi suos infirmos illuc adducere, ut saltem fimbriam vestimentorum ejus possent contingere.

puer contractus,

380 Inter alios adductus est quidam puerulus, ætatis quatuor annorum, qui contradictionem nervorum colli ex quadam infirmitate incurrerat, ita caput super humerum totaliter tenens declinatum, quod nullatenus ipsum valebat erigere. Hic cum deportatus est ad sacrum corpus, mox ut manu virginea tactus in loco infirmo ac quodam velo ipsius virginis circumdatus est circa collum; cœpit meliorari, et infra spatium breve caput erexit, fuitque perfecte curatus. Hac de causa non fuit possibile per dies tres corpus sacrum tradere sepulturæ, scilicet propter signa et miracula quæ fiebant per eam. *ideoque per triduum differtur sepultura* Tantaque populi congregatio dictis diebus tribus perseveravit in eadem ecclesia, quod cum quidam Magister in sacra Theologia vellet illi populo de laudibus ipsius virginis prædicare, ac ista de causa B ascendisset ambonem; nullo modo potuit populi sedare tumultum, nec per consequens audientiam obtinere : propter quod, audientibus multis, hoc verbum dixit : Hæc sancta virgo non indiget prædicationibus nostris : ipsa enim seipsam sufficienter prædicat et declarat. Et hoc dicto descendit, imperfecto, imo nec inchoato sermone : miracula vero crescebant et augmentabantur.

Curantur etiam, crure ac tibia debilis,

381 Nam quidam Romanus, dictus Lucius Cannarolæ, quadam infirmitate gravatus, nulla eum medicina juvante, perdidit quasi coxam cum tota tibia, ita ut etiam baculo sustentante, vix ambulare valeret ad modicum spatium. Hic autem audita fama signorum, quæ per virginem Catharinam operabatur Altissimus, cum magno labore ad ecclesiam prædictam pervenit, et auxilio aliorum, ad locum ubi jacebat corpus virgineum, ductus est. Ibique cum magna devotione manum virginis superposuit cruri et tibiæ suæ debilibus et infirmis : moxque cœpit sentire juvamen et virtutem in membris illis : et antequam inde recederet, plene curatus est : cunctis qui astabant videntibus, et omnipotentem Deum benedicentibus, qui in Sanctis suis semper est mirabilis.

leprosa,

382 Item quædam puella, nomine Ratozola, habens C horrendam infirmitatem lepræ in facie, ita quod nasus et superius labium oris horribili et fœtida lepra tegebatur, hac fama percepta, perrexit ad dictam ecclesiam. Cumque conaretur ad sacrum corpus accedere, pluries a circumstantibus est repulsa. Ipsa vero importune instando, tandem ingressa est : et tamquam gratiæ avida, quam summe optabat, non modo pedibus et manibus virginalis corporis, sed et faciei suam applicuit infirmitatem. Quid plura? mox suæ lepræ sensit relevationem, et infra breve tempus fuit perfecte curata, ita ut nec vestigium in facie remaneret.

b phthisica,

383 Item quidam Romanus, nomine *b* Cyprius, ex uxore quæ dicebatur Lella, quamdam susceperat filiam, quæ in puellari ætate infirmitatem, quæ dicitur phthisis, *c* incurrerat, nulloque medicinali remedio liberari potuerat. Parentes autem, miraculorum per sacram virginem patratorum fama percepta, ipsam eidem virgini devote recommendantes, fecerunt eam tangere velum seu Pater-noster, quæ virginis corpus tetigerant. Mira res! cum de salute puellæ quodammodo desperassent, cum tetigit res prædictas, absque intervallo quocumque simpliciter est curata, et sanitati pristinæ restituta.

384 Item dum sacrum corpus inhumatum jaceret, quidam civis Urbis, vocatus Antonius Lelli Pe- D tri, existens in ecclesia principis Apostolorum, audivit famam miraculorum, per hujus sacræ virginis merita patratorum. Ipse autem ex quodam excessivo labore infirmitatem quamdam incurrerat, ex qua factus erat quasi impotens ad ambulandum, nec potuerant eum medici omnibus naturalibus medicinis, nedum curare, sed nec mitigare infirmitatem prædictam. Quamobrem audita prædicta fama miraculorum, sanctæ virgini se devote recommendavit; ac votum promissionis emisit, si ejus meritis liberaretur. Mira res! mox voto emisso, fuit ab illo gravamine, quod patiebatur, perfecte curatus; nec amplius sensit illas gravedines, et agiliter ac libere ambulavit ut prius, venitque ad suæ liberatricis reliquias : votum quod promiserat reddidit, et omnibus audire volentibus, gratiam, quam receperat, intimavit.

AUCT. RAYMUNDO CONFESS. non pedum destitutus,

arthritide laborans :

385 Item quædam devota matrona, quæ sanctæ virgini fuerat valde domestica, imo ipsius domestica seu hospita, quia in propria domo cum tota societate sua ipsam receperat, et vocabatur Paula; tempore quo sacra virgo migravit, per quatuor menses graviter vexata extiterat doloribus iliacis sive lateris E et podagræ. Et quoniam illorum duorum dolorum remedia sibi invicem adversantur (quia unus requirit apertiva, alter oppilativa) dicta matrona nimium vexabatur, et quandoque usque ad mortem deducebatur. Migrante autem sacra virgine, petivit cum magna instantia, quod posset habere aliqua de his quæ sacrum corpus ejus tetigerant. Quod cum factum fuisset de sero, sequenti mane de lecto, de quo quatuor mensibus surgere nequibat, liberata surrexit; et ambulavit libere, sicut priusquam infirmitatem incurreret, ambulabat; sicut ipsamet mihi recitavit, postquam veni ad Urbem. Hæc et quamplura alia signa, quæ negligentia scriptorum fuerunt omissa, operatus est omnipotens Dominus per sponsam suam, antequam corpus ejus traderetur sepulturæ : quæ, ut dictum est supra, per triduum propter concursum populi est dilata.

Puer post sepulturam invocata, claudo gressum restituit

386 Postquam vero reconditum est in sepulcro, non destitit virtus divina ab operando infirmorum salutem, immo fuit quodammodo augmentata. Nam quidam Romanus, dictus Joannes Veri seu Neri, habebat quemdam filium parvulum, qui nullo modo poterat stare rectus in pedibus, nec per consequens ambulare. Audiens autem famam miraculorum supra dictorum, votum emisit Deo et sacræ F virgini Catherinæ pro liberatione filii supradicti. Quid plura? Ductus est puer ad sepulcrum virginis statimque cum positus fuit super illud, consolidatæ sunt plantæ ejus et tibiæ, et cœpit per se stare rectus et ambulare, acsi numquam fuisset passus.

dolorem oculorum adimit,

387 Item quidam Joannes de Tozo, habebat in oculis horrendam infirmitatem, in tantum quod de uno oculo vermes scaturiebant. Hic vovit B. Catherinæ virgini de Senis, et fuit mox plenissime liberatus : veniensque ad ejus sepulcrum, narravit gratiam sibi factam, et signum apposuit super sepulcrum de cera, ut moris est. Item quædam peregrina Teutonica (cujus nomen neglexerunt scribere illi qui tunc adfuerunt et ista scripserunt) patiebatur in oculis tam graviter et tam diu, quod quasi ex toto usum videndi perdiderat, et de recuperatione quodammodo desperabat. Hæc sanctæ virgini devote se recommendans, votum emisit, et in brevi visum recepit absque aliqua medicina. Unde veniens ad ejus sepulcrum, clare videbat sicut priusquam pateretur.

388 Item quædam domina Romana, quæ vocatur Maria, incurrit quamdam infirmitatem capitis tam gravem

AUCT. RAYMUNDO CONFESS. visum

A gravem, quod non obstantibus multis et variis medicinis, quas fecerat, ex toto perdiderat unum oculum. Propter quod, tam ex tristitia quam ex verecundia, nolebat egredi propriam domum, nec etiam coram hominibus apparere. Hæc percepta fama miraculorum virginis sanctæ, se ei devote recommendavit, et votum vovit. Nocte autem sequenti sancta virgo apparuit in somnis servitrici dictæ dominæ, et dixit ei : Dic dominæ Mariæ, quod non faciat amplius medicinas, sed omni mane vadat ad audiendum Officium divinum, et liberabitur. Quod dum ancilla dominæ suæ retulisset, acquievit, accedens ad Officium divinum : moxque dolor cessavit, et cœpit videre de oculo excæcato ; sicque perseverando in audientia divini Officii, perfecte restituta est pristinæ sanitati et visioni. Ubi, lector, obsecro nota, quid sacra virgo hic fecerit. Imitata est enim in hoc opere Sponsum suum, vel ut magis proprie loquar, Sponsus ejus æternus ipsam sibi in hoc opere similavit : quia non suffecit sibi curare corpus se invocantis, nisi etiam conferret animæ medicinam. Poterat siquidem isti, sicut et ceteris fecerat, post invocationem et votum, remedium cæcitati concedere : sed cumulatius eam decrevit, quam peteret, exaudire : juxta consuetudinem Salvatoris, B qui corpus sine anima non curabat : et illi qui pro cura corporis veniebat, prius peccata dimisit, dicens, Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.

et desperatam valetudinem reddit

389 Item quidam juvenis, dictus Jacobus, filius cujusdam Romani, qui vocabatur Petrus Nicolai, infirmitate quadam gravi fuit oppressus, et per plures menses detentus, sicque nullis remediis medicinæ juvantibus, ad extrema deductus est. Cumque spes nulla esset de vita, quædam devota mulier, quæ dicitur Cecchola Cartheria, devovit eum B. Catherinæ virgini : moxque resumptis viribus, cœpit meliorari, et brevissime liberatus est ab illa infirmitate. Item quædam mulier, vocata Cilia Petrucii de Urbe, infirmitate gravata, post medicorum remedia deducta est ad extremum, ita ut ipsi medici diffiderent de ipsius salute omnino, et secundum naturalem cursum eam judicaverunt indubitantissime morituram. Ipsa vero devote sanctæ virgini Catherinæ de Senis se recommendans, mox sensit sanitatis auxilium ; et meliorationem recipiens illa hora, intra dies paucos integraliter fuit sanitati pristinæ restituta.

puerum in gravi lapsu

C 390 Item quædam domina nobilis et devota, quæ vocabatur Domina Joanna de Hilperinis, habuerat domesticam notitiam sanctæ virginis dum ageret in humanis : et ideo visis miraculis ejus, majorem fidem concepit de sanctitate ejus : ita ut ipsa, apud quoscumque infirmos se reperiret, semper eis persuadebat, ut sanctæ virgini Catherinæ de Senis se devote recommendarent : ex quo procuravit plures infirmos curari meritis ejusdem virginis sanctæ. Accidit autem ut semel unus ex filiis ejusdem nobilis dominæ, puerilis ætatis, incaute incedens aut currens super solarium domus suæ, deorsum versus terram, nullo impediente obstaculo, præcipitanter caderet coram oculis propriæ genitricis : quæ hoc videns, existimavit, sicut verisimile nimis erat, quod ex illo casu puer mortem incurreret, vel saltem perpetuam debilitationem aliquorum membrorum. Unde fortiter exclamavit : S. Catherina de Senis, tibi recommendo filium meum. Mira res ! quamvis eminentia loci et conditiones tam pueri quam casus, repentinam mortem cadentis naturaliter indicarent ; tamen puer nec in magno nec in minimo læsus est, tamque incolumis fuit post casum, quam sospes erat antequam caderet. Quod cum invenisset præfata mater ejus, quæ festinantissime descendit ad eum, gratias omnipotenti Deo et Sponsæ ejus Catherinæ reddebat devotas et humiles, ac apud omnes sanctitatem virginis Catherinæ de Senis prædicabat. D

et mulierem a submersione servat:

391 Item quædam mulier, de servitiis aliorum vivens, et potissime de lotione pannorum, quæ vocabatur Bona Joannis. Dum semel ad ripam Tiberis pannos lavaret, contigit eam lavare quoddam coopertorium lecti, quod de lineo panno et bombyce conficitur, et vulgari vocabulo e cultra vocatur. e Hanc igitur cultram dum incaute lavaret, et magnam ejus partem sineret cursu fluminis duci, pars illa gravitate sua traxit aliam, quæ sub manibus ejus erat : et sic tota cultra de ipsius manibus exiens, cœpit fluere cum currentibus aquis. Quod illa perpendens, et sciens se non posse satisfacere pro cultra, si perderetur, quia paupercula erat ; voluit cultram recuperare : sed dum se nimis ad eam retinendum extendit, ipsa etiam ab impetu aquarum est rapta longe a terra. Itaque omni humano ei deficiente auxilio, solum adjutorium ei restabat divinum : ad quod dum cogitaret recurrere, occurrit menti ejus fama signorum et miraculorum, illis diebus in urbe per sanctam virginem patratorum. Unde ipsam invocans, dixit : O sancta virgo Catherina de Senis, succurre mihi in tanto periculo. Nec mora : E statim virginis auxilium affuit : nam mox sensit se super aquas elevari, et perinde ac si aquæ illæ non currerent, per seipsam cum tota cultra divertit de recto cursu aquarum, et pervenit ad terram absque quocumque humano auxilio. Quo facto, ipsamet stupens considerabat, nec poterat imaginari qualiter periculum illud evaserat, nisi quod clare confitebatur sanctam virginem mirabiliter sibi adstitisse, eamque suis meritis liberasse. His omnibus et quam pluribus aliis signis per omnipotentem Deum ostensis pro testimonio sanctæ virginis sponsæ suæ, antequam ego venissem ad urbem, contigit me tandem venire cum importabili mihi onere, scilicet officii Magisterii Ordinis Fratrum Prædicatorum : et tunc per Fractes meos ac Sorores, filios et filias sanctæ virginis in Christo, cuncta suprascripta mihi fuerunt relata. Sed unum signum miraculi accidit post meum adventum, cujus ego in parte sum testis, quod non licet mihi quomodolibet subticere.

anginam depellit :

392 Eram siquidem in urbe, ac corpus sacrum ejusdem virginis transtuleram ea die, qua ipsa per plures annos prophetaverat, ut clarius infra patebit, et infirmitatis corporeæ causa indigui medico, qui et vicinus conventui Fratrum meorum, ac mihi F domesticus et amicus non modicum erat, vocaturque magister Jacobus de sancta Maria Rotunda. Hic dum semel curæ medicinalis causa me visitasset, narravit quod juvenis civis urbis, vocatus Nicolaus, sive diminutivo nomine Cola, filius uxoris cujusdam nominati civis ejusdem urbis, qui dicebatur Cincius f Tancancini, et privignus seu filiaster ejusdem, gravissime infirmabatur de morbo gutturis, qui dicitur squinantia per medicos, et quod ipse nullam videbat curam possibilem per naturam : qua de causa desperaverat ex toto de eo. Insuper sensi ab aliis, quod dictus juvenis erat in mortis articulo, et expectabatur transitus ejus : verum Alexia, socia sanctæ virginis, de qua pluries supra facta est mentio, hac fama percepta, considerans quod dictus Cincius cum tota domo sua fuit sanctæ virgini valde devotus et carus, festina perrexit ad dictum juvenem, jam in transitu positum, deferens secum dentem virginis, quem sibi pro magno thesauro servaverat. Et inveniens eumdem juvenem jam pene deficientem præ clausura gutturis, quod apostema paulatim claudebat, et ipsum per consequens suffocabat ; prædictum dentem apposuit gutturi ejus : et mox, ac si lapis aliquis cecidisset, factus est sonus grandis, et fractum est apostema. Cœpitque infirmus

mus

A mus caput erigere, et per os ejus emittere putredinis magnam quantitatem : sicque intra brevissimum spatium plene curatus est, gratias agens Deo et sanctæ virgini, cujus dentis virtute fuerat pro illa vice a mortis dentibus liberatus. Hoc signum admirandum cunctis, sed potissime medicis, qui melius noverant viam naturæ et patientis dispositionem ex toto mortalem, ipse Nicolaus seu Cola omnibus publice narrabat : intantum quod semel, me verbum Dei populo prædicante, et recitante magnalia quæ per sponsam suam fecerat Dominus, dum hoc signum enarrassem populo, ipse surrexit in medio populi, atque clara voce dixit : Domine, verum dicitis : ego sum ille, cui hæc sancta virgo fecit istud miraculum.

multa alia miracula facit,

393 His quoque signis et miraculis, quæ particulariter recitavimus hic, noveris, lector, alia[a] multa adjuncta fuisse, quæ in scriptis non fuerunt redacta : sed patuerunt per signa, id est, per imagines ceræ, quæ in maximo numero positæ sunt super sepulcrum ejus, etiam tempore quo ibi personaliter eram præsens. Verum effrænata cupiditas, ne dicam malignitas quorumdam latrunculorum (nescio si extraneorum, quibus semper urbs est repleta, an internorum) nequaquam permisit imagines illas diu B durare. Furtive namque cunctæ absportatæ fuerunt paulatim per fures : qui proculdubio aut sunt jam puniti, aut in posterum punientur cito. Ego autem coram Deo et Angelis ejus ac etiam cunctis fidelibus meipsum accusando confiteor, quod multi et multæ ad me venerunt, qui et quæ diversas receperunt gratias admirandas meritis hujus virginis sanctæ, quas mea negligentia plusquam alicujus alterius sepelivit : quia non fui solicitus ad redigendum eas in scriptis, licet semel Notarium quemdam ad hoc deputaverim, qui non fuit solicitus ad scribendum.

quæ memoria exciderunt :

et varios captivos liberat.

394 Unum tamen quod recolo, meipsum paulisper corrigendo, inserere non omitto; videlicet quod tempore quo Regina quondam Joanna misit contra urbem Rainoldum de Ursinis, cum magna comitiva gentium armorum, ut summum Pontificem Urbanum sextum capi faceret vel expelli, aut (quod nequius erat) occidi; Romanis fortiter et prudenter se tenentibus cum Pontifice suo, contigit quam plures de Urbe, potissime de inferioribus, capi ab hostibus : quorum quidam ligabantur ad arbores, et sic dimittebantur, ut crudelius morerentur; quidam C vero ducebantur ad campum, et instrumentis ferreis captivabantur, ut se redimerent. Prout autem a quibusdam ipsorum, qui liberati sunt, habui; quotquot statim virginem invocaverunt, mirabiliter sunt a vinculis liberati, nullo ipsos juvante post Deum, et salvi venerunt ad Urbem. Unde retulit mihi unus ex eis, quod absque quacumque mora, mox ut ipsam invocavit, reperit se vinculis liberatum, quibus ab hostibus ad quamdam arborem fuerat ligatus : revertensque ad Urbem, ipsam virginem invocando, neminem reperit qui ei aliquod præstaret impedimentum. Quod cum non parva devotione referens, rursum addebat quod aliqui alii eamdem gratiam receperant meritis sanctæ virginis Catherinæ. Sicut autem de hoc genere signorum, sic et de pluribus aliis me recolo percepisse a multis : sed senescente memoria, non possum particulariter recordari de omnibus aliis. Oro autem lectorem, ut devota mente, non fastidiendo propter hujus libri prolixitatem, nec propter styli ruditatem, flores et fructus colligat ad sui utilitatem, frigidos semper et indevotos ac malignos detractores vitando, sicut venenum pestiferum. Ceterum hic finem hujus operis facerem, nisi quia de patientia ejus, quam Ecclesia militans plus in sanctis suis notat quam signa, juxta doctrinam B. Gregorii, qui virtutem patientiæ signis et D miraculis reputavit majorem; unum intendo dictare Capitulum, ipsa impetrante, ac concedente Sponso ejus æterno, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per omnia secula seculorum. Amen.

Auct. Raymundo Confess.

ANNOTATA.

a *Ita MSS. Leodiense et Ultrajectinum : in impressa et apud Mombritium* Rotozola *legitur.*

b *Ita eadem MSS. et Mombritius: impressum vero* Typreus.

c Tussim *appellat Mombritiana epitome.*

d *Ita MS. Leodiense : sed impressum* Catherina.

e Cultra, *nunc* Coltre, *a Latino* Culcitra *contractum videtur, significatione nonnihil diversa; culcitra enim vulgari idiomate, proprie dicitur* Coltrice.

f *MS. Leodiense* Tintius Jancantini.

CAPUT VI.

Patientia Sanctæ in tolerandis impedimentis quæ sibi in vita spirituali objiciebantur.

Sententia est primæ Veritatis, quæ propter nostram salutem carnem assumpsit, ut hi qui in corde puro et optimo verbum retinent, fructum afferant in E patientia. Et ut paulo superius tactum est, in libro Luc. 8, 15 Dialogorum dicit B. Gregorius : Ego virtutem patientiæ signis et miraculis puto majorem. Sed et Apostolus Jacobus in Canonica sua dicit, Patientiam habere opus perfectum : non quod ipsa sit summa Jac. 1, 4 seu Regina virtutum, sed quia est comes individua illius virtutis, quæ teste Apostolo, major aliis virtutibus, numquam evacuatur aut excidit. Hæc est caritas, sine qua nihil prodest homini quæcumque alia 1 Cor. 13, 13 virtus. De qua idem Apostolus, eam describendo, inquit, quod patiens est et benigna, non æmulatur, non irritatur, nec quærit quæ sua sunt. Hac de causa sacrosancta mater Ecclesia, cum vitam Sanctorum, in Beatorum catalogum scribendorum, examinat; non principaliter signorum operationem attendit, duplici de causa : prima, quia plures mali fecerunt et facient signa, quæ apparent miracula, licet non sint, sicut magi Pharaonis : simili modo magus et Antichristus cum suis faciet tempore suo : secunda, quia quandoque aliqui etiam virtute divina miracula fecerunt, qui finaliter fuerunt reprobati, sicut Judas, et illi de quibus dicitur in Evangelio, F quod in die judicii dicent Domino : Nonne in nomine tuo signa fecimus? Quibus ipse respondebit : Recedite a me operarii iniquitatis. Per quod manifeste datur intelligi, quod signa sive miracula sint juxta discretionem doctorum examinanda, quæ non possunt per seipsa certificare militantem Ecclesiam, quod persona per quam sunt facta sit ad æternam beatitudinem acceptata sive prædestinata, licet faciant magnam præsumptionem sanctitatis, et potissime illa, quæ fiunt post transitum ex hac vita. Sed et ista ex toto non certificant, quia etiamsi non essent Sancti, ad quorum sepulcra fiunt miracula, possibile esset quod Deus misericors responderet fidei eorum, qui credunt eos Sanctos; non propter illos, sed propter gloriam nominis sui, ne credentes in eum, suo desiderio defraudarentur.

Ecclesia non tam miracula examinat,

quam Sanctitatem vitæ.

396 Unde sacrosancta mater Ecclesia, quæ regitur a Spiritu sancto, volens de merito Sanctorum certificari, quantum est possibile in hac vita; quærit de vita eorum, id est de his quæ in hac vita sunt operati. Sic enim Sponsus ejus docuit eam, dicens; Matt. 7, 16 A fructibus eorum cognoscetis eos, id est, ab operationibus : quia sicut Salvator ibidem subdit, Non potest arbor mala fructus bonos facere, nec arbor bona

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

A bona etiam fructus malos. Hæc autem sunt opera caritatis Dei et proximi, in quibus (teste Salvatore) universa Lex et Prophetæ pendent. Sed quia hæc opera, sicut sunt Deo placita, sic diabolo sunt displicibilia; conatur idem diabolus per omnem modum possibilem illa impedire, tam per se quam per mundum, id est, per homines mundo deditos. Propter quod sanctis viris, qui volunt in bono perseverare, sine quo non coronarentur, id est, si non perseverarent; est semper necessaria patientia, per quam seipsos conservant in bona dilectione Dei et proximi, non obstantibus persecutionibus quibuscumque. Unde dicebat Salvator discipulis: In patientia vestra possidebitis animas vestras. Et Apostolus primam conditionem caritatis assignat, dicens: Caritas patiens est. Hac igitur de causa plus inquiritur, ut dictum est, in canonizatione Sanctorum, de operibus quam de signis. et inter opera plus quæritur de operibus patientiæ, quam de aliis, tamquam de his quæ majus testimonium perhibent caritatis et sanctitatis.

Luc. 21, 19

quæ præcipue ex patientia definitur,

397 Hæc pro tanto dixerim: quia cum omnia quæ superius scripta sunt, sint per me dictata et scripta, ut sanctitatis hujus virginis innotescat Ecclesiæ sanctæ catholicæ ac Rectoribus ejus; operæ B pretium putavi, propter casus supradictos, unum Capitulum de patientia ejus dictare, ne aliquis de ipsius sanctitate possit rationabiliter dubitare. Quia vero (ut infra, duce Domino, ostendetur) tota vita ejus fuit patientia decorata, recitando actus ejus patientiæ, totam quasi hanc Legendam epilogabo, quantum Dominus duxerit concedendum: potissime propter fastidiosos lectores, quibus in materiis devotis videtur una hora tota die prolixior; in fabulis autem vel nugis, dies apparet brevior hora. Volentibus igitur de patientia hujus virginis breviter pertractare, ordinate nimis est procedendum, ut ordo ipse, prolixitate seclusa, brevitatem adducat.

398 Porro virtutem patientiæ versari circa ea quæ adversantur homini, nullus, qui conditionem virtutum novit, ignorat: quod et ipsum nomen ejus designat, quod a patiendo se derivatum ostendit. Homini enim adversantia generali divisione sunt in duplici genere, juxta duplicem substantiam ejus; quædam enim adversantur animæ, quædam corpori. In adversis autem animæ nulla est patientia virtuosa, imo semper est vitiosa: quam reprehendit per ironiam et figurativam locutionem beatus Apostolus, ad Corinthios scribens: Libenter suffertis C insipientes, cum sitis ipsi sapientes. Sed in adversis corporis principaliter virtus patientiæ locum habet, intelligendo per corpus cuncta quæ sensibiliter patent homini viatori, sive pertineant ad corporalia procuranda, sive ad spiritualia promovenda, ut clarius patebit inferius. Verum bona quæ in hac vita possunt per hominem possideri, trifarie secundum philosophos dividuntur, quædam enim sunt delectabilia, quædam utilia, quædam honesta: et in horum privatione pro semper vel ad tempus, virtus patientiæ locum habere dignoscitur. Bona delectabilia sunt, vita corporis, sanitas ejus, deliciæ tam ciborum quam vestium, et cetera quæ carnem delectant, inter quæ etiam venerea numerantur. Utilia vero sunt divitiæ quæ multas in se materias comprehendunt, scilicet domorum, agrorum, pecuniarum, animalium, jocalium, et omnium ex his descendentium, consanguineorum et servitorum copia, et cuncta quæ adjuvant viventem in hac vita mortali. Honesta autem sunt bona, quæ reddunt hominem honorabilem in aliorum conspectu, sicut bonum nomen sive bona fama, honesta amicitia, laudabilia studia, et cuncta quæ adjuvant ad exercendum

1 Cor. 11, 19

versante circa contraria triplici bonorum generi,

actus virtutum. Prædictorum autem quædam sunt D omnino illicita, et illa sunt præcidenda ex toto: quædam sunt impeditiva de se perfecti status virtutum, et alia sunt cavenda et (quod melius est) contemnenda: quædam sunt licita, et quædam sunt necessaria vitæ humanæ: et horum privatio patienter est sustinenda, sicut magis particulariter hæc omnia infra patebunt, dum actus hujus sacræ virginis, juxta præscriptum ordinem, magis particulariter disseremus.

qua S. Catharina per totam vitam insignis

399 Redeundo igitur ad propositum nostrum, quod est, epilogando, quæ dicta sunt de perfectione patientiæ hujus virginis, juxta quod concesserit Dominus, pertractare; noveris, lector bone, quod hæc sacra virgo, attendens quod patientia nihil prodesse posset, nisi prius amoveret a se illicita, et potissime veneris voluptates, antequam ad ætatem pervenisset, in qua eas experiri valeret, ipsas a se tam potenter quam prudenter abscidit. Nec hoc factum est absque inspiratione divina et notabili visione, qua in sexto ætatis suæ anno corporalibus oculis suis vidit Dominum, in Pontificalibus vestibus sedentem, atque corona summi Pontificis decoratum, in pulcherrimo thalamo supra Fratrum Prædicatorum ecclesiam situatum; necnon et cum Petro et E Paulo atque Evangelista Joanne associatum; qui clementibus oculis eam respiciens, regali dextera benedixit, tamque perfecto sui amore animam ejus replevit, quod evacuatis puellaribus moribus, in illa ætatula, pœnitentiæ et orationi se dedit; et profecit in tantum, quod in sequenti anno, qui fuit suæ ætatis septimus, votum perpetuæ virginitatis emisit coram beata Virgine seu ejus imagine, præcedente prius deliberatione matura et oratione diutina, prout supra in secundo et tertio Capitulis primæ partis latius continetur.

illicitas voluptates abdicavit,

400 Verum quia noverat puella devota, quod ad statum virginalem servandum nimis utilis et forsitan necessaria erat parcitas victus, et abstinentia cibi et potus; hanc ab ætate tenera inchoavit, et in ætate perfecta non tantum laudabiliter sed nimis mirabiliter consummavit. Nam prout supra in dicto tertio Capitulo primæ partis est tactum, ac in sexto ejusdem partis Capitulo distentius recitatum est, ab infantia cœpit esu carnium, ut in pluribus, se privare. Deinde crescente parumper ætate, se carnibus privavit ex toto, bibens vinum ita lymphatum, quod vix saporem vini videbatur habere. In quintodecimo autem ætatis suæ anno, cœpit a vino totaliter abstinere carnem suam; cunctaque cibaria cujuscumque generis abdicans a seipsa, solum panis et crudarum herbarum sibi esum et usum retinuit. Demum F in vicesimo anno ætatis, ejusdem etiam esu panis totaliter se privavit, de crudis tantum herbis proprium reficiens corpus: et sic perseveravit usque ad tempus illud, in quo novum et mirabilem modum vivendi ei concessit Deus omnipotens, scilicet absque cibo quocumque manendi: quod fuit, si non fallor, circa vicesimum quintum vel vicesimum sextum ætatis suæ annum, de quo latissime scriptum est in quinto Capitulo secundæ partis, ubi recitantur causa et modus cur et qualiter ad hunc statum pervenit, et murmurantibus ac contemnentibus modum illum vivendi, sufficienter (si non nimis decipior) respondetur.

carnibus, vino, et pane abstinuit·

401 Quamobrem visis puritatis et parcitatis præludiis, per quæ præciduntur carnis oblectamenta cuncta, tamquam illicita; nunc ad hujus sacræ virginis patientiam descendamus. Sed noveris, lector bone, quod pro magna parte ejus patientia circa privationem honestorum bonorum versata est, licet infirmitates corporis et mortis violentæ pericula passa sit: sed hæc erant ei ad gaudium, ut infra patebit, illa

multa toleravit pro servando castitatis proposito

A illa vero nimium affligebant ipsam. Quæ vero persona fuit ei domestica vel conjuncta, quæ ipsam non afflixerit illa privatione a sua infantia usque ad ejus transitum? Et prima fuit genitrix ejus, et ipsius germani; qui eam volentes tradere nuptui in principio suæ adolescentiæ, omni honesto bono (quantum in eis fuit) eam privaverunt, ita ut cellam habitationis ei auferrent, et ipsam coquinæ squalloribus deputarent, ut nec orare posset, nec meditari, nec aliquem actum virtutis contemplativæ seu speculativæ exercere. In qua persecutione quanta fuerit ejus patientia, et quam læta, in quarto Capitulo primæ partis hujus Legendæ plenius recitatur. Miro enim modo et mirabilibus viis ac virtuosis, stans immobilis in virginitatis proposito, corde ac vultu lætissimo serviebat: nec propter occupationem ministerii aut privationem cellæ, orationis instantiam relinquebat, nec (quod plus est) diminuebat, imo semper augebat, donec vicit simul persecutiones et persecutores, ut patet in dicto Capitulo. Sed post ista, cum austeritates tam disciplinarum quam nocturnarum vigiliarum et strati duritiem vellet impedire hostis antiquus, matrem ejus Lapam iterum contra eam concitavit, quasi usque ad rabiem inclusive. Ipsa vero patientia forti, ac miranda discretione munita, quod

et pro studio pœnitentiæ

B mirum est dictu, et matris furorem placavit, et suum rigorem constanter servavit, ut in sexto Capitulo primæ partis plenius continetur.

402 Præter autem omnia hæc, quanta ei procuraverit inimicus homo impedimenta honesti boni, consistentis in continuæ orationis devotione, in sui corporis afflictione, in proximi subventione, non est facile recitare: sed ubi hæc in Legenda notata sunt, particulariter disseram. Studuit igitur modis omnibus hostis antiquus sibi possibilibus, virginem sacram a sui æterni Sponsi amplexibus primo removere, deinde subtrahere, tandemque saltem impedire in parte ad tempus; sed illa removentem forti fervore prostravit, subtrahentem sapienti consilio vicit, impedientem constanti virtute confudit. Removere siquidem eam a sancto proposito conatus est hostis malignus, primo per sororem nuptam, quæ per vanam curiositatem capillorum et vestium, Domino pro meliori hoc permittente, ipsam attraxit, ut in quarto Capitulo primæ partis latius continetur. Secundo per germanos et matrem, quibus inerat voluntas ipsam maritandi, ut in eodem Capitulo plene narratur. Et tertio per seipsum, inferendo ei tentationum molestias, etiam usque ad illusiones visibiles procedendo, sicut in quadam scriptura noviter repe-

atque orationis,

C ri, quæ per scriptores epistolarum ejus fuit notata, antequam habitum sanctæ conversationis acciperet, de cujus susceptione fit mentio in septimo Capitulo primæ partis.

403 Nam ipsa aliquando orante coram imagine Christi crucifixi, hostis antiquus se injecit in medio, vestem panni serici habens in manu, et parans se ad induendum virginem illa veste: quæ licet ipsum deridendo contemneret, Crucisque signo se muniens, ad Crucifixum se verteret; ille tamen postquam disparuit, tantam ibi tentationem de vestium pompis reliquit, quod mens virginis fuit non modicum perturbata: sed mox recordata propositi virginalis, sic allocuta est Sponsum suum: Dulcissime Sponse mi, tu scis quod præter te numquam sponsum quemquam appetii: tu mihi succurre, ut has vincam tentationes in nomine sancto tuo. Nec peto ut ipsas auferas a me, sed ut misericorditer victoriam de his mihi concedere digneris. Hoc sermone completo, apparuit ei Regina virginum Mater dei, quæ de latere Filii crucifixi pulcherrimam vestem trahere videbatur, quam ipsa etiam ornabat vernantibus et coruscantibus gemmis, et deinde virginem illa decora veste in-

diabolicas illusiones superavit:

D duit, dicens: Sciens scito, filia, quod vestes quæ de latere Filii mei procedunt, omnes alias vestes excedunt in pulchritudine et decore. Quo facto omnis abscessit tentatio, virgoque remansit non mediocriter consolata: sicque factum est, ut forti fervore virgo triplicem aciem vinceret, quarum quælibet nitebatur eam a sancto proposito removere.

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

404 Porro subtrahentem cohortem (ut dictum est) sapienti vicit consilio, dum primo matrem volentem ipsam ab asperitate vitæ retrahere, sapienter placavit, nihil quodammodo de sua pœnitentia minuendo, prout est superius repetitum. Secundo cum Confessorem proprium et consiliarios utriusque sexus, sumptionem cibi ex ignorantia sibi suadentes, sapientissime declinavit, ut in quinto Capitulo secundæ partis est dictum. Et tertio, tam Superiores quam alios prohibentes eam ad quædam loca ire, quo ipsam divina revelatio jubebat accedere, aut facere facta quæ Dominus ipsam mandabat implere, non minus sapienter quam mirabiliter mitigando, et divinam obedientiam semper perfecte implendo. In quo quanta patientia sua usa fuerit, nec calamus nec lingua sufficerent explicare. Novi ego circa talia tantas et toties virgini sacræ illatas injurias, etiam

prudens in omnibus,

E ab his qui magis eam consolari deberent, quod sufficientem me non reputo ad narrandum, nec licentiatum ad explicandum: sed non minus novi, omnia hæc ipsam cum forti patientia et sapienti consilio superasse.

405 Ceterum videns serpens antiquus, quod nec removere, nec subtrahere eam posset a sancto proposito; conatus est saltem ad tempus ei dare impedimentum, tam per se quam per diversas personas, de quibus particularius infra disseretur. Et primo per matrem, quæ duxit eam ad balneum, ut saltem eam ad tempus retraheret a disciplinis, et a ceteris austeritatibus: sed ipsa magis austeram scivit ibi invenire pœnitentiam quam in propria cellula, sustinendo videlicet aquas ferventiores patienter et diu, prout in septimo Capitulo primæ partis plenius scripsi: quod tamen (ut ibi dixi) mihi non videtur esse potuisse absque miraculo, quod videlicet caro ejus absque mortali vel saltem notabili adustione transierit. Secundo per indiscretos Prælatos et Prælatas seu Priorissas ignorantissimas, a quibus sæpissime impediebatur; tam circa confessionem quam libentissime frequentabat; quam circa orationem, quam ardentissime cupiebat; quam etiam circa di-

maxime erga Superiores imperitos,

F versos actus suæ frequentissimæ orationis: quos quia sicut animales non intelligebant, condemnabant lucem existentes in tenebris; et habitantes in vallis profunditate, montium cacumina metiri volebant, prout in quinto Capitulo secundæ partis me recolo latius scripsisse. Verum ut melius pateat ejus patientiæ magnitudo, hic decrevi aliqua particulariter ponere, quæ ibi recitata non sunt. Licet enim absque aliquorum religiosorum rubore non valeant recitari, melius tamen est quod publicentur, quam quod dona Spiritus Sancti, concessa huic sacræ virgini, occultentur. Nam hinc poterit lector intelligere timorem pariter et amorem: timorem, audiendo culpas offendentium; et amorem, cernendo patientis virtutem; ut ex uno recedat a malo, ex alio accedat ad operandum bonum in patienta forti.

406 Noveris igitur, lector bone, quod antequam hujus sacræ virginis meruissem habere notitiam, vix poterat unum actum devotionis exercere in publico quin pateretur calumnias, impedimenta, et persecutiones, ab his potissime, qui magis debuissent ei favere, ac etiam ad actus eosdem continue promovere. Nec mireris: quia (sicut dixi superius in quinto Capitulo secundæ partis) nisi spirituales personæ perfecte

AUCTORE RAYMUNDO CONFESSARIO de ipsa sinistre judicantes,

A perfecte proprium amorem extinxerint, acriorem incurrunt invidiæ foveam, quam quicumque carnales: sicut exemplum posui ibidem de Pachomii monachis, qui propter abstinentiam Macarii, quam imitari non poterant, dicebant se de monasterio recessuros, nisi expelleretur Macarius. Sic profecto accidit et in proposito nostro: cum enim Sorores de pœnitentia B. Dominici cernerent, Catharinam puellam cunctas Sorores in austeritate vitæ, morum maturitate, ac orationis et contemplationis devotione præcedere; mox in quasdam ex eis ingressus est serpens antiquus, sator invidiæ, cœperuntque Pharisæorum more, actibus ejus detrahere, tam publice quam occulte, ipsamque corrigendam esse, tam inter se quam apud Prælatos Ordinis frontose denuntiare. Si quæ vero forent, quæ magnam excellentiam prætendebant, imo clarius ostendebant, non valentes negare quod omnibus erat notum, Pharisæis se sociantes et Scribis, in Beelzebub principe dæmoniorum eam signa facere asserebant. Hæ mulieres, tamquam Evæ filiæ, ita infecerunt et ad suum errorem traxerunt Adam, id est, Ordinis Prædicatorum quosdam Rectores et Patres, quod quandoque conversatione, quandoque sacra Communione, quandoque etiam Confessione seu Confessore ipsam fecerunt
B privari: quod illa patientissime ac sine murmure supportabat et sustinebat, ac si non esset illa cui fiebant tales injuriæ: nec quisquam potuit eam de talibus querulantem aut murmurantem audire unquam: imo putabat cuncta illa fieri sancta intentione, ac pro animæ suæ salute: reputabatque se amplius obligatam ad orandum pro eis, et non tamquam pro persecutoribus, sed tamquam benefactoribus singularibus et dilectis.

Sacramenta subtrahentes,

407 Præter hæc autem si permittebatur Communionem accipere, volebant quod cito de oratione surgeret et recederet de ecclesia: quod ei impossibile reddebatur omnino. Tanto namque fervore sacram sumebat Communionem, quod spiritus ejus rapiebatur a sensibus, nec corpus illud aliquid actualiter sentiebat, sicque stabat per plures horas, prout supra in secundo et ultimo secundæ partis Capitulo latius est narratum. Illi vero qui per prædictas Sorores erant seducti, adeo contra ipsam fuerunt quandoque accensi, quod illam in ea exstasi positam capientes, violenterque levantes, sic insensibilem et rigidam extra portam ecclesiæ projecerunt, tamquam quoddam abortivum; ubi sub fervore solis sociæ ejus hora meridionali eam custodiebant, non sine lacrymis quousque rediret ad sensus cor-
C poreos. Quidam etiam (ut relatum est mihi) pedibus eam percusserunt, animo irato, dum esset in illo raptu: nec usquam est auditum verbum de ore ipsius, quod de omnibus his vel de aliquo talium se diceret esse gravatam: imo nec de illa materia unquam faciebat sermonem, nisi forsitan excusando illos qui fecerant, cum suæ vel sui obloquebantur de eis.

et in extasim raptæ multimodis molestos:

408 Verum quanto ipsa magis injuriis illatis patientiam servabat perfecte, tanto amplius Sponsus ejus, judex justissimus, contra injuriantes irascebatur, ipsosque durius puniebat. Nam prout tam a Confessore, qui me præcessit, quam a pluribus aliis fide dignis percepi, cum primo ejus merui notitiam; quædam Domina eam semel sic in extasi positam, indignans pede percussit: sed cum reversa esset ad propriam domum, subito mortali dolore correpta, absque succursu Sacramentorum ecclesiæ, infra brevissimam moram expiravit. Quidam autem alius misellus, cui melius extitisset si natus ex utero non fuisset, qui etiam dictum actum pedis fecit, et insuper ipsam semel extra portam ecclesiæ posuit injuriose ac violenter, tam dure fuit punitus, quod vix audeo recitare. His infelix, quem optime novi, in D
tantum processit ad actum odiosum contra virginem sacram, quod (ut mihi fuit a fide dignis relatum) præter actus suprascriptos, semel ipsam deliberavit occidere: nec defuit quidquam, nisi quia eam, ubi credidit, non invenit. Ipsa tamen hæc omnia ignorabat, sed Sponsus ejus, qui nihil ignorat, hæc omnia vindicabat. Nam ille post non multos dies ad alium locum accessit, in quo nulla præcedente seu operante infirmitate corporea, factus est phreneticus seu maniacus, ne dixerim, dæmoniacus. Clamabat die noctuque, Juvate me propter Deum, quia ecce officialis vult me capere et decapitare. His auditis, illi qui aderant ei in domo, confortantes eum ne timeret, verbis et factis perpenderunt, quod non erat capax cujuscumque remedii, sed ex toto amens fuerat effectus. Unde cœperunt eum diligenter custodire, potissime quia verbis et signis ostendebat se ipsum velle occidere. Quid plura? Dum post aliquot dies videretur reversus in se, nec custodia fieret sicut prius, clam de nocte discessit extra oppidum illud, et tamquam alter Judas, inter fruteta seipsum suspendit, vel ut magis proprie loquar, se suffocavit: non enim in loco alto ligavit funem, quo E
se occidit; sed ad stipitem cujusdam arboris, et ipse sedens in terra, cum altero ejusdem funis capite proprio collo colligato, seipsum pura violentia suffocavit; ut mihi retulit ille, qui eum sic suffocatum invenit, et cadaver ejus ad terram illam reduxit, licet in sacro loco sepultus non fuerit, nec quacumque solennitate, sed in sterquilinio humatus secrete fuerit, ut decebat. Ex his omnibus potest lector perpendere, quanta fuit in hac virgine patientiæ virtus, et quam grata fuerint opera ejus Altissimo, qui tam dure vindicabat injurias ejus.

ex his duo misere pereunt:

CAPUT VII.

Patientia in obsequiis ægrotantium, in injuriis, in doloribus et vexationibus dæmonum.

Præter hæc autem, quia inter bona honesta, fama bona et amicitia virtuosa non immerito numerantur, hic necessitor superaddere quædam gravissima, quæ passa est circa duo prædicta: et cum hoc incomparabilem patientiam ejus, quæ forsitan dicenda est potius fortitudo et supereminens caritas quam patientia, sicut in quarto Capitulo secundæ partis est recitatum ad plenum. Fatentur siquidem omnes sacri Doctores, teneram esse virgineam famam, et puellarem pudorem nimis delicatum: propter quod F
nihil in eis durius quam infamiæ macula, nihil asperius quam impositio corruptelæ. Hac ex causa, inter ceteras, voluit Dominus Reginam virginum matrem suam, sponsum putativum habere. Hinc etiam in cruce positus, eamdem matrem virginem virgini commendavit Joanni. Sustinere igitur hanc infamiam patienter, plus ostendit virtutem patientiæ in virgine, quæcumque sit illa, quam quodcumque tormentum corporis violenter illatum. Quamobrem tria quæ continentur in prædicto secundæ partis Capitulo quarto, quæ hanc tangunt materiam, hic epilogando repeto: quorum primum est mirabile, secundum mirabilius, et tertium nimis excessive mirandum.

Famæ damna sustinens patienter,

410 Et primo quidem ibidem scribitur, quod dum quædam mulier Cecca nomine, in quodam hospitali jaceret infirma, et facta esset leprosa, careretque non tantum rebus necessariis, sed etiam ministrante, quia nullus volebat ei ministrare propter lepræ infectionem; sancta virgo hæc sentiens, illuc lætanter accessit, seque ei obtulit personaliter ministraturam et servituram, ac de cunctis necessariis provisuram: et quod verbo dixit, facto perfecte implevit. Quod dum fieret, infirma de beneficio recepto superbiens,

calumniosæ leprosæ inservit constanter,

A biens, benefactricem suam verbis injuriosis et quodammodo infamatoriis objurgabat, et sæpissime provocabat: sed illa, armata patientia forti, in nullo est mota. Deinde cum ex contrectatione leprosæ, manus virginis lepra essent infectæ, perseverans constanter in sancto servitio, præeligebat lepram incurrere, quam objurgatricis suæ servitium relinquere: nec dimisit eam, quousque ipsam propriis manibus sepelivit, et tunc miraculose de manibus virgineis lepra discessit. Et omnia hæc caritas, quæ patiens est et benigna, docuit eam pati et vincere.

alteri similiter injuriosæ

411 Secundo ibi adducitur quædam Palmerina, ejusdem habitus religionis cum ea, quæ odio pessimo et indurato virginem persequens et infamans, ad infirmitatem corporis primo, deinde ad utriusque hominis mortem suis demeritis est deducta: nec evasisset damnationem æternam, nisi eam orationes illius quam odiebat, potentissime adjuvissent. Miro etenim modo in hoc casu operatus est Dominus, ut simul et cor peccatricis per gratiæ suæ privationem induraretur, et cor virginis Catharinæ per caritatis suæ infusionem accenderetur; quantoque illa magis indurabatur, tanto magis ista accendebatur. Vicit B tamen in fine sanctæ caritatis perfectio, et mollificata est duræ caritatis defectio. Vicit Catharina virgo, ferventer et perseveranter orando, quidquid serpens antiquus operatus fuerat Palmerinam indurando: tantaque gratia fuit in corde diffusa et labiis Catharinæ, quod quodammodo damnatam animam salvavit Palmerinæ: sed et Salvatori tantum placuit servitium Catharinæ, quod expresse dixit precibus ejus salvatam animam Palmerinæ. Et hoc totum perfecit perfecta patientia, quam caritas formabat in mente Catharinæ, prout in dicto quarto Capitulo secundæ partis plenius continetur.

æternam salutem impetrat:

412 Porro licet in primo duorum actuum suprascriptorum hæc sacra virgo patiens admodum ostendatur, in secundo autem simul patiens et mirabilis videatur, in tertio tamen qui sequitur, plusquam patiens et supermirabilis demonstratur. Fuit siquidem, ut in dicti Capituli parte ultima scribitur, in civitate Senensi anus quædam ejusdem religiosi status cum virgine sacra, quæ juxta illius patriæ morem, masculino nomine mutato in femininum, vocabatur Andrea. Hæc cancri morbum patiebatur in pectore, adeo corrosivum et infectivum, quod præ fœtore quem emittebat, nullus nisi clausis naribus ei poterat appropinquare: qua ex causa, ministrante seu serviente quasi carebat ex toto. Quo percepto C per virginem, non distulit se propter Christum Andreæ servitio mancipare, nec prohibebat eam fœtor seu quæcumque infectio, quin apertis naribus, læto corde simul et vultu, ulcerosæ illi appropinquaret, eique diligentissime ministraret, vulnusque detegeret, saniem abstergeret et lavaret, ac omni morositate circumligaret, absque quocumque fastidio: et, si naturaliter nausea insurgebat, tamquam perfecta propriæ carnis castigatrix, faciem supra vulnus ponebat, et tam diu sustinebat horrendum illum fœtorem, donec pene proprium corpus deficiebat.

tertiæ cancrosæ victo horrore ministrans,

413 Ingressus est autem satanas in Andream, sicut prius in Palmerinam intraverat, et paulatim contra sibi servientem virginem suspicando et murmurando ad tantam deducta est dementiam, quod falso turpiter sacram virginem infamavit, etiam apud Sorores ejusdem religionis, dicens quod per carnalem corruptelam virginitatem perdiderat virgo pura. Illa vero perceptis his rumoribus, licet ex intimis cordis affligeretur plusquam posset etiam credi, facta tamen suæ innocentiæ apud Sorores excusatione veridica, Sponsoque suo per lacrymosam

ab ea tamquam non casta traducitur,

orationem in auxilium invocato, in nullo infirmæ D suæ neglexit servitium, imo diligentius quam prius ei ministrans et astans, forti patientia vicit malitiam ejus. Cujus quidem patientiæ meritis, in sanctitatis ejus testimonium, dicta infamatrix vidit eam coram se transfiguratam, et magnæ lucis radiis circumdatam, faciemque ejus in vultum Angeli transformatam patenter aspexit, inconsuetamque mentis consolationem percipiens, ut ipsa postmodum testabatur, per grande donum Dei suam recognovit iniquitatem. Unde veniam ab ipsa petens cum lacrymis, cunctas apud quas eam infamaverat advocavit, et ream ac maledictam seipsam clamitans, quæ viderat cum lacrymosis clamoribus recitavit: ac illa, quæ prius falso dixerat, revocavit; asserens Catherinam non modo puram esse virginem, sed magno sanctitatis culmine apud Deum florere: hocque sibi constare omni dubio procul pulso. Sicque ubi putavit satanas famam virginis maculare, ibi suis invitis dentibus augmentavit: quod totum operatus est Dominus, virtute patientiæ mediante. Hinc enim cœpit fama virginis crescere amplius, quousque pervenit ad Apostolicum thronum, duorum scilicet summorum Pontificum et quam plurium Cardinalium. E

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

sed innocens miraculo comprobata,

414 Verum hac in historia unum fuit additamentum nullatenus omittendum; accidit namque post omnia hæc, quod virgine diligentissime ministrante Andreæ illi quæ cancrum patiebatur, forte hoste humani generis semel operante, dum vulnus illius fœtidum detexisset, stomachus ejus mirabiliter est commotus, cum abominatione non parva. De quo ipsa contra proprium corpus irascens, Vivit inquit, Dominus Sponsus meus, propter cujus amorem huic Sorori meæ deservio, quod illud quod tu abominaris, intra viscera tua claudetur. Et hæc dicens, vulnus lavit, loturamque cum fœdissima sanie in quadam scutella collegit, et bibit. Quo facto sequenti nocte ei apparuit Dominus, dicens eam per illum actum excessisse cuncta quæ hactenus fuerat operata: et addidit, Quia tibi tantam violentiam fecisti, et amore mei tam abominabilem potum sumpsisti, dabo tibi potum mirabilem, quo mirabilis apud omnes homines efficieris. Et hæc dicens, ut ei videbatur, os ejus applicabat ad proprium latus, inquiens: Bibe, filia mea, de latere meo abunde potum, mirabilem simul et delectabilem, quo non tantum anima tua, sed et corpus tuum satiabitur, quod propter me contempsisti. Ex illa autem hora cœpit stomachus F ejus non amplius appetere cibum naturalem, nec ipsum posse digerere: quod nec mirum: propinquante enim fontæ vitæ, potum vitalem hauserat abundanter; illaque satietate repleta, nullius alterius cibi egebat auxilio. Hinc venit et processit illud jejunium ejus mirabile, de quo in quinto Capitulo secundæ partis latissime scribitur, et superius etiam tangitur sub brevitate verborum. Sed hæc omnia de virtute patientiæ procedebant; quia caritas quæ diffusa erat in corde virginis, susceperat verbum vitæ in terra bona et optima, fructumque afferebat in patientia; tricesimum quidem in ipso signo Ceccæ seu Franciscæ leprosæ; sexagesimum autem in secundo, quod fecit Dominus circa Palmerinam per virginem Catherinam; et centesimum in tertio, quod ultimo scriptum est de Andrea, imo si fas est dicere, plusquam centesimum.

saniem et aquam, qua ulcus laverat, bibit,

ideo ex latere Christi potata.

415 His igitur recitatis nobilibus signis, quæ in ejus Legenda per me sunt descripta latius: utile reputo, ut ad quædam in præsentiarum nos extendamus, quæ in dicta Legenda fuerunt obmissa. Mirum est enim dictu, sed magis mirabile fuit facto: vix namque fuit aliquis vel aliqua ex his, qui ejus monita et exempla notando cum ea conversabantur, qui

A qui vel quæ non fecerit ei injuriam uno vel alio modo, aut non notabiliter contristaverit eam : quia sic operabatur satanas, ipsam etiam per ejus viscera persequendo. Sed ipsa (licet in talibus plus longe pateretur, quam injuriis extraneorum, ut mihi confessa est, (tam forti et cauta patientia cuncta vincebat, quod (sicut tunc recolo me pluries dixisse, ac nunc coram tota Ecclesia Dei confiteor) plus me illa ædificavit patientia, quam quæcumque videram et audiveram de moribus et actibus ejus, sive essent signa, sive quæcumque alia, quantumcumque magna. Erat columna immobilis, pondere sancti Spiritus fixa in caritate tam grandi, quod nulli persecutionum tempestatibus poterat etiam vultus ejus in diversa mutari. Nec mirum, fundata enim erat supra firmam petram : et juxta dictum Sapientis, fundamenta æterna supra petram solidam, et mandata Dei in corde mulieris sanctæ. Adeo namque anima ejus se summæ petræ Christo conjunxerat super fundamenta æterna, quod sancta mulier Dei mandata in corde immobiliter retinebat.

AUCT. RAYMUNDO CONFESS. Multa etiam a familiaribus patiens,

Ecli. 26, 24

416 Scivi enim ego unum ex nostris quandoque ita fuisse seductum a satana, quod sæpe magna improperia et turpissimas injurias ei dicebat, etiam in præsentia sociarum ejus. Illa vero in tantum patiens B erat, quod nullum verbum aut signum perturbationis aut contristationis erga illum quomodolibet ostendebat; imo sociabus audientibus districtissime injungebat, quod in nullo turbarent illum aut contristarent, prohibens quod nihil nobis revelarent de his quæ audierant verbo vel signo Ille autem ex ejus patientia factus deterior, usque ad rapinam pecuniarum quæ virgini eleemosynaliter dabantur processit : nec illa in aliquo mota est a caritate priori, nec permisit quod aliquis ex nobis, quibus hæc rapina constabat, propter hoc moveretur ad verbum vel ad factum cujuscumque querelæ : sed in silentio et in spe fortitudo ejus semper manebat, sicque cuncta vincebat, ac nos eodem modo vincere verbo et exemplo docebat.

dissimulat unius proterviam et rapinam,

417 Præter omnia vero ista, si patientiam ejus quam in infirmitatibus corporis habuit et ostendit, rimari velimus, deficiet forsitan nedum calamus, sed intellectus. Patiebatur siquidem assidue, immo continue, dolores iliacos, (sicut in sexto Capitulo secundæ partis circa principium clarius est recitatum, ubi ponitur etiam causa illius infirmitatis, quæ fuit liberatio animæ Jacobi patris sui de purgatorii pœnis) ac cum hoc dolorem capitis quasi continuum : et super hæc singularem et continuum dolorem habebat in pectore, ut ipsa mihi confessa est, dicens C quod ex illo die, quo Salvator eam fecit pœnas suæ sacratissimæ passionis gustare, sicut in sexto Capitulo secundæ partis superius est descriptum, remansit sibi dolor ille pectoris, quem asserebat excedere ceteros dolores suos corporeos. Item cum istis doloribus omnibus tam acerbis frequentissime, ut in pluribus, patiebatur febres. Nec propter cuncta hæc unquam audita seu visa est querulari, aut tristem vultum etiam ad horam ostendere; imo vultu lætissimo cunctos ad se venientes recipiebat et consolabatur : et si non suffecissent consolationes verbales, opusque foret ipsam aliquos labores assumere pro animarum salute, omnes prædictæ infirmitates eam non poterant prohibere, quin de lectulo surgeret et laboraret, ac si numquam fuisset aliquid horum passa, prout in dicto septimo Capitulo secundæ partis est tractatum.

continuos corpori dolores suffert,

418 Ceterum quid passa sit a dæmonibus, non agiliter potest referri. Tactum est enim et recitatum in secundo Capitulo secundæ partis, qualiter pluries ab eis fuit in ignem projecta, licet non in aliquo læsa, juxta fide dignorum testium assertionem, qui fuere præsentes. Sed ego vidi et interfui, dum de D itinere rediremus ad civitatem Senensem, et jam essemus propinqui civitati, ipsaque super asellum sederet, quod impetuoso ictu projecta est de animali ubi sedebat, et cum capite deorsum pendente, non ad parvam prostrata est profunditatem : quod ego cernens, cum beatam Virginem invocassem, mox vidi eam in terra ridentem ac lætam, dicentemque quod Mala-tascha, id est dæmon, hoc fecerit. Cum autem reposita esset super idem animal, vix processeramus ad jactum balistæ, et idem malignus spiritus ipsam cum animali projecit in lutum ; fuitque talis casus, quod animal super eam jacebat. Tunc ipsa subridens, ait : Iste asellus calefacit mihi latus ubi patior dolores iliacos : sicque deridebat hostem, nihil patiens mali. Nos autem cum vix eripuissemus eam de luto, ubi sub animal jacebat, noluimus quod amplius ascenderet animal : et quia propinqui eramus civitati, duximus eam peditem in medio duorum ex nobis. Sed nec sic destitit hostis antiquus quin eam traheret modo hinc modo inde ; ita quod nisi tenuissemus eam, cecidisset indubitanter in terram. Ipsa vero ridens et læta facie, hostem deridendo despiciebat et subsannabat. Verum hanc illusionem secutus est magnus animarum fructus, de E quo in dicto Capitulo septimo fit mentio, quem prævidens serpens antiquus, dolorem quem inde habebat, per dictas molestias exprimebat.

et crebras dæmonum vexationes,

419 Hæ igitur et aliæ dæmonum molestiæ, sicut patientem eam testantur, dum currebat in via vitæ præsentis ; sic martyrem ipsam, si non nimium fallor, reddiderunt et ostenderunt; dum caritate operante, ipsam coegerunt ejusdem vitæ cursum cum pœnis incredibilibus terminare, sicut in secundo tertiæ partis Capitulo latius est et plenius enarratum. Et adverte, lector, quod beatissimus Antonius, sitiens martyrium et petens illud a Domino, tali exauditus est modo, quod fuit durissime a dæmonibus verberatus, sed non fuit ex hoc corporea vita privatus. Hæc autem sacra virgo, et verberata frequenter et flagellata, tandem in ultimis ex eorum flagellis fuit hac vita privata : quod apud intelligentes demonstrationem insolubilem, de sanctitate ejus concludit verum testimonium : tamen tam propter fortitudinis ejus ostensionem, quam propter linguarum detrahentium reprehensionem, unum hic cogor apponere, quod eam demonstrat similem Sponso suo, saltem quantum ad initium passionis. Et quia mihi notæ sunt quædam illius passionis causæ, quæ aliis sunt ignotæ, necessitatus sum in fine hujus ultimi F Capituli hanc narrationem annectere, ad incarnatæ veritatis et Catherinæ virginis sponsæ ejus gloriam et honorem : quidquid hi, qui docuerunt linguas suas loqui mendacium, detrahendo loquantur.

maxime circa finem vitæ.

CAPUT VIII.

Labores pro pace ecclesiastica componenda suscepit.

Sicut in decimo secundæ partis Capitulo, ubi de spiritu prophetiæ hujus virginis agitur, est recitatum ; anno Domini MCCCLXXV, civitas Florentina, quæ solebat inter peculiares filias sanctæ Romanæ Ecclesiæ computari multiplici ratione, cooperante satore zizaniæ, humani generis inimico, sive ex culpa Officialium Ecclesiæ, sive forsitan ex superbia ipsorum Florentinorum, aut ex utriusque partis defectu, se cum ejusdem Ecclesiæ hostibus colligavit, et ad destructionem totius temporalis potentiæ ipsius Ecclesiæ dedit cum dictis hostibus operam efficacem. Qua ex causa Romanus Pontifex, qui dominabatur in Italia sexaginta civitatibus Episcopalibus, et decem millibus terris muratis (ut erat fama) quasi

A Florentinis cum Pontifice discordibus,

A quasi totum perdidit, ita quod paucæ vel nullæ terræ remanerent sub dominio ejus. Dum autem hæc fierent, felicis memoriæ Gregorius Papa, hujus nominis undecimus, contra dictos Florentinos fecit processus terribiles, ita ut per totum fere mundum caperentur, ac bonis omnibus spoliarentur per dominos et rectores terrarum, ubi suas exercebant mercationes. Hac igitur pœna cogente, arctati sunt ad procurandum habere cum summo Pontifice pacem, per medias personas, quas noverant ipsi summo Pontifici gratas. Fuit autem eis notificatum, quod sancta virgo propter famam sanctitatis suæ, in conspectu summi Pontificis admodum erat grata. Hac de causa prius ordinaverunt, quod ego ad dictum summum Pontificem accederem ex parte ipsius virginis Catherinæ, ut ejus iracundiam declinarem, et deinde fecerunt eam venire usque prope Florentiam.

Avenionem destinata, Et egressi Priores civitatis ad eam, rogaverunt ab ipsa, magnis precibus postulantes, quod personaliter accederet Avinionem ad sæpe dictum Pontificem, ut tractaret pacem inter ipsum et eos. Illa vero tota plena dilectione Dei et proximi, ac zelans pro bono Ecclesiæ, iter assumpsit, et venit Avinionem, *a* ubi me reperit: fuique interpres inter summum Pontificem et virginem ipsam, illo Latina verba B loquente, ista vero in lingua Tusciæ sua verba vulgariter depromente. Testisque sum coram Deo et hominibus, quod benignus ille Pontifex, me audiente et interpretante, posuit pacem in manibus virginis, dicens: Ut clare videas quod ego volo pacem, ego pono eam simpliciter in manibus tuis, tamen habeas tibi recommissum honorem Ecclesiæ.

421 Verum quidam viri, qui regebant tunc civitatem prædictam, licet verbo se dicerent petere pacem, intrinsecus tamen pleni omni dolo, non intendebant ad pacem; *frustra pro pace laborat* quousque tandem ad tantam paupertatem duxissent Ecclesiam, quod nullam haberet temporalem potentiam, ne posset de ipsis vindictam sumere quoquomodo: sicut postmodum mihi constitit ex ipsorum relatione vel aliquorum ex ipsis, qui post tempus propalaverunt ea quæ tunc omnino celabant. Agebant enim sicut veri, ne dixerim, perfecti hypocritæ: nam populo dicebant, quod ipsi quærebant, quantum poterant, pacem habere cum summo Pontifice seu Ecclesia Dei; ex alia autem parte semper pacem impediebant: quod manifeste patuit in deceptione, quam huic sacræ virgini tunc fecerunt. Nam quando ipsam virginem rogaverunt, quod iter et laborem tantum assumeret; promiserunt ei quod nuntios seu oratores suos post eam transmitterent, quibus expressum darent mandatum, quod alte vel basse nihil C agerent, nisi prout et quantum ipsa dictaret et diceret eis. Sed mentita est iniquitas eorum non virgini sacræ, sed sibi: *ipsis fidem fallentibus:* miserunt etenim valde tarde oratores post eam, ex quorum tarditate summus Pontifex interim dicebat, quando sacram virginem videbat: Crede mihi, Catherina, ipsi deceperunt et decipient te: ipsi non mittent; et si mittant, talis erit missio, quod nihil valebit. Quamobrem, postquam dicti nuntii pervenerunt Avinionem, virgo sacra me præsente ipsos accersivit *b*, dixitque eis ea, quæ sibi promiserant Priores et Rectores civitatis, quæ ipsos mittebat; ac narravit qualiter summus Pontifex posuerat pacem in manibus ejus, et quod ex eis concludebatur, quod ipsi poterant habere bonam pacem si volebant. Illi vero, tamquam aspis surda, obturantes aures suas a sono pacifico; responderunt quod nullum mandatum habuerant de conferendo cum ipsa, nec de faciendo ea quæ ipsa diceret eis. Ex quo perpendens eorum versutias venenosas, fassa est summum Pontificem fuisse prophetam: sed nec propter hoc destitit ipsum rogare judicem, ut non crudeliter, sed misericorditer cum eis procederet, plus patrem quam judicem se ostendendo. *c* D

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

422 Demum quia Vicarius Jesu Christi deliberavit tunc, ipsa eum inducente, venire ad propriam Sedem Romanam, sicut et fecit: reversi sumus omnes ad partes Italiæ: *c* *in eumdem finem Raymundo Romam ablegato,* ac completis quibusdam negotiis in Tuscia, quæ concernebant animarum salutem, virgo post aliquod tempus me Romam ad sæpe dictum Pontificem misit, cum quibusdam bonis, si fuissent intellecti, tractantibus, pro Ecclesia sancta Dei. Verum dum essem ibidem, coactus sum per Ordinem meum subire onus Prioratus conventus Romani, quem alias gubernaveram, tempore quo felicis memoriæ Dominus Urbanus quintus erat in Urbe, propter quod ad virginem redire non potui. Prius autem quam ad Urbem venirem, contuleram cum quodam cive Florentino, fideli Deo ac sanctæ Ecclesiæ, qui vocabatur Nicolaus Soderini, et erat sanctæ virgini valde devotus, super negotiis civitatis Florentiæ, et potissime super malitia supra scripta, qua prætendebant se velle pacem cum sancta Ecclesia, quam tantum offenderant, et nihilominus pacem fugiebant. De qua malitia cum ego conquererer, ille vir bonus, prudens et laudabilis famæ, respondit: *quamvis constaret non serio eam quæri;* Habeatis pro certo, quod populus Florentinus universaliter et omnes probi viri civitatis E ejusdem vellent pacem: sed quidam maligni et pauci, qui peccatis nostris exigentibus hodie civitatem nostram gubernant, sunt qui pacem impediunt. Tunc ego: Huic malo non posset apponi remedium? At ille: Posset utique, si aliqui ex bonis civibus, ferventer apprehenderent negotium Dei, et cum Officialibus seu Capitaneis partis Guelfæ facerent illos paucos privari officiis, tamquam hostes boni communis: et non essent isti privandi, ultra numerum quaternarium vel senarium. Hoc ego cum audissem, tenui apud me: sed cum ad Vicarium Christi veni, missus a virgine, ei retuli quidquid a viro illo audieram. Ipse autem, qui mihi hæc dixerat in civitate Senensi, reversus est Florentiam: et ego, ut dixi, veni ad Urbem.

423 Ibi cum pluribus mensibus laborassem in regimine Prioratus ac in verbi Dei prædicatione, *Florentiam tamen missa Catharina, de pace tractatura,* quadam Dominica de mane nuntius quidam venit ad me ex parte summi Pontificis, mandans quod essem cum Sanctitate sua in prandio. Cui mandato cum obedissem, facto prandio, summus Pontifex accersito me, ait: Mihi scriptum est, quod si Catharina de Senis ibit Florentiam, ego habebo pacem. Tunc ego; Nedum Catharina, sed omnes quotquot sumus, parati sumus pro obedientia Sanctitatis vestræ, usque F ad martyrium ire. Ipse vero ait: Nolo quod tu vadas, quia ipsi male te tractarent: sed ei, tum quia mulier est, tum etiam quia reverentiam habent ad eam, credo quod nihil mali facient: tu vero conspicias, quæ Bullæ sint necessariæ ad hoc factum, et porta mihi cras de mane in scriptis in memoriali, ut cito expediatur negotium. Quod et feci, et tuli: confectisque litteris, misi virgini sanctæ; quæ, sicut veræ obedientiæ filia, absque omni tarditate iter assumpsit; Florentiamque perveniens, ibi a viris Deo et sanctæ Ecclesiæ fidelibus cum non parva veneratione suscepta est: et prædicto Nicolao Soderini operante, locuta est cum quibusdam probis civibus, persuadendo eis quod nullo modo starent in dissensione seu guerra cum summo Pastore animarum suarum, sed quam citissime possent reconciliarentur Vicario Jesu Christi.

424 Item eodem viro faciente, locuta est cum officialibus partis Guelfæ, quibus dixit inter cetera, *persuadet cum melioribus* quod si qui essent illi qui præstarent impedimentum paci et concordiæ inter patrem et filios; illi essent digni privari omni officio: quia non vocandi erant Rectores,

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

A Rectores, sed boni communis et civitatis ejusdem destructores; nec debebant habere conscientiam liberandi civitatem suam a tanto malo, per privationem paucorum civium: addens, quod hæc pax non solum expediret corporibus et bonis temporalibus, sed quod plus erat et est necessaria animarum saluti, quam habere nullatenus poterant absque hac pace. Constabat namque, quod ipsi operam dederant efficacem notorie ad spoliandum Ecclesiam Romanam bonis suis, et ad eam pleno jure spectantibus: unde si etiam fuisset privata persona, ipsi coram Deo et quocumque justo judice tenebantur ad restitutionem bonorum, quæ abstulerant, aut auferri per alios fecerant. Quod si per pacem poterant habere hujus debiti remissionem, sequebatur utilitas et ipsorum corporibus et animabus. His et aliis rationibus et persuasionibus, tam dicti officiales quam multi boni cives, inducti sunt ad suadendum Rectoribus sive Prioribus, quod omnino facerent et peterent pacem, non verbo tantum, sed et facto.

425 Quia vero quidam huic bono se manifeste opposuerunt, et potissime quidam qui hactenus deputati erant ad faciendum guerram contra Ecclesiam, qui erant octo numero: dicti officiales Guelfæ partis unum ex illis octo, et aliquos alios, paucos tamen,
B sicut poterant officiis privaverunt. Quo facto, mox accensus est duplex ignis, unus ex parte illorum qui sic erant privati, et alius ex quorumdam malevolorum parte, qui accensi sunt ad faciendum privari quosdam sibi odiosos, ut vindictam facerent contra omne Dei mandatum de quibusdam propriis injuriis. Et iste secundus ignis plus nocuit quam primus, et multos contra sacram virginem concitavit: nam tantus factus est numerus privatorum, quod tota civitas quasi de hoc clamabat. Sed sacra virgo nec fecit hoc, nec voluit facere: immo summe doluit, quin præcepit, et statim dixit pluribus, et fecit dici aliis, quod pessime faciebant ad tot et tantos extendere manus: nec debebant illud quod fuerat factum, ad finem pacis habendæ, ad intrinsecam guerram per odia sua deducere tam inique. Illis autem post malitiam suam euntibus et augmentantibus mala sua, hi qui præfecti fuerant guerrarum directioni, gentes armorum congregantes, et pauperiorem populum concitantes contra dictarum privationum actores, civitatem in disturbio posuerunt. Sicque per seditionem et incursum gentium inferiorum, sive populi pauperioris et infimi, illos qui dictarum privationum fuerant autores, expulerunt de civitate, et spoliaverunt
C bonis, comburentes domus ipsorum, et quosdam (ut percepi) gladiis peremerunt.

interim concitato ab adversariis tumultu,

426 In hoc autem turbine qui per homines irrationabiles excercebatur, plures innocentes sunt passi: et omnes quodammodo pacem optantes, coacti sunt exulare. Inter quos sacra virgo, quæ causa pacis tantummodo venerat, et consilium dederat in principio, ut dictum est, quod quidam pauci pacis impeditores privarentur, fuit principaliter inter iniquos homines computata, taliterque descripta, quod publice illi de inerudita plebe clamabant; Capiamus et comburamus illam nequissimam mulierem, aut ipsam gladiis trucidemus. Hac fama percepta, hi quorum domus inhabitabat cum suis, licentiaverunt eam et suos, dicentes quod nolebant propter eam domus illæ comburentur. Ipsa vere conscia sibi de innocentia, pro Ecclesiæ sanctæ causa libenter patiens, in nullo mota est a consueta constantia: immo subridens, et suos confortans, imitando Sponsum suum, accessit ad locum ubi erat hortus: ibique post aliqualem suorum exhortationem, orationi se dedit.

ad necem quæritur,

427 Denique cum sic oraret in horto cum Christo advenerunt cum gladiis et fustibus tumultuantes satellites satanæ, clamantes et dicentes: Ubi est illa mala mulier? Ubi est? Quod illa percipiens, ac si ad D delectabile convivium quæreretur, mox ad martyrium, quod diu desideraverat, se paravit. Occurrensque uni, qui cum evaginato gladio fortius ceteris clamabat, Ubi est Catharina? læta facie genu flexit, et dixit: Ego sum Catharina: fac quodcumque permiserit Dominus super me; sed ex parte Omnipotentis tibi præcipio, quod nullum ex meis lædas. Quibus verbis prolatis ita consternatus est ille nequam, et taliter perdidit vires, quod nec percutere poterat, nec coram præsentia ejus stare audebat. Et quia tam ferociter ac solicite eam quæsierat, postquam invenerat, expellebat eam a se dicens: Recede a me. Illa vero martyrium sitiens, respondebat: Ego bene hic sto, quo debeo modo ire? Parata sum pro Christo et Ecclesia ejus pati: hoc est enim quod diu desideravi, et votis omnibus exquisivi. Numquid modo fugere debeo, cum reperi quod optabam? Hostiam me viventem offero Sponso meo æterno. Si tu assignatus es, ut sis immolator, age securus, ego hinc nullatenus fugiam, tamen nullis ex meis inferas læsionem. Quid plura? non permisit illum Deus ultra seu amplius sævire in virginem, sed cum omnibus sociis confusus abscessit. Quo facto, cum spiritales filii et filiæ eam circumdarent cum aliquali congra- E tulatione, quia evaserat manus impiorum: illa non parvam ostendit mœstitiam, dicens cum fletu: O me miseram! putabam quod Dominus omnipotens hodie compleret gloriam meam, ut sicut sua misericordia concedere dignatus est mihi rosam albam virginitatis, sic rosam rubeam martyrii concedere dignaretur: et ecce, proh dolor! invenio me meo desiderio frustratam, quod totum factum est propter innumera pacta mea, quæ justo judicio Dei tanto privaverunt me bono. O quam beata fuisset anima mea, si vidisset sanguinem meum effundi pro illius amore, qui me sanguine suo redemit!

quam consternato divinitus percussore evadens,

martyrio se frustratam dolet:

428 Verum licet furor ille pro tunc cessasset, non tunc remanserat virgo sacra secura ex toto cum sua societate: immo tantus inerat tremor omnibus incolis civitatis illius, quod sicut fuit tempore Martyrum, non fuit qui vellet eam in domo sua recipere. Propter quod dicebant ei filii et filiæ ejus spiritales, quod rediret ad civitatem Senensem: quibus illa respondit, se non posse a territorio illo recedere, quousque pax esset præconizata inter patrem et filios, sicque dixit se habere a Domino in mandatis. Quod illi percipientes, et ei contradicere non audentes, invenerunt hominem bonum et timentem Deum, qui nihil metuens suscepit eam in domo; occulte tamen, F propter furorem populi et hominum iniquorum. Post dies aliquos cedentes furori, extra civitatem, sed non extra territorium ejus, ad quemdam locum solitarium, ubi anachoretæ habitare solebant, mater virgo et spiritales filii et filiæ accesserunt.

neque prius redire Senas persuadetur

429 Tandem divina providentia terminato furore, omnibusque tumultuantibus illis per justitiam punitis, ac hinc inde dispersis, virgo rediit Florentiam: ubi primo secrete, propter regnantes qui videbantur eam habere exosam, tandem publice habitavit, quousque Domino Gregorio XI defuncto, et Domino Urbano VI electo, pax inter ipsum et dictos Florentinos fuit tractata, consummata, et ex toto firmata, nec non et in civitate supra dicta præconizata. Quo facto, virgo Domini filiis et filiabus in Christo dixit: Amodo possumus de civitate ista recedere, quia gratia Christi feci obedientiam ejus ac Vicarii sui: et quos invéni rebellantes Ecclesiæ, dimitto pacificos, et reconciliatos matri tam piæ. Redeamus ergo ad civitatem Senensem, unde huc venimus; quod et factum est: sicque evasit manus hominum impiorum in nomine Domini, pacemque obtinuit juxta votum: et hoc non ab homine neque per homines, sed Jesu

quam pacem composuerit:

A Jesu Christo tantummodo faciente invisibiliter per Angelos pacis illud, quod operantibus angelis satanæ homines nequam impedire volebant. In quo quilibet ratione utens, videre potest apertius et patientiam excellentem, quæ usque ad mortem quodammodo inclusive se extendebat ; et sapientiam dirigentem, quæ ipsam docuit quid ageret in anfractibus et angustiis illis. Et ultra hæc constantiam indeficientem, qua perseveravit semper ad ostium pulsans Regis pacifici, donec tam Ecclesiæ quam illi civitati obtinuit pacem ad votum. Unde non modo patientiæ virtus, sed caritatis et perseverantiæ constantiæ splendores relucent in opere superius recitato, si non fueris segnis, lector bone.

ac demum durissimo Martyrio 12 septimanarum

430 His autem visis, ad ultimam patientiam descendamus, qua diram et duram mortem sustinens, inter Christum et Ecclesiam sanctam suam, non solum merita Martyrum adæquavit, sed quosdam ex sanctis Martyribus (si non fallor nimium) superavit. Illi namque sunt passi ab hominibus, qui quandoque temperantur, placantur, et fatigantur : ista vero a dæmonibus, qui numquam tepescunt aut remittuntur in sua crudelitate, crudeliterquer agendo numquam deficiunt. Illorum aliqui, brevi cursu et morte minus gravi consummaverunt martyrium : hæc autem B tredecim septimanis, a Dominica Sexagesimæ usque ad penultimam diem Aprilis, incredibiliter tormentata, per singulos dies augmentum capientibus pœnis ejus, cum animi lætitia totum patientissime pertulit; semper gratias agens; vitamque corpoream libens exhibuit, ut Christum populo suo placaret, ac sanctam Eccclesiam præservaret a scandalo : unde nec causa nec pœna ei defuit perfecti martyrii, sicut in secundo tertiæ partis Capitulo latius est descriptum ac in tertio ac quarto Capitulis sequentibus repetitum. Ex quo manifeste concluditur, quod non modo auream per martyrii desiderium, sed etiam aureolam per actualem martyrii passionem est consecuta in cœlis. Qua ex re deducitur ulterius apud intelligentem, quod in ejus canonizatione securius et brevius est procededum, sicut in canonizatione Martyrum fieri per Ecclesiam consuevit : in talibus enim, in quibus martyrii fortitudo reperitur, de patientia non est dubitandum, immo nec etiam disputandum. Testes autem qui in primo tertiæ partis Capitulo sunt descripti, testificantur aperte illa quæ in secundo ejusdem partis Capitulo et in subsequentibus sunt C superius recitata. Ex quibus ultimo colligitur, hanc acram virginem et martyrem, esse Sanctorum catalogo annotandam per militantem Ecclesiam : quod æterna Bonitas mihi et ceteris filiis et filiabus ipsius dignetur concedere, quæ una in trinitate, ac trina in unitate vivit et regnat, in secula seculorum. Amen.

veris Martyribus æqualis moritur.

ANNOTATA.

a *In Vita B. Stephani Macconi dicitur B. Catharina appulisse Avenionem* 18 *Junii* 1376.

b *Quomodo ergo ibidem dicit Stephanus, quod Virgo in congressum oratorum Florentinorum numquam venire potuit? Credo quod id intelligi debeat, non de ipsis primum appulsis, sed postquam in curia auditi, a Pontificio anathemate ad tribunal divinum ausi sunt provocare, negantes tantæ reipublicæ negotium uni femellæ prudenter committi.*

c *Virginis oratio ad Papam satis pathetice exponitur ipsius Stephani prædicti verbis in Vita ejus; cum enim a Pontifice jam Romæ agente rogata esset Catharina Florentiam se conferre, negavit illa tunc quidem, ipsum tamen Stephanum pro se misit, qui exponeret Florentinis quid pro ipsis Avenione egisset Catharina, et quam propensum reddidisset Pontificem ad pacem eis concedendam. Neque id frustra omnino fuit : impetravit enim a Senatu, ut scriberet litteras, quibus rogaretur Pontifex, absoluto mandato adigere Catharinam ad veniendum Florentiam pacemque tractandam.* D

AUCT. RAYMUNDO CONFESS.

EPISTOLA BARDUCCII

De morte S. Catharinæ Senensis.

Ex editione Veneta an. MDCVII *Latine reddita.*

scribit Sor. Catharinæ :

Hujus Barduccii laudes explicatas jam vidimus a Raymundo de Capua num. 341 *: restat, ut quoniam rerum in morte gestarum fidelissimum testem ipsum se habuisse dicit idem Raymundus, ejus de hoc argumento accuratissimam Epistolam quæ in sua originali Italica lingua ante libros Dialogorum Sanctæ Venetii impressa fuit, Latine redditam exhibeamus. Scripta est autem epistola, ut præfert titulus (ex quo etiam scimus,* Barduccium Petri de Canigariis *appellatum)* ad Sororem Catharinam Petri-Boni, in monasterio S. Petri ad Monticellos prope Florentiam ; *sic autem incipit.* In nomine Jesu Christi.

a qua consolatorias acceperat :

2 Carissima Mater in Christo Jesu, et Soror in E sancta memoria nostræ benedictæ Matris Catharinæ, ego miser iniquus peccator Barduccius me commendo vestris orationibus, tamquam puer imbecillis, orphanus derelictus per mortem tam præstantis Matris. Accepi epistolam tuam, eamque legi perlubenter, ac prælegi hisce meis afflictis Matribus, quæ pro affectu tantæ vestræ erga se caritatis ac tenerrimi amoris gratias tibi agunt maximas. Multum quoque se eædem commendant vestris orationibus supplicantque ut ipsas commendetis Priori et Sororibus omnibus, quatenus efficiantur promptæ ad omne divinum beneplacitum circa ipsas et circa vos. Quia vero, tamquam dilecta et fidelis filia, desideras cognoscere finem communis nostræ Matris, cogor desiderio tuo facere satis : et quamvis ad ejusmodi narrationem pertexendam parum idoneum esse me video, scribam tamen quod nostri infirmi oculi viderunt, et rudes animi sensus potuerunt comprehendere.

cupientique discere finem Sanctæ

scribit quod initio anni omnem cibum aversari cœpit,

3 Hæc igitur benedicta Virgo et mater millenarum animarum, circa festum Circumcisionis cœpit magnas novitates pati tam in anima quam in corpore; adeo ut mutare coacta fuerit totum modum vivendi : quia actus ille quo solebat corpori per cibum sustentando servire, in tantum horrorem ipsi F versus est, ut ad eum non nisi cum maxima difficultate se posset adducere : cumque id faciebat nihil prorsus deglutiebat de substantia cibi, sed ipsum volvebat per os, ac denique expuebat. Sed nec unicam quidem aquæ guttulam trajicere poterat ad refrigerium : unde ei nascebatur vehementisssima et molestissima sitis, et gutturis inflammatio tanta, ut ignem spirare videretur. Nihilominus persistebat in bona satis valetudine corporis, alacris et vegeta ut solebat. In hunc modum attigimus Dominicam Sexagesimæ : quando sub vesperam tempore orationis accessit symptoma tam difficile ut ab eo deinceps die numquam fuerit sana. Postea sub noctem diei Lunæ sequentis, cum ego epistolam *a* quamdam scripsissem, habuit paroxysmum alterum, adeo terribilem ut eam velut mortuam omnes plangeremus : itaque mansit longo temporis spatio, ut nullum vitæ signum in ea deprehenderetur. Post simile temporis spatium surrexit in pedes, nec videbatur ipsa esse quæ sic jacuerat.

et in Sexagesima mortua es duos paroxismos passa. a

studium orationis intendit.

4 Ab illa hora et deinceps cœperunt quotidie in illius corpore novi cruciatus et crudelia tormenta. Cumque jam Quadragesima advenisset, cœpit ipsa sua illa infirmitate non obstante, tanto studio se dare orationi, ut miraculi instar nobis esset, propter frequentiam

AUCT. BARDUCCIO

frequentiam humilium suspiriorum et amarorum gemituum quos ab intimo trahebat pectore. Credo autem scire te, quod ejus orationes erant tam intensæ, ut tenerum illud corpusculum magis attenuaret una hora orationi impensa, quam accideret cuivis alteri duos continuos dies in oratione persistenti. Itaque omni die mane post Communionem tollebatur de terra in eo statu, ut quicumque vidisset eam, mortuam judicasset, et sic ad lectulum deferebatur. Inde post unius alteriusve horæ spatium assurgebat iterum, ibamusque ad S. Petrum, spatio magni milliaris; ubi se dabat orationi, in eaque persistebat usque ad Vesperas; ac denique domum revertebatur adeo fatigata, ut mortuæ speciem præ se ferret.

unde pro mortua referebatur:

5 Hæc ejus fuerunt exercitia usque ad Dominicam tertiam Quadragesimæ, quando tandem succubuit victa innumerabilibus cruciatibus in exhausto corpusculo quotidie crescentibus; nec non immensis doloribus animi, quos hauriebat ex consideratione peccatorum, quæ contra Deum committi videbat, et periculorum, quibus quotidie gravioribus sciebat Ecclesiam sanctam involvi: propter quæ vehementer consternabatur fatigabaturque interius exteriusque. Jacuit itaque in hujusmodi statu hebdomadis octo, ita ut numquam *b* posset levare cervicem, plena intolerabilibus tormentis, a planta pedis usque ad verticem capitis; adeo ut pluries diceret; Hæ quidem pœnæ corporales sunt, sed minime naturales; videtur enim quod Deus licentiam dederit dæmonibus ad corpus hoc excruciandum, prout ipsis placuerit. Et vero apparebat satis id ita esse: patiebatur enim pœnas maximas et inauditas: inter quas exercitam patientiam si verbis coner explicare, videor mihi injuriam facturus argumento inexplicabili. Id tantum dicam, quod quoties novus aliquis cruciatus ipsi adveniebat, cor oculosque alacriter erigebat ad Deum, dicebatque, Gratiæ tibi sint, Sponse æterne, quod tot tantasque gratias quotidie facias de novo mihi miserabili tuæque indignissimæ famulæ.

a 3 Domin. Quadr. lecto affixa,

b inter maximos cruciatus,

6 Taliter porro consumebatur corpus illud usque ad Dominicam ante Ascensionem: tunc autem eo reductum erat, ut videretur esse quale pingi solet mortuorum: quod tamen nolim intelligi de vultu, semper Angelico et devotionem spirante; sed de reliquo trunco ac membris, in quibus aliud videre non erat quam ossa subtili pelle cooperta: remanseratque a cingulo deorsum dissoluta, neque vel minimum ipsa se poterat in alterutrum latus commovere. Cum ego advenit nox Dominicam jam dictam præcedens horis plusquam duabus ante auroram maxima ei supervenit mutatio; credebaturque fini suo appropinquare. Tunc convocata est omnis familia ad ipsam: quæ singulari cum humilitate et devotione significavit nutu prope adstantibus, quod cuperet accipere sanctam absolutionem a culpa et a pœna: quod et factum est. Tum porro reducta paulatim eo est, ut nullus omnino illius motus perciperetur alius, quam continuum mœstumque ac debile suspirium. Quapropter consultissimum visum est eidem conferre extremam Unctionem: quam ei mox impertiit noster Abbas *c* S. Anthimi, interim dum illa quasi sensus omnis expers jaceret.

jacuit usque ad Domin. ante Ascensionem.

quando inuncta ad mortem est;

c

7 Post dictam Unctionem commutari tota cœpit; variaque signa vultu ac brachiis dare, quasi monstrando se gravissimos dæmonum assultus pati *d*: et in hac difficili lucta perstitit per unam et dimidiam horam: quo temporis spatio, media ex parte silenter transacto, incepit dicere, Peccavi, Domine, miserere mei: et hoc, ut credo, plus quam sexagies iteravit, vicibus singulis attollens brachium dexterum, eoque dimisso lectum percutiens. Tum mutato sermone totidem aliis vicibus dixit, sed absque ista brachii jactatione, Sancte Deus, miserere mei. Denique aliis aliisque formulis loquendi humilibus atque devotis exprimens diversos virtutum actus, reliquum prædicti temporis spatium absolvit: post quod tota subito est commutata in vultu; qui ex obscuro apparuit Angelicus, et oculi lacrymabundi caligantesque sereniati prorsus atque exhilarati videbantur, ut dubitare non posset, quin veluti a profundo quodam erepta pelago, restitueretur sibi: quæ res valde mitigavit dolorem nostrum, filiorum ac filiarum ipsius, cum ea quam cogitare potes afflictione circumstantium.

d et post difficilem cum dæmone luctam,

8 Jacebat illa in sinu Matris Alexiæ: tunc autem conata est elevare se; modiceque adjuta, sedit erecta, atque ad Matrem Alexiam reclinata. Posuimus ergo ei ante oculos devotam quamdam *e* tabellam, ubi sunt multæ Sanctorum reliquiæ et figuræ quædam: ipsa vero oculos fixit in imaginem crucis ibidem insertam, cœpitque eam adorare, profundissimos quosdam suos de bonitate Dei sensus verbis explicans; interque orandum fatebatur, se ream in conspectu ejus omnium suorum peccatorum in genere. Sigillatim autem dicebat, Mea culpa, Trinitas æterna, quod te miserabiliter offenderim multiplici mea negligentia, et ingratitudine, ac inobedientia, ignorantia, pluribusque defectibus aliis. Miseram me! quæ non observavi præcepta tua, tam in genere omnibus, quam in particulari mihi facta a tua bonitate. O me miseram! Et hoc dicens percutiebat pectus, dicendo suam culpam, addebatque: Non observavi præceptum tuum, quo mandasti ut quærerem semper, tibi honorem, proximo laborem impendere: econtra fugi laborem, cum eo maxime opus erat. Numquid non præcepisti mihi, Deus meus: ut omnem mei ipsius curam deponens, unice spectarem gloriam et laudem tui nominis in salute animarum; et hoc solo cibo de mensa sanctissimæ crucis accepto delectarer? Ego vero quæsivi consolationem propriam. Tu semper invitabas me, ut tibi uni adstringerer per dulcia, amorosa ac ferventia desideria, cum lacrymis et humilibus ac continuis precibus, pro salute totius mundi hujus, et pro reformatione Ecclesiæ sanctæ, promittens quod, illis mediantibus, mundo misericordiam, et sponsæ tuæ novum decorem largireris: ego vero misera non sum obsecuta desiderio tuo, sed obdormivi in lectulo negligentiæ.

e in lecto residens humillime confitetur culpas

9 O me infelicem! Tu constituisti me in regimine animarum assignando mihi tam multos dilectos filios, ut amarem eos amore singulari et dirigerem ad te per viam vitæ: ego vero non fui ipsis nisi speculum infirmitatis humanæ, neque satis solicitam curam ipsorum egi, neque eis succurri per continuam et humilem deprecationem ante conspectum tuum, neque sufficienter exhibui eis bonæ vitæ exempla, aut utilis doctrinæ monita. O me miseram! quam exigua cum reverentia excepi innumerabilia dona et gratias tot dulcium tormentorum et cruciatuum, quos tibi placuit huic fragili corpusculo accumulare: neque eos sustinui cum tam inflammato desiderio atque ardenti amore, quam fuit is cum quo eos mihi immisisti. Hei mihi! Amor meus, tu propter nimiam bonitatem tuam me tibi elegisti in sponsam, jam inde ab initio pueritiæ meæ; ego vero non satis fidelis, sed infidelis tibi fui, eo quod memoriam non tenuerim plenam uno te tuisque altissimis beneficiis, intellectum non fixerim in iis dumtaxat recogitandis, voluntatem non disposuerim ad amandum te immediate ex totis viribus.

et negligentias suas

10 De his et talibus accusabat se columba illa purissima, magis, ut credo, ad exemplum nostrum, quam ex necessitate propria: deinde ad Sacerdotem se convertens, dixit: Absolve me, propter amorem Christi crucifici, de his omnibus peccatis quæ

absolutionem cum Indulgentia petit,

A in conspectu Dei sum confessa, deque omnibus aliis quorum non recordor. Quo facto petiit iterum absolutionem a culpa et pœna, dicens id sibi concessum a Gregorio Papa et Papa Urbano. Hoc autem dicebat, quasi esuriens Christi Sanguinem. Factum est ergo ut petebat : et ipsa, fixos semper oculos in Crucifixo tenens, cœpit eum de novo adorare devotissime, et profundissima quædam eloqui, quæ propter peccata mea non fui dignus intelligere; itemque propter dolorem quo ipse gravabar, et propter angustiam qua pectus ejus arctabatur, ita ut difficulter vocem proferret, quam alternis captabamus adstantes lateri, et nunc bina nunc singula verba excipientes aure ad os admota. Sub hæc convertit se ad aliquos filiorum, qui præsentes non fuerant cuidam memorabili sermoni, quem multos ante dies habuerat ad universam familiam, ostendendo nobis viam salutis et perfectionis; et unicuique nostrum sigillatim præcipiendo quid post obitum suum vellet nos facere : quemadmodum etiam nunc fecit erga illos, petens ab omnibus humillime veniam de exigua solicitudine, quam sibi videbatur habuisse pro nostra salute. Tum Lucio, et alteri cuidam, ac denique mihi misero dixit aliqua; et mox ad orandum se B retulit.

extrema mandata quibusdam relinquit,

11 O si vidisses cum quanta humilitate et reverentia petebat ac recipiebat pluries benedictionem a sua dolentissima matre : de qua hoc solum dicere possum, quod fuerit ipsi dulcis amaritudo. Quam plenum tenerrimi affectus spectaculum erat! videre matrem quæ se commendabat suæ benedictæ filiæ, petebatque ut unam potissimum gratiam sibi a Deo impetraret, ne in hoc scilicet tam tristi casu ab ipsa offenderetur. Hæc tamen omnia nihil distrahebant sanctam Virginem a suæ orationis fervore : et fini suo appropinquans specialiter, orabat pro Ecclesia Catholica, pro qua dicebat se vitam dare. Orabat etiam pro Papa Urbano sexto, quem efficaciter confitebatur esse verum Pontificem, et filios suos exhortabatur ut ne dubitarent pro ea veritate vitam ponere. Tum maximo cum fervore oravit pro omnibus suis dilectis filiis ac filiabus, quos sibi singulariter diligendos Dominus commendaverat; utebatur autem multis verbis ex iis quibus usus est Salvator noster, quando discipulos suos commendavit Patri; tantoque cum affectu orabat, ut non solum corda nostra sed ipsæ petræ findi potuerint audiendo. C Denique signum Crucis formans nobis omnibus benedixit, et sic ad ultimum desideratissimumque vitæ terminum accessit continua in oratione perseverans, et dicens, Tu Domine vocas me, et ego venio ad te : venio autem non per merita mea, sed per tuam unius misericordiam : quam misericordiam peto a te in virtute sanguinis : ac dein pluries exclamavit, Sanguis, sanguis. Denique Salvatoris exemplo dixit, Pater, in manus tuas commendo animam et spiritum meum : atque ita suaviter, facie prorsus angelica renidens, inclinato capite emisit spiritum.

poscit benedictionem a matre, pro Ecclesia, Papa et domesticis orat : ac denique expirat.

12 Transitus ejus accidit die Dominica sub horam sextam . tenuimus autem ipsam insepultam usque in diem Martis et horam Completorii, absque ullo humano fœtore; itaque corpus illud, purum integrum ac suaveolens conservarunt : imo brachia, collum et crura haud aliter flectebantur quam si viva fuisset. Fuit autem toto illo triduo, magno cum populo accurrentis strepitu visitatum corpus; felicemque se æstimabat quisquis ipsum potuerat vel contingere. Multa autem tunc Deus miracula et signa operatus est, quæ festinus prætereo. Sepulcrum vero visitatur devote a fidelibus, æque ac aliorum sanctorum corporum, quæ Romæ sunt : multasque gratias facit Deus in nomine hujus suæ benedictæ sponsæ : neque dubito quin adhuc multa et grandia audituri simus. Aliud non addo. Commenda D me Priori et Sororibus omnibus : quia modo quam maxime indigeo subsidio orationum. Deus vos conservet, et crescere faciat in sua gratia.

ipsa Dominica circa horam sextam, et miracula multa facit.

AUCT. RAIMUNDO CAPUANO.

ANNOTATA.

a *Hæc forsitan una eorum fuit, de quibus fit mentio infra in Analectis ex Fr. Thoma num.* 1.

b *Excipe Dominicam Paschatis, qua ex obedientia surrexit, et tamquam sana communicavit, ut infra habetur ex oculato teste in iisdem Analectis num.* 3, *neque dubites utrum hic debeat pro* octo *legi* decem, *quia apparet ex sequentibus, moventæ cervicis facultatem virgini restitutam fuisse ante mortem : ipsamque ea usam etiam ultimo vitæ die.*

c Abbatiæ S. Anthimi, *verisimiliter inter Senas et Aretium sitæ, mentionem fecimus* 25 *Apr. agentes de B. Philippino num.* 1. *Fuit autem Ordinis Vallumbrosani, et ad hunc Abbatem videntur esse Epistola* 67 *et* 68.

d Quod, *inquit Fr. Thomas*, adstantes, ejus actus verbaque attendentes, aperte cognoverunt, tum tacendo, cum faciem oculosque commutaret; tum re- E spondendo, cum audenter diceret : Vanam gloriam, non : sed veram gloriam in Jesu Christo.

e *Hanc tabellam servari inter Reliquias apud Dominicanos supra Minervam scribit Octavius Pancirolius.*

EPISTOLA DOMNI STEPHANI

de gestis et virtutibus S. Catharinæ

Ex MS. Rubeæ-vallis prope Bruxellas.

CAPUT I.

Qua occasione auctor in notitiam et familiaritatem Sanctæ admissus sit atque ab ea moriente ad Ordinem Carthusiensem directus.

Reverendo, religioso, sibique peramabili, corde sincero Fratri, Thomæ *a* Antonii de Senis, Ordinis Prædicatorum in Conventu Sanctorum Joannis et Pauli Venetiis immoranti, Fr. Stephanus de Senis, Prior, licet indignus, domus S. Mariæ de Gratia, Carthusiensis Ordinis prope Papiam; salutem in eo qui est omnium vera salus. Litteras vestras, affe- F ctuose recepi et attente perlegi, per quas me valde requiritis atque rogatis, ut veridicam informationem vestræ caritati dirigere debeam, etiam in publica forma, de gestis, moribus, virtutibus atque doctrinis famosæ sanctitatis Virginis B. Catharinæ de Senis, cujus conversationem aliquando merui, dum ageret in humanis, ut asseritis; et præsertim occasione cujusdam querelæ, factæ Venetiis in Episcopali palatio *b*, circa celebrationem festi sive commemoratione ejusdem Virginis : quia multi credere nolunt veras esse virtutes, quæ de ipsa veridice prædicantur.

Rogatus scribere quæ novit de Beata,

2 Verum, ut aperte fatear, facies ipsius Virginis, cum omni genere suo, mihi et omni generi meo penitus ignota fuit, licet in eadem civitate Senarum oriundi fuerimus, usque ad annum Dom. MCCCLXXVI vel circa. Nec etiam illo tempore, velut immersus in fluctibus vitæ præsentis, ejus notitiam habere exoptabam; nisi quod æterna bonitas, quæ neminem vult perire, per hanc Virginem animam meam de faucibus inferni liberare disposuit. Accidit igitur illo tempore, sine culpa nostra, incurrere nos in quamdam guerram cum valde potentioribus *c* nobis; in qua tamen plurimi magni cives cum aliquamdiu fuissent occupati atque fatigati, nullam omnino spem alicujus

usque ad an. 1376 sibi ignota, nam ... quamdam causa.

bonæ

AUCTORE STEPHANO EX MS

A bonæ voluntatis vel pacis ab illis adversariis nostris habere potuerunt.

ad eam in talibus exercitatam,

3 Tunc Virgo præfata florebat quasi per universam Tusciam, et magnis virtutum præconiis a quamplurimis extollebatur; et opera valde miranda referebant: unde mihi suggestum *d* extitit, quia si rogarem illam do tali negotio, sine dubio pacem haberemus, quia multa similia fecerat. Quare consilium habui cum quodam viro *e* nobili, qui longo tempore portaverat odium, et postea pacem fecerat, ejusque sacræ Virginis conversationem habebat; qui sicut motivum meum audivit, illico respondit: Indubitatum habeas, quia nullam in ista civitate personam invenies, quæ sit ipsa aptior pro tali pace: subjungens, Ultra non differas, et ego te sociabo. Visitavimus igitur eam, quæ me recepit, non ut verecunda virgo, sicut existimabam; sed affectuosissima caritate, veluti si germanum, a remotis partibus redeuntem, gratiose suscepisset: de quo fui miratus, et attendebam efficaciam Sanctorum verborum, quibus me non tantum induxit, verum etiam compulit ad Confessionem et ad virtuose vivendum. Dixi: Digitus Dei est hic. Et audita causa meæ visitationis, absolute respondit. Vade, fili carissime, confidens in Domino, quia libentissime laborabo, donec habebis optimam pacem. et hujusmodi pondus omnino super B caput istud habere me sinas; et ita rei postea probavit eventus: quia miraculose postmodum, ipsa mediante, pacem habuimus etiam contra voluntatem adversariorum nostrorum, *f* et hoc omitto causa brevitatis.

persuasus accedere,

benigneque receptus et ad confessionem inductus

frequentius cœpit cum ea agere,

4 Interim ego solicitare desiderans hujusmodi pacem, visitavi pluries eam: et quotidie, propter efficacissima verba sua et exempla perfectissima, sentiebam interiorem hominem in melius, conscientia compellente, reformari. Me rogavit interim ut aliquas Epistolas, quas ore virgineo mirabili modo dictabat, ego scriberem. Et utique valde libenter acceptavi, quotidie sentiens in me, per novum fervorem ad cœlestia, cor accendi, vilipendendo seculum, et omnia sua, cum tanta displicentia vitæ pristinæ, ut vix me tolerare valerem: et talem ac tantam persensi in me mutationem, ut etiam ab extra temperare non possem; ita ut fere tota civitas illa miraretur. Et quanto plus attendebam vitam, exempla, mores, et verba præfatæ sanctæ Virginis, tanto magis augmentum in me percipiebam divini amoris atque seculi contemptus. *h*

ejusque nonnullas epistolas scribere

magisque ad pietatem accendi,

C 5 Post modicum vero temporis prædicta sanctissima Virgo mihi dixit in secreto: Noveris, dilectissime fili, quo cito implebitur majus desiderium quod habes. Quo percepto fui stupefactus aliqualiter, quia nesciebam invenire, quid in mundo vellem habere, imo potius omnia sua recusabam. Ideo dixi, O carissima Mater, obsecro, quod est majus desiderium quod habeam. Et ipsa; Quæras, inquit, in corde tuo. Ad quam ego: Vere, mater amantissima, nescio in me majus desiderium invenire, quam esse jugiter juxta vos. Et illa subito respondit: Et hoc erit. Ego vero nesciebam intelligere modum, qualiter honeste sive commode posset ita fieri, propter difficiles conditiones et utriusque statum. Ille vero cui nihil est impossibile, per modum admirabilem ordinavit ipsam ad Avenionem, videlicet ad Dominum Gregorium Papam Undecimum, dirigere gressus: et ita, licet indignus, acceptatus fui comes tam sanctæ societatis; parvipendens atque derelinquens utrumque parentem, germanos, sororem, et alios consanguineos; me beatum esse reputans pro virginea præsentia.

et sicut optaverat,

in ipsius Avenionem euntis societatem receptus,

6 Post hæc ipse summus Pontifex venit ad urbem Romam, ipsa sanctissima Virgine solummodo *i* confortante eum ex divino præcepto, prout apertissime mihi constat: et pro factis Ecclesiæ misit D eam Florentiam, quæ tempore tali rebellis erat Ecclesiæ; ubi multa mirabilia Deus operatus est per eam, ut aliqualiter in Legenda sua panditur: et ibi secum adhuc esse merui. Tandem adhuc fui secum in Roma *k*, ubi post multos, et, ut ita dixerim, intolerabiles labores, infatigabiliter ad honorem Dei portatos et hilarissime toleratos, felicissimo cursu diem clausit extremum, in præsentia mea: quam etiam propriis manibus ad Minervam, videlicet Prædicatorum ecclesiam, detuli tumulandam; immo verius in capsa cypressina et honorabili tumulo conservandam.

deinde Romæ atque Florentiæ ipsi adhærens,

morienti adfuerit,

7 Dum vero laboraret in extremis, ordinavit cum aliquibus quid agere deberent post ejus transitum. Postea ejus faciem ad me vertens, ait, etiam protendendo digitum, Tibi autem in virtute sanctæ obedientiæ præcipio ex parte Dei, ut omnino vadas ad Ordinem Carthusiensem, quoniam ad illum Ordinem ipse te vocavit et elegit. Et videndo nos juxta se plorantes, ait, Carissimi filii, nullo modo plorare debetis, immo potius in Domino lætari et agere festivum diem, quia carcerem istum egredior hodie, vadens ad amantissimum Sponsum animæ meæ: vobis autem indubitantissime promitto, quia magis incomparabiliter vos juvabo postea, quam unquam E juvare potui, dum fui sic incarcerata. Et ut ore promisit et verbo, sic opere perfectissime complevit, et implere quotidie non cessat.

ab eaque jussus sit fieri Carthusianus,

8 Et ut hoc aliquali pateat exemplo, proferam unum ad honorem Dei et ipsius Virginis; quamvis ad verecundiam meam accedat: quia, quando mihi præcepit, ex obedientia Dei, ut irem ad Ordinem Carthusiensem, ego non optabam illum vel alium etiam Ordinem ingredi: sed ex quo migravit ad ætheras mansiones, in corde meo tale desiderium jussa perficiendi succensum extitit, ut si totus mundus mihi contradicere voluisset, ego nullatenus acquiescere potuissem, ut experientia docuit. Ubi quantum vel quid operata jam fuerit et etiam operatur cum filio suo, licet inutili et indigno, non est hujus temporis narrare. Hoc autem intactum omnino præterire non patiar, quod post Deum atque Beatissimam Virginem Mariam, ego magis obligatum me existimo præfatæ sanctæ Virgini Catharinæ quam alicui creaturæ mundi: et si quid boni foret in me, totum attribuo illi post Deum. F

et sicut suis promiserat illa,

mortuæ efficacissimam opem expertus

ANNOTATA.

a *Sixtus Senensis laudat hunc* Thomam Antonii de Senis *ut virum, religionis præstantia, morum gravitate, et doctrina non vulgari excultum, qui Vitam Sanctæ a Raymundo compilatæ in compendium redegerit, addito aliquo supplemento, qualis scilicet extat apud Mombritium: item* librum de attestatione sanctitatis et miraculis ipsius, *in ordine ad canonizationem, quem optamus nancisci æque ac Vitam B. Mariæ Venetæ ab eodem conscriptam. Idem epistolas Sanctæ in unum volumen collegit: et Vitam B. Dominici composuisse dicitur, quam nondum vidimus obiit autem an.* 1430.

b *Hac occasione compositum a dicto Thoma putamus librum præfatum sive processum, qui ibidem adhuc extare dicitur.*

c *Hos Stephani adversarios, fuisse ex* Tholomæa et Renaldina gente primarios, *scribitur in ejus Vita lib.* I *cap.* 4.

d *Auctor et promotrix hujus consilii præcipua* Joanna Bandinella, Stephani Senatoris filia, *spectatæ virtutis matrona et Stephani nostri mater.*

e Petrus Bellantus *ante biennium inimicis suis reconciliatus, ut scribitur in Vita.*

f *Res ibidem hoc modo narratur cap.* 6. Dixerat Virgo

A Virgo Seraphica diem, qua in D. Christophori ad Tholomæam plateam convenire adversarii dicebantur. Sed cum paulo interjecto tempore inter se fremerent, ut gens a nobilitate et potentia superba admodum et insolens, magisque eorum animus in priori sententia obfirmatus perstaret in dies, neque de ea ulla ratione dejici posset: prorsus obnuebant, et Virginis ceterorumque de Macona Domo de industria vitabant congressum. Quod ubi Virgo animadvertit; Me, inquit audire nolunt; Deo, velint, nolint, dicto audientes erunt: iisque probatis recta ad D. Christophori contendit, quo ex condicto Stephano, cum Conrado patre ceterisque sibi cognatione proximis, jam convenerat. Ea in æde Seraphica virgo ante aram maximam, in preces effusa, procubuit. Rem dictu miram! Ea orante atque extra se vi precum rapta, adversariorum primi quique, aliis aliorum adventum ignorantibus, sed Deo cogente quem ardentibus precibus urgebat Catharina, in templo brevi adesse conspiciuntur. Qui ut primum oculos in Virginem orantem conjiciunt, contemplanturque (ut postea fassi sunt) ex ejus vultu quosdam divinæ lucis emicare radios; religione maxime B perurgente, iras deponere apud se statuunt; sic ut Virgini ad se reversæ obviam processerint, et ante eam acclinantes, in ejus potestate omnem de pace ineunda controversiam cum altera partium, optima inter se inita conspiratione, tradunt, omnibus qui aderant rem oppido mirantibus. *Mox autem in mutuos amplexus pars utraque, data petitaque vicissim venia, ex Catharinæ præscripto ruisse dicitur.*

g *Quidam etiam* Catherinatum *per contemptum per plateas clamabant.*

h *Usque adeo* ut non solum despicato abjectoque corporis cultu, verum etiam dictis factisque cujusdam exploratæ submissionis, ad veterem luxum fastumque expiandum, se dejiceret.

i *Pius 2 in ea oratione, quam ad populum in solenni canonizatione habuit, rem totam hoc modo declaravit :* Audite Romani, audite omnes, res memorandas atque recenti dignas historia. Annis quatuor et septuaginta Romana Curia trans Alpes peregrinata fuerat; Apostolica Sedes, per multas deducta manus, tandem ad Gregorium XI, Sanctitatis opinione celebrem, pervenerat. Is cum Episcopum quemdam redargueret, quod procul ab Ecclesia et sponsa sua vitam ageret; hoc responsum habuit: Cur tu, Pater sancte, qui me arguis, apud Eccle- C siam tuam non trahis moram, sed multo quam ego meam, tu tuam sponsam, a te procul absentem, contemnis? Tactus hoc responso veluti monitu divino Pontifex, penitiorem palatii partem ingressus solus, Deo vovit, quamprimum posset, Romam petere: nec hoc mortali cuipiam revelavit. Sed cum pararet ad recessum operas, et Rex Franciæ multique Galliarum Principes ejus propositum impedire, nunc precibus, nunc minis adniterentur; dubius quid ageret, Virginem hanc ad se accersitam consuluit, an Romam accedere deberet. Cui Virgo; quid me, inquit, Pontifex vilem femellam interrogat? tute scis quid Deo promiseris : servato quæ vovisti. Attonitus his dictis Præsul, omni hæsitatione rejecta, itineri se commisit, et navigio in Italiam vectus Romam petiit.

k *In magno enim Nosocomio Senensi, cui se cum patre addixerat Stephanus, coram Deiparæ imagine noctu oranti allapsa vox dicitur, Romam properare jubens, quoniam instaret caræ matris discessus.*

CAPUT II.

Extases Catharinæ: potestas in pellendis morbis exercita.

Per suprascripta comprehendi potest, aliquibus annis habuisse me super quamplurimos etiam familiarissimam conversationem ejus, litteras atque secreta sua et partem libri sui scribendo, et ab ore Virgineo percipiendo : quia supra merita me nimis affectuose materna caritate dilexit, ita ut multi filiorum ejus ægre portarent, et quamdam æmulationem haberent. Ego autem attente cum diligentia magna considerabam verba, mores, et actus ejus in omnibus et per singula. Et paucis volendo multa concludere, super conscientia mea coram Deo et universa Ecclesia militante, veridice sibi præbeo testimonium istud, quia licet ego me peccatorem intelligebam, tamen habui elapsis jam annis sexaginta *a* et ultra conversationem multorum et valde famosorum servorum Dei, et numquam vidi vel etiam audivi a multis elapsis temporibus aliquem Dei servum, qui esset in omni virtute in tam perfectissimo atque supremo gradu; quare merito reputabatur ab omnibus virtutum simulacrum, et speculum servorum Dei lucidissimum. D

AUCTORE STEPHANO

Stephanus tamquam secretorum Beatæ præ aliis conscius,

testatur singularem ejus sanctimoniam, a

10 Non habeo memoriæ, tanto tempore conversando secum, umquam ab ore suo Virgineo verbum aliquod otiosum audivisse : sed verba nostra numquam sic erant inepte prolata, quin ipsa statim ad aliquem profectum spiritualem adduceret. Semper et infatigabili corde loquebatur de Deo vel ad ipsum inducentibus. Numquam puto dormivisset, vel comedisset, si auditores jugiter habuisset, ut experiebamur in ipsa quotidie : siquando vero compellebatur audire facta seculi vel ad salutem inutilia, subito rapiebatur in extasim; et corpus ibi remanebat absque sensu quocumque, velut in oratione consistens. Illo modo rapiebatur quotidie, ut ipsi vidimus, non dico centum vel mille vicibus ; immo valde pluries membra sua rigida remanebant et inflexibilia, ita ut prius ossa frangi potuissent, quam membra flecti valuissent. Et pro veritate istius passus apertissime demonstranda, ne forte quis existimare vellet ipsam ita simulatorie fecisse; unum volo narrare gestum in præsentia nostra.

et quod amantissima colloquiorum spiritualium, E

soleret rapi in extases tam abstractivas,

11 Quando fuimus in Avenione, Papa Gregorius antedictus assignari nobis fecit unam pulchram domum cum ornatissima capella; et soror ipsius Domini *b* Papæ, tamquam devotissima Domina, postquam aliquando locuta fuit cum suprascripta virgine, magnam affectionem atque devotionem concepit ad eam, et inter cetera dixit in secreto Magistro Raymundo Confessori suo, quod valde peroptabat adesse quando sacra Virgo communicaret. Qui promisit ei, quod die Dominica futura sibi notificaret. Qua die veniente, hora Tertiarum Virgo sancta capellam intravit; absque sotularibus tantummodo cum pedulibus, et more suo rapta fuit in extasim, communicare desiderans et expectans. Vocavit ergo me Magister Raymundus, et ait : Vade ad tale palatium, ubi moratur veneranda soror Papæ, dicesque sibi quia Catharina communicabit isto mane. Quæ Domina Missam audiebat; et sicut intravi quamdam aulam valde magnam, ipsa me consideravit : et quia agnovit esse de familia Catharinæ, subito personaliter ad me venit, et ait : Fili, quid quæris tu? Cui respondi, quæ mihi fuerunt injuncta. Ipsa vero subito festinavit, et venit ad domum nostram cum honorabili societate sexus utriusque. Inter alios autem adduxit uxorem *c* nepotis Papæ, qui vocabatur Dominus Raymundus de Turena, et hæc juvencula erat, vanitate plena, nihil habens de Deo. Soror Papæ valde devote se habuit; illa vero misera, sicut æstimo, cogitavit quod Virgo simularet : ideo post Missam ostendit ex devotione faciem suam superponere pedibus Virginis, et eam pluribus vicibus in pedibus acerrime acu perforavit : ipsa vero stetit immobilis, quemadmodum ita stetisset etiamsi pedes

b

ut post Communionem coram Sorore Pontificis, F

quæ adesse petierat,

c

acu puncta in pede nihil senserit,

AUCTORE STEPHANO nisi postquam raptus ille cessavit :

A pedes abscidisset. Postquam autem omnes abscesserant, et Virgo redit ad sensus corporeos ; valde cœpit dolere pedem, ita quod vix ambulare poterat. At illæ sociæ suæ considerantes ubi dolebat, viderunt emortuum sanguinem ex puncturis : et intellexerunt aperte malitiam et infidelitatem illius miseræ. De multis exemplis ad propositum hoc unum existimo posse sufficere fideli viro.

et sæpe corpus de terra sublevaretur :

12 Circa quem extaticum statum ejus unum valde mirabile non est omittendum, sed cum debita veneratione recolendum : quia præcipue quando in quibusdam arduis ejus anima ferventius in oratione semetipsam exercitabat, et cum impetu majori satagebat ascendere, gravedinem quoque corporis a terra sublevabat : unde multotiens a quampluribus in oratione visa fuit a terra suspensa et elevata, quorum ego sum unus, de quo vehementer admirabar; qualiter autem ita fieri posset, aperte scribitur in libro, quem ipsa Virgo sacra composuit, quem ego pro parte scripsi, dum illum ore Virgineo valde mirabili modo dictabat Super qua materia valde notandum est, quod divina Majestas isti fidelissimæ sponsæ suæ tantam auctoritatem atque familiaritatem secum exhibuerat, ut frequenter in oratione sua

efficacissima utens oratione :

B confidentissime loqueretur, dicendo. Ego volo sic. Et quando tali modo Sponso suo loquebatur, videbatur esse necessarium, quod illico suum effectum haberet : ut in multis possemus verissimum exhibere testimonium

ita ipsum Stephanum Avenione,

13 Sed hoc unum, quod in me percepi, tacere non potero. Cum de Avenione rediremus, fuimus in civitate Januæ, per mensem et ultra, in domo cujusdam nobilis et venerandæ Dominæ, quæ vocabatur Domina Orietta Scotta, ubi fere tota societas nostra fuit infirmata : sed illa Domina solicitam de omnibus curam agebat, adducendo quotidie duos medicos valentes viros, cum quibus habui laborem valde magnum, volendo satisfacere singulis infirmis; donec ab omnibus de domo quasi mihi prædiceretur, quod etiam infirmarer, et infra paucos dies ita subsecutum est. In lectum quoque decidi multum acutissima febri correptus, cum excessivo dolore capitis et laborioso vomitu. Cumque sacra Virgo percepisset, ad me personaliter accessit, una cum Confessoribus atque sociabus ejus, et a me petivit, in quo eram ita gravatus. Ego vero lætatus ex ejus gratissima præsentia, solatiose respondi : Aliqui di-

acutissima febre laborantem.

C cunt mihi, quod ego patior nescio quid. Tunc ipsa caritate materna mota, mihi frontem virginea manu tetigit, et caput suum aliqualiter agitans, ait : Audiatis istum filium, qui dicit, aliqui mihi dicunt, quod ego patior, ignoro quid ; cum ipse patiatur acutissimam febrem. Et adjecit : Ego non permittam te agere, prout faciunt infirmi ceteri, sed in virtute sanctæ obedientiæ tibi præcipio, ut ulterius hanc ægritudinem non patiaris; nam omnino volo te esse sanum, ac ut alios adjuves uti solebas : et his dictis, juxta morem suum, incepit loqui de Deo. Mirabile dictu, sed valde mirabilius in facto! Ipso tunc, adhuc ea loquente, fui plenissime liberatus; et interrumpendo verba sua me liberatum esse clamavi, cunctis qui aderant admirantibus; et annis multis postea cum perfecta sanitate perseveravi.

surgere jussit et sanavit :

item eremitam Vallumbrosanum.

14 Simili modo præfata Virgo, videlicet ex præcepto potestativo; Venerabilem virum Domnum d Joannem, monachum professum et habitantem in cellis Vallisumbrosæ, liberavit : qui sicut mihi firmiter asseruit, hora tali laborabat in extremis in Abbatia Passignani e prope Senas. Præceptum autem ab ore Virginis audivi, quod in absentia dicti Domni Joannis factum extitit, videlicet in præsentia duorum discipulorum ejusdem, quos ipsi Virgini direxerat, præcipiens illi per eos, ne amplius infirmaretur, sed indilate veniret ad eam : et absque mora D sic opere complevit. Super quo facto, admiratione multa digno, ipse postea pulcherrimam epistolam f luculento stylo dictavit, ad memoriam tanti miraculi, quam epistolam in cella nostra devote conservavi. Tum adhuc plenius viva voce mihi superscripta seriose narravit, voce publica Virginem extollendo, et ad ejus devotionem omnes audientes imitando, quæ de pœna mortis extraxerat eum, potius præcipiendo quam orando : multumque admirans laudabat Altissimum, qui tantam atque talem auctoritatem isti sponsæ suæ concesserat.

ANNOTATA.

a *Agebat Stephanus, cum hæc scriberet anno* 1411, *ætatis annum* 64; *natus, uti dicitur in Vita an.* 1347.

b Gregorius XI, *antea Petrus Rogerius de Belloforti dictus, filius Guilielmi Rogerii I, Comitis de Beaufort, quatuor sorores habuisse dicitur apud Christophorum Justellum in Historia Genealogica familiæ Turenniæ : quarum primogenita* Elisa, *hoc tempore bis vidua et prole carens, credi potest fratri adhæsisse potius quam aliæ, quæ, si vivebant, conjugio aut liberis* E *obstrictæ erant. Eidem conjecturæ favet quod hæc anno* 1402 *heredem instituerit* Raymundum Comitem de Beaufort et Turene, *suum et Pontificis nepotem primogenitum, ex primogenito Fratre Guilielmo Rogerio II, qui Guilielmus Rogerius Vicecomitatum Tureniæ, emptum an.* 1350 *ab uxoris suæ sorore, Cecilia Comingia, avitis titulis adjunxit : et adhuc vivens an.* 1375 *transtulit in prædictam Raymundum, in favorem matrimonii ab eo contrahendi.*

c Maria, *filia Joannis I Comitis Arverniæ et Bononiæ, atque Joannæ Claromontanæ : quæ suæ temeritatis hanc pœnam tulisse videtur, quod filiam unam tunc habens, nullos deinde liberos marito dederit, in quibus familiæ successio perseveraret.*

d *De hoc* Joanne *ejusque vita egimus* 10 *Martii, postquam explicuimus Vitam B. Andreæ de Strumis, eo quod ab aliquibus cum titulo Beati dicto Andreæ jungatur.*

e Passinianensis Abbatia, *medio inter Florentiam et Senas itinere, utrimque distat passuum millibus circiter quindecim.*

f *Utinam ea epistola adhuc uspiam extet, cum reliquis ejusdem sancti eremitæ scriptis, quæ hoc primum* F *seculo perierunt; in quibus etiam alia reperiretur scripta ad Barduccium Florentinum, alterum B. Catharinæ scribam, de ipsius mortuæ gloria sibi Joanni revelata, uti dictum supra num.* 21.

CAPUT III.

Efficacia sermonum Catharinæ et mirabilis abstinentia.

Deo incessanter unita,

Et quamvis universa vita suprascriptæ Virginis, tam secundum hominem interiorem quam exteriorem, extiterit, ut ita dixerim, inaudita et valde miraculosa : tamen aliqui servi Dei magis excellentes altius unum in ea considerabant, in homine viatore valde stupendum et insolitum ; quia quidquid ageret, diceret, vel audiret, inseparabiliter sua sancta mens in Deo semper erat immersa, sibique actualiter unita. Et quoniam ex abundantia cordis os loquitur, numquam nisi de Deo loquebatur, vel ad Deum inducentibus. Semper et ubique Deum quærebat, et inveniebat, et possidebat per actualem affectum et amoris unionem. Recolo quod quando videbat in prato flores, cum sancta lætitia nos invitabat, dicens : Nonne videtis, quod omnia Deum honorant et clamant? Isti rubei flores rubicundas Jesu Christi plagas aperte nobis intimant. Quando videbat

de eo continuo loquebatur,

A bat multitudinem formicarum, dicebat : Ita sunt egressæ de sancta mente Dei, sicut et ego, qui tantum laboravit ad creandum Angelos, quantum istas et arborum flores. Et in effectu, semper omnes et in omnibus eramus in sua præsentia consolati, et tantum ædificati, quod ut ita dixerim, absque corporali cibo stetissemus jugiter ad audiendum eam, quantumcumque fuissemus aliunde tribulati vel infirmitate gravati. Etiam suspendendi vel decollandi (quos accersita quandoque visitabat in carcere) videbantur oblivioni tradere pro tali tempore pœnas et afflictiones suas, undecumque venirent.

cum magno solatio audientium :

16 In ejus aspectu mirabili modo videbantur tentationes diabolicæ omnino cessare, velut quando sol in virtute sua lucet, tenebræ non apparent. Recolo me multotiens ad eam ivisse cum proposito narrandi plura de statu meo, et postea sibi dicebam, quod oblivioni tradideram: unde solebam ab ea petere qualiter mihi esset : quæ procul dubio melius exponebat et in necessitatibus occurrebat, quam ipse scivissem exponere sive postulare. Et ne quis admiretur de tali modo loquendi, noverunt omnes, quod ista sacratissima Virgo quasi cognoscebat animarum dispositionem, velut nos agnoscimus dispositionem B facierum, prout experientia multotiens apertissime demonstravit a : unde non poteramus eam quoquo modo latere, sed nobis nostra secreta pandebat. Quare sibi quandoque dixi : Vere, Mater, majus periculum est, esse juxta vos, quam ambulare per mare ; pro eo quod ita videtis omnia nostra. Et illa mihi subintulit in secreto : Noveris, carissime fili, quod in mentibus, eorum præcipue super quos amplius invigilare studeo, nulla macula sive nubes alicujus defectus ita subito cadit, quin illam subito videam, Domino demonstrante.

efficax ad sedandas tentationes,

arcana cordium penetrabat, a

17 Et ad majorem expressionem istius veritatis, apertissime mihi constat, quod propter efficacissimas exhortationes ejus ipsa confiteri fecit, etiam in præsentia mea, utriusque sexus multa millia hominum, quia nullus omnino poterat ei resistere; unde propter tantum fructum animarum, quem ipsa faciebat in hujusmodi, Papa Gregorius undecimus ei gratiose concessit jugiter habere secum tres Confessores cum auctoritate valde magna. Quandoque tamen occurrebant ei peccatores aliqui, a diabolo tam tenaciter alligati, quod omnino resistebant ei dicentes : Vere, Domina, si diceretis mihi, quod Ro- C mam irem vel ad S. Jacobum, infallibiliter implerem ; super hoc autem articulo confessionis, obsecro, parcatis mihi quia non possum. Tandem, quando per alium modum prævalere ipsa non poterat, in secreto dicebat ei : Si dixero tibi causam ob quam tu renuis confiteri, numquid postea confiteberis? Ille vero tamquam attonitus atque præventus ita facere promittebat, et ipsa : Dilectissime frater, oculos hominum aliquando latere possumus, oculos vero Dei numquam ; ideo tale peccatum, quod in tali tempore et in tali loco fecisti, est illud, unde diabolus tali modo mentem tuam confudit, quod te confiteri non permittit. At ille videns, se ita deprehensum, ad pedes ejus humillime se prosternebat, cum abundantia lacrymarum veniam exposcens, et indilate confitebatur. Apertissime mihi constat, quod pluries et cum pluribus hoc actum est : quorum unus, per totam Italiam valde famosus et magni status, mihi dixit : Solus Deus et ego sciebamus istud, quod ista Virgo mihi dixit : unde procul dubio video, quod ipsa major est in conspectu Dei, quam credatur. Per hunc ergo modum Virgo prudentissima peccatorum animas de manu diaboli liberabat. Et ista pro præsenti de miraculosa vita sua secundum hominem interiorem dicta sufficiant, licet amplissima sit hujusmodi materia.

ad confessionem inducebat plurimos,

etiam obduratissimos

ad pœnitentiam, sua eis peccata revelans :

18 Secundum exteriorem hominem adhuc erat D vita ipsius miraculosa : quia, sicut habetur in Legenda sua, multo tempore sustentabatur aliquando virgineum corpusculum absque cibo quocumque materiali, etiam abstinendo a gutta aquæ : quod impossibile judicarem, nisi vidissem oculis meis in Roma; quandoque sumendo tantummodo Venerabile Sacramentum Communionis. Tamen ejus modus vivendi, quem tempore multo servavit et ego pluribus annis vidi, est iste : carnes, vinum, confectiones et ova multum abhorrebat : illæ sociæ suæ præparabant ei herbas crudas communiter, quas insalatium vocamus, quando poterant habere, et aliquando ferculum olerum cum oleo. De anguilla comedebat solummodo caput et caudam ; caseum vero non comedebat, nisi quando bene putridus erat, et similiter uvas et hujusmodi. Neque tamen ista comedebat, sed aliquando cum pane, aliquando sine pane dentibus conterebat, ingerendo succum, et omnem bolum quoad materiam grossam exspuendo, et aquam puram frequentissime bibendo, imo sorbillando. Et quasi tanto tempore differebat ita facere, quanto sociæ comedendo stabant in mensa; postea surgebat dicens, Vadamus ad justitiam istius miseræ pecca- E tricis. Et cum virgulto fœniculi vel altero, quem ad stomachum immittebat, violenter per eamdem viam illum succum et aquam potatam ad extra revocabat: et aliquando tantam violentiam in hoc actu sustentabat, quod ex ore sanguinis rivus exibat.

AUCT. STEPHANO EX MS.

quandoque sola Eucharistia victitat,

alias parcissimo vilique utens edulio

quo tamen, utpote violenter reddendo,

19 Confunditur igitur hinc opinio quorumdam incredulorum, qui falsissime detrahebant ei, dicentes, Quamvis ipsa non comedat aperte cum aliis ; ipsa postea comedit in secreto. Simplicissima veritas est ista, quam apertissime multi vidimus longo tempore, quod dum in stomacho suo erat aliqua substantia cujuscumque succi vel aquæ, sive rei alterius, etiam ad instar unius avellanæ, corpus ejus efficiebatur infirmum et inutile totaliter. Aliquando veniebant ad eam aliqui magni viri, tempore quo debuisset agere justitiam illam, ut utar vocabulo suo; et sic, ut eis illico satisfaceret, oportebat eam differre talem actum : sed ipsa subito syncopizabat et efficiebatur veluti mortua, donec illam evacuationem opere perfecisset. Hæc autem vidimus, ut ita dixerim, infinitis vicibus.

non juvabatur sed infirmabatur :

20 Quod ego diligenter attendens, valde confi- F denter aliquando dixi sibi : Mater amantissima, considero quod refrigerium ejus quod sumitis, ita modico tempore tenetis in stomacho, quod natura nullum vel modicum subsidium inde potest habere : præcipue quia statim revocatis cum tanta difficultate, amaritudine, et pœna; quare melius appareret quod abstineretis a tali sumptione. Quæ tamquam discretissima mihi respondit : Dilectissime fili, plures habeo respectus in ista sumptione : unus est, quia rogavi Deum, in præsenti vita me puniret pro peccato gulæ; itaque libenter accepto disciplinam istam, a Deo mihi concessam. Deinde quia conor satisfacere quampluribus, qui videntur in me scandalizari, quando non comedebam; dicebant enim quia diabolus me decipiebat : itaque comedo sicuti mihi conceditur. Alius etiam potest esse bonus respectus, quia per istam corporalem pœnam mens aliqualiter ad corporales potentias revertitur : alias, quia sic est mens absorpta, corpus forsitan insensibile remaneret. His auditis tacui, non habens ad ei replicandum.

nihil pro se sumptura

nisi discretio id suasisset.

ANNOTATA.

a *Huc spectat quod ex aliqua inedita Stephani Vita sic narrat Frigerius : lib.* 3 *cap.* 1. Frequentabat Stephanus, exemplum patris sui séquens, nobilem Confraternitatem

AUCT. STEPHANO EX MS.

A Confraternitatem sanctissimæ Virginis, quæ in cryptis quibusdam Hospitalis Senensis assueverat convenire, ibique exercebatur in operibus pietatis. Quadam nihilominus vice ab aliquibus suscitatus, in eodem loco cum ipsis conspiravit contra Magistratum : quod cognoscens in spiritu Catharina, in hæc verba prorupit Ah! fili mi Stephane, quid machinaris in corde tuo? quid agis? siccine domum Dei vertis in conventiculum proditionis. Audiebant hæc et mirabantur sociæ, neque dubitabant quin aliquod grande secretum continerent eæ voces. Post paucos dies deinde adfuit Stephanus, Virginem ut solebat visitaturus : sed priusquam verbum proloqueretur, occupavit eum Virgo, et dixit. Itane, Stephane, teipsum præcipitas in perniciem corporis animæque? quam stulta sunt illa quæ agitasti consilia! Revertere, obsecro, revertere ad cor, ab eoque ejice conspirationis venenum. Erras, si existimas domum Dei impune fieri receptaculum conjuratorum adversus rempublicam. Ut igitur culpam commissam eluas : vade et ipso in loco extunde tot guttas sanguinis teipsum flagellando, quod ibi verba perversa protulisti Ita detectum se videns Stephanus, abiit, et quod jussus erat humiliter implevit. *Vita ipsius Stephani lib. 5 cap. 2 addit Virginem pariter prædixisse,* B *quod illud Reginæ cœli domicilium, propter insanam civium ambitionem, occludendum esset recti studiosis, nec nisi cum magno tumultu aperiendum : et reipsa anno* 1390 *cautum edicto fuisse, nequis pietatis exercendæ aut alio quocumque prætextu, illuc intraret conventum facturus.*

CAPUT IV.

Scientia rerum Spiritualium infusa, explorata et probata a summis Theologis, liberalitas in pauperes.

Datam Catharinæ divinitus scientiam

Præter hæc autem habebat ista sacratissima Virgo tantam sapientiam, animæ suæ divinitus infusam, quod omnes audientes eam in stuporem vertebantur. Omnem sacram Paginam ita lucidissime declarabat et interpretabatur, ut omnes, quantumcumque docti sive magistri, velut attoniti mirarentur : et quod etiam apparebat valde mirabile, humana scientia in ejus conspectu ita deficiebat, quemadmodum nix vel glacies in aspectu solis ardentissimi liquifieri solet. Plures fecit efficacissimos et admirando stylo sermones, in præsentia Domini Gregorii Papæ XI, et postea Domini Urbani Papæ VI, atque Dominorum Cardinalium, dicentium unanimiter admiratione mul- C ta suspensi, Numquam sic locutus est homo : et, Absque dubio ista non est mulier quæ loquitur, imo Spiritus sanctus, ut apertissime comprobatur.

admirantur Cardinales et Pontifices :

22 Et quia materia se præbet, ad propositum unum volo succincte recitare cui fui præsens in Avenione. Cum Papa Gregorius undecimus isti sanctæ Virgini multum audientiam exhiberet, atque in reverentia haberet eam ; tres magni Prælati (videant ipsi quo spiritu) super ipsa fuerunt ei locuti, dicentes Pater beatissime, Numquid ista Catherina de Senis est tantæ sanctitatis quantæ dicitur? Qui respondit : Vere credimus eam esse sanctam Virginem. Et ipsi : Visitabimus eam, si vestræ Sanctitati placet. Qui ait : Credimus quia eritis ædificati. Venerunt ergo ad domum nostram statim post Nonam in æstate. Pulsantibus illis, ego cucurri ad eos, qui dixerunt : Dicas Catherinæ, quod ei loqui volumus. Quo percepto descendit sacra Virgo ad eos, una cum Magistro Joanne *a* Confessore suo et quibusdam aliis religiosis, et in apto loco fecerunt eam in medio sedere.

hæc exploraturi Prælati ...

a

23 Exordium autem ipsorum a magna superbia incepit, ipsam irritando mordacibus verbis, inter cetera dicentes : Ex parte Domini nostri Papæ venimus, et audire cupimus, utrum Florentini te mittant, uti fama pervolat : et si verum est, numquid non habent aliquem valentem virum, quem pro tanto negotio mittere valeant ad talem Dominum : si vero te non transmiserunt, valde miramur, cum tu sis vilis muliercula, quia præsumis de tanta materia loqui cum Domino nostro Papa. Sed ipsa velut immobilis columna perseverabat, humiles et efficacissimas exhibendo responsiones, ita ut illi valde mirarentur. Et cum de tali materia plenissime satisfecisset eis, proposuerunt ei valde magnas et quamplurimas quæstiones, præcipue de istis abstractionibus ejus, et modo singularissimo vivendi : et cum Apostolus dicat, quod angelus sathanæ se transfigurat in angelum lucis, ad quid ipsa cognoscit, utrum ne a diabolo sit illusa : et alia multa dixerunt atque proposuerunt, et in effectu disputatio protracta est usque ad noctem. Aliquando Magister Joannes pro ea respondere volebat ; et licet esset in sacra Theologia Magister, illi tamen ita erant valentissimi, quod in paucis verbis confundebant eum, dicentes, Vos erubescere deberetis in conspectu nostro talia proferre, permittatis eam respondere, quia valde magis satisfacit nobis quam vos.

D

eam contumeliosius interrogant,

et humilibus responsis

solidaque doctrina comprobata,

E

24 Inter illos tres erat unus Archiepiscopus Ordinis Minorum, qui Pharisaico supercilio procedens, ut apparebat, verba Virginis aliquando non videbatur acceptare. Alii duo tandem insurrexerunt contra eum dicentes : Quid ultra quæritis ab ista Virgine! sine dubio materias istas explanavit apertius atque plenius, quam unquam invenerimus ab ullo Doctore, et multo plura signa, eaque verissima luculenter nobis expressit : et ita schisma fuit inter eos. Postremo recesserunt omnes, ædificati pariter et consolati, referentes Domino Papæ, quod numquam invenerunt animam tam humilem et ita illuminatam. Qui tamen Papa, quando percepit eos ita Virginem irritasse, displicentiam habuit, et apud eam efficaciter se excusavit ; asserens, ultra voluntatem suam eos ita fecisse ; subdens, Si ulterius venerint ad te, facias eis ostium in suis pectoribus occludi. Die vero sequenti Magister Franciscus noster de Senis, qui tunc erat medicus Papæ, dixit mihi ; Cognoscis tu Prælatos illos, qui venerunt heri ad domum vestram? Cui respondi, quod non. Tunc ille : Noveris, quod si scientia illorum trium poneretur in una lance, ac in alia poneretur scientia omnium qui sunt in Curia Romana, scientia illorum trium valde præponderaret : et scio tibi dicere, quod si non invenissent istam Virginem Catharinam habere solidum fundamentum, ipsa numquam fecisset ita pessimum iter : deinde valde commendavit eam affectuosissimis verbis, quæ causa brevitatis omitto.

laudant apud Pontificem :

erant ipsi primi Theologi totius curiæ

F

25 Postremo, quis enarrare suffficiat intrinsecas virtutes hujus almæ Virginis, cum illarum actuali experimento? sicut humilitatem suam profundissimam, patientiam invictissimam ; ita quod numquam visa fuerit in facie vel semel alterata, vel quod unum verbum cum impatientia vel iracundia protulerit, quod est utique magnæ perfectionis indicium. Quis ejus ardentissimam caritatem exprimere possit? qua non solummodo bona temporalia, cum esset in domo paterna, sed et in honorem Dei et consolationem proximorum semetipsam infatigabiliter exhibebat. Unde multa miracula Deus ostendit, quandoque multiplicando panem in capsa, vel augmentando vinum in vegete. Quandoque tribuebat pauperi tunicam propriam : postea Salvator monstravit ei in *b* dorso suo, lucidissimis gemmis ornatam, prout actus iste figuratus est Romæ juxta sepulcrum ejus. Alia vice cum Confessoribus atque sociabus suis ibat ad quemdam locum, et habuit obvium quemdam pauperem,

humilitate patientia,

et caritate erga proximum excellit :

panem et vinum miraculo auget :

b

pauperibus proprias vestes largitur.

A perem, ut apparuit, valde procacem, qui petivit eleemosynam ab ea : ipsa vero respondit, Vere, carissime frater, ego nullam habeo pecuniam. Et ille : Vos potestis mihi dare mantellum, quem habetis. Et ipsa, Verum est, ait, et illico sibi dedit. Confessores vero sequentes eam, vix eum cum magno pretio potuerunt ab illo paupere redimere : quæ cum argueretur ab eis, quare sine sui Ordinis habitu decreverat incedere, respondit : Ego volo potius inveniri sine habitu, quam sine caritate. Qui nescierunt ei respondere, perfectionem ejus admirantes.

26 Nunc vero quadam indispositione corporali suadente, imo verius compellente, simul cum occurrentibus occupationibus (quoniam ex hac amplissima materia multi libri confici possent) volens verbis meis incompositis imponere finem, exhortor in Domino devotos homines, qui delectantur audire virtutes reales, mirabiles, saluberrimas et exemplares istius almæ Virginis, et, ut ita dixerim, inauditam familiaritatem, quam etiam, dum esset in mortali corpore jugiter habebat cum Domino nostro Jesu Christo, atque Beatissima Virgine Maria, similiter cum B Sanctis aliis, non dormiendo vel somniando, imo corporaliter vigilando; legant Vitam atque Legendam ipsius Virginis, editam et ordinatam a Reverendissimo patre Magistro Raymundo de Capua, sacræ Paginæ Professore, qui longo tempore Confessor ejus extitit, et post ejus felicem obitum fuit factus Generalis Magister sui Ordinis, videlicet Prædicatorum; ubi multa utilia simul et pulcherrima reperient. Et quamvis aliqui fastidiosi lectores, ab omni fructu devotioni alieni, dicant, quod valde prolixe scripsit; hoc apertissime noverint universi, quod in comparatione gestorum ipse nimis abbreviavit vitam illius, ibidem qualitercumque modo descriptam; et ea quæ scripsit indubitanter existimo quod Spiritu Sancto dictante scripserit.

Vita ejus scripta a Raymundo Confessario

non debet nimis prolixa æstimari

27 Hoc verbum hic apposui confidenter, quia longam conversationem, licet immeritus, habui secum : et non ignoro commendabilem vitam ejus, atque dotes odoriferas, videlicet virginitatis, nobilitatis etiam corporeæ, scientiæ magnæ, ac aliarum virtutum, quibus a Domino Deo nostro fuerat insignitus. Hoc unum in finem tacere non potero, quia, sicut optime novi, beatissimæ Virgini Mariæ devotissimus extitit; ut etiam apparet omnibus, illum pulcherrimum atque devotum Tractatum *c*, quem C ipse super Magnificat edidit, attente legentibus. Et quia, sicut ego pie credo, jam ad vitam æternam *d* transivit, unum hactenus secretum in præsenti propalabo, et apud me certum habeo, quia per annos plurimos antequam ipse cognosceret almam Virginem suprascriptam, vel e converso, Beatissima Virgo Maria, corporaliter apparens ipsi sacratissimæ Virgini Catharinæ, promisit ei dare unum fidelissimum devotum suum in Patrem et Confessorem, qui daret ei valde majorem consolationem, quam hactenus habuerat a ceteris suis Confessoribus, ut postea rei probavit eventus.

estque fide dignissima propter [illegible]

et qui ab ipsa B. V. M. datus est Sanctæ in Confessarium.

28 Hæc ergo pauca nunc occurrunt, in testimonium vitæ sanctæ Catharinæ de Senis, vestræ Caritati transmittenda, ut a me cum instantia postulastis : quæ simplici stylo descripsi, et, licet ægritudine corporali gravatus ac in quampluribus occupatus, corde simpliciore dictavi. Et quoniam in litteris vestris attendi unum vocabulum, videlicet, quod veridicam informationem Caritati vestræ dirigerem, hoc intactum omnino præterire non patiar. Absit ab æstimatione cujuscumque, præcipue sapientis; absit etiam a sinceritate, serenitate, atque puritate meæ conscientiæ, ut ego scienter et contra conscientiam aliquid alienum a simplici veritate permiscere vellem in quibuscumque sermonibus meis : D quia novi quod os quod mentitur occidit animam; neque Deus indiget habere mendacia nostra, neque fienda sunt aliqua mala ut inde proveniant bona. Certissimum igitur habeatis, quod meram veritatem protuli, suprascripta narrando; vel veritatem asserere putavi : pro qua non tantum juramentum juxta petitionem vestram expono, sed et paratum offero me, sub quacumque forma fuerit expediens, efficacissime jurare. Immo quod plus est, ut ita dixerim, pro tali veritate confirmanda, et ad honorem Dei et ad ædificationem, consolationem, atque salutem proximorum, sum paratus etiam in ignem ponere manus : ut novit ille apertissime qui nihil ignorat, cui est laus et gloria per infinita secula *e*.

Attestatio ipsius Stephani

de veritate hic scriptorum.

29 Datum in domo nostra suprascripta XXVI Octobris, anno Domini MCCCCXI; sub manu duorum tabellionum, ac in præsentia multorum testium, appenso grandi sigillo conventus nostri in testimonium veritatis, ut satisfaciam petitioni vestræ.

ANNOTATA.

a *Cum hujus* Joannis *nusquam meminerit Raymundus in Vita, credimus eum obiisse ante ipsam Sanctam* E

b In dorso habere, *idiotismus Italicus, pro eo quod* ***Latini dicerent*** indutus esse, ***vulgariter*** a dosso *: **quomodo etiam Teutones dicunt*** dossen ***induere***, gedost *indutus* in den dos *in habitu*.

c ***Laudatur hic*** Tractatus Raymundi in Magnificat *a Sixto Senensi in Bibliotheca, ubi et alia quædam illius memorantur : sed ubinam reperiatur MS. exemplar needum comperimus.*

d *Obiit* Raymundus Generalis *Norimbergæ in Germania an.* 1399.

e *Sequentem clausulam invenimus diversa ac multo recentiori manu adscriptam nostro apographo : nescimus ex quo MS aut impresso exemplari, fidelem tamen esse non dubitamus; quia anno* 1410 *Stephanus, abdicato Ordinis Generalatu, ad quem assumptus fuerat ab Italis vero Pontifici obedientibus contra Schismaticum Generalem in majori Carthusia residentem, factus denuo Prior Pontinianæ Carthusiæ prope Senas, in qua habitum sumpserat; paulo post, videlicet anno hic notato* 1411 *mense Martio translatus fuit ad regimen prædictæ domus S. Mariæ juxta Papiam; in eoque munere usque ad annum* 1420 *perseveravit, et obiit an.* 1424, 7 ***Augusti***, Maria mater Gratiæ, ac Catharinæ nomen ingeminans, ***ut dicitur in Vita, in dicta Papiensi Carthusia honorifice sepultus.*** F

ANALECTA DE S. CATHARINA

CAPUT I.

Ex vita per Fr. Thomam collecta, *apud Joninum Mombritium*. a

Erga sanctam Ecclesiam ejusque Pastorem tanto succendebatur zelo, et continuis orationum exercitiis gemitibus inenarrabilibus detinebatur, ut neque cibum nec etiam aquæ guttam vel ad refrigerium sumeret : tale in gutture patiebatur incendium, ut per os ignem quodammodo spirare videretur. Eo tamen tempore duas Epistolas Confessori suo scripsit, in illis inter cetera notificando non solum de præmissis, verum etiam de quibusdam aliis excessibus, valde notabilibus qui sibi tunc occurrerunt : quorum unus de dolore cordis et illius super Ecclesiam distillatione sive compressione inscribitur : atque de litteris ab ea Papæ directis; etiam de quibusdam promissionibus et verbis eo modo, quibus usus est Jesus Christus transiturus ex hoc mundo ad Patrem, et B. Dominicus

Febricitans decumbens dictat Epistolas duas,

EX VARIIS

A nicus in suo transitu. Interserit insuper ibidem salubres admonitiones et singulariter ad prædictum Magistrum Raymundum pertinentes. Ibi notificabat obedientiam, a Domino sibi commissam, ut singulo die et mane, audita Missa sumptaque Communione, semper iret usque ad S. Petrum : et hoc usque ad Dominicam tertiam Quadragesimæ præcise, pro eo quod ex tunc omnino decubuit, usque ad diem obitus ejus.

antea in visu præmonita quod pro ecclesia mori deberet :

2 De quo transitu suo ostensum fuerat ei, cum esset in ipsa S. Petri ecclesia : quomodo videlicet Ecclesiæ navicula, super ejus humeros posita, fortiter opprimebat eam, adeo ut moriendo in terram obruta caderet. Et ita post ipsam diem dominicam hebdomades *b* octo præterierunt, in quibus virgo decubuit, antequam ex hac vita abiret, tota pœnis atque doloribus affecta, non utique naturalibus, imo verius infernalibus et inauditis. Quæ tamen omnia læto animo perferebat, ac si non esset ipsa quæ talia tolerabat. Mirabantur omnes eam videntes et audientes : et revera velle ejus patientiam exprimere, potius est eam offuscare. Numquam ex ore virgineo murmur vel otiosum aliquid audiebatur : laudes tantum Altissimi resonabant atque gratiarum B Actiones ; et si ultra quam exprimi possit corpore affligeretur, facies tamen illius, Angelica et devota semper apparebat..... *c*

et in die Paschæ ad communionem mirabiliter recreata :

3 Scribit Magister *d* Batholomæus, quod, dum Virgo hæc ad mortem infirmaretur, contigit ipsum, quadam urgente occasione, Romam accedere, ubi Virginem invenit valde debilitatam et veluti mortuam jacentem : ex quo valde contristatus, obstupuit. Adveniente vero die Dominicæ Resurrectionis, cum ipse Magister non absque difficultate Confessionem ejus audisset ; et pro pœnitentia imposuisset ei Dominum orare, ut mane illo cum ejus familia solito more pascere et communicare valeret, oratione facta et a Domino exaudita, ipsamet, omnibus stupentibus, surrexit a lectulo, et cancellatis manibus flexisque genibus ante altare stans, eam juxta votum communicavit ; et post abstractionem assuetam, sensibus deinde restituta ; stetit quasi immobilis, uti prius ; et alienis manibus adducta ad lectulum fuit. Post multa, refert Virginem ei persuasisse reditum, quia sic oportebat. Ipse vero respondit, quia, nisi a Domino convalescentiam impetraret, nullatenus vellet eam in tali statu dimittere. Cum ita Virgo promisisset et opere perfecisset, exhilaratus ille ei valefecit, ab eaque discessit. Non multo post ei notifica- C tum fuit, post ejus discessum ad pristinam debilitatem atque gravedinem eam rediisse. *e*

mortua conspicitur in gloria.

4 Ipsa die [*qua obiit Virgo*]..... *f* Thomas Petra, Urbani VI Protonotarius, hujusque Virginis devotus, cum nocturna officia persolvisset, diesque Dominicæ diluculo ut quiesceret se reclinasset ; elevatus atque raptus, vidit in aperto et serenissimo cœlo maximam spirituum beatorum multitudinem, magnam solennitatem celebrantium diversis organorum generibus. Et cum interrogasset quid sibi hæc vellent ; responsum est ei, animam Catharinæ Senensis afferri ante divinæ Majestatis conspectum. Et quoniam optabat illam videre, ostensa ei fuit, velut in quodam circulo sive throno solari, undique radios emittente, ac se taliter habens, quemadmodum Reginam cœlorum, quando in cœlum assumpta fuit, depingi videmus. Et cum in ipsum illa respiceret atque hilariter subrideret, Thomas fuit excitatus : indeque habuisse consolationem admirabilem atque præcipuam gratiam, testatus est *g* . ... Tandem vero honorabilibus exequiis, Virginis corpus marmoreo sepulcro reconditum est. Alia sunt innumerabilia pene signa et miracula, quæ ad honorandam hanc Virginem ostendit Dominus : ea autem eo consilio omittenda duxi, quod fere sit impossibile, etiam pro viribus nitenti, D omnia immensa illius merita recognoscere, quæ in æthereo thalamo illi suo Sponso jam sociata est, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per omnia secula seculorum.

ANNOTATA.

a *Sequuntur hæc post narratos in Vita per Raymundum cruciatus, a dæmonibus Virgini illatos, usque ad num.* 348.

b *Si, uti supra dictum et ut testantur omnes, decumbere cœpit Dominica* 3 *Quadragesimæ quæ isto anno cadebat in* 18 *Februarii : non solum octo, sed decem hebdomadæ fluxerunt usque ad obitum, sive usque ad* 29 *Aprilis, ut hebdomadas supputanti patebit : occasionem errandi accepit Thomas ex verbis Barduccii num.* 5 *male intellectis.*

c *Sequitur ex Raymundo desiderium Virginis ad Christi conspectum anhelantis, et ante mortem suos omnes exhortantis sermo.*

d *Videtur hic esse* Bartholomæus Dominici Senensis ex Ordine Prædicatorum, *concionator insignis : ad quem extant plures S. Catharinæ epistolæ, quique dicitur a Sixto Senensi in Bibliotheca edidisse librum de initio Status Fratrum et Sororum de pœnitentia S. Dominici, et Coronensis Episcopus factus claruisse anno* 1402. E

e *Sequitur compendiosa narratio mortis, ex epistola Barduccii verbotenus accepta, ideoque hic non repetenda.*

f *Hic interponebantur apparitiones factæ Fr. Raymundo, et Semiæ Romanæ.*

g *Sequuntur miracula post mortem patrata, quæ vide apud Raymundum.*

CAPUT II.

Ex Vita B. Stephani Macconi. *auctore Bartholomæo Senensi.*

Stephanus funeri assistens,

Jam vero Seraphicæ Virgini Senensi, vitæ munere castissime perfunctæ, inque feretro adhuc jacenti, Stephanus omnia venerationis officia, ac postrema pietatis obsequia præstitit ; quæ feminæ, cœlestibus condecoratæ bonis, jure optimo exhibenda putavit. Is enim venerabile ejus cadaver suis humeris , ad Dominicanorum ædem super Minervam extulit, is ad pretiosam ejusdem corporis glebam, per triduum ad confluentium populorum conspectum F propositam, custodiendam excubias egit : simulque intenta animi cura ac studio, quæ ad sanctitatem ejus declarandam Deus edidit prodigia, litteris consignavit : is denique suis manibus sacrum illum thesaurum arcæ inclusit ; cui pia figens oscula uberrimis etiam lacrymis rigavit. Quem extremo quidem in beatam matrem pietatis officio intentum, subiit, ad interiorem ejus excolendam memoriam, suique solatium animi studiosius retinendum, reliquiarum quidpiam ex aliqua ejus corporis parte abscindere. Atqui dum nimis religiosus animi pendet, utrum unum ex digitis alterius vel præcipuæ manus ipsemet secet, an capillorum aliquid tondeat reverenter ; in mentem illi venit satius fore tantisper expectandum, dum per æternæ mentis decretum, sacro eodem corpore in cineres redacto, ejus exuviæ alio (ut ea, obscuro licet effatu, divinitus Raymundo ante prædixerat futurum) brevi transferrentur,

et de habenda ejus reliquia solicitus,

dentem excipit

6 Ergo a pio officio Stephanum recedere meditantem, ac motu etiam tum corporis et animi varium, rursus acris suo potiendi desiderio incessit cupiditas ; indignumque prorsus ratus est eximia sua erga beatam Matrem religione, ut ab optato pignore vacuus inde recederet. Ancipiti ergo cura ardentius agitatus

A agitatus, rem ipsam religiosis cum feminis, virginis olim sodalibus, conferre statuit : quibus annuentibus, ac reserato sarcophago, suum Stephanus explevit flagrantissimis animum votis. Siquidem de fœda aliqua obtruncatione sacrum deturparetur corpus, dentium unum e defunctæ Virginis ore ipsemet pius excussit, gravissimo Præsidi brevi ornamento præsidioque futurum : quoniam non ita multis inde elapsis annis, efficaci obtentum prece, Angelus Corrarius Venetus, Constantinopolitanus tunc Patriarcha, atque consequenti deinde tempore Romanus Pontifex [Gregorius XII] creatus, tamquam pretiosum lapillum, atque adeo sacrum veluti pignus, ad illustrem eximiamque cujusdam pietatis et observantiæ significationem erga Virginem Seraphicam, venerabundus gestabat, suspensum e collo, aurea conditum bulla.

qui deinde Gregorio 12 cessit.

7 Neque hisce tamen contentus fuit Stephanus noster ; sed ad alias quoque, quas olim usui Virginis fuisse cognorat, reculas ac pietatis instrumenta colligenda adjecit animum.... Eumdem deinde convertit ad stylum : et quæcumque suismet ipse oculis hausit manibusque tractavit sub mortis ejus tempus, non modo Raymundum Patrem, tum Genuæ degentem ; verum etiam Sodales Deiparæ Senenses, aliosque viros egregie pios Virginisque studiosos fuse per litteras docuit. Anni deinde abiere pauci, cum Senas veniens Raymundus, Ordinis Prædicatorum Generalis Magister, ad describendam S. Catharinæ Vitam applicuit animum, ipsaque in Urbe Senensi exorsus opus, cunctis memoriæ ipsius Virginis devotis optatissimum, adjutorio Stephani imprimis est usus. Hæc porro cogitantem Raymundum subiit cogitatio de sacro ejusdem Virginis cranio (quod paulo ante a reliqua corporis parte separari, et Roma Senas Procerum rogatu transferri curaverat) reverenter excipiendo ; quatenus ei intra patriam sedem privatim tribuerentur honores, tamquam inter Cœlites certo receptæ, donec solennes per totam Dei Ecclesiam decernerentur.

Ipse scribit quæ norat, B *et Raymundum Vitæ scriptorem juvat.*

8 In hanc itaque deliberationem ingressus Generalis Dominicanorum Magister ; ut suis aliorumque piis votis, ac totius simul civitatis responderet optatis, omnem operam ponere statuit. Sed antequam quod agitabat animo reipsa perficeret ; in consilium adhibere decrevit, non modo Dominicanos suos tunc sodales (in quibus Thomas a Fonte erat, qui ad multos annos Virginis confessiones exceperat jam inde ab ejus pueritia) verum etiam quos ipsa beata Virgo, vitam dum viveret mortalem, in Christo genuerat filios, Senis per eos dies hærentes. Quamobrem ad se vocatis primum viris egregiis, Matthæo Cennis Fatii, Equite atque tum Domus hospitalis, cui a Misericordia nomen erat, Rectore ; Rainerio Pagliarisio, Eremitam agenti ; Nerio Landuccio, atque Christophoro Gavi, aliisque ad viginti, memoriæ Virginis nominisque studiosis ; cum iis de ea re serio graviterque deliberari est cœptum ; qui inter alia, Stephanum e Pontiniana Carthusia (quo inconsulto nihil aggredi decernique par erat) sibi accersendum putarunt, iisdemque Matthæo et Christophoro, ut id facerent, demandarunt.

cui de capitis translatione celebranda deliberanti C

9 Hæc dum apud Raymundum sub vesperam agitantur, Stephanus insequenti luce, suo in cœnobio, divino actus spiritu, Domino Jacobo ait, Para te, ut Senas adeamus quamprimum : ad Divi enim Dominici advocari me sentio. Nec mora, sacris operati, pedibus de more capessunt iter. Ad Campum regium, prope sacram Dominicanorum ædem, ut perveniunt, eosdem viros offendunt, Matthæum nimirum ac Christophorum. Quibus eminus, ut Stephanus eos vidit, Sistite, ait, gradum. Scio vos in mandatis habere a Raimundo Patre, ut accersar, quo præsens adsim piæ Matri jam decretis honoribus. Recte cogitastis : opus Dei istuc est. Nonne verum dico ? Cui cum procul dubio id verum esse, stupore attoniti respondissent, apud animum suum reputantes, quonam id pacto perspicuum exploratumque Stephano esset, cum neque litteris neque nuntiis Raymundum consilium suum ei aperuisse certo constaret ; in eam tandem mentem, re optime explorata, veniunt, id totum divinitus Stephanum persensisse.

idem Stephanus ultro se sistit D *ex variis divinitus monitus :*

10 In unum igitur convenientes, Raymundum adeunt : qui ubi Stephanum est intuitus, illicoque persensit quæ præsenserat, divino afflante Numine, iisdem et ipse verbis usus, cœlesti eodem agitatus Spiritu atque Stephanus, exclamavit : Bono estote animo, fratres mei, opus Dei est quod aggredimur in præsentia. Quidnam amplius quærimus ? Facessant verba, et rem perficere ne differamus. Per Stephanum itaque ab Episcopo civitatis obtenta facultate publicam imperandi supplicationem ; quo majori cum dignitate ac splendore sacrum pignus per urbem circumferretur, res in posterum diem est dilata. Qui ut illuxit, summi Magistratus imperio justitium in tota urbe severe sancitum est, atque dein, magna cum populi celebritate, supplicationis pompa, a porta Vallis-Montoni, quam novam vulgo nostri appellant, ad sacram Prædicatorum ædem, religioso instructo agmine, ducta est quam celeberrima. Res omnino visenda fuit, eoque magis quod inusitata omnium gratulatione ac plausu celebrata. Antecedebant primo Laicorum sodalitates, deinde sacrorum hominum familiæ Christo præconia concinentium, tertio Clerus cum ardentibus facibus cereisque, tum qui supererant beatæ Virgini sanguine proximi ac spirituales ejus alumni.

eoque decreta, pompam instruit, E

11 In his pulcherrimum, quacumque pium incedebat agmen, spectaculum præbuit vetula Lapa, beatæ Virginis parens, per id tempus octogenaria major : quæ secundum feretrum omnium ora in se convertebat, omniumque de se excitabat sermones. Alii namque, O te beatam ! aiebant, quæ ipsis oculis adhuc tam gloriosum de filia cernere meruisti triumphum. Alii vero, Æmulari tuam felicitatem licet, o fortunata anicula, quæ postquam mundo viginti quinque liberos peperisti ex unico conjuge Jacobo, una ex iis Catharina divinis aucta muneribus, spem fiduciamque concipias videndi tuos tot labores atque ærumnas, Beatorum gloria affatim compensatas : nefas est enim credere, ut quæ tot tantisque fuerat causa salutis æternæ, nunc tibi suis meritis præclaris viam non muniat in cœlum ad eamdem felicitatem comparandam. Nec vana, ut docuerunt extrema, vulgus tunc canebat : quia nonagenariæ proxima, id est annos octoginta novem nata, vitæ suæ munere adeo pie perfuncta est, ut ex illius excessu exputare æquum fuerit, eam, ad beatæ filiæ perfruendum amplexibus, in cœlestium patriam evolasse.

in qua et mater Lapa octogenaria procedebat : F

12 Porro inclytum gestamen, serica ad augustiorem speciem ac pompam veste constratum, sub umbella pio Dominicanorum Patrum ministerio ferebatur : postremo vero flos nobilitatis subsequebatur. Qui autem pretiosum sacræ Virginis thesaurum venerabundi excepere ad Prædicatorum ædis valvas, fuerunt primores Patrum cœnobii, atque ubi hujusmodi pompa nobiliorem hanc sacri corporis partem in augustissimum templum invexerunt, tanti repente concursus facti sunt, ut ad sacrum feretrum sua quisque corpora precesque sternerent, lacrymis præ spirituali gaudio dulcedineque perfusi ; ut ruens quam tumultuosissime turba vix ægre submota sit. Mox inde Missarum solenniis festo modulatoque cantu rite peractis, deque Virginis laudibus habita concione, ad sua quisque remearunt. *Hæc ad annum*

Caput apud Prædicatores deponitur,

EX VARIIS

A *Christi* MCCCLXXXV *refert auctor Vitæ, diem et mensem celebratæ translationis nemo indicat. Una cum Capite delatus etiam Roma fuerat digitus Sanctæ annularis, memorabili desponsationis arrha quondam a Christo decoratus, uti recitatum in Vita num.* 115. *Hic nunc in Pontiana prope Senas Carthusia asservatur, relictus ibidem a Domno Stephano, cui is primum obtigit; quique eum et pro certissimo phylacterio secum habuit aliquamdiu.*

digitus Stephano obvenit,

13 *Contigit autem circa annum* MCCCCII *ipsum permolestam incurrere oculorum ægritudinem:* Cujus vi morbi, *inquit auctor Vitæ lib.* 3 *cap.* 5, eo devenit ut scriptioni operam dare ultro nequiret, et acrioribus vexatus doloribus tantum non visum amitteret, remediis quibuscumque nequidquam tentatis. Ergo quid illi faciendum in omni omnium rerum desperatione? id unum certe, scilicet ad opem ejus ut confugeret, quam numquam sibi duris exagitato defuisse jam toties fuerat expertus. Nec incassum hanc sibi divinitus injectam mentem complexus est. In intimum enim quodam die abditus conclave, ex argenteo loculo annularem lævæ digitum Seraphicæ Virginis (qui ut supra diximus, inter sacra alia ejusdem Virginis advectus lipsana penes virum beatum erat) venerabundus exeruit: eoque in manus sumpto in genua procubuit, et mente atque oculis ad astra B sublatis, suam cœlestem Divam hunc in modum compellat: Eia, mater, cujus gratia in novam vitam mystico partu renatus sum; ne patiaris, obsecro te, permolestis hisce me vexari doloribus, dum cara luce pene destitutus, neque ea quæ ad gloriam tui cœlestis Sponsi mente revolvo, nec quæ suscepta administrandi provincia exigit exequi queo. Non recuso cæcitatem, nec quidquid adversi per ea visum fuerit æterno Patri mihi inferre: sed si optare licet quibus experiar non injucundum tibi esse meum obsequium, tuum sæpius expertum auxilium nunc certius imploro, quando indignus tua sancta membra tangere mereo. Tum supplicatione completa ad læsos statim oculos sacrum illud pignus fiducia plenus ad movet. Nec spes precesque incassum cecidere: extemplo enim, rem miram! dolor omnis discutitur, oculi ex toto sanantur, amissam pene lucem recuperat: et, quod ingenti gaudio divina cumulavit munera, in aures ejus jucunda vox divinitus influit, quæ illum ne metuat hortatur, pollicita in cœlis illi patrocinium, ut olim habuit in terris tutelam.

qui eo exposito

Sanctam invocans

amissum pene visum recipit:

14 Inter hæc Albertus Austriæ Dux, incomparabili flagrans cupiditate cognoscendi quæ cum ingenti totius fere orbis Christiani admiratione dudum Deus patrarat per Seraphicam virginem Catharinam, Stephani operam atque industriam, in sua tunc ditione C commorantis requisivit, quem ex ejusdem palæstra egregium athletam prodiisse, fama gliscente compererat. Stephanus itaque tanti Principis, de Carthusiana familia optime meriti, religioni cupide serviturus, rerum ejusdem Virginis mirabilium describendarum desumpsit curam, nullo usus librario, nulliusque alterius adhibita opera, ut in hoc munere obeundo suæ erga beatam Matrem pietatis partes exacte impleret. Sed Alberti tantumne? imo vero etiam Sigismundi Pannoniæ, Henrici Angliæ, atque Alfonsi Tarraconensis Regum pio singularique studio in idipsum obtemperandum fuit; quibus eadem illustria Catharinæ facinora, modo Italice, modo Latine, casta fide conscripta Princeps Austriacus transmitti jussit.

illius vitam propria manu describit Latine et Italice

15 Nec irriti Stephano exantlati labores: tantos quippe motus adeoque vivos religionis ac divini amoris, adversum beatam hanc Virginem, in horum Regum pectore excitarunt ardores; ut idem Dux Austriæ, una cum Hungariæ Rege Sigismundo, non dubitarint, Stephano in consilium adhibito, oratores suos ad summum Pontificem decernere, eumdem D rogatum, ut ex Apostolico Senatus-consulto inclytam hanc heroinam sanctitatis ergo in Cœlites referret. Quorum legatio Principum, tametsi magnum per se pondus haberet, placuit tamen Stephano eam, gravissimorum duorum nostri instituti Priorum comitatu, hoc eodem anno Septembri mense ineunte, ad Urbem usque subsequi; accurate etiam perscriptis litteris, non ad optimum solum virum Thomam Firmanum, Generalem Dominicanæ familiæ Magistrum, ut una cum Bartholomæo Dominici ac Thoma Naccio, Senensibus, ejusdemque familiæ Sodalibus, universi ejus Ordinis nomine, tam gloriosum inceptum in Romana aula piis studiis urgerent; verum etiam ad amplissimos Cardinales, Cosmatum, Melioratum atque Corarium, quo sua auctoritate et gratia apud summum Pontificem Bonifacium, hanc tam divini operis causam promoverent; necessaria maxime Austriaco eodem Duce in ejusmodi cerimoniam ultro impendia subeunte. Sed quo minus Pontifex, per se egregie animatus, ad publicos beatæ Virgini in Dei Ecclesia decernendos honores exorantium Principum responderet optatis; dirum schisma fuit impedimento.

pro Duce Austriæ et Rege Hungariæ

qui pro illius canonizatione potenter intercedunt apud Innocentium 7,

16 *Subinde defuncto Innocentio VII, in ejus locum suffectus est supra laudatus Gregorius XII anno* MCCCCVI E *pridie Kalendas Decembris: qui cum nono post mense Senas commigrasset, ibidem de restituenda Ecclesiæ pace per liberam Pontificatus abdicationem acturus, sicuti in sua electione promiserat;* Primores civitatis aliique complures spectata religione viri Pontificem adierunt, rogatum, ut postquam probe noverant, perspectam suæ Beatitudini olim fuisse eximiam Virginis Catharinæ Senensis sanctitatem, animum, pro sua in Dei Ecclesiam pietate intendere dignaretur, ad eam inter sanctos Cœlites describendam: non defuturos enim, qua in patria Sede, qua alibi, spectatæ virtutis atque auctoritatis viros, qui illustria Catharinæ facinora miraculaque, sedulo conquisita, præter ea quæ extant adhuc litterarum consignata monumentis, in publicas quam primum tabulas, adactis jurejurando testibus, referenda quam diligentissime curarent: ut, si ei videretur, tantam sanctitatem meritis condecoraret honoribus; et tot miraculis inclytam, omnibus venerandam colendamque rite decerneret. Cumque ad hæc Pontifex per se optime propensum esse respondisset, cum propter castissimæ Virginis merita, tum etiam propter ipsius civitatis postulata, quæ de Romana Sede optime mereri quotidie magis pergebat, fide, officio; F opus esse tamen adjecit, ut pacatiori animo ad tam præclarum cœptum augustamque cerimoniam transigendam accederet.

cui succedens Gregorius 12

et pro eadem causa Senis interpellatus.

17 At enim diuturnam Pontifex moram certo consilio Senis trahebat, ut præstantissimos quosque doctrina Senenses externosque alios viros in consilium adhiberet de Pontificio munere abdicando; ideoque sponte sua totum id negotium, de Virgine inter Sanctos adscribenda, per se premere atque urgere cœpit. Quippe cum de præclara ejus sanctimonia a gravissimis primum viris, Joanne Dominici, Epidauri tunc Archiepiscopo moxque Purpura donato, Thomaque Gloria-pennæ, Apostolico Protonotario; deinde a Paulo Pauli, magni nosocomii Senensis Rectore; atque postremo a Christophoro Gani sermo coram eodem Pontifice haberetur; valdeque Pontifex averet intelligere quæ divinitus afflata prædixerat, quæque scriptis mandaverat Virgo de schismate; atque mox omnia comperisset, eodem Epidauriensi Archiepiscopo demonstrante, cum temporum iniquitate optime congruere; protinus in eam sententiam venit Pater Beatissimus, ut pronuntiaret divinam hanc feminam dignam esse, quæ ab omnibus in

dum agit de abdicando sponte Papatu

et causa instruitur,

A in militanti Ecclesia pie religioseque coleretur; quam pro certo putabat Sanctam esse in triumphanti divinum ante conspectum. Sed ad hæc inchoanda, adjecit Pontifex, oportet præsentem nobis esse Generalem Priorem Carthusiæ, cujus superioribus annis litteras in idipsum accepimus, quemque novimus percarum olim fuisse ejusdem Virginis alumnum: hujus enim rei procurationem et causam unus ille sustinere poterit, scilicet ut cum venerabilibus S. R. E. Cardinalibus strenue negotium agat. Nos vero quia hominem et videre et alloqui cupimus, Apostolicis litteris evocandum censemus. Interea temporis disponantur oportet, quæ ad hæc rite exordienda sunt opportuna, ut in Senatu pro rei dignitate in tempore dividantur. Litterarum igitur, quas ad Stephanum Pontifex dedit, exemplum fuit ejusmodi.

jubet advocari Stephanum.

18 Gregorius Episcopus, Servus servorum Dei, dilecto filio Stephano de Senis, Priori Generali Carthusiensis Ordinis, salutem et Apostolicam benedictionem. Attendentes civitatem Senarum, in qua nunc commoramur, et devotionis affectum et constantiam, quam erga Sanctam Romanam Sedem exhibet, libenter preces admisimus quas honesti aliquot cives et nobiles viri nobis porrexerunt; B humiliter postulantes totius civitatis nomine, ut de benignitate Apostolica concederemus facultatem tractandi, et in Consistorio Fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium promovendi canonizationem beatæ quondam Virginis Catharinæ, ex hac civitate oriundæ, in cujus te disciplina novimus in Domino olim educatum: et libentiori animo cupimus, quantum cum Domino poterimus, huic populo in tam laudabili petitione gratificari, tum ad divinam gloriam in Sanctis ejus amplificandam, tum etiam quia in minoribus constituti, ejusdem Virginis sanctam conversationem a summis Pontificibus prædecessoribus nostris, Gregorio XI et Urbano VI probari percepimus, nosque pariter ejus notitiam habemus. Sed tali opere inchoando et prosequendo solito Ecclesiæ ritu, te duximus inter alios nobis adesse, qui instar multorum huic tam sancto negotio prodesse poteris. Nos ergo motu proprio, et nonnullorum etiam civium permoti precibus, tibi mandamus, ut quam primum ad nos te conferas, nosque convenias ubicumque fuerimus. Te enim, fili, videre et alloqui cupimus, quem plurimum in Domino amamus, cum tota familia Carthusiana tuo regimini commissa, tamquam tutrice et non oppugnatrice hujus Apostolicæ Sedis. Vale et veni. Datum Senis VII Idus Januarii C Pontificatus nostri anno secundo.

per litteras ad eum scriptas

19 *Hæc quidem tunc statuta bene: sed Gregorii animo, paulatim a consiliis abdicandi Pontificatus alienato, omnia in ventos abiere, et Carthusiani Patres super Pontificio mandato deliberantes quid esset suo Generali agendum, decreverunt quidem eundem ipsi esse, si conjecerit se congressum illum cum Sedis Apostolicæ gratia inire non posse; sin autem, suæ discretioni remiserunt iret an maneret.* His ita constitutis, *inquit auctor Vitæ lib.* 3 *cap.* 8 Stephanus in magna expectatione erat, ut videret quis in ea rerum ecclesiasticarum confusione exitus futurus esset. Quamquam auctorem habeo certum ac gravem, Thomam Naccium e Dominicana familia, hujus temporis æqualem, singularique cum Stephano consuetudine devinctum; qui asseverare non dubitat, beatum virum nostrum, eumdem Pontificem, ut ejus mandata curaret, convenisse: quod ubi factum fuisset, non reperio: ni potius dixerim, Pontificem Stephano obviam quodammodo processisse, cum de Concilio Pisano disturbando cogitans, Concilium et ipse intra Carnicam, Julium, Austriæ urbem, vocasset, quo ille Luca discedens, Senis Ariminoque præteriens, accessit. At ut ut est, vereor antiquitatem, nec ut illi detraham D temere adduci soleo.

qui an venerit non satis certum est.

20 *Porro* recordatus *Stephanus, uti prosequitur Vita lib.* 5 *cap.* 2. *Seraphica virgine Catharina adjutrice,* præsentissima se evasisse vitæ pericula, et eadem opitulante ab illius e terris abitu magnis perfunctum molestiis in republica sui Ordinis administranda, versantem inter Germanos vel maxime; quoties sermo incideret de ea loquendi, divinam hanc Virginem, modo Matrem suam appellare, modo Divam, modo Patronam ac tutelarem in terris simul cœlisque vocare. Enimvero jurati testes affirmare non dubitarunt, Thomas scilicet Episcopus Emonensis, e nobili Paruta gente Dominicanus; atque Angelus Salvettus e Franciscana familia, vir optimus et Stephani amantissimus; se quandoque in congressum colloquiumque venisse cum Stephano, præclara narrante de hac Virgine, cum miro teneriorique pietatis sensu ac spiritus ardore, ut præ divini æstus dulcedine totus colliquesceret ad ejus recordationem; et in dulcissimas lacrymas abiens, monstrabat angustum sibi esse pectus, nec animum capere posse, quæ de ejus eximia raraque sanctitate sentiret; adeo ut per illius erga se patrocinium apud E Deum, quin potius per indubia ejus promissa cœlestem æternitatem consecuturum speraret...

EX VARIIS

Fuit certe erga S. Catharinam tenerrime affectus.

21 Fuit etiam Stephano in more positum, quotannis in luce decessus virginei anniversaria, cum Senis in patrio solo, tum Venetiis aliisque frequentibus oppidis, drama publice in Scenam producere, cujus argumentum esset pie ac venuste agere præclarum aliquod Seraphicæ Virginis facinus, divino annuente numine ab eo in terris versante factum. Quæ pia quidem simulamina, propter apparatus splendorem et actionis elegantiam, plurimum valebant ad illius sanctitatis nomen longe lateque propagandum, aut in fidelium qui aderant mentibus confirmandum, quandoque vero ad ea spectanda confluere solita agmina populorum, litterarum momentis est traditum. Quæ cuncta minime dubiam æternæ mentis significationem habere Stephanus interpretatus, magis indies confirmari sese in ejus venerationis studio, suamque pietatem erga Virginem sentiebat augeri. Atque eo fiebat, ut quidquid suis in thesauris vir pius habebat de ejus Reliquiis, summa reverentia prosequeretur, aliisque inflammata voluntate venerandum proponeret; imitatus magnæ auctoritatis sacratos Proceres, qui qua Romæ, qua Venetiis, qua pariter Senis sacra Virginis lipsana in loco publico exponebant, ad populorum pectora in ejus F præcipuam venerationem permovenda.

solitus quotannis de ea in Scenam dare

et reliquias honorandas proponere.

CAPUT III.

De Reliquiis S. Catharinæ locis variis.

In hanc materiam ultro nos adducunt præmissa ultimo verba ex Vita B. Stephani. Et quidem de Capite, quomodo illud Senas allatum receptumque fuerit, initio vidimus: videamus nunc etiam quo in honore ipsum usque in hunc diem ibidem habeatur. Docebunt id nos ipsi Conventus Senensis Patres, qui hac de re interrogati per epistolam sic responderunt initio Junii anno MDCLXVIII. Caput gloriosæ Matris S. Catharinæ de Senis, in hac nostra ecclesia, servatur supra altare ornatissimi sacelli, sub ejus nomine dedicati, intra parietem, qui sacristiam ab ecclesia dirimens cavatur in loculum, crate ferrea utrimque munitum; sic ut priori reserata per duas claves (quarum altera penes Senatum, altera penes Conventum est) conspici possit argentea statua pectoralis, sacrum pignus continens, quod extra stata tempora paucis visendum conceditur; per alteram excipiatur a Religiosis,

Caput decentissime collocatum Senis,

A ligiosis, publicæ venerationi exponendum, quod fit in die ipsius Sanctæ festo.

Processionaliter circumfertur die festo,

23 Tum scilicet per urbem circumfertur venerabile Caput : cumque processionis pompa pervenit ad Curiam, obviam eidem procedit Senatus, cum multo tibiarum, tubarum, tympanorum sono ; deducitque ad ecclesiam S. Dominici, transitu facto per domum Sanctæ natalem : quo dum infertur Caput Divæ, festis martariolorum explosionibus tota late vicinia subsultat. Pompa autem quæ longo ordine facum prælatarum instruitur, intra ecclesiam recepta, post factam a Senatu eodem oblationem votivæ ceræ magni ponderis ; nobilis aliquis adolescens, ad id muneris Senatorum suffragatione delectus, de laudibus Sanctæ orationem recitat lingua vulgari. Deinde canitur Missa cum solennissimo apparatu et exquisito musicorum concentu : sub qua per Confratres Sodalitatis, sub ipsius Sanctæ patrocinio collectæ, aliqui ex iis, quos propter civilia crimina vinctos carcer publicus habuerat, ab eoque collatis Fratrum eleemosynis redemptos solvi permiserat Magistratus, sistuntur ad aram facienti Sacerdoti cum ramis olivarum. Eodem die accedunt ad templum singula opificum collegia, cum oblationibus
B votivæ ceræ : et usque ad vesperum adorabundo populo prostat spectabile Caput : ac denique ante noctem recluditur in locum suum, coram uno ex Confaloneriis.

et Dominica infra Octavam.

24 Dominica infra octavam, eodem rursus ritu atque ordine et promitur et circumducitur et in templum a Magistratu refertur Caput prædictum. Hujus vero diei pompam festiviorem reddunt puellæ pauperes, albas vestes indutæ, quas singulas procedentes hinc inde stipant nobilissimæ matronæ Senenses, uniuscujusque latus tegente ephebo tædifero ; ipsasque inducunt ad ecclesiam, ubi sua cuique dos traditur in manus, ex liberali Confratrum prædictorum munificentia. Alias toto anno non eximitur Reliquia e loco suo, nec etiam in ipsomet loco publice spectabilis revelatur nisi in Feria quinta ante Dominicam sexagesimæ, quando festivitate annua recolitur memoria memorabilis illius raptus, in quo ipsam Virginem sibi desponsare dignatus est Christus, quod festum Desponsationis appellant. Notandum est autem os Capitis totum purum esse, nulla prorsus carne aut pelle eidem adhærente ; mensura parvum, unde cognoscitur exigua corporis virginei statura ; et colore nonnihil obscuro atque
C ad nigredinem vergente. *Idem intellige de aliis Sacrorum ossium partibus, quæcumque uspiam religiose monstrantur.* *alia alibi ossicula,* *Ex his est costarum una, quam servari apud Prædicatores Coloniæ auctor est Ægidius Gelenius lib. 3 de Coloniæ Agrippinensis magnitudine Syntagm.* 41 § 4 ; *et aliud justæ quantitatis os, in Aquæcurtensi Regularium Canonicorum cœnobio, haud procul a Bapalma Artesiæ oppido, ut scribit Arnoldus Rayssius in Hierogazophylacio Belgico pag.* 55. *Ferdinandus quoque Ughellus tomo* 7 *Italiæ sacræ, describens Salernitanam S. Apostoli Bartholomæi Basilicam, inter sacra illius vasa enumerat,* tabernaculum crystallinum, *in quo* digitus S. Catharinæ Senensis.

accepta in translatione an. 1383

25 *Quidquid porro horum aut aliorum alibi existentium ossiculorum uspiam visitur, id exemptum e sacro loculo fuit, partim quando Raymundus Generalis, quarto post mortem Sanctæ anno, ipsum ab humo extulit altius, indeque assumpsit caput Senas ferendum, et digitum Stephano prælaudato tradendum ; partim altero fere post mortem evoluto seculo, quando* me Priore existente in conventu supra Minervam (*inquit S. Antoninus, postea Florentinus Archiepiscopus, Historiarum parte* 3 *tit.* 23) translatum est corpus dictæ Virginis circa annum MCCCCLXXX in eadem ecclesia ad locum eminentiorem, in capella juxta minorem capellam existente, et collocatum in sepulcro marmoreo : quod *videlicet* corpus incineratum erat, ossibus remanentibus. *Quorum rursum aliqua verosimile est excepta fuisse hoc vel jam currenti vel ultimum lapso seculo : constat enim, licet nulla scripta memoria extet de anno, causa et auctoribus ultimæ translationis : corpus ab eminentiori illo loco depositum non ita pridem, haud quidem excelsius, se multo religiosius ornatiusque collocatum fuisse intra ornatissimam arcam, quæ hodieque conspicitur, sed non reseratur, sub altari magnifici sacelli, quod ad familiam Capranicam pertinens proximum est altari majori ad cornu epistolæ.* D

aut alia an. 1480 tertiave hoc seculo,

In exequiis vero recissa sinistra manus et pes,

26 *Ceterum, ante omnes istas elevationes translationesque, et verosimiliter ante primam corporis sepulturam ; certe antequam ab eo secundum ordinarias leges humanitatis dissolutæ carnes abirent in cineres, debuit fuisse rescissa manus, quæ Romæ ad S. Sixti apud Dominicanos in declivio collis Quirinalis servatur ; et pes qui dicitur Venetiis haberi in monasterio SS Joannis et Pauli, apud ejusdem instituti Virgines. Nam Petrus Possinus, nostræ Societatis Historiographus, intelligens pleniorem de manu prædicta notitiam a nobis desiderari, locum adiit circa diem* XX *Junii anni* MDCLXXIII ; *et quod oculis suis vidit, ipse per hæc verba significavit.* Oravi adm. Rev. Patrem Confessarium cœnobii, ut E
sacrum illud lipsanum mihi venerandum exhibere ne gravaretur : quo prompte illud ac perhumaniter gratificante, vidi et per ostium observavi lævam Sanctæ manum adhuc plane integram usque ad carpum, cum carne sicca et pelle ; rugosa illa quidem et subatra, ceterum nihilo fere minus apte coherente ac compacta quam si esset corporis recens mortui. Inclusa est thecæ magnæ argenteæ ac perornatæ, clarissime apparens trans pellucidissimam crystallum. *Paulus Frigerius, lib.* 3 *vitæ cap.* 6 *addit*, in eadem, sæpius a se visa, distincte observatam notam impressi divinitus vulneris : *qualem etiam in eo qui Venetiis est pede conspici affirmat Gregorius Lombardellus, in defensione stigmatum S. Catharinæ, vulgata Senis anno* MDCI ; *idque ait constare per authentica instrumenta, jam inde ab anno* MDXCVII.

perseverant in carne,

an cum stigmatis visibilibus ?

27 *An tales notæ opus sint divinæ virtutis, vel operationis humanæ merito dubitaverit æquus rerum æstimator. Constat enim ex num.* 195 *Vitæ, sacra illa stigmata quæ divinitus impressa Catharinæ fuerunt, ipsamet ita Sponsum rogante fuisse invisibilia. Ast, inquit prædictus Lombardelli*, extat Epistola Fr. Antonii de Elcis, qui Conventui Romano ad Minervam Prior præsidebat cum exequiæ Virginis celebrarentur, F
scripta ad Fr. Raymundum absentem, qua significat ea quæ Virgine inter homines agente latuerant vulnera, apparuisse conspicua in corpore demortuæ, non tantum sibi, sed omnibus quotquot ad sacri depositi conspectum venerationemque accessere propius. *Fateor ita dici : sed cum considero Vitæ auctorem Raymundum, licet omiserit multa notatu dignissima ; ea tamen quæ attigit ita plene tradidisse et adscriptis ad singula testibus confirmasse ; difficulter persuadeor vel istic ubi de vulneribus Christi cum Virgine communicatis egit ; vel ubi mirabilia gloriam defunctæ attestantia retulit, novi hujus miraculi, factam viventi gratiam evidentissime comprobantis, non facturum fuisse mentionem, si revera talis epistola scripta ad eum fuisset. De quo eo etiam majori jure dubitatur, quod nullum hujus prodigii extet indicium in Epistolis Barduccii Stephanique. Nec denique ex eo quod tale quid apparuerit in corpore, per illam brevem moram temporis qua supra terram spectabile prostitit, continuo absque alia distinctiori attestatione fit verosimile, voluisse Deum ut illæ in manibus ac pedibus notæ perpetuis seculis cernerentur.*

28 *Manet nihilominus indubitabile, quod ex ipsiusmet Virginis confessione habuit scripsitque Raymundus.*

Idque

A Idque ut oculis etiam repræsentaretur, *inquit Urbanus VIII in novis Breviarii Romani Lectionibus*, radios in imaginibus ad dicta quinque loca pertingentes pia fidelium cura pictis coloribus expressit. *Sed Franciscani veriti ne sanguineo colore expressa stigmata paulatim persuaderent imperito vulgo corporea vere fuisse vulnera, atque ita singulari Patriarchæ sui prærogativæ discederet aliquid, egerunt apud Sixtum IV sui Ordinis Pontificem, ut abolerentur omnes ex imagines, in quibus Sancta, Christi vulneribus insignita, depingebatur, Bulla desuper edita anno* MCCCCLXXII. *Sed ea jussa mitigavit postea Clemens VIII anno* MDXCIX, *post maturum rei examen coram sacra rituum Congregationi institutum, et parti utrique sic litigantium quasi alterutrius Ordinis tota æstimatio ab intellectu et expressione gratiæ Virgini factæ penderet, indixit silentium; Urbanus autem litigio finem imposuit, quando præcitata verba inseri jussit Breviario, tanta circumspectione et moderatione in iis usus, ut nullum erroris periculum posset a pingendis deinceps imaginibus existere, et sua Virgini atque Raymundo ista narrantibus fides maneret inconcussa. Quanto ea res totius Senensis civitatis applausu excepta sit, et quam celebri atque magnifico apparatu celebrata mense Majo, die*

nam de invisibilium veritate dubium essse non potest.

B VIII *eademque Dominica, prolixe descripsit Franciscus Bon-insignius Senensis in tractatu Italico, quem decimo demum post anno vulgavit sub hoc titulo*, Triumphus Stigmatum S. Catharinæ Senensis.

29 *Nos Septembri anni* MDCLXI *exeunte, priusquam Roma descederemus, in æde Dominicanorum supra Minervam sacrum illius corpus venerati, etiam ad sacristiam introducti fuimus, ut ibidem oraremus in cella, in qua beatum suum spiritum efflavit Sancta : quam cellam Nicolaus Rodulphius Generalis ex proximo vico illuc curarat transportari, auspiciis quidem Francisci Cardinalis Barberini, molimine vero maximo nec minori impendio illam componendo in formam sacelli, addendoque scalas, portam, fenestras extrinsecus marmoreas; totum autem opus gypseo fornice eleganti contegendo. Die postmodum* VIII *Octobris, urbem Senensem ingressis prima fere cura fuit adire tinctorum vicum, et ædes lustrare, quas sua nativitate et habitatione sanctificaverat Virgo, in varios usus sacros conversas. Ibi primum ostenditur illius camerula, pristinam retinens simplicitatem, et, nisi quod altare adsit, sacrorum stigmatum impressionem commemorans, omni ornatu destituta : quæ supra eam habitatio fuit, per scalas valde concinnas adeunda, tota vestitur picturis venustissimis,*

Cubiculum in quo obiit Romæ

domus paterna Senis conversa in oratorium.

C *inter auratos limbos decore compositis, Sanctæque vitam per partes referentibus. Ab hoc sacello per atrium pensile et cinctum columnis tectum sustinentibus, transibatur ad sacellum alterum, quod sibi Confraternitas dictæ Virginis novam magnifice fabricaverat, cum tribus altaribus, in quorum majori idem ille Crucifixus prostat, ante quem oranti Divæ facta est gratia stigmatum prædictorum.*

CAPUT IV.

Bulla Canonizationis a Pio II edita.

Juxta impressionem Venetam anni 1553.

Pius Episcopus, Servus servorum Dei, universis Christi fidelibus salutem et Apostolicam benedictionem. Misericordias Domini, quas indies largius experimur, non satis explicare potest lingua mortalis. Vincunt humana eloquia divina beneficia. Nec homini datum est Creatorem suum abunde collaudare, nec si omnes artus converterentur in linguas [explicare] quomodo ex nihilo creati, de non esse producti sumus in esse, nec vel lapides, vel plantæ, vel animalia bruta; sed rationis participes, divinorumque capaces effecti sumus; ac non solum Angelis, sed ipsi quodammodo invisibili et excelso Deo

Creaturis omnibus Deum pro sua natura laudantibus,

D similes, gloria et honore coronati, super omnia opera ejus imperio potiti. Verum si nosipsos rebus ceteris comparamus, nulla creatura magis ingrata reperta est, quam homo : si Luciferi et sociorum ejus superbiam præterimus, solus inter creata, rebellis Deo et ingratissimus, homo est. Reliqua omnia divinam pietatem in suo esse collaudant, nec ejus unquam præceptis adversantur; naturæ legibus parent, et ea peragunt ad quæ producta sunt. Terra aratrum partitur, et suscipiens semina, tamquam sub usuris multiplicata reddit : et imperio Dei obediens, culta atque inculta, humano generi consulit. Saxa in ædificiorum usum recepta, præsto adsunt, nec scissa vel excocta resistunt. Fructificant arbores in agro virentes; et posteaquam aruerunt, aut ignem nutriunt, aut ædes tectaque sustinent. Quanta herbarum, sive in foliis, sive in radicibus, sive in floribus, sive in seminibus, sive in succis inest utilitas? quanta in fluminibus commoditas? quanta in lacubus ac maribus, quæ dum navigia subeunt, inter remotissimas gentes commercia præstant? Quid animalia cetera, sive aquatica, sive terrestria? In omnibus laudatur Deus, dum naturæ jussa capessunt.

BULLA PII II

E Elementa et sidera faciunt imperata : sol peragit cursum suum, nec præscriptas zodiaci metus excedit; nec alieno lucens lumine, suo muneri luna deest; nec errantes errant stellæ, certum semper et statutum iter agentes. Omnia in cœlo et in terra laudant Deum, et in officio manentia benedicunt ei, nec legi resistunt impositæ : gravia deorsum cadunt, levia sursum feruntur : cuncta gratitudinem ostendunt Deo, atque parent naturæ.

31 Solus homo ingratus, inobediens ac rebellis inter creata repertus est, perversi Angeli ruinam imitatus. Ille in cœlo superbiens, Creatorique similis esse cupiens, in abyssum præcipitatus, meriti sceleris pœnas dedit. Homo de limo factus et in terra positus, suæ imbecillitatis immemor, et ipse quoque alta cupere cœpit, qui de ligno vescens prohibito, per boni et mali cognitionem, æqualitatem cum diis optavit : propter quod de paradiso deliciarum ejectus, in multas ærumnas datus est; et porta regni cœlorum clausa, mors introivit in orbem terrarum, quæ nulli hominum parceret. Quantum filii Adæ ante diluvium aberraverint, et quam procul a divina voluntate recesserint, secuta ultio patefecit : quæ omnem carnem aquarum inundatione delevit, ea excepta, quæ cum pio Noe in arca salvata est.

solus homo ingratus et inobediens Deo.

castigationibus ipsis ingrati homines.

F Ceterum neque in filiis ejus nequitia ac perfidia defuit : malignati et ipsi sunt, et in omne prolapsi nefas. Turris Babel in contumeliam Domini cœpta est, et ibi labium universæ terræ divisum. Ab his bella introducta sunt, rapinæ, tumultus, incendia, cædes, adulteria, stupra, perjuria, et idolorum cultus, et quidquid malorum libido aut superbia gignit. Paucissimi usque ad Abraham reperti sunt divinæ legis amatores : ille vero unicum certumque pietatis exemplum, adeo voluntati Dei sese submisit, ut proprium filium immolare non dubitaret. Propter quod in semine ejus benedictæ sunt omnes gentes, ex cujus liberis non solum Prophetæ orti sunt, divinæ legis prædicatores, sed ipse quoque Salvator Christus secundum carnem nasci dignatus est, qui pro salute humani generis, cum in forma Dei esset æqualis Patri, exinanivit semetipsum, formam servi accipiens, et homo factus, tædia carnis subiit, tormenta et cruciatus pertulit. Et extremam mortem, non secundum naturam, sed violentam, sed ignominiosam, sed acerbissimam, et vix homini tolerabilem, in ligno crucis sustinuit; in quo moriens, mortem nostram destruxit, et vitam reparavit; despoliavit inferos, abduxit sanctos Patres, et victor

mortis

BULLA PII II

A mortis ac diaboli triumphator, cœlum jam longo tempore clausum aperiens, ascendit ad Patrem, nobisque viam ostendit per quam sequi eum possemus, Evangelica lege tradita, et baptismo ceterisque sacramentis apertis, per quæ lapsi repararemur et salvaremur.

in plurima peccata labitur,

32 Nec tamen tot tantisque allecta beneficiis, nostra protervitas ac malignitas conquievit, nec gratum exhibuit animum, nec vitia deseruit homo: sed quo majori præventi sumus munere gratiarum, eo magis ingrati reperimur, et ad illicita procliviores. Nam quomodo sublimem diligimus aut honoramus Deum? quomodo ejus mandata servamus? Quis sacrosancto Evangelio paret? Quæ reverentia legum? quis canonum metus? Quæ subjectio erga superiores? quæ caritas erga inferiores? Quis æquitatis? quis justitiæ cultus? Quæ religio? qui mores hominum sunt? qui dicunt in cordibus suis, Non est Deus. Alii impia efferunt dogmata, et blasphemias in Deum cudunt: alii voluptatum servi, nil aliud cogitant, nisi quomodo libidines suas expleant: alii opibus inhiant alienis, alii humanum sanguinem sitiant. Rara innocentia est, eaque parum tuta.

per totum fere mundum:

B Neque propinquitatis jura prosunt, neque scriptæ sanctæque moribus leges. Viribus et fraudibus cuncta obediunt, ita ut neque abs re princeps mundi hujus appelletur diabolus, quando pars orbis major ejus arbitrio ducitur. Nam quantum est quod pseudoprophetæ Mahumetis insania possidet? Orientis præcipuam portionem, et Africæ maxima regna; et in Hispania *a* Granatenses, et in Græcia multæ provinciæ sub Mahumete Christum blasphemant. Nec parva est Judæorum natio, per orbem terrarum late dispersa, sancti Evangelii et Christianæ legis inimica: nec desunt in Septentrione atque in Oriente cultores idolorum. In angulum Europæ Christianitas redacta est. Nam quamvis per Asiam ac Lybiam Christiani non pauci dispersi esse ferantur, non tamen illorum sincera est fides, qui procul ab Apostolica Sede inter infideles habitantes, et cum hæreticis communicantes, improba quædam sapiunt, et multis erroribus scatent. Nec Christiani qui sunt in Europa, tam re quam nomine Christiani existunt. Adumbrata quidem et ficta est multorum religio, sicut opera ipsa manifestant: nam quotus est qui digna Christiano faciat opera? A fructibus eorum cognoscetis eos, inquit in Evangelio Dominus (Matt. 7, 16): si vivimus, ut Christus jubet, Christiani sumus. C Joannes Apostolus ejus filios esse homines asserit, cujus opera faciunt (Joan. 1, 3, 10; Joan. 8, 44). Si Dei mandata servamus, Dei procul dubio filii sumus: sin diaboli, ad eum pertinemus, dicente Domino, Vos ex patre diabolo estis. Dura sententia, et tamen vera: illius quisque filius est, et ad eum pertinet, cujus mandata sectatur. Quantum autem ingrati Christiani a divinis præceptionibus procul abierint, et quantum diabolicis suggestionibus adhæserint, per sese quisque intelligit. Interroget quisque conscientiam suam, et retroactam ante oculos mentis vitam collocet: et quantum ab officio veri Christiani recesserit, palam cognoscet. Quæ cum ita sint, maxima est summi Dei benignitas et incredibilis misericordia, quæ nos tolerat et vivere sinit, expectans ut aliquando conversi redeamus in viam.

semper tamen aliqui fuere Sancti,

33 Sed inventi sunt in omni ætate nonnulli Deo placentes, viri sancti, qui viventes in carne, desideria carnis vicerunt, et cœlestem in terra vitam egerunt: quorum meritis et intercessione sustentata est mundi machina, et comminatus ignis retentus, et ira Dei ultioque suspensa. Nec dubitamus, quin hodie quoque aliqui sint accepti Deo, quorum preces cœlestem nobis Regem placatum benignumque reddant. Inter alios autem qui Deo placuerunt et divinam nobis clementiam placaverunt, urbs Senæ inter D Etruscos nobilis, ætate nostra Bernardinum aluit, qui nobili loco natus, in adolescentiæ flore mundo renuntiavit: et ingressus B. Francisci religionem, cum Fratres sui Ordinis procul abiisse ab institutis et regula Patris reperisset, eos acriter correxit: et cum eos omnes in viam reducere non posset, sequestratis pluribus, quibus regulam reservare placuit, cum his cœnobia frequentavit, quam multa de novo *b* construxit, et sanctissimis institutis reformavit. Circuivit Italiam prædicando, vitia fulminavit, virtutes erexit. Mira ejus abstinentia fuit, mira integritas, moderata gravitas, eloquii multa suavitas, multa doctrina. Et quoniam verus erat paupertatis cultor, hostis pecuniæ, et omnium deliciarum inimicus; semper in ejus vultu ingens alacritas emicuit, et in mente summa quies: ut qui sola innocentia gaudebat, nullius sibi conscius criminis. Scandalis quampluribus in Italia obviavit, et multa miracula perpetravit, propter quæ adhuc vivens Sanctus habebatur, et miro plebium colebatur honore, nusquam sine populi frequentia et singulari reverentia receptus. Qui cum apud Aquilam, Marsorum urbem, hujus vitæ cursum peregisset, a Nico E lao quinto prædecessore nostro, ipso Jubilei *c* anno, cum Christianus orbis ad purgandas vitiorum sordes frequens urbem inviseret, inter sanctos Christi Confessores relatus est.

uti nuper Bernardinus Senensis,

et Catharina

34 Fuerat et in ætate superiori, parentum nostrorum memoria, in eadem urbe et in sexu femineo virgo Catharina, non minoris meriti, nec minus accepta Deo: cujus preces in conspectu præcelsæ divinitatis, humano generi admodum salutares et olim fuisse, et nunc esse, et in posterum fore, non dubitamus. Nam sicut peccata malorum hominum ac blasphemiæ iram Dei super nos provocant, ita et sanctorum opera rogaminaque avertunt. Verum Catharina, quamvis Angelicam vitam in terris egerit, et ante annos octoginta decedens ad cœlum migraverit, multisque signis et gloriosis miraculis claruerit, non tamen adhuc inter sanctas Christi Virgines a militante Ecclesia recepta erat: neque enim Romani Pontifices, qui ante nos fuerunt, id decreverant. Voluerat Urbanus sextus hunc ei honorem impertiri, et post eum Innocentius *d* septimus, ac deinde Gregorius *e* duodecimus, qui hujus Virginis et sanctæ conversationis ejus, præcipuam habuere notitiam. Sed vexati perturbatione schismatis, quod eorum tempore viguit, et multis bellorum turbinibus ac molestiis agitati, divino (ut diximus) consilio id F omiserunt, ne sæviente divisionis procella, quod sanctum una obedientia decrevisset, prophanum altera censuisset. Dilata est res usque ad tempora nostra, nobisque hujus sacerrimæ Virginis canonizatio reservata, tamquam conterraneæ nostræ atque *f* concivis: ut Senensis virginis sanctitas, decreto Senensis hominis, in Romana Sede sedentis, prodiret in lucem. In qua re, non imus inficias, affectum nos aliquem sanctum et pium traxisse: quis est enim qui suæ urbis præconia, suæ patriæ laudes, sui generis virtutes, non libenter vulgari procuret, cum id possit rite et honeste facere? Excellentia facta, et illustres virtute homines, et in omni genere et in omni parte orbis, nemo est qui non cupidum præconizandi affectum habere videatur: libentius tamen et majori cum jucunditate, sua in patria et in sua gente. Et si nos quidem B. Catharinæ sublimes dotes, nobile ingenium, divinam mentem, sacratissimam voluntatem in omni natione quam lætissimi vidissemus, lætiores tamen in urbe Senensi, quæ eos genuit. Siquidem meritorum ejus longe magis et magis peculiariter esse confidimus participes, quam si Virgo hæc aut in Africa, aut in Scythia, aut in India

cujus canonizatio pridem tractari cœpta,

sed variæ impedita, donec ipse Papa Senensis,

A India nata fuisset: neque enim fieri potest, quin Sanctorum propinquitas aliquid habeat prærogativæ.

communis patriæ amore, 35 Nihil tamen ob hanc causam plus minusve dicere licet, quam verum est: nec propter cognationem, aut patriæ caritatem, inter Sanctos quisquam sine meritis, sine solito examine, sine consuetis solennitatibus, referendus est. Quapropter, etsi jucunde audivimus B. Catharinam Senensem esse, cujus canonizatio petebatur: non tamen in ejus canonizatione quidquam omisimus ex his, quæ tanta in solennitate requiruntur. Aderant multæ preces, non modo Senensis populi, verumetiam aliorum: *et principum intercessionibus,* nam et carissimus in Christo filius, Fridericus Romanorum Imperator Augustus, simulque dilectus filius nobilis vir Paschalis Venetiarum Dux, nobis supplicavit, ne hanc Virginem suo in terris honore privatam ulterius esse sineremus, in quam multorum populorum devotio esset incensa, et multa de ipsa miracula vulgarentur. Mantuam vero petentes, cum inter eundum apud Senenses aliquandiu *g* supersedissemus; et ibi in Consistorio publico ingentia ejus merita et miraculosa signa nobis essent exposita, vehementesque preces porrectæ, ut Sanctorum Christi honores illi decerneremus; haudquaquam statim annuimus: B sed pro veteri consuetudine tribus ex Fratribus nostris sanctæ Ecclesiæ Romanæ Cardinalibus, uni Episcopo, alteri Presbyteri, reliquo Diacono, vivæ vocis oraculo commisimus, ut debitis habitis processibus de vita et moribus ipsius Catharinæ, deque miraculis ejus, sive in vita sive post mortem patratis, et de reliquis ad canonizationem necessariis, diligenter inquirerent; *causaque examinatæ meritis huc adductus est:* nobisque in secreto Consistorio, ut moris est, fidelem relationem facerent. Commissarii per annum et ultra, donec ex Mantua Romam *h* redissemus, rem discutientes, inventis processibus antiquis, apud Venetos et alibi habitis, examinatisque de novo testibus, et summa cum diligentia cunctis ponderatis, cum seorsum inter Cardinales tantum, omnium quæ invenerant veracem nobis relationem fecissent; ac dein per Advocatum ea quæ nobis opposuerant in publico Consistorio denuo recitari curassent; postremo convocatis in aula nostra Romæ universis, qui secum erant, in curia Ecclesiarum Præsulibus, assistentibus nobis Cardinalibus, iterum Commissarii præfati, per organum venerabilis Fratris nostri Guilielmi Episcopi Portuensis, natione Gallici, qui primus eorum erat, rursus cuncta quæ invenerant, et rite probata videbantur, coram explicave- C runt. Ex quorum relatione, quæ amplissima et ornatissima fuit, hæc summatim accepimus; quæ vera, comperta, cognita et explorata sunt.

cujus magnam a pueritia sanctitatem, 36 Virgo Catharina, ex civitate Senensi oriunda, mediocribus orta parentibus, prius Deo sese dedicavit, quam Deum posset per ætatem cognoscere. Sex annos nata, ut Domino serviret, eremum concupivit: et urbe egressa, in caverna, loco solitario, delituit, quamvis jubente spiritu, paululum demorata, domum redierit. Angelicam salutationem edocta, quoties paternæ domus scalam ascendit, toties per singulos gradus, flexo geniculo, beatissimam Virginem matrem Domini salutavit. Et anno currente ætatis suæ septimo, virginitatem suam consecravit Christo: quem sua in majestate sedentem mirabili visione contemplata est, et arcana cœlestis aulæ vidit, quæ non potest effari lingua mortalis. Mundanas delicias a se omnes abdicavit. Orationi totam se dedit, corpusculum suum vigiliis, jejuniis, ac verberibus afflixit. Coæquales puellas, ut idem facerent, et docuit, et persuasit. Pubes effecta, scissis crinibus, mortale conjugium recusavit. Convitia et maledicta hominum sprevit. Beati Dominici habitum, quem feminæ gestant de pœnitentia nuncupatæ, extorsit, protinusque impetravit. D *BULLA PII II. exemplarem vitam,* Ancillare officium in paterna domo exercuit, nihil magis cupiens, quam vilis apud homines et abjecta videri. Pauperibus Christi (nam id pater ei indulserat) larga manu subvenit. Ægrotantibus summa diligentia ministravit. Diabolicas tentationes et assiduas malignantium spirituum pugnas, patientiæ clypeo et fidei galea, superavit. Incarceratos et oppressos, quibus valuit modis, consolata est. Nullum ab ea verbum non religiosum, non sanctum excidit. Omnis sermo ejus, de moribus fuit, de religione, de pietate, de contemptu mundi, de amore Dei et proximi, de cœlesti patria. Nemo ad eam accessit, qui non doctior meliorque abierit. Doctrina ejus infusa, non acquisita, fuit. Prius magistra visa est, quam discipula: quippe quæ sacrarum litterarum professoribus, ipsisque magnarum Ecclesiarum Episcopis, difficillimas de Divinitate quæstiones proponentibus, prudentissime respondit, et adeo satisfecit, ut tamquam agnos mansuefactos remiserit, quos tamquam lupos ac leones feroces acceperat: quorum nonnulli, divinam in virgine sapientiam admirati, distributis mox inter Christi pauperes, quas possidebant, substantiis, accepta Domini cruce, vitam deinde Evangelicam egerunt.

E *mirabilem abstinentiam,* 37 Summa hujus Virginis abstinentia fuit, et admirabilis vitæ austeritas: nam cum vini et carnium usum prorsus abjecisset, nec pulmentariis ullis uteretur, ad extremum eo deducta est, ut nec legumina ederet, nec pane vesceretur, nisi cœlesti, quem verus Christianus in Sacramento sumit altaris. Inventa est aliquando a die Cinerum usque ad Ascensionem Domini jejunium perduxisse, sola Eucharistiæ communione contenta. Per annos circiter octo minimo herbarum succo, eoque parum retento, et Communione sacra sustentata est. Ad cibum quasi ad supplicium pergebat. Ad Communionem altaris, quæ illi fere quotidiana fuit, quasi ad cœlestes nuptias invitata esset, summa cum alacritate proficiscebatur. Cilicio sub veste utebatur, quo carnem macerabat. *pœnitentiæ rigorem,* Nullæ illi plumæ, nulla pulmentaria erant. Lectum sibi ex tabulis confecerat: atque in eo jacens, brevissimum somnum accipiebat: raro enim ultra duas horas interdiu noctuque dormiebat: reliquum omne tempus, vigilando, orando, prædicando, opera misericordiæ agendo, contrivit. Spissis cordulis carnem suam maceravit: dolore capitis pene assiduo torquebatur: æstuabat febribus: nec aliorum diversorum morborum cruciatu carebat. Luctabatur quam frequentissime cum dæmonibus, multisque illorum molestiis vexabatur: sed aiebat cum Apostolo: Cum F infirmor, tunc fortior sum: (2 Cor. 12, 10) nec enim in tantis laboribus deficiebat, nec caritatis opera negligebat. Assistebat miseris, indigna ferentibus. Arguebat peccatores, et blandissimis verbis ad pœnitentiam revocabat. Præcepta salutis omnibus læta dabat. Quid sectandum, quid fugiendum esset, alacri vultu ostendebat. *animarum zelum.* Dissidentes summo studio componebat. Multa extinxit odia, et mortales sedavit inimicitias. Pro pace Florentinorum, qui cum Ecclesia dissidebant interdicto suppositi Ecclesiastico, Appenninum et Alpes transire, atque usque in Avenionem ad Gregorium undecimum Pontificem maximum antecessorem nostrum proficisci non dubitavit: cui votum suum, de petenda urbe Roma, in occulto factum, et sibi soli ac Deo notum, sese divinitus cognovisse monstravit. Fuit enim in ea spiritus prophetiæ, et multa prædixit antequam fierent, et occultissima revelavit. Rapiebatur sæpe a spiritu, et in aere suspensa, divinis contemplationibus pascebatur, adeo extra se acta, ut expuncta percussaque nihil omnino sentire: idque frequenter ei contingebat, cum divinissima reficeretur Eucharistia.

BULLA PII II. curationum gratiam,

A 38 Magnum et sanctum erat in plebibus Catharinæ nomen, et undique ad eam ægroti, et malignis vexati spiritibus, deducebantur, et multi curabantur. Languoribus et febribus in Christi nomine imperabat, et dæmones cogebat ab obsessis abire corporibus : propter quas res, duobus Romanis Pontificibus Gregorio undecimo, cujus paulo ante meminimus, et Urbano sexto acceptissima fuit, adeo ut legationibus eorum fungeretur, multisque et magnis spiritualibus gratiis ab eis donaretur. Eadem cum vitæ agonem jam peregisset, anno ætatis suæ tertio circiter ac trigesimo, in urbe Roma diem suum clausit. De cujus animæ in cœlum assumptione et gloriosa receptione, stupendæ ac mirabiles revelationes factæ reperiuntur apud eas personas, quæ Virginem dilexerunt : maxime vero apud ejus Confessorem Raymundum Capuanensem, sacræ Theologiæ Magistrum, qui postea generalis totius ordinis Prædicatorum Pater, Magister et Rector effectus est. Is namque cum Januæ ageret, ea nocte qua Virgo migravit, hora matutina intra dormitorium apud imaginem matris Domini, eam contemplatus est miro splendore fulgentem, et verba ad se consolatoria dicentem. Corpus ejus aliquamdiu servatum, denique in Ecclesia Fratrum Prædicatorum, que de Minerva

secuta mortem miracula considerans,

B dicitur. Romæ conditum est, non sine magna populi devotione ac reverentia: cujus tactu plerique ægroti salutem consecuti sunt a Deo, ut nonnullis saluti fuerit ea tetigisse, quæ sacrata Virginis membra tetigere. Postea quoque Virgo ipsa, jam cœlo recepta, vota supplicantium benigne audivit, et ut a Sponso et Domino Christo suo Salvatore exaudirentur, curavit : multi enim ex diversis ægritudinibus curati sunt, qui audita beatæ Catharinæ gloriosissima fama, ejus patrocinium supplices petivere. Propterea Venetiis, ubi numquam Virgo ipsa fuerat, et multis in locis nomen ejus cum veneratione receptum est, et vota ei plurima fiunt.

ex Cardinalium sententia

39 Hæc et alia quamplurima cum venerabilis Frater noster Episcopus Portuensis in conventu Cardinalium et Præsulum exposuisset, et liquido probata esse affirmasset ; rogati singulatim tum omnes Cardinales, cum Præsules qui plurimi affuerunt, sententiam dicere, totis suffragiis, beata Virgo digna cœlo et astris declamanda visa est ; nec quisquam fuit, qui non magnopere canonizationem ejus faciendam probaverit. Quibus ad longum auditis, jussimus in basilica beati Petri Apostolorum Principis sug-

C gestum magnum et ornatum apparari, super quo hodie adstante populo et clero, sermone *i* de vita et miraculis hujus Virginis per nos habito, Missarum solennibus celebratis, et consuetis ceremoniis rite peractis, ad canonizationem hujus Virginis, sub his verbis duximus procedendum : Ad honorem omnipotentis et æterni Dei, Patris et Filii et Spiritus sancti, ad exaltationem fidei Catholicæ, et Christianæ religionis augmentum ; auctoritate Domini nostri Jesu Christi, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus ac nostra, Catharinam Senensem, illustris et indelebilis memoriæ Virginem, cujus corpus in ecclesia Prædicatorum quæ Minerva dicitur Romæ jacet, in cœlesti Jerusalem, inter beatarum Virginum choros, quando id ejus virtus divina suffragante gratia meruit, jam pridem fuisse receptam, et æternæ gloriæ corona donatam, de Fratrum nostrorum consilio declaramus : eamque tamquam Sanctam publice privatimque colendam esse decernimus et diffinimus, atque in Sanctarum catalogo Virginum, quas Romana veneratur Ecclesia, redigi et adscribi mandamus : statuentes festum ejus singulis annis, prima mensis Maji Dominica die, ab universali Ecclesia celebrandum esse, et omnes illi honores præstandos, qui ceteris Sanctis Virginibus convenire noscuntur.

ipsam jubet ut Sanctam coli Dom. 1 Maji.

Et insuper sepulcrum ejus in ipso festo visitantibus, D septem annos et totidem quadragenas, de injunctis eis pœnitentiis, in forma Ecclesiæ consueta, misericorditer in perpetuum relaxamus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginarum nostrarum declarationis, constitutionis, mandati, statuti et relaxationis ordinationem infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hæc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus, se noverit incursurum. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, anno Incarnationis dominicæ millesimo, quadringentesimo sexagesimo primo, tertio Calendas Julii, Pontificatus nostri anno tertio.

ANNOTATA.

a Granatæ regnum *non ante an.* 1492 *subactum est a Christianis, de qua victoria actum in Supplemento Historiæ ad Acta S. Francisci Paulani* 2 *Aprilis num.* 49.

b *Male impressum erat*, correxit.

c *Id est, anno* 1450. *Colitur autem S. Bernardinus Senensis* 20 *Maii, quando ejus Vitam illustrabimus.* E

d Innocentius 7 *creatus Pontifex* 1404. *obiit* 1406.

e *Impressum erat* Gregorius undecimus : *perperam : hic enim in Vita Sanctæ nominatissimus duos prælaudatos antecessit, et ut dictum est obiit an.* 1378, *biennio priusquam moreretur Sancta.*

f Pius 2, *ante Pontificatum* Æneas Silvius Piccolomineus, *nota inter Senenses familia.*

g *Roma egressus est Pontifex* 22 *Januarii anno* 1459 *et Senis mansit usque ad finem Aprilis : nam adhuc* 10 *Kal. Maji signavit ibidem Senis Bullam, qua eam ecclesiam ad Archiepiscopatum evexit, attribuens et Suffraganeas, a Romana et Pisana ecclesiis ubjunctas.*

h *Scilicet post Mensem Majum anni* 1460 *: nam in reditu rursum Senis substitit, tribus minimum mensibus, ut declarant Brevia ibidem ab eo expedita.*

i *Sermo hic extat in quodam nostro elegantissimo MS. membranaceo continente plures hujus Pontificis orationes, signato* H. 11. *itemque in monasterio S. Martini Tornaci an.* 1475 *transcriptus manu Domini Matth... Grenel, Prioris, unde exemplar transumptum ad nos misit Fr. Joseph Ignatius a S. Antonio Carmelita Discalceatus hoc principio.* Catharinam Senensem in Catalogum hodie sanctarum Christi Virginum relaturi, dignum existimamus, venerabiles fratres ac F filii dilectissimi, quid sibi velit Sanctitatis vocabulum, cur Sanctorum canonizatio sit introducta, et an Virgo ipsa hujus honoris digna sit, paucis aperire. *Quo facto sit concludit :* Gaudeamus, fratres, et gloriemur, patriæ nostræ secundum carnem tantum splendorem esse concessum, ut nostra ætate cives duo Senenses in cœlesti Jerusalem adscriberentur. Rara laus et nostris inaudita temporibus. Bernardinum nobili loco apud Senenses natum, Nicolaus V prædecessor noster Pontifex maximus, in Catalogo Sanctorum Christi Confessorum annumeravit : cujus excellentes virtutes et admiranda opera, non solum audivistis ab aliis, sed ipsi vidistis : quia nostro sub ævo clarens, doctrina sua mundum implevit. Catharinam ejusdem urbis alumnam, ipsi modo inter acceptas Deo virgines et cœlo donatas relaturi sumus : cujus, ante annos octoginta defunctæ, tanta et tam illustris fama est, ac si heri et nudiustertius decessisset : neque enim ingentia facta facile obscurantur. Loquuntur Catharinam, ejusque signa et prodigia mirantur et celebrant, non Senenses modo, apud quos nata et adulta est; aut Romani, apud quos obiit : sed Florentini, Pisani

S. Catharinæ encomium a Pio 2.

A Pisani, Lucenses, Genuenses, atque ipsi trans Alpes Avenionenses, inter quos aliquamdiu summa cum laude versata est. Veneti quoque huic Virgini testimonium perhibent, miro suarum virtutum odore afflati. Ad Germanos insuper et Hungaros fragrantia sanctitatis ejus pervenit : siquidem Rex Hungariæ, Dux Austriæ, et Passaviensis Episcopus canonizationem ipsius a nostris prædecessoribus per nuntios et epistolas petierunt : idemque pari modo a nobis efflagitavit, carissimus in Christo filius Fredericus Romanorum Imperator Augustus. Non est igitur, venerabiles fratres, cur dubitemus hanc prudentissimam Virginem apud militantem Ecclesiam sua dignitate ornare, quæ jam pridem coronata est apud triumphantem. Conveniunt omnia quæ tanto in opere desiderari solent. Adest vita purissima, nullius culpæ conscia : adest flagrantissima caritas, adest signorum et miraculorum supra naturam virtus, sicut perpulchre recitat Advocatus; adsunt Principum preces et rogamina populorum : adhibita est omnis solennitas quæ in tanto negotio requiritur. Audacter igitur canonizationem ejus absolvere possumus. Sed nihil est quod sine divina gratia rite perfici queat : homines sumus : labi, errare, ac decipi possumus : solus Deus est qui falli non potest.

Principes canonizationem sollicitantes.

B Quapropter oratos vos omnes qui adestis facimus, ut una nobiscum Spiritus sancti misericordiam et assistentiam imploretis, ne nos in hoc negotio sinat aberrare : sed ea nobis inspiret, quæ suæ sint voluntati consona, et fidelium utilitati cedant. Amen.

MIRACULUM

Ex MS. Codice Ultrajectino.

Anno Domini MCCCCLXXXV, cum festivitas B. Catharinæ de Senis celebraretur circa Kalendas Maji apud Buscum ducis, in monasterio recenter reformato Ordinis Fratrum Prædicatorum; extitit illic quidam juvenis Diaconus, intraneus natione, qui descendens de camera hospitum in cellarium, tentavit pede utrum ostium cellarii erat clausum : sed apertum illud reperiens, decidit per plurimos gradus usque ad pavimentum ipsius cellarii. Unde factum est ut costis contritis et latere conquassato desperaretur de vita. Denique post hæc deportatus ad domum infirmorum, illic multo tempore jacuit impotens et ægrotus : sed postmodum baculis se suaque imbecillia membra sustentans, ad ecclesiam multis videntibus venit, et ante altare S. Ca-

Juvenis Frater ex gravi per scalas lapsu fulcris gradiens,

C tharinæ de Senis, sese illi devovens, ut sibi succurrere dignaretur exoravit. Et ecce improviso una crucka, qua sustentabatur, miraculose ei ablata est. Idcirco altera se sustentans, pedem unum supra terram posuit; ac non multo post sine ullo sustentaculo firmiter incessit, eis qui noverant admirantibus : insuper eodem die Diaconi officium in Missa conventuali exercuit. Quod ut audivit mater ejus et vidit, præ gaudio et admiratione in extasin cecidit : statimque te Deum laudamus cum organis cantatur, campanæ pulsantur, et in solenni prædicatione tam et recens et evidens miraculum publicatur.

ante aram Sanctæ subito sanatur.

MIRACULUM

A Nicolao Burgensio, cui contigit, descriptum.

Ex editione Veneta anni MDI.

Nicolaus Burgensius, Eques et Senator Senensis, civitatis non minus Sanctæ concivis suæ quam Patriæ communis amator, si non eodem mense, anno certe eodem, qui fuit XV *seculi ultimus, affectus sui erga* *utramque argumentum præbuit memoria dignum. Nam*

Post scriptam Sanctæ vitam,

Aprilis T, III.

D *conscriptam a se, eleganti satis stylo nec valde prolixo, S. Catharinæ Vitam, pridie Idus Julias dedicavit Illustrissimo Venetiarum Duci Augustino Barbadico, erga Sanctam præcipue devoto : idemque, ut in præfixo ante opus epigrammate legitur,*

—— amatam
Sic patriam coluit præposuitque sibi ;
Corpus ut innocuum, trepidis pro civibus, unus
Hostibus obtulerit vulneribusque libens.

pro patria moriens,

Quapropter

Mortuus et fama veteres superare Quirites
Creditur, et meritis vincere Cecropidas.

42 *Idem denique,* dum vulneribus confossus truncata manu expiraret, *tale epigramma dictavit, extremum ingenii sui et amoris ad ultimum spiritum Patriæ Sanctæque servati monumentum, cum ipsa manu Romam mittendum, dictoque operi præfixum his verbis.*

Cui refero acceptam moriens, Catharina, salutem;
En tibi truncatam do, bona Virgo, manum.
Dum potuit calamum duxit tibi : vixque peregit,
Rerum vana sequens, quod pia vovit, opus.
Te penes hic optat nondum bene mortua condi ;
Unde precor Senam respice, Diva, tuam.

amputatam manum mittit ad tumulum Catharinæ

E

Scripserat, *uti testatur Possevinus in Apparatu,* Vitam B. Francisci, quam Paulus Florentinius Theologus Ordinis Servorum dicavit Pio II Pontifici Maximo, *atque adeo annos circiter triginta priusquam moreretur : hanc vero S. Catharinæ, non rerum ab aliis prætéritarum novitate ornavit, sed eloquentiæ sibi familiaris candore, pro ratione seculi sui minime contemnendo : post narratam tamen sepulturam, sic ait* Miracula separatim enarrare supersedeo, ne longior sim; Unum autem longe maximum non præteribo, quod ad me attinet Nicolaum Burgensium Senensem, qui hanc Catharinæ Vitam stylo dedi.

qua scripserat factum in se miraculum :

43 Rediens rure, febrim nactus sum, qua ita afflictabar, ut non minus animam ægram traherem quam corpus : itaque ad paucos dies redactus fui, ut de summa valetudinis meæ pessime sperarent; nam nec cibi nec potiones ullæ juvamenti aliquid afferebant. Dicam id quod verissimum est : prævaricator ille invisibilis insigniter me fatigavit : quod modo verbis, modo gestibus præferebam : quapropter proximi amicique cariores ita me affectum cernere præ mœrore non poterant. Perfugium igitur habuerunt ad B. Catharinæ cilicium, quod usque hodie Senæ, in æde sancti Spiritus, accuratissime serva-

quando ex febri ad mortem æger

F tur. Ubi vero cilicium illud perlatum est; simul ac super me indignum positum fuit, experrectus sum, qui ad tempus immobilis et exanimis visus fueram. Junctis ego tum manibus indulgentissimo Deo dignas gratias egi, qui me per Catharinæ preces in discrimine corporis et animæ liberasset. Ex illo commodior indies semper fui, donec ex toto convaluerim. Quod cum ita se habeat, quidquid sum, secundum divinam majestatem, debere me fateor cœliti Catharinæ Senensi, ad quam mortales omnes vehementer hortor ut refugiant, cum aliqua necessitate premuntur : numquam enim incassum rogat omnipotentem Dominum, cui ipsa, degens in contagione corporis, studiosissime servivit. Sed de hac tanta Catharinæ gratia apud Deum, dum essem Romæ Senensis orator apud Pontificem, feci ad Romanos Epigramma, quod in capella parietis affixum est, in capella S. Dominici seu Minervæ, Catharinæ addicta, ubi sacratum ipsius corpus in sublimi marmoreo monumento servatur; in quo quidem epigrammate duo hi versus insunt,

imposito sibi Sanctæ cilicio convaluit :

beneficium [illegible]

A Non habet a Christo Virgo Catharina repulsam,
Credite, pro miseris munera si qua petit.

Hoc autem ipsum ubique locorum nostris quoque temporibus videre est, novis gliscentibus quotidie signis.

44 *Ita ille, Senis, ut videtur, scribens; ubi mox inimicorum exceptus gladiis, non ita ab iis concisus est, quin potuerit ad mortem pie obeundam parare animum : quod alterum maximumque S. Catharinæ beneficium fuisse existimo, per vulnerum corporeorum cruciatus expiato properantis mercedem reddere piæ scriptionis. Viventene eo an mortuo perlata ea Vita Venetias sit, non habeo unde definiam; hoc certum est, mandatam mox fuisse prælo, sic enim ad calcem libelli legitur :* Impressum Venetiis per Joannem Fridino, alias Thacuinum, anno MDI die XXVI Aprilis. *Impressionis auctorem existimo fuisse Ducem ipsum Augustinum Barbadicum : qui eodem deinde anno, sui Principatus decimo quinto e vivis abiit, ne prægresso ad S. Catharinam amico diu se superstitem quereretur, sed ad præmiorum consortium recipiendum cito transiret.*

Vita mox impressa Venetiis est,

45 *Porro occasione Vitæ, a Nicolao Burgensio scriptæ, notanda venit eorum vanitas, qui veluti non satis nobilem Catharinam sua fecisset sanctitas, licet ipsa*
B *edita esset parentibus genere plebæis, arte tinctoribus; nobilitatem illi terrenam ex male fundatis conjecturis conciliare voluerunt, nec dubitarunt eam asserere in lectionibus ex indulto Urbani Papæ* VIII *in Romanum Breviarium transferendis. Sed nobilissima Burghesiorum familia, non quasi Sanctam dedignata concivem; verum ut abhorrens originis plebeiæ notam, in totius orbis Christiani conspectu majoribus suis afflictam, querelas Romam detulit ad sacram Rituum Congregationem. Quare* diligenti super hoc habita perquisitione, reque pluries mature discussa, cum interventu Promotoris fidei ac eorum Consultorum voto, qui de adhibitis in novissima Breviarii reformatione superD erant; eadem sacra Congregatio, referente Eminentissimo et Reverendissimo D. Cardinale Cajetano, ad hoc specialiter deputato, unanimi voto censuit (si Sanctissimo videretur) prædictas Lectiones reformandas esse, cassando illa verba, Ex Benincasia una cum Burghesia familia ex eodem stipite proveniente; prout mandavit cassari, et non nisi deletis dictis verbis in jam impressis Lectionibus legi ac retineri; prohibendo pariter ne in posterum ullo modo dicta verba apponantur, quotiescumque hujusmodi Lectiones imprimi contigerit. Sanctissimus autem annuit die XXVIII Septembris MDCXLI : *et sic evanuit male fundata opinio, quam ante id tempus scriptores aliqui suis in libris propagarant; sustinentes, Burghesiorum gentem in Benincasas, Ghezzos, et Rononos divisam fuisse; eoque adducentes epitaphium Senis in ecclesia S. Dominici legendum :* Hic jacet Franciscus Benincasa de Borghensibus, Doctor egregius, orate pro eo : *quem Franciscum aiebant fuisse Catharinæ nepotem ex fratre : quod si verum fuisset non existimo sic obliterandam memoriam consanguinitatis* E *istiusmodi, ut Nicolaus prælaudatus eam dissimulare aut voluisset aut potuisset. Pro solutione autem difficultatis observa,* τὸ Benincasa *ita fuisse cognomen plebeæ, ex qua Catharina, familiæ; ut ipsum in Etruria ac Senis esset multis, etiam nobilibus, prænomen proprium; et sic a quodam* Benincasa de Borghensibus, *a quo Franciscus iste descenderit, dici cœperint illius posteri; sicut alii a* Ghezzo et Ronono Burghesiis, *diversorum ex eodem stipite ramorum capitibus, distinctivam appellationem retinuerunt.*

affinitas sanctæ cum Burgensiis,

jubetur expungi ex Breviario,

ut male fundata.

D. P.

DE B. LUDOVICO PUERO

RAVENSPURGI IN SUEVIA A JUDÆIS OCCISO.

ANNO MCCCCXXIX

Acta unde accepta?

B*arbaræ Judæorum adversus Christianos feritatis exempla, multa dedit hic mensis diebus variis; nec tamen eorum colligendorum finem licet facere, nisi cum ipso illius fine. Adhuc enim retinet nos B. Ludovicus, anno* MCCCCXXIX *Ravenspurgi*
C *in Suevia crudeliter interemptus, hoc ultimo Aprilis : cujus passionem eamque subsecutam venerationem sacri corporis, nobis in sua Helvetia sancta proponit Henricus Mureruś Carthusiensis, usus, ut præfatur, antiquis duabus Chronicis, quarum altera Oeningensis ad Rhenum monasterii fuit, alteram communicavit Nicolaus Walser, Ravenspurgensis Parochus idemque Capituli Canonicalis Decanus. Eam historiam quia ex ipsis fontibus accipere non licet, Latinam hic dabimus, ut Germanice legitur apud auctorem præfatum, unum præmonendo, videlicet* Ravenspurgum *Imperiale oppidum esse, sex septemve horis a Brigantino lacu, amœna in valle situm, sub ditione Austriacorum, et religionis cultu pro parte majori Catholico, quem conservant vetustiorum ac recentiorum Ordinum cœnobia varia, intra ac circa mœnia constituta. Abhinc intervallo trium circiter horarum abest* Haslach *oppidulum, juxta quod silva et in hac sacellum fuit hujus Beati, de quo pluribus infra.*

2 Ravenspurgi *ergo* apud civem Christianum, juxta quorumdam Judæorum ædes, habitabat Ludovicus puer, von Bruck sive a Ponte cognominatus, natione Helvetus, simulque et mensa illius utebatur et litteris discendis vacabat. Contraxerat ille cum vicinis Judæis familiaritatem nonnullam, et eorum frequentans ædes crebra præstabat officiosus obsequia. Accidit porro anno MCCCCXXIX, inter Paschæ ac Pentecostes festa, Ravenspurgenses Judæos convivium celebrare numerosum, ad quod etiam ex vi-F cinis urbibus Constantia, Uberlinga, aliisque invitati plures convenere. Hac occasione deesse vicinis noluit Ludovicus, sed iisdem ad coquinæ ministerium veruque vertendum operam obtulit. Id dum agit, conjecerunt in eum oculos Judæi duo, Aaron et Anselmus fratres : qui cognoscentes Christianum esse puerum, et istic loci peregrinum, magna fundendi sanguinis siti incensi, arripuerunt innocentem; assumptoque in sceleris societatem affine suo Moyse, tamdiu cruciarunt, donec animam inter tormenta efflaret. Addiderunt etiam ad reliquam immanitatem, ut amputatis virilibus turpiter abuterentur, ex insatiabili odio Christiani generis. Postquam furori sacrilego sic litavere, vestibus suis induunt cadaver, conjectumque intra saccum prima die Maji deferunt usque ad turrim Ravespurgensem; ubi repertum aurigam, Nicolaum Knoll nomine, mercede conducunt, ut saccum istum sursum avehat in silvam Haszlachensem; ubi eum exspectaturus esset ipsorum aliquis, et ulteriora mandata indicaturus.

scholas frequentans puer dum vicinis Judæis obsequiosus inservit,

fœde mutilatur

3 Abiit cum commendata innocentis corporis sarcina auriga, partim lucri cupidine, partim nimia simplicitate persuasus; perveniensque in præfatam silvam, invenit circa abietem proceram Judæos multos, qui aperto continuo sacco extraxerunt inde occisum

A cisum puerum. Exhorruit ad ejusmodi spectaculum auriga; et Quæ vos, inquit, malum! causa impulit, ut mihi innocentem istum devehendum commendaretis? Ast illi monere ut taceat, nisi perire malit: nihil enim ipsi aut sibi metuendum esse, si rem fideli silentio tegat; sin minus, comminantur accusare ipsum ut participem cædis. Hac oratione et decem florenorum pretio placatus fungus, suis ipse manibus deponit de carro cadaver quod vexerat, et subtus proceram illam abietem deponit: illi vero, trajecto per ramos ipsius abietis fune, collum illaqueant, illaqueatumque attollunt, quasi voluntario sese suspendio enecasset: alteram etiam manum adducunt ad inguina, inferentes eidem cultrum, tamquam spontaneæ mutilationis instrumentum: atque ita ad sua quique se recepere, rati arcanum mansurum quod egerant.

occisus suspenditur in silva:

4 Verum noluit Deus occultum facinus impunitumque dimittere: fecitque pluribus noctibus consequenter, ex præfata silva, ab ipsaque unde innocens pendebat abiete, clarissimam quamdam faculam velut stellam radiare usque Ravenspurgum, prout honorati quidam cives jurejurando testati sunt observavisse se, quamvis ignorarent quid eo indicio
B signaretur. Interim pueri aliquot in eamdem silvam abeunt avium nidos spoliaturi; et condiscipulum ex abiete pendentem agnoscunt; neque dubitantes quin ipse se istic suspendisset, toto Ravenspurgensi oppido rem divulgant. Fit ingens populi concursus ad locum; ubi pendulum attentius considerantes viri prudentiores, tot modis signisque agnovere aliena manu illatam prius mortem et suspendium fraudulenter simulatum; ut omnes rei circumstantias, cum inculpata eatenus Ludovici vita conferentes, nihil dubitarent, quin esset a suismet occisoribus istic appensus, et nocturnis splendoribus declaratus innocens. Ergo, ex deliberatione et mandato civilis atque ecclesiastici Magistratus, deponitur ab infelici arbore corpus, sub eaque sepelitur, usque dum plenius cognosceretur rei gestæ series. Nec mora cadit in Judæos Ravenspurgenses suspicio, eo quod egredientem ingredientemque ad illos multi vidisse meminissent: adeo autem invaluit murmur in populo, ut male sibi metuere incipiens præmemoratus auriga, Ravenspurgo Uberlingam, ipsi lacui adsitum oppidum, commigrare statuerit. Eo discessu non sopitis sed auctis susurris, accusatus tandem Nicolaus apud Senatum Uberlingensem, captusque,
C et totum ordinem rei peractæ confessus, nominavit quotquot noverat interfuisse Judæos: et quamvis excusandum se crederet, damnatus ad rotam est. Judæi vero, Aaron, Anselmus et Moyses cum aliis capti Ravenspurgi sunt; reliqui Uberlingæ, Lindaviæ, et Constantiæ, unde ad festum convenerant, similiter deprehensi et igne consumpti, per sententiam periere anno MCCCCXXX.

cœlesti lumine illustratus,

ibidem sepelitur:

punitis reis

5 Ex hinc divulgata quaqua versum fama, incrementum sæpe iteratum sumpsit a luminosa stella, prout antea sic et postea super locum sepulturæ lucente: quapropter extructum ibidem est sacellum lapideum, ad Dei honorem factique istius memoriam, quod ad Abietem vulgus nominandum instituit. Magno dein accolarum ac peregrinorum concursu celebratus est locus per annos centum, quemadmodum Chronica Ravenspurgensis testatur, tria nominatim miracula referens ex multis, quæ ibi contigisse dicit. Joannes Grabman Ravenspurgensis, cujus prosapia etiamnum perseverat, difficili laborans hernia, per eamdem in vitæ discrimen adductus fuerat plus vice simplici: sed vovens quod ad Abietem iturus esset, sancti juvenis intercessione recepit corporis integritatem. Brigantiæ lapsus in aquam puer, indeque post horam extractus mortuus, simili suorum pro ipso voto rediit ad vitam meritis D
B. Ludovici. Michael Biegh, ex oppido Eschach, uno Germanico milliari distante, tantos patiebatur dolores in digitis unius suæ manus, ut extendere eos regereque non posset: vovit igitur piam peregrinationem ad Abietem, cum oblatione manus ferreæ: quo completo, salvus domum rediit, cœpitque manu sua ad laborandum uti.

et crebrescentibus miraculis sacellum erigitur:

EX GERM. MURERI.

6 Stetit autem prænominatum sacellum totis centum annis: his vero elapsis, cum sartis tectis servandis nemo satis attenderet, et invalescens Lutherana hæresis extingueret avitæ pietatis fervorem, paulatim corruit; adeo ut illius nihil supersit amplius quam parietinæ quædam. Ast ossa sancti adolescentis translata sunt in sacellum S. Viti, supra montem qui oppido Ravenspurgensi ad Austrum imminet: ubi etiam nunc honoranda conspiciuntur. In curia vero ipsa servantur monstranturque ipsius pileus, toga, cingulum, atque ex cingulo dependentes tabellæ scriptoriæ cera illitæ, cum quibus a Judæis captus atque occisus est. Præterea peregrinantibus ad Abietem solebant distribui peractæ devotionis signa, qualia apud Einzidlenses, aliisque locis votiva peregrinatione frequentatis, distribuuntur. E
Hactenus Murerus, absque ulla determinatione ætatis, quam ultra quartum decimum annum progressam facile crediderim: plura vel de præsenti cultu vel ex genuinis Chronicarum fontibus si Ravenspurgenses suggerant, erit iis locus in Supplemento hujus mensis.

eo postea collapso corpus transfertur Ravenspurgum.

7 *Hæc in Suevia acta sunt seculo* XV: *Sueviæ vero proximus Palatinatus, qui superior dicitur et ad Bavarorum Ducum jura nunc spectat, ad æque funestam tragœdiam, in corpore Michaelis necdum quadrimi actitatam, eo magis ingemuit anno* MDXL, *quanto minus licuit aut ulcisci scelus aut Christi Martyrem debito cultu prosequi, sub Othone Henrico Palatino Lutherano, cui præ Judæis viles erant Christiani Catholici. Rei gestæ seriem plenius descriptam videre qui volet, legat Tomum tertium Bavariæ sanctæ a pag. 76; quin et occisi fœdeque excarnificati pueri effigiem contempletur, expressam ad vivum pag. ultima Bavariæ piæ. Operum istorum auctor Matthæus Raderus, Dominica Passionis, quæ tunc in* XIV *Martii cadebat, interceptum furtim puerum asserit. Quem cum in iis ubi detineri ferebatur ædibus quæri non pateretur Dynasta impius, credibile est sceleri destinato moram aliquantam indulsisse barbaros, usque dum vel suum vel nos-* F *trum Pascha adesset; atque adeo finem Martii mensis carnificina ista, quæ toto duravit triduo, fuisse occupatum. Nec certe minus temporis intervallum requirunt, quæ ante repertum corpus gesta describuntur a pueri parente, lapidem omnem movente quo filium recuperaret. Itaque ad Supplementum Martii differimus pleniorem de hoc puero relationem, ab nostri apud Eystadienses collegii Patribus interim edocendi, cum quo honore ex veteri ecclesiam in novam, quæ post editionem prælaudati operis magnificentius exurrexit, translatum sit corpus, et quo in pretio ac veneratione nunc habeatur.*

Anno 1540 excarnificatus in Palatinatu Michael,

differtur ad supplementum Martii,

8 *Speramus etiam inventuros nos interim Joannis Eckii Doctoris, ob crebras cum Luthero ac Lutheranis pugnas atque victorias celeberrimi librum, quem contra Judæorum Patronum, prænominatum credo Othonem Henricum, scripsit inscripsitque Christophoro Madrucio Episcopo Tridentino. Doctor enim ille tunc Ingolstadii in propinquo degebat, et altero post cædem Michaelis anno Eystadium venit, totamque lanienam cognovit a medicis, qui Episcopi jussu corpus inspexerant. Ex eodem libro varias alias hujusmodi crudelitates discemus, quas intactas maluimus hoc mense dimittere; nominatim de pueris Ratisponensibus sex vel octo, quorum simili feritate immolatorum Reliquiæ anno* MCCCCLXXXVI *extractæ in lucem sunt; atque de aliis duobus*

donec habeantur scripta testium oculatorum.

A *duobus, Savonæ in Liguria anno* MDLXII, *et Anconæ in Piceno post quadriennium interfectis. Sed et necessarium nobis est Germanicum poema, quo eamdem tragœdiam publicavit Hilbrandus Thiermarius, Episcopi Eystadiensis tunc Cancellarius: cui hoc divinitus obtigit muneris, ut lingua, quam Palatinus Judæorum Patronus excindi fecerat, ob injuriam eo carmine sibi* ut interpretabatur *illatam, denuo excresceret, et ad* D *annos totos viginti postea expeditam loquendi facultatem præberet. Hæc autem omnia et quidquid aliud huc facere potest, ubi a nobis desiderari Eystadienses sciverint, quin prompte quærenda nobisque submittenda sint, nihil ambigimus.*

D. P.

DE B. MICHAELE DE BARGA

ORDINIS MINORUM OBSERVANTIUM, PROPE LUCAM IN HETRURIA.

AN. MCCCCLXXIX

Conventus Bargensis,

Qua Lucensis Reipublicæ Magnique Ducatus Florentini limites sese invicem quibusdam veluti nexibus utrimque procurrentes complectuntur et implicant, ad Serchii fluminis orientalem ripam Barga *visitur, honestum oppidum, Lucensis olim, nunc Florentinæ ditionis: circa quod Fratres Minores habuere conventum S. Bernardini dictum, cujus et plurium illo tractu aliorum fundamina referuntur ad Fr. Herculanum de Plagali, insignem* B *regularis observantiæ zelatorem promotoremque, sub majori altari conventus Castri-novi in Cafarniana reverenter depositum, et die* XXVIII *Maji (si Arturo credimus) inter Beatos connumerandum. Datum conventui initium creditur haud diu post annum* MCCCCXLIII: *annis autem circiter undeviginti post primam fundationem elapsis, anno scilicet Christianæ Æræ* MCCCCLXXI *die* IV *Decembris, translatus est idem Conventus ad alium salubrioris auræ locum, cui S. Mariæ gratiarum nomen inditum, ibique adhuc perseverat.*

an. 1471 ad oppidum translatus,

habet sub altari corpus Beati,

2 *Habet ecclesia altaria plura: quorum unum Nativitati Virgineæ consecratum, sub se habet intra urnam eleganter inauratam, cujusdam B. Michaelis corpus cum tali epigraphe,*

Ossa suis meritis multum veneranda, Beati,
Arcula, quam cernis, hæc, Michaelis habet:
Quæ populi pietas rapta tellure retexit,
Auro Niclaus condidit Angelius.

illudque bis in anno ostentat:

Angeliorum namque Pisanorum familia jus sibi vendicat patronatus in dictum altare, sub quo deposita arca, bis in anno supra ipsum exponitur, non sine magna populi concurrentis devotione, videlicet ultimo die festo tam Paschatis quam Pentecostes, Religiosis Antiphonam de uno Confessore, Assimilabo eum viro sa- C pienti, *cantantibus, ac deinde accedere et suis cum rosariis tangere volentes ordinate admittentibus. Eadem familia ex sacro isto deposito obtinuit brachium, in cathedrali Pisana cum ceteris Reliquiis decentius habendum, uti constat ex epistola anno* MDCLXIII, XXIII *Martii ad loci Guardianum data ab adm. R. P. Provinciali Joanne Baptista de Burgo ad collinam, in Conventus archivio asservata. Hactenus loci Guardianus, per Franciscum Mariam Florentinium rogatus suggerere quidquid de hoc sui monasterii Beato nosset.*

brachium Pisis servatur.

Vita compendium ex Waddingo.

3 *Quibus virtutibus venerationem ejusmodi commeritus sit Michael ita describit Waddingus, citatis in margine Mariani sui chronicis, quæ utinam aliquando lucem publicam videant.* Anno MCCCCLXXIX, die ultimo Aprilis, Fr. Michael de Barca, in cœnobio S. Mariæ gratiarum, in vico Barcæ Carfananiæ, piè diem obiit extremum. Ad religionem admisit Fr. Herculanus de Piagale, vir sanctissimus, et optimis moribus instruxit. In simplicitate cordis et puritate vitæ omnibus gratus, institutum quod suscepit perfecte observavit. In suos qualescumque defectus vel negligentias levinsculas severe animadvertebat, aliorum erratis tenere compassus. In oratione assiduus et in prædicatione indefessus, incredibili æstuabat zelo animarum, eorum præsertim qui vel ob pauperiem vel ob locorum incommoditatem ab aliis negligebantur. Excurrebat in agros, pagos et silvas: quos reperiebat, agricolas vel pastores interrogabat, quantum temporis effluxisset, quo conscientiæ labes per sacram Confessionem non expiassent; piisque exhortationibus ad pœnitentiam allectorum confessiones excipiebat. Dum pastores fidei rudimenta docebat, seque accusantes audiebat, ut commodius et tranquillius facerent, socium pe- E corum et armentorum custodem adhibebat. Diebus festivis, ubi judicabat deesse Sacerdotes, qui Missæ offerrent sacrificium, celebrare solebat in oratoriis locisque honestis, advocans ex montibus et silvis montanos et rusticos, alioquin propter locorum distantiam Missam non audituros.

Animarum zelator magnus,

assistit peste infectis

4 Sæviente peste, infectos visitabat, Sacramentis recreabat, et morientes sepeliebat. Inter vicos Caligani et Bargæ caupo Florentinus, defunctis contagione filiis universaque familia, advocari curavit Michaelem, ut uxori, septimo jam mense prægnanti et lue periclitanti, sub mortem opitularetur. Confessionem excepit, ad pie Christianeque moriendum salutaribus monitis excitavit, abortum patientem quibus potuit modis confortavit, infantulum baptizavit, pauloque post morientem inter brachia genitricis jam defunctæ sepelivit. Tempore bacchanalium per domos et plateas discurrens, puellas a choreis insanisque ludis revocabat; quosque comperiebat per ludicra et lubrica eos dies exigere, ad sobrietatem et severitatem retrahebat. Dum hæc insanientium spectacula et noxiæ gesticulationes exercerentur Caligani, tabulatum conscendens, tanto fervore, contra perniciosam hanc consuetudinem F certamque modestiæ pestem, prædicavit; ut eo anno multisque subsequentibus, missam fecerint notissimam istam bonorum morum corruptelam.

bacchanalium licentiam coercet:

irrisorem suum miraculo confundit,

5 Raro miraculo ostendit Deus, ejus doctrinam sibi fuisse gratissimam, honoremque voluisse illæsum. Dum in villa Basilicæ magno hominum plausu et concursu prædicaret, petulantissimus juvenis irrisurus ejus conciones, morum e regione ecclesiæ positam conscendit, prodeuntemque e templo Concionatorem vocibus inconditis gestibusque ridiculis excepit, et puerulos ut se prædicantem atque æmulatorie gestientem aspicerent convocavit. Res mira! virentibus foliis arbor opaca, statim radicitus arefacta, toto suo spoliata est ornatu; et decidentibus comis tota deformis, dum adhuc juvenis insideret, apparuit. Hoc prodigio confirmatam voluit Deus ejus doctrinam, ne contemneretur, cessaretque tantum animarum lucrum, quantum ille ubique reportabat. Crudeles inimicitias, odia aspera, sævasque hostilitates multis in locis extinxit, lascivos juvenes vanasque puellas ad saniorem sensum, plerasque ad claustra reduxit: corruptos mores correxit, pravas consuetudines per universum agrum Lucensem et Carfananiæ districtum ablegavit.

6

A *occultas cogitationes penetrat,*

6 Prophetiæ spiritu clarus futuros eventus certo prædixit, multorumque vidit intimos cogitatus. Antonio de Partiano, agri Lucensis viro sibi familiari in itinere præeunti, et de promovendo ad Clericatum filio profunde cogitanti, alte inclamavit: Inanem, Antoni, abige cogitatum: ex tuis filiis nullus, quem proponis, statum assumet. Patefactam a longe sequenti secretam cogitationem admirans, Dei famulum verum dixisse ex eventis probavit. Eidem Antonio sibi Bargæ reatus confitenti, in memoriam reduxit negligentiam et irreverentiam, in audienda re sacra illa die in itinere commissam. Catharinam in vico Burgi, puellam Deo devotam, extremo morbo laborantem, nullique reatus confiteri volentem donec adveniret Michael, parentes increpabant, dicentes, mortis subesse periculum, et Michaelem per multa distare milliaria, apud cœnobium S. Ludovici oppidi Pisciani. Ille admonitus celeriter accurrit, languentem Sacramentis munivit, defunctam suis manibus sepelivit; suis prædicationibus conversæ et ad virtutis apicem aspiranti, vitæque sanctimonia commendatissimæ, cuncta hæc officia sedulo impendens.

B *moribundum vivificat,*

7 In vico Partiani, dum prædictum amicum Antonium inviseret, tristem et flentem invenit propter filii mortem vicinam: ut bono esset animo hortatus, dixit: Filius tuus vivet, atque hac ipsa hora a morbo liberatus est. Adhuc hæsitantem manu duxit, ut filium perspiceret incolumem; dum scalas ascendunt, venit juvenculus in occursum, matre omnibusque domesticis ad miraculi magnitudinem obstupentibus. Attamen tantæ virtutis viro non defuerunt æmuli, qui per invidiam et infamiam frequenter exercerent.

pie mortuus miraculis claret.

Omnia tulit æquanimiter, honoris et famæ curam Deo relinquens; per quem factum est, ut ipsi calumniatores objecta probra diluerint. Tandem annis et meritis plenus, octogenarius in Domino, præmissis sacris Ecclesiæ ritibus, obdormivit. Nondum constructa ecclesia humi sepultus, plurimis cœpit clarere miraculis: quibus allecti, etiam e longinquo, plurimi accedebant, sepulcrum veneraturi. Ea tamen aviditate terram reportabant, ut sæpe aliam oportuerit injicere. Constructo demum templo, corpus ad altare quoddam præcipuum honorifice translatum est, ubi assiduis claret miraculis.

8 *Similia fere habet Marcus Ulyssipponensis, parte* 3 *lib.* 6 *cap.* 35, *citans etiam ipse in margine Marianum.*

C *Omnia hæc ex MS. Mariani sunt,*

Et sane apparet ex eodem utrumque hausisse fonte, neutrum Mariani verba solicite adnumerasse, dum nusquam contrarii, et tamen in nonnullis diversi inveniuntur, uno quædam expressius dicente quam dixit alius et e converso, nihil autem in substantia mutante, Waddingo autem plura sancti viri gesta attingente quam fecit Marcus. Eadem, sed multo strictius, ex eodem fortassis Mariano, leguntur apud Gonzagam in supranominati Conventus descriptione, qui est XIX *provinciæ Tusciæ: addit autem ille, quod vir beatus in prædicta peste* septingenta et ultra defunctorum corpora; se tantum socio juvante, sepelierit; *quodque* deficiente cymba, rapidissimum fluvium strato sub pedibus mantello, una cum socio feliciter trajecerit.

etiam apud Gonzagam,

D *ex MS*

Mirabile est autem quomodo Gonzagæ inciderit pro Michaele *scribere* Ludovicum, *dum sic illius exorditur elogium* sub ipso altari Nativitati gloriosæ Virginis sacro, Beati Patris Ludovici de Barga.... venerandi cineres reconditi sunt. *Sed multo mirabilius est quod Waddinghus, in manibus habens Mariani a Gonzaga æque citati scripta, et in his nihil de Ludovico quopiam reperiens, ceteraque fere omnia quæ laudat Gonzaga ipsa esse videns quæ paulo ante fusius ex Mariano dederat; noluerit animadvertere, a Gonzagæ exerrante calamo potius quam mente fluxisse nomen Ludovici; sed voluerit numerum Beatorum augere, relatis ad annum* 1475 *Gonzagæ verbis, quasi de alio quam Michaele, qui circa istud tempus Burgæ floruerit et Ludovicus dictus sit, loqui intendisset.*

licet hic pro Michaele scripserit Ludovicum

9 *Bargenses Patres, quibus Ludovici nomen ignotum catenus fuerat, dubitantes, num forte sub alio æque Virginis altari, a succursu appellationem sortito, aliquod esset alicujus Beati corpus, cujus et B. Michaelis memoria esset confusa; scrutati illud diligenter sunt: sed nihil ejusmodi reperire, ac ne alibi quidem ullum invenerunt cujusquam Ludovici vestigium, qui sua aliquando sanctitate Conventum istum illustrasset. Nostro autem nomine super hac ambiguitate consulti; cœperunt suspicari forsitan in veteri S. Bernardini ecclesia, priusquam locus dimitteretur, sepultum esse istius nominis aliquem. Sed omnes istæ suspiciones facile evanescunt, attenta eorum quæ sub diversis nominibus dicuntur omnimoda identitate. Ridiculus autem hoc loco est Arturus, qui contra seculi istius usum binominem Beatum fingens, scripsit* B. Ludovici-Michaelis a Barga. *Si* Michaelem Ludovici *vel* Ludovicum Michaelis, *dixisset, poterat filii nomini paternum nomen additum intelligi, pro istius ævi receptissima consuetudine; non tamen absque vetustioris auctoris exemplo potuit id nunc recenter affirmari, solum ad excusandam diversitatem, in leviculo calami lapsu fundatum.*

cujus nulla Bargæ notitia,

E

10 *Franciscus Maria Florentinius, vir eruditissimus, cujus hospitio aliquando familiariter usi, nunc autem vita functi gratam servamus memoriam, quam per se non poterat inquisitionem de B. Michaele, alteri viro amico et erudito committens, ab eodem inde reverso et ipsa loci MSS. monumenta accurate scrutato, aliud nihil accepit præter ea quæ circa præsentem corporis cultum initio notavimus, et quod* circa sepulcrum adhuc sunt plures tabellæ votivæ appensæ: sed præcipua ejus, scilicet *jam vita functi,* miracula a nemine descripta *fuisse. Et hoc quidem ultimum neque novum neque insolens est humanæ socordiæ vel ingratitudinis argumentum: at non extitisse aliquando uberiorem Vitæ sanctæ historiam, cum proximis ab obitu miraculis descriptam, unde quæ sibi visum fuerit exscripserit Marianus, quæque incerto aliquo casu perierit, difficulter admodum inducor ut credam. Utinam ea sola et ultima esset talium scriptorum jactura.*

miracula nusquam extant descripta.

F

APPENDIX

APPENDIX

SIVE ADDENDA ET EMENDANDA

AD IX ULTIMOS DIES APRILIS.

AD DIEM XXII.

DE S. SOTERE PAPA.

NOT 1

Pag. 6 *num.* 6 adde. *Ex eodem cœmeterio Minutius de Minutiis, Archiepiscopus Jaderensis et Præpositus Ottinganus, accepit una cum pluribus variorum Sanctorum Reliquiis (novem circiter unciarum ossiculum cum particula cranii) atque in Bavariam attulit anno* MDXC, *prout infra dicetur, ubi de S. Caio Papa; ex cujus corpore notabiles admodum partes eodem indidem idem Prælatus advexit; quibus nostræ Monachiensis ecclesiæ*
B *thesaurus postea auctus fuit. Ibidem num. 7 lin. ult.* inter utriusque medio, *lege*. inter utrumque medio.

DE S. CAIO PAPA.

NOT 2

Pag. 17 *col.* 1 *lin.* 10 post hæc verba, *quidam etiam Romæ et Bononiæ passi sunt.* adde sequentia.

Minutio de Minutus Archiep. Jaderensi

17 *Quod autem anno* MDCXXII *repertum diximus sepulcrum, id non tunc primum reseratum fuit; sed multo antea. Nam in sacrario nostræ Monachiensis ecclesiæ habentur ex corpore S. Caii os unum integrum, et dens, et caput, pridem extracta, et anno* MDXC *Romæ cum tabulis legitimis donata* Minutio de Minutiis Forojuliensi, Archiepiscopo Jaderensi, Præposito Oetingano, Innocentio IX et Clementi VIII Pontificibus Maximis a Secretis, Serenissimo Guilielmo Bavariæ utriusque Duci a consiliis, viro nobilitate et doctrina eximio, prudentia et rerum usu incomparabili *(ut habet Epitaphium tumulo incisum, in sacello Divi Andreæ templi nostri Monachiensis) cui*, post multos pro Republica Christiana exantlatos labores, vi morbi extincto, hunc quietis locum dedit idem Dux Bavariæ bene merito, anno Salutis MDCIV, cum vixisset
C annos LV. *Tumulatus est autem* VIII *Idus Martias: qui quod apud nos tumularetur, ut habetur in annuis dicti Collegii litteris*, datum *est* Serenissimis Principibus templi Fundatoribus, Minutiique etiam in Societatem meritis, quæ quoad ille vixit et multa et magna fuerunt: ipse enim solus, sua auctoritate et in nos præclara propensione et inexpugnabili constantia animi, obtinuit, ut monasterium Eberspergense in fundationem Collegii tandem tribueretur, deficientibus fere omnibus qui causæ nostræ patrocinari videbantur.

Collegii Monachiensis benefactori,

18 *Præclaras Sanctorum Reliquias vir iste laudatissimus, tum ab Urbe tum aliunde, detulit in Bavariam; quas inter etiam fuerunt de corpore S. Caii partes prænominatæ, adeo ut operæ pretium sit Romanum instrumentum hic attexere, prout illud ex Archivo collegii transcriptum accepimus, cura R. P. Christophori Schorrer, nostræ Societatis antehac pro Germania Assistente et Monachiensis Collegii aliquoties Rectore, operis nostri promovendi studiosissimo.* In nomine Sanctissimæ et individuæ Trinitatis, Patris, et Filii et Spiritussancti. Amen. Cum sit quod Sanctorum reliquias, quorum animas non dubitamus in cœlo cum Christo regnare, universi Christi fideles pio affectu venerari debemus in terris; ut Dei venerantes amicos, nos divinis beneplacitis complaceamus; et eorum qui corpora, propter divini nominis exaltationem et fidei Christi defensionem, diversis tormentorum generibus patienter ad supplicia tradiderunt, patrocinia nobis mendicantes, quod nostris meritis non valemus, apud Deum eorum meritis et intercessionibus obtinere mereamur. Hinc est quod anno a Nativitate Domini MDXC, Indictione III, die vero XVI mensis Aprilis, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri D. Sixti divina providentia Papæ quinti anno V, in mei publici Notarii testiumque infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum præsentia, personaliter constitutus Reverendus Dominus Jacobus Cathaneus Clericus Venetus, Capellanus Reverendissimi Domini Minutii de Minutiis, Protonotarii Apostolici et Præpositi Oetingensis, nec non Serenissimi Principis Guillelmi utriusque Bavariæ Ducis primarii Consiliarii, [dixit quod] infra et juxta ecclesiam S. Sebastiani ad Catacumbas, extra muros urbis Romæ sitam in via Appia.... est cœmeterium S. Calixti Papæ et Martyris terræ suppositum..... in quo his diebus multa sepulcra sanctorum Martyrum cum nominibus, partim lapidi insculptis, partim rubrica quadam durabili extrinsecus vel intrinsecus delineatis.

Romæ an. 1590 16 Aprilis,

coram Notario et testibus, ex cœmeterio S. Calixti

E

19 Et præsente in eadem ecclesia R. P. Fr. Nicolao de Assisio, Ordinis Eremitarum S. Augustini, ejusdem ecclesiæ S. Sebastiani Priore; cui idem D. Jacobus, ad instantiam præfati Reverendissimi D. Minutii præsentavit quasdam litteras Apostolicas, in forma Brevis sub annulo Piscatoris expeditas, et præfato D. Minutio ab eodem Domino nostro Papa concessas, sub datum Romæ apud S. Petrum sub annulo Piscatoris, die V Decembris MDLXXXVIII Pontificatus sui anno IV. Quarum quidem litterarum Apostolicarum vigore d. Fr. Nicolaus Prior, cotta et stola indutus ac luminaribus cereis accensis, una cum d. D. Jacobo Cathaneo et me Notario ac testibus infrascriptis, intravit d. cœmeterium, non una vice, sed pluribus, præsente etiam aliquoties ipso Reverendiss. D. Minutio, et sepulcra ipsa et nomina insculpta vel inscripta diligenter pioque studio inspiciente. Et idem Fr. Nicolaus Prior, a sepulcris propriis reverenter et devote extraxit ossa et Reliquias sanctorum Martyrum, quorum nomina sunt infrascripta. Videlicet primo caput S. ANICETI Papæ et Martyris. item de reliquiis S. SOTERIS Papæ et Martyris, S. HYGINI Papæ et Martyris, et S. EUSEBII Papæ et Martyris, S. EUTYCHIANI Papæ et Martyris, S. DIONYSII Papæ et Martyris, S. LEONIS Papæ et Martyris, S. LUCII Papæ et Martyris. Item integrum fere corpus S. CAII Papæ et Martyris. item de Reliquiis S. SATURNINI, S. VALERIANI, S. EPIMACHI, S. CYRIACI, S. ALMACHII, S. ZOTICI, S. POLYCARPI, S. VALERII, S. CYPRIANI, S. VALENTINIANI, S. APRONIANI, S. FELICIS Presbyteri, S. JACOBI, S. CLEMENTIS, S. JANUARII, S. VITALIS, S. ALEXANDRI, S. SILVANI, S. PHILIPPI, S. CORNELII, S. THEOPHILI, de capite S. ANTONII, de capite S. JUVINIANI, S. MARTINIANI, S. THEODORI Martyrum. item integra corpora SS. CYRI et JOANNIS Martyrum. item de capite S. CANDIDÆ Virginis. item de reliquiis SS. FELICITATIS et RESTITUTÆ Virginum Martyrum, S. DAFROSÆ uxoris S. Fabiani Martyris, SS. SECUNDÆ, RUFINÆ, ANASTASIÆ, JUSTINÆ,

per Priorem ecclesiæ S. Sebastiani,

F

dantur plurium Sanctorum et S. Caii insignes Reliquiæ,

A Justinæ, Teclæ, et Victoriæ Virginum et Martyrum.

20 Et illas Reliquias sic extractas d. Fr. Nicolaus Prior in continenti eidem D. Jacobo, nomine quo supra, tradidit. Qui quidem D. Jacobus Reliquias hujusmodi reverenter ac devote ad se recipiens, eas secum detulit, ad effectum illas nomine præfati Serenissimi Ducis Bavariæ consignandi d. Reverendiss. D. Minutio; animo tamen et intentione eas deferendi ad partes Germaniæ, et præfato Serenissimo D. Duci tradendi et consignandi, et illas per d. Sereniss. D. Ducem in loco seu locis sibi bene visis collocandi, reponendi, et venerandi; ut ipsi Christi fideles exinde divinæ gratiæ aptiores reddantur, suamque augeant devotionem. Quod D. N. Jesus Christus, qui candor est lucis æternæ, eorumdem sanctorum Martyrum precibus et intercessionibus concedere dignetur, atque vota fidelium dirigat, atque ad gratiam exauditionis perducat. Super quibus et singulis præmissis, præfatus D. Jacobus Cathaneus sibi, nomine quo supra, a me Notario publico infrascripto unum vel plura publicum seu publica instrumentum et instrumenta fieri postulavit. Acta fuerunt hæc in d. Cœmeterio S. Calixti sub anno, indictione, die, monse, pontificatu quibus B supra, præsentibus ibidem discretis viris DD. Mag. Pelegrino del Basso Mutinensi, et Mag. Marco de Pellin dal Poggiol comitatus Mutinensis, testibus ad promissa vocatis specialiter atque rogatis.

deferendæ in Bavariam ad Ducem.

† Et ego Sebastianus Martre, Clericus conjugatus Tarraconensis diœcesis, publicus auctoritate Apostolica Notarius etc.

21 *Ex his porro reliquiis, ipsius Serenissimi Ducis dono, nostro S. Michaelis templo obtigerunt, præter supra nominatas S. Caii Papæ reliquias,* Caput S. Aniceti Papæ integrum : *item* SS. Hygini, Aproniani, Zotici, Valeriani, Theclæ, Cypriani et Justinæ *ejusmodi partes, quæ visæ sunt sufficere, Officio sub ritu semiduplicis peragendo, iis quibus in Martyrologio commemorantur diebus* IV *Januarii,* II, XI *et* XIII *Februarii,* XIV *Aprilis,* XXVIII *Septembris et* XI *Octobris : de Sanctis autem* Saturnino X *Maji,* Candida XX *Septembris, et* Januario XXV *Octobris, propterea quod quæ habentur ossa sint majora ut possint pars insignis dici, festum agitur sub ritu duplici, uti etiam de SS.* Cyro et Joanne XXXI *Januarii. Ceterorum in Romano Instrumento nominatorum Reliquiæ quales sint, quo devenerint, quo ritu colantur, optamus discere; quamvis non* C *existimemus singulas præcise eorum esse, quorum nomina inveniuntur inscripta ad certos dies Martyrologii, ideoque reliquiæ tamquam eorumdem essent in altari exponantur. Hoc autem dubium multo magis nos urgeret circa eos Pontifices, quos alibi quam in S. Calixti cœmeterio sepultos esse constat; multoque maxime circa corpora SS. Cyri et Joannis, quæ ex Ægypto Romam translata, ibi aliquando proprium templum habuere, juxta Tiberim e regione basilicæ S. Pauli, cujus mentio est in Vita S. Gregorii Papæ lib.* 4. *cap.* 91, *nisi occurreret, ad præcipuas illas basilicas ex variis Romanæ urbis locis ac templis, occasionibus variis, convecta esse plurima illustrium Sanctorum pignora : potissimum ex iis quæ temporum lapsu aut bellorum injuria perierunt, prout isti SS. Joannis et Cyri templo, antea S. Praxedis dicto, accidit; unde necesse fuit ipsorum corporibus aliam inveniri sedem; et (siquidem ad S. Pauli ædem ea inferre fortasse non licebat aut libebat) proprior alia nulla aderat quam S. Sebastiani Basilica, propter cœmeterii amplissimi ac nominatissimi commoditatem maxime opportuna.*

quarum multa obtigerunt in templo Soc. J. Monachii, et in his S. Caii;

cum corporibus SS. Cyri et Joannis.

22 *Tamayus Salazar etc. uti pag.* 17

Pag. 32 *num.* 6 Adde : *Nam quod in MS. Florario Sanctorum ad* XIX *Martii notetur memoria* S. Leontii Episcopi Senonensis, *non alia occasione factum putamus, quam quod in fastis variis simul commemorentur* D *Apollonius et Leontius, sicuti etiam hic fit, idque de Senonensi gratis intellexerit Florarii auctor.*

NOT 3

DE S. SENORINA VIRG.

Pag. 77 *post donationem Sancti Regis* hæc adde. NOT. 4

Rodericus da Cunha Archiepiscopus Bracharensis, postquam tomo I *historiæ Archiepiscoporum Bracharensium cap.* 116, *totam S. Senorinæ vitam, qualis hic posita, Lusitanice dedisset, et simul hanc Sancii Regis donationem Latine, cœptam a Sanctio prædicto narrationem sic prosequitur.* Etiam Alfonsus filius, accepti beneficii numquam immemor, Privilegium scripsit in Guimaranes, Æra MCCLVIII, qua dictam ecclesiam, ab omni exemptam servitio, recipit in clientelam suam. Hujus vero filius Alfonsus III duo alia signavit Privilegia, in favorem ejusdem Ecclesiæ. Denique Petrus, Rex Portugalliæ et Algarbiæ, ad honorem Dei ac Matris ejus, Sanctæ item Senorinæ donatione irrevocabili jus patronatus in ecclesiam S. Mariæ de saltu diœcesis Bragensis, ea conditione ut Abbas pro tempore teneatur semper alere Capellanum, qui quotidie canat Missam ad altare, quod in eadem ecclesia de Basto extruxit D. Agnes de Castro, istic E ubi est corpus S. Gervasii : insuper puerum dicto Capellano ministraturum, in his quæ officii sui erunt, et curaturum, ut foveantur continuo tres lampades, ardentes in eadem ecclesia die ac nocte, una ante Crucifixum, altera ante locum in quo jacet corpus S. Senorinæ, tertia in capella ante sepulcrum S. Gervasii. Datum Valenciæ de Ripa-Minii XV Septembris, Æra MCCCXCVIII. *Ita Rodericus ex Antonii Brandani translatione vernacula, præ quæ maluissemus originalem textum Latinum legere. Tamayus Salazar* SS Godinam *et* Gervasium *commemorat die* I *Octobris, secutus Martyrologium Lusitanicum P. Joannis Lupi, quod hactenus nescimus cujus ætatis vel auctoritatis sit :* et S. Godinam *quidem ait esse sepultam intra majus altare;* S. Gervasium *vero communi traditione haberi fratrem S. Senorinæ; nec plus de iis sciri.*

Alia Alfonsi filii,

et Alfonsi 3 ex quo constat etiam de cultu S. Gervasii.

I Octobris.

DE B. FRANCISCO FABRIANENSI.

Pag. 89 *ad Commentarium prævium hæc addantur :* NOT 5

4 *Non fuit omnino vana spes quam prædictæ litteræ Lauretanæ fecerunt : nam interposita tandem ipsius Generalis auctoritate, sine cujus licentia negabat Guardianus licere sibi cuiquam committere illud scriptum, impetratus est tandem toties petitus codex, charactere tam difficili exaratus, et cum abbreviationibus tam frequentibus exoticisque, ut nullus Fabriani vel Laureti inventus sit qui posset velletque legere; seque coactum invenerit prælaudatus P. Christophorus Grinus, sua manu describere quidquid legere potuit, et transcribi debere indicavit; fassus ingenue, se quoque, licet pro honore Sanctorum zelosissimum, tædio tamen tam molesti laboris fuisse affectum, ideoque non tantum omisisse sententias Scripturarum, importune identidem accumulatas; sed etiam partem aliquam miraculorum; quod existimaret ea quæ bona fide descripsit, satis fore ad auctoritatem conciliandam iis quæ apud Waddingum stylo cultiori leguntur.*

Impetratur tandem Vita B. Francisci. F

5 *Titulus libri hic erat.* Incipit Vita B. Patris Fr. Francisci de Fabriano, collecta per Venerandum P. Fr. Dominicum Bonaventuram Fessis de Fabriano, ejusdem beati P. Fr. Francisci nepotem, filium sororis suæ, Johanna nomine; ricopiata vero et noviter exarata per me Fr. Dominicum Johannis Mariani de Fabriano, sacrarum litterarum prædicatorem et indignum Bachalarium, die XXIII mensis Junii, anni Domini MDXLVII. Adsit ergo proposito Virgo Maria meo. *In fine libri hæc leguntur :* Expliciunt miracula beati

scripta per ejus nepotem.

A beati P. Fr. Francisci de Fabriano, die xv Julii, in festo videlicet Sanctorum Martyrum Quirici et Julittæ MDXLVII ricopiata de transsumpto meo minori, extracto de originali Venerandi P. Fr. Dominici, nepotis beati P. Francisci de Fabriano, sicut patet ibi fol. 17. *adeo ut scriptioni isti impensi fuerint dies omnino viginti tres : quod licet in pluribus seculi* XV *et* XVI *scripturis solicite notatum inveniatur, scire tamen in præsenti argumento haud magni refert. Pluris æstimarem scire ; an illud posterioris scriptoris transumptum minus, ex quo scriptus est codex qui solus nunc superest, dicatur minus quoad formam foliorum, respectu ejus formæ qua descriptum habetur novissimum ecgraphum ; an vero quoad ipsum argumentum, respectu originalis a sancti viri nepote compilati, adeo ut nunc solum habeatur illius compendium : et hoc videtur insinuari num.* 20, *ubi scriptor agens de translatione corporis, manifeste suis verbis addit*, quod diffusius patet in alio libro majori, ac etiam in alio memoriali meo minori. *Hæc sane phrasis haud obscure indicaret epitomen, ex majori primi auctoris libri acceptam ; nisi hic haberetur generalis Prologus ad miracula, non tantum hujus, sed plurium simul Beatorum Seraphici Ordinis, cum brevi de vita cujusque synopsi, in unum librum colligenda : sic ut tota collectio, unde prima pars transcripta hic est,* B *fortasse majorem istum librum constituat. Quem librum vel ideo magis optaremus extare, ut qualia nunc ex eo gaudemus cognoscere de B. Francisco, talia de aliis quoque proferre in lucem liceret. Interim certum videtur, aliqua saltem miracula in majori libro diffusius scripta fuisse, sicut ab ipsis Notariis primo forsitan descripta fuere.*

transcripta an. 1547,

estque potius dicenda collectio miraculorum,

6 *Ut ut sit, historia Vitæ admodum accisa, hiulca, et divulsa hic est, dum primo veluti summaria illius chronotaxis proponitur ; deinde post miracula, quæ vivens mortuusque patravit, per modum conclusionis additur aliquid de virtutibus Beati. Quæ conjunctim Capite* I *proponere duxi consultius. Lacunas, a P. Grino inter transcribendum relictas, opus fuit hinc inde supplere, verbis quæ* [ ] *inclusa videbis. Quoniam autem secundus scriptor vel abbreviator nonnullis locis ad confirmationem addit testimonium suum, verba ejus a primi auctoris verbis distinguenda monebit asteriscus *, talibus verbis præpositus. Quod si post hac aliquis prædictum librum in manus accipiens, felicior sit in explicando tam implicatam scripturam, et accuratius ecgraphum mittere voluerit ; merebitur gratiam apud posteros, totius anni expletis mensibus Supplementum operis generale curaturos : in quo non tantum dabuntur argumenta prorsus* C *nova plurima ; sed etiam nonnulla, quæ minus sincera nunc habuimus, ex integro retractabantur.*

qua hic datur ut haberi potuit ex MS. difficillimo.

7 *Lucas Waddingus, ex quo Vitam et Miracula Sancti superius collecta dedimus, cum nihil adhuc haberemus vetustius, ad annum* 1322 *num.* 12 *allegat Dominicum Scevolinum in Historia Fabrianensi, multa cum laude agentem de B. Francisco : sed eam historiam necdum vidimus ; accepimus autem jam olim a Guardiano Conventus Fabrianensis Epitomen Italicam, qualem ante multos annos, antiquo isti et vix cuiquam legibili libro, de quo supra, ad marginem junxit quidam istius conventus Religiosus, consulturus posterorum ignorantiæ ; et ex hac nonnulla annotavimus ad Vitam ex Waddingo sumptam num.* 17. *In ipso porro Fabrianensi codice, recentiori et elegantiori manu adscribuntur odæ res, Sapphico metro non invenuste conceptæ, una cum Epigrammate in imaginem, ac duplici Hymno pro utrisque Vesperis, quem omissis ceteris dabimus post Acta ; non quod existimemus ejus usum aliquem fuisse in Officio ecclesiastico ; sed quia ideo compositus est, ut privatæ tantisper serviens pietati, postmodum (si Apostolicæ Sedi videatur solenniorem cultum Francisco indulgere, quem tot ejus miracula et constans Fabrianensium devotio aliquando forsitan impetrabunt) publice quoque usurpetur.*

meminit ejus Scevolinus in Hist. Fabrianensi.

extant etiam hymni de Beato compositi,

8 *Quam magnificum ei extructum fuerit anno post obitum decimo septimo mausoleum, describit Waddinghus in Vita superius edita num.* 25, *idemque attingetur infra. Post annos deinde triginta novem, cum nova Fratrum ædes dedicaretur, solennioris religionis pars præcipua fuisse videtur translatio nova sacri corporis cum suo illo mausolæo : siquidem tunc concessæ fuerunt indulgentiæ, quarum Instrumentum ad tumulum Beati appendi voluerunt, teste Waddingo num.* 29, *consequenter prosequente, qua publice privatimque devotione, tunc adhuc cum scribebat ipse, honestaretur anniversarius illius dies. Denique anno* MDCXIV *curavit Ordinis Generalis, ut sacri corporis thesaurus sub triplici clave servaretur, civesque decernerent ut novum magnificumque sacellum eidem magnificentius habendo fabricaretur. Et fabricatum illud quidem nunc absolutumque habetur, millenorum aliquot aureorum impendio : in illud tamen ut inferri permitteret pretiosum depositum, Jacobus Cardinalis Fransonus, Camerinensis Episcopus, ad cujus diœcesim Fabrianum pertinet, non potuit persuaderi ; veluti si tentaretur aliquid Urbanianis constitutionibus adversum ; quas tamen ipse Pontifex declaravit noluisse se extendi ad eos, quorum cultus ab immemorabili tempore viguisset, centum annis antiquior. Rigorem forsitan istum mitigabunt Præsules Camerinenses, cum supra* E *deducta et inferius deducenda distinctius cognoverint. Interim prudenter faciunt Camarinenses Fratres, quod tantisper contenti lampade jugiter ante sepulcrum ardente, et quidem S. Michaelis imagine supra sepulcrum appensa, ut huic potius quam Beato suo videatur lucere ; præferant pertinaci religioni ac forsan offensionem importunam parituræ, obsequium devotæ obedientiæ, molliora Superiorum judicia præstolantes.*

D *Corporis translatio triplex,*

et pretiosum sacellum ei nunc extructum

ACTA

ex MSS. Fr. Dominici Bonaventuræ Nepotis ipsius Beati collecta,

Juxta exemplar Fabrianense anni 1547.

CAPUT I.

Synopsis vitæ et virtutum B. Francisci et parentum ejus.

Venerabiles olim Patres, qui Sanctorum vitas pietatis Annalibus commendaverunt, fructum utilitatis plurimum unitati fidelium attulerunt. Primum quidem, ut artifex et virtutum operator Altissimus in Sanctis suis Majestuose prædicetur ; alterum autem ut fides tenera parvulorum, F infirmioris ætatis pericula desuescat [formidare], adhibitoque e Vitis [talibus] perfectionis speculo, cibi solidioris edulio roboretur : postremum vero, ut hæreticæ pervicaciam pravitatis, quæ veritatis agnitæ radios livoris nubilo nititur adumbrare, Patrum præcedentium vita laudabili et seniorum prodigiis, spretis erroribus, resipiscat. Ea propter et ego, tametsi inutilis servus Christi, ad divinæ Majestatis gloriam et laudem edidi miracula et maxima virtutum opera, quæ per Sanctos suos, quosdam videlicet Ordinis nostri Fratrum Minorum Fratres, in diversis mundi partibus exhibere dignata est omnipotentia Conditoris ; ut patet exempli gratia in provincia Marchiæ terra Fabriani, in qua Conventus *a* ejusdem Ordinis Minorum est. Libet insuper in initio cujuslibet propositi operis, pauca quædam de vita illorum et moribus, modo præfatiunculæ summatim prælibando, perstringere *b* ; quatenus declaratum perfectionis specimen suos æmulatores exemplo virtutis invitet ; et fidei signorum, quæ nequaquam fidelibus sed incredulis data noscuntur, probata vitæ sanctitas suffragetur. Et maxime hic modo ad præsens, vitam laudabilem

Proponit auctor colligere miracula quorumdam Beatorum in Marchia,

cum synopsi de eorum sanctitate,

A laudabilem et magnificam devoti Fratris Francisci de Fabriano Ordinis Minorum, compilative et valde succincto sermone, aliis elucidabo.

imprimis B. Francisci, ex piissimis parentibus nati

2 Et primo [claruit] in genitoribus suis, scilicet Magistro Compagno medico, et Domina Margarita ejus conjuge. Erat enim ejus pater tantæ perfectionis, quod de nocte surgebat ad Matutinum, et ipsas Horas cum Canonicis persolvebat solicite. Ceteras autem ejus virtutes modo ad præsens taceo : quia bonus lector in minimis maximam comprehendit conclusionem. Si autem Margaritæ ejus matris excellentiam sanctitatis, ego Fr. Dominicus Bonaventura Fessis de Fabriano, ejusdem beati P. Fr. Francisci nepos, scribere vellem; non possem, nisi tantum ex auditu filii, scilicet B. Francisci, et etiam aliorum multorum, qui de ejus laudabili vita multum ipsam commendabant. Sed in c conclusione scribo illa quæ prædictus Pater B. Franciscus omnibus narrabat; et ego ut parvulus eis faciens collationem audiebam.

et audita ter divina voce vocati ad Ordinem;

3 Dicebat enim ille, quod meritis matris et instantia ejus orationis, sedens in domo paterna in cella sua, quando studebat scientiæ philosophorum, vocatus fuit a Deo ter viva voce dicente, Francisce, B vade ad Fr. Gratiam Ordinis Minorum, et adimpleas ejus mandatum. Quam vocem audiens, [inquiebat ille], territus sum valde, quia vocem audiebam, et neminem videbam, utpote solus. Et sic territus audivi secundam vocem, itidem dicentem : et hanc audiens conturbata sunt viscera mea, præ nimia admiratione. Et cum cogitare cœpissem, quid hic modus significare vellet; audivi tertio eamdem vocem mihi replicantem. Quam primum autem tertiam vocem audivi, in mente mea statim decrevi mandatum adimplere : et ivi ad Venerandum Patrem Fr. Gratiam, qui gratiose recepit me in Seraphica religione, die penultima mensis Septembris, in festo videlicet Dedicationis Basilicæ S. Michaelis Archangeli, anni Domini MCCLXVI. Quando venit ad Ordinem præfatus P. Fr. Franciscus habebat annos ætatis sedecim, et migravit ad Dominum die XXII Aprilis MCCCXXII. Vixit in ordine, ut videtur per præmissa, annos quinquaginta quinque, menses sex, quinque dies. * In præsenti anno, in quo sumus, videlicet MDXLVII, sunt anni CCXXV transacti quod beatus Pater migravit ad gloriam : in qua suis precibus et meritis mereamur etiam nos pietate Altissimi recipi. Amen.

an. 1266

idque juxta prædictionem Fr. Angeli

C 4 * Nota quomodo beatus P. Fr. Franciscus Magistri Compagni de Fabriano, venit ad Ordinem. Nam primo prædictum fuit D. Margaritæ matri suæ per unum de sociis Seraphici Patris Francisci. Secundo fuit vocatus per Angelum, sicut in Vita sua ante notata diffusius patet. Quæ et habentur in libello, manu Beati P. Fr. Francisci propria exarato : quæ de verbo ad verbum per ordinem notabo.

prout ipse Franciscus scriptum reliquit :

Ut legi et vidi in instrumento dotali matris meæ, anno Domini MCCL fuit ipsa tradita nuptui patri meo, et anno sequenti II die Septembris in festo S. Antonini Martyris, ego fui natus, ut ipsa mihi dixit; et in anno Domini MCCLXVI, virtute et efficacia orationis dictæ matris meæ, a Deo inspiratus vocatus recessi a mundo, et veni ad Ordinem Seraphici Patris die penultima mensis Septembris in festo S. Michaelis; ut eidem matri meæ dixerat Fr. Angelus, unus de sociis S. Francisci, quando in puerili ætate mea vadens ipsa Assisium, propter votum quod de me fecerat, me apportari fecit : dixerat enim ei dictus Frater, de me inter alia loquenti secum, Iste puer erit ex nostris. Et hujus rei causa ex tunc ipsa semper voluit, quod essem Frater in Ordine S. Francisci, et quod non remanerem in mundo.

* Aprilis T. III

D Hæc omnia suprascripta de manu beati P. Fr. Francisci scripta inveni, per quod apparet quod prænuntiatum fuit matri, quod debeat esse Frater Minor : item quod fuit vocatus per Angelum tribus vicibus, ut Ordinem intraret, de quo vide supra in Legenda sua.

AUCT. NEPOTE EX MS

5 *Hactenus verba auctoris tum primi, tum posterioris notata* **, *post quæ* incipiunt miracula sancti Fr. Francisci de Fabriano, tam in vita quam in ejus migratione et successive post ejus transitum ad vitam perpetuam : *quibus tantisper prætermissis, hic subsequenter referam quæ de virtutibus ejus postea habentur. Nam ubi* expliciunt miracula B. P. Fr. Francisci de Fabriano, *ibi* et incipit præfatio *d* de Vita ejus *hoc modo*. Vere ergo dicere poterat B. P. Fr. Franciscus quod Propheta David, Oculi mei semper ad Dominum quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos. Si respicio tempus ejus juventutis, acutissimus fuit ad scientias naturales, bonus Grammaticus, bonus Logicus et Philosophus. Si ad sacram Theologiam, in brevi *e* Cathedraticus fuit. Texuitalis autem sacræ Paginæ optimus fuit : quapropter in prædicatione Fabriani et per totam Custodiam Anconæ et ubicumque, officialis gratissimus extitit, non tantum secularibus sed etiam Fratribus. Audi mirum ad corroborationem dictorum. Electus fuit in Capitulo Visitator, propter ejus redolentiam utriusque vitæ : ipse autem volens seipsum visitare, in contemplatione dilecti, videlicet Christi [impositam] visitationem [hominum] omnino renuit; certe Præsidentes, considerantes ejus sanctum propositum, gaudenter acceptaverunt.

d

vir multis scientiis excultus,

Ps. 24, 15

e

E

humilis,

6 Si autem contemplor eum ad Christi vestigia requirenda; fuit pauperrimus, nihil sibi de patrimonio post mortem patris reservans : sed dispersit et dedit pauperibus : quod patet in libris emptis pro pauperibus Fratribus, quorum huc usque *f* pars major est in sacrario. Etiam evidenter lucidum est ad alios pauperes, non tantum in istis sed et aliis eleemosynis sibi collatis. Omni die faciebat coquinam pro pauperibus secularibus, ex sui procuratione et etiam administratione, ex pio animo quem habebat ad ipsos. Secundo Christi vestigia requisivit, ad exemplum Pauli dicens, Castigo corpus meum et in servitutem redigo; primo jejuniis : ego enim numquam vidi eum unquam bis comedentem in die : semper jejunabat, et male comedebat, et F nihil curabat : et quando non parabatur aliquid per aliquem Fratrem ex devotione, ipse sibi nihil parabat; sed accipiebat de coquina quod parabatur iis temporibus pro pauperibus ex sui procuratione : comedebat pro majori tempore panem mollificatum in aqua frigida cum gratiarum actione : et mirum, cum ipso pane mollificato [adibat] coquinam, et comedebat exemplo Seraphici Patris nostri Francisci, qui ponebat cinerem.

amator paupertatis,

f

addictus jejuniis,

7 Tertio Christi vestigia est secutus, seipsum disciplinando in fervore spiritus, cupiens carnem suam spiritui submittere, ut diceret cum Apostolo, Vivo ego, jam non ego, vivit vero in me Christus. Exempli gratia recitando breviter in ista scriptura. Fr. Nicolaus de *g* Roccha-contrada, audiens et etiam videns sanctitatem nominati Sancti, per dies plurimos decrevit in seipso omnino videre quod non videbatur per Fratres; scilicet ejus disciplinam serotinam : quia Sanctus custodiebat se ab adspectu Fratrum, cupiens scilicet mercedem suam recipere a summo datore, non ab extrinseco homine. Quid plura? Notavit sibi tempus et horam : vidit et audivit Sanctum seipsum disciplinantem valde crudeliter : et talis flagellatio fuit ita longa, quod ejus finem fuit impossibile sibi expectare : itaque ivit ad quietem suam, repletus multa consolatione.

et tam severus in castigando corpore,

ut [illegible] testatus est,

AUCTORE NEPOTE EX MS.

et patuit dum corpus post mortem condiretur balsamo.

A 8 Probatio hujus dicti. Visis plurimis signis et miraculis admirandis, de ejus sanctitate in vita et morte; determinatum fuit inter Fratres, una cum plurimis nobilibus secularibus, quod propter ejus sanctitatem corpus ejus aromatibus condiretur, et per Dei gratiam factum est cum omni solennitate utriusque sexus. Et ut expeditius et solennius fieret, adfuerunt quatuor medici et approbati viri *h* .... qui eorum experientiam ostenderunt, nolentes eum condire aromatibus sine eorum maxima spirituali præparatione. Et vide mirabile. Ut expeditius fieret, Communitas Fabrianensis, immediate sine querela, imo cum maximo gaudio, dederunt Fratribus quadringentas libras bonæ monetæ pro balsamo et aliis aromatibus; et ita factum est cum maximo gaudio. Erat autem corium ejus spatularum, propter multas et horribiles disciplinas, ita grossum et callosum, quod pilo *i* sive rasorio vix penetrari posset, ut testati sunt qui viderunt, et etiam palpaverunt.

ANNOTATA.

a *Gonzaga in Provincia Marchiæ* 34 *Conventum facit* S. Mariæ de Valle-Saxea Fabriani, *quem ait esse ad quartum a Fabriano lapidem: neque de ejus* B *intra urbem translatione verbum ullum addit, atque ita etiam obliviscitur B. Francisci, qui novum conventum, non veterem illum, illustravit hodieque illustrat. Waddinghus ad an.* 1263 ædem de Cautia *appellat, docetque in Capitulo provinciali istic celebrato,* actum *tunc esse* de mutanda sede propter bellorum incursus, datumque esse in ipso oppido locum juxta portam Cavaram, in quo ædificatum est habitaculum sub anno 1267. *Rursus autem anno* 1282 *translatus est conventus* ad locum commodiorem juxta forum et palatium publicum, *ut scribit Waddingus ad annum istum num.* 24 : *quo spectat Annotatio* k *pag.* 90, *ubi lin.* 2 *pro* 1207, *lege*, 1267.

b *Ex hoc prologo satis apparet præcipuum auctoris propositum non fuisse scribere Vitam B. Francisci et aliorum, sed miracula; ideoque suspecta nemini esse debet brevitas primæ partis, quasi secundus scriptor eam valde mutilaverit: qui profecto consultius fecisset, si hunc tractatum intitulasset* Miracula B. Francisci de Fabriano; *sic enim non dedisset causam requirendi hoc loco plenam vitæ historiam, eaque non inventa suspicandi, quod multa prætermiserit.*

c In conclusione, *id est, summatim, breviter.*

d *Forte in originali scriptum* postfatio, *nam æque* post *ac* præ *per unam eamdemque litteram* p, *sed diversa* C *virgula notatam, scribuntur: et vox hæc procul dubio scripta fuit abbreviate.*

e *Ecgraphum nostrum* carus; *sed apparet omnino supplendum fuisse aliquid, et notum est Magistros in Theologia* Cathedraticos *dici.*

f *Hic quoque addebatur*, scilicet 1547, *et forte tota hæc observatio transcriptoris est.*

g Roccam-contratæ *appellat Gonzaga* opulentissimum oppidum, *in finibus Ducatus Urbinatis* 14 p. m. *Fabriano procul, ubi tandem initio seculi* 16 *sub Pio III conventum habere cœperunt Franciscani.*

h Inter alios vocati sunt Mag. Mercatus etc. *ita ecgraphum nostrum: quem defectum supplebit Annotatio* f *ad cap.* 2 *ex Waddingo.*

i Rasorium *vulgo esse quod Latine* novacula *dicitur, notum est: in eadem significatione usurpari* pilum, *alibi hactenus non legi; et forte chirurgi eo appellant instrumentum aliud, quo punctim non cæsim cutis penetratur,* lanceola *seu* lancetta *vulgo dictum.*

D

CAPUT II.

Miracula per B Franciscum dum viveret patrata.

Inter multa ejus miracula,

Anno ergo MCCCXXII migravit de hac vita ad Deum, die XXII Aprilis, per cujus merita summus artifex et altitudo divitiarum Deus, infrascripta miracula et multa alia, quorum Deus scit numerum, operatus est in vita et in morte, ut Fabrianensium plebs et vicinorum omnium, qui eum agnoverunt, testati sunt, et manu *a* publica exarata fuerunt. Adsit ergo principio Virgo Maria meo.

moribundæ mulieri loquela ad confitendum,

10 Servo Dei adhuc vivente, mulier quædam quæ Nata vocabatur, quamdam linguæ infirmitatem incurrerat, quod per dies octo totaliter steterat muta. Cujus vicini cum viderunt ipsam in tanto periculo positam, miserunt pro viro Dei præfato, ut d. mulieris [æternæ] provideret saluti. Ipse vero, sicuti homo caritatis plenus, qui super omnia, divino honore præmisso, animarum salutem [quærebat]; statim vocatus accessit. Quem d. infirma cum videret, devote et reverenter flexis genibus osculata est manus; et nullo interposito spatio, linguæ ejus solutum est vinculum integre, sumens Pœnitentiæ sacramentum. E Cui vir Dei, qui laudes humanas non tantum non quærebat, sed et [fugiebat]; præcepit, ut dum viveret nulli viventi factum sibi miraculum indicaret. Postquam vero præd. Christi servus Franciscus obiit, et ejus sanctitas in tuto jam posita [legitime] probatis prodigiis [manifestari] cœpit; dictam mulierem propria conscientia cœpit perurgere, ut concessum ei beneficium non taceret; sed potius, ad Dei et servi sui gloriam, coram idoneis testibus, cum sacramenti firmitate, Fratribus et populo indicaret: quod et fecit, pulsatis campanis, solicite et devote.

et sanctas redditur.

curantur, puer a scrophulis,

11 Mita, filia Gallioli Benvenisti, dixit et juravit, quod vivente Fr. Francisco, in quo ipsa habebat magnam devotionem et ei consueverat confiteri, quidam puer filius d. D. Mitæ habebat *b* grandulas in gula: et dum ex devotione duceret d. puerum ad d. Fr. Franciscum; ipse Fr. Franciscus benedixit d. puerum ad matris preces, et fecit ei signum Crucis, et tetigit cum manu d. grandulas. Ad cujus tactum d. infirmitas ex tunc cœpit minui, [ita quod] infra tres dies tunc sequentes perfecte et integre fuit totaliter liberatus, absque alio medicamine. Clara Francisci juravit et dixit, quod vidit d. puerum habere d. infirmitatem: et quod vidit eum totaliter liberatum; et secundum dictum matris pueri, propter tactum et manum S. Francisci. F

12 Omnis sapiens sapientum verba considerat in vivendo, ut scilicet ejus vita pretiosa Deo et hominibus sit grata: quia, ut sapiens Salomon ait, Melior est bona fama quam unguenta pretiosa: quod [patuit] experimentaliter in venerabili Fr. Francisco. Eccle 7, 2 Unde Coradutius Conradi de Fabriano, nobili genere, habens suum filium Georgium non sanum, forte trium annorum, quem intime diligebat; ipse una cum uxore sua, motus compassione paterna, pro mundo non bonum et pro seipso inutilem intuens, quod in infirmitate rupturam incurrerat; misit eum cum matre præd. ac Fr. Franciscum, qui tunc in maxima sanctitate erat et fama bona vivebat, quæ ei nota erat; ut amore Altissimi eum videret et tangeret; sperans per ejus merita filio consequi sanitatem perfectam. Ipse autem, compassivus in animo et benignus in verbo, levans mentem ad Dominum et oculos ad cœlum, cœpit devote orare, ut scivit. Et completa oratione eum benedixit et tetigit: quem qui omnia novit et potest, per merita Sancti præd. perfecte liberavit. Mater autem ducta conscientia, post

et alius herniosus,

A post annos decem et septem ad laudem Sancti manifestavit, et Deum in suo servo glorificavit, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

mulier ex letali apostemate a medicis deposita,

13 Domina Factamare, uxor olim D. Cansedonii D. Phidismundi de Fabriano, confitetur publice, scilicet quod existens infirma ad mortem, imo posset dici quod erat mortua secundum judicium medicorum, id est Magistri Ugutionis de Perusio, Mag. Joannis de Eugubio, et Mag. Thomæ Nigri de Fabriano. Et ideo propter periculum mortis, quod ipsam mortuam reputabant secundum scientiam Medicorum, dimiserunt ejus curam et immediate reversi sunt ad suas civitates. Hæc autem d. infirma audiens, immediate misit pro Fr. Francisco Mag. Compagni de Fabriano, ut sine mora ad eam veniret, credens in animo suo meritis ejus omnino liberari. Veniens nuntius ad Fratrem jam petitum, antequam nuntius ei aliquid diceret, ait nuntio (hic noto spiritum prophetiæ) Scio ad quid venisti : dicas infirmæ, quod non dubitet, quod non morietur de ista infirmitate, et quod ego veniam immediate. Quid multum? ut compassivus visitavit infirmam, quæ apostemam in capite habebat, cum dolore maximo et etiam cum inflatione capitis et maxime faciei, quæ erat ita inflata quod oculi non poterant bene B intueri. Existens autem ante infirmam, eam confortavit ut non timeret, sed confideret in Domino, cui nihil est impossibile. Et adjecit in præsentia omnium adstantium, quod immediate erit liberata. Vide mirabile prodigium. Tetigit sibi caput cum ambabus manibus per modum signi Crucis, et faciens Crucem immediate crepuit apostema, quam ipsa per ejus os totam evomuit cum maximo fœtore et abominatione omnium ibi adstantium. Concludit d. Domina, quod post talem curationem semper fuit magis sana. Te Deum laudamus in tam miranda curatione.

c

item puer herniosus,

14 Multum valet deprecatio justi assidua. Jacobi v. *c* Hoc patet valde exemplariter in deprecatione S. Francisci de Fabriano : qui cum haberet cujusdam viri filium, Thomasuccium nomine, de infirmitate fracturæ sive crepaturæ percussum ; ejus pater certificatus de vita et sanctitate S. Francisci de Fabriano, nominatum filium genitricemque ejus ad eum transmisit, ut eum Sanctus tangeret et benediceret, et Deum summum medicum pro illo invocaret, ut ad pristinam sanitatem reduceretur. Considerans nominatus Sanctus fidem illorum, Deum humiliter rogavit, et etiam puerum benedixit ac tetigit, signans ipsum cruce Crucifixi. Quid mirum? Deus deprecationem Sancti intelligens, humilitatem C et fidem deprecantium respiciens, eum in ictu oculi liberavit. Hæc omnia ego Fr. Dominicus de Fabriano, præfati Patris nepos, a prænotato juvene audivi, et matrem ejus multoties in præsentia multorum auscultavi, confirmans donum Dei, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

et puella capite tremula,

15 Virtus Dei est in salutem credentium, Apostolus ad Romanos i. Refert nobilis Domina Salvitia, uxor D. Coraducii Coradii de Fabriano, quod ipsa habebat filiam, nomine Oradiam, valde puellam, scilicet forte sex mensium ætatis, ante migrationem S Francisci de Fabriano ad Deum : quæ puella tunc in cunabulis habebat caput valde et semper tremebundum : et quod majus erat, non poterat liberari per aliquod remedium medicorum, cum multa fuerint adhibita, et incassum semper laboraverint. Videntes autem parentes, quod remedium temporale non inveniebatur, tulerunt eam ad S. Franciscum de Fabriano, qui tunc in carne vivebat, ut pro ea ad Deum intercederet, ut a tali calamitate liberaretur. Facta oratione a Sancto cum signo Crucis, perfectam sanitatem a Domino recepit, ut patet usque in hodiernum diem per triginta annos : quæ vere fuit pulchra, cum facie decora.

D

AUCTORE NEPOTE EX MS.

juvenis ab occulto morbo :

16 Dulce lumen et delectabile oculis videre solem. Ecclesiastæ xi. Sanctus Fr. Franciscus de Fabriano in ultima infirmitate, propter ejus sanctitatem multi Fabrianenses eum visitarunt, ut ad Deum pro eis intercederet : inter quos venit ad eum Anselmus Mutos nomine, et Matthæus Salibene de Fabriano. Quos videns Thomasucius, filius Coraducii Coradii, ipsos ut suos consanguineos, ut juvenis valde, associavit. Facta autem visitatione Sancti supradicti, intravit Thomasuccius juvenis valde, et Sanctum tetigit : ipsumque instanter rogavit ut ad Deum pro ipso intercederet, ut eum de sua infirmitate liberaret, quam infirmitatem nulli hominum unquam manifestaverat propter verecundiam. Inclinatus Sanctus ad preces infirmantis, tetigit eum cum signo Crucis. Quid plura? Immediate perfecte liberatus est, et Deo et Sancto præfato gratias multas redidit.

mulieri a viro deserendæ,

17 Nuta, uxor olim Marchuccii de Fabriano, ut non ingrata esset apud Deum et S. Franciscum de Fabriano, et etiam tale et tantum beneficium non sit absconditum apud homines ; confiteor cum conscientia pacificata in Christo, quod ego Nuta accepi in virum meum Marchuccium supranominatum [per consensum mutuum] conscietniis pacificatis, ut esse debet in vero matrimonio, *d* sine aliqua solennitate ab Ecclesia : et fui secum ut uxor E diu, ita quod ipse me gravidavit. Quod videns nominatus sponsus meus, valde doluit, præmeditans et determinans accipere aliam uxorem, et me desolatam relinquere. Ego autem intuens ejus nequitiam, habui recursum ad S. Fr. Franciscum de Fabriano, tamquam ad Patrem spiritualem, qui tunc erat Fabriani, [interrogans] quid ego misera deberem facere ; cogitans in corde meo ; si fecero filiam, et non filium, expeditum erit, quia nolet me videre, et etiam filiam non nutrire in necessariis. Hæc autem omnia ut cogitavi, Sancto supradicto manifestavi cum dolore cordis. Audiens Sanctus verba mulieris, et meditans afflictionem animæ ejus, totus compassivus extitit, et futura gaudia et consolationes ejus prædixit ; et quod non dubitaret, sed haberet fiduciam in Jesum Christum Dominum nostrum, qui est consolatio afflictorum ; et crederet firmiter, quod creatura quæ erat in ventre ejus esset puer, et non femina *e* . . . et ultimo conclusit, quod nato ejus filio, suus vir esset ei valde gratiosus, et etiam quod non acciperet aliam uxorem, sed ipsa erit uxor et domina. Quid plura? Peperit filium masculum : gratiosius ei afficitur vir ejus : et omnia quæ Sanctus prophetavit, F Deus perfecte implevit.

d

impetratur stabilis fides mariti :

e

Ps. 150, 1

alia sanatur a molesto tumore,

18 Psalmista nobis ait, Laudate Dominum in Sanctis ejus. Divitia Manc de Villa *f* Moscani comitatus Fabriani, mota conscientia dixit : quod ipsa erat graviter infirma cum inflatione et dolore valido : et erat tanta infirmitas, quod ipsamet nescit perfecte explicare. Et ideo anhelans ad perfectam liberationem misit pro S. Francisco de Fabriano, qui tunc vivebat in carne. Qui, ut compassivus Religiosus [venit ad me ; afflavitque mihi] fragrantiam et redolentiam indicibilem : ex cujus odore tota fui refecta. Cui confessa fui omnia peccata mea, et post meam absolutionem tetigit me ac benedixit : ex cujus tactu et benedictione accepta, confiteor me fuisse liberatam a tali inflatione et ab omni alia infirmitate, meritis S. Francisci de Fabriano.

g

19 Si mortiferum quid biberint non eis nocebit. Marci xvi. Hujus verbi fidem firmavit, approbatus in Catholica fide, fundatus in sanctitate et suæ Religionis exemplaritate S. Fr. Franciscus de Fabriano Ordinis Minorum in sua vita *g*... ut pater per videntem barbitonsorem Angelum de Fabriano, qui tunc erat barbitonsor Fratrum : qui manifeste et publice

AUCTORE NEPOTE EX MS. Ipse Franciscus hausto in Missa scorpione,

blice multoties hoc miraculum et prodigium admirandum, coram multis et multis multipliciter prædicavit, magnificans Deum in suo Sancto nominato: cujus tenor breviter talis est, ut ait Magnificus Maninus Andriucci Vanni de Fabriano, qui erat tunc puerulus, et modo in perfecta ætate; et ductus conscientia mihi Dominico de Fabriano nepoti B. Fr. Francisci, dixit, quod ipse fuit a B. Francisco accersitus pro barbitonsore, et in præsentia sua minutus est: et asseruit, quod semel hic devotus Frater et Sanctus Dei Missam sanctam celebrabat: et consecrato Sacrificio peractisque omnibus quæ pertinent ad Sacrificium, volens sumere Christi sanguinem et accipiens calicem et intus respiciens, vidit in calice scorpionem horribilem et vivum, cujus ordinem intrantis penitus ignorabat. Ipse vero ex casu stupefactus in mente, sed roboratus in fide, in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti totum sumpsit, sicuti erat in calice, Sanguinem et scorpionem. Completa autem Missa misit pro barbitonsore, scilicet supranominato Angelo, ut pro remedio [veneni] ei phlebotomaret. Veniens autem barbitonsor et faciens quod petebat. Et ecce, quod orat Ecclesia, Auxilium meum a Domino qui fecit cœlum et terram. Mirabile quid. Cum sanguine simul exivit scorpio vivus, et ei nihil penitus mali faciens. Cujus [miraculi] laus sit Deo Patri in sanctitate S. Francisci.

jubet sibi venam aperiri, et scorpionem emittit.

ANNOTATA.

a *Facile in sequentibus apparebit, auctorem ipsa notarialium instrumentorum verba sæpius invariata transcripsisse, propter notabilem styli a prioribus differentis varietatem.*

b Grandulæ, *sive* Glandulæ, *alias* Scrofulæ.

c *Hujusmodi Scripturas ante singula miracula præposuisse videtur auctor, quas inutile duxit P. Grinus scrupulose describere omnes: et hoc absque detrimento factum esse docebunt sequentia.*

d *Matrimonio scilicet clandestino: quod postea ut non illicitum tantum, sed invalidum quoque esset, prudenter sanxit Tridentina Synodus.*

e *Additur in MS. non sine aliqua confusione:* et etiam ei prædixit quod esset homo valde gratiosus.

f Moscanum *tertio milliario a Fabriano versus Boream.*

g *MS.* in vita sua et etiam in sua... cognoscimus veritatem ut patet.

CAPUT III.
Miracula B. Francisci post mortem et translationem.

Corpus mortui anno 1322 spectandum exponitur,

Sequentia miracula fuerunt divina gratia mediante celebrata, sive patrata a S. Francisco de Fabriano, post ejus mortem, qui obiit die XXII Aprilis MCCCXXII. Qui postquam recessit e vita, fuit per aliquot dies, antequam sepeliretur ac condiretur, positus in Choro, ut multitudo devotorum ejus posset eum intueri et palpare. Deinde sepultus fuit in quadam *a* fenestra *b* tribunæ altaris majoris, quæ illo tunc separata fuit ab altari majori; in qua cum essemus pueri accendebamus luminaria pro elevatione Corporis Christi. In qua fenestra Beati corpus requievit per spatium septemdecim annorum, antequam translataretur ad tumbam, ubi ad præsens requiescit: quæ principiata fuit anno Domini MCCCXXXVI, XXIX Maji: quod diffusius patet in alio libro majori, ac etiam in alio memoriali meo minori.

conditum juxta altare translatum an. 1336,

21 Mirabilia et signa magna apud me fecit excelsus Deus. Danielis IV. Cujus veritatem intueri possumus respectu Creatoris ad creaturam, sequentem vestigia ejus: quod patet veraciter in B. Francisco de Fabriano, cujus vestigia secutus est pes ejus in vita ejus. Audi quid mirum. Positum corpus, ut consuetudo est Fratrum, post mortem in ecclesia, rumor ejus sanctitatis insonuit in terra Fabriani. In mane autem sequenti populorum concursus, propter ejus sanctitatem, factus est magnus utriusque sexus, ad ipsum intuendum, palpandum et osculandum. Quid mirum. Volens Deus ostendere ejus prodigia in suo servo carissimo Francisco prædicto, sicut in vita ejus multipliciter ostenderat, ut patet ex præmissis; adest mulier Deo devota et sancti Fr. Francisci; et accipiens signa Pater-noster, id est Coronam Beatæ Virginis, posuit eam in manu Sancti ex devotione quam habebat et maxime ad Sanctum; putans, ut moris est mulierum, suam Coronam sive signa Dominicæ orationis et coronæ Virginis ex tactu Sancti facere sancta. Quid mirabile Deus operatur in Sanctis suis, volens nos [invitare] ad ejus vitæ sanctitatem [considerandam]. Immediate, ipsa ignorante, aperuit Sanctus manum suam et accepit illam Coronam sive signa. Sanctus autem, ut vivus corporaliter, manu sua strinxit prædictam Coronam fortiter. Prædicta autem mulier, completa devotione sua, volens redire ad propria, non poterat, quia cordula Coronæ ex une parte erat ligata in *c* gonna ejus, ut moris est mulierum, et altera erat in manu Sancti stricta, ita quod sine fractura rehabere non poterat. Habita reverentia ad Sanctum et completa oratione ac redire nequiens, propter superius enarrata, ex admiratione timoreque clamare cœpit. Ex cujus clamore factus est concursus magnus in [ecclesia] adstantium ex prodigii admiratione. Quid plura? Examinatur miraculum per vocem dictæ mulieris, quod ex maxima devotione, quam habebat ad Sanctum, sic fecerat. Audi [iterum] miraculum. Sanctus Fr. Franciscus, quando placuit Deo qui mirabilis est in Sanctis suis, reaperuit manum suam et consolavit eam, ei reddens quod petebat.

ad illud ita expositum accedens devota mulier, coronam precatoriam ejus manui inserit, nec sine miraculo recipit.

22 Cum omnis populus Fabriani pergeret ad ecclesiam Fratrum, ob devotionem quam habebat ad Fr. Franciscum dum viveret, tunc vero defunctum, cujus corpus erat in ecclesia; adfuit inter alios quidam nomine Augustinus Ægidii de quarterio. S. Venantii, qui brachiorum alterum habuerat per magnum tempus penitus motu privatum. Accedens autem devote ad virum sanctum, osculatus fuit manum ejus, cum qua brachium illud infirmum tetigit: ad cujus tactum mox omni dolore fugato, motum cum integra sanitate recepit. Ad domum vero cum gaudio rediens, uxori suæ Nesæ nomine factum miraculum indicavit. Quæ audiens supra modum gaudere cœpit de sospitate viri, etiam ipsa sperans a S. Francisco, pro seipsa quæ infirmata graviter erat beneficium recipere.

Sanatur, brachium emortuum:

23 Nese, uxor Augustini Ægidii superius enarrati, de quarterio S. Venantii dixit et affirmavit suo juramento, quod jam sunt duo anni et ultra, quod ipsa fuit graviter infirma, ita quod non poterat surgere aliquando, nec pedestris ambulare, nec crura extendere; et quod dum B. Franciscus migrasset, vovit se ei, quod si eam liberaret faceret ei quamdam imaginem et offerret ei, et tempore suæ mortis ad ecclesiam suam eligeret sepulturam. Et voto emisso fecit se portari in *d* somaro ad ipsam ecclesiam. Et propter multitudinem adstantium sive beneficia expectantium [solum] manum ejus tetigit. Et cum videret ibi præ nimia multitudine gentium cum devotione debita manere non posse, ad propria reportari poposcit; fiduciam habens in Domino et Fr. Francisco, quod in quocumque loco, ille qui ubique est præsens sanare eam poterat. Contemplare Dei

mulier clinica,

A Dei mirabilia. Post reversionem die quadam, illi diei qua venerat satis propinqua, cum sola esset in domo, sitire cœpit: ex qua anxietate statim surrexit, et ex tunc semper libera ambulavit.

alia turpiter inflata,

24 Mita Vannis Conradi de Masaccio, audiens famam sanctitatis S. Francisci, qui illis temporibus migraverat ad Christum, patiens tantam inflationem quam inglandulam vocant, venit devote ad corpus Sancti ut melius potuit, et devotam precationem obtulit, ut summum medicum Christum pro ea exoraret, ut dicta horribili ægritudine eam liberaret. Et emisso voto, Christus, per merita nominati Sancti, intra tres dies perfecte eam curavit.

manus pueri bullienti lixivio adusta,

25 Clarella Ceccoli de Assisio, habitatrix terræ Fabriani, valde paupercula, dixit et juravit in præsentia multorum, in ecclesia Fratrum ubi corpus Sancti jacebat, quod quidam ejus filius nomine Cannutius, non unius anni, misit manum in quodam caldario aquæ ferventis bullientis, sive lixiviæ ut clarius dicam, qua, ut paupercula suos et alios pannos lavabat. Quod subito videns, vovit eum B. Francisco, offerens se facturam in ecclesia unum brachium ceræ: et tunc accepto puero posuit eum in lecto. Qui soporatus fuit et dormivit per aliquod
B spatium valde quiete: et post somnum immediate inventus est sanus et liber ab omni coctura, et sine aliqua cicatrice: et quod vovit, implevit.

puellæ facies apostemate turgida,

26 Domina Dica, uxor Palamidessæ Commercati, juravit et dixit, quod Indigena filia ejus infans, habebat in facie et oculo ejus apostemam et tumefactionem magnam, ita quod erat quid horribile ad intuendum. Prospiciens mater magnalia Dei, quæ illis diebus propter merita S. Francisci quotidie magnificabantur; et videns concursum populorum, cum aliis ad corpus Sancti venit, portans secum puellam: et cum affectu maternali viro sancto suam filiam devote, ut scivit, commendavit; promittens, si sospitatem perfectam filia recuperaret, ad ejus honorem et gloriam imaginem sibi offerret; et etiam duobus annis sequentibus, quolibet anni unam cuppam grani. Post quod dicta puella die sequenti fuit totaliter liberata, et [miraculum] publico instrumento cum solennitate divulgatum.

27 Lætitia Petri de Cerreto confessa est, cum publico instrumento et solennitate, quod pro tempore..... in auricula portavit *e* Stecconem cum maxima pœna et dolore: et quod usque ad istud tempus *e*
C aliquo remedio et medicamine non potuit liberari. Sed considerans quod summus medicus scilicet Deus omnia posset, et audiens quod servus Dei Franciscus ad ipsum jam ascenderat, ut prodigia multa per eum ostensa manifestabant; ad eum, ut ceteri infirmi, cucurrit, et se ei cum devotione magna commendavit. Mirabile dictu! post parvum spatium perfecte liberata fuit, ponens se ad dormiendum super lectum et surgens a somno, invenit lignum, quod in auricula erat, super cervical: de quo gratia sit omnipotenti Deo.

auris ob infixam festucam incurabilis,

28 Cæcilia Beldomandi Venturæ, de Frontone comitatus Callii, dixit et juravit quod ipsa graviter patiebatur in brachio et *f* spalla dextera, ita quod [ejus usum] quasi amiserat: quod si ei tangebatur, non sentiebat, nec ipsum poterat elevare, nec libere movere, nec cum manu dextera comedere: et quod hoc habuit a mense Januarii citra. Et cum audivit demigrationem d. S. Francisci, cum voto et devotione venit ad corpus suum: et antequam inde discederet, a Deo ejus preces erant exauditæ: ita quod ad ejus propria cum bona sanitate et magna alacritate rediit, et deinceps semper libera fuit.

f *paralysis brachii dextri*

29 Marcutius, filius Guilielmi de Æsio, habebat maximam et periculosam infirmitatem in oculo, quæ a medicis judicata fuit quod esset fumus *g* cataracti, a qua non credebant quod posset sanari medicinaliter. Ipse autem videns se sic perditum, quia parum vel nihil videbat, et semper dubitabat non periclitari; derelictus a corporalibus medicis, ut sapiens, ad spiritualem totaliter se convertit; clamans et invocans, ut scivit, B. Franciscum, qui illis diebus ad Christum ascenderat; ut si eum a tali infirmitate liberaret, sibi imaginem capitis faceret, et ejus ecclesiam ligatis manibus visitaret. Facto voto, et stans domi per aliquot dies, lumen et sanitatem perfectam ut prius recepit, et votum implevit. D

oculus fere extinctus, *g*

AUCT. NEPOTE EX MS.

tumidum pueruli guttur,

30 Joannes Coradutii Rainaldi Severini, quarterii S. Venantii, ostendens quemdam ejus filium parvum nomine Franciscum: dixit quod quando natus fuit, jam sunt forte quindecim dies d. puer habebat gulam grossam. Et dum eum sic videret forte per octo dies, et non liberari, dolens de filii ægritudine, recurrit ad S. Franciscum; ut si eum liberaret a tam horribili ægritudine, offerret in ejus ecclesia, ad ejus memoriam et laudem, imaginem gulæ ex cera. Mirabilis Deus in Sanctis suis! Intra tres dies post votum fuit totaliter liberatus, ex cujus devotione imposterum vocavit eum Franciscum. *h* *h*

tredecim plagis letaliter saucius,

31 Milutius Guilielmutii de Assisio... dixit et juravit, quod de mense Maji, in confinibus territorii Assisii et Noceræ, insultaverunt d. Guilielmum et ejus socios cum armis et lanceis muniti: et fugientibus sociis solus inter eos remansit: qui percusserunt eum tredecim percussionibus cum maxima sanguinis effusione. Et dum continuo essent in actu percutiendi, vulnerandi, et occidendi eum; ipse recordatus est de migratione, quæ dicebatur de Fr. Francisco, Sancto de Fabriano. Et immediate se recommendavit et vovit se sibi, quod si eum liberaret a morte, veniret nudis pedibus ad ejus ecclesiam, et deferret imaginem ceræ. Mirabile quid! Facto vote omnes famuli communiter et subito destiterunt a dictis percussionibus, et eum tenuerunt per unam noctem, curantes eum a cicatrice et percussuris, ut melius potuerunt: deinde liberum dimiserunt eum. Qui veniens Fabrianum, votum perfecte, ut voverat, adimplevit, et percussuras ibi existentibus oculata fide ostendit. E

puella septennio infirma,

32 Padovese, uxor Pomi, de quarterio S. Venantii, dixit et juravit, quod Philipputia, filia Bonaventuræ Pomi, puella ibidem existens, fuit per tempus quinque annorum proxime elapsorum infirma, ita quod non poterat aliquando se suscitare vel subsistere pedibus, sed semper jacebat vel sedebat. Migrato B. Francisco, et auditis signis et fama sanctitatis ejus ubique dispersa, ipsa Padovese vovit d. puellam nominato B. Francisco, et nocte proxime præterita ex devotione tenuit eam in ecclesia. Facto die volens redire domum, puella libera et sine aliquo manuali adjutorio se rexit pedibus per se, et ambulavit ad domum propriam: et de hoc multi vicini testimonium reddiderunt. F

oculus clausus,

auris obturata,

33 Quædam mulier vocata Florutia, de comitatu Fabriani, filium habuit cui nomen Joannes, qui oculorum unum per annum et dimidium non poterat aperire. Quæ cum miraculorum famam audivit, devote prædictum puerum famulo Dei Francisco commendavit et vovit. Mirabile dictu! Mox oculum aperuit et visum recepit: et deinceps cum ipso, probatione per Fratres coram populo facta, sicut cum alio sano, videndi usum recepit. Mulier quædam, Joanna nomine, de castro Cesseti comitatus Fabrianensis, aurem dextram tempore unius anni et ultra auditu privatam habuerat: spem vero habens in Domino, per merita servi sui Francisci prædicti, corpus visitavit, votum fecit, et statim sanata fuit.

34 Postquam vir Dei, superna favente virtute, patentibus cœpit coruscare miraculis; quædam mulier

A mulier nomine Massia accessit, quæ gulam habebat ita grossam sive tumefactam, quod propriis oculis eam cernebat; et quando ipsam tempore aliquo ascendere contigisset, cum sonitu et difficultate maxima anhelitum attrahebat. Sperans quoque ipsa Dei beneficio non privari, famulo Dei, voto præmisso, se fideliter commendavit : quo facto, continuo est ab utraque infirmitate dimissa.

AUCTORE NEPOTE EX MS *tumidum guttur,*

mulier ob non exauditum votum incredula de Sancto,

35 Benedicta, uxor olim Mag. Joannis Gutii Bonapornatæ de Fabriano, retulit istud miraculum, dicens, quod eodem anno quo S. Franciscus migravit, vir suus erat et longo tempore fuerat graviter infirmus : qui audiens miracula, quæ Deus operabatur per merita d. Sancti, dixit uxori suæ, Vade ad locum Fratrum, et procura habere de tunica S. Francisci, quæ forte proderit mihi. Ipsa vero venit ad locum, et portavit viro de tunica S. Francisci. Qui ambo devote se commendaverunt S. Francisco, non tamen exauditi fuerunt. Quapropter d. Domina Benedicta, cogitans quod aliis faciebat miracula et non viro, cum tamen devotissime se recommendassent eidem; cœpit aliqualiter turbari contra Sanctum, et tepescere in ejus amore, et in corde suo detrahebat Sancto, dicens, Si Sanctus esset, nobis fecisset gratiam, postquam ita devote vir
B meus et ego recommendavimus nos sibi. Post hæc vir præfatus mortuus est. Revoluto anno obitus d. Sancti, d. Domina, quæ erat vicina Fratrum, venit ad ecclesiam Fratrum propter solennitatem Sancti : et stans in ecclesia cum populo ad sepulcrum Sancti, non accedebat, quia ipsum Sanctum non reputabat : dolebat tamen de ista sua incredulitate. Quapropter rogavit Sanctum quod aliquod signum ostenderet sibi in suo corpore, ut devotionem posset habere in eo : ad sepulcrum tamen non accessit, sed rediit domum suam. Eodem vero die post comestionem incepit filare, et dum faceret tale opus subito cecidit et perdidit loquelam et visum, et in facie et manibus tota effecta est nigra, ut sibi dixerunt qui adstabant. Et timens mori et recogitans incredulitatem suam contra Sanctum, oppositum in omnibus fecit, se illi in corde suo recommendans, quia loqui non poterat. Vide mirabilia Dei. Immediate restituta est pristinæ sanitati : quam passionem numquam prius incurrerat, nec postea incurrit : et tunc videns se liberatam propter merita Sancti, emisit votum, quod numquam in die festi Sancti prædicti aliquod opus servile faceret : et ex tunc magnam devotionem habuit in Sancto.

ejus potentiam in seipsa experitur:

duæ energumenæ liberantur :

36 Joanna de Chiozzano comitatus Nucerii, possessa fuit a quinque malignis spiritibus septem an-
C nis; et vere a spiritibus reprobatis, qui noctu diuque ipsam turpiter et sine pace utriusque hominis vexabant. Quæ audiens rumores sanctitatis S. Francisci, cum adhuc existeret corpus ejus adstantibus visibile et palpabile, venit ad eum cum magna devotione, et seipsam Sancto multis precibus recommendavit. Quam Deus, ex sancto ejus preces intuens, totaliter et perfecte ab immundis spiritibus liberavit; ut ipsa in præsentia totius populi, ibi adstantis et concurrentis, quia pulsatis campanis miracula Sancti divulgabantur, per manum tabellionis confessa fuit, et est publicatum anno Domini
i MCCCXXII die *i* XXII Aprilis. Mirabile quid. Existens ibi in ecclesia alia etiam a spiritibus vexata de nocte (quia de nocte, propter multitudinem signorum, stabant matres et feminæ sicut in die, maxima
k multitudine) clamavit et dixit : *k* Tibi dico dæmoni, qui habitas in corpore istius mulieris, quod propter merita illius Sancti, hac nocte quando pulsabitur Matutinum, inde exeas et illam amplius vexare non præsumas. Quid plura? Pulsato signo ad Matutinum, ista cœpit fortiter clamare, et valde fortiter molestari : et in ista molestia expuebat sputum ni- D
gerrimum et carbones, recte indicans quod erat, quia nemo dat quod non habet : et hoc fecit per magnum spatium. Sed Christus, qui post tempestatem tranquillum facit, isti compatiens perfectam liberationem concessit. Quæ mulier non ingrata existens, per annos septemdecim adhuc perseverat ejus corpus sæpe sæpius visitare, portans ei oleum ad ejus illuminationem et laudem.

in translatione anno 1339 fiunt miracula:

37 Sequens miraculum B. P. Franciscus de Fabriano fecit in Translatione sui corporis, quod translatum fuit a capella majori ad tumbam ubi nunc requiescit, XVII anno revoluto post ejus obitum, videlicet anno Domini MCCCXXXIX die vero XXII mensis Aprilis. *Hic, quod dolemus, transcribentem vicit tædium molestissimi characteris, ut reliqua quædam miracula prætermitteret, præter unicum, quod ipsum iisdem verbis habetur num.* 30 *cum hac conclusione*, Hæc perfecta curatio fuit die XXIII Maji MCCCXXXIX. *Tum de virtutibus B. Francisci ea posuit P. Grinus, quæ supra dedimus cap.* 1 *ac rursum pauca quædam et serie nequaquam continuata adscripsit : quæ mihi videntur excerpta ex adjunctis a secundo scriptore, hoc qui sequitur modo.*

ad tumulum sanatur Frater paraliticus,

38 Ductus conscientia F. Jacobus de.... castro E
Fabriani, et ne redargueretur a Deo ut ingratus de tanto beneficio, accepto meritis S. Francisci de Fabriano, anno Domini MCCCLVII sub juramento dixit de seipso. Stans ego fortis et robustus agricultor, sed modo in casu isto novitius coquinarius Fabriani, subito perdidi omnes sensus valentes, et factus sum velut animal brutum, secundum relatum Fratrum assistentium, nil memorans istius vitæ, et nihil sumens comestibile : in tertio autem die confortatus sum, me ipso Deo inspirante, meditans sanctitatem B. P. Fr. Francisci de Fabriano : et ivi solus ad ecclesiam, et steti ibi ubi corpus Sancti est aromatibus conditum, cum devotione, ut ipse ad Deum intercederet, ut suis meritis a tali crudeli infirmitate liberarer, sibi vovens caput ceræ. Ecce Deus rectissimus. Per spatium unius horæ liberatus sum totaliter, et cibum sumpsi, et fortificatus fui ita mente et corpore, quod sequenti die paravi coquinam pro omnibus Fratribus. Deo gratias et Sancto. Amen. *l* l

item contractus ob blasphemiam in Beatum.

39 Hoc idem dicendum puto de quodam homine, qui cum corpus B. Francisci aspiceret, irridendo dixit, Magnus comestor fabæ iste esse debebat. Quo dicto statim os ejus versum est retro scapulas. Assistentes vero hoc magnum cernentes, linguis variis dicebant diversissimeque judicabant, ac omnes mi- F
rari cœperunt, serpentemque *m* venenosum de ore m
peccatoris conabantur extrahere, dicentes ei ut Deo omnipotenti ac B. Francisco veniam postularet. Quo peracto, os ejus rediit prope locum suum, ita quod ab aliis agnoscebatur peccator.

Hirundines in dictum silentium servant.

Unum ponam miraculum, quod annuatim per experientiam videtur, quod ego etiam ipse sæpius audivi ac hoc publice prædicanti interfui. Quod cum quadam vico B. Franciscus oraret, et præ multitudine hirundinarum ac earum cantu et garrulatu orare nequiret; jussit eis beatus Pater in virtute sanctæ obedientiæ ut a conventu isto S. Francisci de Fabriano discederent, ut devotius orationi vacare valeret. Quæ omnes statim abierunt, et deinceps numquam in aliquo loco conventus nidos construxerunt, ut manifeste lucideque ab omnibus hic habitantibus cernitur. Cujus rei ego ipse sæpissime miratus valde [sum novitatem], et hoc usque in hodiernum diem, videlicet anni 1547, perdurat. *n* n

ANNOTATA

A

ANNOTATA.

a Fenestram *appellat, quod vulgo passim* Nicia *spatium scilicet intra parietem excavatum, reponendis statuis aut aliis quibuscumque rebus.*

b Tribuna, *ut sæpe alibi dictum, spatium in hemicyclum post altare circumscriptum notat : infra num.* 37 *appellatur* capella major . *quia ejusmodi conchæ passim vocantur etiam cupellæ.*

c Gonna, *ejusque diminitivum* Gonnella, *ut dictum* 9 *Martii ad Acta S. Franciscæ Romanæ num.* 120, *togam quidem muliebrem ut plurimum significat, est tamen ubi et pro virili sumitur : nam Spicilegii Acheriani tom.* 10 *invenies pag.* 393 *Goffridum Comitem Andegavensem, ab usitato sibi togæ colore, dictum* Goffridum Grisagonellam.

d Somarus *seu* Sommarius, *in genere quidem significat quodvis sarcinarium animal, a* Soma *sarcina, ut dictum alias : per Marchiam tamen Anconitanam, ubi abundant præstantes asini, hi soli eo nomine intelliguntur.*

e Steccone, *quamvis formam habeat nominis augmentativi a* Stecca, Stecco (*quod Teutonibus* Stek, stok, *baculus, paxillus*) *hic tamen dimunitivi nominis*
B *potius locum tenet, pro spina seu festuca acceptum.*

f Spalla, *id est, humerus, Hispanis* Spalda, *Francis* Espaule.

g Nubeculam *interpretatus Waddingus : alias* cataractæ *dicuntur etiam squammæ pupillam obtenebrantes*, panos *Latini vocant.*

h *Hoc miraculum, ut indico num.* 37, *factum est post corporis translationem an.* 1339, 23 *Maji, cum cetera immediate post mortem secuta esse appareat.*

i *Videtur error obrepsisse, et saltem* XXIII *vel* XXIV *legi debere.*

k *Suspicor deesse aliquid : nec enim hic exprimitur cujus hæc sint verba : puto quod alicujus ex Fratribus, corpus custodientibus.*

l *Saltem hinc sub novo titulo descripta miracula conjicere possis : cum in ecgrapho nostro cœperint scribi* sequentia miracula ; *et deinde spatium relinquatur vacuum.*

m *Nescio quid hic desit, cum serpentis antea nulla appareat facta mentio.*

n *Addit, qui descripsit, conclusionem,* Expliciunt etc, *sed,* post multa ; *ut indicet multa a se prætermitti,*
C *quæ suppleri optarem per alium quemvis : nam P. Grinus, immediate postquam hæc scripserat, Romam migravit; et hæc forte causa festinandi fuit, ac minus integre totum hoc opusculum transcribendi.*

HYMNUS AD I VESPERAS.

Æternis rutilat clarus honoribus
Franciscus, Superum gaudia possidens :
Dulci Fabrianum carmine persona,
Da nato nova munera.
Francisci peragens hic iter arduum,
Longo pauperiem tempore pertulit :
Labentis fugiens commoda seculi
Hostes edomuit feros.
Crudeli Dominum morte recogitans
Extinctum, jugibus lumina lacrymis
Irrorat, memori pectore gratias
Æterno referens Patri.
O quot de stygiis faucibus eripit,
Dum sacrata jacit semina gentibus ;
Divinoque animas nectare nutriens,
Ad cœli bona pertrahit.
Te nunc, o Patriæ præsidium tuæ,
Deflexo petimus poplite supplices ;
Nos defende tuo nomine ab hostibus, D
Et tecum fer ad æthera. Amen. AUCT NEPOTE EX MS.

HYMNUS AD II VESPERAS.

Francisce cultor siderum, felix perenni gloria,
Tuam benignus patriam hic Fabrianum respice.
Tuas cohor mortalium laudes celebrans inclytas,
Dum vota supplex porrigit, quæ deprecatur exhibe.
Ope Dei miracula patrasti in orbe plurima ;
Majora nunc ex æthere nostris diebus efficis.
Patrem secutus optimum, terrena teque deferens,
Gestis et ore devios Christi ad ovile pertrahis.
Tuo precamur numine nobis ades ; periculis
In tot labantes erigens, æterna duc ad gaudia. Amen.

AD DIEM XXIII.

DE S. PUSINNA VIRG.

Pag. 167. *num.* 4 *lin.* 7 *post fundatum est,* adde. NOT. 6
Translationis hujus memoria invenitur in Additionibus ad Usuardi Martyrologium, notata a Carthusianis Coloniensibus anno 1521, *pro die* XXIV *Januarii hoc modo:* E
In Hervordia Translatio beatæ Pusinnæ Virginis. *Eadem verba in Martyrologium suum Germanicum postea transcripsit Henricus Canisius.*

DE S. IBARO EPISC.

Pag. 176 *num.* 4 adde, *Ceterum S. Ibarum de quo hactenus, judicamus nunc, diversissimum esse ab eo* NOT. 7 *cujus in Vita S. Filani* IX *Januarii mentionem invenimus, ut qui Sanctum ipsum baptizarit : cum tota Hibernici maris longitudine ab invicem distent Albanensis Scotia, ad quam spectat S. Filanus ; et Beg-eninensis insula, in sinu Wexfordico sita, quam S. Ibarus plerumque incoluit ; quod volumus die* XXII *Martii notari, ubi Filani baptizator Ibarus, a Camerario isti die adscriptus, refertur inter Prætermissos.*

DE S. ADALBERTO EP. M.

Pag. 177 *post num.* 7 *adde.*
Est in finibus vallis Comacliensis p. m. 12 *a Ravenna* NOT. 8 vicus *communiter* S. Alberti *dictus : quo nomine hunc S. Adalbertum intelligi asserit Hieronymus Fabri in Memoriis sacris Ravennæ pag.* 71 *neque dubitat quis* F *is locus sit* Pereum, *insula celebris anachoresi S. Romualdi multorumque Sanctorum monachorum, ubi credit ab Otthone III monasterium erectum dotatumque* *Ecclesia in diæc. Ravennati.* *anno* MI, *quando is postremum in Italiam transiit : quod monasterium postea ad Canonicos Regulares translatum, tandem ad conditionem Prioratus secularis reciderit ; ubi novam ecclesiam (cum veteris nec rudera quidem essent super) ædificari a fundamentis curarit anno* MDCXVII *Petrus Cardinalis Aldobrandinus, in qua S. Adalberti Patroni festum quotannis hoc* XXII *Aprilis recolatur. Non dubito quin vera sint omnia quæ de loci istius fortuna referri ab Hieronymo dixi, deque S. Adalberti ibidem patrocinio, quod etiam Gabriel Pennottus in Historia Canon. Regul. lib.* 2 *cap.* 54 *n.* 2 *confirmat : sed vellem certius confirmari, quod loci auctor fuerit Otto III, quod ad præsens argumentum satis esset : quod ait ibi esse ipsum S. Romualdi Pereum, convenit cum distantia loci in Vita Sancti num.* 31 *indicati : sed estne insula locus ille? Id viderint Ravennates : qui quanto melius probaverint ibi tunc habitasse S. Romualdum, tanto credibilius facient quod ejus observantissimus Imperator, visitationis ergo transire illac voluerit ; jusseritque S. Adalberto, cui pariter devotissimus erat, locum dedicari. Bartholomæus Fisen lib.* 7 *Hist. Leodien.* § 15 *censet Otthonis exemplo*
fama

A *fama vulgato motum Episcopum Notgerum fuisse, quia* proximæ sacrum suum ad S Joannis in insula secessum, invictissimo Martyri Adalberto ædem curialem posuit *Leodii: et alibi ecclesiæ hujusmodi plures fortasse possent adnumerari.*

NOT. 9 *Pag.* 179 *post num.* 17 adde, *Multis de S. Adalberto agit in suo septicorni Phosphoro quo sanctæ Metropolitanæ Divi Viti ecclesiæ majestatem et gloriam illustravit Thomas Joannes Pessina a Czechorod, ejusdem ecclesiæ Decanus ; et radio ejus 4 Diarium texens eorum Sanctorum quorum ibidem honorantur reliquiæ; docet quod præter S. Adalberti corpus in ea* habentur etiam infula illius Pontificalis; casula punicei coloris auro intexta, quam perhibent ab Ottone III Imperatore ei dono datam : annulus inauratus : crucu-

Reliquiæ aliæ

læ duæ, argentea una aurea, altera cum Sanctorum reliquiis ; chirotheca una Pontificalis, et pecten eburneus.

Pag. 204 *post historiam Translationis ex Cosma Pragensi adde.*

NOT 10 10 *Supra laudatus Thomas Joannes Pesina Decanus, in sui Phosphori Radio* 6 *ex MS. Catalogo Episcoporum Pragensium usque ad Joannem ejus nominis* III, *cujus auctorem ipse putat fuisse Vitum Decanum, suis tamen non catalogi verbis narrat, quibus* B *S. Adalberti sepulcrum mirabilibus illustraverit Deus, in hunc modum.* Anno MCXXIX Divina Majestas singularem benignissimi sui numinis, in Cathedrali D. Viti ecclesia, virtutem ostendit. Nam pridie festivitatis S. Adalberti, noctu, post decantatas a Canonicis matutinas laudes, circa quartam fortassis vigiliam, ingens lux in eodem templo, præsertim in posteriore parte templi, in cujus medio S. Adalberti sepulcrum visitur, effulsit, usque adeo ut omnia circumcirca miro splendore illustrans noctem vertere in diem videretur. Ardere omnia custodes templi primo intuitu putabant : postquam vero animos recollegissent modicum, videbant nubem lucidam supra ejusdem S. Adalberti sepulcrum instar columnæ stantem, quæ paulo post diffusa, totum sepulcrum seu quodam velamine operuit : ex quo tantus horror ipsos invasit, ut ne loco quidem moveri auderent ; mira interim suavitate odoris tenebantur, quæ ad diluculum usque, etiam ubi lux transisset, perduravit. Movit hæc res dum innotuisset Meynhardum tum temporis Episcopum : qui sine mora sepulcrum ejusdem sancti Martyris summo studio ornandum suscepit : illudque incredibilis pulchritudinis tegumento, quod auro, argento, unionibus, et gemmis variis confectum erat, decorari fecit. Orna- C tus ille tribus millibus sexagenarum Pragensis monetæ ac septuaginta, quæ septem millia florenorum supra centum sexaginta tres faciunt, æstimatus fuit: absolutus *autem, ut in Bohemiæ Chronicis addit Hagecius,* mense Octobri.

sepulcrum cælesti lumine illustratum,

et ab Episcopo Meynardo ornatur,

11 *Idem Hagecius ad annum* MCXIII *meminit exusti funditus templi, cum magna auri, argenti ac Reliquiarum jactura : sed prædictus Decanus cœptum prosequens argumentum de S. Adalberti sepulcro ita scribit.* Hoc sepulcrum magis demum inclaruit, dum anno MCXLII, flagrante Wladislaum Bohemiæ Ducem inter et Cunradum Moraviæ Marchionem civili bello, templum a Moravis, arcem frustra obsidione prementibus, igneis sagittis petitum et incensum totum quantum conflagrasset; a voracitate flammarum, quæ neque saxis pepercerunt, sed incredibili rapacitate in cumulum omnia redegerunt, intactum inviolatumque permansit : quod idem etiam Deo protegente, Divorum Viti et Wenceslai sepulcris accidit. *Utinam similiter collecta descriptaque haberentur miracula alia, quæ ad idem sepulcrum plurima patrata non dubitamus : sed isto aut aliis postea casibus, credibile est, eorum siquæ fuerunt periisse documenta ; quod si super-* *sunt aliqua, optamus ipsa nobis communicari, pro faciendo a posteris Supplemento hujus ipsius mensis.* D

atque anno 1143 ab incendio servatur

DE S. GERARDO EP. TULL.

NOT. 11 *Pag* 209 *post num.* 6 *adde. Diarium Reliquiarum Pragensium sæpe nominatum ad diem* XXI *Decembris, occasione S. Thomæ Apostoli, notat* in Rubrica Breviarii Pragensis ad VI Idus Februarii sic legi, Tertio die post Epiphaniam allatio Reliquiarum SS. Apostolorum Thomæ, Jacobi, Thadæi et Mauritii Martyris; nec non Erhardi Episcopi quæ allatæ sunt ad ecclesiam Pragensem. *Allatas autem esse docet auctor Diarii in suo Phosphoro pag.* 431 *anno* MCCXII, *et quidem* de Teutonia, *uti anonymus ejusdem fere temporis scriptor, quem auctor existimat fuisse Fridericum de Hradeck Canonicum Pragensem ; ideoque de S. Gerardo Tullensi Episcopo (quamvis* Erhardi *scribatur) maluit locum istum intelligere, quam de S. Eberhardo Episcopo Salisburgensi, qui die* XXII *Junii colitur. Certius est quod in syllabo seu Inventario Reliquiarum, quem anno* MCCLXVIII *confecerunt Decanus et Canonici ad id deputati, sub* Rubrica de manibus Sanctorum, *notetur inter alia nomen* S. Gerhardi Ep. Tulli : *et in diario indicatur* brachium, quod Carolus donaverat ecclesiæ Pragensi anno MCCCLVII, *cujus donationis tabulas, haud dubie distinctius aliquid edocturas, gaudebimus accipere pro aliis tunc pariter allatis Reliquiis plenius cognoscendis.*

Reliquiæ Pragam allatæ anno 1212

et brachium an 1357. E

DE S. GEORGIO EP. SVELL.

Postquam excusa jam essent, quæ de hoc sancto Episcopo habentur pag. 217 *et seqq venit in manus nostras liber auctore Fr. Dima Serpi impressus Romæ anno* 1609 *cui titulus* Apodixis sanctitatis S. Georgii Svellensis Episcopi ad S. D. N. Paulum V. *Qui cum multa contineat, cultum antiquum atque recentem istius Sancti magnopere illustrantia, addatur post Annotata ad Vitam pag.* 220 *hæc Appendix.* NOT 12

APPENDIX.

De cultu S. Georgii in Sardinia.

Ex libro Fr. Dimæ Serpi.

Reverendissimus Dominus Alphonsus Lasso Sedenho, Episcopus Majoricensis, quondam Archiepiscopus sanctæ Ecclesiæ Calaritanæ, tribus circiter annis antequam in Majoricam transferretur... emit septingentis libris monetæ hujus regni profanam domum, in qua secularis vir cum uxore, liberis et reliqua familia habitabat, in una ex urbis appendicibus quæ dicitur Estampaig; in eaque erexit ecclesiam una cum turri, campana, altari et reliquis quæ requirebantur, in honorem Sancti cujusdam Episcopi Sardi Episcopatus de Svelli qui appellatur Georgius. *Hæc autem fecit* attentis, *tum iis quæ de vita atque miraculis ejus in Legenda habebantur, tum antiquo ejusdem per Sardiniam cultu, tum* quod prædicta domus priscis temporibus : fuerat ecclesia prout indicabant signa aliqua et vestigia, quæ in parietibus et pavimento domus illius apparebant, quæ juxta traditionem putabatur domus, in qua Sanctus infans Georgius natus fuerat, a quo vicus ille nomen accepit, siquidem hodierno die S. Georgii vicus appellatur. Dictus autem Reverendissimus Dominus Episcopus Lasso decrevit et jussit, ut dicta domus deputaretur et dicaretur in templum sancti hujus Prælati Sardi, statuens super altari, ejusdem effigiem, di demate et reliquis Sanctorum Pontificum et Confessorum insignibus adornatam ; celebrans natalem illius, qui est vigesimus tertius mensis Aprili officio

S. Georgii domus natalis Calari, F

quæ olim pro ecclesia fuit,

sacris usibus redditur cum instauratione festi ;

A officio duplici (rejecto in alium diem festo S. Georgii Martyris, quod in eumdem diem incidit) spectante universo clero et populo : qui, eo ordine quo in publicis supplicationibus assolet, a cathedrali ecclesia ad recens erectam perrexit : quæ tubis ac tibiis nec non canticis musicis personabat, percrepante campana ad majorem festi solennitatem : quod deinde singulis annis eadem ratione, etiam habita ad populum concione, celebratum est.

id perperam factum arguit aliquis,

2 *Hactenus verba cujusdam memorialis, ad S. D. Paulum Papam V transmissi, et denuo præsentati Archiepiscopo Calaritano, per quemdam Joannem ecclesiæ Calaritanæ Canonicum; eo fine ut persuadeat, prædicta omnia Alphonsi Archiepiscopi acta esse abolenda, tamquam ecclesiasticis decretis de cultu Sanctorum contraria; eo quod Georgius iste eo decesserit tempore, quo Sanctorum canonizatio solennis cœperat a Romanis Pontificibus fieri : quorum tamen nullus probari possit id fecisse in gratiam istius Episcopi Sardi, in cujus etiam Vita nonnulla legantur non facile recipienda. Ad postremum quod attinet, etiamsi verum esse concederetur, nullius profecto efficaciæ est adversus legitimum probatumque cultum; nisi ipsum quoque Magnum hujus diei Georgium, velis ab aris templisque exclusum. Primum refutatione non indiget : nam* auctoritate S. Bernardi, B in caput Pronuntiandum relata, *inquit Dimas,* Episcopus cum suis Clericis, quantum ad suam diœcesim, potest Sanctum connizare. *Quamvis autem, ut scribit Bellarminus de beatificatione et canonizatione Sanctorum cap.* 8 Alexander tertius et postea Innocentius tertius, videntes abusus qui oriebantur circa cultum Sanctorum, prohibuerunt ne deinceps aliquis pro Sancto coli inciperet sine Romani Pontificis approbatione : *hæc tamen decreta S. Georgium non attingunt, mortuum et coli cœptum annis* XLVII *prius quam in Concilio Lugdunensi anno* MCLXIV *primum sic statueret Alexander. Quid quod neque postea usque adeo rigide servatum decretum illud sit, donec illud renovaret Innocentius post annos* XL; *et neque tunc putaverint Episcopi sublatam sibi facultatem, circa inferioris ordinis cultum, quem Beatorum dicimus, permittendum, modo ab Officio et Missa abstineretur : et hoc usque ad tempus Concilii Tridentini valuit; cujus decretis insistens Urbanus VIII, vetuit absque speciali Sedis Apostolicæ licentia deinceps aliquid novi induci, et abrogari præcepit quidquid citra eam fuerat recentius introductum; sed ita ut expresse declaret, nihil se per hoc derogatum iis velle,* qui aut per communem Ecclesiæ consensum, vel per immemorabilem temporis cursum, et cum scientia ac tolerantia præfatæ Sedis vel Ordinarii celebrantur; *insuper declarans,* longissimum C tempus illiusve immemorabilem cursum, esse tempus centum annorum metas excedens. *Cum igitur in Suellensi diœcesi* ecclesias sibi dicatas haberet *S. Georgius; et* in Calaritana metropoli, ab immemorabili hominum memoria, mitra hujus Sancti inter venerandas reliquias veneraretur; *merito* sapientissimus et doctissimus Dominus Archiepiscopus Don Antonius Castilegius, qui ipsi interfuit Concilio Tridentino, post reditum in suum thronum, semper mitram istam, tamquam Sancti reliquiam, veneratus est; et ecclesiam hujus Sancti, in Cathedrali Suellensi constructam, altare imaginemque ejus, Officium et Missam, sicuti solita erant celebrari et coli, approbari et esse approbanda censuit; (*ut ait Dimas in Apodixi ad dubium* 5.) *merito etiam Archiepiscopus Sedeno ea sibi licere credidit, quæ supra indicatur egisse.*

sed respondetur sufficere quod ab immemorabili habuerit cultum ut Sanctus,

prout demonstravit proxime sequens Archiepiscopus

3 *Ceterum tam constitutio prior Urbani edita anno* MDCXXV, *quam ejus confirmatio ac declaratio facta* MDCXXXIV, *cum longo intervallo secutæ sint controversiam a Calaritano Canonico motam, fuisset ille excusandus, si rebus necdum ita clare definitis, censuisset dumtaxat, supplicandum Pontifici, ut Alphonsi acta cognosceret approbaretque. Sed quia longius eum provexit indiscre-* D *tus zelus, et usque ad insignem ipsius Sancti totiusque Ecclesiæ Calaritanæ injuriam, merito ea universa commota est, formatoque Processu de veteri ac legitimo S. Georgii cultu, sacram Congregationem edocuit, nihil non rite ac jure factum ab Alphonso fuisse, circa eum, pro cujus Sanctitate ac cultu plurium seculorum imperturbata consuetudo et immemorabilis temporis possessio stabat, in omnibus probata indiciis, quibus ea pro quocumque certissimo Sancto probari potest. Operæ pretium erit ipsius Archiepiscopi D. Francisci de Isquivel, confectum Processum Romam destinantis, epistolam ex Hispanico Latinam facere, quæ talis est, directi ad Cardinalem Pinellum, Præsidem sacræ Congregationis Rituum.*

qui Congregationi Rituum de eo scribens,

4 Vix aliud æque mihi fuit acceptum, in hac mei indigni ad hunc sanctam Calaritanam Sedem promotione, per Apostolicæ Sedis gratiam et Regiæ Majestatis nominationem facta, quam quod in toto hoc Sardiniæ regno, ac potissimum in hoc Calaritana civitate, tot invenirem Sanctos, in iisque aliquos etiam antecessores meos, tum in hoc Archiepiscopatu meo tum in vicinis Episcopatibus. Speravi enim quod divina benignitas, per eorum intercessionem conciliata, largiretur mihi lumen necessarium, ut commissum mihi gregem recte gubernem, ipsorumque vestigiis pro virili insistam. Eorum unus est E S. Georgius, origine Calaritanus, Episcopus autem Suellensis civitatis, quæ nunc huic Archiepiscopatui adjuncta est. Memoriam ipsius susceperunt illustrandam, primum Franciscus del Val, deinde Alphonsus Lassus Sedenno decessores mei immediati: quorum posterior videns domum Sancti natalem, in qua olim et Missæ dicebantur, et pulsabatur campana, et defuncti sepeliebantur, conversam esse in habitationem profanam hominum conjugatorum; haud parvos sumptus fecit pro ea emenda atque in formam oratorii concinnanda; ut rursum sicut antea, majorique cum affluxu, gratulatione, atque devotione civium, ibidem Missæ sacrificium celebraretur : Jurati autem hujus civitatis perpetuam eleemosynam Capitulo hujus Sanctæ ecclesiæ constituerunt, ut quotannis illuc duceret supplicantium pompam, Missamque solenniter cantandam et sermonem habendum curaret.

mittit processum sua auctoritate conditum,

5 Hanc ego religionem cum magno animi mei solatio dum porro augere ac provehere meditor, ad honorem Sancti istius decessoris mei, cujus cathedralem, in qua sepultus creditur, imaginibus ejus multipliciter ornatam visitavi, non absque fructu spiritualis dulcedinis; passus est Deus, ut ex hujus F meæ ecclesiæ Canonicis unus quidam meis se consiliis opponeret, contraque vitam et sanctimoniam ipsius S Georgii scriptitaret aliquid. Itaque officii mei esse credidi, fulcire veritatem vitæ ac miraculorum ejus, quantum patietur longinquitas temporis, ab annis circiter quingentis repetendi; et fortuna loci, in quo propter crebras dominiorum vicissitudines difficulter inveniuntur paucæ veterum scripturarum reliquiæ. Nihilominus per Officium, quod de isto Sancto olim in diœcesi Suellensi recitabatur, cujus fragmenta nonnulla, ante annos trecentos nonaginta manu exarata in membranis, sub annuli mei fide hic adjungo; item per ecclesias ipsius Sancti, ejusque in illis imagines; per traditionem quoque de sepultura et miraculis ejus, perque antiquas membranas complures in hujus Archiepiscopatus archivis repertas, quarum carie et vetustate corrosarum transumpta submitto, securus de evidenti justitia causæ redditus; ut alios quoque securos de eadem facerem, volui ut P. Ludovicus Mansonius, Vicepræpositus Domus professæ Societatis Jesu in hac alma civitate et Visitator Collegiorum dictæ Societa- tis

cum exemplis veterum MSS

A tis in hoc regno, singula originaliter recognosceret; quatenus vir tam gravis tantisque ornatus virtutis ac doctrinæ dotibus, quantas apud nos probavit; fideli apud vos relatu testari possit, quam accurate conveniant cum originalibus, quæ vobis destinamus exempla. Nihil autem dubito, quin eis lectis, visisque depositionibus testium adjunctis, et cognito numero ecclesiarum dicto Sancto dicatarum atque imaginum ejus; nec non intellecta veneratione, in qua mitram ejus Episcopalem semper habuit mea hæc Cathedralis ecclesia; nihil inquam dubito, quin propter ista omnia Sanctitas sua et sacra ista Congregatio, decretura sit, ut cultus et honor præfati Sancti non tantum continuetur, sed etiam augeatur. Ideoque prædicta omnia documenta mitto Doctori Salvatori Isquierdo, ut meo supplicans nomine negotium hoc totum exponat Illustrissimæ Dominationi Tuæ atque isti sacræ Congregationi.

motus miraculo etiam in se facto.

6 Atque hic in verbo Episcopi juro testorque; quod cum primum objectæ mihi sunt difficultates, a Canonico motæ; ego qui recens adveneram, nec magnam de rebus ipsius Sancti notitiam habebam, vacillare cœperim aliquantum in fide circa prædictum Sanctum. Verum placuit Deo, ut illa ipsa nocte tam vehemens me invaderet febris, quam unquam passus sim in vita, aut possim verbis exaggerare : B quæ cum durasset horis aliquot, nullumque ei mitigandæ remedium humanum invenirem; suspicatus sum id mihi accidere propter formidinem circa Sanctum conceptam. Itaque mutata mente confirmavi propositum circa ea quæ cœperam ad honorem Sancti : et mox dolore omni ac tormento liberatum me sensi : ac mane surrexi tam sanus atque incolumis, veluti si incommodum nullum sustinuissem ea nocte. *Si foret ad manum Processus ipse, id quod simili in casu fecimus aliquoties, hic etiam faceremus : facient id posteri cum Calaritani curarint transcriptum exemplar mittendum Antuerpiam : interim ex præmemorato libro excerpimus ea quæ auctor ex Processu habere testatur.*

Svelli est ecclesia, effigies, cœmeterium S. Georgii,

7 *Ac primum de ecclesiis pag.* 205 *et seqq. sic loquitur auctor*. Est imprimis ecclesia S. Georgii Episcopi, a die mortis illius, ab Episcopo, populo et clero in ipsa civitate Svellensi, juxta Cathedralem ecclesiam constructa, in qua ejus venerabile corpus sepultum fuit. Ad hanc autem processiones omni die Dominica accedunt; indeque implorato Sancti hujus auxilio, cum Antiphona, Versu et Oratione discedunt populi, prædictis scilicet Antiphona, versu et oratione Confessoris Pontificis, scilicet Georgii decantati, apud C Deum intercessionem implorantes. Ad hanc ecclesiam, in qua ejus est antiquissima effigies; etiam processiones publicæ, non solum quæ ab ecclesia Cathedrali procedunt, verum etiam quæ indies a multis populis circumcirca degentibus ducuntur, accedunt; et implorato sancti Episcopi Georgii ibi sepulti auxilio, Missæque Sacrificio in ejus honorem oblato, petitionis eorum mirabiliter accipiunt conplementum. Hæc omnia in Processu ad sacram Rituum Congregationem transmisso, a folio 1 usque ad 9, et a fol. 43 usque ad 45, probatissimis apparent testimoniis conscripta. Est etiam cœmeterium juxta hanc ecclesiam, in quo Christianorum corpora conduntur, appellaturque cœmeterium S. Georgii Episcopi Svellensis, uti apparet etiam in Processu a folio 1 usque ad 12.

qui etiam ut Patronus ecclesiam habet Lotzorai

8 Est etiam ecclesia parochialis in vicinatu Donigallæ, oppidi de Lotzorai, diœcesis prædictæ Svellensis, ab immemorabili hominum memoria ædificata, in quo oppido Sanctus iste mortuum suscitavit : in cujus altari præcipuo sanctus iste Episcopus, ut Patronus præcipuus, depictus apparet, amictu Pontificio indutus, cum mitra, baculo, pluviali, chirothecis et D ceteris Confessoris Pontificis insignibus. Et hæc a folio 53 ad 60 probata conspiciuntur. Est tertio ecclesia parochialis oppidi de Ursule, sub titulo et invocatione sancti Episcopi Georgii Svellensis, constructa ab immemorabili hominum memoria; in cujus altari præcipuo est ipse Sanctus, ut Patronus ecclesiæ depictus : in hoc enim oppido cæcum a nativitate illuminavit signo Crucis : estque hoc miraculum in ipso altari ab immemorabili hominum memoria exaratum; uti latius probatum a folio 59 usque ad 63 apparet. Est quarto ecclesia parochialis oppidi Tortuelii in eadem diœcesi Svellensi, sub titulo S. Andreæ Apostoli condita, in cujus altari præcipuo est effigies antiquissima S. Georgii Episcopi Svellensis, insignibus Confessoris Pontificis depicta, in cujus tunicellæ fimbria est talis antiquissimus titulus descriptus, SANT GEORGI BISBE DE SVELLI, ut in Processu a folio 50 et deinceps comprobatur.

Ursulæ,

imago in altari Tortuelii,

et Girasulæ cum expressione miraculorum,

9 Est quinto in eadem diœcesi Svellensi, ecclesia parochialis oppidi Girasulensis, Sanctissimæ Dei Genitrici consecrata ab immemorabili hominum memoria : in cujus præcipuo altari est S. Georgius in tribus locis depictus. Primo in loco est Episcopus Pontificio habitu amictus, et in ora vestimenti illius titulus talis, vetustate pene corrosus, qui sic habet. SANTV GIORGI PISCOPV DE SVELLI. In secundo est eodem E Pontificio habitu indutus, et coram eo mensa ferculis plena ciborum, genuflexis Torgotorio et Sinispella, Comitibus et Dominis civitatis Svellensis; et undequaque scarabeis advenientibus, et tam super fercula quam super Torgotorii caput volitantibus; quos ipse Sanctus signo Crucis ablegavit, ipsosque Comites a miserabili calamitate liberavit; propter quæ dictam civitatem et villam Symieri, perpetua pace possidendas, sancto Episcopo Georgio donarunt, et usque hodie Episcopi Svellenses earum possessione gaudent. Est tertio in eodem altari idem sanctus Episcopus Georgius, Pontificio habitu depictus, homoque cæcus a nativitate coram eo genuflexus, cui ipse digitos imponens super oculos visum restituit. Hæc omnia a folio 50 usque ad 54 probata apparent. Est sexto ecclesia ruralis ad radices montis illius, quem oratione et signo Crucis in duas divisit partes, ut facilior a sua Cathedrali Svellensi ad Barbariam de Seuli pateret aditus, in quo prius mortis periculo multi ac expoliatione bonorum laborabant; quæ S. Georgii Episcopi nomen semper habuit et habet, propter miraculum prædictum ibi perpetratum. Estque ibidem fons, S. Georgii Episcopi Svellensis oratione exortus, ut in Processu a folio 50 usque ad 53 videre F licet : et in memoriam tanti miraculi, ecclesia ista ibi in ejus Sancti laudem constructa ab Episcopo, clero et populo illius ætatis fuit : appellaturque mons ille in duas partes divisus, usque in hodiernum diem a Sardis, sa Scala de santu Giorgi Piscubu de Svelli, ut eodem folio probatur.

item in monte per Sanctum diviso ecclesia et fons ejus,

ac denique una ipsi et Georgio M communis,

10 *Quæ cum ita sint, mirum est qua rerum ignorantia laborans Canonicus potuerit scribere*, præter ecclesiam, recens extructam in honorem hujus sancti Episcopi Sardi, in quodam civitatis Calaritanæ suburbio (*quæ tamen non tam extructa recens, quam restaurata dici debet, ex ipsiusmet verbis prius allegatis*) nullam aliam reperiri in tota insula Sardinia; cum tamen S. Georgio Martyri frequentissimæ sint dicatæ ecclesiæ, ut ex earum Picturis apparet. *Econtra vero asserit Dimas*, in tota diœcesi Svellensi nullam ecclesiam reperiri S. Georgio Martyri dicatam, excepta una Villapucensi, ubi uterque Georgius Patroni sunt et tutelares ecclesiæ, amboque in altari depicti, uti habetur a folio 1 usque ad 9. *Quod ad imagines attinet, legebatur apud Dimam in historia, et nos ex eo notavimus littera* t, *quia* XXIII *Aprilis, quo obiit Sanctus Episcopus, S. Georgio Martyri sacer est; factum*

esse

A *esse pictorum ignorantia, ut in omnibus ecclesiis, ipsi sancto Episcopo sacris, pictus sit equester. Verum huic objectioni respondens Dimas, excusat incuria typothetarum factum, ut pro* en algunas *legatur*, en todas : *non enim aliud a se scribi potuisse, cui de tot imaginibus constabat ; seque id solum voluisse, quod ex processu patet*, ignorantia pictorum, et simplicitate oppidanorum in aliquibus ecclesiis Sardiniæ, uti in ecclesia oppidi de Perfigas, *de qua nominatim in Historia egerat*, et in iis quæ sunt in oppido et terminis villæ Ocierii, loco S. Georgii Episcopi esse Martyrem depictum.

cum quo alicubi confusus invenitur :

11 *Solius Martyris Georgii cultum antehac Sardis notum fuisse, dixerat Canonicus apparere etiam* ex Missa et Officio, quod de uno Martyre recitatur. *Sed contra assumit Dimas*, quod statim post mortem Sancti ab Episcopo Clero et populo non solum ecclesias per totam diœcesim sub ejus invocatione erigendas fore statutum est, verum et Officium proprium in ejus Sancti laudem compositum, et per totam diœcesim cantandum præceptum est. *Ipsius deinde antiqui Officii partem, Antiphonas scilicet et Hymnum pro Vesperis exhibet Dimas. Hymni primam ultimamque stropham cum adjunctis hic habe :*

ejusdem Missa et officium proprium :

B
Ave præsul Svellensis, Deum semper diligens ;
Habens linguam boni ensis, viam Dei edocens,
Propter quod et cum immensis regnum Dei possides.

Laus, virtus, et honor Deo sit Patri ingenito,
Flamini, et Nazareno Patris unigenito ;
Qui dat pacem cum tropheo Georgio inclyto.
V. Gaude Præsul bone, cum summo Rege,
R. Et preces interpone pro tuo Grege.

AD. MAGNIFICAT. Hodie Georgius, Pontifex Svellensis, Confessor egregius lætatur in excelsis, et ibi superius verum Deum exaltat, et corde interius Dominum magnificat. ORATIO. Deus, qui B. Georgium, Confessorem tuum atque Pontificem nostrum, in tantis miraculis clarere fecisti ; da nobis quæsumus, ut meritis tanti Patroni, et Præsulis subsidiis adjuvemur.

12 *Hæc olim : at post Concilium Tridentinum, tam in Missa quam Officio omnia fieri* de communi unius Confessoris Pontificis *affirmat Dimas. Sed agnoscit Pag.* 31 *quod* festum Sancti hujus Episcopi Georgii, non die vigesima tertia, sed die vigesima quarta celebrari consuescit ; *sicut, inquit* omnis Clerus et populus attestari possunt. *Scilicet ex quo immutatum Officium est, immutatus etiam dies fuit : alias* elapsis temporibus festum hoc celebrari solitum erat die
C vigesima tertia, in qua ejusdem nominis Martyr Sanctus incidebat, rejiciebaturque in alium diem : *quod salva ejus qui mutavit pace, mutatum dolet Dimas, nec fieri debuisse ostendit exemplo SS. Vincentii Valentini et Vincentii Ebredunensis,* IX *Kalendis Februarii concurrentium : quorum prior licet a tota colatur Ecclesia, Ebreduni tamen postponitur alteri et solum postridie celebratur. Ut ut sit, quum antea falso scripserat Canonicus Alphonsum Archiepiscopum instituisse, ut S. Georgii Episcopi natalis dies* XXIII *Aprilis coleretur, rejecto in alium diem festo S. Georgii Martyris : tam inconsulte hic allegat Missam et Officium de Martyre die* XXIII *recitari solitum, cum sequenti mox die fiat de Confessore Pontifice ; et sic uterque suum habeat diem, etsi nunc alio quam olim ordine. Addit Dimas quod S. Georgii nomen* inter Confessores Pontifices in Litaniis *collocetur ; item ex Processu folio* 85, quod ea ætate qua Sanctus Episcopus Georgius miraculis florebat, ita reveritum erat ejus nomen, quod lex fuerit condita a Gubernatore, in populo diœcesis Svellensis, quod deinceps in judicio illi qui erant juramento compressi, jurarent per S. Georgium Episcopum Svellensem : quod ad nostra usque tempora observari dignoscitur.

nunc omnia de communi Conf. Pontif. sunt,

et quidem 24 Apr.

mos jurandi per ejus nomen.

13 *His omnibus sic propositis per juratos testes probatis, Romæque expensis, effectum est, ut, quemadmodum pag.* 179 *asserit Dimas, Paulus Papa V* ecclesiam recens erectam ceterasque etiam parochiales, sub titulo S. Georgii Svellensis Episcopi ædificatas, imaginem ejusdem cum insignibus sancti Confessoris ornatam, Officium et Missam celebrari solita, diem solennem in ejus solennitate populo consuetam indici, in suo primo esse conservari voluerit : et ut populus hujus Sancti devotione permotus, beneficia spiritualia a Deo per illius intercessionem promereri valeat, in ejusdem festivitate in ecclesia recens Calari erecta omnibus Christi fidelibus indulgentiam ac plenariam suorum peccatorum remissionem concessit : sub data Romæ apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die XVIII Feb. MDCVI, Pontificatus sui anno primo. *Ita Dimas, rem nobis gratiorem facturus, si Breve allegatum ipsis Pontificis verbis integrum exhibuisset. Videri is forte potest minus necessario zelo suscepisse exagitandum adversarium ; qui suam ipse deferens causam profugerat in Hispaniam, ejusque obtinendæ spe omni penitus jam exciderat per ejusmodi decretum Apostolicæ Sedis ; non tamen levem gratiam apud posteros meruit, quod tamquam ferro procussus silex in ista concertatione scintillas emiserit, quibus lumen accenderetur antiquo S. Georgii Svellensis cultui illustrando, per tot argumenta, quæ alias etiam nunc ignorarentur, saltem extra Sardiniam.* E

D *Quæ omnia probat Paulus V anno 1606.*

14 *Multus præterea est idem Dimas in solvendis dubiis, quæ circa S. Georgii Legendam, prout ea apud ipsum legitur, Joannes Canonicus moverat ; quæ Legenda, quatenus a Paulo accepta est, non indiget defensione tam operosa ; nec si fides ejus vacillet in aliquo, propterea minus certa est Sanctitas ejus, de quo agitur. Sane quod Angelus dicitur prædixisse de puero, in utero matris sanctificandum ; id haud facile intellexero de justificatione a culpa originali, sed de prælectione ad gradum Episcopalem ; sicuti simili pene phrasi necdum natus Jeremias sanctificatus dicitur, et Paulus ex utero matris segregatum se profitetur, scilicet hic ad Apostoli, iste ad Prophetæ munus exercendum. Similiter quod ætatis anno vigesimo secundo ordinatus Episcopus legatur, id si nequeat excusari exemplis, quæ fateor mihi suspecta esse pleraque ; potest refundi in alicujus transcribentis vel errorem, si pro* trigesimo *legit* vigesimo ; *vel temeritatem, si levi hac mutatione censuit mirabiliorem se facturum ejus Sanctitatem, quem ætate tam immatura volebat credi maturum Episcopatui. Miracula porro quæ narrantur in Vita, uti non carent exemplis certissimis, ita nec debent censeri carere verisimilitudine aut temere in suspicionem vocari ; cum auctoris tam vetusti, et qui saltem ante tria vel quatuor secula vixerit, cum primum compositum Officium est, auctoritate fulciantur. Operæ pretium tamen erit pro eorumdem confirmatione illustrationeque a Dima accipere puncta quædam Annotatis ad vitam apponenda.* F

Nec refert si forte in aliquo displiceat Legenda vetus.

Pag. 217 *ad Annot.* g *adde. In Apodixi autem et solutione ad dubium* 3, *nominat Dimas præter hunc fontem,* Secundum in loco qui dicitur Montidolla, tertium in valle oppidi S. Pantaleonis, qui omnes usque hodie manant dicunturque fontes S. Georgii : *haud dubie quin ob aliquam ejus ibi ut Sancti memoriam.*

NOT. 13 *Fontes ejusdem alii :*

Pag. 219 *Ad Annot.* s *subjunge :*

— *Idem Dimas in Apodixi ad dubium* 3 In processu, *inquit* per Notarium Apostolicum confecto fol. 36 constat hoc idem dissidium super terminis oppidanorum villarum de Svelli et Sisini ortum fuisse anno Domini MDLXVII inter eosdem incolas : pro quorum conventione deputati fuerunt judices Illustrissimus Comes de Sedulo D. Hieronymus Torrosau, et Illustris D. Tiberius Sanna, una cum Vicario generali Calaritano D. Nicolao Canellas, qui Episcopus fuit Bosanensis,

NOT. 14 *diremptio miraculosa terminorum an. 1567 confirmata*

A Bosanensis, et Augustino Sabater Notario Apostolico, et Francisco Martis Beneficiato Promotore fiscali mensæ Archiepiscopalis : qui ad locum properantes, advocatis Senioribus populi utriusque, datoque illis juramento, petierunt ut eis ostenderent fines præscriptionis antiquæ terminorum. Et omnes unanimiter duxerunt eos ad locum, ubi est arbor similis ceraso, quæ numquam fructum fecit, et dixerunt : Hæc est præfixio terminorum utriusque oppidorum Svelli et Sisini. Et percunctati a quo, quando, et quomodo facta fuerunt præfixio illa, responderunt. Hæc quæstio, nunc inter nos exorta, jam tempore S. Georgii Episcopi Svellensis, quingentis retro annis, discussa multis cædibus fuit inter nos : sed, ut patres nostri narraverunt nobis, et patres eorum a progenitoribus acceperunt, venit sanctus Episcopus Georgius, et fixo baculo quo sustentabatur in terra, dixit eis : Pax vobis filii, ecce præfixio terminorum vestrorum, oro ne sit jurgium inter vos : et statim baculus ille crevit in arborem, quam nunc videtis. Quibus auditis prædicti Domini dixerunt eis : Estote igitur contenti, carissimi, hac præfixione facta a S.
NOT. 15 Georgio quam nos mutare non audebimus ; cum ar-
B bor ipsa posita in signum adhuc extet. Sicque pacifice consentientes omnes, habitaque reverentia tanto Sancto ac Præsuli mirifico discesserunt.

Invocatio Sancti illæsos servat sub ruina domus.

Post Annotat. x *similiter ad noctæ sequentia. Idem Dimas in Apodixi pag.* 200 *de eadem domo sic distinctius loquitur :* Heredes ipsam cuidam seculari viro vendiderunt, qui totam reædificavit denuo, habitabatque pacifice. Quadam ergo adveniente die nuptiæ factæ sunt, in eaque populus et maxime mulierum multitudo advenit. Cunctis ergo saltantibus, hora pomeridiana secunda, trabes omnes, quæ prius longissimæ erant, a pariete exilientes ita abbreviatæ sunt, ut totum ædificium cum omni populo ad terram usque deveniret. Grande sane miraculum, quod ruente domo simul cum populo, sedibus, lectis, arcis, ceterisque ustensilibus ac supellectili, nemo mortis periculo laborasset; clamantibus cunctis, S. Georgi ora pro nobis. Cucurrit civitas tota ad tam grande miraculum : quo sane dabatur intelligi quod sanctus Episcopus Georgius nolebat domum illam, in qua ipse natus fuerat, pollui ac in seculares usus deservire. *Cum autem jussu Archiepiscopi Francisci du Val locus, ut dictum, visitaretur a prænominatis Dominis, non solum* reperti sunt locus ipse in quo campana pendebat, parietes depicti sicut in plerisque ecclesiis videre licet, fores etiam templi adhuc exi-
C stentes : *sed insuper*, assumpto ligone eductisque quibusdam terræ cophinis, apparuerunt ossa mortuorum ibi sepultorum : quo sane testimonio, non opinio, sed veritas ; non solum traditio, sed evidentia est, fuisse templum vetustate temporum dirutum, et incuria hominum in seculares usus conversum.

Quid sit Exeunte mense?

DE B. ÆGIDIO.

NOT. 16 *Pag.* 247 *in fine dele totam Annotationem* c *et ejus loco hanc substitue.*

c Nona exeunte Aprilis, *eodem modo hic sumitur : atque si ex veteri Romanorum usu dicas* IX kal. Maji *adeo ut hic præcise intelligatur* XXIII *Aprilis, qua corpus in templo primum expositum stetit. De hoc retrogrado dies mensium numerandi modo, incipiendo post diem* XVI ; *ita ut dies* XVII *Aprilis v. g. dicatur* XV *mensis exeuntis; catenus vero numerentur dies mensis intrantis, usque ad* XVI *inclusive ; agit Archangelus Gianius Servita, in Centuria* I *Annalium sui Ordinis fol.* 51, *ante Processum Miraculorum B. Philippi Benitii, quæ statim post ejus obitum Tuderti anno* MCCLXXXV, *a die* XXII *Augusti secuta et descripta sunt, adnotata ubique etiam Feria, quo fit ut cum dicto* die Mercurii decimo

D exeunte mense Augusti, *et* die Jovis nono exeunte Augusto, *factum aliquod miraculum dicitur, et sic deinceps, dubitari nequeat, quin dies* X *exeuntis mensis, sit dies* XXIII ; *et dies* IX *ejusdem exeuntis, sit dies a principio numerandus* XXIV, *sumendo quod eo anno fuerit littera Dominicalis* A. *Sed addendum, quod Gianius non observavit, Tudertinos communem vulgaris Æræ annum prævertisse mensibus novem, ita ut Augustus anni* MCCLXXXIV *illis adscriberetur anno* MCCLXXXV ; *aliter enim fuisset littera Dominicalis* G, *diesque* X *et* IX *Augusti exeuntis, non in feriam* IV *et* V, *sed in feriam* V *et* VI *incidissent. Non etiam observavit Gianius, Notariorum stylum eo tempore non fuisse uniformem : quosdam enim simpliciter notasse diem mensis, eo quo nunc supputamus modo ab initio ad finem : quosdam divisisse bifariam, sic ut dictum est, quosdam denique etiam addidisse τὸ* intrantis, *cum de postremis mensis diebus agebant, ut indicarent dies se numerare ab initio mensis : et sic die* 20 *Martii, inter Instrumenta circa Miracula B. Ambrosii Senensis, Instrumentum* 3 *et Instrumentum* 9, *notantur* die decima nona intrante mense Aprilis, *et* die XXVI mensis Maji intrantis.

Pag. 247 *Annot.* d *expunge ejusque loco hanc sub-* NOT. 17
E *stitue ad initium num.* 106.

d Die quinta exeunte mense Aprilis, *id est* V kalendas Maji *seu* XXVII *Aprilis, quando adhuc supra terram expositum fuisse corpus, colligas ex conditione voti mox sequentis de visitando corpore,* ubicumque tumulatum requiesceret : *infra vero cum mulier contracta, audita migratione S. Ægidii, tumulum visitasse dicitur* dio decimo exeunte mense Aprilis, *accipienda est improprie vox* tumulus, *ut intelligatur ipsum funus seu feretrum corporis adhuc supra terram stantis, nisi aliquem in numero errorem malis admittere.*

AD DIEM XXIV

DE S. CORONA V. M.

Pag. 267 *num.* Ad finem adde. *Diarium Metropolitanæ Pragensis, inter Reliquias istius Ecclesiæ, hoc die indicat* S. Coronæ Virginis frustum notabile, per Carolum ex Italia allatum an MCCCLV. *Sed non video quo fundamento præsumatur, ipsum esse hujus Alexandrinæ Martyris.* *Reliquiæ an Pragæ?* NOT. 18

DE S. GREGORIO ILLIBERIT.

Pag. 272 *post num.* 1 adde. NOT. 19
Martyrologium Carmelitanum MS. Coloniæ, die XXV *Martii ponit* in civitate Heliberi B. Gregorii Præsu- F
lis, *quod Martyrologium, ostensum est ad* VIII *Aprilis, ubi de S. Alberto num.* 95, *convenire cum Trecensis Ecclesiæ Martyrologio veteri, adeo ut ab ejus originali transsumptum videatur : itaque suspicionem nobis ingenerat, pluribus Gallicanarum ecclesiarum Martyrologiis commune fuisse, ut memoriam hujus S. Gregorii tali die ac mense facerent, exemplo verosimiliter ab Hispanis sumpto, licet nunc ignoretur qua ratione fundato.* *memoria 25 Martii.*

DE S. EGBERTO PRESB.

Pag. 316 *num.* 2 *lin.* 9 post *Bucelinus*, hæc adde. NOT. 20
In quodam Benedictini Ordinis Kalendario, MS. ponitur, nescio ex qua causa, ad V *Januarii*, S. Egbertus Abbas, Præceptor S. Willibrordi ; *qui S. Willibrordus, quoniam Apostolicam vitam egit et clausit in nostra inferiori Germania, fortasse occasionem dedit Galesinio, sed ad* XXV *Martii, ut scriberet,* S. Egbertus Presbyter Confessor in Germania, *prout utroque die dictum inter prætermissos est.* *memoria 5 Jan. et 25 Martii*

A

AD DIEM XXV.

DE S. MARCO EVANGEL.

NOT. 21 *Pag.* 349 *num.* 9 *lin.* 13 *post* et solennitate, *adde. Quanto Imperator hic flagrarit studio ad sacras Reliquias colligendas, ut ea de causa itinera satis longa susciperet, transeundo de civitate in civitatem et de monasterio in monasterium, non est necesse discamus relatu alieno: ipse sibi locupletissimus testis est in litteris, anno supra memorato* MCCCLIV *die* V *Januarii, sub aurea Bulla datis et manu ipsius propria subscriptis: quarum fidele ecgraphum legere est in Phosphoro septicorni seu gloria et majestate Metropolitanæ Pragensis Radio* 4, *ubi nominatim loca singula reliquiasque eo itinere acquisitas exponit, atque inter alia quomodo a monasterio S. Galli rediens;* Deinde, *inquit,* in monasterio majoris Augiæ, quod ab Augusta potentia nomen accepit, tales sumus reliquias assecuti: videlicet mediam partem cujusdam Crucis concavæ.... item partem corporis B. Marci Evangelistæ *Qualis autem ea?* Magna, *inquit auctor Phosphori in Diario:* et caput ipsum cum mandibula et uno dente: *de quibus intelligendum quod Inventarium thesauri, anno* MCCCLXVIII *die* XXVIII *Augusti confectum, notat, sub* Rubrica de Capitibus Sanctorum *ubi septimo loco, nominatur* caput S. Marci Evangelistæ, cum infula gemmis et perlis ornata. *Reliqua sacri corporis ossa, quæ quidem in Caroli venerunt potestatem, recondita servantur in cistula plumbea, uti prælaudatus auctor ipse nobis per epistolam, anno superiori datam asseruit, quod cum nuper ipsam cistulam inspiceret, intus invenerit hanc in parvula membrana inscriptionem.* Anno Domini MCCCLXXXXVI, die XIII mensis Maji, Reverendissimus in Christo Pater et Dominus D. Wolfrancus Archiepiscopus Pragensis, Apostolicæ Sedis Legatus tertius, in præsentia D. Bohuslai Decani, D. Hermanni, D. Wenceslai Præpositi Mesnicensis, D. Wenceslai Radecz Canonicorum dictæ ecclesiæ Pragensis, conspexit Reliquias de corpore B. Marci Evangelistæ. *Optandum autem fuerat; ut vel tunc vel nunc expressisset aliquis quot et qualia ossa conspexerit. In Diario porro consequenter sic legitur:* Idem Carolus etc., *expunctis tribus lineis hæc verba præcedentibus, jamque distinctius hic positis.*

Prout ipse scribit anno 1355.

ex his caput insigniter ornatum,

B

alia ossa in commune

NOT. 22 *Pag.* 356 *ante Historiam Translationis ponatur hujusmodi præfatiuncula.*

C

Bernardus Justinianus, Leonardi oratoris filius, Laurentii Protopatriarchæ nepos, legatione patriæ apud Sixtum quartum Pontificem functus circa annum MCCCCLXXV, *præter* historiam de origine urbis Venetiarum ac rerum a Venetis gestarum *usque ad annum* DCCCXXVII, (*quam videre nobis necdum contigit, Gesnerus autem ait Italice redditam et typis datam esse anno* MDXLV) *etiam Latine composuit, et eidem suæ historiæ subjunxit opusculum tripartitum de Vita et martyrio S. Marci, de corporis translatione Venetias, deque ejusdem miraculosa apparitione: quod opusculum ipso hujus seculi initio Italicum fecit vulgavitque D. Joannes Stringa, S. Marci Canonicus. Id nunc primum in manus nostras venit, dignumque videtur unde sequentes historias partim illustremus, partim augeamus.*

NOT. 23 *Pag.* 358 *ad Annot.* g *Bernardus ait esse qui* S. Claudianum *nominent: hoc autem nomine illustris est Martyr Diospoli in Ægypto, per ignem coronatus* XXIV *Februarii: at* XXV *relatus in Latinis fastis: idemque a nonnullis etiam* Claudius *appellatur.*

NOT. 24 *Pag.* 360 *ad Annot.* n. *Bernardus vero ait, sanctum corpus ex cœnaculo delatum esse ad vicinam S. Theodori ecclesiam, non eam in qua tunc cum scribebat ipse sanctæ Inquisitionis Officium congregabatur; sed veterem, quæ erat ipso loco ubi nunc est S. Marci basilica.*

D

Ibidem dicitur Justinianus, post Translationem anno 828 *factam biennio superfuisse in vivis.*

NOT. 25 *Ibid. ante historiam apparitionis et miraculorum ex Petro Calo ponatur hæc Præfatio.*

1 *Quam ædem Dux Joannes ex Justiniani fratris testamento, sub invocatione novi Patroni ac Protectoris Marci, instauraverat dedicaratque, ipso Sancti corpore intra arcam æneam, in una pilarum ejus marmoreis crustis convestitarum sic abdito, ut solus Princeps urbis ac Primicerius ecclesiæ locum deinceps nosset; ea integra perstitit usque ad tempora Petri Candiani, ex familia quæ nunc Sanuta appellatur assumpti; quo, sicut a S. Petro Damiano in Vita S. Romualdi num.* 9 *ad* VII *Febr*u*arii dicitur, populari seditione sublato e vivis; in ejus locum substitutus est Petrus Urseolus, cujus postea Sancti Vitam dabimus in Supplemento Januarii ad diem* XI, *Hic* Ecclesiam B. Marci et Palatium *illo populari furore incensa,* reparavit..... tabulam mirificam, auro et argento constructam, et Constantinopoli fabricatam, altari B. Marci fieri constituit: hospitale etiam apud ecclesiam constitui misericorditer ordinavit.

Basilica S. Marci incensa cum palatio

a Petro Urseolo restaurari cœpta

2 *Ecclesiæ istius longe magnificentissimæ, formam, partes, ornatum, accuratissime describit Bernardus Justinianus lib.* 2 *de Translatione S. Marci a cap.* 9 *usque ad finem libri; atque ab anno* DCCCCLXXVI, *circa quem iniit Petrus Principatum, per annos* XCV, *videlicet ad Principatum Dominici Contareni, laboratum in opere fuisse: cujus finiti memoria, coronidi lapideæ vestibuli ipsius inscripta, legatur his versibus, annum* MLXXI *signantibus,*

circa annum 976

E

Anno milleno transacto bisque trigeno
Desuper undecimo fuit facta.... primo.

Sed mutilus apud Stringam est versus, neque satis apparet qua voce addita restituendus in integrum sit. Vix tamen dubito quin chronologia ibi signata, spectat ad solam Basilicæ, diu ante consecratæ, frontem, portam, seu vestibulum: adeo ut ipse Petrus Urseolus jure laudari potuerit, de restaurato S. Marci templo, etsi nonnullæ ejus exteriores partes, vel etiam interiora ornamenta diu postea fuerint absoluta vel etiam primum cœpta.

3 *Interim fluxu temporis mortique sublatis omnibus, penes quos erat notitia loci sacrum pignus continentis, Vitalis Falerius Dux cum Senatu angi super ea re cœpit; iisque instantibus an.* MXCIV *mense Junio indictum est triduanum jejunium, et die dicti mensis* XXV *solennis processio ad S. Marci ecclesiam instituta. Ubi dum ab universo Clero ac Populo Veneto ferventes ad Deum fiunt orationes, ut latentis thesauri locum ipsis aliquo patefacere dignaretur indicio; findentibus sese ultro, quæ pilam e majoribus unam vestiebant, marmoribus (hæc autem pila erat ex veteri S. Theodori æde residua, eo præcise loco ubi nunc altari S. Jacobi habetur) paulatim prodiit per sese arca; nulloque manum admovente aperta, suavissimum tota ecclesia diffudit odorem, et sanctum corpus conspiciendum exhibuit. Tanti miraculi memoria ut esset posteritati omni venerabilis, institutum est festum Apparitionis S. Marci, lætissime ac festivissime quotannis die prædicta agendum; in cujus pro festo, qui dies nativitati S. Joannis Bapt. sacer est, grandis aquæ rosaceæ situla benedictione speciali consecratur; eodemque die, qui ex tali causa S. Marci de aqua rosata nuncupatur, dum ad primas Vesperas Canticum Virginis a choro canitur, in omnem populum devote spargitur, ad repræsentandam eam suaveolentiam quæ ipso apparitionis festo cunctos attigit. Similiter et cetera ejusdem Sancti Evangelistæ festa suum quæque cognomen habent: et quemadmodum dies* XXV *Aprilis dicitur S. Marci majoris; sic* VIII *Octobris, quando recolitur Basilicæ ipsius dedicatio, nuncupatur S. Marci* s*colarum,*

in hoc anno 1094. 25 Junii

F

supplicanti populo sese ultro ostendit arca cum mira suaveolentia

unde festo illi cognomen factum, ut alia aliis.

A ziziolarum, quod tunc maturus sit fructus iste quem Ziziphа appellat Plinius, medium quid inter olivas et corna, atque ex flavo rubescens in humili spinosoque frutice; et ultimus Januarii, Translatione sancti corporis memorabilis, vocatur S. Marci de Mezenis, id est, porcinorum corporum medietatibus, quales ad usum nauticum integræ saliri solent, et sacris ossibus occultandis servierunt.

tum Sancto manum porrigente extra arcam,

4 Ecce autem dum lætis plausibus et gratiarum actionibus de tam mirabili apparitione ecclesia personat, brachium extra arcam protensum apparuit: quod inspicientes curiosius, qui propius aderant, notaverunt digitum manus unum, annulo etiamnum inhærente ornatum. Aderat inter alios vir quidam nobilissimus, Dominicus Dolfinus, ex ea familia cui nunc agnomen della Ca additur. Hic ut erat Sancto devotissimus, desiderium concepit istius annuli obtinendi. Itaque post fusas pro eo suo voto preces, tentare cœpit an eum sibi Sanctus dimitteret: sed frustra, retrahente Sancto quod extenderat brachium. Tunc communi omnium voluntate instauratur oratio, interim dum suo quisque ordine Dux, Episcopus, aliique Primores manum admovent annulo detrahendo. Quibus cum par successus adfuisset; rursum Dominicus, flagrantiori quam antea studio, accessit B ad arcam, dignusque est habitus, cui extenso iterum brachio, manum annulo nudandam præberet Sanctus.

sumptus ab eo est annulus

Hæc cum narrasset Justinianus, allegat quoddam Scholæ S. Marci catastichon, in quo asseritur is, qui annulum accepit, fuisse Episcopus Castellanus (ita tum dici inceperant, qui antea Olivolenses, ac postea Veneti) ex familia de Ca-Dolfino: quemadmodum et in ipsa illius Scholæ aula pictum cernitur: sed utrumque evidentis erroris arguit, propterea quod Episcopus tunc fuerit, non Dominicus, sed Henricus: ex familia autem Ca-Dolfina ante annum MCCCXXXVI nullus ad eam dignitatem ascenderit. Quid si Dominicus fuerit ecclesiæ S. Marci Primicerius, aut aliter Episcopo dignitate proximus?

et an. 1575 furto sublatus,

5 Ut ut sit, mansit annulus per hereditariam successionem in prædicta Ca-Dolfinorum familia, usque dum ejus possessor Laurentius quidam ipsum liberali dono obtulit Scholæ S. Marci: a qua postea, in festo Apparitionis prædictæ, solitus fuit annue deferri in processione. Sed et hoc finem habuit anno MDLXXV, quando sacrilegus quidam ipsum et alias nonnullas reliquias furatus est. Furatus est autem cum non impune: nam dum liquefactum eum refundit in virgulam, sane exiguam (nec enim ducati unius valorem excedebat auri quantitas) C filiolus assistens, in ipsam fornacem cecidit combustusque est; nihil proficiente patris ad parvulum eruendum conatu. Ipsa vero virgula, aurifici vendita et in loculos dimissa, sic disparuit, ut (quemadmodum referunt qui adhuc viventes meminerunt, inquit Justinianus aut ejus interpres Stringa) nulla diligentia adhibita potuerit reperiri. Denique fur ipse, antequam supplicio merito afficeretur, confessus est, quod simul etiam abstulisset Dominicam spinam, ibidem conservatam, sed non potuisset Scholæ exitum diu circumerrando reperire, nisi prius sacram spinam suo reposuisset loco.

alius annulus an. 1340 acceptus.

6 In thesauro S. Marci habetur et ostenditur alius annulus, quem ipse Sanctus anno MCCCXL dimisit in manu cujusdam Senis piscatoris, ut testimonio esset quomodo una cum Sanctis Nicolao et Georgio Venetam urbem servasset ab exitio, uti inter Analecta de S. Georgio XXIII Aprilis num. 78 fusius relatum est. Quæ omnia majorem merentur fidem quam quod lib. 1 cap. 5 narrat Justinianus de Angelo, qui apparuerit S. Marco, de mandato S. Petri ab Aquileia Romam venienti, et noctem agenti in insula Rivo-alto dicta (quæ Veneticarum una est, primaque profugorum ab Attilæ metu Patavinarum Sedes, ubi Venetæ dedit initium) ipsique futuram postmodum loci amplitudinem, ac destinatam in eo ipsius corpori quietem prædixerit: hoc enim, auctore nec certo nec antiquo satis, ut credi mereatur D acceptum putamus. Utilius operam ponit Justinianus, cum reliquo libro 3 id agit, ut extra omnem controversiam ponat veritatem Translationis hactenus memoratæ, et præsentiam corporis in æde S. Marci, etsi passim locus ignoretur. cujus rei argumenta præcipua, cum pateant ex dictis, non sunt hic operosius iteranda.

Miracula post apparitionem corporis multa:

7 Non tamen est omittenda, quam hactenus non attigimus, Chronica antiquissima, in ecclesia S. Nicolai inventa lectaque a Justiniano, et ab Abbate Zenone composita: in qua cum apparitio sancti Corporis, sic ut prædictum, narrata fuisset; subjungit, ipsum processionaliter translatum esse ab ea ex qua prodierat pila ad mediam ecclesiam; vulgatumque in populo quod illud ibi ad communem consolationem relinqueretur usque in diem VIII Octobris, dedicatæ basilicæ anniversarium. Interim plurima esse facta miracula, quorum aliqua ex Petri Calo MS. collectione dabimus, curatumque secretissime, ut ab altari, in quo stabat Corpus, in alium locum transferretur, soli Duci, Primicerio et Procuratori S. Marci notum, ea ratione, ut moriente uno ex tribus, alii duo superstites ad demortui successorem transferant notitiam. Ita Abbas prædictus; cujus assertioni adstipulatur antiquissima intra basilicam pictura, totam hanc repræsentans historiam, cum tali epigraphe: E

ipsum clam transfertur et conditur

Per triduum plebs jejunat Dominumque precatur:

Petra patet, et Sanctum mox colligunt et collocant.

Accedit his alia pictura pervetus, sed loco fere inconspicuo, haud procul a priori, sub uno fornicum, in qua exprimitur forma majoris altaris, cum tribus figuris, Ducali una, Falerium repræsentante; duabus Episcopaliter mithratis, quarum una ad caput, altera ad pedes tenent integrum sancti Evangelistæ corpus, intraque altare collocant, inspectante Duce, cum hac epigraphe, Collocatio Sancti Marci. Unde verosimilis fit eorum opinio, qui existimant non alibi quam sub majori ara absconditum haberi thesaurum istum: ad quam etiam aram, ex antiquissimo usu, ipso Apparitionis festo, interim dum supplicantium pompa procedit, perseverant circumvoluti designati ex Scholis, ex Ordinibus religiosis, atque ex Clero; quod in aliis ipsius Sancti festivitatibus fieri non consuevit.

verosimiliter sub altari majori:

consciorum testimonia de existentia corporis in ecclesia,

8 Denique allegantur testimonia omni exceptione majora, primo Ducis Danduli, relatum supra num. 4 secundo Antonii Veneri Ducis, qui anno X sui principatus, post obitum Danduli XXXVII, Christi vero Nativitatem MCCCXCI, die XXVI Octobris, per Cancellarium F Reipublicæ Petrum Quaranta juramentum excepit Francisci Bembi, tunc Primicerii lecti, postea vero Episcopi Castellani, de servando secreto sibi commisso, postquam ei Dux ipse revelaverat locum depositi corporis: tertio S. Laurentii Justiniani Protopatriarchæ Veneti, qui postquam S. Nicolai ossa, de loco in quo latebant, extulisset circa annum MCCCCLIV; egit cum Duce Foscaro persuasitque, ut decerneret etiam S. Marci corpus populo revelandum: quod tamen factum non fuit, Patriarcha citius ex vita sublato, quam compositis bellis opportunum esset rem talem tentari. Denique ipse Bernardus Justinianus profitetur, quod in patrui sui prænominati palatio sæpius viderit legeritque libellum membraneum, perquam vetustum ac tritum, in quo nominantur Sanctorum corpora Venetiis asservata: et ubi de templo ac corpore S. Marci agebatur, etiam addebantur indicia ipsius in quo requiescit loci, quæ tamen non judicet revelanda. Quibus prolixe deductis, transit ad refutandos Constantienses, a quibus audierat, quod in Augiensi de quo supra monasterio haberetur pars corporis S. Marci Evangelistæ: ostendens nullum esse imaginabilem casum, quo Venetiis ablata pars illa fuerit ex corpore, quod supponit integrum Alexandria advectum. Quod sane verosimile facit historia Translationis: ideoque

adeo ut Augiæ videantur fuisse Reliquiæ, non Evangelistæ, sed alterius S. Marci:

que

A *que propendeo, ut suspicer Augienses Reliquias, ex quibus pars tam notabilis translata est Pragam, esse alicujus alterius S. Marci; ac forte ejus qui cognomento Joannes et consobrinus S. Barnabæ, laudatur in Actis Apostolorum, coliturque a Latinis* XXVII, *et dicitur fuisse Episcopus Bibli in Phœnicia.*

NOT. 26 *Pag.* 360 *expuncta Annot.* k *ponatur hæc alia.*

miracula in Legenda aurea

k *Eadem omnia miracula, cum brevi relatione Apparitionis, refert Jacobus de Voragine in sua Legenda aurea, post historiam Passionis et Translationis S. Marci: sed phrasi aliquantum diversa. Jacobum vero transcripsit compilator supra citati Breviarii Carmelitani, ut necessarium non sit ex hoc aliquam Appendicem texere: sed et notationes ad contextum Petri Calo, melius ex Jacobi contextu sumentur: qui ultimo relatum favorem adscribit anno* 1241, *et finit his verbis,* Evigilans autem prædictus Frater, pro Priore domus, a quo ego ista audivi, continuo misit: et omnia quæ viderat sibi recitans, cum multo gaudio in Domino feliciter obdormivit. *Ex quibus nascitur haud vana suspicio, quod tota Petri Calo narratio sumpta sit ex Jacobi Legenda. Utinam porro Bernardus Justinianus quartum de miraculis S. Marci librum, quem tribus aliis aliquando a se addendum promittit in fine Capitis* 6, *scripsisset atque vulgasset, ex infinitis maximisque* B *quæ se profitetur potuisse adducere. Pro omnibus nunc sit quod idem narrat de Ludovico XI Franciæ Rege, coævo suo, quod per votum S. Marco factum, ab longa difficilique liberatus infirmitate, trecenta scuta miserit Venetias; quibus comparatus est pannus aureus, pro duplici altaris ornamento, cui insignia regia cum multo gemmarum splendore inserta visuntur.*

AD DIEM XXVI.

NOT. 27 *Pag.* 12 *inter Prætermissos col.* 1 *circa finem adde.* Adalbero I, Metensis Episcopus (*cujus insignem sanctitatem sic commendant scriptores, ut nullam alicujus sacri cultus memoriam faciant*) *hoc die obiit, sicut inter Prætermissos ad* XXIV *Februarii diximus, expectantes si quid Metis nuntiaretur propter quod fusius ejus Acta oporteret deduci: sed nihil hactenus allatum est, unde vel nunc vel in Februario coli ut Sanctum appareret.*

DE S. MARCELLINO PONTIFICE.

NOT. 28 *Pag.* 419 *post hujus sancti Pontificis Acta, duobus* C *Capitibus deducta, addatur eodem spectans hoc, quod in proxima columna sequitur, Caput tertium.*

CAPUT III.

Objecta contra lapsum et pœnitentiam S. Marcellini et contra Pontificatum S. Felicis II rejiciuntur.

Scivimus varia a nonnullis objici, circa lapsum et pœnitentiam S. Marcellini, de quibus etiam Romæ nobiscum actum est. Quapropter relictis opinionibus recentiorum in contrarium obortis, voluimus solum deducere hanc sententiam, prout in Catalogo Summorum Pontificum habebatur, et hactenus in tractatibus de Summis Pontificibus et Breviariis Romanæ Ecclesiæ descripta ac conservata fuit. Verum quia post S. Marcellini Acta excusa, reperi tomum quintum de Synodorum Decretis et Canonibus a Christiano Lupo editum, in eoque asseri, lapsum S. Marcellini esse calumniosum Donatistarum figmentum, et novellam fabulam, idque constantissime doceri a S. Augustino; *Visa est assertio, adeo confidenter proposita, nequaquam silentio prætereunda. Quippe non tam S. Marcellinum crimine eximit illa, quod suo sanguine satis eluit; quam* D *prædictorum omnium monumentorum fidem evertit, et socordiæ maximæ arguit duodecim integra post Augustinum secula, quibus tot viri eruditi, volvendis Sanctorum Patrum et Augustini in primis scriptis vitam omnem impenderunt, et tamen nihil tale in eo observarunt, unde admonerentur ex Romanæ Ecclesiæ historiis aut saltem ex illius Breviario removendum esse tam calumniosum figmentum. Paravit editioni publicæ aliquot tractatus de Summis Pontificibus et Conciliis D. Emanuel a Schelstrate, sacræ Theologiæ Doctor, sicut etiam est dictus Christianus Lupus. In istis nonnulla ab hoc scripto, rejicit ille, et quæ de S. Marcellini lapsu ac pœnitentia ab Ecclesia Romana hactenus sunt tradita, late defendit. Itaque ut aliquod publicandi operis specimen hic præcipiat lector curiosus, ipsis ejus verbis uti libet, ut intelligatur quam parum fundate nobis objiciatur S. Augustini doctrina.*

S. Marcellini lapsus perperam dicitur figmentum Donatistarum

Objecerunt illi quod S. Melchiades dein Papa una lapsus sit.

13 Causa Cæciliani contra Donatum, *inquit Emanuel,* commissa erat ab Imperatore Constantino, Melchiadis Papæ aliorumque Episcoporum judicio; in quo causa cecidit Donatus, Episcopatum retinente Cæciliano. Hinc tot jurgia et tumultus Donatistarum: qui, sicut ante judicium omni modo conati fuerant effugere tribunal Pontificis, timentes de E malo, ut eventus docuit, iniquitatis suæ successu; ita post judicium, totis veribus conati sunt labefactare latam a Melchiade sententiam: sed in vanum et frustra. Nam Melchiadis judicium confirmatum fuit in primo Arelatensi Concilio, per Imperatorem Constantinum hanc ob rem convocato. Hanc indubitatam sententiam contra Donatum, Magnus Ecclesiæ Doctor Augustinus sæpius assumpsit adversus Donati reliquias: cujus argumentum ut elideret Petilianus Donatista, objecit sancto Doctori, Melchiadem fuisse unum ex S. Marcellini Papæ Clericis, et cum eodem idolis thurificasse, ac consequenter non fuisse idoneum in causa Judicem. Huic se opponit S. Augustinus in libro de Unico baptismate cap. 16 *cujus ista sunt verba.* Quid jam opus est ut Episcoporum Romanæ Ecclesiæ, quos incredibilibus calumniis insectatus est objecta ab eo crimina diluamus. Marcellinus, et Presbyteri ejus Melchiades et Marcellus et Silvester, traditionis Codicum divinorum et thurificationis ab eo crimine arguuntur. Sed numquid ideo convincuntur, aut convicti aliqua documentorum firmitate monstrantur? Ipse sceleratos et sacrilegos fuisse dicit, ego innocentes fuisse respondeo. Quid laborem probare defensionem F meam, cum ille nec tenuiter probare conatus sit accusationem suam? *Hæc ibi.* Petiliano criminationem suam minime probanti, lapsum dictorum quatuor negavit Augustinus, *pro ratione ulterius addens:* Si est ulla humanitas in rebus humanis, puto nos justius posse reprehendi, si ignotos homines, quos criminantur inimici, nec eorum crimen ulla testificatione demonstrant, nocentes potius quam innocentes crediderimus. *Hæc Augustinus, qui* lapsum dictorum virorum solum ideo negat, quia sibi erat ignotus, et a Petiliano minime probatus. Ex eo porro quod D. Augustinus illum ut sibi ignotum negaverit, quale argumentum desumi potest ad firmiter dicendum, Marcellini lapsum, tamquam calumniosum Donatistarum figmentum, rejectum fuisse ab Augustino? Certe ex argumento negativo id convincere non potest Christianus Lupus; nisi etiam velimus dicere, quod Concilium Sardicense non extiterit, ex eo, quod D. Augustinus illud numquam agnoverit.

hoc autem solum negat S. Augustinus

14 Sed dices D. Augustinum probasse contra Petilianum, lapsum Melchiadis fuisse confictum *ob hæc ejus verba.* Huc accidit, quia Melchiade tunc Episcopo Romanæ Ecclesiæ præsidente, ex præcepto Constantini

A Constantini Imperatoris, ad quem totam illam causam accusatores Episcopi Carthaginensis Ecclesiæ Cæciliani per Anulinum Proconsulem detulerunt, idem Cæcilianus innocens pronuntiatus est. De quo judicio cum majores istorum importunissima pervicacia memorato Imperatori conquererentur, quod non plene nec recte fuerit examinatum atque depromptum, nihil de Melchiadis traditione vel thurificatione dixerunt; ad cujus audientiam nec venire utique debuerunt, hoc potius aut suggerentes Imperatori aut ut suggereretur instantes, quod apud traditorem Codicum divinorum aut idolorum sacrificiis inquinatum, causam suam agere non deberent. Cum ergo hoc nec ante suggesserint, nec posteaquam contra eos pro Cæciliano judicatum est, saltem victi et irati objiciendum putarint; quid nunc inanes tam sero connectunt calumnias, quasi et innocentia Cæciliani, Melchiadis Judicis decoloratione fuscetur, et ipsa Romana Ecclesia?

et probat S. Melchiadis innocentiam ex silentio aliorum :

15 *Ita est, hæc scripsit Augustinus, satis apta ad ostendendum, Melchiadis lapsum gratis fingi : sed contra Lupum recte assumit Emanuel, nihil ista facere ad probandum quod lapsus Marcellini pariter fuerit*

de Marcellino tacet.

B *confictus.* Enimvero Marcellinus non fuerat Judex in causa Donatistarum, sicut Melchiades : cujus præcipue unius auctoritatem elidere conabantur Donatistæ. Dicebat Petilianus, Constantinensis Donatistarum Episcopus, Marcellinum in Diocletiani persecutione tradidisse et thurificasse; et simile quid, quia non inveniebat in Melchialde, confingebat quod ut melius crederetur, tamquam unum ex Marcellini Presbyteris eidem adjunctum obtrusit. At fallere non potuit subtile Augustini ingenium : nam statim Melchiadem non thurificasse idolis collegit, ex silentio omnium præcedentium Donatistarum : qui pro effugiendo ejus judicio illud certo certius allegassent : unde fraude Petiliani detecta, confictionem erubuit Donatista; non autem solicitus fuit Augustinus lapsum Marcellini excusare, quem sine lapsu Melchiadis nihil sibi noverat posse nocere. *Huic Emanuelis responsioni puto acquiescere lectorem posse : cetera, quæ item ex Augustino objiciuntur, minoris momenti sunt omnia. Quin imo ex modo procedendi Donatistarum et Augustini responso ad Melchiadis defensionem restricto, haud obscure colligitur Marcellini lapsum pro veritate intellectum Roma ab Donatistis in Africa, iisdem dedisse occasionem calumniandi etiam Melchiadem, veluti lapsus illius consortem; ut solent*

C *omnes fere fabulæ calumniosæ originem ex aliquo vero facto habere. Denique non concipio, quomodo alicui possit verosimile videri, quod fabulam adeo calumniosam et Romanæ Sedi injuriosam, a Donatistis confictam in Africa, ut præsumit Lupus, cuique in ipsa Africa fidem adhibere noluerit Augustinus propter idonei testimonii defunctum; Romani scriptores, Romæ, ubi cuncta poterant et debebant haberi certius explorata, citra ullam discussionem receperint, eamque ad Chronica sua et Pontificum historiam attexuerint : et quidem absque mentione Melchiadis et sociorum, in quos præcipue hæc fuissent excogitata.*

S. Felix II verus Papa ab Ecclesia habitus est :

16 *Idem Doctor Lupus parte* 5, *ad Dictatum S. Gregorii VII Papæ ejusque Canonem* XXVI, *plane negat S. Felicem II posse inter Pontifices numerari, et pag.* 796 *ait,* certum esse, Felicem non fuisse legitimum Pontificem. Liberium enim nec a Deo nec ab homine fuisse degradatum. *Sed contra,* Congregati Sacerdotes, et cum consilio eorum Liberius, ordinaverunt in locum ejus Felicem Presbyterum Episcopum : *uti antiquus Catalogus Pontificum habet, et cum illo consensus Ecclesiæ semper continuatus, et in Inscriptione sarcophagi etiam hisce verbis repertus :* Hic jacet corpus S. Felicis Papæ et Martyris, qui Constantium hæreticum damnavit. *Assertionis suæ fundamentum indicat Lupus dum pag.* 794 *ista scribit:* D Rem omnem insigniter exponunt Faustinus et Marcellinus Romanæ Ecclesiæ Presbyteri, in Præfatione Precum, quas exhibuerunt Theodosio Imperatori. *Sed quam* insignes *fuerint, fatetur* se scire *Lupus, cum ait pag. sequenti,* memoratos Presbyteros fuisse schismaticos et plura mentiri. *Unde ergo scit illos ista de S. Felice non mentiri? Certe de* S. Damaso insigniter mentiuntur; *qui isto libello precum aliud non intendunt, quam ut S. Damasus de Sede Pontificia dejiciatur. An ideo Damasus inter Pontifices non debet numerari? Quod Onuphrius allegat in suis ad Platinam notis scriptum, in monasterio sanctæ Crucis de Avellana Eugubii repertum est ex Marcellino, Theodoreto, et potissimum ex mendacissimo libello precum desumptum, uti verba ex hoc libello apud Lupum pag.* 795, *et ab Onuphrio citata conferenti constabit. Hic ista habet.* Antequam Liberius ex urbe discederet, Clerus omnis Romanus sanctissimo interposito jurejurando ipsi pollicitus est, se nullum alium Pontificem unquam illo vivente suscepturum. *In libello ita legitur.* Eo die quo Liberius ad exilium proficiscebatur, Clerus omnis... sub juramento firmaverunt se vivente Liberio Pontificem alterum nullatenus

contra quem audiendi non sunt mendaces schismatici Faustinus et Marcellinus,

aut qui ex illorum libello sua transcripserunt,

E habiturum. *Dein ab Onuphrio ista citantur* : Eo relegato statim Felix, Archidiaconus ejus, contra juramenti fidem Episcopus ordinatus in schismate, Romanum invasit Sacerdotium : quod universus populus Romanus ægre ferens, se ab ejus separavit communione. *Quæ in mendacissimo Libello precum ita erant indicata* : Sed Clerus contra fas, quod minime decebat, cum summo perjurii scelere, Felicem Archidiaconum ordinatum in locum Liberii susceperunt. Quod factum universo populo displicuit, et se ab ejus processione suspendit. *Ecce ut eadem, res eodem utrobique modo et solum mutata phrasi, narratur.*

17 *Reditus Liberii ita indicatur in dicto Libello* : Post annos duos venit Romam Constantius, pro Liberio rogatur a populo, qui mox annuens ait : Habetis Liberium, qui qualis a vobis profectus est, melior revertetur. Hoc autem de consensu ejus, quo manus perfidiæ dederat, indicabat. Tertio anno redit Liberius, cui obvians cum gaudio populus Romanus exivit. Felix notatus a Senatu vel populo, de Urbe propellitur. *Hæc ita contractius leguntur apud Onuphrium.* Biennio post, Constantio Romam veniente, populus Romanus pro Liberii reditu supplicavit. Cui annuens, Liberium ad Urbem revocavit, Felice a populo et Senatu notato et Urbe pulso. F

eosque secutus Onuphrius Panvinius.

Hæc Onuphrius, ex vetustissimo, ut ait, Registro monasterii sanctæ Crucis de Avellana; quam monasterii istius nomenclationem assumptam ob sextæ feriæ jejunium tempore B. Petri Damiani ibidem cœptum diximus ad hujus Acta num. 1 *die* XXIII *Februarii, quo is mortuus est anno* MLXXII. *An hanc ætatem obtineat hoc scriptum, non satis liquet : plura enim habet recentioris scripturæ indicia. Saltem Octingenti tunc elapsi erant anni ab obitu Felicis et Liberii, adeoque scriptum illud Avellanense, respectu rei tanto vetustioris, non debuit vetustissimum vocari : nec meretur in comparationem venire cum Catalogo nostro, cujus auctor non integris ducentis annis post rem gestam scripsit, et credi potest ea quæ narrat hausisse ex testimoniis coævorum orthodoxorum, multo majori fide dignorum, quam sint Presbyteri duo Schismatici Faustinus et Marcellinus, præsumendi adulterasse veritatem rei gestæ, in perniciem Damasi, quem subversum volebant.*

19 *Ast, inquies, si suspecti Faustinus ac Marcellinus sunt, non merentur in suspicionem vocari SS. Athanasius atque Hieronymus, qui illorum dictis consentanea videntur tradidisse. Athanasii in Epistola ad Solitariam vitam agentes pag.* 666 *editionis Commelinianæ,*

Neque plus hic efficiunt SS Athanasii et Hieronymi verba,

A *linianæ, hæc sunt verba :* Epicteto neophyto homine, juvene feroce et audace, utens Constantius Imperator, incredibile facinus designavit, et quod vere referat imaginem Antichristi ; ut qui in locum Ecclesiæ palatium suum succedere voluerit, et pro populis tres eunuchos adesse jusserit, tresque item immorigenos exploratores (non enim aliquis Episcopos dixerit) adjunxerit, ut ipsi Episcopum in palatio constituerent Felicem quemdam, ipsis dignum. Populi vero omnes, cognita hæreticorum pravitate, non modo non acquieverunt cum illis in ecclesias ingredi, sed etiam procul ab ipsis recesserunt. *Hieronymus in Chronico ad annum Constantii* XII, *qui fuit Christi* CCCLII, *ita scribit :* Romanæ Ecclesiæ XXXIV ordinatur Liberius : quo in exilium ob fidem truso, omnes Clerici juraverunt ut nullum alium susciperent. Verum cum Felix ab Arianis fuisset in Sacerdotium substitutus, plurimi pejeraverunt, et post annum cum Felice ejectis sunt ; quia Liberius, tædio victus exilii et in hæretica pravitate subscribens, Romam quasi victor intraverat. *Hic ego Baronianum istud libenter usurparem,* in rebus Romanæ ecclesiæ majorem esse adhibendam fidem ejus alumnis quam exteris. *In ista rerum confusione quid mi-* B *rum si pertubata rerum Romæ gestarum notitia in Ægyptum pervenerit ad Athanasium? Hieronymus vero Chronicum istud suum in Oriente conscripsit, ex monumentis ibidem repertis, iisque circa Romanos Pontifices nihilo forte accuratioribus quam fuerat Eusebius cujus Chronicon Latine reddiderat, quod hoc suo scripto prosequabatur : certe unum solum annum tribuit Fecili, post quem Liberius regressus sit; cum Athanasius in præcitata Epistola, hunc dicat post biennium in exilio actum subscripsisse.*

20 *Demus tamen Felicem revera ab Arrianis electum sive quod Liberio eum adversari crederent, ideoque suarum esse partium, sive quod sperarent tanto obstrictum beneficio ad easdem facile adducendum, aut saltem acturum dissimulantius : numquid non in eo decepti fuerunt Arriani, quemadmodum ex post gestis ac morte pro fide obita clare patuit? Quomodo decepti iidem fuerint in SS. Meletio atque Cyrillo, hoc pro Hierosolymitana, isto pro Antiochena Sede per Arrianorum factionem electis, et quos fautores sibi speraverant acerrimos passi adversarios, vidimus* XII *Februarii et* XVIII *Martii. Quidni idem ipsis hic contigerit? et Felix, factam de se ab Arrianis electionem inanem esse ac nullam intelligens, cum Romano Clero et Liberio jam ejecto clam egerit, excusans dissimulationem suam, eos-* C *que certos faciens de sua vere orthodoxa fide, quam contra quosvis ipsosque promotores suos paratus esset palam tueri : eaque re permotus Liberius, auctor fuerit Presbyteris, juramenti quo sese obstrinxerant religione solutis, ut in suum ultro abdicantis locum Felicem assumerent? Ita non solum orthodoxus, sed etiam verus ac solus Pontifex Felix fuerit : quomodo autem hic rursum Liberio reliquerit Pontificatum Romanum, habent cum Philostorgio Theodoretus, Sozomenus, aliique. Porro his positis, Liberio verissime successit Damasus, sicut idem Liberius ante successerat Julio. Quod autem inter Liberii initia ac finem medius Felicis Pontificatus non agnoscatur a Græcis et Afris, Optato Milevitano et S. Augustino, id non magis movere nos contra Felicem debet, quam contra Cletum, similiter ab iisdem præteritum aut non distinctum ab Anacleto. Plenius hæc tractanda erunt ad* IV *Kalendas Augusti, quo S. Felix II colitur Officio ecclesiastico in Romana Ecclesia. Interim videri possunt quæ scripserunt post Baronium et Bellarminum in defensionem Felicis Gretserus lib.4 cap. 9. Cardinalis Perron in suo ad Regem Britanniæ responso, Jacobus Gothofredus in Chronologia Codicis Theodosiani, et in Notis ad lib. 16 et legem 14, et isti viso a nobis edito Catalogo ani-*

imo nec obstant quidem, commode intellecta.

mosius defendissent Ecclesiæ Catholicæ sensum, et D *Pontifices Romanos evidentius liberassent ab omni suspicione culpæ in materia fidei, dicendo Liberium, quando Arianis consensit, non fuisse Pontificem : quem etiam verosimile est non nisi pœnitentem ab orthodoxis esse receptum, quandoquidem etiam inter Sanctos numeretur ab aliquibus.*

Pag. 429 *ante Commentarium de S. Trudperto pone sequentia.* NOT. 29.

DE S. PETRO EP. MART.

BRACCARÆ IN LUSITANIA.

SEC. V.

Casu *quodam accidit, Lector benevole, ut hic Commentariolus, ipso impressionis faciendæ tempore, suo loco non inveniretur, ad alium diem transpositus. Eum igitur hic damus, qui nisi in syllabo Sanctorum hujus diei fuisset indicatus, potuerat ad mensem Octobrem transferri : etenim geminum* S. Petrus, *Braccaræ in Lusitania, anniversarium cultum obtinet; alterum mense Aprili, die* XXVI, *qui agoni consecratus; alterum mense Octobri, die* XVII, *qui translationi sacer est. Nomen inscriptum legitur Kalendario Breviarii Benedictini regni Lusitaniæ, quod impressum est Conimbricæ anno* MDCVII, *in quo hac oratione commemoratio de eo fit :* Preces populi tui quæsumus Domine clementer exaudi, ut B. Petri Martyris tui atque Pontificis meritis adjuvemur, cujus passione lætamur. *Agunt etiam de eo Breviaria Tudense, Toletanum, Braccarense, Eborense, tam antiqua quam recentiora. Martyrologio Romano inscribitur his verbis :* Braccaræ in Lusitania S. Petri Martyris, primi ejusdem civitatis Episcopi.

Cultus 26 Apr et 17 Octobris.

E

mentio in Breviariis et Martyrologiis.

2 *Acta, seu potius passionem plerique Hispani scriptores pertractant, civitati a Georgio Cardoso in Hagiologio Lusitano tom.* 2, *ad hunc diem. Quidam eorum suis illa commentis adspergunt, faciles nimium in fide habenda Chronicis Dextro, Maximoque et Adversariis Juliano suppositis, veluti si ea antiquitatis veritatisque certissimæ monumenta forent. Dicunt ergo, quod S. Petrus, origine Judæus, Malachias senior primum vel Samuel junior dictus, fuerit filius Prophetæ Uriæ, de quo Hieremias cap.* 26 *agit: quod sub Nabuchodonosore Babyloniorum Rege, quando is Judaicam gentem ab expugnata Hierosolyma captivam alio deducebat, a Nabuzardane militiæ præfecto cum popularibus suis, in Hispaniam sit advectus : quod a S. Jacobo Hispaniæ Apostolo sit revocatus ad vitam, quam annis* F *ante adventum ejus ferme sexcentis finierat : et quædam alia his similia. Quibus stabiliendis fragmentum quoddam operum S. Athanasii, primi Cæsaraugustæ Episcopi et S. Petro coævi afferunt : quod apud Prudentium de Sandoval, Episcopum Tudensem, in libello de Antiquitatibus istius Ecclesiæ, et apud Ludovicum da Cunha Episcopum Portuensem in Catalogo Episcoporum Portuensium sic legitur, ut tota fides refundatur in Hieronymum Romam, primum aut præcipuum figulum Dextrinorum figmentorum; uti convincunt indicia post mortem inventa inter ipsiusmet schedas. Interim eadem quæ hoc fragmento continentur, aiunt etiam narrari in ipsius S. Petri Vita, ante annos* MCCCCXI *a B. Caledonio Episcopo Braccarensi scripta, quemadmodum dicunt asseri in quadam Epistola Hugonis Episcopi Portugallensis, circa annum* MCXXXVII *defuncti. Sed non terremur inanibus larvis, quales sunt* Athanasius Cæsaraugustanus *iste, et hic* Caledonius Bracarensis, *qui numquam probabuntur fuisse in rerum natura : et si talia post recuperatam a Saracenis Lusitaniam scripsisset Hugo, quod non credimus, aliud non putaremus sequi, quam fabulam esse ex antiquis unam.*

Acta a quibus scripta et qua fide.

3 *Istis ergo, ut quæ nec refelli quidem operosius mereantur,*

A *mereantur, procul habitis, accipe verba Eborensis Breviarii, anno* 1548 *Olisippone impressi, quæ sunt hujusmodi.* R. Jacobus Apostolus, filius Zebedæi, plures in Hispania adhuc vivens discipulos habuit, sicut ait Callistus Papa in ejus translatione; etsi duodecim peculiares domesticosque elegerit. Beatus igitur Petrus ipsius Apostoli discipulus extitit, et ab eo, ob sanctitatem et rei bene gerendæ sapientiam, Braccarensis Ecclesiæ Episcopus est ordinatus. Itaque B. Petrus Christi Evangelium Braccaris prædicans, cœlestem doctrinam miraculis approbabat: nam Regis ejus patriæ gentilis filiam, invocato Christi nomine, a lepra mundavit; eamque cum matre Regina sacro Baptismatis fonte purificavit, et utrique munditiam carnis servare persuasit. Quod audiens Rex gentilis, ingratus de tanto Dei beneficio, sanctum virum interfici præcepit. Ille vero, non quod mortem timeret, sed quia sic ovibus expediebat, juxta Domini præceptum persecutionem declinans, urbem deseruit: sed ab apparitoribus, qui eum sequebantur, in oppido Ratensi comprehensus, ante ipsum altare in ecclesia, pro Christi nomine Christi hostia factus, gladiis confossus est. Ejus corpus ibi relictum fideles, qui eo loci et pauci numero erant, et tyrannorum metu latitabant, neque tollere neque B sepelire sunt ausi. At vero quidam, Felix nomine, qui ob persecutorum vitandam sævitiam in culmine excelsi montis Oceanum respiciente solitariam vitam ducebat, clara die lumina a sancto corpore usque ad cœlum tendentia vidit. Qua insolita visione permotus, ad locum, qui extra oppidum erat, devenit; et inventum corpus sancti Martyris, non quo debuit, sed quo potuit, honore sepelivit, conscio et socio nepote quodam suo, qui etiam solitariam vitam agebat. Crescente inde fidelium numero et infidelium metu sublato, fabricata est grandis basilica in honorem ejus: et sanctum ipsius corpus decentius tumulatum. Ad cujus sepulcrum, etiam temporibus nostris, innumera fiunt miracula, Christi virtute et sancti Pontificis meritis.

creditur a S. Jacobo institutus Episcopus

quia baptizarit filiam Reguli a lepra mundatam

Martyr obiisse

Sepulto templum ædificatur.

4 *Breviario consentiunt, quæ de S. Petro Ambrosius Morales lib.* 9 *Chronici Hispanici cap.* 8 *narrat, nihil supradictorum figmentorum afferens; et Vitæ Sanctorum, a Jacobo de Rosario Lusitanice anno* MDLXXXV *scriptæ. Quidquid sit de adventu S. Jacobi in Hispanias (quem non modo nolumus, in dubium vocare, sed etiam initio hujus mensis, invento tempore quo venisse et prædicasse potuerit, conamur facere verosi-* C *milem) credibilior opinio est, nullos ab eo fuisse ordinatos Episcopos, sed cum hoc titulo primum directos esse a S. Petro ejusque successoribus: nec ulla est ratio, cur hac in parte habeatur eximius S. Petrus Bracarensis, quamvis constaret Apostolorum fuisse discipulum. Verum nec hoc constat; et longe juniorem esse persuadet ipsum* Petri *nomen, quod Apostolorum Principi a Christo datum, et eatenus Judæis atque Gentilibus incognitum, cœpisse usurpari a fidelibus primo seculo, nullius, ut putamus alterius exemplo probabitur: moris quoque tunc nondum erat aut baptizandis Christianis aut Episcopis ordinandis, mutari nomina, ut fingi possit hic, de quo agimus, priori nomine abjecto, Petrus vocari voluisse. Quid igitur? Primus Bracarensis Episcopus, cujus certa invenitur notitia, fuit Lucretius, qui sub Suevorum Rege Ariamiro, anno ejus* III, *Æra* DXCVIII, *sive Christi* DLX *præsedit Concilio Bracarensi* I. *Anni tunc effluxerant* XX *quod regnare cœperat Theodemirus, sub quo Suevi ad fidem conversi sunt: ante cujus initia si statuamus mortem illatam S. Petro, ab aliquo infideli dynasta intra an.* CCCCVIII, *quo Hispanias barbari occuparunt, et* DLVIII, *qui fuit Theodemiri primus; vix dubito quin ea conjectura propius ventura sit ad veritatem, quam alia quæcumque ratio, antiquiorem Petrum faciens. An autem satis certo tribuatur eidem Episcopi titulus, nolo controvertere:* D *detur hoc sane Bracarensium credulitati, qui eum sic colunt; et hodierno Martyrologio, cui sic est inscriptus.*

Videtur vixisse seculo 5 aut 6,

5 *Porro prælaudatus Jacobus de Rosario annectit Vitæ a se conscriptæ sequentia S. Petri miracula.* Sacerdos fuit, Petrus nomine, viribus ægritudine admodum debilitatis prorsus deficiens; cui ad Sancti merita confugienti, salus continuo reddita est. In grati vero animi perpetuum testimonium, quotidie in sancti Martyris æde, præter complures alias in ejus honorem fusas preces, ad aram fecit. Mulier ex loco maritimo, Faom dicto, duorum annorum cæcitate afflicta, cum ad Martyris sepulcrum in genua ac preces se dedisset, ejus intercessione facultatem videndi recepit: alia vero usu vocis destituta potestatem loquendi. Ibidem etiam Petrus quidam a dæmone multum vexatus, multis coram adstantibus liberatus, fuit. *Hæc ille, quibus addit Rodericus de Cunha parte* I *hist. Bracar. c.* 18, *quod* puer paralyticus, cui os distortum versus aurem erat, mox ut ante sacras reliquias fuit positus, sanitatem adeptus integram, et quasi nihil unquam mali passus domum rediit. *Omnia hæc recentioris ævi esse credimus, et forte ex ipso loco magis explicite et* E *magis authentice possent haberi, si quis in Lusitania esset qui talia nobis curaret mittere: sed hoc hactenus optare magis quam consequi licuit.*

et miraculis post mortem claruit.

6 *Corpus an.* MDLII *ab Archiepiscopo Braccarensi Balthasare Limpo, ex Ratensi oppido, Braccaram translatum fuit, cujus rei gestæ series ex Tamayo hujusmodi est,* Sedes Metropolitica Braccarensis, erecta fuit per B. Petrum, ejus celeberrimæ urbis (quæ tunc Galleciæ caput erat et Conventus juridicus) Apostolum, Patrem et Pastorem; qui primus ibidem Evangelii semina jecit, quibus plurimos ex gentilium erroribus ad Christi jugum attraxit, qua de causa a paganis tentus tandem apud Ratensem vicum martyrio coronatus fuit, ejusque sacra lipsana ibidem condita jacuere abscondita, donec Imperatorum furor Romanorum cessavit. Eo pacato, Christiani illa honorifico loco reponentes, ipsa per aliquot secula in oppido Ratensi fuerunt devotissime venerati. Ast eveniente an. Domini MDLII, cum Ecclesiam illam apostolicam regeret D. Balthasar Limpo, Braccarensis Antistes; post plures rerum heroice gestarum vicissitudines, quibus Sedem suam et totum Portugalliæ regnum illustraverat; valde in corde dolens, quod sacra S. Petri hujusmodi pi- F gnora extra suam urbem et ecclesiam in vico humili permanerent; rem cum Capitulo ecclesiæ secreto conferens, Reliquiarum translationem brevi exsequendam decrevit. Hinc cum tempus advenit, constructa capsula sericis rubris paramentis amicta, ad Ratense oppidum nocte devenit; et collectis sacris exuviis, eas in theca recondidit, et eadem nocte admirabili silentio cum ipsis in Braccaram repedavit. Cum itaque in hanc fuerat expeditionem profectus venerabilis Antistes, commiserat Decano et Capitulo Braccarensi, ut interim ecclesiam Maximini, quæ S. Petro Apostolo dicata est, ornamentis festivalibus præparatam haberent: et audito Antistitis signo protinus omnes campanæ urbis metropoliticæ conjunctim sonitum jubilationis emitterent.

Corpus ex oppido Ratensi

7 Ergo ad prædictam ædem S. Petri vici Maximini, adhuc noctu, cum Reliquiis Archipræsul accedens, signo dato, generali sonitu urbis totius cymbala noctis silentium intercepere; ita ut in cordibus plurium rem ignorantium metus; in ceteris, successum scientium, lætitia mixtim exoriretur. Post hæc cognita Archiepiscopi cura et diligentia, turmatim urbs tota, in ecclesiam Maximini dilapsa, Reliquias sui primi Pastoris et Episcopi venerata est.

Braccaram translatum anno 1552

A est. Hinc Præsul cum Decano et Capitulo suo solennissimam processionem, cum omnibus lætitiæ manifestationibus, tripudiis et jubilationibus decrevit; quæ ex cathedrali basilica prosiliens reciperet sacra pignora, quæ supra feretrum deauratum quatuor ecclesiæ ipsius Dignitates ad humeros ferebant. Hoc disposito et clangentibus tubis, campanisque strepitu incessabili resonantibus, processio ad Braccarensem ecclesiam reversa fuit, sacraque lipsana in altari sumptuosissimo, ad hoc mirabiliter extructo, in medio majoris capellæ reposita, per novemdium, fuere ab universis regionis illius oppidis visitata. Quo tempore actum fuit de loco, quo deinceps collocanda forent. Et licet variæ fuissent Capitularium sententiæ, illa obtinuit, quam Archiepiscopus cogitavit: scilicet capellam S. Petri Apostoli, quæ ad latus Evangelii majoris aræ conspiciebatur, expeditiorem esse ad opus illud explendum.

8 His dispositis marmoreum sarcophagum, aureis floribus et crustis mirifice elaboratum, confici jubens, capellam summopere lucidam reddidit. In cujus angulo sacrarium extruxit; et aram, qua sarcophagus reponeretur: et in eo sacras reliquias, sic magnifice erexit et elevavit, ut omnibus lætitiam et pietatem afferret. In umbilico marmorei tumuli, Portugallensi idiomate, epitaphium incidi curavit: quod B Latine factum sic sonat: Hic jacet corpus S. Petri Martyris, S. Jacobi Apostoli discipuli, ex ecclesia Ratensi translatum per D. Balthasarem Limpo, Archiepiscopum Braccarensem, ad hoc sepulcrum; quod fecit Divo, ad majorem venerationem; eo quod fuerit primus istius ecclesiæ Præsul. Die XVII Octobris anno MDLII. Post hæc Archiepiscopus disposuit, ut pars ejus cranii reponeretur in lipsanotheca argentea, et in sacrario ipsius ecclesiæ custodiretur; ut necessitatibus supervenientibus inserviret. Denique idem Archiepiscopus quinque Capellanos constituit, qui quotidie in eadem capella divinum Officium exsolvere tenentur et Sacrum facere; cujus ministerio ex Apostolica concessione purgatorii animæ a pœnis exsolvantur: qua de causa innumeri diœcesis Sacerdotes illic Missas votivas quotidie celebrant, ad gloriam Dei omnipotentis.

quinque quotidie Sacra ad ejus aram fieri solita.

9 *Hactenus Tamayus, fere ex Roderico da Cunha prænominato: qui quidem Rodericus de ipso Ratensi oppido ait, primum ibi ecclesiam, deinde etiam monasterium Ordinis Benedictini fuisse: sed an eorum hodie quidquam extet non exprimit, totus intentus, ut (quoniam Pseudo-dexter in Chronico ad an.* 67 Ratem oppidum *ponit* in regione Ophirina, a nepotibus Ophir C illic appulsis nomen obtinente) *ostendat revera eam ibi fuisse; quippe quæ commodum satis portum habeat, hodie juxta locum* Faom *dictum, inter Esporendam et Villam-comitis, unde haud procul occisus sit S. Petrus: ex quo sequeretur, Ratense oppidum quatuor dumtaxat aut quinque leucis distare Bracara, eundo versus mare. Idem Rodericus, in Historia Episcoporum Portuensium, inducit ignotum hactenus omnibus concilium quoddam Bracarense, tamquam celebratum anno* CCCCXXI, *cui subscripserint Episcopi decem; et quidem earum sedium nonnulli, quas jam tunc notas fuisse negare merito possis, quod earum in Conciliis Bracarensibus notis nulla inveniatur mentio. Huic Concilio quartus interfuisset* Arisbertus *Episcopus Portuensis, et quidem in causa Reliquiarum atque imaginum; variasque scripsisset Epistolas, in eodem MS. relatas, quas ipse Latine ac Lusitanica exhibet. Earum est una* ad Pamerium Episcopum, *qua cum narrasset, quomodo Attaces, Lusitaniæ Rex Arianus, ducta Cindasunda Hermenerici Regis Suevorum filia Christiana, factus sit mitior erga orthodoxos, addit quod Regina, pro marito adversum Gothos se parante solicita*, eleemosynas faceret Episcopis exulantibus, et devotionem magnum haberet in Deum et in B. Petrum Ratistensem.

Ratense oppidum ubi?

Uti concilium Braccarense anni 421

et Epistolæ Arisberti Portuensis

10 *Egimus* XV *Martii de S. Matrona Lusitana* D *Virgine, et ostendimus num.* 15 *et seqq in divisione Hispaniarum a Barbaris facta. Alanis quidem cessisse Lusitaniam anno Christi* CCCCXIII; *sed nusquam invenimus eorum Reges vocatos* Reges Lusitaniæ, *vel* Lusitanam gentem *dici Alanos, ut facit hæc epistola. Deinde ex S. Isidoro constat, quod Wallia Gothorum Rex, anno Christi* CCCCXVI Alanos, qui Wandalis et Suevis potentabantur, adeo cecidit, ut extincto Atace Rege ipsorum, pauci qui superfuerunt, oblito regni nomine, Wandalorum in Galicia se regimini subjugarent. *Hermericus vero Suevorum Rex (sic enim appellandus est non Hermenericus) nusquam legitur fuisse Catholicus: filius autem ejus Rechila, anno Christi* CCCCXLVIII sub cultu, ut fertur, gentilitatis vitam finivit, *cui successit filius Recciarius, primus quem sciamus ex Suevis Rex Catholicus. Quæ omnia attente considerata, si non satis manifeste arguunt talium epistolarum imposturam, consideretur turris, quam juxta dictæ Epistolæ auctorem, in signum finitæ discordiæ, fecit Attaces* pingi cum puella; *et juxta* Draconem viridem Leonemque rufum, sua et soceri insignia componi *Norunt eruditi, cujus ætatis sit insignium hic nominatorum origo: nec plus requirent, ut omnes hujusmodi epistolas cum suo Arisberto pro fabulis habeant,* E *non minus quam ea scripta quæ sub Athanasii Cæsaraugustani, æque gratis conficti, nomine circumferuntur: proindeque non magni facient memoriam B. Petri Ratistensis inter ista reperiri, forsan pro tempore eo quo necdum mortuus Petrus erat. Sed et Bracarense illud, Concilium, quod prius fuerit celebratum quam Suevorum natio ab Arriana hæresi ad Orthodoxos accederet, figmentis merito adnumerabitur.*

figmenta esse probantur:

ita de S. Petro nihil nobis probant.

AD DIEM XXVII.

Pag. 475 *inter Prætermissos adde.*

B. Illuminata { *Ordinis S. Augustini discipulæ B.* NOT. 30
B. Claretta { *Claræ de Monte Falco, apud Jacobillum de Sanctis et Beatis Umbriæ, referuntur, ut ambæ hoc die mortuæ,* Illuminata *anno* MCCCXX, Claretta *quatuor aut quinque annis citius. Utriusque notitia petenda esset ex Vita Magistræ, atque ex Processu de eadem formato, qui in monasterio ejus dicitur servari manuscriptus: cujus exemplar vehementer optamus nobis transmitti, ut ipsius et discipularum præclaras virtutes et insignia miracula possimus more nostro ex tantæ auctoritatis monumentis deducere ad diem* XVII Augusti.

Pag. 512 *Annot.* b adde. *Guilielmus Episcopus* F *Taurinensis, in Actis SS. Solutoris, Adjutoris et Octavii Martyrum, de S. Juliana Matrona ait, quod duorum ex eis inventa corpora* in quodam labello *condiderit; uti dictum* 13 *Februarii in commentario de ipsa num.* 7. Labellum *autem esset diminutivum a voce* labrum: *quod sane magnum habet verisimilitudinem.* NOT. 31

AD DIEM XXVIII.

Pag. 574 *Annot.* c adde.

Græce σκοτοτυφλήσατε, *quod quomodo ad expalmationem pertineat, non assequimur; sed nec quomodo Græcum sit: itaque correximus et imprimi jussimus* σκοτοτυφλώσατε, *quasi significaret obvelata facie vivendi potestatem auferre, a* σκότος *tenebræ et* τυφλόω *excæco: emendationem meliorem si quis novit, libenter docebor.* NOT. 32

DE S. THEODORA.

Pag. 579 *col. post num.* 7 *adde.* NOT. 33

8 *Menæa Græca ad* XII *Januarii memoriam habent* S. Theodoræ in Alexandria et S. Alexandri Martyris prope Sanctos Apostolos, *quod erat unum ex celebrioribus*

Alicubi videtur confusa cum S. Antonina.

A *brioribus urbis templis : nec dubium est quin in vicina ædicula aliqua dictorum Sanctorum reliquiæ fuerint; sed bene, utrum isti Theodora et Alexander ullam inter se connexionem habeant, aut non aliqua facta sit nominum perturbatio propter historiæ similitudinem. Etenim sicut nunc cum* Theodora *recolitur* Didymus; *ita* III *Maji simul recoluntur* Antonina *et* Alexander; *de quibus Græci* X *Junii, quorum corpora Constantinopoli habebantur in quadam* æde, Maximini *dicta, quæ utrum vicina fuerit Basilicæ Sanctorum Apostolorum, necdum comperimus.*

AD DIEM XXIX.

NOT. 34 *Pag.* 620 *num.* 3 *post medium et hæc verba, Maurolycus et alii,* adde

Beda supposititius et Galesinius supra relata verba, passim a ceteris posita hoc die, ponunt XXX *die Martii, fortassis per errorem a* III kalendas Maji.

DE S. ROBERTO MOLISM.

NOT 35 *Pag.* 675 *post num.* 23 Adde.

In MS. Additionibus quorumdam Carthusianorum Bruxellensium ad Usuardum XXI Martii, S. Roberti Abbatis Translatio *notatur: qui si hic Molismensis est,* B *suspicari licebit alicujus posterioris Translationis, ante unum forsitan seculum aut paulo amplius factæ, hanc esse memoriam.*

AD DIEM XXX.

NOT. *Pag.* 729 *in Catalogo Sanctorum, adde loco penultimo* B. Ludovicus puer, Ravenspurgi in Suevia a Judæis occisus.

DE SANCTIS MARTYRIBUS NUMIDIS.

NOT. 37 *Pag.* 752 *num.* 5 *sub finem sic lege et adde.*

At Ferrarius in Catalogo generali ad dictum diem X D *Maji refert* SS. Secundianum et Agapitum, *arbitratus esse* SS. Secundinum et Agapium *hic relatos, et* Eugubii isto die celebrari illorum translationem sive inventionem. *Jacobillus indicata pag.* 4 *asserit, horum* corpora e Numidia Eugubium translata, atque extra urbem fuisse deposita in quadam ad illorum honorem constructa ecclesia ac modo asservari in ecclesia S. Secundi Canonicorum Regularium S. Salvatoris. *De S. Secundo agemus ad Kalendas Junii : cujus itidem ibidem corpus est et horum trium festum celebratur dicto* X *Maji sub ritu semidupli in toto ordine dictorum Canonicorum Regularium S. Salvatoris.*

Pag. 832 *num.* 3 *lin.* 12 post hæc verba, *Idem Hugo S. Adjutoris Vitam scripsisse fertur,* adde : *sed verosimilius est auctorem coævum nequaquam fuisse. Scriptor Gallicus Historiæ Archiepiscoporum Rotomagensium, editæ an.* 1667 *alium tribus seculis posteriorem designat, Hugonem d'Orge anno* MCCCCXXX *ex Catalaunensi Cathedra ad hanc metropolitanam translatum; citatque MS. quoddam D. Bigotii, in quo id expresse asseratur.* NOT. 38

Pag. 881 *Annot.* i, *expunge ibi dicta et hæc substitue.* NOT. 39

i *Cum S. Dominicus fuerit inventor auctorque ejus precationis, quæ ad* Rosarii *grana decurritur per decades quindecim salutationum Angelicarum interposita decies quinies oratione Dominica; quæ et* Psalterium E *dicitur, eo quod* 150 *Psalmorum Davidicorum numerum referat, eorumque vice substituatur; vix possum dubitare, quin eum orandi modum ipse præscripserit suæ illi Militiæ. Mirum est tamen Raymundum tanta circumlocutione verborum id designare, nec simul exprimere Rosarii nomen, si id fuerit vulgo usitatum : ne quidem infra num.* 134 *ubi precatoriorum globulorum sertum solum vocatur* Pater-noster, *et nominis ipsius ratio additur, an forte* Rosarii *nomen necdum notum erat, licet res ipsa jam esset notissima?*

ANIMADVERSIONES EXTEMPORALES

Danielis PAPEBROCHII, Hagiographi,

NUNC PRIMUM EX MSS. EDITÆ.

IN ACTA SANCTORUM DIEI XXII APRILIS

ANIMADV. 1. *Pag*. 3 B. Stanislaus de Aporow potuisset referri ad 7 Maii quia tunc populi errore concurritur ad ecclesiam in qua sepultus, quasi tunc ejus dies sit. Vita et miracula promittuntur 1672.

Pag. 4. Isidora ex Lahier. ponenda inter prætermissos, vide annotata. ANIMADV. 2.

Pag. 19. Acta S. Acepsimæ et sociorum digna sunt versione meliori. ANIMADV. 3.

IN ACTA SANCTORUM DIEI XXIII APRILIS

ANIMADV. 4. *Pag*. 101. De S. Georgio sermo S. Petri Damiani tom. 6. bibliothecæ concion. Combefis. meretur allegari, quia nihil habet fabulosum.

De S. Georgio et novo per ejus intercessionem miraculo Joannis metropolitæ Euchaitarum sermo indicatus ab Allatio de Simeon. p. 115. desideratur.

ANIMADV. 5. *Pag*. 165. Sicuti in Aprili aut alibi decimam persecutionem an. 302 inchoatam dixit Henschenius, Idacium secutus, id ubique corrigendum in Martyribus post S. Georgium passis et ponendus an. 303.

Pag. 176. D. S. Adalberto videnda, quæ habet monachus S. Eparchii in bibl. Labbe tom. 2 f. 168, solum animadversa actis jam excusis. Quædam descripta ex archivo Trarmiensi. ANIMADV. 6.

De S. Adalberto videnda, quæ habet Duglossus multa in hist. Polon. juxta indicem scriptum ad calcem.

IN ACTA SANCTORUM DIEI XXIV APRILIS

ANIMADV. 9. *Pag*. 272. De S. Gregorio Illiberitano videndus erat Baronius item libellus precum Marcellini et Faustini, ex quo excerpta quæ sola hic citatur, Vita Marcelli, vd. in Maio cap. 6 de Lausera.

IN ACTA SANCTORUM DIEI XXVI APRILIS

ANIMADV. 10. *Pag*. 412. S. Stephanus fuit episcopus Parmensis, ita in Kalend. Moscovitico reperiri est, postea scriptum.

IN ACTA SANCTORUM DIEI XXVIII APRILIS

ANIMADV. 11 *Pag*. 568. De corpore S. Vitalis Coloniæ vide Gelenium.

IN ACTA SANCTORUM DIEI XXIX APRILIS

ANIMADV. 12 *Pag*. 636. Ad comm. de Hugone Cluniacensi adde quod eo petente vitam S. Odilonis scripsit B. Petrus Damiani, uti habet 23 Febr. n. 18.

IN ACTA SANCTORUM DIEI XXX APRILIS

ANIMADV. 13. *Pag*. 731. Ludovicus Pius dicitur *almus seu sanctus* a Leone Cassinen. vd. 2 Febr. n. 19. in medio.

Pag. 790. Nota apud Capgravium raro *Erkontealdum* et fere semper *Arkentoaldum* scribi, quod retinendum mallem. ANIMADV. 15

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ
ΤΗΣ ΑΓ. ΦΕΡΒΟΥΣ ΠΑΡΘΕΝΟΥ,

ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΔΕΛΦΗΣ ΑΥΤΗΣ, ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΣΚΗΣ ΑΥΤΗΣ.

VIDE PAG. 21

ex MS. Bibliothecæ Vaticanæ, num. 1660.

Pherbutha cum sorore et ancilla comprehenditur,

Τῷ καιρῷ τῶν διωγμῶν ἡμῶν ἠσθένησεν ἄῤῥωστος ἡ Βασίλισσα, ἐπειδὴ δὲ πλήρης ἦν ἡ καρδία αὐτῆς πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς ἐχθροὺς τοῦ σταυροῦ, ἡδέως δὲ αὐτῶν ἤκουεν ἕκαστα, λέγουσιν αὐτῇ προσελθόντες, Διὰ τὸ συναιρεθῆναι τὸν Ἐπίσκοπον Συμεῶνα, τὸν ἐπίκλην Ἰοχαφαῖον, αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ ἐποίησάν σοι φάρμακα, ἵνα ἀποθάνῃς. Ὡς δὲ ἤκουσεν τὸ ῥῆμα εἰς τὸν Βασιλέα, παραχρῆμα a κατεστάθη ἡ ἁγία Φερβοῦς, σὺν τῇ ἀδελφῇ καὶ παιδίσκῃ αὐτῆς. Ἦν δὲ ἡ Φερβοῦς ἀσκουμένη, ἀλλὰ καὶ ἀμφότεραι πολιτείαν ἐκέκτηντο καλλίστην ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, κατεπέμφθησαν δὲ ἐν τῷ παλατίῳ ἐρωτηθῆναι. Ἐξῆλθεν δὲ κατὰ κέλευσιν τοῦ Βασιλέως Μάντης, ὅ ἐστιν Ἀρχιερεὺς τῶν Μάγων, καὶ B δύο μετ' αὐτοῦ Ἄρχοντες, ἐπὶ τὸ ἀκοῦσαι αὐτῶν. Ὡς δὲ παρέστη ἔμπροσθεν αὐτῶν ἡ ἁγία Φερβοῦς μετὰ τῶν σὺν αὐτῇ b δύο, ἰδόντες τὸ κάλλος αὐτῆς (ἦν γὰρ ἀληθῶς ἡ Ἁγία καὶ τῷ εἴδει ὡραία σφόδρα) καὶ παραχρῆμα ἐνεθυμήθησαν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν ἕκαστος ἐπιθυμίαν πονηράν, κρύψαντες ἀπ' ἀλλήλων τὸ τοιοῦτον· εἶπον δὲ αὐταῖς, Ἵνα τί ἐποιήσατε φάρμακα τῇ Βασιλίσσῃ καὶ Δεσποίνῃ πάσης τῆς οἰκουμένης, διὸ ἔνοχοι θανάτου ἐστέ.

b deque veneno Reginæ præscito interrogata,

Ἀποκριθεῖσα δὲ ἡ ἁγία Φερβοῦς, εἶπεν πρὸς αὐτούς· Διατί ἐπήγαγεν ὑμῖν ὑπόνοιαν τοιαύτην ὁ Σατανᾶς, ἥτις ἀπέχει πολὺ τῆς ἀληθείας; καὶ ἵνα τί ἀδίκως συκοφαντῆσαι ἡμᾶς βούλεσθε; εἰ γὰρ τὸ αἷμα ἡμῶν διψᾶτε, τίς ἐστιν ὁ κωλύων ὑμᾶς τοῦ ποιεῖν αὐτό; καὶ εἰ ποθεῖτε τὴν σφαγὴν ἡμῶν, ἰδοὺ καθεκάστην ἡμέραν τὰς χεῖρας ὑμῶν μολύνετε εἰς αὐτήν· ἡμεῖς δὲ διὰ τὸν Θεὸν ἡμῶν Χριστιανοὶ ἀποθνήσκομεθα, μὴ ἀρνησάμεναι αὐτόν, ὅτι αὐτός ἐστιν ἡ ζωὴ ἡμῶν, καθὼς γέγραπται ἡμῖν, Ἕνα Θεὸν προσκυνεῖν, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύειν, οὕτως γὰρ καὶ ποιοῦμεν· ἀλλὰ καὶ ἐν ἑτέρῳ γέγραπται, Γόης διὰ χειρὸς τοῦ λαοῦ ἀποθνησκέτω. Πῶς οὖν ἡμεῖς φάρμακα ἐποιήσαμεν; χεῖρον γὰρ τῆς εἰς Θεὸν ἡμῶν ἀρνήσεως ἐστι τοῦτο, καὶ γὰρ καὶ περὶ ἑκατέρων ὁμοίως θάνατος τοῖς ἐν ὅροις ἀπειλεῖτο.

calumniam refellit, et fidem Christi profitetur;

2 Ἤκουον δὲ αὐτῆς ἡδέως ἐπὶ τοσοῦτον ἀμφότεροι, C καὶ ἀπὸ τῆς ἐκστάσεως τοῦ τε κάλλους καὶ τῆς σοφίας αὐτῆς οὔτε λαλῆσαι ἠδύναντο, ἀλλ' ἕκαστος αὐτῶν ἐλογίζετο ἐν ἑαυτῷ λέγων, Ἐγὼ παρακαλῶ τὸν Βασιλέα, καὶ ῥυσάμενος αὐτὴν τοῦ θανάτου, λήψομαι ταύτην ἐμαυτῷ εἰς γυναῖκα. Μόλις δὲ ὀψὲ γοῦν ποτε ὁ Μάυπτης εἶπε πρὸς αὐτήν, Εἰ καθὼς λέγεις οὐκ ἔξεστιν ὑμῖν φάρμακον ποιῆσαι, ἵνα μή τις παρανάλωτος εὑρεθείη· ἀλλὰ γε ὑμεῖς διὰ τὸν τοῦ ἀδελφοῦ ὑμῶν θάνατον ὑπεραλγοῦσαι πεποιήκατε. Καὶ πρὸς ταῦτα ἡ ἁγία Φερβοῦς εἶπεν. Τί γὰρ κακὸν ἔπαθεν ὁ ἀδελφός μου, ἵνα δι' αὐτὸν ἀπὸ Θεοῦ ζῶντος τὴν ζωὴν ἡμῶν ἀπολέσωμεν; εἰ γὰρ καὶ ὑμεῖς διὰ τὴν ὑμῶν πονηρίαν καὶ τὸν ζῆλον ἀπεκτείνατε αὐτόν, ἀλλ' ἐκεῖνος ζῇ καὶ ἀγάλλεται εἰς τὴν ἐπουράνιον βασιλείαν, ἥτις βασιλεία τὴν ὑμῶν βασιλείαν καὶ ἐξουσίαν καταργεῖ. Καὶ ταῦτα αὐτῆς εἰπούσης, ἐκέλευσεν αὐτὰς ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ἀχθῆναι καὶ φυλάττεσθαι.

addit se ob S. Simeonis fratris sui necem non dolere.

3 Γενομένης δὲ πρωΐας, ἔπεμψεν ὁ Μάυπτης πρὸς αὐτὴν λαθραίως, καὶ εἶπεν αὐτῇ, Θέλεις παρακαλέσω τὸν Βασιλέα, καὶ ῥύσομαι ὑμᾶς τοῦ θανάτου, καὶ γένῃ μοι εἰς γυναῖκα; Ἡ δὲ ἀθλοφόρος ἀκούσασα τὰ ῥήματα ταῦτα, ἐξέστη καὶ ἐφοβήθη σφόδρα· εἶπεν δὲ πρὸς αὐτόν, Φράξον τὸ στόμα σου, κύων ἀκάθαρτε, ἐχθρὲ τοῦ Θεοῦ καὶ πάσης ἀληθείας, καὶ μηκέτι προσθῇς τοῦ λαλῆσαι τὸ ἀκάθαρτον ῥῆμα τοῦτο εἰς τὰς ἐμὰς ἀκοάς· οὐ γὰρ εἰσέρχεται ταῦτα εἰς τὴν ἐμὴν διάνοιαν, μὴ γένοιτο, ἐπειδὴ ἅπαξ ἡρμόσθην τῷ δεσπότῃ Χριστῷ, καὶ τὴν παρθενίαν μου αὐτῷ φυλάττω,

Ut liberetur ad nuptias solicitata,

τήν τε πίστιν καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτῷ διατηρῆσαι σπουδάζω· δυνατὸς δέ ἐστιν ὁ μόνος ἀναμάρτητος ῥύσασθαί με ἐκ τῶν ἀκαθάρτων ὑμῶν χειρῶν καὶ λογισμῶν ῥυπαρῶν, ὧν ἐλογίσασθε κατ' ἐμοῦ. Οὐ μέντοι φοβοῦμαι ἀποθανεῖν, οὐ δὲ τὴν σφαγὴν δειλιῶ· ἡ δὲ ὁδός, εἰς ἣν θέλετέ με πέμψαι, αὕτη ἀπάγει με πρὸς τὸν ἀδελφόν μου καὶ Ἐπίσκοπον ἀγαπητὸν Συμεῶνα, ἵνα ἐκεῖ παρακληθῶ ἀπὸ τῶν θλίψεων μου καὶ στεναγμῶν, ὧν εἶδεν ἡ ψυχή μου μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ. Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ δύο Ἄρχοντες ἔπεμψαν πρὸς αὐτὴν τὸ αὐτὸ τοῦτο δηλοῦντες, καὶ ὡσαύτως πάλιν μετὰ θυμοῦ καὶ ὀργῆς ἀποκριθεῖσα καὶ τούτοις, ἀπεκρούσατο αὐτούς.

ait se Christo desponsam et paratam pro eo mori.

4 Ἰδόντες οὖν ἀμφότεροι ὅτι ἐνικήθησαν, καὶ ἡ ἐπιθυμία αὐτῶν ἐματαιώθη, ἐποίησαν συμβούλιον οἱ τρεῖς, E καὶ ἐλάλησαν ὁμοῦ καταμαρτυρήσαντες αὐτῶν ἀδίκως, καὶ εἶπον πρὸς τὸν Βασιλέα οὕτως, γόητισαί εἰσιν. Ὁ δὲ Βασιλεὺς ἀκούσας, ἐκέλευσεν ἵνα ἐὰν προσκυνήσωσι τῷ ἡλίῳ, μὴ ἀποθάνωσιν. Ὡς δὲ ἐπηγγέλθη αὐταῖς κατὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ Βασιλέως προσκυνῆσαι τῷ ἡλίῳ, ἀπεκρίθησαν αἱ Ἁγίαι, καὶ εἶπεν· Ἡμεῖς Θεὸν τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς προσκυνοῦμεν, καὶ τὴν αὐτοῦ τιμὴν τῷ κτίσματι αὐτοῦ τῷ ἡλίῳ οὐ προσφέρομεν, ἀλλ' οὐ δὲ ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ σωτῆρος ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τὴν ἀπειλὴν ὑμῶν χωρισθῆναι δυνάμεθα. Ὡς οὖν εἶπον ταῦτα, ὁμοθυμαδὸν οἱ Μάγοι ἐβόησαν φωνῇ μεγάλῃ λέγοντες, Ἀπολέσθωσαν αὗται ἐκ τῆς ὑπ' οὐρανόν, αὗται γὰρ ἐποίησαν τῇ Βασιλίδι φάρμακα, ὥστε ἀσθενήσασαν αὐτὴν ἀποθανεῖν. Καὶ παραχρῆμα ἐδόθη κατ' αὐτῶν ἀπόφασις τοιαύτη, ἵνα οἵῳ ἂν βούλονται θανάτῳ οἱ Μάγοι ἀποθανεῖν αὐτάς· ἔλεγον γὰρ οἱ ἀνόσιοι καὶ μιαροί, ὅτι ἐὰν μὴ κοπῇ τὰ σώματα αὐτῶν εἰς δύο, καὶ παρέλθῃ ἡ Βασίλισσα διὰ μέσου αὐτῶν, θεραπευθῆναι οὐ δύναται. Ὡς δὲ ἐξέβαλον αὐτὰς ἵνα ἀποκτείνωσιν, πάλιν ὁ Μάυπτης ἀπαγομένων αὐτῶν ἔπεμψεν πρὸς τὴν Ἁγίαν λέγων, Ἐὰν θέλῃς μου ἀκοῦσαι, οὔτε σὺ ἀποθνήσκεις, οὔτε αἱ νεανίδες. Ἡ δὲ Ἁγία, μετὰ φωνῆς μεγάλης ὑβρίσασα αὐτόν, εἶπεν· Κύων ἀκάθαρτε, τίνος ἕνεκεν τοιαῦτα φθέγγῃ, ἃ μὴ ἀνέχομαι ἀκοῦσαι; ἐγὼ γὰρ τελείως εὔχομαι ἀποθανεῖν, ἵνα ζήσω εἰς τὸν αἰῶνα· οὐ μὴ χαρίσω ἐμαυτὴν εἰς τὴν ζωὴν τὴν πρόσκαιρον ταύτην, ἵνα μὴ ἀποθάνω θάνατον τὸν αἰώνιον. F

ipsa et sociæ recusantes solem adorare, morti adjudicantur,

5 Ἐξαγαγόντες οὖν αὐτὰς πρὸ τῆς πόλεως, μιᾷ ἑκάστῃ αὐτῶν προσέπηξαν δύο πάλους, εἰς μὲν τὸν ἕνα τὸν τράχηλον δήσαντες, εἰς δὲ τὸν ἕτερον τοὺς πόδας, καὶ διατείναντες αὐτὰς εἰς αὐτοὺς ἑκάστην, κατενέγκαντες πρίονα τεκτονικόν, ἔπρισαν αὐτὰς εἰς μέση δύο· καὶ πήξαντες ξύλα ὑψηλά, τρία μὲν τῆς ὁδοῦ ἐντεῦθεν, καὶ τρία ἐντεῦθεν, ἐκρέμασαν ἐπ' αὐτῶν τὰ ἅγια σώματα. Ὢ τοῦ φρικτοῦ καὶ φοβεροῦ θεάματος! πλήρη δακρύων γὰρ καὶ κατανύξεως, ἐκπλήξεώς τε καὶ στεναγμῶν τὰ γεγονότα. Εἴ τις οὖν ἔχει δάκρυα κατανύξεως, ἐλθέτω καὶ κλαυσάτω, βρέχων τὸ σῶμα δάκρυσιν. Ἰδοὺ γὰρ σώματα τερπνὰ καὶ ἅγια, θρίαμβος ἐγένοντο κατὰ τὴν ὁδόν, ἐφ' ἃ ἐφυλάχθησαν ἐν σεμνότητι καὶ παρθενίᾳ εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον τῆς ζωῆς αὐτῶν· ἡ ἐλευθερία ἐδόθη εἰς ὀνειδισμόν· τῶν τε ποιότητα καὶ δικαιοσύνην ἐν ἰδίῳ θαλάμῳ ἀσκησασῶν, ἰδού, ἡ δόξα πρόκειται εἰς θέαν. Ὢ πόσον μακροθυμεῖ ἡ δικαιοκρισία! ἀλλ' ὅτ' ἂν ἀναστῇ τοῦ ἐκζητῆσαι, οὐκέτι συγχωρεῖ ἢ οἰκτείρει. Ὢ πόσα τολμᾷ ἡ ὑπερηφανία! ἀλλ' ὅταν πέσῃ, οὐκ ἔχει θεραπείαν ἡ ὑπόστασιν. Οὕτως τὰ ξύλα ταῦτα τῶν Ἁγίων, καρποὶ δικαιοσύνης εἰσίν· καὶ ὄντως οὗτοι λύκοι τῆς Ἀραβίας, ἄσπλαγχνοι καὶ αἱμοπόται, οἱ πρίσαντές φημι καὶ κρεμάσαντες.

secantur in duas partes,

EX MS. VATICANO

A μάσαντες. Ἐνταῦθα κατανοήσας ὁ μακάριος Προφήτης εἶπεν, Ἄρα ζῶντας ἂν κατέπιον ἡμᾶς, ἐν τῷ ὀργισθῆναι τὸν θυμὸν αὐτοῦ ἐφ᾽ ἡμᾶς, ζῶντας εἰς ᾅδην κατήγαγεν ἡμᾶς. Ἄρα ἐχρήσατό τις ἐπὶ τῷ φοβερῷ τούτῳ ἔργῳ, ἢ ἡδέως ἔσχεν τις τὸ φρικτὸν τοῦτο θέαμα; Ἄρα ἐνέβλεψέν τις, καὶ προσεῖδεν αὐτοὺς, ἀδακρυτί; Ἐγὼ μὲν οὐκ οἶμαι· εἰ δὲ καὶ ἄρα τολμήσας τις προσέσχεν ἐπὶ τῷ τοιούτῳ, τῆς ἡμετέρας οὐκ ἔστι φύσεως, ἀλλ᾽ οὐ δὲ τὸ γένος αὐτοῦ ἐκ τοῦ Ἀδάμ.

c per easque traducitur Regina

6 Ἤνεγκαν δὲ τὴν ἀθλίαν Βασιλίδα τῇ ὁδῷ ἐκείνῃ, καὶ παρῆλθεν διὰ τῶν ἁγίων σωμάτων, καὶ πᾶσα παρεμβολὴ ὀπίσω αὐτῆς· προκένσον c γὰρ εἶχεν ὁ Βασιλεὺς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. Ἐτελειώθη ἡ ἁγία Φερβοῦς, σὺν τῇ ἀδελφῇ καὶ τῇ παιδίσκῃ αὐτῆς, τῇ πέμπτῃ τοῦ Ἀπριλλίου μηνὸς, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ προσκύνησις, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. D

a *MS. Vaticani ecgraphum* κατεσθέτη.

b *Altera duarum, quæ in titulo* ancilla *dicitur, censenda est potius in obsequio et famulatu Sororis fuisse, ut pote viduæ, quam Pherbuthæ sanctimonialis.*

c *Non recte vertit alius :* Illa enim die Imperator Censum recipiebat. *Nos quid* Πρόκενσος *sit jam explicuimus ad Acta S. Eutychii* 6 *Apr. itaque sic verte* Processionem enim eadem die ducebat Imperator.

VIDE PAG. 23

ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

ΑΚΕΨΙΜΑ, ΙΩΣΗΦ, ΚΑΙ ΑΕΙΘΑΛΑ.

Ex MS. Medicæo Regis Christianissimi.

CAP. I

Sub Sapore Rege Persarum S. Acepsimas Episcopus omni virtute præditus,

Ελύττα κατὰ Χριστιανῶν Σαβώριος ὁ Περσῶν Βασιλεὺς, τοῖς Μάγοις τε, μέρος οὖσι Περσῶν, τὸν κατ᾽ αὐτῶν ἐπέτρεπε διωγμόν. Οἱ καὶ ἱταμώτερον, ἅτε ζηλωταὶ τῶν πατρίων ἐθῶν, τοῖς διωκομένοις ἐπιτιθέμενοι, πυρί τε καὶ ἡλίῳ τὸ σέβας νέμειν ἐξεβιάζοντο· Οὗ δὴ χάριν καὶ Ἀκέψιμας ὁ μακάριος ὑπ᾽ αὐτῶν συλλαμβάνεται, ὃς ἐκ πατρίδος μὲν ὥρμητο Ναισσῶν a, ὑπὸ τὰ Περσῶν ὅρια αὕτη τυγχάνει κειμένη, Ἐπισκοπικῷ δὲ τετίμητο ἀξιώματι, γηραιὸς τὴν φρόνησιν, πρᾶος, ἀόργητος, ἐγκρατείᾳ σύζων, τοῖς δεομένοις τῶν ὄντων μεταδιδοὺς, προσευχῆς ἐπιμελούμενος, χαρίεις τὸ εἶδος, χαρίεις τε ῥωστὴν ψυχὴν, καὶ τὸ ἐκτὸς ἤδει τὴν ἐντὸς κατάστασιν τοῖς ὁρῶσι διασημαίνων, ἔργῳ τε καὶ λόγῳ τὴν εὐσέβειαν καταγγέλλων, διδάσκαλος Χριστιανοῖς καὶ βίου καὶ δογμάτων ὀρθῶν γενόμενος· ἐξ οὗ καὶ τὴν τῶν ἐναντίων παράταξιν, ἅτε πρὸς ἰσχυρότατον ἀνταγωνιστὴν, εἰς ἑαυτὸν ὅλην ἐξεκαλέσατο· περὶ οὗ δὴ καὶ πρὸ τοῦ συλληφθῆναι, τοιοῦτόν τι προφητικῶς γίνεται.

B

a

Martyr futurus a puero prædictus,

2 Παῖς τις κατέψα τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, τῶν διοχλουσῶν φθειρῶν ἐκκαθαίρων· ταύτην οὖν ἀσπασάμενος, Μακαρία, εἶπεν, ἡ φαλάκρα αὕτη, (ἐψίλωτο γὰρ) ἥ τις ἄρα διὰ Χριστὸν μαρτυρήσει. Ὁ δὲ ἡσθεὶς τῷ ῥήματι, καὶ τὸ παιδίον παραυτίκα ἀντασπασάμενος, Γένοιτό μοι, τέκνον, ἔφη, κατὰ τὸ ῥῆμά σου. Ἐπεὶ δέ τις συνήθης καὶ φίλος τῷ μακαρίῳ Ἀκεψιμᾷ, λεγομένων τούτων παρῆν (Ἐπίσκοπος δὲ καὶ οὗτος τῆς ἐνγειτόνων πόλεως ἦν) ἤρετο τὸ παιδίον ὑπομειδιῶν· Εἰπέ μοι, τέκνον, εἰπὼν, Εἰ τι δὲ περὶ ἡμῶν ἔγνωκας. Ὁ δέ γε θεοφορούμενος παῖς, Καὶ C σοὶ, ἔφη, πρὸς τὴν πόλιν ἐπανιόντι τὴν σὴν, οὐκ ἐξέσται ταύτην ἰδεῖν, ἀλλὰ κατὰ τὴν κώμην Ἀβραδαρὰν καταλύσεις τὸν βίον· ἃ δὴ καὶ ἀμφοτέροις κατὰ τὴν τοῦ παιδὸς ἐξέβαινε πρόρρησιν.

captus, in urbe Arbelorum, coram Principe Magorum profitetur fidem :

3 Ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρὸ τοῦ τὸν μάρτυρα συλληφθῆναι· ἐπεὶ δὲ καὶ ἁλοὺς καὶ διὰ τῆς ἑαυτοῦ οἰκίας ἤγετο, τῶν συνήθων τις, πλησίον γενόμενος, Διάταξαί τι περὶ τοῦ οἴκου σου, πρὸς τὸ οὖς αὐτῷ ἔφη. Ὁ δὲ, Αὕτη ἡ οἰκία, τῇ χειρὶ δείξας, οὐκέτι οἰκία μου· ἐγὼ γὰρ νῦν πρὸς τὴν ἄνω ὁδὸν οὔπω καὶ μετοικίζομαι. Ἐν τῇ πόλει δὲ Ἀρβὴλ γεγονὼς, καὶ τῷ τῶν Μάγων Ἀρχηγῷ παραστὰς (ὄνομα αὐτῷ Ἀδραγὰς γὰρ ἦν) εἰ Χριστιανὸς εἴη, ἐπηρώτατο. Ὡς δὲ μεγάλῃ τῇ φωνῇ τοῦτο εἶναι διωμολόγησεν· Οὐκ οὖν ἀληθῆ, ἔφη, τὰ περὶ σοῦ φημιζόμενα, ὡς Βασιλικῶν τε εἴης προστάξεων καταφρονῶν, καὶ ὡς ἕνα κηρύττεις Θεὸν ἀπεναντίας τῷ Βασιλικῷ δόγματι; Τὸ δὲ μακάριον ἐκεῖνο γῆρας, οὐδὲν ὑποδειλιάσαν· Πάντα ὅσα, φησὶν, τοιαῦτα περὶ ἡμῶν ἀκήκοας, ἀληθῆ τυγχάνουσιν ὄντα· ἕνα γὰρ κηρύσσω Θεὸν κατὰ τὰς παρ᾽ ἡμῖν θείας γραφὰς, καὶ τοῖς πρὸς ἐμὲ φοιτῶσι τούτου πρεσβευτὰς εἶναι τοῦ δόγματος ὑποτίθημι. Καὶ ὁ Μάγος· Φρονήσει σε διαφέρειν τῶν πολλῶν ἀκηκόαμεν, ἥ τις τῷ μακρῷ χρόνῳ καὶ τῇ πείρᾳ δοκιμωτέρα καθίσταται· νῦν δὲ οὐχ οὕτως ὥσπερ ἠκούσαμεν καὶ ὁρᾷν πάρεστι· διάκεισαι γὰρ παιδὸς ἀφραίνοντος κατὰ τὸ οὐδὲν ἄμεινον· ἐπεί που τοῦτο συνέσεως δοκεῖς ἢ καλῶς ἐχούσης φρενὸς τὸ βασιλικῶν δογμάτων καταφρονεῖν, καὶ μὴ προσκυνεῖν ἐθέλειν τῷ τε ἡλίῳ καὶ τῷ πυρὶ, οἷς δῆτα καὶ Βασιλεὺς αὐτὸς προσκυνεῖ;

irridet cultum solis et ignis :

Ὁ τοῦ Χριστοῦ Ἀρχιερεὺς ἀπεκρίνατο, Πολλά μοι δοκεῖ ἡ τῶν Περσῶν ἀνοηταίνειν ἀρχὴ, ὅτι τοῦ κτίσαντος ἀφεμένη λατρεύειν ἔγνω τοῖς κτίσμασιν· τίς γὰρ εὖ φρονῶν τὸ τοῦ Θεοῦ σέβας τοῖς ὑπὸ Θεοῦ περιθῆναι πεποιημένοις ἀνέξοιτο, ὥσπερ ὑμεῖς ποιεῖτε, ἀνόσια δρῶντες, καὶ αὐτός γε οὗτος ὁ ὑμέτερος Βασιλεύς. E

constans in fide non terretur minis :

4 Ὁ δὲ, Ἀνόσια δρᾷν ἡμᾶς λέγειν τολμᾷς, ἔφη, τηλικούτῳ προσκυνοῦντας στοιχείῳ καὶ ζωογόνῳ ἡλίῳ λατρεύοντας; ἀνόσιε ταλαίπωρε σὺ, καὶ λῆρε, καὶ ματαίου προστάτα θρησκεύματος. Ἀλλ᾽ εἰ μὴ τῷ τοῦ Βασιλέως ἕξεις προστάγματι, καὶ προσκυνήσεις οἷς ἄρα καὶ αὐτὸς προσκυνεῖ, οὔτε τὸ γῆράς σε παθεῖν ἐξαιρήσεται, οὔθ᾽ ὃν λατρεύεις ἐσταυρωμένος Θεός. Εἶτα ὁ θεῖος πρεσβύτης, Ἐμφραγείη σοι τὸ μιαρὸν στόμα, κατάρατε, ἔφη, εἰ ἐμὲ δοκεῖς ταῖς ἀπειλαῖς σου μεταπείθειν, ὥστε πατρῴου δόγματος ἀποστῆναι, ὃ παιδόθεν μειρακιωδῶς καὶ εἰς τὴν δὲ τὴν πολιὰν ἔζησα· εἰ δὲ οὔτε τὸ γῆρας ἐξαιρήσεται, ὡς σὺ ἔφης, οὔθ᾽ ὃν σέβω Θεὸς τῶν ἡμετέρων χειρῶν, οὐ παρὰ τοῦτο τὸ χεῖρον ἐγὼ τοῦ κρείττονος ἀντιλλάξομαι. Τί γάρ μοι καὶ ταῖς ὀλίγαις τοῦ ζῆν ἡμέραις· ἐπεὶ μετ᾽ ὀλίγον τὸ κοινὸν τοῦτο τῆς φύσεως χρέος, καὶ ὑμῶν ἄνευ, ἀπαιτηθήσεται. Οὐ προσκυνήσω ἡλίῳ, οὐ λατρεύσω πυρί· οὐδείς μοι καταγελάσει τῆς πολιᾶς, οὐδεὶς ἐγκαλέσει μοι τὸ φιλόζωον, βραχείας ζωῆς ἀγαθῶν τοσούτων ἀποδομένῳ μακαριότητα. F

crudelissime flagellatur :

5 Θυμοῦ ἐπὶ τούτοις ὁ μιαρὸς ὑποπίμπλαται, καὶ μάστιξι τὸ ἱερὸν γῆρας αὐθις καταικίζεται, οὕτω βαρέως, ὥστε τῷ αἵματι μὲν ἅπαν περιλιμνασθῆναι τὸ ἔδαφος, μὴ καταλειφθῆναι δὲ μηδένα τόπον τοῦ σώματος ἀπαθῆ. Βραχὺ δὲ τῶν πληγῶν ἀνεθέντα, κελεύει πάλιν δυσὶ περιδεθέντα ἁλύσεσι τῷ βήματι παραστῆναι. Καὶ, Ποῦ ὁ Θεός σου ὃν σέβῃ, Ἀκεψιμᾶ, ἔλεγεν· ἐλθέτω, καὶ τῶν ἐμῶν χειρῶν ἐξελέσθω σε.

instruit Magum de igne infernali ;

Ὁ ἐμὸς, ἔφη, Θεὸς, μιαρώτατε, τὸν οὐρανὸν ποιῶν καὶ τὴν γῆν, δυνατός ἐστι καὶ τῶν σῶν χειρῶν ἐξελέσθαι με· σὺ δὲ γῆ καὶ σποδὸς ὢν, κατὰ τίνος ἄρα καὶ τολμᾷς ὑπερηφανεύεσθαι; οὐ ὑποκάτω στρωθήσεται σῆψις, ᾧ ἡ ζωὴ βαρυτέρα θανάτου τὸν ζῶντα μὴ ἐγνωκότι Θεόν· διὰ τοῦτο ὥσει ἄνθος τοῦ ἀγροῦ οὕτω ἐξανθήσει, καὶ τὴν ζωὴν οἰκτρῶς καταστρέψας πυρὶ ἀσβέστῳ παραδοθήσῃ, ἵν᾽ ὅπερ νῦν προσκυνεῖς, τούτῳ ἐκεῖ κολαζόμενος, ἔργῳ μάθῃς, οὐ τὸ πῦρ εἶναι Θεὸν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἕτερον εἰδέναι δημιουργὸν, ὃς καὶ πάντων ἐστὶ τῶν ὁρωμένων Θεός.

carceri includitur

Τούτοις θυμῷ πλείονι τοῦ Μάγου διακαυθέντος, βαρυτέραις τὸν Ἅγιον περιεδέσμουν ἁλύσεσι, καὶ ἡ ἐσωτέρα τέως φυλακὴ ὑπεδέχετο.

CAP. II.

6 Τὰ δὲ ἑξῆς καὶ ὁ τιμιώτατος κατεσχέθη Πρεσβύτερος Ἰωσὴφ, ἀπὸ κώμης Βηθκαβουσά καλουμένης ὁρμώμενος,

Comprehenduntur S. Joseph Presbyter et Aithala Diaconus,

A μενος, ὁ τοῦ γράφοντος καλῶς ἑρμηνεύεται, γηραιὸς καὶ αὐτὸς καὶ τῶν Ἀδιαβικῶν ἐντὸς ὅρων, ἑβδομηκοντούτης ὑπάρχων· ἐπρεπε δέ τις τῷ γήρᾳ καὶ χάρις, ὡραιότης τε τὴν τιμίαν πολιὰν ἐπὶ μᾶλλον ἐφαίδρυνεν· ᾧ ζήλου μὲν ἔπνεεν ἡ ψυχὴ, καὶ τοῦ Χριστιανῶν ἐντόπως προΐστατο δόγματος, σωφροσύνης τε ἀκριβοῦς εἴχετο. Πρὸς τούτῳ καὶ ὁ σεβασμιώτατος Διάκονος Ἀειθαλᾶς συλλαμβάνεται (κώμη τοῦτον ἐθρέψατο Βηθρασδάρα) ἀνὴρ τότε πνεύματι ζέων καὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ ἀγάπῃ σφοδρῶς ἐκπυρούμενος, ἐλεκτικὸν δὲ αὐτῷ τὸ ἦθος καὶ παρρησίας μεστὸν, τὸν Ἠλίου τοῦ μεγάλου τρόπον, τῷ ἐλευθερίῳ οἶμαι τοῦ βίου, καὶ τῇ τῆς ψυχῆς ἑπόμενον καθαρότητι· ἐπήνθει δέ τις αὐτῷ καὶ σεμνότης, ἐκ πάντων περιποιοῦσα τῷ ἀνδρὶ τὸ αἰδέσιμον. Ἐπεὶ δὲ ἄμφω παρέστησαν τῷ δικάζοντι, βλοσυρῷ ὄμματι πρὸς αὐτοὺς ἀποβλέψας· Ὦ δυσθανατώτατον, ἔφη, γένος, ἵνα τί τοὺς ἀνθρώπους ἀφελεστέρους ὑπιόντες, καὶ τοῖς ὑμῶν διδάγμασι καταγοητεύοντες, τῇ τῶν Χριστιανῶν ὑπάγετε θρησκείᾳ; Ὁ μακάριος ἀπεῖπεν Ἰωσήφ· Ἡμεῖς οὔτε γοητεύειν, οὔτε ἀπατᾷν μεμαθήκαμεν· ἀληθοῦς δὲ καὶ βεβαίου προϊστάμενοι δόγματος, τοὺς πλανωμένους περὶ τὸ σέβας χειραγωγοῦμεν πρὸς τὴν ἀλήθειαν, Θεὸν ἕνα διδάσκοντες προσκυνεῖν, δεσπότην μετὰ τῶν ἄλλων ἡλίου τε καὶ πυρός.

S. Joseph docet inanes divitias et vanam esse gloriam mundi:

B 7 Καὶ ὁ Μάγος ἔφη· Ποῖον δὲ δόγμα ἀληθείας ἐχόμενόν ἐστιν, ὅπερ ὁ πάσης γῆς βασιλεύων, αὐτός τε καὶ μεγιστᾶνες αὐτοῦ, πρεσβεύουσιν, ἢν ὅπερ εὐτελεῖς καὶ ἠμελημένοι, καθ' ὑμᾶς τοὺς ἠπατημένους, κηρύττουσιν; Εὐτελεῖς μὲν ἡμεῖς, ὁ τοῦ Χριστοῦ Ἱερεὺς ἀπεκρίνατο, τοῦτο τῆς ἐντολῆς Χριστοῦ κελευούσης· ἐπεὶ οὐκ ἐν πλούτῳ καὶ ὑπερηφανίᾳ εὐδόκησεν ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁδὸν ἀνθρώπου κατευθύνεσθαι. Διὰ τοῦτο καὶ πολλάκις γοῦν ἑκόντες ἑαυτοὺς ταπεινοῦμεν, τὰ ὄντα πένησι προϊέμενοι, πλοῦτον ἀντιλαβεῖν αἰώνιον ἐκδεχόμενοι καὶ δόξαν τὴν οὐδέποτε διαπίπτουσαν· σὺ δὲ, ὁ ἐπὶ πλούτῳ προσκαίρῳ καὶ ματαίᾳ δόξῃ τὰ μεγάλα φυσῶν, ὡς καπνὸς παρελεύσῃ, καὶ ὡς χοῦς ὑποπνεύματος ἐκφυσηθήσῃ· ὁ Μάγος, Ὑμεῖς, εἶπεν, ὀκνῷ δουλούμενοι περιέρχεσθε τὰς οἰκίας, προσαῖταί τινες ἄθλιοι, καὶ χερσὶ προσέχοντες ἀλλοτρίαις· ἐφ' ᾧ δὲ ἐγὼ ἐπαισχύνεσθαι, τοῦτο μᾶλλον ὑμεῖς ἐγκαλλωπίζεσθε· ὁ γὰρ πλοῦτος πᾶσιν ἀνθρώποις ἐπέραστός τε δεινῶς καὶ ἀξιοσπούδαστος, οὐ τίς ὑμῖν πιστεύσειε μὴ ἐρᾷν; Ὁ Μακάριος, Ἐπειδὴ, φησίν, ἀργίαν ἡμῖν ὠνείδισας, καὶ προσαίτας ἐκάλεσας, ἐρωτῶν μάνθανε παρὰ τῶν εἰδότων ὡς εἴγε πλοῦτον ἀθροῖσαι διὰ σπουδῆς ἡμῖν γέγονε, τοσοῦτον ἂν τῶν ἡμετέρων ἀπωνάμεθα χειρῶν, ὅσος οὐδὲ σοὶ σχεδὸν πρόσεστιν, ἀπὸ τῶν πενήτων αὐτὸν ἐρανιζομένῳ, πόνους τε ἀλλοτρίους κατημωμένῳ. Ἡμεῖς μὲν γὰρ ἰδίαις

C χερσὶ πονούμενοι, πορισμοῦ δικαίου κοινωνοῦμεν τοῖς δεομένοις· ὑμεῖς δὲ πλεονεξίᾳ προσκείμενοι, οὐ μόνον οὐδ' ὅτι οὐκ αὐτοὶ ἐργάζεσθε, ἀλλὰ προσαφαιρεῖσθε καὶ τὰ ἀλλότρια. Ὅτι δὲ ἡμᾶς πλούτου ἔφης ἐρᾷν· τί τὸ πρὸς ὃ ἐκείνῳ κατανοήσαντες ἀγαθὸν προσδέχεσθαι ἂν αὐτῷ εἴχομεν; οὐχὶ δραπέτης ἐστὶ καὶ κομιδῇ ἄπιστος, οὐχὶ τούτῳ μὲν πρόσεστι νῦν, αὔριον δὲ πρὸς ἄλλον μεταφοιτᾷ, τὸν πρῶτον δεσπότην ὥσπερ ἐξαρνησάμενος; οὐχὶ φθόνον πολὺν ἀνάπτει κατὰ τοῦ κεκτημένου; οὐ πόνων οὗτος καὶ πολέμων δημιουργὸς ἄντικρυς; οὐχὶ λῃστῶν καὶ κλεπτῶν ἐφέλκεται ὀφθαλμούς; Εἰ δὲ τὴν ἐκ τούτου φῂς ἡδονήν τε καὶ μεγάλην δόξαν λέγεις, τί τῶν ὀνείρων αὕτη διαφέρει καὶ τῶν σκιῶν, ὀλίγον εὐφρᾶναν, εἶθ' ἑσπέρας καταλαβούσης ἀπέσβη, καὶ πρὸς τὸ μὴ ὂν ᾤχετο· εἰ δὲ καὶ μικρόν τι τῷ παρόντι βίῳ συμπαραμένοι, ἀλλ' ὁ θάνατος ἤδη καταλαβὼν καὶ αὐτὴν ἔχει συναπιοῦσαν, πικραὶ δὲ κολάσεις τὸν ἐνταῦθα ταῖς ἡδοναῖς ἐφέντα διὰ παντὸς ἕξουσιν.

negat cultum solis et ignis:

8 Οὕτω λεγομένων ἐγκύψας ὁ Μάγος· Ἐάσας τοὺς μακροὺς λόγους, φησὶ, τῷ μεγίστῳ Θεῷ ἡλίῳ καὶ τῷ φανοτάτῳ πυρὶ τὴν προσκύνησιν, ὡς θέμις, ἀπόδος. Πρὸς ταῦτα, Μὴ πλανῶ, εἶπεν ὁ προσκυνητὴς τοῦ Χριστοῦ, μηδὲ τοῦτον οἴου θεάσασθαί ποτε τοῖς σοῖς ὀφθαλμοῖς, καταλιπόντα με τὸν ποιητὴν ἡλίου καὶ τοῦ πυρὸς τοῖς ἐκείνου ποιήμασι προσκυνῆσαι, τοῖς τε λόγοις καὶ τῇ ἐμαυτοῦ διδαχῇ ἀπεναντίας οὕτω γινόμενον. Ὁ δὲ πολὺς τὴν ὠμότητα Μάγος, ἐπεὶ τούτων ἤκουσε τῶν ῥημάτων,

EX MS. VATICANO crudelissime casus

D διανιστηθεὶς τῷ θυμῷ, κελεύει παραχρῆμα διατεθέντα ῥάβδοις ῥοιῶν, θαμινοῖς ὄζοις τραχυνομένοις, αὐτὸν μαστίζεσθαι. Ὡς δὲ τὰς ἱερὰς ἐκείνας σάρκας οἱ τῆς ἀπωλείας υἱοὶ κατέξαινον, Εὐχαριστῶ σοι εἶπεν ὁ ἀθλητὴς, εἰς οὐρανὸν ἀνατείνας τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὅτι με τῷ ἐμῷ κατηξίωσας αἵματι βαπτισθέντα τὸν τῆς ἁμαρτίας ῥύπον καθαρῶς ἀπολούσασθαι. Οἱ δὲ δήμιοι, ἐφ' οἷς εἰρήκει ὀργῆς μᾶλλον ἐπ' αὐτῷ πληρωθέντες, οὕτω κατέκοψαν ταῖς πληγαῖς, ὡς ἐκκοπῆναι τούτῳ καὶ τὴν φωνήν. Εἶτα δυσὶ περιβαλόντες ἁλύσεσι, τῷ δεσμωτηρίῳ ἐγκατακλείουσι, κἄλλον αὐτῷ καὶ ἄκοντες παραμύθιον τὸν θεῖον δεδωκότες Ἀειθαλᾶν, ἐκεῖ γὰρ ἤδη καὶ προκατακλεισθείς.

includitur carceri

S. Aithalas constans in abnegando cultu solis,

9 Πρὸς δὲ τὸν τιμιώτατον ἀποβλέψας Ἀειθαλᾶν ὁ τὴν ψυχὴν ἀμείλικτος δικαστὴς, Σὺ τί λέγεις; ἔφη· πληροῖς τὸ τοῦ Βασιλέως πρόσταγμα καὶ προσκυνεῖς τῷ μεγίστῳ ἡλίῳ, ἀπογεύῃ τε αἵματος, καὶ γυναικὶ ὁμιλεῖς, καὶ λύῃ τῶν ἐπηρτημένων σοι ἀναγκῶν; ἢ καὶ αὐτὸς ἀπειθεῖς τοῖς ἄλλοις ὁμοίως. Ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς Ἀειθαλᾶς, τὸ τῆς εὐσεβείας ὄντως ἀειθαλὲς φυτὸν καὶ οὐράνιον· Ἔργον τοῦτο, ἔφη, τῆς σῆς ἀκαθάρτου καὶ κυνώδους ὀρέξεως, τὸ αἱμάτων ἀπογεύεσθαι καὶ ἀντὶ Θεοῦ τὰ τοῦ Θεοῦ σέβεσθαι· ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο χαλεπῶς οὕτω τυφλώττειν καὶ τοὺς τοῦ σώματος καὶ τοὺς τῆς ψυχῆς

E ὀφθαλμοὺς, ὡς ὁρῶντι τόνδε τὸν ἥλιον μέχρις αὐτοῦ στῆναι, καὶ Θεὸν ἁπλῶς ἡγήσασθαι τὸ φαινόμενον, καὶ μὴ προσωτέρω χωρῆσαι διανοίας ὀφθαλμῷ τρανωτέρῳ, καὶ Θεὸν μὲν τὸ κινοῦν, κτίσμα δὲ λογίσασθαι τὸ κινούμενον. Εἰ δέ μοι, οὕτω κρίσεως ἔχοντι, καὶ πληγὰς καὶ θάνατον ἀπειλεῖς, οὐ παρὰ τοῦτο με πείσεις τὸ σὸν δόγμα μεταμαθεῖν, καὶ τὴν εὐσέβειαν ἀπαρνήσασθαι.

etiam paratus mori

10 Ὀργισθεὶς ἐπὶ τούτοις ὁ δυσσεβὴς, Ἀλλ' οὐδεὶς ἀνθρώπων εὖ φρονῶν, ἔφη, θάνατον ἂν πρὸ τῆς ζωῆς ἕλοιτο, καὶ ταῦτα ματαίας χάριν καὶ οὐ λελογισμένης ἐνστάσεως· ὅθεν οὐδὲ πιστευτέον σοι, λέγοντι προθύμως ἔχειν ὑπὲρ τοῦ δόγματός σου καὶ τῆς θρησκείας ἀποθανεῖν. Ὁ Ἅγιος ἀπεκρίνατο· Οἱ καθ' ὑμᾶς, ἐπὶ κεναῖς σαλευόμενοι ταῖς ἐλπίσι, καὶ μή τινα προσδοκίαν μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν ἔχοντες ἀτελευτήτου ζωῆς, εἰκότως ἂν καὶ φιλοζωεῖν οὕτω καὶ φιλοσωματεῖν νομίζοιντο· οἷς δὲ αἱ θεῖαι ἐλπίδες καὶ βέβαιοι τὴν ψυχὴν ἐπιτρέφουσιν, (ὡς αὐτή τε ἀθάνατος εἴη, καὶ τῷ ἰδίῳ πάλιν σώματι συνελθοῦσα, μετὰ τὴν τοῦ θανάτου διάλυσιν, κοινῆς μέλλοι ζωῆς κοινωνεῖν) τούτοις ἄρα καὶ ἡ παροῦσα ζωὴ χρῆμα μικρὸν καὶ εὐκαταφρόνητον, καὶ ὁ θάνατος ἥκιστα φοβερός. Ἀψευδὴς γὰρ ὁ ἡμέτερος Θεὸς καὶ διδάσκαλος, Μὴ φοβεῖσθε, λέγων, ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν ἀποκτεῖναι μὴ δυναμένων.

ob æternam retributionem:

11 Τότε κελεύει ὁ θηριωδὴς ἐκεῖνος τὰς μὲν χεῖρας

F αὐτοῦ ταῖς ἰγνύαις προσδεθῆναι, ξύλῳ δὲ μακρῷ μέσον συμποδισθὲν διελαθῆναι, ἐπὶ δὲ ἀνδράσι ἑκατέρωθεν ἄλλοις τοῦ ξύλου ἐπιβεβηκόσι, ἀπηνῶς ἰσχυρῷ ἐρρωμένοις πιέζειν τοῖς ἐπιποσὶ ἀλγεινῶς τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο σῶμα, καὶ τὰ ὀστᾶ συνθλῶντας καὶ διαλύοντας· ἐπὶ τούτοις καὶ ῥάβδοις ῥοιῶν ἀνηλεῶς αὐτὸν τύπτεσθαι. Ὁ δὲ ἀδάμας ἄλυτος ἐκεῖνος καὶ τὸ φρόνημα ὑπ' οὐδενὸς ταπεινούμενος, ὥσπερ ἀπόνως καὶ ἀναλγήτως πρὸς βασάνων τοιαύτην ὑπερβολὴν διακείμενος, εὐγενές τι καὶ μεγαλόφρον πρὸς τὸν δικαστὴν ἀποβλέψας, Ὡς ἔοικεν ἡδονήν σοί τινα τὸ τῶν ἀθλίων σώματα διασπαράττομένα ἐμποιεῖ, τὸν κόρον ἢ τὸν ἀκόρεστον τρόπον ἐμπιπλᾶσθαι τούτων ἐθέλοντι· γνῶθι τοίνυν σαφῶς, ὡς οὐδεὶς μοι λόγος τῶν παρὰ σοῦ τούτων ἐπαγομένων βασάνων· ἢ τούτων χαλεπωτέρας ἐποίει, ἣ ταύτας ἴσθι τὸ μηδὲν μοι λογιζομένας.

supplicium immane subit:

animo immoto et generoso:

12 Ὁ δὲ Μάγος αὐτίκα πρὸς τοὺς δημίους ἐπιστραφεὶς, Ἵνα τί πρὸς ἔλεον, ἔφη, μαστίζετε τὸν ἄνθρωπον; ὁρᾶτε γὰρ ὅπως, φειδοῦς ἀξιούμενος, τὰς καθ' ἡμῶν ὕβρεις κατὰ πολλὴν χωρεῖ τὴν ἐλευθερίαν. Οἱ δὲ, ὥσπερ τινὶ κέντρῳ τῷ λόγῳ διαναστάντες, οὕτως ἐπέθεντο λυττῶντες, ὡς ἐν τρισὶ τῶν ἐπιθέντων τὴν τε ὀλίγην βαρυνθέντας, καὶ τῆς τῶν τυπτόντων σφοδρότητος, τὰ τῶν βασταζόντων, τέλον προσθεῖναι μὲν αὐτὸν τὰς χεῖρας τοῦ σώματος, συνθλασθῆναι δὲ τὰ ὀστᾶ καὶ τὰς σάρκας κατατέμνεσθαι. Διανάστηναντες οὖν αὐτὸν, ἐπεὶ μὴ γεέσθαι

ossibus confractis et candelis descriptis

conjicitur in carcerem

EX MS. VATICAN.

A θαι τοῖς ποσὶν ἠδύνατο, ὥσπέρ τι φορτίον τῇ φυλακῇ προσρίπτουσιν, ἔνθα δὴ καὶ ἡ τῶν Ἁγίων δυὰς κατάκλειστος ἦν.

CAP. III.

Educti in templum Ignis,

13 Πέντε διῆλθον ἡμέραι, καὶ τούτους τοῦ δεσμωτηρίου ἐξαγαγόντες εἰς τόπον, ὃς ἐκαλεῖτο παράδεισος, ἄγουσιν, οὗ δὴ καὶ πλησίον ναὸς ἐτύγχανεν ὢν τοῦ παρ' αὐτῶν σεβομένου πυρός. Ἐν ᾧ προκαθίσας ὁ μιαρὸς, Εἰ πατέ μοι τὸ τάχος, πρὸς τοὺς Ἁγίους φησιν, ἔτι τῷ αὐτῷ τῆς ανοίας ἐπιμένετε λογισμῷ; ἤ τι κρεῖττον ὑμῖν μεταβεβούλευται καὶ σωτήριον. Οἱ Ἅγιοι, ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος, εὐθὺς απεκρίναντο· Γνωστὸν ἔστω σοι δικαστὰ, ὅτι ὃν ἐξ ἀρχῆς λογισμὸν ἔχομεν, τοῦτον καὶ εἰς ἔτι στοιχοῦντες ἔχομεν, καὶ μέχρι τέλους τὸν αὐτὸν ἕξομεν, οὐκ απειλαῖς, οὐ βασάνοις, οὐ θωπείαις, οὐδενὶ ἄλλῳ τὸ παράπαν μεταπειθόμενοι· ἀλλ' ἕνα Θεὸν προσκυνοῦμεν, καὶ αὐτὸν μόνον Κύριον εἶναι τῶν ὄντων ἐγνώκαμεν. Τούτων ακούσας ὁ Μάγος, βαρέως πάλιν τὴν τοιαύτην ἐνεγκὼν καινοτομίαν, καὶ κελεύει τιμωρίαις αὐτοὺς διά τε τῶν μαστιγῶν καὶ τῆς σφίγξεως καὶ τῶν ἐκ νευρῶν περιδέσεων, καθ' ἕκαστον δὲ ζωστῆρα ἰδίαν τοῦ πλεονάζειν καὶ περιδονεῖσθαι οὐ γενομένου, ... καὶ ... ἡμέραις ... *novis exquisitis cruciatibus torquentur :* ... Τ... περιείλετο, αἱ ἀγωνίαι δὲ συνεστρέφοντο, κατατεῖνον σάρκες τε επιέζοντο καὶ ὀστᾶ συνετρίβοντο, καὶ ἡ συντριβὴ μάλα δεινή· καὶ γὰρ καὶ τοῖς

B πόρρω ἑστῶσι ψόφος οἷος ἐκ τῶν ὀστῶν ἠκούετο· ἦν δὲ ... ἐπιλεγόμενον, Τῷ θελήματι τοῦ Βασιλέως μὴ αντιτάσσεσθε· εἶτα τὸ παρὰ τῶν Ἁγίων αντιφθεγγόμενον, Οἱ τῷ τοῦ Βασιλέως ὑμῶν θελήματι καθυπήκοντες, τῷ τοῦ Θεοῦ θελήματι αντιλέγουσι. Τρίτη μὲν ὥρα ... βάσανος ἤρχετο· μέχρι δὲ καὶ ἕκτης, οὕτω πασχόντων τῶν ἀθλητῶν, παρετείνετο.

14 Απαγορεύσας οὖν μᾶλλον ὁ δικαστὴς, εἰς τὸ δεσμωτήριον αὐτοὺς πάλιν ἐκέλευσεν απαχθῆναι, διὸ δὴ καὶ απήγαγον, οὐ ποσὶν οἰκείοις, ἀλλ' ὑφ' ἑτέρων διαβασταζόμενοι b, ἐπὶ τῷ παντάπασιν νενεκρῶσθαι αὐτοῖς. Παρήγγειλεν δὲ τοῖς φυλάσσουσιν, ὡς εἴ τι φωραθείη τις, τροφῆς αὐτοῖς κοινωνῶν ἢ ποτοῦ ἢ ἐνδύματος, ἐσχάταις ὑποβάλλεσθαι τιμωρίαις. Εἰς ταύτην οὖν τὴν εἱρκτὴν οἱ τοῦ Χριστοῦ στρατιῶται πᾶσαν θλῖψιν, πᾶσαν κάκωσιν δι' αὐτὸν ὑπομένοντες, ἐπὶ τρισὶ χρόνοις ἐγκεκλεισμένοι διέμειναν, οὐδεμίαν ἢ τοῦ λιμοῦ λύσιν, ἢ τῶν ἐν τῇ φυλακῇ κακῶν παραμυθίαν εὑρίσκοντες, εἰ μή τινες τῶν συνδεσμωτῶν κατοικτείραντες, βραχύ τι τροφῆς κατὰ τὸ λεληθὸς αὐτοῖς c παρεσχήκασιν· οἱ γὰρ τῇ εἱρκτῇ προσκαθήμενοι φύλακες, ἤλγουν μὲν αὐτοὺς τῶν συμφορῶν καὶ τοῦ χρόνου, οὐδὲν δὲ τῶν εἰς θεραπείαν δρᾶσαι διὰ τὸν τοῦ δικαστοῦ φόβον δυνάμενοι, συνήλγουν αὐτοῖς μόνον, καὶ τὸ τῆς συμπαθείας προσέφερον δάκρυον.

b

in carcere triennio inedia affliguntur :

c

15 Εἶτα μετὰ τὴν πικρὰν ἐκείνην καὶ πολυχρόνιον κάκωσιν, Σαβωρίου κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον γενομένου (Βιθμαδὰ οὗτος ἐλέγετο) ἐξάγει τῆς φυλακῆς ὁ κολάζειν αὐτοὺς πιστευθεὶς· εἶπες ἂν ἰδὼν, ἐκείνους ἐοικέναι σκιᾷ, οὕτως ἦσαν ὑπὸ τῆς μακρᾶς κακοπαθείας ἐκτετηκότες. Εἶτα τῷ τοῦ Ἀρδαζάβωρ παρίστησι βήματι· Ἀρχῶν δὲ οὗτος πάντων τῶν ἐν Περσίδι Μάγων ἐτύγχανεν ὤν. Καὶ ὃς εὐθὺς πρὸς αὐτοὺς, Τί δέ; Χριστιανοί ἐστε. Καὶ οἱ Ἅγιοι, Ναί, εἶπον, Χριστιανοὶ, καὶ τῷ μόνῳ ζῶντι Θεῷ προσκυνοῦντες καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύοντες. Καὶ ὁ τύραννος, Ὁρᾶτε, εἶπεν, ὅπως αἱ ἐπενεχθεῖσαι βάσανοι πολλὴν ὑμῖν τὴν ταλαιπωρίαν ἐμπεποιήκασιν; ἐπὶ πλέον δὲ καὶ ἡ χρονία κάκωσίς τε καὶ κάθειρξις; αὐτὴ γὰρ τάς τε μορφὰς ὑμῖν ἠλλοίωσε, καὶ δεινὴν οὕτω τὴν σύντηξιν ἐνειργάσατο· δι' ὃ καὶ συμβουλεύσαιμι ἂν ὑμῖν, πεισθῆναί μοι, τὰ λυσιτελοῦντα εἰσηγουμένῳ, καὶ φείσασθαι ἑαυτῶν, ἡλίῳ τε τῷ φαεινῷ προσκυνῆσαι· εἰ δὲ μή, τὸ λειπόμενόν ἐστι θανάτῳ ὑμᾶς ὑπαχθῆναι χαλεπωτάτῳ.

umbræ similes sistuntur ad tribunal :

C

terrentur gravioribus cruciatibus :

16 Ὁ ἅγιος Ἀκεψιμᾶς απεκρίνατο· Οὔ με διέλαθεν ὡς ὑπερβάλλουσά σοι σπουδὴ περὶ τὸ πάτριον δόγμα, καὶ τοῦτο πρόθεσις, εἴπερ ἄρα καὶ δυνατὸν ἦν ἢ πειθοῖ σοι κατορθωθῆναι, τὸ πάντας πρὸς τὴν αὐτὴν ἑλκύσαι θρησκείαν· τοῦτο δὲ περὶ ἡμῶν δὲ εἰς νοῦν αναβήτω σου, ὡς ἢ θωπείαις, ἢ ἀπειλαῖς, ἢ κακῶν ἄλλαις ἐπιφοραῖς μεταπείσεις ἡμᾶς ἀποστῆναι τοῦ ἅπαξ βεβαιωθέντος ἡμῖν D δόγματος καὶ τῆς ὁμολογίας· ἑτοίμως γὰρ συνέχομεν πάντα παθεῖν μᾶλλον, ἢ τῆς πρὸς Χριστὸν ἀποστῆναι πίστεως. Οὐκ αγνοῶ, ἔφη ὁ τύραννος, ὡς παρ' ὑμῖν τοῖς Χριστιανοῖς εἰς ανάπαυσιν εἶναι τοῦ θανάτου νομιζομένου, σπουδὴ πᾶσα πρὸς τοῦτο διὰ τὴν τῶν ἐλπιζομένων απόλαυσιν· ἀλλ' οὐκ ἔξεσται ὑμῖν εἰς τάχος τοῦ ποθουμένου μεταλαχεῖν· πρότερον γὰρ ὑμῶν καταβραχὺ τὰς σάρκας ἐκδαπανήσας, οὕτω πικρὸν ὑμῖν τὸ τέλος τῆς ζωῆς ἐπιθήσω. Καὶ ὁ Ἅγιος, Ἤδη παρ' ἡμῶν καὶ πρότερον ἤκουσας, καὶ νῦν μάνθανε περὶ τούτου βεβαίως, ὡς οὔτε τῶν σῶν βασάνων, οὔτε τῶν ἀπειλῶν λόγος ἡμῖν τὸ παράπαν οὐδ' ὁ τυχών. Ὁ γὰρ ἐν τοῖς προλαβοῦσι δεινοῖς χεῖρα βοηθὸν παρασχόμενος, αὐτὸς καὶ νῦν ἐπίκουρος ἔσται, καὶ απόνως φέρειν παρασκευάζων τὰ ἐπαγόμενα. Καὶ εἰ βούλει πεῖραν λαβεῖν τῆς ἐν τῷ βαθεῖ γήρᾳ καρτερίας ἡμῶν, οὐδὲν τὸ κωλῦον· εἴσει γὰρ ἐπὶ ματαίῳ πονούμενος καὶ ανονήτοις ἐπιχειρῶν.

S. Acepsimas contemnit quæcumque tormenta et minas,

17 Θυμοῦ πλησθεὶς ἐν τούτοις ὁ δικαστὴς, μάστιγας κελεύει βύρσας ὠμῆς ἐνεχθῆναι, τεθῆναί τε κατὰ πρόσωπον, εἶτα πρὸς τοὺς Ἁγίους. Αὐτὸν ὄμνυμι τὸν μέγαν, ἔφη, Θεὸν, καὶ τὴν εὔκλεα τύχην Σαβωρίου, εἰ μὴ τῷ αὐτοῦ πεισθῆτε προστάγματι, τούτοις ὑμῶν αναλώσω τὰς σάρκας, οὐδένα οἶκτον ποιούμενος· εἰ δὲ καὶ τάχιον ὑμῖν γένηται μαστιζομένοις ἀποθανεῖν, ἀλλ' ἐγὼ καὶ οὕτως αἰκίσομαι τοὺς νεκροὺς, καὶ κατὰ μέλος διατεμῶν E ὀρνέοις τε καὶ κυσὶν ἐπιρρίψω. Ὁ Ἅγιος εἶπεν Ἀκεψιμᾶς· Εἰς κτίσμα ὀμόσαντί σοι, καὶ d Θεὸν ἀλλὰ καὶ τύχην ανθρώπου, δέδοικα μήπως οὐ μελήσει περὶ τῶν ὅρκων, οὐδ' απαράβατα φυλαχθήσονται ὠμοσμένα· εἰ δ' ασφαλὲς ἔχεις ταῦτα καὶ βεβαίως, ἰδού σοι τὰ ἡμῶν σώματα, χρῶ κατὰ γνώμην, μηδένα οἶκτον ἡμῶν, ὡς ἔφης, μηδὲ φειδὼ ποιούμενος.

etiam objectis flagellis :

d

18 Οὕτως εἰπόντας ὁ μιαρὸς δικαστὴς κελεύει τὰς χεῖρας διαταθέντας, κατά τε νώτων καὶ στέρνων, ἰσχυρῶς τύπτεσθαι. Εἰς τοῦτο δὲ προῆλθον ὠμότητος οἱ μαστίζοντες, ὡς ἐνδοῦναι μηδ' ὅλως, ἕως αἱ σάρκες αποσπώμεναι τῶν ὀστέων, εἰς γῆν τῷ αἵματι συγκατέρρεον· ὁ δὲ κῆρυξ ἐβόα· Πείσθητι τῷ τοῦ Βασιλέως θελήματι καὶ ζῆθι· Τῷ δὲ τοῦ Θεοῦ Ἀρχιερεῖ ἕως μὲν ἰσχὺς ἦν, αντεβόα, Ἐγὼ τοῦ ἐμοῦ Θεοῦ θέλημα μᾶλλον αὐτῷ δυναμούμενος τελευτήσω, τοῦ δὲ Βασιλέως ὑμῶν οὐδ' ἄχρις ὠσὶ παραδέχομαι. Ἐπεὶ δὲ τά τε τῆς φωνῆς αὐτῷ διεκόπτετο, καὶ τὰ τῆς δυνάμεως ἤδη καταβραχὺ διελύετο, ὁ θάνατός τε ὅσον οὔπω παρῆν, τὸ ὄμμα ὑψοῦ διάρας, καὶ τὴν εἰς Θεὸν ὁμολογίαν διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν ανανεύσεως απαράτρεπτον σώζειν βεβαιωσάμενος, ἐν αὐτῇ τῇ τῶν δεινῶν καρτερίᾳ τὴν αἴττητον ἐκείνην ψυχὴν τῷ αγωνοθέτῃ Θεῷ παρέθετο.

crudelissime cæsus

sancte moritur :

19 Ἔτι δὲ θυμοῦ πνέοντες οἱ πικροὶ κολασταὶ, καὶ νεκρὸν ἤδη τὸ σῶμα νόμῳ τῷ τῶν κοράκων ἠκίζοντο· εἶτα ὠθήσαντες ἐπὶ κεφαλὴν, καὶ κατὰ τὴν πλατεῖαν ὥς τι τῶν βεβήλων οἱ μιαροὶ ῥίψαντες, φυλακὰς ἐφιστῶσι τοῦ μηδὲ ταφῆς ὑπὸ τῶν φιλοχρίστων αξιωθῆναι· δαιμόνων ἰσχυρότατον δέος e ἐκτρίψαι φιλονικοῦντες οἱ ἐκείνων ὄντως θεραπευταὶ προθυμότατοι· τρισὶ δὲ ὕστερον ἡμέραις τῶν φυλάκων ασχολουμένων, ἐπὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ τῶν Ἀρμενίων φημι Βασιλέως, ἥ τις εἰς εἰρήνης ὅμηρον τῷ τῆς Περσίδος τότε βασιλεύοντι παρεσχέθη, παρὰ Χριστιανῶν κλέπτεται· θησαυρὸς ὄντως οὐδέ ποτε δαπανώμενος.

F

corpus triduo custoditum,

e

surripitur a Christianis

CAP. IV.

20 Οὕτως οὖν τοῦ μακαρίου Ἀκεψιμᾶ, δεκάτην ἄγοντος τοῦ Ὀκτωβρίου, τρόπον ὃν εἴρηται, τὸ πέρας τῆς ζωῆς δεξαμένου, ὁ ἱερώτατος Ἰωσὴφ μετ' αὐτὸν εἰσήγετο· ᾧ προσχὼν ὁ βέβηλος δικαστὴς, Ἑώρακας, εἶπε, τὸν ἑταῖρον τὸν σὸν, οἵῳ πικρῷ τέλει ἐκ ζῆν απηλλάγη; καὶ σὺ τοίνυν εἰ μὴ τοῖς ἐμοῖς λόγοις πεισθῇς, ταῖς ὁμοίαις ὑποβληθεὶς κολάσεσι τὸν αὐτὸν ἐκείνῳ θάνατον ὑποστήσει. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ θεῖος Ἱερεὺς, Ὃ καὶ πρότερον, ἔφη, τῷ πρὸ σοῦ κρῖναι λαχόντι τὰ ἡμέτερα, εἴρημα, τοῦτο καὶ πρὸς σὲ νῦν ἐρῶ, ὡς οὔποτε κτίσμα προτιμήσομαι τοῦ δημιουργοῦ, οὐδὲ προσκυνήσω κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, ἕως δὴ τοῦ ἐμοῦ κύριός εἰμι λογισμοῦ.

S. Joseph in fide persistens

A 21 Πολλὰ πρὸς ταῦτα ὁ Ἄρχων τῇ λύσσῃ καταληφθείς, ἐκέλευσε καὶ αὐτὸν ὁμοίως τῷ προλαβόντι διατεθέντα, ταῖς βοείαις μαστίζεσθαι. Ὁ δὲ, Εἷς ἐστι Θεός, ἀνεβόα, καὶ πλὴν αὐτοῦ οὐδαμῶς ἕτερος, ᾧ καὶ τὴν λογικὴν λατρείαν προσάγομεν, ᾧ καὶ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμὲν, ὀλίγον τῶν βασιλικῶν φροντίζοντες προσταγμάτων. Ὡς δὲ ἐπὶ πολλαῖς ταῖς ὥραις τυπτόμενος σχεδὸν ἤδη καὶ νενέκρωται, νομίσαντες αὐτὸν τεθνάναι, ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἄραντες ἔρριψαν· εἶτα μαθόντες ἔτι λείψανόν τι πνεύματος αὐτῷ παραμένειν, ἐπὶ τὴν εἱρκτὴν κατακλείουσι.

dire flagellatur : ut mortuus projicitur, carceri includitur,

22 Μετὰ δὲ τοῦτον, τρίτος Ἀειθαλᾶς ὁ σοφὸς εἰσήγετο, πρὸς ὃν ὁ δικάζων, Ζωῆς, ἔφη, καὶ θανάτου προκειμένων ἐν ὀφθαλμοῖς σου, δόξης τε καὶ ἀτιμίας, μὴ τὸ χεῖρον ἕλῃ τὸ κρεῖττον καταλιπών, μηδὲ τὴν αὐτὴν ὁδεύσῃς τοῖς προλαβοῦσιν, οἳ τῆς ἑαυτῶν ἀφροσύνης ἄξιον ἀπηνέγκαντο καὶ τὸ τέλος· σὺ δὲ ἀλλὰ τῇ ἐμῇ πειθόμενος συμβουλῇ, τιμῶν τε μεγίστων ἀξιωθήσῃ καὶ βασιλικῶν οἵων ἐπιτεύξῃ τῶν δωρεῶν, εἰ δ᾽ οὖν μυρίων ἑαυτῷ γενόμενος τιμωριῶν αἴτιος, εἶτα καὶ τοῦ ποθεινοῦ πᾶσι φωτὸς βιαιότατα στερηθήσῃ. Ὁ δὲ γε θεῖος Ἀειθαλᾶς, Αἰσχυνθείην ἂν ἔγωγε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, εἰ τῶν ἐμῶν ἑταίρων, καὶ γέρας τρυγησαμένων, καὶ ἤδη προεξεληλυθότων, ἔπειτα καρτερώτατα ἠγωνισμένων, αὐτὸς φιλοζωῶν καὶ

B ὑποπτήσσων τὰς βασάνους ὀφθείην, τὴν ἡλικίαν ἔχων ἀκμαιοτέραν· οὐ μὰ τὸν ἐμοῦ Χριστοῦ θάνατον, οὐ φιλοψυχήσω, οὐ προδώσω τὴν δοθεῖσάν μοι χάριν, οὐ τῶν χαλεπῶν τὴν εὐσέβειαν. Θυμός τι ἐπὶ τούτοις πολὺς τοῦ Ἄρχοντος, μαστίγων δὲ πληγαὶ κατὰ τοῦ Ἁγίου. Ὁ δὲ μωρὸν αὐτὸν ἀπεκάλει λόγια καὶ ἀγεννῆ· καὶ Ὥσπερ ὁ νοῦς ὁ σός, ἔλεγε, σαθρός τε καὶ ἀσθενής, οὕτω δὴ καὶ αἱ βάσανοι, μορμολύκεια ψυχῶν ἀθλίων οὖσαι καὶ ταπεινῶν, ἀλλ᾽ οὐκ ἀνδρῶν γενναίων καὶ Χριστοῦ πόθῳ τὰς ψυχὰς ἐκπυρουμένων.

S. Aithalas inter blanditias et minas constans, flagellis cæditur :

23 Ἐκπλαγεὶς ἐπὶ τούτοις ὁ πονηρότατος δικαστής· Τί τοῦτο, πρὸς τοὺς συνεδριάζοντας ἔφη; πῶς οἱ λεγόμενοι οὗτοι Χριστιανοὶ τῆς παρούσης καταφρονοῦσι ζωῆς, ἐκτόπως οὕτω διψῶσι τὸν θάνατον; Οἱ δὲ, Ὅτι καταφρονοῦσι, ἔφασαν, προσέχοντες δόγμασιν, ἄλλον εἶναι κόσμον πιστεύουσι, τοῦ παρόντος κατὰ πολὺ βελτίω τε καὶ θαυμασιώτερον, οὗ χάριν καὶ τῆς παρούσης ὑπερορῶσι ζωῆς. Ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτα ἐλέγετο, τῇ τε τῆς ὥρας παρατάσει, καὶ ταῖς τῶν μαστιζόντων αὐτὸν σφοδροτάταις ἐπιφοραῖς, αἱ μὲν τοῦ πολυάθλου σώματος ἁρμονίαι διελύοντο, αἱ σάρκες δὲ ἐς μικρὰ λυθεῖσαι κατὰ γῆς συνέρρεον. Ἐπεὶ γὰρ δὲ τοῦτον ἀνεθῆναι κελεύσας, ὥσπερ ἐλεῶν αὐτοῦ λέγων ὁ δικάζων, Ἀλλ᾽ εἰ βουληθείης, ἔφη, τῷ βασιλικῷ πεισθῆναι προστάγματι, ἐγὼ παρ᾽ ἐμοῦ

C ἰατροί σοι τὸ τάχος ἰάσονται τὰς πληγάς. Πρὸς ὃν ὁ θεῖος ὁ Μακάριος, Εἰ ἤδη μυρίας τὰς ἐμὰς ἰάσαιο πληγάς, ὥστε παρασχεῖν σοι καὶ ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, οὐδ᾽ οὕτως ἄν σοι προσέσχον, ἐγώ σοι ... Πειράζων ἐρωτᾷς, ... σοι τάχα τὸ τοῦ Βασιλέως ἄξιον προστάγματι, οὐδὲν ἂν παρὰ τοῦτο πλέον, τὸν πληγῶν ἤδη τὸν θάνατόν σοι μαρτυρήσαιμι· ὅθεν ἐμέ γε Χριστιανοῖς πᾶσιν ὑπόδειγμα γενέσθαι σε παρασκευάσω, τοῦ μὴ οὐδένα οὕτω τι κατὰ τὸν Ἄρχοντα ... γενέσθαι. Ἀλλ᾽ εἰ καὶ ἐν ἄλλοις, φησὶν ὁ ἀήττητος Μάρτυς, ἀλλ᾽ ὅμως πολλοὺς εὐφρανεῖς καὶ ψυχάς, νῦν ... βουλόμενος τὸ ἀληθὲς λέξαι, καὶ ὁ πάντως ... ἀπέρχεται ..., μετὰ τῷ ὄντι ἀγαθῷ καὶ τοῖς ... καρτερίᾳ καὶ γενναιότητι ..., καί περ ... τι τὸν πρότερον ἀφορῶντες ὑπομονήν, ῥᾳδίως σοῦ τε καὶ τῶν ὁμοίως ἐχόντων τὰς βασάνους οἴσουσιν.

et misere dilaceratus spernit blanditias

24 Ἐκπλήξεις ἐπὶ τοῖς ῥήμασι κατέσχε τὸν δικαστήν· καὶ δή τινα τῶν παρ᾽ αὐτῷ μέγα δυναμένων προσκαλεσάμενος, ὡς Ἀδιαβηνῆς[f] μὲν ἐλέγετο, ἐκ πόλεως δὲ ὡρμᾶτο Ἀρβὴλ καλουμένης, Τούτους παραλαβών, ἔφη, πρὸς τὴν σὴν ἀπάγαγε πόλιν, Χριστιανῶν χερσὶ κατευθυνομένους· τοῦτο γάρ μοι τὸ δραστήριον τοῖς νῦν κατεπράξασθαι βούλομαι· δι᾽ ἣν αἰτίαν, οὐδὲ τὸν διὰ ξίφους αὐτοῖς ἐπενεγκεῖν ἠθέλησα θάνατον. Παραυτίκα γοῦν ἀχθοφόροις

Abducti ambo in urbem Arbel, f

D ζώοις ὥσπερ τινὰ τῶν ἀψύχων ἐπιφορτίσας αὐτοὺς καὶ περιδεσμήσας, τὴν ἐπὶ τὴν πατρίδα ἐκεῖνοι ἐστέλλοντο, ἐπεὶ μὴ δυνατῶς εἶχον ἐγκαθῆσθαι τοῖς ζώοις, ἐσχάτην ὑποστάντες τῶν μελῶν[g] πάρεσιν· ὅθεν ἐρρίπτοντο κατὰ γῆς, ἐν οἷς ἔδει καταλύειν αὐτούς, οἷά τινα νεκρὰ σώματα· καὶ δὴ τὸ κατὰ τὴν πόλιν ἀχθέντας Ἀρβὴλ, δεσμωτήριόν τι δέχεται τούτους ζοφῶδες καὶ αἰσχρὸν, ἐν ᾧ σήψεως τῶν σαρκῶν ἀπὸ τῶν πληγῶν αὐτοῖς ἐπιγενομένης, ἰχώρ τε πολὺς ἀπέρρει, καὶ ὀδύναι τῶν Ἁγίων δριμυτάται καθικνοῦντο· καὶ μάλιστα τῷ μὴ ἐφεῖσθαί τινι τῶν Χριστιανῶν πρὸς αὐτοὺς εἰσελθεῖν, καὶ μικρᾶς γοῦν τινος ἐπιμελείας αὐτοὺς ἀξιῶσαι.

EX MS. VATICAN. g carceri includuntur :

25 Γυνὴ δέ τις εὐσεβὴς καὶ φοβουμένη τὸν Κύριον, ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς αὐτῆς πόλεως παροικοῦσα, ἀωρὶ τῶν νυκτῶν ἀφίκετο πρὸς τὸ δεσμωτήριον, καὶ χρήμασιν ἱκανῶς τοὺς φύλακας θεραπεύσασα, κατεπράξατο ἑαυτῇ τοὺς Ἁγίους οὕτω λεληθότως ἀναλαβεῖν, καὶ πρὸς τὸν ἑαυτῆς οἶκον, οὐ μακρὰν ὄντα, χερσὶ τῶν ἑαυτῆς θεραπόντων διαβασταζομένους ἀγαγεῖν· εἶτα προθεῖσα[h] τούτοις, οὐδὲ φθέγξασθαι δυναμένους ἐκμάσσει μὲν αὐτοῖς τὸν ἰχῶρα, ἠπίοις δέ τισι φαρμάκοις παραμυθεῖται τὰς ἀλγηδόνας, ὀθονίοις περιδεσμοῖς καθαροῖς, μύροις χρίει πολυτελέσι, καὶ οὕτω διὰ πάντων τὸ θεραπευτικόν τε καὶ φιλόχριστον ἐπιδείκνυται, καταφιλοῦσα μὲν τὰ μαρτυρικὰ μέλη, καὶ τούτοις ἐπιδακρύσασα, ἰχῶρι τῷ ἐξ αὐτῶν

E ἀποστάζοντι ἑαυτὴν ὑπαλείφουσα.

nocte in domo per mulieris foventur : h

26 Ὀψὲ δὲ καὶ μόλις ἀνενεγκὼν ὁ μακάριος Ἰωσήφ, Τὸ μὲν περὶ ἡμᾶς σου συμπαθὲς καὶ φιλότιμον, ὦ ἱερώτατον ἔρνος γυναικῶν, ἀποδεκτὸν καὶ Θεῷ καὶ τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ ἀθλοῦσιν ἡμῖν· τὸ δὲ οὕτως ἡμᾶς δακρύειν ἀπέτρεπε, πόρρω τῆς ἀψευδοῦς τῶν Χριστιανῶν ἐλπίδος, καὶ τῆς ἡμῶν πίστεως. Πρὸς ὃν ἡ σεμνοτάτη γυναικῶν, Ἐμοὶ μὲν χαρᾶς ἡ ψυχὴ πληροῦται, λογιζομένῃ ὅπως τοσαύτην ὑμῖν ὁ Χριστὸς ἐδωρήσατο τὴν ἀνδρίαν, ὥστε πρὸς τηλικαύτην ὀδυνῶν δριμύτητα διακαρτερῆσαι· ἥσθην δ᾽ ἂν ἐπιπλέον, καὶ εἰ τῷ μαρτυρίῳ τελειωθέντας εἶδον ὑμᾶς· τὸ δὲ δακρύειν φύσεως ἀνθρωπίνης ἴδιον, οἶκτον ἐπὶ τῷ συγγενεῖ λαμβανούσης. Ἀλλὰ μὴ λυπεῖσθαί σε, ὁ θεῖος Ἰωσὴφ ἀπεκρίνατο, μηδὲ δακρύειν ἡμῶν ἕνεκεν χρή, ἐπισταμένην πάντως, ὡς αἱ διὰ Χριστὸν θλίψεις αἰωνίου πρόξενοι εὐφροσύνης καὶ βασιλείας οὐρανῶν καθίστανται. Ἤδη δὲ τῆς ἡμέρας ὑπαυγαζούσης τῇ εἱρκτῇ πάλιν κατὰ τὸ λεληθὸς ἀποδίδονται.

et mutuo colloquio recreati,

27 Ἓξ δὲ διεληλυθότων μηνῶν, παραλύεται μὲν τῆς ἀρχῆς ὁ τοὺς Ἁγίους ἐπὶ τῷ καταλευσθῆναι παραλαβών, ἕτερος δὲ τοῦτον δεινότερος διαδέχεται, τοὔνομα Ναζαρώθ, ᾧ καὶ πρόσταγμα βασιλικὸν ἦν, ὥστε συλληφθέντας Χριστιανοὺς παρὰ Χριστιανῶν λίθοις βαλλομένους ἀναιρεῖσθαι. Ἐπιστάντι γοῦν τῇ πόλει καὶ τὸν τοῦ πυρὸς οἶκον εἰσελθόντι, οἱ τοῦ πυρὸς λατρευταί· Εἰσί τινες, εἶπον, ἐνταῦθα Χριστιανοί, σχεδὸν ἤδη χρόνον ἐν φυλακῇ χρόνῳ κατακεκλεισμένοι, οἳ καὶ πρότερον, ὡς ἡμῖν ἐγνώσθη, αἰκισμοὺς σφόδρα χαλεποὺς ὑποβληθέντες, τῆς ἰδίας οὐκ ἐπείσθησαν ἔξαρνοι γενέσθαι θρησκείας. Τούτων αὐτὸς ἀκούσας, παραχρῆμα τοὺς Ἁγίους τῷ βήματι παραστῆναι κελεύει, καί φησι πρὸς αὐτούς, Τοῦ Βασιλέως Σαβωρίου πάλαι μὲν ὀργῆς καταστρεψαμένου, ἤδη τε πάλιν κατεδουλωσαμένου διαστάσεις, πῶς ὑμεῖς ὑπὸ τὴν αὐτοῦ χεῖρα τελοῦντες, τὴν αὐτοῦ δὲ καὶ τὸν οἰκοῦντες γῆν, ὥσπερ ἀποστάταί τινες, πολλὴν αὐτοῦ καταχέονται τῶν προσταγμάτων ὀλιγωρίαν.

CAP. X. post sex menses sistuntur coram Judice : F

28 Πρὸς ταῦτα ὁ θαυμαστὸς Ἰωσήφ, Εἰ τυραννίδα τινὰ καὶ ἀποστασίαν, ἔφη, κατὰ τοῦ Βασιλέως ὑμῶν κεκινήκαμεν, ἔδει πάντως αὐτὸν ἐπαγαγόντα ἡμῖν ἐπεξελθεῖν, ἢ γοῦν ἕτερον καθ᾽ ἡμῶν ἐκπέμψαι, τὸν καὶ χεῖρα γενναίαν, καὶ πεῖραν ἱκανήν, καὶ στρατιὰν ἀήττητον· ἀλλὰ τοσοῦτον ἡμεῖς ἀπέχομεν τοιούτοις ἐπιχειρεῖν, ὥστε οὐκ ἄλλον, ἀλλά σε καθ᾽ ἡμῶν ἐκπέμψαι, γυναικὶ μᾶλλον θηλυνομένῳ ἢ ἀνδράσι διαμάχεσθαι μεμελετηκότι· ἡμεῖς γὰρ ὡς πρόβατα ἑαυτοὺς ἐπὶ σφαγὴν ἐκδεδώκαμεν, ὡς ἂν ὑποτάσσεσθαι πάσαις ἐξουσίαις κεκελευσμένοι.

S. Joseph amanter respondet.

29 Ὁ Ἄρχων εἶπεν, Ὡς ἔοικεν τὸν ἐμὸν ἀνερεθίζων θυμόν, ἐπὶ τὸ τάχιόν σε τοῦ ζῆν ἀπαλλάξαι, ταῖς ὕβρεσι

A ταύταις καθ' ἡμῶν κέχρησαι· ἀλλ' οὐκ ἐπιτεύξει τοῦ ποθουμένου· χρόνῳ γὰρ καὶ τιμῇ παραδώσω σε, καὶ πολλαῖς βασάνοις κατολίγον ἐξαναλώσω. Κελεύει τοίνυν σχοινίοις ἄκρων ἐνδεθέντα ποδῶν κατὰ κεφαλῆς κρεμασθῆναι, βοείαις δὲ ξηραῖς τὰς πληγὰς ἐπιδέξασθαι. Οὕτως οὖν αἱ φλέβες, τῷ βιαίῳ τῶν αἰκισμῶν ἀναστομωθεῖσαι, ὡς ἐκ πηγῆς παρεῖχον τὰ αἵματα καταρρεῖν· τὸ δὲ περιεστὸς πλῆθος, τὴν τοῦ δικαστοῦ μεμφόμενον ἀγριότητα πρὸς οἶκτον ἐκινοῦντο καὶ δάκρυα, τὸν ἱερὸν πρεσβύτην τῆς ὑπομονῆς ἐκπληττόμενοι.

PER METAPHR. EX MS. R. ET. suspensus nervis boum cæditur :

30 Τινὲς δὲ τῶν περιεστώτων Μάγων, ἐν ἀπορρήτῳ προσιόντες τῷ Μάρτυρι, Εἴσελθε μεθ' ἡμῶν, ἔλεγον, εἰς τὸν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ναὸν ἐγκρυφεῖ i, εἴγε καὶ τὴν τῶν πολλῶν ὄψιν αἰσχύνῃ, καὶ θύσας ἀπαλλάγηθι τῶν κολάσεων. Ὁ δὲ, Ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ εἶπεν λαμπρᾷ τῇ φωνῇ ἀποστῆτε οἱ τὴν ἀνομίαν ἐργαζόμενοι, ὅτι Κύριος τῆς δεήσεώς μου εἰσήκουσεν. Εἶτα τριῶν ἤδη διελθουσῶν ἡμερῶν, κελεύει ἀνεθέντα τῶν πληγῶν αὐτῷ παραστῆναι. Καὶ τί φησιν πείθει τῷ τοῦ Βασιλέως προστάγματι, καὶ τὸ ζῆν τοῦ ἀποθανεῖν ἀπαλλάττῃ, ἢ οὔ; Ὁ Ἅγιος ἀπεκρίνατο, Μὴ γένοιτό μοί ποτε τοιαύτης ἐπιδράξασθαι ζωῆς, ἐν ᾗ ἴδοι με ὁ ἥλιος αὐτῷ μᾶλλον ἢ τῷ ποιητῇ αὐτοῦ τὴν προσκύνησιν ἀπονέμοντα. Τί δὲ καὶ προτιμητέος σοι, εἶπεν, ὁ θάνατος τῆς ζωῆς; Ὁ Ἅγιος ἔφη, Ναί· ὁ γὰρ B θάνατος οὗτος πρόξενός μοι ζωῆς γίνεται αἰωνίου, ἀγαθῶν τε πολλῶν ἡμῖν καθίσταται αἴτιος, ἃ οὔτε ὀφθαλμοῖς ἐστι θεατὰ, οὔτε μὴν καταληπτὰ διανοίᾳ. Πρὸς ταῦτα ὁ εἴρων ἐκεῖνος καὶ χλευαστὴς οἷάπερ ἀγγέλων τῷ Μάρτυρι τῆς ἀπωλείας, Μεγάλας οὖν ἡμῖν, ἔφη, τὰς χάριτας ὀφείλεις ὁμολογεῖν, εἰ σοι τηλικούτων ἀγαθῶν πρόξενοι καθεστήκαμεν, πάντως δὲ καὶ ἡμᾶς κοινωνοὺς αὐτῶν γενέσθαι σοι παρασκευάσεις, ἅτε δὴ καὶ συνεργοὺς σοι γενομένους πρὸς τὴν κτῆσιν τῆς ἐκείνης μακαριότητος. Ὁ δὲ Ἅγιος, Μὴ εἰρωνεύου, εἶπε, τὰ πρὸς ἡμᾶς δικαστὰ, ἡμεῖς μὲν γὰρ καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἀγαπᾷν, καὶ τοὺς μισοῦντας καλῶς ποιεῖν παρὰ τῆς θείας ἐντολῆς πεπαιδεύμεθα· πλὴν ἀλλ' ἕως ἐν τῷ παρόντι βίῳ ζῶντές ἐσμεν ἀμέλει καὶ εὐχόμεθα, τῆς πλάνης ὑμᾶς ἀποστάντας μεταμαθεῖν τὴν εὐσέβειαν, ὡς ἂν εἴη καὶ ὑμῖν μερὶς καὶ κλῆρος ἐν τοῖς ἀφράστοις τοῦ Θεοῦ ἀγαθοῖς· ἐν δὲ τῷ μέλλοντι οὐχ ἡμῖν δέδοται κολάσεως ἐξαιρεῖσθαι ἢ τὰ ἀγαθὰ διδόναι, τοῦτο γὰρ τῷ Θεῷ κεῖται μόνῳ, τῷ καὶ ἐξουσίαν ἔχοντι κρίνειν ζῶντας καὶ νεκρούς.

Magorum fallaciam spernit : i

et de altera vita instruit :

et pro eorum conversione orat :

31 Ὁ Ἄρχων ἔφη, τὰς τοιαύτας εὐαγγελίας ἐν τῷ παρόντι καταλιπὼν, καὶ τὰ ὀνειροπολούμενά σοι ταυτὶ ἀγαθὰ, τῷ βασιλικῷ προστάγματι πείσθητι, ἐπεὶ τηλικαύταις ὑποβαλῶ σε τιμωρίαις, ὡς διά σου καὶ τοὺς ἄλλους πεισθῆναι Χριστιανοὺς, τῶν ἐν χερσὶ τὰ ἐν ἐλπίσι μηδαμῶς ἀνταλλάττεσθαι. Ὁ Ἅγιος, Τοῦτο γάρ μοι ἔφεσις, εἶπε, καθάπερ δὴ καὶ αὐτὸς ἔγνωκας, τὸ διὰ τάχους πρὸς τὰς αἰωνίους παραπεμφθῆναι μονὰς, κἂν ἄλλας C δὲ μυρίας ἐπαγάγῃς μοι τιμωρίας, κἂν μετὰ σὲ ἕτερος, τετελειωμένος ἐν τῇ Χριστοῦ χάριτι εὐσεβήσομαι· ἔχω γὰρ τὸν ἐνισχύοντά με Θεὸν, δι' ὃν καὶ ταῦτα ὑπομένειν προήρημαι· Χριστιανοῖς δὲ οὐ προτροπὴ πρὸς ἄρνησιν εὐσεβείας, ὡς σὺ ἔφης, διὰ τῶν σῶν ἔσομαι βασάνων, ἀλλὰ παράκλησις μᾶλλον εἰς θεοσέβειαν· αὐτοὶ γάρ με καθορῶντες ἐν γήρᾳ τοιούτῳ τὰς σὰς παρὰ φαῦλον ποιούμενον τιμωρίας, ὑπόδειγμα καλὸν ἕξουσι γενναιότητος, καὶ τῆς μιμήσεως οὐκ ἀπολειφθήσονται. Τούτων ἀκούσας ὁ Ἄρχων· καὶ τὸ τοῦ μακαρίου γέροντος ἀκατάπληκτον ἐκπλαγεὶς, ὑπό τινων διαβασταχθέντα κελεύει, ἐπεὶ μὴ βαδίζειν ἠδύνατο, τῷ δεσμωτηρίῳ πάλιν κατακλεισθῆναι.

non terretur minis :

futurus exemplar Christianis :

carceri includitur.

32 Εἶτα πρὸς τὸν μακάριον ἀποβλέψας Ἀειθαλᾶν, Καὶ σὺ φησιν τῆς αὐτῆς ἔχῃ παραπληξίας, καὶ τὴν τοῦ μεγίστου φωστῆρος διαπτύεις προσκύνησιν; Ὁ τῆς ἀληθείας κῆρυξ ἀποκρίνεται, Ζῇ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ τοῦ ζῶντος Θεοῦ υἱὸς, εἰς ὃν ἐκ νεότητος ἤλπισα, ὡς ἀμετάθετον ἔχω τὸν λογισμὸν, καὶ οὐδεὶς μεταπείσει με τὴν τοῦ Θεοῦ τιμὴν τοῖς αὐτοῦ κτίσμασιν ἀπονεῖμαι. Ἐπεὶ τούτων ὁ ἀλαζὼν ἐκεῖνος καὶ βάρβαρος ἤκουσεν, ἐκδεθῆναι τῶν ἀστραγάλων κελεύει τὸν Ἅγιον, τῷ ξύλῳ τε προσαναρτᾶσθαι, καὶ ταῖς βοείαις μαστίζεσθαι. Ὁ δὲ D μεγάλῃ τῇ φωνῇ Χριστιανὸν ἑαυτὸν ἀνεκήρυττεν· ἀπειρήκει μαστίζων ὁ ἀσεβὴς μᾶλλον, ἢ Ἅγιος ὑφειμένον τι φθέγγεται, καὶ τῆς ὑπὲρ Χριστοῦ καρτερίας ἀνάξιον.

S. Aithalas suspensus flagellatur.

33 Κελεύει τοιγαροῦν τοῦ ξύλου κατενεχθῆναι, καὶ τινα Μανιχαῖον ἐπ' ἀτόποις τισὶν ἁλόντα εἰς τὸ μέσον ἀχθῆναι, Καὶ ἴδε, φησὶ τῷ Μάρτυρι, τὴν οἰκείαν αὐτὸν θρησκείαν περιφανῶς ἐξομνύμενον. Αἰκίζεσθαι οὖν ἐπιτρέψας τὸν Μανιχαῖον ἠνάγκαζε πρὸς τὴν ἄρνησιν· ὁ δὲ ἀντείχετο μὲν τὰ πρῶτα, καὶ πρὸς τὰς πληγὰς ἐδόκει διαγωνίζεσθαι· ἐπεὶ δὲ βιαιότερον οἱ μαστίζοντες ἐπετίθεντο, καὶ ἰσχυρῶς αὐτοῦ καθίκοντο αἱ πληγαὶ, ἡττηθεὶς τῶν πόνων, ἔξαρνος εὐθὺς γίνεται, καὶ ἀνάθεμα Μάνεντι καὶ τοῖς αὐτοῦ δόγμασιν ἐβόα· καὶ δῆθα προσάγουσιν αὐτῷ μύρμηκα, προστάσσοντες ἀνελεῖν· ὁ δὲ ἀπέκτεινεν παραχρῆμα λαβών. Ἐφ' ᾧ διαχυθεὶς ὁ Ἅγιος, καὶ οἷον ἐπιγελάσας τῷ γενομένῳ, Τεταλαιπώρηκεν, ἔφη, ὁ τοῦ Μάνεντος λατρευτὴς, καὶ φόνου ἑάλωκε, τὸν ἑαυτοῦ Θεὸν ἀνελών· ἐγὼ δὲ μακάριον ἐμαυτὸν ἡγοῦμαι, κατὰ Παῦλον, ὅτι Χριστοῦ δυνάμει περιφανῶς κραταιούμενος, τοῦ εἰπόντος, Ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον, ἀήττητόν μου τὸ φρόνημα συντηρῶ.

Manichæo deficiente ridet :

34 Θυμοῦ πληρωθεὶς ἐπὶ τούτῳ ὁ παράφορος δικαστὴς, ῥάβδοις ῥοῶν ἐξηκανθωμέναις τύπτειν προστάττει τὸν Ἅγιον. Οὕτω δὲ κατειργάσαντο αὐτὸν αἱ πληγαὶ, ὡς καὶ ἄφωνον σχεδὸν γενέσθαι, καὶ μηδὲ τῶν ἐπιφορῶν ἐπαισθάνεσθαι· ὅθεν καὶ ὡς ἤδη τεθνηκότα σύραντες, E ἔξω ῥίπτουσιν. Εἷς δέ τις τῶν Μάγων, τὸ καρτερικὸν ἐκεῖνο σῶμα γυμνωθὲν θεασάμενος, καί τι φιλάνθρωπον παθὼν πρὸς τὴν φύσιν, ῥάκει τοῦτο περικαλύπτει· οἱ δὲ τῆς αὐτῆς ἐκείνῳ θρησκείας, τὸ γεγονὸς θεασάμενοι, διαβάλλουσιν αὐτὸν πρὸς τὸν Ἄρχοντα καὶ παραχρῆμα πικραῖς αἰκίζεται μάστιξι, καὶ μισθὸν τοῦτον τῆς συμπαθείας δέχεται. Τὸν μέντοι μακάριον Ἀειθαλᾶν, ἐμπνέοντα ἔτι, τῷ δεσμωτηρίῳ παραδιδοῦσι.

iterum flagellatus ut mortuus projicitur :

carceri includitur.

CAP. XI.

35 Μαθὼν δέ τινα ὁ δικαστὴς Ἄρχοντα τῶν μεγίστων, Σαβώριον τοὔνομα, τῇ αὐτοῦ κώμῃ ἐπιδεδημηκέναι, (Μακελλαρία αὐτὴ ἐλέγετο k φερωνύμως) τούτῳ τὴν τῶν Μαρτύρων ἐξέτασιν ἐπιτρέπει. Ὁ δὲ τοῖς προλαβοῦσιν ὁμοίως ἔχων ἀσεβείας καὶ ἀγριότητος, ἀποβλέψας πρὸς τοὺς Ἁγίους, Καὶ τὴν πολιὰν ὑμῶν, εἶπεν, αἰδούμενος καὶ τῆς ταλαιπωρίας οἰκτείρων ὑμᾶς, παραινῶ προσκυνῆσαι ἡλίῳ, καὶ τοῦ ἐκ τῶν θυσιῶν αἵματος ἀπογεύσασθαι, ἵνα πικροῦ θανάτου ῥυσθέντες τὴν γλυκεῖαν πᾶσι ζωὴν κερδήσητε. Οἱ Ἅγιοι, ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος πρὸς αὐτὸν, Τοῖς σαρκοβόροις, εἶπον, εἴθισται κυσὶν αἵματος ἀπογεύεσθαι οὐκ ἀνθρώποις, σοὶ δὲ μᾶλλον ἐμφορεῖσθαι τοιούτων προσήκει, κυνὸς ἔχοντι λύσσαν, καὶ τοῦ πεποιηκότος καθυλακτοῦντι καὶ ἀγριαίνοντι.

k

A novo Præside ambo examinati

generose respondent.

36 Ὡς δὲ καὶ μαστίζεσθαι τοὺς Ἁγίους ἐκέλευεν, F ἔλεον δῆθεν αὐτῶν οἱ περιεστηκότες λαμβάνοντες, Ἐψήματος, ἔλεγον, ἀντὶ αἵματος κατὰ τὸ λανθάνον ἀπογευσάμενοι, σώθητε, καὶ τῶν ἐπηρτημένων ἀπαλλάγητε τιμωριῶν. Οἱ δὲ, Μὴ γένοιτο ἡμῖν, ἀπεκρίναντο, μήτε σχήματι μήτε ἄλλως τὸ καθαρὸν ἐπιλωβᾶσθαι τῆς ἡμῶν πίστεως, καὶ τὸ πολυχρόνιον τοῦτο καταισχῦναι γῆρας. Ὁ δὲ ποικίλος Ἄρχων ἐκεῖνος καὶ κομιδῇ πονηρὸς, Ἀλλ' εἰ κρέας ὑμῖν, ἔφη, καθαρὸν ἐνεχθείη, οὐδὲ τούτου ἂν ἀπογεύσαισθαι; Οἱ Ἅγιοι εἶπον, Ἐξ ἀκαθάρτου τί καθαρόν; καὶ ἐκ χειρῶν σῶν τῶν μεμολυσμένων τί ποτε ἂν ἀμόλυντον ᾖ; Πασῶν τοίνυν τῶν τοιούτων σου μηχανῶν ἀφέμενος, ταχεῖαν τὴν καθ' ἡμῶν ἀπόφασιν ἐπενεγκεῖν προθυμήθητι· εἰκῇ γὰρ κοπιᾷς, εἰς ἀέρα δέρων, καὶ παίων ἀμαθῶς τὸν ἀδάμαντα.

flagellis cæduntur;

37 Κοινῇ τοιγαροῦν μετὰ τῶν συνεδρευόντων διασκεψάμενοί τε καὶ ψηφισάμενοι χερσὶ Χριστιανῶν τοὺς Ἁγίους κατελευσθῆναι, πλῆθος Χριστιανῶν συναθροίζουσι, μεθ' ὧν καὶ τὴν θαυμασίαν συνελάσαν Ἰσδανδούλ· καὶ δῆθα τὸν μακάριον Ἰωσὴφ πάλιν διαβαστάσαντες, εἰς τὸ κριτήριον παριστῶσι. Νεύει οὖν τῷ Ἡγεμόνι ὁ Ἅγιος πρὸς αὐτὸν ἐγγίσαι, ὡς τι τῶν ἀπορρήτων ἀκουσόμενον. Τοῦ δὲ εὐθέως παραγενομένου καὶ πλησιάσαντος, σιέλου τὸ στόμα πληρώσας ὁ Μάρτυς, τοῦ μιαροῦ ἐκείνου κα-

S. Joseph in quæstionem vocatus, conspuit in vultum Præsidis :

ταπτύει

A ταπτύει προσώπου, Οὐκ αἰσχύνῃ, ἐπειπὼν, ἀναιδέστατε, ἀγρίως οὕτως καὶ δυσμενῶς κατὰ τῆς κοινῆς ταύτης νεανιευόμενος φύσεως, καὶ σῶμα ἤδη νενεκρωμένον αὖθις εἰς ἐξέτασιν ἄγων; Ὁ δὲ παρὰ τῶν συνεδρευόντων πολλὰ τῆς περιττῆς ταύτης ὠμότητος κατονειδισθεὶς, καὶ γέλωτα οὐδὲ ὅσον εἰπεῖν ὀφλήσας, πρὸς τὴν ἰδίαν πάλιν καθέδραν ὑποστρέφει, κατησχυμμένος.

ad lumbos usque fossæ impositus,

38 Τὸν δὲ Ἅγιον πορρωτέρω που διαστήσαντες, καὶ ὀπίσω τῷ χεῖρε δεσμήσαντες, βόθρον αὐτῷ διορύσσουσι, καὶ καθέντες μέχρις ὀσφύος αὐτὸν χωννύουσιν· εἶτα τοὺς συλληφθέντας περιστᾶσι Χριστιανοὺς, καὶ παίοντες βάλλειν τὸν ἀοίδιμον λίθοις διεκελεύοντο, μεθ' ὧν καὶ τὴν ἱερὰν Ἰσδανδοὺλ τὰ ὅμοια ποιεῖν ἐπείγοντο. Ἐκείνη, Ἀπὸ τοῦ αἰῶνος, ἔφη, οὐδὲν ἤκουσται τοιοῦτον, ὥστε γυναῖκα κατ' ἀνδρῶν ὁσίων χεῖρα ἐκτείνειν καταναγκάζεσθαι, ὥσπερ νῦν ὑμεῖς ποιεῖτε, ἀποσχόμενοι μὲν τοῦ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀγωνίζεσθαι, καθ' ἡμῶν δὲ αἴροντες ὅπλα, καὶ τὴν πατρίδα, εἰρήνην ἄγουσαν, αἱμάτων καὶ σφαγῶν ἐμπιπλῶντες. Οἱ δὲ ὀβελίσκον μακρῷ καλάμῳ παραδεσμήσαντες κεντεῖν αὐτῷ τὸν Ἅγιον παρεκελεύοντο· κἀκείνη, Μὴ γένοιτό μοι, ἔφη, δρᾶσαι τοιοῦτον, ὡς ἐγώ γε ἡδέως ἂν πρότερον τῇ ἐμῇ καρδίᾳ τοῦτο ἐγκαταπῆξαι, ἢ πρὸς βραχὺ τοῦ Ἁγίου δι' αὐτοῦ ψαύσω σώματος.

lapidibus, (negante id facere S. Isdandul)

obrutus e vita abit :

Οὕτως ἡ μὲν, ἀνδρικὴν ἐπιδειξαμένη ἔνστασιν, κρείττον τῆς ἐπινοίας ὤφθη τῶν μιαιφόνων. Τὸν δὲ Ἅγιον τοσαύ-
B ταις νιφάσι λίθων συνέχωσαν, ὡς μόνην κεφαλὴν ὁρᾶν λοιποῦ σώματος τῇ σωρείᾳ τῶν λίθων συγκεχωσμένου· ἣν δή τις τῶν ἀσεβῶν Ἀρχόντων ἔτι κινουμένην ἑωρακὼς· ἑνὶ τῶν δημίων κελεύει, χειροπληθῆ λίθον λαβόντι ἄνωθεν ἐπαφεῖναι· οὗ δὴ γενομένου, καὶ τῷ τοῦ λίθου βάρει τέλεον αὐτῆς συντριβείσης, τὴν τιμίαν ψυχὴν ὁ Μακάριος τῷ Χριστῷ παρατίθησι.

subsecuta ultione in corporis custodes :

39 Φυλάκων τοίνυν ἐπιστασίαις τὸ πολύτιμον ἐκεῖνο σῶμα, καθάπερ θησαυρός τις, συνετηρεῖτο. Τριῶν δὲ διελθουσῶν ἡμερῶν, καὶ τῆς τετάρτης ἤδη ἐπικαταλαβούσης, σεισμὸς μέγας οἷος καὶ φοβερὸς γίνεται, εἶθ' οὕτως ἀστραπῶν ὑποφαινομένων βροντῶν δὲ μεγίστων ἐπικαταρρηγνυμένων αὐταῖς, πῦρ οὐρανόθεν κατενεχθὲν, ἀποτεφροῖ μὲν τοὺς φύλακας, τὴν σωρὸν δὲ τῶν λίθων οἷά τινα χοῦν ἐκφορεῖ, τὴν ἐπὶ τῷ Μάρτυρι τιμὴν τοῦ Θεοῦ φανερὰν πᾶσι καθιστῶντος· τὸ σῶμα δὲ ἀφανὲς γίνεται, εἴτε τοῦ Θεοῦ τοῦτο οἷς οἶδε τρόποις μετατεθῆναι οἰκονομήσαντος, εἴ τε ἀνθρωπίνων ἀνελομένων χειρῶν.

S. Aithalas lapidatus obit :

40 Ἀειθαλᾶν δὲ τὸν τιμιώτατον, εἰς κώμην Πατριὰς καλουμένην ἀπαγαγόντες, Χριστιανῶν χερσὶ καὶ αὐτὸν καταλευσθῆναι παρασκευάζουσιν. Οὗ τὸ σῶμα μοναχοί τινες τῶν ἐκεῖ κατοικούντων, νυκτὸς ἐπελθόντες καὶ διαλαθόντες τοὺς φύλακας, ὑφαιροῦσι, κλέμμα ὄντως ἐπαι-
C νετὸν ἐργασάμενοι, καὶ πρᾶγμα οὐ σκότους ἀλλὰ φωτὸς ἄξιον· εἶτα καὶ τὰ νενομισμένα δράσαντες ἐπ' αὐτῷ, ἐν τόπῳ τινὶ τῶν ἐπισήμων κατατιθοῦσιν. Ἔνθα δὲ τὸν D
Ἅγιον ἀναιρεθῆναι συνέβη, θαυματουργεῖ Θεὸς ἄξιόν τι, καὶ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως, καὶ τῆς τοῦ Μάρτυρος δόξης· φυτὸν γάρ τι μυρσίνη φυεῖσα, νοσημάτων γίνεται παντοίων ἀπαλλαγή. Ἐπὶ πέντε τοιγαροῦν χρόνοις, τῶν θαυμάτων οὕτω διὰ τοῦδε τοῦ φυτοῦ τελουμένων, οἱ τὰ Ἑλλήνων θρησκεύοντες, φθόνῳ βαλλόμενοι τὴν ψυχὴν, καὶ τὰ παράδοξα δὴ ταῦτα ἐπ' ἐλέγχῳ τῆς αὐτῶν θρησκείας οὐ φέροντες καθορᾶν, αὐταῖς ῥίζαις ἐκτέμνουσί τε τὸ φυτὸν, καὶ πυρὶ νέμουσι· πολλοὶ δὲ τοῦ τὴν ψυχὴν ἐκκεκαθαρμένων ἐφ' ἱκανὸν χρόνον φῶτα περὶ τοῦ δὲ τὸν χῶρον ἑώρων, καὶ δυνάμεις θείας ἀνιούσας, ὥσπερ καὶ κατιούσας, καὶ δόξαν ἀναπτυσσούσας τῷ τοὺς Ἁγίους αὐτοῦ δοξάζοντι. Ἐτελειώθη δὲ ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς Ἀειθαλᾶς κατὰ τὸν Ἰούνιον μῆνα, τὴν ἴσην πρὸ αὐτοῦ τελειωθεῖσι Μάρτυσιν ἔνστασίν τε καὶ καρτερίαν ἄχρι θανάτου ἐπιδειξάμενος, βοηθείᾳ καὶ χάριτι Χριστοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ᾧ πρέπει δόξα καὶ τιμὴ, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

PER METAPHR. EX MS. R. FR.

claret miraculis.

a *Hervetus* ex patria Naesson, *rectius* Naessorum.

b *Ecgraphum nostrum* ὑφ' ἑτέρων αὐτοὶ διαβασταζόμενοι τῷ παντάπασιν νενεκρῶσθαι *quod visum est correctione egere : sensus autem hic erit* ut omnino enecarentur *ipsi scilicet Martyres, quod interpres, æque imper-* E *fectum ecgraphum nactus, de pedibus eorum ex tortura præmortuis intellexit.*

c *Scripum erat* ὤρεξαν *quod nihil significabat hoc loco.*

d *Ita rectius et conformiter ad verba a jurante prolata : a quibus deflexit interpres scribendo* Cum per rem creatam et non per Deum juraveris , *irridet enim Martyr quod* per Deum *id est divinitatem* , Saporis, *quæ nulla sit, jurans possit impune fallere.*

e *Rursum interpretem hallucinatum sic corrige :* Ad nihilum redigere cupientes corpus, imprimis formidabile dæmonibus , quorum erant studiosissimi cultores : *nam* δέος ἐκτρίψαι *non est* formidinem incutere, *sed eam* amoliri.

f *Ecgraphum nostrum male disjunxerat a* Ἄδεσχε γάρ· *et simile quid invenit interpres, nomen syllaba ultima truncum adhibens.*

g *Forte legendum* παράγουσιν.

h *Melius sic Latine vertes* , Insuper officia officiis addens.

i Ἐγκρυφεῖ clam, secreto *necdum alibi legi.*

k *Alluditur ad Latinam vocem* Macellum, *qua etiam Græcos sub Imperatoribus Romanis usos apparet ex Pauli I ad Corinthios* 10. F

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΕΝΔΟΞΟΥ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ.

VIDE PAG. 116

Ex Bibliotheca Medicæa Florentiæ Plut. 10. *Cod.* 31 *fol.* 165.

Diocletianus dæmonum cultor præcipuus

Διοκλητιανὸς ὁ Ῥωμαίων Αὐτοκράτωρ, ἀναξίως τῶν σκήπτρων ἐπιλαβόμενος, καὶ πρῶτος τῶν σὺν αὐτῷ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀντιλαμβανομένων ἀρχῆς (τρεῖς δ' ἦσαν οὗτοι) Σεβαστὸς ἀναγορευθεὶς Καῖσαρ, καὶ πάντα κατὰ νοῦν αὐτῷ προχωρήσαντα βλέπων, τά τε κατὰ τοὺς ἐναντίους καὶ τὰ κατὰ τοὺς ὑπηκόους, πολὺν ἐποιεῖτο λόγον, ὥστε αὐτῷ ἐδόκει, καὶ τῆς περὶ τὸ θεῖον εὐνοίας· εὐσέβειαν γὰρ ἄκραν καὶ τέλος παντὸς ἀγαθοῦ τὴν περὶ τοὺς νομιζομένους παρ' αὐτοῦ θεοὺς θεραπείαν ὠνόμαζεν· ὅθεν καὶ συνεχεῖς αὐτοῖς καὶ πολυτελεῖς θυσίας προσέφερεν a... Καί
a
ποτε αὐτῷ χρωμένῳ περί τινος τῶν αὐτῷ διοικούντων, φασὶ, τὸν βίον, ἐξ ἄντρου τινὸς καὶ σκοπίου μυχοῦ τοιαῦτα χρῆσαι, ὡς ἄρα οἱ ἐπὶ γῆς δίκαιοι ἐμπόδιον εἶναι τοῦ ἀληθεύειν αὐτὸν, καὶ δι' ἐκείνους ψευδεῖς τῶν τριπόδων τὰς μαντείας ποιεῖσθαι· καὶ ἡμεῖς τὴν ψυχὴν καὶ τῇ πλάνῃ ὁ δείλαιος, περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο μαθεῖν, τίνες ἂν εἶεν ἐν τῇ γῇ δίκαιοι. Καί τις τῶν περὶ αὐτὸν θυηπόλων ἀποκριθεὶς, Χριστιανοὶ, Βασιλεῦ, ἔφη, τυγχάνουσιν. Ὁ δὲ τὴν ἀπόκρισιν ταύτην ὥς τι καταπιὼν δέλεαρ, κατὰ τῶν εὐσεβούντων ἐμαίνετο· καὶ τέως τοῦ κατὰ Χριστιανῶν διωγμοῦ ἠρεμίαν ἐπέχοντος, αὖτις πάλιν τὸν πόλεμον δεινῶς ἀνεῤῥίπισεν. Αὐτίκα γοῦν τὰ κατὰ τῶν ἀδικημάτων ξίφη κατὰ τῶν ἀνεπιλήπτων ἐξετείνετο, καὶ διατάγματα

A μάτα κατὰ πᾶσαν ἐπαρχίαν ἐξεπέμπετο μισοχριστίας ἀνάπλεα. Ἦν τοίνυν ἰδεῖν τότε τὰ δεσμωτήρια, μοιχῶν μὲν καὶ φονέων καὶ ἀνδραποδιστῶν ἐκκενούμενα b.... ν ἰδεῖν τὰ μὲν πρότερον κολαστηρίων εἴδη ὡς μετριώτερά πως ἀποσκορακιζόμενα, ἄλλα δὲ προσεπινοούμενα χαλεπώτερα, καθ᾽ ἑκάστην δὲ τὰ πλήθη τῶν Χριστιανῶν πανταχοῦ τιμωρουμένων.

saevit in Christianos, b

2 Ἐπεὶ δὲ καὶ ἀναφοραὶ πρὸς τὸν τύραννον ἦσαν, ἄλλαι ἄλλα διαγορεύουσαι, τὰ πλείω δὲ κατὰ Χριστιανῶν καὶ μάλιστα παρὰ τῶν τῆς Ἀνατολῆς Ἀρχόντων, ὡς παρ᾽ οὐδὲν τὸ διάταγμα τίθενται ὅσοι Χριστιανοὺς ἑαυτοὺς ὀνομάζουσιν, πέρα δ᾽ ἀριθμοῦ τυγχάνουσιν οὗτοι· ὁ τοίνυν τοὺς τοσούτους, διὰ τὸ πλῆθος εἶναι ἐπὶ τοῦ οἰκείου θρησκεύματος, καὶ ὡς πρὸς πόλεμον πρὸς αὐτοὺς παρατάττεσθαι, μηδεμίαν περὶ τούτων μεταβολὴν προσδοκῶντας, ἢ ἑτέραν ἀπόκρισιν· Ὡς τούτων πάντων κατάλογος γέγονεν, τοῦ θυμοῦ μὲν ταμιευσάμενος τὸ ἀπάνθρωπον, τῆς δὲ πραότητος ὑποκρινόμενος τὸ φιλάνθρωπον, πρὸς ἑαυτὸν πάντας τοὺς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ προσεκαλέσατο Ἄρχοντας καὶ μάλιστα τοὺς τῆς Ἀνατολῆς πάσης ἐπιτροπεύοντας. Ὡς δὲ πάντες ἐν ὀλίγῳ συνηγάγησαν, ἐκκλησίαν ὁ Βασιλεὺς ἤθροισε, καὶ τὴν κατὰ Χριστιανῶν ἀπαγγείλας τότε μανίαν, ἑκάστῳ γνώμην εἰσενεγκεῖν περὶ τῶν δεδογμένων ἐκέλευσεν. Ἄλλων οὖν ἄλλα λεγόντων, αὐτὸς τελευταῖον ἐξένεγκε τὴν ἰδίαν, μηδὲν ἄλλο τιμιώτερον τῆς εἰς τοὺς θεοὺς εὐσεβείας εἶναι ἀπομνημονεύσας· Συνθεμένης δὲ τῆς βουλῆς, αὐτὸς ἀνθυπήνεγκε πάλιν, Εἰ ταύτην μετ᾽ εὐνοίας κατορθωθῆναι βούλεσθε, τὴν ἐμὴν περὶ πολλοῦ φιλίαν ποιούμενοι, τὴν τῶν Χριστιανῶν θρησκείαν ἐκ πάσης τῆς ἐμῆς Βασιλείας ἐξελθεῖν πάντως σπουδάσατε, κατὰ πάντα καὶ τοῦ ἡμετέρου κράτους συμπράττοντες. Καὶ πάντων ὡς εἰπεῖν συναινούντων καὶ ἀποδεχομένων, ἔδοξε τῇ βουλῇ καὶ αὐτῷ Διοκλητιανῷ καὶ εἰς δευτέραν ἐκκλησίαν καὶ τρίτην περὶ τούτου συνιδεῖν.

Senatu approbante.

B

3 Παρῆν δὲ τηνικαῦτα καὶ τῷ στρατοπέδῳ καὶ ὁ θαυμάσιος τοῦ Χριστοῦ στρατιώτης Γεώργιος, τῆς μὲν τῶν Καππαδοκῶν χώρας ὁρμώμενος, γένους οὐκ ἀσήμου, Χριστιανῶν γονέων, ὡς καὶ παιδόθεν τὴν εὐσέβειαν ἐκμαθεῖν. Οὗτος οὔπω τῆς νέας ἀρξάμενος, ὀρφανὸς ἀπὸ πατρὸς ἐγεγόνει, ἐν τοῖς τῆς εὐσεβείας ἀγῶσι τοῦ πατρὸς τελευτήσαντος. Ἀπάρας δὲ τῆς Καππαδοκίας σὺν τῇ μητρί, πρὸς τὴν Παλαιστίνην μετῴκησεν, ἐκεῖθεν αὐτῇ τῆς μητρὸς τυγχανούσης, ὅθεν αὐτῷ κτήματα πολλὰ καὶ κληρονομία μεγίστη προσῆν. Διὰ τὴν τοιαύτην τοίνυν εὐγένειαν, ἐπεὶ καὶ ἀκμὴν εἶχε σώματος καὶ ἡλικίας στρατιώταις πρεπούσης, Τριβοῦνος ἐχρημάτισεν ἐπισημοτάτου νουμέρου. Ἐπιδειξαμένου δὲ αὐτοῦ τὴν ἑαυτοῦ ἀνδρείαν ἐν τούτῳ τῷ ἀξιώματι κατὰ τοὺς πολεμικοὺς ἀγῶνας, καὶ στρατηγικὴν ἀληθῶς ἑαυτὸν ἀποδείξας, Κόμης ἀπεδείχθη παρ᾽ αὐτοῦ Διοκλητιανοῦ πρὸ τοῦ διωγμοῦ, ἀγνοίᾳ τοῦ χριστιανισμοῦ.

S. Georgius Tribunus militum et Comes

C Τελευτησάσης δὲ αὐτοῦ τῆς μητρὸς παρὰ τὸν καιρὸν τοῦτον, τῶν καταλειφθέντων χρημάτων αὐτὸς τὰ πλεῖστα λαβών, πρὸς τὸν Βασιλέα σὺν πᾶσιν ἀνέδραμε, μείζονος ἀρχῆς ἐφιέμενος. Ὁ εἰκοστὸς αὐτῷ χρόνος τῆς ἡλικίας τότε συνεπεραίνετο. Ὡς οὖν τὴν τοσαύτην κατὰ Χριστιανῶν μανίαν ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας ἑώρακεν, τῆς τε βουλῆς τὴν γνώμην ἀμετάτρεπτον ἔγνωκεν· καθ᾽ ἑαυτὸν ὡς ἐνῆν βουλευσάμενος, καὶ ὡς ἐπιτήδειον πρὸς σωτηρίαν τὸν τοιοῦτον κρίνας καιρόν, ἅπαντα προσόντα αὐτῷ χρήματα ταχέως διένειμε πένησι, τούς τε συνόντας αὐτῷ τῶν παίδων ἐλευθερίᾳ τιμήσας, καὶ περὶ τῶν ὑπαρχόντων τὰ δοκοῦντα διαταξάμενος, τῇ c τρίτῃ τῆς βουλῆς ἡμέρᾳ, καθ᾽ ἣν ἔτι γνώμην κυροῦσθαι ἐδόκει, καὶ αἱ τιμωριῶν Ἀρχόντων προσβολαὶ καὶ ἀντιμεταστάσεις ἐγίνοντο· αὐτὸς πᾶσαν ἀνθρωπίνην δειλίαν ἀποσεισάμενος, καὶ μόνον τὸν θεῖον φόβον ἐνστερνισάμενος, μέσος ἔστη τοῦ συνεδρείου, φαιδρῷ τῷ προσώπῳ καὶ γαυρῷ τῷ φρονήματι, καὶ τοιαῦτα πρὸς αὐτὴν διεξῄει· Μέχρι τίνος, ὦ Βασιλεῦ καὶ Βουλὴ καὶ δῆμος, εὐνομεῖν ἠθισμένοι, τὴν κατὰ Χριστιανῶν μανίαν αὐξήσετε, καὶ νόμους κατ᾽ αὐτῶν παρανόμους κυρώσετε, καὶ μηδὲν ἀδικοῦντας ἀνθρώπους τιμωρήσετε, καὶ πρὸς οὓς αὐτοὶ

omnia sua pauperibus distribuit,

c

perorat pro Christianis,

ἀγνοεῖτε τὸ ἀληθὲς τοῦ σεβάσματος τοὺς εὐσεβεῖν διδαχθέντας, ἀσεβεῖν ἀναγκάζετε; οὐκ εἰσὶ ταῦτα τὰ εἴδωλα θεοί, οὐκ εἰσι, μὴ πλανᾶσθε, ψευδόμενοι. Ὁ Χριστὸς ἐστι μόνος Θεός, καὶ αὐτὸς μόνος κύριος εἰς δόξαν τοῦ θείου γεννήτορος, δι᾽ αὐτοῦ τὰ πάντα γεγένηται, καὶ ἐν πνεύματι αὐτοῦ τὰ πάντα συνέστηκεν· ἢ τοίνυν καὶ αὐτοὶ μεταμάθετε τὴν εὐσέβειαν, ἢ τοῖς εὐσεβοῦσιν ἐμπόδιον ἐξ ἀνοίας μὴ γίνεσθε. D

5 Ἐκπλαγέντες τοιγαροῦν τῶν τοιούτων ῥημάτων, καὶ τῇ ἀπροσδοκήτῳ ταύτῃ παῤῥησίᾳ τοῦ ἀνδρὸς καταπλαγέντες, τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν Βασιλέα πάντες ἐπέστρεψαν, ἀκουσόμενοι τί ἂν αὐτῷ ἐκεῖνος ἀνθυπένεγκοι πρὸς ταῦτα. Ὁ δὲ Βασιλεύς, ὥσπερ ἐμβροντηθεὶς τὴν ἀκοήν, καὶ τοῦ θυμοῦ ῥύμην ἐν ἑαυτῷ περιστρέφων, νεύει τινὶ τῶν συγκαθεζομένων, φίλῳ αὐτοῦ ὄντι τὰ μάλιστα, ὑπατεύοντι τότε, d Μαγνεντίῳ τοὔνομα, πρὸς τὸν εἰπόντα ποιήσασθαι τὴν ἀπόκρισιν. Ὁ δέ, τοῦτον ἐγγύθεν προσκαλεσάμενος, εἶπεν· Τί σοι τοῦ τοιούτου θράσους καὶ τῆς πολλῆς παῤῥησίας γέγονεν αἴτιος; Ὁ δὲ φησι, Ἡ ἀλήθεια. Καὶ ὁ Ὕπατος, Καὶ τίς ἐστιν ἀλήθεια; Ὁ δὲ Γεώργιος ἀπεκρίνατο· Αὐτὸς ὁ Χριστός, ὁ παρ᾽ ὑμῶν διωκόμενος. Μαγνέντιος εἶπεν· Οὐκ οὖν Χριστιανὸς εἶ καὶ αὐτός; Ὁ δὲ εἶπεν· Δοῦλος εἰμι τοῦ Χριστοῦ μου, διὸ καὶ ἐπ᾽ αὐτῷ θαῤῥήσας, μέσος ὑμῶν αὐτοκλήτως ἕστηκα μαρτυρήσων τὴν ἀλήθειαν. Ἐπὶ τούτοις τοῦ δήμου θορυβηθέντος, καὶ ἄλλων ἄλλα λεγόντων ἄσημος τις ἐξηκούετο θροῦς, οἷα φιλεῖ πολλάκις ἐν τοιούτῳ πλήθει γίνεσθαι. E

corum fidem confitetur,

d

6 Τότε ὁ Διοκλητιανὸς διὰ τῶν κηρύκων σιωπὴν ἐγκελευσάμενος, ἀτενίσας τῷ Ἁγίῳ καὶ ἐπιγνούς, τάδε πρὸς αὐτὸν ἔλεξε· Καὶ πάλαι σου θαυμάσας τὴν εὐγένειαν, καὶ τὴν ἡλικίαν ἀξίαν κρίνας τιμῆς, τὴν τύχην πρὸς μείζονα ἤγειρα, καὶ νῦν τὴν οὐκ ἐπὶ συμφέροντι τῷ σῷ προσγενομένην παῤῥησίαν ἀποστρεφόμενος, διὰ τὸ πρός σε φίλτρον καὶ προσοῦσάν σοι φρόνησιν καὶ ἀνδρείαν, ὡς πατὴρ συμβουλεύω τὰ δέοντα, μὴ καταλιπεῖν ὑποτιθέμενος τὸ τῆς στρατείας ἐπίδοξον, καὶ τιμωρίαις τοιαύτην ἡλικίαν ἐκδοῦναι οὐ πείθειαν· ἀλλὰ τοῖς θεοῖς ἐπιθύσαντα, τὴν μείζονα παρ᾽ ἡμῶν τύχην ἐπιζητεῖν, ἀμειβομένος σε ταύτης τῆς εὐσεβείας. Ὁ δὲ ἅγιος Γεώργιος ἀπεκρίνατο· Εἴθε μᾶλλον αὐτός, Βασιλεῦ, δι᾽ ἐμοῦ τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἐπιγνούς, τὴν παρ᾽ αὐτοῦ ζητουμένην ἀναιρέσεως θυσίαν προσενήνοχας, καὶ αὐτὸς κρείττονός σε καὶ ἀκηράτου Βασιλείας ἠξίωσεν ἄν· ἡ γὰρ περίκλυσε νῦν, πολὺ τὸ ἐπίκηρον ἔχουσα, ταχὺ διαπίπτει καὶ ἀποῤῥεῖ· διὸ καὶ τὰ παρ᾽ αὐτῆς προτεινόμενα, οὐδαμῶς τὸ στάσιμον ἔχοντα, οὐδὲν τοὺς δεχομένους ὀνίνησιν· οὐδὲν τούτων τὴν ἐμὴν πρὸς Θεὸν εὐσέβειαν χαυνῶσαι δυνήσεται, καὶ οὐδεμία τιμωριῶν ἐπίνοια τὸν ἐκείνου φόβον ἀπωσαμένη, δειλίαν ἐμβαλεῖ τῇ ψυχῇ μου, τὸν λογισμὸν κατασείσασα. Ταῦτα τοῦ Ἁγίου διεξιόντος, ὁ Βασιλεὺς ὅλος τῷ θυμῷ κάτοχος γεγονώς, ἔτι τοῦ λόγου ἐν τῷ στόματι τοῦ Ἁγίου ὑπάρχοντος, κελεύει τοῖς δορυφόροις, κοντοῖς τοῦτον τοῦ συνεδρείου ἀπελάσαντας τῇ φρουρᾷ παραπέμψαι. Κατὰ τόλμης δὲ τούτου γινομένου, εἷς μὲν τοῦ σώματος ἁψάμενος κοντός, μολύβδου δίκην ὀπίσω ἀπέστραπται, τὸ δὲ σῶμα τοῦ Μάρτυρος διεπλήρου τῆς κινήσεως. F

Diocletiano blandienti

generose respondet,

7 Ἀγαγόντες δὲ αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ, καὶ ὅλον ἐπ᾽ ἐδάφους ἁπλώσαντες, τοὺς μὲν πόδας αὐτοῦ ἠσφαλίσαντο ἐν τῷ ξύλῳ, κατὰ δὲ τοῦ στήθους αὐτοῦ λίθον ἐπέθηκαν μέγαν, ἀμφότερα τοῦ τυράννου προστάξαντος· καὶ οὕτως διακαρτερήσας μέχρι τῆς ἐπιούσης ἡμέρας, τῆς πρὸς Θεὸν εὐχαριστίας οὐδ᾽ ὅλως ἀπέληγε. Ὡς δὲ ἡ ἑξῆς ἡμέρα ὑπέφαινεν, ὁ Βασιλεὺς αὖθις εἰς ἐρώτησιν προκαλεῖται τὸν Ἅγιον, καὶ κατάκοπον αὐτὸν ἐκ τοῦ βάρους τοῦ λίθου ἰδών, ἐπυνθάνετο λέγων· Ἆρα, Γεώργιε, μετάμελός τις ὑπεισῆλθε τοῦ θράσους ἐκείνου, ἢ ἔτι ἐμμένει τῇ τοιαύτῃ ἐνστάσει; Ὁ δὲ Ἅγιος ἠρέμα πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίνατο· Ἆρά με, Βασιλεῦ, εἰς τοσοῦτον ἀνανδρίας ἐλθεῖν ὑπενόησας, ὡς ἐν μικρᾷ τιμωρίᾳ, μᾶλλον δὲ παιδιᾷ τοιαύτῃ, τὴν πίστιν προδοῦναι, καὶ τὴν εὐσέβειαν ἀπαρνήσασθαι; Πρότερος αὐτὸς ἀποκάμοις κολάζων, ἢ ἐγὼ κολαζόμενος. Διοκλητιανὸς εἶπεν· Ἐγώ σε παιδίαις παραδώσω, αἳ ταχέως σε τοῦ ζῆν ἀπαλλάξουσιν. Καὶ κελεύει ἐνεχθῆναι τροχὸν

in carcerem conjectus dire affligitur,

A τροχὸν παμμεγέθη, πάντοθεν ξίφεσιν εἱρμωσμένον, κἀκεῖ τὸν Ἅγιον προσδεθῆναι, καὶ τοῖς ἐγκατασκευασμένοις ξίφεσιν κατατέμνεσθαι πιεζόμενον. Ἦν δὲ ὁ τροχὸς ἐν μετεώρῳ κρεμμάμενος, κάτωθεν ἔχων εἱρμωσμένας σανίδας, ἐν αἷς δίκην μαχαιρῶν ὀβελίσκοι ὑπῆρχον ἐμπεπαρμένοι πυκνότατοι, οἱ μὲν τὰς ὀξείας εὐθεῖς ἔχοντες, οἱ δὲ τῇ ἀνακλάσει ἀγκίστροις προσεοικότες, ἕτεροι δὲ σκυτοτομικαῖς σμίλαις παρόμοιοι. Τῆς οὖν περιφερείας τοῦ τροχοῦ ταῖς σανίσι προσεγγιζούσης, καὶ τοῦ Ἁγίου ἐκεῖσε, καθάπερ ἀρνίου, προσδεδεμένου, καὶ τῇ σφοδρότητι τῶν δεσμῶν ταῖς σαρξὶν ἐναποκρυβέντων, ἡνίκα κυλιώμενος ὁ τροχὸς διὰ τῶν σιδήρων τὸν Ἅγιον παρέρχεσθαι κατηνάγκασεν, ὑπὸ τῆς ἐκείνων ὀξύτητος τὸ σῶμα ἐναπολαμβανόμενον κατετέμνετο, καὶ δίκην σκορπίου συστρεφόμενον συνετρίβετο. Ὁ δὲ Ἅγιος τῇ τοιαύτῃ τιμωρίᾳ γενναίως ἐγκαρτερῶν, πρῶτα μὲν μεγάλῃ προσηύχετο τῇ φωνῇ, μετὰ δὲ ταῦτα κατὰ νοῦν εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ, οὐδὲ στεναγμὸν ἀνέπεμπέ τινα, ἀλλ᾽ ὡς ὑπνῶν ἐφ᾽ ἱκανὴν ὥραν διέκειτο.

per rotam laceratus

8 Νομίσας οὖν ὁ Διοκλητιανὸς τοῦτον ἀποθανεῖν, καὶ ὥσπερ ἐρισθεὶς καὶ τοὺς οἰκείους ἐφευμήσας θεοὺς, Ποῦ δέ ἐστιν ὁ Θεός σου, Γεώργιε, ἔφησεν, ὅτι σε ταύτης τῆς παγίδος οὐκ ἐρύσατο. Καὶ κελεύσας τοίνυν ὡς νεκρὸν τοῦτον τοῦ ὀργάνου ἀπολυθῆναι, αὐτὸς πρὸς θυσίαν ἐτρέπετο

divinitus sanatur.

B τοῦ Ἀπόλλωνος. Παραυτίκα τοίνυν γνόφου πολλοῦ γενομένου καὶ βροντῆς καταρραγείσης μεγίστης, φωνὴ συγκατηνέχθη ἄνωθεν, παρὰ πολλῶν ἀκουσθεῖσα καὶ λέγουσα· Μὴ φοβοῦ, Γεώργιε, μετὰ σοῦ γάρ εἰμι. Μετὰ μικρὸν δὲ καὶ ὅσον οὔπω γενομένης εὐδίας, ὤφθη τῷ τροχῷ παριστάμενος λευκοφόρος ἀνὴρ, ἐξαστράπτων τὴν ὄψιν, καὶ τὴν χεῖρα ἐπιβάλλων τῷ Μάρτυρι, καὶ τοῦτον κατασπαζόμενος καὶ χαίρειν αὐτὸν προσφωνῶν. Οὐδεὶς δὲ ἐτόλμα τὸ παράπαν προσεγγίσαι αὐτῷ, οὔτε τῶν φυλασσόντων οὔτε μὴν τῶν ἐπὶ τὸ λῦσαι τοῦτον τοῦ ὀργάνου ἀποσταλμένων, ἕως οὗ ὁ φαινόμενος ἀφανὴς ἐγένετο. Εἶτα ὤφθη λυόμενος ὁ Ἅγιος τοῦ μαγγάνου, καὶ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ὅλος ὑγιὴς ἱστάμενος ἐδόξασε τὸν Θεὸν, καὶ ἐπεκαλεῖτο τὸν Κύριον. Ταῦτα ἰδόντες οἱ στρατιῶται καὶ ἀπορίᾳ πολλῇ συσχεθέντες, ἐνεφάνισαν περὶ τούτου τῷ Βασιλεῖ, ἔτι ἐν τῷ ἱερῷ τὴν θυσίαν ἐπιτελοῦντι, παραστήσαντες καὶ τὸν Ἅγιον. Ἰδὼν δὲ τοῦτον ὁ Βασιλεὺς, τὰ πρῶτα μὲν ἠπίστει τῷ θαύματι, οὐκ ἐκεῖνον εἶναι λέγων, ὅμοιον δὲ τούτου τινὰ ἢ μᾶλλον εἴδωλον αὐτοῦ πρὸς χλεύην τῶν ὁρώντων. Περιεργότερον δὲ τοῦτον κατανοοῦντες οἱ περὶ τὸν Βασιλέα, τοῦτον ἐπέγνωσαν, κἀκεῖνον ἀνέπειθον διαπρυσίως· καὶ τοῦ Μάρτυρος βοῶντος, Ἐγώ εἰμι Γεώργιος, ἐννεοὶ πάντες ἐγένοντο. Δύο δὲ τῶν παρατυχόντων ἀξιώματι τετιμημένοι στρατηλατῶν,

Imperatori sistitur :

duo Duces Christum confitentur.

C ὧν ὁ μὲν Ἀνατόλιος ἐκαλεῖτο, ὁ ἕτερος δὲ Πρωτολέων, προκατηχημένοι τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, τὸ ξένον τότε τοῦ θαύματος ὁρῶντες, τελείαν δὲ πίστιν ἐδείξαντο, καὶ ἀνέκραξαν λέγοντες, Εἷς ἐστι Θεὸς μέγας καὶ ἀληθὴς τῶν Χριστιανῶν. Παρευθὺ δὲ τούτους ὁ Βασιλεὺς ἔξω τῆς πόλεως ἀπενεχθῆναι κελεύει, μηδεμίαν ἐρώτησιν δεξαμένους, καὶ τούτους ἐκεῖσε καταπονῆσαι τοῖς ξίφεσιν. Πολλοὶ δὲ καὶ ἕτεροι ἐπὶ Κύριον ἐπέστρεψαν, ἐν ἑαυτοῖς δὲ κατεῖχον τὴν πίστιν, μὴ τολμῶντες παρρησιάσασθαι· ἐν οἷς ἦν καὶ ἡ Βασίλισσα Ἀλεξάνδρα· ἣν καὶ βουλομένην παρρησιάσασθαι ὁ Ὕπατος ἐπισχὼν, πρὶν ἢ γνῶναι τὸν Βασιλέα περὶ αὐτῆς, εἰς τὸν ἑαυτῆς οἶκον ἐξέπεμψε.

CAP. II.

In calcis foveam demersus S. Georgius

10 Δυσθυμῶν δὲ ὁ Διοκλητιανὸς καὶ μηδὲν κατὰ λόγον πρᾶξαι δυνάμενος, κελεύει τὸν Ἅγιον, παραχρῆμα εἰς λάκκον ἀσβέστου προσφάτως σβεσθείσης ἐμβληθέντα, φυλάττεσθαι μέχρι τρίτης ἡμέρας, πρὸς τὸ μηδαμόθεν ἐπινοηθῆναι βοήθειαν. Ἁρπάσαντες οὖν αὐτὸν, δέσμιον ἦγον. Ὁ δὲ Ἅγιος πρὸς τοιαύτην ἀπαγόμενος τιμωρίαν, μεγάλῃ τῇ φωνῇ προσηύχετο οὕτως, Ὦ Σωτὴρ τῶν θλιβομένων, ἡ καταφυγὴ τῶν διωκομένων, ἡ ἐλπὶς τῶν ἀπηλπισμένων, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπακούσων τῆς προσευχῆς τοῦ δούλου σου, καὶ ἐπίβλεψε ἐπ᾽ ἐμὲ καὶ ἐλέησόν με, καὶ ῥῦσον τῆς παρούσης ἐπηρείας τοῦ ἀντικειμένου· παράσχου μοι, Δέσποτα, τὴν εἰς σὲ ὁμολογίαν μέχρι τέλους ἀπαράτρωτον διατηρῆσαι· μὴ παραδῷς με ταῖς ἀνομίαις μου,

D Κύριε, μήποτε εἴπωσιν ἐχθροί μου, Ποῦ ἐστιν ὁ Θεὸς αὐτοῦ. Δεῖξον τὴν δυναστείαν σου, καὶ δόξασόν σου τὸ ὄνομα ἐν ἐμοὶ τῷ ἀχρείῳ, καὶ ἐξαπόστειλόν σου τὸν Ἄγγελον τῆς ἐμῆς ἀναξιότητος φύλακα, ὁ τὴν ἐν Βαβυλῶνι κάμινον μεταβαλὼν εἰς δρόσον, καὶ τοὺς ἁγίους σου παῖδας διασώσας ἀβλαβεῖς, ὅτι εὐλογητὸς εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, καὶ ὅλον τὸ σῶμα αὐτοῦ κατασφραγισάμενος, εἰσῆλθεν ἐν τῷ λάκκῳ, χαίρων καὶ ὑμνῶν τὸν Θεόν.

EX MS. FLORENT.

11 Καὶ οἱ μὲν ἀποσταλέντες, πάντα τὰ διαταχθέντα ποιήσαντες, ὑπέστρεψαν· ἀρξαμένης δὲ τῆς ἡμέρας, Διοκλητιανός τινας τῶν στρατιωτῶν προσκαλεσάμενος, εἶπεν αὐτοῖς, Τοῦ κακοδαίμονος ἐκείνου Γεωργίου, ἐν τῆς ἀσβέστου λάκκου ἐρριμμένου δι᾽ οἰκείαν δυστροπείαν καὶ ἀπείθειαν, οὐδὲ μνημόσυνον καταλειπεῖν βούλομαι τοῖς ἐκείνου συμμύσταις, ἵνα μὴ τιμώμενος παρ᾽ αὐτοῖς καὶ εἰς ἔρωτα δοξομανίας ἐρηθεύσας καὶ ἄλλους, αἴτιος ἀπωλείας αὐτοῖς γένηται· βούλομαι τοίνυν πορευθέντας ὑμᾶς, εἴ τι ἄρα ὑπολέλυπται τῶν δυστήνων ἐκείνου ὀστῶν, καὶ αὐτὰ κατακρύψαντες ἀφανισμῷ τελείῳ παραδοῦναι. Τοιαύτης ἐντολὰς οἱ στρατιῶται δεξάμενοι, ὡς εἶχον τάχος ἐπορεύθησαν· συνῆλθε δὲ αὐτοῖς πλῆθος πολὺ τοῦ λαοῦ, ἰδεῖν τὸ γεγενημένον καὶ τὸ γενησόμενον. Ἀνακα-

inde illæsus educitur :

E θαρθείσης οὖν τῆς ἀσβέστου, ὤφθη ἔνδον ὁ Ἅγιος ὡς ἀπό τινος εὐωχίας ἐν φαιδρῷ τῷ σχήματι ἱστάμενος, τὰς χεῖρας εἰς οὐρανὸν ἐκτείνων, καὶ τῷ Θεῷ εὐχαριστῶν ἐπὶ πάσαις αὐτοῦ ταῖς εὐεργεσίαις. Ἐξελθόντος δὲ αὐτοῦ, καὶ μηδεμίαν ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπηρείας βλάβην περιφέροντος, ἐξέστησαν πάντες ἐπὶ τῇ παραδόξῳ ταύτῃ θέᾳ, καὶ ὁμοθυμαδὸν τὸν Θεὸν Γεωργίου μεγάλῃ τῇ φωνῇ ἀνευφήμουν καὶ μέγαν ἔλεγον.

12 Ἐν τούτοις τῶν στρατιωτῶν ἀσχολουμένων, καὶ τὴν ὥραν τριβόντων, ἀνέβη φάσις τῷ Διοκλητιανῷ περὶ τούτου. Ὁ δὲ παραχρῆμα τὸν Ἅγιον μεταπεμψάμενος, καὶ ὥσπερ ἐξεστηκὼς, λέγει πρὸς αὐτόν· Πόθεν σοι ταῦτα, Γεώργιε, καὶ ὅπως τεχνάζεται παρά σου; δήλωσον δή· οἶμαι γὰρ ἐγὼ, ὅτι πρὸς ἐπίδειξιν τῆς τοσαύτης μαγίας τὸ σέβας ὑπεκρίθης τοῦ ἐσταυρωμένου, ἵνα πάντας καταπλήξας ταῖς γοητείαις, μέγαν σεαυτὸν διὰ πάντων ἀποδείξῃς, καὶ τὸν σὸν Θεὸν, ὅστις ποτέ ἐστιν, κηρύξῃς πάντων θεῶν ὑπερφέροντα. Ὁ ἅγιος Γεώργιος ἀπεκρίνατο· Ἐγὼ μὲν, ὁ Βασιλεῦ, φόρμην μήδε στόμα διᾶραι δύνασθαι ὑμᾶς, τοιοῦτον ἀθετοῦντας δεσπότην, ὅστις πρὸς τὸ ἐν μηδενὶ ἀδυνατεῖν, καὶ ἐκ τηλικούτων ἀναγκῶν ῥύεται τοὺς ἐλπίζοντας ἐπ᾽ αὐτόν· ἐπεὶ δὲ εἰς τοσοῦτον πλάνης βυθὸν παρὰ τοῦ ἀντικειμένου διαβόλου ὠλισθήσατε, ὥστε καὶ κατ᾽ ὀφθαλμοῖς ὑμῶν τελούμενα διαπιστεῖν θαύματα καὶ γοητείας ἀποκαλεῖν, θρηνοῦμεν ὑμᾶς τῆς τυφλώσεως, καὶ ἀθλίους ἡγοῦμαι, οὐκ ἀξίω δὲ ἀποκρίσεως οὕτω πεπυρωμένους. Διοκλητιανὸς εἶπεν· Ἄρτι γνώσομαι, εἰ

Imperatori insultat :

F κατ᾽ ὀφθαλμοῖς ἡμῶν ἐνεργεῖς τὰ παράδοξα, ἢ δὲ μὴ ἀξίους κρίνῃς ἡμᾶς ἀποκρίσεως· ἀλλ᾽ ἔξεις καὶ μὴ βουλόμενος κἂν θεραπεύοντας. Τότε κελεύει κρηπῖδας σιδηρᾶς ἐνεχθῆναι, ἥλους ἐχούσας μακρὰς, καὶ ταύτας ἔμπροσθεν πυρωθείσας, ὑποδεθῆναι αὐτοῦ ἀμφοτέρους τοὺς πόδας, καὶ τυπτόμενον αὐτὸν ἕλκεσθαι μέχρι τοῦ δεσμωτηρίου· καὶ χλευάζων ἔλεγεν. Ὡς ταχὺς εἶ δρομεύς. Ὁ δὲ Μάρτυς, οὕτω χαλεπῶς πιεζόμενος, τυπτόμενός τε καὶ δεινῶς συρόμενος ἐν ἑαυτῷ κατεπᾷδε, Τρέχε, Γεώργιε, ἵνα καταλάβῃς· οὕτω γὰρ τρέχεις ὡς οὐκ ἀδήλως. Εἶτα τὸν ἑαυτοῦ Θεὸν ἐπικαλούμενος ἔλεγεν· Ἐπίβλεψε ἐξ οὐρανοῦ, Κύριε, καὶ ἴδε τὸν κόπον μου καὶ ἄκουσόν μου τοῦ πεπεδημένου δούλου σου· ὅτι ἐπληθύνθησαν οἱ ἐχθροί μου, καὶ μῖσος ἄδικον ἐμίσησάν με διὰ τὸ ὄνομά σου· ἀλλ᾽ αὐτὸς ἴασαί με, Δέσποτα, ὅτι ἐταράχθησαν τὰ ὀστᾶ μου, καὶ παράσχου μοι τὴν ὑπομονὴν μέχρι τέλους, ὁ μόνος ἐλεήμων Θεὸς, ὅπως μὴ εἴπῃ ὁ ἐχθρός μου, Ἴσχυσα πρὸς αὐτόν.

ignitas crepidas indutus,

13 Ταῦτα μέχρι δεσμωτηρίου εὐξάμενος ἐβλήθη ἐν αὐτῷ, κατάκοπος ὑπὸ τῶν πληγῶν ἐκ τῶν ἐν αὐταῖς κρηπίσιν ἥλων γενόμενος· εὐχαριστήσας δὲ τῷ Θεῷ δι᾽ ὅλης τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τῆς ἐπιούσης νυκτὸς, τῇ ἑξῆς προσκληθεὶς ἔστη ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως, ἔξω που προκα-

EX MS FLORENT.

commode incedit;

A θέσαντος παρὰ τὸ δημόσιον θέατρον, καὶ περὶ αὐτὸν δὲ ἦν καὶ πᾶσα ἡ Σύγκλητος. Καὶ θεασάμενος τοῦτον ὁ Βασιλεὺς ὀρθῶς βαδίζοντα, ὡς μηδὲν ἐκ τῆς τῶν κρηπίδων ἀνάγκης παρεμποδίζεσθαι, σὺν ἐκπλήξει πολλῇ φησι πρὸς αὐτόν. Τί ἐστι Γεώργιε, ἆρα σοι πρὸς ἡδονὴν καὶ χάριν αἱ κρηπῖδες ἐπινενόηνται; Ὁ ἅγιος Γεώργιος εἶπεν· Σφόδρα γε, Βασιλεῦ. Διοκλητιανὸς εἶπεν, Τὸ θράσος ἀποθέμενος ὑπήκοον ἀνάλαβε λογισμὸν, καὶ ταῖς μαγίαις σου χαίρειν εἰπὼν, καὶ προσελθὼν θύσαι θεοῖς· ἐπεὶ πολλῶν ἄλλων πειραθήσῃ βασάνων καὶ τῆς γλυκείας ταύτης ζωῆς τελευταίαν ἀποφαγήσῃ. Ὁ ἅγιος Γεώργιος εἶπεν· Ὡς λίαν ἀνόητοι ἐοίκατε, τὰς τοῦ Θεοῦ μου δυνάμεις γοητείας κατονομάζοντες, καὶ τὰς αὐτοῦ ἀντιλήψεις μαγείαις παραβάλλοντες, καὶ παίγνια τῶν παρ᾽ ὑμῶν σεβομένων δαιμόνων ἀνεπαισχύντως δεικνύμενοι. Αὐστηρᾷ δὲ τῇ φωνῇ καὶ βλοσυρῷ τῷ ὄμματι ὁ Διοκλητιανὸς ἐπισχὼν

in os cæditur, vapulat nervis.

τὸν λόγον τοῦ Μάρτυρος, ἐκελεύει τοῖς περιεστῶσι τύπτειν αὐτοῦ τὸ στόμα, Διδαχθήτω οὕτως, εἰπὼν, Βασιλεῖς μὴ ὑβρίζειν. Εἶτα προσέταξεν τοῦτον ἀφειδῶς τοῖς βουνεύροις μαστίζεσθαι, μέχρις ὅτου αἱ σάρκες αὐτοῦ σὺν τῷ αἵματι τῇ γῇ ἐκολλήθησαν.

14 Οὕτως δὲ τοῦ ἁγίου Μάρτυρος ἀπηνῶς τυφθέντος, καὶ τὴν τοῦ προσώπου φαιδρότητα μηδαμῶς ἐναλλάσσαντος, ὁ Βασιλεὺς θαυμάζων, πρὸς τοὺς ἔγγιστα ἔλεγεν·

Commissus cum mago Athanasio

B Ὄντως ἂν ἐγὼ οὐκ ἀνδρείας καὶ καρτερίας εἴποιμι, ἀλλά τι καὶ μαγικῆς ἐπιστήμης μετέχει Γεώργιος. Καὶ ὁ Μαγνέντιός φησι πρὸς αὐτόν, Ἔστιν ἐνταῦθα Βασιλεῦ τις ἀνὴρ μαγικῆς ἐμπειρότατος, εἰ τοῦτον κελεύεις κληθῆναι, ταχὺ ἂν ἡττηθεὶς Γεώργιος τοῖς σοῖς ὑποκύψει θελήμασιν. Ἐξ αὐτῆς ὁ μάγος κληθεὶς ἔστη ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως, καὶ λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Διοκλητιανός, Οἷάπερ ὁ κατάδικος οὗτος εἰργάσατο, οἱ παρόντες πάντες ἴσασιν, ὅπως ταῦτα δὲ κατεπράξατο τῶν καθ᾽ ἡμᾶς ἐστι μόνον εἰδέναι, ἢ τοίνυν ταῖς αὐτοῦ γοητείαις πειθήνιον τοῦτον ἀπέργασαι, ἢ μαγικοῖς αὐτὸν φαρμάκοις θᾶττον τοῦ ζῆν ἀπάλλαξον, ὅπως ταῖς ἰδίαις κακοτεχνίαις ἁλοὺς, τὸν ὀφειλόμενον ἐπόψηται θάνατον· τοῦτο γὰρ καὶ βουλόμενος ζῆν αὐτὸν εἴασα μέχρι τοῦ νῦν. Τοῦ δὲ Ἀθανασίου (τοῦτο γὰρ ὄνομα τῷ μάγῳ) πάντα εἰς τὴν ἑξῆς ποιήσειν ὑποσχομένου, ὁ Βασιλεὺς φυλάττεσθαι τὸν Ἅγιον μέχρι τῆς αὔριον ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ κελεύσας, ἀνέστη τοῦ βήματος. Ὁ δὲ Ἅγιος πάλιν ἐν φρουρᾷ εἰσελθὼν, ἐπεκαλεῖτο τὸν Θεὸν λέγων, Θαυμαστωθήτω δὴ, Κύριε, τὸ ἔλεός σου ἐπ᾽ ἐμὲ, καὶ κατεύθυνον μου τὰ διαβήματα πρὸς τὴν σὴν πίστιν, ἵνα διὰ πάντων δοξάσηταί σου τὸ ὄνομα.

15 Καὶ τῇ ἑξῆς, ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ τοῦ βήματος ἀρθέντος, προκαθίσας ὁ Διοκλητιανὸς, ἐκέλευσεν κληθῆναι τὸν μάγον. Ὁ δὲ παρεγένετο πρὸς αὐτὸν μετὰ σοβαροῦ

C τοῦ φρονήματος, καὶ φάρμακά τινα ὑποδείξας ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτῶν ἐν ὀστρακίνοις ἀγγείοις, φησὶ πρὸς τὸν Βασιλέα· Ἐνεδειχθήτω τοίνυν, Βασιλεῦ, ὁ κατάδικος· καὶ ὄψει πάντως τῇ τῶν θεῶν συνεργείᾳ τῶν ἐμῶν φαρμάκων τὴν δύναμιν· εἰ μὲν γὰρ τοῦτον ἔκφρονα θέλεις γενέσθαι, πρὸς πᾶν ὅτι κελεύεις ὑπήκοον, τούτῳ δὴ χρῆσαι τῷ φαρμάκῳ, καὶ ἅμα ἐπιδείκνυε τὸ ἓν τῶν φαρμάκων ἀγγεῖον· εἰ δ᾽ αὖ γε παρὰ τὸ σὸν βῆμα τὸν τούτου μόρον ὑπομένεσθαι βούλει πικρότατον, τούτου καταπραχθήσῃ, μικρὸν θάτερον

oblata ab eo venefica innoxie bibit,

ὑποδεικνὺς τῶν ἀγγείων. Κελεύει οὖν ὁ Βασιλεὺς παραυτίκα τὸν Ἅγιον ἐνεχθῆναι· καὶ παραστάντος αὐτοῦ φησιν ὁ Διοκλητιανὸς, Ἄρτι σου, Γεώργιε, πάντως αἱ μαγίαι διαλυθήσονται· καὶ κελεύει βίᾳ ἅψασθαι αὐτὸν τοῦ κατασκευασθέντος φαρμάκου. Ὁ δὲ ἀνενδιάστως ἁψάμενος, οὐδεμίαν ἐκ τούτου βλάβην ὑπέστη, ἀλλ᾽ ὡς μηδενὸς γεγονότος καινοῦ, χαίρων ἵστατο τῆς τῶν δαιμόνων πλάνης καταγελῶν. Ἐμμαινόμενος δὲ ὁ Βασιλεὺς, ἐπιδοῦναι αὐτῷ καὶ τὸ ἕτερον φάρμακον προσέταξεν, καὶ καταναγκάσαι αὐτὸν πιεῖν τοῖς περὶ αὐτὸν ἐπέτρεψεν. Ὁ δὲ ἅγιος Γεώργιος, ἐνδοὺς τῇ βίᾳ καὶ γευσάμενος, ὡσαύτως ἀσινὴς ἐφυλάχθη τῇ τοῦ Θεοῦ βοηθείᾳ καὶ χάριτι. Ἀπηνεώθη δὲ ὅτε Βασιλεὺς καὶ πᾶσα ἡ Σύγκλητος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς Ἀθανάσιος, τὸ γενόμενον θεασάμενοι. Μεθ᾽ ἱκανῆς δὲ ὥρας διάστημα εἶπεν ὁ Βασιλεὺς πρὸς τὸν Μάρτυρα, Μέχρι τίνος ἡμᾶς ἐξιστᾷς, ὦ Γεώργιε, τοῖς παρά σου γενομένοις; ἕως ποτὲ μὴ τὴν ἀλήθειαν ἐξαγγέλλῃς ἡμῖν, ὅπως τε D τῶν ἐπαγομένων σοι βασάνων κατεφρόνησας, καὶ τῶν ἐν χερσὶ φαρμάκων τὴν βλάβην ἐξέφυγες; μὴ δὴ κρύψῃς ἀφ᾽ ἡμῶν τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ φράσον ἡμῖν, ἀνεξικάκως ἀκούειν σου μέλλουσιν.

et Christi potentiam prædicat:

16 Τότε ὁ μακάριος Γεώργιος ἀπελογεῖτο, Μὴ δὴ, Βασιλεῦ, ἀνθρωπίνης ἐπινοίας δοκεῖς ἡμᾶς σώζεσθαι, ἀλλὰ τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐπικλήσει καὶ τῇ τούτου δυνάμει, ἐφ᾽ ᾗ καὶ θαρροῦντες, οὐδένα τῶν ἀλγεινῶν ποιούμεθα λόγον, κατὰ τὴν αὐτοῦ θείαν μυσταγωγίαν. Διοκλητιανὸς εἶπεν· Καὶ τίς ἡ τοῦ Χριστοῦ σου μυσταγωγία; Ὁ ἅγιος Γεώργιος εἶπεν. Προειδὼς τὴν ὑμετέραν πρὸς τὸ χεῖρον ἐντρέχειαν, καὶ τοὺς οἰκείους παραθαρρύνων, ἐδίδαξε, Μὴ φοβεῖσθε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὰ σώματα καὶ περισσότερόν τι μὴ ἐχόντων ποιῆσαι· θρὶξ γάρ, φησιν, ἐκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν οὐ μὴ ἀπόληται, κἂν τε θανάσιμόν τι πίητε οὐ μὴ βλάψει ὑμᾶς. Ἀμέλει, Βασιλεῦ, ἄκουσον, αὕτη ἐστὶν ἡ ἀψευδὴς ἐκείνου ἐπαγγελία, ὡς ἐν κεφαλαίῳ δηλῶσαι, ὅτι ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ, κἀκεῖνος ποιήσει. Διοκλητιανὸς εἶπεν· Τί δ᾽ ὑμεῖς φατε εἶναι τὰ ἔργα αὐτοῦ; Ὁ ἅγιος Γεώργιος εἶπεν, Τυφλῶν ὀμματώσεις, λεπρῶν ἐκκαθάρσεις, χωλῶν ἀναρθώσεις, κωφῶν ἐνωτίσεις, πνευμάτων διώξεις, νεκρῶν ἐγέρσεις, καὶ τὰ τούτοις παρόμοια. Καὶ ὁ Βασιλεὺς, πρὸς τὸν Ἀθανάσιον E ἐπιστραφεὶς, ἔφη, Αὐτὸς τί λέγεις παρὰ ταῦτα, Ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν, Θαυμάζω πῶς τῆς ἡμεροτητος σου καταψευδόμενος οὗτος, λανθάνειν τὸ κράτος σου οἴεται· πολλῶν γὰρ καθ᾽ ἑκάστην εὐεργεσιῶν παρὰ τῶν ἀθανάτων θεῶν ἀμοιροῦντες ἡμεῖς, καὶ πολλῶν ἀγαθῶν δι᾽ αὐτῶν ἀπολαβόντες, νεκρῶν οὐδέποτε καὶ τήμερον ἀνάστασιν ἑωράκαμεν· οὗτος δὲ, ἐπ᾽ ἀνθρώπῳ θνητῷ πεποιθὼς καὶ ἐσταυρωμένῳ προσανέχων Θεῷ, τὸ μέγιστον αὐτῷ ἀνειδῶς τῶν

ad mortuum suscitandum provocatus,

σημείων προσεμαρτύρησεν. Ἀλλ᾽ ἐπεὶ, Βασιλεῦ, ἔμπροσθεν ἡμῶν πάντων καθωμολόγησε τὸν αὐτοῦ Θεὸν τοιαῦτα κατεργάσασθαι, καὶ ἐπαγγελίαν ἐξ αὐτοῦ ἀψευδῆ τοὺς εἰς αὐτὸν ἠλπικότες πάντα ὅσα ἂν ἐκεῖνος ἐποίησεν καὶ τούτους ποιήσειν, αὐτὸς ἐπί σου ἐγερεῖ νεκρὸν, καὶ τότε ὑμεῖς ὡς μεγάλα δυναμένῳ τῷ αὐτοῦ Θεῷ ὑποκύψομεν. Ἰδοὺ τοίνυν νεκρὸς ἐν τῇ κατέναντι λάρνακι πρὸ ὀλίγου τέθαπται, παρ᾽ ἐμοῦ γινωσκόμενος· εἴπερ ἐν τούτῳ Γεώργιος τῇ κελεύσει σου τὴν τοῦ σημείου ἐνδείξηται δύναμιν, ὄντως νενίκηκεν.

17 Ἀγασθεὶς οὖν ὁ Βασιλεὺς τοῦ μάγου τὴν ὑποθήκην, ἐπένευσε τοῦτο γενέσθαι. Ἦν δὲ λάρναξ μεγάλη, ἄντικρυς κειμένη τοῦ βήματος, καὶ ὡς ἥμισυ σταδίου μῆκος ἀπέχουσα. Τότε ὁ Μαγγέντιος, τῷ Βασιλεῖ συγκαθήμενος, τῶν περικειμένων κλοιῶν ᾐτήσατο λυθῆναι τὸν Ἅγιον, καὶ πρὸς αὐτὸν εἶπεν. Νῦν δεῖξον τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ σου F

non detrectat sed Deo fretus,

τερατούργημα, καὶ πάντας ἡμᾶς αὐτῷ προσάξεις διὰ τῆς πίστεως. Ὁ ἅγιος Γεώργιος εἶπεν, Ὁ ἐμὸς, Ὕπατε, Θεὸς ἐκ μὴ ὄντων τὰ πάντα παραγαγὼν, οὐ δὲ τὸν νεκρὸν ἀδυνατεῖ δι᾽ ἐμοῦ ἀναστῆσαι, ἀλλὰ τὰ τῶν φρενῶν ὑμῶν αἰσθητήρια ἡ πλάνη μετασκευάσασα κατανοεῖν οὐκ ἐᾷ τὴν ἀλήθειαν· ὅμως, διὰ τὸν περιεστῶτα δῆμον, τὴν πειραστικὴν ὑμῶν αἴτησιν ταύτην δι᾽ ἐμοῦ ὁ Θεὸς ἐνεργήσει· ἵνα μὴ δὲ καὶ τοῦτο τῇ μαγίᾳ ἐπιγράψητε, ἰδοὺ πάντων ἡμῶν κατενώπιον ὁ γόης, ὃν παραστήσατε, μήτε μαγίᾳ τινὶ μήτε τῶν θεῶν ἡμῶν ἰσχύι τινὶ τὸ σημεῖον τοῦτο δύνασθαι γενέσθαι ἀψευδῶς ὡμολόγησεν· ἐπόψεσι τοιγαροῦν τῶν περιεστώτων πάντων, καὶ ἐν τοῖς ὠσὶν αὐτῶν τὸν ἐμὸν ἐπικαλοῦμαι Θεόν. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, θεὶς τὰ γόνατα αὐτοῦ, ἐπὶ πολὺ μετὰ δακρύων ἐδέετο τοῦ Θεοῦ· καὶ ἀναστὰς, μεγάλῃ τῇ φωνῇ πάλιν προσηύξατο οὕτως· Ὁ Θεὸς ὁ πρὸ τῶν αἰώνων, ὁ Θεὸς τοῦ ἐλέους, ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ καὶ παντοδύναμος, ὁ μὴ καταισχύνων τὰς ἐλπίδας τῶν εἰς σὲ πεποιθότων, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, ἐπάκουσόν μου τοῦ ταπεινοῦ δούλου σου ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ, ὁ ἐπακούσας τῶν ἁγίων σου Ἀποστόλων ἐν παντὶ τρόπῳ

fusis precibus rem peragit.

καὶ πᾶσι τέρασι καὶ σημείοις· καὶ δὸς τῇ γενεᾷ τῇ πονηρᾷ ταύτῃ τὸ παρ᾽ αὐτῆς ἐπιζητηθὲν σημεῖον, καὶ ἀνάστησον τὸν ἐν τῇ κατὰ πρόσωπον ἡμῶν λάρνακι νεκρὸν, εἰς αἰσχύνην ἀθετούντων σε, εἰς δόξαν σὴν καὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ναὶ Δέσποτα, δεῖξον τοῖς περιεστῶσιν,

ὅτι

A ὅτι σὺ εἶ κύριος ἔνδοξος ἐφ᾽ ὅλην τὴν οἰκουμένην, καὶ σοῦ ἐστιν ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Καὶ αὐτοῦ τὸ Ἀμὴν εἰπόντος, ἦχος ἐγένετο μέγας, ὥστε πάντας ἐκπλαγῆναι· καὶ τῆς σοροῦ ἀποκαλυφθείσης, καὶ χαμαὶ τοῦ καλύμματος πεσόντος, ἀναστὰς ὁ νεκρὸς ἐνώπιον πάντων, ἔξωθεν ἔστη τῆς λάρνακος.

Quo viso convertitur magus

18 Εὐθέως οὖν ταραχῆς ἐν τῷ δήμῳ γενομένης, καὶ πολλῶν κρατούντων, καὶ τὸν Χριστὸν ὡς μέγας εἴη Θεὸς εὐφημούντων, ὁ Βασιλεὺς καὶ οἱ συγκαθήμενοι θαμβηθέντες, πρῶτα μὲν τῆς μαγείας ἔτι ἔχεσθαι τὸν Γεώργιον ἔλεγον, καὶ πνεῦμα ἀνενεγκεῖν εἰς ἀπάτην τῶν ὁρώντων· ὡς δὲ τὸν νεκρὸν ἐγερθέντα ἀληθῶς ἄνθρωπον κατενόουν, Χριστὸν ἐπικαλούμενον καὶ τῷ Ἁγίῳ προσδραμόντα, καὶ αὐτοῖς συνιστάμενον, ἐν ἀμηχανίᾳ πολλῇ γενόμενοι ἔμειναν ἐννεοί. Ἀθανάσιος δὲ δραμὼν ἔπεσεν παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἁγίου, τὸν Χριστὸν ἐπιβοῶν Θεὸν παντοδύναμον, καὶ τὸν Μάρτυρα παρακαλῶν ὑπὲρ αὐτοῦ συγγνώμην τῶν ἐν ἀγνοίᾳ πλημμεληθέντων αἰτήσασθαι. Μετὰ δὲ διάστημα ὥρας ἱκανῆς, ὁ Διοκλητιανὸς τῷ δήμῳ σιωπὴν ἐγκελευσάμενος, ἀπεφθέγξατο οὕτως· Ὁρᾶτε τὴν πλάνην, ὦ ἄνδρες, βλέπετε τὴν κακίαν τῶν ἀπατεώνων τούτων· ὁ δὲ γὰρ κάκιστος Ἀθανάσιος, τῷ ὁμοτρόπῳ καὶ ὁμοτέχνῳ αὐτοῦ χαριζόμενος, οὐ φάρμακα αὐτῷ, ὁποῖα ἡμῖν ὑπέσχετο, προσεκόμισεν, ἀλλὰ μᾶλλον μαγικῶν ἐνεργέστερα B πρὸς ἐξαπάτην ἡμῶν· διὸ δὴ καὶ Γεώργιος, πρὸς τὸ παρ᾽ αὐτοῦ μὴ βλαβῆναι, καὶ ἀναιδέστερος γέγονε, νεκρὸν ἀνιστάναι ὑπισχνούμενος, ὃν αὐτοὶ κατόχῳ τινὶ νοήματι πρὸς κακουργίαν τῆς αὐτῶν ἐπενοήσαντο σκέψεως.

et capite plectitur cum eo qui resurrexerat.

19 Ταῦτα εἰπὼν ὁ τύραννος, παραχρῆμα κελεύει, τὸν μὲν Ἀθανάσιον ἅμα τῷ ἐκ νεκρῶν ἀναζήσαντι, δίχα πάσης ἐξετάσεως ἢ ἐπερωτήσεως τὸ διὰ ξίφους παραδοῦναι θανάτῳ, ὡς λαμπρᾷ τῇ φωνῇ τὸν Χριστὸν μόνον κηρύττοντας· τὸν δὲ ἅγιον Μάρτυρα Γεώργιον ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ κλειστὸν ἐν τοῖς δεσμοῖς μένειν, μέχρις ἂν τῶν δημοσίων πραγμάτων σχολὴν ἀγαγὼν τὰ κατ᾽ αὐτὸν ἐπισκέψηται· καὶ ταῦτα διαταξάμενος ἀπεὶς πρὸς τὰ βασίλεια. Ὁ δὲ ἅγιος Γεώργιος εἰσελθὼν ἐν τῇ φυλακῇ ἠγαλλιάσατο τῷ πνεύματι, καὶ ηὐχαρίστησε τῷ Θεῷ, λέγων· Δόξα σοι, Δέσποτα Κύριε, ὁ μὴ καταισχύνων τοὺς ἐλπίσαντας ἐπί σοι, εὐχαριστῶ σοι ἐν οἷς ἐν παντὶ συμπαρίστασαί μοι τῷ ταλαιπώρῳ, ἐφ᾽ οἷς εὐεργετεῖς καθ᾽ ἑκάστην, καὶ ἐφ᾽ οἷς ἀντιλαμβάνεις τῆς ἐμῆς ἀναξιότητος· ἀλλ᾽ ἀξίωσόν με ὁ Θεός, ὁ Θεός μου, ταχέως ὀφθῆναι τῇ δόξῃ σου, τελείως καταισχύναντα τὸν διάβολον.

CAP. III.

Curat post alios ægros

20 Ὑπάρχοντος δὲ αὐτοῦ ἐν τῇ φρουρᾷ, ὅσοι τὴν Χριστοῦ πίστιν ἐδέξαντο διὰ τῶν ἐπιτελεσθέντων θαυμάτων, C ἐρχόμενοι πρὸς αὐτόν, καὶ τοῖς φυλάσσουσι παρέχοντες χρήματα, προσέπιπτόν τε αὐτῷ καὶ κατηχοῦντο παρ᾽ αὐτοῦ· ἐξ ὧν καὶ πολλοὶ ἀσθενοῦντες, τῇ τοῦ Χριστοῦ σφραγῖδι καὶ ἐπικλήσει, δι᾽ αὐτοῦ θεραπείας ἐτύγχανον· ἐν οἷς καί τις ἀνήρ, Γλυκέριος τοὔνομα, ἰδιώτης τὴν τέχνην, ὃς ἀροτριῶν, οἷα πολλάκις συμβαίνει, παρολισθήσαντος αὐτῷ τοῦ ἑνὸς τῶν βοῶν, καὶ κατεῤῥαγέντος, καὶ μετὰ μικρὸν ἀποψύξαντος, ὥστε περὶ τοῦ Ἁγίου παρά τινων προκαθήγητο, δραμὼν ἐν τῇ φυλακῇ, τὴν τοῦ βοὸς ἀπώλειαν ἀπωδύρετο. Ἠρέμα δὲ αὐτῷ προσμειδιάσας ὁ Ἅγιος, εἶπεν, Ἄπελθε, ἀδελφέ, χαίρων· ὁ γὰρ Χριστός μου τὸν βοῦν σου ἐζώωσεν. Ἐκεῖνος δὲ πιστεύσας τῷ λόγῳ καὶ δραμών, εὗρε καθὼς εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἅγιος· παρευθὺ δὲ μηδὲ μικρὸν ἀναμείνας ὁ ἀνήρ, ἀνέστρεψε, καὶ πρὸς τὸν Μάρτυρα ἔτρεχε, καὶ διὰ τῆς πόλεως κράζων μεγάλῃ τῇ φωνῇ, Μέγας ἐστὶν ἀληθῶς ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν. Συλλαβόμενοι τοίνυν αὐτὸν στρατιῶταί τινες, αὐτοῦ που παρατυχόντες, διὰ τῶν σωματοφυλάκων τῷ Βασιλεῖ περὶ τούτου ἀνήνεγκαν· καὶ θυμοῦ πληρωθείς, καὶ μήτε θεάσασθαι αὐτὸν μήτε ἐρωτήσεως ἀξιώσας, ἐκέλευσεν αὐτὸν ἔξω τῆς πόλεως τῷ ξίφει ἀποτμηθῆναι. Ὁ οὖν Γλυκέριος χαίρων, καὶ ὥσπερ ἐπί τινα εὐωχίαν καλούμενος, προέτρεχε τῶν ἀγόντων αὐτὸν στρατιωτῶν, καὶ μεγάλῃ φωνῇ ἐπεκαλεῖτο τὸν Κύριον, δεόμενος τὸ μαρτύριον αὐτῷ λογισθῆναι εἰς βάπτισμα, καὶ οὕτως ἐτελειώθη. Τότε τινὲς τῆς Συγκλήτου ἐνεφάνισαν τῷ Βασιλεῖ

moribundo Glycerii bove,

denuo accusatur Sanctus:

D κατὰ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὅτι καθεζόμενος ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, φασίν, ἀνασείει τὸν δῆμον, καὶ πολλοὺς ἀφιστᾷ τῶν θεῶν μαγειῶν ἐπιδείξεσι, καὶ τῷ ἐσταυρωμένῳ προσάγει· ἢ τοίνυν ἐρωτηθεὶς, εὐγνωμονῶν ἀπολυθήτω e.....

EX MS. FLORENT.

e

21 Ὁ δὲ συμβούλῳ τῷ Μαγνεντίῳ περὶ τούτου χρησάμενος, ἐκέλευσεν εἰς τὴν αὔριον παρὰ τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἱερὸν τὸ βῆμα αὐτοῦ εὐτρεπισθῆναι, πρὸς τὴν τοῦ Ἁγίου δημοσίαν ἐρώτησιν. Τῇ δὲ νυκτὶ ἐκείνῃ, προσευχόμενος ὁ Μάρτυς ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ καὶ μικρὸν ἀφυπνώσας, ὁρᾷ κατ᾽ ὄναρ τὸν Κύριον, ὑποστηρίζοντα αὐτὸν τῇ ἑαυτοῦ χειρὶ καὶ κατασπαζόμενον, εἶτα στέφανον ἐπιτεθέντα τῇ ἑαυτοῦ κεφαλῇ καὶ λέγοντα, Μὴ φοβοῦ, ἀλλὰ θάρσει· ἰδοὺ γὰρ σὺν ἐμοὶ βασιλεύειν ἠξίωσας· μὴ οὖν ἔτι μελλήσεις, ἀλλὰ ταχέως πρός με παραγενόμενος τῶν ἡτοιμασμένων ἀπόλαυε. Ἔξυπνος δὲ γενόμενος καὶ εὐθυμότερος, εὐχαριστήσας τῷ Θεῷ, τὸν δεσμοφύλακα προσκαλεσάμενος, παρακαλεῖ αὐτὸν λέγων· Μίαν ταύτην χάριν αἰτῶ παρά σου, ἀδελφέ, συγχωρῆσαι τῷ ἐξ ἔθους μοι διακονοῦντι οἰκέτῃ τὴν εἴσοδον κατ᾽ αὐτὴν τὴν ὥραν, ἔχω γάρ τι πρὸς αὐτὸν εἰπεῖν. Ἐπινεύσαντος δὲ τοῦ δεσμοφύλακος εἰσῆλθεν ὁ οἰκέτης, ἔξω τῆς φυλακῆς παραμένων, ὅστις καὶ τὰ ὑπὸ τὸν Ἅγιον ὑπομνήματα σὺν ἀκριβείᾳ πάσῃ συνέταξεν· καὶ τὸν αὐτοῦ δεσπότην ἐν τοῖς δεσμοῖς προσκυνήσας, ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἔκειτο κλαίων. Ἀναστήσας δὲ αὐτὸν ὁ Ἅγιος δεδακρυμένον, εὐθυμῶς παρεκελεύσατο, ἐξήγγειλέ τε τὸ ὅραμα εἰπών, Ὅτι ταχέως με, τέκνον, ὁ Κύριός μου προσκέκληται· μετὰ γοῦν τὴν ἐμὴν ἔξοδον, τὸ ταλαίπορόν μου τοῦτο σῶμα λαβὼν μετὰ τῆς ἐμῆς διατάξεως, ἣν πρὸ τῆς κατασχέσεώς μου πεποίηκα, τοῦ Κυρίου κατευοδοῦντός σε, πρὸς τὸν τῆς παροικίας ἡμῶν οἶκον, τὸν κατὰ Παλαιστίνην ἀπότρεχε, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ γεγραμμένα πληρώσας, ἔχου τοῦ θείου φόβου, τῆς εἰς Κύριον μὴ ἀφιστάμενος πίστεως.

qui confirmatus a Christo;

rebus suis disponit,

E

22 Τούτου δὲ συνθεμένου μετὰ πολλῆς οἰμωγῆς, τῇ τοῦ Θεοῦ συνεργείᾳ, εἰς πάντα σπουδάζειν, ἀπέλυσεν αὐτὸν ὁ Ἅγιος ἀσπασάμενος· καὶ τῇ ἐπαύριον προσκαθίσας ὁ Διοκλητιανὸς ἐπὶ τοῦ εὐτρεπισθέντος αὐτῷ βήματος, ἅμα ἡλίῳ ἀνίσχοντι, προσεκαλέσατο τὸν Μάρτυρα· καὶ τὸν θυμὸν ἐπισχὼν ἤρξατο μετὰ πάσης πρᾳότητος πρὸς αὐτὸν οὑτωσὶ λέγειν, Οὐ δοκεῖ σοι, Γεώργιε, φιλανθρωπίας μεγίστης καὶ στοργῆς εἶναι πλείονος τὴν περί σε τοσαύτην ἡμῶν ἀνοχήν; μαρτυροῦσι γάρ μοι ἅπαντες οἱ θεοί, ὅτι πάνυ σου τῆς νεότητος ἥδομαι, διά τε τὴν ἐπανθοῦσάν σοι ὡραιότητα καὶ τὸ τῆς φρονήσεως μέτριον καὶ τὸ τῆς ἀνδρείας καρτερικώτατον, καὶ ἐβουλόμην σε μεταγνόντα σὺν ἐμοὶ ἔχειν τὴν οἴκησιν, καὶ μεθ᾽ ἡμᾶς τῇ τιμῇ δευτερεύειν διὰ τὸ φίλτρον· εἰπὲ οὖν ἡμῖν πρὸς ταῦτα καὶ αὐτὸς τὰ δοκοῦντά σοι. Ὁ ἅγιος Γεώργιος ἀπεκρίνατο, Ἔδει μέν, ὦ Βασιλεῦ, τὴν περὶ ἡμᾶς σου ταύτην διάθεσιν πρότερον ἐξειπόντα, καὶ μὴ τοσαῦτα καθ᾽ ἡμῶν ἐξ ὀργῆς πονηρεύεσθαι. Καὶ ὁ Βασιλεὺς μεθ᾽ ἡδονῆς ἁρπάσας τὸν λόγον, εὐθὺς ἀνθυπήνεγκεν· Εἴγε θελήσειας ὡς πατρί μοι στοργὴν ἐπιγράψασθαι, χάρισαί μοι πάντως τὴν ὕβριν, καὶ ὑπὲρ πάντων ἐκείνων ἐγώ σοι ἀπολογήσομαι. Ὁ ἅγιος Γεώργιος εἶπεν, Εἰ κελεύεις λοιπόν, Βασιλεῦ, εἰσέλθωμεν τοῦ ἱεροῦ, τοὺς παρ᾽ ὑμῶν προσκυνουμένους θεοὺς ἐπιψόμενοι. Παραυτίκα τοίνυν ἀναστὰς ὁ Βασιλεύς, μετὰ πλείστης ὅσης χαρᾶς, τὴν εἰς τὸ ἱερὸν εἴσοδον τῇ τε Συγκλήτῳ καὶ τῷ δήμῳ παντὶ διὰ τῶν κηρύκων παρεκελεύσατο· ἅμα δὲ ἐπευφήμει τὸν Βασιλέα ὁ δῆμος, τοῖς τε θεοῖς αὐτῶν τὴν νίκην ἐπίχαιρον, καὶ τὴν πρὸς τὸ ἱερὸν εἴσοδον ἐποιοῦντο. Ὅτε δὲ πάντες εἰσῆλθον, σιγῆς πολλῆς γενομένης καὶ τῆς θυσίας εὐτρεπισθείσης, ἀπέβλεπον ἅπαντες εἰς τὸν Μάρτυρα, προσδοκῶντες, ὅσον οὔπω τὴν θυσίαν μέλλειν αὐτὸν προσάγειν. Ὁ δὲ προσεγγίσας τῷ ἀγάλματι τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐξέτεινε τὴν χεῖρα καὶ ἐπηρώτα λέγων, Ἆρά σοι παρ᾽ ἐμοῦ θυσίαν ὡς Θεὸς θέλει προσδέξασθαι; καὶ ἅμα τῇ χειρὶ τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον ὑπέγραφε. Τὸ δὲ ἐνοικοῦν δαιμόνιον τῷ ἀγάλματι, φωνὴν τοιαύτην ἀφίησιν, Οὐκ εἰμὶ Θεός, οὐκ εἰμί, ἀλλ᾽ οὐδέ τις τῶν μετ᾽ ἐμοῦ· εἷς ἐστι μόνος Θεός, ὃν κηρύσσεις· ἡμεῖς δὲ τῶν αὐτῷ λειτουργούντων ἀγγέλων ἀποστάται γενόμενοι, τοὺς ἀνθρώπους φθόνῳ πολλῷ φενακίζομεν.

et blanditiis solicitatus

F

illudit Imperatori,

cum insigni dæmonis confusione.

EX MS FLORENT.

A ζομεν. Καὶ ὁ Ἅγιος ἀπεκρίθη, Πῶς ἔτι μένειν ἐνταῦθα θρασύνεσθε, ἐμοῦ τοῦ θεράποντος τοῦ ὄντος Θεοῦ ἐνταῦθα παρόντος· καὶ τούτου λεχθέντος, ἠχός τις καὶ θροῦς ἐκ τῶν ἀγαλμάτων θρήνῳ προσεοικὼς ἐξεπέμπετο· τὰ δὲ ἄρθην πάντα πεσοντα, εἰς γῆν συνετρίβησαν. Συστραφέντες δὲ τοῦ δήμου τινὲς, ὥσπερ ἐνθουσιῶντες μετὰ τῶν ἱερέων, συνήρπασαν τὸν Ἅγιον, καὶ δεσμὰ περιθέντες, ἔκραζον λέγοντες· Αἶρε τὸν μάγον τοῦτον, Βασιλεῦ, αἶρε, πρὸ τοῦ τὸν βίον ἡμῶν ἀβίωτον καταστῆναι.

Alexandra Imp palam suam fidem testante :

23 Τῆς τοιαύτης οὖν βοῆς γενομένης, καὶ τῆς φήμης ἐν ὀλίγῳ κατὰ τὴν πόλιν διαθεούσης, ἡ Βασιλὶς Ἀλεξάνδρα, μηκέτι στέγουσα την εἰς Χριστὸν πίστιν παρ᾽ ἑαυτῇ κρυφαίως κατέχειν, μετὰ δρομοῦ πολλοῦ παρεγένετο ἔνθα την δήμου σύγχυσιν ἔβλεπε· καὶ τὸν Ἅγιον μακρόθεν ἰδοῦσα κατεχόμενον, καὶ προσελθεῖν διὰ τὸν ὄχλον μὴ δυναμένη, ἔκραξε λέγουσα, Ὁ Θεὸς Γεωργίου βοήθει μοι, ὅτι σὺ μόνος Θεὸς παντοδύναμος. Καταστορεσθείσης δὲ τοῦ πλήθους ταραχῆς, ἑλκυσθῆναι τὸν Ἅγιον πρὸς ἑαυτὸν ὁ Διοκλητιανὸς ἐκέλευσεν, καὶ ὥσπερ ἐμμαινόμενός φησι πρὸς αὐτόν. Τοιαῦταί σου, μιαρωτάτη κεφαλὴ, τῆς ἐμῆς εὐμενείας αἱ ἀμοιβαί; οὕτω θύειν τοῖς θεοῖς ἐνοήθης. Ὁ ἅγιος Γεώργιος εἶπεν, Οὕτω θύειν ἀληθῶς, ἀνόητε Βασιλεῦ, μεμάθηκα, καὶ οὕτω τοὺς σοὺς θεοὺς θεραπεύειν διέγνωκα. Αἰσχύνθητι οὖν τοιούτοις θεοῖς τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν

B ἐπιγραφόμενος, οἳ οὔτε ἑαυτοῖς βοηθῆσαι δύνανται, οὔτε μὴν παρουσίαν Χριστοῦ δούλων ὑπομένουσιν ὑποστῆναι.

quibus commotior Diocletianus,

Ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτα ἐλέγετο τοῦ Ἁγίου, ἰδοὺ καὶ ἡ Βασιλὶς Ἀλεξάνδρα προσελθοῦσα, τῶν προτέρων εἴχετο λόγων κατὰ πρόσωπον τοῦ Βασιλέως. Ἔτι δὲ τοῖς ποσὶν τοῦ Ἁγίου προσέπιπτε καὶ τὴν τυράννου διέπτυσεν ἠλιθιότητα, δυσφημοῦσα τοὺς θεοὺς, καὶ καταφρονμένη τοῖς σεβομένοις αὐτοῖς. Ὁ δὲ Βασιλεὺς πρὸς αὐτὴν εἶπεν· Τί σοι γένονεν, Ἀλεξάνδρα, ὅτι τῷ μάγῳ τούτῳ προσεκλλήθης καὶ γόητι, καὶ τῶν θεῶν ἀπέστης σὺν ἀναιδείᾳ; Ἡ δὲ μεθ᾽ ὕβρεως ἀπωσαμένη, ἀποκρίσεως αὐτῷ οὐδεμίας ἠξίωσεν.

sententiam fert in ipsam et Georgium :

24 Ἀκούων δὲ τῶν ῥημάτων τούτων ὁ Διοκλητιανὸς, πλέον ἐξέζεσε τῷ θυμῷ· διὸ καὶ οὐδεμίαν ἐρώτησιν τῷ Ἁγίῳ προσήγαγεν, ἀλλ᾽ ὡς ὑπ᾽ αὐτοῦ ἐμπεχθεὶς τῇ ἐλπίδι τῆς θυσίας, καὶ τὴν τῶν θεῶν αὐτοῦ καταστροφὴν παρὰ τοῦ Ἁγίου γενομένην ἰδὼν, ἔτι τε καὶ τῆς Βασιλίσσης τὴν μεταβολὴν θεώμενος, καὶ πλέον διὰ ταύτην οἰδαίνων τῷ θυμῷ, ἐξήνεγκεν κατὰ τοῦ ἁγίου Μάρτυρος καὶ τῆς εὐγενεστάτης Βασιλίδος τοιαύτην ἀπόφασιν, Τὸν κάκιστον Γεώργιον, Γαλιλαῖον ἑαυτὸν εἶναι ὁμολογήσαντα καὶ πάμπολλα τοὺς θεοὺς καὶ ἡμᾶς βλασφημήσαντα, τελευταῖον δὲ καὶ κατὰ τῶν θεῶν μαγεία χρησάμενον, κελεύω ξίφει ἀποτμηθῆναι, σὺν Ἀλεξάνδρα τῇ Βασιλίσσῃ, παραφθαρείσῃ ταῖς μαγίαις αὐτοῦ, καὶ τῇ ὁμίᾳ ἀνοίᾳ καὶ

C αὐτὴν εἰς τοὺς θεοὺς βλασφημοῦσαν. Λαβόντες τοίνυν οἱ ἐπι τοῦτο τεταγμένοι παραχρῆμα τὸν Ἅγιον δεδεμένον, ἐξήγαγον ἔξω τῆς πόλεως, ἕλκοντες σὺν αὐτῷ καὶ τὴν

illa placide expirat,

γενναιοτάτην Βασίλισσαν. Ἡ δὲ προθύμως ἀπαγωμένη D κατὰ διάνοιαν προσηύχετο τὰ χείλη κινοῦσα, καὶ εἰς οὐρανὸν πυκνότερον ἀτενίζουσα, καὶ ἐπεὶ ἔν τινι τόπῳ ἐγένετο, ὡς ὀλιγοθυμοῦσα, καθεσθῆξαι ᾐτήσατο· ἔνδον τῶν δὲ τῶν ἑλκόντων ἐπὶ σχήματος καθίσασα, καὶ τὴν κεφαλὴν κλίνασα, τῷ Κυρίῳ τὸ πνεῦμα παρέθετο. Δοξάσας δὲ τὸν Θεὸν ἐπὶ τῷ γεγονότι ὁ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς Γεώργιος, καὶ εὐχαριστήσας αὐτῷ, μετὰ πολλῆς εὐθυμίας ἐπορεύετο, εὐχόμενος καὶ τὸν αὐτοῦ δρόμον τελειωθῆναι καλῶς.

Georgius capite plectitur.

25 Καὶ ὡς ἤγγισεν τῷ ὁριστέντι τόπῳ, ἐπάρας τὴν φωνὴν αὐτοῦ ηὔξατο οὕτως, Εὐλογητὸς Κύριε ὁ Θεός μου, ὅτι οὐκ ἔδωκάς με εἰς θήραν τοῖς ὀδοῦσιν τῶν ζητούντων με, καὶ οὐκ εὔφρανας τοὺς ἐχθρούς μου ἐπ᾽ ἐμέ, καὶ ἐρρύσω την ψυχήν μου ὡς στρουθίον ἐκ τῆς παγίδος τῶν θηρευόντων· καὶ νῦν ἐπάκουσόν μου Δέσποτα, καὶ παράστηθι τῷ σῷ δούλῳ ἐν τῇ τελευτείᾳ μου ταύτῃ ὥρᾳ, καὶ ῥῦσαι τὴν ψυχήν μου τῆς πονηρίας τοῦ ἐναερίου ἄρχοντος καὶ τῶν πνευμάτων αὐτοῦ, καὶ μὴ στήσεις τὰς εἰς ἐμὲ ἁμαρτίας τοῖς ἐν ἀγνοίᾳ πράξασιν, ἀλλὰ παράσχου μοι ἐν αὐτοῖς τὴν σὴν ἐπίγνωσιν, καὶ τὴν σὴν ἀγάπην, ἵνα καὶ αὐτοὶ σχῶσιν μέρος ἐν τῇ βασιλείᾳ σου μετὰ τῶν ἐκλεκτῶν σου· Πρόσδεξαι κἀμοῦ τὴν ψυχὴν μετὰ τῶν ἀπ᾽ αἰῶνός σοι εὐαριστησάντων, ἀμνημονήσας πάντων τῶν ἐν ἀγνοίᾳ καὶ γνώσει πλημμεληθέντων μοι. Μνήσθητι, Δέσποτα, τῶν ἐπικαλουμένων τὸ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου, E ὅτι εὐλογητὸς εἶ καὶ δεδοξασμένος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν, Ταῦτα προσευξάμενος, καὶ μετὰ χαρᾶς τὸν αὐχένα προτείνας, ἀπετμήθη τῷ ξίφει τὴν μακαρίαν αὐτοῦ κεφαλὴν, κατὰ τὴν εἰκοστὴν τρίτην τοῦ παρὰ ῥωμαίοις Ἀπριλλίου καλουμένου μηνὸς, τὴν καλὴν ὁμολογίαν πληρώσας, τὸν δρόμον τελέσας, τὴν πίστιν ἀπαρασάλευτον τηρήσας, διὸ καὶ τὸν στέφανον τῆς δικαιοσύνης ἀποκείμενον ἔχει.

26 Ταῦτα τῶν μεγίστων ἄθλων τοῦ μεγάλου ἀριστέως τὰ τρόπαια, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, συν τῷ Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

a *Deest aliquid , quod ex MS. Veneto sic Latine expressit Zinus :* imprimisque Apollinem, ut rerum futurarum peritissimum, venerabatur.

b *Rursum hic desunt pauca, sic Latine reddita ;* eorum autem qui Christum Deum ac Salvatorem fatentur plenos.

c *Ecgraphum nostrum* τῇ πρώτῃ, *quod corrigendum ex MS. Veneto docuit Zin interpretatio.*

d *Ita plerumque ab aliis vocatur, etiam a Zino, qui in MS. Florentino* Μαγρέντος *aut* Μαγγρέντιος. F

e *Adde ex MS. Veneto, juxta versionem Zini,* aut in eadem persistens insania tollatur de medio.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΕΝΔΟΞΟΥ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΚΑΙ ΤΡΟΠΑΙΟΦΟΡΟΥ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ.

a

Auctore Simeone Metaphraste. *a*

***Ex Bibliothecæ Vaticanæ Codice* 1079 *pag.* 146.**

Diocletiano et Maximiano Impp.

Ἄρτι τοῦ τῆς εἰδωλομανίας νέφους τὴν οἰκουμένην διαλαβόντος, καὶ μικροῦ πάντων ὅλῳ ποδὶ χωρούντων πρὸς τὴν ἀσέβειαν, Διοκλητιανοῦ τότε καὶ Μαξιμιανοῦ τὴν βασίλειον ἰθυνόντων ἀρχὴν, οἳ τῶν ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος τὰ ἑλλήνων διαπρεσβευόντων δεισιδαιμονέστατοί τε ἦσαν καὶ δραστικώτατοι. Οὗτοι ἐπὶ μέγα τὴν ἀθεΐαν αὐξῆσαι μέγα τῷ ὄντι καὶ σπουδαιότατον εἶναι τιθέμενοι, πάντας τοὺς ἐν τέλει συγκαλεσάμενοι καὶ κοινῇ διασκεψάμενοι περὶ τούτου, ἐπὶ κἀκείνους ἑώρων τὴν ἴσην αὐτοῖς ὁδεύοντας καὶ ὀρθοποδοῦντας πρὸς τὴν ἀσέβειαν, ἔργῳ βεβαιῶσαι τὰ δόξαντα σπουδὴν ἐποιοῦντο· καὶ διὰ ταῦτα γράμματα καὶ προθέματα πολλῷ τῷ τάχει διὰ πάσης ἐφοίτα τῆς οἰκουμένης, τοὺς μὲν νομιζομένους θεοὺς, τὰ χειροποίητά φημι ξόανα καὶ βδελύγματα, θυσίαις ἁπάσαις τιμᾶν (Καὶ γὰρ ἐδόκει τοῖς ἀνοήτοις, Βασιλεῦσιν μὲν δι᾽ αὐτῶν τὸ κράτος, ἀνθρώποις δὲ

pro idololatria satagentibus contra Christianos,

A δὲ πᾶσιν τὴν σωτηρίαν βραβεύεσθαι) πάντας δὲ τοὺς ὁμολογοῦντας εἶναι Χριστιανοὺς, μετὰ τὴν εἰς τὸ βῆμα παράστασιν, ἀπώμοτον τὴν ὁμολογίαν ταύτην οὐ ποιουμένους, συχναῖς ὑποβάλλεσθαι τιμωρίαις, εἶτα καὶ θανάτου ψῆφον τῆς εὐσεβείας παρίζεσθαι τὴν ἀντίδοσιν.

prodiit S. Georgius,

2 Τότε δὴ καὶ ὁ θαυμαστὸς στρατιώτης μέγας Γεώργιος, τὸ τοῦ Χριστοῦ τῷ ὄντι γεώργιον, ἀστέρα τινὰ τῶν διαφανῶν εἰκονίζων, ἐν σκότει τῆς ἀσεβείας ἐδείκνυτο. Τούτῳ πατρὶς μὲν ἡ Καππαδοκῶν, πατέρες δὲ τῶν ἐπιφανῶν, τροφὸς ἡ Παλαιστίνη, τὸ σέβας ἐκ προγόνων αὐτοῦ εὐσεβέστατος ἦν καὶ ἄτεγκτος, τὴν μὲν ἡλικίαν νεάζων, τὴν δὲ φρόνησιν πολιὸς, εὐθὺς τὴν καρδίαν, ζήλου πνέων κατὰ τῆς ἀσεβείας. Καλῶς οὖν ἐκπονηθεὶς τὰ πολέμια, Κόμης τοῦ νουμέρου b τῶν Ἀνικιώρων ἐπιφανεῖ προχειρίζεται· ἡνίκα δὴ καὶ τὸν Βασιλέα [ἔδει] τὸν κατὰ Περσῶν c ὑπελθεῖν πόλεμον, αὐτὸν ἐκεῖνον ὁ καιρὸς παρεκάλει, ἐφ᾽ ᾧ καὶ καὶ ἄθλους οὔτι μικροὺς ἀγωνίζεται, καὶ θαυμαστὴν ἔχων ἐν πολέμοις εὐτολμίαν γνωρίζεται.

b

c

insignis miles

qui augendæ dignitatis spe Curiam adies,

3 Ἐπεὶ δὲ καὶ μείζονος ἦν τιμῆς ὀρεγόμενος, εὗρεν οὐχ ἧς ὠρέγετο, ἀλλ᾽ ἧς ὑπῆρχεν ἐκεῖνος ἄξιος, τῆς θείας οὕτω προνοίας οἰκονομησαμένης. Λαβὼν γὰρ τὰ ἐκ πατέρων αὐτῷ περιελθόντα χρήματα, καὶ πρὸς τοὺς τότε βασιλεύοντας ἀφικόμενος, πάσχει τι τῷ Σαοὺλ παραπλήσιον. Ὁ μὲν γὰρ ὄνους ἀναζητῶν βασιλείαν ἐκτήσατο, ὁ δὲ
B κοσμικῆς δόξης ἐπιθυμῶν οὐρανῶν ἔτυχε βασιλείας. Καὶ ὅπως ἐγγὺς ἡ δήλωσις. Καταλαβὼν γὰρ ὥσπερ εἴρηται καὶ ἰδὼν τὸν Θεὸν ὑβριζόμενον, δαίμονας δὲ τιμωμένους, ζήλῳ θεοσεβείας διακαυθεὶς τὴν ψυχὴν, εἰς νοῦν τε τὰ τοῦ Δαβὶδ βαλλόμενος, ὅτε μὲν τῇ θέᾳ τῶν ἀσυνετούντων ἐκτήκεσθαι λέγοντος, ὅτε τὰ ὅμοια πάσχειν, διὰ τὴν περὶ τοὺς θείους λόγους τῶν ἐχθραινόντων ὀλιγωρίαν, ἔπειτα καὶ τῶν δεσποτικῶν ῥημάτων εἰς καιρὸν διαμνημονεύσας, ἀληθῶς ἐπαγγέλλεται, τοῖς ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων ὁμολογοῦσιν αὐτὸν, ἀντιδιδόναι φιλοτίμως τὴν ἔμπροσθεν τοῦ τεκόντος ὁμολογίαν· ἔσπευσεν ὡς τάχος ἁρπάσαι τὴν ἐπαγγελίαν, καὶ χρέος ἑαυτῷ δεσποτικὸν προσμνηστεύσασθαι.

Divino ibi zelo succenditur
Ps. 118, 158
Ps. 138, 21
Matt. 10, 2

et opibus in pauperes distributis,

4 Πλὴν ἀλλὰ καὶ τὴν στενὴν εἰσελεύσεσθαι πύλην προελομένῳ, ἵνα μηδὲν ὁ τῶν χρημάτων ὄγκος αὐτῷ ἐμποδίσειεν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ὡς βοηθῷ τῷ πλούτῳ πρὸς τὰ καλὰ χρήσαιτο, πενήτων αὐτὸν χερσὶ διανέμει. d Πρὸς δὲ καὶ τὴν πανοπλίαν, ἣν Παῦλος ἐν πνεύματι τοὺς πιστοὺς ὁπλίζει περιβαλλόμενος, καὶ τὴν μὲν ὀσφὺν ἐν ἀληθείᾳ περιζωσάμενος, ἐνδυσάμενος δὲ καὶ τὸν τῆς δικαιοσύνης θώρακα, περιθέμενός τε καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου, καὶ τοὺς πόδας ἐν ἑτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης ὑποδυσάμενος, ἔπειτα καὶ τὸν τῆς πίστεως θυρεὸν, καὶ τὴν τοῦ πνεύματος ἀναλαβὼν μάC χαιραν, ἥ ἐστι ῥῆμα Θεοῦ, καὶ ὡς οἷόν τε ἦν ἀσφαλῶς καθόλου περιφραξάμενος, πρὸς τὸν κατὰ τῆς ἀσεβείας ἐχώρει πόλεμον.

d

Eph. 6.

armatus fide

5 Εὑρὼν δὲ τοὺς, ἐπ᾽ ὀνόματι τοῦ βασιλεύειν καὶ ἄρχειν, αὐτοὺς μᾶλλον ὑπὸ τῆς ἀσεβείας κραταιότερον ἀρχομένους, πλήθη τε βασανιστηρίων οὐ κατὰ τῶν πονηρευομένων (ὥσπερ ἦν θέμις) καὶ ἀδικούντων, ἀλλὰ κατὰ τῶν εὐσεβούντων μᾶλλον προκείμενα, αὐτούς τε δημηγοροῦντας οὐδὲν θεοσεβὲς, οὐδὲν δίκαιον, ἀλλ᾽ ὅσα πρὸς ἀσέβειαν ἀλείφει καὶ τὴν τῶν δαιμόνων λατρείαν (τί γὰρ ἕτερον ἡ τῶν ψευδωνύμων θεῶν προσκύνησις;) οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ προσαπειλοῦντας, εἰ μόνον ὀνομάσειέ τις τὸν Χριστὸν, ἔξω παντὸς ἐλέους, τοῖς προκειμένοις, κατακηρυττόμενον e, ἐναποθανεῖν· ζήλου πλησθεὶς τὴν ψυχὴν, καὶ τρυφὰς μᾶλλον οὐ πληγὰς εἶναι τὰ ἀπειλούμενα διὰ Χριστὸν λογισάμενος, εὔτολμόν τε καὶ λεοντῶδες δεικνὺς ὅρμημα, διακόψας τὸ πλῆθος, καὶ παρελθὼν εἰς μέσους, Χριστιανὸν ἑαυτὸν ἀνεκήρυξεν καὶ Χριστοῦ δοῦλον ὑπάρχειν.

in ipso fervore persecutionis,

e

palam se profitetur Christianum,

6 Τὴν παρρησίαν ταύτην καὶ τὸ θάρσος καὶ τὴν τόλμαν τοῦ Μάρτυρος οὐχ ἁπλῶς εἶδε τὸ τῶν ἀσεβῶν πλῆθος, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρῶς κατεπλάγησαν. Ὁ μέν τοι γεννάδας θαρραλεώτερον ἔτι μᾶλλον, Θεὸν μὲν ἀληθινὸν τὸν Χριστὸν ὡμολόγει, τὰ δέ γε τιμώμενα παρ᾽ αὐτῶν εἴδωλα καὶ τοὺς ὀνόματα μόνον θεοὺς διέπτυέ τε καὶ ἐμυκτήριζε, καὶ τοῖς πολλοῖς ὑπόθεσιν ἐποιεῖτο σφοδροῦ γέλωτος. Πλὴν D
ἀλλὰ τοῖς τυράννοις ταῦτα ἀκούουσι παντοδαπὴς ἦν ἡ γνώμη· ποτὲ μὲν γὰρ τὸν ἄνδρα τῆς παρρησίας ἐθαύμαζον, ποτὲ δὲ ἠπείλουν, ποτὲ δὲ καὶ θωπείαις ὑπῄεσαν, ὥστε κατὰ τὸν θεῖον Δαβὶδ τοὺς ἐκείνων λόγους, τοῦτο μὲν βολίσιν ἐοικέναι, τοῦτο δὲ ὑπὲρ ἔλαιον ἁπαλοὺς δείκνυσθαι· τήν τε γὰρ νεότητα καὶ τὸ κάλλος ἐλέους παντὸς ἄξιον καὶ φειδοῦς ἔκρινον, τὴν ζωὴν προτιμοτέραν σαφῶς ὑπετίθουν, τιμὰς ὑπισχνοῦντο, πλούτου καὶ τρυφῆς ὑπεμίμνησκον. Ὡς δὲ πρὸς τὰ φιλάνθρωπα ταῦτα καὶ μαλακὰ μηδὲν ἐπικλινόμενον ἑώρων, μεταβάλλοντες βασάνους ἠπείλουν, ὥσπερ τὴν ὄψιν φοβεράς, πρὸς δὲ καὶ τὴν ἐν πικρῷ θανάτῳ τοῦ βίου καταστροφήν.

PER METAPHR. EX MS VATICANO

idola ridet,

Ps. 54, 22

blanditus ac minis frustra tentatur.

7 Ἐπεὶ δὲ πρὸς πάντα ἑώρων εὐπαγῆ καὶ ἀκλόνητον, μιμούμενόν τε τὴν οἰκείαν στέγην τοῦ φρονίμου, ἣ οὐκ ἀνέμοις σαλεύεται, οὐ ποταμοῖς προσαράσσεται, οὐ βροχαῖς κατακλύζεται, καὶ τοῦτο δὴ τὸ τοῦ λόγου λέοντα ξηρὸν ἑώρουν, ἢ πρὸς κολωνὸν κρούεσθαι, οἱ δὲ καὶ πεῖραν ἐπῆγαγον, καὶ θράττειν ᾤοντο, καὶ ὑφορμολύττεσθαι τὸν ἀπτόητον, ξύλῳ τοίνυν αἰωρηθέντος, κοντῷ τὴν γαστέρα διακρούειν ἐκέλευον. Καὶ οἱ μὲν ἔργου ἥπτοντο· ὁ δὲ ὥσπερ ἐνευφραινόμενος ταῖς πληγαῖς, ἀφεὶς τοὺς παίοντας, πρὸς Θεὸν μᾶλλον ἐκίνει τοὺς λόγους, καὶ δῆλος ἦν ὁμολογῶν αὐτῷ χάριτας τῆς κολάσεως. Εὐχαριστῶ σοι, Δέσποτα καὶ Θεέ, λέγων, ὅτι με τῶν ἀγαθῶν ἄξιον γενέσθαι E
παρασκευάζεις. Οὕτως ἔλεγεν, καὶ ὁ κοντὸς εὐθὺς μολίβδου δίκην ἐστρέφετο, τῷ μὴ πεισθέντι τοῖς παρανομοῦσιν αὐτὸς ὑπείκων ῥᾳδίως καὶ οἷον εὐπειθὴς γινόμενος, τοῖς μέντοι βλάπτειν τὸν Ἅγιον βουλομένοις οὐδαμῶς χρήσιμος.

Contus in eum intortus reflectitur:

ipse carcere, vinculis,

8 Ἀλλὰ γὰρ οἱ ἐχθραίνοντες, οὕτω πρὸς πλείονα θυμὸν ἐξαφθέντες (ἡττᾶσθαι γὰρ τὸ μὴ δυνατοὺς εἶναι τιμωρεῖσθαι σαφῶς ἔκρινον) πρὸς βαρυτέρας ἐβλεψαν τιμωρίας· καὶ τὸ μὲν νῦν ἔχον ἡ φυλακὴ τὸν Ἅγιον παρελάμβανεν, ἕως αὐτοῖς ἡ περὶ τοῦ πῶς δεῖ τιμωρήσασθαι σκέψις γένοιτο· ἵνα δὲ μὴ δὲ οὕτως ἄνετον ἔχει τὸ σῶμα ψυχὴ, κατακριθεὶς τὴν εἱρκτὴν, ἀλλὰ καὶ πέδαις μὲν τοὺς αὐτοῦ πόδας δεσμοῦσιν, ὕπτιον δὲ διατείναντες καὶ βαρεῖ λίθῳ τὰ στέρνα καταβαρύνουσιν. Ὁ δὲ καὶ οὕτως ηὐχαρίστει τῷ Θεῷ πάλιν, καὶ τὸν εἰς τιμωρίαν ἐπιτεθέντα λίθον αὐτῷ, εἰς στηριγμὸν καρδίας ηὔχετο γενέσθαι, πάγιόν τε καὶ ἀμετάθετον ἐμπεδῶσαι αὐτῷ τὴν ὁμολογίαν.

et grandi lapide gravatur:

9 Ἔπειτα εἰς τὴν ἐπιοῦσαν καὶ περὶ τῆς βαρυτέρας σκέπτεται βασάνου Διοκλητιανὸς ὁ δεινός· ἡ δὲ ὄργανον τι τιμωρητικὸν ἦν, ἄξιον μὲν τῆς ἐκείνου πικρᾶς ψυχῆς καὶ δαιμονιώδους, ἰδεῖν δὲ φρικωδέστατον, καὶ ὑποστῆναι παντάπασιν ἀλγεινότατον. Τροχός τις ἥρμοστο παμμεγέθης, μαχαίραις ὀξυτάταις καταπαγείς, ὃς μεθόδῳ τινὶ κομψοτέρᾳ κινούμενός τε καὶ περιδινούμενος, τὸν αὐτῷ προσδεθῆναι κατακριθέντα, ἔξαιμον εὐθὺς ἐδείκνυ καὶ κατάκοπον ταῖς μαχαίραις. Ἐπ᾽ αὐτῷ τοίνυν ὁ Ἅγιος γυμνὸς ὅλος περιταθεὶς καὶ δεθεὶς, εὐχῇ καὶ πίστει τῇ πρὸς Χριστὸν ἐπιῤῥώσας αὐτοῦ τὴν καρδίαν, εἶτα καὶ εὔελπις ὢν, ὅτι μειζόνων τιμωριῶν μείζους ἂν πάντως ἀντιλάβοι καὶ τοὺς μισθοὺς, εἴπερ ἄξιος πιστεύειν ὁ Παῦλος, κατὰ τὸν ἴδιον κόπον εἰπὼν ἕκαστον καὶ τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεσθαι, γενναίως εἶχε καὶ καρτερῶς, ἄνω τε καὶ κάτω στρεφόμενος καὶ περιειλούμενος, καὶ ταῖς μαχαίραις δεινῶς κατακρεουργούμενος, ὀνειδισμός τε καὶ χλευασμὸς, τὸ τοῦ θείου φάναι Δαυίδ, τοῖς κύκλῳ γενόμενος, οἱ πρὸς τὸ παρὸν μόνον βλέποντες, Ποῦ δὲ νῦν ἔφασκον ὁ Θεὸς Γεωργίου, καὶ διὰ τί μὴ ἔλθοι τῶν ἡμετέρων χειρῶν αὐτὸν ῥυσόμενος· ὡς καὶ ταῦτα συνᾴδειν τὰ τοῦ Δαυίδ, Ἐν τῷ καταθλᾶσθαι τὰ ὀστᾶ μου λέγοντος, ὠνείδιζόν με οἱ ἐχθροί μου, ἐν τῷ λέγειν αὐτούς μοι καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν, Ποῦ ἐστιν ὁ Θεός σου· Οἱ ἀσύνετοι ὄντες οὐδὲ νοῦν συνιδεῖν οὐκ εἶχον, τοῖς οὕτω διὰ τὸ φοβεῖσθαι τὸν Κύριον δεινῶς πάσχουσιν, οἷα Σολομὼν ὁ σοφὸς προλέγει, Τότε φάσκων ἴασις ἔσται τῷ σώματί σου, καὶ ἐπιμέλεια τοῖς ὀστέοις σου· τοιγαροῦν καὶ γέγονεν αὐτῷ ἴασις, καὶ κομιδὴ θαυμαστὴ, καὶ ὅπως ἄκουε.

rotæ alligatus,
F

1 Cor. 3, 8

in eaque dire concisus,

Ps. 43, 14

Ps. 41, 11

Prov. 3, 8

10 Οἱ μὲν κολάζοντες μετὰ τὸ δεθῆναι ταύτῃ τὸν Ἅγιον ἀνεχώρουν, τῆς γαστρὸς αὐτοὺς εἰς τὴν συνήθη

καλούσης

PER METAPHR. EX MS. VATICANO

et pro mortuo relictus, *solvitur ac sanatur ab Angelo.* Psal. 33, 8

A καλούσης λειτουργίαν, ἐκείνους φημὲν, οἵτινες διετέλουν ἐν βρώσει ἄρτου τὸν τοῦ Χριστοῦ λαὸν κατεσθίοντες· ὁ δὲ Ἅγιος, οὕτω προσταχθὲν, ἔμεινεν ὥσπερ εἶχε τῷ τροχῷ δέσμιος. Ἀλλὰ προσεκτέον ὡς οἷόν τε φιληκόως, ἐνταῦθα γὰρ καὶ ἡ θαυμασία τοῦ ἀγαθοῦ ἐπίσκεψις. Οὐ πολὺς μετὰ τὸν δεσμὸν παρῆλθε καιρὸς, καὶ ἦχος μὲν οὐρανόθεν ἠχεῖται ῥοῖζος, φωνὴ δὲ ἐκεῖθεν οἷα θεοπρεπὴς ἐξακούεται, πρὸς ὄνομα καλοῦσα τὸν ἀθλητήν· ἔπειτα καὶ ἄγγελος Θεοῦ παραστὰς, λύει μὲν τῶν δεσμῶν ἐκείνων μάλα ῥᾳδίως, θεραπεύει δὲ τὰς πληγὰς ὥσπερ οὐδὲ γενομένας πρότερον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὡς φίλον ἤδη καὶ συμπολίτην προσαγορεύει τὰ φιλικώτατα. Πληροῦται γὰρ κἀνταῦθα τὸ ὑπὸ τοῦ θείου Δαυὶδ προηγορευμένον, ὅτι παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτὸν, καὶ ῥύσεται αὐτούς.

seque Imperatori sacrificanti sistens,

11 Εἶτα τὸν Ἅγιον ἐνησθῆναί τε τοῖς γινομένοις καὶ δοξάσαι τὸν Κύριον, Ὑψώσω σε λέγοντα ὁ Θεός μου, ὁ Βασιλεύς μου, καὶ εὐλογήσω τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα· αἰνέσω τὸν Θεόν μου διὰ παντὸς, τὸν Θεὸν τὸν εὐφραίνοντα τὴν νεότητά μου. Εἶτα φανερὸν ἑαυτὸν τῷ Βασιλεῖ καὶ τοῖς ἄλλοις ποιῶν ὁ Ἅγιος, μέσος αὐτῶν γίνεται, θυσίας τοῖς ἐπίσης αὐτοῖς ἀναισθήτοις προσαγόντων θεοῖς, φωνῇ τε λαμπροτέρᾳ. Ἐπίγνωθι, Βασιλεῦ, ἔφη, τίς μὲν ἐγὼ, ὃν ὑμεῖς εἰς ἀπώλειαν ἐκδεδώκατε, τίς δὲ ἐκεῖνος, ὁ B τῆς πικρᾶς ὑμῶν ἀπαλλάξας με τιμωρίας· ἐπίγνωτε τοῦτον, καὶ Θεὸν ἀληθινὸν εἶναι πιστεύσατε, παυσάμενοι προσέχειν θεοῖς, οἵτινες οὐ μόνον ἑτέροις, ἀλλὰ καὶ ἑαυτοῖς ἀδύνατοι βοηθεῖν. Ἤκουσε ταῦτα ὁ Βασιλεὺς, καὶ τὴν ὄψιν προσβαλὼν τῷ Μάρτυρι, τίς τε εἴη διεπυνθάνετο, καὶ περὶ τὴν θέαν ἀμφιγνοεῖν ἐῴκει· ποῦ γὰρ καὶ εἰκὸς ἦν πιστεύειν ὅτι καὶ ζῶν διαρκέσει Γεώργιος; μὴ ὅτι καὶ τὰ ἐν τῷ τροχῷ δεσμὰ διακόψας, καὶ τὰς ἀνηκέστους πληγὰς ἐξυγιωθεὶς, ἀπαθὴς τὸ παράπαν ὁρᾶσθαι, καὶ μηδὲ ἴχνος τι κολάσεως ἐπισημαίνειν τῷ σώματι;

multos ad fidem convertit,

12 Ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνος πάλιν ἑαυτὸν ἐδείκνυ, καὶ τοῖς μὴ πάνυ πεπηρῶσθαι καὶ ὀφθαλμοὺς καὶ νοῦν βουλομένοις ἐπίδηλος ἦν, καὶ αὐτὸς εἶναι Γεώργιος, αὐτὸς ὁ τῆς ἀληθείας Μάρτυς ἀκριβῶς ἐπιστεύετο· πολλοῖς αἴτιος σωτηρίας ἐγίνετο, καὶ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως πρόξενος ἀληθής· καὶ πρώτοις γε τῶν ἄλλων, τοῖς καὶ πρώτοις τὴν ἐπιφάνειαν, Ἀνατολίῳ φημὶ καὶ Πρωτολέοντι τοῖς στρατηλάταις· οἳ καὶ φανερῶς ἕνα Θεὸν ἀληθινὸν εἶναι τὸν Χριστιανῶν ἀνακράξαντες, ἐν τόποις ἐρήμοις κατακοπῆναι μετὰ τῶν ἄλλων τῶν συμπιστευσάντων αὐτοῖς κατεκρίθησαν, καὶ τοῦτο μισθὸν εἶχον τῆς εὐσεβείας, τὸ ἐκεῖνα παθεῖν, ἃ πολλῷ μᾶλλον τοὺς τὴν κρίσιν ἐξενεγκόντας ἦν ἄξιον. Ἀπαγόμενοι δὲ εἰς τὸν τῆς τελειώσεως τόπον, C πάντες ὡς ἐκ μιᾶς καὶ γλώττης καὶ γνώμης, Κύριε, ἔκραζον, Ἰησοῦ Χριστὲ, πρόσδεξαι τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἐν εἰρήνῃ· καὶ τὴν βραχεῖαν ὁμολογίαν ταύτην τῆς εἰς σὲ πίστεως, εἰς δικαιοσύνην λογισάμενος καὶ ἀπολύτρωσιν τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν, ὑπὸ τὴν σὴν ἡμᾶς ἀδιάδοχον κατάστησον βασιλείαν· οὕτως εἰπόντας, τὸ τῆς μαρτυρίας ἐκδέχεται τέλος. Εὑρέθη καὶ ἡ Βασιλὶς Ἀλεξάνδρα, τὴν ἀγαθὴν γῆν μιμησαμένη, καὶ σπέρματα λαβοῦσα καὶ ἀφορμὰς τὰ κατὰ τὸν θεῖον Γεώργιον, εὔσταχυν ἐγεώργη τὴν εἰς τὸν Χριστὸν πίστιν· αὕτη τὸ νῦν ἔχον μικρὸν παῤῥησιασαμένη τὴν εὐσέβειαν, καὶ Χριστιανὴν ἑαυτὴν ἀνομολογήσασα, ἔμεινεν οὕτω παρ' ἑαυτῇ τρέφουσα τοὺς εὐσεβεῖς λογισμούς.

qui cum Anatoleo et Protoleonte capite plectuntur. *Credit etiam Alexandra Imperatrix.*

S. Georgius calci infusus

13 Τὸν μέν τοι Βασιλέα κατὰ τοῦ Μάρτυρος θυμὸς ὑποθήξας ἄγαν θερμὸς, χαλεπῇ πάλιν αὐτὸν ἤπειγε παραδοῦναι κολάσει. Τιτάνῳ γοῦν, ὃν σύνηθες καλεῖν ἄσβεστον, ἄρτι σβεσθέντι, ἢ τόγε ἀληθέστερον εἰπεῖν ἀναφθέντι, συγχωσθῆναι κελεύει· φύλακάς τε διὰ παντὸς παρεδρεύειν, ὡς μηδὲν ἐπ' αὐτῷ γενέσθαι φιλάνθρωπον, μηδὲ κακουργηθῆναί τι πρὸς τῶν οἰκείων μηδοτιοῦν. Εἶχε μὲν οὕτω τὸ κελευσθέν· ἡμερῶν δὲ τριῶν διαγενομένων, ὁ Βασιλεὺς, ὅσον ἐπὶ τῷ πράγματι κρίνων, θανεῖν τε αὐτὸν ᾤετο, καὶ εἰς τέλος ὑποστῆναι διαφθορὰν, ταύτῃ τοι καὶ στρατιώτας ἐπέταττεν ἀπελθεῖν, καὶ ἀνελομένους σπουδῇ τὰ ὀστᾶ ἀφανίζειν, βασκαίνειν Χριστιανοῖς ἄντικρυς τῆς ἐξ αὐτῶν μεγαλοδωρίας· εἴδει γὰρ ὅσου τιμᾶται D ταῦτα τοῖς εὐσέβειαν τιμᾶν ἑλομένοις. Ὡς οὖν περιεῖλον τὴν ὑποκειμένην ἄσβεστον, ὁ δὲ, ὢ τοῦ καινοῦ θαύματος! οὐ ζῶν εὕρηται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπαθὴς τὸ παράπαν, ὥσπερ οὐδενὶ τῶν λυπούντων ὡμιληκὼς, ἀλλὰ ῥόδοις μᾶλλον ἢ ἄνθεσι σκεπασθεὶς τοῖς ἁπαλωτάτοις.

inde post triduum salvus educitur:

14 Τοῦτο τὸ μέγα καὶ οὐδὲ μακρὰν ἀπιστὰν f τοῖς ἀπείροις φημὶ τῶν Χριστοῦ θαυμασίων, πάντες ὅσοι παρόντες ἔτυχον θεασάμενοι (καὶ γὰρ πολλοὶ συνῆλθον κατὰ θέαν τοῦ Μάρτυρος) Μέγας ὁ τῶν Χριστιανῶν Θεὸς ἀνεβόησαν· τοῦτο καὶ τὴν βασιλίδα Ἀλεξάνδραν παῤῥησιάσασθαι, καὶ τὴν ἴσην ἀφεῖναι φωνὴν παρεσκεύασε· τοῦτο καὶ τοὺς ἀποσταλέντας ἐπὶ τὴν συλλογὴν τῶν ὀστῶν στρατιώτας, πιστεῦσαι πεποίηκεν. Ὡς δὲ καὶ πρὸς τὸν Βασιλέα ἤδη διεβιβάσθη, ἔκπληξις αὐτὸν εἷλε, καὶ ὑπὸ δέους ἐβάλλετο, ἀμέλει καὶ παραστάντα ἠρώτα, Τίς ὁ τῆς ζωῆς σοι, λέγων, καταστὰς αἴτιος; Καὶ ὃς, Ἐὰν ἀκούσαντες, ἔφη, μὴ πιστεύσητε, τίς ἄρα χρεία ῥημάτων κενῶν; Πλὴν ἀλλὰ δῆλον σοι Βασιλεῦ ἔστω, ὅτι Χριστὸς ὁ τοῦ Θεοῦ υἱὸς, αὐτὸς καὶ ἐμὲ καὶ πάντας τοὺς εἰς αὐτὸν πεπιστευκότας πτέρυξί τε ἀοράτοις ἐπισκιάζει, καὶ παντὸς οὑτινοσοῦν βλαβεροῦ ῥύεται.

f ac rursum multi convertuntur. *Ipse denuo Christum confessus,*

crepidis ignitis calceatur:

15 Οὐκ ἤνεγκεν ἡ βέβηλος ἀκοὴ ῥήματα ψεύδους ἐλεύθερα καὶ μοχθηρίας, ἀλλὰ κακῶς αὐτὸν πάλιν τῆς ἀληθείας ἀμείβεται· καὶ ὑποδήμασι σιδηροῖς, ὧν ἧλοι ὀξεῖς προέπιπτον, πυρωθεῖσιν ὑποδεθέντα ἐλαύνεσθαι κελεύει· ὁ δὲ τρέχειν ἀδυνάτως ἔχων, ὥσπερ ἑαυτῷ τόλμαν ἐμβάλλων, E καὶ ὑπὲρ ἄνω καὶ ἀνθρωπίνων ὅρων τρέχειν ἐγκελευόμενος, Τρέχε, Γεώργιε, ἔλεγε, τρέχε τὸν τῆς ἀθλήσεως εὐπροθύμως δρόμον. Εἶτα καὶ βοήθειαν αἰτήσας παρὰ Χριστοῦ σὺν δάκρυσι, καὶ τὴν εἰς τέλος ὑπομονὴν, Ἵνα μὴ εἴπῃ, λέγων, ὁ ἐχθρὸς, Ἴσχυσα πρὸς αὐτὸν, ταχείας εὐθὺς τυγχάνει παρακλήσεως, καὶ τὸ τῆς θείας φάναι γραφῆς, πρώϊμον αὐτῷ τὸ φῶς ἐῤῥάγη, καὶ ταχὺ ἀνέτειλε τὰ ἰάματα· παραχρῆμα γὰρ φωνῆς ἄνωθεν ἀκούσας ἠχηθείσης, προθυμίας τε πίμπλαται, καὶ ὑγιὴς ὅλος γίνεται. Ἐπεὶ δὲ καὶ πλειόνων ἐδεῖτο στεφάνων, διὰ λογισμῶν εὐστάθειαν καὶ ψυχῆς μέγεθος, ἡ φιλόδωρός τε Χριστοῦ δεξιὰ πρὸς παροχὴν μειζόνων ἀμοιβῶν ηὐτρεπίζετο, καὶ τὸ δεσμωτήριον αὖθις αὐτὸν ὑπεδέχετο.

Is. 58, 8 *iterumque sanatus*

et interrogatus

16 Εἶτα τὴν ἐπιοῦσαν πάλιν εἰς ἐρώτησιν παραχθέντι, Μέχρι τίνος, ὁ Βασιλεὺς ἔφη, τοῖς ἡμετέροις ἀπειθήσεις προστάγμασι, παρ' οὐδὲν ἕτερον, ὅτι μὴ μόνον αὐθάδειαν, καὶ τὸ τὰς ἑαυτοῦ προλήψεις ἐκδικεῖν οὐκ ἐπιστημόνως, μᾶλλον δὲ γοητείαις ἀλύειν ἀπειροκάλως, αἷς ὅλως καὶ τεθάῤῥηκας ἐξαπατᾶν τὸν λαόν; Πρὸς ταῦτα ὁ Μάρτυς, γενναῖόν τι καὶ ἀνδρῶδες πρός τε τὸν Βασιλέα καὶ τοὺς F συμπαρόντας περιβλεψάμενος, Ἐγὼ, ἔφη, ὁ παρ' ὑμῶν εἰς θάνατον ἐκδοθεὶς, καὶ θάνατον οὕτω χαλεπόν τε καὶ ἄφυκτον, αὐτὸς ἐγὼ νῦν μέσος ὑμῶν ἕστηκα, Μάρτυς ἀπαράγραπτος τῆς τοῦ Χριστοῦ μου δυνάμεως· τάς τε ἤδη μοι ἐπενεχθείσας βασάνους ἐν οὐδενὶ θέμενος, καὶ νῦν ἕτοιμος πρὸς πᾶν ἄλλο τὸ παρ' ὑμῶν ἐπαγόμενον ὑποπτῆξαι μηδέν· ὑμῖν δὲ πῶς ἔχει τὰ τῶν ἐλπίδων, οἱ ματαίοις εἰδώλοις προσκείμενοι; οὐδὲν ὀκνεῖτε καὶ ἑτέροις ἔτι ἀπωλείας ὑπόθεσις γίνεσθαι, ἐφ' οἷς αἰσχύνεσθαι δεῖ μᾶλλον θεοὺς ὀνομάζοντας, ἀνθρώπους ἐν μέθαις, καὶ ἀσελγείαις, καὶ φόνοις ἐξετασθέντας, καὶ τὸν μὲν βραχὺν τοῦτον βίον ἐπὶ τοιούτοις ζήσαντας, νυνὶ δὲ αἰωνίῳ πυρὶ δι' αἰῶνος τιμωρουμένους, ὃ καὶ τοὺς σεβομένους αὐτοὺς ἅπαντας περιμένει.

Deorum irridet vanitatem:

et crudeliter flagellatus Psal. 34, 15

17 Θυμὸς πάλιν ἐπὶ τούτοις εἶχε τὸν τύραννον· καὶ πάλιν ὁ καλὸς Γεώργιος ἐμαστίζετο, καὶ νεύροις βοείοις ἀνηλεῶς ἐκόπτετο· ὁ δὲ ἐπ' αὐτοῖς οὕτω γενναίως διέκειτο, ὡς ἐπ' αὐτῷ πεπληρῶσθαι τὸ τοῦ θείου Δαυὶδ, Συνήχθησαν ἐπ' ἐμὲ μάστιγες, καὶ οὐκ ἔγνων. Ἐπὶ πολὺ τοίνυν οὕτω μαστιζομένου, καὶ σφόδρα γενναίως πρὸς τὰς πληγὰς ἔχοντος, ὥστε τοὺς παίοντας μᾶλλον ἀποκαμεῖν ἢ ἐκεῖνον, καὶ μέχρι βλέμματος ἐνδόσιμόν τι καὶ μαλακὸν ὑποφῆναι· προσχὼν ὁ τύραννος οἷα καὶ αὐτὸς ἐπίσης ἀποκαμὼν, καὶ τῆς τοῦ Μάρτυρος ἡττᾶσθαι καρτερίας ὑποδεικνύμενος, Ἕως τίνος, ἔφη, τὴν ματαίαν ταύτην δημοσιεύων φιλοτιμίαν, πολλῶν σεαυτὸν οὐκ ἀγαθῶν μόνον ἀποστερεῖς, ἀλλὰ καὶ κακῶν ποιεῖς πρόξενον, ἡμῖν

constantiam retinet:

μὴ

A μὴ πείθεσθαι βουλόμενος; Τούτων ὁ θεῖος ἀκούσας Γεώργιος, Εἴθε μᾶλλον εἶπεν, ὦ Βασιλεῦ, ὑμεῖς ἐπείσθητέ μοι, καὶ σὺν ἡμῖν τὸν μόνον προσεκυνεῖτε Θεὸν, ὃς καὶ αὐτὸς ζωή ἐστιν ἄντικρυς, καὶ ζωὴν παρέχειν δυνάμενος. Τί γὰρ ἂν καὶ περὶ τῶν ζώντων τοὺς νεκροὺς ἐκζητήσητε; Ἡσαίας ὁ θεῖος πρὸς ὑμᾶς βοᾷ, νεκροῖς ἐκεῖνος ταυτὶ τὰ παρ᾽ ὑμῶν τιμώμενα γνησίως καλῶν.

Is. 8, 19

18 Τότε Μαγνέντιος, ὁ καὶ δευτέρων τιμῶν τῶν μετὰ Διοκλητιανὸν ἀξιούμενος, πρὸς οὓς τῷ Βασιλεῖ κοινολογισάμενος, καὶ ἀνεθῆναι τῶν πληγῶν αἰτήσας τὸν Μάρτυρα, ἐγγυτάτω τε αὐτοῦ παραστησάμενος, Ἀλλὰ δὴ πάντως, ἔφη, Γεώργιε, εἰ βούλει τῷ σῷ ὑμᾶς πιστεῦσαι Θεῷ, ἔργον τι πρὸς πίστιν ἀγέννητον g ἐπιδείξασθαι, καὶ ἕνα τῆς ἐκ γειτόνων κειμένης σοροῦ τῶν νεκρῶν ἀναστῆσαι, οὗπερ γενομένου, οὐ δυσκόλως ἡμεῖς πρὸς τὴν σὴν θρησκείαν μεταταξόμεθα. Τοιαῦτα μὲν ὁ Μαγνέντιος, ἐργῶδές τι καὶ δυσάνυστον ἢ καὶ μᾶλλον ἀδύνατον τὸ παράπαν οἰόμενος τῷ Μάρτυρι προτείνειν εἰς πεῖραν, ἵν᾽ ἐντεῦθεν ἑλὼν, οὐκ ἀλόγως τὰ τῆς ἡμετέρας διακωμῳδήσῃ πίστεως (ὁ λόγος γὰρ ὁ τοῦ σταυροῦ, ὥς Παῦλός φησιν ὁ θεῖος, μωρία τοῖς ἀπολλυμένοις ἐστί) τὸ δὲ οὕτω Γεωργίῳ ῥᾴδιον ἦν, ὥσπερ εἰ πτῆναι τῷ ἀετῷ τις ἐκέλευεν, ἢ νήξασθαι τῷ δελφῖνι, εἰ βούλει δὲ, ὥσπερ εἰ καθεύδοντά τινα ἐκείνῳ ἐπέταττεν ἀνιστᾶν· ᾔδει γὰρ ὅτι τῷ βουλήB ματι μόνῳ τὸ σύμπαν ἐκ μὴ ὄντων εἰς τὸ εἶναι παραγαγόντι, οὐδὲν ἂν ἐμποδίσειε καὶ νεκροῖς ὀστέοις ἐμπνεῦσαι ζωήν.

Provocatus ad mortuum suscitandum — g

19 Εἰς γόνυ τοιγαροῦν κλιθεὶς, καὶ Θεῷ δοὺς τὴν εὐλαβῆ προσκύνησιν, ἔπειτα καὶ διαναστὰς, καὶ ὀφθαλμοὺς, μετὰ τῶν αἰσθητῶν φημι καὶ τοὺς νοεροὺς, εἰς ὕψος ἐπάρας, κἀκεῖνον δεηθεὶς ὃν τοῖς οἰκείοις ἐδόξασε μέλεσιν, καὶ οὐ τὴν ἄψευστον ᾔδει ἐπαγγελίαν, ὅτι δοξάσει δὴ καὶ αὐτὸς θεοπρεπῶς τοὺς δοξάζοντας, ἕνα τῶν κειμένων νεκρῶν εὐθὺς ἀνίστησιν· ὡς πολλοὺς μὲν τῶν θεασαμένων τοῦ τε πλήθους καὶ τοῦ στρατοῦ πιστεῦσαι, τὸν δὲ Βασιλέα θαυμάσαι μὲν καὶ αὐτὸν, γόητα δὲ κατὰ τὸ φανερὸν ἐπικαλέσαι τὸν Ἅγιον, καὶ εἰς φάντασμα θεῖναι τὸ γεγονός· Δι᾽ ἣν αἰτίαν καὶ Ἀθανάσιον h τινα εἰς μέσον παραχθῆναι κελεύει, δόξαν ὅτι πλείστην ἐκ γοητείας ἑαυτῷ περιτιθέμενον, ἀνατρέπειν οὕτω ταῖς αὐτοῦ φαντασίαις πειρώμενον τὴν ἀλήθειαν· ὃς οὐδὲν ἧττον εὐχερῶς ὑπὸ τοῦ Μάρτυρος διελέγχθη, ἢ οἱ τῷ Μωϋσεῖ πρότερον ἀντιθαυματουργεῖν νομιζόμενοι. Ταύτῃτοι καὶ πολλοὶ τῶν ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς οὗτος, ὁ τὴν γοητείαν πολὺς Ἀθανάσιος, τῆς εἰδώλων πλάνης ἑτοιμότατα καταγνόντες, τῷ φέγγει τῆς εὐσεβείας θερμῶς προσέδραμον· οἳ, καὶ προσταχθὲν οὕτω παρὰ τοῦ τυράννου, τὴν διὰ ξίφους δέχονται τελευτὴν σὺν τῷ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντι, πρότερον C τὴν ἐν Χριστῷ σφραγῖδα παρὰ τοῦ Ἁγίου δεξάμενοι.

hoc facit invocato Deo,

h *et Athanasium magum convertit*

ac præmittit ad martyrium

20 Οἱ δὲ τῶν εἰδώλων θεραπευταὶ ἀσάλευτοι μᾶλλον ἦσαν καὶ αὐτοὶ διαφερόντως εἰς κακίαν· δέον γὰρ τοῦ θαύματος γενομένου μεταμαθεῖν τὴν εὐσέβειαν· δέον, τίς ὁ ποιῶν ταῦτα, μαθεῖν. Οἱ δὲ οὐ γνῶναι μᾶλλον οὐδαμῶς ἔσπευσαν, ἀλλὰ καὶ τὸν τῆς ἀληθείας προσκυνητὴν κακῶς ἠμείβοντο, καὶ τῇ εἱρκτῇ πάλιν οἱ θεομισεῖς ἐνέκλειον. Πλὴν ἀλλ᾽ οὐχὶ καὶ τὴν ἑπομένην αὐτῷ χάριν οἱ μάταιοι συγκατέκλειον· τὸ γὰρ πλῆθος τῶν πιστευσάντων ἐκεῖ συνιὸν, καὶ τοὺς φυλάττοντας εὖ ὑπερχόμενον, ὠνιόν τε καὶ χρημάτων ποιούμενοι τὴν τοῦ Μάρτυρος ὄψιν, πολυτίμων αὐτοὶ χαρίτων ἀτεχνῶς ἀπέλαυον· ὅσοι γὰρ ἦσαν ὁμιλοῦντες νόσοις, οὗτοι παρὰ τῶν προσηκόντων εἰς τὴν εἱρκτὴν ἤγοντο, καὶ ἧς ἐδέοντο ὑγείας οὐ διημάρτανον. Μεθ᾽ ὧν καὶ Γλυκέριός τις πένης καὶ ἄγροικος, ἄρτι τοῦ βοὸς αὐτῷ περὶ τὴν ἄρωσιν πεσόντος, προελθὼν ἐκεῖνος τῷ Μάρτυρι, καὶ δάκρυα δοὺς, ἅπερ εἶχε καὶ οἷς τὸν Ἅγιον μᾶλλον καμφθήσεσθαι ἤλπισεν, εἶτα καὶ περὶ τὴν εὐσέβειαν οὐ πένης ἀναφανεὶς, ἀλλὰ ψυχὴν ἔχων ἐπιτήδειον καὶ σπέρματα δέξασθαι τῆς εὐσεβείας ἐπιτηδείαν (εἰρήκει γὰρ πιστεύειν δύνασθαι ταῦτα τὸν Χριστὸν ποιεῖν, καὶ αὐτὸν εἶναι μόνον ἀληθῆ Θεόν) οὕτως ἐκεῖνος ἔχων, ἤκουε παρὰ τοῦ Ἁγίου, Εἰ πιστεύεις, ἀπελθὼν εὑρήσεις ζῶντα τὸν βοῦν.

Reclusus carcere

infirmos curat

et lapsum Glycerii bovem:

21 Ἐπεὶ οὖν καὶ ἀπελθὼν οὕτως εὗρε, τὸ τῶν Ἰουδαίων μισήσας i, Σαμαρείτης ἐν τούτῳ γίνεται, καὶ πρὸς D τὸν θεραπευτὴν ἐπανέρχεται· καὶ τοὺς μὲν πόδας ἡ πορεία εἶχε, τὰ χείλη δὲ ἡ εὐχαριστία, καὶ ἡ τῆς ὑγιοῦς πίστεως ἀνακήρυξις. Διὰ ταῦτα γοῦν οὐ δὲ ἀφίεται, ὡς τὸ πρότερον τὴν πενίαν σύνοικον ἔχειν, ἀλλὰ πλοῦτος αὐτῷ δίδοται πολύς τε καὶ ἄσυλος· καὶ γὰρ οὐκέτι πλέθρων ὀλίγων γῆς κύριος ἦν, ἀλλ᾽ ὅλον κληρονομεῖ τὸν παράδεισον· καὶ ὅπως, ὥρα μαθεῖν. Ἐπανελθόντι τῆς εἱρκτῆς καὶ τοῦ Μάρτυρος, ἐντυχόντες οἱ τῆς ἀσεβείας ὑπουργοὶ δραστικώτατοι, καὶ μαθόντες ὅπως τὰ Χριστιανῶν ἐπρέσβευέ τε καὶ διαρρήδην ἐκήρυττε, συλλαβόντες ἄγουσι πρὸς τὸν Βασιλέα· καὶ ὃς, οὐ δὲ τῆς συνήθους ἐρωτήσεως ἀξιώσας, οὐ δὲ τὴν αἰτίαν ἀναγνοὺς τῆς μεταβολῆς, ἕτοιμος ἦν περὶ τὴν τῶν ἀκουσθέντων τομὴν καὶ ἀπότομος· εἶχε γὰρ ἐκέλευε παραχρῆμα κατακοπῆναι. Καὶ οὕτως τελειοῦται, τῆς μὲν πενίας ξύλου μηδενὸς ἄξιος ὢν, τοῦ δὲ τέλους ἀξιοζήλωτος, Μάρτυς γεγονὼς σχέδιος, καὶ τῷ οἰκείῳ αἵματι βαπτισθείς.

PER METAPHR. EX MS. VATICAN.

qui dum gratias agens et Christum confitens — i

recurrit ad carcerem, comprehensus etiam ipse obit Martyr.

22 Μαθὼν δὲ ὁ Βασιλεὺς, ὡς πολύ τι πλῆθος ἐν τῇ φυλακῇ τῷ Μάρτυρι προσιὸν ὁσαι ὧραι τῇ εὐσεβείᾳ προστίθενται, οὐκ ἀνεκτῶς ἔσχεν· ἀλλὰ τὸν Ἅγιον μετακαλεσάμενος, ὀργίλως μὲν ἔτι καὶ αὐστηρῶς; οὐδαμῶς· ἀλλὰ τῆς λεοντῆς μὴ ἐξικνουμένης, καὶ τὴν ἀλωπεκῆν προσετίθει, καὶ τὸ πικρὸν καὶ ἀπότομον ὑπὸ προσχήματι καλύψας φιλανθρωπίας, πρᾴως πάλιν ὑπέρχεται καὶ ἠπίως· Νὴ τοὺς θεοὺς, εἰρηκὼς, εἴ μου ἀκούσῃς, Γεώργιε, E καὶ προσελθὼν θύσεις, ἀγαθῶν ἀγαθὰ εὑρήσεις, καὶ χρημάτων μὲν κύριος ἔσῃ συχνῶν, πρῶτον δέ σου μεθ᾽ ἡμᾶς ἕτερον εἰς τιμὴν οὐχ ἕξεις· Κήδομαι γάρ σου καὶ τῆς εὐγενοῦς ὥρας, καὶ τῆς νεότητος οἶκτον ἔχω πολὺν, καὶ βούλομαί σε ζῆν μᾶλλον ἢ θανάτῳ διαφθαρῆναι πικρῷ. Οὕτως εἰπὼν ὁ Βασιλεὺς, Μαγνεντίῳ τῷ φίλῳ πεισθεὶς, εἰρηκότι τὴν ἐσχάτην ταύτην πρὸς τὸν Ἅγιον ὁμιλίαν, ὡς οἷόν τε θεραπευτικὴν ποιήσασθαι. Ὁ δὲ Μάρτυς εὐπρόσωπον ὥσπερ τὴν ἀπολογίαν ἐντεῦθεν εὑρὼν, Εἰ πρῶτον, ἔφη, ταῦτα ἔλεγες, εἶχον ἂν καὶ χώραν οἱ λόγοι· νῦν δὲ μετὰ τοσαύτας αἰκίας, εἴπερ δὴ καὶ πεισθείημεν, τί ἂν ποιῶν ἀντιμετρήσεις τὰ λυπηρά; Τοῦτο ἐκεῖνος ὡς ἕρμαιόν τι σὺν ἡδονῇ μάλιστα διαρπάσας, ἅ τε δὴ καὶ ἐλπίδα τινὰ τοῦ πεισθήσεσθαι ὑποφαίνων, Ὦ πάτερ, ἔφη, τέκνον φιλούμενον, θαυτά μοι ἄφες, καὶ προσελθὼν θυσίαν προσένεγκε τοῖς θεοῖς· οὕτω γὰρ ἐκείνους τε εὐμενεῖς ἕξεις, καὶ σεαυτῷ τὰ κάλλιστα προξενήσεις. Καὶ ὁ Μάρτυς, Εἰ τοῦτό σοι, ἔφη, κατὰ γνώμην, ὦ Βασιλεῦ, ὥρα πρὸς θεοὺς ἀπιέναι.

S. Georgius blanditiis tentatus

simulat se eius flecti,

et ad Deos duci petit;

23 Ὡς οὖν ταῦτα ὁ Διοκλητιανὸς ἤκουσε, προστάγματα εὐθὺς πανταχόσε διέθει εἰς τὸ ἱερὸν ἅπαντας αὐτῷ συνιέναι, ὅσοι τε τῶν ἐν τέλει καὶ ὅσοι τοῦ δήμου καὶ τῶν στρατιωτῶν ἦσαν, ὑπολαμπρον ἐκφωνοῦντι τῷ κήρυκι, ὅτι Γεώργιος, ὁ ἐν Γαλιλαίοις περίβλεπτος, Ἀπόλλωνι προσέρχεται θύσων. Παραχρῆμα γοῦν πάντες ἕλληνες κρότοις καὶ παιᾶσιν ἐνευφραινόμενοι, Βασιλέα τε καὶ τὸν ἐκείνου θεὸν Ἀπόλλωνα νικητὴν ηὐφήμουν. Ἐπεὶ δὲ τοῦ ἱεροῦ ἐντὸς ἦσαν, σιωπῆς γενομένης, προσσχὼν ὁ Ἅγιος τῷ ἀγάλματι, ὃ τοῦ Ἀπόλλωνος ἦν, καὶ πρὸς αὐτὸ βλέψας, Σὺ εἶ Θεός; ἔφη, καὶ σὲ δεῖ προσκυνεῖν ἀνθρώπους. Τὸ δὲ ἐνοικοῦν αὐτίκα πονηρὸν πνεῦμα, ὥσπερ τῷ τοῦ Ἁγίου φόβῳ καταπειθὲς γενόμενον, καὶ τὸ φιλοψευδὲς ὂν, ἄκον ἐκήρυττε τὴν ἀλήθειαν· Οὐκ εἰμὶ ἐγὼ Θεὸς λέγων, ὥσπερ οὐ δὲ οἱ σὺν ἐμοὶ τὸν ναὸν οἰκοῦντες, ἀλλ᾽ εἷς ἀληθὴς ὁ Χριστός. Εἶτα ὁ Μάρτυς, Καὶ εἰ μὴ ἐστὲ θεοὶ, ἔφη, τί παθόντες, ἀνθρώπους ἐξαπατᾶτε ὡς θεοῖς προσέχειν ὑμῖν; πῶς δὲ καὶ ὑπομεῖναι ὅλως ὑμεῖς τεθαρρήκατε, ἐμοῦ ἐνταῦθα παρόντος τοῦ δούλου Χριστοῦ; Οὕτως εἰπόντος τοῦ Μάρτυρος, καὶ ὥσπέρ τι ἄμαχον ὅπλον τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον αὐτοῖς ἐπισείσαντος, τάραχος εὐθὺς ἠκούετο, καὶ βοὴ καὶ θρῆνος ἐκ τοῦ ἱεροῦ, δραπετευόντων τῶν δαιμονίων· αὐτά τε τὰ εἴδωλα ὥσπερ ὑπό τινος κραταιᾶς χειρὸς κατασπώμενα, ἕτερον τῷ ἑτέρῳ συγκαταπίπτον ἐφέρετο, καὶ εἰς χοῦν ἐλεπτύνετο.

qui magno cum plausu ductus ante Apollinem — E

et dæmone coacto fatente se Deum non esse

cum ex simulacro pellit,

et idola comminuit

24 Τί τὸ ἐπὶ τούτοις, Ἀθυμία μὲν τὸν Βασιλέα καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν εἶχε πολλή· εὐφροσύνη δὲ τοὺς πιστοὺς ἄρρητος, καὶ μᾶλλον ἐβεβαιοῦντο πρὸς τὴν ἀλήθειαν· καὶ

πρό

PER METAPHR. EX MS. VATICAN.

Tyrannoque indignanti

A πρό γε τῶν ἄλλων ἡ Βασιλὶς Ἀλεξάνδρα, ἡ καὶ μείζονος παῤῥησίας ἔνθεν ὑποπλησθεῖσα, πολλῷ τῷ κατὰ τῶν εἰδώλων ἐνετρύφα γέλωτι. Ὀργῆ τοίνυν ὁ Βασιλεὺς κατάσχετος γεγονώς· ἄλλως τε δὲ καὶ τὰ τῶν πιστῶν πλήθη ὁρῶν, ἔτι μᾶλλον πρὸς θεοσέβειαν ἐπιστηριζόμενα· τὸ μὲν ἐπίχριστον ἐκεῖνο χρηστὸν ἀποδύεται, αὐτὸν δὲ φανερῶς ἐκεῖνον τὸν Διοκλητιανὸν ἐπιδείκνυσι. Καὶ δριμύ τι καὶ μανικὸν ἐμβλέψας τῷ Μάρτυρι, Τοιαύταις, ἔφη, θυσίαις, ὢ κακῶς ἀπολλούμενε, τοὺς σωτῆρας ἐπηγγείλω τιμῆσαι θεούς; τοιαύταις χάρισι δεξιώσασθαι; Ἀλλ᾽ οὐ μὲν οὖν οὐκ ἐπὶ πολὺ χαιρήσεις, οὐδὲ τῶν ἀττήτων καταχρωνήσῃ θεῶν· οὐχ οὕτω τοῖς φαντάσμασιν, οὐχ οὕτω ταῖς γοητείαις ἰσχύσεις. Πρὸς ὃν ὁ Μάρτυς, μετὰ πολλοῦ τοῦ εὐκόσμου

generose insultat.

καὶ συνετοῦ, Ἐγώ, εἶπεν, ὦ Βασιλεῦ, παρ᾽ οὐδὲν ἁλίσκομαι ψεῦδος εἰπών, ἀλλ᾽ ὅπερ μοι πρόθεσις ἐξ ἀρχῆς, τοῦτο καὶ εἰς δεῦρο φυλάξειν ἔσπευσα, τὸ δέ ἐστι τὸ τῷ ἐμῷ μόνον λατρεύειν Θεῷ, καὶ αὐτῷ ζῶσαν ἁγίαν τε καὶ εὐάρεστον (ὡς Παῦλος ὁ θεῖος φησι) προσφέρειν θυσίαν. Τί δὲ, οὐχὶ καὶ αὐτὰ βοᾷ τὰ πράγματα, ὅτι τὰ παρ᾽ ὑμῶν προσκυνούμενα πλάνη καὶ ψεῦδός ἐστι, καὶ ὀνόματα μόνον πραγμάτων ἔρημα;

Fertur in ipsum et Alexandram mortis sententia

25 Ἀπεῖπε τοῖς ὅλοις ὁ τύραννος, καὶ περιττὸν εἶναι καὶ ἀνόητον ἡγησάμενος, τὸ ἐπὶ ταῖς πρώην πολλαῖς καὶ χαλεπαῖς τιμωρίαις ἔτι καὶ ἑτέρας ἐπινοεῖν (κινδυνεύσει γὰρ ἄντικρυς αὐτὸς μὲν αἰσχύνην ὀφλεῖν, καὶ οὐδὲν ἀνύειν

B τῶν κολάσεων γινομένων· ὁ Μάρτυς δὲ λαμπρότερος ἐπιδείκνυσθαι) δίδωσι τὴν κατ᾽ αὐτοῦ ψῆφον εἰρηκὼς οὕτως· Γεώργιος, ὁ τῆς ματαίας μὲν τῶν Χριστιανῶν δόξης ἔκτοπος ἐραστής, τῶν σωτήρων δὲ θεῶν καταφρονητής, καὶ μήτε δεινῶν ἐπαγωγαῖς μήτε ἀγαθῶν ἐπαγγελίαις μεταθέσθαι πεισθεὶς, ἀλλὰ καὶ τὴν Βασιλίδα μᾶλλον Ἀλεξάνδραν παρακρουσάμενος, τὸν διὰ ξίφους σὺν αὐτῇ θάνατον ὑποστήτω. Τοιαύτης δοθείσης τῆς ἀποφάσεως, οἱ

ad quam illa egrediens expirat in oratione

πρὸς ταῦτα διακονεῖν ὑποτεταγμένοι, παραλαβόντες αὐτοὺς, ἔξω που τῆς πόλεως, πρὸς τὸν τῆς τελειώσεως τόπον, ἐχώρουν. Ἀλλ᾽ ἡ Βασιλὶς Ἀλεξάνδρα, τῆς ὁδοῦ μὲν ἐχομένη, Θεοῦ δὲ μνήμην κατὰ καιρὸν ποιουμένη, καὶ ὅλην αὐτὴν εἰς εὐχὴν τρέψασα (ὡς ἥ τε τῶν χειλέων αὐτῆς κίνησις ἐδήλου καὶ ἡ τῶν ὀφθαλμῶν εἰς οὐρανὸν ἔπαρσις) πρὸ τοῦ τὸν τόπον καταλαβεῖν, οὕτω πάντως κρίναντος ἀποῤῥήτως οὗ τὰ κρίματα ἄβυσσος πολλή, ἐπικατακλιθεῖσα τῇ γῇ, τὴν ἁγίαν αὐτῆς ἀφῆκε ψυχήν.

Georgius post fusas Deo preces

26 Ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς Γεώργιος, ἤδη πρὸς τῷ τόπῳ γενόμενος, μικρὸν ἀνεθῆναι τοῖς δημίοις ἠξίου, τὴν τελευταίαν δὴ ταύτην χάριν παρ᾽ ἐχθρῶν αἰτησάμενος· καὶ ταύτης τυχὼν, εἰς εὐχήν τε ἑαυτὸν συντείνας, καὶ τὸ ὄμμα διάρας εἰς οὐρανὸν, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐκ βάθους ἀνέκραξεν τῆς καρδίας, ἐφ᾽ ὃν ἐπεῤῥίφην ἐκ μήτρας, ἐφ᾽ ὃν ἤλπισα, ἐφ᾽ ᾧ καὶ θαῤῥήσας εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἀπεδυσάμην, ἡ γλυκεῖα ἐλπίς, ἡ ἀψευδὴς ἐπαγγελία, ὁ

C τῶν ἱερῶν ψυχῶν ἔρως ἀπαθὴς, οὗ καὶ τῇ ἑτοιμασίᾳ τῶν καρδιῶν ἡμῶν προσέχει τὸ οὖς, ὃς καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων αἰτήσεων τὴν ἐπιθυμίαν παρέχεις τῶν καρδιῶν· αὐτός με ἐνίσχυσον μέχρι τέλους τὸν ἀγῶνα τοῦτον, ὃν ὑπὲρ τῆς σῆς ὑπῆλθον ὁμολογίας, διενεγκεῖν, καὶ προσδέξαί μου τὴν ψυχὴν, καὶ ἀνωτέραν αὐτὴν τῶν πονηρῶν τε

καὶ ἀερίων φυλάξας πνευμάτων, τοῖς ἀπ᾽ αἰῶνός σοι εὐαρεστήσασι συναρίθμησον· ἄφες δὲ τῷ λαῷ τούτῳ, Δέσποτα, ὅσα κατὰ ἄγνοιαν εἰς ἐμὲ διεπράξαντο, καὶ ἀξίους αὐτοὺς τῆς ἐπιγνώσεώς σου τῆς ἀληθοῦς παρασκεύασον, ὅτι εὐλογητὸς εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας. D

capite plectitur.

27 Εἶτα μετὰ τὴν εὐχὴν εἰς γόνυ κλιθεὶς, καὶ τὸν αὐχένα διατείνας, τὸ ξίφος ἅμα καὶ τὸ στέφος ἐδέχετο, τὸ μὲν ἀπὸ τῶν μισούντων τὴν ἀλήθειαν, τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ τοὺς ἀθλητὰς στεφανοῦντος τῆς εὐσεβείας, ᾧ καὶ τὴν ἱερὰν αὐτοῦ ψυχὴν παρετίθει, τρίτῃ ἐπὶ εἰκάδι τοῦ Ἀπριλλίου μηνὸς ἄγοντος, τὸν δρόμον τελέσας, τὴν πίστιν τηρήσας, ἀριστεὺς οὕτως γενναῖος ἀναφανεὶς, λαμπρότερόν τε κατὰ τῆς πλάνης ἢ κατὰ τῶν πολεμίων ἀναστήσας τὸ τρόπαιον· διὰ τοῦτο καὶ στέφανον εἴληφε, οὐ φθαρτόν τινα καὶ δεξιᾶς φθαρτῆς προτεινόμενον, ἀλλ᾽ ἄφθαρτον ἐξ ἀφθάρτου, ἧς οὐ στεφανούσης μόνον ἀλλὰ καὶ συμμαχούσης ἐπειράθη τὸ πρότερον, καὶ τῶν ἀγώνων αὐτῷ συνεφαπτομένης· Χριστοῦ γάρ ἐστιν ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

a *Ita judicavit Allatius in Diatriba de Simeonum scriptis pag.* 125 *in earum Vitarum catalogo quæ proprio Metaphrastæ stylo signantur : quare gratum Philellini lectori futurum credidi : si hanc talis viri paraphrasim, quæ publicam hactenus lucem non vidit hic saltem Græce exhiberem : neque visum est Latine reddi debere, quod sola styli cultioris diversitas, absque ulla historiæ mutatione, discernit a priori relatione.* E

b Νούμερα *pluraliter* cohortes, *quam vocem in ipso ipso Julio Cæsare restituisse gloriatur Meursius in Græco-Barbaris, certe a Latinis ad Græcos transiit, distinguebantur autem* Numeri *suis singuli cognomentis, quale hic est cognomen* Aniciorum *seu* Invictorum : *verumne, an ornatus causa hic assumptum, non dijudico.*

c *Anno* 301 *missus contra Persas fuit Galerius Maximianus, eo successu, quem ad annum Diocletiani* 17 *Theophanes describit.*

d *Expungo hæc pauca* ταύτην τε τὸ θεῖον οἰκειωσάμενος, *quia non video quomodo huc pertineant.*

e *Ecgraphum nostrum* κατακρυπτόμενον, *quod sensum nullum faciebat.*

f *Idem* ἀπιστιας, *quod corrigo.*

g *An* ἀνέγγυον, *ut significet* fide dignum, *quomodo* ἀνεγγυάω *significat* fide jubeo ? *sed* ἀνέγγυτος *ex usu auctorum probatorum contrarium videtur significare, idemque quod* spurius, illegitimus, incertus, *ut docent communiter Lexicographi.*

h *Acta omnia alia prius adducunt Athanasium quam agant de mortuo suscitato.* F

i *Alluditur ad istud Evangelii, ubi ex decem leprosis mundatis, quorum novem supponuntur fuisse Judæi, Samaritanus solus rediit, ad beneficium a Salvatore receptum agnoscendum.*

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΑΝΔΡΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΡΗΤΗΣ ΤΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΙΤΟΥ ΕΓΚΩΜΙΟΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΓΕΩΡΓΙΟΝ.

a *Ex MS. Codice Bibliohecæ Vaticanæ* 1079 *pag.* 179. *a*

Solis astrum splendidissimum

Ἥλιος μὲν ἑκάστης ἀνίσχων ἡμέρας, καὶ τὴν ἐνοῦσαν τοῖς διαφανέσι τῶν σωμάτων ἀχλὺν ἀνακαθαιρόμενος, ταῖς τε οἰκείαις μαρμαρυγαῖς φρυκτωρῶν τὴν σύμπασαν, θυμηδίας ὡς πλείστης τοὺς ἅπαντας ἀναπίπλησιν, καὶ τῷ ἰδίῳ μεγέθει καὶ κάλλει τὸ μεγαλεῖον πᾶσιν ἀνακηρύττει τοῦ κτίσαντος, τήν τε τῶν ὁμοδούλων διάνοιαν ἐπὶ τὸν ἴδιον κτίστην μεταβιβάζει, καὶ καθορᾶν ἐκδίδωσι τὸν τῇ φύσει ἀόρατον· ἀλλ᾽ ὁμίχλῃ παλείᾳ ἐνίοτε περικαλυπτόμενος, ἢ χειμῶνι λαύρῳ πεδούμενος, χηρεύοντας, ἔδειξε τῆς εὐφροσύνης τοὺς προσανέχοντας, καὶ πρὸς τὴν ἐναντίαν διάθεσιν μετεκόμισεν, ἵνα τὸ φαιδρόν τε τούτου καὶ χάριεν ὑπὸ μικροῦ στοιχείου συλώμενον βλέποντες ἄνθρωποι, τῆς δούλης φύσεως εἶναι τοῦτον καὶ γεννητῆς διαγινώσκειεν.

aliquando intercipitur nebulis :

Ἄλλα

b *ast martyrum agones æque prosunt semper.*

A Ἆθλα δὲ Μαρτύρων εἰς μέσον προκείμενοι b [ἐγκωμιάζοντες], φιλοθείας μὲν ἀνάπτουσι πυρσὸν, ἔρωτι πυρπολούμενον θείῳ· τὸν νοητὸν δὲ ἥλιον τῷ ὑπερφυεῖ τῶν δρωμένων ὑποδεικνῦντες, ἐπιλήσμονας γενέσθαι τοὺς θεατὰς παρασκευάζουσι φύσεως καὶ πρὸς αὐτὸν ὅλικῶς ανατείνασθαι· οὐ χειμῶνι τῶν ἀλγεινῶν καλυπτόμενοι, οὐχ ὁμίχλῃ τῶν δυσχερῶν πιεζόμενοι· ὥσπερ δὲ ὕλῃ τούτοις μᾶλλον πιμπράμενοι, περιφανεστέραν τε τὴν αὐγὴν ἀπεργάζονται, καὶ τὸ σαθρὸν καὶ ἀσθενὲς ῥωννῦντες τῶν φιλοθέων παρακαλοῦσι πρὸς μετουσίαν· ἐπὶ τοσοῦτον τῆς ἡλιακῆς λαμπηδόνος τὴν τῶν μαρτύρων αἴγλην ὑπερεξαίροντες, ὁπόσον τὰ ὑπερφυᾶ τῶν προῤῥηθέντων, σιωπωμένων τῶν κατὰ φύσιν, ὑπερανίστανται.

In his præcipuus Georgius

2 Τούτων εἷς καὶ ὁ ἐμὸς ὑπῆρξε Γεώργιος, μᾶλλον δὲ μακρῷ τῷ μέσῳ γενναιότητι γνώμης τοὺς πλείστους παρέδραμεν. Τοῦτον νόμοις ἐγκωμίων ὑποβάλλειν γλιχόμενος, ἀτονίᾳ μὲν δυνάμεως καὶ ἀσθενείᾳ λόγων πεδούμενος, τῆς ὁρμῆς ἀνακόπτομαι· φίλτρῳ δὲ τῷ ἐκείνου ἐκτόπως κρατούμενος τῆς παρούσης ἀσθενείας, οὐκ οἶδ᾽ ὅπως, ἐπιλανθάνομαι· καὶ τὴν ἐμαυτοῦ μὲν ἰσχὺν τεκμαιρόμενος, οὐκ ἐπαρκεῖν πρὸς τὴν ἐγχείρησιν οἴομαι, τὴν ἐκείνου δὲ χάριν καὶ ταπεινοῖς ἐπιμετρουμένην ἀναλογιζόμενος, θαρραλεώτερον ἐφάπτομαι τῆς προθέσεως, συλλήπτορα τοῦτον ἐπελπίζων ἐμαυτοῦ κατανιήσασθαι. Ἐντεῦθεν οἱ λόγοι παρὰ φύσιν βακχεύοντες, πηδῶσιν ἀτάκτως,

quem laudare aggreditur auctor ipso Sancto fretus,

B καθάπερ τὰ σμικρὰ τῶν θρεμμάτων ἱππηλάτου χωρίου λαβόμενα, καὶ τῶν οὐρανίων ψαύειν κατατολμῶσιν ἀψίδων, τὴν ἑαυτῶν φύσιν ὥσπερ ἠγνοηκότες, καὶ τῶν ὑπερφυῶν ἐκείνου καλῶν ὑπὸ ... πᾶσι τὴν λαμπρότητα κατεπείγονται. Καὶ συγγνώμη μὲν τούτοις, τῷ πόθῳ πεπεδημένοις τῆς μαρτυρικῆς λαμπρότητος· ἐγὼ δὲ πᾶσι τούτοις ῥωννύμενος, ἀπροφασίστως ἐμαυτὸν τοῖς ἐγκωμίοις ἐπαφῆκα τοῦ Μάρτυρος, μικρῷ σκάφει τῶν ἐκείνου ἄθλων τὸ πέλαγος διαπλεῦσαι προθυμούμενος.

Patriam is veram habuit cœlestem Sion,

3 Ἄλλοις μὲν οὖν ὑποθέσεις ἀπορίας ὁ περὶ τῆς ἀρχῆς καθίσταται λόγος, καὶ τὴν ἄγνοιαν σχηματιζόμενοι, κόσμον ἐκ ταύτης τῇ ὑποθέσει πορίζονται, εὐπορίας ἀφορμὴν τὴν ἀπορίαν ποιούμενοι· ἐγὼ δὲ τοῦτο τὰ νῦν ἐπαφεὶς, ἣν καὶ φύσις καὶ τέχνη πρεσβεύει τῶν ἄλλων ἀρχὴν, τὴν πατρίδα, κρηπῖδα τοῦ λόγου ποιήσομαι. Ὑπῆρχε τοίνυν τούτῳ πατρὶς, τὸ μὲν ἀληθὲς, ἡ νοητὴ Σιὼν καὶ οὐράνιος, τὸ τῶν θεσπεσίων Προφητῶν καὶ Ἀποστόλων πάντων ἐνδιαίτημα, τὸ πάντων Μαρτύρων ἀθλητῶν καταγώγιον, ἧς πολιοῦχος καὶ κτίστης Θεὸς, ἀῤῥήτῳ μονοσοφίᾳ ταύτην κατακλείσας, ἧς τὰς ἐμφάσεις ἐν ἑαυτῷ διὰ παντὸς περιφέρων, ὑπερεώρα τῶν ταπεινῶν καὶ χαμαὶ ἐρχομένων, καὶ πρὸς αὐτὴν κατεπείγετο.

in terris autem Cappadociam

C Εἰ δὲ τὴν ἐπὶ γῆς πατρίδα ζητεῖς, οὐδ᾽ ἐν ταύτῃ παραχωροῦντα τοῖς ἄλλοις τῶν πρωτείων εὑρήσεις. Ἤνεγκε γὰρ τὸν τρισόλβιον Μάρτυρα πατρίς· ἀλλὰ τί μοι μνεία πατρίδος; ἔνθα πατρὶς καὶ κόσμος ὅλως ἐν μηδενὸς μέρει τούτῳ λελόγισται. Ἤνεγκε δ᾽ οὖν ὅμως ἡ τῶν ἀληθῶς μεγαθύμων Καππαδοκῶν χώρα, ἡ πολλοῖς τῶν ἐνοικούντων καλοῖς πλείονας παρατρέχουσα, εὐσεβείᾳ τοὺς πάντας παρέδραμεν· ζήλῳ γὰρ θείῳ ἀεὶ πυρακτούμενοι, εὐσεβείας καθηγηταὶ τοῖς ἄλλοις καθίστανται· κἂν Μάρτυρας ἀληθείας ἐπιζητεῖς, τῶν ἄλλων ἀνῳκισμένους, εὐμοιροῦσαν εὑρήσεις καὶ πᾶσαν ἐκνικῶσαν πολλῷ τῷ

claram pietate indigenarum,

μέσῳ τὰς τῶν ἄλλων πατρίδας. Αὕτη καὶ βασιλείας c ποτὲ περιεστέφετο δυνάμει, καὶ ταύτην ἡ τύχη συλήσασα, τὴν ἀνδρείαν ηὔξησε, καὶ τὴν λοιπὴν ἀρετὴν τῶν οἰκητόρων ἐξαύξησεν. Ἠπειρώτης ἡ χώρα, καὶ θαλαττίων ἀνῳκισμένη κακῶν, ἀρίστης φιλοσοφίας ἐνδιαίτημα τοῖς ἐνοικοῦσι καθίσταται. Καὶ τί σοι λέγειν τὸ ποῖον ταύτης καὶ εὔσταχυ, καὶ πρὸς καρπῶν φορὰν ἐπιτήδειον; Εἰ δὲ μηδὲν ἐνυπῆρχε τούτων αὐτῇ, ἀλλ᾽ ἐν πᾶσι πάντων ἡττᾶτο, δεικνύτω μόνον τὸν καλλίνικον Μάρτυρα, καὶ νενίκηκε.

c *et aliis multis dotibus illustrem.*

4 Πατέρες δὲ οἱ πᾶσι κοσμηθέντες ἀρχῆθεν καλοῖς, καὶ εὐσεβείᾳ μεγίστῃ περιλαμπόμενοι, πᾶσι μὲν σωματικοῖς καλοῖς εὐθυμούμενοι, τὴν δὲ Χριστοῦ προσηγορίαν τῶν πάντων ἀλλαττόμενοι. Γίνεται δὴ τούτοις τῆς εὐσεβείας μισθὸς, τὸ μέγα καὶ καρποφόρον τοῦ κτίστου d

Ipse a Christianis parentibus genitus, *d*

D Γεώργιον, ἀστέρι ὁπωρινῷ ἐναλίγκιος, τὰς τῆς χάριτος παιδόθεν ἀποστίλβων μαρμαρυγὰς, καὶ πάσιν ἀρχῆθεν τὰ ταύτης καθυποφαίνων γνωρίσματα, καὶ τίκτεται, καὶ πλάττεται τὴν ἀρίστην πλάσιν καὶ καθαρωτάτην, καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐξόδους, καὶ ῥυπαρᾶς πιότητος ἄμικτα καὶ ἀμέτοχον· οὐ μυελοῖς λεόντων ὑποτρεφόμενος, e ἀγρίαν καὶ νόθον τροφὴν καὶ ξένην τῆς φύσεως, οὐδὲ τῶν Χείρωνος νώτων δεόμενος, ἵν᾽ ὁμοῦ ἵππῳ καὶ διδασκάλῳ χρώμενος ἐντοξεύειν μανθάνοι λαγωοὺς, καὶ δορκάδας θηρᾶν παρασκευάζοιτο, οὐδ᾽ ὅσα ἄλλα τοὺς ἑαυτῶν θιασώτας Ἑλλήνων ἐκδιδάσκουσι παῖδες, τῷ σαθρῷ θεμελίῳ τῶν δογμάτων τοιαύτας ἐποικοδομοῦντες λογοποιΐας· ἀλλὰ μαστοῖς μητρὸς θεοσεβοῦς τρεφόμενος, καὶ τῷ θείῳ στοιχειούμενος φόβῳ, παρὰ τὰς θείας ἐξόδους πρυτανευμένος τῶν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος, διὰ παντὸς ἐπαίνετο, καὶ πρὸς τὴν κατὰ Χριστὸν ἡλικίαν ἐπηύξετο.

PER AND. CRETENS. EX MS

e *et melius quam Achilles educatus non ad venatum,*

sed ad pietatem;

5 Ἐντεῦθεν τῶν ἀρετῶν ὁ κατάλογος· ἐρυθριῶσαι μόνην καταλιπεῖν τὴν εὐσέβειαν, τὴν βελτίστην ἡγίζον ἔριν, ἀλλήλοις προφθάσαι ποιούμεναι ἅμιλλαν, καὶ τὴν ἐκείνου θείαν ὑποδῦναι ψυχήν· καὶ ἑτέρα θατέρας ἀπολειφθῆναι, μὴ ἀνεχόμεναι, ὁμοῦ τὴν ἐπιδημίαν ἐποιοῦντο, καλλίστης ὁδηγοῦ τῆς φρονήσεως εὐμοιρήσασαι, καὶ λαμπροτέραν ταύτην ἐποίουν τῇ παρουσίᾳ, τῇ ἐκείνων ἐπιδημίᾳ εἰωθυῖαν ἐπιλαμπρύνεσθαι· καὶ τὴν μνήμην μετ᾽ ἤχου τῶν ἀντιθέτων κακῶν διώλεσαν, συνυπάρχειν τούτοις ἀδυνατοῦσαι· καὶ φροντίζουσαι τὴν οἰκείαν εὐπρέπειαν, ἐνδηλότερον πᾶσι τοῖς ἀγνοοῦσι καθίστων, καθάπερ λαμπὰς τὰ ἀφανῆ τῶν σωμάτων ἐφαπτομένη· καὶ πάντων ἐν στόμασιν ἦν, ὥσπερ σάλπιγγι τῷ μεγίστῳ τῶν ἀρετῶν ἀνακηρυττόμενος. Τὸ δὲ τῆς ἀνδρείας περιφανὲς, ἀπαυγάζον τηλαυγέστερον, Ῥωμαϊκοῖς καταλόγοις ἐναρίθμιον ἐποίει, καὶ βασιλέως δορυφόροις συνέταττεν, καὶ πεῖραν τῆς οἰκείας παρέχουσα γενναιότητος, τῶν ὁμοίων ἄρχειν ἐδίδου, καὶ πᾶσι πολεμίοις ὑπῆρχεν ἀνανταγώνιστος, ὁ τῆς Χριστοῦ βασιλείας ἀῤῥαγὴς δορυφόρος καὶ πρόμαχος, κἂν τοῖς αἰσθητοῖς πολεμίοις ἐγγυμναζόμενος, πρὸς τὴν τῶν νοητῶν καταστροφὴν ηὐτρεπίζετο.

cui accedebat omnis virtutum comitatus, cum prudentia,

et fortitudine

6 Διοκλητιανὸς μὲν οὖν τῆς Ῥωμαϊκῆς Βασιλείας ἐχειρίζετο τὸ πηδάλιον, συνεργὸν τῶν ὅλων κεκτημένος Μαγνέντιον, παρὰ Θεοῦ μὲν τῆς τοσαύτης ἡγεμονίας τὸ μέγεθος κληρωσάμενος (δι᾽ αὐτοῦ γὰρ βασιλεῖς βασιλεύουσιν, καὶ δυνάσται κρατοῦσι γῆς) τὴν τούτου δὲ δόξαν εἰδώλοις νέμων καὶ δαίμοσι, σκοτεινὸς τοῖς τρόποις, σκοτεινότερος τὴν διάνοιαν, φιλοδήμων ἐκτόπως, καὶ μισάνθρωπος, καὶ θηριωδίᾳ παρατρέχων τοὺς ἅπαντας, πονηρίᾳ μὲν τὴν θυριωδίαν ὑπερβαλλόμενος, καὶ ἀμφοτέρων γονὴν τὴν τῶν κολαστικῶν ὀργάνων ἐπίνοιαν ἐνδεικνύμενος. Πατέρες μὲν οὖν καὶ αὐτῶν κατολιγωροῦντες τῶν νόμων τῆς φύσεως, προδόται παίδων καθίστανται, τὴν μιαιφόνον ἐκείνου δεδιττόμενοι γνώμην· παῖδες δὲ πατέρων πολιὰς ἀνηλεῶς διασύροντες, πρὸ σφαγὴν εἷλκον καὶ μάστιγας, παιδοτροφίας τὴν τοσαύτην ἀπήνειαν ἀλλαττόμενοι, τὴν βασιλέως ὀῤῥωδοῦντες ἀπανθρωπίαν· φίλοι φίλους προεδίδοσαν, προθνήσκειν ἀλλήλων εἰωθότες τὸ πρότερον, ταῖς ἀπειλαῖς ἐκδειματούμενοι· οὐδὲν ἦν ἀδελφοῖς ἡ σχέσις, οὐ δούλοις εὐγνώμοσιν ἡ πρὸς δεσπότας αἰδὼς, ἀλλ᾽ ἀσύγχυσις κατεῖχε τὴν σύμπασαν, τοῦ Αἰγυπτίων σκότους χαλεπωτέρα.

Diocletiano tyrannidem exercente,

F

7 Πολλοὶ μὲν οὖν τῶν τῆς ἀληθείας ἐραστῶν τὸ ἑαυτῶν φῶς ὥσπερ εἴ τινι μοδίῳ περικαλύψαντες, ἤδη τὴν σωτηρίαν ἐπορίζοντο, οὐδ᾽ ἀντιβλέψαι τῇ ποικιλίᾳ δυνάμενοι τῶν κολαστηρίων· πολλοὶ δὲ τοῖς ἀγροῖκοις τούτοις ... ... γενόμενοι, οἱ μὲν αἰτίαν καὶ πρὸ τῆς πείρας τῆς ἀπιστίας ἐν πρώτοις τοῖς ... , αὐταῖς ... τῷ δόλῳ τῆς ἀπάτης προκατηριπημένοι· οἱ δὲ τῆς πείρας ἐπιβάντες, προδόται τῆς εὐσεβείας ἐγίνοντο, τῷ δριμεῖ τῶν κολάσεων τὴν προθυμίαν ἐκλύσαντες. Ἕτεροι περὶ τὰ μέσα τῶν ἄθλων τὴν καρτερίαν ὑπίνεσαν, καὶ τὴν βασάνων πεῖραν λαβόντες, καὶ τῆς καλλίστης μαρτυρίας ἐκπεπτωκότες· ἄλλοι πρὸς τὸ τέρμα τῶν ἄθλων ἤδη προσορμιζόμενοι, μεγάλῳ τινὶ ναυαγήματι ἀπονοσφισθέντες τῆς προθέσεως, ἐλεεινὸν θέαμα τοῖς ὁρῶσι προυτίθεντο, μετὰ τὴν πεῖραν τῶν ἀμυθήτων ἐκείνων καὶ πικρῶν βασάνων πρὸς ἧτταν ὑποκατακλινόμενοι.

multisque a fide deficientibus aut vacillantibus

PER AND CRETUS IN AS Georgius lapsis compatiens, distributis in pauperes facultatibus, intrepide et palam Christum confitetur :

A 8 Ἀλλ' οὐκ ἀπέτρεπε ταῦτα γνώμην φιλοθέου νεανίου καὶ σώφρονος, παιδόθεν τὰ θεῖα μελετήσαντος λόγια, καὶ τῶν καιρῶν ἐκεῖθεν ἐνδιδαχθέντος τὴν δυσχέρειαν· ἀλλὰ θρηνῶν τῶν πιπτόντων τὴν ἀτονίαν, ἐπιπλέον πρὸς τὴν πάλην ηὐτρέπιστο, τὴν δειλίαν ἐκείνων οἰκείᾳ γενναιότητι πρὸς εὐτολμίαν μεταβαλέσθαι προθυμούμενος. Πολλῷ δὲ τῷ βιωτικῷ πλούτῳ περιρρεόμενος, ὡς ἂν μή ποτε γῆν τούτῳ καθέλκηται πρὸς οὐρανὸν ἐπειγόμενος, ἅπαντα τοῦτον διανείμας τοῖς πένησι, γυμνὸς ἁπάντων ἐχώρει πρὸς τὴν παράταξιν, μόνῃ τῇ πρὸς Θεὸν ἐλπίδι καὶ πίστει καὶ ἀγάπῃ ἀνθ' ὅπλων θωρακισάμενος, οὐ τὸν θυμὸν ὀρρωδήσας τοῦ κακοτρόπου Βασιλέως καὶ κακοδαίμονος, οὐ τὴν πληθὺν ἐκδειμάνας τῶν ἀσεβῶν, ἀλλ' ὡς δαιμόνων θεραπευτὰς ἀντ' οὐδενὸς λογισάμενος· οὐ τῇ μονώσει πρὸς δειλίαν ὑποκλινόμενος, οὐκ ὀδόντας ἀράσσων, οὐ χρόαν ἀμείβων τῇ προσδοκίᾳ τῶν κολάσεων, ἀλλ' ἵστατο ὥσπερ τι τεῖχος σιδήρεον πρὸς πᾶσαν ἐμβολὴν πνευμάτων ἀτίνακτον· Εὑρέθην τοῖς ἐμὲ, λέγων, μὴ ζητοῦσιν, ἐμφανὴς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσιν· καὶ τὸ τίμιον ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καὶ σεβάσμιον τοῖς πᾶσι διήγγελλεν, δοῦλος εἶναι Χριστοῦ μεγάλῃ κηρύττων φωνῇ τε καὶ παρρησίᾳ. Ὦ μακάριον στόμα, τὸν οἰκεῖον ἀνακηρύξαν δεσπότην τρανῶς, καὶ μὴ πτῆξαν τὸ τῶν ἀσυνετούντων συνέδριον! Ὦ μακάριον στόμα σάλπιγγος ἠχῆσαν μεγαλοφωνότερον,
B καὶ τὸ νωθρὸν τῶν οἰκείων καὶ ἀσθενὲς διεγείραντος πρὸς δόξαν τοῦ κτίσαντος! Ἀγαλλίαμα φαιδρὸν τῶν οὐρανίων δυνάμεων, ἀγγελία σκυθρωπὴ τῶν μισανθρώπων πνευμάτων, τῶν πεπτωκότων ἀνάστασις, τῶν δειλίᾳ κατεχομένων πρὸς θάρσος ἐπάνοδος.

Tyrannus blande eo uttur illum a constantia mentis abducere.

9 Ἀμηχανία ἐντεῦθεν συνεῖχε τὸν τύραννον· καὶ ὅλος μὲν ἦν τοῦ θυμοῦ, τῇ συνήθει κρατούμενος ἀπανθρωπίᾳ· τὸ εὐσταθὲς δὲ τοῦ ἀθλητοῦ καὶ καρτερὸν ἐννοούμενος, καὶ μή τινας πρὸς ζῆλον ἐκκαλέσηται δεδιὼς, καὶ τῶν δειλίᾳ συνεχομένων ἐκθαρρύνῃ τὸ πρόθυμον, θωπείᾳ τὸ βραχὺ τῆς ὀργῆς κερασάμενος, Νεανία, ἔλεγεν, τίνι πεποιθὼς τῆς ἡμῶν μεγαλοπρεποῦς κατεφρόνησας δυναστείας; Πῶς δὲ τῆς ἡμῶν περὶ σὲ κηδεμονίας ὑπεριδὼν, εἰς τοὐναντίον ταύτην περιστῆσαι ἐφιλονείκησας, τὴν τῶν μεγίστων θεῶν εὔνοιαν τῆς τοῦ ἐσταυρωμένου δόξης ἀνταλλαξάμενος· καὶ πάντων μὲν καταλιγωρήσας θεῶν, οὐ δὲ τὸν μέγιστον τούτων ἐνυβρίσας Ἀπόλλωνα; Νεωτέρων μὲν ἀνδρῶν μετεωρίζεσθαι φρένας καὶ μὴ πάγιον βάσιμον ἔχειν, σοφῶν ἐκδιδάσκουσι λόγοι· αὐτὸς δ' ἀντίρροπον τοῖς πᾶσι μέχρι καὶ νῦν γνωριζόμενος, πῶς πρὸς τὴν ἐκείνων ἐξεκυλίσθης ἄνοιαν, καὶ φρενῶν ἐδείχθης ἀγαθῶν ἔρημος; Τὸ τῶν τιμῶν ἐλλειπὲς, ὡς ἔοικε, καὶ μὴ προσῆκον τῇ σῇ γενναιότητι λογιζόμενος, πρὸς τὴν τοιαύτην ὑπήχθης ἀπόνοιαν· ἀλλὰ δοῦναι καὶ πλείω τῆς σῆς ἐφέσεως ἕτοιμος,
C εἰ σώφρονι λογισμῷ χρησάμενος καὶ τῆς ματαίας ταύτης ἀπαναστὰς ἐνστάσεως, τῆς τῶν κρειττόνων γένῃ θεραπείας καὶ σχέσεως. Οἴκτειρον σῶμα, παντοδαπαῖς βασάνοις πολιορκηθησόμενον, εἰ μὴ μερίδος χρηματίσῃς ἐραστὴς τῆς κρείττονος. Οἴκτειρον κάλλος, μὴ τῆς σῆς ἔριδος γένηται παρανάλωμα. Οἴκτειρον νεότητος ἄνθος, πολλοῖς ἐπανθοῦν προτερήμασι, μὴ κακῶς ἀπανθήσῃ ταῖς ἀλγηδόσι βαλλόμενον. Οἱ γὰρ δέον κολάζειν, πείθειν ἐπιχειροῦντες, ἀποτυγχάνοντες τῆς προθέσεως, ἀμείλικτοι γίνονται μᾶλλον καὶ δυσέριδες, ὑπὸ τῆς τῶν ἀπειθούντων φιλονεικίας πρὸς μείζονα τὴν ὀργὴν ἐξαπτόμενοι.

Ast is generose refutat promissa et minas

10 Τοιούτοις μὲν ἐχρῆτο τοῖς λόγοις ὁ τύραννος, τὸ γενναῖον τοῦ Μάρτυρος, ὡς ᾤετο, ὑποκλίνειν· ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ στρατιώτης ἀήττητος, λήμματος πλησθεὶς οὐρανίου, θωπείαν τε καὶ δέος ὡσαύτως ἐκμυκτηρίσας, τοιοῖσδε λόγοις ἠμείβετο τὸν δικάζοντα· Πέποιθα μὲν, Βασιλεῦ, τῷ δεσπότῃ τῶν ὅλων Χριστῷ, καὶ τούτῳ τὴν ἐλπίδα τῆς ἐμῆς παιδόθεν ἀναθέμενος σωτηρίας, ὑπεράνω πάντων τῶν δυσχερῶν τῇ ἐκείνου τειχιζόμενος ἐπικουρίᾳ· φρενῶν δὲ ἀεὶ ἀγαθῶν ὑπάρχων, ὡς εἴρηκας, κατεκόσμησα ταύτας τῇ νῦν ὁμολογίᾳ τοῦ κτίσαντος, καὶ πολλῷ βελτίους ἀπέφηνα. Αἱ δὲ σαὶ τιμαὶ, λαμπραὶ μὲν, καὶ κόσμον οὐ μικρὸν ἐπάγουσαι τοῖς μετέχουσι· πῶς γὰρ οὔ; ἀλλ' ἡνίκα με μειζόνων ἀφέλκουσι, καὶ τοῦ δεσπότου ζημιοῦσι τῆς κτίσεως, τούτου δ' ἀφιστῶσαι, καὶ τῆς αὐτοῦ ὡραιότητος
D καὶ βασιλείας μακρὰν ἀποικίζουσαι, κοπρίων ὑπάρχουσιν ἀτιμότεραι. Εἰ δὲ κολάσεις προτείνων καὶ μάστιγας, καὶ τὰ ποικίλα τῶν κολαστηρίων ὄργανα ἐκδειματοῦν ἐθέλεις, καθάπερ τὰ ἀγεννῆ τῶν μειρακίων οἱ παιδευταὶ λόγους ἐπανατεινόμενοι· ἴσθι με μείζονι πανοπλίᾳ τῇ τοῦ ἐμοῦ δεσπότου πανσθενεῖ φραττόμενον δεξιᾷ, καὶ τῶν σῶν ὑπερφρονοῦντα κολαστηρίων. Εἰ γὰρ τῆς σῆς πολλάκις προασπίζων ἡγεμονίας ἀμείλικτα τοῖς πολεμίοις ἐναντία ἐπαφῆκα, οὐδὲ μίαν φροντίδα τοῦ ἐμοῦ ποιούμενος σώματος· πῶς ἂν ὑπὲρ τοῦ βασιλέως πάντων Χριστοῦ τὸν ἀγῶνα ποιούμενος, οὐ πάντων τῶν τοῦ βίου καλῶν καὶ τῶν ἀλγεινῶν ὑπερφρονήσω τοῦ σώματος, ἵνα τῶν τούτου καταπολαύσω καλῶν, καὶ τῆς ἀδιαδόχου ἐπιτύχοιμι βασιλείας;

et idololatriæ dementiam redarguit.

11 Πῶς δὲ τὴν θείαν προσηγορίαν τοῖς ματαίοις ξοάνοις ἐπιφημίζειν οὐ καταισχύνεσθε, ἃ τέκτων τοῖς ὄρεσιν ἀργοτέρῳ προσβαίνων ποσὶ, καί τι τῶν ὑψηλοτάτων δένδρων ἀποτεμὼν, μέρει μέν τινι τούτου πυρὰν ἀνάψας τὸ ἐπικείμενον ψῦχος παρεμυθήσατο, μέρει δὲ ἄλλῳ τὴν τῆς γαστρὸς ἀνεπλήρωσεν ἔνδειαν, καὶ τῷ λοιπῷ τὴν ἀνθρώπου τυπὸν ἐγκολάψας εἰκόνα, θεὸν ἀφρόνως προσηγόρευσεν. Στῆσον αὐτὰ, Βασιλεῦ, καὶ οὐ καθίσονται· προσφώνησον αὐτοῖς, καὶ οὐκ εἰσακούσονται· τίμησον αὐτὰ, ἢ τῶν ἐναντίων ἀξίωσον, καὶ οὐκ αἰσθήσονται.
E Εἰ δὲ βούλει ἐξομοιῶσαί με τούτοις, συγχώρησον, καὶ οὐδ' ἀγανακτοῦντας ὄψει τούτους, οὐ γὰρ πεφύκασιν. Ὁρᾷς εἰς ὅσην φρενῶν ἀληθῶς περιπίπτουσιν ἐρημίαν οἱ τὸ θεῖον σέβας τούτοις προσνέμοντες;

Hinc venitur ad supplicia :

Τούτοις ἐμβροντηθεὶς ὁ τρισάθλιος, δέον θαυμάσαι τὴν τῶν λόγων ἀλήθειαν, ὅλως τοῦ θυμοῦ γενόμενος, ἐπὶ ἔργα τρέπεται. Ἀλλὰ γὰρ ναρκῶσιν οἱ λόγοι, καὶ πρὸς δειλίαν ἐκ πολλοῦ τοῦ θάρσους συστέλλονται τοῖς ὑπερφυέσι τῶν πραγμάτων ἐπιβατεύοντες, καὶ χεῖρα τούτοις ὀρέξαι τὸν ἀθλητὴν ἱκετεύουσιν.

quia humanæ infirmitatis misertus Deus martyrum exemplis confirmari eam voluit

12 Πολλοῖς πολιορκουμένην τὴν φύσιν κακοῖς ἐνορῶν ὁ Θεὸς, φυσικὴν κεκτημένος τὴν ἀγαθότητα, ἠλέησε ταύτην, ἧς ὑπῆρχε πατήρ. Καὶ πρῶτα μὲν, ἵνα τὰ νόμου καὶ προφητῶν ἐάσω, τὸ τῆς θείας οἰκονομίας ἐπιτεχνᾶται μυστήριον, αὔτανδρον βυθίζων τῶν δαιμόνων τὴν φάλαγγα, καὶ τῆς ἀπάτης τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἀνακαλούμενος. Ἔπειτα τοὺς θείους ὑποφήτας, κήρυκας τῆς ἑαυτοῦ ἐπαποστέλλει τῷ κόσμῳ μεγαλειότητος, τὴν τούτου θειότητα διατρανοῦντας τοῖς πέρασιν. Ἐπεὶ δέ τι τὴν φύσιν τῷ κρείττονι μέρει χωλεύουσαν ἑώρα, τοὺς θείους ἐπανατείνεται Μάρτυρας, τῆς τῶν ἐκείνων ἀρετῆς ἀκριβῆ εἰκονίσματα, καὶ τῷ ὑπερφυεῖ τῆς καρτερίας εἰς εὐπρεπῆ τοὺς πολλοὺς καὶ δικαίαν ἐπανάγοντας ἔννοιαν, ὅτι οὐκ ἂν ἐπήρκεσε σῶμα μυρίοις πολιορκούμενον μηχανήμασι
F περιγενέσθαι τῶν δυσχερῶν, εἰ μή τις θεία χάρις καὶ πρόνοια τοῖς τοιούτοις ἐδωρεῖτο τὸ ὑπερφυὲς νικητήριον, καὶ τῆς ἀσθενείας καταγινώσκοντες τῶν τε διωκτῶν καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς τιμωμένων δαιμόνων, τῷ παρ' αὐτῶν κηρυττομένῳ προσίεσαν. Ἀντεφιλονείκει δὲ τούτοις ὁ τῆς κακίας σοφιστὴς τῷ πολυτρόπῳ τῶν κολάσεων ἐκνικῆσαι τῶν ἀθλούντων τὸ πρόθυμον, καὶ τὸ κατὰ πάντων ἀναδήσασθαι κράτος· ἠλέγχετο δὲ ἄρα κενὰ φρυαττόμενος, καὶ ἀσθενείᾳ σαρκὸς ὑπερφυῶς ἐκνικώμενος.

ut ostendat gratiæ suæ potentiam.

Μή τις οὖν ἀμφιβολίας περιπιπτέτω παθήμασι, τὸ παράδοξον ἐνορῶν τοῦ μαρτυρικοῦ ἀγωνίσματος· ἀλλὰ τὴν θείαν λογιζόμενος χάριν, εὐλαβείσθω τούτων τὸ πρόθυμον.

In catasta suspensus conto feritur , in nervum conjectus gravatur petra :

13 Ἀλλὰ τὴν ἐν λόγοις παράταξιν τοῦ ἀθλητοῦ θεασάμενοι, τοὺς ἐν βασάνοις ἀγῶνας κατίδωμεν. Ξύλον μετέωρον εἶχε τὸν Μάρτυρα προστάξει τοῦ βασιλεύοντος, καὶ δόρυ κατὰ τῶν ἐγκάτων ἐφέρετο, σκοπὸν ἔχοντος τῶν μιαιφόνων κενῶσαι ταῦτα τῇ γῇ, καὶ γέλωτα προθεῖναι τοῖς φιλοδαίμοσιν· ἀλλ' ᾐδεῖτο καὶ δόρυ τῆς εὐσεβείας τὸν κήρυκα, καὶ κηροῦ δίκην τοῦ σώματος ἀπεπέμπετο, καὶ φύσις ἄψυχον ἐκκλίνειν ἐβιάζετο, τῶν λόγῳ τετιμημένων κατηγοροῦσα τὴν ἄνοιαν. Πόδας τοὺς τὸ μέγα τῆς μαρτυρίας διανύσαντας στάδιον, ξύλον εἶχε τεινομένους πανύχιον· καὶ πέτρα μεγίστη, δεσμοῖς ἀχθεῖσα καὶ μηχανήμασι, καρδίᾳ καὶ στήθει προσεπέκειτο, καὶ τὰ στερεὰ διαθλῶσα τοῦ σώματος ὑπερφυᾶ τὴν ἀλγηδόνα καὶ πικρὰν ἐναπέτελεν.

A 14 Ἀλλὰ τῇ πέτρᾳ Χριστῷ τὰ τῆς δυνάμεως ἐρείσας κινήματα, ἀνώτερος ἦν τῶν ἀλγεινῶν τοῦ τῶν σώματος· καὶ τὴν πικρὰν ταύτην τιμωρίαν καὶ ὑπερόριον ἐπὶ ἄλλα μεθ' ἡμέραν διεδέχετο, μακρῷ τῷ μέσῳ τὴν πρὸ ταύτης ἐννικῶσα τῇ δριμύτητι, καὶ τῷ πολυειδεῖ τοῦ τεχνάσματος· τῆς γὰρ κακίας ὁ εὑρετὴς τὰ τοιαῦτα τεχνώμενος, τοῖς οἰκείοις ἐχορήγει θεράπουσι. Τροχὸς ἦν παμμεγέθης, πιαστηρίοις τισὶ καὶ ξιφιδίοις καθηλωμένος πανταχόθεν, πολυμήχανον κατασκευὴν ἔχων καὶ δυσθεώρητον. *rota alligatus,* Τούτῳ βληθῆναι προστάττει τὸν καλλίνικον Μάρτυρα· καὶ πιεσθεὶς τῷ μηχανήματι, τῆς ἁρμονίας ἁπάσης λυομένης τοῦ σώματος, πολυσχεδῶς ἐμερίζετο, καὶ νεκρὸς ἄπνους τοῖς *fodeque laceratus,* πᾶσιν ἐδείκνυτο. Οἱ δὲ τῆς ἀσεβείας ὑπασπισταί, τὸ κατὰ Χριστοῦ καὶ τοῦ οἰκείου θεράποντος στήσαντες, ὡς ᾤοντο, τρόπαιον τοὺς οἰκείους θεοὺς ὡς ἀνικήτους ἐγέραιρον, καὶ πρὸς αὐτοὺς ἐπανῄεσαν, τὸ ἐπινίκιον ἑορτάσοντες. Ἀλλ' οὐδὲ Χριστὸς τοῦ οἰκείου ἠμέλει θεράποντος· κινήσει δὲ γῆς καὶ οὐρανίῳ ἠχῇ τιμήσας τὸ πρότερον, φόβῳ τῶν φυλάκων ἀναπαυσάντων, ἐπιστασίᾳ Ἀγγέλου κλείζει τὸ *dedonstur integer :* δεύτερον, καὶ τῇ οἰκείᾳ δυνάμει ἀπήμαντον πᾶσιν ἀναποδείξας καὶ ἄρτιον, τῆς οἰκείας μεγαλειότητος ἀπλανῆ πᾶσι καθίστησι κήρυκα· καὶ τῷ Διοκλητιανῷ παραστάς, τῆς μεγαλουργοῦ δυναστείας ἐπεδείκνυ τὸν αἴτιον, καὶ B αὐτοῖς κατήγγειλε πράγμασιν.

15 Ἀλλ' οὐκ ἀνῆκε τοῦτον τῆς προθέσεως, ἅπαξ δουλωθέντα τοῖς δαίμοσιν, ἐθελοκάκῳ τε γνώμῃ τοῖς χειρίστοις ὑποκλινόμενον· τῷ θεράποντι δὲ τῆς εὐσεβείας τοὺς αὐτοῦ στρατηλάτας πανοικὶ χειρωσάμενος, *inter quæ torquente se Diocletiano,* αὐθόρμητα θύματα τῷ Χριστῷ προσενήνοχεν, αἵμασι τοῖς οἰκείοις ὁλοκαυτούμενα. Οὐ δὲ ἡ τούτου σύνευνος καὶ Βασιλὶς Ἀλεξάνδρα τῶν τῆς εὐσεβείας ἐξώκιστο περιβόλων, τοῖς παραδόξοις ἀγομένη τοῦ Μάρτυρος· τὴν Χριστοῦ δὲ ὁμολογίαν τῷ στόματι περιφέρουσα, τοῖς ἐλέγχοις ἐπέτρωσκε *uxor ejus Alexandra Christum fatetur :* τῶν ἀσεβούντων τὸ μάταιον. Καθάπερ δέ τις Ὀλυμπιονίκης ἀθλητής, πολλοὺς τῶν ἀντιπάλων ἐν Ὀλυμπίᾳ καταβαλών, τὴν τῶν μειζόνων προσκαλούμενος ἐκδέχεται πάλην· οὕτω τούτοις ὁ γενναῖος ἀντιταξάμενος ἀθλητής, τὴν τῶν χειρίστων ἐξεδέχετο πεῖραν.

16 Λάκκῳ γοῦν συγκλείσαντες τὸν ἀοίδιμον, ἀσβέστου νεωστὶ σβεννυμένης μεστοῦ, τρεῖς ἐπαφῆκαν ἡμέρας· ἔπειτα *Georgius triduo sub calce detentus* δεδιότες μή τίς τι τῶν ὀστῶν ἀναλάβοι (ἦσαν γὰρ ἤδη τοῖς πολλοῖς ἐρίτιμα, τὸν Χριστοῦ ἀποπνέοντα εὐωδίαν) καὶ βλάβους τοῖς πολλοῖς κατασταίη παραίτιος, ἐπὶ τὴν τούτων ἐξαπέστειλαν συλλογήν. Οἱ δὲ τὴν ἄσβεστον ἄραντες, λύθης ἁπάσης ἀνώτερον τὸν θεῖον καταλαμβάνουσι Μάρτυρα. *illæsus educitur :* Ὁ γὰρ τοῖς τρισὶ νεανίαις τὴν δρόσον δι' Ἀγγέλου μεταποιήσας τὴν κάμινον, οὗτος καὶ τότε δι' Ἀγγέλου τὸν οἰκεῖον ἀθλητὴν ἀσφαλίσας, μεθόριον τῆς ἀσβέστου τὴν κατὰ φύσιν ἐνέργειαν, παράδοξον αὐτῷ τὴν C ἀναπνοὴν ἐκ τῶν ἀφράστων θησαυρῶν χαρισάμενος· καὶ ὄχλος παμπληθής, τὸ φρικτὸν ἐκμανθάνων τοῦ θαύματος, τὴν θρησκείαν καταλιπόντες ἀποτρόπαιον, τῇ φωταγωγίᾳ *multis cum Alexandra Christum laudantibus :* τῆς Χριστοῦ προσίεσαν χάριτος. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρα τῶν πολλῶν ὑστέρει τῇ προθυμίᾳ· θερμοτέρῳ δὲ κινουμένη τῷ ζήλῳ, τὸν Γεωργίου Θεὸν μόνον εἶναι Κύριον τοῦ παντὸς διετείνετο.

17 Δαίμονες δὲ τῷ προφανεῖ τῆς ἥττης ἐγκαλυπτόμενοι, τὸν ἐκ τούτων οἰκοδόμοντο πανδήμιον ὄλεθρον, καὶ τὴν ἥττην ἀνακαλέσασθαι πεῖραν ποιούμενοι, πρὸς χρείαν τὸν ὑπηρέτην ἐκίνουν. Ὑποδήματα γοῦν σιδηρᾶ, *crepidis ignitis ocreatus currere cogitur.* σφοδρῶς διαπυρωθέντα τοῖς ἥλοις ἐπὶ πολὺ προκατασκευάσας, ὑποδῆσαι λυθεῖσι προστάττει τὸν Μάρτυρα, καὶ τρέχειν ἐπαναγκάζειν. Ἀλλ' ἀπαντῶν πάντα τοῦ θείου φίλτρου δεικνύμενα, τῆς γενναίας ψυχῆς ἐπικρατεῖν οὐκ ἐξίσχυεν. Τοῖς παμποθήτοις γὰρ κάλλεσι τοῦ πρώτου τῶν ἐραστῶν ἐπαπολαύων ἀεί, τῆς δριμύτητος ἐκείνης ὑπέρτερος ἐφαίνετο. Καὶ τί δεῖ τὰ λοιπὰ λέγειν; Σημεῖον ἀπῄτουν, τοὺς πάλαι ὡς ἐκείνους ζηλοῦντες ἀγνώμονας, οἳ τὰ ῥεῖθρα τῆς χάριτος ἀφθόνως τοῖς πᾶσι παρὰ Χριστοῦ καθορῶντες γενόμενα, Τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν; ἔλεγον· Ὁ δὲ τὸν οἰκεῖον δυσωπήσας δεσπότην, νεκρὸν *et mortuam suscitat.* πολυχρόνιον παρίστα πᾶσιν ἔμπνουν καὶ ἔμψυχον, τῆς τῶν εἰδώλων ἀσθενείας καὶ τῆς τῶν προσκυνούντων ἀνοίας κατήγορον ἀπαραχάρακτον.

18 Οἱ δὲ τὸν ζόφον κεκατηρμένοι τῆς ἀπιστίας, πρὸς πᾶσαν θέαν ἀναισθητοῦντες ἐκέκρινον, τοῖς ἐναντίοις τὸν *LER AND CRETENS EX ... reductus in carcerem multos convertit :* ἀθλητὴν ἐνεῖξαντο, καὶ πρὸς φρουρὰν παρέπεμπον πρὸς πᾶσαν πάλιν ὑπονοήσαντες. Ἀλλὰ τηνικαῦτα τοῖς πᾶσι θαυμάτων Χριστὸς ἐπρυτάνευε μὴ λανθάνοντα· ἄλλοι μὲν γάρ, πολυχρονίῳ κατεχόμενοι πάθει, ταῖς τοῦ πνεύματος νάμασιν ἐκ τοῦ μαρτυρικοῦ πηγάζουσι στόματος ἀρδευόμενοι, τὸν ἐπικείμενον τῆς δυσσεβείας ἀνακαθαιρόμενοι βόρβορον, καθάπερ τῷ καθαρῷ προσέτρεχον· ἄλλοι τοὺς φωταγωγοὺς ἐπιζητοῦντες τοῦ σώματος, καὶ τὰ τοῦ νοὸς ὄμματα φωτιζόμενοι, τῶν ἐπιζητουμένων ἀμοιβήσαντες, τὸν κοινὸν δοξολογοῦντες δεσπότην ὑπέστρεφον. Ἦν δέ τις ἀγρότης Γλυκέριος, τὸν οἰκεῖον βοῦν *in usque Glycerium* θανόντα ζητῶν, ὃς πίστει τὴν ἀνάστασιν πρώτως δεξάμενος, συναναστάντα τοῦτον ἐκομίσατο· καὶ πρὸς τούτοις μαρτυρίᾳ Χριστοῦ κοσμηθείς, πρὸς αὐτὸν ἐξεδήμησεν.

19 Ἀλλ' οὐκ ἤνεγκεν ὁ Διοκλητιανὸς τοὺς τῆς ἀπάτης ὑπασπιστὰς Χριστοῦ δορυφόρους ὁρῶν, κολακείαις δὲ μεταπείθειν οὐχ οἷός τε ὢν τὸν ἀήττητον, τῇ κλοπείᾳ *g* αὐτοῦ θωπείας ἐξέπολιν ἀντανίστασι. Ἐπειδὴ δὲ ἤσθετο ὁ γενναῖος, καὶ τὰ τῶν ὑπερορίων κλοπέσια κολαστηρίων *g blandienti Imperatori simulans morem se gerere* τὰ τῶν εἰδώλων ἐνσφενδονήσας σεβάσματα, ὁ δέ που καὶ νῦν πράγμασιν αὐτοῖς διεχρήσατο, καὶ κατηγόρους αὐτοὺς αὐτὸν καθυπέδειξεν· ἐνδίδωσι δῆθεν τῷ μηχανήματι, καὶ πρὸς τὴν προκειμένην αὐτῷ βουλὴν παρεσκευάζετο. Εὐθέως μὲν οὖν κήρυκες ἀνὰ πάσας τὰς λεωφόρους ἐπέσχοντο τὰ εὐαγγέλια τῆς νίκης ἅπασιν εὐαγγελιζόμενοι, καὶ τοὺς οἰκείους δαίμονας ὡς ἀνικήτους ἐγέραιρον· ἀθρόως δὲ ὄχλος πανταχόθεν συνέρρεεν, ἐπιδεῖν τὸ καινὸν τοῦ πράγματος ὀρεγόμενοι, καὶ Βασιλεὺς ὑπεραγάμενος θείων ποδῶν τοῖς εἰδώλοις προσήγαγε, λάφυρον ὥσπερ τὸν θεῖον συνεπαγόμενος Μάρτυρα.

20 Ἐπεὶ δὲ ἄρα Θεὸς τῆς εὐσεβείας ἐνωμοτεύσατο τοὺς ἀρραβῶνας, καὶ τῆς ἀρίστης γλεύης τὸν στεφανίτην ἀγαλλόμενος· καὶ δὴ κατενωπιστὴς τοῦ ἀγάλματος, ὃ προσηγορίαν Ἀπόλλων ἐπεγραφίζετο, μεγάλῃ τῇ φωνῇ *ad Apollinis simulacrum ducitur:* προσεφθέγγετο· Θεὸς εἶ σύ, καὶ τῆς μεγίστης ἐκείνης κληρονομίας τετύχηκας, Ἀπόλλων; Ὁ δέ· Πόθεν ἢ πῶς πρὸς τὴν ὑπέροχον ταύτην ἀνήχθημεν κλῆσιν; οἱ δὲ ἁπαντες καθεστήκαμεν ἀκάθαρτοι, ὡς ἀρχαίων ὑπερβάσει τε λογισμῷ τοῦτο κεκομίσμεθα. Διὰ τί γοῦν, φησὶν ὁ Τροπαιοῦχος, πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ταῦτα ἐξεθρησκεύσατε, τί ἦν σοι; Ὁ δέ, Ἀγγέλων τῶν πάλαι αὐτοῖς εὐεργέτας ἀπηρμένων, μέχρι πάντως τὸ πρὸς αὐτοὺς ἄχθος *confiteri se esse deceptorem* διαφυλάττειν κεκρατήκαμεν, μάλιστα πρὸς τὴν αὐτὴν αὐτοὺς ἀπαγρεύσαντες κρίνοντες τὴν ἀγαθὴν ὑπομονήν, ἐξ ἧς πεπτώκαμεν, ἀπώλειαν τὴν ἐσχάτην νοσήσαντες· καὶ ὕστερον πρὸς τὴν ἀπάτην ἀγόμενοι ἐθελοκάκῳ γνώμῃ πρὸς τὰ κακὰ καθελκόμενοι, τῷ λαῷ τῆς ἡδονῆς ὑποσυρόμενοι.

F 21 Εἶτα οὖν, φησί, θεοὶ οὐκ ἐστέ, ὁ ἀοίδιμος, ἀλλ' ὡς καὶ ἄκοντες ἀπεδείχθητε, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀπαγαγεῖν τῆς *et in pulverem redigit* ἐσχάτης κακίας καθίστασθε, τὸν ἐν ἔργοις τῶν ἁπάντων ποιοῦντες Κύριον καὶ με τὸν αὐτοῦ θεράποντα, καὶ νῦν βροντήσατε, πρὸς λεπτοτάτην ὑπαγάγετε κόνιν, τῆς τε τῶν ἀσεβούντων ἀγνοίας ὀνειδοῦντες τὸ μάταιον, καὶ τῆς ἑαυτῶν ἀσθενείας διακηρύττοντες τὸ βέβαιον. Ταῦτα λέγων, τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ ἐπ' αὐτῶν ἐσφράγιζε τὰ λεχθέντα, καὶ ἅπαντα ἀπολεσθῆναι ἐποίησε τὰ ἀγάλματα, ἐκείνων φωνὰς τῶν εἰδωλομανούντων γενομένων. Τὰ γὰρ ἐν μεγάλοις στομφοῖς προσῆλθον ἀστραπαῖς ἐκείνων βροντὰς οἱ δαίμονες, ἐπὶ κακῷ τὰ πάθη γενόμενοι. Καὶ Βασιλεύς, πρὸς σημεῖον ἐπιδὼν τῆς εὐσεβείας τὸ τρόπαιον, ὅλος δὲ ἀνάμεσος γενόμενος θυμῷ, τὸν τὸν βέλτιστον μάρτυρα τὸν χαριέστατον ἀπεστέλλετο, καὶ ψήφῳ θανατηφόρῳ τὸν Μάρτυρα καθυπέβαλεν. Ὁ δὲ τὸ τέλος ποθούμενον ἐλθεῖν ἐπεθύμει, τὴν γενναίαν Ἀλεξάνδραν συνοδοιπόρον λαβών, πρὸς τὸν ὁρισθέντα τόπον ἀγαλλόμενος ποδὶ *...adducitur cum Alexandra :* διεσώζετο.

22 Ἀλεξάνδρα μὲν οὖν πρὸς τὸν οἰκεῖον Δεσπότην τὸ τῆς διανοίας ὄμμα μετεωρίσασα, ψιθύροις τοῦτον κινοῦσα τοῖς χείλεσι, καὶ πέρας τοῦ ἑαυτῆς ἐγκαλέσασα, τὴν *quæ pri... m ...* τρισολβίαν ἀφῆκε ψυχήν. Ὁ δὲ χεῖρας ὁσίας ἀναπετάσας τῷ

PER AND. CRETENS. EX MS. ipse orationem fundit ad Deum.

A τῷ κτίσαντι, καὶ στεναγμῷ καρδίας τὸ πάθος ἐπιδειξάμενος, τοιοῖσδε λόγοις ἐπεύχετο· Δέσποτα τῶν ὅλων βασιλεὺς καὶ κηδεμών, ὁ τῷ ἀνάρχῳ σου Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ καὶ παντουργῷ Πνεύματι συναΐδιος, ὁ τὴν ἐθελούσιον ἐκείνην καὶ θαυμαστὴν ὑπελθὼν κένωσιν, καὶ τὴν φύσιν ἀνακαινώσας ῥυπωθεῖσαν ἀπάτῃ τοῦ ὄφεως, καὶ τὰς ἐξουσίας τοῦ ἀνθρωποκτόνου θριαμβεύσας, δαίμονος τοῖς σοῖς τιμίοις καὶ παθοκτόνοις παθήμασιν, ὁ καὶ ἡμῖν χαρισάμενος τὸ μέγα τοῦτο τῆς μαρτυρίας διανύσαι στάδιον, καὶ μιμητὰς τῶν σῶν ἁγίων παθημάτων ἀπεργασάμενος· συγχώρησον τοῖς ἔθνεσιν, ἃ ἐξ ἀγνοίας καὶ ἀβουλίας καθ' ἡμῶν εἰργάσαντο· καὶ τῆς βαθείας νυκτὸς τῆς δαιμονικῆς ἀπάτης ἀνακαλεσάμενος, φώτισον αὐτῶν τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια, καὶ σὲ τὸν μόνον ἐπιγνῶναι Θεὸν καταξίωσον. Δώρησαι δὲ κἀμοὶ τῷ σῷ δούλῳ τὴν τοῦ ἀέρος διάβασιν ἀκλυδώνιστον, ἡ ἐλπὶς τῶν σῶν δούλων καὶ κραταιὰ βοήθεια.

et capite plectitur, ac cælis infertur.

23 Ταῦτα εἰπὼν καὶ πολλὰ τούτοις κατάλληλα, τὴν ἐρίτιμον κάραν τῷ ξίφει τμηθείς, πρὸς οὐρανοὺς ἀνελήλυθεν, χοροῖς Ἀγγέλων καὶ Μαρτύρων παραπεμπόμενος. Ἥδιστον τοῦτον κατεῖχον θαῦμα τῶν Ἀγγέλων αἱ φάλαγγες, καὶ ἐκπλήξει μεγίστῃ συνείχοντο, πῶς μετὰ σώματος τὸν ἐκείνων ἐξεικονίσαι πρὸς Θεὸν ἐξίσχυσεν ἔρωτα· μέγιστον τέρας οἱ τῶν Μαρτύρων ἔβλεπον δῆμοι, καὶ τὸ παράδοξον ἐκπληττόμενοι τῆς ἀθλήσεως, τῷ κατὰ τῶν παλαμναίων τροπαίῳ εὐθύμως ἐπανηγύριζον· κάκιστον τοῦτον ὁ τῶν δαιμόνων ἐσμὸς ἐγνώρισε μώλωπα, καὶ τὸν οἰκεῖον ὀλοφυρόμενοι πάνδημον ὄλεθρον, τῆς ἀνυπερβλήτου καρτερίας τὸν ἀθλητὴν ἐξεπλήττοντο· ὁ Προπάτωρ δι' ἰδίου υἱέος τὸ οἰκεῖον ἐπανορθώσας ὀλίσθημα, καὶ τὴν ἰδίαν ἀναμαχεσάμενος ἧτταν, γηραιῷ ποδὶ τῶν ἀντιπάλων τὴν ἧτταν ἐπορχούμενος ἐγεγήθει.

admirantibus angelorum et Martyrum choris,

comparandus Moysi,

24 Τίς οὖν τούτῳ τῶν μεγίστων ἐλθὼν εἰς παράθεσιν, οὐ πτοήσει τοῖς δευτέροις ἐγκαλλωπίζεσθαι. Μωσῆς ἐκεῖνος, τοῦ περιουσίου ἔθνους δημαγωγός, θεοπτίᾳ τετιμημένος, καὶ τῶν ἄλλων στόματι θείῳ τὸ πρωτεῖον κληρωσάμενος, δεκάτοις μάστιξι παιδεύσας τὴν Αἴγυπτον, καὶ τὸ μέγα στοιχεῖον καινοτομήσας τῷ θαύματι, ἀβρόχῳ ποδὶ τὸν Ἰσραὴλ τὴν ἐρυθρὰν διεβίβασεν. ἀλλ', ἵνα τί μοι λέγω δυσχερές, αἰδεῖται ἀνδρὸς λύπῃ συσχεθεὶς ὁμαίμονος, διπλοῖς λογισμῶν περιπαρείς, ἀμφιβολίας περιπεπτώκει παθήματι· ὁ δὲ πᾶσαν τὴν κτίσιν πολεμίαν εὑρών, ὑπερφυέσι τε δυσχερέσιν ἀντιταξάμενος, τοῖς τέρασιν οὐ λειπόμενος, ἀνώτερος πάσης διπλῆς λογισμῶν ἀνεφαίνετο, καὶ τοὺς δαιμόνων θεραπευτὰς Θεοῦ ἐδείκνυεν ἐραστάς. Ἀβραὰμ ὁ προπάτωρ, τὸ τοῦ γένους καλλώπισμα, φωνῇ Θεοῦ καὶ ὑποσχέσει μειζόνων τῆς Χαλδαίων γῆς μετανάστης, μεθίστατο πρὸς τὴν Χαναανῖτιν, καὶ φίλτρῳ C Θεοῦ κοσμηθεὶς ὑπερβαίνοντα τῆς φύσεως, τέκνου σφαγεὺς τῇ προαιρέσει γενόμενος· ἀλλ' ἤν ποτε τούτου χρείαν, ἐδείκνυτο Χαλδαϊκοῖς ὑποφερόμενος ἤθεσιν· ὁ δὲ πᾶσι καλοῖς ἐν βρέφους κοσμούμενος, τῷ φίλτρῳ νικῶν καρτερίᾳ τῶν δυσχερῶν καὶ ὀδηγίᾳ τῶν ἄλλων, μακρῷ τῷ μέσῳ παρέδραμε τὸν προπάτορα.

Abrahamo,

Tribus pueris,

25 Νεανίαι τρεῖς, ἐν μέσῳ φλογὸς τὸν παγκόσμιον αἶνον τῷ κτίστῃ προσάσαντες, παραδόξως ἀπήμαντοι διεδείχθησαν· ἀλλὰ τῶν ἄλλων σιωπωμένων τῷ χρόνῳ λειπόμενοι, τὴν ἧτταν ὁμολογοῦνται. Ἰώβ, τοῖς πάθεσι διαβόητος, καὶ μαρτυρίᾳ Θεοῦ τὸ ἐν πᾶσιν ἀμώμητον κληρωσάμενος· ἀλλὰ καὶ τούτοις ὑποχωρεῖ τῷ Μάρτυρι καὶ τοῖς δευτέροις ἐγκαλλωπίζεται. Καὶ τί μοι δεῖ τούτοις ἐγκαταλέγειν, ὃς καὶ τοὺς τῆς χάριτος, εἰ συγκρίσεως ὑπέπιπτον νόμοις ὑπερέβαλλετο; Τοῖς μὲν γὰρ τοῖς παραδόξοις τέρασι καὶ ὁδηγίᾳ τῶν πλανωμένων ἐξισούμενος, καρτερίᾳ τῶν ἄθλων πολλῷ τῷ μέσῳ διήνεγκεν· ἄλλοις τούτοις ἁμιλλώμενος, τοῖς προορηθεῖσι παρέδραμεν· εἰ δὲ βούλει πάντας μὲν καρτερίᾳ τῶν ἄθλων, πλείστους δὲ ταῖς παραδόξοις θεοσημείαις, καὶ τῇ τῶν πλανωμένων ὁδηγίᾳ παραδραμών, ἀπαρτὶ τὴν κατὰ πάντων ἐκληρώσατο νίκην.

Jobo,

imo comparatione omni superior.

26 Ποίοις οὖν ἐπαίνοις, κἂν εἰ δέκα στομάτων καὶ γλωσσῶν εὐμοιρήσαιμεν, τὴν ὑπέρτιμον τούτου καὶ νικηφόρον στέψομεν κορυφήν; Ποίοις δὲ λόγοις τὸ ὑπερφυὲς τῆς καρτερίας δοξάσωμεν; Ὦ πέτρα τῆς Ἐκκλησίας ἀρραγὴς καὶ θεμέλιος, ἐφ' ἣν οἱ χείμαρροι πάντες τῆς ἀσεβείας συρρεύσαντες, μετακινῆσαι τῆς ἀσφαλοῦς οὐκ ἐξίσχυσαν ἕδρας! Ὦ τεῖχος τῆς ἀληθείας καρτερὸν καὶ στερέμνιον, ὃ πᾶσαι τῆς τυραννίδος αἱ ἑλεπόλεις προσπελάσασαι καταβαλεῖν οὐκ ἐπήρκεσαν! Ὦ πόλις Θεοῦ, περὶ ἧς τὰ δεδοξασμένα ἐλαλήθη καὶ ἐξαίσια, εἰς ἣν πάντα τὰ τῆς Βαβυλωνίας ἐπιχυθέντα στρατόπεδα πολιορκῆσαι, οὐκ ἔσχον δυνάμεως! Ὦ τοῦ τῆς Ἐκκλησίας στερεώματος ὑπερφαὴς ἥλιος, πρὸς ὃν οἱ χειμῶνες τῆς ἀσεβείας καὶ λαίλαπες ἀναιδῶς ἐπικωμάσαντες, κατακαλύψαι οὐκ ἠδυνήθησαν! Ὦ κρήνη, τὰ ῥεῖθρα τῆς χάριτος δαψιλῶς ἀπορρέουσα, ἣν τῷ δίψει τῆς ἀθεότητος ξηραινόμενοι διαρκῶς ἀπαντλήσαντες, ἐλαττουμένην οὐ παρέδειξαν! Ὦ Χριστοῦ γεώργιον, πᾶσι καλοῖς εὐθυνούμενον, ὃ ταῖς οἰκείαις ἀποθήκαις ὁ τῶν ψυχῶν Γεωργὸς ἀσπαστῶς ἐναπέθηκεν! Ὦ χώρα Χριστοῦ, πίων καὶ εὔκαρπος, τῇ τῶν βασάνων δικέλλῃ τὰ τῆς ψυχῆς ὁλικῶς ἀποτριψαμένη ζιζάνια, καὶ ὡραία φανεῖσα τῷ κτίσαντι! Ὦ στάχυς πολύφορος, τῷ Βασιλεῖ τῶν ὅλων παρασκευάζων ἄρτον πολύτιμον, δι' οὗ πάντες οἱ τῆς εὐσεβείας ἐρασταὶ στηριζόμενοι, τὸν καρποδότην ἀνυμνοῦμεν Κύριον! Ὦ βότρυς Χριστοῦ εὐθαλέστατος, κρατῆρα πᾶσι κιρνῶν εὐφροσύνης, καὶ μέθην μεθύσκων σωτήριον! Ὦ πέλεκυς ἐκκοπτικός, τὰ τῶν ἀθέων ἐκτεμὼν μηχανήματα, καὶ καθελὼν εἰς ἅπαν τῆς ἀσεβείας τὸ ἀλλόφυλον φρύαγμα! E

D Excurrit in ejus encomia auctor titulos coacervans,

et festum ejus cum paschali tempore concurrens.

27 Ὦ φωστὴρ τοῖς ἐν βυθῷ τῆς πλάνης ναυτιλλομένοις, χεῖρα ὀρέξας σωτήριον, καὶ πρὸς λιμένα κατευθύνας τὸν ἄκλυστον! ὃς καὶ τὴν σὴν πανήγυριν πᾶσι κοσμήσας καλοῖς, ἔνθεν μὲν τῇ τοῦ θείου Πάσχα ἑορτῇ καταλάμπεσθαι δέδωκας, καθ' ἣν Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν τὸ καθ' ἡμῶν ἐκπολιορκήσας τοῦ ᾅδου βασίλειον, καθεῖλε θανάτῳ τὸν θάνατον, καὶ γυμνοὺς τῶν οἰκητόρων ἀπέδειξεν. Ἐκεῖθεν δὲ τῇ θείᾳ Χριστοῦ ἀναλήψει φρυκτωρεῖσθαι παρέσχου, ὅτι Χριστὸς τὴν ἀπαρχὴν τῆς ἡμῶν φύσεως εἰς οὐρανοὺς ἀνάγων τῷ Πατρὶ συνεκάθισεν, καὶ βασιλεύειν ὑπερφυῶς τῶν ἁπάντων πεποίηκε. Νῦν ἀλλήλοις σπένδεται πάντα, καὶ γῆ μὲν οὐρανίοις παραδόξως συνάπτεται, τῆς ἀσεβείας ἄρδην ἀποιχομένης· θάλαττα δὲ τὸ σφοδρὸν σοῦ κύματος ἐκχαλάσασα, πραείαις αὔραις τὴν γείτονα χέρσον ἀσπάζεται, καὶ γαληναία πορφυροῦσα τὴν ὀπὴν βούλεταί τις ἀποδημίαν χαρίζεται· καὶ πλωτῆρες, ὑπὲρ καπνοῦ κρεμάσαντες πρότερον τὸ πηδάλιον, νῦν αἴρουσι, καὶ τὴν ὀθόνην τοῖς ἱστίοις ἐπικρεμάσαντες, ἰδίαις αὔραις τὰ μεγάλα διαπεραιοῦνται πελάγη· καὶ δελφίν, ὡς ἥδιστον ἀναφυσῶν καὶ ἀναπερπώμενος, οὐ τὴν τυχοῦσαν ἡδονὴν τοῖς ὁρῶσι χαρίζεται. Νῦν ἀήρ, τὸ φαιδρὸν τῶν πνευμάτων καὶ τὴν ἀχλὺν ἀποτιναξάμενος, σταθερῶς πᾶσιν ὁρᾶται καὶ προσηνὴς καὶ ἐπέραστος, τῇ πανηγύρει δορυφορούμενος· Νῦν ἥλιος, διὰ σοῦ τὴν ἄτιμον καὶ στυγερὰν τιμὴν ἀποσκευασάμενος, αἰθριάζει λαμπρότερον, καὶ τὰς οἰκείας μαρμαρυγὰς φαιδροτέρας παρίστησιν· καὶ πᾶσα κτίσις, τὸ ζοφερὸν τῆς πλάνης ἀπεκδυσαμένη ἱμάτιον, καὶ ὥσπερ χιτῶνα λευκὸν τὸ τῆς ἀμωμήτου καὶ καθαρᾶς πίστεως ἐπενδυσαμένη λαμπρόν, σωτῆρα κηρύττει καὶ εὐεργέτην ἐπίσταται. F

communi omnis creatura plausu celebrari gaudet;

et Sanctum invocat

28 Ἡμεῖς δέ, λόγοις ἀδυνατοῦντες ὑμνῆσαι τὴν ὑπὲρ ἄνθρωπον ἄθλησιν, ὁμολογίᾳ τῆς ἥττης τὸν στεφανίτην καταγεραίρομεν· καὶ σὺν πόθῳ τὸν σὸν κατ' ἐχθρὸν παιανίζοντες θρίαμβον, τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν διὰ σοῦ τυχεῖν ἱκετεύομεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρί, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ καὶ παντουργῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

a *Quod in Commentario prævio ante Acta num.* 9. *hoc loco dare proposueram S. Georgii encomium, a S. Andrea Cretensi compositum, quia non tantum Latine extat apud Lipomanum et Surium, sed etiam Græce in operibus sancti istius Patris a Combefisio editis, omittendam duxi, postquam accepi aliud ejusdem auctoris de eodem Sancto hactenus ineditum, quod posteri nostri,*

si

A *si visum fuerit, Latinum facere poterunt in supplemento hujus mensis : nam Græcus textus Græce peritis sufficiet; et in substantia nihil novi adfertur; eoque solum hæc omnia serviunt, ut constet et antiquiores Græcos et recentiores usque ad seculum 13 aut nescivisse aut contempsisse fabulas, S. Georgio imperite affictas.*

b *Deesse hoc aut simile verbum apparet ex sensu.*

c *Cappadocum Regum, qui Romanis auxilio venerint contra Aristonicum, regnum vindicare conantem, meminit Strabo lib. 13.*

d Γεώργιον *Græcis* seges, *sive, agriculturæ fructus dicitur : et cum allusione ad nomen pro ipso Martyre hic usurpatur.* D

PER AND. CRETENS EX MS.

e Achillem *indicat, quem a Chirone centauro sub antro Thessalico sic educatum narrant Poetæ.*

f *Ecgraphum nostrum absque ullo sensu hic habebat,* Μνημήν... κακῶν διάλεσκον συνπάρχειν ταύταις ἀδυνατούσας.

g *Ibidem erat* τὴν καρτερίαν αὐτῷ.

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΚΥΡΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΟΥ ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΑ ΚΑΙ ΤΡΟΠΑΙΟΦΟΡΟΝ

VIDE PAG. 123

ΓΕΩΡΓΙΟΝ.

Ex MS. Codice Bibliothecæ Vaticanæ.

PROLOGUS

Excusat argumenti dignitatem

Ἔθος τοῦτο τῶν λόγοις ἀγωνιζομένων σχεδὸν ἑκάστῳ, τοὺς καθ' ἑαυτῶν ἀγῶνας μεγάλους B οἴεσθαι ἀξιοῦν, καὶ λαμπροὺς καὶ δυσχερεῖς ἀνύσαι, συγγνώμην ἑαυτῷ τῆς ἥττης ἢ τὸν τοῦ κατορθῶσαι ἔπαινον ἐντεῦθεν κατασκευαζομένῳ. Ἀλλ' εἰς Γεώργιον ἐμοῦ τὸ μέγα τῶν ἀθλητῶν ὄνομα βλέποντος τῷ λόγῳ, καὶ τοσοῦτον ὑποθέσεως μέγεθος τὴν αὐτοῦ εὐφημίαν ἄρασθαι πειρωμένου, οὐκ οἶδα τίς ἂν γένοιτο δικαιότερος, περὶ ἄλλης ὑποθέσεως καθιστάμενος τὴν σπουδὴν, καὶ προκαταγγεῖλαι μέγαν εἶναι τὸν ἀγῶνα, καὶ δεῖσαι *et suam tenuitatem* προσελθεῖν, ἢ καὶ συγγνώμην αἰτήσασθαι. Ἔγωγ' οὖν τοσοῦτον ἔχω τὸ χαλεπὸν ἐν τούτῳ κατανοήσας, ὥστε μοι δοκῶ μόνον ἁψαμένῳ, παραπλήσιόν τι πεπονθέναι, τοῖς ἐξ ἀπειρίας ἐπιθυμοῦσι μὲν ἐπιβαίνειν θαλάσσης, ἐπιβεβηκόσι δὲ ὅμως εἰς τοὐναντίον τὰ τῆς ἐπιθυμίας χωρεῖ, δυσχέρειαν πελάγους καταμαθοῦσι, καὶ σάλον καὶ κλύδωνα καὶ ὅσα πολὺ μᾶλλον εὔχεσθαι καταναγκάζει τὴν ἐκεῖθεν ἀπαλλαγήν· ὅθεν καὶ ἀπέστην ἂν αὐτίκα, εἰ μή μέ τις ἀνάγκη ἐκ προηγησαμένης εὐχῆς κατασχοῦσα ἦ, μή ποτε τὸν λόγον ἐξυφᾶναι τῷ Μάρτυρι βιαίως ἐνταῦθα συνήλασεν.

sperato Sancti auxilio subnixum

2 Ἀλλ' ἐπειδή μοι ἀνάδυσις οὐκ ἔστιν, οὐδ' ἀποφυγὴ τοῖς ἐμαυτοῦ περιειλημμένῳ δεσμοῖς, ἐπιβοῶμαι κατὰ τῶν ἀπόρων τὴν μαρτυρικὴν χάριν, καὶ διὰ τὸ σύνηθες ἐπὶ τῆς ἐπικλήσεως καὶ τὴν ἀεὶ συναίσθησιν τῆς παρ' αὐτοῦ βοηθείας, μάλιστα δὲ καὶ τὸ οἰκεῖον τῆς ὑποθέσεως, ὅτι οἰκεῖον αὐτῷ τὸν λόγον προσάγομεν. Εἰ γὰρ καὶ ὁπωσοῦν ἐπιπνεύσειε ταύτης ἐμοί, ἣν πλουτήσας ἐκεῖνος παρὰ C Θεοῦ χάριν, ἐκαρτέρει μὲν πάσχων ἃ μὴ πέφυκε στέγειν ἡ φύσις, εἰργάζετο δὲ δρῶν ὅσα μὴ οἶδεν ἡ φύσις· οὐκ ἐνδοιάσω περὶ τοῦ ἐγχειρήματος, εἰ εἰς τέλος ἀφίξομαι, οὐδὲ τὴν ἀγαθὴν ἐλπίδα προήσομαι. Ἀλλ' ἀρκτέον ἤδη τοῦ λόγου τῇ ἐκείνου ἐπικουρίᾳ θαρσήσαντας.

CAP. I

Quamvis non sit opus S. Georgium laudare a patria,

3 Εἰ μὲν οὖν ἐξῆν μοι ἥπερ ἐγὼ βούλομαι διαθέσθαι τὸν λόγον, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὸν κεκρατηκότα παρὰ τοῖς πολλοῖς νόμον, οὔτε πατρίδος μνημονεύσας ὡς ἔχει κάλλους τε καὶ μεγέθους, οὔτε τινὸς ἄλλου τῶν ἔξωθεν· ἐκείνοις ἂν ἐπέβαλλον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἃ πρὸς τὴν εὐφημίαν ἄντικρυς φέρει. Καὶ γάρ μοι πάνυ τι σμικρολογουμένων ἔργον εἶναι δοκεῖ, ἔχοντας ἐγκωμίων τὰς πάντων μεγίστας ὑποθέσεις, διεξιέναι ζητεῖν, κἀκ τῶν ἐλαχίστων τὴν εὐφημίαν ἐργάζεσθαι, ὥσπερ οὐκ ἂν δυνατῆς ἐχούσης ἄνευ τούτων συστῆναι, ἢ ἐχούσης μὲν, οὐ τελείως δὲ, δεούσης γὰρ, τῆς μὲν παρὰ Θεῷ δόξης τῷ Μάρτυρι, τῆς δὲ παρ' ἀνθρώποις. Εἰ μὲν ὁποίαν δή τινα τούτων ἐμέλλομεν μείζονα ποιεῖν ἐκ τοῦ πλείονα εἰπεῖν, ἄτοποι παντελῶς ἦμεν, μὴ πάντα προσθέντες εἰς μέσον, καὶ πάντα ζητήσαντες· ἐπεὶ δ' ἡ μὲν, λογισμοῖς ἡμετέροις οὐχ ὑποπίπτουσα, οὐδ' ἂν ἐξ ἡμῶν ὁτῳδήποτε τρόπῳ πρόσθεσιν δέχοιτο· ἡ δὲ προκατειλημμένη ταῖς ἁπάντων οὖσα ψυχαῖς, οὐδ' ἂν τινος ἐξηγητοῦ δέοιτο, ὥστε παραδεχθῆναι (Οὔτε γὰρ ἡλιακοῦ φωτὸς, ὡς εἴη φώτων ἁπάντων λαμπρότατον, E ἔξωθεν διδάσκαλον ἀναμένομεν ἄνθρωποι· οὔτ' αὖ περὶ τῆς τοῦδε λαμπρότητος, ὡς εἴη λόγον ὑπερβάλλουσα καὶ διάνοιαν, ζητήσει τις ἑτέρωθεν διδαχθῆναι) τί λοιπὸν ἐκ τῆς περιεργίας τὸ κέρδος, ὥστε παρέλιπον ἂν ἅπερ ἔφην δεόντως, εἴπερ μὴ ἀκοαῖς ὁ λόγος ἀλλοτρίαις ἐδούλευεν;

illustrem tamen habuit,

4 Εἰ πατρίδα τέως εἰσάγειν τοῦ τοσούτου βουλόμενος· τὸν οὐρανὸν εἰσήγαγον ἂν, τὴν ἀνώλεθρον καὶ εὐδαίμονα κατοικίαν, τὴν τῶν Ἀγγέλων πατρίδα· οὐδὲ γὰρ ἄλλην εἰκὸς ἐπιφημίζειν αὐτῷ, ἐκεῖσε μεταθεμένῳ καθαρῶς τὸ πολίτευμα, καὶ μηδὲ βραχύ τι παρ' Ἀγγέλους ἠλαττωμένῳ. Ἐπεὶ δὲ πάντες σχεδὸν καὶ τὴν κάτω παροικίαν ἐπιζητοῦσι, καὶ τὸν λόγον ἐντεῦθεν ὡρμημένον οὕτως ὁδῷ χωρεῖν ἀξιοῦσιν ἐπὶ τὰ πρόσω· ἔστι τοίνυν καὶ αὕτη, οὐ ῥᾳδίως ἑτέρᾳ τῆς ἐπιφανείας παραχωροῦσα, οὐδ' οἵα καὶ παραδραμεῖν αὐτήν τινα μὴ σφόδρα θαυμάζοντα. Τῆς γὰρ Καππαδοκῶν χώρας, ἣ τὸν τοσοῦτον ἐξήνεγκεν, ἐπαινέσοι μὲν ἄν τις, καὶ τοῦτο δικαίως, ὅτι θέσεως λαχοῦσα εὐκαίρου, καὶ τὰς τῶν ὡρῶν ὑπερβολὰς διαφεύγουσα, *Cappadociam scilicet,* ἔρρωται πρὸς ἁπάσας γονὰς ἃ κάλλιστα γῆς ἐστι γεννήματα, καὶ ἄφθονα πάντα προΐσχει ὁπόσα πρὸς τὸν ἀνθρώπινον βίον τελεῖ. Ἐπαινέσοι δ' οὐχ ἧττον, ὅτι καὶ οἰκήτορας ἐσχηκυῖα πλουτήσασα τὸ ἀνέκαθεν [d]Ἕλληνας, γένος ἀφωσιωμένον τῇ τῶν λόγων φύσει, καὶ διὰ τὴν ἐν τούτοις καὶ μετὰ τούτων κίνησιν καὶ ζωὴν, τὴν μητέρα φύσιν τὰ εἰκότα τετιμηκὸς τῷ τοῦ ὄρους ἐπιβεβαιῶσαι αὐτῇ. Οὐ μὴν δὲ τοσοῦτον ἀξίως, ὅσον εἰ καὶ εὐσεβείας ἔδαφος λέ- F γοιτο, πάντων αὐτῇ τῶν ἄλλων ἐπισημότατον, καὶ τελεῖν μὲν αὐτῇ, συνήθη τὴν τῶν Μυστῶν τῆς ἀληθείας φορὰν, συνήθη δὲ καὶ τὴν τῶν διδασκάλων. Ἐν γὰρ τοῖς ἄνω καιροῖς τῶν διωγμῶν ἀκμαζόντων, οὐκ οὖν ἄλλη τις πλείους ἢ λαμπροτέρους ἀγωνιστὰς κατὰ τῆς πλάνης προυβάλλετο· καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα δὲ χρόνοις τοῦ τῶν αἱρέσεων κλύδωνος ἐπιόντος, καὶ πᾶσαν αὐτὴν Ἐκκλησίαν ἀπειλοῦντος ἐντὸς καταλήψεσθαι, μόνη τῶν ἄλλων καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων τοὺς κοινοὺς ἀνιστῶσα προβόλους, ἐν αὐτοῖς τὴν τῆς οἰκουμένης ἐπίκλυσιν περιέθραυσε. Καὶ λαμπρὰ μὲν αὐτῆς ταῦτα καὶ ἐπιεικῶς ἔχει κόσμον· πῶς γὰρ οὔ; ἀλλὰ τό γε κεφάλαιον τῶν ἐπαίνων, καὶ ὁ σύμπας τῆς φιλοτιμίας κόσμος, ὁ νῦν ἐστιν εὐφημούμενος.

patrem Martyrem

5 Πατέρων μὲν γενόμενος, καὶ ἀπογεγόνασιν αὐτοῖς εἰς φιλοτιμίαν ἤρκεσε, ὅτι τοῦδε πατέρες ἦσαν. Νυνὶ δὲ ἔστι προσθεῖναι, ὅτι καὶ εὐγενεῖς τὴν κάτω γένεσιν εὐγενέστεροι δὲ τὴν εὐσέβειαν, πλούσιοι τὴν ῥέουσαν κτῆσιν πλουσιώτεροι δὲ τὴν μένουσαν, διὰ τοῦ τὰ παρόντα σκορπίζειν καλῶς τὰ μέλλοντα κατακτώμενοι· πατὴρ μὲν, γέρας τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας εὐξάμενος τὸ τὸν βίον σφραγίσαι τέλει μαρτυρικῷ· μήτηρ δὲ τῶν ἴσων τῷ ἀνδρὶ *et matrem aque piam* στεφάνων ἐπιτυχοῦσα, εἰ καὶ ἀναίμακτος ἡ ταύτης ἄθλησις, τὴν αὐτὴν μὲν προθυμίαν τῷ ἀνδρὶ ἔχουσα, ἀποτυχοῦσα

5 δὲ

PER GREG. CYPRIUM EX MS.

A δὲ ὅμως τῆς ἀθλήσεως, τῆς τοῦ θήλεως ἀσθενείας φεισαμένων τῶν διωκτῶν· ἀμφότεροι καὶ παραδείγματα προδείξαντες τῷ παιδὶ, καὶ σπέρματα παρασχόντες, εὐσεβείας, φιλοπτωχίας, τῆς μέχρις αἵματος πρὸς τὴν εἰδωλολατρείαν ἀντικαταστάσεως· ἃ δὴ παρειληφὼς αὐτὸς, ὥσπερ ἄλλον τινὰ κλῆρον πατρῷον, καὶ καλῶς τῇ γεωργίᾳ τοῦ Πνεύματος προσεξεργασάμενος, οὐχ ὅσον μόνον εἰς ἑαυτὸν ἐξ ἑνὸς προελθεῖν καὶ πληθυνθῆναι πεποίηκεν, ἀλλὰ τινα λόγον ἐπιδόσεως ἀνυπέρβλητον δέξασθαι. Πάντα γὰρ, ὡς τις ἄριστος τῶν καθ' ἑαυτὸν οἰκονόμος, μετατίθεται πρὸς οὐρανὸν ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα καὶ μετασκευάζεται, οὐδ' αὐτοῦ φεισάμενος σώματος, μὴ καὶ τοῦτο καρποφορῆσαι Θεῷ· καὶ ὁ τρόπος, οἷος; Οὐ γὰρ μόνον δι' ἀγνείας καὶ καθαρότητος, ἀλλὰ καὶ δι' αἵματος, καὶ οὐκ ἄνευ τῶν μεγίστων κινδύνων.

a quibus ad virtutem educatus,

6 Ἐστρατεύετο μὲν οὖν ἤδη τῷ κάτω Βασιλεῖ καὶ ἐθαυμάζετο, νεανίας μέγας ἰδεῖν καὶ καλὸς, φοβερὸς συμπλακῆναι, γενναῖος, ἀκαταγώνιστος. Καὶ ταῦτα πρὸς τοὺς ὁρωμένους ἐχθροὺς· δαίμοσι δὲ, ὥσπερ ὁρᾶν εἰς αὐτοὺς πυρὸς καὶ τέλος ἐκεῖθεν οὐ προσιέμενος, ἔτι μᾶλλον ἐφόβει καὶ ἄμαχος καὶ ἀπρόσιτος. Ἀλλὰ μετατάττεται, καὶ τὴν στρατείαν, ἀντὶ Καίσαρος, ποιεῖται Χριστοῦ· ἦν μὲν δὴ καὶ πρότερον Χριστοῦ, ἀλλὰ νῦν τελεώτερον, ὅτι οὐκέτι ἐδίδου κόσμῳ οὐδὲ τῷ κοσμοκράτορι, ἀλλὰ πάντα

primum miles

postea omnibus se expolians,

B ὅλως προσανατίθει Θεῷ, ὅτε οὐ κρύπτων διετέλει τὸν Χριστιανισμὸν οὐδὲ τρόπον τινὰ σοφιζόμενος, ἀλλὰ δημοσιεύων καὶ παρρησιαζόμενος. Καὶ τὰ μὲν δὴ προοίμια τῆς παρρησίας αὐτῷ. Ὁρῶν τὸν διωγμὸν ὥσπερ καταιγίδα σφοδρῶς φερόμενον, καὶ πάντας πλὴν ὀλίγων καταλαμβάνοντα καὶ τῶν διωκόντων ποιοῦντα, τήν τε εὐσέβειαν τυραννουμένην καὶ τοὺς διώκτας φιλονεικοῦντας, ὥσπερ τῶν σωμάτων οὕτω δὴ κρατεῖν καὶ ψυχῶν, αἷς Θεὸς αὐτονομίαν γνώμης παρέσχετο, θυμοῦ δικαίου καὶ ζήλου πληροῦται· καὶ πάντα μεγαλοψύχως ἑαυτοῦ, καθάπερ καὶ οἱ πυγμὴν ἢ παγκράτιον ἀγωνιζόμενοι, ἀπορρίψας, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν διὰ τῶν πτωχῶν εἰς οὐρανοὺς παραπέμψας, μόνον ἑαυτῷ καταλείπει τὸ σῶμα, ᾧ διενεγκεῖν τὸν πόλεμον ἔμελλεν.

et zelo religionis aestuans,

7 Ἐπεὶ δὲ ὡς ἂν ἑαυτῷ μεγαλοπρεπέστερον τὸ θέατρον γένηται, καὶ μᾶλλον περιφανὴς ὁ ἀγὼν, ἡμέραν ἐπιτηρήσας ἐν ᾗ δημοτελῶς ἑορτάζειν ἔδει, ἔδει δὲ καὶ Διοκλητιανὸν αὐτὸν παρεῖναι τοῖς πλήθεσι συνεορτάζοντα, ὥσπερ λέων πάντα προδεικνύμενος σοβαρὰ, εἶδος, φρόνημα, βάδισμα, πῦρ τε πνέων, καὶ βλοσυρώτερον περιβλέπων, εἴσεισιν, ἀπτοήτῳ γνώμῃ, λαμπρᾷ τῇ φωνῇ, ἀνακηρύττων Χριστὸν, μυκτηρίζων τοὺς δαίμονας. Ὢ ψυχῆς ἐκείνης ζήλῳ Θεοῦ κατεσθιομένης! ὢ Θεοῦ ἔρωτος, οὕτω φλέγοντος καὶ οὕτω κινοῦντος τοὺς ἐραστάς. Τίς ποτε τοσοῦτον ἐξετάκη βλέπων ἀσυνετοῦντας; τίς τοιοῦτον φρόνημα κατὰ

palam se tyranno obtulit,

C καιρὸν ἐπεδείξατο; τίς κατὰ λόγον ἠνδραγαθήσατο; Οὐδὲν αὐτοῦ τότε τὸν τόνον ἐχάλασεν οὐ τὴν προθυμίαν ἠμβλυνεν, οὐκ ἀπειλαὶ φρικώδεις αἱ κατὰ εὐσεβεῖν ᾑρημένων ἐφέροντο, οὐκ εἴδη κολαστηρίων ἐν ὀφθαλμοῖς παντοῖα προκείμενα, οὐ μνήμη βασάνων αἳ τοῖς προειληφόσι τῶν ἁγίων ἐπηνέχθησαν καὶ αὐτὸν διαδέχεσθαι ἔμελλον, οὐ τὰ ἐκείνων παθήματα, οὐχ οἱ θάνατοι δι' ὧν τῶν παρόντων βιαίως ἐξέστησαν· πάντων δὲ ὑπεραιωρήσας τὴν γνώμην, ὥσπερ τοῦ ἔξω σώματος, ἀνδρικώτατα ἐπαποδύεται κατὰ τῆς τῶν δαιμόνων τιμῆς. Τοῦτο τὸ φρόνημα δαίμονες ἔφριξαν καὶ πάντες οἱ δαιμόνων θεραπευταί· τοῦτο οἱ ἐν οὐρανοῖς ἠδέσθησαν Ἄγγελοι, καὶ ἄνωθεν θεαταὶ τοῦ ἀγῶνος προκύπτοντες ἐμακάρισαν· τοῦτο καὶ Διοκλητιανὸς αἰσχυνθεὶς, καὶ καταφρόνησιν ἑαυτοῦ τὴν παρρησίαν ὑπειληφὼς, ἀθυμίας ἐμπίπλαται καὶ θυμοῦ.

nihil reformidare,

8 Τὰ δὲ ἐντεῦθεν, μείζονός τινος ἔδει δυνάμεως ἢ ἀνθρωπίνης, ὥστε διὰ τέλους ἀξίως ἰσχῦσαι διεξιέναι τὴν ἄθλησιν. Πῶς ἄν τις ἱκανῶς ἐξείποι τῷ λόγῳ ἢ τῶν κολαζόντων τὴν ἀγριότητα, ἢ ἐκείνου τὴν καρτερίαν, μεθ' ἧς ἔρρωτο κατὰ τῶν κινδύνων, καὶ ἀντεῖχεν ὑπὲρ τὰ μέτρα τῆς φύσεως; Τὸν μὲν δὴ μακάριον Ἰὼβ, γενναιότατον ἀνθρώπων καὶ καρτερικώτατον, ἀναγράφουσιν· ἀλλ' ὁ πειρασμὸς, πρὸς ὃν ἐπάλαιεν, ἀκούσιος ἦν (ἐξαιτεῖται γὰρ καὶ παραδίδοται) ὁ δὲ γέρων, ἑαυτὸν παρέδωκεν ταῖς βασανισταῖς, μὴ ζητοῦσι μηδ' ἐπερωτῶσιν εὑρισκόμενος καὶ

et majorem quam Job patientiam probavit :

D ἐμφανιζόμενος· εἴς τε τὸν ἔσχατον ἐκεῖνον τῶν ἄθλων, τὴν πληγὴν οὐ κατὰ μικρὸν προελθὼν, τὴν καρτερίαν οἷον ἐν τοῖς ἐλάττοσι προπαιδευόμενος, ἀλλ' ὡς εἴ τις γενναιότατος ὁμοῦ καὶ ἐμπειρότατος ὁπλιτῶν τοῖς μεγίστοις κινδύνοις ἐκ προοιμίων ἐνήλατο, ὅ, τε πειράζων ἐνταῦθα, εἰ καὶ ἄνθρωπος ἦν, καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς φύσεως.

9 a..... ἀλλὰ λεγεῶνα πνευμάτων εἶχεν ἔνδοθεν διερεθιζόντων, ὑφ' ὧν δὴ τότε πληγέντων πρὸς τὴν παρρησίαν τοῦ Μάρτυρος, μανικώτερον ὑπεκινεῖτο, καὶ ἀναρτᾶσθαι, καὶ δεινὰ πάντα πάσχειν διεκελεύετο, καὶ πάντα εἶχεν εὐθὺς ὡς διεκελεύετο, ἀνηρτᾶτο πάντων ὁρώντων, ἠκίζετο, ἐξέετο, καὶ τελευταῖον κοντῷ κατὰ τῆς γαστρὸς ἐπιτρώσκετο· τοῦτο μὲν ἵνα καὶ ὀδύναι γένοιντο, τοῦτο δὲ ἵνα καὶ θάνατος ἐπιγένοιτο· οὐ γὰρ ἐσκόπουν αὐτὸν μετελθεῖν βραχεῖαν ἔχοντι τὴν ὀδύνην θανάτῳ. Πλὴν οὔτε ἐκεῖνα, ὡς ἄρα καὶ σφοδρότητος εἶχε, λυπεῖν εἶχεν, ἀνείργοντος τοῦ Θεοῦ· καὶ ὁ κοντὸς παντάπασιν ἀπράκτει, ὥσπερ ἐκ στερροτέρας τινὸς φύσεως σιδήρας ἢ ἀδαμαντίνης ἀντωθούμενος τε καὶ ἀποκρουόμενος, τάχα καὶ τὸ μαρτυρικὸν εὐλαβούμενος σῶμα, τάχα καὶ τοῦ τυράννου τῆς ἀναισθησίας κατηγορῶν· εἴπερ ὁ μὲν, σίδηρος ὢν, ἀπέσχετο, ὁ δὲ, λογικὴν ψυχὴν ἔχων, οὐκ ἔμελλε δυσωπεῖσθαι· ὥσπερ ἄρα οὐδ' ἐδυσωπεῖτο· οὐ δὲ ἀνεκόπτετο τῆς ἐπὶ τὸ κολάζειν ὁρμῆς, τοὐναντίον μὲν οὖν καὶ θρασὺς ἔτι μᾶλλον ἦν καὶ σφοδρὸς ἐπὶ τούτῳ, οἱονεὶ μείζονος κακίας εἰς ἀφορμὴν τοῦ θαύματος αὐτῷ γεγονότος (Τῶν γὰρ ἀνιάτως ἐχόντων αὕτη δή που φύσις εἰς βλάβην μετατρέπειν οἰκείαν, ἐκ τῆς ἐνούσης κακοηθείας, ὅπερ ἄν τις καὶ προσενέγκῃ σωτηρίας φάρμακον) διὸ τοῦτο καὶ ἕτοιμος ἦν αὐτίκα τότε, χαλεπωτέραις ταῖς τιμωρίαις ἐκτρίβειν αὐτόν· ὥστε καὶ, ὅτι μὴ τέλος ἦν, ἄδικα πράττων ἐκεῖνο κατὰ τοῦ μαρτυρικοῦ νώτου τεταγμένον.

a

multipliciter tortus,

sed post tormenta semper integer ;

E

10 Ἀλλ' εἶργε τῆς ἐπιχειρήσεως νὺξ ἐπελθοῦσα. Δεινότατα ἔφερε βάσανον ἑαυτῷ τὴν βραχυτάτην οἰόμενος, τὸ καὶ μετρίας ἀνακωχῆς ἐκεῖνον τυχεῖν. Οὐ μὴν δὲ καὶ παντάπασιν ὑπὸ προθυμίας ἠμέλει διὰ τὴν ὥραν, οὐδ' ἀνεβάλλετο τὰς κολάσεις, ὅτι μὴ δὲ τῆς θηριώδους ἦν ἐκείνου ψυχῆς εἴκειν εἰδέναι τοιούτῳ καιρῷ· ἀλλά τινι φρουρᾷ, καὶ αὐτῇ δυσχερεστάτῃ τῶν ἁπασῶν, ὅσῳ καὶ δυσώδης ἦν καὶ ζοφώδης καὶ σκιᾷ θανάτου παρείκαστο, δοθῆναι κελεύει. Καὶ ἦν τοῦτο γε παρὰ χρῆμα τοῦτον ἔχον τὸν τρόπον, εἰ μή τι δεύτερον καὶ τρίτον ἑξῆς ἐπετίθει, ὥσπερ ἀναβαθμοὺς κακῶν τιθέμενος· ἦν ἂν τὸ μέχρι τούτου διανυκτερεύειν, ὡς ἐν παραβολῇ κακῶν φάναι, μετρία φιλανθρωπία. Νυνὶ δὲ καὶ ξύλον πιεστήριον, αὐτοῦ κατασφαλίζον, τοὺς πόδας συνέθλιβε· καὶ λίθος μέγας, ὃν οὐκ ἂν χεῖρες, εἰ μὴ καὶ μηχανήματα προσείη, κινήσαιεν, ὑπτίου προσανακλιθέντος κατὰ τῶν στέρνων ἐπέθετο, βάρους ὑπερβολῇ συνθλῶν ἅπαν τὸ ὑποκείμενον, καὶ συντριβὲν ὁμοῦ καὶ ῥῆξιν ὑποστῆναι καταναγκάζων· κἂν ἐκεῖνος, ὥσπερ τὴν ψυχὴν οὐ δέξασθαί τι τῶν ἀσεβῶν προσταγμάτων, οὕτω δὴ καὶ τὸ σῶμα ἀνένδοτος ἦν, τὸ μὴ δ' ὅλως εἴκειν βίᾳ ἐκεῖθεν ἀναδεξάμενον. Ἐν γὰρ τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶσιν, ἡ τῶν σωμάτων ῥώμη σαφῶς ἀρτᾶσθαι δοκεῖ τῆς γενναιότητος τῆς ψυχῆς· ὡς ἐκείνη πρὸς ἔνστασιν προθυμίας ἔχει, καὶ τάδε πρὸς τὸ πάσχοντα φέρειν ἰσχυρῶς· μᾶλλον δὲ, ἵνα βέλτιον διέλω, ψυχῆς μὲν σθένος ἐν τοῖς τοιούτοις ἐμπνεῖ Θεὸς, σώματι δὲ ψυχὴ, καὶ ἀμφοτέροις Θεὸς, παρ' οὗ δὴ καὶ τότε ῥωννύμενος καὶ τόνδε τὸν κίνδυνον ὑπερέσχε.

per noctem carceri inclusus

ligno arctatur et saxo gravatur.

F

11 Τὰ μὲν οὖν τῆς νυκτὸς ἐκείνης αὐτῷ τοιαῦτα, κατ' οὐδὲν οἶμαι τῶν ἡμερινῶν ἀνεκτότερα, ἃ δ' εὐθὺς ἦν ἡμέρας ἐπιλαβούσης, ἐπειδήπερ ὡς ἐν θαλάσσῃ, τρικυμία κακῶν ὑπῆρχεν· καὶ τὸ μὲν αὐτὸν εἶχε κῦμα, τὸ δὲ κατελάμβανε, τὸ δ' ἔμελλεν, ὡς παρὰ πολὺ τῶν προειληφότων, ποικιλίᾳ τε καὶ δυνάμει τοῦ κακῶσαι δεινότερα· ὥστ' ἔμοι γε, καὶ εὐχῆς ἔργον ἂν εἴη, κἂν μετρίως διελθεῖν δυνηθῆναι τῷ λόγῳ. Ἐξήγετο μὲν τῆς φρουρᾶς, μηδ' ὅλως ζῆν ἐλπιζόμενος· ἀλλ' ἐπειδὴ παρὰ δόξαν ἔζη, καὶ ἀπαθὴς κακῶν ἑώρατο, ὅσα μὲν οὖν ὁ τύραννος ἠθύμει καὶ διεπρίετο, μηδενὶ τρόπῳ περιγενέσθαι δυνάμενος, λόγους τε αὖ πρὸς ἐκεῖνον οὓς διείλεκται, τοῦτο μὲν ἀπειλῶν,

CAP II.

Eductus e carcere,

A λῶν, τοῦτο δὲ θωπείας καὶ ἀνελευθερίας πεῖραν εἰσάγων, λέγειν ἐῶ· Ἀλλ' ὡς ἀπεκρούσθη καὶ γέλωτα ὀφλεῖν ἐδόκει, πάσης εἰς γῆν αὐτοῦ πεσούσης τῆς ἐπινοίας, τότε, ὡς ἐπὶ πύργον ὀχυρῷ τε καὶ ἄσειστον, τὸ μέγα τοῦτο καὶ πρόσφατον ἵστησι τοῦ διαβόλου μηχάνημα, τὸν τροχόν. Ὁ δὲ ἦν (λεκτέον γὰρ εἰς ἔνδειξιν τῆς βασάνου, κἂν οὐχ οἷός τέ ἐστιν εὐκόλως ῥηθῆναι) ἐκ ξύλων μὲν κατεσκεύαστο, μετρίως μὲν τὰ νῶτα τῆς περιφερείας εὐρὺς, εὐρύτατος δὲ τοῖς ἀπὸ τοῦ κέντρου διαστήμασι, κνήμαις τε τέσσαρσι καὶ κανόσι τὰ ἔνδον διειλημμένος, ἀπ' ἄκρου τε εἰς ἄκρον ἀπαντῶσι, καὶ ἀλλήλους εἰς ὀρθὰς παρ' ἑκάτερα τοῦ μέσου τέμνουσιν· ἄξων δὲ αὐτοῦ διὰ τούτων εἰλημμένος, ἐφ' ἑκάτερα προεβέβλητο, ἔχων τὸν σύμπαντα κύκλον, οὐ περὶ αὐτὸν στρεφόμενον, ἀλλὰ σὺν αὐτῷ· σκέλη δὲ δύο ἔνθα καὶ ἔνθα τεκτόνων μηχαναῖς ἀνεστηκότα, ἐξ ἄκρων ἀνεῖχε τὸν ἄξονα, καὶ τῷ μετέωρον τοῦτον τὸν τρόπον ἐργάζεσθαι, ὡς ὀξύτατα παρεῖχε τῷ τροχῷ περιφέρεσθαι. Ὁ μὲν οὕτως εἶχε· σανίδες δὲ κάτωθεν ὑπεστρώννυντο, ἀκριβῆ μὲν τὴν πρὸς ἀλλήλας ἁρμογὴν ἔχουσαι, ὡς καὶ μίαν ἁπάσας τῇ συνεχείᾳ δοκεῖν, ἰσχυρὰν δὲ καὶ τὴν ἐπ' ἐδάφους προσήλωσιν, ὅπως ἀκίνητα παντάπασιν ἔχοιεν, βίᾳ τε γόμφων ἐνισχυμένα καὶ ἐπιστήμῃ δημιουργῶν. Ἐπὶ δὲ τούτων ἐπήγνυντο μὲν ὀξεῖς ὀβελίσκοι, ἐπήγνυντο δὲ καὶ κοπίδες καὶ μάχαιραι, καὶ πάντα εἴδη
B ξιφῶν ἁπάντων, τετραμμένας ἐχόντων πρὸς τὴν τροχοῦ περιφέρειαν τὰς ἀκμὰς, ὧν καὶ προσψαύειν μὲν εἶχεν, οὐ μὴν δὲ καὶ ἀκριβῶς ψαύειν κωλυόμενος, μή τινος ἔξωθεν προσθέντος.

damnatur ad rotæ supplicium

omnium immanissimum:

12 Τὸ μὲν δὴ μηχάνημα τοιοῦτον, φοβερὸν μὲν τοῖς ἀκούουσι, τοῖς ὁρῶσι δὲ πολὺ φοβερώτερον, τὸ δὲ καὶ εἰς πεῖραν ἥκειν, τί χρὴ καὶ λέγειν; Ἐμοὶ δοκεῖ καὶ πολλοὺς ἂν τῶν παρόντων ἀποθανεῖν ἐκ μόνου τοῦ τηλικούτους θεωμένους ἀγῶνας· ἀλλ' οὐχ οὕτως ἐκεῖνος, ὁ τοῖς τὴν καρτερίαν καὶ ἀδαμάντινος, ἐπὶ ταῦτα γοῦν διετίθετο τὴν ψυχήν· ἀλλ' ὅλος ὅλου τοῦ θείου ἐμφορηθεὶς ἔρωτος, [illegible] τε χαρμονῆς καὶ μετέωρος, νοῦν τε καὶ ψυχὴν [illegible] τοῦ [illegible] κάλλους εἰληφὼς, εὖ δὲ εἰπεῖν καὶ τῆς αἰσθήσεως αὐτῆς, σημείῳ τε σταυροῦ φραξάμενος, καὶ δι' εὐχῆς πάντων ἀκουόντων τὸν ἀγῶνα Χριστοῦ ἐπικαλεσάμενος ἀρωγὸν, μετὰ Δαυὶδ τε κατὰ καιρὸν ᾄδων, Οὐ φοβηθήσομαι κακὰ, ὅτι σὺ μετ' ἐμοῦ εἶ· καὶ ἐν μέσῳ [illegible] [illegible] ὡς εἰς θεωρίαν ἐκείνου ἀλλ' οὐ πεῖραν ἐρχόμενος, [illegible]. Ἡνίκα οὖν ὁ δεῖνα τοῦ [illegible] [illegible] Ἐντεῦθεν ἐπιχωρεῖ τοῦτο, ἐπικυκλοῦται τῷ τροχῷ, [illegible]
C [illegible]. Ἐντεῦθεν ([illegible]; ποῖος ἀκούων ταῦτα [illegible];) φέρεται κατὰ τῶν ξιφῶν, ὀξύτερον τοῦ τροχοῦ περιφερομένου τὸ ὅλον, [illegible], καὶ [illegible] κατατεμνόμενος. Ἐντεῦθεν, καὶ πάντα [illegible] ξίφη, καὶ πάντα [illegible] μέλη, καὶ [illegible], καὶ πάντα ἐδείκνυτο, τρίχες, δέρμα, σὰρξ, νεῦρα καὶ φλέβες καὶ ὀστᾶ, ἐπίσης πάντα τῇ βίᾳ καὶ σπαραττόμενα καὶ ἐξαιρούμενα.

ad quam hilariter veniens

et in ea toto corpore proscissus,

13 Καὶ τὰ μὲν ὡς εἰς αἰθέρα [illegible] ὁ δ' οὕτως [illegible] δίκην κατατεμνόμενος καὶ σπαρασσόμενος, οὐκ [illegible] φωνὴν, οὐ στεναγμὸν ἀφῆκεν, οὐχ ἕτερον οὐδὲν [illegible] τῶν ὀδύνην ὑποσημαινόντων ψυχῆς, οὐ γὰρ ἐκεῖ [illegible], οὐ δὲ σιδήρῳ μᾶλλον τὴν δικαστικὴν λαμβάνοντος τοῦ σώματος, ἢ [illegible] ὕπνῳ κατεχομένῳ. Πλὴν ἀλλ' ἐκ τούτου δόξας ἀποθανεῖν, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὅσον τῆς ἀσεβείας σπουδασταῖς εὐφρανθῆναι παρέσχε, πανήγυριν ἀτεχνῶς τὸν ἐκείνου θάνατον ἡγουμένοις. Ὅμως γ' οὖν τότε τελευτὴν καλῶς τοῖς λογιζομένοις τεκμηράσθαι, ἔσπευδον πρὸς Βασιλέα πολλοὶ, ὥσπερ τινὲς ἄγγελοι τῶν κρειττόνων ἐσόμενοι, ἄλλος ἄλλον προφθάνοντες. Νενικήκαμεν λέγοντες, περιγεγενήμεθα, κατείργασται, τέθνηκεν, ἀξίαν τῆς κατὰ τῶν κρειττόνων παροινίας ἔχει τὴν ἀμοιβήν. Ὁ δὲ, ὅσῳ καὶ διαφερόντως τῶν ἄλλων τῶν μαρτυρικῶν αἱμάτων ἐδίψα, καὶ μᾶλλον τηνικαῦτα τῶν ἄλλων ἔχαιρεν ἡδονῇ, ἔχαιρε, διανίστατο, ἑαυτὸν ὑπ' εὐφροσύνης κατέχειν οὐκ εἶχεν·

cum mortuus putaretur,

τοῖς τε πλήθεσιν, ὡς ἐπὶ παραδόξῳ τινὶ καὶ ἀπίστῳ τῇ D
νίκῃ, ἑορτὰς παρήγγελλε καὶ θυσίας, καὶ αὐτός γε ὁμοίως ἐποίει· ἐπὶ βωμοὺς ἐβάδιζε καὶ ἱερὰ, ἐπινικίους τελέσων τοῖς δαίμοσιν· οὕτω παντάπασιν ἄτοπος ἐκεῖνος ἐπὶ τοιούτοις ἡδόμενος, καὶ οὐκ ἔμελλε χαιρήσειν ἐπὶ πολὺ, οὐ δὲ τῆς ἀλόγου ταύτης τελετῆς ἀπολαύσειν, τοῦ μὴ καταισχυνθῆναι προφητικῶς εἰπεῖν, καὶ ἀπωσθῆναι ἐκ τῶν θυσιαστηρίων αὐτοῦ.

PER GREG. CYPRIUM EX MS.

14 Καὶ γὰρ ἐν τούτοις ὄντος, θαυματουργεῖ καὶ πάλιν Χριστὸς ἐνταῦθα τὰ τοῦ σταυροῦ, καὶ πάντα ἐν ὁμοῦ τὰ φρικώδη τότε, ἐκ νεφῶν καταιγίδες, ζόφωσις ἀέρος, νυκτερινὸν σκότος ἐν μεσημβρίᾳ, κλόνος γῆς, μυκήματα οὐρανοῦ, βολίδες ἀστραπῶν, τὰ τῶν Αἰγυπτιακῶν πληγῶν πολλῷ φοβερώτερα· οὐκ ἀκολουθίᾳ φύσεως τότε συμβάντα, οὐδ' ἔκ τινος συντυχίας καὶ αὐτομάτου (ὅπερ ἴσως ἔδοξε τοῖς ἀθέοις τυφλώττουσι τὴν διάνοιαν) Θεοῦ δὲ προστάγματι συνδεδραμηκότα, δοξάζοντος τὸν οἰκεῖον θεράποντα, ὡς καὶ Μωυσῆν ἐν Ἀσσυρίοις, καὶ ἄλλον ἀλλαχοῦ κατὰ τὴν αὐτοῦ ἀνεξιχνίαστον βούλησιν· ὃς καὶ τότε φύλακας μὲν καὶ ὅσος ἄλλος ὅμιλος ἐν τοῖς δήμοσι διασκεδάσας, Ἀγγέλῳ φωτὸς παραγίνεται τῷ ἀθλητῇ, ὁμοῦ μὲν ἀνεὶς τῶν δεσμῶν, ὁμοῦ δὲ εἰς ὁλοκληρίαν αὖθις συσφίγγων καὶ θεραπεύων τὰ τραύματα, ὁμοῦ δὲ καὶ τῷ τυράννῳ εἰς ἔκπληξιν καὶ μαρτύριον ἐμφανισθῆναι E
προστάττων, δύναμιν καὶ βοήθειαν νῦν τε καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἐγγυώμενος.

post cœlitus emissam tempestatem,

sanatis vulneribus

15 Καὶ ἦν τοῦτό γε θαυμαστὸν τι ἐκείνου καὶ [illegible] ἀκοὴ, καὶ τῇ προτέρᾳ φωνῇ ἀντίρροπος· τοῦτο τὰς ἡδονὰς ἔλυσε, τὰς ἑορτὰς κατήργει, καὶ τὰ ἐπινίκια καὶ χαριστήρια περιέτρεπε· θαῦμα γὰρ τοῦτο καὶ ἄπιστον εἰκότως ἐδόκει διὰ τὸ μέγεθος. Καὶ γὰρ ὄντως ἦν δυσπαράδεκτον, εἰ μετ' ἐκείνην τὴν διάλυσιν ἔτι μετὰ τῶν ζώντων περιφοιτᾷ. Ἐπεὶ δὲ καὶ αὐτὸς ἤδη παρῆν, καὶ ὁρώμενος, ἐρωτώμενος, ἐπαινούμενος, Γεώργιος ἦν πανταχοῦ, καὶ ταῖς αἰσθήσεσι καὶ ταῖς ἀποκρίσεσι τότε καὶ τὸ θαῦμα πιστεύεται, καὶ πολλοὶ πρὸς Χριστὸν μετατίθενται· οἱ μὲν μετὰ τοῦ [illegible] [illegible] [illegible], οἱ δὲ καὶ τοῦ σώματι [illegible] καὶ αὐτὴν [illegible], οἱ καὶ τὸ διὰ ξίφους [illegible], μισθὸν τοῦτο τῆς εἰς [illegible] ἐσόμενοι. Οἱ δὲ Ἀλέξανδρον τότε, Βασιλίς, [illegible] τῆς [illegible] [illegible], καὶ [illegible], πρὸς Χριστὸν μετεβέβλητο.

illæsum se exhibet Imperatori,

sequente plurium conversione.

16 Μ[illegible] τοῦ πάλαι Φαραὼ [illegible] Διοκλητιανοῦ [illegible] ἐκεῖνος μὲν καὶ [illegible] [illegible], καὶ [illegible] Θεῷ, [illegible] ὁ δὲ οὐ δὲ ἐπεστρέφετο, οὐδ' [illegible] [illegible] τὴν περὶ τὸ [illegible] δύναμιν. [illegible] περὶ τὸ [illegible] καὶ περὶ τὸ [illegible], οὔτ' [illegible] ἐπὶ πλέον [illegible] μηδενὸς, καὶ προστίθησι τῇ ἑαυτοῦ κακίᾳ, καὶ πρὸς [illegible] ὁρῶν, καὶ καινότερον ἐπινοεῖν κολαστήριον, καὶ μέντοι [illegible], ἐπειδὴ καὶ σοφὸς ἦν τοῦ κακοποιῆσαι, τὸ δὲ καλῶς ποιῆσαι οὐκ ἔγνωκεν. Ὅμως μηδὲν [illegible] [illegible], μὴ δὲ [illegible], [illegible] τις καὶ [illegible]. [illegible] ἡ δὲ καὶ βαρυτάτη τῶν ἁπασῶν ἐτύγχανεν, ὅσα [illegible] ἄν τις, καὶ [illegible] φιλοπονίας οὕτως ἐποίησε [illegible], καὶ οὐκ οἶδ' εἴ τις ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος τοσαύτην ἐπέδειξεν, οὐ γὰρ ἀκοῇ παρειλήφαμεν. Ἱερεμίας γὰρ ἐν λάκκῳ ἐρρίφη, ἀλλὰ βορβόρου· καὶ Δανιὴλ ἐν λάκκῳ, ἀλλὰ λεόντων· ἐν λάκκῳ μὲν οὗτος, ἀλλὰ [illegible]. [illegible] μὲν γὰρ πλήρης ἀσβέστου, ἣν ἄρτι τότε [illegible] καίειν τὸ πῦρ, πῦρ ἀνῆκεν ἄλλο, τοσούτῳ φλογὸς [illegible] ζώων κατεργάσασθαι σώματα, ὅσῳ γε δήπου καὶ [illegible] παχύτητος ἦν καὶ στερρότητι [illegible] καὶ καυστικώτερα [illegible] καὶ [illegible], μὴ δὲ [illegible] τὸ πῦρ ἔχοντα, [illegible] καῖον, μένον δὲ τρόπον τινὰ, καὶ [illegible]μενον. Κατὰ τοίνυν τοῦτον μιμούμενος Ναβουχοδονόσωρ τὸν

Deinde ab obstinatissimo tyranno

F

jussus vivæ calci immergi,

PER GREG. CYPRIUM EX MS.

A τὸν Βαβυλώνιον, καθ᾽ ἣν ἐκεῖνος τοῖς περὶ Ἀζαρίαν, μὴ τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα λατρεύειν ἀνεχομένοις, ἐξέκαυσε κάμινον, προστάττει τόνδε ῥιφῆναι, ὅτι ζῶντι κατ᾽ ἐκείνους προσανεῖχε Θεῷ, καὶ κωφοῖς καὶ ἀναισθήτοις οὐ προσεῖχεν ἀγάλμασιν.

eamdem intrepidus subit,

17 Καὶ τὰ ἑξῆς, φθέγγεται μὲν τὰ τοῦ Δαυὶδ πρὸς Θεὸν, Μὴ μακρύνῃς τοὺς οἰκτιρμούς σου λέγων, ὅτι περιέσχον με κακὰ, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός· φθέγγεται δὲ καὶ τὰ τῶν παίδων ἐπὶ τῆς ὁμοίας φλογὸς, Ἐν ψυχῇ συντετριμμένῃ καὶ πνεύματι ταπεινώσεως μὴ παραδῷς ἡμᾶς εἰς τέλος, καὶ ἐξελοῦ ἡμᾶς κατὰ τὰ θαυμάσιά σου. Ἐπιτυγχάνει δὲ τῆς εὐχῆς, καὶ τῆς προσδοκίας οὐ καταισχύνεται· καὶ σώζεται μὲν σὺν τῷ Ἰωνᾷ, σώζεται δὲ μετὰ Ἱερεμίου καὶ Δανιὴλ, ὑφ᾽ ἧς ἀσινεῖς ἐκεῖνοι δυνάμεως ἐν γαστρὶ κήτους, καὶ βορβόρου λάκκῳ, καὶ λεόντων φυλάττονται, καὶ αὐτὸς φυλαττόμενος. Ὦ πόσα Θεὸς λόγοις ἀρρήτοις οἰκονομίας καινοτομεῖ, καὶ δοξάζων τοὺς ἑαυτοῦ καὶ τοὺς ἀπίστους ἢ ἐντρέπων ἢ πρὸς ἑαυτὸν ἐκκαλούμενος! Ὦ πόσα μετατρέπει καὶ μετασκευάζει, σωτηρίαν ἐν ἀνθρώποις οἰκονομῶν! Πῦρ σβέννυσιν ἵστησιν ὕδατος ῥύσιν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν πυρὸς ἐνέργειαν εἰς τὴν τῶν ὑδάτων μεθίστησι, καὶ δύναμιν αὖ ὑδάτων εἰς τὴν τοῦ πυρὸς μεταμείβει, ὑλοποιεῖ εἰς ἄμυναν ἐχθρῶν τὴν κτίσιν, ἀλλὰ καὶ μεταστοιχειοῖ, δεῖξαι τοὺς οἰκείους θαυμαστῶσαι θεράποντας· ὃ δὲ καὶ νῦν ποιεῖ.

B

et inde post triduum sanus educitur.

18 Ἤδη μὲν γὰρ ὁ λάκκος ἐκλείετο, ἔνδοθεν ἔχων τὸν ἀθλητὴν, καὶ ἐσφραγίζετο, καὶ ὁ κατ᾽ αὐτὸν δρόμος τέλος ἔχειν ὑπελαμβάνετο· καὶ τί γὰρ ἄλλο, τοῖς γε φύσεως ἀκολουθίαν μετροῦσι, Θεοῦ δὲ μὴ λογιζομένοις ἰσχύν; Τρίτη λοιπὸν παρῆν ἐξ ἐκείνου, καὶ ἦσαν ἐντολαὶ τὴν τίτανον ἐκφορήσαντας ἀφανίζειν, καὶ εἴ τι τῶν ὀστῶν περιλείπεται· Μή τισι καὶ τοῦτο, φησὶν, ὀπίσω εἰς ζῆλον εἴη τοῦ θεοὺς ἀθετεῖν. Παρῆσαν οἱ ἐπὶ τούτῳ, παρῆν καὶ ὅμιλος ἄλλος, ἐξεφόρουν, ἐξεκάθαιρον, ἔχοντες ἐν νῷ πρᾶξαι καὶ τὸ λειπόμενον· καὶ τηνικαῦτα τὸ μέγα θαῦμα κατάδηλον γίνεται. Ὄρθιος ἵστατο, ἄνω βλέπων, ὡς ἐν εὐχομένου σχήματι, ἀσινὴς, τότε μᾶλλον ἢ πρότερον ἐξαστράπτων, κρείττονός τινος φύσεως οὐκ ἀνθρωπίνης ἄγαλμα, ὥσπερ εἰς τοῦτ᾽ ἀναχωνεῦσαι, ἀλλ᾽ οὐκ ἀφανίσαι τοῦ πυρὸς δεδεγμένου. Ἐπὶ γοῦν τούτῳ, πόσαι παρὰ τοῦ δήμου βοαὶ, Θεὸν ἀνευφημούντων καὶ μέγαν καὶ μόνον ἀποκαλούντων τὸν Γεωργίου Χριστόν! πόσαι διὰ ταῦτα τῷ τυράννῳ πληγαί; οὐ λέγω τὰς μετὰ ταῦτα διαδεξομένας, ἀλλ᾽ ἐν τῷ παρόντι διὰ τὴν τῆς ἥττης αἰσχύνην· πόσαι δυσθυμίαι καὶ κακώσεις ψυχῆς, ἑνὸς ἀνδρὸς τοσαῦτα φιλονεικοῦντι περιγενέσθαι, καὶ τοσαῦτα ἀποτυγχάνοντι;

CAP. III

Inops consilii Diocletianus,

19 Δεινὸν μὲν γὰρ ἦν αὐτῷ, ἐπειδὴ καὶ ἀσύνηθες, τὸ μὴ πεῖσαι δυνηθῆναι, μὴ δὲ τῆς ἐκείνου γνώμης κρατῆσαι· δεινότερον δὲ, τὸ μὴ δὲ θανατῶσαι ἰσχῦσαι, καὶ ταῦτα ἐν C χερσὶν ἔχοντα, καὶ τῶν μεγίστων καθεκάστην ἐντὸς ποιοῦντα κινδύνων. Ἀλλ᾽ ὁπηνίκα καὶ τοὺς ἰδίους ἕλληνας πρὸς Χριστὸν μετατιθεμένους ἑώρα, τί λέγεις; οὐ θανάτου τοῦτο πικρότερον ἀνδρὶ, τοσοῦτον πρὸς ζῆλον εἰδωλολατρείας ἐκκαιομένῳ; Ἠγγέλλετο μηδὲν αὐτοῦ μηδὲ ταύτην ἀνῦσαι τὴν βάσανον, ἐκεῖνον περιεῖναι ὥσπερ χρυσὸν ἐκ πυρὸς, φαιδρότερον ἑαυτοῦ καὶ καλλίω γεγενημένον· τὰ πλήθη τῆς πατρίου δόξης σαλεύεσθαι· καὶ καθ᾽ ἓν τούτων, ὥσπερ οἱ βροντῆς ἤχῳ πληττόμενοι, ἐξίστατο καὶ εἶχε σιγῇ, καὶ ἀναφέρων οὐκ ἀπέστρεφε τὸν θυμὸν αὐτοῦ, ἀλλ᾽ ὑψηλὴν εἶχεν ἔτι τὴν χεῖρα, καὶ πρὸς τιμωρίας ἐφώπλιζε.

denuo Sanctum interrogat :

Καὶ μέντοι πάλαι ἑαυτῷ παραστήσας ἐκεῖνον, ἐβούλετο μέν τοι εἰπεῖν, μὴ ἔχων δὲ ὅμως ὅθεν εὐλόγως, παντὸς αὐτὸν ἐπιλελοιπότος δικαίου. Πρῶτα μὲν πρὸς ἐρωτήσεις, μηδὲν τὸ παράπαν προσηκούσας, ἐτρέπετο· Καὶ ποῦ, φησι, τὰς τοιαύτας καὶ τηλικαύτας μαγγανείας ἔχεις μεμαθηκὼς, αἷς καὶ χρώμενος ἐκδιδράσκεις μὲν βασάνους ὁπόσας σοι νόμοι καὶ ἡμεῖς ἐπιτάγομεν, ἐξιστᾷς δὲ καὶ τοὺς ἀφελεστέρους τοὺς δὲ καὶ παχεῖς, Χριστόν τινα μόνον καταγγέλλων Θεὸν, ἐπίκρυψιν σαφῶς γοητείας τὸ πρόσφατον τοῦτο καὶ ἄηθες εὑράμενος κήρυγμα. Εἶθ᾽ ὡς οὐδὲν ἐκεῖνος, πρὸς ὃν οὐδὲ τὰ πράγματα διδάσκειν εἶχεν, ἠξίου δοῦναι ἀπόκρισιν αὐτόν· ἀπειλεῖ δι᾽ D ἑαυτοῦ λήψεσθαι πεῖραν, εἰ μὴ μαγγανεῖαι ταῦτα καὶ τερατεῖαι, ἔφη, ταῦτα· καὶ βάσανον βασάνῳ παραζευγνύει, καὶ σύνδυο προσφέρει, τὸ κατὰ μίαν ὡς ἀνόητον ἀποδοκιμάσας.

crepidas ignitas parari jubet :

Ἀνῆπτε πῦρ, καὶ κρηπῖδας σιδηρᾶς προσέφερε τῷ πυρὶ, τούτων ὡς ἐπιμήκεις καὶ ὀξεῖς διήλαυνεν ἥλους, καὶ ταύταις παγίσιν ἤδη συντελεσθείσαις θανάτου προσῆγε τὸν Μάρτυρα. Καὶ ὃς πρὸς ταῦτα δὴ βλέπων, μὴ πεφρικὼς ὃ νῦν ἡμεῖς κἂν μόνης πάσχομεν ἀκοῆς, καίπερ τοσοῦτον ἀφεστηκότες τῆς πείρας, μὴ καταπλαγεὶς, μὴ τῆς παῤῥησίας ἑαυτῷ μὴ τῶν ἐξ ἀρχῆς ὑπὲρ εὐσεβείας μεμψάμενος λογισμῶν· ἀλλὰ παντὸς μᾶλλον πρόθυμος ὡς εἶχεν ἐναρμοσάμενος, τυπτόμενος, ὠθούμενος, ἑλκόμενος, καταλαμβάνει τὸ δεσμωτήριον, οὐ δὲ τῆς πρὸς Θεὸν ἐν πᾶσι τούτοις ἐπιλελησμένος εὐχῆς. Ἐν γὰρ μόνῳ δὴ τούτῳ τῷ βλέπειν δηλαδὴ πρὸς μόνον ἀκίνητον, τὴν ἀπὸ τῶν ἀλγηδόνων ἔκστασιν καὶ παρατροπὴν τῆς φύσεως ἵστη, καὶ εἰς ἑαυτὴν ἀτάκτως σαλευομένην, καὶ μὴ εἶναι κινδυνεύουσαν ἐπανῆγε.

usque indutum et illæsum,

Τοῦτο σαφῶς ἐνδεικνύμενος, ὅτι κἂν ὁ τύραννος, κἂν πάντες ἄνθρωποι περιγενέσθαι φιλονεικῶσιν, ἀπέραντα πονοῦντες ἀπελεγχθήσονται, ῥύεσθαί γε βουλομένης τῆς ἐκεῖθεν δυνάμεως.

20 Τὰ μὲν δὴ κατὰ τὸν Μάρτυρα οὕτως εἶχε· δεινὰ E μὲν τὰ τῶν βασάνων, καὶ πέρα δεινῶν, τίς γὰρ οὐκ ἂν εἴποι, καὶ ἀκοαῖς ἀφόρητα; μείζονα δὲ ἐκ τοῦ ἐναντίου τὰ τῶν ἀντιλήψεων, ὡς μὴ δὲ κακώσεως ἴχνος μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν μένειν· ἐπειδὴ εἰ μὴ μέγα ἐμοὶ καὶ οὕτω παρεξετάζειν, ἰσχύει μέν τοι κακία, καὶ πάνυ πολὺ εἰς τὸ ἑαυτῆς· ποῦ δὲ ὅμως τοσοῦτον, ὅσον ἀγαθῦναι Θεός;

rursum flagellari et torqueri.

Διοκλητιανὸς δὲ οὐ μέχρι τούτων ἔστη, οὐδ᾽ ἐνταῦθα τὰς τιμωρίας ὡρίσατο, ἐπειδὴ καὶ πάντα μετῄει βασάνων εἴδη· ἀλλ᾽ ὥσπερ οἱ σφαῖραν περιτρέχοντες, ἀεὶ τὴν περιφορὰν πληροῦντες τὴν αὐτὴν ποιοῦνται ἀρχὴν, οὕτω που καὶ αὐτὸς, ὡς οὐδὲν ἦν αὐτῷ τι πλέον γεγενημένῳ, οὐκ ἀπεῖρηκε κολάζων· ἀρξάμενος δὲ καὶ αὖθις ἐκ τῆς αἰκίας ἦν, ἀνομίᾳ προστιθεὶς ἀνομίαν, καὶ αἵμασι μίσγων αἵματα. Ὡς γὰρ ἑνὸς τούτου μεγίστου τε καὶ ἀναγκαιοτάτου πάντων ἀγώνων τυγχάνοντος, τῶν ἄλλων ἑαυτὸν ἀποστήσας, καίτοι πολλῶν σφοδρῶς ἐπικειμένων καὶ πρὸς ἑαυτὰ μεθελκόντων, οὐ δημοσίας καθιστῶν διοικήσεις, οὐ πολιτικὰς διορθούμενος πλημμελείας, οὐ στάσεις καταπραΰνων, οὐ πολέμους εὖ διατιθέμενος, πρὸς μόνον τόνδε συνήθροισεν ἑαυτὸν, πάντα καιρὸν ἐνταῦθα καταναλίσκων καὶ πᾶσαν ἐπίνοιαν.

Cum iisdem crepidis ad tribunal adductus Georgius,

21 Τοῦτο δὲ δῆλον θεωροῦσι τὸ συνεχὲς ὁμοῦ καὶ ἐπιτεταμένον τῆς περὶ ταῦτα σπουδῆς· ἡμέραν γὰρ ἐκείνην οὕτω παρέπεμψεν εἰς τὸ δεσμωτήριον, τῇ δ᾽ ἐπιγενομένῃ, νυκτὸς ὡς ἔοικεν ἀνομίαν ἐπὶ τῆς κοίτης αὐτοῦ διαλογισάμενος, εὐθὺς ὡς ἡμέρα διεφαίνετο, δημοσίᾳ F προκαθεσθεὶς, πολλοῖς ὁμοῦ τοῖς περιεστῶσιν ἐπὶ καταλήψει τῶν ἐντυγχανόντων καὶ δορυφορούμενος καὶ περιβλεπόμενος, παρεῖναι κελεύει. Ὁ δὲ παρῆν, ἀμφότερα ὡς ἐῤῥωμένος ποιούμενος, καὶ στάσιν ὁπηνίκα δέῃσοι, καὶ κίνησιν ὅποι παρῄκοι, μηδὲν συνόλως ἐκ τῆς τῶν κρηπίδων ἀνάγκης παρεμποδιζόμενος, πρᾶγμα τοῦτο παρὰ πᾶσαν τότε προσδοκίαν φανέν· τίς γὰρ ἂν ᾠήθη, ὁπόταν εἰ καὶ μὴ τέλεον ἀπέλιπε τὴν ζωὴν, ἀλλ᾽ οὖν οὕτως ἑαυτῷ ποτε χρήσασθαι δυνηθῆναι; Νυνὶ δ᾽ ἐκέχρητο, ἐπικουρίᾳ Θεοῦ, πληγὴν πάντως προστρίβοντος Διοκλητιανῷ, καὶ ὧν ἐπήνεγκε μείζονα. Ἀλλ᾽ ἐπειδή γε παρῆν, Ἄρα τί σοι, φησὶν, ἡδονήν τινα καὶ χάριν ἐσχήκασιν αἱ κρηπῖδες; ἢ τί φῄς; καὶ τὸν.... b πῶς γὰρ οὐχ ἡδονὴν, ὦ Βασιλεῦ φάναι, μεθ᾽ ὧν ἐγὼ τὴν πρὸς Θεὸν ἐστελλόμην; b

et contumaciæ atque magia accusatus :

22 Τὸ δὲ δὴ θράσος, αἵ τε μαγγανεῖαι, τί φησι βούλονται; ἢ οὐ ταῖς μὲν χαίρειν ἐρεῖς, τὸ δὲ καταβαλεῖς, ὀψὲ δὴ μαθὼν, ὅση μὲν ὄνησις σωφροσύνης, ὅση δὲ θρασύτητος βλάβη; Καὶ ποῖον εἰπεῖν τὸ θράσος καλεῖς, ἢ τὴν παῤῥησίαν; ἴσως τῆς ἀληθείας; Τὴν δὲ, οὐδεὶς οὕτως ὀνομάσας ἔχει ποτὲ, ὅτι μὴ δικαιοσύνην, καὶ ἀνδρείαν, καὶ ὅτι κάλλιστον ἐν ἀρεταῖς· τὸ γὰρ μὴ καθάπαξ ἀληθείας ἀφανιζομένης ἀνέχεσθαι ψεῦδος εἰς μέσον ἰέναι, παντὸς μάλιστα ἀρετὴ ἦν, οὐδέποτε Γεώργιον τὸ ἑαυτοῦ μέρος καταβαλεῖν, οὐ δὲ τῇ πρὸς ταύτην ὀλιγωρίᾳ τὸν νομοθέτην ταύτης ὑβρίζειν Θεόν· δεῖ γὰρ, μᾶλλον δὲ

constantiam in fide negat esse contumaciam

πᾶσα

A πᾶσα ἀνάγκη, Θεῷ πειθαρχεῖν ἢ ἀνθρώποις. Ἀλλ᾽ ἐπειδή γε καὶ τὸ δεύτερον μαγγανείας ἐμνήσθης, ἡ μὲν δὴ παροιμία καὶ νηπίοις καὶ ἁλιεῦσιν ἐκ πρώτης πληγῆς δίδωσιν νοῦν· σὺ δὲ πού ποτε καὶ μετὰ τίνων τάττειν ἕξεις σαυτὸν, μετὰ μυρίαν πεῖραν τοῖς αὐτοῖς περιπίπτων προσκώμμασιν. Ἀκούων μὲν γὰρ λόγους περὶ ἀληθείας, ἔλεγχον τὸν διὰ τῶν πραγμάτων ἐπιζητεῖς· τοῦτον δὲ νῦν λαμβάνων, ὡς ἐπὶ μόνους διδασκάλους τοὺς λόγους μεταπηδᾷς. Τίς λοιπὸν βοηθήσει τῇ συντριβῇ σου; τίς σου τὴν τοσαύτην φιλονεικίαν ἀποκρούσεται λόγος; Χριστὸν μὲν δὴ, Βασιλεῦ, τί λέγω Χριστόν; Χριστοῦ κλῆσιν, οὐ φέρουσι δαίμονες, δεδίασι δὲ καὶ τρέμουσι, καὶ μόνον ἀκούσαντες ὡσεὶ καπνὸς ἐκλείπουσιν· ἃ δὲ γοήτων ἐστὶν ἔργα δαιμόνων εἰσὶν ἀπάται, ὅσα δὲ περὶ ἡμᾶς ἔργως συμβάντα Χριστὸς εἰργάσατο· τί τοίνυν αὐτῷ καὶ δαίμοσιν ἢ γόησι καὶ ἡμῖν; Πῶς οὐ θεομαχούντων ἀτεχνῶς ἐστι καὶ παρὰ πάντων ἀνθρώπων, ἐκείνοις συνισχύντως ἐπιφημίζειν τὴν καταργοῦσαν αὐτοὺς δύναμιν;

aut Christi miracula magiæ tribuenda.

23 Εἶθ᾽ ὅτι σοι μεγάλα ταῦτα, διὰ τοῦ τόπου, καὶ δ[illegible] πα[illegible]δεκτα, εἴπερ ἐμμένεις ἔτι τῇ ἀπιστίᾳ, εἰ τῇ τοῦ κ[illegible] γνώμῃ προσηνέχεις καὶ τιμωρεῖν, καὶ μείζω τ[illegible]των ὄψει. Τί γὰρ ἀδύνατον τῷ τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα κ[illegible]οῦντι; τί δὲ καὶ ἡμεῖς δειλιάσωμεν αὐτῷ δουλεύοντες;

sed illius omni potentiæ,

B Τραύματα; θανάτου; Ἀλλ᾽ ἰᾶται πολλῇ τῇ περιουσίᾳ, ἀλλ᾽ ἀνάγει ἐξ ᾅδου, καὶ ζωὴν αἰώνιον δίδωσιν. Εἶτα καὶ ποῖος ἡμῶν ἅψεται θάνατος, μὴ παραχωροῦντος ἐκείνου; καὶ διὰ τίνος γινόμενος, οὗ σὺ προσφέρεις πολλάκις; Οὐ δεσμοῖς ὑπεμείναμεν; οὐ βάρει λίθου; οὐ τροχόν; οὐ ξίφη; οὐ πῦρ; καὶ γὰρ ταῦτα πάντα θάνατοι. Ἀλλὰ διὰ Χριστὸν καὶ ἀπεκρουσάμεθα, καὶ νενικήκαμεν· οὕτω διὰ πάντων ἀσφαλὲς ἡμῶν τὸ σέβας, καὶ βεβαία ἡ ἐλπὶς ἀποδέδεικται. Ἀλλ᾽ οὐκ ἀποχρῇ σοι ταῦτα· βραχὺς ὁ λόγος. Προσάγαγε τῷ πυρὶ τὸν χρυσὸν, καὶ ἴδοις πάλιν χρυσόν· προσάγαγε καὶ αὖθις καὶ πολλάκις ἡμᾶς ταῖς βασάνοις, καὶ ἴδοις πάλιν τὰ Χριστιανῶν ὁπόσον γοητειῶν καὶ δαιμονίων ἔργων διώρισται.

24 Ταῦτα ὁ μὲν εἰρήκει· ὁ δὲ, ἐπειδὴ κατὰ τὸ γεγραμμένον ἀλήθειαν [illegible] ἐν αὐτῷ καὶ ἐπίγνωσιν ἀπώσατο, οὔτε τὴν ἰσχὺν τῶν λόγων ὑφίσταται, οὐ δὲ ὀφθαλμὸς ἀσθενὴς ἡλιακῶν ἀκτίνων ἐπιβολήν· καὶ πολὺ πλέον ἐκκαεὶς τὴν καρδίαν, διανίσταται πρὸς ὀργάς. Καὶ πρῶτα μὲν ὡς ἂν μὴ τὰς κολάσεις ἀναιτίως ὑπομένειν δοκοίη, θρασυστομίας ἔγκλημα ἦν αὐτῷ, οὕτω τὸ μὴ θωπευτικῶς τὴν ἀλήθειαν συσκιάζειν καλοῦντος αὐτοῦ. Εἶτα, ἐτύπτετο κατὰ τοῦ στόματος· εἶτα ἀνηρτᾶτο, ἐπὶ τὰ προοίμια τῶν κολάσεων ἀνελκυσθείς· εἶτα ἐκνίζετο καὶ βουνεύροις ἐξαίνετο. Ἔρρεον δὲ αἵματα κατὰ γῆς, καὶ σάρκες σὺν τούτοις ἐφέροντο, καὶ τὸ δὴ χαριέστατον, ὡς

os contunditur

C ἐν τοῖς τοιούτοις, ὁ μὲν ἔπασχεν, ὁ δὲ ἐδυσφόρει, ἀνάλγητον ἐκεῖνον κατανοῶν· ὁ μὲν σεμνὸς ἦν, φαιδρὸς καὶ ἡδὺς, τὰ τῶν εὐχαρίστων ὡς ἐπὶ μεγίσταις εὐεργεσίαις πρὸς Θεὸν καὶ λέγων καὶ δεικνύμενος· ὁ δὲ σκυθρωπὸς καὶ κατώδυνος, ὥσπερ ἐκεῖθεν εἰς αὐτὸν τῶν τραυμάτων διαβαινόντων, καὶ τὸ τῶν μαινομένων πάθος αὐτῷ καινότερον περιίστατο. Οἱ μὲν γὰρ ἑαυτῶν ἁπτόμενοι, ἑτέρους κατεσθίειν νομίζουσιν· ὁ δὲ σαφῶς ἀλλοτρίας κατεργαζόμενος σάρκας, ἑαυτοῦ δεινὰ πάσχοντος ᾐσθάνετο· ὥστε καὶ ἀμηχανῶν ἐκ τούτου καὶ ἐξαπορούμενος τὸ τῶν κυνῶν ἔπασχεν, ἐπὶ τὸν ἴδιον ἔμετον ἀνέστρεφε, καὶ γοητείαν πάλιν ὠνόμαζε τὸ πρᾶγμα, οὐχ οὖν ψυχῆς γενναιότητα, οὐ δὲ καρτερίαν, οὐ δὲ θείας ἔργον δυνάμεως, καὶ πάλιν εἰς μαγικὴν κακοτεχνίαν διέβαλλε.

CAP. IV

25 Καὶ οὐκ ἂν ἐπαύσατο ταῦτα κεκραγὼς τε καὶ διατεινόμενος, εἰ μὴ μεταχληθεὶς ἄνθρωπος μαγικὴν εἰς ἄκρον ἐξησκημένος, λῆρον ταῦτα βοῶντα καὶ συκοφάντην ἀπήλεγχεν, οὐκ ἐπὶ τούτῳ κληθεὶς οὐ δὲ παραγενόμενος· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τὸ τοῦ Βαλαὰμ τρόπον τινὰ κἀνταῦθα συνέβαινε, μετεπέμφθη δὲ ὥσπερ τῷ τῶν Μωαβιτῶν Βασιλεῖ καταρασσόμενος τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ· δὲ σπεύδων ἦν ἐπὶ τούτῳ, ἀλλ᾽ ἄν τις ἀντικρούουσα δύναμις, ἀντὶ καταρωμένου εὐλογοῦντα ἐδείκνυεν. Ὡς δὲ καὶ γοης ἦκεν μάγος ἐλέγξων Γεώργιον, καὶ καθαιρήσων δῆθεν τῆς μαγγανείας, παντοίαν τε φέρων ἐπὶ τῷδε σπουδὴν, ὅμως τοὐναντίον

Ad confundendum Georgium adductus magus,

D ἐποίει, ἄνθρωπον αὐτὸν ἀπεδείκνυ θείᾳ σαφῶς χειρὶ κυβερνώμενον, παρὰ τοσοῦτον οὐ δίκαιον γοητείας ἔγκλημα φέρεσθαι, παρ᾽ ὅσον καὶ τῶν τῷ σκότει προσόντων αἰτιαμάτων οὐκ ἂν δικαίως κληρονομήσει τὸ φῶς· ἐδείκνυ δὲ, οὐ λόγοις ἄντικρυς ταῦτα βοῶν (εἰ καὶ τοῦτο τῷ μετὰ ταῦτα συνέβαινεν) ἔργοις δὲ, ὃ καὶ τῶν λόγων πολὺ ἰσχυρότερον.

PER GREG. CYPRIUM EX MS.

26 Ἦν μὲν γὰρ ἧκεν οὗτος, καὶ ἀγώνισμα μὲν αὐτῷ προετέθη, πεῖσαι τὸν Μάρτυρα θυσιάσαι ἢ ἀποκτεῖναι· πεῖσαι μὲν θεοῖς τῶν Ἑλλήνων ἀντὶ Χριστοῦ προσελθεῖν, ἀποκτεῖναι δὲ μὴ πείσαντα, ὡς ἂν μὴ καὶ τοῖς ἄλλοις τὸ κατ᾽ αὐτὸν βλασφημίας, φησὶ, καὶ ἀπειθείας παράδειγμα γένοιτο. Ἄθλων δὲ τούτων τετελεσμένων, δωρεαὶ κατηγγέλλοντο, καὶ χάριτες, καὶ τιμαὶ, καὶ ὅσα πρὸς Βασιλέως διδόμενα ψευδῶς μακαρίους τοὺς δεχομένους ποιεῖ· ἃ δεῖ καὶ ὑποστὰς δράσειν ἐκεῖνος, καὶ ὡς εἴ τι ἕτερον ῥᾳδίως, αὐτὸς μὲν ἐπιζητήσεις θελκτηρίων καὶ σκευασίας ἐτρέπετο, εἰς νῶτα τὸν τῆς τέχνης ἔλεγχον δώσειν ἐπαγγελλόμενος, ὁ δὲ ἀνεχώρει, διελύετο δὲ ὁ σύλλογος, τὸν δὲ καὶ πάλιν εἶχεν τὸ δεσμωτήριον. Ἀλλ᾽ ἧκεν ἡ προθεσμία, καὶ πάντες αὐτίκα παρῆσαν· παρῆν ὁ φαρμακὸς ἐπὶ δυσὶ πομάτων εἴδεσι γαυριῶν, ὡς τὸ πᾶν εὐθὺς τότε τοῦ ἀγῶνος περιγραψόμενος· παρῆν ὁ Μάρτυς, ἀποφαινόμενος κατ᾽ αὐτοὺς εἰπεῖν· Διοκλητιανὸς εὔελπις διὰ ταῦτα παρῆν, καὶ ὁ δῆμος, μετέωροι πάντες τὴν τοῦδε ὁποίαν ἕξει ἀπεκδεχόμενοι τελευτήν. Ἐνθεν τοι, τὸ μὲν [illegible] τῷ προσήγετο φάρμακον· [illegible] δὲ ἦν πιὼν, ἔκφρων γενόμενος, ἑαυτὸν ἐπιτρέψῃ ἄγειν τε καὶ φέρειν, ὅποι τις βούλεται· τὸ δὲ, σκεῦος ὑπάρχον θανάτου, δευτέρα πόσις ἐταμιεύετο. Ἀλλ᾽ οὔτε ἐκεῖνο ἐξίστα πόθεν, καὶ τὸ θανάσιμον μέχρι τοῦ πιεῖν θανάσιμον ἦν, ἐπεὶ δ᾽ ἐπέποτο, ἐψεύσατο τὴν προσηγορίαν, οὐδὲν μᾶλλον εἰς ἐκεῖνον ἢ τοὺς μὴ πίνοντας ἐνεργῆσαν· ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ἀμφότερα ἔκστασιν καὶ ἀγωνίαν εἰργάσατο, οὐκ εἰς τοὺς προσενεχθέντας καὶ γευσαμένους, τοὺς δὲ προσενεγκόντας καὶ γεύσασθαι πείσαντας. Ἐξίστατο μὲν γὰρ παραχρῆμα ὡς ἐσυνίει ὁ μάγος, καὶ ἐνεὸς ἦν· ἐξίστατο Διοκλητιανὸς καὶ διηπορεῖτο· ὁ δὲ ὁ δῆμος ἅμα καὶ οἱ παρόντες τῆς Συγκλήτου βουλῆς ἐκτὸς ἦσαν θαύματος καὶ ἐκπλήξεως.

duplici veneficio frustra applicito,

confunditur a Sancto utrimque nil passo

E

27 Τοῦτο μὲν οὖν οὕτως εἶχε· καὶ τὸ μέχρι τούτου, ὀξὺς ἦν ὁ Διοκλητιανὸς τὴν διὰ τῶν βασάνων κατ᾽ ἐκείνου γνώμην· τὰς γὰρ ἁπάσας αὐτῷ κολάσεις λύττης ὑπερβολῇ, ὥς τινα μίαν ὑπήνεγκε, μὴ δὲ δοὺς ἀναπνεῦσαι τῇ συνεχείᾳ· ἐπεὶ δὲ τὰς ἑαυτοῦ φαρμακείας εἰς τέλος ἐκλελοιπυίας ἑώρα, τὰ τεθέντα συντετελεσμένα, καί τι γενόμενον αὐτῷ πλέον οὐδὲν, ἢ ὅσον πρὸς ἀνδριάντα ἢ σκιὰν τὴν ἐκείνου καθισταμένῳ τὴν μάχην, ὥσπερ ἐκείνην ἀπαγορεύσας, ἄλλην τρέπεται· καὶ οὐ δὲ νῦν ἀποθέμενος τὸ ληρῶδες τοῦ τρόπου καὶ μανικὸν, πανούργως δέ πως αὐτὸ καὶ κακοήθως συστείλας. Διελὼν γὰρ παρ᾽ ἑαυτῷ, ὡς εἰ μετά τινός τις τοῖς γενναιοτέροις προσφέροιτο χαλεπότητος, τοῦτ᾽ αὐτοῖς αὐθάδειαν ἀπεργάζεσθαι, εἴκειν βίᾳ μεγαλοφυΐᾳ ψυχῆς μὴ καταδεχομένοις· ἂν δ᾽ ἄρα τινὶ πρᾳότητι καὶ ἐπιεικείᾳ τοὺς λόγους κεράννυσι τέγγοντας ἤδη, τότε καὶ ὑπείκουσι (καὶ γὰρ καὶ σίδηρος ἐλαίῳ, τρόπον τινὰ ὁ σκληρότατος τῷ μαλθακωτάτῳ, λεαίνεται) τί ποιεῖ; Ἀναλαμβάνει τι προσωπεῖον ἐπιεικείας, καὶ πρὸς τὸ μειλίχιον καὶ προσηνὲς ἐκ τοῦ ἄγαν αὐστηροῦ μεθαρμόζεται. Ταύτῃ τοι καὶ ἡμερώτερον τοῦ συνήθους ἐμβλέψας ἐκείνῳ, καθυφείς τε καὶ τὴν ἀγριότητα τῆς φωνῆς, Σὺ φησιν, ἄνθρωπε, ἀπορίαις συμπλέκων ἀπορίας, εἰς ἀμηχανίας ἡμᾶς τὰς ἐσχάτας ἐμβάλλεις· ἀλλὰ μέχρι τίνος ἔσται ταῦτα; καὶ πότε παύσεται; ἢ διὰ παντὸς κάμνειν ἡμᾶς δεῖ, πράγματα ἐξ ἀγνοίας ἔχοντας, καί σοι ἑτέρωθεν παρέχοντας; Δίδαξον τίς ἡ συνοῦσά σοι δύναμις, δι᾽ ἣν ἔχεις τοὺς τοσούτους καὶ τηλικούτους κινδύνους ἐκπεφευγώς, δίδαξον νῦν γοῦν, εἰ καὶ μὴ πρότερον· καὶ ἀπαλλάξον μὲν ἐκ τοῦ [θορύβου] εὐθέως ἡμᾶς, ἀπάλλαξον δὲ καὶ σαυτὸν θορύβου καὶ ταραχῆς. Ἢ τάχα πρὸς ὀργὴν οἴει κινουμένους ἡμᾶς, καί σοι δυσχεραίνοντας τὴν ἀλήθειαν διεξιόντι; Τὸ δὲ οὐχ οὕτως ἔσται, μὴ τοῦτο νομίσῃς· ἀλλ᾽ ἀνεξικάκως μὲν ὡς ἔνι μάλιστα καὶ ἵλεῳ [illegible] σοι φέρομεν· χαριούμεθα δέ σοι καὶ τὰ εἰκότα. [illegible] ἡμᾶς

Diocletianum a tormentis ad blanditias versum

F

et ad invitationes similes prioribus

A ἡμᾶς τῆς μακρᾶς ποτε ἀπηλλάχθαι περιπλανήσεως.

PER GREG. CYPRIUM EX MS. *Georgius ad omnia invictus*

28 Ταῦτα δὲ ἄλλως ἐφθέγγετο, οὐκ ἀλήθειαν ἐρανόμενος· πάλαι γὰρ αὐτῷ δῆλον ἦν, μυριάκις πρὸς τοῦ Μάρτυρος εἰρημένον, ὡς ἡ Χριστοῦ δύναμις συνοῦσα τοῖς Θεὸν ὁμολογοῦσιν αὐτὸν, τοῦτο μὲν ἰσχυροὺς κατὰ παντὸς κινδύνου ποιεῖται, τοῦτο δὲ καὶ σημείων αὐτουργοὺς καὶ παντοίων θαυμάτων πρὸς τὴν τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας ἀπόδειξιν. Ἀλλ' ἦν πρόφασις τοῦτο καὶ κολακεία, ἡ δ' ὃς εἰπεῖν οἰκειότερον κατὰ τῆς ἐκείνου γνώμης, εἴ πως ἡδυνθεὶς λόγοις, ταύτῃ προσαγορεύειν ἵλεως αὐτῷ προσενεχθέντα ἀνθυπαρχῆναι φιλοτιμήσασθαι· ὅμως ἐλάνθανεν ἑαυτὸν ἀπατῶν, λόγοις, οἷς ἀνδράποδα καλοῦνται, τῷ μεγάλῳ τῆς ἀληθείας προσφέρων ἀγωνιστῇ· ποῦ γὰρ ἔδει τὴν ἐκείνου σοφίαν ἡττηθῆναι τοιούτου; ποῦ δὲ τὸν τοσοῦτον ὑπὲρ εὐσεβείας ζῆλον ἄλλο τι παραχωρῆσαι, ἢ ὅσα ὑπὲρ εὐσεβείας ἔχεται, καὶ διανοηθῆναι καὶ φθέγξασθαι; τὸν δ' ὑπὲρ Χριστοῦ τοῦ μόνου καλοῦ οὕτως ἐκείνου φλέγοντα τὴν ψυχὴν ἔρωτα, πῶς ἦν εἰκὸς ἑτέρου τινὸς ἐπιθυμίᾳ τῶν κάτω δοῦναι παρείσδυσιν. Ὥστε γὰρ ποτε ζῷα τὴν πυρὸς χώραν παρ' ἑαυτοῖς τρέφειν οἷόν τε, ἤ τι ἕτερον δέχεσθαι τῶν κάτω τε καὶ γηΐνων· οὔτε τὴν ἐκείνου ψυχὴν, πρυτανεῖον θείου γεγενημένην πυρὸς, λογισμόν τινα προΐεσθαι, βλέπειν ὅτῳ δήποτε τρόπῳ εἰσηγούμενον πρὸς τὴν ὕλην. Δῆλον δὲ τοῦτο, οἷς τε εἰργάζετο, οἷς τε ἐκαρτέρει, καὶ οἷς τό τε πρὸς τὸν τύραννον ἔλεγεν.

B

simili responso confutat :

29 Ἤ που σύ φησι, Βασιλεῦ, καινότερα τῶν πρόσθεν καὶ χθὲς εἰρημένων ἀκούσεσθαι προσδοκῶν, τὴν αὐτὴν ἀεὶ περὶ τῶν αὐτῶν προτείνεις ἐρώτησιν; Οὐ μὴν καὶ ἀκούσῃ, εἴπερ εἷς ἐστιν ὁ τῆς ἀληθείας λόγος καὶ ἁπλοῦς καὶ σύντομος καὶ σαφὴς, εἴπερ καὶ ἡμεῖς τοῦ παντὸς τιμῶν ἴσμεν ἀλήθειαν καὶ οὐ παρὰ μέρος φθεγγόμεθα, οὐ δ' ἐν νῦν μὲν ταῦτα τοῖς πυνθανομένοις φαμὲν, τῷ μεθαρμόσασθαι πρὸς ἐκείνους τὰ ὄντα παραχαράττοντες. Εἰ δ' ὅτι αὐτὸς ἐρωτᾷς, τί τοῦτο διοίσει τοῖς μίαν αὐτὴν τὸν ἀεὶ προβαίνουσι χρόνον, καὶ κοινὴν εἰδόσι πρὸς ἅπαντας, ὥστε πείθειν μεταβάλλειν αὐτήν; Ὃ δὲ ν πάντως, οὐκοῦν, οὐ δὲ μεταβάλλομεν. Ἀλλ' εἴπερ ὄντως τῆς ἀληθείας λέγεις ἔρων, ἰδού σοι παρ' ἡμῶν ἀληθείας ῥήματα, καὶ πάλιν σοι καὶ πολλάκις τὸν αὐτὸν λόγον ἐροῦμεν· Χριστὸς ἡμᾶς ἐνισχύει, Χριστὸς ἡμᾶς ῥύεται, Χριστὸς δι' ἡμῶν σημεῖα ἐργάζεται. Εἰ δὲ τινα πίστιν ἐκ τῶν ἔργων ζητεῖς, ἤδη μὲν καὶ πρότερον εἴληφας. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ νῦν εἰ λάβοις ἔξεστιν· οὐ δὲ γὰρ αὐτοὶ ἡμεῖς ἕτοιμοί σοι πάντα πληροῦν καὶ πάλιν ἐπὶ ἔργα χωρεῖν, καὶ χρῶ ταῖς χερσὶ, καὶ φόβου μηδὲν, ἵνα καὶ πάλιν γνῷς, ὅτι μεθ' ἡμῶν ὁ Θεὸς, διασκεδάζων τὴν καθ' ἡμῶν ὑμετέραν βουλήν.

et offerens virtutem Christi probare miraculis,

30 Ταῦτα δὲ εἰρηκότος αὐτοῦ, οὐκ ἦν ἐκεῖνος σοφὸς ὥστε συνιέναι, οὐ δὲ ἐκζητῶν τὸν Θεὸν, ἄνθρωπος ἦν σπιλωθεὶς βουλῇ, ἐπιστήμην Θεοῦ οὔτε ἔχων οὔτε δεχόμενος. Διὰ τοῦτο καὶ μιμεῖται τοὺς πάλαι Ἰουδαίων

C

παῖδας· ἔβλεπον μὲν γὰρ ἐκεῖνοι παρ' ἑαυτοῖς, ἤκουον παρ' ἑτέροις Χριστὸν θαύματα ἐκτελοῦντα, σημεῖα, δυνάμεις· καὶ ὡς μηδὲν εἰδότες, μηδ' ἀκηκοότες, τὰ αὐτὰ ζητοῦντες προσήγοντο. Ἐμβρόντητοι, ἄρτι βλέπετε, χθὲς ἑωράκατε, πρὸ τῆς χθὲς καὶ ἐπέκεινα ὡσαύτως εἴδετε, εἶτα εἰς τὰς αὐτὰς ἀποτελευτῶντες ἀπορίας ἥκετε; Τούτους δὴ μιμούμενος καὶ αὐτὸς, ἀπόδειξιν τῆς Χριστοῦ δυνάμεως πολλάκις λαβὼν, καὶ πάλιν ζητεῖ· ζητεῖ μὲν οὖν, οὐχ ὅπως εὐθυμῶς κατευθύνοι τὴν καρδίαν ἑαυτοῦ, καὶ πιστὸς γένηται (ἢ γὰρ πάλαι λαβὼν ἐγεγόνει; ἢ γὰρ πάλαι κατεύθυνε;) ἐκπειράζων δὲ μόνον αἰτεῖ, ὅτι καὶ κατ' ἐκείνους γενεά τις ἦν σκολιὰ καὶ παραπικραίνουσα, πνεῦμα πορευόμενον καὶ οὐκ ἐπιστρέφον.

ab incredulo tyranno

31 Ἔνθεν τοι καὶ παριδὼν μὲν τ' ἄλλα ὁπόσα θαυμάτων εἴδη, ἀναδραμὼν δὲ πρὸς αὐτὸ μέγιστον τὴν ἐξανάστασιν τῶν νεκρῶν, τοῦτ' αὐτὸ οὐκ οὖν ἕτερον ἐνεργηθῆναι κελεύει, ὡς τὴν παλιζωΐαν, κἂν ἐφ' ἑνί τινι τῶν πάλαι τεθνηκότων ἰδὼν τετελεσμένην, ἀποχρῶν ἡγεῖσθαι μαρτύριον τῆς ἐπὶ πᾶσι δυνάμεως Χριστοῦ καὶ θεότητος· ἀγνοῶν ὡς οὐ λυσιτελῶς ἑαυτῷ τὴν πεῖραν ταύτην μετέρχεται, αὐτίκα τοῦ θαύματος καὶ τελεσθησομένου καὶ πάσης αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ἀθυμίας πληρώσοντος. Ὁ γὰρ ἐκεῖνα

jubetur mortuum suscitare

τὰ πρώην τερατουργήσας περὶ τὸν Μάρτυρα, οὐ δὲ περὶ D
τοῦτο πάντως ἀδύνατος ἔσται· κἂν οὐχ οὕτως ἐλογίζετο Διοκλητιανὸς, οὐδὲ ἑαυτὸν ἔπειθε, τῷ ἀδυνάτῳ τοῦ ἐπιτάγματος πεποιθώς. Ὅθεν καὶ λάρνακα ἐπεδείκνυ, καὶ πολυετῆ νεκρὸν κατήγγειλεν ἐν αὐτῇ, καὶ ἀνεγείρειν κελεύει. Ἴθι, λέγων, ζῶντα τόνδε, κινούμενον, αἰσθανόμενον, τ' ἄλλα δείκνυε πράττοντα καθ' ἡμᾶς, καὶ ὅπιθι πείσας ἡμᾶς, μηδέν σοι τοῦ λοιποῦ περὶ τῶν ἄλλων ἔχοντας ἀμφιβάλλειν, τοῦ μείζονος ἤδη γεγενημένου· ἢ τίς ἂν ἔτι περιεργάζεσθαι βούλοιτο καὶ πολυπραγμονεῖν, τοσοῦτον ἔχων ἐξ ἐναντίας ἱστάμενον ἔλεγχον; Οὕτως ἔλεγε· τὰ δ' ἐντεῦθεν τίς ἂν ἀξίως ἐρεῖ; μᾶλλον δὲ τίς εἰκότως θαυμάσεται· οὐ δὲ γὰρ τοῦτο ῥᾴδιον, τῆς διανοίας μὴ χωρούσης τὸ τοῦ πράγματος μέγεθος

quo facto

32 Ἴδεν εἰς οὐρανὸς σὺν τοῖς νοεροῖς ὀφθαλμοῖς ἀνέτεινε τοὺς τοῦ σώματος, καὶ ὁμοῦ μὲν εἰς ἐπήκοον τὰ τοῦ Θεοῦ μεγαλεῖα ἐκθειάσας τε καὶ ὑμνήσας, ὁμοῦ δὲ καὶ τῶν αὐτοῦ τεραστίων αὐτὸν ἀναμνήσας, καὶ μάλιστα τοῦ κατὰ θανάτου τροπαίου καὶ τῆς ἐκεῖθεν τῶν νεκρῶν συστάσεως, δεῖται καὶ τοῦ προκειμένου τοῦδε τὴν τελείωσιν ἐπινεῦσαι· καὶ γὰρ εἶχε θαρρεῖν τὰ τοιαῦτα τῶν αἰτημάτων καὶ λαμβάνειν ἐλπίζειν· τοῦτο μὲν ὅτι καὶ πίστιν εἶχεν, ὄρη μεθιστᾶν ἰσχύουσαν· τοῦτο δὲ κἀκ τῶν ὑπὲρ ἐκείνου κινδύνων καὶ τῆς ἀψευδοῦς ὑποσχέσεως, πάντα τοῖς οἰκείοις βεβαίως ἐπαγγελλομένης, ὅσα ἂν αἰτήσησθε, λήψεσθε. Καὶ δὴ, τῆς ἱκεσίας οὕτως καθαρῶς περιεχούσης, ἐπινεύει Θεός· καὶ ῥήγνυταί τις ἄνωθεν ἦχος

E

μέγας, οἷον οὐκ ἂν ῥᾳδίως προσίοιτο ἀκοὴ, καὶ πάντας ἐξέπληξε τῷ στερρῷ τῆς ἠχοῦς· καί τις ἀόρατος ἐπὶ τούτῳ δύναμις αἴρει τὸ κάλυμμα τῆς σοροῦ, καὶ ἐπὶ τούτῳ τοῖς ξηροῖς ὀστέοις δίδοται πνεῦμα ζωῆς. Ἐπὶ δὲ τούτῳ, ταχὺς ἀνίσταται ὁ νεκρὸς· καὶ ἐπὶ τούτῳ, βοὴ παντὸς ἦν τοῦ δήμου, μεγαλυνόντων, εὐχαριστούντων, δοξαζόντων, Χριστὸν ἀληθινὸν Θεὸν ὁμολογούντων· ἐξῆρχε τῆς ὁμολογίας ταύτης ὁ ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς, ἐκήρυττε πάντων ἀκουόντων, τὰ τῶν Ἀποστόλων ἐφθέγγετο, καὶ νῦν μὲν προτρέπων εἰς Χριστὸν, νῦν δὲ τῶν εἰδώλων ἀπάγων, αὐτὸν ἤδη δέχεσθαι Μάρτυρα δι' ἀποθέσεως τοῦ σωματικοῦ ζυγοῦ, ὅσον ἐν Χριστῷ τὸ κέρδος κατηγγελκότα, ὅσος ἐν δεισιδαιμονίᾳ ὁ κίνδυνος, πυρὸς ἀτελευτήτου, καὶ σκότους καὶ σκώληκος, καὶ παντὸς εἴδους κακοῦ διαδέχεσθαι μέλλοντος τοὺς προσανέχοντας δαίμοσι.

et qui resurrexerat Christum confitente,

33 Τοῦτο τὸ θαῦμα ἀκοαῖς μὲν ἀπίστοις οἶδ' ὅτι δυσπαράδεκτον, οὐδὲν γὰρ αὐτοῖς τῶν καλῶν ἀξιόπιστον· εὐσεβέσι δὲ καὶ λίαν ὁμολογούμενον. Εἰ γὰρ ἀψευδὴς Χριστὸς, ὁ ἐπαγγειλάμενος, καὶ ὧν αὐτὸς σημείων ἐργάζεται μείζονα ποιήσειν τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας, Χριστὸς δὲ μυρίων αὐτουργὸς τοιούτων· τίς ἄρα ποτὲ τῶν τῆς ποίμνης Χριστοῦ ἀμφιβάλλει περὶ τούτου, ἀκούων μὲν Ἠλίαν καὶ Ἐλισσαῖον τὸ πρότερον, ἀκούων δὲ καὶ τοὺς

F

Χριστοῦ μαθητὰς ὕστερον τοιαῦτα ἐνεργηκότας; Τοῦτο καὶ αὐτοί δήπουθεν Ἕλληνες, πολλὰ περὶ τῶν σφετέρων δαιμόνων τε καὶ θεῶν ὡς δύνανται λεροῦντες, ὅμως κρεῖττον ὁμολογοῦσι τῆς ἐκείνων δυνάμεως· τοῦτο καὶ τοῖς πλήθεσιν ἰσχυρότερον πάντων τῶν ἄλλων δόξαν, καὶ ἰσχυρότερον ἁψάμενον, ὀξύτερον τοὺς πλείστους μεθείλκυσεν εἰς Χριστὸν, κατὰ δήμους πεῖσαν αὐτῷ προσιέναι, καὶ οὐ κατ' ἀριθμόν τινα γνώριμον, οἷς δὴ παραχρῆμα καὶ τῶν μεγάλων τῆς ὁμολογίας ταύτης μισθῶν ἀρραβῶνες ἐρρίτων. Τίς γὰρ ἂν ἀριθμοίη τὰ ἐπὶ τούτοις θαύματα, ὅσων τε νοσημάτων χρονίων λύσις ὑπῆρχεν, ὅσων τε χειρῶν παρειμένων ἰσχὺς καὶ κατὰ φύσιν ἐνέργεια; ὡς βλέποντες ἦσαν τυφλοί, ἐκ τοῦ βλέπειν πρὸς τὸν νοητὸν ὀφθαλμόν; ὡς χωλοὶ τοὺς πόδας ἐρρώννυντο; ὡς πᾶν εἶδος νοσήματος ἐθεραπεύετο; κἂν τὴν τῶν δαιμόνων εἴπῃς ἐπήρειαν, οὐδ' αὐτὴ τότε τοῦ μὴ ἐκ ποδῶν γενέσθαι ὑπέμεινεν, εἰ μόνον τις τῇ πίστει προσήρχετο.

plurimi convertuntur,

sequentibus eorum fidem miraculis

34 Ἀλλὰ τὸ Γλυκερίου πῶς ἄν τις παρέλθῃ θαῦμα; Γεωργὸς ἦν οὗτος, καὶ περὶ γῆν τὸν ἀεὶ χρόνον ἔχων, καί γε ἀροτριῶν ἐν βουσί· καὶ ὁ θατέρου τῶν βοῶν ὑπὸ ζυγὸν ὠλισθηκότος καὶ τεθνηκότος, οὐκ ἀθέατος ὢν τῶν τότε θαυμάτων, ἧκε δρομαῖος ἐξαγγέλλει τὸ πάθος, καὶ ἀναβιῶναι τὸ κτῆνος αἰτεῖ. Τυχὼν οὖν ὡς ᾔτησε, καὶ πολὺς

inter quos Glycerius una cum mago et suscitato Martyr effectus.

ὢν

A ὧν τὴν εὐγνωμοσύνην, ὡς καὶ πάντα λόγον αὐτῷ, ἰδίᾳ, δημοσίᾳ, ἄνω, κάτω, Χριστὸν εἰσφρούμενον ἔχειν καὶ τὰ Χριστοῦ θαύματα, ξίφει τὴν κεφαλὴν ἀφαιρεῖται, οὕτω τοῦ τυράννου προστάξαντος, καὶ Μάρτυς πρὸς Χριστὸν παραγίνεται. Δεύτερος τούτῳ προστίθεται ὁ ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς, ὁρώμενος ὁμοῦ καὶ φθεγγόμενος, διδάσκαλος εὐσεβείας γενόμενος. Καὶ τρίτος τὴν αὐτὴν ἄπεισι τοῦ μαρτυρίου ὁδὸν, ὁ χθὲς καὶ πρώτιστα μάγος, νυνὶ δὲ γνήσιος Χριστοῦ, αὐτομολήσας τῇ πίστει, καὶ τὴν τῶν δαιμόνων ὡς ἀπειλήσασαν σφαγὰς θρησκείαν. Καὶ ὁ μὲν οὖν γέγονε, τοῦ περὶ τὸν νεκρὸν τεραστίου προδεδειχότος, τὰ μὲν εἴρηται, τὰ δὲ παρίησιν ὁ λόγος, τὰ μὴ ἐξηγούμενος· ἃ δὲ καὶ μετὰ ταῦτα καὶ ἀναγκαῖον εἰπεῖν.

CAP. V.

In carcerem retrusus S. Georgius,

35 Ὁρῶν ὁ Διοκλητιανὸς τὸν Χριστιανισμὸν εἰς πρόσω συναυξάνοντα νῦν, ὡς ἐκ σπινθῆρος τοῦ Μάρτυρος ἐξάψαντα, καὶ πολλῶν μὲν ἐπιλαβόμενον, πολλῶν δὲ μέλλοντα, καὶ μή τι φθάσαν καταστρέψειν τάχεως ἂν ἐπιλαβεῖν καιρὸν, καὶ δυσχερέστατον ἔσεσθαι τοῖς ἀπείργειν βουλομένοις· τοῦτο δὴ ὁρῶν, τὸ μὲν ἐκποδὼν ποιῆσαι μετά τι ἕτερον, πρόθυμος ἦν, ὑπώπτευε δὲ ὅμως τὴν δημηγορίαν καὶ κατερρώδει, δειλὸς πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν ἐκ πρώτης πείρας γενόμενος· τὸ δ᾽ οὖν ἄνετον ἐάσας περιιόντα, οὔτ᾽ ἐᾶν (πῶς γάρ; Διοκλητιανὸς γε ὤν, καὶ ζημίαν ἑαυτῷ ἄλλως ἔσεσθαι καταφρονουμένων εἰδώλων) διὰ ταῦτά γε δή που καὶ μέσην βαδίσας, δεσμωτηρίῳ καθείργνυσι τότε

B θαύματα ἐπισχεῖν ἐκ τούτου διανοούμενος, μηδενὸς θαρσήσαντος προσιέναι δεσμώτῃ, καὶ τοῦ μετακλίνειν τὰ πλήθη πρὸς εὐσέβειαν ἀποπαῦσαι. Καὶ τὸ μὲν ἐμποδίσαι δρᾶσαι (τὴν ἔδοξε γὰρ δεσμωτηρίῳ) οὗ δὲ χάριν ταῦτ᾽ ἔδρασε, τελέσαι οὐκ ἴσχυσε· καὶ γὰρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὥς φησι Παῦλος, οὐκ ἐδέδετο, ἔτι δὲ πολὺ μᾶλλον ἐλευθέρως τότε τά τε θαύματα ἠκολούθει, πολλῶν προσιέναι τολμώντων, καὶ τῶν πιστῶν καθεκάστην ὑπῆρχεν ἐπίδοσις.

visitatur a Christo,

36 Ἔνθα δὴ λέγεται, ἀληθῶς δὲ λέγεται, παρὰ Χριστοῦ τὸν Μάρτυρα τὸ σύνθημα λαβεῖν τῆς πρὸς αὐτὸν ἀναλύσεως· λαβεῖν δὲ ὧδε, αὐτὸν αὐτῷ Χριστὸν καθ᾽ ὕπνους ἐμφανισθῆναι, πολλά τε εἰπεῖν, ἐξ ὧν χαρᾶς τῆς μεγίστης καὶ θάρσους πληρῶσαι, καὶ δὴ καὶ τὴν ἐνδημίαν σημᾶναι, στεφάνοις τε αὐτοῖς λαμπροτάτοις χρυσῆν ἔχουσι τὸ κάλλος τὴν μαρτυρικὴν κεφαλὴν καταστέψαι, σύμβολον τοῦτο τῆς μετὰ ταῦτα δειχθησομένης λαμπρότητος· καὶ μέν τοι συζήσειν αὐτῷ καὶ συμβασιλεύσειν ἐπαγγείλασθαι, ἐπειδὴ καὶ αὐτοῦ ἕνεκεν ἐθανατοῦτο ὅλην τὴν ἡμέραν, καὶ ὡς πρόβατον σφαγῆς ἐλογίζετο. Οὕτω ταῦτα λέγεται· Διοκλητιανὸς δὲ ἀθυμῶν τὰ περὶ τὸν Μάρτυρα, τοὐναντίον προβαίνειν ἀκούσας, οὐκ ἐπὶ πολὺ τὰ τοῦ δεσμώτην αὐτὸν ἔχειν ἐνέμεινε γνώμῃ· ἀλλά τινος ἐπὶ βήματος καθίσας, ἄλλον τε δῆμον συγκλήτου βουλῆς

C καθίσας, ἄλλον τε δῆμον ἑαυτῷ περιστήσας, εἰσκαλεῖται πρὸς ἑαυτόν.

deinde blandienti verum Diocletiano

37 Καὶ πάλιν ὑπόκρισις ἐνταῦθα, καὶ ἡμερότητος καὶ ἐπιεικείας προσποίησις, καὶ πάλιν δουλοπρεπῶς ἐπὶ τὰ δράματα μεταβαίνει, καὶ τὴν αἰτίαν (οὐ γὰρ εἶχεν ἄλλως) προσενεχθῆναι, πάντη τιμωριῶν διεληλυθὼς εἰδὼς, καὶ διὰ πάντων ἀποκρουσθεὶς, ὥσπερ ἀδάμαντι τινὶ προσφερόμενος, μεταβαίνει μέν τοι γελοίως, εἴπερ ταύτῃ τοι τῶν ἀπάντων ἀνύσειν ᾤετο· ὁ γὰρ ὡς πρὸς ἄνδρα μετὰ πάσης προσιὼν τῆς ἰσχύος τοσοῦτον ἡττᾶτο, πῶς ἄρα οἷά τινι μειρακίῳ μαλακῶς προσενεχθέμενος, ἑλεῖν ποτε εἶχεν; Ὅμως σκοπεῖ τε τὴν πονηρίαν, μεθ᾽ ὅσης καὶ οἵας τῆς τέχνης εἰσέρχεται. Πρῶτον μὲν ἐπαίνους κατέλεγεν ἐκείνου, οἷς μάλιστα ἀνθρώπων θηρεύονται γνῶμαι· τίς ἂν διεξίοι ὅσους; Εὐγένειαν ἐπῄνει, σώματος εὐφυΐαν καὶ κάλλος, ῥώμην καὶ ἀνδρείαν ἐθαύμαζε, καὶ σύνεσιν πρὸς τούτοις, καὶ φρονήματος σταθερότητα. Οὐδ᾽ ἄν φησί τις καὶ ἐν ἐσχάτῃ πολιᾷ τοιαύτην εὑρήσει, μήτοι γ᾽ ἐν οὕτως ἁπαλῷ τῷ σώματι, καὶ νέᾳ τῇ ἡλικίᾳ. Δεύτερον ἑαυτοῦ ψόγον ἐποιεῖτο, μὴ φειδὼ λαβόντος, μὴ οἰκτειρήσαντος, μὴ ἡμέρως ἢ ὅλως ἀνθρωπίνως χρησαμένου αὐτῷ, ἀλλά τινος θηρίου τρόπον αὐστηρῶς καὶ ἀγρίως. Ἐπὶ τούτοις ἠντιβόλει, καὶ συγγνώμην πάντων ᾔτει, ὡς παῖδα πατήρ. Καί γε ὡς ἡμεῖς ἐγνωκὼς εἶναι, τί χρὴ καὶ λέγειν ὅσα σοι ἄλλα προσέσται; ἀλλ᾽ ἐν υἱοῦ μοίρᾳ τῷ Βασιλεῖ τόδε γενέσθαι, καὶ τιμῆς ἀπολαύσειν τῆς μεθ᾽ ἡμᾶς οὐδενὶ πλὴν ἡμῶν καταλείψειν

D ὑπερβολήν· τὸ δὲ τοσούτου τυχεῖν, οἶδας καὶ αὐτὸς, ὡς εὔδαιμον παρ᾽ ἀνθρώποις καὶ μακάριον εἶναι νομίζεται.

PER GREG. CYPRIUM EX MS.

obsequi simulans

38 Ταῦτ᾽ ἔλεγε, καὶ ταῦτα παρῄδεσαν, καθ᾽ ὃ μὲν ἐπενοήθη ὁ θαυμαστὸς, κατ᾽ αὐτοῦ δὲ ὡς ἐπενόησεν· ἁλίσκεται γὰρ ἐν τούτοις, ὡς ἐν ἰδίοις πτεροῖς, ὥς φησιν ἡ παροιμία· καὶ σοφὸς ὢν τοῦ κακουργῆσαι, ἀντισοφίζεται καὶ ὅ φησιν ὁ Ψαλμῳδὸς, ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ (τοσοῦτον γὰρ μετέχομεν, τοῦ δὲ βουλεύματος) ἀναπτύσσεται συνελαμβάνεται. Πῶς δὲ τοῦτο; Ἀσπάζεται λόγους ὁ Μάρτυς, καί τινα καὶ ἑτέραν εὐσεβῶν ὁδὸν κατὰ δεσμῶν μὲν ἐπ᾽ ἴσης τρέπειν, καὶ τελευταῖον δὴ τοῦτο περιφανέστατον τρόπαιον στῆσαι, προσποιεῖται τοῖς λεγομένοις πείθεσθαι, πᾶσαν ἐκείνου ἀπεῖρξας τοσαύτην, ὡς καὶ βούλεσθαι παραχρῆμα ναοῦ μετ᾽ αὐτοῦ βαδίσαι εἰς ἱερὸν, καὶ τὴν προσθήκην ἐπιτελέσαι θυσίαν. Καὶ τοῦτο μὲν ἴσως ἔχει τινὰ δόλον τὸ γιγνόμενον, ἀλλ᾽ οὐκ ἀπείρηται μετὰ σκοποῦ διαστρέφειν, οὐδὲ πρὸς τὸν πλησίον ἐγχρώμενον μὴ πλησίως ἀντεπιέναι. Καὶ ταῦτα περὶ τοιούτων· καὶ γὰρ ἅπας τρόπος, ὅπερ ἄν τις γνησίως ἐκφύγῃ, ἐκεῖνος τρόπος ἐκεῖνος, καὶ πᾶσαν ἣν ἄν τις μετὰ γνώμης δημοσίων ἐπίνοιαν, πρὸς τὸ ἀποδοχὴν, συντρέχουσαν φέρουσαν πρὸς Θεόν.

E

ducitur cum magno plausu ad idola

39 Καὶ τὰς μὲν ἐπὶ τούτῳ Διοκλητιανοῦ καὶ τῶν εἰδωλολατρῶν ἡδονὰς, καὶ κρότους, καὶ τὰ μεγάλα, καὶ δημοσίᾳ κηρύγματα, πάντας ἐπὶ τὸν τότε συγκαλοῦντα θυσίαν, τί τις ἂν λέγοι; Ἀλλ᾽ ὡς πάντες ἦσαν πανηγύρεις καὶ προσέκειντο θέαν, τότε Μάρτυρι πάντες συντεινόντων θεασομένων ἐνταῦθα δὴ, ὥσπερ ἀναρριφέντος κύβου δευτέρου, πάντα ὡς ἐν ὀστράκου περιτροπῇ τὸ τῆς παροιμίας γίνεται· καὶ καταλύονται μὲν εὐφροσύναι πᾶσαι, καταλύονται δὲ ἑορταὶ, καὶ πένθος τὴν χαρὰν διαδέχεται, ὡς καὶ μέχρι τὴν πρότερον ἡδονὴν ὀνείρατος εἶναι σκιᾶς ἡδίω. Οὐκ ἔφερεν τὴν Μάρτυρος παρουσίαν τὰ ἀγάλματα, οὐχ ὑπέμενεν ἐγγὺς εἶναι, τοῦ ἐκεῖσε ἦλθε προσιόντος γινώσκειν. Ἠρώτα, εἰ θεοί εἰσιν· καὶ σχήματι ἀνέμενον καὶ φωνῇ, ὅτι, Οὐκ ἐσμὲν, ἔλεγον. Θεοὺς προσεποιεῖτο, καὶ οὐκ ἐδέχοντο, ἀλλὰ στένοντα καὶ τρέμοντα ὑπεχώρουν καὶ ὑπεστέλλοντο. Καὶ ταῦτα μὲν πρὶν ἢ αὐτοῖς ἐμβριμήσασθαι· ἐπεὶ δὲ καὶ ἐνεβριμήσατο, οὐκ ἔτι ὑποστῆναι αὐτὸν, ἀλλά τις θρόος διηγείρετο, καὶ ἦχος θορυβώδης συμβάντων θεῶν, καὶ ὥσπερ ἐν νυκτομαχίᾳ, ἢ διαπληκτισμῷ μεθυόντων, d συνέπιπτον ἀλλήλοις καὶ προσηράσσον, ἀγάλμασιν ἀγάλματα, καὶ θεοὶ θεοῖς, χρυσοῖ χαλκοῖς, καὶ λίθινοι ἀμφοτέροις, καὶ τούτοις οἱ ἐξ ἀργύρου καὶ ξύλου, καὶ συγκατεφέροντο καὶ συνετρίβοντο, καὶ ἦν ὁμοῦ πάντα χαύνατα θεῶν καὶ θρύμματα κατεσπαρμένα, ὅπου ἐν λίθου χειρὸς δεξιᾶς ὡς ἔτυχε προσπηγνυμένης, καὶ χρυσῆ κεφαλὴ λιθίνων ἐπικειμένων σκελῶν· τάχα δὲ, ὡς ἐν τοιαύτῃ συγχύσει θείων μελῶν, e τῶν τοῦ Ἄρεω καὶ τοῦ Ἡφαίστου ἡρμοσμένων τινὶ τοῦ Διὸς, ὡς εἶναι βάσιν τῶν πεπηρωμένων κνημῶν τὴν τὸν ὅλον Ὄλυμπον παρὰ ποιηταῖς συστρέφουσαν κεφαλήν. Οὕτω τότε παρὰ μέλος ἐκρότουν θεοὶ, πικρὸν τοῦτο θέαμα τοῖς εἰδωλολάτραις γινόμενοι· οὕτω καὶ ὁ χορὸς ἐκεῖνος εἰς πένθος μετεστράφη, ἀχρειωθέντων τῶν σεβασμάτων αὐτοῖς.

quæ fassa se non esse Deos,

inter se collisa confringuntur:

F d e

furentibus ad spectaculum gentilibus,

40 Ἔνθα τοι καὶ σαφῶς διαδείκνυται, ὡς δυσαπάλλακτόν τι πρᾶγμα πονηρία καὶ δυσαπόνιπτον, ἅπαξ εἰσοικισθεῖσα καὶ κατασχοῦσα ψυχὴν, ὡς οὐκ ἔτι ἂν εἴη τότε ψυχῆς ἑαυτῆς, τὰς ἡνίας προδοῦσα τῶν λογισμῶν, καὶ γενομένη κακίας ἀνδράποδον. Ἢ πῶς εἰς Χριστὸν οὐ μετετέθησαν Ἕλληνες, αὐτίκα τότε ἐνταυθοῖ καὶ τὸ πεσὸν αὐτοῦ τῆς δυνάμεως, καὶ τὸ τῆς δαιμονικῆς ὑπερβάλλον ἀσθενείας καταμαθόντες; Πῶς οὐκ ἐπίστευσαν; Ἢ τό γε φαυλότατον, καὶ ὅπερ κἂν ἄλογος φύσις ἴσχυσε καταπρᾶξαι; Πῶς οὐκ ἀσθένειαν τῶν νεκρῶν εἰδώλων κατέγνωσαν, καὶ καταγνόντες, ἀπέσχοντο; Μὴ γὰρ ἀναισθήτως εἶχον; οὐδ᾽ ἐλογίζοντο; οὐδὲ γνῶσιν τῶν ἐν ὀφθαλμοῖς ὁρωμένων ἐλάμβανον; Ἀλλ᾽ ὅπερ ἔφην, τοῦ κακοῦ παρ᾽ αὐτῶν τὴν σφῶν ἐπιτρέψαντος κυρείαν, οὐδ᾽ ἡ τ᾽ ἀγαθοῦ γνῶσις εἶχεν ὀνῆσαι, τοσοῦτον καταδεδουλωμένους τῷ χείρονι.

PER GREG CYPRIUM EX MS

et Sancto mortem machinantibus :

A ρονι. Δέον καὶ γὰρ τότε συνιέντας τῆς ἀσθενείας καταγνῶναι τῆς πλάνης· οἱ δὲ τοὐναντίον ἅπαν ποιοῦσι, ζηλοτυποῦσιν ὑπὲρ αὐτῶν κειμένων, καὶ πρὸς ἄμυναν διεγείρονται· ὥσθ' οἱ μὲν ἔτυπτον ἀπολαμβανόμενοι, οἱ δὲ εἷλκον, οἱ δ' ἀλλήλους διεκελεύοντο· ἦσαν δὲ οἳ καὶ τοῖς ὀδοῦσι ἕτοιμοι διασπαράττειν ἦσαν, καὶ οὐκ ἂν ἀπέσχοντο, εἰ μὴ πρόσταγμα τοῦ τυράννου φθάσαν, ἐκείνων μὲν τὴν ὁρμὴν ἔστησεν, αὐτὸν δ' ἐκείνῳ παρέστησεν, οὐ φειδομένῳ πάσχοντος, ἀλλ' ἐπὶ μείζοσι τιμωρίαις καὶ θανάτου χαλεπωτέραις.

objurgatur ut ingratus,

41 Καὶ τάχ' ἂν ἀγῶνες ἦσαν καὶ αὖθις, καὶ ἄθλων δευτέρα περίοδος, εἰ μὴ Θεὸς ἐπέσχε, πρὸς ἑαυτὸν μετακεκλημένος τὸν ἀθλητήν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν, μικρὸν ὕστερον· τὸ δὲ νῦν εἶναι, πρῶτα μὲν ἔσκωπτεν εἰς ἀγνωμοσύνην ἐκεῖνον ὁ τύραννος, ἐμπαιγμῷ καὶ γέλωτι τὴν πρὸς αὐτὸν εὐμένειαν ἀμειψάμενον· εἶτα ἀνόσιον ἐκάλει, πάντολμον, οὐδὲν ὅτι μὴ τῶν ὕβρεων προΐφερε κατ' αὐτοῦ. Ὡς δὲ πάντα λοιδορούμενος ἐνεφορήθη, καὶ ὁ Μάρτυς τὴν τῶν εἰδώλων ἀσθένειαν ἀντωνείδησε, καὶ τὴν ἄρνησιν τοῦ μὴ εἶναι θεοὺς, καὶ τὸ μὴ ὑπομεῖναι παρόντα, καὶ τὸν θρῆνον, καὶ τὴν πτῶσιν, καὶ τὴν συντριβὴν, καὶ τελευταῖον τὴν πώρωσιν αὐτῆς τῆς ψυχῆς, δι' ἣς καὶ λίθων ἀναισθητότερος καὶ ξύλων διαμεμένηκε, κἂν ταῖς ἔξωθεν

sed frustra,

B αἰσθήσεσιν ἐνεργῇ. Τότε δὴ σφοδρότατα τοῖς ἐλέγχοις μωλωπισθέντι, θυμὸς δρακόντων ἀνήπτετο, καὶ θυμὸς ἀσπίδων ἀνίατος, καὶ σύμβολα τῆς τοσαύτης καρδίας ἐκκαύσεως· ἥτε ὅρασις ὥσει λαμπάδες πυρὸς (τοῦτο δὴ τὸ τοῦ θείου Ναούμ) καὶ ὡς ἀστραπαὶ διατρέχουσαι, ἥτε φωνὴ θηρίων ἀγριωτέρα ὑπάρχουσα, δι' ἧς δημίους παρεῖναι, στρέβλας παρεῖναι, χεῖρας σιδηρᾶς, κρηπῖδας σιδηρᾶς, πῦρ, ξίφος, τροχὸν, πάντα βασάνων εἶδη ἐνεκελεύετο.

itaque cum etiam Imperatrix Christo accessisset,

42 Ἀ δὴ καὶ εἰς μέσον ἰόντα, καὶ αὖθις διὰ τοῦ μαρτυρικοῦ χρωτὸς ἐξετάζεσθαι μέλλοντα, περιτρέπει Θεὸς, καὶ ἀπρακτα δείκνυσι· περιτρέπει δὲ, οὐκ ἀωρίᾳ τὸν τύραννον πλήξας, οὐ δὲ κεραυνῷ βαλὼν ἄνωθεν, ὧν πάλαι τυχεῖν ἄξιος ἦν, ἀλλ' εἰς ἐπίγνωσιν ἑαυτοῦ διὰ τοῦ Μάρτυρος τὴν ἐκείνου προσκεκλημένος γυναῖκα, καὶ τὰς ἐκείνου πάσας ἐπ' αὐτὴν τρέψας φροντίδας. Ὃν γὰρ τρόπον πολλαχόθεν τις βαλλόμενος, ἀεὶ πρὸς τοὺς βάλλοντας μετάγει τὰς χεῖρας· οὕτω κἀκεῖνος, ἑτέρωθεν τότε νύξαντος τοῦ Θεοῦ, ὅλος εὐθὺς ἐκεῖσε μετέστη, καὶ ὅλος ἐγένετο τοῦ τὴν γυναῖκα ἑαυτῷ ἀνασώσασθαι. Καὶ πολλὴ μὲν ὑπῆρχε αὐτῷ πρὸς τοῦτο σπουδὴ, πάντα ποιοῦντι καὶ λέγοντι· πλὴν οὐδ' ὑπαγαγέσθαι ἠδύνατο, καὶ ἅπαν ὃ προσῆγε πειθοῦς φάρμακον, ἐμπόδιον ἦν εἰς πειθὼ, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν; ἐφόδιον εἰς Χριστὸν, πάντων αὐτῇ καὶ τῶν ἐναντίων εἰς εὐσέβειαν συνεργούντων, ὃ καὶ Παῦλός φησιν περὶ τῶν ἐργαζομένων τὸ ἀγαθόν· ὥστε κἀντεῦθεν ἀποκρουσθεὶς, καὶ συλλογισάμενος ὑπὲρ ὅσων ὦφλε τῷ Μάρ-

C τυρι αἰσχύνην καὶ γέλωτα, τοῦτο μὲν διὰ παντὸς τοῦ ἀγῶνος ἥττων φανεὶς, τοῦτο δὲ ἐμπαιχθεὶς, τοῦτο δὲ καὶ πολλοὺς τῶν οἰκείων καὶ αὐτήν γε τὴν γυναῖκα ἀφαιρεθεὶς· μὴ ἐρωτήσεως τοῦ λοιποῦ, μὴ ῥήματος ἀξιώσας (ἐπειδὴ καὶ τὸ δεσποτικὸν ἅμα περὶ τῆς ἐκδημίας συνήλαυνε πρόσταγμα) ἔγνω, τ' ἄλλα παριδὼν, τὴν τελευταίαν ἀπόφασιν ἐξενεγκεῖν κατ' αὐτοῦ· ἡ δὲ ἦν ἀφαιρεθῆναι τὴν κεφαλήν. Καὶ ταύτην ἐξήνεγκεν, οὐ μᾶλλον αὐτὸν ἐξιστῶν τῶν παρόντων, ἢ ἑαυτὸν πραγμάτων ἀπαλλάττων, καὶ ἄλγους καὶ ὀδύνης ψυχῆς, ἃ προσῆν αὐτῷ ἐκ τοῦ μὴ κρείττονι φανῆναι δύνασθαι· καὶ ταῦτα, πάντας σχεδὸν ἀνθρώπους ἔχοντι ὥσπερ ἀπὸ νεύματος ὑπηρετοῦντας αὐτῷ.

capitis supplicio punitur Georgius,

et ad Christum ascendit,

43 Καὶ γίνεται δὴ τοῦτον τὸν τρόπον τὸ πέρας τῶν ἀγώνων τῷ Μάρτυρι· καὶ οὕτως ἀγωνισάμενος, καὶ οὕτω θέατρον καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις γενόμενος, οὕτω πρὸς Χριστὸν τὸν μέγαν ἀγωνοθέτην καὶ στεφοδότην ἀνέρχεται, οὗ καὶ τὰ στίγματα βαστάζων καὶ προδεικνὺς, σύμφυτος τοῦ πάθους γνωρίζεται καὶ συγκληρονόμος τῆς δόξης ἀναγορεύεται. Τούτου τὴν καρτερίαν ἔφριξαν δαίμονες, ἡττήθησαν, ᾐσχύνθησαν, ὑπεχώρησαν· ὥστε μέμφεσθαι ἑαυτοῖς, ὅτι τῷ ἀηττήτῳ προσέβαλλον τὴν ἀρχὴν, μέμφεσθαι δὲ καὶ Διοκλητιανῷ, ὅτι ὄργανον αὐτοῖς γενόμενος ἐπ' αὐτὸν, ὄργανον μᾶλλον, τοῖς χρησαμένοις ὑπὲρ

dæmonum terror,

ὧν οὐκ ἐσπούδαζεν, ἥττης καὶ ἀδοξίας ἐγένετο, καὶ το- D
σούτῳ γε πλέον, ὅσῳ καὶ πλέον καθυπουργῆσαι ἐφιλονείκησε. Τούτου τὴν ὑπομονὴν ἐξεπλάγησαν Ἄγγελοι, εἰ ἐν σώματι ὢν ἄνθρωπος, εἰ συνδεδεμένος ἔτι τῇ ὕλῃ, εἰ τὸ βάρος οὐκ ἀποθέμενος, οὐκ ἐνάρκησε πρὸς τὰς βασάνους, οὐκ ἐδειλίασεν, οὐκ ἐνέδωκε ταῖς ὀδύναις, οὐκ ἔπαθε τὸ τῆς ὕλης, οὐκ ἠλλοιώθη, οὐ μετεβάλλετο, οὐκ ἐπ' ἀμφότερα εἶδεν, οὐ πρὸς τὸν χοῦν ἐκινήθη ὁ ἐκ χοὸς, οὐ τὴν οἰκείαν ἐζήτησε χώραν· ἀλλ' ὅλος ἦν πρὸς τὰ ἐκείνων βλέπων, καὶ ἰσωθῆναι φιλονικῶν, ἐκβιάζων ὥσπερ τὴν φύσιν, καὶ τὸ κρᾶμα ἀρνούμενος.

stupor Angelorum;

44 Τοῦτον καὶ χορὸς Ἁγίων ἐθαύμασε, καὶ μέσον περιλαβόντες, τὸ ὑστέρημα ἕκαστος ἑαυτοῦ ἐν ἑνὶ τούτῳ πεπληρωμένον κατανοοῦντες, ἥσθησαν καὶ ἐμακάρισαν. Εἶδεν Ἀβραὰμ ἐν τούτῳ καὶ τὴν οἰκείαν πίστιν, δι' ἧς ἐδικαιώθη, καὶ τὸ φιλόθεον. Εἶδεν Ἰὼβ καὶ τὴν πληγὴν, καὶ τὴν καρτερίαν, καὶ ἀμφότεροι τὴν φιλοπτωχείαν· εἶδον δὲ καὶ τῶν οἰκείων ἐπέκεινα τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ θάνατον. Κατενόησε Μωϋσῆς ἀγάπην περὶ τοὺς ὁμοφύλους ἐν τούτῳ, ἀλλ' ἧς αὐτὸς ἔσχηκεν ὑψηλοτέραν καὶ θειοτέραν μακρῷ· ὑπὲρ γὰρ ψυχῶν ἐπυροῦντο τυραννουμένων ὁ Μάρτυς, οὐ σωμάτων πηλῷ καὶ πλινθίᾳ ταλαιπωρούντων· σημείοις τε, οὐ τὴν Αἴγυπτον, ἀλλὰ καρδίας ἀθέων ἐμάστιξε, καὶ Φαραὼ τὸν νοητὸν μετὰ τῆς ὑπ' αὐτὸν δυ- E
νάμεως, οὐκ ἐν ὕδασι θαλάσσης, ἐν αἵμασι δὲ τοῖς ἑαυτοῦ κατεπόντισε· πόνους τε καὶ μάχας ἄλλας, οὐ πρὸς τοὺς κρατοῦντας τῆς κάτω γῆς, καὶ περὶ μικρᾶς ἐνεδείξατο, ἵνα κατακληρονομηθῇ ὁ ἐκ σαρκὸς Ἰσραὴλ, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν οὐρανίων, καὶ πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ σκότους, πρὸς τὰς ἐξουσίας καὶ τὸν κοσμοκράτορα; Ἠλίας ἔγνωκε μὲν ζηλωτὴν, καὶ τόνδε ὡς ἑαυτὸν καὶ ἀνομίαν ἐλέγχοντα· ὃ δ' ἐπέκεινα ἐθεᾶτο ἐν τούτῳ, οὐκ εἶχεν ἐν αὐτῷ κατιδεῖν· οὐ γὰρ ἔφευγεν ἀπὸ προσώπου τῶν διωκόντων ὁ Μάρτυς, οὐδ' ἐρημίᾳ γενόμενος καὶ καλυψάμενος, ἡσυχῇ τὴν ἀσέβειαν ἐθρήνει τοῦ Ἰσραήλ· ἀλλ' εἰς μέσους ὠθῶν ἑαυτὸν τοὺς κινδύνους, τὰ ἐπιόντα ὑφίστατο, κατὰ τὴν προθυμίαν τοῦ πνεύματος, καὶ τὴν ὁρμὴν δεικνύων τοῦ σώματος. Οἱ περὶ Ἀζαρίαν καὶ Δανιὴλ, τὴν, ἐν λάκκῳ κάθειρξιν καὶ τὴν περισχοῦσαν αὐτοῖς φλόγα μόνον ἑαυτοῖς συνειδότες, τ' ἄλλα μόνῳ προσεμαρτύρουν αὐτῷ. Τί χρὴ τοὺς καθ' ἕκαστα λέγειν; Ἀλλ' οἱ Χριστοῦ μαθηταὶ, οἱ τὴν οἰκουμένην τῷ Εὐαγγελίῳ περιλαβόντες, τοῦτον τὸν μέγα τῆς ἑαυτῶν ὁμολογίας θρέμμα ἰδόντες, οὕτως ἐναντίον βασιλέων καὶ τυράννων, καὶ ἐπὶ θεάτρου μεγίστου καὶ μυριάδων ἀνθρώπων τὸ Χριστοῦ βαστάζοντα ὄνομα, οὕτω μετὰ παρρησίας κηρύττοντα (καὶ μεθ' οἵου πρὸς τὸν κηρυττόμενον ἔρωτος; ὡς μήτ' ἐνεστῶτα, μήτε μέλλοντα τῆς διακονίας, ἢ τῆς ἀγάπης χωρίζειν) παθόντα τε διὰ ταῦτα μόνον αὐτὸν, ὁπόσα ἑαυτοῖς ὁμοῦ παθοῦσι συνείδεσαν, ἠγάλλοντο, καὶ ὡς ἐπὶ μεγίστῃ καρποφορίᾳ προσ- F
θήκην, ὡσανεὶ καὶ τῶν στεφάνων καὶ τῆς μακαρίας εὐφροσύνης ἐδέχοντο, ἰδίαν ἑαυτῶν εὐδοκίμησιν τὴν τοῦ μαθητοῦ ποιούμενοι.

et Beatorum Abraham, Job,

Moysis,

Eliæ,

trium puerorum, Danielis,

et Apostolorum :

45 Οὕτως ἐκεῖνος καὶ μετὰ τοιούτων τῶν γνωρισμάτων τῆν μακαρίας ἐπιφαίνει λήξεως, μετὰ Ἀποστόλων, μετὰ Δικαίων καὶ Προφητῶν, τοῦ τῶν Μαρτύρων ἐξάρχων χοροῦ, καὶ δι' εἴδους τοῦ πρώτου κάλλους, οὐκ ἐν ἐσόπτρῳ οὐδ' ἐν αἰνίγμασιν ἐμφορούμενος, οὕτω συνάγεται ἐναντίον Κυρίου. Συμπληροῦται γὰρ Ἡσαΐας τὴν εὐφημίαν, Καὶ καθαρίζεται ἀπὸ τῆς πληγῆς, καὶ ζῇ καὶ ἐλεεῖται, καὶ δοξάζεται εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ ἐπέκεινα, Καὶ γίνεται αὐτῷ Κύριος φῶς αἰώνιον, ἀναπληρῶν τὰς ἡμέρας τοῦ πένθους αὐτοῦ. Διὰ ταῦτα καὶ ἄνω μὲν εὑρίσκεται, τὰ πρὸς τὸν Θεὸν ἡμῶν μεσίτης καὶ διαλλακτής· κάτω δὲ καὶ τῆς παρρησίας, καὶ τῆς ὑπὲρ ἡμῶν ἱκεσίας, ἐναργῆ παρέχεται τὰ γνωρίσματα. Τίνι γὰρ οὐ συναντιλαμβάνεται ἀρετὴν μετιόντι, καὶ τοὺς πόνους οὐ συνεπικουφίζει; Τίνι κινδυνεύοντι μόνον ἐπικληθεὶς, οὐ παρίσταται βοηθός; Ποίων ἐξ ἀναγκῶν οὐ ῥύεται, τίνων ἐκπεριστάσεων; ἰατρὸς ἐν νόσοις, ἐν θαλάσσῃ κυβερνήτης, πρόμαχος ἐν πολέμοις, ἐν συμφοραῖς παρακλήτωρ· ἑνὶ λόγῳ, κοινὸς παρὰ Θεοῦ τὸν ἅπαντα χρόνον ἥκων εὐεργέτης τῷ βίῳ, κοινὴν εἰς ἡμᾶς ἀεὶ καὶ τὴν κηδεμονίαν ἐνδείκνυται.

nunc gloriosus in cælis,

Διὰ

A Διὰ τοῦτο καὶ τὸ τῆς Γραφῆς πάρεστιν ὁρᾷν σαφῶς ἐπ' αὐτὸν ἐκπληρούμενον, Βασιλεῖς ὁρῶντες αὐτόν, καὶ ἐν εἰκόνι τοσοῦτον προσθετέον, ἀνίστανται, ὅτε τὰ μέγιστα ἑαυτοῖς παρ' αὐτοῦ συνειδότες βοηθουμένοις· Ἄρχοντες προσκυνοῦσιν αὐτόν· ἔθνη ἃ οὐκ εἰδεῖσαν αὐτὸν ἐπικαλοῦνται, καὶ λαοὶ οἱ οὐκ ἐπίστανται ἐπ' αὐτὸν καταφεύγουσιν, ἕνεκεν τῆς δόξης, ἧς αὐτὸν ὁ πάντων Δεσπότης ἐδόξασεν, ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

est communis omnium advocatus.

a *Hanc periodum recognoscens, existimo plus aliquid deesse quam nomen Diocletiani, quod interpretando addidimus: videtur enim institui comparatio inter unum illum dæmonem, qui Jobum exercuit; et multos illos, qui Diocletianum adversus Georgium stimulabant.* D

b *Exciderunt hoc loco verba aliqua, ad complendum sensum necessaria: quod ut intelligeretur, dispunximus quæ erant in ecgrapho nostro male conjuncta.*

c *Mallem legere* διαλέγων.

d *Ecgraphum nostrum* συνέπιπτον.

e *Perturbatio haud minor vocum quam rei, quæ describitur in eodem ecgrapho, hæc est,* τῶν Ἀοιδῶν τοῦ Ἡφαίστου καὶ παρειμένων τῇ τοῦ Διός, *quod modica mutatione correximus.*

ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΑΡΑΔΟΞΟΥ ΘΑΥΜΑΤΟΣ, ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΠΑΝΕΝΔΟΞΟΥ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ.

ΤΟΥ ΠΑΡ' ΑΥΤΟΥ ΓΕΓΟΝΟΤΟΣ ΕΙΣ ΑΙΧΜΑΛΩΤΙΣΘΕΝΤΑ ΠΑΙΔΑ ΚΑΙ ΠΑΡ' ΕΛΠΙΔΑ ΣΩΘΕΝΤΑ.

Ex MS. Bibliothecæ Vaticanæ, collato cum alio Ambrosianæ.

a *Prologus auctoris*

Οἱ τῶν αὐτῶν a δωρεῶν ἀξιωθῆναι ἐπιποθοῦντες, B τὰς τῶν Ἁγίων μνήμας τε καὶ πανηγύρεις ἀδιστάκτῳ πίστει καὶ στοργῇ ἑορτάζειν μὴ ἐκκακήσωμεν· ὅτι οἱ ὑφ' ἡμῶν εὐφημούμενοι καὶ δοξαζόμενοι καὶ μακαριζόμενοι Ἅγιοι, ἐπισκέπτονται καὶ προνοοῦνται, καὶ ἀντιληπτικῶς περιέπουσιν, καθοδηγοῦντες ἡμᾶς πρὸς κρείττονα καὶ σωτηρίας ἐχόμενα. Πρόκειται τοιγαροῦν ἡμῖν σήμερον ἡ πανσέβασμος καὶ σεβασμία ταύτη μνήμη τοῦ πανενδόξου μάρτυρος Γεωργίου, ἱερά, πανδαισία, καὶ τρυφὴ ἀδάπανος, τρέφουσα τὰς ψυχάς τε καὶ καρδίας τῶν πίστει καὶ πόθῳ μετεχόντων τῆς πνευματικῆς ταύτης ἀπολαύσεως, μονονουχὶ τὴν τῆς ἀθλήσεως αὐτοῦ καὶ ἀνδρείας καρτερίας τε καὶ γενναιότητος μαρτυρίαν ἀναλαμβάνουσα, ἀλλὰ καὶ τῶν παραδόξων θαυμάτων ἐνέργειαν τῶν παρ' αὐτοῦ γινομένων ἡμῖν ὑπεμφαίνουσα, καὶ μάλιστα τὸ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς γεγονὸς θαῦμα, ἐξαίσιόν τε καὶ παραδοξότατον. Πρόσεχε πᾶς οὖν μετ' ἀκριβείας τοῖς λεγομένοις παρακαλῶ, ὅπως καὶ τὴν τοῦ παντοδυνάμου καὶ φιλανθρώπου Θεοῦ εὐσπλαγχνίαν ὑπερθαυμάσητε, καὶ τὴν τοῦ ἁγίου Μάρτυρος κηδεμονίαν καὶ προστασίαν καὶ θαυματοποιΐαν ὑπερδοξάσητε, καὶ μεγίστην ὠφέλειαν ταῖς ὑμετέραις ψυχαῖς καρπώσησθε.

cujus ætate res accidit.

19 Εἰδέναι τοίνυν ὑμᾶς βούλομαι, ὦ φιλόχριστον ἄθροισμα, ἱερὸν ἀκροατήριον, ὅτι οἱ τῆς τῶν Παφλαγόνων χώρας οἰκήτορες μεγίστην πίστιν καὶ πόθον διάπυρον εἰς τὸν πανένδοξον καὶ Μεγαλομάρτυρα Γεώργιον κέκτηνται, ὥστε τούτῳ ἱεροὺς καὶ σεβασμίους ναοὺς καὶ δειμάσθαι C καὶ σέβεσθαι, καὶ σχολάζειν ἐκ πόθου αὐτοῖς ἐπισπεύδουσιν, καὶ τὰς τούτου ἑορτάς τε καὶ πανηγύρεις πιστῶς καὶ αἰσίως ἐκτελεῖν προτεθύμηνται, καὶ μάλιστα οἱ ἐν τῇ περιχώρῳ τῆς Ἀμαστρίδος τυγχάνοντες, ὡς παρακατιὼν ὁ λόγος δηλώσειεν. Ἐν οἷς ἐν τόπῳ τινὶ λεγομένῳ τοῦ Ποταμοῦ, ἤτοι τοῦ Φοινικοῦ, ναὸς αὐτοῦ ἵδρυται περικαλλὴς καὶ σεβάσμιος, ἐν ᾧ πάντες οἱ μετὰ πίστεως προστρέχοντες, τὰς αἰτήσεις ἑτοίμως λαμβάνουσιν. Ἄνθρωπος δέ τις ἦν ὀνόματι Λέων, εὐσεβὴς καὶ φοβούμενος τὸν Θεόν· καὶ ἐν αὐταρκείᾳ πλούτου διάγων, ἔσχε γυναῖκα σεμνοπρεπεστάτην, ὀνόματι Θεογνώ, ὁμοιότροπον τῆς αὐτοῦ ἀγαθῆς προαιρέσεως. Οἵτινες πίστιν ἀδίστακτον καὶ πόθον διάπυρον εἰς τὸν ἅγιον Μεγαλομάρτυρα κεκτημένοι, καὶ ἐν τῷ πανσέπτῳ αὐτοῦ ναῷ ἀόκνως σχολάζοντες, καὶ τὴν τούτου μνήμην ἐτησίως καὶ φιλοφρόνως ἐκτελοῦντες, πάντων τῶν προσιόντων αὐτοῖς φύλακα καὶ κηδεμόνα καὶ προνοητὴν τὸν Ἅγιον ἐπιγράφονται. Ἦν δὲ καὶ ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς καταλόγοις τεταγμένος ὁ ἀνήρ, ὅστις τὴν τῆς στρατείας ὑπηρεσίαν ἀπαραιτήτως ὑπηρετῶν διετέλει· τίκτεται δὲ αὐτοῖς παιδίον ἄρρεν, ὅπερ μετὰ πίστεως εἰλικρινοῦς ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Μεγαλομάρτυρος πανσέπτῳ ναῷ τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι ἀναγεννήσαντες, καὶ τῷ τοῦ Μάρτυρος πόθῳ θελγόμενοι, Γεώργιον αὐτὸν ἐπωνόμασαν. E Ἀπογαλακτισθέντος δὲ τοῦ παιδὸς Γεωργίου, εἰς τὴν πανίερον γραμμάτων μάθησιν αὐτὸν ἐκδεδώκασιν, τῷ ἐκεῖσε Ἱερεῖ καὶ c Προσμοναρίῳ τοῦ πανσέπτου ναοῦ τοῦ Μάρτυρος, παιδεύοντες αὐτόν, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου. Οὕτινα ὥσπερ κλάδον νεοθαλῆ ἀνατρέφοντες, καὶ τῇ τούτου εὐπρεπείᾳ καὶ συνέσει καὶ εὐταξίᾳ τερπόμενοι, ἱκέτευον τὸν Ἅγιον, συνετίζειν καὶ στηρίζειν καὶ ὁδηγεῖν αὐτὸν πρὸς τὰ κρείττονα καὶ σωτήρια. Ὁ δὲ παῖς, τοῦ Ἁγίου πρεσβείαις ῥωννύμενος, εὐφυὴς καὶ εὐμαθέστατος καὶ δεξιᾶς φύσεως ὑπάρχων, οὐ μόνον εἰς τὴν τῶν γραμμάτων μάθησιν ἐσχόλαζεν, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς τεταγμέναις προσευχαῖς, ἡμεριναῖς τε καὶ νυκτεριναῖς, ἀόκνως καὶ σπουδαίως ἐγκαρτερῶν, πᾶσιν ἐπέραστος καὶ ποθεινότατος γέγονεν.

huic devoti conjuges

filium unicum Georgium nominant: c

20 Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, γέγονεν ἡ τῶν δυτικῶν ἐθνῶν πρὸς ἡμᾶς Χριστιανοὺς σφοδροτάτη ἐπανάστασις, λέγω δὴ Βουλγάρων, καὶ Οὔγγρων, d καὶ Σκύθων, καὶ Μήδων, καὶ Τούρκων, ὥστε μονονουχὶ τὰ πλησιάζοντα αὐτοῖς μέρη καταλυμήνασθαι, ἀλλὰ καὶ τὴν βασιλεύουσαν θεοπύργωτον ἡμῶν πόλιν πορθῆσαι ἐβουλεύοντο, εἰ μὴ ἡ τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ φιλανθρωπία καὶ πρόνοια φρούδας αὐτῶν τὰς βουλὰς ἀπετέλεσεν. Οἱ δὲ τὰ Ῥωμαίων σκῆπτρα κατέχοντες, προστάττουσι πανταχοῦ τοὺς ὑπ' αὐτῶν γενομένους καὶ στρατευομένους, τοῦ ἐπισυναχθῆναι πρὸς ἄμυναν τῶν προλεχθέντων ἐθνῶν, Λέοντος τοῦ Φωκᾶ τηνικαῦτα στρατοπεδαρχοῦντος Ῥωμαϊκοῖς στρατεύμασι. F Τούτου οὖν τοῦ ἀπαραιτήτου καὶ ἐπαχθοῦς προστάγματος κατεπείγοντος, ὁ προειρημένος στρατηλάτης Λέων, εἰς γῆρας ἐληλακώς, οὐχ οἷός τε ἦν τὴν τῆς στρατείας ὑπηρεσίαν καὶ ὁδοιπορίαν τελέσαι, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἄκων τὸν ἑαυτοῦ μονογενῆ υἱὸν Γεώργιον, κομιδῇ νέον ὄντα καὶ τὴν τῶν μειρακίων ἡλικίαν ἀρξάμενον, ἀντ' ἐκείνου εἰς τὴν τῆς στρατείας ὑπηρεσίαν, ἐκπέμψαι ἐβουλεύσατο. Ὅντινα λαβὼν σὺν τῇ ἑαυτοῦ γυναικί, εἰς τὸν τοῦ ἁγίου Μάρτυρος ναὸν ἀπῄεσαν, τοιαύτας ἱκετηρίους καὶ θρηνώδεις φωνὰς πρὸς τὸν Μάρτυρα λέγοντες· Σοί, Ἅγιε τοῦ Θεοῦ, τὸν μονογενῆ καὶ φίλτατον ἡμῶν υἱὸν παρατιθέμεθα, ὃν καὶ τῷ σῷ πόθῳ θελγόμενοι Γεώργιον ὠνομάσαμεν· σὺ αὐτὸν διατήρησον, σὺ αὐτὸν κατευόδωσον, καὶ σεσωσμένον τοῦτον καὶ σῶον καὶ ἀλώβητον μετὰ σωτηρίας πάλιν ἡμῖν ἀποκατάστησον, ὅπως ἐπὶ πλεῖον τὴν πρὸς σὲ πίστιν καὶ εὐχαριστίαν προσεπιτείνωμεν, ὡς κατὰ πάντα σὲ ἔχοντες προνοητὴν καὶ ὑπέρμαχον.

emittendum contra Bulgaros

Sancto commendant.

21 Ταῦτα καὶ πλείονα τούτων γοερῶς καὶ ὀδυνηρῶς ἱκετεύσαντες καὶ ἐπευξάμενοι, ἀπέστειλαν τὸν ἑαυτῶν υἱὸν Γεώργιον μετὰ τῶν λοιπῶν στρατιωτῶν· θρηνοῦντές τε καὶ ὀδυρόμενοι οὐ διέλιπον ἀδιαλείπτως ὑπὲρ αὐτοῦ νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν τὸν Ἅγιον παρακαλοῦντες

EX MS. VATICAN. *Commisso prælio*

A καὶ ἐκβιαζόμενοι, τοῦ συνοδεῦσαι καὶ ἐνισχῦσαι καὶ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ προνοήσασθαι, καὶ σεσωσμένον καὶ ὑγιῆ τοῦτον ἀπολαβεῖν. Συναθροισθέντων δὲ ἀπὸ πάσης ἐπαρχίας καὶ χώρας, τῆς ὑπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς στρατοπεδαρχίας τεταγμένης, πλήθη λαῶν ἄπειρα, καὶ κατέντησαν ἐν τοῖς μέρεσι τῶν προλεχθέντων ἀθέων ἐθνῶν, ἐν τόπῳ ἀνεπιτηδείῳ παρὰ θάλασσαν. Οὕστινας οἱ πολέμιοι ἐχθροὶ ἐν ὅπλοις ἐξαίφνης ἐπαναστάντες, κατέπληξαν καὶ ἐξηφάνισαν. Ἀλλ' οἴμοι! πῶς δυνήσομαι παρελθεῖν τὴν φρικτὴν ταύτην ἀγωνίαν, τῆς γενομένης εἰς ἡμᾶς ἐγκαταλείψεως τοῦ παντοδυνάμου καὶ ἐλεήμονος Θεοῦ; διὰ τὰς ἀμυθήτους ἁμαρτίας ἡμῶν, διότι ἐγκατελείπομεν τὸν νόμον αὐτοῦ, καὶ τοῖς κρίμασιν αὐτοῦ οὐκ ἐπορεύθημεν, οὐ δὲ τὰ προστάγματα αὐτοῦ ἐτηρήσαμεν. Οἴμοι! πῶς κατεκυριεύθημεν καὶ κατεστράφημεν ὑπὸ τῶν ἀλλοτρίων καὶ παρανόμων ἐχθρῶν, οἱ τῷ βαπτίσματι τῷ ἁγίῳ ἐσφραγισμένοι; δῆλον ὅτι θελήσαντες τὰ δικαιώματα αὐτοῦ, τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ οὐκ ἐφυλάξαμεν, καὶ διὰ τοῦτο ἐπεσκέψατο ἐν ῥάβδῳ τὰς ἀνομίας ἡμῶν, καὶ ἐν μάστιξιν τὰς ἀδικίας ἡμῶν. Οἴμοι! πῶς κατεπόθημεν ὑπὸ τῶν πολεμίων καὶ ἀσπόνδων ἐθνῶν, οἱ τῷ τροπαιοφόρῳ

fit strages Romanorum

καὶ νικοποιῷ ὅπλῳ τοῦ τιμίου σταυροῦ τετειχισμένοι καὶ περιπεφραγμένοι; εὔδηλον ὅτι οὐκ ἐφυλάξαμεν τὴν διαθήκην τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ οὐκ ἠθελήσαμεν

B πορεύεσθαι, ἀλλ' ἐπελαθόμεθα τῶν θαυμασίων αὐτοῦ καὶ τῶν εὐεργεσιῶν αὐτοῦ ὧν ἔδειξεν ἡμῖν· διὰ τοῦτο ἀπεστρέψεν τὴν βοήθειαν τῆς ῥομφαίας ἡμῶν, καὶ οὐκ ἀντελάβετο ἡμῶν ἐν τῷ πολέμῳ, ὥστε καὶ ἐφ' ἡμᾶς πεπληρῶσθαι τὸ προφητικὸν ῥητὸν τὸ φάσκον· Ἔθεντο τὰ θνησιμαῖα τῶν δούλων σου βρώματα τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, τὰς σάρκας τῶν ὁσίων σου τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, ἐξέχεαν τὸ αἷμα αὐτῶν ὡσεὶ ὕδωρ κύκλῳ Ἱερουσαλήμ, καὶ οὐκ ἦν ὁ θάπτων, καὶ τὰ ἑξῆς.

22 Ἀλλὰ παρακαλῶ, ἀγαπητοὶ τῆς ἀκοῆς ὑμῶν ἀδελφοί, καὶ εὐμενῶς τοῖς λεγομένοις προσέχετε, καὶ θρῆνον μετ' εὐχαριστίας καὶ κατανύξεως συμπαθῶς καὶ φιλοστόργως ἀναλάβετε. Τότε, διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀνομιῶν

multisque cæsis,

καὶ ἀδικιῶν ἡμῶν, τοῖς ἀκαταλήπτοις καὶ ἀνεξιχνιάστοις κρίμασι τοῦ Θεοῦ, ὧν μόνος αὐτὸς ἐπίσταται ὁ πλάσας καὶ διεξάγων ἡμᾶς ὡς ἂν βούληται, συνέβη τὴν τῶν Χριστιανῶν σύμπτωσιν ἐκεῖσε γενέσθαι· καὶ οἱ μὲν ὑπὸ ξιφῶν ἀνῃρέθησαν, οἱ δὲ ἐν τῇ θαλάσσῃ καταποντισθέντες, ἕτεροι δὲ ἐν πνιγμονῇ καὶ καταπατήσει ἵππων καὶ συμπτώματι βιαίῳ τεθνήκασιν, καὶ ἄλλοι ἄλλως πολυτρόποις θανάτου εἴδεσιν ἐτελεύτησαν· ἄλλοι δὲ αἰχμάλωτοι ληφθέντες,

aliis captis,

καὶ εἰς φυλακὰς ἀορασίας καὶ δεσμωτηρίου βληθέντες, καὶ λιμῷ καὶ δίψει καὶ γυμνότητι πιεζόμενοι, καὶ τιμωρούμενοι, κακῶς καὶ κακίστως τὸ ζῆν ἀπέρρηξαν· οἱ δὲ καὶ εἰς

C πικρὰς δουλείας κατεκρίθησαν· μόλις ἐκ τῶν πολλῶν ὀλίγοι διασωθέντες, καὶ φυγάδες γενόμενοι. Ὁ δὲ παῖς Γεώργιος, τῇ τοῦ Θεοῦ βουλῇ καὶ τῇ τοῦ Μάρτυρος

abducitur etiam adolescens præter spem servatus

προμηθείᾳ καὶ ταῖς τῶν γονέων εὐχαῖς φυλαττόμενος, σῶος καὶ ἀβλαβὴς διετηρήθη, μήτε πληγὴν ὑπὸ ξίφους δεξάμενος, μήτε σύμπτωσίν τινα πεπονθώς, μήτε τινὰ αἰτίαν θανατηφόρον ὑποστάς, ἀλλ' ὡς κρατηθεὶς παρά τινος ἀνθρώπου ὡς τινα εὐπρόσδεκτον θεραπαινίδα, ἄνευ δεσμῶν καὶ μαστίγων, εἰς δουλείαν αὐτοῦ καὶ ὑπηρεσίαν εἶναι προσέταξε, ἀπαχθέντα ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. Ὁ δὲ παῖς ηὐχαρίστει τῷ Θεῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Μεγαλομάρτυρι ὑπὲρ τῆς τοιαύτης αὐτοῦ σωτηρίας, σώφρων καὶ φιλόπονος ἐκτελῶν τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ, σπουδῶν εὐάρεστος τῷ δεσπότῃ αὐτοῦ φανῆναι.

Amissum lugent pater,

23 Οἱ δὲ τούτου γονεῖς, τοῦ χρόνου παρῳχηκότος, καὶ τοῦτον μὴ ἀπολαβόντες, ἤρξαντο τοῖς φυσικοῖς σπλάγχνοις ἀναπίμπρασθαι καὶ κατακαίεσθαι, καὶ λίαν ὀδυνηρῶς καὶ θρηνητικῶς ἐποδύρεσθαι. Καὶ ὁ μὲν πατὴρ τοιαύταις φωναῖς ἐχρῆτο. Οἴμοι! οἴμοι! μονογενὲς καὶ παμφίλτατε. Οἴμοι ἀνάψυξις τοῦ γήρους μου! Διότι γὰρ ἐγὼ ὁ γεγηρακὼς καὶ ἀδύνατος, μὴ κατὰ τὸ σύνηθες ἀπερρέθην εἰς τὴν τῆς στρατείας ὑπηρεσίαν, καὶ παρεχώρησα τοῖς ὑπεναντίοις γέγονας· καὶ σὺ κατελείφθης ὡς νεόφυτος κλάδος ἐν τῷ οἴκῳ μου, εἰς τὴν τῆς μητρός σου παραμυθίαν καὶ ἀνάπαυσιν, καὶ εὐλογίαν τοῦ γένους μου;

Οἴμοι! τί πράξω; τί ἐννοήσω; τίνα παρηγορίαν τοῦ D γήρους μου εὕρωμαι; τίνα τῆς οὐσίας μου κληρονόμον καταλείπω; τίς με ἀδυνατοῦντα καὶ γεγηρακότα θεραπεύσει, καὶ θανόντα ταφῇ παραδώσει, καὶ τὰ μνημόσυνά μου τελέσει; Οἴμοι τῷ ταλαιπώρῳ! πῶς κατῆλθε τὸ γῆρας μου μετὰ λύπης εἰς ᾅδου; Ἡ δὲ μήτηρ ἔτι γοερώτερον θρηνοῦσα ἀπεφθέγγετο. Οἴμοι, τέκνον γλυκύτατον!

ac mater,

Οἴμοι παραμυθία τῆς ἐμῆς ψυχῆς! Οἴμοι φῶς τῶν ἐμῶν ὀφθαλμῶν! Ἆρα πῶς σε θρηνήσω, καὶ ποίῳ τρόπῳ τὴν στέρησίν σου ἀποκλαύσομαι; Ἆρα ὑπὸ ξίφους ἀνῃρέθης, ἢ ὑπὸ ἵππων κατεπατήθης; ἆρα ἐν τῇ θαλάσσῃ κατεποντίσθης, ἢ ὑπὸ τῶν συμπτωμάτων κατεχώσθης; ἆρα εἰς φυλακὰς καὶ δεσμωτήρια κατεκλείσθης, λιμῷ καὶ δίψει ἐκτακόμενος ἀνῃρέθης; ἆρα μετὰ τῶν ζώντων σε λογισώμεθα, ἢ μετὰ τῶν τεθνηκότων σε μνημονεύσωμεν; Τίς δώσει μοι πτέρυγας περιστερᾶς καὶ πετασθήσομαι, ἵνα ἐλθοῦσα ἐν τοῖς αὐτοῖς ἐξερευνήσω ἐν τοῖς συμπτώμασι τῶν τεθνηκότων, καὶ κἂν βραχύ τι ἐκ τῶν σῶν φιλτάτων μελῶν ἢ ὀστέων εὑροῦσα συλλέξειν, καὶ συγκηδεύσω τοῦ συντάφηναι μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐξόδου μου. Εἰ γὰρ ἐνταῦθα τέθνηκας, ὦ τέκνον, ἀνεκτότερον ἂν τὴν ὀδύνην εἶχον ὑποδέξασθαι, ταῖς οἰκείαις χερσίν σε ἐνταφιάσασα καὶ ταφῇ παραδοῦσα, καὶ πρὸς μικρὸν παραμυθοῦσα τῷ

E τάφῳ σου προσκαρτεροῦσα καὶ κλαίουσα. Ἆρα, τέκνον, τίς σε ἐντρυφήσει καὶ ταφῇ παραπέμψει; ἀλλ', ὡς οἶμαι, τὰ ἐμοὶ πεποθημένα σου μέλη ὑπὸ ὀρνέων ἢ σαρκοβόρων θηρίων κατεβρώθησαν. Ταῦτα καὶ τὰ τούτων πλείονα θρηνοῦσα ἡ μήτηρ ὀδυνηρῶς ἀπεφθέγγετο, οἷα εἰκὸς φιλότεκνος μήτηρ, ἐπὶ στερήσει καὶ χωρισμῷ μονογενοῦς καὶ φιλτάτου υἱοῦ, ἐν θλίψει ἀποφθεγξαμένη.

et filium reposcunt a S. Georgio.

24 Ἀμφότεροι δέ, ὅτε πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ, οὐ καθ' οἶκον καὶ μόνον ταῦτα θρηνητικῶς ἔλεγον, ἀλλὰ καὶ τὸν τοῦ Μάρτυρος ναὸν σπουδῇ καταλαβόντες, γοερώτερον καὶ δριμύτερον ἀνεκόμιζον, λέγοντες· Ἐπὶ τοιαύταις ἐλπίσιν, Ἅγιε τοῦ Θεοῦ, τὸν φίλτατον υἱὸν σοι παρεθέμεθα, ἵνα ἀνόνητοι καὶ θρηνοῦντες κατακέφαλοι γένωνται; Τοιαύτας ἀμοιβὰς ἡμῖν ἀνταπέδωκας, ἀντὶ εὐχῶν καὶ ἱκεσιῶν τῶν περὶ αὐτοῦ ἀδιαλείπτως πρὸς σὲ ἐποιούμεθα; Κἂν γὰρ τὰ ἡμῶν γηραλέα ὀλιγώρησας, τὴν ἐκείνου νεότητα διατί μὴ ἐλέησας; μὴ γὰρ ἐν τῷ πανσέπτῳ σου ναῷ τούτῳ τὸ ἅγιον βάπτισμα ἐδέξατο τοῦτον οὐ προσεπέδεικνυον; οὐ τῷ σῷ τιμίῳ ὀνόματι τοῦτον ἐπωνομάσαμεν; οὐ καθεκάστην περὶ αὐτοῦ τὰς δεήσεις προσηνέγκαμεν; Διατί τὸν ἡμῶν ἐλπιζόμενον ὑπερεῖδες, Μεγαλομάρτυς Γεώργιε; Μάλιστα δὲ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, ὁρῶσα τοὺς ὁμήλικας τοῦ υἱοῦ αὐτῆς παῖδας, εἰσιόντας καὶ ἐξιόντας ἐν τῷ τοῦ ἁγίου πανσέπτῳ ναῷ, καὶ ψάλλοντας καὶ ἀναγινώσκοντας, σφοδρότερον ἐπωδύρετο, λέγουσα· Μὴ γάρ, Ἅγιε τοῦ Θεοῦ, μόνος ὁ

F ἐμὸς υἱὸς τὴν γῆν ἔδει πατεῖν ἐν αὐτῇ, ἢ μόνη ἐγὼ ἐν μητράσιν εὑρέθην πολυπράγμονος, ἵνα μὴ τὸν ἐμὸν υἱὸν ἀβλαβῆ καὶ σεσωσμένον διαφυλάξῃς; Εἰ γὰρ εἶχον καὶ ἕτερον τέκνον, ἴσως ἂν μικρὸν παραμυθίαν, εἰς τοῦτο ἀφορῶσα, ἔσχον ἂν ἐλπίδα. Πρὸς τίνα ἀποβλέψωμαι; τίνα παρηγορίαν τοῦ πόνου εὕρω; Συμπονήσατέ μοι φίλοι, συγκλαύσατέ μοι συγγενεῖς, γείτονες οἱ προσήκοντες δότε μοι μικρὸν παραμυθίαν τῆς κατεχούσης με θλίψεως. Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια οἱ γονεῖς πρὸς ἑαυτοὺς καὶ πρὸς τὸν Ἅγιον ἀπολογούμενοι καὶ λέγοντες, οὐ μόνον τοὺς γνωστοὺς καὶ φίλους καὶ γείτονας εἰς θρῆνον ἐκίνουν, ἀλλὰ σχεδὸν εἰπεῖν καὶ τοὺς λίθους συγκλαίειν αὐτοῖς.

ipse quoque se ei commendat.

25 Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ παῖς Γεώργιος, ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ καὶ δουλείᾳ ὑπάρχων, τὰ ὅμοια τούτοις ἢ καὶ πλείονα ἀλγεινῶς μετὰ δακρύων πρὸς τὸν Μάρτυρα ἀπεφθέγγετο. Οὐ σοί, Ἅγιε τοῦ Θεοῦ, οἱ ἐμοὶ γονεῖς με παρέθεντο, καὶ ἐν τῷ σῷ πανσέπτῳ ναῷ τὸ ἅγιον βάπτισμα ἔλαβον, καὶ τὴν κλῆσιν τοῦ ὀνόματός σου ἐπικέκλημαι, καὶ τὴν τῶν ἱερῶν γραμμάτων μάθησιν πεποίημαι; Καὶ ἵνα τί τὰς τῶν ἐμῶν γονέων δεήσεις καὶ ἱκεσίας παρεῖδες, καὶ κατεδέξω εἰς δουλείαν με ἀπαχθῆναι, καὶ πολλὰ ἐπ' ἀλλοδαπὸν καὶ ἀλλόφυλον χώρας, τοῦ ἀσπόνδου καὶ ἀπηνεστάτου ἔθνους τούτου [πάσχειν], μήτε τὰ τῶν γονέων μου δάκρυα οἰκτείρας, μήτε τὴν ἐμὴν νεότητα ἐλεήσας;

Ἀλλ'

A Ἀλλ' ὅμως, μὴ δὲ ἀπὸ τοῦ νῦν ἐνταῦθα ἐγκαταλείπῃς με· ἀλλὰ παράσχου μοι δύναμιν τοῦ εὐαρέστως φανῆναι τοῖς δεσπόταις μου, καὶ τὴν τούτων θηριώδη γνώμην εἰς ἡμερότητα μεταποίησον, καὶ τοὺς ἐμοὺς γονεῖς ὡς συμπαθὴς παραμύθησαι. Τούτων δὲ οὕτως τελουμένων, παρῆν καὶ ἡ ἐτήσιος μνήμη τοῦ Μάρτυρος, ἥνπερ εἰώθασιν ἐκ πίστεως καὶ πόθου ἐπιτελεῖν, καὶ ὅσον ἡ μνήμη τοῦ Ἁγίου ἤγγιζεν, σφοδρότερον οἱ τοῦ παιδὸς γονεῖς τὸν θρῆνον ἐπέτεινον· ὅμως ταύτην φιλοφρόνως ἐκτελέσαι κατὰ τὸ σύνηθες ἔσπευδον. Καὶ δή, τῆς μνήμης ἐλθούσης, μετὰ τὴν τοῦ Λαμπροῦ ψαλμῳδίαν, καθὼς ἔθος ἐστὶ τοῖς ἐγχωρίοις τράπεζαν παρατιθέναι τοῖς προσιοῦσιν, καὶ τοῦτο καὶ αὐτοὶ πεποιηκότες [illegible], πάντας τοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς καὶ πένητας σὺν τοῖς παρατυχοῦσιν ἐν τῇ τραπέζῃ παρεκάλουν. Τούτων δὲ ἐν τῇ τραπέζῃ καθεσθέντων, οὐδὲν ἕτερον ἢ περὶ τοῦ παιδὸς ἐφθέγγοντο· οἱ μὲν γονεῖς θρηνοῦντες καὶ λέγοντες, ὅτι ἐν τῇ παρελθούσῃ μνήμῃ τοῦ ἁγίου Μάρτυρος, καὶ [illegible] παιδός, ὑπηρετῶν τοῖς φίλοις καὶ συνευχομένοις. Ταῦτα παρὰ τῶν γονέων ἀκούοντες, οἱ συγγενεῖς [illegible], οἱ φίλοι παρεμυθοῦντο, καὶ πάντες ἐν κλαυθμῷ καὶ λύπῃ ἐτύγχανον, τὴν τοῦ παιδὸς στέρησιν [illegible] χοντες.

Illis vertente anno votivas epulas celebrantibus,

B 26 Ἦν δὲ καὶ ὁ παῖς Γεώργιος εὑρισκόμενος ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ, κατ' ἐκείνην τὴν ἑσπέραν, τὴν τοῦ Ἁγίου μνήμην εἰδώς· καὶ ἐν τῷ μαγειρικῷ κουκουμίῳ, καὶ τὴν τοῦ θερμοῦ ὑπηρεσίαν κατὰ τὸ ἔθος αὐτῷ ἐκτελῶν, [illegible] καὶ ἔκλαιε, ἐνθυμούμενος [illegible], ὅτι ἐν τῷ οἴκῳ μου κατὰ τὴν τοῦ Ἁγίου μνήμην ἐπιτελεῖν εἰώθασι, καὶ οἱ παρατυχόντες φίλοι καὶ γείτονες ἐπὶ τραπέζης [illegible] χαρᾷ [illegible] καὶ [illegible] ἐν ταῖς παρελθούσαις μνήμαις τοῦ Μάρτυρος συμπαρόντα ἑορτάζων καὶ εὐφραινόμενος· ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ παρούσῃ [illegible] συνεψάλλων καὶ [illegible]· νῦν δὲ ἐπ' ἀλλοτρίας γῆς αἰχμάλωτος καὶ δοῦλος γεγένημαι. Μὴ γὰρ ἐγώ, Ἅγιε τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἄξιος ἐγενόμην τοῦ εὐφραίνεσθαι ἐν τῇ μνήμῃ σου; Ἀλλ' οἱ ἐμοὶ γονεῖς τὴν μνήμην σου ἐπιτελοῦντες, [illegible] ὀδυρόμενοί με, πῶς οὐχὶ τὴν στέρησίν μου θρηνοῦσιν; καὶ ἡ πολυπόθητός μου μήτηρ, θεωροῦσα τοὺς συγγενεῖς καὶ γνωστοὺς καὶ φίλους ἐν τῇ μνήμῃ σου συνευφραινομένους, ἐμὲ δὲ μὴ βλέπουσα [illegible], πῶς οὐχί, ὡς δορκὰς [illegible] ἐπὶ [illegible] τῆς ἑαυτῆς [illegible] καὶ γόνον θρηνοῦσα, [illegible]. Ἀλλ' οἱ ὁμήλικές μου παῖδες καὶ [illegible] ἐν τῷ ναῷ σου ψάλλοντες καὶ συμμελῳδούμενοι, καὶ ἐμὲ μὴ βλέποντες, πῶς οὐχὶ τὴν καρδίαν σπαράττουσιν, καὶ τοῖς τῶν σπλάγχνων κέντροις νυττόμενοι, [illegible] ὑποδέξονται. Τίς τοὺς τοῦ ἐμοῦ πατρὸς στεναγμοὺς ὑπενέγκοιτο; τίς τῆς ἐμῆς μητρὸς τὰ δάκρυα παύσει; ἐγὼ δὲ ποίους ὕμνους ἐν τῇ μνήμῃ σου προσαγάγω; ποίους ψαλμοὺς μελῳδήσω; εἰ μὴ δάκρυα ἀνεξάντλητα, καὶ στεναγμοὺς ἀλαλήτους ἐκ κατωδύνου καρδίας φλογοειδῶς ἀναπεμπομένους. Σῶζου πάτερ, σῶζου μῆτερ, σώζεσθε πάντες φίλοι καὶ γνωστοὶ καὶ συγγενεῖς, καὶ μέμνησθέ μου τοῦ αἰχμαλώτου, [illegible] μενοι, [illegible] τεθνηκότι [illegible] μνημονεύοντες. Σῶζου καὶ σύ, τιμιώτατε Ἱερεῦ καὶ Πρεσβύτερε τοῦ πανσέπτου σου ναοῦ, ὁ παιδαγωγήσας καὶ διδάξας με τὴν τῶν ἱερῶν γραμμάτων μάθησιν, καὶ μέμνησό μου ἐν ταῖς πρὸς Θεὸν εὐχαῖς σου. Σώζεσθε καὶ ὑμεῖς οἱ ὁμήλικές μου παῖδες, οἱ συμμαθηταί, καὶ συμψάλλοντες, καὶ συμψαλλόμενοί μοι καὶ συνευχόμενοι, καὶ ἐν τῇ τοῦ Ἁγίου μνήμῃ μή μου ἐπιλάθεσθε, τοῦ ἐπὶ ξένης ξένου καὶ αἰχμαλώτου καὶ δούλου ὑπάρχοντος.

earum recordatus captivus

C 27 Ταῦτα οὖν ἐννοῶν ἐν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις, καὶ δάκρυα ποταμηδὸν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ καταχέων, [illegible]. Ἀλλ' ἄρτι μοι ἐξίοντι τὰ περὶ τοῦ παραδόξου θαύματος τὰς ἀκοὰς ὑμῶν [illegible]. Προστάττουσιν αὐτῷ οἱ σύνδουλοι αὐτοῦ, τὸ τοῦ θερμοῦ ἀγγεῖον ἆραι ἐκ

et sorbitiunculam hero prandenti laturus,

D τῆς μαγειρικῆς καμίνου, καὶ πρὸς τὸν κύριον αὐτοῦ ἀπελθεῖν. Ὁ δὲ τὰ δάκρυα ἀπὸ τῶν παρειῶν αὐτοῦ ἀποσμήξας, καὶ ἀναλαβὼν τὸ τοῦ θερμοῦ ἀγγεῖον, ὅπερ εἴωθεν ἡ ἐπιχώριος διάλεκτος Κουκούμιον καλεῖν, σπουδαίως ὥρμησεν παραθεῖναι ἐν τῇ τραπέζῃ πρὸς τὸν κύριον αὐτοῦ· καὶ [illegible] ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὸ κουκούμιον τοῦ θερμοῦ κρατοῦντα, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ [illegible], ἐν τῷ αὐτοῦ οἴκῳ, ἐν τῇ τραπέζῃ, ἔνθα οἱ [illegible] φίλοι ἐκάθηντο, τοῦτον [illegible] ὁ Ἅγιος, κατέχοντα ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὸ κουκούμιον σὺν τῷ θερμῷ [illegible]. Οἱ [illegible] οἱ παρατυχόντες, Βουλγαρικὴν στολὴν [illegible], καὶ τὸ κουκούμιον [illegible] ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ κρατοῦντα, ἐξέστησαν, καὶ [illegible]. Καὶ [illegible] γονεῖς αὐτοῦ, [illegible], [illegible] καὶ καταφιλοῦντες, ἠρώτων αὐτὸν περὶ τῆς ἐπανόδου αὐτοῦ. Ὁ δὲ παῖς, γνωρίσας [illegible] καὶ τοὺς γονεῖς, καὶ τοὺς παρατυχόντας, [illegible] περὶ ἑαυτοῦ λέγων.

EX MS VATICAN.

subito transfertur et redditur suis

E 28 [illegible] τὴν στολὴν [illegible] ὑπῆρχεν ἐν τῇ μαγειρικῇ καμίνῳ [illegible] θερμόν, [illegible] πρὸς τὸν κύριον [illegible] ἐν τῇ [illegible] τῆς [illegible] καὶ [illegible], [illegible], ἐν ἁρμάτι [illegible], [illegible] τοῦ Ἁγίου [illegible] ὁ αἰχμάλωτος, [illegible] καὶ [illegible], ὡς τάχος ἀστραπῆς [illegible] ἐν θαλάσσῃ [illegible], ἐν τῷ τοῦ ἵππου [illegible], [illegible] πορευόμενος [illegible]. Καὶ [illegible] ἐν [illegible], [illegible] μου, [illegible] πορευομένῳ [illegible], ἐν τῇ χειρί μου τὸ κουκούμιον [illegible]. Ταῦτα παρὰ τοῦ παιδὸς ἀκούσαντες, καὶ ἐν ἐκπλήξει γενόμενοι, δρομαῖοι [illegible] τοῦ οἴκου, [illegible] εὑρεῖν [illegible], καὶ τοῦτον τοῖς [illegible], [illegible] τὸ κουκούμιον τοῦ [illegible]

S. Georgii [illegible]

cum eodem quod manu ferebat cucumio;

F [illegible] τοῦ [illegible] τοῦ [illegible], καὶ [illegible]. Ἆρα [illegible] ἐστὶ τοῦτο, [illegible] μεν; Τί [illegible], [illegible] τῆς εὐχαριστίας τῆς [illegible] καὶ [illegible] τοῦ ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου. Μεταστραφέντες δὲ [illegible], καὶ δοξάζοντες τὸν Θεὸν τὸν [illegible], [illegible] τοῦ ἁγίου Μεγαλομάρτυρος, [illegible] τοῦ [illegible] θερμοῦ, τοῦ [illegible] τοῦ Ἁγίου πρεσβείαν πιεῖν προστάττουσιν.

29 [illegible] γὰρ [illegible] μεγίστου [illegible] τοῦ Ἁγίου [illegible], πλεῖστον τοῦ [illegible] ὑπῆρχεν. Οὐ μόνον δὲ [illegible], ἀλλὰ καὶ τοὺς [illegible], καὶ τοὺς [illegible], καὶ πάντας τοὺς παρατυχόντας καὶ [illegible] τοῦ θερμοῦ, [illegible] ἐκ τοῦ [illegible], ἀλλ' [illegible] καὶ [illegible], ὡς ὑπὸ [illegible]. Ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ, τῆς φιλοξένου καὶ φιλοπτωχοτάτης

γυναι-

et quo mirabiliter multiplicato

A γέρας ἡ τοῦ σιδήρου θερμὴ καὶ ἡ καυστικὴ τοῦ ἐλαίου οὐκ ἠλαττοῦτο· οὕτως οὐδὲ ἡ ἐν τῷ σμικροτάτῳ κουκουμίῳ τοῦ θερμοῦ μετάδοσις ἔλλειψίν τινα εἰσεδέξατο, ἀλλ' ἐπήρκεσε πᾶσιν ἀφθόνως μεταδιδόμενον. Καὶ ὥσπερ g ἡ ἐπὶ τῶν ἀγγέλων τοῦ ὕδατος ἐπίχυσις τὸ παρὰ φύσιν ἀναφθὲν πῦρ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ οὐ κατέσβεσεν, ἀλλὰ μειζόνως συνῆπτετο· οὕτως καὶ ἡ τοῦ θείου πυρὸς ἐνέργεια διὰ τῆς τοῦ Μάρτυρος θερμοτάτης πρεσβείας τε καὶ δυνάμεως, τὸ τοῦ θερμοῦ ἀγγεῖον προσεπανῆπτεν καὶ διεπύρωσεν. Ὢ καινοῦ καὶ παραδόξου θαύματος! ὢ ἐξαισίου πράγματος! Τίς ἀκούων ταῦτα οὐκ ἐκπλήττεται, καὶ δοξάζει τὸν ἐν τοῖς Ἁγίοις δοξαζόμενον Κύριον;

EX MS. VATICANO cum plurimi bibissent, g

ipsum vasculum Sancto consecratur

30 Πάντες οὖν εἰς τὴν τοῦ Ἁγίου πρεσβείαν καὶ χορεσθέντες ἅπαντες, ἐπὶ πλεῖον εὐφράνθησαν, δοξάζοντες καὶ εὐχαριστοῦντες Χριστὸν τὸν Θεόν. Καὶ λαβόντες τὸν παῖδα, ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ τοῦ Μάρτυρος ἀπῄεσαν, χαίροντες ὁμοῦ καὶ κλαίοντες, καὶ τοῖς τῆς χαρμοσύνης δάκρυσι τὸ ἔδαφος καταβρέχοντες· οὐδὲν γὰρ ὡς τὸ τῆς λύπης ἐπεισαχθέν, οὕτω καὶ τὸ τῆς χαρᾶς ἀπροσδόκητον, τοὺς τῆς ἐπιτυχίας ἐνδύεσθαι δάκρυσιν. Τοιαύτας οὖν φωνὰς εὐχαριστηρίους πρὸς τὸν Ἅγιον βοῶντες καὶ λέγοντες· Εὐχαριστοῦμεν, Ἅγιε τοῦ Θεοῦ, τὴν σὴν θερμοτάτην πρεσβείαν καὶ ἀντίληψιν, ὅτι οὐ παρεῖδες τὴν δέησιν ἡμῶν ἢ τὰ δάκρυα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐλπίδα ἐπλήρωσας,

B καὶ τὸν υἱὸν ἡμῶν ὑγιῆ καὶ σεσωσμένον ἡμῖν μετὰ σωτηρίας ἀπέδωκας. Ἀλλὰ σύγγνωθι ἡμῖν ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις κακοῖς καὶ ὀνειδιστικοῖς λόγοις, οὓς πρὸς σὲ πεποιήκαμεν, ὡς κατὰ φύσιν ὑπάρχων εὐμενὴς καὶ εὐσυμπάθητος· πόνῳ γὰρ καρδίας ἀλγοῦντες, καὶ τοῖς φυσικοῖς σπλάγχνοις νυττόμενοι, ἀγνοοῦντες τὰ μὴ δέοντα ἐφθεγξάμεθα. Τοιαύταις οὖν καὶ πλείοσιν εὐχαριστίαις τὸν Ἅγιον ἱκετεύοντες, τὴν νύκτα πᾶσαν ἄυπνοι διατελέσαντες, καὶ τὴν μὲν ἑορτὴν καὶ μνήμην αὐτοῦ φαιδρότερον καὶ εὐχαριστήριον ἐκτελέσαντες, δεδώκασιν τὸ κουκούμιον ἐκεῖνο, τὸ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἀποκομισθέν, ἐν τῷ τοῦ Ἁγίου ναῷ, τοῦ εἶναι εἰς ὑπηρεσίαν τῆς ἑνώσεως τοῦ ἀχράντου σώματος καὶ τοῦ τιμίου αἵματος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐν τῷ ἱερατείῳ, εἰς πίστωσιν καὶ μαρτυρίαν τῶν ὁρώντων τε καὶ ἀκουόντων τὸ περὶ τοῦ παραδόξου θαύματος h. Ὁ δὲ διασωθεὶς παραδόξως Γεώργιος, τότε μὲν κομιδῇ μειράκιον ὤν, νῦν δὲ εἰς γῆρας ἐλάσας, διηγεῖται αὐτὸς καθεξῆς τὴν γενομένην εἰς αὐτὸν παράδοξον θαυματοποιΐαν καὶ σωτηρίαν τοῦ ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, μηδενὸς ἄλλου εἰς μαρτυρίαν ἐπιδεόμενος.

ad perpetuam rei memoriam;

h *cujus etiam testis adolescens vivebat*

31 Τοῦτο τὸ παράδοξον θαῦμα ἀκουστὸν γέγονεν ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ ἐκείνῃ· οἵ τινες ἐρχόμενοι, καὶ παρὰ

C τοῦ διασωθέντος Γεωργίου τὸ παράδοξον τοῦ θαύματος μανθάνοντες, καὶ τὸ κουκούμιον ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Μάρτυρος ναῷ ὁρῶντες, ἐπὶ πλεῖον ἐθαύμαζον ἅπαντες, δοξάζοντες τὸν Θεόν, καὶ εὐχαριστοῦντες τὸν ποιοῦντα τὸ θέλημα τῶν φοβουμένων αὐτόν. Οὕτως θαυμαστὸς ὁ Θεὸς ἐν τοῖς Ἁγίοις αὐτοῦ, καθὼς ὁ Προφήτης Δαυὶδ ἐμελῴδησεν, ἀληθῶς τοὺς Ἁγίους τοὺς ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ ἐθαυμάστωσεν ὁ Κύριος· ἐφαρμόσειεν δὲ καὶ τὸ τοῦ Ἀποστόλου ῥητὸν τὸ φάσκον, Τοῖς ἀγαπῶσιν τὸν Θεόν, πάντα συνεργεῖ εἰς τὸ ἀγαθόν. Εὖγε τοῦ μεγίστου θαύματος! εὖγε καὶ τῆς τῶν γονέων πίστεως! ὑπέρευγε καὶ τῆς τοῦ Μάρτυρος κηδεμονίας, εὐσπλαγχνίας, καὶ ἀντιλήψεως. Τί τοῦ κατὰ τὸν Ἀββακοὺμ θαύματος ἀδοξότερον; Ἐκεῖνος γὰρ ἁρπαγεὶς ὑπὸ Ἀγγέλου ἐκ τῆς Ἰουδαίας i χώρας, τὸ ἄριστον εἰς Βαβυλῶνα τῷ Δανιὴλ ἐν τῷ λάκκῳ τῶν λεόντων ἀβλαβῶς εἰσεκόμισε, καὶ αὖθις ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι αὐτὸν ἀποκατέστησεν· k ὁ δέ γε Τροπαιοφόρος Μάρτυς τοῦ Χριστοῦ, καὶ στεφανίτης, καὶ νικηφόρος, καὶ καλλίνικος ἀθλοφόρος Γεώργιος, ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας καὶ δουλείας τὸν παῖδα ἁρπάσας καὶ λυτρωσάμενος, καὶ τῆς ἐθνικῆς καὶ βαρβαρικῆς θρησκείας ἐλευθερώσας, μετάρσιον παρ' ἐλπίδα, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, ἐν τῷ ἑαυτοῦ οἴκῳ, τοῖς ἰδίοις γονεῦσιν πενθοῦσιν καὶ κλαίουσιν, σῶον, σεσωσμένον, καὶ ἀβλαβῆ τοῦτον, παραδόξως διέσωσε, καὶ ὑγιῆ μετὰ σωτηρίας ἀποκατέστησεν, τὸ τοῦ θερμοῦ ἀγγεῖον βαστάζον ἐπικομιζόμενον, εἰς ἔκπληξιν ἅπαντα τοὺς ὁρῶντας

cum hæc tota regionem vulgarentur,

similia iis quæ de Abacuc leguntur,

i

k

καὶ ἀκούοντας. Ἀλλ' ὥσπερ πάλαι οἱ τοῦ σωτῆρος Ὁμολογηταὶ Γουρίας, Σαμωνᾶς τε καὶ Ἄβιβος, τὴν ἐν τῇ Γοτθίᾳ ἁπαχθεῖσαν κόρην καὶ ζῶσαν γεγονυῖαν, ἐκ τοῦ τάφου ἁρπάσαντες ἐν τῷ πανσέπτῳ αὐτῶν ναῷ προσήνεγκαν, καὶ ταύτην τῇ ἰδίᾳ μητρὶ σεσωσμένην παρέδωκαν· D

et in Actis SS. Guriæ et Sociorum.

* οὕτως καὶ ὁ θερμότατος πρέσβυς καὶ ἀντιλήπτωρ καὶ προστάτης Γεώργιος, τῇ πίστει τῶν γονέων καὶ ἱκεσίᾳ καμπτόμενος, τὸν αἰχμαλωτισθέντα παῖδα, καὶ ἐκ τῆς τοῦ πολέμου συμπτώσεως ἄπληγον καὶ ἀβλαβῆ τοῦτον διετήρησεν, καὶ ἐκ τῆς ἐθνικῆς δουλείας ἐλευθερώσας, παραδόξως διέσωσεν.

32 Ἀλλ' ὦ Μάρτυς παγκόσμιε καὶ παμπόθητε, τὸ ἐρασμιώτατον καὶ σεβασμιώτατον καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα, τὸ Θεοῦ γεώργιον καὶ ζωηφόρον βλάστημα, καὶ εὐθαλὲς καὶ καρποφόρον φυτὸν τῆς ἀθλήσεως, τὸ διατρέφον τὰς εὐχὰς καὶ καρδίας τῶν πίστει προσκαλωμένων σε· ὦ μαρτύρων ἀγλάϊσμα, καὶ ἀθλοφόρων καύχημα, καὶ τῶν πιστῶν διάσωσμα· ὁ πανταχοῦ προϊστάμενος, καὶ δεινῶν ἐξαιρούμενος, καὶ φρουρῶν καὶ φυλάττων, καὶ περιέπων καὶ σκέπων τοὺς μετὰ πίστεως ἀδιστάκτου προσκαλουμένους σε, καὶ πόθῳ ἐξαιτουμένους τῆς σῆς θερμοτάτης πρεσβείας καὶ ἀντιλήψεως· πρόφθασον καὶ ἡμῖν, τοῖς πίστει καὶ πόθῳ ἐπικαλουμένοις σε, καὶ τὴν φαιδρὰν καὶ ἁγίαν σου μνήμην πανηγυρίζουσι, λυτρούμενος ἡμᾶς ἐκ τῆς τῶν ὁρωμένων καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν ἐπιβουλῆς ἐν ἔδρας τε καὶ κακώσεως. Σὲ γὰρ πᾶς πιστὸς ἐπικέκληται, καὶ πᾶν στόμα σε δοξάζει, καὶ πᾶσα γλῶσσα ὑμνεῖ, καὶ τὸ πάνσεπτον καὶ θεῖον καὶ πεποθημένον σου ὄνομα ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ ᾄδεται καὶ προσκυνεῖται καὶ μεμακάρισται· σὲ πάντες Χριστιανοί, μετὰ Θεὸν καὶ τὴν πανάχραντον αὐτοῦ Μητέρα καὶ Δέσποιναν ἡμῶν, ἀδιαλείπτως ἐπικαλοῦνται, καὶ βοηθὸν καὶ προστάτην ἑτοιμότατον καὶ ἀντιλήπτορα καὶ ὑπέρμαχον καὶ πρεσβευτὴν ἀκαταίσχυντον κέκτηνται. Σὺ οὖν πανένδοξε καὶ ὑπέρλαμπρε καὶ στεφανῖτα Γεώργιε, ὡς παρρησίαν εὐπρόσδεκτον πρὸς τὸν ἀθλοθέτην καὶ στεφοδότην καὶ δεσπότην καὶ Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν κεκτημένος, συγκίνησον εἰς πρεσβείαν ὑπὲρ ἡμῶν τῶν δεομένων σου, καὶ τοὺς σοὺς συναθλητὰς καὶ συμμάρτυρας, καὶ τῶν Χριστιανῶν προστάτας καὶ ἀντιλήπτορας, τὸν Πρωτομάρτυρα καὶ ἀρχιδιάκονον Στέφανον, τὸν ἐνδοξότατον καὶ παμμέγιστον Θεόδωρον, τὸν καρτερικώτατον καὶ περιφανέστατον Εὐστάθιον, τὸν γενναιότατον καὶ περιβόητον Προκόπιον, τὸν πανεύφημον καὶ παντεξάκουστον Δημήτριον, τὸν σοφώτατον καὶ φαιδρότατον Εὐστράτιον, τὸν πολύαθλον καὶ ἀνδρειότατον Παντελεήμονα, τὸν στερρότατον καὶ αἱματοφόρον Μερκούριον, τὸν περίφημον καὶ ὑπέρλαμπρον Ἀρτέμιον, τὸν πανσεβάσμιον καὶ παμπόθητον Μηνᾶν, τὸν ὡραιότατον καὶ περικαλλέστατον Θαλέλαιον, τὴν τετραδεκάριθμον στεφηφόρον χορείαν τῶν ἀηττήτων τεσσαράκοντα Μαρτύρων, τοὺς συμπαθεστάτους ὁμολογητὰς τοῦ Χριστοῦ καὶ Μάρτυρας Γουρίαν Σαμωνᾶν τε καὶ Ἄβιβον, καὶ πάντας καθεξῆς τοὺς ἀθλητὰς καὶ τροπαιοφόρους ὁπλίτας καὶ μάρτυρας, ἱκετεύοντας καὶ δυσωποῦντας σύν σοι τὸν στεφοδότην καὶ ἀθλοθέτην καὶ νικοποιὸν Χριστόν, τὸν Θεὸν ἡμῶν, καὶ πᾶσιν ἡμῖν τὰ πρὸς σωτηρίαν πρεσβεύοντες· τοῖς νοσοῦσιν ἴασιν, καὶ τοῖς αἰχμαλώτοις ἀνάρρυσιν, τοῖς ἐν θλίψει παραμυθίαν, τοῖς ἐν ἀνάγκαις βοήθειαν, τοῖς ἐν δεσμοῖς ἄνεσιν, τοῖς ἐν συκοφαντείαις λύτρωσιν, τοῖς ἐν κινδύνοις ἀντίληψιν, τοῖς ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις καὶ ἀνομίαις πεφορτισμένοις τῶν πλημμελημάτων συγχώρησιν, ἐπισκεπτόμενοι, φρουροῦντες, φυλάττοντες, ὁδηγοῦντες πρὸς σωτηρίαν καὶ συντήρησιν τῶν ἐντολῶν καὶ δικαιωμάτων Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Ταῦτα οὖν καὶ ἡμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ ἀνάξιοι συνεγραψάμεθα, l ἅπερ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν ἑωράκαμεν, καὶ τοῖς ὠσὶν ἡμῶν ἠκούσαμεν, εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ αἶνον, ἵνα μὴ χρονίᾳ παραδρομῇ λήθης βυθοῖς καὶ ἀγνωσίας ἐπικαλυφθείη τὸ παράδοξον τοῦ θαύματος, τοῦ διὰ τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου γεγονός, ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς· ἀλλὰ καὶ ταῖς μετέπειτα γενεαῖς κηρυχθείη· καὶ πάντες, οἵ τε ἀναγινώσκοντες καὶ οἱ ἀκούοντες, δοξάζουσι καὶ εὐλογοῦσι Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν, τὸν ποιοῦντα τὸ θέλημα τῶν φοβουμένων αὐτόν, καὶ δοξάζοντα τοὺς δοξάζοντας αὐτόν·

Auctor S. Georgii patronum

E

et aliorum Martyrum

F

atque Sanctorum suffragia implorat.

l

A αὐτόν· Ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα καὶ εὐχαριστία, καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

a *MS. Ambros. pro* τῶν αὐτῶν *habet* τοῦ Θεοῦ.

b *Abhinc usque ad locum sub finem numeri* 26 *signandum* * *deficit jam dictum MS. Porro numeri hic signandi iidem erunt qui in Latino Analectorum commentario notantur, quo facilius inde huc recurrere lector possit.*

c Προσμονάριος *Latinis istius ævi*, Mansionarius.

d Bulgari *et* Hungri, *gentes Europææ ad Danubium, a quibus præcipue bellum gestum: quidni tamen iis jungi potuerint per Bosphorum Cymmerium* Scythæ *et* Turcæ, *ad Mæotidem paludem habitantes; vel potius iisdem confœderati per Boreales limites irrupisse in Imperium, ac similiter Medi ab Oriente carpsisse limites eadem occasione? nam ex tam dissitis gentibus unum conflatum æquis partibus exercitum, qui Constantinopolim occupare tentaverit, vix est credibile, auxiliares aliquas Asiaticarum gentium turmas Bulgaris adjunctas fuisse, non est impossibile.*

e *Forte melius* πορεύεσθαι.

f *Hic desinit defectus MS. Ambrosiani.*

g *Idem MS. a Vaticano quandoque phrasi varians, sensu numquam (quapropter singula notare omittimus)*
B *hunc sensum sic effert,* καὶ ὥσπερ ἡ ἐπιχυθεῖσα τοῦ ὕδατος τὴν παρὰ φύσιν ἀναφθεῖσαν φλόγα τῇ ἐπικλήσει τοῦ αὐτοῦ Προφήτου Ἠλίου οὐ κατεσβέσθη.

h *Abhinc iterum usque ad numeri sequentis initium deficit nos MS. Ambrosianum.*

i *Imo* Ἰουδαϊκῆς, *in Ambrosiano sensus imperfectus neutrum habet.*

k *Ibidem desiderantur sequentia usque ad* *

l *Ibidem, omisso oculorum testimonio, sola aurium fides allegatur: sic tamen ut appareat sensum esse mutilum, et priorem istam partem aut aliquid simile deficere.*

ΕΤΕΡΟΝ ΘΑΥΜΑ a

Ex MS. Bibliothecæ Ambrosianæ f. N. 158.

Theopistus agricola Cappadox,

Ἐν τοῖς καιροῖς ἐκείνοις τοῦ μεγάλου καὶ εὐσεβεστάτου Βασιλέως ἡμῶν Θεοδοσίου, ἦν τις ἄνθρωπος ἐν Καππαδόκοις ὀνόματι Θεόπιστος, ἡ δὲ σύμβιος αὐτοῦ ὀνόματι Εὐσέβεια· ἦσαν γὰρ ἀμφότεροι εὐσεβεῖς καὶ φοβούμενοι τὸν Θεόν, τέκνον δὲ αὐτοῖς οὐκ ὑπῆρχεν. Τῷ οὖν ἔτει ἑβδόμῳ ἀπὸ τῆς παρθενίας b τῆς αὐτοῦ συζύγου, ἐξῆλθεν ὁ Θεόπιστος τῇ εἰκοστῇ τοῦ Μαΐου μηνὸς πρὸς τὴν χώραν αὐτοῦ, τοῦ ἀροτριᾷν μετὰ τοῦ δούλου αὐτοῦ. Τῇ δὲ ὥρᾳ
C τοῦ ἀρίστου ἀφείλοντο τὰ ζεύγη τῶν βοῶν εἰς τὸ ἑλκυσθῆναι χόρτον· οἱ δὲ πεσόντες ἀφύπνωσαν. Ἑλκυσθέντων δὲ τῶν βοῶν χόρτον, παρῆλθεν ἐκεῖσε πρὸς τὰς ἐρήμους καὶ ἀφανεῖς ἐγένοντο. Ἔξυπνος δὲ γενόμενος ὁ Θεόπιστος, λέγει πρὸς τὸν δοῦλον αὐτοῦ, Τί γέγονεν τὰ ζεύγη τῶν βοῶν ἡμῶν; Ὁ δὲ λέγει· Ζῇ ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὐ γινώσκω· μετὰ σοῦ γὰρ ἀφύπνωσα.

amissos boves frustra requirens,

2 Ὁ δὲ ἐγερθεὶς καὶ γυρεύσας ἕως ἑσπέρας οὐχ εὗρεν αὐτά. Εἰσελθόντων δὲ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, λέγει τῇ συμβίῳ αὐτοῦ· Γύναι, c ἐχάσαμεν τὰ ζεύγη τῶν βοῶν. Ἡ δὲ λέγει, Πῶς ἐχάσατε ταῦτα; Ὁ δὲ λέγει· Ἀπελύσαμεν αὐτὰ πρὸς τὸ ἑλκυσθῆναι χόρτον, ἡμεῖς δὲ ἀφυπνώσαμεν, καὶ ἔξυπνοι γενόμενοι οὐδὲν εὕρομεν. Ἡ δὲ λέγει, Οὐκ ἐγυρεύσατε ὡς ἔδει. Ὁ δὲ λέγει· Πίστευσόν μοι πάντα ἐγυρεύσαμεν, ἀλλ' οὐδὲν εὕρομεν. Οἱ δὲ ἀτενίσαντες εἰς τὸν οὐρανόν, εἶπον· Εὐχαριστοῦμέν σε, Κύριε, εἰ μὲν ἡμέτερα εἰσὶν ὑπάρχοντα, καὶ γενήσονται· εἰ δὲ μή, γένοιτο, Κύριε, τὸ ἔλεός σου. Τῇ δὲ ἐπ' αὔριον λέγει ὁ Θεόπιστος πρὸς τὸν δοῦλον αὐτοῦ· Λάβε ἄρτον, καὶ ἔξελθε πάλιν εἰς ἀναζήτησιν τῶν βοῶν ἡμῶν. Ἐξῆλθεν οὖν, καὶ δι' ὅλης τῆς ἑβδομάδος γυρεύων, οὐδὲν εὗρεν αὐτά, καὶ ἀπέστρεψεν κενός.

3 Οἱ δὲ γείτονες αὐτοῦ ἤρξαντο μετεωρίζεσθαι, καὶ
D κατεγέλουν αὐτούς, λέγοντες· Οὐ πρέπει σοι οἰκοδεσποτεῖν, ἐπειδὴ ἔχασας τὰ ζεύγη τῶν βοῶν σου. Ὁ δὲ ἀκούσας ταῦτα ὑπεμειδίασεν. Οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ· Οὐκ ἐπεκαλέσω Ἁγίους τινάς, ἵνα ἐπισκέψονταί σοι, καὶ εὕρῃς τὰ ζῶά σου; Ὁ δὲ ἔφη, Ἅπαντας ἐπεκαλέσαμεν, ἀλλ' οὐδὲν εὕρομεν. Λέγει τις νεάνισκος, Ἐπικαλέσω τὸν Ἅγιον Γεώργιον, τὸν ἐν Καππαδόκοις, ἐπειδὴ πάνυ θερμῶς ὑπάρχει, καὶ διὰ μικροῦ σκεύους ἐλαίου ἐρύσατο τὸν ἄνθρωπον d ἀπὸ Συρίας· ὁμοίως καὶ σὺ ποίησον, καὶ εὑρήσεις τὰ ζῶά σου. Ὁ δὲ Θεόπιστος μειδιῶν αὐτοῦ, ἔφη· Τάχα καλῶ αὐτόν. Ὁ δὲ νεάνισκος λέγει, Ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς ἐπικαλέσω αὐτόν. Λέγει ὁ Θεόπιστος, Ζῇ ὁ Θεός, ὅτι ἐὰν εὕρω τὰ ζῶά μου, σφάξω τὸ ἓν ἐξ αὐτῶν, καὶ καλέσω αὐτόν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπέθανεν e πῶς μέλλει τρυφᾷν; εἶπον φανερῶς, Ἔλθῃ.

EX MS. VATICANO et de invocando S. Georgio, monitus, par eorum jocose vovet.

4 Ὁ δὲ φιλάνθρωπος Θεός, ὁ θέλων πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, βουλόμενος δεῖξαι τὰ θαύματα τῶν Ἁγίων αὐτοῦ, εἰς τὸ καταπεῖσαι τοὺς κακόφρονας αἱρετικούς, κατὰ τὴν τοῦ Ἁγίου θερμὴν ἀντίληψιν· τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ φαίνεται ὁ Ἅγιος, λέγων αὐτῷ καθ' ὕπνους· Ὕπαγε κατὰ τὴν ὁδόν, καὶ εὑρήσεις τὰ ζῶά σου· καὶ ὃ ἐπηγγείλω μοι τάχιον ποίησον, καὶ κάλεσόν με, κἀγὼ ἔλθω. Ὁ δὲ ἔξυπνος, λέγει πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, Τάδε καὶ τάδε εἶδον. Ἡ δὲ εἶπεν· Πορεύου, καὶ ἴδε εἴ τι ἀποκαλύψει ἡμῖν ὁ Ἅγιος. Ὁ δὲ
E ἀπελθὼν εὗρε τὰ ζεύγη τῶν βοῶν αὐτοῦ ἑλκόντων χόρτον· καὶ περιχαρὴς γενόμενος ηὐχαρίστησεν τὸν Θεὸν καὶ τὸν ἅγιον Μεγαλομάρτυρα Γεώργιον, καὶ ἤγαγεν αὐτὰ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. Καὶ λέγει ἡ γυνὴ αὐτοῦ πρὸς αὐτόν, θέλων αὐτὸν δοκιμάσαι· Τάχα οὐκ ἀπῆλθες ἐν τῇ ὁδῷ ἐκείνῃ; Ὁ δὲ ἔφη, Πολλάκις, ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐκεῖ ὥδευσα, ἀλλ' οὐδὲν εὗρον· μὴ γὰρ μῆκος ἐστιν. Ἡ δὲ λέγει, Εὐχαριστήσωμεν τὸν Κύριον καὶ τὸν ἅγιον Γεώργιον, καὶ ὃ ἐπηγγείλω πλήρωσον.

usque Sancta manifestante repertis,

5 Ὁ δὲ ἔφη· Σφάξωμεν ἔριφον, ὅπως ἐντελέσωμεν τοῦ Ἁγίου τὸ μνημόσυνον. Καὶ τοῦτο ποιήσαντες ἐξετέλεσαν, νομίσαντες ἀρέσειν τὸν Ἅγιον. Τῇ δὲ νυκτὶ ἐκείνῃ φαίνεται αὐτῷ ὁ Ἅγιος λέγων· Θεόπιστε εἰς τὸν ἔριφον τοῦτον ἔμελλες τοῦ καλεῖν με; αὐτάρκης μοι ὁ ἔριφος οὗτος; ὃ ἐπηγγείλω ταχέως πλήρωσον, καὶ σφάξον τὰ δύο ζεύγη τῶν βοῶν, κἀγὼ ἔρχομαι· εἰ δὲ μή, μετανοῆσαι ἔχεις. Ὁ δὲ ἔξυπνος γενόμενος, καὶ εἰς ἀθυμίαν ἐλθών, λέγει πρὸς τὴν σύμβιον αὐτοῦ, Τάδε εἶδον. Λέγει· Σφάξωμεν ἓν πρόβατον καὶ ἀρνίον, καὶ πάντως δέχεται αὐτὰ ὁ Ἅγιος. Καὶ οὕτως ποιήσαντες ἐξετέλεσαν τὴν Ἁγίου μνήμην. Πάλιν φαίνεται αὐτῷ ὁ Ἅγιος τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ καὶ λέγει· Θεόπιστε. Ὁ δὲ Θεόπιστος, Ἰδού, ἐγὼ Κύριε. Λέγει αὐτῷ εἰς τὸ ἓν πρόβατον καὶ ἄρνιον ἔμελλες τοῦ καλέσαι με; οὐκ οἶδας ὅτι Κόμης f εἰμί; Σὺ ἀφ' ἑαυτοῦ εἶπας, Σφάξω τὸ ἓν ζῶον καὶ καλέσω σε· καὶ τοῦτο οὐκ ἐποίησας, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἀνέρχομαί σου, ἐὰν μὴ σφάξῃς τὰ δύο ζεύγη τῶν βοῶν σου καὶ ὅσα πρόβατα ἔχεις καὶ
F βόας, οὐκ ἔρχομαι εἰς τὸν οἶκόν σου ἀριστῆσαι· ἀλλ' αἰτοῦμαι πῦρ παρὰ Κυρίου, καὶ σὲ καὶ τὸν οἶκόν σου πυρίκαυστον ποιήσω.

hædum offert: tum jussus utrumque par offerre, ovem et agnum exhibet frustra. jubetur insuper oves omnes offerre

6 Ὁ δὲ ἔξυπνος γενόμενος, καὶ φόβῳ συσχεθείς, μεγάλῃ τῇ φωνῇ, Οἴμοι! οἴμοι! ἔφη, Τί ποιήσω; τίς ἐστιν ὁ καθ' ὕπνους φαινόμενός μοι καὶ φρικώδεσιν ῥήμασιν ἐπαπειλῶν μοι! Μὴ φάντασμά ἐστιν καὶ χλευάζει με, ὅπως τὴν ὕπαρξίν μου εἰς ἓν ἀπολέσω, καὶ ἔσομαι πένης καὶ ἐγὼ καὶ ἡ ὁμόζυγός μου; Μὴ καὶ ὅτι εἰσὶν τοῦ Ἁγίου τὰ ῥήματα, ὅτι λέγει μοι, Σφάξον τὰ πάντα σου κἀγὼ εἰσέλθω τοῦ ἀριστῆσαι; Πῶς ἐνδέχεται νεκρὸς τρυφᾷν; Οὐ ποιήσω αὐτό, ὅπως ἐξαλείψω τὸ μνημόσυνόν μου. Εἴθε μὴ εὗρον αὐτά! Ἡ δὲ καλὴ ἐκείνη γυνή, παρεκάλει αὐτὸν λέγουσα, Ὁ Θεὸς συγχωρήσει σοι, ὅτι εἶπας τὸν Ἅγιον φάντασμα ὑπάρχειν. Ἀδυνατεῖ ὁ Ἅγιος τοῦ ἐπισκέψαι ἡμᾶς; τάχα εἰ μέλλει πλουτῆσαι ἡμᾶς, ὡς καὶ ἄλλους πολλοὺς ἐπλούτησεν. Ὁ δὲ πληρωθεὶς τῇ καρδίᾳ ἐσιώπησεν. Καὶ λέγει πάλιν ἡ Κύρα Εὐσέβεια· Κύριέ μου, εἰ τάχα οὐχ εὕρομεν αὐτά, τάχα γέγονεν καιρὸς χειμέριος, καὶ τὰ εἴκοσι πρόβατα καὶ οἱ δέκα χοῖροι παρῆλθον, καὶ τάχα ἀπ' αὐτοῦ νῦν οὐκ ἔχομεν αὐτά.

quod ille recusat facere, illusionem esse ratus:

Ex MS Ambros tandemque per visum severius increpitus,

A 7 Ὁ δὲ οὐκ ἀνέσχετο, ἀλλ᾽ ἔμεινεν, μήτε φάγων μήτε πίων, ἐκ τῆς ἐπελθούσης αὐτῷ λύπης. Ὁ δὲ Ἅγιος φαίνεται αὐτῷ ἔτι τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ, ἐφ᾽ ἵππου λευκοῦ καθεζόμενος, βαστάζων καὶ τὸν τίμιον σταυρὸν, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἄνθρωπε, δαιμόνιον ἔχεις καὶ φάντασμά με ὑπολαμβάνεις. Ὑποδείκνυ δὲ αὐτῷ καὶ τὸν τίμιον σταυρὸν, λέγων· Οὐκ ἔστιν ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ αὕτη; Λέγω σοι, μὰ τὴν δύναμιν ταύτην, ἐὰν μὴ ποιήσεις τὸ θέλημά μου, πῦρ αἰτοῦμαι παρὰ Κυρίου, καὶ σὲ καὶ πάντα σου ἐφ᾽ ἓν ἀπολέσω. Ὑπεδείκνυεν δὲ αὐτῷ πολλὰς τιμωρίας, ἐπαπειλῶν αὐτὸν, καὶ λέγων, Κάλεσόν μοι πολλοὺς, πλουσίους καὶ πένητας πρὸς ὑπηρεσίαν τῆς τραπέζης σου. Ἔξυπνος δὲ γενόμενος, καὶ φόβῳ πολλῷ συνεχόμενος, λέγει μεγάλῃ τῇ φωνῇ, Ποιῶ ὡς κελεύεις, Κύριέ μου· καὶ ἡ ὕπαρξίς μου σοί ἐστι, κἀγὼ καὶ πάντες οἱ ἐν τῷ οἴκῳ μου.

jubet omnia sua animalia mactari.

8 Ὁ δὲ ἐπιτάξας τοῖς παισὶ καὶ τοῖς συγγενεῦσιν αὐτοῦ, ἔλεγεν, Τέμνεται πάντα τὰ κτήνη μου, ὅτι τάδε καὶ τάδε εἶδον ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ. Οἱ δὲ καθ᾽ ἑαυτοὺς ἔλεγον. Τάχα ἐμωράνθη καὶ θέλει ἀπολέσαι τὸ ὑπάρχον αὐτοῦ. Ὅμως δ᾽ οὖν ἔτεμνον τὰ πρόβατα καὶ τοὺς χοίρους καὶ τὰ ζεύγη τῶν βοῶν· ἡτοιμάσαν δὲ καὶ οἶνον καὶ ἄρτον, πρὸς ὑπηρεσίας τῆς τραπέζης αὐτῶν. καὶ ἐκάλεσεν πέντε ἐκ τῆς κώμης τῶν ἑβδομήκοντα, ἐκάλεσαν δὲ καὶ Ἱερεῖς ἐκτελέσαντας ἀπὸ ἑσπέρας ἕως πρωὶ τοὺς τοῦ Ἁγίου κανόνας. Οἱ δὲ λειτουργήσαντες εἰς πλείστους ναοὺς τοῦ Ἁγίου, ἐλθόντες πρὸς ἀριστεῦσαι, καὶ ποιήσαντες τὴν B εὐχαριστίαν, ἐκαθέσθησαν, ἐκδεχόμενοι τὴν τοῦ Ἁγίου ἐπισκέψιν.

Parato convivio supervenit Sanctus,

9 Καὶ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ κρότος ἐγένετο μέγας, καὶ εὐθέως ἔφθασαν τριάκοντα g καβαλλάριοι, καὶ λέγουσιν, Ὁ Κόμης ἡμῶν ἔρχεται. Ἤδη αὐτῶν λαλούντων, ἔφθασαν ἕτεροι πλεῖστοι τῶν τριάκοντα, κράζοντες τῷ οἰκοκύρει, Ὁ Κόμης ἡμῶν ἔρχεται, ἐξέλθετε εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ. Οἱ δὲ ἐξῆλθον. Καὶ θεασάμενος αὐτοὺς [ὁ Θεόπιστος,[λέγει πρὸς αὐτοὺς, Τίς ἐστιν οὗτος; Οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ· Νέος Κόμης ἐστὶ, καλούμενος Γεώργιος, ἔστιν δὲ τῷ γένει Καππάδοξ, καὶ ἔρχεται τοῦ ἀριστῆσαι ὧδε· Λέγει αὐτοῖς ὁ Θεόπιστος. Ὁ Κόμης τοιαύτην παῤῥησίαν ἔχει; Ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίνατο, Ὅτι ὁ Βασιλεὺς, ὡς χρήσιμον αὐτοῦ δοῦλον, οὐ μόνον τὴν h Κουμενταρίαν αὐτῷ ἐχαρίσατο, ἀλλὰ καὶ πάντα ἐπισκοπεῖν αὐτῷ δέδωκε. Ὁ δὲ ἐκπλαγεὶς τῷ πλήθει, λέγει αὐτῷ· Τάχα οὔτε οἶνον ἔχω, οὔτε ἄρτον, ἵνα χορτάσωσιν οὗτοι. Καὶ εὐθέως φαίνεται αὐτὸς ἐφ᾽ ἵππου λευκοῦ καθεζόμενος, καὶ δύο νεάνισκοι ὡραῖοι ἐκράτουν αὐτοῦ ἔνθε καὶ ἔνθε· καὶ ἕτερος νεάνισκος ἔμπροσθεν αὐτοῦ λέγων, Ὁ Κόμης ἤδη ἔρχεται. Ὁ δὲ Ἅγιος λέγει, Χαῖρε, Θεόπιστε καὶ πάντες οἱ μετὰ σοῦ. Καὶ αὐτοὶ προσκυνήσαντες εἶπον, Καλῶς ἦλθεν ὁ αὐθέντης i ἡμῶν, ὁ ἅγιος Κόμης. Καὶ λέγει ὁ Ἅγιος· Θεόπιστε, ἔμαθον ὅτι τὸν Ἅγιον Γεώργιον ἤμελλον καλεῖν, καὶ ἀντ᾽ ἐκείνου k ἦλθον ἐγώ· δι᾽ ὅτι καὶ C ἐγὼ Γεώργιος καλοῦμαι Καππάδοξ· ἀλλὰ μὴ λυποῦ, οὐ μὴ ἀπολέσεις τὸν μισθόν σου. Τότε μικρὸν ἱλαρωθεὶς ὁ Θεόπιστος, λέγει· Οὐχὶ, Κύριε. Καὶ λέγει ὁ Ἅγιος· Κέλευσον πάντας καθισθῆναι ἐπὶ τῆς τραπέζης σου· Ὁ δὲ Θεόπιστος, Ὡς κελεύεις. Καὶ ἐκάθισαν οἱ φίλοι τε καὶ συγγενεῖς. Καὶ οὗτος, Οἱ δύο νεάνισκοι ὀφείλουσιν ἐξυπηρετεῖν τῇ τραπέζῃ σου.

panemque et vinum abundare facit:

10 Ὁ δὲ Θεόπιστος λέγει τοῖς νεανίσκοις, Ἴδετε τὰ σκεύη τοῦ οἴνου, καὶ ὅταν πληρωθῶσιν. l Οἱ δὲ λαβόντες λαγήνια μικρὰ, m ἐκέρνουν· καὶ ὅσον ἐκέρνουν τοσοῦτον ἐπληθύνετο ὁ οἶνος, καὶ τὰ σκεύη ἐπληρῶντο· καὶ ὁ ἄρτος ἐπληθύνετο· καὶ n εὐφράνθησαν πάντες καὶ ἐκορέσθησαν. Ὁ δὲ Ἅγιος λέγει τῷ Θεοπίστῳ. Τὰ μὲν κρέατα πάντα ἐστίετε, τὰ δὲ ὀστέα φυλάττετε πρὸς μαρτύριον τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, καὶ μηδεὶς ἐξ ὑμῶν ῥύψη ἓν ἀπὸ τῶν στεάτων, καὶ δεινῶς τιμωρήσω αὐτόν. Ὁ δὲ Θεόπιστος, ψιθυρήσας πρὸς τὴν σύμβιον αὐτοῦ, λέγει· Οὐκ εἶπόν σοι, ὅτι τὴν ὕπαρξιν ἡμῶν φάγωσιν. Ἡ δὲ λέγει, Σιώπα, οὐδὲν κακὸν ἐποίησεν ὁ Ἅγιος οὗτος. Ὅθεν δὲ εὐφράνθησαν πάντες, λέγει αὐτοῖς ὁ Ἅγιος· Ψάλλετε τὸ Κοντάκιον o τοῦ Ἁγίου. Οἱ δὲ ἔψαλλον, Γεωργηθεὶς ὑπὸ Θεοῦ, καὶ τὸ λοιπόν. Τότε εἴρξαντο πρεσβεύειν εἰς τὸ D ὄνομα τοῦ Ἁγίου καὶ τῆς Θεοτόκου, καὶ εἰπόντες τὸ, p Παναγία Θεοτόκε βοήθησον, q ἐξῆλεύθασι πάντες.

reservataque ossa coram se ponens, bores suos Theoctisto restituit,

11 Ὁ δὲ Ἅγιος ἐπέβη ἐπὶ τοῦ ἵππου αὐτοῦ, καὶ ἐκέλευσεν πάντας ὁδοιπορεῖν, πλήν γε τοὺς δύο νεανίσκους οὓς ἐκράτησας μεθ᾽ ἑαυτοῦ λέγει, Φέρετέ μοι τὰ ὀστᾶ ὧδε. Οἱ δὲ πρὸς ἑαυτοὺς ἔλεγον. Τάχα ἐμεθύσθη καὶ οὐκ οἶδεν τί ποιεῖ. Ὁ δὲ Θεόπιστος λέγει, Τάχα r ἤρξησαν κωμάσασθαί μοι κἂν ἐν ἀνομίᾳ. Ὁ δὲ λέγων τὰ ὀστᾶ, ἔῤῥιψεν ἔμπροσθεν αὐτοῦ, κατατενίσας τὸ ὄμμα εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ εἶπεν· Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, εἰς σὲ ἐὰν ἤλπισα ὁ δοῦλός σου, ἐλθέτω ἡ εὐλογία σου ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου Θεόπιστον, καὶ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ· καὶ ὡς ἐπλήθυνας τοὺς ἀστέρας τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὴν ἄμμον τὴν ἀπέραντον τῆς θαλάσσης, πλήθυνον τὰ ἀγαθά σου ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου. Καὶ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἀνεζωώθησαν οἱ βόες αὐτοῦ, μείζονες καὶ ἰσχυρότεροι τῶν προτέρων αὐτοῦ, ὧν ἔθυσεν τῷ Ἁγίῳ. Καὶ ἰδὼν ὁ Θεόπιστος τὸ παράδοξον τοῦτο θαῦμα, ἅμα καὶ ἡ πιστὴ καὶ φιλόθεος αὐτοῦ σύζυγος, εἰς ἔκστασιν μεγάλην εἰσῆλθον· καὶ ὁ Ἅγιος εὐθὺς ἀφανὴς ἐγένετο.

qui mirabiliter ditatus et liberis auctus ecclesiam Sancto ædificat.

12 Τότε ἡ καλὴ καὶ ἔγκριτος συζυγία ηὐχαρίστησαν τῷ μεγαλοδώρῳ Θεῷ, καὶ τῷ πανδόξῳ αὐτοῦ δούλῳ τῷ Μεγαλομάρτυρι Γεωργίῳ, τοιαῦτα δωρησαμένῳ αὐτοῖς. Ἤρξαντο γοῦν καὶ ἐπληθύνοντο καὶ πάντα τὰ κτήνη αὐτοῦ καὶ ὅλος ὁ βίος αὐτοῦ ὑπὲρ μέτρον. Ἀκουστὸν δὲ ἐγένετο τὸ θαῦμα τοῦτο, ὥστε ἀκουσθῆναι καὶ πρὸς τὸν εὐσεβέστατον Βασιλέα Θεοδόσιον· καὶ αὐτὸς ἐδόξασε τὸν E Θεὸν καὶ τὸν Μεγαλομάρτυρα Γεώργιον. Ὁ δὲ Θεόπιστος, ἐμεγαλύνθη ὁ βίος αὐτοῦ, καὶ ἐξακουστὸς γέγωνεν, ὡς εἶναι τὰ κτήνη αὐτοῦ χιλιάδες ἑπτὰ, σίτου δὲ καὶ οἴνου οὐκ ἦν ἀριθμός. Ἐποίησεν δὲ καὶ θυγατέρας ἑπτὰ καὶ υἱοὺς τρεῖς· ἀνέγειρεν δὲ καὶ ναὸν περικαλεῖ εἰς ὄνομα τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Ἔζησεν δὲ ἀπὸ τῆς τοιαύτης θαυματουργίας ὁ Θεόπιστος ἔτη κβ᾽, καὶ ἀπεκείρατο τὴν κεφαλὴν, καὶ ἐκοιμήθη ἐν εἰρήνῃ, καὶ ἀπετέθη ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, ὃν ἀνήγειρεν αὐτός· καὶ μεθ᾽ ἡμερῶν ζ᾽ ἐκοιμήθη καὶ ἡ ὁμόζυγος αὐτοῦ· Τῷ δὲ Θεῷ ἡμῶν πρέπει δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, ἅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

a *Epitomen Latinam dedi in Analectis Georgianis n. 41 id sufficere ratus, quia ejus in qua hoc miraculum continebatur collectionis auctoritati multum derogabat figmentum debellati draconis, secundo loco propositum inter præcedentem et hanc narrationem. Præterea res ipsa, quamvis sub Theodosio Imperatore gesta diceretur, stylo tamen multum recentiori descripta, non erat extra suspicionem fictionis. Quia tamen fieri potest ut aliquando ex aliquo meliores notæ codice confirmetur res eadem, ideo ipsam hic Græce damus, Lectoris prudentiæ relinquentes, ut dispiciat quatenus credere eam conve-* F *niat. Nihil certe invenio quod manifestam arguat fictionem.*

b *Ita visum est restaurare sensum, qui in MS. sic legebatur* ἔσχεν δὲ ἔτη ἑπτὰ ἀπὸ τῆς παρθενίας αὐτῆς, καὶ τέκνον αὐτῇ οὐχ ὑποληπτόν. Ἐξῆλθεν οὖν ὁ Θεόπιστος.

c Χαύω *perdo, nusquam alibi reperi. Simonis Portii Latino-Græco-barbarum dictionarium, jussu Richelii Cardinalis compositum et Parisiis editum anno 1635,* Χάνω *inter Romam id est Constantinopolitana idiotica sub eadem significatione habet.*

d *De hoc miraculo alibi non memini me legisse: sed infinita sunt quæ partim non fuerunt scripto tradita, partim ad nostras manus non pervenere, ut alibi insinuavimus.*

e *Hic elucet boni alias viri incredulitas circa Sanctum jam mortuum, quæ ad aliorum confirmationem et ipsiusmet correctionem meruerit sic ut sequitur exerceri et expiari.*

f *Posterioris ævi Acta Comitis titulo S. Georgium augent; et juxta hæc hominem alloqui Sanctus supponitur,*

A *supponitur, seque aptare genio rusticani hominis.*

g Καβαλλάριος eques, *vox Italica a Latino* caballus: *unde discas hæc esse scripta Constantinopoli medio plane et deteriori ævo.*

h Κομενταρία *dici videtur Præfectura super* Κομενταρισίους, Commentarienses, *ita dictos a publicis edictis quæ* Κομέντα *etiam dicuntur publicisque actis describendis: ad quam etiam significationem pertinet titulus* Comitis *etsi primum usurpatus videatur ex eo quod Prætoribus aut Proconsulibus socius ad jusdicendum adderetur, in quo mirabilis apparet linguarum vulgarium promixtio et nexus: nam quos Græci Latino appellant vocabulo* Comites, *eos Teutones a* γράφω *scribo putantur* Gravios *dixisse; et siquidem essent limitum custodiæ præfecti,* Mark-gravios.

i Αὐθέντης *Budæus notat sequiori seculo idem valuisse quod* προστάτης, patronus; *et plane in ea significatione hic sumitur, qua eum cui supremum in nos nostraque jus deferimus* Patronum *vulgariter appellamus.*

k *Videtur infirmitati fidei ejus se aptare Sanctus, qua Theopistus negaverat mortuum Sanctum non adfuturum convivio, donec post miraculum suscitatorum animalium ipsum se esse probaret. Quomodo Dominus ipse euntibus in Emaus alium se exhibuit.*

l *In MS. redundabant hæc, non satis commodum* B
sensum nobis facientia, καὶ ἀσανηχθὴ καὶ ὅπιθ... *imo nec intelligibilia vel per conjecturam.*

m Κέρνον crater *apud Pollucem, Athenæum et alios: hinc factum videtur* κερνόω infundo, *seu craterem impleo: sed forte legendum est* ἐκιρνῶν miscebant *a* κιρνάω misceo, *passim nota vox.*

n *Hic rursum expunxi non intellectum* καὶ ἐπερεύσευσεν. D

EX MS. AMBROS.

o Κοντάκιον, *multiplici significatione dici, docet erudite Isaacus Habertus in Pontificali ecclesiæ Græcæ ad partem 6 Liturgiæ ordinariæ observat. 2, et in Officio quidem divino ait esse* genus modulatum cantici, ceteris brevius ac simplicius, quale singulis diebus festis proprium est, *et mox exempli causa hoc ipsum Megalomartyris Contacium totum exhibet, uti est in Menæis ad 23 Aprilis ante Lectiones.* Γεωργηθεὶς ὑπὸ Θεοῦ, ἀνεδείχθης τῆς εὐσεβείας γεωργὸς τιμιώτατος· τῶν ἀρετῶν τὰ δράγματα συλλέξας ἑαυτῷ· σπείρας γὰρ ἐν δάκρυσιν, εὐφροσύνῃ θερίζεις, ἀθλήσας δὲ δι' αἵματος τὸν Χριστὸν ἐκομίσω, καὶ ταῖς πρεσβείαις, Ἅγιε, ταῖς σαῖς πᾶσι παρέχων πταισμάτων συγχώρησιν. *Postea agit de eorumdem Contaciorum primo auctore Romano Diacono, divinitus ad illa pangenda instructo sub annum Christi* 500.

p *Initium id est unius ex Theotociis sive strophis post singulas canonum sacrarum odas in Deiparæ honorem addi solitis: quod cum hoc die non inveniatur in Menæis, videtur ad alium quemdam Canonem vulgo notissimum, licet ibi non expressum, pertinere.*

q *MS.* ἠσέρθησαν, *quod non intelligentes mutavimus, correctio autem potius per* ἐξέρχομαι egredior, *quam* E
εἰσέρχομαι ingredior *facta est: quia id videbatur sensus exigere, licet alterum fuisset magis congruum MS. ubi pro* ει *sæpissime invenitur expressum* η

r *Ibidem sic habebatur* Ταχὺ ἀγγέλισάν με καὶ θέλων κομίσασθαί μοι.

ΛΟΓΟΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΟΛΙΤΟΥ,

ΠΑΝΥ ΩΦΕΛΙΜΟΣ ΚΑΙ ΓΛΥΚΥΤΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΠΟΛΛΑ, ΠΕΡΙ ΟΠΤΑΣΙΑΣ ΗΝ ΤΙΣ ΣΑΡΡΑΚΗΝΟΣ ΠΟΤΕ ΙΔΩΝ [ΕΝ ΤΩ ΠΑΝΣΕΠΤΩ ΝΑΩ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ] ΕΠΙΣΤΕΥΣΕ, ΜΑΡΤΥΡΗΣΑΣ ΔΙΑ ΤΟΝ ΚΥΡΙΟΝ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥΝ ΧΡΙΣΤΟΝ.

a

Ex Græco-Latina editione Fr. Isidori et MS. nostro. a

Ο στρατηγὸς Νικόλαος, ὁ λεγόμενος Ἰουλᾶς, διηγήσατό μοι, ὅτι ἐν τῇ ἰδίᾳ πόλει, ἣν καλοῦσιν οἱ Σαῤῥακηνοὶ τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ Ἄμπελον, ἀπέσταλεν ὁ Ἀμερουμνῆς Συρίας τὸν ἴδιον ἀνε-
C ψιὸν, πρὸς τὸ διοικῆσαι δουλείας τινὰς εἰς τὸ εἰρημένον κάστρον. Ἔστι δὲ ἐκεῖ ναὸς μέγας, καὶ ἀρχαῖος καὶ θαυ-
S. Georgii templum μαστὸς τοῦ ἁγίου καὶ πανενδόξου Μάρτυρος Γεωργίου. Καὶ ὅταν δὲ εἶδεν ὁ Σαῤῥακηνὸς τὸν ναὸν ἐκ μακρόθεν, ἐκέλευσε τοὺς ἑαυτοῦ δούλους κομίσαι τὰ ἑαυτοῦ πράγματα ἐν τῷ ναῷ, ἔπειτα καὶ τὰς καμήλους τὸν ἀριθμὸν δεκαδύο· ὅπως ἄνωθεν ἐσθιούσας βλέποι.

44 Οἱ δὲ Ἱερεῖς τοῦ σεβασμίου ἐκείνου ναοῦ τοῦτον δεόμενοι λέγοντες, Κύριε, τοιαῦτα μὴ ποιήσῃς· ὅτι ναὸς Θεοῦ ὑπάρχει· καὶ μὴ καταφρονήσῃς αὐτὸν, οὔτε τὰς
inductis jumentis violans Saracenus, καμήλους κελεύσῃς βαλεῖν ἐν τῷ ἱερῷ θυσιαστηρίῳ τοῦ Θεοῦ. Ὁ δὲ Σαῤῥακηνὸς, ὡς ἀπηνὴς καὶ ἀγνώμων, οὐκ ἠθέλησεν ἀκοῦσαι τὰς δεήσεις τῶν Πρεσβυτέρων· ἀλλὰ εἶπε Ἀῤῥάβων φωνῇ τοῖς θεράπουσιν αὐτοῦ· Οὐ ποιεῖτε τὸ κελευσθὲν ὑμῖν; Καὶ παρευθὺς οἱ ἑαυτοῦ δοῦλοι ἐποίησαν ὡς αὐτὸς ἐκέλευσεν· καὶ ἄφνω ἰδοὺ, Θεοῦ προστάξει, αἱ κάμηλοι εἰσελθοῦσαι ἐν τῷ ναῷ πεσοῦσαι πᾶσαι διεφονήθησαν. Ὡς δὲ ἰδὼν ὁ Σαῤῥακηνὸς τὸ παράδοξον θαῦμα, ἐξέστη, καὶ ἐκέλευσε τοῖς θεράποντας αὐτοῦ, ἵνα ἐκβάλωσι καὶ ῥίπτωσι μακρόθεν τοῦ ναοῦ πεφονευμένας καμήλους, καὶ οὕτως ἐποίησαν. Καὶ ἐπεὶ ἑορτὴ ἦν ἐκείνῃ τῇ
ipsumque iis mortuis ingressus, ἡμέρα, καὶ ἐγγίσασα ἡ ὥρα τῆς θείας λειτουργίας, καὶ ὁ Ἱερεὺς μέλλων ἄρξασθαι τῆς θείας προσκομιδῆς, σφόδρα ἐφοβεῖτο τὸν Σαῤῥακηνὸν πῶς ἄν b ἐνώπιον αὐτοῦ b
τὴν ἀναίμακτον θυσίαν. Καὶ ἕτερος τις Ἱερεὺς, ὁ τούτου συγκοινωνὸς, ἔφη τῷ μέλλοντι ἱερουργῆσαι· Μὴ φοβοῦ· οὐκ οἶδας τὸ παράδοξον θαῦμα; τί δειλιᾷς; Ὁ F
οὖν εἰρημένος Ἱερεὺς ἀφόβως ἤρξατο τῆς ἁγίας προσκομιδῆς.

45 Ὡς δὲ εἶδε ταῦτα ὁ Σαῤῥακηνὸς προσεδόκει ἰδεῖν τί μέλλων ποιῆσαι ὁ Ἱερεύς. Ἀρξαμένου οὖν τοῦ Ἱερέως τῆς θείας προσκομιδῆς, καὶ λαβόντος c τὸν ἄρτον ποιῆσαι τὴν ἀναίμακτον θυσίαν· ὁ Σαῤῥακηνὸς εἶδε τὸν Ἱερέα, c
ὅτι παιδίον d ἔλαβε ταῖς χερσὶ, καὶ ἔσφαττεν αὐτὸ κιρ- d
νῶν τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐν τῷ ποτηρίῳ, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ κλῶν, θεὶς ἐν τῷ δίσκῳ. Ὁ δὲ Σαῤῥακηνὸς ταῦτα πάντα *dum sacrificium peragitur,*
ἰδὼν ἐξέστη θυμοῦ πολλοῦ, καὶ ὀργῆς ἐπληροῦτο κατὰ Ἱερέως, βουλόμενος ἀποκτεῖναι αὐτόν· Ὡς δὲ ἤγγικεν ἡ ὥρα τῆς ἁγίας εἰσόδου, ὁ Σαῤῥακηνὸς εἶδεν αὖθις τρανωτέρως, τὸ παιδίον ἐν τῷ δίσκῳ μεμελισμένον εἰς τέσσαρα, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐν τῷ ποτηρίῳ, καὶ πάλιν μετὰ ὀργῆς ἐξέστη. Καὶ ὡς ἤγγικε τὸ τέλος τῆς θείας λειτουργίας, καὶ τινες τῶν Χριστιανῶν ἐβούλοντο μεταλαβεῖν τὰ θεῖα Μυστήρια, καὶ εἰπόντος τοῦ Ἱερέως τὸ, Μετὰ φόβου Θεοῦ καὶ πίστεως προσέλθετε· καὶ πάντες οἱ Χριστιανοὶ ἔκλιναν τὰς κάρας πανευλαβῶς, καὶ τινες ἐξ αὐτῶν προσῆλθον μεταλαβεῖν τὰ θεῖα Μυστήρια. Καὶ πάλιν εἶδε ὁ *videt infantuli specie*
Σαῤῥακηνὸς ἐκ τρίτου τὸν Ἱερέα μεταδιδόναι ἐκ τοῦ σώ- *Christum*
ματος τε καὶ αἵματος τοῦ παιδίου μετὰ τῆς λαβίδος τοῖς *fidelibus*
μεταλαμβάνουσιν. Ἐπεὶ δὲ οἱ μετανοοῦντες Χριστιανοὶ *dividi,*
μετέλαβον

PER GREG. DECAPOL. EX MSS.

A μετέλαβον τὰ θεῖα Μυστήρια, καὶ ὁ Σαῤῥακηνὸς εἶδεν, ὅτι μετέλαβον ἐκ τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ παιδίου, θυμοῦ καὶ ὀργῆς ἐπλήρουτο κατὰ πάντων.

46 Μετὰ οὖν τὴν συμπλήρωσιν τῆς θείας λειτουργίας μετέδωκε τὸ ἀντίδωρον ὁ Ἱερεὺς πᾶσι τοῖς Χριστιανοῖς. Ἐξενεδύθη δὲ πᾶσαν τὴν ἱερατικὴν στολὴν, καὶ ἐκ δὲ τῶν e κλλιστευουσῶν τοῦ ἄρτου δέδωκε καὶ τῷ Σαῤῥακηνῷ. Ὁ δὲ ἔφη τῇ Ἀῤῥάβων φωνῇ· Τί ἐστι τοῦτο; Ὁ δὲ Ἱερεὺς ἔφη. Κύριε, ἐκ τοῦ ἄρτου ὃν ἐλειτουργήσαμεν. Ὁ δὲ Σαῤῥακηνὸς ἔφη μετὰ ὀργῆς, Ἐκ τούτων ἐλειτούργησας, κύων μιαρὲ, ἀλάστορ, καὶ φονεῦ; οὐκ εἶδόν σε, ἐγὼ, ὅτι παιδίον ἔλαβες καὶ ἔσφαξας, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐκέρασας ἐν τῷ ποτηρίῳ, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ κόψας, μέλη καὶ μέλη ἔθηκας ἐν τῷ δίσκῳ; Οὐκ εἶδον ταῦτα πάντα, μιαρὲ καὶ φονεῦ; οὐκ εἶδόν σε ἐσθίοντα καὶ πίνοντα ἐκ τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ παιδίου; καὶ μετέδω ἔτι καὶ τοῖς παρεστηκόσιν ἐξ ἐκείνου; καὶ νῦν ἔχουσι κρεῶν ἡρπαγμένων ἐν τοῖς στόμασι αὐτῶν. Ὁ δὲ Ἱερεὺς τοῦτο ἀκούσας ἐξέστη λέγων· Κύριε, ἐγὼ ἁμαρτωλὸς τυγχάνω, καὶ οὐ δύναμαι ἰδεῖν τοιοῦτο μυστήριον. Ἐπεὶ δὲ ἡ σὴ κυριότης τοιοῦτο μυστήριον ἔβλεψε, πιστεύω τῷ Θεῷ, ὅτι μέγας ἄνθρωπος εἶ σύ. Ὁ δὲ Σαῤῥακηνὸς φήσας. Οὐκ ἔστι τοῦτο καθὼς ἐθεασάμην; Καὶ ὁ Ἱερεύς· Ναὶ κύριέ μου, οὕτως ἔχει. Ἀλλ' ἐγὼ ἐπεὶ ἁμαρτωλὸς τυγχάνω,

deinde mysterii veritatem edoctus,

B τοιοῦτο μυστήριον οὐ μὴ δύναμαι βλέπειν, εἰ μὴ ἄρτον καὶ οἶνον· καὶ τόνδε τὸν ἄρτον καὶ οἶνον πιστεύομεν, καὶ τηροῦμεν, καὶ θυσιάζομεν εἰς f τύπον τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οἱ γὰρ μεγάλοι καὶ θαυμαστοὶ Πατέρες, οἱ τῆς Ἐκκλησίας φωστῆρες καὶ διδάσκαλοι, οἷος ἦν ὁ θεσπέσιος μέγας Βασίλειος, καὶ ὁ ἀοίδιμος Χρυσόστομος, καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος, τοῦτο τὸ φοβερὸν καὶ φρικτὸν μυστήριον οὐκ ἔβλεπον· ἐγὼ δὲ πῶς δύναμαι βλέπειν;

47 Ὁ δὲ Σαῤῥακηνὸς ἀκούσας τοῦτο, ἐξέστη, καὶ ἐκέλευσε τοὺς δούλους αὐτοῦ, καὶ πάντας τοὺς ἐν τῷ ναῷ παρεστηκότας φυγεῖν ἔξωθεν τοῦ ναοῦ· καὶ ἔλαβε τὸν Ἱερέα παρὰ τὴν χεῖρα, καὶ εἶπεν· Ὡς θεωρῶ καὶ πληροφοροῦμαι, μεγάλη ἐστὶν ἡ πίστις τῶν Χριστιανῶν· ἀλλ' εἰ ἐστί σοι θέλημα, βάπτισόν με, Πάτερ. Ὁ δὲ Ἱερεὺς λέγει τῷ Σαῤῥακηνῷ· Κύριε, ἡμεῖς πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν ἐλθόντα εἰς τὸν κόσμον διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν. Ἡμεῖς δὲ πιστεύομεν τὴν ἁγίαν Τριάδα, καὶ ὁμοούσιον καὶ ἀδιαίρετον, Πατέρα, Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, τὴν μίαν θεότητα. Πιστεύομεν δὲ Μαρίαν τὴν ἀειπαρθένον, τὴν μητέρα τοῦ φωτὸς, τὴν τέξασαν τὸν καρπὸν τῆς ζωῆς τὸν προειρημένον Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὴν πρὸ τόκου παρθένον, καὶ ἐν τόκῳ παρθένον, καὶ μετὰ τόκον παρθένον. Πιστεύομεν δὲ καὶ πάντας τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους, καὶ Προφήτας, Μάρτυρας, Ὁσίους καὶ Δικαίους,

in fide Christiana instruitur,

C ὡς θεράποντας Θεοῦ. Λοιπὸν, κύριέ μου, οὐ γινώσκεις, ὅτι μείζων πάντων ἐστὶν ἡ πίστις τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν; Ὁ δὲ Σαῤῥακηνὸς πάλιν ἔφη, δέομαί σου, Πάτερ, βάπτισόν με. Ὁ δὲ Ἱερεὺς λέγων· Μὴ γένοιτο· ἐγὼ οὐ δύναμαι ποιῆσαι τοιοῦτον ἔργον, καὶ ἂν ἐγὼ τοῦτο ποιήσω, καὶ ὁ σὸς ἀνεψιὸς ὁ Ἀμερουμνῆς μάθῃ αὐτὸ τὸ ἔργον, ἀποκτενεῖ ἐμὲ καὶ διαφθερεῖ καὶ τὸν ναόν. Ἀλλ' ἐστί εἰ σοι θέλημα βαπτισθῆναι, πορεύου πρὸς τὸν ἐκεῖσε τόπον ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ· κἀκεῖ ἐστιν ὁ Ἀρχιερεὺς, αὐτός σε βαπτίσει. Ὁ δὲ Σαῤῥακηνὸς ἐποίησε μετάνοιαν τῷ Πρεσβυτέρῳ, καὶ ἐπορεύθη ἔξωθεν τοῦ ναοῦ· μετὰ δὲ ὥραν μίαν τῆς νυκτὸς, πάλιν, ἦλθε πρὸς τὸν Ἱερέα, καὶ ἐξεδύθη τὰ τῆς βασιλείας χρύσεα ἱμάτια, καὶ ἐνεδύθη τινὰ πενιχρὸν σάκκον τρίχινον, καὶ διὰ νυκτὸς φυγὼν καὶ ἄδηλος ἐγένετο. Καὶ πορευόμενος ἐν τὸ τοῦ Σινᾶ ὄρος, κἀκεῖσε ἔλαβε τὸ ἅγιον βάπτισμα ἐκ τοῦ Ἀρχιερέως· ἔμαθε δὲ καὶ τὸ ψαλτήριον, καὶ ἐστιχολόγει g αὐτὸ καθ' ἑκάστην.

et baptizandus in Sina mittitur.

48 Μετὰ δὲ ἔτη τρία ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, εἶπε τῷ Ἀρχιερεῖ· Συγχώρησόν μοι, δέσποτα, πῶς μέλλω ποιῆσαι ἰδεῖν τὸν Χριστόν; Ὁ δὲ Ἀρχιερεὺς εἶπε, προσεύχου μετὰ πίστεως ὀρθῆς, καὶ ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν μέλλει σε θεάσαι τὸν Χριστὸν ὡς ποθεῖς. Καὶ πάλιν ὁ ποτε Σαῤῥακηνὸς ἔφη· Δέσποτα, συγχώρησόν μοι, ὅπως πορευθῶ πρὸς

Inde remissus ad Sacerdotem a quo erat instructus,

D τὸν Ἱερέα τὸν διδάξαντά με, ὅταν οἶδα τὴν φρικτὴν ὀπτασίαν ἐν τῷ ναῷ τοῦ πανενδόξου Μάρτυρος Γεωργίου. Ὁ δὲ Ἀρχιερεὺς ἔφη· Πορεύου εἰς εἰρήνην. Καὶ οὕτως ἐπορεύθη πρὸς τὸν Ἱερέα, καὶ ἐποίησεν αὐτῷ μετάνοιαν, καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ, καὶ εἶπε τῷ Ἱερεῖ· Γινώσκεις, Πάτερ, τίς εἰμι ἐγώ; Ὁ δὲ Ἱερεύς· Ἄνθρωπον, ὃν οὐδέποτε εἶδον πῶς γινώσκω; Ἀλλὰ πάλιν ὁ ποτε Σαῤῥακηνός· Οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Ἀμερουμνῆ, καὶ ὅταν τὰς καμήλους ἔβαλον ἐν τῷ ναῷ πᾶσαι διεφονήθησαν, καὶ ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ ἦν τὴν φρικτὴν ὀπτασίαν θεασάμενος; ὁ δὲ Ἱερεὺς τοῦτον ἰδὼν ἐξέστη καὶ ἐδόξασε τὸν Θεόν; ἰδὼν τὸν ποτε Ἀραβικὸν λύκον τοῦ Χριστοῦ πρόβατον γεγενημένον πρᾳότατον, καὶ προσεκύνησεν αὐτὸν μετὰ πόθου, καὶ προσεκάλεσεν αὐτὸν ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ τοῦ ἐσθίειν ἄρτον. Καὶ ὁ ποτε Σαῤῥακηνὸς ἔφη, Συγχώρησόν μοι, δέσποτα Πάτερ· ἐγὼ γὰρ βούλομαι, καὶ ποθῶ ἰδεῖν τὸν Χριστὸν, πῶς γὰρ ποιήσω; Ὁ δὲ Ἱερεὺς λέγει, Ἐὰν σὺ βούλει ἰδεῖν τὸν Χριστὸν, πορεύου πρὸς τὸν σὸν ἀνεψιὸν, καὶ κήρυξον τὸν Χριστὸν, καὶ βλασφήμησον καὶ ἀναθεμάτισον τὴν πίστιν τῶν Σαῤῥακηνῶν, καὶ τὸν Μαομέθ τὸν ψευδοπροφήτην αὐτῶν, καὶ κήρυξον ὀρθῶς τὴν ἀληθινὴν πίστιν τῶν Χριστιανῶν ἄνευ φόβου, κἀκεῖ μέλλεις ἰδεῖν τὸν Χριστόν.

cum spe iterum videndi Christum,

jubetur prædicare Sarracenis.

E

49 Ὁ δὲ ποτε Σαῤῥακηνὸς ἐπορεύθη μετὰ πόθου, καὶ διὰ νυκτὸς ἔκοπτε τὴν θύραν τοῦ Σαῤῥακηνοῦ σφοδρῶς. Οἱ δὲ φύλακες τῆς πύλης καὶ τοῦ οἴκου τοῦ Ἀμερουμνῆ ἔφησαν, Τίς ἐστιν ὁ κράζων καὶ ὁ τύπτων τὴν θύραν; Ὁ δὲ εἶπεν, Ἐγώ εἰμι ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Ἀμερουμνῆ, ὁ ποτε φυγὼν καὶ ἄδηλος ἐγενόμην, νῦν βούλομαι θεάσαι τὸν ἐμὸν ἀνεψιὸν, καὶ εἰπεῖν τι αὐτῷ. Οἱ δὲ φύλακες τῆς πύλης ἐκείνης εἶπον πορευθέντες τῷ Σαῤῥακηνῷ, Κύριε, ὁ σὸς ἀνεψιὸς, ὁ ποτε φυγὼν καὶ ἄδηλος ἐγένετο. Ὁ δὲ Ἀμερουμνῆς στενάξας λέγων, Ποῦ ἐστιν; Οἱ δὲ εἶπον, Παρὰ τὴν θύραν τοῦ παλατίου. Ὁ δὲ ἐκέλευσεν τοὺς δούλους αὐτοῦ μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων ἀπαντῆσαι αὐτόν. Καὶ πάντες ἐποίησαν κατὰ τὸ πρόσταγμα Βασιλέως Ἀμερουμνῆ, καὶ ἔλαβον παρὰ τὴν χεῖρα τὸν μοναχὸν τὸν ποτε Σαῤῥακηνὸν, καὶ προσέφερον αὐτὸν τῷ Ἀμερουμνῇ τῷ αὐτοῦ ἀνεψιῷ. Ὁ δὲ Ἀμερουμνῆς τοῦτον ἰδὼν, ηὐφράνθη λίαν, καὶ μετὰ δακρύων ἠσπάσατο αὐτὸν, καὶ λέγει, Τί ἐστι τοῦτο; ποῦ κατῴκεις ἕως τοῦ νῦν; Οὐκ εἶ σὺ ὁ ἐμὸς ἀνεψιός; Ὁ δὲ μοναχὸς εἶπεν· Οὐ γινώσκεις ἐμὲ τὸν σὸν ἀνεψιόν; νῦν γὰρ Χριστιανὸς γέγονα καὶ μοναχὸς ὡς βλέπεις, χάριτι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, καὶ ἐπὶ ἐρήμων τόπων ἐκατῴκουν, ἵνα κληρονομήσω βασιλείαν οὐρανῶν, ὡς ἐλπίζω εἰς τὴν ἄφατον εὐσπλαγχνίαν τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ, μέλλων κληρονομῆσαι τὴν ἐκείνου βασιλείαν· τί h δηλοῖς καὶ σὺ Ἀμερουμνῆς; λάβε τὸ ἅγιον βάπτισμα τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, ἵνα ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσῃς ὡς κἀγὼ ἐλπίζω. Ὁ δὲ Ἀμερουμνῆς γελάσας καὶ τὴν κάραν νευστάξας ἔφη· Τί φλυαρεῖς ταλαίπωρε; τί φλυαρεῖς; καὶ τί σοι γέγονεν, Οὐαί σοι! οὐαί σοι, ἐλεεινέ! Πῶς ἐγκατέλιπες τὸν σὸν βίον, καὶ τὰ σκῆπτρα τῆς βασιλείας, καὶ ὡς εἷς τῶν πενήτων περιάγεις, ἐνδεδυμένος τὰ δυσώδη τρίχινα; Καὶ ὁ μοναχὸς ἀντέφη λέγων· Θεοῦ χάριτι, ὅσα δὲ εἶχον ὅτε ἤμην Σαῤῥακηνὸς νόμος καὶ κλῆρος τοῦ διαβόλου ἐτύγχανε, τὰ δὲ θεωρεῖς ἐνδεδυμένον με, δόξα ἐστὶ καὶ καύχημα, καὶ ἀῤῥαβὼν τῆς μελλούσης καὶ αἰωνίου ζωῆς· ἐγὼ δὲ ἀναθεματίζω τὴν τῶν Σαῤῥακηνῶν θρησκείαν, καὶ τὸν ψευδοπροφήτην αὐτῶν.

Ad Amerumnem introductus,

seque Christianum et monachum profitens,

h

ab eo irridetur.

F

50 Ὁ δὲ Ἀμερουμνῆς ἔφη, Ἐκβάλετε αὐτὸν, ὅτι οὐκ οἶδε τί φλυαρεῖ. Καὶ ἐκβαλόντες αὐτὸν, ἔθηκαν ἔν τινι μέρει τοῦ παλατίου, καὶ ἔδωσαν αὐτῷ βρῶσιν καὶ πόσιν, καὶ ἐποίησεν ἡμέρας τρεῖς· αὐτὸς δὲ οὐκ ἔφαγεν οὔτε ἔπιεν, ἀλλ' ὀρθῶς καὶ πιστῶς προσηύχετο τῷ Θεῷ, καὶ γόνυ κλίνας λέγει· Ἐπὶ σοὶ Κύριε ἤλπισα, μὴ καταισχυνθείην εἰς τὸν αἰῶνα, μὴ δὲ καταγελασάτωσάν με οἱ ἐχθροί μου· καὶ πάλιν λέγει, Ἐλέησόν με ὁ Θεὸς κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου, καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου, ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου· καὶ πάλιν, Φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς μου, Κύριος ὁ Θεὸς, μήποτε ὑπνώσω εἰς θάνατον, μήποτε εἴπῃ ὁ ἐχθρός μου, ἴσχυσα πρὸς αὐτόν·

Petit a Deo perseverantiam,

A τόν· στήριξον τὴν καρδίαν μου, Κύριε, ἵνα πολεμήσω τὸν αἰσθητὸν πλάνον τὸν Σαῤῥακηνὸν, ἵνα μή με καταπατήσῃ ὁ πονηρὸς διάβολος, καὶ δειλιάσω τὸν θάνατον διὰ τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον. Καὶ ποιήσας τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, λέγει· Κύριε φωτισμός μου, καὶ σωτήρ μου, τίνα φοβηθήσομαι; Κύριος ὑπερασπιστὴς τῆς ζωῆς μου, ἀπὸ τίνος δειλιάσω; Καὶ πάλιν φωνήσας κατὰ τοῦ Ἀμερουμνοῦς, Λάβε τὸ ἅγιον βάπτισμα, ἵνα κερδήσῃς τὴν ἄμετρον βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ πάλιν ὁ Ἀμερουμνῆς ἐκέλευσεν αὖθις ἐλθεῖν ἔμπροσθεν αὐτοῦ, καὶ ἡτοίμασεν ἱμάτια πάνυ ὡραῖα ὑπὲρ τούτου. Καὶ φήσας ὁ Ἀμερουμνῆς· Εὐφραίνου ταλαίπωρε, εὐφραίνου, καὶ ἀγάλλου τῇ σῇ βασιλείᾳ, καὶ μὴ καταφρονήσῃς τὸν σὸν βίον, καὶ τὴν σὴν νεότητα τὴν πάνυ ὡραίαν, καὶ ὁδεύῃς ὡς πενιχρὸς πένης ἀφρόνως. Οὐαί σοι ταλαίπωρε, τί νοεῖς; Ὁ δὲ μοναχὸς γελάσας ἔφη τῷ Ἀμερουμνῇ, Μὴ θρήνει τί νοῶ· νοῶ γὰρ πῶς μέλλω πληρῶσαι τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ μου, καὶ τοῦ ἀποστείλαντός με πατρὸς τοῦ Ἱερέως ἐκείνου, τοῦ καὶ διδάξαντός με· τὰ δὲ ἱμάτια ἃ ἡτοίμασας περὶ ἐμοῦ πώλησον, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἐγκατάλειψον καὶ σὺ τὰ πρόσκαιρα σκῆπτρα τῆς βασιλείας, ἵνα λάβῃς σκῆπτρα τῆς αἰωνίου ζωῆς· καὶ μὴ ἔλπιζε ἐπὶ τὰ παρόντα, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὰ μέλλοντα, καὶ μὴ πίστευε ἐπὶ τὸν ψευδοπροφήτην Μαωμὲθ τὸν μιαρὸν, τὸν ἐβδελυγμένον, τὸν υἱὸν τῆς κολάσεως, ἀλλὰ πίστευσον εἰς τὸν Ἰησοῦν

frustra tentatur blandimentis,

ipsique Amerumni fidem Christi suadet;

B Χριστὸν τὸν Ναζαρηνὸν, τὸν ἐσταυρωμένον. Πίστευσον Τριάδα ὁμοούσιον τὴν μίαν Θεότητα, Πατέρα, Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον. Ὁ δὲ Ἀμερουμνῆς πάλιν γελάσας, ἔφη τοῖς μεγιστᾶσι τοῖς ἐν τῷ παλατίῳ συναθροισθεῖσιν. Οὗτος ἄφρων ἐστὶ, τί ποιήσωμεν αὐτῷ; ἐκβάλετε αὐτὸν ἔξω, καὶ διώξατε αὐτόν.

51 Οἱ δὲ παρακαθεζόμενοι τῷ Βασιλεῖ εἶπον. Οὗτος ἠβουλήθη μιᾶναι καὶ διαφθεῖραι τὴν τῶν Σαῤῥακηνῶν θρησκείαν· οὐκ ἀκούεις πῶς βλασφημεῖ καὶ ἀναθεματίζει τὸν μέγαν προφήτην ἡμῶν; Ὁ δὲ μοναχὸς, καὶ ποτε Σαρρακηνὸς, ἐβόησε μεγάλως· Ἄχθομαι περί σου Ἀμερουμνῆ μᾶλλον, σὺ γὰρ βούλει σωθῆναι ταλαίπωρε· πίστευσον εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ἐσταυρωμένον, καὶ ἀναθεμάτισον τὴν τῶν Σαρρακηνῶν θρησκείαν, καὶ τὸν ψευδοπροφήτην αὐτῶν ὡς κἀγώ. Ὁ δὲ Σαρρακηνὸς Ἀμερουμνῆς ἔφη, Ἐκβάλετε αὐτὸν ἔξω, ὡς ἐγὼ κελεύω, ὅτι ἄφρων ἐστὶ, καὶ οὐκ οἶδε τί λέγει. Οἱ δὲ συγκαθεζόμενοι αὐτῷ εἶπον, λοιπὸν τὴν τῶν Σαρρακηνῶν θρησκείαν ἀναθεματίσαντα, καὶ εἰς τὸν μέγαν προφήτην βλασφημοῦντα, καὶ λέγεις, Οὐκ οἶδε τί φλυαρεῖ· ἐὰν δὲ οὐκ ἀποκτείνῃς αὐτὸν, παραιρούμεθα καὶ ἡμεῖς Χριστιανοὶ γενέσθαι. Ὁ δὲ Ἀμερουμνῆς λέγει· Ἐγὼ οὐ δύναμαι

et contemnitur;

atque a Saracenis ad necem petitus,

C ἀποκτεῖναι αὐτὸν, ὅτι φίλος ἀνεψιός ἐστι, καὶ οὐ βούλομαι αὐτόν· ἀλλὰ λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς, καὶ ποιήσατε ὡς βούλεσθε. Οἱ δὲ εἰλκέσαν τὸν μοναχὸν μετὰ πλείστης ὀργῆς, καὶ σύραντες αὐτὸν ἔξωθεν τοῦ παλατίου, καὶ πολλαῖς βασάνοις τοῦτον παρέδωκαν, ἵνα ἐπιστρέψαι πρὸς τὴν πρώτην θρησκείαν τῶν Σαρρακηνῶν· ὁ δὲ μὴ θέλων, ἐδίδασκε πάντας ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου, ἵνα πιστεύωσι καὶ σωθῶσι. Οἱ δὲ Σαρρακηνοὶ ἔσυραν αὐτὸν ἔξωθεν τοῦ ἄστεος, καὶ ἐλιθοβόλησαν αὐτὸν τὸν ὁσιώτατον μοναχὸν, ὀνόματι Πανχάριον. Καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ, ἀστὴρ ἐξ οὐρανοῦ κατελθὼν ἐγένετο ἐπάνω τοῦ ὁσιωτάτου Μάρτυρος· καὶ πάντες ἔβλεπον αὐτὸν ἐφ᾽ ἡμέρας τεσσαράκοντα, καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐπίστευσαν, τοῦ δὲ ὁσιωτάτου Μάρτυρος πρεσβείαις, καὶ τῆς πανενδόξου Θεομήτορος Μαρίας τῆς δεσποίνης, καὶ πάντων τῶν Ἁγίων..... ι ἐν ἀφέσει ἁμαρτιῶν ἡμῶν. Ἀμήν.

lapidibus obruitur.

a *Habemus ecgraphum, nescio an ex Bavarico an ex Parisiensi aliquo codice, utrimque enim sua accepit Rosweydus, inter cujus collectanea ipsum reperimus, absque indicio loci unde acceptum sit: magis suspicor quod ex Bavarico. F. Isidorus profitetur quod ipse suum ecgraphum acceperit ex antiquo MS. in Bibliotheca Card. Bessarionis Venetiis reperto, cum præfixo Εὐλόγησον Πάτερ, quod in sacris chori lectionibus usurpatum* ipsis etiam scriptis adhæsit, ex eoque sermonis hujus, ut D publice legi soliti dignitatem jubet æstimari, quod et nos alibi fecimus potissimum 29 Martii ad Acta S. Marci Athenensis, quæ alias non fuissemus ausi publicare. Numeros Commentarii nostri Latini hic etiam retinebimus.

b *Chrysostomus Hom. 4 in Matthæum.* Non in publicis locis atque communibus, non in ipsius ecclesiæ congregationibus, facile reperies per quod inter fidelem infidelemque distinguas: solo enim hoc celebrandi mysterii tempore dignosci potest, cum videlicet alios excludi videris, alios intus teneri. *Nam et Catechumeni dimittebantur.*

c Προσκομιδὴ *pars ea est Missæ quam Latine vocamus Offertorium.*

d *Necdum quidem peracta consecratio erat, sed quid futurum esset videtur Deus ostendere voluisse isti Saraceno; qui postea consecratione scilicet peracta* τρανωτέρως clarius distinctiusque *idem vidisse dicetur.*

e *MS.* καλλιστευούσων *quod recte correxit Isidorus subintelligendo* μερίδων particularum. *Addit suspicatum se aliquando, legendum fuisse* κατειλημμάτων, reliquiarum, *quod idem suspicatus ecgraphi nostri auctor in margine posuit,* forte κατειλημμάτων.

f *Species enim Sacramentales typhus seu figura sunt* E *ejus, quod revera continent, Corporis ac sanguinis Dominici.*

g *Ita etiam MS. nostrum. Isidorus in MS. Veneto corruptum aliquid fuisse queritur, quod ad hunc modum ipse correxerit.*

h *Isidorus suspicatur forte legendum,* Τί δειλιᾷς, quid times: *librarius noster,* Τί μέλλεις, quid hæres?

i *Notavi puncta, quia puto excidisse quidpiam: nisi malis dicere ex vulgari precandi formula subintelligi,* poscimus juvari, *aut simile quidpiam.*

ΕΤΕΡΟΝ ΘΑΥΜΑ ΤΟΥ ΑΓ. ΜΕΓΑΛΟΜ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΣ ΑΥΤΟΥ.

Ex MS. Florentino Bibliothecæ Laurentianæ Pluteo x *Codice* xxxi *folio* 187.

Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, καὶ ἄλλα παράδοξα θαύματα ἐγένοντο πολλὰ, ἐξ ὧν καὶ τοῦτο. Τελοῦντος γὰρ Ἱερέως τὴν θείαν λειτουργίαν, εἰσῆλθέν τις τῶν περιφανῶν Σαρακηνῶν ἐν τῷ αὐτοῦ ἁγίῳ ναῷ, σὺν ἑτέροις Σαρακηνοῖς, καὶ εἶδε τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Μάρτυρος Γεωργίου ἐν σανίδι γεγραμμένην. Καὶ ὡς τοῦ Πρεσβυτέρου λέγοντος, ποιῶν τὰς μυστικὰς εὐχὰς, λέγει τοῖς ἑτέροις αὐτοῦ Σαρακηνοῖς τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ· Βλέπε τὸν ἱερέα αὐτὸν, πῶς διέτει καὶ παρακαλεῖ τὴν σανίδα τὴν γεγραμμένην· ἀπελθόντες ἀγάγετέ μοι τόξον καὶ βέλη. Ἀπελθόντων δὲ αὐτῶν καὶ ἀγαγόντων, τείνας τὸ τόξον, ἀπέλυσε βέλος κατὰ τῆς ἁγίας εἰκόνος. Τὸ δὲ βέλος τῇ τοῦ ἁγίου Μάρτυρος δυνάμει εἰς ὕψος ἀρθὲν, ἔπεσεν καὶ ἐπλήξεν τὴν χεῖρα αὐτοῦ.

Saracenus sagittam in Sancti imaginem jaculatus,

F

53 Καὶ εὐθὺς ὀδυνώμενος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ἁγίου ναοῦ καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ· ἡ δὲ χεὶρ αὐτοῦ οἰδήσασα, παρεῖχεν αὐτῷ ὀδύνην ἀνυπόφορον. Εἶχε δὲ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ θεραπαίνας Χριστιανὰς, καὶ ταύτας προσκαλεσάμενος λέγει· Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ λεγομένου Γεωργίου ἀπῆλθον καὶ εἶδον εἰκόνα γεγραμμένην· βέλος οὖν ἐπιχέοντός μου κατ᾽ αὐτῆς, στραφὲν ἐπλήξε τὴν χεῖρά μου, καὶ ἰδοὺ, ὡς ὁρᾶτε, ἀπόλλυμαι ἐκ τοῦ ἀφορήτου πόνου. Αἱ δὲ εἶπον· Καὶ τί ἠθέλησας a ἐξοῦ ποιῆσαι, ὅτι τοξεῦσαι ἠθέλησας τὴν τοῦ ἁγίου Μάρτυρος εἰκόνα; Ὁ δὲ Σαρακηνὸς ἔφη· Καὶ τί δύναμιν εἶχε ἐκείνη ἡ εἰκὼν οὕτως με ποιῆσαι; Αἱ δέ· Ἡμεῖς ἀγράμματοι οὖσαι τί λέγειν σοι οὐκ ἔχομεν· εἰ δὲ κελεύεις ταῦτα πυθέσθαι, ἀπόστειλον καὶ κάλεσον τὸν Πρεσβύτερον τοῦ ἁγίου ναοῦ,

eaque in ipsum retorta læsus,

κἀκεῖνος

EX MS. FLORENT.

A κἀκεῖνος περὶ ὧν ἐπερωτᾷς ἐρεῖ σοι. Ὁ δὲ βάρβαρος ταῦτα ἀκούσας, ἀποστείλας ἐκάλεσε τὸν Πρεσβύτερον, καὶ ἐλθόντος αὐτοῦ ταῦτα λέγων· Τί ἐν b ἔστιν ἡ ἐν τῇ σανίδι γεγραμμένη, καὶ ἡ σανὶς ἐν παρενθέσει ἢ τίνος; παραδειγμάτισόν με. Ὁ δὲ Πρεσβύτερος ἀπεκρίνατο· Ἐγὼ τὸν Θεὸν, τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ πάντων ὁρατῶν καὶ ἀοράτων δημιουργὸν, παρεκάλουν, οὐχὶ δὲ σανίδα, ὡς σὺ ἔφης· ἡ δὲ ἐν τῇ σανίδι γεγραμμένη εἰκὼν, τοῦ ἁγίου Μάρτυρος Γεωργίου ἐστίν. Ὁ δὲ βάρβαρος· Καὶ τίς ἦν ὁ Γεώργιος ἐκεῖνος, ὅτι τοιαῦτα ἐνεργεῖ διὰ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ, μὴ Θεός ἐστιν;

b

et qua ratione imagines colantur edoctus,

54 Ὁ δὲ πρεσβύτερος λέγει· Ὁ ἅγιος Μάρτυς Γεώργιος οὐκ ἔστιν Θεὸς, ἀλλὰ δοῦλος Θεοῦ καὶ τοῦ προσκυνητοῦ αὐτοῦ υἱοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἄνθρωπος δὲ ἦν ὁμοιοπαθὴς ἡμῖν, καὶ ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν Ἑλλήνων πολλὰς τιμωρίας ὑπέμεινεν, ἀναγκαζόμενος ὑπ' αὐτῶν ἀρνήσασθαι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὁ δὲ ταύτας γενναίως ὑπομείνας καὶ τελειωθεὶς ἐν καλῇ ὁμολογίᾳ εἴληφε χάριν παρὰ τοῦ τῶν ἁπάντων Θεοῦ ποιεῖν σημεῖα καὶ τέρατα, καὶ ἡμεῖς ἐξ ἀγάπης αὐτοῦ ἀνιστοροῦμεν τὴν ἁγίαν αὐτοῦ εἰκόνα· καὶ ὡς αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν ἀοίδιμον ὁρῶντες ἐν τῇ εἰκόνι ἀσπαζόμεθα καὶ προσκυνοῦμεν, ὃν τρόπον καὶ σὺ, ἐὰν ἴδῃς τῶν τελευτησάντων ἰδίων σου πατρὸς ἢ μητρὸς ἢ ἀδελφοῦ ἱμάτιον ἢ σκέπασμα, ἢ ἄλλον τι τῶν αὐτοῦ ἀμφίων, B καταφιλεῖς καὶ δακρύεις καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπιτίθεις, ὡς αὐτὸν τὸν ποθούμενον βλέπων· οὕτως καὶ ἡμεῖς τοῦ ποθουμένου Ἁγίου τὴν εἰκόνα ἀνιστοροῦντες, ὡς αὐτὸν ἐκεῖνον βλέποντες ἀσπαζόμεθα καὶ προσκυνοῦμεν. Ἀνιστεροῦμεν οὖν τὰς τῶν Ἁγίων εἰκόνας, καὶ ἐν σανίσι καὶ ἐν τοίχοις καὶ ἐν ὀθονίοις, καὶ ταύτας κατασπαζόμεθα καὶ προσκυνοῦμεν, οὐχ ὡς θεοὺς (μὴ γένοιτο) ἀλλ' ὡς θεραπόντων τοῦ Θεοῦ ἐκτυπώματα· καὶ οἱ Ἅγιοι διὰ τῶν σεπτῶν εἰκόνων αὐτῶν θαυματουργοῦσι, καὶ ποιοῦσι σημεῖα καὶ τέρατα, ὡς καὶ ἐπί σοι συνέβη παραδειγματισθέντι, τολμήσαντι ἐπαφιέναι βέλος κατὰ τῆς τοῦ ἁγίου Μάρτυρος εἰκόνος.

eam ad se inferri et lampadem accendi jubet,

55 Ταῦτα ἀκούσας ὁ Σαρακηνὸς ἔφη· Τί οὖν ποιήσω; Τὴν χεῖρά μου ταύτην βλέπεις πῶς ὡς ἀσκὸς ἐγένετο, πεπληρωμένη ἰχῶρος, καὶ ἐκ τῆς ἀφορήτου ὀδύνης ἐγγύς εἰμι τοῦ ἀποθανεῖν. Ὁ δὲ Πρεσβύτερος ἔφη· Εἰ κελεύεις ἐνεγκεῖν τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Μάρτυρος Γεωργίου ἐνθάδε, καὶ τεθήτω ὑπεράνω τῆς σῆς στρωμνῆς, ὑφαφθήτω δὲ καὶ κανδήλα c ἔμπροσθεν αὐτῆς δι' ὅλης νυκτός· πρωΐας δὲ γενομένης ἐκ τοῦ ἐλαίου ὑφαφθείσης κανδήλης ἔμπροσθεν τῆς ἁγίας εἰκόνος τοῦ ἁγίου Μάρτυρος, ἀλειψάμενος τὴν σὴν χεῖρα εὑρήσεις τὴν ἴασιν. Ὡς δὲ ἤκουσεν ταῦτα ὁ βάρβαρος, ὑπὸ τῶν ἀλγηδόνων συνεχόμενος, παρεκάλει δεόμενος ἐνεχθῆναι τὴν ἁγίαν εἰκόνα. Ταύτης δὲ ἐνεχθείσης καὶ ὑφαφθείσης τῆς κανδήλης, d ἀψάμενος ἐκ τοῦ ἐλαίου αὐτῆς, εὐθέως καὶ παραχρῆμα ὑγιὴς ἐγένετο. Ἐκπλαγεὶς δὲ καὶ θαυμάσας ἐπὶ τῷ παραδόξῳ θαύματι, εἶπεν πρὸς τὸν Πρεσβύτερον· Ἔχετε εἰς τὴν ὑμετέραν γραφὴν περὶ τούτου τοῦ Ἁγίου τινὰ ὑπομνήματα; Ὁ δὲ Πρεσβύτερος, Ἔχομεν. Ὁ δὲ παρεκάλει ἐνέγκαι αὐτὰ καὶ ἀναγνῶναι. Τοῦ δὲ Ἱερέως ἐνέγκαντος τὸ τοῦ Ἁγίου Μαρτύριον, καὶ τοῦ βαρβάρου ἐν ταῖς χερσὶν κατέχοντος τὴν ἁγίαν εἰκόνα, καὶ πρὸς ταύτην ἀτενῶς βλέποντος, καὶ ἀκούοντος τοῦ Πρεσβυτέρου ἀναγινώσκοντος, ἔλεγε πρὸς τὴν ἁγίαν εἰκόνα· Σὺ νεώτερος καὶ φρόνιμος· ἐγὼ δὲ γέρων καὶ σαλὸς, καλὸν καὶ ἐγὼ ἵνα γένωμαι φρόνιμος. Ταῦτα ἔλεγεν ἕως οὗ τὸ Μαρτύριον ἀναγινώσκειν ὁ Πρεσβύτερος οὐκ ἐπαύετο. Μετὰ δὲ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ Μαρτυρίου, πεσὼν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Πρεσβυτέρου, παρεκάλει τυχεῖν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. Ὁ δὲ οὐ συνετίθετο, δεδιὼς μὴ φανερωθῇ καὶ κινδυνεύσῃ. Ὁ δὲ ἐπώμνυτο τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐβαπτίσθη· καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον παρρησίᾳ ἀνὰ μέσον πάντων τῶν Σαρακηνῶν ἐκηρύσθη τὸν Χριστὸν Θεὸν ἀληθινὸν, καὶ τὴν τῶν Σαρακηνῶν θρησκείαν ἀναθεμάτιζεν. Οἱ δὲ Σαρακηνοὶ ἀκούοντες αὐτὸν ταῦτα φθεγγόμενον, δραμόντες ἐπ' αὐτὸν ὡς θῆρες ἄγριοι κατέκοψαν αὐτόν· καὶ οὕτως ἐτελειώθη ἐν καλῇ ὁμολογίᾳ, διὰ τῆς τοῦ ἁγίου Μάρτυρος Γεωργίου πρεσβείας.

D

c

unde sumpto dein oleo sanatur,

d

acceptoque baptismo Martyr obit.

E

a Εξού, *per conjecturam reddidi*, putas: *quasi per iotismum vulgarem sic dicatur pro* ἐβούλευσας. *Meliorem conjecturam si quis habeat, sequar.*

b *Ecgraphum nostrum* Σί ἦν εἰκὼν... καὶ ἡ σανίς.. εἴ τις, *quæ visa sunt correctione egere.*

c *Merito Vossius in Græco-barbaris Suidam ineptiæ arguit, qui censet quod* Κανδήλα *dicatur* ἀπὸ τοῦ καίειν δῆλα, *vox enim Latina est; et hic pro lampade sumitur non pro cereo.*

d *Melius forte* ἀλειψάμενος.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ

C

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΚΟΥ,

F

ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΟΥ.

Ex Codice MS. 866 Bibliothecæ Vaticanæ.

Dispersis per orbem Apostolis,

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ προαιώνιος τοῦ Πατρὸς Λόγος, ὁ δι' ἡμᾶς γενόμενος ἄνθρωπος μετὰ τοῦ εἶναι Θεὸς, ἐπιδημήσας κατακλείσας, καὶ πάντα τὰ πρὸς σωτηρίαν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων οἰκονομήσας καλῶς, ἐνετείλατο τοῖς ἁγίοις Ἀποστόλοις, μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, λέγων, Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἄλλοι μὲν οὖν ἄλλας πόλεις τε καὶ χώρας ἐκληρώθησαν, a διαμερισαμένων κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων τὴν ἅπασαν οἰκουμένην· ἔλαχεν δὲ τὸν χρηστότατον Μάρκον ἐν τῇ κατ' Αἴγυπτον χώρᾳ εὐαγγελίσασθαι τὸ Χριστοῦ κήρυγμα, ὅθεν καὶ Εὐαγγελιστὴν αὐτὸν ἐδίδαξαν οἱ ὑψηλοὶ κανόνες τῆς ἁγίας καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὸς γὰρ πρῶτος ἐν ὅλῃ τῇ κατ' Αἴγυπτον χώρᾳ, Λιβύῃ τε καὶ Μαρμαρικῇ, Ἀμμωνιακῇ τε καὶ Πενταπόλει ἐκήρυξεν τὸ εὐαγγέλιον τῆς τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίας. Ἦν γὰρ πᾶσα ἡ γῆ αὕτη ἀπερίτμητοι καὶ εἰδωλολατρῶν, μεστοὶ πάσης ἀκαθαρσίας καὶ πικρῶν σεβασμάτων, καὶ κατὰ πόλεις τε καὶ ἐπαρχίας, κατὰ τὰ ἄμφοδα, οἴκους καὶ τεμένη, εἰδώλοις κατεσκεύαζον τελέσματά τε καὶ μαντείας, καὶ πᾶσα δύναμις δαιμονιώδης ἐνήργησεν τε καὶ ἦν παρ' αὐτοῖς, καὶ ἐπιδημήσας ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, κατέλυσεν καὶ ἀπώλεσεν.

a

S. Marcus in Ægyptum ejusque viciniam missus,

2 Τοῦ οὖν θεσπεσίου Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου ἐν Κυρήνῃ τῆς Πενταπόλεως καταντήσαντος (ἦν γὰρ τὸ γένος ἐκ τῆς αὐτῆς χώρας ὁρμώμενος) καὶ λαλήσαντος αὐτοῦ καταγγέλλοντος τὸν λόγον τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ποιήσαντος εἰς αὐτοὺς παράδοξα θαύματα (ἀσθενοῦντας γὰρ ἐθεράπευσεν, λεπροὺς ἐκαθάρισεν, καὶ πνεύματα γὰρ τὰ ἀκάθαρτα ἐξέβαλεν τῷ πνεύματι τῆς χάριτος αὐτοῦ) πολλοὶ ἐπίστευσαν δι' αὐτοῦ εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν· καὶ τὰ εἴδωλα ἑαυτῶν χαμαὶ ῥίψαντες καὶ πορθήσαντες ἑαυτῶν τὰ ἄλση, ἐφωτίσθησαν βαπτισθέντες εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

plurimos convertit Cyrenæ

A *tum divino monitu Alexandriam navigat,*

3 Ἐκεῖθεν οὖν ἀπεκαλύφθη αὐτῷ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς τὴν Φαρίτην Ἀλεξάνδρειαν ἀπελθεῖν, καὶ τὸ καλὸν σπέρμα τοῦ λόγου κατασπεῖραι. Ὁ δὲ μακάριος Εὐαγγελιστὴς Μάρκος, ὡς γενναῖος ἀθλητὴς, ἐπὶ τὸ σκάμμα προθύμως ἐβάδιζεν· καὶ ἀσπασάμενος τοὺς ἀδελφοὺς εἶπεν, ὁ Κύριός μου ἐλάλησεν ἐν ὁράματι πρός με, ὅπως πορευθῶ εἰς τὴν Ἀλεξανδρέων πόλιν. Οἱ δὲ ἀδελφοὶ προέπεμπον αὐτὸν, ἕως τοῦ ἐλθεῖν αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον· καὶ γευσάμενοι ψωμὸν ἄρτου, ἀπέπεμπον λέγοντες· Ὁ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εὐοδώσει τὴν ὁδόν σου. Ὁ δὲ μακάριος Μάρκος τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ εἰς Ἀλεξάνδρειαν παρεγένετο, *quo appulsus sanat laesam Aniani Sutoris manum,* καὶ τοῦ πλοίου ἀποβὰς ἦλθεν εἴς τινα τόπον καλούμενον Βεννίδιον· τὴν πύλην δὲ εἰσελθὼν τῆς πόλεως, εὐθὺς τὸ ὑπόδημα αὐτοῦ διερράγη. Ὁ δὲ μακάριος Ἀπόστολος, παλαιοράφον θεασάμενος, αὐτὸ τὸ ὑπόδημα δέδωκεν διορθώσασθαι. Ῥάπτων δὲ ὁ ὑποδηματοράφος, ἐπλήξεν ἑαυτοῦ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα σφόδρα, καὶ φησιν, Εἷς Θεός. Ὁ δὲ μακάριος Μάρκος ἀκούσας τὸ, Εἷς Θεὸς, ἔφη ἐν ἑαυτῷ, Εὐώδωσεν Κύριος τὴν ὁδόν μου· καὶ πτύσας χαμαὶ ἐποίησεν πηλὸν ἐκ τοῦ πτύσματος, καὶ ἐπέχρισεν τὴν χεῖρα τοῦ ἀνδρὸς, ἐπὶ ὀνόματος Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος εἰς τοὺς αἰῶνας· καὶ εὐθέως ἰάθη ἡ χεὶρ τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ δὲ παλαιοράφος, ἱστορήσας τὴν δύναμιν τοῦ ἀνδρὸς, καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ λόγου, καὶ τὸ ἀσκητικὸν, εἶπεν αὐτῷ· Δέομαί σου, ἄνθρωπε B τοῦ Θεοῦ, δεῦρο κατάλυσον σήμερον εἰς τὸν οἶκον τοῦ παιδός σου, καὶ φαγώμεθα ὁμοῦ ψωμὸν ἄρτου, ὅτι ἐποίησας ἔλεος μετ' ἐμοῦ σήμερον. Ὁ δὲ μακάριος Μάρκος περιχαρὴς γενόμενος εἶπεν, Ὁ Κύριος δώσει σοι ἀπ' οὐρανοῦ ἄρτον ζωῆς. Ὁ δὲ ἄνθρωπος παρεβιάσατο τὸν Ἀπόστολον, καὶ εἰσένεγκεν αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ χαίρων.

eumque instruit,

4 Εἰσελθὼν δὲ ὁ μακάριος Μάρκος εἶπεν, Εὐλογία Κυρίου ὧδε, εὐξώμεθα ἀδελφοί. Καὶ ηὔξαντο ἅμα. Ὡς δὲ ηὐφράνθησαν, εἶπεν ὁ ἄνθρωπος· Πάτερ, παρακαλῶ σε, εἰπέ μοι, τίς εἶ, καὶ πόθεν ὁ λόγος οὗτος δυνατὸς ἐν σοί; Εἶπεν καὶ ὁ μακάριος Μάρκος, Ἐγὼ δοῦλός εἰμι τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Εἶπεν δὲ ὁ ἄνθρωπος, Ἐβουλόμην αὐτὸν ἰδεῖν. Εἶπεν δὲ ὁ ἅγιος Μάρκος, Ἐγώ σοι αὐτὸν δεικνύω. Καὶ ἤρξατο ὁ ἅγιος *et cum aliis multis baptizat.* Μάρκος εὐαγγελίζεσθαι αὐτῷ τὸν Χριστὸν, ἀποδεικνὺς αὐτῷ ὅτι ἡ σοφία τοῦ κόσμου, μωρία παρὰ τῷ Θεῷ ἐστιν. Ἐπίστευσεν δὲ ὁ ἄνθρωπος τῷ Θεῷ, διὰ τῶν ὑπὸ Μάρκου λεγομένων καὶ γινομένων σημείων καὶ τεράτων, καὶ ἐφωτίσθη αὐτὸς καὶ ὅλος ὁ οἶκος αὐτοῦ, καὶ πολὺ πλῆθος τοῦ τόπου ἐκείνου. Τὸ δὲ ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς, Ἀνιανός.

5 Ὡς ὄχλος ἐγένετο τῶν πιστευόντων ἐπὶ τὸν Κύριον, C ἀκούσαντες οἱ ἄνδρες τῆς πόλεως, ὅτι Γαλιλαῖός τις παρεγένετο ἐνταῦθα, καὶ ἀνατρέπει τὰς τῶν θεῶν θυσίας, καὶ ἐκώλυσεν αὐτῶν τὰς θρησκείας· καὶ ἐζήτουν αὐτὸν ἀποκτεῖναι, καὶ ἔθηκαν αὐτῷ παγίδας καὶ ἐνέδρας. *constituta ibidem ecclesia:* Ἐπιγνοὺς δὲ ὁ μακάριος Μάρκος τὰς βουλὰς αὐτῶν, χειροτονήσας Ἐπίσκοπον Ἀνιανὸν, καὶ Πρεσβυτέρους τρεῖς, Μιλίαον, Σαβῖνον, καὶ Κερδῶνα, καὶ Διακόνους ἑπτὰ, καὶ ἄλλους ἕνδεκα εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὑπηρεσίαν, ἔφυγεν, καὶ πάλιν ἀπῆλθεν εἰς τὴν Πεντάπολιν. Καὶ ποιήσας ἐκεῖσε ἔτη δύο, καὶ βεβαιώσας τοὺς ἐκεῖ ἀδελφοὺς, καὶ χειροτονήσας κατὰ τὰς [illegible] Ἐπισκόπους καὶ Κληρικοὺς κατὰ χώραν, *in Pentapolim redit,* ἦλθεν πάλιν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, καὶ εὗρεν τοὺς ἀδελφοὺς πληθυνθέντας ἐν χάριτι καὶ πίστει Θεοῦ, καὶ ἐκκλησίαν οἰκοδομήσαντας ἑαυτοῖς ἐν τοῖς καλουμένοις Βουκόλου, *rursumque Alexandriam,* ἐν τοῖς παρὰ θαλασσίοις ὑπὸ [illegible]· καὶ ἐχάρη πάνυ ὁ δίκαιος, καὶ θεὶς τὰ γόνατα, ἐδόξαζεν τὸν Θεόν.

6 Ὡς δὲ ἐπληροῦτο χρόνος ἱκανὸς, οἱ μὲν Χριστιανοὶ ἐπληθύνοντο, καὶ κατεγέλων τῶν εἰδώλων, καὶ ἐμυκτηρίζον τοὺς Ἕλληνας. *ubi miraculis clarescens,* Ἀκούσαντες δὲ αὐτὰ οἱ Ἕλληνες [illegible] γενόμενοι, καὶ ἐπλήσθησαν ζήλου διὰ τὸ ἀκούειν αὐτοὺς τὰς θαυματουργίας ἃς ἐποίει· ἀσθενοῦντας γὰρ ἐθεράπευεν, λεπροὺς ἐκαθάριζεν, κωφοῖς εὐηγγελίζετο, καὶ τυφλοῖς πολλοῖς τὸ βλέπειν ἐχαρίζετο· καὶ ἐζήτουν αὐτὸν πιάσαι, καὶ οὐχ εὕρισκον αὐτὸν, κατέβρυχον δὲ τοὺς ὀδόντας, καὶ ἐν ταῖς θεαῖς καὶ ἐν ταῖς κωμασίαις τῶν εἰδώλων κατέκραζον αὐτοῦ, λέγοντες, Πολλαὶ βίαι τοῦ μάγου.

D *EX MS. VATICANO*

et missam celebrans comprehenditur:

7 Ἐγένετο δὲ, τῆς μακαρίας ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Πάσχα καταλαβούσης τὴν ἁγίαν Κυριακὴν, ἐν ᾗ ἦν καὶ αὐτῶν Σαραπιακὴ πομπασία, b καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἀποταξάμενοι ἦσαν τὴν τῶν εἰδώλων πλάνην, καὶ προστεθέντες τῇ ὀρθῇ διδασκαλίᾳ. Ὡς οὖν ζητοῦντες αὐτὸν οὐχ εὗρον εὐκαιρίαν τοιαύτην λαβόντες, καί τινας ἀπὸ τῆς σοφίας ἐγκαθέτους πέμψαντες, κατέλαβον αὐτὸν τὰς ἁγίας εὐχὰς τῆς ἁγίας Ἀναφορᾶς ποιούμενον· καὶ λαβόντες αὐτὸν, ἔβαλον σχοινίον εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ἔσυρον αὐτὸν, λέγοντες· Σύρωμεν τὸν βούβαλον c ἐν τοῖς Βουκόλου. Ὁ δὲ ἅγιος Μάρκος συρώμενος, εὐχαριστίας ἀνέπεμπεν τῷ δεσπότῃ Χριστῷ λέγων· Εὐχαριστῶ σοι κύριέ μου Ἰησοῦ Χριστὲ, ὅτι κατηξίωσας ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός σου ταῦτα παθεῖν· καὶ ἦσαν αἱ σάρκες αὐτοῦ πίπτουσαι ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ αἱ πέτραι ἐφοινίσσοντο ἀπὸ τοῦ αἵματος αὐτοῦ· ἑσπέρας δὲ γενομένης, ἔβαλον αὐτὸν εἰς φυλακὴν, ἕως σκέψωνται ποίῳ θανάτῳ αὐτὸν ὀλέσωσιν. *ac dire raptatus carceri includitur.*

Confortatur ab Angelo

8 Τῆς δὲ νυκτὸς μεσούσης, καὶ τῶν θυρῶν κλεισμένων, καὶ τῶν φυλάκων κοιμωμένων πρὸ τῶν θυρῶν, ἰδοὺ σεισμὸς ἐγένετο μέγας· Ἄγγελος γὰρ Κυρίου, καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ, ἥψατο αὐτοῦ λέγων· Δοῦλε τοῦ Θεοῦ Μάρκε, ἰδοὺ τὸ ὄνομά σου ἐγγέγραπται ἐν βίβλῳ ζωῆς ἐπουρανίου, καὶ τὸ μνημόσυνόν σου οὐκ ἀπαλειφθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα· Ἄγγελοι τὸ πνεῦμά σου φυλάττουσιν, καὶ τὰ λείψανά σου εἰς γῆν οὐκ ἀπολοῦνται. Ταύτην τὴν ὀπτασίαν θεασάμενος ὁ μακάριος Μάρκος, τὰς χεῖρας αὐτοῦ ταννύσας E εἰς τὸν οὐρανὸν, εἶπεν, Εὐχαριστῶ σοι, κύριέ μου Ἰησοῦ Χριστὲ, ὅτι οὐκ ἐγκατέλειπάς με, ἀλλὰ συγκατηρίθμησάς με μετὰ τῶν Ἁγίων σου. Δέομαί σου, κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, πρόσδεξαι ἐν εἰρήνῃ τὴν ψυχήν μου, καὶ μή με ἀποδοκιμάσῃς ἀπὸ τῆς χάριτός σου. Καὶ ταῦτα αὐτοῦ εἰπόντος, ὁ Κύριος Ἰησοῦς παρεγένετο πρὸς αὐτὸν, οἵῳ σχήματι ἦν μετὰ τῶν μαθητῶν, καὶ οἵᾳ μορφῇ ἦν πρὸ τοῦ παθεῖν αὐτὸν, καὶ λέγει αὐτῷ. Εἰρήνη σοι, ἡμέτερε, Μάρκε, Εὐαγγελίστα. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ μακάριος Μάρκος, εἶπεν· Δόξα σοι, κύριέ μου Ἰησοῦ Χριστέ. *et a Christo apparente*

9 Πρωΐας δὲ γενομένης, ἦλθεν πάλιν τὸ πλῆθος τῆς πόλεως, καὶ ἐξενέγκαντες αὐτὸν ἐκ τῆς φυλακῆς, ἔβαλον πάλιν τὸ σχοινίον εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ἔσυρον αὐτὸν λέγοντες, Σύρατε τὸν βούβαλον ἐν τοῖς Βουκόλου. Ὁ δὲ μακάριος Μάρκος συρόμενος, εὐχαριστίας μᾶλλον ἀνέπεμπεν τῷ παντοκράτορι Θεῷ, καὶ τῷ κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ, λέγων, Εἰς χεῖράς σου παρατίθημι τὸ πνεῦμά μου. Καὶ τοῦτο εἰπὼν ὁ μακάριος Μάρκος ἀφῆκεν τὸ πνεῦμα αὐτοῦ. *ac postera die tradit spiritum.*

Corpus ne comburatur prohibet tempestas

10 Τὸ δὲ πλῆθος τῶν δυσσεβῶν Ἑλλήνων πῦρ ἀνάψαντες εἰς τοὺς καλουμένους Ἀγγέλους, ἔκαυσαν τοῦ δικαίου τὸ λείψανον. Τότε προνοίᾳ τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατεῖχε λαίλαψ τε μεγάλη ἀνέμου καὶ ζόφος, καὶ ὁ ἥλιος συνέστειλεν τὰς ἀκτῖνας, καὶ F ἐγένετο βροντῶν ἦχος πολὺς, καὶ ὑετὸς ἕως ἑσπέρας, ὥστε καὶ οἰκήματα πολλὰ καταπίπτειν, καὶ πολλοὺς τελευτῆσαι, καὶ φοβηθέντες εἴασαν τὸ λείψανον τοῦ Ἁγίου καὶ ἔφυγον· ἕτεροι δὲ διαχλευάζοντες ἔλεγον, ὡς ὅτι ὁ Σάραπις ἡμῶν τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐποιήσατο σήμερον, διὰ τοῦ χειμῶνος. Τότε ἐλθόντες ἄνδρες εὐλαβεῖς συνέστειλαν τὰ λείψανα τοῦ Δικαίου, καὶ ἤνεγκαν ὅπου ἦσαν τὰς εὐχὰς αὐτοῦ ἐπιτελοῦντες. *defertur in oratorium,*

11 Ἦν δὲ τὸ εἶδος ὁ μακάριος Μάρκος, μακρόρρινος, σύνοφρυς, [illegible], ἀναφαλαντίας, [illegible] γων, [illegible], μεσῆλιξ, πολιὸς, τὸν [illegible], πλήρης χάριτος Θεοῦ. Καὶ προσευχὰς ποιήσαντες, [illegible], καὶ ἀπέθεντο αὐτὸν [illegible], ἐν τόπῳ λελατομημένῳ, [illegible] μετὰ [illegible], ὡς πρῶτον [illegible] ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τελειωθέντα, καὶ [illegible] ἀπέθεντο. *et sepelitur,*

12 [illegible] ὁ μακάριος Εὐαγγελιστὴς Μάρκος, πρῶτος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ τῇ πάσῃ Αἰγύπτῳ μαρτυρήσας ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μηνὶ Φαρμουθὶ, κατὰ δὲ Ῥωμαίους μηνὶ Ἀπριλλίῳ [illegible], βασιλεύοντος Γαΐου Τιβερίου Καίσαρος, καθ' ἡμᾶς δὲ τοὺς Χριστιανοὺς βασιλεύοντος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, *occidendus 25 Aprilis.*

Ex MS. Vaticano

A τοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ Πατρί, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

a *Hic incipiunt MSS. Latina.*

b *Perturbatus in MS. erat sensus hoc modo,* ὡς οὖν πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ζητοῦντες οὐχ εὗρον; *quæ per transpositionem verborum corrigenda credidi.*

c *MSS. Latina non satis videntur assequi verum hujus lectionis sensum, qui rectius sic expressus fuisset,* Raptemus bubalum in locis buculis: *in ipsis enim comprehensus, non ad ipsa, sed in ipsis raptatus est.* D

d *Hæc parenthesis de forma corporis interrumpit sensum, et alicunde videtur in textum irrepsisse, margine fortassis primum adscripta.*

e *Vel hic præter mentem auctoris additus est diei numerus, vel supra ad nomen mensis Ægyptii omissus, neque enim pariter progrediuntur hi menses: sed qui Romanis est 25 Aprilis, Ægyptiis numeraretur Pharmuthii 30.*

ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ ΔΙΑΚΟΝΟΣ ΚΑΙ ΚΑΡΤΟΦΥΛΑΚΟΣ

Vide pag. 355

ΕΓΚΩΜΙΟΝ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΝ

ΜΑΡΚΟΝ.

Ex MS. Codice Bibliothecæ Vaticanæ.

Argumentum laudationis S. Marcus,

B Πάλιν Ἀποστολικὴ καταστράπτει πανήγυρις, καὶ πάλιν ἐγὼ τοῖς θιασώταις συνεπαγάλλομαι· πάλιν μαθητοῦ μνήμη λαμπρὰ φρυκτωρεῖ, καὶ τὴν γλῶσσαν χορεύειν τοῖς ἐφυμνίοις προτίθημι, καὶ καταρτίζειν παραθήγω τὴν εὐφημίαν, αμυδρὰ μὲν φθεγγομένην (οὐδενὸς γὰρ εὐστρόφων αὐτῇ μέτεστι λόγων, οὐ τοῖς μετὰ κάλλους ἁρμονίαις εὐδοκιμεῖ· πλὴν εἰ καὶ τούτοις ὠχύρωτο, οὐκ απόχρωσα καθεωρᾶτο πρὸς ἔπαινον) τοῖς τοῦ Μάρκου δὲ μεγαλείοις ἀπαρτῶσαν, καὶ τῶν ἐκείνου καλῶν ὡς οἷόν τε τὴν περιουσίαν ἀποθαυμάζουσαν. Μάρκου τοῦ Πέτρου υἱοῦ, τοῦ τῶν οὐρανῶν κλειδούχου συγχορευτοῦ, τοῦ τῶν απορρήτων εὐαγγελιστοῦ τε καὶ κήρυκος, τοῦ τῆς Αἰγύπτου φωταγωγοῦ, καὶ τῷ ἐκείνης θρόνῳ πρώτως ἐγκαθίσαντος· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τοῦτο μικρὸν εἰς ἀφορμὴν εὐδοξίας, ἐργωδέστερον γὰρ ἐξηκανθωμένην γεωργεῖν ἄρουραν, ἢ τὴν κεκαθαρμένην εἰς φιλοπονίαν ἐπάγεσθαι. Οὗτος γὰρ ἡμᾶς σήμερον ἑστιάσει, οὗτος ἡμῖν ὡς ὄψα τὰ οἰκεῖα προβάλλεται προτερήματα· συνηνέστειλε γὰρ τῷ γλυκεῖ ἔαρι φαιδροτέραν τὴν ὥραν ἀποτελοῦντι ἡ ἑορτῆς τούτου ἡμέρα, καὶ ὡς φωτοφανὴς ἥλιος τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς καταλάμπρυνει· συνήθροισε πάντας, τοῦ Μάρκου καλλωπιζομένη τοῖς κατορθώμασιν, ὡς νῦν ἡ γῆ στολιζομένη τοῖς ἄνθεσι, καὶ ὡς ἐν συνθήματος συνουσίᾳ πιστῶν τὸν Ἀπόστολον μακαρίζουσιν. Ἐθνῶν συστήματα τὸν μυσταγωγὸν ὑμνεῖ, ὡς ὑπογραφέα μεγαλύνει Χριστοῦ,

offertur in ejus verno festo,

C καὶ ὡς μάρτυρα τῆς αὐτοῦ παρουσίας καταγεραίρει· εἰπεῖν δὲ μᾶλλον κόσμος τὰ τοσαῦτα τούτου ἀποθειάζει καὶ γεραίρει ἀγαθουργήματα· σύμπας γὰρ τῆς ἐκείνου διδασκαλίας ἀπώνατο.

2 Ἀλλ' οὐ λόγος, οὐ γλῶσσα τοῦτον ὡς προσῆκεν ἐπαινεῖν ἐξαρκεῖ. Τί γὰρ πρῶτον, τί δ' ὑστάτιον συναγάγοι, κεῖεν; αἵ τε γὰρ προσηγορίαι πολυειδεῖς, καὶ οἱ ἀγῶνες κατάπληκτοι. Τεθέαται γὰρ ὃν ὀφθαλμὸς ὁρᾶν οὐ δεδύνηται, τῷ ἡμετέρῳ φαινόμενον προκαλύμματι, καὶ τὴν ἐνεγκαμένην κατέλιπεν· κέκληται θεία φωνῇ, καὶ ἀγχιστέων απεώσατο φίλτρον· παρ' οὐδὲν αὐτῷ τοῦ γένους τὰ τίμια, οὐ παρὰ τούτῳ ὁ πλοῦτος περιουσία, μόνον ἔστεργεν τὸν ἐπὶ πάντων Θεόν, μόνην εὐδαιμονίαν ἡγεῖτο ἃ ἐπηγγέλλετο, καὶ τὴν μαθητείαν ὑπερ ἐτέτακτο. Τῷ Ἀποστολικῷ γὰρ συλλόγῳ τῶν ἑβδομήκοντα συνηρίθμηται, ὥσπερ φέγγος λαμπρὸν διαφανέσιν ἄστροις παρὰ τοῦ κελεύσαντος κατειλεγμένον, ᾧ τῆς κάτω σκηνῆς τε καὶ τέρψεως οὐδὲν παρισούμενον.

qui fuit unus e 70,

3 Ὄντως τοῦ Πέτρου ὁ Μάρκος υἱός, ὄντως τῆς ἐκείνου γνώμης ἐφάμιλλος· αντιδίδωσι γὰρ ἡ φύσις τὰ οἰκεῖα τῷ γένει, καὶ τὰ ἑκάστου πλεονεκτήματα κοινὰ τίθεται· δηλοῖ γὰρ ἡ πειθώ, δηλοῖ ἡ πρὸς τὸν πλάσαντα ἀκολούθησις, καὶ τ' ἄλλα μὴν καλῶν ἀδελφὰ καὶ ὁμότροπα τῆς θερμότητος· κατὰ γὰρ τὸν προφήτην Ἀμώς, ἐκ προσώπου τοῦ θεαρχικοῦ πνεύματος προαγγέλλοντα, Ἰδοὺ ἐγὼ στερεῶν βροντήν, καὶ κτίζων πνεῦμα, καὶ ἀναγγέλλων εἰς οὐρανοὺς τὸν Χριστὸν αὐτοῦ· ἐξ ἄκρων μέχρι τῶν τῆς γῆς ἥκει περάτων, Θεὸν τὸν δημιουργὸν εὐαγγελιζόμενος, καὶ τὰ ποικίλα γεωργῶν κατορθώματα· κατεφώτισε γὰρ τὴν ὑφηλίων, τὴν τῆς πλάνης κατέλεξεν ἀθεότητα, απέσμηξε τοὺς ἐῤῥιπωμένους εἰδωλικοῖς αἵμασι, καὶ καθηγιασμένους Θεῷ τῷ βαπτισμῷ, ἵνα μὴ πλείω φαίνη παρέστησεν. Εἶχε γὰρ τὴν γλῶσσαν ἀντ' ἀσπίδος καὶ δόρατος, καὶ τὸ κήρυγμα διεδείκνυ πᾶσι βεβαιότερον, καὶ τὰ πλήθη πρὸς τὴν ἀληθῆ ζωὴν προενόμευεν.

Petri filius spiritualis,

fidei prædicator,

E

4 Ἔνθεν γὰρ ἔβρυεν ἡ τῶν θαυμάτων πλημμύρα, ἐκεῖθεν οἱ ὄχλοι πρὸς τὴν θεογνωσίαν μετωχετεύοντο· ὁ τὰς βάσεις πεπηρωμένος, ἀρτίπους ἀναφανείς, ἦν τοῖς εὐδρομοῦσι διδάσκαλος· ἀόμματος ταῖς κόραις, ὀξυδορκῶν, ἄλλους πρὸς τὸ φῶς ἐχειραγώγει τῆς ἐπιγνώσεως· ἡ ἀφὴ τὴν τοῦ θερμοῦ πλεονεξίαν πρὸς τὰς συνήθεις σπονδὰς μετερρύθμιζε, καὶ τὸ πῦρ τῶν εἰδωλικῶν θυσιῶν ἀπεθαλοῦτο· οἱ τῆς πλάνης φυτουργοὶ δαίμονες ἐτεφροῦντο, καὶ ἡ ἀληθὴς ἠγλαΐζε θεοσέβεια. Ὑπέρλαμπρά σου, Μάρκε, τὰ ἔργα, παράδοξα καὶ τὰ τρόπαια· τούτοις γὰρ ἐζώγρησας τοὺς στρατηγοῦντας, ὁ ἰδιώτης· τούτοις ἐπολιόρκησας τὴν πλάνην ὁ μονοχίτων, τούτοις μετὰ τοῦ Πέτρου ὁ τοῦ Πέτρου υἱὸς τὸ Ἰταλῶν ἐχειρώσω γένος, ἐξ ἑῴας μὲν ανορμήσας, πρὸς δυόμενον δὲ καταπτὰς ἥλιον, καὶ τὸν λόγον πανταχοῦ κατευθύνων, ἣ ἐκεῖνος τὴν ἀκτῖνα τοῖς πέρασιν, οὐ μεθόδοις κεχρημένος σοφιστικαῖς, οὐ κενοσπουδάσμαις μεταχειρίσεσιν, ἀλλ' ἁπλῷ λόγῳ καὶ ἀληθείᾳ μόνῃ, ᾗ πάντων τὸ κράτος ἀνανταγώνιστον αποφέρεται.

miraculorum effector,

Italiæ Apostolus, F

5 Ὅτι γὰρ εὐέμπτωτος ἅπας λόγος, εἰ μὴ τἀληθῆ πρεσβεύει καὶ διαγγέλλει, γνοίης κἀντεῦθεν· Πυθαγόρας μὲν γάρ, τὴν ψευδῆ δόξαν κρατύνων, καὶ πολλὰ λεσχηνεύων, πείθειν Ἰταλοὺς οὐ δεδύνηται· Δημόκριτος, αὐτό γε τοῦτο συμπράττων, Ἀβδηριτῶν οὐδένα κατήκοον ἔσχεν· Ὀρφεύς, τῷ μύθῳ πάντως θηρία κατακηλῶν, τοὺς ὁμοχώρους οὐκ ἔπειθε Θρᾷκας. Καίτοιγε πολλῷ ῥέοντες λόγῳ, καὶ σοφίᾳ κενῇ βρενθυόμενοι μεθ' ἧς πάντως διώλοντο, καὶ σιγῇ βυθοῖς συγκατέδυσαν (τοιοῦτον γὰρ ἡ ψευδὴς δόξα καὶ ἀδρανής) Μάρκος δὲ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Πνεύματος ἐκπιδύεις διδαχάς, καὶ τοὺς ἐναντίους εὐπειθεῖς μετεπλάσατο. Ἄνωθεν γὰρ ἐκρατύνετο, καὶ ἡ ἀκραιφνὴς πίστις πολλῶν ἀδὼν κραταιοτέρα· καὶ οὗτος ἀοίδιμος, ὡς ἀληθείας κῆρυξ, μέχρι δεῦρο συναποδέδεικται. Ἔδει γὰρ τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκονομίαν εἰς πέρας σωτηριῶδες χωρεῖν, καὶ τὴν τούτου μνήμην ἀθάνατον τῷ βίῳ μετ' ἐγκωμίων συνδιασώζεσθαι· δι' αὐτοῦ γὰρ κεκήρυκται τῇ κτίσει Θεός, δι' αὐτοῦ τοῖς πεπλανημένοις ἡ ἐπιστροφὴ πεπραγμάτευται,

ad persuasionem efficax,

Evangelii scriptor,

A τευται, καὶ ἡ πρὸς τὸν πλάστην ὁδηγία διωκονόμηται.

6 Ἐπεὶ οὖν εὐσπλάγχνου Θεοῦ παρουσίαν εὔσπλαγχνον ἀνεκήρυξεν, καὶ γλώσσῃ θεολόγῳ ἄλλους τε πλείους καὶ Ἰταλιώτας πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν εἵλκυσε, κατασκευάζει τούτοις ὡς ἀρχιτέκτων σοφὸς τὴν τοῦ Εὐαγγελίου πυξίδα, καὶ ταύτῃ νέους ἐγκολάπτει θεσμοὺς, οὓς ἡ τοῦ Ἱερεμίου προηνίξατο πρόῤῥησις φάσκουσα, Καὶ συντελέσω ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰσραὴλ, καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰούδα διαθήκην καινὴν, διδοὺς νόμους μου εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν, ὡς ἂν μὴ λόγοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ εὐαγγελικῇ συγγραφῇ, καὶ τοῖς ὕστερον τὴν τοῦ Λόγου διατρανοῖ ἐνανθρώπησιν, τὰς θεοσημείας ὑπ' ὄψιν τιθεὶς, τὰ ὑπὲρ ἡμῶν πάθη, τὴν ἐκ τοῦ μνήματος ἔγερσιν, καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς, ὅθεν κατελήλυθεν, ἔπαρσιν. Μέγα σου τὸ ἔργον, ὦ Μάρκε, καὶ ἀξιόθεον! κοσμοφελὴς ἡ ἐργασία καὶ διαξόντος! Ἡ σὴ γὰρ φωνὴ ὑπὲρ ἦχον βροντῆς· τὸ τοῦ εὐαγγελίου σου φῶς ὑπὲρ ἡλίου βολάς· αὗται μὲν γὰρ καὶ νέφει καλύπτονται, καὶ μικρῷ τινὶ τῷ ἐπιπροσθοῦντι σκιάζονται· ἡ εὐαγγελικὴ δὲ φωταύγεια καὶ τὴν σὴν ἐκκαλύπτει τῆς ψυχῆς ὡραιότητα. Οὐ γὰρ ἂν ἐπὶ τοῦτο προεξελέγετο εἰ μὴ καὶ ἡ ἔνδον ἀπέστραπτεν ἀρετὴ, καὶ ἀεὶ καταλάμπει, καὶ διαδουχεῖ τοῖς ἐγγὺς, ἀνακαλεῖται τοὺς πόῤῥω, καὶ τῷ τε ἀνεπιτηδεύτῳ κάλλει καλλωπιζομένη, καὶ τῇ ἐπιτόμῳ σοφίᾳ λαμπρυνομένη, ταῖς ἁπάντων ἀκοαῖς ὑφη-

B γεῖται τοῦ Θεοῦ τὰ παράδοξα.

idololatriæ debellator,

7 Οὕτως ἤνθησε τὰ τῆς πίστεως, οὕτως ἐξενίκησεν ἡ ἀλήθεια, οὕτω Τριὰς ἐν Μονάδι, καὶ ἐν Μονάδι Τριὰς προσκυνεῖται καὶ καταγγέλλεται· οὕτω παρὰ πάσης τῆς κτίσεως ὁ ἄναρχος Πατὴρ, καὶ Υἱὸς ὁ συνάναρχος, σὺν τῷ ὁμοουσίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι θεολογεῖταί τε καὶ σεβάζεται, ὁ ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν εἷς Θεὸς, ἡ ἑνιαία καὶ θεία φύσις, ἡ μία παντουργὸς καὶ ἀπερινόητος δύναμις· ἡ πλάνη γὰρ ἀπελήλαται, τὸ πολύθεον φροῦδον γέγονε σέβασμα, οἱ τριχῆ πάντα τῷ μύθῳ ἐκ[illegible], φεῦ τῆς ἀνοίας! τὰ μὴ οἰκεῖα δρασάμενοι, μετ' ἤχους ἀπώλοντο, οἱ ἀνθρωπίζεται κατήγγελται δαίμονες· οὐ γὰρ ἤνεγκαν Θεὸν ἐνανθρωπήσαντα καθορᾶν, ἠγύλησαν δι' ἀνθρωπείου σώματος καταπαλαισθέντες· οὐ γὰρ ἂν [illegible] τὴν τοῦ κρείττονος νίκην. Καὶ νῦν ἡ τοῦ Θεοῦ αἴνεσις ἐπὶ πάντα τῆς γῆς προφητικῶς διηχεῖται τὰ πέρατα.

qui ab Occidente missus Orienti,

8 Ἐπέστρεψε μὲν οὖν εἰς Χριστὸν ὁ Ἀπόστολος Ἑσπέρια, μυσταγωγήσας τὴν φιλάνθρωπον συγκατάβασιν, διδάξας Θεὸν μόνον σέβειν καὶ προσκυνεῖν. Καὶ τῶν πολλῶν ἐκείνων ἱδρώτων οὐ μὲν οὖν ἔληξεν, οὐκ ἐχώρισε τῆς ἀποστολῆς ἕλκων τὸ ἄροτρον· διέθεε δὲ καὶ τὴν Λίβυσσαν γῆν, ἐκεῖθεν πρὸς ἀνίσχουσαν μετανοήσας [illegible], καὶ διασπείρων καὶ ταύτῃ τοῦ εὐαγγελίου τὰ σπέρματα, τὸν [illegible] ἐπιγνῶναι Θεὸν ἔπεισεν. Ἔτι τε

Libyæ,

C καὶ ταῖς ἄλλαις ἐπ' Αἰγύπτου πολυανδρουμέναις πόλεσι τὰ [illegible] δίκτυα [illegible], ἐσαγήνευσε πάντας λόγοις καὶ θαύμασιν· ἐξοστρακίσας δαιμονιώδη σεβάσματα, καὶ ὡς λίθος ἅγιος, ἡ φησιν ἡ προφητεία, κατέστρεψε τοὺς τῆς πλάνης βωμοὺς, καὶ τὰ ἐν τούτοις καθεῖλε τῆς ματαιότητος ξόανα· οὐ σαλπίγγων φθόγγοις [illegible], οὐ τείχη κατασείων Ἱεριχοῦντι, ἀλλὰ τὴν τοῦ ἀνθρωπίνου λογισμοῦ [illegible] ἀπάτην, τῆς ἐκείνων [illegible], καὶ [illegible] ἀντιπίπτων τῷ πάντων ἐξουσιάζοντι· ἐν οἷς καὶ τὰς λογισμῶδεις κατελευκαίνων τῶν [illegible] ψυχὰς, κατήλλαξε Θεῷ, καὶ προσῳκειώσατο τῷ βαπτίσματι.

et Ægypto,

9 Οὕτως γὰρ τῆς Αἰγυπτιακῆς λήξεως θείῳ Πνεύματι κατεξηγεῖτο ἀρχιερεὺς διδασκαλίας, οὕτως ταύτης ἐν πρώτοις Ἀρχιερεὺς καὶ Ποιμὴν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Πέτρου προεξελέγεται, πολλοὺς [illegible] ἀποστολικοὺς [illegible] ἐγγείρονα, καὶ ποικίλοις καμάτοις [illegible] τὸ [illegible] οὐ τρυφαῖς χρώμενος, οὐ ῥαστώνῃ προστετηκώς· πειρασμοῖς δὲ πρὸς μειζόνων καὶ πρὸς ἐλαχίστων [illegible], καὶ μυρίαις δεινῶν νιφάσιν, ἵνα τὸν [illegible] ἐκεῖνον [illegible] κατὰ Παῦλον περιαντλούμενος. Ὦ [illegible], τὴν γὰρ [illegible] ἅπασαν! ὦ [illegible] τοῖς τοσούτοις ἔργοις ἀπαγορεύσαντος! ὦ κηρύγματος, [illegible] ἰσχὺν ἀποσώζοντος καὶ [illegible]! [illegible] ἔργα καὶ Θεοῦ μαρασμὸν οὐ προσίεται. Ἐντεῦθεν ἐπάξιον τὴν

magister veritatis,

D Δαυϊτικὴν ῥῆσιν, τὸ μεγαλοπρεπὲς τῶν δημιουργημάτων θαυμάζουσαν, καὶ πρὸς τὸν θεόπτην Μάρκον μεθαρμόζοντας προσειπεῖν, Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτοῦ, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἡ τῶν ῥημάτων ὠφέλεια. Αὕτη γάρ σοι, θεόσοφε, ἡ φωνὴ πρόσφορος, αὕτη μόνη ὑπὲρ πᾶσαν ῥητορείαν ἀοίδιος· ἐμφανίζει γὰρ τὸν δρόμον, τοὺς ἀγῶνας, τὰς ἀλγηδόνας, τὰ δυσχερῆ, καὶ τὸν ἀμαράντινον στέφανον, ὃν οὐ χρυσίον καταστίζει τὸ ἐξ Ὀφεὶρ, οὐ λίθοι καὶ μαργαρῖται καταποικίλουσιν Ἰνδικοὶ, ὃν δὲ ὁ ἀθάνατος ἀγωνοθέτης φιλοτεχνεῖ, καὶ ᾧ τοὺς οἰκείους θεραπευτῆρας ἀμείβεται.

EX MS. VATICANO

10 Σοῦ γὰρ οἱ πόδες ὡραῖοι, κατὰ τὴν προφητικὴν προσαγόρευσιν, τὸν τῆς γῆς διανύσαντες κύκλον· σοῦ ἡ γλῶσσα ὡραία, εὐηγγελίσατο γὰρ εἰρήνην τὴν πάντα νοῦν ὑπερέχουσαν· σοῦ αἱ χεῖρες ὡραῖαι, τῷ καλάμῳ τοῦ Εὐαγγελίου ὑπηρετήσασαι. Ἀλλὰ τί ταῦτα μόνα τὰ ἱερώτατα μέλη φημί; Ὅλος κόποις ἀποστολικοῖς καθηγίασται, ὅλος μαρτυρικοῖς κεκαλλώπισται στίγμασιν, ἵνα καὶ μαρτυρικῶν ἐπάθλων καὶ βραβείων ἐπαύρηται· Ὁ γὰρ θύτης γέγονε καὶ θῦμα διὰ Χριστὸν, καὶ ὁ ποιμὴν τὰ τοῖς θρέμμασι παραμαρτοῦντα συνανεδέξατο· ὡς πρόβατον γὰρ καὶ οὗτος, μετὰ τῆς ἄλλης ἀποστολικῆς ὁμηγύρεως, ἐν μέσῳ λύκων ἀπέσταλται, καὶ θυσία

per omnia sua membra mundo utilis,

et Christi martyr gloriosus,

E ζῶσα Θεῷ προσενήνεκται. Ἐδεσμήθη γὰρ πρὸς ἀνόμων χειρῶν, πολλοὺς ἐξαρπάσας τοῦ διαβολικοῦ φάρυγγος· περιήχθη δεσμώτης, προπεπηλάκισται, δεδυσφήμηται, καὶ ἔφερε πρᾴως τε καὶ ἀνεπαχθῶς, τὸν Δεσπότην ἀπομιμούμενος· ἐφοινίχθη τοῖς τῆς σαρκὸς αἵμασιν, ὁ τὴν γῆν ἐκείνην τῶν δαιμονικῶν ἀποκαθάρας ῥυπίδων (ταῦτα γὰρ τῶν ἀγνωμονεστέρων ἡ ἀλογία, τοῖς τῶν ἀγαθῶν ἀντεπιφέρει προξένοις) καὶ τέλος, παντοδαπαῖς κακώσεσι δεδοκιμασμένος, οἷα χρυσὸς πρὸς τὸ ἄδυτον φῶς ἐξανέπτη, τῶν ποικίλων ἄθλων πολυειδῆ καὶ τὰ ἀριστεῖα δρεψάμενος.

11 Τοιοῦτος ὁ δρόμος τοῦ Ἀποστόλου, τοιαῦτα τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τὰ ἐπίχειρα, θαύματος ἔμπλεα, καὶ τῶν ἄνω κρότων ἐπάξια. Καὶ πῶς οὐ τὸ ὑπερφέρον ὁ μέγας Μάρκος κατὰ πάντων ἀποκεκλήρωται; τί γὰρ Ἀποστόλου γένοιτ' ἂν ὑψηλότερον; τί δὲ ὑπογραφέως Χριστοῦ τιμιώτερον; μαρτυρικῆς δὲ δόξης τί παρισούμενον; Ὁπότε δὲ καὶ ἱεραρχικὴ συμπάρεστιν ἐπωμὶς, ἀθλητικοῖς κλεϊζομένη παλαίσμασι, τί ἄλλο γε εἰς εὔκλειαν ὑπολέλειπται; τί δ' ἕτερον; ὅτι μὴ ἀγγελικαὶ φάλαγγες, καὶ ἀνάκτορα θεῖα, οἷς μετὰ τῶν ἄλλων ἐγκρίτων ὑπηρετῶν Θεοῦ συναγελάζεταί τε καὶ συναγάλλεται, τὸ τοῦ [illegible] συνευφραίνων πρόσωπον, καὶ τοῖς κάλλεσι τῆς θεαρχικῆς μακαριότητος λαμπαδουχούμενος· ᾧ γὰρ ἡ πρὸς Θεὸν δόξα αὐτοῖς μέλεσι διεσπούδασται, τούτῳ ἡ αἰωνία τε καὶ

ad cœlos evectus est.

F ἀπέραντος συνεφέλκεται.

12 Ἀλλ' οὐ δὲ τῶν κάτω εὐφημιῶν ἀμοιρεῖ, [illegible] τούτων προσδέοιτο. Ἤδη γὰρ καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια, μᾶλλον δὲ ἡ Αἴγυπτος πᾶσα, πρωτόθρονον τὸν Μάρκον ἔχουσα, καὶ Νεῖλον μυστικὸν ἐνεργοῦν, τὰς νοητὰς [illegible] ἀρούρας κατάρδοντα, [illegible] τὰς [illegible] ὡς Ἀπόστολον, ὡς Εὐαγγελιστὴν, ὡς Μάρτυρα μεγαλύνει, καὶ τοὺς ὕμνους αὐτῷ [illegible] ταῖς [illegible] συμπηγεῖ. Ὅρα τοῦτον τὸ θεῖον, εἰ καὶ τοῖς ἄνω [illegible], καὶ γίνωσκε πλουτοῦσα τὸν τῆς γνώσεως θησαυρὸν [illegible] τούτῳ τὰ ἐπίχειρα [illegible], [illegible] προσδιαλέγεται, ὡς συνόντι τῷ πνεύματι προσλαλεῖ, καὶ τὴν ἐκεῖθεν χαρίτων [illegible] ἐπὶ τὰς [illegible] τῷ Ἀποστόλῳ δωροφοροῦσα τιμὰς, [illegible] χάριτας ἀντιδέχεται.

atque laudatur in terris,

13 [illegible] γὰρ ἐπιπνέουσιν [illegible], [illegible] οἱ ἀστικοὶ, καὶ τὸν [illegible] ἀπολαύονται. Ἀπειλεῖ τούτοις [illegible], οἱ δὲ πρὸς τὸν Ποιμένα [illegible] ἱκέται συῤῥέουσιν· [illegible] ἐπαγλεῖ, καὶ παρὰ τοῦτον ὡς ἰατρεῖον τῆς [illegible] [illegible] μᾶλλον δὲ ἡ [illegible] διδασκαλίας [illegible] ἐπιγραφομένη τὸν Μάρκον, τὸν αὐτοῦ [illegible]. ἐν τοῖς συμπίπτουσιν ἀρωγὸν, καὶ ταῖς [illegible] ὡς χρεία τοὺς ἐπαίνους [illegible], [illegible], καὶ χορεύει πανηγυρίζουσα [illegible] αὐτοῦ

invocatus in necessitate,

EX MS. VATICAN.

A Εὐαγγέλιον περιπτυσσομένη, ὡς πλάκας θεοχαράκτους ἐναγκαλίζεται, ἢ κρεῖττον εἰπεῖν, ὡς αὐτό γε Χριστοῦ στόμα σεβάζεται, καὶ παρ᾽ αὐτοῦ τὰ θεόφθογγα οἴεται ἀκουτίζεσθαι ῥήματα.

Epilogus.

14 Ὃν καὶ ἡμῖν ὦ Μύστα καὶ Εὐαγγελιστὰ ἵλεων μὴ ἀποκάμοις τιθέμενος, τὰ κυκῶντα λυπηρὰ ἐπελάφρυνε, τὰ ἐν βίῳ δυσαχθῆ κατευμάριζε, ῥῆξον τὸ τῶν ἐγκλημάτων χειρόγραφον, δίδου λύσιν τῶν ἐπταισμένων· τοιαύτην πρὸς τῆς δεσποτικῆς γλώσσης εἴληφας ἐξουσίαν· εἰ δεσμήσεις, ἄῤῥηκτον τὸ δεσμούμενον· εἰ πρὸς συμπάθειαν νεύσειας, ὁ δεσμὸς εὐαφάνιστος. Μὴ παρόψει ταῖς σειραῖς D ἡμᾶς τῶν ἁμαρτιῶν ἐσφιγμένους, ἀλλ᾽ ἐπιτίμησον τοῖς δεσμοῖς, καὶ ῥαγήσονται· δεῖξον τὰς ἐκκλησίας εἰρηνευούσας, ἃς τῷ θεμελίῳ τῶν σῶν ἐκρηπίδωσας λόγων, ὑπὲρ ὧν ἡ τοῦ δεσποτικοῦ ῥύσις αἵματος· καὶ τῶν ἐκεῖθεν ἡμᾶς μετασχεῖν ἀγαθῶν παρασκεύασον, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ,

VIDE PAG. 412.

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΜΑΣΕΙΑΣ.

Auctore Joanne, Presbytero Nicomediensi, teste oculato.

Ex MS. Codice, olim Cryptæ-ferratæ, nunc Bibliothecæ Vaticanæ.

B

Occiso Maxentio tyranno

Ἐγένετο μετὰ τὸ πατάξαι Κύριον τὸν τῆς Ῥωμαίων ἄθεον, καὶ δυσμενέστατον τῆς εἰς αὐτὸν μεγίστης τε καὶ ἀληθοῦς ὁμολογίας, Βασιλέα Μαξέντιον, ἀπὸ προσώπου Κωνσταντίνου τοῦ εὐσεβοῦς καὶ Χριστιανικωτάτου Βασιλέως, ὡς τὸν πάλαι ἐκεῖνον Φαραὼ ποταμιαίοις ῥεύμασι βυθίσαντα, καὶ δοῦναι τὴν Ῥώμην εἰς χεῖρας αὐτοῦ, συνεωρακέναι τὸν γαληνιώτατον τὰ πάντα τοῖς Χριστιανοῖς Βασιλέα, ὡς τάχιστα Λικίνιον, τὸν πρὸς ἀδελφὴν αὐτοῦ γαμβρὸν, κατὰ Μαξιμίνου ἐξαποστεῖλαι, πρὸς καθαίρεσιν τοῦ ἐπ᾽ ἀνατολῆς βασιλεύειν μὲν λελογχότος, κατὰ τοῦ μόνου δὲ Θεοῦ λαλήσαντος ἀδικίαν, ἀπεινῶς τε τυραννήσαντος τὸ τῶν εἰς αὐτὸν εὐσεβούντων γένος, ὡς οὔ τις ἄλλος τῶν προγενεστέρων

et Maximino divinitus punito,

2 Ὡς τῇ παντοκρατορικῇ τοῦ Δεσπότου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ χειρὶ τὸ τηνικαῦτα ὢν πιστὸς, τὴν κατὰ Μαξιμίνου κρατο νίκην, ἐν τοῖς κατὰ τὴν Ἕω γενόμενος βασιλείοις. Ἧττον γὰρ φροντίσας τοῦ πολέμου ὁ ἀλιτήριος, τῆς μὲν Λικινίου ἐπικρατεστέρας φυγὰς γίνεται χειρὸς, ἀλλ᾽ οὐ πάντη ἔλαθεν τὴν φυλλήεδην πάντα ἀποιξ ἔχουσαν τοῦ Θεοῦ παλάμην, ὑφ᾽ ἧς ἀξίας τῶν πηγκάνων καὶ ἀθεμίτων αὐτοῦ πράξεων τὰς εὐθύνας εἰσπράττεται, οἴκοι μὲν κρυπταζόμενος. Ἀθρόῳ γὰρ καθ᾽ ὅλου τοῦ σώματος πάθει πληγεὶς καὶ ἀθεραπεύτῳ, ἀλγηδόσι δειναῖς, σφοδραῖς τε περιοδύναις στενούμενος, καταπίπτει πρηνὴς εἰς τοὔδαφος, τὰς σάρκας ἀοράτῳ ἐκτηκόμενος πυρὶ, ἁπάντων C διαῤῥυέντων τῶν μελῶν, μόνοις δὲ τοῖς ὀστῶν ὀργάνοις τῆς ψυχῆς συγκροτουμένης, ἐξαιμάτων τῆς οἰκείας θέσεως ἀρξαμένων ἀποῤῥήγνυσθαι. Οὐ δ᾽ οὕτως δὲ ἡ μυριοτάλαινα [αὐτοῦ ψυχὴ] ὑφίετο ἀποστῆναι τοῦ ἐναγοῦς καὶ κατεσκελετευμένου αὐτῆς σκήνους, πρὶν ἀνθομολογήσασθαι τῷ Κυρίῳ, καὶ λιπαρῶς τὴν εἰς αὐτὸν ἐξαγορεῦσαι γενομένην ἀσέβειάν τε καὶ τυραννίδα κατὰ τῶν αὐτοῦ θεραπόντων. Τοιούτῳ ὁ δείλαιος αἰσχίστῳ τέλει καταστρέφει τὸν βίον.

Licinius imperat in Oriente

principio pacificus,[1]

3 Μετὰ οὖν τὴν τοιαύτην δικαίαν ὑπόθεσιν τοῦ Μαξιμίνου, καὶ θεήλατον ὀργὴν καὶ ποινὴν, Λικίνιος κατὰ πάσης τῆς ἑῴας ἀφ᾽ ἑαυτοῦ γενόμενος, ἦλθεν μετὰ μεγάλης φαντασίας εἰς τὴν καθ᾽ ἡμᾶς Νικομήδειαν, ἅμα τῇ συμβίῳ αὐτοῦ, οἰκήσων ἐν τοῖς βασιλείοις, καὶ ἰθύνων τὴν ἐπ᾽ Ἀνατολῆς βασιλείαν. Καὶ δὴ τὰ πρῶτα αὐτῷ, βαθεῖά τις εἰρήνη ἐξαπιναίως ἀνὰ πᾶσαν τὴν καθ᾽ ἡμᾶς οἰκουμένην, ἐκ σφοδρῶν τῶν τῆς εἰδωλομανίας ἀναῤῥιπισθέντων χειμώνων τε καὶ πολέμων, κατεβραβεύθη. Οὐκ ἐπὶ πολὺ δὲ ἦν τῷ μισοκάλῳ δαίμονι ἡ τῶν εὐσεβούντων φορητὴ εὐφροσύνη· καθάπερ οὐδ᾽ αὐτῷ τούτῳ παίδευμα, ἡ τῶν προλαβόντων τυράννων καταστροφὴ, πρὸς τὴν τῶν κρειττόνων ἐμμονήν τε καὶ βεβαίωσιν. Ὅτε γὰρ αὐτῷ ῥᾷστα προέβη τὰ κατ᾽ ἐξουσίαν παραδοκούμενα, ἔδειξεν οὐκ εἰς μακρὰν ὁποῖός τις ἦν, ὅτι καθ᾽ ὑπόκρισιν, καὶ τῷ E μεγίστῳ Βασιλεῖ τῷ τῆς πίστεως συνῆν προκαλύμματι, τὰ ἀρτίως αὐτὰ τελεσθέντα διασκοπούμενος, ἐνάγεται ὅλος καὶ ἀθέμιτος κατηρτισμένος εἰς τὸ τοῦ διαβόλου θέλημα, τὴν εἰς τὸν μόνον ἀληθινὸν καὶ τοῦ παντὸς κτίστην Θεὸν ἀθετήσας ὁμολογίαν (μεθ᾽ ἧς ἐξέθετο τῷ θεοφιλεστάτῳ Βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ ἐξομοσίας, μή πώποτε τραπῆναι τῆς τῶν Χριστιανῶν ἀλλ᾽ ὑπερμαχήσειν τῆς πίστεως) εἰς οὐδὲν ταῦτα θέμενος, τοῖς τῶν Ἑλλήνων σεβάσμασιν ἔκδοτον ἑαυτὸν ἐπιμελῶς κατεστήσατο, διαπύρῳ ζήλῳ προσανέχειν τοῖς βδελύγμασιν, ἑκάστοτε θυσιάζων ἐν τοῖς εἰδώλοις, ἁρπάζων τε πρὸς βίας τῶν συγκλητικῶν γυναίων εἰ προὖπτον τὴν ἀσχήμονα κατεργαζόμενος πρᾶξιν, οὐ μητέρων ἀλλ᾽ οὐδὲ θυγατέρων πρὸς τὴν ἀκόλαστον φειδόμενος συνουσίαν, ἄλλως τε κατὰ πᾶν ἔθνος, μυρίας ἐπιτηδεύων οὐκ ἐπείγετο συμφοράς.

et simulate Christianus,

deinde palam idololatra et totus lascivus,

Christianos ex aula pellit,

4 Ταῦτα οὖν βλέπουσά τε καὶ ἀκούουσα ἡ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου σύγγονος, οὐχ οἵα τε οὖσα φέρειν, γράμματα ἐν μυστηρίῳ τῷ εὐσεβεῖ καὶ Θεοῦ φίλῳ διαπέμπεται, τὰ τολμώμενα ὑπὸ Λικινίου ἀπαγγέλλουσα. Οὗτος γὰρ ὁ δεισιδαίμων καὶ θεομίσητος πάντα Χριστιανὸν τῆς οἰκείας ἐξήλασεν πόῤῥω· ἔνθεν δεικνὺς ἑαυτὸν ἐναργῆ γυμνὸν τῆς τοῦ Χριστοῦ θειοτάτης σκέπης. Ὁπηνίκα γοῦν ἀπαρεμποδίστως αὐτῷ τοιαῦτα ἐτελεῖτο ἐπὶ πολύπου, μιὰ a κόρη, τῶν περὶ τὴς βασιλίδος τὴν θεραπείαν θερμῶς διακειμένων, γένους Χριστιανῶν, κατ᾽ αὐτὸν F δὲ τὸν τρόπον σωφροσύνη κομοῦσα, καὶ τὴν πρὸς Λικίνιον μῖξιν μυσαττομένη, καὶ ἅμα δεδιῶσα οἷα τὴν τῆς δεσποίνης ἐκ ζηλοτυπίας κάκωσιν, θαῤῥεῖ, τῇ Βασιλίδι τὰ τοῦ ἀποῤῥήτου εἰποῦσα, Τάδε μοι ποιῆσαι ὁ Βασιλεὺς βεβούλευται· Βενίγνιος γὰρ, ὁ ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ, ὡς μέγα μοί τι θέλων δωρήσασθαι, τοῦτο τεθάῤῥηκεν. Ὁρκῶ σε οὖν τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὃν φοβῇ αὐτὴ καὶ ὁ δεσπότης Κωνσταντῖνος, μὴ ἐᾶσαι τὴν παρθενίαν μου ἀθεμιτογαμίᾳ στερηθῆναί με.

a

et insidiatur pudicitiæ S. Glaphyræ.

5 Ταύτη μαθοῦσα, καὶ ἥδιστα τῆς παιδὸς τὴν εὐγνώμονα προσηκαμένη τάξιν, κρυπτάζει μὲν αὐτὴν τὰ πρῶτα, φήσασα παραπληξείᾳ συλληφθεῖσαν τεθνήξεσθαι· καιρὸν δὲ μετέπειτα λαβοῦσα εὔκαιρον, χρυσίον καὶ ἀργύριον πολὺν, καὶ κόσμον βασιλικὸν, καὶ πᾶσαν ἀποσκευὴν δίδωσιν αὐτῇ καὶ παῖδας, καὶ ἀπέστειλεν κατὰ τὸ κλῆμα τῆς Ἀρμενίας πορευθῆναι, παραγγείλασα τοῖς ἀνθρώποις αὐτῆς μηδαμῶς τινι δῆλα γίνεσθαι, τίς ἢ πόθεν ἡ παῖς, ἄχρις ἂν ὁ Κύριος ἐπισκέψηται. Οἱ δὲ ἀνδρικοῖς αὐτὴν ἀμφιάσμασιν κοσμήσαντες, καὶ τῇ Βασιλίδι περὶ φυλακῆς αὐτῆς καὶ εὐγνωμοσύνης πιστὸν παραθέμενοι λόγον, ἐξῆλθον, ἐπὶ τὰ προσταχθέντα αὐτοῖς ἐρωτῶσι λέγοντες... b Κρείττονι δὲ Θεοῦ οἰκονομίᾳ ποιούμενοι, καταλαμβάνουσι τὸ τῆς Ἀμασέων ἄστυ, μητρόπολις δ᾽ αὕτη τῆ Ποντικῆς

Hac a Constantia Regina adjuta,

cum suis Amaseam fugit:

b

A Ποντικῆς ἐπαρχίας. Ἡ οὖν Γλαφυρὰ (τουτὶ γὰρ ὄνομα τῇ νεανίδι) ἐρασμιώτατα ἔσχεν, ἀναθεωρένη ὀχυρωτάτην τὴν πόλιν, μεγίστην τε καὶ περικαλλῆ, συμβουλεύεται τοῖς παισὶν αὐτῆς, εἰ ἄρα εὕροιεν γένος Χριστιανῶν, καταμεῖναι ἐν αὐτῇ.

divertit apud Quintum Christianum:

6 Ἀκούσας δὲ τις νεανίας, προσήκον τινι τῶν τῆς πόλεως πρωτευόντων, τοὔνομα Κόιντος ὅτι Χριστιανοί εἰσιν καὶ ζητοῦσιν ὁμοπίστους, ἀνάγει αὐτῷ. Ὅστις μηδὲν μελλήσας, συντυγχάνει αὐτοῖς, παρακαλῶν γενέσθαι ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, καὶ εἰ ἀρεστὸν φανείη καταμεῖναι ἐν αὐτῇ, λέγων, Κἀγὼ Χριστιανός εἰμι, καὶ ὅτι Χριστιανὸν Ἐπίσκοπον ἔχομεν ἐνταῦθα, ἰσαπόστολον ἄνδρα. Καὶ πειθαρχήσαντες αὐτῷ καὶ λαβόντες μέρος τῆς οἰκίας αὐτοῦ, κατέμειναν παρὰ τῷ περιφανεστάτῳ Κοΐντῳ, συντυχόντες καὶ τῷ Ἐπισκόπῳ· Βασιλεὺς δὲ αὐτῷ ἦν ὄνομα, λόγος καὶ πάσης ἀρετῆς καὶ συνέσεως πνευματικῆς ἀνάπλεως. Ἐρωμένοις δέ, τίς καὶ πόθεν ἡ Γλαφυρά, διηγήσατο αὐτοῖς, γένους μὲν εἶναι Ἰταλῶν, Χριστιανὴ δὲ ἐκ γονέων πιστῶν, καὶ τῆς Βασιλίδος καὶ ἀδελφῆς τοῦ σεβαστοῦ Κωνσταντίνου, Λικινίου δὲ τοῦ Αὐτοκράτορος γυναικὸς θεράπαινα, ἑξῆς τε πάντα ὅτου χάριν συνέβη γενέσθαι πρὸς αὐτούς. Οἱ δὲ παρήγγειλαν, μήδε αὐτὴν ἤ τῶν προσηκόντων τινά, εἰς συντυχίαν τινῶν γενέσθαι, μή πως διαβληθῇ ἐν τῷ Ἡγεμόνι, καὶ συμφορᾶς τι γένηται αὐτοῖς

et suadetur a Basileo clam manere,

B παραίτιον. Ἔφη τοίνυν ὁ μακάριος Ἐπίσκοπος Βασιλεὺς ὑπὲρ τῆς δόξης εἶναι τοῦ Θεοῦ τὴν πρόφασιν ταύτην.

juvat in extruenda ecclesia:

7 Ἐν αὐταῖς δὲ ταῖς ἡμέραις κτίζων ἦν ναὸν εἰς Ἐκκλησίαν, μέχρι γὰρ τοῦδε οὐκ ἦν ἔνδον τοῦ ἄστεως ἁγίασμα Χριστιανοῖς. Ἡ γοῦν σεμνὴ παρθένος Γλαφύρα πολὺν χρυσίον καὶ ἀργύριον εἰς τὴν τοῦ ναοῦ κατασκευὴν παρέσχετο, ἅπασαν σχεδὸν αὐτῆς τὴν περιουσίαν ἐπιχορηγήσασα, πρὸς ὁτιοῦν ἐβούλετο διοικεῖν ὁ μακάριος Βασιλεύς· καὶ γράφει τῇ δεσποίνῃ αὐτῆς, ὅποι καὶ παρ᾽ ὃ διάγειν ἤλατο, καὶ περὶ τοῦ ἱεροῦ κτίσματος, αἰτουμένη χρημάτων ἐπίδοσιν, εἰς ἀναπλήρωσιν τοῦ κτιζομένου Χριστιανοῖς ἁγιάσματος. Τοῦτο προθυμότατα ἡ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου σύγγονος πέπραχεν, ἀποστείλασα πλεῖστα χρήματα καὶ δωρεὰς αὐτῇ πολλάς· γράφει δὲ καὶ τῷ Ἐπισκόπῳ, παρατιθεμένη αὐτήν.

et ad Licinium reducenda moritur.

8 Μετὰ δέ τινα χρόνον, ἐκ σκαιοτέρου δαίμονος, τὴν Γλαφύρας φασὶν ἐπιστολὴν ὁ Βενίγνιος εὑρών, καὶ ἀναγνούς, καὶ μαθὼν ὅτι ζῇ, καὶ παρά τινι ἐστιν, Βασιλεῖ Λικινίῳ κατάδηλον ποιεῖ· ὃς ὑπερζέσας τῷ θυμῷ, ἐξ αὐτῆς ὥρας ἐκπέμπει τῷ Ἡγεμόνι τῆς ἐπαρχίας κέλευσιν, ὥστε τὸν λεγόμενον Βασιλέα, καὶ τὴν οἰκέτιν Γλαφύραν, σεσιδηρωμένους αὐτῷ ἀναπεμφθῆναι. Πρὶν γοῦν τὸ Βασιλέως καταφοιτῆσαι γράμμα πρὸς τὸν Ἡγεμόνα,

C τῇ προμηθίᾳ τοῦ κρείττονος, ἡ Γλαφύρα τῶν ἀνθρωπίνων μετέστη πραγμάτων. Ὁ δὲ Ἡγεμὼν λυμεὼν καὶ ἀπάνθρωπος τὴν [ψυχήν], Λικινίου δεξάμενος πρόσταγμα, τὸν μὲν ὁσιώτατον Ἐπίσκοπον Βασιλέα συλλαβόμενος, καὶ σιδηραῖς πέδαις ἀσφαλισάμενος, ἀπέστειλεν· περὶ δὲ τῆς Γλαφύρας ἔγραψεν ὅτι τέθνηκεν. Συνήποντο δὲ τῷ μακαρίῳ Ἐπισκόπῳ Βασιλεῖ δύο Κληρικοί, τοὔνομα Παρθένιος καὶ Θεότιμος Διάκονοι, πλεῖστα θλιβέντες κατὰ τὴν λεωφόρον ὑπὸ τῶν ἀθέων στρατιωτῶν καὶ δημίων.

Basileus abductus et carceri inclusus

Κατειληφότες δὲ τὴν Νικομηδέων βασιλίδα πόλιν, ὁ μὲν τοῦ Θεοῦ δοῦλος Βασιλεὺς ἐν τῇ εἱρκτῇ ἀπετέθη, ὁ δὲ

c Παρθένιος καὶ Θεότιμος ἐν c μητάτῳ τινὸς Ἐλπιδιφόρου, Χριστιανοῦ τε καὶ φιλοξένου ὄντος, πλησιαίτατα τῆς εἱρκτῆς κειμένῳ, κατὰ φιλοφροσύνην καὶ συμπάθειαν αὐτοῦ ξενοδοχοῦνται.

d 9 Ὁ τοίνυν πιστότατος Ἐλπιδιφόρος, ἅπαντα γνοὺς τὰ περὶ τοῦ ἀνδρός, γνώριμον ἔχων τὸν d καπικλάριον, χρυσίῳ αὐτὸν θεραπεύσας, ἀκολύτως συντυγχάνειν ἑαυτόν τε καὶ τοὺς Διακόνους, καὶ οὓς ἂν ἠβούλετο ἐποιεῖτο τῷ μεγάλῳ Ἀρχιερεῖ τοῦ Θεοῦ συνεύχεσθαί τε καὶ συμψάλλειν, μάλιστα ἐν ταῖς νυξίν. Τῇ οὖν τρίτῃ ἡμέρᾳ, καθ᾽ ἣν

accersensque Diaconos suos cum eorum hospite Elpidiphoro,

ἔμελλεν παρίστασθαι τῷ τυράννῳ, περὶ τὸν μεσονυκτινὸν καιρὸν καλέσας τὸν δεσμοφύλακα, ἐπεζήτησεν τοὺς Διακόνους αὐτοῦ, καὶ τὸν θαυμάσιον Ἐλπιδιφόρον. Ἐπεὶ οὖν παρεκέκλητο ὁ καπικλάριος, θᾶττον αὐτοὺς εἰσεκαλέσατο. Ὁ δὲ τὴν ὡς εἰώθει αὐτῷ ψαλμῳδίαν ἐποιεῖτο,

D *EX MS. VATICAN.*

ἀρξάμενος ἔνθεν μιᾶς τῶν ψαλμῶν δεκάδος, Μνήσθητι Κύριε τοῦ Δαυΐδ· καὶ πάσης τῆς πραότητος αὐτοῦ, εἶτα, τοῦ πρόσω γενόμενος τῶν ψαλμῶν, τριπλασιάσας τόνδε τὸν στίχον, καὶ τείνας τὰς χεῖρας, ἔφη σὺν δάκρυσι γενόμενος, Καὶ κατασκηνώσω εἰς τὰ ἔσχατα τῆς θαλάσσης, καὶ ἡ χείρ σου ὁδηγήσει με, καὶ καθέξει με ἡ δεξιά σου Κύριε. Οἱ οὖν Διάκονοι, διὰ τὸ σύνουν εἶναι ἐν τῇ εὐχῇ, ἐσφάλθαι αὐτὸν ὑπενόουν· αὐτὸς δ᾽ ἐπίστατο ὅπερ ἔλεγεν, ὡς τὸ πέρας ἔδειξεν τῶν ἐπ᾽ αὐτῷ περατωθέντων.

hortatur ad constantiam,

10 Εἶτα, πληρώσας τὴν ὑμνῳδίαν καὶ τὴν εὐχήν, ἡμέρας λοιπὸν ἀνυσχούσης, διαστέλλεται τοῖς Διακόνοις λέγων, Ἀδελφοί, πειρασμοί εἰσιν, ὑπὸ μὲν τοῦ διαβόλου κινηθέντες, ἐξ ἀνθρώπων δὲ ἐπαγόμενοι ἡμῖν, μὴ ῥαθυμήσητε, μὴ δὲ τῇ μελλούσῃ καταπέσητε θλίψει, ἀλλ᾽ ὑπομείνατε, ἑδραῖοι μένοντες ἐν τῇ πίστει, καὶ μὴ μετακινούμενοι, ἵνα δόκιμοι καὶ ἀκαταίσχυντοι ὀφθείητε ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου, ἀγρύπνως καὶ ἀκλινῶς τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα ἔχοντες πρὸς αὐτόν, τὸν δυνάμενον σώζειν ἡμᾶς ἐκ θανάτου, καὶ στρέφοντα τὸ πένθος εἰς χαράν, καὶ τὴν θλίψιν εἰς εὐφροσύνην, καὶ τὸ δάκρυον εἰς γέλωτα, καὶ τὸν κόπον εἰς ἀνάπαυσιν· ἅπαντα τὰ τοῦ βίου τερπνὰ καὶ τὴν αἴσθησιν ὑποσαίνοντα, σκύβαλα διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ υἱὸν Ἰησοῦν Χριστὸν λογιζόμενοι, ἵνα συγκληρονόμοι σὺν πᾶσι τοῖς Ἁγίοις αὐτοῦ εἰς αἰῶνα γένοισθε, τῆς βασιλείας αὐτοῦ κατατρυφῶντες· γνῶτε γάρ, ὦ τέκνα μου, ὡς ταύτῃ τῇ νυκτὶ ὁ Κύριός μου καὶ Θεὸς παρώφθη μοι, ὁποῖον

et ex Christi revelatione successorem declarat,

E ἔσται τὸ πέρας μου τῆς πρὸς αὐτὸν ἀναλύσεως δηλώσας, καὶ ὅσα ἐπὶ τὸν δοῦλον αὐτοῦ μεγαλεῖα ποιήσει. Ὑμεῖς οὖν εὐθυμεῖτε, καὶ ἐν Χριστῷ ὑποστρέφοντες στηρίξατε τοὺς Ἀδελφούς, Εὐτύχιον δὲ τὸν Καλλιστράτου λήψεσθε μετ᾽ ἐμὲ Ἐπίσκοπον, οὕτως γάρ μοι ὁ Κύριος ἐφανέρωσεν· ἀλλὰ καὶ τὸ εὐτελές μου σῶμα παρέξει διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἀποδοθῆναι ὑμῖν.

ac valedicit

11 Καὶ δὴ τῶν Κληρικῶν αὐτοῦ πικρῶς ἀποκλαιομένων, τῇ συνήθει αὐτοῦ χρησάμενος διδασκαλίᾳ, παραινέσας, ἀναχωρεῖν παρεκάλεσεν, εἰς χεῖρας τοῦ Ἐλπιδιφόρου αὐτοὺς παραθέμενος, καὶ εἶπεν αὐτῷ, Σὺ, ἀδελφέ, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐξελέχθης τὸν ἐξ ἀγάπης λήψεσθαι μισθόν, συγκακοπάθησον αὐτοῖς, καὶ μὴ ἐάσῃς αὐτούς, ὅπου δ᾽ ἂν σε ὁ Κύριος εἰς διακονίαν προσκαλέσηται. Καὶ ἅμα τῷ ἀπολῦσαι αὐτούς, ὁ Βασιλεὺς ἐκέλευσεν αὐτὸν προσαχθῆναι αὐτῷ, καὶ τὰ μὲν πρῶτα Γλαφύρας ἕνεκεν τὴν ἔλεγξιν ἐποιεῖτο, ἅ τε αὐτὴν ὑποδεδεγμένου καὶ μὴ ἀναγγείλαντος. Τοῦ δὲ πρόσφορον τὴν ἀπολογίαν ποιησαμένου, κελεύει αὐτὸν τῶν ὄψεων αὐτοῦ μεταστῆναι, καὶ διὰ τοῦ Ὑπάρχου τῆς πόλεως, λέγει αὐτῷ, Ὅτι κἀκεῖνό σοι συγχωρήσαιμι τὸ πταῖσμα, καὶ τιμὰς παρέξω μεγίστας, εἰ

Adductus ad Licinium,

F πεισθῇς καὶ τοῖς θεοῖς μου θύσῃς, ἀλλὰ γὰρ καὶ τῶν ἐνταῦθα σὲ ἀρχιερέα ποιοῦμαι. Ὁ δὲ μακάριος τοῦ Θεοῦ θεράπων Βασιλεύς, τῷ Ὑπάρχῳ λέγει, Τάδε ἐρεῖς τῷ Βασιλεῖ, Οὐ τοσοῦτον παρέξεις, κἂν πᾶσάν σου τὴν βασιλείαν ἕλοιο δοῦναι, ὅσον σπουδαίως ἔχεις ἀφελέσθαι, καὶ Θεοῦ τοῦ ζῶντος χωρῆσαι, καὶ ψυχοφθόροις δαίμοσι προσοικειῶσαι, ἀτελευτήτου βασιλείας καὶ ἀθανάτου δόξης ἀλλοτριῶσαι, καὶ πρόσκαιρον τιμὴν περιβάλειν, ἧς τὸ κάλλος ἀσχημοσύνη καὶ τὸ περιφανὲς ἀχρηστία· ἀλλ᾽ εἰ καλοῦ βούλῃ συμβούλου ἀκοῦσαι, πείσθητί μοι, καὶ ὅθεν ἐξῆλθες ἀνάστρεψον, καὶ ὃν ἀθετήσας ἐξύβρισας, τούτῳ προσπέσαι· ἀγαθὸς γάρ ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ ἄλλος οὐκ ἔστιν πάρεξ αὐτοῦ δίκαιος, καὶ ὅσιος, καὶ σωτήρ. Μετανόησον οὖν, καὶ τῶν ματαίων ἀπόστηθι, ὅπως μὴ κατὰ τὴν ἀφροσύνην σου ἐπέλθωσίν σοι κακὰ παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ, ὃν ἀπηρνήσω εἰπών, Οὐκ ἔστιν Θεός.

frustra sollicitatur,

ipsumque contra invitat ad pœnitentiam:

minas mortis contemnit,

12 Ταῦτα ὁ Ὕπαρχος εὐθὺς ἀπαγγέλλει τῷ Βασιλεῖ, καὶ φησίν, Καὶ αὖθις παραίνεσον αὐτῷ, ἴσως ἀναγκασθῆναι θέλει, εἰ δὲ μὴ πείθοιτο, ἐξ αὐτῆς καρατομήσας αὐτόν, ῥίψον εἰς θάλασσαν, καὶ ἴδωμεν εἰ ὁ Γαλιλαῖος σώσει αὐτόν. Ἐλθὼν δὲ πάλιν ὁ Ὕπαρχος, πρὸς αὐτὸν ἔφη, Μέσον εἶ, ἄνθρωπε, ζωῆς καὶ θανάτου, δυοῖν θάτερον βούλευσαι, ἢ πείσθητί μοι καὶ τὸν Βασιλέα θεράπευσον, προσερχόμενος καὶ θύων οἷς αὐτὸς σέβει θεοῖς· ἢ σαυτὸν γνῶθι τῷ ξίφει καὶ τῇ θαλάσσῃ προσομιλήσαντα. Ὁ δὲ

Ἅγιος

EX MS. VATICAN.

pro Christo quidvis ferre paratus :

A Ἅγιος μετὰ χαρᾶς ἔφη, Ἐγὼ τὸν ἀθάνατον Θεόν μου καὶ Βασιλέα θεραπεῦσαι σπουδάζω, καὶ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ ἀκοῦσαι· οὗτοι γὰρ, οὓς καλεῖτε θεοὺς, δαιμόνιά εἰσιν, μεθ' ὧν οἱ πιστεύοντες αὐτοῖς, ὑπὸ τοῦ ἀληθινοῦ καὶ μόνου Θεοῦ μου, τοῦ κατὰ πάντων ἔχοντος τὸ κράτος, κατὰ τὸν τῆς διαγνώσεως αὐτοῦ καιρὸν, ὅνπερ ὡρίσατο, ἐκπεμφθήσονται εἰς τὸ πῦρ τῆς γεέννης τὸ ἄσβεστον, εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, ὅπου ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. Ὃ οὖν θέλεις πρᾶττε ἐπ' ἐμοί, οὐ μόνον γὰρ ἀποτμηθῆναι, καὶ εἰς θάλασσαν ὡς ἕνα ῥιφῆναι ἕτοιμός εἰμι, ἀλλὰ καὶ μυρίας ὑποῖσαι βασάνους ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ μου· ἕως γὰρ ἂν πνοὴ ἐν ῥισίν μου περιέστιν, οὐ μὴ τὸν πλάστην καὶ Θεόν μου ἀρνήσομαι, καὶ τῷ παραχρῆμα πυρὶ ὑπεύθυνος γένωμαι.

post flagra damnatus ad mare,

13 Ἐπὶ τούτοις ἰδὼν τὸ ἀμετάθετον τοῦ ἀνδρὸς ὁ Ὕπαρχος, μετρίως μαστίξας αὐτὸν, ἐκέλευσεν ἀποτμηθῆναι, καὶ θαλάσσῃ παραπεμφθῆναι· τουτονὶ γὰρ τὸν τρόπον, πλείστους μὲν ὅσους τῶν πιστῶν, καὶ μάλα τοὺς τῶν τοῦ Κυρίου προεστῶτας ποιμνίων, ἱερουργῶν, ἐχθύσιν προὐτίθετο βορράν. Ὁ γοῦν μεγαλοπρεπέστατος καὶ ἱερώτατος τοῦ Χριστοῦ Μάρτυς Βασιλεὺς, τὰς αἰκίας εὐχαρίστως δεχόμενος, ἔφησεν, Οὐ θλῖψις, οὐ στενοχωρία, οὐ πλεῖσται κίνδυνοι, οὐ μάχαιρα, καὶ πῦρ, καὶ θάνατος, χωρῆσαί με τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀγάπης δυνήσεται· δυνατὸς γάρ ἐστιν πάντων με ῥύσασθαι. Καὶ ἀπαγόμενος ἔψαλ-
B λεν, Ὁ ποιμαίνων τὸν Ἰσραὴλ πρόσχες, ὁ ὁδηγῶν ὡσεὶ πρόβατον τὸν Ἰωσὴφ, ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ, ἐμφάνηθι ἐναντίον Ἐφραὶμ καὶ Βενιαμὶν καὶ Μανασσῆ· ἐξέγειρον τὴν δυναστείαν σου, καὶ ἐλθὲ εἰς τὸ σῶσαι ἡμᾶς. Ταῦτα δ' αὐτῷ ἐν ὁδῷ ἐκτινοῦντα, καὶ ... ὕστερον Ἐλπιδιφόρῳ καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ ἀποτελούμενα. Ὁ γοῦν Ἐλπιδηφόρος κρύβδην ἅμα τοῖς Διακόνοις καί τισι Χριστιανοῖς αὐτῷ, ἑπόμενοι σφοδρῶς ὑπὸ τῶν δημίων, καὶ καταλαμβάνουσι τὸν ἐν ᾧ προὔκειτο αὐτὸν τόπον τελειωθῆναι. Προσλαβόμενος δὲ τοὺς δημίους ὁ Ἐλ-

et in littore consistens,

πιδηφόρος, δίδωσιν ὀλίγοστα ἀργύρια, παρακαλῶν ἐνδοῦναι τοῖς οἰκείοις αὐτὸν προσομιλῆσαντα ἅπερ ἂν αὐτῷ δοκοίη. Τῶν δὲ ἀσμενέστατα παραινούντων, ὁ Χριστοφόρος ἀθλητὴς τοῦ Χριστοῦ καὶ Ἐπίσκοπος Βασιλεὺς παρὰ τὴν τῆς θαλάσσης ἀκτὴν κλίνας τὰ γόνατα, καὶ προτεινάμενος τὰς χεῖρας, θεολογικαῖς τε καὶ προσευχητικαῖς φωναῖς χρησάμενος, ἔφη πῶς ὧδε:

orat Deum pro fideli populo

14 Ὁ τὰς νοερὰς καὶ ἀσωμάτους ὑποστησάμενος δυνάμεις, καὶ τὸν οὐρανὸν ἐκτείνας ὡσεὶ δέρριν, τήν γε γῆν ἐπὶ τῶν ὑδάτων θεμελιώσας, καὶ κτίσας τὴν θάλασσαν τε καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς πάντα, Κύριε ὁ Θεός μου, ὁ παντὶ καὶ πανταχοῦ καὶ ἐν πᾶσιν ἀεὶ παρὼν, καὶ ποιῶν τὸ θέλημα τῶν φοβουμένων σε, καὶ φυλασσόντων τὰς ἐντολάς σου· [illegible] μου τῆς δεήσεως, καὶ τὸ πιστόν σου ποίμνιον [illegible], ὅπερ παρατίθημί σοι [illegible] ἀπὸ πάσης [illegible]
C [illegible], ἀπὸ πάσης μεγαλορρημοσύνης καὶ [illegible] γλώσσης, λαλούσης κατὰ σοῦ [illegible]. Ἀγαθὲ Κύριε, παντοδύναμε, τὴν εἰδωλομανίαν καταλύσον [illegible]· αὔξησον δὲ τὰ τῆς Ἐκκλησίας μου [illegible], πᾶσαν τὴν πόλιν καὶ τὴν περιοικίδα αὐτῆς, [illegible] ὁμόψυχον περὶ τὴν εἰς σὲ τὸν ἀληθινὸν Θεὸν, ὀρθὴν ὁμολογίαν, ζηλωτὴν ἔργων ἀγαθῶν καὶ σοι ἀρεσκόντων, ὅπως ὑπὸ πάντων δοξάζηται τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Καὶ τὸ Ἀμὴν ἀναπέμψας, τὸν Ἐλπιδηφόρον καὶ τοὺς Διακόνους ἀσπασάμενος, κατ' ἐκεῖνον τὸν μέγιστον Παῦλον τοὺς Ἐφεσίων πάλαι πρεσβυτέρους, ἐν ἁγίῳ φιλήματι, ἔφη, Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, ὃς οὐκ ἔδωκεν ἡμᾶς εἰς θήραν τοῖς ὀδοῦσι τῶν ὁρατῶν ἡμῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ τὴν παγίδα αὐτῶν συνέτριψεν, καὶ ἡμᾶς ἐρρύσατο, [illegible] ἐν θλίψεως, μὴ συγχωρήσας παρ' ὃ δυνάμεθα πειρασθῆναι ἡμᾶς. Τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τέκνα μου, οὓς ἐγέννησα ἐν ἁγίῳ Πνεύματι, ἀσπάσασθε. Ἡ χάρις τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν, ἀμήν· καὶ λέγει τῷ σπεκουλάτορι, πλήρωσον τὸ προσταχθέν σοι, ἑταῖρε, ἐφ' ὃ πάρει· καὶ συγκλίνας τὰ

amplectitur Elpidiphorum et Diaconos

et Martyr obit.

D γόνατα, καὶ προτεινάμενος τὸν αὐχένα, χαίρων καὶ ἀγαλλόμενος, μιᾷ πληγῇ τὸν καλὸν ἐξετέλεσεν ἀγῶνα ἀνδρειότατα.

Corpus et caput mari merguntur :

15 Παρακαλεῖ γοῦν ὁ Ἐλπιδιφόρος, χρυσίον διδοὺς τοῖς δημίοις, μὴ τῷ βυθῷ καταχῶσαι, αὐτῷ δὲ παρέξειν πρὸς ταφὴν τὸ σῶμα· οἱ δὲ οὐκ ἤκουσαν, φήσαντες, μή ποτε φωραθεῖεν τοῦτο πράξαντες, καὶ τὰς σφῶν κεφαλὰς καταδικάζονται τῷ Βασιλεῖ. Αὖθις τί περὶ τῆς τιμίας αἰτουμένῳ κεφαλῆς, οὐ παρεῖκαν· ἀλλὰ ἀγγαρεύσαντες ἁλιευτῶν σκάφην, καὶ τὸ σῶμα σὺν τῇ κεφαλῇ βαλόμενοι, ἐπὶ πολὺ διαστάντες ἔρριψαν εἰς πέλαγος, ἑτέρωθι τὴν κεφαλὴν, ἑτέρωθι δὲ τὸ σῶμα, βλεπόντων ἡμῶν, καὶ οἰμωγαῖς συγχεομένων. Ὁ δὲ πιστότατος τῷ Χριστῷ Ἐλπιδιφόρος, παραλαβὼν τοὺς Διακόνους οἴκαδε, ἀνεκτήσατο παραμυθησάμενος.

ad quæ requirenda admonitu Angeli

16 Ἐκείνῃ δὲ τῇ νυκτὶ θειοτάτη τις αὐτῷ γίνεται Ἀγγέλου ἐπιστασία, τρὶς ἐπὶ τὸ αὐτὸ οὕτω πως ἐγκελευομένου, Ὁ Ἐπίσκοπος Βασιλεὺς εἰς Σινώπην παραγίνεται, κἀκεῖσε ὑμᾶς περιμένει· ἐγερθεὶς οὖν, λαβὲ τοὺς Διακόνους αὐτοῦ, καὶ ἐμβὰς εἰς πλοῖον, ἐλθὲ πρὸς αὐτόν. Ὁ δὲ τὸ τρίτον e κατὰ τὸ αὐτὸν διαναστὰς καὶ διαλογιζόμενος πρόσταξιν, διηγήσατο τοῖς Κληρικοῖς, ἐρόμενος, εἰ τῷ ὄντι ἡ Σινώπη τόπος αὐτοῖς γνώριμα πού ποτε ἀκούεται. Καὶ ὁ Παρθένιος, πόλιν ἔφη ὑπάρχειν, καθ' ἣν καὶ ὁ τοῦ Χριστοῦ Ἀπόστολος γεγένηται Ἀνδρέας f, πλὴν ὅτι κἀγὼ ὄψιν ὁρῶ ἐγείρειν καθ' ὕπαρ τῷ Μεγάλῳ τὴν χεῖρά
E μου καὶ εἰσπορεύεσθαι ἐν τῷ κυριακῷ, λέγοντί μοι τοῦτο τὸ ῥῆμα, ὡς ὁρᾷς οὕτως ἔσται σοι. Λαβὼν οὖν ὁ Ἐλπιδιφόρος χρυσίον καὶ ἐπισιτισμὸν, καὶ τήν γε μείζονα ἁπάντων πίστιν συνέμπορον καὶ ξεναγὸν προσστησάμενος, εὑρὼν Ἀμάστριον πλοῖον, ἐνέβη ἅμα τοῖς Διακόνοις αὐτοῦ, καὶ ἀποπλέουσιν, εἰς Σινώπην πάλιν παραθαλασσίαν διαπορευόμενοι, καὶ προσευχόμενοι ἀποκαλυφθῆναι αὐτοῖς περὶ τῶν ἐναργῆ προστεταγμένων αὖθις σαφέστερον.

Elpidiphorus cum Diaconis navigat Sinopen :

17 Ἐν γοῦν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ ὁ κατ' ἀρχὰς τῷ Ἐλπιδιφόρῳ φανεὶς, ἐπιστὰς αὐτῷ, ἔφη, Ἐπὶ τὸν δεξιὸν τῆς πόλεως κόλπον χαλάσατε σαγήνην g, καὶ ὃν ἐφίεσθε εὑρήσετε μαργαρίτην. Καὶ ἐξαίφνης ὑπεδείκνυεν αὐτῷ τόν τε τόπον, καί τινα τεκμήρια, καὶ οἶκον διάφωτον, τόν τε Ἅγιον καθήμενον ἐν αὐτῷ μετὰ πλήθους στρατιωτῶν, καὶ φησὶν, Ἰδοὺ ὁρᾷς αὐτὸν, πρωΐας ἐλθὼν, λάβε αὐτόν. Χαίρων οὖν ἀποσκεδασάμενος τὸν ὕπνον, καὶ τοῖς ἅμα αὐτῷ ταῦθ' ἑωρακέναι ἀναγγείλας, καὶ ὀρθρίσαντες, ἦλθον κατὰ τὴν ὀπτασίαν, εὑρόντες τὰ σημεῖα καὶ τὸν τόπον. Καὶ ἰδοὺ κάραβος h ἁλιευτῶν καταρτιζόντων τὰ δίκτυα αὐτῶν, οὓς ὁ θαυμάσιος Ἐλπιδιφόρος προσκαλεσάμενος ἔφη, Τί θέλετε δώσομεν καὶ βάλετε ἡμῖν i γρίπον; Οἱ δὲ προθυμότατα συνῆλθον αὐτοῖς, καὶ ἐμβάντες εἰς τὸν κάραβον, λαγμῷ πρὸς ἑαυτοὺς τὴν βολὴν κληροῦνται. Καὶ δὴ πίπτει ὁ κλῆρος ἐπὶ τὸν Θεότιμον, καὶ χαλάσαντες ἐν ὀνόματι αὐτοῦ τὰ δίκτυα, εἶτα ἀνασπασθέντα
F εἶχον οὐδὲν ἐζωγρημένον. Αὖθις κληροῦνται πρὸς Ἐλπιδιφόρον ὁ Παρθένιος, καὶ γίνεται ἡ δευτέρα ἐπὶ τὸν Παρθένιον τῶν σαγήνων βολὴ, καὶ οὐδ' οὕτως ἦν αὐτοῖς τι εἰς ἄγραν. Ἔφη δὲ ὁ Ἐλπιδιφόρος, Ἐγὼ οὐκ ἐπὶ τῷ ἐμῷ, ἀλλ' ἐπὶ τῷ τοῦ Θεοῦ μου ὀνόματι τὰς σαγήνας ἐπιτρέπω ῥῖψαι ὑμᾶς εἰς θάλασσαν, πιστεύω γὰρ ἐν αὐτῷ τοῦ σκοπουμένου μοι τυχεῖν.

et retı in nomen Deo jacto,

18 Οὕτως οὖν γενομένου, ἀρρήτῳ τινὶ συμπλοκῇ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδόξου Ἐπισκόπου καὶ Μάρτυρος Βασιλέως, ταῖς σαγήναις ἐναπαγρεύεται. Αἰσθόμενοι τοίνυν ἐν τῷ ἀνέλκεσθαι τὰς σαγήνας ἔχειν πλείονα φόρτον, προσμειδιῶντες οἱ ἁλιεῖς ἔλεγον, εὐτυχέστατον εἶναι τὸν τοῦτο Θεόν. Ὡς δ' ἐπὶ φωτὸς γέγονε τὰ δίκτυα, καὶ ἄνθρωπον εἶδον θαλασσοκτονητον, μεταβαλλόμενοι τῆς τύχης κατευφήμουντο. Ὁ δὲ Ἐλπιδιφόρος, θεασάμενος καὶ ἐπιγνοὺς τὸν ἅγιον ἄνδρα, πολυδάκρυος γενόμενος, καὶ οἰμώζων οὐκ ἐκαρτέρει. Καὶ ὁ Παρθένιος, ἐπισχὼν αὐτὸν εἰς τὸ οὖς αὐτοῦ, ἔφη, Μὴ δῶμεν αὐτοῖς ὑπόνοιαν, ἀλλ' ὡς τὴν φύσιν κοινὴν οὖσαν οἰκτείροντες εἴπωμεν, Δότε ἡμῖν γῇ αὐτὸν παραδοῦναι· ἐβουλεύοντο γὰρ αὖθις αὐτὸν ῥίπτειν εἰς τὸ πέλαγος. Λέγουσιν γοῦν τοῖς ἁλιευταῖς, κεκοπιάκατε, ἀδελφοὶ, λαβόντες τὸ θελόμενον k· δότε ἡμῖν

corpus S. Basilei extrahunt.

A ἡμῖν ἀντὶ ἰχθύων ἀναβάντα, προσθεῖναι ἡμᾶς καλῶς αὐτῷ καὶ τὰ πρὸς ταφὴν, ὅπως τῇ γῇ τὸ συγγενὲς προσοικειωθῇ. Οἱ δὲ οὐδὲν λήψεσθαι ἠνέσχοντο. Καὶ ὁ Ἐλπιδιφόρος, Ὑμεῖς, ἔφη, τὸν κόπον καὶ τὴν σύνταξιν πεπληρώκατε· δίκαιον οὖν ἐστιν λαβεῖν ὑμᾶς τὸν μισθόν· καὶ οὐ συνεχώρησεν, μέχρις ἂν ἐδέξαντο τὸ ὁρισθέν.

eique mirantur unitum esse caput,

19 Ἐλάσαντες οὖν ἐπί τινα τῆς θαλάσσης ὄχθην, λαβόντες τὸ σῶμα, καὶ ἀποθέμενοι, ἀπέλυσαν τοὺς ἁλιεῖς, πρὸς ἑσπέρας ἤδη οὔσης οἴκαδε βαδίζειν· αὐτοὶ δὲ ἤρξαντο περιπτύσσεσθαι τὸ τίμιον τοῦ ἁγίου σκῆνος, μετὰ δακρύων καὶ οἰμωγῆς, ἅμα δὲ χαρᾶς ἔμπλεοι ἐπὶ τῷ γεγονότι τυγχάνοντες. Καὶ γὰρ ἦν παράδοξον, καὶ ὄντως τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως ἐξαίσιον ἔργον, ὅπως ἡ τηνικαῦτα ἡ κεφαλὴ χωρὶς τοῦ σώματος, καὶ αὖ πάλιν τὸ σῶμα ταύτης, ἀμφότερα δὲ ἔρριπτο, ἐμβλεπόντων ἡμῶν, εἰς βυθόν· συνημμένη δὲ ἀνεδύη τῷ σώματι, τὸ τεκμήριον κύκλοθεν τῆς διὰ τοῦ ξίφους τομῆς τοῦ τραχήλου φέρων τὸ σῶμα, ἀδιάζευκτον δὲ τῆς ἱερᾶς κεφαλῆς ὑπάρχων, οὐδεμίαν οὐδαμῶς βλάβην ἢ ὄγκον τῷ χρόνῳ καὶ τοῖς ὕδασιν, ὡς πάντα πέφυκεν, φέρον, δυσωδίας τε πάσης ἀπέχον, εὐωδίας τε μᾶλλον ἀντιλαμβάνον· πάντη γὰρ πάσης φθορᾶς καὶ τῶν ὡσαύτως τις ἀπήλλακτο· οὐ κεφαλῆς καὶ τῶν βλεφάρων, καὶ τῶν ἄρτι πολιῶν ἀπορρυεισῶν τριχῶν, ἀλλ᾽ ὡς ὥσπερ καθεύδειν ζῶν ἔτι ἐν κόσμῳ, οὕτως ἦν προκείμενος, μύρων τε πολλῶν ἀποδιδοὺς εὐοσμίαν.

ac suavem odorem spirare utrumque nihil læsum,

B Καὶ γὰρ οὔπω τὸν ἑβδομήκοντα ὑπῆρχεν ἐνιαυτὸν ὁ θεσπέσιος οὗτος ἀνήρ. Ἀλλὰ μηδεὶς τοῦθ᾽ οὕτως ἀπιστείτω ἔχειν, ὡς θείας κρείττων ὑπερβαίνοντα δυνάμεως τάξιν, τὰ κατὰ τὸ Ἐρυθραῖον πέλαγος καὶ τὸν Ἰορδάνην ἐπὶ Μωσέως καὶ τοῦ Ἰησοῦ, Ἠλιοῦ τε καὶ Ἐλισσαίου βλέπων τῷ Θεῷ τελεσθέντα· καὶ μετέπειτα, ὅσα ἐπὶ τὸν θεσπέσιον Ἰωνᾶν, καὶ τοὺς κατὰ τὴν Βαβυλωνίαν ἀνδριζομένους καμίνου, μέχρι τριχῶν καὶ περιβολαίων, ὀσμῆς πυρὸς καὶ πάσης ὕβρεως ἀκυριευθέντων, τῇ δυνάμει τοῦ ταῦτα πάντα ποιοῦντος, καὶ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ὁπόταν ἐθέλει μετασκευάζοντος παράδοξον πρᾶξιν· ὁ αὐτὸς γὰρ Θεὸς τὸ τηνικάδε καὶ νῦν ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν τοῖς ἀξίοις αὐτοῦ, καὶ μετὰ πότμον.

ipsumque deferunt Amaseam,

20 Ἀξίως τοιγαροῦν ἐπιδακρύσαντες, τοῦ καιροῦ ἤδη τῆς ἡμέρας ἐπείγοντος, δρομαῖος γίνεται ἐν τῇ πόλει ὁ Ἐλπιδιφόρος, καὶ ὠνησάμενος ὀθόνην, κατασπαργανώσας τὸ σῶμα, ἑσπέρας οὔσης βαθείας, εἴς τινος δόμον Χριστιανοῦ τῶν εὐπολιτῶν, ἔνθα ἤδη καταχθέντες ἦσαν ἀποθέμενοι, τὴν πρέπουσαν σὺν τοῖς ἐκεῖσε ἐποιήσαντο κηδείαν. Θᾶττόν τε κατασκευασάμενος θήκην ἐκ σανίδων, καὶ ζεῦγος μισθωσάμενος, ἐμβαλὼν τε τὸ σῶμα, ἅμα σὺν τοῖς Διακόνοις ἐπὶ τὴν χώραν αὐτῶν ὁ Ἐλπιδιφόρος ἦλθον Ἀμασείαν, ἐν ὀλίγαις πέντε ἡμέραις, νυκτὶ βαθείᾳ εἰς τὸν μέγιστον αὐτοῦ ἀποθέμενοι ναόν. Συναχθέντες δὲ ὑπὸ τὸν ὄρθρον πανδημεὶ τὸ τῶν πιστῶν πλῆθος, ἐν μυστηρίῳ διὰ τὸν τοῦ Ἡγεμόνος φόβον, ὡς μαθόντα ἐνοχλῆσαι αὐτοῖς,

C ἔσπευσαν ταφῇ παραδοῦναι τὸ σῶμα τοῦ Ὁσίου. Πλὴν οὐκ ἦν ὡς εἰκὸς τινας ἢ ἀπιστεῖν, ἢ θεάσασθαι ἐπειγομένους, ἀνειλήσαντες l [τὸ σκέπασμα] ἴδον τὸν τῆς ἀρετῆς καὶ ἐγκρατείας χαρακτῆρα (m πλήρεις εὐωδίας ξένης καὶ τῇ αἰσθήσει πανηδίστου ἔμπλεοι γενόμενοι) καὶ ἅπαν τὸ σῶμα τὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος γενόμενον ναόν.

et inter suorum lacrymas sepeliunt.

Ἐπιθεωρήσαντες δὲ πρὸς τὴν ταφήν, καὶ τὸ παράδοξον θαῦμα ἐκπληττόμενοι, δακρύοντες καὶ ὀδυρόμενοι ἐπὶ τὸν πνευματικὸν πατέρα καὶ διδάσκαλον, δόξας τε ἀναπέμψαντες τῷ παραδοξοποιῷ Θεῷ, μετὰ ψαλμῶν καὶ λαμπάδων, καὶ πλήθους ἀρωμάτων, πρὸ τῆς ὑπ᾽ αὐτοῦ σὺν δυνάμει Θεοῦ πηχθείσης ἐκκλησίας, κατὰ τὸ ἀνατολικὸν μέρος, ἔνθα λέγεται καὶ λοιπῶν ἁγίων Μαρτύρων πολλὰ κατακεῖσθαι σώματα, κατέθεντο· εἰς ἔτι καὶ νῦν Ἐπίσκοπον καὶ ποιμένα καὶ φύλακα ἄγρυπνον ἔχοντες τῆς ἑαυτῶν ποίμνης, καὶ μετὰ τέλος, τῶν βαρυτάτων καὶ ἀρρηκτικῶν λύκων νοητῶν καὶ τῶν ἄλλων θηρίων διώκτην, ἑλλήνων φημὶ καὶ αἱρετικῶν.

Licinius a Constantino victus misere perit,

21 Μετὰ γοῦν τοῦ Ἁγίου τὴν ἐπίσημον σφαγήν, ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος μαθὼν, ἀπό τε τῶν τῆς ἀδελφῆς γραμμάτων, καὶ πλειόνων τῶν ὑπὸ Λικινίου κακουργηθέντων Συγκλητικῶν, προσπελασάντων δὲ αὐτῷ οἷα σωτῆρι καὶ τῶν δεινῶν διορθωτῇ, κινεῖ ἀπὸ Ῥώμης, μετ᾽

D ὀργῆς μεγίστης, μᾶλλον δὲ βουλῆς θειοτάτης, σὺν Κρίσπῳ υἱῷ αὐτοῦ, ἀγαθῷ κατὰ πάντα Βασιλεῖ, ὁμοίῳ τῷ γεννήσαντι· καὶ ἔρχεται ἐπ᾽ Ἀνατολῆς, συλληψόμενος τὸν δείλαιον Λικίνιον, παραταξάμενον πρὸς πόλεμον, οὗπερ τὸ στρατιωτικὸν ἄθρουν προσπελάζει τῷ γενναιοτάτῳ καὶ καλλινίκῳ Βασιλεῖ· καὶ σχεδὸν μέχρι θανάτου παιδεύσας αὐτὸν, ἄνευ βασιλικῆς καὶ τῆς οἱασοῦν ἀρχικῆς ἐξουσίας, εἰς n Γαλλίας αὐτὸν ἀποστέλλει κατοικεῖν. Διὰ γὰρ τὸ εἶναι αὐτὸν γαμβρὸν, οὐκ ἐθανάτωσεν αὐτὸν, τῶν μυρίων θανάτων ὑπαίτιον, εἰπὼν αὐτῷ ἐπὶ πάσης τῆς Συγκλήτου, Κλαῦσον καὶ μετανόησον ἐφ᾽ οἷς ἐτόλμησας, καὶ ἀγαθὰ ἐργαζόμενος, μὴ ἐνδόσῃς ποτέ· ἴσως ὁ Θεὸς ἵλεώς σοι καὶ εὐμενὴς τῷ δυσμενεῖ καὶ ἐπιβούλῳ γένηται, καὶ λύσῃ τῆς αἰωνίου κολάσεως τὴν ἀπόφασιν. Ὅμως ἰσχυρῶς αὐτὸν ἡ θεία δίκη μετῆλθεν, εἰς ἥνπερ ἀπέσταλται χώραν, τῶν χαλεπῶν αὐτοῦ δεξαμένου ἐγκλημάτων ἐπάξιον φάρμακον, τὴν ἴσην πληγὴν Μαξιμίνου καὶ πικρὸν ἀνοιμώξας, καὶ τὴν εἰς τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν ἀθέτησιν ὁμολογήσας, τοῦ τῇδε βίου ἀπερράγη.

EX MS. VATICAN.

et fides Christiana floret:

22 Τότε, κατὰ πάντων αὐτοῦ ἀνίκητον κράτος, τοῦ μεγάλου καὶ ὄντως τῷ Χριστῷ ἐκλεκτοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου τοὺς μὲν διωγμοὺς, οὓς ἐποιήσατο πρῶτος ἐν τοῖς Ῥωμαίων Βασιλεῦσιν Διοκλητιανὸς, εἰς τὸ ἀργεῖν αὖθις ἀποκαταστήσαντος, καὶ θείοις νόμοις καὶ διατάγμασιν· κατὰ πᾶν ἔθνος τὸν ἑλληνισμόν τε καὶ τυραννίδα εἰς βυθὸν ἀφανίσαντος, τῶν τε Χριστιανῶν αὐξηθῆναι, καὶ

E ὑψοῦσθαι ἐν πάσῃ παρρησίᾳ τὴν ὀρθοτάτην καὶ ἀληθῆ ὁμολογίαν, ἅπαντα τὰ τοῖς ναοῖς τῶν εἰδώλων προσήκοντα, εἴ τε χρήματα καὶ ὅσα ἐν προσόδοις, ταῖς τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαις ἀπονέμεσθαι θεσπίσαντος, τὴν ἐξ αὐτοῦ δεδομένην αὐτῷ βασιλείαν, τὴν τοῦ Βύζαντος ἐπὶ τῷ οἰκείῳ ὀνόματι κτίζοντος πόλιν, ἰθύνει ὁ αὐτὸς ὁ ἐπὶ πάντων Βασιλεὺς καὶ Θεός. Ἐτελειώθη δὲ o ὁ μακάριος, καὶ ἐν Ἱερεῦσιν πιστὸς, καὶ μέγας ἐν τοῖς λαμπροτάτοις Μάρτυσι, Βασιλεὺς, μηνὶ Μαρτίῳ εἰκάδι ὀγδόῃ· ἐτάφη δὲ ἐν τῇ τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ ποίμνης πόλει μηνὶ Ἀπριλλίῳ εἰκάδι ἕκτῃ, βασιλεύοντος Κωνσταντίνου, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

dies Martyrii 28 Martii, sepulturæ 26 Aprilis.

Joannes Vitæ scriptor,

23 Ὅτε ἐπλήρωσεν τὴν τοιαύτην ἐν Χριστῷ διακονίαν ὁ ἀοίδιμος Ἐλπιδιφόρος, καὶ γέγονε πρός με, τὸν ἐν Χριστοῦ Ἱερεῦσιν ἐλάχιστον Ἰωάννην, ἐν Νικομηδείᾳ, ἅπαντα κατὰ λεπτὸν τῶν πραχθέντων αὐτῷ ἐξέθετό μοι ὑπὸ μάρτυρι Θεῷ τὰ προλεχθέντα, οὗ χάριν πρὸς τὴν τῶν ἐντυγχανόντων καὶ βουλομένων ἀκούειν οἰκοδομήν τε καὶ ὠφέλειαν, τάδε ἐσπουδάσθη μοι γραφῇ καταλελοιπέναι, ὅσαπερ ἑώρακα, ἤκουσά τε καὶ ἐδιδάχθην. Καὶ αὐτὸς γὰρ ἠξίωμαι δι᾽ Ἐλπιδιφόρου τοῦ ἀγαπητοῦ, τῆς τοῦ μακαρίου πνευματικῆς ἐντεύξεως, ὁπηνίκα ἦν [illegible], παρ᾽ οὗ καὶ μέγιστα ὠφέλημαι. Τῆς γὰρ Ἀρειανῆς p τὸ

F τηνικάδε ἐν τοῖς πιστοῖς διαφημιζομένης διαιρέσεως, ἅτε ἀπαθῆ καὶ ἀληθῶς διδάσκαλον μέγιστον ἐξεταστικῶς ἠρωτώμην, Εἰ εὖ καὶ καλῶς δοκεῖ ἔν τισι λέγειν, συναΐδιον καὶ συνάναρχον τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ τὸν Υἱόν, καὶ οὐχὶ βλασφημίας ὑπέχουσι λόγον, ὁμοούσιον αὐτὸν τιθέντες τῷ Θεῷ, καὶ δύο ἰσχυριζόμενοι q ἄναρχα καὶ ἰσότιμα· βοᾷ γὰρ πού αὐτός· Ὁ πατήρ μείζων μού ἐστιν, καὶ Πορεύομαι πρὸς τὸν Θεόν μου. Ὃς μοί φησιν· Εἰ ὀρθότατα συγγινώσκειν ἐθέλοις τοὺς θείους χρησμοὺς, πάσης προσπαθείας ἐκτὸς καὶ ἀντιπαθείας, ἐπέκεινα γινόμενος, εὕροις ἂν ὀρθότατα τοὺς οὕτως ὁμολογοῦντας γεραίρειν τὸ θεῖον, Ἰωάννου διαρρήδην βοῶντος· Ἐν ἀρχῇ γάρ φησιν, ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος, οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν· Παύλου δὲ μαρτυρουμένου, Χριστὸν εἶναι, Θεοῦ δύναμιν, καὶ Θεοῦ σοφίαν, εἰκόνα τε καὶ χαρακτῆρα τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκον πάσης κτίσεως, καὶ ταύτης δημιουργόν· ἐν αὐτῷ γὰρ ἐκτίσθη τὰ πάντα, εἴ τε ὁρατὰ εἴ τε ἀόρατα, καὶ πάντα δι᾽ αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲν, ὃ γέγονεν. Εἰ δὲ ἐν αὐτῷ τὰ πάντα καὶ δι᾽ αὐτοῦ ἔκτισται καὶ συνέστηκεν, δῆλον ὅτι καὶ ὁ χρόνος καὶ οἱ αἰῶνες.

ab ipso Sancto circa Christi divinitatem instructus,

et quod vere filius sit coæternus Patri,

A

EX MS. VATICANO

alias absurda plurima consequi,

24 Εἰ δέ τις εἰς τόσον ἐλάσας μανίας ἕλοιτο λέγειν πώποτε, τὸν Πατέρα καὶ Θεὸν ἀδύναμον, ἢ ἄσοφον, καὶ Λόγου ἄμοιρον, ἐχέτω τὰς περὶ τοῦ Υἱοῦ τοιαύτας ὑπονοίας, πάθος καὶ κατὰ μικρὸν προσθήκην καὶ αὔξησιν προσδεχομένου· αὐτοῦ δὴ τοῦ ὅπερ οἴεται θείου ὄντος τὸ πᾶν εἰς ἀρχὴν κατασύρων· ἡ γὰρ κατὰ μικρὸν αὔξησις καὶ προσθήκη ἀρχὴν ἔχει που πάντως ἔγχρονον. Οὔ μοι δοκεῖ τῶν εὖ φρονούντων τουτὶ ὑπολαμβάνειν τινά, οἱ δὲ μάλα προσομολογεῖν τῇ ἀληθείᾳ, ἄναρχον τὸν Πατέρα, συνάναρχον δὲ τὸν Υἱὸν αὐτῷ τῷ Θεῷ· οὐ γὰρ ἐν χρόνῳ Πατήρ, ἀλλ' ὑπὲρ χρόνον. Εἰ δὲ οὐκ ἐν χρόνῳ, ἀλλ' ὑπὲρ χρόνον· ὑπὲρ τοῦτον δῆλον ὅτι καὶ ὁ Υἱός, ὡς ἀεὶ ὄντος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, συναΐδιος καὶ αὐτός, ὁ ὑπὲρ ἔννοιαν θεοπρεπῶς γεννηθεὶς Υἱὸς ἐξ αὐτοῦ. Ὁπόταν γὰρ ὁμολογοῖτο ὡς ἀεὶ ἄναρχος, ἀεὶ σοφὸς καὶ δυνατός, ἀεὶ Λόγος καὶ Λόγου γεννήτωρ, οὐ λυομένου ὡς τοῦ καθ' ἡμᾶς εἰς ἀέρα, ἀλλ' ἐνυποστάτου καὶ ὄντως αὐτόνου, ἀεὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀνάρχου ἔχων ὑπεράρχιον, καὶ κατ' οὐσίαν αὐτοῦ τοῦ γεννήτορος Θεοῦ ἀρχήν· Ὅτι γὰρ ὁ ὁμοούσιος αὐτῷ ὁ Λόγος ἦχον, ὁ Υἱός, Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἕν ἐσμεν, καί, Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακεν τὸν Πατέρα. Ταυτὶ δὲ τὰ ῥήματα ἑτέρως νοεῖσθαι οὐκ οἴεται, ἐπὶ τῶν ὄντων δὲ μᾶλλον ὁμοουσίων ἁρμόσειν. Ταυτὸν δὴ οὖν ἡγοῦμαι, καὶ τό, Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα [r] τοῦ Πατρός, καὶ εἰς τὸ

atque eumdem Patri consubstantialem esse,

prout ipsemet de se docuit,

B

r

ὄνομα τοῦ Υἱοῦ, καὶ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἓν ὑπὲρ ἓν ὄνομα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος· τί δὴ τοῦτο; Τὸ τῆς οὐσίας ταυτὸν καὶ βουλήσεως, βασιλείας τε καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως διδάξας, τήν τε ἑτερότητα ἤγουν ἰδιότητα τῶν ἐν αὐτῇ ὑποστάσεων θεωρουμένων.

ubi autem se minorem visus fateri humanitatis assumptæ respectu id dixit,

25 Τὸ δ' εἰρηκέναι, Ὁ Πατήρ μου μείζων μού ἐστιν, καὶ Πορεύομαι πρὸς τὸν Θεόν μου, ὡς τὸ πεινῆν καὶ διψῆν, κόπον τε καὶ ὕπνον, καὶ τὰ ἄλλα, ἀγωνίαν, λύπην, ἀδημονίαν, πάθος καὶ θάνατον τῇ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ δὴ τοῦ μονογενοῦς Λόγου καθ' ἡμᾶς οἰκονομίᾳ προσήκειν εὐσεβοῦντας προσνέμειν· ἐπεὶ μορφὴν ἀνθρώπου κατεκούσιον κένωσιν λαβών, πλούσιος ὤν, καθώς φησιν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ἐπτώχευσεν δι' ἡμᾶς, ἵνα ἡμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτίσωμεν· ὅμοιος γὰρ ἡμῖν γέγονεν κατὰ πάντα χωρὶς ἁμαρτίας. Τὰς γοῦν τοιαύτας πτωχικὰς φωνὰς καὶ παθητικὰς χρὴ ἐπ' αὐτῷ καθὸ γέγονεν ἄνθρωπος, λογίζεσθαι· τὰς δ' αὖ πάλιν μεγίστας καὶ θεοπρεπεῖς, καθὸ Λόγος ἦν ἐν ἀρχῇ Θεοῦ καὶ Θεός, καὶ ὢν ἓν σὺν τῷ Πατρί, ἐκ τῶν θεοσημείων τε ὁρώμενον τῷ γεννήτορι ὅμοιον, τῷ ἀθολώτῳ θεάσασθαι αὐτὸν βουλομένῳ ψυχῆς ὄμματι.

s

atque ita se credere protestatur auctor

26 Ἐν τούτοις ἀπονάμενος, αὐτοῦ καὶ βεβηκότος, ἐπὶ τὸν ἀσάλευτον τῆς ὀρθωτάτης καὶ εἰλικρινοῦς πίστεως λίθον στηριχθεὶς τὴν ψυχήν, τὴν [s] ἀνεμόλιόν τε καὶ παραχαράξιμον διδαχὴν βδελυξάμενος, τῶν ἀλλοτριοῦν ἐπιχειρούντων τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας τὸν Υἱόν, σφᾶς δι'

C

αὐτοὺς μᾶλλον τῆς αὐτοῦ τοῦ μονογενοῦς προμηθείας· τοῖς λογάσι τῶν ὀρθῶς πιστευόντων συγκατέλεξα ἐμαυτόν, εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, τὴν ὁμοούσιον Τριάδα δοξάσας καὶ δοξάζων, νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν· [Οὕτως] ἐπληρώθη τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγίου Βασιλέως, Ἐπισκόπου γενομένου πόλεως Ἀμασείας, οὗ τινος ἡ μνήμη κηρύσσεται μηνὶ Ἀπριλλίῳ εἰκάδι ἕκτῃ. Ὁρκῶ σε δὲ τὸν ἀναγινώσκοντα καὶ γράφειν ἐθέλοντα, κατὰ τοῦ πανδέρκου καὶ παντοκράτορος Θεοῦ, τῆς ὑφηγήσεως μήτε ὑφαιρεῖσθαί τι μήτ' αὖ προσθῆναι, διὰ τὰς τῶν φαύλων καὶ δυσμενῶν αἱρετικῶν παρατροπάς.

petens ut nihil hic mutetur.

a *Ita corrigo: in MS. erat* μιᾶς κόρης... σωφροσύνῃ κωμόσης γνοῦσα.

b ***Deest aliquid ecgrapho nostro, quod Sirletus Latine expressit***, quærentibus quisnam ille esset, Tribunum quemdam esse respondebant.

c Μητάτον *alias* Μετάτον, *et* Μετάτον, Hospitium: *quam vocem a castris ad urbem translatam credo: est autem proprie hospitium, ex publico præbitum.*

D

d Καπληκάριος, custos carceris, *in Menæis usurpatur, ubi de S. Glaphyra et de S. Acacio.*

e *In MS. est* Τοῦδε τὴν τριχή, *quod corrigendum putavi.*

f Ad quam etiam Apostolus Christi Andreas profectus est. *Sirletus hæc omisit; Est autem Sinope urbs Paphlagoniæ ad Pontum sub Metropoli Amasæa: quomodo autem ad utramque urbem accesserit Apostolus, dicetur ad Acta miraculorum ejus 30 Novembris.*

g Ἀμφίβληστρον, *ab eo quod circumquaque comprehendat dici, merito censent Lexicographi, et interim* verriculum *interpretantur. Ego ex ipsa etymologia* rete jaculum *potius intellexero, quod in orbem cadit et quidquid deprehenderit attrahit, alio prorsus modo quam* verriculum: *hæc autem vox Græca videtur generice sumi pro quocumque reti.*

h Κάραβος *proprie est* locusta *sive* araneus marinus, *unde* καράβιον, *utique ab eo quod instar* Carabi *inter littoraria vada se contineat. Belgice* Crab *piscem illum dicimus, et piscatoriam scapham eadem ex causa* crab-schuyt: *in quo minus apparet gentium tam dissitarum consensus.*

E

i *Alias* Γρῖφον, Γρῖφος, ου, *et* Γρίπος, εος *Risum merebor, si aut retia hæc aut* griphes *prædatorias aves a Teutonico* gripen, *id est* comprehendere, *nomen dicerem accepisse, quamvis ejusmodi aves nos quoque in isto sensu dicamus* Grip-vogels; *a casu potius dixerim factum, ut Teutonica et Græca lingua in his aliisque plurimis conveniant. Sed quid Græcis facias, qui ab* ἀγρεύω, venor, piscor, capio, *aut a* γράω *comedo, absumo etymologiam sumunt? Numquid hoc magis absonum; quam si quis sibi persuadeat, ab Japheto prognatarum gentium linguas omnes a primo suo ortu multam inter se vocum et significationum affinitatem habuisse, quæ etiamnum in pluribus deprehendatur? Id certe mallem cogitare, quam a migrationibus gentium gratuito confictis, vel ab una alterave Græcorum colonia causam istius convenientiæ petere, cum Lazio. Centena hujuscemodi vocabula et exempla possem colligere, tam in Græca tum in Latina lingua: diversa ratione. De Latina enim sentio, inter matrices primas numerari non debere, sed, ut in confinio Græcorum, Umbrorum atque Tuscorum diutissime hæsit priusquam cum Romano imperio propagaretur, ita ex tribus illarum gentium linguis coaluisse. Umbros autem æque ac reliquos Cisalpinos Gallos sola dialecto a Transalpinis, hos autem a Teutonibus antiquis rursum dialecto fere sola discrepasse, haud vane præsumpseris, forte nec difficulter probaveris. Rursum alii ad Hebraicas radices confugiunt, quasi ad communem ante diluvium linguam ac ceterarum fontem; quos nihilo magis probare possum, ex ipsa Historia sacra persuasus, hanc non modo non fuisse primam et divisione Babylonica antiquiorem, sed nec e primis post divisionem matricibus unam; verum ex Assyria Syriacaque affinibus inter se linguis natam primum in familia Abrahami, ex Assyria in Syriam transgressi, deinde multa Ægyptiacorum vocabulorum farragine coinquinatam, prius quam ea ad Sacros libros adhiberetur a Moyse.*

F

k *Forte legendum* λαβόντες τὸ μὴ δεδογμένον accipientes aliud quam expectastis. *Sirletus videtur legisse* τὸ δεδωμένον, *et ex sua conjectura addidisse* παρὰ τοῦ Θεοῦ.

l *Ita invenit, vel deficiens autographum supplevit Sirletus, ex cujus versione hanc vocem ascivimus, deficientem in ecgrapho nostro.*

m *MS.* πλήθους εὐωδίας ξένης τε· *idem* τε *rursus abundans paulo inferius post* σφαγὴν *juvandi sensus causa similiter expunxi.*

n *Ecgraphum* εἰς Γαλλίους.

o *Cohærent hæc cum verbis in principio hujus numeri positis hoc modo.* Τότε *vel potius,* Ἐκ τότε, κατὰ πάντων αὐτοῦ ἀνίκητον κράτος... ἰθύνει αὐτὸς ὁ ἐπὶ πάν-

τῶν

A τῶν Βασιλεὺς καὶ Θεός. Et tunc secundum suam omnibus invictam potentiam... rexit is qui super omnes est Rex et Deus. *Cetera de Constantino intermedia habent se per modum parenthesis, uti ex ipsa constructione apparet: ad quam Sirletus non satis advertit animum, ultima verba, addito relativo* quam, *aptans civitati Constantinopoli, prima ad Constantinum; et cetera longe aliter interpungens.*

p *Excidit interpreti* Arianæ sectæ *nomen, hoc loco reponendum.*

q Ἄναρχα, sine principio, *non essentiæ (nemo enim dubitavit quin Filius procederet a Patre) sed existentiæ. Scholæ nostræ nunc formidarent* δύο ἄναρχα *dicere (ne* D *ipsa divina natura, essentia, et substantia in iis, tamquam duabus rebus diversis multiplicationem subire videretur) sed* δύο ἄναρχοι, *ut cum solius multiplicatione Personæ* duo æterni, *non* duo æterna *significentur.*

r *Merito dubites an non præter, imo contra mentem auctoris hic repetatur tertio* τὸ ὄνομα: *et Sirletus in sua Latina versione satis habuit semel posuisse.*

s *Mallem legere* ἀνεμίδιον, *quia* ἀνεμόλιον *nusquam reperi: sed neque id quod sequitur* παραχαράξιμον *a verbo* παραχαράττω, adulterando imitor, *derivatum.*

ΕΓΚΩΜΙΟΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΑ

ΒΑΣΙΛΕΑ,

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΑΜΑΣΕΙΑΣ.

Ex MS. Romano Eminentissimi Cardinalis Sforzæ

Præ victoria terrenorum Regum

Οἱ τὸ ἐπίγειον κράτος λαχόντες, καὶ τῶν βασιλικῶν σκήπτρων ἐπειλημμένοι, εἰς τινα πόλιν ἔξωθεν εἰσελαύνοντες, καὶ μάλιστα νικητικὸν κατάγοντες θρίαμβον, τῇ ἐπιβάσει B φαιδρύνουσι καὶ κοσμοῦσι τὴν πόλιν, καὶ λαμπροτέραν ἀποφαίνουσι. Καὶ οἱ μὲν ἐπὶ γῆς Βασιλεῖς τοιαῦτα ταῖς ὑπὸ χεῖρα πόλεσι χαρίζονται· τί δ' ἂν εἴποις περὶ τῶν ἐν Θεῷ βασιλευσάντων, καὶ βασιλείαν ἀσάλευτον παραλαβόντων, οἷος ὁ καλλίνικος καὶ μέγας Ἱεράρχης Βασιλεύς; *major est triumphus S. Basilei,* οὐ μείζονα, οὐ θειότερα τῇ πόλει ἐδωρήσατο, ἧς πρῶτον ἐπιβὰς νικήσας τὰς ἀρχὰς, καὶ ἐξουσίας τοῦ σκότους, καὶ τὸν ἀρχέκακον καταβαλὼν καὶ καταπατήσας τύραννον, ἔτι τῷ νικητικῷ καταστάζόμενος αἵματι *sanguine effuso,* καὶ πεφοινιγμένος τῷ λύθρῳ, ὁ τοὺς κοινοὺς ἀλάστορας κατακοντίζων ἀνεμάχετο, καὶ ἐπιβὰς τὰ ὑπὲρ τὴν φύσιν τερατουργήσας, *et miraculis patratis* καὶ οἷα οὔ ποτέ τις τερατουργησάμενος φαίνεται; Πάντως δήπου τοῦτο ὁμολογούμενον, ὅτι μείζονα τῶν ἐπιγείων Βασιλέων ὁ θεοφόρος Βασιλεὺς, τῇ Σινωπέων a ἐπιβὰς ἐδωρήσατο, ὅτε τῆς θαλάσσης μετὰ τὸν μαρτυρικὸν ἆθλον παραδόξως ἀπέβη, καὶ τῷ ταύτης λιμένι προσώρμισεν.

Cum Apostoli in Pentecoste Spiritum sanctum acciperent,

2 Ἀλλ' ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενος, καλὸν ἔχειν οἶμαι μικρὸν ἐπανακάμψαι, καὶ εἰς ἀρχὴν εὔλογον καταστῆσαι τὸν λόγον. Μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς τοῦ Κυρίου Σωτῆρος ἀνάληψιν, καὶ τὴν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καθέδραν, ἐν εἴδει πυρίνων γλωσσῶν ἐξ οὐρανῶν κατελθὼν ὁ Παράκλητος, τοὺς θείους Ἀποστόλους ὡς Βασιλεῖς τῆς γῆς καταστήσας, ἄλλον ἀλλαχοῦ παρέπεμψε. Καὶ τοῦτο (Ps. 67, 15) ὁ θεῖος Δαυὶδ πάλαι προφητεύων προανεφώνει, Ἐν τῷ C διαστέλλειν τὸν Ἐπουράνιον Βασιλεῖς ἐπ' αὐτῆς, χιονωθήσονται ἐν Σελμών· Ἐπουράνιον, τὸ ἅγιον Πνεῦμα καλῶν· Σελμὼν, τὴν Ἱερουσαλὴμ ὀνομάζων· χιονωθήσονται δὲ ὡς χιὼν, καὶ ὡς ἥλιος ἀναλάμψουσιν, οἱ ὡς Βασιλεῖς τότε προβληθέντες Ἀπόστολοι. Τούτων οὕτως ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος προχειρισθέντων, τοὺς ἐν περιτομῇ ἔλαχε Πέτρος, τοὺς ἐν ἀκροβυστίᾳ Παῦλος, καὶ ἄλλος ἄλλο ἔθνος τε καὶ μέρος τῆς οἰκουμένης. *incolæ Ponti et Cappadociæ audierunt eos loquentes:* Καὶ ἐπεὶ ὁ Εὔξεινος πόντος, καὶ ἡ χώρα ἣν ἐπικλύζει, τῷ κλίματι τῶν Ἱεροσολύμων προσεγγίζει, καὶ, μέγα εἰς b ἐπίδειξιν, οἱ ἐκ τοῦ Πόντου τε, καὶ Καππαδόκαι, οἱ ἐν τῇ ἐπιφοιτήσει τοῦ Παρακλήτου τῇ Πεντηκοστῇ παρατυχόντες Ἱεροσολύμοις, οὐ πόῤῥω τῶν ἀκτίνων τοῦ Πέτρου ἡ Ποντικὴ Ἀμάσεια καθειστήκει· ἅτε πόλις ἀρχαιοτάτη καὶ ἐπίσημος, καὶ πολλοὺς μέλλουσα προσφέρειν καρποὺς τῷ γεωργῷ τοῦ κόσμου Χριστῷ. *S. Petrus docuit Amaseæ* Ἔλαμπον οὖν αἱ ἀκτῖνες τοῦ Πέτρου τὴν Ἀμάσειαν καὶ c πρότερον, περιφανέστερον δὲ ὅτε εἰς Ἰταλίαν ἤλαυνε καὶ Ῥώμην. Τὴν γὰρ πορείαν ὡς ἔοικε δι' αὐτῆς ἐποιεῖτο, καὶ τόπος ἐν Ἀμασείᾳ μέχρι νῦν Ἀποστόλων καθέδρα καλεῖται, ὡς τοῦ Κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων τῇ Ἀμασείᾳ ἐπιχωριάσαντος, καὶ τὸν τόπον ἁγιάσαντος, καὶ ἐν αὐτῇ πρῶτον διδάξαντός τε καὶ φωτίσαντος. *et ordinavit ibi Nicetium Episcopum.* Εἶτα ὑποχωρῶν, ὡς ὁ λόγος κατέχει, Νικήτιόν τινα, Ἀγγελικὸν τὸν τρόπον καὶ τὸν βίον, εἰς Ἐπίσκοπον κατέστησε.

3 Τῶν διὰ μέσου δὲ ὁ χρόνος τὴν ἐπιστασίαν ἠμαύρωσε, διὰ τὸ τὴν πλάνην νεωτερίζειν, καὶ ἐξωστρακίζειν τοὺς ταύτῃ βακχεύοντας, καὶ τοῖς τῆς εὐσεβείας λυμαίνεσθαι σπέρμασι. *Ibidem Phædimus Episcopus* E Χρόνοις δὲ ὕστερον συχνοῖς, Φαίδιμος Ἀμασείας ἐγχειρίζεται τοὺς οἴακας, χαρίσμασιν Ἀποστολικοῖς καὶ ἀρεταῖς ἁπάσαις κομῶν. Καὶ οὐδὲ χάριτος προφητικῆς ἀμοιρῶν, ὃς ἐξ ἐπιπνοίας τοῦ Πνεύματος καὶ ὀφθαλμῷ προγνώσεως τὸ μέλλον προορῶν, *ordinavit S. Gregorium Thaumaturgum et alios Episcopos* καὶ Γρηγόριον τὸν ἐν θαυματουργίαις περιβόητον Νεοκαισαρείας Ἀρχιερέα πρῶτον προβάλλεται, ἕως τότε κλύδωνι χειμῶνος ἑλληνικοῦ τῆς πόλεως ἐκείνης χειμαζομένης· πολλὰς δὲ καὶ ἄλλας πλησιοχώρους καὶ ἄλλοθι μακράν που ἀπῳκισμένας πόλεις, ὁ ἀποστολικὸς οὗτος Φαίδιμος κατεκόσμησεν Ἐπισκόπων ἁγίων χειροτονίαις, καὶ οὐ μικρὰ τῷ κηρύγματι τῶν Ἀποστόλων συνεβάλλετο.

Ne in Ethnicorum persecutione fides periret

4 Εἶτα τῆς ἀσεβείας κρατυνθείσης καὶ τῆς εἰδωλομανίας ἐκβακχευσάσης, ἀγρίων διωκτῶν τῆς βασιλείας ἐπιλαβομένων καὶ περὶ τὴν τῶν ξοάνων θρησκείαν κοβαλευόντων, ἀγεώργητος ἡ χώρα τῆς Ποντικῆς μοίρας καὶ τῆς Ἀμασείας ἔμεινεν. Ἀλλ' ὁ οὐράνιος γεωργὸς ἄξιον εὖ προσωποῦντα ἑαυτῷ γεωργὸν ἐξεῦρεν ἐν ἐπιστήμῃ θεϊκῇ, δυνάμενον κεχερσωμένας ψυχὰς ἐκκαθαίρειν, καὶ τὸν οὐράνιον σπόρον σπείρειν, καὶ γεωργεῖν ἐν τριάκοντα, καὶ ἐν ἑξήκοντα, καὶ ἐν ἑκατόν. Τίς δὲ οὗτος καὶ ποῖος; *S. Basileus Episcopus ordinatus, Amaseæ natus,* Ὁ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος τὸ ἔργον πιστούμενος, ὁ περιώνυμος Βασιλεὺς, ὁ ἐν Ἱεράρχαις καὶ Ἀθληταῖς περίβλεπτος, ὁ ἐν Ἀμασείᾳ γεννηθείς τε καὶ τραφεὶς, καὶ ταύτην μαιεύτριαν λαχὼν καὶ τιθήνην, καὶ ὕστερον ποιμαντικαῖς F κοσμήσας, καὶ νέον ἀποφήνας παράδεισον ταῖς ἀρδείαις τοῦ πνεύματος, καὶ θειοτέραις διδασκαλίαις τε καὶ νουθεσίαις, καὶ τοῖς μαρτυρικοῖς ἀγωνίσμασί τε καὶ καλλωπίσμασιν. Ἥκει δὲ ἡμῖν ἀπ' αὐτῶν τὸ κεφάλαιον καὶ τὴν κορωνίδα τῶν ἀγαθῶν ὁ λόγος. *sua doctrina in entales regiones illustrat* Οὗτος γὰρ ὁ θεῖος ἀθλοφόρος καὶ ποιμὴν, ἐπεὶ τὰ πηδάλια τῆς Ἀμασείας οὐρανίῳ ψήφῳ μεταχειρίζεται, καὶ τῶν ἔσω μέσον τὴν κυβέρνησιν· εὐθὺς, οἷα ἀλώπεκες καὶ θῆρες καὶ κνώδαλα πληθύνοντα ἐν τόπῳ τινὶ, γενναίου ποθὲν λέοντος ἀθρόον ἐπιφανέντος, καὶ λεοντείῳ τῷ βρυχήματι περιβομβήσαντος τὸν τόπον καὶ δονήσαντος, εἰς φωλεοὺς καὶ χηραμοὺς καταδύονται· *et instar leonis dispergit malè operantes:* οὕτω καὶ οἱ θῆρες οἱ νοητοὶ καὶ δολεροὶ δαιμόνων ἀλώπεκες, εἰς ὄρη καὶ ἐρημίας καὶ τόπους ἀνύδρους θείαις ἐπιβολαῖς ἔφευγον, τὸ ἱεροῦ Βασιλέως τὸ γενναῖον μὴ φέροντες φρόνημα, καὶ τὸ ἀνδρεῖον τῆς ψυχῆς παράστημα, καὶ τὰ νεανικὰ ἐγχειρήματα τε καὶ προτερήματα. Θείῳ γὰρ καὶ βασιλικῷ ὁρμήματι τε καὶ φρονήματι ἤλαυνε πανταχοῦ, τοὺς οἰκείους στηρίζων, *docet Ancyræ et Neocæsareæ.* τοὺς πλανωμένους ἐπιστρέφων, καταστρέφων τῆς πλάνης τὰ ὀχυρώματα· καὶ νῦν μὲν ὡς ὑπόπτερος εἰς Ἄγκυραν, νῦν δὲ εἰς Νεοκαισάρειαν τρέχων, καὶ ἱερὰς συνόδους συγκροτῶν εἰς καθαίρεσιν τῆς εἰδωλομανίας καὶ τοῦ θείου κηρύγματος

A *Ex MS. Cardin. Sforzæ.*

ῥύγματος σύστασιν, τοῖς ἀγωνιζομένοις μαρτυρικῶς συνήργει, διδάσκων, νουθετῶν, ὑπαλείφων, καὶ πρὸς τοὺς ἀγῶνας παραθαρρύνων.

Post persecutionem Diocletiani et Maximiani,

5 Τότε γὰρ τὰ σκεύη τοῦ διαβόλου, Διοκλητιανὸς ὁ ἀλάστωρ, Μαξιμιανός τε καὶ Μαξιμῖνος, τὰ τῶν Χριστιανῶν πλήθη κατεκρεούργουν, μὴ πρὸς τὸ σέβας τῶν ξοάνων ὑπαγόμενα, καὶ τοῖς μιάσμασιν αὐτῶν κατασυρόμενα. Οὕτω τοίνυν τοῦ ἀριστέως ἀγωνιζομένου, τῆς πλάνης μειουμένης, τῆς εὐσεβείας πληθυνούσης, ὁ ἀρχέκακος καὶ ὑποστάτης δράκων οὐκ ἠνέγκεν, ἀλλὰ πάντα ἐκύκα καὶ ἔστρεφεν ἐκ τοῦ μέσου ποιῆσαι τὸν Ἱεράρχην Βασιλέα, ἵνα πάλιν θερμότερον ἅψηται τῶν αὐτοῦ κακοτέχνων ἐνεργημάτων. Εὗρεν οὖν ὄργανον τῆς ἑαυτοῦ κακουργίας ἄξιον·

Licinius simulate Christianus,

Λικίννιος δὲ οὗτος, ὁ λύκος καὶ τὴν κλῆσιν καὶ τὴν μιαιφόνον ὁρμήν· ὃς Χριστιανὸς εἶναι ὑποκρινόμενος, ἐπιγαμβρεύει εἰς ἀδελφὴν τῷ σεβαστῷ καὶ μεγάλῳ Βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ, καὶ τῆς βασιλείας συμμέτοχος γίνεται. Ἔτι γὰρ ἐν τῇ Ῥώμῃ τοῦ Σεβαστοῦ Κωνσταντίνου διατρίβοντος, τῶν πρώην τυραννούντων σβεσθέντων· ἐπεὶ δὲ εἷς τούτων ὁ Μαξιμῖνος ὑπελείφθη, καὶ ἐν Νικομηδείᾳ βασιλεύων Χριστιανοὺς ὡσεὶ χόρτον ἐξεθέριζε· θείῳ ζήλῳ ὁ θεῖος Κωνσταντῖνος κινηθεὶς, Λικίννιον ἐκπέμπει κατ' αὐτοῦ, πολλὰ δι' ὅρκων φρικτῶν καὶ συνθηκῶν ἀσφαλισάμενος, τοῦ μὴ ἐκτραπῆναι τῆς τῶν Χριστιανῶν ἀμώμου πίστεως.

B *adeptus imperium in Oriente ad vomitum redit*

6 Ἀλλ' ἔλαθεν, Αἰθίοπα σμήχων, καὶ παρδάλει κελεύων ἀποθέσθαι τὸ κατάστικτον. Ἐπεὶ γὰρ ἔτι ὁ ταλαίπωρος, τῇ συμμαχίᾳ τοῦ Χριστοῦ φραττόμενος, κατηγωνίσατο τὸν Μαξιμῖνον, καὶ ἐν Νικομηδείᾳ κατεσκήνωσε, καὶ τῆς Ἀνατολῆς κατεκράτησε, οὐκ ἤνεγκε τὴν εὐημερίαν, οὐδὲ τῷ βοηθήσαντι Θεῷ τῆς συμμαχίας χάριν ἔσχε· ἀλλ' ὡσεὶ ὗς εἰς βόρβορον ἐξεκυλίσθη, καὶ εἰς εἰδωλικὸν κρημνὸν κατεκρημνίσθη, καὶ εἰς βυθὸν παντοίων ῥυπασμάτων καὶ μολυσμάτων κατέδυ. Τότε ὁ ἀλάστωρ καὶ δεισιδαίμων τοῖς τοῦ διαβόλου ὅλος θελήμασιν ἐζωγρημένος, καὶ ἀγόμενος ὑπὲρ ὁ ἐν αὐτῷ ἐνεργῶν ἐβούλετο,

et Christianos persequitur, atque in his Basilium

σφοδρότερον ἐκίνει τὸν διωγμὸν, καὶ τὸ τῆς ἀσεβείας πῦρ ἐπὶ πᾶσαν ῥιπίζει τὴν ὑπ' αὐτῷ ἀρχὴν, καὶ τὸ ὑπήκοον ἀπανθρώπως ἐλυμαίνετο· Καὶ ὅσα κατὰ Χριστιανῶν ἐπονηρεύσατο, καὶ ὅσους Μάρτυρας ἁγίους εἰργάσατο, ἱστορίαι πᾶσαι καὶ βίβλοι φέρουσι. Σὺν τούτοις καὶ Βασιλέα τὸν θεῖον Ἱεράρχην χειροῦται, ὡς εἰς τὸ τῆς ἀπωλείας αὐτοῦ ὡς ᾤετο ὠθῆσαι βάραθρον· ἀλλὰ τοῦ ἐγχειρήματος ἐψεύσθη, καὶ τῆς ἐλπίδος ἑαυτοῦ διήμαρτε. Τὰ τῆς ἀθλήσεως δὲ τοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον.

propter S. Glaphyram

7 Τῇ Λικιννίου γαμετῇ Κωνσταντίᾳ θεράπαινα ὑπῆρχε Γλαφύρα, ὡραία μὲν τῷ κάλλει τοῦ σώματος, ὡραιοτέρα δὲ τῇ εὐσεβείᾳ καὶ τῇ καταστάσει τῇ ψυχικῇ. Ταύτης ἔρωτι ἑάλω Λικίννιος, καὶ τὰ τῆς ἐπιθυμίας γνωρίζει τινὶ τῶν ἐπὶ τοῦ βασιλείου κοιτῶνος.

quæ turpiter a Licinio amata

Ὁ δὲ, ὥς τι μέγα τῇ Γλαφύρᾳ χαριζόμενος, θαρρεῖ τὸ μυστήριον. Ἡ δὲ ὡς ἴον ὄφεως τὴν μῖξιν Λικιννίου μυσαττομένη, τὸ μὲν τὴν

C ἑαυτῆς παρθενίαν Θεῷ ὑποσχομένη καὶ ἑαυτὴν ἁγνὴν παραστῆσαι, τὸ δὲ ὑποπτεύουσα τὴν κυρίαν ἵνα μὴ κέντρῳ ζηλοτυπίας νυττομένη διαθήσῃ αὐτὴν κακῶς, ἐκφέρει πρὸς αὐτὴν τὸ ἀπόρρητον. Ἡ δὲ τὸ εὔγνωμον ἀποδεξαμένη τῆς κόρης, τέχνῃ μεθοδεύει τὴν ἐπιχείρησιν·

Constantia Regina adjuvante, fugerat Amaseam :

πλάττεται γὰρ ὡς ἐπιληψείᾳ σφοδρᾷ ληφθεῖσα ἡ Γλαφύρα, ἐξαίφνης θνήσκει· ἐν ἀπορρήτοις δὲ χρήμασιν αὐτὴν πολλοῖς δωρησαμένη καὶ πράγμασι, καὶ τοῖς ἀπὸ Νικομηδείας ἀδόλως καὶ πιστῶς διακομίσουσιν, ὅπουπερ ἂν βούληται ἀπελθεῖν, πρὸς τὰ ἑῷα μέρη ἐκπέμπει. Ἡ Γλαφύρα δὲ καὶ αὐτὴ συνυποκρινομένη τὸ δρᾶμα, ἀνδρεῖον ἀμφιέννυται σχῆμα, καὶ ὡς νεανίας σχηματίζων, καὶ ἑαυτὴν Τριβοῦνον φημίζων, μετὰ τῶν σὺν αὐτῇ τὴν ἐπ' ἀνατολὰς σπουδαίως τε καὶ ἐναγωνίως διήει, καὶ τῇ Ἀμασείᾳ ἐπιδημεῖ.

ubi hospitio Quintii usa,

8 Ἐνταῦθα τῆς σπουδῆς καὶ τῆς ἀγωνίας ἵσταται· καὶ ἀναθεωροῦσα τοῦ τόπου τὴν θέσιν, ἀρέσκεται, ὡς συμβαίνουσαν τῷ ἤθει αὐτῆς, καὶ ἐπιτηδείαν πρὸς τὸ κρυβῆναι καὶ λαθεῖν, ὡς ᾤετο. Εὑροῦσα δὲ καὶ πιστοὺς, ὧν πρῶτος καὶ ἐπίδοξος ὑπῆρχε Κοΐντος, κατάγεται παρ' αὐτῷ· καὶ δι' αὐτοῦ εἰς ὄψιν ἄγεται τῷ ἰσαποστόλῳ

D *et confortata a S. Basileo,*

καὶ θείῳ Ἱεράρχῃ Βασιλεῖ, ἵνα παρ' αὐτοῦ ἐπὶ πλεῖον πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς βασιλείας χειραγωγηθῇ. Ὁ δὲ θεῖος Βασιλεὺς ἰδὼν καὶ νουθετήσας αὐτὴν, καὶ πρὸς τὴν πίστιν καὶ τοῦ Θεοῦ τὸν φόβον στηρίξας, σκεῦος ἐκλογῆς εἰργάσατο. Ἐπεὶ δὲ τοῦ τῆς ἀσεβείας ζόφου κατακρατοῦντος, ναὸς ἐν τῇ Ἀμασείᾳ εὐκτήριος οὐ προϋπῆρχεν· αὐτὸς δὲ ὁ Ἅγιος, ἀδείας λαβόμενος, κτίζειν ἐπεβάλετο ἱερὸν·

eum juverat in construendo templo.

χειρὶ καὶ προαιρέσει ἀφειδεῖ ἡ Γλαφύρα ἐκείνου τὰ προσόντα αὐτῇ εἰς τὴν τοῦ ναοῦ ἀνέγερσιν, οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τῇ κυρίᾳ ἑαυτῆς ἐπιστολιμαίοις μηνύει γράμμασι, τὰ καθ' αὐτὴν δηλοῦσα, ὡς ἐν τῇ Ἀμασείᾳ ξεναγηθεῖσα διατρίβει, ἐν ᾗ Ἱεραρχεῖ ἰσαπόστολος ἀνὴρ, Βασιλεὺς ὄνομα, καὶ ἀξιοῦσα πέμψαι χρήματα εἰς τελείωσιν καὶ κόσμον τοῦ ἱεροῦ.

Quæ prodita mortuaque,

9 Ταῦτα ἐκ κακούργου σκέψεως τῷ Λικιννίῳ ἐγχειρίζεται τὰ γράμματα· καὶ μαθὼν ὡς ζῇ ἡ Γλαφύρα, καὶ ἐν τῇ Ἀμασείᾳ διατρίβει, ὥσπερ μύωπι διὰ τῶν ὤτων τυπεὶς, καὶ τὴν καρδίαν καιρίως πληγεὶς, εὐθὺς ὅλος ζέει θυμῷ καὶ ἔρωτι· καὶ ὡς πλήνους ἀγγέλους πέμπει, τοὺς ἀναρπάσοντας αὐτήν τε τὴν Γλαφύραν, καὶ ἁλύσει δέσμιον τὸν Βασιλέα, καὶ θᾶττον πρὸς αὐτὸν ἀποκομίσοντας· ἐπειδὴ καὶ πρώην ὁ διώκτης παρεκνίζετο, πολλαχόθεν ἀκούων, ὅτι ὡς λύχνος φαίνει τοῖς Χριστιανοῖς ὁ Ἅγιος, καὶ τὰ τῆς πίστεως αὐτῶν αὐξάνει, τὴν δὲ θρησκείαν τῶν ἑλλήνων ἀμαυροῖ. Ἦλθον οὖν οἱ πεμφθέντες, καὶ

E

τὴν Γλαφύραν μὲν οὐχ εὗρον, ἤδη γὰρ πρὸς Κύριον ἐξεδήμησε, τῶν θηρατῶν d ῥυσθεῖσα τοῦ Λικιννίου· τῷ δὲ ἁγίῳ Ἱεράρχῃ Βασιλεῖ περιθέντες ἁλύσεις, ὡς ἱερεῖον εἷλκον εἰς σφαγήν· εἵποντο δὲ, ὡς ἀρνία ποιμένι, δύο Κληρικοὶ Διάκονοι, Θεότιμος ὀνόματι καὶ Παρθένιος.

d *S. Basileus Nicomediam ducitur,*

Ἐπεὶ δὲ εἰς Νικομήδειαν σπουδῇ παρεγένοντο, ἐκεῖσε γὰρ διῆγε Λικίννιος, φυλακῇ κατάκλειστος ὁ Μάρτυς γίνεται, τοὺς Κληρικοὺς δὲ ξεναγεῖ Ἐλπιδιφόρος ὁ Κληρικὸς e, Νικομηδεὺς δὲ οὗτος, πιστότατος αὐτοῦ, πλησίον τῆς φρουρᾶς οἰκῶν, διὸ καὶ συνήθεις εἶχε τοὺς δεσμοφύλακας·

e *ab Elpidiphoro juvatur*

συνηθεστέρους δὲ καὶ εὐνουστέρους δώροις ἀπεργασάμενος, κρύφα ἐθεώρει τὸν Ἅγιον, καὶ τὰ πρὸς χρείαν διηκόνει, καὶ τῆς αὐτοῦ εὐλογίας ἀπέλαυε.

et quæ sibi eventura sint per visum edoctus,

10 Μικρὸν τὸ ἐν μέσῳ, καὶ πρὶν εἰς ὄψιν ἐλθεῖν τοῦ Λικιννίου, ἀωρίᾳ τῶν νυκτῶν, θεοφανείας ἀξιοῦται ὁ Μάρτυς, καὶ θείας ἐπακούει φωνῆς· ὡς ἅμα διαυγάσαι ἥλιον, f παρίσταται τῷ Λικιννίῳ, καὶ κατὰ τῆς δεισιδαίμονος πλάνης ἀριστεύσας, ξίφει τελειοῦται, καὶ βυθῷ θαλάττης προσομιλεῖ, καὶ τοῖς ποθοῦσιν ἀσινὴς ἀποδίδοται, καὶ τῆς Ἐπισκοπῆς τὸν θρόνον διαδέχεται g ὁ τοῦ Καλλιστράτου Εὐτύχιος.

f

g *vocat ad se Elpidiphorum et Diaconos.*

Ταύτης οὖν τῆς θεοφανείας ἀξιωθεὶς, τοὺς Διακόνους εἰσκαλεῖ, καὶ τὸν ξενοδόχον Ἐλπιδιφόρον· οἱ καὶ παρῆσαν αὐτίκα, προωδοποίει γὰρ αὐτοῖς τὰ τοῦ Ἐλπιδιφόρου h δῶρα, οἷς τὸ τῶν φυλάκων ἀπηνὲς κατεμάλασσετο.

h

Ἐπεὶ δὲ ἔνδον τῆς φυλακῆς ἦσαν, τῶν ἐν μεσονυκτίῳ ὕμνων ἄρχεται ὁ θεῖος ἄνθρωπος· εἶτα τῆς ὑμνῳδίας προϊούσης, ὡς ἐν ἐκστάσει σύννους καὶ περίδακρυς, εἰς ὕψος τὰς χεῖρας ἐκτείνων, τρὶς ἀνεφθέγξατο· Κατασκηνώσω εἰς τὰ ἔσχατα τῆς θαλάττης, καὶ ἐκεῖ ἡ χείρ σου ὁδηγήσει με, καὶ καθέξει με ἡ δεξιά σου, Κύριε.

F *Ps. 138. 9.*

Τούτων λεγομένων, οἱ Κληρικοὶ καὶ ὁ Ἐλπιδιφόρος ἐξεπλήττοντο, καὶ προεώρων i ἤδη τὸ μέλλον, καὶ τὴν τοῦ διδασκάλου δι' ἀθλήσεως τελείωσιν.

i

eosque adhortatur ad constantiam :

11 Ἐπεὶ δὲ τέλος εἶχε τὰ τῆς εὐχῆς, παραινέσεις ὕφαινεν ὁ θεῖος ἄνθρωπος, Μὴ ξενισθῆτε, λέγων, τέκνα, ἐφ' οἷς ὁ Κύριος κρίμασιν ἀρρήτοις οἰκονομεῖ τὰ ἡμέτερα, μὴ δὲ πρὸς τὸ συμβαῖνον μοι καταπέσητε. Ἐμὲ γὰρ ὁ Δεσπότης πρὸς ἑαυτὸν δι' ἀθλήσεως καλεῖ, καὶ μετὰ τέλος θάλασσα ὑποδέξεται τὸ σκῆνός μου· ὑμεῖς δὲ συνέμπορον τὴν πίστιν λαβόντες καὶ τὰς ἡμετέρας εὐχὰς, καὶ πρὸς τὴν πατρίδα ἐπανακάμψαντες στηρίξατε τοὺς ἀδελφοὺς, ἵνα μὴ δυσσεβείας ἐπιπνεύσας ἄνεμος, πολλὰ γὰρ τοῦ πειράζοντος τὰ πνεύματα, k διαδολίσῃ τινὰς καὶ παρασαλεύσῃ τῆς πίστεως καὶ τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου.

k

Ἀποδοθήσεται δὲ ὑμῖν καὶ τὸ ἀθλοφορικὸν σκῆνός μου σῶον, ὁλόκληρον· καὶ τὴν ἐπισκοπὴν διαδέξεται ὁ τοῦ Καλλιστράτου Εὐτύχιος· ταῦτα γάρ μοι φανερῶς ἀπεκάλυψεν ὁ Κύριος. Τῶν δὲ θρήνοις κοπτομένων καὶ οἰμωγαῖς, κἂν

τούτοις

A τούτοις τριβομένου τοῦ καιροῦ καὶ τῆς ἡμέρας ἐπιλαβομένης, πρὸς τῶν δημίων ἀναρπάζεται ὁ Ἅγιος, καὶ τῷ τοῦ Λικιννίου παρίσταται βήματι.

sistitur ante Licinium :

12 Προσεσχηκὼς δὲ αὐτῷ ὁ τύραννος, καὶ τῆς σεμνότητος καταπλαγεὶς καὶ οἷον δυσωπηθείς, οὐκ ἀπηνεῖ τῇ φωνῇ, τῆς Γλαφύρας ἕνεκεν ἐπαιτιᾶται, καὶ ὀνειδίζει τὴν ὑποδοχήν, καὶ τὸ μὴ αὐτίκα καταμηνῦσαι. Πρὸς ἃ εὔστοχον τοῦ Ἁγίου ποιησαμένου τὴν ἀπόκρισιν, ἐπεὶ πολὺς τὰ θεῖα καὶ σοφός, ὡς ἐξαπορηθεὶς ὁ Λικίννιος, ἔξω μεταστῆναι τὸν ἀθλητὴν κελεύει· καὶ διὰ τοῦ Ἐπάρχου τῆς πόλεως αὐτῷ δηλοῖ, Ὅτι σε καὶ τῆς δεῦρο αἰτίας ἀφίημι, καὶ ἀμνηστίαν πᾶσαν παρέχω, ἐν τάξει δὲ σε ποιοῦμαι πατρός, καὶ τῶν θεῶν ἀρχιερέα καθίστημι, καὶ μυρίαις οσαις εὐεργεσίαις καὶ πλούτῳ ἀφθόνῳ δωροῦμαι, εἰ πεισθῆναι θελήσειας, καὶ σεβασθῆναι τοὺς θεούς, οὓς ἐγώ τε σέβομαι, καὶ πᾶν τὸ ὑπήκοον· εἰ δέ γε ἀπειθῆσαι βουληθῇς σαυτὸν αἰτίασαι, καταστρέψων τὸν βίον πικρῷ θανάτῳ.

ab eoque ad defectionem promissis ac minis sollicitatus,

13 Πρὸς ταῦτα ὁ Μάρτυς ακαταπλήκτῳ καὶ βασιλικῷ τῷ φρονήματι ἀντέφησε· Θαυμάζω τῆς διακρίσεως ὑμᾶς καὶ συνέσεως, τῆς εἰς τοσαύτην ἀτοπίαν λογισμῶν ἐξοκείλαντες, θεοὺς νομίζοντες τοὺς τὰ ἄτιμα τῆς αἰσχύνης ἔργα, ὡς οὐδὲ λόγῳ παραστῆσαί ἐστιν, ἀθέως διαπραξαμένους, καὶ ἐπ᾽ αὐτοῖς σεμνυνομένους, καὶ τὸ ὄνομα τὸ θεῖον περιάπτοντες, καὶ προσκυνοῦντες, καὶ λατρεύοντες, ὧν καὶ τὸ ἁπλῶς μνησθῆναι ἐναγὲς καὶ ἀνόσιον. Εἰ

increpat insaniam idololatrarum,

B δὲ ἐθελοντὴν ἀγνοοῦντες ὑμεῖς παρατρέχετε, καὶ συσκιάζετε, καὶ τοὺς ἀνοήτους ἐξαπατᾶτε· ἀλλ᾽ ἀπαιτοῦντος τοῦτο τοῦ καιροῦ, ἄκουε τῶν τε ἄλλων ποιητῶν, καὶ τοῦ πρώτου θεοκήρυκος καὶ θεολόγου ὑμῶν Ἡσιόδου, οἷα περὶ τῶν πρώτων καὶ κορυφαίων θεῶν ἐν τῇ Θεογονίᾳ διεξέρχεται· ὡς ὁ μὲν Κρόνος, ἐπειδὴ τάχιστα ἐξέτεμε τὸν πατέρα τὸν Οὐρανόν, ἐβασίλευσέ τε ἐν αὐτῷ καὶ τὰ τέκνα κατήσθιεν· ὁ δὲ Ζεύς, κλαπεὶς ὑπὸ τῆς μητρὸς Ῥέας, ὑποβαλλομένης τὸν λίθον, εἰς τὴν Κρήτην ἐκτεθείς, ὑπ᾽ αἰγὸς ἀνετράφη· εἶτα ἐξελάσας τὸν πατέρα, καὶ εἰς τὸ δεσμωτήριον καταβαλών, αὐτὸς ἔσχε τὴν ἀρχήν· ἔγημε δὲ πολλὰς μὲν καὶ ἄλλας, ἐσχάτην δὲ Ἥραν τὴν ἀδελφήν. ἐρωτικὸς δὲ ὤν, ὦ καταπτύστου ἀθέου θεότητος! ῥᾳδίως ἐνέπλησε παίδων τὸν οὐρανόν, τοὺς μὲν ἐξ ὁμοτίμων ποιησάμενος, τινὰς δὲ καὶ νόθους ἐκ τοῦ θνητοῦ καὶ ἐπιγείου γένους, ἄρτι μὲν ὁ γενναδὴς γινόμενος χρυσίον, ἄρτι δὲ ταῦρος, ἢ κύκνος, ἢ ἀετός, καὶ ὅλως ποικιλώτερος αὐτοῦ Πρωτέως. Τοιοῦτος ὁ ὕπατος θεῶν καὶ ἄριστος, ὁ τὰ μεγάλα βροντῶν τε καὶ ἀστράπτων Ζεύς, οὗ τάφος ἐσχάτως ἐν Κρήτῃ δείκνυται, ἀπανθρώπως ἐκεῖ τυραννήσαντος.

qui tam multa deorum probra legant

14 Τί δ᾽ ἂν εἴποις περὶ Ποσειδῶνος, πλινθεύοντος παρὰ Λαομέδοντι ἐν τῇ Φρυγίᾳ, καὶ ἀθλιωτέως κατειλημμένου καὶ γελοίως κατηγορευόντος Ἡφαίστου, καὶ ἀπερισκέπτου μοιχοῦ τοῦ Ἄρεος, καὶ τοῦ τῆς ἀπωλείας

et singulos vitiosissimos fateantur,

C υἱοῦ Ἀπόλλωνος, Ἑρμοῦ τε κλεπτιστάτου, καὶ Διονύσου θηλυδρίου, καὶ Ἡρακλέος τριεσπέρου, οὗ τὰ τῆς θεώσεως σύμβολα αἱ πεντήκοντα Θεστίου θυγατέρες, καὶ τὸ τῆς Οἴτης ὄρος, ἔνθα τὸν βίον δυστυχῶς πυροπολούμενος κατέστρεψε, διαχειρισάμενος τὰ τέκνα πρότερον; Ταῦτα ὀλίγα ἐκ πολλῶν, περὶ τῶν ἀρρένων θεῶν ταῦτα τῶν παρ᾽ ὑμῖν σοφῶν τὰ γνωρίσματα. Τὸ δὲ καὶ τὸ ὑπερφυὲς καὶ φρικτὸν καὶ ὑπερκόσμιον ὄνομα καὶ σέβας τὸ τῆς θεότητος, εἰς ἐμπαθῆ κατάγειν θηλύτητα, καὶ θηλείας σέβεσθαι θεάς, οἷον Ῥέαν τε καὶ Ἥραν τὰς ἐναγεῖς, καὶ τὴν ξενοκτόνον Ἄρτεμιν, καὶ Ἀφροδίτην τὴν μοιχαλίδα, καὶ μυρίων ἄλλων ἑσμὸν Μαινάδων, πῶς οὐκ ἐσχάτης ἀνοίας, καὶ δεινῆς μανίας τε καὶ ἀθείας;

15 Ἆρ᾽ οὖν τούτοις ὡς θεοῖς λατρεύσομεν, καὶ τὰ πρὸς σωτηρίαν αἰτησόμεθα, καὶ σωφροσύνης ἀρχηγοὺς καὶ διδασκάλους δεξιοὺς καὶ ψυχῶν σωτῆρας ἐπιγραψόμεθα, ὡς τὰ πάντα εὐτάκτως καὶ σωτηρίως διακυβερνῶντας, τοὺς μυρίων στάσεων καὶ πολέμων καὶ κλόνων πάντα πληρώσαντας, ἀθέως πρὸς ἀλλήλους στασιάζοντας; Ἆρα τούτοις ἡμᾶς ὁ Βασιλεὺς κελεύει προσελθεῖν, καὶ ὡς θεοὺς θρησκεύειν καὶ θυσίαις γεραίρειν, καὶ ἱεροφαντικοῖς ὀργίοις θεραπεύειν; Ἄπαγε· μὴ δὲ ὠτίου ἀκοῇ ἀκούσαιμι

coli tamen eosdem velint,

τὰ ἀνόσια ταῦτα σεβάσματα· τὸν γὰρ τούτοις ἡδόμενον, D τοὺς σεβαζομένους ὡς κρείττονας ἀναγκάζοντα, καὶ τὰς πράξεις αὐτῶν τὰς ἐναγεῖς, καὶ ἐν γεέννῃ σὺν αὐτοῖς κολάζεσθαι. Ἐγὼ ὑμᾶς τε καὶ αὐτὸν Βασιλέα οἰκτείρω, τούτοις ἐκτραχηλισθέντα τε καὶ δουλωθέντα, καὶ σκοτομηνίας φρικτῆς καὶ συνθήκας ἀθετήσαντα, ἃς πρὸς Κωνσταντῖνον τὸν σέβαστον ἔθετο, καὶ ἀρνησάμενον μὲν ζῶντα καὶ ἀίδιον καὶ ἄφθαρτον Θεόν, τὸν καὶ τὴν βασιλείαν δεδωκότα, καὶ προδήλως κατὰ Μαξιμίνου τροπαιουργήσαντα, καὶ νίκην παρασχόμενον λαμπράν, ἐχθροῖς δὲ ὑπαχθέντα καὶ ἀνδραποδισθέντα τοῖς ψυχὴν προσοχθίσμασι καὶ ψευδωνύμοις κιβδήλοις θεοῖς· οὓς εἰ ἀναντιψὰς ἀρνήσαιτο, καὶ προσέλθοι τῷ ὄντως Θεῷ, οὐκ ἀπώσεται αὐτὸν ὁ εὔσπλαγχνος. Ἐμέ, αἱ παρ᾽ ὑμῶν καὶ ἐπαπειλούμεναι τιμωρίαι χαρά μοι καὶ τρυφὴ λογίζονται, καὶ αὐτὸς ὁ παρ᾽ ὑμῖν φρικτὸς νομιζόμενος θάνατος, ὅτι με ταχέως τῶν μοχθηρῶν ἀπολύσει τοῦ βίου, καὶ πρὸς τὸν ποθούμενόν μοι Κύριον Χριστὸν παραπέμψει, ὃν ἐκ σπαργάνων μητρικῶν ἠγάπησα· τὰς παρ᾽ ὑμῶν προτεινομένας τιμὰς καὶ ὀφειλεῖς δωρεάς, ὡς σκύβαλα καὶ εἴ τι τούτων ἀτιμότερον, ἡγούμενος. Ταῦτα ἀπαγγείλας τῷ Βασιλεῖ, πεῖσον, μηδὲν ἕτερον ἐλπίζειν παρ᾽ ἐμοῦ ἀκοῦσαι, ἤ τι τῶν παρ᾽ αὐτοῦ προσταττομένων διαπράξασθαι, λοιπὸν τὸ δοκοῦν αὐτῷ ποιείτω τάχιον.

EX MS CARDIN. SFORZÆ. commiseratione digni ut et ipse Licinius,

cujus minas flocci pendens Sanctus,

16 Τούτοις καταβροντηθεὶς ὁ Ἔπαρχος, καὶ μηδὲ διᾶραι στόμα δυνάμενος, μετὰ πολλοῦ τοῦ θάμβους εἰσελθών, ἐκφαίνει τῷ Λικιννίῳ, καὶ ὅτι τείχει ἀδαμαντίνῳ προσεβάλλομεν, θᾶττον μᾶλλον πείσει, ἢ πεισθήσεται, οὕτω πολὺς πνέει ταῖς ἀντιθέσεσιν. Ὁ δὲ καταπλαγεὶς καὶ αὐτός, καὶ τὴν τοῦ Μάρτυρος δεδοικὼς παρρησίαν, ἵνα μὴ δημοσίᾳ ταῦτα λέγων, καὶ ἐκπομπεύων τὰ τῶν βεβήλων θεῶν βδελυκτὰ σεβάσματα, πολλοὺς τῆς τῶν ἑλλήνων θρησκείας ἀποσπάσῃ, ταχὺ ἐπινοεῖ τὸν θάνατον. Ὅμως μέντοι, φησί, τῷ Ἐπάρχῳ, πάλιν πεῖραν παντοίας ἐπάγαγε θωπείας, καὶ πάλιν ἐπὶ πλεῖον δοκίμασον, μή ποτε πλειόνων δωρεῶν ἐφιέμενος, ἀναγκασθῇ καὶ τῷ δοκεῖν ἐθέλειν· εἰ δὲ δι᾽ ὅλου μένει ἀπειθῶν, ξίφει αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν τὴν ἀγέλαστον ἀπότεμε, καὶ ἐν θαλάσσῃ ῥίψον ἀτίμως, ἰδίᾳ τοῦ δυστήνου σώματος, ἵνα μηδὲ ταφῆς τῆς νενομισμένης ἐπιμοιρασθῇ, καὶ ἵνα μὴ ἀσμένως Χριστιανοὶ ἐπιλαβόμενοι, μεγάλῳ σεβασμῷ ἐπιτιμήσωσι.

morti adjudicatur nisi obediat ;

E

17 Ταῦτα καὶ θωπευτικῶς καὶ ἀπειλητικῶς τοῦ Ἐπάρχου εἰπόντος, πάλιν ὁ αὐτός, μᾶλλον δὲ θερμότερος ὁ Ἅγιος ἦν, καὶ πρὸς τὸ μαρτύριον σφύζων. Διὸ μηδὲν ἀνύων ὁ Ἔπαρχος, κατὰ νώτου μαστίξας αὐτόν, εἰθ᾽ ὡς τὴν τοῦ θανάτου ἀπόφασιν ἐκφέρει. Ὁ δὲ πρὸς τὸν τόπον τῆς τελειώσεως γεγηθὼς ἄπεισι, ὡς ἐκ δεσμωτηρίου τοῦ παρόντος βίου ἀποδιδράσκων, καὶ τὸν καιρὸν πλησιοχώρου ψαλμοῖς ἐτίθει, καὶ εὐχαρίστως ὕμνει τὸν Θεόν, τὸν οὕτω συμφερόντως τὰ κατ᾽ αὐτὸν οἰκονομήσαντα. Εἶτα στὰς εἰς προσευχήν, ἐπηύξατο πολλὰ τῷ ποιμνίῳ, οἷα φιλόστοργος πατήρ, καὶ εἴπερ τις ἄλλος φιλοτεκνότατος· εἶχε δὲ τὰ τῆς εὐχῆς οὕτως. Κύριε ὁ Θεός μου, ὁ λόγῳ τὰ σύμπαντα δημιουργήσας, τά τε ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, καὶ τῷ νεύματι τῆς δυνάμεώς σου σοφῶς διακρατῶν καὶ σωτηρίως διακυβερνῶν, ἐπάκουσόν μου τῆς δεήσεως, καὶ τὸ πιστόν σου ποίμνιον, οὗπερ με τὸν ἀνάξιον ποιμένα κατέστησας, καὶ πᾶσαν τὴν περίχωρον ῥῦσαι πάσης εἰδωλικῆς ματαιότητος, αἱρετικῆς γλωσσαλγίας, δαιμονικῆς μεθοδείας, πάσης ἐπηρείας, πάσης κακώσεως, πάσης θεηλάτου ὀργῆς καὶ μάστιγος, καὶ κατάστησον λαὸν εὐαρεστοῦντά σοι, ἵνα ἐν αὐτοῖς δοξάζηται σου τὸ πανάγιον ὄνομα, ὅτι πρέπει σοι δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Εἶτα φιλήματι ἁγίῳ ἀσπασάμενος τοὺς Κληρικοὺς καὶ τὸν Ἐλπιδιφόρον, ἐπιχαρίτως τῷ δημίῳ ἔφη, Ποίησον, ἑταῖρε, τὸ προσταχθέν σοι. Καὶ οὕτω χαίρων ἐκτμηθείς, ἐξεδήμησε πρὸς τὸν Κύριον.

ad quam ille lætus egreditur,

F

factaque oratione,

capite minuitur

18 Εἶτα τὸ καλλίνικον σῶμα ἀτίμως ἐν θαλάσσῃ ἀπορρίπτεται, ἰδίᾳ καὶ μακρὰν τῆς κεφαλῆς, ὡς ὁ δυσσεβὴς προηγόρευσεν, ἵνα καὶ θάλασσα καὶ ὑδάτων φύσις ἁγιασθῇ, προμιανθεῖσα ἐναγέσιν αἵμασιν. Ἐπὶ τούτοις οἱ Κληρικοὶ καὶ ὁ Ἐλπιδιφόρος ἐλεεινῶς ὠλοφύροντο, ὅτι

quod seorsim a corpore mari mergitur

μηδὲ

Ex Ms Cardin. Sforzæ.

quod requirere jussus ab Angelo Elpidiphorus,

A μηδὲ θάψαι κατηξιώθησαν, μηδὲ τὴν θεολόγον ἐξειλκύσαν, ἵνα λείψανον σωτήριον ἔχωσι, καὶ πάντων συρβάι νόσων δυσχερῶν, ἀλεξίκακόν τε καὶ ἀποτρόπαιον, καὶ μέγα ἡ πατρὶς φυλακτήριον. Ἀλλ' οὐκ ἀφῆκεν αὐτοὺς ἀπαραμυθήτους ὁ Κύριος· εὐθὺς γὰρ κατ' αὐτὴν τὴν ἐχομένην νύκτα, τρισσῶς ἐπιφανεὶς θεῖος Ἄγγελος τῷ πιστοτάτῳ Ἐλπιδηφόρῳ ἀπεθέσπισεν, Ὁ Ἐπίσκοπος καὶ Μάρτυς Βασιλεὺς εἰς Σινώπην παραγίνεται, κἀκεῖσε ὑμᾶς περιμένει. Ὁ δὲ τοῖς Κληρικοῖς μετὰ θάμβους τὴν ὀπτασίαν ἐξηγήσατο· οἱ καὶ ἀκούσαντες ἀνέπνευσαν, καὶ τῆς πολλῆς ἀθυμίας ἀπηλλάγησαν· ἐπεὶ καὶ ὁ Παρθένιος τὰ παραπλήσια καθ' ὕπνους εἶδεν. Οἱ δὲ ἀδιστάκτως θαρρήσαντες τοῖς θείοις χρησμοῖς, πλοίῳ ἐπιβάντες Ἀμισηνῷ, εἰς Σινώπην παραγένοντο, καὶ ἐκτενέστερον τὸν Θεὸν ἐδυσώπουν, δεῖξαι τὸ αὐτοῖς κατάθυμιον, καὶ διαφωτίσαι τὸ καλλιέργημα, καὶ τῆς εὐχῆς οὐ διήμαρτον.

Sinopem navigat,

18 Ὁ πρώην γὰρ φανεὶς τῷ Ἐλπιδηφόρῳ τηλαυγέστερον πάλιν ὤφθη, καὶ τὸν τόπον ὑπέδειξε πρὸς τῷ ἀκρωτηρίῳ τῆς Σινώπης, ἔνθα ὑποβρύχιος ἦν ὡς μαργαρίτης ἔντιμος ὁ ἔντιμος Μάρτυς, καὶ πίστεως χαλάσαντες δίκτυα ἐκ τῶν βυθῶν ἀνιμήσαντο καὶ ἀνείλκυσαν τὸν Ἅγιον, ἄρτιον, ὁλόκληρον, ὑγιῆ. Ὢ τοῦ ἐξαισίου τερατουργήματος! ὡς ἐξ ὕπνου ὑπνώσαντα, καὶ χρυσοῦ θείας πεπληρωμένον, τὴν κεφαλὴν δὲ ἡρμοσμένην τῷ καλλινίκῳ ἡρμοσμένην σώματι, ὡς σπαργάνῳ καινῷ διαρραινομένην τῆς ἐκτομῆς εὐωδίᾳ δὲ ἀπάσης τὰ πάντα ἐπλήρου, πολὺ εὐωδεστέρα μύρων πολυτίμων καὶ ἀρωμάτων, καὶ πάντων ἄλλων εὐωδῶν ὅσα μύρα Ἰνδικὴ καὶ εὐδαίμων Ἀραβία φέρει· καὶ ταῦτα ἐν ὅλαις εἴκοσι καὶ πέντε ἡμέραις τοῦ ἀθλοφορικοῦ σώματος θαλάσσῃ, καὶ ψάμμῳ, καὶ θηρσὶν ἐναλίοις προσομιλοῦντος· ἀλλ' οὐδὲν ἀντεστοίχει, καὶ θάλασσα, καὶ θῆρες Θεοῦ θεράποντα αἰδοῦνται, καὶ τὰ ὑπὲρ φύσιν ὑπηρετοῦσι. Λαβόντες δὲ ἅγιοι τὸ πάντιμον, οἵ τε ἱεροὶ μαθηταὶ καὶ ὁ φιλομάρτυς Ἐλπιδηφόρος σὺν εὐθυμίᾳ πολλῇ, καὶ χαρμονῇ, καὶ φιλοτίμως ἀνθεύσαντες, καὶ ξυλίνῃ ἐνθέμενοι λάρνακι, τῇ πατρίδι καὶ ποίμνῃ ἀποκομίζουσι, καὶ ἐν τῷ πρώην παρ' αὐτοῦ νεουργηθέντι ναῷ ὑπὸ γῆν κατατιθέασιν, ὡς θησαυρὸν ἀναφαίρετον καὶ τιμίων λίθων διαφανέστερον.

et illæsum invenit corpus que conjunctum,

B

post 25 dies a morte,

mare Basileus ac terras sanctificans

19 Τοιοῦτος ὁ βίος, ὁ λόγος, οἱ ἀγῶνες, οἱ ἆθλοι, τὸ μακάριον τέλος τοῦ θείου Βασιλέως· οὕτω γῆ, καὶ θάλασσα, ἡ τοῦ Εὐξείνου τε καὶ προποντίς, δι' αὐτοῦ ἡγιάσθη, καὶ δύο πόλεις τὸν ἁγιασμὸν διαφερόντως ἐμερίσαντο, ἥτε Σινωπέων μετὰ τὸν ἐξαίσιον καὶ φρικώδη ἀνάπλουν εἰσδεξαμένη τὸν καλλίνικον, καὶ [ἡ Ἀμασηνῶν], ὡς βασίλειον ἁλουργίδα καὶ κόσμον περιθεμένη, καὶ τῇ ἀρχαίᾳ τούτου προστασίᾳ τειχιζομένη, καὶ θρεψαμένη, καὶ ὑπ' αὐτοῦ ποιμανθεῖσα, καὶ τῆς ποιμαντικῆς ἀπολαύσασα, καὶ τὸ θεῖον σκῆνος ἐγκολπουμένη, καὶ πλουτοῦσα τοῦτον τὸν πάμμεγαν Ἀρχιερέα, τὸν πολιοῦχον, τὸν ἄγρυπνον φύλακα, τὸν τῆς ἄνω λήξεως νοητὸν φωστῆρα, τὸν πολὺ πλέον τοῦ αἰσθητοῦ φωστῆρος ψυχὰς διαυγάζοντα καὶ καταλάμποντα. Τοῦ μὲν γὰρ καὶ νὺξ καὶ βραχύ C τι νέφος τὸ φῶς ἐπισκιάζει καὶ ἀμαυροῖ· τοῦ δὲ ἄσβεστοι D καὶ ἀειλαμπεῖς αἱ ἀκτῖνες καὶ αἱ μαρμαρυγαὶ ἀνέσπεροι.

Amasex sepelitur,

20 Ξενιζέσθω δὲ μηδεὶς πρὸς τὰ ἐν τῇ θαλάσσῃ τῷ Ἱερομάρτυρι συνενεχθέντα· συγκρίσει γὰρ δημιουργίας οὐρανοῦ καὶ ἡλίου, σελήνης τε καὶ ἄστρων, καὶ γῆς καὶ θαλάττης, καὶ μεγέθους ἀπλώτων πελάγων, καὶ τῆς τῶν ὁρωμένων διακοσμήσεως, τὰ περὶ τὸν Ἅγιον ὑποβαλλόμενα θαύματα, παιδιὰ λογίζονται τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ, ἄγοντος τὰ πάντα μόνῳ τῷ βούλεσθαι, καὶ πρὸς τὸ βουλόμενον ἰσχύοντος· ᾧ νῦν παριστάμενος ἐν τοῖς ὑψίστοις ὁ οὐράνιος ὄντως καὶ θεοφόρος οὗτος Ἱερεὺς, ἐπὶ τοῦ νοεροῦ θυσιαστηρίου ἀναφέρει θυσίαν Ἀγγέλοις σύστοιχον, πρὸς ἣν ἅπασαν εἶχεν ἀεὶ τὴν ἔφεσιν. Ἀλλ' ὦ ἱερὰ κεφαλὴ, Ἱερομαρτύρων τὸ σεμνολόγημα, τοὺς τὴν πάντιμόν σου πανήγυριν ἐπιτελοῦντας, καὶ τὴν ἄθλησίν σου ἀνακηρύττοντας, ἣν τῇ σεπτῇ ἀναστάσει συνεδόξασεν ὁ ὕψιστος, ἵλεως ἐποπτεύεις, ἱλεούμενος αὐτοῖς τὸν Κύριον, τὸν δοξάσαντά σε, καὶ στέφει οὐρανίῳ καταστέψαντα· ᾧ τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ad Dei gloriam

et sui gregis solatium.

a *Ad verbum melius ita vertes.* Omnino ergo fatendum est, quod majora quam possent terreni Reges, divinus Basileus largitus sit Sinopensium urbi, quando post martyrii sui agonem pelagus mirabiliter trajiciens, ad ipsius portum appulit. *Atque hinc conjectare possis non ad Amasenos sed Sinopenses, hanc orationem habitam et in eadem urbe celebrem quoque* E *Basilei cultum, forte et templum fuisse.*

b Etiam (quod multum ad laudem facit) Ponti accolæ et Cappadoces. *Exciderat vertenti parenthesis ista: in alio MS. verosimiler Vaticano cum quo D. Joannes Portius hæc a se transcripta contulit, pro* ἐπίδειξιν *(ut ipse notavit in margine) legebatur* ἀπόδειξιν: *aliaque similia plura, partim hic dissimulanda quia momenti levioris, partim infra judicanda.*

c *Ex ipsa scilicet Hierosolyma.*

d *Alias, et forte melius* τῶν θηράτρων, laqueis.

e *Alias* ὁ καλὸς egregius: *quod magis placet: quia in Actis non dicitur fuisse* Clericus.

f *Hæc omnia debent intelligi ut in futuro prolata, licet per tempus præsens exprimantur.*

g *Ita alterum MS. pro quo in Sforziano est* ἀνάγεται, *quod minus placet.*

h *Perperam in Strozziano quidem MS.* δώματα, *in alio* δόγματα *irrepserat, quod correxi.*

i *Ast in Actis dicuntur, non extellexisse quo ea spectarent, ac credidisse, quod fallente memoria neque sequentem versum referente; in eodem hoc versu ter repetendo hæsitaret.*

k *Ita suppleo et corrigo, pro eo quod scriptum erat* διαδοῦντες.

l *Alias* ὁ ἀθλητής. F

ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ

VIDE PAG. 485

ΑΝΘΙΜΟΥ,

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΝΙΚΟΜΗΔΕΙΑΣ. ΠΑΘΟΝΤΟΣ ΥΠΟ ΜΑΞΙΜΙΑΝΟΥ.

Ex MS. Medicæo Regis Christianissimi.

Nicomediæ natus,

Τίς οὐκ οἶδε τὴν Νικομήδους, ὅπως μὲν θέσεώς τε καὶ μεγέθους, ὅπως δὲ λαμπρότητος καὶ ὡρῶν ἔχει, καὶ ὡς τῆς Βιθυνῶν πάσης πόλεων ἀκρόπολις ἐστιν αὕτη; Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχουσα, καὶ εἰς τοῦτο καλοῦ προελθοῦσα, τῷ οἰκείῳ βλαστῷ μᾶλλον ἢ πᾶσι τούτοις σεμνύνεται. Ταύτης γὰρ ὁ θαυμαστὸς Ἄνθιμος, κατὰ τοὺς εὐγενεῖς κλάδους, ἀνεδόθη καὶ ἤνθησε, καὶ καλοὺς προσήνεγκε τοὺς καρπούς. Ἄρτι μὲν γὰρ τὴν τῶν νηπίων ἡλικίαν ὑπεραναβὰς, καὶ χρηστῶν αὐτῷ πᾶσα χάρις ἤδη ἐπήνθει· μειρακίου τε ἤδη ἐγεγόνει, καὶ πολλῇ τῇ συνέσει κατήρτιστο· ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰς ἄνδρας ἐγράφετο, τὰ ἐν ἀνδράσι τε ἀγαθὰ ἐκαρποῦτο, καὶ γαστρὸς ἦρχε, καὶ σαρκὸς ἐκράτει, τὴν κοσμικήν τε ταύτην διέπτυε φαντασίαν, καὶ καιρὸς ἅπας αὐτῷ προσευχῆς ἦν ἀσχολία καὶ τῶν θείων μελέτη· τὴν μέν τοι τῶν ἀρετῶν μητέρα τὴν ἀγάπην φιλοπόνως ἤσκει, καὶ τὸ ἀδιάχυτον δὲ παρ' ὅλον τὸν βίον καὶ μεμεριμνημένον μεθ' ὑπερβολῆς τούτῳ κατώρθωτο· καὶ τοσαύτη πάντοθεν ταπεινοφροσύνῃ κεκόσμητο, ὡς ἱκανὸν εἶναι καὶ μόνον ὁρώμενον πολλὰς τῶν φιλαρέτων κατανύξαι ψυχὰς, καὶ εἰς ἀρετῆς ἐπίδοσιν ἀγαγεῖν.

et ad omnem morum honestatem formatus

2 Ἐπειδὴ τοίνυν οὕτω βιοῦντα, καὶ πολυφωνοτάτην ἰδίαν

A ἰδίαν ἀρετὴν ἔχοντα κήρυκα, οὐ κρύπτεσθαι οὐδὲ λανθάνειν ἐξῆν, ἐπὶ τὸν ὑψηλὸν τῆς Ἱερωσύνης βαθμὸν ἀνάγεται, καὶ αἰνεῖ ἐν Πρεσβυτέρων καθέδρᾳ τὸν Κύριον· οὐκ ἀθρόον ἐνταῦθα ἐλθὼν, οὐδὲ προοίμιον τοῦ βίου τὴν Ἱερωσύνην πεποιημένος, ἀλλὰ πολλοῖς πρότερον καὶ ἄλλοις ἐνδιαπρέψας βαθμοῖς, ἀντιμετρήσας δὲ αὐτοῖς ἀξίως τὴν ἀρετὴν, καὶ ὑπὸ πάντων τούτων μαρτυρηθεὶς, ὅτι καὶ τῶν ὑπὲρ αὐτοὺς ἐστιν ἄξιος. Οὕτω τοῦ μεγάλου τῆς Ἱερωσύνης ἀξιώματος ἐπιβαίνει, οὐ διώξας τὴν τιμὴν, οὐδὲ ἁρπάσας, ἀλλ᾽ ὑπ᾽ ἐκείνης μᾶλλον καταληφθεὶς, κἂν εἰ καὶ σφόδρα πόρρω ἑαυτὸν ἐποίει τῷ μεγέθει τοῦ ταπεινώσεως.

gradatim promovetur ad Sacerdotium.

3 Εἶτα οἴχετο μὲν ἐξ ἀνθρώπων ὁ τῆς Νικομηδέων τηνικαῦτα Ἐπίσκοπος, ἐχήρευε δὲ Ποιμένος ἡ Ἐκκλησία, καὶ τὴν ἐρημίαν ἐλεεινῶς ἐπένθει, καὶ τὴν συμφορὰν ἀνωδύρετο. Νικομηδέων τοίνυν οἱ πρόκριτοι, καὶ μάλιστα τῆς Ἐκκλησίας ὅσοι τρόφιμοι ἦν, τὸ στυγνὸν ἐκεῖνο καὶ πικρὸν τῆς ἐρημίας πάθος οὐ φέροντες, ψηφίζονται κοινῇ πάντες ἐν ἑαυτοῖς, Ἀνθίμῳ τὰ τῆς Ἐπισκοπῆς ἐγχειρίσαι· καὶ τὴν ἐκκλησίαν καταλαβόντες, μάρτυρά τε τῆς αὐτῶν ψήφου τὸ θεῖον ἐκάλουν, καὶ ἐδέοντο καλῶς ἐκκαλυφθῆναι τούτοις, εἰ τῷ Θεῷ τὰ τῆς αὐτῶν γνώμης ἀποδεκτὰ εἴη, καὶ εἰ τὴν ἄνωθεν ἔχοιεν ψῆφον, ἐπιμαρτυροῦσαν καὶ αὐτὴν καὶ συμφθεγγομένην τῷ πράγματι. Καὶ ἰδοὺ φῶς μέγα καὶ θαυμάσιον περιήστραψε, B καὶ φωνή τις ἄνωθεν τῷ Ἀνθίμῳ θεία προσεμαρτύρει, καὶ τὴν ψῆφον ἐπικύρου καὶ εἰς πέρας ἀγαγεῖν προετρέπετο. Ὁ μὲν οὖν ἐπὶ τῶν οἰάκων τῆς Ἐκκλησίας κατέζεται, καὶ τὸν ἄξιον ὁ θρόνος ἐπιλαμβάνει, καὶ τὸν οἰκεῖον ἀναιρεῖται κόσμον ἡ Ἐκκλησία, καὶ τὴν κατήφειαν ἀποτίθεται· τοιούτου κατὰ Παῦλον ἀνεπιλήπτου γάναι, καὶ οὕτω σοφοῦ καὶ μεγάλου τυχοῦσα τοῦ ἐπιστάτου.

demum Episcopus consecratur,

Deo electionem probante:

4 Ὁ δὲ, κατὰ τοὺς ἀγαθοὺς κυβερνήτας, πρὸς τοῦτο μόνον ὅλῳ τῷ ὀφθαλμῷ ἑώρα καὶ παρεσκεύαστο, ὅπως τε τὸν χαλεπὸν τῆς ἀσεβείας κοιμίσειε κλύδωνα, καὶ ὅπως τὰς τῶν συμπλεόντων ψυχὰς εἰς τὸν λιμένα τοῦ Θεοῦ καθορμίσειεν. Οἶδεν Ἰνδὴς ταῦτα καὶ Δόμνα, Ἰνδὴς ἐκεῖνος, ἀνὴρ θαυμαστός τε καὶ ἀξιέπαινος, αὐτὸν μὲν Βασιλέα καὶ πάντα τοῦ κόσμου καταλιπὼν, τῇ εὐσεβείᾳ δὲ μετὰ τῆς Δόμνης προστεθεὶς, καὶ τὸν κοινὸν ἄμφω Βασιλέα πλουτίσαντες. Ὁ δὲ Γλυκέριος καὶ Θεόφιλος τῆς τοῦ ἀνδρὸς περὶ τὴν εὐσέβειαν σπουδῆς ἄγευστοι, ἱκανὸν τούτου τεκμήριον τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ θάνατον παρασχόμενοι· οὐδὲ πλῆθος ἄλλων δισμυρίων, διὰ πυρὸς αὐτῷ καὶ οὗτοι τελειωθέντες· ὅσοι τε περὶ Μαρδόνιον καὶ Μυγδόνιον, Πέτρον τε καὶ τὸν καρτερικώτατον Ζήνωνα, τὸν ἴσον καὶ αὐτοὶ πρὸς Χριστὸν ἐπιδειξάμενοι πόθον, ἐπεὶ μηδὲ τῆς ἴσης ἐκείνης ἠνέσχοντο μαρτυρίας ἀπολειφθῆναι.

gregem suum ad martyrium confortat,

5 Τοσαύτη μὲν δὴ τότε πολλοῖς τῆς εὐσεβείας ἐπίδοσις ὑπὸ τοῦ θαυμαστοῦ Ἀνθίμου ἐγένετο· ἄρτι δὲ τις χειμὼν ἐγείρεται χαλεπώτατος, καὶ σφοδρότερα καταιγὶς C ἐμπεσοῦσα Χριστιανοῖς κατέδυε πάντας· ἦν μὲν γὰρ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς Μαξιμιανὸς, διωγμὸς δὲ ὁ βαρύτατος ἐπὶ μέγα τε ἤρετο καὶ κατὰ τῆς ἁπάσης ἐχώρει· καὶ οἱ μὲν ἐρευνῶντο Χριστιανῶν, οἱ δὲ ἔφυγον, οἱ δὲ ἠνηροῦντο. Τὸ μέν τοι τῆς εὐσεβείας ἄνθος τὸν Ἄνθιμον, δῆλον ἡ ἀρετὴ κἀνταῦθα ποιεῖ, καὶ μηνύσεται τοῖς τῶν Χριστιανῶν ἐρευνῶσι καὶ οὗτος, ὁ νῦν μὲν ἐν Ἱερεῦσι μέγας, μικρὸν δὲ ὕστερον κἂν τοῖς Μάρτυσιν. Ὁ μὲν γὰρ παρά τινι διέτριβε κώμῃ, σπείρων τε τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, καὶ τὸ τάλαντον τῆς πίστεως πολλαπλασιάζων· πέμπει δὲ εἰς εἴκοσιν ἱππέας ὁ Μαξιμιανὸς, ὥστε συλλαβεῖν τοῦτον καὶ παρ᾽ αὐτὸν ἀγαγεῖν.

ac tandem ad Maximianum delatus

6 Οἱ ἐν τῇ Σεμάνῃ παραγενόμενοι, τοῦτο γὰρ ὄνομα τῇ κώμῃ, ἐντυγχάνουσι τῷ Ἀνθίμῳ, καὶ μὴ συμβαλόντες, ὡς οὗτος ἐκεῖνος ὁ ζητούμενος εἴη, αὐτὸν Ἄνθιμον ἐρώτων περὶ Ἀνθίμου, καὶ ὅστις οὗτος ὑπάρχοι, καὶ οὕπω διατρίβοι τῆς κώμης. Ὁ δὲ τέως μὲν ἐπὶ ξενίαν τούτους παρακαλέων, καὶ δεῖπνον αὐτοῖς παραθεὶς ἄρτον τε καὶ κυάμους, καὶ ὡς εἶχε χειρὸς καὶ δυνάμεως ἑστιάσας, εἶτα ἑαυτὸν εἶναι τὸν Ἄνθιμον ἀπαγγέλλει. Ὅπερ ἐκεῖνοι ἀκούσαντες ὀλίγου δεῖν ἐπεπήγεσαν, καὶ οὐ δὲ ἀντιβλέ-

missis ad se ducendum viris 20,

πειν ὅλως εἰς τὴν ἐκείνου πολιὰν ἴσχυον, ἀναλογιζόμενοι τὴν τράπεζαν καὶ τὸ δεῖπνον καὶ τὴν ξενίαν, ἐνθυμούμενοι δὲ πάλιν ὅτου τε εἵνεκα καὶ ἐφ᾽ ὅτῳ μέλλοιεν αὐτὸν παρὰ Μαξιμιανὸν ἀγαγεῖν, δῆλον πάντως ὡς ἐπὶ κακοῖς ἐσχάτοις καὶ ὁμολογουμένῃ τιμωρίᾳ, ὃ δὴ καὶ μᾶλλον ἐλύπει τε αὐτῶν τὰς ψυχὰς καὶ πρὸς τὸν Ἄνθιμον αἰδοῦς ἐνεπίπλα· ταύτῃ τοι καὶ μηνυτὴν τοῦ ἀνδρὸς ἀφειδῆ τὸ ἐκείνου ἔχοντες στόμα, καὶ ὡς αὐτὸς Ἄνθιμος εἴη παρὰ τῆς αὐτοῦ γλώττης μανθάνοντες· φυγῆς τρίβον τε αὐτῷ ἑκόντες καὶ ὑποχωρεῖν προετρέποντο, ᾔδεισαν γὰρ ὡς οὐδὲν χρηστὸν τῆς παρὰ Μαξιμιανοῦ ἀφίξεως ἀπολαύσοι. Ἡμῖν ἀπόχρη, ἔφησαν, εἰς ἀπολογίαν, τὸ πολλὰ μὲν τὸν Ἄνθιμον ἀνὰ τὴν Νικομηδέων πᾶσαν ζητῆσαι, ὅμως μὴ δυνηθῆναι αὐτὸν ἀνευρεῖν.

D

EX MS. REG PR.

post præbitum prandium ultro se aperit,

7 Ἀλλ᾽ ἡ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ μελέτη, ὁ ἱερὸς Ἄνθιμος, λαλεῖν ἀλήθειαν ἐν καρδίᾳ πάντας προτρεπόμενος καὶ διδάσκων, ἐκείνους μηδὲ ἐν μικροῖς τοῖς χείλεσι ψεύσασθαι δι᾽ αὐτὸν ἀνεχόμενος, ἄλλως τε καὶ τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ θάνατον διψῶν, συνῆπτέ τε αὐτοῖς ἑαυτὸν καὶ τῆς ὁδοῦ ἥγετο. Πολλὰ δὲ τούτοις πρὸς τὴν εὐσέβειαν παραινέσας, καὶ περὶ τῶν μελλόντων διεξελθὼν, καὶ πᾶν εἴ τι σκληρὸν ἀπὸ τῆς ἀσεβείας αὐτοῖς καὶ ἀντίτυπον ἐναπελέλειπτο, λεάνας τε αὐτὸ καὶ διορθώσας, καὶ καθαρὰν αὐτοῖς τὴν τῆς ψυχῆς ἄρουραν καὶ εἰς εὐσεβείας σπόρον ἐπιτηδείαν παρασκευάσας, τῷ θείῳ προσανατέλλει εὐχῇ. Εἶτα καὶ ποταμὸν ἐν τῇ τριόδῳ καταλαβὼν, τούτους βαπτίζει καὶ τῆς προκειμένης ἔχεται πάλιν πορείας, ἕως ἐπὶ τὴν πόλιν ἀφίκετο, καὶ τὸ τυραννικὸν εἴσεισι βῆμα, ὀπίσω μὲν τὼ χεῖρε δεδεμένος (οὕτω γὰρ διὰ τὴν εὐσέβειαν, ὡς κακοῦργον, ἐμφανισθῆναι ἔδει τῷ Βασιλεῖ) εἰς οὐρανὸν δὲ τὴν διάνοιαν ἀνατείνων, ὅθεν καὶ ῥέειν αὐτῷ τὴν βοήθειαν ἤλπιζεν.

ne sui causa mentiantur prohibet.

conversos ad fidem baptizat.

E

8 Ὁ Βασιλεὺς τοίνυν τὸ τῆς πυρᾶς πικρὸν καὶ ἀπηνὲς ψυχῆς τῷ θείῳ Ἀνθίμῳ βουλόμενος ἐπιδεῖξαι, ὅπως αὐτὸν καὶ μᾶλλον φοβερώτερον τὴν πρώτην προσενεχθείη, τὰ κολαστήρια πρότερον ὑπ᾽ ὄψιν ὄργανα δημοσίᾳ προτίθησι, καὶ αὐτὸν εἰσκαλέσας, Σὺ εἶ, φησὶν, ὁ ὀπίσω τοῦ λεγομένου Χριστοῦ πλανώμενος Ἄνθιμος, καὶ τὸν πολὺν ὄχλον ἀφελῆ καὶ εὔκολον ἄνθρωπον τῇ εἰς τὸν περὶ αὐτὸν ἀπατώμενος ἀπάτῃ καὶ μωρίαν ὕβριν τῶν ἡμετέρων θεῶν κατάγων; Ὁ δὲ ἐπίσης τά τε προκείμενα ὄργανα καὶ τοὺς τοῦ τυράννου λόγους γελάσας, Οὐ δὲ ἀποκρινάμην ἄν σοι, φησὶ, πρὸς ταῦτα, ἴσθι ὦ Βασιλεῦ, εἰ μή με ὁ ἱερὸς καὶ θεῖος διδάσκαλος ἐπεῖθε Παῦλος, ἑτοίμους ἡμᾶς εἶναι διδάσκων παντὶ τῷ αἰτοῦντι λόγον διδόναι· ἐπηγγείλατο γὰρ ἡμῖν ὁ Θεὸς καὶ στόμα καὶ σοφίαν, ᾗ οὐ δυνήσονται ἀντιστῆναι πάντες οἱ ἀντικείμενοι ἡμῖν. Ὡς ἔγωγε πολλήν σου καὶ πρότερον παχύτητα ἤδη κατεγνώκειν τῆς περὶ τὰ εἴδωλα πλάνης, τοὺς ὑμετέρους ὡς ἔργα θεοὺς, νῦν πλείονα σου καὶ σαφέστερον τὴν ἀμαθίαν ὁρῶ, ὅτι καὶ αὐτὸν σοβῆσαι ὅλως ἐμὲ ἤλπισας, καὶ τοῦ τῶν ἁπάντων ἀποστῆσαι δημιουργοῦ, τοῦ καὶ σὲ τὸ ἀχάριστον πλάσμα τῇ ἑαυτοῦ εἰκόνι τετιμηκότος. Ἵνα τί γάρ με καὶ δεσμώτην τῷ βήματι παρέστησας καὶ τὰ τῶν βασάνων ὑπ᾽ ὄψιν προτέθεικας ὄργανα, ἢ δῆλον ὡς καταπλήξων τούτοις, καὶ ἢ πείσων πάντως ἢ βιασόμενος; Ἄλλοις δεῖ τισι ταῦτα τῶν ἀγεννεστέρων προσφέρειν, οἷς ὁ βίος τε ὁ παρὼν ἡδονὴ, καὶ τὸ στερηθῆναι τούτου τιμωριῶν ἡ μεγίστη. Ὡς ἐμέ καὶ τὸ πήλινον τοῦτο σῶμα δεσμωτηρίου συνέχει παντὸς χαλεπώτερον, ὅτι μου τὴν ψυχὴν οὐκ ἐᾷ πρὸς τὸν ἐρώμενον διαβῆναι. Ἀπειλαὶ δὲ καὶ τιμωρίαι καὶ βάσανοι, τίνος οὐ ποθεινότεραί μοι διατριβῆς, κατὰ πόδας ἐπακολουθοῦσαι τὸν θάνατον ἔχουσαι, ὅστις με τῶν τῆς σαρκὸς δεσμῶν ἀπολύσας πέμψει πρὸς τὰ ποθούμενα;

Tormentorum instrumenta ... contemnit.

professus se martyrium esse in votis:

F

8 Ταῦτα τοῦ μεγάλου τὴν Ἀρχιερωσύνην καὶ μείζονος τὴν ἄθλησιν Ἀνθίμου διεξελθόντος, ὁ Βασιλεὺς, Μακρὰ ταῦτα, φησὶ, φλυαρία· ὀψὲ δὲ μετὰ ταῦτα· πρὸς δὲ ἑαυτὸν ἀποψιθυρίσας, κελεύει λίθοις αὐτοῦ τὸ στόμα τύπτεσθαι. Ὁ δὲ ὥσπερ ἀπαρχὴν ἤδη τῶν διὰ Χριστὸν ἄθλων πεποιημένος, καὶ τὴν τῶν στεφάνων λαμβάνων ὑπόθεσιν, πρᾴως τε τὰς παρούσας πληγὰς ἐδέχετο, καὶ ἐπιπονωτέρας ᾔτει, λαμπροτέρων τυχεῖν καὶ τῶν ἐπάθλων ἐπιθυμῶν· καὶ τοῦτο μὲν ἐπιχλευάζων καὶ ὡσανεὶ

cæsus lapidibus,

τὸν

A τὸν τύραννον διαπαίζων, τοῦτο δὲ τῇ τῆς μανίας φλογὶ σφόδρα καταναίων αὐτοῦ τὴν ψυχήν· καὶ ὥσπερ εἰς ἀλγεινοτέρας πολλῷ καὶ μείζονας κολάσεις διερεθίζων, Θεοὺς ὑπέφερεν, οἳ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν, ἀπολέσθωσαν. Ὅπερ μέσης αὐτῆς Μαξιμιανοῦ καθικνούμενος τῆς καρδίας, περόναις σιδήρου πεπυρακτωμέναις τοὺς τοῦ Μάρτυρος διέπειρεν ἀστραγάλους. Τῷ δὲ σφόδρα τε καθ' ἡδονὴν ἡ βάσανος ἦν, οἷα δὴ τυγχάνοντι ὧν ἐπεθύμει διὰ Χριστὸν, καὶ μικροῦ χάριν εἶδει Μαξιμιανῷ τῶν κολάσεων, οὕτως Ἄνθιμος τῷ Χριστῷ ἐδίψα χαρίζεσθαι.

EX MS. REG. FR. ignito ferro calcaneos trajicitur,

9 Μαξιμιανὸς τοίνυν κατὰ πολλὴν ἄδειαν ἐνεξουσιάζων ταῖς τιμωρίαις καὶ τὸ τοῦ Μάρτυρος γενναῖον τῷ ἀστέρῳ τῶν κολάσεων νικῆσαι φιλονεικῶν, ὄστρακον προστάττει τῷ ἐδάφει διαστρωθῆναι, εἶτα γυμνὸν αὐτῷ ἐπιταθέντα ῥάβδοις σφοδρότερον τύπτεσθαι· ὡς ἂν διπλῆ τὶς τῆς ὀδύνης αὐτῷ ἐπὶ τὴν ψυχὴν κατάρρεοι, ταῖς ἐκ τῶν ῥάβδων τε πληγαῖς ἄνωθεν, καὶ τῇ κάτωθεν τῶν ὀστράκων ἀντιτυπίᾳ. Ὁ δὲ μηδὲ ἐνταῦθα τὴν νίκην ἀπογνοὺς, ταυτὶ ἐπῆδε τὰ ῥήματα· Εὐχαριστῶ σε, Δέσποτα καὶ Βασιλεῦ τῶν αἰώνων, ὅτι περιέζωσάς με δύναμιν ἐξ ὕψους, καὶ τοὺς ἐχθρούς μου ἔδωκάς μοι νῶτον, καὶ τοὺς μισοῦντάς με ἐξωλόθρευσας, καὶ συνεπόδισας τοὺς ἐπανιστανομένους ἐπ' ἐμὲ ὑποκάτω μου. Ἀλλ' ἐφ' ἑτέραν καὶ πάλιν ὁ Μαξιμιανὸς ἐχώρει, καὶ χαλκᾶς περικνημῖδας ἐκπυρωθείσας, ὑποδεθῆναι προστάττει τῷ Μάρτυρι.

super testarum fragmina reclinatus fustigatur,

B Ὅπερ οὖν ὡς ἐκέλευσε γεγονὸς, καὶ τῶν μακαρίων ἐκείνων ποδῶν τὸ σφοδρότατον δὴ τοῦτο καὶ εἰς ὀδύνας λόγον ἀφορητότατον τῆς πεπυρωμένης κνημῖδος κρουσαμένων, ἔτι ἄνωθεν τῷ γενναίῳ χάρις ἐμπίπτει, καὶ φωνῆς ἐκεῖθεν ἐπὶ μᾶλλον αὐτὸν ἐνισχυούσης ἀκούει, καὶ τὴν νίκην προαγγελλούσης, καὶ τὰ ἔπαθλα ἐπισημαινούσης, καὶ ἀγῶνα οὐδέπω χεῖρα ἀρεγούσης στεφανηφόρον. Καὶ ἡ φωνὴ πρὸς τὸ εὐθυμότερον αὐτοῦ τὴν ψυχὴν μεταβάλλει, καὶ φαιδροτέραν δειχθῆναι τοῦ προσώπου τὴν ὄψιν, καί τι καὶ μειδιῶν ὑπὸ χάριτος τοῖς χείλεσιν ἐμφανίζει, τὴν ἔνδον τῆς καρδίας γαλήνην ἀποσημαίνων.

ocreis æneis ignitis induitur,

tyranno insultans

10 Ταῦτα οὖν ὁρῶν ὁ Μαξιμιανὸς ἐξεπλήττετο μὲν, ὥσπερ εἰκός· τί γὰρ καὶ ἔμελλε; διέτυφε ὅμως τὸ πρᾶγμα, καὶ γενναίως ἐκάλει, καὶ τὴν αἰτίαν ἀνεπυνθάνετο. Ὁ δὲ Δίκαιος, Χρήστα μοι, ἔφη, προοίμια τὰ τά ὄντα, ὦ Βασιλεῦ, καὶ ἀξιόλογα τῆς μελλούσης ἐπαγγελίας· διελέγξω γάρ σε μάτην ἀνθρωπευόμενον οὐκ εἰς μακρὰν, καὶ θεοὺς οὓς ὀνομάζεις σοῦ πλέον πολλῷ δυνάμεως ἀνθρωπίνης καὶ αὐτοὺς ἐπιδείξω, ὡς μεταμελῆσαί σοι τῆς πρὸς ἐμὲ πείρας, καὶ ὅλως ὅτι μὴ ἥττονα μὴ ἀπαλλάξαι ζημίαν ἐν τῇ τυχούσῃ κρῖναι. Τούτοις οὖν κινηθεὶς Μαξιμιανὸς, κελεύει ἐπὶ τροχοῦ τὸν Μάρτυρα δεθέντα, συστρέφεσθαι μὲν συνεχῶς τῷ τροχῷ, λαμπάσι δὲ πυρὸς τὰς σάρκας αὐτοῦ καταδαπανᾶσθαι καὶ διατήκεσθαι. Μαξιμιανῷ μὲν οὖν ἔργον ἡ πρόσταξις ἦν, καὶ διὰ χειρὸς ἔχοντες οἱ δήμιοι τὰς λαμπάδας προσῄεσαν κατὰ τοῦ τροχοῦ τεταμένῳ τῷ Μάρτυρι, πῦρ πνέοντες, πῦρ ὁρῶντες,

alligatur rotæ lampadibus adurendus:

C πῦρ φέροντες, πολλῷ τὰς ψυχὰς ἐπ' αὐτὸν τοῦ ἐν χερσὶ πυρὸς θερμότερον ζέοντες, μὴ οὐχ ἱκανὸν ἂν τὸ τυχὸν παίσαι οἰόμενοι. Ὡς δὲ ἤδη τοῦ τροχοῦ πλησίον ἦσαν, ὦ θαυμαστῆς σου περὶ τὸν ἄνδρα Χριστὲ δυνάμεως! ἔστη μὲν ἐκεῖνος εὐθὺς τῆς κινήσεως, οἱ δὲ κατὰ γῆς πίπτουσι, καὶ ἀπορρέουσι τῶν χειρῶν αἱ λαμπάδες, αἱ δὲ χεῖρες ἀμελοῦσιν αὐτῶν, καὶ ἔρημοι ἤδη ἀφεῖνται, ὥσπερ ὕπνου τινὸς αὐτὰς καταφορηθέντος.

sed his extinctis illa immobili permanente,

11 Ἐπὶ τούτοις ὀργὴ λαμβάνει τὸν Βασιλέα, καὶ καλῶς ἔλεγε τοὺς δημίους, ὀλιγωρίαν τε αὐτοῖς τῶν προστάξεων ἐνεκάλει καὶ ἀμέλειαν τῶν ἐν χερσὶ φροντίδων. Καὶ πῶς εἰς τοῦτο τόλμης, ἔλεγεν, ὑμεῖς ἤλθετε, ὅτι καὶ ὄκνος εἷλεν ὑμᾶς, καὶ τοῦτον τοῦ ἡμετέρου προστάγματος ἔθεσθε προτιμότερον, ὡς ἡμετέλη μὲν τὰ ἐπιταχθέντα καταλιπεῖν, κατακλιθῆναι δὲ τῷ ἐδάφει, ἵνα καὶ ἑαυτοῖς τι χαρίσησθε, καὶ τὰ πονηκότα ἐκ τοῦ κόπου διαναπαύσατε. Ὁρᾷς ὡς οὐδὲ ἀναλαβεῖν ἑαυτοὺς δύνανται, οὐδὲ χρήσασθαι ταῖς χερσὶν εἰς δέον; ἀγνοῶν ὁ ματαίως ὅτι θεία δύναμις ἐσβέσεν αὐτῶν τὴν ἰσχὺν, ἀλλ' οὐχὶ ὄκνος. Οἱ δὲ, Οὐ ταῦτα, ὦ Βασιλεῦ, ἀπεκρίναντο, οὐδὲ βραδεῖς περὶ τὰς σὰς προστάξεις ἡμεῖς (μὴ οὕτω μανείημεν) οὐδ'

et lictoribus humo stratis,

ὄκνῳ εἴξαμεν, οὐδ' ἀπὸ πολλοῦ κόπου ἔκαμον αἱ χεῖρες ἡμῶν· ἀλλὰ φοβερά τις ὄψις οὕτω διέθηκεν, ἡμᾶς τῇ γῇ προσκαταβάλλουσα, καὶ περιείμεθα τὰς δεξιὰς, καὶ ἐκμελίζομεθα νῦν καὶ τὸ ὅλον ἄτονοι καθεστήκαμεν· τρεῖς γὰρ ἄνδρες, λευκοὶ μὲν τὴν θέαν, λευκοὶ δὲ τὴν ἀναβολὴν, φοβεροὶ τὸ εἶδος, ἐπιφανέντες ἡμῖν, πικρόν τε εἰς ἡμᾶς καὶ ἄγριον εἶδον, καὶ τὸ ἐπὶ χειρῶν πῦρ καθ' ἡμῶν εὐθὺς ἀπὸ τῶν λαμπάδων ἔπνει, ἔπειτα καλέσαντες ἀποστῆναι Ἀνθίμου, θεράποντα δὲ τοῦ Θεοῦ τοῦτον ἐκάλουν, καταβάλλουσιν ἡμᾶς καὶ οὕτως ὡς ὁρᾷς διατίθεισιν.

D

ad trium Angelorum conspectum,

12 Οὗτοι μὲν οὖν ἀλλήλοις διελέγοντο ταῦτα· ἐν ὅσῳ δὲ ὁ τροχὸς τῆς περιφορᾶς ἠρέμει, καὶ οὐδὲ τὸ παράπαν εἶχε κινήματος, ἐν τούτῳ θερμοτέραν ὁ Μάρτυς προσέφερε τὴν εὐχαριστίαν, καὶ πλείονος ἐκεῖθεν ἀπέλαυε τῆς χρηστότητος. Μαξιμιανὸς τοίνυν τῆς τῶν δημίων ἀφελείας, ἀλλ' οὐ τῆς μαρτυρικῆς ἐκείνης πρὸς τὸν Θεὸν παρρησίας δεῖξαι τὸ πρᾶγμα ἐθέλων, κατήγαγεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ τροχοῦ, καὶ τὸν διὰ ξίφους, εἴγε μὴ θύσειε, θάνατον αὐτῷ διαπειλεῖ. Ὁ δὲ μείζονος τὴν ἀπειλὴν εὐχαριστίας ὑπόθεσιν ἐποιεῖτο καὶ τὸν χορὸν καταλαβεῖν τῶν δισμυρίων Μαρτύρων ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐδέετο, ὡς ἐξεῖναι καὶ αὐτῷ σεμνύνεσθαι καὶ λέγειν, Ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδία, ἅ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός. Καὶ ὃς ἐπειδὴ μᾶλλον αὐτῷ κατ' εὐχὴν τὸ τέλος ἑώρα, Οἶδα, φησιν, ὑμῶν τῶν Χριστιανῶν τὸ λίαν δοξομανὲς καὶ φιλότιμον, ὅπως τυχεῖν ὁποίου δήποτε ὀνόματος διὰ τὸ παράβολον τοῦ τολμήματος ὀρεγόμενοι, τὸ κακῶν ἔσχατον ἁπάντων αἱρεῖσθαι τὸν βίαιον θάνατον· ἀλλ' οὐ χαριήσεις, φησὶ, τούτου γε ἕνεκεν· ἀλλ' ἐγώ σε πολλαῖς πρότερον περιβαλὼν τιμωρίαις οὕτω τοῦ παρόντος στερήσω φωτὸς, τὸν μὴ τοσαύτης ἡδονῆς τηλικούτου χρήματος ἄξιον. Καὶ ὁ Μάρτυς, Οὐδὲ γὰρ ἂν ἄλλως, φησὶ, λαμπρότερά μοι πολλῷ παρασκευάσῃς τὰ ἔπαθλα.

accepta sententia gladii,

E

conjicitur in carcerem

13 Τί τὸ μετὰ ταῦτα; Σίδηρος αὐτὸν καὶ ἁλύσεις δεσμοῦσι, καὶ πρὸς τὸ τῶν κακούργων ἄγεται δεσμωτήριον· ἀλλὰ τὰ συνήθη καὶ πάλιν ἐκείνῳ πρὸς τὸν Θεὸν ἡ γλῶττα ὑπῆδε, καὶ τὰς ἁλύσεις ὁμοῦ καὶ τὰ δεσμὰ διαλύεται, οὐ δὲ αὐτοὺς τοὺς ἄγοντας αὐτὸν δημίους ἀνεπαισθήτους ἀφεῖσα τοῦ θαύματος, ἀλλὰ πρηνεῖς εἶχε τούτους ἡ γῆ, τῷ παραδόξῳ τῆς θέας καταπλαγέντας. Θεία γάρ τις ἄνωθεν χάρις τὸν Μάρτυρα περιπτᾶσα, φῶς τε αὐτῷ λαμπρότατον, οἷον ἐπαρκεῖ καὶ τοὺς παραλαβόντας αὐτὸν δημίους, μετὰ τῶν σιδηρῶν ἐκείνων δεσμῶν ὧν περιέκειτο, ἀθρόον δίδωσι τῷ ἐδάφει, μηδὲ ὅσον καταμῦσαι φαεὶν ἐνεγκόντας. Ὁ Μάρτυς τοίνυν αὐτοὺς ἀναστήσας, ἔχεσθαι τῆς ὁδοῦ ἐπιτρέπει, καὶ τὸ δεσμωτήριον καταλαβόντες, ὁ μὲν ὥσπερ εἰς εὐωχίαν εἴσεισι χαίρων, καὶ τοῖς ἐκεῖσε τὸν τῆς πίστεως ἄρτον προθεὶς καὶ τούτους δεξιωσάμενος τὰ μεγάλα, καὶ τὴν εὐσέβειαν αὐτοῖς προσειπὼν, ὅλως τῷ Χριστῷ οἰκειοῦται καὶ υἱοθετεῖ διὰ τοῦ βαπτίσματος.

divinis signis animatur,

oblatum deorum Sacerdotium respuit,

F

14 Μαξιμιανὸς δὲ τοῦτο παρὰ τῶν ὑπὸ χεῖρα μαθὼν, καὶ δείσας μὴ πολλοῖς καὶ ἄλλοις αὐτὰ ζημιώσῃ, παρίστησι πάλιν, καὶ ἐπὶ τὸ θῦσαι παρακαλεῖ τοῖς ἐκείνου θεοῖς, ἔνθέν τοι καὶ ἆθλον τοῦ πράγματος τὴν ἱερωσύνην αὐτῷ ὑπισχνεῖτο. Ὁ δὲ μετὰ παρρησίας, Ἀλλ' Ἱερεὺς ἔγωγε καὶ πρὸ τῶν σῶν λόγων εἰμὶ, καὶ Ἱερεὺς τοῦ πρώτου καὶ καλοῦ Ποιμένος καὶ Ἀρχιερέως Χριστοῦ, ὃς οὐ τῆς ἐμῆς μόνου μεταλαμβάνει σαρκὸς καὶ μέχρις ἐμοῦ κάτεισι δι' ἐμὲ, καὶ ταῦτα Θεὸς ὢν, ἄυλός τε καὶ ἀπερίληπτος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τέθυκεν ὑπὲρ τῶν προβάτων, καὶ σταυροῦ γεύεται καὶ θανάτου, καὶ τριήμερος ἀνίσταται, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἄνεισι πάλιν, συναναφέρων με τὸν ἐκεῖθεν διὰ τὴν παρακοὴν πεπτωκότα· τούτου Ἱερεὺς ἐγὼ, καὶ τούτῳ προσαγαγεῖν ἐμαυτὸν θυσίαν προῄρημαι· τὰ δὲ ὑμέτερα καὶ τῶν ὑμετέρων, ὡς φατὲ θεῶν, νυκτὸς ἄξια καὶ γωνίας, θρηνούμενα διὰ τὴν ἀπώλειαν καὶ τὴν συμφορὰν μᾶλλον ἢ λοιδορούμενα.

tandem capite plexus,

15 Τούτοις ὑπερζέσας τὸν θυμὸν Μαξιμιανὸς, κελεύει τὸν γενναῖον Ἄνθιμον τὴν ἐπὶ θάνατον ἄγεσθαι. Ἄγεται τοίνυν ὁ ἀθλητὴς, ἐνακμάζουσαν αὐτῷ τῇ τῶν μελλόντων ἐπαγγελίᾳ ἔχων τὴν ἡδονήν· καὶ τὸν τόπον καταλαβὼν, ἐν ᾧ διὰ τὸν θάνατον πρὸς τὴν ζωὴν ἔμελλε διαβῆναι,

καὶ

honorifice sepelitur:

A καὶ καιρὸν εἰς προσευχὴν αἰτήσας καὶ λαβὼν, καὶ τὰ τελευταῖα προσευξάμενος καὶ διαλεχθεὶς τῷ Θεῷ, τὴν μακαρίαν ἐκείνην κεφαλὴν ἀφαιρεῖται, τρίτῃ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός. Ἑσπέρας δέ τινες παραγενόμενοι τῶν πιστῶν, καὶ τὸ ἐκείνου σῶμα τὸ τίμιον ἀνελόμενοι, καὶ ὁσίως D καὶ λαμπρῶς περιστείλαντες, παρ' αὐτὸν τὸν τῆς τελειώσεως τόπον διαπρεπῶς ἄγαν κατατιθέασι, δοξάζοντες Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, τὴν μίαν θεότητά τε καὶ βασιλείαν, ᾗ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

EX MS. REG. FR.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ
ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΘΕΟΔΩΡΑΣ ΚΑΙ ΔΙΔΥΜΟΥ.

VIDE PAG. 578

Ex MS. Codice 1660 Bibliothecæ Vaticanæ.

Ad judicem vocata

Ἐπὶ τῆς βασιλείας Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ, ἡγεμονεύοντος τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως Εὐστρατίου, δόγμα ἐξετέθη κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἢ θύειν τοῖς θεοῖς, ἢ τιμωρεῖσθαι. Προκαθίσας δὲ ὁ Ἄρχων ἐπὶ τοῦ βήματος ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως, εἶπεν πρὸς τὴν τάξιν· Τὴν πρώην συλληφθεῖσαν, καὶ ἐν φυλακῇ ἐναποτεθεῖσαν, κάλει Θεοδώραν τὴν ἀείπαιδα. Ἡ τάξις εἶπεν, Ἕστηκεν Θεοδώρα. Ὁ δικαστὴς πρὸς αὐτὴν εἶπεν, Ποίας τύχης τυγχάνεις; Θεοδώρα εἶπεν, Χριστιανή εἰμι. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Ἐλευθέρα, ἢ δούλη; Θεοδώρα εἶπεν· Ἤδη σοι εἶπον ὅτι Χριστιανή

constanter profitetur fidem

B εἰμι· Χριστὸς γὰρ παρὼν ἠλευθέρωσέν με ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας· ἐπὶ δὲ τοῦ κόσμου τούτου τοῦ ματαίου, εὐγενῶν γονέων θυγάτηρ εἰμί. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Κάλει τὸν Λογιστὴν τῆς πόλεως. Ἡ τάξις εἶπεν· Ἕστηκεν ὁ Λογιστής. Ὁ δικαστὴς εἶπεν, Εἰπέ μοι Λούκιε, τί οἶδας Θεοδώραν τὴν ἀείπαιδα; Λούκιος ἔφη, Δικαστὰ, μὰ τὴν σὴν ὑγείαν καὶ λαμπρότητα, εὐγενεστάτη ἐστὶν καὶ ἀξιόλογος, καὶ πρώτου γένους. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Θεοδώρα, ὡς εὐγενὴς οὖσα διατί παρητήσω τοῦ γαμηθῆναι; Θεοδώρα εἶπεν· Διὰ τὸν Χριστόν· παρὼν γὰρ ἐν σώματι ἐν τῷ κόσμῳ, ἐκ τῆς ἀεὶ παρθένου καὶ θεοτόκου γεννηθεὶς, ἀπέστησεν ἡμᾶς ἀπὸ τῆς φθορᾶς, καὶ ζωὴν ἡμῖν αἰώνιον ἐπηγγείλατο, ὅθεν πιστεύω ἐμμένουσα αὐτοῦ τῇ πίστει ἄχραντος διαμεῖναι.

et virginitatis propositum.

2 Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Ἐκέλευσαν οἱ αὐτοκράτορες Βασιλεῖς, ὑμᾶς τὰς ἀεὶ παρθένους, ἢ θύειν τοῖς θεοῖς, ἢ εἰς ὕβριν παραδίδοσθαι. Θεοδώρα εἶπεν· Νομίζω μὴ ἀγνοεῖν σε, ὅτι ὁ Θεὸς προαιρέσεών ἐστιν, τὴν γὰρ προαίρεσίν μου τὴν σώφρονα οἶδεν ὁ Θεός· εἰδὲ ἀναγκάζεις με τοῦτο ποιῆσαι καὶ ἐκπορνευθῆναι, οὐκ ἔστιν τοῦτο πορνεία, ἀλλὰ βία. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Ἐγὼ γνοὺς σε ἐλευθέραν καὶ φειδόμενός σου, πάνυ σοι μὴ φιλονικῆσαι· οὐδὲν γὰρ ὠφελεῖς, οὐ τοὺς γὰρ θεοὺς ἅπαντας· οἱ βασιλεῖς τὴν ἀπόφασιν ταύτην δέδωκαν. Θεοδώρα εἶπεν· Καὶ πρὸ τούτου εἶπόν σοι, ὅτι ὁ Θεὸς προαιρέσεων τυγχάνει· προγνώστης γὰρ ὢν, οἶδεν τὰς διανοίας ἡμῶν, ὅθεν καὶ ἀναγκαζομένη τοῦτο ποιεῖν, οὐχ ἡγοῦμαι πορ-

stuprum minanti

respondet vim sibi pro corona fore:

C νείαν· εἰ γὰρ καὶ τὴν κεφαλήν μου θελήσῃς ἐκκόψαι, ἢ χεῖρα, ἢ πόδα, ἢ ὅλον τὸ σῶμα καταλῦσαι, τοῦτο βίας σοι συνεργούσης ποιεῖς· ὅθεν καὶ τὸ ἐκπορνευθῆναί με, ὡς σὺ λέγεις, οὐ τῆς ἐμῆς προαιρέσεώς ἐστιν, ἀλλὰ τῆς σῆς βίας· τὸ γὰρ θέλειν ἐμμένειν τῷ Θεῷ, καὶ τὴν ἐπαγγελίαν τῆς ἁγνείας ὅσον ἐπὶ τὴν ἐμὴν προαίρεσίν ἐστιν, αὐτῷ δὲ ἀνάκειται ἡ παρθενία μου, αὐτὸς ὁμολογουμένως δεσπότης ἐστὶν, καὶ ὡς θέλει σώζει αὐτοῦ τὸ δῶρον τὸ τῆς παρθενίας μου.

3 Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Μὴ θελήσῃς τὸ σεμνόν σου ἐνυβρίσαι, καὶ ἐν ὀνείδει εἶναι τὸν αἰῶνα ὅλον· ὡς γὰρ ἐμαρτύρησέν σοι ὁ Λογιστὴς τῆς πόλεως, εὐγενὴς εἶ καὶ ἀξιόλογος καὶ πρώτου γένους. Θεοδώρα εἶπεν, Ὁμολογείσθω πρῶτον Χριστὸς ὁ Θεὸς, ὁ πᾶσαν εὐγένειαν καὶ τιμὴν διδοὺς, καὶ αὐτὸς οἶδεν τὴν περιστερὰν αὐτοῦ σώαν διατηρῆσαι. Ὁ δικαστὴς εἶπεν, Τί πλανᾶσαι, Θεῷ σταυρωθέντι πιστεύουσα; μὴ δύναταί σε παραδοθεῖσαν εἰς τὸ πορνεῖον ἄσπιλον διατηρῆσαι, μάλιστα ἐκ τοιούτων ἀνθρώπων μαινομένων εἰς γυναῖκας. Θεοδώρα εἶπεν, Πιστεύω τῷ Χριστῷ, τῷ σταυρωθέντι ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, ὅτι ῥύσεταί με ἐκ τῶν ἀνόμων ἀνδρῶν, καὶ ἄχραντόν με διαφυλάξει ἐμμένουσαν αὐτοῦ τῇ πίστει καὶ μὴ ἀρνουμένην αὐτόν.

sperare tamen quod ei ... sit servanda a Christo:

4 Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Ἀνέχομαί σου φλυαρούσης, βασάνοις δέ σε οὔπω ὑπέβαλον· ἐὰν δὲ ἐπιμείνῃς φιλονικοῦσα, πτερνίσας σε ὡς παιδίσκην, τὸ πρόσταγμα τῶν δεσποτῶν ἡμῶν τῶν Βασιλέων ποιήσω εἰς ἐπίδειξιν τῶν λοιπῶν γυναικῶν. Θεοδώρα εἶπεν· Ἑτοίμως ἔχω τὸ σῶμά μου παρασχεῖν σοι, οὗ ἔχεις ἐξουσίαν, τῆς γὰρ ψυχῆς μου μόνος ὁ Θεὸς ἐξουσιαστής. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Σιαγονοτυφλώσατε αὐτὴν εὐτόνως, καὶ εἴπατε αὐτῇ, Μὴ μωρία χρῶ, ἀλλ' ἡσσον καὶ θῦσον τοῖς θεοῖς. Θεοδώρα εἶπεν· Μὰ τὸν Κύριον οὐ θύω, οὐδὲ προσκυνῶ δαίμοσιν, τὸν Θεὸν ἔχουσα βοηθόν. Ὁ δικαστὴς εἶπεν, Ἄφρων τί ἀναγκάζεις με

itaque contemnit lupanar comminantem:

E ὕβριν σοι ποιῆσαι, γυναικὶ ἀξιολόγῳ· ἄκουσόν μου, ἵνα μὴ ἐμπέσῃς εἰς τοσοῦτον ὄχλον ἐκδεχομένων τὴν κατὰ σοῦ ἀπόφασιν. Θεοδώρα εἶπεν, Οὐκ εἰμὶ ἄφρων, τὸν Θεὸν ὁμολογοῦσα, καὶ αὐτὸν βοηθὸν ἔχουσα· ἣν γὰρ νομίζεις ὕβριν πεποιηκέναι μοι, τιμὴν καὶ δόξαν παρέχει μοι εἰς αἰῶνας αἰώνων.

5 Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Οὐκ ἔτι σου ἀνέχομαι λοιπὸν, ἀλλὰ ποιῶ τὸ πρόσταγμα τῶν Βασιλέων· νομίσας γάρ σε πείθεσθαι, ἠνεσχόμην σου ἐπὶ πολύ· ἐὰν δὲ ἧττον φροντίσω τοῦ προστάγματος φειδόμενός σου, εὑρίσκομαι καταφρονῶν τῶν Βασιλέων. Θεοδώρα εἶπεν· Ὥσπερ σὺ δέδοικας τοὺς Βασιλεῖς, καὶ σπεύδεις ποιῆσαι τὸ κελευσθέν σοι ὑπ' αὐτῶν, οὕτως κἀγὼ σπουδάζω μὴ ἀρνήσασθαί μου τὸν Θεόν, φοβοῦμαι γὰρ κἀγὼ καταφρονῆσαι τοῦ ἀληθινοῦ Βασιλέως. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Φιλονικοῦσα παρακούεις τοῦ προστάγματος τῶν αἰωνίων Βασιλέων, κἀμοῦ καταφρονεῖς ὡς ἀνάνδρου· ἐνδίδωμί σοι τρεῖς ἡμέρας, καὶ, μὰ τοὺς θεοὺς ἅπαντας, ὅτι ἐὰν μὴ πείσῃς ἑαυτὴν, καὶ θύσῃς, εἰς τὸ πορνεῖόν σε δίδωμι, ἵνα πᾶσαι αἱ γυναῖκες ὁρῶσαί σε παιδευθῶσιν διὰ τῆς σῆς ὕβρεως. Θεοδώρα εἶπεν· Καὶ νῦν ὁ αὐτὸς ἐστι Θεὸς καὶ πάντοτε, ὁ μὴ συγχωρῶν μοι καταλιπεῖν αὐτὸν, ὅθεν ἑτοίμως ἔχω παρέχειν σοι τὸ σῶμα, ἐμοὶ γὰρ καὶ αἱ τρεῖς ἡμέραι παρεληλύθασιν, ὃ βούλει, ποίει· αὐτῷ δὲ τηρηθῆναί με ἄχραντον ἕως τῆς ἀποφάσεως ἧς μέλλεις διδόναι. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Θεοδώραν ὑπὸ ἀσφαλῆ φρουρὰν τηρεῖτε ἕως

inducias triduo oblatas recusat.

Iisdem transactis

F ἡμερῶν τριῶν, μή ποτε μεταμεληθεῖσα ἑαυτὴν πείσῃ ἀποστῆναι τῆς τοιαύτης φιλονικίας· κελεύω δὲ μὴ συγχωρεῖσθαι τοῖς θέλουσιν εἰσέρχεσθαι πρὸς αὐτὴν, καὶ συνεῖναι αὐτῇ, διὰ τὸ εὐγενῆ εἶναι αὐτήν.

6 Καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας καθίσας ὁ Ἄρχων εἶπεν· Κάλει Θεοδώραν. Ἡ τάξις εἶπεν· Ἕστηκεν, Κύριε. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Εἰ ἐνοηθέντησας καὶ ἔπεισας ἑαυτὴν, θῦσον καὶ ἀπαλλάχθητι, νομίζω γὰρ ἐκ τοῦ ἐπιμεῖναί σε αὐτῇ τῇ προαιρέσει μὴ εἶναί σε σώφρονα. Θεοδώρα εἶπεν· Καὶ ἤδη σοι εἶπον, καὶ νῦν εἰπεῖν ταῦτα οὐ παραιτοῦμαι, ὅτι ἡ ἐπαγγελία τῆς σωφροσύνης διὰ Χριστὸν τὸν Κύριον τὸν κήρυκα τῆς ἀφθαρσίας, καὶ ἡ ὁμολογία μου δι' αὐτόν ἐστιν τὸν Θεόν· Ὁμολογείσθω οὖν Κύριος ὁ Θεὸς δι' ἐμοῦ, καὶ αὐτὸς οἶδεν πῶς διαφυλάξῃ αὐτοῦ τὴν ἀμνάδα. Ὁ δικαστὴς εἶπεν, Μὰ τοὺς θεοὺς, ἀθετούμενος τὸ πρόσταγμα τῶν δεσποτῶν, μή ποτε παρακούσας κινδυνεύσω, τοῦτο ποιῶ εἰς σε, ἐπειδὴ ἑαυτὴν μᾶλλον εἵλω δοθῆναι εἰς τὸ πορνεῖον, ἢ θύειν τοῖς θεοῖς· ἴδωμεν εἰ διατηρήσει σε ὁ Χριστός σου, δι' ὃν τῇ φιλονικίᾳ σου ἐπιμένεις αὐτῇ. Καὶ εἶπεν ὁ δικαστὴς πρὸς τὴν τάξιν, Δοθήτω εἰς τὸ πορνεῖον. Θεοδώρα εἶπεν· Ὁ Θεὸς, ὁ τῶν κρυπτῶν γνώστης, ὁ εἰδὼς τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν, ὁ παρεστὼς μοι μέχρι σήμερον, καὶ ἄχραντόν με διατηρήσας διὰ τὴν σὴν ἐπαγγελίαν, αὐτὸς καὶ εἰς τὸ ἑξῆς με διαφυλάξον ἐκ

Iterum sistitur Judici,

suamque fiduciam in Christum collocans

damnatur ad lupanar:

EX MS. VATICANO

quo inducta orat Deum ut se servet.

A τῶν βεβήλων καὶ ἀνόμων χειρῶν, τῶν ἑτοίμως ἐχόντων τὴν δούλην σου ἐνυβρίσαι.

7 Καὶ ταῦτα εἰποῦσα ἡ δούλη τοῦ Θεοῦ, ἀνήχθη εἰς τὸ πορνεῖον, καὶ εἰσιοῦσα πάλιν ἀνέτεινεν τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἶπεν· Ὁ πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ βοήθησόν μοι, καὶ ἐξελοῦ ἐκ τῶν κυνῶν τούτων, ὁ βοηθήσας Πέτρῳ ἐν τῇ φυλακῇ, καὶ ἐξαγαγὼν αὐτὸν ἀνύβριστον ἐξ αὐτῆς· ἐξάγαγέ με ἀνύβριστον ἐντεῦθεν, ἵνα πάντες ἴδωσιν καὶ γνώσονται, ὅτι ἐγὼ δούλη σού εἰμι. Οἱ δὲ ὄχλοι περιεβλέποντο ὡς λύκοι ἀμνάδα, σπουδάζοντες, τίς πρῶτος εἰσέλθῃ πρὸς αὐτήν, καὶ ὡς κύνες θήραν εὑρόντες, ὡς ἱέρακες περιστεράν, οὕτως ἐπήγοντο πρὸς αὐτήν. Ὁ δὲ Χριστὸς οὐδὲ τότε ἠργησεν, ἀλλὰ προετιμάσας τινὰς τῶν ὁμοφύλων ἀδελφῶν, ἐξαπέστειλεν πρὸς αὐτήν. Καὶ γάρ τις τῶν εὐλαβεστάτων ἀδελφῶν, εἰδὼς καλῶς πραγματεύεσθαι τὰ τοῦ Κυρίου, καὶ γινώσκων πῶς δεῖ πλουτεῖν κατὰ Θεόν, πλεονέκτης ὑπάρχων ἄνθρωπος καὶ ἅρπαξ τῶν καλῶν, διπλοῦν μαρτύριον ἑαυτῷ προξενήσας, καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν εὐκαίρως ἁρπάσας, ἐνδυσάμενος στρατιώτου σχῆμα, ἐπεισῆλθε πρῶτος πρὸς αὐτήν, ὡς εἷς τῶν ἀναιδῶν. Ἡ δὲ ἁγία Θεοδώρα ἰδοῦσα τὸ ξένον σχῆμα αὐτοῦ ἐξενίζετο· ἦν γὰρ τὰ προκείμενα ὕβρεως μεστά· ὅθεν διαπορούσα περιεῖχε εἰς τὰς γωνίας, διαλογιζομένη, εἰ ἄρα ἐγκαταλέλειπτο ὑπὸ
B τοῦ Χριστοῦ.

Post eam ingrediens S. Didymus habitu militari

eamdem suo aspectu conturbatam

8 Ὁ δὲ ἅγιος Δίδυμος, ὡς γνήσιος ἀδελφὸς ἤρξατο λέγειν πρὸς αὐτήν, Οὐκ εἰμὶ ὃ ὁρᾷς· ἔξωθεν γὰρ λύκος φαίνομαι, ἔσωθεν πρόβατον εἰμι πρᾶον· μὴ βλέπε μου τὰ ἔξωθεν ἱμάτια, ἀλλὰ τὴν ἔνδοθεν προθυμίαν· ἀδελφός εἰμι ἐν ἀλλοτρίῳ σχήματι, σοφός εἰμι κατὰ τοῦ διαβόλου, φέρων τὰ ἱμάτια τῶν ἐκείνου ὑπηρετῶν, ἵνα λάθω εἰσερχόμενος· ὑπὸ γὰρ ἄλλων κατασκοπούμενος πάρειμι, σώζων τοῦ Δεσπότου μου τὸ κειμήλιον, τὴν τοῦ Θεοῦ περιστεράν. Ἀλλὰ δεῦρο, ἀλλάξωμεν τὸ ἔνδυμα, σοὶ δίδωσιν ὁ Θεὸς τὴν νίκην, ἐμὲ δὲ στέφει ὁ ἅγιος καὶ ἄμωμος Ἀμνός, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Ἔξελθέ σὺ πρὸς τὸν Δεσπότην, ἐγὼ μένω διὰ τὸν Δεσπότην· αὐτά μου ταῦτα ἱμάτια, ἃ ἐφόρησας, ἔνδυσαι· γενοῦ ἀντὶ ἐμοῦ κατὰ τὸν Ἀποστολικὸν λόγον, γίνεσθε ὡς ἐγώ, ὅτι κἀγὼ ὡς ὑμεῖς. Ὁ μὲν ταῦτα εἶπεν, ἡ δὲ προθύμως ἐπείθετο· ἔγνω γὰρ ὅτι ὁ ἀποστείλας εἰς λάκκον λεόντων τὸν Ἀμβακοὺμ πρὸς τὸ μεταδοῦναι τροφῆς τῷ συμπροφήτῃ Δανιὴλ ὁ καὶ τοὺς λέοντας φιμώσας Θεός, καὶ νῦν ἀπέστειλεν στρατιώτην, ἵνα ἐν τῷ σχήματι αὐτοῦ κρυπτομένη διασωθῇ.

solatur,

mutataque veste

9 Καὶ ἡ μὲν παρθένος, λαβοῦσα τοῦ στρατιώτου τὸ σχῆμα, κνημῖδας ἐσκέπασεν ἑαυτὴν ὡς εἰώθασιν στρατιῶ-
C τα, καὶ τὰ λοιπὰ δὲ πάντα ἀμφιασαμένη, ἐπέθηκεν τῇ κεφαλῇ περικεφαλαίαν, καὶ λαβοῦσα τὰ ὅπλα αὐτοῦ, καθ' ὥσπερ ὁ ἐπιστὰς πρὸς αὐτὴν ἐνετείλατο, οὕτως τῷ ὁμοίῳ σχήματι ἐξῆλθεν· παρήγγειλεν δὲ αὐτῇ μηδενὶ ἐμβλέψαι διὰ τὴν τόλμαν τῶν λύκων, καὶ μηδενὶ φθέγξασθαι, ἀλλ' εὐθεῖαν πορείαν ἐπὶ τὴν πύλην καὶ ὁδὸν Ἰησοῦν ποιήσασθαι. Καὶ ἡ μὲν ἐξελθοῦσα, ὡς περιστερὰ τὰ πτερὰ πρὸς οὐρανὸν κινήσασα ἐκ στόματος ἱεράκων, ἢ ἐκ στόματος λεόντων ὡς ἀμνὰς ἀπέφυγεν· ὁ δὲ ἀδελφὸς ἐκαθέζετο, χαροποιίαν ἔχων περὶ τῆς ἀδελφῆς, τὸ πνευματικὸν ἄριστον περιμένων· περιζωσάμενος δὲ τὸ ἐπίβλημα τῆς κεφαλῆς, ἐκαθέζετο· ἦν δὲ ἐστεφανωμένος, ὡς νικήσας τὸν ἀντίπαλον.

emittit·

10 Ὡς δὲ προεῖη ὁ χρόνος, καί τις τῶν δαιμονιόντων τῆς ἀκολασίας δοῦλος ὢν ἀναιδής, ἐτόλμησεν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἀμνάδα, καὶ εὗρεν ἄνδρα ἀντὶ παρθένου, ἐκπλαγεὶς δέ, εἶπεν πρὸς αὐτόν, Ἆρα καὶ παρθένους εἰς ἄνδρας μεταβάλλει ὁ Ἰησοῦς. Ὁ εἰσελθὼν στρατιώτης πρὸ ἐμοῦ ἐξῆλθεν· τίς οὖν ἐστιν ὁ καθεζόμενος; ποῦ δὲ ἡ ἐγκλεισθεῖσα παρθένος; ἤκουον ὅτι μετέβαλέν ποτε ὕδωρ εἰς οἶνον ὁ Ἰησοῦς, νῦν δὲ τὸ μεῖζον ὁρῶ, εἰς ἄνδρα μετέβαλεν τὴν παρθένον, φοβοῦμαι μὴ κἀμὲ μεταβάλῃ εἰς γυναῖκα. Ὁ δὲ τὴν ἀδελφὴν εὐκαίρως κλέψας, οὐκ ἔκρυψεν ἑαυτοῦ τὸ δρᾶμα, ἀλλὰ μεγάλῃ τῇ φωνῇ εἶπεν· Οὐκ ἐνήλλαξέν με ὁ Δεσπότης, ἀλλ' ἔστρεψεν κἀμὲ κἀκείνην· ἣν εἴχετε οὐκ ἔχετε, καὶ ὃν οὐκ εἴχετε ἐλάβετε· ἡ παρθένος παρθένος, ὁ δὲ στρατιώτης ἀθλητὴς Χριστοῦ Ἰησοῦ.

D *ipse vero pro ea manens*

11 Καὶ ἐξελθὼν ὁ ἐπεισελθών, ἐμήνυσεν τὸ γεγενημένον. Ὅθεν ἀκούσας ὁ Ἄρχων, ἐκέλευσεν αὐτὸν παραστῆναι τῷ βήματι. Καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ, ἠρώτα αὐτὸν ὁ δικαστής, Τίς λέγῃ; Ὁ δὲ ἔφη, Δίδυμος. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Τίς σοι ὑπέβαλεν τοῦτο ποιῆσαι, καὶ καταφρονῆσαί μου; Δίδυμος εἶπεν· Ὁ Θεὸς ἐξαπέστειλεν ἵνα τοῦτο ποιήσω. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Ὁμολόγησον πρὸ βασάνων, ποῦ ἐστιν ἡ Θεοδώρα ἡ ἀειπάρθενος; Δίδυμος εἶπεν· Μὰ τὸν Χριστόν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, οὐκ οἶδα ποῦ ἐστιν· οἶδα δὲ καὶ πέπεισμαι, ὅτι δούλη τοῦ Θεοῦ οὖσα, καὶ
E ὁμολογήσασα τὸν Θεὸν ἱκανῶς, ἄχραντος διέμεινεν, καὶ ὁ Θεὸς αὐτὴν διεφύλαξεν σώαν καὶ ἀμείαντον· ὅθεν τὸ γεγενημένον οὐκ ἐμαυτῷ ἐπιγράφω, ἀλλὰ τῷ Θεῷ, κατὰ γὰρ τὴν πίστιν αὐτῆς, ἐποίησεν αὐτῇ ὁ Θεός, ὡς καὶ αὐτὸς οἶδας ἐὰν θέλῃς ὁμολογῆσαι. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Δίδυμε, ποίας τύχης τυγχάνεις. Δίδυμος εἶπεν· Χριστιανὸς ἐλευθερωθεὶς ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Βασανίσατε αὐτὸν δισσῶς διὰ τὴν προπέτειαν αὐτοῦ. Δίδυμος εἶπεν· Ἀξιῶ συντόμως ποίει τὸ κελευσθὲν ὑπὸ τῶν Βασιλέων σου· Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Μὰ τοὺς θεούς, ἀπόκεινταί σοι διπλᾶ βασανιστήρια, ἐὰν μὴ θύσῃς τοῖς θεοῖς, ἵνα καὶ ἡ προτέρα σου τόλμα συγχωρηθῇ.

atque ad judicem adductus

frustraque de Theodora interrogatus

et tormenta contemnens

12 Δίδυμος εἶπεν· Ἐγὼ καὶ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ὑπέδειξά σοι, ὅτι τοῦ Θεοῦ εἰμι ἀθλητής, διὰ γὰρ τὸ τέλος τὸ ἀποκείμενον μοι ἐπεχείρησα τοῦτο ποιῆσαι, ἵνα καὶ ἡ παρθένος παρθένος ᾖ, κἀγὼ τὴν ὁμολογίαν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἔκδηλον ποιήσω· ἐμμένων γὰρ τῇ πίστει τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἐπαισθάνομαι τῶν βασάνων· ὅθεν τὸ παριστάμενόν σοι θᾶττον ποίησον· οὐ θύω γὰρ δαίμοσιν· ἐὰν γὰρ καὶ πυρί με θελήσῃς παραδοῦναι, δυνατός ἐστιν ὁ Θεὸς ῥύσασθαί με. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Διὰ τὴν τόλμαν σου τὴν τοσαύτην τὴν κεφαλήν σου ἀποτμηθήσῃ· καὶ διὰ τὸ παρακοῦσαί σε τῶν δεσποτῶν ἡμῶν καὶ Βασιλέων, τὸ λείψανόν σου πυρὶ παραδοθήσεται. Δίδυμος εἶπεν· Εὐλογητὸς
F ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ τὴν ἐπίνοιάν μου μὴ παραδιδούς, ὁ καὶ τὴν δούλην σου Θεοδώραν σώαν διατηρήσας, καὶ ἐμὲ διὰ δύο τιμωριῶν στέψας. Καὶ λαβὼν τὴν ἀπόφασιν, ἀπεκεφαλίσθη, εἶθ' οὕτως τὸ σῶμα αὐτοῦ πυρὶ παρεδόθη. Ἐμαρτύρησεν δὲ ὁ ἅγιος Δίδυμος νόνναις ἀπριλλίαις, τουτέστιν ἀπριλλίῳ εʹ βασιλεύοντος ἐν τοῖς οὐρανοῖς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

hilariter excipit mortis sententiam.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ,

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΠΡΟΥΣΗΣ.

VIDE PAG. 581

Ex MS. Bibliothecæ Laurentianæ Florentiæ, Pluteo 14 Cod. 14.

Julium Proconsulem,

Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἡγεμονεύοντος Ἰουλίου τοῦ Ἀνθυπάτου, καὶ νοσοῦντος τὴν τῶν εἰδώλων μανίαν, ἐλθὼν οὗτος ἐν τοῖς θερμοῖς, ἔθυσεν τῷ Ἀσκληπίῳ καὶ τῇ Ὑγείᾳ· καὶ τερφθεὶς ἐν ταῖς πηγαῖς τῶν ὑδάτων, ἐκέλευσε τεθεῖναι αὐτῷ θρόνον· καὶ καθίζοντος αὐτοῦ ἐκέλευσεν αχθῆναι τὸν ὅσιον Πατρίκιον. Ἀχθέντος δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ βήματος, εἶπεν πρὸς αὐτὸν Ἰούλιος ὁ Ὑπατικός· Ἴδε τὴν ἐνέργειαν τῶν θεῶν σύ, ὁ

Deos suos ob thermarum virtutem laudantem

τὸν

A τὸν Χριστὸν ἐπικαλούμενος, ὁ τῇ ματαίᾳ μυθολογίᾳ προστετηκώς. Ἴδε τὴν πρόνοιαν τῶν θεῶν, καὶ τὴν δεδωρημένην σοι εὐεργεσίαν. Ἴδε τὴν τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀσκληπίου χάριν καὶ δύναμιν, καὶ προσκύνησον αὐτῷ, ἵνα καὶ τῶν δεσμῶν καὶ τῶν αἰκισμῶν ἀπαλλαγῇς, καὶ ἐν εὐσταθίᾳ διάξῃς τοῦ λοιποῦ, καὶ ἀδεῶς τὴν ἑαυτοῦ οἰκήσῃς πατρίδα.

redarguit,

2 Πατρίκιος Ἐπίσκοπος εἶπεν· ὦ πόσα ἐν ὀλίγοις ἐφθέγξω κακὰ, καὶ μυρίων θανάτων ἐν βραχεῖ λόγῳ ἀνόμβρισας πηγήν. Ἰούλιος Ὑπατικὸς εἶπεν· Τί γὰρ κακὸν ἐλάλησα, ἄθλιε, ὅτι οὕτως συνελογίσω με; μὴ δόλον ἔχει τινὰ τὰ ὁρώμενα; Πατρίκιος εἶπεν· Λαμπρότατε Ὑπατικὲ, εἰ μακροθύμως καὶ νουνεχῶς ἀκοῦσαι θέλεις, διδάσκω σε περὶ τῶν πηγῶν τοῦ ζέματος τούτου. Ὁ Ὑπατικὸς εἶπεν· Τίνα κεκομψευμένον μῦθον μαθὼν εἰπεῖν θέλεις, ὅμως εἰπὲ, ἵνα γνῶ τί λέγεις. Πατρίκιος εἶπεν· Οὐχ οὕτως. Ὁ Ὑπατικὸς εἶπεν· Ἀλλὰ πῶς; Ἐπαγγέλλῃ ἄλλην τινὰ διήγησιν περὶ τῶν θερμῶν τούτων; Πατρίκιος εἶπεν· Χριστιανός εἰμι, καὶ γνῶσις θείων μυστηρίων ἐν παντὶ ἀνθρώπῳ, τῷ τὸν Θεὸν γνωρίζοντι τὸν ἀληθινόν, ἐστι· διὸ κἀγὼ, ἁμαρτωλὸς καὶ δοῦλος τοῦ Χριστοῦ, τὴν ἀλήθειαν ὑπὲρ τούτων οἶδα.

deque earum origine

3 Ὁ Ὑπατικὸς εἶπεν· Τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων πλέων τις εὐαγγέλῃ εἶναι. Πατρίκιος εἶπεν· Ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου, μωρία παρὰ τῷ Θεῷ ἐστιν· γέγραπται γάρ· Ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν. Καὶ πάλιν, εὐχαριστῶν τῷ ἑαυτοῦ πατρὶ ὁ Χριστὸς λέγει· Εὐχαριστῶ σοι, πάτερ, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις· ναὶ, ὁ πατήρ, ὅτι οὕτως ἐγένετο εὐδοκία ἔμπροσθέν σου· καὶ πάλιν ὁ Ἀπόστολος, Οὐκ ἔγνωσαν τὴν ἀλήθειαν, εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν. Ὁ Ὑπατικὸς εἶπεν· Μεγάλα τινὰ κομβολογεῖς[a]· πλὴν ἀκούσομεν τί εὐαγγέλλῃ διδάσκειν ἡμᾶς. Εἰπὲ τοιγαροῦν, πόθεν τὸ ζέμα τοῦτο; τίνος οὖν ἐνεργείᾳ ἐκπυρούμενον τὸ ὕδωρ οὕτω βράζει; Ἐγὼ γάρ φημι, τοῦτο αὐτόματον εἶναι τῇ τῶν θεῶν προνοίᾳ δεδωρημένον εἰς ὑγείαν τοῖς ἀνθρώποις.

B

veram rationem se redditurum promittit:

4 Πατρίκιος εἶπεν· Κέλευσον Ὑπατικὲ τὰ παραπετάσματα ἐπαρθῆναι, ἵνα πάντες ἀκούσωσιν. Κελεύσαντος δὲ τοῦ Ὑπατικοῦ, ἐπήρθη τὰ παραπετάσματα, καὶ οἱ ὄχλοι ἐπλήρωσαν τὸν τόπον. Τότε Πατρίκιος, μεγάλῃ τῇ φωνῇ χρησάμενος, εἶπεν· Ὁ Θεὸς, ὁ παντοκράτωρ, ὁ αἰώνιος, ὁ τῇ ἀγαθότητι καὶ φιλανθρωπίᾳ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ποιήσας διὰ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ υἱοῦ, ὁ κτίσας πῦρ καὶ ὕδωρ ἐξ ἀφανῶν καὶ οὐκ ὄντων οὐσιῶν, ἐκ μὲν τοῦ πυρὸς φῶς καὶ ἥλιον καὶ τοὺς λοιποὺς φωστῆρας κατασκευάσας, λόγῳ προσετάξεν αὐτοῖς ἡμέραν καὶ νύκτα δᾳδουχεῖν (τοσαύτη γὰρ αὐτοῦ ἡ δύναμις ὅσον καὶ τὸ θέλημα) ἐκ δὲ τῶν ὑδάτων τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ συμπήξας, καὶ γῆν ἐπάνω τῶν ὑδάτων ἑδράσας, ἐποίησεν τὰ ἐν αὐτοῖς πάντα προγνωστικῇ καὶ προνοητικῇ ἐνεργείᾳ, ἵνα ὁ μέλλων παρ᾽ αὐτοῦ διαπλάττεσθαι ἄνθρωπος, μηδενὸς τῶν συμφερόντων εἰς χρῆσιν ὑστερῆται. Καὶ προγινώσκων πάλιν ὅτι παροργίσουσιν οἱ ἄνθρωποι τὸν ἑαυτῶν δεσπότην Θεὸν καὶ ποιητήν, καὶ ὅτι ἀφέντες τὸν ἀληθῶς ὄντα Θεὸν, τοῖς μὴ οὖσι δουλεύσουσι θεοῖς, εὐτρέπισεν ἑτέρους δύο τόπους· καὶ τὸν μὲν ἁπάντων τῶν ἀνεκλάλητων ἀγαθῶν ἔμπλεων, ἐν φωτὶ ἀϊδίῳ καταλάμπεσθαι ἐποίησεν, τὸν δὲ ἕτερον σκότους καὶ κολάσεως αἰωνίου πυρός· ἵνα οἱ μὲν εὐαρεστήσαντες αὐτῷ, τὸν τῶν ἀγαθῶν μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν ἀπολαβόντες, τόπον ἐν φωτὶ διάγειν μέλλουσιν· οἱ δὲ παροργίσαντες αὐτὸν, τὸν ἐν σκότει παντοίων κολαστηρίων μετάσχοιεν.

explicat quomodo universi conditor,

C

cælum piis, impiis infernum condiderit,

5 Διαχωρίσας δὲ τὸ πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ, ὥσπερ τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος, ταῦτα κατεμερίσατο κατὰ πάσης αὐτοῦ τῆς κτίσεως· καὶ ἔστι πῦρ καὶ ὕδωρ ὑπεράνω τοῦ στερεώματος τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔστι πῦρ καὶ ὕδωρ ὑποκάτω τῆς γῆς· τὸ μὲν γὰρ ἐπάνω τῆς γῆς ὕδωρ συνήχθη εἰς συναγωγὴν μίαν, ἐξ οὗπερ ὠνομάσθησαν θάλασσαι· τὸ δὲ ὑποκάτω τῆς γῆς ἔμεινεν, λέγω δὴ τὸ τῶν ἀβύσσων, ἐξ οὗ ὥσπερ σίφωνες ἀναπέμπονται ἐπὶ γῆς πρὸς ζωὴν ἡμετέραν· ἐξ αὐτοῦ δὲ καὶ τὰ ζέματα ἀναπέμπονται· καὶ τὰ μὲν πορρωτέρω τοῦ κάτω πυρὸς ἀπέχοντα, διὰ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ περὶ ἡμᾶς πρόνοιαν, ψυχρότερα ἀναδίδονται· τὰ δὲ πλησίον τοῦ πυρὸς, ἐκεῖθεν ἐκπυρούμενα ἀφορήτως, ζέοντα ἀναδίδονται· εἰσὶ δὲ ἔν τισι τόποις καὶ χλιαρὰ, ὡς οὐκ ὀλίγον ἀλλὰ πολὺ ἀπέχοντα τούτου τοῦ πυρός. Τὸ δὲ ὑποκάτω πῦρ κολαστήριόν ἐστι ψυχῶν ἀσεβῶν, ὥσπερ καὶ τὸ κατώτατον ὕδωρ ψυχρότατον, ὃ καὶ εἰς βώλους κρυστάλλου πεπηγὸς, ὃ καὶ τάρταρος ἀναγορεύεται· ἐν ᾧ καὶ ὑμέτεροι θεοὶ καὶ οἱ θεραπεύοντες αὐτοὺς τιμωροῦνται, οὐ μόνον νῦν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων τιμωρηθήσονται· ὡς καί τις τῶν καθ᾽ ὑμᾶς ποιητῶν εἴρηκεν. Οὖρα[b] τὰ γῆς b καὶ πόντοιο οὐδὲ ἡ τὰ ἔσχατα πέρατα γῆς καὶ θαλάσσης· c ἐνῆ Ἰάπετός τε Κρόνος τε ἥμενοι (ἀντὶ τοῦ ἔνθα Ἰάπετός τε Κρόνος τε καθήμενοι· εἰσὶ δὲ ὀνόματα θεῶν) οὔτε αὐγῇσιν ὑπερίονος ἠελίοιο τέρπονται οὐδὲ τοῖς ἀνέμοις· βαθὺς δὲ τάρταρος περὶ αὐτὸν τόσον ἔνερθεν, ὅσον οὐρανός ἐστ᾽ ἀπὸ γαίης· d πείσθητι δὲ καὶ τοῦ ἐν Σικελίᾳ καιομένου πυρός. Ὁ Ὑπατικὸς εἶπεν· Ὁ Χριστὸς οὖν ἐποίησεν αὐτὰ καὶ οὐχ οἱ θεοί; Πατρίκιος εἶπεν· Ὁ Χριστὸς ἐποίησεν αὐτὰ καθὼς γέγραπται· Ὅτι πάντα δι᾽ αὐτοῦ ἐγένετο· οἱ γὰρ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνιά εἰσι· ὁ δὲ Κύριος τοὺς οὐρανοὺς ἐποίησεν. Ὁ Ὑπατικὸς εἶπεν· Πάλιν οὖν καὶ τοὺς οὐρανοὺς ὁ Χριστὸς ἐποίησεν. Πατρίκιος εἶπεν· Καὶ καθὼς γέγραπται· Ὅτι ὄψομαι τοὺς οὐρανοὺς ἔργα τῶν δακτύλων σου, σελήνην καὶ ἀστέρας ἃ σὺ ἐθεμελίωσας.

et subterranea aquarum ac ignium receptacula,

D

EX MS. LAURENT.

b

c

d

E

6 Ὁ Ὑπατικὸς λέγει· Εἰ βάλω σε ἐν τῷ ζέματι τούτῳ οὐ καίῃ, ἐπειδὴ ἐκεῖνον λέγεις εἶναι τοῦ ποιήσαντος αὐτὰ καὶ ἐξουθενεῖς τοὺς θεούς; Πατρίκιος εἶπεν· Τοὺς μὴ ὄντας θεοὺς οὐκ ἐξουθενῶ. Τὸ γὰρ μὴ ὂν οὐδεὶς ψέγει· ἐξουσίαν δὲ ἔχει ὁ Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς Θεὸς τοῦ σῶσαί με, θέλων γὰρ δύναται· ἐὰν δὲ βουληθῇ τὴν ἀνάλυσίν μου διὰ τῶν ζευμάτων τούτων γενέσθαι αὐτὸς τὴν ἐξουσίαν ἔχει, καὶ οἶδεν τὰ περὶ ἐμοῦ τοῦ ἀναξίου δούλου αὐτοῦ. Γίνωσκε δὲ Ὑπατικὲ, ὅτι θρὶξ κεφαλῆς παντὸς ἀνθρώπου οὐ μὴ ἀπόληται ἄνευ τῆς αὐτοῦ θελήσεως, ἀλλ᾽ οὔτε ὄρνεον ἐμπεσεῖται εἰς παγίδα ἄνευ τῆς αὐτοῦ βουλῆς· πληροφορείσθω οὖν πᾶσα ψυχὴ ὅτι ἡ μαρτυρία αὕτη ἀληθής ἐστιν· οἱ δὲ κατὰ σὲ λίθοις προσκυνοῦντες τοῖς ψευδωνύμως λεγομένοις θεοῖς· ζοφώδει ταρτάρῳ παραδιδόμενοι κολάζονται.

mortem in ipsis thermis minanti se paratum offert

7 Ὁ δὲ Ἰούλιος ἀκούσας ταῦτα σφοδρὰ θυμωθεὶς ἐκέλευσεν βληθῆναι αὐτὸν εἰς τῷ ἀναβλύζοντι ζέματι. Ὁ δὲ ὅσιος Πατρίκιος ἀποδυόμενος προσηύξατο λέγων· Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, βοήθει μοι τῷ σῷ δούλῳ. Ἀκοντισθέντος δὲ αὐτοῦ, σταγόνες ἀπερραντίσαν ἐκ τοῦ ζέματος καὶ ἔφλεξαν ἀνιάτως τοὺς περιόντας αὐτῷ στρατιώτας. Ὁ δὲ ὅσιος Πατρίκιος εἰσελθὼν ἐν τῷ ζέματι, ὡς εἰς * κρυοφόρον ἐνήχετο, ὥρας δὲ πολλὰς διαβιώσας, καὶ μηδὲν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ζέματος καταβλαβέντος· θεασάμενος ὁ Ἡγεμὼν τὸ γεγονὸς, ὀργισθεὶς ἐπέτρεψεν τοῖς στρατιώταις ἀνενεγκεῖν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ζέματος, καὶ ὑπομεῖναι τὴν διὰ τοῦ ξίφους ἀναίρεσιν. Ὁ δὲ ἅγιος Πατρίκιος ἐκτείνας τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν προσηύξατο λέγων· Ὁ Θεὸς, ὁ παντοκράτωρ, ὁ τῇ ἰδίᾳ δυνάμει συνέχων τὴν ὁρατὴν κτίσιν καὶ ἀόρατον, ὁ ἀκούστης τῶν ἐπικαλουμένων σε ἐν ἀληθείᾳ, ὁ ποιήσας τὰ ζέματα ταῦτα, πρὸς σωτηρίαν μὲν τῶν δικαίων, πρὸς τιμωρίαν δὲ τῶν ἀδίκων, παράστηθί μοι ἐν τῇ τελευτῇ τῆς εἰς σοὶ πίστεως, καὶ ἀξίωσόν με τοῦ βραβείου τῆς ἄνω κλήσεως. Καὶ πληρώσαντος αὐτοῦ τὸ Ἀμὴν, μετὰ τὴν εὐχὴν κλίνας τὸν αὐχένα, τὴν κεφαλὴν ἀπετμήθη. Οἱ δὲ παρόντες Χριστιανοὶ λαβόντες τὸ λείψανον τοῦ Ὁσίου καὶ κηδεύσαντες κατέθεντο ἐν τῷ εὐρίππῳ τῷ δημοσίῳ. Ἐτελειώθη δὲ ὁ ἅγιος Πατρίκιος μηνὶ Μαΐῳ ἐννεακαιδεκάτῃ, χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος ἅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

** [illegible] vel κρυοφόρος humidum locum*

F

indeque incolumis eductus capite plectitur.

a Κομβολογέω *compositum a* Κόμβος nodus *et* λόγος sermo.

b *MS.* οὔατα *id est* aures: *quas hic metaphorice pro finibus accipi (sicuti apud Pindarum sæpe dicitur* umbilicus terræ *insula* Delos, *pro medio) conarer credere;*

EX MS LAURENT.

A *dere; nisi sucurreret correctio, quam adhibui:* οὖρα *namque dici fines sive terminos spatii alicujus, testis est mihi Eustathius in lib.* 10 *Iliados ad hunc versum,* Ἀλλ' ὅτε δὴ ῥ' ἀπέην ὅσσον τ' ἐπίουρα πέλονται ἡμιόνων *sic inquiens,* εἰσὶ δὲ οὖρα καὶ προπαροξυτόνως ἐπίουρα τὰ ὁρμήματα, ὡς ἀπὸ τοῦ ὀρούειν *a* procurrendo *seu* prosiliendo *dicta.*

c *Non vacat Poetas omnes Græcos scrutari ad hunc versum inveniendum : qui forte cum aliis multis Pindari aut Alcæi periit, et habent hi quandoque non absimilia metra. Porro non videtur esse unius Poetæ locus, sed hemistichia collecta ex variis, nec forte verbotenus omnia.*

d *Hoc ultimum in Hesiodi Theogonia versu* 720 *sic legitur et porro explicatur*

Τόσσον ἔνερθ' ὑπὸ γῆς, ὅσον οὐρανός ἐστ' ἀπὸ γαίης.
Ἶσον γάρ τ' ἀπὸ γῆς ἐς τάρταρον ἠερόεντα.

Ἐννέα γὰρ νύκτας τε καὶ ἤματα χάλκεος ἄκμων, D
Οὐρανόθεν κατιὼν δεκάτῃ εἰς γαῖαν ἵκοιτο
Ἐννέα δ' αὖ νύκτας τε καὶ ἤματα χάλκεος ἄκμων,
Ἐκ γαίης κατιών, δεκάτῃ ἐς τάρταρον ἵκοι.

Agitur de Titanibus præcipitatis in Tartarum, dicunturque depressi

Tantum infra sub terram, quantum cœlum distat a terra :
Par enim est spatium a terra in tartarum caliginosum.
Novem enim noctes ac dies, ænea incus
Ex cœlo descendens, decimo die ad terram venit :
Novem rursus dies et noctes ænea incus
Ex terra descendens, decimo die ad tartarum venit.

INDEX

INDEX HISTORICUS

IN VITAS SANCTORUM

TOMI III APRILIS.

Continet hic Index propria fere nomina hominum aut populorum, non tamen Sanctorum, *quorum in hoc Tomo memoriæ aut res gestæ ex professo illustrantur, de quibus peculiaris index confectus sub initium Tomi proponitur. Nota † præposita aliquibus, indicat* Sancti *aut* Beati *titulum illis tribui.*

A

Abbo Ep. Autissiodori 9 *sec.* 383 d
Abdicus Ab. Hispanus 10 *sec.* 594 e
† *Ablebertus Ep. Cameracensis* 7 *sec.* 74 a b
Abrahamus Woyna Ep. Vilnæ 17 *sec.* 18 b
† *Acacius inter SS. Auxiliatores* 150 e
† *Acca Ep. Hagulstadensis* 7 *sec.* 309 c 312 c
Accardus Ep. Cabilonem. 11 *sec.* 667 a
Accursius 2 *Generalis Ord. Humiliatorum* 472 b
Adalbero I Ep. Metensis 10 *sec.* 827 d 829 a
Adalbertus Archiep. Magdeburg. 10 *sec.* 181 b
Adalbertus ex Præmonstrat. Arch. Salisburgi 97 a
Adalgagus Ep. Bremensis 618 b
Adela uxor Balduini Pii Com. Flandriæ 463 d 464 a
† *Adelardus Ab. Corbeiæ.* 172 e
† *Adelbertus M. in Hollandia* 767 a
Adelhelmus Ep. Sagiensis, auctor Vitæ S. Opportunæ 62 b
Ademarus Patriarcha Antiochenus 12 *sec.* 154 d
Adenulphus Archiep. Capuanus, scriptor Vitæ S. Marci Ep. Atinensis 556 b c
Ado Ab. Molismensis 676 b d
Adrianus I Papa 801 b 802 f 804 c
Adulfus sive Anulfus Comes, pater S. Senorinæ 10 *sec.* 77 a
Ædulfus R. Merciorum 8 *sec.* 312 d
† *Ægidius inter SS. Auxiliatores* 150 e
Ægidius Patriarcha Gradensis 13 *sec.* 135 c
Æmilianus Ep. Germiorum 6 *sec.* 54 e
† *Aidanus Ep. Lindisfarnensis* 7 *sec.* 298 f
† *Aigulphi monasterium* 671 b 678 b
† *Agathoclia M. Syracusis* 363 a
† *Agatho Papa, celebrat. Concil. Romæ* 305 a 311 e f
Agilbertus Gallus Ep. in Anglia degit 298 e 299 d 300
† *Agnetis V. M. brachium Cluniaci* 645 d
† *Agnes de Monte-Politiano* 911 e 943 944
Agnes Bulgarina, mater B. Aldobrandescæ 472 f
Agatho Presb. Agilberti Ep. 7 *sec.* 299 b
† *Agricola Bononienses* 323 d
† *Agricola Ep. Cabilonen.* 787 a 788 b
† *Agrippinus Ep. Neapolit.* 778 b
Alahis Longobardus, Dux Brixiensis 6 *sec.* 280 f 281 a b c
† *Albericus Ab. Cistercii* 671 b f 672 a 673 a 679 b f
Albertinus percussor S. Petri Mart. 688 c *Ordinem Prædic. ingressus sancte obit.* 689 d e
Albertus Ep. Forolivii 13 *sec.* 760 c
Albertus Ab. Riponen. in Anglia 635 a d
Albertus Valerius Ep. Famagustanus Veronæ 17 *sec.* 840 d
Albertus Dux Austriæ 14 *sec.* 978 b
† *Albinus Ep. Andegaven.* 460 a
Albinus Alcuinus, scriptor Vitæ S. Richarii 445 c
Aldgislus, pater Radbodi R. Frisiæ 7 *sec.* 304 b
† *Alexandri Reliquiæ Tridenti* 782 d
† *Alexandri et Chrysanthi Reliquiæ Autissiodori* 382 b
Alexander II Papa 3 a
Alexander Guidiccionius Ep. Lucæ 16 *sec.* 504 d
† *Alexandra M. uxor Diocletiani Imp.* 123 f 132 c
† *Alexius, homilia a S. Adalberto Ep. honoratus* 180 e *ejus ecclesia* 185 c
Alexia, socia S. Catharinæ Senen. 894 c f 916 b 930 b
Alfonsus 6 *R. Hispan. addictus S. Hugoni Cluniac.* 639 b c d e 663 f.
Alfridus R. Nordhumbriæ 7 *sec.* 298 d 299 d 300
Alfridus junior R. Nordhumbriæ 7 *sec.* 309 e 310 b
Almun Camun Aben Amer R. Hispalensis 11 *sec.* 736 d
Alphonsus Ep. Turiason. 12 *sec.* 597 e
† *Alpinus Ep. Catalaunen.* 5 *sec.* 167 b 168 f
† *Alpinus Ep. Catalaunen.* 782 e f 783 b c
Altfridus Ep. Monasteriensis 2 c
† *Altmannus Ep. Tridentinus* 12 *sec.* 781 e f 782
Alwina Abb. Berkingen. 6 *sec.* 790 f
† *Ama sive Amata, soror S. Hoyldis* 783 b 784 b
Amalharius Archiep. Treviren. 8 *sec.* 814 b d
† *Ambrosio carus S. Severus Ep. Neapol.* 776 a
† *Amandi in Aquitania corpus inventum* 646 f 647 f
Amandus Breythlee mon. Campeduni 9 *sec.* 802 c d
† *Ambrosius Senen. Ord. Prædicat.* 929 b
Ambrosius Taegius, scriptor Ord. Prædicat. 694 a b
Amerumnes apud Saracenos quis 147 c
Amiantus Ep. Cinnæ in Galatia 6 *sec.* 47 a
Anastasius Imp. defensor Henotici 372 373 880 f
Andegarius I Ab. Campedunensis 8 *sec.* 801 c 803 f
† *Andreæ Apost. templum Hagustaldi in Anglia* 302 f
† *Andreas Cretensis, scriptor Vitæ S. Georgii* 103 c
Andreas R. Hungariæ 645 f
Andreas discip. S. Theodori Siceotæ 43 e
Andreas socius S. Danielis Anachor. M. 4 *sec.* 271 a
Angelelmus Ep. Autissiodori 9 *sec.* 382 a
Angelina Vannina, Soror de Pœnitentia 923 b
Angelrannus Ab. Centulen. scriptor Vitæ S. Richarii carmine 445 et 464 b
Angelorum templum Pessinunte in Galatia 53 c
Angelus e sociis S. Francisci 993 c
† *Angilbertus Ab. Centulæ* 446 f
Annas R. apud Anglos 6 *sec.* 789 b
† *Anno Archiep. Colonien.* 11 *sec.* 81 e f 82 a b
† *Anserida V. Nonantula* 552 c
† *Anselmus Ep. Archiep. Cantuar.* 646 e 661 b 664 a
Anso Ab. Lobiensis scriptor Vitæ S. Ursmari et S. Ermini 378 b

† *Anthilia V. Aretii culta* 775 b
† *Antiochus M. frater S. Platonis M.* 58 d
† *Antiochus eremita in Galatia 6 sec.* 48
Antiochus Honofrius Decanus Auximi 89 d e
Antonia de Orleans, reformatrix Ord. Benedictini 3 c
Antonius Archiep. Dyrachiensis 13 sec. 135 c
† *Antonius de Padua* 408 a
Antonius Cavalcanti, Maritus B. Helenæ Utinensis 258 a
Antonius de Eleis Prior Ord. Prædic. Romæ 971 d
Antonius Venerius, Dux Venetiarum 14 sec. 998 f
† *Aper Ep. Remen.* 766 b 767 b
† *Aper Ep. Tullensis* 210 c 769 c
† *Apollinaris M. Remis* 20 a e
Apronculus Ep. Trevir. an alius a S. Aprunculo 30 a b
† *Apronia soror S. Apri Ep. Tullen.* 210 c
† *Apronianus M.* 417 b *ejus Reliquiæ Monachii* 991 b
Araldus Ep. Carnoten. 11 sec. 637 c
Ardingus Ep. Florentinus 13 sec. 691 f
Armericus Ep. Parisien. 14 sec. 72 f
Aremburgis, mater S. Hugonis Ab. Cluniac. 642 e 644 a 656 e 661 e
Arnoldus Comes de Huin et Gelein 137 d e
Arnulphus, Comes Flandriæ, Bononiam ac Pontivum obtinet 10 sec. 461 c d e
Arsinus discip. S. Theodori Siceotæ 40 annis in columna stetit 43 e f
† *Artemius M.* 416 f
Asnarus Ep. Calagurritanus 13 sec. 594 c
† *Athanasius magus confligit cum S. Georgio M. et convertitur* 121 122
Auberti Hispalensis liber confictus 274 b c d e
Audebertus Ep. Agennen. 12 sec. 332 d
Augustalis Ep. Galliæ non Hispaniæ 5 sec. 274 a
† *Augustinus Novellus* 843 f 845 a
† *Augustinus Apost. Angliæ* 790 b c
Augustinus Ep. Salubriensis 14 sec. 409 f
Aurelius Verus Imp. etiam Sererus dictus 5 f
Aurelius an filius SS. Vitalis et Valeriæ 569 d
Aurelius Ep. Cartaginen. initio 5 sec. 497
† *Austremonius Ep. Arvern.* 658 e
† *Austriclinianus in Aquitania* 485 c 486 f
† *Austrulphus Ab. Fontanellensis 8 sec.* 115 f
Aymardus Ab. Cluniac. 10 sec. 636 a
Aymericus V Ab. Casæ-Dei. Ep. Claromont. 334 e

B

Babo Habspurgicus, Comes Alsatiæ 7 sec. 437 b 439 f
Bajamontes Vicecomes, Ab. Cisterc. 13 sec. 391 b
† *Baldericus Presb. Remis 7 sec.* 286 b
Baldricus Laudunensis Ep. 12 sec. 346 a
Balduinus Com. Boloniæ dein R. Hierosolymis 140 c
Balduinus Pius Com. Flandriæ 11 sec. 463 d f
Balthasar Mannus Ep. Lucen. 15 sec. 503 f
Balto Ab Wessebrunen. in Bavaria 12 sec. 552 c
Baptista Mantuanus Carmelita 106 b
† *Barbara inter SS. Auxiliatores* 150 e
Barduccius Florentinus 14 sec. 947 d, *scriptor epistolæ de morte S. Catharinæ Senensis* 861 e
Barduccius Senensis, assistens S. Catharinæ Senensis 861 e f
Bartholomæus Dominicus de Senis Ord. Prædicat. 14 sec. 898 b 928 a e
Bartholomæus Dominici Ord. Præd. 14 sec. 976 d e 978 d
Bartholomæus Montucii Ord. Prædic. 14 sec. 915 f
Bartholomæus de Tolomeis, scriptor Vitæ B. Luchesii 601 f 604 a
† *Bossianus Ab. CP.* 373 a
† *Bathildis Regina, ignara cædis S. Dalfini Annemundi t.* 298 a d
Baudonivus Sacerdos Carnotensis 276 b 277 c
Begardi et Beginæ aberrantes 14 sec. 881 d 882 a
† *Benedictus II Papa* 263 a
Benedictus VII Papa 818 e 819 d 828 c
Benedictus XII Papa 346 b
† *Benedictus invisitur Floriaci a S. Adalberto Epi.* 195 f
† *Benedictus de Pontio Ep. Portuensis* 730 a
† *Benedictus Biscopius* 297 d
Benedictus Ep. Asculanus 14 sec. 95 a
† *Benevenutus in Apulia* 533 c
Bernardus Ep. Matisconen. circa 1100 an. 675 b
Berengarius XIII Magister Ord. Prædicatorum 693 d 712 a 714 d
Berengarii hæresis oppugnata a B. Wolphelmo 80 d e f 81
† *Bernardinus Senen.* 982 d
† *Bernardus de Tironio* 670 b 833 b d e f
Bertrandus Cardin. Legatus ad Mediolanen. 14 sec. 387 d
Bernardus Ab. S. Maximini II sec. 79 c
Bernardus Ab. de Taronia in Lusitania Ord. Cisterc. 552 c
Bernardus de Quintavalle I *socius S. Francisci* 224 a
Bernardus Justinianus scriptor Vitæ et Translationum S. Marci 15 sec. 1005 b c 1007 a
† *Berno I Ab. Cluniacensis* 670 b
Bernuinus nepos ex sorore S. Wilfridi 308 d
† *Berta uxor S. Gundeberti* 628
Bertha seu Bertrada uxor Pippini Regis 799 f 800 a
Bertha sanctimonialis soror B. Wolphelmi scripsit Vitam B. Aleidis 11 sec. 85 b
Bertherus Dux Campaniæ 7 sec. 304 e
Bertholdus Ep. Argentinen. 13 sec. 441 f
Bertramus Reoldi scriptor Vita S. Francæ 383 b
Bertrandus scriptor miraculorum S. Roberti Abbatis Casæ Dei 319 d 328 c
Bertwaldus aut Byrtwaldus R. Merciorum 7 sec. 307 d
Bindus Bellanti maritus B. Aldobrandescæ 473 a
† *Brigitta Suecia* 946 b
† *Birstanus Ep. Wintoniensis quo die colendus* 3 f
Birthwaldus Archiep. Cantuar. 7 et 8 sec. 310 b 312 c
Blasius eremita Senis 482 c
Blatta soror S. Theodori Siceotæ an. ætat. 12 monacha 39 a
Boamundus Princ. Antiochiam oppugnat 154 b
† *Bobini reliquiæ Trecis* 29 f
† *Boisilus Præpositus Mailrosen. in Scotia* 316 e
Boleslaus Dux Poloniæ redimit corpus S Adalberti 176 e f
Boleslaus II Pius Dux Bohemiæ 183 e 187 d 196 d 199 b
† *Bonaventuræ colloquium cum B. Ægidio* 238 c
† *Bonifacius Romanus M. Tarsi* 185 c
† *Bonifacius Archiep. Mogunt.* 814 d
Bonifacius Atinensis Epi. 3 sec. 345 e
Bonifacius Archidiac. Consiliarius Papæ 7 sec. 297 f 311 f
Bonissima mater S. Zitæ V. 505 b
† *Bonosius Ep. Treviren* 30 e
Bonosus Proconsul in Oriente sub Phoca 60 e
Bonus Tribunus Venetus 9 sec. 356 b
Boso Comes in Belgio 10 sec. 830 c 331 e
Botwinus Ab. Riponen. in Anglia. 635 d

Brecislaus

Brecislaus Dux Poloniæ 11 *sec.* 204 b
† *Bruno Archiep. Colonien.* 10 *sec.* 209 a b c d
Burchardus nobilis a B. Wolphelmo instructus 85 e

C

Cadelfini familia Veneta 1006 b
† *Cæcilia cur pingatur cum organo* 107 e
Cæsar Arenius Ep. Bitecti 16 *sec.* 537 d
Cæsar Ferierus Ep. Eporediæ 16 *sec.* 504 d
† *Cav'ecus Presb. Centula* 447 d
Calixtus II Papa canonizat S. Hugonem Cluniacensem 666 d
† *Callinicus M. Gangris* 375 b c
† *Candidæ M. Reliquiæ Monachii* 991 b
Carentia sanctimonialis socia S. Francæ 389 f 390 a b c 391 a 392 c
† *Carolus Magnus Imp.* 801 a 802 f 803 811 f 812
Carolus filius Caroli Magni 803 d
Carolus Rex Franciæ 14 *sec.* 946 c 948 b
Carolus 4 *Imp. Evangelium S. Marci accipit* 348 e
Carolus Dyrrachinus R. Siciliæ 933 f
Carolus a Basilica Petri Ep. Novarien. 16 *sec.* 772 b 773 a
† *Castulus M. Romæ an.* 286 14 *e cultus Campedun.* 802 e
Cathari hæretici 12 *et* 13 *sec.* 686 687
† *Catharina Virgo et Martyr* 886 a 891 a 919 d *inter SS. Auxiliatores* 150 e
† *Catharina Suecica* 946 b 948 b
Catharina junior Senis Soror de Pœnitentia 882 b
Catharina filia Tocci, socia S. Catharinæ Senen. 916 b
Catharina Getti Soror de pœnitentia 923 b
† *Ceadda Archiep. Eboracen.* 299 301 a d 316 c
† *Ceddi frater S. Ceaddæ* 7 *sec.* 316 d
Cerdo Episc. Alexandr. sub Trajano 52 a
Cerebrunus Archiep. Toleti 12 *sec.* 594 c
† *Cevilo Ab. Amarbaci, an Ep. Verdensis* 812 d 813 d
Charinus percussor S. Petri Mart. 689 c d
† *Christophorus inter SS. Auxiliatores* 150 e *monasterium in Galatia* 39 b 43 d 57 f
Christophorus Maurus Dux Venetiarum 15 *sec.* 134 d
Christophorus Prior Carthusiæ 14 *sec.* 942 a 944 c
Christophorus Grinus Soc. Jesu 17 *sec.* 991 f
† *Chrodegangus Ep. Meten.* 7 *sec.* 801 d
† *Chrysanthi et Alexandri Reliquia Autissiodori* 382 b
† *Clothildis Regina ædificat monasterium S. Georgii* 113 a
† *Claudiæ M. corpus Alexandriæ* 9 *sec.* 357 b
† *Claudius a S. Caio Papa instructus et baptizatus* 15
Clemens Alexandrinus scriptor 350 b
† *Colmanus Ep. Lindisfarnen.* 7 *sec.* 298 f 314 a
† *Columba Abbas in insula Hy.* 15 c 316 e
† *Comitius Mart. sub Claudio Imp.* 729 e
Compagnus Medicus pater B. Francisci Fabrianensis. 993 b
Conradus Ep. Ultrajectinus 480 b
Conradus monachus Browiller auctor Vitæ B. Wolphelmi Abbatis 77 f 78 a
Constantia Regina uxor Licinii Imp. 422 f
† *Constantinus M. cum dracone depictus* 106 e f *ecclesiam S. Georgio construit* 110 d e f 111 a
Cornelius Dux Lugduni sub Caracalla 100 101
Cortillus Ep. Verdensis in Saxonia inferiore 552 b
† *Cosmas et Damianus sanant S. Theodorum Siceotam* 42 a
Cosmas pater S. Theodori Siceotæ 34 d
† *Crescentianus M.* 417 d
Crescentius Arelatensis 4 *sec.* 270 e f
† *Crispini et Crispiniani ecclesia Osnabrugi* 605 e
Cunibertus Rex Longobard. condit monasterium S. Georgii 113 e
† *Cypriani et Justinæ Reliq. Monachii* 991 b
† *Cyri et Joannis Reliquiæ Monachii* 991 b c
† *Cyriacus Diac. M.* 417 a c 410 b *inter SS. Auxiliatores* 150 e
Cyriacus Patriarcha CP. 49 e 50 c
† *Cyrilla Virgo filia Decii Imp.* 385 b
Cyrillus Ep. Nicomediæ sub finem. 3 *sec.* 491 d

D

Dagobertus, prandet cum S. Richario, et monita accipit 449 d e f
Dagobertus Rex Austras. occisus 305
Dalfinus aliis Annemundus Archiep. Lugdunen. 297 d f 298 c
Dalmatius pater S. Hugonis Ab. Cluniac. 642 e 644 a 656 e 661 e
Dandulus Dux Venetiarum 14 *sec.* 106 e
† *Demetrius protector Christianorum in bello* 142 c 154 c
Demetrius Ep. Alexandr. 352 c
Deodatus Ep. Tullen. in Concilio Rom. 304 e 305 c
Deodericus Ep. Metensis 10 *sec.* 827 b c d
Desiderata conjux Carolo Magni repudiata 799 b c f
Desiderius R. Longobardorum 799 f 800 a b
Desiderius Ab. Casin. amicus S. Hugonis Ab. Cluniac. 637 d
† *Deusdedit Archiep. Cantuarien.* 7 *sec.* 299 e 300 d
Deusdedit Ep. Torcellen. 7 *sec.* 495 a
Diculus Scotus monachus in Sussexia 7 *sec.* 307 f
Diocletiani persecutio Senatu probante 119 b c d
† *Dioclia M. Pompeiopoli in Cilicia* 479 f
Diogenes an filius SS. Vitalis et Valeriæ 569 d
† *Dionysius inter SS. Auxiliatores* 150 e
Dionysius Ep. an Lucensis 482 a
Dionysius Ep. Alexandr. 352 c
† *Dius fundator Monasterii CP.* 373 a
Dithmarus Ep. Pragen. 182 c
Dodo Ab. S. Sabini in Aquitania 9 *sec.* 485 e
† *Dominicus* 875 e f 879 880 890 f 912 c f 913 a
Dominicus Bonaventura Fessi, nepos B. Francisci Fabrianensis, ejusque Vitæ scriptor 991 f 992 e
Dominicus Joannis Mariani de Fabriano 16 *sec.* 991 f
† *Dometius M. sub Juliano apostata* 155 b
Domitius Dux Mauritii Imp. 56 f
† *Domna et Indes* 489 c 491 f
† *Donatianus Ep. Remensis* 766 b f
† *Donatus Ep. Aretinus* 4 *sec.* 773 c
Donatus Ep. Senis consecrat Ecclesiam 5 *sec.* 482 c
Drogo Matisconen. 11 *sec.* 667 a d 688 a
Duumchadus Ab. Hyensis 8 *sec.* 317 d
Durannus Archiep. Tolosan 11 *sec.* 659 d 664 b
Durantes Ab. 2 *Casæ-Dei Ep. Claromont* 12 *sec.* 333 d e f
Dyscolius Ep. Remen. 766 c 767 b

E

Eaba uxor Edilualli R. Sussexiæ 7 *sec* 307 f
Eadmerus monachis Cantuar. Scriptor Vitæ S. Wilfridi, Archiep. Cantuar. 295 f
Eanfleda nupta Osuio Regi Nordhumbriæ 297 b
† *Eata Abb. Malrosen in Scotia* 316 e
Eberhardus Ab. S. Trudperti 12 *sec.* 439 d
Ebroinus pater Eilberti Comitis 9 *sec.* 825 f 831 e
† *Ebrulfi ecclesia Moretonii* 336 b 342 e
† *Edelhun Socius S. Egberti Presb.* 316 a b
Edilwallus R. Australium Saxonum 7 *sec.* 307 f
† *Edmundus R. Oriental. Anglorum M.* 296 c e

Edouardus

Edowardus R. Angliæ institutor Ordinis Garteriani sive Periscelidis 160 c
Edwinus R. Nordumbriæ 7 sec. 296 f
Egbertus R. Cantii 7 sec. 300 d
Egbertus Archiep. Eboracen. 634 d
† *Egbertus Ep. Trevirensis* 263 e
Egbertus Comes Saxoniæ 9 sec. 172 f 174 e
Egfridus R. Nordhumbriæ 7 sec. 302 c 305 d
Eilbertus Comes S. Forannanum excipit 818 d 819 d f 824 b c 825 d 827 a b 828 c 829 d e f 830
Ekhardus, Marchio Misniæ et Turingiæ 117 e
Eleusius Georgius Hegumenus Scriptor Vitæ S. Theodori Siceotæ 33 b 34 a
Elfuinus frater Regum Nordhumbriæ 7 sec. 304 a
† *Elias Ep. Hierosolymis* 373 b
Elias Generalis Minorum 240 e
† *Elisius M. sub Juliano Apostata* 210 c
† *Elisabethæ monast. Virginum in Italia* 403 c
Elizabeth mater B. Helenæ Utinensis 257 f
Elizachar Ab. Centulæ et Gemmetici 452 453 *alii ejusdem nominis* 454 a b
† *Eloquii corpus translatum* 818 f 819 e 829 d
Elpidephorus Christianus Nicomediæ sub Licinio 423 c d e f
Elpidia avia S. Theodori Siceotæ 39 a 40 d
Elpidius discip. S. Theodori Siceotæ 44 a
Emehardus Ep. Herbipolen. 11 sec 85 e 87 b
Engelmodus Ep. Suessionen. 9 sec. 467 d 468 c
† *Epaphras Ep. Paphi 1 sec.* 620 d
† *Erasmus inter SS. Auxiliatores* 150 e
Encombertus Rex Cantii 7 sec. 297 c
Erganbaldus Ab. Monasterii S. Trudperti scripsit hujus Vitam 9 sec. 429 f
Erlulfus Ep. Verdensis 10 sec. 813 d
Ermegardis mater S. Roberti Ab. Molismen. 677 a
Ermenburgis Regina Nordhumbriæ 7 sec. 303 d
† *Erminoldus Ab. a S. Georgio in fame adjutus* 151 a
Ernestus Dux Sueviæ 9 sec. 802 c d
† *Etelburga Abb. cherteseyæ* 789 b c 790 c d f
Ethelreda V. Regina Nordhumbriæ 7 sec. 303 a e
† *Ethelredus alius Ailredus R. Merciorum 7 sec.* 303 f 309 e 312 c
Echelredus R. Occident. Saxonum, an Sanctus 96 f 97 a
Evagrius discip. S. Theodori Siceotæ 43 e
† *Evenici templum in Galatia* 41 b
Everhardus 4 Ab. Browiller. 11 sec. 77 f
Eugenius Presb. Catalaunensis 5 sec. 168 b d
Evo I Ab. Browiller. 11 sec. 77 b
Euphemius Ep. CP. 4 sec. 372 c
Euphratas Præfectus Ancyræ 55 f
† *Eupraxia* 894 d f
† *Eureti M. cultus Jopoli in Galatia* 36 d
† *Eusebius Ep. Vercellensis 4 sec.* 273 a
† *Eusicius Presb. Biturigibus* 553 e
† *Eustachius M.* 141 b f *Auxiliator* 150 e
Eustella a S. Eutropio Ep. Santonensi conversa 743 f
Eustratius Præses Alexandriæ sub Diocletiano 578 e
† *Eutychianus Papa 3 sec.* 13 b
Eutychius Ep. Amaseæ 4 sec. 423 e
Ezelo mon. Cluniac. scriptor Vitæ S. Hugonis 641 b 642 a d 663 e

F

Fabricius Carafa Ep. Bituntinus 17 sec. 538 c
† *Faustinus et Jovita MM.* 281 f
Faustinus Diac. aut Presb. Luceferianus 272 f
Faustinus mendax hæreticus 4 sec. 1007 a f
Faytinellus Notarius Lucæ 14 sec. 502 c f
† *Felix 2 Papa verus* 1008 1009
† *Felix Ep. M. Cartagenæ* 480 a
Felix Briemius mon. Campeduni 9 sec. 802 c
† *Ferreolus et Ferrutius MM.* 99 e
† *Fides Virg. et Mart. ecclesia Placentiæ* 403 b
† *Finanus Ep. Lindisfarnen. 7 sec.* 315 f
Fingenus R. Momoniæ 7 sec. 588 e
† *Flavianus Ep. Antiochiæ* 373 f 375 a 376 d e
† *Florentinus Regis Scotiæ filius colitur in diœcesi Tullensi* 479 c
Florentius de Montmorency Soc. Jesu. 18 c e
† *Fortunatus Ep. Neapolit.* 778 f
Francisca socia S. Catharinæ Senen. 894 c 947 b
Franciscus Bembus Ep. Castellanus Venetiis 14 sec. 1006 f
Franciscus Gonzaga Ep. Mantuanus 17 sec. 430 c
† *Franciscus Senensis Ord. Servorum B. M.* 848 c
Franciscus Castilionensis scriptor Vitæ S. Petri Mar. 693 e
Franciscus Maria Florentinius scriptor, an. 1673 *mortuus* 503 c
Francula Soror SS. Pusinnæ et Lutrudis 168 c
Fredeleidus al. Fredelandus et Ferdinandus R. Hispan. 11 sec. 644 f 646 a
Fridericus Imp. 15 sec. 983 a
Fredericus 3 Imp. eregit Ordinem S. Georgii 157 a b c d e f
† *Frichorius Presb. Centulæ* 447 d
† *Frigidianus Ep. Lucæ* 501 d
Frumoldus frater B. Wolphelmi 11 sec. 85 c d e
Fulchericus Ab. Centulen. 10 sec. 461 c
Fulcuinus pius Clericus Metis 10 sec. 214 d
† *Fulcus Ep. Placentinus Ital. 18 sec.* 391 b 392 f
Fulgentius Ep. Atinensis in Campania 1 sec. 553 f
Fursæus Ep. Hibernus 6 sec. 588 a

G

† *Gabinius M. frater S. Caii Papæ* 14 e f 15
Galduinus Ab. Centulen 12 sec. 464 a
† *Gallus Arvernorum Ep.* 30 c
Galterius Archiep. Rotomag. 12 sec. 832 c
Galterus Ep. Cabilonen. 12 sec. 675 b c 678 b 680 a
† *Gangulphus seu Gendulphus M.* 210 c
Gaspar Nemius Ep. Antuerpiæ, Archiep. Cameraci 17 c 18
† *Gaudentius Ep. Ariminen.* 763 f 765 d
† *Gaudentius Ep. Brixien.* 626 a *Corpus translatum* 500
Gaudentius frater S. Adalberti Ep. Pragen. 179 a 188 e 198 e 199 a 204 a 206 a b c
Gaufredus Archiep. Lugdun. 11 sec. 668 a
Gaufridus seu Godefridus Ep. Burdegal. 10 et 11 sec. 64 b d
Gaufridus Com. Andegaven. 12 sec. 642 b d
Gaufridus de Wanchonio Dominus de Thalaberg in Xantonibus 747 a
Gaufridus de Meduana Ep. Andegav. 648 b
Gausoeranus Ab. Athanacen. circa an 1100 675 b
† *Gauzelinus Ep. Tullen. 10 sec.* 209 a
† *Gelasius Papa de Apocryphis Actis* 101 c
Gelasius Papa 12 sec. Cluniaci obit 666 c d
† *Gemelli M. templum Siceone in Galatia* 35 f
Gemma Soror de Pœnitentia 14 sec. 926 e f
† *Geminianus Ep. Mutinen.* 763 f 765 d
† *Georgius M. apparet matri S. Theodori Siceotæ* 34 e *et aviæ* 40 d *ejus templum Siceone* 35 c d 45 e *ab eo Theodorus æger sanatur* 37 b
† *Georgii reliquias impetrat S. Theodorus Siceota* 53 d
Georgius Arianus hostis S. Athanasii 114 b c d e
Georgii Ep. Pessinunti in Galatia 6 sec. 53 f
Georgius Cappadox a Phoca Imp. occisus 58 a b
Gerardus de Venna scriptor Vitæ S. Roberti Ab. Casæ-Dei 319 b 331 c
Geraldus disc. S. Hugonis Ab. Cluniac. 636 e
Geridus Arabum tyrannus Iconomachus 501 b

Gerberga

Gerberga Regina uxor Ludovici Transmarini 207 c
Gerbodo Presb. Insulensis brachium S. Georgii habuit 11 *sec.* 136
† *Germanus Ep. Parisiis* 112 e
† *Germanus Ep. Autissiodoren.* 785 a b c
† *Gervasius et Protasius filii SS. Vitalis et Valeriæ* 569 570 571
† *Gervasii M. Cultus in Lusitania* 991 d
Gilo Cluniacen. scriptor Vitæ S. Hugonis Ab. 641 b 642 a 663 b
† *Giraldus Aurelian. Comes* 320 a
Giraldus pater S. Roberti Ab. Casæ-Dei 320 a
Gislemarus Vir illustris sub Dagoberto 449 e
† *Glaphyra ancilla uxoris Licinii Imperatoris Christiana* 420 c 422 e f 423
† *Glodesindis* 827 d 828 b *corpus translatum* 829 a
† *Glycerius Mart.* 21 *Decembris* 489 d 491 e
† *Glycerius Ep. Mediolan.* 75 b d
Glycerius vir sanctus Trapezæ in Galatia 6 *sec.* 36 e
† *Godefridus Ep. Ambianem.* 668 a
Godefridus Comes de Huin et Gelein 137 d e f
† *Godegrandus Ep. Sagien.* 8 *sec.* 63 c 64 f 65 66
Goderannus Ep. Xantonen. 11 *sec.* 637 a 664 d
Godescalcus Ab. Walciodoren. 11 *sec.* 817 a
Godina Abbatissa Portugalliæ 75 c
† *Gordiani et Epimachi corpora Campidonæ* 801 c 802 e 803 b 804 d
Gothefridus Dux Alamannorum 7 *sec.* 800 c f
Gratia Ordinis Minorum 13 *sec.* 993 a b
† *Gratus Ep. Cabilonen.* 788 d
† *Gratus Diac. Foroliviensis* 764 e 765 e
† *Gregoria mater S. Joannis Hegum. Cathurorum* 501 e
† *Gregorius VII Papa* 82 b *disc. S. Hugonis Ab. Cluniac.* 637 b *videt Christum assistere S. Hugoni Cluniac.* 657 c 662 a
Gregorius IX Papa agit cum B. Ægidio minorita 227 b e *monita ab eo accipit* 228 e *mittit Inquisitores* 668 a
Gregorius XI Papa 900 d e 922 b 926 c 927 a f 930 b 932 f 933 b 945 c 971 e 972 d
Gregorius XII Papa 978 e f 979
† *Gregorius Thaumaturgus Ep. Neocæsareæ* 421 d
† *Gregorius Decapolita scriptor* 145 c
Gregorius Cyprius, Patriarca CP. scriptor Vitæ S. Georgii 124
Grimerius Ep. Placentinus 13 *sec.* 392 f
Grodobertus Præses Oximensis occidit S. Godegrandum Ep. Sagiensem 64 65
Guaramundus Dux Normannorum 9 *sec.* 461 c
Guarinus Ep. Ebroicensis 834 d
Guido qui et Guilielmus Dux Aquitaniæ 11 *sec.* 660 b
Guido Ep. Lucensis 12 *sec.* 483 e 485 a
Guidotus Sacchella conspirat in necem S. Petri Mart. 688 e 705 d
Guigo Com. Albionen. 11 *sec.* 660 e
Guilielmus I R. Angliæ Conquestor 669 f
Guilielmus junior R. Angliæ an. 1100 *occisus* 646 e 647 f
Guilielmus Ep. Senonen. 12 *sec.* 72 f 73 e
Guilielmus Princeps Vernonii 11 *sec.* 823 a
Guilielmus Langstrobin Anglus Eques Hierosol. 503 f
Guillericus Ab. Ternodoren. circa 1100 *an.* 678 b
Guita mater S. Antonii Presb. Lucensis 481 c
† *Gurias, Samonas, Abibus Mart.* 142 b d

H

Hatledaldus, in Palatio Pippini Herstallii 378 f
Haimericus Ab. Aquicinctinus 11 *sec.* 137 c
Hariulfus auctor Chronici Centulensis 445 e
† *Harruch. Ab. Amarbarci, an Ep. Verdensis?* 813 b c d
Hartmannus Ab. Tuitiensis 11 *sec.* 83 b
Hebrethmus mon. Cluniacen. scriptor translationis et miraculorum S. Indaletii 732 f 733 b
Heddius Stephanus scriptor Vitæ S. Wilfridi I Archiep. 296 a
† *Helena Trecensis* 782 c
Helmandus Ep. Verdensis 9 *sec.* 813 b
† *Heliodorus Altinen. Ep.* 494 b d f 495
† *Henricus Imperator* 82 a
Henricus II Imp. 644 b c *observat S. Hugonem Cluniac.* 637 f 660 e 663 c
Henricus III Imp. addictus S. Hugoni Ab Cluniac. 638 a 663 d
Henricus IV Imp. 12 *sec.* 666 c
Henricus Contarenus Ep. Castellanus Venetiis 11 *sec.* 355 d 1006 b
Henricus Ep. Augustanus 17 *sec.* 840 f 841 d
Henricus Ab. S. Trudperti 13 *sec.* 440 b
Henricus Ab. Walciodoren. 12 *sec.* 817 a
Henricus Ab. S. Pantaleonis 11 *sec.* 79 e
Henricus Albigensis hæreseos auctor 687 d
Heraclas Ep. Alexandrinus 352 c
Herbertus Magister B. Alcuini 294 b c
Herbertus monachus a Danis occisus 293 f
Herculanus Ep. Brixiensis 6 *sec.* 281 e
Herculanus de Plagali Ord. Minorum 15 *sec.* 988 c
† *Heribertus Archiep. Colonien.* 78 f 86 c
Hericus Ab. Centulensis 9 *sec.* 451 d
Herigerus Ab. Lobiensis 11 *sec.* 467 b 468 d
Herinsindis uxor Eilberti Comitis 824 f 826 a
Herimannus Archiep. Colonien. 11 *sec.* 88 a
Herimannus Ab S. Pantaleonis Coloniæ 77 f 79 d 87 f
† *Hermagoras Ep. Aquileien.* 1 *sec.* 377 c
Hermannus Marchio, Monachus Cluniaci 345 f
Hermannus Crombach Soc. Jesu 77 e
Hermon, aliis Herminon Ep. Hierosol. 4 *sec.* 551 f
Hicbaldus Ab. in prov. Lindisi 7 *sec.* 316 d
Hezelinus Ep. Sarnen. seu Scardensis 11 *sec.* 86 f
Hieronymus Mercurialis Scriptor 762 c
Hilarion mon. Venetiis scriptor 15 *sec.* 105 c d 133 e
† *Hilarius Ep. Pictavien.* 767 b 771 c d e f
Hilboldus Arrebatensis ex primis Cisterciensibus 680 a
† *Hilda Abb. Streneshalæ* 7 *sec.* 299 b
Hildebertus Ep. Cenoman. scriptor Vitæ S. Hugonis Abb. Cluniac. 641 e 642
Hildebrandus Ep. Sagiensis, dein Parisien. 70 a 71 b e
† *Hildelitha Abb. Berkinghen. in Anglia* 718 f 782 c
Hildephonsus R. Legionis 11 *sec.* 644 f 646 a
Hildolphus Archiep. Colonien. 11 *sec.* 81 f 82 c
Hilduinus Ab. S. Dionysii 9 *sec.* 173 b c
† *Hippolyti M. corpus in monast. S. Dionysii* 335 f
Hoellus Ep. Cenoman. 11 *sec.* 648 b
Honorius 3 *Papa Sanctis adscribit Robertum Ab. Molismensem* 685 d
Honorius 4 *Papa* 881 d 882 a
† *Honorius Archiep. Cantuarien.* 297 d
Hout-appeliæ Virgines Antuerpiæ 18 a
† *Hubertus Ep. Leodien.* 380 c
Hubertus Ep. Nepesinus in Etruria 3 a
Hugo Archiep. Rotomagen. 12 *sec.* 832 b 833 c
Hugo Archiep. Vesontionen. 11 *sec.* 643 d 644 b 667 a
Hugo Archiep. Lugdunen. 11 *sec.* 672 e 674 a e
Hugo Ep. Autissiodor. 11 *sec.* 642 f
Hugo Ep. Augustodun. 11 *sec.* 667 a

Hugo Capetus Dux repetit corpora SS. Walarici et Richarii, hoc defert humeris: fit Rex 462 463
Hugo Dux Burgund. 11 *sec.* 637 a 640 a 653 e
Hugo Ab. S. Trudperti 12 *sec.* 439 f
Hugo Mon. Cluniac. scriptor Vitæ S. Hugonis Ab. 641 e 665 f 667 a
Hugo de Lacerta Ord. Grandimontensis 480 c
Humbertus Archiep. Lugdun. depositus 668 a
Humiliatorum Ordo 471
Hunaldus Ab. Moysiacen. 11 *sec.* 659 a
Hungari instructi a S. Adalberto Ep. Pragensi 194 b
Huvetbertus Ab. Wirensis in Anglia 294 a
† *Hyginus M. Reliquiæ Monachii* 991 b

I

Imma mater S. Gerardi Ep. Tullen. 208 c d
Imma mater B. Hildegardis uxoris Caroli Magni 800 f
Ingelardus Ab. Centulen. 10 *sec.* 462 c
Ingerammus socer Ludovici Pii Imp. 8 *sec.* 803 d
† *Innocentius I Papa* 498 b
Innocentius IV Papa mittit Inquisitores 688 a b *promovet Ordinem Servorum B. Mariæ* 691 a b *Sanctis adscribit Petrum Martyrem* 708 f 709 710 *festum et Officium præscribit* 711
† *Iphigenia V.* 385 b
† *Irenæus Ep. Lugdunen.* 99 a b
Irenæus magus Africanus Remis 770 b c
Irmingarda uxor Ludovici Pii 804 b e
Isaaci Pontani Calvinistæ blasphemia in S. Georgium 114 b c
Isembardus Ep. Aurelianen. 11 *sec.* 637 e
Isembertus Ab. Lemovic. 12 *sec.* 486 a
Isengerus Ep. Verdensis 9 *sec.* 813 d

J

Jacobum in Galicia visitat B. Ægidius minorita 223 a
† *Jacobus intercisus M.* 265 a
Jacobus de Sienno Archiep. Gnesnen. 179 d
Jacobus de Voragine Auctor legendæ aureæ 106 d
Jacobus Bagna Generalis Min. Convent. 94 f
Jacobus Benencasa pater S. Catharinæ Senensis 868 e f 916 d e
Jacobus Ep. Aretinus 14 *sec.* 409 f
† *Januarii Ep. corpus Neapoli* 777 f 788 e
Jarentio Ab. Divionen. circa an. 1100 675 b
Joanna I Regina Siciliæ 14 *sec.* 933 f 946 b 959 b
Joanna soror B. Francisci Fabrianensis 984 a
† *Joannes Evangelista* 890 b f
Joannes I I Papa 7 *sec.* 302 d 311 e
Joannes VIII Papa canonizat Episcopos Cabilonen. 787 a 788
Joannes XXII Papa 881 d
Joannes Cantacuzenus Imp. a S. Georgio protectus 153 b
Joannes Hierosolymorum Ep. a S. Augustino laudatus 497 c
Joannes Hierosolymitanus Patriarca 6 *sec.* 44 d 45 f
Joannes Pseudo-Patriarcha CP. 9 *sec.* 502 a
Joannes Archiep. Arelaten. 98 e
Joannes Pechamus Archiep. Cantuariæ 13 *sec.* 262 d
† *Joannes Beverlacen. Archiep. Eborac.* 633 f
† *Joannes passus Nicomediæ sub Diocletiano* 108 e f
Joan. Bap. Astaldus Ep. Trojanus in Italia 17 *sec.* 469 b
Joannes Baptista Tolomæus Ordinis Prædicatorum 14 *sec. habetur Beatus* 476 e
Joannes IV Ep. Constantiæ in Germania. 7 *sec.* 430 d 431 a
Joannes Offedanus Ep. Nicopolitanus 14 *sec.* 95 a
Joannes de Castro arcuato Ep. Parmæ 13 *sec.* 387 e
† *Joannes Præfectus monast. Siceone in Galatia* 7 *ſec.* 58 f
Joannes Abbas Augiensis et S. Galli Episcopus Constantiensis 7 *sec.* 801 c
Joannes Berrerius Ab. institutor Congregationis Fuliensis Ord. Cistercien. 552 d
Joannes Hypodiaconus CP. 6 *sec.* 52 b c
Joannes a Corduba a Saracenis occisus, an Sanctis adscriptus 815 d e
Joannes Zawaski Palatinus Poloniæ 17 *sec.* 18 c
Joannes Presbyter Amasenus scribit Vitam S. Basilei Ep. ab eo in fide instructus 426 b c d e
Joannes Arca scriptor de Sanctis Sardiniæ 216 d
Joannes Garzon scriptor Vitæ S. Petri Mart. 693 f
Joannes ex primis Cisterciensibus 673 a 680 a
† *Joannes a Baculo* 89 c
Joannes Teutonicus Magister Ord. Prædicat. 711 c e
Joannes Stringa Canonicus S. Marci scriptor 16 *sec.* 1005 c
Joannes monachus Vallumbros. 14 *sec.* 972 c e
Joannes Conversus de Senis Ord. Prædic. 14 *sec.* 915 f
Joannes Lombardus pater S. Zitæ V. 505 b
Joannottus Prior generalis Carthusiæ 944 c
Jocerammus Ep. Lingonen. 12 *sec.* 679 c
† *Julianus Biritensis M.* 320 b 321 a 323 b
Julianus Ep. Halicarnassi 6 *sec.* 374 a
Julius Proconsul Bithyniæ 582 583
Justinianus Patriciatus Dux Venetiarum 9 *sec.* 356 a
Justinianus Imp. templa S. Georgio et aliis extruxit 110 f

L

Lætaldus ex primis Cisterciensibus 673 a
† *Lambertus Ep. Trajecten.* 213 f
† *Landoaldi corpus translatum* 381 b
† *Lanfrancus Archiepisc. Cantuar. elevat corpus S. Wilfridi,* 314 c d
Lanfrancus Prior de Ponte Ordinis Cisterciensis 14 *sec.* 384 b 385 e
Lantelmus Archiep. Ebredunen. 328 b 331 b
Lanthildus Abb. in diœc. Sagiensi 479 f
Lapa mater S. Catharinæ Senensis 858 e f 869 a b 870 897 d 898 b e 902 a c 922 d 923 a b
† *Laurentius Justinianus* 1005 b c
† *Lazarus Ep. Mediolan.* 175 d e
† *Legontius Ep. Treviren.* 30 e
Leo III Papa 804 a
† *Leo IX Papa Remis Synodum habet* 660 d 663 e
Leo Ep. Atinen. in Campania 11 *sec.* 554 c 555 a 566 b
Leo de Perego Ep. Mediolan. 13 *sec.* 707 e 711 c
† *Leo Ep. Montis-feretrii* 763 f 765 c
Leo Isauricus Imp. iconomachus 501 b
Leo Phocas Dux exercitus contra Bulgaros 10 *sec.* 138 d
† *Leodegarius a S. Memmio conversus* 263 d
Leodegarius Archiep. Vienn. 11 *sec.* 330 e
Leofricus Ep. Exoniensis 412 c
† *Leontius Dux exercitus M.* 155 a b
Libera soror SS. Pusinnæ et Lutrudis 168 c
† *Liberius Papa* 263 a *Papatum relinquit et resumit* 1008 1009
Licinius Imp. curat occidi S. Basileum Ep. 421 f 424 d e *misere perit* 425 f

Lucifer

Lucifer pater S. Georgio Sardi Ep. 216 d e
Lucina matrona sepelit Martyres 418 b
Ludovicus Pius Imp. 797 c 803 *corpus translatum Compedenam* 798 d e f *inventum* 806 b
Ludovicus Balbus R. Galliæ pius erga S. Opportunam 71 b e
Ludovicus Senior R. Germaniæ pius erga S. Opportunam 70 a
Ludovicus VII Junior, pius erga S. Opportunam 72 c
Ludovicus XI R. Galliæ pius erga S. Deodatum Ab. 276 a
Ludgerus Ep. Ultrajectinus 76 c
Ludovicus Ab. Centulen. 9 *sec.* 454 d 456 d
Ludovicus Regiensis Cappucinus in Calabria 552 d
† *Lugidius Cluainferteasis* 586 c
Luidfridus Habspurgicus Comes 438 e 439 a
Luidfridus Ab. S. Martini 730 b
Lullus Archiep. Monguntinus 8 *sec.* 814 a
Lupus Ep. Cabilonen. 788 e
Lupus Ab. Ferrarien. in Gallia 9 *sec.* 467 d
Lutrudis mater SS. Pusinnæ, Lutrudis et Hoyldis 167 f
† *Lutrudis V. soror S. Pusinnæ* 167 b 168 c 171 172
† *Luttridis V. Essendiæ* 97 e
Lysa cognata S. Catharinæ Senensis 871 a 894 c 897 d 898 b 916 b 923 b 944 b 947 b

M

Madelgarius Ep. Landunensis 6 *sec.* 378 c
Magdalena Tridini Soror de Pœnitentia 882 b
Magenhildis Soror SS. Pusinnæ et Lutrudis 168 c
† *Magnus inter SS. Auxiliatores* 150 e
Mahalta Comitissa Barcinon. 10 *sec.* 269 a
† *Majolus Ab. Cluniaci* 210 e 636 b
† *Mamilianus M.* 483 e 484 f
† *Munehildis V. Trecis* 783 b
Manfredus Clironus conspirat in necem S. Petri Mart. 688 e 705 d e
Manichæi novi 12 *et* 13 *sec. in Italia* 686 d e f
† *Mansuetus Ep. Tullen.* 210 d
Morbodus Archidiac. Andegaven. Ep. Redonen. scriptor Vitæ S. Roberti Ab. Casæ Dei 319 c d
† *Marcella vidua Romana* 496 e
Marcellinus mendax hæreticus 1007 d e
† *Marcellus Papa, alius a S. Marcellino* 416 a b c d *hujus Acta illi tributa* 416 f 417 a b c. *Tempus Sedis* 418 d e
An inter utrumque Sedes cessarit 4 *annis* 418 f *non est lapsus cum S. Marcellino* 1007 c
† *Macellus Diensis* 323 b
† *Marcus Joannes consobrinus S. Barnabæ* 556 d e f 1007 a
† *Mardonius et Mygdonius MM.* 489 d
Mares Ep. Dolichæ in Euphratesia 4 *sec.* 345 f
† *Margarita M. cum dracone picta* 107 f *inter SS. Auxiliatores* 150 c
Margarita mater B. Francisci Fabrianensis 993 a
Margarita V. Ord. Carthusiensis 730 c
Margarita Ord. Cisterc. soror S. Zitæ V. 505 b
† *Maria Magdalena in Balma* 878 b 879 a 890 b 905 f 908 b c d 911 d *sacellum et miracula in Normannia* 832 c 833 a b c d e f 834 b c
Maria, ante Mlada filia Boleslai Pii R. Bohemiæ 97 b
Maria filia Joannis Comitis Arverniæ 14 *sec.* 972 e
Maria mater S. Theodori Siceotæ 34 d
Masia Veneta Soror de Pœnitentia 882 b
Marianus Scotus, an Sanctus? 618 c
† *Martialis Apostolus Aquitaniæ* 485 486 *ecclesia Lemovicis* 658 e
† *Martinus Ep. Turonen.* 897 a b
Martinus Archiep. Gnesnen. 11 *sec.* 179 c
Martinus Ep. Constantiæ in Germania 7 *sec.* 430 f
† *Martyrum* 20 *millia* 25 *Dec.* 489 d
† *Martyrii Reliquiæ Tridenti* 782 d
† *Maternus Ep. Mediolanen.* 767 e
Mathildis Scota, Regina Angl. uxor Henrici primi 12 *sec.* 730
† *Matrona CP.* 373 a
Matheus Vicecomes Mediolani 14 *sec.* 387 c
Matthæus Rector Misericodiæ Senis 14 *sec.* 923 e f
† *Mauritius protector Christianorum in bello* 154 a
Mauritio Imp. prædictum Imperium a Theodoro Siceota 44 f *cum eo Imperator agit* 50 *obitus ejus prædictus* 56 f
Mauritius Ep. Londinen. 11 *sec.* 791 f
Mauritius Ep. Parisien. 12 *sec.* 72 f
† *Mauruntus a S. Richario servatur* 449 b *filiorum præfectus sub Dagoberto* 450 a
† *Maurus invisitur in Gallia a S. Adalberto Ep.* 195 f
† *Maximus a S. Caio Papa instructus et baptizatus* 15 e f 16 a b
Maximus Ep. Alexandr. 352 c
Maximus Ep. Atinensis 4 *sec.* 262 b 554 b
Maximus Præses Campaniæ pro Nerone et Domitiano 561 d
Maximilianus I Imp. pius erga S. Georgium 158 f 159 a
Meginhardus Ab. Germaniæ 11 *sec.* 80 d
† *Melchiades Papa non est lapsus cum S. Marcellino* 1007 a f 1008 a b
Melias aut Melianus tres Episcopi Alexandrini 1 *sec.* 351 a 352 a
† *Mellitus Ep. in Anglia* 790 c
† *Menas M. Cultus CP.* 499 a
† *Mercurius M.* 142 d f 155 c
† *Michael Ang. apparens sanat S. Wilfridum* 312 a *monasterium ei in Tirascia fundatum* 824 f
Michael Ep. Abrincen. 11 *sec.* 336 c
Michael Messerottus Ep. Bitecti 17 *sec.* 533 e
Michael Ep. Turiason. 12 *sec.* 597 e f
Miceslaus Dux Poloniæ 10 *sec.* 176 f
Minna de Berengho Soror de Pœnitentia 882 b
† *Mirocles Ep. Mediolanensis* 731 d
† *Mochemoci ætas correcta* 588 c 589 d
† *Mocius seu Mucius M. CP.* 499 a
Morandus Ab. S. Georgii Majoris Venetiis 13 *sec.* 135 c
† *Morandus disc. S. Hugonis Ab. Cluniac.* 636 e
Munio Generalis Prædicatorum 13 *sec.* 881 c 882 a

N

Nathanael Apostolus 3 f
Nerius Landoccius ex epistolis S. Catharinæ Senensis 894 d f 927 b d e 948 a
† *Nicasius Ep. Remen.* 766 b 767 c
† *Nicolaus Ep. Miren.* 803 e 895 f
Nicolaus Ep. Caprulanus 15 *sec.* 135 c
Nicolaus Burgensius scriptor Vitæ B. Peregrini Servitæ 846 c *et S. Catharinæ Senensis* 862 a
Nicolaus Tuldus a S. Catharina Senen. conversus 919 d e f 920 a
Nicolaus Lancicius Soc. Jesu 17 c 18 c
Nigrannus pater S. Gerardi Ep. Tullen. 208 d
Nicetius Ep. Amaseæ a S. Petro constitutus 421 c
† *Nicetius Ep. Treviren.* 30 c
Nicon Diac. scriptor de rebus S. Richarii 446 a b c
† *Nilus Ab. Cryptæ-Ferratæ* 184 c 198 c

†

† Nivardus Ep. Remensis. 7 sec. 627 c 628 630 c d 631
Norigandus Ep. Æduen. circa 1100 an. 675 b
† Nortilos Ab. Amarbaci an Ep. Verdensis? 812 d 813 d
† Namatius Ep. Arvern. 5 sec. 499 c e
Nutius Ep. Camerinas 14 sec. 94 e

O

Occialdus Abbas Centulensis 7 sec. 449 e 450 b e
† Odæ viduæ corpus translatum 381 a
† Odilo Ab. Cluniac. 626 b 637 356 f 661 f
† Odo Archiep. Cantuar. transfert corpus S. Wilfridi 314 a b scriptor Vitæ ejus 296 d
Odo Archiep. Rotomagen. 13 sec. 832 c
Odo Ep. Ostien. dein Papa 667 e
Odo Dux Burgundiæ 11 sec. 673 b f
† Odo Ab. Cluniac. 636 a
Odo ex primis Cisterciensibus 673 a
Odolricus Ep. Brixien. 11 sec. 660 e 661 d
Offa R. Orientalium Anglorum 789 a 790 b
Optimus Consularis sub Decio in Asia 740 e f
Origenistarum hæresis in Urbem illata 496 b et condemnata 496 c e f 497 a b
Osdrida Regina uxor Ethelredi R. Merciorum 308 e
Osius Ep. Cordubensis 4 sec. 273 c d e f
Osredus R. Nordhumbriæ 8 sec. 312 d
† Oswaldus R. Nordhumbriæ 7 sec. 296 f 298 d
† Oswaldi capella in monast. S. Trudperti 441 a
Oswenda sanctimonialis soror B. Wolphelmi 11 sec. 85 b
Oswius R. Nordhumbriæ 7 sec. 298 d
Othbertus Com. Habspurgi fundator mon. S. Trudperti 429 b 432 433 434 436 e 437 f
Otto I Imp. confirmat donata Campoduno 802 d et Waliodorum monast. 825 e
Otto II Imp. investit Episcopos 182 e 191 a infelix ideo in bellis 191 c d tumba Romæ 211 a
Otto III Imp. pius erga S. Adalbertum Ep. Pragen. 177 a b c 179 g 186 c Romæ coronatur 195 d 196 a
Ottricus Archiep. Magdeburg. 10 sec. 182 b

P

Pachomius 905 d e
Paganellus Ep. Lucæ 13 sec. 503 a
† Pantaleon M. 142 c Auxiliator 150 e corpus Col. 77 f
† Papias et Maurus MM 417 b
† Paphnutius Ægyptius M. 553 d
Parthenius Diac. Amaseæ 423 c
Paschalis Papa 12 sec. 666 c
Paschalis Venetiarum Dux 983 a
Patareni iidem qui Cathari hæretici 686 d 687 c
† Patto Ab. Amarbaci an Ep. Verdensis? 813 b c d
† Paulinus Ep. Nolanus 497 d
† Paulinus I Ep. Lucensis 483 b c
Paulinus Consularis Ravennæ 1 aut. 2 sec. 570 a
† Paulus Apost. 890 b f 912 e f
† Paulus secundus Ep. Brixien. 626 e
Paulus III Papa instituit Ord. Equitum S. Georgii 161 c
Paulus Archiep. Ancyræ 6 sec. 45 d
Paulus Frigerius ex Congregatione Oratorii scriptor Vitæ S. Catharinæ Senensis 862 a
Petilianus hæreticus Donatista 1007 e f
† Pelagius Bracarensis Ep. 12 sec. 76 f
† Peregrinus eremita Camalduli 477 c
Peregrinus Dandis de Forolivio Prior Servorum 17 sec. 849 d
S. Petrus Atini convertit S. Marcum Judæum et constituit ibidem Episcopum 556
Petrus 2 Aragoniæ R. institutor Ordinis Equitum S. Georgii de Alfama 161 b
† Petrus M. Nicomediæ 489 d
† Petrus Armengol. Ord. S. Mariæ de Mercede 480 f
† Petri de Camerata sanctitas et veneratio 845 a b
† Petrus Damianus Cluniaci fuit 669 a b c
† Petrus Ursolus 1005 d
Petrus Aureolus Archiep. Aquensis 480 c
Petrus Archiep. Neapolit. scriptor 13 sec. 105 b c
Petrus Ab. Forolivii 13 sec. 760 c
Petrus Ab. S. Illidii 12 sec. 334 b
Petrus Ab. Trenorcien. circa 1100 an. 675 b
Petrus Quaranta Cancellarius Venetiarum 14 sec. 1006 f
Petrus ex primis Cisterciensibus 673 a
Petrus Camerarius Papæ circa 1100 an. 675 b
Petrus Catham secundus socius S. Francisci 224 a
Petrus Tudebodus scriptor in Terra sancta 154 c
Petrus Maria-Campi scriptor 383 c
Petrus Possinus S. J. Interpres historiæ miraculosæ S. Georgii 137 f
Petrus Franciscus Ponzius pater B. Aldobrandescæ 472 f
Petrus de Velletto Ord. Prædicat. 14 sec. 932 f
Petrus de Bruis hæreticus 12 sec. 687 d
Phædimus Ep. Amaseæ 3 sec. 421 d
† Phaletri Acta mendis referta 276 b c
† Philastrius Ep. Brixiensis 6 sec. 279 a
Philippus I R. Fran. addictus S. Hugoni Cluniac. 638 f
† Philippus Ord. Servorum B. M. 848 c
Philumenus Presb. in Galatia 6 sec. 39 c f 42 c 47 d
Phocas Imp. a S. Theodoro Siceota sanatur 59 b
Pippinus Brevis quo anno creatus Rex 379 f 380 e
Pippinus filius Caroli Magni R. Italiæ 804 f
Pius 2 Papa Sanctis adscribit S. Catharinam Senen. 982 f 984 f ordinat ejus officium 861 a b ejus anima visa in cœlum deferri 477 a 478 b
† Plato M. Ancyræ, templum Anastasiopoli 46 a 48 b Cadosiæ 53 d
† Polycarpus Presb. M. cum S. Sebastiano 13 f 14
† Polyeuctus miles M. in Armenia 12 b e
† Pomposius Ep. Neapolitanus 730 f
Pontius Ep. Belliccn. circa 1100 an. 675 b
Pontius Ab. Cluniacen. 12 sec. 641 e 642 c 666 b
Pontius Ab. Casæ-Dei dein Ep. Aniciensis 334 c d e
† Privatus Mimatensis 323 b 335 f
Probus Præses in Pannonia sub Diocletiano 572 573
Procopius Diac. scriptor Vitæ S. Marci 347 e
Projectus pater S. Marcellini Papæ 417 c
† Potiti M. Monasterium Neapoli 778 a 779 b

Q

† Quintini Ecclesia Parmæ 386 d
Quintus Christianus Amaseæ 4 sec. 423 a

R

Ragenfredis filia B. Adelberti Comitis 73 c
† Ragenfredis Abbatissa Dononii in Hannonia 635 b
Ragnerius Zacconus Inquisitor Ordinis Prædicatorum 686 c 688 a
Raimundus Comes Lemovicen. 9 sec. 485 e
Raimundus a S. Ægidio Com. Tolosanus 12 sec. 332 c d
Rainoldus de Ursinis 14 sec. 959 b

Raingardis

Raingardis mater S. Roberti Ab. Casæ-Dei 320 a
† *Rampertus Ep. Brixien.* 9 *sec.* 282 d
Rampertus Habspurgi Comes 9 *sec.* 438 a 439 a
† *Raphael Archangelus* 2 f
Raymundus Berengarius 2 *Com. Barcinon.* 10 *sec.* 269 a
† *Raymundus Placentinus in Italia* 383 a
Raymundus de Vinea Ord. Prædicat. Generalis et Confessarius S. Catharinæ Senensis, hujus Vitam scribit 861 b c d 862 d 976 a
Raymundus de Turena nepos Gregorii II Papæ 971 f
Raynaldus Belnensis Vice-Comes 11 *sec.* 673 e f
Raynaldus Ab. Vezeliacen. scriptor Vitæ S. Hugonis Abbatis Cluniac. patrui 641 d 656 d
† *Regina uxor B. Adelberti Comitis Austrobandia* 73 a e f
† *Remigii corpus translatum* 663 e
Renco Ep. Claromont. 11 *sec.* 323 f
† *Reolus Ep. Remensis* 7 *sec.* 627 f 630 c d 631 c
Reparatus discip. S. Theodori Siceotæ 44 a
† *Restitutæ Ecclesia Neapoli* 778 e
Richardus Londinensis Ep. 793 b
Richarius Ab. Lobiensis 618 b
Richarius Senoniensis in Vosago monasterio scriptor 13 *sec.* 690 a
Richeza Regina 11 *sec.* 81 d e
† *Rictrudis invisitur a S. Richario* 449 a
† *Rignardus* 942, *ecclesia* 944 c
Ripuarii Franci 80 b
Robertus de Gebennis Antipapa 933 e
Robertus Archiep. Guesnensis 10 *sec.* 176 e
Robertus Ep. Lingonen. circa 1100 *an.* 674 e f
Robertus Ep. Silvanect. 10 *sec.* 72 c
Rotbertus Dux Burgundiæ 11 *sec.* 667 a b
Robertus Junior Comes Flandriæ defert brachium S. Georgii ex Oriente 139 a 137 b c *dictus a Turcis Georgii filius* 154 e
Robertus Comes Moretonii 11 *sec.* 336 b
Robertus mon. Walciodoren. 12 *sec. scriptor Vitæ S. Forannani* 816 c d e 818 d e
Robertus de Brugis Ab. Dunensis 618 e
Roclenus Ep. Cabilonen. 11 *sec.* 667 d 668 b
Rodulfus Ep. Roffensis 12 *sec.* 661 b
Radulphus Presb. mon. Affligemii 730 b
Romanus Lecapenus Imp. CP. 347 e
† *Rortilus Ab. Amarbacii an Ep. Verdensis* 812 d 813 d
Rosemunda mater S. Adjutoris 833 a 834 a
† *Rudesindus Ep. Dumiensis* 10 *sec.* 76 d 77 a
Ruffinus ob translationem Origenis refellitur 496 f
† *Rufini et Valerii Mart. Vita scripta a S. Paschasio Ratberto* 468 d
† *Rufillus Ep. Populoniensis* 761 b c f 763 f
Rumoldus pater B. Wolphelmi 11 *sec.* 78 d
Rusticus Tribunus Torcelli 9 *sec.* 356 b

S

Salatinus Ab. S. Georgii Majoris Venetiis 13 *sec.* 135 c
Salomon Ep. Atinen in Campania 2 *sec.* 554 a
Sanctius R. Navarræ 11 *sec.* 594 f
Sanctus 2 *R. Aragonensium* 12 *sec.* 733 f
Sanctius I Rex Lusitaniæ 76 f 77 b
Sanctius Prior Pinnatensis in Hispania 12 *sec.* 733 f 738 f
† *Sara Virgo et Martyr in Syria* 262 c
† *Saturius Eremita in Hispania* 553 a *corpus in ecclesia Soriensi* 600 d
† *Saturnini M. Reliquiæ Monachii* 991 b
† *Sebastianus M. Romæ* 13 e f
Segninus Archiep. Colonien. 11 *sec.* 83 c
Semia matrona, S. Catharinæ Senen. familiaris 954 955.
† *Septem Dormientes Turonibus* 338 f
† *Serena uxor Diocletiani* 16 c
† *Serenus Hasteriæ sepultus* 829 a
Sergius Patriarcha CP. 7 *sec.* 59 f *Monothelita* 60 d
Sergius patricius Mauritii Imp. 57 a
Sergius Diaconus CP. 6 *sec.* 52 b c
Severa gens Consularis 775 c f
Severus Ep. Pragensis 11 *sec.* 203 c
Sidonius Ep. Moguntinus 6 *sec.* 113 b
Sifridus scriptor Vitæ S. Trudperti 16 *sec.* 429 f
Sigebertus R. an pater aut consanguineus S. Bovæ 287 d
Sigismundus R. Hungariæ 978 c d
Sigismundus R. Poloniæ pius erga S. Adalbertum 179 d
Sigmarus Comes Partensis pater SS. Pusinnæ Lutrudis et Hoyldis 167 f 783 b
Signedus Ab. Riponen. in Anglia 635 d
Sigelardus mon. Centulensis 7 *sec.* 450 c
Siguinus 3 *Ab. Casæ-Dei* 12 *sec.* 333 f 334 a b
Sitia, an Sancta Lusitana? 504 a b
† *Silvester Papa non est lapsus cum S. Marcellino* 1007 e
Silvester II Papa 178 b
† *Silvester Ep. Cabilonen.* 788 c
Silvester Jenantius Abbas Generalis Silvestrinorum 89 c
† *Silviæ Virg. Corpus Brixiæ translatum* 500
† *Simpliciani Ep. Mediolan. ecclesia* 707 e
Simon Romanus scriptor Vitæ B. Helenæ Utinen. 249 b
Sinibaldus de Fliscio Cardin. dein Papa 691 b
† *Sisinnius Diac. M.* 417 a *Reliquiæ Tridenti* 782 d
† *Sixti monasterium et Ordo* 716 b
† *Sixtus et Sinicius Epp. Remenses* 766 b c
Slawnick pater S. Adalberti Ep. 180 f 189 e 200 d
† *Solennis Ep. Carnotensis* 277 f
† *Sophiæ Ecclesia Pessinunti in Galatia* 53 c
† *Sosthenes Ep. Colophonis* 1 *sec.* 620 a
† *Soteris V. M. cœmeterium* 6 b
Stephanus III Papa 8 *sec.* 799 d 800 c
Stephanus X Papa. 644 d 645 f 657 d 663 d
† *Stephanus R. Hungariæ baptizatur a S. Adalberto Ep.* 194 e
Stephanus R. Poloniæ pius erga S. Adalbertum 179 f
Stephanus Rex Angliæ 12 *sec.* 794 e
Stephanus Ep. Antiochiæ 5 *sec.* 365 b 366 e
Stephanus Archiep. Cantuarien. 552 c
Stephanus Ep. Redonen. 12 *sec. scriptor Vitæ S. Gulielmi Firmati* 336 c f
† *Stephanus Ab Cistercii* 671 f 672 b 673 a 679 c f
Stephanus in Galatia 6 *sec. magnæ abstinentiæ vir* 24 c d
Stephanus 6 *Ab. Casæ-Dei* 12 *sec.* 334 f
Stephanus Prior Carthusianus, an Beatus? Ejus Vita scripta 927 a c d 928 d e 942 a 944 c 947 e 948 c
Stephanus discip. S. Theodori Siceotæ 44 a
Stephanus Senensis amanuensis S. Catharinæ Senensis, dein Prior Carthusianus 861 d e 969 c 978 979
Stephanus Confalonerius conspirat in necem S. Petri Martyris 688 e 705 d e
Stephanus Macconus 976 e
Strzezislawa mater S. Adalberti Ep. 189 e 200 d

† *Susanna V. M. neptis S. Caii Papæ* 14 e f 15 16 c
Symmachus Consul 776 a
† *Symphorianus Æduensis* 323 b
† *Syri monast. Placentiæ* 388 e 391 b

T

Tarasia filia Veremundi R. Castellæ 346 b
Taurus Arimini præfectus 4 sec. 763 f 765 c
† *Thalelæus Martyr* 143 b
† *Thason Martyr* 417 a
† *Thebæi Milites MM. a Papa confortati* 416 e f
† *Theclæ V. M. sanguis in Terra sancta* 155 d *Reliquiæ Monachii* 991
Tegenus 2 *Ab. Browiller* 11 *sec.* 77 c
Theobaldus Ep. Parisiis 12 *sec.* 72 e
Theodaldus Ep. Placentinus 12 *sec.* 390 e
Theodoricus pater S. Roberti Ab. Molismen. 477 a
† *Theodorus Archiep. Cantuarien.* 7 *sec.* 301 b c 303 f 304 309 c d e f
Theodoricus 2 *Ab. Walciodoren.* 12 *sec.* 816 f 817 a b
† *Thedorus miles M. cum dracone depictus* 107 b c 108 b *protector in bello* 142 c 154 c
† *Theodorus Ep. Cantuarien.* 790 d
Theodorus Ep. Constantiæ in Germania 7 *sec.* 430 d 431 a
Theodorus Dux Regius CP. 7 *sec.* 58 e f
Theodorus Teutheus Procurator Heliopolis in Galatia 6 *sec.* 40 e
Theodorus pater S. Joannis Hegum. Catharorum 501 e
Theodorus in monte Draconis monachus 6 *sec.* 44 a
Theogerus Ep. Metensis 2 e
Theodosius Magnus Imp. an a S. Donato Ep. baptizatus? 773 f, *an evocarit hunc ad filiam a dæmone liberandum?* 774 b f 775 a
Theodosius Ep. Anastasiopolis in Galatia 6 *sec.* 34 e
† *Theonas Ep. Alexandr.* 3 *sec.* 352 c
Theophania Imp. mater Ottonis III 177 f 184 a
† *Theophila Martyr* 491 e
Theophilus Beaqui Ab. S. Georgii majoris Venetiis sec. 15 a b
Theotimus Diac. S. Basilii Ep. Amaseæ 423 c
Thetbaldus Com. Franc. addictus Hugoni Cluniac. 639 f
† *Thomas Patriarcha CP.* 7 *sec.* 58 59
† *Thomas de Aquino* 911 *e versus de S. Petro Martyre* 692 a b
Thomas Ep. Emonen. Ord. Prædic. 979 d
Thomas de Lentino scriptor Vitæ S. Petri Mart. 693 c
Thomas Firmanus Generalis Ord. Prædic. 14 *sec.* 978 d
Thomas Antonii de Senis Prior Ordinis Prædicat. 14 *sec.* 861 d e 915 f 969 e
Thomas Dominicus Confessarius S. Catharinæ Senen. 861 b 897 d 898 b 903 d 904 b 911 f 916 a b 926 d e 937 f
Thomas Naccius Ord. Prædic. 14 *sec.* 978 d 979 c
† *Thraso M. a S. Caio Papa baptizatus* 16 b
† *Tiburtius M. cum S. Sebastiano* 13 f 14
Tilbertus Ab. sepultus apud Riponenses in Anglia 635 a
† *Timothei et Appolinaris ecclesia Remis dotata* 627 f 632 e f
Timotheus intrusus Ep. CP. 6 *sec.* 374 d
† *Titianus Ep. Brixien.* 5 *sec.* 626 b
Timotheus Ep. Anastasiopolis in Gallia 6 *sec.* 45 d
† *Torpes M.* 481 b c 483 c d
Tranquillus an Episcopus Galliæ? 778 f
Tranquillus an Ep. Cabilonensis? 731 d
Tuda Ep. Lindisfarnen. 7 *sec.* 315 f
Tutelo monachus Sangallensis 479 f

U

† *Udalricus Ep. Augustanus* 9 *sec.* 802 d
Udalricus disc. S. Hugonis Ab. Clun. 636 f 654
Urbanus II Papa disc. S. Hugonis Ab. Cluniac. 637 a
Urbanus VI Papa 933 f 945 e 948 b
Urbanus VIII novum Officium præscribit de S. Catharina Senensi 861 a
† *Ursicinus Medicus M. Ravennæ* 570 b c
Ursus Ep. Olivolensis 9 *sec.* 358 b

V

† *Valentinus et socii MM. culti in Helvetia* 480 a
† *Valentinus Ep. Placentinus* 13 *sec.* 394 a 395 d
Valentinus pater B. Helenæ Utinensis 257 f
† *Valeriani M. Reliquiæ Monachii* 991 b
† *Venantii ecclesia collegiata Turonibus* 337 b
† *Venerius Ep. Mediolan.* 175 a b d 497 d e
Veranus an Ep. Cabilonensis? 731 d
Veranus Ep. Cavellicen. non Cabilon. 788 f
† *Vibicius Ep. Treviren.* 30 f
Vice-Dominus de Nobilibus Ep. Plancentinus 13 *sec.* 386 a
† *Victor M. Mansilensis eques cum dracone* 107 f *vici duo in Arvernia* 323 d
Victor Capellus Dux Classiis Venetæ 15 *sec.* 133 e
† *Victoria V. M.* 23 *Decembris* 393 d
† *Vigilius Ep. Trident.* 781 b f 782 d
Vindricus Ab. S. Apri scriptor Vitæ S. Gerardi Episcopus Tullensis 208 d
† *Vitalis et Agricolæ reliquiæ an in Gallias delatæ* 499 c e
† *Vitus inter SS. Auxiliatores* 150 c *corpus in Corbeiensi monasterio* 173 c
Viventia mater S. Georgii Sardi Ep. 261 e
† *Vivianus Ep. Xantonen.* 646 f 647 f
† *Viventius Ep. Remensis* 766 f
Vulferus seu Wlfarius R. Merciorum 7 *sec.* 300 c 301 b

W

Wala Ab. Corbeiæ frater S. Adelardi 172 f
Waldgarius seu Waltherus Episcopus Verdensis 10 *sec.* 813 d
Walfridus Mengrius Marescallus Franciæ 98 e
Walkelmus Ep. Wintonien. 11 *sec.* 793 b
† *Wandelinus Ab. in Trevirensi ditione* 263 e
Warinus Ab. Corbeiæ novæ 9 *sec.* 172 f
† *Wenceslaus Dux Bohemiæ honoratus a S. Adalberto* 182 e 201 f
† *Wenefrida Angla* 627 b d
Wernherus I Ab. S. Trudperti 13 *sec.* 444 a
Wiboldus Ab. Stæbulen. 12 *sec.* 816 f 817 a
Wido Archiep. Viennen. 12 *sec.* 666 d
Wido ex Com. Matisconensi monachus 11 *sec.* 640 a
Wigbertus Ep. Verdensis 813 d
Wildenus Ab. an Riponen. in Anglia? 635 a
Willebaldus Archiep. Colonien. 8 *sec.* 814 b c
† *Willebaldus Ep. Bremensis* 8 *sec.* 814 d
Willelmus R. Alamanniæ 156 d

Willigisus

Willigisus Archiepiscopus Moguntinus 10 *sec.* 182 e 183 e 186 e
Winfridus Ep. Licefelden. in Merciis 7 *sec.* 304 c
Witbertus socius S. Egberti in Frisiam profectus 317 a
Woythiech in Confirmatione dictus Adalbertus Episcopus Pragensis 181 a

X

Ximenus pater S. Prudentii Ep. Turiason. 598 f

Y

Ymma soror SS. Pusinnæ et Lutrudis 168 a

Z

† *Zeno M. Nicomediæ* 22 *Decembris* 491 e
Zenonis Imp. Henoticon 372 c
Zoilus Ep. Amorii 6 *sec.* 54 e
† *Zotici M. Reliquiæ Monachii* 991 b

INDEX TOPOGRAPHICUS.

A

Ægina insula Peloponnesi, *caput S. Georgii* 133 e f 134

Ægyptus *SS. Victor, Maximus, Marcianus, Paulus, Germanus et alii* 6 *Mart.* 493

Africa, *SS. Catulinus, Saturninus, Chorus, et alii* xvii *MM* 166 *SS. Faustinus, Victurinus, et alii* xxi *MM.* 268 *SS. Julius, Victurinus, Siricus, et alii* xx *cum sociis MM.* 420 *S. Gratus et alii duo Mart.* 623

Agennum ur. Aquitaniæ 749 e *S. Phœbadius Ep.* 368

Aiovia Castellum *SS. Carpus, Maurus Castus Diac. Husandus et Prianus Mart.* 492

Alemanica vulgo *Alemenesches* in Normannia 66 d

Alexandria *SS. Corona V. Victor et socii* xxii *et alii* xxiv *Mart.* 267 *S. Leonides pater Origenis M.* 10 *S. Marcus Evangelista* 346 *S. Amanus Ep.* 361 *S. Victurinus M.* 573 *SS. Didymus et Theodora Mart.* 578 *SS. Germanus Presb. Prosdocus Diac. et Valentinus Mart.* 622 *SS. Pudentius et alii* iv *et duo* 623 *Dorotheus Presb. et alii* xxxix, *inter quos Secundinus et Pastor Epp.* 753

Alfama arx Hispaniæ. *Ordo equitum S. Georgii* 161 b

Almeria urbs Hispaniæ 732 c 734 f

Altinum in Tarvisino territ. *S. Liberalis* 494

Altissalia an in Morinis, an in Transisalania 628 b c

Amanthea urbs Calabriæ 780 c

Amasea urbs Cappadociæ, *Basileus Ep. M.* 420

Amastris urbs Paphlagoniæ, *Ecclesia S. Georgii* 138 a

Amorium urbs Phrygiæ 54 b

Anastasiopolis, urbs Galatiæ. *Theodorus Siceota Episcopus* 32 34 d

Ancla de Gociano opp. Sardiniæ, *Ecclesia S. Georgii Episcopi* 216 a

Ancyra, Metropolis Galatiæ i 32 c f 43 c

Angeliacum *S. Joannis monast.* 647 a 648 a

Anglia. *Ordo Periscelidis* seu *Garterianus* 159 e *specialis cultus S. Georgii ut Protectoris* 159 e 162 163 164

Anglonensis districtus Sardiniæ 215 f

Anicium, Podium B. Mariæ 333 c

Antiochia *SS. Philo et Agathopus Diaconi* 362 *S. Stephanus Ep. M.* 365 *SS. Euthymia, Leonides, Vindeus, Marius Mart,* 419 *patria SS. Guillelmi patris et Peregrini filii, Patronorum Foggiæ* 469 e *SS. Timia, Maurus, Attas Diac. Gennosa et Sodalis Mart.* 493 *Antiochia ope S. Georgii expugnata* 154 a

Antuerpia *corpus S. Honofria V. M. Romanæ* 17

Aphrodisia urbs Thraciæ, et Cariæ. *SS. Rodicianus et alii* xii, *et anonymi* xii 759

Aphusia ins. *S. Joannes Hegum. Catharorum exul.* 496 e

Aquicinctum, monast. Belgii *brachium S. Georgii* 136 137

Aquileia *S. Marcus Evang. Apostolus* 348 c 349 f

Aquisgranum *Templum et Reliquiæ S. Adalberti Episcopi* 179 f 180 a

Aquitania *S. Alpinianus Presb.* 485

Arbela in Perside, *SS. Josephus et Æithalas Mart.* 26 27

Ardmacha urbs Hiberniæ *An S. Forannanus Ep.* 819 b

Arelate. *Reliquiæ SS. Felicis Presb. Fortunati et Achillei Diac. Mart.* 98 e f *martyrium Danielis Anachoretæ* 271 272

Atgentanium op. Galliæ. *Corpus S. Mansueti Martyris* 366 368 d

Argubium monast. prope Centulam 445 b

Armenia *S. Nearchus M.* 12

Arvernia, *patria S. Roberti Ab. Casæ-Dei* 320 a

Asculum urbs Italiæ. *Corpus S. Sabæ M.* 264 e f

Asia *S. Maximus Martyr* 740

Assisium *patria B. Ægidii socii S. Francisci* 220

Atinum urbs Campaniæ. *S. Marcus Ep. et duo Presb. Mart.* 553 *S. Carus Ep. M.* 621

Avenio *S. Catharina Senen. evocata a Gregorio II* 965 a b 970 c 971 e 972 b

Avennacum monasterio in Campania *S. Gundebertus Martyr* 627

Augusta Vindelicorum. *Patria S. Gualfardi* 837 f *Reliquiæ* 840

Augustodunum, *patria S. Hugonis Abbatis Cluniacensis* 644 a

Aunay sive Ounay in Aquitania 747 b 748 c

Aurum monast. Galliæ prope Molismum 679 a

Austrobandia ditio Belgii *B. Adelbertus Comes* 73

Antissiodorum *S. Heribaldus Ep.* 382

Axiopolis, urbs Mysiæ inferioris *S. Cyrillus M.* 419

B

Bajocassina urbs Normanniæ 343 d

Barga prope Lucam. *B. Michael Ordinis Minorum.* 988

Barala in Gallo-Belgica. *Templum S. Georgii* 113 b

Barcino *Altare et cultus B. Peregrini Servitæ* 846 f 857

Barrum op. ad Sequanam 679 e 680 b

Bastum monast. Portugalliæ *S. Senorina Abbatissa* 75

Baza seu Batistana urbs Hispaniæ 735 a

Beatia *hodie Baezæ* urbs Hispaniæ 736 d

Begeri insula Hiberniæ. *Ecclesia S. Ibari* 175 c f

Benerkis in Tolosana diœc. *Corpus S. Phœbadii Ep. Aginnensis* 369 e

Berkinga monast. Angliæ. *Erconwaldus fundator.* 789 b 790 d

Berlasina, *locus cædis S. Petri Mart. ejus Ecclesia* 700 a 692 a b 705 f 707 d

Bernavilla in Normannia ad mare 343 c

Berziacum Prioratus in agro Matiscon. 650 b

Bethlabuba in Perside, *Patria S. Josephi M.* 24 c

Bethnoadara in Perside, *patria S. Atthalæ M.* 24 d

Biterræ urbs Galliæ. *An recte adscripti SS. Afrodisius, Carilippus, Agapius, Eusebius Mart.* 573

Blauburnum monast. Sueviæ 798 a

Bleso seu Blesium urbs Galliæ *S. Deodatus Ab.* 275

Bliterium castrum Galliæ 645 b 646 b

Bocileis, Bussily monast. Tirasciæ fundatum 825 a

Bononia *S. Tertullianus Ep.* 499 *S. Petrus M. a S. Dominico ad Ordinem admissus* 686 b c

Borbonium prope Cluniacum 648 c 649

Bosanham seu Boseham in Anglia 309 a

Boviniacum op. Belgii 822 a

Bracara in Lusitania. *Corpus S. Marci cognati S. Barnabæ* 556 f *S. Petrus Ep. M.* 1010

Brauwiller monast. prope Colon. *B. Wolphelmus Ab.* 77

Brisacum opp. Brisgoviæ ad Rhenum 440 a

Brisgoia *S. Trudpertus eremita M.* 429

Brivas

Brivas seu Brivata opp. Arverniæ 320 b 321 a
Brixia *S. Theophilus Ep.* 499 *Paulus I Ep.* 625
Bructeri seu Boruchtuarii populi German. 316 e 318 a
Bruchsalæ in Germ. *SS. Abrunculus et Bonosus* 31 d
Burdegala, *Caput S. Eutropii Ep. Santonen.* 734 a

C

Cabilo urbs Galliæ. *SS. Joannes, Desiderius et Flavius Epp. et Desideratus Presb.* 787 *monasterium S. Marcelli* 647 b 648 b
Cadomum monast. Normanniæ 314 c
Cadomum urbs Normanniæ 343 d
Cadosia et Cadorum urbs Phrygiæ 53 d
Cæsena urbs Italiæ *digitus S. Petri Mart.* 692 e
Calcis-mons *Chaumont* in Arvernia 324 c e
Camaldulum. *Petrus Teutonicus eremita* 477
Cameracum urbs Belgii. *Reliquiæ S. Georgii* 117 c
Campania Remensis et Catalaunensis 305 e
Campedona in Suevia. *B. Hildegardis Regina* 797 *ejus* fundatio et restauratio 801 804
Campercorrentum, Corisopitum 750 c f
Cananeotarum civitas in Armenia 12 f
Cantuaria, *S. Mellitus Archiep.* 283 *corpus S. Welfridi Archiep.* 314 b c
Cappadocia, *patria S. Georgii M.* 125 b
Cappara opp. Hispaniæ. *An recte adscripti SS. Carilippus, Aphrodisius, Agapius, Eusebius Mart.* 575
Calaris, *Domus natalis S. Georgii Ep. Suellen.* 1000
Casa Dei monast. Arverniæ. *S. Robertus Ab.* 318
Casinum. *S. Adalbertus Ep. degit* 183 f 184 a
Castrum-arcuatum op. Italiæ 402 b e
Castrum S. Joannis in Italia 401 c f
Castrum Saracenum in Gallia. *S. Alpiniani corpus* 486 a
Castrum-Unardum in Italia 401 b f
Catharorum monast. *S. Joannes Hegumen. Conf.* 501
Cella S. Mariæ de Caritate 647 a f
Cellense monast. Trecis 670 f 677 b 678 b c
Centula monast. Galli *Reliquiæ S. Georgii* 116 f 117 a *S. Richarius Ab.* 445
Chalcedon urbs Bithyniæ. *An S. Tychicus Ep.* 620 d
Cherteseye monast. Angliæ *S. Erconwaldus fundator* 780 b 781 d 782 c
Choziba laura in Galatia 38 f 40 a
Cibalis urbs Pannoniæ *SS. Eusebius Ep. Pollio et Tibullus* 571
Cicestra urbs Angliæ 308 b 309 a
Cirtha et Lambesa in Numidia. *Agapius et Secundinus Epp. et alii XXIII.* Item *mulier cum 2 geminis et alii plurimi* 754
Clara-vallis monast. prope Placentiam Ord. Cisterc. 385 f
Cluniacum *S. Hugo Ab.* 636
Colonia, *Reliquiæ S. Catharinæ Senen.* 980 c *patria S. Gerardi Ep. Tullensis* 208 d *hæresis Catharorum* 687 b
Colanum eremitorium Galliæ 671 a 678 b
Colophon urbs Joniæ. *A S. Tychicus Ep.* 620 a
Columbarium in Etruria. *B. Philippus Ord. Minorum mortuus* 408 a 409 e
Comaclum urbs Ital. ad Padi ostia 358 d
Comum. *S. Petrus Mart. educatus* 696 a *Digitus et sacellum ejus.* 692 d
Conchate opp. Galatiæ 39 c
Constantinopolis *variæ ecclesiæ S. Georgii* 113 f 114 a *Ordo equitum S. Georgii institutus* 167 c d *Ecclesia et corpus S. Marci Evang.* 347 d *Corpus S. Aniani* 361 *Reliquiæ S. Stephani Ep. Antiocheni* 366 f *S. Macedonius Ep.* 372 *S. Eulogius Xenodochus* 499
Corbeia monast. Galliæ *S. Paschasius Ratbertus Abbas* 466
Corcyra in Jonio mari *SS. Zenon, Eusebius, Neon, Vitalius Mart.* 567 *SS. Saturninus et alii* VI *ex latronibus Martyres* 620 *S. Cercyra V.* 620
Corduba *SS. Amator Presb. Petrus et Ludovicus Mart.* 806
Cordula urbs Persidis *SS. Parmenius, Helymas et Chrysotelus Presb. Lucas et Mucius Diac MM.* 11
Corfinium urbs Ital. *S. Pamphilus Ep.* 589
Cremona *S. Petrus M. Inquisitoris munus exercet* 688 a
Crispeium Valesii opp. 648 c 649 f
Cruachadia in Hibernia, *S. Machalleus Ep.* 369
Cyrene urbs Pentapolis prope Ægyptum. *S. Marcus* 350 e
Cyzicum urbs Hellesponti *SS. Theognides, Rufus* et *alii* VII *Mart.* 624

D

Denia seu Dianium urbs Hispaniæ 739 b
Diospolis urbs Palæstinæ. *S. Georgius Megalo-Martyr* 101 148 e
Donofrontium op. Normanniæ 343 e
Dononium Abbatia Belgii. *B. Adelbertus Comes* 73 c *B. Ava V.* 635
Dordonium, *Dourdin* in Britannia Armorica 339 a
Dorylæum opp. Phrygiæ 58 f 60 d
Druynorum monasterium in Galatia 46 d
Dure opp. Sardiniæ. *Ecclesia S. Georgii Ep.* 216 a

E

Ebora urbs Lusitaniæ. *Caput S. Lucii* 4 e
Eboracum urbs Angliæ. *S. Wilfridus I Archiep.* 294 *S. Wilfridus 2 Archiep.* 627
Egmonda in Hollandia. *Corpus S. Materniani Ep. Remensis* 766 f
Elia urbs Angliæ. *Reliquiæ et oratorium S. Zitæ* 503 *f*
Enistratum in Galatia 39 c
Eugubium. *Reliquiæ SS. Mariani et Jacobi, item Secundini et Agapii MM.* 755 c
Eurœa urbs Epiri. *S. Donatus Ep.* 773

F

Fabrianum opp. Piceni *B. Franciscus Ord. Minorum* 89 *Degit B. Ægidius Minorita* 224 f
Fauces op. Sueviæ. 808 f
Ferraria. *An caput S. Georgii* 111 d. *ejus antiqua veneratio* 112 d
Firmum opp. Piceni *S. Sophia V. M.* 741
Flix olim Ibera urbs Hispaniæ 738 d
Florentia, *S. Petrus Mart. Inquisitor degit* 688 c *S. Catharina Senen. pacem componit* 927 f 945 c 965 966 967
Floriacum, *Accedit S. Adalbertus ut honoret S. Benedictum* 187 c 195 f
Florinæ op. Belgii 825 b 826 c 830 a b c
Foggia in Apulia *SS. Guillelmus pater et Peregrinus filius Patroni* 469
Foreste monast. prope Centulam 445 b 450 b
Forolivium urbs Italiæ. *S. Mercurialis Ep.* 760 *B. Peregrinus Latiozus Ord. Servorum B. Mariæ* 845
Friburgum opp. Brisgoyæ 441 d f
Frisiæ *S. Egbertus habitus Apostolus* 316 d 317 *f*
Fundi urbs Campaniæ *Patria S. Soteris Papæ* 5 f

G

Galilæa, *patria S. Marci Ep. Atinensis* 558 f

Gallia *hæresi Catharorum et Albigensium infecta* 687 c d
Gangræ *S. Macedonius Ep. CP. mortuus et sepultus* 375 b
Gedanum *S. Adalbertus convertit multos* 188 a
Genua *Ordo equitum S. Georgii* 161 b *templum S. Zitæ Virginis* 503 e
Germia urbs Asiæ 53 a
Gerunda urbs Catalaniæ. *S. Daniel anachor. M.* 269
Gladbacum monast. in agro Juliac. *B. Wolphelmus Ab.* 79 f 80 d
Gnesna urbs Poloniæ. *Corpus S. Adalberti Ep. Pragen.* 177 a 179 d *ibi Missam celebravit ante Martyrium* 197 d
Gordiana regio Asiæ 42 f
Gornacus fluvius Galliæ 666 a e
Goronium op. in Cenomanicis 342 d
Gorzia monast. prope Metas 809 f
Gratianopolis urbs Galatiæ 42 e

H

Habspurg Comitatus 7 sec. 432 b et seqq.
Hasteria Abbatia Belgii 827 d 829 a
Helia regiuncula Hiberniæ 585 a 586 e 587 588
Heliopolis urbs Galatiæ primæ 40 e
Helmwaldeshusen monast. Westphaliæ. *Reliquiæ SS. Modoaldi, Auctoris, Aprunculi et Bonosi. Epp. Trevirensium.* 31 d
Henniacum in Belgio prope Duacum. *S. Proba V. M. et Germana V.* 583
Heraclea urbs ad Pontum Euxinum 43 b
Hervordia op. Saxoniæ inferioris. *S. Pusinna V.* 167 *An fuerit corpus S. Probæ V. M.* 584 d
Heule Baronatus prope Cortracum in Flandria *Cultus S. Eutropii Ep. Santonensis* 744 b
Hibernia. *S. Egbertus Preb. vixit* 315 f
Hierosolyma, *cœnobium S. Georgii* 154 f *ejus ope expugnata* 155
Hispellum in Umbria *S. Fidelis* 377
Humacus in Istria 358 a e
Humolarium monast. in Veromanduis 825 a 826 c
Hy insula Scotorum. *S. Egbertus Preb.* 315

I

Iccium monast. Galliæ 276 c 277 b
Iconium *Victoria ope S. Georgii obtenta* 156 a
Ilerda *vulgo Lerida* urbs Hispaniæ 738 d
Illiberis urbs Hispaniæ. *S. Gregorius Ep.* 272
Illicum opp. Hispaniæ *An passa S. Corona V* 267 e
Ingelhemium op. Germaniæ. *Ludovicus Pius obiit* 806 f
Imlacensis Episcopatus in Hibernia 724 f
Insulæ urbs Flandriæ. *Reliquiæ S. Vitalis M.* 569 f
Iopolis opp. Galatiæ. *Cultus S. Eureti M.* 36 d

J

Janua pro Genua 927 a b
Julinum urbs Pomeraniæ. *Templum S. Adalberti Episcopi* 180 b

L

Lambesa urbs Ep. Numidiæ. *Martyres multi* 754
Laodicea urbs Syriæ *S. Lucius Ep.* 1 *sec* 4
Laoniensis diœcesis in Hibernia 724 d
Larissa opp. Hispaniæ. *An passi SS. Eusebius, Neon aliique ?* 265 c
Lavallum op. Cenomanensis agri 337 f
Laudunum *S. Proba V. M.* 583 c
Laudunensis ager. *Patria S. Ermini Ab et Ep.* 378 e
Laus Pompeia urbs. Ital. *S. Daniel M.* 17
Lesina urbs Apuliæ *SS. Alexander, Firmianus, Primianus, Tellurius Mart.* 581
Libicium Bohemiæ, *Ecclesia a S. Adalberto dedicata* 200 e
Limericum urbs Episc. Hiberniæ 722 f
Lindeseia provincia Angliæ 790 b 791 b
Linsdisfarna insula. *S. Wilfridus monachus* 297 c
Lobium monast. Belgii. *S. Erminus Ab et Ep.* 378
Londinum *S. Mellitus Ep.* 283 *S. Erconwaldus Ep.* 789
Luca *S. Antonius Presb. Eremita* 481 *S. Zita V.* 502
Lugdunum *SS. Epipodius Alexander et* 34 *MM.* 7 *S. Rusticus Ep.* 371
Lusiacum opp. agri Nivernen. 330 e
Lusignanum opp. Ital. 397 d 398 b
Lusitania *Corpus S. Caii M.* 17 d
Lydda urbs Palæstinæ *S. Georgius Megalo-Martyr* 101
Lydia prov. Asiæ. *S. Zeno Ep. Genesius et alii* VI *Martyres* 492

M

Mæon pagus Etruriæ. *S. Anselmus Mæonensis* 318
Magdeburgi *studuit S. Adalbertus Ep. Pragen.* 180 f
Malleacum monast. in Pictavio 653 f 646 b
Mamelianum op. Italiæ 397 e 398 b
Mantileium in Normannia. *S. Guillelmus Firmatus* 336 b 339 a 341 c
Marcilliacum in Gallia 794 d 795 b
Marciniacum monast. Virg. prope Ligerim *a S. Hugone Ab Cluniac. fundatum* 640 641 645 c 662
Masama in Galatia 41 a
Mausiacum Ab. Galliæ 650 f
Mazanea opp. Galatiæ 41 b
Mediolanum. *S. Marolus Ep.* 174 *S. Valeria uxor S. Vitalis M.* 568. *hæresis Catharorum invecta* 686 c f *S. Petrus Mart. Inquisitor* 687 f
Meduana opp. Cenomanniæ 342 d
Melitena vel Melitina ubs Armeniæ. *Corpus S. Polyeuncti M.* 12 f *S. Hermes miles, Eppeus Presb. Hilpidius et Hermogenes Mart.* 492
Medolunum urbs Galliæ. *Actum de Episcopatu erigendo* 31 f *S. Wilfridus ægrotat* 312 a
Mengen ad Danubium 442 c
Metamaucum Venetiis 356 b 358 d
Methon urbs Peloponnesi 635 b
Metis *S. Gramatius Ep.* 372
Milstadium. *Sedes Generalis Ordinis S. Georgii* 157 a
Mitilene urbs Lesbi. *Ecclesia S. Georgii* 144 a
Mnozenia in Galatia 41 b
Moguntia. *Ecclesia S. Georgii constructa* 6 sec. 113 b
Mogus flu. aliis Moenus 444 d
Molismum monast. Galliæ *S. Robertus* I *Ab.* 671 c d
Mona ins. Hiberniæ *S. Machaldus Ep.* 369
Monachium. *Reliquiæ S. Caii Papæ* 991 b *S. Soteri Papæ* 991 a *et aliorum Sanctorum* 991 992
Monasteriolum vicus duplex Arverniæ 327 b
Monciacum novum et vetus prope Parisios 72 a
Monciacum in ditione Ludovici R. Germaniæ 9 sec. *Corpus S. Opportunæ eo delatum* 70 a f 71 e
Mons-Alcinus in Etruria. *B. Philippus Ordinis Minorum* 407
Mons-Beliar. opp. Alsatiæ 441 f
Mons Guasconis, Mons Gausonii, *Mon gagon.* 324 b e
Mons-Laturcus monast. Cisterc. *An ibi corpus S. Prudentii. Ep. Turiason.* 594 b c d e f
Mons-Lanæ monast. Cisterc. Placentiæ 391 b
Mons-Martyrum Prope Parisios. 366 c f
Mons-Pessulanus 440 f 441 f
Mons-S. Sabini. *Patronus S. Vitalis M.* 569 e
Mons-Segredi. *patria S. Zitæ V. Lucensis* 505 b

Monticianum

Monticianum in Hetruria. *B. Antonius Ordinis Eremit. S. Augustini* 841
Morimundus Coronatus monast. Ord. Cister. in ditione Mediolanensi 387 d
Moritonium op. Normanniæ. *S. Guilielmus Firmatus* 336 342 e
Muratum opp. Arverniæ 330 f
Murcia urbs Hisp. 734 f
Murianum ad Venetias. *Corpus S. Donati Ep.* 775 e

N

Naesson in Perside, *patria S. Acepsimæ Ep. M.* 23 d
Nagera op. Hispan. *An ibi corpus S. Prudentii Ep. Turiasonensis* 594 b c d
Neapolis. *Antiqua veneratio S. Georgii* 111 e *Corpora SS. Alexandri, Firmiani, Primiani et Telluris Martyr. Translata* 581 e f *S. Severus Ep.* 775
Neapolis urbs Cypri. *An S. Tychicus Ep.* 620 d
Neustria pro Normannia sumpta 8 sec. 64 e
Nicomedia *S. Georgius passus* 108 *SS. Eusebius, Neon, Leontius, Longinus et 4 Socii MM.* 265 *Basileus Ep. Amaseæ ibi Martyr.* 420 *S. Anthymus Ep. M. cum suo grege* 487 *Germelina, Lætissima et alii* XI *Mart.* 493 *SS. Prudentius Martialis et alii* VIII *Mart.* 622
Nongentum opp. Pertici agri 655 d
Novaria urbs Italiæ. *S. Laurentius Presb. M.* 772
Novelaria op. Ital. *Corpus S. Caii Papæ anno* 1622 *delatum* 16 f
Numidia *SS. Manilius, Donatus alii 4 et 72 Lucianus et* 170 Mart. 577
Nurimberga, *Ostensio Reliquiarum* 731 a
Nussio seu Novesium opp. ditionis Colonien. 83 d

O

Olivola pars urbis Venetæ 358 b e
Ossier opp. Sardiniæ. *Ecclesia S. Georgii Episcopi* 216
Osnabrugum urbs Westphaliæ. *Reliquiæ S. Leontii M.* 266 d
Oximum opp. Normanniæ 64 f

P

Paninorum opp. in Galatia 39 c
Panormus *An ecclesia antiqua S. Georgii* 111 e *Templum S. Zitæ V.* 503 f
Papia *Congressus SS. Adalberti et Gerardi Epp. et Majoli Abbatis.* 210 e
Parisii *Reliquiæ et ecclesia S. Opportunæ Abb.* 62 e *brachium* 72 f *An Reliquiæ S. Georgii? altare a S. Germano consecratum.* 112 e f *Monasterium a S. Clotilde conditum* 113 a
Passiniacum Abbatia Italiæ 972 e
Paredum monast. Galliæ 660 a 667 c
Paterniacum monast. Galliæ 643 c
Pausio vicus Companiæ in Gallia *S. Pusinna sepulta* 172 c
Pentapolis in Ægypto *S. Marcus* 450 d
Perfigas op. Sardiniæ. *Ecclesia S. Georgii Ep.* 215 f
Permetania opp. Galatiæ 55 e
Persis. *Acepsimas et alii* XIV *Episcopi*, III *Presbyt.* II *Diaconi.* 250 *Clerici, Tarbula V. alii* 26000, *et innumerabiles MM. sub Sapore* 19
Perusium. *Obitus et sepultura B. Ægidii Minoritæ* 220 221 d *SS. Valentinus, Marcianus, et alii* VIII *Martyres.* 623
Pertensis Pagus Galliæ apud Catalaunenses. *patria S. Pusinnæ* 167 f
Pessinus seu Pesinuntium Metrop. Galatiæ 32 f 54 f
Petrocorii. *Corpus S. Phœbadii Ep. Aginnensis* 369 d
Pinarolium in Pedemontio. *SS Mauritius, Georgius et Tiberius Martyres Thebæi* 268
Pinnatense monast. Hisp. *Corpus S. Indaletii Ep.* 732 e
Pisa *S. Catharina Senen. patrat miracula* 617 c d *Reliq. B. Michaelis Bargensis* 988 c
Placentia urbs Italiæ. *S. Franca Abb. Ord. Cister.* 383 *Capitium et articulus digiti S. Petri Mart.* 692 b
Podium-Bonitii in Hetruria *B. Luchesius* 3 *Ordinis S. Francisci* 600
Polunniacum in Velaunis 333 d
Polymartium op. Etruriæ, *S. Anselmus Mœonensis* 318
Pontes opp. Aquitaniæ 747 a 748 c
Pontivum mon. Galliæ. *Patria S. Richarii* 447 d
Portus-Ballii in Normannia. *Reliquiæ et Ecclesia S. Georgii* 116 a b
Praga. *S. Adalbertus Ep. M. in Prussia* 176 *Pars Evangelii manu S. Marci scripti* 340, e f *an etiam pars corporis* 349 a b *Reliquiæ S. Petri Mart.* 693 c *S. Gerardi Ep. Tullen.* 1000 d *S Coronæ V.* 1004 e
Prociniacum in Aquitania 793 d 746 c
Privasacum op. Rutenensis ditionis 333 c
Prusa urbs Bithyniæ *SS. Patricius Ep. Acacius, Menander et Polyænus Presb. Martyres* 582
Prussia. *S. Adalbertus Ep. Pragen. obiit Martyr.* 176 188

Q

Quinceium monast. Cisterciense in Gallia 681 d 682 d
Quintawic portus, nunc Estaples 454 b

R

Rama seu Ramula in Phœnicia *Ecclesia antiqua S. Georgii*, a Latinis restaurata 110 d e
Ramel castrum Syriæ, *Ecclesia S. Georgii*, 143 e
Rapallum in ora Genuensi 390 b
Ratense op. *S. Petrus Ep. Bracarem. M.* 1010 e 1011 d
Ravenna *S. Vitalis M.* 568 *S. Liberius Ep.* 621
Reate urbs Italiæ. *Degit ibi B. Ægidius Minorita* 225 c
Remi *SS. Bova Abb. et Doda Sanctimon. W.* 285 *S. Maternianus Ep.* 766
Rippon monast. Angliæ *fundatum a S. Wilfrido* 298 e 300 c 310 d 313 d
Rosiacum monast. Galliæ *S. Alpiniani corpus* 485 e
Roma *S. Soter Papa* 4 *S. Caius Papa* 13 *S. Leo Magnus.* 14 *S. Cletus Papa* 413. *S. Marcellinus Papa, Claudius, Quirinus, Antonius MM.* 416 *Primitius et Aurelius MM.* 419 *SS. Nabor, Silvius, Vitalis, Felix, Nonna MM.* 166 *SS. Sabas Gothus et* 70 *milites MM.* 263 *S. Quirinus Ep. M.* 759 *Corpus S. Catharinæ Senen.* 980 983 *Caput S. Georgii M.* 111 c d *S. Adalbertus Ep. Pragensis monachum ibi agit* 185 *brachium. in eccl. S. Bartholomæi* 177 d *titulus Cardinalitius S. Vitalis M. assumptus* 569 e
Roscrea urbs Hiberniæ *S. Cronanus Ab.* 585
Roya in Picardia *Ecclesia collegiata S. Georgii* 151 b
Rubum vulgo Revo in antiqua Calabria. *Patronus S. Cletus Papa* 415 d

S

Sagium urbs Galliæ *S. Opportuna Abbatissa* 62

Salernum.

Salernum *Digitus S. Catharinæ Senen.* 980 c
Samos insula. *S. Leo Ep.* 633
Santonæ urbs Aquitaniæ *S. Eutropius Ep. M.* 742
Sandicus portus Cantii 300 c
Sardes urbs Asiæ *S. Clemens Ep. 1 sec.* 4
Sardinia in 4 partes divisa 217 a
Savigneium in Normannia 339 b
Scarde seu Scardona urbs Episc. Dalmatiæ 68 e
Schiros insula Archipelagi. *S. Georgius miraculis clarus* 149
Scotia pro Hibernia sumpta. *patria S. Forannani* 817 f 819 b 826 f
Scudri opp. Asiæ 60 e
Senæ urbs Italiæ *B. Alda sive Aldobrandesca vidua* 3 *Ordinis Humiliatorum* 471 *patria B. Antonii Augustiniani* 841 c *S. Catharinæ Senensis* 861 868 e *caput ejus.* 979 f
Senones urbs Galliæ *S. Leo Episcopus.* 31 *Reliquiæ S. Georgii* 118 c *S. Arthemius Ep.* 584
Siberis fluvius Galatiæ 41 b 43 c
Siceon opp. Galatiæ *S. Theodorus Siceota.* 34 d
Sigebergum monast. in diœcesi Colonien. *B. Wolphelmus Ab.* 80 a
Silvanectum urbs Gall. *corpus S. Opportunæ delatum* 72 b
Sina mons, Sedes Episcopalis 149 b
Sithuense S. Bertini monast. 659 b
Smyrna urbs Asiæ *S. Apelles Ep. 1 sec.* 4 *Ecclesia S. Georgii nunc in honore* 150 a b
Selesiense monast. *S. Wilfridus ædificat.* 308 b
Sozopolis urbs Phrygiæ 54 a aliæ variæ 54 f
Sprengerszebach monast. Germ. *Reliquiæ S. Apprunculi.* 30 f
Stallingeton castrum Angliæ 790 b
Stetinum urbs Pomeraniæ. *Templum S. Adalberti Episcopi* 180 c
Strigonium urbs Hungariæ. *Templum S. Adalberti Episcopi* 179 f
Svellum urbs Sardiniæ *S. Georgius Ep.* 215 *Ecclesia, effigies, cæmeterium S. Georgii Ep.* 1002 b
Sulmo urbs Ital. *S. Pamphilus Ep.* 589
Sultzberg op. Alsatiæ 444 f
Sutria urbs Italiæ 660 e 661 d
Syracusa urbs Siciliæ. *SS. Evodius, Hermogenes et Callista eorum soror MM.* 362 *S. Robertus Ab.* 381

T

Tarsis urbs Ciliciæ *SS. Castor et Stephanus MM.* 487 *SS. Afrodisius Malina et alii* 170 *Carilippus Presb. Agapius Eusebius Mart.* 573
Teresium opp. Arverniæ *Thiers* 328 b
Thalaborgh in Xantonibus 745 d 747 a
Theodonis-villa ad Mosellam. *B. Hildegardis Regina obit* 798 a
Toletum *Reliquiæ S. Soteris Papæ* 6 e
Tolonum seu Telo urbs maritima Provinciæ 928 b d
Tolosa *Reliquiæ S. Georgii* 118 e
Tornodorum monast. Galliæ 670 f 677 f *S. Michomeres* 784
Tortosa olim Dertusa urbs Hispaniæ 738 d
Trajectum ad Mosam *Reliquiæ S Georgii* 137 f
Trajectum ad Mosam *S. Quirillus Ep.* 786
Trapezæ in Galatia 36 e
Trecæ urbs Galliæ *S. Exuperantia V.* 423 *S. Melanius Episcopus* 29
Treviri *S. Abrunculus sive Aprunculus Ep.* 30
Tridentum *S. Maxentia mater S. Vigilii Ep.* 781
Trzemesno monast. Poloniæ. *Corpus S. Adalberti Ep. Pragen.* 176 f
Tuitium monast. e regione Coloniæ 83 b d
Tullum urbs ad mosellam *S. Gerardus Ep.* 207
Turiaso urbs Aragoniæ. *S. Prudentius Ep.* 593
Turonia. *invisitur S. Martinus a sancto Adalberto* 187 c 195 f
Turones, *patria S Guilielmi Firmati* 337 a
Tymber op. Nordhumbriæ. *S. Wilfridus incarceratus* 306 f

U

Uccionensis Abbatia S. Crispini 649 e
Urcitana urbs Episc. Hispaniæ, *S. Indaletius Episcopus* 731 732
Utinum urbs Fori-Julii. *B. Helena vidua Ordinis S. Augustini* 249

V

Valentia urbs Hispaniæ sub Mauris 11 sec. 738 c
Valentia urbs Galliæ. *SS. Felix Presb. Fortunatus et Achilleus Diac. MM.* 98
Vallis-coloris monasterium Galliæ 671 d
Valva urbs Episc. Italiæ 589, 590
Vapingum urbs Episc. Galliæ 650 d
Vecta insula *a S Wilfrido conversa* 308 c
Vegia ins. maris Ionii 633 c
Velanensis ditio Arverniæ 328 b
Venetiæ *Caput S. Georgii M.* 133, *item brachium* 134 *corpus S. Leonis Ep. ex insula Samo* 633
Verda in Saxonia inferiore *S. Guibertus Ep.* 811
Vernonium oppidum Normanniæ *Patria S. Adjutoris.* 832 a d e f
Verona *S. Lucidius Ep.* 428 *patria S. Petri Martyris* 686 a *ejus digitus* 692 f *S. Gualfardus Solitarius* 836
Vitreium in Britannia Armorica 338 f
Vettonium opp. Umbriæ 246 d
Vianum opp. Italiæ apud Placentinos 246 c
Vienna urbs Galliæ. *S. Julianus Ep.* 30 *S. Clarentius Episcopus* 376
Vindocinum urbs Galliæ. *Reliquiæ S. Eutropii Ep.* 744 b
Vintimilium op. Liguriæ 946 e

W

Walciodorum Monast. Belgii. *S. Forannanus Abbas* 816
Wallia *S. Senanus Conf.* 627
Wendling opp. Sueviæ 444 d

Z

Zacynthus insula Ionii maris 633 c
Zelandia, *patria Petri Teutonici eremitæ Camaldulensis* 477 a 478 a

INDEX ONOMASTICUS

A

Abiaticus, *nepos* 401 d
Absida, *fornix supra concham* 6 c
Acciactus, *debilis* 520 d
Accisa, *tributum* 746 d
Accostare, *adjungere* 528 f
Acuties, *acumen* 910 c
Adminiculatio, *auxilium* 824 b
Adventatus, *appulsus* 821
Advincta, *intortitium, cereus* 528 c
Advocatia, *patronatus* 440 b
Agiliter, *facile* 964 c
Agillime, *facillime* 902 a
Agna, *casta* 580 a
Agonotheta, *pugil* 830 d
Agricultor, *agricola* 232 d
Agripennum, Arpentum, *Fr.* Erpan *jugerum* 72 e f
Albor, *albedo* 613 d
Aldermannus, *senator* 789 f
Almitas, *sanctitas* 484 c
Alte vel basse *magni aut parvi momenti* 965 c
Altividus, *prudens* 606 d
Amaritas, *amaritudo* 750 a
Ambulatio, *ambo, suggestum* 203 e
Amphorula, *parva amphora* 938 e
Annatus, *senior* 290 e
Annotinum Pascha, *Sabbatum in Albis* 707 f
Anteritas priorum, *Majores* 78 e
Anticulæ, *fulcra* 459 d
Aorasia, *cæcitas* 440 b
Appendiciæ, appendicium *jura fundo adnexa* 81 e 747 *f*
Appodiare, *acclinare, niti* 531 c 933 e
Apostema, *æ. feminine* 245 e
Appretiare, *æstimare* 934 a
Archisterium, *monasterium* 571 d
Architectari, *moliri* 24 f
Arista piscis, *spina* 343 d
Arteticus, *arthriticus* 396 c
Ascysterium, *monasterium* 731 b
Associare, *comitari* 995 d
Aspredo, *asperitas* 780 b
Assides, *asseres,* 395 d
Astantia, *auxilium* 901 c
Auctorizare, *legitime confirmare* 81 e 824 a 828 b e
Avoculatio, *cæcitas* 525 c
Avoculatus, *cæcatus* 525 e
Avoculus, *cæcus* 516 *a* 517 e
Aurigare currum, *gubernare* 79 d
Azzurinus, *ceruleus* 625 b

B

Bactitor, *malleator* 520 b
Bachania, *furor, rabies* 117 c
Bajardi equus *in fabulis notus* 235 b
Baldechinum, *umbella* 500 d
Balneare, *humectare* 938 c
Balneaticum, *balnei pretium* 777 b
Bandum, *sententia exilii* 843 c
Bannus *districtus, territorium* 829 f
Barbitonsor, *tonsor* 996 a
Bathinodium *tributum pro nuptiis solvendum servis glebæ* 830 b
Batillus, *lingua campanæ* 333 d
Batrachus, *rana* 218 a
Battentes, *flagellantes se* 844 d
Beccarius, *macellarius Fr.* Bouchier 616 f
Beneficatus, *beneficio affectus* 226 a
Binda, *fascia* 525 b
Biretum, *pileus* 690 e
Bladum, *frumentum* 605 a
Blava, *ardesia* 397 a
Blava, *messis, frumentum* 387 a 525 b
Boiæ, *manicæ* 394 c
Boscus, *silva* 639 a
Brancha, *pes ferinus cum ungibus* 529 b
Brandonum, *fax cerea* 400 c
Bricia, *mica* 388 f
Brunus, *fuscus* 724 b
Burgensis, *civis* 333 b
Bustare, *sepelire* 79

C

Caballarium feretrum, *lectica* 789 e 791 d
Calcineus murus, *lateritius* 486 a
Calcitrosus equus, *recalcitrans* 230 b
Calculeus, *calculosus* 343 c
Caldarium, *vas æneum* 997 a
Calderario, *faber ahenorum* 397 b
Cambire, *commutare* 595 a
Cambitio, *commutatio* 674 a
Camisia, *indusium, tunica linea* 251 f 609 e
Campanal, *campanile* 465 d
Campanea, *planities camporum* 393 b
Campellus, *campus palustris* 72 d
Cancellare, *expungere, abolere* 529 a
Cancrizari, *gangrena effici* 901 a
Candellum, *candela* 530 b
Cannicanna, *an* caricaria? 225 b
Cantinaria, *Cellarii præfecta* 389 b
Capicerius, *primus inter Canonicos* 72 f
Capere, *decernere* 625 b
Cappanna, *tugurium* 530 b
Captivare, *captivum tenere* 300 a
Cardetum, *ubi cardui crescunt* 360 c
Carestia, *caritas annonæ* 602 e
Carpentarius, *faber lignarius* 749 a
Carruca ossea, *ludicri puerilis genus* 616 e
Casatus, *incola* 151 f
Cassa, *capsa* 513 c
Cassare, *abolere* 528 c
Cassari, *frustrari* 331 b
Catalepticus, *epilepticus* 794 e
Cataracti fumus, *morbus in oculo* 997 c
Cathedraticus, *lector Theologiæ* 993 d
Catta, *felis* 872 b
Cavallerus, 736 c
Cavalarius, *eques* Καβαλάριος 161 e
Cavalcata, *pompa equestris* 538 b
Cavilla, *clavus ligneus* 747 e
Cavriola, *caminus* 396a
Cavilla, *malleolus pedis* 724 c
Cautum, *septum, maceria* 77 c
Caza, *capsa* 388 b 397 b
Celere, *celeriter* 452 e
Cendatum, *byssus subtilis* 400 a
Ceraptata, *candelabra* 564 f
Certitudinaliter, *certo* 229 c 745 e
Cerursicus, *chirurgus* 613 c 616 a
Chlorosaura, *venenatus serpens* 57 f

Chronica passio, *per intervalla recurrens* 326 c
Cincinnum pilus, *crinis* 235 f
Cincta, *cingulum* 522 e
Cionco, cioncare, *truncus, truncare, alias ebrius, inebriare* 337 c
Clamare, *appellare accersire* 603 b
Clinare, *inclinare* 515 f
Cocina, *coquina* cocinarius, *coquus* 225 d
Coessentia, *præsentia* 571 a
Cognata, *uxor patris* 937 a
Collateratus, *lateri junctus* 644 f
Col coccon, *an magnum granum?* 49 b
Comitatenses, *rustici* 246 e
Comitiva, *comitatus* 938 c
Commune, *respublica* 528 f
Compatriota, *ejusdem patriæ* 838 a
Compilative, *succincte* 993 a
Confalonerius, *vexillifer* 980 b
Confratissa, *soror* 717 f
Conjecturare, *comjectura assequi* 895 e
Consecretalis, *secretorum particeps* 212 c
Consolare, *consolari* 996 e
Conspectare, *conspicere* 76 e
Contastatus, *impeditus* 247 d
Contentari, *complacere sibi* 874 f
Contracta, contrata, *vicus* 226 e 516 b 517 *f* 839 a
Contumeliare, *contumelia afficere* 580 a f
Conventiale scriptum, *instrumentum portionis* 627 *f*
Convicinium, *vicinia* 895 b
Coopertura, *operculum* 746 e
Coppolino, *pileolus* 536 e
Cornuzula, *insectum noctu lucens* 394 f
Costa, *latus* 397 d
Cotta, *vestis linea sacra, superpelliceum* 850 c 990 e
Coxia, *coxa, crus* 531 d
Credentia, *fides, opinio* 528 c
Crementum, *incrementum* 284 b
Crepatura, *hernia* 995 b
Croca, crocia, croccia, *fulcrum auxiliare* 388 a 394 d 459 d 518 b
Crollare capite, *caput agitare* 529 a
Cucumium, *lanx profundior* 140 e 143 a
Cullea, *scrotum* 516 b
Cultra, *culcitra stragulum* 958 d
Cuppa, *vas* 997 b
Curialiter, *urbane* 510 c
Curticula, *prædiolum* 72 e

D

Dæmoniosus, *energumenus* 592 e
Deædificare, *scandalizare* 231 f
Debacchatus, *ebrius* 911 e
Debriare, *implere* 80 e
Decurare, *nimis curare* 340 b
Defectus, *deformatus, collapsus* 6 c
Defensare, *defendere* 100 f
Demutatio, *translatio* 314 a
Denariata, *merx, Franc.* denrée 233 f
Dentata, *morsus* 530 f
Depecuniare, *spoliare pecuniis* 442 d
Deramare arborem, *excutere ejus fructus* 386 f
Derobare, *spoliare* 394 f 401 a
Detentare, *reservare* 610 d
Deteriorari, *deterior fieri* 213 e
Detumulatio, *exhumatio* 820 a
Devotare, *consecrare* 342 e
Devotare, *voto fraudare* 441 c
Devotare, *devovere* 750 c
Dextrarius, *sessorius equus* 700 b
Didascalus, *magister* 795 e 821 b
Disfugium, *fuga* 76 a
Dignative, *dignanter* 235 d
Diminuculum, *diminutio* 795 f
Disciplinabilis, *rationabilis* 504 e
Discordiosus, *contentiosus* 513 b
Distanter, *procul* 935 f
Districtualis, *incola districtus* 857 b
Disturbium, *perturbatio* 75 f 948 d
Dogmatizare, *docere* 305 a
Dominicatura, *dominium* 674 a
Dominicatum beneficium, *dominium* 829 f
Dubietas, *ambiguitas* 558 f
Ducamen, ducatus, *ductus* 820 d 824 b

E

Ellipticus, *defectuosus* 808 f
Effigiatio, *figmentum* 100 c
Egestas, *infirmitas* 459 c
Elliberare, *liberare* 580 b
Emutire, *educere, proloqui* 775 f
Enormitare, *normam excedere* 828 a
Endica, *cumulus frumenti* 608 a
Entheca, *capsa* 315 d
Entoma, *insectum,* 76 c
Epilogare, *compendio narrare* 868 d 877 c
Equitaturæ, *jumenta* 751 b
Esibilis, *cibus* 897 b
Essendo, *existendo* 514 f
Exemplaritas 995 f
Exenia, exenium, *munus* 455 f
Exceptare, *excipere* 401 e
Excolata, *apostema* 247 c
Exfructare, *totos fructus percipere* 233 f
Exiliare, *in exilium mittere* 85 d
Expalmare, *palmis cædere* 579 e
Explantatus, *evulsus* 342 c
Expropriare, *spoliare* 236 f

F

Fabella, *sermo* 181 f
Facta, *res, negotia* 507 b
Factivus, *practicus* 888 b
Fallum, *erroror, delictum* 525 b
Famellus, *servulus* 780 e 781 e
Fanones, *seu* flanones, *vexilla* 456 d
Feodum, feodalis *fundus clientelaris* 825 f
Ferventia, *devotio* 850 f
Fervorosus, *fervens* 241 e
Festinantia, *festinatio* 359 d
Festivare, *festum agere* 794 c
Fiancum, *latus* 520 e
Filare, *nere* 712 e 998 b
Fiendus, *faciendus* 893 c 901 b 930 c
Firmaculum, *clavus, fibula* 680 f
Firmare, *claudere* 508 a 746 e
Firmare se, *subsistere* 696 e
Flasco, *phiala linea, amphora* 452 c 895 c
Formula, *imago* 144 e
Fossatum, *fossa* 359 d
Freda, *lotus in ecclesia* 382 c
Frigoriticus, *febricitans* 113 d
Frontose, *arroganter* 962 a
Frustites, *penuarii præfectus* 225 e
Furnarius, *pistor* 394 c
Fustis, *arbor, truncus* 451 f
Fusum, *ferrum teres* 395 c

G

Gabella, *tributum* 746 d
Galæa, *triremis* 946 e
Gamba, *crus* 530 f
Gangulæ, *scrofulæ* 522 e 616 e

Garrire

Garrire, *clamare* 400 c
Garrulatus, *garritus* 998 f
Garterium, *fascia cruralis, periscelis* 161 a
Garrettum, *poples* 530 f
Grancia, *prædium* 383 f
Goja, *regio pascuosa* 810 f
Gonna, gonella, *toga muliebris* 996 e 999 a
Granditas, *magnitudo* 513 a 949 c
Grandiolus, *glandula* 401 e
Grandula, *scrofula* 994 f
Gravare, *sculpere* 76 f
Gravidare, *impraegnare* 995 e
Gridare, *ejulare* 530 f
Gronna, *locus palustris* 585 b
Grossus, *grandis, tumidus* 396 a 724 b 997 d 998 a
Guerra, *bellum* 341 e 394 b 603 e 613 e 747 a 969 f
Guerra, *inimicitia* 921 a 931 d 966 b
Guerrantes, *inimici* 930 c
Gustanter, *gratanter* 112 e
Gutta caduca, *epilepsia* 514 e f
Guttæ, *arthritis* 396 c 531 f
Gyrovagari, *discurrere* 599 a 953 d

H

Herpicare, *post se trahere* 525 c
Hirundinæ, *hirundines* 998 f
Homulus, *homuncio* 144 f
Honor, *fem. fundus possessio* 736 c
Hortolitium, *agellus* hortalitium 608 b
Hospitaria, *cubiculum hospitum* 513 c
Hymnizare, *canere* 203 e

I

Indisgregabilis, *individuus* 571 d
Imbutamentum, *disciplina doctrinæ* 817 e
Imponere litaniam, *inchoare* 564 f
Incanonizatus, *in canonem relatus* 206 d
Incautela, *imprudentia* 696 f
Incautus, *periculosus* 431 d
Incordatus, *sui oblitus Ital.* scordato 603 b
Indilate, *sine mora* 972 d
Infamatorius, *calumniosus* 963 a
Inglandula, *inflatio gutturis* 997 a
Ingombratus, *obsessus* 519 e
Ingrossari, *tumescere* 749 b
Innumerosus, *innumerabilis* 106 d
Insalatium, *herbæ crudæ sale conditæ* 973 d
Insaniri, *insano more vexari* 579 d
Inspectare, *considerare* 76 b
Insultare aliquem, *invadere* 997 e
In tanto, *interim* 513 c 602 b c
Integraliter, *integre* 911 e
Intendere, *audire* 935 b
Interpolanter, *vicibus inter polatis* 247 d
Intitulari, *nominari* 235 d
Invasatus, *obsessus a dæmone* 525 a

J

Jocale, *monile* 258 c 924 f
Joculator, *mimus, histrio.* 230 c

L

Laboratus, *ministerium servile* 530 d
Laborerium, laboritium *opus manuum* 225 e 225 b
Lar, *focus* 768 c
Lassare, *relinquere* 388 a 397 b 395 f 394 c
Latibulosus, *obscurus* 687 a
Lavandaria, *lotrix* 532 e
Lavellus, *sarcophagus* 515 f
Lavellum, *lavacrum* 764 f
Lautitius cibus, *cupediæ* 258 c
Legimen, *electio* 768 e
Lenziolo, *pannus lineus, Lodex* 530 c f
Licentiare, *dimittere* 228 e
Licentiari, *permitti* 961 e
Licii arbor, *an ilex?* 243 d
Lira, *libra* 90 e
Lixiva, *lixivium* 997 a
Lucanum, *aurora* 592 b
Lucarius, *silvæ custos* 66 b
Luminaria, *cura luminarium* 527 b

M

Maccones, *vermes fabarum* 525 b
Mangiarinum, *cibi genus* 398 e
Mallandrinus, *scelestus* 386 e
Malinquinari, *tristem esse* 526 b
Mansionarius, *æditus* 326 d
Mansum, mansus, *prædium* 452 b 825 f
Mansum *habitatio* 457 e
Mantellatæ, *tertiariæ Ordinum religiosorum* 879 c
Marescum, *paludosus locus et pascuus* 72 d
Martellus, *malleolus* 235 d
Massarius, a, *Villicus, a* 397 d
Massiola, Massia, *bacillus* 530 e
Mattula, *storea* 454 c
Mattus, *stultus* 223 a
Mauptes *Pontifex Magorum apud Persas* 22 b
Mechanicus *magus an artifex?* 647 a *vel laicus aut illitteratus?* 648 a
Medicinaliter, *per medicinas* 997 d
Mense intrante et exeunte *quomodo dicatur* 1004 c d
Mentio, *tumba, monumentum* 821 c
Mercatum, *forum* 699 e
Meremium, *materia lignea* 790 e
Meteoricæ preces, *attentæ* 75 e
Miligrisius, *denarius* 144 b
Ministerialis, *minister* 440 c 830 b
Minutor, *phlebotomus, venæ sector* 806 f
Mirificentius, *mirabilius* 745 c
Mœstitudo, *mæror* 775 d
Monachare, *monachum facere* 736 d
Monstrantia, *theca reliquiarum* 403 d
Montanea, *montes* 154 c
Morositas, *longanimitas* 963 c
Morsellus, *buccella* 709 e 712 c
Morsi, *momordi* 530 c
Mozzetta, *epomis Episcopalis* 690 e
Murator, *faber cæmentarius* 246 f
Musivum, *ressellatum opus* 6 c 778 f

N

Nanna, *avia* 535 f
Natra, *callus* 695 a 698 e
Naturatus, *natura proclivis* 893 e
Natus. *nativitas* 216 e
Navilium, *nuaigium* 396 f
Neblia, *nebula* 520 f
Necessitare, *cogere* 915 f
Nepos, *neptis* 245 c
Nexare, *ligare* 307 a
Nigromanticus, *magus* 701 b
Nominaliter, *nominatim* 947 a
Novellare in agro, *pastinare* 654 d
Nugalis, *nugax* 663 c
Nuncupamen, *nomen* 453 f
Nutrimen, *educatio* 277 b

O

Obitus, *mortuus* 900 c
Obsequela, *observantia* 76 a
Obstinaciter, *obstinate* 793 f
Ocularius, *ocularis* 218 e
Odire, *odio habere* 84 a
Offertio, *oblatio* 777 f
Oletanus, Olitanus, *antiquus* 6 c 112 c
Orama, *visio* 775 b
Ordinamentum, *ordinatio, statutum* 227 d 397 c
Oriflanna, Auriflamba, *vexillum regium* 456 d e
Oscheum, *scrotum* 708 b

P

Panellus, *parvus panis* 936 f
Panigarola, *insectum noctu lucens* 394 f
Panunculæ, *seu venenosæ lacertæ*, morbus 458 f
Papas, *nutricius* 193 f 196 f
Pappas, *patruus* 178 d
Paradisus, *templi propylæum* 453 f
Partus, *vulva* 245 f
Parvipendulus, *irrisorius* 836 e
Parvissimus, *minimus* 63 b
Passagium, *expeditio transmarina* 934 a
Passus, *locus scripturæ* 914 a
Pater-noster, *precatorium sertum* 895 f
Patriota, *indigena* 326 e 826 f
Pavo, *vehiculum* 418 b
Pausa, *quies* 75 f
Peenum, *pars* 524 c
Peditare, *pedibus gradi* 940 e
Pedules, *socci* 971 f
Pellifex, pelliparius, *pellio, coriarius* 231 f 773 f
Pensitatio, *meditatio* 76 a
Perventus, *qui pervenit* 616 c
Petia, *particula panni* 609 e 612 c
Petrosillum, *petroselinum* 392 d
Pettum, *crepitus ventris* 516 c
Pharus, *turris littoralis* 116 a
Phliosophellus, *parvus Philosophus* 435 f
Phlebotomare, *sanguinem educere* 877 f 996 a
Pica, *ordo divinorum officiorum* 164 c
Piccatus, *fixus* 780 f
Pictacium, *scheda* 111 d
Pilum, *lanceola chirurgica* 994 a
Pilum, *arca* 246 d
Pinna, penna, *rupes* 736 b
Pinzochera, *Tertiaria* 250 e
Pisticus, *fidelis* 68 e
Pitancia, *portio seu dimensum* 700 d 937 f
Pittaciolum, *chartula* 289 e
Pizzicarius, *pinguiarius* 605 a
Plana vox, *submissa* 909 a
Plane, *tractim*, piano *Ital.* 226 f 235 d
Plane, *simpliciter* 507 a
Plangor, *planctus* 301 f
Pleberium, *parochia* 531 b
Pluriora, *plura* 751 b
Pneuma, *spiritus* 84 a
Policus, *cælestis* 289 c
Pollucibiliter, *insigniter* 570 d
Pontificatio, *præsulatus* 769 c
Popularitas, *populatio* 457 b
Porca, *areola* 603 b
Postema æ, *apostema, atis* 613 b
Postfatio, *epilogus* 994 c
Potestativus, *efficax, ex potestate* 557 f 972 c
Potestas, *prædium* 289 f 458 f
Præconabilis, *laudabilis* 815 e
Præconari, *protestari* 824 f
Præconizare, *promulgare* 945 d
Præconizare, *laudare publice* 982 f
Præliminium, *proœmium* 780 f
Præmentionatus, *præfatus* 533 f
Præsentialiter, *cito* 214 c
Præsidatus, *officium Præsidis* 561 d
Primiscrinius, *Secretarius Imper.* 14 b
Primitialis, *principalis* 183 d
Primule, *primum* 148 f
Principiare, *incipere* 996 c
Privus, *privatus, carens* 247 d
Probamentum, *experimentum* 326 b
Procerus, *Magnas* 375 f
Prodimentum, *proditio* 610 b
Prognosticari, *destinare* 514 c
Prudentialis, *prudens* 76 b
Puteum, *puteus* 612 d

Q

Quamdiu, *donec* 52
Quareria, *latomia* 72 b
Quarterium, *vicus* 996 e
Quarterola, *quadrans sextarii* 528 f
Querulare, ri, *conqueri* 702 c 891 f 964 c
Quittare, *absolvere* 159 b
Quietio, *quies* 820 a

R

Rabdus, *virga* 764 f
Rasorium, *novacula* 994 a
Recalcire, *sarrire* 529 b
Recapitulare, *reprehendere* 793 d
Reclusium, *cella Reclusi* 784 f
Recompensa, *compensatio* 825 c
Referendare, *referre in Acta* 576 e
Regere, *sustentare* 226 c
Regimonium, *præfectura* 635 b
Registare, *describere* 853 f
Regratiari, *gratias agere* 723 d 876 d
Rehabere, *recipere* 996 e
Remandare, *renuntiare* 396 b
Reparaculum, *umbraculum* 248 e
Repatriare, *redire in patriam* 190 c
Repausare, *quiescere* 806 a
Repedare, *redire* 565 e 794 e
Repulsatus, *repulsus* 388 c
Repurgium, *repurgatio* 154 e
Requestus, *postulatio, petitio* 784 e
Resegale, *basilicum venenum* 400 b
Restruere, *reædificare* 215 b
Rheuma, *slurius* 16 b
Ricopiare, *transcribere* 991 f
Ricotta, *cremor lactis coctus* 544 f
Riforma, *reformati* 533 e
Rimendator, *sartor* 522 a
Rissare, *erigere* 518 f 523 c
Rizius, *echinus seu calix castanea* 386 b 396 f
Robaria, *furtum* 395 a f
Roscidulus, *roscidus* 88 b
Rotum, *novale* 429 e
Rubricare, *rubere* 909 c
Ruginosus, *ferruginosus* 225 e
Runcinus, *equus* 442 e

S

Sagmarius, *equus sarcinarius* 571 b
Salma, *sarcina* 608 b
Salmarius, *equus, mulus,* 608 b
Sarcinatus, *gravatus* 214 b
Sartorium, *sarculus* 528 d

Sbadagium,

Sbadagium, *oscilli gennus* 395 c
Scabinus, *senator* 830 a
Scalare, *scalæ* 530 f
Scalciatus, *excalceatus* 516 e
Scalia, *tegula* 388 b 397 a
Scarletum, *purpura* 235 f
Scatula, *pyxis* 840 e
Scaturicare, *scaturire* 670 c
Sciancatus, *claudus* 516 b
Sedales ecclesiæ, *quæ?* 516 e
Senior, *dominus, maritus* 193 b 571 a
Ser, *honoris particula nominibus præposita* 931 a
Seriosissime, *valde serio* 954 d
Sermunculus, *parvus sermo* 144 e
Servimen, *famulatus* 214 b
Sessorium, *locus sessionis* 941 d
Sextarius, *mensura frumentaria* 704 d
Signettum, *sigillum* 857 c
Similago, *panis ex similagine* 211 e
Singulare, *sequestrare* 111 f
Singultizare, *singultire* 912 d
Singultuosus, *cum singultu* 914 e
Solatiare, *solatium, auxilium præbere* 209 f
Solatiose, *jucunde, jocose* 964 c
Solennizare, *colere* 477 a b
Sollectio, *syncope, deliquium* 532 e
Somarus, Sommarius, *equus clitellarius* 643 e 996 f
Somnesco, *dormito* 608 e
Sonorosus, *sonorus* 907 f
Sororina, *uxor fratris* 937 a
Sotularis, *calceus* 255 a 749 a 971 f
Spoleria, *peripetasmata* 500 d
Spatula, Spalla, *humerus* 746 a 994 a 997 c
Sphongatum, *placenta* 144 b
Spissus, *frequens* 189 e
Squinanzia, *angina* 388 c 401 d 926 f 958 f
Staminea, *tela linea* 609 e
Starius, Starium, *sextarius* 506 b 530 f
Stecco, *paxillus ligneus* 997 b
Strata, *platea* 700 c 717 a
Stroppone, Stroncone, *arbor trunca* 544 f
Subpedire, *sustentare* 335 a
Subsellium, *mula sessoria* 651 f
Succiduus, *successivus* 9 f
Sudaria, *ephippium* 342 e
Sulcellus, *parvus sulcus* 433 b
Sustentare, *tollerare* 973 d
Syllabicare, *syllabas colligere* 890
Syncopizare, *deliquium pati* 910 f 973 e

T

Tailla, *tributum* 745 f 746 c
Taliare, *scindere* 392 d
Talliator, *sartor* 532 e
Tartavellare, *in serum vigilare* 329 a
Teges, *tectum, tugurium* 648 f
Tascha, *sacculus, crumena* 894 c
Tenacula, *forceps* 918 c
Tenta, *umbella* 500 f
Terrisonus, *terribilis* 327 b
Terzana, *tertiana febris* 341 f
Testudo, *testa, lagena* 194 f
Thecella, *parva theca* 434 a
Thomatizare, *incredulus esse* 436 c
Thoracida, *imago ad pectus usque ducta,* 148 f
Timidus, *formidabilis* 246 d
Tirare, *trahere* 529 b
Titulatio, *scriptio* 331 b
Tormentare, *cruciare* 874 a 953 a
Tornale opus, *torno factum* 456 e
Torneamenta, *nundinæ* 677 c
Trahere, *exire, pergere* 532 d
Trasinare, *raptare* 529 b
Translatare, *tranferre* 996 c
Travagliatus, *afflictus* 522 e
Travoltus, *transversus* 519 b
Trebbiare, *triturare* 530 f
Tribuna altaris, *concha templi* 996 c
Tridecimus, *decimus tertius* 342 f
Tristis, *malus* 510 f
Tulipantus, *pileus Turcicus* 154 f

V

Vacantia Imperialis 107 c
Vallatus, *depressus in modum vallis* 395 d
Vayroræ, *variolæ* 399 c
Veges, *dolium* 232 f 239 c
Vegeticulus, *doliolum* 938 d
Venter, *fœtus* 245 f
Verbosare, *multum garrire* 579 e
Vezzolus, *artemisia* 388 f
Viaria, *jus venandi* 72 c e
Viagium, *iter* 532 e
Villagium, *villa* 810 f
Vinagium, *potio ex vino* 726 d 784 c
Vinaticum, *vinum benedictum* 452 f
Vinculatus, *vinctus* 595 f
Violentare, *cogere* 926 f
Virosus, *virulentus* 100 e
Vituperare, *probrose* 235

Z

Zetarius, *Præfectus Triclinii* 14 c
Zizza, *mamilla* 544 f

ONOMASTICON GRÆCOBARBARUM.

Ἀμφίβληστρον, *rete jaculum* XLVI c
Αὐθέντης, *patronus* XXXIV b
Ἀγέγγυος, *certus irrefragabilis* XV a
Γρίππος, *jactus retis* XXXVII b
Διαβολίζω, *decipio* XLVIII b
Ἐγκρυφεῖ, *latenter* VI a
Ἔχασα, *perdidi, amisi* XXXIII c
Θαλασσοκτόνητος, *mari mersus* XLVI e
Καβαλάριος, *eques* XXXIV b
Κακινκάκως, *misere* XXX c
Κανδήλα, *lampas* XXXVIII d
Καπικλάριος, *custos carceris* XXXV b
Κάραβος, *scapha* XLVI d
Κατοῖκον, *domi, privatim* XXX e
Κερνοω, *misceo* XXXIV c
Κόμης, *Comes* XIII a
Κομμενταρία, *Præfectura commentariensis* XXXIV b
Κουκούμιον, *scutella* XXXII
Λαγήνιον, *lagenula* XXXIV c
Μιτάτον, *diversorium* XLIV d
Νούμερα, *legiones* VIII e XIII a
Παλάτιον, *palatium* XXXVI e
Πρόκενσος, *processio* II a
Προσμονάριος, *Mansionarius, æditus* XXIX e
Σπεκουλάτωρ, *speculator* XLVI a
Τριβοῦνος, *Tribunus* VIII b
Φαινακίζω, *decipio* XI f

INDEX
MORALIS.

A

Abbas in prælatura omnibus virtutibus fulget S. Hugo Cluniac. 643 Abbatias XII Prioratus LXXV sub se habuit 646 e 658 e f vide Ordin.

Abortum sæpe patiens curatur meritis B. Ægidii Minoritæ 245 e f

Absens novit S. Erminus victoriam Vinciacensem Caroli Martelli, obitum Radbodi R. Frisonum, mortuum monachum suum Elnone, ejusque curat exequias celebrari 379 c f S. Hugo Ab. Cluniac. peccata aliorum 647 a b 659 b 662 d 667 d

Abstinentia summa et austeritas, Abbatissæ S. Opportunæ 64 b c longa variaque B. Luchesii 609 d S. Francæ a cibo delicatiore miraculo comprobata 392 c d Abstinet a carnibus et lacticiniis, panem cineribus, potum felle miscet B. Helena Utinen. 252 b a coctis cibis et vino S. Zita 507 b ab esu carnium puella S. Catharina Senen. 876 f 883 a ab omni vino quindennis, et a pane vicennis 877 a 900 e demum ab omni cibo et potu 877 a

Adulteræ infans patrem suum prodit, jussu S. Pamphili Ep. Sulmonensis 590 e 502 a ad se confugientem in monasterio recipit, paratus pro illa mori, S. Adalbertus Episc. 185 e 194 a

Ædificia ampla improbat in suo Ordine B. Ægidius Minorita 239 a 240 e

per Aerem ad eumdem defertur B. Philippus Minorita 408 e

Ægra x annis lecto affixa sanatur attactu manus B. Francisci Fabrian. mortui 93 b alia incurabilis apparente S. Franca 405 f Ægris in nosocomio deservit B. Luchesius 605 d longe dissitos quærit, et medicamentis fovet 607 a b

Amentes furiosi sanantur ope S. Francæ 395 b ad reliquias S. Helenæ 443 e ad sepulcrum S. Roberti Ab. Molismen. 683 b 684 d f meritis S. Petri Martyris 723 e et S. Eutropii 749 c e f

Amissum monile reperitur invocato S. Roberto Ab. Molismen. 680 f

Amor Dei et odium sui æstimantur a S. Catharina Senensi 887 eodem illa mirabiliter æstuat, Christum in Eucharistia visibilem sumens 907 f ex eoque languens ad cælum anhelat 913 c d disrupto corde ad tempus moritur, 914 e f 915 a 916 a b vitæ restituta ob salutem proximorum 915 d

Ancilla S. Zita laboris amans 505 d promptitudine singularis 505 f mire officiosa erga omnes 511 b

Angelus indicat nasciturum S. Georgium Sardum Episc. 217 b Præcedit S. Opportunum ad monasterium 64 a e carcere ad statuas deorum confringendas educit SS. Felicem, Fortunatum, Achilleum 100 f apparens ægrum sanat S. Wilfridum 312 a offert clavos Jesu Crucifixi contemplationi B. Aldobrandescæ 474 e ostendit Animam S. Catharinæ Senen. tribus coronis redimitam attolli ad Christum et Deiparam et a Sanctis excipi 955 956 confortat S. Marcum in carcere 351 c ducit ad corpus S. Basilei e mari extrahendum 420 a b Angelum suum custodem videt, et ejus tutela evitat ictum fulminis, S. Hugo Ab. Cluniac. 650 b c d Angelo ob abstinentiam, caritatem erga Deum et homines, et cælestem sapientiam comparatur S. Catharina Senensis 863 f eadem videt Angelos habentes velum aureum et manibus tenentes cereos in Missa 944 d iidem videntur animam S. Gerardi Ep. Tullen. deducere ad cælum 214 d et cantu suo monent restaurandum sacellum S. Adjutoris 835 d e f

Angina periculosa dissipatur ope S. Francæ 497 d applicata veste S. Petri Martyris 704 b invocatis SS. Adjutore, Magdalena et Rosimunda 834 f signo Crucis per S. Catharinam Senen. 926 e 958 e f

Anima S. Hugonis Ab. Cluniac. conspecta ad cælum ab Sanctis deduci 655 d e f 665 b c ejus gloria absenti indicatur 667 e Pii II Papæ deferri visa Petro Teutonico 477 a ut Anima patris sui sine purgatorio ad cælum habeat, pro eo se satisfacturam offert, et gravissimis doloribus affligitur, eamque tandem liberatam conspicit. Catharina Senensis 807 e f 808 a b c Pro eadem causa pœnitentiam agit loricam indutus S. Hugo Abbas Cluniac. 657 a 662 a Animæ suæ decorem videt extatice B. Ægidius Minorita 243 b et magni facit ei collatos favores 243 e alterius post mortem pulchritudinem spectat S. Catharina Senen. 900 a Animam S. Petri Martyris videns cælo receptam liberatur ab inveterato morbo 706 e f Animarum salutem, quod eas Christus tam caro emerit vehementer diligit Catharina Senen 872 b ideoque pro ea se æternis pœnis offerebat 866 a b c et amabat Ordinem prædicatorum 872 c

Animalia fera mansueta reddit signo Crucis S. Theodorus Siceota 52 f cantharos extinguit 56 e

Annona amissa restituitur ope S. Zitæ 530 a

Annulus e manu S. Marci ultro porrecta Venetiis abstractus 1006 b furto sublatus, et in virgam quæ evanuit, liquefactus, fure supplicio affecto, et filiolo extincto 1006 b Annulus alius a S. Marco piscatori traditus 1006 a

Apostemata fœda curantur a B. Francisco Fabrian. 91 d 93 c 94 b 995 a 997 b ope S. Petri Martyris 714 f S. Hoyldis V. 784 a B. Peregrini Servitæ 859 f

Aqua medicinalis fluit de ossibus S. Francæ 398 c d hac epota os inhærens gutturi ejicitur, et visus restituitur 398 e 399 f Aqua in vinum conversa pro S. Gerardo Ep. Tullen. 210 f signo Crucis per B. Aldobrandescam 469 e oblata pauperi per S. Zitam 505 d Aqua benedicta sanat leprosum filium Mauritii Imp. 52 e cæcum 50 d et passim omnes ægros et obsessos S. Theodorus Siceota, item hortum a locustis liberat 53 b faciem distortam restituit 54 b et cancrosum sanat 54 a et a peste homines ac pecora liberat 43 c eadem sanat uxorem custodis S. Wilfridus in carcere detentus 306 e Aqua epota, qua lotum corpus S. Marci Atinen. lethalis morbus pellitur 564 a Aqua, cum Reliquiis S. Petri Martyris sacrata, pelluntur varii morbi 724 d e f partus facilis redditur 725 a vas ligneum ab igne illæsum servatur 725 a in Aqua gelida, pedibus glacie constrictis, diu consistit orans S. Theodorus Siceota 37 a et in calidam lapsum, et manum adustam sanat 55 b c

Aquila custodit corpus S. Adalberti Ep. 189 c

Arborem fagum, oratione S. Richarii celebrem, excidens, lethali morbo punitur 451 e f Tibia vi ventorum secta in integrum restituitur eo invocato 452 b c

Arcana cordium penetrat S. Catharina Senen. 973 b

Arthritis sublata meritis ejusdem 957 d et ope S. Francæ apparentis 396 c

Asylum S. Mercurialis violantes milites puniuntur 762 d

Auris ob infixam festucam incurabilis sanatur, invocato B. Francisco Fabrianen. 997 c item obturata 997 f

de

de Avaritia et rerum terrenarum nimia cura resecanda, dicta B. Ægidii Minoritæ 232 a b

B

Bacchanalium licentiam coercet B. Michael Burgensis 980 f
Baptizat S. Claudium et familiam eisque tradit sacram Eucharistiam S. Caius Papa 15 e Baptizatum S. Maximum linit Chrismatis Sacramento 16 b in Baptismalis fontis consecratione cereus aquæ illapsus non extinguitur 769 e
Bestiæ maximæ ursa et lupus mansuete accedunt ad S. Theodorum Siceotam 40 b
Biblia quotannis curat legi, et Evangelia quater B. Wolphelmus 83 e f
Blasphemi in S. Opportunam fractis cervicibus expirant 72 c in S. Robertum Ab. Molismen. subito occisi 683 a in S. Petrum Martyrem unus tantum non suffocatur 712 c alius fit mutus 712 d alius portentosus sanguis fluit per digitos 712 e Martyrem negans occiditur 713 a Sanctum negans ab equo proteritur 713 b Blasphemus in S. Mercurialem punitur fractis sub equo cruribus 762 e ad tumulum ejus sanatur 762 e in S. Erconwaldum gravi morbo correptus extinguitur 793 e f
Brachium S. Georgii ablaturus, punitur cæcitate, et idem neglectim habens morte 136 c d e Brachium infantis immissum aquæ bullienti curatur ope B. Francisci Fabrian. 93 c item alterius male affectum 93 d rescindendum ope S. Francæ 396 a b c aridum superposito velo quo tactum fuerat corpus S. Catharinæ Senen. 956 f e mortuum apposita manu B. Francisci Fabrianen. mortui 996 e
Butyrum et farinam multiplicat S. Cronanus 588 c

C

Cæci illuminantur abstersis oculis aqua lotionis manuum in Missa B. Wolphelmi 86 a b ad Reliquias S. Indaletii 738 e f invocato S. Eutropio 751 a b c ab apparente S. Hugone Ab. Cluniac. 656 a invocata S. Catharina Senensi 978 a b aqua benedicta a S. Theodoro Siceota 50 d idem Cæcum jubet abire, prædicens tunc sanandum, alias cæcum mansurum 57 d e Cæci illuminantur ope S. Opportunæ 70 b 71 c eidem injurius fit cæcus, pœnitens sanatur 70 f Alii visum recipiunt aqua fluente ex ossibus S. Francæ 398 f 399 c e 400 b d 401 b c d ope S. Antonii Lucensis 484 c et B. Luchesii 613 b c Sedecim ope S. Zitæ 513 f 516 a 517 b f 518 a b c 519 a d 520 b f 523 a d f 524 c 525 c e 526 e 527 f 531 c d e alii ope S. Trudperti 443 c S. Richarii 453 f 455 e f 458 b S. Roberti Ab. Casæ Dei 325 f 327 a f S. Francæ 395 a b 397 d 398 f 399 c ad sepulturam S. Roberti Ab. Molismen. 682 c d 684 e f ope S. Erconwaldi 795 e B. Hildegardis Reginæ 807 S. Adjutoris 833 f S. Gualfardi 838 d e f B. Peregrini Latiosi 848 d 854 f 856 f 857 a
ad Cœlum anhelat S. Catharina Senen. 949 950 951
in Calcis vivæ foveam demersus, illæsus educitur S. Georgius M. 121 ab 127 d e f
Per Calceum S. Epippodii febris curatur 10 a Calceis ferreis ardentibus indutus commode incedit S. Georgius M. 121 d 128
Calculo laborantes sanantur ope B. Ægidii Minoritæ 248 d S. Guilielmi Firmati 343 c voto facto S. Petro Martyri 715 f
Calicem argenteum e meretricio confectum agnoscit et remittit S. Theodorus Siceota 42 d e
Calumniam de veneno Reginæ Persarum parato passa S. Pherbute M. 22 c Calumnianti leprosæ constanter inservit, alteri æternam salutem impetrat et tertiæ cancrosæ ministrat S. Catharina Senen. 963
Cancro exesum crus B. Peregrini Servitæ deprecantis Crucifixum sanatur 847 e f Eodem laborantem sanat insufflando et aqua benedicta S. Theodorus Siceota 55 b alii sanantur ope S. Marci 359 a S. Francæ 406 b aqua ex ablutione S. Hugonis Ab. Cluniac. accepta 649 a applicita terra Martyris sanguine tincta 709 e f Cancroso Ulceri ad nauseam superandam os superponit 901 c et eodem pus et aquam qua ulnus laverat bibit 902 f 963 e dein potum ex latere Christi accipit 903
Canis morsu læsus sanatur ope S. Trudperti, sed votum transgressus e vulnere obit 441 b c alius ope S. Zitæ 529 d alii stola et benedictione S. Forannani 818 f 819 a an potius S. Huberti? 819 f
Canonicus intelligens divitias a se collectas a diabolo esse: eas dat pauperibus et in eremum secedit S. Guilielmus Firmatus 337 c d e
Canonizatur S. Petrus Martyr sequenti post martyrium anno 708 709 710, additur festum et Officium Ecclesiasticum 711. S. Catharina Senensis canonizatur a Pio II
Captivus emendationem pollicens liberatur a B. Francisco Fabrianen. 94 d alius a S. Marco in forma leonis apparente 359 e puer Captivus e Bulgaria a servitute per S. Georgium in ictu oculi cum cucumio in manu transfertur in Paphlagoniam ab 137 ad 142. alius e Saracenica 144 a Captivus apparente S. Roberto Ab. Casæ-Dei invocato e carcere liberatur 332 e et invocato S. Guilielmo Firmato Balduinus Comes Boloniæ, dein R. Hierosolymi. 343 a Alii solutis vinculis liberi abeunt invocata S. Franca 394 b S. Richario 448 b 450 f 456 b c 463 e 465 c a S. Erconwaldo 794 a Captivum æneæ arcæ Babylone inclusum Santonis in templo suo sistit liberum S. Eutropius invocatus 746 d e f alios solutis vinculis et ostio aperto liberat e carcere 747 a b alios duos oculis privandos, compedibus constrictos, reddit parentibus 737 c d alios quinque dissoluta arca et confractis compedibus, inspectantibus custodibus, egredi facit 747 d e f Captivus et reus capitis solutis vinculis portisque apertis libertati et patriæ restituitur invocato B. Antonio Augustiniano 843 a b variis invocato S. Catharina Senen. 959 b B. Jacobo Bitecten. 540 d et B. Luchesio 603 c e 607 e f 613 e f 614 a
Caput ante pectus in manibus indicat in picturis et statuis Martyrem capite plexum 107 e Capitis dolor pellitur invocato S. Marco Atinensi 565 d percusso sepulcro S. Forannani 821 b c d ope B. Peregrini Latiosi b S. Honorii Ep. Brixiensis 283 d a B. Francisco Fabrianen. 995 c Capiti inhærens cuspis sagittæ cum periculo mortis, S. Severo Ep. Neapol. apparente, elabitur 779 c d e f Capite plexi SS. Parmenius, Elimas et Chrysotelus Presb. Lucas et Mucius Diac. 12 d S. Sabas Gothus et LXX milites 263. Item SS. Eusebius, Neon, Leontius, Longinus et alii 4 265 S. Daniel eremita 271 e SS. Evodius, Hermogenes fratres, et Callista Soror 363 a S. Nice 364 e Publius miles 364 f Anachoretæ VIII. 377 e S. Basileus dein in mare projectus 424 c d e S. Anthimus Ep. 488 a S. Didymus postea combustus 580 e S. Patricius Ep. Prusensis 583 d SS. Theognides, Rufus et alii VII Cyzici 624 SS. Jacobus Diac. et Marianus Lector et alii plurimi 757 e f
Capite clavis confixo plectitur S. Marcus Atinensis 562 d eodem securi contuso obit Martyr S. Eutropius Ep. Santonensis 744 a
Carceribus et suppliciis gravibus tortus S. Guilielmus Firmatus, incarceratos postea invocatus liberat. 338 d e
Caritate Dei et proximi excellit S. Zita, zeloque alienæ salutis æstuat 512 a b Caritatem mutuam moriens suis commendat S. Robertus Ab. Casæ-Dei 330 b
Carnem

Carnem in monasterio comedi a fabris prohibet et novit illatam S. Theodorus Siceota 47 b c eam sibi interdicit S. Catharina Senensis puella 872 a 876 f

Carthusianus fieri a S. Catharina Senen. jussus Stephanus ejus familiaris 969 970

Caste educatur S. Catharina Senen. cum suis a patre osore obscœnitatis 869 a b Castitatis in se aliisque servandæ cupidissimus S. Gerardus Ep. Tullen. 210 b ad eumdem a S. Caio Papa patruo confortata, S. Susanna negat osculum cujuscumque viri 15 a b c lac impudicæ nutricis abhorret infans S. Robertus Ab. Casæ-Dei 320 b et adolescens cor castum servat 320 c ne a meretrice submissa, superaretur, brachium adurit S. Gulielmus Firmatus 337 f 338 a Pherbute desponsata Christo mori mavult quam nubere 22 d e

Catena ferrea pro cilicio utitur et ea ter se quotidie cædit S. Catharina Senen. 877 c f

Cereus ultro accenditur orante S. Zita 509 d supra Campanile ardens et lucens inter nives, indicat sanctitatem Petri Mart. 702 f illapsus velo S. Catharinæ Senen. eo illæso consumitur 894 b Cerei inconsumpti ardent ad corpus B. Antonii Augustiniani 842 f cum Cereis a monachis excipitur S. Theodorus Siceota 46 e

Cervam sistit et lacte ejus levat sociorum sitim S. Pamphilus Sulmon. 590 d

Chrismate sacro leprosum mundat S. Maternianus 769 e

Christus Apocalypticus Angelus diligit genus humanum, dilectus a fidelibus, imprimis a S. Catharina Senensi 862 863 Christus natus, Christus mortuus, Christus resurrexit, inscribitur tribus hostiis sub nomine B. Peregrini Servitæ benedictis iisque pelluntur febres 858 c parturientes juvantur 858 d A Christo apparente confortantur S. Marcus in carcere 351 c et S. Georgius 122 e 130 e Christus sæpius apparuit B. Ægidio Minoritæ 235 d 243 b c in ejusque rei memoriam ecclesia conditur 243 d Idem exhibetur sub elevatione Missæ; et alias sæpe cum Deipara et aliis Sanctis apparet B. Helenæ Utinensi 255 b c ejusdem pectus visibiliter intrat 255 f apparens S. Basileo Ep. Amaseæ in carcere, omnia ei futura indicat et facienda præscribit 423 e ex imagine Crucis consolatur S. Petrum Martyrem 697 a ex Christi discipulis LXX SS. Apelles, Lucius, Clemens 4 Christi passionis meditationi inhæret magna constantia et reverentia S. Zita 508 f laudes cantat feriis sextis B. Helena Utinen. 252 d Christi dolorum sensum a conceptione cœptum, impetrat S. Catharina Senen. 913 c d et quem habuit in horto intolerabilem in se experta maxime circa pectus 914, et disrupto corde ad tempus moritur 914 e 915 f Eidem Christo formam mendici induto argenteam crucem donat Catharina Senen. 895 f 896 alias vestem propriam, quam ab eo apparente recipit ad frigus arcendum, et simul de æterna salute fit certa 896, 897 de ejus latere potatur 909 a rursum lateri applicatur 909 e Christum sponsum eligit S. Bova regia stirpe prognata 287 et spretis nuptiis S. Doda 289 b eum inter pauperes excepisse traditur S. Gerardus Ep. Tullen. 211 f A Christo se spectabilem præbente benedicitur puella Catharina Senen. 870 a b viam perfectivam et discretionem spirituum docetur 883 b c item quid sit nosse se et nosse Deum 875 b c ad vitam activam vocata, quamvis ægre avulsa a suavitate contemplationis, paret et instruitur 891, 892 munitur contra tentationes virtute patientiæ 888 et turpissimis tentationibus vexata a Christo e cruce solante pacem impetrat 889 ab eo appellatur Filia mea Catharina 890 a et sæpe invisitur una cum Deipara et Sanctis 890 a b desponsatur accepto annulo 890 e f 891 a ad excelsiora animatur 903 e Christianos Judæis vendi vetat S. Adalbertus Ep. 183 d

Cibo cœlitus submisso in carcere refocillatur S. Marcus Atinensis 561 f Ciborum reliquiis e mensa S. Hugonis Ab. Cluniac. gustatis varii sanantur 648 b c

Clauda castitatem sanatur vovens meritis SS. Erconwaldi et Eterburgæ 790 f Claudi sanantur ope S. Opportunæ 71 b meritis B. Francisci Fabrian. 93 f oratione S. Theodori Siceotæ 46 f ope S. Marci 359 e S. Francæ 394 d S. Trudperti 441 f voto facto S. Catharinæ Senen. 937 e ope S. Antonii Lucensis 470 d S. Alpiniani 486 d S. Zitæ 516 b B. Luchesii 603 d

Clavos Jesu crucifixi ab Angelo oblatos contemplata, unius similitudinem in ligno exprimit B. Aldobrandesca 474 c

Clinici sanantur invocato B. Francisco Fabrianen. 996 f S. Trudperto 442 c d

Colloquia qualia exigat B. Ægidius Minorita 234 b ædificatoria inculcat suis S. Bova Abbatissa 285 d in iis excellit S. Doda 290 a iisdem trahit vel invitos ad pœnitentiam S. Catharina Senensis 864 c ipsaque valde amat 877 d 971 d 972 f Colloquia virorum etiam sanctorum junioribus monialibus interdicit S. Bova 290 e

Columba candida imminet vertici orantis S. Catharinæ Senen. 875 d Columbas S. Eutropio offerre optantibus illæ ultro se offerunt et ad sepulcrum manent 751 d e

In Columna stetit annos 40 Arsinus, discipulus S. Theodori Siceotæ 43 f Columna ignea apparet in nativitate S. Wilfridi 296 f

Conciones utiles habet, etiamsi carnalibus hominibus contrarias, S. Adalbertus Ep. 183 c Concionatores quales exigat B. Ægidius Minorita 233 c Concionator per Lombardiam et Italiam celebri fama, diligenti studio, et maximo concursu, ac fiducia in Deum S. Petrus Martyr 697 c d e f

ad Confessionem plurimos et obduratissimos inducit S. Catharina Senen. 973 b eis peccata revelat 973 c Confessionis horror tollitur invocato S. Adjutore 835 d ad Confitendum peccata moribundæ datur loquela et sanitas a B. Francisco Fabrianen. 935 d

Confirmationis Sacramentum Chrismatis unctione confert S. Wilfridus 301 e in Confirmatione appellatur Adalbertus Ep. Prag. Martyr, ante Woythiech dictus 181 c 190 a

Conjuges Martyres SS. Vitalis et Valeria, et eorum filii Gervasius et Protasius Martyres 568 569 571 a B. Luchesius et Buanodonna habitum 3 Ordinis sumunt 602 Sancti Gundebertus et Berta 627 630 ille cum hujus assensu abit ad convertendos infideles 630 e f Conjugalis fides stabilitur a B. Francisco Fabrianensi 995 d e

Constantia inter tormenta SS. Acepsinæ, Joseph et Æthalæ 23, 24, 25, 26, 27, 28. Similis SS. Felicis, Fortunati, Achillei 100. c item S. Maximi M. 740 f 741 a ad Constantiam S. Ursicinum fluctuantem adhortatus S. Vitalis, post ipsum Martyr obit 570 b

Contracti sanantur ope B. Wolphemi 88 e f S. Opportunæ 69 a attactu manus B. Francisci Fabrianen. mortui 936 Contractus Royæ in Picardia in templo S. Georgii 151 f 152 ope B. Ægidii Minoritæ 245 b 246 a 247 a 248 d S. Roberti Ab. Casæ-Dei 326 f 327 f S. Francæ 394 c 400 c S. Richarii 430 f 432 e f 453 a b c d 456 c 458 a c 459 c d e f 460 a b c S. Zitæ 515 e f 516 b c 517 c 518 f 519 a b c d f 520 b d 521 d e f 522 a b c e f 523 c d e 524 e f 526 f 527 a b f 528 c 529 f S. Roberti Ab. Molismen. 684 e f S. Petri Martyris 704 c 722 d S. Eutropii 750 f S. Severi Ep. Neapolit. 780 c B. Hildegardis Reginæ 809 b c S. Adjutoris 835 b S. Gualfardi 839 b B. Antonii Augustiniani 843 c S. Catharinæ Senen. 937 a B. Francisci Fabrianen. 998 c

Contritionis actum impetrat Confessario ægro S. Catharina Senen. 884

Continentiam primis conjugii diebus marito persuadet B. Aldobrandesca 473 b

Convertit missos ad se capiendum, S. Anthimus Ep. 489

489 e f *item alios secum captivos* 491 b 5 *millia hominum Atinæ S. Marcus ibi Episcopus* 561 c *peccatorem obstinatum S. Catharina Senen.* 917 c d e f 918 a b, *duos latrones* 910 d e f 919 a b *alium visitans in carcere* 919 e f 920 a b *duas puellas a vanitate ad religiosam vitam* 920 b c, *et fratrem illarum ad confessionem* 920 c d e f *alium a pertinacibus inimicitiis* 921, *alios plures* 922 a b 926 c d Convertitur *hæreticus videns in igne illæsam vestem S. Petri Martyris* 712 c *et ejusdem percussor Charinus, Ordinem Prædic. ingressus sancte vivit* 689 c d e *in* Conversionem *Frisonum abiturus S. Egbertus cœlitusque impeditus cooperatur in missione S. Willibrordi et aliorum* 317 Convivio *excipit missos ad se capiendum eisque se prodit, S. Antimus Ep.* 489 e f

Cor *S. Catharinæ Senen. cum corde Christi commutatur relicta cicatrice* 907 c d e *idem visibilem sumptione Eucharistiæ* 907 f Cordis *sollicitudo et vigilantia quam necessaria, docet B. Ægidius Minorita* 231 c d e Cordis *oppressio curata ope S. Petri Martyris* 715 d

Coronam *spineam præ aurea et margaritis ornata eligit et capiti suo imprimit S. Catharina Senen.* 901 e f 902 a Coronis *tribus redimita anima ejus* 955 a *Quænam istæ coronæ* 955 c

Corpus *S. Marci ne comburatur, exorta tempestas impedit* 351 d *S. Zitæ incorruptum perseverat* 513 d *S. Jacobi Bitecten. post* 20 *annos* 537 538 *S. Pamphili Sulmon.* 100 *annis* 591 a *idem immobile factum extructo ibi templo honoratur* 591 a Corpori *S. Hugonis Ab. Cluniac. ungendo balsamum divinitus augetur* 655 b *pro B. Francisci Fabrianen. ad eumdem usum collatæ a civibus* 400 *libræ bonæ monetæ* 994 a Corpus *S. Marci clam Venetiis transfertur et reconditur, an sub majori altari?* Corpus *fune adstrictam frigore et laboribus affligit S. Zita* 507 d *varia ejusdem castigatione utitur B. Luchesius* 609 e *exindeque callosa fit cutis B. Francisci Fabrianen.* 994 a

Coquus *B. Jacobus Bitecten. Ord. Minorum* 550 d *in* coquina *reparanda auxilium præstat* 541 e *ejusdem squalloribus deputata inhæret exercitiis orationis S. Catharina Senen.* 961 a b

Coxendicis *dolor sublatus invocato B. Peregrino Servita* 854 f

Crines *ex aridis ossibus S. Anthimi crescunt.* 488 f

Crus *periculose infectum sanatur implorato B. Peregrino Servita* 854 a *ejusdem debilitas apposita manu S. Catharinæ Senen. mortuæ* 957 b *tumor ope S. Hugonis Ab. Cluniac.* 649 b 659 e

Crucifixi *imago in veneratione est Forolivii* 852 c

Crux *in trunco fagi inventa et ablata, eodem miraculo* 452 a

Crucis *particulam, in Mœnum dilapsam, rediens recipit S. Gerardus Ep. Tullen.* 212 a b *ea incendium extinguit S. Petrus Mart.* 693 a Crucem *e templo S. Trudperti in pignus sui litri ablaturus, redditur immobilis* 442 d e *ad* Crucem *caput elevat moriens, et iterum in feretro locata B. Helena Utinen.* 257 a 259 e Cruces *in supplicatione publica præferri solitæ in Galatia per se moventur* 58 d *quod in cladis futuræ argumentum accipit S. Theodorus Siceota* 58 c d *Idem* Crucis signo *expellit et recludit dæmones* 42 e f *fluvium compescit* 43 c *et grandinem* 44 e 60 e *animalia fera reddit mansueta* 52 f *Eodem signo sanat gangrænam B. Ægidius Minorita* 244 f *fontem elicit S. Guilielmus Firmatus* 339 *aquam in vinum vertit B. Aldobrandesca* 474 b *tempestatem sedat S. Hugo Ab. Cluniacen.* 649 d *magiam dissolvit S. Maternianus* 770 b *aquas fontis infecti potabiles facit S. Donatus Ep.* 774 *multos infirmos sanat B. Aldobrandesca* 475 e f *fructus multiplicat B Luchesius* 603 b *cæcum illuminat S. Georgius Sardus Ep.* 217 f *et montem invium scindit* 218 a *eodem se munit mortuus et in sepulcro depositus S. Macedonius Ep.* 375 c d Cruce *signatum panem offerens S. Adalbertus sanat mulierem quæ* 7 *annis non comederat panem* 185 a Crucem *Christi amplexa, censetur Martyr voluntate S. Opportuna* 63 d *in* Crucis *modum expandit moriens manus ultro solutas S. Adalbertus Ep. Martyr* 199 e *In* Cruce *Martyr obit Lugduni S. Alexander* 9 e

D

Dæmon *horribili specie apparet et vexat B. Ægidium Minoritam* 243 f *B. Helenam Utinensem spectris terret, crudeliter verberat, tibiam frangit, impellit ad vitam sibi adimendam et c.* 253 a 254 a 259 b *in claustro Casæ-Dei repertus, signo Crucis fugatur* 334 *concionem turbare frustra nititur* 700 *præstigiis quemdam avertit a fide quem S. Petrus M. reducit.* 701 Dæmonem *ad tempus cohibet deinde expellit S. Theodorus Siceota* 41 a 42 e f 43 a *constrictum detinet duplici catena amoris Dei et zeli animarum S. Catharina Senen.* 866 d *eum sæpe expellit* 866 d *ac sigillatim a puella ad suam cameram ducta* 929 930 *item ab alio* 930 c d e f Dæmones *e latibulo egressos cogit redire S. Theodorus Siceota* 55 c d e f 56 *eos ædes infestantes pellit* 59 a *locum jam pridem infestantes pellit S. Cronanus* 587 e *a* Dæmone *vulneratur, et terræ affligitur S. Franca pernoctans in ecclesia* 392 b f *illusiones multas sustinet sed vincit signo Crucis et conversione ad Crucifixum S. Catharina Senen.* 961 c *ad præcipitium incitatus S. Theodorus Siceota, a S. Georgio protegitur* 36 a b *invaditur Regina Nordhumbriæ ob exilium, carceres et injurias illatas S. Wilfrido, a quo liberato sanatur* 302 c 303 c d e 306 *affligitur et tentatur ad luxuriam et superbiam B. Ægidius* 228 a b *a* Dæmone *correptus sacrificulus, qui suaserat mortem S. Vitalis, aquis se extinguit* 570 e f *a* Dæmone *obsessum flagellat et liberat S. Theodorus Siceota* 37 c d *filiam Theodosii Imp. S. Donatus Ep. Epiri* 774 b f 775 a b Dæmone *visibiliter pulso pax inter Ducem Burgundiæ et Episcopum Æduensem conciliatur* 659 e Dæmoniaci *liberati a S. Roberto Casæ-Dei* 329 b 324 c 326 c 327 b c xii *ope S. Zitæ* 513 f 519 e 520 f 522 a 523 b 524 d 525 f 526 a d e 527 d 528 c 531 c *ope S. Marci Atinensis* 465 c *S. Pamphili Sulmon* 590 f 591 b *B. Hildegardis Reginæ* 805 c d 809 a *S. Foranani* 820 c d e *S. Adjutoris* 833 d 835 c *S. Gualfardi* 839 c d e f *B. Peregrini Latiozi* 848 e *vide* Energumeni.

Defectum *exiguum triduo deflet S. Catharina Senen.* 914 e f *Pro* Defuncta *matre orat et integra hebdomade jejunat S. Theodorus Siceota* 40 e Defuncto *monacho apparenti et ob duos solidos sine facultate donatos alteri absolutionem petenti eam post preces et Missas factas impertit S. Hugo Cluniac.* 657 f 662 c 664 b e *vide* Mortui.

Degradari *se non patitur ostendens labores* 40 *annorum, S. Wilfridus Archiep.* 310 e f *et ad Sedem Apostolicam appellat.* 311 a

Dentium *dolor curatur invocato S. Forannano* 822 b c d

Depositum *a Medicis sanat S. Zita Lucensis apparens in Gallia* 516 b c *item S. Jacobus Bitect.* 547 b c *vide* Moribundi.

Detrahens *miraculis B. Francisci Fabrian. punitur gravi morbo, pœnitens sanatur* 93 e f *ut etiam* Detrahens *B. Antonio Augustiniano,* 843 d *vide* Injurius.

Deum *amare æque potest idiota ac litteratus* 238 e

Deorum *solis et ignis cultum irridet S. Acepsimas* 24 a *negat S. Joseph Persa* 24 f *et S. Æithalas.* 25 a

de Dei Dilectione *et gaudio de bono proximi, dicta B. Ægidii Minoritæ* 229 d e

Discretione *magna in omni genere virtutum utitur B.*

B. Wolphelmus. 84 f

Docta divinitus in dandis monitis apparet S. Zita 511 c

Dominica die laboranti visus assistere diabolus 329 f alia neus punitur 332 e vide Festa.

Dormit humi aut in cilicio S. Adalbertus Ep. Pragen. 182 f

Draco pictus sub pedibus Constantini Magni item sub SS. Theodoro et Georgio notat devictam idololatriam 106 f 107 a b Draconem interemisse dicitur S. Donatus Ep. Epiri. 774 a d e

E

Ecclesiæ janua ultro aperitur visitanti sepulcrum S. Gulielmi Firmati 343 b Ecclesias 30 ad servitium Dei reparat S. Robertus Ab. Casæ Dei 324 b Ecclesiam S. Georgii Smyrnæ volens in Mesquitam convertere Turca morte punitur, alius visione absterretur 149 c d alius ob defensum ejus honorem sanatur in ejusdem ecclesia dormiens 149 d e pro ejusdem Ecclesia erigenda, columna in navim non recepta, digito S. Georgii inscripta miraculose transfertur 143 e f Ecclesiam S. Opportunæ minatus destruere, eodem die vulneratus obit d In Ecclesiarum restauratione munificus S. Gerardus Ep. Tullen. 210 b 213 b 215 a b Ecclesiastica bona in 4 partes distribuit S. Adalbertus Ep. Pragen. 182 f 191 d Ecclesiastica jura et possessiones protegens tertio in exilium pellitur S. Wilfridus 310 a in Ecclesiastico officio assiduus et devotus S. Gerardus Ep. Tullen. 209 f illud curat per Græcos et Scotos a se collectos more patrio peragi 213 a

Eleemosynariam domum construit, deditus operibus misericordiæ S. Robertus Ab. Casæ Dei 320 d cibo omni in eleemosynam dato accipit abundanter panem et vinum 322 d e 329 c ad Eleemosynam pauperi clam ferendam valetudo divinitus redditur S. Catharinæ Senen. 895 b Vide Pauperes.

Energumena uncta in fronte manibus et auribus, liberatur a S. Theodoro Siceota 45 f alia in aerem etiam elata in nomine Jesu Christi liberatur 47 d alii plures 51 52 53 e 57 e 60 c Energumeni liberantur a B. Francisco Fabrianen. 92 b 93 b et ad ejus corpus 998 c d a S. Georgio Sardo Ep. 217 e a B. Ægidio Minorita 245 d a S. Alpiniano 486 d meritis S. Roberti Ab. Molismen. 683 b c S. Petri Martyris 725 b d S. Eutropii 749 c d S. Trudperti 443 Vide Dæmones.

Epilepsia curatur ope B. Ægidii Minoritæ 246 f B. Helenæ Utinensis 255 f 260 a S. Zitæ 514 e Epilepticus petens S. Forannani meritis salvari aut mori, subito extinguitur 821 alius sanatur ope S. Gualfardi 839 c et S. Petri Martyris 723 e

Episcopus Apostolicus Cantuariensem Ecclesiam administrat S. Wilfridus 300 d In Episcopum Tulli, assumitur invitus S. Gerardus Reclusus 209 c d luce cælesti indicatur S. Maternianus, et per eamdem a fuga retractus consecratur 768 e f 769 a b c quod Episcopis facile sit gestare pedum, sed difficile rationes reddere Judici supremo docet S. Adalbertus 195 a Episcopatum relinquit ob molestias S. Theodorus Siceota 48 e Episcopalibus virtutibus excellit S. Gerardus Ep. Tullen. exemplum suis, moderatus in vestitu et victu, in communi officio assiduus et devotus castitatis servandæ cupidissimus, in ecclesiarum restauratione munificus, in perquirendis Sanctorum Reliquiis sedulus 210 pauperibus largus 211 e f in plebis suæ oppressores severus 213 d e Episcopatus 8 in Saxonia inferiore instituit Carolus Magnus 811 c f

Equus inclinato capite veneratur Reliquias S. Richarii 461 d furto abactus invocato S. Eutropio redditur 752 b c conculcatos ab equo servat illæsos S. Petrus Martyr 700 b c

Eremum petens cælestem vitam agit S. Richarius 449 e f Eremitarum sanctorum octo lapides pretiosi enumerantur a B. Ægidio Minorita 236 e

Evangelium a S. Marco potius Latine scriptum 348 c d Evangelii librum in aquam lapsum servat illæsum S. Cronanus 588 f

Eucharistia amissa in digitis simplicis fratris invenitur 334 f cum aranea in calice lapsa innoxie sumitur 334 f ea prolata evanescunt præstigiæ diabolicæ, Matrem Christi repræsentantes coram Petro Mart. 701 e f Eamdem accipiens mutus sanatur 46 a post eam sumptam ad balnea currentes reprehendit S. Theodorus Siceota 60 a negat ipsam in idololatriam relapsis S. Mellitus 284 c in eamdem blasphemus fœda morte mulctatur 763 f ejusdem veritatem contra Berengarium asserit B. Wolphelmus 80 f Eucharistia quandoque sola victitat S. Catharina Senen. 973 d Calumnias ideo passa 905 906 robusta interim in laboribus tolerandis 905 b Eucharistiam sumit frequenter 893 c 940 visibilem sæpe Christum sub ea habet 907 f ea privata ingentes dolores sentit 940 d ipsam sumere appetens, potatur de latere Salvatoris 909 a ad eam sumendam pluvia sanguinea et ignita se purificari sentit 909 b ipsam desideranti, et radios e vultu vibranti Hostia mox danda ex altari in patenam exilit 941 c d e alias particula majoris Hostiæ de sacrificio sublata ad eam a Christo defertur 942 943 aut ad communicaturam ultro properat 942 e

Excommunicationem contemnens fit mutus et surdus, a S. Materno sanatur 770 a b Excommunicat plebis suæ oppressores S. Gerardus Ep. Tullen. 212 d e f

Exemplo sancti trahunt alios ad cælum 431 b

Exequiis fratrum in Bohemia interest S. Adalbertus Ep. coram Summo Pontifice celebrans Romæ 201 a b 202 f

Cum Exercitu, candidatorum militum visus S. Georgius juvare Christianos in Terra-sancta 154 a b eorum Dux in expugnanda Hierosolyma 155 et ad Iconium 156 a b

Exilium sæpe passi Sancti Angli Mellitus, Justus, Ælphegus, Wilfridus 296 c hunc ejicientes, quasi ejus potentia esset periculosa, puniuntur 305 c ipse a Dagoberto quem exulem juverat vicissim exul benigne excipitur 304 d

In Extasi cælestem doctrinam dictat S. Catharina Senen. 945 d eam sæpe patitur inter orandum B. Luchesius 608 609 et coram Gregorio IX Papa B. Ægidius Minorita 227 b c Elevatur a terra in oratione S. Catharina Senen. 871 a 973 a item gradus ascendendo 870 e et in urbem regrediens 871 a sic Elevata impetrat salutem Confessarii 910 a b Eadem crebras Extases et visiones habet 883 d e f 971 e et toto corpore immobilis 893 e f et super ardentes carbones jacet innoxia 894 a etiam acu puncta nil sentit 974 e in iis arcana Dei videt 908 d e nequit suspiria continere 908 f potatur de Latere Salvatoris 909 a

F

Facies tumore fœda sanatur ope S. Roberti Ab. Casæ-Dei 327 a

Fauces obstructæ curantur invocato S. Gualfardo 839 c

Febris curatur per calceum S. Epipodii 10 a et post peractam confessionem a S. Catharina Senen. 926 c item alteri 927 e 928 a 972 b invocato B. Peregrino Servita 848 f 849 f S. Erconwaldo 787 a b S. Gualfardo 829 d B. Jacobo Bitectensi 540 f 541 b f 543 f 544 e 545 a e 548 f 549 a S. Trudperto 444 S. Roberto Ab. Casæ Dei 325 d B. Ægidio Minorita 246 b S. Petro Martyre 715 f 717 d

Feminarum

Feminarum *consortia et colloquia vitat B. Luchesius* 609 f

Femoris *dolor aufertur ope S. Francæ* 397 d

Ferrum *candens illæsa manu tractatur in testimonium sanctitatis Petri Martyris* 626 b

Festum *S. Eutropii violantes puniuntur alius cæcitate, alius ingrossatione, eoque invocato sanantur* 748 d e f Festum *S. Richarii obstinate violans morte punitur* 457 f *alia punita sanatur* 460 *a gentilis irridens morbo punitur, pænitens sanatur* 460 d e Festum *S. Erconwaldi impediens pictor, ab ipso apparente flagellatur* 793 d *Illud profanans subito moritur* 794 b *in* Festo *S. Trudperti operans amittit oculum* 441 c *In* Festo *S. Petri Martyris arbor cæsa sanguinem fundit* 712 b *contra* Festum *murmurans ab ipso Sancto corripitur* 713 c

Fidei *Catholicæ mysteria et ritus indicantur et stabiliuntur in Vita S. Theodori Siceotæ, a discipulo scripta in Galatia uti erant illi* 6 *et* 7 *sec.* 33 d *et passim tota vita. Zelo* Fidei *Christianæ lacerat edicta Diocletiani S. Georgius* 108 *publice se ei offert paratus ad omnia tormenta* 125 *de* Fide *æstimanda ex affectu ad cœlestia, dicta B. Ægidii Minoritæ* 229 c Fide, spe et Caritate *excellit S. Catharina Senensis* 865 a

Fiduciam *in Deo collocandam suadet S. Catharina Sen.* 886 e

Filia *S. Cercyra V. jussu patris sagittis transfixa* 620 f

Fistula *pollicis cum periculo abscissionis curata, invocato S. Petro Martyre* 715 d

Flagellantur *duo S. Joseph Persa* 25 a 26 e 28 e *S. Æthalas* 25 c 26 f 28 c d *iterum Acepsimas ad mortem usque* 24 b 26 c *S. Basileus Ep. Amaseæ dein capite plexus* 424 b *Nervis immaniter cæsi, manent illæsi, SS. Felix, Fortunatus, Achilleus* 100 e

Flores, *a B. Peregrino Servita apparente allatos, manu tenens non sentit dolorem sectionis* 860 b c

Fluvium *compescit cruce defixa et mitem oratione reddit S. Theodorus Siceota* 43 c 44 e *alius in partes divisus, in translatione corporis B. Philippi Minoritæ* 408 f *et S. Erconwaldi* 791 f

Fontem *precibus elicit S. Memnon* 584 e *signo Crucis et baculo monti imposito S. Guillelmus Firmatus* 338 c *alium aqua ex Jordane in Armoricam delata* 339 a *ter percussa terra S. Georgius Sardus Ep.* 217 d e 219 b Fons *impetratur invocato S. Richario* 452 b *et ad corpus S. Pamphili Sulmon.* 590 f Fontem *S. Trudperti conspurcans, egestis intestinis moritur* 441 d e Fontis *infecti aquas signo Crucis potabiles facit S. Donatus Ep.* 774

Fratres *Martyres S. Caius Papa et S. Gabinius,* 14 f Fratres v *S. Adalberti Ep. Pragensis in altari reconditi, ut SS. Martyres* 180 d 196 b c d Fratres et soror *B. Evodius, Hermogenes et Callista Martyres* 362 *SS. Erconwaldus Ep. Londinen. et Ethelburga Ab. Berkingen.* 789 b 790

Fulmina *crebra a cœnobio arcet S. Hugo Ab. Cluniac.* 660 c 662 f

Fur *solitus bona ecclesiæ S. Richarii diripere, ab hoc apparente reprehenditur; iterum furatus, alapa castigatur* 457 d e f *alius cæcitate punitur* 463 d *Equos ex monasterio S. Trudperti abducens, succussione equi collisus expirat* 440 c d *alius bona monasterii auferens, percussus mandata restitutione moritur: illam frater negligens surditate punitur* 440 d e f *cæcitatem simulans festo S. Trudperti deprehenditur* 443 f *alius simulans simplicitatem auxilio ejusdem fugatur et postea suspenditur* 444 a b

G

Gangrænam *signo Crucis sanat B. Ægidius Minorita* 244 f *vide* Cancer

Gibbosa *sanatur apparente S. Petro Martyre* 721 b c

Gloriam *vanam se numquam quæsisse profitetur in morte S. Catharina Senen.* 953 d *cum ea quomodo pugnandum, docet B. Ægidius Minorita* 232 b

Gladio *obtruncantur SS. Felix, Fortunatus, Achilleus* 101 d *S. Athanasius e mago conversus* 122. *S. Georgius* 124 b 132 d *S. Maximus apud Græcos, omine sumpto ex syllabo* ξι, *prima in* ξίφος *gladio, media in* μα-ξι-μος. 741 b *vide* Capite plexi

Gonagra *curata ope S. Petri Martyris* 716 a

Grando *arcetur patrocinio B. Antonii Augustin.* 845 d e

de Gratia *Dei et hujus ineffabilitate, dicta B. Ægidii Minoritæ* 229 a b 237 d e

de Gratitudine *erga Deum, dicta ejusdem* 229 e

Gutturis *struma curata ope S. Petri Martyris* 715 a *meritis B. Francisci Fabriani* 93 d *item exulceratio* 94 c *et tumor ejusdem ope* 997 d *ac S. Zitæ* 522 c Gutturi *inhærens os ejicitur, epota aqua fluente ex ossibus S. Francæ* 398 e 399 f

H

Hæresis *Origenistarum damnata a S. Anastasio I Papa* 496 *Berengarii oppugnata a B. Wolphelmo* 80, 81 *in* Hæresin *lapsus Clericus a dæmone corripitur, S. Trudperti imperio, post eam detectam liberatur* 442 f 443 a b Hæretico *morbum simulanti febrim immittit, et conversum sanat S. Petrus Mart.* 699 d *Alios ex garrulis mutos facit* 699 e 704 a *Alios præferens vexillum Crucis Florentia pellit* 700 c *alium immissa in agrum fertilitate convertit* 701 a *idem natus* Hæreticis *parentibus, felici præsagio Symbolum fidei tuetur* 695 f *magno postea zelo contra hæreses flagrans* 697 c

Hastis *multis vulneratus, orans pro occisoribus, obit S. Adalbertus Episc.* 188 f 199 d

Hernia *sublata ope B. Francisci Fabrianensis* 91 e 93 f 994 f 995 b *S. Zitæ* 516 b *B. Jacobi Bittecten.* 546 a *S. Petri Martyris* 707 c

ob Hilaritatem *infantilem Euphrosyna dicitur S. Catharina Senen.* 869 e

Hirundinibus *silentium indicit B. Franciscus Fabr.* 92 a

Homicidam *fratris sui ad azylum et habitum admittit S. Hugo Ab. Cluniac.* 651 c 661 a 663 a *Pro* interfectore *patris sui pænitentiam agit* 651 d

Hospitum *exceptor S. Eulogius Xenodochus* 499 *in* Hospitali *Hierosolymis ministrat S. Peregrinus* 470 b *Senis B. Aldobrandesca* 475 a

Humeri *os distortum sanatur ope S. Petri Martyr.* 715 e

Præ Humilitate *omnibus se subjicit, et mala hominibus inflicta suis peccatis adscribit S. Catharina Senensis* 865 b c d *eamdem exercet celando dotes suas et gratias S. Zita* 510 c *in omnibus se subjiciendo, etiam joco abutentibus ejus promptitudine* 510 *e variis indiciis eam prodit* 511 d *item B. Luchesius* 611 a b c *et S. Petrus Martyr* 697 a *S. Adalbertus Episc.* 184 f 193 c *S. Theodorus Siceota Episc. et hospes* 46 e *In quibus ea sita sit docet B. Ægidius Minorita* 229 f

Hydropyci *curati ope S. Roberti Ab. Casæ-Dei* 324 c *S. Petri Martyris* 714 f 726 e f 721 a b *ope S. Eutropii* 749 b *B. Hildegardis Reginæ* 809 c *B. Peregrini Latiozi* 853 f *S. Richarii* 458 e

I

Idola *inter se collisa confringuntur præsente S. Georgio* 132 a Idololatria *devicta repræsentatur cum dracone sub Constantino Mag. et sub SS. Theodoro et Georgio* 106 e f 107 Idolothytis *vesci renuens verberibus necatur S. Valeria* 571 b

Jejunans

Igne *vitam finit S. Nearchus* 12 f *et S. Pollio* 572 f Igne *exusti in mare merguntur SS. Pomodianus, Rodocianus et alii* 24. 759 a *in* Ignem *conjiciendus et dolio inclusus pauper ob debita, servatur implorato S. Eutropio Ep. et sceleris auctor morbis afflictus ejusdem meritis sanatur* 745 f 746 a b *in* Ignem *a dæmone conjecta non aduritur S. Catharina Senen.* 894 c d *super ardentes carbones jacet sine noxa* 894 a Ignis *Græcus ab hostibus in obsessos dimissus in obsidentes rejicitur invocato S. Adjutore* 833 f

Iliorum *dolor vehemens tollitur invocato S. Gualfardo* 839 d

Imago *S. Trudperti ab voti reo portari nequit nisi eo soluto* 443 c d Imaginem *S. Georgii dejicere conatus et lancea ejus in oculum lapsa eo lumine privatus, postea misere perit* 149 c *Alius post spoliatam ejus statuam* 149 f 150 a *In eam sagittam jaculatus Saracenus, ipsa retorta sagitta læditur, convertitur et Martyr obit* 148 a b c d *alius eamdem lancea penetrans, ideoque absorbendus a terra, columnæ quam apprehenderat inhæret, pœnitens dimittitur, remanentibus in ipsa digitorum vestigiis* 148 e f *ob* Imaginum cultum *verberibus cæsus carcere et exilio multatus obit S. Joannes Hegumenus monast. Catharorum* 501 f

Incarnationis *remedium obtinetur ad aram S. Francæ* 397 e

Incredulus *de corpore S. Marci, a dæmone arripitur, credens liberatur* 357 f

Incendium *a templo Londinensi arcet S. Erconwaldus supra illud cum vexillo apparens* 793 c *in eo illæsum sepulcrum S. Erconwaldi* 792 a b *ut restinguatur S. Gerardum Ep. Tullen. monet S. Mansuetus.* 212 b c Incendium *extinguitur a S. Mellito*, 284 f *et S. Wilfrido* 313 d *per reliquias S. Petri Martyris* 726 c *et S. Francæ* 401 a *in* Incendio *infans illæsus invocato B. Luchesio* 612 c *et S. Roberto Molismensi* 681 f 682 a

Injurias *quascumque condonat S. Zita* 511 a Injurii, *sublatis bonis S. Richarii, morte puniti* 463 e f *Cluniaci vexator tantum non incendio absumitur* 651 e Injuriosæ *sibi ægræ ministrat S. Catharina Senen. et nihil obsequio mitigatam, fusis precibus, Deo et sibi ante mortem conciliat* 899

Inquisitor *fidei S. Petrus Mart.* 687 e 703 b c *Patronus* inquisitionis *in Hispania* 703 b c

Invisibilis *evadit Abbas S. Trudperti, insidiis petitus* 440 a

ob Jocos *nimios pœna post mortem illata* 647 d e 662 e 664 b

Iracundia *quomodo exercenda inter injurias docet B. Ægidius Minorita* 230 f 231 a

Irridentes *Abbatem S. Trudperti, hoc invocato, montis parte obruuntur* 439 e f

Isciatica *sanatur ope B. Luchesii* 615 e

J

ad Judicium *Dei S. Macedonius Episc. CP. provocat in somnis Anastasium Imp. qui et fulmine perit* 375

Jejunans *nihil gustat* 40 *diebus S. Elisabetha Græca* 275 b *Inedia triennali affliguntur SS. Accepsimas, Joseph et Æithalas* 25 f

Jesu *aspectu et alloquio dignata B. Aldobrandesca* 474 a *videt mysteria nativitatis et passionis* 474 d. *Sanguine lateris repletur* 474 d Jesum *sibi assessorem habere a Gregorio VII Papa conspicitur S. Hugo Ab. Cluniac.* 657 c 662 a 663 d *cum fratribus in choro psallentem videt S. Hugo* 657 e 662 b 664 e f *a* Jesu *evocata moritur S. Doda* 293 d *vide* Christus.

Jurandi *mos apud Sardos per nomen S. Georgii Episc. Suellen.* 1003 c

L

Labore *manuum victitat, imo operam monasterio cuidam locat B. Ægidius Minorita* 223 c d 225 c d

Lacte *carens juvatur ab eodem* 248 f

Læsus *ferro in visceribus hærenet, hoc ad sepulcrum S. Eutropii extracto, sanatur* 751 f

Lampas *ad altare S. Francæ ultro accenditur* 399 b *et ad sepulcrum S. Petri Martyris* 706

Lapidibus *obruti moriuntur SS. Joseph Persa et Æithalas* 29 a d *Saracenus ad fidem conversus* 147 b *S. Maximus in Asia* 741 d

Lapsi *ex alto illæsi ope S. Richarii* 464 e 465 a *B. Luchesii* 612 d 614 b *Peregrini Servitæ* 856 a b *S. Catharina Senen.* 499 f *Ex* Lapsu *contrita per eamdem sanatur* 924 e *alius totus ruptus per B. Peregrinum* 848 e *et per S. Hugonem Ab. Cluniac.* 649 d 660 a

A Lascivo *juvene se expeditura, faciem ejus unguibus notat S. Zita* 510 b

E Latronibus *Martyres SS. Saturninus, Inscholus, Faustinus, Januarius, Marsalius, Euphrasius et Mammius, pice, sulphure et cera decocti* 620 Latrones *occiso S. Trudperio fugere nequeunt: horum alter semet occidit, alter suspenditur* 437 a b c

Laurea *triplex, doctoratus, virginitatis et martyrii S. Petri Mart.* 694 e

Lectionem *quam ignorabat puer, fugiens ad sepulcrum S. Erconwaldi, perfecte scivit* 795 d e Lectioni *piorum librorum et Scripturæ intentus S. Petrus Mart.* 697 b

Lectum *sibi ex nudis asseribus sternit S. Catharina Senensis* 877 c

Lepra *curatur ejusdem mortuæ attactu* 957 c, *gustato cibo S. Roberti Ab. Casæ-Dei* 329 a *lotione in fonte S. Trudperti* 443 d *in* Leprosos *et elephantiacos misericors S. Richarius* 448 a *eosdem mundat S. Cronanus* 587 a *S. Theodorus Siceota* 40 c *S. Hugo Ab. Cluniac.* 648 f 658 a 662 c Leprosæ *ingratæ et contumeliosæ inserviens lepram contrahit, a qua demortuam sepeliens liberatur S. Catharina Senen.* 898, 899 a

Lethargus *curatus meritis S. Petri Martyris* 724 b

Librorum *copiam colligit, pecunia a patre legata, B. Franciscus de Fabriano* 90 d f

Lingua *præcisa invocat S. Polychronium S. Parmenius* 11 f *eadem alteri restituitur invocato S. Adjutore* 834 f

Liquor *salutaris emanat ex sarcophago S. Zitæ* 513 d

Lilia *candida ultro nascuntur in loco sepulturæ B. Antonii Augustiniani* 844 b

Litaniis *recitatis a submersione liberatur cum suis B. Wolphelmus* 86 c d e

Locustas *precibus fugat S. Memnon.* 584 e *aqua benedicta S. Theodorus Siceota* 53 b

Luce *cælesti illustratur in carcere S. Wilfridus* 306 d *item sepultura ejus* 313 e *et B. Ægidius Minorita* 243 e *eadem circumfulgere S. Catharina Senen. videtur ab ægra, quæ ejus castitatem traduxerat et testimonium innocentiæ accipit* 902 c Lux *insolita cum crucibus supra funus S. Roberti Ab. Molismensis refulget* 680 d e *item S. Materniano nato* 768 b *qui eadem supra cubiculum splendente Episcopus eligitur* 768 e f

Lumen *ad sepulcrum negligenter custodiens, monetur a S. Mellito apparente* 285 d

E Lupanari *intacta evadit S. Theodora, veste cum S. Didymo mutata* 578, 579

Lupi *grassantes arcentur ope S. Marci Atinensis* 566 f *a* Lupo *raptus puer servatur invocato S. Roberto Ab. Molismen.* 681 d e *et ab eo vulnerati ope S. Zitæ* 528 d 530 d e

Lusor *qui se dæmonibus voverat eorum potestati eximitur invocato S. Petro Martyre* 725 d e

M

Magiam signo Crucis dissolvit S. Maternianus 770 f Magorum Persicorum fallaciam spernit S. Joseph Persa 27 f Magus post disputationem cum S. Georgio M. conversus obit Martyr, Athanasius dictus 121, 122, 131 a

Mamilla tumefacta curatur ad aram S. Francæ 399 a b exulcerata ope B. Jacobi Btiect. 544 b 545 d

Manna cœlesti operitur S. Catharina Senen. 943 e f

Mansuete respondet conviliantibus S. Zita 511 a

Manum extra arcam ultro porrigit Venetiis S. Marcus 1006 a Manus S. Catharinæ Senen. clavo a Christo perforatur 910 c Manus, quæ deerat infanti nato; impetratur meritis S. Petri Martyris 718 e Bullienti lixivio adusta sanatur miraculo B. Francisci Fabrianen. 997 a Arida a S. Alpiniano 486 d et S. Erconwaldo 794 c 796 d et epota aqua, qua ablutæ Reliquiæ S. Marci Atinen. 565 b præscendenda ope B. Luchesii 615 d item incisa 615 f Manum læsam S. Aniani sanat S. Marcus 350 f aliam vulneratam 359 c Manus contractæ, curantur pallio altaris S. Francæ involutæ 400 c incancerata invocato B. Peregrino Servita 860 d

Maria Deipara (cui consecratur Cisterciense monasterium et Ordo 674 b 679 c) S. Robertum necdum natum in sponsum se elegisse indicat matri 677 a b apparens promovet pietatem S. Hugonis Ab. Cluniac. 654 a b sanat veneno petitum S. Theodorum Siceotam 49 b S. Petro Mart. commendat Ordinem Servorum 691 e f eumdem contra hæreticos animat 703 c B. Peregrinum monet Ordinem Servorum ingredi 837 peregrinatam S. Zitam ultro apertis portis urbis domum reducit 507 f 508 a Confessarium dat S. Catharinæ Senen. Raymundum dein Vitæ scriptorem 975 b c ea apparente expirat S. Opportuna 67 f et S. Robertus Casæ-Dei 330 c ab eadem visus induci in cœlum 325 b c d 332 a ejus conspectu fruitur B. Aldobrandesca 475 b Eamdem virginem fuisse ante, in, et post partum docet B. Ægidius Minorita, triplici percussione terræ tria lilia existere faciens 240 f salutationem Angelicam recitare solita infantula S. Catharina Senen. 869 f sub ejus patrocinio virginitatem vovet 871 c d Rosarium sibi applicitum stringit mortuus B. Franciscus Fabrian. 93 a In S. Mariæ templo Amorii oleum manat, eoque sanatur S. Theodorus Siceota 54 c ejusdem altari impositus æger S. Adelbertus puer convalescit 181 b 189 f ejus nomen in aliis veneratur S. Zitæ 511 d ejus ope sanatur, adjectis sibi 4 Vitæ annis, S. Wilfridus 312 a b et crus pridem resectum recuperatur 335 a 336 a

Martyrum nominatorum sedecim millia præter alios innumerabiles in Perside sub Sapore Rege 19 21 f Item Episcopi 24, Clerici 250 ibidem. Martyr habetur S. Trudpertus, occisus quia vitiis non consentiebat 434, 435, 436 talis censetur S. Opportuna crucem Christi amplexa 63 d ad Martyrium per visionem vocatur S. Adelbertus Ep. 187 b 196 b et ut talis innotescit Romæ et S. Nilo 198 c d ad idem præscitum anhelat S. Petrus Martyr 703 d 704 d ob Martyrium S. Simeonis fratris non dolet S. Pherbute et ipsa ad id parata 22 b c eodem se frustratum dolet ad necem quæsita S. Catharina Senen. 967 Acta Martyrum scribenda ad posterorum incitamentum 86 eadem petentibus Martyribus scripta 755 d

Mater applaudit filio S. Mariano, post alia tormenta capite plexo 757 f Matrem suam minus congrua correptione usam modeste corrigit S. Catharina Senen. 872 e f et Matrem a Christo accipit S. Mariam Magdalenam 818 b c

Medicinæ peritus S. Guilielmus Firmatus, 337 b

Membrorum usus variis concessus meritis S. Petri Martyris 722

Mendicitas et prodigalitas arcetur patrocinio B. Antonii Augustiniani 844 d e

Mense exeunte et intrante quomodo intelligendum 1004 c

Meretrix semel iterumque contrahitur et sanatur ope S. Richarii 452 f 453 a

Milites xxx MM. cum Duce S. Saba Gotho 263 Mauritius, Georgius, Tiberius Martyres Thebæi 268 S. Publius M. 365 Militem febri simul et a consuetudine prædandi liberat S. Hugo Ab. Cluniac. 648 c 660 a ad Militiam educari S. Theodorum Siceotam prohibet S. Georgius matri apparens 34 e

Ministeriis vilibus domi exercetur S. Catharina Senen. 893 d

Missam celebrans S. Marcus comprehenditur 351 c facie illustratur S. Theodorus Siceota 49 e sub ea Saracenus videns Christum infantili specie dividi, arguit Sacerdotem: at instructus fit Christianus ac Martyr 145, 146 ad verba Sursum corda videt S. Wilfridus procul absens interitum Egfridi Regis, eadem hora a Pictis occisi 309 b c scorpionem in Calycem lapsum haurit, et aperta vena vivum educit B. Franciscus Fabrianen. 92 a b in calice apparens pueri species indicat sanctitatem S. Hugonis tunc nati, post Ab. Cluniac. 642 e 656 e Requiescat in pace auditæ voces respondentium Amen, sive Angelorum, sive animarum 89 f Missa de S. Roberto Ab. Casæ-Dei cantata piscis ab aquila adfertur 331 d ablutione B. Wolphelmi celebrantis admota oculis, cæco illuminatur 86 a b Græcorum sacrificalia instrumenta et vestes enumerantur 147 d e

Monachos sub se habet trecentos S. Robertus Ab. Casæ-Dei 324 b iidem partim Basiliani, partim Benedictini in eodem monasterio Romæ 194 c Monasteria varia construit S. Wilfridus 300 e 301 d 308 b Monasterio egredi ob incendium recusantibus sanctimonialibus, illud ab ulteriore incendio mirabiliter servatur 640 b c

Montem invium scindit signo Crucis S. Georgius Scellen. Ep. 218 a

Miraculorum cessatio petitur ad corpus S. Roberti Ab. Casæ-Dei, ob impeditam multitudine accurrentium quietem monachorum et valvæ templi non aperiuntur 331 d e

Moribundi sanantur ope B. Jacobi Btiecten. 540 e 541 b 542 b 543 d 546 b B. Ægidii Minoritæ 248 a b c meritis Francisci Fabrian. 94 a Moribundus oratione S. Theodori Siceotæ 47 f et B. Helenæ Utinensis 256 c devotione erga B. Peregrinum Servitam 856 e f invocato S. Severo Ep. Neapolit. 776 d S. Wilfrido 301 f S. Franca 405 a b 407 a conspersi terra martyrii S. Petri Martyris 707 b Moribundus S. Marco devotus, ab hoc invisitur et lætus moritur 360 a Occidendus ab inimicis et graviter læsus liberatur implorata ope B. Francisci Fabrianen. 94 c Moribundo Stephano 9 Papa dæmonem arcet S. Hugo Ab. Cluniac. 637 d 662 b 663 d Moribunda S. Catharina Senen. hortatur suos ad sui expolitionem, studium orationis, obedientiam fugam temerarii judicii, fiduciam in Deum, mutuam dilectionem et zelum pro ecclesia 952, consolata suos de suo transitu, valedicit singulis, petita defectuum venia, extremis Sacramentis munita pie moritur 953 969 S. Opportuna Abbatissa petit veniam peccatorum a sanctimonialibus, inculcat memoriam novissimorum, fidem, spem, caritatem, et sacro viatico munitur 66 67 dæmonem apparentem sistit et abigit, apparente S. Maria expirat 67 e f Mortis periculo plures liberati invocato S. Petro Martyre 702 e 719 e f ad Mortem varia corporis afflictione se parat S. Hugo Cluniac. 654 b eam sibi instare discit ex revelatione agricolæ facta 654 c d eamdem præsagit a visione, ipsoque

que die anni sequentis obit B. Wolphelmus 87 c d de hora a Deo monetur S. Robertus Ab. Molismen. 680 c Moritur lætus monachus, accepta optione vivendi aut moriendi 335 c Mortua ad tempus disrupto corde ex vehementia amoris S. Catharina Senen 914 e f 915 a b alterius vitæ præmia et pœnas spectat. 915 b postea in gloria conspicitur 976 c d Mortui xiii suscitati invocato S. Petro Martyre, infans natus mortuus, puella submersa, puer suffocatus 716 717 mulier quæ se suspenderat, puer quinquennis, alius ab equo protritus, item miles et puer et alius a febri defuncti 717 item puer, et vir alius et infantes duo, quorum alter mortuus natus 70. Mortuatio sine confessione matrem suam resuscitat S. Catharina Senen. 922 e f 923 a b Puerum in Confirmandorum turba suffocatum S. Wilfridus 301 e f Alios suscitant, S. Georgius Sardus Ep. 217 f B. Ægidius Minorita 245 c d S. Georgius M. 122 c d 130 c d S. Alpinianus 486 c Alii suscitantur ope S. Opportunæ 72 d S. Petri Martyris 707 a 709 f S. Zitæ 514 a S. Cronani 588 d B. Luchesii 612 c Mortuum simulatum offerens S. Patricio resuscitandum, et vere mortuum reperiens, convertitur S. Machaldus Ep. Monæ c d e Mortuus S. Michomeres, dum animæ suæ statum proderet, a S. Germano Ep. Autissiodoren. resuscitatur 785 b Mortuum ut creditorem mendacem convincat, suscitat S. Donatus Ep. 775 b d e item S Severus Ep. Neapolit. 777 778 a Mors S. Zitæ preditur stella per diem lucente, et Deo per pueros loquente 513 a b c Mortui B. Antonii Augustiniani corpus sudore madefit 842 e B. Wolphelmi facies roseo colore perfunditur 87 d pro Mortuo S. Gerardo Ep. Tullensi eadem hora curat orari Cluniaci S. Majolus Ab. 214 e f Mortui exequias celebrantes S. Gerardo Ep. Tullen. lumen in pluviosa tempestate non extinguitur 212 c d pro decessore Episcopo orans S. Gerardus Ep Tullen. discit in gloria esse æqualem Apollinari M. 212 b c a Morte per uxorem inferenda, obrigescente ejus manu, devotus S. Eutropio liberatur 748 f 749 a

Mortificare carnem, et sensus affectus docet B. Ægidius Minorita 239 b c d e

Mutus subito factus ad triduum vidit S. Francam in gloria cum SS Virginibus, 384 d e f Mutus 10 annis loquelam recipit inserto oris ejus digito S. Petri Mart. 698 b alius signo Crucis 700 d e alia ut confiteatur peccata 698 b Muti sanantur a S. Hugone Ab. Cluniac. 649 a B Francisco Fabrianen. 91 c in os insufflantes S. Theodoro Siceota 46 f item signo Crucis 550 et data Eucharistia 46 a f ope S. Zitæ 513 c 516 a d e 517 b 518 e 520 c e 523 a S. Cronani 588 f B. Luchesii 607 c d B. Hildegardis Reginæ 808 a S. Richarii 460 b S. Roberti Ab. Molismen. 684 d Muti et Surdi sanati a S. Roberto Ab. Casæ-Dei 329 e et ope S. Georgii Royæ in Picardia 152 f

N

Nascitur ridens B. Franciscus Fabrianen. 90 a apparente supra domum columna ignea S. Wilfridus 296 f Naufragio liberantur deferentes corpus S. Marci ipso apparente 357 e alii ejus ope 359 b f invocato S. Forannano 822 e f S. Adjutore 835 c a S. Hugone Ab. Cluniac. adhuc vivo 650 e

Nephritis curatur a S. Roberto Ab. Casæ-Dei 324 b

Noscendi animos hominum facultate donatur S. Catharina Senen. 900 b c Nosse se et nosse Deum, eadem discit a Christo 885 886

Nubes contra æstum solis ad confusionem hæreticorum inducit signo Crucis S. Petrus Martyr 703 e alias nimium æstuans 715 b c

Nuptias oblatas repudians sibi comam abscindit S. Catharina Senen. 874 c d 876 b desperatas reconciliat B. Jacobus Bitecten. 536 d

O

Obedientia excellit B. Ægidius Minorita 227 f ejus dicta de ea 235 a 238 f ipsam servat suis Confessariis, etiam ab iis vexata S. Catharina Senen. 882 c d e

Oculus fere extinctus sanatur invocato B. Francisco Fabrianen. 997 c item oculus clausus 997 f amissus per S. Catharinam Senen. 958 a oculi dantur infanti absque illis nato per invocationem S. Petri Mart. 718 f oculi variorum graviter læsi sanantur ope S Francæ 396 f 397 a b d et B. Francisci Fabrianen. 94 c item squammis obducti 93 d oculi usu privata B. Aldobrandesca eumdem recipit tempore sacrificii 474 a oculorum dolor ope S. Trudperti sæpius curatur 441 d voto facto S. Catharinæ Senen. 494 oculos minatus effodere S. Hugoni Ab. Cluniac. iisdem privatur 650 f vide Cæcus.

Odor suavissimus et cadaveris nitor indicant cœlestem gloriam S. Balderici 291 e f item S. Basilii Ep. mari mersi 425 c et S. Erconwaldi 791 e

Officii Canonici lectionem Latinam divinitus discit S. Catharina Senen. 890 c

Oleo lucernæ, in templo S. Georgii ardentis, sanat ferventi aquæ illapsum S. Theodorus Siceota. 55 b simili Oleo lampadis sanatur Saracenus læsus et Martyr obit 148 c d Oleo innatantia reperiuntur ossa S. Francæ, miraculis clara 394 a b ipsum multiplicatur, ad usus S. Petri Mart. 698 e

Oratio quomodo devote peragenda docet B. Ægidius Minorita 232, 233, 239 d ejus fructus 257 etiam in ariditate 234 c 240 a Orationi et lectioni piæ impendit 9 horas frequentissima in templo B. Helena Utin. 252 c d 258 d eidem coram altari incumbit pernoctans in ecclesia S. Franca 391 f 392 a b ad Orationem a S. Georgio excitatur S. Theodorus Siceota 35 c d eadem sistit fugitivum servum cum furto 40 e f et saxum ingens movet 45 b victoriam de Pictis et Merciis obtinet S. Wilfridus 302 c In Oratione extasim patitur et cœlesti luce circumdatur S. Zita 508 d e vulneratus hastis pluribus obit S. Adalbertus Ep. 188 f

Ordinis S. Benedicti Abbates B. Wolphelmus 77 SS. Deodatus Blesis 275 Robertus Casæ-Dei 318 Robertus Syracusis 381 Richarius Centulæ 445 Paschasius Ratbertus Corbeiæ 466. Episcopi et Abbates S. Erminus Lobiis 378 S. Erconwaldus in Anglia 789. Ex Abbate Episcopus S. Mellitus in Anglia 283. Ex Episcopo Abbas S. Forannanus 815 Monachus S. Adelbertus Ep. Pragensis 184 S. Adjutor in Normannia 832. Abbatissæ SS. Opportuna in Normannia 62 Senorina in Portugallia 741. Bova Remis 285 Sanctimonialis S. Doda Remis 285 Ordinis Cluniacensis S. Hugo Ab. 636 Ordinis Camaldulen. Petrus Teutonicus 477 Ordinis Cisterciensis S. Robertus Fundator et Ab. Molismen. 670 Encomia de viris illustribus 670 c Abbatissa S. Franca Placentiæ 383 Cœnobia virorum et feminarum 670 b Abbas in Hibernia S. Cronanus 585 Archimandrita cœnobiorum in Galatia S. Theodorus Siceota 32 Hegumeni SS. Joannes monasterii Catharorum 501 S. Memnon Thaumaturgus 584

Ordinis Prædicatorum SS. Petrus Martyr 686 Catharina Senen. 861 Ordinis Minorum BB. Franciscus Fabriani 89 Ægidius socius S. Francisci Perusii 220 Philippus seu Philippinus Montalcini 407 Jacobus de Bitectis 532 Luchesius in Hetruria 600 et Michael de Barga 988 Ordinis Eremitarum S. Augustini B. Antonius Monticiani in Hetruria 841. B. Helena vidua Utini 249 Ord. Servorum B. Mariæ B. Peregrinus Latiozus Foroliviii 845

Virgines SS. Pusinna in Saxonia 167 Elisabetha Thamaturga apud Græcos 275 Exuperantia 427 Zita Lucæ 502 Proba Martyr et Germana prope Duacum 583

583 Cercyra Mart. Corcyræ 620 Ava in Hannonia 635 Hoyldis Trecis 782

Eremitæ SS. Daniel Mart. Gerundæ 269 Guilielmus Firmatus in Normannia 336 Octo Martyres apud Græcos 377 Trudpertus in Brisgoia 429 Antonius Presb. Lucæ 481 Gualfardus Veronæ 836

Ordo militaris S. Georgii in Austria contra Turcas 156, 157, 158 et Periscelidis Anglicanæ 159, 160 equitum S. Georgii sub Petro II Aragoniæ Rege 161 b et apud Genuenses ad littora maris. Adriatici tuenda 161 c Ordinis S. Dominici Fratres ac Sorores de militia dein de Pœnitentia 881 a b c institutum in feminis perseverabat approbante Sede Apostolica 881 c d talem habitum induit S. Catharina Senen. 880 c d e ante a solis viduis assumptum 880 e Ordinem S. Dominici ementito sexu ingredi statuit S. Catharina Senen. zelo salutis animarum succensa 872 b c Ordinis Servorum B. Mariæ Institutum ex mandato Innocentii IV Papæ examinat et probat cœlesti visione edoctus S. Petrus Mart. 691

Ornatum muliebrem admissum tota vita deplorat S. Catharina Senen. 873, Ova divinitus illæsa servantur ipsa illis incumbente 897 c

P

Panes ab œconomo non datos egenis ex jussu suo, jubet in aquam projici, et alios panes ex insperato pro refectione suorum recipit S. Robertus Molismen. 683 c d Pane et aqua et brassicis sale conditis victitat S. Adjutor 833 c Panem sibi interdicit vicennis S. Catharina Senen. 877 a Panes divinitus in furno præparatos invenit S. Zita orationi vacans 509 b multos et sapidos ex vitiosa et exigua farina conficit eosque multiplicat in arca S. Catharina Senen. 936 c d e f 937 a pane modico diviso eadem multos reficit 937 f 938 a b c eumdem post obitum ipsa multiplicat 937 f 938 a

ad Papam et Apostolicam Sedem appellat, pellendus ab Episcopatu S. Wilfridus 303 f 311 a

Paralysis sublata ope S. Opportunæ 69 b B. Wolphelmi 88 c B. Francisci Fabrian. 91 e 997 c 998 e S. Georgii Sard. Ep. 218 e B. Helenæ Utinensis 257 c veste S. Wilfridi 313 d invocato S. Marco 359 b c Roberto Ab. Casæ-Dei 324 c S. Franca 400 c 406 d e S. Richario 452 d 454 f 458 e Paralyticos benedictione sua, alios oleo inunctos sanat S. Theodorus Siceota 50 d 51 a 54 c Crucis signo 55 a Alii curantur ad Sepulcrum S. Roberti Ab. Molismen. 682 c f ope B. Hildegardis Reginæ 806 f 808 c d e 809 e f S. Adjutoris 833 c ad feretrum S. Gualfardi 839 a ejus ope 839 c et B. Peregrini Latiozi 858 f terra, S. Petri Martyris sanguine perfusa 707 b eo invocato 721 e 722 a Paralyticum sanat S. Hugo Ab. Cluniac. dicens : Petrus Apost. dixit paralytico : Sanet te Dominus Jesus Christus 648 d e 658 a Paralysi punitus ob curiositatem in elevatione S. Trudperti, confitens reatum sanatur 438 e f

De Paschate rite celebrando Synodus in Anglia habita 298, 299 ad quod Hyenses monachos inducit S. Egbertus 317 d

Pater et filius SS. Hubertus et Florebertus Epp. Leodiensis 380 f SS. Guilielmus et Peregrinus Patroni Foggienses 469

Patronos inter præcipuos Imperii CP. S. Georgius 153 d contra infideles adjutor 153 e f 154 a

Patiens in contumeliis, carceribus, exilio, S. Wilfridus sanat Reginam, causam totius mali, a dæmone obsessam 303, 306, 307 excusat Theodorum Arch. Cantuar. id permittentem 309 b c injurias et adversa tolerat Luchesius 611 c inter maximos dolores et dæmonis afflictiones suavissime cantat B. Helena Utinensis 254 e f Patientia per totam vitam insignis in abdicandis voluptatibus, in abstinentia carnis, vini et panis S. Catharinæ Senen. 960 d e, item pro servanda castitate, studio pœnitentiæ et orationis 960 f item in illusionibus diabolicis superandis, et in ferendis prudenter Superioribus, sinistre judicantibus, Sacramenta subtrahentibus et molestis in ejus extasi 962 item in obsequiis ægrotantium 963 in injuriis et corporis doloribus 964 in vexationibus dæmonum maxime circa finem vitæ 964 c d e

Pluvia conceditur ope S. Francæ 407 e et B. Philippi Minoritæ 408 f impetratur ope S. Marci Atinensis 565 a b 566 f S. Indaletii 733 b S. Hoyldis 783 e B. Jacobi Bitect. 539 c S. Pamphili Sulmon. 591 a S. Donati Ep. 774 c Idem sub ea non madefit 774 c uti nec portantes funus B. Luchesii 612 a Pluvia nimia in triduo festi S. Richarii cessat 466 a

Prædicit Imperium Mauritio S. Theodorus Siceota 44 f item ejus cædem post lucernam quarto extinctam 56 e f et futura alia variis, 57 a b Pippinum Brevem recens natum fore Regem S. Erminus 379 f Mortem Guilielmi II Regis Angliæ S. Hugo Ab. Cluniac. 646 e f Episcopatum Hoello 647 e alteri pœnam post mortem ob jocos 647 d 659 d 662 e 664 b filium nasciturum et monachum futurum 668 a martyrium suum et canonizationem S. Petrus Mart. 703 d e

Præsentiam S. Hugonis Abb. Cluniac. evitans, morbo mulctatur 650 f 662 c

ad Preces ejusdem, inimicus inexorabilis; carcere et delirio mulctatur 651 a b vide Oratio

Presbyter anno ætatis 18 ab Episcopo ad id divinitus moto ordinatur S. Theod. Siceota 38 a

Prolem sterili impetrat Zenis utriusque conjugis benedictis idem S. Theodorus 52 b eamdem obtinent alii invocato S. Roberto Casæ-Dei 332 d et B. Jacobo Bitect. 540 f 549 b vide Sterilis.

Prophetæ 4 Majores symbolicis figuris a S. Severo Ep. Neapol. expressi 777 f Prophetiæ dono redarguit de cogitationibus Confessarium S. Catharina Senen. 931 militi in somno apparens imperat Confessionem, et peccatum indicat 931 932 a b alias in periculo occisionis absens oratione liberat 932 prædicit schisma futurum, et secuturam concordiam 933 a b c d quomodo prædixerit passagium sanctum 934 935, prædicit conversionem cuidam licentioris vitæ. 935 c d

Protector, defensor et Advocatus Angliæ S. Georgius 162 b c

Psalterium memoriæ tradit S Theodorus Siceota 36 d et S. Adalbertus puer 181 b

Puerperæ adjutæ invocato B. Jacobo Bitecten 543 e 545 b 546 a B. Luchesio 614 f S. Petro Mart. 718 c d

ex Purgatorio Animas multas a morte educit B. Ægidius Minorita 244 b c liberat patrem suum S. Catharina Senen. 916 e 917 b item duos latrones 918 c

Puteum inveniri facit baculo terram percutiens B. Ægidius Minorita 241 c

Q

In Quadragesima solo pane et lacte tenui quotidie vescitur S. Egbertus 316 c in eadem pauca panis frustula cum aqua sub vesperam sumentem Stephanum imitatur S. Theodorus Siceota octennis. 35 a b per eam totam nihil aut parum comedit S. Petrus Mart. 606 d a Quadragesima usque ad Ascensionem Christi ab omni cibo abstinet, ac deinde continuo S. Catharina Senen. 905 a b

R

Ranas oratione pellit S. Senorina 76 c obmutescere facit S. Georgius Svellen. Ep. 218 a

Raptum triduanum patitur S. Catharina Senen. 911 e vide Extasis.

Regula

Regula S. Benedicti deliberanti S. Roberto Ab. Casæ-Dei divinitus offertur 328 e f

Regulæ Benedictinæ disciplina reformata a S. Roberto Ab. Molismensi. 672

in Reliquiis Sanctorum conquirendis sedulus Carolus 4 Imp. 1005 a et S. Gerardus Ep. Tullen. 210 c qui et miraculose impetrat de saxo, quo lapidatus S. Stephanus 215 d Reliquias S. Marci Atinen. ablaturus divinitus sistitur 564 b S. Marci Evang. arca ultro supplicanti populo ostenditur cum suaveolentia 1005 f Reliquiarum Ursulinarum cultu omisso, ipsæ non amplius inveniuntur 444 d e e Reliquiis B. Jacobi Bitecti digitus ablatus, tempestate compellente restituitur 543 b item alia Reliquia 548 Ex Reliquiis S. Petri Martyris fluente sanguine confirmatur dubius in fide 726 c d Reliquias in altari deesse novit in spiritu B. Wolphelmus 86 e f dentem S. Catharinæ Senen. magni æstimat Gregorius 12 Papa 977 a Caput S. Georgii ex Æginæ insula ablatum, divinitus relatum, defendit illam a Turcarum invasione. 134 e f

Renum dolor curatur ope B. Jacobi Bitecten. 549 d

Rota laceratus, divinitus sanatur S. Georgius M. 120 c d 126

in Ruina domus illæsi invocato S. Georgio Ep. Svelten. 1004 a

S

Sagittis transfixa S. Cercyra V. jussu patris sui 621 a

Sancti xv Auxiliatores, sub hoc titulo invocati 150 c d e Sancti utriusque Testamenti ad exemplum hominum a Deo dati 34 a b c Sanctos invocans æger S. Gerardus Ep. Tullen. vidit sibi opitulantes 212 e f virtutes imitatione exprimit S. Catharina Senen. 865 e f et gesta divinitus discit 870 d Sanctitas vitæ ex patientia definitur 960 a b c

Sanguis fluit e corpore B. Luchesii mortui 603 c 612 b ab eodem sanatur Sanguinis profluvio laborans item a S. Theodoro Sicota 52 e et B. Jacobo Bitecten. 541 c 543 d 545 d Sanguinis vomitus curatus meritis S. Petri Martyris 724 b ad contactum S. Catharinæ Senen. 916 a

Sapientia cælestis elucet in Epistolis, libro Dialogorum et colloquiis S. Catharinæ Senensis 864 eam ex Pontificis voluntate explorant varii 974

Scabiosus puer a nativitate mundatur invocato S. Petro Martyre 718 f

Pro Schismatis sublatione orante S. Catharina Senen. victoria conceditur Pontifici, et contra hunc inita conspiratio dissipatur 948 de Scientia utili et inutili dicta B. Ægidii Minoritæ 234 b

A Scorpione læsum, Crucis signo sanat S. Petrus Martyr 699 b

Scribit Vitas Sanctorum S. Paschasius Ratbertus 468 b d e

Scrofulas sanat B. Franciscus Fabrianen. 91 e 994 e

Seges in relatione corporis S. Richarii attrita fæcundiam messem profert 463 b 464 d

Sellariorum patronis Veronæ S. Gualfardus 837 a ipse Sellarius professione 837 e

Senex de rigore vitæ et abstinentia nihil remittit S. Hugo Ab. Cluniac. 652 c d suos adhortari non desinit 654 a benedictionem iis impertit 654 e et pedes lavat 654 f

Sensu omni destitutus, per socium commendatus S. Erconwaldo, restituitur sibi 704 e f

Sermones vanos et detractiones vitat B. Luchesius 610 c d

Serpentem aqua benedicta ex muliere pellit S. Hugo Ab. Cluniac. 667 c a Serpente morsus sanatur ope S. Zitæ 530 b S. Pamphili Sulmon. 591 b

Serra sectæ in duas partes S. Pherbute, ejusque soror et ancilla 22 f 23 a

Servitiis domesticis addicta, manet conjunctissima cum Deo S. Catharina Senen. 874 e f cogitat se Christo, Deiparæ, discipulis ministrare 875 b

Siccitas in Bohemia, absente S. Adalberto Ep. ejus reditu sublata 201 d 202

Silentium perpetuum sanctissime servat, semper fere solitaria, B. Helena Utinensis 253 c d 258 e illud hirundibus indicit B. Franciscus Fabrianen. 998 f a completorio usque ad Primam sequentis diei servat ipsum S. Adalbertus Ep. 183 a

A Solis radio pendent chirothecæ S. Roberti Ab. Casæ-Dei 330 a

In Solitudine nascitur et postea Sacerdos adscitis 2 sociis in eremo degit S. Robertus, dein fundat Casam-Dei 321 322

Sorores tres sanctæ Pusinna, Hoyldis, Lutrudis 168 c aliæ quatuor ipsarum sorores 168 c

De Spe salutis non abjicienda, dicta B. Ægidii Minoritæ 229 d

In Spelunca biennio latitat, et inde educitur pene mortuus S. Theodorus Siceota 37 e f

Spina piscis gutturi inhærens eximitur ope S. Richarii 463 e 464 e

Spiritus sanctus visus superimminere capiti S. Hugonis Ab. Cluniac. 667 c eum in columbæ specie accipit B. Helena Utinensis 255 d In Spirituali consolatione humilis, totus spiritui excolendo intendit B. Ægidius Minorita 227 Fervor et hilaritas in eo elucent 227 e

Stella in uterum matris gravidæ descendere visa indicatur S. Theodorus Siceota fore magnus apud Deum et homines 34 d Stella per diem lucet in morte S. Zitæ 513 a

Sterili, a marito male habitæ, prolem precibus impetrat B. Helena Utinensis 256 c 260 a aliis S. Petrus Martyr 719 c d et S. Adjutor 835 b Vide Proles

Stigmata quinque vulnerum Christi invisibilia sed dolorem dantia accipit S. Catharina Senen. 910 d e

Strumæ sanantur ope B. Luchesii 615 d et B. Peregrini Servitæ 854 b

A Submersione invocata S. Opportuna eripitur S. Adalhelmus Ep. Sagiensis 68 f Submersum in vivis servat S. Cronanus 586 f Submergendus liberatus invocata S. Franca 396 e f et alii tres ope S. Eutropii 744 745 item invocata S. Catharina Sen. 958 d e Submersi quatuor reviviscunt invocata B. Hildegarde Regina 810

Superiores de S. Catharina Senen. sinistre judicantes, Sacramenta subtrahentes et inter extases molesti, misere pereunt 961 e f 962

Surdi sanati ope S. Zitæ 513 c 520 c e 521 b c S. Cronani 587 e B. Hildegardis Reginæ 807 f

Suspensus ungulis Laceratur S. Epipodius 96 et Alexander in Cruce obit 9 e in eculeo S. Parmenius et socii 12 b d nervis cæditur S. Joseph Persa 27 f S. Æithalas 28 c ad extremitates pollicum, additis ad pedes ponderibus S. Marianus 756 c Suspensum innocentem sustinet et præciso fune liberat S. Zita 515 a b c

Symbolum fidei recitans occiditur S. Petrus Martyr 706 a

T

Tauros feroces reddit cicures S. Maternianus 770 d e iterumque feroces ut magum vincat 771 a b

Tempestatis et piratarum periculum evitatur apparente B. Wolphelmo 88 d eamdem sedant, signo Crucis S. Hugo Ab. Cluniac. 649 d crucibus constitutis S. Theodorus Siceota 44 e 60 e injecto mari pallio S. Liberalis 495 d invocatus S. Adjutor 833 f et S. Richarius

charius 463 in Tempestate servati navigantes ope S. Zitæ 532 b B. Luchesa 614 c d S. Petri Martyris 726 et S. Memnonis 584 e protectæ Venetiæ ope SS. Marci, Georgii et Nicolai, 153 a b contra Tempestates rami consecrantur in festo S. Petri Martyris 692 c

In Templo S. Marci Atinensis destructo jumenta collocata pereunt 563 b c Templum S. Eutropii citharædus profanans punitur morbo et morte 750 a b vide Ecclesia

Tempus vacuum impendit cum Deo S. Catharina Senensis 893 b

De Tentatione etiam contra castitatem immissa ad victoriam obtinendam virtute patientiæ munitur a Christo S. Catharina Senen. 888 a b c d 889 Tentato non disputandum cum dæmone, neque aliquid de piis exercitiis remittendum 888 e f Tentatis etiam Sacerdoti in somno apparens succurrit B. Ægidius Minorita 227 d e docet quomodo contra tentationes etiam vanæ gloriæ pugnandum 232 b c d

Terra et lapidibus in scrobe obrutus S. Vitalis M. 570 e Terræ motu concussum cubiculum in morte S. Severi Ep. Neapol. 778 c

Thermarum virtutem, non diis, sed Conditori universi adscribendam docet S. Patricius Ep Prusensis 582 iis immersus, evadit incolumis 583

Tibia confracta curatur ope B. Jacobi Bitecten. 540 b male affecta, ope B. Antonii Augustiniani 843 d B. Peregrini Latiozi 854 c 858 e item sub curru contrita 859 c

De Timore Dei per quem excluditur superbia, dicta B. Ægidii Minoritæ 230 b c Timore concutitur in martyrio S. Adalbertus Ep. 198 e f

Tinctor pannorum pater S. Catharinæ Senensis, vir mansuetus, et obscœnitatis osor 868 f 869 a b

Trabem pro ædificio longiorem faciunt SS. Erconwaldus et Ethelburga 790 e

Tractus per terram obit S. Lolion Martyr 494

Transfertur divina virtute ad ecclesiam procul sitam S. Zita 508 a b

Tribunus militum et Comes S. Georgius M. 119 e

Tumorem pedis precibus sanat S. Catharina Senensis 928 a Tumor noxius curatur opes Zitæ 529 b c

U

Uxor cæca, cum licentia mariti habitu monastico sumpto, illuminatur ope S. Richarii 455 f 456 a

V

Venenum periculose serpens curatur ope B. Jacobi Bitecten. 540 a b in cibo sumptum innoxium reddit S. Theodorus Siceota 57 f idem Veneficum, frustra per dæmones et venena insidiatum, convertit 41 c d e Veneficia a mago oblata intrepide bibit S. Georgius M. 122 a 129 d

Ventos faventes navigantibus impetrat S. Catharina Senen. 886 f 887 f

Verberatur colapho, fustibus flagris S. Marcus Atinensis 561 d 562 a b Verberibus necatur S. Valeria 571 b

Veste unica solum induta omni tempore S. Elisabetha Græca 275 b Vestem pauperi datam a Christo recipit, eaque tempestatem maris sedat S. Liberalis 496 a d Vestem in lupanari cum S. Theodora mutat S. Didymus, et Martyr obit 580 in Veste S. Roberti Ab. Casæ-Dei mortuus, visus apud ipsum in cœlo 331 f 332 a Vestium ornatum abhorret S. Zita 505 c

Viatico sacro et extrema Unctione munitus obit S. Gerardus Ep. Tullen. 214 c

Vidua B. Helena Utinensis Christum sponsum eligit 251 d hunc imitans in pœnitentia, oratione et piis operibus vitam peragit 251 252 253 258 259

Vinculis ultro solutis constringi nequit S. Wilfridus captivus 307 a

Vinum ad coquenda legumina destinatum orante S. Franca deficit, ast emendatione promissa restauratur 389 b c turbidum corrigitur infusa aqua stillante ex ejus ossibus 406 f illud sibi interdicit quindennis S. Catharina Senen. 877 ipsum eidem miraculose augetur 897 d e et promitur ægrotanti ex vacuo vase 938 c d quod metu publicandi miraculi ipsa impetrat in fæces converti 938 e f Vino hausto ex vinea S. Richarii sanatur paralytica 452 e f

Virgo corpore et mente absque ullo majoris criminis contagio, S. Petrus Mart. 696 e 709 a cum Sanctis Virginibus apparentibus locutus perperam accusatur et alio ablegatur 696 e Virginitatis servandæ cupida, a S. Alpino velata S. Pusinna, omni genere virtutum excellit 169 179 171 eodem proposito S. Ethelredam Reginam confirmat S. Wilfridus 303 a eamdem asperitate vitæ et custodia sensuum tuetur S. Zita 509 f etiam in senectute 512 d stuprum et lupanar minantes spernit S. Theodora 579 580, eamdem vovet sub patrocinio Mariæ Deiparæ S. Catharina Senensis septennis 871 c d

Visitantes sese S. Ludovicus Rex et B. Ægidius absque verbis sua sensa communicant 241 a b

Visione cœlesti in carcere recreantur SS. Marianus Lect. Jacobus Diac. et Æmilianus miles 756 d e f

Vitam longiorem rogatu aliorum sibi petit S. Catharina Senensis 911 a b c Vitæ activæ et contemplativæ perfectio e dictis B. Ægidii Minoritæ 237 b c Vita monastica quam tuta 240 b Vita impiorum quasi pecudum est 9 a Vitæ Sanctorum utiliter scriptæ 78 b eas scripturus studeat claritati, brevitati, et veritati 319 e f

Miracula S. Opportunæ ex voto obligatus scribere, eaque negligens, Normannis venditus exulat S. Adalhelmus Ep. Sagiensis 68 e f

Voluntatem suam cum Dei voluntate commutat S. Catharina Senen. 909 d

Ex Voto puerili oblatam S. Georgio placentam, absumentes, nequeunt recedere nisi quatuor nummis oblatis 144 a b Voto continentiæ facto liberatur energumena, eodem violato rursus obsidetur 69 d e Vovens equum S Georgio si salvus e bello redeat, pro equo offerens ad 60 solidos, nequit abire donec ipsum equum offerat 144 Voto facto S. Petro Martyri proles impetratur 713 c eoque retractato moritur 713 d simili ex causu alius moritur 713 d at matre pro eo pœnitentiam agente reviviscit 713 e f, item tertius e voto impetratus eo retractato variis morbis affligitur 714 a

Vulnus sanatur pane benedicto a S. Hugone Ab. Cluniac. 649 e 659 f ope B. Jacobi Bitecten. 544 e S. Antonii Lucen. 484 a B. Antonii Augustiniani 843 a B. Peregrini Servitæ 859 c 855 b Vulneribus xiii saucius sanatur invocato B. Francisco Fabrianen. 997 e

FINIS.

MONTE ALBANO EXCUDEBAT VICTOR BERTUOT, DD. EPISCOPI TYPOGRAPHUS. MDCCCLXVI.

FALVEY MEMORIAL LIBRARY
VILLANOVA UNIVERSITY

DATE DUE

VILLANOVA UNIVERSITY
BX4655.A2 *v.012
3 9346 00067342 8

FOR REFERENCE
NOT TO BE TAKEN FROM THIS ROOM
CAT. NO. 1935 LIBRARY BUREAU